4° L. rel. 293. (1,1,2

Bayerische Staatsbibliothek

38001617740013

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Xerokopieren aus konservatorischen Gründen nicht erlaubt
Nur im Lesesaal benützbar

Hbost
Eu 112

m

L. rel. ~~25.~~
Polon.

II, 21, 10m.

SŁOWNIK
JĘZYKA POLSKIEGO,

PRZEZ

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE

FIL. DOKT. CZŁONKA NAYWYŻSZEY IZBY EDUKACYI PUBLICZNEY, REKTORA LICEUM WARSZAWSKIEGO,

CZŁONKA TOWARZYSTWA PRZYIACIOŁ NAUK.

TOM I. CZĘŚĆ I.

A. — F.

W WARSZAWIE

W DRUKARNI XX. PIJARÓW 1807.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

JASNIE OSWIECONEMU XIĄŻĘCIU

ADAMOWI

CZARTORYSKIEMU,

GENERAŁOWI ZIEM PODOLSKICH, CESARSKO-KROLEWSKIEMU

FELDMARSZAŁKOWI.

tudzież

Hoost

JASNIE WIELMOŻNEMU

JOZEFOWI MAXYMILIANOWI

z TĘCZYNA

HRABIEMU

OSSOLINSKIEMU,

DZIEDZICOWI WOLI MIELICKIEY, ZGORSKA i t. d.

W GALLICYI WSCHODNIEY.

Z bezprzykładną śmiałością poważam się Słownik mój języka Polskiego zaszczycić razem dwoma imionami, w kraiu i za granicą świetnemi, w narodowéy literaturze celnemi, względem języka kraiowego wielce zasłużonemi. Śmiałość tę moię wymawia wdzięczność iak iednemu, tak i drugiemu, w tym stopniu należąca się odemnie, iż nie mogłem wyłącznie pierwszemu tu iey przed Publicznością wynurzać, abym nieuchybił drugiemu.

Był na końcu roku 1794go, znalazłszy schronienie w domu JW. Hrabiego w Wiedniu, do roboty Słownika tego, w Lipsku ieszcze zaczętéy, w Warszawie rokolwiek daléy posuniętéy, na nowo się zabierał, JW. Hrabia nie tylko że w przedsięwzięciu tém moiém mnie utwierdził, że czas zbywaiący mi od zatrudnień bibliotecznych na tę pracę wolny zostawił, lecz i sam się przykładał, tak kosztem, iak osobistym trudem, aby zgromadzić potrzebne do tego celu, a rozproszone po kraiu, szczątki literatury Polskiéy w jeden zbiór, składaiący w Wiedniu liczną Jego, a w nayrzadsze dzieła obfituiącą bibliotekę oyczystą. Tak Jego zachęceniem pobudzony, radą Jego wsparty, gdy postępowałem w téy pracy, szczęście zdarzyło mi i drugie wsparcie w Osobie, zawsze o nauki gorliwego Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Jegomości. Nie tylko on przez kilkoletni przeciąg czasu, łaskawie łożyć raczył

koszta na utrzymywanie do moiey roboty pomocnika w pisaniu; lecz nieprzerwaną do tego czasu literacką korrespondencyą zaszczycaiąc autora, zbogacił dzieło to wiadomościami, objaśnieniami, wyłuszczeniami, któreby mnie były zewsząd iną chybiły, zwłaszcza co do języków wschodnich. Nakoniec gdy iuż miało przyyśdź do obmyślenia kosztów druku, prawie połowę wydatku, iaki w tenczas obrachowano, tenże Jaśnie Oświecony Xiąże Jmć sam iak naylaskawiey zastąpić raczył.

Po tém wierném, prawdziwém a prostém wyłuszczeniu tego, co się odemnie dwóm tym świetnym Imionom należy, mam się za usprawiedliwionego z śmiałości moiey w przypisaniu obudwom dzieła moiego.

z Warszawy, w Miesiącu Grudnia 1807.

LINDE.

IMIONA OSOB,

Które *nadzwyczayném wsparciem* dzieło to łaskawie zaszczycić raczyły:

Nayiaśnieyszy Imperator wszech Rossyy.
Nayiaśnieyszy Król Pruski.

Jaśnie Oświecony Xiążę Generał Adam *Czartoryski.*
Jaśnie Wielmożny Ordynat Hrabia *Zamoyski.*
Jaśnie Wielmożny Józef z Tęczyna Hrabia *Ossoliński.*
Jaśnie Wielmożna Marcella z Bielskich Hrabina *Worcellowa.*
Jaśnie Wielmożny X. Biskup Wileński *Kossakowski.*
Jaśnie Wielmożny Alexander Hrabia *Pociey.*

Imiona osób, które skuteczném *zbieraniem prenumeraty* dzieło to wspierały.

JW. z Stadnickich Hrabina *Malachowska.*
JW. z Kwileckich Hrabina *Hrgorzewska* Generałowa.
JW. Starościna *Kwilecka.*
JW. Klemens Hrabia *Kwilecki.*
JW. Michał *Kochanowski* Prezes Izby Adm.
JW. Alexander *Linowski.*
JW. Antoni *Gliszczyński.*
JW. *Kossakowski* Biskup Wil.
JX. Kan. *Kozmian* Proboszcz Markuszowski.
JX. *Madaliński.*
JP. Tomasz *Maruszewski.*
JW. Alexy Hr. *Dębowski.*
JX. *Linde* Kazuodzieia w Gdańsku.
JP. Konsyliarz *Jonas.*
JP. *Skowroński* Sekr. J. O. X. G. Czartoryskiego.

REIESTR PRENUMERANTOW.

Baron d'*Ash* tayny Konsyliarz Nayiaśnieyszego Imper: Ross.
Kamera *Białostocka.*
Regiencya *Białostocka.*
Główna Kassa *Białostocka.*
JX. *Bohusz.*
Antoni *Brykczyński.*
Jakób *Bułhakow* Gubernator Litewski.
Sąd Nadworny *Bydgoski.*
Kanclerz *Chreptowicz.*
Adam *Chreptowicz.*
Józef *Cieszkowski* Starościć Kleszczelewski.
Hrabia de *Colonna.*
Eugeniusz *Czackowski*, dziedzic na Rosnysonie.
Antoni *Czarnecki* Kr. W. Lit.
Xiążę Generał Adam *Czartoryski.*
Ludwik Xiążę *Czetwertyński.*
Dymitr Xiążę *Czetwertyński.*
Alexy Hr. *Dębowski.*
Sebastyan Hr. *Dębowski,*
Ewa z Koszutskich *Dobrzycka.*
Ignacy *Dzianotta.*
Dawid *Eggert* Kupiec w Gdańsku.
Antoni *Faygiel.*
Marcin *Fiałkowski.*
Adam *Gaiewski.*
Gimnazyum w *Gdańsku.*
Antoni *Gliszczyński.*
Hrabia *Gutakowski.*
Jędrzéy *Horodyski.*
Jozef *Jabłonowski* Starosta Korsuński.
Stanisław Xiążę *Jabłonowski* Starosta Wiśniowski.
Stanisław *Jankowski*, Chorąży Sanocki.
Jozofowicz, Starosta Merecki, Konsyliarz Stanu.
Emilia *Kalinowska* Półkownikowa.
Kamieński Rektor Kolleg. Nob. S. P. Warsz,
Ernest Ludwik *Knoll* Kupiec Warszawski.
Michał *Kochanowski* Prezes I. A. *Kollegium* Nobil. S. P. Warsz.
Marcelli *Komar.*
Ignacy *Komorowski.*
Kossakowski Biskup Wileński.
Kossakowski Łowczy Litewski.
Anna z Ossolińskich *Krasińska* Obożna.
Regiencya *Królewiecka.*
Regiencya *Kwidzyńska.*
Staro[illegible]ina *Kwilecka.*
Klemens *Kwilecki.*
Jan Nepomucen *Kwilecki.*
Melchior *Łęcki.*
Szkoła *Łęczycka.*
Professor *Łęski.*
Alexander *Linowski.*
Xawery *Linowski.*
Józef *Lipski* z Błaszek.
Anna z Miłkowskich *Łubińska.*
Fryderyk Xiążę *Lubomirski.*
z Granowskich Xiężna *Lubomirska.*
Referendarz *Małachowski.*
Stanisław *Małachowski.*
Katarzyna z Działyńskich *Małachowska.*
Hrabina z Stadnickich *Małachowska.*
Józef *Malczewski.*
Tomasz *Maruszewski.*
Mateusz *Maruszewski.*
Katarzyna z Mielżyńskich *Mielżyńska.*
Ignacy *Morzkowski.*
Ludwik *Morsztyn.*
Michał *Mycielski.*
Stanisław *Mycielski.*
Niedźwiedzki Reiens Seminarium dyecezalnego Wileńskiego.
Ogiński Podskarbi Litewski.
Tomasz *Ostrowski* Podsk.
Mikołay *Parafianowicz* Komornik Wilkomirski.
Ludwik *Plater.*

Kaźmierz *Plater.*
Józef *Pniński* Podkomorzy Kowelski.
Regencya *Płocka.*
Kasa Prowinc. *Płocka.*
Alexander Hr. *Pociey.*
Stanisław Hr. *Potocki.*
z Xiąząt Lubomirskich Hrabina *Potocka.*
Hr. *Potulicki.*
Regiencya *Poznańska.*
Szkoła *Rawska.*
Kons. *Schutz* (na Prussy wschodnie)
Dominik *Szaniecki.*
Stanisław *Semiński* Ochmistrz Kr. Gall.
X. *Sierakowski.*
Fryderyk Hrabia *Skorzewski.*
Stanisław *Sołyk.*
Roman *Sołyk*
Franciszek *Stadnicki* Starosta Ostrzeszowski.
Antoni *Stadnicki.*
Ignacy *Stadnicki.*
Tekla *Stadnicka.*
X. Stanisław *Stasic.*
Jan *Stawianowski.*
Stępkowski Woiewodzic Kijowski.
Zygmunt *Stryieński* z Stryiny.
Franciszek *Szopowicz.*
Władysław Hrabia *Tarnowski.*
Magistrat miasta *Torunia.*
Ignacy *Tymowski.*
Tyzenhaus Starosta Pozolski.
Regiencya *Warszawska.*
Liceum *Warszawskie.*
Aniela z Kwileckich *Węgorzewska.*
Woyciech *Węgorzewski.*
Jan Nepomucen *Węgorzewski.*
Ignacy *Wielopolski.*
Wincenty *Wielopolski.*
JX. *Woronicz* Kan. Warsz.
Faustyn *Zakrzewski.*
Józef *Załuski.*
Zambrzycki.
Jan *Zboiński* Starosta Mszański.

Niedokładność imion, lub tytułów w reiestrze tym, przypisać należy niedokładności, z którą sam o nich zostałem zainformowany. Niektóre z Kollektorów raczyły gorliwszemi się pokazać w nadesłaniu pieniędzy, iak imion i tytułów.

Umieściłem tu tylko te imiona, za które wyliczone pieniądze rąk moich doszły. Skąd prenumerata do tych czas mnie nie doszła, nie masz wcale dziwoty, że takowe imiona w reiestrze prenumerantów się nie znayduią; bo prenumerować, znaczy z góry płacić. Z tém wszyftkiém zawiesza się ieszcze dla tych, co się dotąd opóźnili, prenumerata, aż do wydania drugiéy części pierwszego tomu, od *G* do *L* inclus., co w przyszłéy iesieni nastąpi.

WSTĘP DO SŁOWNIKA POLSKIEGO.

Mowa ludzka, ten naydoskonalszy tłumacz wyobrażeń i uczucia człowieka, choć na tak rozliczne, tak znacznie między sobą różniące się języki rozdzielona, iednakże po wszystkich częściach świata, iest w pewnym względzie iedna; bo iest zasadzona na iednychże prawidłach rozumu, stosównych: do natury rzeczy, na iednakim sposobie myślenia, i uczucia serca ludzkiego. Chociaż, podług dawnego, a prawdziwego przysłowia: „co głowa, to rozum", każdy człowiek ma swóy szczególny sposób myślenia, w miarę wyobrażeń swoich; atoli każde iestestwo, imieniem człowieka zaszczycone, ma ogólne a niezaprzeczone prawidła rozumowania, które stanowiąc osnowę Logiki i Filozofii, są duszą wszystkich nauk i umieiętności. Na te ogólne prawidła rozumu, rozbieraiąc w szczególności poiedyncay iaki język, wciąż natrafiamy, iako na spólną zasadę wszystkich języków, a w ogólności całey mowy ludzkiéy. Dochodzenie onych, właściwie iest dziełem grammatyki uniwersalnéy; lecz i w tym słowniku znaydą się nie na iednem mieyscu, prowadzące do tego celu skazówki.

Między językami Europeyskiemi, iednym z tych, które nayobszerniéy się rozciągaią, iednym z naybogatszych, iest język *Słowiański*. Od Kamczatki albowiem aż do Elby, od morza Baltyckiego, aż po odnogę Adryatycką, ciągnie się ieden i tenże język, atoli na wiele szczególnych gatunków mowy rozgałęziony. Wszystkie te maią do siebie takie podobieństwo, iakie iedney matki potomstwo, po rozlicznych krainach rozsadzone. Zbyt długie oddalenie, zrywaiąc związki wzaiemnego obcowania, czyni nas iednych dla drugich obcymi; a to sprawuie, że nakoniec i zapomina brat o bracie. Odmienność mieysca, sąsiedztwa, religii, rządu, sposobu życia, a do tego zdarzenia losu, tak działaią na odosobnienie od spólnego szczepu rozłączonéy gałęzi, że z wiekiem spólny ich ród wątpliwości nawet podpadać może. Atoli śladów spokrewnienia rodu Słowiańskiego, czas choć wszystkożerny, nie potrafił dotąd zatrzeć; i po dziś dzień ieszcze iawnie i niezaprzeczenie widać bliźne to pobratymstwo.

Z pomiędzy języków, czyli raczéy gatunków mowy, albo dyalektów, Słowiańskich, nie-poślednie mieysce zaymuie język nasz *Polski*; bo nim od wieków mówiono w kraiu rozległym od morza do morza, bo iego używano w rządzeniu państwem niegdyś iedném z naypotężnieyszych, nim odprawowały się obrady publiczne, na zjazdach z licznych bardzo krain zebranych, nim mówdy stany, urzędnicy, panowie, królowie, w naukach i świetle nie ustępuiący spółczesnym, a w wymowie ich przewyższaiący, nim pisali znakomici prawie we wszystkich naukach i umieiętnościach mistrzowie. Rozważaiąc te okoliczności, iuż sądzić wypada, ieszcze go nawet nie znaiąc, że to musi bydź język bogaty, bo tyle nauk, tyle wyobrażeń obeymuiący, język polerowany, bo od osób polorem słynących używany, język do udoskonalenia łatwy, bo wzrosły na wybornym gruncie owéy starożytnéy Słowiańszczyzny. Atoli nie taymy tego przed sobą, że podobny los spotkał język nasz, co i ziemię naszę, z przyrodzenia tak żyzną; mieyscami i czasami oboie poszło w zaniedbanie. Mieliśmy wiek Zygmuntów, mieliśmy wiek ośmnasty, który utworzył sławną działaniem swoiém Komissyą Edukacyyną, otoż dwie nayświetnieysze epoki języka naszego: na pośredniczéy między niemi przestrzeni, iaśnieiące płody w języku Łacińskim, przyciemniały oyczysty.

Znaczne odmiany, zachodzące w rządach kraiowych, znacznie też i na język działaią, bądź co do wzrostu, bądź co do upadku onego, podług zachodzących okoliczności, mniéy lub więcéy mu sprzyiaiących. W takim razie ten naywiększą językowi robi przysługę, kto go w całey obszerności wiedno zebrawszy, podaie do potomności. Jeżeli upadnie, potomni będą

mieli zkąd go podsycić; ieżeli wzrostu nabierze, będą mieli pamiątkę tego czém był, a na zawsze skazówkę, czém bydź może i powinien.

Rozważaiąc, iakimby sposobem ułożyć księgę, obeymuiącą cały, ile możności, ięzyk, ze wszystkiemi składaiącemi go szczegółami, tak żeby i wygodna była do użycia, i celowi swemu, iako skład czyli skarbiec iego odpowiadała, snuły mi się następuiące uwagi.

Z pamięci nikt nie potrafi napisać zbioru wszystkich wyrazów, bo naprzód: „nikt się „prawdziwie tym poszczycić nie może, słowa są nieśmiertelnego autora Grammatyki naszéy „narodowey, żeby cały swóy umiał ięzyk. W iednym narodzie Polskim, tyle prawie różnych „ięzyków liczyć trzeba, ile w nim iest stanów, kondycyy, professyy, ile kunsztów i rzemiósł; „że zamilczę różność prowincyy, tak rozległego kraiu, różnemi wyrazami iednoż wyobrażenie „maluiących. Któż tę całą rozległość wyrazów Polskich ogarnął pamięcią?“ KOPCZ. GR. NAR. 2, 5. Ja to ieszcze dodam, że gdyby też nawet kto i znał wszystkie szczegoły ięzyka w rozlicznych gatunkach potrzeb i sposobu życia, nie będzie ich sobie tam przypominał, gdzie które wyłuszczać wypadnie; a zatym wprzód potrzeba zbierać zapasy, a potym samo dzieło układać.

Dwoista zaś iest niwa, na któréy poiedyncze te kłosy zgromadzać można, z pism, i z mowy potocznéy: ta iest obszernieysza, bo się rozciąga wszędzie, gdzie tylko ięzykiem naszym mówią; tamta uprawnieysza, a zatym w lepsze urodzaie płodnieysza, bo z większą pieczołowitością pielęgnowana. Zachodzi między niemi w ogólności takaż różnica, iaka w szczególności pokazuie się między zwyczayną rozmową, a mową Krasomówcy starannie wypracowaną. Łatwo teraz wnosić można, która z tych niw zbieraczowi ięzyka korzystnieysze obiecywała żniwo; łatwo się można domyślać: że chyba w takim przypadku, gdy w pismach czego nie znalazł, udawał się do mowy potocznéy.

Wziąłem się więc do czytania pism narodowych, czytałem com miał, i na co czas mi wystarczył. Myślałem wprawdzie pewny sobie plan czytania ułożyć; lecz gdym zaczynał tę pracę, nie miałem ieszcze przed sobą zbioru wszystkich książek do niéy mi potrzebnych; trzeba mi było i te dopiero zbierać, trzeba było po nie ieździć, trzeba było sześciokrotnie wszystkie prawie znacznieysze biblioteki po Gallicyi, aż do granicy Wołoskiéy zwiedzić. Biblioteka J. W. Hrabiego *Ossolińskiego* w Wiedniu, wtedy gdy mi dozór iéy powierzono, nie była tém, czém się pokazała, gdym się z nią rozstawał. — Ale w reszcie, iakiby też plan czytania tego ułożyć? Słownik powinien obeymować wszystkie słowa ięzyk składaiące, każde we wszystkich iego znaczeniach. Gdyby kto był w stanie przeczytać i wypisać w téy mierze wszystkie Polskie księgi i książki drukowane, zebrałby może wszystkie wyrazy, które tylko są drukowene; a czyż nasza literatura znowu tak iest rozciągła, żeby wszystkie gatunki życia i potrzeby iego obeymowała? Dlatego właśnie wyżéy wystawiłem dwo stą niwę zbiorów, żeby na iednéy ratować się przez drugą; dlatego śmiem utrzymywać, że zbieracz szczegółów ięzyka żadném pismem narodowém pogardzać nie powinien. Wada dzieła co do rzeczy, we względzie ięzyka i wyrazów stanowi nieraz iego zaletę. Nie byłbym znalazł słów potocznych, powszednich, wieyskich, rubasznych, swywolnych, gdybym był przestał na samych wzorowych pisarzach. Nie tak o wybór pism tu szło, iako raczéy o iak naywiększą ich w każdym względzie rozmaitość i rozliczność. Ponieważ ięzyk obeymuie wszystkie czucia, potrzeby, działania, wiadomości i wyobrażenia ludzi, a ludzi wszelakiego stanu, powołania, wychowania, oświecenia, równie byłoby przeciw zamiarowi moiemu, nie póyść do nayuczeńszego w iakiéy nauce dzieła, iak ominąć naydrobnieyszą fraszkę. Krótsza,

łacnieysza, przyiemnieysza byłaby zaiste dla mnie praca, gdybym był przestał na samych wzorowych pismach, bo liczba ich, tak dawnych, iak teraznieyszych, iest szczupła. Do tego, na starożytnych *Skargów*, *Wuyków*, *Birkowskich*, *Gornickich* i t. d. zgadzamy się, że są wzorowemi; lecz co do teraznieyszych, kto będzie śmiał wyrok uczynić, żeby spomiędzy nich nie miał bydź który klassykiem? — Z tém wszystkiém było staraniem moiém rozłożyć sobie pisma na gatunki co do materyi, żebym, nie mogąc czytać wszystkiego, w każdéy materyi przynaymniéy czytał, com miał, i com mógł czytać nayważnieyszego. Szereg pism przytoczonych w dziele moiém, ułożony porządkiem abecadłowym skróconych cytacyy, przyłączam na końcu tego wstępu, spodziewaiąc się, że już nikt dziwić się nie będzie, gdy tam znaydzie pisarzów różnego powołania, różnéy nauki, rożnego stylu, *Wuyka* obok *Seklucyana*, *Skargę*, *Reia*, *Górnickiego*, *Kochanowskiego*, *Szymonowicza*, *Petrycego*, obok *Albertusa*, *Meluzyny*, *Matyasza*, *Rybałta*, *Trztyptyckiego*, *Banialuki*; nie ominione tam nawet *Kantyczki* z kalendarzami. — Jeżeli zaś z drugiéy strony darmo kto szukać będzie iakiego pisma w tym rzędzie, na to cała odpowiedź, że mi się nie zdarzyło go czytać. Przywiedzionych pism wyliczam tu same tylko tytuły; zachowuiąc dokładnieyszą o każdym wiadomość dalszemu czasowi i osobnemu dziełu o literaturze Polskiéy, które sobie zamierzam układać, skoro tylko odbiorę od J. W. *Ossolińskiego* zrobiony przezemnie zbiór alfabetyczny, w manuskrypcie tomów kilkanaście obeymuiący, zbiór wszystkich pism, nie tylko składaiących liczną iego bibliotekę Polską, ale i z ubocza ni znanych. Dwoma albowiem umyślilem przysłużyć się narodowi słownikami, naprzód słownikiem iezyka; późniéy dykcyonarzem iego literatury.

W czytaniu zaś pism narodowych co do mego celu, za ogólne założyłem sobie prawidło, śledzić i wypisywać wszystkie takowe mieysca, które lub obiaśnienie iakiego wyrazu zamykaią, lub go potrzebuią. Nie szło mi albowiem o to, żeby pod słowem iakiém lub znaczeniem, wynieść tylko autora, w którym się ono znayduie; chciałem oraz z niego własnemi iego słowami to wypisać, co było potrzeba, do przekonania się o znaczeniu tegoż wyrazu. Starałem się wprawdzie ile możności o krótkość w przytaczaniu; taka atoli zdawała mi się bydź wadą, któraby nie była dostateczną do obiaśnienia i udowodnienia słowa iakiego. — W przytaczaniu pism narodowych, wytykałem nawet i kartę, na któréy się iakie mieysce znayduie; gdzie zaś, iak częstokroć w dawnych drukach się trafia, liczb na kartach nie było, cytowałem wypisy podług liter arkuszowych, na dole kart się znayduiących, n. p. REY POST. a. b b 4. znaczy: w Reiowéy Postyli na arkuszu literami B b b. oznaczonym, na 4téy karcie. — Każdy tutay oczywiście poznaie, ile przez to zatwierdza się pewność i niezaprzeczoność wyłuszczonego znaczenia. Już albowiem nie pisarz słownika każe wierzyć, że iakie słowo pewne ma znaczenie, ale *Skarga*, *Wuiek*, *Kochanowski*, *Bielski*, *Gornicki* i t. d. Nie jeden piękny przykład przywodzi też i *Troc*, z Górnickiego, z Kłokockiego, z Haura, z Wołuminów Legum; lecz że go nie stwierdza powagą, nie każdy mu wierzy.

Nadto, żeby więcéy ieszcze udowodnić wyłożone znaczenia, dodałem, gdy wypis był z iakiego na Polskie tłumaczenia, gdzie potrzeba było, słowa oryginału, n. p. w tłumaczeniu Owidyusza przez Zebrowskiego: „darmosilna Medea“ *frustra repugnans*; w Kromerze przez Białowskiego: „żywot ciasny przeżywszy umarł“, *post vitam durissime exactam*, Żebrowski w Owidyuszu: „było północy, a sen trosk i ciał doraził“ *curas et pectora soluerat*. — Rzecz pożyteczną rzeczą sądziłem, znosić z sobą rozmaite bibliy Polskich tłumaczenia; iako to Leopolity, Wuyka, Radziwiłłowskiéy, Budnego, Biblii Gdańskiéy, Seklucyana, Cze-

chowica, osobliwie zaś Leopolity piérwszéy edycyi z trzecią; n. p. co w piérwszey edycyi brzmi: „dał mu twardą a ciężką odpowiedź“, w trzeciéy edycyi „odpowiedział mu srodze“. Co Leopolita tłumaczy: „stałem się sam sobie *ciężek“, to bibliia Gdańska: „stałem się sam „sobie ciężarem“. W Radziwiłłowskiéy iest; „nie będziesz ubogiemu *ciężek“; w biblii Gdańskiéy: „nie obciążysz ubogiego“. Budny tłumaczy: „z ubogiego *ciążą biorą“; bibliia Gdańska: „zastawę biorą“. Gdzie bibliia Radziwiłłowska położyła słowo „ceklarz“; tam bibliia Gdańska „sługa sędziego“. — Podobnym sposobem postępowałem w czytaniu ciekawéy edycyi, którą zrobił *Naruszewicz*, tłumaczenia przez różnych *Horacyusza*. Co Korytyński tłumaczył: „Ciebie, Kupidynie, się boią matki o swe syny“; to Kobliński: „Ciebie się boią dla swych synów matki“; Naruszewicz zaś: „W tobie się matki synów boią „straty“. — Tym sposobem zjawia nam się szlad postępuiącego z czasem poloru naszego ięzyka. Nie wiem, czy się nie mylę, lecz zdaie mi się, że tak ułożony słownik, zawiera niby biiografiią każdego wyrazu; wyprowadzaiąc go albowiem z kolébki Słowiańszczyzny, a czasem i z zapadleyszéy ieszcze starożytności, stawia świadków na to, co się z nim działo w każdym wieku, tak co do formy, iak co do znaczenia, i czy iuż iako obumarły poszedł teraz w niepamięć; (w takim przypadku oznacza się gwiazdeczką lub asteryskiem); czy też ieszcze żyie w dzisieyszém używaniu.

Kiedy więc zbiór ten, co do gatunku swoiego, iest historyczny nieiako, t. i. że daie wiadomość o każdym wyrazie, w iakim stanie znay-lował się dawniéy i dziś się znayduie, czyż wolno było zbieraiącemu tylko wyrazy, nowe słowa podług upodobania tworzyć i składać? Historyk, tworząc osoby i zdarzenia, nie historyą pisze, lecz romans; zmyślaiący samowolnie słowa, podobną powoduie się nierzetelnością. Łacno pomnażać liczbę słów składanych, skleiaiąc każde z każdym koleyno przyimkiem, nie oglą laiąc się zwłaszcza ani na potrzebę, ani na brzmienie, ani na loiczną wartość ztąd wynikłego znaczenia. Takie sobie założywszy źrzódło zbogacenia ięzyka, oszpecił zacny *Bandtke* szacowny z gramatycznéy pracowitości swóy słownik, składaniną i uszom i wyobraźni wstręt czyniącą, n. p. dobarwiam, dobarwiczkuię, dobestwiam, docechuię, dochrobotywam, docofywam, doczopuię, doczostnkuię. Właśnie iak gdyby w Niemieckim kto chciał składać, zergeben, bereißen, abfaſſen, beſinken, zerreiſen u. ſ. w. Wolałem kilką t siącami tych i tym podobnych słów bydź od niego uboższym, i mieysce ich zostawić wyrazom i wyłuszczeniom potrzebniéyszym, niż takiemi dzieło niepotrzebnie a mniéy przyzwoicie zapychać. Kto sobie pozwala samowolnie słowa tworzyć, nie iest autorem słownika ięzyka narodowego, lecz ięzyka swego; tu bynaymniéy nie służy przysłowie: *meli.s abundare*. — Smiem na tém mieyscu powtórzyć własną moię uwagę, którą, wsparty powagą nieśmiertelnego *Knapskiego*, przy wstępie do słów z przyimkiem *do* — składanych, w słowniku umieściłem: „Gdy prawie wszystkie słowa z przyim„kiem *do* — składaią się, lub składać się mogą, za tém niepodobna wszystkich, *nam infinita „prope sunt*, mówi Knapski, *et pro arbitrio cuiusvis componi possunt*, zwłaszcza we wszystkich „ich znaczeniach tu wyliczyć; umieszczą się na swoiém mieyscu naypotrzebnieysze, a oraz i te, „na które się przykłady znalazły.“ Podobnym sposobem i sławny Adelung w Niemieckim słowniku postępował; wyraźnie zaś pod przyimkiem zer — powiada: „da täglich neue Abtheilungen dieſer Art gemacht werden, ſo werde ich die meiſten davon im Folgenden übergehen.“ Co tu względem przyimku *do* — ostrzeżono, rozciąga się i do wszystkich innych, osobliwie do przyimku *po* —, z którymby inaczéy wszystkie słowa z pod każdéy innéy litery powtarzać wypadało. Żeby zaś tym więcéy uniknąć rozwlekłości w powtarzaniu, składane z negacyą *nie* —, gdzie można było, razem z pierwotnemi umieściłem, *n. p. niecny* i *cny*, iako

opposita; *niecnota* zaś potrzebuie osobnego na swoiém mieyscu objaśnienia, że nie wprost *oppositum* cnocie, lecz na inne wyboczyło znaczenie. Podobnież *wola* i *niewola*, nie mogły bydź złączone; snadnie zaś *wolny* i *niewolny*. Zbogacił się przez to nie raz ięzyk naszey używanym wyrazem znaczącym twierdzenie, *affirmativum*, na którym schodzić nie powinno, skoro iest wyraz przeczący *negativum*; tak *niedopędny*, n. p: „wyroków kresy „niedopędne", dało mi powód kłaśdź *dopędny*, t. i. podobny do dopędzenia, dopędzonym bydź mogący.

Prawda, że i w tém dziele znayduią się słowa, a niektóre nawet i dosyć dzikie, niewsparte powagą pism narodowych, ani mowy potocznéy; lecz zrobione z powodu dyalektów, a zatym gwiazdeczką czyli asteryskiem oznaczone, n p. *bezosądny, *bezopalny, *bezodpowiedny, *bezoweczy i t. d.; inaczéy albowiem nie byłbym miał gdzie umieścić bogactw, któremi nas tu i owdzie inne dyalekty przewyższaią; gdyż zamiarem moim było, wszystko cobykolwiek tylko znaydowało się na przestrzeni Słowiańskiéy, wcielić do tego zbioru. Takie przeto wyrazy wolno Polakom przyjąć, wolno odrzucić; ia za powinność sobie poczytałem, donieść o nich, że się znayduią w pobratymczych ięzykach. Podług zdania moiego, autor słownika nie powinien tworzyć, nie powinien narzucać, ani praw przepisywać; lecz zbierać, donosić, wyłuszczać, spostrzeżenia czynić i z nich uwagi przekładać; pisarze, a pisarze których naród czyta z upodobaniem, mogą i powinni doskonalić ięzyk; Słownik zaś będzie służył piszącym tu i owdzie za skazówkę, zwłaszcza że imię zacytowanego autora, wskazuie im różnicę co do stopnia, w iakim słowo iakie ze swoiém znaczeniem i użyciem iest upoważnione.

Lecz i czytaiącym pisma narodowe, osobliwie starożytne, zbiór takowy służyć może za klucz nieiako, otwieraiący im przystęp do snadnieyszego i pewnieyszego objęcia mysli, obwiniętéy w niezrozumiałą Polszczyznę. Staralem się albowiem o to, żeby ile możności, każdy autor sam siebie, albo też i ieden drugiego objaśnił; do czego nieraz i pobratymcze, nawet i obce ięzyki, tak dawne, iak żyiące, były pomocą. Jednakże nie wstyd mię wyznać, żem nie doszedł w dawnych pismach wszystkiego; i wolę niewiadomości nie zataiać, niż niegruntownym domysłem omaniać. Nie iedno mieysce, nie ieden wyraz znayduie się w moiém dziele, zostawiony bez wszelkiego objaśnienia, że mi się nie zdarzyło go dociec. Osądziłem zaś za rzecz pożyteczniéyszą, kłaśdź go choć bez objaśnienia, bo może z czasem ktoś mię o nim oświeci, iak go wcale ominąć, a zatym puścić w niepamięć, iak n. p. słowa: cenar, cerewizna, cerbela, czyntakor i t. d.

A że nie mamy we wszystkich materyach pism narodowych, założyłem wyżéy za drugie źrzódło do czerpania szczegółów ięzyka, mowę potoczną. Wielki brak w ięzyku naszym książek o pojedynczych kunsztach i rzemiesłach, wskazywał mi potrzebę szukania ich po warsztatach; do czego gdy sam czasu nie miałem, wyręczył mię w tym sławny nasz Warszawski Mechanik J. P. Professor *Magier*; ztąd imię iego często iest cytowane pod słowami rzemieślniczemi lub kunsztowemi. Nadto zacni przyiaciele moi J. X *Kamieński* Rektor Konwiktu Piiarskiego, J. Pan *Wolski* Professor Liceum Warszawskiego, przy ciągłém i wytrwałém czytaniu drugiéy korrekty, nie iednym wyrazem, znaczeniem, lub też i przykładem zbiór ten zbogacili; nie mniéy J. X. *Bielski* Prefekt drukarni Piiarskiéy, pilnie doglądaiąc druku i resizyi. Rzadko mi się kiedy zdarzało, abym widział potrzebę, zastępowania brakuiącéy [illegible], moią własną powagą; tam iéy tylko użyć pozwoliłem sobie, gdziem aż nad to był pewny i słowa i znaczenia. Czém zaś zbiór ten unieśmiertelnić raczyli J. O. Xiąże Generał Adam *Czartoryski*, i J. W. Hrabia Jozef *Ossoliński* w Wiedniu, niżéy w poczcie autorów się powie. —

Zebrawszy tedy z pism narodowych i z mowy potocznéy potrzebne materyały, zachodziło nowe zapytanie: iakim sposobem ie ułożyć, urządzić, i przepracować, żeby zbiór takowy i wygodny był do użycia, i celowi swemu, iako skład języka, odpowiedział. Ponieważ nie iest przeznaczeniem takowego dzieła, żeby go wciąż czytano, lecz żeby go się przy zachodzącéy wątpliwości o poiedynczém słowie iakiém można poradzić; pozostaie więc iedynie, wszystkie słowa w niém się zawieraiące ułożyć porządkiem abecadłowym, aby łatwiéy znaleźć to, którego szukać komu wypada; chociaż nie raz życzył sobie autor mniéy bydź skrępowanym przez abecadło, aby można nie przerywać łańcucha myśli snuiących się ciągiem z iednego iakiego, zwłaszcza pierwiastkowego, wyrazu. — Większa atoli trudność zachodzi w tém, iak uszykować liczne częstokroć znaczenia i cienie iednego słowa, oraz służące na ich udowodnienie wypiski. W ogólności ma tu mieysce prawidło, aby zwrócić cały szereg następnych do pierwotnego fizycznego czyli zmysłowego znaczenia; a z niego stopniami tamte wywodzić podług tego, iak się zdaią z pierwotnego wywiiać, n. p.

Czoło, pierwiastkowo oznacza owę wydatną część przedniéy głowy nad oczami między skroniami; a tak podług BIRKOWSKIEGO Jan Chodkiewicz czoła był wysokiego. Toż *czoło* uważa się okiem *moralném*, iako siedlisko ukontentowania, lub nieukontentowenia; ztąd marszczyć lub sępić czoło, czoło kwaśne, ponure, posępne, wypogodzone. Daléy czoło miane iest za siedlisko wstydu i niewstydu, ztąd mówi się: na czele mieć napisane; czoło mieć, nie mieć czoła, zetrzeć wstyd z czoła, bez czoła bydź; zkąd przymiotnik bezczelny, iak Łacińskie effrons, Francuzkie effronté, z Łacińskiego frons; podobnież Niemieckie ſtirnlos, ohne Stirne, von frecher Stirne; daléy: czoło miedziane; nawet bez dodatku: czoło, za bezczelność, iak w następuiącym przykładzie: po tak niegodnéy sprawie, iakiém czołem śmiałbyś się pokazać przed nią? albo: kto ma czoło po temu, może się podpisu swego zaprzeć; albo: czoła na to trzeba. — Już tu się kończą względy moralne; uważamy odtąd czoło iako przód, przodek, wierzch rozmaitych rzeczy fizycznych: czoło budynku, facyata; czoło okrętowe, brzegi okrętu; czoło koła, okrągłość powierzchna; czoło czyli przodek łoża armatnego. W militarności: czoło woyska, front, n. p. uczynił czoło szerokie, postawić czoło, stawić się czołem, czołem się opierać, na czoło zachodzić, czoło w czoło, oko w oko. Daléy: na czele bydź woyska, dowodzcą bydź, komenderować; w ogólności naczelnikiem czyli przełożonym bydź. Fizycznie na czele, z przodu, tak n. p. śpiewa CHELCHOWSKI: Siadł przy ołtarzu, i z onym tak wiele Stało prałatów po bok i na czele. Figuryczne zaś: na czoło wyjeżdżać, t. i. na popis, podług przysłowia FREDRA „ze swoim na czoło, z cudzym do kąta, choć dobre". Wiąże się tu z tym ogólne znaczenie prymu, wyboru, okrasy, zaszczytu, celności; n. p. czoło trzody, czoło narodu, czoło partyi (porównay słowo *głowa*); czoło trzymać, czoło mieć t. i. piérwszeństwo, prym mieć. U kucharza czoło: tłustość na wierzch się wzbiiaiąca, okrasa. — Nakoniec czołem bić ziemię, schylać się ku ziemi aż czołem iéy się tykać, znak adoracyi, naywiększego uszanowania aż do upodlenia siebie, tak daleko, że Katarzyna II. [illegible] zakazała; w ogólności zaś tyle znaczy co czcić, n. p. Zna on tę śliczność, a czołem nie bije! PAST. FID. Zadawniony wykrzyk: czołem! odpowiada teraznieyszemu: nayniższy! upadam do nog! n p. Czołem wprzód, czołem! obay się witaią, Jwzaiem dokąd i zkąd się pytaią. JABŁON. albo iak zimorowicz śpiewa: „Czołem Miłości Waszéy Rossyyskie Kniehynie, Czołem panienki Lackie. „czołem wam boginie, Zegnam was." Przysłowie dawne: czołem za cześć, obiaśnia KNAPSKI: *convivio laute accepti, laetos et gratos se postridie testantur*: a MĄCZYŃSKI pod słowem *macte* kładzie: „dziękuięć, miéy cześć i chwałę, czołem za cześć, bywa też mówiono."

Przykład ten dosyć iest prosty, a zatym i łatwy co do wywodu cieniów w znaczeniach; podobne znayduią się prawie na każdym arkuszu; lecz znaczna też iest liczba przykładów daleko zawilszych, a zatym przytrudnieyszych. Są słowa, których wywód i rozkład znaczeń całe arkusze zaymuie, i kilkuset cytacyy wymagał; iak praca koło tych była nieskończona i ciężka, tak też wypadek iéy mniéy życzeniu odpowiadał. Wypracowanie iednego z takich artykułów stoi za dyssertacyą, a zatym czasuby wymagało nieograniczonego, gdy od pierwszego, nawet i od drugiego i trzeciego razu, robota ieszcze się nie uda. Robiłem w téy mierze, co mi siły i czas robić pozwoliły; oglądaiąc się zaś na cały ogrom czekaiącey mnie ieszcze pracy, musiałem nieraz przestać na rozkładzie znaczeń, chociaż nie odpowiadaiącym życzeniu moiemu. Łacniéy też będzie, maiąc przed sobą iuż wydrukowane, i z pierwszego rzutu ile możności ułożone znaczenia, przyprowadzić ie do doskonalszego porządku. Dodaię tę ieszcze uwagę, że iak w dochodzeniu pierwotnego znaczenia, puściłem się przy pomocy pobratymczych dyalektów za źrzódłosłowem, tak w szykowaniu znaczeń znalazłem nieraz pomoc w stosowaniu do siebie dwóch wyrazów wprost sobie przeciwnych; n. p. układaiąc słowo *biały*, z oka nie puściłem słowa *czarny*. Toż było mi powodem do umieszczenia pod arcytrudném w tym względzie słowem *brać* tę uwagę: „Ktoby chciał rozmaite a liczne znaczenia i cieniowania słowa *brać* należycie „rozszykować, powinienby to czynić względnie do słowa *dadź*. Pierwsza klassa znaczeń „byłaby, gdzie słowo *brać* czynnie znaczy, bez względu na słowo *dadź*, n. p. brać kogo „za rękę; druga, gdzie *brać* czynnie, stosuie się do *dadź* biernie n. p. gdzie wziąć, „tam wziąć, byle było; trzecia, gdzie i *brać* i *dadź* równo czynnie znaczą, n. p. głupstwo „nie brać, kiedy daią; czwarta, gdzie tak *brać* iak *dadź* niiako się używaią, n. p. „mróz bierze; piąta, gdzie *brać* szczególnie bierne ma znaczenie n. p. brać kiiem, wziąć „kogo, policzek, wziąć po boku, wziąć klęskę, szkodę i t. d.“

Nie mniéy wielka trudność w tém zachodziła, iak spostrzéżone cienie znaczeń tak dobitnie wyrazić, żeby ie i czytelnik należycie uczuł i rozpoznał. Nieraz musiano się tu łatać łiciną, gdyż zdawało się, że nią naysnadniéy wyrazić można, co się w myśli snuło. Za przykład bierzmy

Co, *pronomen relatiuum*, = które to, to co; n. p. czymés nie iest, tym się nie pokazuy. jabł. Używaiąc *co* zamiast *który*, *in casibus obliquis* dodaią się stosówne przypadki przyimku *On ona ono*; tak: co go, co ją, co mu; n. p. trzcina, co ią wiatr wszędzie miota. — *Demonstratiue* co, = to, toć, to iest, to właśnie, *n. p.* Co było mieszczęście taoie. — §. Co — to; *identitatis exclusiuae*, n. p. co matka, to matka, a co macocha, to macocha, t. i. macocha za matkę nie stoi; *Intensionis*: Co matka, to matka, t. i. wzór matek, matka na wybór. §. Co — to; *indifferentiae aestimationis*, *vel contemtus*; n. p. co dadź, to dadź; co bądź, to bądź; com napisał, tom napisał; za co, za to, za bezcen; czym — tym, byle czym. §. *Identitatis numeri* co — to; = ile — tyle, n. p. co Polak, to rycerz; co głowa, to rozum. — §. *Iterationis* co — to; = ile razy, tyle razy; skoro ieno — to; n. p. co za broń porwą, to im z ręku leci. wapowsk. Ptaszka za nogę uwiązawszy, co ptaszek wzlecieć chce, to on go do siebie przyciągnie. skarg. — §. *Progressionis comparatiuae* co — to, czym — tym; = im — tym, n. p. Lecąc z wschodów baba rzekła: co daléy to gorzéy. szymonow. — §. *Quantitatis sufficientis* co, = dosyć, dostatek, dostatecznie, n. p. Z tym urzędem mam co czynić, a ieszcze większe brzemię mam nosić! sk. Było na co patrzeć, gdy w takim tłumie

wjeżdżał. sk. Co niemiara, t. i. niezliczone mnóztwo. §. Co, = ile, *relationis*, co do, ile się ściąga, n. p. Przepędził życie w rozkoszach, tak co do swobodnego życia, iako też co i do miłego towarzystwa. zab. Już co za to, i szelągabym nie dała, że się znacie. teat. — §. Co, *Partitiue cum Genitiuo*: Co nowego? Co innego iest mówić, co innego pisać. kras. — *Nominatiuum, Genitiuum et Accusatiuum sequitur Genitiuus Adjectiui, reliqui casus sunt excepti* n. p. Ku czemu dobremu; czym twardym go uderzył, w czym brzydkim. a.) *Magnitudinis vel quantitatis ascendentis, absorbentis*, co, = ile ieno, n. p. co woien, co szturmów i bitew na świecie było, niemal zawzdy z takiéy przyczyny rosły. gorn. Wszystkę maiętność moię, co ieno iéy mam, tobie oddaię. sk. — Co żywo, = iak nayżywiéy, iak nayprędzéy, n. p. Już wisi nad karkiem zguba, Co żywo do roboty, komu dusza luba. narusz. — Co żywo, co nayżywiéy, obacz pod słowem żywo. — Co żywo, = ile tylko było żywych, n. p. Biegło co żywo, chłopi, chłopięta, niewiasty i baby. birk. — b.) Co, = ile, *magnitudinis descendentis*, = by w naymnieyszéy cząsteczce, n. p. Póki co krwi w ciele, Będziemy kraiów naszych bić nieprzyiaciele. wacł. potock. Oczy ledwie co widzą, ciemność na nie pada. zab. Co stąpi, ieno co stąpi, co się ruszy, lezie, nogę za nogę kładzie. cn. th. — §. *Pleonastice*: Trwogi nikt po nich nie znał, co bynaymniéy zgoła. groch. Głodem ich morzono, i ledwie im co trochę chleba w wieczor dawano. sk. — §. c.) Co, = ile, *indifferentiae quantitatis et qualitatis*, = by naymnieysza rzecz, by nayniższa, naylichsza rzecz, cokolwiek bądź, czy wiele czy mało, by tylko nie nic, nieco, cóś; n. p. Lepiéy co przed czasem, niż po czasie wszystko. warg. — §. Co, *enumerando*, ile, n. p. co kwadrans, co półgodziny, co półkwadransa zażywać lekarstwa. krup. — §. Co, *caussale*, = że, ponieważ, dlatego że, bo, n. p. Umarł biedny, co go niemiał kto ratować. wolsk — §. Co *ante adverbium Comparatiui et Superlatiui* znaczy iak, n. p. Radzono mu, aby co naymniéy spał. sk. Ochrzciy się co prędzéy. sk. Niewdzięcznicy maią bydź znoszeni co nayłaskawiéy, co naydobrotliwiéy, i co naywspaniałéy. gorn. — *Ante adjectiuum Comparatiui et Superlatiui* co znaczy iak *nay* —; n. p. W co urodziwszych tylko zwierząt lwy zęby utapiaią, A zwierz co mnieyszy, mimo się puszczaią. p. kchan. jer. Dał im co naylepszą ziemię. sk. Co naywiększe drzewa podrąbili. stryik. — § Co, *loci*, = gdzie, n. p. Boday to u nas na wsi, co wszystko tanio. teat. — §. Co gdy, = co ieśli, *copula transitionis conditionalis*, Łacińskie *quodsi vero*, n. p. Uwarowali sobie przeszłych krzywd zapomnieć; co ieśliby która strona woynę odnowiła, aby poddanym iéy wolno było panom nie dopomagać. krom. — — §. Co, *interrogationis vel exclamationis* a.) *indirecte*, = iak wielkie! ile! n. p. O toż, co tu kłopotu! Patrz, co się ich buntuie! — §. Co, *elliptice*; n. p. Co mi się tam w cudze wdawać rachunki! Co to do mnie, *quid mea?* — *Cum enclitico* cóż, n. p. mądry, poczciwy, cóż kiedy niemodny? kras. t. i. co potym, na co się zda? — §. Coś, cosi, cosik, cóż tóż, *indeterminate Substantiue* n. p. Znać było, że skrytego cóś w sercu utaiła. — §. Cóś *adverbialiter*, *rationis incognitae*, iakoś; Francuzkie comme ça, n. p. trzeba ich pożenić, bo cóś miłosiernie na siebie z boczka poglądaią. teat., lub też: Cóś się niedługo bawił. ib. — §. Nakoniec Co *interrogationis directae*, *cum enclitico* cóż, n. p. Cóż iest ta piękność ciała? oto wór gnoiu! Cóż iest to wdzięczne śpiewanie? oto lekkie powietrza poruszenie! Co są potrawy? oto trupy zwierząt! Co wonie? dymy! Co są odzienia i szaty? wnętrzności robaczków, albo skóry zwierząt! bals. — §. Co *caussale*, czegoż, dla czego, czemu, = dla iakiéy przyczyny,

czyny, z iakiéy przyczyny, n. p. Ale co nosimy tu i owdzie oczy i uszy swoie po świecie? w Polskę, to iest, sami w się weyrzyymy! ORZECH.

Zastanawiaiący się nad tym rozkładem, łatwo się przekona, że się tu bez Łaciny nie obeszło, aby cienie znaczeń odbitnie a krótko wyrażać. Toż i na wyrażenie względów grammatycznych, gdzie niegdzie użyć iéy wypadało. Przyiąłem wyrazy; słowo czynne, bierne, niiakie, dokonane, niedokonane, częstotliwe, iednotliwe; lecz nie stało mię na wyrażenie tego, co nazywam kontynuatywum, t. i. słowo ciągły czyn oznaczaiące. Należy mi także zastanawiać czytelnika nad potrzebą, którą czułem dzielenia niektórych czasowników czyli werbów, na *transitiva* i *intransitiva*. Przystawszy albowiem na zwyczayny ich podział na czynne, bierne, niiakie, nie mógłem się atoli przekonać o tém, żeby toż słowo czynne mogło bydź i niiakiém, bo zawsze musi, iuż nawet z imienia swego, czynność oznaczać; niiakie zaś nie oznacza ani czynności, ani cierpienia wpływu czyiéyś czynności, lecz pośrzedni stan między tém dwoygiém, iak n. p. słowa *stać, siedzieć, leżeć, spać*. Słowo zaś *bić* zawsze wyraża czynność ruchu uderzaiącego, czy bakałarz chłopca bije, czy też zegar, puls lub serce bie; lecz z tą różnicą: w piérwszym czynność przechodzi na zewnętrzne objektum, na chłopca, którego ćwiczy bakałarz, więc *transitivum*; w drugim zamyka się w sobie, co nazywam *intransitivum*. Podział takowy nieraz mi był pomocą w rozszykowaniu znaczeń słów czyli werbów, n. p. czestuie, gra, baliki daie, suto szafuie pieniędzmi; otoż tu czestuie *intransitive*; *transitive* zaś, gdy BIELSKI pisze: Jagiełło czestował posły Czeskie dobrze; albo w przysłowie: Kucharza rad winuie, gdy kto gości źle czestuie.

W przeyściu ze znaczenia właściwego na niewłaściwe, częstokroć różnicę uważałem między używaniem figuryczném, przechodzącém nawet czasem na allegoryczne, a przenośném; w przenośném zaś znowu rozróżniłem nieraz metonymią, synekdochę, ironią.

Cena n. p., właściwie wymiar wartości, szacunek, taxa, ilość pieniędzy, za którą się co przedaie; tak: Woiewodowie maią ustawy i cenę rzeczom czynić. GOSTOM. Cena raz schodzi, drogi raz wstępuie, wzgórę idzie. CN. — Figurycznie: Daleko bogactwa wyższey kładłeś cenie, nad ten szacunek, który im wyznaczyła natura. ZAB. — Allegorycznie: Poszła w cenę niecnota, a ci iuż pognili, Co prawdę bez obrzesków bezpiecznie mówili. BAR — §. *Per excellentiam*, czyli *emphatice* cena, = wysoka cena, n. p. towar ten w cenie, t. i. popłaca, płaci, cenią go wysoko. — §. *Translate* czyli przenośnie: cena, = wziętość, szacunek, wysoko ważenie czego, waga, n. p. Mądry aptekarz ma w cenie Zioła, z których bierze pożywienie. PAST. FID.

Cel, właściwie punkt lub rzecz, do któréy się strzela, n. p. cel iest strzelcowi na to wystawiony, aby go trafił. BACHOW. Niepodobna, aby ten w cel trafił, który nie strzela. ZAB. — §. Figurycznie i allegorycznie: n. p. Wszyscy iednego przekonania byli, i do iednego celu wszyscy strzelali. SK., t. i. wszyscy w iedno bili). Daleko człowieka myśl od celu strzela. WACŁ. POT. Gdy strzela, celu Kupido nie miia. PAST. FID. Siedziemy wszem za celu, wszyscy w nas strzelaią, Za nami, iak za murem, wszyscy pokoy maią. BIEL. S. M. Wielkie państwa stoią fortunie na celu. BARDZ. — §. *Translate* cel, = kres, zakres, koniec, zamiar, zamysł, objekt, przedmiot, koniec, n. p. We wszystkich sprawach ludzkich iest cel, do którego miłość własna ciągnie. MON. Od celu, do którego zmierzaią, cnoty ludzkie szacunek biorą. IB. Cel lekarzów iest zdrowie ludzkie. GORN. Ty iesteś celem sekretnym iego miłości. TEAT. Niech cię mam przed oczyma, Boże stworzycielu, Ty sam bądź tylko wszystkich pragnień mych na celu. DMOCH. t. i. iedynym objektem mych

pragnień). — *Metonymice* cel na strzelbie, celik, znak, podług którego celuią. Cele, celowniki, przez które geometra liniie wzrokiem prowadzi. — §. *Translate per similitudinem*: cele na podkowach, ocele, brodki.

Cegła, właściwie z gliny robiona pewnéy formy massa do murowania, n. p. Cegła iest dwoiaka, iedna wypalona w piecu, druga na słońcu ususzona. PASZK. Sławna iest z czerwoności cegła Toruńska; ztąd przysłowie przez ironią: zbladł, iak cegła Toruńska. RYS., t. i. zczerwienił się, zrumienił się, raki upiekł.) — Figurycznie: mowa ta cegła bez wapna. OPAL. t. i. nie klei się, nie trzyma się iedno drugiego.) — *Metonym* cegła, miara mularska, n. p. grubość muru na cegłę, na dwie, na półtorey; toż i forma cegły, n. p. zerznąć rydlem darnia na dwie cegły. DUDZ. — *Per synecdochen*, *pars pro toto*. cegła, budynek z cegły, n. p. Przyszliśmy do téy pustéy cegły na grob twóy patrzeć. MORSZT.

Metonymii osobliwie rozmaite rodzaie, z rozmaitych rzeczy przymiotów wyprowadzone, odkrywamy w następuiącym artykule:

Dym, właściwie wyziewy z podniet ognia nad płomień się wynoszące, n. p. z lasu podpalonego dym się wzbiia pod same obłoki. ZAB. Dymy bure. WACŁ. POT. — Figurycznie: pasorzyt patrzy tylko dymu z komina. ZAB. szuka objadu). — §. *Translate* ogólniéy: dymy, = pary, wyduchy, wyziewy, wapory, n. p. Dymy, które z zapalenia krwi pochodzą, sprawuią, iż się każda rzecz większą staie; iako też i słońce zda się bydź większe, gdy kto na nie przez dymy patrzy; a tak wszystkie rady maią bydź odłożone, aż ono zapalenie krwi opłonie, a dymy wewnętrzne ucichną. MODRZEW. BAZ. — *Metonymia*, od własności, że dym zasłania; dym, = fałsz, mara, cień, przeszkoda do widzenia, bielmo, obłuda, mamienie, omamienie, n. p. Obie strony chytrością swoią chciały sędziemu dym w oczy puścić. MODRZ BAZ. porown. oczy zamydlić, porown. tuman). Dymem karzą, kto dym przedawał. KOSZ. LON. Kto wiatrem służy, temu dymem ma bydź płacono. WERESZ. RGL. REY ZW. porówn. iaka praca, taka płaca; obłudnika niedobry koniec). — §. Od nierozkładnéy gęstwy, dym, = gmatwa, ćma, chimera, mnogość wielka nierozszykowana, tuman, n. p. Bonicye lecą, iak dym. TR. Uderzyłem w dym do niego. TEAT. obses, prosto, wzręcz, z kopyta, z góry natarłem nań). — §. Ze dusi, gryzie, dym, = rzecz przykra n. p. Jużeś mu w oczach dymem, gorzka, zaniedbana. ZAB. KOSSAK. porown. Sól w oku, kość wgardle, szydło. — §. Od nikłości, znikomości, dym, = rzecz marna, czcza, a.) *fig.* kadzidło, fałszywe pochlebowanie, n. p. Kto w pochlebnym kocha się dymie, Ten we mgle grubéy osiędzie. ZAB. Ma on dosyć takowych dymów, co się niemi rad pasie, bo iest chciwy sławy, i w małych rzeczach raćby był głośny. LUB. — b.) uroienie, n. p. Na cóż się przyda ten spoczynek, który wiatry ściga, dymem karmi się? ALBERTR. c.) Dym, pycha, duma, n. p. Człowiek pełen dymu, a nader pragnący sławy. GORN. Nie próżnéy ambicyi dymy przywiodły mię do pisania życia mego. J. OSS. DYAR. d.) Nic, bezistotna rzecz, n. p. Krótkie, podłe i nikczemne są wszystkie bogactwa i pompy, są one szczére dymy, i bańki dziecinne. BINK. Wszystko to dym, w czém się tak ludzkie serca zakochały. P. KOCHAN JER. Ztąd *proprie* i *figurice* w dym póyść, z dymem póyść, = wniwecz się obracać, n. p. Co to miast i wsi w téy woynie z dymem ku górze poszło. FALIB. zgorzało). Rady ich w dym poszły. SK. Niezbożnicy z dymem póydą. BUDN.; a w nocie sam dodaie „niszczeią"; Biblia Gdańska zaś: jako tłustość barania z dymem niszczeie, tak oni zniszczeią. — §. Dym, = kómin. VOL LEG. 8, 134. — §. *Synecdoche*, dym, dom z dymem lub kóminem lub kóminami, n. p. Gdzie włok wy-

mierzanych nie maią, iedno dymy, iak na Podlasiu, tam po dwa dymy na ieden złoty poboru składać się maią. VOL. LEG.

Ironia dobitnie się wydaie w słowie *Dobry*, w przykładzie: Będzie-ć ona tak dobra, iak inne, t. i. nielepsza od drugich. Albo gdy się mówi: dobry człowiek, dobra dusza, t. i. poczciwiec, barszczyk, ni go weź, ni go połóż, ciastuch, ciapu kapusta, ciapu groch, rozlazły, do prowadzenia za nos. — Podobnież *Cnotka*, t. i. cnota mniemana, fałszywa, pozorna, n. p. Te są téy płci cnotki, Sarkać na los kochania, a czuć, że iest słodki. TEAT. — Toż *Cnotka personifié*, n. p. Chłopiątka złodzicie z początku, więc dla dobroci cnotkami one przezywaią, iakoby rzekł nie cnotka, rozumieiąc to po nich, że się na cnotę bardzo przesadzaią; i maią iéy tak wiele, iak na wróblowéy goleni mięsa. GLICZ. WYCH.

Na tych przykładach rozumiem, że będzie dosyć, aby okazać, że należyty wywód i rozkład znaczeń, nie iest bynaymniéy mechaniczną robotą, *asininus labor*; że owszem wyciąga naywiększego zastanowienia, a czasem nayglębszéy rozwagi. Uznaię, że ta naytrudnieysza część moiéy pracy, nie tak mi się udała, iakby bydź powinna podług mego uczucia; atoli pochlebiam sobie, żem następcom drogę gdzie niegdzie utorował; a winszować sobie będę, ieżeli stąd rodacy wezmą pochop, aby obrócili uwagę na ten rodzay pracy dotąd mało co praktykowany.

Przeyście z iednego znaczenia do drugiego rzadko kiedy liczbami, iaki iest zwyczay w słownicach, częściéy oznaczyłem znakiem paragrafowym §, lub też tylko laseczką poprzeczną —; bo cienie tych znaczeń tak są po większéy części delikatne, że może właśnie w ten czas naylepiey są rozłożone, gdy naymniéy rozerwane iedne od drugich, razem się z sobą stykaią. — Strzedz się nad to potrzeba, żeby znaczeń zbytecznie i niepotrzebnie nie drożić; co częstokroć iest skutkiem nieuwagi na różnicę zachodzącą między znaczeniem pojedynczém słowa, a znaczeniem z całego sensu wypadaiącém, *discrimen inter significationem et significatum verborum*, z których ostatnie czasem pierwszemu wcale przeciwne się wydaie, n. p. *doczekać* czego, samo z siebie nie znaczy *użrzeć* co; lecz rozważaiąc cały sens w przykładzie: „doczekam tego, da-li Bóg, żeć tego będzie żal; można tłumaczyć: użrzę to. — Tak *dar* zapewne nigdy nie znaczy *czapki*, ani *czapka* daru; atoli do objaśnienia przysłowia: dar za dar, darmo nic, dołożyć można było: czapka za biret, stosuiąc to, iuż nie do pojedynczego znaczenia słowa, lecz do ogólnego sensu. Oczywisty przykład, iak nieuwaga na tę różnicę w błąd nieraz wprowadziła TROCA, mamy u niego pod słowem *pleszczyć* się, bo on to tłumaczy *courir, être vagabond, aller d'un pays à un autre*, herum treiben, im lande herum laufen. Jużci tego znaczenia *pleszczyć* się iako żywo nie ma, i mieć nie może, zkądże tedy ten błąd? Otó może czytał TROC w Argienidzie, na to słowo ten przykład: „pleszczy się on po morzu"; co tam z całkowitego sensu może znaczyć: tula się po morzach, niby to pluska się; lecz zatym nie idzie, żeby samo *pleszczyć* się znaczyło tułać się.

Naywięcéy zaś przechodzą pojedyncze słów znaczenia na sensa generalne w *przysłowiach*, które iako pomniki dawnych zdań, zwyczaiów, przesądów, iako próbki filozofii ludu, troskliwie zbierałem. Prawie pod każdém słowem, owszem nawet pod każdém znaczeniem, znayduie się nie iedno przysłowie, objaśnione częstokroć drugiemi przysłowiami, n. p. na pochyłe drzewo i kozy skaczą; porównay: na ubogiego wszędzie kapie; ubogiemu wszędzie piskorz. — Dopieroć to początek; porównay: ieszcze nie amen;

nie mów hup, aż przeskoczysz; daleko gęby grzanka. — Po objedzie łyżka; porównay: lekarstwo po śmierci; dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do psa. — Cnota sama się chwali; porówn. dobremu piwu nie potrzeba wiechy; dobry chrzan z miodem, a miód sam. — Co kogo boli, o tém mówić woli; porówn. gdzie kogo boli, tam rękę kładzie; gdzie boli tam ręka, gdzie miło tam oczy; (po Słowacku: kd'e boleſt, tu ruka, kd'e miloſt, tu oc'i; po *Kroatsk.* radsze vszaki pipa, gde ga rana tiszka); czego człek żałuie, o tém rad mówi; co na sercu, to i na języku. — Chociaż mamy iuż dosyć bogate zbiory przysłowiów, przez *Rysińskiego*, *Knapskiego*, *Fredra*, *Zeglickiego*, przez autora książki pod tytułem *Gemmae*; atoli zdaie mi się, że nam schodzi ieszcze na dziele, w którémby przysłowia naszè, tudzież pobratymczych dyalektów, ułożone były, nie iak dotąd zwyczaiem było, porządkiem abecadłowym piérwszego słowa; lecz stosównie do sensu niém wyrażonego; takby się z nich wynurzyło nieiakie niby systema filozofii ludu, iego spostrzeżeń, uwag, przestrog, zabobonów i przesądów. Tak n. p. ważne szlady dzieiów opinii ludzkiéy, znayduią się tu pod słowami *chłop*, *człowiek*, *dziéwka*, *Czech*, *Francuz*, *Niemiec*.

W czasownikach, *in verbis*, niemało sobie pracy ułatwiłem, a iak sobie pochlebiam, nie bez korzyści i wygody dla czytelnika zrobiłem, kładąc na czele, nie iak dotąd zwyczaiem było, piérwszą osobę czasu teraźnieyszego, lecz tryb bezokoliczny, *infinitiuum*. Kto obeznany z wyborną Grammatyką naszą narodową, od razu mi tę nowość pochwali; innych zaś używanie przekona, iak się tym dogadza nietylko grammatycznemu wyłuszczeniu czasowników Polskich; lecz i stosunkowi ich do słowiańszczyzny, i do dodanéy w tém dziele Niemczyzny; n. p: słowo: *Dobyć*. *Dobydź*, dobył, dobędę, *dok.*, Dobywać *nėk.*, *kontyn. et frequ.*, — *n. p.* dobywać mieysca, miasta, fortecy, = oblężeniem lub szturmowaniem brać mieysce, einen Ort belagern, beſtürmen, einzunehmen ſuchen; dobydź mieysca, = po dobywaniu wziąć, erſtürmen, einnehmen, erobern; *Boh.* dobeyt, dobyt, dobyti, dobył, dobytku, dobeywati, zdobywati; w innych dyalektach ma znaczenie ogólniéysze dostawania, nabywania, zyskiwania, wygrywania, korzystania, zwyciężania, (co właśnie naprowadza na wyobrażenie objęte naszém słowem: *zdobycz*; *Sr. r.* dobyczj, dobytu, dobytzen, dobywam dobe'wam; *Sr.* 2. dobuſch, dobúdnuich, dobúnuiſch (tu się pokazuie w formie słowa iednotliwego); *Vd.* dobit, sadobit, predobiti; *Crn* dobiti, dobim; *Rg.* dobitti; *Sla.* dobiti; *Bs.* dobitti; *Cro.* dobiti, dobivati, dabavlyati; *Rs.* добыть, добывáть. — Jedynie tym sposobem, kładąc za thema tryb bezokoliczny, można było iawnie wytykać różnicę ową, tak ważną we wszystkich dyalektach Słowiańskich, zachodzącą między słowem *dokonaném*, a *niedokonaném*: Niemcowi nietrudno teraz powinno bydź poiąć, że się z tém w Słowiańszczyznie prawie tak ma, iak w Niemieckim języku ze słowami: ſchaffen, erſchaffen, forſchen, erforſchen, rathen, errathen, morden, ermorden.

Przez wyłuszczenie czyli opis każdego słowa, i każdego iego znaczenia, mianowicie w umiejętnościach, kunsztach, rzemiosłach, lub w życiu potoczném, dzieło to nie raz wychodzi prawie z obrębów *słownika języko wego*, a dochodzi granic dykcyonarza, iak zowią, *rzeczowego*, Realleyicon, t. i. zbioru *rzeczy*, objektów, n. p. kunsztów, umiejętności, rzemiósł. Nie obawiam się, żeby mi to naganiono; bo związek imienia rzeczy z rzeczą samą, iest tak ścisły, iż chcąc tamto objaśnić, koniecznie téy dotknąć potrzeba. Tego się raczéy obawiam, żeby nie żądano w umiejętnościach i kunsztach takowéy dokładności i ściśłości, iakiéy sprawiedliwie w dziełach, temu iedynie celowi poświęconych,

wymagaię. Miałem albowiem wydadź słownik ięzyka, nie *encyklopedyą*. Nigdybym nie był skończył, gdybym chciał dadź każdego słowa i znaczenia ścisłą, logiczną podług reguł *definicyą*; musiałem naywięcéy przestawać na opisach, na wytykaniu iakiémkolwiek bądź znaczeń; zwłaszcza tak mało maiąc przed sobą przygotowanego zapasu.

Układaiąc słowa *Polskie*, nigdy z oka nie spuściłem pobratymczéy Polskiemu ięzykowi *Słowiańszczyzny*. Starałem się zebrać ią troskliwie z iak naylepszych źrzodeł, których na końcu wstępu poczet przyłączam; tu tylko wspominam imiona szczególnych dyalektów, z dodatkiem gdzieniegdzie krainy, w któréy nim mówią: 1.) Czeski, 2.) Moraw·ki, 3.) Słowacki, w Węgrzech, w okolicach Presburga i t. d., 4.) Kroatski, 5.) Dalmacki, 6.) Bośnieński, 8.) Windyyski w Styryi i t. d., 9.) Kraiński w Karnioli, 10.) Sławoński w Slawonii, 11.) i 12.) niższy i wyższy Sorabski w Luzacyi, 13.) Rossyyski, 14.) Kościelny czyli Cerkiewny, *Ecclesiastica*, iaki się w księgach cerkiewnych wyznania Greckiego znayduie. W wynaydywaniu tych źrzódeł miałem w Wiedniu wielką pomoc od J. Pana *Zlobickiego* Sekretarza Kancellaryi Czeskiéy, który mię z naywiększą chęcią wspierał biblioteką swoią, w tym gatunku dokładną; radą zaś oświecili mię J. Pan Konsyliarz Konsystorski de *Engel*, sławny autor historyi Kozaków, Gallicyi i Węgier; i Literatury Czeskiéy naczelnik J. X. *Dobrowski* w Pradze. — Chociaż tedy południowym Słowianom bardzo zwyczayną iest rzeczą, obeymować imieniem *Illiryczyzny*, bądź wszystkie dyalekty Słowiańskie, które my Polacy pod ogólnem imieniem *Słowiańszczyzny* zamykamy; bądź wszystkie dyalekty południowe, iako to: Kroacki, Bośnieński, Sławoński, nawet i Windyyski z Kraińskim, iak to widać na słownikach wspomnionych dyalektów; na których prawie zawsze znayduie się tytuł *Illiryyskiego*, a dopiero dochodzić trzeba, iakiego on iest szczególnie dyalektu; ia się starałem, by te wszystkie dyalekty rozróżnić; tak dalece, żeby nigdzie nie zostawić wątpliwości, w któréy to części Słowiańszczyzny tego lub owego wyrazu, w tém lub inném znaczeniu używaią. Porównywaiąc zaś z Polszczyzną dyalekty pobratymcze, uważałem: 1.) czy toż słowo, choć z odmianami w swoim składzie, w nich się znayduie? 2.) Czy się znayduie w tychże znaczeniach, co u nas? W przeciwnym zaś przypadku, wypadało mi dodadź, 3.) iakież tedy odmienne znaczenia słowo to bierze u nich? a 4.) iakie inne słowo u nich używa się na zastąpienie naszego? — Nie trzeba się zatém dziwować, że czasem, iak n. p. pod słowami: biesiada, gody i t. d., rzecz się zrobiła zawilsza; przyczyna takowéy zawiłości pochodzi z pogmatwania znaczeń po dyalektach. Obok zaś słów takowych tém więcéy odbiiaią owe, które po wszystkich dyalektach, we wszystkich swoich odmianach grammatycznych, na ieden i tenże sam kształt się formuią, i iedno w drugie toż samo zachowuią znaczenie, n. p. *Dosiąc*, Dosiądz, dosiągł, dosięgnie, dosięże, dosięgnąć, dosięgać; *Bh.* доſаѣнаши, доſаął, доſаѣну, доſаѣвати, доſпеч, доſоѣши; *Slo.* доſаѣнути; *Sr.* 1 доßаѣну, доßаѣвам, доßаѣнуну доѯеѣши; *Vd.* dosezhi, sadosezhi; *Rg.* dosêchi, dosêghnuti, dosezati; *Bs.* dosecchi, doseghnuti; *Cro:* doszechi, doszegati, doszegnyem; *Rs.* досѣзать; досягнуть; дощагнуть, досчаю, досягаю. Tak słowo *bydź, ieść, iść, jąć*, i niezliczona moc innych wszelkiego rodzaiu, z małemi tylko odmianami, zupełnie prawie przypadaią na nasze, *tak daleko, że się zdaie rzeczą nie zbyt trudną, tak zbliżyć te pobratymcze dyalekty, żeby ie powszechnie zrozumiano; wszakże i we Włoszech każda prawie kraina gada inszym dyalektem; od czasów zaś* DANTA *uformował się ieden ięzyk Włoski piśmienny.*

Oprócz takowego zbliżenia tych dyalektów, a zatym ułatwienia z czasem *powszechnéy Słowiańskiéy grammatyki, i powszechnego Słowiańskiego języka*, radzenie się ich, nieraz mi służyło do objaśnienia naszéy Polszczyzny, tak co do pojedynczego znaczenia słowa którego, iako też co do sposobu wywodu bądź znaczeń iego, bądź znaczeń słów z niego pochodzących. Pisze nasz ORZECHOWSKI: „niechay niewola na bedewiach hardzie iedzie, zawsze niewolą będzie"; w Raguzańskim *bedev* = *equus generosus*, rumak. Słowo *ćma*, oprócz znaczenia ciemnoty, znaczy tłum, chmurę czyli gęstwę czego taką, że się aż zacimia, n. p. „pytał Jezus ducha: co za imię masz? a on odpowiedział: 'dzieią mi *ćma*, bo nas sam wiele ;,tak Leopolita; bibliia Radziwiłłowska kładzie *huf*; bibliia Gdańska *woysko*; Kuczborski w Katechizmie *orszak*, Karnkowski w katechizmie: niezliczona rzecz szatanów; Budny zaś na inszém mieyscu używa tego słowa ściśle za Greckie μυριας, t. i: 10,000; iakoż zastarzałe Rossyyskie тма dziesięć tysięcy, przymiotnik тмочисленый dziesięć tysięczny; w Cerkiewnym zaś тма *decies centena millia* ἑκατοντακισμυρια; тмищно, въ десять тысящь кратъ, *Gr.* μυριακις *decies millia*; тмочелникъ naczelnik nad 10,000; *Bh.* ten regiment, i liczba 13,000. Ze wszystkiém tém porównaymy następuiące mieysce z biblii Budnego: „była ich liczba ćmy ciemi, i tysiące tysięcy." — Piękne nasze słowo *Doba*, a po dawnemu *Dob'*, znaczy naprzód część czasu, chwilę, iakiś czas, n. p. wiedz, że w każdéy życia dobie, dla oyczyzny tylko żyiesz. NIEMC., t. i, w każdym momencie. Powtóre pewny czasu punkt, porę, n. p. przyidziesz do mnie iutro o tę 'dob' LEOP. o tym czasie BIBL. GD. Dobry skowroneczku, iuż ty spiewasz sobie, A ia poczynam tkże o twéy robić dobie. GAW. Tenże na inszém mieyscu: czuycie psi wierni, naywięcéy nieprzyiaciel w tę dob trzodom szkodzi. A u LEOPOLITY: w iednę dob' ucichał ogień, a o drugiéy zaś dobie ogień się rozgorywał. — Daléy znaczy u nas doba, pewny czasu rozmiar, przeciąg; ztąd na dołę, albo od doby do doby, t. i. na 24. godzin, po Ross. сутки, исчисленно, повседневно. Także doba, sam czas, sama pora, w raz, n. p. w ARGIENIDZIE: w tém wskok do Seleryssy, żeby ulżyć sobie, Kwapi Królewna, a ma ią na dobie. Mączyński zaś *pubescere* tłumaczy: „podrastać, prawie na dobie bydź, niektórzy mówią." Nie oba zatém niedoźrzałość; n. p. Wyście mnie z dziecinnéy ćwiczyli niedoby, I wychowańcem u siebie widzieli. CHROŚC. Czas na dobie, w dobie, czas po temu; czas służy; tak PETRYCY z Horacyuszem śpiewa: Jeśliś mądr, używay, póki czas na dobie; porównay: pókić służą lata, używay świata; ZABŁOCKI zaś: „tak prędko nasze zmykaią lata, Więc trzeba wcześnie używać świata, póki czas w dobie. — Nakoniec doba, dola, stan, położenie, n. p. Dziś koniec klęskom, legnę spokoyny iuż w grobie, Gdy zostawię oyczyznę i was w lepszéy dobie. NIEMC. Niedoba zaś niedola n. p. Bolcie hetman, z téy swoiéy niedoby, Że dla choroby daremnie upływa mu lato. JAN. — Też tu są zdaie mi się, wszystkie znaczenia i cienie tego u nas słowa; trudno z nich wywieśdź znaczenie słów pochodnych, iako to: nadoba, nadobny, podobać, podobać się, upodobać sobie, podobny, podobieństwo, ozdobny, ozdobić, przyozdobić; bo te się ściągaią nie tak do czasu lub czasowego stosunku, iako raczéy do kształtu. Chociaż tedy we wszystkich prawie dyalektach doba oznacza czas, wiek, godzinę (ztąd u Windów *dobnik* zegar); u Czechów oprócz czasu, punktu czasu, chwili, doba znaczy ieszcze kształt, figurę, formę rzeczy; z czém więc nietrudno znosić znaczenia nadoby, nadobności, ozdoby, podobieństwa i t. d.

Chociaż język nasz Polski, co do obfitości i poloru, zapewne żadnemu z Słowiańskich, a podobno i z innych nie ustępuie; atoli takowe zbliżanie do siebie dyalektów pobra-

tymczych, może bydź iedném z naydogodnieyszych zrzódeł, z którego czerpaćby można, na czém schodzi mu ieszcze; bo któryż to ięzyk iest tak bogaty, tak dokładny i doskonały, żeby mu tu i owdzie czegoś w tém nie brakowało, czém zaszczycaią się inne? W Słowiańszczyznie osobliwie, czego iednéy mowie nie dostaie, tém druga celuie. Azaliż więc nie przyzwoiciéy nam, przyswoić pokrewne i pobratymcze słowa, niżeli nadstawiać Łaciną, Niemczyzną, Francuzczyzną, Włoszczyzną? Na słowo *Kontent* n. p. znayduie się w Kraińskim, Windyyskim, Sławońskim, Kroatskim *zadovolny*, niby to, że komu do woli zadosyć uczyniono; *kontenteca* po Windyysku *sadestnost*, po Kroatsku *zadovólnoszt*, *zadovolschlna*; kontentować, ukontentować, po Windyysku *sadovoliti*, *sadovoljati*, *sadostiti*, *sasititi*, *dopokojati*, *pomirnati*; po Kroatsku *zadovólyujem*, po Ross. удовольствовать, удовлетворять, w Cerkiewnym довольствовать. — Na słowo *dach*, żywcem Niemieckie Dach, znayduie się w Czeskim kryt, krytta, krew, od słowa kryć; *Sr.* 1. стреха, търеха, (porównay strzecha krew (od krycia); *Sr.* 2. тшеха, тшило, тшимо, тшимво, *Crn.* streha, streiha; *Vd.* streha; *Cro.* sztroha, sztrossina, krou, krov; *Dl.* sztruha; *Es.* krov, strehha; *Rg.* kroov, pokròv, strêha; *Slav* kròv; *Ross.* стрѣха, кровля, крышка, палуба; *Eccl.* кровъ, покровъ, ада, адо, стропъ; z tych wszystkich możeby się nam naylepiéy zdało Czeskie kryt, krytka, ponieważ słowa strzecha, strop, pokrowiec, poszły iuż u nas na insze znaczenie. — Podobnież na wyrazy *budować*, *budynek*, *dom*, *mur*, i na niezliczoną liczbę podobnych makaronizmów, znayduią się starożytne słowa Słowiańskie; niechby tylko pisarze nasi klassyczni, w których pismach naród smakuie, przystosowawszy takie słowa do geniuszu ięzyka Polskiego, zwolna ie wprowadzali. — Nad to w samém nawet składaniu i formowaniu słów znaleźć można gdzie niegdzie rzucone po obszernéy Słowiańszczyznie ziarnka, godne przeniesienia do naszéy ziemi. Osobliwszéy w tym względzie uwagi godzien starodawny Cerkiewny, a po nim Rossyyski, dyalekt, który przez ścisły związek wiary z Grekami, i częste tłumaczenie OO. SS. Greckich, przeiął zupełnie tok składania słów Greckiego ięzyka, co w czasownikach szczególniéy się okazuie Greckie ἰυπθὴς dobroobyczayny, w Cerkiewnym добронравный, ztąd czasownik добронравствую, *Gr.* ἰυπθέω, iestem dobrych obyczaiów. Zakon, w znaczeniu prawa *legis*, składa w Cerkiewnym благозаконіе niby to *dobroprawie *recta legum constitutio*, *Gr.* ἰυνομία, ztąd przymiotnik благозаконный *Gr.* ἰυνομος, czasownik zaimkowy *reciprocum* благозаконюся, *Gr.* ἰυνομέομαι, *bonis legibus regor*, czasownik czynny благозаконствую благозаконю *Gr* ἰυνομέω *bonas leges fero*. — W tymże dyalekcie odkryłem nawet zakończenie odpowiadaiące w znaczeniu, Łacińskiemu imiesłowowi przyszłego czasu słowa biernego, *participio futuri passivi*, tudzież *Gerundio*, iako to *amandus*, *legendus*, *amandum est*, *legendum est*; tak n. p. *concedendum est* trzeba dopuścić, w Cerkiewnym подлежительно: *concedendus* maiący bydź dopuszczonym подлежительный, w Polskim zaś *dopuścitelny znaczyłoby raczey, mogący bydź dopuszczonym, gdy zakończenie na —*lny* u nas poszło na oznaczenie możności *possibilitatis*: za tym wypadałoby, na owo wyobrażenie konieczności i potrzeby, o innym od tego odmiennym zakończeniu pomyśleć.

Lecz pomimo tego wszystkiego ieszcze w tym zbiorze odkryie czytelnik nieiednę ciekawą osobliwość Słowiańską. Pomiiam tu stosunki szczególnieysze, w frazesach, czyli sposobach mówienia, że Polak n. p. mówi: „ięzyk i do Rzymu doprowadzi“: Rossyanin: языкъ и до Кіева доведетъ, bo Rossyanin, nie maiąc związku z Rzymem, kła-

dzie raczéy Kiiów, dokąd bądź dla nabożeństwa, bądź dla handlu uczęszczał. Zastanawiaią mię ślady z mytologii i religii Słowiańskiéy tutay zebrane. Pod słowem *bożek*, bożysko, *Bh.* бужек, рабуб; *Vd.* boshizh, malik; *Sr.* ѵзибоѣ; *Crn.*, *Bs.* faush wugh, malik; *Rs.* чтилище (*czcilisko, od słowa czcić), znayduią się imiona bożków Słowiańskich, ile na nie natrafiłem w czytaniu. Bożek domowy, gospodarski, *Vd* domazhi bug, shratel, *Crn.* sidek; *Bh.* ſiſtritek, krſiſek, chrſiſtek, dibljk, ҕoſpodarjcek; nad to Czesi ieszcze mieli: Wel, Marot, Radamas; Krainczyki: Rugovid, Fermensvęl, Podàga, Tolistobog, Tolistowoj, Paramuz (bożek pięciogłowy), Krôde (bożek zdrowia, Aeskulap). Jodute, Zedût, Jodût (bożek siły), Flins (bożek czasu), Anék (bożek dziewcząt), Jesizhnik (bożek mowy); Barovit odpowiada naszemu Boruta. W Cerkiewnym Моѳша, Маѳоиѣ, Моѳошь, Мокошь pewny bożek czczony w Kiiowie, może bożek słoty, odmięczy; Купало bożek płodów ziemskich; Хорѣ bałwan Kiiowski; Дажба, Дажбуга, Дажьбъ bożek szczęścia, porównay nasze Dadzibog; Ладо bozek wesela, Лада bogini wesela; *ob.* Ladon. BIEL. KR. 55. cf. ład, ładny; u Czechów zaś ladon, smrtnos u Krainczyków Ladon, Tor, Tôrk *Mars*, cf. Wtorek *dies Martis*; *Eccl.* Позвизд, вихорь, И хвистъ *Aeolus* bożek powietrza, porównay nasze Swist, Poświst, Lelum, Polelum, Marchult Коляда, Каѳеда bożek świata *Janus*, którego święto w Kiiowie obchodzono 24go Grudnia z weselem i biesiadowaniem, czego ślady w tamtych stronach ieszcze się pokazuią w igrzyskach, tańcach, pieśniach: boday nie stąd nasza *Kolenda*, ieżeli nie wolisz z Łacińskiego a *Kalendis* wyprowadzić. U Czechów i Słowaków Dobrovan Merkury. Cerera, Marzanka, u Czechów Zewena, u Krainez. Sejvina, u naszych zaś Dziewanna, Dziewena, Ziewonia, Diwa toż co Dyana. Bachus u Krainczyków Pust, cf zapusty, pustak; Nimfy lasów i wód, w Cerkiewnym Русалки; Bogini deszczu u Windów i Krainez. Marna; Bogini pracy u Krainez Marza, Bogini zboża Volusia, Voluta. — Boże narodzenie u Kroatów, Slawonczyków, Raguzanów, Windów, Krainczyków *Boshizh*; wilia bożego narodzenia zaś u Kroatów, Raguzanów i Bosnenczyków *Badnyek*, badnyi vecher, badnyi den; słowo zaś badgnak w słownikach swoich tłumaczą: *truncus natalitius*, *truncus pervigilii nativitatis Domini*; po Włosku: tronco, che si mette al fuoco la sera del natale; t. i. kloc, który w wilią bożego narodzenia w ogień kładziono; zapewne znaczył wróżbę. Otoż znowu ważny ślad zwyczaiów i opinii.

Łącząc wszędzie Polszczyznę z Słowiańszczyzną, snuł mi się ustawicznie przed oczami *rys nieiakiś zjednoczonego w myśli moiéy powszechnieyszego ięzyka Słowiańskiego*, z stosunkami ieszcze rozciągleyszemi co do *ogółu mowy ludzkiéy*. Uformowała mi się prawie mimowolnie, iż tak rzekę, algiebra słów i ięzyków, podciągaiąca wszystko pod powszechnieysze prawidła, obeymuiące sam ogół, gdzie potrącić wypada, tak z jedney, iak z drugiéy strony, szczegóły w całość ogólną nie wchodzące. Postrzegłem, że dążąc do ogólnego a pierwotnego źrzódła, nie wszystkie głoski czyli litery słowo składaiące, są równie istotnemi, że ie w tym względzie koniecznie potrzeba iak nayściśléy rozróżnić, i przemiany ich wzaiemne między sobą, podług nieomylnych spostrzeżeń udowodnić; że tak wynalezione treści, czyli pierwiastki słów, znosić należy z pierwiastkami inszych dyalektów i obcych ięzyków, a tak dopiero okazać, że źrzódłem wszelkich na świecie ięzyków iest rozsądne natury naśladowanie w wyrażeniu tych poruszeń, które ludziom uczuć się dały, i stąd wznieconych wyobrażeń; okazać potrzeba na szczególnych ięzykach, iak mowa ludzka z niewielu drobnych pierwiastków wywiedziona, podług pewnych

pra-

prawideł, przyzwoitych umysłowi ludzkiemu, wzmogła się w niezmierne bogactwa. Otóż ten iest cel nauki nazwaney *Etymologią*; prawidła iey starałem się wyłożyć w rozprawie niżey przyłączoney; w słowniku zaś, przy poiedynczych słowach, gdzie mi się rzeczą potrzebną zdawało, umieściłem etymologiczne bądź uwagi, bądź skazówki. W początkowych nawet arkuszach dykcyonarza, przy niektórych wyrazach piérwotnych, iako to, *baza*, *baran*, *barwa*, *bażant* it. d. na brzegu wydrukowałem głoski radykalne; czego potym dla zbytniey niewygody w druku, zaniechać musiałem. Żeby zaś wystawić całkowity obraz ciągłego rozradzania się słów naszych ze źrzódłosłowowych pierwiastków, pod pierwotnemi słowami w nocie wypisywałem szereg pochodnych, których bynayuniéy dlatego nie opuszczałem w szyku abecadłowym, gdzie każde z nich podług kolei należycie obpiśnione położyć przypadało. Tak czytaiący ma przed oczyma razem i rozległość i treść języka.

Lecz w tych badaniach etymologicznych zawieraią się mnogie nasiona rozmaitych zagadnień, których rozwiązanie zostawmy dalszemu czasowi, mianowicie po ukończeniu całkowitego dzieła, iako to: 1., O piérwszéy zasadzie mowy ludzkiéy na poruszeniach i postrzeżeniach zmysłowych; 2., O wpływie postronnych, osobliwie sąsiedzkich języków, na nasz Polski; 3., O odmianach w tymże zaszłych; 4., O rozmaitych sposobach bogacenia i doskonalenia języka naszego; 5., O chronologii i różnych epokach słów Polskich; 6., O stosunkach Polszczyzny do innych Słowiańskich dyalektów, z podaniem osnowy powszechnéy grammatyki i powszechnéy synonimiki Słowiańskiéy, a zatym uniwersalnéy grammatyki filozoficznéy mowy ludzkiéy; 7., O śladach dzieiów życia domowego w języku.

Jeszcze z jedney okoliczności tu się wytłumaczyć muszę, w któréyby mógł kto uczynić zarzut dziełu moiemu, gdybym ią mimo się puścił; t. i. z pisowni czyli ortografii w niém użytéy. Jak w każdym, osobliwie żyiącym języku, tak i w Polskim, niemasz powszechnéy zgody na prawidła ortografii; co zdaie mi się stąd pochodzi, że różne, dalekie od siebie, nawet sobie wprost przeciwne, stanowi każdy źrzódła, z których też czerpa prawidła ortograficzne. Jeden n.p. raz każe pisać tak, iak się mówi; inny znowu: pisać, iak dawni pisywali; gdzieindziéy: stosować się do teraźnieyszego trybu; raz, każą się ściśle trzymać etymologii; drugi raz bez potrzeby wcale ią krzywdzą. Naynowszych przepisów ortograficznych, naycelnieysi nawet pisarze nasi nie zachowuią. Cóż tedy w takiey sprzeczności zdań, autorowi słownika pozostawało? Uważaiąc, że dzieło iego wystawia niejako historyą języka, że w niém żywcem przytacza wyimki z pism rozmaitych wieków; nie potrzeba się dziwić, że zostawuiąc ortografią każdego z autorów, nie zachowuie w niey iednostayności. Byłbym to sobie poczytał za nieiakie zgwałcenie textu pisarzów, i sfałszowanie historyi języka, gdybym przekształcał w wyimkach z nich przytoczonych, sposób ich pisania na teraźnieyszą ortografiią. Tego tylko pozwoliłem sobie względem nich, żem naddatki dawnéy ortografii uchylił. Nie pisałem *then*, *tho*, ani używałem *y* zamiast *i*, n.p. chłopyątko, zamiast chłopiątko. Z resztą, co do moiéy własney ortografii, założyłem sobie za główne prawidło, trzymać się, ile tylko można, etymologii; ponieważ tém iedynie dogadza się Słowiańszczyznie, i przepisy iey sprostowane, iuż nie będą dla cudzoziemców tak uciążliwemi.

Nakoniec niech mi się godzi na usprawiedliwienie moie wystawić Prześw: Publiczności przeszkody, z któremi w wydawaniu dzieła tego musiałem, i dotąd ieszcze walczyć muszę.

Nie wspominam ogromu sameyże pracy, wymagaiącéy ciągłego a niezmordowanego wytrwania, (gdyż n. p. samo czytanie biblii Leopolity, i porównanie pierwszey iey edycyi z trzecią, półroku mi czasu zabrało); lecz tego przemilczeć nie mogę, żem się sam podjąć musiał wszystkich mozołów tak drukarskich, iak i księgarskich, ponieważ na tak obszerne, do drukowania trudne i kosztowne dzieło, żaden się z Księgarzy nie ośmielił. Zatym niedosyć, żem musiał każdego arkusza piérwszą korrektę, naytrudnieyszą ze wszystkich, sam utrzymywać; lecz sam też musiałem myśléć o zapisywaniu, sprowadzaniu i dostarczaniu wszystkich potrzeb drukarskich, iako to, charakterów, papieru, i ludzi, w czém choć na początku doznałem czynnéy pomocy zacnego przyiaciela mego JPana Franciszka *Dmochowskiego*; atoli wkrótce słabość zdrowia iego nie pozwoliła mu trudów tych tak zemną dzielić, iak przez przywiązanie do dzieła narodowego i przychylność do mnie, radby chciał i mógł to uczynić. Na ostatek, żebym iuż z moiéy strony wszystko wykonał, do czego przez wzgląd na tak wielkie zaufanie Prześw: Publiczności, czułem się bydź obowiązanym, poświęciłem część własnego mego pomieszkania na drukowanie dzieła tego, tak dla bliższego dozoru, iak dla prędszego pośpiechu, bynaymniey przez to nie zrywaiąc związków z drukarnią JXX. Piiarów i zacnym iéy przełożonym JX. *Bielskim.* Przytaczam te szczegóły, żeby Prześw: Publiczność, zastanawiaiąc się nad tylą około téy roboty mozołami, prędzéy mi darować raczyła, zwłokę w wydaniu, a oraz nieiakieś ustawanie w pracy i zmordowanie, którego może ślady w tém dziele spostrzeże. Jako zaś z jedney strony, ile tylko mogłem, pracy, sił, zdrowia i czasu nie żałowałem, tak z drugiéy, że i kosztów nie oszczędzałem, charaktery i papier są tego dowodem; wszakże samo składanie i wybiianie iednego arkusza kosztuie Złł: dziewięćdziesiąt, nie rachuiąc wydatku na papier i pisma. Ztąd łatwa bardzo rachuba, że zebrane dotąd fundusze, pomimo hoynego wsparcia łaskawych moich Protektorów, na połowę ledwie całkowitego kosztu wystarczą, i że pomyśléć trzeba będzie o podwyższeniu na dal ceny prenumeraty; bo się zanosi na to, że całe dzieło do 800. arkuszy drukowanych uczyni, że zatém to, co się teraz od *A* do *F* wydaie, nie iest tylko ósmą częścią całości.

Podaię więc iuż i obecnemu i przyszłemu narodowi w ręce zbiór oyczystego ięzyka, owoc kilkonastoletniéy pracy moiéy, któremu naylepsze lata moiego życia poświęciłem. Już teraz ziomkom moim trudno nie będzie, czego brak pododawać, w znayduiącém się przebierać, znaczenia doskonaléy wyłuszczać, stosunki dokładniéy powytykać, a tak z czasem zaszczycić ięzyk Narodowy słownikiem, iakiego on wart iest w saméy istocie, i którym go chyba iedno *Towarzystwo Przyiaciół Nauk* obdarzyć może. Mnie się zaś na zawsze zostanie to chlubne uczucie, żem tą moią poprzedniczą pracą był do tego powodem, i winszować sobie nie przestanę, ieżeli dzieło moie będzie pomocne orzeźwionemu duchowi narodowemu, do nadania świetności temu naydroższemu dla niego kleynotowi, t.i. ięzykowi oyczystemu.

Ueber die Tendenz dieses Werks.

Für die des Polnischen Unkundigen, die von diesem Werke Gebrauch machen wollen, wird es genügsam seyn, nur die Hauptpuncte der ausführlichern Polnischen Einleitung anzugeben, woraus dann die Tendenz des Werks einleuchten wird.

Möglichste **Vollständigkeit** und **Zuverlässigkeit** war in Ansehung des Polnischen mein Hauptaugenmerk. Dazu zu gelangen, wählte ich vorzüglich den Weg der Lectüre; ich las in dieser Hinsicht alle die Polnischen Schriften, deren Verzeichniß dem Werke vorgesetzt ist, und zeichnete beym Lesen jede Stelle aus, die Erläuterung und Beweis giebt, oder die auch selbst einer Erläuterung bedarf. Indem nun bey jedem Belege einer Bedeutung die Stelle aus dem Schriftsteller, dem Namen und der Seitenzahl nach, citirt wird, indem ferner Uebersetzungen mit den Worten ihrer Originale, verschiedne Uebersetzungen, z. B. die verschiednen Bibeln, unter einander verglichen werden, glaube ich den darauf gestützten Erklärungen den höchsten möglichen Grad der Zuverlässigkeit gegeben zu haben. Wo nun aber die Zeugnisse aus Schriftstellern nicht hinreichen wollten, wurde der gewöhnliche Sprachgebrauch als Quelle benutzt, doch nur in den wenigsten, und zwar ganz ausgemachten Fällen, auf meine eigne Autorität gebaut.

Die Schattirungen der mancherley Bedeutungen bemühte ich mich, so viel mir nur die Größe der Arbeit, und Zeit und Kräfte erlaubten, auf eine Art zu ordnen, die mir für die Stellung aus der physischen Urbedeutung die natürlichste schien. Bey allem Streben nach Vollständigkeit der Bedeutungen suchte ich mich vor zu großer Vereinzelung derselben zu hüthen, der gewöhnlich daher zu entstehen pflegt, wenn der Unterschied zwischen significatio und significatus verborum, nicht genau berücksichtigt wird.

Sur l'objet de cet ouvrage.

Il me suffira pour ceux, qui ne savent pas le polonois, et qui veulent se servir de cet ouvrage, de faire un exposé sommaire de ce que j'ai traité plus au long dans l'introduction polonoise. Cet exposé les mettra suffisamment au fait du but, que je me suis proposé, celui de former pour la langue polonoise un corps d'ouvrage, qui réunisse autant que possible le double avantage d'être complet, et de faire autorité.

Persuadé, que les ouvrages de l'esprit les plus distingués, étoient les seules sources, dans lesquelles le Lexicographe pût puiser les mots et les phrases, qui composent le trésor complet d'une langue, je me suis entièrement livré à la lecture de tous les auteurs polonois, dont la liste se trouve à la tête de cet ouvrage. Dans ce procédé je me suis attaché à prendre note des passages, qui pouvoient servir d'éclaircissemens et de preuves, comme aussi de ceux, qui en avoient besoin.

La signification de chaque mot appuyé de la citation de l'auteur, de la page et de la ligne; la comparaison constante des traductions avec les mots de l'original, et des traductions entre elles, telles p. e. que les différentes versions de la bible etc. ont encore été un moyen, dont je me suis servi, pour donner aux mots et aux expressions le plus haut degré possible d'autorité. Les locutions familières, les manières de s'exprimer dans la conversation et ma propre autorité dans les significations généralement reçues, sont aussi les guides que j'ai suivis, mais seulement dans les cas, où le témoignage des écrivains ne me fournissoit rien. Quand aux nuances qui se trouvent entre les différentes significations, je me suis efforcé, autant que la grandeur du travail, le temps et mes forces me l'ont permis, de les présenter dans l'ordre qui m'a paru le plus naturel relativement à l'étymologie et à l'acception physique;

Zur Erhöhung der Vollständigkeit und Zuverläßigkeit trug auch die stete Vergleichung der Polnischen Wörter mit denen der übrigen Slavischen Mundarten bey. Veraltete unbekannte Wörter wurden aus ihnen erläutert; verlorne Wortstämme ergänzt; Ausdrücke und Formen, die im Polnischen mangeln, nach ihnen in Vorschlag gebracht, und so auf Bereicherung nicht nur mit einzelnen Wörtern, sondern mit Wortbeugungen, Redensarten, Sprichwörtern hingearbeitet. Doch wurde hierbey außerdem auch noch ein höherer Zweck berücksichtigt, die Ueberzeugung nämlich hervorzubringen, die Slavischen Mundarten seyen nicht so weit von einander entfernt, daß sie nicht einander näher gebracht werden könnten, und so die Möglichkeit einer allgemeinen Slavischen Schriftsprache darzuthun; wie in Italien die verschiednen Provinzen verschiedne, von einander sehr abweichende Mundarten sprechen, und gleichwol, seit Dante, sich einer Schriftsprache erfreuen.

Die stete Vergleichung des Polnischen mit den übrigen Slavischen Mundarten, und oft auch fremden Sprachen, führte mich auf die Grundsätze der Wortforschung, die man, in eine kleine Abhandlung gebracht, hier angehängt findet. Ihr Inhalt beschränkt sich dahin, die wesentlichen Buchstaben der Worte unterscheiden, ihr Verhältniß zur Bedeutung wahrnehmen zu lehren, und so zu Schlüssen über die Natur der

et en saisissant et rassemblant les idées autour du mot qui en est devenu le signe, j'ai évité toutes ces minuties, qui ne sont fondées que sur la foible différence que l'on met entre signification et chose signifiée.

Pour rendre cet ouvrage plus complet et lui donner plus d'autorité, j'ai sans cesse comparé les expressions polonoises avec celles des autres idiomes sclavons. Par ce moyen j'ai expliqué certains mots vieillis ou inconnus, j'ai rétabli des racines perdues, et ces racines ainsi rétablies m'ont autorisé à proposer des expressions et des formes, qui manquent au polonois, de même qu'à enrichir la langue non seulement de mots isolés, mais encore d'inflexions, de manières de parler et de proverbes.

Cette comparaison devoit naturellement amener une conséquence plus étendue encore, c'est la possibilité de démontrer, que les idiomes sclavons ont des différences si légères et si accidentelles, qu'il seroit facile de les rapprocher pour faire du sclavon une langue écrite universelle, comme depuis le Dante, l'Italie a une langue littéraire, quelque différens que soient les dialectes des diverses provinces de ce pays.

C'est aussi par la comparaison continuelle du polonois avec les idiomes sclavons, et souvent avec les langues qui lui sont étrangères, que je suis parvenu aux principes de l'étymologie, principes que l'on trouve dans un traité particulier joint à cet ouvrage. Ces principes se réduisent à apprendre à distinguer dans les mots les lettres essentielles, à saisir leur rapport avec la signification, à tirer des conséquences sur la nature des syllabes, sur la dérivation des mots et des langues, et à démontrer en dernière analyse, que l'imitation raisonnée de la nature dans la manière d'exprimer les impressions reçues, et les idées qui en résultent, est la source commune de toutes les langues du monde, et que c'est de la combinaison des plus petites parties primitives, arrangées d'après les loix conformes à la raison humaine, que le langage des hom-

Erlben, und Abstammung der Wörter und Sprachen zu führen; als Endresultat aber darzuthun, daß vernünftige Nachahmung der Natur im Ausdrucke gehabter Eindrücke und daraus entstandner Vorstellungen, die gemeinschaftliche Quelle aller Sprachen des Erdbodens ist, und zu zeigen, wie überhaupt die menschliche Sprache von den kleinsten Urbestandtheilen, nach gewissen, dem menschlichen Verstande angemessnen Gesetzen, sich zu einem gränzenlosen Reichthum empor gearbeitet hat.

Doch diese kurze Abhandlung berührt überdieß Ideen mancherley Art, die ihren Grund in dem Wörterbuche haben, deren Entwickelung jedoch der Zukunft, nach völliger Herausgabe des Werks, überlassen bleibt. Dahin gehören: Untersuchungen über die Sinneneindrücke und sinnlichen Wahrnehmungen als Grundlage der menschlichen Sprache; über den Einfluß fremder besonders benachbarter Sprachen, auf die Polnische; über die mit unsrer Sprache vorgegangnen Veränderungen; über die verschiednen Arten und Mittel unsre Sprache zu bereichern und zu vervollkommnern; über die Zeitrechnung und die verschiednen Epochen der Wörter unsrer Sprache; über das Verhältniß der Polnischen zu den übrigen Slavischen Mundarten, als Vorschule einer allgemeinen Slavischen Sprachlehre und Synonymie, ingleichen einer allgemeinen philosophischen Sprachlehre; über die in der Sprache sich darbietenden Data zu einer Geschichte des häuslichen Lebens.

Jetzt also übergebe ich dem Publico den Anfang einer vieljährigen mühseeligen Arbeit, deren Schwierigkeiten für mich dadurch noch vermehrt wurden, daß ich selbst mich der Correctur, der Besorgung des Drucks und des Verlages unterziehen musste; um so gewisser aber glaube ich auch auf gehörige Nachsicht und Billigkeit rechnen zu können. Uebrigens wünsche ich nur, zum Besten der Sprache unsrer Nation Adelungs Schicksal, daß bald ein Voß und Campe auf meine Schultern trete, und der Nation ein Werk gebe, das an Vortreflichkeit der Sprache gleich komme.

mes a acquis un degré de richesse inépuisable.

Ce petit traité présente de plus différentes idées dont on trouve, il est vrai, les principes établis dans le dictionnaire, mais qui, après la publication de cet ouvrage, pourront être plus amplement développés par des recherches sur les sensations et les réflexions qui les ont suivies, comme base du langage humain; sur l'influence des langues étrangères, et surtout de celles des pays voisins, à l'égard de la langue polonoise; sur les changemens qu'elle a éprouvés; sur les différentes manières et les différens moyens de l'enrichir; sur la chronologie et les différentes époques qui regardent les mots qui la composent; sur les rapports de l'idiome polonois avec les autres idiomes sclavons, pour servir d'introduction à une grammaire générale et à une synonimie sclavone, de même qu'a une grammaire générale philosophique; enfin par des recherches sur les différentes révolutions que la langue a éprouvées, et sur les indices que l'on peut découvrir par rapport aux mœurs domestiques de la nation dans les différens emplois de sa langue.

Je présente donc au public le commencement d'un ouvrage, fruit d'un travail pénible et de longues années, travail dont les difficultés ont été encore augmentées par la nécessité de prendre sur moi tous les détails fastidieux de l'impression et de la correction. Ces considérations me font espérer que le public me jugera avec indulgence et équité; surtout mon unique voéu étant d'avoir comme Adelung, un Voss ou un Campe qui me surpasse dans la carrière que je viens de parcourir, et donne à la nation un ouvrage digne de l'excellence de la langue.

PRAWIDŁA
ETYMOLOGII,
PRZYSTOSOWANE
DO
JĘZYKA POLSKIEGO.

Grundsätze
der
Wortforschung,
angewandt
auf die Polnische Sprache.

DO

JASNIE WIELMOZNEGO JMC PANA

JOZEFA HRABIEGO Z TĘCZYNA *OSSOLIŃSKIEGO.*

JASNIE WIELMOZNY MOSCI DOBRODZIEIU!

Dziesięć lat szczęśliwie przepędziłem przy boku JW. WPana Dobrodzieia. Równa skłonność do nauk, równe przywiązanie do literatury Oyczystéy, i taż sama gorliwość, o ocalenie rozproszonych i zawieruszonych iéy zabytków, skoiarzyła między nami szacowny węzeł przyiaźni. Rzadka to iest rzecz między osobami nierównemi stanem; ale też tym większą iest chwałą i dla iednego, który w tak szlachetnym celu zstępuie z wyższego szczebla fortuny, aby się zbliżył do tego, którego ona postawiła na niższym, i dla drugiego, że zdołał na to zasłużyć.

Dość dla mnie było na téy pobudce, abym sobie wziął za powinność, dopomagać patryotycznemu JW. WPana Dobrodzieia zamysłowi, w ułożeniu Narodowey Biblioteki; dość było dla mnie, abym maiąc zachęt i pomoc z Jego strony w pracy rozpoczętéy około Słownika Polskiego, pracy tak trudnéy i tak obszernéy, nie ustawał w przedsięwzięciu moiém.

Tak miły związek wzaiemnością zobopolnych pomocy utwierdzony, zgodnością chęci i zamiarów uświęcony, stał się iuż prawie nierozerwanym, stał się potrzebą, że tak rzekę, oboiéy strony. Słodził on mi i ulżywał prace w wyszukiwaniu słów, nieznanych w teraźnieyszey Polszczyznie, a zagrzebanych w staropolskich dziełach, dziełach wydobytych z zakątów kosztem, a częstokroć i osobistym trudem, JW. WPana Dobrodzieia.

Kiedy więc cieszę się korzyściami zobopolnego pożycia w domu JW. WPana Dobrodzieia, i nadzieią ich używania nadal się karmię: aż oto Przeznaczenie wzywa mnie do posługi, ukochanego od nas obu Narodu.

Zachwiałem się między słodyczą obecnego pożycia, z któréy miałem czynić ofiarę, a użytkiem publicznym, któremu trzeba się było poświęcić; przeważył szalę interes publiczny.

Kto zna serce JW. WPana Dobrodzieia, pełne zawsze czułości dla tych, których z Nim związek iakikolwiek połączy, łatwo sobie wystawi tkliwość Jego, na samo wspomnienie rozłączenia się naszego; lecz znać potrzeba i z drugiey strony, życzliwość JW. WPana Dobrodzieia dla współrodaków, dla których dobra wszystkie osobistości umiesz poświęcić. Duchem więc patryotycznym prawdziwie, mimo przykrości z rozłączenia się naszego, poparłeś w sercu wahaiącém się, chęć usłużenia publicznemu dobru. Poddałem się zatém wezwaniu Monarchy, pod którego berło część dawney Oyczyzny moiey los poddał; przyiąłem w stolicy Kraiu Polskiego obowiązek urządzenia nowego Liceum, i niém kierowania.

Słodziłem sobie przykrość z rozstania się naszego tą myślą, że nasze związki, nawet w oddaleniu, niezrywaią się przecięż, lecz tylko obszernieyszemi i przestrzeńszemi się staią. Wszak i w oddaleniu, łączyć nas będzie chęć wzaiemna i pamięć odnawiaiąca wdzięczność z moiey strony, a uprzeymą ze strony JW. WPana Dobrodzieia dla mnie życzliwość; łączyć nas będzie wspólne dążenie, do użyteczności dla Narodu, iednakość zatrudnień i zamiarów, i toż samo przekonanie, że serca nasze i chęci nigdy się nie odmienią.

Przypominam sobie, że Kochanowski, przypisuiąc Janowi Tęczyńskiemu, tłumaczenie swoie Jerozolimy Tassa, w tym napisie uwiecznił swoią dla niego wdzięczność:

Nie zawsze Bogów wołem złotorogim,
Czasem błagamy kadzidłem ubogim.

Plemiennikowi sławnego męża, powtórzeniem tegoż napisu, w podobnéy okoliczności, i ia czułość moią wyrażam: a poświęcaiąc Jmieniowi JW. WPana Dobrodzieia to pismo, iako dowód publiczny przywiązania i obowiązków moich ku Niemu, wracam Mu nieiako to, co w dziele moiém iest Jego własnością.

Jest zasługą, choć niewielką dla bogatego ofiarą, udzielić komu cząstkę iakąś swego maiątku od zbytku pozostałą; ale dzielić prace uczone, wspierać radą, przewodniczyć światłem, ten tylko z maiętnych potrafi, któ prócz dostatków, skarb droższy, to iest mądrość i naukę posiada. Do téy chwały JW. WPan Dobrodziey, prawa nabyłeś.

Ja, gdy ią przed Publicznością obwieszczam, składam Mu hołd powinny za wszystkie względy, przez tak długi czasu przeciąg doznane. Nie mogę zaś sercu moiemu lepiéy dogodzić, ani publicznemu interessowi, iako powtarzaniem szczerego życzenia, aby tak pożyteczne dla nauk, tak upragnione dla współziomków, tyle zaszczytu czyniące i Narodowi i Jmieniowi JW. WPana Dobrodzieia prace, układy i zamiary, szczęśliwie w skutku spełnione, iak nayprędzey widzieć się dały; a te życie tak szanownego męża, day Boże iak naydłuższe! unieśmiertelnią.

Zostaię z naygłębszém uszanowaniem

JASNIE WIELMOŻNEGO WPANA DOBRODZIEIA!

w Warsz. dn. 1go Sierpnia 1806. R.

nayniższym sługą
Dr. Linde.

PRAWIDŁA ETYMOLOGII.

Rozdział I.

Wstęp Ogolny.

Etymologia rozważa stosunek *istotnych głosek* słowa do iego *znaczenia*, a z uczynionych w tey mierze *postrzeżeń*, pozwala sobie *wniosków*, o własności *syllab* czyli *zgłosek*, i o pochodzie *słów i języków*. W Greckim albowiem *ετυμος* prawdziwy, *ετυμον* prawdziwe słowa źrzódło; ztąd *ετυμολογια* nauka zrzódłosłowa, czyli prawdziwego słów pochodu.

§. 2.

Zapęd za samém podobieństwem tych lub owych głosek, bez uwagi na znaczenie i okoliczności słowa, do śmiesznych doprowadził wniosków Dąbrowskiego, Pikulskiego, Chmielowskiego; z których osobliwie pierwszy, uroiwszy sobie, że wszystkie wschodnie i zachodnie języki ze Słowiańskiego wszczęły się, *Ateny* ze Słowiańskiego *uteni*, po naszemu *uczenie*, *Abel* od *ubył*, (bo *ubył*, gdy go Kain zabił), *pileus* od *pilnuie uszu*, balamutnie wyprowadza.

§. 3.

Uwaga nad podobieństwem znaczenia, bezwzględnie na głoski, służy tylko do odkrywania bliższych lub dalszych Synonimów, czyli słów bliskoznacznych; etymologii chybia.

§. 4.

Rozsądny etymolog nie zaczyna od wniosków; lecz od postrzeżeń; nie musi, nie gwałci, nie naciąga języka; lecz ważąc razem istotne głoski i znaczenie słowa, gotuie dalsze wnioski.

Rozdział II.

O głoskach etymologicznie istotnych.

§. 5.

Nie wszystkie głoski, słowo iakie składaiące, są istotne; nie wszystkie więc iednako ceni etymolog. Zakończenia słow, iako przynależytość grammatyki, do teyże odsyła; zgłoski i głoski przydatkowe odcina; szczególnie trudni się samą pozostałą resztą, tułubem, że tak rzekę, słowa.

Grundsätze der Wortforschung.

Kapitel I.

Allgemeine Einleitung.

Die Etymologie oder Wortforschung untersucht das Verhältniß der wesentlichen Buchstaben eines Worts zu dessen Bedeutung; erst durch die hierbey gemachten Wahrnehmungen führt sie zu Schlüssen über die Natur der Sylben und über die Abstammung der Wörter und Sprachen. Das Griechische *ετυμος* heißt wahr; *ετυμον*, wahre Wortabstammung; daher Etymologie, die Lehre der wahren Wortabstammung, die Wortforschung.

§. 2.

Bloßes Haschen nach Aehnlichkeiten dieser oder jener Buchstaben, ohne Rücksicht auf die Bedeutung und Umstände eines Worts, verleitet zu den Lächerlichkeiten eines *Dembolenski*, *Pikulski*, *Chmielowski*. So hat z. B. der erste von diesen, in der Einbildung, alle sowohl morgenländischen als abendländischen Sprachen, stammten von der Slavischen ab, Athen von dem Slavischen uteni (gelehrt), Abel von ubył (er mangelte, „denn er mangelte, als ihn Kain getödtet hatte"), pileus von pilnuie uszu (er schützt die Ohren), drollig genug abgeleitet.

§. 3.

Bloßes Haschen nach Aehnlichkeit der Bedeutung, ohne Rücksicht auf die Buchstaben, kann nur zur Aufsuchung näherer oder entfernterer Synonyme dienen; verfehlt aber den Zweck der Wortforschung.

§. 4.

Der vernünftige Wortforscher beginnt nicht von Schlüssen; sondern von Wahrnehmungen; er thut der Sprache keine Gewalt an; er hält die wesentlichen Buchstaben eines Worts und dessen Bedeutung gegen einander, und begründet so die daraus sich ergebenden Schlüsse.

Kapitel II.

Von den etymologisch wesentlichen Buchstaben.

§. 5.

Nicht alle Buchstaben eines Worts sind wesentlich; nicht allen giebt daher der Wortforscher einen gleichen Werth. Die Endigungen der Wörter verweist er in die Sprachlehre; zugesetzte Sylben und Buchstaben schneidet er weg; er hat es bloß mit dem übrig bleibenden Reste, so zu sagen, mit dem Rumpfe des Worts zu thun.

§. 6.

A i ten ieszcze drobi. Wyrzucaiąc samogłoski *Vocales*, ma dosyć na tém, że mu iedna i druga, bądź iedna tylko spółgłoska *Consonans*, pozostanie; w téy samey śledzi istoty słowa.

§. 7.

Że w pismiennych ięzykach samogłoski, we względzie etymologicznym, są mniey istotnemi słowa członkami, nayiaśniey widzieć w pisowni ięzyków wschodnich, gdzie oddzielnie od spółgłosek znaczą się osobnemi u spodu punktami, kropkami, ciągami. Dawniey nawet ie i opuszczano, wyrażaiąc same szczególnie spolgłoski. Dowiedziono też w samey rzeczy, że punkta czyli samogłoski w księgach starego zakonu, szczerym są wynalazkiem późnieyszych rabbinów. Żydzi po dziś dzień w pisowni swoiey pospolicie ie opuszczaią; Karaimowie zaś wciąż ie miiaią, i nawet maią to za główne przykazanie swoiey wiary, poczytuiąc pisanie ich za wymysł, za przydatek późnieyszy, za iakieś odszczepieństwo od pierwiastkowych zakonodawców. Co do Słowiańszczyzny, w Czeskim i Bośneńskim dyalekcie, wiele słów piszą bez wszelkiey samogłoski, tak smrt, hrb, prst, hrst, prs, prst, i t. d.; a w Kraińskim wiele słów tak wymawiaią, że nie rozeznać, iaka właściwie samogłoska w brzmieniu odbiia się; więc też i w pisaniu iaką taką, tę czy ową kładą, *n. p. smèrt* albo *smart*, śmierć.

§. 8.

Ponieważ że samogłoski wszystkie, których prócz tego bardzo szczupła iest liczba, bez żadney pomocy iakiegokolwiek narzędzia mowy, t. i. ięzyka, warg, podniebienia, gardzieła, samym tylko mnieyszym lub większym otworem krtani wymawiaią, więc daią się słyszeć wcale do siebie nawzaiem podobném, a stopniowaniem tylko dźwięku rozróżnioném brzmieniem; ze szczętem zaś różném od spółgłosek; zatém w wywodach etymologicznych możnaby ich i nie wyrażać między spółgłoskami, tylko micysce ich w słowie, piątnem iakiémsiś ogólném (n. p. -) oznaczyć. Tak *m - r* stawia istotne głoski słów, *mor*, *mara*, *morze*, *marł*, *miara*. Tedy nie na tém rzecz, *iakie* w słowie są samogłoski, lecz *gdzie* w niém przegradzaią spółgłoski.

§. 9.

Więc etymologia zasadza się na poznawaniu głosek istotnych słowa, iakoby pierwszego zawiązku, co zowią po łacinie *radix*, po naszemu iądro słowowe, pierwiastek; te radykalne, pierwotne, czyli iądrowe, nazywam tu głoskami istotnemi.

§. 10.

Wyżey rzeczono, że te się odkrywaią, odrzuciwszy wszystkie przygodne, to iest, zakończenia, przyimki, samogłoski. Arytmetyczna niby proba, iż one są pewnie istotne,

§. 6.

Ja auch diesen zerstückelt er noch; er wirft nämlich die Selbstlauter hinaus, so daß für ihn nur ein und der andere Mitlauter, bisweilen auch nur ein einziger übrig bleibt; und in diesem sucht er nun das Wesen des Worts zu erforschen.

§. 7.

Daß in den Schriftsprachen die Selbstlauter in etymologischer Rücksicht minder wesentliche Worttheile sind, erhellt am deutlichsten aus der Schreibart der morgenländischen Sprachen, wo sie von den Mitlautern abgesondert, unter dem Worte durch Puncte und Striche angedeutet werden. In ältern Zeiten hat man sie ganz weggelassen; und in der Schrift bloß die Mitlauter ausgedrückt. Es ist eine ausgemachte Sache, daß die Puncte oder Selbstlauter in den Schriften des alten Bundes, die Erfindung neuerer Rabbinen sind. Die Juden lassen sie bis auf den heutigen Tag in ihrer Schrift gewöhnlich aus. Die Karaimen verwerfen sie gänzlich; es ist bey ihnen sogar ein Glaubensartikel, die Selbstlauterschrift für ein Figment, für einen späteren Zusatz, für eine Ketzerey gegen die reine Lehre zu halten. — Was das Slavische anbelangt, so werden im Böhmischen und Bosnischen eine Menge Wörter ohne alle Selbstlauter geschrieben, z. B. smrt, hrb, prst, hrst, prs, prst u. s. w. Im Krainerischen werden viele Wörter so ausgesprochen, daß man den Selbstlauter dem Klange nach nicht bestimmt unterscheiden kann: daher auch in der Schrift bald dieser, bald jener in demselben Worte gebraucht wird; so schreibt man bald smert, bald smart.

§. 8.

Da die Selbstlauter, deren Zahl ohnehin so geringe ist, sämtlich ohne Hülfe eines von den Sprachwerkzeugen, der Zunge, der Lippen, des Gaumens, der Kehle, bloß durch geringere oder größere Oeffnung der Luftröhre ausgesprochen werden; so tönen sie daher auf eine untereinander sehr gleichartige, und nur durch die Gradation des Lautes verschiedene Art; aber dagegen durchaus verschieden von den Mitlautern. Sie dürfen also bey etymologischen Untersuchungen, zwischen den Mitlautern füglich ausgelassen, und nur die Stelle, die sie in dem Worte einnehmen, mit einem allgemeinen Vocalzeichen (etwa -) bemerkt werden. So würde m - r die wesentlichen Buchstaben der Wörter mor, mara, morze, marl, miara vorstellen. Es kommt also nicht darauf an, was für Selbstlauter sich in einem Worte befinden, sondern welche Stelle sie einnehmen.

§. 9.

Die Grundfeste der Wortforschung beruht daher auf der Erkenntniß der wesentlichen, der Elementar-Buchstaben, so zu sagen, des Keims des Worts, lateinisch radix, gleichsam Wortwurzel, Radical- oder Wurzel-Buchstaben, von mir wesentliche Buchstaben genannt.

§. 10.

Oben wurde gesagt, daß diese hervorgehen, wenn man alle zugemischten, als: Endigungen, Präpositionen, Selbstlauter absondert. Eine gleichsam arithmetische Probe, ob auch

iest znaydowanie się ich we wszystkich pochodzących od owego źródłowego słowach.

§. 11.

Biorę na przykład słowo: *unieśmiertelnić*; odrzuciwszy przymek u, negacyą *nie*, zakończenie trybu bezokolicznego, drugie zakończenie przymiotnikowe *possibilitatis ln*, zostaie tak *śmiert*, po Czesku bez samogłosek smrt, t. j. śmierć. Lecz gdy, iak się niżey okaże *s z z*; a to *e* czyli ś iest tylko przymkiem przydatkowym (iak widzieć w słowie zemrzeć, zmarły, zeszły, zchod, schód); *é* zaś albo Czeskie zakończeniem rzeczownikowem; zatem cała istota tak długiego słowa *unieśmiertelnić*, te dwie spółgłoski *m-r.*

§. 12.

Teraz dla proby zastanawiam się nad słowami od źródłowego mor, mrę, *mrzeć*, pochodzącemi, a mijaiąc wszelkie przydane litery na początku, we środku i końcu tych słów, zdam zawsze na to *m s r.* Oto:

die wirklich wesentlichen aufgefunden worden, hat man, wenn sich in allen aus demselben Stammworte abzuleitenden Wörtern die nämlichen Wurzelbuchstaben wieder finden.

§. 11.

Zum Beyspiele soll uns hier das Wort unieśmiertelnić (verunsterblichen) dienen. Werfe ich die Präposition u, die Negation nie, die Infinitivendigung ić, die Endigung des Adiectivi possibilitatis ln weg, so bleibt śmiert, Böhmisch ohne Selbstlauter smrt (der Tod) übrig. Da nun aber, wie unten gezeigt werden soll, das s z z ist, welches als Compositionspräposition gebraucht wird (wie aus den Wörtern zemrzeć, zmarły, zeszły, zchod, schod erhellet); das é oder das Böhmische t hingegen, die Endigung des Substantivs ist, so besteht demnach das ganze Wesen dieses ziemlich langen Worts unieśmiertelnić bloß in den beyden Mitlautern m-r.

§. 12.

Zur Probe will ich jetzt die von dem Stamme mor, mrę, mrzeć abzuleitenden Wörter durchgehen. Wenn ich alle Zusatzbuchstaben am Anfange, in der Mitte und am Ende dieser Wörter weglasse, treffe ich überall auf jenes m-r. Also:

mor, marł, marli, *mrzesz*, *mrę*, *mrzeć*; *morzyć*; nad*marło*, nade*mrzeć*; na*mrzeć*; obu*mierać*; odu*mrzeć*, odu*mierać*, odmarły; po*morzyć*, po*morek*, po*miera*, po*mrzeć*, po*marły*; prze*mrzeć*, prze*mierać*; przy*mierać*, przy*morek*, u*mierać*, u*mrzeć*, u*marły*. u*mor*; wy*mrzeć*, wy*mierać*, wy*marły*; za*mierać*, za*mrzeć*, za*marły*; ze*mrzeć*, ze*mierać*, zmarły; *śmierć*, *śmiertelny*, *śmiertelność*, nie*śmiertelny*, nie*śmiertelność*, bez*śmiertelnik*, po*śmiertny*; *martwy*, *martwić*, zmartwić, zmartwychwstanie; *mord*, *mordować*, *morderz*, *morderca*, *morderstwo*, *zmordować*, namordować, pomordować, wymordować, zamordować; *confer Lat. mori*, *morior*, *mortuus*, *mors*, *mortis*, cf. *Gall. mort*, *morte*, *meurtre*, cf. *Germ.* **Mord, morden, Mörder**, cf. *Graec. μοῖρα*, i. e. fatum, lethum.

Rozdział III.

O przemianach głosek istotnych.

§. 13.

Gdyby te same spółgłoski istotne nigdy się nie zamieniały ani ruszały, byłoby dosyć snadno je rozeznawać; ale że często z sobą i łączą się z pobratniemi albo podobnie brzmiącemi, nad często trudność w skazaniu ich znayduiemy. Zatem nayprzód ieszcze uważać, które są sobie pokrewne, to iest, które jedne za drugie ważą.

§. 14.

Gdy kilka przyostrzonych spółgłosek, wspolem do wymowienia ciężkich, w iednem zbiega się słowie, tak, że się nieźle trą z sobą i chropowato wymawiaią; zwyczay pospolity dobiera miększych na ich mieysce, żeby słowo przez nie łagodniało. Jak ludzie z osobna, tak i plemiona i narody, zawsze do składu i nałogu swoich narzędzi mowy, iako to, gardła, warg, podniebienia i t. d. swoią skłaniaią; przez co toż słowo u różnych różnego nabywa brzmienia. Czechowi nie trudno smrt, hrb, prs, hrst, ale trudno ciemny, *cień*, *ciało*, *ciasto*, z delikatnością ust polskich wydadz; woli tedy temny, stjn, t'elo, t'esto; zatem lżeysze *śmierć*, *garb*, *pierś*, *garść*, niż owe smrt, hrb, prs, hrst.

Kapitel III.

Von der Verwandelbarkeit der wesentlichen Buchstaben.

§. 13.

Giengen mit den wesentlichen Mitlautern keine Veränderungen vor, so würde es eben nicht so schwer seyn, sie aufzufinden; allein da sie oft in die ihnen verwandten oder harmonirenden übergehen, so wird es oft sehr schwer, sie zu erkennen. Es muß daher ferner untersucht werden, welche mit einander verwandt sind, das heißt, welche in einander übergehen.

§. 14.

Wann mehrere etwas harte Mitlauter, die zusammen auszusprechen schwer fiele, in einem Worte so zusammen treffen, daß sie sich gleichsam an einander reiben und einen rauhen Klang verursachen würden; so nimmt man gewöhnlich weichere an ihre Stelle, um dadurch die Aussprache des Worts zu mildern. Nicht nur einzelne Menschen aber, sondern auch ganze Völkerstämme, beugen die Aussprache der Wörter nach dem Baue und der Biegsamkeit ihrer Sprachwerkzeuge, der Kehle, der Lippen, des Gaumens u. s. w.; daher erhält ein und eben dasselbe Wort bey verschiedenen einen verschiedenen Klang. Dem Böhmen fällt es nicht schwer, smrt, hrb, prs, hrst zu sagen: aber es fällt ihm sehr schwer ciemny, cień, ciało, ciasto, so delicat wie der Pole auszusprechen; er will daher lieber temny, stjn, t'elo, t'esto sagen; so wie dem Polen dagegen śmierć, garb, pierś, garść, leichter fällt, als jenes smrt, hrb, prs, hrst.

§. 15.

Owò nayważnieyszy rozdział w etymologii, który skazuie pokrewieństwo spółgłosek, przez przykłady oczywiste, pewne, przekonywaiące, odmieniaiących się iednych w drugie; co odmiany spadkowe czyli deklinacyyne, czasowe czyli koniugacyyne, i oczywiście etymologickne, czyli derywacyyne, daią poznać. Za przeyściem w tym względzie spółgłosek Polszczyzny, odkryiemy iey iuż to do Słowiańszczyzny, iuż do obcych języków stosunek; a to warto dalszego zatrudnienia.

§. 15.

Das wichtigste Kapitel in der Lehre der Wortforschung, ist daher das von der Verwandtschaft der Mitlauter, wo aus augenscheinlichen, zuverläßigen, überzeugenden Beyspielen, der Uebergang des einen in den andern dargethan wird. Die Gesetze dieses Ueberganges der Mitlauter in einander, lassen sich aus den mit ihnen vorgehenden Veränderungen in den Declinationen, Conjugationen und ganz offenbaren Derivationen abnehmen. Gehen wir nun in dieser Rücksicht die Mitlauter des Polnischen Alphabets durch; so wird sich dabey zu gleicher Zeit das Verhältniß derselben, nicht nur zu denen der übrigen Slavischen Mundarten, sondern auch zu denen fremder Sprachen wahrnehmen lassen; und dieß kennen zu lernen, dürfte wohl der Mühe werth seyn.

Rozdział IV.

PODZIAŁ I.

Które spółgłoski w które się przemieniaią.

(affirmativè).

§. 16.

1) *B*: *W*; to iest: *b* i *w* lozuią się z sobą, iako to w tych słowach oczywiście pochodnych: *boy*, *boiować*, woiować, woyna. „Podwoie, mówi *Mączyński*, mielibyśmy „zwać podboie, od podbiiania; ale zwyczay nie dopuszcza; „tedy przywoy albo podboy *postis*". Daley:

Kapitel IV.

Abtheilung I.

Welche Mitlauter in einander übergehen.

(affirmativè).

§. 16.

1) B : W; das heisst: b und w gehen in einander über, wie aus folgenden ganz offenbaren Derivationsbeyspielen sichtbar erhellet: *bóy* (Kampf), *boiować* (kämpfen, woiować (kriegen, Krieg führen), woyna (der Krieg). „Podwoie „(Thürpfosten) sollte nach der Bemerkung des *Mączyński*, „podboie geschrieben werden, von podbić (unterschlagen); „doch der Sprachgebrauch hat przywoy, podboy eingeführt." Ferner:

Wyknąć, zwyknąć, zwyczay, obyczay, obyczayny, obyczayność. -- Wrócic, odwrocić, obrócić, odwrot, obrot, odwrotny, obrotny. -- Wlec, odwlec, oblec, oblocayny. -- Walić, odwalić, obalić. -- Wisieć, wieszać, powiesić, obiesić, obieś. -- Wodzić, powodować, swoboda, swobodny. -- Tołub, tołuw, tołw. Owoc, Oberdeutsch Obs, Hochdeutsch Obst.

Not: Nawet w Cyrylliśko-Rossyyskiém abecadle głoska w ma kształt od б mało co się różniący, i w szyku abecadłowym zaraz po niéy następuie.

Anmerk. In dem Cyrillisch-Russischen Alphabete, ist die Figur des в äusserst wenig vom б unterschieden, und folgt auch in der Alphabetischen Ordnung unmittelbar nach dem б.

2) *B*: *P*: łeb, łep, łbisko, łepski, łepszy, łepicy. -- *Bluc*, *pluć*, *bławać*, *pławać*. -- *Bryzgać*, *pryskać*. -- *Buchać*, *puchać*. -- *Polon. pukiel*, *Gall. boucle*, *Germ.* die Buckel, *Ital. boccola*. -- *Biedz*, *biec*, *bieżec*, cf. *Polon.* pies (der Hund), cf. *Germ.* die Beße (suka). -- *Pol. piekę*, *piekarz* cf. *Germ.* backen, Bäcker. -- *Pol. piię*, *poię* cf. *Graec.* πίω, πίνω, ποω cf. *Lat. bibo*.

3) *B*: *F*: *vide F.*

§. 17.

1) *C*: *T*: na to są przykłady deklinacyyne, koniugacyyne, derywacyyne:

§. 17.

1) C : T: Beyspiele davon finden sich in den Declinationen, Conjugationen, Derivationen:

Swiat, na świecie; miotam, miecesz; gniotę, gniecieszi; gwałt, gwałcić. -- *Pol.* cienki, *Bh.* tenky, *Rs.* тонкій, *Vind.* tinek, *Graec.* τανυος, *Lat.* tenuis, *Anglosax.* thyn, *Svec.* tunn, *Jsland.* thunnur (cf. *Gall.* tendre), *Persic.* tend, *Gallis.* tene, *Bretag.* tanno, *Hibern.* tana, *Germ.* dünn. -- *Pol.* cierać, trzeć, trę, tarty, *Boh.* tjrati, trjti, *Ross.* мереть, мру, *Lat.* tero, tritus, triui.

2) *C*: *Ch*: *H*: *K*. -- *Pol.* chych, chychotać, *Ross.* хохотать, *Germ.* kichern, hucheln, *Graec.* κιχλιζειν, *Lat.* cachinnari, cachinnus. -- *Pol.* skrzynia, *Boh.* ſtrjn'e, ſtrinka, *Ross.* скринь, скринка, *Vind.* skrinja, *Germ.* Schrein, Schrank, *Osnabrück.* Schreen, (cf. *Auſtriac.* Schraane), *Anglosax.* scrin, *Angl.* scrine, *Svec.* skrin, *Jsland.* skryin, *Lett.* skryne, *Lat. med.* screona, escrinium, crinium, crineum, *Gall. obs.* escrin, *Ital.* scrinio, scrigno, ciscranno.

3) *Ch*: *K*: *H* : *Spiritus asper.* -- *Pol.* chléb, *Boh.* chleb, *Ross.* хлѣбъ, *Sorab.* chlieb, klieb, *Vind.* hleb, hliebez, hlebez, *Croat.* hlib, *ap. Ulphil. hlaiban*, *Anglosax.* hlaf, *Angl.* loaf, *Suec.* lef, *Finland.* leipa, *Lat.* libum, libo, *Germ.* Laib, Leib, Laibel.

We wszyſtkich tych wspomnionych dyalektach i językach słowo to bądź chléb, w ogólności, bądź właściwiey bochenek znaczy.

In allen diesen Mundarten und Sprachen bedeutet das Wort chleb etc. theils Brot überhaupt, theils insonderheit dessen Form, ein Laib Brot.

4) Ch : St (cf. *Gallic.* ch). Słuch, słuchać, słyszeć. -- Ucho, uszy. -- Mucha, muszka. -- Mech, mchu mszyſty, mszyć.

5) C : Cz : K. Męka, w męce, męczyć. -- Siec, sieć, sieczę, siekę, *Boh.* Sekati, ſekawati, *Vind.* sekati, sekuvati; *Ross.* сѣчь, сѣка, *Lat.* seco, *Pol. extr.* sekować kogo. -- Czapka, cf. kapa, *Boh.* Czapka, kape, *Vind.* kapa, kapiza, *Ross.* сапка, *Svec.* kappa, *Ger.* Kappe, *Angl.* Cap, *Ital.* Cappa, cf. *Gall.* chapeau, *Lat. med.* Capo (cf. *Lat.* caput), *Graec. med.* καπα, *Wallach.* Kappella, *Polon.* Kapelusz, *Hebr.* כובע, (*kobah : galea*).

6) C : Dz : Ch : G : H : *Pol.* moc, modz, mogł, mogę, *Boh.* moc, moct, mohu, *Ross.* мочь, могу, mogu, *Germ.* mögen, vermögen, vermag, vermöchte, Macht; *Svec.* Magt, maga, *Angl.* might, may, *Island.* meiga, *Dan.* maa, *Anglosax.* magan, cf. *Lat.* magnus, *Graec.* μεγας.

§. 18.

1) D : T. *Pol.* Dech, tchu, tchnąć, oddychać, oderchnąć. -- Drętwieć, trętwieć. -- Trzaſka, drzazga. -- Teka deka, *Germ.* Decke. -- Trwać, trwa, *Lat.* durare, durat, *Gall.* durer, *Germ.* dauern, *Oberdeutsch* tauern, *Svec.* dura. -- *Pol.* dureń, durny, odurzyć, *Ross.* дуракъ, дурь, дурынь, *Svec.* dåre, *Niedersächs.* doren, door, *Schwäb.* tor, *Hochdeutsch* Thor, thöricht, betören. -- *Pol.* dol, dolina, *Boh.* dolik, dolina, *Ross.* долъ, долина, *Vind.* dol, dolina, *Croat.* dol, dolina, *ap. Otfrid.* dal, *ap. Notker.* tal, *ap. Ulphil.* dalei, *Anglosax.* dael, *Svec.* dal, *Island.* dalur, *Germ.* Thal, Thäler, cf. Thaler, *Pol.* talar, *ab urbe* Joachimsthal.

2) D : Dz : Boh etc. d' t'. Woda, na wodzie; wiodę, wiedziesz. -- *Polon.* Widzę, *Boh.* widim, wid'eti; *Ross.* видѣть, вижу, *Croat.* et *Vind.* vidim, viditi, *Lat.* video, vidi, visum. -- *Polon.* Dzień, dnia, *Boh.* den, dne, *Croat. et Vind.* dan, den, *Ross.* день, дня, *Anglosax.* daga, *Frisland.* dy, *Hibern.* dia, *Lat.* dies (cf. diu, interdiu, cf. *Pol.* dziś, *Boh.* dnes, *Croat.* denesz, danasz, *Lat.* hodie), *Dan.* dag, *Angl.* day, *Crim. Tatar.* tag, *Germ.* Tag, (cf. *Arab.* dsaswit, Tagesanbruch). -- *Pol.* Ludzie, *Boh.* lide, *Ross.* люди, *Vind.* ludi, *Croat.* lyudi, *Germ.* Leute, *Svec.* lyd, *Island.* lod, *Lat. med.* lidi, lendes, leudi, leodi, laeti, liti, *Graec.* λαιτον, λαος. -- *Pol.* Dziad, dziadzic, dziecię, *Boh.* d'ed, d'edic, dit'e; *Ross.* дѣдъ, дѣдичъ, дитя, cf. *Pol.* tata, *Turc.* tada, *Arab.* atta, *Slav.* Otec, *de quo plura sub litera T, ubi de voce* Ociec. -- *Pol.* Dzięka, dziękować, *Boh.* dika, d'ekowati, *Germ.* Dank, danken, *Anglosax.* thanc, *Angl.* thanks, *Svec.* tacka. -- *Pol.* Dział, dzielić, *Boh.* dil, d'eliti, *Ross.* доля, дѣлить, *Niedersächs.* Deel, deelen, *ap. Ulphil.* dail, dailan, *ap. Isidor.* deil, deilan, *Anglosax.* dael, daelan, *Svec.* del, dela, *Graec.* δαιειν, *Vind.* delti, talati, *Germ.* Theil, theilen, (cf. *Svec.* taelja, *Lat med.* talliare, *Ital.* tagliare, *Gall.* tailler : kraiać, ſchneiden, zerſchneiden).

D przed Z u Polaków często przydatkowe, ile że go niemasz w inszych dyalektach Słowiańſkich, n. p.

D vor Z iſt bey den Polen oft ein Vorſetzbuchſtabe, da er ſich in den übrigen Slaviſchen Mundarten in denſelben Wörtern nicht vorfindet: z. E.

dzwoń, dzwonić, Otzol. Zwon, Zwonić, *Boh.* zwon, zwoniti, *Ross.* звонъ, звонить, *Carn. ſvun, ſvonit, Vind.* svon, zgon, zvonz, zvonit, *Ital. ſuonare* cf. *Lat. ſonus, ſonare* cf. *tonus, Pol. ton* (*Zzest, de quo infra*). -- *Dzban, dzbanek* cf. *bania.*

§. 19.

F. wcale nie Słowiańſka głoſka; nie masz pod nią ani w słownikach żadnego słowa rodowicie Słowiańſkiego, ani w obmowie iey postaci; bo Cyrylliczko-Rossyyſkie ф żywcem iest Greckie Φ. Jeśli się w iakiem słowie znayduie, albo to ubł, i za inną poddawiona, iak w słowie obfity, zamiaſt obwity, ktotoſila zamiaſt krotochuila; albo słowo nie Słowiańſkie, n. p. traf, traſić, treſić, *Germ.* treffen, traf, huf, uf, hufiec, ufiec, *Germ.* Hauſe; ufać, dufać, *Germ.* hoffen.

F. iſt gar kein Slaviſcher Buchſtabe: in den Wörterbüchern findet man unter dieſem Buchſtaben kein ächt Slaviſches Wort, und in dem Alphabete kein Schriftzeichen dafür; denn das Cyrilliſch-Ruſſiſche ф, iſt nichts anders, als das Griechiſche Φ. Findet ſich das F in einem Worte, ſo iſt es entweder ſtatt eines andern Buchſtaben untergeſchoben, wie in dem Worte obfity ſtatt obwity, krotoſila ſtatt krotochuila; oder das Wort iſt nicht Slaviſch, z. B. traf, traſić, treſić, Germ. treffen, traf; huf, uf, hufiec, ufiec, Germ. Hauſe; ufać, dufać, Germ. hoffen.

2) Które głoſki w Słowiańſkim ſtoią za Łacińſko-Teutońſkie *f*, i Greckie *ph*, obiaśniaią następuiące przykłady.

Lat. phasianus, Lat. med. faxanus, faxanus, Angl. phasant, Germ. Faſan, *Polon. bażant.* -- *Lat. farba, Pol. farwa.* -- *Lat. frater, (Graec. φρατηρ - curialis) Boh.* bratr, *Vind.* brater, brat, *Ross.* братъ, *Polon. brat, obsol. pol. bratrzy, bratrzyk, apud Otfrid.* bruader, *ap. Viller.* bruoder, Oberdeutſch, Bruder, Bruoder, *Niedersächs.* Broder, Broer, Broor, *ap. Ulphil.* brothr, *Island.* brodur, *Svec.* et *Dan. broder, Hibern. brutha, Vallis.* brawd, *Anglosax.* et *Angl. brother, Crim. Tatar. bruder, Hochdeutsch* Bruder, *Pers. berader.* -- *Lat. faba, Pol. bob, Oberdeutsch bobn, Hung. bab, Lith. pupa.* -- *Germ.* faſten, *Svec.* et *Island. faſta, Holland.* vaſten, *Angl. faſt, Goth. faſtan, Fenland. paadon, Polon. poſt, poszczę, pościć, pszczać, Boh.* poſtitiſe, *Ross.* постничать, пощусь (cf. *Graec.* αναπος : *ieiunus*).

Wir können alſo ganz zuverläßig annehmen: f : b : p : ph : w.

Smiało tedy możemy kłaśdź f : b : p : ph : w.

§. 20.

1) G : K ku, k : g; ku rzeczy, krzeczy, grzeczy, grzeczny. -- K'u woli, kwoli, gwoli. -- K'u myśli, kmyśli,

gmyśli. — Rzekę, urzekę, urok, wróg. — Gnieść, gniotę, *Ross.* гнести, гнéмy, *Vind.* gnietiti, *Angl. knead*, *Anglosax.* cnaedan, *Dan. knede*, *Svec. knäda*, *Germ.* kneten (cf. Knoten). — Gnać, gonić, gonitwa, koń, koniec, konać, zgon, dozgonny, dokonały, zagon, zakon.

2) *G : z : ź:* Ubogi, ubóztwo, uboższy, ubożyć. — Drogi, droższy, drożyć. — trwoga; trwożyć. — Bóg, boże, bóztwo, bozki.

3) *G : Dz:* Noga, w nodze. — Trwoga, w trwodze. — Rózga, w rózdze.

4) *G : Z : S.* Gwiazda, *Carn.* svesda, *Ross.* звѣзда, *Vind.* sviesda, svesda (cf. *Pol.* świeca, swiecić).

5) *G:*, *Ross.* г,: *Boh.* h: *Graec. spiritus asper* et *lenis.* — *Pol.* góra, *Ross.* гора, *Carn.* gorra, *Vind.* gora, *Boh.* hora, *Graec.* ὄρος, *Hebr.* הר, har, hor. — *Polon.* gość, *Ross.* гость, *Carn.* gost, *Boh.* host, *Lat.* hostis (*significatione obsoleta*: hospes. *Cicer. Offic.*) *Ital.* hoste, *Gall.* hôte, *Angl.* guest, *Dan.* gest, *Svec.* et *holl.* gast, *Germ.* Gast). — *Pol.* głos, *Ross.* голосъ, *Croat.* glasz, *Carn.* glas, *Vind.* glas, glasse, *Boh.* hlas, cf. *Polon. halas*, cf. *Germ.* Hall, hallen, gällen, Gall, Schall, schallen, cf. *Pol.* gielk, zgielk, *Svec.* gaella, *Jsland.* gialla, *Vallis.* gala, *Angl.* yell, *Holl.* ghillen, *Dan.* gale, cf. *Graec.* καλειν, *Svec. kalla*, *Hebr.* et *Chald.* kol: *vox*, *sonus*. — *Polon.* ganić, *Boh.* hanu'eti, cf. *Pol.* gańba, hańba, haniebny, *Boh.* Hanba, hanebny, cf. *Germ.* Hohn, höhnen, cf. *Gall honte*, — *Pol.* Ciąg, ciąg, *Germ.* Zug, ziehen, gezogen, *Boh.* tahnauti, tahati, *Ross.* тянуть, потянуть, *Carn.* potęgniti, *Vind. obsol.* tegnem, (cf. *Germ.* dehnen, *Niedersächs.* tehen, *ap. Ulphil.* tiuhan, ziuhan, zechan. — *Pol.* grod, *Ross.* городъ. *Carn.* grad, *Boh.* hrad, cf. *Lat. hortus*, *Germ.* Garten, *Svec.* gärd, *Dan.* giarde, *Graec.* χορτος (*septum, quo cincta cohors*), *Lat. med.* curtis, cf. *Pol. hurty*, *Germ.* Hürde, *Hebr.* gored, *Chald.* keret, *Angl.* yard, *Gall.* jardin, cf. garder.

Wszystkie w znaczeniu grodzy, grodzenia, ogrodzenia; a słowo grod, *Slav.* grad, znaczy w dyalektach Słowiańskich niekoniecznie zamek, warunek, twierdzę; lecz oraz wszelkie miasto; ztąd *Ross.* гражданинъ, *Croat.* gradchan: mieszczanin.

Alle diese Wörter haben die Bedeutung der Umzäunung; in vielen Slavischen Dialecten bedeutet aber grod oder grad, nicht sowohl eine Burg, ein Schloß, sondern vielmehr überhaupt jede Stadt; daher Ross. hrażdanin, Croat. gradchan, ein Bürger, Stadtbürger, Städter. —

Pol. Gay, *Boh.* Hag, *Germ.* Hain, Hag, Gehäge, Hecke, *Angl.* hedge, *Gall.* haye, *Lat. med. haga*, *haia*, *haya*, *heya*, *haycium*: ogrodopłot, mieysce ogrodzone, ein Gartenzaun, eine Gartenhecke; sądy gaić, Gericht hägen, *Austr.* hayen, (z dawnego zwyczaiu, że gdy sądy pod czyiłem niebem odprawowano, plac ogradzano, ociszano. Gay w pierwiastkowém znaczeniu: lasek młodociany ogrodzony, zwierzyniec), von der alten Gewohnheit die Gerichte unter freyem Himmel zu halten, da dann der Gerichtsplatz umzäunt und befriedigt wurde. Gay heißt also eigentlich ein junges befriedigtes Wäldchen, ein kleiner Thiergarten. —

„Bogatków, gdy się z Mazowieckiego do Litwy przenieśli, Bohatkami nazywano; Glińskich inni zowią *Hliń*„skiemi" mówi Niesiecki. Otoż i ślad historyczny zamiany *g* na *h*; na ten wzór Rusini nasi, *Smotrzyski*, *Sakowicz*, *Pimin*, piszą, nawet w Polskim, *hruby*, *hrubo* i t. d. zamiast *gruby*, grubo, *Germ.* grob, *Boh.* hruby.

„Die Bogatko's, sagt Niesiecki, wurden, als sie aus Ma„suren nach Lithauen hinüber zogen, Bohatko's genannt; die „Gliński, heißen bey andern *Hliński*". Hier haben wir also auch einen Geschichtsbeweis von dem Uebergange des G in H. Auf gleiche Art schreiben unsre Reußischen Schriftsteller, *Smotrzyski*, *Sakowicz*, *Pimin*, u. s. w. sogar in ihren Polnischen Schriften: *hruby*, *hrubo*, statt gruby, grubo, *Germ.* grob, *Boh.* hruby.

6) *G : H*, z początku słowa często tylko przydatkowe czyli przybyszowe.

6) G : H ist im Anfange der Wörter oft ein bloßer Vorsatzbuchstabe, ein Vorsatzguttural.

Polon. Gniazdo, *Ross.* гнѣздо, *Carn.* gnęsdu, *Vind.* gnesdu, gnjiesdu, gniesdje, *Croat.* gnyezdo, *Sorab.* n'ezdo, *Svec.* naesta, *Germ.* Nest, *Graec.* νεοσσια, νεοττια, *Hibern.* nead, *Vallis.* nith, *Lat.* nidus, *Pol.* gnieździć, *Carn.* gnęsditi, *Boh.* hnizditi, *Germ.* nisten, Niedersächs. nesten, *Anglosax.* nistian, *Angl.* nestle, *Svec.* naestla, *Gall.* nicher. — *Pol.* grabić, *Ross.* грабить, грабло (plondrować, rabować plündern, rauben), *Boh.* hrabati, *Vind.* grabiti, cf. *Germ.* grapfen, raffen, rauben, *Svec.* rappa, *Ital.* arraffare, *Lat.* rapere. — *Polon.* hrabia, grabia, grof, graf, *Germ.* Graf, *Vind.* grof, *Boh.* hrabie, *Angl.* grave, *Anglosax.* resa.

Chociaż pospolicie wyprowadzają *graf*, z Niemieckiego grau (siwy); atoli zdaie się bydź raczey źrzódłem iego dawne połnocne *reve* (Sędzia Ziemski).

Ob man gleich gewöhnlich Graf von dem deutschen Grau ableitet; so dürfte doch wohl vielmehr das alte mitternächtliche reve (der Landrichter) für die Quelle desselben zu halten seyn.

§. 21.

1) *H* Starzy pisarze częstokroć bez potrzeby kładą, to z początku słów, to w środku, n. p.

§. 21.

H. dieser Buchstabe wird von den alten Polnischen Schriftstellern oft überflüßig, sowohl im Anfange, als in der Mitte des Worts gebraucht z. B.

haptekarz, zasthawa, then, tha, tho, kthory, thylko.

2) Przeciwnie zaś nie dokładaią téy głoski, gdzieby powinni, pisząc:

2) dagegen wird er von ihnen oft ausgelassen, wo wir ihn jetzt mit Recht schreiben: z. B.

ultay, ańba, usnacht, *Germ.* Hausknecht; *hodie* hultay, hańba, husnacht.

3) Także też piszą i zamiast wnet, *hnet*, *Boh.* hned.

3) Statt des heutigen wnet (bald) ſchreiben die alten Polen *hnet*, ſo wie die Böhmen hned.

4) A teraz zamiast *h* piszemy często *ch*:
*ch*aba, *h*aba, *h*ąbeas (*Lat.* habere) *ch*ap, *ch*apanka. *Ch*abina, *h*abina.

4) Heut zu Tage wird ſtatt h oft ch gebraucht:

5) *H: G. qu. v.* 6) *H: S: Z. qu. v.*

§. 22.

1) *j*, jota: Ta głoſka u Polaków, co u Czechów g, (podobnie iak Polſkie *g*: *Boh.* h), z początku słów przydatkowa, przybyszowa, na ten kształt, iak u Greków *spiritus asper*. W Cyryllicko-Rossyyſkim abecadle zgłoſki *x*, *i*, maią swe własne poiedyncze znaki. Że *j* na początku słow przydatkowe, pokazuią następuiące przykłady:

§. 22.

1) j; jota: dieſer Buchſtabe iſt bey den Polen das, was bey den Böhmen das g iſt, (ſo wie das Polniſche g dem Böhmiſchen h entſpricht); beym Anfange der Wörter, Vorſatzbuchſtabe, und wie der Griechiſche spiritus asper zu betrachten. In dem Cyrylliſch-Rußiſchen Alphabete haben die Sylben ja, je ihre eignen Schriftzeichen. Daß das j im Anfange der Wörter Vorſatzbuchſtabe iſt, ergiebt ſich aus folgenden Beyſpielen:

Adam, *J.dam*; Ewa, *Jewa* (vid. *Leopolita*, *Wrobel*, *Lubelczyk*, *Walentyn z Brzozowa*, *Sekłucyan*, *Wujek etc.*), Andrzey, Jędrzey. -- *Polon.* iabłko, *Ross.* яблоко, *Boh.* gablko, *Carn.* jabelku, *Vind.* jabuku, jabtka, *Crim. Tatar.* apel, *Vallis*: afal, *Hibern.* aval, *Niedersächs.* appel, eppel, *Svec.* aepie, *Dan.* äble, abild, *Lith.* Obelis, *Holl.* appel, *Angl.* apple, *Anglosax.* apl, aepple, epl; *Alem.* aphul, aphol, apfel, epfele, effeli; *Germ.* Apfel, Aepfel, Aepfelchen.

2) *Jazyg*: Stoię, ſtoy, ſtog. -- Biię, boy, boię się, bóg. -- *Pol.* Jałowica, *Ross.* яловица, *Boh.* galowice, *Germ.* gelte Kuh, Kalbe, *Pol.* Jałowy, *Boh.* galowy, *Germ.* gelt, *vulg. Oberdeutsch et Niederd.* galt, gölt, geld, gecl, gell, göll, *Svec.* gall, *Dan.* gold (cf. *Germ.* kahl, ſchaal, *Lat. caluus*, *Pol.* goły), *ergo* jałowy: bezżyzny, bezpłodny, unfruchtbar.

§. 23.

1) *K: C: Cz*; *vide supra.* 2) *K: G*; *vide supra.*

3) *K: Z*; etc. *Pol.* Kwiat, kwiecie, *Boh.* kwět, kwísti; *Ross.* цвѣтъ, *Croat.* czvet, czvit; *Vind.* zviet, zvietje. -- *Pol.* Kwilić, *Boh.* kwiliti, *Carn.* zviliti. -- *Polon.* kwiczeć, *Boh.* kwičeti, *Carn.* zvizhati, *Angl. squeak*, *Germ.* quecken, quicken.

4) *K: kw: qu.* -- *Pol.* kwota, *Lat.* quóta, quotus. -- *Pol.* kilka, *Gall.* quelque. -- *Polon.* ki, z kim, kim, *Gall.* qui, *Lat.* qui. -- *Polon.* kto, *abbreviat. pro* k -- to, i. e, ki to, który to; *in Genit.* kogo (ki tego, ktego, ki jego, kiego) et. *Boh.* kdo, *in Genit.* koho, *Vind.* kdu, kedu, ktu; *Lat.* quis, qui, cuius.

§. 24.

1) *l*, *ł*. We względzie etymologicznym obiedwie te głoſki są równe; w wymawianiu tylko się różnią, dla dźwięku, gdy tego pewnych głosek przypadkowy zbieg wymaga, n. p. szkoła, z Grecko-Łacińſkiego schola, *Germ.* Schule; w siedmym przypadku, *in Locali*, traci swoie *ł*; mówiemy i piszemy, w szkole. Od słowa Pol, idą rownie społek, społeczny, społeczeństwo, iak wspólny, spólny. -- *ł* od Czechow od dwóch wieków zarzucone; w Cyryllicko-Rossyyſkim abecadle wrale nie było; w Polſkim musi bydź zachowane, dla rozróżnienia kilku słow do siebie podobnych, n. p. łaſka, łaſka, łep, łep; a w konjugacyach dla różnicy rodzaiu żeńſkiego i niiakiego w liczbie mnogiey czasu przeszłego od rodzaiu męzkiego, n. p. czytały, czytali. W liczbie poiedyńczey *ł* iako się iſtotną cechą czasu przeszłego przez wszystkie rodzaie, n. p. czytał, czytała, czytało.

2) Jak szło Polakom o to, żeby *ł* od *l* było dobrze rozróżniane, piſownia ich dawna pokazuie; gdyż nie tylko *ł* cechowali kreſką poprzeczną, ale żeby *ł* za owe nie było brane, choć iuż tym znaczne, że nie ma owey kreſki, warowali go ieszcze przylatywaną zbytecznie *pleonaſtice* głoſką *l*, n. p.

. liuby, liubić, liaſka iekki: luby, lubić, laſka, lekki.

§. 24.

1) l, ł; In etymologiſcher Rückſicht ſind dieſe beyden Buchſtaben gleichgültig; in der Ausſprache des Polen entſteht ihre Verſchiedenheit aus dem zufälligen Zuſammentreffen gewiſſer Buchſtaben; ſo ſagt und ſchreibt der Pole im Nominativo Szkoła, Schule, im Locali dagegen w Szkole. Von dem Worte pół werden eben ſowohl społek, społeczny, społeczeństwo, als wspólny, spólny abgeleitet. Das *ł* haben die Böhmen ſchon ſeit zweyhundert Jahren abgeſchafft; in dem Cyrylliſch-Rußiſchen Alphabete befindet ſich auch für daſſelbe kein Schriftzeichen. Der Pole iſt genöthigt es zu behalten, um dadurch mehrere, ihrer Geſtalt nach ganz gleiche Wörter zu unterſcheiden, z. B. łaſka Stock, und łaſka Gnade; łep Vogelleim, und łep Kopf; ſo auch in den Conjugationen, um das weibliche und ſächliche Geſchlecht des Pluralis Praeteriti vor dem männlichen auszuzeichnen z. B. czytały, czytali. Im Singulari iſt das *ł* das characteriſtiſche Zeichen des Praeteriti durch alle Genera, z. B. czytał, czytała, czytało.

2) Wie ſehr den Polen darum zu thun war, daß das ł richtig gebraucht würde, zeigt die alte Schreibart, nach welcher nicht nur das l mit einem Querſtriche in der Höhe bezeichnet, ſondern auch noch dem l, das ſich gleichwohl ſchon vor jenem durch den Mangel des Querſtrichs hinlänglich auszeichnete, ein pleonaſtiſches i zugeſellt wurde, z. B.

luby, lubić, laſka, lekki.

3) *L : N : M qu. vid.*

4) Południowi Słowianie, Dalmaci, Raguzanie, i t. d. przemieniaią Włoskim trybem *l*, *l*, na j, n. p. człowiek, na cjovek (cf. *Florenza*, *Fiorenza*); nawet na *o* n. p. orio, *in Genit.* orła, *Polon.* Orzeł, orła. Kraińczykowie, Windowie na *u*, n. p. poune, poudni, pouden, *Pol.* południe, *Croat.* poldne, poldan. -- *Vind.* sol, sou, *Pol.* sól; *Vind.* solitnoſt, sounoſt, *Pol.* solność, słoność. Sorabowie w Luzacyi na *w*, n. p, Zwoto, *Pol.* złoto; kowo, *Pol.* koło; ſwowo, *Pol.* słowo (cf. *Pol.* swoboda, słoboda). U Francuzów odmiana *l* na *u* naypospolitsza; z łacińskiego falsus, *Gall.* faux; felix, *Gall.* feu (nieboszczyk); malum, *Gall.* mal, *plur.* les maux.

4) Die südlichen Slaven, die Dalmaten, Raguſaner etc. verändern nach Italiäniſcher Art das l, l in j. z. B Pol. człowiek, Rag. cjovek (cf. *Florenza*, *Fiorenza*); ja ſogar in o z. B. orio, im Genit. orła, Pol. orzeł, orła. Die Krainer und Winden in u, z. B. poune, poudni, pouden, Pol. południe, Croat. poldne, poldan. -- Vind. sol, sou, Pol. sól, Salz, Vind. solitnoſt, sounoſt, Pol. słoność, słoność, Salzigkeit. Die Wenden in der Lauſitz in w, z. B. Zwoto, Pol. złoto; kowo, *Pol.* koło; ſwowo, Pol. słowo (cf. Pol. swoboda, słoboda). Im Franzöſiſchen iſt die Verwandlung des l in u ſehr häufig; aus dem Lateiniſchen falsus iſt faux, aus felix, feu (der Seelige), aus malum, mal, im plur. les maux, geworden.

§. 25.

M : N. Lat. Nicolaus, *Ross.* николай, *Pol.* Mikołay. -- *Polon.* Niesplik, *mesplik*, *Boh.* nyſpule, *Ital.* nespola, *Lat.* mespilus, *Graec.* μεσπιλη, *Germ.* Mispel. -- *Pol.* Niedźwiedź, *Boh.* nedwed, *obs. Boh.* medwed, *Vind.* nedved, medved, *Croat.* medved, *Hung.* medve, *Etymon.* miod, *Ross.* медъ, *Boh.* med, *Lith.* meddus, *Hung.* mez, *Finland.* mezzi cf. *Germ.* Meth, *Lat.* mel, mellis, *Graec.* μελι. -- *Polon.* niańka cf. mamka.

§. 26.

N Dawnieysi wierszopisowie podſtawiaią często za *l*, *ł*, n. p. wzieny, wzięły. -- *Polon.* małżonek, małżonka, małżeńſtwo, *Boh.* manžel, manželka, manželſtwj. „Małżonek, „mówi Miączyński, niektórzy piszą, dowodząc, iż to „słowo złożone iest z Niemieckiego Mann, i z Polskiego żo„na". Budny, tłumacz Biblii, pisze: manżeńſtwo, manżonkowie. -- Ktoby chciał wywodzić słowo *ielca*, (*manubrium*, rękoieść, furdyment u szpady, miecza), *Boh.* gilce, mógłby prowadzić od jęcia; podobniey wszakże ten wyraz mógł poyśdź z Włoskiego elsa (*scapulus*).

§. 26.

Das N ſchreiben die alten Dichter oft dem l, ł unter; z. B. wzieny ſtatt wzięły, Pol. małżonek, małżonka, małżeńſtwo, Boh. manžel, manželka, manželſtwi. „Małżonek ſchreiben „einige, ſagt *Miączyński*, und wollen behaupten, daß „dies Wort aus dem Deutſchen Mann und dem Polni„ſchen żona, zuſammengeſetzt ſey". Der Bibelüberſetzer *Budny* ſchreibt manżeńſtwo, manżonkowie. -- Das Wort ielca, Boh. gilce, Handgriff, Degengefäß, kann füglich von jąć greifen, abgeleitet werden; doch vielleicht wahrſcheinlicher noch von dem Italieniſchen elsa.

2) Jak *M* tak i *N* tkwią w głoskach *q*, *ę*, n. p.

2) M und N ſteckt in den beyden Buchſtaben ą und ę verborgen, z. B.

iąć, imać, ieniec, imaniec, ieńſtwo, imanſtwo.

3) *N* u nas dziś wkradło się w słowo wniyśdź, wniyść, wniyście, zamiaſt weyść, weyście, dla dobitnieyszey różnicy od słowa: wyiść, wyiście; przeciwnie dawni zamiaſt wyiść, pisali wyniść, zamiaſt wyidzie, wynidzie.

3) Das N hat ſich bey uns heut zu Tage eingeſchlichen in die Wörter wniyśdź, wniyście, ſtatt weyść, weyście, um ſie deſto beſſer von wyiść, wyiście, zu unterſcheiden; dagegen ſchreiben die ältern Schriftſteller wyniść ſtatt wyiść, wynidzie ſtatt wyidzie.

§. 27.

1) *P : B*, qu. v. 2) *P : F*, qu. v. 3) *P : W*, qu, v.

§. 28.

R przed *e*, Polskim uszom zbyt twarde, rozſtworzono nieiako wkładaiąc między nie *z* głoskę. Rossyanie dla teyże przyczyny odmieniaią *e* po *r* na ѣ. Czechy iuż to piszą rz, iuż zamiaſt tego daią znak nad ř. -- Jak proſto *r* na *rz* się przerabia, ſkoro *e* naſtępuie, pokazuią te przykłady:

§. 28.

R vor dem *e* klingt dem Polen zu hart; er mildert es durch die Dazwiſchenſetzung des *Z*. Aus eben dieſer Urſache verwandeln die Ruſſen das e nach dem ρ in ѣ. Die Böhmen ſchreiben bald ausdrücklich rz, bald auch nur ř. Wie das gewöhnliche *r* in *rz* verwandelt werde, ſobald ein *e* darauf folgt, zeigen folgende Beyſpiele:

wiatr, na wietrze, powietrze; orać, orze.

2) W zbiorze słow Polskich nie znayduie się żadne rodowite pod *re*; słowo *reż*, zkąd *rżany* chleb, ze słowem *ryż*, zafiąga naydawnieyszey azyatczyzny; albowiem:

2) In dem ganzen Wörtervorrathe der Polniſchen Sprache findet man unter *re* kein einziges Nationalwort; das Wort *reż* iſt eben ſo wie *ryż* dem älteſten Orientalismus zugehörig; denn:

Pol. reż, *Boh.* rež, *Ross.* ромъ, *Carn.* roch, *Vind.* ersh, hersh, gersh, *Svec.* rog, *Eſthon.* ruchet, roet; *Dalm.* raax, *Hung.* ros, *Valis.* rhyg, *Lat. med.* rogga, *Angl.* rye, *Germ.* Rocken, Roggen, *Arab.* aruz. - *Arab.* aruz, *Pol.* ryż, *Germ.* Reiß, *Malabar.* arisi, *Graecolat.* oryza, *Hispan.* arroz, *Angl.* rice, *Ital.* reso, *Gall.* ris.

Słowa tedy od *re* zaczynaiące się, nie są Słowiańsko-

Die mit *re* anfangenden Wörter ſind alſo nicht Slaviſch-Poluiſch.

3 *Rzecz*, *Rzsr*; n. p. pre, prze, parl, party, odeprzeć, odpierać, prza, odeprza, odpor. -- *Pol. Rzecz*, *Boh.* rjc, *Ross.* рѣчь, cf. *Lat.* res (*significatione sermonis*), *Graec.* ρημα. *Verbum.* rzec, rzeknąć, *Boh.* rzeciti, *Eccl.* рещи, рѣкѫ. рѣкы, cf. *Graec* ρεεν, *Lat.* reor, ratus, *Obſol. Germ.* rechen, *inde* ſprechen, *Island.* röda, *Svec.* reda, *Germ.* reden.

Że Greckie ρεειν, *Ross.* рѣчи, znaczą także płynąć, rzeczenie, niby to *fluvium sermonis*; tedy i słowo rzeka, rzeczny, można pod toż źrzodło podciągnąć, cf. *Germ.* Rhein, rinnen. --

Da nun aber das Griechiſche reein, Ruſſ. rieti, auch fließen, rinnen, bedeuten, gleichſam den fluvium sermonis, ſo kann auch das Wort rzeka (Fluß) rzeczny, aus dieſer Quelle abgeleitet werden, cf. Germ. Rhein, rinnen.

Zastanowiwszy się, że słowo nasze *rzeźki* (rzeźwy, rażny, ułożywszy рѣжѫ, рѣзокъ znaczy rażący, zkąd Polacy mówią rzeźki wiatr, rzeźkie piwo, rzeźki głos, itd., uderza zaraz w myśl, że pierwiastek owego *rzeźki* (rzeźwy) na raz. Podobny też zbieg głosek upatrzyć można w wielu słowach, wydawaiących szybkość, prędkość, zgoła iakowyś ruch przygwałtowniewszy, [illegible]

Erwägt man, daß das Polniſche rzeźki (rzeźwy, rażny, (ſchnell, flink, raſch) im Rußiſchen ſchneidend, ſcharf, bedeutet; und daß der Ruſſe z. B. dem ſchneidenden Winde, dem ſcharfen Biere, einer ſchneidenden durchdringenden Stimme, das Prädikat рѣзкій giebt; ſo kommt man leicht auf die Entdeckung des Wurzelworts раз (Hieb, Wunde) für das derivatum rzeźki (rażny. Ganz dieſelben Buchſtaben finden wir auch in den Wörtern, womit in andern Sprachen reißende ſchneidende Schnelligkeit, eine gewaltſame Bewegung ausgedruckt wird, z. B. *Germ.* raſch, *Swec.* rash, ryſk, *Angl.* rash, cf, *Graec.* ραδιος, ραρος, ραιος, *Ital.* ratto, *Arab.* raaschan. --

Pol. Rzepa, *Boh.* repa, *Ross.* рѣпа, *Vind.* repa, *Graec.* ραπυς, *Lat.* rapa, *Hung.* repa, *Ital.* rapa, rava, *Gall.* rave, *Ant.* rapa *Swec.* rofwa, *Germ.* Rübe. - *Pol.* Rzemień, *Boh.* rzemen, *Ross.* ремень, *Vind.* erjemen, jermen, jerman, *Croat.* remen, *Germ.* Riemen, *Graec.* ρυμα, *Finland.* ruoma, *Swec.* rem, *Lat.* remus, (*apud Servium signifer loco*).

Gdy zaś rzemiosło, rzemieślo, rzemięsło, *Boh.* rzemeslo, *Ross.* ремесло, i słowo *ramie*, *Boh.* ramě, ramena, *Eccl* рамо, рамена, *ap. Keron*: arame, *ap. Ulfil.* arm, ariem, *ap. Ulphil.* arms, *Graec.* αρμος, *Lat.* armus, *Germ.* Arm; coś mi się snuie, azali pierwsze rzemiosło wszczyna się z drugiego *ramię*, i nie są w nich właściwe głoski *r s m.*

Halte ich das Wort rzemiosło, rzemięsło *Boh.* rzemeslo, *Ross.* ремесло, (das Handwerk), und das Wort ramię, Boh. etc. etc., Germ. der Arm, gegen einander, ſo ſcheint es mir nicht ungereimt, rzemięsło von ramię abzuleiten, und in beyden für Wurzelbuchſtaben *r-m* anzunehmen.

4 Nietylko przed *e*, ale bywa, że i przed inszemi samogłoskami, (wyjąwszy *i*, ktore nie przypada po *r*, ani po *rz*) *r* na *rz* zmieniaią:

4) Nicht bloß vor dem *e*, ſondern auch vor andern Selbſtlautern (das *i* ausgenommen, das niemals nach dem *r* oder *rz* folgen kann), verwandeln die Polen *r* in *rz*:

Lat. Roma, *German.* Rom, *Polon.* Rzym; *Lat.* Romanus, *Ger.* Römer, Römiſch; *Polon.* Rzymianin, Rzymſki. -- *Pol.* Rząd, rzęd, *Boh.* rjad, *Ross.* рядъ, рядокъ, *Vind.* red, *Croat.* red, *Hung.* read, *Swec.* rad, *Lith.* redas, *Lapp.* raido, *Fſthon.* ridda, *Angl.* ridge, *Pers.* rege, *Gall.* raye, *Lat.* riga, cf. *Polon.* ryza (w ryzie co trzymać, z Lateina, im Zaume halten), *Germ.* Reihen, Reihe, *Polon.* rzęy; - które to wszyſtkie namykaią znaczenie przeciągu mieyſca, linii, lutwy, pasma; alle dieſe Wörter drücken eine Strecke, eine Linie, eine beſtimmte örtliche Richtung aus. -- *Polon.* Rzodkiew, *Boh.* rzetkew, *Ross.* рѣдька, рѣдичка; *Vind.* redkou, redkva, *Croat.* rotkva, *Hung.* retek, *Germ.* Rettich, *Graecolat.* radix, *Ital.* radicchio, *Angl.* reddisch.

Pol. Rzucić, w inszych dyalektach Słowiańſkich nie znaleźć, podobnież i w naydawnieyszych przekładach Biblii na Polskie, zamiast niego wszędzie *miotać*, *mieść*; bydź może, że *rzucić* poszło od Słowiańſkiego *ruka*, *Polon.* ręka, z iednegoby tedy źrzodła wynikły i *poruczyć*, i *porzucić*.

Das Polniſche rzucić (werfen) habe ich in andern Slaviſchen Dialecten nicht gefunden; in den älteſten Polniſchen Bibelüberſetzungen kommt es auch nicht vor; ſondern ſtatt ſeiner miotać, mieść. Dieſes rzucić kann von dem Slaviſchen ruka, Polnręka (Hand) geformt worden ſeyn; poruczyć (übertragen, auftragen) und porzucić (hinwerfen, verlaſſen), hätten alſo einerley Stammwort.

5 Że to *rz*, które tak bardzo Polaków i Czechów różni od Rossyan etc., co do dźwięku zaś wcale niedokładnie wyraża się dwiema Łacińſkiemi czy Niemieckiemi literami *r* i *z*, iest szczególną Polszczyzny i Czeszczyzny własnością, przekonać się łatwo ze słowników dyalektów rzeczonych naszemu. Gdyby tedy Polacy a Czechowie mieli osobne swoie dyalektowe abecadło, mieliby i pewnyszy znak na tę dwoyką *rz*. -- Serbowie w Lu-

5) Daß dieſes *rz*, das die Polen und Böhmen von den Ruſſen, u. ſ. w., ſo ſehr unterſcheidet, ſeinem Klange nach hingegen durch die beyden Lateiniſchen oder Deutſchen Buchſtaben *r* und *z* ſehr unvollkommen ausgedrückt wird, eine ganz beſondere Eigenthümlichkeit des Polniſchen und Böhmiſchen Dialekts iſt, beweiſet die Vergleichung der Wörterbücher dieſer Dialecte mit einander augenſcheinlich. Hätten alſo Polen und Böhmen ihr beſonderes Dialect-Alphabet, ſo müßten ſie für dieſen Dop-

zacyi zamiast *rz*, opuściwszy *r*, przestaią na samém *z*, n. p. pzi = przy; pze = prze; pzez = przez.

§. 29.

S. Zmieszanie tey litery, i głoski z, wiele zamatwało etymologią Polską. *Miączyński* uczy:

„Praepositio Latinorum *cum* in nostra lingua unica litera *s* exprimitur, et non *z*, ut quidam scribunt; z „enim est *ex*."

Tak *Białobrzeski*, *Bielski* etc. etc. piszą: „ty iesteś „zemną"; a nie iak my dziś „zemną." Czechy i po dziś dzień na ten sam kształt: s otcem gít = z oycem iśdź; s wozu padnaut = z wozu spaśdź. Rossyanie, Windowie, etc. nigdy nie mieszaią *s*, *ſ*, *se* (*cum*), a *iz* (*ex*, *Pers.* ez, *Germ.* aus, *Aleman.* uz, *Goth.* us, ut, uta, *Angl.* out, *Holl.* uyt). Zatém należałoby pisać: do kupy sganiać, spędzać, *Boh.* ſhaniti, *Ross.* сгонять, сгонять (compellere); zaś z góry zpędzać, zganiać (depellere). Lecz gdy iuż i pronuncyacya zmieszała się, i przeciwny pisania nałóg iuż się zakrzewił, niech się iuż i błąd zostanie; Etymolog atoli niech się ogląda na to, iak bywało. Podług tego postrzeżenia, zamiast że dziś piszemy: „Zjąć, zjęty, zeymować" dawni; „zjąć, zjęty, zeymować;" *Boh.* (z wtrąconem *n*, iak w naszém wniyśdź) ſniti, ſnjmati, ſn'emowati, ztąd poszło zeym, *Obs.* syem, *Boh.* ſniem = zbór albo abór, zebranie, schadzka, zjazd; u Kraińczyków zaś: sem, semeni = kiermasz, iarmark; u Kroatów: szajam, szejem, szeniem (= iarmark); szejmujem, na szejmu tersim *nundinor*; szejmuvanye, szenymuvanye = *nundinatio*. -- Szpuntuiemy zaś niepotrzebnie następuiące słowa: zdjąć, zdeymować, gdy w nie wtrącamy *d*; nie wkładali go dawni, lecz pisali: Zjąć, zeymować, n. p. zjął pierścień z palca; czytay *Seklucyana*, *Leopolity*, *Budnego*, *Wuyka*, i t. d.

§. 29.

S. Die Verwechselung dieſes Buchſtabens mit dem *z* hat in die Polniſche Wortforſchung viel Verwirrung gebracht. Miączyńſki lehrt nämlich:

So ſchreiben *Białobrzeski*, *Bielski* etc. etc. „ty ieſteś ze„mną, nicht wie man jetzt ſchreibt: zemną." die Böhmen unterſcheiden bis auf den heutigen Tag: s otcem (= mit dem Vater); z wozu (= aus dem Wagen). Die Ruſſen, Winden, u. ſ. w. verwechſeln nie *s*, *ſ*, se (= mit) und *iz* (= Lat. ex, Pers. es, Germ. aus; Aleman uz, Goth. us, ut, uta, Angl. out, Holl. uyt). Zuſammen treiben, Boh. ſhaniti, Ross. sgoniat, soguat, ſollte daher der Pole sganiać, spędzać ſchreiben; herab-, oder heraustreiben; dagegen: zpędzać, zganiać. Doch da gegenwärtig auch die Ausſprache dieſen eingeriſſenen Irrthum authoriſirt hat, ſo muß man ihn jetzt ſchon der gewöhnlichen Schreibart hingehen laſſen; nur in der Wortforſchung hat man den alten gegründetern Unterſchied des *s* und *z* wohl zu beachten. Zu Folge dieſer Bemerkung findet man, ſtatt unſerer jetzigen Schreibart: zjąć, zjęty, zeymować, bey den alten Schriftſtellern: zjąć, zjęty, zeymować, Boh. (mit eingeſchobnem Naſenlaute, wie in dem Polniſchen Worte wniyśdź) ſniti, ſnemowati; daher das Polniſche Wort zeym, Obsol. syem = der Reichstag), Boh. ſnem (= Zuſammenkunft, Verſammlung); Carn. sem, semeni (= Kirchweihfeſt, Kirmeß, Jahrmarkt) Croa. szajam, szejem, szeniem (= Jahrmarkt), szejmujem, na szejmu tersim (= nundinor), szejmuvanye, szenymuvanye (nundinatio). Unnöthig war daher das Einſchiebſel des *d* in den Wörtern zdjąć, zdeymować (abnehmen); die ältern Schriftſteller ſchreiben ohne *d* in derſelben Bedeutung: zjąć, zeymować, z. B. zjął pierścień z palca (= er nahm den Ring vom Finger). Man leſe den Seklucyan, Leopolita, Budny, Wuiek u. a. m.

2. S przed T u nas ginie, czego przykład:

Pol. Trznadel, *Boh.* ſtrnadl. - *Pol.* trzewa, ſtrzewa, *Boh.* ſtrewa; -- *Pol.* trzewik, *Boh.* ſtrewic. -- *Pol.* trzeźwy, *Boh.* ſtřizwy; -- *Pol.* trzonek, *Boh.* ſtrenka; -- *Pol.* tram, *Boh.* ſtrom = drzewo *arbor*). -- *Pol.* trzepiotać, trzepać, cf. *Lat.* ſtrepere, ſtrepitare, ſtrepitus. --

2) Das *s* geht bey uns vor dem *t* oft verloren, z. B.

3. Częstokroć toż przeciwnie *s* do *t* przyrasta; tak:

Pol. Tąpać, tupać, ſtąpić, ſtępować, ſtopa, ſtopień, i t. d. cf. *Germ.* tappen, ſtapfen, *Gall.* tapper, *Svec.* tappa, cf. *Pol.* deptać, *Hebr.* dabab.

3) Dagegen wird auch wieder oft vor das *t* ein *s* geſetzt, als:

4. *s*, *ſ*, równie iąk *sz*, (sch) w językach Europeyskich często *sibilus*, kyk przybyszowy, n. p.

Pol. Snieg, *Boh.* ſnih, ſnehu, *Ross.* снѣгъ, *Vind.* snieg, sneg, *Croat.* szneg, *Island.* snio, *Svec.* snö, *Angl.* snow, *Germ* Schnee, *apud venatores Germ.* das Neue, *Ital.* neve, nive, *obsol. Gall.* noif, nois, *Francogall.* neige, *Lat.* nix, nivis, *Graec.* νιφας, νιφ, νιφος.

4) *s*, *ſ*, *sz*, (= ſch) ſind in den Europäiſchen Sprachen oft nur ein vorgeſetzter Ziſchlaut, z. B.

Polon. Sznur, *Boh.* ſnura, *Ross.* снурь, *Vind.* shnura, *Croat.* snora, *Hung.* sinor, *Germ.* Schnur, Niederſächſ. Snoor, *Angl.* snare, *Svec.* snara, snöre, *Finland.* nuora; cf. *Graec.* νευρον, *Lat.* neruus.

5. Słowa w Greckim języku *a spiritu aspero (h)* zaczynaiące się, w poźnieyszych językach Europeyskich nadrosły głoską *s*, n. p.

5) Die Wörter welche im Griechiſchen von einem ſpiritus asper (= *h*) anfangen, haben in den ſpätern Europäiſchen Sprachen zu ihrem Anfangsbuchſtaben ein *s* erhalten, z. B.

Graec. ἁλς, ἁλος, *Lat.* sal, salis, *Germ.* Salz, (imiona zaś miast Niemieckich Halle, Hall, iako to, Schwäbiſch

Hall, Magdeburgisch Halle, Reichenhall, Hallstadt, solne kopalnie wytykaią; die Namen der Städte Hall, Halle etc. bezeichnen Salzwerke); *Tatar. Crim.* salz, *Svec. et Island.* salt, *Angl.* sealt, Niederdeutsch solt; *Holl.* sout, *Gall.* sel, *Boh.* sul, soli, *Polon.* sól, soli. *Ross.* cóль, *Carn.* sol, *Vind.* sol, sou.

Graec. ἥλιος (=słońce, Sonne), *Graec.* ἀλη (=blask Glanz) *Ger.* hell (=iasny), *Vallis.* haul (=słońco Sonne), *Hebr.* הלל halal (=świecił, lśnił się, leuchten, glänzen);

Z tych tedy słów zdaie się, iakoby zwykle te dwie głoski *h-l* służyły do wyrażenia iasności; a ponieważ *h-l : s-l : s-ln : s-n* zastanowmyć się nad następuiącym szeregiem:

Aus diesen Wörtern ergiebt sich, daß die Buchstaben *h-l* gewöhnlich das Helle zu bezeichnen dienten; da nun aber *h-l : s-l : s-ln : s-n*, so wollen wir nun folgende Wörterreihe beachten:

Graec. ἥλιος, *Vallis.* haul, *Litt.* saule, *Dan.* soel, *Svec.* sol, *Lat.* sol, solis, *Ross.* солнце, *Pol.* słońce, *Boh.* slunce, *Vind.* sunze, souze, *Carn.* sonze, *Croat.* szuncze, *Crim. Tatar.* sune, son, *Angl.* sun, *Germ.* Sonne.

6. Rownie i słowa Greckie zaczynaiące się *a spiritu leni*, przybrały w inszych ięzykach *s s h*, n. p.

6) Auch die mit dem spiritu leni anfangenden Griechischen Wörter haben in andern Sprachen *s s h* angenommen; z. B.

Graec. ἀκάζω ἀκαία, ἀκὴ, *Ital.* acciare, *Germ.* hacken, Hacke; *Angl.* hack, *Svec.* hacka, *Lat.* seco, secare, securis; *Boh* sekati, sekawati, seknauti, *Carn.* sękati, sęzhi, *Dalm.* sichi, sikao, *Croat.* szuchem, *Ross.* сѣку, сѣчемъ, сѣчь, *Pol.* siekę, sieczesz, siec.

7. Dotąd się mówiło o *s*, że częstokroć zastępuie głoskę *h*; teraz przydaię, że się kładzie i za *h s c : h*, n. p.

7) Das *s* ist nicht bloß, wie bisher bemerkt worden, ein Stellvertreter des *h*, sondern auch oft des *k*, und *c*; z. B.

Pol. Serce, *Boh.* srdce, *Ross.* сердце, *Vind.* serze, *Croat.* szercze, *Germ.* Herz, *Svec.* hierte, *Angl.* heart, *Graec.* καρδία, κεαρ, κηρ, *Gall.* coeur, *Lat.* cor, cordis.

§. 30.

T iest głoska iedna z naytwardszych w abecadle Polskiém, tak że po niey *i* żadną miarą następować nie może; gdzie tedy w inszych dyalektach Słowiańskich, lub też w inszych ięzykach, miękkie *t* przed *i* się zdarza, tam w Polszczyznie piszę się *ć*; ztąd wszystkie Polskie słowa od *ć*, w słownikach Słowiańskich pod *t* się znayduią; a tryb bezokoliczny, ktory się u Polaków na *ć* kończy, w inszych dyalektach na *t* lub ti.

§. 30.

T ist einer der härtesten Buchstaben des Polnischen Alphabets, so daß niemals *i* auf ihn folgen kann. Wo daher in andern Slavischen Dialecten, oder in andern Sprachen, ein weiches *t* mit *i* vorkommt, da steht im Polnischen *ć*; alle Wörter also, die im Polnischen mit *ć* anfangen, hat man in den übrigen Slavischen Dialecten unter *t* zu suchen. Der Infinitiv, der sich im Polnischen in *ć* endigt, geht in den andern Mundarten auf *t* oder *ti* aus.

2. Chociaż o pokrewieństwie głoski *t* z głoską *ć*, iuż pod *ć* wzmiankowało się, atoli tu ieszcze wyłuszczmy słowo:

2) Obgleich der Verwandtschaft des *t* mit dem *c*, oben unter dem Buchstaben *c* Erwähnung geschehen, so wollen wir hier doch noch folgende Wörterreihe durchgehen:

Ociec, in Genit. per contract. oyca; *Boh.* otec, otce, *Ross.* отецъ, *Carn.* otha, *Croat.* otecz, otacz, otche, *Vind.* otha, atei, *Sorab.* eyda, *Lapp.* atzhie, atye, *Hung.* atya, *Turk.* ata, *Roman.* atta, *Graec.* αττα, *Goth.* atta; *cum praefixo t Turc.* tada, *Hisp.* taita, *Angl.* dad, daddo, Niedersächs. teite, *Pol.* tata, *Graec.* τεττα, *Lat.* tata. (cf. *Pol. dziad, dziedzic, dziecię, dziatwa*, cf. *Dz : D.*).

§. 31.

1) *W : B; qu. v.*

2) *W* częstokroć na początku słow Polskich (co w Niemieckim bywa) przybyszowe, niby to iak *spiritus asper*, gdyż w inszych dyalektach i ięzykach nie znayduie się.

2) *W* ist im Anfange der Polnischen Wörter, was auch im Deutschen der Fall zu seyn pflegt, oft Vorsatzbuchstabe, gleichsam spiritus asper, und in andern Mundarten und Sprachen nicht vorhanden:

Pol. Węgiel, *Germ.* Winkel, *Vind.* vogel, *Carn.* ogel, ogal, *Croat.* vugel, *Hung.* szugoly, *Boh.* uhel, *Ross.* уголъ, *Lat.* angulus, cf. *Pol* Wązki, *Carn.* vosek, *Croat.* vuzek, *Boh.* auzky, *Ross.* узкій, *ap. Keron.* enke, enga, *ap. Otfrid.* ango, *Germ.* enge, *Vallis.* ing; *Bretan.* anc, *Lett.* ank, *Goth.* aggon, *Lat.* angustus, ango, anxi, anctus, cf. *Graec.* αγχω, αγξω; αγχι. -- *Pol.* Wnętrze, *Ross.* нутро, нутрь, cf. *Gall.* interieur, *Lat.* interius, intus, cf. *Pol.* nadro, *Eccl.* нѣдро, -- *Polon.* Węgry, Węgrzyn, *Boh.* Uhry, *Germ.* Ungarn, Hungarn, *Ross.* унгарцы, венгрїа, *Vind.* Voger, *Croat.* Vugrin.

3. *W* często zaymuie mieysce samogłosek, osobliwie *u, y, i, o*;

3) *W* vertritt oft die Stelle der Selbstlauter, besonders des *u, y, i* und *o*:

Lat. Sus, suis, *Graec.* ους, υος, υον, *Vind.* svine, *Carn.* svina, *Croat.* szvinya, *Boh.* swine, *Ross.* свинья, *Eccl.* свыня, *Pol.* świnia, *Svec.* swin, *Angl.* swine, *Germ.* Schwein. -- *Lat.* suus, sua, suum, *Graec.* ος, η, ον, *Vind.* svoi, svoin, *Ross.* свой, *Boh.* swug, swa, swe, *Polon.* swoy, swoia, swa, swoie, swe, cf. *Pol.* sobie, *Lat.*

sibi, sui. — *Lat.* durare, *Gall.* durer, *Germ.* dauern, *Sacc.* dura, *Hebr.* דור, *Graec.* ἀηρος (= diuturnus) cf. *Pol.* trwać, *Boh.* trwati, cf. *Pol. obs.* drzewiey, *Boh.* dřiw, dřiwěgi, cf. *Lat.* durus, *Boh.* twrd, twrdy, *Ross.* твердый, *Pol.* twardy, *Vind.* terd, *Croat.* tverd, cf. *Pol.* drzewo (= *lignum*) *Boh.* dřjwj.

§. 32.

1) *Z* = *S*, qu. v.

2) *Z* Równie iak *s* zamieniane bywa z głoską *h*, v. p. *Lat.* veho, vexi, porównane bydź może z naszém: wiezie, wiozę, wieźć, *Boh.* wezu, wezl, wezti, *Ross.* везу, везешь, везетъ, везутъ.

2) *Z* nimmt eben ſo wie *s* die Stelle des *h* ein: man kann daher das Lateiniſche veho, vexi, füglich mit dem Poluiſchen wiezie, wiozę, wieźć, etc. vergleichen.

3) *Z* = *ł* = *G*, *qu. v.*

4) *Z* –, *praepositio inseparabilis*, (p. niżey, w drugiey części, gdzie będzie o przyimkach), często od dawnych zbytnie używane do wyrażenia uzupełnionego czasu czynności, *Praeteriti perfecti*, n. p. zstało się, zuprzywileiował go; lecz dzisieysze stało się, uprzywileiował, które używanie kładzie za *Perfecta*, w samey rzeczy też nie są tylko *Imperfecta*. — Przeciwnie znowu ciż dawni pisarze z częstokroć opuszczaią, gdzie go teraz piszemy, n. p. upełny, zamiast zupełny; ussały, zamiast zuchwały; piszą także zussały.

4) *Z* –, das Zuſammenſetzungsvorwort, (man ſehe weiter unten im zweyten Theile, wo von den Vorwörtern gehandelt werden ſoll), wird von den ältern Schriftſtellern oft überflüſſig, blos um die vollendete Handlungszeit, das Praeteritum Perfectum auszudrücken, gebraucht, z. B. zstało się, zuprzywileiował go; doch in der That iſt unſer heutiges stało się, uprzywileiował, das jetzt als Perfectum gebraucht wird, nichts anders, als ein Imperfectum. — Dagegen laſſen eben dieſe alten Schriftſteller das *z* oft aus, wo man es jetzt ſchreibt, z. B. upełny, ſtatt zupełny; ussały, ſtatt zuchwały, doch ſchreiben ſie auch zussały.

§. 33.

Przebiegłszy tedy pocset spółgłosek naszych, pokazawszy między niemi pokrewieństwo, na dobitkę przyłożę tu znakomity przykład wielkiey przemienności spółgłosek iedney w drugą w rożnych ięzykach:

§. 33.

Nachdem wir nun ſo unſre Mitlauter nach einander durchgegangen, und ihre Verwandtſchaften kennen gelernt haben; ſo will ich nun hier noch zur Zugabe ein ſehr auffallendes Beyſpiel der großen Verwandelbarkeit der Mitlauter in einander in den verſchiedenen Sprachen, hinzufügen:

Pol. Towalia, tuwalia, tuwalnia. *Ital.* tovaglia, *Gall.* touaille, *Hisp.* toualla, *Angl.* towel, *Lat. med.* toxillia, toallia, toalha, toagla, toacula, toballa, tobale, toella, togilla, tuabola, tualla, cuallia, Niederdeutſch Dwehle, Oberdeutſch Zwehle, Oberſächſ. Quehle.

§. 34.

Po takim przykładzie rozumiałby kto, że przemiany spółgłosek nie podległe są żadnym prawidłom, że więc każde słowo wolno i można wywódzić, zkąd chcieć. Przeto ieśli kogo poprzednicze wyłuszczenie pokrewieństwa spółgłosek nie przekonało, że w tém zachodzą pewne stosunki, o które pewne prawidła etymologii opieraią się, iżaliś ieszcze on się nie przekona, gdy go zastanowiemy nad temi spółgłoskami, które się, przynaymniey w naszym ięzyku, wzaiemnie w siebie nie przemieniaią.

§. 34.

Nach einem ſolchen Beyſpiele könnte man wähnen, daß die Verwandlungen der Mitlauter gar keinen Geſetzen unterworfen, und die Wortableitungen daher äußerſt willkührlich wären. Sollte nun alſo die vorhergehende Verwandtſchaftsdarſtellung der Mitlauter iemanden noch nicht davon überzeugt haben, daß dabey gewiſſe Verhältniſſe, die gewiſſen Grundſätzen der Wortforſchung zum Grunde liegen, Statt haben; ſo dürfte ſich ein ſolcher davon vielleicht jetzt überzeugen, wenn wir ihm darſtellen, welche Mitlauter, wenigſtens in unſrer Polniſchen Mundart, nicht in einander übergehen.

Rozdział III. Podział II.

Które spółgłoski w które nie przemieniaią się (negative).

Kapitel III. Abſchnitt II.

Welche Mitlauter nicht in einander übergehen (negative).

§. 35.

3) *B.* nie przemienia się w głoski	geht nicht über in	
2) *C.*	— — — — — — —	*c, d, g, h, j, k, l, m, n, r, s, t, z.*
3) *D.*	— — — — — — —	*b, f, l, m, n, p, r, w.*
4) *F.*	— — — — — — —	*b, f, l, m, n, p, r, w.*
5) *G.*	— — — — — — —	*c, d, g, h, j, k, l, m, n, r, s, t, z.*

1 *Tablica podług narzędzi mowy*

Tafel nach den Spraduwerkzeugen

Wargowe	*Językowe*	*Podniebien.*	*Gardłowe*
labiales	*linguales*	*palatin.*	*gutturales*
p	l	c ć cz	k
f b m	n, l, r, d,	z ź ż	g
w		s ś sz	ch h j

2 *Tablica pokrewieństwa spółgłosek*

Verwandschaftstafel der Mitlauter

	p.	l.	ł,	c,	ć,	cz,	k,		
f.	b.	m.	d,	z,	ź,	ż,	g,	ch,	j.
	w.	n.		s,	ś,		h,	sz.	

3 *Tab: Samogłosek*

Selbstlauter

O — *wiodę, wiedziesz.*

e — *iadę, iedziesz, iechać, iachać.*

toczyć, taczać, oct. Lat: actum.

a

spoić, spoiny, hoić, pokoy, spokoyny.

Lat: suo. Pol: szyię, szyć.

i — *gotuię, gotować, strumień. Ger: Strohm.*

u

y — *czytywać; czytać.*

-(-)o(-)-

6) H.	--	--	--	--	--	--	--	*b, f, l, m, n, p, r, w.*
7) J	--	--	--	--	--	--	--	*b, f, l, m, n, p, r, w.*
8) K.	--	--	--	--	--	--	--	*b, d, f, l, m, n, p, r, w.*
9) L	--	--	--	--	--	--	--	*b, c, d, f, g, h, j, k, p, r, s, t, w, z.*
10) M i N.	--	--	--	--	--	--	--	*b, c, d, f, g, h, j, k, p, r, s, t, w, z.*
11) O	--	--	--	--	--	--	--	*c, d, g, h, j, k, l, m, n, r, s, t, z.*

12) R regularnie w żadną się nie przemienia. Atoli Kraińczyki, Kroaci, i t. d. *r* używaią zamiast *g z ż z dz*. R geht regelmäßig in keinen Buchstaben über, doch die Krainer, Kroaten brauchen oft *r* statt *g z ż z dz*. z. B. *Carn.* more, more, *loco*: modz, mogę, *Croat.* morem, moguch jeſsem, *possum*. Przemiany *r* na *l* znam iedeń przykład, von der Verwandlung des *r* in *l* kenne ich nur ein Beyſpiel: rubryka, lubryka.

13) S.	--	--	--	--	--	--	--	*b, f, l, m, n, p, r, w.*
14) T.	--	--	--	--	--	--	--	*b, f, l, m, n, p, r, w.*
15) W.	--	--	--	--	--	--	--	*c, d, g, h, j, k, l, m, n, r, s, t, z.*
16) Z.	--	--	--	--	--	--	--	*b, f, l, m, n, p, r, w.*

Rozdział III. Podział III.

Jak do narzędzi mowy ſtosuie ſię zmienność spółgłosek.

§. 36.

Widzimy tedy z przełożonego poczту spółgłosek, że wszystkie wydawane jednem i temże narzędziem mowy wszystkie też zawsze pokrewieństwo. Dzieląc ie więc na trzy rzędy, to na *labiales* wargowe *b, p, w, f, m*, języ-kowe *linguales n, l, r, d, t*, podniebieniowe *palatinas c, ć, cz, z, ś, ź, s, ś, sz*, gardłowe *gutturales k, g, ch, h, j*, widzimy, że nasy zęściey *literae unius organi* w sie-bie wzaiemnie się przemieniaią; atoli czasem i z innych rzędów. Tak wargowa spółgłoska *m* przychyla sie do języ-kowych *n, l*; z podniebieniowych *c, ć, cz*, zakrawaią na gardłowe *k, g*. Przyłączam dla łatwieyszey pamięci cztery tu te tablicki.

Obserwac. do I. Tablicy.

Litery kreską połączone, w siebie nawzaiem zamie-niaią się.

Obserwac: do II. Tablicy.

1) Litery w iedney przegrodce pod sobą postawione, są w ca-łym tego słowa pokrewieństwie. 2) w rożnych przegrodach, z sobą sąsiednich. 3) im daley w iedney przegrodzie glo-ska od głoski, tem i pokrewieństwo iest dalsze.

§. 37.

Z tych trzech tabliczek iedney od drugiey dowiedz, że przemiana spółgłosek zależy od narzędzi mowy.

Rozdział IV.

O samogłoskach.

§. 38.

Choć wprawdzie ich, chociaż ich iedney na drugą zamie-niać łatwo dzieie się, przecięż i między niemi za-chodzą różnice, co przyłączoną trzecią tabliczką wyja-śnia.

Kapitel III. Abtheil. III.

Verhältniß der Verwandelbarkeit der Mitlauter zu den Sprachwerkzeugen.

§. 36.

Aus der vorgelegten Mitlauterreihe erhellt, daß zwiſchen den Mitlautern einerley Sprachwerkzeuges, die nächſte Ver-wandtſchaft obwaltet. Theilen wir ſie nun, wie gewöhnlich, in Lippen-, labiales *b, p, w, f, m*, Zungen-, linguales *n, l, r, d, t*, Gaumen-, palatinae *c, ć, cz, z, ś, ź, s, ś, sz*, Kehlenbuchſtaben, gutturales *k, g, ch, h, j*, ein; ſo ſehen wir, daß am häufigſten, die Buchſtaben unius organi in ein-ander übergehen, doch auch bisweilen in andere eingreifen. So hält ſich z. B. der Lippenbuchſtabe *m* an die Zungenbuch-ſtaben *n, l*; die Gaumenbuchſtaben *c, ć, cz*, an die Kehlbuch-ſtaben *k, g*. Zur Erleichterung des Gedächtniſſes können bey-liegende Täfelchen dienen.

Anmerkung zur I. Tabelle.

Die mit Strichen verbundnen Buchſtaben gehen in einan-der über.

Anmerkung zur II. Tabelle.

1) Die in einer Abtheilung unter einander ſtehenden Buch-ſtaben, ſind einander am nächſten verwandt. 2) Die in ver-ſchiedenen Abtheilungen, ſind mit einander nicht verwandt. 3) Je weiter in einer Abtheilung ein Buchſtabe von dem an-dern ſteht, deſto entfernter iſt ihre Verwandtſchaft.

§. 37.

Der geringe Unterſchied dieſer beyden Tafeln von einan-der zeigt, wie ſehr die Verwandelbarkeit der Mitlauter von den Sprachwerkzeugen abhängt.

Kapitel IV.

Von den Selbſtlautern.

§. 38.

Obgleich die Verwandelung der Selbſtlauter unter einan-der unaufhörlich iſt, ſo giebt es doch auch unter ihnen be-ſtimmte Verwandtſchaftsgrade, wie beyliegende dritte Tabelle darthut.

§. 39.

ą i ę w żadnym ze wszystkich innych dyalektów Słowiańskich nie znayduią się, a odpowiadaią Czeskiey samogłosce au, a, u, *Ross.* y, a, *Carn.* o, e; n. p.

§. 39.

ą und ę sind in keinem der übrigen Dialecte vorhanden; sie entsprechen dem Böhmischen au, a, u, dem Russischen y, a, dem Krainerischen o, e, z. B.

Pol. Mąka, *Boh.* mauka, *Ross.* мука, *Vind. et Carn.* moka, *Croat.* muka. -- *Polon.* Rząd, *Boh.* rzad, *Ross.* рядъ, *Carn.* red. -- *Pol.* ręka; *Boh.* ruka; *Ross.* рука, *Carn.* roka, *inde*: poruczyć, porucznik, rucznica, ruśnica; — *Pol.* Mącić, męt, mętny, *Ross.* мутить, *inde* smętny, *siue* smutny, smętek, smutek, smęcić, smucić, zasmęcić, zasmucić.

§. 40.

Że nasze ą i ę niczém nie są ieno samogłoski *a*, *e*, z ukrytém *n* lub *m*, to iest, z ukrytą nosową spółgłoską, pokazano pod głoską *m* i *n*, z przykładów: ząć, imać, ięty, ieniec, ięstwo, ieństwo, imaństwo.

§. 40.

Daß unser ą und ę nichts anders ist, als der Selbstlauter *a*, *e* mit dem versteckten Nasenlaute *m* oder *n*, wurde unter dem Buchstaben *m* und *n* an den Wörtern: ząć, imać, ięty, ieniec, ięstwo, ieństwo, imaństwo, gezeigt.

§. 41.

O przechodzeniu niektórych spółgłosek na samogłoski, toż wzaiemnie, patrz postrzeżenia pod głoską *l*, i *w*.

§. 41.

Ueber die Verwandlung einiger Mitlauter in Selbstlauter, und umgekehrt, sehe man die Bemerkungen über die Buchstaben *l* und *w*.

Rozdział V.

Które głoski różnią Polaków od innych Słowian.

§. 42.

Przebiegłszy tedy abecadło; widziemy, że głoski, które Polaków od reszty Słowian naybardziey oddaliły, są: *ć*, *dz*, *rz*, *ą*, *ę*; dodadź można: *g*, *h*, *j*.

Kapitel V.

Welche Buchstaben unterscheiden den Polen von den übrigen Slaven.

§. 42.

Aus der etymologischen Sichtung des Alphabets hat sich ergeben, daß sich der Pole von den übrigen Slaven durch folgende Buchstaben unterscheidet; *ć*, *dz*, *rz*, *ą*, *ę*; man kann noch hinzufügen: *g*, *h*, *j*.

Rozdział VI.

Rozmaite okoliczności, zatrudniaiące etymologiczne dochodzenie.

§. 42.

Trudność częstokroć wielka dla etymologa powstaie z mieszanego porządku głosek istotnych, z przełożenia iuż to samogłosek, iuż spółgłosek, a czasem i zupełnego wspak ich przerzucenia. *Pułchny*, iak teraz i mówiemy i piszemy, słowo iest, którego etymologicznie wywieśdź nie podobna; lecz cała trudność ta niknie, skoro według *Syreniusza*, *Siennika*, i według inszych dyalektów, spółgłosce *l* należyte mieysce powrócimy, pisząc *puchlny*, *Ross.* пухлый, пухленый; *Carn.* puchly, *Vind.* puhel. Za podobném przestawieniem samogłoski *o* i spółgłoski *l*, ze słowa *sól*, *solić*, stworzono *słony*, *słoność*, *Ross.* соленость, соленный, *Ecc.* сланость, сланый. - *Polon.* pełny, *Ross.* полный, полонь, *Carn.* poln, *Vind.* pulen, poun, *Croat.* pun, *Boh.* plny, za przestawieniem samogłoski *e*, pokazuie się bydź iedném słowem z Łacińskiém *plenus*, a i z Greckiem *pleos*, *polys*, za wyrzutem wsuniętey przez Łacinników nosowey spółgłoski, *n*. Ponieważ zaś *p : b : w : f*, tedy Greckie *pleos*, *polys*, *byllos*, Niemieckie voll, füllen, viel, Polskie *wiele*, iednakowe nam w podobnych a bardzo siebie bliskich znaczeniach, istotne głoski pokazuią: *p - l : b - l : w - l : f - l*. -- Słowa *władza*, *władać*, *władnąć*, *włodarz*, *Boh.* wladnauti, wladarz, wladarziti, *Ross.* владѣть, владѣлець, przestawieniem tylko samogłoski, różnią się

Kapitel VI.

Mancherley Schwierigkeiten, mit denen der Wortforscher zu kämpfen hat.

§. 43.

Eine oft große Schwierigkeit für den Wortforscher entsteht aus der veränderten Ordnung der wesentlichen Buchstaben, aus der Versetzung sowohl der Selbstlauter als Mitlauter, ja bisweilen auch wohl ganz verkehrten Stellung. Pułchny, wie es die Polen jetzt schreiben und sprechen, läßt sich gar nicht etymologisch erklären: die Schwierigkeit fällt weg, sobald wir nach Syrenius, Siennik und nach den andern Slavischen Dialecten, dem Mitlauter *l* seine rechte Stelle wieder geben, und puchlny schreiben, *Ross.* пухлый, пухленный, *Carn.* puchly, *Vind.* puhel. -- Durch eine ähnliche Versetzung des Selbstlauters *o* und des Mitlauters *l*, ist aus den Wörtern sól, solić, entstanden słony, słoność, *Ross.* соленость, соленный, *Eccl.* сланость, сланый. -- Das Polnische pełny, *Ross.* полный, полонь, *Carn.* poln, (*Vind.* pulen, poun, *Croat.* pun), *Boh.* plny, ist nach Versetzung des Selbstlauters *e*, ein und eben dasselbe Wort mit dem Lateinischen plenus, ja auch mit dem Griechischen pleos, polys, sobald man den von den Lateinern eingeschobenen Nasenlaut *n* herauswirft. Da nun ferner p : b : w : f; so geben uns das Griechische pleos, polys, byllos, das Deutsche voll, füllen, viel, das Polnische wiele, wielki, drey ähnlichen, einander sehr nahen Bedeutungen, einerley Radicalbuchstaben, nämlich: p - l : b - l : w - l :

od Litewskiego waldyti, *Finl.* wallitsema, *Svec.* walda, w *Ulfrydzie* wualtan, w *Izydorze* wualden, *Germ.* walten, zkąd Gewalt, po naszemu *władza*, Gewaltsamkeit po naszemu *gwałt*. — Słowo *pokrzywa*, *Boh.* koprziwa, *Ross.* крапива, *Vind.* kopriva, kropiva; *Croat.* kropiva; porownay z imieniem opactwa *Koprzywnickiego*, czyli *Pokrzywnickiego*.

f - l. — Die Wörter władza, władać, władnąć, włodarz, *Boh.* wladnauti, wladarz, wladarziti, *Ross.* владѣть, владѣтель, unterscheiden ſich nur durch die Verſetzung des Selbſtlauters von dem Litthauiſchen waldyti, *Finn.* wallitsema, Schwed. walda, beym Ottfried wualtan, beym Iſidor wualden, Deutſch walten, daher Gewalt, Poln. władza; Gewaltſamkeit, Polniſch gwałt. — Die Brenneſſel heißt Poln. pokrzywa, Böhm. koprziwa, Ruſſ. крапива, Vind. kopriva, kropiva, *Croat.* kopriva; man vergleiche damit den Namen der Abtey Koprzywnica oder Pokrzywnica.

§. 44.

Poznanie słow obcych, dlatego też często przytrudnieyszem czyna, ż nie tylko głoski, lecz i cale zgłoski, na [illegible] ko y przerobiono, oraz tymże swoyskie zakończenia i kształtu nadano; tak na przykład, i *ukrzyżowany*, i *crucifixus*, i *crucifié*, i gekreuzigt, pochodzą od słowa *crux*, *crucis*, *Pol.* krzyż, *Boh.* kržiž, *Vind.* Krish, *Croat.* Kris, *Hung.* kereszt, *Ross.* крестъ, porownay *Polon* chrzest, chrzcić i t. d. -- *Pol.* Rzym, *Lat.* Roma, *Germ.* Rom, *Pol.* Rzymianin, *Lat.* Romanus, der Römer, *Pol.* Rzymski, *Germ.* Römiſch. -- *Pol. Uryanka*, *uryanska perla*, zamiast *Oryentka*, *oryentalna*. -- *Gall.* coridore, *Pol.* kurytarz. -- *Ger.* Kreuzgang, *Pol.* Kruzganek.

§. 44.

Ferner wird es oft ſchwer, fremde Wörter zu erkennen, weil nicht nur Buchſtaben, ſondern auch ganze Sylben umgemodelt, und mit Endigungen und Zuſätzen nach der Landesart verſehen worden; ſo kommt z. B. ſowohl das Deutſche gekreuzigt, als auch das Poln. ukrzyżowany, das Lat. crucifixus, das Franz. crucifié, von dem Worte crux, crucis her, Poln. krzyż, *Boh.* kržiž, *Vind.* krish, *Croat.* kris, *Hung.* kereszt, *Ross.* крестъ; man vergleiche das Polniſche chrzeſt (die Taufe), chrzcić taufen, cf. Chriſt. -- Poln. Rzym, Lat. Roma, Deutſch Rom; Poln. Rzymianin, Lat. Romanus, Deutſch der Römer; Poln. Rzymſki, Deutſch Römiſch. -- Poln. uryanka, uryantſka perla, ſtatt oryentka, oryentalna, eine orientaliſche Perle. -- Franz. coridore, Poln. kurytarz. -- Deutſch Kreuzgang, Poln. kruzganek.

§. 45.

Przyswaiaiąc obce słowa, pozwolono sobie odmiany, nie [illegible] do głosek i zgłosek, ale też i co do znaczeń po[illegible] przezey. Rzeczownik (*Substantivum*) *wola*, oczywiście skazuie Łacińskie *Volo*, *voluntas*, Greckie *bule*; *bulomai*, i zaste *wola* i Łacińskie *voluntas* są też iednego [illegible] zatem dziwna, iak czasownik *wolę*, *wolić*, [illegible] się przy znaczeniu Łacińskiego czasownika *volo*, *velle*, [illegible] poszedł na Łacińskie *malo*, *malle*, t. i. [illegible], co nie przez co innego stać się mogło, tylko [illegible] z pierwey Łacińskie *volo*, *velle*, przez słowo [illegible], zastąpione było; myśmy tedy potrzebowali [illegible] składnieyszego rzeczownika, niż było owo *chcenie*, [illegible] iest, *wola*; przez tego, trzeba było ieszcze [illegible] za wyrażenie wyboru iedney rzeczy z dwóch, [illegible] właśnie wyraża. U Krainczykow i Window *[illegible] chcę*, *wyliczam*, will, wähle; u Rossyan *wolia* [illegible] życzę. -- Kto zechce, niech się zastanawia, to rzecz tego warta, iakie w używaniu naszém maią [illegible] słowa Łacińskie *subiekcya*, *konsolacya*, *kollacya*, *palestra*, *mecenas*, iak rożne od rodowitego!

§. 45.

Bey Aufnahme fremder Wörter hat man ſich nicht nur in Anſehung der Buchſtaben und Sylben, ſondern auch in Betreff der Bedeutung, nach Umſtänden, Veränderungen erlaubt. Das Hauptwort wola, der Wille, deutet offenbar auf das Lateiniſche volo, voluntas, Griechiſch bule, bulomai hin; das Polniſche wola und Lateiniſche voluntas haben auch eine Bedeutung; ſonderbar iſt es daher, wie das Zeitwort wolę, wolić, die Bedeutung des Lateiniſchen Zeitworts volo, velle hat verlieren, und dagegen die Bedeutung des Lateiniſchen malo, malle, (lieber wollen), bekommen können. Dieß konnte durch nichts anders veranlaßt werden, als daß das Lateiniſche volo, velle, bey uns bereits durch chcę, chcieć vertreten wurde; wir brauchten alſo nur noch ein geſchickteres Hauptwort, als das verbale chcenie, und dann auch noch ein Zeitwort, um das lieber wollen, malle, auf einmal auszudrücken. Bey den Krainern und Winden bedeutet volim ich will, ich wähle; bey den Ruſſen woliu ich will, ich wünſche. -- Man erwäge hier, denn es verdient Erwägung, welche ſonderbare, von der urſprünglichen höchſt verſchiedene Bedeutung, folgende Lateiniſche Wörter heut zu Tage bey dem Polen haben; subiekcya Ungelegenheit, konsolacya [illegible], kleine Familie; Kollacya die Abendmahlzeit; paleſtra die Rechtspraxis, Mecenas, ein großer Rechtspracticus u. ſ. w.

§. 46.

Są [illegible] czasowniki takie, ktore nie z iednego źrzódła konsugacyi czyli czasowe swoie odmiany czerpaią. Tak słowo [illegible] z pierwiastków czasy swoie bierze: 1) *bydź* [illegible] *Vind.* biti, bodem, bom, bodi, cf. *Ger.* bin, bist, w trzeciey bim, *Anglosax* been, *Angl.* bee. 2) w trzeciey osobie liczby mnogiey czasu teraźnieyszego *są*, *Vind.* so, *Ross.* [illegible] *Lat.* sunt, sint, *Germ.* ſind, *Vallis.* sy, w trzeciey osobie liczby poiedynczey czasu teraźnieysze-

§. 46.

Es giebt auch Zeitwörter, die ihre Abwandelungen in den verſchiedenen Zeiten, aus mehreren Quellen ſchöpfen. So nimmt z. B. das Zeitwort bydź, (ſeyn), ſeine Abwandelungen aus einer dreyfachen Quelle: 1) bydź, będę, bądź, *Vind.* biti, bodem, bom, bodi, cf. *Germ.* bin, biſt, beym Kero bim, Angelſächſ. beon, Engl. bee. 2) In der dritten Perſon der mehrfachen Zahl der gegenwärtigen Zeit są, *Vind.* so, *Ross.* sut, cf. *Lat.* sunt, sint, *Germ.* ſind, ſeyn, *Vallis.*

go *iest*, *Vind.* je, *Ross.* est, *Graec.* esti, w *Ulfilasie* is, *Germ.* ist, a z tego *iest* iuż i reszta osób czasu teraźnieyszego u nas pochodzi: *iestes*, *iestesmy*, *iestescie*. U Windów zaś pierwsza osoba liczby poiedynczey czasu teraźnieyszego *sem*, w liczbie mnogiey *smo*, idą za Łacińskiém *sum*, *sumus*. — Słowo *iśdź*, *iść*, *idę*, wychodzi na Łacińskie *it*, *is*, *eo*, *Ecc.* iti, *Ross.* itti, idu, *Vind.* jiti; loca czas dokonany, *szedł*, *szła*, *szło*, *szli*, *szły*, inszego iest źrzódła; spólnego ze słowami: *szlad*, *szlak* cf. Niedersáchs. sleke, Hochdeutsch Schlich, schleichen. — Słowo *nayduię*, w czasie przyszłym *naydę*, *naydzie*, okazuie nam źrzódło: *iśdź*, *idę*, *idzie*, na wzór Łacińskiego *invenio* nachodzę, nayść; wszakże czas przeszły *nalazł*, od słowa *leźć*, *łazić*, objęło mieysce zadawnionego *nadszedł*, *invenit*. Rossyanin dotąd pisze i mówi: naiti, naidu, naszel, nachodit, nachożu.

sy. 3) In der dritten Person der einfachen Zahl der gegenwärtigen Zeit iest, *Vind.* je, *Ross.* est, *Lat.* est, *Graec.* esti, beym Ulphilas is, *Germ.* ist; von diesem iest kommen nun auch die noch übrigen Personen der gegenwärtigen Zeit her; iestem, iestes, iestesmy, iestescie. Bey den Winden heißt die erste Person der einfachen Zahl der gegenwärtigen Zeit sem, in der vielfachen, smo, nach dem Lateinischen sum, sumus. — Das Zeitwort iśdz, iść, idę, schließt sich an das Lateinische it, is, eo, *Eccl.* iti, *Ross.* itti, idu, *Vind.* jiti; allein die vergangene Zeit *szedł*, *szła*, *szło*, *szli*, *szły*, gehört zu einem andern Stamme, nämlich zu dem der Wörter szlad, szlak, cf. Nieders. sleke, Hochdeutsch Schlich, schleichen. — Das Zeitwort nayduię, (ich finde) in der zukünftigen Zeit naydę, zeigt uns deutlich auf das Stammwort iśdź, idę, idzie hin, nach Art des Lateinischen invenire, nachodzić, nayść, auf etwas kommen, auf etwas stoßen, es finden. Die jetzige Form der vergangnen Zeit nalazł, (er fand), von dem Stammworte leźć, łazić, hat auch wirklich die Stelle des veralteten naszedł, invenit eingenommen. Der Russe schreibt und spricht bis auf den heutigen Tag: naiti, naidu, naszel, nachodit, nachożu.

§. 47.

Widzieliśmy dotąd, iak istotne głoski się zamieniaią, iak się też przestawiaią; teraz naywiększą uwagę nam obracać potrzeba na nową etymologii trudność, pochodzącą, iuż to z ubywania prawdziwych głosek istotnych, iuż to z przybywania pozorno istotnych, iuż z tego oboyga razem.

§. 47.

Bisher haben wir gesehen, wie die wesentlichen Buchstaben verändert, ferner wie sie versetzt werden; jetzt müssen wir wieder unsre Aufmerksamkeit auf eine neue Schwierigkeit in der Wortforschung richten, die theils in dem Weglassen wirklich wesentlicher, theils in dem Zusatz scheinbar wesentlicher Buchstaben, theils auch in beydem, ihren Grund hat.

§. 48.

Ubywania istotnych żaden dyalekt Słowiański tak oczywistych nie daie dowodów, iak Sorabski w Luzacyi; tam bowiem piszą i mówią: rib = grzyb, noy = gnoy; pzez = przez; pzi = przy. — Na ten kształt i u nas *špital*, z Łacińskiego *Hospitale*, od słowa *hospes*; *Jeronym*; *Jarosz*, zamiast *Hieronymus*; *Jacek* zamiast *Hiacynth.* Mamy i słowa swoyskie, którym naprzód dla wygodnieyszego wymawiania odcymowano głoski istotne przez skroczenie; co w ten czas było błędem, lecz powoli wprowadziło się za prawidło, tak że iuż teraz wciąż mówiemy: *bał* się, zamiast dawnego *boiał* się; *stał*, zamiast *stoiał*; *pas*, zamiast Słowiańskiego *pojas*. Ale nayznakomitszym w tym względzie odmianom podpadło w Słowiańskich dyalektach i obcych ięzykach słowo *cora*, *córka*, *Gr.* κορη, *Ecc.* dszczer, *Boh.* dcera, dcy, *Ross.* *docz*, w drugim przypadku *doczery*, *Croat.* kcher, hcher, kchi, *Vind.* hzhi, hzher, *Suec.* doter, *Dan.* dotter, *Anglosax.* dohtor, w *Otfrydzie* dohter, w *Willeramie* tohter, *Angl.* daughter, Niedersáchs. Dochter, *Pers.* dochter, *Germ.* Tochter, *Graec.* thygater. Zatém odmiany w istotnych głoskach tego słowa zaszłe, tak sobie wyobrazić potrzeba:

	c	-- *r*	*Pol.* cora, córka.
	k	-- *g*	*Gr.* κορη.
d --	*szcz*	-- *r*	*Ecc.* dszczer.
b --	*c*	-- *r*	*Boh.* dcera.
b --	*c*	-- --	*Boh.* dcy.
d --	*cz*	-- --	*Ross.* docz.
d --	*cz*	-- *r*	*Ross.* doczery.
h --	*zh*	-- --	*Vind.* hzhi,

§. 48.

Von dem Weglassen wirklich wesentlicher Buchstaben giebt uns kein Slavischer Dialect so augenscheinliche und häufige Beyspiele, als der Wendische in der Lausitz; denn dort schreibt und spricht man rib *Pol.* grzyb; noy, *Pol.* gnóy; pzez *Pol.* przez; pzi *Pol.* przy. Auf eine ähnliche Art ist špital Spital, aus dem Lateinischen hospitale; von hospes, entstanden; so auch Jeronym, Jarosz aus Hieronymus; Jacek, aus Hiacynth. Wir haben auch Wörter, denen man anfänglich blos der bequemern Aussprache halben, durch Zusammenziehung wesentliche Buchstaben entzog; dies war nun eigentlich fehlerhaft, wurde aber allmählig Regel, so daß man jetzt gar nicht anders spricht, als bał się, statt des veralteten regelmäßigen boiał się, stał, statt stoiał; *pas* statt des Slavischen pojas. Jedoch die auffallendsten Veränderungen in dieser Rücksicht trafen sowohl in den Slavischen Dialecten, als fremden Sprachen das Wort cora, córka, *Gr.* κορη, *Eccl.* dszczer, *Boh.* dcera, dcy, *Ross.* dotach, in der zweyten Fallendung dotscery: *Croat.* kcher, hcher, kchi, *Vind.* hzhi, hzher, *Suec.* doter, *Dan.* dotter, *Anglosax.* dohtor, beym Ottfried dohter, beym Willeram tochter, *Angl.* daughter, Niedersáchs. Dochter, *Pers.* dochter, *Germ.* Tochter, *Graec.* thygater. Man hat sich also die mit den wesentlichen Buchstaben dieses Worts vorgegangenen Veränderungen so vorzustellen:

h --	*zh*	-- *r*	*Vind.*	hzher.
h --	*ch*	-- *r*	*Croat.*	hcher.
k --	*ch*	-- *r*	*Croat.*	kcher.
k --	*ch*	-- —	*Croat.*	kchi.
d --	*t*	-- *r*	*Svec.*	doter.
d --	*tt*	-- *r*	*Dan.*	Dotter.
d --	*ht*	-- *r*	*Anglsx.*	dohtor.
t --	*ht*	-- *r*	*Willer.*	tohter.
d --	*ght*	-- *r*	*Angl.*	daughter.
d --	*cht*	-- *r*	*Pers.*	dochter.
t --	*ch*	-- *r*	*Germ.*	Tochter.
th --	*gt*	-- *r*	*Graec.*	thygater.

§. 49.

Przybywanie pozorno istotnych równie mąci etymologią, iak ubywanie prawdziwych. O przybywaiącem z początku słow *g*, *j*, *dz*, wyżey iuż pod temiż głoskami mowiono, i na przykłady przytoczono słowa *Jadam*, *Jewa*, *Jędrzey*, *iabłko*, *gniazdo*, *dzwon*. Przydam tu ieszcze *zwierciadło*; które to słowo w Polskiem wcale się nie może etymologicznie wytłumaczyć, łacno zaś w inszych dyalektach; albowiem *Boh.* zrcadlo, *Ross.* zerkalo, zercalo, *Vind.* serzalu, *Cro. zerczalo*, należą do iednego źrzódła z naszemi słowami *zrzenica*, *wzrok*, *weyźrzeć*, *wyźrzeć*, *zayźrzeć*, *uyźrzeć*, *zorza*, to iest, do zadawnionego zriti źrzeć z widzieć.

ſehen., wyźrzeć, (ausſehen), zayźrzeć, (hinſehen), uyźrzeć, (erblicken), zorza, die Morgenröthe), nämlich zu dem veralteten zriti (ſehen).

§. 50.

W niektórych słowach wszyſtko razem, tak ubywanie prawdziwie istotnych, iak przybywanie pozorno istotnych głosek, iak też ieszcze do tego i przemiana ich, czyni etymologią wielce trudną. Przy czém zastanowmy się, iak z *Aleksandra* mogł się stać *Oleś*, z *Elizabetha*, po naszemu *Elżbieta*, zdrobniale *Elżbietka*, *Halśka*. -- *Joannes* po naszemu *Jan*, zdrobniale *Janek*, *Januś*, *Janusiek*, *Jaś*, *Jasiek*, *Jasieczek*, *Jachneczek*, *Jasinek*, *Jasineczek*. Toć zdziwiło *Kochowskiego*, tak że w fraszkach swoich pisze: „Patrzay, iak wiele imion masz z iednego *Jana*: *Janusza* i *Hanusa*, *Jwana*, *Jsztwana*, *Jonka*, *Jaśka*, *Jasinka*, *Jacha* i *Jasiątko*; Jeden ród wołek, ciołek, krówka i cielątko.“ Także od *Petrus*, *Piotr*, w piątym przypadku *Pietrze*, zdrobniale *Piotrek*, *Pietrek*, *Piotruś*, *Piechnik*, *Piechniczek*, *Pieś*, *Piesinek*, *Piesineczek*. W imionach własnych, byle się trzymać ich oznaczenia, snadno trafić, iak po nitce do kłębka, do ich pierwiastkowego kształtu; lecz to daleko trudniey w pospolitych słowach. Polskie *wątpić*, *wątpliwy*, *wątpliwość*, w żadnym dyalekcie się nie znayduią, i iak się u nas piszą, nie mogą bydź wcale wywiedzione etymologicznie. Trafiłem przecięż na ieden szlad, podobno i nie letki, a to porównywaiąc Polskie *wątpliwość* z Kraińskiém *dvomliwoſt*. U Krainczyków albowiem, tak iak u Kroatów, Dalmatów i t. d. *dvojiti* znaczy wątpić, z czém porównay Polskie *na dwoie*, na przykład „na dwoie babka wróży;“ ieszcze to na dwoie. Porównay z tem Łacińskie, *dubius*, *duo*, Niemieckie zweyfeln, zwey.

§. 49.

Der Zuſatz ſcheinbar weſentlicher Buchſtaben, macht in der Wortforſchung nicht weniger Schwierigkeiten, als das Weglaſſen wirklich weſentlicher. Von dem Zuſatze des g, j, dz, am Anfange der Wörter, haben wir ſchon oben bey dieſen Buchſtaben geſprochen, und die Beyſpiele Jadam, Jowa, Jędrzey, jabłko, gniazdo, dzwon, angeführt. Hier füge ich noch zwierciadło, (der Spiegel) hinzu; nach dem Polniſchen iſt dieß Wort etymologiſch unerklärbar; doch nach andern Dialecten nicht ſchwer zu erklären; im Böhmiſchen nämlich heißt es: zrcadlo, im Ruſſiſchen zerkalo, zercalo, im Windiſchen serzalu, im Croatiſchen zerczalo, und dieſe gehören zu einem Stamme mit den Polniſchen Wörtern źrzenica, (Augapfel), wzrok, (das Geſicht), weyźrzeć, (einſehen), (erblicken), zorza, die Morgenröthe), nämlich zu dem ver-

§. 50.

Bey einigen Wörtern macht alles dieß zuſammen, das Auslaſſen wirklich weſentlicher, der Zuſatz ſcheinbar weſentlicher Buchſtaben, und noch oben drein die mit ihnen vorgegangenen Veränderungen, die Wortforſchung äußerſt ſchwierig. Man erwäge nur, wie aus Alexander *Oleś*, aus *Elisabeth*, Elżbieta, Elżbietka, *Halśka* hat entſtehen können. Johann, Polniſch, Jan, wird in den Verkleinerungswörtern zu Janek, Januś, Janusiek, Jaś, Jasiek, Jasieczek, Jachneczek, Jasinek, Jasineczek. Schon dem Dichter Kochowski fiel dieß auf. Sieh, ſchreibt er in ſeinen kleinen Gedichten, wie viel Namen aus dem einzigen Johann entſtanden! Hans, Hänſel, Hänschen, Harchen, Henny, Hanke, Hanken, Hänſchen, Jan, Jahn, u. ſ. w. So iſt aus Petrus Piotr, in der fünften Fallendung Pietrze, entſtanden; dann die Verkleinerungswörter Piotrek, Pietrek, Piotruś, Piechnik, Piechniczek, Pieś, Piesinek, Piesineczek. Bey Eigennamen iſt es, wenn man einmal die Bedeutung weiß, ziemlich leicht, den Faden zu verfolgen, und auf ihre Urgeſtalt zurück zu kommen; weit ſchwerer hält dieß aber bey den gewöhnlichen Wörtern. Das Polniſche wątpić, (zweyfeln), wątpliwy, (zweyfelhaft), watpliwość, (der Zweyfel), findet ſich in keinem Dialecte, und läßt ſich nach der Polniſchen Schreibart gar nicht etymologiſch erklären. Ich habe gleichwohl eine Spur entdeckt, die vielleicht nicht zu verachten iſt, durch Vergleichung des Polniſchen wątpliwość mit dem Krainerиſchen dwomliwoſt. Bey den Krainern, Kroaten, Dalmaten u. ſ. w. heißt zweifeln dwojiti; hiermit vergleiche man das Polniſche na dwoie (auf zwey Seiten), z. B. na dwoie

wróżyć, (zweyfinnig wahrſagen), oder ieszcze to na dwoie, das iſt noch zweydeutig, ungewiß, zweifelhaft). Man vergleiche das Lateiniſche dubius, duo, das Deutſche zweifeln, zwey.

Rozdział VII.

Pomocy etymologiczne.

§. 51.

Gdy słowa, nad których dochodzeniem pracuie etymolog, nie są dzisieysze, powinien pilnie uważać, czy za czasem iakie w nich nie zaszły odmiany, bądź co do pisowni ich, bądź co do znaczenia, bądź co do tego oboyga razem. Do przykładów wyżey przełożonych, w paragrafach o ubywaniu prawdziwie istotnych, a przybywaniu pozorno istotnych głosek, przyłączam tu następuiący: Słowo *rzetelny*, tak pisane, nie wiedzieć zkąd się wzięło; lecz iak go *Jan Kochanowski*, *Klonowicz* i t. d. piszą, *źrzetelny*, *Boh.* zrzetedlny, *Ross. zrytelniy*, widoczna, że pochodzi od wyżey wspomnionego zriti, *źrzeć*, zkąd *uźrzeć*, *wzrok*, ztąd u dawnych znaczy: 1) oczywisty, w oczy wpadaiący, iawny 2) przenośnie: nieobłudny, otwarty, szczery, rzeczywisty. — *Obces*, *obcessowy*, u dawnych *obses*, *obsessowy*; a że to Łacińskie *obsessus*, dowodzi starożytne znaczenie iego, bo opętany; tak pisze *Kochowski*: „źli z obsessów wyparci szatani.“ *Mączyński* zaś *obsessus a daemone*, *daemoniacus*, tłumaczy: opętany, obsea — Zyto w dyalektach ogólnie znaczy wszystkie gatunki zboża; iak go ieszcze *Syreniusz* używa, pisze albowiem: „pszenica iest żyto; orkisz iest żyto; ięczmień iest żyto.“ To co teraz *żyto*, wyrażało u dawnych *reż*; zkąd rżany chleb; *zboże* zaś pewnie późnieysze Słowiańskie słowo, od słowa *Bóg*, w piątym przypadku *Boże* pochodzące, u Czechów znaczy *towary*, u Sorabów *szczęście*. — *Obmowa* dziś u nas potwarz, zły ięzyk, u naszych dawnych pisarzów zaiępnie Greckolacińskie *periphrasis* „słowne „ogradzanie, opisywanie, obmawianie, gdy iedna rzecz „wielą słowy bywa ogradzana albo szérzéy wymawiana“: *Mączyński*. W poślednieyszym czasie znaczyło namowę, obradę, rozmowę; n. p. „Panowie przyiechali do J. K. „Mści na *obmowę*, a skoro było po *obmowie* (po sessyi) „odjechali.“ Potém: wymowkę, wymawianie siebie, exkuzę; azaliż nie wcale przeciwną rzecz, iak dzisiay! — Polskie: *hetman*, *Ross.* getman, *Cosac.* attaman, *Boh.* Heytman, wychodzi na Niemieckie Hauptmann; wszakże tu pamiętać na to, że Hauptmann w dawney Niemczyznie, nie iak w dzisieyszey, szczególnie kapitana, lecz naczelnika, na czele będącego, przełożonego, co u Windów i innych Słowian *poglavar*, znaczyło. — I Polskie *gość*, *Boh.* hoſt, za iedno z Łacińskiém *hoſtis*, ten pewnie przyimie, któremu z *Cycerona de offic.* 1, 12, *Varr.* 4, wiadomo, że w dawney Łacinie *hoſtis*, nie znaczyło nieprzyiaciela, lecz obcego, *peregrinum*, *hospitem*.

Kapitel VII.

Etymologiſche Hülfsmittel.

§. 51.

Sobald die Wörter, mit deren Erforſchung der Etymolog zu thun hat, nicht von heute her ſind, ſo hat er ſorgfältigſt zu unterſuchen, ob nicht mit ihnen in der Folge der Zeit Veränderungen, ſowohl in der Schreibart, als auch in der Bedeutung, oder auch wohl in beyden zugleich vorgegangen ſind. Zu den oben in den Paragraphen von Auslaſſung wirklich weſentlicher und Zuſatz ſcheinbar weſentlicher Buchſtaben gegebenen Beyſpielen, füge ich noch folgendes hinzu. Das Wort rzetelny, iſt nach der jetzigen Schreibart unerklärbar; doch wie es bey Johann Kochanowſki, Klonowicz u. ſ. w. erſcheint, źrzetelny, *Boh.* zrzetedlny, *Ross.* zrytelniy, kommt es augenſcheinlich von dem bereits erwähnten *zriti* źrzeć, gemeinſchaftlich mit uźrzeć, wzrok, her; daher bedeutet es bey den alten Schriftſtellern: 1) ſichtbarlich, augenſcheinlich, in die Augen fallend: 2) metaphoriſch: ungeheuchelt, offen, aufrichtig, reel, wirklich. — *Obces*, *obcessowy*, ſchreiben die Alten *obses*, *obsessowy*; und daß dieß das Lateiniſche obsessus iſt, beweiſt die alte Bedeutung: beſeſſen; ſo braucht den Ausdruck Kochowſki: „die Teufel wurden vertrieben z obsessów, (aus den Beſeſſenen).“ Mączyński erklärt obsessus a daemone, daemoniacus, polniſch opętany, obses. — Żyto (der Rocken) bedeutet in den übrigen Dialecten Getreide überhaupt; und ſo wird es auch noch vom *Syrenius* gebraucht: denn bey ihm ſind Waitzen, Spelz, Gerſte, żyto, Getreide, Getreidearten. Was die heutigen Polen unter żyto verſtehen, hieß bey den Alten reż (Rocken), daher das jetzt noch gebräuchliche Eigenſchaftswort rżany; Zboże (Getreide) iſt offenbar ein ſpäteres Slaviſches Wort, von Bóg (Gott), in der fünften Fallendigung Boże; bey den Böhmen bedeutet es Kaufmannsgüter, bey den Wenden Glücksgüter, Glück. — Obmowa bedeutet jetzt Verläumdung: bey den Alten drückt es das Griechiſche periphrasis aus, „die „Umredung, Umſchreibung, wenn eine Sache mit mehreren „Worten umredet oder umſtändlicher auseinander geſetzt wird.“ *Mączyński*. Späterhin bekam es die Bedeutung von Berathſchlagung, Beredung, Unterredung, z. B. „die „Herren des Raths kamen zum Könige na obmowę (zur Conferenz) und nach geendigter obmowa (Conferenz) entfernten ſie ſich.“ Dann bedeutet es: Ausrede, Entſchuldigung; eine der heutigen gradezu entgegen geſetzte Bedeutung! — Das Polniſche hetman, (der Feldherr); *Ross.* getman, bey den Koſaken attaman, *Boh.* heytman, führt auf das Deutſche Hauptmann; hierbey iſt nun zu erwägen, daß Hauptmann im alten Deutſchen, nicht wie heute blos den Capitain, ſondern den oberſten Commandirenden, das Oberhaupt, das bey den Winden und andern Slaven poglavar heißt, bedeutete. — Das Polniſche gość (der Gaſt) *Boh.* hoſt, wird jeder für das Lateiniſche hoſtis erkennen, dem es aus dem Cicero de offic. 1, 12. und aus Varro 4. bekannt iſt, daß hoſtis im alten Latein, nicht den Feind, ſondern den Fremden, peregrinum, hospitem bezeichnete.

§. 52.

Z tego wypada, że pierwszą do etymologii pomocą są

§. 52.

Hieraus ergiebt ſich, daß eines der erſten Hülfsmittel der

dzieła, które nam stawią historyą odmian słów, tak w kształcie, iak w znaczeniach, a zatém potrzeba *glossaryów*, mianowicie zaś średniey i ostatniey Greczyzny i Łaciny. Gdy tylokrotnie pod poiedynczemi spółgłoskami Greczyznę i Łacinę średniego wieku przytoczyłem; iuż nie wątpię, że się sam z siebie czytelnik zastanowi nad dzisieyszém u nas znaczeniem słów: *patron*, *prebenda*, *proboszcz*, *inkaust*, *bulla*, *papież*, *arkusz* i t. p.

Wortforschung die Werke sind, welche uns die Geschichte der mit den Wörtern, sowohl in Schreibart, als Bedeutung, vorgegangenen Veränderungen, aufstellen, d. h. die Glossarien, und zwar vornämlich der Griechischen und Lateinischen Sprache mittlerer und letzter Zeit. Da ich oben bey den einzelnen Mitlautern bereits so viel Griechische und Lateinische Wörter der spätern Zeitalter angeführt habe, so will ich hier nur noch dem Nachdenken des Lesers die heutige Bedeutung folgender Wörter überlassen: patron (der Sachwalter), prebenda (die Pfründe), proboszcz (der Probst), inkaust (die Tinte), bulla (die Bulle), papież (der Pabst), arkusz (der Bogen Papier) u. s. w.

§. 53.

Ponieważ nie zawsze z właściwego źrzodła czerpano słowa, lecz przyswaiano, iakie się tylko w potrzebie nawinęły; etymolog więc obracać ma uwagę, nie tylko na ięzyk główny, ale i na idyotyzmy, nie na samę tylko n. p. Niemczyznę ogolną, lecz i na dział oneyże na niższą i wyższą, nawet i na osobne prowincyonalizmy. Bierzmy Polskie *chrzan*, *Koss. chrien*, *Vind. hran*, *hren*, wszakże wychodzi na Austryackie Kren, Krán: z Saskiem zaś Meerrettig nie ma i naymnieyszego podobieństwa. Bierzmy ieszcze Polskie *fartuch*, *Boh.* fertuch, *Austr.* Fürtuch, i to rożne od Saskiego Schürze. Toż podobnie Polskie *stodoła* schodzi się z Austryackiem Stadel, ale nie z Saskiém Scheune. *Austr.* Rain, ryuka, *Sax.* der Tiegel. Wielka część słow naszych żeglarskich; kupieckich, należy do niższéy Niemczyzny, nawet do Holenderszczyzny, n. p. szkuta, reia, żegielgarn, bezmian i t. d.

§. 53.

Da die Wörter nicht immer aus der reinen Quelle geschöpft, sondern im Falle der Noth, die ersten die besten aufgenommen wurden, so hat der Wortforscher nicht blos eine Hauptsprache, sondern auch die Idiotismen darin zu erwägen; im Deutschen also nicht blos die Hochdeutsche Schriftsprache, sondern auch das Ober- und Niederdeutsche und einzelne Provincialismen; So z. B. stimmt das Polnische Chrzan, *Koss.* chrien, *Vind.* hran, hren, ganz mit dem Oesterreichischen Kren, Krán, zusammen; hat aber mit dem Hochdeutschen Meerrettig gar keine Verwandtschaft. Das Wort fartuch, *Boh.* fertuch, ist das oberdeutsche Fürtuch; im Hochdeutschen hingegen heißt es, die Schürze. Eben so ist das Polnische stodoła ganz das Oesterreichische Stadel; aber ganz verschieden von dem Hochdeutschen Scheune. *Oester.* der Rain, *Poln.* ryuka, ein Tiegel cf. Poln. tygiel. — Ein großer Theil der polnischen Wörter, die die Schiffarth angehen, gehört dem Niedersächsischen, ja dem Holländischen zu, z. B. szkuta, die Schüte, reia, die Ree, Rahe, zegielgarn, das Segelgarn u. s. w.

§. 54.

Naywiększey zaś pomocy etymolog Polski spodziewać się powinien, z pobratymczych dyalektów; ani też niechay się bez nich nie porywa wykładać słów początek. Ktoby nie sądził z pierwszego weyźrzenia, że słowo *szkło* należy do spólnego źrzodła z Niemieckiém Glas, a zatém *szklnić* się, nie *lśnić* się, z tego *szkło*; lecz Rossyyskie *steklo*, *Eccl. stklo*, odkrywa nam iego daleko pewnieysze źrzodło, w słowie *steket* ściekać, ściec, ciec, (*Ross. steklarus* szmelcarz), podaiąc nam wyobrażenie cieklizny, płynu, czyli czegoś po roztopieniu stwardzonego. Za czém *szklnić*, *szlnić*, *ślnić*, powinnoby się pisać *lśnić*, i ma źrzódłowe głoski *l-s*, o których powie się niżey. — A i to drugie Polskie *korowody*, możnali dokładniey wyprowadzać, iak z Rossyyskiego *Korowod*, *chorowod*, wiedzenie choru, t. i. tańca, prowadzenie reiu, rey. — Rossyan i to trzecie *młokos*, które iest toż samo, co u Rossyan *molokosos*, od słowa Rossyyskiego *moloko*, po naszemu *mleko* a *ssać*. O słowie zaś *wązki*, wyżey mówiłem, że go, oglądaiąc się na Czeskie *aussi*, *Ross. uzkiy*, do Łacińskiego *anctus*, *anxius*, *angustus*, *Germ.* enge, *Graec. ancho*, odnieść należy.

§. 54.

Doch die größte Hülfe hat der Polnische Wortforscher von den verschwisterten Mundarten zu erwarten; ja ohne sie, darf er es gar nicht wagen, Forschungen anzustellen. Auf den ersten Blick möchte man vermuthen, daß das Wort szkło, mit dem deutschen Glas zu einem Stamme gehöre, und daß szlnić się, nicht lśnić się (flimmern) von szkło herkomme. Allein das Rußische steklo, *Eccl.* stklo, zeigt uns eine weit sicherere Quelle, in dem Worte stekat (fließen, flüßig seyn); (steklarus bedeutet bey den Russen den Schmelzer) und führt uns auf die Vorstellung des Flußigen, in Fluß gebrachten, und nach Schmelzung verhärteten. Das szklnić, szlnić, ślnić, sollte also lśnić geschrieben werden, und hat zu seinen Wurzelbuchstaben *l-s*, wovon weiter unten die Rede seyn wird. — Könnte man ferner das Wort Korowody wohl besser erklären, als aus dem Rußischen korowod, chorowod, Führung des Chors, des Reigens, Reigentanz? — So auch das Wort młokos (der Milchbart, Gelbschnabel), bey den Russen in eben der Bedeutung Molokosos, vom Rußischen *moloko*, Polnisch Mleko, Milch, und ssać saugen. — Von wązki (enge) habe ich schon weiter oben bemerkt, daß es mit Rücksicht auf das Böhmische aussi, auf das Rußische *uzki*, zu dem Lateinischen anctus, anxius, angustus, dem deutschen eng, dem Griechischen ancho, zu rechnen ist.

§. 55.

Przypada także nie raz potrzeba, gdy pierwiastek słowa u nas zaginął, szukać go po innych dyalektach; n. p.

§. 55.

Oft ist auch bey uns das Stammwort verlohren gegangen; man hat es alsdann in den andern Mundarten aufzusuchen.

słowo *warcab*, *Boh.* wrhcab, ma źrzódło w Czeskiém, Bośnieńskiém whru, wrcy, *Vind. vrezhi*, *vrshem* rzucić. — Polskie *brzytwa*; *Boh.* britwa, *Ross.. britwa*, *Vind. britva*, w Rossyyskiém *brit*, *Vind. briti* golić.

§. 56.

Powinna także etymologa zastanawiać różność znaczeń słowa w różnych dyalektach. U Polaków *biesiada* uczta; u Czechów beseda chłodnik, kuczka letnia; u Rossyan *besieda* rozmowa, rozprawa, posiędzenie, kompania, altana; u Krainczyków i Windów *beseda*, *besieda*, mowa, słowo; ztąd u nich *besedishe* Słownik, *besednik* mówca, *besednishe* ambona. — *Chytry* u Rossyan i Czechów to samo co u nas; zaś u Krainczyków, Windów, Kroatów prędki, szybki. — Polacy mówią: w piecu *palić*; Rossyanie z Czechami *topić*; Krainczyki z Windami *kurzyć*. Polacy: księgi *drukować*; Czechy *wyciskać*; Rossyanie pieczętować. Polacy mówią: kochać z całego *serca*; Rossyanie: z całey wątroby. U Polaków: Bog *Pan*; u Rossyan gospod (cf. gospodarz); u Sorabów *kniez*. — *Uprzeymy* u Czechów to co i u nas; u Rossyan zaś *upriamiy* uparty. — *Narzędzie* u nas instrument; u Rossyan *Nariad* ozdoba, przyozdobienie, narządzenie; u Windów *nared*, *naredba*, przygotowanie, przyprawa, uczynek, dzieło. U Czechów instrument lub naczynie nadoba; u Rossyan *nadobe* potrzeba, konieczność; u nas *nadoba* uroda, piękność. — *Zakon* u Czechów i Rossyan szczególnie *prawo*; u nas szczególnie *mnisza reguła*, ztąd u nas *zakonnik mnich*, *zakonnica* mniszka; u Krainczyków i Windów *zakon* stan małżeński, małżeństwo; ztąd u nich *zakonnik* małżonek, *zakonnica* małżonka. — *Broić* u nas znaczy: źle czynić, złego co popełniać; u Kroatów *broiti* liczyć, rachować, *broi* liczba, rachunek. — Często słowo szlachetne iest w iednym dyalekcie; za nikczemne zaś uchodzi w drugim; w iednym znaczy pochwałę, w drugim naganę lub wzgardę; w iednym wyraża zaletę, w drugim przywarę, i t. d. *Gramota* u Rossyan dyploma, autentyk, z Greck. *gramma* pismo; u nas *ramoty* bazgranina, szpargały. U Rossyan *dumnoy* tytuł panów rad; u nas *dumny*, pyszny, hardy, nadęty.

Warcab (der Damenstein), *Boh.* wrheab, hat seinen Ursprung von dem Böhmischen, Bosnischen wrcy, wrhu, *Vind.* vrezhi, vershem (werfen). — Brzytwa (das Balbiermesser), *Boh.* britwa, *Ross.* britwa, *Vind.* britva, von dem Rußischen brit, *Vind* briti, (balbiren, scheeren).

§. 56.

Der Wortforscher muß ferner auch seine Aufmerksamkeit auf die Verschiedenheit der Bedeutungen eines Worts in den mancherley Mundarten richten. Bey den Polen heißt biesiada das Gastmahl; bey den Böhmen beseda die Sommerlaube; bey den Russen besieda die Unterhaltung, Unterredung, Gesellschaft, Laube; bey den Krainern und Winden beseda, besieda die Rede, das Wort; daher besedishe das Wörterbuch, besednik der Redner, besednishe die Canzel. — Chytry bedeutet bey den Polen, Russen und Böhmen arglistig; bey den Krainern, Winden, Croaten schnell, geschwind. Einheizen umschreibt der Pole: im Ofen brennen; der Russe und Böhme, schmelzen; der Krainer und Winde, Rauch machen. Bücher drucken heißt, bey dem Polen drukować; bey dem Böhmen wyciskać (ausdrucken), bey den Russen pieczętować; dieß letzte bedeutet bey den Polen siegeln. Das Herz heißt bey den Polen serce; beym Russen wątroba; letzteres bedeutet bey dem Polen die Leber. Gott der Herr, beym Polen Pan Bóg; beym Russen gospod (Polnisch gospodarz der Wirth); bey den Wenden knies (der Fürst). — Uprzeymy bey den Polen und Böhmen: herzlich, innig; bey den Russen hartnäckig. — Narzędzie bey den Polen das Werkzeug; bey den Russen die Verzierung, die Zubereitung; bey den Winden die Zubereitung, die Zuthat, Handlung, die That, das Werk. Bey den Böhmen heißt Werkzeug, Geräth, Geschirr nadoba; bey den Russen nadobe das Bedürfniß, die Nothwendigkeit; bey den Polen nadoba die Niedlichkeit, Schönheit. Zakon bedeutet bey den Russen und Böhmen ausschließlich das Gesetz, bey den Polen ausschließlich die Ordensregel; daher bey den Polen zakonnik der Ordensbruder, der Mönch, zakonnica die Klosterfrau, die Nonne; bey den Krainern und Winden hingegen zakon die Ehe, daher bey ihnen zakonnik der Ehemann, zakonnica die Ehefrau. — Broić heißt bey den Polen freveln; bey den Croaten zählen, rechnen, und broi die Zahl; die Rechnung. — Oft ist ein Wort in der einen Mundart ädel, in der andern niedrig, drückt in der einen Lob, in der andern Tadel aus, bezeichnet in der einen Vorzüge, in der andern Mängel und Fehler. Das Rußische gramota (aus dem Griechischen gramma) bedeutet Diplom, Urschrift; bey den Polen ramoty Schmierereyen. Dumnoy ist bey den Russen der Titel der geheimen Räthe; und bey den Polen heißt dumny stolz, aufgeblasen, trotzig.

§. 57.

Takowa po dyalektach różność znaczeń tegoż słowa, które przecięż choć w dalekim stosunku się schodzą, służy często etymologowi iuż do odkrycia źrzódła słów, iuż do zupełnego przekonania się o znalezioném. — Każdy z palców u Polaków i Rossyan *palec*; u wszystkich zaś innych pobratymców prst, *perst* (a z tego *perst* mamy *naparstek*, *pierścień*, ziele *pięćperstnik*); słowo zaś *palec* u nich to szczególnie znaczy, co Łacińskie *pollex*, wielki palec. — Ciężko od razu nasze słowo *pobłażać* wyprowadzić ze słowa *błazen*; bo to u nas głupca, lub głupca udaiącego figlarza znaczy; lecz gdy w innych dyalektach, iako to w Raguzańskim, Bośnieńskim i t. d. *blazen* po-

§. 57.

Diese Verschiedenheit der Bedeutungen ein und eben desselben Worts in den verschiedenen Mundarten, die dann endlich doch wieder, obgleich in entfernten Ansichten zusammentrift, hilft dem Wortforscher theils die Stammwörter entdecken, theils die Gewißheit der aufgefundenen beweisen. Bey den Polen und Russen heißt der Finger, palec; bey allen übrigen Slaven prst, perst (daher das Polnische naparstek der Fingerhut, pierścień der Ring, pięćperstnik Fünffingerkraut); bey diesen aber ist palec ganz das Lateinische pollex, der Daumen. — Pobłażać (einem nachgeben, nachsehen, schmeicheln; läßt sich der Bedeutung nach nicht füglich von dem Polnischen błazen (Narr, Hofnarr, Hanswurst) ableiten;

chlebca; łacno zatém i nasze *połdziać* tu nakierować. -- Pospolicie mniemamy, że słowo *szlachcic*, *szlachta*, poszło od Niemieckiego Schlacht bitwa; atoli iednak u Krainczyków i Windów *shlahta*, *poshlahtnoſt* pokrewieństwo, *shlahtnik* krewny. Tak i w *Otfrydzie* i *Notherze slahta*, *slahto*, *gislaht* rod, rodzay, familia, w niższey Sax. i wyższych Niemcz. Schlacht, Schlecht, *Svec. slag*, *slägt* (cf. Hochdeutſch, Schlag, von gutem Schlage, aus der Art ſchlagen, nach einem ſchlachten). *Szlachta* tedy nie z Niemieckiego Schlacht bitwa; lecz z Niemieckiego Geſchlecht, wypada na Niemieckie der Geſchlechter patrycyusz. Podobnież w inszych dyalektach, w Bośnieńskim, Kroatſkim, Dalmatſkim, Szlicheic *plemiennik*. -- *Gody* w Polſkim Boże narodzenie, bieſiada, uczta, bonowanie, wesele małżeńskie; ztąd oczywiście *godować*, *Boh.* hodowati, bieſiadować, także u nas *chodować*, żywić, karmić, podeymować swoim kosztem; ale *godny*, *godzić* się, *godzić* na co, *ugodzić* w co; *ugoda*, *zgoda*, *pogoda*, *przygoda*, *wygoda*, *godzina* i t. d. chociaż iawno i podług słuchu i głosek, od *gody* idą, ciężko od razu z niego wykładać, nawet udawszy się do innych dyalektow. U Czechów hod, hody, procz *uczty*, *bieſiady*, *wszyſtkie wielkie Święta* znaczą; u Windów *gody*, święto, uroczystość, imieniny; u Krainczyków szczegolnie imieniny; u Rossyan *god* rok, *godina* czas, los, szczęście, *godovat* rok przebywać. Dopiéro zaſtanowiwszy się, że tu wszędzie znaczy się mniéy lub więcéy iakiś czasu przeciąg, iakaś pora, dobá, maiącá pewne ograniczenie, pewne przeznaczenie, pewną własność; pokazuie się, iż kiedyś *gody* znaczyło porę, i przywileiowaną do iakieyś uroczystości, porę do czegoś osobliwie zbatną, po myśli czyiey, zgoła chwilę szczęśliwą i właściwą do szczęśliwego przedsiębrania; a iuż wynurza się, że pierwiastkowe znaczenie słowa *gody* zatraciło się, nie tylko u nas, lecz i u naszych pobratymcow; że zaś tkwi w pochodzących z niego, wyrażaiących bądź czasu iakiś kres, n. p. *godzina*, bądź tegoż iaką zdatność, n. p. *pogoda*, bądź też w ogolności wzaiemne z sobą stosowanie się, z sobą się iednanie, n. p. zgoda, ugoda, wygoda i t. d.

doch in andern Mundarten, im Ragusanischen, Bosnischen hat blazen die Bedeutung des Schmeichlers; und nun ist die Ableitung einleuchtend. -- Gewöhnlich läßt man szlacheic (der Edelmann), szlachta, (der Adel) von dem Deutschen, die Schlacht, (Feldschlacht) abstammen; allein bey den Krainern und Winden bedeutet shlahta, poshlahtnoſt, die Verwandtschaft, shlahtnik, den Anverwandten. Eben so findet man beym Otfried und Notker slahta, slahto, gislaht für Stamm, Stammhaus, Familie, Niedersächs. und Oberdeutsch Schlacht, Schlecht, *Svec.* slag, slägt (man vergleiche das Hochdeutsche Schlag, von gutem Schlage, aus der Art ſchlagen (nach einem ſchlachten); szlachta (der Adel) ist folglich nicht vom Deutschen Schlacht, Feldschlacht, sondern von Geſchlecht abzuleiten, und entspricht ganz dem in Nürnberg noch gebräuchlichen, der Geſchlechter (Patricius). In andern Mundarten, im Bosnischen, Croatischen, Dalmatischen heißt der Edelmann plemiennik, von plemię der Stamm. -- Gody bedeutet bey den Polen Weyhnachten, Gastmahl, Wohlleben, Hochzeit; daher augenscheinlich godować, *Boh.* hodowati, schmausen; ferner chodować, futtern, nähren, tractiren, aufnehmen, Unterhalt geben; allein Godny tauglich, würdig, godzić się taugen, erlaubt seyn, godzić na co wornach zielen, ugodzić einen Vertrag treffen, ugoda der Vertrag, zgoda die Einigkeit, pogoda günstige Zeit und Witterung, schönes Wetter, przygoda der Zufall, das Ereigniß, wygoda die Bequemlichkeit, godzina die Stunde, u. s. w., lassen sich, so offenbar sie auch den Buchstaben nach von gody herkommen, dennoch in ihren so verschiedenen Bedeutungen nicht füglich daraus erklären; selbst wenn man die übrigen Mundarten zu Hülfe nimmt. Bey den Böhmen bedeutet hod, hody, außer Gastmahl und Weyhnachten, auch nach Ostern und Pfingsten; bey den Winden: Feyertag, Feyerlichkeit, Namenstag; bey den Krainern ausschließlich Namenstag; bey den Russen god Jahr, godina Zeit, Schicksal, Glück, godovat ein Jahr verleben. Erst wenn man erwägt, daß hier überall mehr oder weniger ein gewisser Zeitraum, ein Zeittheil von einer gewissen Dauer, gewissen Bestimmung, gewissen Eigenschaft bezeichnet wird; so wird es einleuchtend, daß gody eine allgemeinere Bedeutung gehabt haben müsse, nämlich der zu einer Fertigkeit bestimmten, der zu etwas besonders schicklichen, günstigen, auch einer glücklichen, zu glücklichen Unternehmungen ganz geeigneten Zeit, so wie das Polnische pora (cf. *Gr.* euporia, *Lat.* opportunitas). Diese allgemeinere Urbedeutung des Worts nun, ist nicht blos im Polnischen, sondern auch in den übrigen verschwisterten Mundarten verloren gegangen; liegt aber den davon abstammenden Wörtern zum Grunde; denn diese bezeichnen, theils ein gewisses Zeitmaaß, z. B. das Polnische godzina die Stunde, das Russische god das Jahr, theils eine gewisse Tauglichkeit, Schicklichkeit der Zeit zu etwas, z. B. pogoda günstige Zeit, Witterung, schönes Wetter; theils auch im allgemeinen, wechselseitiges Verhältniß, wechselseitiges Entsprechen und Uebereinstimmung, z. B. zgoda die Eintracht; ugoda der Vertrag, wygoda die Bequemlichkeit.

§. 58.

Nad to pokazuie się czasem z dyalektów, że co z razu zdaie się bydź słowem o dwoch znaczeniach, nie iest iedno, ale dwoiakie i z dwóch źrzódeł. Tak *Naczelnik* u nas 1) przełożony, na czele niby będący, 2) taśma naczelna. W Rossyyskiem zaś pierwsze brzmi i pisze się *naczalnik*, a znaczy nie tylko przełożonego komendierzącego, lecz autora iakiey rzeczy, który iey dał początek; i pochodzi wraz ze słowami *Naczalo* początek, *naczalnyi* początkowy, od zadawnionego *częć*, *czynać*, t. i. począć, poczynać, rozpocząć, rozpoczynać. Drugie

§. 58.

Aus Vergleichung der Mundarten ergiebt sich auch zuweilen, daß was ein Wort von zweyerley Bedeutungen zu seyn scheint, nicht ein Wort ist, sondern zwey Wörter, von zweyerley Stämmen. Das Polnische naczelnik bedeutet: 1) das Oberhaupt, den an der Spitze, an der Stirne (czoło heißt im Polnischen die Stirn) stehenden; 2) das Stirnband. Allein im Russischen heißt ersteres naczalnik, und bezeichnet nicht nur das commandirende Oberhaupt, sondern überhaupt den Urheber; ist also mit den Wörtern naczalo der Anfang, naczalnyi anfänglich, gemeinschaftlichen Ursprungs von dem

żak *taśma naczelną*, po Rossyysku *Naczelnik*; *naczelok*, *naczeloczek*; należy do Słowiańskiego *czelo*, po naszemu *czoło*.

veralteten czął, czynać, Polnisch począć, poczynać, rozpocząć, rozpoczynać, anfangen. Das Stirnband hingegen, Rußisch naczelnik, naczelok, naczeloczek, gehört zu dem Slavischen czelo, Polnisch czoło, die Stirn.

Rozdział VIII.

O rozmaitych stopniach pewności etymologicznéy.

Kapitel VIII.

Verschiedene Grade der etymologischen Gewißheit.

§. 59.

Pewność wywodu iakiego etymologicznego, pokazuie się, przez wzaiemną zgodę tak głosek istotnych, iak znaczenia. W słowach z przyimkami złączonych, zachowuiących pomimo różnych kierunków lub przenośni, znaczenie swego pierwiastku, po odcięciu przyimka i zakończenia, nie trudno poznać pierwiastkowe słowo, a w niém istotne głoski, n. p.

§. 59.

Die Gewißheit einer etymologischen Ableitung erhellet aus der wechselseitigen Uebereinstimmung, sowohl der Wurzelbuchstaben, als der Bedeutung. Bey Wörtern, die mit Präpositionen zusammengesetzt, ohngeachtet der mancherley verschiedenen Richtungen und Uebertragungen, dennoch die Bedeutung ihres Stammworts beybehalten, fällt es, nach Wegschneidung der Präposition und der Endung, gar nicht schwer, das Stammwort und in ihm die Wurzelbuchstaben zu erkennen: z. B.

nawrócić, nawracać, nawrot; obrócić, obracać, obrot, obrotny, obrotność; odwrócić, odwrót, odwrotny, odwrotność: powrócić, powracać, powrot, powrotny, powrotność; przewrócić, przewracać, przewrot, przewrotny, przewrotność, przewrotnik, przewrotnica; przywrócić, przywracać, przywrot, przywrotny, przywrotność; uwrot, uwrócić, wywrócić, wywracać, wywrot, wywrotny; zawrócić, zawracać, zawrot, zawrotny.

Nic łacnieyszego, iak w każdém z tych pochodzących upatrzyć źrzódłowe słowa *wrócić*, *wrot*, *wrota*, a w nich głoski istotne te same, co i w Łacińskiem *Verto*, t. i. *w - r - t*, *w - r - c*, *b - r - t*, *b - r - c*.

Es ist nichts leichter, als in jedem von diesen abgeleiteten Wörtern das Stammwort wrócić, wrot, wrota aufzufinden, und zugleich in ihnen dieselben Wurzelbuchstaben, die sich in dem Lateinischen verto befinden, nämlich: *w - r - t*, *w - r - c*, *b - r - t*, *b - r - c*.

§. 60.

Trudnieysze do rozpoznania są niektóre od słowa *iąć* pochodzące; oraz ieżeli nie wątpliwe, przynaymniey nie pewne. Że *ą*, *ę* ukryte w sobie zawieraią *m* lub *n*, wyżey pokazano; zatém słowo to tak sobie wystawić potrzeba:

§. 60.

Nicht so leicht ist es, manche Abstämmlinge des Worts iąć (fassen, nehmen) zu erkennen, und eben daher bleibt ihre Ableitung, wo nicht zweifelhaft, doch ungewiß. Daß ą und ę ein verborgenes m oder n enthalten, wurde oben gezeigt: man hat sich also dieses Wort so vorzustellen:

iąć, ią-, ię-, im-, in-, iem-, ien-,

Iąć, iął, ięli,ięcie, ięty, ienty, ieniec, ieństwo, imać, imować, imę, *Slav.* imati, imat, *Boh.* giti, gal, gat, gmu, gimati.

Porównay Łacińskie *emtus*, *emi*, *emo*, w dawném znaczeniu brania, a z tem Niemieckie z przybraną zwyczayną nosową spółgłoską *n*, nahm, genommen, nehmen.

Man vergleiche das Lateinische emtus, emi, emo, in der alten Bedeutung des Nehmens, und das mit dem vorgesetzten Nasenlaute vermehrte Deutsche nahm, genommen, nehmen.

1) Niewątpliwie z tego źrzódła, bo też to sama zgoda i głosek istotnych i znaczeń pokazuie, pochodzą:

1) Unzubezweifelnde Abkömmlinge von diesem Stamme, denn sowohl die Uebereinstimmung der Wurzelbuchstaben, als auch der Bedeutungen beweisen es, sind folgende:

Doiąć, doymę, doymować; naiąć, naymę, naymować, naiemny, naiemnik, naymacz; przenaiąć, przenaymować, ponaymować, namiętność, namiętny; objąć, obeymować, objątek, objętny, objętność; oboiętny, oboiętność, odjąć, odeymować, odjątek, odjemny, podeymować; poiąć, poymować, poięcie, poiętność, poiętny; podjąć, podeymować; przeiąć, przeymować, przeiemca, przeymacz, uprzeymy, uprzeymość; przyiąć, przyimować, przyiętny, przyiemny (Germ. angenehm), *przyiemność; rozjąć, rozeymować, rozeym*, Obs. *sjąć, zjąć. seymować, zeymować, seym, seymik, seymikować*, (v. sub litera *S* §. 29.); *uiąć, uymować, uyma, uiątek, uymacz; wyiąć, wyimować, wyiątek, wyiętny, wiemny; wziąć, wzięty, wziętość; przedsięwziąć, przedsięwzięcie*, (Germ. das Vornehmen) *zdjąć, zdeymować; zaiąć, zaymować; wzaiem, wzaiemny, wzaiemność; zawziąć, zawzięty, zawziętość; uwziąć, uwzięty, uwziętość; ręhoiemca, ręhoymia, ręhoiemstwo, ręhoieść.*

Ciąg ten dotąd prosty, w istotnych głoskach dosyć iednostayny, w znaczeniach z pierwiastkiem, czy fizycznie,

Bis hierher ist diese Stammreihe grade, den Wurzelbuchstaben nach ziemlich gleichständig, den Bedeutungen nach in

rzy moralnie, nie trudny do porównania, iak iest łatwy, iak wątpliwości nie podpada.

2) Przydźmyż teraz do trudnieyszych, a przeto mniey oczywistych. *Imię*, *Carn.* jime, *Croat.* ime, *Slav.* imene, *Ross.* imia, *Boh.* gme, gmeno, (porownay *miano*, *mianować*, *mianowity*, *Boh.* gmenowati) tak iak Łacińskie *Nomen*, Greckie *onoma*, Niemieckie Name, te same istotne głoski słowa *iąć*, *imać*, *imię*, zawiera; nad to, gdy i *imię* iest w samey rzeczy coś przypadaiącego do tego co nazwie, i niby to ima i przygarnywa do siebie, więc wyraża tę czynność, ktorą i słowo *iąć*, *imać*; a tak do tego obiektowe bydź może. -- *Mieć*, *miał*, *mam*, *Boh.* miti, mel, mam, dla straconego na początku *j* trudność maiąkę z pierwszego wyrzenia pokazuie; lecz ta, gdy się wzrok na uwagę *Ross. imiet*, *imiel*, *Krainskie iimeiti* wiele nikuie; a wywód ten większey ieszcze pewności, gdy się od dawnego naszego rzeczownika *imienie*, *Boh.* gmeni, *Ross. imienie*. *Carn. jimenjnje*, = possessya, dobro, co kto ma, mienie, maiątek, porownay poślednią połowę słow Łacińskich *patrimonium*, *matrimonium*, daley Polskie *maiętność*, *maiętnośka*, *maiętnicząka*. -- *Wymię*, wemena u krowy, *Boh.* Weymie, weyme, wemeno, *Carn.* vime, vimzhis, *Ross.* wymia, wymeni, bezpośrzednie do imienia nie, wyimować, nie należą; lecz do słowa *wyjąć*, wyimować, wyminąć, wymięty, *Ross.* wymiat, wymnu, *Boh.* weymnauti; tak li samo *miąć*, *mnie*, *mnę*, *Boh.* mnauti, mnu, *Ross. miat*, *mnu*, możnaby i nie od rzeczy odnieść do źrzodła *iąć*, *imać*. -- Słowiańskie *um*, *Germ.* Vernunft, u Rossyan, Kraińczykow, Window i t. d. dotąd jeszcze używane, u nas zaś zaginione, iest bezpośrzednim źrzodłem słów: *Umieć*, *umieiętny*, *umieiętność*, *rozum*, *rozumny*, *rozumieć*, *dorozumieć*, *porozumieć*, *wyrozumieć*, *rozumować*, *sumienie*, *sumienny*, *sumienność*, rozważaiąc zaś pokrewieństwo między *z* a, *u* (o czym wyżey było, §. 39-40.), słowo to ze swemi pochodzącemi, do pierwiastku *iąć*, *imać*, odnosiwszy, ale gdy i znaczenie iego łatwo się ze źrzódłem w sposobie przenośnego mówienia godzi. *Mnieć*, *Boh.* mniti, *Ross. mnit*, *pomnit*, *mniu*, *pomniu*, *Carn.* mieniti, porownay *Obs. Lat. menere*, skąd *memini*, *Graec. mnesthai*, skąd, *comminisci*, *Svec. mena*, *Gr. menyo*. *Graec.* skąd *mnema*, *Lat. memoria*, *mentio*, *mens*, *Angl. mind*, *Svec. mon*, *Isl. mune*, *Germ.* Meynung, meynen; tamy Słowiańskie nasze: *pomnieć*, *pominać*, *wspomnieć*, *wspominać*, *wzmianka*, *wzmiankować*, *dopomnieć*, *dopominać*, *napomnieć*, *napominać*, *przepomnieć*, *przepominać*, *przypomnieć*, *przypominać*, *upomnieć*, *upominać*, *upominek*, *upamiętować*, *zapomnieć*, *zapominać*, *zapamiętać*, *zapamiętały*, *zapamiętałość*, *pamięć*, *pamiętny*, *pamiętnik*, *pamiątka*, wszystkie te, w znaczeniach nadzmysłowych, przeniesionych ze zmysłowego znaczenia pierwiastku *iąć*, *imać*, mniey więcey wyraźnie, istotne głoski źrzodłosłowa mieszczą w sobie; zatem wywód ich z niego, choć mniey oczywisty, na wiarę zasługuie. — *Ze przyiaciel* do źrzódłosłowu należy, dowodzi kościelny dyalekt; albowiem przeciwnego *prziatel*, *przemnik*, przyimiciel, przyimuiący. - Rozmaity, *rozmaitość*, dla utraconego właściwie na początku *j*, zamiast *rozjmaity*, *rozjmaitość*, staie się, co

physischer oder moralischer Hinsicht, aus dem Stammwort ohne Swierigkeit erklärbar, und eben so leicht sie auszuführen war, eben so leicht ist sie gegen Zweifel zu schützen.

2) Jetzt wollen wir die schwereren und grade auch minder augenscheinlichen vornehmen. *Imię* (der Name) *Carn.* jime, *Croat.* ime, *Slav.* imene, *Ross.* imia, *Boh.* gme, gmeno, vergleiche man mit dem Polnischen miano (Namen), mianować (nennen), mianowity (namhaft), *Boh.* gmenowati; ferner mit dem Lateinischen nomen, dem Griech. onoma, dem Deutschen Name; alle diese enthalten die Wurzelbuchstaben des Worts *iąć*, *imać*, *imię*; da nun ferner der Name wirklich etwas dem Benannten Anhängendes, das Benannte in sich Fassendes ist, folglich auch in der Bedeutung mit *iąć*, *imać* zusammen trifft; so kann also die Ableitung von diesem Stamme zugegeben werden. -- Mieć, miał, mam (haben), *Boh.* miti, mel, mam, macht wegen des verlornen i am Anfange eine Schwierigkeit; die fällt aber weg, sobald man das Rußische imiet, imiel, das Krainerische jimeiti zu Hülfe nimmt; diese Ableitung erhält noch mehr Gewißheit, durch das bey dem Polen veraltete imienie, *Boh.* gmeni, *Ross.* imienie, *Carn.* jimenjnje (Besitzung, Gut, Habe, Vermögen); man vergleiche die letzte Hälfte des Lateinischen patrimonium, matrimonium, und das Polnische maiętność, maiętnośka, maiętnicząka. -- *Wymię* (der Kuheyter), *Boh.* weyme, wemeno, *Carn.* vime, vimzhis, *Ross.* wymia, wymeni, gehört zwar nicht unmittelbar zu wyjąć, wyimować, (heraus nehmen), sondern vielmehr zu wymiąć, wyminąć, wymięty, *Ross.* wymiat, wymnu, *Boh.* weymnauti (ausdrücken); doch auch dieses miąć, mnie, mnę, *Boh.* mnauti, mnu, *Ross.* miat, mnu, dürfte wohl füglich von iąć, imać abgeleitet werden. -- Das Slavische *um*, (die Vernunft), ist bey den Russen, Krainern, Windern noch gebräuchlich, bey den Polen verloren gegangen; dieses um ist zunächst das Stammwort von umieć, umieiętny, umieiętność, rozum, rozumny, rozumieć, dorozumieć, porozumieć, wyrozumieć, rozumować; sumienie, sumienny, sumienność; erwägt man nun aber die Verwandtschaft des z und u (wovon oben §. 39-40. gehandelt wurde); so gehört auch dieses um mit seinen Abkömmlingen zu dem Stamme iąć, imać, zumal da sich auch die Bedeutung metaphorisch daraus erklären läßt. -- Mniemać, (meynen) *Boh.* mniti, *Ross.* mnit, pomnit, mniu, pomniu, *Carn.* mieniti, vergleiche man mit dem alten Lateinischen menere, woher memini; mit dem alten menisci, woher comminisci; mit dem Schwed. mena, *Graec.* menyo, mnao; daher mnema, *Lat.* memoria, mentio, mens, *Angl.* mind, *Svec.* mon, *Isl.* mune, *Germ.* Meynung, meynen; ferner die Polnischen zusammengesetzten Wörter: pomnieć u. s. w. alle diese Wörter enthalten, bey ihren aus dem Stammworte iąć, imać, metaphorisch erklärbaren Bedeutungen, die Wurzelbuchstaben desselben mehr oder weniger deutlich, und lassen sich daher auch mehr oder weniger augenscheinlich und zuverläßig davon ableiten. -- Daß auch przyiaciel, (der Freund) zu dem Stamme iąć gehört, beweißt der Kirchendialect; denn da ist przyiatel und priemnik das Polnische przyimiciel, przyimuiący (der einen aufnimmt, der Aufnehmer). -- Rozmaity (mannigfaltig), rozmaitość, (Mannigfaltigkeit), macht wegen des nach dem roz verloren gegangenen *j*, denn es sollte rozjmaity, rozjmaitość, lauten, blos in Rücksicht der Wurzelbuch-

do głosek, trudném do wywodu z tego źrzódła; podług znaczenia zaś bardzo dobrze wypada. — *Zima, zimno, Boh.* zyma, zeyma, *Ross. zima, Carn. sima*, ieżeli ie za ckazówką istotnych głosek odniesiemy do źrzódłowego *iąć, imać*; trafiemy na wyobrażenie ściągania, *zeymowania* ściskania, ścinania, co też właśnie przymiotem *zimy* i *zimna*; uważaiąc zaś, że iak wyżey pokazano *z = h* §. 22. i 32., można ieszcze do tych przyłączyć *Lat. hyems, hyemis, Gr. cheimon, cheima*. Podobnie i słowo *ziemia, ziemny, Boh.* zemie, *Ross. zemlia, Carn. semla*, za szlakiem radykalnych, ktore zatem da nam wyobrażenie *compagis*, ciała zsętego, zlepionego, spoionego; a znowu z pokrewieństwa *z* i *h*, Łacińskie *humus, humi*, także przyrównywać się może. — Nie śmiałbym przy tych wspomnieć słowa *szczęt, szczęt, szczęd*, z pochodzącemi *oszczędek, oszczątek, oszczędny, oszczędzić*; gdyby mnie dawna pisownia, która *oszczymny, oszczymiać* ma, nie ośmieliła.

dny (sparsam) oszczędzać (sparen) herzusetzen, wenn ich mich berufen dürfte.

Not. Gdybyśmy z tylu tu przytoczonych, od tego źrzódła *iąć, imać*, pochodzących, nawet tylko same oczywiste i powne przyięli; czyż i tak ieszcze nie powinnibyśmy go za iedno z nayobfitszych, a razem gdy tyle słów Greckich i Niemieckich do niego się odnosi, za iedno z naydawnieyszych, a pownie przedsłowiańskich poczytać?

Anm. Nehmen wir von der großen Menge der hier angeführten Abstämmlinge des Wurzelworts iąć, imać; auch nur die augenscheinlichsten und zuverläßigsten an; so sind wir doch immer noch berechtigt, dieses Stammwort für eines der ergiebigsten, und zugleich, da so viele Griechische, Lateinische, Deutsche Wörter damit Zusammenhang haben, für eines der ältesten und ausgemacht vorslawischen zu halten.

§. 61.

Szczery etymolog nie przedaie podobieństwa za pewność; lecz trzyma się przy tém, co mu ukazuią nieodmienne prawidła, z natury istotnych głosek i stosunku ich do znaczenia wyczerpane; a mniey iawne wywody szczegolnie podaie do zastanowienia się, póki szczęśliwe iakie odkrycie w dawney pisowni, w historyi znaczeń, w pobratymczych dyalektach, albo iego domniemania nie potwierdzi, albo lepszego nie nastręczy.

§. 61.

Der aufrichtige Wortforscher giebt nicht Wahrscheinlichkeit für Gewißheit; er hält sich an die Resultate der auf die Natur der Wurzelbuchstaben und deren Verhältniß zur Bedeutung gebauten unveränderlichen Grundsätze; weniger einleuchtende Ableitungen empfiehlt er der Prüfung, bis etwa eine glückliche Entdeckung in der alten Schreibart, in der Geschichte der Bedeutungen, in den verschwisterten Mundarten, entweder seine Vermuthung bestätigt, oder eine bessere Ableitung gewährt.

Rozdział IX.

O układzie Słownika radykalnego.

§. 62.

Poty próżna nadzieia wielkich w języku naszym przez etymologią odkryciów, póki wprzód nie będziemy mieli iak nayzupełnieyszego zbioru słównego, wyciągnionego z iak nayrozmaitszych i nayliczniejszych, pism oyczystych dawnych i świeższych. Z takowego to zbioru dopiero przyidzie słowo po słowie, z nieustanną bacznością na pokrewne dyalekty, rozważać etymologicznie; toż naprzód pierwiastkowe z nich a pochodzące pod niemi wypisywać. Z czego zrobiłby się słownik etymologiczny, czyli źrzodłosłowowy; lecz ieszcze i na nim nie byłoby dosyć. Albowiem trzebaby nadto rozbierać każde pierwiastkowe słowo, i w niém istotne czyli radykalne głoski oznaczać; zatém wszystkie słowa pierwiastkowe według znalezionych w nich głosek radykalnych (bądź tych samych, bądź po-

Kapitel IX.

Einrichtung eines Wurzelwörterbuchs.

§. 62.

Vergebens wird man in unserer Sprache von der Wortforschung große Entdeckungen erwarten, so lange wir nicht eine möglichst vollständige Sammlung aller Wörter derselben haben, und zwar aus den mannigfaltigsten und zahlreichsten Nationalschriften alter und neuer Zeit zusammen getragen. Hierauf müßte nun jedes Wort dieser Sammlung, mit beständiger Rücksicht auf die verschwisterten Mundarten, etymologisch geprüft, die Stammwörter herausgehoben und unter sie die Abstämmlinge gereihet werden. So würde ein Etymologicon oder Stammwörterbuch entstehen; doch hiermit wäre noch nicht alles gethan. Man hat nämlich nun noch jedes Stammwort zu zergliedern, um darin die Wurzelbuchstaben abzusondern, und nach diesen nun so aufgefundnen Wurzelbuchstaben, (sie mögen nun unverändert geblieben, oder in verwandte über-

krewnych) uszykować, nakoniec w tak uszykowanych, słowniku znaczenia do radykalnych głosek dochodzić, a już nie zatrudniając się uważaniem przypadkowych dokładek, lecz uważając samę tylko treść czyli iądro słow, istotne głoski Słowiańskie, z istotnemi głoskami słow obcych zmieść, wikazuiąc iak ludzka mowa naturę naśladuie. — Nie zatrzymuie zatłe botanika pozorna postać roślin, ich barwa, wzrost, wielkość; lecz daley idzie, i podług ich istotnych, choćby też naydrobnieyszych części, słupków, pręcików, i t. d., pod ieden rodzay ie szykuie; kiedy przeciwnie mniey biegły podług tego tylko sądzi, co go od razu w oczy uderza. — Ani też chymik odmiennym postępuie torem.

dige bloß nach dem Augenſcheine urtheilt. — gegangen ſeyn) hat man die Stammwörter zu ordnen. Nunmehr unterſuche man das Verhältniß der Bedeutungen dieſer ſo geordneten Stammwörter zu den Wurzelbuchſtaben; man beſchäftige ſich nicht weiter mit den zufälligen Worttheilen, ſondern ausſchließlich nur mit der Wortwurzel, und vergleiche ſo blos die Wurzeln der Slaviſchen Wörter, mit den Wurzeln der Wörter in fremden Sprachen, um endlich ſo zu zeigen, wie ſich die Menſchenſprache an die Natur hält. Der Kräuterkundige bleibt nicht bey der äußern Geſtalt der Pflanzen, ihrer Farbe, ihrem Bau, ihrer Größe ſtehen - er dringt weiter, und bringt ſie nach ihren weſentlichen, obgleich ſehr unſcheinbaren Theilen, nach den Staubfäden, Stempeln, u. ſ. w. unter Gattungen und Geſchlechter, während der Unkun- Von ähnlicher Art iſt auch das Verfahren des Scheidekünſtlers.

§. 63.

Abym myśli moie względem radykalnego słownika, tém lepiey wyiaśnił, położę tu niektore przykłady:

Te radykalne znayduią się w następuiących pierwiastkowych słowach, z ich pochodzącemi:

1. *Mara* (Traumbild)
marzyć (träumen)
marny (eitel)
marnować (vergeuden) etc.

2. *Mrok* (Düſterheit)
zmierzch (Dämmerung)
chmara, chmura (Regenwolke, Gewitterwolke)
mroczyć (düſter machen) etc.

3. *Murzyn* (der Mohr)
murzyć (ſchwärzen)
umurzyć etc.

4. *Morze* (Meer)
morski (Meer-)
pomorze (Küſtenland)

5. *Mrug* das Blinzeln)
mrużyć (blinzeln)

6. *Miara* (das Maaß)
mierzyć (meſſen)
mierny (mäßig)
miarkować (mäßigen, merken) etc.

7. *Mor* (das Sterben, die Peſt)
mrzeć (ſterben)
umrzeć
śmierć (der Tod)
martwy (todt,
martwić (tödten, martern)
mord (der Mord) etc.

8. *Marznąć* (frieren)
mróz (der Froſt)
mrozić (frieren machen) etc.

9. *Smród* (der Geſtank)
śmierdzieć (ſtinken)
smrodzić (ſtänkern)
śmardnąć (ſtinkig werden) etc.

10. *Mruk* (das Murren)
mruczeć, mruknąć (murren) etc.

I. *m — r*

Dieſe Wurzelbuchſtaben befinden ſich in folgenden Wurzelwörtern und deren Abſtämmlingen:

1. *Mara*, 2. *mrok*, 3. *murzyn*, prowadzą na Greckie *mauros* ciemny, w niższey Niemczyznie mörk; Gall. *morne*, porownay Polskie marąg, i Isl. *myrkur* z ciemnota; Sved. *mor*-gały, ciemny bor. — 4. *Morze*, Germ. Meer, Lat. mare, Ger. Mohr, trzęsawica, zkąd Moraſt, bagno, kałuża, Aegypt. Mebrung ſlek, kloaka; Lat. med. *morus*, *mora* kałuża. — 5. *Mrużyć*, oczy zamrużać, powiekami oczy zasłaniać, zacimiać. — 6. *Miara*, *mierzyć*, Gr. *moira* część, udział, los, śmierć; Gr. *meirein* dzielić, porównay Niem. märzen, merzen, ausmerzen, wybrakować; porownay Łacińskie *morior*, *mori*, *mors*, a nasze 7. *mor*, *marł*, *mrzeć*, *umrzeć*, *zemrzeć*, *śmierć*; daley *martwy*, *martwić*, porownay Niemieckie martern męczyć, Greckie *marter* męczennik, Polskie *mord*, Ger. Mord, Goth. maurthr, Angelsax. mordur, morther, Gall. meurtre, Angl. murder, Lat. med. murdrum; Polskie *morzyć*, Łacińskie *mortuus*, *mors*, *mortis*. — 8. *Marznąć*, *mróz*,

1) Mara. 2) mrok. 3) murzyn, führen auf das Griechiſche Mauros finſter, Niederſächſ. mörk, Franzöſ. morne; man vergleiche das Polniſche Morąg, (von dunkler ſchmutziger Farbe); das Isländ, myrkur die Finſterniß, das Schwediſche mor ein dichter finſtrer Wald. 4) Morze, das Meer, *Lat.* mare, vergleiche mit dem Deutſchen Mohr, Mohrland, Moraſt, Oeſter. Mebrung das Cloac, der Abtritt), *Lat. med.* morus, mora der Sumpf. 5) Mrużyć blinzeln, mit den Augendeckeln die Augen verſchließen; verfinſtern. 6) Miara, mierzyć, *Gr.* móira, der Theil, Antheil, das Schickſal, der Tod), *Gr.* meirein (theilen) vergleiche mit dem Deutſchen märzen, merzen, ausmerzen; ferner vergleiche man hier das Lateiniſche morior, mori, mors, und das Polniſche 7) mor, marł, mrzeć, umrzeć, zemrzeć, śmierć, ferner martwy, martwić; hierher gehören nun wieder das Deutſche martern, das Griechiſche marter der Märtyrer, das Polniſche mord, Deutſch, der Mord, *Goth.*

Carn. *mres*, wyrażaią rozsenie suchych żył przykrém przenikliwém zimném, i skutkowanie iego na ciała, aż do skrzepnienia ich. — 9. Słowo *smród*, dla podobieństwa głosek porównay ze Słowiańskiem *smert*, Boh. smrt, Lett. *smertis*, śmierć, i z Niemieckim Schmerz, ból, w Otfrydzie smerza, w niz. Sax. smart, Angelsax. smeorte, Angl. smart, Suec. smaerta, Lat. med. mara, marantia, *cf.* Lat. amarus, Gall. amere, Hebr. *marar*, gorzkim bydź. — 10. *Mruk*, *mruczyć*, *mru*, *mru*, porównay z Łacińskim *murmur*, Niemieckim murren i t. d.

maurthr, *Anglos.* mordur, morther, *Gall.* meurtre, *Angl.* murder, *Lat. med.* murdrum; das Polnische morzyć, das *Lat.* mortuus, mors, mortis. 8) Marznąć, mróz, *Carn.* mres: bezeichnet die Affection der Nerven von einer widrigen, durchdringenden Kälte und ihrer Wirkung auf den Körper bis zu dessen Erstarren. 9) Smrod vergleiche man in Hinsicht der Buchstaben mit dem Slavischen smert, *Boh.* smrt, *Lett.* smertis, *Poln.* śmierć (der Tod) ferner mit dem Deutschen Schmerz, beym Otfried smerza, Niedersächs. smart, Angels. smeorte, Engl. smart, Schwed. smaerta, *Lat. med.* mara, marantia: ferner mit dem Lat. amarus, Französ. amere, Hebr. marar (bitter seyn). 10) endlich mruk, mruczyć, mru, mru, vergleiche man mit dem *Lat.* murmur und Deutschen Murren etc.

Porównanie takie tych radykalnych *m – r* w tylu pierwiastkowych słowach, pokazuie nam, że one z natury swoiey nie służą do wyrażenia iakiego uczucia przyiemnego, łagodnego, milego; ale raczéy, przykrości, okropności, ciemnoty, niszczenia; iednem słowem, niewdzięcznego poruszenia zmysłów lub też wyobraźni.

Aus der Vergleichung dieser Wurzelbuchstaben *m – r* in so vielen Stammwörtern ergiebt sich nun, daß sie ihrer Natur nach keinesweges zum Ausdrucke einer angenehmen sanften lieblichen Empfindung dienen, sondern vielmehr zum Ausdrucke der Widerlichkeit, Fürchterlichkeit, des Dunkels, der Vernichtung; kurz einer unangenehmen Rührung der Sinne oder auch der Einbildungskraft.

§. 64.

II. Radykalne *m — g : m — k*

II. Die Wurzelbuchstaben *m — g : m — k*

Mgnąć (die Augenlieder bewegen) porównay Isl. mykia, Dan. myg, Gen. schmiegen, obsol. Gr. mieg łagodny, (gelinde), mgnienie die Bewegung der Augenlieder; okamgnienie der Augenblick.

mżeć, mżał, mży, (schlummern und z. sanft regnen). mżenie, mżytek, mżyk.

Migać, mignąć (mit den Augen blinzeln) migi (Augensprache), migać się, migotać (flinken, flimmern, blinzen) miegocić, miekcić; migoć, miegoć (Thauwetter) migotliwy, migotny (flimmernd, flinkernd).

Mech (das Moos), mchowy (Moos-), mszysty (moosreich).

Smiech (das Lachen) śmieię się (ich lache) uśmiech (das Lächeln) uśmiechnąć, uśmiechliwy, i t. d.

Smiga (die Schmitze an der Peitsche) śmigać, śmignąć, (sitzen) śmigust (Ruthenschlage) śmigownica (die Feldschlange, eine Kanone) smagać (mit Ruthen streichen) smaganiec (ein Gestänzter) smagławy, smagły (schlank) śmigły, smukły, wysmukły (schmächtig) smuga, smuk (ein langer schmaler Wiesenstrich) smugowaty (lang gestreckt) smusik, smużyk (Schmasche) smuszkowe futro.

Mgły, mdły (ohnmächtig) mgleć, mglić, mgła (der Nebel) mglisty (nebelig).

Te przykłady uczą, że *m – g* właśnie służy do wyrażenia ruchu łagodnego, lekkiego, usuwania się, ustępowania; *m – k* do prędszego, mocnieyszego, gwałtownieyszego; wszakże te głoski *m – g : m – k* tak się snadno i często w siebie zamieniaią, że tego ich łożowania się z sobą trudno dostrzedz.

Mknąć, mykać (rücken, schieben), myk, namykać, namknąć, odmykać, odemknąć; pomykać, pomknąć, pomek, pomyk, pomkły, napomykać, napomknąć; podmykać, podemknąć; przemykać, przemknąć, przemyk, promyk, promień; przymknąć, przymykać; rozemknąć, smykać, smykać, semkuąć, smyk, smycz, posmyk, posmyczny; smuk; umknąć, umykać; wemknąć, wmykać; wymknąć, wymykać; zamknąć, zamykać; zamek, zemczysty, zamkarz. —

Mkły (schlüpferig)
Miękki (weich) miękisz, miękнąć.
moknąć.
Smok.

Diese Beyspiele zeigen, daß m – g wesentlich zur Bezeichnung einer sanften, gelinden, leichten Bewegung und Schiebung dient; m – k hingegen zur Bezeichnung der schnellern, stärkern, gewaltigern. Doch die wechselseitigen Uebergänge des m – g und m – k in einander sind so nahe und häufig, daß sich nicht allenthalben die Gränzlinie dazwischen ziehen läßt.

§. 65.

III. Radykalne

III. Die Wurzelbuchstaben

1) *l – c :*

Lice, oblicze, Antlitz, Goth. wlits, Isl. andlite, Suec. andlete, *cf.* Ger. leuchten,

2) *l – s :*

Lśnąć, lśnąć, *Boh.* lesknauti, leſknauti (glänzen, blitzen) lśnisty,

3) *l – z.*

Lizać, liznąć, Lat. linxi, lingo, Graec. leicho, Ger. lecken: śliznąć,

Light, Lat. lux, Lucis, Isl. lios, Slav. ljus, Dan. lys *cf.* Pol. luczywo, luczyna.
Slazny, śliczność (ſchön, Schönheit) *cf.* Germ. gut laſſen, ſchön laſſen *cf.* gleißen.
Łyskać, łyskawica (Wetterleuchten, Blitzen) błyskać, błyszczeć (blitzen)
Blask (Schein)
Łysy (kahl, cf. Glatze).
Ślizgać (glitſchen, gleiten) ślizki, ślizkość (ſchlüpfrig, glatt)
Łyże, łyżwy.

Te radykalne zdaią się wyrażać: światłość, glanc, gładkość; przeciwnie zaś następuiące:

Dieſe Wurzelbuchſtaben ſcheinen zum Ausdrucke des Lichts, des Glanzes, der Glätte zu dienen; ſie ſind grade das Gegentheil von den folgenden:

§. 66.

IV. Radykalne — IV. Wurzelbuchſtaben

chr, : chr – ch, : kr – k, : chr – s, : chr – b, : chr – p, : kr – b, : kr – p.

Charchać, charkać, charczeć, (räuſpern) charchała, charkała, charkawy, charkotanie, *cf.* Lat. screare; — krzyk, krzyczeć, *cf.* Germ. kreißen, kreiſchen, Gr. krizein; krakać (*cf.* krähen *cf.* die Krähe) kruk (der Rabe). – krzak : kierz (der Strauch); chrap, chrapać, ſchnarchen, chrapek, chrapka, chrypka, chrypota, chrapliwy, chrypliwy, chrapotliwy, chrobot, chrobotać; krzypać, ſkrzypieć, (knarren); chropawy, chropowaty (rauh, nicht glatt) chropotać ſię; chrust, chruſt, chrościć, i t. d.

§. 67.

V. Radykalne — V. Die Wurzelbuchſtaben.

pr, : p – r, : p – rz.

1) Przeć, parł, prze, Ross. pru, Eccl. peru, presz, : pchać, popychać, ſtoßen, drängen (*cf.* Germ. ſperren) 2) przeć, przał, przeli, przy, prze : przeczyć, zapierać ſię, läugnen; 3) przeć, przał, pre, uprzał, zaprzał; *obsol.* prać, pra, pram : za gorąca słabnąć *aeſtuare*, Germ. ſich erhitzen.

W tych trzech słowach pierwiaſtkowych, iako i we wszyſtkich pochodzących, łatwo się daie czuć wyrażenie prasy, przyciſku, ſciſku, naciſku, *cf.* Lat. premere, pressus, Germ. preſſen. Pochodzące zaś są:

In dieſen drey Stammwörtern und deren Abkömmlingen, iſt der Ausdruck des Druckes, Dranges, Dringens, leicht wahrzunehmen, man vergleiche das Lateiniſche premere, pressus, das Deutſche, preſſen. Die Abſtämmlinge ſind folgende:

Doprzeć, dopierać, naprzeć, napierać ſię, oprzeć, opierać; odeprzeć, odpierać, odpor, odporny, odeprza, prza; *praepos. inſepar.* prze, *ſeparabilis* przez; przecz, przek, przeko, przekobiały, przekoczarny, przekogniſty, poprzek, przeciw, przeciwny, przeciwnik, przeciwić ſię, przeciwieńſtwo, naprzeciwko, podpierać, podeprzeć, podpora; przeprzeć, przepierać; przyprzeć, przypierać; rozeprzeć, rozpierać, rozpor; próć, porze, rozproć, rozpierać; spierać, zeprzeć, spor, sprzeczka, sprzeczać ſię; spory, przysporzyć, przysparzać, uprzeć ſię, upierać ſię, upor, uparty, uporny, prać (1, bić, uderzać, ſchlagen, 2, waſchen), piorun; uprać, oprać, praczka, pralnia; weprzeć, wpierać, wyprzeć, wypierać, zaprzeć, zapierać, zapora, zapieradło; wesprzeć, wspierać, wsparcie. *Addas* precz, prócz, proca, pręt, prętki; para, parny, parzyć, zaprzałość, zapartek, zaparcieć.

§. 68.

VI. Radykalne — VI. Die Wurzelbuchſtaben

t – k

Tknąć, tykać (berühren) Lat. tactus, tetigi, tango, obsol. Lat. tago, tagere, Ger. ticken, Tick, ſtecken. — Tyk, tykalny, tycz, tyczki, tykwa. Tkać : 1) wpychać, einſtopfen, 2) tkać płotno, Lat. texere, weben, tkacz, tkanica, tkanina, tkankowaty. Tkliwy, ckliwy, ckliwość, tkliwość, cknąć, cnąć. Dotknąć, dotykać, dotkać, dotkliwy, dotkliwość, dotykalny, dotykalność, natkać, natykać; obetkać, obtykać, odetkać, odtykać, odetknąć; potknąć, potkać, spotkać, potkliwy, potyczka, patyk; przetknąć, przetykać, przetkać, przytknąć, przytkać, przytykać, przytyk; roztkać, roztykać, ſtykać, Styczeń, zetkać, zetknąć; utykać, utknąć; wetkać, wetknąć, wtykać; wytknąć, wytykać, wytykacz, wytyczny, wytycz; zatykać, zatkać, zatyczka; niebotyczny. — Tkwić, utkwić.

W tych radykalnych, nawet przez samo ich brzmienie, wyraża ſię zbliżenie ſię do rzeczy, bez iey poruszenia z mieysca.

Dieſe Wurzelbuchſtaben bezeichnen ihrer Natur nach, Betaſtung einer Sache, ohne ſie von ihrem Orte zu bewegen.

§. 69.

VII. Radyx — VII. Die Wortwurzel

ch

Wyraża 1) wciąganie i wypuszczanie żywotniego powietrza, n. p. chuch, Hauch (*cf.* Lat. anhelare) dech, tchu,

Bezeichnet 1) das Ein- und Ausathmen der Lebensluft, z. B. chuch Hauch (cf. *Lat.* anhelare) dech (Athem) tchu,

tchnąć, dychać, oddychać, odetchnąć, oddech i t. d. Duch, dusza, dusić, udusić. – 2) żądzę, pożądliwość, pragnienie: n. p. chcieć, chcę, chęć, chuć, ochoczy; zdychać na co, zdechł na co, (*cf.* Lat. *hiare*, inhiare).

tchnąć, dychać, oddychać, odetchnąć, oddech u. s. w. Duch (Geist) dusza (Seele) dusić (würgen) udusić, erwürgen. 2) Begehren, Verlangen, Neigung, Trieb, Sehnsucht: chcieć, chcę (wollen) chęć, (Neigung, Luſt) chuć (Begierde) ochoczy (voll Luſt zu etwas) zdychać na co, zdechł na co (vornach ſchmachten) cf. *Lat.* hiare, inhiare.

§. 70.

Wytłumaczywszy dotąd radykalne 1) *m–r.* 2) *m–g.* 3) *l–c.* 4) *chr.* 5) *pr.* 6) *tk*, z dwóch spółgłosek pierwiastkowych złożone, i przydawszy do nich 6) *ch*, *spiritum asperum*; teraz ten sam ślad iuż mię prowadzi do owych pierwiastkowych słów, których cała istota na iedney tylko zasadza się wspołgłosce.

Do tych zaś należy naywiększa część naszych zaimków i partykuł:

Ja, ty, on, my, wy, nas, was, cię, go, ie, ich, ba, by, bo, co, ku, k', do, na, po, od, w, z, etc.

Także i wielka liczba czasowników, po odrzuceniu przydatków konjugacyjnych:

Lać (gießen) leię, lał, *cf.* Lat. luo, Gr. lyo; -- siać, siał, sieię, Ger. ſäen, Bon. ſeti, Lat. sero, sevi, satum, Hebr. sara; -- iśdź, iść, idę, (gehen) Lat. it, ire, eo, Bon. giti; -- Ryć, ryię, (graben) *cf.* Lat. ruo; -- Wiać, wiał, wieię; Bon. w'egl, Ger. wehen, wiatr, Bon. witr, Ger. Wind, Wetter, Lat. ventus, Pol. wianie, wionąć, wienie.

Jngleichen eine beträchtliche Anzahl Zeitwörter nach Wegwerfung der Abwandlungszuſätze:

Lać (gießen) leię, lał, *cf.* Lat. luo, Gr. lyo; -- siać, siał, sieię, Ger. ſäen, Bon. ſeti, Lat. sero, sevi, satum, Hebr. sara; -- iśdź, iść, idę, (gehen) Lat. it, ire, eo, Bon. giti; -- Ryć, ryię, (graben) *cf.* Lat. ruo; -- Wiać, wiał, wieię; Bon. w'egl, Ger. wehen, wiatr, Bon. witr, Ger. Wind, Wetter, Lat. ventus, Pol. wianie, wionąć, wienie.

Bez wątpliwości ta klassa słów iest naydawnieysza: wszakże wytknięcie znaczeń, do których wyrażenia która szczególnie spółgłoska służy, póty niepodobne, póki pierwey nie będzie radykalnego słownika.

Ohne Zweifel iſt dieſe Claſſe der Wörter die älteſte; allein die Bedeutungen zu beſtimmen, zu deren Bezeichnung ein einzelner Mitlauter dient, iſt erſt nach Verfertigung des Wurzelwörterbuchs möglich.

§. 71.

Prócz tego ieszcze i samogłoski, iedno *e* wyjąwszy, bez wszelkich dodatków, w rozmaitych znaczeniach używane bywaią; tak *a* spoynik, *i* albo *y* spoynik; *o* i *u* przyimek.

Außerdem werden von den Polen auch noch die Selbſtlauter (blos *e* ausgenommen) ohne allen Zuſatz in mancherley Bedeutungen gebraucht; *a* als Conjunction, und, aber: *i* oder *y* als Conjunction und, auch; *o* als Präpoſition, um, herum; *u* als Präpoſition, bey.

§. 72.

Radykalnie ułożony słownik uczyłby nas daley, wiele też w ięzyku naszym mamy słów pierwiastkowych, iaka rozmaitość głosek naszych radykalnych, i iaki ich do obcych radykalnych stosunek. -- W ten czasby nawet można pod kredkę brać liczbę naszych pierwiastków z obcemi zgodnych, lub im przeciwnych; z czego dopiero iawnieby się pokazały bliższe lub odleglejsze stopnie pokrewieństwa ięzyków między sobą.

Das nach den Wortwurzeln geordnete Wörterbuch würde uns ferner lehren, wie viel wir in unſerer Sprache Wurzelwörter haben, wie groß die Mannigfaltigkeit der Verſetzung der Wurzelbuchſtaben, und welches ihr Verhältniß zu fremden Sprachen iſt. Dann ließe ſich ſogar die Zahl der mit denen in fremden Sprachen übereinkommenden und nicht übereinkommenden berechnen, woraus ſich dann die Grade der nähern oder entfernten Verwandtſchaft der Sprachen mit einander, klarer darthun ließen.

§. 73.

Osobliwszéy zaś baczności wyciągaią ONOMATOPOEICA, słowa naśladownicze usłyszanego dźwięku. -- Głos przenikliwy nie może bydź dobitniéy wyrażonym, iak słowami:

Krzyczeć (ſchreyen) Bon. krzice'ti, Graec. kricein, keryttein, Ger. kreiſchen, Lat. med. crusciare, obs. Gall. croissir, Suec. skria, skrika, Isl. skraeka, Angl. schrike, screak, Hibern. schreachen, Ital. scricciolare, Wallis. criccied, Ger. ſchreyen *cf.* ſchrecken; *cf.* Pol. skrzeczeć, krsektać, skrzek. -- *Item* krakać, kracze, Ger. krächzen, *cf.* Kråhe; kruk (der Rabe), kruczę, krerać, krząkać. -- *Item* świerszczeć, świerkać, ćwierkać, Ross. czirkat, Bon. cerkati, cwirzinkati, Ger. ſchwirren, Suec. ſwirra!, Ital. squirrare. -- *Item* kwik, kwiczeć, Ger. quietſchen; kwokać, Ger. glucken; gęgać, Ger. gacken, gackſen; ryk, ryczeć, etc.

Beſondere Aufmerkſamkeit verdienen die *Onomatopoeica*, Wörter, die dem gehörten Klange nachgebildet worden. Könnte wohl das Durchdringende der Stimme treffender ausgedrückt werden, als durch die Wörter:

Krzyczeć (ſchreyen) Bon. krzice'ti, Graec. kricein, keryttein, Ger. kreiſchen, Lat. med. crusciare, obs. Gall. croissir, Suec. skria, skrika, Isl. skraeka, Angl. schrike, screak, Hibern. schreachen, Ital. scricciolare, Wallis. criccied, Ger. ſchreyen *cf.* ſchrecken; *cf.* Pol. skrzeczeć, krsektać, skrzek. -- *Item* krakać, kracze, Ger. krächzen, *cf.* Kråhe; kruk (der Rabe), kruczę, krerać, krząkać. -- *Item* świerszczeć, świerkać, ćwierkać, Ross. czirkat, Bon. cerkati, cwirzinkati, Ger. ſchwirren, Suec. ſwirra!, Ital. squirrare. -- *Item* kwik, kwiczeć, Ger. quietſchen; kwokać, Ger. glucken; gęgać, Ger. gacken, gackſen; ryk, ryczeć, etc.

Pilnie zaiste powinien uważać etymolog, iakie słowa do wyrażenia iakiego zwierzęcego głosu się używaią, ponieważ te, zasadzaiąc się zwyczaynie na naśladowaniu przyrodzonego brzmienia, wpływ poruszeń zmysłowych w tworzeniu mowy pokazuią, i we wszystkich ięzykach są naydawnieysze, i w obcych naybardziey po wielkiey części są do siebie podobne. --

§. 74.

Nasz zaś polski dyalekt w téy mierze ze swoiém *q* i *ę* celuie resztę słowiańskich (*ob.* §. 39–40.); osobliwie w zgłoskach *-ąk*, *-ęk*, tak zdatnych do wyrażenia tonu, i dobitnie odpowiadaiących Greckiemu *klange*, Lat. clangor, Germ. Klang, klingen, n. p.

Sehr sorgfältig muß der Wortforscher darauf achten, was für ein Wort zur Bezeichnung einer gewissen Thierstimme gebraucht wird; denn diese Wörter gründen sich gemeiniglich auf die Nachahmung des gehörten Naturtons, zeigen daher den Einfluß der Sinnenaffectionen auf die Bildung der Rede, und sind in allen Sprachen die ältesten, und selbst in den entferntesten Sprachen größtentheils einander ähnlich. --

§. 74.

In dieser Rücksicht nun, hat unsre polnische Mundart vor den übrigen Slavischen ihr *q* und *ę* voraus (S. §. 39–40.), die besonders in der Zusammensetzung der Sylben *ąk*, *ęk*, zum Ausdruck eines Tones vollkommen geeignet sind, und ganz dem griechischen Klange, *Lat.* clangor, und dem Deutschen K l a n g, k l i n g e n, entsprechen: z. B.

Bąk, łąk, bęknąć, bęczeć, łąkać, brzęk, brząkać, brzękać, brzdęk, brzdęknąć, dźwięk, ięk, ięczeć, iąkać, fęk, fękać, szczęk.

Do wyrażenia zaś niższego, grubszego, mniey rozciągłego tonu, *u* wyręcza *ą* lub *ę* n. p.

Huk, hukać, huczeć, puk, pukać, stuk, stukać, buch, buchać, buchnąć.

Bey Bezeichnung eines niedrigern, gröbern, weniger sonorischen Tones vertritt das *u* die Stelle des *ą* und *ę*. z. B.

§. 75.

Atoli iak głosy zwierząt i brzmienia ciał przyrodzonych, nie zawsze iednym sposobem, iednym stopniem mocy lub słabości w uszy wpadaią, tak też różnie naśladowaniem wyrażane bydź mogą; zatem żądać niepotrzeba, żeby koniecznie wszystkie ONOMATOPOEICA we wszystkich ięzykach na iedno wychodziły. Rżenie końskie Łacinnik wyraża przez *hinnire*; Grek przez chremeticein; Niemiec przez wiehern; w różney zaś niemczyznie coś bardziey na nasz rżenie, rämsen, ränsken, wriensken, Sunc, wrenska, wrena. -- Pewnemu głosowi psa, u Polaków służy *szczekać*, u Rossyan, *laiat*, Lat. latrare, Germ. bellen, beißen, Lat. baubari, Gr. baucein.

§. 75.

Doch so wie die Thierstimmen und Naturtöne, nicht immer auf eine Art, und mit demselbigen Grade der Stärke oder Schwäche in das Ohr fallen, so können sie auch verschiedentlich nachgeahmt werden.

Es läßt sich daher nicht erwarten, daß die Onomatopoeica, durchaus alle in den Sprachen übereinstimmen. -- Das Wiehern heißt bey den Polen rżenie, beym Lateiner hinnire, *Gr.* chremeticein: am meisten nähert sich noch dem Polnischen das Niedersächsische rämsken, ränsken, wriensken, *Suec.* wrenska, wrena. -- Von dem Bellen des Hundes braucht der Pole das Wort szczekać, der Russe laiat, *Lat.* latraro (cf. bäffen, *Lat.* baubari, *Gr.* baucein).

Rozdział X.

Ostateczne zamiary Etymologii.

§. 76.

Nie trzeba więcey wymagać po etymologii, niż może i nie powinna zdziać. Niesłusznieby zaiste po niey żądano, ażeby pierwiastki dzisieyszych ięzyków, od pierwszey gminy człowieka w raiu, albo od korabia Noego wyprowadzała; na toby się nawet i nierozsądnie siliła. Kogo świadectwa historyczne o rozrodzeniu się ludzkiego plemienia z iedney pary nie przekonywaią; tego też pewnie o tem nie przeświadczy etymolog, ktorego pracy nie inny iest ostateczny zamiar, iak okazać iedyne źrzódło wszelkich na świecie ięzykow w rozsądnem natury naśladowaniu, wyrażeniem uczuciowych poruszeń, i stąd wynikłych wyobrażeń; okazać w każdym z osobna ięzyku mowę ludzką z drobnych pierwiastków, po kilka pewnych, umysłowi ludzkiemu przyzwoitych prawideł, do niezmiernego bogactwa zapomożoną.

Kapitel X.

Höchste Zwecke der Wortforschung.

§. 76.

Man muß von der Wortforschung nicht mehr verlangen, als sie würklich leisten kann und soll. Ungereimt wäre es zu verlangen, sie solle den Ursprung der heutigen Sprachen aus der ersten Wohnung des Menschen im Paradiese, oder aus der Arche Noa's ableiten; ein solches Unterfangen würde unklug seyn. Wen geschichtliche Beweise von dem Ursprunge des Menschengeschlechts von einem Menschenpaare nicht überzeugen, den wird es die Wortforschung gewiß noch weniger. Ihr höchster Zweck ists, vernünftige Nachahmung der Natur in dem Ausdrucke gehabter Eindrücke und daraus entstandener Vorstellungen, als gemeinschaftliche Quelle aller Sprachen in der Welt darzustellen, und an einzelnen Sprachen zu zeigen, wie sich die menschliche Rede, von kleinen Urbestandtheilen, nach gewissen, dem menschlichen Verstande angemessenen Gesetzen, zu einem grenzenlosen Reichthum empor geschwungen hat.

§. 77.

Że zaś iak poruszenia, tak i czucia i wyobrażenia ludzkie po wszystkich narodach przypadaią do siebie, przeto

§. 77.

Da nun aber bey allen Völkern die Sinnlichkeit, die Empfindungsfähigkeit und das Vorstellungsvermögen der Men-

etymolog téy iednostayności przypisze i podobieństwo w różnych ięzykach wyrazów, a nawet nie tylko w poiedynczych pierwiastkach, ale i w długich pasmach słow od nich pochodzących. Tak z Greckiego, *stan*, *stenai* (Lat. *stare*, *stant*, *sto*, Suec. sto, standa, Isl. standa, Angl. stand, Ross. stojat, stoiu, Boh. stati, stogim), iednostaynie snuie się w Polskim iak w Niemieckim następuiące pasmo:

Stać, Stał, (obsol. stoiał), stoię, stehen, stand, stehe; stan der Stand; staynia, staienka der Stall; dostać erstehen; postać die Gestalt, Stellung; odstać abstehen; przystać (do służby) in den Dienst einstehen; przystoyny anständig, przystoyność Anständigkeit; obstać umstehen; wystać (lata) die Jahre) ausstehen, nastać się sich satt stehen, sich mude stehen; stanąć stillstehen, stehen bleiben. -- *Activ.* stawić stehen machen, stellen; dostawić herbeystellen, zustellen; obstawić umstellen, przystawić hinzustellen; stolek der Stuhl; stanowisko der Anstand bey den Jägern, der Standort; zastanawiać Anstand nehmen, anstehen. -- *Item* 2 Lat. sedere, sedi, sessum, Gr. hezein, Suec. sitta, Angl. sitt, Eccl. sjeździ, Ross siżu, sidjet, Boh. sedeti, sedati, Pol. siedzieć siadać, siadywać sitzen, saß, gesessen; dosiedzieć ersitzen; siedlisko der Sitz; sieść, siąść sich setzen, niedersitzen; wsiadać aufsitzen; obsess besessen, *activ.* sadzić setzen, dosadzić zusetzen, odsadzić absetzen, wegsetzen; przysadzić hinzusetzen, beysetzen; przesadzić übersetzen, (übertreiben); rozsadzić zersetzen; posadzić hinsetzen; wsadzić einsetzen; wysadzić aussetzen, zasadzić festsetzen; zsadzić herabsetzen.

§. 78.

Gruntowna znaiomość etymologii uchrania od skwapliwości tych, którzy schwyciwszy było podobieństwo iakiegoś z naszych słow do Łacińskiego, Niemieckiego i t. d., natychmiast chrzczą go Niemieckiem, Łacińskiem i t. d.; albowiem częstokroć, to lub owo słowo, sięga zapadłeyszego ieszcze źrzódła, i aż na wschodzie szukać go trzeba. -- Tego rodzaiu iest n. p. słowo *sak*, Boh. sak, Ross. sak, Germ. Sack, Gr. sakkos, Lat. saccus, Hung. zsak, Lapp. tsakes, Hisp. sacco, Gall. sac, Ital. sacco, saccoccia, Suec. saeck, Angl. sack; idzie przez tyle narodów, aż się opiera o Hebrayskie sak. -- Tak i *tarcza*, Ross. tarcz, Germ Tartsch, Ital. targa, Lat. med. targia, ukazuie się u Arabow w słowie *tarka*, *darka*, Chald teris. -- *Wino*, Lat. vinum, Germ. Wein, Angelsax. vin, Suec. vin, Angl. wine, Bretag. guin, Wallach. ginu, Gr. oinos, Chald. jena, Hebr. jajn. -- Słowo *reż*, *ryż*, patrz wyżey pod głoską *r* §. 28.

§. 78.

Gründliches Studium der Wortforschung bewahrt uns vor der Voreiligkeit, mit der manche, sobald sie nur die geringste Aehnlichkeit eines unserer Wörter mit einem Lateinischen, Deutschen u. s. w. bemerken, es sogleich für ein Wort Lateinischen, Deutschen u. s. w. Ursprungs erklären, obgleich sein Stamm weit älter ist, und sich im Oriente verliert. Diese Bewandtniß hat es z. B. mit dem Worte Sack, *Pol.* sak, *Boh.* sak, *Ross.* sak, *Gr.* sakkos, *Lat.* saccus, *Hung.* zsak, *Lapp.* tsakes, *Hisp.* sacco, *Gall.* sac, *Ital.* sacco, saccoccia, *Suec.* saeck, *Angl.* sack; wir finden es bey so vielen Nationen, bis wir zuletzt auf das Hebräische sak stoßen. So auch die Tartsche, *Pol.* tarcza, *Ross.* tarcz, *Ital.* targa, *Lat. med.* targia, zuletzt bey den Arabern tarka, darka, im Chaldäischen teris. Der Wein *Pol.* wino, *Lat.* vinum, *Anglosax.* vin, *Suec.* vin, *Angl.* wine, *Bretagn.* guin, *Wallach.* ginu, *Gr.* oinos, *Chald.* jena; *Hebr.* jajn. Von den Wörtern reż der Roggen, ryż der Reis, wurde oben unter dem Buchstaben *r* §. 28. gehandelt.

§. 79.

Zagęściliśmy w ięzyku naszym obcych słów plemię, przeiąwszy ich wiele, iuż to w sąsiedzkiém obcowaniu, iuż w przypadkowych zdarzeniach, iuż nakoniec z towarami, naukami, zwyczaiem. Zkąd się rzeczy brały, ztamtąd razem z niemi i imiona tych rzeczy. I tak przyswoiliśmy *Tureckie:* kilim, kobierzec, dywan, kaftan, dyma, tutuń, cybuch, lulka, kapciuch, imbryk, filiżanka, bazar, targ; *Tatarskie*: kołczan, saydak, taftay, dziryd; *Węgierskie*: huzar, dobosz, szereg, orszak, dołoman, ciżma. Rzemieślnicze i kunsztowe słowa przyszły do nas po większéy części z *Niemiec*, iako i same rzemiosła i kunszta: ślosarz, ślosarstwo, rymarz, garbarz, farbiarz, hebel, warsztat, szruba, szrubsztak, szorc, mayster, cech, kunszt, sztuka, malarz, pendzel, snycerz, rysunek, i t. d. Kościelne Polskie słowa w obrządku Rzymskim, wyczerpane są z *Łaciny*, iak ołtarz, cmentarz, kielich, msza, ofiara, kancyonał, konfessyonał, ambona; w Greckim zaś obrządku, a też i

§. 79.

In unserer Sprache haben sich viel fremde Wörterstämme ausgebreitet, theils durch Verkehr mit den Nachbarn, theils durch außerordentliche Ereignisse, theils auch mit Handelsartikeln, wissenschaftlichen Kenntnissen, Gebräuchen und Gewohnheiten, die wir vom Auslande erhielten. Mit neuen Sachen nahm man zugleich die neuen Namen dieser Sachen auf. So haben wir von den Türken, kilim, kobierzec, dywan, kaftan, dyma, tutuń, cybuch, lulka, kapciuch, imbryk, filiżanka, bazar, targ, von den Tataren, kołczan, saydak, taftay, dziryd; von den Ungern, huzar, dobosz, szereg, orszak, dołoman, ciżma. Handwerks- und Kunstwörter sind zu uns mit den Handwerken und Künsten größtentheils aus Deutschland gekommen, z. B. ślosarz, ślosarstwo, rymarz, garbarz, farbiarz, hebel, warsztat, szruba, szrubsztak, szorc, mayster, cech, kunszt, sztuka, malarz, snycerz, rysunek, u. s. w. Die Kirchenwörter sind bey den Polen von der römischen Kirche aus dem Lateinischen; z. B.

u innych Słowian trzymaiących się tegoż, wyszły z *Greckiego* ięzyka n. p. monaſter, cerkiew, trebnik, i t. d. — Niekiedy atoli przyswaiaiąc obce słowa ſkładane, chciano ie nietylko na swoyſkie przelać, czyli przepolszczyć, przetasowaniem zgłosek, iak się pokazuie z słow *incarnatio* wcielenie, *transsubſtantiatio* przeiſtoczenie, *subſtantia* podſtata, podſtawa, *omnipotens* wszechmocny; *prophęta* prorok; Sechswöchnerinn, szesćioniedziałka (późniey położnica).

§. 80.

Nietylko zaś zastępowano wędrownemi słowami brak na rzeczy przybywaiące rodowitych i Słowiańskich; ale owych wiele i bez potrzeby wcisnęło się, a nieiedno starożytne Słowiańskie z Polszczyzny wypędło, lub w niey przytłumiło; zatem Słowiańskie u Czechow dotąd używane, *skorznie* musiały ustąpić Francuzkim *botom; kłobuki*, Włoskim *kapeluszom; świeczniki*, Niemieckim *lichtarzom*. Mieliśmy niegdyś w naszym ięzyku słowo *gędźba*, używane od znakomitych pisarzow, *Leopolity*, *Reia*, *Budnego*, *Mączyńskiego*, *Trzecieskiego*, *Kochowskiego*, *Wacława Potockiego*, mianuiące *muzyką*, Bon. hudba, ztąd, *gędziebny*, *gędziecki*, *gędzcowy*, Bon. hudebny, muzyczny; n. p. *naczynie gędzieckie*, instrument muzyczny; ztąd też czasownik, *gędzić*, *gądł*, *gędzie*, *gędać*, Bon. hauſti, hudl, hudu, grać muzycznie, na gędziebnym czyli muzycznym naczyniu, u Window *godeti*, grać na skrzypcach; ieszcze ztąd *gędziec*, Bon. hudec, muzyk, u Window *godez* skrzypek. U Czechow tedy i Window ieszcze te słowa trwaią; u Rossyan zmieniło się tylko *hudit* na napaść, bo znaczy rzepolić. U nas zaś, ieden tylko ślad iego został, przy szczególném nazwisku *gęśl*, *gędźe*, Bon. hauſle, Vind. gosle; z którem porownay Gr. Geige, Suec. giga, Angl. gig, Ital. giga, Lat. med. *giga*; i daley nasze gęgać, gęś. — Także dawne nasze *pchać* (*cf.* pchać, popychać) znayduiące się nawet w Statucie Litewskim, u Rossyan *pachat*, pierzchło przed niewoyskim *orać*, *orywać*, Bon. worati, Vind. orati, orjem, Goth. orian, Isl. eria, Fries. era, Angl. ear, Holl. aeren, Suec. aeria, obsol. Gall. errer, Hung. aratni, Lat. arare, Gr. arein, Germ. vulg. dren. — Ani i to wątpliwa, że aż pożno do nas weszło słowo *pług*, Ross. plug, Bon. pluh, Suec. plog, Angl. plough, plow, Grz. Pflug, i zbratało się z naszem odwiecznem *socha*.

§. 81.

Ale ciekawy rownie i spór łaciny z greczyzną, gdy iey rodne wyrazy, które się były dawniey w poczet słów naszych wdarły, z niego wybiła, kiedy to *atrament* obiął miejsce *enkaustu*, (porównay Greckie *enkauſton*), *widzieć* Lat. *videre*, *źrzeć* (zkąd *uźrzeć*, Gr. horaan. — Znowu Łacińskie spotkał tenże los od Francuzkich. Co dawniey z Łacińskiego *skrypturalik*, to dziś z Francuzkiego *cyzoryk*; dawniey mowiono *peregrynacya*, dziś *wojaż*.

oltarz, cmentarz, kielich, msza, ofiara, kancyonał, konfessyonał, ambona. bey den Polen von der griechiſchen Kirche, ſo wie bey den übrigen Slaven von dieſer Kirche, aus dem Griechiſchen, z. B. monaſter, cerkiew, trebnik, u. ſ. w. Mehrere zuſammengeſetzte fremde Wörter, hat man auch dadurch zu ſeinem Eigenthum gemacht, daß man ſie Sylbenweiſe genau in ſeine Sprache übertrug; ſo iſt aus *incarnatio*, wcielenie, aus *transsubſtantiatio*, przeiſtoczenie, aus *subſtantia*, podſtata, podſtawa, aus *omnipotens*, wszechmocny, aus *prophęta*, prorok, aus Sechswöchnerinn, sześcioniedziałka, (bey den jetzigen Polen położnica) entſtanden.

§. 80.

Doch man iſt nicht dabey ſtehen geblieben, durch fremde Wörter den Mangel der einheimiſchen und Slaviſchen für neue Sachen abzuhelfen; man hat auch viele ohne Noth aufgenommen, und ihretwegen manches ächt Slaviſche verdrängt, wenigſtens zurückgeſetzt. So mußte das Slaviſche, bey den Böhmen noch gebräuchliche, ſkorznie, dem Franzöſiſchen bottes, weichen, kłobuk dem Italieniſchen kapeluſz; świecznik dem Deutſchen lichtarz, Leuchter. — Die Polen hatten ehemals für *Muſic* in ihrer Sprache das Wort gędźba, deſſen ſich die angeſehenſten Schriftſteller, ein *Leopolita*, *Rey*, *Budny*, *Mączyński*, *Wróbel*, *Paprocki*, *Trzecieſki*, *Kochowſki*, *Venceslaus Potocki*, bedienen; Böhmiſch hudba; davon gędziebny, gędziecki, gędzcowy, Böhmiſch hudebny muſikaliſch, z. B. naczynie gędzieckie ein muſikaliſches Inſtrument; daher das Zeitwort gędzić, gądł, gędzie, gędać, *Boh.* hauſti, hudl, hudu, muſiciren, auf einem muſikaliſchen Inſtrumente ſpielen; bey den Winden godoti, die Violin ſpielen. daher endlich gędziec, *Boh.* hudec, der Muſikus; bey den Winden godez der Violiniſt. Bey den Böhmen und Winden nun ſind dieſe Wörter noch im Gebrauche; bey den Ruſſen hat *hudit* eine verächtliche Bedeutung bekommen, und entſpricht dem Deutſchen fiedeln. Bey den Polen hat ſich nur noch eine Spur von dieſem Stamme, in dem Worte gęśl, gędźle, *Boh.* hauſle, *Vind.* gosle, erhalten; womit man das Deutſche Geige, das Schwediſche *giga*, *Angl.* gig, *Ital.* giga, *Lat. med.* giga, ferner das Polniſche gęgać, gęś, zu vergleichen hat. — Eben ſo iſt auch das alte Polniſche pachać, pflügen, (vergl. pchać, popychać, hinſtoßen) das noch im Litthauiſchen Statute vorkommt, *Ross.* pachat, aus der Sprache verſchwunden, und deſſen Stelle vertritt orać, orywać, *Boh.* worati, *Vind.* orati, orjem, *Goth.* orian, *Isl.* eria, *Fries.* era, *Angl.* ear, *Holl.* aeren, *Suec.* aeria, *obsol. Gall.* errer, *Hung.* aratni, *Lat.* arare, *Gr.* arein, *Germ. vulg.* dren. Es iſt auch nicht zu bezweifeln, daß das Wort pług, *Boh.* pluh, *Suec.* plog, *Angl.* plough, plow, der Pflug, ſpät erſt zu uns gekommen iſt, und ſich unſerm alten socha beygeſellt hat.

§. 81.

Merkwürdig iſt auch das Gedränge zwiſchen dem Griechiſchen und Lateiniſchen; durch das letztere wurden nämlich viele ſonſt bey den Polen gebräuchliche urſprünglich griechiſche Wörter verdrängt: ſo mußte enkauſt, *Gr.* enkauſton, dem atrament, weichen; widzieć, *Lat.* videre, nahm die Stelle des źrzeć (woher uźrzeć) *Gr.* horaan ein. Dem Lateiniſchen widerfuhr das nämliche von dem Franzöſiſchen. Sonſt bediente ſich der Pole des Lateiniſchen Worts ſkrypturalik, jetzt des Franzöſiſchen *ciseir*, scyzoryk; ehemals hieß die Reiſe peregrynacya, jetzt wojaż.

Rozdział XI.

O przybyszowych częściach słów.

§. 82.

Wszystko co dotąd mówiono, pokazywało, iak postępuie etymolog, gdy rozważaiąc istotne części słowa, stosuie ie bądź do obcych języków, bądź do brzmienia właściwego; wszakóż przy tém nie puszcza mimo siebie nawet i mniey istotnych i przypadkowych słowa cząstek, a dla poznawania doskonalszego pozostałéy treści, ma oko i na rozebrane członki, i na sposób, iakim ie rozbierał.

Podział I.

O zakończeniach.

§. 83.

Zakończenia, co do swoich odmian deklinacyynych i koniugacyynych, należą do grammatyki; lecz i etymolog powinien się niemi zatrudniać, uważaiąc iuż to każdego własność, iuż też, iak są w różnych ięzykach do siebie podobne. Samogłoska *a* w Łacińskim, iak i w naszym, znaczy płeć żeńską; iakoż mała liczba iest słów kończących się na *a*, którcby nie były tego rodzaiu. Przymiotniki nasze wszystkie co do iednego nią się przerabiaią z męzkiego na tenże; znaduie się także w czasownikach wciąż przez wszystkie trzy osoby liczby poiedyńczéy czasu przeszłego, n. p. czytała, czytałaś, czytałam. — Głoski *-i* i *-é* prawie powszechnie kończą słowa rodzaiu żeńskiego; *-ść* rzadko kiedy kończy męzkie. (cf. Lat. -is) — Samogłoski *o*, *e*, *ę*, odpowiadaiące Łacińskiemu *-um*, Greckiemu *-on*, są własną cechą rodzaiu niiakiego; a w liczbie mnogiéy, u nas, równie iak u Greków i Łacinników, przez trzy przypadki, pierwszy, czwarty i piąty, przemieniaią się na *a*.

§. 84.

Przy koniugacyach pokazuie się na oko osobliwsze ięzyka naszego do Łacińskiego i Greckiego podobieństwo w zakończeniach osób:

1) Gr. pino, pio, Lat. bibo, Pol. piię; 2) Gr. pieis, Lat. bibis, Pol. piiesz; 3) Gr. pici, Lat. bibit, Pol. piie. 1) Gr. piomen, Lat. bibimus, Pol. piiemy; 2) Gr. piete, Lat. bibitis, Pol. piiecie; 3) Gr. piusi, Lat. bibunt, Pol. piią.

§. 85.

W formowaniu zdrobniałych imion, przystępuiemy do Włoskiego. *Kapelusz*, *tabakiera*; zdrobniałe *kapelusik*, *tabakierka*, *tabakiereczka*; zdrobnione z pożałowaniem *kapelusina*, *tabakierczyna*: biedny kapelusz, biedna tabakiera; zakończone na ohydę *kapelusisko*, *tabakierczysko*. Tak też i u Włochów: cappelo, cappeletto, cappelino, cappellacio, cappelone; scatola, scatellina, scatelletta, scatellone, scatellaccio. — Szczególnieysze ieszcze iest podobieństwo między naszém i Włoskiém drobnieniem przymiotnych imion, n. p. mały, maleńki, maluchny, maluśki, maluteńki; Ital. piccolo, piccolino, piccoletto, piccioletto. Smiem tu naganiać niewłaściwe takim przymiotnikom nazwisko zdrobniałych, dyminutywów; w samey rzeczy one nie zniżaią, ani drobnią przymiotu wielkości, iako zazwy-

Kapitel XI.

Zufällige Worttheile.

§. 82.

Bisher wurde gezeigt, wie der Wortforscher bey Vergleichung der wesentlichen Worttheile mit fremden Sprachen oder mit der Natur, verfährt; doch eben er läßt auch die minder wesentlichen und zufälligen Worttheile nicht unbeachtet. Den übrig gebliebnen Stamm genauer kennen zu lernen, untersucht er die davon getrennten Aeste, und die Art, wie sie davon getrennt worden.

I. Abtheilung.

Von den Endigungen.

§. 83.

Die Endigungen gehören, wie fern sie sich declíniren und conjugiren lassen, in die Sprachlehre; doch auch der Wortforscher berücksichtigt sie, und untersucht ihr Verhältniß zur Natur und zu andern Sprachen. Der Selbstlauter *a* ist im Polnischen, wie im Lateinischen, für Feminina characteristisch; nur wenige Wörter auf *a* giebt es in beyden Sprachen, die nicht weiblich wären. Unsre Eigenschaftswörter hingegen endigen alle ohne Ausnahme das Femininum in *a*; dieser Selbstlauter characterisirt auch in allen Zeitwörtern die drey Personen der einfachen Zahl in der vergangnen Zeit, z. B. czytała, czytałaś, czytałam. — Die Endigungen *i* und *é* sind fast immer weiblich; *ść* selten männlich (vergl. das Lat. *-is*). Die Selbstlauter *o*, *e*, *ę* entsprechen dem Lat. *-um* und Griech. *-on*, sie characterisiren auch bey uns das sächliche Geschlecht, und haben auch in der mehrfachen Zahl drey Fallendungen, nämlich, die erste, die vierte und die fünfte auf *a*.

§. 84.

In den Conjugationen erscheint uns eine auffallende Aehnlichkeit unsrer Sprache mit der Lateinischen und Griechischen, in den Personalendungen:

§. 85.

In der Bildung der Verkleinerungswörter nähern wir uns dem Italienischen. Kapelusz, tabakiera, verkleinert, kapelusik, tabakierka, tabakiereczka; mit der Klageendung kapelusina, tabakierczyna, ein elender Hut, eine elende Tabatiere, mit der Abscheuendung kapelusisko, tabakierczysko. So das Italienische cappelo, cappeletto, cappelino, cappellacio, cappelone; scatola, scatellina, scatelletta, scatellone, scatellaccio. — Besonders auffallend ist die Aehnlichkeit mit dem Italienischen in unsern verkleinernden Eigenschaftswörtern, z. B. mały klein, maleńki klein winzig, maluchny, maluśki, malusieńki ganz klein winzig; Italienisch piccolo, piccolino, piccoletto, piccioletto. Diese Endigungen sollten wohl nicht deminutiv heißen; denn sie haben nicht eigentlich auf die Größe Bezug, sondern halten sich vielmehr

biorą się do przymiotu małości, który zwiększaią, rozszerzaią, dopełniaią. *Małe* w *malutkiém* pokazuie się większem małem, w *maluchném* większem malutkiem, czyli wcale małem. Tedy nie są dyminutywa, ale intensiva, a to tu *paritatis* maleństwa. Oczywistsza *to in non nego*, czerwony, czerwoniuteńki, czerwoniuteneczki; blizki, bliziuchny, bliziuteńki, bliziuteneczki; ubogi, ubożuchny. *cf. Cnap. ther. p.* 1019.

§. 86.

Etymolog tedy powinien sobie sporządzić dokładny spis zakończeń, z wyszczególnieniem tych znaczeń, iakich przez zakończenia nabieraią słowa. Na przykład zakończenie *-sko, -szcze*, wyraża 1) mieysce, siedlisko, stanowisko czego, tak pogorzelisko, mieysce gdzie gorzało; boiowisko, boisko, obozowisko, bagnisko, bagniszcze; uroczysko, uroczyszcze. 2) *-sko*, dzierżak, trzonek iakiego narzędzia n. p. biczysko, toporzysko, siekierzysko, wędzisko. 3) *-sko* wyraża odrazę, pogardę; zamczysko, sukniśko, wilczysko.

an den Begriff der Kleinheit; dieser wird durch sie erweitert, vergrößert, ausgefüllt. Das male erscheint in dem malutkie als ein größeres Kleines, und noch winziger in dem maluchne, folglich nicht deminutiv sind sie zu betrachten, sondern intensiv, und zwar hier in Bezug auf Kleinheit. Augenscheinlich wird dieß in positiven Eigenschaftswörtern, z. B. czerwony roth, czerwoniuteńki, recht roth, czerwoniuteneczki durchaus roth u. s. w.

§. 86.

Der Wortforscher muß sich also ein vollständiges Verzeichniß der Wortendigungen mit genauer Bestimmung der Bedeutungen, die sie den Wörtern zutheilen, verfertigen. Die Endigung *-sko* z. B. drückt aus: 1) den Ort einer Sache, Handlung, Begebenheit, pogorzelisko Brandstelle, boiowisko Schlachtfeld, boisko Dreschtenne, obozowisko Lagerstätte, bagnisko Sumpfboden, uroczysko Mahlhaufen, Gränzstätte. 2) den Stiel, biczysko Peitschenstiel, toporzysko, siekierzysko, Stiel eines Beils, einer Axt, wędzisko, Angelruthe. 3) Häßlichkeit: zamczysko ein häßliches Schloß, sukniśko häßliches Tuch, wilczysko ein häßlicher Wolf.

Podział II.

O przyimkach czyli prepozycyach przydatkowych.

§. 87.

Nakoniec etymolog odciąwszy w słowach składanych przybyszowe porządki, nad niemi się także z osobna zastanawia. Zowiemy *praepositiones inseparabiles*, przyimki niedzielne, przydatkowe, owe drobne cząstki, które przy słowach albo kierunek rzeczy wskazuią, albo też tylko uzupełnienie czynu wyrażaią. One po większéy części także i oddzielnie, iako *praepositiones separabiles* używane bywaią, z przyzwoitym sobie przypadkiem imion, oprócz: *wy-, roz-, wz-, ws-*. Przeyrzemy ie poiedynczo, ile że ich nie wielka liczba.

II. Abtheilung.

Von den Zusatzvorwörtern.

§. 87.

Endlich betrachtet auch noch der Wortforscher die Zusatzvorwörter, die er von den zusammengesetzten Zeitwörtern abnimmt. Unter diesen Vorwörtern verstehen wir jene Wortheilchen, die bey den mit ihnen zusammengesetzten Wörtern der Bedeutung eine bestimmte Richtung geben, bisweilen aber auch blos die Vollendung der Handlung anzeigen. Größtentheils werden sie auch abgesondert, als Vorwörter mit der ihnen zuständigen Fallendung der Nennwörter gebraucht; ausgenommen sind nur *wy-, roz-, wz-, ws-*. Da ihre Zahl nicht groß ist, so können wir sie noch einzeln durchgehen.

§. 88.

Do-, w Niższ. Sax. to, Niższ. Niemcz. tu, w Wyższ. Niemcz. zu, (oppositum od-) wyraża: a) kierunek czynności słowem wyrażoney ku iey celowi n. p. dochodzić czego, dobadywać; b) w czasie niedokonanym, domierzanie, zbliżanie się ku skutkowi n. p. doieżdżał, dobywał; w czasie dokonanym wyraża uiszczenie skutku n. p. doiechał, dopromadził, doścignął, dotłukł, dobił, dobył. — Z zaimkowemi słowami wyraża, w czasie niedokonanym, staranie się o nabywanie czego, czynnością przez słowo wyrażoną n. p. dorabiać się, dobadywać się, dosługiwać się; w czasie zaś dokonanym, nabycie czego n. p. dorobił się, dobadał się, dosłużył się. — c) Nakoniec wyraża też przyczynianie, przybywanie, przyrost n. p. dogotuy do tego, coś iuż nagotował, doday do tego coś dał, bo nie dosyć.

Do-, Niedersächs. to, Niederd. tu, Hochd. zu (entgegengesetzt ist ihm *od-*) bezeichnet: a) die Richtung der im Zeitworte ausgedrückten Handlung nach ihrem Ziele hin, z. B. dochodzić czego, (von chodzić gehen) etwas zu ergehen, d. h. zu erreichen, zu erforschen suchen; so auch dobadywać. b) in der unvollendeten Zeitform, die Annäherung der Handlung zu ihrem Erfolge, z. B. doieżdżał, er endigte bereits die Reise, die Fahrt oder den Ritt; in der vollendeten Zeitform, den wirklichen Erfolg, z. B. doiechał, er kam wirklich bis hin auf der Reise, zu Wagen, zu Pferde. — Bey den Reciprocis drückt es in der vollendeten Zeitform das Bemühen aus, etwas durch die im Zeitworte bestimmte Handlung zu erlangen, z. B. dorabiać się czego, sich etwas zu erarbeiten suchen, dosługiwać się, sich etwas zu erdienen suchen; in der vollendeten Zeitform das wirkliche Erlangen, dorobił się tego, er hat sich das erarbeitet. — c) endlich bezeichnet es auch noch eine fernere Vermehrung, ein mehreres Hinzuthun: dogotuy u. s. w. doday u. s. w. koche noch mehr hinzu; gieb noch mehr dazu.

§. 89.

Na-, wyraża: 1) kierunek do pewnego mieysca, n. p. nakładać na woz, namalować na płótnie. 2) przygroma-

§. 89.

Na-, bezeichnet: 1) die Ortsrichtung der Handlung: Nakładać na wóz, auf den Wagen hinauf legen, auf die

dzenie, przysporzenie: naładował, naborgował, nakupował, nałapał, to iest, wiele. 3) z zaimkowemi: sytość i aż do zbytku: naiadł się, nacałował się (*cf.* nie mógł się odjeść, od całować, pod *od-*). 4) dokonanie czynności: napisałem list. 5) *na-*, z *nad-*, co obacz.

Leinwand aufmalen. 2) eine Anhäufung durch die Handlung: naładował u. s. w. er hat tüchtig aufgeladen, zusammengekauft, zusammen gefangen. 3) bey den Reciprocis Ersättigung: naiadł się, nacałował się, er hat sich satt gegessen, satt geküßt (cf. nie mógł się odieść, odcałować unter dem Vorsatzworte od-). 3) die Vollendung der Handlung: napisałem list, ich habe den Brief (fertig) geschrieben. 5) so viel als das folgende *nad-*.

§. 90.

Nad-, (oppos. *pod.*) 1) przesadę *excessum*, nadmierzyć, naddawać, nadmiar, naddatek. 2) zdybanie *interventum*, nadiechał, nadszedł, nadchodzi. 3) dalsze przyczynienie: nadbudował, nadmurował. 4) początek daleki ieszcze od zupełności: nadchudły, nadgniły, nadpauty. — NB. przed społgłoskami zamiast *nad-*, często piszą *na-*: nachudł, nawątlony z nadchudł, nadwątlony.

§. 90.

Nad-, (entgegeng. dem *pod —.)*: 1) zu viel, noch darüber, über das Maaß, z. B. nadmierzyć zu viel messen, übermessen, naddawać noch mehr dazu geben, eine Zugabe geben. 2) Dazwischenkunft, nadszedł er kam grade dazu. 3) noch über etwas hin: nadbudował er hat noch darüber fortgebaut. 4) etwas, ein wenig, an: nadchudły etwas mager geworden, nadgniły angefault, nadpauty etwas angekommen. NB. Vor den Selbstlautern schreibt man statt *nad-* oft *na-*.

§. 91.

O-, *Ob-*; 1) kierunek krążenia: obiec, otrzeć, obiechać, obstawić, obwiązać, (zkąd obowiązać), okręcić. 2) przed przymiotnikami *ob-* z przy- z owaty, z trochę, nieco, cokolwiek: obgrubszy, obrzędni, obstary, obwyż, obszerny, obdal, opodal.

§. 91.

O-, *Ob-*, 1) Umkreisung, um:, herum:, obiec um etwas herum laufen, okręcić, umwinden. 2) vor den Eigenschaftswörtern, etwas, lich, obgrubszy, etwas grob, dick, gröblich, dicklich, obstary etwas alt, ältlich.

§. 92.

Od-, (oppos. *do-*) 1) kierunek przeciwny zbliżaniu, *removendi*: odjąć, odjechać, oddalić, oderznąć. — Podobnież z zaimkowemi: odżegnać się, odjąć się, odstrzelać się, odstraszyć się, odgryźć się, odgrosić się z uwolnić się od czego, od napaści, od strzelania. 2) zakończenie i odbycie czego: odpokutował, odbolał, odchorował, odpłakał, odśpiewał, odmówił. 3) z zaimk: odcałować się, odchwalić się, odjeść się, z dosyć nacałowawszy się, nachwaliwszy, naiadłszy się przestać. (*cf. Na-*) 4) powrócenie nazad, na odwrót, wzaiemność, *restitutionem*, *vicissitudinem*: oddawać, odczęstować. 5) ponowienie, *iterationem*, *restaurationem*: odbudować stare zamczyska, odnowić.

§. 92.

Od-, (entgeg. *Do-*) 1) Entfernung, weg z, ab:, odjechać wegfahren, abfahren, abreisen. So auch bey den Reciprocis: odżegnać się, sich durch Kreuzemachen befreyen, sich losstreuzen z. B. von einer Beherung. 2) Vollbringung: odpokutował er hat abgebüßt, odbolał er hat (die Schmerzen) abgelitten. 3) mit den *Reciprocis* odcałować się, odchw. i. t. d. nachdem man sich recht satt geküßt, gelobt, gegessen hat, aufhören. (cf. *Na-*) 4) Erstattung, Erwiederung; oddawać wiedergeben, abgeben, odczęstować wieder tractiren, das Tractament erwidern. 5) Wiederherstellung, Erneuerung: odbud. R. z. wieder aufbauen.

§. 93.

Po-, (cf. Gzn. *be-*) 1) ciąg czynności: pobielać, pomalować, pobiiać dach gontami. 2) ciąg drobny czasowy: poczekay, postoy, potrzymay z trochę, chwilkę. 3) w konjugacyi dokonanéy, czynność powtarzaną aż do spełnienia skutku: pobił kury, cielęta, więźniów -, zabił wszystkich, pozabiiał; popalił statki, popustoszył wsie. Tu *po-* często miewa po sobie inszą ieszcze prepozycyą: ponaprawiał, porozdawał, porozprzedawał, porozjeżdżali się. 4) z zaimk: wzaiemność, odwrotność czynu: posiekli się, pobratali się. 5) uzupełnienie czynu i czasu dokonanie n. p. dziękował, podziękował; szedł, poszedł; idź, póydź; błądził, pobłądził. 6) *po-*, przemienione w *pa-*, w następuiących: pagórek, padół, parów, pacześ, paklepie, patyk, parobek; a tu zdaie się wyrażać niższy stopień rzeczy, wielkości, wartości.

§. 93.

Po-, (vergl. das Deut. be:) 1) nacheinander fortgesetzte Handlung: pobiiać beschlagen, z. B. mit einer Schindel nach der andern. 2) eine geringe Zeitdauer: poczekay warte ein wenig. 3) in der vollendeten Zeitform, Wiederhohlung der Handlung bis zur völligen Erschöpfung: pobił kury, er hat die Hühner nach einander sämmtlich abgeschlachtet; popustoszył wsie, er hat die Dorfer nach einander sammtlich verwüstet. In dieser Bedeutung wird *po-*, selbst andern Präpositionen bey dem Zeitworte noch vorgesetzt: *ponaprawiał* er hat nach einander alles ausgebessert. 4) bey den Reciprocis wechselseitige Gegenhandlung; posiekli się, sie haben sich einander wund gehauen; pobratali się, sie haben sich mit einander verbrüdert. 5) Vollendung der Handlung und des Zeitverlaufs: dziękował er dankte, podziękował er hat sich bedankt. 6) *po-*, wird in folgenden Wörtern in *pa-* verwandelt: pagórek, padół, parów, pacześ, paklepie, patyk, parobek, und scheint hier eine Verringerung anzuzeigen.

§. 94.

Pod-, (oppos. *nad-*) 1) kierunek na dół: podmuro-

§. 94.

Pod-, (entg. *nad-*): 1) hinab, nach unten; unter z,

wać, podpisać. 2) czynienie ukradkiem, milczkiem, po-ciąć, pod yść, podstęp, podstępny, podkraśdź, podglądać, podstrzegać, podsłuchać, podrzucić, podsunąć. 3) po-pętek nieznaczny: podrosnąć, podpić sobie, podratować, podpomódz, podkarmić. (cf. *nad-* n. p. nadwątlić, a tu *pod-* nie do-, nie wy-, n. p. podrostek = nie dorosły, nie wyrostek: podkrzewina, coś średniego między krzewiną, a zielem.

podmurować, untermauern. 2) heimlich, verſtohlen, podeyść beſchleichen, uberliſten, podglądać unbemerkt beobachten, podsłuchać heimlich beborchen, belauſchen; podsunąć ſo wie im Deutſchen unterſchieben, heimlich anſtatt etwas andern binſchieben. 3) einen geringen Grad des Fortrückens; podrosnąć etwas beranwachſen, podpić sobie ſich ein Räuſchchen trinken, podpomódz ein wenig aufhelfen, vergl. *nad-*) Hier entſpricht das *pod-*, dem nie do-, und nie wy-; podrostek ein Aufſchöſling, ein nicht völlig Erwachſener, nicht ganz Ausgewachſener; podkrzewina (Unterſtrauch) hält zwiſchen Strauch und Kraut die Mitte.

§. 95.

Prze-, (cf. *praepos. separab.* przez) zastępuie u nas dwie prepozytye Słowian, Grekow, Łacinnikow, Niemcow, od siebie wiele rożne, t. i. 1) Bon. pre-, Ross. pere-, Eccl. pre-, Lat. prae-, pratter-, Gr. peri, Ger. vorbey-, vorüber-, n. p. przeleciały ptaki po nad dom, Bon. preleteti, Ross. pereletiet, vorbeyfliegen; vorüberfliegen, drüber weg. 2) Bon. pro-, Ross: pro-, Lat. per-, Gr. pros, Ger. durch, n. p. przeleciały ptaki przez dom, Bon. preleteti, Ross. proletiet durchfliegen. Nasze tedy Polskie *prze-*, wyraża 1) czyn przez mieysce lub czas przebyty. przeczytał książkę, przeczytał całą godzinę. 2) zupełne czegoś na iakś cel wyłożenie: przebudował maiątek, przemarnował co, przepił, przehulał, przelotrował. 3) użycie czego w pomiernéy ilości: przieść co, przegryźć, przekąsić 4) nagłe przerywanie obecnego stanu: przemówił, przebąknął. 5) odmianę położenia albo odmianę mieysca czyni: przenieść gdzie indziey, przepisać z czego, przedrukować, przekształcić, przeobrazić. 6) mijanie, omijanie Lat. trans-: przeszedł koło ogrodu, przepłynął, przeiechał, przemycił. 7) większość iednéy rzeczy nad drugą, co do miary, wagi, stopnia i t. d., przewyższać, przechodzić kogo w czem, przeważać. 7 b) niezmierność lub przesadę iaką, zbytek: przepełnić, przekarmić, przelać. 8) prze- z przed- przekładać komu co = przedkładać, przewidzieć = przedwidzieć. — Przy imionach nie używa się to słowo prze-, n. p. przedmieście, przedpokóy, przedwczoray. 9) Z przymiotnikami prze- bardzo, mocno, wielce, arcy-, n. p. przebogaty, przewielebny; *cum superlat. hyperpolice* przena-, przenay-, przenaywielebnieyszy, przenayświętszy.

§. 95.

Prze-, (vergl. die praepos. separab. *przez*) vertritt bey uns zwey, bey Slawen, Griechen, Lateinern und Deutſchen, ganz verſchiedene Vorwörter, nämlich: 1) *Boh.* pre-, *Ross.* pere-, *Eccl* pre, *Lat.* prae-, praeter-, *Gr.* peri, *Ger.* vorbey-, vorüber-, z. B. przelecieć, *Boh.* preleteti, *Ross.* pereletiet, vorbeyfliegen, vorüberfliegen, drüber weg. 2) *Boh.* pro, *Ross.* pro-, *Lat.* per-, *Gr.* pros-, *Ger.* durch, przelecieć, *Boh.* preleteti, *Ross.* proletiet durchfliegen. — Bey den Polen bezeichnet nun alſo das *prze-*, 1) Durchführung der Handlung durch Raum oder Zeit: przeczytał, er hat das Buch durchgeleſen, eine ganze Stunde durch geleſen. 2) gänzliche Verwendung worauf, = ver-, przebudować verbauen, verthun, vergeuden, verſchwenden ſein ganzes Vermögen. 3) unbedeutendes Koſten: przieść co, ein wenig eſſen, *Obrd.* anbeißen. 4) Plötzlichen Durchbruch der Handlung: przebudzić; aus dem Schlafe erwecken, przemówić das Schweigen brechen. 5) Veränderung der Lage oder des Orts der Handlung: przenieść übertragen, przepisać umſchreiben, abſchreiben, przedrukować umdrucken, przeobrażać umſtalten. 6) vorbey-, przeyść vorbeygehen, przepłynąć vorbeyfließen, przeiechać vorbeyfahren, przemycić den Zoll verfahren. 7) Uebertreffen an Maaß, Gewicht, Grade, przewyższać überwiegen, przechodzić über einen hervorragen. 7 b) zuviel, über-, Uebermaß: przepełnić überfüllen, przekarmić überfüttern, przelać, übergießen. 8) prze-, ſtatt przed-, vor-, vorher-, przekładać vorlegen, vorſtellen, przewidzieć vorherſehen. — Bey den Nominibus bleibt das przed-, z. B. przedmieście Vorſtadt, przedpokoy, Vorzimmer. 9) Bey den Eigenſchaftswörtern bedeutet prze-, ſehr, über-, z. B. przebogaty überreich, przewielebny ſehr ehrwürdig; beym Superlativ iſt przena-, hyperboliſch, przenaywielebnieyszy, höchſtallerehrwürdigſt, przenayświętszy höchſtallerheiligſt.

§. 96.

Przy-, 1) zbliżanie: przybiedz, przypłynąć, przypuścić, przysądzić. 2) towarzyszenie. przyśpiewywać, przygrywać, 3) mierność stopnia. przygasić, przydusić, przytłumić, przysalić. — Podobnież z przymiotnikiem, *in comparativo*, wyraża Łacińskie *sub-*, n. p. przyciemnieyszy *subobscurus*, przyczerwieyszy i t. d. — Także *in positivo* przyczarny, przyciemny. — Również z niektóremi rzeczownikami cum *subſantivis*, przykwasek, przysmrodek, przymrozek.

§. 96.

Przy-, 1) herbey, herzu: przybiedz, herbeylaufen, przypuścić zulaſſen, przysądzić als Richter zuſprechen 2) Begleitung, Accompagnement, im Geſange przyśpiewywanie, im Spiele przygrywanie. 3) etwas, ein wenig, z. B. przygasić löſchen, dämpfen u. ſ. w. So auch mit den Eigenſchaftswörtern im Comparativ, wie das Lat. *sub-*, przyciemnieyszy, etwas dunkel, auch im positivo przyczarny, przyciemny. Ingleichen mit einigen Hauptwörtern, przykwasek eine gelinde Säure, przysmrodek, ein kleiner Geſtank; przymrozek ein kleiner Froſt.

§. 97.

Roz-. (Bon. roż-, Ross. raz-, Carn. res-, *cf.* Ger. zer-) wyraża Łacińskie dis-, n. p. rozproszyć. - Z zaim-

§. 97.

Roz-, Böhm. roż-, Ruſſ. raz-, roz-, Krain. res-, entſpricht dem Deutſchen zer-, und dem Lat. *dis-*, z. B.

kowemi, n. p. rozbiegać się, rozigrać się; rozbijać się: tak się puścić na bieganie, igranie, piianstwo, że temu ani miary, ani hamulca nie ma.

§. 98.

O różnicy, którąby powinna bydź zachowaną między *s* a głoską *z*, patrz wyżey pod *s*.

§. 99.

U-, 1) oddalenie się względem mieysca lub czasu: uyść, uchodzić, ulecieć, ulatać. 2) mnieyszenie, i mnieyszenie się częściowe: ułamać, ukąsić, ubrać, ubliżyć, ubydź, ubywać. 3) wydoływanie skutkowi, sprostanie czemu: uciągnie ieden koń; uniesie ieden; uwiezie furman; nie uprosisz go. 4) uzupełnienie czynności i czasu iey: czynił, uczynił, tonął, utonął, rodził się, urodził się. Podług tego przypada na Greckie *augmentum e*, n. p. typto, *in imperf.* etypton, i na Niemieckie ge- z. E. machen, gemacht.

§. 100.

W-, (oppos., *wy-*, cf. *z* cum Genit.) kierunek wewnątrz czego: wchodzić, wnijść, włożyć, wkładać.

§. 101.

Wy-, (oppos. *w-*) 1) kierunek zewnątrz, na dwór, odpowiada Łacińskiemu *ex*, *e*, a naszey prepozycyi *z* z drugim przypadkiem. Raguzanie, Bośnieńczyki i częstokroć Rossyanie zamiast *wy-*, używaią *iz-*, n. p. Ross. *iz* domu *izszol*: z domu wyszedł; w czém też prepozycyą *iz* raz osobno, drugi raz ze słowem kładąc, powtarzaią; tak i my też postępuiemy z inszemi prepozycyami n. p. *do* domu *doszedł*, *na* dom *nuszedł*, o zabóystwo oskarżony, *po* pana *poszedł*, *przy* nim *przysiadł*, z drabiny zleciał. U Kraińczyków i Windów *iz-*, i *von-*, za iedno chodzą, n. p. ishoditi, vonhoditi: wychodzić. -- Wreszcie *wy-* porównay z Polskim *wan*, *won*, z Niem. von, w Niżs. Sax. van, *cf.* Niem. davon. -- Daley *wy-* wyraża 2) skutek otrzymany: wyprosić, wymodlić, wymódz, wymusić, wygrać. 3) ostateczne dokonanie: wygubić, wygasić, wygładzić, wytracić. 4) z zaimkowemi: dogodzenie sobie całkiem: wyspał się, wytańcował się, wybiegał się (*cf.* nabiegał się, pod *Na-*).

§. 102.

Wz-, *We-*, kiernnek w górę:

Wznosić, wznieść, in die Höhe heben, wzrosnąć, wzrastać in die Höhe wachsen, aufwachsen, wzrost das Aufwachsen, der Aufwuchs, der Wuchs, wzruszyć aufrühren; wzrzucić; wzwod, wzwyż, wzniyśdź, wschodzić, wschod; wspuchnąć, wzsławać, z wsławać.

W Windyńskim dyalekcie Polskiemu *wz-*, odpowiada *gor-*, *gors-*, n. p. Wind. gorsruszíti: wzruszyć, Wind. gorskopati: wzkopać.

§. 103.

Z-, *s S-*, patrz wyżey pod głoską *S.* §. 29.

§. 104.

Za-: 1) wstrzymywanie przez przeciwny kierunek kierunkowi: zabiegać, zamurować, zatkać, zawrzeć, zam-

rozproszyć zerstreuen. Mit den Reciprocis z. B. rozbiegać się u. s. w. to laufen (Spielen, Saufen) hinein gerathen, daß kein Aufhalten mehr Statt hat.

§. 98.

Ueber den Unterschied zwischen *s* und *z*, S. oben unter dem Buchstaben *s*.

§. 99.

U-, 1) Entfernung in Ansehung des Orts oder der Zeit, ent-, z. B. entgehen, entfliehen. 2) Trennung, Verringerung, Abnahme, ab-, z. B. abbrechen, abbeißen, abnehmen, entziehen. 3) Hinlängliche Kraft, Ausreichen, er-, z. B. ein Pferd erzieht es, uciągnie, einer trägt es weg, erträgt es uniesie. 4) Vollendung der Handlung und der Zeit, wie das Griechische Augment *e*, das Deutsche ge-, z. B. that, gethan, czynił, uczynił, machte, gemacht, robił urobił.

§. 100.

W-, (entgegengesetzt dem wy-, vergl. z cum Genit.) die Richtung nach dem Innern des Objects, -hinein-, z. B. wchodzić hineingehen, włożyć hinein legen, einlegen.

§. 101.

Wy-, (entgegenges. dem *w-*) 1) die Richtung nach außen, -aus-, -heraus-, Lat. *ex*, *e*, man vergl. die Poln. Präpos. z mit dem *Genit.* Die Ragusaner, Bosnier, häufig auch die Russen, brauchen statt *wy-*, *iz-*, z. B. Russisch iz domu iszol, Poln. z domu wyszedł; im Russischen kommt hier *iz* einmal besonders, das andremal beym Zeitworte vor, so wie das im Polnischen bey andern Präpositionen der Fall ist, z. B. *do* domu *doszedł*, *na* dom *nuszedł* u. s. w. Bey den Krainern und Winden wird sowohl *iz* als von in dieser Bedeutung gebraucht, ishoditi, und vonhoditi ist das Polnische wychodzić. Uebrigens vergleiche man das Polnische *wy-* mit *wan*, *won*, und dem Deutschen von, (Niedersächs. van) davon. -- Ferner wird durch das *wy-*, der Erfolg ausgedrückt: wyprosić erbitten, wymodlić erbeten, wymodz erzwingen. 3) endliche Vollbringung wytracić ganz und gar vertilgen, *radicaliter*. 4) mit den Reciprocis völlige Gnüge: wyspał się, u. s. w. er hat sich ausgeschlafen, ausgetanzt, ausgelaufen, recht müde gelaufen (vergl. nabiegał się unter *Na-*).

§. 102.

Wz-, *We-*, die Richtung aufwärts:

Im Windischen entspricht dem Polnischen wz gor-, gors-, Windisch gorsruszíti, Poln. wzruszyć aufrühren, Windisch gorskopati, Polnisch wzkopać aufgraben, auflockern.

§. 103.

Ueber *z-*, und *s-*, S. oben §. 29. den Buchst. *S.*

§. 104.

Za-, 1) Aufenthalt durch entgegengesetzte Richtung, z. B. zabiegać vorbeugen, zamurować u. s. w. vermauern, verbauen,

knąć. 2) rozpoczynanie: zaśpieway, zadzwoń, zaczerwienił się. 3) znaczny zapęd czynności: zabrnął, zabłądził, zabłąkał się, zadłużył się, zaczytał się, zapisał się; 4) skutek z wykonania czynności: zarobić, zarobek; 5) działanie na innego: zamawiać, zaklinać, zapisywać skąd. 6) nakoniec spotrzebowanie czegoś: zapisał lub zabazgrał tyle papieru, zaieździł konie.

verſtopfen, verſchließen. 2) Beginnen, z. B. zaśpieway u. ſ. w. fang an zu ſingen, finge los, laute los, zaczerniewił się er fieng an zu erröthen. 3) Bedeutendes Vordringen der Handlung; zabrnął er watete hinein, zabłądził er gerieth in Irrthum, zaczytał się er vertiefte ſich ins Leſen. 4) den Erfolg der vollbrachten Handlung: zarobić verdienen, erwerben, zarobek Verdienſt, Erwerb. 5) Uebergang der Wirkung auf das Object: zamawiać beſtellen, zaklinać beſchwören, zapisywać woher verſchreiben. 6) Aufbrauchen, verbrauchen: zapisał, zabazgrał er hat ſo viel Papier verſchrieben, verſchmiert; zaieździł konie er hat die Pferde zu Schanden gefahren.

Zamknienie.

Te to są prawidła, które mię w badaniach etymologicznych prowadziły. Odniosę trudu mego pochlebną korzyść, ieśli ci, którzy dotąd etymologią za czczą marę i iakąś płonną dowcipu igraszkę poczytywali, uznaią teraz, że to iest nauka i wsparta na pewnych zasadach, i potrzebna do odkrycia prawdziwego znaczenia słów, do okazania stosunku ich do rzeczy, do ustanowienia porządney pisowni; nauka, która z innemi w iedno towarzystwo kojarzy ów węzeł, łączący podług Cycerona wszystkie nauki; która nakoniec zbratana z niemi, i sama się ich pomocą, i one wzaiemną zasila. Albowiem, iż tylko dzieiopisstwo na uwagę wezmę, to zaiste początek narodu iakiego wywodząc, i podpiera etymologiczne wnioski, i równie z nich ma podporę.

Beſchluß.

Dieſe Grundſätze ſind es, die mir bey der Wortforſchung zum Führer dienten. Es würde für mich der angenehmſte Lohn meiner Arbeit ſeyn, wenn von denen, die bisher die Wortforſchung für ein Hirngeſpinſt, für ein Spielwerk des Witzes hielten, dieſer und jener überzeugt werden möchte, auch ſie ſey eine Wiſſenſchaft, auch ſie habe ihre Principien, auch ſie ſey nicht ohne Nutzen, bey Entdeckung der wahren Bedeutung der Wörter, bey Darſtellung ihres Verhältniſſes zu den benannten Gegenſtänden, bey Begründung einer wohlgeordneten Rechtſchreibung; auch ſie werde mit andern Wiſſenſchaften, nach Ciceros Ausdrucke, durch jenes Band verknüpft, wodurch ſie von einander bald Hülfe erhalten, bald einander wieder Hülfe ertheilen. So kann z. B der Geſchichtſchreiber den Urſprung einer Nation nicht erforſchen, ohne die Reſultate der Wortforſchung theils zu beſtätigen, theils zu benutzen.

ROZKŁAD.

Rozdział I.

Wstęp ogólny.

Etymologii przedmiot: rozwaga stosunku istotnych słowa głosek do znaczenia; zaczém od postrzeżeń zaczyna, do wniosków prowadzi §. 1 – 4.

Rozdział II.

O głoskach etymologicznie istotnych.

Tylko pewne głoski w każdém słowie etymologicznie istotne. Jak te rozeznawać? §. 5 – 13.

Rozdział III.

O przemianach spółgłosek istotnych.

Przyczyna tych przemian §. 13 – 14. Zkąd prawidła ich poznawać? §. 15.

Podział I.

Które spółgłoski w które się przemieniaią,

(affirmative).

Inhalts-Anzeige.

Kapitel I.

Allgemeine Einleitung.

Gegenſtand der Wortforſchung: Unterſuchung des Verhältniſſes der weſentlichen Buchſtaben des Worts zu deſſen Bedeutung. Sie fängt von Wahrnehmungen an, und führt zu Schlüſſen §. 1 – 4.

Kapitel II.

Von den etymologiſch weſentlichen Buchſtaben.

Nur gewiſſe Buchſtaben ſind in jedem Worte etymologiſch weſentlich. Wie erkennt man die? §. 5 – 13.

Kapitel III.

Von den Verwandlungen der weſentlichen Buchſtaben.

Urſache dieſer Verwandlungen §. 13 – 14. woher erkennt man die Geſetze derſelben?

I. Abtheilung.

Welche Mitlauter in einander übergehen.

(affirmative).

b §. 16.; *c* §. 17.; *d* §. 18.; *f* §. 19.; *g* §. 20.; *h*. §. 21.; *j* §. 22.; *k* §. 23.; *l* §. 24.; *m* §. 25.; *n* §. 26.; *p* §. 27.; *r* §. 28.; *s* §. 29.; *t* §. 30.; *w* §. 31.; *z* §. 32.

Potrzeba wiedzenia, które się w które nie przemieniaią §. 33-34.

Podział II.

Które spółgłoski w które nie przemieniaią się,

(negative).

Rodział III.

Jak do narzędzi mowy stosuie się zamienność spółgłosek. §. 36-37.

Rozdział IV.

O samogłoskach.

O ich zamienności §. 38. O Polskim *q*, *ę*, §. 39-40. O zamienianiu się spółgłosek w samogłoski i nawzaiem §. 41.

Rozdział V.

Które głoski różnią Polaków od innych Słowian §. 42.

Rozdział VI.

Rozmaite okoliczności, zatrudniaiące etymologiczne dochodzenie.

Przekład szyku głosek §. 43. Przekształcenie całych zgłosek §. 44. Odmiana w przeięciu słów obcych, ich znaczeń §. 45. Wielorakość zrzódeł różnych części tegoż słowa §. 46. Opuszczanie głosek prawdziwie istotnych §. 47-48. Przydatek głosek pozornie istotnych §. 49. Opuszczanie, przydatek, przekształcenie razem w temże samem słowie §. 50.

Rozdział VII.

Pomocy etymologiczne.

Uważanie odmian zaszłych i w pisowni i w znaczeniu słów §. 51. Glossarya §. 52. Idyotyka §. 53. Dyalekta pobratymcze §. 54-58.

Rozdział VIII.

O rozmaitych stopniach pewności etymologicznej.

Naywyższy §. 59. Mnieysze, §. 60-61.

Rozdział IX.

O układzie słownika radykalnego.

Potrzeba i sposób układu iego §. 62. Wzory tego układu z niektórych radyków:

Nothwendigkeit zu wissen, welche nicht in einander übergehen §. 33-34.

II. Abtheilung.

Welche in einander nicht übergehen,

(negative).

III. Abtheilung.

Verhältniß der Verwandelbarkeit der Mitlauter zu den Sprachwerkzeugen. §. 36-37.

Kapitel IV.

Von den Selbstlautern.

Ihre Verwandelbarkeit §. 38. Das Polnische *q*, *ę*, §. 39-40. Uebergang der Mitlauter in Selbstlauter, und umgekehrt §. 41.

Kapitel V.

Welche Buchstaben unterscheiden den Polen von den übrigen Slaven? §. 42.

Kapitel VI.

Mancherley Schwierigkeiten, mit denen der Wortforscher zu kämpfen hat.

Versetzte Ordnung der Buchstaben §. 43. Umformung ganzer Sylben §. 44. Veränderte Bedeutung aufgenommener fremder Wörter §. 45. Mehrere Quellen der verschiedenen Theile ein und eben desselben Worts §. 46. Auslassung wirklich wesentlicher Buchstaben §. 47-48. Zusatz scheinbar wesentlicher Buchstaben §. 49. Auslassung, Zusatz, Umformung zugleich in einem Worte §. 50.

Kapitel VII.

Etymologische Hülfsmittel.

Studium der in Schreibart und Bedeutung der Wörter vorgegangnen Veränderungen §. 51. Glossarien §. 52. Idiotica §. 53. Verschwisterte Mundarten §. 54-58.

Kapitel VIII.

Verschiedene Grade der etymologischen Gewißheit.

Höchster Grad §. 59. Geringere, §. 60-61.

Kapitel IX.

Verfertigung eines Wurzelwörterbuchs.

Bedürfniß und Einrichtung desselben §. 62. Proben der Einrichtung desselben an einigen Wurzeln:

M-r §. 63.; *m-g : m k* §. 64.; *l-c : l-s : l-z* §. 65.; *ch-r* §. 66.; *p-r* §. 67.; *t-k* §. 68.; *ch* §. 69.

Pierwiastkowe słowa z iedney spółgłoski §. 70. Samogłoski poiedyncze ze znaczeniem §. 71. Sądzenie o bliskości lub odległości języków z radyków §. 72. Onomatopeika, czyli słowa naśladuiące odgłosy w naturze. §. 73.

Stammwörter aus einem Mitlauter bestehend §. 70. Einzelne Wortbedeutung habende Selbstlauter §. 71. Beurtheilung der nähern oder entferntern Verwandtschaft der Sprachen aus den Wurzeln §. 72. Onomatopöica, oder den gehörten Schall nachahmende Wörter §. 73.

-(-)o(-)-

Rozdział X.

Ostateczne zamiary etymologii.

Wzór w języku rozsądnego naśladownictwa natury §. 76. Zastanawianie się nad pierwiastkami różnych języków, przez się, a nawet i w pochodzących słowach do siebie podobnemi §. 77. Slad wpływu na nasz język postronnych §. 78 - 81.

Rozdział XI.

O przybyszowych częściach słów.

Potrzeba rozważania ich etymologicznego §. 82.

Podział I.

O zakończeniach

Deklinacyy czyli spadkowań §. 83. Koniugacyy czyli czasowań §. 84. Deminutywów czyli zdrobniałych słow §. 83. Potrzeba dokładnego rejestru zakończeń z wytknięciem znaczenia każdego we względzie etymologicznym §. 86.

Podział II.

O Przyimkach, czyli prepozycyach przydatkowych.

Do - §. 88.; *Na* - §. 89.; *Nad* - §. 90.; *O* - §. 91.; *Od* - §. 92.; *Po* - §. 93.; *Pod* - §. 94.; *Prze-*, *Przed* - §. 95.; *Przy* - §. 96.; *Roz* - 97.; *S* - §. 98.; *U* - §. 99.; *W* - §. 100.; *Wy* - §. 101.; *Wz-*. *Ws* - §. 102.; *Z* - §. 103.; *Za* - §. 104.

Zamknienie.

Etymologia uważana iako umieiętność, i w związku z innemi umieiętnościami.

Kapitel X.

Höchste Zwecke der Wortforschung.

Erörterung vernünftiger Nachahmung der Natur in der Sprache §. 76. Beachtung der Aehnlichkeit nicht nur der Stammwörter, sondern auch ganzer Reihen von Ableitungswörtern in ganz verschiednen Sprachen §. 77. Aufsuchung des Einflusses fremder Sprachen auf die unsrige §. 78 - 81.

Kapitel XI.

Zufällige Wortheile.

Nothwendigkeit sie etymologisch zu erwägen §. 82.

I. Abtheilung.

Von den Endigungen.

Declinations-, §. 83. Conjugations-, §. 84. Deminutivs-Endigungen, §. 85. Nothwendigkeit eines vollständigen Verzeichnisses der Endigungen, mit Bestimmung der Bedeutungen eines jeden in etymologischer Hinsicht §. 86.

II. Abtheilung.

Von den Zusatzvorwörtern.

Do - §. 88.; *Na* - §. 89.; *Nad* - §. 90.; *O* - §. 91.; *Od* - §. 92.; *Po* - §. 93.; *Pod* - §. 94.; *Prze-*, *Przed* - §. 95.; *Przy* - §. 96.; *Roz* - 97.; *S* - §. 98.; *U* - §. 99.; *W* - §. 100.; *Wy* - §. 101.; *Wz-*. *Ws* - §. 102.; *Z* - §. 103.; *Za* - §. 104.

Beschluß.

Die Wortforschung, als Wissenschaft, im Zusammenhange mit andern Wissenschaften.

OBJASNIENIE PRZYWIEDZIONYCH DYALEKTOW I JĘZYKOW.

Bh., *Boh.*, lub też z początku dzieła *Cx.*, znaczy *Bohemice*; t. i. po Czesku; Zebrałem wyrazy tego dyalektu z dzieła pod tytułem:

Franz Johann Tomsas vollständiges Wörterbuch der Böhmisch-, Deutsch- und Lateinischen Sprache, mit einer Vorrede von Joseph Dobrowsky. Prag 1791. 8. Miałem tego dzieła exemplarz, pomnożony w manuskrypcie przypiskami J. Pana *Złobickiego* Sekretarza Nadwornego w Wiedniu, z których nietylko znaczna liczba słów Czeskich i znaczeń, jakich dotąd w drukowanych słownikach Czeskich brakowało, memu dziełu przybyła; lecz nad to wiele słów *Morawskich*, *Słowackich*, *Szląskich*, które JP. *Złobicki*, iako uczony i rozsądny badacz języków, od Czeszczyzny rozróżnić potrafił. Przedmowa zaś J. X. *Dobrowskiego* do słownika *Tomsy*, służy nielako za wstęp do Etymologii Słowiańskiey, którey, że ia wiele w tey mierze światła winienem, nie tylko chętnie, lecz i z naywiększą wdzięcznością wyznaię. Nad to miałem sobie od JP. *Złobickiego* pozwolony manuskrypt niedrukowanego dotąd słownika Czeskiego, nad którym sławney pamięci *Rosa*, zmarły w Pradze 1618 trzydzieści lat pracował.

Bs., *Bosn.*, t. i. *Bosnice*; dyalekt, którym mówią w Bośnii. Czerpałem go z następuiącego dzieła:

„Blago iezika Slovinskoga, illi Slovnik u komu izgo„varaju se rjeci Slovinski, Latinski i Diacki – labore P. Jacobi *Micalia* S. J., sumptibus S. Congr. de Propagand. fid. Laureti 1649. 8. – Ze słownik ten, chociaż na tytule nosi imię ogólne Słowiańskiego, czyli Illiryckiego, szczególnie iest Bośnieńskim, świadczą słowa samego autora: „Cosi anco sono molti i varii li modi di parlare in „lingva illirica, ma ogn' un dice, che la lingua *Bosnese* „sia la piu bella; perciò tutti li scrittori Illirici dove„rebbero affettarla nel scriuere; il che hó procurato di „far io in questo dittionario.“ Tak każdy swóy towar chwali; chociaż i prawda, że dyalekt Bośnieński iest ieden z naypięknieyszych. Słownik *Micali* pracowicie bardzo zrobiony; ale iak nayfatalniey drukowany. Ortografia zupełnie Włoska.

Cerk., lub *Eccl.*, *Ec.*, Cerkiewny dyalekt, czyli *Ecclesiastica*, w którym księgi Słowiańskie obrządku Greckiego są pisane. Zbierałem go z dykcyonarza pod tytułem:

Лексиконъ трезычный, λεξικον τριγλωττον, Dictionarium trilingue, Slavon., Graec. et Lat., – drukow. w Moskwie mieście, na rozkaz Piotra Alexewicsa 1704. 4. Pod przedmową podpisany Theodor *Polykarp*, dyrektor drukarni Moskiewskiey.

Drugie źrzódło dla mnie było:

Церковный Словарь, – сочиненный Петромъ Алексѣевымъ. – въ Санктпетербургѣ 1794. 3 Voll. 8. – Nieoszacowane to dzieło zawiera wiele pięknych objaśnień dawney matki Słowiańskich dyalektów; atoli nie obeymuie całych obrębów języka, gdyż się samemi tylko kościelnemi wyrazami zatruduia, i w tym gatunku więcey iest dykcyonarzem rzeczowym, niż słownikiem językowym.

Crn., *Carn.*, Carniolice, po Kraińsku, dyalekt którym mówią w Karnioli, mało się różniący od sąsiedzkiego Windyyskiego, o którym niżey. Piérwszym stwórcą grammatologii Kraińskiéy był Adam *Bohorizh*, ku końcowi 16go wieku. On ałowiem piérwszy wytykał stosunki głosek Kraińskich do Łacińskich, on za przykładem wielkiego swego nauczyciela Filippa Melanchtona, na wzór tegoż Greckiéy grammatyki, składał grammatykę Kraińską pod tytułem:

„Adami *Bohorizii* horulae arcticae subcisivae, de La„tino-Carniolana literatura ad Latinae linguae analogiam „accommodata; unde Moscoviticae, Ruthenicae, Pol. „Boh. et Lusat. linguae, cum Dalm. et Croat. cognatio „facile deprehenditur; cum tabb. ad Cyrill. et Glagol. „Ruth. et Moscov. orthogr. Vitebergae 1584. 8.

Z nowszych zaś dzieł ten dyalekt czerpałem z następuiących:

„Tu malu besedishe treh jesikov,“ d. i. das kleine Wörterbuch in drey Sprachen; consecr. P. *Marcus* a S. *Antonio* Paduano, Augustin. discalc. Laibach 1782. 4. Jest to tedy Kraińsko-Niemiecko-Łaciński słownik; do którego iako dopełnienie należy ieszcze:

„Glossarium Slavicum, in supplementum ad primam „partem Dictionarii Carniolici. Vienn. 1792. 4.

Nakoniec korzystałem też z tegoż O. Marka Grammatyki, którey tytuł:

„Krainska Grammatyka, d. i. die Krayneriſche Gram„matik, v. Marcus a S. Antonio Paduano, Augustiner „Barfüßer, der arbeitsamen Gesellschaft in Laybach Mit„glied. Laybach 1783. 8.

Cro., *Croat.*, *Kroat.*, dyalekt Kroatski, używany w Kroacyi, czerpałem z słownika, którego tytuł:

„Dictionar ili Réchi Szlovenszke z vexega ukup zebra„ne; u red posztaulyene, i Diachkemi zlahkotene; tru„dom Jurja *Habdelicha*, Masnika tovarustva Jesusov; na „pomoch napredka u Diachkom navuku skolneh mladen„czeu Horvatszkoga i Szlovenszkoga naroda. Stampar w „Nemskom Gradczu. 1670. 8.

Dokładnieyszy od niego iest:

„Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica „et Hungarica, – ab Andr. *Jambresich* S. J. Zagoriensi. „Zagrab 1742. 4.

Oprocz słów Kroatskich, z szacowanego dzieła tego, wybrałem też i słowa *Węgierskie*, związek z Słowiańszczyzną maiące. – Grammatyki zaś Kroatskiey używałem, ktorey tytuł:

„Kroatische Sprachlehre, von Franz *Kornig*, Lehrer zu „Agram. Agram 1795. 8.

Dalm., *Dl.*, Dalmacki dyalekt w Dalmacyi; znayduie się zamknięty w dziełach następuiących:

„Dictionarium quinque nobilissimarum Europae lin„guarum, Lat. Ital. Germ. Dalmaticae et Hung. Venet. 1595. 4.

„Dictionarium septem diuersarum linguarum, videlicet „Lat., Ital., Dalmat., Boh., Pol., Ger. et Hung. – stu„dio Petr. *Lodereker*. Prag. 1605. 4.

Nayszacownieysze, bo nayobfitsze a razem naygruntownieysze moiém zdaniem iest:

„Joann. *Bellosztenëcz* D. Pauli Pr. Eremitae, Gazo„phylacium, s. Latino – Illyricorum onomatum Aerarium. „Zagrabiae 1740. 4.“ Prawdziwy skarbiec ten oprócz słów Kroatskich, zawiera Dalmackie, Slawońskie, Turecko-Slawońskie i pomorskie, to iest, na brzegu morza Adryatyckiego używane, ściśle wszędzie różnice ich wytykaiąc.

Rag., *Rg*, Raguzański dyalekt, cieniowanie Dalmackiego i Bośniackiego; źrzódłem iego dzieło następuiące:

„Dizionario Italiano – Latino – Illirico, – opera del P. „Ardelio della *Bella* S. J. in Venezia 1728. Fol. min. – Z przedmowy przytaczam własne autora słowa: „Il dia„letto, di cui mi servo si è il Bosnese e l' Raguseo; gli autori che cito, sono Ragusei e Dalmati.“ Zbliża się zatém bardzo do *Micali* i *Bellosztenëca*.

Ross., *Ross.*, Rossyyski ięzyk, lub iak ia go tu uważam, dyalekt Rossyyski, zebrałem z następuiących słowników:

Россійской Лексиконъ изданный Яковом Родде, Deutsch-Russisches Wörterbuch von Jacob Rodde. Riga 1784. 8.

Daleko zaś dokładnieyszy iest:

Словарь Немецко-Россійскій и Россійско-Нѣмецкій, стараніемъ Іоганна Гейма, въ Ригѣ 1795–1800. 8. 4 Voll.

Jeszcze dokładnieyszy iest tegoż J. P. *Heyma* dzieło pod tytułem:

Новый Россійско-Французко-Нѣмецкій Словарь. Москва 1800–1802. 4. 3 Voll.

Naywiększą zaś ma powagę:

Словарь Академіи Россійской, Słownik Akademii Rossyyskiey. w Peterab. 1789. 4. 6 Voll.

Sla., *Slav.*, Slawoński dyalekt w Slawonii; wiele wyrazow zawiera wyżey opisane dzieło *Bellosztenecza*; nad to użyłem do tego dyalektu Grammatyki pod tytułem:

„Nova Slavonska i Nimacska Grammatika, – von Ma„thias Ant. *Relkovich*, K. K. Oberlieutn. bey d. Slavon. „Infanterieregimente. Wien 1789. 8.

Slo., *Slov.*, Słowacki dyalekt, używany w Węgrzech, w okolicach Przezburga i t. d. Uczynić tu zastanowienie muszę nad tą okolicznością, iż Słowacy Protestanci, ile z Czech pochodzący, bardzo się do Czeszczyzny przybliżaią, tak daleko, że za cechę dobrego pisania swoim ięzykiem, maią trzymanie się przepisów i prawideł języka Czeskiego; Katolicy zaś przeciwnie. Osobliwie od czasu Cesarza Józefa powstała bardzo gorliwa o odosobnienie swego dyalektu od Czeskiego partya Katolicko-Słowacka, z ktorey pismami swemi naywięcey słynie *Bernolak*. Korzystałem z następuiących iego dzieł:

„Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum, „– cum linguae Slavonicae per Hungariam usitatae or„thographia. Posonii 1787. 8.

„Etymologia vocum Slavicarum, – ab Ant. *Bernolak*. „Tyrnav. 1791. 8.

„Grammatica Slavica, auctore Ant. *Bernolak*. Poson. „1790. 8.

Z dawnieyszych zaś, a to Protestantskich dzieł, użyłem:

„Christ. Cellarii liber memorialis, interpretatione Hun„garica et Bohemica completatus a Mathia *Belio*. Leut„schoviae 1735. 8. Chociaż na tytule iest *Bohemica*, atoli nawet mieysce wydania skazuie, że tu czystéy Czeszczyzny szukać nie potrzeba; i za zdaniem Czechów, doskonale znaiących swóy ięzyk, liczę to dzieło do języka Słowackiego.

Sor., *Sr.* 1. *et* 2. Sorabica Superior et Inferior; w Luzacyi, znaczna różnica zachodzi między mową *Sorabską* wyższego Xięstwa, a tą, ktorey w niższym używaią. Pierwszą czerpałem z ksiąg następuiących:

„Dicaecalia seu Orthographia Vandalica, d. i. Wendi„sche Schreib- und Lesclehre, auf das Budissinische Idioma „gerichtet, durch Zachariam *Bierling*. Budissin 1689. 8.

„Wendische Grammatica, nach dem Budissinischen Dia„lecte; von Georgio Mathaei. Budissin 1721. 8.

„Principia linguae Wendicae, quam aliqui Vandali„cam vocant. Pragae 1679. 8. (autor Jacobus *Ticinus*. „S. J.).

„Vocabularium Latino-Serbicum, to wo Waczenskich „swowow na Serbsku rěcj pjewożeno, wot M. Juriya „Hauštena Swotlika, Kapitula w Budeschine Se„niora. w Budesch 1721. 8.

„M. Abrah. *Frencel* de originibus linguae Sorabicae. „Budissin. 1693. 4. tudzież *Frencel* in Scriptoribus re„rum Sorabicarum.

Na dyalekt niższéy Luzacyi dostarczało mi materyałów dzieło następuiące:

„Niederlausitzische Wendische Grammatica, von M. Jo„hann Gottlieb Hauptmann. Lübben 1761. 8. Dzieło to, zawiera oprócz postrzeżeń grammatycznych, dosyć dostateczny zbiór słów w téy krainie używanych.

Weg., *Hung.*, *Hg.*, Węgierskie słowa te tylko umieściłem, które związek iaki z Słowiańszczyzną wydaią, a to z dzieł wyżéy wspomnionych *Jambressicha*, *Bela* i t. d. z resztą ostrzegam, że ięzyk ten bynaymniéy do Słowiańskich nie należy.

Vind., *Vd.*, Windyyski dyalekt w Styryi i t. d., sąsiad bliski Krainskiego, przeto częstokroć od niego nierozdzielny; znayduie się w tych dziełach:

„Dictionarium 4 linguarum Germ. Lat. Illyr., quae „vulgo Sclavonica appellatur, et Ital.; auctore Hieron. „*Megisero*, impressum 1592. Graecii; nunc opera AA. „RR. PP. S. J. Clagenfurt 1744. 8.

„Grammatica oder Windisches Sprachbuch, mit einem „Vocabulario. Clagenfurt 1758. 8.

„Slovenska Grammatyka, oder Georg Sellenko's „Wendische Sprachlehre, in Deutsch- und Wendischem „Vortrage. Zilli. 1791. 8.

„Wendische Sprachlehre, von Oswald Gutsmann. „Klagenfurt 1799. 8.

Tyle co do dyalektów Słowiańskich; względem innych ięzyków, do których częstokroć w badaniach moich wyboczyłem, mniéy potrzebném zdaie mi się wyliczanie ich słowników; skrócenia także tych ięzyków imiona zdaią się dosyć do domyślenia łatwe, n. p. że *Angl.* znaczy po Angielsku, *Hebr.* albo *Hbr.* po Hebraysku, *Lit.* po Litewsku, *Hisp.* po Hiszpańsku, *Ital.*, lub *It.*, Italice, po Włosku, tak iż dłużéy nad temi szczegółami rozwodzić się nie potrzeba; a raczéy już przystąpić do poczytu pism narodowych, w dziele tém przytaczanych.

POCZET PISM POLSKICH, W SŁOWNIKU PRZYTACZANYCH.

ANDRZ. Andrzey czyli Jędrzéy *Kochanowski*, tłumacz Eneidy Wirgiliusza, która się cytuie z edycyi Polskiego Wirgiliusza przez Z.łoskiego wydanéy. 1754. Warsz. 4.

AIGN. CEG. *Aignera* Cegielnia.

A. CZTR. *ob.* Czartoryski.

ALB. – Wyprawa plebańska *Albertusa*. Krak. 1696. 4. wiersz Gotsk. druk.

ALBERTUS z woyny. 1596. 4. id.

ALBERTR. X. Bisk. *Albertrand*. dzieie Rzymskie.

– rozprawy; z Zabaw przyj. i pożyt.

– mowy; z rocznika Towarz. Prz. N.

ALG. *Algebra* Narodowa (X. Gawrońskiego).

ANAKR. *Anakreon* Polski. w Warsz. 1774. p. Naruszewicza.

ARCH. *Archelia*, t. i. nauka o strzelbie. w Lesznie 1643. fol. z Niemieck. przełoż. p. Jana Dekana.

ARYT. *Arytmetyka* Narodowa (X. Gawrońskiego).

AUSZP. Kidorya o jedenastu tysiącach dziewic. 1674. 4. p. X. Kaz. *Auszpurgera*, wiersz, Gotsk. dr.

A. ZAMO Zbior praw sądowych, p. Andrzeia *Zamoyskiego*. w Warsz. 1778. fol.

BACH. Mąż doskonały Epikteta, wiersz. 1652. Krak. przez *Bachowskiego*.

BALD. *Balde* sen żywota ludzkiego, wiersz Druźbickiego, cf. Libicki.

BALS. X. *Balsama* kazania niedzielne, świętalne, przygodne.

BANIAŁ. Baniałka, wiersz wydany w zbiorze pod tytułem. Antypasty małżeńskie. Krak. 1736.

BARDZ. Odrodzona w oycz. ięz. Farsalia; Tłumaczenie Lukana przez *Bardzińskiego*. w Oliwie 1691. fol. wierszem.

– Seneki tragedye 1696. 8. wierszem. w Toruniu.

– *Boecyusz*. wierszem i prozą. 8. w Toruniu 1694. 8.

– *Lucyan* o podagrze. 4.

BAZ. Historya o srogiem prześladowaniu kościołów. 1567. fol. Gotsk. druk. p. *Cypryana Bazylika*.

– tegoż żywot Skanderbeka. fol. Gotsk. druk.

– *ob.* Modrzewsk. Rzplta.

BZR. DEK. Dekret abo wyrok Astrologski przez *Bernata* z Krak. 1605. 4.

BIBL. GD. Biblia Luterska, wydana w Gdańsku 1632. 8.

BIAŁ. X. Marc. *Białobrzeskiego*, bisk. Kamien., Postylla. 1581. fol. Gotsk. druk.

– tegoż katechizm. 1567. 4.

BIAŁOB. *Białobockiego* odmiana sfery Kozackiéy. 1653. 4. wiersz.

– Klar męstwa Wiśnowieckiego. 1649.

– Hymny. 1648.

– Zegar. 1661. 4.

– Pogoda iasna oyczyzny. 1650.

– Brat Tatar. 1652. 4.

BIEL. Marcina *Bielskiego* Kronika Swiata. 1564. fol.

– mnieysza. in 4to.

BIEL. Kronika Polska; z Zbioru dzieiopisów Polskich, w 4 tomach. w Warsz. 1767. fol.

– seym niewieści. 1595. 4. Krak. wiersz.

– sen majowy 1590. 4. wiersz.

BIELAW. Myśliwiec. 1595. 4. wiersz Gotsk. druk. p. Tomasza *Bielawskiego*.

BIES. Biesiady rozkoszne Baltyzera. 4. wiersz Gotsk. druk. sine anno.

BIRK. X. Dominik. *Birkowskiego* kazania Niedzielne. 1623. f.

– żywot S. Dominika. 4. w Krakowie. 1626. 4.

– exorbitancye Ruskie. 4. 1633.

– Kawaler Maltański Srzedziński. 4. w Krakowie 1623.

– Kazania obozowe. 4. 1623.

– Książe Krzysztof Zbarski. 4. w Krakowie. 1627.

– o exorbitancyach. 4. w Warsz. 1632.

– głos krwi Jozafata Koncewicza. 4. w Krak. 1629.

– Krzyż Kawalerski. 4. w Warsz. 1625.

– Stefan Chmielecki. 4. 1632. w Warsz.

– Kwiaty koron niebieskich. 4. w Krak. 1633.

– Jan Karol Chodkiewicz. 4. 1627.

– na pogrzebie Skargi. 4. w Krak. 1613.

– Jozue za kolędę dany. 4. 1613.

– Syn koronny. 4. w Krak. 1613.

– podziękowanie za uspokoienie z Cesarz. Turecc. 4. 1621. w Krak.

– Kantymir Basza. 4. w Warsz. 1624. (wszystko to są pojedyncze kazania przygodne, dla stylu, a czasem nawet i dla rzeczy objętych ważne).

BŁAŻ. – Marcina *Błażewskiego* tłumacz rokoszowy. 1607. 4. wiersz.

– Eneasz. 1606. wiersz. 4.

BOGUSŁ. Henryk VI, komed. Woyc. *Bogusławskiego*.

– z Teatru u Dufoura wydan.

BOH. Djabeł w swoiéy postaci Jana *Bohomulca*.

– prognostyk.

– Komedye Franciszka *Bohomulca*.

– życie Jana Zamoyskiego. w Warsz. 1775.

– – Jerz. Ossolińsk. w Warsz. 1777. 2 Voll. 8vo.

BOT. NAR. *Botanika* dla szkół narodowych (Czempińskiego). w Warsz. 1785. 8.

BRATK. Daniel *Bratkowski* świat po części przeyrzany. 1697. 4. wiersz.

BRUD. X. Zygm. *Brudeckiego* cztery rzeczy człowieka ostateczne; z Radera. 1648. wiersz.

BRZOST. Du Hamel duch gospodarstwa przez *Brzostowskiego*. 8. 2 Voll.

BRZOZ. X. Walent. z *Brzozowa* Kancyonał, z Czesk. przełożony. 1554. w Królewcu, fol.

BUDN. Bieniasza *Budnego* Cycero o starości, przyjaźni i t. d.

– Krotkie a węzłowate powieści, apophtegmata.

– Szymona *Budnego* biblija, w druk. Kawieczyńskiego, 1572. 4.

BUD. WIEY. *Budownictwo wiéyskie* (X. Switkowskiego). w Warsz. 1782. 8.

BURL. *Burleszki* albo żarty dla poczciwych kompanów. 1649. 4. wiersz. Got. dr.

BZOW. X. Abrama *Bzowskiego* (Bzowiusza) rożaniec. 4. Gotsk. dr.

CALL. *Callitectonica*, o architekturze, po łac., z Polsk. dykc. fol. Posn. S. J. 1678.

CEN. *Cena* pieniędzy, jaka bydź ma. 1631. 4.

CEREM. *Ceremonie* kościoła Rzymskiego. 2 tomiki. 8.

CHEŁCH. Henryk *Chełchowski*, bóg oczłowieczony. 1644. 4. wiersz.

– poprzysiężony pokóy. 1635. wiersz. 4.

CHEŁM. Prawo Chełmińskie. 4.

CHMIEL. X. *Chmielowskiego* Ateny. 4 Voll. 4.

CHOD. GES. X. *Chodaniego* tłumaczenie sielanek Gesnera. w Krak. 8. wiersz.

CHODK. KOST. Stanisław Kostka, wiersz X. *Chodkiewicza*. 4.

CHODK. Manuskrypt *Chodkiewicza* o woynie Moskiewskiéy.

CHROŚC. Woyc. *Chrościńskiego* Job cierpiący. w Warsz. 1704. 4. wiersz.

– Zbiór krótki duchownych zabaw.

– Pharsalia Lukana. 1690. w Oliwie. fol. b) kontynuacya. 1693. fol.

– Owidyuszowe rozmowy listowne. 1733. 4.

CHRZYSZT. Mikołaia *Chrzysztoporskiego* Niniwe. wiersz. 1572. 4.

CN. *Cnapius*, *Knapski*, thesaurus. w Krak. 1641. fol.

– Synonyma ed. Kollacz. Vars. 1780. 4.

– Adagia. Cracov. 1632. 4.

COMP. MED. *Compendium Medicum*, t. i. Krotkie zebranie chorób. 1767. Częstoch. 8.

CRESCENCYUSZ księgi o gospodarstwie 1549. fol. tłumacz. Trzecieskiego.

CYANK. X. A. *Cyankiewicza* Logika. 1784. 8. w Krak.

CZACK. Tadeusz *Czacki*; notatki w rękopismie udzielone.

– o Litewskich i Polskich prawach. w Warsz. 1801. 4. 2 Voll.

– o dziesięcinach.

CZAHR. Ad. *Czahrowskiego* treny. 1588. wiersz.

CZART. J. O. Xcia Adama *Czartoryskiego* notatki w manuskrypcie mi udzielone.

– panna na wydaniu, Komedya.

– Kawa, Komedya.

CZECH. Marcina *Czechowica* nowy testament, 1577. 4.

CZERW. *Czerwiakowskiego* narzędzia cyrulickie. w Krak. 8.

– o szlachetności chirurgii. 4.

CZIACH. *Cziachowski* o przypadkach białychgłów brzemiennych. w Krak. 4. Gotsk. dr.

DAMBR. X. *Dambrowskiego* Kazania. w Lipsku. 4.

DAR. X. Jana Kaz. *Darowskiego* lot gołębicy. Kalisz. 1665. 8. wiersz.

DMOCH. Franc. *Dmochowskiego* sąd ostateczny. w Warsz. 1785. 8.

– sztuka rymotwórcza. w Warsz. 1788. 8.

– Iliada Homera.

DOW. *Dowód* iasnéy szkody z cudzoziemskich pieniędzy. 1645. 4.

DUB. *Dubińskiego* prawa miasta Wilna. 1788. fol. w Wiln.

DUDZ. *Dudzińki* zbiór rzeczy potrzebniéyszych do wydoskonalenia języka. w Wiln. 1776. 8.

DUNCZ. X. Stanisl. *Dunczewskiego* herbarz. 2 Voll. fol.

– o starostwach.

DWOR. Co nowego, abo *dwor*, p. Trztyprztyckiego. 4. dr. Gotsk.

DYAR. *Dyaryusz* Grodzień. seymu 1784. fol. w Warsz. 1785.

DYKC. MED. *Dykcyonarz* powszechny *Medyki*, Chirurgii i t. d. 1788. 8. 9 Voll.

DYKC. G. *Dykcyonarz Geograficzny*. 1782. 3 Voll. 8.

DZWON. Jana *Dzwonkowskiego* statut, artykuły, iak sądzić łotry i kuglarze. 4. wiersz. Gotsk. dr.

ERAZ. *Frazma* Roterodama dworstwo obyczaiów. 1674. 8. Gotsk. dr.

– księgi, które zowią język. Gotsk. dr. 8. w Krak.

ERN. *Ernesti* słownik Niemiecko-Polski. 8.

EYSS. *Eyssymont* wierszyki moralne.

– z zabaw przyiemn. i pożyt.

– tłumacz. wierszów łac. Konarskiego.

EX. *Examen* weryfikacyi. 4to. dr. Gotsk. cf. Weryfikac.

FALIB. *Falibogowski* dyskurs o marnotractwie i zbytku. 1626. 4.

FALISS. *Falissowsk.* tłumacz. Florusa dziciów Rzymskich. przedrukowany w Wiln. 1790. 8.

FARN. *Farnovius* o fałszywey wierze. 4. dr. Gotsk.

FARR. *Farrago* Juris Joan. Cervi Tucholiensis. 8. na końcu z słowniczkiem terminologii prawnéy.

FORS. *Forsyth* choroby drzew. w Warsz. 1791. 8.

FR., FRED. *Fredra* przysłowia. w Warsz. 1769. 8.

– Konsyderacya koło porządku woiennego.

FUND. *Fundamenta* wiary, 4to. druk. Gotsk.

FUR. Stefana *Furmana* astrosophiczne uważanie powietrza. Gdańsk. 1664. 4.

GALAT. *Galatowskiego* alphabet heretyków. 4.

GALL. CYW. Ustawy *Cywilne* dla *Galicyi* zachodniéy. 1797. 8.

GAW. *Gawińskiego* sielanki, z wydania Sielanek Polsk. p. Gròlla. 8.

– treny na śmierć Xięskiego. 4.

GAZ. *Gazeta* Narodowa i obca. w Warsz. 4 maj. 1791.

– Gazeta rządowa. 1794.

– Gazeta Krakowska.

– Gazeta Warszawska.

GEN. X. Jakóba *Gdańskiego* hymny. w Gdańsku. 1619. 8.

GEMM. *Gemmae* Latinae, przysłowia Jgnatii a S. Stanislao (Zawadzki). 1720. Vars. 8.

GEOM. *Geometrya* narodowa l' Huiliera p. X. Gawrońsk. 2 Voll. 8. w Krak. 1785.

GIL. X. *Gilowskiego* wykład katechizmu. 4to. dr. Gotsk.

– Postylla czyli kazania, składaiące czwartą część Postylli Grzegorza z Zarnowca. fol.

GLEIZ. *Gleizowny* pierwiastki, we Lwowie. wiersze. 8.

GLICZ. Erasm. *Gliczner* oracya Isocratis. fol.

– książki o wychowaniu dzieci. 8. druk. Gotsk.

GOL. X. *Golański* o wymowie i poezyi. 8. w Wiln. 1788.

GORN. Łukasza *Górnickiego* dworzanin. 4to, Gotsk. druk., toż in 8vo, 2 tomiki, w Warsz.

– Seneka o dobrodzieystwach, 4to druk. Gotsk.

– o elekcyi, wolności i t. d. rozmowa, czyli Włoch. 4. z dzieie. 4. w Warsz. 1754.

GORN. Demon Socratis. 4. 1624.
- Barklaiusza paracnaesis.
GĄS. ZW. *Gąsiewskiego* zwierciadło, nikomu nie pochlebiające. 1695. 4.
GOSŁ. Stanisława *Gosławskiego* castus Joseph.
- Ad. Gosławski odpowiedź na obronę kazania Skargi przez Ostrowsk.
GOSZC. *Goszkowskiego* góry złote. 1262, 4.
GOSTOM. EK. *Gostomskiego* ekonomia. 1644. fol. druk. Gotsk.
GROCH. Stanisława *Grochowskiego* wiersze. 4. w Krakow. 1608.
- Miłe zabawy, tłumacz: Tomasza a Kempis. Krak. 1611. 4.
GRODZ. *Grodzwagnera* dyskurs o cenie pieniędzy. 1631. 4.
GROICK. *Groickiego* obrona sierot, 4to. druk. Gotsk. cf. Saxon.
GRZĘBSK. *Grzępski* geometrya 1566. druk. Gotsk. w Krak.
GWAGN. *Gwagnina* kronika, tłumaczenia Paszkowskiego; z zbioru dziejopisów Warsz. fol.
HAUR. *Haura* skład abo skarbiec ekonomii; edyc. trzecia; w Krak. 1693. fol.
- ekonomia generalna. ib. fol.
HERB. *Herburta* statut Polski. fol. druk. Gotsk.
- główne o wierze artykuły. 4to.
HIPP. *Hippika*, nauka o koniach. fol. p. Moniwida na Dorosiach. w Krakowie.
HOR. *Horacyusza* pieśni, tłumaczenia różnych, w Warsz. 1788. 8. 2 Voll. p. Naruszewicza. cf. Libick., Petryc., Korytyńsk.
- Horacyusza satyry. Viln. 1784. 8.
HORT. *Hertela* odpowiedź.
- nauka.
- lekarstwo (pisma teologiczne).
HUB. *Hube* wstęp do fizyki, w Krak. 1788. 8.
- Fizyka.
HUL. OW. *Hulewicza* Owidyuszowe elegie. 8 min. wiersz.
JABŁ. Xcia Jana *Jabłonowskiego* Telemak. 1726. f. wiersz. w Sandom.
- Ezop. 1751. 8. w Lipsku.
- pamiętne uprowadzenie z Bukowiny. 1745. 4. wiersz.
- Ester, Judyt, Zuzanna; 4. 1747. wiersz.
Joz. Alex. Xże *Jabłonowski*, Ostafi. fol.
- Heraldyka. 4. we Lwowie 1742. 4.
- dziejopis starożytny z Rollina. 4.
JAG. J. J. *Jagodyńskiego* wybawienie Rugiera. Krakow. 1628. 4.
- Grosz. Krak. 1705. 4.
- pieśni Katolickie. w Krak. 1695. 4.
JAK. Woyciecha *Jakubowskiego* bayki Ezopowe. 1774. 8. w Warsz.
- z Zabaw przyj. i pożyteczn.
Józef *Jakubowski* krotki zbiór historyi Greckiey.
- - nauka Matematyki. 8.
- nauka Artyllieryi. 8.
JANISZ. *Janiszowskiego* nauka umierania.
- wzor Rzpltey rządney.
- Bessaryon, o pochodzeniu ducha S.
- poselstwo Węgierskich posłów.
- Malaspiny oracya o *Lidze*.

JANUSZ. Orzechowskiego *Olsza* na Turki.
- *Nowy Charakter* Polski *ob.* Nowy Charakt.
- Statut. fol. (cf. Podworzecki).
JER. ZB. *Jerozolimy* Zburzenie (Leonarta z Urzędowa).
- przedruk. koszt. Karakiewicza.
JEZ. WYR. X. *Jezierskiego* wyrazy. 8.
JEŻ. Władysł. Stan. *Jeżowskiego* Ekonomia wierszem. 4. w Krak. 1648.
J. KCHAN. Jana *Kochanowskiego* dzieła. w Krak. 1639. 4.
- Psałterz. w Krak. 1629. 4.
- Fraszki. w Krak. 1639. 4.
- Fragmenta. ib. eod.
INSTR. C. L. *Instruktarz* Celny Litewski.
JUNDZ. X. *Jundzilla* opisanie roślin w W. X. Lit. 1791. 8.
- początki botaniki. w Warsz. 1805. 8. 2 Voll.
JURK. Jana *Jurkowskiego* chorągiew Wandalinowa. 1607. 4.
- Lutnia na wesele Zygm III.
JUROW. *Jurowiusz* pogrzeb Mikołaia Paca. 1595. wiersz. w Krak. 4.
JŻYCK. X. *Jżycki* tłumacz. Horacyusza satyr, z Zabaw przyj. i pożyt.
KĄCK. *Kąckiego* nauka o pasiekach. 1631. 4. Lublin.
KANC. *Kancyonał* Toruński.
- Gdański.
- Brzeski.
KANT. KR. *Kantyczki* Krakowskie.
KARNK. Arcybisk. *Karnkowskiego* eucharystya, kazania o N. Sakram.; fol.
- kazania o dwoiakim Kościele.
- Katechizm. 4to.
- Messyasz.
KARP. Franciszka *Karpińskiego* zabawki wierszem i prozą. w Warsz. 1790. 12mo.
KAW. NAR. Regulamen exercerunku *Kawaleryi Narodowey*. 1786. 8.
KCHOW. Wezpazyana *Kochowskiego* Chrystus cierpiący. Krak. 1681. 4.
- próżnowanie niepróżnuiące, Liryka, Fraszki. Krak. 1674. 4.
- dzieło Bozkie, *Wieden* wybawiony. 4. Krak. 1684. 4. anonyme.
- *Psalmodya* (anonyme). 4. 1695. w Częstochowie.
- ogrod Panieński. Krak. 1681. 4.
- rożaniec. Częstoch. 1695. 12.
KIRCH. Facies anatomica, - krótkie opisanie części ciała p. *Kircheima*. Warsz. 1722. 8.
KLECZ. *Kleczewsk.* zdanie o początku języka Polsk. 1767. 4. we Lwowie.
KŁOK. TUR. *Kłokockiego* monarchia Turecka Rykota. 1678. fol.
KLON. Sebast. *Klonowicz* worek Judasza. Krak. 1600. 4. wiersz.
- flis albo spuszczanie. wiersz. 4.
- pamiętnik królów Polsk. 4. wiersz.
- Reguła S. Benedykta. 4.
KLUK. X. Krzyszt. *Kluka* rzeczy Kopalne. w Warsz. 1781. 8. 2 Voll.
- roślin potrzebnych utrzym. w Warsz. 1777. 3 Voll. 8.
- zwierząt domowych i dzikich hist. nat. w Warsz. 1779 -80. 8. 4 Voll.

KLUK. Dykcyonarz roślinny. w Warsz. 1786. 8. 3 Voll.
KMIT. J. Achac. *Kmity* treny. 1588. 4. wiersz. druk. Got.
– żywoty królów Polskich.
– początki królów Rzymskich.
– Spitamegeranomachia, bitwa pigmeów z żórawiami, w Krakowie 1595. 4.
– Kruk w złotéy klatce.
– list od żydów.
– Talmud, abo wiara. 1642. 4.
– processa sprawy Bocheńskiéy.
– Penelope.
– Silicernium.
KNIAŹ. Franciszka *Kniaźnina* poezye. 1787. 8. 3 Voll.
– z zabaw przyj. i pożyt.
KOŁAK. *Kołakowskiego* wiek ludzki. wiersz. dr. Gotsk.
– Cathemerinon.
– Zegar Achazów.
KOŁĘC. *Kołęckiego* krótkie a węzłowate powieści, apophtegmata. 4. w Krak.
KOŁŁ. X. Hug. *Kołłątaia* listy. 4 Voll. 8.
– mowy.
– kazanie.
– o sukcessyi tronu.
– ostatnia przestroga (anonyme).
KOŁO. *Koło* ptastwa powietrznego, na obieranie króla. 4. druk. Gotsk.
– *Koło* tańca wesołego. 4. wiersz. druk. Gotsk.
KOŁUD. August. *Kołudzkiego* tron oyczysty. Posn. 1807. 4.
KON'. LEK. *Końskie lekarstwo*. 8. sine loco et anno.
KONAR. Stanisł. *Konarski* o skutecznym rad sposobie. 8. 4 Voll.
– o religii.
– wiersze, z łac. tłum.
– z zabaw przyj. i pożyt.
KONF. A. *Konfessya Auszpurska*. 1730. 8.
KOREY. Jana Alex. *Koreywy* Jo tryumfalno, na Koronacyą Wład. IV. 1633. 4.
– trenodya na śmierć Zygm. IV. w Krak. 1632. 4.
KORN. *Korneliusz Nepos* po Polsku. w Warsz. 1788. 8.
KORYT. Onufry *Korytyński* o sztuce rymotworczéy; z Horac. 1770. 8. w Warsz.
– z Zabaw przyj. i pożyt.
KOSS. Antoni i Jakób *Kossakowscy*, z Zabaw. przyj. i pożyt.
KOSSOW. Πατερικον, żywoty SS. OO. Pieczarskich *Kossowa*. w Kiiowie 1635. 4.
KOSZ. *Koszutskiego* Cycero o powinnościach. 4.
– dowód memoryału akademick. 4.
– o swywoli studentów Krak. 4.
– Lorychiusza księgi o wychowaniu przełożonego. fol.
KPCZ. X. Onufr. *Kopczyńskiego* grammatyka narodowa. 3 Voll. z przypisk. 8. 1780.
– układ grammatyki. w Warsz. 1785. 8.
KRAJ. Jana *Krajewskiego* Chimera. 1604. wiersz.
– wizerunk cnot, sentencye z różnych autorów 1608.
– X. Michała *Krajewskiego* Leszek biały. 8. 2 Voll.
– Czarniecki.
– Podolanka. we Lwowie 1784. 8.
KRAINSK. *Krainskiego* Postylla. 1611. fol.
– Katechizm. 8.
KRAS. Ignac. *Krasickiego* Ossyana pieśni.
KRAS. Ignac. *Krasickiego* historya na 2 części podz. w Warsz. 1779. 8.
– Woyna Chocimska. w Warsz. 1780. 8.
– opisanie podróży do Bilgoraia; i przydatek.
– myszeis. w Warsz. 1778. 8.
– monachomachia; 1778. antymonachomachia.
– wiersze. w Warsz. 1784.
– Kalendarz obywatelski.
– listy i pisma różne. 1786. 8.
– bayki i przypowieści, w Warsz. 1779. 8.
– satyry. w Warsz. 1779. 8.
– Pan Podstoli. w Warsz. 1778. 8. 2 Voll.
– Doświadczyński. w Warsz. 1776. 8.
– Zbiór potrzebnych wiadomości. 1781. fol. 2 Voll.
– z Zabaw przyj. i pożyt.
KROM. Marcina *Kromera* Kronika, tłum. Błażewskiego; z zbioru dziejopisów, wydania Warsz. fol.
– Katechizm.
KRPW. X. *Karpowicza* kazania.
KRUM. *Krumłowskiego* tłumaczenie Chymii Spielmana. 1791. w Krak. 8.
KRUP. Jędrzeia *Krupińskiego* Osteologia, Splanchnologia i t. d. we Lwowie 1774–5. 8. 5 Voll.
KUCZB. *Kuczborskiego* Katechizm. 8. 3 Voll.
KUCZW. Marcina *Kuczwarewica* relacya expedycyi Zbaraskiéy. Lubl. 1650. 4.
– siedm psalmów spowiednych. Słuck. 1674.
KUL. *Kulczy* wiara prawosławna. 4to w Wiln.
KULIG. Math. Jgn. *Kuligowsk.* Heraklit chrześciański. Warsz. 1694. 4. wiersz.
– Demokryt lub śmiech. w Wiln. 1699. 4. wiersz.
– Królewic Judyyski. wiersz. fol.
KUR. P. *Kuryer* Peterburski. 1791. 8. w Warsz.
KUROP. *Kuropatnickiego* wiadomość o klejnocie szlacheckim. 4. w Warsz. 1789.
ŁACH. X. *Łachowskiego* kazania. w Warsz. 8.
ŁACK. Alex. Teod. *Łackiego* pobożne pragnienia, z łac. Hermana Hugona. wiersz.
ŁĄCZN. Jakóba *Łącznowolskiego* nowe zwierciadło, modzic dzisiéyszéy przystósowane. 1682. 4.
ŁAD. X. *Ładowskiego* dykcyonarz hist. nat. 8. 2 Voll.
– Historya Naturalna. 8.
ŁAT. Jana *Łatosa* Kometa. 1596. 4. w Krak.
ŁEK. *Lekarstwo* na uzdrowienie Rzpltéy, z uniwersałem poborowym. 4. dr. Gotsk. w Krak. 1649.
ŁEOP. Biblia tłumaczenia Jana *Leopolity*; dedyk. Zygm. August. 1561. fol.
– dedykow. Henrykowi 1575. fol.
– dedyk. Stefanowi 1577. fol.
ŁĘSK. Miernictwo Woienne Prof. *Łęskiego*. w Warsz. 8.
LESZCZ. Stanisł. *Leszczyńskiego* historya starego i nowego Testamentu, wiersz. fol. *Nancy*. 1761.
– *głos* wolność zabezpieczaiący. 4.
– Rafała *Leszczyńsk.* zwycięztwo narodu Polsk. na polach Chocimskich. 1673. wiersz.
– Samuela *Leszczyńsk.* Classicum nieśmiertelnéy sławy wodzów Koronnych. 1674. wiersz.
LIB. Jana *Libickiego* Horacyusza pieśni. w Krak. 1647. 4.
– sen żywota z łac. Jakoba Balde. w Krak.
– wonność wdzięczna N. P.

LIB. Jana *Libicliego* somnium prodigiosum, sen dziwny. 4. (anonyme).
LUB. Stanisława *Lubomirskiego* rozmowy Artaxerxesa i Ewandra. Częstoch. 1745. 8.
– adwerbia moralne.
– prożność i prawda rady.
– księgi moralne.
– Jezus Nazareńſki.
– Tobiasz wyzwolony.
– Ecclesiastes.
LUBEL. Andr. *Lubelczyka* psałterz. Krak. 1558. fol.
MĄCZ. *Mączyński* Lexicon Latinopolonicum. 1564. fol. w Królewcu.
MAT. Z POD. Zwrócenie *Matyasza z Podola*. 4. dr. Gotſk.
MEL. *Meluzyna*.
MEN. *Menińſki* thesaurus linguar. oriental. fol. 4 Voll.
MIAŚK. Kaspra *Miaſtowskiego* zbiór rytmów. 4. 2 Voll.
MIŚ. TUR. *Miłoszy* obserwacye państwa Tureckiego. 8.
MNIS. Józefa *Mniszowicza* zbiór rytmów. 4 Voll. w Warsz. 1755.
– Antoniusza epigr.
– Petroniusza Satyr.
– Marcyalis.
MODL. *Modlitwy* Gdańſkie, przyłączone do psalmów Rybińſkiego.
MODRZ. NAZ. *Modrzewski* o poprawie Rzpltéy p. Cypryana Bazylika. przedr. w Wilnie. 1770. 8.
MON. *Monitor* Warszawſki od roku 1769 – 84. 8.
MORSZT. *Morszтyn* Psyche, Cyd, Hippolit, Andromache. 4. w Lipſku 1752.
MROCZ. *Mroczkowicza* Manuſkrypt, słowniczek Polſki, łaskawie mi udzielony. 8.
NAR. X. *Nagurczewskiego* Filippiki Demoſtenesa. 8. w Warszawie 1778.
– mowy Cycerona. 8.
– Bukolika Wirgiliusza; w edyc. Z. Nowo.
NAGL. Antoni *Nagłowski*, z Zabłot przyj. i pożyt.
NAR. *Naruszewicza* dzieła; Liryka i t. d. 1778. 4. 4 Voll.
– Historya narodu Polſk. 4. w Warsz. 1786. 6 Voll.
– Historya Chodkiewicza. w Warszawie 1781. 2 Voll. 4.
– Tacyt.
– Taktyka.
– czterdzieſci podróży.
NIEMC. Juljana *Niemcewicza* powrót posła, komed. 8. 1791. w Wiedniu.
– Historya Królowey Nawarry.
– Lidia Targowicka. w Frankf. 8.
– Kazimierz Wielki.
NIES. *Niesieckiego* herbarz, Korona Polſka. fol. 4 Voll.
NIEW. Stanisława *Niewieskiego* gotowość rytmów.
– Kalendarze.
– z Zeglińskiego przysłow.
NOW. CHAR. *Nowy Charakter* Polſki, z drukarni Łazarzowéy, i ortografia Jana Kochanowſk., Łuk. Górnick., Jana Januszowſk. 1594. 4.
N. PAM. *Nowy Pamiętnik* wyd. p. Franc. Dmochowſk. w Warsz. od R. 1801. i t. d. 8.
OBJ. *Objad* poſiny; 4. w Krak. 1684. druk. Gotſk.
OBR. *Obrona* weryfikacyi. 4. druk. Gotſk.
OCZK. Woyciecha *Oczka* *przymiot (o zarazie). w Krakowie 1581. 4.
– Cieplice. 4.
ODYM. Walentyna *Odymalskiego* Świat naprawiony. Krak. 1670. 4. wiersz.
OLSZ. Hieron. *Olszowskiego* szkoła Salernitańſka. 1640. 4.
OPAL. Łukasza *Opalińskiego* satyry. 4. druk. Gotſk.
– poeta. 8.
OP. JER. *Opis* miaſta Jerozolimy. 4.
ORZECH. Stan. *Orzechowskiego* Quincunx. 4.
– żywot Jana Tarnowſkiego. wydan. p. Bohomulca. w Warsz. 1773. 8.
– rozmowa koło exekucyi Polſkiéy.
– liſt.
OS. X. *Osińskiego* żelaza fabryki.
– Ruda żelazna. w Warsz. 1782. fol.
– fizyka. w Warsz. 1777. 8.
– gatunki powieſzia.
OSIN. Ludwika *Osińskiego* tragiedya: *Horacyusze*.
– wiersze. 8.
OSS. Józefa *Ossolińskiego* Tacyt o pocieszaniu. w Warsz. 1782. 4.
– mowy Jerzego Ossolińſkiego. z łać. przeł. w Warsz. 1784. 8.
– w rękopiśmie: wyrazy niektóre objaśnione.
– w rękop. bayki; ſtrachy.
J. OSS. Jerzego *Ossolińskiego* dyaryusz życia, manuſkr.
– życie wydane p. Bohomulca.
OSTR. X. *Oſtrowskiego* hiſtorya kościelna. 3 Voll. 8.
– prawo cywilne. 8. 2 Voll. w Warszawie 1787.
– prawo kryminalne. 8. w Warsz. 1786. 2 Voll.
OSTROR. *Oſtroroga* Judyt, rytm. w Baranowie 1620. 4.
– Myśliſtwo z ogary, p. Jana *Oſtroroga* 1618. 4.
OTW. Erasma *Otwinowskiego* przemiany Owidyuszowe. 4.
– Wirgiliusza Georgica, z wydania Załuſkiego.
PAM. *Pamiętnik* polityczny i hiſtoryczny, R. 1782. etc. (przez Switkowſkiego).
PAPR. Bartosza *Paprockiego* herby rycerſtwa Polſk. fol. w Krakowie 1584.
– Gniazdo cnoty. fol.
– Ogród królewſki.
– próba cnot.
– tryumf satyrów leśnych. 1582.
– dziesięcioro przykazanie. 4.
– koło.
PAPR. W. Fr. *Paprockiego* Wegecyusz, o sprawie rycerſkiéy. 8. 2 Voll. w Łowiczu. 1776.
PAST. F. *Paſtor Fido*; w Toruniu. 1727. 8.
PASZK. Marcina *Paszkowskiego* tłumaczenie Kroniki Gwagnina; z zbioru Dziejopisów, edyc. Warsz. fol.
– Chorągiew Sauromacka w Wołoszech. 1621. 4. wiersz.
– Posiłek *Bellony* Sauromackiéy. w Krak. 1608. 4. wiersz.
– dzieie Tureckie. Krak. 1615. 4. wiersz.
PERZ. X. *Perzyny* nauka Cyrulicka. 8. 3 Voll.
– lekarz wiéyſki. 8.
PETR. *Petrycy* Aryſtotelesa Polityka. fol. Krak. 1605.
– Etyka. fol. Krak. 1618.
– Ekonomia. fol. Krak. 1618.
– Horacyusz. w Krak. 1609. 4.
– morowe powietrze.

PETR. *Petrycy* wody w Drużbaku.
PIEŚN. *Pieśni* katolickie Jagodyńskiego.
PILCH. X. Dawida *Pilchowskiego* Salluſtyusz.
– Seneka o łaſkawości.
– Seneki liſty. 8. 4 Voll.
– Seneka o krótkości życia.
PIM. *Pimina* λιθος albo kamień z procy prawdy. 4. druk. Gotſk.
PIR. X. *Piramowicza* wymowa i poezya. w Krak. 1792. 8.
– powinności nauczyciela.
– dykcyonarz ſtarożytności.
P. KCHAN. Piotra *Kochanowskiego* tłumaczenie Taſſa Jerozolimy, Goffred. w Krak. 1618. 4. druk. Gotſk.
– Orlando, wydan. p. Przybylſk, w Krak. 8.
POC. Hypacyusza *Pocieia* homilie. 4.
PODW. *Podworzeckiego* Syon pochylony. 4.
– Wróżki.
POT. Wacława *Potockiego Argienida*. w Lipſku. 8.
– *Syloret*. 4.
– *Poczet* herbów. fol. w Krak. 1696.
– *Jovialitates*. 4. 1747.
– nowy *zaciąg* pod chorągiew. w Warszawie 1698. 4.
ST. POT. Stanisława *Potockiego* mowy; z rocznikow Towarz. Prz. N.
– mowa n. p. Mokronowſk.
– głosy różne.
– o sztuce u dawnych.
P. POT. Jgnac. *Potockiego* głosy, mowy i t. d.
PROT. Jana *Protasowicza* paranymphus. 4. 1595. w Wiln.
– Konterfet człowieka ſtarego. wiersz. 4. 1597.
– ſałmużnik, wiersz. w Wiln. 1597. 4.
PRZĘDZ. *Przędziwa*, len, konopi przyprawa. 8.
PRZESTR. *Przeſtrogi* dla Polſki, p. pisarza Uwag nad życiem J. Zam. 1790. (X. Staſica). 8.
PRZYB. *Przybylskiego* treny Jeremiasza.
– Hezyod.
– Jliady księga I.
– batrachomyomach.
– Miltona ray.
– Luzyada Kameensa.
– Gesnera śmierć Abla. 1797. 8.
– kunszt pisania.
– wieki uczone.
PSALMOD. *Psalmodya*, 4to. wiersz p. Kochowſkiego.
PULP. *Pulpit* żyjący, 1781. 8. wiersz. w Gdańſku.
RADZ. Bibliia Brzeſka czyli *Radziwiłłowska*. fol. w Brześciu Litewſk. 1563.
– żywot N. P. 12mo.
RAK. *Rakowskiego* pobudka do służby woiennéy. 1620. wiersz.
REGL. *Regulamen* dla pieszych. 8.
REY. Mikołaia *Reia* wizerunk żywota człowieka poczciwego. w Krak. 1560. 4.
– zwierciadło albo kształt.
– zwierzyniec.
– Józef.
– Apocalipsys.
– Poſtylla, Swiętych słów Pańſkich. fol.
ROG. X. *Rogalińskiego* doświadczenia ſkutków i t. d. w Poznan. 1765. 8. 3 Voll.
ROG. X. *Rogalińskiego* sztuka budownicza; ib. 1765. 8.
RYBAŁ. *Rybałt* Mary. 4. druk. Gotſk.
RYB. Macieia *Rybińskiego* psalmy w Gdańſk. 1619. 8.
– Jana *Rybińskiego* pyśle rożnorymne. w Toruń. 1593. 4.
RYS. Salomon *Ryſiński* przypowieści Polſkie. 1629. 4.
– Andreae *Ryſiński* satyr Polſki.
– – satyr na twarz Rzpltey. 4.
RZĄCZ. *Rzączyńskiego* hiſtoria naturalis. 4.
– auctuarium hiſtoriae naturalis.
RZECZ. *Rzeczyńskiego* złotnik od złota. 4. druk. Gotſk. w Krak. 1629.
RZEW. *Rzewuskiego* zabawki dzieiopiſkie.
– zabawki wierszopiſkie.
– Wacława *Rzewuskiego* wiersz na 7 psalmów pokutnych.
– żal po śmierci Auguſta II.
– Seweryn Rzewuſki o sukcessyi tronu.
SAK. Kassyan *Sakowicz* sobor Kiiowſki. 4. druk. Gotſk.
– perspektywa błędów dysunit.
– kalendarz Katolicki. w Wilnie. 1645.
– okulary kalendarzowi ſtaremu. w Krak. 1644. 4.
– traktat o duszy.
– Kalixt *Sakowicz* problemata o przyrodzeniu ludzkim.
SAL. *Salinarius* censura albo rozsądek o wierze. 4. 4 Voll.
SAP. Xcia *Sapiehy* hiſtorya rewolucyi Rzpltéy Rzymſkiéy. 4.
SARN. *Sarnickiego* ſtatut. fol.
SAX. (*Saxon*,) Porządek sądów i spraw miéyſkich prawa Magdeburſkiego (p. Groickiego). 4. przedruk. w Przemyślu 1760. 4.
SCHEIDT. *Scheidt* o elektryczności. w Krak. 8. 1786.
SEKL. *Sekluсyana* teſtamentu nowego część pierwsza. w Królewcu. 1551. 4. z ortografią Polſką.
SEYM GR. *Seym Grodzieński*. fol. 1793.
SIEM. CYC. *Siemiaszki* mowa Cycerona.
SIEN. Marcina *Siennika* herbarz czyli zielnik. fol. 1568.
SIM. *Simonidis* czyli Szymonowicza sielanki; z edyc. sielanek Warsz. 8.
– elegia n. p. Sieniawſkiéy. 4.
– Joel prorok.
SIR. QU. Quinktyliana mowy, tłumacz. p. X. *Sirucia*. w Wiln. 1769. 8.
SK. X. Piotra *Skargi* kazania na niedziele i święta. fol. w Krakowie 1595.
– żywoty świętych. fol. 2 Voll. w Wiln. przedr. 1780.
– roczne dzieie Baroniusza. fol.
– siedm filarów.
– na treny Teofila Ortologa.
– wzywanie do iednéy wiary.
– wsiadane na woynę.
– Synod Brzeſki.
– na artykuł o Jezuitach zjazdu Sandomirſk. 1606.
– próba zakonu S. J.
– kazania przygodne.
– kazania o 7 sakrament.
– Messyasz.
– tłumacz. Fatiego o umartwieniu.
– żywot S. Jana Kantego.
– o jedności kościoła.
– cnota miłosierdzia.
– zawſtydzenie Aryanów.

sk. X. Piotra *Skargi* wtóre zawstydzenie.
- zawstydzenie nowych Aryanow.
sk. zzt. X. Winc. *Skrzetuskiego* prawo polityczne. 2 Voll. 8. w Warsz. 1780.
- K[illegible]ana *Skrzetuskiego* historya polityczna. 8.
skin. *Skaminowicz* przyczyny porzucenia dysunii. w Wilnie 1603.
sł. or. Służba obozowa. 8.
sm. k. Seb. *Smrzkowsk.* taiemnice Pedemontana ku leczeniu chorob. w Krak. 1620. 4.
- o morowem powietrzu.
- odkrycie zdrad żydowskich.
- nowe dowody o doktorach żydowskich.
sn. Steph. *Sniana* haracz Turecki. wiersz. 4 w Wilnie 1624.
sn. *Sniadeckiego* tłumaczenie Persyusza. 8. w Warsz. 1771. 8.
sz. *Socynianizm* o Chrystusowym. w Rakowie 1603. 4.
sz. *Szegedi* o boztwie syna bożego. 4.
sz. *Szemberski* apologia.
- rozsądzenia.
- protestacya.
- [illegible]mienie.
- [illegible]sm uszczypliwych.
- [illegible]s lament Teofila Ortologa.
sz. Jana *Szadeckiego* algiebra. 4.
- Jeografia. 8.
- Iątrzeia *Szadeckiego* Chymia. 8. 2 Voll.
szoln. *Solnicego* Geometra Polski. w Krak. 1683 - 86. fol.
- Architekt. w Krak. 1690. fol.
szw. w. *Szwita* wina. 4. druk. Gotsk.
szyr. *Szyrwidego* zielnik. fol.
szyz. *Szyzma* sposób iako zabieżeć, aby pieniądze wywożone nie były. 4.
szar. Szymon *Starowolski* dwór cesarza Tureck.
- dyskurs o monecie. s. a.
- dyskurs o woynie Tureckiey.
- pany rycerz. 1648. 4.
- Jakub Zadzik. w Krak. 1642. 4.
- Benedykt S. 1641. w Krak. 4.
- zgoła oyczyzny, stacye.
- pobudka na Tatarów. 1618. 4.
- votum o naprawie Rzpltey. 1625.
- reformacya obyczaiow Polsk.
staś. X. *Stasica* Numa Pompiliusz, 12mo 2 Voll. 1788. w Warsz.
- pochwała Marka Aureliusza.
- Epoka epoki natury. 1788. w Warszawie. 8.
- uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego.
stator. *Statorius (Stoiński)* odpowiedź Smigleckiemu, o boztwie Chryst. 4.
stat. l. Statut Litewski. w Wiln. 1744. fol.
steb. X. *Stebelskiego* żywot SS. Eufrozyny i Parasc. we Lwowie 1781. 8. 2 Voll.
stroy. Stanisława *Stroynowskiego* opisanie porządku stanowego. 1636. 4. druk. Gotsk.
- X. Hieronyma *Stroynowskiego* prawo przyrodzone.

stryk. Macieia *Stryikowskiego* Kronika Litewska; z Zbioru dzieiopisow edyc. Warsz. fol.
- wjazd Henryka, wiersz. 4.
- o wolności Polskiey. wiersz. 4. 1575.
- koniec cnoty. wiersz. 4.
- o niewoli Tureck. 4.
summ. *Summaryusz* umiarkowania monety. 4to w Krak. 1641.
- *Summaryusz* wszystkiego Nowego testamentu. 4. wiersz.
susz. *Suszy* Cuda Chełmskie. fol.
suszyck. Remig. *Suszyckiego* pieśni nabożne. Krak. 1697. 4. 3 części.
swad. *Swada* Polska i Łacińska. fol. 2 Voll. w Lublinie 1745.
swięt. *Swiętorzecki*, z Zabaw przyj. i pożyt.
switk. *Switkowski ob.* budownictwo wieyskie; i Pamiętnik.
syr. *Syreniusz* zielnik. w Krak. fol.
syxt. O cieplicach we Szkle, Erazma *Syxta*. w Warszaw. 1780. 4.
szczerb. *Szczerbica* Saxon czyli prawo Saśko Magdeburskie. fol.
szym. Józefa *Szymanowskiego* świątynia Wenery. w Warsz. 1778. 8.
- z zabaw przyj. i pożyt.
szyrw. X. *Szyrwida* dictionarium Pol. Lat. Lithuanic. 8.
- punkta kazań, po Polsk. i po Lit. 4.
tarn. Jana *Tarnowskiego* ustawy prawa ziemskiego. 1579. f.
teat. *Teatr* Polski. 56 Voll. 8. w Warsz. u Dufoura.
teof. Zwierciadło X. Szymona *Teofila*. w Wiln. 1594. 4.
toł. saut. X. *Tołoczki* tłumaczenie elegii Sautela. 8.
tom. *Tomaszewskiego* poema rolnictwo. 4. we Lwowie.
torz. Rozmowa o sztukach robienia szkła. - p. Joz. *Torzewskiego*. w Berdycz. 1785. 8. 1 Tom.
tr. *Troca* dykcyonarz.
- tłumacz. Telemaka. 8.
tręb. *Trębeckiego* syn marnotrawny. 8. Komed. 1780.
- z zabaw przyj. i pożyt.
tward. Samuela *Twardowskiego* legacya Zbaraska. 4.
- Dafnis w drzewko bobkowe przemieniona.
- Miscellanea. Kalisz. 1681. 4.
- pamięć Karóla Królewica.
- Władysław IV król, fol. w Lesznie 1650.
- Woyna domowa. fol. w Kaliszu. 1681.
- Xżę Wiśniowiecki.
- nadobna Pasquilina. 8. w Krak. 1701.
- Kaspr. *Twardowsk.* kolęda.
- bicz boży. Krak. 1625. 4.
- łodź.
- pochodnia. Krak. 1628. 4.
- na Konstancyą -.
tworz. *Tworzydła* okulary. 4.
- wieczerza. 4.
umiast. Petr. *Umiastowskiego* morowe powietrze. 4.
urs. Joannis *Ursini* grammatyka. Zamosc. 8.
urzęd. Marcina z *Urzędowa* herbarz czyli zielnik. 1595, fol.
ust. k. O ustanowieniu i upadku Konstytucyi 3go Maia. 2 Voll. 8.

usrrz. Andr. *Uſtrzycki* Prozerpina z Klaudyana, w Warszawie. 1772.
– obrazoborce. 4.
– krucyaty, przedruk. Poznan. 1769. 8. 4 Voll.
– troiſta hiſtorya. 4.
– X. Andrz. *Uſtrzyckiego* algebra. 8.
w. Jak. *Wuyka* bibliia, fol. w Krak. 1599.
– poſtylla większa. fol. w Krakowie 158[illegible].
– – mniéysza. fol. Krak. 1590.
– żywot Jez. Chr.
– Czyściec. 8.
wad. Józefa *Wadowskiego* Daniel prorok. Warsz. 1699. 4. wiersz.
wag. X. *Wagi* hiſtorya Polſk. 12mo.
warg. *Wargockiego* Kurcyusz; i Plutarch o Alex. W. f. w Krak. 1618.
– Cezara I. Księga.
– Walery Maximus. w Krak. 1609. 4.
– Apologia.
– Rzym.
– peregrynacya Radziwiła.
– o krzyżu.
– Juſtynus.
– przeſtroga na chytrość miniſtrów.
– peregrynacya Arabſka.
warsz. *Warszewickiego* do króla Stefana oracya.
– o śmierci Anny Rakuszanki.
węg. *Węgierskiego* organy. 4. wiersz. 1784.
– tłumaczenie Marmontela powieści. 3 Voll. 8.
weich. *Welchardt* anatomia. 1793.
wereszcz. *Wereszczynski* reguła króla chrześć.
– Pobudka.
– osada Kiiowſka. 4.
wer. *Weryfikacya* obrony wiary. 4. druk. Gotſk.
wisl. h. *Wiełądka* heraldyka. 4. w Warsz. 1792.
wiśn. *Wiśniowskiego* okazanie ſfałszowania nauki P. Chryſt. 4.
włod. *Włodek* o naukach wyzwolonych. w Rzymie 1780. 4. z ſłownikiem Polſk.
wol. Jana *Wolana* ſkrypta. 1641. 4.
vol. leg. (Volumina Legum) Leges, ſtatuta; Conſtitut. R. Pol. M. D. Lith. – typogr. S. P. Varsov. 1732, fol. 8 Voll.
volck. *Volckmar* dictionarium. 1605. 4.
wolsk. Konſt. *Wolskiego* tłum. tragedyi Woltera Zaira. w Warsz. 8. 1801.
– praypiſki w manuſkrypcie.
– Jfigienia Racyna; w manuſkrypcie.
wolsz. *Wolsztein* o zarazach rogatego bydła. 1792. 8.
wrobl. *Wróbla* żołtarz 1567. 8.
Wrtb. Neues Deutſch- und Poln. Wörterbuch – – Königsberg 1769. 8.
wyb. Józefa *Wybickiego* Kulik Komedya.
– Zygmunt Auguſt; tragedya; z teatru Dufoura.
wyaw. X. *Wyrwicza* geografia. w Wiln. 1794. 8.
– hiſtorya. 4. 2 Vol.
wys. X. Szymona *Wysockiego* dobra duchowne *Plata*.
– wielkie zwierciadło przykładów.
– o różanym wianku N. P.
wys. X. Szymona *Wysockiego* ćwiczenie duchowne.
– żywot Katarz. Wapowſkiey.
– excytarz duszny.
– żywot S. Katarz. Seneńſk.
– palma panieńſka.
– o zakonnéy doſkonałości.
– o ſtanie wdowim.
– żywot S. Aloizego.
– żywot S. Jgnacego Lojoli.
– Nowiny Chineńſkie.
– zdróy wody żywéy.
– rozmyślanie o męce Pańſkiéy.
x. kam. X. *Kamieńskiego* przypiſki, w manuſkr.
xiądz. *Xiądz* Plebau, w Warsz. 1787. 8. Kossakowſkiego Biſk. Smoleń.).
zab. *Zabawy* przyjemne i pożyteczne, 16 Voll. 8. w Warszawie 1769 – 77.
zabcz. Jana *Zabczyca* poseł Moſkiewſki. 1605. 4. wiersz.
– Mars Moſkiewſki.
– praktyka dworſka.
– polityka dworſka.
– rozrząd domu.
– żegnanie oyczyzny.
– tren na śmierć Schedla.
– lutnia oyczyzny Polſkiéy.
– czwartak. w Krak. 1629. 4.
zabk. *Ząbkowskiego* mlot na czarownice. 4.
zabł. Franc. *Zabłockiego* rozmowy Sokratesa.
– Balik gospodarſki, w Warsz. 1780. 8.
– Amfitryo. w Warsz. 1783. 8.
– zabobonnik. w Warsz. 1781. 8.
– żółta szlafmica; w Warsz. 1783. 8.
– dziewczyna sędzią. 1781.
– firtyk., 1781. – z teatru Dufoura.
– z Zabaw przyj. i pożyt.
zabor. X. *Zaborowskiego* geometrya praktyczna. w Warszawie. 8.
zachar. X. *Zacharyaszewicza* kazanie. 8. 2 Voll.
zał. Andrz. *Załusk.* hiſtorya ſtarego i nowego teſtamentu. 8. w Warsz. 1789.
– apteka czyli szkoła Salernitańſka. 4.
– zbiór wierszopisów. 4.
zap. wez. *Zapal* Wezuwiusza. 1631. 4.
zarn. Grzegorza z *Zarnowca* Poſtylla. fol. 4 Voll.
zaw. Teodora *Zawackiego* pamięć robot gospodarſkich. 1637. 4. w Krak.
zbil. Piotra *Zbilitowskiego* witanie króla.
– schadzka ziemiańſka.
– przygana ſtroiom.
– na chrzciny Władysława.
– Lamenty.
– droga do Szwecyi Zygm. III.
– żywot szlachcica we wsi. 4.
zebr. *Zebrowsk.* próba minucyy Latoszowych.
– kąkol.
– zwierciadło. w Krak. 1603. 4.
– recepta.
– Jakóba *Zebrowskiego* przeobrażania Owidyuszowe. 4.
zegl. *Zeglickiego* adagia. 8. w Warsz. 1751.

zim. *Zimorowicza* sielanki, z edyc. Warsz. 8.
zołk. *Zołkiewskiego* rękopismo o woynie Moskiewskiéy.
zool. *Zoologia* dla szkoł narodowych. 8. w Warszawie 1-8?.
zygr. *Zygrowiusza* goniec. 4.
- papopompe. 4.
- Epichirema.
zyw. jez. *Zywot* Jezusa Chrystusa. 4. Gotsk. druk.

Skrócen Grammatycznych wyłuszczenie.

Ponieważ w słownikach powtarzaią się przy każdém słowie grammatyczne annotacye, ściągaiące się do rodzaiowania, przypadkowania, czasowania i t. d., stosownie do własności grammatycznéy tegoż słowa; przeto koniecznie wypada, znakami iakiemiś skróconemi one wyrażać, żeby i czasu i miéysca ochronić; użytych w téy mierze tu skrócen, następuiące przyłącza się wyłuszczenie:

Przy rzeczownikach dodałem skrócone zakończenie drugiego przypadku; to znaczy owo: -*a*, -u, -i, -y, co się zwyczaynie przy nich znayduie.
Liczb. mn., lub *plur.* oznacza *liczbę mnogą*;
G. oznacza *Genitiuum* czyli drugi przypadek.
Przy przymiotnikach kładę: -a, -e, lub -ia, -ie, na znak zakończeń każdego rodzaiu.
m., oznacza rodzay męzki, *masculinum.*
ż. lub *f.* rodzay żeńśki, *faemininum.*
n., rodzay niiaki, *neutr.*
Z przymiotnikami zwyczaynie połączyłem pochodzące od nich *przysłowki* czyli *adverbia*, co oznaczam dodaiąc do zakończenia: -*ie* lub -*o adv.*, lub też *przysłk.*

Przy czasownikach czyli werbach znayduią się następne znaki:

cz., *czyn.*, t. i. słowo czynne, *activum.*
bierń., t. i. słowo bierne, *passivum.*
niiak., t. i. niiakie, *neutr.*
częst., t. i. częstotliwe, *frequentatiuum.*
idntl., t. i. jednotliwe, *instantaneum.*
cont. czyli *kont.*, t. i. *continuativum.*
dk., *dok.*, t. i. słowo dokonane, *actionis perfectae.*
ndk., *ndok.*, t. i. słowo niedokonane, *actionis imperfectae.*
zaimk., t. i. słowo zaimkowe, *reciprocum.*
Przysł., znaczy Przysłowie, *Adagium*, *Proverbium.*
Przenoś., znaczy Przenośnie, czyli *Translate.*
Pochodz., znaczy Pochodzące, *Deriuata.*
Ob., lub też *vid.*, *v.*, znaczy obacz, *vide.*
cf., lub *por.*, znaczy *confer*, porównay.
:, oznacza równość czyli podobieństwo znaczenia iednego słowa z drugiém.

* iedna gwiazdeczka u góry piérwszéy litery słowa, oznacza, że słowo to, lub wcale nie, lub przynaymniéy w przytoczonym kształcie albo znaczeniu, dziś nie ieſt używane.

** dwie gwiazdeczki czyli aſteryſki u góry początkowéy głoſki słowa, znamionuią, że używanie to poetom czyli wierszopisom uchodzi.

Reszta ſkróceń tu użytych, iako to *allegor.*, *metaphor.*, i t. d. tak ieſt w słownikach zwyczayna, że moiém zdaniem nie potrzebuie tu osobnego objaśnienia.

A, a.

A, Głoſka naypierwsza wszyſtkich abecadeł, oprócz Etyopſkiego, w którym trzynaſta. *Kraſ. Zb.* 1. 1. der erſte Buchſtabe faſt aller Alphabete. – *Phraſ:* Przedtém *a b* ledwo mówił ięcząc, Teraz *r* łacno mówi, nie męcząc się. *Jall. Ex. A* 4. (poſtępek od łatwieyszego do trudnieyszego). Bóg pożycia osnowę twego wywiódł, i dał tę, żeś rzekł *o, a*, mowę pierwszą z płaczem. *Kulig. Her.* 33. (*Carn.* ar, as: początek, *origo*). Jam ieſt alpha i omega. 1. *Leop. Apoc.* 1. §. (z Greck.: *a* i *z*, początek i koniec). Samogłoskę *a* wymawiamy troiako: 1. otwarto, n. p. rada. Nad takim *a* w dawnych książkach znaydziesz znamię prawe: *á*; 2. mniey otwarto, n. p. wolá. Tego *a* u dawnych nie znaczono; teraz zaś nie otwarte *a*, lecz ściśnione kreſkować się zwykło. 3. *q*, z kréseczką lub półmiesiączkiem u dołu, wymawia się, wypuszczaiąc trochę tchu przez nos, i dlatego nazwane nosowe, n. p. ą. *Kopcz. Gr.* 1. 23. Przed *b* i *p* brzmi *q* iak *om*, n. p. dąb, rząp; przed inszemi społgłoſkami iak *on*, n. p. zaiąc. *Kaſſ. Gr.* W wyrazie *zabaczą* znayduią się wszyſtkie trzy gatunki głoſki *a*. Już i *Jan Kochanowſki* zamyślał o przeniesieniu kréſki z otwartego *a* na ściśnione, nawet o wprowadzeniu nowey iakiejyś głoſki zamiaſt *á*. *Nowy Char.* Dreyfaches Polniſches *a*, 1. offenes; ſonſt mit dem Acut, jetzt ohne Accent; 2. dumpferes, wird jetzt accentuirt; 3. Gedultes: *a*, wird am Ende des Worts faſt wie ong, vor *b* und *p* wie om, vor den übrigen Conſonanten wie on ausgeſprochen.

A, *a*, we wszyſtkich prawie dyalektach Słowiańſkich używane, iako wykrzyknik *interjectio*, spóynik *conjunctio*.

1., *Interj.* a: ah! ach! o! oy! och! ach! ey! ach! Mówią: a ono rzecz cudowna. *Birk. Dom.* 21. A to cud! co za odmiana! *Teat.* 55. *d.* 35. §. a, *elliptice*: a oto, alić, und ſiehe da! Przyszedł do nich, a oni śpią. *Leop. Luc.* 22. 46. Musiałby serce mieć ze ſtali, By nie drżał patrząc, a tu świat się wali. *Chroſc. Luk.* 43. *Bardz. Luk.* 24. Przyiechali do niego posłowie, a on się zbroi. *Bielſk.* 423. §. z góry, *emphatice* ah! ey! A toż tobie. *Jabł. Buk. L. Napominaiąc:* A iuż mnie nie odſtępuy! *Teat.* 43. c. 56. *Wyb.* A nuże (*vide* anu, nu!) – A ciszéy z panią matką! *Bardz. Tr.* 286. – *Potwierdzaiąc* nun, nun ja! A co tak, to pozwolę. *Teatr.* 36. 107. Koncerty! tu! w moim domu! *Ry.* A tak, moie serce. *Teat.* 14. 130. (*cf.* iuż ci). – *Przeczące:* A nie tak ieſt! *Cn. Th.* 2. — *Z zadziwieniem i zapytaniem:* czy, czyż? Im Deutſchen kann hier *a*, ſo wie das Lateiniſche *num* bloß durch die Inverſion, und die hineingeſchobene Partikel denn, ausgedrückt werden. A długoż to Katylino cierpliwość naszéy na złe używać będziesz! *Nag. Cyc.* 1. wie lange wirſt du denn noch – – A pókiż tego, do diabła! *Teat.* 56. *b.* 52. – *Indirecte:* Odmiany nie uczyniły w obyczaiach iego honory, które a kogoż nie odmienią! *Birk. Sk. E.*

2., *Conjunctio, jungens & disjungens* und, ſowohl, als; *Boh. Slovac.* a; *Ruſſ.* à; *Sorab. inf.* a, *Sorab. Sup.* a, ha, (*cf. Lat.* at, atque, et *Hung.* és, is; *Roſſ.* A'a; *cf.*

Polon. da). Oſtróżność a sekret ieſt to dusza woyny. *Fr. Przy.* 47. Prawdy a żartów iako soli zażywać, bo przesoliss. *Fr. Przy.* 48. Miękkość a kolera, tak się w sprawach ludzkich maią, iako sól a cukier w potrawach, *ib.* 51. §. *ex oppoſito* und (aber, dagegen,) Będą mi ludźmi, a ia im będę bogiem. *W. Jer.* 33. 39. und ich (ich dagegen). Swarzcie się wy, a nieprzyiaciel bierze, pali. *Cn. Ad.* 1115. Niech oni gadaią, a my iedzmy. ib. §. a: a przecię, und gleichwohl. Ani widział, ani słyszał, a prawi. *Hor. Sat.* 70. §. przydaiąc *addendo*, dazu, zu, und. Dwa a dwa czyni cztery, 4 a 3 czyni 7. *Elem.* 118. (cf. *Gall.* à) – A: a dotego, a nadto, und noch dazu. Sługę a sługę wiernego z niego ma. *Cn. Th.* – A: a koniecznie und durchaus, und zwar. Wiatru iuż nie a nic nie zuać. *P. Koch. Orl.* 1307. Podobało się im doniego zaraz a zaraz posłać. *Krom.* 543. Nie było wszyſtkiego a wszyſtkiego woyska więcéy dwudziestu tysięcy. *Biel.* 333. §. *Między témże słowem powtórzoném, a trwanie iednakowości wyraża*, und immer und ewig: nichts als: immer daſſelbe, einerley. Wszyſtko chléb a chléb. *Alb. na W.* 5. (zawsze iedno, to samo). *Twor. Ok. D.* 4. Partye za Ludwika nowe a nowe cząſt w kraju rewolucye utworzyły. *Nar. Hiſt.* 7. 206. – *Między tymże czasownikiem powtórzonym ciąg nieprzerwany czynności*, in einem fort. Cesarz stał a stał, żeby Władysława przywrócić do tronu. *Biel.* 43. §. *elipt:* a – to: a kiedy – to, will man – ſo; ſoll man – ſo. A pisać, to pisać; a ieść, to ieść. *Cn. Th.* will oder ſoll man ſchreiben, ſo ſchreibe man. §. a *obſolet.*: na. Włodzimierz wyzwał sam a sam na rękę hetmana. *Stryik.* 185. (sam na sam, na poiedynek, er forderte ihn (allein) zum Zweykampf heraus). §. *pleon.* a niż: niż als. Posłom niegodzi się więcéy domyślać, a niż im zlecono. *Biel.* 308. §. a: zatym, tedy, ſo. Wſtań, który śpisz; a oświeci cię Chryſtus. *W. Epheſ.* 5. 14. *Deriva:* abo, albo, ali, alić, aliści, aza, azali, awo, anu, aby, ażeby.

A A.

AARON, a. m. 1. brat Moyżeszow, wielki kapłan. *W. Ex.* 4. 14. der hohe Prieſter Aaron. AARONOWY, Aaronow, a, e, do Aarona należący, lub się iego tyczący, Aarons: *Botan.* Aaronowa broda, abo obrazki, ziele, *Aris, Arum majus*, (*ob.* Wiele złego), dla rozłożenia iego ślicznego, nakształt brody rozłożyſtéy długiéy. *Syr.* 634. & 631. *Kluk. Roſl.* 2. 206. Aaron, Pfaffenpindt, deutſcher Ingwer. *Bosn.* aron, zminać, obrazko, natraguglja.

A B.

*ABDACH vide Obdach.

ABDANK, HABDANK, u. m. herb ſtary Polſki, maiący w sobie literę W. *Nieſ.* 1. Z Niemieckich słów Habe Dank, które Skarbek Henrykowi powiedział. *Krom.* 136. *Dług. Biel.* ein altes Polniſches Wappen.

*ABDANKOWAC, ował, uie 1., *Act. imp.* z Niemieck. abdanken, odprawiać, abszytować. *Vind.* proſtupuſtiti, prezhpuſtiti, posloviti; verabſchieden, entlaſſen. Woysko teraz

abdankuią i rozprawią. *Vol. Leg.* 3. 662. Woysko rozpuścić i abdankować. *Menin. Turc.* 1. 57. Zwycięzkich woysk nie chciał z siebie abdankować. *Bardz. Luk.* 9. 2. *Neutr.* *abdankować komu: porzucać go, verlaſſen. Chciwość hamować i rzeczom cudzym abdankować. *Bach. Ep.* 46.

ABDYASZ, a. m. prorok ſtarozakonny. Zał. Teſt. 320. der Prophet Obadja.

ABDYKACYA, yi. f. *Boh.* obdauk, obdankowenj; *Sorab. inf.* wotſtupowanje, *Ger.* die Abdankung, Amtsentſagung; akt prawny, przez który kto urząd składa przed czasem na to naznaczonym; przykład tego dał Jan Kazimierz. *Kraſ. Zb.* 1. 7. ABDYKOWAC, ował, nie, *Intrans. imp. Boh.* obdankowati, podĕkowati ſe ó auřadu, podziękować za urząd, złożyć urząd, zrzec się urzędu, wyzuć się z urzędu.

*ABECEDARYUSZ, ABECADLARZ, ABIECADLARZ, a. m. *Gall.* abecedaire; *Slovak.* et *Boh.* abecedář; *Carn.* abecedikar; *Sorab. ſup.* abeczedeynik, *Croat.* abeczedar; (*Roſſ.* азбучникъ, азбуковникъ, букварь, *Eccleſ.* az partmarb): Gregoryanek, uczący się dopiero abecadła, ein A B C-Schüler, A B C-Schütze. Abecedaryusz, a już uczony. *Chmiel.* 1. 57. ABECADLARKA, i. f. *Roſſ.* азбучница; die A B C-Schülerinn. ABECEDLARSKI, a, ie, *Boh.* abecedářni; *Carn.* abecedikarjove; od abecadlarza, A B C-Schülers.

ABECADŁO, ABIECADŁO, OBIECADŁO, a. n. *Eccleſ.* абецадло; *Carn.* abecedika, *Boh.* abeceda, *Sorab. ſup.* A B Cze, *Croat.* abeczedir, (*Dalm.* et *Raguſ.* bukvicza, churulicza, *Illyr.* asbuk, asbogh, *Roſſ.* et *Eccl.* азбука, азбучка, букварь, буквица, Грамотникъ, алфавитъ), das A B C, nazwisko głosek razem wziętych, dane im od pierwszych głosek a, b, c. *Kopcz. Gr.* 1. 1. Uczyć się obiecadła. *Petr. Et.* 13. Porządkiem abiecadła. *Budn. Pſ.* 119. §. *tr.* początki, elementa, Anfangsgründe. Tak głupia, że azbuki i obiecadła nie umie. *Birk. Ex. D.* Kto poymie, choćby samo obiecadło przyrodzenia. *Wad. Dan.* 23. Umiemy wszyscy dobrze obiecadło. *Zab.* 15. 273. (znamy się na tém). *Pot. Jow.* 119. ABECADŁOWY, ABECADLNY, a, e, *Boh.* Abecedni, *Croat.* abeczedarski, *Carn.* Abecedikarſke, *Roſſ.* азбучный, буквенный, od abecadła, alfabetyczny. das A B C angehend, alphabetiſch. Herburt wydał ſtatut Polski porządkiem obiecadłowym. *Zab.* 6. 419. Dwojaki gatunek pisma, rzeczowy (hieroglificzny); głosowy czyli abecadłowy. *Kopcz. Gr. III.* 26.

ABELEK, HABELEK, CHABELĘK, lka, m. (*Roſſ.* опоекъ, опойка) z cielęcia podrosłego wyprawna skóra. *Haur. Sk.* 39. ein gegerbtes Fell von einem ausgewachſenen Kalbe. *Adject.* ABELKOWY, a, e, (*Roſſ.* опойковый).

ABIS vid. Abys.

ABJURACYA, yi. f. odprzysiężenie, die Abſchwörung. Obrządek prawny urzędownego ustąpienia rzeczy iakiey z wyprzysiężeniem się. *Kraſ. Zb.* 1. 12. ABJUROWAC *vid.* Odprzysiądz.

ABLAKTOWAC, ał, nie. *Act. imperf.* w ogrodnictwie, gatunek rozmnażania drzew urodzaynych, podobny do odkładania. *Kluk Roſl.* 1. 221. ablactiren, eine Art des Pfropfens. - Ablaktowanie, *Kluk ib.* (cf. szczepić, odkładać, oczkować, kożuchować).

ABLUCYA, yi. f. (*Roſſ.* одмывка) obmycie, umycie, die Abwaſchung. Umywanie ciała u pogan obrządek duchowny, nim do ofiar przystępowali. W obrządkach kościelnych umycie rąk przez kapłana po konsekracyi i komunii. *Kraſ. Zb.* 1. 12. *Mik. Tur.* 231.

ABO, *ALIBO, ALBO *Conjun.* - *Sorab. inf.* abo, *Sorab. ſup.* habo, aby; *Hebr.* אם, *Aeth.* ወይ; *Graec.* ἤ; *Lat.* aut; *Carn.* ali; *Vind.* al, ali, bol, bolpak, alipak, alpak, anipak; *Eccl.* ово; *Slavon.* ili; *Dalm.* alli; *Hung.* avvagy; *Bosn.* il, illi, alli; *Rag.* alli, illi, li; *Roſſ.* или, илъ, алн; *Slovak.* lebo, aneb, neb; *Boh.* anebo, aneb, nebo, neb, neboli. - l., rozłączaiące: czyli, lub, oder. Ten, abo ów. Jedz abo piy. Złe, abo dobrze. *Cn. Th.* Ofiara abożna abo chlebowa. 1. *Leop. Levit.* 2. 1. Zboże przez arfę abo młynek wywiać. *Haur. Sk.* 171. §. abo-abo, entweder - oder. Dziś abo umrzéć, abo wygrać trzeba. *P. Kch. Jer.* 547. Albo wszystko, albo nic. *Teat.* 52. *d.* 84. Abo day, aboć wydrę. *Zegl. Ad.* 2. - Abo - abo - abo &c.: bądź - bądź; to - to; iuż to, iuż też; entweder - oder - oder; Trojako grzeszą ludzie, albo myślą, albo mową, albo uczynkiem. *St. Żyw.* 2. 108. Trzy rzeczy miał przed sobą, abo mnichem bydź, abo pustelnikiem, abo w domu zostać, *ib.* 1. 234. *Radz. Z. P. M.* 19. §. częścią - częścią, Theils - Theils -; ſowohl - als auch. Oblężenie to tysiąc pięknych czynów, abo w obronie, abo w dobywaniu, tam dokazanych, pamiętnym uczyniło. *Uſtrz. Kruc.* 2. 258. II., pytaiąc: czyli? czy? azali? Łacńewiſie, wie das Lateiniſche num, wird im Deutſchen durch die Inverſion, und etwa das hineingeſchobene denn ausgedrückt. Abo nie wiesz? weißt du denn nicht? Abo to nie boli? *Cn. Th.* 3. Tak iest, zabrałem z nim znaiomość! albo co? *Teat.* 22. *b.* 17. Albo ia dbam o twoię łaskę? *ib.* 28. 80. *Cum enclitico:* alboś, albożeś, czyliż. Jakowa była dzikich narodów srogość, aboś same białegłowy nie pokazały! *Falłł. Fl.* 231. Alboż my Lydyętą iesteśmy! *Mon.* 67. 376. Alboż będzie w domu? *Teat.* 30. *b.* 99. - §. abo, aboś: może, podobno, vielleicht, etwa. Pocoście tu przyiechali? abo dla przepatrowania woyska. *Warg. Cez.* 32. Takim kształtem próżno się spodziewam, że aboś swoie nieszczęście przerobi. *Zab.* 14. 256. *Szym.* Alboż ich móy żartobliwy katechizm nauczy, iak mają mówić. *Mon.* 74. 145. §. *ex abrupto.* Abo siądźmy: wiara siądźmy; siądźmy raczéy. *Cn. Th.* 3. ſo ſetzen wir uns doch.

ABOWIEM, ALBOWIEM, *Conj.* bo, bowiem, ponieważ, *Slovac.* nebo, *Boh.* kdyż, jakż, *Croat.* kajti, ar; *Eccl.* єбо, *Boh.* zajiſte; *Ger.* denn, weil, (ſintemal) Day mi jéy warzy, abowiemem się bardzo zrobił. 1. *Leop. Gen.* 25. 30. (bom bardzo spracowan 3. *Leop.*) Strzeż miary; abowiem rzecz iest piękna, przy rozumie cnota. *Rey Wiz.* 42. *b.*

ABRAHAM, a. m. patryarcha ſtarozakonny. Abraham. Imię żydowskie. *Dimin.* ABRAHAMEK, mka. Abrahamek nasz faktor, dziwa się o pieniądze. *Teat.* 22. 13. §. *tr.* Abrahamowe łono Abrahamowe: świat: życie po śmierci; *Eccl.* нѣдро Авраамово, царствіе божіе, небесное, Abrahams Schooß, jenes Leben. Poszedł do Abrahama, *occubuit. Mącz.* Takbym go tém żelazkiem przywitał, ażby się z Abrahamem zobaczył. *Teat.* 53. *b.* 25. ABRAHAMOWY, ABRAHAMOW, a, e, od Abrahama, Abrahams-. Pokolenie Abrahamowe. *Białob. Poſt.* 143.

ABREWIACYA, yi. f. *Bosn.* kratcina, *Roff* сокращеннοсть. словοписанiа, *Eccl.* скóропись, скрóченie, pismo prędkie z tytłami, skoropis, die Abkürzung, Verkurjura, Abbreviatur. Znayduią się w pismach polskich skrocenia czyli abrewiacye, tak przez opuszczenie głosek, iako przez zamianę ich na figury. *Kopez. Gr.* 1. 29.

ABROGACYA, yi. f. prawny obrządek, przez ktory prawo dawnieysze moc swoię traci. *Kras. Zb.* 1. 15. zniesienie prawa, odwołanie, cofnienie, die Abrogation, Aufhebung eines Gesetzes. *cf.* Derogacya.

ABRYS, u. m. *Vind.* skiss, naris, dol draft, podoba, podobenstwo, szkic, szkielet, *Carn.* posnetje; *Boh.* náwrjsek, náwrj, nawrtnutj; *Roff.* чертежъ, умоначертанiе, перечень; *Germ.* der Abriß, der Riß. Abrys, planu w myśli ułożonego na papierze odznaczenie. *Klok Rośl.* 1. 38. Krótki czego abrys. *N. Pam.* 15. 384. Abrys miłości. *Pot. Jow.* 188. To widzę mądrych przeznaczenie, w głowie mieć szczęścia abrysy, a pułte kieszenie. *Teat.* 43, 303. *Drozd.* (*cf.* Wzór, wyobrażenie, wyrażenie, obraz, rysunek, odrysować).

ABSOLUCYA, yi. f. rozgrzeszenie, które wyznaiącemu przeboły, kapłan daie. *Kras. Zb.* 1, 15. die Absolution, Sundenvergebung. §. *latius*, wszelkie odpuszczenie, uwolnienie. Freysprechung, Befreyung.

ABSOLUT, a. m. samodzierca nieokreślony, despota, ein unbeschränkter Herrscher. Kędy tron absolutom moc strasznią daie, Te kraie są nayszczęśliwsze, bo w nich Krol bierze, rządzi sam wszystko, gdy sam ieden państwo obeymuie. *Jabł. Vel.* 1-3. — *tr.* Absolut w mowie, dyskurs drugich gasi, Alto z dygustem cierpliwym, minę kwasi. *Min. R.* 1. 3, 335. ein Rechthaber, Haberecht. ABSOLUTNOSC, ści, f. nieokreśloność władzy, samodzierstwo, Unbeschränktheit, Willkührlichkeit. ABSOLUTNY, a, e. *adj.* ABSOLUTNIE. *adv.* nieokreślenie, nieograniczenie władnący. Mogą się kiedy skończyć te absolutne rządy! *Teat.* 6 *b.* 53. Nasz rozum złączony z wiarą, nie tak absolutnie prowadzić nas powinien. *Zab.* 8, 2-3. willkührlich.

ABSZACH, u. m. termin gry w szachy, im Schachspiele, das Schachbieten, Schach. Pop ci może dadź abszach, to też nie pół rzeczy, Trzeba się w tenczas dobrze mieć na pieczy. *J. Koch. Sz.* 94. §. *fig. tr.* stawić komu abszach, stawić mu się, odkazać mu się, einem die Spitze bieten. Stefan Kozakow wtrzęsł i lepszy rząd wprawił, Żeby także z tey strony Turczynowi stawił Abszach w oczy. *Tward. W. D.* 6.

ABSZYT, u. m. *Sorab. inf.* hobšbeid, *Roff.* абшитъ, увольненiе, отпускная, отпускъ; *Eccl.* отпустнь, *Vind.* Slowa, slovodanje, poslovljenje, doldatje, spushenje, odpuschenje - *Pol.* odprawa ze służby, a zwłaszcza woyskowey, der Abschied, die Verabschiedung. Kazał wygotować abszyt żołnierzom, dotrzymuiąc im czasu służby swoiey. *Teat. sig. L.* 1. Po tey obiedzie domagał się pułkownik abszytu, ktory mu też był dany. *Zab.* 13, 82. Abszyt wziął. *Chrośc. Post.* 285. (*Vind.* slovojemati, slovovsetje. Abszyt dawać ABSZYTOWAC koło, owal, sic. *Act. imperf.* (*Vind.* slovodati, posloviti, proshupustiti, przepuścić. *Roff.* отпускать, отпустить). ze służby odprawić, verabschieden, den Abschied geben. Abszytowany. *Pol.* отпущенный, служивый. Abszytować się, *recipr.* nie czekaiąc, sam się abszytował, żartem t. i. uciekł im Scherze: hat sich selbst verabschiedet, ist weggelaufen. ABSZYTOWY, a, e, od abszytu, Abschieds. *Roff.* отпускный.

ABUCHT, a. m. Kontuz, salsesan, mortadella. *Wod.* gestampftes Fleisch. Jednako Xiąże abuchty surowe, ieden chleb iadał z drugiemi. *Tward. Wł.* 192.

ABY *Conj. Boh.* aby, *Sorab. inf.* abu, *Slovac.* abi, *Roff.* дабы, *Croat.* dabi, da; *Vind.* de (cf. Da) l. : ażeby, żeby, by, iżby, daß, damit. Napomniałem go, aby reszty maiątku oszczędzał. *L.* — *Cum negat:* aby nie, *Lat.* ne, daß nicht, damit nicht. Pisałem mu, aby nie przyiechał. *Tr.* § aby nie, bodayby nie. Aby tego panu nie oznaymił (*scil:* obawiam się, strzeż się) daß er es nicht etwa anzeige. *L.:* aby, by też tylko, choć tylko, byle, przynaymniey, wenigstens, wenn auch nur. Mieycie ieszcze cierpliwość aby do roku. *Biel.* 349. Przestań mię aby trochę męczyć. *Sk. Żyw.* 2, 109. Zabaw się, aby przez godzinę. *Zab.* 14, 121. Aby raz spoyrzyi na mnie, aby raz rzuć słodkie weyrzenie na wiernego kochanka. *Teat.* 50 c. 137. Dzięki opatrzności; że aby przecię teraz potrafimy zachować powagę naszę. *Koll. fl.* 1, 22. Aby ogonek położyć, liszka prosi. *Cn. Ad.* 4. [*Didonis byrsa*]. Chciéy iuż aby raz skończyć interes. *Teat.* 15, 69. (przecię kiedy, doch endlich einmal).

ABYSS, ABIS, u. m. (z Greck. ἄβυσσος) mieysce bezdenne, bezdno, bezgruncie, otchłań, przetchliny, przepaść, der Abgrund. Niech ćma ta nie zarazą powietrza, niech bieży do swych abissów, do swoich otchłani. *P. Koch. J.* 7. 239. I do abyssu prędko polecieli nieprzyiaciele wieczni ludzkiey duszy. *ib.* 241.

ABZAS, ABCAS, OBCAS, u. m. z Niem: podkładka, napiętek, knaflak u trzewików, botów, der Absatz an Schuhen, Stiefeln. *Sorab. inf.* obsez, hobsez; *Carn.* obsèz; *Vind.* naftavik; *Boh.* Spalíček, Kramflik; *Roff.* каблукъ, коблукъ, каблученъ [cf. kabłąk]. ABZASNIK, a. m. 1. ten co abcasy robi, der Absatzmacher; *Roff.* каблушникъ. ABZASOWY, OBCASOWY a, e, od abcasu, Absatz- *Ruff.* каблучный.

A C.

ACH! *interj. Eccl.* arb! axb! *Roff.* ахъ! ухъ! охъ! *Graec.* ὤ! ἀ! οἴ! *Lat.* ah! aha! *Hebr.* הא, הה, *Pers.* ah, *Germ.* ach! ah! 1., wyraz zadziwienia, Ausdruck der Verwunderung. Zawołał z podziwieniem: ach Mości Panowie, iuż też to nadto! *Zab.* 3, 145. 2., Przelęknienia, des Schreckens. Zlęknie się która dźymność, aż exklamacya iey: ach! gwałtu! *Mon.* 74, 362. 3., radości, der Freude. Mego kochanego Dobrodzieia witam, ach iak mi się masz? *Zab.* 13, 198. 4., Żądania, des Verlangens. Ach gdyby się owe czasy wróciły! *L.* 5., westchnienie żałosne, der Betrübniß. *Slavon.* ah, jao! *Vind.* ah! jomene, aube! *Croat.* ah, jaj! *Slovac.* ach, auweh! *Sorab. sup.* paw! ewpa! *Eccl.* охе! *Ger.* ach! o wehe! biada! nieszczęty! Płakał nad iego grobem: ach! ach! moy bracie. 1. *Leop.* 3, *Reg.* 13, 30. Ach! iak całe życie zgoła iest obrazem nędzy czeka. *Zab.* 15, 136. Ach! co czynisz z tą dziecię, oyca opuściłeś! *Groch. W.* 16. Ach! ach! obacz się Polaku po szkodzie! *Groch. Tr. A.* 3. — *Cum dativo* — biada! wehe! Ach dniowi temu, nieszczęty ziemi tey! *Smot. Lam.* 19. Ach nam! zgrzeszyliśmy. *Sk. Żyw.* 1, 153. Ach mnie.

niestetyż niebodze! *Otw. Ow.* 295. *Ꝟ obroł.* Ach cię mnie nędzney, toć mię zwiódł. *Wyr. Kat.* 451. Ach cię mnie, żem przychodniem w tym kraiu. *Budn. Ps.* 120, 5. *Groch. W.* 2. § urągania: aha, wey! spottend: ah! aha! Ach, Ach! który kaziaz kościół, i trzeciego dnia go zaś buduiesz, ratuy siebie. 1. *Leop. Math.* 27, 40.

ACHACY, ego, imię męzkie, *Achatius* ein Mannsname. *Achacy Kmita* wierszopis.

ACHAT, *vide* Agat.

ACHATES, *vide* Gagatek.

ACHINGER, gru. m herb, wiewiórka czerwona w złotém polu. *Nies.* 1. *Kurop.* 3, 4 ein Wappen.

ACHTEL, *JACHTEL, tla. m. ACHTELEK, lka. m. *dem.* z Niemieck. ósma część beczki (*vide* ośmina, ósmak), ein Achtel, Achtel piwa. *Vol. Leg.* 3, 56. Jachtel. *Haur. Sk.* 510. *Phras.* Zaden iachtelem nie piie. *Mat. z Pod. B.* 4. (na nic, co zbytek, allzuviel iſt ungeſund]. *Fig.* Kufy z siebie i piwne robicie achtele, cały dzień z nocą leiąc w bezdenne gardziele. *W. Pot. Zac.* 150.

ACHY! odgłos trąby, Ton des Jagdhorns. Forszpan z forysiem trąbią: achy! achy! *Teat.* 43, 35. *Wyb. Kul.*

ACZ, *ACZKOLI, ACZKOLWIEK, *Conj. Boh.* ač, ačkoli, ačkoliw, ačkoliwěk; *Slovac,* ačkoli, ačkolwek, atbi, bitbi; *Vind.* akulich; *Sorab. ſup.* aczrune.: *Pol.* choć, chociaż, lubo, obgleich, obwohl. Aczkolwiek dżdżewnicy woda iest dobra, rychło się przydawa zatęchnienie. *Cresc.* 10. Aczich było w liczbie do 40 tysięcy, iednak nie śmieli nacierać. *Biel.* 78. *Warg. Cez.* 107. Wina takie, aczkoli dobry owoc daią, wszakoż czasem tylko dobrze obradzaią. *Cresc.* 296. & 435. aczkolwiek *ib.* 368. § aczkolwiek: choć cokolwiek, iako tako, przynaymniéy coś, wenigſtens etwas, ſo viel möglich. Umiéy ieszcze korzyſtać aczkolwiek z téy ſtraty. *Zab.* 12, 256. §. acz nic: choć tak dobrze iak nic, choć bardzo mało, obgleich ſo viel als nichts, äußerſt wenig. Niecnotliwi sędziowie kazali, aby twarz Zuzanny odkryta była, aby acz nic, ale wszy tak nasycili się piękności iéy. 1. *Leop. Dan.* 13, 32. § acz nic: przynaymniéy, wenigſtens, zum wenigſten. Malogranaty trzeba wymoczyć w czyſtéy wodzie, acz nic przez dzień. *Cresc.* 426. Pszenica potrzebuie ziemi tłuſtéy, acz nic aby miernie. *Cresc.* 154. Mieysca z przyrodzenia obronne, wszy trzeba acz nic słusznym zamykaniem obwarować. *Cresc.* 20, & 63. §* *interrog.* acz: czy? ob? Pytam na prawie, acz nic szkody nagradzać nie ma? *Szczerb. Sax.* 144. acz nie mam bydź wolen? *ib.* 143. Zdali na iego zdanie, aczby to mieli uczynić. *Eraz. Jęz. H.* 5. – §* acz – acz: czyli – czyli, ob – oder. Którego chcesz, wszyſtko za iedno, acz ten, acz ów. *Mącz.*

ACZY, *Adv.*: może, kto wie, czyli też nie, podobno, boday, azali; vielleicht. Owce chodzą po łące, nadzieia mię cieszy, Aczy się Dafnis rano z bydełkiem pośpieszy. *Zab.* 21, 383. *Zabł.*

A D.

*AD, u. m. (z Greck. ἅιδης) u Rusinów: piekło, die Hölle. Mieysce to, które my z grecka nazywamy Ad, Rzymianie zowią *Infernus. Smot. Ex.* 41. & 21. Ad piekłem bydź neguią. *Smot. Nap.* 44. Jeśliby ray nie był nadgrodą, a Ad karaniem, oboie to szłoby za iedno, bydź komu w raiu, albo w adzie. *Smot. Ex.* 21.

RADIC. – AD, – ĘDY zakończenie przysłówków mieyscowych, – nd – skąd, kędy, inąd, znikąd, dokąd, stamtąd, dotąd, – ąd – tędy, tamtędy. cf. *Lat.* unde; *Slovac.* – ud', ád', – ęd – n. p. odtud', odtád'.

ADAM, JADAM, a. m. (*Arab.* adem: człowiek) pierwszy człowiek, Adam; *Sorab. inf.* Hadam, Hodam; *Roſſ.* прародитель. – Zakon S. Adama. *Teat.* 7 c. 7. : ſtan małżeńſki, der Eheſtand, (*oppos.* bezżeństwo. – *Theol.* ſtary Adam: grzech pierworodny, grzechy ſtare, der alte Adam, Erbſünde, alte Sünden. Złóżcie tego Adama ſtarego. *W. Poſt.* w. 9. Trzeba zwłóczyć ſtarego Jadama odzienie. *Biał. Pſt.* 14. Oſtatni Adam, nowy Adam: Chryſtus Jezus. *Kuczb. Kat.* 85. der neue Adam, Jeſus. § *tr.* od Adama, od ſtworzenia świata, von Adam her, von Erſchaffung der Welt. Wchodzi z rzeczą swą w dziwne labirynty, oracyą wszyſtko od Adama ią począwszy, rozwlecze. *Gór. Dw.* 386. 2., Adam, u nas imię zwyczayne, Taufname Adam. J. O. X. General *Adam Czartoryſki.* X. Biſkup *Adam Naruszewicz.* – *Alluzya:* Znam to do siebie, móy sacny Korwinie (Koſſakowſki), żem od Adama wziął imię i ciało. *Zab.* 7, 325. *Nar.* – *Lusus verborum:* Byś na mnie rzekł o Tomasz, abo na się Jadam. *Jag. Gr. B.* 8. (oto masz, naści! – ia dam). *Prov.* Na święty Adam. *Rys. Ad.* 42. (: na S. Nigdy, na S. Bóg wie, na zielone Święta) auf den Nimmerstag. §. *Anat.* Jabłko Adam, pagórek przy gardle, grdycze, *pomum Adami. Kirch. Anat.* 44. *Boh.* Adamowo gablko; *Vind.* Adamovu jabuku, Adamſka jabuka; *Roſſ.* кадыкъ, der Adamsapfel an der Kehle (der Kröbs, der Gröbſchel). *Deriv.* Adamek, Adaś, Adamita, Adamowy.

*ADAMANTYN, u. m. (z Grec, ἀδαμας niepohamowany) gatunek kamienia krzemiennego, dyament, der Demant (*obs.* Ademant. Wyryty zaoſtrzonym adamantynem. *Radz. Ter.* 17, 1. (oſtrym dyamentem. *Bibl. Gd.*)

ADAMASZEK, szku. m. materya od miasta Azyatyckiego Damaszku nazwana. *Wyrw. G.* 262. *Sorab. inf.* Dämmaſchk; *Boh.* Damaſſek; *Croat.* et *Hung.* damaſk; *Vind.* tomoshk; *Ital.* Damasco; *Gall.* Damas; *Angl.* et *Dan.* damaſk; *Ger.* der Damaſt; (*Roſſ.* камка; *Carn.* haba, abad). Adamaszku drożéy niemaią przedawać łokieć had zł. pół trzecia. *Vol. Leg.* 3, 370. W pokoiu adamaszek, a w polach puſtki. *Teat.* 26, *b.* 4. ADAMASZKOWY, a, e. *Boh.* damaſſkowý, (*Roſſ.* камчатный), od damaszku, z adamaszku, Damaſten. Obrus adamaszkowy. *Vol. Leg.* 4, 358. Adamaszkowe serwety. *Goſt. Gór.* 111.

Not. cf. Damaszczyny, demeszka, demeszkować.

ADAMEK *vide.* Adam, Adaś.

ADAMITA, y. m. 2. *Boh.* Adamnjk, kacerz pewnéy sekty. ein Adamite, eine Art Ketzer. Z Gnoſtyków poszli Adamitowie. *Sk. Dz.* 77.

ADAMOWY, a, e. od Adama, Adams: *Roſſ.* Адамовъ. Adamow upadek. *Budn. Gen.* 3, Syn Adamow. *Groch. W.* 14. Adamowi wnukowie. *Brud. Oſt. B.* 8.

ADAS, sia. m. *Adamek*, mka. *dem.* od Adam, Adamchen. Zląkłeś się Adasiu. *Teat.* 16, 42. Adaś póydzie za oycem, Ewulka za matką. *Zab.* 9, 21.

ADDYCYA, yi. f, gatunek rachunku w arytmetyce, dodawanie liczby do liczby, die Addition, das Zuſammenrechnen, przydawanie *Solſk, G.* 3, 77. dodawanie *Rog.* 2, 190.

ADEPT, a. m. (z Łac.) alchimik, złotodziéy, złototwórca,

ein Adept, Alchymiſt, Goldmacher. Ci którzy się chlubią, że doszli taiemnicy robienia złota z innych kruszców, zowią się adeptami. *Kluk. Kop.* 158.

ADIEU, z Franc. P. Bogu oddaię, bądź zdrów, Gott befohlen, adieu. (Wcale się nie odmienia). *(Roſſ.* прости, прощай, прощайте). Adieu, pożegnanie to tyle znaczy, co bądź zdrow lub zdrowa. *Teat.* 27, c. 46.

ADIGA, i. f. rzeka we Włoszech, *Ital.* Adigo. *Wyrw. G.* 21. die Etſch.

ADJUTANT, a. m. ADJUTANCIK, a. m. 1. *dem.* Officer przy boku wyższego, dla roznoszenia iego rozkazów, der Adjutant. Adjutant ieſt prawą ręką majora. *Kaw. Nar.* 80. *Adj.* Adjutancki, a, ie, Adjutanten: Porucznik powinność adjutancką czyniący. *Perz. Cyr.* 3, 175.

ADMINISTRACYA, yi. f. zawiadywanie czym cudzym, zarządzanie czego, die Adminiſtration, Verwaltung. *Kras. Zb.* 1, 30. ADMINISTRATOR, a. zawiadowca, zarządziciel, wielkorządca, der Adminiſtrator, Verweſer, Verwalter. *fem.* adminiſtratorka. *Adj.* ADMINISTRATORSKI, a, ie, adminiſtratoriſch. ADMINISTROWAC, ał, uie, *Act. imperf.* Zaadminiſtrować *Act. perf.* zawiadywać, zarządzać, adminiſtriren, verwalten.

ADMIRACYA, yi. f. dziwienie się czemu, podziwienie, zdumiewanie, zdumienie, podziw, die Bewunderung.

ADMIRAŁ, AMIRAŁ, a. m. z *Arabſk.* Amir, Emir: panuiący. *Du Fresne Gl.-Hisp.* admirante, *Ger.* der Admiral, *Eccl.* адмиралъ, корабледержецъ, корабленачалникъ; *Croat* ladijh (łódź, korab): hetman woyska morskiego. *Papr. W.* 1, 465. *Dudz.* 33. rządca woyska morskiego. *Petr. Pol,* 119. Kazimierz Jagiellończyk miastu Gdańskowi dał tytuł admirała Polskiego. *Czac. Pr.* 327. Admiralem tydź, *Eccl.* корабленачалствовати, корабледержавствовати, *Graec.* ναυαρχεῖν. 2 *Hiſt. Nat.* Admirał, *conus ammiralis,* muszla w morzu Amerykańska. *Zool.* 96. eine amerikaniſche Meerſchnecke. §. Admirał, *Atalanta Linn.* gatunek motyla. *Kluk Zw.* ein Schmetterling, der Admiral.

ADMIRALNOSC, i. f. sądy admiralskie; die Admiralität. ADMIRAŁOWA, éy. f. żona admirała, die Admiralinn. ADMIRALKA, i. f, *Roſſ.* адмиральша, kobieta urząd admiralski sprawuiąca, ein weiblicher Admiral, eine Admiralinn. ADMIRALSKI, a, ie. *Roſſ.* адмиральтейскій, od admirała lub admiralstwa, Admirals: — ADMIRALSTWO, AMIRALSTWO, a. n. 3. urząd admiralski, *Eccl.* корабленачалство, *Roſſ.* адмиральство, адмиральтейство, die Admiralſchaft, Admiralswürde. Daię ci amiralstwo, urząd godny ciebie. *Przyb. Luz.* 134.

ADMIROWAC, ał, uie *Transit. imperf.* poadmirować *Perf.* dziwić się czemu, cudować się, zdumiewać, bewundern *Vind.* obzhuditi, pozhuditi.

ADOPCYA, yi. f. przysposobienie prawne dziecięcia cudzego za swoie. *Kras. Zb.* 1, 31. Die Adoption, Annahme an Kindesſtatt. Adopcya czyli przysposobienie syna. *Eccl.* сыноположеніе, сынотвореніе, всыновленіе, пріятіе въ сына; *Roſſ.* усыновленіе; *Croat.* poszinenye; *Vind.* posinstvu; — adopcya córki, *Croat.* pokcherenye.

ADOPTOWAC, ał, uie *Act. Imperf.* zaadoptować *perf.* wziąć, przyiąć, przybrać, przysposobić za swoie dziecię, adoptiren, an Kindesſtatt annehmen. za syna, *Eccl.* сыноположать, сынотворити, *Roſſ.* усыновить, всыновить; *Vind.* posinuvàti; *Carn.* posyneti; *Croat.* poszinuyem; — za córkę *Carn.* pohzhyreti, *Croat.* pokcherujem. - Adoptuiący, *Roſſ.* усыновитель: adoptowany *Roſſ.* усыновленный, *Slovac.* chowanec; *Slavon.* posin; — adoptowana, *Slovac.* chowanica, *Slavon.* pokchi.

ADOPCYINY, a, e, od adopcyi, Adoptions: *Eccl.* сыноположный, сынотворный, *adv. adoptive* сыноположь.

ADORACYA, yi. f. *Roſſ.* обожаніе: modlenie się do kogo, die Anbetung. Cześć naypokornieysza, którą ludzie bogu wyrządzaią powierzchownym ułożeniem. *Kras. Zb.* 1, 32. Czynił głębokie adoracye, to ieſt, pokłonów czołem do ziemi tysiąc wybiiał, za każdą adoracyą, powtarzaiąc modlitwę.... *Sk. Zyw.* 2, 210. *Str.* czczenie, poważanie czyiéy osoby w naywyższym ſtopniu, ubóſtwianie, die Anbetung, Verehrung. — Adoracyi godny, *Roſſ.* поклонительный, поклоненный, anbetungswürdig pokłonny. ADORATOR, a. m. *Eccl.* et *Roſſ.* поклонникъ, обожатель; *Vind.* obmolnik, namolnik, der Anbeter. Czciciel i adorator iéy wdzięków. *Teat.* 30, *d.* 5. *Fem.* ADORATORKA, i. die Anbeterinn. ADOROWAC, ał, uie, *Act. imp.* — *Roſſ.* обожать; *Vind.* obmoliti, namoliti: modlić się, ze czcią się kłaniać, w naywyższym ſtopniu kogo czcić, *pr.* et *tr.* einen anbethen. Nigdy nie przeſtanę te adorować wdzięki. *Zab.* 14, 143. Była od wszystkich ledwie nieadorowana. *Zab.* 9. 182.

ADRES, u. m, napis, podpis listowy, *Roſſ.* надписъ, адресъ: die Addreſſe, Aufſchrift eines Briefes. ADRESSOWAC, ał, uie *Act. Imperf.* zaadressować *perf.* list podpisać, napisać adres, addreſſiren, die Aufſchrift ſchreiben. *Roſſ.* адресовать, надписать. 2) adressować kogo do drugiego - odkazuiąc polecać, wskazać, an jemanden addreſſiren, empfehlen. *Rec.* adressować się, udawać się, ſich an einen wenden. Smiał się adreſſować do moiéy córki. *Teat.* 8, *b.* 82.

ADRYAN, -u, m. Kaftanik kobiecy, z Franc. eine Adrienne. Garbatym służą przestronne adryany, fortelny Francuzkiéy przemyślności wynalazek. *Zab.* 7, 135. Zony krotofilne, na swe adryany, ażufty, róbrany, wyciągnęły z stodół snopy. *Mon.* 70. 79.

ADRYANOPOL, u. m. miasto tureckie *Dyk. G. Carn.* Drinopojlje. cf. Dereń cf. Tracya.

ADRYATYCKI, a, ie Adriatiſch. Morze Adryatyckie. *Dyk. G. Slavon.* Adrianſko, Sinje more; *Rag.* mletacko more.

ADUMBROWAC, ał, uie *Act imperf.* przyćmieniać, cień nadawać. *Eccl.* надѣнямо. *tr,* namieniać, słabo wyrażać, ſchattiren, ſchwach angeben. Co krasomowskie słowa dyktuią, to też malarskie pędzle farbami adumbruią. *Sk. Zyw,* 2, 150.

ADWENT, u, m, *Boh. Slovac. Ungar.* idem. *Roſſ.* рождественскій постъ, der Advent. Właściwie znaczy przyiście Pańskie. *W. Pſt. W.* 2. Post mnieyszy przed Bożym narodzeniem adwentem zowią. *Sk. Dz.* 1033. Adwent nazywał się też Czterdzieſtnicą, że kiedyś 40 dni do wielkich świąt poszczono. Właściwie słowo to oznaczyłoby sam dzień narodzenia czyli przyiścia Pańskiego; lecz u nas adwent raczéy znaczy przedadwencie, przedprzyiście. *Cer.* 1, 184, ADWENTOWY, a, e *Boh.* adwentní, *Ger.* Adventș:

ADWERB *vide* Przysłówek.

ADWERSARZ, a. m. przeciwnik, der Widerſacher, Gegner; *Biel.* 157. *W. Pſt. Mn.* 304. *Salin.* 382.

*ADWIGA v. Jadwiga.

ADWOKAT, a. m. patron, rzecznik, prawnik broniący strony w sądzie. *Rofſ.* адвокатъ, стрянчей, ходатай, дѣлецъ; *Eccl.* согѣаголъникъ; *Croat.* prokurator, pravdash; *Born.* branitegl, paraç, odvitnik; *Slavon.* odvitnik, govorcsin; *Vind.* Praudowauz, praudosrednik; *Carn.* besednek; *Ger.* der Advokat, Sachwälter, Rechtsfreund (cf. Mecenas). Adwokaci, patronowie stawaiący u sądu *Arat. Zb.* 2) Adwokat: człowiek o wszystkiem z łatwością *pro* i *contra* mowiący, einer dem es nicht ſchwer fällt etwas zu vertheidigen oder zu widerlegen. Z adwok. tey niechcę się w dysputę wdawać *B.* Adwokatem bydź, *Born.* odvitovati, partiti; *Rofſ.* ходатайствовать. ADWOKATKA, i. f. die Advokatinn. *Born.* odvitnica, particza; *Rofſ.* ходатайца. ADWOKACKI, a, ie: prokuratorſki. *Rofſ.* стрянческій, advocatiſch. ADWOKACTWO, a. n. patronoſtwo, rzecznictwo, die Advocatie, Advocatur. *Rofſ.* стрянчество, ходатайство; *Carn.* beseduiſhtvu.

ADZIAMSKI, a, ie: Perſki, bo Adżem Persya. *A. Czir. Mscr.* Perſiſch. Kobierzec Adziamſki i Perſki. *Juſtr. Cal. lit. (pleon.)* Kobierce Adziamſkie, Dywańſkie, Tureckie. *Vol. Leg.* 3, 371. Munsztuk Adziamſki, stroy Adziamſki. *Hipp.* 89. Siodła i strzemiona Adziamſkie. *Warg. Radz.* 38. *Str.* Akwilo pokurczył subtelniczki one, Adziamſkie owe ciała: powarzył. *Birk. Kaz. Ob. F.* 2! (Turków niewieścichów).

AEOL v. Eol.

AERYA, yi. f.: Aura, y. f. *Krup.* 1, 92.: wolne, świeże powietrze, die freye, friſche Luft. Zdy zażył aeryi zdrowey, wybrał się na łowy. *Pot. Pocz.* 235. *Haur. St.* 67. *Krup.* 5, 365. *Bosn.* ajer, zrák, vlagga; *Slavon.* zrák; *Carn.* hlad, będ, dushk; *Eccl.* аеръ, воздухъ; *Rofſ.* бхаговоздушїе.

AF.

AFEKCYA, yi. f. poruszenie, wzruszenie, die Affection, Rührung. Krwi puszczanie służy na wszelkie afekcye podniebienia. *Comp. Med.* 30. Lekarſtwo na afekcye w sercu *ib.* 31.

AFEKT, u. m. 1) wszelkie poruszenie lub wzruszenie umysłu, Gemüthsbewegung, Rührung. Krasomowca afekty (afekta) wzrusza w słuchaczach. *Cn. Th.* Rozum mężczyznę, lwiogłową affekt rządzi, oraz kocha, oraz nienawidzi; nie gdzie rozum, ale gdzie affekt, tam wszytka. *Fr. Przy.* 11. §. wyrażona paſſya, die (ausgedrückte) Gemüthsbewegung Jak to śliczny afekt i odmiana tonow w tey aryice. *Boh. Kom.* 1, 276. 2) namiętność, die Leidenſchaft. *Eccl.* пристрастіе; *Vind.* umnonagnoſt. — Czyniąc ten wyrok, bardziey się afektem, niż słusznością uniosł. *Sk. Zyw.* 2, 390. Afekty chociaż lędą święte, Zawsze maią bydź rozumem nięte. *Pot. Arg.* 165. Puśćcie na stronę swoie afekty albo namiętności, które sprawiedliwie rozsądzić nie dopuszczaią. *Baz. Hiſt.* 181. 3) miłość, skłonność, przywiązanie, chęć ku czemu, przychylność. Zuneigung, Liebe. Chciałem iey się oświadczyć z afektem, z którym ku niey iestem. *Teat.* 9, *b.* 66. Oycowſki afekt. *Sk. Zyw.* 286.

AFEKTACYA, yi. f. przesada, przysada, die Affection, das Affectiren. *Rofſ.* жеманство. — Afektacya, wytrawność, postawa, sadzenie się na co. *Mącz.* Chcąc bydź bardzo grzecznym, wpada w afektacyą albo przesadę. *Zab.* 4, 152. *Bienk.* §. zmyślanie, udawanie, Verſtellung. Obłudne przed ludźmi okazywanie się tym, czym nie iesteśmy, nazywamy afektacyą. *Mon.* 67, 189. 2) żądanie, pragnienie, usiłowanie, heftiges Verlangen. Wiele rzeczy, według afektacyi i instrukcyi seymikow, na seymię do skutku nie przyszło. *Vol. Leg.* 3, 523.

AFEKTOWAC, ał, nie *Neutr. imp.* — *Rofſ.* жеманиться; przesadzać, affectiren. 2) z usiłowaniem żądać, pragnąć, heftig begehren, verlangen. Wszyscy, którzy umyślnie się afektowali wziąć w małżeństwo, sami się z sobą zabrali. *Tward. Pas.* 20. Alexander afektował tytułów Lozkich. *Birk. Fr. H.* 3, *b.* 3) Act. afektować co: udawać co, etwas affectiren, vorgeben. — AFEKTOWANY, AFEKTOWNY, *Fr. Przy.* 76. przesadny, przysadny, wymuszony, wykwintny, wytawny, affectirt, erkünſtelt. *Rofſ.* чопорный, (cf. czupurny); *Eccleſ.* пристрастный. (cf. ſtraſtan).

AFER *olacz* Afrykanin.

AFIRMATYWE adv. potwierdzaiąc, *Eccl.* напрягательно, напрягательно; bejahend.

AFISZ, a. m. z Franc. doniesienie, ogłoszenie rozniesione i rozwieszone po ulicach, Affich, Anſchlagezettel. *Vind.* osnanilu, oklizni list.

AFRONT, u. m. zawstydzenie, hańba, obelga, die Beſchimpfung. Bierze on to za uczyniony sobie afront. *Zab.* 16, 291.

AFRYKA, i. f. iedna z głównych części świata. *Boter* 210. Afrika. AFRYKANIN, AFRYKANCZYK, AFER, AFRYK, AFRYKANT, a. m. rodem z Afryki d.r Afrikaner; *Slavon.* Afrikan; *Carn.* Afrikanar, Afrizhan. *Rofſ.* африканецъ. Afrowie dzicy wielu chrześcian pobrali. *Sk. Dz.* 130 Chytry wąż kryie przed Ahem łeb swoy jadowity. *Zab.* 10, 157. *Zabł.* §. przezwisko Scypionowe, dla zburzenia Kartainy, nazwano go Afrykanem. *Warg. Wal.* 49. Scypionowie, Afryk i Azyatyk. *ib.* 110 Afrykant ów, Kartagi zburzyciel. *Zab.* 15, 98. §. wiatr południowy od Afryki wiejący, der Südwind. Po morzu się puścił łekkim afrykiem zgłuiąc. *Warg. Cez.* 98. *in fem.* AFRYKANKA, i. die Afrikanerinn. *Rofſ.* африканка. AFRYKANSKI, obs. AFRYCKI, a, ie. Afryki się tyczący. *Rofſ.* африканскій; Afrikaniſch. Komentarze Cezara o woynie Afryckiey. *Biel.* 623. Afryki pasterz. *Otw. Ow.* 131. Afryckie państwa. *Haur. Sk.* 50. Afrykańſkie narody. *Dyk.* 6e.

AFTARZ, v. Haftarz.

AFTENTYK, v. Autentyk.

AFTY, ów. Pl. gatunek choroby. v. Zaba okorona.

AG.

AGA, i. m. *Turc.* generały janczarſki'y piechoty komendant. *Mik. Obs.* 105. Commendant der Janitſcharen.

AGARYK, a. m. modrzewowa gąbka, Lerchenſchwamm. *Graeco Lat.* agaricum.

AGAT, ACHAT, a. m. AGATEK, tka, m. *dem.* (z Greck. ἀχατης) *Eccl.* ахамъ; *Carn.* ahat; *Rofſ.* аламъ. Kamień twardy, rożne kolory maiący, gatunek kizlu. *Al. Kop.* 2, 59. der Achat, eine Steinart.

AGATA, y. f. AGATKA i. f. *dem.* imię białogłoſkie, Ofka, Osanna. *Jabl. Her.* ein Weibername, Agathe.

AGAZANT, a. m. z Franc. *engageante*: mankietka długa bielogłowska z forbotami, eine lange Weibermanſchette mit Zipfen. Garnitury, agażanty. *Haur. Sk.* 519. Niewiasty dziwnemi angażantami zdobiły głowy swoie. *Comp. Med.* 705.

AGENDA, AHENDA, y. f. z łac.: zbiór modlitw i obrządków kościelnych, die Kirchenagende. *Carn.* trębnik; *Ross.* требникъ; *Eccl.* требникъ. Trebnik albo agenda Ruska. *Pim. Kam.* 18. Moskwa w swych trebnikach albo agendach. *Sak. Perf.* 2. Xiądz bierze krowę, że wiersz przespiewał z agendy. *Zab.* 16, 125. *Nar.* AGIENT, AJENT, a. m. ogólnie: każdy pilnuiący drugiego interesow czyli spraw, der Agent, Geſchäftsführer. szczególniey: sprawuiący y interesa iakiego dworu, w godności niższy od Chargé d'affaires, der Agent eines Hofes. Rzeczypospolitey trzeba agenta na dworze książia wielkiego chować. *Star. Wor. A. b.* Tu y nie znaią rożnicy między posłem, rezydentem, agientem i nayniższym posłannikiem. *Kioł. Turk.* 112. y. agent: aplikant, jurysta, adwokat, ein Referendarius, Advocat. Agienci znayduiący się w pałacu nie mogą jeszcze u stołu siadać. *Vol. L.* 6, 433. za nich odpowiedzialność na Mecenasów włożona. *Czr. Mscr.* — Agienci w Wiedniu tym wyżsi są od patronów, że gdy ci w sądowych tylko trybunałach, oni w radach nadwornych nayważnieyszych bywaią. Wiener Hofagenten. AGIENTOSTWO, a. m. urząd agienta, das Amt eines Agenten.

AGIER, agru, m. Źle zamiast tatarek albo tatarskie ziele. *Dod.* 31 z łac. *acorus Lin.* Kalmus, Ackerwurz.

AGGEUSZ, a, m. prorok starozakonny, der Prophet Haggai. *Zal. Teſt.* 321.

AGGRACYOWAC, al, nie. *act. imp.* — *Vind.* pomiłostiti, pomiłostiwati, pognadati, ognadliwati: darować życiem, łaskę uczynić, przebaczyć winowaycy; begnadigen, das Leben oder die Strafe ſchenken. Król może aggracyować na śmierć skazanych. *Gaz. Nar.* 176. Prawo aggracyowania, *jus aggratiandi* t. d. das Begnadigungsrecht.

AGIO czytay: ażyo. *indecl.* z Włosk. *volgo łaże, łaża*, y. f. nadatek, przydanie, das Agio, der Aufwechſel, das Aufgeld. Termin handlu: 1) większość waloru cedułey bankierskiey nad istotny szacunek summy w niey wyrażoney, wychodzi na iedno, co procent albo prowizya od summy wexlem przekazoney. *Araf. Zb.* 2) Nadatek, który się daie, zmieniaiąc iedney gatunek pieniędzy na drugi, u *Herbeta* przydawanie, n. p. Do szerokich groszy Prazkich mogą łędzie przydawanie wedle biegu pospolitego. *Herb. Stat.* 81.

AGITACYA, yi. f. AGITACYYKA, i. f. *dem.* *Eccl.* движ ніе, движеніе. *Ross.* тѣлодвиженіе, ruch ciała, poruszenie, die Leibesbewegung, Motion. Zażywać częstey agitacyi, tak chodząc, iako i przeieżdżaiąc się na koniu. *Haur. Sk.* 115. Agitacya czyli ruchomość na koniu, w powozie lub piechotą. *Krup.* 5, 589. *et* 213. 2) poruszenie, wzruszenie, Bewegung, Wallung. Umysł iego w ustawiczney agitacyi. *L.* AGITOWAC, al, nie, *Act. imp.* obracać, mieszać, mięszać, betreiben, herumtreiben, herumkehren, rühren. Masło agitowy w moździerzu, aż zczernieie. *Comp. Med.* 161. (z łac. tłuc, mieszay, mischen, ſtampfen). — *Recip.* Agitować się: agitacyi zażywać, ſich Motion machen. Podaie przypadek, gdy człowiek nie agituie się przechadzkami, zatem. *Haur. Sk.* 115. §. *Jurid.* Agitować sprawę: powodować, ciągnąć, einen Proceß führen, betreiben. Sprawa się agituie: toczy się, der Proceß wird geführt, iſt anhängig. Sądy się agitują: odprawuią, es wird Gericht gehalten, gepflogen.

AGNES, i. f. AGNESZKA, AGNIESZKA, i. f. imię białogłowskie, ein Weibername. *Ross.* аѳнія, *Vind.* et *Carn.* Nesha: *Pol.* Jagna, Jachna, Jaga, Jagusia.

AGNES v. Ahnec.

AGNUS, a. m. *Dem.* AGNUSEK, ſka, m. AGNUSZEK, szka. m. *Boh.* agnauſko, ctnauſko: 1) baranek *agnus Dei* wyrobiony z wosku święconego, ein Agnus Dei, ein Stück geweihten Wachſes mit der Figur des Gotteslammes. Agnusa woskowego, z jarzącego wosku wymyślił papież Urban V. *Teoſ. Zw. Da.* Wosk iarzący z balsamem i z wodą Krzyżmową, sprawiły ten to agnus, cuż świątość woskową. *Zygr. Pap.* 68. Wosku od papieża święconego, który agnus Dei zowiem, iako wielkiey mocy doznawaią ludzie w ogniach, w wodach, i. t. d. *Sk. Kaz. N.* 523. 2) Wyobrażenie baranka z czegokolwiek bądź, ein Andenken von irgend einer Materie, das Gotteslamm vorſtellend. Już i krzyżyk gdzieś z szyi dyszy, i agnuszek szczerozłoty zjadł się iuż dawno. *Opal. Sat.* 31. AGNUSKOWY, a, e od agnuſka, Gottes-Lämmlein-, O mocy agnuskowey. *Zygr. Pap.* 68.

AGREST, u. m. a) iakiekolwiek iagody kwaśne niedoyźrzałe, ſaure unreife Trauben und Beeren. *Carn.* agres; *Graec.* ἄγρας, *pyrus ſilveſtris*, *Lat.* agreſta, vinum acre; *Gall.* aigras; *Bosn.* egresc, ogreſta, gresc; *Ital.* agreſta = uva acris, acerba; (*Bosn.* zagresciti, zakisseliti = acreſacere); *Croat.* jegriſt; *Dalm.* egriſt, gres, ogreſta, rinika; *Hung.* egres (*Ross.* народовъ). Czekał, aby ziemia zrodziła iagody winne, alić zrodziła agrest, i. *Leop. Jeſ.* 5, 2. (3 *Leop.* płonki). Agrest, to iest wino dzikie albo leśne. *Urs. Gr.* 132. b) sok z takich iagód wytłoczony, der aus ſolchen unreifen Beeren gepreßte herbe Wein. Z niedoyrzałych win ych iagod wytłacza się sok agrest (*Verjus*) cierpki i kwaśny, do przypraw w kuchni. *Kl. Dyk.* 3, 168. *Zaw. Cos. Sier. Ped.* 107. *Sien.* 187. *Crese.* 298. *Spicz.* 96. — 2) Agrest, krzak i owoc tego krzaku, ribes grossularia *Linn.* *Carn.* agres, berberion agresoye; *Vind.* agreſa, oiſtnica, kosmatizhi, kosmazhizhki, kuſenji; *Boh.* angreſſt, Srſtka; *Ross.* крыжовникъ, die Stachelbeere, der Stachelbeerſtrauch, (Oeſter. Agraß.) *Klok. Dyk. Jundz.* AGRESTOWY, a, e, z agrestu, od agrestu, 1) Agrest: (ſauer). Wino agrestowe cierpkie. *Spicz.* 96. 2) iagody agrestowe w potrawach bywaią używane, *Hbes. Kl. Ros.* 1, 151, Stachelbeeren.

A H.

AH! cf. Ach! A! *interj.* Oznacza podziwienie, Ah! verwunderud. Ah! co mi powiadasz! *Teat.* 33, c. 45. AHA! *interj.* ukontentowania, aha! *Croat.* aha! — Wina, aha, co niemiara w piwnicy. *Falib. D. R.* Poczekayno, aż sobie przypomnę. Aha! już wiem. *Tea.* 7, *d.* 56. *Czr. K.* AHI! odgłos ziewaiącego, der Ton, den ein Jähnender hören läßt. Pijany obudza się, i ziewa głośno: ahi, ouf, ouf! *Tea.* 7, *d.* 10. *Czr. K.*

AHNEC, hnca. m. *Eccl.* агнецъ, z łac. agnus; *Gr.* ἀμνος. (cf. jagnię, agnus); baranek boży, hostya święcona Ruska. *Pim. Kam.* 73. die geweihte Hoſtie in der Griechiſchen Kirche. Pop wyimuie hostyą albo ahnec z proskury, na

którym napis: Jesus Chrystus zwycięża. *Cerk. Dyk. Pim. Kam.* 59, et 74-75. *Sak. Perspi* 16.

A J.

AJ! *interj.*, s wey! bawéy! Oy! ey! eh! oho! Ai! iuż WPanna ze mnie płaszczyk zdzierasz! *Tea.* 2, *b.* 119.

AJENDA *v.* Agienda.

AJENT *v.* Agient.

A K.

AKACYA, yi. f. groch Sybirski, *robinia caragana Lin.* der Acacienbam. *Jund.* 379. *Roff.* акація, гороховое дерево, мерновникъ, гороховникъ, золотарникъ; *Vind.* farsh, farshje.

AKADEMIA, ii. f. 1. właściwie gaik niedaleko Aten, gdzie Platon uczył, ztąd uczniowie iego Akademicy; filozofia iego Akademicka. *Modrz. Baz.* 516, Platos Lehrgarten, Lehrschule, Lehrsystem. 2. to co *universitas*, to iest: zbiór szkół wszystkich nauk w jednym mieyscu, z mocą kreowania doktorów. *Kras. Zb.* 2, 560. szkoła główna, (żartem: Wszechnica). *Roff.* Академія; *Carn.* glagole, visokashola, modrina, modrishe; *Vind.* modrinna, glagole, visoka shula, modroskupshina; *Rag.* mudroskupsctina; *Croat.* mudroszkupchina; Academie, hohe Schule, Universität. Akademia Krakowska, szkoła Koronna. *Groch. W.* 269. Dwie szkoły główne w Polszcze, Krakowska i Wileńska. *Dyar. Gr.* 153. (cf. Wydziałowe, podwydziałowe szkoły). O założeniu Akademii Krakowskiey. *Biel.* 197. *Krom.* 362. et 430, 432. Akademią w Kiiowie, a drugą na Ukrainie założyć pozwolono, R. 1659. *Vol. Leg.* 4, 639. Prócz tych, sławne są: Akademia Zamoyska, Lwowska, Poznańska, Chełmińska. 3. Akademia, zgromadzenie, towarzystwo uczonych ludzi, aby powszechną pracą wzmagali postępek nauk, kunsztów. *Kras. Zb.* eine gelehrte Gesellschaft, Academie. Gdy mówię o akademiach, nierozumiem przez nie iakie szkoły, ale takowe zgromadzenie, w którym się ludzie nayuczeńsi, czasów pewnych umówionych naydowali. *Mon.* 65, 515. Akademia abo towarzystwo ludzi uczonych dla wydoskonalenia ięzyka Polskiego. *Mon.* 65, 241. Zbieranie się uczonych na obiadach czwartkowych *Stanisława Augusta* nazywa akademią: *Nar. Chod. ded.* Król cudem przedtym niesłychanym, robi akademie, z obiadów. *Zab.* 12, 85. *Pias.* 4. Akademia, koncert, wielka muzyka poważnieyszego gatunku, eine muficalifche Academie. *Fig.* Czasem umieć z kopią, stoi za akademią. *Groch. W.* 488. (t. i. za naywiększą naukę s pobić, to rozum!) § Akademia Smorgońska, *v.* Smorgońki. AKADEMICKI, a, ie, Akademiczny, a, e, tyczący się akademii, academifch. *Roff.* Академическій, *Eccl.* Академическій, до большаго училища принадлежащій; *Carn.* glagolitske, glagolske). Xięgi Cycerona akademiczne, od mieysca gdzie ie pisał nazwane. *Kras. Zb.* 1, 52. AKADEMIK, a, m. nauczyciel lub też uczeń akademicki, ein Academicus. *Croat.* et *Rag.* mudroszbornik.) Akademik Wileński. *Zab.* 16, 166. AKADEMIKOWAC, ał, nie. *intrans. imp.* akademią lub akademickiemi naukami się bawić, auf einer Univerfität ftudiren. *Tr.* §. mądrować, rozumować, łakować, vernünfteln. AKADEMISTA, y. m. uczeń rycerskiey szkoły, ein Schüler einer Ritterfchule. *Tr.*

AKAFIST, u. m. msza Ruska, eine Reußifche Meffe. Ruscy Czerńcy w celiach akaphist o imieniu nayslodszym Jezusowym, Pana Boga błagaiąc, odprawuią. *Pim. Kam.* 88.

AKANT *v.* Niedźwiedzie łapki.

AKCENT, u. m. AKCENCIK, a. m. *dem.* przygłos czyli domiar w wymawianiu, i znamię pisarskie na wyrażenie tego służące, der Accent, das Accentzeichen, der accentuirte Ton. *Carn.* et *Vind.* glasnik; *Carn.* kluka, *Vind.* klukka; *Rag.* nadslovak; *Croat.* zarez; *Slov.* Hlasuznak, zwukaznak, prizwuk, znamenko. U Kopczyńsk. znaczy *przygłos* różność wymawiania, *przygłoska* zaś znamię pisarskie. n. p. Polacy przygłosy swoie przygłoskami czyli znamionami do głosek dodanemi, malować przedsięwzięli. *Kopcz. Gr.* 3, 36. Wielu Polaków znayduie się, którzy w mowie przygłosów polskich ani wydadź, ani czuć mogą. *ib.* 37. Przygłoski czyli znamiona, tak nad samogłoskami, iak nad spółgłoskami. *ib.* 36. W Perskim i Arabskim akcent przyiemny okrywa grubość Tureckiey mowy. *Klok. Turk.* 40. Słowa ich fryzowane, akcent tchnie proporcyą muzyczną. *Mon.* 65, 521.

AKCENTYSTA, y. m. żartowniś, śmieszek, ein Spaßvogel. *Tr.*

AKCEPTACYA, yi. f. 1. *Jur.* przyięcie, zezwolenie na wzięcie rzeczy, obrządek do ważności donacyi iitotny *Kras. Zb.* die Einwilligung zur Befitznehmung, die Annahme. 2. przestanie na czym, kontentowanie, nie odwołanie się przeciw wyrokowi. *Konst.* 1768. die Anerkennung eines Richterfpruches. 3. wziętość, szacunek, poważanie, die Beliebtheit, das Beliebtfeyn, der Beifall, Credit. Horacyusz u dam w wielkiey był akceptacyi. *Kras. Hist.* 130. 4. zdanie, mniemanie, opinia, die Meinung, das Gutachten. Bogactwa roli są prawdziwe, od akceptacyi ludzkiey szacunku nie biorąc. *Wyrw. G.* 313. AKCEPTOWAC, ał, nie, *act. imp.* przyymować, annehmen. Przyiacielowi owemu dziękował, lecz iego rady wzdy nie akceptował. *Jabł. Fz.* 108. Trzeba poprzestać téy miłości, bo nas tu nie bardzo akceptuią (nie radzi nam). *Tea.* 22. *c.* 54. AKCEPTOWANY, a, e. mogący bydź akceptowanym, przyiętny, *acceptabilis*, annehmbar, annehmlich.

AKCES, u. m. przystąpienie do czego der Beytritt, Zutritt zu etwas. Akces Króla Stanisława do konfederacyi. 2., przystęp, który kto ma do kogo, der Zutritt, Zugang. Ma wielki akces do dworu. *Offol. Wyrw.*

AKCESSORYA, yi. f. *Jur.* 1. przydatek rzeczy mniey ważnéy do głównéy. *Kras. Zb.* 1, 18. rzecz przynależąca do głównieyszéy. *Far.* 411. die Nebenfache, die mit der Hauptftreitfache zufammenhängt. Od akcessoryi, to iest, od rzeczy, które nie przynoszą straty głównéy rzeczy, ieno tylko stracenie roku albo wolności od pozwu, sędzia nie ma bydź russan. *Herb. St.* 417. 2. akcessorye, stopnie, podług których sprawca przed sądem postępuie, die Gradation der Proceßeinleitung. O akcessoryach albo wstępie do spraw: Zachowuiąc dawny sprawowania się sposób, utrzymywamy ten porządek akcessoryów: 1. *experiri* czyli rozpierać się. 2. *prosequi* czyli popierać. 3. *procedere* czyli postępować. 4. *respondere* czyli powodowi odpowiadać. 5. *directe respondere* czyli w sprawie odpowiadać. *A. Zam.* 2, 39.

AKCYA, yi. f. 2. w prawie Rzymskim termin powszechny, znaczący wszystkie procedery prawne. *Kras. Zb.* 1. 25. Rechtshandlung, Rechtsstreit, Proceß. Akcya abo sprawa bywa

bywa z aktora, z pozwanego i rzeczy o którą idzie. *Vol. L.* 3, 6-. Mieszczanin jeden miał akcyą wielką z raycy Krakowskiemi. *Gór. Da.* 18-. Akcya, to iest, sprawa sądowa. *Cresc. Obr.* 111. Król osądziwszy nieco akcyi, ruszył dalcy. *Gór. Dz.* 28. 2. *Mil.* akcya, utarczka, potyczka, bitwa, czynność woienna, eine Action im Kriege, Gefatt, Treffen. W akcyach woiennych pokazywał odwagę *Jrl. Iel.* 205. 3. akcya w handlu, gdy się ten przez kompanią z bitmą sprawuie, a ta wyznacza kapitał do prowadzenia handlu, i dzieli go na akcye. *Kras. Zb.* 1, 58. eine Actie, Handelsactie, in England Stock. Akcye poszły w gorę albo spadły, t. i. przynoszą większy, albo mniejszy pożytek. *Kras. ib.* 4. w poezyi; akcya, czyn stanowiący przedmiot poematu, die Handlung, fortlaufende Geſchichte eines Gedichtes; *Eccl.* акція, дѣйствіе. Akcyą Iliady pomiia Achillesa, nad żądanie większa. *Gol. Wł.* 266. Akcya idzie zawsze i na tym zależy, że bliżéy końca swego z większym pędem bieży. *Dmoch. Szt. R.* 45. 5. akcya czyli gestykulacya teatralna, lub też mowcy, die Action, das Mienenſpiel des Redners, Schauſpielers. *Carn.* obnashanje; *Eccl.* движеніе. Akcya czyli udawanie, ożywia, wzmacnia i ożywia mowę. *Kopcz. Gr.* 3, 55. Radzi, żeby się mowca w zwierciedle przypatrywał akcyi swoiey. *Gol. Wy.* 232.

AKCYDENSA, ow. *pl.* AKCYDENCYE *pl.* wziątki, Accidencien, Sporteln. *Ross.* акцидентій взятки.

AKCYPE *ex Eccl.* żartem chapka, obrywka, Spartel, Sportelfuchs. Komissarz lub ekonom chciwy na akcype. *Mon.* 3, 588.

AKCYZA, y. f. nazwisko podatku od rzeczy do potrzeb życia służących (i wszelkich towarow). *Kras. Zb.* 1, 53. *Sor.* 2. Accisa; *Ross.* акцизъ. mamra, поплина; *Vind.* dazia, ausblak. *Carn.* dazija, daz, die Accise. AKCYZNIK, s. m. brzęk, wybierasz akcyzy, der Acciseeinnehmer. *Vind.* dazar, ausblakar, *Ross.* сборщикъ. Poborcy, akcyzniey, czopowniey. *Vol. L.* 4, 524.

---AKI *Slav.* etc.: ſtruk, n. p. sześcioraki, *Slav.* shiſeroſtruk; siedmioraki, *Slav.* sedmeroſtruk.

AKLAMACYA, yi. f. okrzyk, hasło uwielbienia, pochwały; u Rzymian na cześć bogow albo wielkich ludzi. *Kras. Zb.* 1, 18. das Zujauchzen, Beyfallrufen. §. hasło zezwolenia, zgody, das Beſtimmen, Miteinſtimmen. Obrany Król przez aklamacyą. *Cſf.* Wyr.

AKOLIT, s. m. z Gr. ἀκόλουθος, właściwie naśladownik, następca, sługa w hierarchii kościelney, zastępca poddiakona i całunow, czwarty stopień święcenia maiący; ma starania o świetle kościelnem, chlebie i winie do ofiary. *Mącz. Agend. Arch.* 265. *Kras. Zb.* 1, 24. *Sar. Art.* 6. *Kuczk. Ryt.* 2. 618. der Acoluth, der Gehülfe des Subdiacons beym Meßopfer. §. akolit: służący, towarzysz, der Diener, Begleiter. Częstokroć podłe bydlęstwo i podłość akolitów, przydanych do pilnowania panicza, wszystko psuie. *Zab.* 11, 107.

AKOMODOWAC się komu, *rec. imp.* dogadzać komu, stosować się do kogo, gwoli bydź komu, przypodobywać się, przymilać, nadskakiwać, zasługiwać się, umowować, pozyskować sobie kogo, zabiegać o czyię łaskę, ſich nach einem bequemen, einem zu gefallen ſuchen. Był to człowiek dobry, umiał się akomodować każdemu. *Biel.* 82. Musiała się świeckim obyczaiom akomodować. *St. Zyw.* 373.

AKORD, u. m. *med. lat.* accordium, *Ital.* accordo); pogodzenie, zgodzenie się, zgoda, der Akord, Vergleich. Miasto przez akord wzięte. *Tr. §.* wyraz w grze, kiedy dla wątpliwości wygraney lub przegraney, gracze godzą się o płatę. *Off. Wyr.* Vergleich über den Gewinſt bey einem Spiele. 2. *Music.* akord, zgoda trzech tonow, fundamentalnego z trzecim i piątym. *L.* der Accord in der Muſik.

AKORDOWÀC z kim o coś ugadzać się; układać się, accordiren, einen Vergleich ſchließen.

AKROSTYCHON, *indecl.* z Greck. wiersze, których początkowe głoski złożone, imię lub myśl iakową wyrażią, das Gedicht Acroſtichon. *Eccl.* акаерпанесіе, акростихіе.

AKSAMIT v. Axamit.

AKSZAK u. m. *herb*, serce ludzkie wskroś strzałą przebyte. *Nies.* 1, 12. *Kur.* 3, 4 *Kras.* 76. akszak, z litewskiego: obrona. *Stryik.* v. Oksza) ein Wappen.

AKT, u. m. 1., czyn, uczynek, die That, die Handlung. Akt wspaniałego serca. *L.* Aktus uczynkiem, in der That. (v. Aktu) 2. Akt: obchód uroczystości, das Begängniß. Przy akcie (aktach) weselnych. *Ota. Ow.* 78. Na tym wielkim akcie (dysputacyi Poduiewskiego) było 15 Kardynałów, 3 Patryarchów. *Warg. Wal.* 306. Temu znaczeniu odpowiada zakończenie rzeczowników na: iny, n. p. chrzciny: akt chrztu; oględziny: akt oglądania; poślubiny: akt poślubienia. 3. Postępek, bieg, dalszy ciąg, der Fortgang, der Lauf, der Gang. Akt tey sprawy. *L.* 4., akt, główna część sztuki teatralney, der Act, Aufzug eines Schauſpiels; *Ross.* дѣйствіе, дѣйствіе. Rzymianie dzielili dramata na 5 części aktami zwane, teraz bywaią dobre dramata, we trzech i w dwóch aktach. *Gol. Wym.* 422. W pięciu, nie więcey nie mniey aktach bydź zawarta rzecz ma. *Kor. Hor.* 11. (v. Scena). 5., Publiczne oświadczenie rzeczy iakowéy i pismo podobneż, eine öffentliche Verhandlung, Erklärung, und eine ſolche Schrift, eine Acte. Akt Konfederacyi oboyga narodów. *Vol. L.* 6., *Theol.* wyznanie pewnych zasad kościelnych, uroczyście lub też tylko w myśli, eine Anerkennung der kirchlichen Satzungen, es möge geſchehen in Gedanken oder mit Worten. Każdy Chrześcianin powinien umieć akty wiary, nadziei, miłości i skruchy. *Katch Miſſ.* Akt przed S. Kommunią. *ib.* 7., Akt wiary (Auto da fe), obrządek inkwizycyi Hiszpańskiéy przed exekucyą winowayców na śmierć osądzonych. *Kras. Zb.* 1, 54, ein Autodafe bey der Inquiſition. - *In plur.* AKTA, ow. a. Xięgi dzieiów, monumenta, Geſchichtsbücher, Denkbücher. Napisano w aktach (aktach) apostolskich. *Sekl.* 81. Apoſtelgeſchichte. b. Xięgi publiczne, zapisy urzędowe, spisy kontraktów i t. d. *Jez. Wyr.* gerichtliche Acten. *Sor.* 2. Hacti; *Ross.* повытье. §. Składy i zbiory papierów sądowych. *Jez. Wyr.* Actenſammlungen, Archive. Xięgi ziemskie, grodzkie, mieyskie. *Ostr. Jnw.* Przeniesienie akt (aktów) ienerału Kiiowskiego do Lwowa. *Vol. L.* 7. Akta własne, akta téy ziemi lub tego powiatu, gdzie dobra leżą, o które się czyni. *Ostr. Pr. C.* 236. Akta wieczyste, są to akta ziemskie i grodzkie, a nawet metryki oboyga narodów. *ib.* 235. Do aktów podawać v. Aktykować, intabulować, oblatować. cf. Tabula. - AKTOR, s. m. ogólnie: działacz, czyniciel, czynnik, sprawca, der Handelnde. 1.) *Jur.* oskarżyciel, pozywacz, powodca, powód, żałobnik, der Kläger, An-

kläger. Ten co oskarża albo aktor. *Herb. Stat.* 208. *Sine actore*, *alias* bez powodu. *Vol. L.* 1, 12. Aktor albo powod iest osoba sprawę przed sąd wnoszęca. *Ostr. Pr. C.* 2, 21. 2. *Teatr.* Aktor teatralny, komedyant, udawca, grasz roli teatralney, der Acteur, Schauspieler, Komediant, *Ross.* актеръ, лицедѣй, *Eccl.* лицедодхожникъ, *Boh.* hrac; *Vind.* gledalishui, ozhitni jigranz; *Croat.* glumach, peldukaznik; *Dalm.* glumacz, hiumacz, prikazalacz). Aktorowie przedrzeźniaią udawaniem widok istotnie niegdyś przytrafiony, albo przytrafić się mogący. *Jez. Wyr.* Naypierwszymi u nas aktorami, byli Łacy w szkołach, prawiąc swoie dyalogi. *Dmoch. Szt. R.* 47. *Fig.* Każdy człowiek na tym świecie iest aktorem, graiącym swoię rolę; naywiększym zaś iest obłudnik. *Jez. Wyr.* Swiat iest wielkie teatrum, a ludzie aktory. *Krat. Liſt.* 1, 102. Wyśmienity z niego aktor, bo głową, oczyma, ięzykiem, nogami i ręką każdo wytłumaczył słowo. *Mon.* 67, 723. (cf. giestykulacya). — *Fem.* AKTORKA, i. We wszystkich powyższych znaczeniach, osobliwie zaś komedyantka, die Thäterinn, Klägerinn, Actrice, Schauspielerinn. *Vind.* ozhitna jigratka, godetska jigranzhinja; *Ross.* актриса, комедіанка, позорища; *Rag.* prikazaoctina). Należy czy aktorowi, czy aktorce, przemienić się w osobę, którą udaie. *Tea.* 24, 80. *Czrtr.* AKTORSKI, a, ie, od aktora, do aktora należący, den Handelnden, den Kläger betreffend, Acteur-, Schauspieler-, komedyancki; *Ross.* лицедѣйный. AKTORSTWO, a. n. 1. prawo skarżenia, das Klagericht. Aktorstwo czyli powodztwo kilku osobom służy, gdy interes kilku. *Ostr. Pr. C.* 2, 21. 2. Stan, życie komedyanckie, der Schauspielerstand, das Schauspielerleben. Wszędzie straciwszy, chwycił się nakoniec aktorstwa. *B.* AKTOWY, a, e, do aktów należący, die Acten betreffend, Acten-. Pisarz aktowy. *S. Grodz.* 2, 218. AKTU, *adv.* właśnie teraz, w samey rzeczy, gegen ärtig, wirklich, in der That. Przyczyny chorób wewnętrzne, nie czynią, ażeby ciało aktu chorowało, ale sposobią do chorowitości. *Krup.* 5, 2. *aktu* czynem, uczynkiem, mit der That. Choć nie zawsze aktu, to iest skutkiem samym dzieła odprawuią, iednak władzą zawsze mogą. *Sak. Dusz.* 7. AKTUALNY, a, e. obecny, rzeczywisty, od razu będący, teraźny, wirklich, gegenwärtig. (*oppos.* ewentualny, przypadkowy, wypadkowy, przygodny, przyszły). Czym się różni urzędnik aktualny od tytularnego? *B.* AKTUALNIE, *adv.* Tak iest aktualnie a nieinaczey. *B.* AKTUALNOSC, v. rzeczywistość, istota. AKTYKOWAC, al, uie, *act. ipf.* Zaaktykować *perf.* w Xięgi, w akta urzędowe wciągnąć, wpisać, den Acten beyfügen, in die Acten aufnehmen. Wolno w prawie naszém wszelkie pismo aktykować, co oznacza wciągnienie w akta podanego pisma. *Ostr. Pr. C.* 1, 234. Przywiley ten w grodziech nie iest aktykowany. *Vol. L.* 3, 172. Listy przypowiedne w grodzie aktykowane. *ib.* 366. Woiewodowie maią cenę rzeczom naznaczyć, i do akt aktykować. *Gost. Gór.* 76. (cf. Oblatować, intabulować).

AKURAT, AKURATNIE, *adv.* ściśle, prawie tak, punktualnie, szczelnie, accurat, genau, pünktlich; *Ross.* точно, точнёхонько; *Eccl.* испытно, испытнѣ; *Carn.* natanku; *Vind.* tinku, doskerbnu, marliva. AKURATNOSC, i. f. ścisłość, szczelność, punktualność, die Accurateſſe, Genauigkeit; *Ross.* точность; *Vind.* marlivost, doskerbnost, tinkust, pounost. — Nie wszędzie akuratność potrzebna. *B.* AKURATNY, a, e. ściśle taki, ścisły, szczelny, punktualny, genau, pünktlich, accurat. *Ross.* точный, точенъ, акуратный.

*AKUT, u. m. znamię pisarskie, akcent ostry z prawéy na lewą, der Acut, das ſcharfe Tonzeichen; *Ross.* окси, острая; *Eccl.* исо.

AKUZACYA, v. Oskarżenie.

AKWAWITA, y. f. AKWAWITKA, i, f. *dem.* wódka przepędzona, korzenna gorzałka, *Ital.* acqua vita; Aquavit, Lebenswaſſer, Liqueur. Jak gościa przywita, zaraz na stole piwo, akwawitę. *Bratk. T.* 2. *b.*

AKWEDUKT, u. m. *Min. Fars.* 53. wodotok, die Waſſerleitung.

AKWISGRAN, u. m. miasto niemieckie wolne. *Dyk. G.* die freye Reichsſtadt Aachen (Aix de la Chapelle); *Boh.* Cachy.

AKWISTA, y. m. żartem: piiak wody, wodopóy, wódka, ein Waſſertrinker. *Pot. Jow.* 72.

AKWITANIA, ii. f. prowincya państwa Francuzkiego, *Dyk. G.* die Provinz Guienne.

AKSYOMA, v. Axyoma.

AKSYUTKA, i. imię dziewki służącey. *Tea.* 52, 2. der Name einer Magd.

A L.

-AL; zakończenie rzeczowników, wyrażaiących nadzwyczayną wielkość, dużość, n. p. nosal, nogal, brzuchal, wielkonosy, wielkonogi, i t. d. dieſe Endung der Hauptwörter drückt das Groß- aus, z. B. Großnaſe, Großbauch, Großfuß.

ALABANDA; *herb*, w miesiącu na nowiu, szyia końska z głową. *Nies.* 1. *Kurop.* 3, 4. z Włoch pochodzi. Ein Wappen.

ALABART v. Halabart.

ALABASTR, u. m. (z Greck. ἀλαβαστρον, ἀπο τοῦ ἀ καὶ λαβεῖν, trudny do utrzymania dla ślizkości) kamień gipsowy, maiący płaszczyzny lśniące, daiący się polerować. *Kl. Kop.* 2, 79. der Alabaſter. *Vind.* alabashter; *Boh.* alabaſtr; *Sor.* 1. Halbaſter; *Ross.* алавастръ. 2. *elipt.* przez wyrautnią: alabastrowy słoik na chowanie drogich maści. *Mącz.* ein Alabaſterbüchslein. Miała alabastr oleyku i wylała na głowę iego. *W. Mat.* 26, 7. (szkleni ę wódki. *Budny. ib.*) Stłukszy alabastr, wylała oleiek. *W. Marc.* 14, 3. przebiwszy alabastr. *Budn. ib.* (słoiek alabastrowy *Bibl. Gd. ib.*). 3. *Fig.* białość alabastrowa, śnieżność, blendende Weiße. Gdzież ów alabastr czoła? gdzie iagód róże? *Mon.* 70, 333. ALABASTROWY, a, e. z alabastru, lub alabastru się tyczący, Alabaſter-, von Alabaſter; *Boh.* alabaſtrowy, *Ross.* алавастровый. Słoiek alabastrowy. 1. *Leop. Mar.* 14, 3. Alabastrowa banieczka. 1. *Leop. Mar.* 26, 7. 2. *Fig.* biały, śnieżny, blendend weiß. Gładka szyia alabastrowa. *Przyb. Lux.* 45. (*Eccl.* алавастровидный, alabastrokształtny, na kształt alabastru, *Gr.* ἀλαβαστροειδης, — алавастрохранилище, *Gr.* ἀλαβαστροθηκη, schowanie na alabastry lub alabastrowe słoiki; — алавастроносецъ, *Gr.* ἀλαβαστροφορος, noszący alabastr).

ALAKANT, ALKANT, u. m. wino Hiszpańskie Alkońskie, czerwone, maiące smak dwoiaki, słodki i cierpki. *Krup.* 5, 105. (z wyspy Krety; którą Kandyą zowią. *Cn. Th.*

6.?) Alicantenwein; Wina zamorskie, Francuzkie, Hiszpańskie, alakanty. *Vol. Leg.* 2, 1255. Kufa alakanti, *ib.* 3 . .

ALAMBIK, v. Alembik.

*ALAMODA, y. f. z *Fran.* modność, nowość w ubiorze, Neue Mode, Modetracht. Nasi owi w niemieckich alamodach drogami dworowi. *Turl. W. D.* 8. Nastały dzisiay . . . w strojach materyey z cudzoziemskich alamod. *P.* 2. 151. ALAMODZKI, a, ie, modny, nowemodny, trzymający się stroiu nowego, modisch, neumodisch. Alamodzkie, nowoświeckie s kufa. *Linn.* 37.

ALAUNEN, u. m. drzewko, jak w drugie języki z łacińskiego wią. *Cn.* 3. *alaterna. Pom.* der Alaternbaum.

ALBA, y. f. Koszula długa lniana, którą Xięża Katoliccy podczas służby Bożey pod ornat (cf. Komża), die Albe, ein langes Hemde unter dem Priesterornat. Katoliccy Xięża alby . . . n.i y . . elodu. *Por. Pocz.* 148. Kapłani w alb . . . *Por. Ap.* 280. Alby papiezkiey na siebie włożyć . . . dał. *M. Dz.* 1075.

ALBERT, OLBRACHT, a. m. imię męzkie, Woycie h. Albrecht. ALBERTUN, ia m. *dem.* Albrechtchen. Słyszysz . . . *Jer.* 18. — ALBERTUS dziwaczek zwyczajnie przez szydzenie z trzpiotem: Drągal, Gradal, . . . dziwaczek, fatzke, zalotny bałamutny. (cf. Woytasz, Wojtasz) ein Tölpel, unerfahrner, kalfaterner Peter, Gimpel, ein Peltron, ein furchtsamer Hase. Dwie fraszki wierszem . . . wprowadziły w takową wziętość imię to Alberta. Jedna pod tytułem: Wyprawa plebańska Albertusa na wojnę; druga: Albertus z wojny (w Krak. 1596.) są szydzidłem z pleban skąpego, wyprawuiącego parobka na wojnę: tudzież ianukieryi tego po powrocie. Ztąd (pewnie) w wierszu do satyr. Myślałem, coby pisać pod te czasy w Polszcze, czy sielanki, czy fraszki, czyli sowizdrzalstwa. Albertusów, czy łajki, czy też cnoty. *Opal. Sat.* 1. K. . . . o Tarnowskim dyszy, czy to nie bieży, jak Albertus z wojny? *Sek. Ir.* 28. (cf. Wytyasz z Podola; żołnierz . . . ski, papierzki; junk).

ALBO, ALBOWIEM, ALBOZ v. ABO. etc.

ALCBANI v. Alszbant.

ALCHIMIA, ii. f. (z Arabsk. artykułu *al*, i wyrazu *chimia* czyli *chemia*, którego źrzodłosłow trudno z pewnością wywodzić) sztuka mniemana robienia złota, złototworstwo, die Alchemie, Goldmacherey, *Rag.* złatotvorsstvo; *Carn.* złatotvornoszt; *Vind.* slatodelatzhnia. — Mniemana . . . odmieniania kruszców iednego w drugi, osobliwie zaś w złoto. *Kl. Kop.* 1, 58. *Kras. Zb.* (cf. Chimia, i nauka filozoficzny). ALCHIMIK, a. m. ALCHIMISTA, y. m. złototworca, człowiek trudniący się przeistaczaniem kruszców, der Alchemist, Goldmacher. *Croat.* złatotvorac, *Rag.* złatotvorasz, *Eccl.* златомварецъ (*Gr.* . . .). — Franciszek, przedtym pieniacz, teraz alchimista, Dnia cała coraz na węgle, przy piecyku siedzi, Zamyca i rozwilża, przerzadza i cedzi; Pełne proszków . . . ych szafy i stoliki, Wszędzie torty, retorty, ba . . . ki. *Kras. Sat.* 26.

ALE. I. *conj.* lecz, bo, ponieważ, aber, allein, denn. *Boh.* ale; *Slavon.* ale, ale; *Sorab.* 1. ale, bale; *Sor.* 2. alé; *Carn.* al, pak, po, ali, samuzh; *Vind.* al, ali, ampak, tamuzh, temuzh, *Slavon.* ali, pak; *Bosn.* al, alli, a, da, nego, no, ni, *Hung.* dé, *Croat.* ali, pak, alipak, nego,

vech. *Ross.* но, *Eccl.* обаче; (*Grac.* ἀλλὰ; *Syr.* ܐܠܐ ela; *Aethiop.* ኧለ ola; *Chald. Talm.* ܐܠܐ alla; *Germ.* allein, cf. *Lat.* alias). 1., *in contrarium*, przeczac, mowę odwracaiąc: lecz, wszakże, aber, allein. Piękny był wyiazd, ale... *Kras. List.* 192. Choroby regularne łatwo rozpoznać można: ale nieregularne, ale ukryte, ale z kilku składane, rozpoznać ciężko. *Perz. Lek.* 69. Bodayby to twoie ale i ieżeli djabli porwali! *Tea.* 71 c. 58. *Cum effect.* lecz, sondern (v. ali). 2. *desiderando*, z uskarzaniem się, żalac się, aber! doch was ist das! Ale że Jeymości dotąd nie widać! *Tea.* 30. c. 24. — 3. *confirmative*, potwierdzaiąc: iuż ci tak iest, aber freylich, ja doch. Ale co robić! t. i. masz przyczynę ganić mię. *L.* — 4. *intensionis*, ale ale też, aber auch. Alemci mu dali! Aleś się dogadał! *Cn.* Ale bo siostrzyczko nie lubię, żeby mnie tak śpiegować. *Tea.* 49, *b.* 49. Ale bo ich zwiedli. — *Tea.* 45, *d.* 72. *Wyb.* — 5. *cum irrisione* szydząc, z uszczypliwością, wey! przecięż! ja doch, aber doch. Aleś skromny, gdy drugich biią! Aleś pilny, gdy ieść. *Cn.* III. ale *Substant.*: wada, niedoskonałość, przeszkoda, przywara, ein Aber, eine Bedenklichkeit, ein Hinderniß, Anstoß, Mangel, Gebrechen, eine Unvollkommenheit. (*Vind.* madesh, vmashik, lisa, lisa, prigovor, skasnost, kriunja). Nikt bez ale, nikt bez wady. *Jak. Ez.* 101. *Rys. Ad.* 44. *Gorn. Dw.* 9. *Starw. Ref.* 11. *Wad. Dan.* 5. *Tea.* 7, c. 58. (*Nulli sunt visi, qui carere nisi.* *Vind.* Vsaki ima swoje lise, muhe, samere; *Slovac.* každi ma swú wlastnu krehkost. Není tak dobrého, kterýby nécházel; *nullus sine naevo*). Nie masz na świecie żadnego takiego, By nie było ale; w wielmożności iego. *Rey. Zw.* 219. *b.* Niemasz, któryby się w czym nie potknął, albo iak Polacy mówią, nikogo bez ale. *Budn. Ap.* 57. — By nie ale, byłoby wszystko wcale. *Zegl. Ad.* 95. *Cn. Ad.* 52. *Slovac.* kdyby kdy' né bolo, wšecko by dobre bolo; *Ger.* wenn das wenn nicht wäre. Ale! *interj.* Ale! ale ale! *Franc.* à propos, *Slavon.* eh zbilja; ach! a propos! weil mirs einfällt! Ale! ale, przypomniałem sobie! *Tea.* 30, 6. Ale ale, à propos, pani mi mówiła. *Zabł. Firc.* 52.

ALEA, ALLEA, ei. f. z Franc. przechodnik, przechodnia, ulica drzewna, ulica, droga drzewami wysadzona, szpaler, eine Allee, ein Schattengang. *Boh.* aleye; *Vind.* sprehodishe. — Poszedł z nim w jedną cienistą aleę. *Lub. Roz.* 191.

ALEGACYA, ALLEGACYA, yi. f. przytoczenie, przywodzenie, cytowanie dowodów, die Citation, Anführung einer Beweisstelle. Chcąc alegacyą wyrozumieć, trzeba się tego pisma, z którego wzięta iest, dołożyć. *Sekt.* 8.

ALEGOWAC, ALLEGOWAC, ał, uie. *act. imp.* przytaczać, przywodzić, dowodzić, cytować, anführen, citiren, beweisen, belegen. Czasem Apostołowie kilkiem słów tylko alleguią. *Sekt.* 6. Potrzeba wyrozumienia słów, któremi allegować chcieli. *ib.* On dawnością alleguiąc albo dowodząc, tak pisze. *Wiśn.* 393.

ALEMANNI, *herb.* tarcza na dwie części wzdłuż podzielona; na iednéy stronie trzy kule armatne, na drugiéy dwie. Na hełmie panna, laurową koroną uwieńczona. *Nies.* I. *Europ.* 3, 4. z Hetruryi pochodzi. Ein Wappen.

ALEMBIK, ALAMBIK, a. m. ALEMBICZEK czka. m. *dim.* (z Arabsk. artykułu al-, a z Greck. ἄμβιξ tyle znaczącego, co cały wyraz alembik), naczynie chemiczne

baniaste, na którém wapory i sublimat, ciał unoszący się osiada, służy do przepędzania wódek, rozłączania metalów; kukurbita, kolba; der Helm, der Mohrenkopf, der Kolben, Destillir-, Scheidekolben. *Eccl.* алéмбикъ, *Bosn.* lambik, kappilo; *Rosſ.* кубъ, кубикъ, колба, калачикъ, казанецъ. Naczynie kruszcowe wałkowate, w górze wypukłe. *Kruml. Ch.* 53. Gorzałkę na alembiki przepuszczają. *Kl. Rosſ.* 3, 274. Alembik ślepy, kukurbita. *Syr.* 284. Alembik podwóyny cf. Bania krętna. 2. *Fig.* puścić co na alembik: brać pod roztrząsanie, przez młynek przepuszczać, przez sito przesiewać, przecedzać. *Oſſ. Wyr.* Die Censur passiren lassen, durchhecheln.

ALEMBIKOWY, a, e. od alembika, den Helm, den Kolben betreffend, Kolben-: *Rosſ.* кубовый. Piece chimiczne alembikowe. *Kruml. Ch.* 21. Alembikowa wódka. *Vol. L.* 8. 144. przepędzana, przepalana wódka, przepalanka, abgezogener Brantwein. *Rosſ.* выгонка.

*ALESZ *Conj.* aż, ale, dopóki, bis. Rogami żelaznemi będziesz przemiatał ziemię Syryiską, alesz ią skazisz. 1. *Leop.* 3. *Reg.* 22, 11. Dusza gorąca iako ogień palący, nie będzie zagaszona, alesz co pożre; a człowiek złośliwy w uściech nie przestanie, alesz rozżarzy ogień. 1. *Leop. Syr.* 23, 22.

ALEXANDER, ALEKSANDER, dra. m. ALEXY, ego. imię męzkie. *Boh.* Aleš. Król Polski Alexander IV. brat Olbrachta. *Kraſ. Zb. Rosſ.* Olech, *dem.* Oleś *qu. v.* -- *in Fem.* ALEXANDRA *Rus.* Olechna, *Dem.* Olcha. *Sim. Siel.* ALEXANDROWICZ, a. m. 1. *herb.* dwie kosy ostrzem do siebie obrócone; przez środek dwie szpady niemieckie; z Litwy. *Nies.* 1. *Kurop.* 3, 4. ein Wappen. 2. Imię familii, ein Familienname.

ALEXANDRYA, yi. f. miasto Egipskie od Alexandra W. założone. *Guag.* 682. *Kraſ. Zb.* Alexandrien in Aegypten.

ALEXANDRYISKI, a ie. *przm.* z miasta Alexandryi, aus Alexandrien. (*Rosſ.* александрійская бумага: regalowy papier; александрійскій листь: sennes).

ALFABET, u. m. abecadło, z dwóch pierwszych głosek abecadła Greckiego: alpha, beta, das Alphabeth, das ABC. *Przenośnie.* Jak nam ze wsi parafianin ma przyganiać! ón ieszcze alfabetu naszego nie zna. *Tca.* 19, c. 79. (tonu, sposobu naszego; er kennt das Comment, unsern Ton noch nicht. ALFABETOWY *ob.* Abecadłowy.

ALGIEBRA, y. ż. (z Arab. algiabur: rzecz na części rozłożona), nauka rachunków za pomocą zrównań, die Algebra, die Buchstabenrechnung, die Analysis. Naysubtelniejsza rachunków nauka, przez litery zamiast liczb. *Kras. Zb.* Literalny rachunek. *Łęc.* 2, 112. Celem algiebry iest, podáść sposoby wynalezienia reguł powszechnych, do rozwiązania wszelkich zagadnień o ilościach. *Jak. Mat.* 2, 1. ALGIEBRAICZNY, a, e. *przm.* tyczący się algiebry. algebraisch: n. p, Działanie algiebraiczne. *Jak. Mat.* 3, 82.

ALGIER, u. m. Królestwo Barbaryyskie w Afryce. *Dyk. G.* Algier in Afrika. ALGIERCZYK, ALGIERTANCZYK, a. m. z Algieru rodem, ein Algierer. *Boter.* 2. *przen.* rozboynik morski, ein Seeräuber. ALGIERSKI, ALGIERTANSKI, a, ie. przm. Algierisch.

*ALHERUNT, u. m. włokno, tkanina robiona z szychu, nędza, ein Zeug von unächten Gold: oder Silberfaden, Sdich. Od sztuki alheruntu, alias nędzy bogatéy szerokiéy, złoty

ieden; od nędzy wązkiéy, groszy 15; od sztuki nędzy ubogiéy groszy 6. *Vol. L.* 4, 358.

ALI, ALIC, ALIZ, ALIZCI, ALISCI, *Wykrz.*: oto, ot, a oto, iuż ci, patrz! ſiehe! ſiehe da! ſchau! da! *Sorab.* 1. hlep, hlepcio! (*Vind.* ali, al ne?: czyż? wzdy!) n. p, Leda o małą krzywdę, ali się wnet biią, Patrzże zasię po chwili, ali z sobą piią. *Biel. S. Niew.* 21. Alić oto idzie. 1. *Leop. Gen.* 29. (a oto 3. *Leop.*). Zaledwiem tam weszła; alić przybiegł do mnie. *Niemc. Kr.* 2, 16. Pyta się, czy iuż dzień nadchodzi, alić mu odpowiedzą, że iuż iutrzenka wstaie. *Radz. Z. P.* 15. Gdy się iednego dotknął, wnetże oczyszczony był; także i drugiego, alić i drugi czysty został. *St. Żyw.* 1, 153. Zaledwie tam weszły, aliści nieprzyiaciele widzieć się dali. *Uſt. Konſt.* 2, 111. 2) alić: aż, ażeby, *alesz, iżaliś nie, dopoki nie, a może; bis, nicht eher als. Nie będę iadł, aliż sprawię poselstwo moie. *Leop. Gen.* 24, 33. (aż pierwey odprawię rzecz swoię. *Bibl. Gd.*) Niechay nie zaraz syna dorą w służbę, aliżby się godził. *Gliczn. Wych. T.* 4. *b.* Day temu, day owemu, alić niemasz. *Cn. Ad.* 149. *Zegl. Ad.* 26. (dziś day, iutro day, aż sam niemasz nic. *Cn. Ad.*)

ALIANS, u. m. *ALIANCYA, yi, *Aliansa, y. ż. sprzymierzenie, soiusz, związek, umowa między narodami, die Allianz, das Bündniß. n. p. zawiera się alians między dwoma przełożeństwami osobnych kraiow. *Jez. Wyr.* Alians odporny, zaczepny, *co. obacz.* -- ALIANSOWY, a, e. *przm.* sprzymierzeńczy, soiuszowy, związkowy, Bundes-. ALIANT, a, m. będący w przymierzu, sprzymierzeniec, soiusznik, der Alliant, Bundesgenoß. -- *w rodz. żeń.* ALIANTKA, i. die Alliantinn, Bundesgenossinn.

ALIGEROWAC, ał, nie. *cz. niedk.* T. kruszcu iakowego przymięszać, mit einem andern Metall versetzen, legiren. n. p. Srebro domowéy roboty aligerują na 7 łótów fayn- zylbru, ośmy łót miedzi. *Rzecz. Zł. B.*

ALKALI, n. nieodmienia się. z Arab, sol ługowa *Torz. Szk.* 73. sol, którey skutki przeciwne są kwasom. *Kras. Zb.* Alkali, Alkalisches Salz. Alkali stałe lub lotne. ALKALICZNY, a, e. *przm.* alkaliſch. n. p. płyn alk. sprężny niewidzialny. *Os. Fiz.* 1, 300. eine Gasart.

ALKANT *ob.* Alukant.

ALKIERMES, u. m. z Arabsk, 1. gatunek robaczków, do których należy także polski Czerwiec, iak ziarka u korzeni pewnych roślin znayduiący się; z nich wytłaczaią przedni czerwony czyli karmazynowy sok, der Kermes, die Cochenille. (*por.* Czerwiec). *Karn.* karmésh, (furmàzh, furmazhize, zheshúla). 2) Syrop lub proszek wzmacniaiący, z pomienionych robaczków, das Kermespulver, Karthäuserpulver, der Kermessyrup. *Syr.* 1344. *Dyk. Med.* W ząb bolący włożyć alkermesu Lubelskiego. *Czach.* 97. Jak alkermesy, tak i bezoary, Nie poratuią, kiedy człowiek ſtary. *Zegl. Ad.* 328. Któremiż alkiermesy tey zbydź możesz mdłości? *Kchw.* 15. ALKIERMESOWY, a, e. *przm.* z alkiermesu, Kermes-: n. p. alkiermesowy syrop, alkiermesowa wódka. *Kras. Zb.*

ALKIERZ, a. m. ALKIERZYK, a. m. 1) *przeſt.*: wypustek, narożnik (*por.* wykusz) ein Aerker, eine Aerkerſtube. Zbudował na ścienie kościelney alkierzyki albo ganki w koło. 1. *Leop.* 3. *Reg.* 6, 5. Wydatny alkierz z ściany, *protectum Cn. Th.* 2) Izdebka, pokoik mały ubromny, ein Seitenzimmer, ein kleines Nebenzimmer, ein Stübchen. Gospodarskie budynki pospolicie w sobie zamykaią izbę, alkierz i komorę. *Oſſ. Wyr.* Pokoie gościnne z garderobami, po dawnemu

alkierze. *Kras. Podſt.* 2, 139. Jeśli uprzedzi rywala, to go zamknięcy w Jeymościnym alkierzyku. *Tea.* 24, 126. *Cztr.*— *Vi. Sz.* arcona; *Boh.* arkýř, wikýř; *Slo.* arkýř, wysadka, ganek; *Sor.* 1. wutwarf, Podtwarf; *Karn.* ajhker, afker, ahker, alkerzhek, nahishje; *Croa.* nahisje; *Bos.* strasgjak, ormak. *Roſſ.* чердакъ, чардакъ, чердачекъ.

ALKOWA, ALKOBA, y. ż. ALKOWKA *zdr.* i. z Franc. alcove, *Hiszp.* alcoba; *Arab.* elkauf, elcobat: przegroda, cegroda, oddział w izbie na łóżko, die Alkove. Wielkie łoże w alkowie sypialnego pokoiu. *Tea.* 20, *b.* 49.

ALKOHOL. u. m. spirytus czyli wyſkok winny naytęższy, czysta bárdzo przeźroczysta, bardzo lekka, ulatniaca i zapalna. *N. Pam.* 6, 306. Alcohol, der reinſte und ſtärkſte Weingeiſt.

ALLARM *ob.* Larmo, Trwoga.

ALLARMOWAC *ob.* trwożyć, niepokoić.

ALLEGORYA, yi. ż. z Greck. od wyrazu ἄλλο i ἀγορεύω mówię, rzy czyli co innego, to ieſt nie to co właściwie wyraz oma zarz: przenośne wyrażenie lub wysłowienie ciągu rzy ciągu. *Przyb.* nazywa allegoryą: przyobrażenie przenośnia w myślach. *Szt. Pis,* 12. die Allegorie, Einkleidung. *Słow.* przemienowaźelka, Inowka, Inotagitelka; *Boh.* alegorie, inopřěcí, иносказаніе; *Roſſ.* иносказаніе, притча. n. p. Sen na iawie *Orzechowſkiego,* allegoryą opłakanego ſtanu Rzpltey. — Mowić pod allegoryą, allegorycznie, figuryczńie, przez podobieńſtwa, allegorice, in Bildern ſprechen. Pod allegoryą o tym mówił. *Sk. Kom.* 1, 105. Mowiący pod allegoryą: *Roſſ.* притворникъ, ein Gleichnißredner. ALLEGORYCZNOSC, i. z. wyrażanie w podobieńſtwach, figuryczność, die Figürlichkeit, das allegoriſche Weſen; *Roſſ.* иносказательность. ALLLGORYCZNY, a, e. *przm.* ALLEGORYCZNIE *przſł.* przenośny, podobieńſtwem oznaczony, figuryczny allegoriſch; *Kośc.* i *Roſſ.* иносказательный, знаменательный, притворный. Allegoryczny wykład ksiąg Leopowych. *Zab.* 6, 366. Niektórzy twierdzili, iż Homera dzieła allegoryczne są.

ALLELUJA *ob.* Halleluia.

ALLODYALNY, a, e. *przm.* dziedziczny. Dobra allodyalne, ziemskie od lennych. *Czac. Rękp.* Allodial-, erblich. *Allodium* dobro, *Karn.* podárk.

ALLUZYA, yi. ż. oznaczenie czegoś nieznaczne. *Kras. Zb.* przyznanie. *Mącz.* zmierzanie, przymówka, zakrawanie na co, tyk, przytyk, przygrawka, die Alluſion, Anſpielung, das Anſpielen. n. p. wyszydzać kogo nie w brew, lecz alluzyą. ALLUDOWAC, al, uio. *cz. niedk. biernie nieużywane,* na co lub na kogo: przymawiać, namykać, dotykać, zakrawać na co, zmierzać, *Mącz.* auf etwas anſpielen, etwas verblümt berühren. *Bon* намекать; *Roſſ.* намекать, намекнуть.

*ALMANACH, u. m. Kalendarz, a osobliwie taki, w którym nie tylko zaćmienia, bieg ciał niebieſkich, ale też aspekta planet czyli uwagi astrologiczne są umieszczone, es bedeutet einen Kalender, worin beſonders die Aſpekten der Planetenzeichen ſich befinden. n. p. nie chcieli astrologii iuxta almanachowych aspektów. *Oczk. prz.* 24. W gorączce zbytniey, w kolice, niepatrząc w almanach, do krwi puszczam. *t. t.* 25. t. i. nie zważaiąc, czyli w almanachu dobry lub zły ieſt aspekt na puszczanie krwie.

*ALMARYA, *Olmarya, yi. ż. ALMARKA, i. ż. *zdrbn.* miejsce na schowanie, szafa, ſkrzynia, der Schrank. *Cz.* almara, armara, almarka, armarka; *Słow.* almaria; *Dalm.* ormar; *Wg.* almáriom, armarium; *Kroac. i Bośn.* ormàr, ormaricz; *Slaw.* ormar, omar; *Karn.* olmárà, omára; *Vind.* ormar, omara, vomar, vomarizh; *Łac. srzed.* armarium, armaria, almaria; *Franc.* l'armoire; *Hiszp.* almario; *Hol.* armaria, ammaria, almaria. n. p. Kleynoty w cudownych almaryach rozłożone, *Star. Dw.* 27. Pism swiętych almarya. 1. *Leop. liſt S. Hier.* 4. (schowanie 3. *Leop.*). Kramniki maiące w około almarye w sobie. *Star. Dw.* 12. Siedzą sobie w kącie iako almarye. *Petr. Et.* 77. (*por.* iak miłosierdzie w murku).

*ALMOMOR, u żydów, ſtół przed ołtarzem, gdzie psalmy i himny spiewaią. *Sk. Zyw.* 1, 196. der Pſalmentiſch.

*ALMUZYA, yi. ż. kożuszek czyli futro popielicowe z kapturem. *Arom.* 631. Ein Bilichpelz mit einer Kapuze.

ALOE *niodm.* n. ALOES, u. m. ALONA, y. ż. roślina od kilku gatunków, naypospolitszy aloes przeszyty, *aloe perfoliata. Kluk Dykc.* Aloe. *Hebr.* אהלים *Cz.* aloe; *Sor.* 1. aloße; *Roſſ.* алоя, сабуръ; *Karn.* lezijan; *Kro.* netreszk morszki. n. p. Aloe, drzewko Indyiſkie, *agallochium,* rayſkie drzewo. *Boter.* 174. *Urzęd.* 317. Alocholz, Pardiesholz. Myrrą, aloe i kassyą wszyſtkie szaty twoie pachną. *Bibl. Gd. Ps.* 45, 9. Aloes teraz pospolicie czarną helenę zowią. *Budn. Proc.* 7, 7. 2) Aloe, Alona, sok gęſty iak żywica, Alocſaft. *Urzęd.* 317. *Kluk. Dykc.* 1, 24. Kto często pożywa aloe, to ieſt alony, soku iednego ziela zamorſkiego, ktore zowią témże imieniem, zachowuie zdrowie. *Sien.* 191. Miłość między bracią podobna ieſt do aloesu, który raz tylko w ſto lat kwitnie. *Zab.* 5, 123. ALOESOWY, a, e. *przm.* z aloesu, lub iego się tyczący, Aloe- n. p. Krople aloesowe. *Urzęd. Sieś.* — *Kośc.* алойный; *Roſſ.* сабурный, сабуровый.

ALPHA, ALFA *ob.* Alfabet, *oc.* A.

ALPY, y. *Gen.* Alp lub Alpów, tylko w l. mn. właściwie góry oddzielaiące Włochy od Niemiec i Francyi. *Dykc. G. Wyrw. G.* die Alpen, das Alpengebürge. 2) *przenośnie* wszelkie góry wysokie, *Kroa.* i *Karn.* planina. — *Alpes Sanocenses Poloniam ab Hungaria diſterminant. Długosz.* Kray nasz od Krępaku i Węgierſkich Alpów wszerz aż w mroźne się rozciągnął tryony. *Psalmod.* 23. (por. Tatry). Szli przez wiele Alp ogniſtych, przez ſkały, wiszary. *Przyb. Milt.* 56. ALPEYCZYK, a. m. mieszkaniec Alp, ein Alpenbewohner; *Karn.* planinz. ALPEYSKI, a, ie. *przm.* Alpiſch, Alpen-: *Karn.* planinſke.

ALSACYA, ALZACYA, yi. ż. prowincya Francuzka nadreńſka, Stolica iey Strasburg. *Wyrw. G.* 304. Elſaß. ALSACKI, ALZACKI, ALSACYISKI, *OLSACKI, a, ie. *przm.* Elſaßiſch. Ziemia Alsacyiſka. *Gwag.* 444. Olsackie Xiążęta. *Papr. Prz. A.* 3. ALSACZYK, a. m. z Alsacyi rodowity, ein Elſaßer. — w rodz. ż. ALSACZANKA, i. die Elſaßerinn.

*ALSIKIECZA, y. ż. gatunek sukna, eine Art Tuch. Clo od welensów Gdańſkich, Alsikieczy — — *Vol. L.* 4, 358.

ALSZBANT, ALCBANT, ALDZBANT, HALCBANT, HALZBANT, u. m. — *zdrb.* ALSZBANCIK, HALSBANCIK, a. HALSBANICZEK, *czka.* m. z Niem. das Halsband: część ubioru do przyozdobienia szyi służąca. *Słow.* halije; *Sor.* 1. ſchijnè reczjaſ, ſchijnè wobwéſchk; *Wind.* halspand, ogerlin, ogerlenizh, ovratnjak, nagerliza; *Kroa.* ogerlińa, golér, nagerline; *Karn.* nagerlina; *Rag.* ogargljaj; *Dal,* ovratiesa; *Roſſ.* ожерéлье, ожерéльице, ошéйникъ, складень, обнизь; *Eccl.* очéнїе, убрусъ, монисто. n. p.

Kosztowne owe alzbanty. *Rey Zw.* 58. Przez szyię wisiał iéy halzbant kamieńmi sadzony. *Otw. Ow.* 394. Halsbanty na szyiach wielbiądów. *Radz. Jud.* 8, 21. (Kleynoty. *Bibl. Gd.*) W aldzbanty i łańcuchy ubierać się. *Zbyt. Zyw. A.* 4, *b.* Na szyi łańcuszek z alszbancikiem. *Rey Wiz.* 53.

ALSZTUCH, ALSZTUK, HALSZTUK, s. m. HALSZTUCZEK *zdrb.* s. m. z Niem. das Halstuch: chustka na szyię, szyinica. *Ern.* 1102. krawat, opaska szyi, podwiązka gardła. *Vind.* holsiich; *Roff.* галстукъ, галстучекъ, косынка, косыночка; *Croa.* golerecz, rubecz; *Rag.* ovratak, mahramiza; *Slav.* marama na vratu, pòsha. n. p. Mocno szyię halsztukiem ściągali, aby się słuszniejszemi wydawali. *Zab.* 7, 133. Zdeym podwiązki, alsztuczki. *Zab.* 9, 75. *Język.* ALSZTUKOWY, a, e. *przm.* Halstuch: *Roff.* галстучный косынка n. ALSZTYN, u. m. z Niem. Halsstein: kamienie drogie, które kobiety na szyi noszą; to co Alszbant. n. p. Ankry, szarpy, alsztyny. *Haur. Sk.* 519.

ALT, u. m. z Włosk. w muzyce: głos górny, wysoki, górogłos, der Alt, die Altſtimme. Głosy dzielą się na basy, tenory, alty i dyszkanty. *Oſtror. Myśl.* 44. (*por.* Altnista).

ALTANA, y. ż. ALTANKA; i. ż. *zdrb.* 1., dach poziomy na budynku, lub też izdebka wydana na dachu, der Altan, der Söller. 2., w ogrodach ustęp, mieysce ogrodzone do posiedzenia, chłodnik, das Lusthaus, Gartenhaus, eine Laube. Altany w ogrodach murowane, słomiane, szpalerowe. *Kluk. Rośl.* 1, 75. Skryła się do altany w ogrodzie. *Tea.* 52, *b.* 44. Altana z liścia przed domem. *Tea.* 30, 3. — *Boh.* altan, altánek, pawlač, pawlačka; *Rag.* prozoriste; *Dal.* sètnicza, szumchenicza; *Cro.* chardak; *Tur.* cjardaak; *Bośn.* ſtrasgjàk, migua, mignal; *Roſſ.* мерезъ, мерезокъ.

ALTARYA, yi. ż. fundusz na ołtarz, prebenda kościelna, zapis na utrzymanie ołtarza, die Altarbelehnung, Altarſtiftung. Xiądz ten o altaryą swą kłótniarz ustawny. *Węg. Org.* 18, ALTARZYSTA, OŁTARZYSTA, y. m. kapłan lub sługa kościelny przy pewnym ołtarzu, der Altariſt. Posyła pleban po altarzyſtę. *Węg. Org.* 5. *Boh.* oltarník.

ALTECA, y. ż. z Włosk. ton wspaniały, przepych, wyniosłość, państkość, die Hoheit, Herrlichkeit. Przypatrywał się wszyſtkiey dworney altecy i armatom. *Tward. Wł.* 55.

ALTEMBAS, u. m. materya iedwabna grubo tkana ze złotem. *Włod.* (w Tureckim *altyn* znaczy złoto, a *bas* materyą) odpowiada Francuzkiemu brocard. *Cztr. Rękp. Paszk. Dz.* 139. (*por.* Musulbas) ein ſeidner ſtark mit Gold durchwebter Stoff. Złotogłowy, altembasy. *Stryik* 752. *Vol. L.* 4, 81. W altembasie osnowa iedwabna, wątek złoty; a w złotogłowie, wątek iedwabny, osnowa złota. ALTEMBASOWY, a, e. *przm.* von Goldſtoff. W niedoſtatku i płócienne ryzy za altembasowe stoią. *Pim. Kam.* 110.

ALTERACYA, yi. ż. zmartwienie, zgryzota, smutek, der Gram, das Härmen. n. p. Jedynie alteracya śmierć mu przyśpieszyła.

ALTERKACYA, yi. ż. spór, sprzeczka, Streit, Streitigkeit. Za Ludwika o poradlnym długa alterkacya była. *Biel.* 207.

ALTERNATA, y. ż. koléy przemienienia się, przemiana, odmiana, naprzemian, der Wechſel, die Abwechſelung, Aenderung. W klasztorach ma bydź alternata, żeby raz Polacy, a drugą razą Niemcy opaty byli obrani. *Herb. St.* 153. Czas zwykle zdziałał alternaty, W świątyni nauk dziś stoją warsztaty. *Kras. Lis.* 1, 31. Smieie się Popiel w duchu z kota straty; Wymyśla różne igrzyſk alternaty. *Kras. Mysz.* 59.

ALTEROWAC SIĘ, *zaim. niedk.* ZALTEROWAC SIĘ *dok.* frasować się, martwić się, gryźć się, turbować się, trapić się, ſich härmen; grämen. n. p. O tych potwarzach wiedząc, naymniey się nie alterował. *Sk. Zyw.* 2, 435. Z sercem trwożliwém i zalterowaném szła do kościoła. *Paſt. T.* 1-6.

ALTNISTA, ALTYSTA, y. m. śpiewak do altu, altem śpiewaiący, górnotony, wysokotony, der Altiſt.

AŁUN, HAŁUN, u. m. gatunek soli ziemney. *Kluk. Kop.* 1, 93. der Alaun. *Lac.* alumen; *Gr.* ἅλμη; *Boh.* alaun, kamence, ledek. AŁUNISTY, a, e. *przm.* obfity w ałun, pełen ałunu, alaunhaltig, alaunreich. AŁUNOWAC, ał, uie. *cz. niedk.* ałunem zaprawiać, mit Alaun verſetzen, anmachen. n. p. ałunowanie wódki iest szkodliwe. AŁUNOWY, a, e. *przm.* t. i. z ałunu, czyli ałunu się tyczący, n. p. ałunowe góry, kamienie. *Lad. H. N.* 2. *Boh.* Kamencowy.

ALWAR, s. m. Gramatyka łacińska Jezuity Emanuela Alwara, z którey uczono w szkołach. *Mon.* 73, 127. die lateiniſche Grammatik des Alwar; ſo viel wie der Donat. *Z przycinkiem*: Sama tylko z Alwara nabyta Łacina, Nie uczyni dobrego dla oyczyzny syna. *Zab.* 10, 237. Żadnym mi sposobem alwar do głowy nie chciał wleźć. *Kras. Pods.* 2, 143. On się z Alwara uczył; to znaczy co: tęgi z niego Łacinnik.

ALŻBIETA, *ob.* Elżbieta.

A M.

AMADEY, *herb.* Orzeł biały bez ogona w złotéy koronie, w dziobie pierścień; pochodzi z Węgier. *Kurop.* 3, 4. Wappen.

AMALGAMA *nieodm.* n. z Arabſk. mięszanina, zjednoczenie, połączenie ciał w iednę massę, das Amalgama, die Vermiſchung, eine innigſt vermiſchte Maſſe. n. p. amalgama, którém się naciera poduszka przy machinie elektryczney. AMALGAMACYA, yi. ż. czynność, działanie mięszania, das Amalgamiren, das innigſte Vereinigen. Amalgamacya t. i. kruszcu iakiego z żywém srebrem takie pomięszanie, że się w płynnym stanie utrzymuie. *Kluk Kop.* 2, 308. 1, 344. 2. *przen.* wszelkie połączenie, zjednoczenie, pomięszanie, jede Vermengung, Vereinigung. AMALGAMOWAC, ał, uie. *cz. niedk.* mięszać, iednoczyć, amalgamiren, vermiſchen.

AMALIOWAC, ał, uie, *cz. niedk.* z *Franc.* t. c. szmelcować, emailliren. *Tr.*

AMANT, s. m. AMANCIK, s. m. *zdrb.* kochaiący, lubiący osobę iakową, kochanek, luby, der Liebhaber, der Galan. *Vind.* lublenik, lubesnik, lubi; *Croa.* drugi; *Roſſ.* любовникъ. Sama amantów dziś odmiana bawi, Wcale stateczna wyszła miłość z mody. *Zab.* 14, 382. Poznałem to zaraz; czegoż amant nie obaczy? *Pul. Ow.* 115. Grzeczny amancik. *Tea.* 28, 37. AMANTKA, i. ż. kochaiąca osobę iakową, kochanka, luba, die Geliebte. *Vind.* lubiza, luba, lublenika, lublenka; *Roſſ.* любовница. n. p. Officerom nigdy nie zbywa na amantkach. *Tea.* 15, 107. (*por.* Amator, Amatorka).

AMARANT, u. m. (z Grec. ἀμάραντος nie więdnący) kwiatek, szarlat. *Kluk Dyk.* der Amarant, das Tausendschön. *Roff.* бархатникъ, *Kroa.* szmelyck. AMARANTOWY, a, e. *przm.* n. p. kolor, ktory iest podobny do purpurowego. Amarantenfarb.

*AMARYKOWAC na co, ował, uie. *niedk.* (z łac. amarus) gorzko narzekać, utyskować, uskarżać się, żalić się, biadać, mißlauen, bittere Klagen führen. Olimpias amarykowała na Alexandra, że się szczycił syuem Jowisza. *Budn. Ap.* 138. Na zepsucie kościelne sami dawno papieżowie amarykują. *Teof. Ży. I.* 4

AMATOR, a. m. lubią y rz. cz. lb przedmiot ickowy, ein Liebhaber von etwas. *Roff.* рачитель, любитель, охотникъ. n. p. amator polowania, muzyki. AMATORKA, i. ż. lubiąca co, eine Liebhaberinn von irgend etwas. *Roff.* любительница, охотница, рачительница.

AMAZONKA, i. ż. eine Amazone. Amazonki za dawnych czasow w Azyi niewiasty waleczne, same swoiem państwem rządzące, mężczyzn w swoim kraiu nie cierpiące. *Petr. Pol.* 157. Z łukiem w rękach, z berdyszami i z tarczą Amazonki. *Bardz. Tr.* 230. Miałyby bydź zwane Mammazonki, a nie Amazonki, od piersi wytraconey, bo *mamma* pierś po Grecku. *Biel. H.* 297. §. ubior kobiecy, składaiący się z kurtki męzkiey i spodnicy zapinanéy, eine Amazone, ein Amazonenkleid. Lokay zdał iéy całą amazonkę. *Tea.* 43. *c.* 79. *Wyb. Kul.*

AMBARE, i ow. *l. mn.* z łac. *ambages*, z mary, urojenia, przywidzenia. Łalamuctwo. Grillen, Schwarmereyen, Chimären. Smieszne sobie w głowie uprządłeś ambare. *Latt. Zyw.* 100.

AMBARAS, u. m. z Franc. zawikłanie, trudność, pomięszanie, tarapaty, obertasy, zamota, Verlegenheit, Ungelegenheit. *Vind.* Sapletenoſt, samotanka. n. p. Ambaras komu sprawić; bydź w ambarasie. Uwolniła go z ambarasu. *Niemc. Kr.* 1, 111. AMBARASOWAC, al, uie. *cz. niedk.* zaambarasować, *dok.* ambarasu nabawić, zamotać, pomięszać, zatrudnić, jemanden verlegen machen, in Verlegenheit ſetzen. Ambarasowany, zaambarasowany, zatrudniony, interessami zaięty, verlegen, beſchäftigt.

AMBASSADOR, a. m. poseł wielki, ein Ambaſſadeur, Geſandter vom erſten Range. *Karn.* Ixador, bishador. AMBASSADOROWA, y. ż. żona ambassadora, des Geſandten Gemahlinn. AMBASSADA, AMBASSADORSTWO, urząd, godność ambassadora, die Würde des Geſandten. (*ob.* Poselstwo wielkie.) AMBASSADORSKI, a. ie *przm.* należący do ambassadora, dem Geſandten gehörig oder ihn betreffend. (*ob.* Poselski).

AMBICYA, yi. ż. - t. i. uczucie swoich zaszczytów, bądź rzeczywistych, bądź przywidzianych, żądza czci, czciubość, sławoldość, sławolubstwo, górnochciwość, Ambition, Ehrgeſucht, Ehrgeiz, Ehrſucht, Ehrbegierde, (*por.* Buta, duma, pycha, hardość) *Vind.* zhaftishertnoſt, zhaftishelnoſt; *Roff.* честолюбіе, любочестіе, славолюбіе, славолюбивство; *Kosc.* любоначалїе, властолюбіе, самолюбіе. - Czci pragnienie. *Sk. Dz.* 901. Żądza, pragnienie coraz większego wywyższenia. *Kras. Zb.* 1, 75. Skarbów dostatkiem w ambicyą, albo w pożądliwość złotnolubiwą na opanowanie Litwy się podniosł. *Stryk.* 610. Gdy się hardem skrzydłem aż pod niebo wzbiła, że zieść nie chce, paść musi, głupia ambicya. *Pot. Arg.* 31. W młodzieńcu ambicyą więcey sprawisz, niż surowością. - Szlachetna ambicya każdemu potrzebna. - AMBICYANT, a. m. człowiek ambitny, wywyższenia pragnący, łapicześć. *Petr.* ein Ehrbegieriger, Ehrſüchtiger. Tronu się przez woyny ambicyanci dobiiaią. *Uſtrz. Troj.* 55. *Roff.* самолюбецъ, честолюбецъ; *Kosc.* первенстволюбецъ, первенстволюбецъ. AMBIT, u. m. 1., to właśnie co ambicya, Ehrbegierde. n. p. Móy ambit był, bydź godnym tronu. *Min. R.* 1, 17. Daleki iest on od ambitu tego. *Zab.* 5. 384. §. *przestarzałe*, w znaczeniu właściwem z Łacińskiego *ambire*, obwód, zabudowanie ze słupów, obchód, krużganek na około domu, der Säulengang um ein Gebäude herum. Ambit, krużganek do koła, *peridromos.* *Chmiel.* 1, 78. Zbudował cztery ambity, ku przechadzce między słepy. *Leop.* 3. *Reg.* 7. 2. (*Kosc.* крытомолїе, *periſtylium*). §. *przestarz.* obięcie, rozciągłość, rozległość, obwód, obiąt, der Umfang, die Strecke, die Ausdehnung. Sklep wysoki dosyć był w ambicie przestronny. *Pot. Arg.* 282. Cały miasta ambit okolił parkany. *Tward. W. D.* 2, 254. AMBITNOSC ob. Ambicya. AMBITNY, a, e. *przm.* po większéy części na złą stronę; za sławą się ubiegaiący, czci chciwie pragnący, sławolubny, ehrgeitig, ehrſüchtig, ehrbegierig. *Vind.* zhaftishelen, zhaftisherten; *Slaw.* ponosit; *Roff.* любочестивый, честолюбивый, честолюбный, славолюбивый; *Kosc.* любочестный, славонеистовный. n. p. O narodzie ambitny, czegoż ty chcesz przecię? Tego? żeby wieść wszędy gadała po świecie... *Przyb. Luz.* 110. Ambitnym bydź, ambicyą się unosić; *Eccl.* любочествоваться, любочестивую.

AMBONA, y. ż. AMBONKA, i. ż. *zdrb.* *AMBON, u. m. (z Grec. ἄμβων pagorek, miejsce wywyższone, późniey katedra, miejsce w kościele wywyższone, z którego mowy czyli kazania mowią, katedra, die Kanzel, der Predigſtuhl; *Eccl.* амвонъ, *Roff.* проповѣдалище. *Kroa.* prodekalniza; *Sor.* 2. prátarna; *Slow.* prilikanonica; *Karn.* prishnèza, besednishe, lishèr; *Vind.* predikalniza, lisker, predishniza, kanzel, kanzl, kanzlia; *Slow.* Kazatelnica, kazatedelnica. n. p. Każe nasz Xiądz z ambony ledaiże, Ale cóż? kiedy nie żyie przykładnie! *Pot. Pocz.* 302. *Zegl. Ad.* 282. Obracał się trzykroć koło ambonu. *Sak. Persp.* 3. 2. *żartem*, gatunek pojazdu, im Scherz, ein Wagen (por. korab), A to nie nasza ambonka; to iakiś osobliwy rydwan. *Tea.* 19, 7.

AMBRA, y. ż. z Arab. lekka przyiemnie pachnąca ziemna żywica. *Kl. Kop.* 1, 216. *Sien.* 562. das Ambra, der Amber. § ambra druga, sok zsiadły, kleiowi, albo żywicy podobny. *Cn. liquidambar Linn.* ein dicker harziger Saft.

AMBROZY, ego. m. *im. właśc.* sławny doktor kościelny, Ambroſius. z chłopska Jamroz. Pieśń Ambrożego: Te Deum, der Ambroſianiſche Lobgeſang.

AMBROZYA, yi ż. z Grec. ἀμβροσία nieśmiertelność, t. i. pokarm nieśmiertelnych, pokarm bogów. *Kras. Zb.* Ambroſia, Götterſpeiſe: nieśmiertelnik, że nadawa nieśmiertelności. *Otw. Ow.* 587. (*por.* Bezśmiertelnik). AMBROZYOWY, a, e. *przm.* z ambrozyi, czyli zapachu nader przyiemnego, ambroſiſch. n. p. Ambrozyową z siebie noc wyziały chmury. *Przyb. Mil.* 161.

AMELKA, AMELIKA, i. ż. puszka, torba, kaleta, eine

Büchſe, ein Beutel, eine Taſche. Po liſty ſiągz do amelki. *Pot. Arg.* 722.

AMEN. *nieprzyp.* z Hebr. אמן. We wszyſtkich właśnie ięzykach używane. – Słowo żydowſkie osobliwe, albowiem zamyka w sobie i wiarę i nadzieię. *Herb. N. F.* 5. *b.* W kościele powszechnym zamyka modlitwy. Oycowie SS. rozmaicie go wykładaią, iedni: niech się ſtanie; drudzy: prawdziwie; niektórzy: wiernie. *Karnk. Ktch.* 449. *Groch. W.* 20. 2., *przeno.* chcąc wyrazić pewność, n. p. mogę cię upewnić, że iak amen w pacierzu (lub w kościele, I tak to prawda. *Tra.* 31, 59. To tak pewna, iak amen w pacierzu. *ib.* 25, 73. 3., koniec zakończenie, rzeczy iakowey, das Ende, die Beendigung. Nie iuż amen. *Cn. Ad.* 8. (ieszcze nie po wszyſtkiém, ieszcze klamka nie zapadła, ieszcześmy nie za górą). Teraz iuż amen: iuż koniec, iuż się ſtało. § powiedz amen: zezwól iuż, niech tak będzie, zrób koniec. *Oſſ. Wyr.* gieb deine Einwilligung.

AMERNIA *ob.* Hamernia.

AMERYKA, i. ż. czwarta część świata, od Ameryka Wespucyusza nazwana; nowy Świat; Indya zachodnia, Amerika. AMERYKANSKI, a, ie, *AMERYCKI, a, ie. *przm. Kmit. Spit. C.* 3. *b.* z Ameryki, Ameryki się tyczący, aus Amerika, Amerikaniſch n. p. woyna Amerykańſka; Czerwiec Amerykańſki. AMERYKANCZYK, AMERYKANIN, s. m. rodem z Ameryki, ein Amerikaner. *Sław.* Amerikan; *Karn.* Amerikanar; *Roſſ.* Американецъ. w rodz. ż. AMERYKANKA, i. eine Amerikanerinn.

AMETYST, u. z Greck. kleynot wieloboczny, czasem koſtkowy, przeźroczyſty, różnego fioletowego koloru. *Kl. Kop.* 2, 38. der Amethyſt. AMETYSTOWY, a, e. *przm*, t. i. z Ametyſtu, n. p. ametyſtowá tabakierka.

AMFIBIUM, *Gwag.* 698. Ziemnowód, wodnoziemne zwierzę, ein Amphibion, ein beidlebiges Thier, ein Landwaſſerthier.

AMFITEATR, u. m. mieysce widowiſk, n. p. amfiteatr szczwalny, das Amphitheater, ein Gebäude mit reihenweiſen Sitzen fur das Publicum. *Karn.* ſkasalishe.

AMIANT, u. m. (z Greck. ἀμίαντος: czyſty) kamień z nitek niby złożony, które na płótno wyrobić można, nieſkazitelne od ognia i owszem się przeczyszczaiące; ten górny albo ziemny. *Kl. Kop.* 2, 66. der Amiant, der Bergflachs, Steinflachs. Dla swéy własności amiant nazwano asbeſtem (Greck. ἄσβεστος: niepodległy spaleniu), lecz nowi Fizycy rozróżniaią słusznie asbeſt od amiantu. *ob.* asbeſt. *Roſſ.* амiантъ, кудель горная.

AMIDON, u. m. z Franc. T. część kleiowata w roślinach, der Kleberſtoff. Każda roślina, a w szczególności mówiąc każde ziarno zboża, każdy owoc, ma w sobie cukier, gumę, i amidon czyli część kleiowatą. *Os. Fiz.* 1, 265. Amidon wciąga w siebie wodoczyn, z nim łącząc się powiększa się, kiełek wypuszcza. *tamże.*

AMINEK, nka. m. Łac. *ammium*, kminek. *Wlod.* kmin biały. *Dudz.* 33. weißer Kümmel. Polſki kminek, podaminek. *Syr.* 445. Ammey.

AMIRAŁ *ob.* Admirał.

AMNESTYA, yi. ż. (z Grec. ἀμνηστία niepamiętanie) zapomnienie, puszczenie w niepamięć iakowéy urazy, przebaczenie. *Kras. Zb. Vol. L.* 2, 1659. die Amneſtie, die Vergeſſenheit des erlittenen und angethanen Unrechts. *Kośc.* амнистiя; *Roſſ.* непамятозлобiе.

AMOMEK, mku. m. rodzay roślinny, należący do korzeni kuchennych; gatunki iego są: imbier, kordamoma, rayſkie ziarno. *Kl. Dyk.* 1, 29. die Amome. *Łac.* amomum. AMONEK, nku. m. *Sison amomum Linn.* das Amömlein.

AMONIAK, u. m. *Łac.* ammoniacum, chrościna Afrykańſka, zapaliczce podobna, w gorąca płynąca żywicą zdatną do lekarſtw. *Syr.* 216. das Amoniak. AMONIAKOWY, AMONIACKI, a, ie *przm.* z amoniaku, lub się go tyczący, n. p. Amoniakowe drzewko. *Syr.* 216. amoniacka sól; Amoniak-, Amoniakal-Salz.

AMOR, a. m. AMOREK, rka. *zdrb.* z Łac. bożek miłości, Kupido, miłoſtek; der Amor, der Liebesgott. *Cz.* Milek; *Karn.* Lubizhk, Serzhek; n. p. O iakbym ci rad Amorku dziękował, Gdybyś kochankę do mnie nakierował. *Zab.* 9, 97. *Urb.* Amory w li. mn. znaczy to co kochanie, miłoſtki, n. p. Łatwo każdy twoie amory poznaie, die Liebſchaften, das Verliebtſeyn. AMORACKI, a, ie. *przm.* tyczący się miłości, miłosny, den Amor, die Liebe betreffend, Liebes-. Panny liſtów amorackich niechay się kaią. *Bale. Kaz.* 1, 54.

AMPLIFIKATOR, a. m. powiększyciel, przesadziciel, der Uebertreiber. w rodz. ż. AMPLIFIKATORKA, i. n. p. Oratorki obfite, wyborne amplifikatorki, w obrocie ięzyka nieprzegadane. *Mon.* 72, 422.

AMPLOIOWAC, *ob.* Urząd.

AMPUŁKA, i. ż. Łac. *simpulum* 1., znaczenie dzbana, czyli bani olciowéy *Mącz.* teraz nie używane, ein Krug Oehlkrug. 2. przy mszy nalewaczka, czyli naczynie nie wielkie z wodą i z winem, nalewaczka do kielicha. *Cn.* – S. Remigiuszowi gołębica do chrzcielnicy ampułkę z krzyżmem przyniosła. *Sk. Zyw.* 2, 226. das h. Oehlfläſchlein in Rheims. Order S. ampułki. *Wyrw. G.* 333. *Boh.* bambule, bambulka; *Hung.* ompolna; *Rag.* goſtariza, *Dal.* vichya.

AMRA, *ob.* żydowska smoła.

AMULET, u. m. lekarſtwo, czyli środek sympatetyczny, przeciwko chorobom, czarom, i noszenie onegoż na szyi, lub piersiach. *Kl. Roſſ.* 2, 276. (*por.* Talisman) ein Amulet, Anhängſel. *Eccl.* ладонка, хранилище, хранильная, наузы, вязала.

AMUNICYA, yi. ż. wszelkie potrzeby woienne, należące do usłużenia artyleryi. *Jak. Art.* 3, 290. *Papr. Weg.* 1, 259.

AN.

*ANA, (z Greck. ἀνά) pismo aptekarſkie znaczące: tyleż. *Cn.* zu, z. B. zu drei Unzen. *Boh.* an, ana, ano: *qui, quae, quod.*

ANABAPTYSTA *ob.* Nowochrzczeniec.

ANACHORETA, *ob.* Puſtelnik.

ANAFORA, y. ż. z Grec. figura krasomowſka, powtarzanie słowa iakowego dla tém większéy dobitności; die Anapher. *Slov.* predpočitka.

ANALIZOWAC, al, uie. *cz. niedk.* (źrzódłosłów iest Grecki ἀνάλυσις: rozwięzywanie, rozkładanie, rozbiór) rozbierać, rozkładać na części, wyszczególniać, zerlegen, in Beſtandtheile auflöſen. n. p. wodę łatwiéy analizować, niżeli ią robić czyli składać. *Os. Fiz.* 1, 303. ANALITYCZNY,

CZNY, a, e. *przm.* t. i. rozbiorowy, n. p. sposób analityczny postępuie od szczególnych do powszechnych rzeczy, analytisch, zergliedernd. Do porządnego pozuawania rzeczy, dwa są sposoby, zbiorowy i rozbiorowy, (*methodus synthetica & analytica*). *Kopcz. Gr.* 2, 2.

ANALOGIA, ii. ż. z Greck. ἀναλογια: równość, stosunek, podobność, podobieństwo, stosowność, die Analogie, Aehnlichkeit. *Fecl.* воспо́бие, сходственно. n. p. Analogia czyli owa przydatność, iaka między pokarmem matki i konfyturyą ciała dziecinnego zachodzi. *Mon.* 69, 1015. Przez podobność, czyli analogią przekonać się. *Kopcz. Gr.* 5, 22. ANALOGICZNY, a, e. *przm.* ANALOGICZNIE, *przł.* podobny, odpowiadaiący, zgodny, stosowny, analogisch, ähnlich. *Fecl.* воздовный, воздовнѣ.

ANANAS, u. m. *bromelia Linn.* owoc wyborny, u nas tylko w oranżeryach; sok iego obfity, winny, przednie pachnący. *Kl. Dyk.* 1, 82. die Ananas, der Königsapfel. *Rofſ.* ананасъ. ANANASOWY, a, e. z ananásu, lub do niego podobny, von Ananas, Ananas-. n. p. Lody ananasowe. *Tea.* 39, 8. Zapach ananasowy t. i. podobny do rzeczywistego zapachu z ananasów.

ANARCHIA, ii. ż. *Kras. Zb.* z Greck. bezrząd, bezrządztwo, nierząd, nieład, nieswór, die Anarchie, Regierungslosigkeit. ANARCHICZNY, a, e, bezrządny, bezładu, niesworny, anarchisch, regierungslos.

ANATEMA z Greck. *ob.* Klątwa Kościelna. ANATEMATYZOWAC, ał, nie. *cz. niedk.* klątwę rzucać, wyklinać, in den Kirchenbann thun. Kacerze sądził i anatematyzował *pap. St. Kaz.* 64.

ANATOMIA, ii. ż. z Grec. (ἀνατομη: rozsiekanie, rozbiór) kunsztowne rozbieranie ciał zwierzęcych, osobliwie ludzkich. *Kirch. Anat.* 1. rozczłonkowanie, die Anatomie, Zergliederungskunst. *Rofſ.* мрунорасъямїе. Anatomia, rozsiek ciała ludzkiego. *Kopcz. Ult.* 132. ANATOMICZNY, a, e. do anotomii należący, rozsieczny. *Rofſ.* мрунорасъямїческїй. ANATOMICZNIE, *przł.* n. p. rozsiekuiąc głos anatomicznie. *Kopcz. Gr.* 3, 11. ANATOMIK, a. m. rozsiekacz, rozbieracz sztuczny ciał zwierzęcych, der Anatomiker, Zergliederer. *Rofſ.* мрунорасъямель. n. p. Narzędzia głosu anatomicy przeglądaią... *Kopcz. Gr.* 3, 10. ANATOMIZOWAC, ał. nie. *cz. niedk.* ciało czyli trupa zwierzęcego na części rozbierać, rozczłonkować, anatomiren, zergliedern.

ANATY, ANNATY, ów. *l. mn.* z łac. opłaty od beneficyów duchownych do Rzymu. *Skrz. Pr. P.* 2, 20. *Vol. L.* 1, 585. i 2, 1602. *Teof. Zw. D.* 2. die Annaten, die Zahlung nach Rom von der erhaltenen Pfründe.

ANCIA *ob.* Anna.

ANCUTA, y. ż. *herb.* Wyrychtowana do góry strzała; po prawey stronie gwiazda, po lewey Xiężyc nie pełny; z Infant. *Nies.* 1. *Kurop.* 3, 4. ein Wappen. 2., imię familii, ein Familienname.

ANDEGAWSKI, a, ie: d'Anjou, von Anjou in Frankreich. r. p. Ludwik Andegawski. *Oſſ. Wyr.* Wina Andegawskie. *Wiſn. G.* 319.

ANDRONY, ów. *l. mn.* baśnie, bayki, plotki, powieści bez sensu, bez ładu, baianie, Geſchwätz, Mährchen, dummes Zeug. n. p. Miał wszystko za fałsz, wszystko za androny. *Mon. Rot.* 2, 134. Co mi prawisz za androny? *Zabł. Amf.* 68. Do czegoż to ty pleciesz te androny? *Zab.* 13, 128.

Wstydziłabym się nie tylko wierzyć, ale słuchać nawet takich andronów. *Ten.* 26, 42.

ANDROT, u. m. gatunek ciasta opłatkowego, które w formach żelaznych, umyślnie do tego zrobionych, pieką. *Wiel. Kuch.* 396. ein Kuchen, dünn wie eine Oblate, ein Waffelkuchen. Słow. Pogačik; *Węg.* pogátsa; *Bosn.* krustulicch, skanatiça; *Croa,* núdlin. ANDROTNIK, a, m. piekarz androtów, *Cn. Th.* 389. i forma do pieczenia ich. der Waffelbäcker, und das Waffeleiſen.

ANDRYKUŁY, ów. *l. mn.* t. c. baśnie, androny, Geſchwätz, Mährchen. By apostoli znowu zmartwychwstali, rzekliby, iże andrykuły baią. *Wad. Dan.* 263.

ANDRZEY, eia. imię męzkie, zwyczayniey Jędrzey. *Dudz.* 17. Andrzeja Zamoyskiego układ prawa.

ANDZAR, ANDZIAR, HANDZIAR, CHANDZIAR; u. m. nóż Turecki, bułat, puinał, ein Türkiſches Meſſer, eine Art Dolch. *Tur.* khanajar; *Maurit.* chenagher; *Croa.* hangyar, krátki mech; *Węg.* handsár, hanzar; *Dalm.* hanahar, hanschar, hangyarić; *Rag.* i *Bośn.* hangjár, hangjàrich; *Karn.* hànahâr. – n. p. Sułtanna nosi zawsze za pasem handziar albo puginał. *Kłok. Tur.* 91. Dobywa Chandzaru. *t.* 90. Husarz z andzarem za pasem. *Kchw.* 51. Junak, Turski andzar za pasem. *Pot. Jow.* 30. W brzuchu śmiertelne poczuwszy andzary, Oczy mruży. *Pot. Arg.* 297, (por. Gandziar).

ANETKA. *ob.* Anna.

ANEYZ. *ob.* Anglez.

ANGARYA. yi. ż. angary, słowo Perskie *servitus* (państczyzna) znaczące, potym wzięto za obowiązek przewożenia broni, sukien i sprzętów panuiącego. *Czac. Pr.* 1, 63. Posługi czyli służby, *angariae, perangariae. Nar. hiſt.* 2, 258. Powinności wożenia listów przez boiarów. *Czac. Pr.* 1, 64. Dienſtfuhren, Dienſtreiſen, Hoffuhren. Ludwik iął ciężkie pobory na poddanych ustanowić, i angarye niemałe na nich wnosić. *Biel.* 554. Dobra duchowne od wszelkich ciężarów, podatków i angaryi wolne. *Star. Ref.* 119. – §. Wszelkiego rodzaiu ucisk od panuiącego. *Czac. Rel.* jede Bedrückung durch den Oberherrn. Każdy ucisk chłopa, nazywa się w języku prawniczym *angaryzacya. Czac. Pr.* 1, 64.

ANGIELA, i. ż. *zdrb.* ANIELKA, ANGIELECZKA, ANIELUSIA, i. imię kobiece, ein Weibername Angelika. Angiela, służąca iego. *Tea.* 22. *b.* 2. Angieleczka wiele ma nauki. *Tea.* 28, 21. Pamiętasz go Anielusiu. *t.* 28. 19.

ANGIELCZYK, ANGLIK, a. m. ANGLICZEK, ANGLIGCZYCZEK, czka. *zdrb.* rodem z Anglii. ein Engelländer. *Boh.* Englićan; *Karn.* Englendar; *Kroa.* Anglianecz, Englez, Engel, Inglez, Inglis; *Slaw.* Inglés; *Rofſ.* англичáнинъ. n. p. Anglik wielkomyślny. *Zab.* 5, 319. Widziałem Angliczyczka który – – – *Sien.* 545. §. służący zwłaszcza do koni, z Angielska ubrany. 2) Koń Angielski, t. i. z Anglii, albo z ogonem przyciętym czyli anglizowanym. ein Engliſches Pferd, ein Engelländer. Angielczyki moie, to cudno koniki. *Tea.* 7, c. 28. ANGIELKA, i. ż. kobieta rodem z Anglii, die Engelländerinn. *Rofſ.* англичáнка. Podobała mu się grzeczność francuzek, białość angielek. *Mon.* 73, 218. ANGIELSKI, a, ie. ANGLIYSKI, z Anglii, do Anglii należący, engelländiſch, engliſch. *Boh.* englický, anglický; *Slav.* angjeoski; *Rofſ.* англицкїй, англинскїй. n. p. Cyna Angielska, węgle kamienne Angielskie, sól Angielska, sukno

Angielskie. *Wyrw. G.* 416. Piwo Angielskie. *Syr.* 947. Fraczek Angielski. *Tea.* 24, 94. Węzeł Angielski. *Jak. Art.* 2, 44. Król Angliyski. *Strjit. Tur. F.* 3. ANGIELSZCZYZNA, y. z. *imię zbiorowe*: wszystko cokolwiek iest Angielskiego, iako to ięzyk, mody, materye, roboty, das Englische, als Sprache, Moden, Arbeiten, Zeuge.

ANGINA *ob.* Zapalenie gardła. *Krup.* 5, 427.

ANGIOŁ *ob.* Anioł.

°ANGISTERKA, i. ż. Flaszeczka, małe naczynie, ein Fläschchen. Wzięła angisterkę wody i wybrała się w drogę. *Tward. Pas.* 48.

ANGLEZ, °ANEYZ, a. m. taniec Angielski, eine Angloise, ein Englischer Tanz. Takwartki, iż na końcu spilki aneyza wywiiać potrafi. *Tea.* 28, *b.* 9. Lepiey Angleza tańczy niż menweta.

ANGLIA, ii, ż, ziemia Angielska, Engelland. *Staw.* Anglia, Ingleska, *Rośs.* англіи; *Węg.* Anglia; *Kroa.* Anglianszka zemlya, Engelszka zemlya; *Wind.* anglianska, angelska deshèla; *Bośn.* Inghilterra. n. p. Anglia od Anglów; ze Szkocyą zowie się Wielką Brytannią. *Wyrw. G.* 395. *Pochod.* Anglik, Angielczyk, Angielka, Angielski, Anglizować, Anglomania, Angielszczyzna,

°ANGLICZKI, ów. *l. mn. zdrb.* Kotwiczki, kotewki żelazne. *Cn. Th.* 310. (z Niemiec. Angeln,) Fußangeln.

ANGLICZYK, ANGLIK *ob.* Angielczyk. ANGLIZOWAC, *cz. niedk.* na tryb Angielski przerabiać, anglisiren, engländern. Naypowszechniey zaś używane, mowiąc o ucinaniu ogona koniom, Anglizowanie koni, konie anglizowane. *Kl. Zw.* 1, 176. *Tea*, 1, *b.* 69. *żartem* Wąsik anglizowany *Tea.* 13. *C.* (przycięty). ANGLOMANIA, ii. ż. zbyteczne, przesadne, szalone naśladownictwo angielszczyzny, die Anglomanie, Engländersucht.

ANGOLA, i. ż, Krolestwo Afryki, *Dykcy. G.* das Reich Angora. ANGOLANIE mieszkańce tego kraiu. ANGOLANSKI, ANGOLSKI, a, ie, z Angoli pochodzący, von Angora. n. p. Król Angolański mieszka na górze skalistey. *Dyk. G.* Kozioł Angolski podobny do pospolitego, ma włos bardzo piękny. *Zool*, 364. die Angoraziege.

°ANGUŁ, u. m. z łac. w Matematyce kąt, węgieł. *Sols. G.* 1, der Winkel. Tryangul *ob.* Troykąt.

ANI, *Spóyn.* 1) nawet nie, wcale nie, auch nicht einmal, selbst nicht einmal, sogar nicht einmal. *Cz.* ani; *Slow.* ani; *Sor.* 1, ani, anij; *Wind.* ni, ne; *Kroa.* ni, niti; *Bośn.* ni, ne, nit, nitje; *Rośs.* ниже; *Łac.* ne, nec, neque. n. p. Niemaiąc ani chleba, udali się na modlitwę. *Sk. Zyw.* 2, 352. *b.* On ani myśli o tym. *Groch. W.* 251. Litwy czternaście tysięcy poległo, z naszych żaden ani był ranion. *Papr, Ryc*, O tym ani wątpić. *Kopcz. Ukł.* 18. Prawdać, że złota przodkowie nie mieli; A małobym nie rzekł, że go ani chcieli, - *Star. Vot. B.* 3. *b.* - *Cum Gen.* Precz ztąd! ani przystępu! precz gminie swiątowy. *Zab.* 11, 413. 2) ani - ani; ni - ni; nie - nie, weder - noch. *Staw.* i *Wind.* ni - ni; *Sor.* 2. daniį - daniį. n. p. Ani poganin, ani chrześcianin. *Biel.* 154. Pokarmy mierne, ani bardzo podłe, ani bardzo drogie; śrzodkiem szedł, ani na tę, ani na owę stronę skłaniaiąc się. *Sk. Zyw.* 2, 150. Ani tu, ani tam; nigdzie. - Ani ztąd, ani z owąd; z nikąd; z żadney strony. §. Ani - ani nie; ni - ni, weder - noch auch. Żył ieszcze, ale ani się ruszyć, ani mówić nie mógł. *Perz. Cyr.* 1, 83.

°ANIELKA *ob.* Angiela.

ANIELSKI. °ANGIELSKI, a, ie, °Anielny, a, e. *Chodk. Kost.* 66. : od aniołów, aniołów się tyczący, lub od nich pochodzący. englisch, von Engeln. *Rośs.* ангелов, ангельскій; *Kośc.* ангельскій; *Wind.* angelski; *Karn.* angelske; *Kroa.* angelszki; *Węg.* angyali; *Rag.* anghjelski, anghjeoski; *Dal.* angyeoszki; *Cz.* anglický, englický, angelský, andělský; *Slow.* andělski. n.p. Anielskie pozdrowienie = zdrowaś Marya. *Bibl. Gd. Łu.* 1, 28. anielskie nawiedzenie. §. *przen. t. s.* święty, niebieski, aniołom podobny, doskonały, szczęśliwy, prześliczny; englisch, heilig, himmlisch, vollkommen, glückselig, paradiesisch, an Güte ganz besonders ausgezeichnet. *Kośc.* равноангельный. n. p. niewinność anielska. *Mon.* 65, 99. Żywot anielski wieśdź lub odprawować. *Sk. Dz.* 214, i 342. Po anielsku w ludzkiém ciele żyła. *Groch. W.* 573. Doktór anielski Tomasz z Akwinu. *Sk. Zyw.* 1, 148. *Pim. Kam.* 175. *Boh. Diab.* 2, 1. Poznał warkocz złoty Choć zdaleka i one Angielskie przymioty. *P. Kchn, Orl.* 1, 5. Angielskie piękności. *t.* 1, 19. Nie anielskież to życie! *Tea.* 29, 10. §. *Botan.* Anielski trank, roślina, *arnica*, Engeltrank, Lucianskraut, Waldblume. *Syr*, 825. *Kl. Dyk.* 1, 49.

ANIMALIZACYA, yi. ż. zamiana cząstek roślinnych w zwierzęce. *N. Pam.* 6, 318. przezwierzęcenie, die Animalisation, die Verwandlung der vegetabilischen Körper oder Theile in thierische, die Verthierung.

ANIMELA, i. ż. mleczko cielęce. *Wiel. Kuch.* 396. das Bröschen, das Kalbsbröschen. 2) Klapka w pompie. *Tr.* die Klappe in der Pumpe.

ANIMOWAC, al, uie. *cz. niedk.* zachęcać, pobudzać, poduszczać, zagrzewać, aufmuntern, Muth einflößen, Muth einsprechen. Brata gniewy podpala, na bóy animuie Domowy, do którego iuż chęć w sobie czuie. *Bard. Luk.* 23. *Gwag.* 169. ; ANIMOZYA, yi. z. sierdzistość, gniewliwa, zapalczywa gorliwość, das Aufgebrachtseyn, der aufgebrachte Unwille. Przeciwko duchownym dziś tak silna powstaie animozya. *Kołł. list.* 1, 135. ANIMUSZ, u. m. 1) umysł, sposób myślenia, das Gemüth, die Gesinnung, der Geist. n. p. Lech był serca wielkiego, animuszu wspaniałego. *Gwag.* 16. Wspaniałość albo animusz przystoyny. *Fr. prz.* 12. Animusze męzkie i statek roskoszami ginie. *Warg. Cez.* 44. Córka Katonowa nie była animuszu niewieściego. *Warg. Wal.* 78. Biedy czynią animusz zniżony. *Bard. Tr.* 217. Wielki i wspaniały animusz w uciskach nie ustaie. *Petr. Ek.* 17. 2) odwaga, męztwo, śmiałość, Muth, Kühnheit. Mały wzrostem animuszu nastawia. *Pot. Jow.* 188. Bolesław od wysokiego animuszu śmiałym nazwany. *Gwag.* 56. Bogday to panegiryk nadęty w arkuszach, Co o wieczno-pamiętnych pisze animuszach. *Kras. Li.* 2, 28. (t. i. czynach męztwa). Wielki animusz, a intrata mała. *Min. Ryt.* 4, 209. (t. c. bucznо a w pięty zimno). 3) Gniew, chrapka, chrap na kogo, zawziętość, der Groll, die Erbitterung. Mieć animusz na kogo. *Tr.* °ANIMUSZNY, a, e. śmiały, wyniosły, muthig, verwegen. Despota swe posłuszne a ubogie poddane, niźli animuszne widzieć wolał. *Tward. W. D.* 2, 244. Złożyli z serca dumy animuszne. *Auszp.* 43. °ANIMUSZOWATY, a, e. nadęty, dumny, eingebildet, aufgeblasen, stolz. Animuszowata starożytność: Szczyć się ty starożytną przodków twych przysługą. *Kchw. Fr.* 2.

ANIOŁ, °ANGIOŁ, a. m. ANIOŁEK, łka. *zdrb.* ANIOŁECZEK, czka *zdrb.* z Greck. ἄγγελος

Radic: posłaniec. Nazwisko to duchów niebieskich
– γγ – λ w piśmie, znaczy posłańca. *Kras. Zb.*
– ng – l der Engel, das Engelchen. – *Lac.* angelus;
– ni – l *Kośc.* arreab. arteab. *Voss.* aureab. *Kroa.*
– nj – u angel; *Karn.* angel, angelz, angelzhek; *Vind.*
– ng – eo angel, angelz, anjaua, anjavuz; *Wg.* angyal;
– r. – – *Bośn.* anghjel, anghjeo; *Rag.* anghjeo: *Dal.*
– nb – l angeo; *Iran.* ange: *Cz.* Engel, Andel, An-
J- ndj – l gelicek, Andjel; *Mow.* Andel; *Sor.* 2. Jan-
J- nj – l jel; *Sor.* 1. Jandjel. – n. p. Oto ia posłę anyela, to iest posła swego. 1. *Leop. Mat.* 3, 1. 1. *Leop. Nam.* 22. Aniołow pismo S. zowie mocarzami i zastępem Pańskim. *Karnk. Kch.* 20. *Kroa.* angelsztwo; *Dal.* r. angyeosztwo. (*por.* Bóg zastępow). Dwanaście ciem aniołow. 1. *Leop. Mat.* 26, 53. (*ob.* ćma). Złotemi piorami odziani duchowie, Gdzieście odeszli prędcy aniołowie. *Groch. W.* 556. Aniołów klassy, władzy, państwa, mocarstwa, i. t. d. *Eccl.* власти, господствие. *ob.* Archanioł, Cherubin, Serafin. – §. Zły anioł, czarny anioł: czart, wrog, szatan, djabeł, bies, der böse Engel, der Teufel. Kościoł Laterański zły anioł na piekło mię obłok. *St. Dz.* 854. §. Anioł stroż, duch strzegący, towarzyszący: lub też człowiek który przy wszelkiey okoliczności obrońcą i zasłoną się właśnie staie; der Schutzengel, der Beschützer, der Führer, Begleiter. *Roff.* аureab господинъ, хранитель; *Wind.* angel varih, ajnaua varih, obrarni angelz, n. p. Bezwstydnie się obnażaiąc, zgorszenia tá nazanowanie dla anioła stroża, który iest wszędzie przy tobie. – Anioł stroż odprowadza po śmierci duszę na mieysce iey przeznaczone. – Melinda aniołem strożem dla nich była. *Chod. Kost.* 184. Już go inaszym słowem nazywać imieniem, Tylko aniołem strożem i swoiem zbawieniem. *Morszt.* 162 Będziesz moim przewodnikiem, wodzicielem, aniołem strożem. *Tea.* 20, 24. (*Roff.* День ангела: imieniny. *por.* patron). – *Zartem*, anioł stroż t. c. wartownik, przybocznik nieodstępny, w złém rozumieniu, chodzący iak cień za osobą, jemandes Wächter, Bedienter, Aufpasser. Po miastach gdzie niegdzie w piastery mowie żartobliwie, strożów mieyskich, pacholków urzędowych (Polizeybediente), aniołkami zwano. *Off. Wyr.* §. Przymiotnie na doskonałość, piękność i. t. d. anielską, Anspielungen auf die Vollkommenheiten der Engel. Anioł, nie człowiek. *Birk. St. B.* 4. *b.* Pawła Galaty przyięli iako anioła Bożego. *St. Dz.* 59. Pasterka nadobna iak anioł. *Tr.* 34. *c. D.* 2. Jak aniołeczek śpiewa. *Kołak. Wiek.* 61. §. Anioł, Aniołek: układny, miły, słodki; i ztąd poczciwy aniołku! aniołeczku! s moie serce! rybko! moia duszo! liebreich, hold, süß wie ein Engel, mein Engel! mein Staß! mein Herz. Powiedz mi, móy anioleczku. *Tea.* 28. *b.* 104. Nie chodźże ieszcze, moie dziecię kochane, moy aniołeczku. *t.* 26. 73. §. *Przenośnie* uszczypliwie: aniołek - Jezuiek, trzasia, licomierca, obłudnik, faryzeusz, ein Scheinengel, ein Scheinheiliger, ein Heuchler. Jak anielki polskal. *Ryś Ad.* 19. (: poczciwiec, dziś z Panem Jezusem gadał). *Uwaga.* Wyprawę woiewodztwa Sandomierskiego w czasie Konfederacyi Barskiéy aniołkami zwano od białych czapek i mundurów. *Off. Wyr.* Die Sendomirer Mannschaft zur Zeit der Barer Confederation wurde wegen ihrer weißen Mützen und Monturen Engelchen genannt. *Pocz.* Anielki, anielny, archanioł, archanielski.

*ANIWERSANT, a. m. przeciwnik, der Gegner, Widersacher. *Tr.*

ANIWERSARZ, a. m. rocznica, uroczystość lub obchodzenie roczne dnia pewnego, das Jahresbegängniß, Jahresfest. n. p. Dzień aniwersarza Koronacyi J. K. Mći. *Gaz. Nar.* 1, 383. Osobliwie zaś obchód pogrzebowy roczny za umarłych, nabożeństwo zaduszne, exekwie roczne. *Kras. Zb.* 2, 93. die jährliche Todtenfeyer.

ANIZ, ANIZELI *ob.* Niż, Niżeli.

ANKRA, y. ż. (*Gr.* ἄγκυρα, ἀγκιστρον, ἀγκωρα, *por.* Niem. Anker: kotwica) 1) Klamra ciesielska do spinania drzewa, die Klammer, der Haken. b) gatunek węzłów, ein Ankerknoten, eine Art Schlingen. Ankry robią się z długich i grubych wici, cieńszym końcem zasilają się w kołowiązku, a w grubszym daie się kluczka. *Jak. Art.* 1, 584. c) ankry, klamry, haczki, spinki, spięcia u pasów, a czasem używano i za pasy same, Gürtelspangen, Gürtelhaken, bisweilen metonymisch für den Gürtel, Leibgurt selbst. Przykre teraz te ciasne kabaty, dobrać z wysokim ankry opasaniem były, Brzuchowi, by naywiększy, nic się nie przykrzyły. *Kchw. Fr.* 64. Kobiece opasania, Weibergürtel, Schärpen. Do stroiu białogłowskiego dziś należą ankry, szarpy. *Haur. Sk.* 519. Nastały teraz dziwne w strojach maniery z cudzoziemskich alamod, Krymki, Szwedki, Nocenty, Ankry, Jugerniny. *Tward. W. P.* 2, 151. ANKROWAC, wał, nie. cz. *niedk.* zaankrować *dok.*: klamrować, spinać, zeymować, sprzęgać, klammern, zusammenbinden, verklammern. Ankrować gmachy żelaznemi sztaby. *Hor.* 2, 154. *Kniaź.* Gdy przedpiersień okłada się płotem, ankrują się koły co trzy stopy. *Jak. Art.* 1, 575. Ankrowanie, *suffrenatio Chmiel.* 1, 78, ANKROWY, a, e. od ankry, klamrowy, hakowy, die Klammer betreffend. Cętnar żelaza ankrowego. *Os. Zel.* 49. Kluczka ankrowa. *Jak. Art.* 1, 385.

ANNA, y. ż. ANETKA, ANUSIA, ANCIA, ANECZKA, HANUSIA, HANUSKA, HANKA, ANUSIENKA, i. ż. *zdrb.* imię białogłowskie, Anna. *Cz.* Anna, Anka; *Sor.* Anna, Hanna, Anka, Hanka, Anzizka; *Croa.* Anna, Anoka, Jana; *Dal.* Anne, Annicza; *Bośn.* anniça; *Vind.* Anzhka; *Roff.* анисїя. n. p. *N. Pam.* 11, 230. *Biesiad. D.* 1. *Tea.* 27, 31.

ANNALISTA, y. m. pisarz rocznych dzieiów, rocznodzieiopis, kronikarz, der Annalist, Annalenschreiber. *ANNAŁY, ów. *mn.* roczne dzieie roczniki, Jahrbücher. Roczne dzieie czyli wypisy z annałów *Baroniusza*, przez *Piotra Skargę*.

ANNASZ, a. m. imię Kapłana Żydowskiego, der Priester Hannas. Odesłał Jezusa Annasz związanego do Kaifasza. 1. *Leop. Jan.* 18. *Przył.* Od Annasza do Kaifasza. (chodzić, odsyłać, wodzić). *Ryś. Ad.* 52. *ab Herode ad Pilatum*, von Pilatus zu Herodes; niepotrzebne, i nudzące wodzenie lub odsyłanie kogo od iednego do drugiego, iak n. p. w sprawach sądowniczych. (*por.* Ceregiele, Korowody, Zawody.

ANNATY *ob.* Anaty.

ANNOTACYA, yi. ż. z Łac. przypisek, dodatkowe obiaśnienie, znaczek, notatka, eine Anmerkung, Bemerkung. *Vind.* saanamin, sariſs, navaunzhanje, opomenenje, nasnaminuvanje. n. p. Annotacye do pisarzów zwłaszcza starożytnych. – Annotacye albo poznaczenie rzeczy co główniejszych, przy boku pisma położone. *Smot. Lam. w przedm.* ANNOTOWAC, wał, nie. cz. *niedk.* nanotować, znaczyć, naznaczyć, anmerken. *Vind.* navaunzhati, nasnaminuvati.

*ANO *Spoyn.* zamiaſt: a ono, á oto, oto patrz! und ſiehe da, ſiehe. (*Boh. i Słow.* ano = *lac.* imo. *por. Gr.* an, ana, ano = *qui, quae, quod*) n. p. Uyzrzał tam zaraz, ano wąż na ziemię spadł. *Warg. Wal.* 15. Dobrotliwy gdy widzi, ano ty się starasz, ano biegasz dla niego, wnet rzecze: nie frasuy się. *Gorn. Sen.* 531. Mniema by dobrze, ano źle będzie. *Biel. Sw.* 62. Usłyszał, ano graią i śpiewaią. *Leop. Łuk.* 15, 26. *IV Pſt. m.* 325.

ANONIM, a. m. z Greck. ἀνωνυμος bezimienny, bezimiennik, nienazwany, niemianowany. *Kras. Zb.* 1, 93. *Sk. Zyw.* 1, 184.

*ANOWAC, wał, uie. cz. *niedk. czſt.* potakiwać. *Tr.* bejahen. (*pár.* anu).

ANOZ, ANUZ *ob.* Nuz.

ANSA, y. ż. z Łac. 1) trzonek, rękoymia, der Griff. (*Karn.* kluka, dershaj; *Roſſ.* дужка; *por. Karn.* anza = *conditio*). 2) Okoliczność, powód, sposobność, Gelegenheit, Veranlaſſung. Nie dawali temu poganinowi ansy. *Leszcz. Cla.* 73. 3) gniew, chęć zemsty, chrapka, der Groll, die Erbitterung. n. p. Mieć ansę na kogo.

*ANSZKOT, u. m. pewien gatunek materyi, ein gewiſſer Zeug. Anszkotu sztuka. *Inſtr. C. L.* Muchairy, anszkoty cło płacą. *Vol. Leg.* 4, 81.

ANTABA, y. ż. z Niem. die Handhabe, rękoieść, rękoymia. *Vind.* haba, dershai, vuhu, rozhnik, kampa, rozhniza; *Croa.* preruch; *Roſſ.* захвáтъ, ухвамb, ухватиль, ухватень; *Kośc.* разворы, крючки, петли, рукоятки, поводки. n. p. Przy pierwszey opasce armatowéy, przyprawuią się antaby, za które się na łoże podnosi i z niego składa. *Archel.* 3, 60. (te zaś zowią delfinami). Miasto antaby może bydź... *Sol. Arch.* 100. §. ucho, kolce, iak u statku, u garnka. *Cn. Th.* das Oehr, der Henkel. §. u strzelby, flinty, pistoletu, obłąk, der Bügel an einer Flinte, Piſtole.

ANTAŁ, u. m. ANTAŁEK, łka. m. *zdrb.* z *Węg.* ältalog = Cwierćbeczek, 18 garców. *Łęſk.* 2, 26. mała beczułka n. p. wina, śledzi, ein kleines Faß, ein Fäßchen. *Roſſ.* анталь. ANTAŁOWICZ ein Saufaus. *Tea.* 24, 86. *ob.* wyrazy toż znaczące: Kufel, Piiak, Moczymorda, Dusikufel.

ANTEK *ob.* Antoni.

ANTEKOMICYALNY *ob.* Przedzeymowy.

ANTENAT, a. m. z Łac. przodek, poprzednik plemienny a zwłaszcza stanu wysokiego, der Vorfahre, der Ahne. Chcąc go wysławiać, namienili zacnych iego antenatów. *Zab.* 11, 251.

ANTEPENDIUM n, *nieodm.* *ANTEPENDYA, yi. ż. Łac. pokrycie dolne u ołtarza, zasłona która część dolną ołtarza okrywa, das vorgeſtreckte Zeug unten um den Altar herum. Razem z antependyą piękny ornat posłała do kościoła. *Chodk. Koſt.* 90,

ANTKOWY, *ob.* Antoni, Antek.

ANTOLOGIA, ii. z Greck. Florilegium, kwiato-zbiór, kwiatosłów, wybór naypięknieyszych mieysc z pisarzów, eine Blumenleſe. *Kośc.* i *Roſſ.* цвѣтословъ, цвѣтословіе, цвѣтособраніе. ANTOLOGISTA, y. ANTOLOG, a. m, czyniący zbiór kwiatów albo mieysc naypięknieyszych z dzieł różnych, ein Blumenſammler. *Kośc.* цвѣтословецъ, цвѣтособиратель, kwiatozbieracz.

ANTONI, niego, imię męzkie. ANTEK, tka, ANTOS, ia, ANTOSIEK, śka. *zdrb.* Anton, Antonchen. *Cz.* Antonin, Antauš, Antauſſek; *Bośn.* Antún; *Croa.* Anton, Antol; *Dal.* Antun. n. p. Słyszysz, Antku! *Tea.* 54, *b.* 4. Swięty Antoni Padewski, co się z tym człekiem dzieie! *Tea.* 45, *c.* 9. *Wyb. Kul.* §. *Przysłowie.* Uciekay Marku Antoni, nim cię wiekiera dogoni. *Rys. Ad.* 69. (= w nogi! ot! iuż cię dogania. Zapewne z powodu haniebnéy ucieczki Marka Antoniego z pod Akcyum, lauf! ehe man dich erwiſcht). § *Lekar.* Swiętego Antoniego niemoc, piekielny ogień. *Mącz.* das Antoniusfeuer, das heilige Feuer, der Rothlauf. *Roſſ.* антоновъ огонь; *Ital.* sant tonio; *Carn.* perézhogn. §. *Rośl.* Ziele S. Antoniego, ołownica, *motybdaena*, Flöhkraut, Pfefferkraut. *Syr.* 1245. ANTKOWY, a, e. od Antka, do Antka należący, n. p. Będziesz Antkową, byle tylko matka na to przystała. *Tea.* 56, *b.* 49. Antoni: *Rzeczownik*: ANTKOWA = żona Antka, używane tylko między wieśniakami. Mieysce dopiero co przytoczone może tu także należeć.

ANTREPRENER, a. m. z Franc. podeymuiący się czego, biorący, trzymaiący co na siebie, der Unternehmer. n. p. Kontrakt z antreprenerami. *N. Pam.* 3, 316. *w rodz. ż.* ANTREPRENERKA, die Unternehmerinn. ANTREPRYZA, y. ż. impreza, podeymowanie się czego, branie, trzymanie na siebie, die Unternehmung.

*ANTULARZ, *ANTUALAZ, u. m. pewien gatunek koronek szerokich, eine Art breiter Spitzen oder Kanten. *B.*

ANTWAS, HANDFAS, u. m. z Niem. nalewka, miednica, umywadlnik, lawatera, *Mącz. Dudz.* 33. das Handfaß, der Waſchbecken. Na służbie stał antwas z wodą i ręcznik. *Biel. Hiſt.* 435.

ANTYCHRYST, a. m. z Greck. przeciwnik Chrystusowy, fałszywy Chrystus, der Antichriſt. *Carn.* ankeraht; *Roſſ.* антихристъ. §. W mowie pospolitéy nazywaią kobietę złośliwą Antychrystem. — Nazywać kogo antychrystem. = ANTYCHRYSTOWAC, ował, uie. *cz. niedk. częſt.* jemanden einen Antichriſt ſchelten. Kacerze papieża znieważaią, łaią, aromocą, antychrystuią. *Smotr. Ap.* 113.

ANTYDOT, u, m. z Greck. (ἀντίδοτον t. i. φαρμακον = wszelkie lekarstwo, n. p. przeciwko truciźnie), lekarstwo przeciw bronéy truciźnie. *Pot. Zac.* 165. Ein Gegenmittel, Gegengift. *Roſſ.* противуядіе; *Vind.* prutni ſtrup; *Carn* superſtrup.

ANTYFONA, y. ż. z Greck. śpiewanie kościelne na przemiany; modlitwa którą z przeciwnéy strony śpiewaią czyli odpowiadaią, der Wechſelgeſang, die Antiphone in der Röm. Kirche. *Pim. Kam.* 306. *Kar.* kolęda. ANTYFONARZ, a. m. Księga antyfon, das Wechſelgeſangbuch. S. Grzegorz napisał antyfonarz do śpiewania. *Sk. Dz.* 616.

ANTYK, u. m. wszelki zabytek starożytności; starożytność iaka; staroświeczyzna; a zwłaszcza zabytki starożytności sztuk wyzwolonych, iak n. p. kamienie rznięte, eine Antike, ein Ueberbleibſel des Alterthums. § *przn.* Człowiek staroświecki, staropolski, dawney daty; rzecz iakowa staromodna, n. p. powóz, ein altmodiſcher Menſch, etwas Altmodiſches. (*por.* Antykwarz).

*ANTYKAMERA, y. ż. przedpokoy, das Vorzimmer. Złoto teraz nie tylko w pokoiach świeci, iuż nawet i do antykamer przechodzi. *Mon.* 67, 397.

ANTYWARYUSZ, ANTYKWARZ, a. m. Biegły w starożytnościach, ein Alterthumsforſcher. Antykwaryusz, starożytnik, odkrywa taiemnice wieków, tłumaczy ie i światłem erudycyi oświeca ciemne ich pamiątki. *St. Pot. Szl.* 13. §. U Niemców handlarz starżyzny, starzy-

źnik, ein Antiquarius, der alte Sachen, Bücher, u. ſ. w. verkauft. *ob.* tandeciarz,

ANTYMIS, a. m. naczynie w kościele Ruſkim, misa ołtarzowa poświęcana, in der griechiſchen Kirche, eine Altarſchüſſel. Antymis tak wielki bydź ma, żeby na nim patyna i kielich zmieścić się mogły. *Pim. Kam.* 128.

ANTYMONIUM *ob.* Spisglas, *Roſſ.* сурьма.

ANTYOCHIA, ii. ż. Miaſto w Syryi, Antiochien. *Dyk. G. Eccl.* Божій грааb, ceonoa.

*ANTYPAST, u. m. przysmaczek przed objadem, przedsmaczek, przedkąsek, przedgrysek, das Voreſſen vor der eigentlichen Mahlzeit, der Vortrunk, das Vorkoſten. Antypaſt suchy do iedzenia, antypaſt do picia w trunku. *Cn. Th.* 7. (*por.* Paſt, paszt, paszteт). *Vind.* predduh. § Antypaſty małżeńſkie, trzema uciesznemi hiſtoryami, iako wdzięcznego smaku cukrem prawdziwey miłości małżeńſkiey zaprawiane. Dziełko polſkie w Krak. 1736. przedrukowane, zawiera w sobie hiſtoryą Banialuki, w przysłowie weszłą, wierszem, i dwie inne prozą. Titel dreyer Polniſcher Liebesgeſchichten, unter denen ſich die Banialuka (co ob.) beſonders auszeichnet.

ANTYPATYA, yi ż. z Greck. ἀντιπαθία, niechęć, czyli odraza wrodzona ku rzeczy, lub osobie iakiey, die Antipathie, die Abneigung; *Eccl.* противосстрастіе. Bywa i to, że przez samę antypatyą, albo niechęć ku iakiey osobie, choćby nayzabawnieysza rzecz była powiedziana, żadney drugiemu nie przynosi uciechy. *Zab.* 12, 2?5. *Dmoch.* cf. sympatya.

ANTYPECIK, a. m. paszteciк, który w formach pieką, w środek zaś ciaſta nakładaią różne siekanie z mięsa, lub marmeladę z owoców. *Wiel. Kuch.* 346. eine Art kleiner Paſteten.

ANTYPOD, a. m. z Łac. Przeciwſtopny, przeciwnogi, przeciwnoźnik, mieszkaniec przeciwney ſtrony kuli ziemſkiey, der Gegenfüßler. *Boh.* protinožila; *Vind.* prutinognik, prutinogazh; *Carn.* prutihojnek, prutinóshnek; *Roſſ.* противоногіи; *Croa.* podnosczi. n. p. Ludzi nogami do nas obrócenych antypodami zowią. *Sk. Kaz. Nied.* 305. ANTYPODYYSKI, a, ie. przeciwnoźny, z przeciwney ſtrony ziemi, antipodiſch. Gotowe posłać i po ſtróy antypodyyſki. *Jeż. Ek. F.* 4.

ANTYTEZA (przeciwpołożenie) *Slov.* protiſtogka.

ANU! *Spoyn.* 1., tak ieſt. *Wlod.* ja, nun ja! 2., anu: anuże, nuże, daley, z naleganiem mówiąc; vorwärts, heiſa! Anuże zaraz gadny, bo cię rozsiekamy. *Tea.* 36. *b.* 105. 3. Anu, anuż, Anoż: nuż, daymyż, przypuściwszy, aber, geſetzt den Fall. Anóż się łódka przewróci, to pani utonie. *Tea.* 53, *c.* 56.

ANUSIA, ANUSKA, ANUSIENKA; *ob.* Anna.

ANYZ, HANYZ, u. m. ziele, der Anieß. *Boh.* Anýž; *Roſſ.* анисъ, *Bosn.* anishg, aneshg; *Sor.* 2. Anis, *Sor.* 1. Quiš, *Ung.* anis; *Croa.* anis, koper, szlatki james, morez; *Vind.* janesh, onesh; *Carn.* jánesh, padijan. n. p. To ziołko pierwéy w Polszcze nie było wiadome, przeto pospolicie kmin polny mieniono hanyżem, ale temi czasy sieią go z wielkim pożytkiem. *Urzęd.* 24. Anyż ogrodowy. *Pimpinella Anisum Lin.* do wodki zażywany bywa. *Klak Roſſ.* 2, 207. Anyż polny, karuy, kmin polny, *Carum* Wieſenkummel *t. t.* Anyż Indyyſki gwiaździſty, Sternanieß. ANYZEK, żku. m. właściwie imię zdrobniałe od anyż, zamiaſt: anyżkowa wódka, Anießbrantwein. *Syr.* 409—411. Na anyżek, na pieſki, na podłe zaletki ſtracą wszyſtko. *Tea.* 43, *b.* 14. *Wyb. Kul.* Anyżkiem trąci: anyżek słychać od niego, t. j. piiak gorzałczany, er ſtinkt nach Anieß, er iſt ein Brantweinſäufer. ANYZOWY, ANYZKOWY, HANYZKOWY, a, e. z anyżu, von Anieß, Anieß:. *Roſſ.* анисный, анисовый. Anyżowy cukier, anyżkowy miód, anyżkowa wódka. *Syr.*

ANZEATYCKI, a, ie. ANZEATYCZNY, a, e. W trzynaſtym wieku uczyniły nayznaczniejsze miaſta w Niemczech dla ubezpieczenia handlu swego, między sobą związek, w Niemczyźnie owego czasu *Hanza*, po łacinie *Anſa* nazwany. *Wyrw. G.* 406. *Dykc. G.* Miaſta anzeatyckie, t. j. do tego związku należące, Hanſeeſtädte. Rząd anzeatyczny. *Dyk. G.*

A P.

*APARAMENT, u. m. sprzęty, szaty, stroie kościelne, das Kirchengeräthe, die Kirchenornate. Aparamenta do mszy i wszyſtkie ornaty. *Tr.*

APARAT, u. m. 1., przygotowanie, przyrządzenie, die Zubereitung. Przy wszelkim aparacie woysko ruszyło. *Tr.* (*por.* parat, w paracie ſtać) 2, Sprzęty, narzędzia, naczynia wszelkiego gatunku, n. p. woienne, lub matematyczne, die Geräthſchaften, die Inſtrumente z. B. des mathematiſchen Apparats. Działa, kule, prochy, wozy i inne aparaty woienne. *Biel.* 330. Aparat fizyczny, t. j. narzędzia do różnych doświadczań fizycznych. — Aparaty kościelne, *ob.* Aparament. Aparat pogrzebny. *Cn. Th.* Aparat komedyalny. *ib.* Aparatem nie nazywam muzyki, obicia i insze ozdoby, ale różne odmiany i pozór scen teatralnych. *Jag. Wyb. A.* 3. *b.* (kulisy, dekoracye). 3., Stróy, ubiór wytworny, der Putz, Schmuck, Staat, Staatskleidung. Biſkupi w bogatych infułach i w drogim aparacie. *Auszp.* 17. Wielki przybył poseł, nadzwyczay z wielkim aparatem. *t.* 56.

*APARENCYA, yi. ż, pozór, blaſk, okazałość, die Pracht, der Glanz, Schein. Oczy na błyszczące aparencye i znaki panowania patrzyć przyuczone. *Zab.* 12, 49.

APARTAMENT, *ob.* Pokóy.

APELLACYA, yi. ż. 1., Sąd wyższy, sąd apellacyiny, w Gallicyi trybunał drugiey inſtancyi, das Appellationsgericht. *Off. Wyr. Boh.* appellacý; *Roſſ.* отзывъ; *Eccl.* напрганїе. 2., Wywołanie sprawy od niższego do wyższego sądu. *Oſt. Pr. Kr.* 2, 86. Odzywanie, odezwanie, odzew, ruszenie. *Mącz.* łaianie prawu. *Szczerb. Sax.* 12. odwołanie się do wyższego sądu, nieprzestaiąc na wyroku niższego trybunału, das Appelliren, die Appellation, Abberufung. Apellacye aż do Magdeburga chadzały, dopiero Kazimierz W. mieysce appellacyom wszyſtkim na zamku Krakowſkim naznaczył 1356. *Biel.* 195. *w żarcie z przycinkiem.* Każeszli im się nadgrody z nieba spodziewać, mówią: daleka apellacya. *Falib. E.* 3. (*por.* Bóg wysoko). APELLACYYNY, a, e. tyczący się apellacyi, Appellations: n. p. Apellacyine winy t. j, kary za niesłusznie założoną apellacyą. *Stat. Lit. Czack. Ręk.* Konsyliarz apellacyiny, der Appellationsrath.

*APELLATYWUM, wyraz gramatyczny, który podług *Kopczyń.* oznaczamy przez imie pospolite. *Roſſ.* Нарицательное имя; *Slov.* obecne, nolagiene méno.

APELLOWAC, ował, uie. *cz. niedk. iedn*, do wyższego sądu się udawać, nie przestaiąc na wyroku niższego, ruszać do wyższego sądu, odezwać się, odwołać się, wytoczyć sprawę wyżey; appelliren, ſich atbernfen. *Roſſ.* нарицаmи. Strona przeciwko wyrokowi mówiła, albo ruszała i apellowała. *Herb. Stat.* 74. *Przenośn.* na on świat apellował. *Stryik.* 303. ſ (umarł, er iſt abgefahren). *Zartem* apellował: poszedł w nogi, uciekł, drapnął, dał drapaka, skoczył do nóg po rozum, umarł (w) bótach, er hat Dieiß aus genommen. § womitować, wymioty mieć, rzygać, rewokować, nach Speyer appelliren, ſich übergeben.

APERTURA, y. ż. z Łac. otwór, otwartość, odchód, odcinek, miejsce otwarte w ciele, rana otwarta; eine Oeffnung, *Vind.* operta rana, tvurſtvu. n. p. Apertura czyli otwór samorodny, lub sztuczny; ten właściwiey kauteryum, ſiſtula, fontanela. *Haur. Sk.* 103. eine Fiſtel, ein Fontenell. Narzędzie do apertur, nawet i aperturę samę zowią żegadłem (co charz). § *Zatem*: apertura: dziura w sukni, ein Loch im Rocke.

APETYCZNY, a, e. używaiące; apetytny, apetytowi dogodny, apetyt wzbudzaiący, smaczny; appetitlich, den Appetit erregend. Na surowe iabłka, miód apetyczny. *Chmiel.* 2, 206. APETYT, u. m. APETYCIK, u. m. *zdrb.* z Łac. chęć do iedzenia, pożądliwość iadła, smaku, der Appetit, die Eßluſt. (*por.* skoma, oskominy). *Sor.* 1. zacznosez, loitwano na pedj habo na pitjo; *Vind.* dishanje, poklepnoſt, poshelnoſt; *Carn.* shelushéj; *Roſſ.* позывъ. Dobry przysmak apetyt. *Pot. Jow.* 208. Apetytu do iedzenia nie miewała. *Haur. Sk.* 508. Apetyt mieć na co, do czego. *Dudz.* 12. Apetyt na co ostrzyć. *Jak. Bay.* 108. Przysmaki apetyt czyniące. *Cn. Th.* Brzemiennych się apetyty, iako to na kretę, węgle i t. d. *Urzęd.* 393. (żądze, pożądania, pożądliwości, das Lüſtern, Geluſten der Schwangeren. § *Przen.* Żądanie, żądza, pragnienie, chęć, pożądliwość, das Begehren, Verlangen, der Wunſch. Każdy do apetytu swego ciągnie rzeczy; co miło to i dobre. *Zegl. Ad.* 109. Pohamuy apetyty twoie (chuci, żądze Begierden), udręczay członki twoie. *Sk. Zyw.* 1, 16. Na Marysię z wielkim apetytem zaglądał. *Tea.* 23, *b.* 27. § gniew, chrapka na kogo zwłaszcza chcąc bić; der Groll, der Wunſch einen zu prügeln. Ma apetyt na niego. *Tr.* t. i. chce go obić, ostrzy zęby na niego, radby go zgryźć i z kościami.

APLAUZ, u. m. *ob.* oklask, okrzyk.

APLIKACYA, yi. ż. pilność, pilne, starowne przykładanie się na co, der Fleiß. Gdyby aplikacya do talentów była dodana, ledwoby się mógł który naród z naszym mierzyć w naukach. *Leszcz. Gł.* 55. Aplikacya do nauki. *Zab.* 16, 169. APLIKANT, a. m. sposobiący, przysposabiaiący się do czego, wprawuiący, wkładaiący się, zwłaszcza u mecenasów człowiek młody praktycznie się w prawach ćwiczący, to właśnie co w kraiach Pruskich auskultatorowie lub referendaryuszo przy różnych dykasteryach; ein Applicant, ein Practicant, bei den Poln. Gerichtshöfen bedeutete es ohngefähr einen Auscultator, oder Referendarius. Reiestr aplikantów alias agientów ma bydź sądowi podany. *Vol. Leg.* 7, 510. APLIKOWAC, ował, uie. *cz. niedk. iedn.* stosować do czego, formować, układać, wornach oder wozu appliciren, nach etwas richten, bilden. Ociec ten córkę do świata aplikował. *Sk. Zyw.* 1, 385. (dla świata wychowywał, w światowych rzeczach ćwiczył; er erzog ſie für die Welt). APLIKOWAC SIĘ *zaimk.* przykładać się na co, udawać się do czego z pilnością, pilnie około czego chodzić, pilnować czego; ſich auf etwas legen, fleißig etwas betreiben, fleißig ſeyn. Aplikował się w szkołach, na dobre mu wyszło. *Kras. Podſt.* 2. 143.

APOCYMUM *nieod. n.* roślina Amerykańska, przędzę pośrednią między iedwabiem i bawełną daiąca. *Kl. Rośl.* 3, 331. Asclepias Syriaca, *Linn.* die Seidenpflanze.

(APOKOPE *Carn.* odsęknoſt; *Slav.* krátelka, ukrogilka, ukratilla, odhočkonec, utnikonec, zadokralka).

APOLLON, inn; (*nieużyw.* inesa,) APOLLO, a. m. Bożek opiekun Muz i wierszopisów; władołuki, rymotworzy, złotowłosy, lutniobrzęki, cytrowłady, syn piękny Dyany, Febus, Apollo, der Muſen-gott. *Boh.* Chaſon; *Carn.* Jason, Belin, Belineh. n. p. Lutniſtów mistrzu Apollo (Apollinie) *Petr. Hor.* 2. *L. b.* Marsyas się Apollinesowi w muzyce przeciwia. *Mącz.* §. Nazwisko iednego z naywiększych i naypięknieyszych motylów dziennych. *Zool.* 139. *Al. Zw.* 4, 589. ein Schmetterling.

APOLOGIA, ii ż. z Greck. (*ἀπολογία* usprawiedliwienie) odpis, odpowiedź na niesłuszne zadanie przeciwnika. *Farr.* 440. Obrona, usprawiedliwienie na piśmie. *Kras. Zb. Dambr.* 760. die Schutzrede, Schutzſchrift, Vertheidigung. *Vind.* obvarni govor, perstopnu beseduvanje, besedenje, sagovornu pismu, saobranitnu pismu. APOLOGIETYK, a. m. list obronny, mowa usprawiedliwiaiąca, n. p. S. Hieronyma za małżeństwem, Tertuliana za Chrześcianami. *Sk. Dz.* 326. *Kras. Zb.* ein Schutzbrief, ein Vertheidigungsbrief.

APOLLONIA, ii. ż. APOLONKA, POLONKA, POLUSIA, Polusia, ś. *zdrb.* imię białogowskie, Apollenia. *Boh.* Apolena, Apellenka. S. Apollonia, od bolenia zębow broni. *Hrbſt. Na. Q.* 4.

APOPLEXYA, yi ż. gwałtowne ustanie władzy czyli obumarcie nerwów, paraliż, szlak, der Schlag, Schlagfluß, die Apoplexie. *Roſſ.* i *Eccl.* апоплексія, ударъ, попрабъ; *Vind.* i *Carn.* boshji shlak, boshji udarez; *Sor.* 1. bojeye ruki zavetje; *Dal.* bosij udaracz, kapljya; *Kroa.* guta; *Hung.* gutta (*Dal.* guta: podagra); *Boem.* kapalja, guccjula; *Ital.* goccja. n. p. Apoplexya, sen tak mocny, iż śpiącego żadnym sposobem obudzić nie można. *Krup.* 5, 628. nagła śmierć. *Sien.* 155. we wszystkim ciele powietrzem naruszenie, szlak. *Syn.* 1073. i 43. nagła śmierć z głowy, gdy człowiek nagle upadnie bez mowy. *Urzęd.* 193. i 166. *Syxt. Szkl.* 231. *Spicz.* 195. APOPLEKTYCZNY, a. e, paraliżowy, apoplectiſch, paralitiſch. Smierć apoplektyczna. *N. Pam.* 10, 75. APOPLEKTYK *ob.* Paralityk. *Croa.* gutàn, gutavacz.

APOSTATA, y. m. z Grec. *ἀποστατης*, ten który opuszcza porzuca religią swoię, odstępnik, odstępca; zbieg, odszczepieniec (*por.* Łazęka), ein Abtrünniger, ein Apoſtat Julian apostata. *Sk. Zyw.* 291. (Julian odstępca. *Wuj.* 28). Chrześcianin, który się poturczy, albo Xiądz katolicki, który zlutrzeie, albo zakonnik, który uciekł z klasztoru, klasztorny zbieg. *Farr.* 440. Apostata, zbieg lec 1. *Leop. Prov.* 6, 12. (odszczepieniec 3 *Leop.*) APOSTAZYA, yi. ż. odstanie, odstąpienie od religii, odszczepieństwo, die Abtrünnigkeit, Apoſtaſie. Wyrzec się

się religii Chrześciańskiey. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 67. Zlatrzenie się, zlatrzenie, zbisurmanienie.

APOSTOŁ, a. m. APOSTOŁEK, łka. *m. zdrb.* z Greck. ἀπόστολος, posłaniec, wysłaniec, w pismie ś. uczeń Chrystusa i rozszyrzyciel iego nauki, **der Apoſtel.** *Stow.* **Apoſtol**; *Arc. i Wyc.* apoſtol; *Boh.* **Apoſſtol**; *Roſſ.* апостолъ, *Bosn.* apoſtol, apoſto; *Dal.* apoſto, apuſtul; *Ser. i Rag.* апостолов; *Sor.* 2. **poßol**; *Vind.* apoſtel, dwanaiſtnik, dwanaiſtar, dwanaiſtla. n. p. Apoſtoł, nazwiſko to od Chrystusa dwanaſtym (dwunaſtu) onym dane, których posłał na cały wszystkie narody. *Rey Poſt. C.* 2. *Rey Apok.* 2. Xżąże Apostołow, S. Piotr; *Eccl.* первопроповѣдникъ. równy apoſtołom, *Roſſ.* равноапостолъ. – Dzień SS. Apoſtołow, dzień Rozesłańców. *Biel.* 260. *Stryik.* 493. **der Apoſtelſag.** kupilem to na Rozesłańców. *Oſſ. Wyr.* t. i. na iarmarku w dzień SS. Apoſtołów. – Mnie i wszyscy, ſobie nie nawrocą, abym za mąż poyśdź nie miała. *Ios.* 24. *b.* 19. §. *Nieuſaſciwie*: iaki bądź posłaniec, ein Bruudter, Abgeſandter. Zydzi mieli zwyczay do swego przybycia apoſtoły, t. i. tak nazwane bożnice swoich starsze, ozdabiać prezentami posyłać. *Sk. Dz.* 346. W nawrócenin Polski, pierwszym niewiasta Dąbrowka, apoſtołem. *Psalmd.* 16. (nawracała, nauki Chrześciańskiey nauczała). Apoſtołować nad kim: pracować nad kim, usiłować żeby go nawracać: nakłaniać na swoie zdanie, an Jemandes Bekehrung, Gewinnung arbeiten. Aaron ś. prosił dni dziesięć Moyżeszowi nad sobą apoſtołować. *Lach. Kaz.* 1, 369.

APOSTROF, u. m. znak pisarski, odcinek, odrzutnik, wyrzutnik, **der Abſtreich.** *Kam.* poshirk. APOSTROFA, y. ż. figura krasomowska, **die Apoſtrophe.** *Stow.* **obrutitelka.**

*APREHENDOWAC, APREHENDOWAC, ował, uie. z łac. *cz. niedk. iedn.* zważać, dbać o co, uwagę zwracać na co, **auf etwas achten, es zu Herzen nehmen, ſich zu Gemuthe ziehen.** Aprehendował on tego, t. i. niewżył sobie tego, przed lekceważył mimo siebie. *Cn. Th.* 1195. APREHENSYA, yi. ż. baczność, uwaga, rozważanie, dbanie o co, **das Aufmerken auf etwas, das Erwägen, zu Herzen Nehmen, zu Gemuthe Ziehen.** §. *pospolit.* aprensya: rozpacz, niby pochodząca z zbytecznego dbania, zważania na co, **das Verzagen, Verzweifeln.** n. p. z aprensyi samey umarł. *APREHENSYWA, y. ż. władza umysłu uważaiąca, rozważaiąca, rozważalnia, **das Faſſungsvermögen.** Z długiego zwyczaiu rozmyślania, tak sobie posłuszną uczynił imaginatywę i aprehensywę swoię, iż nigdy żadna myśl insza mu nie wtrąciła się. *Wyr. Al.* 229.

APROBACYA, yi. ż. *APROBATA, y. ż. potwierdzenie, umocowanie, uznanie za dobre, pozwolenie, pochwalenie, **die Genehmigung, Beſtätigung, Approbation.** *Roſſ.* благоволеніе; *Vind.* potrdenje. APROBOWAC, ował, uie. *cz. niedk. iedn.* za dobre uznać, potwierdzić, umocować, **genehmigen, beſtätigen, approbiren.** *Roſſ.* i *Eccl.* апробовать, одобрить. похвалять, оказать благоволеніе, благоволить, благоизволяти, благоразсудить; *Vind.* potrdavati. n. p. Panowie teſtament Bolesława na seymie aprobowali. *Biel.* 89.

Prima APRILIS ob. Kwiecień.

APROSZA, y. ż. z Tran. Wyraz woyskowy; przykop, **der Laufgraben.** n. p. Zaczym aby śmiałości swoiey przypłacili. Na pogany, ktorzy się w przykopy spuścili.... *P. Kchn. Orl.* 1, 431. *Jak. Art.* 3, 312. *Papr. W.* 1, 466. podchód, podstęp, podbliż, podmyk.

APRYKOZA, y. ż. większy gatunek moreli. *Kl. Roſl.* 1, 150. **die Aprikoſe.** *Wło.* arbicocco, pericocola; *Lac. śrz.* praecocium; *Vind.* aprikova; *Roſſ.* априкосъ, кура, желтосливникъ. *Boś.* natipika, anciprasqua; *Slav.* sheptelia, sheptelie dèrvo. APRYKOZOWY, a, e. z aprykoz, **Aprikoſen-**. *Roſſ.* априкосовый.

APTECZNY, a, e. z apteki, do apteki należący, lekarski; **Apotheken-**: n. p. Szalbierzowie z aptecznemi lekarstwy po iarmarkach ieżdżą. *Sak. Probl.* 80, Apteczne kompozycye. *Krup.* 5, 86. Rośliny apteczne t. i. do lekarstw używane, **officinelle Pflanzen.** – APTEKA, i. 2. APTECZKA, i. *zdrb.* (w Greck. ἀποθήκη znaczy wszelkie mieysce na schowanie iakich bądź rzeczy, skład) 1. mieysce, w którém lekarstwa przedaią, lub też tylko na przechowanie lekarstw, lekarnia, **die Apotheke.** *Vind.* apoteka; *Sor.* 1. **optela**; *Sor.* 2. **Hapteika, Haptika**; *Boh.* **apatyka, likarna, likostrogna**; *Croat.* apateka, patecka, likarnicza, vracharnicza; *Węg.* patika, kamára; *Dal.* likarnicza; *Rag.* ljekarnicza, stragn, shranna; *Cerk.* i *Roſſ.* аптека, аптека, аптека, аптекарня. n. p. apteka, mieysce w którém się robią lekarstwa. Mon. 73, 629. Doktorowie apteki każdego roku przeglądać maią. *Herb. Stat.* 339. Z apteki niewyydzie, aptece nie da pokoiu: zawsze się leczy. *Oſſ. Wyr. Przysłowie:* Ostatnia to z apteki się zalecać. *Haur. Sk.* 170. Apteka gnoykowi śmierdzi, t. i. nie zna co dobrego, *Cn. Ad.* 7. §. żartem: prewet, arácz. *Oſſ. Wyr.* **der Abtritt.** 2. Apteczka, w domach szlacheckich, osobna izdebka na schowanie korzeni kuchennych, wodek, likworów, i lekarstw domowych, **in den Adelhöfen ein beſonderes Zimmer für Hausarzeneyen und vorzüglich für Gewürze und Liqueur.** Apteczka dla kucharza zawsze otworem stać musi. *Swith. Bud.* 100. Przed obiadem poszliśmy do apteczki; tam w niezliczonych rodzaiach wódek, konfitur, przysmaczków, wybrał niektóre, i napił się wódki. *Kras. Pod.* 1, 18. *Kras. Doſ.* 49. Domowa apteczka żony moiey

nie tylko od wódek i przysmaczków, ale i od lekarstw. *Kras. Pod.* 2, 182. APTEKARCZYK, a. m. czeladnik aptekarski, ein Apothekerlehrling, Geselle. W tey aptece zawsze robi 300 aptekarczyków, a 18 samych mistrzów. *Star. Dw.* 29. *Birk. Domin. O. b.* APTEKARKA, i, ż. żona aptekarza; trudniąca się aptekarstwem, lekarka, die Apothekerinn. *Ross.* аптекарша; *Boh.* apatykářka. n. p. Córki wasze brać będzie w aptekarki i w kucharki. *Budn. 1. Sam.* 8, 13. (aby gotowały rzeczy wonne. *Bibl. Gd.*). APTEKARSKI, a, ie, od aptekarza, do aptekarstwa należący, Apotheker=. *Boh.* apatykářský; *Ross.* аптекарскій. n. p. Funt aptekarski. *Krup.* 5, 235. Wspomina statut aptekarską phrasin, albo termin, że zwykli aptekarze *quid pro quo* przedawać. *Sarn.* 299. Reiestr aptekarski z przesadny, gdzie wszystko za drogo, eine übertriebene Rechnung. APTEKARSTWO, a, n. sztuka aptekarska, die Apothekerkunst. *Boh.* apatykářství. Związek aptekarstwa z chymią. *N. Pam.* 1, 5. *Mon.* 73. 525. *Hrbst. Odp. Pp.* APTEKARZ, a. m. ten co lekarstwa przygotowywa i one przedaie, (lekoskładacz, lekowar, lekodziey,) der Apotheker. *Sor.* 1. Optekar, jawbnik; *Sor.* 2. Haptikar, Haptejkar; *Slow.* apatekár; *Węg.* patikás, patikaros; *Ross.* аптекарь; *Eccl.* анамикарь; *Boh.* apatykář, lékostrugce; *Vind.* apathekar; *Karn.* sdravinar, sdravnishar; *Croa.* apatekar, patekar, likodelavecz; *Dal.* likoprodalacz; *Rag.* ljekoprodálaz. n. p. Aptekarz czyni i składa lekarstwa. *W. Syr.* 38, 7. Mądry aptekarz ma w cenie ziola. *Past. F.* 193. APTEKARZĘTA *l. mn.* szydząc: dzieci aptekarskie, Apothekers Kinder. APTEKARZOWNA, y. ż. córka aptekarza, die Apothekers Tochter. APTEKARZOWA, y. ż. żona aptekarza, die Frau des Apothekers, die Apothekerinn.

APULIA, ii. ż. prowincya włoska, Apulien. APULCZYK, a. m. rodowity z Apulii, aus Apulien gebürtig. *Birk. Dom. O. b.*

A R.

ARAB, ARABCZYK, *ARABIANIN, ARABIN, a. m. z Arabii rodem, ein Araber. *Croa.* arap, harap, harapin; *Slav.* arepini; *Karn.* arapin, harap; *Ross.* арапитянинъ, араплянинъ (por. арапъ = murzyn); n. p. Arabin. *Stryik. Tur. G.* 3. Arabianin. *Budn. Jes.* 13, 20. §. nagannie: Barbarzyniec, okrutnik, ein Barbar, ein Grausamer. Zanieś ten list do tego żyda, do tego Araba. *Tea.* 12. *b.* 41. §. Koń Arabski, ein Arabisches Pferd. Pod nim smukły arabczyk, dla bodźca ostrogi, Zwinąwszy się, obalił kilku w rynsztok z drogi. *Zab.* 12, 168. *Zabł.* – ARABESK, u. m. pewny gatunek malowania dziwacznych figur, zwikłanych i pomięszanych latorośli, liści, Arabesken. ARABESKOWY, a, e. t. i. do tego kształtu malowania należący, n. p. pokóy arabeskową robotą czyli arabeskami ozdobiony, Arabesken-Mahlerey. ARABIA, ii. ż. Kray w Azyi, Arabien. *Slav.* Arapska; *Ross.* аравія. n. p. Arabia troiaka, opoczysta, pusta i szczęśliwa. *Gwagn.* 603. ARABKA, i. ż. Kobieta z Arabii rodem, die Araberinn, (*Ross.* арапка = murzynka). ARABSKI, a, ie. t. i. z Arabii pochodzący, Arabisch, aus Arabien. *Ross.* аравійскій, арабскій: *Croa.* harapinszki. n. p. Konie Arabskie, między wszystkiemi naypięknieysze. *Kl. Zw.* 1, 160. *Slaw.* arabski bob = kawa. §. Gada po Arabsku = językiem niezrozumianym. *Off. Wyr.* er spricht eine unverständliche fremde Sprache.

ARAK, u. m. wódka z ryżu. *Kl. Rośl.* 3, 144. der Arak. (*Slav.* rakja. *Turec.* araki = gorzalka. *Paszk. Dz.* 135.)

ARAKOWY, a, e. t. i. z Araku, von Arak, Arak=.

ARALD *ob.* Herold.

ARAP *ob.* Harap.

*ARAS *ob.* Rasa.

ARAUZYA, yi. Xięstwo, das Herzogthum Oranien. ARAUZYANSKI, ARAUZYKANSKI, a, ie. t. i. Arauzyi się tyczący, Oraniski, von Oranien. n. p. Xiąże Arauzyańskí. *Tr.* Xięstwo Arauzykańskie. *Dyk. G.*

ARBEYTER, tra. m. żywcem z Niemieckiego der Arbeiter, robotnik; osobliwie górniczy robotnik, górnik, der Bergknappe. *Tr.*

ARBITER, tra. m. z [illegible] 1. Rozjemca, rozeznawca, rozprawca. *Farr*, 445. [illegible]zia polubowy, iednacz stron, pośrednik, der Schiedsrichter. Spuściły się strony na rozsądek obranych od siebie arbitrów, którzy sprawę tę zakończyć mieli. *Nar. Hist.* 5. 460. *2. Swiadek przy rozprawach publicznych, ztąd *remotis arbitris*, bez świadków. *Farr.* 445. pod czas ustępu; die Zeugen, Zuhörer bey öffentlichen Verhandlungen. Arbitrowie w sądzie, są albo osoby ciekawością ięte, albo pacyenci czyli czekaiący spraw swych przywolania. *Ostr. Pr. C.* 2, 24 Tak się zwali i przytomni sessyom seymowym, nie należący do składu seymowego, Reichstagszuhörer. Że wiele posłów, dla nacisku arbitrów, nie mogli na swe dostać się mieysca; marszałek upraszał tychże arbitrów o ustąpienie z izby. *Dwar. Gr.* 22. ARBITRIUM *liberum*, dobrowolne wolá, wolna wola. *Sak. Dusz.* 79.

ARBUZ, HARBUZ, KAKBUZ, GARBUZ, a. m. *cucurbita citrullus Linn.* die Netzmelone, Wassermelone. *Jund.* 467. *Croa.* gerchka; *Slav.* lubenica. (*por.* Lac. arbutus.) n. p. Harbuzy są białe i zielone, okrągłe i podługowate, podobnież melonom wychowuią się; obfite na Podolu i Ukrainie. *Kl. Rośl.* 1, 224. i 170. ARBUZOWY, a, e. t. i. z arbuza, von Wassermelonen. *Ross.* арбузный.

ARCABY *ob.* Warcaby.

ARCEMBERSKI *herb.* ieleń na szachownicy. *Kurop.* 3, 5. z Pomeranii; ein Wappen.

*ARCERZ, *ob.* Harcerz.

ARCH-, ARCHI-, ARCY-, z Greck. (ἀρχη początek, zwierzchność) wszystkim prawie późnieyszym ięzykom wspolne, pomimo tego, że w tym i w owym, rozmaicie są głoski poprzemieniane, iakoto *Ger.* Erz=, *Ital.* arci-; *Hisp.* arco-; *Gal.* archi-; *Angiel.* arch-; *Sved.* erta-; *Dun.* aerts-; oznacza naywyższy stopień, a niekiedy nawet coś ieszcze nad naywyższy, *ob.* Arcybiskup, Arcyxiąże, arcyszalbierz, arcyzłodziey. – Do dostoieństw hierarchii Greckiey, przykłada się nie arcy-, ale archi-, n. p. Archiepiskop, Archimandryta. *ob.* Arcy.

*ARCHAIZM, u. t. i. przestarzały sposób mówienia, ein Archaismus. *Slov.* starožitnoczwal.

ARCHANDRYA, yi. ż. *ARCHANDZA, y. ż. (może wyraz ten iest złożony z dwóch greckich t. i. ἀρχη i ἀνδρεια zwierzchność i męztwo znaczących), niby mnóstwo naycelnieyszych mężów, orszak, rzesza, tłum, gawiedź, ein groser Haufen Leute, ein Gefolge, ein Schwarm. (*Vind.* drushba, drushtvu, sprewod). Omdłałego Króla wziąwszy archandza dworska, niosą na pałac. *Pot. Syl.* 345. Przyydą ciotki, wujowie, stryiowie i cała archandrya

dya pokrewieństwa. *Tea.* 33, *d.* 6. Pay, pasterze i z waszą archandryą całą, Szczekacie na mnie, gdzie tylko możecie. *Zab.* 13, 274. *Tręb.*

ARCHANIELSKI, a, ie. t. i. archaniołów się tyczący, die Erzengel betreffend. Zwiastowanie archanielskie. *Bial. Pod. Of.* ARCHANIELSTWO, a. n. godność archanioła, das Erzengelthum, die Erzengelschaft. ARCHIANIOŁ, a. m. wyższego stopnia anioł, der Erzengel. *Ross.* архангелъ, чиноначáльникъ; *Croa.* arkangel; *Dal.* arkangeo; *Vind.* arhangel, vishiangel; *Carn.* hirangel; *Boh.* archangel; *Slov.* archančel, *Hung.* arkangyel. Św. Michał archaniol. *Budn. Jud.* 9. Bóg posyła do Pana nie iakiego anioła, Lecz mocarza swego, onego archanioła. *Pośl. Kat.* 3. (Gabryela) *przen.* Archaniol między ludźmi, iakoby nad wszystkich wziętszy; naywięcéy znaczny pan nad pany.

ARCHIDYAKON, *ARCYDYAKON, *ARCYDZIAKON, *ARCIDIAKON, a. m. (w Greck. διακονος, wszelki posługujący, posłaniec) w kościele pewna dostoyność, der Archidiakon. *Boh.* arcyhaben; *Ross.* архидіáконъ; *Croa. Vind. Ecl.* первослужитель. n. p. Archidyakonowie maią być z dozorcami nauki i wszystkich obrzędów kościoła. *Modrz. Baz.* 525. Arcydziakon. *IV. Pośl. w.* 3. Archidiakon. *Herb. Stat.* 119. *Sarn. Stat.* 212.

ARCHIDYECEZYA *ob.* arcybiskupstwo.

ARCHIEREY *ob.* Arcybiskup w Greckim kościele. ARCHIEREYSKI *ob.* Arcybiskupi, erzbischöflich. n. p. Pallusz archiereyski. *Fund.* 9.

ARCHIKONFRATERNIA, ii. ż. bractwo duchowne wyższe, eine geistliche Erzbrüderschaft. Jest w Rzymie archikonfraternia S. Krzyża. *Warg. Wal.* 508.

ARCHIMANDRYTA, y. m. przełożony klasztoru Greckiego. *Sand.* 355. der Archimandrit in der Griechischen Kirche, der Abt. *Ross.* архимандритъ, архимандрия ARCHIMANDRYCKI; архимандрія ARCHIMANDRYCTWO, Opactwo.

ARCHIPELAG, u. m. przedtém samo tylko morze Egieyskie, teraz każde morze wiele wyspy maiące. *Wyrw. G.* 11. n. myp. der Archipelagus, ein Archipelagus, ein Meer voll Inseln sind.

ARCHITEKT, a. m. z Greck. ἀρχιτεκτων, t. i. ἀρχων τεκτων, przewodnik, naczelnik budowy; budowniczy, budowniczy, der Architekt, der Baumeister. *Ross.* архитекторъ. строитель. n. p. *Górn. Dw.* 110. *Jabł. Tel.* 3. ARCHITEKTONSKI, a, ie. t. i. budowniczy, architektoński. n. p. kolumny architektońskie. *Zab.* 9, 113. Zob. Architektońska nauka: ARCHITEKTURA, y. ż. budowniczstwo, kunszt budowniczy. *Kras. Zb.* 1, 106. die Baukunst. *Eccl.* зодчество. домоздательство; *Vind.* stavbarstvo, zimpraska umetalnost.

ARCHITRYKLIN, a. m. z łac. 1. główny pokóy, sala; das vornehmste Zimmer, der Saal. W królewskie przybytki wnidziesz, obaczysz przodki twoie wszystkie, W archicenacle, z dawności i bez skazy, królów obrazy. *Kochow.* 2. Przełożony domowego gospodarstwa, der Haushofmeister. Skosztował architryklin wody, i zowie oblubieńca architryklin, pytaiąc... *Budn. Jan.* 2. 9. (przełożony weselu. *Bibl. Gd.*)

ARCHIWUM *neodm.* n. ob. Metryka.

ARCY, w pospolitéy mowie używa się iako *przysłówek*;

nayczęściéy iednak w połączeniu z innemi wyrazami (*por.* Archi-), i znaczy: bardzo, wiele, nadzwyczaynie, w wysokim stopniu, nay-; sehr, ganz besonders, ausgezeichnet, erz-; *Slovac.* arci; *Boh.* arcy, pra-, n. p. prasselma; *Born.* pri-, prem-; *Eccl.* ace-, много-, *Ross.* пре-; (*por.* Franc. très-), очень, ace-; *Sorab.* 1. vare. Teraz się widzę, nieprzyiaciele arcy zpotężnili. *Jabł. Buk. H.* 2. Z niego arcy dobry człowiek-.

ARCYBISKUP, a. m. naypierwszy biskup, der Erzbischof. *Boh.* arcybiskup; *Slavon.* arcibiskup; *Vind.* vishishkof; *Carn.* hiroshkof; *Croat.* veliki biskup, ershег; *Hung.* ersek; *Dalm.* ersik; *Eccl.* i *Ross.* архіепископъ, архіерей, святи́тель, священноначальникъ; первопрестóльникъ; (metropolita, archiepiskop, archierey). Arcybiskupi, których też metropolitami zowią, maią pod sobą wielu biskupów. *Kuczb. Kat.* 2, 629. Arcybiskup Gnieźnieński, prymas królestwa. *Vol. Leg.* 1, 172. ARCYBISKUPI, ia, ie, do arcybiskupa należący, erzbischöflich. *Boh.* arcybiskupský; *Ross.* архіепископскій, архіерейскій, святителевъ; святительскій. n. p. ubiór arcybiskupi. ARCYBISKUPSTWO, a, n. urząd czyli godność arcybiskupia i włości pod rządem arcybiskupa zostaiące, das Erzbisthum, die Erzbischofswürde. *Slova.* arcibiskupstwo; *Boh.* arcybiskupství; *Dal.* ersekia; *Hung.* ersekség; *Eccl.* i *Ross.* архіепископство, архіерейство, архіепископія, священноначаліе, святительство. Mieczysław dwa arcybiskupstwa, Gnieźnieńskie i Krakowskie założył. *Krom.* 59. W arcybiskupstwie Gnieźn. nie wolno było żydom mieszkać.

*ARCYBOZNIK, a. m. przełożony bóżnicy żydowskiéy, arcyszkolnik, ein Synagogenältester. Jeden z arcybóżników. *W. Mar.* 5, 22. 1. *Leop. Luk.* 13, 14. *t. Act. Apost.* 18, 8. (ieden z przełożonych bóżnicy. *Bibl. Gd.* Arcyszkolnik. *Budn.*) ARCYBOZNICZY, a, e. tyczący się owego przełożonego, den Synagogenältesten betreffend.

ARCYCELNIK, a. m. przełożony nad celnikami, naysłarszy z celników, der Oberste der Zöllner. Zacheusz arcycelnik. *Sk. Kaz.* 452.

ARCYCZESNIK, a. m. naypierwszy podczaszy, n. p. Państwa Rzymskiego czyli rzeszy Niemieckiéy, Król Czeski. *Wyrw. G.* 218. der Erzmundschenk.

*ARCYDYAKON, *ARCYDZIAKON, *ob.* Archidyakon.

ARCYDZIĘGIEL, gla. m. *archangelica*, ziele korzenia większego, mięłczeyszego nad inne dzięgle. *Syr.* 98. Pommerische Angelica.

*ARCYDZIEŁO, a. n. dzieło wyborne, celuiące inne, (*por.* naczelne dzieło) chef d'oeuvre, ein Meisterstück. Telemak, xiążka Fenelona, iest to arcydzieło Minerwy. *Stas. Num.* 1, 48.

ARCYGRZESZNIK, a. m. w grzechach celuiący innych, ein Erzsünder. *Boh.* arcyhříšnik.

ARCYHERETYK, ARCYKACERZ, a. m. w kacerstwie celuiący innych; ein Erzketzer. *Sorab.* 1. arcikhezar. Niektórzy arcykacerze przekładaią się nad oyce święte. *W. Pośl. w.* 2, 336. ARCYKACERMISTRZ, a. m. naczelnik kacerzy, *haeresiarcha*, *princeps haereticorum*. *Farr.* 582. ein Sectenhaupt, Ketzerhaupt. *Eccl.* ересеначáльникъ.

ARCYKANCLERZ, a. m. der Erzkanzler. Gdy podkanclerze brali niekiedy tytuł *Cancellarius alter*, dawano kan-

clerzom wielkim tytuł arcykanclerzów. *Pias.* 95. *Czack. Rękp.* ARCYKANCLERSKI, a, ie, erzkanzleriſch. ARCYKANCLERSTWO, a. n. godność czyli doſtoieńſtwo arcykanclerſkie, des Erzkanzlerthum.

ARCYKAPŁAN, a. m. Kapłan wyższéy doſtoyności, ein Erzprieſter. *Boh.* arcypriſſt; *Croa.* jasprish; *Vind.* vishi far, visoki meshnik; *Eccl.* i *Roſſ.* священнопроповѣдникъ, первосвященникъ. n. p. Był on arcykapłanem pogańſkim, t. i. naywyższym dozorcą kościołów i nabożeńſtwa pogańſkiego. *Otw. Ow.* 653. Wielebnéy braciéy, arcybiſkupom, opatom, przeorom, arcykapłanom i innym kościoła prałatom. *Birk. Dom.* 119. bydź arcykapłanem, *Eccl.* святительствовати. ARCYKAPŁANSKI, a, ie, erzprieſterlich. *Eccl.* i *Roſſ.* священноначальническій, первосвященническій, первосвященниковъ; arcykapłańſkie doſtoieńſtwo: ARCYKAPŁANSTWO, a. n. das Erzprieſterthum. *Roſſ.* первосвященство.

ARCYKRÓL, a. m. król królów, der König der Könige. Arcykrólu wszechmocny, racz weyźrzeć na nas. 1. *Leop.* 3. *Mach.* 2.

ARCYKSIĄŻĘ *ob.* Arcyxiążę.

ARCYŁGARZ, a. m. kłamca w naywyższym ſtopniu, ein Erzlügner. *Boh.* ſtolhař. ARCYŁGARKA, i. ż. eine Erzlügnerinn.

ARCYLICHWIARZ, a. m. ein Erzwucherer. *W. Poſt. w.* 2, 368. ARCYLICHWIARKA, i. ż. eine Erzwucherinn.

ARCYŁOTR, a. m. łotr naywiększy, ein Erzlotterbube, Był ich łotroſtwa wodzem, a iednym ſłowem mówiąc, arcyłotrem. *Groch. W.* 202.

ARCYMALARZ, a. m. celny, prædni malarz, miſtrz malarzów, ein vorzüglicher Mahler. Malarz mię głową trafił; lecz rozumu w głowie arcymalarz nie trafi. *Groch. W.* 578.

ARCYMARSZAŁEK, łka. m. naywyższy marszałek; Marszałek Wielki. *Czack. Rękp.* der Erzmarſchall, Arcymarszałkiem państwa Rzymſkiego, elektor Saſki. *Wyrw. G,* 218. ARCYMARSZAŁKOWSKI, a, ie. Erzmarſchalls. ARCYMARSZAŁKOWSTWO, a. n. doſtoieńſtwo arcymarszałkowſkie, die Erzmarſchallſchaft, das Erzmarſchallthum.

ARCYNAUKA, i. ż. nauka główna, eine Hauptwiſſenſchaft. Polityka, która rządzi Rzeczpltą, ieſt nayprzednieyszą i arcynauką między wszyſtkiemi *Petr. Ex.* 5. To nauki które są arcynaukami, godnieysze też są od tych, które im tylko służą, n. p. sztuka żołnierſka godnieysza nad ieździecką. *t. t.* 2.

*ARCYOCIEC, *Boh.* arcyotec *ob.* Patryarcha.

ARCYODSZCZEPIENIEC, pieńca. m. arcykacerz, głowa odſtępców kościoła, ein Haupt der Abtrünnigen. Sprosnym się arcyodszczepieńcom i fałszerzem brzydzim. *Sk. Dz.* 851.

ARCYOFIAROWNIK, a. m. *Budn. Mat.* 25, 47. arcykapłan, der Erzopferprieſter, Oberopferprieſter. ARCYOFIAROWNIKOWY, ARCYOFIAROWNICZY, a, e. t. i. arcykapłańſki, erzprieſterlich. *Budn. Łuk.* 22, 50. *t. Mat,* 26, 51.

ARCYPASTERZ, a. m, pierwszy z paſterzów, der erſte unter den Hirten, der Erzſeelenhirte, der Oberpaſtor. *Roſſ.* пастыреначальникъ, Papieżu, arcypaſterzu kościoła, wspomóż! *Sk. Dz.* 759.

ARCYPODKOMORZY, ego. m. *archicamerarius*, podkomorzy wielki; *Sulikow. Comment. dedic. Czack. Rękp.* der Erzkämmerer. Arcypodkomorzym państwa Rzymſkiego, Elektor Brandeburſki. *Wyrw. G.* 218. ARCYPODKOMORSTWO, a. n. doſtoieńſtwo arcypodkomorzego, die Erzkämmererwürde, die Erzkämmererſchaft.

ARCYPODSKARBI, iego. m. podſkarbi wielki, der Erzſchatzmeiſter, Großſchatzmeiſter. Arcypodſkarbim państwa Rzymſkiego Elektor Palatyńſki. *Wyrw. G.* 218. ARCYPODSKARBSTWO, a. n. das Erzſchatzmeiſterthum.

ARCYROZBOYNIK, a. m. łotr naywiększy, ein Haupträuber, Räuberhauptmann. Arcyrozboynik morſki. *Cn. Th. Archipirata.*

ARCYSTOLNIK, a. m. Podſtoli wielki, der Erztruchſeß, Erztafeldecker, Obertafeldecker. Arcyſtolnikiem państwa Rzymſkiego Elektor Bawarſki. *Wyrw. G.* 218.

ARCYSZELMA, y. m. oszuſt, zdrayca główny, ein Erzſchelm, Erzverräther. *Slav.* arciſelma, wiſiwana, prefukana Selma; *Boh.* praſſelma.

ARCYSZKOLNIK *ob.* Arcyłóżnik.

ARCYWRÓG, a. m. herszt czartów, der Oberſte der Teufel. Czart arcywróg, który był nazwanym w niebie od przywodzenia rokoszan szatanem. *Przyb. Milt.* 9. *ib.* 15.

ARCYXIĄŻĘ, ęcia, m. der Erzherzog. *Boh.* arcykniže; *Slov.* arcikniža; *Vind.* vishivaivodar. ARCYXIĄŻĘCY, a, e. ARCYXIĘSKI, a, ie. erzherzoglich. Arcyxięsko-Auſtryacki kanclerz. *N. Pam.* 21, 368. ARCYXIĘŻNA, y. ż. żona arcyxiążęcia, die Erzherzoginn. *Boh.* i *Slov.* arcikněžna. ARCYXIĘŻNICZKA, i. ż. córka arcyxiążęcia, die erzherzogliche Prinzeſſinn. ARCYXIĘSTWO, a. n. 1. iako imię zbiorowe, familia arcyxięska, der Erzherzog mit ſeiner Gemahlinn. Arcyxięſtwo przyiechali do Pragi. 2. Prowincya należąca do Arcyxiążęcia, das Erzherzogthum. n. p. Rakuſkie albo Auſtryackie, iedno na całym świecie: *Wyrw. G.* 121. *Boh.* arcyknižetſtwi; *Vind.* vishivaivodſtvu.

ARCYZDRAYCA, y. m. toż ſamo co arcyszelma, głowa łotrów, ein Hauptverräther, Erzbetrüger. *W. Poſt. w.* 2, 368.

ARCYZŁODZIEY, cia. m. główny, doſkonały złodziey, ein Erzdieb. *Boh.* prazlodeg; *Sor.* 1. arcypabuch. *Lat.* triſur.

ARENDA, ARĘDA, *HARENDA, y. ż. 1. Ugoda względem przięcia dochodów cudzych na swoie użycie za pewną opłatą, dzierżawa; der Pacht. *Łac. średniey* arenda; *Ger.* Renten; (*por. Franc.* les rentes: dochody); *Croa. Carn. Hung.* arenda; *Vind.* arenda, sasarendanje, najemshina, najemnoſt, najemlenje, navsetje; *Roſſ.* аренда, кормона, харчона, откупъ. Clo arendą trzymać. *Werg. Cez.* 12. Włości od Cesarza arendą trzymać. *Kłok. Tur.* 205. Arendą dzierżeć. *Baz. Hiſt.* 45. O dzierżawie czyli arędzie dóbr. *Pam.* 83, 593. Arendą się bawić, dzierżawą chodzić. *Dwor. E.* 2. Nie kupuie wcale gruntu; ale idzie na arędę. *N. Pam.* 22, 91. W arendę puszczać. *Kras. Podſt.* 2, 199. Arendą co dadź. *Min. Ryt.* 4, 136. §. umówiony czynsz, opłata, iściana, kwota ugodzona, das Pachtgeld, der Pachtzins. Arendę płacić; opóźniać się z arendą t. i. z zapłatą za arendę. — *Uwaga.* Wyraz ten arenda spodlony ieſt teraz nieiako, i spadł iedynie na arenduiących karczmy, a zwłaszcza na trzymaiących propinacyą dóbr; przeto: Szynkownia, karczma, die Schenke, der Krug. Pan przykazał chłopom, by nie

pili tylko na karendzie. *Comp. Med.* 395 Nie wychodzi na krok z arendy, t. j. uſtawicznie w karczmie siedzi, prov. *Cf. Wyr.* ARENDARKA, i. ż. Kobieta na sobie arendę trzymaiąca, lub też żona arendarza, die Pächterinn. *Roſſ.* откупщица. Damy, ekonomią wieśniaczkom tylko, arendarkom, przyzwoitą bydź mienią. *Zab.* 16, 16. ARENDARSKI, a, ie. do arendarza należący, Pächter. *Roſſ.* откупщиковъ. ARENDARZ, a. m. z. czerzawca, naiemnik dobr; der Gütерpachter; der Pächter. *Carn.* arendavz; *Croa.* arendar; *Hung.* arendas; *Lus.* arendar, arendavez, samitnik, samituvanz, najemnik, najendlovez, najemlar, navaetnik; *Roſſ.* арендаторъ, откупщикъ, кормощикъ, повѣренный. Dobr w arendę nie puszczam; bo wątpię, iżby arendarz tę miał ludzkość względem poddaństwa, którą pan ich mieć powinien. *Kras. Pod.* 2, 199. Kędyż arendarz kosztu dla dziedzica waży? *Pot. Pocz.* 3. §. arenduiący karczmę, lub też samę tylko propinacyą, der Schenkpächter auf dem Lande, der den Verkauf der Getränke in Pacht hat. Zydzi zwyczayni arendarze propinacyi. ARENDATOR, a. m. arenduiący publiczne dochody, der Pächter öffentlicher Einkünfte. Arendatorowie, którzy naymuią cła, myta i t. d. iak u Rzymian *publicani. W. Poſt.* 2. 3, 343. ARENDATORKA, i. żona arendatora. ARENDATORSKI, a, ie. tyczący się arendatora, den Pächter der öffentlichen Einkünfte betreffend. ARENDOWAC, al, uie. *cz. niedk. iedn.* zaarendować *dok.*, puścić w arendę, w dzierżawę, zadzierżawić, naiąć komu; einem in die Pacht geben, verpachten. *Croa.* arenduvati; *Carn.* arendavati; *Vind.* srendati, sanrendati, arenduvati, samitati, najemati; *Roſſ.* кормомнить, кормомазить. Żydom browary arenduią. *Haur. Sk.* 29. Znaiomemu, nie kolecie, trzeba arendować. *Goſt. Ek.* 142. §. arendować od kogo, brać od kogo w arendę, mieć w dzierżawie, von jemanden pachten. *Vind.* navaeti; *Roſſ.* откупить, откупать. Przez rok arenduiąc więcey zyskał, niż inni co po kilka lat arendowali. ARENDOWNY, a, e. do arendy należący, die Pacht betreffend. *Roſſ.* откупленный, откупный.

AREOPAG, u. m. z Gr. (Ἄρειος παγος, Marsowy pagórek) sąd naywyższy Rzeczypltéy Ateńskiéy, i mieysce, na którém się ci sędziowie zgromadzali. *Skrzt. Hiſt.* 87. der Areopag.

ARESZT, u. m. zatrzymanie urzędowe rzeczy lub osoby, der Arreſt, die Arretirung, der Beſchlag, Verhaft. *Roſſ.* арестъ. *Boh.* areſt, zatkrne, ſtawunk; *Sor.* 1. Reſt; *Croa.* areſt, reſt, zasztavek, zasztavlenye; *Slavon.* resht, rechtana, zátvor; *Carn.* areſt, narka; *Vind.* jezha, jetzra, vjetje, vjemanje). Areszt albo szperunek, zapowiedź osoby albo iey dobr przez sługę urzędowego z sędziego rozkazu. *Sar. Porz.* 117. Areszt kłaśdź na rzeczy drugiego. *Chelm.* 149. Areszt kondemnaty, wstrzymywanie wykania, i sądowne o nię rozprawianie. *Czack. Rękp.* §. przytrzymywanie, więzienie, die Arretirung, der Arreſt, die gefängliche Anhaltung. Areszt mi dano, warty przy mnie osadzono. *Ten.* 44, 87. W areszcie siedzieć; do aresztu wziąć. §. mieysce aresztu, więzienie, koza, *Lex. Cf. Wyr.* das Gefängniß, der Ort des Arreſts. ARESZTANT, a. m. ARESZTANCIK, a. m. *zdrobn.* więzień, człowiek przytrzymany, der Arreſtant, der Gefangene. Brawura ten, po różnych kozach aresztant. *Mon.* 63, 360. *Carn.* areſtant; *Croa.* szuszeny; *Roſſ* арестантъ. ARESZTANTKA, i. ż. białogłowa do więzienia wsadzona, die Arreſtantinn. ARESZTOWAC, al, nie. *cz. niedk. iedn.* zaaresztować, *dok.* rzeczy zapowiedzią przytrzymywać, zapowiadać, mit Arreſt belegen, Arreſt worauf legen. *Roſſ.* арестовать; *Carn.* areſtujem; *Croa.* areſtuvati, zaſtaviti, zaſtavlyam; *Dalm.* usztaviti, usztavlyam; *Vind.* sajezhuvati, saperpreti). Pieniądze gdyby od innych kredytorów były aresztowane. *Chelm. Pr.* 433. §. przytrzymywać kogo, więzić; arretiren, gefänglich einziehen. Aresztować kmiecia w mieście za długi, nie godzi się. *Vol. L.* 1, 361. Żaden nie ma bydź aresztowanym, który ma czym płacić. *Chelm.* 147. ARESZTOWNY, ARESZTOWY, a, e, aresztu się tyczący, Arreſt-, pozew aresztowny, *citatio realis*, którym winowayca do sądu stawiony bywa, lub rzeczy iego aresztuią się. *Oſtr. Pr. C.* 2, 59. (*por.* Licowy pozew).

ARFA, *ob.* Harfa.

*ARGJENTERYA *Tr. ob.* srebra, das Silbergeräthe.

ARGUMENT, u. m. z Łac. ARGUMENCIK, u. m. *zdrbn.* dowód. *Farr.* 450. der Beweis, Beweisgrund. §. zadanie wywiedzione albo do wywodu podane. *Kras. Zb.* das Beweiſen. ARGUMENTACYA, yi. ż. dowodzenie, wywodzenie, przytaczanie dowodów, wywód, die Beweisführung. Z jego argumentacyi poznałem, że iest matematykiem. ARGUMENTOWAC *ob.* Dowodzić. *ARGUMENTULAK, a. m. subtelnie dowodzący, w dowodach szperacz, subtelnik, ein ſpitzfindiger Grübler, Raiſonneur. O mili dyalektykowie, naprzeciw iasnemu pismu S. argumentulacy. *Herb. Art. C.* 2.

*ARKA, i. ż. z Łac. skrzynia, lada, der Kaſten, die Lade. W starym zakonie arka, skrzynia, w którey było przykazanie boże. *Rey. Apo.* 98. §. Arka Noego. *ob.* Korab.

*ARKABUZ, *HARKABUZ, a. m. ARKABUZIK, a. *zdrbn.* z Włosk. rusznica, muszkiet, broń ręczna ognista, *Wlod. Dudz.* 32. eine Büchſe, Feuerbüchſe, Karrenbüchſe. Strzelba ognista naydawnieysza długości flinty lub muszkietu, osadzona na lawecie. *Papr. W.* 1, 466. Zakazuiemy przy dworze hospodarskim z broniami chodzić, zwłaszcza z rusznicą, z harkabuzem. *Stat. Lit.* 11. Z arkabuza wystrzelił. *Sax. Poſt.* 45. arkabuzy donośne. *Zimor. Siel.* 245. Dla synaczka kazał narobić, arkabuzików, działek. *Wys. At.* 34. (*por.* Polhak). §. toż samo co arkabuzer. ARKABUZER, ARKABUZYR, *ARKABUZ, a. m. żołnierz arkabuzem uzbroiony, der Büchſenſchütze. Stoią w kirysach cni kawalerowie, Usarze dzielni i arkabuzowie. *Auszp.* 19. Do iazdy ciężkiey należą arkabuzyrowie, którzy arkabuzów czyli muszkietów do boiu używaią. *Papr. W.* 2, 271. Wszyscy z ruśnicami albo arkabuzyrowie. *Star. Dw.* 34. Jazdę pod tytułem arkabuzerów, iako milicyą mniey potrzebną, zwiiamy. *Vol. L.* 5, 74.

ARKADA, y. ż. z Franc. frambuga. *Dudz.* 44. podsklepienie a osobliwie mostowe, lub na którém gmach iaki spoczywa; eine Arcade, Bogenwölbung. Most murowany powinien bydź wysoki i w arkadzie szeroki. *Switk. Bud.* 517.

1. *ARKAN z Łac. *ob.* Taiemnica, Sekret.

2. ARKAN, u. m. Wędzidło czyli raczey postronek, którym łapią konie nieieżdżone, eine Schlinge Pferde zu

fangen. *Roſſ.* арканъ. Na iarmarku Łowickim, konie dzikie z Ukrainy, arkanami łapią w ogrodzeniu, i do kupca bliżéy przyprowadzaią. §. Wędzidło, uzdeczka, pęto, der Zaum, die Feſſel. Rumaki chciwe biegu, arkany mocne targaią. *Bardz. Luk.* 8. — Trzech nieprzyiaciół arkanem ſtrzynożywszy, Królowi przyprowadził. *Pot. Pocz.* 504. §. Wszelkie wędzidło, więzy, hamulec, niewola, Zaum, Feſſeln, Banden. Kmieć i szlachcic w arkan idzie społem, Matki z córkami dostaią się w łyka. *Jabł. Buk. Q.* Oyciec młodość moię w ścisłym uieżdżał arkanie. *Hor, Sat.* 98. Twe serce cudza żonka trzyma na arkanie, *t.* 249.

ARKAS, a. m. galareta mleczna, (która się robi) gdy mléko słodkie zagotowawszy, cytryną napuściss. *Wiel. Kuch.* 396. Milchgalerte.

*ARKTYCZNY, a, e. z Łac.-Greck. *arcticus*, (ἄρκτος niedźwiedź, znak niebieski): ku północy leżący, północny; nördlich, nach Norden liegend. Kraie arktyczne. *Dyk. G.* ku biegunowi północnemu leżące.

*ARKUS, a. m. w ogrodach łuk, łęk, obłąk, in den Gärten, ein Bogen, Bogengewölbe, eine Pforte. Arkusy po ogrodach, tryumfalne bramy, mogą bydź na końcu ulic dawane. *Kluk Rośl.* 1, 77. ARKUSZ, a. m. ARKUSZEK, szka. m. *zdrbn.* Wszelka massa na długość i szerokość rozpostarta, osobliwie zaś papieru karta téy wielkości, iaką iéy w papierni nadano, ein Bogen Papier. *Boh.* i *Slov.* arch; *Croa.* arkush; *Hung.* arkos; *Vind.* list, odjemik, plahtiza, *Slavon.* folj; *Roſſ.* листъ бумаги. Libra papieru ma arkuszy 25. *Sols. G.* 135. Arkusz papieru ſtęplowanego. *Vol. L.* 8. 145. Arkuszami, po arkuszu, Bogenweiſe; Pół arkusza, ein halber Bogen. Na arkuszuby tego nie spisał, t. i. mało na to i arkusz; t. i. rzecz długa, obszerna. — Arkusz dzieli się na pół arkusze, ćwiartki, pół-ćwiartki. §. arkusz waty, t. i. płat wielkości znacznego arkusza, z bawełny spoionéy gumą czyli wodą kleiową, ein Stück Watte. Wata kupuie się arkuszami, (na arkusze); za arkusz płaci się od 2 do 3 złotych §. arkusz blachy, kawał czworograniasty, Eine Blechtafel. ARKUSZOWY, a, e, wielkości arkusza, lub arkusza się tyczący, den Papierbogen betreffend, Bogen-, Folio-. Reiestra w arkuszowéy formie oprawne. *S. Grodz.* 2, 157. ARKUSZYSKO, a. n. *zgrb.* wielki a nieforemny arkusz, ein großer häßlicher Bogen Papier.

ARLEKIN, a. m. ARLEKINEK, nka. m. *zdrbn.* z Włos. śmieszek, błazen teatralny w sukni szachowanéy, der Hanswurſt. *Roſſ.* арлекинъ, ráepb. Kto téż miewa powagę w stroiu arlekina? *Zab.* 14, 30. — *Przen.* wietrznik, wiercipięta, ein Windbeutel, Spinnsfeld. Płochy obrót go wydał z arlekinów bractwa. *Zab.* 14, 52. *Boh. Kom.* 2, 17. ARLEKINADA, y. ż. *iako imię zbiorowe:* figle arlekińskie, i wszelkie żarty zwłaszcza ieſtami nadrobione, Poſſen, Hanswurſtſtückchen. ARLEKINSKI, a, ie, arlekina się tyczący n. p. suknia arl., Harlekins-, Hanswurſt-; po arlekińsku, Harlekinsmäßig. Po arlekińsku ubrany. *Mon.* 69, 35. Odjęli iéy postać poważną, a po arlekińsku wystrychnęli, nalepiwszy muszek śmieszných. *Mon.* 70, 124.

ARMATA, HARMATA, y. ż. ARMATKA, i. *zdrbn.* z Łac. *1. Broń, oręż, zbroia równie do napaści iak i do obrony, das Gewehr, die Rüſtung und allerhand Waffen. Król do Litwy według potrzeby, żywności i armaty posłał. *Krom.* 419. Kupidzie łuk wydziera, pochodnią i strzały, całą iego armatę. *Gawin. Siel.* 384. Armatę skruszyć. *Tward. Pas.* 1. Armatę na się wzięli. *Warg. Kur.* 26. Lacedemończyki albo żywo z tąż armatą z woyny się wracali, albo zabitych na téy armacie ich przyniesiono. *Warg. Wal.* 57. (tarcza). §. 2*. Amunicya, artyllerya, das Geſchütz. Przełożony nad strzelbą lub armatą. *Arche.* 2, 3. Starszy nad armatą koronną. *Vol. L.* 3, 934. (cf. arsenał). §. 3*. Woysko morskie, armia, flota, die Kriegsflotte, die Seeſoldaten. *Ital.* armada; *Vind.* morska voiska, morska armada; *Boh. Slov.* armada lodj; (*Carn. Vind, Slavon.* armada.: armia, woysko). W Amboinie zastał armatę Hiszpańską, na któréy lud był chory. *Sk. Zyw.* 2, 251. Armatę w morze spędził wiatr pod żaglami. *Bardz. Luk.* 35. Woysko z portu w armacie przeprawił. *P. Kchn. Orl.* 1, 204. Armata strudzona weszła na brzegi. *Zebr. Ow.* 133. Henryk przyrzekł Polakom na morzu armatę chować. *Papr. W.* 1, 246, *Uwaga.* Że wyraz ten armata, wszelkie woysko czyli armią oznaczał, dowodem są następuiące przykłady, w których iest dodane: wodna; n. p. Dwa tysiące okrętów armaty wodnéy im odiął. *Stryik.* 47. i 49. Wyprawił armatę wodną galer półtorasta. *Biel.* 3, 74. *Gwagn.* 605. Hetmana z armatą wodną wyprawił. *Sk. Zyw.* 2, 251. *Nag. Fil.* 174. Wodne armaty Europeyskich państw, zapędzone do Indyi. *Zab.* 7. 129. *Nagl.* — §. 4. Dzisiay oznacza działo figury okrągłéy, które prochem i kulą lub kartaczami nabiiaią, *Papr. W.* 1, 246. die Kanone. *Vind.* kanona, strelni kos; *Carn.* i *Slav.* top; *Croa.* patantia; *Roſſ.* пушка, пушечка, орудіе, пищаль. Armatę dzielą na denną sztukę, na czopową i na wylotową. *Jak. Art.* 1, 138. *Ess. Mier.* 2, 240. Armaty ciężkie albo murołomy, i polowe. *Jak. Art.* 3, 285. ARMACINA, y. ż. nie wiele co warta armata, mówiąc z pogardą; mit Geringſchätzung, eine elende miſerable Kanone. ARMACISKO, a. n. wielka niezgrabna armata, eine ungeſchlachte Kanone. ARMATNY, a, e, 1*. Zbroyny, uzbroiony, gewaffnet, gerüſtet. Mieszczanie wysypani armatną gromadą, z miasta w pole wychodzą. *Tward. W. D.* 2, 179. ARMATNO *przysł.* Mieszczanie na ten huk armatno wypadli. *Zimor. Siel.* 243. §. 2*. do floty zbroynéy należący, flotowy, woienny; Flotten-, Kriegs-, Troiańska w brzegach iuż cię czeka flota, któréy armatna pilnuie piechota. *Chro. Ow.* 247. Szwedom cztery okręty armatno wziął. *Tward. W. D.* 2, 280. §. 3. Do działa, do armaty należący, działowy; die Kanone betreffend, Kanonen-. *Slav.* topovski; *Roſſ.* пушечный, пищальный. Narzędzia armatne, szufle, szczotki, ſtęple i t. d. *Jak. Art.* 3, 304. §. 4. Armatny *rzeczw.* teraz nie używany: przełożony nad strzelbą czyli zbroiownią, Jenerał artylleryi, der Oberzeugmeiſter. Kozacy pod władzą samego starszego armatnego zostawać maią. *Vol. L.* 4, 9. ARMATURA, y. ż. zbroia około herbu, die Rüſtung um ein Wappen. ARMIA, ii. ż. zbiór woyska, eine Armee. *ARMATOR, a. m. junak, samochwalca, ein Aufſchneider, Prahler, Eiſenfreſſer, Bramarbas. Pewny armator chlubił się swemi działami. *Zab.* 2, 196. ARMISTYCYUM *nieodm.* n. *ob.* Rozeym, zawieszenie broni, Waffenſtillſtand. *ARMOWAC, HARMOWAC, ował, uic. *cz. niedk.* i *zaimk.*

uzbraiać, przygotować do woyny, rüſten, waffnen. Jęli się armować przeciw Bolesławowi. *Biel.* 98, Wyday go nam, bośmy się na to zharmowali. *Wad. Dan.* 265. Armowanie się, znaczy zaciąganie ludzi i przygotowanie sprzętow woiennych. *Papr. W.* 1, 466. *N. Pam.* 83, 572.

AROBA, y. ż. funt Hiszpański, ein Spaniſches Pfund. n. p. Cztery aroby czokolady. *Gaz. Nar.* 1. 12.

AROMA, atu. m. *Zab.* 6, 219. *ob.* Korzenie.

ARONOWA broda, ziele, *ob.* Aaronowa.

ARSENAŁ, u. m ARSENALIK, u. z. Franc. gmach przeznaczony na skład broni, zbroiownia, cekauz; das Arſenal, Zeughaus. *Carn.* orroshnishe, sbrojnishe; *Cz.* ſtřelnice; *Croa.* puskarnicza; *Vind.* voroshjarna; *Roſſ.* оружехранилище, снарядохранилище; *Eccl.* оружница, оружехранительница, збруеположница, *Jak. Art.* 3, 324. *Papr. W.* 1, 466. *Leſzcz. Gl.* 116. §. Mieysce budowni okrętów, die Schiffswerfte. Arsenal ziemny, lądowy, wodny *Oſſol. Wyr.* ARSENAŁOWY, a, e, do arsenału należący, cekauzowy, das Zeughaus betreffend. (cf. Cegwart.).

ARSZENIK, u. m. z Grecko Łac. (*por.* Pers. zernich) Kruszec od dawnych połkruszcem nazwany; od niektórych poczytany za sol metaliczną. *Al. Kop.* 2, 243. złotoluſk. *Sr.* 539. Arſenik. Dla swoich własności arszenik znaczy truciznę das Arſenikgift, Rattenpulver. *Vind.* mishenza, arsenika; *Carn.* sernek; *Rag.* sicjan; *Bosn.* sicjan, sicjanat, misca stuppa; *Roſſ.* мышьякъ; *Boh.* utrejch. Arszenik nie cukier, choć biały. *Fred. Ad.* 69. (pozór oszukuie). Już arszeniku w cukier przymięszaią. *Wad. Dan.* 106. §. w mowie potoczney oznacza wszelką truciznę, n. p. pod miodem tym arszenik. *Morſt.* 43. (zdradliwa to uciecha), jdeś Gift uberhaupt. Duszyka smaczne pirożki gotuie, A arszenikiem po wierzchu cukruie. *Brath. K.* 36. ARSZENIKALNY, ARSZENIKOWY, a, e, arszeniku się tyczący, lub zawieraiący go w sobie, Arſenikhaltig, Arſenik-. Kiżel arszenikowy daie o stal oguia z arszenikalnym smrodem. *Al. Kop.* 2, 243.

ARSZYN, a, m. miara długości używana w Moskwie i Lwowie, większa od łokcia naszego, die Arſchine, ein Ruſſiſches Maaß, eine Lemberger Elle. *Roſſ.* i *Eccl.* аршинъ; *Carn.* arsin; *Tur.* arsin, arsun; *Perſ.* ersa). Arszyn, miara Tatarska, którey Rusini używaią, dał exystencyą Lwowskiemu łokciowi. *Czac. Pr.* 1, 290. Arszyn Lwowski ma w sobie łokcia Krakowskiego ćwierci pięć, *Sols. G.* 3, 136. Szesnasta część arszyna po *Roſſ.* вершокъ. ARSZYNOWY, a, e, od arszyna, wielkosci arszyna, Arſchinen-. *Roſſ.* аршинный. Arszynowe gonty. *Kąck. Pas.* 18.

ARTERYA, yi. ż. żyła prowadząca krew z serca po całém ciele, żyła pulsowa, tętna, die Puls- oder Schlagader. *Arop.* 3, 2. *Al. Zw.* 1, 32.

ARTFUL, u, m. naczynie pewne na statkach. *Haur. Sk.* 1-1. ein Gerüthe auf den Flußſchiffen.

ARTYKUŁ, u, m. z Łac. Część główna rzeczy, mowy, pisma, podział, ein Theil einer Rede, Schrift, ein Punkt, Artikel. Artykuły hetmańskie. *Vol. L.* 2, 1326. (prawa, ustawy, punkta). Artykuły marszałkowskie. *t.* W traktatach znayduią się niekiedy i artykuły potaiemne, stronom tylko do rzeczy należącym, wiadome. - Artykuły wiary. *Ktch. Gd.* 16. Glaubensartikel. *Przen.* Artykuł wiary: rzecz niewątpliwa, niezawodna, pewna, etwas Zuverläſſiges, Gewiſſes. On to ma za artykuł wiary. *Boh. Kom.* 1, 241. §. w Handlu: gatunki towarów, Handelsartikel. Dobry kupiec we wszystkie artykuły opatrzony. - *Vind.* artikel, odstavik, postava; *Sor.* a. artikel; *Roſſ.* статья. - Artykułami *Roſſ.* постатейно; *adj.* статейный. §. Część mowy w Gramatyce, kładąca się przed rzeczownikami, przedimek, der Artikel in der Grammatik. W Greckim n. p. artykuły są: ὁ, ἡ, τo, w Franc. le, la. w Niem. der, die, das.

ARTYLERYA, yi, ż. z Franc. (bez l. mn.) strzelba wielka i wszystko co do tego należy, iako to: armaty, moździerze, bomby, kule, granaty i. t. d. das grobe Geſchütz und alles was dazu gehört; die Artillerie. *Ital.* artigleria (*por.* Łac. ars); *Vind.* artileria, veliku strielashtvu; *Slavon.* artileria, topovi, lumbarde,) *Jak. Art.* 3, 281. *Łęs.* 2, 239. Artylerya ciężka, *ob.* Ciężki; polowa *ob.* Polowy. (*por.* Park artyleryi). Szańce potężną artyleryą osadzone. *Pam.* 83, 2, 210. Generał artyleryi ma w dozorze zbroiownie, ludwisarnie, prochownie i wszystkie woienne sprzęty. *Skrz. Pr. P.* 1, 201. (*por.* Armatny). §. Nauka, umiejętność o tych wszystkich rzeczach, die Artillerie, Geſchützkunſt. *Jak. Art. Łęs.* 2, 239. §. W znaczeniu zbiorowém: artylerzyści, ludzie przeznaczeni do służby artyleryczney. *Papr. W.* 1, 467. *Jak. Art.* 3, 285, *Łęs.* 2, 239. ARTYLERYCZNY, a, e, do artyleryi należący lub iéy się tyczący, die Artillerie betreffend. Umiejętność artyleryczna. *Łęs.* 2, 239. (*por.* Puszkarski). ARTYLERZYSTA, y, m. żołnierz przy artyleryi będący, der Artilleriſt. *Cz.* Dělostřelec. (*ob.* Kanonier, Puszkarz).

ARTYSTA, y, m. z Łac. Franc. człowiek, kunszt iakowy czyli sztukę posiadaiący, umieiący, n. p. malarz, snycerz, aktor teatralny: kunsztownik, kunsztmistrz (*por.* Sztukmistrz.), ein Künſtler, *Cz.* umělec, uměnec; *Bosn.* mesctar, majstor, sosctar; *Rag.* sanatnik, rukotworaz; *Vind.* mojster, umetalnik (*por.* Mistrz, misterny, misternik); *Eccl.* i *Roſſ.* умодѣльникъ, художникъ (*por.* chędogi, ochędóstwo), худогъ, хитрокъ, хитрецъ, (*por.* chytry). Artysta biegły. *Dudz.* 33. Artysta (toż samo co malarz). *Łęs.* 193. *Uwaga.* Chociaż wyraz ten do tych czas nie dosyć utarty, niemamy iednak innego, któryby dobitnie całą szlachetność iego zawierał. Wcale zaś żadnego niemamy na wyrażenie kobiety (nie żony, ale) w rzeczy samey trudniącey się kunsztem iakowym, iak n. p. malarki, aktorki, po Niem. eine Künſtlerinn, chyba Artystka.

*ARUMSZMALC, u, m. z Niem. Eyer im Schmalz. iaia sadzone, które w kilimkach żelaznych robią z maslem tretowaném. *Wiel. Kuch.* 396. *Vind.* zvertjo, zverzha.

ARUS, HARUS, u, m. materya pewna, ein gewiſſer Zeug. Arus wąski, arus szeroki. *Inſtr Cel. Lit.* Wąski harus, nazwany cynkatura. *Vol. L.* 6, 134.

ARWAN, ARWANZE *ob.* Porwan.

ARYA, yi, ARYYKA, ARYETKA, i, ż. *zdrbn.* pieśń krótka, piosneczka, gatunek pieśni, ein Liedchen, eine Arie. (*Carn.* arija, visha). Piosnki a według wziętego nazwiska, arye. *Tea.* 54, *d.* 8. Zaśpieway nam iaką aryykę. *Tea.* 52, *d.* 103. Nócą sobie aryetkę. *Zab.* 2. 46. §. Tony czyli muzyka, czyli też sposob ułożenia głosów do pieśni iakowéy, die Melodie. Może kto umieć wiele piosnek na pamięć, a żadnéy śpiewać nie potrafi, aryi do nich niewiedząc. - Jak to śliczny afekt i odmiana tonów

w téy aryyce. *Boh. Kom.* 1, 276. Lekkomyślne trele aryetek. *Zab.* 16, 156.

ARYANIN, a, m. prócz właściwego znaczenia: kacerz sekty Aryańskiéy, używano w mowie potocznéy zamiast Nowochrzczeniec, Rakowianin, Socynianin. ein Arianer, im gemeinen Leben aber belegte man mit diesem Namen auch die Socinianer und Wiedertäufer. *Sk. Dz.* 236. ARYANIEC, niał, nieie. *nii. niedok.* używaiasze iest *st. dok.* zaryanieć, t. i. aryańskí sposób myślenia przyiąć, aryaninem zostać, arianisch, oder ein Arianer werden. *Eccl.* аріанствовати, послѣдовать аріевой ереси. Niemal wszystek świat zaryanial i rzadka cerkiew prawdziwa. *Smotrz. Ap.* 102. ARYANSKI, a, ie, socyniański, nowochrzceńskí; arianisch. Sekta aryańska, albo iak ią niektórzy zowią nowochrzceńska. *Vol. L.* 4, 315. ARYANIZM, u, m. ARYANSTWO, a, n. Kacerstwo Aryańskie, der Arianismus. *Słow* Ariánstwo; *Karn.* arianstvu; *Eccl.* аріанство. Namawiali go do aryaństwa. *Sk. Dz.* 236.

ARYERGARDA, ARYERGWARDYA: straż tylna, Odwod, *Papr. W.* 1, 467. czal, der Nachzug, Nachtrab. Przeciwnie zaś awangarda czyli awangwardya: straż przednia, czoło woyska.

ARYETKA, ARYYKA, *ob.* Arya.

ARYNGA, i, ł. z Łac. średniéy, lub z Włosk. aringa: przepisane albo zwyczaiem wprowadzone wyrazy na używanie przy pewnych okolicznościach, formuła pisania, mówienia; die Formel, das Formular. Aryngi na wszelkie transakcye, iednostayne były przepisane. *Xiądz.* 180. Wszystkie expedycye Rady Nieustaiącéy wychodzić będą z tą aryngą: My Król za zdaniem R. N.... *Vol. L.* 3, 97. – *Przen.* Wszyscy mieli iednę sentencyonowania aryngę: idę in sensum pryncypała mego. *Mon.* 65, 65. (ieden sposób tłumaczenia się). To dla własnego włożył upewnienia w aryndze swoiéy z Osmanem umowy. *Zab.* 14, 249. *Szym.*

ARYSTOKRACYA, yi, ł. z Greck. ἀριστοκρατία, Rząd obywateliów nayznacznieyszych, władzę naywyższą sprawuiących. *Modrz. Baz.* 11. die Aristokratie, aristokratische Regierungsverfassung. Rząd w którym sami tylko magnaci do naywyższych urzędów doyść mogą; możnowładztwo, możnorządy, możnorządztwo, panowładztwo. §. 2. Przemoc możnieyszych obywateli w iakimkolwiek rządzie, das Uebergewicht der großen Herren, die Aristokratie. Po Bolesławie Krzywoustym poczęła się u nas wzmagać arystokracya. *Nar. Hist.* 3, 370. Panowie zaczęli dzielniéy niżeli przedtym w rządy wpływać. *t.* 7, 65. §. 3. *Przen.* Postępowanie wywyższaiące nad równość; co nie pod strych, co z pańska, pańskość, przepych, aristokratisches, herrisches Wesen, Aristokratie. n. p. Całéy familii N. arystokracya iest właśnie wrodzona, t. i. że we wszystkiém wyższość swoię, państwo, innym cznć daie. – ARYSTOKRACKI, a, ie; ARYSTOKRATYCZNY, a, é, tyczący się arystokracyi; możnorządny, panowładny, panorządny, pański, przepyszny. Arystokracki używa się nayczęściéy w znaczeniu wyrażoném pod Nro. 3. n. p. człowiek, postępowanie, sposób myślenia arystokracki. Arystokratyczny zaś w znaczeniu Nro. 1 i 2. n. p. rządy, państwa arystokratyczne; aristokratisch. *Rosс.* нельможедержавный. ARYSTOKRAT, a, m. popleczník możnorządztwa, Pan, dumny, pyszny, wynoszący się nad innych; ein Aristokrat. w rodz. ż. ARYSTOKRATKA, i. Kobieta dumna, pyszna, ein stolzes Weib, eine Aristokratinn.

ARYTMETYCZNY, a, e, do arytmetyki należący, rachunkowy, liczbowy, arithmetisch; *Cz.* početní; *Rosс.* числительный; *Vind.* razhunski.) Stosunek arytmetyczny. *Lęs.* 2, 69. Postęp arytmetyczny. *Sniad. Alg.* 1, 125. ARYTMETYK, a, m. posiadaiący naukę rachunków, der Arithmetiker, Rechner. *Vind.* razhunski moister, razhunasnanec; razhunar; *Kroa.* brojaznanecz; rachunár; *Rosс.* числословъ; *Eccl.* числитель. ARYTMETYKA, i. ż. z Greck. ἀριθμητική, umieiętność z danych liczb wynaydywania innych, i zbiór przepisów czyli nauka prowadząca do téy umieiętności; rachunki, rachowanie, (rachmierska nauka. *Rog. Dos.* 1, 283.) die Arithmetik, Rechenkunst, Rechnungswissenschaft. *Sor.* 2. rachunowarska wědomosci; *Vind.* razhunasnanost, razhunstvu, zhislasnanstvu; *Boh.* počitarstwj; *Kroa.* brojaznanasztvo, rachunasztvo, brojosnanye; *Rosс.* числословіе. – Nauka dobrego rachowania. *Sol. G.* 3, 81. nauka liczebna. *Jak Mat.* 1, 2. *Lęs.* 2, 3.

A S.

AS, a, m. U Rzymian moneta siedm pieniążków wartaiąca, *Cn. Th.* ein Aß der Römer. §. naymnieysza waga złotnicza, 64 razy w iednym czerwonym złotym zawarta, ein Goldgewicht. §. Funt aptekarski, ein Apothekerpfund. §. w kartach Francuzkich, tuz; na kostkach oko; in der französischen Karte das Aß, der Taus; im Würfelspiel, ein Auge. As przegraie, dama wygraie. *Tea.* 22. 3. *Przen.* Intrata twoia zasadza się na asie. *Tea.* 15, 24. (na kartach, na szulerstwie).

ASBEST, u. m. z Greck. (ἄσβεστος w ogniu nieskazitelny) kamień podobny co do swoich własności amiantowi, der Asbest. Łatwo go rozeznać od amiantu; asbest bowiem w wodzie na dno upada. *Kl. Kop.* 2, 67. ASBESTOWY, a, e, z asbestu sporządzony, n. p. płótno asbestowe; von Asbest, Asbest-.

ASMODEUSZ, a. m. z Hebr. wróg stanu małżeńskiego, Asmodi, der Ehteufel. O wy przedni ciemności Xiążęta, Asmodeuszu! Boruto! *Tea.* 11. *b.* 107.

ASPEKT, u. m. Łac. Konstellacya, na niebie gwiazd rozłożenie czasu narodzenia czyiego. *Dudz.* 33. położenie na niebie, postać, pozór gwiazd, die Constellation, die Aspecten unter denen jemand gebohren worden, der Planetenstand. (*por.* pod dobrą, pod złą gwiazdą się rodzić). Nie zaraz wszyscy Królowie, co się z królem rodzą w iednym aspekcie. *Pot. Arg.* 246. Niebo częstokroć głód, częstokroć mor swemi aspekty przynosi. *Petr. Pol.* 64. §. Aspekty Xiężycowe: odmiany miesiąca czyli raczéy xiężyca, die Mondswandelungen, Mondsveränderungen. Aspekty xiężyca są: nów, pierwsza kwadra i. t. d. *Wyrw. G.* 60. Gdy się xiężyc przez szostą część nieba oddala, zowiemy to aspekt szestny, wzgląd szestny; gdy przez czwartą część, aspekt czwarty, czwartny, kwadrę; przez trzecią część, aspekt trzeciak. *Spicz.* 191. *Sien.* 423. §. Dobry lub zły znak, który astrologowie z ciał niebieskich, zwłaszcza co do przedsięwzięcia spraw iakowych, tłumaczyli, przepowiedzenie, die astrologische Bestimmung wegen des guten oder schlechten Erfolges irgend

einer Unternehmung, eine Vorbedeutung, Aſtrologia która nam na niebie dobre albo złe aspekty okazuie, to iest, do spraw zaczynania czasow wybor. *Ocz. prz.* 25. §. Wszelka oznaka na przyszłość, wrożki, Vorzeichen, Anzeigen, Aſpekten. Kleopatra Cezarowi: Tyś aspekt łaskawy krajom lepszym. *Bardz. Luk.* 179. Podłomyślne dusze, gorszym aspektem narodowi grożą, Niż dżdżyste baby, parne Syryusze. *Zab.* 11, 30. *Nar.* Złe tu dla mnie aspekta t. i. nie przewiduię ia tu nic dobrego dla mnie. -

*ASPER, *ASPERGIL, *ASPREOL, a, m. w Łacinie barbarzyńſkiey *asperiolus: sciurus*, wiewiorka, ein Eichhörnchen. *Nar. Hiſt.* 5, 288. §. skórka wiewiórcza albo popielica, które to skorki szły na skarb xiążęcy. *Nar. Hiſt.* 2, 250. Eichhörnchen oder Bilchfelle, die an den Fürſtenhof geliefert werden muſten. Podatek starodawny, skórkami popielicznemi płacony do skarbu Xiążąt. *r. t.* dieſe Fellabgabe ſelbſt. (*por.* Biela, bielka, bielczany podatek.) §. Pieniądze skorzane, Ledergeld. Aż do czasów Wacława Monarchy Czeſkiego, Po wszyſtkiey Sarmacyi państwa Koronnego, Z zwierzęcego rzemienia pieniądze robiono, I one iak dziś srebrne tak drogo ważono, Które aspergilami w one czasy zwano. *Gwag.* 59. Przedtym niż monetę wynaleziono, asprów i innych skórzanych pieniędzy w Moskwie używano. *t.* 60. (*Roſſ.* куны и деньги, нордан кунъи). - Lecz za baieczne te pieniądze skorzane w Polszcze poczytuie *Naruszewicz*, taki wyklad bayki daiąc: Drobne pieniądze chodziły pod nazwiskiem asprów czyli aspreolow, dla koloru białego w czyſtym srebrze. Te zapewne aspry utworzyły skorki wiewiórcze aspreolami w łacińskim nazwane. *Nar. Hiſt.* 5, 289.

ASPIRANT, a. m. z Łac. staraiący się o co, n. p. o urząd, Kandydat, der Aſpirant, der Bewerber. Aspirant do stanu małżeńskiego. *Off. Wyr.* (*por.* konkurent). §. w klasztorach, ten który po zakończonym nowicyacie, żąda bydź przyiętym do zakonu, der nach überſtandenem Noviciat, in den Orden aufgenommen zu werden verlangt. *w ż. rodz.* ASPIRANTKA, i. die Bewerberinn. ASPIROWAC *ob.* ubiegać się, żądać, starać.

ASSAWUŁ, JESSAWUŁ, a, m. u kozaków to, co w chorągwiach husarskich lub pancernych, namieſtnik; Dońscy wymawiaią jeſſawuł, i podobno bliższemi są prawdziwey pronuncyacyi. *Czer. Kelp.* ein Koſakenlieutenant. Wódz kozacki otoczony był gronem setników i assawułow. *Nar. Chod.* 2, 245. W woysku zaporoskiem, assawuł hetmański, po Zł. 50; assawułowie pułkowni, po Zł. 20; assawułowie w setniach, po Zł. 10. *Vol. L.* 3, 175. Komisarzowi naszemu posłuszni będą assawułowie; półkownicy, setnicy, iako i całe woysko kozackie. *Vol. L.* 3, 928. (tu bez poszłych położone, właściwie bydź powinno: pułków. setn.. assaw.. *por.* Attaman). 2. Assawuła znaczy na Podolu i Wołyniu: polowego strażnika, dozorcę, der Feldwächter.

ASSAMBLA, i, ż. (nayczęściey iednak w li. mn.) ASSAMBLE, - bli lub - blow, z Franc. biesiada uroczysta, bal biesiadowy, eine Aſſemblee, eine Feſtlichkeit. Assamble nawet, albo zgromadzenie dam i kawalerów, bywaią szkołą dla młodego. *Mon.* 65, 433. Pokóy do assamblów. *Tea.* 9, 21. Bydź na assamblach. *t.* 9, 3. ASSAMBLOWAC, ował, uie. *cz. n.* i *nii. niedk.* biesiady i bale dawać, i na nich uczęszczać, bankietować, biesiadować; Aſſamblеen geben und ſie beſuchen. Szumią, tracą, assambluią. *Tea.* 25, *c.* 19.

ASSEKURACYA, yi, ż. z Łac. ubezpieczenie, zabezpieczenie, zaręczenie, rękoymia; die Sicherſtellung, Verſicherung, die Bürgſchaft. ASSEKURACYYNY, a, e. *Roſſ.* увѣрительный, страховый; Verſicherungs-. ASSEKURATOR, a, m. zabezpieczyciel, zaręczyciel, der Sicherſteller. *Roſſ.* страховщикъ. *w rodz. ż.* ASSEKURATORKA, i. die Sicherſtellerinn. ASSEKUROWAC, - ował, - uie *cz. niedk.* zaassekurować; *dok.* ubezpieczać, upewniać, zaręczać, warować, ſicher ſtellen, verſichern, *Roſſ.* застрахованъ, n. p. dług w sądach.

Aſſeſſor, a, m. współsiedzący przytomny sądom, współsędzia, współławnik, der Beyſitzer, Gerichtsbeyſitzer. *Vind.* persednik, persiedavez, sravensednik; *Karn.* posędnek; *Croa.* priszèduik; *Eccl.* присѣдитель; *Roſſ.* сосѣдитель, засѣдатель. Bydź aſſeſſorem. *Roſſ.* присутствовать. - *w r. ż.* ASSESSORKA, i. die Beyſitzerinn. *Eccl.* присѣдительница. ASSESSORSKI, a, ie, Aſſeſſorial-, Beyſitzer-; *Roſſ.* засѣдательскій, засѣдательскій; *Croa.* priszèdni. - Sądy aſſeſſorskie, ASSESSORYA, yi, ż. sądy kanclerskie, zadworne, królewskie, sąd naywyższy dla mieszczan królewskich, i. t. d. das Aſſeſſorial-, Kanzler-, oder Oberhofgericht. (*Vind.* persedba, persedenje). *Skrzet. P. P.* 2, 344. *Vol. L.* 7, 423.

ASSUMPT, u, m. pochop do czego, pobudka, die Veranlaſſung, der Anlaß. W słowach dobranych swięzłych i uczonych, Od gór Libańskich wszczął assumpt mówienia. *Kras. Antim.* 57. Assumpt nie zdaie się kwadrować z konkluzyą. *t. Lis.* 2, 60. (zamiast: wniosek nie iest stosowny do założenia, do powodu, nie odpowiada mu).

ASSYGNACYA, yi, ż. kwit na co, zaświadczenie, przekazanie kogo do trzeciego, zalecenie wydania czego, die Anweiſung auf jemanden, eine Aſſignation. ASSYGNATY, ów, *l. mn.* papiery skarbowe kurs gotowych pieniędzy maiące, pieniądze papierowe, Aſſignaten, Papiergeld, Staatspapiere. ASSYGNATARYUSZ, a, m. przekazuiący komu co do odebrania, zlecaiący, der Anweiſer, Aſſignant. ASSYGNOWAC *ob.* Przekazać, zlecić do odebrania, kazać wydadź.

*ASSYMILOWAC, uczynić podobnym. *N. Pam.* 6, 318. (*por. przestarz.* przypodobywać).

ASSYSTENCYA, yi, ż. poczet, orszak towarzyszący, dwór, das Gefolge, die Begleitung. (*por.* Drużyna, towarzystwo). (*Vind.* perstanuvanje, vkupprebivanje, sravenprebivanje) Z assystencyą lub w assystencyi chodzić. *Zartem:* Ma assystencyą w przedpokoiu. *Tea.* 22, 11. (wierzyciele go nie odstępnią, wszędzie mu towarzyszą). ASSYSTENT, a, m. pomocnik przytomny, sługa, dworzanin, der Begleiter, Beywohner. (*Rag.* nastojnik). - Assystent prowincyała zakonnego. Assystent kobiet t. i. z kobietami ustawicznie obcuiący; z tąd *żartem*, zamiast: wiercipięta, kręciwąs. - *w r. ż.* ASSYSTENTKA, i, towarzyszka, die Begleiterinn, Gefährtinn. Pachołę tego patrzy co matka czyni, co podobne idy assystentki. *Zab.* 12, 60. ASSYSTOWAC, - ał, - uie. *cz. niedk.* bydź przy boku, służyć lub dopomagać komu przy iakim urzędzie, towarzyszyć, begleiten, Hülfe leiſten, beywohnen, aſſiſtiren. *Vind.* perstanuvati, sravenprebivati, vkupprebivati; *Rag.* nastojatti, nadstati, namjeriti se). Minerwa pod figurą Mentora Telemakowi assystowała, *Jabł. Tel.* 3. Grzesznikowi czartów

zgraia affyſtnie. *Bal. Nied.* 2, 45. Gdzie chce, idź za nim, nie wymów się w niczém, Affyſtuy i pochlebſtwem służ mu niewolniczem *Hor. Sat.* 224.

ASTREA, bogini sprawiedliwości. *Boh.* Nebeſſtena

ASTROLAB, u. m. ASTROLABIUM, n. *nieodm.* narzędzie matematyczne, die Winkelſcheibe, das Aſtrolabium

*ASTROŁGARZ, a, m. kłamliwy gwiaździarz. *Zebr. Zw.* 151. ein lügenhafter Sterndeuter, Sternlügner. ASTROLOG, a, m. sądzący z gwiazd o rzeczach ziemskich, osobliwie o przyszłych, (różni się więc od Astronoma) gwiazdomiſtrz, gwiazdowieszczek, tłumacz gwiazd, der Aſtrolog, Sterndeuter. *Eccl.* звѣздочéмецъ, звѣздословъ. Astrologowie biegi miesiąców rachują, przyszłe przygody wiedzieć chcą. *Sk. Kaz.* 518. *Auſzp.* 32. Jak teraz są doktorowie nadworni, tak przedtém astrologów nadwornych utrzymywano. — ASTROLOGIA, ii, ż. wróżba z gwiazd, gwiazdowieszczba, gwiazdarſtwo, die Sterndeuterey. *Biał. Poſt.* 106. *Zebr. Zw.* 145. *Eccl.* звѣздословïе. ASTROLOGICZNY, a, e. *ASTROLOGSKI, a, ie. gwiazdowieszczby się tyczący, aſtrologiſch. Wyrok aſtrologſki przez Bernata z Krakowa R. 1605. ASTROLOGOWAC, — ał, — nie. cz. *nied.* aſtrologią się bawić, prognoſtykować, wróżyć, roić, Sterne deuten, prophezeyhen, Calender machen. Całą noc aſtrologowałem. *Tea.* 33, *c.* 10. Nieuſtannie wzdychając, tylko aſtrologuie. *t.* 29, *c.* 3. ASTRONOM, a, m. trudniący się aſtronomią, gwiazdziarz, ein Sternkundiger, Sternſeher. *Karn.* zvęsdogledz; *Croa.* zvezdoznanecz; *Rag.* zvjezdoznannaz; *Roſſ.* звѣздозаконникъ; *Eccl.* звѣздоблюстителъ. Aſtronomów Ruś zowie zwiazdoczetców. *Sak. Kal. B.* 3. ASTRONOMIA, ii, ż. nauka nietylko gwiazd, ale i wszelkich ciał niebieskich, gwiazdopisarſtwo, nauka gwiazdarska, gwiazdarſtwo, die Sternkunde, Sternwiſſenſchaft, Himmelskunde. *Karn.* zvęsdoglednoſt; *Croa.* zvezdoznanztvo, zvezdoznanye; *Rag.* zvjezdoznanie; *Eccl.* звѣдозаконïе; *Roſſ.* звѣдословïе. *Os. Fiz.* 510. *Zebr. Zw.* 143. *Sk. Dz.* 658. ASTRONOMICZNY, a, e. gwiazdopisarski, aſtronomiſch.

ASTRYCH, *JASTRYCH, u, m. w Łac. średn. aſtracum,) bruk, nalepa z wapna, gipsu i potłuczonych kamieni, równie podłoga jak i sufit, der Aeſtrich; *Vind.* eſtarah, jeſtrah, öſtrah, eshterleh, zle, tla; *Bosn.* jaſtrik, taraça (*por. Ital.* laſtricare, laſtrigato): *Karn.* tlák; *Slow.* povala. — Aſtrych albo urównane i ulepione dno, niektórzy tło zowią. *Mącz.* W piekarni podłoga może bydź z gliny; w pralni zaś z jaſtrychu dobrze wypalonego. *Swith. Bud.* 294. — ASTRYCHOWY, a, e. von Aeſtrich. Materya aſtrychowa, to ieſt rozbite, i roztłuczone kamienie z cegłą, z wapnem i t. d. *Mącz.*

A T.

ATAK, ATTAK, u, m. z Franc. natarcie, naparcie, uderzenie, szturm, napad, der Angriff, die Attaque. *Roſſ.* нaсмуплéнïе. *Papr. W.* 1, 467. ATAKOWAC, — ał, — nie. cz. *niedk.* natierać, uderzać, napierać na nieprzyiaciół. angreifen, attaquiren. Trzema sposobami atakują: mocą, zdradą i głodem. *Papr. W.* 1, 467. (*por.* Dobywać, szturmować).

ATAMAN, ATTAMAN, a, m. hetman, naczelnik, dowódca kozacki (*por.* Hetman i *Niem.* Hauptmann. *Czytel. Rękp.*), der Koſakenfeldherr. *Roſſ.* i *Eccl.* атаманъ, начальникъ козацкïй. W kończeniu słowa ataman, vataman, niektórzy uczeni znayduią słowo Teutońskie Mann człowiek; lecz to słowo, tak w Persyi jak w Szwecyi iedno miało znaczenie. *Czac. Pr.* 1, 249. Kozacy przed żadnym prawem, tylko przed atamany, przez się ustanowionemi, stawać nie chcieli. *Vol. L.* 3, 150. (*por.* Asawuł). — §. Na Ukrainie wóyt, po wsiach i miasteczkach, in der Ukraine der Dorfrichter, Schulze, der Richter eines Städtchens. (S. *Roſſ.* атаманъ, атаманша разбойнической, herszt rozboyników, der Räuberhauptmann. ATAMANSKI, a, ie. den Koſakenhauptmann betreffend. *Eccl.* i *Roſſ.* атаманскïй, атамановъ. Atamańska władza. ATAMANSTWO, a, n. die Würde des Koſakenfeldherrn. *Roſſ.* атаманство.

ATEISTA *ob.* Ateusz.

ATENY, Aten *l. mn.* sławne miasto i Rzeczpospolita Grecka, Athen. Ateny dowcipne i naukami wsławione. *Zab.* 7, 11. ATENCZYK, *ATENIAN, a, m. z Aten rodem, ein Athenienſer. *Otw. Ow.* 36. — *wr. ż.* ATENKA, i. die Athenienſerinn. ATENSKI, a, ie. od Aten, Athenienſiſch.

ATEUSZ, a, ATEISTA, y, m. z Greck. (ἄθεος bezbożny), zaprzeczaiący bytność Boga, bezbożnik, der Atheiſt, Gotteslügner. *Cz.* zaprzahoh; *Slow.* néznaboh; *Karn.* bogatajivz; *Slavon.* bogatájalac; *Croa.* bogoneverecz; *Roſſ.* богоборецъ, безбожникъ. Ateuszowie, to ieſt ci co mówią: Boga niemasz. *Sk. Kaz.* 74, *b. Wrodz. ż.* ATEISTKA, i. bezbożnica, die Gotteslügnerinn. *Roſſ.* безбожница. Uśmiechy i ładne zabawy pięknych ateiſtek. *Przyb. Milt.* 368. — ATEIZM, u, m. ATEUSZOSTWO, a, n. zaprzeczanie ieſtestwa Boga, bezbożność, die Gotteslügnung, Atheiſterey. *Roſſ.* богобóрïе, безбожество, безбожïе, безбожничество, безбожность. Był w podeyrzeniu o ateuszoſtwo. *Wyrw. G.* 149. Obwiniony o ateuszoſtwo. *Cza. Pr.* 1, 311. Ateizm zapiera ieſtestwo naywyższéy istoty. *Mon.* 69, 107. ATEUSZOWSKI, a, ie, tyczący się ateuszoſtwa, bezbożniczy, bezbożny; n. p. nauka ateuszowska. *Wyrw. G.* 149. gotteslügneriſch, atheiſtiſch. *Roſſ.* богоборный, безбожный, безбожническïй.

ATLAS, u, m. góra w Afryce. *Wyrw. G.* 20. der Berg Atlas. Atlas niebonośny. *Bardz. Luk.* 2, 29. — §. 2. *W Mitol.* Olbrzym barczyſty podpieraiący świat.

ATŁAS, *HATŁAS; u, m. materya iedwabna (rzecz i imię z Persyi pochodzi), der Atlaß, ein Seidenzeug. — *Arab. Tur.* aetlaes; *Łac.* Attalicus pannus; *Croa.* atlacz; *Vind.* atlash, shidanu ogladkuvanu tekanſtvu, svilna tekana). Atłas Chiński *Roſſ.* канфа. Łokieć atłasu po Zł. pół trzecia. *Vol. L.* 3, 370. Pokóy hatłasami obity. *Ban. B.* 2, *b.* — §. *w l. mn.* oznacza suknie atłasowe, im Plur. Atlaßkleider. Axamity, atłasy, sławy nie czynią. *Falib. Dis. R.* Chodzą w hatłasiech, w axamiciech. *Rey Wiz.* 42. Przodkowie mawiali, rozbieraiąc się z swoich atłasów: Panie atłas, szanuią was, a przy was i nas. *Mon.* 71, 750. (cf. Jak cię widzą, tak cię piszą). ATŁASOWY, *ATŁASNY, a, e. z atłasu, von Atlaß, Atlaß-, Atlaſſen. *Arab. Tur.* atlaslii, atlaſten; *Croa.* atlaczni (*por. Roſſ.* канфовый).

ATMOSFERA, y, ż. z Greck. (ἀτμος dym, para; i σφαιρα kula) powietrzokrąg, der Luftkreis, Dunſtkreis, die Atmoſphäre.

Cała

Cała ta massa powietrzna, która ziemię otacza, pomieszana z wyziewami z ziemi wyniesionemi. *Wyr. G.* 32.

ATO *Spójn.* zamiast: a oto; oto, ot! siehe da! schau! Dzień od dnia zwłoczyli przystawić zboże: ato już wiozą! ato już nie daleko są. *Warg. Cez.* 11. - §. iako tako. *Cn. Th.* 9. so so! sehin; *Rag.* a Voli, tòli. - ATOLI *spójn.* iednak, przecież, doch, dennoch, jedoch, gleichwohl. (*Croa.* nistarmenye, podpunoma.) Chory lubo nie wychodzi, lepiey się atoli mieć zaczyna. *Gaz. Nar.* 2, 170.

ATOM, u, m. z Greck. nierozdzielna iuż więcéy cząsteczka, proszek iak może bydź naydrobnieyszy, ein Atom, ein untheilbares Ding. *Eccl.* єрока, нєсѣкомое чмо, частица самая малая, пушинъ; *Ross* пылинка. n. p. *Mon.* 76, 525. *Sak. Dusz.* 28.

ATRAMENT, u, m. z Łac., inkaust z Grecka, farba płynna czarna do pisania, czernidło, die Tinte, *Cz.* inganst; *Slow.* cérnidlo; *Wg.* tenta; *Sor.* 2. tinta, tintwa; *Slavon.* tiúta, divit; (*Croa.* tinta, chernilo, zhernilu; *Vind.* tinta, zhernilu, zhernina; *Karn.* galup, kalup, kalufna; (cf. galas). *Ross.* чернило. - Naypierwszy atrament, którego do pisania używano, był wyciągniony z ryby nazwaney sepia. *Mon.* 70, 263. Czarny iak atrament *Os. Zel.* 59. (iak wągiel). ATRAMENCINA, y, ż. mizerny atrament, elende Tinte. ATRAMENCISKO, a, n. *zgrb.* bezcenny, podły atr., häßliche, abscheuliche Tinte. ATRAMENTOWY, a, e, z atramentu, Tinten-. Wywabianie plam atramentowych. *Jundź.* 254. *Ross.* чернильный.

ATTENCYA, yi, ż. z *Łacfranc.* Uwaga, uważanie, baczność, baczenie, die Aufmerksamkeit, Acht. To niewarto iest attencyi człowieka rozumnego. *Zab.* 5, 47. Z attencyą słuchać, t. i. pilnie uważać. §. Znak, oświadczenie szacunku dla kogo; wzgląd, uszanowanie, baczenie na kogo, Achtung, Aufmerksamkeit, Dienstgefliſſenheit, (*Vind.* postrieshba). Dowod attencyi męża dla żony. *Kras. Pod.* 2, 259. Oświadczyć komu powinną attencyą. *Mon.* 6-. 65.

*ATTENDENT, a, m. z Łac. strażnik celny, der Zollaufseher. Na komorach celnych pisarze i attendenci. *Vol. L.* 2, 425.

ATTESTAT *ob.* Zaświadczenie, Swiadectwo; *Vind.* prizha.

ATTRAKCYA, yi. w Fiz. zbliżanie się do siebie ciał bez widzialney przyczyny; moc czyli siła przyciągaiąca, spaiaiąca: spoyni, łączna, die Attraction, Anziehungskraft. Chemicy spoyni różne gatunki naznaczaią. *Os. Fiz.* 1, 28.

ATYNA albo SETYNA, y, ż. nazwisko teraźnieysze miasta i Państwa Grecyi Ateny zwanego. *Dyk. G.* der jetzige Name des alten Athen.

A U.

AU! *wykrz.* 1. niesmaku, nieukontentowania, niechęci, eine Interiection des Unwillens, Au! *Sor.* 2. aw, jaw, eh! - Au! iakiem głupszy iest od osła. *Zab.* 13, 277. *Trg!* 2. Stangrecki pokrzyk na konie, pobudzaiący do ruszenia, ein Zuruf den Pferden: ja, jo! On na złoconym wozie z biczem się posadzi, Au! zakrzyknie naypierwey, wnet hyi! zawoławszy, zatnie biczem. *Ryb. Gęśl. C. b.*

AUBERZA *ob.* Oberża.

AUCUK, AUCUZEK, *ob.* Ausztuk.

AUDYENCYA, yi. z Łac. słuchanie, przyięcie, przypuszczenie do osoby wyższego stanu, die Audienz. *Slow.* audyency, ſlyſſeni; *Vind.* oshlishanje, priedpritje). Przypuścić na audyencyą. *Auszp.* 37. Audyencyą dać. *Warg. Cez.* 85. O taiemną audyencyą prosili. *t.* 19. AUDYENCYONALNY, a, e. do aud: należący, n. p. pokóy, dzień. Audienz-. AUDYTOR, a, m. słuchaiący czyli przytomny mowie iakiéy, słuchacz, der Hörer, Zuhörer. *Cn. Th.* §. Biskupi audytorz namieśtnik, zastępca, sędzia, der Auditeur eines Bischofs. §. audytor woyskowy, stoi pod swoim komendantem, utrzymuie iego korrespondencyą urzędową, protokuł zbiera. *Kaw. Nar.* 77. der Regimentsauditeur. §. audytor szkolny, t. i. uczeń pilny wyznaczony od professora, aby innych przed zaczęciem szkoły przesłuchał lekcyi zadanych, i z tego rachunek zdał (*ob.* Errata), der von dem Lehrer bestimmte Schüler, andere die aufgegebenen Pensa zu überhören, und davon dem Lehrer Rechenschaft abzulegen. AUDYTORYUM, n. *nieodm.* mieysce, gdzie się zgromadzaią na słuchanie, słuchalnia, szkoła, der Hörsaal, das Auditorium. §. 2. słuchacze, die Zuhörer. §. 3. izba sądowa, grod, ziemstwo. *Farr.* 460. die Gerichtsstube.

AUGUSTA, *ob.* Auszpurg. AUGUSTYAN, AUGUSTYANIN, a, m. zakonnik reguły S. Augustyna, ein Augustinermönch, s. *AUGUSTNIK *Baz. Hist.* 22. *w l. mn.* Augustyni lub Augustyanie. AUGUSTYANSKI, a, ie. Augustyanina się tyczący, n. p. Kościoł, Augustiner- z. B. Kirche. AUGUSTYN, a. m. imię właściwe; Augustin. *Ross.* августинъ. AUGUSTYNOWY, a, e. Augustyna się tyczący, n. p. reguła. *Teof. Zw. C.* 5. Augustins-.

AUKCYA, yi, ż. z Łac. pomnożenie, powiększenie, przyczynienie, die Vermehrung, Vergrösserung. Sama potrzeba aukcyi woyska, prowadzi nas do aukcyi podatków. *Kott. Lis.* 60. (*por.* Autorament). §. Licytacya, publiczna przedaż więcéy daiącemu, die Auction, Licitation, Versteigerung, der Ausruf. *Kras. Zb.* 1, 130.

AURA, *ob.* AERYA,

AURELIAN, u, m. miasto Francuzkie, Orleans. AURELIANSKI, *URLIENSKI, a, ie. von Orleans. Xięstwa AURELIANSKIEGO stolicą Aurelian. *Wyr. G.* 303. Xięstwo Urlieńskie. *Górn. Dw.* 181.

AURYPIGMENT, *ob.* Złotokoś.

AUSTERNIK, a, m. oberżyśta, gospodarz gościnny, der Gastwirth. - *Wło.* hośtiere; *Vind.* oshter; *Karn.* oshtir; *Kroa.* ośtariash; *Dal.* osztir; *Bosn.* ostir, gośtinik; *Rag.* gośtionik; *Kroa. barbarz.* konakcia; *Slov.* hośtinśki; *Eccl.* гостинникъ, харчевникъ, всепріятельникъ, дворникъ. Prawa karały austerników, którzyby odmawiali usłużenia podróżnemu. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 216. AUSTERNICA, y. AUSTERNICZKA, i, ż. *zdrb.* gospodyni gościnna, die Gastwirthinn. *Croa.* ośtariaśicza; *Rag.* gośteniza, gośtitegliza; *Slow.* hośtinśka. AUSTERNICZY, a, e. Gastwirths-. *Croa.* ośtariaśki, ośtariassev; *Rag.* gośtionicki. AUSTERNICTWO, a, n. gospodarśtwo gościnne, die Gastwirthschaft. *Rag.* gośtionictwo; *Croa.* ośtariaśtvo; *Vind.* gośtariahtvu. AUSTERYA, yi. AUSTERYYKA, i, ż. *zdrb.* oberża, dom zaiezdny, gościnny, zaiazd, gościniec, das Gasthaus, der Gasthof, das Wirthshaus, das Einkehrhaus. *Wło.* hośteria; *Vind.* oshtarja, goshtarja, ośtarja, kerzhmaria, kerzhma, taberna, podśtrehovsetje, gośtuiza, herperje; *Croa.* ośtarja, ośtariicza, gosztilnicza; *Rag.* hośteria, gośtionica; *Bosn.* osztaria,

gostiniça, karvasaria; *Ross.* странноприёмница, постоялый дворъ; *Eccl.* всеприёмница, гостинница, виталъница, всепрїятелище, виталище, виталыня. – Serce iéy iak austerya, kto chce, to zaieżdża, popasie, i prędzéy ieszcze wyieżdża. *Teatr.* 55, *b.* 37. Austeryą trzymać: *Austerniczyć (*por.* karczmarzyć), w austeryi gospodarować, einen Gasthof halten, Gastwirth seyn. *Croa.* ostariassiti; *Rag.* gostioniti; *Vind.* podstrehovseti, herpergati.

AUSTRYA, yi. ż. Rakuzy, Cyrkuł w Niemczech z tytułem arcyxięstwa. *Wyrw. G.* 202. Oesterreich. *Slavon.* Austrya; *Ross.* австрїя; *Carn.* Estria; *Croa.* Austrianszka zemlya; *Vind.* ostrouszku, dunaustwu, ostrouszka, thunoustka, dunanska deshela, Dunava; *Hung.* Bécs ország, (*por.* Wiedeń). AUSTRYACKI, a, ie. do Austryi należący, tyczący się iéy, Rakuzki, Oesterreichisch. *Vind.* ostrouszkodeshelen; *Croa.* austrianszki; *Carn.* estrijanski, estrijan; *Ross.* австрїйскїй; *Hung.* Bécsorszagi, Austriai). Wina Rakuskie lub Austryackie. *Krup.* 5, 107. AUSTRYACZKA, i. ż. z Austryi rodowita, Rakuzanka, eine Oesterreicherinn; *Slov.* Rakusanka; *Carn.* estrijanka. AUSTRYAK, a. m. z Austryi rodem, Rakuzanin, ein Oesterreicher. *Carn.* Estraihar; *Croa.* Austrianecz; *Ross.* австрїецъ; *Slavon.* austrianin; *Vind.* ostrouszkodeshelnik; *Hung.* Austriabéli ember; *Slov.* Rakusan.

AUSTRYGA *Papr. Ryc.* 33. *ob.* Ostrzyga.

*AUSUSZ, u, m. z Niem. der Ausschuß, Auswurf, brak, wyrzut). Od papieru podłego do uwiiania, alias aususu. *Vol. L.* 4, 360. Płótna aususzu sztuka. *Instr. Cel. Lit.*

AUSZPURG, a. m. miasto wolne w cyrkule Szwabskim, *Augusta; die Stadt Augsburg. *Wyrw. G.* 204. AUSZPURCZYK, a. m. z Auszpurga rodem, ein Augsburger. *w r. ż.* AUSZPURCZANKA, i. eine Augsburgerinn. AUSZPURSKI, a, ie. z Auszp. Augsburgisch.

AUSZTUK, AUCUK, AUSCUG, u. m. AUCUZEK, żka. m. *zdrb.* z Niem. der Auszug, die Rechnung, das Verzeichniß, spis, wypis, reiestr). Komisarze przyrzą podany sobie od fabrykantów ausztuk. *S. Grodz.* 2, 118. Ausztuk towarów. *Kl. Rośl.* 3, 255. Auscugi kupieckie towarów z reiestrów ich wyięte, *Gost. Gor.* 107.

AUTENTYCZNIE, *przysł.* dowodnie, rzeczywiście, niewątpliwie, na powadze, na dowodach, authentisch, beurkundet. AUTENTYCZNOSC, i. z Greck. αὐθεντία, moc, powaga, dowód pisma iakowego, dowodność, niewątpliwość, die Authenticität, die Kraft, das Ansehen der Urkunden. *Ross.* подлинность. AUTENTYCZNY, a, e. dowodami na piśmie publiczném stwierdzony, dowodny, niezawodny; prawny, ztąd: naywiększéy wiary godzien, authentisch, beurkundet, rechtsbeständig, glaubwürdig. *Ross.* подлинный; *Vind.* saprizhoun; *Sor.* 1. wohlstahtne, wokrutiene. AUTENTYK, a. m. zaświadczenie na piśmie, dowodami potwierdzone; pismo urzędowe z dowodami, iako to: pieczęcią, podpisami; amtliche Beweisschriften, Urkunden, Dokumente. *Ross.* подлинникъ, *Vind.* saprizha, saprizhnu pismu). Autentyki Rzymskie na relikwie. *Off. Wyr.* §. niewłaściwie: pismo własnéy ręki, autograf, ein Autograph. §. Pełnomocnictwo na piśmie, patent, die schriftliche Vollmacht. Ostrożnie ze mną, mówi woźny, bo autentyk mam z sobą. *Tea.* 43, c. 42. *Wyb.* Móy się autentyk tak daleko nie rozciąga. *Orzech. Qu.* 91.

AUTENTYKOWAC, al, uie. *cz. niedk.* dowodzić autentykami, mit authentischen Beweisen belegen, beurkunden. *Vind.* saprizhati. §. pismo iakowe urzędownem stwierdzeniem wzmacniać, w xięgi publiczne wciągać, oblatować, aktykować, in die öffentlichen Bücher eintragen, den Akten beylegen, einprotokolliren.

AUTOR, a. AUTOREK, rka. m. *zdrbn.* z Łac. Sprawca iakiéykolwiek rzeczy, czyniący, wynalazca, tworzyciel, pobudka do czego, der Autor, der Urheber, der Stifter. *Sor.* 1. zpotjicjeť; *Carn.* sokup; *Rag.* sloxitegl; *Vind.* sazhetnik, glavar, prezhetnik, pozhetnik, pervi sazhenjavez, narednik, arezhnik, srozhnik, vrazhunar; *Ross.* авторъ, сочинитель, слагатель, зачинщикъ, начальникъ, творитель, творецъ, содѣтель, виновникъ. Wykręt, chytrość, czarna zdrada, Na autora zawsze spada. *Jak. Bay.* 135. Był szczęścia mego autorem. *Zab.* 6. 204. S. Dominik zakonu kaznodzieyskiego autor. *Birk. Dom.* 1. (fundator) §. Pisarz, twórca xięgi, xięgopis, der Autor, der Schriftsteller, der Verfasser. *Vind.* pisavez, popisavez, pismosloshnik, bukvopisavez; *Ross.* писатель, сочинитель, авторъ; *Eccl.* книготворецъ, книгописатель, книгописецъ. Autorowie dobrzy. *Zab.* 4, 171. Próżno się pytać autora, lecz dzieło przeczytać. *t.* 11; 183. Godni naśladowania dawni autorowie, Oni są naszé wzory, oni sztuk tworcowie. *Dmoch. Szt. R.* 83. §. oskarżyciel, powod, der Kläger, Ankläger. §. W prawie: ten od którego coś pierwiastkowo pochodzi, iściec, właściciel pierwszy, der Haupturheber, der erste Besitzer. Chwalił autora swego, to iest tego człowieka, od którego kupił konia. *Chelm. Pr.* 128. Smierć autora w tenezas rozumiemy, kiedy umrze czyi ociec, matka, brat i t. d. po którym się spadek bierze w sukcessyi; tedy prawa i sprawy od autora przechodzą na sukcessora. *t.* 131. *Uwaga.* Nie mamy swoyskiego wyrazu na wyrażenie znaczenia autorą, t. i. pisarza xięgi lub dzieła iakowego, zazwyczay się przeto mówi: autor dobry lub nic wart, autorek napuszony i t. d. AUTORKA, i. ż. we wszystkich znaczeniach dopiero co wyliczonych; sprawczyni, pisarka, die Urheberinn, Schriftstellerinn. One są autorkami téy mody. *Tea.* 48, *b.* 8. *Vind.* prezhetniza, pozhetniza, perva sazhetniza, naredniza, arezhniza; *Ross.* начинщица, творительница, содѣтельница, начальница, сочинительница, виновница, писательница. AUTOROW, a, e, AUTORSKI, a, ie, do autora należący lub tyczący się go dem Autor gehörig oder ihn betreffend. AUTORSTWO a. n. zatrudnienie pisaniem dzieł, księgopistwo, pisarstwo, die Autorschaft, Schriftstellerey. Próżna chwała z autorstwa. *Mon.* 72, 2.

AUTORAMENT, AUKTORAMENT, u. m. zaciąg woyska die Werbung. Regimenta cudzoziemskiego autoramentu *Vol. L.* 7, 675. Do Polskiego autoramentu należą ussarze, pancerni, petyhorcy, i lekkie chorągwie; do cudzoziemskiego piechota z artyllerzystami, dragonia, Węgierskie i Janczarskie chorągwie. *Papr. W.* 2, 225.

AW.

*AWA *spóyn.* aza, azali. *Dudz.* 33. alboś może, kto wi vielleicht, wenn etwa, gesetzt, ob. Awa nie przyidzie, t.

zali nie przyidzie. *Wlod.* Przeklinay proroku nieprzyiaciela, bo mocnieyszy iest nad mię, awabym go mógł zbić. *Bud. Num.* 22, 6. §. czyż? eine indirekte Frage, *Lat.* num, an, im Deutschen durch die Inversion auszudrücken. Jakoś poległ mężny woiowniku, awa i królom śmierć nie przeszła! *St. Aaz.* 441. Schont denn der Tod auch der Könige nicht!

AWANGARDA, y. ż. z Franc. przednia straż, die Avantgarde, der Vortrab. *Papr. W.* 2, 467. *przeciw.* Aryergarda.

AWANS, u. m. z Franc. wywyższenie do znaczniejszey godności, nadewszystko w woysku, promocya do wyższey rangi, das Avancement, die Beförderung. Przeszkodą oficerowi do awansu. *Tea.* 47, 16. §. awans pieniężny, dawanie pieniędzy z góry, pożyczenie na co, der Vorschuß, Geldvorschuß. *Vind.* napreidanje, poprieddanje. AWANSOWAC, al, nie. *cz. niedk.* do znaczniejszéy rangi wywyższać, einen avanciren, höher befördern. §. *zwrot. niedk.* bydź wywyższonym, promowowanym, höher befördert werden, avanciren. §. *cz.* z góry płacić, pożyczać na należytość, vorschießen, vorauszahlen. *Vind.* denarje napreidati, poprieddati. AWANTAZ, u. m. z Franc. pożytek, korzyść, zysk, zaleta; der Nutzen, Gewinn, Vortheil, Vorzug. Piękność ma pewnych zwycięztw awantaże. *Mon.* 75, 690. Bydź w awantażu, mieć awantaż nad kim: mieć zalety za sobą, w lepszém bydź położeniu, den Vorzug haben, den Vortheil haben. AWANTAZOWNY, a, e. korzyśtny, zyskowny, pożyteczny, vortheilhaft, nutzbar, nützlich. *Ross.* авантажный, прибыльный.

AWANTURA, y. ż, AWANTURKA, i. ż. *zdrbn.* z Franc. osobliwy przypadek, nadzwyczayny trafunek, zdarzenie, przygoda, ein Abenteuer. *Boh.* podiwa, potwornost; *Vind.* spaka, *Ross.* похожденіе. Młodym ludziom trafia się często awantura. *Tea.* 4, *b.* 114. Jaki koniec téy awantury. *t.* 25, *d.* 46. AWANTURNIK, a. AWANTURZYSTA, y. AWANTURNICZEK, czka. m. *zdrb.* narażający się, y się, lub szukający osobliwych przypadków, der Avanturier, Abenteurer. *Eccl.* приключéць, приключéлець, приключéнець. Życie, jak dziś zwykli żyć awanturzyści. *Tea.* 43, *c.* 101. *Wyb.* Smiałek z natury, stróy awanturniczy na nim. *Zab.* 14, 52. AWANTURNICA, y. AWANTURNICZKA, i. ż (*por.* samopaśka), eine Abenteurerinn. Cóż moia Pani znaczyć będziesz w Warszawie, awa. turniczkę? *Tea.* 16, *c.* 98. AWANTURNICZY, a, e. na przygody narażny, abenteuerlich. *Vind.* nevaren; *Boh.* potworné.

AWENION, u. m. miasto Francuzkie, die Stadt Avignon. Drugi papież w Awenionie. *Sk. Zyw.* 1, 219. AWENIONSKI, a, ie. z Awenionu, von Avignon.

*AWIZA, y. ż. z Franc. doniesienie, wiadomość, nowina, Nachricht, Bericht, Neuigkeit. Awizy królowi podano, że posel z Gallii przybywa. *Auszp.* 35. Przypłynąwszy awizy smutne powiedział, że wszystko poginęło. *t.* 31. Gdy go doszły o szotach Tarnowskich awizy. *Pot. Jow.* 104. §. Tu wonne kwiatów pachnących awizy, siatkowe w oknach dla chłodu markizy. *Zab.* 10. 18. *AWIZARZ, a. m. gazetnik. *Tr.* der Zeitungsschreiber. AWIZACYA, y. ż z Włosk. kupiecki i prawny wyraz: uwiadomienie, doniesienie, oznajmienie, opowiedź, die Benachrichtigung, der Bericht, die Anzeige. Awizacya w kontraktach zastawnych, ostrzeżenie dziedzica urzędowne, iż na dniu w kontrakcie opisanym, pieniądze odda. Gdy ta awizacya swego czasu nie nastąpiła, zastawnik swoię possessyą kontynuie. *Czack. Rękp.* AWIZOWAC, al, nie. *cz. niedk.* osobliwie w sądownictwie: uwiadomiać, oznaymować, opowiadać, uprzedzać, przestrzegać, dawać znać, einen avisiren, gerichtlich benachrichtigen.

AWO, AWOZ, *spóyn.* alboż, przecięż, może, zobaczemy; eine indirekte Frage: ob, vielleicht, doch einmahl, wir wollen sehen. *Ross.* авось, авосьлибо. – Awo dostaniemy takich przyiaciół, za których radą... *Orz. Qu.* 135. Awo da Pan Bóg nam pokóy. *Warg. Cez. przedm. C.* 2. Wyprawił go przed sobą, awoby co prędkością mógł sprawić. *Warg. Cez.* 143. §. *wykrz.* owo, ot, oto, patrz! sieh da, schau! Stawiam się przed tobą, odpowiadaiąc: awom ia iest. *Psalmod.* 100. Zbytnie się obiadłszy, odszedł od pamięci, Awoż tobie braciszku nie wstrzymywać chęci. *Pot. Arg.* 720. Awo ten iest. *t.* 734. §. Owo zgoła, krótko mówiąc, słowem, kurz, mit einem Worte, überhaupt. Awo krótko, woiował Demosten z naturą i otrzymał zwycięstwo. *Warg. Wal.* 272. Kurzyły się miasta i wsie, chłopy, szlachtę w niewolą zabrano; awo zgoła opłakany wizerunek oyczyzny wynikał. *Arom.* 744. Awo zgoła wszystkie postępki Kazimierza są chwały godne. *t.* 368. überhaupt.

AX.

AXAMIT, AKSAMIT, u. m. z Grec. (*ἑξάμιτος*: sześciodrotowy, sześcioniciany) materya iedwabna w różnych gatunkach, der Sammet. *Lac. śred.* exametum, examitum, Samnitum, samis; *Boh.* aksamit; *Sor.* 1. somot; *Sor.* 2. sommot; *Carn.* shâmét; *Vind.* shamat, shammet, barsan, barshun; *Croa.* samit, barshun, barsson, kadif; *Hung.* barsony; *Eccl.* i *Ross.* ахсамитъ, бархатъ, двоеморхъ. Axamit gładki, rysowany, drukowany, strzyżony. *Vol. L.* 4, 355. W axamitach chodzić. *W. Post. w.* 2, 60. *Tea.* 1, 6. AXAMICIC, ił, ci. *cz. niedk.* uaxamicić, *cz. dok.* w axamity ubierać, axamitem powlekać, mit Sammet bekleiden, bedecken, uaxamicony, w axamit ubrany, *Holosericatus. Mącz. Ross.* бархатоносецъ. AXAMITKA, i. ż. 1. wstążka, wstążeczka z axamitu, opaska axamitna, ein Sammetband, Sammetstreifen, *Ross.* бархатецъ. Axamitka dziecinna: gatunek czapeczki dziecinnéy *Tr.* ein Fallmützchen, Fallhütchen. *Ross.* оборучникъ. Rzezane axamitki. *Rey Zw.* 187. *b.* §. *Rośl.* Axamitki, szarańcza, *flos Africanus*, Sammetrosen, türkische Nägellein, gelbe Tunisblumen. *Ross.* шапки, исапки, бархатецъ. Kwiaty czerwonemi axamitnemi plamami upstrzone. *Al. Rośl.* 1, 285. AXAMITNY, a, e. AXAMITOWY, z axamitu lub do niego podobny, na kształt ax..., iako wyżéy: plamy axamitne, suknie axamitne; von Sammet, Sammetähnlich. *Ross.* бархатный. двоеморхій; *Boh.* aksamitowy; *Sor.* 2. sommotowé; *Vind.* shamaten, barsanski, barsunski.

AXYOMA, atu. n. założenie przez się, bez dowodów, iasne, ein Axiom, Grundsatz. *Ross.* i *Eccl.* самоочитца.

AY.

AY, *wykrz.* 1. ach! wyraz bólu; ach! weh. Straszny mam ból głowy, ay! ay! *Tea.* 29, 71. §. podziwienia; ey! poż! Ay! coś widzę sekretnie radzą. *Tea.* 52, *d.* 14.

AYCHINGER, u. m. *herb.* wiewiórka czerwona w polu złotém. *Kur.* 3, 4. z Niem. das Eichhörnchen). ein Wappen.

*AYW *ob.* Hayw.

AZ.

AZ, *przysł.* i *spóyn.* wyraża miarę lub granicę mieysca, czasu, stopnia wielkości i wszelkich okoliczności, (als Ziel eines Orts, einer Zeit, einer Größe), bis. §. Miarę mieysca n. p. Aż do Mazowsz bieżał. *Biel.* 69. Podbrodek aż do ust skancerowany. *Sk. Zyw.* 2, 418. §. czasu: dotąd, do tego czasu, aż dotąd, bis, bis zu der Zeit. Aż: póki nie, aż póki, aż kiedy, bis, erst dann, wann. Mądry nie mówi, aż głupi przestanie. *Cn. Ad.* 466. Statua tu stać przez się, aż żelazem przybita, nie może. *Sk. Zyw.* 2, 418. Odstąpić nie mieli, pókiby aż grobu nie wyzwolili. *Ustrz. Kr.* 1, 181 Póty po zmarłéy żonie trwa w mężu tęsknota, aż póki nie wyniosą iéy z domu za wrota. *Min. Ryt.* 3, 310. Ziemu aż iest, nie wierzymy. *Jak. Bay.* 20. (wir glauben nicht, bis es schon da ist). §. W ogólności do mieysca, czasu i stopnia: aż dopiero, bis erst, erst bis. Tego roku do wyprawy przyyść nie mogło, a tak aż drugiego roku wyprawił się. *Biel.* 80. Jego woyska ledwo nam aż na morzu trochę dokuczyły. *Jabł. Tel.* 29. Aż za wtórą wyprawą nieprzyiaciół zhołdował. *Stryik.* 527. Pokazał aż dokąd rozpusta zapędzić się może. *Off. Sen.* 14 Kto aż tak dalece zaślepiony. *t. t.* §. tak daleko, że; tak bardzo, że; tak dalece że; so sehr, daß. Czechowie porażeni, aż uciekli do Pragi *Biel.* 74. Zginionego Swidrygałę Jagiełło aż płakał, że go tak żałował. *t.* 295. Wymierzył mu taki raz, że się aż tarcza rozpadła. *Ustrz. Kr.* 1, 190. Piękny, patrzeć na niego aż miło. *Kras. Ant.* 45. O szczęśliwy był to wiek, aż miło wspomnieć. *Kniaź. Poez.* 3, 186. §. nawet, sogar, ja sogar. Naywiększe bohatyry były od téy pani, Aż i sami bogowie kiedyś zhołdowani. *Tward. Pasq.* 3. Mor był wielki, przed którym aż Król ustąpił. *Biel.* 410. §. Warunkowo: ażby, chyba, chybaby; es sey denn, daß -, dann erst, wann. Ażby proszon to uczynił: chyba proszony. *Wlod.* §. Oto iuż, natychmiast; sieh! schau! sogleich, siehe da. Niema pana, aż u sług gody. *Min. Ryt.* 3, 358. Jak tylko rzekł, aż czeladź swych panów morduie. *Bardz. Luk.* 21. Zaczyna, aż w śmiech, co go słuchali; więc milczy! *Kras. Wier.* 15. Ledwiem się ucieszył z wdzięczanéy swoiéy córy, aż iéy płaczę. *Tward. Mis.* 164. Nie wyydzie strumyk dziesiątego kroku Od swego źrzódła, aż go drugi wspiera, Aż daléy trzeci przybywa mu z boku, Aż strumyk szumi i brzegi rozbiera. *Pot. Syl.* 51. §. Aż, skoro ieno, sobald, als. Aż im to odmówił, żądali powtóre... *Warg. Cez.* 78. - Aż, po *Boh. Slov.* i *Sor.* 2. aj; *Sor.* 1. acj, hacj, donij; *Hebr.* עד: adh; *Lac.* ad, usque; *Rossʃ.* даже; *Eccl.* донде́же, доне́леже, ; *Bośn.* dokle, docem, deri dò, tja; *Croa.* tia, do; *Dalm.* dani; *Slav.* dònle, dòvle, chak; *Vind.* doshass; *Carn.* notr.-

AZA, AZAZ, AZALI, *Spóyn.* pytaiąc: izali, czyż, czyli, alboż; eine Frage wie das Lat. num, nonne, durch die Inversion und die Partikeln: denn, oder, im Deutschen ausdrückbar. *Boh.* zda, zdaj; *Slov.* zdali, cili, zdajby, zdáliś; *Hung.* az-é; *Rossʃ.* авось, авосьлибо; (*por.* Awa, Owa). Aza bóg wywraca sąd? a wszechmocny aza nicuie sprawiedliwość? *Budn. Job.* 8, 3. (izaż. *Bibl. Gd.*). Czemu to w święto robisz? *By.* azaż i w święto jeść nie potrzeba. *Gwag.* 429. Cóż mi była za krzywda? azaż mi źle było, nie maiąc pracy. *Sk. Zyw.* 1, 120. Azaż niewola? (*por.* Niewola). -, Azaby się niemogła znaleźć inasza krotochwila, niż te ustawiczne karty? *Gór. Dw.* 4. Zapytał się, azali ma bydź departament zakwitowany lub nie? *Dyar. Gr.* 428. *Germ.* ob. Uyrzawszy figowe drzewo, przyszedł, azaby nalazł co na nim. *Budn. Mar.* 11, 13. §. spodziewaiąc się: może, zapewne, podobno, vielleicht. Będę pościł, aza iaką pociechę odniosę *Sk. Zyw.* 1, 120. Oczy łzami zamoczę, aza napłakawszy się pociechę odniosę. *Groch. W.* 541. Połączone iuż rzeki, a w czasie azali nieodległym, połączone będą i morza. *Dyar. Gr.* 293. *Stan. Aug.* §. azaliżby, ieśliby, w przypadku gdyby, wofern etwa. Spodziewać się trzeba odpisu, który azaliżby był pomyślny, dogodziłoby się woli stanów. *Gaz. Nar.* 2, 44. *Stan. Aug.*

AZARD, AZARDOWNY, *ob.* Hazard. AZBEST *ob.* Asbest, Amiant.

AZKLOS, u. m. wyraz hucziany das Aschglas; kawał szkła, który wypadłszy z tygla z popiołem się zmiesza. *Torz. Szkl.* 31.

AZUKA, AZUSTA, AZUCKA, *ob.* Hażuka.

AZYA, yi. ż. część świata, Asien. *Rossʃ.* азія. *Wyrw. G.* *AZYACKI, *AZYICKI, *AZYISKI, *AZYANSKI, AZYATYCKI, a, ie, z Azyi pochodzący, lub iéy tyczący się, aus Asien, Asiatisch, Asisch, *Croa.* azianszki; *Rag.* azianski, aziaski; *Dalm.* azianszki; *Hung.* ázsiai; *Rossʃ.* азіатическій, азіамскій. - Azyiska Troia. *Bardz. Tr.* 277. Azyackie ieziora. *Otw. Wirg.* 390. Azyański. *Otw. Ow.* 495. Morze Azyańskie, *mare Caspicum.* *Wlod.* (*ob.* Chwaleńskie). Azyatyckie państwa. *Haur. Sk.* 50. Towary Azyatyckie. AZYATCZYK, AZYYCZYK, AZYATYK, AZYANIN s. m. z Azyi rodem, ein Asiate, Asier. *Slav.* asian; *Rossʃ.* азіамецъ. Słabe w męztwie Azyiczyki. *Stryik. Tur. G.* 3. Przykro było Azyanom. *Warg. Wal.* 219. Nowy dla Azyanów. *N. Pam.* 20, 143. Scypio Azyatyk. *Warg. Wal.* 110.

AZYL z Greck. schronienie w ucieczce, przytułek, pochronka.

AZYO, *ob.* Agio.

B, b.

B, Druga głoska, a piérwsza spółgłoska obiecadła; w Hebrayskim Beth, w Greckim Beta abo Bita. *Kras. Zb.* 1, 140.; w Rossyisk. 6 buki. - der zweyte Buchstabe und erste Mitlauter. Przedtym *a*, *b*, ledwo mówił ięcząc, Teraz *r* łacno mówi, wcale się nie męcząc. *Jabł. Ez. A.* 4. *B* u Polaków dwoiakie: iedno, iak łacińskie, n. p. ślub: przyrzeczenie; drugie szczególne, i to ma mieć konie-

ezie kreſkę nad sobą; ślub: przyrzecz. *J. Kchan. Nowy Char.* cłonie zawiera w sobie ukryte *i*, co się w spadkowan.. pkazuie: n. p. gołąb, gołębia, das weiche accentirte Polniſche b enthält ein verborgenes *i* in ſich. *Kopcz. Gr. 1. p. 25.*

BA.

BA. *cds.* et *conj.* – *Boh.* et *Slovac.* ba; *Roſſ.* Ба; *Sorab.* [illegible] oba, obadwa; (cf. *Lat.* papae!) 1) Ba: zaiście; wazn, wobrlich, fürwahr. Ba bez mała nie prawda, że [illegible]. Okrom złota nie pragną inakszéy okrasy. *Pot. Jow.* 157. 2) Ba: iuż, freylich. Ba łatwo to [illegible], ale trudno czynić. 3. Nawet, też, owszem; ieſt, ja iegat. Co to ieſt wydatek, nie wie; ba i wiedzieć nie chce. *Opal. Sat.* 39. W całey Europie, ba i w całym świecie. *Leszcz. Gl.* 55. Bog ze złych, ba nawet i z dobrych rzeczy dobre wyprowadza. *Zachar. Kaz.* 1, 1. Siła w morzu, nie blizka ziemi, ba i nie doyźrzy [illegible]. *Si. Zyw.* 1, 121. 4. *contradic*: przeczac, [illegible], owszem; im Gegentheil, vielmehr, ja vielmehr. Co on tam mowi że nam nic do tego; ba i bardzo dobrze. *J. Kchan. Dz.* 73. Zkąd ten nowy smutek! ba, nie nowy. *Bab. Kom.* 1, 3–4. Nie ieden, ba mógłbym [illegible]. Co zrobi w dzień, rozrobi w nocy z Penelopą. *Pot. Pocz.* 136. Ba ba interessa, chyba cię [illegible] dzieciątka zyna zatrzymała. *Teat.* 32, 38. 5) *Eia*, [illegible] *Ea haud sic decet*, ba toć się nie godzi! *Ea ut clarus est*, ba! obacz, iak ieſt piękny. *Mącz.* (cf. Wey! ey! pozdrawiend! *Roſſ.* Ба Ба! 6) Ba i bardzo, z bay iarzmo: ba i prawie: bay prawie, (cf. *Gr.* βᾶ) szydząc: tak! tak! Da się widzieć! Wey! ey ja doch freylich! (ironice). (*Carn.* zhes ramo! oblubém). Ziadł, [illegible] i rzekł bay prawie, Jeszczem nie wiedział o tey [illegible]. *Jabl. Ez.* 122. Hola hola, bay prawie, bay dosyć. *Mon.* 75, 64.

BABA, y, f. a. *Roſſ.* Баба, we wszyſtkich dyalektach [illegible] i we wszyſtkich prawie i tychże znaczeniach, co u nas, nawet i *Hungar.* baba; *Slavon.* baka; (*Angl.* baby: lalka, Wyspiarze Antylliyscy oyca *baba* zowią; *Turc.* baba: ota: oiciec; w Afryce nad Nigrem *baba*: Pater patriae, senator.) 1. babą: ſtara baba, ſtara [illegible] czyli bałaboſowa, *Vind.* preſtara baba, sivora; *Illyr. Rag, Croat.* baba; *Sorab. sup.* ſtara baba; *Sorab. inf.* babica, ſtarica; *Bosn.* babba, ſtariça; *Slovac.* babička. *Boh.* ſtařena; *Morav.* ſtařenka, ſtařinka; *Ger.* eine alte Frau. Rozśmiała się Sara, mówiąc: a więc ia baba rodzić będę? *Leop. Genes.* 18. 13. (gdym się iuż [illegible]. *Bibl. Gd.*) Pierwey będziecie babami, niźli pozdzielicie za mąż. *Leop. Rut.* 1, 13. (cf. ſtarka, ſtarucha, ſtaruszka, matka, matusia, matuchna, matrona). – *In peiorem partem* baba: babſko, ein altes Weib. Owa baba ſtara, Co iey ſtarość i czoło i twarz poorała, Mać [illegible] krzyżykach. *Gaw. Siel.* 368. Swini krząkać, [illegible] przystoi trząść głową. *Simon. Siel.* 110. Kaszle, [illegible] ſiedząc w kącie. *Comp. Med.* 400. (baba cf. [illegible] śmierć). §. baba ſpitalna, ein Spitalweib. Do [illegible] baba, do pacierzy. *Zegl. Ad.* 68. Wiedzą to [illegible] z ſpitala. *Cn. Ad.* 1234. – Baba kościelna, ein [illegible], altes Weib vor dem Kirchencingange. – I baby przed kościołem też o tém dobrze wiedzą. *Gliczn. Wych. N.* 3. *b.* (cf. Babiniec, Kruchta). – Baba, żebraczka, uboga, ein Bettelweib. Baba przyszła po iałmużnę. *Off. Wyr.* (cf. Babko, dałem ci szeląg). – §. Baba krupna, baba na rynku, na trecie, przekupka, ein Trödelweib, eine Höckinn, (Oeſterr. eine Fratſchlerinn). Baby na rynku iuż o tym mówią, *Biel. T.* 65. By baba na trecie baiesz. *Pimin. Kam.* 95. §. baba, rayfurka, ſtręczaca lubieżnikom paſtwę, kuplerka, die Kupplerinn, Zubringerinn. *Petr. Etyk.* 138. §. rubasznie: baba: mężatka, eine Verheyrathete, eine Frau, ein Weib. Tę poranek widział kwitną ą, rumianą, wieczor balą obaczy, za krotką odmianą. *Min. Ryt.* 3, 74 Skoro dzieweczce czepiec włożą na głowę, z dziewki ſtaie się babą. *Off. Wyr.* §. baba, u pospólſtwa: żona; moia baba: moia żona, mein Weib, meine Alte. W wyższey mowie, chyba żartem. §. W ogólności, kobieta, niewiaſta (cf. babi naród); lecz zawsze z nieiakim przytykiem, Weib überhaupt, (doch immer etwas bitter). Snadniey ſto mężów, niż dwie zgodzić baby. *Pot. Arg.* 463. Łacniey ſto segarków, niż dziesięć bab zgodzić. *ib.* 370. (*Raguſ.* Sctose babi htillo, tose babi snillo). Długo ten pokuka, co babę oszuka. *Zegl. Ad.* 10. (baby trudno oszukać). (*Slovac.* ne profil ſa čert babe, ani ga takeg jabe; *non es quem pogare velim*). Gdzie diabeł nie może, tam babę pośle. *Zegl. Ad.* 10. *Pot. Arg.* 350. Gdzie zło nie może, tam babę napędzi. *Pot. Arg.* 381. Gdzie bies nie może, tam babę wrazi. *Comp. Med.* 255. *Slovac.* kde ſam čert nè ſtihne, tam ſtaru babu poſlé. Mnich a baba, narzędzie diabła. *Rey Apoc.* 82. Trzeba babic na boty. *Ryſ. Ad.* 66. (cf. Bót: swędzi babę zadek, lub ſtara pani). – Baba sekutna, zrzędna, *qu. vid.* – Baba z wozu, kołom lżey. *Cn. Ad.* 1158. *curru levato, vertitur citius rota*; pozbywszy się baby, pozbyłeś się kłopotu). Potkałem się z babą. *Bur. A.* 2. (zły wróg, ein böſes Omen, eine böſe Vorbedeutung). Taż baba, też kola. *Zab.* 15, 269. *Rys. Ad.* 66. Taż baba na tychże kołach. *Cn. Ad.* 1158. *Podw. Syon. N.* 4. *b.* (iednako zawsze, po ſtaremu; das ewige Einerley; die alte Leyer). §. przenośnie, o mężczyznie: baba: tchórz, letkowierny, (cf. bobo, zabobon:) babiarz, plotkarz; von einer Mannsperſon: ein altes Weib: ein Haſe, feiger Menſch, eine Memme; ein Leichtgläubiger, ein Schwätzer, eine Plaudertaſche. Pocoście się bez hetmana wrócili? O baby! o nikczemnicy! *Bial. Chod.* 35 – §. 2. Baba, w rodzinie, matka matki lub oyca, ſtarka, ſtara matka; ładniéy atoli używa się zdrobniałe babka (cf. Prababka); *Bosn.* babba, nana, góspa; *Vind.* babiza, babeza, ſtara mati; *Carn.* babá, babza; *Slavon.* baba, ſtara mama (cf. *Lac.* auia, abauia). *Sorab. sup.* wowa, wowka; *Slovac.* baba, ſtará matka, ſtara mať. *Ger.* die Großmutter, Oberd. die Altmutter; Oeſterr. die Ahn. *Sax. Porz.* 124. Baba Niſſena Makryna. *Sk. Dz.* 124. §3) Baba położnic pilnuiąca, dzieci odbieraiąca, akuszerka, die Hebamme, die Kindermutter, (die weiſe Frau, die Alte, Niederſächſ. die Bademéme); *Roſſ.* повивальная бабка, повитуха; *Sorab. inf.* Großka; *Vind.* teshkulla, baba; *Carn.* baba, ushęgarza, teshkula; *Dalm.* sztiazkulya, primalya; *Rag.* ſtiskuglja; *Bosn.* babba, primitegliça, primaglja, mamana; *Hung.* baba aszszony; *Turc.* ebe (cf. *Lat.* avia); *Croat.* puporezka, puporèzna baba)

Baby położne w gwałtownych przypadkach chrzcić zwykły. *Karnk. Kat.* 127. Rozkazał Faraon babom; gdy będziecie babić niewiastom Hebrayskim, to tedy synaczki zabijcie; ale baby one boga się bały. *Bibl. Gd. Ex.* 1, 16. §. 4. Baba w szachach; Pani, Królowa, die Königinn im Schachspiel. W szachach babie próżno się nawijać, i w oczy i w zad uderzy, w stronę także skoczy i t. d. *J. Kchan. Dz.* 10.– §. 4, *b.* ślepa baba, gra dziecinna, *vide* Babka. §. 5. Baba: kloc na kształt głowy ludzkiey wyciosany, który na komorach nadrzecznych frycom daią do całowania. *Cn. Th.* ein hölzerner Menschenkopf, den die jungen Bootsknechte auf den Wasserzöllen, als Neulinge küssen müssen. Jak to tam będzie na komorze, iak ci się baba nadstawi! *Off. Wyr.*– §. 6. Baba u cieśli, kloc dębowy do wbiiania palów w wodzie. *Solsk. Arch.* 17. *Roff.* свайбонный, сбайный: копрь, копер; die Ramme, der Rammklotz, der Bär, der Stampfklotz, die Hoje, die Jungfer. Baba przy kafarze. *Kluk. Rosl.* 2, 157. Słupy babami w rzekę wbiiał. *Warg. Cez.* 81. *Boter.* 93. (cf. Baran.) §. 7. Na okrętach baba: hak, bosak, ein Schiffshaken, Bosshaken. Ci osękami, ci hakami w skoki, ci żelaznemi chwytaią się baby. *Chrość. Fars.* 419. §. 8. Baba, chleb żółty, obartuch. *Cn. Th. Carn.* sharkel, shtravbe; *Croat.* sgajnczi; *Roff.* каравай, коровай: коровайчикъ; ein Scherbenkuchen, Topfkuchen, (Oberdeutsch: Kugelhupf, von Kogel, einem alten Weiberkopfputze). Gatunek ciasta na kształt zawoiu Tureckiego; babi kołacz. *Off. Wyr.* Mam sztukę baby i butelkę wina. *Teat.* 28, 96. §. 9. gatunek gruszek baniastych, die Plutzerbirne, *pyra mammosa.* Baby, gruszki, wielce mięsiste i przyiemne. *Dyk. Med.* 2, 443. §. 10. Baba do zatykania czeluści, der Ofenlochstöpsel. *Tr.* §. 11. Baba, ptak. *pelicanus onocratylus, Linn.* die Kropfgans. *Zool.* 259. *Chmiel.* 1, 607. ptaka tego raczéy bąkiem zwać potrzeba. *Kluk Zw.* 2, 317. *Roff.* баба, широконосъ; плутоносъ; сокуънъ, колпикъ, колпица; *Eccl.* мехлоносъ, неясытъ; *Rag.* bucjna, najazit, nenasit; *Carn.* welakin, welakóshnek, dishqvnek; *Boh.* Bukač; *Sorab. sup.* Pelikan; *Carn.* pélkàn. §. 12. *Botan.* baba, ziele, *vide* Babka. §. 13. *Astron.* baby, *Pleiades. J. Kchan. Dz.* 10. *Herb. Art.* 42. *Otw. Ow.* 129. *et* 17. das Siebengestirn (obs. die Gluckerinn, Duming). *Roff.* баба, седмизвѣздіе; *Sorab. inf.* babi; *Sorab. sup.* cjecjeranz; *Carn.* gostosejzhezhi; *Rag.* vlascichi. – Pospólstwo zowie nasiadkę ze swemi kurezętami. *Mącz.* kwoczkę z kurczętami. *Chmiel.* 1, 175. *Budn. Job.* 9, 9. §. 14. *Geogr.* Baba, góra. *Tward. Wł.* 5. *vide* Babia góra.

BABCZANY, *plur.* ziele, *Doronicum Plantagineum. Linn.* gatunek koziego korzenia, eine Art Gemsenwurz. *Kluk Dyk.* 1, 193.

BABCZY CZOSNEK, ziele, *Allium ursinum*, Bärlnoblauch. *Syr.* 1231.

BABCZYNY, a, e, od babki, Großmutters, Großmütterlich. Babczyne wychowanie, t. i. pieszczone.

Contin. Deriv. babka, babunia, babusia, babi, babiarz, babić, babieć, pobabić, babikrówka, Babin, Babiński, Babiniec, babina, babinka, babsko; babizna, babowalcz, babóżeń, babski, babstel, babuchna, (cf. Bobo, zabobon).

BĄBEK, *herb*, tarcza na dwie części podzielona, na iedney stronie lew, na drugiey pięć róż. *Kàrop.* 3, 7. ein Wappen.

BĄBEL, BĘBEL, PĘPEL, *Gen.* bąbla, m. 1. BĄBELEK, lka, m. 1. *dem.* BĄBELIK, a, m. 1. *dem. Graec.* βομβυλις, πομφολυ; (*Lat.* bubo); *Boh.* Bublinka; *Hung.* buborek; *Dalm.* mihur; *Carn.* mehúr, puhór, *Croat.* klobuchecz; *Bosn.* bosgjurçi; *Roff.* пупырь, пупырышекъ; *Eccl.* рофволъ, пузыря: 1. bańka na wodzie, ein Bläschen auf dem Wasser, eine Wasserblase. Bąbele czyniące się na wodzie przy padaiącym deszczu. *Klok Rosl.* 3, 90. Człowiek na świecie, iest tak trwały iak ów bębel na wodzie po dżdżu, który w ocemgnieniu niewiedzieć gdzie się podziewa. *Lorych. Kosz.* 32. *Kołak. Wiek. A.* 3. *Zab.* 15, 193. §. Bańka z mydła, przedmuchnionego przez słomkę; iedna z naypowszedniey szych zabaw dziecinnych, eine Seifenblase. *Off. Wyr* §. Bąbel na skórze się robiący, eine Hautblase, Blase auf der Haut. (cf. pryszczel). Kantarydy do naciągania bęblów. *Jundz.* 299. Jak go komor ugryzł, tak iakoby się oparzył, bąbel wyskoczył. *Off. Wyr.* Bąbele mrozne. *Perz. Cyr.* 2, 70. Frostbeulen. – BĄBELISTOSC, ści, f. 2. bęblenie, mnóztwo bąbelów, *bullatio*: das Blasenwerfen. *Cn. Th.* 10. – BĄBELISTY, a, e, *Hung.* buborékal, z bęblący, bąbelów pełen, *bullans*, Blasen werfend, blasig. *Cn. Th.* bańczysty.

Deriv. bęblić, beblić, bebłek, cf. Bęben, cf. pęp, pępek, pępie, pępowiny, pępelowaty.

BABI, ia; ie, *Roff.* бабій, бабен, бабушкинъ; *Boh.* babí; *Slovac.* babin; *Carn.* babje; *Sorab. sup.* babaczé. z baby się tyczący, we wszystkich znaczeniach rzeczownika; babom właściwy, do nich należący, Altweiber-, altweiblich, Weiber-, weiblich, weibisch. Babią postać wziąwszy, siwemi włosami skroń przykryła i skórę zbroździła zmarszczkami. *Otw. Ow.* 114. Babi taniec i deszcz ranny, nie trwałe. *Pot. Arg.* 134. Nikczemnych a babich baiek strzeż się pilnie. 1 *Leop.* 1 *Tim.* 4, 7. Babie zabobony. *Sk. Dz.* 243. Lepiéy radzić się lekarza, niż słuchać nieuka babiego. *Sien.* 417. (babiarza, plotkarza, ciarlatana). Babie lato, *vide* Lato. Babi kołacz, *vide* Baba kołacz. – Babi z Kobiécy, Białogłowski, Weiber-, Babi naród chytry. *Tr.* §. 2. *Geogr.* Babia góra. *Haur. Sk.* 104. Babie góry, *Boh.* babí hory, Tatry, część Karpatu; nawet Baba, *Tward. Wł.* 5. iedna góra na Spiżu, niedaleko Łuczyna, Lautschburg; *Konstanty Porfirogenit* nazwisko Babich gór, Βαβιογσια, przekręcił na Bagibarala, *vid. Stritter de popul. ad Danub.* Ungarisches Magazin 2. B. 1. St. 27. v. Engels Gesch. v. Halitsch. 1, 16. der Altweiberberg, das Altweibergebirge, ein Theil des Carpathischen, że tam podług gminnéy wieści czarownice na Łysą z biesami latają na ożogach. (cf. Łysa góra). §. 3. *Botan.* Babi mur, ziele, S. Jana pas, *Licopodium Linn. Roff.* плаунъ, Bärlappe, Johannisgürtel. *Kluk Rosl.* 2, 207. *Kluk Dyk.* 2, 103. – Babie zęby, ziele, *dentaria pentaphyllos*, kleine Zahnwurzel. *Kluk. Dyk.* 1, 186. – Babi gnóy, ziele, *crithmum quartum*, eine Art Meerfenchel. *Syr.* 1138. – Babia dupa, dla smrodliwości to ziele tak szpetne nazwisko ma, Eichelkraut. *Sien. wykł.* – Babia sól *vide* Sól babia. – BABIARZ, a, m. 1. baba, człowiek maiący wady babom tylko właściwe, tchórz, niewieściuch, plotkarz, świegotliwy, baiarz, letkowierny, ein Mensch wie ein altes Weib, feige, weibisch, schwatzhaft, leichtgläubig. Ciszy babiarzu! *Teat.* 48, 10. 2. Człowiek

utopiony w babach, kobiecarz, gamrat, gnuśnik, nikczemnik, gnoiek, ein Weibernarr, Weiberkerl; *Roff.* бабникъ. Wielki z niego babiarz. *Teat.* 48, 17. - BABIASTY, a, e, *Tr.* na babę zakrawaiący, babski, altweibisch, weibisch. - BABIC, *Act. Niedok.* - *Vind.* babiti; *Boſn.* babiti; *Carn.* babuvati, babem, usheganiti; *Hung.* babalkodom; *Eccl.* бабити, бабаю, бабствую; *Roff.* бабничать, - połogów pilnować, dzieci odbierać; eine Hebamme abgeben, Hebammen-Dienſte verrichten. Matka się iego babieniem i braniem dziatek bawiła, *Warg. Wal.* 91. Sztuka babienia. *S. Grodz.* 2, 80, połogowa; die Hebammenkunſt; *Roff.* повивальное искусство, совѣт, *Eccl.* бабство; *Boh.* babeni; *Carn.* babſtvu; *Hung.* bábalkodás; *Croat.* pupkorezanye). Nauka babienia. *Gaz. Nar.* 1, 342. Unterricht in der Hebammenkunſt, Hebammenunterricht. - BABIEC, - iał, - ieie, *Neutr. Ned.* Zbabieć, *Dok.* - *Boh.* ſbaběti; babą się ſtać, zum alten Weibe werden, alt weibiſch werden. Grzbiet zgarbiał, twarz zbabiała. *Bald. sen.* 82. Czyście zapomniały, iż nam wiek służy, żeście nie zbabiały. *Paſt. F.* 70. (cf. Dziadzieć, zſtarzeć, zgrzybieć, podsiwieć, osiwieć, niewieścieć, gnuśnieć, dzieciuieć, nikczemnieć). BABIKROWKA, i. f. 2. ziele, *Sigillum Salomonis*, *Polygonatum*, Weißwurz, Salomonsſiegel. *Syr.* 1260.

BABILON, a, m. 1, iedno z naydawnieyszych mocarſtw, Babel, Babilonien, w Azyi. *Wyrw G.* BABILONCZYK, a, m. 1. z Babilonu rodowity, *Roff.* вавилóнецъ, ein Babilonier; - *in femin.* BABILONKA, i. die Babilonierinn. BABILONSKI, a, ie, *Roff.* вавилóнскій, Babiloniſch. - Ze kray ten i ſtolica iego ſławne przez budowanie wieży, *Roff.* смѣшéніе, przy którym zaszło pomieszanie języków, (*Bibl. Gd. Genes.* 11, 9.) ztąd przeniśnie: BABILON, BABILONIA, BABILONSKA wieża: nieład, zamieszanie, zamęt, odmęt, Verwirrung, Unordnung. Bydź w Babilonie, w kieracie, albo na galerach. *Gdow. Katech.* Hieronym Rzym Babilonem zowie, dla złych obyczaiów Rzymian. *Sk. Dz.* 312, że tam wielkie były i próżne bogów i szatanów zamieszki. *Sk. Dz.* 31. Patrzay, co ztąd za rząd, co za Babilon, co za pomieszanie będzie. *W. Pſt. W.* 1, 229. Mieszanina kilku języków w ieden, śmieszną bardzo i Babilońską czyni mowę. *Kpcz. Ukł.* 25. Jęła się ciebie Babilońska konfuzya. *Pimin. Kam.* 263.

BABIN, a, m. 1. wieś w Lubelſkim, którey dziedzic *Pazonka* R. 1560. na poprawę wyszydzeniem obyczaiów, ustanowił z przyiaciołmi towarzyſtwo pod imieniem *Rzeczypospolitéy Babińſkiéy*; urzędy w niey rozdawano przez wzgląd na wiadome wady osób: łgarz, zoſtawał posłem, iunak rotmiſtrzem, półkownikiem, gaduła kanclerzem. *Sarn. Ann. l.* 7. Babin, (Altweiberdorf) ein Dorf im Lublinischen, deſſen Beſitzer Pazonka, zur Verbeſſerung der Sitten, eine ſatyriſche Republik (Altweiberrepublik, Siemandelbrüderſchaft) errichtete. *Prov.* Musał to w Babinie słyszeć. *Rys. Ad.* 41. (bayki, płotki.)

BABINIEC, ńca. m. 1. *Roff.* предхрáмїе, притвóрь, *Eccl.* притвáрь, напертъ, придѣлъ; *Sorab. sup.* Hala; *Sorab. inf.* Lukuſch; *Slovac.* žebrácnica: kruchta, przedkościele, przedsień przy kościele, gdzie náywięcéy żeby siadywią, die Vorhalle, Halle einer Kirche, die

Vorlaube, (der Fürſchopf). W przytworze, to iest w babińcu, przede drzwiami cerkiewnemi. *Pimin. Kam.* 2. *Veſtibulum templi*, kościelna krukta, albo babiniec, iak niektórzy mówią. *Mącz.* Zły ksiądz tu leży pod ołtarzem; czemu nie w babińcu? *Pol. Jow.* 52.

BABINKA, i. f. 2. dobra biedna babunia, ein gutes armes altes Mütterchen. Cna babinka Baucys, *pia anus. Zebr. Ow.* 208. Włamał się złodziéy do chałupy babinki ubogiéy. *Klon. Wor.* 42. Trzeba mi koniecznie pochlebiać babince. *Teat.* 10, 7.

BABISKO *vide* BABSKO.

BABIZNA, y. f. 2. 1. Spadek po babce, das Großmütterliche. *Sax. Tyt.* 59. Wnuki z ciotkami babiznę albo dziadowiznę, równo biorą. *Szczerb. Sax.* 428. Z babizny zoſtała ogołocona. *Papr. Ryc.* 397. 2. *vide* Babſko.

BABKA, i. f. 2. *Dem. Nom.* Baba; *Roff.* бáбка, бáбушка; *Boh.* et *Slovac.* Babka, babička; *Carn.* babeza; *Crat.* babka, pupa, pupacha; (cf. *Lat.* papa). Kobieta podeszłego wieku, ſtaruszka, ein altes Weibchen. Trzeba się pośpieszyć, nim się ſtaniesz babką, uczynić świętym małżeńſtwem. *Jabł. Iz.* 8. §. *In peius*, baba ſtara, ein altes Weib. Czego zły duch nie sprawi, babka tego dokaże. *Haur. Sk.* 1045. Babki w podeszłym wieku zwykły czasem młódź psować. *ib.* 105. §. żebraczka, ein Bettelweib. Z bogiem babko; monety nie mam. *Teat.* 24, 101. Babko, dałem ci szeląg. *Zegl. Ad.* 9. (na wymawiaczów dobrodzieyſtwa). 2, W rodzinie: babka, matka oyca lub matki, die Großmutter. Pospolicie babki wnuczki przy sobie chowaią, *Falib. Diſk. H.* Cieszy się wnuczkami; słodkie iey to imię babki. *Teat.* 30, *b.* 125. Szlachcic po babce. *Cn. Ad.* 1142. (nie prawdziwy; bo szlachectwo idzie za mieczem, nie za kądzielą). 3, Zmrużek, mżyk, mżytek, ślepa babka, ciuciu babka, gra dziecinna, gdzie ieden z zawiązanemi oczyma goni i szuka graiących; *Roff.* жмýрки, гулючки; blinde Kuh, (Oeſterr. blindes Mäuſel, Blinzelmäuſel), ein Kinderſpiel. Ślepa baba, mrzyk, *myiada. Volck.* 589. Spólnie z sobą babkę grali. *Paſt. F.* 125. Różne tam gry grali, babki, piłki, cygi. *Pot. Arg.* 356. Fortuna ślepą babkę grać z ludźmi lubi, dziesięciu minie, z iednego ułapi. *Mon.* 70, 623. 4. Babka, moneta, halerz; *Slovac.* i *Boh.* babka; *Vind.* boshjak; *Roff.* пуло, рóзань; ein Heller. Chwalił Pan babkę (no. 1.), iako święte mszą księgi, Ze dwie babce (*Dual.* z babki) albo dwie włożyła w skarb dzięgi. *Pot. Pocz.* 220. Złamana babka: zgoła nic, ein zerbrochner Heller, ein Scherf, Nichts; auch nicht das Geringſte. Zjecie, wypiiecie, co się wam spodoba; nie będziewa od was wymagać, ani złamanéy babki, nawet Bóg zapłać. *Oſſ. Str.* Nie nie, nie dam i halerza, ani babki złamaney. *Zabł. Zbb.* 34. - (*Adag. Slovac.* kdo ſa narodil k babce, né dochadza k grošu. Ani babki ne ſtogł. Priloj babku k babce, bude kapce. Za babku bi i kozu preſ Tatri hnal). 5. Babka u kosiarzow, kowadło, na którym kosy klepią; das Dängeleiſen der Schnitter; *Carn.* babeza. 6) *Botan.* babka, ziele, *plantago Linn. Roff.* подóрожникъ, колосéница; *Boh.* cjelnik, gitrocel; *Croat.* terpútecz; *Vind.* voſki terpotek, terputez, *Carn.* terpotz, prepótz, tarpotz; *Bosn.* babka, babiça, bokviça, bukviça; *Sorab. sup.* putnik; *Ger.* Wegebreit, Wegerich. *Kluk Roſl.* 2, 208. Babka wodna, *alisma*

plantago aquatica, gatunek żabieńca, Waſſerwegerich, Froſchwegerich. *Kluk. Dyk.* 1, 20. *Kluk. Roſl.* 2, 208. *Syr.* 1133. *Urzęd.* 48. 7, Gatunek ſtrzelby, ein Schießgewehr. Od ulania babki, biorącey prochu puł funta, płacą po złotemu. *Of. Zel.* 50. Babki i armatki do ſtrzelania. *ib.*

BABŁAC *ob.* Babrać.

BĄBOL *ob.* Bąbel.

BABOWALCZ, a. m. 1. Co się z ſtarym babſkiém opartolił, ein Altweibmärtyrer, der mit einem alten Weibe zu kämpfen hat. Niebożę babowalczu, z którąś walczył babą, Już zdycha. *Gawin. Siel.* 393. *Mon.* 73, 588. BABOŻEŃ, ia. m. 1. co się z ſtarą babą ożenił, der Mann eines alten Weibes. *Mon.* 75, 588. Często baboženiowie, co śmierci czekali żon swoich, pierwéy sami na marach bywali. *Sim. Siel.* 33. Miły baboženiu! pozrzyi na twą gołębicę gołą, co w niéy widzisz, coby cię ucieszyło? *Petr. Ek.* 73.

BABRAĆ *Act. Nied.* gmerać, wühlen, (*Carn.* berbrami *blaterare*; berbami *perquirere*). Już byłeś żołnierzem, kiedy ia ieszcze babrałem w moim Giellercie. *Teat.* 47, 19.

BABSKI, a, ie. *Eccl.* бабскій; *Slovac.* et *Boh.* babſky; *Carn.* babaſt; *Vind.* babbaſt; należący do baby, babie przyſłoyny, podobny, Altweiber-, altweibiſch, altvettelíſch. Płacze Tyndarówna, ſkoro obaczyła Babſkich zmarszczków na twarzy we zwierciedle ſiła. *Orn. Ow.* 615. Nie samemi ślubami i babſkiemi modłami, pomocy bogów doſtaiemy. *Pilch. Sall.* 101. Babſkie baśnie odrzucay. *Budn.* 1 *Tim.* 4, 7. Babſka rzecz iest szaleć z gniewu. *Pilch. Sen.* 21. Babſkie *adverb.* po babſku. *Wlod.* Baiesz po babſku. *Pimin. Kam.* 199. — BABSKO, a. n. 3. Babiſko, brzydka baba, ein garſtiges altes Weib, eine alte Vettel. *Eccl.* бабища; *Roſſ.* бабище, бабещо; *Slovac.* babſko, babiſko; *Carn.* babena); Babſko swarliwe, głupie, mrukliwe, od ſtarości drżące, wymruczy przez zęby apróchniałe słów kilka. *Boh. Diab.* 2, 289. Babſko, nie wiedzieć zkąd, iak to mówią, z całego świata. *Off. Str.* Już się babſko rozespała (*femin.*) *Chroſc. Ow.* 298.

BABSTEL, BABSZTYL, BABSZTYCH, BABSZTRYCH, BABUS, *ſ.* 1. ze złością przeklęte babſko, ein verdammtes altes Weib. Bodayżeś oniemiała, babsztylu! *Tea.* 14, 171. 2. *maſc.* Niewieściuch, tchórz, łabiarz, baba, ein altes Weib von einem Menſchen. Wytrzymać nie mogę gdyraſa tego babsztyla. *Tea.* 35, *b.* 4. BABUCHNA, y. *ſ.* 2. niby z politowaniem, ein gutes altes Mütterchen. Stara babuchna. *Pot. Arg.* 669.

BABUS, BABUSIA, BABUNIA, BABUŁA, BABULENKA, i. *ſ.* 2. *Roſſ.* бабёнка, *Boh.* babizna; *Vind.* babbina, (*Carn.* babaſika: ſtonóg); podłabrzała, przyciemnéy ſtarości kobieta, ſtaruszka, ein liebes altes Mütterchen. §. *in peius*, przekąsaiąc, babſko, ein altes Weib. Na co się nie ośmieli bies i nie pokusi, Na to się chytrość sztucznéy odważy babusi. *Min. Ryt.* 4, 189. Jak ewa śmieszna, gdy się babuś wymuszcze. *Opal. Sat.* 15. Stroi się babusia, poſtawę też formuie. *ib.* Bezzębna babusia kikiem się podpiera. *Tol. Saur.* 99. §. Pieszczenie: babunia, o matce oyca lub matki, (cf. Tatuś, Tatunia, Matunia) ſiebes Großmütterchen. Zawołało dziecię: Pani babusiu! *Falib. Diſ. B.* Babułeńka mówiła, że... *Teat.* 7, *b.* 31. Wnuczęta ią babułą zwały. *ib.* 30, *b.* 128.

BAĆ SIĘ, bał się, *obſol.* *boiał się, *Praeſ.* boi się, *Rec. Niedok.* *zbać się, *ubać się, *Dok.* — *Sorab. inf.* ße bojaſch: *Sorabſup.* bojaci, ſbojaci, bogu ßo; *Boh.* báti ſe, bogim ſe, báwám ſe; *Vind.* bati ſe, bau, bojm ſe, bogati, sbati ſe; *Boſn.* bojatiſe, ſtraſcitſe, prennuti ſe; *Rag.* bojattiſe; *Croat.* bojatiſze, boimſze, zbojatiſze, zbojávamſze; *Roſſ.* бояться, убояться, боюсь; *Eccl.* боятися, боюся, *Graec.* φοβέμαι. 1. *abſolute*: bać się: mieć boiźń, lękać się ſtrachać się, obawiać się; fürchten, beſürchten. Niech nienawidzą, byleby się bali. *Pilch. Sen.* 44. Boię się, iżby kto nie rozumiał, że swą rzecz prowadzę. *Gorn. Dz.* 103. Boię się, że ku złości, żadna białychgłów iuna rzecz tak nie wiedzie, iedno cudność. *Gor. Dw.* 407. *Prov.* Idąc do wóyta, oba się bóyta. *Kyſ. Ad.* 19. *Cn. Ad.* 305. (*Dual.*: boycie się). *Prov. Slovac.* lepſi ge Waruąſa, neż Nebogſa. 2. bać się czego: lękać się czego, ſich vor etwas fürchten. Nietylko okrutnych zwierząt, ale i maluczkich robaczków boią się ludzie dla iadu, który ieſt przy nich. *Gor. Sen.* 41. Bóy się boga. *Jabł. Ez.* 140. Tyran boi się swych poddanych; ſtrach nad nim panuie. *Bardz. Tr.* 12. Wielu się ma bać, kogo wielu się boią. *Min. Ryt.* 4, 148. Naydziesz czasem i takiego, co się boi cienia swego. *Ryſ. Ad.* 51. (*Prov. Slovac.* čeboś' ſa bał *ne ubałś' ſa*, *fata ſua quemcunque trahunt.* Wzburzenia ludu się boiał. *St. Dz.* 233. Herkules dziecię nie boiał się wężów. *Bardz. Tr.* 12. Przeszkody iakiey się boiała. *P. Kchan. Jer.* 159. Hektorowie gardło dali, więc się Paryż nie zboi? *Bal. Sen.* 76. — **Omiſſo pronomine perſonali*: Haliczanie książęcia Romana, tyrańſtwa boieli i nienawidzieli. *Stryik.* 205. (s bali się go). — 3. bać się o co: troszczyć się o co, um etwas beſorgt ſeyn, deshalb in Sorgen ſtehen. Cnotliwi Królowie nie się o się samych nie boią, ale o tych, którzy są pod ich mocą; a tyranowie tychże się samych boią, którym rozkazuią. *Gor. Dw.* 361. Ja o pana mego nie pierwéy bać się przeſtanę, aż go bóg do Krakowa zdrowego przyniesie. *Orzech. Qu.* 82. *§. bać się kogo o co: bać się go względem czegó, jemanden in Anſehung einer Sache fürchten. Ciebie Kupidynie się boią matki o swe syny, Tyś skąpych ſtarców frasunek iedyny. *Hor.* 1, 222. *Horyt.* (z ciebie się boią dla swych synów matki. *ib.* 224. *Kobl.* W tobie się matki synów boią ſtraty. *ib.* 224. *Nar.*)

Deriv. boiaźliwość, obawa, obawiać się, pobać się cf. Bóg, bobo.

BACH *vide* Bachus.

BACHANT, a. m. 1. BACHANTKA, i, *fem.* 2. Hulacz, Hulaczka, Bachant, Bachantinn. Spóyrzyi na nickarnych bachantów. *Smotrz. Lam.* 25. W ręku trzymaiąc pochodnie, zgrzytaią, ryczą, wściekle, iak Bachanty. *Jabł. Tel.* 98.

BACHMAT, a. m. 1. BACHMACIK, a. m. 1. *dem.* BACHMACISKO, a. n. 3. *niezgrabn.* — *Fael.* et *Roſſ.* бахматъ. Koń Tatarſki grubopłaſki na nizkich nogach, poziomy. *Czrt. Mscr.* ein Großes Tatariſches Pferd. Wałaszone wielkie i zrosłe konie Tatarſkie, które głowy ku górze w biegu podnoszą. *Gwagn.* 593. (cf. Łoszak). Tatarowie bachmatów swoich aż w piątym roku dosiadywaią. *Hipp.* 30. Tatar się bachmatem szczyci. *Pot. Pocz.* 408. *Jabł. Buk. G.* 4. Na małym ſkoczył bachmaciku, ubiegł rumaki rosłe i ozdobne. *Auſzp.* 63. *Bielſk. S. M.* 32. §. *transl.* o człowieku: bachmat, otylec, opasny, brzuchacz, ein

Dick-

Dickwanst. *Off. Wyr.* BACHMATOWATY, człowiek niski, kręgy, okrągły. *Czrt. Mscr.*

BACHMISTRZ, a. m. 1. Urzędnik żupny, der Packmeiſter, ein Salz-Bergbeamter. Zupnicy, bachmistrzowie, podżupkowie. *Vol. Leg.* 5, 175. *Herb. Stat.* 108. *adject.* BACHMISTRZOWSKI, a, ie. Packmeiſter-, n. p. Bachmistrzowski urząd. *Vol. Leg.* 5, 844.: BACHMISTZOWSTWO, a. n. 3. das Salzpackmeiſteramt.

BACHNA, y. f. 2. imię białogłowskie, Barbara, Bärbchen. *Jabł. Her.*

BACHOWY *vide* Bachusowy.

BACHUR, a. m. 1. BACHUREK, rka. m. 1. *demin.* z Hebr. בחור: młodzik, pacholę, ein junger Kerl. Bachurowie ich wywodzą, by niedźwiedzi za nos z iaskiń owych. *Paſz. Dz.* 128. (*Boh.* et *Slov.* bachor: brzuch, brzuchacz, kiszka gruba pękata); §. mały żydek, żydowię, żydzię, ein Judenjunge. *Off. Wyr.* §. młody kiernoz, ſtadnik, ogierek, ein junger Eber, Beſchäler, Hengſt, Bulle. Kiernoz, gdy iuż podiarzeie, trzeba się o młodego gospodarzowi poſtarać bachura. *Haur. Sk.* 61. BACHUROWATY, a, e. brzuchaty, pękaty, baniaſty, bauchig. Ogórków żydzi naywięcey wypotrzebuią, a srogie bachurowate kupuią. *Haur. Fk.* 47.

BACHUS, BACH, a. m. 1. BACHUSEK, ſka. m. 1. *dem. Carn.* Puh: ożek wina, Bachus, der Gott des Weins. Cudowna Bacha ma to w sobie czasza, Że wszyſtkie ze iba kłopoty wyſtrasza. *Zab.* 9, 36. *Zabł.* Wolny oyciec, Bachus. 1. *Leop.* 2. *Mach.* 14, 34. Od Bachusa pierwszy zarz kopień do Wenery. *Warg. Wal.* 36. §. 2. *Metonym.*: wino, winko, Wein. Jemu Bachusek smakuie. *Dar. Lot.* 10. BACHUSOWAC, ował, uie, *Intrans. niedok.* bałać, luſztykować, ſchwärmen, luſtig leben. Wspomniy za Dnbno, iakoś tam bachusował. *Pimin. Kam.* 35. BACHUSOWY, BACHOWY, a, e. od Bachusa, Bachus-, kochaią się w Bachowych trunkach. *Petr. Pol.* 2, 120. Dni Bachowe szalone. *Tward. Wt.* 19.

BACIK, a. m. 1. *dem.*, mały bat; *Roſſ.* бомнаб, *Eccl.* бомнáкъ, лóмочка, чолнъ; ein kleines Boot. BACISKO, a. n. 3. *Roſſ.* бомúще, bat niezgrabny, niekształtny, ein ungeſchicktes Boot.

BACZAC *vide* Baczyć.

BACZEK, czka. m. 1. *demin. Subſtant.* Bąk *qu. v.* 2. rureczka u osady ſtrzelbicy, w którą ſtępel się wsuwa, das Röhrchen am Flintenſchafte, wo der Ladeſtock eingeſteckt wird. Na słowo komenderuiącego broń w płask! broń na płz dłoni oſtatnim bączkiem się rzuca. *Kawal. Nar.* 276.

BACZENIE, ia. n. 3. *Subſt. Verb.* Baczyć, – obracanie baczności czyli attencyi na co, *Eccl.* внúмïе, внимáнïе; das Aufmerken, die Aufmerkſamkeit worauf. Proszę was, ſłuchacze, o łaskawe baczenie. *Bats. Swięt.* 2, 139. (o łaskawe ucho). Dadź na kogo baczenie: mieć kogo na oku, pilnować go, auf einen Acht geben, ihn beobachten. Day baczenie na niego, żeby nie uciekł. *Off. Wyr.* §. zaſtanawianie, uważanie, uwaga, roſtropność, die Erwägung, Ueberlegung, Bedachtſamkeit. W młodym lecie, baczenia u człowieka ieszcze mało. *P. Kochan. Jer.* 168. Z baczeniem co rozmyśleć. *W. Pſt. W.* 2, 359. (bacznie, rozważnie). Baczenie dobre do wszyſtkiego, ci ma bydź wodzem. *Gorn. Dw.* 37. §. rozsądek, rozeznanie, Verſtand, Beurtheilung, Urtheilskraft. Od siedmiu lat dzieci iuż zaczynaią mieć baczenie, rozeznanie dobrego i złego. *Petr. Ek.* 94. Rozumem a baczeniem różnimy się od zwierząt. *W. Pſt. W.* 3, 254. Perykles człowiek wielki i baczenia przedniego. *Warg. Wal.* 73. – Jeszcze ieſt przy baczeniu: przy rozumie, przy sobie. *Cn. Th.* er iſt noch bey Verſtande, bey Bewußtſeyn, bey Sinnen. §. baczenie na kogo: wzgląd na kogo, Rückſicht auf jemanden, Schätzung, Achtung. Ludwik cudzoziemców miał na większym baczeniu, niż obywatele własne. *Biel.* 205. Y ham Pan Bóg nash dobrego baczenia był. *Gliez. Wych. F.* 7.

BACZMAG, a. m. 1. *Roſſ.* башмáкъ, башмачóкъ; *Croa.* pachmaga; *Boh.* bačkor: *Turc.* baczmag. *Paſzk. Dz.* 135. gatunek obuwia, bót, trzewik, eine Art Beſchühe, Stiefel, Schuh. W Turczech obuwie pospolite żony z mężami maią, które tam ich ięzykiem baczmag nazywaią. *Paſzk. Dz.* 122. Nawet też kiedy nie ma iechać w drogę, Baczmagi wdziewa ſudanne na nogę. *Kchow.* 51. *figur.* Wdział z pychy szyto diabelſkie baczmagi. *Pot. Pocz.* 193. – *Prov.* Nie wielki fortel, i małey przewagi, Na krótkie nogi wysokie baczmagi. *Ryſ. Ad.* 42. Mały posag, ledwo to na baczmagi. *Falib. M.* 3. *BACZMAGOPRZEDAWCA, *Eccl.* башмакопродáвецъ, szewc. *Turc.* baczmagiciar. *Paſzk. Dz.* 138.

BAÇZNOSC, ści, f. 2. *Slavon.* pazba; *Croat.* pòmnya, *Vind.* mar, vanzhanje, marnoſt, vanzhik, pashenje, vglavojemanje, vanzhlivoſt; *Boh.* ſſetrnoſt; *Sorabſup.* kedźbuwano, kedźbé mećo; *Roſſ.* примѣтливость, замѣчáнïе, *Eccl.* внимïе; *Carn.* posir, ahtenga, ahtanje; *Rag.* pomgnas; *Pol.* uwaga, attencya, baczenie na co, die Aufmerkſamkeit, Acht, Achtſamkeit, Erwägung. Gdy się zaſtanowiemy nad wyobrażeniami, które się w nas snuią, i układamy ie w pamięci, ieſt to baczność, *Cyanh. Log.* 37. *oppoſ.* niebaczność, niedbalſtwo, Unachtſamkeit. Im większa władza, tym szkodliwszą w niey ſtanie się niebaczność. *Dyar. Gr.* 131. *Eccl.* небрéжность, неболѣзнованïе; – *Milit.* baczność! prezentuycie broń. *Kawal. Nar.* 263. Achtung! habt Acht! *Roſſ.* сáймай! – Kazał mieć na niego baczność. *Off. Wyr.* (pilne oko, ein aufmerkſames Auge). Z baczności tu poſtępować trzeba. *Dudz.* 22. (z bacznie, roztropnie, rozważnie, bedachtſam, behutſam). – BACZNY, *BACZLIWY, a, e. BACZNIE *adv.* – (*Sorbſup.* kedźbné, mérkowné, powažowné; *Carn.* umliv; *Vind.* merkishen, vglavoveten, apomliu, marn, marliu, vanzhliu; *Roſſ.* блюстительный, примѣтливый, примѣчательный, замѣчáтельный, замѣтливый; *Eccl.* внимáтель; *Boh.* ſſetrný; *Slavon.* bdechi; *Rag.* pomguiv, poman; §. 1. z uważający, uważny, aufmerkſam, bedachtſam, achtſam. Nie ieſtem niebacznym przyiacielem nowości, nie idę ślepo za cudzym zdaniem. *Gaz. Nar.* 1, 155. Baczny a boga boiący się człowiek iawnie to widzi. *Smotrz. Napo.* 39. Mądry niechay głupiego nauczy, baczny błędliwego. *Sk. Kaz.* 279. Baczliwa ſtarożytność. *Bardz. Tr. praef.* – z Roztropny, mądry, rozsądny, klug, verſtändig, weiſe. Baczny przednie ieſt, co umie drugiemu radzić dobrze; baczny wtóry ieſt, który, gdy sam nie umie radzić sobie, radzi się drugiego. *Petr. Et.* 11. Ganię zdrożności i zdania mniey baczne. *Kras. Sat.* 3. O iak człowiek niebaczny, że się tak trapi dla nabycia różnych wiadomości. *Zab.* 5, 35. Niebaczne affekty, *irrationabiles motus. Zygr.*

Gon. 551. Człowiek niebaczny: Niebacznik *gw. v.* - §. bacny, względny (dyskretny), °względaiący, wzgląd maiący, Rückſicht nehmend. Nie był tak baczny, żeby sam siedząc, drugiemu też siedzieć kazał. *Gorn. Dw.* 196. Niebaczny na oyczyznę i woienne znaki Żołnierzu! broniż łaski senatowi takiey! *Bardz. Luk.* 58. °§. niebacznie: z nieobacka, z nienacka, niespodzianie, nieprzewidzianie, unverſehens, unverſehen. Zawsze cięższa to bywa, gdy kogo niebacznie nieprzyiaciel napadnie, i straci nieznacznie. *Kmit. Spit. A.* 3. BACZYC, *Act. Niedok.* Baczać *Contin.* - *Croat.* paziti; - *Carn.* pâſti, pasl, pâsem; (cf. patrzyć, *Germ.* paſſen, aufpaſſen; *Hebr.* בחן cf. *Lat.* spectare, - spicere). 1°. fizycznie: widzieć, ſehen. Który ſtworzył ucho, zaż nie usłyszy? który sprawił oko, nie będzie baczył? *Leop. Pſ.* 93, 9. (izali nie widzi? *Bibl. Gd.*). Weszła do kościoła, a bacząc wielki lud, pytała się, coby to było. *Wyſ. Katarz.* 454. Jeden dzień, iedna chwila, ſtoiące i polegle baczyła. *Bard. Tr.* 456. §. 2. poſtrzegać, ſehen, erſehen, wahrnehmen, gewahr werden. Przez palce patrzyć, widzieć, iakoby nie bacząc. *Mącz.* Wielkiemu panu nie wszyſtkiego trzeba baczyć. *Ryſ. Ad.* 45. Jeden nie wszyſtkiego baczy. *Cn. Ad.* 308. O tym nie trzeba słów wiele, co każdy baczy. *Gorn. Sen.* 410. Acz mię niosła mowa twoia gdzie chciała; a wszakoż baczyłem, że ioy czegoś ieszcze nie dostawało. *Orzech. Qu.* 144. §. baczyć co do siebie: poczuwać się do czego, czuć do siebie, widzieć do siebie, an ſich bemerken, wahrnehmen, gewahr werden, bey ſich empfinden, ſich bewuſſt ſeyn. Żaden swéy wady do siebie nie baczy. *Ryſ. Ad.* 77. Grzesznym się bydź sądzę, baczę to do siebie. *Opal. Sat.* Pijany nie baczy tego do siebie, żeby w czym wykraczać miał; owszem widzi mu się, że przyſtoynie czyni. *Gorn. Wł. M, b.* §. 3. uważać, rozbierać, rozważać, roztrząsać; (*Vind.* merkati, skerbeti, vanzhati; *Carn.* vajnzam, vanzam, poairam se, mirkam, zhitam; *Sorabſup.* ſedźbuju; *Roſſ.* примѣтить, примѣчать; *Eccl.* соблюсти, соблюдать, замѣтить, замѣчать, подмѣтить; *Boh.* pozorowati, ſetřiti; *Croat.* napaziváti); Zawzdy takie rozumy naywięcey słynęły, Co baczyły czas przyszły, i te, co minęły. *Rey. Wiz.* 62. *b.* Słuchay mnie i pilnie bacz na słowa moie. 1. *Leop.* 4. *Ezdr.* 9, 30. §. 4. wzgląd mieć, względać, Rückſicht nehmen, berückſichtigen. Bacząc na iego zasługi. *Tr.* Poyźrzał na pokorę moię i baczył na frasunek moy. 1. *Leop.* 4. *Ezdr.* 9, 43.

Deriv. obaczyć, zobaczyć, obaczny, nieobaczny, niebaczuik, pobaczyć, przebaczyć, wybaczyć, zabaczyć.

BĄCZYC, *Neutr. nied.* Zabączyć *dok.*. °Bączać, Bąkać *Cont. qu.* cf. - *Bosn.* bucciti, ciniti bukku; *Rag.* bûcjati: *clamare* (cf. *Lat.* buccina) wydawać głos podobny bąkowemu z pod wody, wie eine Rohrdommel brüllen, trommeln. Bąk bączał. *Ban. J.* 3. *b.* Gdy bąk bączy, będzie deszcz. *Haur. Sk.* 119. §. bęczyć, brzęczyć, iak bąk owad, ſummen, ſumſen. Trądy, komary, pszczoły bączą. *Dudz.* 21. Póty komar koło głowy bączy, póki niedźwiedź łapy nie podniesie. *Fr. Ad.* 120. (póty słaby skwierczy, póki mu duższy nie pogrozi; skomli kundel, poki brytan na niego nie zaszczeka). 2. *tr.* mruczeć, murmeln. Bączą sobie pod nosem: pięć a pięć to dziesięć. *Teat.* 11, 23.

BADAC, *Act. Contin.* rozbierać, roztrząsać, przeważać, dochodzić, nachforſchen, erforſchen; *Ital.* badare, cf. pytać; cf. Bośdź). Bóg wzrokiem swoim myśli niepojęte bada. *P. Kchan. J.* 3. (przenika, durchdringt). BADANIE, ia. n. 3. inkwizycya. *Szczerb. Sax.* 75. Unterſuchung, Nachforſchung. Na sądzie burgrabiskim bywa badanie, co zowią rugiem, o zachowaniu obyczaiów każdego mieszczanina. *Sax. Porz.* 39. §. *Recipr.* Badać się: dopytywać się, dowiadywać się, dochodzić, nach etwas forſchen, nachforſchen. Rozum ludzki badaiąc się, coraz daley przychodzi. *Archel.* 4. Począł się wywiadować o sprawach waszych, i ieszcze myśli waszych badać się będzie. *Dambr.* 246. Nie wadzi się badać, czego człowiek nie świadom. *Falib. Dif. D.* 3. Wszczyna gadki trudne, badaiąc się o skrytych rzeczach świata tego. *Radz.* 1. *Cor.* 1, 20. Szukał mędrców, a od nich się badał i z niemi się ćwiczył. *Jabł. Ex.* 3. BADACZ, a. m. 1. szperacz, dowiadywacz, dochodziciel, der Forſcher, Nachforſcher, Erforſcher. Bóg badacz myśli ludzkich, któremu nic nie zakryte. *Sk. Zyw.* 268. Gdzież mądry, gdzież badacz świata tego! *Radz.* 1. *Cor.* 1, 20. Badacz, albo dozorca wiary. *Baz. Hiſt.* 283. (inkwizytor). Towarzystwa badaczów przyrodzenia. *Kluk Zw.* 1, 3. - *in ſemin.* BADACZKA, i, 2. die Forſcherinn. BADATLIWY, BADLIWY, *vide* Bedliwy.

Deriv. dobadywać się, dobadać, wybadywać, wybadać, zbadywać, zbadać, niezbadany, cf. Bośdź, *Dalm.* badati: *incitare*; *Rag* obaditi: *accuſare*. cf. Dbać, Dbały.

°BADAWIIA, ii, f. 2 Koń biegun, ein flüchtiges Roß, ein Renner. Na parepki, kursory albo badawiie wędzidła maią bydź wedle wielkości gęby ich. *Hipp.* 60.

BADEL, BADYL, a. m. 1. łodyga, pieniek roślinny, der Pflanzenſtengel, der Stengel, Stamm. Kiedy konopie nie dosyć zostaią w wodzie, to skora z trudnością odłącza się od badyla; a skórka ta powinna się odiąć wzdłuż całego badyla. *Jak. Art.* 3, 218. Makowe badyle spalone piękny daią popioł. *Torz. Szkł.* 214. Jelenie nogi cienkie iak badyle. *Zab.* 13. 271. *Tręb.* §. badel: chwaściſko, Unkraut. Na takiey roli więcey bywa chwastów i badela, a niźli dobrego zboża. *Haur. Sk.* 46. Z głodu gryźli chwasty i badele. *Chroſć. Fars.* 454. Niepożyteczne badele, próżne krzewienia. *Haur. Sk.* 8. (*Rag* badegl: oset).

BADURZYC, BANDURZYC, BZDURZYC, *Act. Nied.* Prawić ni to ni owo, gadać nie do rzeczy, pleść trzy po trzy; dumm ſchwatzen, ſalbadern, fades Zeug reden. Czego tam nie badurzyła! *Petr. Hor.* 2, 0. (cf. Dureń, durzyć, odurzyć).

BADYL *ob.* Badel.

BĄDZ *vide* Bydź.

BAG *vide* Bocian czarny.

BAGATELA, i. f. 2. BAGATELKA, i. f. 2. *dem.* z Franc. fraszka (°półrzeczy), °drobna rzecz, maleństwo, eine Kleinigkeit. To co się wielkiem zda człowieku, są bagatele liczbą powiększone. *Zab.* 9, 311. *Zabł.* Ludzi bagatela rożni, błaga bagatela. *Zabł. Zbb.* 11. Więcey wydaią na bagatelki, niźli na rzeczy potrzebne. *Zab.* 16, 49. Sumnienie iest u ludzi bagatelą, honor istną bagatelą, religia naywiększą ze wszystkich bagatelą. *Teat.* 8, *d.* 49. Dwa tysiące talerów, bagatela! *Teat.* 49, *b.* 12. Tylkoż to to! To wielka bagatela! *ib.* 17, *c.* 45. BAGATEL-

NY, a, e. nie wiele znaczący, unbedeutend. O bagatelne fraszki naprzykrzają się dworowi. *Bohom. Kom.* 2, 312. Bagatelna ceremonia. *Teat.* 19, c, 72.

BAGAZ, u. m. 1. hurt sprzętów woyska i artyleryi. *Papr. W.* 1, 167. bagaże, obłogi. *Jak. Art.* 3, 305. das Kriegsgeräte, das Gepäcke; *Roff.* комb, обозъ, обозецъ, уполовинне. BAGAZOWY, a, e. obłogowy, (*Roff.* конецкий), Gepäcks.

BAGAZYA, yi, f. 2. *Croat.* bagazia; *Roff.* самецъ, materya bawełniana, der Kattun. Bagazyi sztuka cała różney farby. *Vol. Leg.* 4, 357. BAGAZYOWY, a, e, *Roff.* сатиновый, Kattunen:, kaftanik bagazyowy, *Birk. Kaz. Ck. F.* 2. 6. Miał na sobie bagazyową marynatkę. *Warg. Radz.* 339.

BAGIENKA, i, f. 2. trawa przy bagnach, Sumpfgras. Przy nim na nowey trawie i bagience Pasą się pulle koźlęta z baranki. *Morszt.* 65 BAGIENKO, a. n. 3. roślina, *Andromeda polyfolia*, gatunek rosmarynku, rośnie na błotach. *Kluk Dyk.* 1, 55. eine Art wilden Rosmarins, (cf. Bagno ziele). 2. *dem. Nom.* Bagno. BAGIENNY, a, e, od bagna, Moraſt:, Błotne i bagienne trzęsawice. *Syr.* 497. (cf. Bagnisty).

BAGNET, u. m. 1. BAGNECIK, a. m. 1. *demin. Croat.* bodomech; *Roff.* штыкъ, штыкетъ; niby puinał żelazny, osadzaiący się na ręczną broń. *Jak. Art.* 3, 285. imię od miaſta Bayonne we Francyi; das Bayonett. Już przyszło do bagnetów; płyną krwi potoki, Ukrył się pod trupami, pol przeſtwor szeroki. *Zab.* 13, 339. BAGNECINA, y. f. 2. mizerny bagnet, ein elendes Bayonett. BAGNECISKO, a, n. 3. niezgrabny, paſkudny bagnet, ein unaeſchlachtes Bayonett. BAGNETOWY, a, e, od bagnetu, Bayonett:.

BAGNIĄTKO, a. n. 3. pączek kosmaty niektórych roślin, baranek, Kätzchen, Lämmerchen einiger Sträuche und Bäume, beſonders der Palmen. W Kwietnią Niedzielę, kto bagniątka nie połknął, to iuż zbawienia nie otrzymał, *Rey. Poſt. P. p.* 5. (pączka palmowego). BAGNIK, a. m. 1. *Boh.* bahnik, ryba morska *vide* Tunczyk, der Thunfiſch. BAGNISKO, a. n. 3. *Boh.* bahniſtě, bajina, paſkudne, brzydkie bagno, ein häſslicher abſcheulicher Sumpf. Wielka równina dla wód zimą spadaiących, bagnistem się stała. *Pilch. Sall.* 183. Bagniſka śmierdzącym zielſkiem zarosłe. *Staſ. Buff.* 45. BAGNISTY, a, e, *Slovac.* bahniti, bahniwi, *Boh.* bahnity, bahniwy; *Vind.* zeklaſt, musgaſt, mlakaſt, mlazhnu, mlakaſtu; *Boſn.* vodotopny; *Roff.* топкій, топокъ, тинистый:, błotnisty, kałużyſty, moraſtig, ſumpfig. Nie ufay gęſtym błotom i lasom bagniſtym. *Paſzk. Dz.* 38. Bagniſte łożyſko plugawey godziny. *Przyb. Abl.* 210. Ruda łężna czyli bagniſta, Wieſenerz, bywa w mieyscach mokrych błotnistych. *Of. Zel.* 43. BAGNO, a. n. 3. BAGIENKO, a. n. 3. *demin. Boh.* bahno, bajina, bahniſtě, jumpa; *Sorabinf.* ſumy; *Slavon.* здрило; *Vind.* mlaka, blatje, zekla, musga, bereg; *Carn.* berezhina; *Roff.* ржавецъ, ручевина, (cf. *Ger.* Bach, *Graec.* πηγη, παγα, *Hebr.* נחל, נהר) zlew wody ſtoiącey na gruncie przepadziſtym, gąszcz z wody i ziemi; (cf. Baioro, Błoto), der Sumpf, Moraſt. Łgące bagno. *Warg. Cez.* 165. Wpadli w bagna wielkie, konie poczęły się zwiiać. *Teat.* 19, b. 72. §. 2. *Botan.* bagno, drzewo: łoża, łożyna, die Rainweide.

Wlod. §. bagno, ziele, *ledum*, *Roff.* кленовникъ, багульникъ, rosmaryn dziki, szmer. *Syr.* 171. *Kluk Roſl.* 2, 208. wilder Rosmarin. §. *vide* Modrzewnica, (cf. Bagienko) BAGNIOWKA, i. f. 2. *empetrum nigrum*, ſchwarzer Steinbrech, gatunek malpiey iagody; rośnie na błotach. *Kluk Dyk.* 1, 199. *Roff.* водяница, шикша.

*BAGNOCH, a. m. 1. żaba λιμνοχαρις, *Przyb. Batrachom.* 211. ein Froſch aus der Batrachom: der Sümpfler.

*BAHABER, bra. m. 1. Taki był między Bahabrami Herkules, od ktorego chorobę kaduk ſtarsi nazwali. *Petr. Et.* 406.

1. BAJA, i. f. 2. *Roff.* баика; *Holland.* baey; *Dan.* baj; *Gall.* bay, bays; *Ital.* baietta; Niederd. Baie, Oberdeutſch, die Boy, materya wełniana, ein Wollenzeug. W grubey bai, częſto się radość i pociecha tai. *Pot. Syl.* 471. (cf. Szara).

2. BAJA, i. f. 2. *Ital.* baje (*snugae*; *Carn.* baja: *fors*; *Roff.* бун: *ſtultus*) baśń, potężna bayka, eine Fabel, eine Mähre, ein tüchtiges Mährchen, *Roff.* враньe, враки, враканьe; Nie bayka to tylko, ale całą gębą baia. *Oſſ. Wyr.* Ciszey! dosyć tych baiow. *Teat.* 29, 10. Nie rozumiem słowka baiów iego. *ib.* 7, c. 76. §. 2. *perſonif.* BAJA, i. m. 2. BAY, aia, m. 1. baiacz, baykarz, plotkarz, ein Fabelhans, Schwätzer. Lekarz, który się chełpi z sekretnych leków, albo ieſt samochwał i baia, albo oszuſt. *Perz. Let.* 350. Biegay, a nie myśl baiu o perorze. *Teat.* 43, c. 26. *Wyb.* Ten bay, co tylko mógł wymyśleć, prawił. *Hor. Sat.* 120. BAJAC, baiał, baie, *Act. Nied. Boh.* bageti, bagim, báti, bágí; *Sorabſup.* bayu, *Sorábinf.* ße bajaſch: tleć; *Carn.* bajam: *fortes iacere*; *Croat.* bajati; *Hung.* bajolom: *incantare* czarować; *Roff.* баять, баю: gadać; *Eccl.* баяше: *balatus*), bayki, baśnie powiadać, *Roff.* баснословить, zmyślać po poetycku, fabuliren, fabeln, dichten. Baymy już teraz o zawodzie sławnym, który się trafił o czasie niedawnym. *Jabł. Ex.* 50. Daremne były te namowy, właśnie iakoby głuchym baiano. *Krom.* 604. (tauben Ohren predigen). Ja nie wiem, czy to prawda, czy to tylko baią, Co o tym Proteusie ludzie powiadaią. *P. Kch. Orl.* 1, 214. Takowym cudom nie bardzo ia wierzę, Bo wiem, że baią od wieków poeci. *Zab.* 15, 540. ogólnie: łgać, kłamać, z prawdą się mijać; *Vind.* smišliti, smishluvati; *Carn.* marnati; *Croat. barb.* scjurkati; *Roff.* врать, вру, fabeln, dichten, lügen. Ja w to nie wchodzę, co mi ona baiała; ty mi prawdę powiedz. *Teat.* 23, 26. §. pleść, prawić, gadać nie wiedzieć co, faſeln, ſchwatzen, ſchnattern. Baiesz, by baba na trecie. *Pimin. Kam.* 95. Sam nie wiesz, co baiesz. *Teat.* 46, c. 13. & 8, 99. Nie bay plotek. *Pot. Jow.* 2, 59. Jako się nauczyli, niechay co chcą baią. *B. Papr. Try. A.* 4. Prostak o rzeczach baie, mądry mówi. *Fr. Ad.* 6. Kto się upiie, sam nie wie, co baie. *Jabł. Ex.* 59. A kiedy im historyi nakoniec nie stało, Jako bywa podpiwszy, to się też baiało. *Pot. Arg.* 286. Baykę baiać *vide* Bayka BAIANIE, ia. n. 3. *Subſt. Verbi*, das Fabeln. 2. baśnie, baie, Fabelwerk. Jego baianie, Chcesz napisz kretą na ścianie. *Lib. Sen.* 12. BAIACZ, BAIARZ, a. m. 1. *Boh.* bagkeř (=porta) pobudkař; *Sorabſup.* bay; *Sorabinf.* bajal; *Vind.* smialovez, smishluvanz; *Roff.* баснословецъ, баснотворецъ, сказочникъ, бахарь, враль,

baia, bayki prawiący, ein Fabuliſt, plotka, świegot, zmyślacz, ein Schwätzer, Erdichter. Starzec ucieszny baiacz, bardzo ieſt przyiemny. *Zab.* 7, 251. *Koſiak.* Wſtydźże się baiarzu, że chwalić boga zdróżnością nazywaſz. *Pimin. Kam.* 238. & 70. Aż słuchać niemiło tego baiarza. *Teat.* 10, 110. Każdy kray miał baiarzów; czasy heroiczne, Cóż innego w iſtocie nad bayki rozliczne? *Kras. W.* 34. §. żartem: baiarz = baykopis, Fabeldichter. (*Croat.* bajavecz; *Hung* bübájoló = *incantator.*) BAIACZKA, BAIARKA, i. f. 2. Kobieta plotka, eine Fabuliſtinn; *Sorabinf.* bajawka; *Roſſ.* сказочница. *BAIASŁOWCA, y. m. 2. plotkarz, ein Fabelhans. Nie naśladuy nowo znikłych baiasłowców niewſtydliwych. *Smotrz. Lam.* 48. BAIECZKA, i. f. 2. *dem. Subſt.* Bayka, Baia, ein Fabelchen, Mährlein, Mährchen. *Vind.* smislik, smislinka; *Roſſ.* басенка, basnka. BAIECZNICZKA, i. f. 2. Kobieta trzpiot, plotka, świegotka, igarka, eine Fabuliſtinn, Liczny gatunek żartowniczek, nowiniarek, baieczniczek i innych tegoż rodzaiu oratorek. *Mon.* 68, 284. BAIECZNOSC, ści, f. 2. baieczna, czyli baiowa, lub baśniowa nauka, baiopismo, baśniopismo, mytologia, *Croat.* pripovesztnoszt, Fabellehre. Od losu i bogów, nawet nie uwolniła baieczność. *Off. Sen.* 57. BAIECZNY, a, e, *Slovac.* báſnliwý, fabulný, *Sorabſup.* bayaciné, *Vind.* smisloun, smislen, *Croat.* pripovesztni, *Roſſ.* баснный, сказочный = bayczany, baśliwy, zmyślony, nieprawdziwy, fabelhaft, erdichtet. Baieczne dziwy. *Fabl. Buk.* Awantury baieczne. *Boh. Kom.* 4, 110. *BAIĘDA, y. f. 2. báieczna legenda, fabelhafte Legende. Niech nam Katolicy dowody okażą, nie z hiſtoryków niepewnych, nie z baięd pletliwych, ale z pisma S. *Zrn. Pſt.* 3, 33. *b.* *BAIOBÁSN, i. m. 2. baiarz, ein Fabuliſt, Fabelhans. Ambrożego S. wronią i baiobaśnią nazywali. *Stryik. praef.*

Contin, Deriuator. baiopis, baykopis, baiowy, baykowy, bay, bayda, nabaiać, wybaiać, bayczany.

BAIOK, u, m. 1. moneta Włoſka, siedm pieniążków naszych. *Cn. Th.* eine Italieniſche Münze, ein 7 Pfennigſtück.

BAIOPIS, a, m. 1. baykopis, baśniopis. *Mon.* 75, 588, der Fabeldichter, *Roſſ.* баснословецъ, баснословъ, баснотворецъ. §. baiacz, plotkarz, ein Fabuliſt, Fabelhans. Jedna gazeta baiopisa zagranicznego. *Mon.* 65, 359.

BAIOR, u, m. 1. BAIORO, a. n. 3. bagno mniey przepaściſte, woda błotniſta z lgniączką, ein nicht tiefer Sumpf. (*Vind.* vejar, bierl, bajar, cf. *Germ.* Weiher = ſtaw, rybnik, *ſed Eccl. Roſſ.* багоръ, hak rybacki; purpura). Baba niosła szczenięta do baioru. *Pot. Pocz.* 431. Lud zebrał się u koziego baioru. *Faliſs. Fl.* 5. (cf. Jezioro).

BAIOREK, rka. m 1. nitki złote kręcone, Fadengold. Gdy ma kleynoty, to przecię musi znać, co dyament, co baiorek. *Teat.* 34, *b.* 35. Kapelusz upſtrzony w baiorki, w paletki. *ib.* 24, *b.* 35.

1. BAIOWY, a, e, od bai materyi, von Boy, *Roſſ.* бáйковый, баичетый.

2. BAIOWY, a, e, od baiów, baykowy, baśniowy, Fabel=, Mährchen=.

BĄK, a. m. 1. ptak naszyniec, *ardea ſtellaris. Linn. Słovác.* bák, Bugák, *Hung.* vizi bika; *Boſn.* bukaç; *Croat.* bik, *Roſſ.* бугай, выпь, квакша; *Sorabinf.* Hejb, jejb; (*Illyr.* bakka = *ſtrepitus*); *Sorabſup.* hupał; *Ger.* die Rohrdommel, przebywa w trzcinach, sitowiach; dziob wsadziwszy w wodę, głos wydaie podobny do ryku bydlęcego. *Zool.* 251. Nieprzyzwoicie zowią go niektórzy babą. *Kluk Zw.* 2, 317. Bąk błotny. *Bznial. J.* 2 *b.* Bąk w ieziorze wznosi brzmienia. *Kras. Liſt.* 11. Bąki bąkaią, bączą. *Dudz.* 20. *Prov.* Bąki strzelać. *Cn. Ad.* 8. *Min. Ryt.* 3, 353. (nie wiedzieć na czym czas trwonić = gwiazdy na niebie, szyby w oknie rachować, ſich mit unnützen Kleinigkeiten beſchäftigen. *Gliczn. Wych. K.* 2, *b.* Za bąkami chodzić. *ib. N.* 1. *Roſſ.* кубарить. Opił się iak bąk. *Pim. Kam.* 338. (iak bela). §. 2. ptak cudzoziemski, *onocratalus Linn:* baba. *Chmiel.* 1, 607. *Boh.* Bukać; *Rag.* bucjas; *Eccl.* бúсель, *Roſſ.* бакланъ, *Sorabſup.* wumpał, *Boſn.* sakatascja, nesit, der Pelican, die Löffelgans. Błędnie też i iego niektórzy zowią babą. *Kluk Zw.* 1, 317. Bąk z łyszkowatym pyskiem. *Chmiel.* 1, 126. §. 3. bąk, owad, *tabanus Linn. Roſſ.* овóдъ, кмырь, слѣпень, медвенникъ; *Vind.* obad, *Croat.* obad, *Carn.* owad; *Sorabinf.* barzawa, *Sorabſup.* tjeczk; *Boh.* střécel. *Ger.* die Brámſe, Viehbrámſe, większy od much, prócz ostrego ryika, którym kole, ma po bokach dwa zęby, któremi szczypie; latem dokucza koniom i bydłu. *Zool.* 116. (cf. ślep, gzik). Nazbyt przesadza przysłowie: dziewięć bąków konia udusi. *Kluk Zw.* 4, 365. *Prov.* Mucha uwiąźnie, a bąk się przebiie. *Jak. Bay.* 72. *Zegl. Ad.* 247. (kleine Diebe hängt man, große läſſt man laufen, złodzieie złodzieyka wieszaią. *Falib. L.* 3.). Prawa są równie iako paięczyna, Bąk się przebiie, a na muszkę wina. *Zegl. Ad.* 10. *Rey. Wiz.* 102, *b. J. Kchan. Kniaz. Poez.* 3, 70. — *transl. moral.* = trąd, trutéń, Hummeln, Geſchmeiß. Nayszkodliwsi bąkowie zakonu ſtarego, Bo paszczołom wybieraią miód z ula nowego. *Jeż. Ek. E.* 2. (żydzi zdziercy, komary, piiawki) §. 4. Bąk, cyga, kręglica, warkotka, kula wydrożona, gra dziecinna, *Roſſ.* волчекъ; *Sorabſup.* werćjawka, krapzel; *Boh.* brcádlo, Sſamrha; *Carn.* ſertavka; *Boſn.* zvark, zvrrik, der Kreuſel, Brummkreuſel. *Dudz.* 33. *Urſin Gr.* 140. §. 5. dudy, kozieł, der Dudelſack. Iucznym dźwiękiem ozwał się i bąk z rogiem krzywym. *Otw. Ow.* 157. Nie cytarą się oni, ni głosem śpiewanym Cieszyli w on czas, ani bąkiem rozdymanym Wielodziurych bukszpanów. *ib.* 476. Przyidzie potém z bąkiem duda Opilego między luda. *Kochow.* 191. W bąki przygrywał. *Zebr. Ow.* 23. (*iunctis arundinibus*). §. 6. Bąk *vide* Tynf. — BĄKAC *Act. Contin.* Bąknąć, *Inſtant.* (cf. Bączyć) głos taki wydawać, iak bąk, i ptak i owad, brüllen wie eine Rohrdommel; ſumſen wie eine Bremſe. (*Illyr.* baúkati = *baubari*, *Boh.* bukati = *cucubare*). Bąki ptaki bąkaią. *Dudz.* 20. Komary, pszczoły, bąki bąkaią. *Dudz. ib. Roſſ.* мычáть. §. 2. *tr.* brzękać na iakim inſtrumencie, budeln, ſchlecht ſpielen. Leda kto na dudziech może bąkać. *Petr. Pol.* 2, 375. §. 3. bąkać = nie domawiać czego, nie dopowiadać, cedzić słowa, gadać przez zęby, półgębkiem, murmeln, halb laut reden. Na rybitwa sąsiedzi bąkali, iż im wodę mącił. *Ezop.* 86. Podrzeźnia po rozumie, zdania przez noa bąka. *Zab.* 14, 30. *Nagl.* Kain wyskoczył za prog, i bąkał pod nosem. *Przyb. Ab.* 131. *Teat.* 43, c. 25. *Wyb.* *Prov.* ani bąknął, ani iąknął. *Ryſ. Ad.* 1. (ani trunął, ani pisnął,

ſłowa nie powiedział, er hat auch nicht einmal gemuckſt, keinen Laut von ſich gegeben). Y słowa nie bąknęła. *Teat.* 2, *b.* 122. Przeciw niemu i bąknąć wolno nie było. *Smotr.* 166.

BAKA. i, *f.* 2. *in Plurali.* BAKI, e. gr. baki komu świecić = przyświecać komu, nadſkakiwać, nadsługiwać, pochlebiać, cymować sobie kogo, pozyſkiwać, einem ſchmeicheln, ihn durch Schmeicheleyen zu gewinnen ſuchen, (cf. einem das Gras halten). Ktoryś to znowu zuchwalec świeci iey baki, Kto to iest taki, co pomaga babie szaleć! *Zabł. Bal.* 88. Świeć mu bakę otwarcie, szkodź mu po kryiomu. *Tręb. S. M.* 6. Kiedy ia mu będę bakę świecił i iego stronę utrzymywał, oſtatniego dobędzie groſza. *Teat.* 15, *c.* 18.

BAKAĆ, ał, a, *Act. Niedok.* 1. wykrzykiwać, iak pospolſtwo z wesołości. *Wod.* jauchzen, juchzen, ein Freudengeſchrey erheben. §. 2. wołać, rufen. Bakałem; a nie było, ktoby słyszał. *Leop. Jeſ.* 50, 2. (wołam; a nikt się nie odzywa. *Bibl. Gd.*) cf. Zabakać. §. 3. Strofować, łaiać, ſchelten, ſchmähen, mit Worten ſtrafen. Słowy kogo bakam, karzę, *caſtigo. Macz.* Zbakał Pan morze czerwone, to iest, bakaiąc przykazał mu uſtąpić, *increpuit mare rubrum. Wrobl. Pſ.* 279. Zbakałeś pogaństwo. *Wrob.* 17. *increpaſti.* Skarał Bóg człowieka w bakaniu dla złości. *ib.* 92. Oddal odemnie wzgardzenie i takie bakanie, *opprobrium et contemptum. ib.* 279. O grzechy przymawiać, upominać, bakać. *Eraz. Jęz. Ll.* 4.

BĄKAĆ *ob.* pod Bąk.

BAKALARSKI, a, ie, bakalarza się tyczący, den Baccalaureus betreffend, Baccalaureus-; Czemu się wſtydamy kaptura miſtrzowſkiego, abo bakalarſkiey rewerendy? *Łubb. Diſ. O.* 3. Po bakalarſku. *Teat.* 20, *praef.* po pedantſku. BAKALARSTWO, a, n. 3. BAKALAURYA, yi, *f.* 2. ſtopień akademicki, das Baccalaureat, eine academiſche Würde. Tęczyński będąc pan z panów, gradami bakalaryi dosługiwał się pilnie. *Papr. Gn.* 1201. Kollegia, a przy nich bakalarſtwa, miſtrzoſtwa. *Hrbſt. Odp. X. x.* §. 2. Bakalarſtwo = nauczycielſtwo dzieci, profeſſorya po miaſteczkach, parafiach, eine niedrige Lehrerſtelle, Schulmeiſterſtelle, Informatorſtelle. §. 3. Pedanterya, szkolarſtwo, Pedanterey, Schulfüchſerey. BAKAŁARZ, a, m. 1. *Jłłyr.* venchen dſiak; (*a bacca laúri, qua ornabatur*) bakalauryą zaszczycony, ein Baccalaureus. Mikołay Tęczyński był bakalarzem R. 1463, potém był wojewodą Ruſkim *Papr. Gn.* 1200. §. 2. Nauczyciel dzieci, ein Kinderlehrer, Schulmeiſter, Informator. Bakalarz uczy i ćwiczy dzieci i młode ludzie. *Petr. Pol.* 389. Dzieciom chować doma pedagoga albo bakalarza, *Gliczn. Wych.* 43, *b.* Dobrzy bakalarze nie tylko czytać dzieci małych uczą, ale i innych obyczayków uczciwych w iedzeniu, w ſtaniu, w chodzeniu, w mowie. *Gorn. Dw.* 343. §. 3. Pedant, szkolarz, łak, ein Pedant, Schulfuchs. To to mi bakalarz! nawet kicha nauką. *Oſs. Wyr.*

BAKALIA, ii, *f.* 2. Z Oryentu Ormianie żydzi i Grecy wiozą bakalie, frukta. *Mik. Obſ.* 330.

BAKAR, u, m. 1. miara, nosi cztery beczki. *Biel. Hiſt.* 454. ein Maaß von 4 Tonnen.

BAKI *vide* Baka.

na BAKIER czapka, kapelusz na ukos, sposób noszenia czapki etc. na połowie głowy, iedną ſtroną wyżey, od wierzchołka czupryny po ucho; die Mütze, den Hut auf ein Ohr, (auf einen Backen). *Roſſ.* на бекрень. A od czego mina,, i czapka na bakier; droższy zaraz towar tani. *Zabł. Amf.* 3. Włoż czapkę na bakier, ot tak z kozacka. *Teat.* 36, *b.* 38. Guzik na kapelusz z szlifą drogą kładzie, Tak go wciśnie na bakier. *Zab.* 12, 64, Junak nad iunaki; czapka na bakier, zakasane poły. *Kniaz. Poez.* 3. 116. Bądź Dawem komedyinym, ſtóy na bakier z głową. *Zab.* 12. 101. Na bakier do lądu poiazdami natrę, *dextris remis. Zebr. Ow.* 73. cf. Bakort. §. *transl.* Wszyſtko idzie na bakier = na opak, krzywo, źle, es geht den Krebsgang, verkehrt, ſchlecht.

BĄKNĄĆ *vide* Bąkać.

BAKORT, u, m. 1. lewy bok okrętów, der Backbord, die linke Seite eines Schiffs. *Gall.* bas-bord) burta po lewey ręce, ſtoiąc przy rudlu. *Mag. Mscr.* Styruy ku bakortu, *dextrorsum. Chmiel.* 1, 80. (*oppoſ.* szymbort.) 2. niebezpieczne mieysce. *ib.* ein gefährlicher Ort.

BĄKOWY, a, e, od bąka ptaka, owadu, Rohrdommel-, Roſtremſen-, Od bąkowey góry nazwani Bąkowie, a potém Bąkowscy. *Nieſ.* 1, 27. BĄKOWSKI abo Ryś, *herb*, ryś w prawą bieżący, a nazad się oglądaiący. *Kurop.* 3, 4. ein Wappen.

BAKUŁA *vide* Bałaka.

1. BAL, u, m. 1. graniaſto ociosane drzewo, Niederſächſ. Bale; Hochd. die Bole, Bohle; (cf. balka, belka, cf. pal; cf. *Gall. obſ.* bail, baille). Moſt z balów złożony. *Uſtrz. Kruc.* 1, 184. Ocembrowanie zdroiu z dębowych balów. *Kluk. Kop.* 1, 162. Do rozmaitych robot wycieraią się bukowe, lipowe, dębowe bale, cztery lub pięć calów grube. *Kluk Roſl.* 2, 157. Bale, artykuł handlu Polſkiego i Litewſkiego z miaſtami nadmorſkiemi. Grubość ich powinna mieć calów 4, długość na sążni 6, szerokość, iak dąb pozwala. *Kluk Roſl.* 2, 178. Tak dwu balów budownik łączy w górze czoła, Ze domu naymocnieyszy ruszyć szturm nie zdoła. *Dmoch. Jl.* 2, 310. (balki, tramy, Balken).

2 *BAL, u, m. 1. bela towarów, paka towarów pewnego ogromu; ein Ballen Waare; (*Angl.* bail; bale; *Ital.* balla; *Lat. med.* bala, balla). Nie rozsiodłał osła z pod ciężaru, Bo ciężko było w tym balu ciężaru. *Jabł. Ez.* 68.

3. BAL, u, m. 1. *Boh.* Bál, tańce, uciecha, biesiada z tańcami, z muzyką (*Ital.* ballo; *Gall.* bal; cf. *Lat. med.* balare; *Graec.* βαλλίζειν: tańcować), ein Tanzball, ein Ball. Ci, którzy lubią tańcować, przyimą bal odemnie, który dadź rozkazałem. *Zab.* 3, 111. Damy oświadczyły ochotę do tańca; przyszli muzykanci, i trwał bal pożno w noc. *Kraſ. Pod,* 2, 69. Nasze dziewczęta w nocy się po balach włóczą. *Tea.* 30, *b.* 49. Bal zagaić, otworzyć bal, pierwszy taniec zacząć; den Ball eröffnen. *Niemc. Kr.* 1, 86. Balik, Baliczek *demin. qu. v.*

BAŁABAN, a, m. 1. sławny dom Bałabanów we Lwowſkim. – Jwan Bałaban, mąż serca wielkiego, chociaż nie słyszy, nie mówi. *Papr. Gn.* 1037. Geſchlechtsname einer berühmten adelichen Familie im Lembergiſchen. *tr.* iunak, ein Eiſenfreſſer, Bramarbas. Starszy był niż Bałaban Achilles on mężny, Lada dziad brodę nosi, przecięż niedołężny. *Kchow.* 52. BAŁABANSKI, a, ie, iunacki, eiſenfreſſeriſch, Bramarbas-, Junak wąsem muchy ścina, Wąs ową nową fozą Bałabańską. *Kchw.* 50. (cf. Bałwan; cf. Katan, Katański). (*Roſſ.* балабанъ kobus).

*BALAC, *Frequ. Verbi* Boleć.

Luk. 103.– *Fig. tr.* Jutrzenka rosami świeżemi balsamowała ziemię. *Przyb. Milt.* 350. BALSAMOWY, a, e, *Boh.* balzamowý; od balsamu, Balſam =, Balsamowe drzewo. *Kluk. Dyk.* 1, 155. *Sk. Dz.* 57. Balsamowe iabłko, rodzay roślinny, do którego należy roślina Serca ſkrycie. *Kluk. Dyk.* 2, 126. Topola balsamowa *vide* Topola.

BALTA, BEŁTA, y, f. 2. *Turc.* balta, = siekiera. *Paszk. Dz.* 134. *Klok. Tur.* 22. (*Holl.* Byl, *Lith.* bila, *Swec.* bil, *Germ.* Beil). Siekiera na obuchu osadzona, eine Streitart, Art auf einem langen Stiele. Co za naszych oyców zwano siekierą, dziś belta. *Dwor. G.* 4. Czekanów, balt, buzdyganów, kiyców co niemiara. *Starow. Ref.* 78. Zginęła mu balta oprawna, szabla, suknia. *Starow. Ryc.* 27.

BALTYDA, y, f. 2. BALTYKA, i, f. 2. BALTYCKIE morze, das Baltiſche Meer; *Slavon.* ledeno móre.

BAŁUCH, u, m. 1. wrzawa, zgiełk, hałas, Getöſe, Getümmel. Od przemiiaiącego to tam to sam ludu, bałuch iakiś dochodził ich. *Pot. Arg.* 1. *Pot. Syl.* 362. Przy pasiekach aby nie było bałuchu, hałasu, ſłuczenia, kołatania. *Haur. Sk.* 120. *vide* Bałuszyć.

na BAŁUKU, na BAŁYKU, *Boh.* počtwerno, = raczkiem. *Dudz.* 33. auf Händen und Füßen, auf allen Vieren. Pili szkaradnie; drugi ledwo że przylazł z zamku na bałuku. *Pot. Arg.* 641. Czołga się na bałuku. *Bardz. Tr.* 11. Na bałyku chodząc, rękami około tego mieysca macał. *P. Kchan. Orl.* 1, 300. Nad kamieniem na bałuk przypadszy. *Wad. Dan.* 142.

BAŁUSTRATA, y, f. 2. z Łacińsko-Włoſk. = szereg słupków (cf. Balasy.) eine Balaſtrade, ein Dockengeländer, Säulengeländer. Kamienna, była bałuſtrata około ogrodu. *Lub. Roz.* 1.

BAŁUSZYC, *czyn. nied.* bałuch, wrzawę robić, Lärmen, Getöſe machen. Gdzie są synogarlice, żeby huku z bałuszeniem nie bywało. *Haur. Sk.* 129. §. *transitiv.* Przed sądem cicho maią się sprawować, aby ieden drugiego nie bałuszył. *ib.* 263. (bałuchem nie ogłuszył, betäuben).

BAŁWAN, a, m. 1. BAŁWANEK, nka, m. 1. *dem.* BAŁWANIK, a, m. 1. *dem.* – *Boh.* balwán. = 1, Bryła znacznéy wielkości, ogrom, duży kawał, eine große Maſſe, ein großes Stück, ein großer Ballen. (*Croat.* balvan, greda = tram; *Bosn.* balvan, greda, koja se stavglja pod duvar, podsik = podcień, podwalina; *Roſſ.* Болванъ kloc. ſtatua, posąg; оболва́нить = z gruba wypracować). Bałwan soli, słup soli, bryła soli kamienney podługowato okrągło ociosana, pewnéy uſtanowionéy wagi i miary, ein Salzblock, ein Salzklumpen, ein Stück Steinſalz von beſtimmtem Gewichte. Z soli kopalnéy znaczne sztuki obracaią na bałwany. *Kluk. Kop.* 1, 168. Sól kamienną w ziemi bałwanami i kruchami kopią. *Haur. Ek.* 178. Pod Bochnią końmi haniebne bałwany solne z pod ziemi na wierzch winduią. *Krom.* 261. Soli bałwan czworograniſty. *Boter.* 228. Żupnik płaci *bancum salis*, to iest, bałwana wyciętego po trzy groszy. *Herb. Stat.* 102. (*vide* banka soli) – Podobnież: bałwan kruszcu, bałwan miedzi, ołowiu, cyny, marmoru etc., ein Block. – Bałwan lodu, ein Eisklumpen. Lód tam bałwanami ſtoi. *Chroſc. Luk.* 101. (in großen Maſſen, Stößen, aufgethürmt). (O kościach olbrzymich) zdziwisz się, gdy tak wielkie uyźrzysz bałwany. *Pot. Arg.* 283. §. Bałwan morſki = wał morſki ogromniéyszy, die Meereswoge, (cf. Bałchan). Galera się urwała, którą między siebie bałwany porwały. *Zbił. Dr. D.* 4. Srogie bałwany wywracaią okręty i o ſkały twarde rozbiiaią. *ib. E.* 2. Patrz, iak bałwany niezmierne Bielą się pieniſtym szumem. *Krzs. Off. B.* 4. *Allegor.* Jednymże zanurzani bałwanem, razem toniemy obadwa. *Teat.* 2, 93. *Barſz.* (iednym ciosem, nieszczęściem giniemy). §. Bałwan dymu = słup dymowy ogromny, eine dicke Rauchwolke. Wzbiiały się w niebo wonieiących dymów z kadzideł bałwany. *Zab.* 6, 219. §. 2. Bałwan, posąg nad miarę ludzką, eine coloſſaliſche Statue. (*Roſſ.* болванъ, болва́нчикъ = истуканъ, każdy posąg), w Polſkim bałwan szczególniéy, obraz rznięty pogańſki, posąg bożka iakiego, za tym i bożek pogańſki, ein Götzenbild, ein Götze, Abgott, heidniſcher Gott. *Croat.* bolvan, molvan, kip, idol, *Hung.* bálvány; *Vallach.* bolovany; *Dal.* et *Rag.* Kip; *Carn.* et *Vind.* malik (cf. Malować); *Boh.* et *Slovac.* modla (cf. Modła, Modlić się); *Slavon.* idol, krivi bòg; *Sorab. sup.* pjibóh; *Sorab. inf.* pschibohg; *Eccl.* et *Roſſ.* болванъ, идолъ, рукомаорéнiе, кумиръ, божокъ (cf. *Eccl.* Балiи, *Roſſ.* баальникъ = czarownik, wróżek, oszust; cf. *Hebr.* baalim = bałwany. *Chmiel.* 1, 35. *Budn. Num.* 21, 28. Odſtępuią słowa bożego, a do *baalchwalona się uciekaią. *Biel. Hiſt.* 89.) Bałwan ryty, lany, malowany, ſtrugany. *Wiśniow.* 329. Bałwan, obraz marny, ztąd obrazy bogów fałszywych nazywano bałwanami, albowiem są podobieńſtwem bożyszcz, których niemasz. *Birk. Gl. Kun.* 66. Mały bałwanik Apollinowy. *Warg. Val.* 11. Bóg tych obrazów zakazał, które się właśnie bałwanami zowią, to iest, na których człowiek przeſtaie, tak żeby bogami iego były. *Sk. Żyw.* 213. Mieczysław bałwany bogów pogańſkich rozrzucił. *Kron.* 60. Król ten niezmiernie szukał, by kto kędy iakiego bałwanka albo obrazka taiemnie nie zachował. *Biel. Hiſt.* 90. Bałwanek czartowſki. *Biel. Sw.* 7, *b.* Małym bałwankom, które wszędzie stawiano, kadzidła ofiarowano. *Sk. Dz.* 150. Bałwana nie pytay w plemieniu Jakobowym, niemasz wyobrażenia bałwanów u Izraelczyków. *Birk. Ex. B. b.* (posągów, obrazów bożków czyli bóżyszcz). *Fig.* Lud gardzi bóstwem, które się w bałwan mu nie ſtroi. *Teat.* 45, *d.* 19. *Wyb.* (pozorem nie imponuie). – *transl.* bałwan, bożek, bóstwo, cokolwiek adorują, za bóstwo maią, Götze, Abgott, Gottheit, angebetetes Weſen. Zrzuciwszy iarzmo uprzedzenia, ośmielili się na te bałwany sarmatyzmu, które naród nasz czyniły pośmiewiskiem uczeńszych. *Mon.* 65, 235. Żadnéy w lubym bałwanku przywary nie znaią; wszyſtko im się wydaie piękne, bo kochaią. *Zab.* 9, 32. *Zabł.* – § *de homine* bałwan = człeczyſko, chłopiſko = duże, niezgrabne, nieruchawe, drągal, wielbłąd, kloc, pień, grądal. *Roſſ.* болванъ, ein unbehülflicher, ungeſchlachter Menſch, ein Kerl, Bauerkerl, Klotz. Człek, gdy piiany, powinien się z daleka mieć od swoiey żony, gdyż ztąd rodzą się dzieci niezgrabne, bałwany. *Zabł. Amf.* 65. Kto iest bałwan nieczuły, tego i naywiększy bliźniego uciſk nie obéydzie. *Perz. Lek.* 261. Od kilku dni bardzo się źle miał; iuż leżał iak bałwan, nie ruszaiąc się. *Perz. Cyr.* 3, 11. Stać iak bałwan, nie ruszyć się, nie pokazać bynaymniéy po sobie, że żywy, wie ein Klotz da ſtehen. Klania się; wszyſtkie ſtoią iak wryte; iak nie ma myśleć,

że

ż wiedł między bałwany? *Duor. F.* 4. BAŁWANIASTY, a, e, na kształt bałwana, bryły, bryłasty, Ballen:, Block:, Klumpen:, Sol bałwanista. *Vol. Leg.* 3, 455. Klotzig, Blockfalz, Steinfalz in Blocken. BAŁWANICA, y, f. 2. bożyszcze, świątynia bałwańska, bałwochwalnia, *Croat.* bolvanszka hisa; *Hung.* bálványoknák haza; ein Götzentempel. n. p. W bałwanicach wieszano upominki. *Baz. Mich.* 1, 7. BAŁWANIK, a, *m.* : Bałwanek *Cresc.* Bałwan *qu. v.* §. 2. : bałwochwalca, *Croat.* bolvanir, bolvanik, bolvanoszluge; der Götzendiener. Biada czarownikom i bałwanikom i łgarzom. *Sam. Apoc.* 21, 8. (bałwochwalcom *Bibl. Gd.*). BAŁWANISKO, a *n.* 3. z przyostrzeniem: brzydki, nieforemny bałwan, bożysko, ein ungeschlachter Götze, ein Scheußlicher Götzenbild. Stoią tam smutne Logów bałwaniska. *Groch. Lut.* 82. Bałwaniско szkaradne. *Birk. Fx. D. 3. b.* BAŁWANODZIEJ, ieia, m. 1. *Eccl.* кумиродѣлецъ, ваятель, вырѣзыватель кумировъ, Götzenbildermacher, Götzenmaler, Bałwanów malarz, der Götzenbildermacher. *BAŁWANOSZALEŃSTWO, a. n. 3. szalone czczenie bałwanów, die Götzenmanie. *Eccl.* идолонеистовство; *Gracc.* εἰδωλομανία. *BAŁWANOTWORSTWO, a, n. 3. tworzenie bałwanów, die Götzenschaffung. *Eccl.* идолотворение, *Gracc.* εἰδωλοποιία. BAŁWANOWATOŚĆ, ści, f. 2. ciężkość ruchu ciała, Bleyernheit, Unbeholfenheit, Klumpheit. Choroba ta sprawuie w człowieku ociężałość, zachciewanie się i bałwanowatość. *Perz. Let.* 12. BAŁWANOWATY, a, e, leybowaty, rozlazły, rozkały, bałatykowaty, schwer, plump, unbeholfen. BAŁWAŃSKI, a, ie, od bałwana, bożka; *Boh.* bożanským (-posążkowy), идольскій, истуканный. *Vind.* malikni; *Croat.* bolvanszki; Abgötts:, Götzen:, Polskl. obrazy bałwańskie. *Biel.* 34. Bałwańskie bożnice. *Bater.* 1-0. Słudzy bałwańscy. *Budn. Pf.* 97. - BAŁWANSTWO *vide* Bałwochwalstwo.

(BAŁWIERZ, rza barwierz).

BAŁWOCHWALCA, *BAŁWOCZALCA, y, m. 2. BAŁWOCHWALNIK, a, m. 1. *Croat.* bolvan, bolvanin, bolvanik, bolvanolatalacz, bolvanoszluga; *Hung.* bálványt imádó: bożnik, bałwanik, bałwochwalca, bałwochwalnik, bałwochwalnik, bałwochwalnik

(Geld-) Bank, worein geſetzt wird (beym Faraoſpiele ꝛc.). Patrzą gracze, iakby kogo do swego przywabić banczku. *Teat.* 28, 92. Banczki ciągnąć. *Teat.* 14. 14.

BANCZYSTY, a, e, na kształt bańki na wodzie, pełen baniek, bąbelów, bąbeliſty, wie Waſſerbläschen, voll Waſſerbläschen, Bläschen werfend, blaſig. Piana na urynie przedługowata, a nie bańczyſta, ani na podobieńſtwo ziarnek. *Spycz.* 207. *Sienn.* 403.

BANDA, y, f. 2. bando, *Angl.* band; *Ital.* banda; *Gall.* bande; *Holl.* bende; *Dan.* bande; *Germ.* eine Bande, eine Schaar, (cf. *Arab.* bend, *Syr.* bando); *Vind.* bandá, shop, zheta, verſta, zveternik; *Roſſ.* шайка: zgraia, kupa ludzi, spólka. – Bandę gachów przy sobie włóczyła. *Teat.* 30, *b.* 5 r. Zdanie to ieſt Epikura, czyli Metrodora, albo też innego teyże bandy. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 110. (cf. Bandos, Bandoſka).

BANDELA, i, f. 2. z *franc.* przepaska białogłowſka, wstęga, związka, binda, bandela, eine Weiberbinde. *Tr.*

BANDERA, y, f. 2. BANDERKA, i, f. 2. *dem.* – *Vind.* bandera, banderu, bandiru, ladjouſka veterniza; *Carn.* wendéru, wendirú; *Sorab. inf.* Bannar; (*obſ. Germ.* Banier, Panier; *Gall.* banniere; *Lat. med.* banderia; *Ital.* bandiera; *Angl.* banner; *Swec.* Baner; cf. *Germ.* Band, Bande); *Rag.* vjettarniza; *Croat.* zaszstavá; *Sorab. sup.* tjownjaczoho wércha čełenſtwo; *Roſſ.* флагъ, die Flagge, Schiffsflagge; chorągiew z herbem, szczególniéy nad masztem okrętowym, z któréy kroiu, barwy, malowania w herby, poznać, iakiego narodu okręt. *Papr. W.* 1, 343. *Dudz.* 33. Pod neutralną banderą Duńską przypływały do portów Francuzkich ſtatki. *N. Pam.* 3, 365. Zefir płotna nadyma, i każda banderka na maszcie ſtaie się igrzyſkiem wiatru. *Karp.* 3, 92. On król królów, wódz wodzów, Agamemnon śmiały, Pod którego banderą tysiąc náw pływały. *Bardz. Tr.* 242. (pod iego dowództwem morſkim, unter ſeinem Seecommando). §. *Metonym.* bandery: okręty, Flaggen, Schiffe, Maſten. Nie w Europeyſkich tylko, ale i w Afrykańſkich i Azyatyckich portach, znaczne są bandery Szwedzkie. *Wyrw. G.* 509. §. 2. Bandera na dachu domowym, wietrznik, der Wetterhahn, die Wetterfahne; *Roſſ.* сорочка. Bandery na wierzchołkach dachów do pokazywania, iaki wiatr wieie. *Kluk Roſl.* 3, 80. §. 3. Ufce pospolitego ruszenia zowią się banderami, że każde hrabſtwo ruszyło pod własną chorągwią czyli banderą. *Oſſ. Wyr.* eine Compagnie vom allgemeinen Aufgebote.

*BANDO, a, n. 3. obwołanie, obwieszczenie, öffentliche Bekanntmachung, Ausrufung, Ankündigung. W iarmark, gdy naywięcey zewsząd ludzi bywa, królewſkie banda woźny w rynku obwoływa. *Pot. Arg.* 124. Wszyſtkie dwory powinny uczynić takowe banda i surowe zakazanie, aby chłopi z pałkami nie chodzili. *Haur. Sk.* 228. Bóg wydał bando przeklęctwa swego na pierwszego człowieka i potomſtwo iego. *Kulig. Her.* 26. (cf. Bandyt, Banit). §. 2. Bando: banda, poczet, orszak, zgraia ludzi, eine Bande, eine Schaar Menſchen. Bando zapuſtników, godowników, biesiadników. *Oſſ. Wyr.* Bezbożną matronę z kraiów naszych z całym iéy bandem wywołać. *Mon.* 69, 375.

BANDOLET, u, m. 1. pas rzemienny, przewieszony z ramienia, utrzymuiący palasz, das Bandolet, der Riemen über der Achſel, woran der Pallaſch getragen wird. §. Bandolety, gatunek broni ogniſtéy. *Klok. Turk.* 219. eine Art Schießgewehr.

BANDOS, a, m. 1. Żniwiarz naiemny, pospolicie obcy, ein fremder gemietheter Schnitter. Bali się bandosy, żeby im sierpów nie zatrzymano. *Oſs. Str.* 5. *In fem.* BANDOSKA, i, 2. eine fremde gemiethete Schnitterinn (cf. Banda).

BANDURA, y, f. 2. BANDURKA, i, f. 2. *dem. Roſſ.* бандýра, кобзà, балалаика; *Boh.* bandaſſka, kobza; *Graec.* πανδουρα, πανδωρα; *Ital.* pandora; *Angl.* bandure; *Hisp.* bandurria; *Franc.* mandore; *Germ.* Pandore, Mandore; *Boſn.* guslića, ghedde; z gatunek lutni z krótką szyią, lutnia Kozacka, eine Art Laute, die Koſakenlaute. Na bandurze brząkać. *Oſs. Wyr.* BANDURZYSTA, y, m. 2, *Roſſ.* бандýрщикъ, gracz na bandurze, lutniſta, der Pandoriſt, Mandorenſpieler. Bandurzyſta gra, śpiewacy pod oknem śpiewaią, po całych tańcuią nocach. *Zab.* 13, 204. Ze naywięcey bandury używaią Kozacy na Ukrainie, ztąd bandurzyſta: Kozak, ein Koſak.

BANDYCYA, BANICYA, BANNICYA, yi, f. 2. *Vind.* pana, panſtvu; (*Carn.* wand; *Boh.* propadenj; *Roſſ.* опала); (*vid.* bando, *Ital.* bando; *Germ.* Bann): wywołanie obywatela z kraiu. *Oſtr. P. C.* 1, 386. Skazanie ſtrony niepoſłuszney sądowi na wygnanie. *Kraſ. Zb.* 1, 111. die Verweiſung, Landesverweiſung, Achtserklärung, Acht. Banicya główna, wygnanie ze wszyſtkich państw koronnych, die Oberacht; banicya mnieysza, wygnanie z pewnéy części królestwa, die Unteracht; banicya z miasta, wyświecenie, die Stadtverweiſung.

BANDYT, BANIT, BANNIT, a, m. 1. *Croat.* bandisan, bandisanecz; *Dal.* prognan, izagnan, prognanik; *Boh.* wypowědenec, propadený; *Sorab. sup.* wupokazane; *Roſſ.* объявленный; wywołaniec, wygnaniec, wyświecony, ein Verbannter, Verwieſener, Geächteter, in die Acht Erklärter. Banit w cudzych kraiach znaczy ostatniego złoczyńcę i z kraiu wywołanego; w Polszcze i do żadnego sądu nie należy, i nigdzie go zapozwać nie można. *Mon.* 74, 50. Banita nie godzi się przechowywać, ani im rady i pomocy dodawać, ani z niemi obcować *Vol. Leg.* 2, 1218. Bandyty i wywołańce. *Warg. Cez.* 124. *Warg. Wal.* 71. Nieszczęśliwy ia człowiek, banit wytrąbiony. *Kul. Her.* 58. §. 2. Łotr, rozboynik, naiezdnik, łupieżca, ein Straßenräuber, Bandit. Banity bywaią ciężkie Włochom; ale przecięż rzadko który banit swą śmiercią zginie. *Gorn. Wł. H.* 2. Nie wszyscy żołnierze z zdobyczy żyią, iedno Tatarowie, Kozacy, bandytowie. *Petr. Pol.* 2, 389. II.° bannici, przysięźnicy, ławnicy. *Farr.* 467. Bannherren, Schöppen. BANDYZOWAC, BANIZOWAC, BANNIZOWAC, BANITOWAC, BANIOWAC, – ował, – uie, *Act. Niedok.* – *Boſn.* obantiti; *Vind.* zapanati; zadreniti, pretirati, preguati; *Carn.* optujeti: *Croat.* bandisati, odtirpavati, pregnati; *Dal.* prognati; *Roſſ.* объявлять: na wygnanie skazywać, wywoływać z kraiu, wyganiać, wyświecać, ächten, in die Acht erklären, des Landes verweiſen, verweiſen. Ludzie zuchwali słusznie maią bydź oddaleni i bandyzowani od Rzpltéy. *Petr. Pol.* 313. Przez ostracyzm u Greków ludzi niebezpiecznych wyganiali i bandyzowali na dziesięć lat, *ib.* Jeśliby nie stanął pozwany, banitować go zaraz. *Vol.*

Leg. 3, 62. Tych, co uciekli, bandyzował. *Warg. Cez.* 152. Uniwersałami ich bannizował, t. i. od czci odsądził. *Siebel.* 1, 200. *Warg. Wal.* 12. et 201.

*BANER, u, m. 1. ganek, altanka, eine Altane, ein Balkon. Stawił diabeł Jezusa na wierzchu kościoła, na ganku, abo banerze. *Sekl. Math.* 4.

BANIA, i, f. 2. w ogolności, rzecz wypukła, pękata, nadęta, ein bauchiger, hohler, aufgeblaſener Körper; (cf. *Auſtriac.* Plutzer, Plotzer, *unde* Rapic- Plutzerbier, Plutzerbirne, Plutzer = Kürbiß; b - n - baniaſty, *Auſtr.* plutzig); *Boh.* bán'e, bán'; w - nn - (*Croat.* banya = kubeł, kufel; *Vind.* bana = umywadlnik; *Roſſ.* баня = łaźnia; cf. *Lat.* balneum; *Eccl.* баня = dzban, łaźnia, *inde* баниться = kąpać się; cf. wanna, *Ger.* Wanne; *Swec.* wanna; *Lat.* vannus; *Angloſax.* fanne; cf. *Ger.* Benne; *Gall.* banneau, benneau, behne; cf. *Lat. med.* banna; - *Slovac* bana, baně, et *Hung.* banya = pudło, dół, kopalnia, góry kopalne). - *Pol.* 1. naczynie wypukłe, brzuchate, jakiekolwiek, do rozmaitego użycia, ein bauchiges Gefäß. Bania gliniana, śklana, dzban wielki, eine bauchige Kanne, eine Blaſe, Laſe, ein Krug, z. B. Waſſerkrug. *Roſſ.* бынька, кувшинъ, кубышка; *Sorab. inf.* bana; *Sorab. sup.* bana, bonk, kbaran; *Croat.* stúcza, krugla). Bania od przepalania, alembik, ein Deſtillirkolben. Od palenia gorzałki, banić, kotła płacą po gr. 24. *Vol. Leg.* 3, 39-. Krętna bania, abo alembik do palenia wodek, *anguinea cucurbita. Sleszk. Ped.* 414. Banie zakrzywione: retorty. *Krumk. Chi.* 51. Banie odłączalne, *cucurbitae separatoriae. ib.* 52. Bania śklana do elektryzacyi. *Scheidt.* 11. Bania elektryczna. *Oſ. Fiz.* 358. die Electriſirmaſchine. Bania u wiatrociągu. *Reg. Doſ.* 3, 102. die Glocke an der Luftpumpe, die Campane. Bania powietrzna. *Kniaź. Poet.* 2, 5-. bania lotna. *Kras. Liſt.* 2, 49. ballon, *Vind.* balon, oblu, der Luftballon. - Bania oliwy, naczynie, w ktorym się oliwa sprowadza, pewnéy uſtanowionéy miary. *Oſs. Wyr.* ein Krug Oehl, von beſtimmter Größe; *Roſſ.* ендова. - Banie różnego koloru, ktorych używaią w kościołach dla ozdoby. *Comp. Med.* 6-. Bania dokwiatow. *Tr.* garnek, skorupa, donica, ein Blumentopf. Bania długoszyina, Długoszyika, *Roſſ.* долгомеška. - *Improprie poët:* Dannidy w piekle bezdenną banię nalewaią. *Simon. Siel.* 26. (faskę czyli podług mytologii sito, rzeszoto, bodenloſes Faß, Sieb). Nie wadzą pszczołom osy, byle w swoiey bani. *Pot. Arg.* 165. (wespe, w pudle, Bienenkorb). I dźki mędrek (Dyogenes) w ciemnicy siedząc bani, Przecięż ku słońcu rad otwiera wrota. *Zab.* 11, 97. *Nar.* (w beczce, Diogenes in ſeiner Tonne. §. Bania, *Roſſ.* баня = łaźnia, das Bad, die Badeſtube. Banieres imię ma przywłaszczone od cieplic abo od bron, z Włoſka, to iest ciepłych wód, które tam są. *Boter* 1, 30. §. 2. *Architect.* bania, kopuła wypukła, gotyka na kopule, die Kuppel, ein Dach in Form einer Halbkugel. Nad samym grobem Pańskim bania iest kosztowna. *Warz. Radz.* 147. Bania na kształt laterni, przed kościołem Kiiowskiego. *Weresz. Kij.* 4. Budynek sławi wielki, podniesie altany i banie, szczyty, ganki. *Twardow. W. D.* 2, 116. §. 3. *Botan.* bania, rodzay roślinny, *cucurbita Linn.* brzuchaty, okrąglawy. *Kluk. Dyk.* 1, 163. Dynie, korbasy, tykwy, arbuzy, melony, ogórki do tego rodzaiu należą, das Geſchlecht der Kürbißpflanzen; *Sorab. inf.* ban'a; *Boh.* Plucar; (*Auſtr.* Plutzer); *Vind.* et *Carn.* buzha, titkva, plotniza, tiqva: *Croat.* bucha, tipvá, tikvanya, valyanka; *Hung.* toek; *Rag.* cmulla); - Banie, szczególniéy same dynie, Kürbiſſe. W kwietniu banie sadzą. *Zaw. Gosp.* - Bania zamorska, zamorskie iabłko, kolokwintyda. *Krup.* 5, 185. Coloquinten, §. 4. bania, ryba morska, *orbis, orchis,* der Bauchfiſch, Flaſchenfiſch. *Cn. Th.* - §. 5. *allusiones ad amplitud.* Łeb iak bania *Teat.* 43, *c.* 15. *Wyb.* (iak pudło, iak antał, ein Kopf, ſo dick, wie eine Tonne, wie ein Faß, wie eine Schachtel, wie ein Kürbiß). Głowa iak bania, a mózgu nic. *Oſſ. Wyr.* Babsko, iak bania, opasłe. *ib.* - *Personif.* bania = brzuchal, pękaty, podsędek, Dickbauch, Dickwamſt. Bania nalana, nabrzmiały, nieprawdziwie tłusty. *Oſſ. Wyr.* ein aufgedunſener Dickbauch; *Metonym* opóy, ein Trunkenbold. §. 6. Złota bania, miasteczko w Węgrzech. z sławną lekarnią, ein Städtchen in Ungarn, mit einer berühmten Apotheke, zkąd Węgrzy oleykarze, włóczący się po Polszcze, wynoszą leki). Przechodzili przez wieś naszę Węgry od złotéy bani. *Teat.* 18, *b.* 65. Oleykarze śmieci Węgierskie od złotéy bani u nas za pieniądze przedaią. *Perz. Lek.* 338. Szydząc, o lekach niedorzecznych, podeyrzanych, Quackſalbereyen. - *Deriv.* bańczaſty, bańczyſty, baniaſty, banieczka, baniuszka, bańka, dzban, dzbanek, dzbaneczek, dzbanuszek, banieczník, bankarz.

BANIALUKA *vide* Banałuka.

BANIASTY, BANCZASTY, a, e, na kształt bani lub bańki brzuchaty, pękaty, wypukły, bauchig. (*Auſtr.* plutzig); *Boh.* ban'atý; *Carn.* tiqvaſt; *Roſſ.* кубоватый, кубоватый. BANIECZKA, *vide* Bańka. BANIECZNIK *vide* Bańkarz. BANIECZNY, a, e, do baniek należący. *Cn. Th.* Flaſchen-s, Kolben-s.

BANICYA *vide* Bandycya.

BANILIA *vide* Wanilia.

BANIT *vide* Bandyt. BANITOWAC *vide sub* Bandyzować.

BANIUCZKA, BANIUSZKA, *vide* Bańka.

BANK, u, m. 1. BANCZEK, czku, m. 1. *dem.* (*ob.* Banczek), *Ital.* banco; *Gall.* banque; *Ger.* die (Wechſel-) Bank. - Stoł wexlarski, skład pieniędzy, kantor wexlarski, der Wechſeltiſch, die Wechſelbank, die Bank. Ztąd bank = wekzlarstwo, kupczenie pieniędzmi, *Dudz.* 33, ustanowienie prywatne lub publiczne, gdzie biorą i pożyczaią pieniędzy, za procent, czynsz, prowizyą, opłatę roczną, der Geldwechſel, Geldhandel, das Wechſelhaus, die Bank. Czemużeś nie dał pieniędzy moich na bank, a ia przyszedłszy, wziąłbym ie był z lichwą? *Radz. Luk.* 19, 23. (czemużeś ich nie dał do lichwiarzów? *Bibl. Gd.*) W Anglii wolą summy składać na bankach, niż za nie grunta kupować. *Wyrw. G.* 440. Bank trzymać = kupczyć pieniędzmi; bank puścić = bankrutować. *Cn. Th.* U niego iak w banku = ma zawsze gotowe pieniądze. *Oſſ. Wyr.* - §. 2. We grze faraona: bank, dostawianie pieniędzy gotowych do grania, wygrywania, die Bank im Pharaoſpiele. Jeżeli gra w karty, patrzy na banki, pieniędzy nie rachuie. *Mon.* 65, 124. Na cóż mam stawiać? Na to, co w banku. *Teat.* 9, 48. Ciągnąc bank mówi: siódemka przegraie, osmka wygraie. *ib.* 22, 4. - Mam znaczną subſtancyą, assamble i banki u siebie otworzę. *ib.* 23, *d.* 26. - (gry azardowne) *fig. tr.* bank komu trzymać = mieć go zawisłym

od swoiéy woli, einen von ſich abhängig halten. *Oſſ. Wyr. II. Milit.* bank walowy, lawy, eine kleine Erhöhung unten an der Bruſtwehre, die Bank. *Tr.* - (*Croat.* banki, klùpi od galie, *Tranſtra*). - *Deriv.* bankier, bankierz, bankierowa, bankierka, bankierczyk, bankierſki, bankieroſtwo, bankrut, bankrutować, pobankrutować, debankować, zdebankować.

BANKA, i, f. 2. BANIECZKA, BANIUSZKA, BANIUCZKA. i, f. 2. *dem. Subſt.* Bania, *Boh.* ban'ka, ban'cicka; *Slovac.* banku; *Sorab. sup.* ban'ka, kharanczk, boncżk; *Roſſ.* баночка, кубышечка, (банька = łazienka); *Croat.* buklia, buklicza; *Bosn.* orkulicch, ugljenica; (*Vind.* banka = ſkrzynia) naczynko brzuchato, pękato, wypukłe, ein kleines bauchiges Gefäß, ſloik, puszka, eine Büchſe, ein Fläſchchen. Wziął bańkę oliwy i wylał na głowę iego. *Budn. Sam.* 10, 1, banieczkę z oleiem. *Leop.* 1. *Reg.* 10, 1. Krew S. Januaryusza w banieczce kryształowey. *Wez. Zap. C.* 4. (cf. ampułka). Bańki pełne wonności. *Rey Apoc.* 34. Banieczka albo iabłuszko, w którym wonne rzeczy na szyi naszaią. *Mącz.* Bańka malarſka, w którey farba, ſloik, ein Farbenbüchschen, Farbentöpfchen, Farbenfläſchchen. Ziednéy bańki dwie ścienie malować, *duas parietes de eadem dealbare fidelia. Koſz. Lor.* 41. (cf. iednym obiadem dwa wesela opędzać, iednym pociſkiem dwa wroble ubić, iedną oganką dwie muchy zabić). - *Chem.* Bańka, alembiczek, ein kleiner Deſtillirkolben. Bańka poiemna, w którą wódka ciecze, gdy w drugiéy palą. *Sleszk. Ped.* 408. *vas recipiens*, der Scheidekolben. §. Bańka barwierska, ſklaneczka etc. barwierſka, naczynko do naciągania krwi, Schröpfkopf, Schröpfglas. *Boh.* ban'ka; *Roſſ.* банки, рожки; *Sorab. sup.* konki; *Vind.* kuſſa, kuſe, kuſze, kupize; *Carn.* kupiza, kupèze; *Rag.* kuppiza, ventuza). Banieczki do krwi ściągania. *Perz. Cyr.* 2, 128. Bańki, które do ciała przyſtawiaią, krew z niego ciągną. *Hub. Wſt.* 205. Bańkami iad z rany wyciągnąć. *Haur. Sk.* 401. Lepszy ieſt sposób ſtawiania piiawek, niż ſiekaiące banieczki. *Perz. Lek.* 246. Bańki ſtawić rzezane. *Cziach. Przyr. G.* 4. Którym obyczaiem maią bydź bańki ſtawiane. *Sjen.* 421. Bańki też puszczaniem krwi zowią. *ib.* 420. Bańki ſtawić, *Boh.* ban'ky ſázet, ban'kowati; *Sorab. sup.* konki ſtahwati; *Vind.* kuſati, kuſe poſtaulati, - ſchröpfen. *Allegor.* Próżno się trzesz mydłem z solą, Jeśli cię niecnoty bolą, Nie wyciągniesz bańką tego, Co masz w sercu szkodliwego. *Rey Zw.* 237. *b.* - *Alluz.* trzebaby mu na głowie poſtawić bańki: cokolwiek mu głowy oſtudzić, krwi z głowy ściągnąć, kura czarnego przyłożyć, szaloną głowę uleczyć, man muß ihm das Gehirn läutern, er iſt verrückt, toll. *Fig.* bańki ieden drugiemu sadzić, złorzeczyć, *certare maledictis. Mącz.* wechſelſeitig einander was anhängen, ſchmähen, ſchimpfen. §. *Botan.* bańka, mała dynia, kiełbas mały, ein kleiner Kürbiß. *Tr.* §. Bańka soli, bałwanek soli, ein Salzblöckchen, ein Stück Steinſalz. Jedna sól dostawana bywa w sztukach czyli w bankach, druga w okruszynach. *Nar. Hiſt.* 4, 288. (*bancum ſalis. Herb. Stat.* 102. *vid.* Bałwan). - § 2. Bańka na wodzie, bąbel, eine Waſſerblaſe, ein Waſſerbläschen. Wnet się wznosić ima, na kształt bańki, co wiatrem na wodzie się wzdyma. *Otw. Ow.* 425. Bańka deszcz na wodzie znaczy. *Pot. Pocz.* 401. Bańka na wodzie, cóś mdłe, kruche, nie trwałe, eine Waſſerblaſe, Seifenblaſe, etwas ſehr Vergängliches. Przy urodzeniu człowiek ieſt iako piana; po urodzeniu, iako bańka na wodzie, która się lada wiatrem zachwiana, wnet ſtłucze. *Rey Zw.* 476. (człowiek nie długowieczny, zawsze w niebezpieczeńſtwie zginienia). Bańki mydlane, które dzieci z mydła rozbełchtanego puszczaią przez słomkę, Seifenblaſen. Bogactwa, szczére to dymy i bańki dziecinne, które z wierzchu nabrzmiałe, a wewnątrz [czcze, i nie] trzymaią w sobie nic innego, iedno wiatru trochę. *Birk. Gł. Kun.* 28. Mydlane bańki. *Torz. Szk.* 150. - BANKARZ, BANIECZNIK, a, m. 1. co bańki robi - *Cn. Th.* 14. der Flaſchenmacher, Blaſenmacher, Kolbenmacher. (cf. Łagiewnik). §. 2. Banieczník do przecinania ſkóry, *cubus ſcarificationis. Czerw. Nar.* 8. *Vind.* kufnu shelesu, das Schröpfeiſen. Piiawki, przez wynalezienie banieczników do krwawych baniek ſtawiania, w zaniedbanie iśdź poczynały. *Perz. Lek.* 246.

BANKIER, BANKIERZ, a, m. 1. *Sorab. sup.* pénezník; *Rag.* pjenezník; *Slovac.* pen'ezomen'ec; *Hung.* pénzváltó; *Eccl.* et *Roſſ.* мѣнялникъ, мѣновщикъ, моржникъ, co pieniędzmi zyſku szuka, handlarz pieniędzy, kupczący pieniędzmi, przełożony nad bankiem, pan banku, ein Banquier, Wechſelherr, Geldwechsler (cf. Kambierz). Naznaczamy ſtudentom w Krakowie bankierza, który będzie miał dostatek pieniędzy, ku pożyczaniu im na zastawy. *Herb. Stat.* 389. §. We grze faraona, bankier, bank trzymaiący, dostawiaiący stawiącym, der Banquier im Pharaoſpiele. Wszędzie stoią stoły obsypane złotem, siedzą bankierowie, iedni wybledzeni strachem, drudzy zapaleni chciwością. *Zab.* 13, 212. §. 2. *tr.* Bankier = zapasny w grosz gotowy, pieniężnik, Job, ein geldreicher Menſch, ein Crösus. W ośmiu dniach wydadź za mąż dwie córki; na to chyba bankier który wystarczy. *Teat.* 7, *b.* 41. BANKIERCZYK, a, m. 1. *dem.* mały bankier; czeladnik bankierſki, ein kleiner Banquier; ein Wechslergehülfe, Wechslerbuchhalter. - BANKIERKA, i, f. 2. Kobieta bank trzymaiąca, die Banquierinn, die eine Bank hält. BANKIEROWA, y, f. 2. żona bankiera, die Frau eines Banquiers, die Banquierinn. BANKIEROWNA, y, f. 2. córka bankierska, die Banquierstochter. BANKIEROWSTWO, a, n. 3. Stan i obchód bankierski, das Wechslerweſen, Wechslergewerbe. §. Bankier z żoną, der Banquier mit ſeiner Frau. - BANKIERSKI, BANKIERZKI, a, ie, *Rag.* pjeneznicki, Wechsler-, Banquier-, Wechsel-, wekzlarſki). Czemużeś nie dał pieniędzy moich na stół bankierzki? 1. *Leop. Luk.* 19, 23. (na bank). Po bankierſku, auf Wechſeler Art, wechslerisch.

BANKIET, u, m. 1. BANKIECIK, a, m. 1. *dem.* z franc. uczta, uroczyſta biesiada, *Boh.* pankét, radowanky, kwas; *Soraſup.* hoſtina, *Vind.* goſtaria, goſtitje, goſtuvanje, jedkuvaria, goſtnu jedje; *Carn.* goſtarya; *Slavon.* goſtba, сѣдѣ; *Roſſ.* пиръ, пирушка, пиршество, das Bankett, der Schmaus. Kilka razy w rok bankiet sprawował, na który zapraszał przyiaciół. *Zab.* 11, 254. Każdy z synów Joba co tydzień bankiet stroił, I w domu swoim traktował i poił. *Chroſc. Job.* 7. Sprawiać i zjadać bankiety, Wszyſtko nie zyſk ieſt kalety. *Dwor. H.* Wszyscy głód cierpią, a on bankiety stroi. *Cn. Ad.* 1228. Jednym bankietem dwoie wesele odprawić. *Cn. Ad.* 313. (dwie wrony za iednę nogę ułapić, na ieden raz dwie wieczerze

odprawić). §. *transl.* sprawił mu nie lada bankiet, i. e. gorącą łaźnią, nakarmił go złego, źle się z nim obszedł, uczęstował go, er hat ihn ſchön tractirt, hat ihm recht den Kopf gewaſchen. Lwa pogłaszcz, albo mu kiiem pogróż, obaczysz na iakim bankiecie będziesz. *Falib. Diſ. G.* 3. (w obertasach, w niebezpieczeństwie, Verlegenheit, Gefahr). 2. *Artill.* bankiet: ławka *qu. v. Jak. Art.* 3, 286. BANKIETNIK, a. m. 1. BANKIETNICZEK, czka. m. 1. *dem.* bankietniący, rad bankietować, bankiet sprawuiący, na bankiecie będący biesiadnik, godownik, *Boh.* hoſtitel, hoſtowniſ, *Sorabſup.* hoſtiuwar, *Roſſ.* пиршественникъ, der Banketierer, Schmausgeber, Tractirer, Schmauſer. Abraham tak niegdy onemu, W piekle bankietnikowi mówił będącemu.... *Kulig. Her.* 211. Miły ten bankietniczek, dla ktorego osobne wino i chleb gotowała. *Birk. Ex.* 15. BANKIETNY, BANKIETOWY, a, e. *Sorabſup.* hoſtſinski, *Roſſ.* пиршный, biesiadny, godowny, uczтowy, Schmaus-, Banquet-. Już zemdlona uiecha bankietney godziny minęła. *Bardz. Luk.* 180. A gdy w bankietnym hałasie, Poczną rzucać kufle na się... *Arabr.* 61. Siedm mężów bankietnych u Rzymian, *epulones. Bardz. Luk.* 15. BANKIETOWAC, ował, uie, *Act. Nicol.-Carn.* goſtim, *Sorabſup.* hoſtiuju, *Boh.* hoſtiti, *Roſſ.* пировать, пиршествовать, biesiadować, godować, ſchmauſen, banquetiren. Cały lud głód cierpiał, a on kosztownie bankietował. *Sk. Zyw.* 323. Traci popularyta, bankietuie, daie, rozprasza fortunę. *Mon.* 65. 49. y. *tranſitive* bankietować kogo: częstować, tractiren, feſtiren. Wiele szlachty naprosiwszy, bankietował mię na pałacu swoim. *Warg. Radz.* 300. Sąsiadów swoich bankietuią. *Paſzk. Dz.* 86. Ubankietował ono panie swoie. *Star. Dw.* 32. Bankietować się wzaiemnie: częstować się wzaiemnie, ſich wechſelſeitig tractiren. Job za synów swoich bankietuiących się wzaiemnie, ofiary czynił. *Chroſc. Job. 1. aliter. Recipr.* bankietować się: bonować, lustykować, używać, ſich ergötzen, ſich bene thun, gütlich thun, wohl ſeyn laſſen. Siędą do stołu w inszey sali i bankietują się z radością. *Star. Dw.* 54. W wannach cały dzień trawili, tam iedli, tam się bankietowali. *Petr. Wod.* 11.

Deriv. dobankietować, nabankietować, odbankietować, pobankietować, przebankietować, rozbankietować, wybankietować.

BANKOWY. a, e, od banku, Bank-, Wechſlerbank-, Assygnacya bankowa.- 1. BANKRUT, u. m. 1. (*Carn.* kant, *Roſſ.* промотжка) z Włosk. bancorotto.: BANKRUCTWO, a. n. 3. upadek kupca, niezdolność do zapłacenia długow urzędowi doniesiona, z przekazaniem maiątku iego na wierzycielów, der Bancrot, Bankerott. *Kras. Zb.* 1, 144.- 2. BANKRUT, a. m. 1. *Rag.* popuznat, popuznivaz.) ten, który bankrut zrobił, zbankrutowany. na maiątku upadły, der Banquerottier, ein bankretter Mann. Dłużnicy, bankrutowie, nie maiący sposobu do zaspokoienia wierzycielów. *Nar. Hiſt.* 4, 241. BANKRUTKA, i. f. 2. zbankrutowana, die Bankerottierinn.- BANKRUTOWAC *Intranſ. Nied.* zbankrutować *Dod. Boh.* zprotupciti, dokupciti, *Roſſ.* промотаться, промотываться, *Rag.* popuznuti, pokleknuti: bankrut robić, tracić się, maiątek utracać, maiątek z dymem puścić, póyść z torbą, na dziady, upadać, ubożeć, bankerottieren, Bankerott machen. §. *figur.* Kobieta, która zbankrutowała na honorze, wielbi wstyd, cnotę.... *Zab.* 5, 60. (która uszczerbek poniosła na honorze).

BANNICYA *vide* Banicya.

*BANSKI, a, e, od Bana czyli Banów (cf. Ban): Węgierski, Ungeriſch. Chociaż Banskich miast nie mamy, nic o to, Samo do ręku przychodzi nam złoto, Za chlebem idą, Lechom nie nowina, Półkuski wina. *Klon. Fl. B.* 1. 6. (Polacy za zboże frymarczą złoto i wino Węgierskie).

BANT, u. m. 1. *Roſſ.* бантъ, бантикъ, z Niem. wstęga, obręcz, das Band, der Reifen (cf. Cybant). Słupy mostowe dwoma bantami *fibulis* uymował. *Warg. Cez.* 81. Stęple dobrze bantami związane. *Torz. Szk.* 14. Krokiew dwa razy związana bantami. *ib.*

BAR, u. m. 1. miasto Polskie na Podolu, od Królowy Bony zbudowane, które od Baru miasta Włoskiego, oyczyzny swoiey zwała. *Guag.* 327. eine Stadt in Polen, und in Italien. cf. Barski.

BARAKA, i. f. 2. *Ital. Gall. Hiſp. Arab.* podła chata, buda żołnierska, die Barake. W porcie admirał postawił baraki czyli budy dla maytków. *Pam.* 83, 2, 115.

BARAKAN, a. m. 1. *Roſſ.* барканъ, *Ital.* barracano:, gatunek wełnianey tkaniny, der Berkan, ein Zeug. BARAKANOWY, a, e. *Roſſ.* бархановый, z barakanu, von Berkan (*diſting.* Barchan).

BARAN, a. m. 1. *Slovac.* baran, beran; *Morav.* baran; *Boh.* beran; *Sorabinf.* baran, *Sorabſup.* boran,

Radical.	
b - r - n	*Roſſ.* баранъ, *Eccl.* боранъ, баранъ, овенъ, (*Hung.* bárány *agnus*; *Hung.* barom *pecus*; *Perſ.* bavah, cf. *Ger.* Bär *Lat.* fera, *Hebr.* ברה par: *iuuencus*); *Boſn.* brav,
b - r - m	ovan, *Croat.* oven, jaracz, bráu; *Slavon.*
b - r - -	ovan; *Vind.* ouzhji kosel, oven; *Carn.* ovn.
b - r - h	(cf. Owca, cf. iarczak; *Boh* braw: *grex.
b - r - v	*Carn.* brav, *cadaver animalis occiſi, v. g.
þ - ꝛ - -	*arietis*; bravár: owcarz): *Pol.* baran samiec
f - r - -	cały do spuszczania sposobny; samica rodząca
p - r - -	owca. *Kluk Zw.* 1, 255. *avis aries*, der Schafbock, der Widder. Baran trzodny. *Sien.* 270. Ofiarował dwa barany. 1. *Leop. Levit.* 23. (*Dualis*: dwóch baranów). - *Phraseol.* et *Prov.* Baran boiaźliwy, choć ma wielkie rogi, *Zool.* 361. Drży na baranie wełna, kiedy owcę strzygą. *Mon.* 74, 338. (gdy pieska biią, lewek się boi). Baran wrzeszczy, a wełna na nim trzeszczy. *Rey. Zw.* 72. Baran beczy, a wilk drze: (i płacz przeciw możnieyszemu nie pomoże). Jak barany ich powiązał. *Wad.-Dan.* 262. (iak owce, wie Schafe, Schäfchen). Baranie, nie mąć wody. *Cn. Ad.* 9. (podług owęy Ezopa bayki, o baranie i wilku u zdroiu). Winien mu, iak baran wilkowi. *Cn. Ad.* 70.- (*Prov. Slovac.* z wlka né bude baran, ani ze pſa ſlanina. Milugé ſa, gako wlk a baran, iak kot ze psem.- *Boh.* dela ſe beranem, a trka co kozel. Beran ſe na ſwé roby ſpauſtí). Mówiwszy po baranie, trzeba też co i po wilku rzec *Ryſ. Ad.* 40. *Pot. Arg.* 518. (w sądzie i słabszy i dłuższy powinien bydź słuchanym; i winny nie ma bydź bez obrony) O wełnę im tylko idzie, o barana mało. *Rey. Wiz.* 106. *b.* (nie o twoię osobę, lecz o twóy maiątek; nie dba o chłopa, tylko o pańszczyznę). Kto barana pragnie, niech prosi o iagnię. *Min.*

Ryt. 3, 355. (by ogonek położyć liszka prosi). §. Baran (oczyszczony, pokładany): skop, der Schöps, cf. Baranina. – §. 2. baran murołomny, taran; *Dalm.* boran, *Croat.* oven, *Eccl.* баранъ, смѣнобитное орудіе, овенъ, *Vind.* sidni podiravez, restrupilu; *Carn.* restropilu; *Boh.* had; *Ger.* der Sturmbock, Mauerbrecher, długie i grube drzewo, na czele maiące głowę baranią żelazną, które żołnierze na ręku ku murowi z wielkim pędem nieśli i mur rozbiiali. *Chmiel.* 1, 463. *aries.* Uderzą w mur baranem. *Krom.* 128. – §. 2. *b*, baran, baba do wbiiania palów, der Rammblock, der Rammler, *Boh.* et *Slovac.* beran (*Boh.* beraniti *fistucare*); *Sorabinf.* baran. Barany czyli kafary do wbiiania palów na mosty. *Rog. Dol.* 2, 70. §. 3. Baran, *herb.*, ein Wappen, *vid.* Junosza. §. 4. *Astron.* baran na niebie, *Eccl.* овенъ, *Slovac.* skopec, znak niebieski, pierwszy z dwunastu, der Widder im Thierkreise. *Zebr.* – §. 5. baran, futro baranie, kożuch, der Schafpelz. Lepiéy bydź o baranie, albo lisim grabiecie, Niż po śmierci gronostay tylko na portrecie. *Zab.* 12, 170. *Zabł.* Na codzień chodziliśmy w baranach, Mawiał o swéy młodości Zygmunt I, w święta stroiliśmy się w lisy. *Ossol. hist. Zyg.* Ubogi baran musi za piecem czekać, aż się i tchórze pierwéy odprawią. *Rey. Zw.* 70. *b*, (iak cię widzą, tak cię piszą, Kleider machen Leute). Po baranie go skropił, po kożucku, do żywego, dociął, er hat ihm das Fell durchgegorben, er hat ihm die Hucke vollgeschlagen. *Ofs. Wyr.* Na barana kogo wziąć, przewiesić go od szyi na grzbiet, jemanden hocken, ihn auf den Rücken nehmen. §. 5. *b.* baran, opuszka, obłożka, obłog, bramka, okład około czapki. *Ofs. Wyr.* das Gebräme von Schaffellen z. B. an der Mütze. – BARANEK, nka, m. 1. *dem.* BARANECZEK, czka, m. 1. *dem.* *Rofs.* Барашекъ, Барашекъ, *Slovac.* et *Boh.* beránek, *Hung.* barányka, *Rag.* ovnich; *Carn.* wizhèk; *Bosn.* jarecich; = dorośléysze iagnię samiec, das Bocklamm, das Lamm. Chodzi za nim, iak baranek za owcą. *Gorn. Dw.* 349. (iak cielę za krową; cień iego). Kto kiedy widział kompanią baranków z wilkami? *Birk. Ex. A.* 3. *b.* – *Quoad manfuetudinem*, Lamm, Lämmchen. Baranek cichy. *Pieśń Kat.* 40. Łagodna, pozwala mi sobą powodować, iako baraneczek. *Teat.* 11, 127. Miłość lwa w baranka przemieniła. *Groch. W.* 278. (złagodniał, zlaskawiał). Wszedł iako baranek, a zaraz iak lew ryczeć zaczął. *Sk. Dz.* 581. Liszka chytra, barankiem pokryta. *Kulig. Her.* 116. Na postawie baranek, ale lis na myśli. *Rey. Wiz.* 77. Diabel raz barankiem, drugi wilkiem. *Bial. Post.* 245. Jaki mi barańek! trusia, niewiniątko, obłudnik, licomiernik, faryzeusz, ein Heuchler. On iest tak niewinny, iak Egipski baranek, który i mnie samego nie raz ugryzie. *Teat.* 22; *b.* 128. *Golisz.* – §. *Theol. Moral.* Kozły za złych, baranki za dobrych ludzi biorą się. *Brud. Ostat. B.* 10. Böcke und Lämmer (oder Schafe): die Bösen und die Guten. Baranek, bydlę to, według starego zakonu chędogie i czyste; dla rozmaitych iego własności dobrych, Bóg według człowieczeństwa między innemi zwierzęty raczył się barankowi przyrównać. *Sien.* 270. das Gotteslamm, Lamm Gottes, Christus Jesus. Wszędy pismo S. zowie pana a odkupiciela naszego barankiem. *Rey. Apoc.* 52. Baranek z nieba iedyny, Idzie darmo gładzić winy. *Groch. W.* 53. Baranku boży, który gładzisz grzechy świata, zmiłuy się nad nami: formuła liturgii. – *tr.* Baranek boży, chleb boży, hostya, oplatek poświęcony, die geweihete Hoftie. *alter* baranek boży, świętość woskowa z wyrażeniem baranka wielkonocnego, agnuszek, ein Agnus Dei, ein Stück Wachs mit dem Bilde des Gottlammes. §. Baranek wielkonocny, u żydów, Pascha, das Osterlamm. Spytał się żydów: co się rozumieią te ceremonie ofiarne, co znaczy baranek wielkonocny? *Bial. Post.* 183. – U katolików baranek wielkonocny, baranek pieczony, nadziewany na zimno, istotna zastawa w święconym na Wielkanoc. Także baranek z chorągiewką, znak niewinnego bárànka tryumfuiącego; taki w święconym stawia się na stół, wyrobiony z masła. *Ofs. Wyr.* das Osterlamm, ein gebratenes gefülltes Lamm, das Hauptstück unter den geweihten Fleischarten, die am Ostertage kalt genossen werden; ferner: das von Butter geformte Bild des triumphirenden Osterlamms mit der Fahne, das unter dem geweihten Fleische mit auf die Tafel gestellt wird. §. 2. baranki, skórki baranie, *Rofs.* Барáнки, (cf. мерлýха, мерлýшка) Lämmerfelle. Do podszycia zimowego odzienia zażywaią się baranki Tatarskie, pięknie kędzierzawione. *Kluk Zw.* 1. 273. (cf. Barany, pod słowem baran 5). Baranek u czapki, opuszka, obłożka barankowa, das Gebräm von Lämmerfellchen an der Mütze. Czapka z siwym barankiem. *Ofs. Wyr.* – *transl.* Mąż z rogami chodzi, a żona w baranku. *Pol. Jow.* 223. (o francy, i sposobach leczenia iéy, cf. delie dębowe, metle). – §. 3. baranki na niektórych roślinach, pączki kosmate, bagniątka, kotki, Schäfchen, Lämmerchen, Kätzchen, Palmen auf einigen Pflanzen, (*Rofs.* Барáнчикъ: pierwiosnka ziele). §. 4. baranek ptak, bekas, kozielek, od głosu, który na powietrzu buiaiąc wydaie. *Zool.* 248. die Himmelsziege, die Feldschnepfe. (*Rofs.* Барáнекъ, cf. Baraszki, baraszkować). §. 5. *Botan.* Czysty baranek, *agnus castus*, drzewko małe, niektórzy Włoską wierzbą zowią; używane chciwość cielesną ustramia i człowieka czyni pokornego, iakoby baranek. *Crefc.* 474. Keuschlamm, Keuschbaum. – BARANI, ia, ie. *Boh.* beraní, *Slovac.* barani, beranči, *Sorabfup.* boranaczé, *Rofs.* Барáнiй, Барáней, *Eccl.* овнiй, *Croat.* bravinszki; *Rag.* ovgni, prazij; *Bosn.* ovgni, prazji; = od barana, Schafbock, = Widder, = Schafs, = Hammel, = Schöpfen; = Doprosić się nie mogę o ospę i baranie nóżki dla psów. *Teat.* 19, *b.* 28. Prosta głowa pięknieysza iest u wierzchowego konia; a barania u cugowego. *Kluk Zw.* 1, 164. §. *fig.* barania głowa, głupia, pałka bez mózgu, Schafskopf, Gänskopf, Dummkopf. – BARANINA, y. f. 2. BARANINKA, i. f. 2. *dem.* *Slovac.* baranina, *Rofs.* Баранина, *Croat.* et *Carn.* bravina; *Vind.* ouzhina, ouzhlina, ouzhju mesu, ouzhja prata; = mięso baranie, skopowina, Schafsfleisch, Lämmerfleisch, Lämmerbraten, Hammelfleisch, Schöpsenfleisch. Sucharki w święto z baraninką sorba. *Stryik. Turk. B.* 3. Podpłomyczek a kawałec baraninki, to były półmiski ich. *Rey. Zw.* 69, *b.* BARANKOWY, a, e, od baranka, Lamms=, Lämmleins=, Obróci na nich Kryftus twarz, iuż nie cichą onę barankową, Ale lwią srogą. *Odym. Sw.* 2, *T.* 3. *BARANOJEDZCA, y. m. 2. *Eccl.* Бараноядецъ, podług Greck. προβατοφάγος, co barany iada, der Schafeeffer, Lämmereiffer. *BARANOKSZTAŁTY, a, e, *Eccl.* Ба-

ранови́дный, *Boh.* beranowity, na barana pochodzący, do barana podobny, Lammgeſtaltet, Schafgeſtaltet.

BARANOW, a. m. 1. miaſteczko w woiewodztwie Sandomirſkim, dziś w Gallicyi wschodniey nad Wisłą. *Dyk. G.* ein Städtchen im Sandomiriſchen, in Oſt-Gallizien, an der Weichſel. *Prov.* U Baranowa wielka woda, każdy się tam wozić musi, *Ryſ. Ad.* 69. (i ty nieboże tey trudności byle iak nie przeſkoczysz). - BARANOWSKI, imię szlacheckie, choć dawne, atoli iednako nie z rzędu znaczniejszych familiy, der Name einer zwar alten, aber nicht ſehr angeſehenen adelichen Familie. *inde Prov.* Inszy Krol, a inszy Pan Baranowſki. *Opal. Sat.* 31. Inszy Krol, a insza Pani Baranowſka. *Ryſ. Ad.* 17. Starszy Pan Kozłowſki, niżeli Pan Baranowſki. (cf. Starszy Pan Bog, niż Swięty Marcin. Insza Pan, insza chłop). Wielka rożnica, Pan Baranowſki, a woźnica. *Ryſ. Ad.* 71. (o bałamutach puszących się, zkobuziałych).

BARANNIK, a. m. 1. ſtręczyciel, der Zuweiſer, Zuſchauzer, Unterhändler, Mäkler. Facyendarze, baraśnicy, ſzktorowie, i inni wszyscy żydzi. *Gaz. Nar.* 2, 67, *b.* (cf. Pobereznik). BARASNICTWO, BARASZENSTWO, a, u. 5. rzemiosło baraśników, ſtręczenie, das Zuſchanzen, Zuweiſen, das Mäklergewerbe. BARASNY, a, e, BARASNICZY, ſtręczący, unterhändleriſch, mäkleriſch. *Subſt.* Baraśne, datek za naſtręczenie, Unterhändlergeld, Mäklerlohn.

BARASZ, BARAZ, a. m. 1. rodzay węzów, *ceraſtes*, ma rożki na głowie. *Sr.* 1015, et 447. *Sieſzk. Ped.* 408. ztąd tak rzeczony, iż rożki ma podobne baraniim. *Sienn. wokl.* die Hornſchlange, gehörnte Schlange.

BARASZKI, ow, (*Roſſ.* et *Eccl.* барáшекъ: baranek, baranek beksa, kozielek, *Roſſ.* барашки baranki na rośnacu, bagniątka, kotki; *Boh.* barachha *nugae, fabula, ſgverstuy; diſſing. Boſn.* baraschka: burza). *Pol.* Fraszki, baytalaszki, łzdurzenie, zabawy, żarty, ni to ni owo; ſpielhaftes Gewäſch, Geſchwätz, Schnaken, Unterhaltung, Zeitvertreib mit Plaudern, *Boh.* fraſſky, ludrlinky. BARASZKOWAC, ował, nie. *Act. Med.* - *Croat.* berbrati; *Boſn.* maskaritise, acjalitisé (cf. *Vind.* barati: pytać się), baraszki stroić, baytałaszkami się bawić, czas ni na tym, ni na owym trawić, ſchwatzen, plaudern, ſich mit Schnaken unterhalten. Zaczynam z nią mówić, i tak baraszkuię, rznam ckiem po wszyſtkich kątach. *Teat.* 20, *b.* 34. Baraszkuiących przydybał. *Teat.* 42 *d, d.* Ty z nią sobie baraszkuiesz, ia pracować muszę. *Min., Ryt.* 1, 278. Głośno rozprawiał, śmiało baraszkował. *Mon.* 69, 677.

BARBARA, y. f. 2. imię kobiece; *in dem.* BARBARKA, i. f. 2. Basia, Baśka, Barbara, Bärbchen; *Sorabinf.* Babuſcha, *Boh.* Barbora; *Roſſ.* варвара, варварушка. Patronka żeglarzow, S. Barbara. *Farnov. praef.* Puści się szkuner z S. Barbarką na srogości morskie. *Rey. Zw.* 61. *b.* 2. *Botan.* S. Barbary ziele, abo Barbora, Barbarkraut. *Sr.* 1210.

BARBAR, BARBARYICZYK, a. m. 1. z Barbaryi rodowity, einer aus der Barbarey. Barbaryiczykowie spoglądaią na Stambuł, iak na punkt iedności islamizmu. *N. Pam.* 12. 289. *Boter.* 248. §. Barbarami nazwali Grecy wszyſkie inne narody. *W. Act.* 28, 1. (gruby lud. *Bibl. Gd.*) barbar, - BARBARZYNIEC, ńca. m. 1. człowiek dziki, nieokrzesany, ein wilder, ungeſitteter Menſch. *Roſſ.* варваръ. Barbarzy, ale ludzcy, sprawiedliwi, wierni. *Jabl. Tel.* 138. Wszyscy cudzoziemcy zdawali się w oczach Greckich barbarzyńcami. *Zab.* 16, 434. §. Barbarzyniec, okrutnik, tyran, ein Barbar, ein Wütherich. *in feminino* BARBARKA, BARBARZYNKA, i. f. 2. *Roſſ.* варварка, die Barbarinn. BARBARYA, yi. f. 2. wielki kray w Afryce, dzielący się na cztery mocarstwa. *N. Pam.* 12, 288. *Sowit.* 41. §. 2. barbarya, - BARBARZYNSTWO, a. n. 3. *Roſſ.* варварство, dzikość, grubość, srogość, okrucieństwo, Barbarey, Grauſamkeit. Umieiętności dzikość i barbarzyństwo rugowały. *Zab.* 7, 3. Stan narodu, który wpadł w barbarzyństwo, gorszym iest od stanu dzikiego narodu. *N. Pam.* 14, 164. Nahayska barbarya. *Pot. Jow.* 32. §. 3. *collect.* barbarzyństwo, lud barbarzyński, Barbarenvolk, Unmenſchen. Nieokrócone barbarzyństwo, wpadłszy do Mazowsza, niezmierne tam szkody poczyniło. *Nar. Hiſt.* 1. 174. BARBARYYSKI, BARBARZYNSKI, a, ie, od Barbacyi, z Barbaryi, aus der Barbarey, die Barbarey betreffend. Stan Algieru, Maroku, i innych barbaryńskich narodów. *N. Pam.* 12, 290. §. dziki, nieokrzesany, srogi, okrutny, *Roſſ.* варварскій, *Carn.* resgojsdàn, *Slovac.* traupſky, *Sorabſup.* podjiwi; *Ger.* barbariſch, roh, unmenſchlich. Mowa barbarzyńska. *Zab.* 6, 169. *Min.* - *Adverb.* barbarzyńskie: po barbarzyńsku, auf eine barbariſche Art, barbariſch. po barbarzyńsku postępować, *Roſſ.* варварствовать. BARBARYZM, u. m. 1. sposób mówienia regułom składni przeciwny. *Kras. Zab.* 1, 146. ein Barbariſmus. *Rag.* zajęcie, cjakanie, *Slovac.* cudzomiſánoſt, cidzomichawoſt, (cf. mieszana mowa, makaronism). *Roſſ.* варваролáсный *barbariloquus.* варваречіе *barbarica dictio.*

BARBINEK *vide* Barwinek.

*BARBITON, u. m. 1. *BARBITONA, y. f. 2. Greckie muzyczne narzędzie, na kształt cymbału, bey den Griechen, eine Art Cymbal. Ocieram z prochu i naciągam ſtrony, Do porzuconéy dawno barbitony. *Kchw.* 258. (cf. Bardon).

BARBORA *vide* S. Barbary ziele.

BARC, i. f. 2. *Boh.* brt, (cf. *Boh.* brtiti: wrtiti wiercić cf. *Ger.* bohren, cf. barta, bartnik) *Roſſ.* бортъ; przytułek dla pszczół nieruchomy w żywych drzewach w lesie. *Kluk Zw.* 4, 274. (cf. ul), die Beute, die Höhlung in einem Baume, die den Bienen im Walde zur Wohnung dienet. Barcie wycinaią się w sosniach. *Kluk Roſl.* 2, 158. Barć w cudzym borze maiący kmiecie, daninę panu lasu tego dawać powinni. *Vol. Leg.* 1, 80. Na róy pasiecznik pogląda wesoły, Póki nie wyidzie z barci do ostatka. *Jabl. Buk. J.* 2. *b.* §. 2. barć, otwor w ulu, das Flugloch, die Oeffnung im Bienenſtocke, *Boh.* brt, Ule maią mieć w sobie barć długą, albo dzienią od wierzchu do spodku. *Kqch. Paſ.* 6.

BARCHAN, u. m. 1. *Boh.* et *Sorabinf.* barchan, *Eccl.* барханъ; *Vind.* parhant; *Roſſ.* бумазея, *Slavon.* anteria; - tkanka lnianobawełniana, der Barchent. Barchanu sztuka. *Goſt. Gor.* 111. BARCHANNIK, a. m. 1. tkacz barchanowy, der Barchentweber. Krawcy, barchannicy etc. *Vol. Leg.* 6, 529. BARCHANOWY, a, e. z barchanu, von Barchent, *Boh.* barchanowý, - *Vind.* parhantni. - Worek barchanowy do siarnowania prochu. *Jak. Art.* 1, 73. *Roſſ.* бумазéйный.

Ryt. 3, 355. (by ogonek położyć liszka prosi). §. Baran (oczyszczony, pokładany): ſkop, der Schöps, cf. Baranina. — §. 2. baran murołomny, taran; *Dalm.* boran, *Croat.* oven, *Eccl.* баранъ, сиѣнобитное орудіе, овенъ, *Vind.* sidni podiravez, reſtrupilu; *Carn.* reſtropilu; *Boh.* haů; *Ger.* der Sturmbock, Mauerbrecher, długie i grube drzewo, na czele maiące głowę baranią żelazną, które żołnierze na ręku ku murowi z wielkim pędem nieśli i mur rozbiiali. *Chmiel.* 1, 463. *aries.* Uderzą w mur baranem. *Krom.* 128. — §. 2. *b*, baran, baba do wbiiania palów, der Rammblock, der Rammler, *Boh.* et *Slovac.* beran (*Boh.* beraniti *fiſtucare*); *Sorabinf.* baran. Barany czyli kafary do wbiiania palów na mosty. *Rog. Doſ.* 2, 70. — §. 3. Baran, *herb.*, ein Wappen, *vid.* Junosza. §. 4. *Aſtron.* baran na niebie, *Eccl.* овенъ, *Slovac.* ſkopec; znak niebieski, pierwszy z dwunastu, der Widder im Thierkreiſe. *Zebr.* — §. 5. baran, futro baranie, kożuch, der Schafpelz. Lepiéy bydź o baranie, albo lisim grzbiecie, Niż po śmierci gronoſtay tylko na portrecie. *Zab.* 12, 170. *Zabł.* Na codzień chodziliśmy w baranach, Mawiał o swéy młodości Zygmunt I, w święta ſtroiliśmy się w lisy. *Ofsol. hiſt. Zyg.* Ubogi baran musi za piecem czekać, aż się i tchórze pierwéy odprawią. *Rey. Zw.* 70. *b*, (iak cię widzą, tak cię piszą, Kleider machen Leute). Po baranie go ſkropił, po kożucku, do żywego, dociął, er hat ihm das Fell durchgegerbt, er hat ihm die Hucke vollgeſchlagen. *Ofs. Wyr.* Na barana kogo wziąć, przewiesić go od szyi na grzbiet, jemanden hocken, ihn auf den Rücken nehmen. §. 5. *b.* baran, opuszka, obłożka, obłog, bramka, okład około czapki. *Ofs. Wyr.* das Gebräme von Schaffellen z. B. an der Mütze. — BARANEK, nka, m. 1. *dem.* BARANECZEK, czka, m. 1. *dem.* *Roſſ.* баранецъ, баранецъ, *Slovac.* et *Boh.* beránek, *Hung.* barányka, *Rag.* ovnich; *Carn.* wizhèk; *Boſn.* jarcicch; doroślé yasze iagnię samiec; das Bocklamm, das Lamm. Chodzi za nim, iak baranek za owcą. *Gorn. Dw.* 349. (iak cielę za krową; cień iego). Kto kiedy widział kompanią baranków z wilkami? *Birk. Ex. A.* 3. *b.* — *Quoad manſuetudinem*, Lamm, Lämmchen. Baranek cichy. *Pieśń Kat.* 40. Łagodna, pozwala mi sobą powodować, iako baraneczek. *Teat.* 11, 127. Miłość lwa w baranka przemieniła. *Groch. W.* 278. (złagodniał, złaſkawiał). Wszedł iako baranek, a zaraz iak lew ryczeć zaczął. *Sk. Dz.* 581. Liszka chytra, barankiem pokryta. *Kuliz. Her.* 116. Na poſtawie baranek, ale lis na myśli. *Rey. Wiz.* 77. Diabel raz barankiem, drugi wilkiem. *Bial. Poſt.* 245. Jaki mi barańek! trusia, niewiniątko, obłudnik, licomiernik, faryzeusz, ein Heuchler. On iest tak niewinny, iak Egipſki baranek, który i mnie samego nie raz ugryzie. *Teat.* 22, *b.* 128. *Goliſz.* — §. *Theol. Moral.* Kozły za złych, baranki za dobrych ludzi biorą się. *Brud. Oſtat. B.* 10. Böcke und Lämmer (oder Schafe): die Böſen und die Guten. Baranek, bydlę to, według ſtarego zakonu chędogie i czyſte; dla rozmaitych iego własności dobrych, Bóg według człowieczeńſtwa między innemi zwierzęty raczył się barankowi przyrównać. *Sien.* 270. das Gotteslamm, Lamm Gottes, Chriſtus Jeſus. Wszędy pismo S. zowie pana a odkupiciela naszego barankiem. *Rey. Apoc.* 52. Baranek z nieba iedyny, Idzie darmo gładzić winy. *Groch. W.* 53. Baranku boży, który gładzisz grzechy świata, zmiłuy się nad nami: formuła liturgii. — *tr.* Baranek boży, chleb boży, hoſtya, opłatek poświęcony, die geweihete Hoſtie. *alter* baranek boży, świętość woſkowa z wyobrażeniem baranka wielkonocnego, agnuszek, ein Agnus Dei, ein Stück Wachs mit dem Bilde des Gottlamms. §. Baranek wielkonocny, u żydów, Pascha, das Osterlamm. Spytał się żydów: co się rozumieią te ceremonie ofiarne, co znaczy baranek wielkonocny? *Bial. Poſt.* 183. — U katolików baranek wielkonocny, baranek pieczony, nadziewany na zimno, iſtotna zaſtawa w święconym na Wielkanoc. Także baranek z chorągiewką, znak niewinnego baranka tryumfuiącego; taki w święconym ſtawia się na ſtół, wyrobiony z masła. *Ofs. Wyr.* das Osterlamm, ein gebratenes gefülltes Lamm, das Hauptſtück unter den geweihten Fleiſcharten, die am Ostertage kalt genoſſen werden; ferner: das von Butter geformte Bild des triumphirenden Osterlamms mit der Fahne, das unter dem geweihten Fleiſche mit auf die Tafel geſtellt wird. §. 2. baranki, ſkórki baranie, *Roſſ.* баранки (cf. мерлушка, мерлушка) Lämmerfelle. Do podszycia zimowego odzienia zażywaią się baranki Tatarſkie, pięknie kędzierzawione. *Kluk Zw.* 1. 273. (cf. Barany, pod słowem baran 5). Baranek u czapki, opuszka, obłożka barankowa, das Gebräm von Lämmerfellchen an der Mütze. Czapka z siwym barankiem. *Ofs. Wyr.* — *transl.* Mąż z rogami chodzi, a żona w baranku. *Pot. Jow.* 225. (o francy, i sposobach leczenia iéy, cf. delie dębowe, metle). — §. 3. baranki na niektórych roślinach, pączki kosmate, bagniątka, kotki, Schäfchen, Lämmerchen, Käßchen, Palmen auf einigen Pflanzen, (*Roſſ.* баранчики: pierwiosnka ziele). §. 4. baranek ptak, bekas, kozioł, od głosu, który na powietrzu buiaiąc wydaie. *Zool.* 218. die Himmelsziege, die Feldſchnepfe. (*Roſſ.* баранъ, cf. Baraszki, baraszkować). §. 5. *Botan.* Czyſty baranek, *agnus caſtus*; drzewko małe, niektórzy Włoską wierzbą zowią; używane chciwość cielesną ułkramia i człowieka czyni pokornego, iakoby baranek. *Creſc.* 471. Keuſchlamm, Keuſchbaum. — BARANI, ia, ie. *Boh.* beraní, *Slovac.* baraní, beránči, *Sorabſup.* boranaczé, *Roſſ.* баранiй, бараней, *Eccl.* овнiй, *Croat.* bravinszki; *Rag.* ovgni, prazij; *Boſn.* ovgni, prazji: od barana, Schafbock, Widder, Schafs, Hammel, Schöpſen: Doprosić się nie mogę o ospę i baranie nóżki dla psów. *Teat.* 19, *b.* 28. Prosta głowa piękniejsza iest u wierzchowego konia; a barania u cugowego. *Kluk Zw.* 1, 161. *b. f.* barania głowa, głupia, pałka bez mózgu, Schafskopf, Gänſekopf, Dummkopf. — BARANINA, y. f. 2. BARANINKA, i. f. 2. *dem.* *Slovac.* baranina, *Roſſ.* баранина, *Croat.* et *Carn.* bravina; *Vind.* ouzhina, ouzhlina, ouzhju mesu, ouzhja prata: mięso barnie, ſkopowina, Schafsfleiſch, Lämmerfleiſch, Lämmerbraten, Hammelfleiſch, Schöpſenfleiſch. Sucharki w święto z baraniną sorba. *Stryik. Turk. B.* 3. Podpłomyczek a kawałec baraninki, to były półmiſki ich. *Rey. Zw.* 60. *b.* BARANKOWY, a, e, od baranka, Lamms:, Lämmlein: Obróci na nich Kryſtus twarz, iuż nie cichą ony barankową, Ale lwią srogą. *Odym. Sw.* 2, *T.* 3. *BARANOIEDZCA, y. m. 2. *Eccl.* баранояденiе, podług Greck. προβατοφάγος, co barany iada, der Schafeſſer, Lämmereſſer. *BARANOKSZTAŁTY, a, e, *Eccl.* 6.

рановидный, *Boh.* beranowity, na barana pochodzący, do barana podobny, Lammgeſtaltet, Schafgeſtaltet.

BARANOW, a. m. 1. miaſteczko w woiewodztwie Sandomirſkim, dziś w Gallicyi wschodniey nad Wisłą. *Dyk. G.* ein Städtchen im Sandomiriſchen, in Oſt-Gallizien, an der Weichſel. *Prov.* U Baranowa wielka woda, każdy się tam wozić musi, *Ryſ. Ad.* 69. (i ty nieboże téy truduości byle iak nie przeſkoczysz). - BARANOWSKI, imię szlacheckie, choć dawne, atoli iednako nie z rzędu znacznieyszych familiy, der Name einer zwar alten, aber nicht ſehr angeſehenen adelichen Familie. *inde Prov.* Inszy Krol, a inszy Pan Baranowſki, *Opal. Sat.* 31. Inszy Krol, a insza Pani Baranowſka. *Ryſ. Ad.* 17. Starszy Pan Kozłowſki, niżeli Pan Baranowſki. (cf. Starszy Pan Bog, niż Swięty Marcin. Insza Pan, insza chłop). Wielka różnica, Pan Baranowſki, a woźnica. *Ryſ. Ad.* 71. (o bałamutach puszących się, zkobnziałych).

BARASNIK, a. m. 1. ſtręczyciel, der Zuweiſer, Zuſchanzer, Unterhändler, Mäkler. Facyendarze, baraśnicy, faktorowie, i inni wszyscy żydzi. *Gaz. Nar.* 2, 67, *b.* (cf. Polerezník). BARASNICTWO, BARASZENSTWO, a, u. 3. rzemiosło baraśników, ſtręczenie, das Zuſchanzen, Zuweiſen, das Mäklergewerbe. BARASNY, a, e, BARASNICZY, ręczący, unterhändleriſch, mäkleriſch. *Subſt.* Barśne, datek za naſtręczenie, Unterhändlergeld, Mäklerlohn.

BARASZ, BARAZ, a. m. 1. rodzay węży, *ceraſtes*, ma różki na głowie. *Syr.* 1015, et 447. *Sieſzk. Ped.* 408. ztąd tak rzeczony, iż różki ma podobne baranim. *Sienn. uykl.* die Hornſchlange, gehörnte Schlange.

BARASZKI, ów, (*Roſſ.* et *Eccl.* барáшекъ: baranek, baranek bekas, kozielek, *Roſſ.* барашки baranki na roślinach, bagniątka, kotki; *Boh.* barachha *nugae, fabula, ſgventus; - diſting. Boſn.* barasckа: burza). *Pol.* Fraszki, baytalaszki, bzdurzenie, zabawy, żarty, ni to ni owo; ſtherzhaftes Gewäſch, Geſchwätz, Schnaken, Unterhaltung, Zeitvertreib mit Plaudern, *Boh.* fraſſy, kudlinky. BARASZKOWAC, ował, uie. *Act. Nied.* - *Croat.* berbrati; *Boſn.* maskaritise, scjalitise (cf. *Vind.* barati: pytać się), baraszki ſtroić, baytalaszkami się bawić, czas ni na tym, ni na owym trawić, ſchwatzen, plaudern, ſich mit Schnaken unterhalten. Zaczynam z nią mówić, i tak baraszkuję, rzucam okiem po wszyſtkich kątach. *Teat.* 20, *b.* 34. Baraszkuiących przydybał. *Teat.* 42 *d, d.* Ty z nią sobie baraszkuiesz, ia pracować muszę. *Min., Ryſ.* 1, 278. Głośno rozprawiał, śmiało baraszkował. *Mon.* 69, 677.

BARBARA, y. f. 2. imię kobiece; *in dem.* BARBARKA, i. f. 2. Basia, Baśka, Barbara, Bärbchen; *Sorabinf.* Babuſcha, *Boh.* Barbora; *Roſſ.* варвара, варварушка. Patronka żeglarzów, S. Barbara. *Farnov. praef.* Puści się marynarz z S. Barbarką na srogości morskie. *Rey. Zw.* 65. *b.* 2. *Botan.* S. Barbary ziele, abo Barbora, Barbelkraut. *Syr.* 1210.

BARBAR, BARBARYICZYK, a. m. 1. z Barbaryi rodowity, einer aus der Barbarey. Barbaryiczykowie spoglądaią na Stanbuł, iak na punkt iedności islamizmu. *N. Pam.* 12. 289. *Boter.* 248. §. Barbarami nazwali Grecy wszyſtkie inne narody. *W. Act.* 28, 1. (gruby lud. *Bibl. Gd.*) barbar, z BARBARZYNIEC, ńca. m. 1. człowiek dziki, nieokrzesany, ein wilder, ungeſitteter Menſch. *Roſſ.* варварь. Barbarzy, ale ludzcy, sprawiedliwi, wierni. *Jabl. Tel.* 138. Wszyscy cudzoziemcy zdawali się w oczach Greckich barbarzyńcami. *Zab.* 16, 434. §. Barbarzyniec, okrutnik, tyran, ein Barbar, ein Wutherich. *in feminino* BARBARKA, BARBARZYNKA, i. f. 2. *Roſſ.* варварка, die Barbarinn. BARBARYA, yi. f. 2. wielki kray w Afryce, dzielący się na cztery mocarſtwa. *N. Pam.* 12, 288. *Sowit.* 41. §. 2. barbarya, z BARBARZYNSTWO, a. n. 3. *Roſſ.* варварство, dzikość, grubość, srogość, okrucieństwo, Barbarey, Grauſamkeit. Umieiętności dzikość i barbarzyństwo rugowały. *Zab.* 7, 3. Stan narodu, który wpadł w barbarzyństwo, gorszym iest od stanu dzikiego narodu. *N. Pam.* 14, 164. Nahayska barbarya. *Pot. Jow.* 32. §. 3. *collect.* barbarzyństwo, lud barbarzyński, Barbarenvolk, Unmenſchen. Nieokrócone barbarzyństwo, wpadłszy do Mazowsza, niezmierne tam szkody poczyniło. *Nar. Hiſt.* 1. 174. BARBARYYSKI, BARBARZYNSKI, a, ie, od Barbacyi, z Barbaryi, aus der Barbarey, die Barbarey betreffend. Stan Algieru, Maroku, i innych barbaryiſkich narodów. *N. Pam.* 12, 290. §. dziki, nieokrzesany, srogi, okrutny, *Roſſ.* варварский, *Carn.* resgojsdàn, *Slovac.* traupſky, *Sorabſup.* podziwi; *Ger.* barbariſch, roh, unmenſchlich. Mowa barbarzyńska. *Zab.* 6, 169. *Min.* - *Adverb.* barbarzyńskie: po barbarzyńsku, auf eine barbariſche Art, barbariſch. po barbarzyńsku postępować, *Roſſ.* варварствовать. BARBARYZM, u. m. 1. sposób mówienia regułom składni przeciwny. *Kras. Zab.* 1, 146. ein Barbariſmus. *Rag.* zarjecce, cjakanie, *Slovac.* cudzomiſánoſt, cidzomichawoſt, (cf. mieszana mowa, makaronism). *Roſſ.* варваризмъ *barbariloquus.* варваречіе *barbarica dictio.*

BARBINEK *vide* Barwinek.

*BARBITON, u. m. 1. *BARBITONA, y. f. 2. Greckie muzyczne narzędzie, na kształt cymbału, bey den Griechen, eine Art Cymbal. Ocieram z prochu i naciągam ſtrony. Do porzuconéy dawno barbitony. *Kchw.* 258. (cf. Bardon).

BARBORA *vide* S. Barbary ziele.

BARC, i. f. 2. *Boh.* brt, (cf. *Boh.* brtiti: wrtiti wiercić cf. *Ger.* bohren, cf. barta, bartnik) *Roſſ.* борть; przytułek dla pszczół nieruchomy w żywych drzewach w lesie. *Kluk Zw.* 4, 274. (cf. ul), die Beute, die Höhlung in einem Baume, die den Bienen im Walde zur Wohnung dienet. Barcie wycinaią się w sosniach. *Kluk Roſl.* 2, 158. Barć w cudzym borze maiący kmiecie, daninę panu lasu tego dawać powinni. *Vol. Leg.* 1, 80. Na róy pasiecznik pogląda wesoły, Póki nie wyidzie z barci do ostatka. *Jabl. Buk. J.* 2. *b.* §. 2. barć, otwor w ulu, das Flugloch, die Oeffnung im Bienenſtocke, *Boh.* brt, Ule maią mieć w sobie barć długą, albo dzienią od wierzchu do spodku. *Kąch. Paſ.* 6.

BARCHAN, u. m. 1. *Boh.* et *Sorabinf.* barchan, *Eccl.* барханъ; *Vind.* parhant; *Roſſ.* бумазея, *Slavon.* anteria; z tkanka lnianobawełniana, der Barchent. Barchanu sztuka. *Goſt. Gor.* 111. BARCHANNIK, a. m. 1. tkacz barchanowy, der Barchentweber. Krawcy, barchannicy etc. *Vol. Leg.* 6, 529. BARCHANOWY, a, e. z barchanu, von Barchent, *Boh.* barchanowý, *Vind.* parhantni. - Worek barchanowy do ziarnowania prochu. *Jak. Art.* 1, 73. *Roſſ.* бумазéйный.

BARCIOWY, a, e, od barci, Beuten=, die Bienenbeute betreffend. *Roſſ.* бормéный, бортный.

BARCZANY, a, e; od barki, ſtatkowy, Barken=, Bots=, Powrozy barczane. *Budn. Act.* 27, 32.

BARCZYC; *Act. Ned.* obarczyć *Dok.* barki ociążać, obciążać, die Achſeln belaſten, (beachſeln), belaſten, beſchweren. Ci co chowaią łabędzie na ſtawach, barczą ie, żeby nie ulatywały. *Zool.* 256. Z Himeckich ciosów barczą sławne Muriaty słupy podſtawne (*premunt*). *Hor.* 1, 300. *Nar.* BARCZYSTY, a, e, moenych barków, pleczysty, ſtarkſchulterig. Herkules barczysty. *Hor.* 2, 322. Barczyſty kośnik. *Wad. Dan.* 47. Barczyſtym zamachem i naymocnieyszego obalił. *Nieſ.* 1, 56.

BARD, a. m. 1. poeta, wierszopis, śpiewak, der Barde. Wy, którzy wielkich mężów na woynie pobitych, W późne lata czynicie wierszem znakomitych, Bardy.... *Bardz. Luk.* 12.

BARDELLA, i. f. 2. u kalwakatorów, siodło z saméy uplecione słomy, płótnem grubém obszyte, na obieżdżanie źrzebców. *Hipp.* 53. ein Strohſattel, die Fullen zu bereuten.

BARDO, a. n. 3. *Sorabinf.* bardo, *Boh.* brdo, rur; *Roſſ.* бéрдо; płocha, trzcina polupana drobno, ſtawiana w przybiiaczkę, którą zbiiaią płótno. *Otw. Ow.* 217. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 62. *Szczerb. Sax.* 141. *Boh. Prov.* na to brdo = na ieduo kopyto, iednéy faryny, iednéy mennicy). *Roſſ.* бердошникъ, rzemieślnik od bard.

BARDON, u. m. 1. lutnia, lira, die Laute, die Lever. Rzucili głośne o ziemię bardony. *Zimor.* 193. Na bardonie śrebrnym gładka Pierya zgodne mąci sznury. *Zab.* 6, 372. *Nar.* Bardon złotoruchy. *Hor.* 2, 200. *Kniaź.* cf. Barbiton.

BARDYSZ, *BERDYSZ, a. m. 1. *Roſſ.* бердышъ, *Eccl.* бéрдышъ, бáрдышъ, (cf. barta), kiy z siekierką nakształt halabardy, *lunata ſecuris*, die Streitart, Berdysz źle piszą, zamiaſt bardysz. *Dudz.* 29. Pospolita broń Moſkwy, siekiera, abo bardysz, szabla etc. *Gwagn.* 518. Nasi krótką bronią od moſkiewſkich berdyszów zasłaniać się nie mogli. *J. Zamoy. Zyc.* 119. Siekierą, którą bardyszem zowią, głowę iego rozciął. *Birk. Gl. K.* 20. Używaią szablic i pewnych bardyszów z dwiema brodami. *Boter.* 137. Bardysz na razy gotowy. *Otw. Ow.* 336. Piechota się berdyszem sieklа. *Jabł. Buk. R.* 3, *b.* BARDYZANA, y. f. 2. die Partiſane, Hallebarthe, spis z bartą, na długim drzewcu osadzony.– Patrz, Szwaycary bardyzany razem dźwignąć do góry. *Pot. Arg.* 133. §. *transl.* Neptun wziął bardyzan swóy tróyzęby. *Pot. Arg.* 465. (*vid.* troyząb, Widły).

BARDZO, BARDZIEY *vid.* Barzo.

BARECZKA *vid.* Barka.

BAREŁA *vid.* Baryła.

BARGAMUTA *vid.* Bergamota.

BARGIEL, a. m. 1. ptak, gatunek sikory, die Bergmeiſe, Aſchmeiſe, *parus monticola. Cn. Syn.* 648. *Roſſ.* горобéй каменной.

BARK, u. m. 2. *Latino-Graec.* brachium, (*Boh.* brk, łotka, łotne pióro, pieniek pióra, skrzydło; *Croat.* bark = vérh = wierzch, *Lat.* vertex) = ręka od ramiennego stawu do łokciowego przeguba, der Oberarm, die Achſel, (*Croat.* missicza, guscher, ruka od plec do łakta; *Sorabſup.* ramio, podwóchcz; *Slavon.* ramenak, *Roſſ.* нàпоплкъ, кóрмышки). Musi mieć dobre barki, kto z tonącym wypłynąć chce. *St. Zyw.* 1, 24 *b*. Dźwignęli silnemi barkami budowę rządu. *Uſt. Konſt.* 1, 152. Ramiony swemi zaszczyci ciebie. 1. *Leop. Pſ.* 90, 4. (barkami swemi. 3 *Leop.*). Barkami rodzica za szyię ściskał. *Zebr. Ow.* 16. *lacertis.* – *Fig.* Ten tak trudny urząd na me barki włożyli. *Pilch. Sall.* 257. Na barki brać, *Vind.* na ramo djáti, naramati. *Prov. Slovac.* wác ſi wzal na chrbet, než uneſt mójes; podiął się rzeczy zbyt ciężkiey. §. 2, bark u zwierząt, wyższa i grubsza część przedniéy nogi, bey den Thieren, die Schulter, der Kegel, der oberſte Theil des Vorderfußes. Koń na bark biie. *Cn. Th.* 441. wiercza *Dudz.* 46. das Pferd ſchlägt mit bey Vorderfüßen aus. *fig. moral.* Na bark biie. *Ryſ. Ad.* 3. zły, narowisty, krnąbrny, er iſt widerſpänſtig. Obaczywszy pan, iż mu kto na bark biie, z łaski go wyrzuca. *Falib. Diſc. N.* 2. §. 3. barki cyrklowe=, nogi, die Schenkel des Cirkels. Narzędzie, którego barki nitem spoił, Tak iednak drugie końce równo w nim rozdwoił, Że lubo iednéy części w mieyscu stać przychodzi, Druga ią pięknym krańcem na koło obwodzi. *Otw. Ow.* 311. §. 4. bark wozowy orczyk, das Wagholz, Ortſcheit. Barki u sztelwagów przy poiazdach, iesionowe, brzozowe. *Kluk. Roſl.* 2, 158. *Prov.* Konia dadź za bark, nie równy frymark, *Diomedis & Glauci permutatio. Mącz.* (siekierkę za kiiek, ein ungleicher Tauſch). §. barkiem do góry = obłąkiem, mit dem Bogen in die Höhe, die Bogenſeite, die Rúndung aufwärts. W herbie tym półpierścienia, do góry barkiem stoiącego. *Kurop.* 3, 13. (cf. na storc).

Deriv. Barczyſty, barkowaty, barkowy, barczyć, obarczyć, obarczać.

BARKA, i, f. 2. BARECZKA, i, f. 2. *dem.* *Roſſ.* барка, барочка, бáржа; *Boh.* barka; *Ger.* die Barke; *Graec.* βᾶρις; łodź, mniéyszy okręcik, na który w przypadku potrzeby część ładunku z większego przekłada się. (*Carn.* et *Vind.* barka = okręt, szczególnie woienny; *dem.* barkiza, ladjiza). Nie mogąc okręty przybydź do brzegu, w barce iechałem. *Warg. Radz.* 18. Barkami do wielkiego okrętu doieżdżáią. *Baz. Hiſt.* 370. W bareczkach ieżdżą po morzu. *Boter.* 59. Rozmaite gatunki bark u Roſſyan: водовúкъ, сóйма, мáра, будáра, подчалокъ, лузокъ, стругъ. BARKARZ, a, m. 1. przewoźnik barką. *Cn. Th.* 862. *Roſſ.* барóчникъ, der Barkenführer.

BARKI *ob.* Bark.

BARKOWATY, a, e, barków dużych. *Cn. Th.* 15. barczyſty, ſtarkarmig, ſtarkſchulterig. – 1. BARKOWY, a, e, do barków należący, Arm=, Achſel,= Schulter=, Pióra w skrzydłach krótsze, okrywaiące barki ptaka, zowią się barkowemi. *Kluk Zw.* 2, 10. Nerwy barkowe, ramieniowe, które się po ramieniu i przedramieniu rozchodzą. *Krup.* 3, 208.

2. BARKOWY, a, e, od barki, barczany, *Roſſ.* бáрочный, Barken=.

BARŁOG, u, m. 1. (*Boh.* brloh, *Croat.* et *Vind.* berlog; *Carn.* bèrlog, *Dalm.* bàrlog, *Hung.* barlang; *Roſſ.* берлóга = legowisko, osobliwie niedźwiedzie cf. Bár, Bar; – *Dal.* bàrlog, *Boſ.* barlog, brrilog, *Rag.* barlogh = *ſuile*, *poreile*, *colluviarium*, *feces*; *Eccl.* берлóгъ = *luſtrum*, *antrum*, *ſtramentum*, *ſubſtramen*) *Pol.* = posłanie z mierzwy.

Radic. b – rk. br – ch.

wy. *Swirk. bud.* 62. ein Lager von Wirrſtroh, ein ſchlechtes Unterlager fur das Vieh. *Rag.* baloga, *Boſn.* balega, balegina; *Vind.* houje, mrina. - Doma się w barłogu między świniami chował. *Glicz. Wych. M.* 3. Ani trochę barłogu dano. *Brud. Oſtat. C.* 7. Pracą ſtrudzony na zgniłym spoczywa barłogu. *Przeſtr.* 211. - *fig.* barłog, śmieci, wyrzutki, Unrath, Kehricht. Zoſtawię na ziemi te kości, których barłog wrota mi zawalał wieczności. *Karp.* 1, 150. Grzechow barłogu się dzierżycie. *Brud. Oſt. C.* (cf. błoto). §. *transl.* barłog, łożysko gnuśnych, próżnowanie, Faulbette, faule Bärenhaut, Faullenzerey. Hey słońce w progu, Leniwcze powſtań z barłogu. *Dur. Lot.* 26. Leżą w barłogach swoich, a ku żadnéy dobréy sprawie się nie przygodzą. *Rey. Apoc.* 80. Nie w domowey śmieci i barłogu, ale na twoiéy zaiadły Gradywie, Waleczny hetman dokazywał niwie. *Jabł. Buk. A.* §. *aliter.* barłog, ſtan nikczemny, ubóztwo, Armuth, Elend, Dürftigkeit. Do kata wolności i w barłogu się tarać. *Dwor. K.* 2. Niewdzięczny dobrodzieiom, którzy z barłogu, Podniósłszy, na honorów poſtawili progu. *Nar.* BARŁOZYC *Act. Nied.* zbarłożyć *Dok.* barłogiem wyścielać; mit Wirrſtroh ausbetten, Unterlager machen. Swinie w suchych i dobrze zbarłożonych chlewach leżały. *Wolſzt.* 111. (v. nabarłożyć, obarłożyć).

BARMA *vid.* Barwena.

BARNARDYN *vid.* Bernardyn.

BAROMETR, u. m. 1. z Greck. narzędzie fizyczne, rurka ſklana wſkazująca lekkość albo ciężkość powietrza, wilgotniomiar. *Jak. Art.* 3, 322. *Carn.* vrêmęnek, powietrzomiar, wiatromiar, das Barometer, ciężkomiar.

BARON, a. m. 1. z *lac.* liber baro, *Vind.* baron, swobodnik, frai gospud, fraijer, ſłobodni gospud; *Carn.* swojbodnek, proſtnik, ulaſtnik; *Slavon.* baron, ſłobodni gospodin; *Sorabſup.* pan; s posiadacz tytułu baronoſtwa, wyższy szlachcic, der Baron, der Freyherr. W Polszcze baron znaczył celnieyszego urzędnika. *Czack. P.* 2, 242. senatora, in Polen, ein Senator; ztąd wszystkie ſtatuta od tych się słow zaczynaią: *Nos rex cum baronibus.* §. Zartem: liber baro: samopas, sobie pan, od nikogo nie zależny, czyniący co mu się podoba, nie oglądaiący się na nikogo, ein ganz unabhängig Lebender. *Oſs. Wyr.* BARONOWA, y. f. 2. żona barona, *Slavon.* baronesa; *Vind.* baroninja, svojobodniza, die Freyfrau, die Baroninn. BARONOWSKI, a, ie. *Vind.* baronſki, Baronish, Freyherrlich, Baronen-. BARONOWNA, y. f. 2. corka barona, die Baroneſſe, des Freyherrn Tochter. BARONOWSTWO, a, n. 3. *Vind.* baronashtvu, proſtogospodashtvu. *Sorabſup.* panſtwo, godność baronowſka, die Freyherrnwürde. §. 2. dobra baronowſkie, die Freyherrſchaft, die Baronie. §. 3. Baron z Baronową, der Freyherr mit der Freyherrinn *collect.* Państwo baronowſtwo przyiechali.

*BAROROG, a. m. 1. baran rogaty, das Hornſchaf. *Kmit. Spyt.* A. 4.

BARSKI, a, ie. z miasteczka Bar, aus der Stadt Bar. Mydło Barskie. *Creſc.* 544. *Comp. Med.* 63. W łaźni gorzałeczką a Barſkiem mydełkiem grzbiet nacierać. *Rey. Zw.* 161. *b.* Konfederacya Barska. *Dyk. G.*

BARSZCZ, u. m. 1. *Eccl.* et *Roſſ.* борщъ, борщевая пища. (*Sorabinf.* Barſchej miasto Luzackie, u Niem-

ców Forſte). *Carn.* dshêu; *Vind.* kaishva, medvedja taza, *Croat.* taza medvedova: ziele, barszcz Polski, *Heracleum ſphondylium*, Bärwurz, Bärenklau, *Pruſſ.* Bartſch, (cf. Oberdeutſch barſch golzki., *Holland.* et *Suec.* barſk). *Kluk Roſl.* 2, 208. *Syr.* 673. §. barszcz, *Roſſ.* борщъ. supa czyli polewka kwaſkowata, prawdziwie Polska z ukisionych buraków, eine ſauerliche Polniſche Brühe von rothen Rüben, etc. *Syr.* 673. Z ziela barszcz zwanego, gotnią u nas sapę także barszcz zwaną. *Lud. Nat.* -. Nazotował żurowego barszczu. *Haur.* 88. 383. Zaprosił go do siebie na barszcz. *Jabł. Ez.* 153. Barszcze i kwasy zdrowe. *Pir. Pow.* 72. cf. Barszczyk. Zwyczaynie bywa w barszczu rura czyli kość wołowa ze śpikiem, ztąd *figur.* rura do barszczu, za człowieka bez rozumu, którego mózg nie więcey wart, iak śpik, ein Röhrknochen zum Bartſch, ein Tölpel. §. 2. Barszcz Włoski, roślina, *acanthus*, Wälſch Bärenkraut, *Syr.* 672. rozdzieniec. §. Barszcz plonny i wodny, roślina, *vid.* Niedźwiedzia łapa, Bärentatze. *Syr.* 172. BARSZCZOWY, a, e, od barszczu, do barszczu należący, Bärenklaus, Bartſch-. Barszczowym kształtem, albo liściu barszczowemu podobném szyciem, ryciem, *crater aſper acantho. Cn. Th.* 15. BARSZCZYK, a. m. 1. *dem.* lekki barszcz, polewka, leichte dünne Bartſchbrühe. §. 2. *carduus acanthoides Linn.* Bärwill, Bärdiſtel, gatunek ostu, rośnie na rozwalinach. *Kluk Dyk.* 1, 103. §. 3. *translat.* o człowieku, barszcz, barszczyk, ni śmierdzi, ni pachnie, nic wart. *Cn. Ad.* 10 et 739. *Dudz.* 22. einer, der weder kalt, noch warm iſt, der nicht ſeiner eignen Ueberzeugung folgt, mit dem die Leute machen, was ſie wollen. Cichym a spokoynym ludziom uwłaczaiąc, mówią: iest iako barszcz, ani pomoże, ani zaszkodzi. Ostateczną rzecz dobrze barszczowi przypisuią, bo pewnie nie szkodzi; ale w pierwszéy rzeczy czynią barszczowi wielką krzywdę, aby nie był pomocen zdrowiu ludzkiemu, albowiem bardzo pomaga. *Urzęd.* 7. Ludzie bez gniewu są słabi do exekucyi, i owi flegmatycy, iako barszczykowie, rzeczy dobrych popierać i gorąco ich odprawować nie mogą. *Sk. Kaz.* 313. BARSZCZYNA, y. ż. mizerny, chudy barszcz, eine elende Bartſchſuppe. BARSZCZYSKO, a. n. 3. szkaradny, podły barszcz, eine abſcheuliche Bartſchſuppe. Dwie misy wielkie nalali barszczyſkiem. *Teat.* 19, 29.

*BART, u, m. 1. zasłona albo nieiaki rąbek, który Rzymski frauczymer nosił, *flaminium. Mącz.* cf. bort.

BARTA, y, f. 2. *Croat.* et *Boſn.* bradva; *Hung.* baard, balta; *Vind.* parta; *Suec.* baird, *obſol Germ.* Parthe; *Germ.* die Barthe; *Lat. med.* barducium, cf. bardus: bić *apud Waehter.* cf. bardysz, halabarta, bardyzana; cf. *Vind.* odbartiti: odbić). Topor, oskza, gatunek siekiery szerokiéy, eine Barthe, ein Breitbeil. *Boh.* ſekera bradata, ſwanciara, klawatla, bradatice, oſtrýcka, Sſirocina, pantol; *Carn.* pantoka, shantlâha; *Vind.* shirozhka, debpola. - Ledwie się łosoś z wody pokaże, w pół go ostrą bartą przetnie. *Pot. Pocz.* 317. *et* 456.

BARTEK, tka, m. 1. *dem. Nom.* Bartłomiey, *Roſſ.* варѳоломѣюшка; Barthelchen, kleiner Barthelmäus. Dobry dzień Bartku. *Teat.* 52, 9. §. Bartek za pieccm wychowany. *Zab.* 13, 65. Niepokrzesany, grundal; ein ungeſchliffener Tölpel. Jak żyię, większego nie widziałam

grubianina; czy podobna wytrzymać z takim bartkiem! *Teat.* 25, 53. cf. Bartosz. BARTKOWA, żona Bartka, *ob.* Bartoszowa.

BARTLINSKI, *herb*, sowa pyskiem w prawą obrócona, na pniu o dwu sękach. *Kurop.* 3, 5. ein Wappen.

BARTŁOMIEY, – ieia, m. 1. *Roff.* варѳоломе́й; *Sorab. inf.* Batramuſch, imię męskie, Barthoiomäus. Gospodarz rok poczyna od S. Bartłomieia. *Goſt. Ek.* 44. *Zaw. Gosp.*

BARTNICKI, a, ie, BARTNICZY, a, e, od bartnika, Beutner=, Waldbienenwärter=, Bartnickie potrzeby. *Stat. Lit.* 309. Plaſtry we pniach wyrzynać bartniczym nożem. *Kluk. Zw.* 4, 252. BARTNIK, a, m. 1. BARTNICZEK, czka, m. 1. *dem.* *Roff.* бортникъ; *Boh.* bubrawnik, wčelnik; *Vind.* bužhelar; *Croat.* medár; *Sorab. sup.* mjedownik, klukawc; = pasiekarz, pasiecznik, pszczelarz, właściwie koło barci leśnych chodzący, der Beutner, der Aufſeher der Waldbienenſtöcke oder Beuten, der Zeidler. Sprowadź do pszczoł doſkonałych bartników z Podola i Ukrainy. *Pam.* 83, 540. Piaſt, ów bartnik w Kruszwicy. *Kras. Sat.* 5. – §. Chłop nieokrzesany, grundal, ein grober, ungeſchliffener Kerl. *Tr.* §. 2. Bartnik, bartniczek, rudy mały niedźwiedź, który na drzewo łazi do barci dla miodu. *Zool.* 327. *Kluk. Zw.* 1, 355. der Zeidelbär, Honigbär. §. 3. Motyl, zanocnica pszczołom bardzo szkodliwa. *Kluk. Zw.* 4, 368. ein Schmetterling, der Bienenfalter, ein Nachtvogel. BARTNY, a, e, od barci, Beuten=, Drzewo bartne, t. i. z wyciętą barcią. *Stat. Lit.* 309. §. 2. *Subſtant.* Bartny: dozorca barci, bartnik, der Beutenaufſeher.

BARTOSZ, a, m. 1. *Dem. Subſt.* Bartłomiey, Bartek; *Carn.* et *Vind.* paternush, Nushei, Jernej, Jernejzhé; Barthel, Barthelchen, kleiner Bartholomäus. *Hrbſt. Nauk. M.* 5. *b.* *Prov.* Po ſtaremu Bartosz, t. i. po ſtaremu łotr, nikczemnik, pijanica. *Rys. Ad.* 59. *Cn. Ad.* 905. er iſt und bleibt der alte Taugenichts. BARTOSZEK, – szka, m. 1. *dem.* Bartłomieia, Barthelchen. 2. Osoba ze zgromadzenia kapłanów świeckich, założonego przez Bartłomieia Holchausen; komuniſta, społecznik, ein Barthlehemit, Communiſt. BARTOSZOWA, éy, f. 2. żona Bartosza, Bartka, Bartłomieia, die Frau des Barthels oder Bartholomäus. Kto go oczarował, czy Bartoszowa, czyli też Grzesiowa ſtara? *Teat.* 28, *b.* 151.

BARTSCH, *herb*, wiewiórka na nogach zadnich z ogonkiem zadartym wspięta. *Kurop.* 3, 5. ein Wappen.

BARUCH, a, m. 1. imię proroka ſtarozakonnego. *Chmiel.* 1, 582. der Prophet Baruch (*diſt.* Boruch),

BARWA, y, f. 2. *Boh.* et *Slovac.* barwa; *Dal.* farba; *Sorab. inf.* barwa; *Sorab. sup.* barba; *Vind.* farba, karbina; *Carn.* barba, boja; *Germ.* die Farbe; *Lat.* farba; *vetus Germ.* Barwe, Bariwa; *Dan.* Farve; *Suec.* faerg (cf. Lat. varius). 1. Kolor, *Croat.* et *Slavon.* boja; *Bosn.* boja, kolur; máſt; *Eccl.* et *Roſſ.* цвѣтъ, краска, die Farbe, die Couleur. Jakie kwiatki, takie też są i barwy. *Budn.* 4. *Ezdr.* 9, 17. *Radz. ib.* Teraz odnawiają lasy swą barwę. *Paſt. F.* 8. Straconéy nigdy nie odzyſka spełna Barwy, gdy farby się napiie wełna. *Zab.* 7, 303. Po śmierci Boleslawa, wszyscy tak żałośni byli, że nikt w jasnéy barwie nie chodził. *Papr. Herb.* (wszyscy żałobę nosili). §. Barwa na twarzy, cera; die Geſichtsfarbe. Ona twarz i barwa zmieniona okazowała wnętrzną boleść serca iego. 1 *Leop.*, 2 *Mach.* 22, 16. On współ z głosem i barwę ſtracił z téy przeſtrogi. *Otw. Ow.* 105. Barwa kościelna, *vid.* Cera kościelna. *Fig.* Znać było po ich twarzach barwę cnoty, gdy zaplonionych uważałem. *Mon.* 65, 63. (rumieniec, wſtyd). – §. Pod barwą = iednéy barwy, nie pſtry, einfärbig, nicht bunt. Szata pod barwą, t. i. iednego koloru, iednéy maści. *Cn. Th.* 730. *Star. Dw.* 29. §. 2. Barwa, liberya, *Roſſ.* ливрéя; *Vind.* slushaunu oblazhilu, znamſki oblick, die Livree, (*obs.* die Farbe cf. Hoffarbe, Staatsfarbe). Panicz nasz iedzie; i barwę i człeka rozeznaliśmy, choć ieszcze z daleka. *Niemc. P. P.* 33. Piechota w barwie rzędem sobie ſtoi. *Auszp.* 19. Rozdaią Janczarom barwę w miesiącu Ramazan. *Klok. Turk.* 227. (mundury). – *Fig. transl.* Moie obyczaie z waszemi się nie zgadzaią; więc według swéy barwy przełożonego sobie szukaycie. *Sk. Zyw.* 1, 179. (podobnego do was, teyże faryny, na wasze kopyto, nach euerm Schlage). §. 3. *Meton.* pozór, płaszczyk, powierzchowność; Farbe, Anſtrich, Vorwand, Bemäntelung, Mantel. Wszyſtkoć to grzech, byście też temu nie wiem iaką barwę i ſtroie wynaydowali *Sekl.* 21. Żadnéy części królestwa zapisać nie dozwolimy, pod którąkolwiek wymyśloną przyczyną i barwą; wszyſtkie barwy, sztuki, chytrości, nikomu służyć nie maią. *Herb. Stat.* 37 et 99. Często pod owczą barwą, taią się wilcy drapieżni. *Ezop.* 121. §. 4. Barwa, kosmacizna na ſuknie etc. *Roſſ.* шерсть, wełna, *villositas*, die Wolle auf dem Tuche ꝛc. der Strich. Na wytarty kapelusz lity gusik wsadza, Wraz oſtrą szczotką barwę daie i wygładza. *Zab.* 12, 67.

Deriv. sub Nom. farba.

BARWENA, BARWANA, BARMA, BERZANA, BERSANA, y, f. 2. BARWENKA, i, f. 2. *dem.* *Roff.* барвена, парма, миро́нъ, чебакъ, подусть, *Rusn.* барбанка; *Boh.* Parma, plihawec; *Slovac.* Parma, belia, hrauš, mrena; *Hung.* márna; *Croat.* mrena, trilla; *Carn.* mrena; *Bosn.* et *Rag.* barbun, trighglja; (*Ital.* treglja); *Cyprinus barbus Linn.* inaczey Brzanka, Blin; ryba z kształtu podobna do karpia. *Kluk. Zw.* 3, 172. toporek ryba. *Cn. Th.* 1146. die Barbe, (Oberdeutſch Barme, *Lat.* barbandus, *Gall.* barbeau; *Ital.* barbo; *Angl.* barb, barbel; *Dan.* barbe).

BARWIANY, a, e, od barwy: 1. Kolorowy, farbowany, *Eccl.* шаровный, gefärbt, bunt, farbig. Letnik barwiany. *Boh. Oſſol.* 1, 12. §. Barwiany, w barwę czyli liberyą ubrany, mit Livrée bekleidet, Livrée=, Barwiana czeladź w przedpokoiu ſtoi: *Zab.* 7, 158. (lokaie). Szykuie się barwiana ciżba. *Zab.* 1, 133. *adverb.* barwiano = czeladno, w lokaie bogato, mit vielen Bedienten. Bramą wieżdżaią barwiano. *Dwor. A.* 4. §. *Transl.* Barwiany, pozorny, ſcheinbar, zum Schein. Rozmyślał poseł, iak miał ſtanąć przed królem, żadnéy nie maiąc noty, ani nawet liſtu barwianego. *Boh. Oſt.* 1, 302. BARWIC *Act. Nied.* ubarwić, zbarwić *Dok.* – *Boh.* et *Slovac.* barwiti, barwiwati, liciti; *Sorab. inf.* barwiſch; *Dal.* farbati; *Sorab. sup.* barbu; *Rag.* farbati; *Vind.* farbati, pofarbati; *Carn.* barbam, lepuvati, lepotizhiti; *Eccl.* шаро́нимъ, разцвѣ́ю, шарю; *Roſſ.* кра́сить, выкрасить, выкрашивать, нарумянить, нарумяни-

BARWIĆ, BARWIĘ, BARWIŁ, BARWIŁA, BARWIŁO, BARWIŁY, BARWIŃ, BARWIŃCIE, BARWIŃCIE SIĘ, BARWIŃCIE SIĘ, BARWIŃCIE SIĘ

ventre. – *inde transl.* Baryła z człowiek opasły, okrąglopękaty, brzuchacz, ein dicker Wammſt, ein Dickbauch.

BARZO, BARDZO, *adv.* Barziey, Bardziey, *compar.* (we wszyſtkich innych dyalektach znaczy: prędko, ſkoro, szybko; cf. naſtępuiące barzy. *Rag.* barzo; *Slavon.* bèrzo; *Bulg.* бορзо; *Vind.* berznu; *Sorab. sup.* burſy; *Bosn.* barzo, brrizo; *Boh.* et *Slovac.* brzo, brzko, brzce, brzy; *Eccl.* бορзъ; *Roſſ.* бορзо) u Polaków znaczy: arcy, mocno, wielce, do wysokiego stopnia; ſehr. (*Boh.* welmi, tuze, hrubě, prijliſs; *Slovac.* welmi, welice, prilišu'e, hhrube, bardzo, naramně; *Sorab. inf.* welgi; *Sorab. sup.* wuleze, vare; *Vind.* slu, preslu, samù, sylnu, zhes vse, zhes mero; mózhnu, pre –; *Carn.* sèl, verlu, prè; *Croat.* jako, kruto, varlo; *Slavon.* vêrlo; *Roſſ.* дозѣлá, весьмá, голѣмо, благо –, крайне! *Eccl.* зельнъ, зѣльно, зѣло; дозѣла, весьма, очюнь, очень, зельми). Barzo wykrętny i żwawy. *St. Dz.* 239. *Warg. Cez.* 151. Barzo dobry człowiek. *Cn. Th.* 16. Barzo okrutnie biczmi sieczeni, *Paszk. Dz.* 63. – Bardziéy, barziéy, więcey, mocniey, mehr, ſtärker, heftiger. Kazimierza IV. wsławiły bardziéy dzieła w pokoiu znakomite; niżeli woienne sprawy. *Nar. Hſt.* 6. 345. Im częściey się z sobą widzą, barziéy się miłuią *Karnk. Katch.* 380. (tym mocniéy. um ſo mehr, um ſo ſtärker, *Carn.* stembèl).

*BARZY, a, e, (we wszyſtkich dyalektach Słowiańſkich: prędki, nagły, ſkory; *Rag.* barz, barzecchi; *Dal.* bárz; *Croat.* bërz; *Carn.* bérsh, bershęsh; *Slavon.* bérzi; *Vind.* bersen, bershen, bersh, bersden; *Bosn.* brriz, brrisgi; *Boh.* brzký; *Slovac.* brſký; *Roſſ.* борзый, бóрзостный; *Hung.* barz. – *Pol.* Barzy, popędliwy, gwałtowny, *vehemens. Mącz.* heftig, ſchnell. – Barzy, *ellipt.* z barzy koń, byſtry. *Figur.* na barzego kogo wsadzić. *Rys. Ad.* 73, (: na hardego, na hardą wsadzić; poduszczać go, poddymać, nadymać, einen ſtolz und aufgeblaſen machen. Nowina o śmierci królewſkiéy, nieprzyiaciela tak na barzego wsadziła, że na pierwsze kondycye pozwalać nie chciał. *Biel.* 718. *Birk. Dom.* 11. Cierpliwością swoią darmopycha na barzego wsadziły, Rozumiał, że z bóiaźni nikt się z nim nie wadził. *Pot. Pocz.* 550. Nie chce, żeby mię żona miała podszczuwać, wsadzać na barzego. *Opal. Sat.* 40. – *Oppos.* Złożył mocarzów z barzego, a podniósł pokornych. *Birk. Kant. A.* 2. (poniżył, upokorzył, er hat ſie erniedrigt, gedemüthigt). Hardy i wyniosły baszo, z barzego zsadzony będziesz. *Birk. Kont. B.* 3, *b.* Przyydzież tam z barzego zsiadać, *Paszk. Dz.* 115. NB. Prędkość, szybkość, *Rag.* barzos, barzenje, barzocchia; *Cambr.* brys; *Vind.* berznoſt; *Croat.* berzocha. – Kwapić się, śpieszyć, *Rag.* barzitti; *Croat.* berzéti.

BAS BAS, BASIU BASIU! wołanie wieśniaków i paſterzów na owce, Lockwort für die Schaafe. Baś baś owieczek wołają *Kchow. Fr.* 28. Baś baś iagnięta. *Pot. Jow.* 225. (*diſt.* basia).

BAS, BASS, u, m. 1. *Boh.* baś; *Carn.* bâs; *Vind.* poſs; *Ital.* baſſo. 1. Naygrubszy z owych tonów, na które się głosy dzielą; insze trzy są tenor, alt, dyszkant. *Oſtror. Myſl.* 44. der Baß, die Baßſtimme. Woźny grubym basem krzyknął. *Wad. Dan.* 70. Dobywszy kędyś z kozłem od żołądka basu, mówi: *Pot. Zac.* 123. §. 2. Basa, basetla, narzędzie muzyczne, skrzypice baſſowe, wiolon, na którym basa grają; *Boh.* basa; *Vind.* poſs, ſoſs; die Baßgeige, der Baß. §. 3. *Transl.* zuchwała, łukliwa, dumna, uporna mowa, ein grober, ſcheltender, ſtolzer Ton. Kto rad basem gada, wiele u pana swego wysłużyć nie myśli. *Fred. Ad.* 65. Na to, Piłat, iuż syty owego hałasu, Gdy mu się żydzi przykrzą, odpowiada z basu. . . *Pot. Zac.* 206. Swoie z wycieńczeniem, z ogródką, a cudze z basem i szeroko roztrząsać. *Fred. Ad.* 105. (: sobie pobłażać, drugich surowo sądzić cf. źdźbło i tram w oku). Spuści on znowu kwintą z basu. *Pot. Arg.* 156. (stanicie, afolguie, er wird gelindere Saiten aufziehen). Spuściłem z basu na kwintę: *Zab.* 7, 203. Zaczyna od basu, a skończy się może na kwincie. *Teat.* 29, *b.* 45. Trzebaby zsadzić tego zucha z basu. *Pot. Pocz.* 550, (cf. z barzego zsadzić). §. 4. Bas, plaga, cięga tęga, cięga nie lada, gdyż naygrubsza z strun muzycznych baſſowa, ein derber Streich, derber Hieb. Za to huczki, kazał mu wyliczyć dwieście basów. *Zabł. Amf.* 84. Szuka syna, żeby go sfukał, a czasem i skropił basem. *Kniaz. Poez.* 2, 208. (cf. bat, batog).

BASAŁYK, a, m. 1. z Tureck. bicz na kształt maczugi z drzewa nieostruganego. *Czrtr. Mscr.* bicz z uwiązanym na końcu ołowiem; kula nawiązana, *plumbata. Cn. Th.* 16. *Wlod. Dudz.* 53. eine an der Spitze mit Bley oder Eiſen verſehene Peitſche, eine Geißel. Zołądziami ołowianemi wielkiemi, na rzemieniu długim uwiązanemi, iakoby basałykami, nieprzyiaciół gromili. *Warg. Cez* 205. Kazano go nielutościwie ołowianemi basałykami bić. *St. Zyw.* 1, 374. okowanemi basałykami. *ib.* 408. Ociec móy chłostał was biczmi, a ia was będę chłostał basałykami. *W.* 1. *Reg.* 12, 11. *et* 2. *Paralip.* 10, 14. (*not:* „biczmi żelazem ostrém na końcach oprawionemi", korbaczami. *Bibl. Gd.* głogiem. *Budn.* mit Scorpionen. Luther). Moskale miewaią kieścień, który Polacy basałykiem nazywaią. *Gwagn.* 518. *Herberſt. legat.* §, 2. *Transl.* całek nieostrugany, przerosły, długi, przytym nad pomiar do téy swoiey wysokości cieńki iak kiszka, do tego niezgrabny, rozkiały, rozlazły, leybowaty, bałwanowaty, próżniak, nieczynny, nie maiący na zbycie ani dowcipu, ani rozumu; *Vind.* trepan, terban, bebez, tumpez, zmok, trelci, terei, tarotel, trantoń; ein ſchwerfälliger plumper Menſch, ein Tölpel. BASAŁYKOWATOSC, ści, f. 2, niezgrabność, *Vind.* trepanoſt, terbania, trantaria. Tölpeley, Plumpheit, Ungeſchliffenheit. BASAŁYKOWATY, a, e, nieokrzesany, niezgrabny, *Vind.* trepaſt, torbaſt, bebaſt, budalaſt, tumpaſt, tölpelhaft, plump, ungeſchliffen.

BASARUNEK, BASSARUNEK, BASSARYNEK, nku, m. 1. (może z Niem. Beſſerung). nagroda za bicie, nawiązka, das Schmerzengeld, Strafgeld für ausgetheilte Schläge. Gdyby chłop szlachcica w karczmie ubił, od basarunku ma bydź wolny. *Lek. D.* 2. *b.* Prawo, bankiety, fryze, leki z budynki, Baſſarynki puſtoszą z gruntu nasze skrzynki. *Kchow. Fr.* 76. *Kchow.* 178. Gdy tego skrzywdzony żąda, płaci mu przyzwoity basarunek. *Gall. Cyw.* 3, 205. Nocne huczki każą mu płacić baſſarunkiem. *Mon.* 76, 726. §. 2. ogólnie, nagroda za złe iakie poniesione, Entſchädigung, Ersatz. Nic to, choć ran, choć kilka postrzałów odniesie, Bo godny baſſarunek bierze w interesie. *Pot. Pocz.* 167. Onoż w obozie macie baſſarunki, Gdzie pełno bogactw gwoli żołnierzowi. *Chrośc. Luk.* 235. Dzieie się to starcowi w soldze, oraz w baſſarunku. *Chrośc. Fars.* 176. Zalowi serca mego w basarunku. *Pot.*

Syl. 55. *Pot. Arg.* 834. Przyidź sam żałowi memu w baſſarunku, *Chroſc. Ow.* 102. (w uldze).

BASETLA, i, f. 2. *Boh.* baſa; *Vind.* poſs, foſs; = bas, narzędzie muzyczne, na którym bas graią, der Baſſetel, die Baßgeige. Biegay po ſkrzypce, basetle, wiole, będziem zaraz rznęli tę arykę. *Boh. Kom.* 1, 296. Tobie ieszcze basetlę nosić. *Teat.* 20, *b.* 184. (rzępola z ciebie, grać nie umiesz). BASETLINA, y, *ż.* mizerna basetla, eine elende Baßgeige. BASETLISKO, a, *n.* niezgrabna basetla, eine unförmliche Baßgeige. BASETLISTA, y, *m.* graiący na basetli, der Baßgeiger.

BASIA, i, f. 2. *dem. Nom.* Barbara; *Boh.* Baruſſka; *Vind.* barka; Bárbchen; Oeſterr. Baberl. Jak się masz, moia Basiu? *Teat.* 22, *c.* 31. Basia siadłszy w cieniu, wrzecionkiem włókno kręciła. *Zab.* 10, 200. *Zabł.*

BASISTA, y, m. 2. basem śpiewaiący, *Vind.* touſtipeuz, debelipeuz; der Baſſiſt. Zamowiłem oprócz tego dwóch basistów. *Teat.* 7, *b.* 11.

'BASKAK, a, m. 1. słowo Tatarſkie, przełożony, ſtarszy, Starosta, wielkorządca, der Aelteſte, Vorgeſetzte, Staroſt, Gouverneur, bey den Tatarn. Podole opanowawszy Tatarzy, ſtawili tam swoie baſkaki czyli ſtarosty. *Nar. Hſt.* 6, 91.

BASN, i, f. 2. BASNKA, i, f. 2. *dem.* – *Carn.* basn, basn, qvanta; *Vind.* basem, smislik; *Boh.* et *Slovac.* báseň; *Sorab.* baßna, baßnicza, baßnizka; *Roſſ.* бáснь, бáсня, сказка, бáсенка; (*Hung.* beszed cf. biesiada). = Bayka, die Fabel. Baśni dlatego są zmyślone, iżby prostakom takim sposobem podawały się rzeczy potrzebne; iako owo dzieciom gorzki a zdrowy trunek miodem rodzice słodzą. *Gorn. Wł. T.* 4. *b.* §. Baśń, wieść, gadanie, pogłoſka, o czém gadaią, plotą, Fabel, Gerücht, Gerede. Nie słyszysz, żeś szczególną baśnią w całym Rzymie, Ogłaszaiąc bezwstydnie wszyſtkim twe niecnoty. *Hul. Ow.* 180. §. Ogólnie; fałsz, płotki, Lüge, Fabel, Mährchen. Precz baśni i owe nadludzkie chwały Achillowe. *Tward. Wł.* 1. Nie pilnuy żydowſkich basień i zapowiedzi odwracaiących się od prawdy. *Budn. Tit.* 1, 14. W baśniach Owidyusza przechodzić. *Sk. Dz.* 82. (łgać na umor). BAŚLIWY, a, e, baieczny, baśni pełen, *Boh.* et *Slovac.* báſnliwý, fabulný; *Roſſ.* бáсенный, сказочный, fabelhaft. Już baśliwa niech więcey sławy nie nabywa Troja. *Bard. Luk.* 92. On coś miasto prawdy baśliwego plecie. *Bardz. Luk.* 165. BASNIARZ, a, m. 1. baykarz, baiarz, ein Fabuliſt. Baiarzem mię nazwał, i do sennikow odesłał. *Mon.* 72, 626. BASNIOPIS, a, m. 1. BASNIOMOWCA, y, m. 2. *Boh.* báſnik; *Roſſ.* баснописець, баснословець, баснословъ, сказочникъ, baykopis, der Fabeldichter. Który same bayki pisze, nazwać przyſłoi baśniosłowem, baśniomówcą, baśniopisem. *Klucz. Zdan.* 13. et 75. – *Eccl.* et *Roſſ.* баснословъ mytolog. баснословіе, баснословство mytologia; баснословный mytologiczny. *Boh.* báſnictwí poezya; báſnik poeta. 'BASNIC *Act. Nied.* – *Roſſ.* et *Eccl.* баснословить, baiać, fabeln.

BASOWY, a, e, od basu, basetli, Baß =, Baßgeigen =, Strona basowa. *Comp. Med.* 365.

BASSYN, u, m. 1. ✕ franc. Kotlina, wanna, misa wielka kamienna, das Baſſin. Z ciosowego kamienia robią po ogrodach baſſyny i sadzawki. *Swith. Bud.* 362.

BASTA! *Ital. Gall.* dosyć iuż tego! baſta! genug! Basta! reszty ci nie powiem. *Teat.* 53, 46.

BASTARD, BASZTART, 'BASTER, a, m, 'BASZTRZĘ, cia, n. *zdrob.* z *Franc.* §. 1. Dziecię nieprawego łoża, dziecię błędne, bękart, przypłodek, pokrzywnik, ein uneheliches Kind, ein Baſtard. (Dyalekta *ob.* pod Bękart). Baſtard od słowa bassum niskość, że on niższym od prawnie urodzonego. *Czac. Pr.* 1, 266. Juno się żali na metressy i basztardy Jowiszowe. *Bardz. Tr.* 2. *Petr. Pol.* 271. Xięża ze swemi baſtertami. *Glicz. Wych. B.* 5. Kazimierz wiele basztrzętom swoim odkazał. *Krom.* 366. Baſtrowie zazwyczay szczęśliwi. *Klon. Wor.* 61. Nie każdy baſtard iednakie szczęście miewa. *Rys. Ad.* 46. §. 2. Rzecz iakakolwiek oddalaiąca się od swego rodzaiu, wyrodek, alles was ſich von ſeiner Art entfernt, aus der Art geſchlagen iſt, nicht ächt iſt. u. p. Baſtard wino, der Baſtardwein. (*ob.* Bękart). Pigwy otwarzaią w ipsymie albo w baſtardzie, *Creſc.* 413. Kuſa malmazyi, muszkateli, baſtertu. *Vol. L.* 3, 57. basztertu. *f.* 226. basztardu. *f.* 564. Baſtertowe wino, *Syr.* 1290. – Baſtardy, armaty rożniące się od ordynaryiaych gatunków. *Artyl.* 15. BASTARDA, BASZTARDA, y, *ż.* BASTARDKA, y, *ż.* gatunek pojazdow, eine Art Wagen, eine Baſtarde. BASTARDZIEC *ob.* Bękarciec.

BASTOWAC, *Intrans. Niedok.* zabaſtować *Dok.* baſta powiedzieć, przeſtać, ſkończyć, zwinąć chorągiewkę, złożyć szablę pod ławę, baſta ſagen, aufhören, ſeyn laſſen, die Segel einziehen.

BASTRAM, u, m. 1. W niewoli Tatarſkiey tylko ziemię i ciorbę i baſtramy i suchary miał sobie pozwolone. *Tward. W. D.* 97.

BASY *ob.* Bas.

BASZA, PASZA, y, m. 2. *Bosn.* pascja; *Hung.* baſſa, = Perſk., wielkorządca, ein Paſcha. Basza dwutulny, trzytulny *qu. v. Klok. Turk.* 61. Kapitan Pasza, siły morſkiéy gieneralny komendant. *Mik. Obs.* 145. *fig.* Piekielny basza. *Brud. Oſt. E.* 7. (diabół, szatan). BASZOSTWO, PASZENSTWO, a, n. 3. *Bosn.* pascjalùk, = wielkorządztwo, das Baſchat, Gebiet oder Würde eines Baſcha. Pasza, który otrzymuie wyższe paszeństwo. *Mik. Obs.* 81. Kray na 4 baszoſtwa rozdzielony. *Boter* 207.

BASZKIER, BASKIER, a, m. 1. barbarzyński lud Moskwy Azyatyckiey; ein barbariſches Volk im Aſiatiſchen Rußlande. *Kluk. Zw.* 4, 284.

BASZTA, y, f. 2. *Carn.* boshtya; *Ital.* et *med. Lat.* baſtia (cf. baſtire, *Gall.* batir); *Hung.* báſtya, baschya; *Vind.* poſtaina, osidni krai, branſki ograd, savetje, obsidje, sidna obranva; *Sorab. sup.* wotewrene pjitwark; *Croat.* braniache; *Roſſ.* рацкамъ: eine Baſtey, Baſtion, Bollwerk; wielka kupa ziemi obmurowana figury pięciaraniaſtey, złączona z wałem fortecy. *Papr. W.* 1, 467. Baszty opasuiące miasto lub fortecę. *Jak. Art.* 3, 93. *Boter* 157. – §. 2. Wieża woienna ruchoma, machina do murów, szopa woienna, ein beweglicher hölzerner Thurm, bey Belagerungen. Oto baszty stanęły przeciw miastu temu, ku wzięciu iego. *Radz. Jer.* 32, 24. (tarany. *Budn.* ſtrzelbę zatoczono. *Bibl. Gd.*) Baszta widokowa ruchoma, ein beweglicher Wachtthurm. *Cn. Th.* 17. §. 3. *Fig.* przedmurze, Vormauer. Polska dawniey basztą była chrześciaństwu wszyſtkiemu. *Papr. W.* 2, 6.

BASZTARDT *ob.* Baſtard. BASZTRZĘ *vide* Baſter.
BASZTYON *vide* baszta.
*BASZTYK, a. m. 1. Jedni maią kosztury, a drudzy basztyki. *P. Kchan. Orl.* 1, 160.
1. BAT, u, m. 1. *BATA, y, f. 2. BACIK, a, m. 1. *dem.* BATKA, i, f. 2. *dem.* – *Bosn.* batio, ſckif, brodaç; *Ital.* batello; *med. Lat.* batellus, batus; *Gall.* bateau; *Pers.* betif; *Angl.* Boat; *Suec.* baot; *Dan.* baad; *Holl.* boot; *Germ.* das Both; łódź, łódka; *Vind.* ladjiza; *Roſſ.* бомбъ, плотъ, перебомъ, перепѣка; (*Eccl.* нѣмъ s kadź). Łodzi abo batów wielkich i małych dwa tysiące. *Star. Dw.* 22. Bata iedna utonęła. *Biel.* 688. Bata w którey płynęła. *Auezp.* 87. Wsiadł w małą batkę. *ib.* 83.
2. *BAT, u, m. 1. z *Hebrayſk.* miara płynnych rzeczy, ein hebräiſches Maaß flüßiger Dinge. Dwadzieścia tysięcy batów wina, a tyleż batów oliwy. *Radz.* 2 *Chron.* 2, 10. Efi i bath równey miary będą. 5 *Leop. Ezech.* 45, 11. (korzec i mos. 1 *Leop. ib.*)
3. BAT, u, m. 1. *Bosn.* bàt, batich; *Vind.* bat; *Croat.* baticza; *Hung.* bot; s kiy gruby, palica, bátog, rzemień pleciony, ein Prügel, Knüttel. Za moie usługi, dostałem batem po plecach. *Teat.* 24, *c.* 40. Udawanie opętanego ćwiś rózgami lub batem nagradzane bywa. *Perz. Lek.* 206. §. 2. Plaga, bicie batem, cięga, ein Hieb, Schmiß, Streich, Stockſtreich. Za takie figle, ſto batów mało. *Teat.* 43, *c.* 62. *Wybick.* (*Bosn.* battonoscja, *clauarius* paliconosz, maczugonosz).
BATALIA, ii, f. 2. bitwa, akcya, potyczka, die Bataille. Ja swą śmiercią niech skończę straszną *bataglią. *Bardz. Luk.* 25.
BATALION, u, m. 1. Korpus piechoty od 600 ludzi. *Papr. W.* 1, 468. ein Bataillon. Batallion czworograniasty, czworogran woienny, szyk woyska, w którym szeregi wszystkie wszerz i wzdłuż równe. *Papr. W.* 1, 468. Bataillon quarré.
BATALNIA *vide* patelnia.
BATERYA, yi, f. 2. z franc. – *Vind.* shtukouni nakop, shtukni nasip; *Slavon.* tabla; die Batterie; mieysce podwyższone, obwiedzione rowem, gdzie stawią armaty. *Papr. W.* 1, 468. *Leſk.* 2, 242. et 1, 95. działobitnia. *Jak. Art.* 3, 286. Baterye pływaiące, *Pam.* 83, 580. ſchwimmende Batterieen.
*BATKO, BAYTKO, a, n. 3. *Roſſ.* батька, u pospólstwa pop, (ociec duchowny), Pop, Pfaffe. (cf. Bayda, Baydko). U Ruai co pop, to batko; dlatego czasem i samego popa wykudłaią chłopi. *Sak. Persp.* 7 et 8. Czytał pismo ten baytko Ruski, który tam iest we Lwowie, i zezwalał nam na wszystko. *Hrbſt. Odp. Aaa b.*
BATOG, u, m. 1. BATOZEK, zka, m. 1. *dem.* – *Dal.* báth: *Hung.* both, botoſka; *Croat.* baticza; *Roſſ.* батогъ, бомбръ, батожье, = bat, kiy, palica, patog, ein Prügel, ein Knüttel, ein Stock. Ekonom kazał przynieść batogi; alić on wnet się przyznał. *Teat.* 54, *c. B.* 2. §. Batogi, batożki, baty, basy, plagi, cięgi, Prügel, Schläge, Stockſchläge; *Eccl.* палчество, біеніе палками. BATOGOWAC, BATOZKOWAC, *Act. Nied.* batogami okładać, mit dem Stocke ſchlagen, Stockſchläge geben; *Hung.* botozom; *Carn.* butam, wutam.
**BAWA, y, f. 2. bawienie się, zabawa, zatrudnienie, die Beſchäftigung. Ta iego bawa była, by bogarodzicy chwałę wzniosł podwyż niebios: *Chodk. Koſt.* 12.
BAWARYA, yi, f. 2. *Boh.* Bawor; *Slovac.* Bawoꝛſtwo, Baboꝛſko; *Slavon.* Bavaria; *Vind.* parſka deshela; *Roſſ.* Баварія; cyrkuł rzeszy Niemieckiey, część dawnego Noryku i Vindelicyi. *Wyrw. G.* 203. Bayern. II. Bawarye, turnicie, innakierye, Raufhändel, Raufereyen. Własney matki krew przelał, i do tych czas żyie, po świecie chodzi, dzikie stroi bawarye. *Bardz. Tr.* 545. (*ob.* Brewerye). – BAWARCZYK, a, m. 1. *Boh.* Bawar, Bawoꝛan; *Slavon.* et *Croat.* Bavar; *Vind.* par, parez; *Roſſ.* Баварецъ; z Bawaryi rodowity, ein Bayrer. Bavari, i.e. Bojari *vel* Vojari, *duces belli. Bohoritz.* BAWARKA, i, f. 2. z Bawaryi rodowita, die Bayerinn; *Boh.* Bawoꝛka. BAWARSKI, a, ie; od Bawaryi, *Boh.* Bawoꝛſký; *Roſſ.* Баварскій; *Vind.* parſki; Bayeriſch. Cyrkuł Bawarſki. *Wyrw. G.* 203.
BAWEŁNA, y, f. 2. *Boh.* et *Slovac.* bawlna; *Sorab. sup.* bawniana wowna; *Vind.* pavouna, pavòlu, dreuna vouna; *Carn.* pavola, bombàsha; (*Lat.* bombax; *Croat; Rag. Bosn.* bumbùk, pamuk, mavez, gyopùt: *Ital.* bambace, bambagia; *Hung.* pamut, gyapolt; (*Eccl.* бумага хлопчатая: 1. bawełna, 2. papier.), die Baumwollenpflanze, der Baumwollenbaum, die Baumwolle. Krzewinka, *goſſypium herbaceum Linn.*, drzewo, *goſſypium arboreum Linn.* owoc nosi iak laskowy orzech, który dozrzały otworzywszy się wydaie znaiomą bawełnę. *Aluk. Rosl.* 3, 332. – *Prov.* W kaftan bawełnę, a w chomąto słomę. *Rys. Ad.* 70. *Fredr. Ad.* 21. *Cn. Ad.* 162. *Petr. Fk.* 107. *Zegl. Ad.* 60. (każda rzecz ma swoie mieysce; jedes Ding hat ſeine Beſtimmung). §. *Fig.* obwiiać prawdę w bawełnę: nie mówić iey wprost, koło płotu chodzić (cf. iedwab, iedwabne słówka, cf. ogródka), die Wahrheit verhüllen, verſchleyern. Rzetelny obwiiać prawdy w bawełnę nie lubi. *Mon.* 75, 671. Gorszy niźli padalec, wąż, iaszczur i żmiia, Człowiek, co skargę, chwały bawełną uwiia. *Pot. Arg.* 74. Powiedz wszystko, a nie obwiiay słów swoich bawełną. *ib.* 401. Miasto hańby grzechów, szukamy bawełny, chcąc ie kształtnie uwinąć. *ib.* 401. Prawda często bardziey kole, ukryta w bawełnie. *ib.* 224. Odkryy mi zupełnie Tę taiemnicę, prawdy nie kryiąc w bawełnie. *Tręb. S. M.* 33. §. *alter:* pieścić co, zärtlich behandeln, Jaki mi pieszczoszek, żeby go w bawełnę uwinąć! *Cſs. Wyr.* II. Bawełna poziemna, *vide* Ukwap. BAWEŁNIANY, a, e, *BAWEŁNY, BAWEŁNICZY; *Boh.* bawln'eny, bawlnanỳ; *Carn.* pavolnaſt, pavolnat; *Roſſ.* бумажный; *Croat.* gyoput) – Materya bawełniana. *Cresc.* 542. – bawełnicza. *Alok. Tur.* 181. – BAWEŁNICA, y, f. 2. BAWEŁNIK, a, m. 1. BAWEŁNIANKA, BAWEŁNICZKA, i, f. 2. *dem.* (*Boh.* bawlnka, barwa na auknie), tkanka z bawełny, ein Baumwollengewebe: Baumwollenzeug, Cattun, Baumwollentuch, Baumwollenkleid. Bawełniczek Niemieckich kopa iedna, 8 Zł. *Goſt. Gor.* 111. Tam płótna, iedwabnice alboli też bawełnice przedaią. *Star. Dw.* 12. Trupy w bawełnianki obwinione. *Boter* 218. Towary Tureckie,

[illegible] zawoie, ławelnice. *Vol. Leg.* 4, 82. Miękkiemi [illegible] bawełnicami. *Ban. F.* 2. Bawełnica haftowana. [illegible]. Część piersi iéy pokrywa subtelna bawełnica. *Rozm. Pas.* 6. Bawełnicę łzami omoczyła. *P. Kchan.* [illegible]. Bawełną rany oycu zawiązał. *Tward. Wł.* 99. [illegible] rany iego. *Chrość. Lek.* 1, 92.

BAWEŁNIANY, a, e, w ſtroiu kobiecym, zaſłona przedpierśnia, [illegible] Frauenzimmers. Umizgay buzią, gmera [illegible], Lub zmarszczonego poprawiay mankietu. *Zabł. Zab.* Zaczęła hiſtoryą o bawetach, żuzmantach, [illegible]. *Krat. Pod.* 1, 148. Wkrótce tak bardzo [illegible] panno, żeć się nie przyda ten bawet. *Pot.* [illegible].

BABEY *Interj. Graec.* βαβαῖ, *nana*, *Lat.* papae, (*vide* [illegible]. *Sorab. sup.* ém, hley ſchal! hola!: [illegible] patrzcie! day go Bogu; ey ſeht doch! ey! [illegible] bawcyże go! *Mącz.* - *Brud. Oſt. F.* 5. [illegible] Żydowie, widząc Pana płaczącego nad Łazarzem, [illegible] Bawey! iakoć go miłował! *Odym.* [illegible]. Niektory biskup rzekł: bawey! a więc [illegible] rozumieć, niżeli wszyſtek zbór! *Baz.* [illegible].

BAWIC, *v. n. Vetr. Nic.* bawić gdzie, zoſtawać czas [illegible], *Eccl.* пребиватися; ſich wo [illegible], weilen. W Saksonii bawił kilka [illegible] czas, przepędzać czas, *Roſſ.* часовать; die Zeit bringen, zubringen. Nie mam szczęśliwszéy [illegible] z którą z nayukochańszą siostrą bawię. *Teat.* [illegible]. *Actor.* bawić kogo z a. zatrzymywać go, [illegible], einen aufhalten, ihm Aufenthalt machen. [illegible] bawisz, a wiesz, że czasu nie mam. [illegible] przy sobie, zatrzymywać, trzymać przy sobie, bey ſich aufhalten, bey ſich halten. Uczonych przy sobie [illegible] nie trzeba, niewiadomości swéy pomagają. *Ss. Exhort.* - *similat.* Siarka, kléy, i inne materye, [illegible] bawiące. *Crw. Ow.* 621. utrzymuiące, [illegible] ſeyer unterhaltend, nährend. Nie bawiąc, [illegible] *adverb.* niebawnie, niebawem, niezabawnie, [illegible], ohne Verweilen, bald, gleich; *Roſſ.* немедленно, тотчасъ. Nie wiem, gdzie iest; [illegible] bawiąc. *Teat.* 22, *b.* 6. Niewielka rana [illegible] się zagoi. *ib.* Nie bawiąc, komedye zaczęły. *Teat.* 1, 45. Niebawem przyniesiono [illegible]. *N. Pam.* 12, 268. Nie bawiąc czasu. [illegible] c.) Przeciwnie nudzeniu, bawić kogo, [illegible], zajmować kogo miłe, rozrywać, einen [illegible], unterhalten, angenehm verweilen. Nie dość [illegible] trzeba żebyś bawił. *Kras. Mysz.* 102. Kędy [illegible], tam cieszyć, kędy smutno, tam bawić. *Dzwonk.* [illegible]. (cf. Baviť, *Croat.* zabavlyam *blatero*). [illegible] *Recipr.* bawić się, zatrzymywać się przydłużey, nie [illegible], mieszkać się, *Roſſ.* баваться, баваться, zaufhalten, ſich verweilen, ſich lange aufhalten. Nie [illegible], zawadzać, zwłaszcza kto gotowy. *Bardz.* [illegible] kto ma interesta, nie może się bawić. *Teat.* [illegible], *Sorab.* bljt, pótat ſe; *Sorab. sup.* ßo bljecj. [illegible] się czym, zaprzątać się czym, chodzić koło [illegible]. [illegible], *Eccl.* бавлюся ub чѣмъ, упражняюся, упражняюся. ſich womit beſchäftigen, abgeben, etwas thun. Kupiectwem się ociec iego bawił. *Piesn. Kat.* 144. Rzemiosłem się bawi. *Teat.* 7, *c.* 46. Areopag miał prawo zapytania każdego obywatela, czém się bawi, iak czas swóy rozrządza. *Oſtr. Pr. K.* 1, 217. Ach iak bawić się pracą, ieſt to ſtan przyiemny! *Zab.* 15, 332. *Nagl.* Kto się rzeczą podłeyszą albo fraszką bawi, Pod roboty pozorem czas daremnie trawi. *Gaw. Siel.* 364. Co kto umie, tém się rad bawi. *Cn. Ad.* 93. Nie bawię ia się tém s dziecińskie to, podłe rzeczy. *Cn. Ad.* 553. Półgodziny się bawi modlitwami swoiemi. *Star. Dw.* 44. W powszechne dni niedługo się kościołem bawią. *Paszk. Dz.* 74. Bawić się płaczem i frasunkiem. *Otw. Ow.* 55. Cóż ci potém bawić się témi łzami i takim kłopotem! *Groch. W.* 129. Plotkami się bawić. *Sk. Dz.* 811. Bawić się żartami. *Węg. Marm.* 1, 80. Graniem, piiaństwem. *Boh. Kom.* 1, 385. *Warg. Cez.* 140. Rozboiem i łotrostwem. *Star. Ryc.* 47. Bawić się błazeństwy. *Sk. Dz.* 812. (cf. czas trwonić, tracić). - *Alias conſtruct*: Zawsze około posług kościelnych się bawił, *Sk. Żyw.* 1, 211. Myśl iego ustawicznie się na rozmyślaniu śmierci bawiła. *ib.* My ieszcze w większey próżności bawimy się, niżeli młodzież. *Kuczk. Katch.* 3, 334. (obieramy się). §. Bawić się z kim, ſich mit jemanden unterhalten, mit ihm abgeben, umgehen. Stary ze starym, młody rad się bawi z młodym. *Pot. Jow.* 95. Bawi się częstokroć z ludźmi występnemi; ale w rzeczy samey gardzi się niemi. *Zabł. Roz.* 111. (man giebt ſich mit ihnen ab). §. *absolute* bawić się, zabawiać, czas ſkracać, miłe przepędzać, ſich einen Zeitvertreib machen, ſich unterhalten, amüſiren. Bawmy się.

BAWIDŁO, a, n. 3. BAWIDEŁKO, a, n. 3. *dem.* Frászka do zabawki, zabaweczka, eine Tändeley, ein Zeitvertreibchen. Z osobliwszą pieczołowitością karmią ptaki, pieſki, i inne nikczemne bawidła. *Off. Sen.* 57. Bawidła dziecinne *Karp.* 1, 174. Bawidełka. *Zab.* 15, 205. *N. Pam.* 24, 373.

BAWNY, a, e. BAWNIE *adverb.* 1. *Active* zabawny, bawiący, zabawiaiący, unterhaltend, amüſirend. (*oppos.* Nudny). Naso sztukę kochania tak bawną zoſtawił. *Dmoch. Szt. R.* 27. Panna, nie tak ładna, ale żywa i bawna. *Pam.* 85, 135. Niechay się autor poci, nic nie zyſka przecię, Dobrze pisze, lecz nudzi; a ów bawnie plecie. *Dmoch. Szt. R.* 21. §. *Passive* zabawiony, zatrudniony, beſchäftigt. Będąc długo bawny wydał książkę o... *Chodk. Koſt. ep.* Bawny w krotofilach miłosnych. *Zab.* 15, 78. Niebawnie, niezwłocznie, *vid.* nie bawiąc; *sub verbo* Bawić.

Contin. derivat. Nabawić, pobawić, przebawić, wybawić, wybawiciel, zabawić, zabawa, zabawny, zbawić, zbawienie, zbawiciel; pozbawić (cf. *Croat.* dobavitisze, przyiśdź do czego; *Bosn.* nebaviti, truditi: trudzić; *Bosn* probaviti: ſtrawić, przetrawić).

BAWOŁ, BUYWOŁ, u. m. a. *Boh.* bůwol, bauwol; *Slovac.* biwol; *Hung.* biyal, bial; *Croat.* bivol; *Dal.* et *Rag.* bivoo, *in Genit.* bivola; *Bosn.* Bivol, bivo; *Slavon.* bivol; *Carn.* bivol, bis; *Vind.* bivol, pivol, piffl; *Roſſ.* et *Eccl.* буйволъ, (cf. Buiać); *Ital.* buffalo; *Lat.* bubalus; *Graec.* βουβαλος (cf. *Gr.* βῦς); *Angl.* buffle; *Gall.* buſle; *Dan.* Byffel; *Hisp.* bufano; *Ger.* der Büffel; (*Sorab. sup.* bjiwi wohw, bjiwowohlacze). *bos bubalus Linn.* większy od byka; ma rogi czarne, skórę czarną;

bardzo ieſt porywczy. *Zool.* 359. Buywoł ogromny. *Hor.* 1, 210. (*Carn.* bivolina: nieokrzesany, niezgrabny).

BAWOLEC, lca, m. 1. *antilope bubalis*, wielkości łosia; z toluba podobny do wołu i jelenia; znayduie się w Barbaryi. *Zool.* 367. der Büffelhirſch.

BAWOLI, a, e, BAWOŁOWY, a, e, od bawołu, Büffel-; *Croat* et *Born.* bivoſzki, bivolſki; *Hung.* biali; *Boh.* bůwolowý; *Roſſ.* буволовыи; *Carn.* bisov. – *Artill.* bawoli ozór, blacha żelazna, wyrobiona w poſtać ozora, osadzona na rękoieści; służy do wydobycia uwięźnioney kuli w kanale armatnym. *Jak. Art.* 5, 286. die Büffelzunge, der Kanonenkratzer.

BAWOLICA, y, f. 2. *Croat.* bivolicza: samica bawoła, die Büffelkuh. *Stryik.* 149.

BAWOLET, u, m. 1. ubiór kobiecy na głowę, ein Kopfputz der Frauenzimmer. Kwefy i bawoletami niewiaſty głowy zdobiły. *Comp. Med.* 703.

*BAWORCZYK *vide* Bawarczyk. BAWOROWSKI, BAWORSKI, *herb*, ſtrzała złota, od końca rozdarta; przez środek iéy krzyż; a w rozdarciu ſtrzały ośmka. *Europ.* 3, 5. z Czech. ein Wappen.

1. BAY, Bay bardzo, Bay prawie *vide* Ba.

2. BAY *vide* Baia 2.

*BAYBORAK, a, m. 1. tkanka iedwabna, eine Art Seidenzeug. Woiewoda Wołoſki Jagiełłowi hołd poſtanowił na każdy rok oddawać czteryſta sztuk bayboraku albo koſtyru. *Gwagn.* 79. et 642. (cf. Kamcha).

BAYBUZA, *herb*, ſtrzała przez środek tarczy, o ziemię żelezcem, przeszywszy wężowi głowę, oparta. Wąż okręcony o ſtrzałę, ogonem się aż piór tyka. Z Litwy albo Morawii. *Europ.* 3, 5. ein Wappen.

BAYCZANY, a, e, pletliwy. *Cn. Th.* 18. baieczny, fabelhaft. BAYDA, y, m. 2. BAYDKO, dka, m. 3. *dem.* baiarz, baia, kłamca, łgarz, ein Fabelhans, Lügner; (*Vind.* baidou- z próżniak, cf. Batko, Baytko). Ten ſtary bzdyk, bayda, narobił nam tych kłótni. *Teat.* 43, c. 149. *Wyb.* Weyźrzyi na niewſtydliwych baydów. *Smotr. Lam.* 25. O sprosny baydku! *Twor. Wie.* 28. O sprosni baydkowie, że wy się nie wſtydzicie kronik fałszować. *Twor. Ck. E.* 4. Maią go za naymizernieyszego baydę, że o wielu rzeczach fałszywe dał wiadomości. *Pam.* 85, 1, 124. Miły baydku, co się doktorem czynisz, a małych rzeczy poiąć nie możesz. *Twor. Wie.* 11.

*BAYDAK, a, m. 1. (*Kamtschad.* баидара, gatunek łodzi, bat, eine Art Böthe). Hetman, wsadziwszy w baydaki rejeſtrowe, wyprawił Dnieprem wprzód Kozaki. *Tward. W. D.* 7.

BAYDURZYC, *ob.* badurzyć.

BAYKA, i, f. 2. *Boh.* bágla, pobon'ek; *Carn.* bajan, fabèla, smishla; *Slovac.* baſen, fabule; *Sorab. sup.* bacjo, bayerno; *Vind.* maruji, spaka, fabula; *Born.* priciça, preciça, pripovjeſt, izmiscgljena; *Rag.* pripovjeſt śmiscgljena; *Dal.* prichicza, *Ill. barb.* scjurka; *Roſſ.* сказка: z zmyślona w celu moralnym powiaſtka (cf. baia, baieczka), die Fabel. (cf. Baśń.) W różnych rzeczy poſtaci i różnego zwierza. Bayka proſto do celu moralnego zmierza; Co zwierzęta gadaią, w czem się mylnie rządzą, Niech się ztąd uczą ludzie, niech równie nie błądzą. *Dmoch. Szt. R.* 57. (Dodatek do bayki. *Roſſ.* прискázка). §. Baśń, plotka, brednia, fałsz, kłamſtwo, łgarſtwo, Fabel, Mährchen, Gedicht, Lüge. Plotki to, i bayki kądzieli godne, *Birk. Dom.* 21. Bayki bubie. *Sk. Dz.* 616. A cóż babom po baykach, same baby bayką, Próżno zmarszczki treſonią zasłaniać kitayką. *Zegl. Ad.* 241. Statek i wiara, bayki to zmyślone. *Paſt. F.* 35. Za bayki pismo, za fraszki kazanie Maią, a za śmiech bożkie przykazanie. *Wad. Dan.* 129. Bayka, że głuche lasy, twarde ſkały, Za waszych mistrzów sonetem ſkakały. *Susz. Pieś.* 2, *C.* 3. *b.* Bayką się poeta bawi. *Dar. Loſ.* 18. Bayka życie nasze. *Teat.* 46, *c.* 63. Bayki siać, fałsze roznosić, plotki pleść; Fabeln ausſtreuen. *Oſſ. Wyr.* Baykę baiać, z: czynić co marnego a błyſkotnego, blauen Dunſt vormachen, Wind machen. Gustaw przez dwie lecie baykę baiał, Potém go z botów rozzuto, A ziemią w grobie przysuto. *Lib. Sen.* 14. – To nie bayka; nie do wzgardzenia rzecz, godna żeby się nad nią zastanowić! das iſt keine Fabel! kein Scherz! Ale to nie bayka, co teraz powiem. *Mon.* 65, 239. II. *BAYKA, i, m. 2. baiarz, baia, bayda, baykarz, Fabelhans, Fabuliſt. Szukaią mądrości, która z ziemi ieſt, kupcy Theman i baykowie. *W. Bar.* 3, 23. (wykładacze gadek. *Bibl. Cd. Budn.*) BAYKARZ, a, m. 1. baiek opowiadacz, baia, der Fabeler, Fabuliſt. Jeden z naywiększych baykarzów powiadał nam o tém rzeczy cudowne. *Boh. Diab.* 3, 229. *Teat.* 31, *c.* 39. BAYKOPIS, a, m. 1. pisarz baiek, der Fabeldichter. Nikt ieszcze nie zrównał, i podobno nie zrówna, baykopisowi Francuzkiemu. *N. Pam.* 4, 77. Krasicki baykopis. *N. Pam.* 20, 216. et 13, 99.

BAYPRAWIE *vide* Ba.

BAYRAM, BAYRAN, u, m. 1. wielkie święto Tureckie, das Bayramfeſt bey den Türken. Woyſka Tureckie po odprawionym bayramie, ruszyć się miały. *Nar. Chodk.* 2, 375. Byłyżby bale, uciechy, bayrany, Feſtyny, śmiechy, wesołe biesiady, Gdyby nie kurtyzany? *Teat.* 52, 22. BAYRAMOWAC, *Act. Nied.* święto bayramu obchodzić, świątkować, das Bayramfeſt feyern. Cesarz Turecki bayramował nie daleko Cecory. *Nar. Chod.* 2, 375.

BAYTAŁASZKI, – ów, *plur.* bzdury, fraszki, ni to ni owo, Tändeleyen, Kleinigkeiten, Geſchwätz, weder gehauen, noch geſtochen. Pisał ody na pochwałę moię; lecz ia nie znaiąc się na tych baytałaszkach zamknąłem się przed nim. *Teat.* 11, 37.

BAYTKO *vide* Batko.

BAZA, y, f. 2. z Greckolac. *Eccl.* свнвнло, подтвова подъ стопнь, poditawa, podstupie, noga n. p. u kolumny, zasada, die Grundlinie, Baſis, Grundfeſte, *Callit.* 6. *Chmiel.* 1, 77.

BAZALT, u, m 1. (*Ethyop.* basal: żelazo) kamień twardy sześcioboczny. *Kluk. Kop.* 2, 85. der Baſalt.

BAZANKA, ziele, *vide* Szczyr leśny. BAZANOWIEC, wca, m. 1. ziele, toieść wielka, *Roſſ.* полу́нечная права̀, *Lysimachia vulgaris Linn.* gelber Weiderich. *Syr.* 1258.

BAZANT, a, m. 1. BAZANCIK, a, m. 1. *dem.* *FAZYAN

Radic:			
b	– z	– n	fázán; *Vind.* fasan, fason, devja kura;
f	– s	– n	*Croat.* fasian, faczan, fazian, fazan, paczian,
f	– cz	– n	bazian; *Dal. et Rag.* pazian, fasan; *Slavon.*
p	– z	– n	pacian, pasvan; *Born.* bazian, fagjan; *Roſſ.*
ph	– s	– n	баженнвъ фазанъ; *Lat.* phasianus, od

Cn. Syn. 678. *Sorab. sup.* bajan; *Boh. et Slovac.* bažant; *Carn.* basant, fasant; *Hung.*

rzéki Kolchickiey *Phasis. Otw. Ow.* 267. der Phaſan, Faſan; ptak wielkości koguta. *Kluk. Zw.* 2, 189. Bażant piał. *Ban. J.* 5, *b.* Bażanci smaczni. *ib. J.* 2, *b.* – *fig.* bażantami kogo karmić – przysmakami. *Oſſ. Wyr.* einen mit delicaten Biſſen füttern. BAZANCICA, y, f. 2. *Croat.* faziánka; : samica bażanta, die Faſanhenne. BAZANTARNIA, ii, f. 2. *Boh.* bažantnice, mieysce chowania i hodowania bażantów, die Faſanerie. W bażantarniach potrzeba wielkiego ſtarania, osobnych zagród w mieyscach cieniſtych etc. *Zool.* 234. Mamy bażantarnią; a ſtodoły się walą. *Kras. Pod.* 2, 30. (cf. huczno buczno, a w pięty zimno). BAZANTOWY, a, e, *Boh.* bažantí; *Croat.* faziánzki; *Hung.* fátzánhozvaló; *Roſſ.* фазаній, od bażanta, Faſan:, Faſanen:, Bażantowy ogród. *Kluk. Zw.* 2, 191.

BAZAR, u, m. 1. *Indic. Pers. Turc.* targ, targowica, targowiſko, rynek; osobliwie obozowy. *Cxtr. Mscr.* der Markt, Marktplatz, beſonders im Lager. (Miaſteczko *Turc.* Bazar, *Paszk. Dz.* 134). ‹ *Ill. barb.* pazâr, pazâriscte, terge: 1. targ, rynek, 2. iarmark; *inde* pazâriti, *nundinari, negotiari*); *Slavon.* pazar, vashar; *Hung.* vasar; *Roſſ.* базáрь); *Pol.* Bazar, „Tureckie nazwiſko mieysca, na którym się targi odprawuią. *Otw. Ow.* 161. (cf. Maydan). W Turczech na bazarach, pospolitych rynkach, zacnych ludzi dzieie śpiewaią. *Stryik. praef. Chroſt. Luk.* 59. Na bazarze różnemi rzeczami przekupowała. *Star. Ref.* 101. Więźniow kiymi na bazar, iak bydło pędzono. *Stryik. Turk. D.* 3. BAZARNIK, a, m. 1. markietan, przekupnik, der Marketender. Głód w obozie, chociaż na samych bazarnikach łakomych nie zbywa. *Bardz. Luk.* 55. (v. Obazarnik). BAZARNICA, y, f. 2. markietanka, die Marketenderinn. *Klok. Turk.* 210. BAZAROWY, a, e, od bazaru, *Roſſ.* базарный, Markt:, zum Markte gehörig.

BAZENSKI, *herb*, murzyn trzymaiący na ręku wiewiorkę szarą, orzech gryzącą. *Europ.* 3, 5. ein Wappen.

BAZGRAC *Act. Nied.* gryzmolić, źle, lada iako pisać, pisać lada co, byle pisać, banaluki, albertusy pisać; *Rag.* bárckati. *Roſſ.* марать, чернить, чернáть. ſchmieren, pinſeln, kritzeln, ſchlecht ſchreiben, flecken; dummes Zeug ſchmieren. Czyście iak in, bazgraycie, drukuy ie, co chcecie, Ale wszyſtkich bez braku nie chwalcie tak przecię. *Weg. liſt.* 22. BAZGRACZ, a, m. 1. *Roſſ.* марáкушникъ, ein Schmierer, Pinſler, elender Schreiber. BAZGRANINA, BAZGROTA, y, f. 2. *Vind.* masik, mesilo, krazanje, burnu pisanje; *Roſſ.* марáнïе, мáрка, byle iakie pisanie, kłukasy, mazanina; rzecz było iak napisana, banaluki, albertusy, gramoty, Schmiererey, Gekrinſel, Geſchmiere, Schmieralien. – *Cont. deriv.* dobazgrać, nabazgrać, obazgrać, pobazgrać, przebazgrać, zabazgrać.

BAZYLEA, ei, f. 2. miaſto sławne Szwaycarſkie. *Dyk. G.* Baſel, in der Schweitz. BAZYLEYSKI, a, ie, od Bazylei, Baſler, Baſel. Biſkupſtwo Bazyleyſkie. *Wyrw. G.* 208. BAZYLEYCZYK, a, m. 1. z Bazylei rodowity, der Basler. BAZYLEYKA, BAZYLEANKA, i, f. 2, z Bazylei rodowita, die Baslerinn.

BAZYLI, – ego, m. *Roſſ.* василïй, imię męzkie, Baſilius, *Kras. Zb.* 1, 151. Baſilius, ein Mannsname.

BAZYLIA, ii, f. 2. BAZYLIK, u, m. 1. BAZYLIKA, BAZYLIYKA, i, f. 2. Waziłek, balsam Polſki, *Boh.* bazalička, bazalika, bazalka; *Roſſ.* базиликъ; *Carn.* bashilieka; *Bosn.* bosilak; *Croat.* basulyék; *Dal.* bosilyak; *Gr. βασιλικον, ocymum Linn.* das Baſilien, Baſilienkraut. Bazylia ogrodowa, wodna. *Kluk Rośl.* 2, 209. Bazyliyka drobna. *Kluk. Rośl.* 1, 219. Bazylika wodna, *vide* ſirletka wodna. *Syr.* 1301. płonna *vide* ſirletka krowia.

BAZYLIAN, a, m. 1. zakonnik zgromadzenia S. Bazylego. *Kras. Zb.* 1, 151. der Baſilianer-Mönch, Baſilianer. BAZYLIANKA, i, f. 2. zakonnica tegoż zgromadzenia, die Baſilianer-Nonne. *Stebel.* 1, 138. BAZYLIANSKI, a, ie, od Bazylian, Baſilianer.

BAZYLIKA, i. *vid.* Bazylia, 2. Bazylika, z Greckiego *βασιλευς* król, iakoby dom królewſki, gmach publiczny, wspaniale ozdobiony, do kościoła dla powagi i ozdob podobny, w którym się rady, negocyacye, sądy odprawuią. – Wszyſtkie mieysca wspaniałe, urzędowne mogą się nazywać bazylikami. *Nar. Tac.* 2, 412. ein öffentliches prächtiges Gebäude. Szczególniey kościoł wspaniały katedralny, inſonderheit eine prächtige Domkirche. *Sk. Dz.* 109. Rożne są bazyliki, ale iednaż chwała bogu oddaie się w naywiększey katedrze, i w naylichszey plebanii. *Leszcz. Gl.* 20.

*BAZYLISK, a, m. 1. BAZYLISZEK, – szka, m. 1. (z Greck. *βασιλευς* król, od grzebyka na głowie, niby korony) *Roſſ.* василискъ: *Sorab. sup.* baſilišk; *Boh.* bazyliſſek; *Carn.* bashilialek, ſtrupovid; *Vind.* ſtruppovid; das Baſiliſk. Pewny gatunek iaszczurki, który iednak nie ma téy własności zabiiania wzrokiem, iak pospolicie mniemaią. *Zool.* 209. Bazyliſk. *Sak. Probl.* 31. Pan iak bazyliszek, co się własnym zabiiasz wzrokiem. *Teat.* 6, *b.* 23. §. *Transl.* złego wzroku człowiek, złośliwy, coby każdego rad samém spoyrzeniem zabić. *Oſs. Wyr.* ein boshafter Menſch. (cf. Jaszczurka, ropucha, żaba). – §. Rodzay dawnych armat, należący do wężów. *Jak. Art.* 3, 286. działo, długie na 15 ſtop, wyrzucaiące 48 funtów żelaza. *Arch.* 13, eine doppelte Feldſchlange, ein Baſiliſk. BAZYLISZKOWY, a, e, od bazyliszka, Baſiliſken:, Nie pogląday na bliźniego okiem bazyliszkowém. *Psalmod.* 38. (nienawiſtném, złośliwém).

BAZYNA ziele, *vide* Łopian.

B D.

BDELIUM, *indecl. n.* Gr. *βδελλιον*, drzewo i żywica, Bdelion, ein Baum und Baumharz. *Bibl Gd. Genes.* 2, 12. *Budn. ib.* Bedellion, Luther *ib. Plin. Hiſt. N.* 12, 9.

BDŁA, *Syr.* 911. *Spicz.* 7. *vide* Bedłka.

B E.

BE, BEE, głos owczy, beczenie, der Ton des Blöckens der Schaafe. Dzieci od kozy karmione beczącéy, bekania tego bee bee nauczyli się. *Chmiel.* 1, 85. *Prov.* Ani be, ani me. *Rys. Ad.* 1. *Cn. Ad.* 5. *Slovac.* ani be, ani me, milczący, ani trzech nie zliczy; nie dopytaas się na nim ani słowa; gamuła; nie umie ani gęby rozdziewić; ni pachnie, ni śmierdzi; ein ſtummer Menſch, der keinen Laut von ſich giebt; ein Unentſchloſſener; einer, der nicht Drey zählen kann.

BĒAN, BEIAN, a, m. 1. nieuk, nieokrzesany, ein unwiſſender, ungeſchliffener Menſch, ein Gimpel. Sprosnych i niewdzięcznych beanów łaſki nie proszę. *Stryik.* 782. Leda wyrwa, bean, przywłaszcza sobie szlachectwo. *Stryik. Gon. D.* 3. Beanowie co im rogi porosły. *Eraz. Dwor. B.* Mężi iakiego beiana, Wyciągnie na co chce hrubego koiana. *Jeż. Ek. F.* 3.

Deriv. beczeć, beknąć, bekać, bekowiſko, bek, bekać się; odbeczeć, pobeczeć, zabeczeć.

BĘBEL *vide* BĄBEL.

BĘBEN, - bna, m. 1. *Boh.* buben; *Sorab. sup.* bubon; *Sorab. inf.* bubon, bugon; *Dalm.* buban, tamberlin; *Croat.* bubëny, bobën; *Rag.* bubagn; *Bosn.* bubagn, tambrrilin; *Carn.* bôbn; *Vind.* boben, buban, drumla, bubenj, bobniza; *Roſſ.* бубенъ, барабанъ, (cf. *Lat.* bombus), *Eccl.* тимпанъ; *Hung.* dob (cf. Dobosz) s taraban, tolombas, die Trommel. W bębny bić. *Dwor. E* 4. Bez tryumfu wieźdźał; bębnów nie słychać było żadnych. *Birk. Zyg.* 32. Zona zła ieſt bębnem, który uſtawicznie bije pobudkę. *Teat.* 49, *d.* 26. Zyszka ſkórę dawał na bęben. *Pot. Jow.* 89. Z bębnem i z muzyką prowadził go do grobu. *Gorn. Sen.* 332. (bijąc w bębny, mit Trommelſchlag). *Prov.* Głośny bęben za górą, a kiedy do nas przyydzie, alić iak pudełko. *Rys. Ad.* 15. Bęben w lesie cóś wielkiego, Choć iak cebrzyk wielkość iego. *Cn. Ad.* 1055. (opodal większe się rzeczy wydaią. W kącie było światełko świeci. Więcey huku, niż puku. Wątku mało. Z wielkiey chmury mały deszcz. Nie tak ſtraszny diabeł. Groß Spectakel, und nichts dahinter. Viel Geſchrey, und wenig Wolle). Jak zaiąc bębna, tak rad tego słucha. *Cn. Ad.* 295. (ucieka przed hałasem). Słuchaią tego, iak zaiąc bębna. *Tworz. Ok. D.* 1. (ſtronią od tego). *Prov. Slovac.* na zagaće z bubni chodit, *agere palam*, na zaiące z bębnem chodzić; ptaki płoszyć). §. 2. *Milit.* wolny bęben, wolny werbunek, freye Werbung. Gdy regimentom nie wyznaczono kantonów dla zaciągania rekrutów; zaczém wolny bębeu pozwalamy w miaſtach. *Vol. Leg.* 8, 154. Trudność zawerbowania, kiedy wolny bęben zakazany. *Gaz. Nar.* 1, 381. §. 3. *Anatom.* bęben, bębenek w uchu, das Trommelfell im Ohre. Poprzek kanału słuchowego, ieſt cienka, suchawa, naciągniona błonka, bęben zwana, *tympanum Zool.* 50. *Kirch. Anat.* 85. §. 4. Bęben w młynie, der Drehling in der Mühle, *Schneid. Młyn.* 365. §. 5. *Artill.* Bęben, sito, nakryte drugim niby sitem, ale maiącym dno ſkórzane, do przesiewania na mączkę różnych zapałów ogniowych. *Jak. Art.* 3, 286. das Pulverſieb. §. 6. Tambur kobiecy do wyszywania, der Tambour zum Sticken. Mężnym zowiesz, którego się tknęły dziewczego ręce bębna? *Bardz. Tr.* 25. §. 7. Bęben, brzuch pękaty, ein dicker Bauch, ein Wamſt. Pełny brzuch, bęben, *faliscus venter. Mącz.* §. Brzuchacz, ein Dickbauch. Bęben, brzuch, piianica, utratny żarłok, ſtrawca, *liguritor. Mącz.* §. Stara pani, ſtaruszka, zadek, der Hintere. Weźmiesz w bęben, *vapulabis. Mącz.* §. Bęben, dziecko małe grube pękate niezgrabne a głupie, bachur, ein kleiner, dicker, ungeſchickter und dummer Junge, ein Balg. *Roſſ.* арбузъ. Głupi bębnie, matka rzekła, abo ty nie widzisz, że... *Oſſ. Bay.* 2. Rózgą, rozgą te bębny. *Test.* 18, *b.* 7. Dzieci niech zaprowadzą do oficyny; bo dziwnie nie lubię, że się te bębny włóczą koło mnie. *Teat.* 24, *b.* 24. Z temi bębny rodzice, są nieszczęśliwi. *Jak. Bay.* 37. *Jak. Bay.* 37. - §. 8. Bania, dzban, flacha, ein bauchiges Gefäß, eine Flaſche. Noszą w rzemiennych bębnach do domu swoiego tę wodę. *Paszk. Dz.* 76. Bęben u kosarzow, co weń pełno wody nalewaią. *Rey Zw.* 157, *b.*

BĘBENEK, - nka, m. 1. BĘBENECZEK, - czka, m. 1, *dem.* - *Boh.* bubýnek; *Roſſ.* бубенчикъ, mały bęben, eine kleine Trommel, ein Trommelchen. Zabiegali mu z muzyką, bębenki maiąc i gęśle. *Birk. Chmiel. B.* 4. - *Fig.* Chwała przy cnocie mieszka, i nie potrzebuie tego pospolitego bębenka, co się sławą nazywa. *Lub. Roz.* 242. (cf. Trąba). §. 2. Bębenek w uchu *vide* bęben w uchu, das Trommelfell. §. 3. Bębenek w pompie. *Hub. Wſt.* 207., der Pumpenkolben. Stępel w pompie nasi rzemieślnicy bębenkiem zowią. *Os. Fiz.* 323. - §. 4. Naczynko baniaſte, brzuchate, flaszka, ein kleines bauchiges Gefäß, eine bauchige kleine Flaſche. *Lepiſta* nieiaka flasza, albo bębeneczek. *Mącz.* - §. 5. Gatunek gołębi, die Trommeltaube; *Boh.* bubnawák. Gołębie kruczki, noſki, gaiacze, bębenki etc. *Haur. Sk.* 127. - §. 6. *Fig. tyansl.* podbijać komu bębenka, na złe rzeczy mu serca dodawać. *Ern.* 194. poduszczać, podburzać, nadymać, aufhetzen, anregen, aufſchwellen, aufblaſen. *Rys. Ad.* 57. Szczęście bębenka podbiia. *Bardz. Tr.* 252. Pieuia lubieżne namiętnościom naszym bębenka podbiiaią. *Pilch. liſt.* 4, 100. - *aliter* podbił iey bębenka, opłodził ią, brzuch iey zrobił. *Tr.* er hat ſie geſchwängert.

BĘBENNICA, BĘBENISTA, y, m. *Boh.* bubeník; *Vind.* bobnar, paukar, bobnjar, bobnizhar, drumlshloger; *Sorab. sup.* bubnik; *Croat.* bobnar, bubnyár; *Slavon.* bubnjar, tambor; *Rag.* et *Bosn.* bubgnár; *Roſſ.* бубенщикъ, барабанщикъ; *Eccl.* тимпанница; *Hung.* dobos;) s *Pol.* Dobosz, bijący w bębeu, der Trommelſchläger, Tambour. I mnie się też dostało tu leda bębeniście, Com rozumiał na bębnach i kotłach bić czyście, Kiedy pioruny biią, lub kiedy grzmią nieba, Mniemam, że o móy bęben dochodzi potrzeba. *Gawin. epigr.* 393. Ubogiemu żałował, a bębennicom, ſkrzypkom, nierządnicom hoynie dawał. *W. Poſt. W.* 157. Ku trąbom bębennicy Polscy przybiiali. *Rey Zw.* 120. Jaki bębennica, taka i biesiada. *Rey Wiz.* 99. (iaka muzyka, taka ochota). Niech nie łpi summacz z bębeniſty. *Dzwon. Stat. A.* 3. Panie Polaku, umiéy dobrze gadkę onę, Bębennicaś, ſtaray się u pieszczka o żonę. *Papr. Kol. D.* 2. *b.* (trzymay się każdy swego). BĘBENNICA, y, f. 2. BĘBENNICZKA, i, f. 2. *Boh.* bubenice; *Sorab. Sup.* bubnicijja; *Croat.* bubnyaricza; *Dalm.* bubanchiza! *Rag.* bubágnciza; *Eccl.* бубенница; kobieta w bęben biiąca, die Trommelſchlägerinn. W pośrzodku szły panny bębennice. *Budn. Ps.* 68, 25. Młode bębenniczki. *Leop. Ps.* 67, 26. (panienki biiące w bębny. *Bibl. Gd.*) - BĘBENNY, a, e, *Vind.* bobnizlni; *Roſſ.* бубенный, барабанный, od bębna, Trommel-; ſkóra bębenna.

Deriv. Bębnić, bębnać, dobębnić, nabębnić, obębnić, pobębnić, podbębnić, przebębnić, przybębnić, rozbębnić, wbębnić, wybębnić, zabębnić, bębniaſty.

*BEBIS *vide* Baitart.

BĘBLIC, BEBLIC, *Act. Niedok.* bęble na wodzie robić,

pleszerć, *Cr.* παφλάζειν, Blaſen auf dem Waſſer machen, pantzken. Ryba beble, pluſka ogonem. *Dudz.* 21. [illegible]ść co z bębnianiem. *Chodk. Koſik.* 34. §. Bęblić iaki płyn, mieszać kłocić, umrühren, aufrühren, miſchen, [illegible] Blaſen entſtehen. Białków kilka wlèy w doniczkę, [illegible] bebly, aż pięknie biało będzie. *Sien.* 620. ([illegible]bąbel. §. 2. *Transl.* niezrozumiale gadać, bełkotać, [illegible] verſtändlich reden, in den Bart reden, ſtammeln. *Jr. Sl.* bublati, bublawati, *murmurare*). BEBLEK, -bka, m. 1. bełtający w wodzie, ein Pantſcher, Umrührer. § 2. *Syrm.* rodzay roślinny, *peplis*. *Aluk Dyk.* 2, 173. [illegible] Pfanzenart, Peplis.

[illegible] *sub nom.* Bałel.

BĘBNAĆ, *Acc. Nieod.* Bębnać, *Contin.* — *Boh.* bubnowati, [illegible]; *Lud.* bobnati, paukati, drumlati; *Carn.* [illegible]. bobnim; *Croat.* bobnati, bubnyati, (*Croat.* bukati, kolatać); *Dalm.* bubati; *Rag.* bûbati; [illegible] ûbiti, *allidere*); *Bosn.* bubati, bubnuti; [illegible] bubnu; *Roſſ.* бубнить, забубнить, [illegible]: w bęben bić, die Trommel ſchlagen, [illegible] bębnienie tam bębnanie i trąbienie. *W. Poſt.* [illegible] Dzień święty obchodzą bębnaniem a marném [illegible]. *Rev. Apoc.* 11. mit Trommeln, Getrom-[illegible] Cisz nie skakać, bębnać, piskać. *Rey Zw.* 114. [illegible], pauken, die Pauken ſchlagen). — §. Brząkać, [illegible] rzeźnicy bezkowie i gędzcowie zawsze im bębnali. *Ke P...* [illegible]. b. (*Rag.* bubgnâk = brząkanie, bałach, [illegible]. *Transl.* głęb bębni. *Dudz.* 21. die Trommel-[illegible] trommelt. Szczury bębnią, biegają. *Mon.* 70, 175. [illegible]. die Ratten pfeiffen). BĘBNIASTY, a, e, na [illegible] nadęty, baniasty, trommelartig, wie eine Trommel, aufgeblaſen, aufgeſchwollen. Puchlina [illegible]. *Syr.* 65.

BĘBNIK, -nka, m. 1 Niem. mały kubek, das Becherchen. [illegible] kubeczek, kruzyczek, becherek. *Mącz.*

BĘBNIĆ, BĘKTAĆ, łekce, *Acc. Nied.* (*vide* nabechtać) [illegible], podszczać, zergen, necken, reitzen, [illegible]. Stroi iakie zwaśnienie przeciwko mnie bekce. [illegible].

BĘCHTYR, BECHTYR, a, m. 2. kiryś, der Küraß. Pierś [illegible] szyszakiem głowę opatruie. *Zebr. Ow.* [illegible] Bechter nieprzywykły przybierze miękkim piersiom. *Turc.* [illegible]. 48. Stroi się ku Litwie, już na sobie ma [illegible] stalami mięty bechter, *thorax*: *A. Ech. Virg.* [illegible] k. czemu dawnemu bechtyrowi przyobleczesz na [illegible] stylną zbroię Pańską. *Rey Zw.* 268, *b.* Ozdo-[illegible] *A. Ech. Virg.* 303. Rycerz wszystek [illegible] pełny do nóg obleczony. *Kmit. Spit. B.* 4. [illegible] i bechterów. *Stryik.* 760. *et* 714.

BĘKAĆ ob. Beczać.

BĘKNĄĆ, -ał, -ęła, *Act. Nied.* Beknąć *iedntl.* Bekać (*Boh.* bečeti, bečim, bečiwam, mečeti, mečim; [illegible] bečim, mečim; *Sorab. inf.* bajasch; *Vind.* [illegible] bekam, bekem, bellim, reshim; *Carn.* blekétâm, [illegible] (*Croat.* blekúsam; *Hung.* bégetek, boegoek; [illegible] bekati; *Croat.* bekatati, bekecham, bekecktati, [illegible], *Boem.* blekati, bečim; *Bosn.* blejati, blesti, [illegible], *Illyr.* blekati, blekati; *Rag.* blejati, blekati, [illegible], *Ruſſ.* [illegible], заблеять; *Ital.* belare; *Lat.* [illegible]; *Germ.* blöken. Głos owczy be, bee, bek wydawać. *Balo* bekam, iako owca wrzeszczę. *Mącz.* Owca, koziel, cielę beka, leczy. *Dudz.* 21. (das Schaf und das Kalb blèkt; der Ziegenbock meckert). Bekaiące koźlątko. *Hrbſt. Nauk. M.* 2, *b.* Beczenie, bek, *Croat.* bechanye, bekanye, beketánye; *Hung.* bégetes; *Slovac.* blečenj; *Vind.* bekanje; *Dalm.* blek, das Blöken, Geblèke. Beczenie kozie, das Meckern, Gemeckere, *Eccl.* et *Roſſ.* козлогласованїе). Zubr beczał. *Ban. J.* 2. (ryczał, er brüllte, blökte; ryczenie wołowe, *Eccl.* воловый рыкъ, мыченїе, ревѣнїе). Jeleń beczy. *ib.* der Hirſch ſchreyet. (cf. Bekać się, bekowiſko). Wrzeszczą, i miasto śpiewania, bekają. *Sekl.* 109. §. 2. Beczeć, płakać z rykiem, ryczeć płacząc; *Carn.* rękam *clamo*; *Syr.* ܪܟ pheka, *clamando fleuit*). *Vind.* dreti se, derem; plärren, ſchreyen und weinen. Jak wszyscy beczeli, i ia musiałem płakać. *Przyb. Ab.* 108. Ledwie przygoda zakołace młotem W serce, aż zaraz upada, aż beczy. *Pot. Syl.* 2. §. Beczenie w głowie, szum w głowie, w uszach, das Sauſen im Kopfe. Gorczyca piszczenie i beczenie główne, uśmierza. *Cresc.* 243. §. Beczeć, narzekać boleśnie, ubolewać, ſchmerzlich klagen, klagend leiden, büßen. Kto za kogo ręczy, ten i beczy. *Off. Str.* 7. (zapłaci z żalem, er wird bleeden muſſen). §. Beczeć na co, wrzeszczeć, narzekać, über etwas ſchreyen, klagen. Nie dosyć ci było na ceremonie święte całą gębą beczeć? *Pimin. Kam.* 223.

BĘCZEĆ, -ał, -y, *Act. Niedok.* bęknąć *Inſtant.* (cf. Bąkać) *Boh.* bzuczeti, bzuczim, bzyti, bzym, wuceti, wucim; *Slovac.* zwucim; *Vind.* buzhati, buzhim; *Eccl.* бучать; *Roſſ.* бучать, бурчать, жужжать; *Rag.* bucciti, bûcjati; *Sorab. inf.* barzaſch (cf. *Hung.* bongâs, *Lat.* bombus, *Gr.* βομβεῖν; (*Bosn.* guditi). wydawać głos bąka owadu, pszczoły, osy, komara, i t. d. ſummen, ſumſen. Mucha i pszczoła bęczy. *Spicz.* 153. Bąk bęczy. *Tol. Saut.* 89. Gdy iuż roie maią z ulów wylatać, tedy bęczą bardzo, iako gdy się woysko rusza, trąbienie i szmer bywa. *Cresc.* 602. Osy bęczą mięższey, niźli pszczoły. *Sien.* 302. Muszka po powietrzu bęczy. *Tol. Saut.* 110. Chrapliwe bęczenie. *ib.* 109. (bęk, Summen, Sumſen, Geſumſe). §. *Impropr.* Piszczałka różno bęczy. *Rey Zw.* 16. Fletniczki piszczą, a puzany bęczą. *Rey Wiz.* 25, *b.* Różno bęczą organy. *ib.* 119, *b* Siedzi rumiany Bachus, i co słowo bęknie, Ledwo mu skoczny kałdun od śmiechu nie pęknie, *Nar. Dz.* 3, 32.

Deriv. sub Nom. Bęk.

BECZKA, i, f. 2. *Boh.* bečka, proſtice; *Croat.* bazhva, bazva, bachva, preszèka, tûnk, ardov; *Bosn.* baçva, ardov, hardov; *Dalm.* bacava; *Roſſ.* et *Eccl.* бóчка, дѣлва; (cf. *Gr.* βίκος, νίκος; *Ital.* botte; *Germ.* Bottich, Bak, Bake); *Vind.* kad, shirok shkaf, sod; *Sorab. sup.* tuna; *Sorab. inf.* tuuwej; *Germ.* die Tonne.

RADIX:
b – czk
b – k
b – chv
b – zv.
b – tch

Beczka trzyma w sobie garcy Warszawskich 72. *Jak. Mat.* 1, 5. *Leſk.* 2, 26. Beczka piwa, garncy 72. *Herb. Stat.* 179. *Vol. Leg.* 7, 531. Beczka zboża, 4 korce Krakowskie w ſtrych. *Czack. Pr.* 289. Beczka Wileńska do wymierzania zboża ſtrychowana, 72 garncow. *Vol. Leg.* 5, 532. Półbeczek, 36 garców. *Leſk.* 2, 26. Cwierćbeczek, antał, garców 18. *ib.* Beczka złota Hollenderskiego, 100,000 talarów. *Wyrw. G.* 542. eine Tonne Goldes. *Pam.* 83, 37. §. *Phras. Proverb.*

Cała beczka plew. *Cn. Ad.* 55. (torba wiatru, *munus vile, magni a dante aestimatum*). Próżną beczkę obracać, czas marnować, die Zeit unnüß verlieren. Jeżeli to prawidła kto zachowa, daremniem czasu nie strawił, pisząc ie; ieśli nie, próżnąm beczkę obracał. *Kras. Liſt.* 2, 125. W beczkę lać bez dna. *Petr. Et.* 11. (w sito, w rzeszoto, w przetak lać). - Gość bez rozmowy, tylko brzuchopas, za beczkę stoi. *Cn. Ad.* 265. Pełno Dyogienesów, nie w beczce, lecz z beczką. *Kras. W.* 52. (pełno żarłoków, opoiów). Z inszéy beczki poczniymy. *Cn. Ad.* 1351. (z inszego tonu, z inszego rozdziału; o inszey materyi; von einer andern Materie; von etwas andern). Wszystko darmo, insza się musi począć beczka, Do sztuk tu i fortelów ostatnia ucieczka. *Pot. Arg.* 333. (eine andre Manier). Owoż z dawnéy poczyna beczki. *Teat.* 42, *d.* d. - Brzmi głośno próżna beczka, a wiatr ią obali, Pełna stoi, choć milczy, chociaż się nie chwali. *Pot. Arg.* 617. Nigdy się prawy żołnierz sam nie chwali, Głęboka rzéka milczkiem zawsze płynie, Grzmi próżna beczka, gdy ią kto obali, Cicho się untał sprawuie przy winie. *Jabł. Buk. M.* 3, *b.* II. Beczka, ryba morska, *orca Linn.* der Butzkopf, Nordkaper, das Meerschwein, der Springwall. *Cn. Th.* 19. BECZKOWY, a, e, *Rosſ.* бочешный, od beczki, Tonnen-, klepki beczkowe, Faßdauben. Filozof beczkowy, Dyogien. *Zab.* 15, 37. BECZUŁKA, i, f. 2. BECZUŁECZKA, i, f. 2. *dem.* - *Croat.* bachvicza, ardovich; *Bosn.* baçviça, ardoviça; *Rosſ.* бочоновъ, бочеточекъ, *Eccl.* делвица, das Tönnchen. BECZUŁKOWY, a, e, od beczułki, Tönnchen-, eine kleine Tonne anlangend, *Rosſ.* бочеточный. BECZCZYSKO, a, n. 3. niekształtna brzydka beczka, eine häßliche ungeſchlachte Tonne. *Rosſ.* бочище,

BĘDĄ, BĘDĄCY, BĘDĘ *vide* Bydź.

BEDELLUS *vide* Pedell, Sapient.

*BEDEW, - iu, m. 1. *Rag.* bedev, *equus generosus*, rumak, ein edles Roß. Niechay niewola na bedewiach albo i na dzianetach hardzie iedzie, zawsze niewolą będzie. *Orzech. Qu.* 128.

BEDŁA, BDŁA, y, f. 2. *Sorab. inf.* bódło; *Lat.* boletus, der Schwamm, Erdschwamm, in der allgemeinſten Bedeutung. Bedły, *fungi*, są rośliny miękkie, prędko rosnące i ginące, nie maiące innych części wzrostu, tylko trzon, kapelusz, niektóre i obrączkę; są skrytopłciowe. *Botan.* 167. (cf. Grzyb, gubka, hubka, gąbka). Bdły są iadowite i zimne. *Spicz.* 7, BEDŁĘK, - dłka, m. 1. BEDŁKA, i, f. 2. gatunek grzybów, pojedynczy gatunek bedł, eine einzelne Art Erdſchwämme. Bedłka liściowa, *agaricus Linn.* der Blätterſchwamm, *Kluk, Dyk.* 1, 13. Jelenia bedłka, gębka, iayka, iest bdła na łąkach rosnąca, *boletus cervi*, Hirſchſchwamm. *Syr.* 911. Bedłka chrząszcz, *agaricus lactifluus Linn.* pospolicie świniarka: *Jundz.* 555. Milchſchwamm. Wchodzą w ten rodzay: pieprznik, czartopłoch, muchomor, rydz, prochowka, wężówka, chrząszcz, pieczarka, gołąbek, holubek, ielonek, opienka, chrząstka, zielonka, mleczay, syroieszka, gąska, wełnianka, guoynik. *Boh.* hřzemenecz, waczſlawky; *Vind.* gliva, goba, blagva, gobiza, gliviza, kugmak, kutmanka, mlezhniza; *Carn.* Kupmàk, blagva, serènze *Jll. barb.* ghgliva; *Slavon.* gljiva; *Rag.* pecjurak, pecjurka, klobucjaz; *Bosn.* ghrrigljak, pecjurka, ghgliva; *Rosſ.* волу́нъ, малу́нъ, валу́ёкъ, волнуха, волвянка, волжанка, полынымъ, дупля́нка, обабка, скрипица, оцёнки. §. *Phras. Prov.* Trzeba znać rodzay bedłek, kto chce grzyby zbierać. *Pot. Jow.* 11. Dziękuięć za bedłek; mam doma dość rydzów. *Cn. Ad.* 225. *Falib. M.* (daiesz mi, czego mam nadto, i w lepszym gatunku). *Fig.* Pisze tam gdzieś Ozeasz, o czém księża wiedzą, Niechay, pry, spowiednicy grzechy ludzkie iedzą, Gdy te bedłki niestrawne te trawi drużyna, Dla żołądka trudno im bronić mamy wina. *Kchow. Fr.* 22. - §. II. Bedłki, pleśń lub zgaga w gębie, *aphthae*, *Perz. Cyr.* 2, *rej.* die Schwämme im Munde, die Mundſchwämme.

BEDLIWY, BADATLIWY, a, e, BEDLIWIE *adv.* ciekawie szperaiący, ciekawy, dworny, nachforſchend, wißbegierig, neugierig. Kto ma dar wiary S. nie iest bedliwy. *Karnk. Ktch.* 11. O taie mnice wiary nie pytay się bedliwie nazbyt. *ib.* 185.

BEDNARKA, i, f. 2. *Slovac.* bednárka; *Boh.* bednarka, bečwarka. żona bednarza lub bednarſtwem się bawiąca kobieta, die Böttcherinn, Faßbinderinn; *Oeſterr.* Binderinn. BEDNARSKI, a, ie, *Boh.* bečwarſky; *Rosſ.* бочарный, do bednarza należący, Böttcher-. Bednarska robota. *Sol. Arch.* 171. Statki bednarskie, faski, windra, szafliki, beczułki, kłody. *Kluk. Rosl.* 2, 159, Szlaga bednarska. *Zabł. Zbb.* 99. Bednarski nóż *Carn.* maklèza, *Vind.* obrozhnjak). Bednarski warsztat, *Rosſ.* бочарня. - BEDNARSTWO, a, n. 3. *Boh.* bečwarſtwj, rzemiosło bednarskie, das Böttcherhandwerk, die Böttcherey.

BEDNARZ, BĘDNARZ, a, m. 1. *Slovac.* bednár; *Boh.* bednář, bečwář, postěhář, postihář; *Sorab. sup.* bětnar, wobipicjeŕ; *Sorab. inf.* botkař; *Rosſ.* бондарь, бочáрь, обручникъ, делводѣлъ; *Hung.* bodnár, pintér, kádár; *Croat.* pintar, bachvar, nabijach, lagvàr, laguodel, lagvovezacz, szudàr; *Rag.* bácvár; *Dal.* bachvar; *Bosn.* baçvar; *Ital.* bottaro (cf. beczka); *Vind.* pintàr, vesar, veaavez, sodar, sodovesar, shkafur; *Carn.* sodar; *Slavon.* sudar (cf. sęd.); *Oberd.* der Binder; *Hochdeutſch:* der Faßbinder, der Böttcher (cf. Pint) rzemieślnik od naczyń obręczanych). Bednarzem bydź, bednarſtwem się trudnić, *Rosſ.* бочарничать.

Rdzic:	
b - n - d	- r
b - - - nd	- r
b - - - tn	- r
b - - - tk	- r
b - - - tch	- r
b - - - tt	- r

BĘDZIE, BĘDZIEMY *vide* Bydź.

BEGIEL, - gla, m. 1. pracel, obarzanek, *Mącz.* der Bügel, Kringel, Brätzel.

*BEGINA, y, f. 2. *Ital.* beghino; *Gall.* beguin; *Angl.* biggin; *Niederſ.* Begine, gatunek czepców kobiecych, eine Art Weiberhauben. Z koron beginami niewiasty zdobią głowy swoie. *Comp. Med.* 703.

BEIA *vide* Baia materya.

BEIAN *vide* Bean.

BEK, u, m. 1. beczenie, bekanie, wydawanie głosu bee, głos bydlęcy, osobliwie owczy; *Bosn.* blek; *Dal.* blék; *Croat.* bechanye; *Eccl.* бечéнїе, баянїе, блеянїе, *Gr.* βληχη, (*v.* Beczeć), das Blöken, das Geblöke. Ozwał się bek barana. *Otw. Ow.* 200. Bek kozi. *N. Pam.* 22, 19. Cóś na kształt zwierzęcego beku, wycia, ryku. *Kalig. Her.* 66. §. 2. Płacz z rykiem, Geplärre, Weinen mit Geſchrey, lautes Weinen. Kupidyn w beki, krzyki, wrzo-

szczy, płacze. *Jabł. Ez.* 17. Oy tych to beków, skwirków i wzdychań w żałobie, A wszystko na mnie, przenieść nie mogę na sobie. *Przyb. Ab.* 132.

BĘK, u, m. 1. głos bąka, ptaka i owadu, toż iemu podobnych przewięzów, bęczenie; das Summen, Sumſen, Geſumſe.

BEKAC *vide* Beczeć. BEKAC się, *Recipr.* o ieleniach, pobiegać się, parzyć się, in der Brunſt ſeyn (von den Hirſchen). *Boh.* rjigi; *Vind.* turjati se, pojati se; *Carn.* bègetati, liſtiti.

BĘKARCI, ia, ie. do bękarta należący, den Baſtard betreffend. Bękarcie dobra, bękartom należące. *Cn. Th.* 19. BĘKARCIĘ, cia, n. 3. *BĘS, ia, m. *zdrobn.* z pogardą: bękart, syn lub córka nieprawego łoża, verächtlich: ein uneheliches Kind. (*ob.* Bękart). Domy Kapłańskie bękarciąt pełne. *Sk. Dz.* 325. Urodziła mu bękarcięta, *Klon. Wor* 59. *Zygr. Pap.* 332. Tu się każdy dowie, kto iako urodzony, Trzęście się bęsiowie. *Pot. Pocz.* 79. – *Przen.* Chociaż i cudzéy pracy na pomoc zasiągnie, Przecięż nic, krom podmiotnych bęsiów nie wylągnie. *Zimor. Siel.* 212. (płody niedorzeczne, podrzutki). BĘKARCIEC, -ciał, -ciele, *niik. niedln.* zbękarcieć *dokn.* BASTARDZIEC, zbaſtardzieć, od rodu swego odſtępować, wyrodzić się, odmienić się, ausarten, von der Art abweichen, aus der Art ſchlagen. Owce Hiszpańskie u nas zbaſztardzonemi i przekształconemi wcale zostają. *Wolszt.* 102. Zbękarciałe dyalekta zaraziły źrzódłowy ięzyk. *Czac. Pr.* 51. BĘKARCTWO, BĘKARSTWO, a, n. ſtan bękarta, dziecka nieprawego łoża, die Baſtardſchaft. Cztery gatunki bękarctwa. *Czac. Pr.* 1, 266. Zadał mu bękarſtwo. *Hor. Sat.* 110. BĘKART, a, m. 1. BĘKARCIK, a, m. 1. *zdrb.* dziecię nieprawego łoża, dziecko miłości, pokrzywnik, ein uneheliches Kind, ein Baſtard. Zrzódłosłów tego wyrazu trudno iest z pewnością naznaczyć. cf. *Adelung* pod wyrazem, Bankart. *Sorab.* bankart; *Słow.* i *Cz.* pankhart, pankart; *Vind.* pankart: *Croat.* paukèrt, ſachuk, fotiv; *Bosn.* kopile, spurian, mazga; *Rag.* kopile, kopilni sin; *Roſſ.* ублюдокъ, паниичищъ; *Eccl.* выблядокъ, блюдородный, любодѣичищъ. Starodawna przypowieść, zwłaszcza grając w karty, Ze szczęście pospolicie chodzi za bękarty. *Pot. Pocz.* 568. Bękarci maią większe szczęście. *Mon.* 70, 290. – *Przen.* I dziś oyczyzna ma więcéy synów niż bękartów. *Pot. Arg.* 279. (więcéy gorliwych niż obojętnych obywateli). *ob.* Bękarcię. §. 2. Zwierzęta bękarty, t. i. z rodziców różnego gatunku, Baſtard-Thiere. Kuśnierze nazywaią pewien gatunek futra sobolego podleyszego bękartami, bękarcikami, t. i. z sobolów mięszańców, der Zobelpelz von Baſtardzobeln. §. 3. Rzecz oddalaiąca się od swego rodzaiu, odrodek, wyrodek, alles was aus der Art ſchlägt, ausartet. Bękart u drzewa, wilk, niepotrzebny wyrostek, ein Räuber an den Bäumen, ein unnützer Zweig. *Cresc.* 377. † Bękart iedwab, Floretſeide, Flockſeide. Pierwszy iedwab', który robaczki około domków swoich wiią, zowie się bękart, drugi przędni czerwiec. *Urzęd.* 383. Bękart w iedwabnych materyach, półiedwabie. *Cn. Th.* 19. Halbſeidenzeug. BĘKARTKA, i, ż. córka nieprawego łoża, córka naturalna, eine natürliche, uneheliche Tochter, eine Baſtardinn. *Glicz. Wych. B.* 5, c.

BEKAS, a, m. 1. BEKASIK, a, m. 1. *dem.* z Franc. *Sorab. inf.* bákut; *Slovac.* ſnep, ſnipka, gitice, čvrčala; *Vind.* podlieſka, podliſk, podlicik, korubrat, dougoklunazh, podlieſkezh, podlieſkiza; *Carn.* klunazh; *Croat.* kosiza, szluka; *Slavon.* shljuka; *Rag.* volich, garmuscja; *Ger.* die Schnepfe, *scolopax gallinago Klein.* ptak; większe nazywaią funtowemi; mnieysze krzykami. *Zool.* 248. Tu należą słomka, baranek, albo kozielek, kozyk). Bekas Kamczadalski *Roſſ.* кулика. Bekas morski, eine Seeſchnepfe, *Roſſ.* мурухманъ. §. 2. Bekas, miano psów legawych, wyżłów, ein Name der Hühnerhunde. §. 3. O człowieku, tłuściochu, pulchny, ein dickes, fettes Männchen. BEKASIĘ, -ięcia, n. 3. piſklę bekasowe, das Junge der Schnepfen. BEKASIĄTKO, a, n. 3. *dem.* – BEKASOWY, a, e, od bekasów, Schnepfen-; Rodzay bekasowy należy do rzędu bocianego. *Zool.* 248.

BEKAWISKO, a, n. 3. *Bosn.* tige; *Vind.* turnjanje, pojanje, jelenski sorbesh, jelenova poja; *Carn.* begètanje, liſtenje; *Roſſ.* мѣта, мѣчка; *Pol.* bekanie się ielenie, rykowiſko, die Hirſchbrunſt.

BEKIESZ, u, m. 1. *herb*, orle udo do kolana czarne; od kolana do pazurów złote. Z iedney strony księżyc, na dole gwiazda. Z Węgier. *Europ.* 3, 5. ein Wappen. BEKIESZA, BEKIESA, y, f. 2. BEKIESZKA, i, f. 2. *dem.* Futro długie Węgierskim kroiem, tak nazwane od półkownika Bekieszy, służącego w woyskach Stefana Batorego. *A. Czrtr. Mscr. Czack. Pr.* 218. ein Ungariſcher Pelzoberrock. Siedzi on tam w bardzo przetartéy niegdyś karmazynowéy bekieszce. *Zab.* 13, 198. *ib.* 14, 252. § Bekiesz przyiaciel króla Stefana, pochowany nad Wilnem R. 1580, na górze, nazwaney ztąd górą Bekieszową. *Boh. J. Zam.* 122. Der Berg des Bekieſch.

BEKNĄC *vide* Beczeć. BĘKNĄC *vide* Bęczeć. BEKSZA, y, m. 2. płaczek, co często beczy i płacze, ein Weiner, Plärrer, der oft ſchreyt und weint. *Off. Wyr.*

BEKWAREK, -rka, m. 1. przezwisko sławnego muzyka Polskiego, der Name eines berühmten Polniſchen Tonkünſtlers. *Prov.* Nie każdy weźmie po Bekwarku lutnią *Rys. Ad.* 43. (cf. Balcerek).

BELA, i, f. 2. *BELICA, y, f. 2. BELKA, i, f. 2. *dem.* – *Boh.* balik, palik; *Carn.* bâla, balla; *Ital.* et *Lat. med.* bala; *Angl.* bale, bail; *Dan.* Ball; *Germ.* der Ballen, paka kupiecka towarów. *Dudz.* 33. bal, ein Ballen, ein Pack Waaren. *Roſſ.* кипа, кипка, тюкъ, вьюкъ (cf. Juki). Bela nankinu, 10 sztuk zawierzaiąca, *Roſſ.* тюкъ. Bela sukna, ma w sobie postawów 20. *Chmiel.* 1, 161. ein Ballen Tuch. Balica płótna Kolińskiego ma w sobie sztuk 60. *Gaſt. Gor.* 111. Bela papieru, ma w sobie dziesięć ryz. *Solſk. G.* 3, 135. ryza liber 20. *Chmiel.* 1, 161. ein Ballen Papier. – §. *Allud.* (cf. bałwan). Na łóżko wwalił się iak bela. *Mon.* 70, 177. (iak kloc, pień). Szewc pijany iak bela. *Teat.* 22, c. 34. et 29, 4. Jak bela umoczony. *Wad. Dan.* 116. Pokazał się bełą we dnie śpiącym, który dwa słońca w iedno oko zwiie. *Wad. Dan.* 14.

BEŁCHLIWY *vide* Bełkotliwy.

BEŁCIK, a, m. 1. *dem. Nom.* Belt, ein kleiner Bolzen zur Armbruſt. Kupid wiéy serce bełcik zażgniony kładąc, rozniecił słodkie płomienie. *Zab.* 10, 202. *Zabł.*

BELGICKIE prowincye, *Belgium*, *vide* Niderlandy.

BEŁGOTAC *vide* Bełkotać. BELGRAD *vide* Białogrod.
BELICA *vide* Bela.
BELINA, y, f. 2. *herb*, trzy podkowy w tróykąt ułożone; we środku ich szpada rękoieścią do góry. Z Czech. *Kurop.* 3, 5. ein Wappen. Zowie się Belina, iż przy wielkim belu (?), po którym się Ruś kryła, zbito ich. *Papr. Gn.* 604.
BEŁKA *vide* Bela *et* Bałka.
BEŁKAC, – ał, – łcze, *Act. Nied. Roff.* Болтать, naglém ruszeniem płyn iaki mącić, aufrühren, umrühren. Wiatry bełczące morze. *Hul. Ow.* 63.
**BEŁKOCYON, a, m. 1. żaba πολυφωνος. *Batrachom. Przyb.* Bullerfrosch.
BEŁKOTAC, BEŁGOTAC, BUŁKOTAC, – ał, – oce, *intransit. Niedok.* blekotać, glukać, *Boh.* blekotati, bleloc; *Vind.* bleketati (cf. *Gr.* βληχαομαι *Germ.* blöken), ſchluttern, ſchlickern, buttein, bullern, bollern, lollern. Flaszka niedolana bełgoce, bełkoce, gluka. *Dudz.* 20. Depce zbroczoną ziemię, gdzie pod nogami krew ludzka bełkoce. *Stas. Num.* 1, 210. Gdy iuż wrzód zebrał, i że dotykaiąc się go, bulkoce, tedy go przeciąć. *Perz. Lek.* 279. Płomień w piecu palaiący bełkoce. *Cresc.* 599. §. 2. Jąkać, momotać, glegotać, klekotać, ſtammeln, ſtottern, lallen; *Boh.* breptati; *Croat.* bekati, berbotati, *Dal.* barboteti; *Roff.* лялякать, лепетать; *Bosn.* blabositi; *Vind.* keklati, jezati; *Eccl.* блекотать; *Carn.* bavkatiſ. Zaiąkliwy momoce, bełkoce. *Dudz.* 21. Zdrętwiały iéy ięzyk bełkoce, nić wymówić nie mogąc. *Stas. Num.* 2, 27. Dziady po bezzębnych dziąsłach ięzykiem bełkocą. *Hor. Sat.* 206. Co mu kolwiek fala ufolguie, Halcyonę i w wodzie bełkocąc mianuię, *ipsis immurmurat undis. Zebr. Ow.* 285. – §. *Transit.* bełkotać co, etwas hervorſtammeln. Zarzuca swóy oyczyſty ięzyk, a bełkoce cóś ięzykiem obcym. *Mon.* 65, 454. Bez przestanku iedno bełkoce. *Gil. Poſt.* 99, *b.* §. 3. Zrzędzić z gniewem, nie wymawiać dobrze od gniewu. *Off. Wyr.* keifen, keifern, ſchelten. BEŁKOTANIE, ia, n. 3. i. 1. BEŁKOT, u, m. 1. das Bollern, Kollern. Z Etny słyszeć wrzące bełkoty i straszliwe gromy po obłokach. *Tward. Wł.* 126. 2. BEŁKOT, BEŁKOTACZ, a, m. 1. człowiek bełkocący, blekot, *Roff.* болтунъ, лепетунъ; *Vind.* keklash, kleklauz; *Croat.* tlápa, klafúra, bekavecz; *Dal.* zapërdalo, govorko; *Bosn.* tepauaç, tepallo, ein Bullerer, Stotterer, Belferer (cf. klekot) *fem.* BEŁKOTKA, i, 2. *Roff.* лепетунья. Ogar bełkot knieię napełnia łoſkotem. *Pot. Pow.* 105. BEŁKOTLIWY, a, e, BEŁCHLIWY, *Roff.* болтливый, *Boh.* et *Slov.* brebtawý, bełkocący, glukaiący, bollernd, bullernd, lollernd. Brnie przez Flegeton warem bełkotliwy. *Mon.* 71, 228. – *Fig.* Dziecię, iż młode ieſt i bełchliwe, porządnie a ſtatecznie się uczyć nie może. *Gliez. Wveh. J.* 6. (szumne, ſiu ſiu w głowie). BEŁKOTLIWOSC, ści, ż. *Roff.* болтливость, bullerndes Weſen.
BEŁKOWANIE *vide* Bałkowanie.
BELLONA, y, ż. bogini woyny; *Carn.* Tõrka (cf. Mars *Carn.* Tor, cf. Wtorek). BELLOWARDA *vide* Beluwarda.
1. BEŁT, u, m. 1. Bełcik *dem.* qu. v. *Sax. Inf.* Bolte, *Holl.* bout, (*Carn.* bavta, wavta: palica) *Vind.* polahez, ſtrelica, ſhpizoſtrela; *Lat. med.* bella, bolta: *Gr.* βελος; *Angl.* Bolt; *Ital.* bolzone; *Ger.* der Bolzen, der Pfeil. Bełt abo ſtrzała. *Biel. Kr.* 187. ſtrzała, trzy łokcie długa. *Dudz.* 33. (cf. Włocznia) Mars ciſka bełt śmiercionośny. *Zab.* 13, 165. *Pias.* Bełt łeci prędko, z cienkiey wypchniony cięciwy. *P. Kch. Orl.* 1, 252. *Herald.* Bełty, herb, ſtrzały trzy z piórami bez żelezcow, w gwiazdę ułożone. *Kurop.* 111, 6. ein Wappen.
2. BEŁT, u, m. 1. przesmyk morſki, cieśnina morſka, der Belt, die Meerenge. Mały bełt między Fionią i Jutlandyą; wielki między Fionią i Zelandyą. *Wyrw.* 544.
BEŁTA *vide* Bałta.
*BELUARDA, *BELLUWARDA, *BELLOWARDA, y, ż. narożnik obronny, baszta, eine Baſtey. Już był iedney dodał bellwardy, Już z wielkiey części wały wyparował Sardy. *Pot. Arg.* 291. Murów tych bellwardy cztery pilnują. *Tward. W. D.* 52. Na dźwięk trąby, pysznego Jerycha bellowardy upadły. *Psalmod.* 103.
BELWEDER, u, m. 1. z Włoſk. piękny widok; t. i. mieysce, skąd piękny widok. Wiele mieysc szczególnie z takiego powodu nosi nazwisko Belwederu; ein Belvedere, Ort mit einer ſchönen Ausſicht. Belweder, widzenie piękne spoyrzenie znaczy. *Pot. Jow.* 28. *Botan.* Belweder ziele, v. Len matki bożey, Unſrer Frauen Flachs. *Syr.* 595. Belweder, ziele drugie, *Petilium Plin. H. N.* 21, 8. eine Art wilder Roſen.
BELZEBUB, BEELZEBUB *vide* Bies, Czart; Diabół, Wróg, Szatan.
BEN, u, m. 1. ziele, *Lat.* been rubrum, Valeriana rubra, p. baldryan czerwony, kozlek czerwony, rother Baldrian. *Urzęd.* 50.
BENEDYKCYA, yi, ż. z łac. uroczyſte błogosławienie komu, poświęcenie, die Segnung, Einſegnung. Benedykcya nayświętszego sakramentu, konsekracya, w ofierze mszy świętey słowa sakramentalne. *Kras. Zb.* 1, 214.
BENEDYKT, a, m. 1. (*ob.* Bieniasz). BENEDYS, ia, m. 1. *zdrobn.* imię męzkie, znaczące błogosławionego. *Sk. Zyw.* 1, 179. Ociec Benedysia kocha. *Boh. Kom.* 1, 378. §. *Botan.* Benedykt, ziele, *Carn.* shęgnan korẽn, *Lat.* Geum *Linn. Syr.* 266: Benedictenkraut, Benedictenwurz. *ob.* Kuklik. BENEDYKTYN, a, m. 1. zakonnik zakonu S. Benedykta. *Kras. Zb.* 1, 154. *Sk. Dz.* 609. *Teof. Zw. B.* 4. BENEDYKTYNKA, i, ż. zakonnica tego zakonu, die Benedictinerinn, Benedictinernonne. BENEDYKTYNSKI, a, ie, tyczący się Benedyktynów, Benedictiner-, n. p. klasztor, zakon benedyktyński.
BENEFICYANT, a; m. 1. dobrodzieyſtwa odbieraiący, der von einem Wohlthaten empfängt. Beneficyant czyy. *Cn. Th.* Client. BENEFICYARZ, a, m. 1. Kapelan, der Capellan. *Tr.* BENEFICYARYUSZ, a, m. 1. beneficyum posiadaiący, ein Pfründner, der eine Pfründe, oder ein geiſtliches Beneficium hat. *Tr.* BENEFICYUM *nieodm.* godność kościelna z dochodem, albo dochód z dóbr kościelnych. *Cn. Th.* die Pfründe. (*Vind* oshpendaſtvu). Beneficya albo ziemskie dobra kościelne, które dożywotnie księżom się daią. *Sk. Dz.* 463. Beneficya kościelne, kanonie, proboſtwa. *Birk. Sk. B.* 4. (cf. Chleb duchowny, prebenda, proboſtwo, plebania, kanonia).
*BENGIEL, gla, m. 1. kiy, palica, *Ger.* der Bängel, der Knüttel. (cf. *Suec.* banka: bić) *Sparus* chłopska broń, krzywa broń, maczuga, bengel niektórzy zowią. *Mącz.*

BENZOIN, u, m. 1. (*Ross.* росной ладанъ), *Gall.* benjouin; *Ital.* bełzoino; *Angl.* benjamin; – drzewo gatunku wawrzyńcowego Amerykańskie, tudzież żywica z niego; *laurus Benzoin. Linn.* Benzoe.

BER, bru, m. 1. *Boh.* ber; *Carn. Bosn. Rag.* bar; *Croat.* bár, pirchin; *Ross.* боръ; (cf. *Hebr.* ברר, *Lat.* far); *Sorab.* 1. bérduſch; *panicum Linn.* der Fench, Fuchsſchwarz, die Fenchelhirſe, poniekąd gatunek prosa podłego. Ze bru robi się kasza, iak z prosa. *Kluk. Rosl.* 3, 142. *Cresc.* 184. (*Boh. Prov.* lepſſi proſo, niż ber). §. Myszy ber, ziele, *Phalaris*, Canariengras. *Syr.* 813. (*ob.* Browy).

BERA, y, ż. z franc. beurre (masło), die Butterbirne, gruszka ztąd nazwana, że się w uſtach iak masło rozpływa. *Kluk. Rosl.* 1, 138.

*BERAREK, rka, m. 1. może z Niem. der Bohrer, u górników Bohrer, Sander. – Przewiercieć drzewo berarkiem aż do rdzenia. *Cresc.* 130. (cf. Berować).

BERBERYS, u, m. 1. krzewina, *ob.* Włoſka kalina. *Kluk. Rosl.* 1, 151. Berberiß, Saurach; *Ross.* барбарисъ, кислица; *Boh.* dráč, driſtal; *Carn.* zheshmin; *Slav.* oſkorusha. BERBERYSOWY, a, e, tyczący się berberysu, *Ross.* барбарисовый, барбарисный; *Boh.* dračewý, driſtalowý; *Carn.* zheshminov; Berberiß-, von Berberiß. Berberysowe drzewo. *Kluk. Rosl.* 2, 54. *Ross.* барбарисникъ. Berberysowe krzewiny, *Carn.* zheshminje, *berberetum.*

*BERDEBUSKA, i, ż. arkabuz, pukawka, *sclopus. Urs. Gr.* 320. eine Knallbüchſe, ein Schießgewehr.

BERDYSZ *vide* Bardysz.

BEREK, a, m. 1. imię żydowſkie *Baruch*, ein Judenname. Bogaty ieſteś iak Berek. *Boh. Teat.* 28, *b.* 127. (cf. Job, cf. bankier).

BEREZYNA, y, rzeka w Litwie. *Wyrw.* 20, ein Fluß in Litthauen. (cf. Brzezina, Brzoza).

BERGAMOTA, BARGAMUTA, FERGAMOTA, y, ż. BERGAMOTKA, i, ż. *zdrobn.* gatunek gruszek, z Włoſk. lub Franc. die Bergamotte, eine Birn. Gruszka smaku przewybornego, zapachu wdzięcznego, gatunek ich ieden bogi zowią. *Lad. H. N.* 8. Woune bargamuty. *Zab.* 16, 326.

BERGRYN, u, m. 1. farba, z Niem. das Berggrün; *Carn.* pergin; *Ross.* зелень горная, zieleń górna, *ochra Veneris* sam przez się dosyć cudny, a przydawszy gumi, będzie iasno zielony. *Haur. Sk.* 366.

BERLACZ, a, m. 1. trzewik zimowy futrem podszyty, z Niem. die Bärlatſche. Berlacze zgubiłem. *Teat.* 19, 9.

BERLIN, u, m. 1. ſtolica Brandeburgii, Berlin. *Sorab.* 2. Barlin. BERLINCZYK, a, m. 1. z Berlina rodowity, der Berliner. BERLINKA, i, ż. z Berlina rodowita, die Berlinerinn. §. Pojazd w Berlinie zrobiony, ein Berliner Wagen, eine Berline. Berlinkę moię potłuczono, poszarpano. *Teat.* 43, *c.* 108. *Wyb.* BERLINSKI, a, ie, z Berlina, tyczący się Berlina, *Boh.* Berlinſký, *Ger.* Berliniſch, Berliner. Gazeta Berlińska.

BERŁO, a, n. 3. *Boh.* berla, berlička; *Vind.* berla, bergla, łaſka, drąg, ein Stock, eine Stange. a. Narzędzie myśliwcze, drąg myśliwczy, die Vogelſtange. Berło pod ptaka, łaſka długa z krzyżem albo poprzeczką. *Chmiel.* 1, 80. Na berło przez gwiźdanie iaſtrząb oswoiony się wabi. *Kluk Zw.* 1, 208. Zdziczałego iaſtrzębia któż na berło zwabi? *Zabł.* 14, 25. *Nagł.* – §. b. Znak władzy naywyższey, das Scepter; *Sorab.* 1. Czepter; *Ross.* скипетръ, жезлъ, *Vind.* szeptor, kralova paliza, shibika; *Bosn.* scibika kragljeva; *Croat.* kralyevzki bat, kralyevzka sibika; *Hung.* kiralyi pálza; *Rag* scibika; *Boh.* žezlo, jezlo. Sceptrum albo berło. *Groch. W.* 193. *Baz. Hſt.* 163. *Kras. Zb.* 2, 478. Neptun berłem troyzębnem w ziemię uderzył. *Otw. Or.* 218. *Ster.* berło panowanie, władza, państwo, Scepter, Herrſchaft, Hoheit. Wyspa ta ieſt pod berłem króla Hiszpańskiego. *Bark. Gl. K.* 54. Sami siebię niegodnemi berła sądzili. *Psalmod.* 27. §. 2. *Botan.* berło, ziele, gatunek gnidoszu, *Pedicularis sceptrum*, *Kluk. Dyk.* 2, 172. Läuſewurz, Nödelkraut. **BERŁOWŁADNY, a, e, berłem władaiący, panuiący, samowładny, Scepterführend. *Mon.* 75, 593. **BERŁOWŁADZCA, y, m. 2. który berłem włada, samowładzca, *Ross.* скипетродержецъ, жезлъ, скипетроносецъ, der Scepterführer. Jeżeli w berłowładzcy niedołężna dusza, Lud cały pospolicie ieſt bez gieniusza. *Zab.* 15, 76. *ib.* 5, 125. BERŁOWŁADZTWO, a, n. 3. władanie berłem, panowanie, samowładztwo, *Ross.* скипетродержаніе, die Scepterführung, Herrſchaft.

BERMA, y, ż. ścieszka pod walem po nad foſſą, z franc. berme, (cf. Niem. Bräme), die Berme, ein ſchmaler Gang am Fuße des Walles unten am Graben. *ob.* ganek. *Jak, Art.* 3, 286. W szańcach polowych berma, mieysce między brzegiem rowu, i iego przedpiersiem. *Leſk.* 2, 220.

BERN, u, m. 1. *Boh.* Berna, Berny, miaſto i kanton Szwaycarski, Bern in der Schweiz. *BERNA, y, ż. źle zamiaſt Brün, Bryn, miaſto ſtołeczne Morawſkie, Brünn in Mähren.

BERNARD, a, m. 1. imię męzkie, Biernat, Bernhard. *Kucz. Kat.* 2, 570. *Dudz.* 17. BERNARDYN, *BARNARDYN, a, m. 1. zakonnik reguły S. Franciszka, der Bernhardiner, eine Art Franziskaner, der Minorit. Franciszkanie reformowani od S. Bernarda z Senny, od niego Bernardynami nazwani. *Sk. Zyw.* 2, 284. *et* 1, 319. *Teof. Zw. B.* 4. (cf. Obserwant). Więcey potrzeba ludzi rycerſkich, aniżli barnadynów. *Rey Zw.* 55, *b.* Nie trzeba barnadyna na spowiedź, snadnie piiany wszyſtko wypowie. *ib.* 62. (cf. plecie iak na mękach). §. 2. *Botan.* Bernardyn, Bernardynek, ziele mordownik, toiad, czarnobyl, Turecki czubek, oset Włoſki. *Chmiel.* 1, 646. *Jundz.* 286, *carduus benedictus. Kluk. Rosl.* 2, 209. gesegnete Diſtel, *Ross.* мордовникъ, пирпядь, простръльная трава. BERNARDYNKA, i, ż. zakonnica reguły reformowanéy S. Franciszka, die Bernhardiner nonne. Bernardynką zoſtać z rozpaczy. *Niemc. P. P.* BERNARDYNSKI, a, ie, tyczący się Bernardynów, Bernhardiner-. Bernardyńskiéy on natury, pieniędzy cierpieć nie może. *Teat.* 22, 94. *Barnardyńska poſtawa; ale wilcze serce. *Rey Wiz.* 77. (z wierzchu biały, wewnątrz czarny; poſtać iak u proroka, hayduckie sumnienie).

*BEROWAC, – ał, – uie, *czyn. niedok.* świdrzyć, z Niem. bohren, (*v.* berarek). Gdy beczka wina ma bydź otworzona, albo berowana; trzeba wiedzieć, iż wino w pośrzodku naylepsze ieſt. *Cresc.* 345.

BERSANA *ob.* Barwena.

BERSZTEN, *herb*, kolka płużne; z Niemiec. *Kurop.* 5, 6. ein Wappen.

BERTRAM, u, m. 1. ziele, z Grecko-Niem. der Bertram, ein Kraut, *Anthemis Pyrethrum. Linn.* gatunek rumianu. *Kluk Dyk.* 1, 41.

BERYL, u, m. 1. z Greck. kleynot, akwamaryn, do koloru morskiéy wody podobny. *Kluk Kop.* 2, 43. der Beryll, ein Edelstein. *Odym. Sw. B. b.* 2, *b.* BERYLOWY, a, e, tyczący się berylu, Beryll-, von Beryll.

BERZANA, BERZANKA *ob.* Barwena.

BERZERKA, i, ź. z francuzkiego bergere, gatunek krzeseł, eine Art Lehnſtühle. Gabinet woskowaną posadzkę mający, berzerki, szezlongi, i. t. d. *Xiądz.* 21. Hrabina siada na berzerkę. *Teat.* 20, *b.* 49.

*BES, *BES- *ob.* Bez, Bez-.

BĘS *ob.* Bękart.

BESCIAD, BIESCIAD, BESKID, BESZKID, BIESZCZAD, u, m. 1. część gór Karpackich, dawniéy rozbóyſtwem sławna, przytułek łotrów, ein Theil des Carpathiſchen Gebirges, durch Räuberey berühmt. *Krom.* 1. *Lad. H. N.* 43. *Dudz.* 33. Abo to tu Mospanie pod Bieszczadem, Tak-li się to rozbijać godzi bez aromoty! *Pot. Jow.* 110. Tedy iuż w mieście gorzéy będziem żyli, Niż na Krępaku albo na Bieszczedzie! *Zab.* 15, 245. Leda gnoiek śrzód miasta paſtwi się nad żydem, I tak im mieyski rynek ſtanie się beſkidem. *Pot. Zac.* 96. Nie wie, czy w raiu, czy ieſt na beskidzie. *Pot. Syl.* 478. (hultay między swemi). *Prov.* Bywały; był trzykroć na beſkicie, a czwarty raz na Krępaku zbijał. *Rys. Ad.* 4. (zawsze w złém towarzyſtwie, zawsze zbrodzień). BESCIADZKI, BIESZCZADZKI, a, ie, tyczący się Beściadu, Beſchciadiſch. Góry Bieszczadzkie są te: Modra, Turza i Wapienna; ſtykają się z Karpackiemi i ciągną ku Rusi Czerwonéy. *Lad. H. N.* 44. *Syr.* 637.

BESOWAC, - ał, - uie, *Act. Nied.* ecować, z Niem. beitzen; *Sorab.* 2. bejzowaſch; *Vind.* pesati, (smehkuvati, obmehkuvati). Osobliwie o ſtolarſkich robotach, beſonders vom Beitzen der Tiſchler. Besowanie albo napuszczanie drzewa, którego ſtolarze zwykli używać. *Sleszk. Ped.* 306. Napuszczanie kości, drzewa i kamieni rozmaitemi farbami, rzemieślnicy besowaniem zowią. *ib.* 306. *et* 586. Stolarze olszynę farbują albo besują czarno, i udają za heban. *Kluk. Rośl.* 2, 30.

*BESPIECZNY *ob.* Bezpieczny. *BESPRAWIE *ob.* Bezprawie. BESSERMIANSKI *ob.* Bisurmański. BESSERUNK *ob.* baſſarunk.

BESTLIWY, a, e, beſtyalſki, na kształt dzikich beſtyi, zwierzęcy, dziki, niepowściągliwy, beſtialiſch, viehiſch, wild. Ludzie beſtliwych namiętności niewolnicy. *Modrz. Baz.* 390. Oczy od weyźrzenia beſtliwego mieć powściągliwe. *Gorn. Dw.* 269. - BESTLIWOSC, ści, ż. beſtyalność, beſtyalſtwo, dzikość, niepowściągliwość, die Viehheit, Rohheit, Wildheit, *Roſſ.* свирѣпость, свирѣпство, звѣроно́віе. Zwierzęta trzeba zwyczaić, aby płoche nie były, ale się dały imować bez beſtliwości. *Cresc.* 617. *Modrz. Baz.* 452. - BESTWIC *czyn. niedok.* zbeſtwić, rozbeſtwić *dok.* do srogości i dzikości beſtyalſkiéy pobudzać, roziuszać, rozhukać, *Eccl.* озвѣрити, звѣрю; *Roſſ.* бѣсить, взбѣсить; *Boh.* et *Slov.* zdiwociti; *Ger.* viehiſch, wild, roh, frech machen, äußerſt aufbringen, reitzen, *phys. et moral.* Lat. *efferare.* Konia płochego nie drażnić, by zbeſtwiony gniewem, ku urazowi nie przyszedł. *Cresc.* 518. Jeszcze przyszczuwaniém psy beſtwi łakome. *Otw. Ow.* 112. Zbytecznem napoieniem zbeſtwieni. 1. *Leop.* 3. *Mach.* 5. Król tak dalece Litwę rozbeſtwił, że iuż na iego władzę upornie biie. *Krom.* 624. (*audaces* etc.). Cierpliwością iego zbeſtwiony nieprzyiaciel, większéy nabrał śmiałości. *Krom.* 128. *Recipr. Paſſ.* Beſtwić się: BESTWIEC, dziczeć, srożeć, wściekać się, *Roſſ.* звѣрствовать, свирѣпствовать, свирѣпѣть, озсвирѣпѣть; *Sorab.* 1. zwobecju ſo; *Boh.* zdiwočeti; *Vind.* poshivinzhati se, vdijati se, sdiutati se; *Rag.* uzbjeſtiti se, uzvjériti se; *Croat.* ferezati, lyutitisze, viehiſch, wild, roh, aufgebracht werden. Szkoda się beſtwić i ognia poddymać. *Pot. Syl.* 402. I rozumna dusza, gdy się zbeſtwi, nie pytay o cnoty. *Bach. Epikt. A.* 1. - Co masz, od Bogaś wziął, czemuż się beſtwisz? *cur insolescis? Zygr. Gon.* 76. *§. Kaim, iż nierządnym człowiekiem był, z cnoty się zbeſtwiwszy, nic mu dobrego z oczu nie patrzało. *Glicz. Wych. E.* 2. (z drogi cnoty ku beſtliwości wyboczywszy). §. 2. Osobliwie beſtwić co do cielesności, iurność podżegać, podniecać; viehiſch geil machen, wollüſtig machen, zu viehiſcher Wolluſt reitzen. Nie iedz wiele, abyś ciała swego nie zbeſtwił. *Sk. Żyw.* 1, 311. Nagą iego zbeſtwiona gładkością, Srogą się zapaliła ku niemu miłością. *Otw. Ow.* 155. Przyrodzona pożądliwość do wszeteczeństwa, ciało beſtwi ku rozkoszy sprosnéy, *corpus titillat. Zygr. Gon.* 95. - *Recipr.* beſtwić się, mieć się do spraw beſtyalſkich, sprosnych, *lascivire. Cn. Th.* 20. geil werden, geil ſeyn, in der Brunſt ſeyn, brünſtig ſeyn. O krowach i psach, biegać się: pobiegać się, *Boh.* bévat ſe; *Ger.* ſtieren, läufig ſeyn; *Croat.* tirati se, goniti se); o świniach; kiernozić, krzekać; *Boh.* haukati ſe; *Carn.* pojati sè; *Ger.* ranzen; o kotach, *Carn.* shtramlati); o kozłach, *Carn.* merkati); o koniach *Croat.* hinczatisze *equire*). O ieleniach *obacz.* bekowisko, rżysko.

BESTYA, yi, ź. z Łac. nieme zwierzę, *Dal.* beſtia; *Hung.* beſtia; *Boh.* zwěř lita, howado; *Sorab.* 2. žiwina; *Slavon.* xivina; *Croat.* sivinche; *Bosn.* agivina; *Carn.* svérina, shivâl; *Vind.* beshtia, sverjazhina, divja avir, shivina, shivalu, shival, shivenina; *Roſſ.* животина, животинна; (cf. żywocina), *animal*, ein unvernünftiges Thier. Beſtyie ziemne. 1. *Leop. Gen.* 1. (zwierzęta ziemne. 3. *Leop.*) Kłaniali się obrazowi beſtyi. 3. *Leop. Apoc.* 13, 15. Małe beſtye, owe komory, woysko rozpędziły. *Sk. Dz.* 213. Obchodzi się z ludźmi, iak z nierozumnemi beſtyami. *Zab.* 16, 10. §. Osobliwie beſtya, zwierz dziki, srogi, eine Beſtie, ein wildes grauſames Thier. Cielec morski, beſtya ogromna i straszna. *Otw. Ow.* 632. Żyią iak nieunoszone beſtye, *Petr. Et.* 73. - §. Przyſtosowanie do ludzi. Kaligula, iako beſtya żył i zginął. *Sk. Dz.* 67. Mówiąc, że z beſtyami miał woynę, rozumie ludzi przez beſtye. *Sk. Dz.* 39. §. Ztąd wyraz szkalowania; als Scheltwort: Beſtie! Nie póydziesz mi stąd, beſtyo niegodziwa. *Teat.* 35, *b.* 17. Cóż to za głupia beſtya z niego! *ib.* 36, 86. - *W rodzaiu męzkim*: Pokażę ia temu beſtyi. *Teat.* 30, 56. - *BESTYALNIK, a, *m.* 1. z beſtyami się potykaiący na widokach, *beſtiarius. Cn. Th.* zapaśnik, wysiekacz, der Thierkämpfer.

BESTY-

BESTYALNY, a, e, BESTYALSKI, a, ie, beſtyi ſię tyczący, do beſtyi należący, sposobem beſtyi, dziki, srogi, sprosny; *Croat.* beſtinszki; *Vind.* shivinſki, shivalſki, sverinſki, sverſki, diuji, sverjashki; *Carn.* shivinſke; *Sorab.* 1. дїiвohjв'eracze: *Bosn.* sgivinski; *Roſſ.* звѣрскїи, свирѣпый, свирѣпъ, свирѣповáтый, звѣронрáвный, звѣрообрáзный, (*ob.* zwierzęcy) Thier=, thieriſch, viehiſch, beſtialiſch. Widoki szermierſkie i beſtyalſkie. *St. Dz.* 45. (Thiergefechte). Beſtyalſka rzecz, i to podleyszych tylko beſtyi, gryźć i szarpać; co ma pod nogami. *Pilch. Sen.* 21. Minotaur był beſtyalſkiego przyrodzenia, przetoż mięsem człowieczém żył. *Otw. Ow.* 307. Czarci beſtyalſkiemi ryki dom napełnili. *St. Dz.* 535. Ludzie ci beſtyalni w nierządzie żyią. *Petr. Ek.* 55. Beſtyalſkie sprosne wszeteczności. *Parzk. Dz.* 60. Plugawe i beſtyalſkie obyczaie, pełne nieludzkości i okrucieństwa. *St. Dz.* 861. Okrucieństwo beſtyalſkie. *ib.* 705. - *Przysłowek* Beſtyalſko, po beſtyalſku, beſtyalnie, po beſtyalnemu, *Roſſ.* звѣрски, auf eine beſtialiſche, viehiſche Art. Z poddanemi nie po ludzku, ale prawie po beſtyalſku obchodzą się. *Haur. St.* 314. BESTYALSTWO, a, n. 3. beſtliwość, postępowanie beſtyalſkie, dzikość, zwierzęcość. *Bosn.* zvierſtvo, sgivinſtvo; *Boh.* howadſtwj, howadnoſt; *Carn.* sverijashenoſt; *Eccl.* et *Roſſ.* звѣрство, свирѣпость, свирѣпость, свирѣпство, звѣронрáвie, звѣрообрáзie, Viehheit, Wildheit, Rohheit, beſtialiſches Weſen. Mieszkańcy téy wyspy pełni nikczemności i beſtyalſtwa. *Botr.* 244. *Kłok. Turk.* 172. BESTYIKA, BESTYYKA, i, ł. *zdrobn.* 1. BESTYIECZKA, i, ł. *zdrobn.* 2. mała beſtya, zwierzątko, *Vind.* shivinzhe, shivalze, eine kleine Beſtie, ein Thierchen. Zawsze wprzód biegła suczka; trzeba było bydź wszędzie beſtyice. *Zab.* 9, 275. - *Zartem*: Głowę suszę, iak się dorwać holendrów (dukatów), tych beſtyików. (beſtyiek). *Teat.* 43, 19. c. *Wyb.* Dziewczęta się hurmem do niego zbiegały; bo te beſtyiki diabelnie złoto lubią. *ib.* 55, *b.* 14. Bardzo mi się chciało ucałować tę beſtyieczkę. *Teat.* 28, 87. - BESTYINY, a, e, do beſtyi należący, Thier=, Dała ducha obrazowi beſtyi, żeby też i on obraz beſtyiny mówił, aby każdy dał chwałę obrazowi beſtyinemu. 1. *Leop. Apoc.* 13, 15. BESTYISTWO, a, n. 3. beſtye, kupa beſtyi, ein Haufen Beſtien. Naſtrzelał tego i nasiekł beſtyiſtwa. *Jabł. Buk. S.* 3, *b.* (o Tatarach).

(BESZERUNK *ob.* Baszarunek).

BESZTAĆ *czyn. nied.* zbeszтać, wybeszтać *dok.* beſtyą nazywać, łaiać obelżywie, eine Beſtie ſchelten, ſchimpfen, läſtern. Łżył, łaiał, beszтał. *Chroſc. Fars.* 97. Lud okrutnie go beszтał w swéy mowie. *ib.* 56. Służących nie mamy uſtawicznie prześladować, beszтać, ſtrofować. *Zab.* 16, 35. BESZTANIE, ia, *n.* z BESZTA, y, ł. łaianie obelżywe, Schmährede. Nie mów królowi *beszte (beszty), bo cię zetnie ieszcze. *Rys. Ad.* 47. (*ob.* Nabeszтać, pobeszтać).

BET, u, *m.* pierzyna, pierznik miękko pierzem wysłany, z Niem. das Bett, Federbett. (*Croat.* blasina). Bet z miękkiego usypany puchu. *Pot. Arg.* 35. Król sam idzie na woynę; szlachcic gniotąc bety, Coraz śle do Krakowa z domu po gazety. *Pot. Pocz.* 590. Leniuch ospały, nie łatwo się da od betów odwieść. *Min. Ryt.* 4, 216. Legać mu tylko w betach. *Nar. Dz.* 3, 117. (leżuch, leniuch, gnuśny, na nic się nie zda). §. *Fig.* Ruszało słońce z swoich morſkich betów. *Jabł. Buk. H.* 3, *b.* (ze swego łożyſka).

*BETKA *ob.* Bedłka.

BETMAN *herb*, cała ręka, paciorki trzymaiąca; z Niem. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

1. BEZ, bzu, m. 1. (*Carn.* bèsg, *a* beskam *excavo*, *quia matrix cuneo protruditur*); *Vind.* besouz, besouje; *Croat.* besg; *Hung.* bodza; *Dal.* baaz, bàzg, bazag, baz; *Rag.* bâs, bâzagh, zòvina; *Bosn.* bâz, abzov; *Slavon.* bazovina; *Sorab.* 2. bâś; *Sorab.* 1. boj, boś; *Boh.* bez, bzyna; *Slov.* bez, chabzda; *Roſſ.* бoяб, пищáльникъ; drzewko, *sambucus. Syr.* 1504. *Kluk Roſl.* 2, 49. der Hohlunder. (*ob.* Bzowy kwiat, Bzowe powidła). Bez leśny groniſty czerwony, rother Bergholunder; *ib.* Bez Turecki, *Siringa Linn.* der Spaniſche Hohlunder, Bilac. *Kluk Roſl.* 1, 270.

2. BEZ, *przyimek rządz. drug. przypadk.* oznacza brak, niebytność, wyłączanie; *Ger.* ohne; (przeciwne *z*) czasem *cum enclitico e*, n. p. bezemnie; *Boh.* et *Slovac.* bez, beze; *Sorab.* 1. bez, beś; *Roſſ.* безъ; *Hebr.* בלי ephes. (*Zamiaſt* bez *pospólſtwo często mówi* przez *z drugim przypadkiem, co się i w dawnych pisarzach znayduie, n. p. Gdy król* przez *płodu i potomſtwa zeydzie, króla obierać nie maią,* przez *wiadomości naszéy.* Herb. Stat. 8. *Pomorzanie przez mała swego nie dokazali.* Biel. Kr. 78. *(bez mała). - Zachowywano tęż zmianę nawet i w słowach ſkładanych, n. p. przezpieczny.* Stryik. 124. Biel. Kr. 435. *(bezpieczny). Uprzezpieczony.* Biel. Kr. 77. (*zamiaſt: ubezpieczony*). - *Tém się wykładaią i niektóre dotąd ieszcze niezarzucone sposoby mówienia, n. p. przez dzięki co czynić, t. i. z musu; bez dzięki, nie za Bóg zapłać czyli podziękowanie. Przeciwnie* na bez rok, *ma* bez *za* przez, *za czém poprawniéy* przezrok, *ztąd też* przezroczny. *Przemianę* bez *na* przez *rozważać też należy w naſtępuiących dyalektach:* Dal. *bèz, brez, prez;* Rag. *bèz,* vulg. *brèz;* Croat. *prèz* (*zaś Polſkie przez,* Croat. *chez;* Roſſ. чрезъ, чèрезъ); Slavon. *prez;* Bosn. *bez, brèz;* Vind. *et* Carn. *brez; porown.* prócz, precz.) - §. Okręt bez ſtérnika, bogactwo bez mądrości. *Warg. Wal.* 234. Co dzień bez słońca, woysko bez hetmana, To ieſt bez króla państwo, dom bez pana. *Pot. Syl.* 372. Pan bez sługi, książę bez ziemi, ociec bez dzieci, ziemianin bez kmieci. *Rys. Ad.* 57. (za nic). Szynk bez muzyki, wóz bez smarowidła, taniec bez dziewki, za nic nie ſtoi. *Haur. St.* 156. Dobre rzadko bez złego. *Cn. Ad.* 165. (nie bez ale). Bez czego możesz bydź, zaniechay. *Cn. Ad.* 16. (czego nie potrzeba, to drogie i za szeląg). Czas, byś się uczył sam bezemnie chodzić. *Jabł. Tel.* 370. (bez moiey pomocy cf. umie paciorz bez pani matki). §. Bez *arithm. minus*, mniéy, wyraża się przez liniykę między ilościami wzdłuż położoną. *Snind. Alg.* 1, 8. ohne, weniger. §. Bez prócz, oprócz, nie rachuiąc, ohne, ohne zu rechnen. Było tam dziesięć osób, bez dzieci. *Cn. Th.* Jeſt tam dosyć ludzi bez was. *Teat.* 54, *c.* 62. (nie potrzeba tam waszéy przytomności). §. Bez = mimo, pomimo, miiaiąc, ohne Zuthun, außer, übergehend. Królowi nie wolno na nas bez nas co ſtanowić. *Podw. Syon. B. b.* Namiętności w nas bez nas powſtaią. *Pilch. Sen.* 176. (mimowolnie). Bez tegoć, to nie daleko. *Teat.* 24, *c.* 99. (außerdem, ohnedem,

überdieß, nadto). §. Nie bez tego: zapewne, wielkie podobieństwo, vermuthlich, gewiß. Nie bez tego, abyś kiedy liścików iego nie czytała. *Teat.* 32, 88.

BEZBARWNY, a, e, bez farb i kolorów, *Eccl.* безцвѣтенъ; *Ross.* безцвѣтный, farbenlos, (ohne Farbe). Sen bezbarwnemi maluie farbami. *Zab.* 14, 155. *Kras.*

BEZBAWNY, a, e, BEZBAWNIE *adv.* nieodwłocznie *Ross.* безволокúтно, ungesäumt.

*BEZBEDNY, BEZBĘDNY, a, e, niezbedny, którego nie zbędziesz, naprzykrzony, przykry, *Ross.* безомбóйный, zudringlich, nicht los zu werden. Narzekał na oszukanie braterskie bezbedne. *Leszcz. H. S.* 64.

BEZBIEDNY, a, e, biedzie niepodległy, leidenlos, leidenfrey. Bóg mię, przyydzie czas, przyimie kawęy bezbiedney chwale. *Ryb. Gęśl. C.* 3.

BEZBŁĘDNY, a, e, bezmylny, błędom niepodległy, *Ross.* безпогрѣшный, fehlerlos, fehlerfrey. Niektóre w tém pismie pomyłki pozachodziły, przeto damy tu przepis iego bezbłędny. *N. Pam.* 14, 267. BEZBŁĘDNOSC, ści, ż. die Fehlerlosigkeit. *Ross.* безпогрѣшность.

BEZBOIAZLIWY, BEZBOIAZNY, a, e, boiaźni lub boiaźliwości nie podległy, furchtlos, *Ross.* безбоязливый, безбоя́зненный; *Eccl.* безбоя́знивый. BEZBOIAZLIWOSC, ści, ż. niepodległość boiaźni, die Furchtlosigkeit. *Ross.* безбоязливость, безбоя́зненность; *Eccl.* безбоя́знство.

*BEZBOKI, a, ie, boków nie maiący, *Ross.* безбóкій, ohne Seiten, hohlseitig. (niewypukły). BEZBOLESNY, BEZBOLNY, a, e, bolowi lub boleści niepodległy, nie boleiący, *Ross.* безболѣзненный, schmerzenlos, schmerzenfrey. Koniec życiu naszemu bezbolesny day nam Panie. *Pimin. Kam.* 107. BEZBOLNOSC, BEZBOLESNOSC, ści, ż. niebolenie. *Cn. Th.* niecierpiętliwość, *Włod. Ross.* безболѣзненность, (безбóліе: zdrowie), *Eccl.* безболѣзность, die Schmerzenlosigkeit.

BEZBOZENSTWO, a, n. 3. niewierzenie w boga, życie bez boga, ateuszostwo, *Eccl.* безбожествïе; *Rag.* nebogoactovje; *Vind.* bresboguia, boganeverstvu; Atheisterey, Unglaube, Gottlosigkeit. Księgi Lukrecyusza bezbożeństwem Spinozy tchną. *Zab.* 2, 262. *Alb.* Na nowe bezbożeństwo przewierzgnieni. *Jan. Okcz. C.* 2, *b.* BEZBOZNICA, y, ż. w boga niewierząca, niezbożna, eine Atheistinn, Gottesläugnerinn, Ungläubige, Gottlose. Bezbożnico! *impia, Bardz. Luk.* 153. Potwarzy na brata bezbożnica zwala. *Jabł. Tel.* 109. BEZBOZNIK, a, m. 1. w boga nie wierzący, bez boga żyiący, ateusz, *Slovac.* bezbožnik, neznaboh; *Boh.* zaprzaboh; *Slavon.* bogotájalac; *Carn.* bogatajivz, nasdushnek; *Vind.* bresbognik, boganeverez; *Rag.* bogonevjeraz, nebogoctovnik; *Ross.* безбожникъ; *Eccl.* богоотступникъ, der Gottesläugner, Atheist, (der Ungötter, Obngötter). Bezbożnik wmawia w ludzi, że kary po śmierci niemasz. *Karp.* 2, 70. Bezbożnik nie myśli bydź w niebie. *Star. Ryc.* 47. BEZBOZNOSC, ści, ż. niewierzenie w boga, życie bez boga, niezbożność, złoczyństwo, *Boh.* bezbožnost, bohaprazdnost; *Vind.* bresboshnost, boganerodnost, pregresnost, hudoba, hudobitnost, *Ross.* злочéстïе, нечестïе, die Gottlosigkeit. BEZBOZNY, a, e, BEZBOŹNIE *adv.* właściwie nie znaczy nienabożnego, niezbożnego, ale tego, który iest bez boga czyli nie wierzy w boga. *Kpcz. Gr.* 3, 99. gottesläugnerisch, atheistisch; *Boh.* bezbožný, bohaprázdný; *Slovac.* bohaprázni, bezbožní; *Sorab.* 1. bezbožne; *Rag.* nebogoctovni; *Eccl.* богонéрадивый; *Vind.* bresboshen, boganeroden, boganebojezh, bresdushen; *Carn.* bresboshne, bresdushne, nasdushnè, boganarodne) - Podobaią mu się zarzuty przeciwko religii; dla tego chętnie czyta książki bezbożne. *Zab.* 3, 306. *Bienk.* Bezbożnym bydź *Ross.* безбóжничать, безбóжствую, боготворствовать. §. Bezbożny, niezbożny, złoczyński, zbrodniarski, gottlos, verrucht. *Ross.* злочéстивый, нечестúвый; *Vind.* hudobiten; *Bosn.* ne bogo milli). Bezbożne sprawy iey biskupi ganili. *St. Dz.* 842. Zycie twoie w niebezpieczeństwie, to iest człek bezbożny. *Boh. Kom.* 1, 37. Bezbożny świadek krzywoprzysięztwem dodaie wagi faszowi. *Teat.* 49, 27. *Bogust.* Bezbożnie żyć, *Eccl.* нечествовáти, злочéствовати, (*ob.* zbezbożnić).

BEZBRAMNY, a, e, bramy nie maiący. *Wlod.* thorlos, ohne Thor.

BEZBRODY, BEZBRODNY, a, e, *Boh.* et *Slovac.* bezbradý; *Sorab.* 1. bezbrodne; *Ross.* безбородый, безбрадый, скудобородый; (*Carn.* mulast, mulz), brody nie maiący, bartlos, unbärtig, gołowąs. *Mącz.* Febus bezbrody. *Ryb. Gęśl. B.* 3. Mędrce bezbrodni, Albo cudem natury, albo wiary niegodni. *Kras. W.* 51. (*ob.* Miokos).

BEZBRONNY, a, e, BEZBRONNIE *adv.* niezbroyny, bez oręża; *Carn.* brezroshjen; *Ross.* безбранный, безоружный; *Sorab.* 1. bezbronite; *Ger.* wehrlos, unbewaffnet, waffenlos, Mała sława, bezbronny że polegnę w boiu. *Hul. Ow.* 11, Z nienacka rozproszonych napada; i wielu ich bezbronnych legło. *Pilch. Sall.* 212.

BEZBRZEZNY, a, e, brzegu niemaiący, niezawarty w brzegach, nieograniczony, uferlos, gränzenlos. Tu swe bezbrzeżna wieczność zacznie panowanie, W tym wszelki czyn znikomy zniknie oceanie. *Nar. Dz.* 2, 14.

BEZBRZUCHY, a, e, brzucha nie maiący, *Ross.* безбрюхій, скудобрюхый; *Eccl.* безутробный; bauchlos, ohne Bauch, unbäuchig.

*BEZBURZE, a, *n. Eccl.* безбурïе, cisza, spokoyność, die Windstille, Ruhe, Sturmlosigkeit. BEZBURZNY, a, e, *Eccl.* безбýрный, cichy, spokoyny, od burzy wolny, windstill, sturmlos.

BEZCARSKI, a, ie, cara nie maiący, bezkrólewski; *Eccl.* безцáрственный, ohne Zaar, Zaarlos. BEZCARSTWO, a, n. stan, rząd bez cara, bezkrólewie, die Zaarlosigkeit, das Zwischenreich.

BEZCELNY, a, e, bezmytny, cła nie maiący, zollos, zollfrey. *Ross.* безпошлинный. §. Bez celu, zamiaru, zwecklos.

BEZCEN *nieforem.* - za bezcen, za bezcenek, (*ob.* Cena) na półdarmo, aż nadto tanio; (*Ross.* безцѣнокъ nieoszacowana kosztowność), unter allem Preise, spott wohlfeil, (*Vind.* za predober kup). Bachmaty Tureckie za bezcenek przedawano. *Nar. Chod.* 2, 349. Dobra za bezcen przedane. *Teat.* 45, *b.* 69. Za bezcenek topazy oddawali. *Torz. Szl.* 94. Kupił go żyd za bezcenek. *Teat.* 26, *b.* 37. BEZCENNY, a, e, ceny nie maiący, nie płacący, tani, spott wohlfeil. Dziś cnotę, wiarę, miłość, chcą mieć za bezcenne. *Jag. Wyb. D. b.* §. *Ross.* безцѣнный, nieoceniony, nieoszacowany, niepłacony, nicht zu bezahlen, äußerst kostbar. Bezcenne dyamenty, kosztowne kamyki. *Smotrz. Lam.* 14.

BEZCHCIWY, a, e, chciwości niepodległy, bezinte-

rellowny, uneigennützig, unhabsüchtig. Ta wspaniała i bezchciwa gorliwość. *Teat.* 47, c. 111.

BEZCHLEBNY, a, e, chleba nie maiący, brotlos, *Vind.* brefkrushen; *Roff.* безхлѣбный. Bezchlebna kraina. *Zebr. Zw.* 14. (*Roff.* бесхлѣбица, bezchlebność, brak chleba, głód).

BEZCHMURNY, a, e, *Sorab.* 1. bezmrotjelné, nemrotiné, nie zachmurzony, wolkenlos, unbewölkt. Miesiąc świeci na bezchmurném niebie. *Bardz. Tr.* 447 *Bardz. Luk.* 84.

BEZCHRZESNY, a, e, niechrzczony, ungetauft. Niewiernym i bezchrzesnym potępienie wieczne. *Strzyk.* 128.

BEZCHWALNY, a, e, *Eccl.* безхвáльный, *Sorab* 1. bezhordoscjné, niepochwalny, unlöblich.

*BEZCHYTRY, a, e, szczéry, *Roff.* безхи́тростный, безлукавный; *Eccl.* безхи́трый, unargliſtig, argłos, aufrichtig. *BEZCHYTROSC, ści, ż. szczerość, *Eccl.* безхи́трство; *Roff.* безлука́вство, die Unargliſtigkeit, Argloſigkeit, Aufrichtigkeit. *BEZCHYTROSŁOWNOSC, ści, ż. *Eccl.* безхитрослóвїе, *Gr.* ατεχνολογία, szczéromówność, die Argloſigkeit im Reden. *BEZCHYTROSŁOWNY, a, e, *Eccl.* безхитрословный, szczéroſłówny, argłos redend.

BEZCIELESNY, BEZCIELNY, a, e, BEZCIELESNIE, BEZCIELNIE, *adv.* ciała nie maiący, cörperlos, uncörperlich, unfleiſchlich; *Boh.* beztélný; *Sorab.* 1. neczewné; *Roff.* безтѣлéсный, безплотный, безвещественный, невещéственный; Bezcielny, *incorporalis. Cn. Syn.* 467. *Anieli* nie cielesnemi oczyma, ale bezcielesnym widzeniem wszyſtkie rzeczy widzą. *Smotrz. Lam.* 204. Bóg ieſt duch bezcielesny. *Galat. Alph.* 43. Bezcielesny i nieogarniony. *Sk. Kaz. Nied.* 242, *b.* Duchy bezcielne. *Petr. Et.* 75. Bóg narodził się w ludzkim ciele, ale bezcielesnie. *Zachar. Kaz.* 1, 40. - BEZCIELESNOSC, BEZCIELNOSC, ści, ż. *Sorab.* 1. neczewnoſci; *Roff.* безтѣлесность, безплóтїе, безплóтность, безвещественность, невещéственность, die Uncörperlichkeit, Cörperloſigkeit.

BEZCIENNY, a, e, cienia nie maiący, ſchattenlos. *Cn. Th.* BEZCIENNOSC, ści, ż. brak cienia, die Schattenloſigkeit.

*BEZCIEPŁY, a, e, *Eccl.* безтéплый, безтеплостень, ciepła nie maiący, wärmelos.

*BEZCIĘŻARNY, a, e, *Eccl.* безтя́гостень, nieciężki, nieobciążony, nicht ſchwer, unbeſchwert.

BEZCZELNIK, a, m. i, człowiek bez czoła, bez wſtydu, ktory psu oczy przedał; *Boh.* neſtyda; *Sorab.* 1. nehanbiwcj; *Vind.* nesramnik; *Roff.* похáбникъ, озóрникъ, озоръ, хлъбъ; ein Unverſchämter, Schamloſer, (Stirnloſer); *w rodz. żeńſk.* BEZCZELNICA, y, *Roff.* похáбница, озóрница, kobieta bez czoła, wſtydu, sromu, eine Unverſchämte, Schamloſe. BEZCZELNOSC, ści, ż. niewſtydliwość, niewſtyd, niesrom, przedanie psu oczu, *Boh.* neſtud; *Sorab.* 1. nehanbitoſci, nehanbitoſcjiwoſci; *Croat.* neszramnoszt, bezochnoszt, bezochansztvo; *Bosn.* bezocjanſtvo; *Rag.* bezocjánſtvo, bezocnós, bezsramnos, bezobráznos; *Roff.* безочество, напрослúвость, озорничество, назóйливость, похабство; *Eccl.* прелéсное, паче псова безстыдїе, (cf. Pies). die Unverſchämtheit, Schamloſigkeit, (Stirnloſigkeit). Drogo mi przyplaciasz bezczelność swoię. *Teat.* 54, 51. BEZCZELNY, a, e, BEZCZELNIE, *adv.* bezwſtydny, niesromny, niesromiężliwy, bez czoła, psu oczy przedaiący, *Sorab.* 1. nehanbité, nehanbitoſcjiné; *Rag.* bezocni, bezsraman, bezobrazan; *Bosn.* bezocjan; *Croat.* bezochan; *Vind.* bresobrasen, odsramoten; *Roff.* похáбный, ная́ливый, набóйливый, назóйливый, озорнóй; *Eccl.* безстыдный, жестоколичный; unverſchämt, ſchamlos, ſtirnlos. Bądź śmiałym i bezczelnym, iak ia, nie powinieneś się iuż niczego wſtydzić. *Niemc. P. P.* 15. Bezczelny zdrayco! *Teat.* 53, c. 36. Bezczelnym bydź, *Rag.* bezócitü; *Roff.* ная́ниться, похабствовать, похабничать, безочествовать; *Eccl.* обезсрамитися.

BEZCZESC, ści, ż. brak czci, niecześć, Ehrloſigkeit, Unehre, *Roff.* безчéстїе. Bezcześć z niecnoty wynika. *Bardz. Tr.* 127. BEZCZESCIC, *czyn. nied.* zbezcześcić *dok. Roff.* безчестить,, czci pozbawiać, nieczci nabawiać, bezeczcić, bezecnić, profanować, verunehren, der Ehre berauben, entehren. Baby gdy tak z swoim głosem się pieszczą, Wiek swóy swowolnie ſtary bezczeszczą. *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Przewieść na sobie nie mógł, aby tak sprosnem kadzidło swoie zbezcześcił używaniem. *Zab.* 6, 295. Nayszlachetnieysze ſtworzenie upodlili i zbezcześcili. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 104. Nieludzkiemi postępkami ludzkość bezcześcić będą. *Mon.* 76, 535. Krzywoprzysięztwem imię swięte boga zbezcześcił. *Teat.* 2, c. 16. - 1. *BEZCZESNY, *Roff.* безчéстный, *ob.* bezecny, ehrlos. 2. BEZCZESNY, a, e, BEZCZESNIE *adv.* bez czasu, nie zaległy od czasu, *Roff.* безврéменный, не подлежащїй времени, zeitlos, dem Zeitwechſel nicht unterworfen. §. Nie maiący wolnego czasu, na głowę zatrudniony, mußelos, ohne Zeit. §. Bezczesny, niewczesny, nie w czas, nicht zur rechten Zeit geſchehend, unzeitig. *Eccl.* безгóдный, BEZCZESNOSC, ści, ż. niepodległość czasowi, *Roff.* безврéменность, die Zeitloſigkeit. §. brak czasu wolnego, der Zeitmangel, §. Niewczesność, die unrechte Zeit.

*BEZCZŁONECZNY, a, e, *Eccl.* безчленóвный, członków nie maiący, gliederlos.

BEZCZUŁOSC, ści, ż. brak czucia, *Roff.* безчувственность, безчувство, безчувствїе, die Fühlloſigkeit, Unempfindlichkeit. BEZCZUŁY, a, e, BEZCZULE *adv.* czucia pozbawiony, *Roff.* безчувственный, fühllos, unempfindlich. Insza z wielkości umysłu rzeczy przeciwne pogardzić; insza bydź nikczemnie bezczułym; insza nieporuszony umysł, insza bezczuły. *Tr.*

BEZCZYNNOSC, ści, ż. próżnowanie, nieczynność, *Roff* бездѣйствїе, die Unthätigkeit. Umieć czas trawić, ieſt życia istotą, Bezczynność przykrą nabawia tęsknotą. *Zab.* 11, 149. *Szoſt.* Człowiek z przyrodzenia nader skłonny ieſt do bezczynności. *Zab.* 7, 274. *Alb.* (*Roff.* безчинїе nieład, nieporządek). BEZCZYNNY, a, e, BEZCZYNNIE *adv.* nieczynny, próżnuiący, *Roff.* бездѣльный (cf. Dziać, działać), unthätig. Wsławione męzkim Amazony boiem Bezczynnym zawsze gardziły pokoiem. *Zab.* 9, 124. Żywość iego dowcipu, nie mogła bydź na moment bezczynną. *N. Pam.* 13, 109.

*BEZDANNICZY, a, e, *Roff.* бездáнный, dani nie podległy, frey von Abgaben.

*BEZDARNY, a, e, *Eccl.* бездáрный, bez daru, nie

obdarsony, darem niezaszczycony, unbeſchenkt, geſchenklos. (*Eccl.* Бездарство, *Gr. ἀδωρία, doni carentia*).

*BEZDASZY, a, e, dachu nie maiący, nie zakryty, *Roſſ.* безкровельный, unbedacht, dachlos, unbedeckt.

*BEZDECHY, a, e, bez oddechu, tchu nie maiący, *Roſſ.* бездыханный, athemlos. (cf. Bezduchy).

BEZDENKO, a, n. 3. naczynie bez dna; kieliszek na dole kulisty, a ztąd przewrotny, ein Trinkgeſchirr, unten rund gewölbt. *Tr.* BEZDENNOSC, ści, ż. brak dna, głębokość niedocieczona, nieograniczoność, die Bodenloſigkeit. Nie zatrzymany bezdennością czasu. *N. Pam.* 19, 84. §. Bezdenność, bez dna przepaść, *abyſſus. Mącz. – Urs. Gr.* 127. : Bezdnie, bezdno, bezgruncie, der Abgrund. *phys.* et *moral.* Bezdenności morskie. *N. Pam.* 11, 222. Zapadł się w niezgruntowaną nędzy i wzgardy bezdenność. *Teat.* 2, 50. BEZDENNY, BEZEDNY, *skrócenie* BEZDNY, a, e, BEZDENNIE *adv*, niezgruntowanie głęboki; *Boh.* bezedný; *Roſſ.* бездонный; *Rag.* odádgnen; *Vind.* nepodnaſt, bres dna, bres tlch; bodenlos, grundlos, unergründlich. *phys* et *moral.* Garniec *przezdenny (bezdenny *ob.* 2) bez). *Cresc.* 507. Konew bezedna nic w sobie zatrzymać nie może. *Kosz. Lor.* 71. Bezedna przepaść abo bezdenność. *Mącz.* Na bezdenną prawie głębokość morza spuszczali się. *Pilch. Sen.* 206. Otchłań ciemna Plutona i bezdne przepaści. *Zab.* 15, 31. Bezdenni łakomcy. *Nar. Tac.* 3, 63. (nienasyceni). Przyszedł złodziéy do skępca bezednego. *Klon. Wor.* 42. Złopsiąc brzuch twóy bezdenny tyie. *Zab.* 35, 412. Nasze bezdenne zbytki. *Tward. W. D.* 2. (bez granic, niepohamowane). Bezdenne Ezopa koncepta. *Jabł. Ex.* 3. (niewyczerpane).

*BEZDESZCZE, a, *n. Roſſ.* бездождіе, brak deszczu, susza, Mangel an Regen, Dürre. *BEZDESZCZY, *BEZDZDZOWNY, a, e, *Roſſ.* бездождный, deszczu nie maiący, regenlos, dürre. Egipt *bezdżowny. *Chod. Koſt.* 2. (bezdżdżowny).

BEZDŁUZNY, a, e, długów nie maiący, *Vind.* dougaprost, ſchuldenfrey, ſchuldenlos.

BEZDNIE, ia, *n.* BEZDNO, a, *n.* co dna nie ma, bezgruncie, bezdenność, otchłań, przepaść; *Sorab.* 1. bezdno; *Roſſ.* бездна, пучина; *Rag.* bezdno; *Vind.* presen, presdna, globokuſtvu; das Bodenloſe, der Abgrund. Na bezdno piekielne strącony. *Mon.* 70, 698. et 75, 588. Wszyscy co tam w okręcie płynęli, na morskiém bezdniu zostali. *St. Kaz. N.* 1, 65. O bezdnie głębokości, która nie masz miary. *ib.* 1, 279. Namiętności, skoro duszę przeważą, na bezdnie ią pociągną ciężarem swoim. *Pilch. Sen.* 138. BEZDNY *ob.* Bezdenny.

BEZDOMY, a, e, domu nie maiący, *Roſſ.* бездóмный, бездóмокъ, безпомѣстный; *Eccl.* бездомóвный, бездóмникъ, бездóмокъ, котороиие имѣтъ жилища, безхрáмный, golota, ohne Haus, unangeſeſſen.

BEZDRAPIEZNY, a, e, drapieży nie używaiący, nie szarpaiący, unräuberiſch, nicht raubend. Przodków w dziele bohatyrskiém, a bezdrapieżném życiu i zaciągu naśladować. *Birk. Kaw. M. A.* 3.

BEZDROŻE, a, *n.* miesyce bez drogi, gdzie drogi niemasz, *Eccl.* безпутіе, безпутница, ein unwegſamer, wegloſer Ort, wo kein Weg geht. Położę na puszczy drogę, a na bezdrożu rzéki. 3. *Leop. Jes.* 43, 19. (na niedrożniku. 1. *Leop.*) Chcesz iść drogą, ia z tobą; chcesz iść na bezdroże, nie bawię. *Bardz. Tr.* 403. §. *Moral.* Człowiek nędznym stać się może, Gdy z prostéy szczęścia drogi sam zboczy w bezdroże. *Przyb. Ab.* 26. Kobiety zabrnąwszy na iakie bezdroża, na wszystko się odważaią. *Teat.* 5, 86. (zdrożności, Abwege). BEZDROZNOSC, ści, ż. nieprzechodność, die Unwegſamkeit. *Roſſ.* непроходимость, brak drogi. *Wlod.* BEZDROZNY, a, e, BEZDROZNIE *adv.* drogi nie maiący, nie przechodny; *Boh.* nerecſtný, bezcestný, neſchodný; *Born.* et *Rag.* bezputni; *Roſſ.* безпутный; unwegſam. Puszcza bezdrożna. 1. *Leop.* 4. *Ezdr.* 9, 29. Ziemia pusta i bezdrożna. 1. *Leop. Jer.* 2, 6. Bezdrożnemi szlakami przerznęli się. *Pilch. Sall.* 212. Przez skały wysokie bezdrożne ciągnie woysko i przerwy głębokie. *Bardz. Luk.* 70. §². zdrożny, przewrotny, vom rechten Wege abgehend, verkehrt. Niemasz nic w iego nauce i obyczaiach bezdrożnego. *Mon.* 71, 424.

BEZDRZEWNY, a, e, drzewa nie maiący, *Eccl.* бездревéсный, holzlos, ohne Holz. BEZDRZEWNOSC, ści, ż. brak drzewa, *Eccl.* бездревéсность, der Holzmangel.

BEZDUCHY, a, e, ducha w sobie nie maiący, nie żywy, leblos. Członków rozszarpanego bezduchych szukała. *Otw. Ow* 71. Wyzutych z siły, Mdłych, bezduchych, zgnębionych, podłych zostawili. *Przyb. Milt.* 205. (*ob.* *Bezdechy). BEZDUSZNOSC, ści, ż. brak duszy, *Roſſ.* безлушіе, die Seelenloſigkeit. §. *Przeduszność (bezduszność *ob.* 2. bez) ludzka: niepobożność. *Mącz.* die Gewiſſenloſigkeit, Gottloſigkeit. BEZDUSZNY, a, e, BEZDUSZNIE *adv. Slovac. Boh.* bezdušný; *Sorab.* 1. bezduſchné; *Born.* bezduscjan; *Vind.* bresdushen; *Carn.* bresdushne, preadushnik: *Roſſ.* безлушный, duszy nie maiący, bezduchy, nieżywy, ſeelenlos, leblos. Padła i leży bezduszna. *Morszt.* 94. Rośliny są ciała organiczne bezduszne. *Bot. Nar.* 2. Maiętność bezdusznych rzeczy, iako pieniędzy, zboża; także i maiętność duszę maiących, iako bydła, koni. *Petr. Pol.* 44. *Petr. Et.* 51. §. Bezduszny, *przezduszny, niezbożny, zły. *Mącz. Roſſ.* безлушный, bezsumienny, bezbożny, gewiſſenlos, gottlos. Zły a bezduszny Judasz wydał swego mistrza. *W. Poſt. W.* 1, 260. Bezbożni i bezdusźni ludzie. *ib.* 206. – *Roſſ.* безлушничать bezbożnym bydź. безлушникъ bezbożnik.

BEZDZIĘCZNY, a, e, BEZDZIĘCZNIE *adv.* niedobrowolny, wymuszony, bez dzięki, nicht gutwillig, erzwungen. *Boh.* bezděčný. *Grauate* bezdzięcznie, nie z dobrą wolą. *Mącz.* Bezdzięcznie a za niechucią pełnił rozkazanie królewskie. 1. *Leop.* 1. *Paral.* 21, 6. Cóż ma król czynić w takowém przyniewoleniu, i bezdzięcznym pozwoleniu; *Wereszcz. Reg.* 26. §. *Przezdzięczny (bezdzięczny *ob.* 2. bez) *faſtidioſus*, dziwak, któremu nikt nie dogodzi. *Mącz.* grillenhaft, wunderlich, grillenfängeriſch.

*BEZDZIEDZICZNY, a, e, BEZDZIEDZICZNIE *adv.* bezdzietny, bez potomka, dziedzica, ohne Erben, erbenlos, erblos. *Roſſ.* безнаслѣдный. §. Nie dziedziczący wydziedziczony, erblos, enterbt; *Vind.* bres diela oddieushan.

BEZ DZIĘKI, *PRZEZ DZIĘKI *adverbialiter*, bez

dzięcznie, z musu, nierad, po niewoli, przeciw woli, bez bóg zapłać albo podziękowania, wider Willen, gezwungen, ungern. *Boh.* bezdéky, bezdéčné, bezdék; *Sorab.* 1. bezdjak, nerad; *Ross.* невóлею, заневóлю, поневóлѣ. *Fatigare votis*, modlitwami boga spracować, wyprosić bez dzięki. *Mącz.* (koniecznie). Proszę, abyście przez wszelaką okazyą, bądź wdzięk, bądź bez dzięki, dostoieństwo iego na pamięć przywodzili. *Wereszcz. Reg. praef.*

BEZDZIELNOSC, ści, ż. 1. nieskuteczność, *Ross.* недѣйствительность, die Unwirksamkeit, 2. Niepodzielność, die Untheilbarkeit. BEZDZIELNY, a, e, BEZDZIELNIE *adv.* 1. od działania, nie działaiący, nie skutkuiący, dzieła nie wyprowadzaiący, *Ross.* бездѣйственный, бездѣльный, недѣйствительный, unwirksam, nichts hervorbringend, nichts erzeugend. Granie samo muzyczne jest bezdzielne, że żadnego dzieła po sobie trwaiącego nie płodzi; komposycya zaś jest dzielna, bo z niey noty muzyczne. *Oss. Wyr. artes, quae ipso actu perficiuntur, nihilque post actum operis relinquunt. Quintil.* Dziwnie utyskuią; dla tego my ich w tém bezdzielném dziele nie naśladuymy. *Weryf. praef.* (nieczynnym, na nic się nie zdaiącym). Bóg dał dzielność słońcu, ziemi, drzewom, aby nam pokazał moc swoię, która więcey w dzielnych, to iest działaiących, niż bezdzielnych wydaie się dziełach iego. *Boh. Diab.* 20. 2. Bezdzielny, od dzielić, niepodzielny, niepodzielony, untheilbar, ungetheilt. Bracia bezdzielni; *Eccl.* безчáстный.

BEZDZIENNY, a, e, dnia nie maiący, ohne Tag, tagelos. Z mieysc roskoszy spuścili się w te cieśni bezdzienne. *N. Pam.* 11, 241.

BEZDZIETNOSC, ści, ż. osierociałość bez dzieci, *Boh.* bezdětstwj; *Ross.* безчáдіе, безчадство, бездѣтство; die Kinderlosigkeit. BEZDZIETNY, a, e, BEZDZIETNIE *adv. Boh.* bezdítek, bezdětkyn'e; *Sorab.* 1. bezdjecjné; *Ross.* бездѣтный, безчадый; *Vind.* brezotroken;) bez dziatek, bez dzieci, dzieci nie maiący, kinderlos, Który bezdzietny, tego bądź patronem. *Zab* 12, 97. Zygmunt August umarł bezdzietnie. *Pam.* 85, 1, 335. (bez potomstwa). Bezdzietnym bydź, *Ross.* безчадствовать; osierocić kogo *Ross.* обезчáдить.

*BEZDZWIĘCZY, a, e; *Ross.* беззвýчный, bez dźwięku, nie wydaiący dźwięku, schallos, klanglos.

*BEZDZWIERNY, a, e, beze drzwi, drzwi nie maiący, bezbramny, thürlos, ohne Thüre, *Ross.* безлáверный, Bezedrzwi. *Cn. Th.*

*BEZDZWONNY, a, e, *Ross.* беззвонный, dzwonu nie maiący, nie dzwoniący, tonu nie wydaiący, glockenlos, tonlos, klanglos.

*BEZEBRWI, ia, ie, *Ross.* безбровый, brwi nie maiący, ohne Augenbrauney.

BEZECNIC, BEZECZCIC *czyn. nied.* zbezecnić, zbezeczcić, *dok.* bezcześcić, czci pozbawiać, hańbić, entehren, schänden; *Eccl.* безчéствую, безчествовать, безчестить, обезчéщать; *Sorab.* 1. zan'etjeśćić; *Vind.* nezhaštiti, odzhaštuvati; *Bosn.* opadovati). Miłość ta zgubiła cię i zbezeczciła. *Węg. Mar.* 3, 135. Oni lżą i bezecnią się tą potwarzą. *Verif. praef.* 41. 5° Tego świętego męża śpiegiem Tureckim bezecnią. *Verif. praef.* (szkaluią, sie schimpfen ihn einen Spion). § Szpecić, szkaradzić entstellen, verunstalten. Ospa ią zbezecniła. *Tr.* BEZECNIK, a, *m.* człowiek bez czci, niecny, szkaradny, *Sorab.* netjeśtliwcz; *Ross.* нечестивецъ, *Rag.* zlocesegńak; ein ehrloser, schändlicher Mensch. Bezecnik *scelus, scelestus. Mącz.* Temu bezecnikowi pierwsze mieysce dano. *Monit.* 65, 586. (*ob.* Infamis). BEZECNOSC, ści, ż. BEZECENSTWO, a, *n. Ross.* нечéстіе *Sorab.* 1. netjistliwosćj, netjeśtnosćj, netjeśtj, *Vind.* neposhtenost (*Bosn.* prikor, *ob.* przekora), bezcześć, niecześć, brak czci, uczciwości, haniebność, szkarada, szkaradność, die Ehrlosigkeit, Schändlichkeit, Abscheulichkeit (*ob.* Infamia). BEZECNY, a, e, BEZECNIE *adv. Boh.* bezectný, *Ross.* нечестный, нечестивый; *Eccl.* обезчещенъ, обезчéщенный, *Vind.* preszhasti, breszhasten; *Slavon.* neposhten) z bez czci, sromotny, haniebny, ehrlos, unehrlich, schändlich. *politycznie; Infamie*, podług wyrazu dawnieyszych praw naszych bezecny. *Ostr. Pr. C.* 1, 387. od czci odsądzony, ehrlos gemacht, infam erklärt. Bezecni, albo ci, którzy prawo swe utracili. *Szczerb. Sax.* 18. §. *Moralnie* niegodziwy abscheulich, verrucht. Kacerą ten bezecny chłopy podwiódł, aby siedli na karki panom swoim. *Birk. Ex.* 10. Bezecne nieszczęście, musi się do każdego szczęścia przymięszać. *Gor. Dw.* 255. (*fatalne*). Bezecnie żyć, postępować, *Ross.* нечествовáти. §. *Fizycz.* arcysępetny, szkaradny, sehr häßlich, abscheulich. Bezecna postać. - BEZECZCI *ob.* Cześć. - BEZEDNY *ob.* Bezdenny.

BEZEDRZWI, ia, ie, drzwi nie maiący. *Cn. Th.* bezdźwierny, *ob.* bezbramny.

BEZEKRWI, ia, ie, BEZEKRWIE *adv.* bezkrwawy, blutlos, *exsanguis*, martwy, bezekrwi. *Urs. Gr.* 164.

BEZETCHU, bez tchu *ob.* Dech.

BEZFARBNY, a, e, *Sorab.* 1. bezbarbenité, nie kolorowy, farby czyli barwy nie maiący, farbenlos. Woda nie ma mieć żadney farby, przeto ią ἄχροον bezfarbną *decolorem* nazywaią. *Syzt. Szk.* 109.

BEZFOREMNY, a, e, BEZFOREMNIE *adv. Ross.* безобрáчій, безобрáчный, bez reguł, bezkształtny, unförmlich, ungestaltet, regellos. BEZFOREMNOSC, ści, ż. brak foremności, regularności, *Ross.* безобрáчность, die Regellosigkeit, Unförmlichkeit.

BEZFORTELNY, a, e, niesztuczny, prosty, ohne Kunstgriffe, kunstlos, ungekünstelt. *Eccl.* безкознéнный, ἀμηχανος.

BEZGAŁĘZI, ia, ie, nie maiący gałęzi, ästlos, zweigelos. Ziele szelężnik pręt ma bezgałęzi. *Jundz.* 319.

BEZGĘBY, a, e, nie maiący gęby, mundlos, maullos, ohne Maul; *Ross.* безгýбый.

BEZGŁOS, u, *m.* BEZGŁOSNOSC, ści, ż. brak głosu, dźwięku, *Ross.* безгласіе, *Eccl.* скудогласіе, die Stimmlosigkeit, der Mangel der Stimme. BEZGŁOSY, a, e, głosu nie maiący, *Ross.* безгласный, скудогласный, *Vind.* bresglasen, neglasiten; stimmlos, ohne Stimme.

BEZGŁOWNY, BEZGŁOWY, a, e, *Boh.* bezhlávy; *Ross.* безглáвный (безголóвный kryminalny) głowy nie maiący, kopflos, ohne Kopf. *De acephalis* albo o bezgłównych ludziach. *Chmiel.* 1, 102. §. Bez przełożonego,

ohne Oberhaupt. Po tym metropolicie iuż drugiego w swey bezgłowney cerkwi nie mieli. *Sreb.* 2, 223. §. Głupi, makówka nie głowa, głowa dla kształtu tylko, bezmózgi, bez oleiu, słomiana głowa, flaki w głowie maiący, dummköpfig, ohne Kopf. (*Eccl.* безглáвлю; *Gr.* ἀποκεφαλίζω, enthaupten, głowę ścinać, bezgłównym czynić).

BEZGNIEWLIWOSC, ści, *ż. Eccl.* безгнѣвіе, wolność od gniewu, brak gniewu, die Aergerlosigkeit, das Unvermögen sich zu ärgern. Bezgniewliwość nie cnotą iest, ale wadą, bo wystawia człowieka na wszystko, iakoby bez czucia. *Petr. Ex.* 271. – BEZGNIEWLIWY; BEZGNIEWNY, a, e, *Eccl.* безгнѣвный, gniewać się nie mogący, nie gniewaiący się, ärgerlos, unärgerlich, unvermögend sich zu ärgern.

*BEZGNIŁY, a, e, *Eccl.* безгнилостный, wolny od zgniłości, unverfault, nicht faulend.

*BEZGRANICZNY, a, e, bez granic, nieograniczony, *Ross.* безпредѣльный. *Ross.* безпредѣлїе *bezgraniczność, nieograniczoność).

BEZGROSZNY, a, e, groszu, pieniędzy nie maiący, goły, ubogi, ohne einen Groschen Geld, geldarm. Bezgroszni ganią miasta, gdy nie masz za co chleba kupić. *Jag. Gr. B.* 3. Do cnoty méy się garnę, w niéy się cały zwinę, Przy niéy, chociem bezgroszny gołota nie zginę. *Hor.* 2. 195. *Kniaź.*

BEZGROTNY, a, e, grotu nie maiący, gehrenlos, ohne Gehre, ohne eiserne Spitze. Bezgrotna strzała *ob.* grot, żelezce).

BEZGRUNCIE, ia, *n.* bezdno, *Carn.* brézu, = przepaść niezgłębiona, ein bodenloser Abgrund. *Vorago* przepaść, *przezgruncie (bezgruncie, *ob.* 2., bez), bezdenność, bezmierna głębokość. *Mącz.* BEZGRUNTNY, a, e, *Vind.* bresgrunten; bodenlos, unergründlich, tief. *Voraginosus* przepaściſty, bezgruntny, bezdenny. *Mączyń.* BEZGRUNTOWNOSC, ści, *ż.* brak gruntowności, die Grundlosigkeit, Ungründlichkeit. BEZGRUNTOWNY, a, e, BEZGRUNTOWNIE *adv.* nie na pewnym gruncie zasadzony, miałki, płytki, bez fundamentu, ungründlich, grundlos, ohne Grund. Blask bezgruntowney cnoty, iak cień bez słońca istność traci *Zab.* 13, 417. Anarchia nasza bezgruntownie rządem politycznym nazwana. *Zab.* 16, 167. BEZGRZESZNOSC, ści, *ż. Ragu.* bezgrescnos, *Ross.* безгрѣшность, niepodległość grzechom, die Sündenlosigkeit, Unsündhaftigkeit. Chrystusa, przez wzgląd iego bezgrzeszności, chlebem prasnym, nie maiącym kwasu grzechowego, nazywaią. *Smotr. Apol.* 99. – *Bals. Niedz.* 1, 247. BEZGRZESZNY, a, e, BEZGRZESZNIE *adv.* grzechom niepodległy; *Ragu.* bezgrèscni; *Dal.* bezgrisni; *Ross.* безгрѣшный, *Sorab.* 1. nezreschité; *Ger.* sündenlos, unsündhaft. Sam tylko bóg iest bezgrzeszny. *Sk. Dz.* 134. *Sak. Dusz.* 104. W Jezusie bezgrzesznym żadna się przygana nigdy naleść nie mogła. *Sk. K. N.* 163. Niewinne i bezgrzeszne życie prowadzić. *Tol. Saut.* 27.

BEZGRZYWY, a, e, grzywy nie maiący, n. p. koń, *Ross.* безгривый, mähnenlos, ohne Mähne.

BEZGWIAZDY, a, e, gwiazd nie maiący, *Ross.* et *Eccl.* беззвѣздный, не имѣющій звѣздъ, sternenleer, ungestirnt.

*BEZHEŁMNY, a, e, hełmu nie maiący; *Eccl.* безшлéмный, unbehelmt; ohne Helm.

*BEZHUMNY *ob.* *BEZUMNY.

BEZIARZEMNY, a, e, iarzma nie noszący, iochfrey, ohne Joch, unbejocht, *Eccl.* безяремный.

BEZIĘZYCZNY, a, e, języka nie maiący, zungenlos, ohne Zunge, *Ross.* et *Eccl.* безъязычный; *Vind.* bresjesizhen. – BEZIĘZYCZNOSC, ści, *ż.* brak języka, die Zungenlosigkeit.

BEZIMIENNIK, a, *m.* pisarz bez imienia, niepodpisany, ein Anonymus, ein Ungenannter. Niewiadomo nam, zkąd ten bezimiennik wyczerpnął tę historyą. *Nar. Histor.* 8, 157. BEZIMIENNOSC, ści, *ż. Eccl.* безимянность, zataienie imienia, niewiadomość imienia, die Anonymität. Pomimo bezimienności, wnet poznaliśmy autora tego pisma. *Gaz. Nar.* 1, 260. BEZIMIENNY, a, e, BEZIMIENNIE *adv.* 1, *Sorab.* bezm'ena, nepom'enéné, *Croat.* neimenuvan, *Rag.* bezimena; *Vind.* bresjimena; bresjimenski, nejimenuvan; *Ross.* безименный, *Eccl.* безимянный; zataionego, niewiadomego imienia, anonymisch, ungenannt, namenlos. *Medic:* Kości bezimienne. *Krup.* 1, 116. **§ Niewypowiedziany, unaussprechlich, namenlos. Co za ból bezimienny, co za nowa katusza. *Przyb. Ab.* 223.

BEZINTERESSOWNOSC, ści, *ż. Vind.* nelasten prid, *Ross.* нелюбостяжаніе, безкорыстіе (*ob.* bezkorzystny) wolność od prywaty, nie pragnienie własnego pożytku, die Uneigennützigkeit. Doznałem twéy poczciwości i bezinteressowności, gdyś mi bez żadney zapłaty służył. *Teatr.* 22, c, 46: Bezinteressowność zamiarów. *Gaz. Nar.* 2, 224. Bezinteressowność, nieprzyiaciołka podłości. *N. Pam.* 24, 327. BEZINTERESSOWNY, a, e, – *ie adv.* nieinteressowny, uneigennützig. *Ross.* безсрéбренникъ, нелюбостяжáтельный, безкорыстный (*ob.* bezkorzystny); *Vind.* nelastnodobizhen.

BEZISTNY, BEZISTOTNY, a, e, *Eccl.* безбытностáсный, nie maiący istoty, bez iestestwa, wesenlos, ohne Wirklichkeit. Bezistna rzeczość. *Przyb. Milt.* 50. Brnąłem przez bezistotną szerz okropney gmatwy. *ib.* 320. – *Algebr.* bezistotny, *imaginarius. Algie. Narod.* Pierwiastki kwadratowe ilości ujemnych podaią nowy gatunek ilości, które nazywaią bezistotnemi. *Algiebra Nar.* 208.

BEZKALNY, a, e, wolny od kału, niemętny, unschlammig, schlammlos, rein. Perła w bezkalnym znaleziona morzu. *Zab.* 12, 325.

BEZKARMNY, a, e, karmi nie maiący, *Ross.* безкормный, futterlos, ohne Futter. (*Ross.* безкормица, brak karmi, głód).

BEZKARNOSC, ści, *ż. Sorab.* 1. bezstrafwanitosći, brak karności, die Strafloſigkeit, Zügellosigkeit. *Mon.* 75, 588.

BEZKARNY, a, e, BEZKARNIE *adv. Sorab.* 1. bezstrafwanitè, niekarany, niekarcony, straflos, ungestraft. Bezkarne występki płodzą zroższe. *Off. Wyr.* Bezkarnie z was szydzi. *Hul. Ow.* 201. § bezkarny, kary się nie boiący, niesprawuiący się dobrze, unfittsam, zügellos.

BEZKIELNY, a, e, kłów nie maiący, ohne Hauer, ohne Hauzähne, ohne Spitzzähne. Zwierząt ssących

czwarty rząd zawiera bezkielne, *glires*, tylko po dwa zęby przednie maiące. *Zool.* 282.

BEZKOLANKOWY, a, e, *Rosſ.* безколѣнный, kolanek nie maiący, **knielos, ohne Knie, gliederlos, knotenlos.** n. p. ziele abo trzcina nie maiąca członków, albo kolanek. *Wlod.*

*BEZKONCZY, a, e, *Rosſ.* безконечный, *Rag.* bezkonczir, *Sorab.* 1. **bezkoncjné, bezkónczniwé,** *Vid.* brezkonzhen) Końca nie maiący, nieskończony, **unendlich, endlos.** (*Rosſ.* безконечность, *Sorab.* 1. bezkoncjnosć, *Vid.* brezkonzhnoſt; *Rag.* bezkoncivos die Endloſigkeit nieskończoność).

BEZKORZYSTNY, a, e, BEZKORZYSTNIE, *adv.* korzyści nieprzynoszący, niepożyteczny, **unvortheilhaft,** (*Rosſ.* безкорыстный, безкоренный bezinteressowny, безкорыстіе bezinteressowność).

BEZKOSĆ, i, *m.* ciastoch, flak, lelek, zniewieściały, *Boh.* **rozmazánek;** *exos.* *Mącz.* **ein Weichling.**

BEZKOSCI, ia, ie, BEZKOSTNY, BEZKOSTY, a, e, kości nie maiący, abo o bardzo kruchych kościach, miękki, **knochenlos, knochenschwach.** *Rag.* bezkoſtni, rebrejan, *Sorab.* 1. **bezkoſtine;** *Rosſ.* безкостный, *Eccl.* **мягкостным.** *Exos.* bezkosty. *Urs. Gr.* 165 Bezkości. *Mącz. Boh.* **rozmazany,** rozmamany, pusty, próżny.

BEZKOTWICZNY, a, o, *Eccl.* безякорный, kotwicy nie maiący, **ankerlos, ohne Anker.** n. p. okręt.

BEZKRASNOSC, ści, *ż. Rosſ.* безкрасотство, безкрасіе mno, brak piękności, krasności, **die Schönheitslosigkeit.**

BEZKRAYNY, a, e, **bez kraiu, landerlos, ohne Land.** Duchowni niech lędzie bezkraynym, i rzeczy po własnem nazwisku niech mieni. *Kras. Liſt.* 2,119. (bez przynależenia do iakiego kraiu). (*Rosſ.* безкрайный, *Ant. Lekcn.* bez granic, nieograniczony).

BEZKRESNY, a, e, nie kreślony; bez kreski, linii, **unziehlich, ohne Linie, linienfrey.** Tak dusza z pod niewymownego wychodzi warsztatu, tak ieſt bezkresną cześć tego maieſtatu. *Zab.* 9, 40. *Zabł.*

BEZKREWNY, a, e, BEZKREWNIE *adv. Rag.* bezkarvi. *Rosſ.* безкровный; krwi nie maiący, bezkrwawy, **blutlos,** unblutig. Ofiara duchowna i bezkrwawa. *Sk. Dz.* 210. Nayświętszy sakrament ieſt ofiarą bezkrwawą. *Bal. N.* 1. 141. *Eccl.* жертва безкровная. Bezkrewnie, bez rozlania krwi. *Sk. Dz.* 65.

BEZKREWNOSC, ści, *ż.* **bezkrwawość,** brak krwi albo rozlania krwi, *Rosſ.* **безкровіе, die Blutlosigkeit,** Unblutigkeit.

BEZKROL, a, *m.* podczas bezkrólestwa króla mieyscu zaſtępuiący, *interrex,* **der Zwischenkönig, Stellvertreter des Königs während der Thronvacanz.** Obawiano się, żeby się prymas za czasem nie robił bezkrolem. *Kchr. Ar. 61.* BEZKROLEWIE, BEZKROLESTWO, a, n. (*Rosſ.* **межцарствіе, międzycarſtwo**) czas bez króla, po śmierci, zrzuceniu lub zrzeczeniu się tego, który panował, **das Interregnum, Zwischenreich.** Polski za Piastów panował, bezkrólewia i krótkie i spokojne były. *Skrzet. P. P.* 1,310. Po królu Stefanie był, bezkrólestwo bardzo niebezpieczne i krwawe. *Kurk. S. I. C.* 2, 6.

BEZKRWAWY, a, e, BEZKRWAWIE *adv.* bezkrewny, *Vind.* nekervau; s bez krwi rozlania, **blutlos,** unblutig. To to zwycięztwo godne osobliwszéy sławy, W którém łup iakikolwiek ieſt przecięż bezkrwawy. *Hul. Ow.* 36.

BEZKSIĘŻYCZNY, a, e, *Rosſ.* безлунный, bezmiesięczny, bez światła księżycowego, **monblos, ohne Mondenlicht.** Bezksiężyczna noc. *Cn. Th.* - *Cn. Syn.* 491. *Sorab.* 1. **bezm'ẽſacjnoſcj,** *interlunium,* *bezksiężycze, *bezmiesięcze.

BEZKSZTAŁTNY, a, e, BEZKSZTAŁTNIE *adv. Vind.* neshtauten; ogerdjen, sverushen; *Eccl.* безобразный, nieforemny, nieukształcony, kształtu nie maiący, niezgrabny, nieociosany, nieokrzesany, **gestaltlos, ungestaltet, ungeſchlachtet, ungebildet,** *fizycz. i przenoś.* Bezkształtny a ciężki tołów. *Bardz. Luk.* 169. To coś bezkształtnego, sprosnego, rannego, zewsząd odartego. *Bardz. Tr.* 180. Bezkształtne kamienie. *Zab.* 15, 91. Bezkształtnie mowę nadziewaią niepotrzebnemi słowami. *Mon.* 73, 346. BEZKSZTAŁTNOSC, ści, *ż.* = BEZKSZTAŁT, u, *m.* brak kształtu, kształtności, **die Gestaltlosigkeit, Ungestaltheit,** *Vind.* neshtaut, gerduſt, ogerdnoſt; *Eccl.* безобразіе; *Rosſ.* безобразіе.

BEZKUNSZTNY, a, e, BEZKUNSZTNIE *adv.* niewykwintny, szczery. *Dudz.* 33. niesztuczny, **kunſtlos, ungekünſtelt.** §. Stateczny, niežartowny, *serius. Mącz.* **unſchikerhaft, ernſthaft, unſcherzhaft.** *BEZKUNSZTNOSC, ści, *ż.* brak kunsztowności, **die Kunſtloſigkeit.**

BEZKWASNY, a, e, BEKWASNIE *adv. Boh.* **bezkwaſný;** *Rosſ.* безквасный, kwasu w sobie nie maiący, przaśny, **ungeſäuert.** Ty ieſteś *azymus panis,* bezkwaśny chleb, nie maiący kwasu grzechowego, *Smotrzy. Ap.* 153. (*ob.* Przaśnik) BEZKWASNOSC, ści, *ż.* = BEZKWAS, u, *m.* brak kwasu, **die Ungeſäuertheit,** *Rosſ.* безквасность, безквасіе.

BEZKWIAT, u, *m.* ziołko, *epimedium,* ani kwiatu, ani nasienia nie ma. *Syr.* 1286. **die Bischofsmütze, eine Pflanze.**

*BEZLEPICA, y, *ż.* niepiękność, nieloſkość, niedorzeczność, **die Schönheitsloſigkeit, Ungereimtheit, Abgeſchmacktheit.** Naytrudnieysza w iedno absurdum wpaść, za którém tysiąc bezlepic idzie. *Pimin. Kam.* 344.

BEZLESNY, a, e, *Rosſ.* безлѣсный, bez lasu, bez drzewa, **waldlos, holzlos, ohne Wald.** I w naszym kraiu wiele ieſt mieysc bezleśnych, gdzie wielki niedoſtatek drew. *Kluk Kop.* 1,222. BEZLESNOSC, ści, *ż.* = BEZLESIE, ia, *n.* brak lasu, drzewa, mieysce bez lasu, *Rosſ.* безлѣсіе, **der Waldmangel.**

BEZLIST, u, *m.* ziele, *equisetum hiemale, Hippuris Linn.* **das Schafthau, eine Art Schachtelhalm.** *Syr.* 1338. (*ob.* Przęślka, Strępeczka).

*BEZLISZ *ob.* Przezlisz.

BEZLOSY, a, e, *Sorab.* 1. **bezloßné, ne mayacze ßobé loßa,** *exors,* bez losu, **ohne Loos.**

*BEZŁOŻENIEC, ńca, *m.* bezżeniec, **ein Ehelofer, Unbeweibter.** *Tr.* *BEZŁOŻENSTWO, a, *n. Zt. iarz.* 3. bezżeństwo, **die Ehelosigkeit, Unbeweibtheit.**

BEZLUDNY, a, e, BEZLUDNIE *adv. Rosſ.* безлюдный, nieludny, niezaludniony, pusty, **unbevölkert,** men-

ohne Oberhaupt. Po tym metropolicie iuż drugiego w swey bezgłowney cerkwi nie mieli. *Sreb.* 2, 223. §. Głupi, makówka nie głowa, głowa dla kształtu tylko, bezmózgi, bez oleiu, słomiana głowa, flaki w głowie maiący, dummköpfig, ohne Kopf. (*Eccl.* безглáвлю; *Gr.* ἀποκεφαλίζω, enthaupten, głowę ścinać, bezgłównym czynić).

BEZGNIEWLIWOSC, ści, ż. *Eccl.* безгнѣвіе, wolność od gniewu, brak gniewu, die Aergerlosigkeit, das Unvermögen sich zu ärgern. Bezgniewliwość nie cnotą iest, ale wadą, bo wystawia człowieka na wszystko, iakoby bez czucia. *Petr. Et.* 271. – BEZGNIEWLIWY, *BEZGNIEWNY, a, e, *Eccl.* безгнѣвный, gniewać się nie mogący, nie gniewaiący się, ärgerlos, unärgerlich, unvermögend sich zu ärgern.

*BEZGNIŁY, a, e, *Eccl.* безгнилостный, wolny od zgnilości, unverfault, nicht faulend.

*BEZGRANICZNY, a, e, bez granic, nieograniczony, *Rofs.* безпредѣльный. *Rofs.* безпредѣліе *bezgraniczność, nieograniczoność).

BEZGROSZNY, a, e, grosza, pieniędzy nie maiący, goły, ubogi, ohne einen Groschen Geld, geldarm. Bezgroszni ganią miasta, gdy nie masz za co chleba kupić. *Jag. Gr. B.* 3. Do cnoty mey się garnę, w niey się cały swinę, Przy niey, chociem bezgroszny gołota nie zginę. *Hor.* 2. 195. *Kniaź.*

BEZGROTNY, a, e, grotu nie maiący, gebrenlos, ohne Gebre, ohne eiserne Spitze. Bezgrotna strzała *ob.* grot, żelezce).

BEZGRUNCIE, ia, *n.* bezdno, *Carn.* brézu, z przepaść niezgłębiona, ein bodenloser Abgrund. *Vorago* przepaść, *przezgruncie (bezgruncie, *ob.* 2., bez), bezdenność, bezmierna głębokość. *Mącz.* BEZGRUNTNY, a, e, *Vind.* brezgrunten, bodenlos, unergründlich, tief. *Voraginosus* przepaściſty, bezgruntny, bezdenny. *Mączyń.* BEZGRUNTOWNOSC, ści, ż. brak gruntowności, die Grundlosigkeit, Ungründlichkeit. BEZGRUNTOWNY, a, e, BEZGRUNTOWNIE *adv.* nie na pewnym gruncie zasadzony, mialki, płytki, bez fundamentu, ungründlich, grundlos, ohne Grund. Blask bezgruntowney cnoty, iak cień bez słońca istność traci *Zab.* 13, 417. Anarchia nasza bezgruntownie rządem politycznym nazwana. *Zab.* 16, 167. BEZGRZESZNOSC, ści, ż. *Ragu.* bezgrescnos, *Rofs.* безгрѣшность, niepodległość grzechom, die Sündenlosigkeit, Unsündhaftigkeit. Chrystusa, przez wzgląd iego bezgrzeszności, chlebem prasnym, nie maiącym kwasu grzechowego, nazywaią. *Smotr. Apol.* 99. – *Bals. Niedz.* 1, 247. BEZGRZESZNY, a, e, BEZGRZESZNIE *adv.* grzechom niepodległy; *Ragu.* bezgrèscni; *Dal.* bezgrisni; *Rofs.* безгрѣшный, *Sorab.* 1. nezreschité; *Ger.* sündenlos, unsündhaft. Sam tylko bóg iest bezgrzeszny. *Sk. Dz.* 134. *Sak. Dusz.* 104. W Jezusie bezgrzesznym żadna się przygana nigdy nalesć nie mogła. *Sk. K. N.* 163. Niewinne i bezgrzeszne życie prowadzić. *Tol. Saut.* 27.

BEZGRZYWY, a, e, grzywy nie maiący, n. p. koń, *Rofs.* безгривый, mähnenlos, ohne Mähne.

BEZGWIAŹDY, a, e, gwiazd nie maiący, *Rofs.* et *Eccl.* беззвѣздный, не имѣющій звѣздъ, sternenleer, ungestirnt.

*BEZHEŁMNY, a, e, hełmu nie maiący; *Eccl.* безшлéмный, unbehelmt; ohne Helm.

*BEZHUMNY *ob.* *BEZUMNY.

BEZIARZEMNY, a, e, iarzma nie noszący, jochfrey, ohne Joch, unbejocht, *Eccl.* безяремный.

BEZIĘZYCZNY, a, e, ięzyka nie maiący, zungenlos, ohne Zunge, *Rofs.* et *Eccl.* безъязычный; *Vind.* bresjesizhen. – BEZIĘZYCZNOSC, ści, ż. brak ięzyka, die Zungenlosigkeit.

BEZIMIENNIK, a, *m.* pisarz bez imienia, niepodpisany, ein Anonymus, ein Ungenannter. Niewiadomo nam, zkąd ten bezimiennik wyczerpnął tę historyą. *Nar. Hist.* 8, 157. BEZIMIENNOSC, ści, ż. *Eccl.* безимянность, zataienie imienia, niewiadomość imienia, die Anonymität. Pomimo bezimienności, wnet poznaliśmy autora tego pisma. *Gaz. Nar.* 1, 260. BEZIMIENNY, a, e, BEZIMIENNIE *adv.* 1, *Sorab.* bezm'ena, nepom'enéné, *Croat.* neimenuvan, *Rag.* bezimena; *Vind.* bresjimena, bresjimenski, nejimenuvan; *Rofs.* безименный, *Eccl.* безимянный; zataionego, niewiadomego imienia, anonymisch, ungenannt, namenlos. *Medic:* Kości bezimienne. *Krup.* 1, 116. **§ Niewypowiedziany, unaussprechlich, namenlos. Co za ból bezimienny, co za nowa katusza. *Przyb. Ab.* 223.

BEZINTERESSOWNOSC, ści, ż. *Vind.* nelaſten prid, *Rofs.* некорыстолюбіе, безкорыстіе (*ob.* bezkorzystny) wolność od prywaty, nie pragnienie własnego pożytku, die Uneigennützigkeit. Doznałem twéy poczciwości i bezinteressowności, gdyś mi bez żadney zapłaty służył. *Teatr.* 22, c, 46: Bezinteressowność zamiarów. *Gaz. Nar.* 2, 224. Bezinteressowność, nieprzyiaciołka podłości. *N. Pam.* 24, 327. BEZINTERESSOWNY, a, e, - *ie adv.* nieinteressowny, uneigennützig. *Rofs.* безкорыстолюбивый, нестяжáтельный, безкорыстный (*ob.* bezkorzystny); *Vind.* nelaſtnodobizhen.

BEZISTNY, BEZISTOTNY, a, e, *Eccl.* безбытностáсный. nie maiący istoty, bez iestestwa, wesenlos, ohne Wirklichkeit. Bezistna rzeczość. *Przyb. Milt.* 50. Brnąłem przez bezistotną szerz okropney gmatwy. *ib.* 320. – *Algebr.* bezistotny, *imaginarius, Algie. Narod.* Pierwiastki kwadratowe ilości ujemnych podaią nowy gatunek ilości, które nazywaią bezistotnemi. *Algiebra Nar.* 208.

BEZKALNY, a, e, wolny od kału, niemętny, unschlammig, schlammlos, rein. Perła w bezkalnym znaleziona morzu. *Zab.* 12, 325.

BEZKARMNY, a, e, karmi nie maiący, *Rofs.* безкормный, futterlos, ohne Futter. (*Rofs.* безкормица, brak karmi, głód).

BEZKARNOSC, ści, ż. *Sorab.* 1. bezkrafwanitosć, brak karności, die Strafloſigkeit, Zügellosigkeit. *Mon.* 75, 588. BEZKARNY, a, e, BEZKARNIE *adv. Sorab.* 1. bezkrafwanitè, niekarany, niekarcony, straflos, ungestraft. Bezkarne występki płodzą sroższe. *Off. Wyr.* Bezkarnie z was szydzi. *Hul. Ow.* 201. § bezkarny, kary się nie boiący, niesprawuiący się dobrze, unsittsam, zügellos.

BEZKIELNY, a, e, kłów nie maiący, ohne Hauer, ohne Hauzähne, ohne Spitzzähne. Zwierząt szczących

czwarty rząd zawiera bezkielne, *glires*, tylko po dwa zęby przednie maiące. *Zool.* 282.

BEZKOLANKOWY, a, e, *Roſſ.* безколѣнный, kolanek nie maiący, knieloſ, ohne Knie, gliederloſ, knotenloſ. n. p. ſiele albo trzcina nie maiąca członków, albo kolanek. *Wlod.*

*BEZKONCZY, a, e, *Roſſ.* безконечный, *Rag.* bezkonciv, *Sorab.* 1. bezkonczné, bezkonczniwé, *Vid.* breskonzhen) Końca nie maiący, nieſkończony, unendlich, endloſ. (*Roſſ.* безконечность, *Sorab.* 1. bezkonczność, *Vid.* breskonzhnoſt; *Rag.* bezkoncivoſt bie Endloſigkeit nieſkończoność).

BEZKORZYSTNY, a, e, BEZKORZYSTNIE, *adv.* korzyści nieprzynoszący, niepożyteczny, unvortheilhaft, (*Roſſ.* безкорыстный, безкоренный bezintereſſowny; безкорыстіе bezintereſſowność).

BEZKOST, a, *m.* ciaſtoch, flak, lelek, zniewieściały, *Boh.* rozmazánek; *exos.* *Mącz.* ein Weichling.

BEZKOSCI, ia, ie, BEZKOSTNY, BEZKOSTY, a, e, kości nie maiący, albo o bardzo kruchych kościach, miękki, knochenloſ, knochenſchwach. *Rag.* bezkóſtni, razkoscjan, *Sorab.* 1. bezkoſtjne; *Roſſ.* безкостный; *Eccl.* мягкостный. *Exos* bezkoſty. *Urs. Gr.* 169. Bezkości. *Mącz. Boh.* rozmazaný, rozmamany, pieszczoch.

BEZKOTWICZNY, a, e, *Eccl.* безкрючный, kotwicy nie maiący, ankerloſ, ohne Anker. n. p. okręt.

BEZKRASNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безкрасотство, безхѣпотство, brak piękności, krasności, die Schönheitsloſigkeit.

BEZKRAYNY, a, e, bez kraiu, länderloſ, ohne Land. Dzieiopis niech będzie bezkraynym, i rzeczy po własnem nazwiſku niech mieni. *Kras. Liſt.* 2,119. (bez przywiązania do iakiego kraiu). (*Roſſ.* безкрайный, *Rag.* bezkrajn, s bez granic, nieograniczony).

BEZKRESNY, a, e, nie kreślony; bez kreſki, linii, ungezeichnet, ohne Linie, linienfrey. Tak duszą z pod nieśmiertelnego wychodzi warsztatu, tak ieſt bezkresną cechą twego maieſtatu. *Zab.* 9, 40. *Zabl.*

BEZKREWNY, a, e, BEZKREWNIE *adv.* *Rag.* bezkarvni; *Roſſ.* безкровный; krwi nie maiący, bezkrwawy, blutloſ, unblutig. Ofiara duchowna i bezkrwawa. *Sk. Dz.* 210. Nayświętszy ſakrament ieſt ofiarą bezkrewną. *Bals. N.* 1, 141. *Eccl.* жертва безкровная. Bezkrewnie, bez rozlania krwi. *Sk. Dz.* 65.

BEZKREWNOSC, ści, ż. bezkrwawość, brak krwi albo rozlania krwi, *Roſſ.* безкровіе, die Blutloſigkeit, Unblutigkeit.

BEZKROL, a, *m.* podczas bezkrólestwa króla mieyſce zaſtępuiący, *interrex*, der Zwiſchenkönig, Stellvertreter des Königs während der Thronvacanz. Obawiano się, żeby się prymas za czasem nie robił bezkrólem. *Biel. Kr.* 607. BEZKROLEWIE, BEZKROLESTWO, a, *n.* (*Roſſ.* междуцарствіе, międzycarſtwo) czas bez króla, po śmierci, zrzuceniu lub zrzeczeniu się tego, który panował, das Interregnum, Zwiſchenreich. Póki dom Piaſtów panował, bezkrolewia i krótkie i spokoyne były, *Skrzet. P. P.* 1,310. Po królu Stefanie było bezkrólestwo bardzo niebezpieczne i krwawe. *Birk. S. K. C.* 2, *b.*

BEZKRWAWY, a, e, BEZKRWAWIE *adv.* bezkrewny, *Vind.* nekervan; s bez krwi rozlania, blutloſ, unblutig. To to zwycięſtwo godne oſobliwszéy ſławy, W którém łup iakikolwiek ieſt przecięż bezkrwawy. *Hul. Ow.* 36.

BEZKSIĘŻYCZNY, a, e, *Roſſ.* безлунный, bezmiesięczny, bez światła księżycowego, mondloſ, ohne Mondenlicht. Bezksiężyczna noc. *Cn. Th. - Cn. Syn.* 492. *Sorab.* 1. bezm'ęſacjnoſć, *interlunium*, *bezksiężyczne, *bezmiesięczne.

BEZKSZTAŁTNY, a, e, BEZKSZTAŁTNIE *adv.* *Vind.* neshtauten, ogerdjen, sverushen; *Eccl.* безобразный, nieforemny, nieukształcony, kształtu nie maiący, niezgrabny, nieociosany, nieokrzesany, geſtaltloſ, ungeſtaltet, ungeſchlachtet, ungebildet, *fizyc. i przenoſ.* Bezkształtny a ciężki tołów. *Bardz. Luk.* 169. To coś bezkształtnego, oprosnego, rannego, zewsząd odartego. *Bardz. Tr.* 180. Bezkształtne kamienie. *Zab.* 15, 91. Bezkształtnie mowę nadziewaią niepotrzebnemi słowami. *Mon.* 73, 346. BEZKSZTAŁTNOSC, ści, ż. z BEZKSZTAŁT, u, *m.* brak kształtu, kształtności, die Geſtaltloſigkeit, Ungeſtaltheit, *Vind.* neshtaut, gerduſt, ogerdnoſt; *Eccl.* безобразіе; *Roſſ.* безобразіе.

BEZKUNSZTNY, a, e, BEZKUNSZTNIE *adv.* niewykwintny; szczery. *Dudz.* 33. niesztuczny, kunſtloſ, ungekünſtelt, ſ. Stateczny, niežartowny, *ſerius.* *Mącz.* unſchikerhaft, ernſthaft, unſcherzhaft. *BEZKUNSZTNOSC, ści, ż. brak kunsztowności, die Kunſtloſigkeit.

BEZKWASNY, a, e, BEKWASNIE *adv.* *Boh.* bezkwaſný; *Roſſ.* безквасный, kwasu w sobie nie maiący, przaśny, ungeſäuert. Ty ieſteś *azymus panis*, bezkwaśny chleb, nie maiący kwasu grzechowego. *Smotrzy. Ap.* 153. (*ob.* Przaśnik) BEZKWASNOSC, ści, ż. z BEZKWAS, u, *m.* brak kwasu, die Ungeſäuertheit, *Roſſ.* безквасность, безквасіе.

BEZKWIAT, u, *m.* ziołko, *epimedium*, ani kwiatu, ani nasienia nie ma. *Syr.* 1286. die Biſchofsmütze, eine Pflanze.

*BEZLEPICA, y, ż. niepiękność, nieſpokość, niedoraczność, die Schönheitsloſigkeit, Ungereimtheit, Abgeſchmacktheit. Naytrudnieysza w iedno absurdum wpaść, za którém tysiąc bezlepic idzie. *Pimin. Kam.* 344.

BEZLESNY, a, e, *Roſſ.* безлѣсный, bez lasu, bez drzewa, waldloſ, holzloſ, ohne Wald. I w naszym kraiu wiele ieſt mieysc bezleśnych, gdzie wielki niedoſtatek drew. *Kluk Kop.* 1,222. BEZLESNOSC, ści, ż. z BEZLESIE, ia, *n.* brak lasu, drzewa, mieysce bez lasu, *Roſſ.* безлѣсіе, der Waldmangel.

BEZLIST, u, *m.* ziele, *equisetum hiemale*, *Hippuris Linn.* das Schafthau, eine Art Schachtelhalm. *Syr.* 1338. (*ob.* Przęślka, Strępeczka).

*BEZLISZ *ob.* Przezlisz.

BEZLOSY, a, e, *Sorab.* 1. bezloſné, ne mayacžé ſobé loſa, *exsors*, bez losu, ohne Loos.

*BEZŁOŻENIEC, ńca, *m.* bezżeniec, ein Eheloſer, Unbeweibter. *Tr.* *BEZŁOŻENSTWO, a, *n.* *Zl. iarz.* 3. bezżeńſtwo, die Eheloſigkeit, Unbeweibtheit.

BEZLUDNY, a, e, BEZLUDNIE *adv.* *Roſſ.* безлюдный, nieludny, niezaludniony, pusty, unbevölkert, men-

ſchenleer. Puſtynia bezludna. *Groch. W.* 90. W ogromnéy bezludnéy dziedzinie, gdzie były ſtarodawne okropne puſtynie. *ib.* 15. §. Samotny, einſam. Kąt tayny był dla niego puszczą, tam na niebieſki pochwał czasu użył bezludnie. *Chodk. Koſt.* 7. BEZLUDNOSC, ści, ż. nieludność, nie zaludnienie, brak ludzi, samotność; Volksleere, Menſchenleere, Volksmangel, Unbevölkerung; Einſamkeit, *Roſſ.* безлюдіе; *Vind.* bresludnoſt.

BEZLUDZKI, a, e, *Roſſ.* безчеловѣчный, nieludzki, unmenſchlich. Nie pragnę panowania, i ludziom tamtym rozkazować bezludzkim. *Tward. Wł.* 47. Bezludzki ieſtem *Eccl.* безчеловѣчествую. BEZLUDZKOSC, ści, ż. brak ludzkości, *Roſſ.* безчеловѣчіе, безчеловѣчность, die Unmenſchlichkeit.

BEZŁUSKNY, a, e, bez łuski, *Eccl.* безчешуинный, ſchuppenlos. Węgorz bezłuskny. *Wlod.*

BEZMAIĘTNY, a, e, *Eccl.* безимѣненъ, maiątku nie maiący, ubogi, unbemittelt.

BEZMAŁA NIE *adv.* nie wiele brakło, niemal, o włos, ledwie nie, prawie, *Sorab.* 1. nimahle, ſtoroj; *Ger.* es fehlt nicht viel; faſt, beynahe, um ein Haar. Bezmała nie całą armatę do szczętu znieśli. *Fur. Uw. F.* 6. Bezmała mi tego nie saprą? *Teat.* 36, *b* 25.

BEZMAŁŻENSKI, a, ie, bezżeński, bezłożeński, w małżeństwie nie żyiący, ehelos. Stan bezmałżeński. *W. Pſt. Mn.* 70. z BEZMAŁŻENSTWO, *ob.* Bezżeństwo.

*BEZMARTWY, a, e, nie umieraiący, nie podległy śmierci, nieśmiertelny, frey vom Sterben, unſterblich. Smierć Achillesa zacnego pożar'a, Starość Tytona bezmartwego zdarła. *Petr. Hor.* 2, *C.* 3. *not.* „Tyton „prosił bogów o nieśmiertelność; zatém przyszedł do „takiey starości, że mu żywot ten omierzł.„

BEZMATCZY, a, e, *Vind.* bresmatern, bres matere, z matki nie maiący, mutterlos.

BEZMĘTNY, a, e, niemętny, bez kału, bezkalny, untrübe, rein, klar. *Eccl.* безмятежный.

BEZMĘSKI, a, e, BEZMĘZNY, a, e, *Eccl.* бездоблественный, niezamężny, unbemannt, mannlos, ohne Mann. Żywot bezmęzki albo bezżeński. *Gil. Poſt.* 321. Masz córki bezmężne. *Bardz. Tr.* 249. Dziewki bezmężne. *ib.* 29. Matko bezmężna módl się za nami. *Pimin. Kam.* 232. (nayświętsza panno) *Subſt.* bezmężna, nie mężatka, eine Mannloſe, unverheyrathete, *Roſſ.* безмужная, безженѣтная; *Sorab.* 1. newudata; *Vind.* neomoshena, ledizhna.

BEZMĘZNOSC, ści, ż. brak mężności *Eccl.* бездоблественство, die Unmännlichkeit, ἀνανδρία.

BEZMIAN, PRZEMIAN, *PRZEZMIAN, u, *m. Roſſ.* безмѣнъ, *Croat.* otezálo, *Carn.* shtidera; z gatunek wagi, bez szal; pręt albo drąg rozdzielony na rozmiary, z gwichtem posuwaiącym się z drugiego końca, eine Schnellwage (Weſtpr. ein Besmer *Dan.* et *Svec.* Bismer, Besman. *Ihre Gloſſar.* – Waga nazwana przemian, służy do ważenia ciał przy pomocy ſtatecznéy wagi. *Jak. Mat.* 4,269. Przemian. *Of. F.* 121. Przezmian. *Dwor. K.* Bezmian. *Sol. Arch.* 29. Kto na bezmianie zaważył góry, a pagórki na wadze? *Radz. Jeſ.* 40, 12. (na wadze i na szalach; *Bibl. Gd. Budn.*) Rozumiał o sobie, iakby góry miał bezmianem odważyć. *Radz.* 2. *Macch.* 9, 8. *Budn. ib.*

BEZMIENNY, bez miana, *ob.* Bezimienny. – BEZMIAR, u, *m*, BEZMIERZE, a, *n.* niezmierzoność, nieograniczenie, *Roſſ.* et *Eccl.* безмѣріе, безмѣрность, безмѣрство, излішество, безчисленность, *Sorab.* 1. pjezm'ernoſći; *Rag.* prikomjerſtvo; die Maßloſigkeit, Unermeſſlichkeit, Gränzenloſigkeit. Dusza rozwlekłe świata bezmierze W punktu myśli poiętney szczupłe szranki bierze. *Zab.* 9, 41. *Zabł.* Winiusza przyiaźń Galby rzuciła w bezmiar, *in abvptum. Nar. Tac.* 3, 58. BEZMIERNY, a, e, BEZMIERNIE *adv. Sorab.* 1. pjezm'erné, pſches m'eri; *Rag.* prikomjeran; *Vind.* brezmern, zhesmernu, premernu, zhes mero; *Roſſ.* безмѣрный, безчисленный, чрезмѣрный, niezmierny, miary nie maiący, nie wymierzony, nieograniczony, maßlos, unermeſſlich. Spoyrzyimy na ten ſtrop bezmierny niebios, który nas otacza. *Zab.* 6, 100. *Min.* – *Otw. Ow.* 257. §. Nie umiarkowany, zbytny, maßlos, ungemäßigt. Zarty nie maią bydź bezmierne. *Bud. Cyc.* 49. Bezmierne wydawanie dna nie ma. *Koſz. Lor.* 115. Bezmierny, zbytny, rozpustny, *luxuriosus. Męcz.* W bezmiernych złościach, by w wodach pływamy. *Groch. W.* 65. *BEZMIERNOMAIĘTNY, zbytnie maiętny, niezmiernie bogaty; unermeßlich reich. Ludzie bezmiernomaiętni wolnym rządom niebezpieczni. *Petr. Pol.* 374.

BEZMIESIĘCZNY, a, e, *Boh.* bezm'eſičný, bezksiężyczny; mondenlos, ohne Mond.

BEZMIŁOSIERNY, a, e, BEZMIŁOSIERNIE *adv.* miłosierdzia nie maiący, *Roſſ.* безмилостивый, *Eccl.* безмилостный, unbarmherzig.

BEZMOCNY, a, e, mocy pozbawiony, siły nie maiący, *Vind.* bresmozhi, bresmozhen; *Sorab.* 1. bezmocné; *Roſſ.* безмочный, machtlos, kraftlos, ſchwach. Cóż czynią ci żydzi bezmocni? 1. *Leop.* 2. *Ezdr.* 4, 2. BEZMOC, y, ż. BEZMOCNOSC, ści, ż. brak mocy, siły, słabość, die Kraftloſigkeit, Ohnmacht, Schwäche, *Vind.* bresmozhnoſt.

BEZMOWNY, a, e, *Roſſ. et Eccl.* безмолвный, безглаго́льный; *Vind.* bresgovoren, z nie mówiący, ſprachlos, nicht redend. (*Roſſ.* безмо́лвникъ z puſtelnik; безмо́лвіе cisza, samotność, безмолвствовать milczeć, samotnie żyć.

BEZMOZGI, a, ie: *Sorab.* 1. bezmozowné; *Vind.* bresmoshganou; *Roſſ.* безмозглый (безмозгій z bez śpiku), nie maiący oleiu w głowie, głupi, gehirnlos, dumm. Głupiego dzieło i bezmózgiéy głowy, Szukać zemſty ięzykiem i lżącemi słowy. *Mon.* 73, 669. Gorszysz nas swoiemi bezmózgiemi pismy. *Pimin. Kam.* 35. Mówisz, iakobyś był bezmózgi, *ib.* 334. *Zab.* 9, 61. *Hor.* 2, 46. *Kniaź.* BEZMÓZGNICA, y, ż, głupia, bezmózga kobieta, ein hirnloſes Weib. Zapewne ta bezmózgnica nie obięła myśli twoiey. *Węgier. Marmon.* 3, 24.

BEZMROCZNY, a, e, nie zamroczony, iasny, *Roſſ.* безмрачный, unverfinſtert.

BEZMYLNY, a, e, BEZMYLNIE *adv.* bez omyłki, bezbłędny, *Roſſ.* безошибочный, fehlerlos, ohne Irrthum. BEZMYLNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безошибочность, die Fehlerloſigkeit.

BEZMY-

BEZMYSLNY, a, e, BEZMYSLNIE *adv. Boh.* bezmyſlnń; bez myśli, nie myślący, gedankenlos, BEZMYSLNOSC, ści, ż. brak myśli, die Gedankenloſigkeit.
*BEZMYTNY, a, e, myta nie płacący, nie biorący, bezcelny, *Roſſ.* безпо́шлинный, mauthlos, mautfrey, zollfrey.
*BEZNACZALNY, a, e, *Eccl.* безнача́льный, *Gr.* ἄναρχος, bez początku, początku niemaiący, ohne Anfang. *Pisin. Kam.* 180.
*BEZNADZIEYNY, a, e, *BEZNADZIEYNIE *adv. Roſſ.* безнадежный, nie maiący nadziei; hoffnungslos.
*BEZNADZIEYNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безнадежность, die Hoffnungsloſigkeit.
*BEZNAGANNY, a, e; *BEZNAGANNIE *adv. Roſſ.* безпорочный, niepodpadaiący naganie, tadelfrey, tadellos. *BEZNAGANNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безпорочность, niepodległość naganie, die Tadelloſigkeit.
*BEZNAGRODNY, a, e, *BEZNAGRODNIE *adv. Roſſ.* безнагра́дный, *Eccl.* безо́мадный, nie mogący bydź nagrodzonym, zapłaconym, powetowanym, unbelohnbar, unbezahlbar, unerſetzlich.
*BEZNAMIĘTNY, a, e, *BEZNAMIĘTNIE *adv. Eccl.* безпристра́стный, безпристра́стный, niepodległy namiętności, leidenſchaftslos, unleidenſchaftlich. *BEZNAMIĘTNOSC, ści, ż. Wolność od namiętności, *Eccl.* безпристрастіе, безпристра́стіе, die Leidenſchaftsloſigkeit, ἀπάθεια.
*BEZNAMOWNY, a, e, *Eccl.* безубѣди́мый, nie mogący bydź namówionym, unüberredbar, *Gr.* ἀνεπίδεκτος.
BEZNASIENNY, a, e; BEZNASIENNIE *adv. Eccl.* безсѣ́менный; nie maiący nasienia, ſamenlos, *Graec.* ἄσπορος, bezsiemienny. *BEZNASZLADOWNY, *BEZNASZLEDNY, a, e, *Roſſ.* безподража́тельный, nie do naszladowania, nie mogący bydź naszladowanym, nicht nachzuahmen, unnachahmlich.
*BEZNĘDZNY, a, e, *BEZNĘDZNIE *Roſſ.* безну́жный, wolny od nędzy, elendsfrey, elendslos, nothlos.
*BEZNIEWOLNICZY, *BEZNIEWOLNY, a, e, *Roſſ.* безка́бальный, niepodległy niewoli, frey von Sclaverey, unſclaviſch.
BEZNOGI, a, e, BEZNOZNY, a, e, nóg nie maiący, *Roſſ.* безно́гій, безно́жный, *Boh.* beznohý, *Graec.* πρέζαυος; ohne Fuß, ohne Füße, fußlos. (*Vind.* brezrogna tiza, potozhna laſtviza, bergula, *ob.* brzepozka iaſkolka). *Graec.* ἄπους. Ryby beznożne, płetwy brzuchowych nie maiące. *Zool.* 175.
BEZNOSY, a, e, *Boh.* beznoſý, *Roſſ.* безно́сый, nos nie maiący, ohne Naſe, unnáſig *Subſt.* Beznos, a. m. ein Ohnnaſe.
(BEZOAR, u, *m. Ital.* bezoar, *obſ. Gall.* bazar, beza; *Hiſp.* bazar, (*Arab.* bedzahar, *Pers.* pahzeher = antydot wszelki przeciw truciznie); *Carn.* beslaj; der Bezoar. Kamyk iaykowaty we wnętrznościach zwierząt rodzaiu koziego znayduiący się; dawniey za lekarſtwo przeciw truciznie miany. *Zool.* 367. *Sien.* 327. § Stąd wszelkie lekarſtwo przeciw truciznie. *Sien.* 327. *Spicz.* 166. = antydot, Gegengift. § Lekarſtwo, Arzeney. W czas zabiegać chorobie, próżne bezoary po czasie. *Pot. Arg.* 317. lekarſtwo po śmierci, łyżka po obiedzie).
*BEZOBACZNY, a, e; *BEZOBACZNIE *adv.* nieobaczny, nieuważny, *Roſſ.* безсовѣ́стный *Eccl.* беззрѣ́нно, unverſichtig, unüberlegt. *BEZOBACZNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безсовѣ́стіе, nieuwaga, nieoſtrożność, die Unverſichtigkeit, Unüberlegtheit.
*BEZOBCHODNY, a, e, *Eccl.* безобхо́дный, nie do obchodzenia, unumgangbar, unumgänglich.
BEZOBIEDNY, a, e, BEZOBIEDNIE, *adv. Eccl.* безоо́бѣ́дный, bez obiadu, nie iadłszy, ohne Mittageſſen; ungeſpeiſt, ungegeſſen.
*BEZOBŁAZNY, *PRZEZOBŁAZNY, a, e, *BEZOBŁAZNIE *adv.* (nie pobłażaiący) niewzględny, rückſichtslos, ohne Rückſicht. Szalona, bezobłazna śmiałość, *prorupta audacia. Mącz.* Rozpuſtne, przezobłazne kurewſtwo, *flagitiosa, perdita libido. ib.* Na inszych oślep i bezobłaźnie padać, *coeco impetu incurrere. ib.*
BEZOBŁOCZNY, a, e, BEZOBŁOCZNIE *ad. Roſſ.* безоо́блачный, bez obłoków (*ob.* bezchmurny) wolkenleer, unbewölkt.
BEZOBŁUDNY, a, e, BEZOBŁUDNIE *adv. Roſſ.* безлѣ́стный, безлицемѣ́рный, безковарный, od obłudy wolny, szczéry, nieudawany, ungeheuchelt. Mało polegasz na tak bezobłudnie sprzyiaiących ci sercach. *Mon.* 71, 509. BEZOBŁUDNOSC, ści, ż. szczérość, nieudawanie, die Ungeheucheltheit, Aufrichtigkeit, *Roſſ.* безлѣ́стность, безлицемѣ́рїе, безковарность, безковарствїе.
*BEZOBRAZLIWY, a, e, *BEZOBRAZLIWIE *adv. Roſſ.* безобразный, bez obrazy, nie urażliwy, unbeleidigend, unanſtößig. *BEZOBRAZLIWOSC, ści, ż. die Unanſtößigkeit, *Roſſ.* безобразность, (*Roſſ.* безобразный, *Rag.* bekobrazni = bezkształtny *ob.* obraz).
BEZOBRĘCZY, a, e, obręczy nie maiący, *Roſſ.* безобру́чный, reifenlos, ohne Reifen.
BEZOBRONNY, a, e, *Roſſ.* беззащи́тный, nie maiący obrony, ohne Wehr, ſchutzlos, unbeſchützt. Niewielka rzecz gromić zbroyną ręką bezobronne kupy. *Hul. Ox.* 64.
BEZOBROTNY, a, e, nieobrotny, obrotu nie maiący, *Eccl.* безобра́тный, ohne Umwenden, unumwendbar.
BEZOCHOCZY, a, e, *Eccl.* безхотительный, niemaiący ochoty, unluſtig, ohne Luſt und Neigung.
BEZOCHYBNY, a, e, BEZOCHYBNIE, *adv.* nie chybiaiący, pewny, ohnfehlbar. Smutnym dla was bezochybnie teraz bydź musi oyczyzna widokiem. *Zab.* 16, 165.
BEZOCZY, a, e, BEZOKI, a, ie, oczu nie maiący, *Boh.* bezoký, *Eccl.* безочéсный, *Roſſ.* безглазый, безо́кій, ohne Augen, augenlos. Slepy, bezoki, naraża się na glazy. *Zebr. Ow.* 353.
BEZODDZIELNY, a, e, *Roſſ.* безотдѣ́льный, nierozdzielny, unzertrennlich. BEZODDZIELNOSC, ści, ż. nierozdzielność, die Unzertrennlichkeit.
BEZODŁĄCZNY, a, e, *Roſſ.* безотлу́чный, nierozłączny, untrennbar. BEZODŁĄCZNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безотлу́чность, nierozłączność, die Untrennbarkeit.
BEZODŁOZNY, a, e, *Roſſ.* безотлага́тельный, bezodkładny, bezodwłoczny, nie mogący bydź odłożonym, unaufſchiebbar. BEZODŁOZNOSC, ści, ż. bezodwłoczność, niemożność odkładania, die Unaufſchiebbarkeit.

BEZODMIENNY, a, e, niepodległy odmianie, *Eccl.* безынáчественный, unveränderlich. BEZODMIENNOSC, ści, ż. nieodmienność, die Unveränderlichkeit.

BEZODPOR, u, *m.* BEZODPORNOSC, ści, ż. nie danie odporu, nie bronienie, nie odpieranie, Mangel des Widerſtandes, Widerſtandesloſigkeit, Unwiderſtehbarkeit.

BEZODPORNY, a, e, BEZODPORNIE *adv.* któremu trudno odpór dadź albo sprzeciwić się; *Cn. Th.* unwiderſtehbar.

*BEZODPOWIEDNY, a, e, *BEZODPOWIEDNIE *adv. Eccl.* безотвѣтный, безотслóвный, nie otrzymuiący odpowiedzi, nie wyciągaiący lub nie wart iey, unbeantwortet, antwortslos. (*Roſſ.* безотвѣтный cierpliwy, nieodmrukliwy; безотговорочно niesprzecznie). *BEZODPOWIEDNOSC, ści, ż. brak odpowiedzi, *Eccl.* безотвѣтіе, die Antwortsloſigkeit. (*Roſſ.* безотвѣтность, безотвѣтіе cierpliwość, nieodmrukliwość).

*BEZODSTĘPNY, a, e, *Roſſ.* безотступный, nie odstępuiący, unabweichlich. BEZODSTĘPNOSC, ści, ż. *Roſſ.* безотступность, niemożność odstępowania, die Unabweichlichkeit.

*BEZODWIĘZŁY, a, e, *Roſſ.* безотвязный, безотвязчивый, niepodobny do odwiązania, unablösbar.

BEZODWŁOCZNY, a, e, BEZODWŁOCZNIE, *adv. Roſſ.* безволокитный, безотлагáтельный, odwłóki nie czyniący albo nie cierpiący, nieodwłoczny, nie do odłożenia, nieodkładaiący, *niemieszkaiący, aufſchubslos, unaufſchiebbar, unverzüglich, ohne Zaudern. *Cn. Th.* – BEZODWŁOCZNOSC, ści, ż. niemożność odwłoki, die Unaufſchiebbarkeit, Unverzüglichkeit.

BEZODWROTNY, a, e, BEZODWROTNIE *adv. Eccl.* безотвратный, bez powrotu, odwetu, niezwrotny, nieodwetowany, nicht zurückkehrend, ohne Wiederkehr, unerſätzlich. Czas bezodwrotnie zniknął. *Zab.* 13, 254.

BEZOGONKOWATY, a, e, nie maiący ogonka, bez szypułki, ohne Schwänzchen, Stängelchen. Ziele szelężnik liście ma bezogonkowate. *Jundz.* 319. BEZOGONNY, a, e, *Roſſ.* безхвóстный, ogona nie maiący, ſchwanzlos, ohne Schwanz. Koń bezogonny. *Alb. z W.* 4, – *ob.* Kusy.

BEZOGRODNY, a, e, ogrodu nie maiący, gartenlos, ohne Garten. (*Eccl.* безогрáдный, bez ogrodzenia, bez grodzy, niewarowny).

BEZOKI *ob.* Bezoczy.

BEZOKOLICZNY, a, e, *Słovac.* n'edopowetliwi, n'edokonatliwi; bez wytknięcia okoliczności, nicht umſtändlich, ohne Umſtändlichkeit, unbeſtimmt. *Grammat.* Tryb bezokoliczny, *modus infinitivus*. *Kopcz. Gr.* 2, *p.* 202. *Słovac.* nedopowetliwec, nedokonatliwec; *Vind.* nenamirrjena visha; *Roſſ.* неопредѣленное наклоненïе.

*BEZOPALNY, a, e, *Eccl.* безопалный, niepodobny do opalenia, unbebrennbar, unumbrennbar.

*BEZOSĄDNY, a, e, nieosądzony, niepodobny do osądzenia, *Eccl.* безосудный, unverurtheilt, unverurtheilbar.

*BEZOŚCIENNY, a, e, *Eccl.* безостéнный, bez osna (*ob.* ościen), ſtachellos.

BEZOSOBISTY, a, e, BEZOSOBISCIE *adv. Rag.* bez osobni, bez osobstva; *Roſſ.* безличный, nie tyczący się osoby; bezwzględny na osobę, unperſönlich.

BEZOSZCZĘDNY, a, e, BEZOSZCZĘDNIE *adv.* nieoszczędzaiący, *Roſſ.* безщадный, безпощадно, unſparſam. BEZOSZCZĘDNOSC, ści, ż. brak oszczędności, die Unſparſamkeit.

BEZOWOCNY, a, e, BEZOWOCNIE *adv.* (*Vind.* bresa ſada, bres prida, nepriden, sabſtoin). płonny, nieroździyny, unfruchtbar. Ci są iako drzewa iesienne bezowocne. ɪ. *Leop. Juda.* ɪ, ɪ3. – *przenośnie* niepożyteczny, nieprzydatny, nieſkuteczny, fruchtlos, unnütz. W samocie przepędzał lata bezowocne. *Zab.* 15, 7. *Kniaź.* Nie, bracie, pobłądziłeś w swoim zdaniu mocno, Los możnym, cnotę nadto czyniss bezowocną. *Zabł. Firc.* 44. Napiszę do niego, iak się spodziewam, nie bezowocnie. *Pot. Arg.* 223. nie daremnie, nie bez skutku, skutecznie.

(BEZOWY *ob.* Bzowy, Bez ɪ.,)

*BEZOYCZY, a, e, oyca nie maiący, *Vind.* bresozheten, vaterlos.

BEZPALCY, a, e, *Roſſ.* безпáлый, palców nie maiący, fingerlos; *Boh.* bezprstý.

BEZPAMIĘTNY, a, e, BEZPAMIĘTNIE *adv.* – *Dalm.* prespameten; *Rag.* bespàmetni, z bezuważny, nie rozważny, nieprzytomny sobie, ſich nicht gegenwärtig, unbeſonnen. Już bezpamiętna chęć mię w lasy bierze. *Chroſć. Ow.* 42. Safo zakochała się w Faonie bezpamiętnie. *ib.* 198. BEZPAMIĘTNOSC, ści, ż. nieprzytomność sobie, nieuwaga, die Unbeſonnenheit. (*Roſſ.* безпамятность, безпамятство mdłość; безпамятный zemdlały).

BEZPARCYALNY, a, e, BEZPARCYALNIE *adv.* bezſtronny, unpartheyiſch. BEZPARCYALNOSC, ści, ż. bezſtronność, die Unpartheylichkeit.

BEZPASZY, a, e, nie maiący paszy, *Roſſ.* безпажитный, ohne Weide.

BEZPIECZNIEC, *Neutr. Niedok.* zbezpiecznieć *Dok.* mieć się za bezpiecznego, spuszczać z obawy, z ostrożności, z usilności, ſicher werden. Zbroi nieskładaymy, ani bezpiecznieymy, wiedząc, iż nieprzyiaciel krąży. *Sk. A. N.* 202. *b.* W zarażoném powietrzu nie bezpiecznieiem; ale wszelaką ostrożność czynim. *ib.* 112. Z tym łotrem nigdy nie bezpiecznieymy, nigdy zbroi nie składaymy. *ib.* 115. Na on srogi sąd bezpiecznieiemy bez wszelakiey trwogi. *Kanc. Gd.* 300. BEZPIECZNIK, a, *m.* któremu nawet nie przeydzie przez głowę, żeby się miał na swoich układach zawieść, który na to dobrze śpi, iuż tego albo owego iak pewny, iak gdyby w ręku miał, ein Unbeſorgter, der ſeiner Sache ganz ſicher iſt, ein Sicherer. Teraz więcey iest tych bezpieczników, niż owych o zbawieniu rozpaczaiących. *W. M. W.* 282. Do mądrości nayciężey przyiść od roskoszy, a ile bezpiecznikom owym. *Tward. Paſq.* 124, Bezpieczniku, któż powiadasz, że nie wszystko Bóg widzi. *Rey Apoc.* 3. *Rey Poſt, Ji.* 5. BEZPIECZNIS, ia, *m.* w obcowaniu sobie pozwalaiący, poufale postępuiący, der ſich Vertraulichkeiten erlaubt, im Umgange mit jemanden viel herausnimmt. Strzeż się bezpieczniśiów i ofertowniśiów. *Ur.* BEZPIECZEŃSTWO, a, n. BEZPIECZNOSC, ści,

*BEZPIECZA, y, ż. *Boh.* et *Slov.* bezpečnoſt, bezpeczeństwi; *Roſſ.* безпéчность, безпечáлїе, безопáсность, безнавúтїе; *Eccl.* благонавúтность; *Sorab.* 1. bezſtraſchnoſcj, zicherноſcj; *Vind.* ſegurnoſt, saneslivoſt, saterdnoſt, smirnoſt, shihernoſt, shibroſt; *Carn.* shihrenga; *Croat.* szegurnozt; *Rag.* bezpoghibilnos); s wolność od pieczy, od troſki, obawy; spokoyność, pewność, nieobawa, opuszczanie się, zaufanie, polegánie, die Sorgenloſigkeit, Sicherheit, Unbeſorgtheit, Ruhe, Gemüthsruhe. Jakom się oszukać mógł, i ieszcze z tąż bezpiecznością drugich dni czekam. *Sk. Kaz. N.* 23. Z iaką bezpiecznością sumnienia wierni na sąd boży póydą! *Wyſ. Jgn.* 2. Zawsze chodzi bezpieczność z nierządem. *Pot. Syl.* 195. *§. Smiała poufałość, pozwolenie sobie, niewſtręt, nieobawa, postępowanie z kim za panie bracie, familiarność, dreuſte Vertraulichkeit, Dreuſtigkeit im Umgange, Familiarität, Familiarheit. Kiedy pan młody do sułtany wchodzi, ta dobywa handzara i pyta się, zkąd mu się to bezpieczeństwo wzięło! *Ałok. Turk.* 90. U nas nie wiedzą, iakie iest bezpieczeństwo Francuzkie z pany swoiemi. *Gorn. Dw. praef.* Zalecę cię krolowi, bo ia naywiększą mam u niego bezpieczność. *Sk. Zyw.* 1, 64. Nie mieymy z panem nieba i ziemi wielkiego bezpieczeństwa i śmiałości; ale boiaźń, wſtyd i pokorę do niego nieśmy. *Sk. K. N.* 442. Tym sposobem brali śmiałość i bezpieczność mówienia. *Glicz. Wych. K.* 7. (wolność, nielękliwość, Unerſchrockenheit). Francuzi dziwowali się naszych w językach biegłości I w Łacińskiéy wymowie wszyſtkich bezpieczności. *Stryik. Henr. A.* 5. (śmiałéy gotowości, obrótności, zuverſichtliche Fertigkeit im Sprechen). II. Stan rzeczy, uwalniaiący od wszelkiéy obawy, die Gefahrloſigkeit, die Sicherheit. Dał iawny wyrok na pokoy i bezpieczność chrześcian. *Sk. Dz.* 165. Herman do pokoiu i bezpieczeństwa, niż do spraw woiennych był pochopnieyszy. *Krom.* 110. Na wierzchołku niebios siedzący w bezpieczy. *Przyb. Milt.* 41. – BEZPIECZNY, BESPIECZNY, *PRZESPIECZNY (*Biel. Kr.* 435. *Stryik.* 124. *ob.* 2, bez), BEZPIECZNIE *adv. Roſſ.* безпечáльный; безпечный; безопасный, безнавúтный, безбóдный, благоотúшный; *Eccl.* благонавúтный; *Slovac.* et *Boh.* bezpečný; *Sorab.* 1. bezſtraſchné, zicherné; *Carn.* breaſkerbne, ſhihr, *Vind.* ſmirne, breas'kerbi, ſeguren, saterden; *Croat.* szegúren, batriu, mirovan; *Slavon.* ſigùrno) bez pieczy, bez troſkliwości, bez boiaźni, obawy, unbeſorgt, unbekümmert, ſorglos, ſicher. *Kopcz. Gr.* 3, 15. Był on zawsze spokoynego i bezpiecznego sumnienia. *Sk. Zyw.* 1, 224. Rzadki człowiek bezpieczny, który ma pieniądze. *Zabł. Z. S.* 33. §. Bezpieczny czego, pewny czego, einer Sache gewiß. Jeſt tego bezpieczny, że otrzyma żywot wieczny. *Kanc. Gd.* 263. Publicznego szacunku ten tylko bezpieczny, Kto cnotliwie pracuiąc, ludziom pożyteczny. *Nieme. P. P.* 50. §. Względem drugich, poufały, zaufany w nich, w wziętości swoiéy u nich, familiarny, mit andern vertraut, familiär. Gdy Piotr nie śmiał pana o to prosić; namówił Jana, aby on, iako z panem bezpiecznieyszy, i który legał na piersiach iego, o to spytał. *Sk. Zyw.* 2, 427. Żona Władysława z Dobieszem zwykła była bezpiecznie poczynać, *familiarius. Krom* 166. §. Nielękliwy, nie lękaiący się, śmiały, offen, unbefangen, dreuſt. Bezpiecznie w oczy poyrzeć mu nie śmieli, I wſtyd przenikał niewidome myśli. *P. Ach. J.* 268. Swięty ten króla bezpiecznie dosyć w rozpuście iego napominał. *Uſtrz. Kruc.* 3, 53. Niema bezpieczniieyszego pisarza nad Orzechowskiego; na rzecz tylko samę okiem mierząc, nic się na żadnego stanu człowieka nie ogląda. *Orzech. Qu.* 33. Bronił go od pisarza bezpiecznego, sławy iego dotkliwego. *Groch. W.* 477. – *z przesadą*: z zuchwały, frech. Towarzyſtwo piiane do obozu powracaiąc, wywrócili namiot przedni; komendant tedy kazał imać, ktokolwiek był tak bezpieczny. *G. Off. Dz.* (ktokolwiek śmiał tak zuchwale postępować. *Boh. Off.* 1, 64.) 2., bezpieczny, bez niebezpieczeństwa, pewny, gefahrlos, ſicher, ohne Gefahr. Już kupcy drogi i handle będą mieć bezpieczne. *Tward. Wł.* 262. O iak bezpieczniieyszego nad monarchę stanu doznaie każdy ubogi. *Bardz. Luk.* 136. *Prov.* Lepiéy bezpiecznie, niż serdecznie; lepiéy bydź bezpiecznym, niż śmiałym. *Cn. Ad.* 436. – Wyrwał nas bóg z ręki nieprzyiaciół, i mieszkaliśmy bezpiecznie. *Leop. 1. Reg.* 12, 11. Móy grzbiet tu nie bardzo bezpieczny. *Teat* 54, 98. (grożą mu plagi, mein Buckel iſt hier nicht ſicher, vor Schlägen). By iuż za drzwiami zle do nas mierzyło, my na bezpieczną sobie podpiiamy. *Wad. Dan.* 127. (iak gdyby nie było czego się obawiać, aufs ſichere, ganz ſicher). Bezpiecznie mi wierzyć możesz, powtarzam ci słowo moie. *Teat.* 23 *b.* 35.

*BEZPIECZNOBUCZNY, a, e, zuchwalec, butny, hardy z tego, że swego dopnie, że mu nikt nic nie zrobi, keckſtolz, ſicherſtolz. *Przezpiecznobuczni (bezpiecznobuczni *ob.* 2., bez) śmiałkowie. *Petr. Ez.* 176. BEZPIECZYC *czyn. niedok.* zbezpieczyć, ubezpieczyć, *dok.* zbezpieczać, zabezpieczać, od niebezpieczeństwa zasłaniać, bronić, *Boh.* bezpečiti; *Slav.* oſigurati; *Boſn.* ſelelovati; *Croat.* seledújevati; *Vind.* shihrat, poshihrat, oshihrat; ſichern, ſicher ſtellen. Obroną się woysk swoich kray każdy bezpieczy. *Kraſ. W.* 21. Cnotą się umacnia wolność, nią bezpieczą trony. *Teat.* 45 *d*, 10. *Wyb.* Widziałem, iak się w dumie swéy bezpieczył Pyszny; i szczęściu iego wnet złorzeczył. *Chrośc. Job.* 23. (miał się za bezpiecznego, er hielt ſich für ſicher). Stała odważna młodź, nadto zbezpieczona o końcu woyny z rąk swych. *Bardz. Luk.* 65. (przeświadczona, przekonana).

BEZPIENIĘŻNY, a, e, BEZPIENIĘŻNIE *adv. Eccl.* безпóбязный, безсрéбреникъ; *Roſſ.* безденéжный, pieniędzy nie maiący, geldlos, geldarm. Bezpieniężnym bydź, *Eccl.* безсрéбрствовати, *Roſſ.* обездéнежать. BEZPIENIĘŻNOSC, ści, ż. brak pieniędzy, der Geldmangel.

BEZPIERZYSTY, a, e, pierza nie maiący, *Sorab.* 1. bezpérné, *Ger.* ungefiedert. BEZPIORY, a, e, *Roſſ.* безпéрый, piór nie maiący, federlos, ohne Federn.

BEZPISMIENNY, a, e, pisma nie znaiący, *Roſſ.* безграмотный, *Eccl.* безкнúжный, bez księgi, ſchriftlos, ohne Schrift, ohne Schreibekunſt.

BEZPLAMY, a, e, plamy nie maiący, niepokalany *Boh.* bezpoſſkwrnný, *Eccl.* безскверенъ, unbefleckt, fleckenlos.

BEZPŁATNY, a, e, BEZPŁATNIE *adv. Boh.* bez au-

płatka, *Eccl.* безсребренный; nie zapłatny, unentgeldlich. Funkcye tego urzędu są bezpłatne. *N. Pam.* 22, 49.
BEZPŁATNOSC, ści, ż. die Unentgeldlichkeit.
BEZPLEMIENNY, a, e, BEZPLEMIENNIE *adv. Roff.* безплеменный, plemienia nie maiący, bez krewnych, bez potomstwa, bezdzietny, familienlos, ohne Anverwandte, kinderlos. Zabicie człowieka bezplemiennego, którego główszczyzny szukać, nie będzie komu. *Stat. Lit.* 337. Kiedy znaydzie się trup człowieka bezplemiennego, czyli nieznanego. *Czack. Pr.* 2, 136.
BEZPŁCIOWY, BEZPŁETNY, a, e, rodzaiu własnego nie maiący, niiaki, bez różnicy płci, geschlechtslos. W każdém mrowisku są dwoiakie mrówki, samice i bezpłetne; samce zaś nie mieszkaią w kopcach. *Lad. H. N.* 111.
BEZPŁODNY, a, e, BEZPŁODNIE *adv. Roff.* безплóдный, *Boh.* bezplodný; *Eccl.* бустоплодный, płodu nie wydaiący, nieurodzayny, unfruchtbar, fruchtlos. (*ob.* płonny) BEZPŁODNOSC, ści, ż. *Roff.* безплóдие, безплодность, безплóдство, die Unfruchtbarkeit, Fruchtlosigkeit, brak płodu, płonność, nieurodzayność.
•BEZPOCHYBNY, a, e, BEZPOCHYBNIE *adv.* niechybny, nie chybiaiący, unfehlbar. Bezpochybnie bywa długo nieodmieniona pomsta iego. *Rey Pſ. L.* 1, 1. *Bzowsk. Roł. praef.* BEZPOCHYBNOSC, ści, ż. niepodobieństwo chybienia, die Unfehlbarkeit.
•BEZPOCIESZALNY, a, e, •BEZPOCIESZALNIE *adv.* nie podobny do pocieszenia, *Roff.* безутѣшный, *Vind.* bresodshalen, neodmisliu, untröstlich, untröstbar.
•BEZPOCIESZALNOSC, ści, ż. nie możność pocieszenia, *Vind.* bresodshalnoſt, die Untröstlichkeit.
•BEZPOCZĄTKOWY, a, e, *Roff.* безначальный, początku nie maiący, wieczny, od wieków, anfangslos.
•BEZPOCZĄTKOWOSC, ści, ż. *Roff.* безначáльность, brak początku, odwieczność, die Anfangslosigkeit.
BEZPOKOIC *czynn. niedok.* ubezpokoić, *dok.* uniespokaiać, pokoiu pozbawiać, *Roff.* безпокоить, beunruhigen.
•BEZPOKUTNY, a, e, BEZPOKUTNIE *adv.* pokuty nie czyniący, unbußfertig. Grzesznicy bezpokutni. *Bałſ. Niedz.* 1, 130.
•BEZPOMOCNY, a, e, pomocy nie doznawaiący, lub nie daiący, ohne Hülfe, hülflos, nicht helfend. *Roff.* безпомощный, *Sorab.* 1. bezpomocznė. (bezpomocznoſci, brak pomocy, Hülflosigkeit).
•BEZPOPI, ia, ie, popów nie maiący, pfaffenlos, priesterlos. •BEZPOPSTWO, a, *n. Roff.* безпопóвщина, kacerstwo popów znoszące, kacerze bezksięży, eine priesterlose Secte.
•BEZPOROWNANNY, a, e, •BEZPOROWNANNIE *adv. Roff.* безпримѣрный, *Eccl.* безсравнительный, бесcудный, безсосудный, nie mogący bydź porównanym, unvergleichlich, unvergleichbar. •BEZPOROWNANNOSC, ści, ż. niepodobieństwo do porównania; *Roff.* безпримѣрность, die Unvergleichbarkeit.
BEZPORTOWY, a, e, *Eccl.* безпристáнищный, portu nie maiący, hafenlos, ohne Hafen.
BEZPORZĄDNY, a, e, BEZPORZĄDNIE *adv. Roff.* безпорядочный, nie maiący porządku, nie będący w porządku, ordnungslos, unordentlich. BEZPORZĄDNOSC, ści, ż. *Roff.* безпорядокъ, die Ordnungslosigkeit, Unordnung, nieporządek, brak porządku.
BEZPOSAZNY, a, e, posagu nie maiący, ohne Brautschatz. Siostrę mam bezposażną, matkę mam ubogą. *Mon.* 75, 306. Bezposażne małżeństwo. *Krom.* 489.
BEZPOSREDNI, a, ie, BEZSRZEDNY, BEZPOSRZEDNICZY, a, e, BEZPOSRZEDNIE, BEZPOSRZEDNICZO *adv.* między którym i czym innym niemasz nic śrzodkuiącego. *Boh.* bezprostredný; *Roff.* непосредственный, непосредственно; *Eccl.* безсрéдственный, несредственный, безходáтайственно; *Sorab.* 1. nestredkowne, *Carn.* bez umejſka; *Vind.* brezvmeſka, nestredliu; unmittelbar. U ziół z sęka wyrasta różdżka bezpośrednie, u drzew przez pośrednictwo oczka. *Ben. N.* 41. Kości iedne w człowieku łączą się sposobem pośredniczym, za pomocą chrząstki; drugie sposobem bezpośredniczym, gdy niby szwem iakowym z sobą są złączone. *Perz. Cyr.* 1, 24. Bezpośredniczo *immediate*. *Perz. Cyr.* 1, 156. BEZPOSRZEDNOSC, ści, ż. brak pośrednictwa, *Vind.* nestredlivoſt, nestredninoſt, die Unmittelbarkeit.
BEZPOTOMNY, a, e, potomstwa nie maiący, ohne Nachkommen. Bóg znosi z bezpotomnego sromotę niepłodności. *Psalmod.* 57. Lepiéy mi umrzeć bezpotomney, niż dzieci niezbożne widzieć. *Smotr. Lam.* 3. Zygmunt August, monarcha bezpotomny. *Zab.* 15, 295.
BEZPOTRZEBNY, a, e, BEZPOTRZEBNIE *adv.* bezpotrzebný, nie maiący potrzeby, niemuszony, unnöthig. Pan, który poddane bezpotrzebnie łupi. *Kosz. Kor.* 9.
BEZPOWIETRZNY, a, e, bez powietrza, próżny powietrza, luftleer. Bieg ciał w mieyscu bezpowietrznym, ale od powietrza wolnym. *Hub. Mech.* 33.
BEZPOZYTECZNY, a, e, BEZPOZYTECZNIE *adv.* pożytku nie przynoszący, *Roff.* безполéзный, nutzlos.
BEZPOZYTECZNOSC, ści, ż. brak pożyteczności, die Nutzlosigkeit. *Roff.* безполéзность.
BEZPRACOWITY, a, e, BEZPRACOWICIE *adv.* od pracy wolny, bezroboczy, arbeitslos, arbeitsfrey. Miał w myśli szczęście roskoszne i bezpracowite życie. *Mon.* 74, 110.
BEZPRAWIE, ia, *n. Boh.* bezprawí, brak prawa, gdy prawa niemasz, albo prawo nie ma mocy, Gesetzlosigkeit, Gesetzemangel, gesetzloser Zustand. Dwie przeciwne władzy, iedna drugą kolcyno poprawuiąc, Rzeczpospolitą w bezprawiu trzymały. *Ust. Konst.* 1, 11. Bezprawie, bezrządztwo, *oligarchia. Fr. Ad. praef.* §. Uczynek, postępek przeciwko prawom, krzywda komu wyrządzona, Gesetzwidrigkeit, gesetzwidriges Verfahren, Unbilde, Unrecht. Jesteście bracia, czemu ieden drugiemu bezprawie czyni? A ten, który krzywdę czynił brata odpędził napominaiącego. 1. *Leop. Apost.* 7, 26. Tym się sposobem prawu ich żadne •przezprawie, (bezprawie, *ob.* 2., bez) i krzywda nie dzieie. *Chełm.* 91. Studentom Krakowskim stało się bezprawie. *Warg.* Ge *praef.* BEZPRAWNIK, a, *m.* praw. gwałciciel, popuiący w brew prawom, der Gesetzstöhrer. Człowiek z urodzenia znaczny; ale bezprawnik, wydzierca. *Kr* 282. BEZPRAWNY, a, e, BEZPRAWNIE, BEZPR

WIE (*Cn. Th.*) *adv.* - *Boh.* bezprawj; *Vind.* brespostaun) prawa niemaiący, nieznaiący, gesetzlos, ohne Gesetz. Nawet bezprawne prawami morza obostrzacie, *Zab.* 8, 367. *Kniaz.* (które dotąd praw nie znały). §. Nie podług prawa, w brew prawom, przeciw prawom, nicht nach dem Gesetze, gesetzwidrig. Z iurystą wielkim tym sroga śmierć obeszła się bezprawnie, Bez processu, bez pozwu, nawet i bez sądu. *Pot. Jow.* 89. Bóy zaczyna Cezar bezprawny, on nad Syllę mistrza wyniesiony. *Bardz. Luk.* 9. - §. bez opieki prawa, ohne Gesetzes Schutz, gesetzlos. Myżeśmy iedni tylko w tem państwie bezprawni, aby nas każdy krzywdzić i do posłuszeństwa swego, na kark nastąpiwszy, przymuszał? *Sworz. Flen.* 15.

*BEZPROSTOWNY, a, e, nie prosty, nie pionowy, nie prostopadły, nie perpendykularny, nicht senkrecht, nicht grade. *Ir.*

BEZPRZEMIENNY, a, e, BEZPRZEMIENNIE, *adv.* *Rosſ.* безперемѣнный, niepodległy przemianie, unveränderlich, unverwandelbar. BEZPRZEMIENNOSC, ści, ż. wolność od przemian, die Unverwandelbarkeit.

BEZPRZERWANY, a, e, BEZPRZERWANIE *adv.* *Rosſ.* безперывный, безпереч, nie podległy przerwom, ununterbrechbar. BEZPRZERWANOSC, ści, ż. *Rosſ.* безперывность, wolność od przerywania, die Ununterbrechbarkeit.

BEZPRZESTANNY, a, e, BEZPRZESTANNIE *adv.* nie przestający, ciągły, ustawiczny, ununterbrochen, fortdauernd. *Rosſ.* безпрестанный. Fatalne iest w miłości bezprzestanne z żoną przesiadywanie. *Teat.* 52, *d.* 79. Skóra tak na mnie zczerniała iak sadze, Kości spróchniały w bezprzestanney pładze. *Chroſć. Job.* 112.

*BEZPRZESZKODNY, a, e, *BEZPRZESZKODNIE *adv.* *Rosſ.* безпрепятственный, безпретыновенный, od przeszkod wolny, ungestört.

*BEZPRZYCZYNNY, a, e, *BEZPRZYCZYNNIE *adv.* przyczyny nie maiący, ohne eine Ursache zu haben, ohne Ursache. Bezprzyczynnie karałem cię, *Teat.* 30, *d.* 24. (niewinnie).

*BEZPRZYGODNY, a, e, *BEZPRZYGODNIE *adv.* bez przypadków, frey von Zufällen, Ereignissen. Okrążywszy ów cypel groźny bezprzygodnie, Zaczęliśmy szczęśliwie tłoczyć morza wschodnie. *Przyb. Luz.* 160.

*BEZPRZYIEMNY, a, e, *BEZPRZYIEMNIE *adv.* przyiemności, wdzięczności nie maiący, niemily, *Eccl.* безсмысленный, ohne Annehmlichkeit, anmuthslos. BEZPRZYIEMNOSC, ści, ż. brak wdzięczności, przyiemności, Mangel der Anmuth, Anmuthslosigkeit, *Eccl.* безсмыслие.

BEZPRZYKŁADNY, a, e, BEZPRZYKŁADNIE *adv.* *Boh.* bezykladný, sobie podobnego niemaiący, beyspiellos, ohne gleichen. Uwielbiaymyż miłość Chrystusową bezprzykładną. *Przyb. Milt.* 87. BEZPRZYKŁADNOSC, ści, ż. brak podobnego przykładu, die Beyspiellosigkeit.

*BEZPRZYMIOTNY, a, e, niemaiący żadnych przymiotów albo iakości, eigenschaftslos, ohne Eigenschaften. *Eccl.* безкачественный, который не имѣетъ качества, t. p. woda безвкусна bez smaku woda.

BEZPRZYTOMNY, a, e, BEZPRZYTOMNIE *adv.* nie maiący przytomności, sich nicht gegenwärtig; Chodzi po sobie bezprzytomny. *Teat.* 18, 29.

BEZRADNY, a, e, BEZRADNIE *adv.* pozbawiony rady, nie maiący rady, rathlos, von Rath verlassen, ohne Rath. *Sorab.* 1. bezradné, nerozpominaté, *inconsultus.* Widzieliśmy po kilkudziesiąt latach bezradnych, dwa seymy wolne. *Skrzet. P. P.* 1, 86. (przez które obrad kraiowych nie było).

*BEZRADOSNY, a, e, *BEZRADOSNIE *adv.* próżny radości, freudenleer. *Rosſ.* безрадосный.

BEZRANNY, a, e, wolny od rany, unverwundet. Czerstwi, cali, bezranni, z placu powracali. *Przyb. Milt.* 189.

BEZRĘCZNY, a, e, BEZRĘKI, a, ie, *Boh.* bezruký, *Rosſ.* безрукій, handlos, ohne Hand, ohne Arm. Obroń bezręcznego. 1. *Leop.* 4. *Ezdr.* 2, 21. Bezżeństwo stan iest iako bezręczny. *Gil. Pol.* 323. *BEZRĘKAWY, a, e, rękawa nie maiący, *Rosſ.* безрукавный, ohne Aermel, ohne Muff.

BEZROBOCZY, a, e, od roboty wolny, bezpracowity, arbeitslos, ohne Arbeit, arbeitsfrey. Zacząłem prowadzić życie opłakane, samotne, bezrobocze. *Mon.* 69, 289.

BEZROCZNY, a, e, bez roków, bez terminu, nieodroczony, *Rosſ.* безсрочный, ohne Termin, unbestimmt. §. Przezroczny, na przez rok, przyszłoroczny, künftiges Jahr gefällig.

BEZRODNY, a, e, BEZRODNIE *adv.* *Rosſ.* безродный, rodu niemaiący, bezplemienny, bez krewnych, ohne Verwandten, ohne Familie; *Boh.* Bezrodný: nierodzayny, nierodzący, niepłodny, unfruchtbar. BEZRODNOSC, ści, ż. *Rosſ.* безродство, безродье, bezplemienność, bezpłodność, die Verwandtenlosigkeit, die Unfruchtbarkeit.

BEZROGI, a, ie, *Boh.* bezrohy; *Rosſ.* безрогій, rogów nie maiący. *Włod.* hörnerlos, ungehörnt.

BEZROK, na BEZROK, raczeyby: na PRZEZROK (*ob.* 2. bez). = na przyszły rok, za rokiem, po roku, rok przepuściwszy, das Jahr darauf, das folgende Jahr, übers Jahr. Na przez rok. *Sim.* 101. Kiedy wybrańców serio skarżą, tedy się pewnie poprawi na bezrok każdy. *Star. Ref.* 166. Ammonitowie znowu się zmocnili, Na bezrok woysko licznieysze skupili. *Leszcz.* 285.

BEZROSĄDNY *ob.* Bezrozsądny.

BEZROZDZIELNY, a, e, BEZROZDZIELNIE *adv.* nie mogący bydź rozdzielonym, *Rosſ.* безраздѣльный, unzertheilbar, untrennbar. BEZROZDZIELNOSC, ści, ż. niepodobność rozdzielenia, die Untheilbarkeit, Untrennbarkeit.

BEZROZMYSLNY, a, e, BEZROZMYSLNIE, *adv.* bez uwagi, unüberlegt, unerwogen. Gniew bezrozmyślny, nie dobry. *Wereszcz. Reg.* 132. Jako tam ten bezrozmyślnie daie, tak ten bezuważnie bierze. *Gorn. Sen.* 15.

BEZROZNY, a, e, BEZROZNIE *adv.* nie czyniący różnicy, nie przebieraiący, oboiętny; gleichgültig. *Cn. Th.* BEZROZNOSC, ści, ż. oboiętność, die Gleichgültigkeit. Przestrzegaiąc doskonaley bezróżności, przypatrzył się tey walce. *Tr. Tel.* 121. (bezparcyalność, bezstronność). Już dłużey téy bezróżności, którą po sobie pokazuie, znieść nie mogę. *ib.* 123.

BEZROZSĄDNY, a, e, BEZROZSĄDNIE *adv.* *Rosſ.* безразсудный, безразсудительный, pozbawiony rozsądku, unklug, unüberlegt, ohne Urtheilskraft. Bezrozsądny Aiax. *Kul. Her.* 61. Od ciebie to, coś bez-

rozsądnie wymyślił, kacerze przyięli. *Pimin. Kam.* 89.
BEZROZSĄDNOSC, ści, *ż.* *Roff.* Безразсудность, Безразсудство, die Unklugheit, Urtheilsloſigkeit, Unüberlegtheit.
BEZROZUM, u, *m.* BEZROZUMNOSC, ści, *ż.* *Roff.* Безразумїе, безтолковость, *Eccl.* злоразумїе, *Boh.* nesmyſlnoſt, *Dal.* mahnitoszt); ś brak rozumu, die Unvernunft, Unvernünftigkeit, der Unverſtand. Dobrych nienawidzieć, szaleństwo; złych zaś nienawidzieć iest bezrozumność. *Bardz. Boet.* 131. Niechay cię Pan ſkarze bezrozumnością. 1. *Leop. Deut.* 28. Milcz, abym ci większego ieszcze z kraiów waszych bezrozumu nie zadał. *Zab.* 7, 116. (głupſtw, Thorheiten). BEZROZUMNY, a, e, BEZROZUMNIE *adv.* *bezumny, z rozumu obrany, *Roff.* Безтолковый; *Boh.* nesmyſlný; *Dal.* prezpameten, unvernünftig, vernunftlos, unverſtändig. Bezrozumne rzeczy, iako to konie, bydło, pszczoły, i t. d. *Budn. Cyc.* 90. (*ob.* Nieme ſtworzenia). Kreatury bezrozumne, bezduszne. *Birk. Kant. A.* 2. *b.* Mąż głupi nie zna, a bezrozumny nie rozumie tego. *Budn.* 92, 6. Co za złość, bezrozumni! *Bardz. Luk.* 112. Me własne występki bezrozumny ſukam. *Hul. Ow.* 120. BEZROZUMNICA, y, *ż.* obraza z rozumu, *Roff.* Безтолковщина, eine Unverſtändige, Unklige. Bezrozumnico! *Zebr. Ow.* 128.
BEZRYMNY, BEZRYMOWY, a, e, (*Vind.* brezrimni), bez rymu czyli kadencyi, reimlos, ohne Reim, ungereimt. Opaliński wierszem bezrymowym pisał. *Dmoch. Szt. R.* 4. *N. Pam.* 13, 101. W tych hymnach trzeci wiersz bezrymny. *Groch. W.* 155.
BEZRZĄD, u, *m.* BEZRZĄDZTWO, a, *n.* BEZRZĄDNOSC, ści, *ż.* *Rag.* bezrédje, bezrednos, *Vind.* brezrednoſt, z nieład, niesforność, Unordnung, Ordnungsloſigkeit. *Polit.* bezrząd, bezrządztwo, anarchia. *Mon.* 75, 588, die Anarchie, Regierungsloſigkeit, gdy w państwie urząd nie ma tyle mocy, aby mógł poddanym ſkutecznie rozkazywać. *Wyrw. G.* 116. *Roff.* Безвластїе, безначáлїе. Kraiowi nayokropnieysze bezrządztwo. *Mon.* 73, 679. Nayzbawieńsze rady ulubioney nie pobłażały bezrządności. *ib.* 73, 279. W bezrządzie żyć, *Roff.* безначáльствовать. *Fredro adag. praef.* nazywa oligarchią bezrządztwem, bezprawiem. BEZRZĄDNY, BEZRZĘDNY, a, e, BEZRZĄDNIE, BEZRZĘDNIE *adv.* *Rag. Bosn. Croat.* bezredan; *Carn.* prekorędn; *Vind.* brezreden, z bez ładu, niesforny, nie w porządku, unordentlich, ordnungslos. *Eccl.* безчинóвный. Bezrzędny, *extraordinarius. Volck.* 649. Częſte uciekaiące woysko poraża bezrzędnie goniących. *Papr. W.* 2, 176. §. *Polit.* anarchiczny, regierungslos, *Roff.* безвластный, *Eccl.* безвладычень.
*BEZRZEMIESLNY, a, e, *Roff.* безремéсленный, bez rzemiesła, nie znaiący gó, handwerkslos, ohne Handwerk. *Roff.* безремéство z brak rzemiesła.)
BEZSĄDNY, a, e, BEZSĄDNIE *adv.* *Roff.* безсýдный, mimo sądu, niesądowny, ungerichtlich. Nie mamy bezsądnie drugim odbierać życia. *Mon.* 71, 555.
*BEZSAMOWŁADNY, a, e, *BEZSAMOWŁADNIE *adv.* *Eccl.* безсамовлáстный, nie będący samowładnym, nicht unumſchränkt herrſchend, nicht ſelbſtherrſchend. *Graec.* αὐτεξούσιος.
*BEZSCIENNY, a, e, *Eccl.* безстéнный, ścian nie maiący, ohne Wände, wandlos.

*BEZSĘKI, a, ie, *Boh.* Bezſuký; *Sorab.* 1. bezßukowité, sęków nie maiący, knorrenlos, knotenlos.
BEZSENNY, a, e, BEZSENNIE *adv.* *Roff.* Безсонный, *Sorab.* 1. nespácžé, *Vind.* nespan, nespiczhen, z nie śpiący, bez snu, nie śpiąc przepędzony, ſchlaflos. Bezsenny, iak długą noc ſtrawiłem całą. *Hul. Ow.* 9. Cyryll, ſtarszy nad mnichami bezsennemi w Carogrodzie. *Sk. Dz.* 464. (co nie sypiali). Bezsennie się przez całą noc biedzi. *Wad. Dan.* 141. Bezsenne nocy obraca na modły. *Chroſc. Job.* 188. BEZSENNOSC, ści, *ż.* BEZSEN, - snu, *m.* brak snu, die Schlafloſigkeit, *Vind.* nespanoſt, nespiczhnoſt, nespajezhnoſt, *Roff.* безсонница, безсонïе.
BEZSENS, u, *m.* *Roff.* несклáдница, brak sensu, myśli, die Sinnloſigkeit, der Unſinn. BEZSENSNY, a, e, BEZSENSNIE *adv.* nie maiący sensu, myśli, znaczenia, ſinnlos, unſinnig, ſinnleer. Chciał mówić, nie domawiał, często iąkał słowa, Przerwana, niepoiętna i bezsensna mowa. *Jabł. Tel.* 86.
*BEZSERCY, *BEZSERDECZNY, a, e, *BEZSERDECZNIE *adv.* Bezserdeczny, *excors. Urs. Gr.* 180. herzlos, ohne Herz. *Vind.* bresserzen; (*Eccl.* et *Roff.* безсердéчный: głupi, *Roff.* безсéрдый, nieczuły); *Sorab.* 1. bezhutrobné, *vecors.*
*BEZSIEMIENNY, a, e, beznasienny, nasienia czyli siemienia niemaiący. *Eccl.* безсѣменный, ſamenlos, ohne Samen.
BEZSILNY, a, e, BEZSILNIE, *adv.* *Roff.* безсильный, дряхлый, siły niemaiący, słaby, kraftlos. Okropney śmierci tchem bezsilny dyszę. *Hul. Ow.* 254. Patrzałem iak wychodził drzwiami gach wyssany, Ledwie tocząc bezsilny bok i drżące nogi. *Hul. Ow.* 240. Niech ta w bezsilnym nie usa rozumie, Pozna co nad płcią miłość często umie. *Zab.* 16, 330. *Prov.* Gniew bezsilny nie iest silny. *Cn. Ad.* 259. (*ob.* *serdit a nie duż; *Vanae sine viribus irae*). BEZSILNOSC, ści, *ż.* brak sił, słabość, *Roff.* безсилïе, дряхлость, *Eccl.* немощенïе, безсилïе, die Kraftloſigkeit. Hardy sąd ślepym będzie na słuszność, a baczny na bezsilność twoię. *Teat.* 49, *b.* 83.
*BEZSKAZITELNY, a, e, BEZSKAZITELNIE *adv.* *Roff.* безтлѣнный, niepodległy skazitelności, unverweslich. *Eccl.* обезтлѣнити, nieskazitelnym uczynić.
*BEZSKAZITELNOSC, ści, *ż.* *Roff.* безтлѣнность, niepodległość skazitelności, die Unverweslichkeit.
BEZSKŁADNY, a, e, BEZSKŁADNIE *adv.* nieskładany, nie do składania, unzuſammengeſetzt, nicht zuſammenſetzbar. Wiersz nierymny czyli bezskładny. *Mon.* 75. 261. (bezrymowy, bez kadencyi, reimlos, ungereimt.).
*BEZSKORUPI, ia, ie, *Eccl.* безскорлýпный, безчрепный, niemaiący skorupy, ſchalenlos, ohne Schale.
BEZSKRZYDŁY, a, e, *Roff.* безкрылльный, niemaiący skrzydła, flügellos, ungeflügelt. Owad bezskrzydły, *aptera. Zool.* 105.
BEZSKUTECZNY, a, e, BEZSKUTECZNIE *adv.* skutku nie czyniący, nie dzielny, *Roff.* недѣйствительный, ohne Wirkung, unwirkſam. Szturm to był ciężki, lecz bezskuteczny, Bo umysł tobie chowam ſtateczny. *Zab.* 12, 208. *Zabł.* BEZSKUTECZNOSC, ści, *ż.* chybienie skutku, niedzielność, *Roff.* недѣйствительность, die Unwirkſamkeit. Częstokroć rodzice przyczyną są bezskuteczności

dobrey edukacyi i zagubienia iey w dzieciach. *Mon.* 73, 343. Nie bezskutecznie. *Arum. Chym.* 120.

BEZSLADNY, a, e, BEZSLADNIE *adv.* śladu nie maiący, spurlos, ohne Spur. Wartowałem wszystkie pisma, nie znalazłem przykładu; tak więc w bezśladney rzeczy znalazłem się. *Oss. Sen.* 2, *in re noua.*

BEZSLAWNY, a, e, BEZSLAWNIE *adv. Ross.* Безславный (*Ross.* Безславный potwarny, безславить, plugawić, безславіе, niecześć, hańba) niesławiony, niesławny, nicsławny, unberühmt, ruhmlos. Bezsławnie z tey woyny przyszło nam się wrócić. *Leszcz. Claff.* 71.

BEZSŁONECZNY, a, e, słońca nie maiący, od słońca nie oświecony, unbesonnt; ohne Sonne, sonnenlos. Styga woda obkrąża bezsłoneczne chaty. *Chod. Kost.* 17. Okropna bogini krolestw bezsłonecznych. *Susz. pieśn.* 5, *f.* 2.

BEZSŁOWNY, a, e, BEZSŁOWNIE *adv.* nie w słowach maiący, nie wyrażny, ohne Worte, wortlos, nicht ausdrücklich. Bezsłowna deklaracya; bezsłowne zezwolenie. *Tr. Eccl.* Безсловенъ, *Ross.* нѣмый niemy; *Ross.* безсловесный niemy, głupi, nierozumny; безсловно niezaprzecznie, niezaprzecznie; безсловесіе, безсловесность niemota, niewymowa, głupość).

BEZSLUBNY, a, e, BEZSLUBNIE *adv.* bez poprzedzaiącego ślubu, ohne vorhergegangene Trauung, Vermählung. Bezsłubne dzieci od fortuny oycowskiey wyłączone. *Teat.* 2, *f.* 118. (nieprawego łoża, uneheliche Kinder).

BEZSŁUŻBY, a, e, służby nie maiący, nie służący, lózny, dienstlos, *Vind.* bresslushen.

*BEZSMAK, *BEZSMACZNOSC, ści, ż. brak smaku, *Ross.* безвкусность; die Geschmacklosigkeit, Unschmackhaftigkeit. *BEZSMACZNY, a, e, smaku nie maiący, niesmaczny, *Ross.* безвкусный, unschmackhaft, geschmacklos.

BEZSMIERTELNY, BEZSMIERTNY, a, e, BEZSMIERTELNIE, BEZSMIERTNIE *adv. Ross.* безсмертный, nie podległy śmierci, sterbenslos, unsterblich. Wszechmocność mię i w pożarach bezśmiertelnie utrzymywać będzie. *Sab. Niedz.* 1, 163. BEZSMIERTELNOSC, BEZSMIERTNOSC, ści, ż. niepodległość śmierci, die Unsterblichkeit, *Ross.* безсмертіе, BEZSMIERTELNIK, a, *m.* Venus bezśmiertelnikiem z słodyczą pomieszanym dotknęła Eneasza i bogiem go uczyniła. *Otw. Ow.* 586. (ambrozya, Göttertrank, Unsterblichkeitstrank.

BEZSMIESZNY, a, e, BEZSMIESZNIE *adv.* nieśmieiący się, serio, *Wlod.* ohne Lachen, ernsthaft; niegodny śmiechu, nieśmieszny, nicht lächerlich. BEZSMIESZNOSC, ści, ż. brak śmiechu, śmieszności, die Unlächerlichkeit, der Ernst, die Spaßlosigkeit.

*BEZSNIEDNY, a, e, nie iadalny, nie śniedny, nie do iedzenia, uneßbar. *BEZSNIEDNOSC, ści, ż. *Eccl.* безснѣдность, nieiadalność, die Uneßbarkeit.

BEZSOCZNY, a, e, *Vind.* bressoken, *Ross.* безсочный, *Sorab.* 1. bezmaßotné, soku nie maiący w sobie, nie soczysty, saftlos, unsaftig.

*BEZSPIESZNY, a, e, *BEZSPIESZNIE *adv. Ross.* безспѣшный, nie śpieszny, bez pośpiechu, nicht eilig, ohne zu eilen, uneilfertig. *BEZSPIESZNOSC, ści, ż. brak pośpiechu, die Uneilfertigkeit.

*BEZSPOKOYNY, a, e, *BEZSPOKOYNIE *adv.* nie maiący pokoiu, spokoyności, *Ross.* безпокойный, безпокойный, безпокойный, unruhig, ruhelos.

*BEZSPOKOYNOSC, ści, ż. brak pokoiu, spokoyności, *Ross.* безпокойность, безпокойствіе, безпокойство, die Unruhe, Ruhelosigkeit.

*BEZSPRZECZNY, a, e, *BEZSPRZECZNIE *adv. Ross.* безпрекословный, безпóрный, bez sporu, sprzeczki, ohne Widerspruch, widerspruchlos, streitlos, unstreitig. *BEZSPRZECZNOSC, ści, ż. wolność od sprzeczki, die Widerspruchslosigkeit.

BEZSROMY, a, e, bezwstydny, bez sromu, *Eccl.* безсрáмный, unverschämt, schamlos. BEZSROM, u, *m.* BEZSROMOSC, ści, ż. bezwstyd, bezwstydliwość, *Eccl.* безсрамíе, die Schamlosigkeit, die Unverschämtheit. BEZSROMNIK, a, *m.* 1. *Eccl.* безсрамникъ, bezwstydnik, bezczelnik, der Unverschämte.

BEZSRZEDNY *ob.* Bezpośrzedny.

BEZSTARANNOSC, ści, ż. brak starania, staranności, die Sorglosigkeit, Unsorgsamkeit. Przyczyna niedostatku drzewa iest bezstaranność wielu dziedziców. *Mon.* 74, 682.

BEZSTARANNY, a, e, BEZSTARANNIE *adv.* starania nie maiący, sorglos, unbesorgt.

*BEZSTRACHLIWY, a, e, BEZSTRACHLIWIE *adv. Ross.* безстрáшный, nielękliwy, niestrachaiący się, unerschrocken. *BEZSTRACHLIWOSC, ści, ż. *Eccl.* безстрáшíе, die Unerschrockenheit.

BEZSTRONNOSC, ści, ż. *Boh.* nestrannost; *Ross.* безстрáстíе, безпристрастíе, безпристрастность; *Croat.* nijednostránoszt, *Carn.* nobenoplatnoſt, odnirostranoſt, neenostranoſt) z bezparcyalność, nieprzywiązanie do żadney strony lub partyi, die Unpartheylichkeit, Partheylosigkeit. BEZSTRONNY, a, e, BEZSTRONNIE *adv. Boh.* nestranný, *Ross.* безпристрáстный, безстрáстный, *Rag.* njednostranni; *Croat.* nijednosztran; *Carn.* nobenoplatne; *Vind.* nobennoplatni, neenostranen, neenostranoſten, odnirostranſki) z bezparcyalny, bez wiązania się z żadną partyą lub stroną, neutralny, oboiętny, unpartheyisch, partheylos. Troskliwa swierzchność w srogim zamieszaniu, szukała rady w twym bezstronnym zdaniu. *Zab.* 13, 151. *BEZSTRONNIK, a, *m.* 1. do żadney nienależący strony, *Rag.* niednostranas, niednostranik, *Croat.* nijednosztranecz.

*BEZSTRUNNY, a, e, *Boh.* bezstrunný, *Ross.* безстрýнный, struń nie maiący, ohne Saiten, saitenlos.

**BEZSTWORZENNY, a, e, próżny stworzeń, leer von Geschöpfen. Biegł szatan przez ciemną krolestwo bezstworzennéy nocy. *Przyb. Ab.* 95.

BEZSUMIENNY, a, e, BEZSUMIENNIE *adv. Boh.* bezswiedomý; *Ross.* безсовѣстный, криводýшный, душевредный; *Vind.* bresvieſten, krivizhen) z nie podług sumnienia, nie maiący sumnienia, gewissenlos. (*Ross.* несомнѣнно, несомнительно z niewątpliwie). BEZSUMIENNOSC, ści, ż. brak sumnienia, die Gewissenlosigkeit, *Ross.* безсóвѣстíе, криводýшíе, душевредство. BEZSUMIENNIK, a, *m.* 1. człowiek bez sumienia, *Ross.* криводушникъ, ein Gewissenloser.

BEZSWIATŁY, a, e, światła nie maiący, lichtlos, lichtleer. W starego więzu bezświatłym cieniu. *Zab.* 9, 353. *Zabl.*

BEZSWIATOWY, a, e, *Eccl.* безмíрный, *in mundo non habitans*, ἀκόσμος, weltlos, nicht in der Welt lebend.

*BEZSWOBODNY, a, e, BEZSWOBODNIE *adv.* nie

swobodny, nie maiący swobody, wolności, unfrey, ohne Freyheit. *BEZSWOBODNOSC, ści, ż. *Eccl.* безсвобóдство, *Roff.* невольничество, brak swobody, wolności, die Unfreyheit, der Mangel der Freyheit.

BEZSWORNY, BEZSWORNOSC *ob.* Niesforny, sworny.

*BEZSYTNY, a, e, *BEZSYTNIE *adv.* *Eccl.* безсытостны, безсытинъ, nienasycony, nie do nasycenia, unersättlich.

BEZSZATNY –, a, e, BEZSZATNIE *adv.* *Eccl.* безризны, bez sukni, nieodziany, kleiderlos, ohne Kleider.

BEZSZCZĘSNY, a, e, BEZSZCZĘSNIE *adv.* *Roff.* безщастный, *Eccl.* безчáстный, nie maiący szczęścia, ohne Glück, nicht glücklich. BEZSZCZĘSCIE, ia, *n.* *Roff.* безщáстïе, *Eccl.* безчáстïе; ἀτυχία, brak szczęścia, die Glückseligkeit, der Mangel des Glücks.

*BEZSZCZEZUYNY, a, e, bez łuski *Eccl.* безчешуинный, schuppenlos. (cf. szczeźuia).

BEZSZCZODRY, a, e, BEZSZCZODRZE *adv.* (*Eccl.* безщéдро z bez miłosierdzia) nieszczodry, nichoyny, unfreygebig.

BEZSZKODNY, a, e, BEZSZKODNIE *adv.* *Sorab.* 1. bezškodné; *Roff.* безвредный, безобидный, безубыточный, szkody nie ponoszący, unbeschädigt, schadlos. Bezszkodnym kogo uczynić. *Gal. Cyw.* 2, 103. (stratę mu nagrodzić). BEZSZKODNOSC, ści, ż. *Sorab.* 1. bezškodnosć, *Roff.* безвредïе, безврéдность, nieponiesienie szkody. *Wlod.* die Schadlosigkeit. Jeżeli towary z powodu przestąpienia celnych ustaw zabrane zostaną; to właściciel traci towary, i o bezszkodność u winnego dopomina się. *Gal. Cyw.* 3, 219. (o nagrodę straty, Entschädigung, Schadenersatz, Schadloshaltung).

BEZSZKOLNY, a, e, szkół nie maiący, ohne Schulen. *ɣ.* (Odłączonemi od szkół uczynią was. *Budn. Joa.* 16, 20. *not:* „bezszkolnemi was uczynią" von der Schule ausgeschlossen).

BEZSZTUCZNY, a, e, BEZSZTUCZNIE *adv.* niesztuczny *Eccl.* безхудожный, ungekünstelt, kunstlos.

BEZSZYPUŁKOWY, a, e, szypułek nie maiący, ohne Stängelchen, stängellos. Ziele to ma kwiaty obopleiowe bezszypułkowe. *Jundz.* 502.

*BEZTANIECZNY, ś, e, *BEZTANIECZNIE *adv.* *Eccl.* безплúсенъ, *Gr.* ἄχορος, bez reiu, bez tańca, tanzlos, ohne Tanz.

*BEZTARGOWNOSC, ści, ż. *Roff.* безторговница, niedobyt, niepokupność, brak targu, odbytu, Mangel des Absatzes, Verkaufs.

BEZTREFNY, a, e, BEZTREFNIE *adv.* nietrefiony, niekędzierzony, niefryzowany, ungekraust, unfrisirt. Panny rozkwilone na oczy spuszczaią zaponę beztrefnych warkoczy. *Zab.* 11, 304.

*BEZTROSKI, a, ie, niedoznawaiący troski, zgryzoty, *Vind.* bresikerben, *Roff.* безкручинный, kummerlos.

*BEZTROSKLIWY, a, e, *BESTROSKLIWIE *adv.* *Roff.* беззаботливый, беззаботный, nie troszczący się, unbekümmert. *BEZTROSKLIWOSC, ści, ż. *Vind.* bresikerbnoši; *Roff.* беззаботливость, die Kummerlosigkeit.

*BEZTRUDNY, a, e, nietrudny, nieciężki, nicht schwer, leicht. *Roff.* безтрудный.

*BEZTWORNY *ob.* Przeztworny.

BEZUCHRONNY, a, e, BEZUCHRONNIE *adv.* *Roff.* безыжбѣжный, *Eccl.* безотбѣжный, czego się nie uchroni, unvermeidlich. BEZUCHRONNOSC, ści, ż. die Unvermeidlichkeit.

BEZUCHY, BEZUSZY, BEZUSZNY, a, e, *Roff.* безýшïи; *Eccl.* безушéсный; *Sorab.* 1. bezhuschowné, ucha lub uszu niemaiący, ohrenlos, unöhrig. *Jnauritus*, który nie ma uszów. *Mącz.* Żebyś ty sam osobą swą bezuszną tam iechał. *Pimin. Kam.* 105. Bezuchy. *ib.* 181. (Miły *bezuchologancie! *Pimin. Kam.* 132. bezuchy rozprawco, unohriger Disputator).

BEZUCHYBNY, a, e, BEZUCHYBNIE *adv.* *Roff.* безошибóчно, nie chybiący, pewny, unfehlbar. BEZUCHYBNOSC, ści, ż. niepodobieństwo chybienia, die Unfehlbarkeit.

BEZUCIESZNY, a, e, BEZUCIESZNIE *adv.* nie do ucieszenia, nie do pocieszenia, bezpocieszalny, *Roff.* безутѣшный, untröstlich. BEZUCIESZNOSC, ści, ż. niepodobieństwo ucieszenia, die Untröstbarkeit.

BEZUKI, a, ie, bez nauk, nieuczony, ohne Wissenschaft, ungelehrt, *Roff.* безграмотный.

*BEZUMNOSC, ści, ż. *BEZUMSTWO, a, *n.* nierozum, szaleństwo, der Unverstand, die Unvernunft, Raserey. (*ob.* um, rozum) *Roff.* безýмïе, безýмство, скудоумïе; *Eccl.* безýмïе, безумство, злоýмïе, изумлéнïе, шаль; *Rag.* bezumnos, bezpametnos, neumstvo, neum, *Vind.* bresumnoši, neumnoši). Każdy się śmieie bezumstwu waszemu. *Sowit.* 36. Faryzeuszowie napełnili się bezumności, i mówili między sobą, coby uczynili Jezusowi. *Budn. Luk.* 6, 11. (szaleństwa. *Bibł. Gd.*). Niepodobnym iakimsi bezumstwa szaleństwem bracznieyszym się stał. *Fai. Fl.* 226. *BEZUMNY, a, e, *BEZUMNIE *adv.* *Roff.* безýмный, *Eccl.* злоýмный, безумлéнь; *Rag.* bezuman, bezúman, bezpaméten; *Bosn.* bezpametgnak; *Vind.* bresumen, neumen, nepameten; *Germ.* naumn) z rozumu obrany, nierozumny, szalony, vernunftlos, unvernünftig, unverständig, rasend. Zoilusów zawisnych się nie lękam, ani aprosnych a *bezhumnych (bezumnych) łapaczów. *Stryik praef.* *Roff.* безýмець waryat, szaleniec; безýмица waryatka, szalona; безýмить, обезумить szalić kogo, oszalić kogo; безумствовать, waryować, szaleć; безумѣть zwaryować, oszaleć).

*BEZUPADŁY, a, e, *Eccl.* безпадéжный, nie upadaiący, nicht fallend, sinkend, nicht gesunken, aufrecht.

BEZUPORNY, a, e, BEZUPORNIE, *adv.* nie znaiący uporu, unbalsstarrig, ohne Widerrede. Kobiecie wszystko bezupornie póydzie. *Teat.* 32, *c.* 31.

BEZUSTANNY, a, e, BEZUSTANNIE *adv.* *Roff.* безостановочно, nieprzestaiący, nieustaiący, ciągły, unaufhörlich. Prośby moie bezustanne. *Przyb. Milt.* 356. Siła czyniąca bezustannie. *Jak. Mat.* 4, 132. BEZUSTANNOSC, ści, ż. ustawiczność, nieprzestanie, nieustayność, die Unaufhörlichkeit.

BEZUSTY, a, e, *Roff.* безустный, *Rag.* bezuš) ust nie maiący, mundlos, ohne Mund.

BEZUSZCZERBNY, a, e, BEZUSZCZERBNIE, *adv.* *Eccl.* безущéрбный, *Gr.* ἀνεκλειπτος, niewyczerpany, nieubywaiący, unabnehmbar, unvermindert.

BEZUSZNY *ob.* Bezuchy.

BEZUTRATNY, a, e, BEZUTRATNIE *adv.* *Roff.* без-

)ыльный,

уронный, niemogący bydź utraconym, unverlierbar. BEZUTRATNOSC, ści, ż. niepodobieństwo utraty, die Unverlierbarkeit.

*BEZUTRUDNY, a, e, *BEZUTRUDNIE *adv. Eccl.* безумрудный, niezmordowany, unermüdet, nicht zu ermüden.

BEZUWAZNY, a, e, BEZUWAZNIE *adv.* nieuważaiący, bez uwagi, niebaczny, unbedachtsam, unaufmerksam. Postępowanie bezuważne. *Teat.* 27, *b.* 80. Wszystko oślep bezuważnie czynią. *Mon.* 73, 182. Wszystkich ostrym ięzykiem bezuważnie razi. *ib.* 73, 664. BEZUWAZNOSC, ści, ż. brak uwagi, nieroztropność, die Unbedachtsamkeit, Unachtsamkeit. Bezuważność tych półgłówków. *Teat.* 41, *d.* 25.

BEZUZDNY, BEZUZDY, a, e, wyuzdany, zügellos. Poydziesz, dokąd cię bezuzdne i ślepe chuci gwałtem porywały. *Nag. Cyc.* 23. Bezuzda swawola. *Zab.* 9, 46. *Zabł.–Eccl.* безуздничать wyuzdać się, *Roff.* своеводиться.

BEZUZYTECZNY, a, e, BEZUZYTECZNIE *adv.* nieprzynoszący pożytku, nutzlos, ohne Nutzen, unnütz. Dzieła te nie są bezużyteczne. *Mon.* 73, 536. (są użyteczne).

BEZUZYTECZNOSC, ści, ż. brak pożytku, die Nutzlosigkeit, Unnützlichkeit.

BEZWĄSY, a, e, *Roff.* безусый, nie wąsaty, ohne Schnurrbart.

BEZWĄTPLIWY, a, e, BEZWĄTPLIWIE *adv.* wątpliwości niepodległy *Roff. et Eccl.* безсумнительный, unzweifelhaft, unbezweifelt, zweifellos. BEZWĄTPLIWOSC, ści, ż. *Eccl.* безсумнѣнїе, niepodległość wątpliwości, die Zweifellosigkeit, Unzweifelhaftigkeit.

BEZWAZNY, a, e, BEZWAZNIE *adv. Roff.* безважный, неважный, bez wagi, niedoważny, unwichtig, ohne Gewicht. BEZWAZNOSC, ści, ż. brak wagi, die Unwichtigkeit.

BEZWCZESNY, a, e, BEZWCZESNIE *adv.* – *Roff.* безпрокїй, безвременный; nie wczas zdarzony, unzeitig. Trzeba ulgi w ciężarach prac, żeby dni życia bezwcześnie przez pracę nie skrócić. *Mon.* 71, 597. (zaprędko, zu frühzeitig). BEZWCZESNOSC, ści, ż. *Eccl.* безвременство, *Gr.* ἀκαιρία, niepora, brak trafienia w czas, die Unzeitigkeit. *Eccl.* безвременствую, brak mi pory; безвременнословїе, niewczesna mowa; безвременнословствую, niewcześnie gadam.

1. BEZWDZIĘCZNY, a, e, BEZWDZIĘCZNIE *adv.* niemaiący nic przyiemności, wdzięczności, *Eccl.* безсмысленный, unmuthsleer, unlieblich. BEZWDZIĘCZNOSC, ści, ż. *Eccl.* безсмїе, brak wdzięczności, przyiemności, die Unlieblichkeit.

2. BEZWDZIĘCZNY, BEZWDZIĘCZNOSC *v.* niewdzięczny, niewdzięczność, nie czuiące się do obowiązku uznania świadczonych dobrodzieystw, undankbar, Undankbarkeit, *ob.* Wdzięczny dankbar, *ob.* dzięka, dziękować.

BEZWĘZŁY, a, e, węzłów nie maiący, knotenlos, *Boh.* bezuzelný, *Slovac.* bezuzlý.

*BEZWIADOM, a, e, *BEZWIADOMIE *adv.* – *Boh.* bezniedomý, *Roff.* безвѣдомый, безвѣстный, безвѣстный, wiadomości niemaiący, unbewusst, ohne Kunde. *BEZWIADOMOSC, ści, ż. brak wiadomości, die Unwissenheit, *Roff.* безвѣстїе *ob.* Wieść.

BEZWIDOMY, BEZWIDZIALNY, a, e, BEZWIDOMIE,

BEZWIDZIALNIE *adv.* niepodobny do widzenia, niewidzialny, unsichtbar, *Eccl.* безвидимельный. BEZWIDOMOSC, BEZWIDZIALNOSC, ści, ż. niemożność aby bydź widzianym, die Unsichtbarkeit.

*BEZWIECZORNY, a, e, wieczorów nie maiący, ohne Abende, *Roff.* безвечёрный, o północnych stronach, gdzie słońce z horyzontu nie schodzi.

BEZWIENNA, bez wiana, wiana niemaiąca, *Cn. Th.* die keinen Mahlschatz hat. *ob.* Wiano.

BEZWIERNY, a, e, BEZWIERNIE *adv.* niewierny, wiary nie dotrzymuiący, wiary niegodny, untreu, ohne Glauben und Treue, unglaubwürdig, *Vind.* bresvieften, nesvieft). Krzywoprzysiężcy i bezecni albo bezwierni są ci, którzy niewiernie i fałszywie opiekę sprawuią. *Szczerb. Sax.* 292. §. 2. Do wiary nienawrócony, wiary niemaiący, pogański, ungläubig, heidnisch, *Vind.* neveren, bresveren). Martwili się katolicy, iż tak wielkie woysko ich pobite było od bezwiernéy Litwy. *Stryik.* 235. BEZWIERNIK, a, *m.* wiary niemaiący, poganin, ein Ungläubiger, ein Heyde, *Eccl.* безвѣрникъ, бусурманъ, язычникъ; *Roff.* безвѣръ; *Vind.* bresvernik. BEZWIERNOSC, ści, ż. *Roff.* безвѣрїе, безвѣрство, *Vind.* bresvernoft), brak wiary, nawrócenia do wiary, die Ungläubigkeit, das Heydenthum. §. 2. Niewierność, przeniewierzenie się, die Untreue, *Vind.* bresviftnoft, nesviestnoft.

*BEZWIESTNY, *Roff.* безвѣстный, Bezwiadom, *ob.* Wieść.

*BEZWIETRZE, a, *n.* *Roff.* безвѣтрїе, brak wiatru, cisza od wiatru, die Windstille.

*BEZWIEZNY, a, e, wież nie maiący, *Eccl.* безвежный, *Gr.* ἀπυργωτος, thurmlos, ohne Thürme.

*BEZWIĘZNY, a, e, *BEZWIĘZNIE *adv.* więzów niemaiący, *Eccl.* безузный, fesselos. BEZWIĘZNOSC, ści, ż. wolność od więzów, die Fesselosigkeit.

BEZWILGI, a, ie, wolny od wilgoci, *Roff.* безвлажный, unfeucht, nicht feucht. BEZWILGOC, i, ż. *Roff.* безвлажность, brak wilgoci, die Unfeuchtigkeit.

*BEZWINIEC, ńca, *m.* wina nie piiący, (*ob.* Wódka), der keinen Wein trinkt. Klitorskich wód ktokolwiek zakusi, Bezwiniec, wodę woląc, wina nie pić musi, *vina fugit. Zebr. Ow.* 585. – 1. BEZWINNY, a, e, wina niemaiący, weinlos, weinleer, ohne Wein, *Eccl.* безвинный, *Gr.* ἀοινος.

2. BEZWINNY, a, e, BEZWINNIE *adv. Vind.* bresshtrafen, *Roff.* безвинный, niewinny, od winy wolny, schuldlos, unschuldig. Każdy siebie bezwinnym osądził. *Pilch. Sen.* 148. Bezwinnie cierpiący ma tę pociechę, że go bóg kocha. *Bals. Niedz.* 1, 104. Kniaź wiele szkód poddanym bezwinnie uczynił. *Stryik.* 166. (na które nie zasłużyli). BEZWINNOSC, ści, ż. niewinność, wolność od winy, *Vind.* bresshtrafuoft; *Roff.* безвинность, die Schuldlosigkeit, die Unschuld. (cf. *Roff.* безвиновный *originaire*, pierwiastkowy).

BEZWŁADNY, a, e, BEZWŁADNIE *adv.* niewładaiący czy sobą, czyli drugiemi, nicht bewegend, kraftlos. a.) niewładaiący sobą, nieruchawy, ohne Bewegung, unrührsam, unbeweglich. Każde ciało iest oboiętne względem biegu albo spoczynku, a zatém bezwładne. *Rog. Dol.* 1, 289. b.) Niedzielny, nieskuteczny, bezsilny, unwirksam, kraftlos; (*Eccl.* безвладычень, *Gr.* ἀδεσποτος, bez pana,

bez rządu). Przez długi czas wszystkie sądowe zwierzchności były bezwładne. *Zab.* 10, 264. Z iak bezwładnym rozumem człowiek na świat przychodzi. *Zab.* 8, 267. Poruszenie bezwładne, nad którym rozum wziął górę. *Pilch. Sen.* 183. BEZWŁADNOSC, ści, ż. brak władania, a.) nieruchawość, die Bewegungsloſigkeit. Odpór, który czynią ciała sile ruszaiącéy, nazywamy bezwładnością, *vis inertiae. Hub. Mech.* 27. *Jak. Mat.* 4, 9. *Mon.* 76, 216. (die phyſiſche Trägheit der Cörper, *ob.* opieszałość), b.) bezdzielność, bezskuteczność, bezsilność, die Unwirkſamkeit, Kraftloſigkeit.

BEZWŁOSY, a, e, *Boh.* bezwlasý; *Roſſ.* безволóсый, *Eccl.* безвлáсый; *Vind.* breslasen, pleshiu, gologlau; s goły, łysy, *Mącz.* włosów niemaiący, haarlos, haarleer, ohne Haare. Policzek bezwłosy, *impubes genae. Zebr. Ow.* 67. - *Roſſ.* безвлáсie, безволосúца golizna, *bezwłosie.

BEZWODNY, a, e, BEZWODNIE *adv. Roſſ.* безводный, wody niemaiący, waſſerleer. Bezwodna Apulia. *Lib. Hor.* 112, Na ziemi spustoszałéy, niedrożnéy i bezwodnéy. 1. *Leop. Ps.* 62, 3. Pustynie bezwodne. *Wereszcz. Reg.* 52. Mieysca bezwodne. *W. Poſt. W.* 172. BEZWODZIE, ia, *n. Roſſ.* безвóдица, безводíе, mieysce bezwodne, ein waſſerleerer Ort. Izraelitowie pobudzili boga ku gniewu w *przezwodziu (w bezwodziu *ob.* 2. bez) *Leop. Ps.* 77, 40. (na puszczy, *Bibl. Gd.*). BEZWODNOSC, ści, ż. brak wody, *Roſſ.* безводность, der Waſſermangel.

BEZWOIENNY, a, e, BEZWOIENNIE *adv. Eccl.* безрáтный, od woyny stroniący, unkriegeriſch.

BEZWOLNY, a, e, BEZWOLNIE *adv.* niewolny, niewolniczy, wolności nieużywaiący, unfrey, nicht frey, ſclaviſch. Ludzie bezwolni w tymże samym z zwierzęty zostaią stanie. *Mon.* 76, 536. BEZWOLNOSC *ob.* Niewola.

BEZWONNY, a, e, BEZWONNIE *adv.* woni niemaiący, ohne Wohlgeruch, geruchlos. BEZWONNOSC, ści, ż. niepachnienie. *Wlod.* Mangel des Wohlgeruchs, die Geruchloſigkeit.

BEZWSPÓŁECZNY, a, e, BEZWSPÓŁECZNIE *adv.* do żadnego społeczeństwa nie należący, keiner geſelligen Verbindung zugethan. Dziciopis niech będzie bezkraynym, bezwspołecznym, gdy piszę. *Kras. Liſt.* 2, 119.

*BEZWSTRZEMIĘŹLIWY, a, e, *BEZWSTRZEMIĘŹLIWIE *adv.* - *Eccl.* безудéржный, *BEZWSTRZYMAŁY, nie wstrzymuiący się, unenthaltſam. *BEZWSTRZEMIĘŹLIWOSC, *BEZWSTRZYMAŁOSC, ści, ż. brak wstrzemięźliwości, die Unenthaltſamkeit.

BEZWSTYD, u, *m*, BEZWSTYDNOSC, ści, ż. brak wstydu, *Roſſ.* безсты́дность, безстыдство, *Eccl.* безсты́дíе, die Schamloſigkeit, Unverſchámtheit. Wielki iest przedział między słabością, która ulega; a bezwstydem, który swóy upadek rozgłasza. *N. Pam.* 16, 83. (*ob.* Bezczelność). BEZWSTYDNICA, y, ż. *Roſſ.* безсты́дница, kobieta bez wstydu, bez czoła, eine Schamloſe, Unverſchámte. Bezwstydnico! ty tylko mordami oddychasz! *Dmoch. Jl.* 2, 248, *Teat.* 54, *b.* 29. BEZWSTYDNIK, a, *m.* człowiek bez czoła, bezczelnik, ein Unverſchámter, Schamloſer. *Roſſ.* безсты́дникъ, *Vind.* nesramnik, loter). Ostatni bezwstydnik. *Mon.* 71, 539. (psu oczy przedał). BEZWSTYDNY, BEZWSTYDLIWY, a, e, BEZWSTYDNIE, BEZWSTYDLIWIE *adv.* bez wstydu, sromu, niesromiężliwy, bez czoła, *Boh.* bezstaudný, bezstudý;

Roſſ. безстудный, безстыдный, безстыдливый; *Vind.* bressramen; *Slavon.* neposramau, nepoſtudan, ſchamlos, unverſchámt. Nie znaydzie się człowiek tak bezwstydny, Żeby z iawnym grzechem miał iść na plac widny. *Hor. Sat.* 28. Wśrzód rynku, złego bezwstydnie ważył się uczynku. *Zab.* 16, 342. Bezwstydliwe czoło. *Zab.* 16, 148. *Nagl.* Innym służył w rozpustach bezwstydnieyszych. *Nag. Cyc,* 57. (*Roſſ.* безстыдствовать bezwstydnie żyć).

BEZWYCHODNY, a, e, BEZWYCHODNIE *adv.* wychodu czyli wyiścia nie maiący, *Roſſ.* безвыходный, ohne Ausgang.

BEZWZAIEMNY, a, e, BEZWZAIEMNIE *adv.* nieodpowiadaiący wzaiemnością, unwechſelſeitig, unerwiedernd. Czyliż WPanna stworzoną ieſteś na bezwzaiemne kochanie? *Teat.* 14, *c.* 10. BEZWZAIEMNOSC, ści, ż. brak wzaiemności, Mangel der Wechſelſeitigkeit, des Erwiederns.

BEZWZGLĘDNY, a, e, BEZWZGLĘDNIE *adv. Roſſ.* безразли́чный, względu nie maiący, nie*względaiący, ohne Rückſicht. Bezwzględny sędzia, równy w swoiéy, iako i w cudzéy sprawie, wyrok wydaie. *Pilch. Sen.* 199. (bezparcyalny, bezſtronny, unpartheyiſch). Nieludzka śmierć i bezwzględna. *Teat.* 54, *c.* 5. (nikogo nie oszczędzaiąca, keinen verſchonend). Gwałtem go od pracy oderwali, i iako chorego, na się bezwzględnego zgromili. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 71. - *Phys.* Siła, przez którą ciało opiera się rozerwaniu, zowiemy siłą spoienia bezwzględną, *vis cohaerentiae abſoluta. Hub. Mech.* 210. Ciężkość bezwzględna, *gravitas abſoluta*, którąby miały ciała, gdyby się też ziemia i nie obracała około osi swoiey. *Hub. Mech.* 439. §. *Paſſive*: względu na siebie nie ściągaiący, unberückſichtigt. Chociaż on mnogą w pracach zaciągnął siwiznę, Bezwzględną swoię widział robociznę *Zab.* 9, 236. *Eyſſ.* Bezwzględną w mych oczach staies się Ludwisiu. *Teat.* 14, 93. (oboiętną gleichgültig) BEZWZGLĘDNOSC, ści, ż. brak względów, die Rückſichtsloſigkeit. Książęta rzeszy muszą się oglądać, cesarz iest głową Niemieckiego państwa, któryby nie mógł bydź oboiętnym na tę ich ku sobie bezwzględność. *Pa* 85, 1, 56.

BEZZĄB, ębа, *m.* siele *ballota Linn.* ſchwarzer Andor *Kluk. Dyk.* 1, 66. *ob.* Bezzęby.

BEZZĄDŁY, a, e, *Roſſ.* безжáльный, żądła nie maiąc ſtachellos, ohne Stachel.

BEZZAKONNOSC, ści, ż. BEZZAKONSTWO, a, życie i postępowanie bez zakonu, bezwiara, niewiara, n prawość, bezbożność, *Roſſ.* беззакóнíе, *Rag.* bezákon bezákon, bezakonitos; *Bosn.* bezakonje, die Geſetzloſigk die Nichtanerkennung des göttlichen Geſetzes, die Irrelig ſitát, der Unglaube, die Gottloſigkeit. Gdzież tu są którzy bezzakonność królestwu Polskiemu zadaią? *Orze Qu.* 102. Serce iego zebrało bezzakonstwo sobie. *Pim Kam.* 245. Grzechów i bezzakonstw ich nie wspom więcéy. *Budn. Hebr.* 10, 17. Day boże, abyśmy grz i bezzakonności swoie porzuciwszy, wolą twoię wykon *St. Kaz. N.* 119, *b.* BEZZAKONNIK, a, *m.* Roſſ. закóнникъ, bezbożnik, nieprawy człowiek, ein Ge vergeſſener, ein Gottloſer. Chrystusowy bok na n przebiiacie o bezzakonnicy! *Pimin. Kam.* 248. BEZ KONNICA, y, ż. *Roſſ.* беззакóнница, bezbożna,

prawa, die Gottesvergeſſene, Gottloſe. BEZZAKONNY, a, e, BEZZAKONNIE *adv.* bez zakonu, bez prawa bożego żyiący, poſtępuiący, bezwierny, bezprawy, bezboźny, *Roſſ.* безаконный, *Sorab.* 1. bezzakonſki, *Rag.* bezûkonit, bezakogni, *Eccl.* безаконень, *Bosn.* bezakoniti, bezakonito, (*Vind.* bressakonſki = bezżeńſki), geſetzlos, ungeſetzlich, ungläubig, geſetzwidrig, gottlos, irrig. Byłem tym, co pod zakonem, iako pod zakonem (żydom żyd); bezzakonnym iako bezzakonny; (poganom poganin), nie będąc bezzakonnym bogu, ale w zakonie Chryſtusowym, abym zyſkał bezzakonne. *Budn.* 1. *Cor.* 9, 21. (*ob.* Podzakonny). Którzy bezzakonnie zgrzeszyli, bezzakonnie i poginą; a którzy w zakonie zgrzeszyli, przez zakon osądzeni będą. *Budn. Rom.* 2, 12. (bez zakonu, *Bibl. Gd.*). Którzy bezzakonnie sobie poczynali, wyklinani byli. *Sk. Dz.* 180. Ewanielia przeciwko niedowiarſtwu a żywotowi bezzakonnemu. *Rey Poſt.* U 4. Bezzakonny Judasz. *Pimin. Kam.* 243. Bezzakonni piśmiennicy, *ib.* 242. - *Roſſ.* безаконничать, безаконнuю, bezzakonnie żyć).

*BEZZAŁOSNY, a, e, *BEZZAŁOSNIE *adv.* niezałosny, niemitny, unbetrübt, ohne Kummer. (*Roſſ.* безжалостный = bezmiłosierny).

*BEZZAPACHNY, a, e, bezwonny, zapachu nie maiący (zwłaſt), nicht wohlriechend, *Eccl.* безуханный.

BEZZARTOWNY, a, e, BEZZARTOWNIE *adv.* - *Sorab.* 1. bjezjertné, nejertné, woprawdoſcjné; *Vind.* ſtaunoſten, riesnoben, ſtaun, saterden; *Roſſ.* безшутошно, *Eccl.* безчинно (scherzlos, unſcherzhaft, ohne Scherz, (*ob.* serio).

BEZZARTOWNOSC, ści, ż. *Vind.* ſtaunoba, riesnoba, ſtaunoſt, ſtaunuſt), brak żartu, die Ernſthaftigkeit.

BEZZASŁUGA, i, ż. brak zasług, die Verdienſtloſigkeit. Za omość zasługi i bezzasługi. *Mon.* 75, 653. BEZZASŁUŻNY, a, e, BEZZASŁUŻNIE *adv.* nie maiący zasług, unverdienſtlich, unverdient.

BEZZASTĘPNY, a, e, BEZZASTĘPNIE *adv.* niezastąpiony przez nikogo, unvertreten, durch niemand vertreten. *Roſſ.* безъступный bez inſtancyi, bez *przyczyny.

BEZZASZCZYTNY, a, e, BEZZASZCZYTNIE *adv.* nie zaszczyty, *Roſſ.* безащитный, unbeſchützt, *ob.* szczyt.

BEZZAWIŚNOSC, ści, ż. brak zawiści, *Roſſ.* безза-ность, *Eccl.* беззавистность, die Neidloſigkeit.

BEZZAWIŚNY, a, e, BEZZAWIŚTNIE *adv. Roſſ.* беззавистный, neidlos.

BEZZAWODNY, a, e, BEZZAWODNIE *adv.*, zawodu nieczyniący, niecierpiący, untrüglich. Nadzieia bezzawodna. *Diar. Gr.* 299. BEZZAWODNOSC, ści, ż. bezpewność od zawodu, die Untrüglichkeit.

BEZZBROYNY, a, e, BEZZBROYNIE *adv.* niezbroyny, bez zbroi, bez broni, bez oręża, wehrlos, waffenlos.

BEZZBROYNOSC, ści, ż. brak zbroi, ſtan niezbroyny, die Wehrloſigkeit.

BEZZĘBNY, BEZZĘBY, a, e, *Boh.* et *Slov.* bezzubý; *Roſſ.* беззубый; *Born.* bezzubi, krezub; *Rag.* bezùbni, prezub, *Vind.* pres sobj, ſkerbaſt) = zębów nie maiący, zahnlos, ohne Zahn. Bezzębna babusia. *Tol. Saut.* 99. Starzy i bezzębni ludzie źle zwykli trawić. *Mon.* 70, 59. Dziad po bezzębnych dziąsłach ięzykiem bełkoce. *Hor. Sat.* 206. Wilk bezzęby. *Bielaw. Myſl. C.* 6.

BEZZENIEC, ńca. *m.* BEZZENNIK, a, *m.* *Boh.* bezženec, neženiwec; *Slavon.* nexenja; *Roſſ.* холостьба, холостякъ; który żony nie ma. *Mącz.* który się nie ożenił, kawaler, ein Eheloſer, Unverheyratheter, *Mon.* 75, 588. Bezzeńcy i panny wiedli ſtan niepokalany. *Kant. Gd.* 331. Takich dziewic i bezżenników, którzy i ciałem i duchem czyſtemi są, dziś rzadko w papieſtwie. *Zrn. Pſt.* 3, 53. ſtary bezżeniec, ein Hageſtolz, (*ob.* samożyiec). BEZZENNY, a, e, BEZZENSKI, a, ie, *Boh.* neženliwý; *Sorab.* 1. neženené; *Slovac.* ſamotný; *Vind.* bressakonſki, neoshenjen, nessakonſki; *Roſſ.* безженный, безбрачный, холостый; *Eccl.* хластный, безженный, = żony nie maiący, bez żony żyiący, ohne Frau, unbeweibt, unverheyrathet, ledig, (von einer Mannsperſon). Żywot bezmęſki albo bezzeńſki ieſt wolny. *Gil. Pſt.* 321. Swiatowemi gardząc roskoszami, Bezzeńſki żywot i czyſty obrali. *Odym. Sw.* 2, *F.* 2, *b.* Tak w ſtanie małżeńſkim, iako i w ſtanie bezżeńſkim, w powściągliwości chować się potrzeba. *Katech. Gd.* 45. Zoſtawać w bezżennym ſtanie. *Zab.* 6, 206. Przenosił ſtan swóy bezżenny nad ich małżeńſtwo. *Zab.* 14, 318. Bezżeńſki i czyſty żywot wiódł. *Sk. Dz.* 186. Zamyślił bezżeńſki żywot prowadzić. *Otw. Ow.* 402. BEZZENSTWO, a, *n.* *bezłożeńſtwo, życie bez żony, bezżenne; *Boh.* bezjenſtwj, neženatoſt, neženiwoſt; *Sorab.* 1. neženatoſcj; *Slovac.* ſamotnoſt, panictwj; *Roſſ.* безженство, безбрачіе, безбрачность, одинáчество; *Eccl.* безженство, единáчество; *Rag.* et *Croat.* neudaja, die Unbeweibtheit, Eheloſigkeit. Prawaná tych, co w bezżeńſtwie mieszkali. *Sk. Dz.* 186. Dla czego niektórzy w bezżeńſtwie zoſtaią? *Petr. Ek.* 54; bo bezżeńſtwo spokoyne. *Cn. Ad.* 22. Jeśli młodź wszyſtka bezżeńſtwo ulubi, Skończony ieden wiek cały świat zgubi. *Morszt.* 224. *Roſſ.* безженствовать w bezżeńſtwie żyć.

BEZZGODNY, a, e, BEZZGODNIE *adv.* niezgodny, uneinig. Bezzgodni bracia. *Zab.* 14, 75.

BEZZGUBNY, a, e, *Eccl.* безпагубный; *Gr.* ἀνόλεθρος, niepodległy zgubie, unverderblich.

*BEZZIELNY, a, e, *BEZZIELNIE *adv. Eccl.* беззáчный, ziela nie rodzący, kein Grün hervorbringend, unfruchtbar, *Gr.* ἄχλοος.

BEZZIEMNY, a, e, bezkrayny, ziemi czyli kraiu nie maiący, ohne Land. Jan bezziemny, król Angielſki. *Wyrw. G.* 450.

*BEZZLICZNY, a, e, *BEZZLICZNIE *adv. Eccl.* безчисльный, niepodobny do policzenia, unzählbar, unzählich. *BEZZLICZNOSC, ści. ż. *Eccl.* безчисльство, niemożność aby bydź policzonym, die Unzählbarkeit.

*BEZZŁOSNY, *BEZZŁOSLIWY, a, e, BEZZŁOSNIE *adv.* nie maiący złości, unboshaft, ohne Bosheit. *Roſſ.* беззлобный, безлостный. *BEZZŁOSNOSC, ści, ż. wolność od złości, *Eccl.* беззлóбіе, *Gr.* ἀκακία, die Unboshaftigkeit, *Eccl.* беззлобствовати, bezzłośnym bydź.

BEZZMIENNY, a, e, BEZZMIENNIE *adv. Roſſ.* безизмѣнный, zmianie nie podpadaiący, unveränderlich. BEZZMIENNOSC, ści, ż. niepodległość zmianie, die Unveränderlichkeit.

BEZZMYSLNY, a, e, BEZZMYSLNIE *adv. Roſſ.* безмыслennый, zmysłów używania niemaiący, zmysły przechodzący, nadzmysłowy, überſinnlich, ohne Gebrauch der Sinne. Przekładaią uczone zawroty,

bezzmyślne zachwycenia; nad umieiętność rzeczywistą. *Zab.* 6, 298.

•BEZZNAMIENNY, a, e, *Eccl.* беззна́менный, nie oznaczony, znamieniem nie mogący bydź wytkniętym, *Gr.* ασημαντος, unbezeichenbar.

•BEZZNANNY, a, e, bez rozeznania, unverſtändig, ohne Erkenntniß. Doświadczam, iak iest człek bezznanny, kiedy się od drugich wstydzi oświecać. *Teat.* 52, 180.

•BEZZOŁCI, ia, ie, żółci nie maiący, *Eccl.* безжелчный, gallenlos, ohne Galle, *Gr.* αχολος.

•BEZZOŁDNY, a, e, bezpłatny, bez żołdu służący. *Roſſ.* безжа́лованный, unbeſoldet.

BEZZWŁOCZNY, a, e, BEZZWŁOCZNIE *adv.* nieodwłoczny, unverzüglich. Niech łodź po niego bezzwłocznie zachodzi. *Przyb. Luz.* 153. BEZZWŁOCZNOSC *ob.* Bezodwłoczność.

•BEZZWYKŁY, a, e, *Roſſ.* безобычный, niezwyczayny, ungewöhnlich. •BEZZWYKŁOSC, ści, ż. brak zwyczayności, die Ungewöhnlichkeit.

BEZZYLNY, a, e, żył niemaiący, ungeadert, ohne Adern, *Eccl.* безжильный, Laur benzoin ma liście bezżylne. *Kluk. Dyk.* 2, 76. (*Eccl.* безжильный bezsilny, bez kości, *Gr.* ανευρος; изжиля́ю, безжилна творю, безжиловати, безжилю, ab безсиліе приводить кого, обезсиливать wysilić).

BEZZYSKOWNY, a, e, BEZZYSKOWNIE *adv.* bez zyſku, zyſku nie przynoszący, gewinnſtlos; unvortheilhaft. Przy nas bezzyſkowney pracy zoſtaią mozoły. *Przyb. Ab.* 137. §. Zyſku nie patrzący, bezintereſſowny, unintereſſirt, uneigennützig. Widzisz, że rady moie są bezzyſkowne. *Niemc. Kr.* 2, 194. Pokazał się bezzyſkownym we wszyſtkich sprawach. *ib.* 106. BEZZYSKOWNOSC, ści, ż. niepożyteczność, die Unvortheilhaftigkeit, Gewinnſtloſigkeit. §. Bezintereſſowność, die Uneigennützigkeit.

BEZZYWY, BEZZYWOTNY, a, e, nie maiący życia, leblos, ohne Leben; *Boh.* bezjiwý; *Slovac.* bezjiwotni; *Vind.* bres shivlenja, neshivez). Imaginacya, czułość i życie bezżywotnym istnościom nadaiąca. *N. Pam.* 11, 222. (*Roſſ.* обезживи́тить życia pozbawiać).

BI.

BIADA! *interj.* nieſtetysz! (*oppos.* błogo!) *cum enclit.* Biadaż! BIADASZKU! *Boh.* běda, po hřichu; *Slov.* běda, prebeda, bedaſku, prebedaſku! *Sorab.* 1. beda, běda, paw, owpa! *Sorab.* 2. bída, roſtejiſko; *Roſſ.* бѣда! увы! горе! *Gr.* ὀιμοι; *Hebr.* אוי. *Lat.* vae! *Ger.* wehe! *Angloſax.* wa, we! *Ulphil.* vae! *Dalm.* vây, oboy; *Hung.* yay! *Croat.* jaj meni! *Rag.* vaaj, zléd, lele; *Bosn.* jaoh, joh, uh! vaj, jaoh! *Slavon.* jao! *Vind.* joh, jomene, aube, bogu milu, bogu se vsmili, gorje! *Carn.* jamer! gorje!) z Biada ziemi, gdzie król iako dziecię! *Sk. Dz.* 1177. Komuż z tego biada? mnie! komu nieſtety? mnie? nieſtety i wam, którzyście mnie znieważyli! *Smotrz. Lam.* 16. Biada téy kokoszy, na którey iaſtrzębia zaprawnią! *Cn. Ad.* 23. Biadaż mnie na cię, ty mi głowę psuiesz, Inaczéy nie wiem, iedno mię czaruiesz. *J. Kch. Fr.* 16. wehe über dich!

•BIADA, y, ż. *ob.* bieda, nędza, das Wehe, Elend, die Noth. Biada bez dzieci, biada i z dziećmi. *Boh. Kom.* 1, 263.

BIADAC *czyn. intrans.* narzekać, biada wołać, utyſkiwać, ſtękać, *Sorab.* 2. ße ſtamrowaſch; *Carn.* jamrati), wehklagen, jammern. Po naymnieyszym przypadku zaraz płacze, narzeka i biada. *Pot. Syl.* 2. Prometeusz na Kaukazie biada, Że ogień z nieba do ludzi przekrada. *ib.* 359. Będziesz na to twe głupſtwo niepożytecznie biadał. *Hrbſt. Lek. E.* Nie raz nań biadali. *Warg. Wal.* 55. O iak ia nieszczęśliwa! tak w żalu biadała. *Przyb. Ab.* 169. Biadowanie, narzekanie, *Roſſ.* вопль, das Wehklagen, die Wehklage. Płacz i biadanie. 3. *Leop.* 1. *Hieron.* 1. (*ob.* biedować).

Pochodzące: *bieda, biedny, biedak, biedaszek, biednieć, biedować, biedzić się, biedziciel.*

BIAŁA GŁOWA *ob.* Białogłowa. •BIAŁASY, BIAŁAWY, a, e, BIAŁAWIE *adv. Boh.* bělawý; (*Boh.* Bělaus *Candidus* nomen viri); *Eccl.* бѣлавый, бѣловатый, бѣлесоватый, пробѣлующійся, мало бѣлъ; *Roſſ.* бѣловатый; *Rag.* bjegljahan; *Vind.* bev'kaſt; *Carn.* welkâſt; *Slovac.* nabjlý, *Sorab.* 2. nabél), na biały kolor pochodzący, biało się przebiiaiący, niezupełnie biały, weißlich. Blada barwa wina i białasa między żółtą średnia. *Cresc.* 367. Wino białe, gdy rok przetrwa, miewa barwę nieprawie białą, ale iako pospolicie zowią białasą. *Cresc. ib.* Flegma biaława, *Sak. Probl.* 114. BIAŁAWEK, wka, *m.* 1. motyl mierney wielkości biały, *Danaus Evippe. Kluk. Zw.* 4, 379. *Lad. H. N.* 110. der Weißbornvogel, ein weißer Schmetterling. BIAŁAWIEC, wca, *m.* 1. ziele nazwane tak od białości; inaczey Ziobro białe, Szczyrzyc, Srebrnik. *Syr.* 316. weiß Silberkraut. BIAŁEK, BIAŁKO, a, *n.* cieklizna biała w skorupie iaia, żółtek oblewaiąca; *Boh.* et *Slov.* bílek; *Sorab.* 1. et 2. bél; *Vind.* bielak, belak, welak; *Carn.* węlák; *Rag.* bióze, bjelánze; *Croat.* belanyek; *Dal.* bilyak, bilyancze; *Bosn.* bjelnc; *Slavon.* bionjak; *Roſſ.* бѣлокъ, das Weiße im Eye, das Eyerweiß. *Kluk. Zw.* 2, 78. §. Białek oka, *tunica albuginea. Kluk. Zw.* 1, 43. *Roſſ.* бѣлокъ, das Weiße im Auge. Oko złącza się przez błonkę białą, co się zowie białek w oku, *album oculi*, z kościami podlegaiącemi. *Kirch. An.* 82. §. Białek, bielmo, der weiße oder graue Staar. Białkiem mu zaszło oko, *laborat glaucomate. Mącz. Sorab.* 1. bél na woku. § Białek paznokci, kropki białe lub miesiączek biały pod paznokciem, das Weiße unter den Nägeln, die Blüthe. *Sak. probl.* 114. BIAŁKA, i, ż. białogłówka, das Weibchen, Frauenzimmerchen, Przyniosła dziecko do białki moiey, aby mu ssać dawała. *Teat.* 29, *b.* 132. (do żony, do baby moiey). Nie chciał z nami przestawać, nie chciał bydła pasać, lepiey mu za białkami po ulicach hasać. *Nar. Dz.* 3, 54. BIAŁKOWAC, ał, ie, *czyn. nied.* białkiem zaprawiać, mit Eyerweiß anmachen. Winiarze wina ipsymuiąc, halunuiąc, białkuiąc, siarkuiąc psuią. *Syr.* 1219. BIAŁO *ob.* Biały. BIAŁOBRODY, a, e, *Roſſ.* бѣлобо́родый, białą brodę maiący, weißbärtig. BIAŁOBRWI, ia, ie, *Roſſ.* бѣлобро́вый, brwi białe maiący, von weißen Augenbraunen, weißaugenbraunig. BIAŁOCIAŁY, a, e, *Roſſ.* бѣлотѣлый, na ciele biały, weißleibig. BIAŁOCZERWONY, a, e, *Eccl.* бѣлочервенный, *Gr.* λευκέρυθρος, weißroth. BIAŁODRZEWO, a, *n.* topola, którey liście na iedney stronie

ze spodu białe. *Cresc.* 455. *Goſt. Ek.* 164. die Weißpappel. BIAŁOGARDŁ ptak *ob.* Pliszka białogardł, das Weißkehlchen. BIAŁOGĘBY, a, e, gębę białą maiący, *Boh.* bělohaubek, *Ger.* weißmäulig. *BIAŁOGLINATY, a, e, *Boh.* bělohlinatý, zielonawy, apfelgrün. BIAŁOGŁOWA; BIAŁA GŁOWA, y, ś. niewiasta, kobieta, od białego głowy zawicia, czyli podwiki. *Mon.* 75, 588. das Weib, das Frauenzimmer, die Frauensperſon; *Bosn.* ſgenſka glava, ſgena; *Rag.* xenska glava; *Slavon.* xena; *Vind.* shenſtvu; *Sorab.* 1 żonſka; (cf. *Croat.* muſka glava = mężczyzna). BIAŁOGŁOWKA, i, *ź. zdrobn.* das Weibchen, Frauenzimmerchen. Staraymy ſię o lepsze z swéy ſtrony porządki, Chociaż męże nas zowią białe głowy, prządki, Ku większemu zelżeniu kobietami zowią... *Biel. S. N.* 3. Białogłowy są bardzo nieſtałe, uwierzą rychło, bieſiady i tańce rady widzą. *Budn. Ap.* 72. Nowina na świecie białogłowa dobra. *ib.* 136. Przyſtoyniéy na białogłowki Twarde serca zmiękczać słówki, *Jag. Wyb. C.* 4. (*Ob.* biała płeć, biały gmin). BIAŁOGŁOWSKI, a, ie, *Sorab.* 1. żonſki, kobiecy, niewieści, Weiber=; weiblich, Frauen=, Frauenzimmer=. Eunuchowie zakrawaią nieco białogłowſkiego przyrodzenia. *Kłok. Turk.* 33. Wzywam was, młodości białogłowſka, byście przypatrzyły ſię téy świętey. *Bals. Sw.* 1, 63. Już były uſtały u Sary białogłowſkie rzeczy. *W. Genes.* 18, 11. (przeſtało bywać iéy według zwyczaiu niewiaſt. *Bibl. Gd.* t. j. upławy miesięczne, miesiączki, es gieng ihr nicht mehr nach der Weiber Weiſe. Luth.) §. Białogłowſki, *herb*, trzy trupie głowy. *Kurop.* 3, 6. z *Inflant*, ein Wappen. BIAŁOGŁOWY, a, e, głowę białą maiący, *Boh.* bělohlavý, *Roſſ.* бѣлоголо́вый, *Eccl.* бѣлоглавый, weißköpfig, *Boh.* bělohlawek, białogłowiec, siwy. BIAŁOGONY, a, e, *Roſſ.* бѣлохво́стый, ogon biały maiący, weißſchwänzig. BIAŁOGOREIĄCY, a, e, płomień biały wydaiący, weißflammig. Siarki białogoreiące. *Otw. Ow.* 598. BIAŁOGRÓD, u, *m. Rag. Dalm. Slavon.* biograd, Belograd, *Boh.* Bělhrad, Bělohrad, miaſto białe czyli na białéy ſkale. *Klecz. Zd.* 49. Weißenburg. Akerman, ſtolica Tatarów Budziińſkich w Beſſarabii. *Wyrw. G.* 256. Potężne miaſto Belgrad albo Grecki Białygrod, klucz do Węgier. *Fur. Uw. E.* 2. *b.* Twierdza Turecka w Białogrodzie czyli Belgradzie nad morzem czarnem. *N. Pam.* 17, 157. *Boh.* Belhard řecky, doleyſki, *Alba Graeca*, *Taurinum*, griechiſch Weißenburg, Belgrad. Białogród wielki, *Boh.* kralewſky, *alba regalis*, Stuhlweißenburg, *Boh.* ſedmihradſky, *alba Julia*, Weißenburg in Siebenbürgen. BIAŁOGRODZKI, a, ie, do Białogrodu należący, Belgradiſch, Weißenburgiſch. Orda Białogrodzka czyli Budziacka. *Czartor. Mscr.* BIAŁOGRZYWY, a, e, *Roſſ.* бѣлогри́вый, grzywy białe maiący, weißmähnig. Białogrzywe konie. *Zebr. Ow.* 296. BIAŁOKONNY, a, e, konie białe maiący, von weißen Pferden, weißroſſig. Hufce swe białokonne przeprowadził. *Groch. W.* 13. BIAŁOKRUSZ, u, *m.* kruszec koloru podobnego do ołowiu. *Kluk. Kop.* 2, 164. Molibdän, Bleyglätte. BIAŁOKUROWATY, a, e, *Roſſ.* бѣлоку́рый, blond, lisawy, blond. Białokurowaty, po Francuzku blond. *Mon.* 75, 593. U iednych są włosy czarne, u drugich rusawe, u inszych żółte, u drugich białokurowate. *Sak. Probl.* 26. Flegmiſty człowiek bywa włosów białych albo białokurowatych. *Oczk. Przy.* 15. *Prov.* Dziesięć lisowatych do iednego białokurowatego na poradę chodzą. *Rys. Ad.* 12. (Ślepy ślepego prowadzi). BIAŁOKUROWICZ, *herb*, inaczéy Pocisk zwany; miesiąc niepełny, a nad nim litera *V. Kurop.* 3, 6. ein Wappen. BIAŁOLICY, a, e, *Roſſ.* бѣлоли́цый, liców czyli oblicza białego, von weißen Geſichte, weißwangig. BIAŁOMLECZNY, a, e, jak mleko biały, milchweiß. Białomleczna droga na niebie. *J. Kchan. Dz.* 289. die Milchſtraße. *Zab.* 18, 119. BIAŁOMORWOWKA, i, *ź.* woda z białéy morwy liściem ugotowana, mit weißen Maulbeerblättern abgekochtes Waſſer. *Tr.* *BIAŁONAPADŁY, a, e, weiß gefallen, ſo eben friſch gefallen, vom Schnee, Dla śniegu białonapadłego nie mogli drogi rozeznać. *Bielaw. Myśl. D.* 2. *b.* BIAŁONOGI, a, ie, o białych nogach, *Roſſ.* бѣлоно́гій, weißfüßig. Białonogi koń Turecki. *J. Kchan. Dz.* 289. *BIAŁONOSZY, a, e, *Eccl.* бѣлоно́сецъ, *Gr.* λευκοφόρος; w bieli chodzący, weiß gekleidet, weiße Farbe tragend. BIAŁOOGONNY *ob.* Białogonny. BIAŁOOKI, a, ie, białe oczy maiący. *Boh.* bělooký; bělowoky; *Dal.* bilokazt; *Croat.* belookaszt, weißäugig, von weißen Augen. BIAŁOPIORY, a, e, o piorach białych, weißgefiedert. Białopióry łabędź. *A. Kchan.* 259. Białopióre gęsie. *Tward W. D.* 76. Białopióry orzeł. *Miaſk. Ryt.* 2. BIAŁOPŁYNIENIE, ia, *n.* upław biały kobiecy, der weiße Fluß, eine Weiberkrankheit. BIAŁOPSTRY, a, e, biało nakrapiany, weiß geſprenkelt, weißfleckig. Ryś skórę ma białopstrą. *Haur. Sk.* 307. BIAŁORĘKI, a, ie, rękę białą maiący, *Boh.* bělorucký; *Roſſ.* бѣлору́кій. (*Roſſ.* бѣлору́чка, pieszczoszka, pieszczona kobieta), *Eccl.* бѣлораменный, białoręki, białoramienny. *BIAŁORZĘSY, a, e, *Roſſ.* бѣлоре́сый, o białych rzęsach, mit weißen Augenwimpern. BIAŁOSC, ści, *ż.* barwa biała, *Slovac. Boh.* bělost; *Vind.* belu, belota; *Carn.* wélina, welúſt; *Croat.* belina, belocha; belilo; *Dal.* bilina, pribilsztvo; *Rag.* bielochja, bjelina; *Bosn.* bilochja; *Sorab.* 1. bźewoſć; *Roſſ.* бѣлость; die Weiße, die weiße Farbe. Zimno iest matką białości; iako gorącość matką iest czarności i ogorzenia. *Sak. Probl.* 21. BIAŁOSKORNIK, a, *m.* garbarz, co białe skóry wyprawia. *Mon.* 75, 588. der Weißgärber. *Boh.* girchař; (*ob.* ircha), *Carn.* jęrhar; *Vind.* sirhar; *Roſſ.* сыромя́тникъ (скорня́къ kuśnierz). §. W warcaby grając, biały mnich, suchą biorący, der Schneider, im Damenſpiel. *Tr.* BIAŁOSKORNICZYK, a, *m* czeladnik białoskórniczy, der Weißgerbergeſelle, oder Lehrburſche. BIAŁOSKORNICTWO, a; *n.* rzemiosło białoskórnicze, *Boh.* girchařſtwi; *Roſſ.* сыромя́тня, die Weißgärberey. BIAŁOSKORNICZY, a, e, *Boh.* girchařſký, *Roſſ.* сыромя́тниковъ, сыромя́тничій, сыромя́тническій, do białoskórnika należący, Weißgärber=. Białoskórniczy cech. BIAŁOSKRZYDŁY, a, e, o białych skrzydłach, weißgeflügelt, weißflügelich. O białoskrzydła morska ptawaczko, Łodzi bukowa. *J. Kchan. Dz.* 76. **BIAŁOSMUKŁY, a, e, wysmukły i biały, weiß und ſchlank. Szyia białosmukła. *Pot. Arg.* 126. *et* 335. BIAŁOSTOK, BIAŁYSTOK, *Gen.* Białegoſtoku, miaſto Podlaſkie. *Dyk. G.* 1, 77. Białyſtok (etwa; Weißenbach). BIAŁOSTOCKI, a, ie, do Białegoſtoku należący, Białyſtocker. *BIAŁOSWIETNY, a, e, *Eccl.* бѣлозра́чный, biało lśniący, weißleuchtend, glänzend. BIAŁOSZ, a, *m.* 1. kamień

biały, ein weißer Stein. Rudnicy rudę kopiąc, kamienie te białe wyrzucaią, i nazywaią ie po tuteyszemu białoszami. *Torz. Szłł.* 199. BIAŁOSZATY, a, e, *Eccl.* бѣлоризный, w białe suknie ubrany, weißgekleidet. BIAŁOSZYI, a, e, szyię białą maiący, weißhälsig. Bydła białoszyie. *Otw. Ow.* 403. Białoszyie iaskołki. *Zab.* 16, 318. BIAŁOWŁOSY, a, e, *Rag.* bjelovlás, *Roff.* бѣловлáсый, бѣловолóсый; *Dal.* bëlakòsst); włosy białe czyli siwe maiący, weißhaarig. **BIAŁOWONNY, a, e, biały, a przytém przyiemnie pachnący, weiß und wohlriechend. Pierwszy kwiat uszczknąć białowonnéy róży. *Chroſć. Ow.* 41. BIAŁOZĘBY, a, e, *Roff.* бѣлозубый, (cf. *Germ.* fahl, bleich, *Lat.* palleo, *Gr.* φαλος, *Herb.* חור *bul* = pallere, *ob.* blady, płowy). Bielsza nad śnieg. *Hul. Ow.* 210. nad mléko. *ib.* Szaty iego stały się lśnące białe, iako śnieg, iakich nie może blecharz na ziemi wybielić. *Budn. Marc.* 9, 3. Biały mróz. *Lib. Hor.* 14. Kniazia Moſkiewſkiego białym Carem nazywaią, to ieſt, królem białey Rusi, może dla tego, że obywatele państw iego sukni i czapek białych używaią. *Gwag.* 523. *Roff.* et *Eccl.* бѣлецъ, бѣлорызецъ, немонахъ, мірскій человѣкъ, Laik, Swiecki, (*oppſ.* Czerniec) ein Laye, der kein Mönch iſt, ein weiß gekleideter. Król z rycerſtwem daleko w Prusiech ma woynę; puſtki znaydziesz w Rusi; biała czeladź i czerń uboga pozostała. *Birk. Chmiel. B.* 3. *b.* (świeccy ludzie z pospólſtwa i mnichy). Wełna biała, *Eccl.* ярина *ob.* Jary, Jarzęcy. – Wino białe, weißer Wein. Robi się wino białe z białych iagod. *N. Pam.* 21, 314. Różnicy między winem białym i czerwonym nie czyni, ale walecznie łyka. *Mon.* 70, 361. – Biała mąka, *Boh.* bělná mauka (cf. *Boh. Slavon.* obilń z zboże) weißes Mehl, Semmelmehl. Ziarno żeby miało w sobie nieiaką mącaność świeżą, niezbuczniałą, ale białą *Creſc.* 201. Biały chleb, pszeniczny, bułka, żemła, Weißbrot. *Roff.* сдобенъ. Smak manny, iakoby żemły z miodem. v. *Leop. Exod.* 16, 31. (biały chléb. *Leop.*). Nie biały chléb, ale żemła. *Cn. Ad.* 608. (nie kłem, ale pałką; nie kły, ale drewno). Szkoda psu białego chleba. *Ryſ. Ad.* 62. (dobra Matyaszowi plotka; dobra psu mucha). *fig.* Biały chléb, płeć biała, kobietki, białogłówki, das Weibervolk, die Weiber. To nie ieſt ku sławie, kiedy więc wieść prawi, że się ten albo ów białym chlebem bawi. *Łączn. Zw.* 27. – Biała płeć, biały gmin, białogłowy, kobiety, das ſchöne Geſchlecht, die Weiber. Wszyſtkiey białey płci to służy, Naykrócey słuchać, mówić iak naydłużey. *Pot. Sył.* 405. *P. Kch. Orl.* 1, 104. Przyszły wszyſtkie matrony, panny i gmin biały. *Pot. Arg.* 213. Z białego rzeſtru potomſtwo. *Tr.* Rozmówki między osobami białemi. *Mon.* 74, 141. (kobietami). – Choroba biała lub panieńska. *Krup.* 2, 273. der weiße Fluß *ib.* 5, 129. *ob.* Białopłynienie. Krosty białe iątrzące, niesztowice. *Syr.* 119. *Eccl.* бѣлѣгъ, бѣлый струпъ; проказа, ein weißer Ausſchlag. – Białe w oku, białek oczny, das Weiße im Auge. Daremna ręczna strzelba, która białego w oku nieprzyiacielskiém nie widzi. *Birk. Chod.* 34. – Morze białe, das weiße Meer. Hellespontem woda z morza czarnego do morza białego, Propontidis rzeczonego, pędem wielkim idzie. *Star. Dw.* 2. *Podobnieł.* Mówi Turczyn; gonić ich będę od Dniestru, aż do białéy ich wody Wisły. *Birk. Chm. B.* 4. – §. Biały, czysty, *oppoſit:* brudny, weiß, rein, nicht ſchmutzig. Dano mi białe sukmie. *Teat.* 30, 33. Biała izba, (*oppoſ.* czarna izba) eine reine helle Stube. Tam nie zobaczysz kominów w domach, ledwie u boiarzyna, albo kupca znaydziesz białą izbę z okienkami i z piecem. *Boter.* 161. (*ob.* Swietnik) – Budowanie, w którem sam dziedzic imienia mieszka, pańſki albo biały dom może bydź zwan. *Mącz.* dwór, das Herrenhaus, der Herrenhof. *Allegorya niewinności*, biały, niewinny, czysty, nienotowany, (*ob.* niepokalany) weiß, rein, unſchuldig. Przy chrzcie obloką cię w szatę białą, która niewinność znaczy. *Groch. W.* 300. (*ob.* chrzesnak). Co ma bydź biało, niechayże będzie biało; a co ma bydź brudno, niechay będzie brudno, a złego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. *Rey Zw.* 147. Swiat czarnem białe nazywa, a białe czarnym. *Vad. Dan. praef.* W czynieniu sprawiedliwości potrzeba, iżby biało białym zwano, a czarne czarnym. *Gorn. Dz.* 99. Białe za czarne, a czarne za białe przedawać, aus ſchwarz weiß machen. Umiał czarne za białe, a białe za czarne udawać. *Otw. Ow.* 444. (*Rag.* prodávati zarno za bjělo). – Czarne w białe obracaią, t. i. złe w dobre, *Mącz.* – A biało? biało! Czarno! czarno! *Pot. Jow.* 145. *Cn. Ad.* 1. *ait quis, aio; negat quis, nego.* weiß? ſchneeweiß! ey nicht doch, ſchwarz? kohlſchwarz! (wie Oldenholm im Hamlet). Acz w jednym mieście mieszkamy, biały albo czarnyli ieſteś, niewiem. *Zygr. Pap.* 214. Czarna krowa daie białe mléko, *Vind.* zherna krava, ima fai bilu mleku); nie z pozoru trzeba sądzić o ludziach; nie wszyſtko co niepozorne, ieſt niedobre; die ſchwarze Kuh giebt gleichwohl weiße Milch; urtheile nicht ſtets nach dem Aeußern. – Sprzeczne przymioty: *Sorab.* 1. zarne ako schwon, bźle ako ron, rowne ako motele, kſchiwe ako reſcheno, czarny iak łabędź, biały iak wrona etc. – Karta biała, niezapisana, ein weißes, unbeſchriebenes Blatt. Przynieś mi wielki kalendarz; obaczemy na białéy karcie, czy to tam ieſt wpisane. *Teat.* 29, 126. Czarne na białym, t. i. na papierze pismo, Schwarz auf Weiß, ſchriftlich *ob.* Czarny. §.

Biały, o włosach, siwy, weiß, von den Haaren, grau. Bóg mię będzie chciał mieć w swey obronie Do lat sędziwych i do białéy skroni. *Groch. W.* 440. Od pierwszey młodości, aż do swéy białéy skroni i późnéy starości ib. 532. Leszek biały od włosów przezwany. *Kron.* 200. (cf. Białokurowaty). - Koń biały, siwy, siwy, ein Weißschimmel, ein Schimmel. Biały koń, albo bardzo dobry, albo pies. *Hipp.* 8. Kto na białym koniu nie jeździł, nie siedział na dobrym. *Ryś. Ad.* 26. Biały ferci koń rzadko dobry; wszakże ieśli pod białym włosem czarniawą skórę ma, to iest przednie dobry. *Lek. Kon.* 5. §. Biały dzień, widny, jasny dzień, iuż sam dzień, der helle klare Tag. Miał dzień biały, czemu nie oglądał, nim kupił? *Klon. Wor.* 66. Na łożku dnia białego w puchu czeka. *Brud. Ost. C.* 7. *Białadnia (w biały dzień bey hellem Tage) gwiazdy na niebie, tak iak w nocy widzi, *Syr.* 543. Nie tylko w nocy to się dzieie, ale też i śrzód biała (białego) dnia. *Petr.* Ez. 133. To są rzeczy tak jasne, iako śrzód biała dnia słońce. *Jon. Lig. B.* 4, *b.* Chmurka i śrzód biała dnia słońce ludziom zasłoni. *Zarn. Post.* 200. Do białego dnia, *Vind.* do bielegu dnu. - *Vind.* per svietlen dnu: w biały dzień; *Vind.* bielodanski: jawny; *Bosn.* na bio dan: w jasny dzień; *Rag.* bjelodan *euidens*, bjelodànost *euidentia*. - §. Białe drzewo, weiß Holz. Pod nazwiskiem białego drzewa rozumieią się te wszystkie, które maią rdzeń nietylko biały, ale też letki i rzadki, iako są lipa, topola, wierzbina, olszyna, i. t. d. *Jak. Art.* 3. 152. - §. Biała ryba, *Rossf.* бѣлая рыба, *Boh.* bélice, *Slovac.* bilica, belica, bgelica; *Sorab.* 2. bleja, bleja; *Ger.* die Bleihe, *Croat.* belka (*Sorab.* 1. tjeſtnica, *Slavon.* kefega; *Carn.* andrôga; *Croat.* pechenicza). Imię powszechne wielu gatunkom ryb, osobliwie ościstym. *Kluk. Zw.* 3, 170. bielizna, der Weißfisch, Speisefisch. *Obd.* Blauling. - §. Białe futro, od królików, weiß Pelzwerk, von weißen Kaninchen *ob.* Biela, Bielka - §. Biała moneta, srebrna Silbergeld. Pieniądze srebrne w pospolitym używaniu białą monetą nazywamy. *Kluk Kop.* 2, 1-ś. Złotą monetę nazywano czerwoną; moneta srebrna białey, a zdawkowa, czyli mieszana z miedzią czarney otrzymały nazwiska. *Czack. Pr.* 1, 165. §. Broń biała, wszelka broń ręczna, która nie potrzebuie prochu, iako szpada, bagnet, pika, szabla. *Papr. W.* 1, 469. das Untergewehr, Kurzgewehr. Wszelki oręż służący do pchnięcia, albo do cięcia. *Jak. Art.* 3, 286. Dla kawaleryi biała broń czyli szabla iest użyteczniejszą od karabinów. *Czack. Pr.* 1, 217. - §. W warcaby grając: biały mnich, białoskórnik, suchą bioreż, ein Schneider, im Damenspiel. *Tr.* §. Biała niedziela, pierwsza po Popielcu, der weiße Sonntag, Quasimodogeniti, *in albis* genannt. Niedziela biała albo męki Pańskiey. *Groch. W.* 65. *Gil. Post.* 62; *Croa.* bela nedilya; *Slovac.* bilá n'edéla, prewodna n'edéla (*ob.* Przewodnia). *Rag.* zvjecetna, zvjecetnizza (*ob.* Kwietna, *Slov.* smertna neb czerna Nedéla. §. Biały kmin *ob.* kmin, ziminek. *Syr.* 448. Biały korzeń *ob.* Oleśnik.

Pochodz. *bielić, bieliło, dobielić, nabielić, nabiał, obielić, pobiel, poplelica, podbielić, podbiał, przybielić, wybielić, zabielić*; *biela, bielka, bielarz, biel, bielica, bilica, bylica, bielichować, bielizna, bielmo, bielmok, bielnik, Bielsk, bieluga, bielun.*

BIAŁYNIA, *herb*, podkowa z krzyżem, nad nim strzała do góry leżąca. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BIAMKA, BIANKA, BIIANKA, i, ś. robi się z mleka, migdałów, galarety i rosołów, lub z ryżu suszonego, który gotuią w formach. *Wiel. Kuch.* 397. geformter Reisbrey. Przynoszą do iedzenia konfekty, pasty i biianki tęgo zrobione z perfumami rozmaitemi. *Star. Dw.* 44. Biśankę z marcypanem. *Rey Zw.* 26. Za starych Polaków nie znano na stołach bogatych Co iest pasztet, co ciasto abo galaredy, O biankach nie pytay, ani marcepanach, Chybaby na wesele. *Opal. Sat.* 32. Od biianek niech płacą zbytkowego groszy 6. *Lek. C.* 2. Skoro bianki nabitey dołoży szkatuły, Jest i sława i honor. *Pot. Jow.* 157.?

BIBERSZTEYN, *herb*, róg ielenl o czterech sękach, ze Śląska. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BIBLIA, ii, ś. *Croat.* biblia, *Slavon.* biblia, Svete pismo; *Vind.* biblie, svetu pismu; *Sorab.* 1. bibliya, swaste pißmo; *Sorab.* 2. biblija; *Boh.* bible, biblj, *Eccl.* библїя, z Greck. *βιβλια* z księgi; u nas Pismo Święte, księgi pisma bożego, słowo boże, pismo, księgi starego i nowego zakonu. *Kraf. Zb.* 1, 158. Bibliią na Słowiańſki język miał przełożyć S. Hieronym. *Bielsk. Kr.* 10. §. *Jron.* Sprawiedliwe prawo, zaprawdę dziw, że go w biblii nie napisano! *Gorn. Dw.* 266. BIBLIYNY, a, e, *Boh.* biblický, *Vind.* bibelſki) z do biblii należący, bibliſch, Bibel = (*Boh.* biblat pilny biblii czytelnik; bibliarz, w rodz. żeńſk. *Boh.* biblarka). *BIBLIOPOLA, i, *m.* kupiec księgami handluiący, księgoprzedawca, księgarz, der Buchhändler. *Cn. Th.* BIBLIOTEKA, i, ś. BIBLIOTECZKA, i, ś. *zdrobn.* u dawnych, libraria, książnica, obs. *Germ.* eine Liverey, zbiór ksiąg, księgarnia, księgi i gmach, który ie zawiera, *Boh.* bibliotéka, knihowna; *Sorab.* 1. knihowna, knihownicza, knihow chowancza; *Vind.* bibliteka, bukvalishe, hranva h'buquum; *Carn.* bukvalishe, buqvalishe; *Rag.* knigaônica, kgnigohranna, kgnifcnica; *Dal.* knyigohranna, knyigaonicza, *Croat.* knyifnicza, knifarnicza, knigarnicza; *Eccl.* книговлагалище, книгохранительница, книгохранилище, книгохранильница; *Roſſ.* книгоположница, die Bibliothek, die Büchersammlung, der Büchersaal. Sławna biblioteka w Aleksandryi. *Gwag.* 682. Bibiloteka Załuſkich w Warszawie. *Gol. Wym.* 90. *Vol. Leg.* 8, 976. *S. Grodz.* 2, 72. Bibliotecska, choć mała, ale wyborna. *Mon.* 64, 630. Męża tego zwali kroniką abo biblioteką chodzącą. *Birk. Gl. K*, 21. - §. Nosi tytuł bibliotek wiele dzieł uczonych, osobliwie takich, które zawieraią wyciągi z wielu innych, tudzież lóżne pisma, Bibliothek, Titel gelehrter Sammlungen, Zeitſchriften u. ſ. w. *Le Clerc* pisał bibliotekę powszechną historyczną. *Kraf. Liſt.* 49. Biblioteka poetów Polſkich *Troca.* W Niemieckim języku *Szreyner* wydawał w Warszawie dziennik pod tytułem Polniſche Bibliothec. BIBLIOTECZNY, a, e, do biblioteki należący, icy ſię tyczący, Bibliothec =, Bibliotheken =, fundusz biblioteczny. BIBLIOTEKARZ, a, *m.* przełożony nad biblioteką, zawiadowca książnicy, książnik, *Boh.* bibliotekář; *Rag.* knigarnik, knigopomnik, *Dal.* knigarnik; *Croat.*

knigochuvar, *Roſſ.* книгохранитель, der Bibliothecair, Aufſeher einer Bücherſammlung. Anaſtazyusz bibliotekarz. *Sk. Dz.* 174. °§ z Bibliopola, księgoprzedawca, księgarz, der Buchhändler. BIBLIOTEKARKA, i, ż. która zawiaduie biblioteką, die Bibliothecairinn. BIBLIOTEKARSKI, a, ie, tyczący ſię bibliotekarza, Bibliothecair z, n. p. bibliotekarſki urząd z BIBLIOTEKARSTWO, a, *n.* das Bibliothecariat.

BIBOSZ, a, *m.* z *lac.* bibo) piianica, ein Säufer, Trinker, Zecher. Przeklęty ty biboss zapewno na butelkę gdzie biegasz. *Teat.* 11, 6. *Mon.* 76, 831.

BIBUŁA, y, ż. gatunek papieru wpiiaiący w ſię wilgoci, z *Lac.* – *Vind.* sbrilhni, pijezhni papir, *Carn.* ſluspópyr (*Auſtr.* Fließpapier); *Croat.* diſſovak; *Roſſ.* пропускная бумага, das Löſchpapier. Bibuły używamy w chemii do cedzenia. *Krumf.* 60.

BIC, bił, biie, *czyn. niedokn.* zbić, ubić *dokn.* biiać *częſtt.* uderzać, ſchlagen. – *Boh.* bjti, bjt, bil, bigi; bjwam, bjwawam; *Slov.* bit'; *Roſſ.* бить, бити, бію, бью; *Croa.* biti, bitti, bijem; *Boſn.* bitti, izbitti; *Eccl.* биmmu; *Rag.* bitti; *Dalm.* bitti; *Sorab.* 1. bić, ſbić, bipu; *Sorab.* 2. biſch, *Vind.* biti; bit, bijem; *Carn.* byti, wyti, wyem, wyam, butam, wutam; *Vind.* tepſti, tepem, (*por.* deptać, tąpać) vdariti, klati, kolem, oklati, treſhiti, butiti, bunkati, holiſtati, touzhi, poherbti, oshagati, telebiti, herbet lupiti; (*cf.* Łac. batuo; *Fran.* battre; *Niem.* boſſen, botten, zkąd Amboß z kowadło, *cf.* Büttel; *cf. Graec.* βιτος z ictus, βιτζα z bicz; *Croa.* bat z młot *Tatar.* bić z hetman). §., uderzać kogo, chłoſtać; ſchlagen, prügeln. Musi sam bydź przy tym, kto chce bić; a kto biie, bywa też ubitym. *Simon: Siel.* 94. Kto chce kogo bić, musi sam przy tym bydź. *Rys. Ad.* 27. (der Stock hat zwey Enden). W Moſkwie (według przypowieści Polſkiéy), kiedy żon mężowie nie biią, to w nich wątroby gniią. *Gwagn.* 512. Gdy kogo biią, czuie na ciele i na duszy swey. *Karnk. Kat.* 61. Jakoby w ścianę bito; bicia nie czuł. *Sk. Dz.* 577. Na znak pokuty, biią pierśi swoie. *Groch. W.* 213. Biie a płacze. *Cn. Ad.* 408. (*por.* kurczy ſię, a kole). Biy, płacz, uciekay z świadcz. *Ryſ. Ad.* 2. Głaszcze a biie. *Sk. Dz.* 71. Bitemu psu dosyć kiy pokazać. *Rys. Ad.* 2. *Fredr. Ad.* 44. Biią psa, że kiy w ręku maią, nie że winien. *Pot. Syl.* 64. (cf. znaydzie kiy, kto chce psa uderzyć). Bitemu milczeć lepiey. *Cn. Ad.* 23. Będziesz bit, iak święty Wit. *Ryſ. Ad.* 1 (*ob:* Wit). Często ociec mię biiał. *Teatr.* 18 c, 12. Bić kogo w gębę. *Rey Zw.* 96. (*ob.* policzkować). Syna dobrego nie biią, ani go trzeba bić. *Glicz. Wych. F.* 6. Biy iedno, porzuieć, *Verberatus melior erit. Cn. Ad.* 25. (er wird ſich ſchon beſſern). Kiedy komu wymawiamy złe poſtępki, mówiemy: znać żeś niewiele wziął plag w szkołach, znać że cię nie dobrze bito, znać żeś nie często pieniek wycierał. *Mon.* 73, 156. Jeden bity, za ſtu niebitych ſtanie. *Boh. Kom.* 1, 264. (lepiey surowość kształci młodziana, niż pieszczota; kara iednego, przykład dziesiątego). Dwóch nie bitych, dadź za grosz, co bito. *Jag. Gr. C.* (*ob.* niżey: pieniądze bić). Wiecież, czemu pieniądze tak dobre bywaią, Temu, że ie też nie źle w menicy biiaią. *Jag. Gr. C.* – Bioie, *Sorab.* 2. biſche, *Eccl.* бienїe, *czynnie*, das Schlagen; *biernie* cięgi, baty, kiie, plagi, die Schläge, (*Eccl.* бienїe палками, пáличество). Dłużnicy, którzy płacić nie mogli, biciem na ciele wypłacali. *Sk. Dz.* 186. – Jak galą, tak biią. *Cn. Ad.* 300. (właściwie o grze w piłkę; z nie zaczepiay, *ob.* Galić). – Biią, ſieką, ścinaią. *Zegl. Ad.* 16. (o krwawéy bitwie). Biy zabiy! nuż, nie żałuy go! hasło przygrzewaiące, podbudzaiące, hau zu! ſchlag todt! ohne Schonen und Erbarmen. Biy zabiy z rębacz, ein Schlagetodt, ein Raufer, Schlager. Jſtny to łotr, biy, zabiy. *Zabł. Amf.* 44. Biy zabiy na mnie. *Cn. Ad.* 25. (głowny nieprzyiaciel, radby mię w łyżce utopić, geſchworne Feinde, Todtfeinde). Szlachcic biy zabiy na panów, *Zab.* 13, 199. Na biy zabiy ſię wadził z aż do pięści, na głowę, do zęba, na śmierć, aż przyszło do ładunków. *Oſſ. Wyr.* (bis auf den Tod, bis aufs Blut). (*Slavon.* boj biti z bitwę toczyć, walczyć). §. Bić na kogo, na co, przeciw komu, przeciw czemu, *właśc. i przenſ.* godzić, nacierać, powſtawać, auf einen oder auf etwas losſchlagen, losſtürmen, losgehen. Biy biy na wilka, wołaią. *Jabł. Ez.* 105. Rozkazał żołnierzom, aby dawszy innym pokoy, przeciwko samemu tylko bili Achabowi. *Zabł. Teſt.* 217. Drży zaiąc, kiedy nań z wierzchu biie orzeł; *Gor. IV.* 455. (gwałtem zrzucaiąc ſię z powietrza uderza). Sowa, gdy z gniazda wyleci, wszyscy na nię ptacy biią. *Sk. Żyw.* 236. Na cię biie piekło, czart, śmierć. *Kul. Her.* 40. Zewsząd na tego biednego biie nieszczęście. *Teat.* 48 *b*, 10. Sekta Schiów ieſt ta, na którą Turcy naywięcey biią i za naybardziéy odſtępną maią. *Mok. Turc.* 158. Kanony synodu na błędy biią. *Sk. Dz.* 248. Nie potwierdzaią tego, ieśli to prawda, ani też na to biią, ieśli to fałsz. *Baz. Szk.* 452. Drudzy na taką radę biią; *aliis adversantibus. Krom.* 445. Orzechowſki iak zaczął przeciw bezżeńſtwu bić, biſkupi przerwali mu mowę. *Boh. Tarn.* 35. (er zog dawider los). Zazdrość nie biie ieno na szczęście, ubóztwa ona nie tknie. *Birk. Zbar. B.* 4 *b.* – *Podobnież:* Wolęć przy prawdzie przeſtać, chociaż im nieco w brew biię. *Gorn. Dw.* 237. (w brew się sprzeciwiam, gerade zu widerſtreiten). – *Podobnież:* bić w jaki cel z zmierzać, dążyć do celu iakiego, worauf hinarbeiten, hinſteuern, darauf losgehen, darauf ausgehen. Niech w ten cel biią wszyſtkie myśli twoie. *Paſt. F.* 145. Nie w inszy cel me prace i fatygi biią, Tylko żebym szczęśliwą widział Sycylią. *Pot. Arg.* 258. §. Na bark bić *ob.* bark. – § Piorun biie, der Blitzſtrahl ſchlägt ein, der Blitz fährt herab. Ciche oprócz wszelkich chmur pioruny biły, Biły w kapitolium. *Bardz. Luk.* 14. Pioruny biią w kościelne gmachy. *Groch. W.* 556. Pioruny same z nieba biły. *Jabł. Ez.* 101. Na górze Synaí w grzmocie i bliciu piorunów podawał Bóg Izraelitom zakon. *Psalmod.* 27. (unter Donner und Blitz). *Podobnież* Wiatry biią, der Wind ſchlägt, ſtößt. Dobre nam wiatry na okręty do Cypru biły. *Jabł. Tel.* 40. Czyli palić słońce, czy bić będą słoty, Dla iéy miłości póydę do roboty. *Karp.* 7, 76. (der Regen ſtrömt herab). – Słońce, promień, blask bie, odbiia ſię, razi oczy, ſchlägt in die Augen, ſtrahlt in die Augen. Łańcuch ma na szyi, z ktorego srebrny i złoty blask biie. *Groch. W.* 352. Miesiąc pogodny swym promieniem złotym Bił z nieba z gory w zbroię

niezą-

niezakrytą. *P. Kch. J.* 162. Jasność wielka biła od krzyża iego brylantowego. *Niemc. B. T.* 16. Jasne są iak iutrzenki; cień od nich biie na wiele państw. *Birk. Kaz. Ob. E.* 4. 2 Zrzódło, płomień i t. d. biie = wybucha, dobywa się, hervorſchlagen, hervorbrechen, ausbrechen. Na samym wierzchu w skale źrzódło biie. *P. Kch. J.* 375. Zanurz tam głowę, gdzie naywiększy zdrój biie, *Otw. Ow.* 434. Jak z Etny wierzchu ogniſtego biie płomień. *Bardz. Luk.* 74. – §. Bić co, bić w co, uderzyć w co, etwas ſchlagen, an etwas ſchlagen. Na znak pokuty biią piersi swoie. *Groch. W.* 213. Brody słone morza na poł się rozcinaią, wiosły bite silnemi. *Tward. Wł.* 121. Biią wątpliwe serce ſtrachy i nadzieie. *P. Kochan. Orl.* 1, 14. (męczą). Uważaiąc grzechy moie, Biię ciężko w piersi swoie. *Groch. W.* 385. Nie żałuy ręką czoła, biy w piersi. *Groch. W.* 418. Bić w kotły. *Klok. Turc* 196. die Pauken ſchlagen. W bębny bić. *P. Kochan. Orl.* 1, 198. *Dwor. E.* 4. die Trommel ſchlagen, die Trommel rühren. W bębny bito, a w trąby miedziane trąbiono. *Zbil. D. h.* 2. Gdy się pokaże świt, zaraz biią na pobudkę. *Jabł. Buk. M.* 4 *b.* Bić we drzwi, stukać, tłuc, an die Thüre ſchlagen. Bić w dzwon, zadzwonić, die Glocken anſchlagen, läuten. Na gwałt ogniowy bić w dzwon był zwyczay. *Tward. Wł.* 20. Dzwonienie albo bicie we dzwony. *Tworz. Ok. E.* 2. Bić w kieliszki, an die Gläſer ſchlagen; die Gläſer zuſammenſtoßen, anſtoßen. Oni za cię po śmierci twéy piią, A miasto dzwonów, w kieliszki ci biią. *Jabł. Ez.* 40. – *Bić ręką w rękę* n. p. Biiąc ręką w rękę Doranta, mówi: Słowo! *Teat.* 36 *c*, 99. er ſchlägt mit ſeiner Hand in die Hand des ꝛc. – Bić co w beczkę *ob.* fasować. – Bić o co, an etwas anſchlagen, gegen etwas ſchlagen. Tygle tak twarde, że o stal bite ognia dawały. *Torz. Szk.* 85. Ja będę bić dłoń moię o dłoń moię. *Budn. Ezech.* 21, 22. Nogą o nogę bić, mit den Füßen zuſammen ſchlagen. Rzeźnicy bili nożami o kości wołowe. *Gaz. Nar.* 2, 75. Na co głową bić o ścianę! *Pilch. Sen.* 165. (muru głową nie przebiie). – §. Bić, pobić, gromić, zwyciężyć, pokonywać, ſchlagen, beſiegen. Boże za twoią pomocą król biie nieprzyiaciela swego. *J. Koch. Pſ.* 27. Pokiśmy nie byli ludźmi tak mądremi, zawześmy biiali swe nieprzyiaciele. *Tward. W. D.* 2, 135. (mądry przedyputował, ale głupi pobił). Nieprzyiacioły swoie biiał. *Star. Dw.* 55. – *Podobnież w grze*, beym Spiele ſchlagen, ſtechen. W chapance biią tuze pancerola; w lombrze biią ią dziewiątki. *Zab.* 14, 364. *Moral.* Co mię niewinną za przygoda biie! *Bardz. Tr.* 40. (gnębi, tłoczy, drücken, niederdrücken). – §. Bić na kogo, w kogo, = mocno go poruszać, razić, *fizycz. i moral.* ſtark afficiren, ſtark bewegen, heftig anfallen, überfallen, angreifen. W całą Jtakę ciężkie biią trwogi. *Bardz. Tr.* 320. Jaka troſkliwość i trwoga zacznie bić na człowieka, gdy będzie musiała dusza z ciała wychodzić. *Mon.* 68, 289. Ledwie zamykasz oczy powiekami Bity w serce przykremi myślami. *P. Kchn. Orl.* 1, 221. Dęby się rozpadaią, strach biie na gaie. *Bardz. Tr.* 373. Strach na mię biie, nie wiem, gdzie fata kieruią. *ib.* 355. *Hrbſt. Naukl. C.* 4. W młodym wieku, cokolwiek na zmysły biie, głębokie iak na wośku czyni wyrycie. *Zab.* 12, 48. Swietność w oczy biie, ubóztwo wzroku nie pociąga. *Teat.* 1 *c*, 66. Wdzięki twoie biią w oczy. *ib.* 7, 70. W hetmana uszy biły nieprzyiacielskie to przygotowania do woyny. *Tward. Wł.* 261. (doszły go i wzruszyły). – §. Poty na mię biią = pot mi się mocno dobywa, der Schweiß bricht heftig aus. Ledwiem dziś nie umarł, tak na mię poty biły. *Zab.* 16, 362. Smiertelny pot na mię biie, od żalu umieram. *Kul. Her.* 90. Drżę cała, ognie na mnie biią. *Teat.* 56 *c*, 77. (*ob.* Ogień) – *Podobnież siły na kogo biią*, właśnie podług systematu *Browna*, z zbytecznéy siły zasłabnąć, aus übergroßer Kraft (nach dem Browniſchen Syſtem?) erkranken, indem das Geblüt zu wallend wird. Nie widziałże, że siły na Jeymość biią (*porówn*: żyła), że to z słabości takowe rumieńce! *Perz. Lek.* 10. (das Geblüt iſt in Wallung). *Podobn.* Słabości biią na mnie, kiedy widzę umarłego. *Teat.* 33, 42. – §. Trunek do głowy biie, ein Getränk ſteigt in den Kopf. Zdrowe wina są, które do głowy nie biią, ale w żołądku się zostaią. *Haur. Sk.* 510. – *Podobn.* Sol lotna salmiakowa mocno w nos biie. *Kruml.* 346. *fig.* Diabelnie ich to w nos biie, gdy mię widzą wchodzącego. *Teat.* 24, 143. *Czart.* (es fährt ihnen in die Naſe). – Puls biie, serce biie, der Puls ſchlägt, das Herz ſchlägt, klopft. Ot w niey puls ieszcze biie. *Paſt. F.* 222. Gdy w nas serce prędzéy lub wolniey nad zwyczay biie, w tenczas tylko czuiemy, że biie. *Rog. Doſ.* 1, 165. Serce mu biie, a wzrok rozpalony. *Zab.* 13, 23. *Gawdz.* Strudzoney niebodze biie serce. *Bardz. Luk.* 77. Serce moie ściśnione już prawie bić we mnie przeſtaie. *Teat.* 49, 114. *Boguſł.* Dla ciebie iedynie żyię, dla ciebie me serce biie. *Teat.* 55 *c*, 16. *Podobnież* płuca biią, siły biią = gwałtownie są poruszone, die Lunge arbeitet, das Geblüt wallt. Z mdłości i płuca biią i robią bokami konie. *Bardz. Luk.* 70. Języki z upragnienia całe wywiesiły, Tchną chorkawo, biią w nich bez przeſtanku siły. *ib.* (*porown*: żyła). – §. Zegar, godzina biie, *Vind.* Vura biie, kole, die Uhre, die Stunde ſchlägt. Kiedy piąta w noc bić miała, minął tę górę. *P. Kchan. Orl.* 1, 231. – Bić górą = unaszać się górnie, górno gadać, hochtrabend ſprechen, ſtolziren. Nowy ten doktor wszyſtko górą biie. *Bach. Epiſt.* 22. – *Przeciwnie*: bić czołem, kolanem, na znak uszanowania, kłaniać się do ziemi, do nóg upadać, słać się pod ſtopy, (*ob.* czołobitność), ſich tief verbeugen, ſeine Kniee vor einem beugen, vor jemanden auf ſein Angeſicht fallen, tief verehren. Do samey prawie ziemi schylił głowę, Nizko bił czołem, niźli począł mowę. *P. Kchan. Jer.* 44. Ukaż się z pieniędzmi, będąc bić czołem. *Bief. C.* 1. On tak mniema, że iako przed złotym bałwanem, Każdy mu człek śmiertelny winien bić kolanem. *Nar. Dz.* 3, 109. Biła czołem pochlebna zgraia fortunie, nie osobie. *Nar. Hſt.* 7, 193. Satyra w szczególności nikomu nie łaie, Czołem biie osobom, gani obyczaie. *Nar. Dz.* 3, 115. *Opuszcza się też słowo bić.* n. p. Czołem Miłości Waszey Roſſyiſkie Kniehynie, Czołem panienki Lackie, czołem wam boginie (t. i. biię). *Zimor. Siel.* 32. *Jnaczey*: Przez całe życie łbem się biiemy, ani dla tego ostróżniéy stąpamy. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 44. (uderzamy się w głowę). – §. Bić bokami, gwałtownie ruszać bokami, robić bokami, drgać, (o koniach), von den Pferden, mit den Flanken ſchlagen, heftig die Seiten

bewegen. Zapalenie wnętrzne poznasz, kiedy koń, acz cicho ſtoiąc, biie bokami często. *Hipp.* 111. (*ob.* drganie, drgęga, przecharśnienie). — §. *Dalsze znaczenia transitive*: oley bić = wybiiać, wyciſkać, wyprasowywać, prasować, Oehl ſchlagen. Pallas wymyśliła płotno tkać, oley bić. *Biel. Sw.* 8 *b.* — Bić pieniądze Geld prägen, Geld ſchlagen, *Vind.* denar delati, kuwati, vdarjati, penezati, denariti; *Roſſ.* чеканить монету. Zeby ſię uwolnić od uſtawicznego ważenia kruszców, wynaleziono bite srebro, t. i. maiące na sobie znak iaki, herb abo osobę, i napisy ukazuiące, wiele która sztuka waży. *Petr. Pol.* 32. (geprägtes Silber). Z grzywny Kolońſkiey czyſtego srebra biią 80. złotych Polſkich. *Łęſk. Miern.* 2, 87. Gdy srebra nie ſtało, kazał król grosze bić z miedzi. *Petr. Ek.* 37. Dwóch głupich nie bitych, dadź za grosz, co go bito. *Jag. Gr. c.* (*ob.* wyżey). Złoto bić na monetę. *Urzęd.* 395. Gold zu Gelde prägen, oder ſchlagen. Cherubiny ze złota bitego. *W. Ex.* 37, 7. *not.* z kowanego, nieodlewane, ani dęte, von geſchlagenem Golde. — Talar bity, cały, całkowity, nie w monecie, ein harter Thaler. *Sorab.* 2. twardi, ſchúroki tolár; *Roſſ.* ефимокъ. Pięćdziesiąt bitych talarów. *Jabł. Ex.* 202. Wezykatoryum tak wielkie, iak talar bity. *Krup. V.* 393. (*ob.* w talarki pokraiać). *Opuszcza ſię i słowo talar*, n. p. dałem za to dziesięć bitych (t. i. talarów). — §. Kięgi bić *ob.* drukować, wybiiać, wyciſkać, Bücher drucken. Bite kśiegi, drukowane. *Cn. Th.* 33. — §. Pale bić, słupy bić = wbiiać, *Roſſ.* бить сваи, Pfähle einſchlagen, einrammeln. Pale bić w rzekach na tamy i mosty. *Sol. Arch.* 47. Słupy w rzekę wbiiał, nie iako owo proſto pale biią, ale pochyło. *Warg. Cez.* 81. — §. Bić rowy, doły = kopać, wykopywać, Gräben und Gruben graben, Gräben führen. Górnicy, nim do rudy przyydą, dół bić muszą; zaczym gdy dół biią, ze ſkarbu im osobno płacą. *Oſ. Zel.* 48. Bicie rowów dla osuszenia łąk. *A. Zam.* 175. Często górnicy porzucaią dawny dół, a biią nowy. *Oſ. Rud.* 41. — §. Drogę bić, torować, eine Straße ſchlagen, eine Chauſſee machen, einen Weg bahnen. Puścił ſię bitą drogą. *Bardz. Tr.* 358. Ścieszkami, nie gościńcem bitym ſię puścił. *P. Kchan. Orl.* 1, 105. Łátwo póty nie błądzić, póki ſię bitego pilnuie toru. *Mon.* 76, 557. — *fig.* Chlubny, że wszyſtko umie i przenika, A sam na bitéy drodze ſię potyka. *Zab.* 14, 284. — *Poet.* Droga ta, z dawnych lat śladem niebita człowieczym. *P. Kchan. J.* 259. (niedeptana nogą ludzką, unbetreten). — §. Bić bydło, bić rzeź, ſchlachten Vieh, ſchlachten; *Vind.* klati, pobit, saklat (o owcach, cielętach *Vind.* daviti, dolyset'i); *Carn.* klàti, kólem (*ob.* kluć, kolę); *Roſſ.* колынуть, колоть, кáлывать, колю; *Eccl.* заколаю, докóлáю. Bić na rzeź, zarzezać, *mactare. Volckm.* 613. Beſtye w łowiech doſtane na ofiarę biią. *Warg. Cez.* 138. Oddał chłopca do rzeźnika, gdzie naywięcey bydła biiano, *Rey Zw.* 6. Bić rzeź, rzeźnikiem bydź, das Schlächter- oder Fleiſcherhandwerk treiben, ſchlachten; *Eccl.* мясничать (*ob.* mięso). Bicie bydła, rzeź, das Schlachten, *Vind.* kolina; *Carn.* klanje, *Eccl.* колúтва, *Roſſ.* убóй (убóйный скотъ, bydło na rzeź, iatkowe, Schlachtvieh). *Podobnież* zwierz bić, zaſtrzelać na polowaniu, Wild tödten, Wild ſchießen. Mieczysław chciał, by nie wolno było szlachcie, tylko iemu samemu, zwierz bić. *Biel. Kr.* 100. — §. Bić, ſtrzelać, *Vind.* ognjati, ognjvati, ſtrielati, ſchießen, feuern. Za panów swych zdrowie czary pełniąc spore, z dział biią. *Tward. Wł.* 148. Grzmiał z ochoty Karpatus, kamienie mówiły, z dział piękne wiktorye na świat wszytek bili. *Tward. Miſc.* 50. Bicie, das Schießen, das Feuern, *Roſſ.* палба. Te Deum przy bicin z armat. *Gaz. Nar.* 1, 149. Uſtawne bicie przez pięć dni mury popsowało. *Uſtrz. Kr.* 3, 153. Bić do miaſta, do muru, w mury, eine Stadt u. ſ. w. beſchießen. Zaprowadzili na szańce działa, i zaraz do miaſta bić zaczęli; trwało to ſtrzelanie przez dni kilka. *Boh. Zam.* 128. Z ogromnych bateryy biią w mury nieporuszono. *Tward. Wł.* 160. — §. *Inaczey* ſtrzelba biie, niesie, das Schießgewehr trägt (eine gewiſſe Weite). Piſtolety nigdy tak daleko nie biią, iak rusznice. *Rog. Dos.* 3, 255. — BIC ſię, *Recipr.* ſich ſchlagen, o dwóch: wzaiemnie ſię z sobą bić, walczyć z sobą, ſich mit einander ſchlagen, herum ſchlagen; *Vind.* biti se, boi derahati; *Eccl.* оружеборствовати (*ob.* Oręż). Już ſię biią, a fatum śmierci sieie. *Tward. Wł.* 138. Oycowie nasi w polach ſię biiali, iako drudzy Spartanie. *Star. Vot. C.* 4 *b.* (walczył). Ma pałasz, kopiią, ſtrzelbę, prochy i wszyſtko, czém ſię ieno biią. *ib. D.* 3 *b.* (womit man ſich ſchlägt, Krieg führt, woiną, woynę prowadzą). Jedni piią, drudzy ſię biią. *Haur. Sk.* 156. Bić ſię z kim na szpady, ſich mit jemanden auf den Degen ſchlagen; bić ſię z kim na piſtolety = ſtrzelać ſię z kim, ſich auf Piſtolen ſchlagen, ſich mit jemanden herumſchießen (*ob.* Pojedynkować). §. Bić ſię, bić ſiebie samego (*ob.* pod Bić.

BICIE, ia, *n.* rzeczownik z czasownika zrobiony, maiący wszyſtkie znaczenia tegoż; zatém sobacz rozmaite znaczenia słowa Bić.

BICZ, a, *m.* BICZYK, a, *m. zdrbn.* narzędzie bicia, pręt z nawiązką dla śmigania; *Rag.* et *Boſn.* bic; *Croat.* bich, *Slavon.* kangyia; *Boh.* et *Slov.* bič, bičik, praſ-ťać, dudły; *Roſſ.* бичъ, нагайка, кнутъ, плéть, погонялка; *Eccl.* било; *Sorab.* 1. pawtja, ſjud; *Sorab.* 2. peitſcha, pitſcha, ſchud, *Ger.* die Peitſche, das Peitſchchen, Niederſächſ. Pietſche, *Suec.* Piska, *Angl.* piszle, *Grae.* βιτζι, βιτσα; *Carn.* Wyt, udrisa, gajthlar shtèrka; *Vind.* pletniſa, jishla, gaishla, ieshla). Bicze furmańſkie, Fuhrmannspeitſchen, kręcone bywaią z młodéy dębiny. *Kluk Roſl.* 2, 158. Musi iść, gdy go z tyłu biczem poganiaią. *Paſzk. Dz.* 58. Furye biczami za świat ich gdzie zaſtraszą. *Twar. Wł.* 47. Uplotłszy bicz z powrozków, wygnał ich. *Sk. Dz.* 14. — *Przysł.* Stary furman radzi łyszy, kiedy kto biczem trzaſka. *Ryſ. Ad.* 64. Wziąłeś konie, weź i bicz. *Cn. Ad.* 1229. (wziąłeś pieniądze, weź i worek). Goły iak bicz. *Teat.* 30, 6. (iak palec, bizun, iak Turecki świętyſ, iak derwisz). Z piaſku bicz kręcić. *Kopcz. Gr.* 3, *p.* 90. (z niczego chcieć coś zrobić). *Zabł. Firc.* 11. *Pol.* (*Pocz.* 444. Schlöſſer in die Luft bauen, chateaux en Espagne). Nie będzie z gówna bicz. *Ryſ. Ad.* 45. — Z bicza = z rękawa, ze smyczy, z kopyta, od razu, natychmiaſt, iak z procy wyſtrzelił, z trzaſkiem, *ex nunc*, ſpornſtreichs, flugs, Knall und Fall, auf der Stelle, aus dem Stegreiſe, aus dem Aermel geſchüttelt. Zaraz, by z bicza; ze

dwu iedno uczynił słowo. *Gorn. Dz.* 161. Ona mu odpowiedziała, iako z bicza. *Pot. Syl.* 491. Na wszystko, iak z bicza racye dawali. *Wad. Dan.* 26. – §. Bicz, bicie, bat, chłosta, kiie, Peitsche, Peitschenhiebe, Hiebe, Schläge. Za swe usługi, miast płaty, odbieraią bicze i maczugi. *Kul. Her.* 249. Pod biczem się przyznał. *Off. Wyr.* (chłostany). – §. *Przenośn.* bicz, narzędzie kary, dokuczaiącego co, plaga, eine Geißel, Strafe, Plage. Z pomiędzy trzech biczów, czyli instrumentów kary, których bóg zażywa na chłostę narodów, Dawid obrał powietrze. *Mon.* 70, 746. O iakie ludzi prześladuią bicze, Głód, woyna, pożar, nawałność, choroby. *Zab.* 16, 373. Chora, skoro się dotknęła szaty Jezusowey, uzdrowiona została od bicza. *Budn. Marc.* 5, 29. (od choroby swoicy. *Bibl. Gd.*) Domowe zawieruchy, czy nie były karzącym nieprawości biczykiem! *Psalmod.* 43. Woyna, iest to bicz boży. *Jabł. Tel.* 145. Woiownik iest biczem bożym. *Teat.* 51, 10. Chodkiewicza Sudermani bożym znali biczem. *Pot. Pocz.* 620. Totyla Grekom biczem był srogim. *Sk. Dz.* 537. Attyla biczem bożym nazywany. *Sk. Żyw.* 1, 224. *Lat. Kom. D.* 4. On był szczególnym na pogany biczem. *Jabł. Buk. R.* 3 *b.* Naystraszliwszy bicz pola, grad. *Węg. Mar.* 3, 111. O iakoż ciężki bicz złego sumnienia! *Morzt.* 207. – Dadź bicz na siebie, sposób przeciw sobie, dem andern die Waffen gegen sich selbst in die Hand geben. (*Vind.* je sam sebi rokau sashivau; Naiskaka bukva k' svojemu konzu topar da). Chcą od nas zastawników, sprawa niewolnicza, Brać od nich gołe słowa, a na się dadź bicza. *Pot. Arg.* 344. Odebrawszy listy od niego, król się śmiał iego prostocie, że sam na się takie biczyki nosił. *Boh. Off.* 1, 203. – §. Bicz, gra prostych ludzi w karty, ein gemeines Kartenspiel. Trzeba skrzętnym staraniem, gdy pora użycza, Probować różnych losów i w rusa i w bicza. *Kraf. Sat.* 105. BICZAK, a, *m.* gatunek nożów, eine Art Messer. Co dawniey nóż, to teraz biczak. *Dwor. H.* BICZOWAC, – ował, – nie, *czynn. niedok.* biczem chłostać, *Boh.* et *Slovac.* bičovati, bičugi, bičovawam, *Croat.* bichnuvati, bichujevati. *Dal.* bichevati. *Rag.* biccevatti; *Vind.* jeshlati, gaishlati, tépsti, *Slavon.* shibati; *Sorab.* 1. krudowaci, kjudupu; *Sorab.* 2. pitschowasch; *Ross.* бичевать, (*Lat.* pisare, *Grae.* πίσσω; *Hebr.* יצא, *paza vulneravit*). *Ger.* peitschen, mit der Peitsche schlagen, die Peitsche geben. W bóżnicach będą was biczować. *Sekl. Math.* 10. (*not.* chłostać) Biczował go aż do siności. *Sk. Dz.* 722. Rany z biczowania. *Sk. Dz.* 624. BICZOWNIK, a, *m. Croat.* bichevnik, bichuvavecz; *Rag.* biccevnik, *Eccl.* бичóвникъ, *Sorab.* 1. kjudownik; *Vind.* jeshelnik, jishlar, jishlavez; *Carn.* gajshlar, *Boh.* mrskač, *Ger.* der Peitscher, Geißler, Geißelbruder, Flagellant. Sekta biczowników, którzy chodzili rozpuściwszy szaty po pas, biiąc się w plecy okrutnie biczmi abo miotłami. *Biel Kr.* 193. §. Kapnicy, co w ciągu postu pospolicie w Piątki, ubrani w kapy, po kościołach się biczowali, biczownicy. *Off. Wyr.* BICZOWY, a, e, tyczący się bicza, Peitschen. *Ross.* плетныя, Biczowe rany. *Sk. Dz.* 793. Biczowe pokuty po kościołach nakazano. *Tward. Wł.* 95. *BICZYC za czym; *czyn. niedok.* pędzić, machać za czym, hinter her jagen, nachsetzen. Widziałem, iak dziki ptak biczył za gołębiami. *Bratk. Q.* 3 *b.* BICZYK *zdrobn. ob.* Bicz BICZYSKO, a, *n. Boh.* bičiště; *Eccl.* бичилно, кнутовище; *Ross.* кнутище, *Sorab* 1. kschujiscio; *Carn.* gajshlénèk, a 1., rękoieść bicza. *Dudx.* 33. der Peitschenstiel. 2., ladaco bicz, eine schlechte unförmliche Peitsche.

Pochodzących od *bić* dalszy ciąg: *biiak, biianka, boy, boiować, woiować, woyna etc; bitwa, bitny, bitność, dobić, dobiiać, nabić, nabóy, obić, odbić, pobić, podbić, przebić, przybić, rozbić, rozboy, rozboynik, rozboyństwo, ubić, wbić, wybić, zbić, zboy, zboyca, zbóystwo, zabić, zaboy, zabóystwo, zaboyca, wzbić, wzbiiać.*

*BIDYBIDYBOM, odgłos bębna, taratan taratantara, der Ton des Trommelschlags. W bębny bidybidybom głośno bić zaczęto. *Kmit. Spit. B.* 4 *b.*

BIECZ, a, *m.* miasto, niegdyś stolica powiatu swego, eine Stadt in Gallicien. Kromer rodem z Biecza. *Petr. Et.* 307 *Dykc. G.* 1, 68. BIECKI *adj.*

BIEDA, y, *ż.* biada, nędza, stan cierpienia, *Rag.* bjeda, bjednos; *Bosn.* bida, sgiallost; *Boh. Slov.* bjda, auzkost, neřest, straft, *Croat.* bida: *Ross.* бѣда, окаянство (*porówn. Grae.* βία), *Vind.* riva, nuja, theshava, potrieba, sila, terdoba, pregon, nadluga; *Carn.* ręva, nadlúga, nadlosnuost; *Sorab.* 1. hubenstwo; *Ger.* die Noth, das Elend, das Ungemach, Kreutz, Weiden. I na lądzie, i na morzu, Wszędzie bieda, móy Grzegorzu. *Kraf. list.* 166. Zewsząd na ubóztwo bieda. *Falib. Dis. u.* Bieda uczy rozumu. *Bardz. Luk.* 62. Sztuk w biedzie nie sława. *Bardz. Tr.* 264. Co za bieda z tym człowiekiem! *Boh. Kom.* 1, 31. (nie wiedzieć co z nim robić). Co to za bieda mieć żonę! *Teat.* 52 *d*, 98. Co za biedę mam kształcić twoię prostotę. *Past. F.* 105. Na moię biedę poznałem Waćpana. *Teat.* 48, 73. (na moie nieszczęście, zu meinem Unglücke). Jedna bieda nie dokucza, sama nie przychodzi, es bleibt nicht bey einem Kreutze, es kommt noch mehr dazu. Nie dokuczy iedna bieda człeku, aż się wiele skupi. *Teat.* 24 *b*, 70. (*Slovac.* jedna psota sama n'ení, gedna rada druhu honí; gedna newola mnoho inich prinasá). Dopiero bieda z iednego boku. *Mon.* 74, 13. (ieszcze nie koniec). Biedę kuczyć, płatać, wyrządzać przykrość, einem Noth machen, ihm zusetzen. Biedny szyper, kiedy mu diabli biedy kuczyli. *Off. Str.* Biedę klepać, biedę cierpieć, w ubóztwie, w nędzy żyć, *Vind.* stradati, potrebuvati; *Eccl.* злострадáти, *Ross.* колотиться, убожествовать, Noth leiden, ein elendes Leben führen. Jakie to życie ci panowie prowadzą; a my biedę klepać musimy. *Teat.* 8, 59. Klepanie biedy, *Eccl.* жестокопребывáніе. – §. Niech cię bieda weźmie! *Teat.* 24 *b*, 18. (nieszczęście, licho, kaduk, kaci). – 2., bieda o dwóch kołach, taradayka, telega; *Carn.* taliga, *Bosn.* teglighe, *Croat.* dvojkolnicza, ein zweyrädriger Karren. BIEDAK, BIEDNIK, a, *m.* BIEDACZEK, czka, *m. zdrobn.* BIEDASZEK, szka, *m. zdrbn.* nędznik, biedny człowiek, biedę klepiący, chudzina, *Boh.* bidak, bidnik, *Ross.* бѣднякъ; (*Ross.* бѣднякъ z kaleka; бѣдняга, бѣдня́шка chudy pacholek; *Croat.* bedak z blazen, dureń); *Carn.* revéah, revnék; ein Elender, Armer, der in Noth ist. Co z suplikami chodzą do ciebie wapo-

magay biedaków. *Wan. Dad.* 105. Lepieyby mądrym bydź, choć ubogim, niż głupim a bogatym, w skarbie drogim, z rozumem wszystko masz; on zawsze nędznik, żebrak i biednik. *Stryik. Gon. F.* 3. Co my za biedacy, co to nas kosztuie zdrowia, kłopotu i pracy. *Przyb. Ad.* 136. §. *Zaluiąc:* nieborak, nieboraczek, der arme Tropf. Inaczey byłby dotąd biedaczek bez nosa. *Teat.* 45 c, 108. Biedaku! *Vind.* ti nesrechna kust! §. Zagraiąć im rychło o biedaszku tony Dzisieyszego baranka opłakane strony. *Pot. Zac.* 133. nótę żałosną, dumę, ein Jammerlied, Klagelied, tren. BIEDACTWO, BIEDASTWO, a, *n. Ross.* бѣдствіе, бѣдство, miserya, nędza, biedny stan życia, ein elendes Leben. *Teat.* 35 *b*, 31. - §. *Personif.* biedak, biedni ludzie, die Armen, Elenden, Unglücklichen, das Arnuth. Biedastwo, iak nam się miłosiernie prosiło. *Teat.* 53 *b*, 25. BIEDACZKA, i, *ż.* BIEDNICA, y, *ż.* kobieta biedna, nędzniczka, nieboga, nieboraczka, *Boh.* bjdnice, *Ger.* eine Arme, Elende, Unglückliche. BIEDNIEC, - iał, - ieie, *Neutr. niedok.*, Zbiednieć *dok.* biednym się stawać, mizernieć, *Boh.* bjdnjti; *Ross.* бѣднѣть, обѣднять, elend werden. Dla biedy ludu mego stałem się biednym, *Budn. Jer.* 8, 21. *not.* zbiedniałem. *Ross.* обѣднѣлый zubożały; *Rag.* objèdniti, *Bosn.* objediti. *perdere aliquem*, gubić kogo. BIEDNOSC, ści, *ż.* cierpienie biedy, das Nothleiden, die Elendigkeit, *Boh.* bjdnost, *Ross.* бѣдность; *Carn.* revnoſt, revshena. *Sorab.* 1. hubenosći. - BIEDNY, a, e, BIEDNIE, BIEDNO *adv.* BIEDNIUCHNY, *intensiv. Slovac.* et *Boh.* bjdný, strastný, *Croat.* et *Bosn.* bidan, *Rag.* bjeedan; *Hung.* bajos; *Sorab.* 1. hubené, hubenuśki; *Vind.* riven, reun, neboro, riun, nadlushen; *Carn.* revn, nadlóshne; *Ross.* бѣдный, бѣденькій, горестный, горемычный; *Eccl.* окаянный, nędzny, miserny, elend, jämmerlich, klaglich. Biedna starości, Noszące cię, bolą kości. *Cn. Ad.* 24. Jaki ia biedny! *Croat.* tuśni ja! - Biada człowiekowi bez żony, ale z żoną biedniéy bez mammony. *Jag. Gr. A.* 4. O iak rzecz biedna, nie umieć umierać! *Bardz. Tr.* 297. Alić drobniuchna z dziury wyleciała myszka, Niedawno się biedniuchna ukazała światu. *Zab.* 5, 236. - §. Biedny, zamiast zakończenia na *ina*, *isko*, wyrażaiącego rzecz w nędznym, nie dobrym stanie, n. p. biedna mucha z muszyna, muszyśko; biedne sukno z sukniśko, biedna woda z wodśisko, schlecht, gering, geringfügig, elend, arm. (cf. marny). I biedna mucha się broni. *Teat.* 26 *c*, 97. I biedny pies śmielszy na swych śmieciach. *Pot. Pocz.* 76. (psisko). Po śmierci iego słudzy, zabrawszy wszystko, biednego sukna na okrycie ciała nie zostawili. *Ustrz. Kruc.* 2, 178. Nie wierz tey piiaków kupie, Jak ci niestanie, żaden ci biedney wody nie poda w skorupie. *Pot. Pocz.* 65. Biedney wody w dzbanku iakim mieć-em nie mógł. *Brud. Ostat. C.* 3. O kąt biedny, choć pod dachem, prosiła. *ib. C. b.* Zayrzą mu i biedney ziemi, żeby na niey nie umarł, Na powietrzu ducha oddaie, *Groch. W.* 241. Ani odpowie słowa mu biednego, By iuż srogiego i nayostrzeyszego. *Past. F.* 141. Biedny żółtek iaia byłby pożyteczniejszy od głodu umieraiącemu, niż wszystko złoto. *Summ. A.* 2. *b.* BIEDOWAC, - ał, - nie, *czyn. niedok. Boh.* bjdugi, bjdowawam, biadać, narzekać, wehklagen. *Ross.* вздыхать, вздыхать, вздыхаю, Biedują na matki swe, które ich porodziły. *Gorn. Sen.* 8. - §. 2., biedować, biedę klepać, nędzę cierpieć, *Ross.* бѣдствовать, Noth leiden, Elend leiden. Biedowali całe życie ten mąż i ta żona. *Oss. Wyr.* Zbiera bez przestanku pieniądze i biduie sknera. *Zab.* 8, 337. BIEDOWAC się *Recipr.* biedzić się, biedę swoią mieć z kim, mocować się, paffować się, męczyć się, seine Noth womit haben, damit zu kämpfen haben, mit etwas kämpfen, ringen, sich martern und quälen. Biedowanie się z chorobą. *Perz. Lek.* 345. Samem się z sobą nakoniec biedował w niewczasach. *Past. F.* 260. W mym siwym wieku często się biduię Zmyślą, iako się ubogi znayduię. *Past. F.* 257.

BIEDRUNKA, i, *ż.* robak z rodzaiu krowek malowanych, *Wlod. scarabaeus auratus. Linn.* der Goldkäfer.

BIEDRZENIEC, ńca, *m. Boh.* bedrnik, bedrnicek, *Eccl.* et *Ross.* бѣдренѣць, черноголовникъ; *Bosn.* et *Rag.* digniza, jarcja trava; *Croa.* pimpinèla, *Sorab.* 1. bibernela, ziele, *pimpinella Linn*; iest ogrodowy, iest i dziki. *Kluk Rośl.* 2, 249. (*ob.* Rospikamień) die Pimpinelle. BIEDRZENCOWY, a, e, tyczący się biedrzeńca, Pimpinell-, *Ross.* бѣдренцовый. BIEDRZNY, Biodrowy *ob.* Biodro.

BIEDZ, biegł, bieży, biegę, *Neutr. niedok.* Biegnąć, *iednkl.* Bieżeć, ał, y, *Continuat.* Biegać *Frequ.* et *Continuat.* biegiwać *Frequ.* - *Boh.* et *Slov.* bežim, el, eti, bèham, ati, bèhávam; *Vind.* bieshati, bieshi, besháti, beshal, beshim, teshi, tiekati, dirjati; *Carn.* beshàti, wejshati, wejshim, derzhati, dèrzhim, dèrkam, derknem, tękam; *Croat.* begati, besati, derchati, derchim; *Dal.* bisim; *Rag.* bjexatti; *Slavon.* bixati, tèrcsati; *Bosn.* bjesgiatti, tecchi, trricjati; *Ross.* бѣгать, бѣжать, бѣгу, бѣжу, бѣгаю, стрекнуть, ристать, ристаю; *Sorab.* 2. bejasch, begnusch; *Sorab.* 1. biejaci, bieju, biejim, biehaci, bije, bijim, bjham, bèham, (cf. *Sorab.* 1. pischi, piesky, cf. *Lat.* passus; *Gr.* πατέω; *Hebr.* יָשַׁע *pasa incessit*, *Arab.* ﺑﺎﺳﻊ *venit*; cf. *Lat.* pes, *Gr.* πους, ποδος, πεζος; *Ger.* Fuß cf. pies, *Ger.* Bețe), prędko iść, prędko chodzić, laufen. Pierwéy niżeli biegać, naucacie się chodzić. *Kras. Bay.* 16. Jakoż leżeć i bieżeć zgodzi się to razem? *Pot. Pocz.* 233. Chłopcze! a nie idziesz? nie bieżysz na mych nogach? nie widzisz korbacza? *Opal. Sat.* 8, (*ob.* noga). *Prov.* Bieży, iak szewc z bótami na targ. *Cn. Ad.* 24. (*Slov.* beži gato Švec do trhu. Švec do garmarku beha; co tchu rusza, macha). Często biegał, iak gdyby się kto za nim z kiiem uganiał, często poważnie stąpił, iak za processyą. *Zab.* 13, 61. Dlategom bieżał, abym ci prędko to powiedział. *Past. F.* 66. Bież do pałacu. *Boh. Kom.* 3, 170. Wraz biegę do niego. *ib.* 4, 42. Na wyścigi biegać, na zawodzie, zawod biegać, um die Wette laufen, rennen. Którzy na zawodzie biegaią, wszyscy wszdy bieżą, lecz ieden bierze zakład; tak bieżcie, żebyście go wzięli. *Budn.* 1. *Cor.* 9, 24. Ociec mu rzekł, aby też na grach Olimpickich zawód z kim bieżał. *Bud. Ap.* 95. - Bieżeć za kim, gonić, pędzić za kim, nachlaufen, nachrennen, nachsetzen. Postrzegłem tak rącso bieżącego, iakby za nim biegli. *Jabł. Tel.* 38. Chciwiey za niemi bieżeli, zatym ich ogarnęli. *Warg. Cez.* 219. Bieżeli za nieprzyiacielem, ile sił w koniach. *Warg. Cez.* 228. Za dzikiemi po lasach zwierzętami bie-

gał se psy. *Bardz. Tr.* 219. Przez te mieysca za zwierzem częstokroć sam biegiwał. *Otw. Ow.* 111. – §. *W ogólności:* śpieszyć, eilen, hincilen. Na ratunek drogą daleką dziwnym spodem towarzyszowi bieżał i przybieżał. *Warg. Wal.* 216. Wierni bieżeli do męczeńskiey śmierci. *Sk. Dz.* 109. Na nieprzyiaciela z woyskiem bieżał, tam kędy o nim w maley drużynie powiadano. *Warg. Cez.* 143. Biegasz na twą zgubę. *Teat.* 47, *d.* 84. (du rennst in dein Verderben). Drzewo to bieży wzgórę. *Birk. Ek. E.* 4. (rośnie się, rośnie szybko). – §. Biegać na koniu, na wozie, pędzić, machać, szybko iechać, poieżdżać, zu Pferde, in Wagen rennen, drauf zu reiten, drauf zu fahren. Któż tak rączo na wózku przeciwko nam bieży? *Bardz. Tr.* 284. Gdy koń linieć nie może, biegay na nim, aż się dobrze zapoci. *Lek. Koń.* 63. Letkie półki niech biegną, by się nawet wędzidła pieniły. *Teat.* 45, *d.* 77. Web. – §. Biegać za sprawą (w trybunale), (za urzędem), udadź się do (prawa), ſich an einen (Richterſtuhl) wenden. Jeśli dłużnicy ludzie cudzy, tedy aktor niepowinien tam bieżeć, gdzie oni do sądu należą, ale mu wolno zatrzymać w długu ich maiętności. *Chełm.* 148. Musiał on Orygienes do Rzymu biegać. *Sk. Dz.* 122. Każe mu ovczyznę pogaństwu przedadź; bieży móy do Cesarza. *Birk. Ek. B.* 6. (śpieszy z tym, rusza z tym, prędko się udaie z tym). – §. Biegać, tam i sam biegać, herum laufen. (*Carn.* beslàm, *petulire more vitulorum*). Jako szaleni, to tam, to sam biegali. *Birk. Dom.* 164. – §. Biegać koło czego, krzątać się, uganiać się, uwijać się, wszędzie się starać usilnie, chodzić koło czego z nalegaiem, ſich tummeln, ſich um etwas beciſern, darnach ſtreben, trachten, ringen, es nachdrücklich ſuchen. Nie biegasz, nie masz; nie szukasz, nie znaydziesz. *Ryt. Ad.* 47. Mieczysław będąc zrzucon z monarchii, iął znowu biegać około tego. *Biel. Kr.* 112. Tym czasem chytra pilnie popierała Przyobiecaney Armida pomocy, Około tego cały dzień biegała; Co dowcip i co gładkość miały mocy. *P. Kochan. J.* 122. – §. O rzeczach nieżyiących; biegać, bieżeć, szybko się obracać, ruszać, laufen, ſich ſchnell bewegen. Gdzieżeś mu oczy by sfery biegaią. *Tward. Wł.* 15. Kształt iey wykładnieyszy, biegaiące oczy, żywa barwa. *Zab.* 13, 16. (rollende Augen). Koło, które na osi ustawnie biegało, z uderzenia się o pniak złamało. *Otw. Ow.* 633. On dotąd utrzymuie, że ziemia stoi, a słońce bieży. *Boh. Post.* 4, 125. (krąży). On opatruie, iako gdzie łódź bieży, strzeże, aby na razie kiedy nie stanęła. *Prot. Kont.* C. 3 b. U kogo kopa leży, druga do niey bieży. *Jag. Gr. B.* (śpieszy, prędko przybędzie, kommt herzu geritten). – Cnoty iey musiały iasnością swoią w oczy świata wszystkiego bieżeć. *Birk. Zyg.* 38. (w oczy wpadać, in die Augen fallen, in die Augen ſpringen). – O płynach, ciekących, bieżeć: ciec, płynąć, laufen, rinnen, fließen. Gdzie Wisły Phasis biega rączemi wodami. *Otw. Ow.* 251. Rzeka z prędkością bieży, na wiele się dróg rozchodzi. *Warg. Cez.* 77. Przez dolinę rzeka bieżała. *ib.* 234. Porównuie O biegunce, gdy przez dzieci bieży. *Sien.* 61. (cierze, leie). Gdzieby przez konia bieżało i ciekło, dadź mu .... *Syr.* 959. – Czas bieży, szybko upływa, die Zeit läuft, verläuft, verfließt. Czas bieży, że go nie na koniu nie dogoni. *Off. Wyr.* Swita, mierzka, bieżą lata, Ludzie młodo schodzą z świata. *Pieśń. Kat.* 168. Czas, który szybko bieży, wnet ucieczo. *Mon.* 76, 197. Gdzież więc ta godzina bieży, która mija? *Zab.* 16, 376. (wohin eilt die Stunde)? Roku lub miesiąca bieżącego, *currentis*, (des laufenden Jahrs oder Monats). Zegar bieży, t. i. zaprędko idzie. *Off. Wyr.* die Uhre läuft vor, geht zu früh. Pieniądze bieżą, kursuią, kurs maią; das Geld iſt im Curſe. Grosze Praskie według biegu, iako między kupcy bieżą, brać maią. *Herb. Stat.* 80. Bieżąca moneta, kurs maiąca, w biegu będąca, *Vind.* ushanzen denar, Geld das im Curſe iſt. BIEGAC się *Recipr.* o psach, wilkach i t. d. gonić się, poganiać się, za suką biegać, läufiſch ſeyn, *Roſſ.* бѣгаться, бѣгаемься, *Sorab.* 1. bjhaś, *de pruritu venereo animalium*, bèhano, *admiſſura in vaccis*; *Sorab.* 2. ſe ganaſch, ganizaſch, *Vind.* pojati se, pojanje.

Pochodzą: *bieg, biegacz, biegać, biegus, biegun, biegunka, biegliwy, bieżny, biegły, biegłość, dobiedz, dobiegać, nabieg, nabiegać, nadbieg, nadbiedz, obbiedz, obbiegać, obbieg, pobieg, pobiedz, podbiedz, przebiedz, przebiegać, przebiegłość, przebieg, przebiegły; przedbiedz; przybiedz; roxbiedz, ubiedz, wbiedz, wybiedz, wybieg, zbiedz, zbieg, zabiedz, zabieg, zapobiedz.* §. *śpiech, śpieszyć, śpieszny, śpieszność, dośpieszyć i t. d.* §. *bosy.*

*BIEDZIC, *czyn. nied.* *zbiedzić *dok.* biednym uczynić, elend machen. W Atnieyskiey ziemi zbiedzony Dedal żył w pokoiu, *fatigatus. Zebr. Ow.* 195. (zrobiony, zgnębiony, niedergebeugt). Konie podróżą zbiedzone. BIEDZIC się *Rec. nied. Sorab.* 1. bedźuſo, *deluctor*, pasować się, mocować się, za pasy chodzić, walczyć, męczyć się z kim (*ob.* bieda, biada). (*Sorab.* 1. bèdźicjeł zapasnik, bèdźeneza *palaeſtra*), *Boh.* nuzowati ſe, *Slov.* bgedim, *Croat.* boritisze; *Born.* jacitise, rriuattise, nadomechjatise; *Slavon.* hèrvati se; *Carn.* arvam, arujem; *Vind.* ruvati, se metati, tergati, tepſti; *Roſſ.* сражаться, подвизаться, *Eccl.* борются, брáнится, (*Eccl.* бѣжду; *Gr.* βιάζομαι, gwałcić, musić; бѣжденіе, *Gr.* βία, *neceſſitas*, gwałt), ringen, kämpfen, ſtreiten, ſich womit quälen. *Fiz.* i *mor.* Nie będą koronowani, którzy się nie biedzą abo w zawód nie bieżą. *Baz. Hſt.* 51. Zima nie z razu przypadnie, ale znienagła biedzi się z latem, aż iey lato ustąpić musi, a zima ono mieysce zaiępuie dotąd, aż ie onoż lato z mieysca zesię wyprze. *Podw. Wroł.* 37. Biedził się z Jakubem mąż ieden, a gdy go przemódz nie mógł.... *W. Genes.* 32, 24. *Sk. Zyw.* 1, 246. Kartago długo się z Rzymem o panowanie biedziła. *Sk. Dz.* 419. Maryusz z fortuną się biedził, którey wszystkie natarcia mężnemi siłami wytrwał. *Warg. Wal.* 221. Lgniących i biedzących się z błockiem pobili. *Warg. Cez.* 165. Biedzić się z śmiercią. *Bardz. Luk.* 48. Ludzie się z sobą biedzą, ale koniec iaki chce bóg daie. *Sk. Dz.* 520. Jak gdy morze z Zefirem i Eurem się biedzi. *Bardz. Luk.* 48. Biedzić się z myślami. *Bardz. Luk.* 8. Długo się z uporem swoim i wstydem biedząc, nawrócenie swoie odkładał. *Sk. Dz.* 108. Z trwogą się Aiax biedzi. *Bardz. Tr.* 265. Biedzili się, nie wiedząc co czynić, *Pilch. Sall.* 170. (wahali się). BIEDZICIEL, a, *m.* 1. *Sk. Zyw.* 2, 281. Który się biedzi z nędzą, z drugiemi, z sobą, der ſich plagt, quält, martert, kämpft, ringt. *W rodz. żeńsk:* BIEDZICIELKA, i, *f.* 2.

BIEG, u. *m. Slov.* et *Boh.* běh; *Sorab.* 1. bjh, behw; *Ross.* бѣгъ, (*Eccl.* бѣжество, бѣгство ucieczka); *Rag.* bjegh, tjek, tark; *Croat.* bég, techáy, tek; *Carn.* wejg, tezhaj, tęk; *Bosn.* terk, trrik; *Vind.* tek). = bieganie, bieżenie, prędkie iście, śpieszenie, dążenie, der Lauf, das Laufen. Nie tylko bieg ludzki, a i lot ptaków wcelnią. *Zabk. Mt.* 422. W przyrodzeniu iedno są trzy sposoby biegów albo ruchania, wgórę, na dół, i wokrąg. *Lat. K. C. b.* Strumień płynący w prędki bieg bystremi wełny. *Kul. Her.* 94. Powolny bieg rzeki. *Bot.* 245. Biegiem, skokiem, ochotnie, prędko, z trzaskiem. *Mącz.* im Laufe, schnell, im Sprunge. – Bieg końśki, das Pferderennen. Synów swoich do Londynu na biegi końskie posyłaią. *Kras. Pod.* 2, 231. Bieg czasu, der Lauf der Zeit, der Zeitlauf. Dzień to iest w biegu rocznym dla mnie nayuroczyssszy. *Zab.* 14, 175. Żywot ludzki bieg do śmierci. *Cn. Ad.* 1382. (droga śpieszna, krótka). Bieg życia, der Lebenslauf, *Vind.* pretiek tega shiulenja (ciąg, przeciąg, pasmo życia). Bieg gwiazd, obrót, der Lauf der Gestirne. – Astronomowie gwiazd sporne biegi przeględuią. *Kołak. Wiek. C.* 2. Snadnie władniesz biegi niebieskiemi. *Kanc. Gd.* 274. Bieg rzeczy, bieg powodzenia, bieg świata, i wszystkich rzeczy na nim toczenie wieczne, *fatum*, nieporuszone, nieodmienne rządzenie. *Nag. Cyc.* 73. das Schicksal. Niektórzy maią to z biegu nieba, iż cokolwiek poczną, ludziom na nich patrzeć miło. *Gor. Dw.* 55. Bieg świata; tryb, którym świat idzie, der Weltlauf, der Lauf und Gang der Dinge in der Welt. Czworaki stan biegów świata: pierwsze złote, drugie srebrne uplynęły lata, Trzeci przypadł wiek miedziany na ich gorsze syny, Naygorszy nasz czas zmieszany z żelaza i z gliny. *Kanc. Gd.* 267. – Bieg przyrodzenia, porządek natury, der Lauf der Natur. Nad wszystek przyrodzenia bieg to iest, aby żelazo samo pływać miało. *Sk. Żyw* 2, 229. Bieg sprawy iakiey, porządek, iakim się odprawuią, postępek, der Lauf, der Hergang einer Sache. – Bieg iakiey nauki, kurs iey, der Cursus einer Wissenschaft. Przeszedł cały bieg nauk w młodym zaraz wieku. *N. Pam.* 3, 323. We Lwowie odbył bieg nauk szkolnych. *ib.* 13, 90. Nauczyciel ieden całkowity bieg literatury Francuskiey odbywa. *ib.* 11, 174. Znakomitsze osoby kraiowe daią darmo w Chrystyanii bieg szkół z innych umieiętności. *ib.* 13, 36. – Bieg pieniędzy, kurs, który maią, der Curs des Geldes. Trzeba wiedzieć, w iakiey cenie wydaie się iaka moneta w biegu zwyczaynym. *Jak. Mat.* 1, 88. Za grosze Praskie, według biegu, iako między kupcy bieżą, pieniądze drobne brać maią. *Herb. St.* 80. Bank Altoński tyle tylko biletów swoich w bieg puszcza, ile iest w kassie wyrównywaiącey im wartości. *N. Pam.* 12, 286. – §. Biegi zaięcze: skoki, die Läufte; Füße eines Hasen. *Tr.* – BIEGAC *ob.* Biedz. – BIEGACZ, a, *m. Rag.* tekic, teklic, = szybkochod; prędko biegaiący, ein guter Läufer, der schnell läuft. Azahel był biegacz barzo prędki, iakoby sarna, co po lesie chodzi. 2. *Leop.* 2. *Reg.* 2, 18. Biegacz, za zapłatę biegaiący, kursor; na wyścigi bieżący, zawodnik; biegaiący i tam i sam, chodak, włóczący się, włóczęga, biegun; *Boh.* běhal; *Ger.* ein Bothenläufer; ein Wettläufer; ein Herumläufer. *Dudz.* 33. *Wlod.* §. Biegacz, czyli wyższy kamień w młynie, der Läufer, der obere Mühlstein. *Schneid.* 365. (*Croat.* beslyivecz; *Dal.* besalácz *fugitor*; *Vind.* besheozh; *Rag.* bjexiv: *Carn.* beslaj; *Ross.* бѣглѣцъ *fugax.*). BIEGACZKA, i, ż. *Boh.* běhalka; *Eccl.* мечка, бѣгательница, бѣглянка; *Croat.* beslyivka; *Dal.* besalicza, = kobieta biegaiąca tam i sam, włócząca się, eine (gute) Läuferinn, eine Herumläuferinn, Herumtreiberinn. BIEGĄCZKA *ob.* Biegunka. BIEGANIE *ob.* Biedz, Biegać 2.) bieganie; *ob.* Biegunka. BIEGALNIA, i, ż. mieysce biegania, *Ross.* бѣгалище, *Eccl.* бѣжелъ, позорище гдѣ бѣгаются, борытся, die Rennbahn, Laufbahn. BIEGAS, BIEGUS, a, *m.* biegacz, szybkonog, ein Schnelläufer. Po całey wiedzion ziemi wolnym zwycięztw pasem, Z zwycięztwa na zwycięztwo szczęsnym był biegasem. *Zab.* 16, 198. §. Biegas, biegus, włóczęga, włoka, powsinoga, ein Herumtreiber. Chwytać biegusów. *Off. Wyr.* §. Biegusy, bieganie tam i sam niesforne, pobiegi, włóczenie się, das Herumlaufen, Herumstreichen, Herumschwärmen. Już to rok tych biegusów trzeci i dziesiąty; Próżnom się jak żyd włoczył przez rozległe kraie. *Trębs. S. M.* 78. BIEGIWAC *ob.* Biedz, Biegać. BIEGLIWY, BIEŻLIWY, a, e, *Boh.* běhawý; (*Born.* bjesgiv, *fugax*; *Eccl.* бѣгательный, омъ коморого бѣгунив; *Boh.* běžný *vulgaris*), szybki, szybkonogi, biegu prędkiego, schnellaufend, schnell. Rodzay strusi ma nogi wysokie bieżne. *Zool.* 242. Prędkie a biegliwe Kartagineńskie galery. *Fal. Fl.* 54. BIEGŁY, a, e, BIEGLE *adv.* *Ross.* бѣглый, рѣзвый, *Boh.* zběhlý, biegliwy, bieżny, szybki, schnellaufend, schnell. Biegły Aello, chart Akteona. *Orw. Ow.* 111. Woda stoiąca w zaległych błotem ługach, i w stawach niebiegłych. *Kul. Her.* 148. Nieopatrznie mój czas nieki biegły. *ib.* 139. §. Biegły, bywały, ćwiczony, doświadczony, umieiący dobrze, znaiący się, bewandert, geläufig, geübt, erfahren, *Eccl.* многоискусный; *Ross.* искусный; *Vind.* obhojen, povajen, svuzhen; *Croat.* vesch; *Sorab.* 1. pjellepanć. Każdy w swym rzemieśle biegły. *Cn. Ad.* 545. Niebiegły w czym, nieświadom czego. *Cn. Ad.* 556. (niebywalec; niewie, gdzie kozy gnano; idzego świata człowiek). Biegły czego, in etwas erfahren. Spuść się na żeglarza mylnych dróg morskich biegłego. *Pasl. F.* 93. O iako byłem roskosz niebieskich źle biegły, *Kulig. Her.* 256. BIEGŁOSC, ści, ż. szybkość, ćwiczenie, doświadczenie, *Boh.* zběhlost; *Sorab.* 1. pjellepanstwo; *Croat.* veschnoszt, die Geläufigkeit, Gewandtheit, Fertigkeit. Biegłość w nogach, drapacz sotny, ma dobry charakter w nogach. *Off. Wyr.* Biegłość w rękach, złodziey. *ib.* (*Ross.* бѣглость быстрость dowcipu; *Eccl.* бѣглость ucieczka). BIEGNIA, BIEŻNIA, i, ż. w kopalniach wytnia pozioma, służąca do spólnictwa w częściach kopalni. *Mierosz. Mser.* der Lauf, der Gang im Bergwerke, die Bergwerksstolle. BIEGUN, a, *m.* biegacz, prędkonogi, ein Läufer, Schnelläufer. Biegaiący za zapłatę, kursor, laufer, ein Botenläufer, ein Laufer; *Sorab.* 1. běhawcz, běhacjer; *Slov.* et *Boh.* běhaun, běhaunek; *Carn.* hitropętz, tękarz; *Vind.* poslani tiekavez, tiekar, ferkovez; *Rag.* tarcjalaz, tarkalaz; *Ross.* бѣгунъ, мечецъ, скороходъ; *Eccl.* скоромечецъ, скороходецъ, гонецъ, рысмамелъ. Biegun biegunowi w drogę szydzi; a poseł potka się z posłem. 1. *Leop. Jer.* 51, 31. – §. Koń biegun, woźnik, rumak, ein Roß. Weź bicz, kiedy bieguny, a ia z wozu zsiędę. *Dmoch. Jl.* 2, 149.

§. Biegun, wszędybył, włóczęga, powsinoga, tułacz, ein Herumläufer, Herumſtreicher, Landſtreicher; (*Vind.* bueshez = żebrak); *Sorab.* 1. wołowo ſo wihwſchi, mnoho buhdjaczé. Biegun, który tylko włocząc się w cudze garnce naglądał. *Sk. Dz.* 363. Kain będzie tułakiem i biegunem na ziemi. *Radz. Genes.* 4, 12. *Dambr.* 168. *Zrn. Pſt.* 97. Biegun, co biega po niebie i po ziemi z rozumki omylnemi swemi. *Rey Ap.* 53. §. Biegun, machlerz, faktor, ſtręczyciel, jednacz, ein Mäkler, Unterhändler. §. Czop, czopek, wałek, na którym się co obraca, lub biega, oś, *Carn.* tezhâja: *Croat.* techaj; *Sorab.* 1. dutaczé tjóp, haipa; *Ger.* der Zapfen, der Angel. Biegun u wrot. *Oſſ. Wyr.* Biegun w rumusach, *embolus. Jak. Mat.* 3, der Kolben beym Druckwerke. Biegun młynarſki, paprzyca, das Mühleiſen. Drugi pacierz szyi nazwany osią lub biegunem *epiſtropheus*, *Krup.* 1, 107. der zweyte Wirbelknochen. – Oś niebieſka abo punkta niebieſkie, koło których iakoby świat się obraca, *Boh.* pauů, obrtlik; *Carn.* obrázhâj; *Rag.* vés, ſtòxér; *Vind.* krai neba, tezhai sveta, *polus*, ein Weltpol. Biegun północny, *polus arcticus*, u Kozaków żelazne koło. *Paszk. Dz.* 14. biegun południowy, *antarcticus. Hub. Wſt.* 28. *Wyrw. G.* 39. Wyniosłość bieguna, *elevatio poli*, die Polhöhe. *ib.* 49. – Biegun u szruby, macica, die Schraubenmutter. *Tr.* BIEGUNKA, i, ż. BIEGĄCZKA, BIEZĄCZKA, bieganie, ciekączka, dyarrea; *Boh.* běhawka, ouplawice, chwiſtačka; *Sorab.* 1. bějacza chorosć; bruche pjepad; *Slavon.* sérdobolja; *Bosn.* bolosrridje; *Carn.* driſta, dèrsa; *Croat.* drisztavicza, driszticza; *Roſſ.* дрисня, поносъ, проносъ; *Eccl.* бѣгунка, der Durchfall, (*Leſtrr.* das Abweichen). Biegunka prosta, częste i niezwyczayne exkrementów rzadkich przez stolec odchodzenie. *Krup.* 5, 704. Jelito proſte bywa biegączką nagabane. *Spicz.* 181. bieżączka. *Sien.* 458. Biegunki białe, krwawe, zielonawe, czarnawe. *Haur. Sk.* 408. Biegunka czerwona, die rothe Ruhr; *Slavon.* kérvogriz; *Croat.* chrévnicza, griza; *Rag.* griza; *Carn.* grisha, dèrenje; *Vind.* kervava grisha, kerva, kervaviza. – *Roſſ.* мыть biegunka końska; мытиться, мычусь biegunkę mieć, o koniach, *Carn.* grishov = biegunkę czerwoną maiący. – *Zartem:* biegunkę cierpi, biegunka go napadła = mieysca nie zagrzeie; tu był; tu go niema; wszędzie go pełno, *perpetuum mobile*. BIEGUNKOWATY, a, e, na biegunkę pochodzący, Durchlaufartig. Stolce lipkie, flegmiſte, niby biegunkowate. *Perz. Lek.* 1, 89. BIEGUNOWY, a, e, tyczący się bieguna, Laufer=, Läufer=, Zapfen=, Angel=, Pol=, Biegunowa dziura, das Zapfenloch. Koła biegunowe, *circuli polares. Hub. Wſt.* 51. *Wyrw. G.* 50. Gwiazda biegunowa, *ſtella polaris. ib.* 283. der Polarcirkel, der Polarſtern, der Nordſtern, Meerſtern. *Vind.* mala medvednisa, hervor.

BIEL, u, *m.* BIEL, i, ż. rzecz biała, materya biała, das Weiße, etwas Weißes. (*ob.* Bielizna). Biel ołowną bleywasem zowią. *Sien.* 581. *Syr.* 340. Niech biorą modry iedwab i szarlatowy i karmazynowy i biel. *Budn. Ex.* 28, 5. (iedwab biały. *Bibl. Gd.* weiße Seide). Dziesięć opon z bieli kręconey. *Bud. Ex.* 26, 1. Człowiek w bieli = w białey szacie. *Cn. Th.* 1213. im Weißen, in einem weißen Kleide, weiß gekleidet. (*Roſſ.* бѣлецъ, бѣлоризецъ, немонахъ, мірскій человѣкъ: (laik, świecki; *oppos.* w czerni, Czerniec). §. *W szczególności:* biel na drzewie, w drzewie, *Roſſ.* бѣлъ; *Sorab.* 2. bělisa; (*Bosn.* pupa; *Carn.* męsga; *Croat.* mézga (*ob.* miazga); *Sorab.* 1. jiwicza (*ob.* żywica); (*Boh.* bél = mąka biała; muſkatowe wino). Warſty doſkonale ieszcze nie przerobione w drzewo, zowią bielem. *Bot. Nar.* 24. *Swith. bud.* 2. der Splint, der Spint, der Span, der Spund, der weichere und hellere Theil des Holzes zwiſchen der Rinde und dem Kerne, *alburnum*. Biel, okrąg drzewa niedoskonałego przylegającego do samey kory. *Jak. Art.* 3, 136. *et* 144. Cieśla biel ociosuie, by ieno drzeń został. *Rey Wiz.* 84. *b.* Dwoisty biel, wada u drzewa, gdy biel pokryty iest na przemian okręgami rdzennemi. *Jak. Art.* 3, 144. Biel druga w drzewach niektórych, iako w sośnie, pod którą drzeń, *caro arboris. Cn. Th.* das Kernholz. Biel trzecia w drzewie wnętrzna między żyłami smolnemi, iak w sośnie, *pulpa arboris. Cn. Th.* das Fleiſchige am Holze, *porówn.* Miazga.

BIELA, i, ż. BIELKA, i, ż. *zdrobn. Roſſ.* бѣлянка, *agaricus Gledischii*, gatunek białych bedłek, der Moosſchwamm, eine Art eßbarer Schwämme. Insze rydze i biele, a insze wężówki. *Pot. Jow.* 11. (tamte ieść można; te bardzo szkodliwe). *Syr.* 1394. §. 2.) biela, bielka, to samo zwierzątko, co teraz popielicą nazywamy, *sciurus vulgaris cinereus*, że skórkę ma raczey popielatą, niż białą; *Roſſ.* бѣлка; *Slovac.* plch, plech, plſica; *Croat.* puh; *Ger.* die Bilchmaus, der Bilich. Od tysiąca bieli Litewskiey po zł.... *Vol. Leg.* 4, 357. Bielki Mohilowskiey, Moskiewskiey grzbietowe szuba... *Inſtr. Cel. Lit.* (*ob.* bielina). Ze bieleszane skórki na dań wybierano, stąd wartość pieniężną wzięły, i biele znaczą też monetę dwa pieniążki ważącą, *Cn. Th.* ein Weißgroſchen, (*ob.* aspergil), *Vind.* belizh, vienar, denarez = pieniądz, fenik; *Vind.* pou belizh, pou belisha = halerz; *Carn.* wélèzh, wèz. (cf. *Roſſ.* мордки куныя). Od kwarty gorzałki po cztery pieniądze, a na Wołyniu i Podlasiu po dwa bile (biele). *Vol. Leg.* 5, 25. (*ob.* Bilonowa moneta). §. Fałsz ten poszedłby u was w potomne wieki, za czystą, iako mówią, bielkę. *Smotrz. Ek.* 44. (za dobry pieniądz, für baare Münze.

BIELCZANY, a, e, tyczący się bieli, bielki, popieliczny; *Roſſ.* бѣлій, бѣличій, Bilich=; Kozierowie w niektórych częściach Ruskich krain miało dani z każdego domu bieleszane abo wiewiórcze skórki wybierali. *Stryj.* 112. (w Syberyi бѣлка pewny gatunek podatku).

BIELANY, *plur.* różne mieysca w Polszce, gdzie klasztory OO. Kamedułów, verſchiedene Oerter in Polen, wo Camaldulenſer Klöſter ſind, *Dyk. G.* 1, 78. od białego tych zakonników ubioru. *BIELANIN, a, *m.* Kamedula, ein Camaldulenſer. Tam czyści maią swóy klasztor Bielanie. *Susz. Piel.* 3, *f.* 2. (pod Warszawą, pod Krakowem).

BIELARZ, a, *m.* który bieli, pobiela; *Boh.* bělič, bilič; *Roſſ.* бѣльщикъ; *Eccl.* бѣлитель, бѣльникъ; der Weißer, der etwas weißet, weiß anſtreicht. §. blécharz, ktory płótno bieli, blechuie, der Bleicher, Leinwandbleicher. §. Bielarz cyną, pobielacz, *Roſſ.* лудильщикъ, der Verzinner. BIELARKA, i, ż. która bieli, blechuie, pobiela, die Weißerinn, Bleicherinn; *Boh.* bělička, bilička; *Roſſ.* бѣльница, бѣльщица. BIELARWA, y, ż. bielnik, blech; *Roſſ.* бѣльня; *Boh.* bělisté, bělidlo, bilidlo; *Carn.* welisho; *Vind.* pleha, plehalisho, obeluvalisho, die Bleiche. Bielawa, blech. *Ern.* 126. – §. 2.)

imię różnych miast w Polszcze, der Name verſchiedner Städte in Polen. BIELCZANY *ob.* Biela, bielka. BIELEC *Neutr. niedok.* zbieleć, pobieleć, ubieleć *dok. Boh.* béleti, zbéleti, zbéljm; *Roſſ.* бѣлѣть, побѣлѣть; *Sorab.* 1. bĕlij ſo, bĕlu ſo, bielić ſię, białym ſię ſtawać, białym ſię pokazać, białym bydź, weiß werden, weiß erſcheinen, weiß ſeyn. W ſtarcach włosy bieleią. *Weyck. An.* 61. Krainy iuż zbielały ku żniwu. 1. *Leop. Joan.* 4, 35. Ukazała ſię bieleiąca trądem, jako śnieg. 1. *Leop. Num.* 12. Kość bieleie. *Paszk. Bell. B.* Jak kruk, choć to ſobie iutro białym bydź obiecuie, nie ubieleiemy nigdy, póki tey świątłości ochylać ſię będziemy. *Smotrz. Apo.* 120. Dzień bieleie, świątło wchodzi. *Groch. IV.* 40. (świta, der Tag graut). Piersi iey, alabaſtrem co niegdyś bieliały, Krwią zawrzałą spłynęły i nią oczerniały. *Min. Ryt.* 3, 278. Stoł iego śrebrnym naczyniem bieleie. *Petr. Hor.* 2, *m.* – BIELIC, *czyn. nied.* ubielić, zbielić, pobielić, wybielić, *dok. Boh.* béliti, bíliti, bíljwati, probeliti, pobĕlawĕti; *Slovac.* bjlim, bĕlim; *Sorab.* 1. bĕlu; *Sorab.* 2. bĕliſch; *Croat.* beleti, beliti; *Dal.* et *Rosn.* biliti; *Rag.* bjeliti, objĕliti; *Vind.* belit, pobeliti, obieluvati, obieliti; *Carn.* weliti, wělem, bělem; *Roſſ.* бѣлить, забѣлить, białym uczynić, biało farbować, weiß machen, weißen. Któż będzie umiał śnieg bielić, albo lilią zdobić? *Birk. Sk. D.* 3. *b.* Gnuśney ſtarości niezbędne szrony Już ubieliły wiek móy zielony. *Anakr.* 78. Szacownieyąca to ſtarość, ten wiek ubielony, Niż w miſterne pierścienie warkocz utrefiony. *Chod. Koſt.* 65. – §. Bielić wapnem dom, mur, ścianę, tynkować, mit Kalk weißen, ausweißen; *Roſſ.* заплать, назаплать, tünchen. Faryzeuszowie są iako groby ubielone. *Sk. Dz.* 260. – §. Bielić twarz, bieliczkować, bielidłem farbować, weiß ſchminken, *ob.* barwiczkować, rumienić. – §. Bielić cyną, powlekać miedź cyną, verzinnen; *Boh.* cynowati, cynugi; *Croat.* czinyam, kositrim; *Slavon.* kalayiszam; *Roſſ.* лудить, вылудить. луженїе, луженый. Rądle bielić. *Oſſ. Wyr.* bielić śrebrem, pośrzebrzyć, überſilbern, verſilbern. Bielidło ku bieleniu groszy odlanych i inszych ſtarych rzeczy śrebrnych, że ſię będą zdały być nowemi. *Sleszk. Ped.* 347. Wziąwszy śrebra, bieloney podsunęli miedzi. *Zab.* 8, 95. *Trąb.* Bielić śrebro, odświeżać warząc, Silber weiß ſieden. – §. Bielić na słońcu, blechować, an der Sonne bleichen; *Vind.* plehati, nasonzhati. – Potrzeby do blechowania czyli bielenia płocien używaią. *Pam.* 84, 762. Płótno nayleprey bielić, kiedy iabłoń kwitnie. *Zaw. Gosp.* Bielenie, blechowanie, *Roſſ.* вымѣбѣлка. Bielenie woſku. *Sleszk. Ped.* 320. das Wachsbleichen. – §. *Fig.* czarne bielić, czarne białym robić, aus Schwarz Weiß machen. O kunszcie krasomowſki w ſkutkach niepoięty, Kunszcie, co możesz bielić to co było czarnym. *Kras. Wiersz.* 20. §. Wypogadzać, wyiaśniać, erhellen, aufhellen, aufklären. Ten co z niczego wszyſtko tworzyć może, Zasępia niebo i znowu ie bieli. *Nar. Dz.* 2, 142. BIELIC ſię, *Rec. Nied.* bieleć, białym ſię, ſtawać, weiß werden. Wiatr ucichł, śniegiem spadłym bieli ſię dolina. *Kras. Oſſ. H.* 4. Już włos mi ſię bieli ſtarością sędziwą. *Zab.* 11, 232. *Zabł.* Coś ſię tam bieli, widać tam coś białego, da ſchimmert was Weißes. *Fig.* bieli ſię z wierzchu, wewnątrz czarny: zły człowiek w gruncie, na pozór dobry. *Oſſ. Wyr.* Niebo ſię bieli: wypogadza ſię, klärt ſich auf. Dzień ſię bieli *ob.* bieleie, świta.

BIELICA, BILICA, BYLICA, y, *Artemisia*, Beyfuß, ein Kraut. *Kluk. Roſl.* 2, 212. Niektórzy bylicę zowią matkę zielną, a to dla iey wielkiey mocy. *Cresc.* 271. Bielica wodna, *syderitis secunda*, *Dioſcorid.* Farnwundkraut. *Syr.* 1316. Bylica żółta, *chrysanthemum*, die Goldblume. *Syr.* 374. §. Zielsko, chwaściſko, Unkraut. Niech mi z moiego zboża miasto ziarna Chwaſt i bylica urodzi ſię marna. *Chroſc. Job.* 118. BIELICZANY, BYLICZANY, a, e, ty, ięcy ſię ziela bielicy, von Beyfuß. Proch bylicżany, *Cresc.* 272.

BIELICZKOWAC *czyn. niedok.* ubieliczkować, *dokona:* bielidłem farbować, bielić lice, weiß ſchminken. *Wlod.* Bieliczkowany, *ceruſſatus. Cn. Syn.* 170. *Slovac.* líčeny, ſperkowáný. BIELIDŁO, a, *n.* biała farba, mączka do bielenia twarzy, *Roſſ.* бѣлило, бѣлила, *Boſn.* bjakka; *Eccl.* cmuoie; *Rag.* bjelilo, bjelniza; *Slovac.* líčidlo; *Sorab.* 1. ſchminka, *Ger.* weiße Schminke. (*Boh.* bĕlidlo, bĕliſtĕ, blech, bielnik, bielawa). Bielidłem kobiety modne płeć sobie poprawiaią. *Kraſ. Pod.* 17. *Mon.* 64, 873. Więcey wydaią na wódki i bielidła, niżeli na iałmużny. *Budn. Ap.* 140. (*Roſſ.* бѣлильникъ, co bielidło robi, der weiße Schminke macht). §. Bielidło ku bieleniu ſtarych śreber. *Sleszk. Ped.* 347. der Weißſud.

BIELIKOICZ, *herb*, trzy wędy, z Litwy. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BIELINA, y, *f.* futro bielczane (*ob.* biela, bielka). Bilichfelle, Bilichpelz. Bielina, szuba grzbietowa, bielina futro brzuszkowe. *Inſtr. cel. Lit.* BIELIZNA, y, *f.* białe rzeczy, gromada, ſtos czego białego, Weißes, Weißzeug, ein Haufen weißer Dinge. Bielizna na drzewie pod wierzchnią ſkórą aż do rdzenia, *alburnum. Mącz.* der Splint, das Weiße unter der Baumrinde. (*ob.* biel, *Sorab.* 2. bĕliſa), §. Bielizna, białe ryby, Weißfiſche, Weißzeug (*Oeſterr.* Blaulinge). Karp, karaś, lin, płocica i inne bielizny, są w mięsie miałkie. *Haur. Sk.* 143. Przez bieliznę ztoli zwyczaynie rozumie ſię sam drób ryb, małe rybki, iak płotki, i t. d. Cały dzień wędę zapuszczaiąc, nic nie łowili krom samey bielizny. *Oſſ. Wyr.* §. Bielizna, chuſty, iako to koszule, prześcieradła, chuſtki, i t. d. Weißzeug, Wäſche, *Roſſ.* бѣлье, *Boh.* prádlo; (*ob.* prać); *Carn.* partnina, pertnina (*ob.* parć); *Croat.* rubje (*ob.* rąbek). Bielizna ſtołowa. *Teat.* 28 *b*, 108. (*ob.* obrusy, serwety, Tiſchwäſche. Bielizna u dzieci, choć gruba, niech będzie często prana. *Pir. Pow.* 79. §. Bielizna, biały kolor przepędzaiącey ſię gorzałki. (*Roſſ.* бѣлизна: białość), das Weiße im Branntweine beym Deſtilliren. Odiąć trzeba od gorzałki bieliznę. *Tr.* BIELKA *ob.* Biela. BIELMO, a, *n.* biała albo szara błonka, która przydaiąc ſię w oku, wzrok ćmi; *Bosn.* bjelo, *Slovac.* et *Boh.* bĕlmo, cyn'k na oku; *Roſſ.* бѣльмо; *Sorab.* 2. bĕlk; *Croat.* mrèna ili mezdra na oku; *Carn.* mręna; *Vind.* mrena, malink, der weiße oder graue Staar. Stwardzenie humoru lipkiego, który oko zakrywa, pospolicie bielmem zowią. *Comp. Med.* 60. Szare bielmo, *cataracta*, *ſuffuſio*, niemoc oka, która źrzenicę z przyrodzenia czarną, bielmem z rasu białawym lub burawym lub żółtawym lub niebieſkawym z wolna pokrywa, a potym zupełnie zasłania. *Perz. Cyr.* 2, 169. Po namazaniu poczęło bielmo z oczu Tobiaszowych schodzić, iakoby błonka iaiecżna. *Leop. Tob.* 11, 14.

(słupiło

(złupiło się bielmo. *Bibl. Gd. ob.* łuska). §. *Fig.* zaćmienie umysłu, gdy kto nie może uznawać prawdy, choć iasna, Verblendung, wenn man die Wahrheit nicht einsehen will, Finsterniß, Decke, Hülle. Podarunki nayбystrzeyszemu wzrokowi sędziego niespędzone bielmo na oczy przywodzą. *Psalmod.* 53. Wypolerował iego rozum, a zdiął z umysłu iego, tak iako z oczu, bielmo. *Gorn. Dw.* 344. Kto prawdę powie, kto złemu bielmo spędza, iak gdyby mu w oczy soli nasypał. *Pot. Jow.* 94. Może każdy tą książką bielmo sobie setrzeć. *Klok. Turk. praef. Dambr.* 111. §. Bielmo w oku białek oczny, das Weiße im Auge, *Rosſ.* et *Eccl.* бѣлóкъ; *Slavon.* bilina ù oku). Bywaią krosty na źrzenicy albo na bielmie. *Syr.* 119.

BIELMOK, a, *m.* ziele, pałecznik, bielmo z oczu spędza, *argemonia*, *Linn.* der ſtachlige Mohn, der Ackermohn. *Syr.* 881. (*Rosſ.* бѣлмóкъ gatunek żywicy *ob.* bieluga).

BIELMOOKI, a, ie, *Eccl.* бѣлмоóчевъ, y кого бѣльмо на глазу, bielmo na oczu maiący, den grauen oder weißen Staar habend. Bielmookiego syna ociec zowie kaprawookim. *Zab.* 8, 330. *Jżyck.*

BIELNIK, a, *m.* bielawa, blech, gdzie się płótno bieli, *Boh.* bělidlo, bělisté, bilidlo; *Rosſ.* бѣлильня; die Bleiche. Płótno dadź na bielnik. *Gos. Ek.* 77. Bielnik długi. *Mioſk. Ryt.* 81. BIELONY *ob.* Bielić. BIELOWATY, BILOWATY, a, e, do bielu podobny, ſplintartig. Trzecia powłoczka ciała iest błona bilowata czyli sadłowata, *cellulosa*, *adiposa*. *Perz. Cyr.* 1, 16. BIELSK, a, *m.* miasto w górnym Szląsku, Bilitz in Oberſchleſien; 2.) na Podlasiu, in Podlachien. *Wyrw. G.* 238. BIELUCHNY, a, e, BIELUCZKI, BIELUSKI, BIELUSIENKI, BIELUTKI, BIELUTENKI, *adverb.* na - o; *Boh.* bělaucký, bělaunký; *Rosſ.* бѣлешенькій, бѣлехонекъ, *intenſiva* od biały, ganz weiß, ſchneeweiß, (ſchneehagelweiß). Bieluchna wełna. *Boter.* 166. Rączki bieluchne. *Hul. Ow.* 163, Bieluśieńkie, iako śnieg. *Haur. Sk.* 308. *Star. Dw.* 31. *Birk. Dom.* 81. Bieluchna płeć, iak lilia. *Teat.* 12, 80. - BIELUGA, i, ź. ryba okrętowa, dziegieć, kley, bieluga w Moſkwie wyłączone są z handlu i samemu dworowi zachowane. *Wyrw. G.* 290. *Rosſ.* бѣлúгъ gatunek żywicy, ein gewiſſes Harz. - BIELUN, a, *m.* ziele, szaley, lub lulek, *hyoſciamus niger. Linn.* ſchwarz Bilſenkraut, Tollkraut, szkodliwe, od rozumu odwodzi. *Kluk. Roſl.* 2, 210. *Sien.* 80. *Jundz.* 160. (*ob.* blekot), *Boh.* blín, tulík; *Rosſ.* бѣлена, бѣленá, бѣленúна; *Carn.* zhervivz, sobnik; sobnijak; *Vind.* sebnik; S. Apolonie trava). Bielun dziędzierawa, *Jundz.* 159. *Rosſ.* Аурмáнъ, Stechapfel, Fliegenkraut. Bielun cudzoziemski, *nicotiana*, Tabacksкraut *ob.* Zdrowiec. *Cn. Th.* BIELUNOWY, a, e, *Boh.* blínowý, tyczący się bieluna, Bilſenkraut-. BIELUSIENKI, BIELUSKI, BIELUTKI *ob.* Bieluchny, Biały. BIEŁY moneta *v.* Biela.

BIENIASZ, a, *m. Rag.* Bẽno; *Croat.* Benko; *Dal.* Benno; *Boh.* Benče; *Rosſ.* Венедúктъ, imię męzkie, Benedict. *Nies.* 1, 103. *Jabł. Her. Nar. Hiſt.* 4, 327.

BIERA, y, ź. BIERKA, i, ź. *zdrobn* kamyk warcabny, że się biera, der Damenſtein, Schachſtein, *Eccl.* бирка, кость игрáльная. (*Rosſ.* бирка = karby), *Rosſ.* пѣшка (*ob.* piechota). W takim przypadku nie rozpatruie się w szachach, iak mu się bierka nada. *Pilch. Sen.* 4, 120. Bierki, gra w warcaby, w szachy, Damenſpiel, Schachſpiel. Z dworzaninem bierki graiąc, przegrał król Kazimierz. *Herb. Stat.* 530. Granie kart, kostek, szachów, warcabów, damy, bierek. *Pot. Jow.* 2, 198. §. Kalkul, gałka używana przy obieraniu na urzędy, kreska, wyrok, dekret, der Wahlſtein, die Wahlſtimme, die Stimme, der Ausſpruch, das Urtheil. Zawsze niepewna takiey elekcyi biera, Bardzo często człek błądzi, chociaż i obiera. *Pot. Arg.* 118. Kiedy on zemstę swą w Grecyi wywiera, Padła nań z góry sądów bozkich biera. *Pot. Syl.* 265. - §. Dola, los (*ob.* kostka), das Schickſal, das Loos. Kto wie, iak biera padnie. *Rys. Ad.* 6. Neptun żeglowaniem władnie, I iak chce, tak bierka padnie, *Petr. Hor. A.* 3. Mogłali tak smutna paść biera na syna królewskiego? bóg losami władnie! *Pot. Poez.* 85. Bić się chcesz koniecznie! anuż opak bierka padnie? *Pot. Arg.* 259. Już baczyli sobie zgubną bierę. *Chrośc. Luk.* 92, Znakaza od twey tarcz moia biera. *Pot. Syl.* 71. Biera woienna. *ib.* 89. - §. Bierka owca Turecka, Wołoska, z ogonem tłustym okrągłym, ein Türkiſches oder Wallachiſches Schaf. Od blamu birek Egipskich po zł.... Od blamu birek czarnych i szarych gr. 8. *Vol. Leg.* 4, 357. *et* 6, 133. Widzę z pola bierki żenią, Idzie wołów robotnych szereg długi. *Hor.* 2, 320.

BIERAC, *częſtot. słowa* Brać. - BIERACZ, a, *m.* BIERCA, y, *m. Vind.* beraus, sbiravez, jemanz, jemloves, s. który bierze, biera, der Nehmer, der Nehmende. Bieracz *dura vox*, *sed latinam exprimit* acceptor, approbator conſilii; *uſitatior* biorący, *Cn. Th.* Przysiągł wóyt, że chłopów teraz nie masz we wsi, iedno sto, i musiał wziąć bierca sto groszy. *Rey Zw.* 59. (wybieraca, pobierca), der Einnehmer. BIERACZKA, i, ź. *acceptrix. Cn. Th.* die Nehmerinn, Empfängerinn, Annehmerinn, Einnehmerinn. (BIERET *ob.* Biret. -) BIERKOWIEC, - wca, *m. Rosſ.* бéрковецъ, BIERKOWISKO, a, *n.* waga Rossyiska 500. funtów, ein Ruſſiſches Gewicht von 500 Pfund. Ta część kraiu, z którey produkt łniany wyprowadza się do Rygi, miała dotąd szczególnieysze wagi swoiey znaczenie, którey funtów pięćset nazywa się bierkowcem. *Dyar. Gr.* 280. Rachuiemy w bierkowiec 13. kamieni Wileńskich, a kamień na funtów 40. *Vol. Leg.* 4, 354. (520. funtów). Bierkowisko. *Vol. Leg.* 3, 645.

*BIERMUSZKA, i, ź. z Niem. Biermuß, Bierſuppe, warm Bier, drobianka piwna, gramatka). Ośrodkę z chleba z winem a z cukrem, abo w piwie warzyć, masła a soli przydawszy, polnego kminu dla smaku trochę, będzie gramatka abo biermuszka. *Syr.* 922. *et* 948.

BIERNAT, BERNAT, a, *m.* imię męzkie, *Bernhardus. Jabł. Her.* S. Bernat, *Biał. Poſt.* 168. Tak mówi Biernat S. *IV. Pſt. W.* 70. - §. Głupak, prostak, nieuk, ein Einfältiger, Einfaltspinſel, Tropf. Kto iest prostym Biernatem, przecięż on nie zrozumie rzeczy, być mu nie wiem iak wywodził, by iak naylepiey słuchał. *Budn. Ap.* 17. Prostak ci ia; prostyć ia Biernat. *Cn. Ad.* 931. *Ryś. Ad.* 58. *Davus sum, non Oedipus*). Ja nieumieiętny i prosty, iak mówią, Biernat. *Fal. M.* 278. Wszyscy wołaią: senator to; a to prosty Biernat. *Star. Ref.* 144.

2. BIERNAT *ob.* Piernat.

BIERNIA, BIRNIA, i, ź. dań, pobor, Steuer, Abgabe. Przez srogie podatki i biernie Darli nas monarchowie zli niemiłosiernie. *Pot. Arg.* 633. Dusze, miasto bierni i poboru wybierał Osman w Polszcze. *Birk. Kaz. Ob. E. b.*

Nuż domą, ieśli co zostało, gotuyże z tego łzami zamoczoną biernią, krew utrapionych. *Birk. Zam.* 6. - BIERNOSC, ści, *ż.* skłonność do brania, łakomość, die Nehmsucht, Habsucht. §. Stan cierpienia, doświadczenia skutków przyczyn działaiących, die Passivität, der leidende Zustand. Że ogień ma moc roztopić złoto, nazywa się mocą czynną czyli czynnością; a że złoto może bydź roztopione, zowie się mocą bierną czyli biernością. *Cyank. Log.* 40. - BIERNY, a, o; BIERNIE *przysłowek.* §. Lubiący brać, chciwy, łakomy, nehmsüchtig, habsüchtig, eigennützig. Znam ią, ma serce bierne i pieniać się rada. *Tręb. S. M.* 36. Bierne wilka charty chowa. *Kochow.* 74. (na wilka chciwe). §. Obszerny, biorący w się, mogący wiele obiąć, geräumig, viel fassend. Bierna szkuta. *Off. Wyr.* §. Cierpiący, znoszący skutkowanie przyczyny iakiey działaiącey, passiv, leidend. Słowa bierne, wyrażaią sąd o téy rzeczy, która bierze iaką własność od drugiéy. *Kpcz. Gr.* 1, 32. *Slov.* trpezliwe, trpenliwe slowo; *Ross.* страдательный глаголъ, (*ob.* czynne, *ob.* niiakie słowa). Duch nasz przez się bierny iest w przyymowaniu wyobrażeń od zmysłów; iednak... *Cyank. Log.* 28. Bierne czyli cierpiące naczynia chymiczne, za pomocą których otrzymuiemy owe skutki, których się od czynnych spodziewamy. *Krumł. Chy.* 18.

BIERWIONO, BIERZWIONO, BIERZMO, a, *n.* belka, tram, *Boh.* břewno; *Eccl.* et *Ross.* бервно, брвно, брвенчо, брвéшко; *Carn.* bervno, brun; *Vind.* brune; ein Balken, ein Baum. Przyniesiemy stamtąd każdy bierzmo iedno; a gdy ieden z nich wypuszczał bierzmo, tedy żelazo wpadło w wodę. *Budn.* 2. *Reg.* 6, 2 - 5. (każdy po iednem drzewie, *Bibl. Gd.* a gdy obalał drzewo, *ib.*). Wieże do dobywania murów stawy z bierwion i desek robili. *Papr. W.* 1, 195. Jupiter żabom za króla rzucił bierzwiono w wodę. *Exop.* 9. Widzisz trzaszczkę w oku brata twego; a bierzma w oku twoim nie widzisz. *Leop. Math.* 7, 3. bierwiona. *Gal. Al.* 139. bierzmna. *Sekl. Math.* 7. (balki. *Bibl. Gd.*). *Slovac.* w cudzom oku mrwu hledaš, brwno w twoim n'e widiš.

BIERZE *ob.* Brać. BIERZMO *ob.* Bierwiono.

BIERZMOWAC, - ował, - uie, *czyn, niedok.* chrzmem obmazać na potwierdzenie w wierze, *Boh.* biřmowati, biřmugi, biřmowawám; *Croat.* bérmati, bérmam; *Hung.* bérmálok; *Rag. Dal.* krizmati; *Bosn.* bermati, krizmati; *Carn.* krishmati, firmuvati, firmujem, firmam; *Vind.* firmati, birmati; *Ger.* firmeln; *z Lac.* firmare, confirmare. BIERZMOWANIE, ia, *n. Slov.* birmowáni; birmowka; *Hung.* bérmálás; *Croat.* bermanye; *Bosn.* berma, krizma, krizmanje, (*Ital.* crisma); *Slavon.* krizmanje; *Carn.* krishmanje, firma; *Vind.* firma, firmanje, die Firmelung. Sakrament bierzmowania kościoł bierzmowaniem albo potwierdzeniem zowie, iż gdy ten, który iest już ochrzczony, chrzmem S. przez biskupa pomazany bywa, z przydaniem słów; bierzmuię cię albo potwierdzam chrzmem zbawiennym; więc iuż siłą nowey mocy odważnieyszym bydź poczyna. *Kucz. Kat.* 2, 373. Bierzmowanie, w Greckim obrządku miropomazanie. *Sak. Persp.* 4. *Pimin. Kam.* 10. *et* 20. *et* 70. Bierzmuiącym się do imion we chrzcie nadanych, ieszcze iedno imię się przydaie. *Kras. Zb.* 1, 159. *Karn. Kat.* 150. Bierzmowanemu daie biskup policzek, aby pamiętał, iż iako rycerz wszystko ma wycierpieć dla Chrystusa. *Karnk. Kat.* 160. *Corn. Sen.* 313. §. Bierzmować, wyciąć policzek, ohrfeigen, eine Ohrfeige geben, (weil dieß bey der Firmelung durch den Bischof geschieht. J tytułantów często bierzmowano. *Jez. Et. D.* 1.

BIERZWIONO *ob.* Bierwiono.

BIES, BIS, a, *m.* z Ruska, czart, diabół, szatan, zły duch, *Bielsk. Kr.* 44. cf. *Ger.* der Böse; der Teufel, der Satan; *Boh.* běs; *Ross.* бѣсъ; *Eccl.* бѣсъ, демонъ, діаволъ, сатана, духъ злой, ангелъ сатанинъ; *Croat.* bés, (w inszych dyalektach szczególnie w znaczeniu wściekłości, *Rag.* bjes *furor, libido, phrenesis, animi elatio*, bjesan, bjesnan *furibundus*, *Croat.* bisz = wściekłość; *Croat.* beszen; *Dal.* bisan = *rabiosus*: *Bosn.* bis, mahnjtost *insania*: bisan, mahnit *insanus*; *Boh.* běsný, wzteklý, wściekły; *Ross.* бѣсновáтый, бѣшеный, opętany, wściekły, бѣсновáніе, бѣшенство wściekłość). Rusini swoim ięzykiem gdy komu łaiali, Biesy, to iest, szatany, często wspominali. *Papr. Gn.* 1114. Często ofiaruie się biesowi, co chcemy, aby świat wierzył, iż bogu ofiaruiem. *Mon.* 70, 716. Zła, iak bies iaki. *Teat.* 55, *b.* 36. Gdzie bies nie może, tam babę wrazi. *Comp. Med.* 254. Zle to z biesem żartować. *Off. Wyr.* (nie maluy diabła na ścianie; nie igray z ogniem; psa nie drażniy). Potrzebny tu, iak bis w Częstochowie. *Zabł. Zbb.* 41. (iak Piłat w kredzie). Niechayże bies biesa drze; równego niech równy poymuie. *Gaw. Siel.* 373. Bies poganina, swóy swego znalazł, *Cn. Ad.* 24. (znalazła Marta swego Tarta, gleich suchte sich, gleich fand sich). Janie! kędy cię bies? niech cię piorun! *Mon.* 65, 541.) wo hat dich der Henker?) Bies go tam wie. *Boh. Kom.* 1, 71. (kat go wie; *nabożniey:* bóg go wie). Bies po nim! *Dwor. J.* 4. (diabła po nim, nic wart, na nic się nie zda, das taugt den Henker). U biesa! u kata! do biesa! do kaduka! beym Henker, beym T... Któż na nie porwie się u biesa! *Bardz. Tr.* 437. Póyśdź do biesa, do diabła, w niweca się obrócić, zum Henker fahren, zu Wasser werden. Póydą traktaty do biesa, ieśli mu nie odda w zakład towarzysza. *Białob. Odm.* 11. - Do biesa tam tego było z kaduczanie wiele, verteufelt viel. Nie mogłem sobie dadź rady, bo do biesa to tam było tych, co czapryny iskali. *Off. Wyr.* - Leda bies, leda kto, byle kto, jeder Henker, jeder Narr, jeder dem es nur einfällt, jedweder. Nie swey sile ufaią, lecz niezgodzie naszey, I tak się nas leda bies nabiie, nastraszy. *Pot. Arg.* 324.

Pochodz. *biesić, zbiesić, biesieć, biesostwo, biesowy* (porówn. *bestya, bestwić*). *Bieściady* ob. *Beściady.*

BIESAGA, i, *ż.* częściey w liczbie mnogiey BIESAGI, mieszek takowy, który i na zad i na przód od szyi wisi. *Mącz.* - *Rag.* bisazi, dvanka; *Ital.* bisaccia; *Lat.* bissaccium; *Gall.* bissac, besace; *Bosn.* bisaghe, dvanke; *Croat.* biszaga, bisage, dvojacha, bazha; *Dal.* dvanke, dvojache; *Carn.* bésága, wésága, (*Carn.* bêsâm = napycham); *Vind.* bisaga, bishaga; der Zwerksack, der Quersack, (*ob.* Sak.); *Ross.* комоха, комошка, сума, коméлъ. BIESAZKI *zdrbn.* kapseczka, mantyczka. *Mącz.* Mnichowi dawszy jeść, trzeba mu i w biesagi włożyć. *Ryx. Ad.* 41. Przyniósł zboże w biesiadze swoiey. *W.* 4. *Reg.* 4, 42. Chleba iuż nie dostawa w biesażkach naszych. 2. *Leop.* 1. *Reg.* 9, 7. (w szumkach. 3. *Leop.*). *Allegor.* Żaden człek nie

pomyśli znać siebie samego, Zaden, lecz patrzy biesag na grzbiecie drugiego. *Skłon. Pers.* 28, (cudze wyſtępki nam w oczy tkwią, a swoieśmy nad zadkiem powiesili. *Mącz.*

BIESAGOWY, a, e, tyczący się biesag, Querſack: *Roſſ.* сумочный.

BIESCIADY *ob.* Beściady.

BIESIADA, y, *ł.* BIESIADKA, i, *ł. zdrbn*, poſiedzenie wesołe przy trunku albo przy potrawach. *Cn. Th.* uczta, cześć; bankiet, lusztyk, gody, godowanie, das Gaſtmal, die Gaſterey, der Schmaus; *Croat.* goschenye; *Dal.* gozba, chasztenye, gosztbina; *Bosn.* gozba; *Slavon.* goſtba, eſáſt; *Sorab.* 2. goſcjina, *Sorab.* 1. hoſtjina; *Carn.* goſtarya, goſtje; *Vind.* goſtitje, goſtuvanje, goſtuvanſtvu; *Boh.* hwaſ. *Biel. Hſt.* 323. *Roſſ.* пиръ, пиру́шка, пиршество. (Bieſiada w inszych dyalektach ma znaczenie poſiedzenia, rozprawy, rozmowy, mowy, słowa; *Boh.* beſeda, poſeda, poſeděnj ſpołečna *conſeſſus familiaris*; miſto, kde takowe poſeděnj bywa, miſto weſele w zahradach, beſeda, beſídka chłodnik, altanka; *Roſſ.* бесѣда kompanią, rozmowa, бесѣдка chłodnik; *Eccl.* бесѣда, разговоръ, rozmowa; dyalekt; homilia; *Rag.* beſsjedda: *dictum, sermocinatio*; *Croat.* beszeda: mowa; *Bosn.* besjedda: *sermo, locutio*; *Hung.* beszéd: *dictio, sermo*; *Vind.* beſſeda, jefik: język, *sermo, dictum*; *Carn.* beſęda *verbum, sermo*; besedishe: słownik; beſędnishe: słuchalnia, audytoryum). Ktoś wyłożył bieſiadę, że bies ſiada na niey, Wierzę, ieżeli bankiet sprawi kto w otchłani. *Kchow. Fr.* 80. Wina po bieſiadach, kędy bies ſiada pilnuią. *Podw. Syon.* Q. 4. Pospolicie o bieſiadach mówią: ſiedm bieſiada, dziewięć zwada. *Kosz. Lor.* 71. *b.* (nie proś więcey nad ſiedmiu). Bieſiada rzadka bez błazna. *Rys. Ad.* 77. *Cn. Ad.* 24. Bieſiada ſucha, co piiany bez piwa. *Cn. Ad.* 24. - §. bonowanie, godowanie, Wohlleben. Bogatego pokuta ubogiego bieſiada. *Cn. Ad.* 34. Jadł a pił a używał bieſiady z swey pracy. 1. *Leop. Eccl.* 5, 17. (roskoszy. 3. *Leop.*) §. uciecha, rozrywka, zabawka, krotochwila, Unterhaltung, Scherz, Kurzweil. Król miał niemałą bieſiadę, dworuiąc z tych, którzy się o ten żart gniewali. *Gorn. Dw.* 203. Miewaią białe główki bieſiadki nietrefne lada z kim, a ſługa poczciwy będzie na ſtronie. *Gorn. Dw.* 309. Woyſka z obu ſtron ſtały spokoynie, patrząc na onę bieſiadę chłopka małego z olbrzymem. *Stryik.* 127. BIESIADNIK, BIESIADOWNIK, BIESIEDNIK, a, *m.* bankietnik, godownik, gość na bieſiedzie, lub też sprawuiący bieſiadę lub ucztę, der Schmauſer, Bankietirer, der Gaſt bey einem Mahle, oder auch der Gaſtgeber, der ein Gaſtmahl giebt; *Boh.* hodownjk, hwaſownjk; *Slovac.* hodownik, korhel; *Vind.* goſtenik, ſkupjedez, goſtuvanſki bratez; *Sorab.* 1. brałła; *Eccl.* пировательь; *Roſſ.* пиршествователь; (porówn: *Vind.* beſednik, beſeduvanz: mówca; *Carn.* beſednek: adwokat; *Rag.* beſsjednik, beſsjeditegl: *locutor*; *Croat.* beszeditel, govornik: mówca; *Bosn.* besjeditegl: *orator*; *Eccl.* бесѣдовникъ: homileta; *Roſſ.* бесѣдовникъ homileta; собесѣдникъ, собесѣдователь kompan, kamrat, spólnik, towarzysz). Bieſiadniku, twe bankiety Swędem trącą piekielnym. *Bald. sen.* 96. Bieſiednicy, którzy wespołek z sobą bieſiaduią, *sympotes*. *Mącz.* Bieſiadownik, godownik, który używa a bieſiad rad patrzy. *Mącz.* ein Bon Vivant. Leżał bieſiadnik między winnemi kuflami. *Otw. Ow.* 356.

BIESIADNY, BIESIEDNY, BIESIADNICZY, BIESIEDNICZY, a, e, tyczący się bieſiady, godowy, ucztowy, bankietny, Bankiet:, Schmaus:, Tractament:, Feſt:, *Carn.* goſtne: *Roſſ.* пирный; (*Vind.* beseden, beseditliu: wymowny; *Roſſ.* бесѣдный rozmowny). Bieſiedniczy towarzysz, *sodalis*. *Mącz.* Bieſiadnicze korony. *Nar. Tac.* 2, 528. Wesołość twarzy bieſiadna. *Warg. Wal.* 225. §. Zabawny, żartowny, krotochwilny, unterhaltend, ſcherzhaft, kurzweilig. Bieſiadny, kunsztowny, śmieszny, *facetus*. *Mącz.* Wielom się podoba człowiek żwawy, a takiego zowią bieſiadnym. *Gor. Dw.* 16. Starzec już zeszły, już nie bieſiadny. *Pot. Arg.* 514. Sprawuy się podług czasu, a raz ku rzeczóm ſtatecznym, drugi raz ku bieſiednym, ku krotoſili, ku grze myśl swą przykładay. *Gor. Dw.* 121. Ludzie krotoſilni i bieſiadni *Kosz. Lor.* 26. Wada w rzeczy poważney powieść iaką bieſiadną, letką a żartowną przytaczać. *Budn. Cyc.* 75. BIESIADOWAC, - ował, - nie, *czyn. intrans.* godować, bankietować, bieſiady ſtroić; *Boh.* hwaſyti, hodugi; *Sorab.* 1. hoſtjinu; *Vind.* goſtuvati, goſtiti se; *Carn.* goſtim; *Croat.* goztiti; *Roſſ.* пировать, пиршествовать; (*porówn. Rag.* beſsjéditi *sermonem habere*; *Bosn.* besjediti *colloqui, sermocinari*; *Dal.* besziditi; *Hung.* beszilenni: *narrare*; *Vind.* beseditі, beseduvati: gadać, mówić; *Carn.* besedujem, beseduvati; beſędijem *advocare*, beſędem se, *altercari*; *Roſſ.* бесѣдовать bawić się, rozmawiać, nauczać, kazanie mieć, napominać, собесѣдовать rozmawiać, bawić się w kompanii), ſchmauſen, gaſtiren, banketiren. Dawni byli zwykli w lecie bieſiadować pod drzewy iaworowemi. *Otw. Ow.* 394. - §. Bonować, ſich eine Güte thun, wohlleben. Bieſiadować, roskoszy poczynać. *Mącz.* - §. O zwierzętach: żerować, dobry byt mieć na iakim mieyscu, von Thieren: ſich es an einem Orte wohl geben laſſen, gut fortkommen. Zwierz dziki w puszczach i lasach przebywa i bieſiaduie. *Haur. Sk.* 288. Upatrzyć na drzewie ſiedliſko, gdzie wróble zwyczaynie na nocleg bieſiaduią. *ib.* 41.

BIESIEC *niiak. niedok.* zbiesieć *dok.* póyść na diabła, na biesa, ſtać ſię do biesa podobnym, pogorszyć ſię, paść ſię, szaleć, *Rag.* bjesniti, bjeſtovati; *Eccl.* бѣсимися, бѣсноватися; teufliſch werden, ſich verderben, raſen. Już wszyscy ludzie na świecie zbieśieli. *Jeż. Ek. D.* 2. - BIESIC *czyn. niedok.* zbieśić *dok.* *Roſſ.* бѣсить, разбѣсить, beſtwić, szalić kogo, do biesa podobnym czynić, wüthend, zu einer Furie machen, raſend machen. Pisałam, proſiłam ſię, chęć ſię ma zbieśiła, *temerata eſt noſtra voluntas*. *Zebr. Ow.* 237. BIESOSTWO, a, *n.* szatańſtwo, diabelſtwo, Teufeley, Teufel. To biesoſtwo nie wyrzuca ſię tylko w modlitwie i w poście. *Lach. Kaz.* 1, 416, (*Eccl.* злобѣсословіе, идолобѣсіе bałwochwalſtwo). BIESOWY, a, e, do biesa należący, Teufels:. *Roſſ.* et *Eccl.* бѣсовскій, бѣсовь. Żyć w sprawach biesowych. *Stryik. Gon.* 43. *Roſſ.* бѣсовщина syn diabła, ein Teufelskind. *BIESOWYGANIACZ, a, *m.* *Eccl.* бѣсогнáтель, заклинатель, обаянникъ zaklinacz, exorcyſta, der Teufelsbanner.

BIESZCZADZKIE góry *ob.* Beściad.

BIETTA, y, *ł.* imię białogłowſkie Brygitta. *Jabł. Her.* Brigitta.

BIEZ, a, *m.* gra w karty, ein Kartenſpiel. Biez uſtąpił Faraonowi, chapanka Lombrowi. *Kraj. Pod.* 50. *cf.* bicz, gra.

BIEZĄCZKA *ob.* Biegączka, Biegunka.

BIEZĘ, BIEZENIE *ob.* Biedz, biegł, BIEZNIA *ob.* Biegnia. BIEZNY *ob.* Biegliwy.

BIGOS, u, *m.* potrawa z posiekanego mięsiwa, (cf. *Ger.* Beguß) der Ragout. Bigos hultayski z różnych mięsiw z kapustą. *Ofr. Wyr.* Bigos to, wczorayssa potrawa. *Cn. Ad.* 25. nieświeża rzecz; ponieważ i resztki zdaią się na bigos. §. Rzeź, siekanina *fig.* Ragout, klein gehackte Stücke. Nawet strychy zgrzybiałe, baby, śpitalne kaliki, rąbali Tatarzy na bigosy drobne. *Zimor. Siel.* 246. Podnosząc nogę ogier iak wilka grzmotnie, z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Tręb.* §. Bigos, zamieszanie, mieszanina, zamęt, Verwirrung. Będzie bigos iaki nowy z odszczepieństwa tego. *Birk. Ex. C. b.* Teraz takie bigosy, takie mieszaniny, Że mi się od kłopotu aż kurzy z czupryny, *Teat.* 43, *c.* 4. *Wyb.* Narobić bigosu, nawarzyć piwa, nabawić siebie i drugich kłopotu, Händel, Verdruß, Verwirrung anrichten. Gdyby nie gieneral, byłby narobił bigosu. *Teat.* 13, 64. (*Ross.* nurych iedney maści karty).

BIGOT, a, *m.* z franc. przesadnie nabożny, ein bigotter Mensch, *Ross.* боромóлець. BIGOTKA, i, *ż.* kobieta w wierze i nabożeństwie przesadzaiąca, *Ross.* боромóлька, боромóльница, ein bigottes Frauenzimmer, (*porówn.* dewotka). Z tey parafianki prawdziwa bigotka; iak ona krzyżyki robi nad tabaką! *Teat.* 24, *b.* 49. BIGOTERYA, yi, *ż.* zabobonne przesadzenie w wierze i nabożeństwie, die Bigotterie.

BIIAC *ob.* BIC. – BIIAK, a, *m.* co się bija, rębacz, ein Schlager, ein Raufer; *Boh.* bitec; *Sorab.* 1. bicjk, bijicjer; *Vind.* bijenik, bivez, ,binnik; *Carn.* wyavz; *Eccl.* бíица, бимель. (*porówn: Ger.* Büttel; *Tatar.* bii z hetman. *Paszk. Dz.* 80.). *Ross.* бíица, дрáчунь, дрáчь, Biiak, co się rad bija. *Cn. Th.* – §. Kiy krótszy u cep (*porówn:* dzierżak), der Dreschflegel, der Knüttel; *Sorab.* 2. bizl; (*Boh.* bigál; *Ross.* бúло z szlaga). Biiak powinien być z twardego drzewa, łokieć długi, na końcu trzy cale gruby, a nieco cieńszy, gdzie się rzemieniem z rękoiścią łączy. *Kluk. Rośl.* 3, 121. – §. Biiak w młynie prochowym, sam spód stępora zaokrąglony. *Jak. Art.* 3, 286. das untere abgerundete Ende des Stampfers in der Pulvermühle. BIIANKA *ob.* Bianka, Biamka. BIIĘ *ob.* Bić.

BIK, a, *m.* wyrosły, drągal, cała gębą chłop, leżuch, próżniak, piecuch, ospalec, domator, ein großer Kerl, ein schwerfälliger Mensch, ein Faulenzer, Ofenhüther, Bärenhäuter. Rodzice niektóre iuż wyszłego bika ze szkół, trzymaią za piecem, nie wiedzieć na iaki koniec. *Mon.* 71, 381. Na preceptora leda bika weźmie grubych obyczaiów, co go grzywną odprawi. *Falib. Disc. H.* Mało bik dba, kiedy mu się strawa wlecze. *ib. P.* 2. Filozofy i wszystkie uczone ludzie bikami zowią. *Star. Ref.* 34. BIKOWAC się *zaimk.* próżnować, müßig gehen, *ob.* Nabikować się.

BIKA, i, *ż.* narzędzie żelazne do rozwalania murów abo ziemi, na kształt siekiery i topora. *Wład.* Oskard, młot oboistronny mularski do tłuczenia murów. *Dudz.* 34. z Niemieck. die Picke, ein spitziges eisernes Werkzeug zum Picken; *Gall.* beche; *Lat. med.* becca.

BILA *ob.* Biela, Bielka.

BILANS, u, *m.* balans, równowaga, osobliwie w stosunkach handlowych, die Bilanz, das Gleichgewicht, besonders in Handelssachen. Waga tak wielka, żeby można 10 funtów razem na niey ważyć, z dobrym bardzo bilansem. *Torz. Szk.* 120. Zaniechano po tym układania corok bilansu handlowego. *Pam.* 83, 480.

BILAR, u, *m.* z franc. gra stołowa w gałki (*ob.* gałka), das Billiard. W takowey myśli raz ia po drodze Do Marywillu na bilar wchodzę, *Kniaź. Poez.* 3, 98. *Teat.* 14, 146. BILAROWY, BILIARDOWY, a, e, do bilaru należący, Billiard-, Pokoy biliarowy. Kule biliardowe. *Boh. Prog.* 124. Bälle.

BILET, u, *m.* BILECIK, a, *m. zdrobn.* liścik z opuszczaniem zwyczaynych w listach formalności, z franc. ein Billet. Przychodzi sługa od Zofii z biletem. *Zab.* 14, 342. Cukrowy bilet coś miley przekona, Gdzie złote brzegi a pieczęć zielona. *Kniaz. Poez.* 2, 155. Napisany bilecik odesłał. *Mon.* 64, 650. Słodki bilecik. *Teat.* 14, 61. miłosny. *ib.* 52, *d.* 113. ein Liebesbriefchen. §. Kartka, znak u. p. na wolne wniyście na teatr, ein Billet, Eintrittsbillet u. s. w. Bankowe cedułki czyli bilety kassy idą zamiast pieniędzy. *Pam.* 84, 749. Bancozettel, Cassenbillet. BILETOWY, a, e, należący do biletu, Billet-; Biletowy papier.

BILIARDOWY *ob:* Bilarowy.

BILICA *ob:* Bielica.

BILGORAY, aia, *m.* miasto w Polszcze, eine Stadt in Polen. KRASICKIEGO podróż do Bilgoraia. BILGORAYSKI, a, ie, z Bilgoraia, aus dieser Stadt. Sita Węgierskie, lub Bilgorayskie. *Torz. Szk.* 285. *et* 69.

BILLION, u, *m.* million wzięty million razy. *Leśk. Mier.* 2, 4. eine Billion. BILLIONOWY, a, e, tyczący się billionu, Billionen-.

BILMO *ob:* Bielmo.

BILONOWY, a, e, od bili czyli bieli, bielki, monety drobney, pieniązkowy, Pfennig-, Heller-, Monecie z ławkowey czyli bilonowey zagranicznéy wchód do kraiu nie ma bydź wolny. *S. Grodz.* 2, 118.

BILOWATY *ob:* Bielowaty.

BINDA, y, *ż.* *BINDAŁ, a, *m.* – *BINDALIK, a, *m.* BINDKA, i, *ż. zdrbn.* przepaska, ściągaczka, pasmo, taśma, wstęga; *Ger.* die Binde, das Band; *Sorab.* 2. binda; *Sor.* 1. bank, bantjik; *Boh.* pentle, pentlicka (*porówn.* pętle), tkanice, *Slavon.* pantlika; *Ross.* бантъ, бантикъ; *Vind.* pinta, vesba, vesa; *Lat. med.* banda, bandellum, bandum, *Gall.* bando, bandeau, bandage; *Pers.* bend, *Hebr.* בנת *banat* wiązać; *Angl.* band, bend, *porów. Lat.* vincire, *Graec.* σφιγγειν, *Ger.* winden, *Pol.* wiuąć, wiązać). *Croa.* plenicze; *Carn.* povoj (*ob:* Powoy). – Wiązanie bindami. *Syr.* 80. Binda do zawiązania rany, barwierska, eine Barbierbinde. Bindka do oczu. *Teat.* 18 *c*, 4. Binda do noszenia ręki chorey. *Cn. Th.* (*porówn:* ręcznik). Zwiesiwszy ręce leniwe na bindę, nie chcą pomagać. *Kul. Her.* 154. Binda koło głowy, *Boh.* winek; *Carn.* ogolza, eine Hauptbinde. Głowę bindalikiem wiązać. *Petr. Wod.* 41. W ozdobney bindzie stawa przed ołtarzem. *Zebr. Ow.* 379. (*vitta*). Bindę Febową kosa wieszczki naieżona i wieniec iey zrzuciła. *Bardz. Luk.* 76. Bindał dech tęgi z ust przewiewał po mnie. *Zebr. Ow.* 124. (*crinales vittas*). Binda królewska, dyadema, opaska głowy, das Diadem.

Off. Wyr. Binda przez ciało, szarpa, pas, eine Leibbinde, eine Feldbinde, eine Schärpe, ein Gürtel. Ten Datę kochaną zapinał teley; binda ta zdobiła. *Twardk. Daf.* 81. Pałasz przez ię zawiesił na bindzie. *P. Kchan. Jer.* 138. (na bandolecie). Binda rycerska, wstęga orderowa, das Ordensband. Binda do kapelusza, eine Hutschleife. *Tr.* Binda do stroiu białogłowskiego, eine Weiberbinde, Schmuckbinde (Oberd. das Bündel). Koron też kobiety używaią na bindały, bindasy. *Haur. Sk.* 354. Od obróży na szyi abo bindy ze złotemi koronami, aż za kolana, złotych 12. zbytkowego płacić maią. *Lek. C.* 3 *b.* (*ob:* rańtuch ein Schal). Binda, opuszczona kitayka u wieńca, u ołtarza, *lemniscus. Dasyp. Ee.* 4 *b. Sorab.* 1. wénczowe wotwißki; *Slovac.* trapcy, loterýj na wénečých wišń; *Carn.* obešivnèza, die Bandschleife. (*Sorab.* 1. wotwißkaté *lemniscatus*). §. *Archit.* binda malowana, rzezana na słupach ścierskich, owocu, kwiecia pełna, *encarpis*, feston, die Fruchtschnur, das Fruchtgehänge, das Fruchtband, die Laubschnur. – §. Ryba morska, *taenia*; *Cn. Th. Plin. Hist.* 32, 7. Bändel, ein Seefisch.

BINDARZ, a, *m.* BINDARZYK, a, *m. zdrobn.* ulica kryta ogrodowa, szpaler, wirydarz, z Niem. Bindwerk, Spalier, Bogengänge, Lustgarten. Około pałacu wdzięczne wirydarze, Sady roskoszne i śliczne bindarze. *Auszp.* 91. Bindarzyk, ogrodek, *viridarium. Mącz.* – 1. BINDAS, a, *m.* siekiera wąska do wydrążenia dziur, z szczupłą a długą szyią, z Niem. die Bindart der Zimmerleute. Bindas, choć w ostrzu swoim nieszeroki, Wytnie las cały iedną mocą swoią. *Jabł. Buk. J b.* Dąb wyniosły począł siec bindasem. *Chrośc. Luk.* 83. – 2., BINDAS *ob.* Binda.

BIODRO, a, *n.* wydatna część ciała pod słabiznami, a nad udami, *coxa, coxendix*, die Hüfte (*ob.* kulsze, ścięgno, kirść) w dyalektach Słowiańskich to słowo bądź biodro, bądź lędźwie znaczy, *Boh.* bedro, kyčel, *Slovac* bedra, *Sorab.* 1. bedro; *Croat.* et *Bosn.* bedro; *Rag.* bèdro; *Carn.* bèdru; *Vind.* bedru; *Ross.* бедра; *Eccl.* бедра, бедéрна. Przepasuy biodra, biodra twoie białe. *Kras. Off. A.* 3. *Slovac.* dostal sa ti na bedro, *Theonino dente rodi.* – BIODROWY, BIEDRZNY, a, e, *Vind.* bedrouni, *Ross.* бедéрный, *Carn.* bèdren), należący do biodra, Hüft *s*, Ogonowa kość z biodrową złączona iest przez związek biodrokuprzafty i guziczny. *Krup.* 1, 10. Biodrowa albo biedrzna choroba, *ischias*, scyatyka, dna, łupanie w stawach biodrowych, das Hüftweh, kulszowy ból. *Pers. Lek.* 171. *Sien.* 46. *Boh.* kyčelnice; *Rag.* bedrobolan *ischiaticus*; *Carn.* będrast, *varus*).

Pochodz. *biedrunka, biedrzeniec, biedrzeńcowy.*

BIOGRAF, a, *m.* z Greck. życiopis, żywotopis, der Lebensbeschreiber, Biograph. *Kras. Zb.* 1, 160. BIOGRAFIA, ii, *ż.* żywotopismo, życiopismo, die Lebensbeschreibung.

BIORĘ *ob:* Brać.

BIORO, a, *n.* BIORKO, BIURKO, a, *n. zdrbn.* stół do pisania, z franc. bureau, ein Bureau, ein Schreibetisch. Kunsztownie zrobione bióro. *Gaz. Nar.* 1, 81. Bióra w pokoiach bywaią z Włoskiego orzecha, dębowe, gruszkowe, bukowe. *Kluk Rośl.* 2, 158. W biurku iego nie było szufladki, którąby nie zawierała iakowey osobliwości. *Kras. Dos.* 229. W biórku. *Test.* 5, 72. Wolnoż naszey pysze, u swoiego bióra zasiadłszy, kwoli czarney myśli, otrzyć pióra! *Zab.* 4, 228. (*ob:* sekreter, kantor, kantorek).

BIPONT, u, *m.* miasto Niemieckie, dwa mosty, Zweybrücken. *Wyrw. G.* 507. BIPONCZYK, a, *m.* z Bipontu rodowity, ein Zweybrücker. BIPONTKA, i, *ż.* z Bipontu rodowita, eine Zweybrückerinn. BIPONTSKI, BIPONTYNSKI, a, ie, należący do Bipontu, Zweybruckisch, Zweybrück *s*. Księstwo Bipontskie, Bipontyńskie, dwóch mostów. *Wyr. G.* 507.

BIRBA, y, *m.* znacznego stanu żebrak, ein vornehmer Bettler. *Tr.*

BIRBANT, a, *m.* próżniak modny, gach włóczęga, elegant, fraczek, ein Pflastertreter, ein Elegant, Geck. n. p. Chociaż na urzędzie iest, iednakże w towarzystwie birbantów nayczęściey go uyrzysz. BIRBANTSKI, a, ie, tyczący się birbanta, gachowski, próżniacki, Pflastertreter *s*. n. p. Niczém niezatrudniony birbanckie życie prowadzi. Żyć po birbancku *s* BIRBANTOWAC – ował, – uie, *cz: niedok:* w próżnowaniu, na gachostwie czas swóy przepędzać, ein Pflastertreter *s*, Schlaraffenleben führen. n. p. Już od lat kilku birbantuie sobie w Warszawie.

BIRET, BIERET, *BIERYT, *u, m.* BIRETEK, BIERETEK, BIERYTEK, tka, m. *zdrbn.* staroświecki gatunek rogatych czyli to czapek, czyli kapeluszów; (*porówn.* grzybek) teraz zaś nakrycie głowy czworograniaste, właściwe katolickim księżom, zwłaszcza przy obrzędach; służy także przy kroowaniu doktorów, ein Barrett, *Vind.* bareta, *Ital.* bireta, baretta; *Gall.* barrete, *Lat. med.* barrętum, birretum). Biskup ubrał ię w szatę szeroką; bieret wielki rogaty staroświecki. *Gor. Dw.* 153. *Rey Ap.* 60. Bieretek miała na głowie z feretkami a piórecko na nim. *Rey Wiz.* 53 *b.* Cwiczyła panny, iak krezy i iako bieretek szychtować. *Alb. z W.* 27. Bieretek z ferety z piękną saponą i z piórki barw rozmaitych. *Gor. Dw.* 115. Odeymie Pan corkom Syońskim manele i bieretki. *W. Jes.* 3, 20. (die Hauben. Luth). *Przysł.* Nie uczyni głupiego doktorem czerwony bieryt. *Mącz.* (kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi). Czapka za bieret. *Ryś. Ad.* 4. (piękne za nadobne, Wurst wider Wurst). – §. Biret, bieretek, birletek, mycka, iarmułka, sam wierzchołek głowy pokrywaiąca; podkładaiąca ię pod kapelusz lub czapkę, u księży piuska, u żydów krymka, das Wirbelkäppchen, das von catholischen Geistlichen und von den Juden unter dem Hute oder der Mütze getragen wird. Zydzi znaki, to iest, biretki abo mycki, albo inne czapki żółte nosić maią. *Sar. St.* 262. Wrzucił hayduk żydowi biret w błoto. *Pot. Jow.* 122.

BIRKOWIEC *ob:* Bierkowiec.

BIRKUT, a, *m. Ross.* беркутъ, gatunek Sokoła, der Goldfalk, lub orzeł naywiększego rodzaiu w Kaukazkich skałach, der Lämmergeyer. *Czartr. Mscr.* Birkut, rodzay Tatarskich orłów małych i srokatych. *Mon.* 74, 37. – §. Gatunek strzał z orlemi piórkami, eine Art Pfeile mit Adlersfedern. Rzuciwszy łuki, cięciwy, birkuty, Uderzą

w tabor dziadami z bliskości. *Chrośc. Farf.* 454. Tarcze, pałasze, zbroie i birkuty. *ib.* 471. BIRKUTOWY, a, e, należący do birkuta, Goldfalken =, Lämmergeyer =, Powiadaią, że birkutowe strzały, które są z orlemi piórami, kiedy kto między inne strzały zmiesza w kolczanie, postrzygą wszystkie inne pióra. *Lub. Roz.* 126.

BIRNIA *ob:* Biernia. BIS *ob:* Bies.

BISIOR, u, *m.* BISSON, u, *m.* z Greckolac. byssus, rodzay materyi, przedniejszey ieszcze od purpury; iakiego iednak był gatunku i koloru, o tym gruntowney wiadomości nie masz. *Kras. Zb.* 1, 161. Rodzay płótna z Judyi abo Egiptu. *Wlod.* płotno co nayrzeńsze. *Leop. Exod.* 25, 4. Byssus, eine Art kostbaren feinen vermuthlich linnenen Zeuges. *Rosſ.* вуссонъ, вуссъ. *Slavon.* bez : płotno; *byſſus Sorab.* 1. cjenke drobe rubno; *Carn.* tenzhiza, shpenàt, prashnu; *Croat.* bibor, gyólgy, pachólat; *Hung.* bibor, bèbor; *Bosn.* kambra, veleis; *Slovac.* et *Boh.* lment. Biſſon toż iest, co po Hebrayſku ſaesz, płótno cieńkie białe, co teraz kmentem zowią. *Męcz.* Bisior albo len biały. 1. *Leop. Ex.* 35. Szaty białe dla kapłanów z bisioru. *Mon.* 76, 338. BISIOROWY, BISINOWY, a, e, do bisioru należący, z bisioru, Byſſus =, von feiner Leinwand, *Slovac.* et *Boh.* lmentowý, *Rosſ.* вуссóнный. Oblokł go w szatę bisiorową. 1. *Leop. Geneſ.* 41, 42. W szaty bisinowe. *Budn. ib. not.* w cieńkie płótno subtelne. - °§. Co z nayprzedniejszey bisiorowey wełny. Darnięć koszuleczkę. *Groch. W.* 368. (z iak naybielszey i nayciensze). - §. *Botan.* Bisior, *byſſus*, rodzay roślin; u nas iest bisior siatkowy, aksamitowy, starożytny, kamienny, wonny, żołty. *Kluk Dyk.* 1, 91. Staubgewächs, Staubfadenmoos.

BISKOKT, BISZKOKT, u, *m.* z *Lac. ſtrzed.* chleb przypiekany, dwa razy pieczony, Biscuit, Schiffzwieback, Zwieback; *Carn.* pishkót, peshkot; *Croat.* piſkot, pechekmet; *Bosn.* peçkemęt, beskot; *Vind.* dvieharti peshen kruh; *Sorab.* 1. dwóyczé pęczjené kléb; *Rosſ.* перепечка, перепёчка (*porówn.* borys). Z hanyżem pieką chleb żołnierski, który biskoktem, to iest, dwa razy pieczonym zowią. *Syr.* 404. Niewolnicy u Turków więcey biszkoktów miewaią na dzień, niźli na galerach Weneckich. *Klok. Tur.* 250. - §. Biszkokt, biszkokcik, *zdrbn.* ciasta gatunek z mąki i żółtków, polewanego cukrem, Biscuit, Zuckerzwieback.

BISKUP, a, *m.* rządca duchowny dyecezyi, pod arcybiskupem, czasem też prosto pod samym papieżem stoiący duchowny, z Greckolac. episcopus; *Boh.* et *Slovac.* biſkup; *Bosn. Croat. Slavon.* biskup; *Sorab.* 1. biſkop, huschi m'eschnik; *Sorab.* 2. biſchkup; *Vind.* et *Carn.* shkoff; *Hung.* püſpök, piſpek, ſopap; *Dal.* veliki pop, glavni pop; *Rosſ.* епископъ, преосвящéнный, *Eccl.* первосвящéнникъ; *Ger.* der Biſchof. Pawel zlecił Tytusowi stanowić kapłany, albo presbytery, których także biskupami nazywa; w tenczas to imię obudwom kapłanom służyło; ale samą rzeczą bardzo są różne te dwa stany, osobliwie co do święcenia i iurysdykcyi. *St. Dz.* 41. - Biskup, który męczennikiem został z *Rosſ.* священномученикъ. Biskupem bydź *Eccl.* епископствовать. Biskup biskupów, biskup naywyższy, papież. *St. Dz.* 110. - §. *Zart.* Jakiście mi biskup! z i wy to mnie będziecie nauczać, Salomon, kaznodzieia. - BISKUPI, ia, ie, należący do biskupa, biſchöflich. *Boh.* biſkupſký, *Slovac* biſkupſki; *Sorab.* 1. biſkopſki, biſkopowé, huschohm'eschniczki; *Vind.* shkofou, shkofeu; *Rosſ.* et *Eccl.* епúсконъ, епúскопскій. BISKUPIZNA, y, *z.* dań biskupowi, *cathedraliticum et synodaticum in iure canonico. Farr.* 488. das Biſchofsgeld, das an den Biſchof gezahlt wird. - §. Biskupie dobra, dochody, *Pr.* biſchöfliche Einkünfte, Güter. BISKUPSTWO, a, *n.* dyecezya, biskupi urząd, biskupia władza, das Bisthum, Biſchofthum, die Biſchofswürde, *Boh.* et *Slovac.* biſkupſtwo, biſkupſtwj; *Sorab.* 2. biſkupoſtwo; *Sorab.* 1. huſche m'eſchniczſtwo; *Croat.* biskupſtvo, biskupia, *Bosn.* biskupia; *Hung.* püſpökség; *Vind.* shkoffnia; *Carn.* shkofijſtvu, shkofya; *Rosſ.* et *Eccl.* епúскопство, архиерéйство, первосвятúтельство. Założenie dwóch arcybiskupstw i siedmiu biskupstw przez Mieczysława. *Krom.* 59. Biskupwsto czyli naywyższe kapłaństwo. *Pileh. Sall.* 84. (*Rosſ.* преосвящéнство tytuł biskupi, eminencya).

BISTUR, BISTOR, a, *m.* nóż cyrulicki do operacyi, ein Operationsmeſſer der Wundärzte. Zamiast bistor kładę słowo kozik. *Perz. Cyr.* 2, 321. Gdyby przyszło uważać, niewiem, czy ty piórem, Czy ia więcey potrafię mym zabić bisturem. *Zabł. Zbb.* 108.

BISTOŃSKI *ob.* Bisurmański. BISURMAN, BISURMANIN, BESSERMAN, a, *m.* BISURMANIEC, BESSERMANIEC, BEZERMANIEC, ńca, *m. Eccl.* бусурманъ, безбрнякъ, измчнякъ, Mahometanin, Turczyn, ein Muſelmann, Mahometaner, Türke. (cf bizun, bizon). Czyniono go bisurmaninem. *Paszk. Dz.* 28. Bezecny bisurman. *Birk. Kaz. Ob. E b.* Gromił brzydkie bisurmańce. *Birk. Kz. Kaw.* 35. Nadęte i bucznе bisurmany. *Birk. Kant. A.* 4. On rad przeciwko bisurmańcom w oczy Z buławą skoczy. *Petr. Hor. A.* 2. *b.* Rad, że mu się zdarza z bisurmany czynić. *Leszcz. Cl.* 78. Nie przepuścił żadnemu sułtan, kto nie był bessermanem. *Biel. S. M. A.* 4 *b.* Nowotny bisurmaniec w mienionym zawoiu. *Pasz. Dz.* 81. (Renegat). O Turku to powiadaią, że zbiegi a bezermańce chrześciiańskie z inszym naicznym ludem zawsdy na około stanowi. *Kosz. Lor.* 157. *b.* - BISURMANIEC, BISSUNIC, *czyn. nied.* zbisurmanić, pobisurmanić, *dok.* turczyć, na bisurmana nawracać, zum Mahometaner machen. BISURMANIC się *zaimk. b erne*, BISURMANIEC *niiak.* BISSUNIC się, stać się bisurmanem, ein Mohametaner werden. - §. Łaydaczyć się, paść się, rozpuszczać się, liederlich werden. Tak się z tym światem bisurmaniem śmiele. *Wad. Dan.* 169. BISURMANKA, i, *z.* die Muſelmanninn. *Rosſ.* бусурмáнка. BISURMANSKI, BISTONSKI, BESSERMIANSKI, e, ie, *Eccl.* безермéнскій, бусурманскій, невéрный, татарскій или турскій, кои ab maomea вéруетъ, muſelmánniſch, mohametaniſch, türkiſch. Religia bisurmańska. *Birk. Zbor. D.* 2. Zmyimy krwią bessermiańską tę niesławę oyczyzny. *Star. Pob. B.* 3. - BISURMANINY, -in, *liczb: mn.* obchód bisurmanienia czyiego, obrządek poturczenia, die Feyerlichkeit, womit einer zum Türken gemacht wird, die Türkenbekehrung. Już się niedziele cztery przybliżały, kiedy bisurmaniny tam iego bydź miały. *Pasz. Dz.* 33. - BISURMANSTWO, a, *n.* religiia bisurmańska, czyli mahometańska, der Moslemism, mohametaniſche Glaube. *Rosſ.* бусурмáнство, *Collect.*

mahometanie, die Muſelmänner. - §. Tureczyzna, Turcy, das (Türkenthum) Türkiſche Reich, die Türkey, die Türken.

BISZKOKT *ob*: Biſkokt.

•BISZKUNT, a, *m.* pſi figiel, sztuka, psota, ein loſer Streich, ein Poſſen. Psich pełen biszkuntów, kradzieżą nie wſkórawszy, udał ſię do buntów. *Pot. Arg.* 446. *ob.* bies, kunszt.

BITARNIA, i, *ż.* Miiasz winniki i smaczne bitarnie. *Kochow.* 188.?

BITE *niiak. imieſł. od* Bić, *co ob:* - §. Płacić bitego, s nadgrodę za bicie, *ob:* baſſarunk, Schmerzengeld. - BITEWNY, a, e, należący do bitwy, *Roſſ.* боевый, бптвенный, оружеборстваенный, zur Schlacht gehörig, Schlacht-, Lacedemonowie wielce to sobie ważyli, żeby ludzie ich, nie iedno o płatne, ale i w igrach bitewnych nigdy zwyciężonemi nie byli. *Gorn. Sek.* 331. BITNOSC, ści, *ż.* waleczność, die Streitbarkeit, Tapferkeit. Nie sama bitność żołnierza ieſt zaletą. *Kolł. liſt.* 1, 88. - BITNY, a, e, BITNIE *adv.* waleczny, zdatny do bicia ſię, *Slovac.* bogowný; *Eccl.* наборнымъ, рамоборстваенныи, streitbar, tapfer. Na woynie lepszy, nie kto ieſt mównieyszy, lecz kto bitnieyszy. *Kochow.* 318. Naród Szwabſki bitnieyszy i mężnieyszy nad wszyſtkie. *Warg. Cez.* 74. Bitny i mądry. *Zegl. Ad.* 18. (*przeciwnie*: ani do rady, ani do zwady). Niebitny, niemężny, niewaleczny, niezdatny do bitwy, n. p. Niebitna gawiedź. *Pſalmod.* 67. Niebitną zgraię kapłanów i pisarzów w taborze zoſtawił. *Krom.* 450. - §. Bitny, biiak, siekacz, rad ſię biiący, ſtreitſüchtig, rauferiſch. *Hiſt. nat.* ptak bitny, *tringa pugnae*, gatunek czaick; same ſię nie cierpią i razem ſkupione walczą i zabiiaią ſię. *Zool.* 248. der Kampfhahn.

•BITUNEK, •BUTYNEK, nku, plon, łup, zdobycz (*porówn*: *Gall.* butin, *Ital.* botino) die Beute. Spiesz ſię do łupu, a kwap' ſię do bitunku. *Radz. Jeſ.* 8, 1. *Geneſ.* 14, 24. (do korzyści i do łupu. *Bibli. Gd. - Budn.*) - Żadney ſię rzeczy wódz z bitunku a łupu onego, którym był woysko zbogacił, nie dotknął. *Koſz. Lor.* 150. Nieprzyiaciel swóy będzie dzielić bitunek i korzyść swoię. *Budn. Dan.* 11, 24. Przedawał Sylla plon i bitunek swóy. *Koſz. Cyc.* 119. - §. Łupież, grabież, plondrowanie, die Plünderung, das Plündern, Rauben, der Raub. Na butynku każdemu poganinowi doſtało ſię z działu dwadzieścia chrześcian. *Stryik.* 325. BITUNKARZ, a, *m.* plondruiący, der Plünderer. Bitunkarze powinni podzielić, czego w bitwie doſtano. *Tarn. Uſt.* 264.

BITWA, y, *ż.* bicie ſię, potykanie ſię, ſtarcie ſię porządne dwóch woysk. *Papr. W.* 1, 468. *Boh.* et *Slovac.* bitwa, pûtka; *Sorab.* 1. bitwa, jtrét; *Sorab.* 2. biſche; *Slavon.* bitva, boj; *Croat.* bienye; *Vind.* bitva, bijenje, bitje, boi, shoud; *Roſſ.* битва, боика, ополчéніе, стычка, оружеборство; *Eccl.* воинство. борба́, рамоборство, рамованіе; die Schlacht, Feldſchlacht, das Treffen. Nazywa ſię bitwą rozprawa woyſka uszykowanego. *Jak. Art* 2, 492. Powszechna bitwa, walna. *Jak. Art.* 2, 492. *Warg. Cez.* 16. Dorywcza bitwa *ob.* Utarczka, potyczka. Bitwa rządna. *Warg. Cez.* 208. gorąca. *ib.* bitwa przegrana. *ib.* (tudzież *ellipt.* opuszczaiąc rzeczownik bitwa, przegrana; *porów.* porażka, klęſka, die verlorne Schlacht, die Niederlage). Bitwę wygrać n. p. Jeżeli która w Polszcze bitwa wygrana była, którąby sercem, rozumem, szczęściem z ſtarodawnemi bitwami równaną bydź mogła, tedy Obertyńſka takowa ieſt. *Orzech. Qu.* Cezar zwycięstwo odniósł na 32. bitwach. *Zab.* 2, 191. *Alb.* Bitwa wygrana, *ellipt.* z opuszczonym rzeczownikiem = wygrana = zwycięstwo. - Mężnie i długo bitwa trwała. *Warg. Cez.* 16. Bitwę nazaiutrz opowiedział. *ib.* 70. Stawił ſię gotowego do bitwy nieprzyiacielowi. *ib.* 33. Nie wiedzieli, iakim sposobem bitwę zacząć i prowadzić. *ib.* 63. Bitwę wydadź, stoczyć, zwieść, ſtawić pole; *Slavon.* boj biti; *Vind.* boj dershat, klati, bojovat, shouduvat, eine Schlacht liefern. Karynus wiele bitew zawodząc z woyſkiem Dyoklecyana, nakoniec porzucon. *Sk. Dz.* 150. Pod czas o przełożeńſtwo bitwy zwodzą. *Warg. Cez.* 136. Cezar bitwy nie dał zaraz. *ib.* 41. Góry osiadłszy, bitwy nie dali. *ib.* 136. Znowu ſię do nas rzucili i bitwę wznowili. *ib.* 16. - §. Bitwa, bitwy sposób, pewny gatunek bitwy. die Art des Treffens, der Schlacht. Wszyſtek bitwy sposób u nich w męztwie iednym zoſtawał. *Warg. Cez.* 63. Wyćwiczyli ſię byli Niemcy w takiey bitwie: wyieżdżało 6,000. konnych, tyle z pieszych; ci w bitwie obecni byli, do tych ſię konni wracali; ci jeśli iaki gwałt był przybiegali, i t. d. *Warg. Cez.* 32. - §. Bitwa, bicie ſię, walka, der Kampf, das Herumſchlagen, Schlagen, Kämpfen. Sypał groblę z wielką pracą i uſtawiczną bitwą. *Warg. Cez.* 234. Żadnego czasu bez bitwy nie był. *ib.* 213. Bitwy ludzi z zwierzami, die Thierkämpfe. *Tr.* - §. Bitwa prywatna, zwada z biciem ſię, zatepki, razy, *Morav.* bitka, bitj, *Boh.* pranice, *Vind.* bijenje, bitje, pobijanje; *Roſſ.* драка, die Schlägerey. Od słów przyszło do bitwy. *Off. Wyr.* (*Przyſł. Slovac.* kdé n'eni protiwnika, tu n'eni bitki, gdzie niemasz przeciwnika, tam i bitwy niemasz). - §. Słowna bitwa. 1. *Leop.* 1. *Tymot.* 6, 4. zwada, kłótnia, Wortſtreit, Zänkerey. - BITY *ob*: Bić.

BIURKO *ob*: Biórko, Bióro.

BIZMUT, u, *m.* kruszec, der Bismuth, Wißmuth. Bizmut nad wszyſtkie inne kruszce nayprędzey ſię topi. *Krumk. Chym.* 188.

BIZON, BIZUN, a, *m.* kanczug, batog, der Kantſchu, die Peitſche. Ekonom z bizonem nad chłopami ſtoi. *Benik.* §. Raz kanczugowy, plaga, cięcie, der Hieb, Schmiß, Schlag. Nie łacniey, iak wymówić: daycie mu sto bizunów. *Off. Wyr.* 2. - §. Goły iak bizon. *Trąb. S. M.* 15. (*ob.* pizus; goły iak Turecki święty (cf bisurman), iak paleo, bettelarm). Bizun wielki, szeląga nie ma przy duszy. *Teat.* 8 *b*, 14. Myśmy goli, iak bizuny. *ib.* 61, 11. Zgrał ſię iak bizun. *ib.* 55 *a*, 10.

B L.

BLA! sposób mamek ganienia czego małym dzieciom; pfe! pfui! fe! pfe, pfi! (*porówn.* Blahy). *oppoſ.* caca.

1., BLACHA, y, *ż.* •BLACH, u, *m.* (Blaszka *zdrob:*) cienki płat wybitego młotem metalu. *Kluk Kop.* 2, 320. das Blech, *Boh.* plech, łupaćel; *Sorab.* 2. blach; *Dal.* plaſſta, plocha, pleh, *Hung.* pléh; *Croat.* plèh; *Boſn.* plaſsa, ploccja, plaſsa, plaſsiça; *Rag.* trepteglka, *Vind.* pleh,

plah, plahovina, plaſhta, trepetlika; *Carn.* plêh, kositar; *Roſſ.* блáха, жéсть, (*porówn: Grae.* πλαξ, πλακός *tabula*, *porówn:* płaſki, *Ger.* flach, *Gall.* plaque, *Roſſ.* плаха, плáмка, płaſka, długa szczepa drzewa, *porówn.* Pol. płat, *Gall.* plat), *Slavon.* lim). Każdy kruszec na blachę wybity bydź może. *Kluk Kop.* 2, 320. Dwie blasze (*Dual.* z blachy). *Syr.* 919. Srebro nierobione, iako kubek, nalewka, ale w blachach. *Gorn. Sen.* 37. Blachy mieli przy bokach srebrne z herbami. *Boh. Kom.* 1, 351. W kościołach chciał ochędoztwo, nie blachy złota abo srebra. *Birk. Dom.* 75. Blachy żelazne. *Warg. Cez.* 201. Szczególniey blacha kuta z żelaza, pobielana cyną, albo mosiężna; tam ta chodzi pod imieniem białey, ta pod żółtéy. *Krumł.* 193. weißes Blech, verzinntes Blech; Meſſingblech, gelbes Blech. Blacha to, nie pieniądze, blaszane pieniądze, fałszywa moneta. *Oſſ. Wyr.* blechernes Geld, falſches Geld. Siodło blachami zewsząd okowano. *Alb. n. W.* 8. Pokrycie dachu blachą; n. p. Pałac J. K. Mści pod blachą swany, przy zamku Warszawſkim. *Oſſ. Wyr.* – §. Blachy do rozmaitego używania, narzędzia z blachy, Bleche, Dinge von Blech. Blacha do kopersztychu, die Platte zu einem Kupferſtiche. Figury na blasze rznięte. *Sol. Arch.* 171. Blacha od tortu, bywa z miedzi, na niéy prócz tortów różno potrawy z pieca wydaią. *Wiel. Kuch.* 397. Kaganek iaśnieyszy przy °blachu. *Pot. Jow.* 2, 30 (od niego się światło odbiia). Blach u szpady, das Stichblatt am Degen. *Tr.* Blacha u zamku, gdzie się klucz wkłada, *Roſſ.* наличникъ, das Schild des Schloſſes an der Thüre, das Schlüſſelſchild. Zamki Francuzkie do drzwi z blachami mosiężnemi. *Boh. Kom.* 3, 169. – Blachy ogniſte do męczenia winowayców. *Warg. Wal. m.* Na mękach świecami, albo rozpalonemi blachami i szynami żelaznemi palą. *Syr.* 87. Korbacze, knuty, głogi, blachy rozpalone. *Kulig. Her.* 518. Na pytki i rozpalone blachy skazana czeladź. *Czack. Pr.* 2, 227. – Blachy zbroiowe, zbroie, Rüſtung, Waffenrüſtung. Blacha na piersi, pancerz, płata; stąd pancerzniarz, blachownik, płatner. *Czack.* 1, 241. (*Roſſ.* лáмы koszula pancerna, pancerz; ламýнъ blacha mosiężna). Zbroie albo blachy. *Klok. Turk.* 220. (*ob:* blachownica). Żelaznym szyszakiem głowę swą przykryła, I takowyż przedni blach na piersi włożyła. *Orw. Ow.* 218. – §. Blacha abo Budwicz, *herb*, strzała żeleszem do góry między dwoma kwiatami lilii; z Czech. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

2. °BLACHA, y, *ż.* plama na ciele (*ob:* °Flak) ein Fleck auf dem Cörper. Owe blachy, które się po ciele pokazuią, ludzie prości nazywaią ostudami. *Syxt. Szk.* 229. Aminek blachy piſre po ciele wyciera. *Syr.* 447. (*ob:* błechy). Pięciornik plamy i blachy sprosné po ciele spędza i ściera. *Syr.* 300. (*ob:* blachowany).

BLACHARCZYK, a, *m.* czeladnik blacharſki, der Klempnergeſelle. BLACHARNIA, ii, *ż.* Blacharnie, w których robią blachy do pobielania, albo czarne pod pokost do pobiiania kościołów. *Oſ. Zel.* 45. die Blechhütte, der Blechhammer. BLACHARSKI, a, ie, do blacharza należący, Klempner-; Blacharſka robota. *Oſſ. Wyr.* = *Carn.* kositarnina. – Blacharſkie rzemiosło = BLACHARSTWO, a, *n.* die Klempnerey, das Klempnerhandwerk. BLACHARZ, °BLECHARZ, °BLECHOWNIK, °BLACHOWNIK, a, *m.* rzemieślnik od blach, der Blechſchläger, Flaſchner, Klempner, *Roſſ.* et *Eccl.* бляхарь, блящникъ; *Boh.* plechař, platnýř; *Vind.* plahar, plehar, plahokovash, ploshodelavez; *Sorab.* 1. klempak, hamornik; *Croat.* klamfar, płaſtodel, plochodel, plehar). Niech ci blacharz robi dwoie pudełek okrągłych. *Sol. Arch.* 176. Blechownik, który z kruszcu blachy kuie. *Mącz.* Blachownik, płatnerz. *Mącz.* Blachownikł, pancerzniarze, płatnerowie. *Czack. Pr.* 1. 241. Panzerſchmiede. Blacharze. *Vol. Leg.* 3, 592. – *Pochodz:* blachownica, blasaka, blaszany, blaszkowy.

BLACHMAL, u, *m.* z Niem. das Blachmahl, żużelowata maſſa, na wierzchu roztopionego srebra, złoto zawierającego, pływaiąca. – *fig.* Od wódki mu oczy blachmalem zachodzą. *Mon.* 73, 706 (wzrok się myli, nie dobrze widzi, niby przez krepę, er ſieht wie durch einen Flor). – §. Blachmal, gatunek roboty demeszkowaney, pokładney blaszkami złotemi abo srebrnemi, eine Art damaſcirter Arbeit. (Blachmahlen u *Villerama* znaczy: na czarnym biało, lub na białym czarno malować.) BLACHMALOWY, a, e, blachmalem demeszkowany, geblachmahlt, damaſcenirt. Krolewic w zbroi blachmalowey, dyamentami bogato sadzoney. *Auszp.* 20.

°BLACHOWANY, a, e, °blachami, plamami pokryty, centkowany, plamisty, fleckig, ſcheckig. Między owcy, cokolwiek płowego, blachowanego i pstrego będzie to twoie. *W. Genes.* 30, 32.

BLACHOWNICA, y, *ż.* blacha na piersi, kiryś, das Bruſtſtück, der Küraß. *Quilibet peditum habeat scutum et pectorale, alias* blachownicę. *Vol. Leg.* 1, 228. (R. 1476.).

BŁĄD, – ędu, *m.* błąkanie, błąkanina, błądzenie, chybienie, uchybienie, mylka, omylka; *Boh.* et *Slovac.* blud, bludstwo; *Sorab.* 2. blud; *Sorab.* 1. bubd; *Carn.* blôd, smota; *Vind.* blod, falar, bledenje, blosnenje, blodba, blojenje; (*porówn. Ger.* blind, blöde, blenden; *Hung.* bolond z szalony. – W innych dyalektach to słowo szczególniey cielesne występki oznacza; *Eccl.* блудъ, блужденïе; *Roſſ.* блудъ poruhstwo; блудник psoty; *Rag.* bluud, blûd, bluudnos *lasciuia, fornicatio; Bosn.* bludnoſt *libido*; *Croat.* blûd *error*, bludnoſt *libido*) fizyczne lub moralne od prawdy, rzeczywiſtości, właściwości oddalenie się, der Irrthum; *Croat.* zahod; *Rag.* pomagnkanje, sagrjeha; *Roſſ.* погрѣшность, прорýха *Eccl.* осмóтрка, ошибка, недогадка, просмотрѣнïе. Błąd, błądzenie, błąkanie, błąkanina, das Irren, Irregehen, Umherirren. Ubodzy Troianie wszęd Morza wiele zwiedzali rozlicznemi błędy. *A. Kchan. W.* 20. W nogach błąd, kiedy w głowie nierząd. *Dwo D.* 4. (pijany się tacza). Który mógł kędy uciekał, w różn drogi, w różne poszli błędy. *Pot. Arg.* 3. (wertoby, ma nowce). Kto wie, ieśli to pismo przez błędy ciebie u znaydzie. *Chroſc. Ow.* 141. (błądząc, błąkaiąc się, przy padkiem). *Poet.* w warkocz włosy powiązała I ich pie szczone powściągnęła błędy. *P. Kchan. J.* 403. (niby błędne ich szlaki z rozczochrania). – §. W ogolności błąd omyłka, omylenie, co do rozumienia, lub postępowani Fehler, Irrthum, Verſehen. Omylne mniemanie i błą *Wiſn.* 190. Ludzie poczciwi prędko uznaią swe błę *Dmoch. Jl.* 2, 7. Błąd uznać, krok do cnoty. *Kras. W.* 3

Każdy

Każdy błąd ma swoię wymówkę. *Cn. Ad.* 338. Póki ludzie, póty będą błędy. *Pot. Zac.* 37. Nayściśleysze towarzyſtwo, człowiek a błąd. *Lub. Roz.* 354. (*Roſſ.* и на спаруху бываемъ прорухи). Gdy ſię zmyli, potrafi poprawić błąd. *Teat.* 8 *c*, 61. Poznałem błąd w iego hiſtoryi. *Teat.* 7, 117. Nasi umieli używać błędu abo złey sprawy nieprzyiacioł. *Bax. Szk.* 579. Błąd drukarſki, omyłka drukarſka, ein Druckfehler, *Roſſ.* опечáтка. Błąd pisarſki, ein Schreibfehler. 2., *błąd : błądzący, błędnik, *Boh.* blaud, blaudek. *Ger.* ein Irrender. Heretykiem go uczynią, i rzeką mu: ten błąd nie wie, co czyni. *Sekł.* 51.

Pochodz: **błądny*, *błędny*, *błędliwy*, *błędnieć*, *błędnik*, *błędokręt*, *błędliwość*, *błądzić*, *pobłądzić*, *ubłądzić*, *zbłądzić*, *błąkać*, *zabłąkać*, *obłąkać*, *nabłąkać*, *pobłąkać*, *wybłąkać*.

BLADAWY, a, e, BLADAWO *przysłk.*, pochodzący na blady, *Vind.* bledoun; *Sorab.* 1. blédowité; *Croat.* nablèd, ſzublèd, obled; *Roſſ.* et *Eccl.* блѣдновáтый, блѣдненькій, bläßlich. Księżyc bladawy. *Karp.* 2, 81. Bladawe lica. *Ban. D.* - BLADAWOSC, ści, *ż.* farba lub cera bladawa, die Bläßlichkeit. - BLADNĄC, *ob.* Blednieć, Blednąć. - BLADO *przysłk. ob.* Blady. - *BLADOCHUDY, a, e, chudy a przy tém blady, bleich und hager. Umbra bladochuda. *Chroſc. Luk.* 340. - BLADOCZARNY, a, e, czarniawy, *Vind.* bledozhern, bleichſchwarz. Wybucha ogień bladoczarny. *Kul. Her.* 312. - BLADOCZERWONY, a, e, czerwonawy, bleichroth. BLADOKRUSZ, u, *m.* krusiec bladożółty, maiący w sobie miedź, żelazo, ſiarkę i arszenik. *Kluk Kop.* 2, 182. Bleicherz. - BLADOLICY, a, e, Bladotwarzy, *Roſſ.* блѣдолицый, bladego lica, bladey twarzy, bladey cery, blaſſen Geſichts. BLADOSC, ści, *ż.* cera lub farba blada, *Boh.* bledoſt, *Sorab.* 1. bledoſći; *Dal.* blidoszt; *Bosn.* bljdoſt, blidillo; *Rag.* bljédnos, bljedillo, xutillo; *Croat.* bledost; *Vind.* bleduſt, bledoba; *Roſſ.* блѣдность; *Sorab.* 2. blaßa, *Ger.* die Bläſſe, Bleiche, bleiche Farbe. Bladość pada na lękaiących ſię, iż gorącość wewnątrz ſię kupi. *Petr. Et.* 247. Trupia bladość. *Otw. Ow.* 151. Todtenbläſſe, Leichenbläſſe. BLADOZOŁTAWY, a, e, na bladożółto pochodzący, blaßgelblich. Twarz bladożółtawa. *Perz. Lek.* 257. - BLADOZOŁTY, a, e, żółtawy, *Roſſ.* блѣдножелтоватый, blaßgelb, płowy. *Cn. Th.* - BLADY, a, e, BLADO *przysłk.* Bladszy, Bledszy, *Compar.* Bledziuchny, *intensiv.* białawy, cery lub farby na białą pochodzącey, *Boh.* bledý, *Sorab.* 1. bledé, bleduški, bledy; *Croat.* bléd, bledo; *Dal.* blid; *Bosn.* blid, bljed; *Rag.* bljéd, xút (*porówn:* żółty). *Eccl.* блѣдъ; *Roſſ.* блѣдный; *Vind.* bled, blied: *Carn.* blęd; Niederſächſ. bleed; *Anglo-ſac.* blac; *Dan.* bleeg; *Suec.* blex, *Lat.* pallidus, (*Grae. βλητος attonitus*, *φαλος*, *λευκος*, *albus* biały); *Ger.* bleich, blaß (*porówn. Ger.* fahl, *Pol.* płowy, *Herb.* בול *bul* z *pallere*). Blada iakaś mara we śnie ſię pokazała. *Tward. Wł.* 20. Charon dusze blade przewozi. *Zbil. Lam. A.* 2. Cienie blade. *Otw. W.* 435. Żaden ſię nie trwoż, żaden nie bądź blady. *P. Kchan. J.* 230. Gdzie serce w ſtrachu, tam na twarzy blado. *Pot. Arg.* 63. Jak trup blady. *Przyb. Ab.* 225. Blady iak chuſta, *ob.* blednieć.

Pochodz. *blednieć*, *blednąć*, *bladnąć*, *zbladły*, *wybladły*, *pobladnąć*, *zbladnąć*, *bledzić*, *blecić*; porown. *blacha*, **blech*, *blakować*, *blachmal.*

BŁĄDZIC, *BŁĘDZIC, *niiak. niedok.* zabłądzić, zbłądzić, ubłądzić *dok.* miiać ſię z prawą drogą; *Boh.* blauditi, blaudiwati; *Sorab.* 2. błujiſch; *Sorab.* 1. buḧdju; *Hung.* bùjdosom; *Eccl.* блужду́ся, заблуждáюся, блу́ждствовати, заблуждать, ходить непрямо дорóгою, не зная пути, *Croat.* bluditi; *Roſſ.* плутáть (*porówn.* plątać); *Vind.* ſaiti; (w inszych dyalektach przywięzuie ſię do tego słowa znaczenie hulania, rozpuſty, i t. d. *Eccl.* блудити, блужу, непотребствовати hulać, laydaczyć ſię; *Roſſ.* блудить, блудствую, włoczyć ſię, swawolować; *Vind.* bloditi *errare*, bloditi ſe, s hulać, *Carn.* blòdem se *errare*, *luxuriari*; *Rag.* blùditi *fornicari*; *Boſn.* bluditi; *libidinari*; *Croat.* bluditi *errare*, *libidinari*). irren, irre gehen, ſich verirren. Musi błądzić, kto nie wie drogi. *Lub. Roz.* 446. Od przykazań twoich nie ubłądziłem. *Budn. Pſ.* 119, 110. Błądzący, błąkaiący ſię, herumirrend, irrend. Rycerze błądzący po świecie. *P. Kchan. Orl.* 1, 100. Błądzące gwiazdy. *Pot. Arg.* 246. błędne, błąkaiące ſię, planety, die Irrſterne, Planeten. - §. Mylić ſię, z prawdą ſię miiać, błąd popełnić, potknąć ſię, *Roſſ.* пропущщаться, irren, ſich irren, fehlen. Nie wie człowiek, co dobrze, a czasem tak zbłądzi, że swe szczęście za wielką niefortunę sądzi. *Papr. Kl.* 20. Człowiek by nayświętszy zbłądzić może. *Smotrz. Lam.* 161. (nikt bez ale; i w kapicy wełna). Którzy od prawdy zbaczaią; wszyscy iednako błądzą. *Pilch. Sen.* 96. Wyznawał, że był ubłądził, dawszy ſię oszukać. *Bax. Hiſt.* 98. Sam błądzisz, a drugich rządzisz. *Cn. Ad.* 213. Nayprędzey błądzi, kto prędko sądzi. *Dwor. D.* Przed czasem sądzisz, Od prawdy błądzisz. *Brath. B.* 4. Język błądząc, podczas prawdę mówi. *Zebr. Zw.* 91. Język, kiedy błądzi, prawdę mówi. *Ryſ. Ad.* 19. (pijany prawdę mówi, *in vino veritas*).

BŁAGAC *czyn. niedok.* ubłagać, *dok.* 1., łagodzić, śmierzyć, dobruchać, łagodzić prośbą; *Eccl.* облагáти, ублажáть, ласковоговорить, *porówn.* Łac. placare, beſänftigen, verſöhnen, ſühnen, (*ob.* błogo). Bogu ſię korzyli, i gniew iego błagali. *Sk. Dz.* 588. Trunek ten beſtye okrutne i srogie błaga. *Syr.* 1443. Wszyſtko to błaga okrutne serca. *Gorn. Sen.* 549. - §. Pokornie prosić, modlić ſię, żebrzeć, demüthig bitten, flehen, anflehen. W nieszczęśliwym ſtanie swoim od ciebie błaga ratunku. *Teat.* 53 *b*, 41. Nie będę pochlebnemi, bo mi iuż obrzydły, Błagał nieukrocone ich dumę kadzidły. *Wzg. liſt.* 22. Ja będę maieſtat Boski za ciebie błagał. *Oſſ. Wyr.* - BŁAGACZ, a, *m.* który błaga, koi, dobrucha, lub pokornie ſię prosi. *Wład.* ein Beſänftiger, ein Flehender.

BŁAGALNIA, i, *ż.* BŁAGALNICA, y, *ż.* rzecz błagaiąca, ofiara błagalna, ein Sühnopfer, etwas das zur Sühnung dient. Obiera błagalnią pokuty. *Poc.* 116. Zagniewane nieba alboż ieszcze błagalnią tak czyſtą zmiękczemy! *Teat.* 45 *d*, 58. *Wyb.* Teraz cię, niewdzięczniku, duszy Pompeiego Daie Cezar w błagalnią, zięcia zabitego. *Bardz. Luk.* 2, 17. W tym przybytku teraz młody, ſtary błagalnie czyni. *Wad. Dan.* 215. (młody bła-

gálne, Sühngebete, Bußgebete). – §. W ſtarym zakonie, tablica złota na ſkrzyni przymierza, leżąca między dwoma cherubinami. *Boh. Przyd.* 35. der Verſöhnungsdeckel, der Gnadenſtuhl auf der Bundeslade. W błagalni Bog opowiadał wolą swoię Izraelitom. *Zał. H. T.* 87. Błagalnia była złota i dway cherubinowie przy błagalni ſtali. *Bals. Sw.* 2, 258. (*ob*: ubłagalnia, *porówn.* Modlitwa, modlitewnica). – Błagalnia w pogaństwie, wyrocznia, mieysce, gdzie bogowie swoie odpowiedzi dawali. *Cn. Th. Wlod.* ein heidniſches Orakel. BŁAGALNY, a, e, *Slovac.* ukrotitedlny, ſpokogitedlný; *Roſſ.* умилостивительный, ubłagalny, dający ſię ubłagać, verſöhnlich, verſöhnbar, möglich zu verſöhnen. Bóg ieſt błagalny, nie rozpaczay cale. *Zab.* 15, 393. – §. Błagaiący, od błagania; Sühn-, zur Verſöhnung dienend. Błagalna ofiara, msza święta. *Off. Wyr.* Do błagalnego interessu znaczne czyni przygotowania. *Teat.* 18 c, 10. – Modlący ſię pokornie, żebrzący, demüthig flehend. Ręce błagalne wznosi ku niebu. *Pilch. Sall.* 57.

BŁAHO *ob*: Błahy.

*BŁAHOCZESTYWY, a, e, z Ruſk. błogo czci godny, wielebny, wohlehrwürdig, ehrwürdig, verehrungswürdig. Metropolita błahoczeſtywy. *Smotrz. Elen.* 47. Z błahoczeſtywych przybyło wielu za przyiazdem patryarchy. *Veryſ. praef.* 16. (z księży, z świeszczenników, Prieſter). Brał na ſię osobę błahoczeſtiwoho (błahoczeſtywego) Rusina. *Sak. Kal. B.* 4.

*BŁAHOCZESTIE, ia, *n.* poświęcenie kapłańſkie, die Weihe, Prieſterweihe. Bractwa od épiſkopów maią bydź wolne, dla zatrzymania błahoczeſtia. *Sak. Sob. B.* 3.

BŁAHOSC, BŁACHOSC, ści, *f.* lichość, podłość, nikczemność, die Schlechtheit, Geringfügigkeit, Werthloſigkeit. Nędzny ſtan, znaczy poniżenie, błahość, upadłość, lichość, chudobę. *Sekl. Luc.* 1. BŁAHOWAZNY, a, o, niedoważny, unwichtig. Błachoważna i fałszywa moneta, *perleuir. Krom.* 531. BŁAHY, BŁACHY, a, e, BŁAHO *przysłk.* (*ob*: błal! *porówn.* płochy, lekki, *Suec.* lak, Niederſächs. leeg, Hchd. ſchlecht, lichy) podły, lichy, mizerny, nikczemny, ſchlecht, elend, gering, geringfügig. Piwo z otrąb smaku błachego, iednak lepsze, niż woda. *Syr.* 998. Błahym i nieznaiomym narodem, Ruſkim była z początku Moſkwa, *parva et obſcura*. *Krom.* 438. Od błachego pospólſtwa zawołany Auguſtem. *Sk. Dz.* 268. Murów nie miało miaſto, iedno błache przekopy. *Sk. Dz.* 1175. Pod błachym drzewkiem, które bardzo mały cień dawało, chciał usieśdź. *Gor. Sen.* 390. Nędza, lichota abo błaho teraz około niego. *Sekl. Luc.* 1. (es ſteht ſchlecht mit ihm). Rozum móy błahy. *Ząbk. ml.* 39. (mialki, ſeicht). Blacha w ludziach i panach nadzieia. *Sk. Dz.* 1131. (mylna, niepewna). Bóg mię wybawił od błahego ducha. 1. *Leop. Pſ.* 54, 9. (od lękliwości. 3. *Leop.* – *ob*: płochy).

BLAIER *ob*: Bleyer.

BLAK, u, *m.* blakowanie, blednienie, bladość, das Verſchießen, Erbleichen, Bleichwerden, die Bläſſe, Bleiche. Zyły blakiem zachodzą, krwi pozbywszy marnie, *pallent. Zebr. Ow.* 52. §. U Fliśów blak, mieysce, gdzie mialka woda. *Magier Mscr.* eine Untiefe, *ob* mielizna.

BŁĄKAC ſię, *BŁĘKAC ſię, *Zaimk. niedok.* zabłąkać ſię, zbłąkać ſię, *dok.* przydłużey i po różnych mieyscach błądzić, tułać ſię, tłuc ſię, *Sorab.* 1. wokowo hubdju, *Roſſ.* исплутаться, herum irren, herum ſtreichen, herum ſchweifen, *fizyc. i moral.* Błąkasz ſię po nocy. *Teat.* 39, 293. Błąkali ſię ślepi po ulicach. 1. *Leop. Lam.* 4, 14. (błądzili. 3. *Leop.*). Błękać ſię a tułać. *Mącz.* Z domu i grunie wypędzony, błąkał ſię. *Warg. Cen.* 230. Rozpędzeni ięli ſię błękać między pogany. *Klon. Wor.* 7. Ludzie błąkaiący ſię, nie maiący ani domów, ani osiadłości ſtałych, loca z iednego mieysca na drugie przenoszący ſię. *Wyrw. G.* 129. Nomaden. Gwiazdy błąkaiące ſię, błędne, błądzące, planety, Irrſterne, Planeten. Nerwy błąkaiące, po wielu częściach ciała ſię rozchodzące, *vagi.*. *Kurop.* 3, 174. §. *Fig.* o oczach, o myślach, von den Augen, von den Gedanken, herum ſchweifen. Oczy Numy błąkaią ſię na przemian z królewny na Romula, a z Romula na królewnę. *Staſ. Num.* 1, 168. *§. Błąkać kogo, *czyn.* w błąd czyli zabłąkanie wprowadzać, irre führen. Żądza ią zbłąka i w przepaść powlecze. *Przyb. Luz.* 77. BŁĄKACZ, a, *m. Sorab.* 1. hubjałé, błąkaiący ſię, tułacz, ein Herumirrender, Herumtreiber. Kto idzie proſtą drogą, ma swe ſtanowiſko oſtateczne; błąkacz nie zna terminu, ani mety. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 125. Uciekał Dawid, iako ieden błąkacz z góry na górę. *Zał. H. T.* 163. Błąkacz z domu wyklęty. *Tręb. S. M.* 42. BŁĄKANINY, -in, *liczb. mno:* ciągłe po różnych mieyscach błąkanie ſię, błędy, das Herumirren, die Irre. Towarzyſtwo uſtało, i prosi ſtrudzone, By z tych błąkanin morſkich było uwolnione. *Otw. Ow.* 578. BŁĄKLIWY, a, e, do błąkania ſię ſkłonny, błędliwy, błędny, herumſchweiferiſch. Dusza błąkliwa, spoczynku niecierpiąca, wielce rada nowości. *Off. Sen.* 7. *vaga.* Wymowa piianego zawikłana, błąkliwa, zbujała. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 71.

BLAKOWAC *niiak. nied.* zblakować, wyblakować, *dok.* pełznąć, płowieć, *Roſſ.* мускнуть, мускнуть, verbleichen, verſchießen, die Farbe verlieren. (*Roſſ.* блекнуть, поблекнуть więdnąć; *Sorab.* 1. blak plama, blakowité plamiſty, *ob*: blacha 2.,) Ozdoby mey twarzy powoli niszczeią, Blakuią lica, oczy i uſty sinieią. *Tol. Saut.* 126. W ozdobie swoiey blakuie; iedna chorobka tak śliczny obraz poszpecić sprosta. *Suss. P.* 3, *R.* 4 *b*. By smazą niesławy iakiey imię Polaków teraz nadpluskano, potym nie blakowało. *Krom.* 396. Zblakowanie, spełzłość, *Roſſ.* мускъ, Verſchoſſenheit, verſchoſſene Farbe. Tym sposobem z każdey materyi wszelkie plamy, skazy i zblakowania wyidą. *Haur Sk.* 355. (*Roſſ.* блекность zwiędłość; Niederſ. blak czarny, *porówn.* Hchd. bleich blady). BLAKOWNY, a, e, łacno płowiciący, pełznący. *Off. Wyr.* leicht verſchießend.

BŁAM, u, *m.* sztuka futra pewney miary, pospolicie we dwie poły składana, ein Sack eines Rauchwerks, zwey Hälften Pelzwerks. Przedziały, błamy, kożuchy grzbietowe i brzuszkowe popielice, idą pod szacunek. *Vol. Leg.* 4, 357. Futra w błamach gotowe, robione. *ib.* 4, 82. Rysiego błamu przedniego, tak nóżkowego, iako też ślamowego, przedawać maią po Zło: 200. *Vol. Leg.* 3, 371.

Pochod: *obłamować, pobłamować.*

BLAMAS, u, *m.* galareta z migdałow tłuczonych, lub ryb

rozgotowanych. *Wiel. Kch.* 397. Mandel = oder Fiſchgallerte.

BLANK, u, *m.* BLANKI *liczb. mno.* dyle czyli belki drewniane grube, których używano do opatrzenia miaſt, nim mury naſtały. *Nar. Hiſt.* 2, 248. *Lat.* plancae, *Gall.* planche, *Ital.* palanca, *Gr.* πλαξ, *Ger.* die Planken, *Sorab.* 2. blanka, plauka. – §. Rodzay wystawy w murach, czyli gzemsu, kramzansy. *Wlod.* mur oſtro ſię kończący do koła czego. *Dudz.* 34. die Mauerzinne, die Bruſtwehr, *Boh.* ſtinky, cymbuřj. Nasi na blanki po drabinach leźli. *Biel. Kr.* 566. (na mury zamkowe. *Bohom.*). Gdy zbudniesz dom nowy, uczynisz blank po krain dachu, żeby kto nie spadł z niego. *Budn. Deut.* 22, 8. Widziałem go z blanek (z blanków), iak pierwszy zaczął bitwę. *Min. Ryt.* 1, 150. – §. Blank okrętu, poręcza galeryi okrętowey, wierzchnie bramowanie okrętowe, das Dahlbord, das Plattbord. *Tr.* BLANKOWAC *czyn. nied.* zblankować *dok.* blanki czynić. *Wlod.* blankami, murem obwodzić. *Dudz.* 34. mit Planken, mit Mauerzinnen umgeben. Blankowanie = obwodzenie blankami, das Einplanken, Einſchließen mit Planken. Same blanki, gzemzy, brzegi, die Umplankung, die Planken, Zinnen, der Rand, Mauerrand. Tam są piękne mury z blankowaniem około. *Boter* 204.

BLANKIET, u, *m.* BLANKIECIK, a, *m. zdrbn.*, *Lat. med.* blanquetum, *Gall.* blanquet, carte blanche, *Ital.* carta bianca, = papier niezapisany z podpisem imienia, powierzaiącego go na czyie ręce do zapisania, das Blanquet, die Carte blanche. Jako plenipotent na kontraktach summ na blankiety nabrał. *Zab.* 13, 104. O blankietach. *Vol. Leg.* 6, 473.

*BLANKSZ *ob:* bielidło, barwa. BLANKSZOWAC *ob:* barwić, bielić.

BLASK, u, *m.* świetność, iasność, glanc w oczy wpadaiący, das Blitzen, der Schimmer, der Glanz; *Slovac.* blesk, blisk; *Boh.* blesk, lesk, leskot; *Sorab.* 1. bósk; *Hebr.* נץ basak; *Croat.* bleſzk, obleſzk, bleſzikavicza; *Dal.* bliſzk; *Carn.* blish; *Vind.* blisk, lisk, lesk; *Roſſ.* блѣскъ, лоскъ, (*ob:* błyskać, łyskać, lice, lśnieć). отсвѣтъ, лучезарность, сiятельность, облистанiе, сiянiе; *Bosn.* sjanje, sjarkóst, svjetlóst). Blask słoneczny od puklerza. *Szczerb. Sax.* 259. Łańcuch ma na szyi, z którego śrebrny i złoty blask bije. *Groch. W.* 332. Blask słoneczny, promienie, Sonnenſchimmer, Sonnenglanz, Sonnenſtrahl. Kto nieuważnie na blask idzie, ile z cienia, znieść słonecznego często nie może promienia. *Por. Jow.* 230. – *fig.* Blask fortuny. *Teat.* 4 *b*, 70. Blask bogactwa. *ib.* 46 *b*, 87. – *transl.* wychodzić na blask, na iaw, na świat, na publikę, na popis, błyszczeć, an das Tageslicht kommen, hervorglänzen, ſchimmern. Bóg poznaie zasługi nieznaiome, iak te, które na blask wychodzą. *Lach. Kaz.* 1, 34. – Blask mi, blask mi czyni iaka rzecz, przeraża oczy, tępi wzrok, es macht mir etwas Schimmer, blendet mich. Okna maią bydź na północ, aby nie był blask patrzeć z pałacu na drzewa. *Cresc.* 495. *fig.* blask mi od niego; miły mi iak sol w oku. *Cn. Ad.* 499. (nie lubię nań patrzeć, ich ſehe ihn nicht gern; er iſt mir ein Dorn im Auge, *porówn: Fran.* ombrage, ombre). Jako ſię oczyma na świat ukaże, tak iż od drugich dobrych blask mu będzie

w oczy, śmiele na nie patrzeć nie będzie mógł. *Glicz. Wych. A.* 5. (wſtydzić ſię będzie). Młodzi ńcom na białe głowy żaden blask nie iest, i owazem we młodych Wenus bardzo wre. *ib. P.* 3. (lubią na nie patrzeć, nie czuią wſtrętu od nich). Przodkowie dzielnością swą każdemu nieprzyiacielowi koronnemu blaskiem w oczach byli. *Weresz. Reg.* 64. (imponowali). Do ludzi mu blask. *Glicz. Wych. K.* 6. (Stroni od nich, odludek). BLASKAWY, BLASKATY, a, e, *glaucinus. Mącz.* – *Roſſ.* молнiеносный, blaßglänzend, weißlich. *BLASKI, a, ie, blawy, modrawy, *glaucus. Mącz.* weißlich, gräulich und glänzend. Blaskie abo białe oczy. *Mącz.* BLASKLIWY, a, e, blasku pełen, lśniący, błyszczący, glänzend, ſchimmernd. Słońca osada blaskliwa. *Przyb. Milto.* 93. Ręka boża zlała na człowicka okrasę blaskliwą. *ib.* 114. BLASKOOKI, a, ie, iedno oko często zamrużaiący. *Dudz.* 34. *Daſyp. R. r.* 3 *b.* blinzeläugig; *Sorab.* 1. ſchelawcz, (*ob:* brlok). Blaskooki iestem, mrugam często oczyma nad wolą. *Cn. Th.* BLASKORODNY, a, e, blask wydaiący, błyszczący ſię, lśniący ſię, świecący, Glanz erzeugend, glänzend. Blaskorodne zbroie. *Petr. Hor.* 2, *A b. Dudz.* 19. BLASKOT, u, *m.* błyktryk, rzecz błyszcząca ſię, etwas Glänzendes, Schimmerndes. Znikome skarby i czcze doſtoieństw blaskoty; Są darami losu, nie nadgrodą cnoty. *Przyb. Luz.* 197. BLASKOTNY, a, e, błyszczący ſię, ſchimmernd, glänzend. Ile prawd użytecznych daliby za błędy blaskotne, które w pismach ich czytamy wszędy. *Przyb. Lux.* 151.

BLASZANY, a, e, z blachy zrobiony, *Boh.* plechowy, *Vind.* plahen, plahovinſki, plehaſt; *Roſſ.* бляшечный, жестяной, blechern, von Blech. Blaszana konewka. *Boh.* plechowice, plechowka. BLASZKA, BLASZECZKA, i, *ż. zdrbn.* rzeczwn: blacha, z mała cienka blacha, *Slovac.* plyſſek, *Hungr.* pléhetske, *Rag.* plociza, plaſſiza, plóka; *Croat.* plehek, plaſticza, ploſchicza; *Roſſ.* бляшечка, бляшка, плена, плéнка; *Sorab.* 1. laſchk, *Ger.* ein Blechchen, Blechlein. Blaszka pod drogim kamieniem, folga, die Folie unter einem Edelſteine. Powłoka cienka, błonka, ein dünnes Fellchen, dünner Ueberzug über etwas. Dzban miedziany pod śrebrną blaszką. *Oſſ. Wyr.* – Blaszka, cacko świecące ſię, lśniące, pozorem oszukuiące, błyſkotek, eine glänzende Spielerey. – §. Trzeba do tego gliny białey bez blaszek na gęſte sito przesianey. *Tórz. Szk.* 83. (bez łuszczek, ohne Schiefer, nicht ſchieferig.

BŁASZKI, a, ie, trochę blachy, nieco płochy, etwas ſchlecht, geringfügig. Przebaczam ci tę błaszką próżność. *Teat.* 18 *b*, 33.

BLASZKOWATY, a, e, blachą obłożony. *Cn. Th.* beblecht, mit Blech belegt, *Eccl.* блящистый. BLASZKOWY, a, e, należący do blachy, w blachach, Blech =, in Blechen. Złoto blaszkowe biią. *Boter*, 55.

BLAT, u, *m.* z Niem. Blatt, w ogólności rzecz płaska, a cienka; kilkokrotne ma znaczenia u Niemców; Polacy niektóre tylko z nich sobie przyswoili: (*porówn. Ger.* platt płaski; *Grae.* πλατυς). Blat ſayngultu. *Haur Sk.* 369, ein Blatt Schlaggold, Blattgold, ſo auch Blattſilber. – §. Blat złota. 3. *Leop. Roſ.* 7. 21. (blacha złota. *Bibl. Gd.* – złoto na blachę bite). §. Blat, półmisek płaski podługowaty, którego na pieczyſte używaią;

także są blaty kuchenne żelazne lub miedziane wybielane do pieczytego, mięsa lub ciast. *Wiel. Kuch.* 397. eine flache längliche Schüſſel, eine Bratenſchüſſel u. ſ. w. Dwa blaty śrebrne zginęły. *Teat* 33 *d.* 89. §. Blat, płaszczyzna narzędzi, płaz, das Blatt, die flache Seite, die Fläche. Blat u piły, u siekiery. Blatem, płazem, mit der breiten Fläche. Miecz nieoſtrożnie blatem uderzony o filar, popadał ſię. *Otw. Ow.* 186. § Blat, głównia szabli, i t. d. die Klinge, Säbelklinge. Złoto Marsa rwie do siebie blaty, Płytkie bez niego nie sieką karwaty. *Mon.* 91, 391. §. Blaty, tarcice, Bretter, z. B. Tiſchblätter. Blaty, nie tylko dębowe, ale i z różnego drzewa, pół cala grube, wielorako od rzemieślników wypotrzebowane bywają. *Kluk Roſl.* 2, 167. - §. u Flisów, bal długi od rudla za ſtatkiem w wodzie, na sztorc w słupiec wprawiony. *Magier Mſcr.* ein langer Ballen hinten am Steuerruder.

BLAUAZ, u, *m.* korytowy potaż, Blauaſche, eine Art Pottaſche. Potaż, blanaż i waydaż iest alkaliczna sol, ktorą robią z popiołów dębowych. *Pam.* 84, 761. Na iednę beczkę zwyczaynego blauażu, czyli korytowego potażu, biorą 20. beczek popiołu. *ib.* 763.

BŁAWAT, u, *m.* BŁAWATEK, tku, *m.* kwiat bławy, modrak, *centaurea cyanus*, kwiat błękitny, w zbożu rosnący. *Syr.* 1175. die blaue Kornblume, *Gall.* blavet, bluët; *Carn.* plaviza, poviza; *Boh.* chrpa, *Mor.* charba, (*ob*: chabrek; *Vind.* shitna roshna; *Sorab.* 1. loſchjanz; *Roſſ.* синюха, лоскутной цвѣтъ, васильекъ *ob*: wasilek). 2., bławat, materya iedwabna, osobliwie bława czyli błękitna, niebieſka, Seidenzeug, beſonders von blauer Farbe. Teraz co żywo się w bogate bławaty ſtroi, w których sama biała płeć przed laty chodziła. *Bard. Luk.* 5. Od bławatu ſię ſtroią. *ib.* 31. Nie każdy pan, co w bławacie. *Gorn. Dw.* 115. BŁAWATNIK, a, *m.* iedwabi tkacz, der Seidenweber. - §. Kupiec, maiący sklep iedwabny czyli bławatny, der Seidenhändler. BŁAWATNO *przysłk.* w bławatach, in Seidenzeuge, in Seide. Nie na to cię bóg ſtworzył, abyś dobrze iadł i pił, i bławatno chodził. *Star. Ref.* 43. Owo młodź do nauk z dostatkami oddawaią, bławatno, pierno, kowano, szabeltasno. *Falib. Dis. O.* 3. BŁAWATNY, a, e, modry, błękitny zupełnie. *Cn. Th.* niebieski, modry, *Roſſ.* васильковый, (*ob*: wasilek). - §. Jedwabny, ſeiden. Płotno nam potrzebnieysze, niż wszelkie bławatne materye. *Haur Sk.* 81. Manufaktury bławatne we Francyi do naywyższego przyszły ſtopnia doſkonałości. *Wyr. G.* 308. Bławatne ſklepy *Roſſ.* суровской рядъ. - BŁAWY, a, e, blado-modry. *Cn. Th.* modrawy. *Dudz.* 34. blaſki, *glaucus Mącz.* waſſerblau, blaßblau; *Slavon.* pláv (*ob*: płowy); *Vind.* plavi, plavoten; *Carn.* plav, *Holl.* blauw, *Gall.* bleu, *Hiſp.* bloo, *Suec.* bla, *Dan.* blau, *Lat.* flauus). Bława albo obłoczna maść; błękitna farba, *caesius color. Mącz.*

BLAYGIEL, BLEYGELB, u, *m.* farba malarſka z bleywasu zrobiona, z Niem. das Bleygelb, Maſticot. *Roſſ.* блягиль, блягирь. BLAYWAS *ob*: Bleywas.

BŁAZEK, - żka, *m.* BŁAZEIEK, - eyka. *m. zdrbn.* imienia własnego Błażey, *Slovac.* Blajegek, *Ger.* das Verkleinerungswort des Namens Blaſius. Wydali Kaśkę za Błażka. *Oſſ. Wyr.* Bądź zdrów Błażeyku, mój mężulku kochany. *Teat.* 54, 82. - §. Błażek, krążek woſkowy, *Cn. Th.* eine runde Wachsſcheibe, ein runder Wachsteller. Nuż co gromnic, błażeyków owych świętych. *Rey Pſt. Pp.* 5. Położ Bogu na ofiarę, nie gromniczkę, ani błażeyka, ale onę niewinną sinogarliczkę. *ib. K.* 4. (*ob*: błogo, błogosławić, *Croat.* blasiti *ob* Błażey). BŁAZEIOWY, a, e, do Błażeia należący, Blaſius s. - *Subſt.* BŁAZEIOWA, y, ż. t. i. Błażeia żona, die Frau des Blaſius. BŁAZEIOWNA, y, ż. Błażeia córka, des Blaſius Tochter. *Podobn.* Błażkowa, Błażkowna.

BŁAZEN, - zna, *m.* BŁAZENIEC, - eńca, *m.* BŁAZENEK, - nka, *zdrbn. m.* (*Roſſ.* блазень żartowniś, trefniś, блазнимель zgorszyciel, zwodziciel; блазнь pogorszenie, zgorszenie; блазнѣнь gaduła, plotka; блажь głupie gadanie; głupie dziecko; *Dal.* i *Boſn.* blaznik z pochlebca; *Croat.* blázen z głupi; bluźnierca; *Boh.* blázen, blázonek, blazniček, blahowec; *Graec.* βλαξ ſtultus sum, βλαξ ſtultus; (*porówn.* blachy, płochy); *Sorab.* 2. blásan, narra; *Sorab.* 1 blasyn, bwazen, bwazniczek z głupi). - *Pol*: §. Błazen nadworny, trefniś, żartowniś, krotochwilnik iakiego pana, der Hofnarr, Stocknarr; *Boh.* citwerak, citweráček, kotrzaun, *Roſſ.* мумнъ; Błaznowie prawdę często żartem rzeką; iakoż u Zygmunta Stanczyk błazen był osobliwy. *Biel. Kro.* 515. Błazen na dworze. *Klok. Turk.* 96. Błazen ten był to ieden z błaznów owych dworſkich, chowanych, pańſkich, domowych. *Jabł. Ex.* 88. Błazenek w kukle z cepami, pas miał okowany, uszy iak u sarny, na nich wiszą dzwonki, a cepy na pſtrym kiiu z lisiemi ogonki. *Rey Wiz.* 39 *b. Klon. Fl. D.* 4. Błazen szachowany. *Klon. Wor.* 57. (arlekin, Harlekin, Hans-Wurſt). §. Błazen, błaznuiący, żartuiący, żartobliwy, trefny, jowialiſta, lecz z przyganą, *Carn.* glumazh, ſlędanz, *Slavon.* haramzáda, ein pudelnärriſcher Menſch, ein Spaßmacher, Harlekin, Hans Wurſt, Hans Narr. Za Dyoklecyana był w Rzymie błazen i żartownik, który naywiększe śmiechy czynił z chrześcian. *St. Zyw.* 2, 109. Przyganiła żona Dawidowi, że przed arką tańcował, iako owi błaznowie, którzy cieszą inszych. *Zal. H. T.* 175. Nie czyń z siebie błazna; lecz gdy co śmiesznego Możesz poczciwie wtoczyć, nie wſtyday ſię tego. *Rey Wiz.* 44. - §. Błazen, głupiec, bez rozsądku, bez mózgu, ein Narr, ein Thor, ein dummer Kerl; *Croat.* norez, norchecz, ludjak; *Carn.* nórz, nor, abota, abotnek, kláma; *Vind.* norz, trep, tröpaſt, terklazh, amoshnik; *Croat.* bedak; *Roſſ.* бунъ, юродъ, дуракъ. Jeden głupi błaznów robi siła. *Pot Arg.* 460. Jeden błazen tysiąc błaznów wrobi. *Pot. Jow.* 142. ein Narr macht zehn Narren. Błaznów wszędzie pełno. *Ryſ. Ad.* 2. Obadwa błazny, ieden kiep', drugi dureń. *Dwor.* Każdy błazen swoim ſtroiem. *Ryſ. Ad.* 30. (każdy w swoim gatunku). Nie trafiłeś na dudka, naydziey sobie błazna. *Cn. Ad.* 668. Nie bądź błaznem, kiedy nie możesz bydź wielkim panem. *Ryſ. Ad.* 43. Wielka odmiana, masz z błazna pana. *Bratk. H.* 3 *b.* Pozdrawiam błazny ſtare i błazenki młode. *Dzwonk. Stat. A.* 2. U Bogaśmy tu wszyscy iako błazenkowie, A zarówno ubodzy, iako i królowie. *Rey Wiz.* 138 *b.* Nie wcale ten mądry, kto błaznem podczas bydź nie może. *Zegl. Ad.* 80. (błazna udawać, wesoło żartować, *Eccl.* благоюродствовати). Tru-

dno z błazny na zaiące. *Ryf Ad.* 68. (trudno ich użyć do czego), (*Slovac.* blazen ne biwa mudrí, nej ho upeſru; blazen né biwagu mudrí, nej ze ſwu Skodu *ob.* po szkodzie mądry. *Slovac.* Hrnec ſe poznawá ſ klopaní, blázen ſ klekotaní, *ex verbis fatuus, pulsu cognoscitur olla.*) – Postrzydz, wystrychnąć kogo na błazna, einen zum Narren machen. Tak dziś w błaznaś postrzyżony. *Paſt. F.* 131. Błaznaś sobie tak semnie ſtroiła, J iak na urząd za nos mnie wodziła. *Paſt. F.* 109. Już on tego, kiedy chce, iako błazna goli. *Rey Wiz.* 136. (*ob.* kaptur komu przyszyć). §. Czasem też to słowo nie koniecznie źle znaczy; i tak miły błazen, miły błazenek, ein lieber Narr, ein liebes Närrchen, mówi ſię o iakim młodziku fartycznym, przyiemnie figluiącym i żartuiącym. Pospolicie też w pieszczocie o małych dzieciach swemi dzieciństwy pocieszanych. *Oſſ. Wyr.* *BŁAZENNICA, BŁAZNICA, y, ś. kobieta błaznuiąca, figlarka, lub też głupia, *Boh.* bláznice; *Sorab.* 1. błaſniza; *Vind.* norinja, tantera, trepa; (*Rag.* błaznica, błaznitegliza, *adulatrix*); *Carn.* abotneza, norriza, eine Stocknärrinn, Poſſenreißerinn; eine Närrinn, Thorinn, eine närriſche, alberne Weibsperſon. Walentynian napisał prawo, aby błaznowie pospolici i błazennice nie byli chrzczeni. *Sk. Dz.* 283, Potkali błaźnice cesarzowey. *Klok. Turk.* 25. (*ob.* arlekinka). Miły boże, iak wiele na świecie żon ieſt błaznic; *Petr. Ek.* 75. BŁAZENSKI, a, ie, na błazna nadwornego przyſtoiący, arlekiński, *Boh.* bláznivý, błaznowſky, błaznowý, cztweracký; *Roſſ.* шутовскїи (*Roſſ.* блáжный dziecinny, niespokoyny, krnąbrny, блазненный, блазнимельный gorszący), Hofnarren-, Stocknarren-, Narren-, Błazeńſki kaptur. *Syr,* 1455. Błazeńſka suknia *Roſſ.* дура. §. Bez senſu, ni w pięć, ni w dziewięc, bezmózgi, głupi, närriſch, thöricht, albern; *Croat.* nór, norsi; *Vind.* norſki, norzhan, norzhaſt, trepaſt; *Carn.* norſke, norzhâſt, norzhav, abotne; *Slavon.* budalaſt; *Roſſ.* дурáцкїи, Błazeńſkie figle. *Mat.* 2. *Pod. C.* 2. Błazeńſkie rzeczy nayprędzey poymuiemy, naydłużey pomniemy. *Cn. Ad.* 26. Błazeńſka racya. *Mat.* 2. *Pod. C.* 1. *b.* Błazeńſka sekta Mahometańſka i śmiechu godna. *Sk, Dz.* 685. Błazeńſka rzecz nie ma odpowiedzi. *Rys. Ad.* 2. Błazeńſka, innym rozkazować, a ſiebie samego nie umieć sprawować. *Budn. Ap.* 11. – *Przyſth.* BŁAZENSKIE, BŁAZENSKO, po BŁAZENSKU, iak błazen, głupie, wie ein Narr, närriſch, albern, auf eine närriſche alberne Art. Łby teraz po błazeńſku golą, ieno czuprynę zoſtawiwszy. *W. Pſt. W.* 2, 103. Do diabła, to będzie błazeńſko trochę, *Teat.* 35, *b*, 63. Zamiaſt muru, dosyć błazeńſko i nieporządnie parkan lepiony. *Star. Vot. D. b.* BŁAZENSTWO, a, *n.* figlarſtwo, głupſtwo, bałamuctwo, *Slovac.* błaznowſtwí; *Boh.* bláznivoſt, bláznowſtwí, cztweractwí; *Hung.* bolondsag; (*Roſſ.* бáлы *nugae Croat.* błaznost = bluźnierſtwo); *Carn.* abotnya; *Vind.* noruſt, norzhnia, noria; *Slavon.* budaláshtina; *Croat.* noria, norost); Narretey, Narrenpoſſen, Poſſen. Błazeńſtwa i żarty czynili. *Sk. Dz.* 833. Jednemu przeciw wszyſtkim smyślać, ieſt błazeńſtwo. *Budn. Ap.* 80. Porzuć błazeńſtwo proſtaka, a miey ſię wſkok do szyszaka. *Jag. Wyb. B.* 2. §. Rzecz nikczemna, licha, eine Nichtswürdigkeit, nichtswürdige Sache, etwas Albernes. Któby tam ſtał o to błazeńſtwo!

Pochodz. *błaźnić, zbłaznić, pobłaźnić, błaźnieć, błaźniwy, błaznować, nabłaznować ſię, błazgon, błazgonić, pobłażać.*

BŁAZEY, ęia, *m.* Błażoiek, Błażek *zdrbn. Slovac.* et *Boh.* Błaiej, Błajegek, imię męzkie, Felix, szczęsny, od słowa *Boh.* błaziti uszczęśliwić *ob.* błogo; *Boh.* Błażena *Beatrix*; *Croat.* błaženik *beatus*, błaženstvo *beatitudo*; *Ruſs.* блаженство *beatitudo*. *Sak. Sob. B.* 1. *cf.* błażenna pieśń. *Pim. Kam.* 112.) ein Mannsname, Blaſius, Felix. Męczeńſtwo S. Błażeia. *Sk. Zyw.* 1, 77. Kaźka naypierwsza z ſierpem, Błażey pierwszy z kosą *Węg. Liſt.* 10.

BŁAZGON, a, *m.* głupiomowny, plugawomówny, głupi lub sprosny w mowie *Roſſ.* блазнорѣчивый, *Carn.* tâpa, *Slovac.* opilzlomluwec, *morologus. Włod.* ein närriſch oder albern Redender, ein elender Schwätzer, Salbader. Nudny zoil i błazgon Mowi. *Zab.* 11, 126. BŁAZGONIC, *Jntr. niedok.* pleść, co ślina przyniesie, głupio a sprosno gadać, albern ſchwatzen, ſalbadern, *Slovac.* tlachati. Gdzieby nie szła, grożą ſię surowie i szkaradnie błazgonią, *conuicia addunt. Zebr. Ow.* 148. Kto w sztuce błazgonienia mistrz, nayprędzey podoba ſię babom. *Zab* 14, 29. – *Nar. Tac.* 11, 244. *not.* – BŁAZKOWA, BŁAZKOWNA *ob.* Błażek. BŁAZNIC, *czyn. niedok.* zbłaźnić, *dok.* durzyć, odurzyć kogo, na błazna go wystrychnąć. *Boh.* et *Slov.* bláznit, zbláznit, bláznjwám; *Sorab.* 1 bwazim; *Roſſ.* одурáчить; *Vind.* snoriti, obnoriti (*por. Roſſ.* блазнить, блажнить, gorszyć; *Rag.* et *Bosn.* blazniti, laſkati, millovati = pochlebiać; *Croat.* blazniti = bluźnić), zum Narren machen, bethören. Obracam na wſteczą mędrki, i ich umieiętność błaźnię. *Radz. Jes.* 44, 25. (głupią uczynię. *Bibl. Gd.*). Tym sposobem można całe Króleſtwo zbłaźnić i oszalić. *Pot. Arg.* 18. Nie daycie ſię błaźnić żonom swoim. *W. Pſt. W.* 2, 84. Łakomſtwo tak wszyſtkich zbłaźniło, że prawie do dobrego oczy im zaćmiło. *Paszk. Dz.* 17. Król dał ſię takiém bałwochwalſtwem zbłaźnić i zwieść. *Bax. Hſt.* 116. §. Za błazna kogo mieć, einen zum Narren haben, verieren. Cóż mię błazniasz, że cię niema w domu, a zaż nie znam twego głosu? *Dwor. G.* 3. – §. Błaźnić z kogo, drwić, kpić z kogo, einen ſchrauben, verieren, zum Beſten haben. Lada kto błaźni z niego, *risus factus eſt. Mącz.* Smiechowiſka to co mówisz? błazniasz ze mnie! *ib.* Naśmiewam ſię, błaznię z kogo, *derideo. Mącz.* BŁAZNIC ſię, *zaimk.* dadź ſię błaznić, błaznem ſię ſtawać, *Sorab.* 1, bwaznu ſo, *Slovac.* błaznim ſe, *Hung.* bolondozok, ſich bethören laſſen, ſich narren laſſen, ein Narr werden. Gdybyś brał z córek pogańſkich za syny twoie, błaźniłyby ſię córki ich za bogami swemi, i uczynią, że i twoi synowie zbłaźnią ſię za bogami ich. *Budn. Ex.* 34, 16. Prorok, któryby ſię zbłaźnił, a powiadał co inszego, niźli słowa moie, .. *Rey Ap.* 18. Upominali go, żeby ſię nie błaźnił, a nie wydawał ſię za tego, czym nie ieſt. *Gor. Wł. U.* 3. Pierwsze sowy bywały mądre; ale teraz już ſię też zbłaźniły. *Ezop.* 49. Zatracił Pan wszyſtkich, którzy ſię błaznią od niego. *W. Pſt. Mn.* 522. (co ſię dali zwieść błazeńſko, żeby go porzucić). BŁAZNICA *ob.* Błazennica. BŁAZNIWY, a, e, na błazna zarywaiący, błazeńſki, *Slovac.* bláznivý, *Hung.* bolyókás; (*Roſſ.* блазнливый żartobliwy; *Rag.* blazniv = nieuchronny), albern, närriſch, läppiſch. Zona mądra rozumem sobie męża obiera; błazniwa pięknego żąda *Bud. Ap.* 11. Smieię ſię

z tych błaźniwych wymysłów świata tego. *Rey Pſt. H.* 5. (*Slovac.* blazniweſt; *Hung.* bolondsag *inepti*a; *Bosn.* blaznóſt *blanditia, adulatio*). BŁAZNOWAC *intrans. niedok.* błazeńſtwa wyrabiać, figle ſtroić, *Boh.* cžtweraciti; *Croat.* budaliti, norujem, *Carn.* norzhujem; *Roſſ.* блажу́ błaznuię, uparty ieſtem; (блажить wielbić *ob.* błogoſławić) балакичать, шутить żartować, придуряться błazna udawać, юродствовать; *Eccl.* дурачествую, буйствую; (*Rag.* blàzniti, *blandiri, allicere*), den Narren machen, vorſtellen, närriſch Zeug machen. Są ſłudzy u panów tacy, co trąbią, co błaznuią, a nic iuszego nie robią. *Petr. Ek.* 108. §. Błaznować z czego, żartować, drwić, przedrwiwać z czego, ſich worüber luſtig machen. Bezpieczny na równinie, szyper z morza błaznuie. *Brud. Oſt. G.* 5.

BLECH, BLICH, u, *m.* bielnik, bielawa. *Ern.* 126. *Carn.* welishe; *Vind.* pleha, plehalishe, obieluvalishe, oprajalishe; *Boh.* bělidlo, bělitě: *Sorab.* 2. blejcha; *Ger.* die Bleiche, der Bleichplatz. Blich wielki pięć osobnych domów ſkłada: młyn abo folusz, pralnią, ługownik, mlecznik i magazyn. *Przędz.* 78. Gdzie właściwe płocień są blechy, rynnami od rzéki wodę wpuszczaią. *Kluk. Roſl.* 3, 329. Wybielał, iak na blechu. *Off. Wyr.* (bielutki). §. Blech, blechowanie, das Bleichen. Blichu czas, gdy drzewa kwitną. *Przędz.* 29. (2., *Blech, blach, plama, ein Fleck. Piołun blechy w gmachach i komorach wytraca. *Syr.* 347,). BLECHARKA, i, ł. koło blechu chodząca, blechuiąca, *Vind.* pleharza, oprajalisa; *Boh.* bělička; *Roſſ.* бѣлильщица; die Bleicherinn, *Ern.* 126. BLECHARZ, a, *m.* wybielacz płocień, woſku, *Vind.* plehar, obieluvauz, plehavez; *Boh.* bělič; *Roſſ.* бѣлильщикъ, der Bleicher, Leinwandbleicher, Wachsbleicher. Szaty iego białe iako śnieg, których blecharz na świecie wybielić nie może. *Dambr.* 219. *Smalc.* 71. Blecharz, pilśniarz, wałkarz, *fullo. Dasyp.* y. 3. *b.* der Walkmüller. BLECHARSKI, a, ie, BLECHARZOWY, a, e, należący do blecharza, tyczący sie blecharza, Bleicher-, ſtanęli na polu blecharzowym. *Bibl. Gd.* 2. *Reg.* 18, 17. (na polu blecharza. *Budn.*) Blecharſki, wałkowniczy. *Dasyp.* y. 3. *b.* Walkmüller-, Blecharſki młyn, *ob.* folusz. BLECHOWAC, BLICHOWAC *czyn. nied.* wyblechować *dok.* na blechu bielić, wybielać, *Croat.* pláyhati; *Sorab.* 2. blejchowaſch, blaichowaſch; *Vind.* plehati, obieluvati, oprajati, naconzhati; bleichen. Nici, płótna, dla dania im należytey białości, blechuią się. *Kluk. Roſl.* 3, 329. Blechowanie czyli bielenie płocień. *Pam.* 84, 762. *Roſſ.* выбѣлка. Woſk ſię blechuie, z żółtego czyni ſię białym. *Kluk. Zw.* 4, 259. Woſk świeży, nieblechowany. *Haur. Sk.* 385. - §. Blechować, barwicznkować, weiß ſchminken. Ludzie, aby białości doſiąpili, przez niezwyczayne sposoby blechuiąc ſię, zdrowiu szkodzą. *Comp. Med.* 83. Zamknęła ſię, bo się blechuie i różuie. *Teat.* 24, *b.* 46. Wyblechował ſię, wybladł, wybielał, z poſtu, z choroby, z umartwienia i t. d. *Off. Wyr.* er iſt bleich, blaß geworden. *BLECIC *ob.* BLEDZIC.

BŁĘDLIWOSC, ści, ł. podległość błędom, die Irrigkeit, Fehlerhaftigkeit; *Vind.* blodlivoſt; (*Roſſ.* блудливость, swawola, porubſtwo). BŁĘDLIWY, a, e, BŁĘDLIWIE, BŁĘDLIWO *przysłw.* błędom podległy, błądzący, irrend, irrig, fehlerhaft; *Vind.* blodliu, *Eccl.* блудливый; *Sorab.* 1. bubdniwe; (*Roſſ.* блудливый swawolny, kurwiarſki), błądzący, irrig, irrend. Nasze myśli są błędliwe, kiedy abo źle widziemy, abo nie dosyć widziemy. *Stan. Buff.* 15. Błąkaiący ſię, herum irrend. Przypatrzył ſię planetom błędliwym i gwiazdom niebłędnym. *Bardz. Luk.* 151. Niepewnym ſkokiem błędliwo biegaią Po miękkiey trawie rozpuſtne koźlęta. *Bardz. Tr.* 8. Długo był błędliwy dzień Wielkonocnego święta. *Sk. Dz.* 386.

BLEDNĄC, BLADNĄC *niiak. iednoſt.* blednieć *niiak. nied.* zblednąć, zblednieć, zbladł, zbladniał, zbledli, zblednie, zblednienie, *dok.* bladym ſię ſtawać. *Boh.* blednauti, zblednauti; *Sorab.* 1. blednu, wobblednu; *Roſſ.* блѣднѣть, поблѣднѣть; *Vind.* sbledeti, obledeti, sbleduvati, sableduvati; *Croat.* blédeti, obledeti; *Dal.* poblediti, blidszam; *Rag.* blyediti, pobljéditi, *Bosn.* bliditise, bleich werden, blaß werden, erbleichen, erblaſſen. Blednieią, którzy ſię boią. *Petr. Et.* 282. Kto ieſt w iakim ſtrachu, pospolicie blednieie. *Bud. Ap.* 33. *Sak Probl.* 17. Blednieć, czernieć, zdychać muszą, pod srogiemi plagami pańſkiemi. *Rey Ap.* 58. Żeglarze bladną, serce ziął ſtrach sroży. *Ryb. Ps.* 217. Stoią zbledli iak chuſta, w głębokim milczeniu. *Zab.* 222. Na te słowa iak trup zbladniał. *Stan. Num.* 1, 14. Zbladł, nie dorzezałbyś ſię w nim krwi. *Cn. Ad.* 1312. (*ob.* płótno). §. Blednieć, płowieć, verſchießen, die Farbe verlieren. Blednie na grabiecie lichym ona purpura. *Wad. Dan. K.* 5. Bledną zielone gałęzie. *Otw. Ow.* 63. BLEDNIK, a, *m.* człowiek blady iak trup, wybladły, ein todtenbleicher Menſch, eine Leiche. Wpadli do więzienia, kędy ci blednicy ſiedzieli, *Gwagn.* 548.

BŁĘDNIEC, *niiak. niedok.* zbłędnieć *dok.* błędnym się ſtawać, irrig werden. Zdanie iego tak zbłędniało, Że iuż w boga nie wierzył. *Jak. Bay.* 149.

BŁĘDNIK, a, *m. Boh.* et *Slovac.* błudař, błudnjk, błądziciel, ein Irrender; *Boh.* blaud, blaudek; *Sorab.* 1. bubdnik; *Croat.* bludnik, zablúdnik; *Eccl.* блудникъ; (*Carn.* blódnik *luxuriosus*; *Rag.* bluudnik *fornicator*). O wielcy są błędnicy ci to heretykowie. *Sk. Kaz. N.* 313. Z Saula, z błędnika doktora bóg uczynił. *Sk. Zyw.* 1, 54. Błędnicy! wróćcie ſię do drogi. *Bals. Niedz.* 1, 145. §. Błędnik, labirynt. *Perz. Cyr.* 1, 157. błędokręt, ein Irrgarten. *BŁĘDNICA, y, ł. (*Boh.* bludička: światło błąkaiące ſię, mamiące, das Irrlicht), zjawiſko mamiące, mamidło, ein Truggeſicht, eine Scheinaeſtalt. Małomądr kteyże cofnął ſię błędnicy, *ad faciem eandem. Zebr. Ow.* 69. BŁĘDNOSC, ści, ł. błędliwość, błądzenie, podleganie błędom, *Sorab.* 1. bubdnoſć; (*Vind.* blodnoſt z rozpuſta; *Carn.* blódnoſt; *Rag.* bluudnos, razbludnos; *Bosn.* bludnoſt *libido*; *Croat.* bludnoszt), die Fehlerhaftigkeit, der Irrthum. Dziwne błędności. *Pier. Kat.* 62. BŁĘDNY, *BŁĄDNY, a, e, BŁĘDNIE *przysł.* nieprawy, mylny, fałszywy, z błędami, fehlerhaft, irrig; *Boh.* bludný; *Slovac.* blaudný; *Hung.* bolond, bolygó, blejdoso; *Sorab.* 1. bubdne; *Croat.* blúden, bludechi; *Vind.* blodezh, blodni; *Eccl.* погрѣшительный, блудный, гдѣлибо заблуждающійся *erroneus* (2., *fornicarius*, *Bosn.* bludan; *Rag.* bluudan, *libidinosus*, *lascivus*; *Roſſ.* блудный marnotrawny, rozpuſtny, блудодѣи kurwiarz). Błądzący, fehlend, irrend, irrig. Gdzie błędni paſterze, tam błędne trzody.

Nar. Hiſt. 6, 8. – Zabłąkany, zbłądzony, verirrt. Kouia błędnego nikt nie ma trzymać u ſiebie tylko przez noc. *Stat. Lit.* 57. – Zabłąkany co do zmysłów, pomieszany, verwirrt, geſtört, verrückt. Jeſli ſię z choroby zabiie, iako są melankolikowie i błędni ludzie... *Szczerb. Sax.* 392. – Błąkaiący ſię, herumirrend; irrend. Na szable i drzewa go pozywa rycerz błędny. *P. Kchan. Orl.* 1, 247. Pragniesz pokazać swey dzielności proby, ieſt mieysce i sposób, iaki ſię błędnemu rycerzowi z dawnych lat nie trafił. *ib.* 101. Po różnych kraiach byłem błędny. *Jabł. Tel.* 42. Błądne gwiazdy, błądzące gwiazdy, planety. *Pot. Arg.* 246. *Roſſ.* блуждающая звѣзда. – Droga błędna, mylna, nie prawdziwa, lub też w błędy wprowadzaiąca, ein Irrweg. Na ſciesisce sprawiedliwości żywot; ale droga błędna wiedzie ku śmierci. 3. *Leop. Prov.* 12, 28. (niedrożna. 1. *Leop.*). – Błędne dzieci. *Stat. Lit.* 81. bękarty, nieprawego łoża dzieci, Irrkinder, Baſtarde. BŁĘDOKRĘT, u, *m.* błędnik, labirynt, *Croat.* zahod; *Vind.* sabodlivi vert; *Boh.* bludiſtie, krisowiny; *Roſſ.* лимлянка; der Irrgarten, das Labyrint. Szukasz nici, którąbyś mógł drogę sobie w tym błędokręcie naznaczyć. *Zab.* 8, 162. Towarzyſtwo ludzkie ieſt dziś błędokrętem, w którym tyſiąc ścieszkami do oſtatniey trafić można przepaści, w którym na krok bez boiaźni poſtąpić nie można. *ib.* *BŁĘDOWICA, y, ż. błąd, zabłądzenie, der Irrthum, die Verirrung. Za swym ſię rozumem nie puszczay, bo tak snadnie do błędowic, a potym nie wiem kędy trafisz. 1. *Leop. praef. n. zoll.*

BLEDYNIEC, ńca, *m.* Ow bledyniec Moſkiewſki. *Bies. C.* 4. Niech cię płacz ruszy żon i dziatek małych, Przez to bledyńce tu ofierociałych. *Paszk. Bell. A.* 4.? *ob.* blednik.

BLEDZIC, *BLECIC, *czyn. nied.* bladym czynić, bleich machen. Starości bledząca zgnilizna. *Przyb. Ap.* 59. Z gromu tego ſtrach ciężki pany te bleci. *Tward. Pasq.* 51.

BLEIA, ii, ż. *Cyprinus batterus Linn.* der Bleihe, ein Weißfiſch, ryba leszczowi podobna. *Kluk. Zw.* 3, 184.

BLEIER *ob.* Bleyer.

BŁĘKIT, u, *m.* kolor błękitny, niebieſki, *Roſſ.* синь, синевà, голубéнь, голубизнà, das Blau, die blaue Farbe. Wenus gdy wdzięcznym oczu zabłysnie błękitem, Przeszywa grotem ukrytym. *Nar. Dz.* 1, 30. Porze okręt na brozdy ciekące błękity. *Anakr.* 81. BŁĘKITNAWY, a, e, na błękitne pochodzący, niebieſkawy, *Roſſ.* голубоватый; *Vind.* plavoten, veshneukaſt, bläulig. Noc spokoyna i czyſta, na dnie błękitnawym Zarąz ſię lśniące gwiazdy promieniem iaſkrawym. *Kras. Off. H.* 4. BŁĘKITNIA, i, ż. suknia niebieſka, bławatna, ein blauzeugen Kleid, ein blauſeidenes Kleid. Chodził w błękitni z frandzią śrebrną. *Jabł. Tel.* 168. BŁĘKITNIDŁO, a, *n.* barwiczka błękitna do farbowania lica, blaue Schminke, blaue Farbe. Bielidło, czernidło, czerwienidło, błękitnidło – błękitnym kolorem damy sobie bieg delikatnych żyłek oznaczaią. *Kras. Pod.* 17. BŁĘKITNOGRZBIET, u, *m.* ptak *ob.* Kamienniczek, BŁĘKITNOKRUSZ, u, *m.* kruszec miedź obficie wydaiący; łatwy do poznania po błękitnym kolorze. *Kluk. Kop.* 2, 180. Kupferblau. BŁĘKITNOPIERS, ia, *motacilla Suecica*, die Blauſtelze, ptaszek wielkości słowika, po większey części błękitny *Kluk. Zw.* 2, 331. – BŁĘKITNY, a, e, BŁĘKITNIE *adv. Eccl.* блаженный, *(porówn.* blakować, *Ger.* bleich). niebieſki, bławatny, modry, blau, *Roſſ.* голубой; *Slavon.* plávy; *Carn.* majolekáſt; *Vind.* veshneu, muder, plavi; *Croat.* modri; *(Boh.* blankytný *cymatilis).* Błękitne oczy. *Weg. Mar.* 3, 52. Błękitne niebo. *Kol. Cat. D.* 1. Błękitne drzewo, *haematoxylon Linn.* kupuią go ſtrugane iak brezylią do farbowania fioletowo, błękitno. *Kluk. Dyk.* 2, 34. das Blauholz, Campecheholz.

BLEKOT, a, *m.* bełkot, bełkotacz, momot, prędkomówny, iąkaylo; *Croat.* bekav, pentàveca; *Hung.* rebegò; *Gall.* bégue; *Carn.* jezavec; *Vind.* keklazh; ein Stotterer, Stammler. *Cn. Th.* §. *Botan.* blekot, ziele, lulek pospolity, *hyoscyamus niger Linn. Jundz.* 160. *Roſſ.* блекота, бѣлена, bielun, szaley, нечуйная собачья, gatunek szaleiu; zażyty sprawuie szaleńſtwo. *Kluk. Dyk.* 1, 21. Tollkraut, ſchwarz Bilſenkraut. BLEKOTAĆ, BLEGOTAĆ, – ał, – ce, *niiak. nied.* bełkotać, chlebotać, iak woda z wązkiey szyi naczynia nagle lana, lub w zawarciu wrząca, bullern, bollern, kollern, wie das Waſſer, wenn es aus einem engen Gefäße haſtig gegoſſen wird, oder in einem verſchloſſenen Gefäße ſiedet. Tak bywa w garcu, kiedy woda wrząca Wewnątrz blekoce u zawartey dziury. *P. Kchan. Jer.* 218. §. Momotać, zaiąkać ſię, niewyraźnie wymawiać, klekotać, *Eccl.* блекотать, момотать, неисправно говорить, *Roſſ.* блекотать, лепетать; *Carn.* atati, blebetati, lallen, ſtammeln, ſtottern, unvernehmlich ſprechen. Blegotać, halać, lalkać, jak dzieci czynią, *lallare. Mącz.* Blegoce momotowym przykładem, co owo Rzadko między tyſiącem całe rzecze słowo. *Groch. W.* 335. – Nie wyrozumiale szwargotać, ni to ni owo pleść, unverſtändlich ſchwatzen, plappern, *Roſſ.* балакать; *Sorab.* 1. zplapotam. Godzien taki pośmiechu, który tak wiele blekoce, iako dziecię. *Eraz. Jęz. H.* 8. *b.* A cóż to pomoże, słowa niewyrozumiałe mówić; obyczaiem papugi blekotać? *Baz. Hiſt.* 67. Wiele blekocesz, a nic nie dowodzisz, *ib.* 96. Bluźnierſkie ieſt twych ust blegotanie. *Ryb. Ps.* 95. (Geſchwätz). *Vind.* bleketati; *Ger.* blöcken; *Gr.* βληχαομαι *balare* beczeć. §. Fukać, łaiać, *Boh.* blekotati, blekocy, *Ger.* belfern, ſchelten, keifen. Nie kontentowała ſię temi warunkami; ale iak była niewiaſta chciwa grubo dosyć blekotała. *Zołk. Mscr.* 55. BLEKOTEK, – tka, *m.* ziele, *chaerophyllum*, Kerbel, u nas ieſt pospolity, główkowy, zwisły, żółty; lecz wszyſtkie nie bardzo bezpieczne są do zażycia. *Kluk. Dyk.* 1, 117. BLEKOTKA, i, ż. kobieta blekotliwa, eine Stammlerinn, papla, plotka, eine Schwätzerinn. Dwie hultayki, blekotki przyszły oskarżać mię, żem ich obudwóch mężem. *Teat.* 3, 85. BLEKOTLIWY, BLEGOTLIWY, BLEKOTNY, a, e, BLEKOTLIWIE, *przysłk.* momotliwy, iąkliwy, *Roſſ.* блекотливый; *Croat.* pentav, lallend, ſtammelnd, ſtotternd. Rwie od pierſi matek blekotnego syna. *Chod Koſt.* 47. §. Pletliwy, świegotliwy, gadatliwy, ſchwatzhaft, geſchwätzig, *Eccl.* баздивый. Blekotliwa Grecya sama ſię zdobiła szerokiém pisaniem. *Warg. Wal.* 81. Kto w każdey mowie wielkość słów niepotrzebnych działa, pletliwy, ięzyczny, świegotliwy, blegotliwy. *Eraz. Jęz. D.* 5. *b.*

BLEN *ob.* Barwena.

BLENDA, y, ż. z Niem. die Blende, *pseudogalaena Linn.* kamień od niektórych między kruszce zynkowe policzony. *Kluk. Kop.* 2, 100. *et* 238.

BLESKOT *ob.* błyskot.

*BLESNY, a, e, szalony, któremu się głowa zawraca, *fanaticus. Mącz.* fanatisch, verrückt.

BLESZCZYC *ob.* Błyszczyć.

BLEYCZYK, a, *m.* ołówek u miodły abo prawidła, z *Niem.* das Richtbley, das Bleyloth; *Carn.* plajba; *Vind.* plaiba; *Slavon.* flaibaz. - Jest to sztuczka ołowiu na cienkim sznurku zawieszona w środku szynwagi. *Stroyn. Staw. C.* 2, *b.* Bleyczyk u szynwagi pochyłość gruntu ukazuie. *ib.*

BLEYCZYKOWY, a, e, należący do bleyczyka, Bleyloths, Richtbleys. Sznurek bleyczykowy. *Stroyn. Staw. C. b.* BLEYER, BLAIER, BLEIER, u, *m.* forma, model, modła, wzór, kroy, foza, das Muster, das Modell, der Zuschnitt. Już i u nas na ten blaier zaczynaią robić. *Teat.* 19, 7. Maski tragiczne, komiczne, satyryczne, nie na ieden blaier formowane były. *Teat.* 24, 29. *Czrtk.* Książki elementarne na ieden blaier pisane. *Zab.* 11, 410. (*ob.* na iedno kopyto). *Mon.* 76, 471.

BLEYGELB *ob.* Blaygiel.

BLEYTRAM, BLITRAM, u, *m.* z *Niem.* der Blendrahmen. Kuliffa, die Couliffe. Bewerley zagląda za bleytramy. *Teat.* 45, *b.* 97. Chór żniwaczów śpiewaiących za blitramem. *Teat.* 54, *d.* 23.

BLEYWAIS, BLEYWAS, u, m. 1. ołów za pomocą octu przemienia się w proszek biały, który zowią bleywasem. *Kruml.* 317. z *Niem.* das Bleyweiß. *Boh.* pleweyś; *Slovac.* bleywayś; *Hung.* plaivaisz; *Vind.* pleibes, bleibeis, svinzhna bieloba, svinzhnu bielilu, svinzhna bieliza; *Croat.* playbasz, (*Croat.* plaibaisz, olovnicza: ołowek; *Slavon.* flaibás); *Sorab.* 1. běwć wówwy; *Roff.* бѣлило, бѣлила. Biel ołowną blaywasem drudzy zowią. *Syr.* 340. Bleywas czyli bielony ołów. *Torz. Sat.* 261 Bleywas, biały ołów, iest popiół ołowiany. *Sien.* 261. Gładzenie lica mączką albo bleywasem. *Urzęd.* 406. *Kluk. Kop.* 2, 324. *Haur. Sk.* 364. Biały iak blaywas, iak alabaster, iak śnieg. BLEYWASOWY, a, e, od bleywasu, do bleywasu należący, *Roff.* бѣлильный, Bleyweiß-, von Bleyweiß. Bleywasowy plastr. *Perz. Cyr.* 2, 308. Bleywasowa maść. *ib.* 2, 324.

BLICH, BLICHARZ, BLICHOWAC *ob.* Blech. i t. d.

BLIKTRY *ob.* BŁYKTRY. - BLISKI, BLISKOSC, *ob.* Bliski, Bliskość. BLITRAM *ob.* Bleytram.

*BLIZ, a, *m.* *BLIZA, y, *ż.* bliskość, pobliskość, *Sorab.* 2. bliza; *Roff.* близь, die Nähe. Co go miał porwać lew, przyskoczywszy w bliźę Łań się przed nim i nogi mu liże. *Jabł. Ez.* 214. Abo z bliża gromili, abo z dala pociskami ranili. *Warg. Cez.* 220. (z blizka, in der Nähe). *BLIZCE *ob.* Blizko. BLIZEY *ob.* Blizko. BLIZIUCHNY, a, e, BLIZIUCZKI, BLIZIUTKI, BLIZIUTENKI, a, ie, *intensiv. przymtn.* blizki; BLIZIUCHNO, BLIZIUCZKO, BLIZIUTKO, BLIZIUTENKO *przysłk. Boh.* blizaučko; *Roff.* ближайше; *Vind.* preblisu, naiblishe, *zielublisu, ganz nahe, recht nahe. Bliziuchno dobrego źle posadzone iest. *Gorn. Dz.* 117. *Pilch. Sen. list.* 3, 225. Byłem raz bliziuchno śmierci. *Gorn. Dw.* 272. BLIZKI, BLISKI, *BLIZEK, - zka, - zkie, Bliższy *Compar.* nie oddalony, nie daleki, *Sorab.* 2. blisti, blischi; *Boh.* blizek; *Slovac.* blizky; *Roff.* ближній; *Vind.* blisen, blishni, blisneishi; *Croat.* blisnyi; *Dal.* блазни; *Rag.* blizgni, blizij; *Bosn.* blizgni; *Gr.* πλησιος, nahe, nicht fern. Bliski czasem, bliski mieyscem, bliski pokrewieństwem lub temu podobnemi stosunkami, nahe der Zeit nach, dem Orte nach, der Verwandtschaft und den Verhältnissen nach. Jeżże to prawda, iż iesteś bliskim, póyść w związki z Florysą? *Teat.* 11, 81. Przyiaźń bliższa iest szczęścia, aniżeli miłość. *Teat.* 48, *d.* 38. Już będąc bliżek śmierci, tak mówił. *Radz.* 2. *Macch.* 7, 14. Ten, który naśladuie złości, bliżek iest śmierci. *Radz. Prov.* 11, 19. Bliższa koszula ciału, niżeli suknia. *Pot. Arg.* 339. *Cn. Ad.* 26. *Slovac.* blijsa kosela, než kabat. s bliższym sobie; każdy sobie bliższy, niż komus. *Pot. Syl.* 304. Bliższa koszula ciała, niż rodzona ciotka. *Mon.* 73, 620. Każdy woli sobie pierwey dobrze uczynić, potym drugiemu. *Mącz.* (*ob.* Pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). Z natury bliższy swóy swoiemu. *Star. Vot. E.* 3. (geht ihn näher an). Bliski, krewny, der nahe Anverwandte. (*Vind.* blishna shlahta). Od ubogiego i iego bliscy uciekaią. *Kul. Her.* 295. *Warg. Cez.* 206. Nie mówmy w rozdawaniu: tego bliskim czuię, A owego, nie wiem, skąd do mnie przystępuie. *Prot. Jał.* 10. - Bliski czego czym, blizko następuiący, zunächst folgend. Prymas naybliższy tronu, krzesłem. *Off. Wyr.* Gdy kto umarł, nikomu urzędu nie dawano, tylko tym, co byli temu mieyscem naybliżi. *Biel. Kr.* 308. Naybliższy kanclerstwa podkanclerzy t. i. nastąpić na kanclerstwo. *Off. Wyr.* - Blizki do czego: prawo naybliższe do czego, maiący, pierwszeństwo, das Näherrecht habend. Andrzey nie mógł ścierpieć, iż Mścisław na Kiiowie panował, do którego się on bliższym po oycu czuił. *Stryik.* 197. er eignete sich das Näherrecht auf Kiow zu. BLIZKO, BLISKO, *BLIZCE. *przysłk. przymiotn.* blizki, Bliżey *Comp.* niedaleko, nie w oddaleniu, tak co do czasu, mieysca, iak do pokrewieństwa, *Sorab.* 1. blisko, blizko, bliżey; *Boh.* blizy, bliže, bližegi; *Slovac.* blizko; *Roff.* близъ; *Eccl.* приближно, приближь, (*ob.* blizu), nahe, in der Nähe. Lepiey sąsiad blizko, niźli brat daleko. *Leop. Prov.* 27. 10. (*Roff.* bliśko, o granicę ucapan). Kto bliżey ognia, bardziey gore. *Chodk. Kost.* 39. Nie tak blisko mamy od oskarżenia do dowodow. *Teat.* 7, *b* 52. (daleko ztąd do owąd). Bliżey ma do śmierci niż my. *Teat.* 22, 32. Niźli młodzi, bliżey grobu starsi. *Pot Syl.* 71. Oyca blisce stoi. *Zebr. Ow.* 3. (przy oycu). Zaręczenie długu do blizko przyszłego sądu. *Chelm. Pr.* 140. (do naypierwszego, co nastąpi, zu dem zunächst künftigen). *Przysłw.* Tędy bliżey a daley; owędy daley a bliżey, *longius sed tutius. Rys. Ad.* 67. (krócicy, a gorszey; dłuższa droga, ale lepszy gościniec). Z *blizka przysłk.* w pobliskości, *Boh.* zblizka; *Sorab.* 1. zblizka, zblisa; *Roff.* наближа; *Eccl.* наближу, in der Nähe, aus der Nähe. Z daleka miłość płuży, powszednicie z blizka. *Pot. Jow.* 23. BLIZKOLEGŁY, a, e, nie odległy, nahe liegend. Blizkoległe podniety troskliwie uprząta, By cały okręt w popiół nie poszedł, przeszkadza. *Zab.* 13, 265. BLIZKOPRZESZŁY, a, e, dopiero co przeszły, nächst vergangen. W wieku blizkoprzeszłym ludzie więcey nabyli światła, iak w poprzedzaiących wiekach. *Zab.* 5, 284. BLIZKOSC, BLISKOSC, ści, ż. nie dalekość, nie oddalenie, die Nähe; *Roff.* близость, близости; *Boh.* blizkost; *Bosn.* bliznost, blizoch ha; *Rag.* blizika (sąsiedztwo); *Vind.* bliska, bliahnost, blisnost;

noſt; *Eccl.* близочестно, (= pokrewieńſtwo). – Bliskość krwi, blizki ſtopień pokrewieńſtwa, die Nähe der Verwandtſchaft. Już tę między nami rzecz, o którą idzie, Nie z blizkości krwi, ale z cnót uważać przyidzie. *Otw. Ow.* 507. – szczególnie prawo blizkości krwi, prawo do czego z blizkości krwi, das Naherecht, Verwandtſchaftsrecht, Erbrecht. Do Krakowa blizkość ſię mieć kſiążęta Szląscy ozywaią. *Biel. Kr.* 98. Borzywoy miał z bratem sprawę o blizkość na króleſtwo Czeſkie. *ib.* 77. Ferdynand blizkością dochodził króleſtwa Węgierſkiego; po żonie swoiey corce Władysława. *Stryik*, 741. Wasili, szczycąc ſię przyrodzoną do tego blizkością, osiadł hordy Zawolgſkie. *Paszk. Dz.* 11, b.) Kraie, dobra, rzeczy, prawem blizkości komu ſię należące, durch das Naherecht zuſtändige Länder, Güter, Sachen. Posiadłeś i dzierżysz blizkość iego, to ieſt, wieś N. N. i iego dziedzictwo, do którego on ieſt bliższy, niźli ty, po ſtryiu swym. *Herb. Stat.* 486. Prosił car króla o pomoc, aby przez niego mógł do swey blizkości przyiść. *Stryik.* 673. Władysław posłał do braci młodszey, aby mu poddani ich posłuszeńſtwo wszelakie uczynili; gdy tego nie chcieli, rzucił ſię gwałtem na ich blizkość. *Biel. Kr.* 90. BLIZKOWAC ſię, *zaimk. niedok.* dochodzić prawem blizkości, ſich etwas durchs Naherecht zueignen. Jeśli syn umarł, nie zoſtawiwszy po sobie dziatek, tedy rodzice do sukceſſyi ſię iego blizkują. *Chełm. Pr.* 74. Prawo pozwala dochodzić i blizkować ſię rzeczy oddaloney. *ib.* 55. Blizkował ſię do retraktu rzeczy przedaney. *ib.* 112. Ktoby ſię chciał blizkować do rzeczy, którą on udaie sobie bydź ukradzioną albo wydartą, tedy rzecz, iako ſię działa, uczyni wiarę blizkowaniu, tak żeby aktor dowiódł, iż rzecz ona iego była i teraz ieſt, i iż ſię do niey blizkuie, iako do ukradzioney, albo gwałtem wydartey. *ib.* 128. BLIZSZOSC, ści, *comparat. subſt.* większa blizkość, bliższe pokrewieńſtwo, bliższe krwi prawo, *Vind.* predpraviza, posebna praviza, popriedshina, predverſta, die gröſsere Nähe, die nähere Verwandtſchaft; das nähere Verwandtſchaftsrecht, das Näherrecht, Vorrecht. Trwożyła ludzi mogąca nastąpić woyna, dla bliższości krwi innych kſiążąt. *Nar. Hſt.* 7, 21. BLIZKOWID. BLIZKOWIDZ, a, *m.* krótkiego wzroku, *Dudz.* 34. ślrp. *Cn. Syn.* 590. *Dasyp. N. n. Sorab.* 1. krotkowidzewcz, *Ger.* ein Kurzſichtiger, der ein kurz Geſicht hat. BLIZKOZIEMNY, a, e, nie oddalony od ziemi, der Erde nahe. Mgliſte blizkoziemne powietrze. *Krom.* 454. BLIZKOZNACZNY, a, e, von ähnlicher, einander naher Bedeutung. Wyraz blizkoznaczny, który z drugim niezupełnie iednę, ale blizką bardzo rzecz znaczy, n. p. lubić, kochać. *Kpcz. Gr.* 3, 3. *porówn.* spółznaczny, synonym., *Roſſ.* сословь, мóжество, мóждество; *Slovac.* gednotedelné, gednowka, gednotelka, gednotedelnoſt. BLIZNA, y, ź. BLIZNECZKA, i, ź. *zdrbn., Eccl.* блинна, враска, морщина на тѣлѣ, zmarszczka plamiſta na ciele, eine Narbe, ein ſchrumpfiger Flecken auf der Haut. Blizny po ospie. *Sienn.* 362. Blatterflecken, Pockengruben. Blizna, znamię przyrodzone. *Cn. Th.* ein Muttermahl. Blizna, piątno, cecha piątnowana, ein Brandmahl. Blizna szelmowska. *Off. Wyr.* §. Szczególniey blizna, znak z zagoioney rany, das Wundenmahl, die vernarbte Wunde, die Narbe; *Sorab.* 2. blusna; *Sorab.* 1. buzna; (buznopitè *cicatricosus*), *Dal.* bilig, biliſch; *Rag.* biglјegh, brazgottina; *Bosn.* biglјegh; (*Bosn.* bliznica, ogigl = ſtal); *Croat.* brazgotina, brazgotinicza; *Carn.* brasgotina; *Vind.* shrimf, shrumf, obraſtlika, brasgotina; *Boh.* ſtrauha; (*ob.* pręga); *Roſſ.* шрамъ, рубецъ, рубчикъ; *Eccl.* іазя. Nie szpetna to ieſt blizna, co z męztwa pochodzi. *Min. Ryt.* 4, 152. I po zgoioney ranie, blizna ſię zoſtaie. *ib.* 4, 134. Rana ſię zgoi, blizna zoſtaie ſię, winę daruię, zaś pamięć iey schowam. – BLIZNEK *ob.* Bliźniak. BLIZNI, – iego, BLIZNY, – ego, *m.* bliſki co do powinności wzaiemnych obowiązków, *Boh.* bližnj; *Vind.* blishni, blishnik; *Carn.* blishnèk; *Roſſ.* ближный; *Eccl.* ближникъ, ближній; *Gr.* ὁ πλησιον; *Slavon.* iſkérni; der Nächſte. Naszym bliźnim ieſt każdy, który pomocy naszey potrzebuie. *St. Kaz.* 365. *Dambr.* 415. Człowiek nieiako sam sobie bliznym ieſt, nie godzi mu ſię źwięc przeciw sobie czynić. *Karnk. Kat.* 360. Czego sobie nie życzysz, tego bliźniemu nie czyń. *Off. Wyr.* Krew nie woda; krewny bliższy, niż bliźni. *ib.* 2.) Bliźni, – ia, – ie, bliźnięcy, tyczący ſię bliźniąt, Zwillings-. Męże i żony służbami pilnemi czczą bliźnie bóstwo, (Dyanę i Apollina). *Bardz. Tr.* 258. – 3.) *bliźni, blizki, nahe. Zmaza wstydu białogłowſkiego u Turków ſię obraca na iey oyca, na iey bracią i bliźnich krewnych. *Klok. Turk.* 185. BLIZNIACZKA, i, ź. która ſię razem z drugiém dzieckiem, bratem, lub ſiostrą, na świat urodziła, die Zwillingsſchweſter. *Tr.* BLIZNIAK, a, *m.* *BLIZNEK, – znka, *m.* *BLISNEK, – snka, *m.* *BLIZNIEC, – źnca, *m.* razem z drugim na świat wydany, *Boh.* et *Slov.* blijenec; *Bosn.* bliznać; *Croat.* blizánacz; *Roſſ.* близнецъ, der Zwilling, Zwillingsbruder. Tomasza bliźniakiem zowią. *Sekl. Jan.* 20. bliźniakiem. *Leop. Jan.* 11, 16. *W. Poſt. W.* 347. Tomasz, rzeczony bliźniec. *Leop. Joan.* 20, 24. bliznek. *Zrn. Pſt.* 3, 518. *b.* Miał Jezus tę rozprawę z Piotrem przy Tomaszu bliźniaku. *Białob. Poſt.* 109. Romulus i Remus Rzymſkiey wilczycy bliźńcowie. *Chod. Koſt. ep.* Bliźniacy, Bliźńcowie, BLIZNIĘTA, – iąt, razem urodzeni, Zwillinge, Zwillingsbrüder, Zwillingsſchweſtern, Zwillingsgeſchwiſter. *Croat.* blizanczi, za iedno roieni; *Bosn.* blizanći; *Roſſ.* близнецы; *Rag.* blizánzi; *Eccl* близнята. Bliźnięta, Kaſtor i Pollux, Tyndarowi synowie, iednym razem urodzeni. *Otw. Ow.* 315. Bliźniacy dway, dwoiacy, para bliźniąt, ein Zwillingspaar, eigentliche Zwillinge; *Boh.* dwogce; *Slovac.* dwogcence, dwogcatka; *Croat.* dvojki, dvòyki, dvojak; *Dal.* dvoyczi, dvoinczi, dvanki; *Rag.* dvágnzi, dvojke; *Bosn.* dvojći, bratinći; *Slavon.* dvojci; *Vind.* duoizjhzhi, duojzheta, dvojniki, duoiki, dua od ene matere na en bart rojena; *Carn.* dvojzhèk, dvojzhézh; *Roſſ.* двойни, двойнишникъ. – Bliźniacy trzey, troiacy, Drillinge; *Roſſ.* тройни, тройнишникъ; *Carn.* trojshèk, trojshézh; – Bliźniacy czterzy, czworacy *Roſſ.* четверни, Vierlinge. §. *Aſtronom.* Bliźnięta na niebie, znak niebieſki wiosenny. *Zebr. Zw.* 25. *J. Kchan. Dz.* 6. das Zwillingsgeſtirn, die Zwillinge, Caſtor und Pollux. Gromada gwiazd, którą bliźniętami zowią, w kole zwierzęcym. *Otw. Ow.* 319. BLIZNICZKI wonne, karda pękata, *narduum montanum*, Zwiebelnarden. *Sienwykł.* BLIZNIĄTKO, a, *n. zdrbn. rzeczown.* bliźniak, bliźnięta, *Boh.* blijnátko; *Ger.* ein kleiner Zwilling, ein Zwillingsbrüderchen, Zwillingsſchweſterchen. BLIZNIĘCY, a, e,

do bliźniąt należący, Zwillings-. Herb gwiazdy bliźnięcy. 1. *Leop. Act.* 28, 11. Kastora i Polluxa. *BLIZNIOPŁODNY, *BLIZNIĘTORODNY, a, e, płodzący czyli rodzący bliźnięta, Zwillinge gebährend. Bliźniopłodna bogini, *gemellipara. Zebr. Ow.* 146. Bliźniętorodna Latona, bo urodziła bliźnięta Apollina i Dyanę. *Otw. Ow.* 230. BLIZSZOSC *ob.* Bliskość.

*BLIZU *przysłk* blizko, nahe; *Rag. Dal. Croat. Slavon.* blizu: *Vind.* et *Carn.* blisu; *Eccl.* вблизѣ, приближь, приближе́нно; o mieyscu, blizu czego, nie daleko czego, nahe bey, ohnfern. Nie byłaliby gdzie blizu folwarku woda ciekąca; tedy potrzeba mieć w domu ſtudnią. *Cresc.* 18. Mieysce to blizu miasta było. *W. Pſt. W.* 300. Po bliźu, w poblizkości, in der Nähe, *Dal.* na blizom). – Dwie po bliźu ſiebie góry opanował. *Pilch. Sall.* 292. Dowiedział ſię, iż tam pobliżu był Alfonsus. *Wys. Loj.* 38. Piołun między ulami, ani po bliźu ich nie ma bydź miany. *Syr.* 347. Ty masz tam po bliźu Etnę. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 386. – O czaſie, blisu, blizko następnie, wnet następuiąc, bald, nahe. Czynili gwałt i iuż bliźu było, że drzwi wyłomili. *W. Gen.* 19, 9. (ſie hätten bald die Thüre erbrochen). Blizuś ieſt, ty miły panie, *prope es. Wrob.* 294. A waszkoł bliźu mu ieſt zbawiciel iego. *ib.* 200. §. Nie blizu, o mieyscu, daleko, fern, nicht nahe, entlegen, weit. Choć nie blizu było od Nazaret do Jeruzalem, wzdy im nie ciężko było tam chodzić. *W. Pſt. Mn.* 65. Nie blizuć ma z tobą wędrować. *Alb. n. W.* 17. (w daleką drogę). – Nie bliźu, o czaſie, dawno temu, nie dopiero teraz, ſchon längſt, nicht jetzt erſt, verlängſt, lange ſchon. Już temu nie bliźu, iak było posłano listy do kapłana. *Leop.* 1. *Mach.* 12, 7. Już temu nie bliźu, iako słowy i rzeczą w tym ſię znać daiecie. *Wys. Katr.* 36. Barabasz iuż nie blizu za swoie psie sztuki I rozboie po drogach, zarobił paść kruki. *Pot. Zac.* 92. Że iuż noc nie bliźu, poszli spać. *Pot. Arg.* 122. (iuż późna noc była, es war ſchon tief in die Nacht. **BLIZYC, *czyn niedok.* zbliżyć, przybliżyć, *dok.* bliżey przysuwać, blizkim lub bliższym czynić; *Boh.* blížiti; *Vind.* blishiti, blishuvati; *Carn.* blishati; *Bosn.* blisgiti, priblisgati; *Roſſ.* близить, сблизить, сближа́ть, *Gr.* πλησιάζειν, nähern, näher rücken. **Bliżyć ſię, *zaimk.* przybliżać ſię, przychodzić, przysuwać ſię, ſich nähern. Jturyel i Zefon bliżą ſię piechotą. *Przyb. Mill.* 132.

Pochodz. *poblizkość, pobliższy, przybliżać, zbliżać, ubliżać, ubliżenie.*

BLOCH *ob.* blok.

BŁOCIANY, a, e, z błota ukleiony, von Koth, Koth-. Błociana chata. *Wład.*: lepianka; *ob.* błotny. – BŁOCIC *czyn. nied.* zbłocić, ubłocić, pobłocić *dok.* kalać, *Croat.* blatiti; *Roſſ.* блатнить, *Boh.* ublatiti; *Bosn.* izblatiti, izkagljati, kothig machen, mit Koth beſchmutzen. Tam ſię tarza i błoci twarz zapamiętały. *Przyb. Ab.* 253. Już cieplice prawie Pańſkie, mywszy ſię w nich, błocą. *Bald. Sen.* 29. Gałęzie zbłocone mułem. *Otw. Ow.* 22. Kto ſię puści na błoto, ubłocić ſię muſi. *Rey Zw.* 91. *b.* Czyſtém ieſt sercem, niezmazany ciałem, Ani grzechowym ubłocony kałem. *Chroſt. Job.* 123. BŁOCISTY, a, e, BŁOCISTO *przysłk.* błotniſty, błotny, błota pełen, *Vind.* blatnu; *Sorab.* 1. bocjacze; *Ger.* kothig, voll Koth. *Wład.* BŁOCKO, a, *n.* wielkie uprzykrzone błoto, po pas, po szyię, po uszy; *Rag.* blattaszce; *Roſſ.* болотище, häſslicher tiefer Koth. Błocka teraz były wyschły. *Warg. Cez.* 89. die Pfützen.

BŁOTAREK *ob.* bolwark.

BŁOGI, a, ie, szczęśliwy, szczęsny, błogosławiony; *Sorab.* 2. błoſchki; *Eccl.* блаже́нъ, благополученъ, щастливъ; *Roſſ.* блаже́нный; *Rag.* blazen; *Croat.* blazen; *Slavon.* blazen; *Bosn.* blág, obilan, *lautus*, priblazen *beatissimus*; *Vind.* blagoviten, bogat, bogaſten), glückſeelig. Przed śmiercią nie powiadaj nikogo bydź błogim. *Budn. Sap.* 11, 30. Błoga, żeś wierzyła słowu Pańſkiemu. *Pieśń. Kat.* 5. Błogiś w tey mierze, żeć miłości płuży ſtadło. *Jag. Wyb. B.* 2. *b.* Błodzy słudzy twoi, słuchaiący mądrości twey. *Budn.* 1. *Reg.* 30, 8. Błogim, szczęśliwym bydź; *Roſſ.* блаженствовать. §. Błogi, łaſkawy, litościwy (*ob.* błagać), *Rag.* blágh, blagoſtiv; *Croat.* blág; *Bosn.* blág, milloſtiv, dobroſtiv, *Roſſ.* благій, (*Eccl.* благій, лучшій lepszy; благиня, добродѣтель, благость dobrodzieyſtwo), gnädig, barmherzig, gütig. Boże bądź nam błogim, i racz powrócić oyca ſierotom ubogim. *Chodk. Koſt.* 253. August był wszyſtkim tak miły i błogi, Że go po miastach czczono między bogi. *Chroſt. Fars.* 441. Znaydę ia chatę, gdzie gospodarz błogi Może z życzliwą uprzeymością przyimie mię w swe progi. *Chodk. Koſt.* 241.

BŁOGO *przysłk.* *BŁODZIEY *compar.*, dobrze, szczęśliwie, szczęsnie, wohl, glückſeelig, glücklich. (*oppos.* biada)! *Boh.* blaze; *Sorab.* 2. błoſchko; *Carn.* bloger, (błogo ci); *Croat.* blagosti; (*Eccl.* благо dobrze, pięknie; благоже bardzo dobrze, wyśmienicie; porówn. ſkładane: благобро́вный piękno brwi, благобре́говый pięknobrzegi, благовла́сый pięknowłosy; благовѣтріе *ventus secundus* powiatr; благообы́дный przeobfity, dobrze obfity; благожделѣнный mocno pożądany; благобо́чный mocnoboki, tęgoboki; благодарїе podarze; благоизмѣнный łatwoprzemienny, благоспа́сный łatwospaliſty, благопра́щный łatwoobrotny; – Rzeczownik *Eccl.* бла́го dobro, *Roſſ.* бла́го błogość, szczęście, dobre powodzenie, блага dobra; *Croat.* blago: bogactwo, maiątek, bydło; *Bosn.* blago, bogaſtwo, jmanje, srebro i złato; *Rag.* blago, blazeno *bonum*: *Vind.* blagu, imanſtvu: maiątek, bogactwo, ſkarb; *Slavan.* blágo: ſkarb, *Carn.* blagu *merces.* Blagu *Vindis interamnenſibus bonum mobile aeque ac immobile, Carniolis merx; Croatis pecus, uti latinis pecunia. Dialecti ſignificationem variant, qvia variis prouinciis variae sunt opes populis. Carniolis negotiatoribus merces, Vindis, cultoribus agrorum, fundi: Croatis, pecudum et iumentorum curatoribus, pecora.* ob. *Marc. a S. Ant.* Polacy tego przysłowka używaią z trzecim przypadkiem: Błogo ci! *interj.* Heil dir! Wohl dir! &c. *Bosn.* blago tebbi!) Błogo mężowi, który nie poszedł w radę niezbożnych! *Budn. S.* 1, 8. Heil dem Manne! Błodziey wdowie, ieśli tak trwać będzie. *Budn.* 1. *Cor.* 7, 40. (szczęśliwsza ieſt; es iſt beſſer für ſie, ſie iſt glücklicher). Poznasz boga prawego, a błogo tobie będzie! *Sk. Zyw.* 1, 127. *b.* (es wird dir wohl gehen, es wird dein Glück ſeyn). Wyznaią, że ſię im błogo dzieie, i że im do ich szczęścia więcey ſię nic przydadź nie może, prócz trwałości. *Pilch. Sen. Laſt.* 8. Co mi do kogo, gdy mnie

błogo. *Cn. Ad.* 95. (niech świat ginie, bylem został). Chociaż z mnieyszym honorem, byleby żyć błogo, Ten twóy sposób myślenia, to twoie przysłowio. *Zabł. Amf.* 38. *BŁOGOBYTNOSC, ści, ż. szczęsny byt, *Eccl.* благовѣ́тство, glückseeliges Leben. *BŁOGOBYTNY, a, e, szczęsny, *Eccl.* благовѣ́тный, glückselig. *BŁOGOCZYNNY *ob.* Dobroczynny. *BŁOGODARZYC, *czyn. nied.* iałmużnę dawać *Croat.* blagodaruvati, spenden, Almosen geben; *Rag.* blagodariti *largiri*; *Eccl.* благодарю́, благодарю́ствую dziękuię, wdzięczny ieſtem, благодаре́нїе dzięki, wdzięczność. *Slavon.* blagodarno, z miłością ludzką daiący, wspieraiący. *BŁOGODAYNY, a, e, *Eccl.* благодѣ́тельный, εὐεργετικός, Gutes gebend *ob.* dobroczynny. *BŁOGODUSZY, a, e, *Eccl.* благодушный, dobrey myśli, εὐθυμος, gutes Muthes. благодушіе dobra myśl, εὐθυμία, εὐψυχία; благоду́шествую, εὐψυχῶ, εὐθυμῶ, tuszę. *BŁOGODZIETNY, a, e, *Eccl.* благочадѝвный, εὐπαιδία, dobre dzieci maiący, glücklich in ſeinen Kindern. благочадїе, εὐτεκνία. благочáдствую, εὐτεκνέομαι, bonos filios habeo. *BŁOGODZIEYSTWO *ob.* Dobrodzieyſtwo. *BŁOGOIESTNY, a, e, *Eccl.* благоесте́ственный εὐφυής, bona natura praeditus, ingeniosus. благоесте́ственность, εὐφυία, bona indoles. *BŁOGOKŁOSY, a, e; *Eccl.* благоколáсный, εὐαγλις, bogaty w kłosy, plenny, ährenreich. *BŁOGOLUBNIK, a, *m. Eccl.* благолю́бець, которои доброе любитъ, dobre lubiący, ein Liebhaber des Guten, Tugendfreund, cnotolubnik. *Roſſ.* благолюбивый cnotolubny. *BŁOGOMYŚLNY, a, e, dobrze myślący, gut denkend, gut geſinnt. *Roſſ.* благомы́слящїи. *BŁOGORADNIK, a, *m. Eccl.* благосовѣ́тникъ, εὐβουλος, ein guter Rathgeber. благосовѣ́тно bono conſilio. благосовѣ́тство, благосовѣ́тїе, εὐβουλία bonum conſilium. благосовѣ́тую εὐβουλεύω, dobrze radzę. *BŁOGOROD, u, *m. Eccl.* благоро́дїе, великоро́дїе, εὐγενεια, dobre urodzenie, gute Geburt, gute Herkunft. *BŁOGORODNY, a, e, *Eccl.* благородный, великородный *ob.* familiant. *BŁOGORZĄDNY, a, e, szczęsnie ſię rządzący, wohlregiert. *Eccl.* благозако́нный, εὐνομος. благозако́нїе, εὐνομία, bona legum conſtitutio. благозако́нюся, εὐνομέομαι; благозако́нствую, благозако́ню, εὐνομῶ bonas leges fero.)

BŁOGOSC, ści, ż. szczęsność, szczęśliwość, die Glückſeligkeit; *Boh.* blaženoſt; *Rag.* blaxeńſtvo, blaxehos; *Roſſ.* блаже́нство; *Eccl.* благополучїе; *Croat.* blasenoszt, blasenaztvo (*ob.* Błażey); (*Vind.* blagovitnoſt = bogactwo; *Vind.* blaguſt = kleynot.) §. Błogość, litościwość, ludzkość, dobroć, die Milde, Gnade, Leutſeeligkeit. *Eccl.* благотá; *Roſſ.* блáгость, благотá; *Croat.* blágoszt; *Bosn.* blagóſt, dobroſtivoſt.

BŁOGOSŁAWA, y, ś. imię niewieście, Beata. *Jabł. Her.*

BŁOGOSŁAWIC, *BOGOSŁAWIC, *czyn. nied.* pobłogosławić, ubłogosławić *dok. Boh.* blahoſlawiti, oblahoſlawiti, laziti, žehnati; *Croat.* blagoszlavyati, blagoszlavlyati, blagoszloviti; *Rag.* blagoslovitti, blâxiti, ublaxiti, ublaxeniti; *Dal.* blagoſsloviti; *Bosn.* blagoslóviti, blagoslivgljati; *Roſſ.* благословить; *Eccl.* благословити, благослáвствовати, блажи́ти, прославлять кого, хвалить, именовать блаженнымъ, чтить, ублажи́ть, разблажи́ти, освѣ́тити. §. Błogosławić komu, błogosławić kogo, dziękować z wysławieniem, uwielbiać, błogim zwać, lobpreiſen, preiſen, erheben. Błogosławiemy cię boże, że ſię nie tak ſtało. *W. Tob.* 8, 17. Błogosław duszo moia Panu, błogosław imieniowi iego świętemu. *J. Kchan. Ps.* 151. Chlebodawcę błogosławić będą wargi wielu. *W. Syr.* 31, 28. Gdy wyszła Judit, błogosławili ią wszyscy: tyś sława Izraela. *W. Jud.* 15, 10. — §. Błogosławić komu, dobrorzeczyć, żegnać (w dawnym znaczeniu), dobrego mu życzyć; *Sorab.* 1. wozbožnoſcjam, wozbožam, johnuwu; *Vind.* shegnati, posrezhuvati, blogeruvati, blogerrezhi, shegnuvati; *Carn.* blogerrêzhem, blogervam, blogerujem, einem Gutes wünſchen, einen ſegnen, ihn einſegnen; (*oppos.* przeklinać, złorzeczyć). Usty swemi błogosławią, a w sobie przeklinaią. *Budn. Ps.* 62, 4. Umieraiąc błogosławił cesarzowi, cesarzowey i papieżowi. *Sk. Dz.* 833. Umieraiąc błogosławił dzieciom swoim (dawał im oycowſkie błogosławieńſtwo, er ſegnete ſeine Kinder ein, gab ihnen ſeinen Segen). *Jron.* błogosławić kogo kiiem, kropić go, einen durchwalken, durchſchmieren. *Off. Wyr.* *§. Błogosławić kogo na co = święcić, poświęcać go na iaki urząd, einweihen, einſegnen. Grzegorza Kalixt patryarcha błogosławił na metropolią Kiiowſką. *Fund.* 35. — §. Bóg błogosławi komu albo kogo, zdarza mu, szczęści mu, Gott ſegnet einen, giebt ihm Segen und Gedeyhen. Błogosławiąc ubłogosławi cię bóg w ziemi oney. *Budn. Deut.* 15, 4. Niech was niebo błogosławi, tak iak ia was błogosławię. *Teat.* 18, 183. Bóg oney pracy błogosławił. *Sk. Dz.* 698. Niech cię bóg błogosławi *ob.* szczęść boże. Bóg obiecał napełnić wszyſtkie kąty twoie a ubłogosławić ſtodoły i obory twoie. *Rey Pſt. S.* 5, 1. *Jron.* Niech cię bóg błogosławi z twoią radą, wolę poyść za moią głową. *Off. Wyr.* (bądź zdrów, day mi pokóy, fahre wohl, bleibe mir vom Leibe). §. Błogosławić kogo, ubłogosławiać, uszczęśliwiać, uszczęśliwić, szczęśliwym czynić, beglücken, glücklich machen. Pan chce błogosławieńſtwy ubłogosławić i ozdobić każdego wiernego. *Rey Ap.* 25. Patrz iak cię bóg przez wiarę ubłogosławić raczył. *W. Pſt. W.* 2, 201. Bóg cię abyt ubłogosławił, szczęścia ieſteś iedynakiem. *Wad. Dan.* 102. Białegłowy mogą swoią pięknością znędzić abo ubłogosławić, dadź zdrowie abo śmierć. *Gor. Dw.* 308. Te rzeczy człowieka uszczęśliwiaią i ubłogosławiaią, nauka, cnota, zdrowie. *Mon.* 65, 513. BŁOGOSŁAWICIEL, a, *m*, który błogosławi, uwielbiacz, dobrorzeczący, uszczęśliwiciel, der Lobpreiſer, der Wohlwollende, der Beglücker; *Croat.* blagoszlovitel; *Dal.* blagoszlavljalacz; *Rag.* ublaxenitegl, blagoslovitegl, blagoslivgljalaz; *Roſſ.* благословѝтель. Przeklinacz twóy będzie przeklęty; a błogosławiciel twóy błogosławiony. *Budn. Genes.* 27, 29. w rodzaiu żeńſkim BŁOGOSŁAWICIELKA, i, która błogosławi, die Lobpreiſerinn, die Wohlwollende, die Beglückerinn.

1.) BŁOGOSŁAWIENIĘ, ia, *n.* rzeczownik słowa błogosławić, we wszyſtkich tegoż znaczeniach, uwielbianie, dobrorzeczenie, uszczęśliwienie, *ob.* błożenie, das Lobpreiſen, Segnen, Beglücken; *Eccl.* благослове́нїе; *Sorab.* 1. žohnuwano (żegnanie); *Vind.* blogerrezhenje, posrezhanje) = błogosławieńſtwo, der Segen. Proszę dla boga, abyś wziął błogosławienie od ſłużebnika twego.

1. *Leop.* 4. *Reg.* 5, 15. 2.) BŁOGOSŁAWIENIE *przysłk.* sposobem błogosławionym, glückſeelig, auf eine glückſeelige Art. Trzeba nam ſię ſtarać, żeby zawsze żyć dobrze i błogosławienie. *Petr. Pol.* 8. BŁOGOSŁAWIENSTWO, a, *n.* błogosławienie, dzięka, wychwalanie, das Lobpreiſen, Segnen, der Segen: *Boh.* et *Slov.* blahoſlawenſtwj, blahoſlawenſtwo, prziehnanj; *Croat.* blazensztvo, blagoszlov; *Roſſ.* благословеніе; *Dal.* blazenſtvo; *Rag.* blagoslov; *Slavon.* blagosov; *Bosn.* blasgenſtvo, blagosov; *Vind.* shoegen, isvelizhanje; *Carn.* shegn). 1.) Dobre życzenie, dobrorzeczenie, das Wohlwünſchen, Gutewünſchen, Segnen, der Segen. Jakie też miał błogosławieńſtwo od ludzi, boże zawarny, kiedy szedł, ludzie nań pławali, iako na beſtyą. *Falib. Dis. J.* 11. Obrządek błogosławienia, benedykcya, das Segnen, Einſegnen, der Segen. Daię ci oycowſkie moie błogosławieńſtwo. *Kras. Pod.* 2, 75. *Zab.* 14, 317. Błogosławieńſtwo rodziców wiele może. *Rys. Ad.* 3. Jak ważne były w ſtarym zakonie błogosławieńſtwa rodziców, iak ſię do błogosławieńſtwa tego synowie ubiegali! *Falib. Dis. R.* 2. Błogosławieńſtwo kapłańſkie, der prieſterliche Segen, die Einſegnung. Błogosławieńſtwo w Złoczowſkim kościele król odbiera. *Sufs. Pieſ.* 3, *K.* 2. Biſkupi iadą na woyny, aby błogosławieńſtwo dawali. *Sk. Dz.* 729. *Zart. iron.* Ktoć dał maczugą błogosławieńſtwo. *Rey Ap.* 11. (kiiem go przeżegnał, pokropił). 2.) Błogosławieńſtwo boże, gdy komu bóg błogosławi abo dobre powodzenie daie, der Segen Gottes. Boże zmiłuy nad nami, a racz nam dać błogosławieńſtwo. 3. *Leop. Ps.* 66, 1. (a pożegnay nam. 1. *Leop.*). Naywiększy doſtatek w domu, gdzie błogosławieńſtwa bozkiego nie masz, obraca ſię w niwecz. *Karnk. Kat.* 357. Błogosławieńſtwo boże, dobry opiekun. *Falib. Dis. R.* 3. Błogosławieńſtwo, szczęście, pomyślność, Glück, Wohlfarth, Heil; *Boh.* blaženoſt; *Roſſ.* блаженолу́чіе, блаженствіе, добродѣтельствіе, *beatitudo. Mącz. ob.* błożenie. Wielu mędrców tego świata błogosławieńſtwo pokładali w rzeczach cielesnych, chrześcianie pokładamy go w chwale niebieſkiey. *Karnk. Kat.* 94. - *Zart.* błogosławieńſtwo boże, konsolacya, dzieci, Gottesſegen, Kinder. Błogosławieńſtwo ieſt boże, kiedy w małżeńſkim ſtanie potomſtwem obdarza. *Kras. Pod.* 2, 270. W iego domu, aż nadto tego błogosławieńſtwa. *Oſſ. Wyr. Eccl.* доброчі́дѣ, благословенное чадородіе, хоромїе дѣтми. §. Błogosławieńſtwo niebieſkie, zbawienie, die himmliſche Seeligkeit. Prawdziwego słowa nie mamy, którembyśmy wyrazili, świętych w chwale niebieſkiey błogosławieńſtwo; pismo nazywa ie króleſtwem bożym, niebieſkim, Chryſtusowym, domem oyca, raiem nowym. *Karnk. Kat.* 95. *§. Wiele zebranych było błogosławieńſtw męczenników, t. i. relikwii. *Sk. Dz.* 396. Reliquien. BŁOGOSŁAWIONOSC, ści, ż. ſtan błogi, szczęśliwość, die Glückſeeligkeit, Wohlfarth. Błogosławioność twoia. *W. Pſt. W.* 3, 262. BŁOGOSŁAWIONY, *BOGOSŁAWIONY, a, e, BŁOGOSŁAWIENSZY *Comp. imiesł. cł. czyn.* błogosławić, *Boh.* blahoſlawený, blahoſlawenec; *Slovac.* blahoſlawení; *Rag.* blaxenik, blaxeniza; *Slavon.* bláxen, blaxeni; *Roſſ.* благословенный, благословленный, блаженный, богоблаженный, благоде́нственный, благополу́чный; *Vind.* isvelizhan, *Sorab.* 1. zbožne. 1.) z dzięką wysławiony, uwielbiony, lobgeprieſen, gelobpreiſt, gebenedeyt, gelobt, geſegnet. Błogosławiony bóg Jazelów; błogosławcie go wszyscy aniołowie. *Sk. Kaz. N.* 569. Bądź imię boże błogosławione na wieki. *Wrob.* 268. 2.) Błogosławiony, ubłogosławiony od boga, zdarzony, uszczęśliwiony, szczęśliwy, von Gott geſegnet, glückſeelig, glücklich. Błogosławione miaſto, w którym na waszem dobrze ieſt. *Mącz.* W plemieniu twoim będą ubłogosławione wszyſtkie narody. *W. Pſt. W.* 3, 109. Nauki czynią błogosławiony żywot nasz. *Gor. Dw.* 51. Błogosławiony był tym, że z ciebie dostał sobie żony. *Otw. Ow.* 248. §. Błogosławiony, zbawiony po śmierci, ſeelig nach dem Tode. Błogosławieni, die Seeligen. Błogosławieni będą to mieć, iż żadney boleści ani przykrości ucierpieć nie będą mogli. *Karnk. Kat.* 91. - Za życia błogosławiony, w doſkonalszą iſtotę przemieniony, uwielbiony, verklärt. Równy błogosławionym bóstwem oycu swemu. *Groch. W.* 299. §. Błogosławiony, uwielbiony w niższym ſtopniu od świętego, w wyższym od wielebnego czyli świętobliwie zmarłego, ſeelig geſprochen. Papież wprzód błogosławionym, potym świętym ogłasza. *Oſſ. Wyr.* Tytuły sobie przywłaszczają, nayświętszy, nayblogosławieńszy, naymiłościwszy. *Rey Ap.* 58. Przez nas i przez S. Synod, we społek przez nabogosławieńszego S. apoſtoła Piotra, a biſkupſtwa go złożył. *Herb. Art.* 194. - *Przykł.* Błogosławiony; ale ieszcze nie święty. *Oſſ. Wyr.* (panek dopiero, ieszcze nie pan). §. *Czyn.* błogosławiony, ubłogosławiający, zbawienny, ſeeligmachend, ſeelig. Błogosławieńsza rzecz ieſt dawać, niżli brać. *Leop. Act.* 20, 36. *W. Pſt. W.* 2, 201. (szczęśliwsza rzecz. *Bibl. Gd.* es iſt ſeeliger. Luth.). BŁOGOSŁAWNY, a, e, pełen błogosławieńſtwa, ſegenreich. Wkrótce potym Jowisza zapadł wyrok luby, Ze małżeńſtwa zawarli błogosławne śluby. *Zab.* 14, 75. *Roſſ.* осви́ѧлный, (*Croat.* blagoszlovlyiv, *quod sacrari poteſt*). BŁOGOSŁOW, a, *m.* błogo mówiący, błogosławieńſtwa obwieszczaiący, der Segenverkündiger. Strzeżmyż ſię, abyśmy tych pseudologów za swoich błogosłowów nie mieli. *Smotr. Ap.* 87. BŁOGOSŁOWNY, a, e, *Eccl.* благословенный, *ἐυλογος*, *blandus in ſermone*, mildſprechend, heilverkündend. BŁOGOUSTY, a, e, *Eccl.* благоу́стный, *ἐυστομος*, wohl beredt, *ob.* złotousty. BŁOGOWIEKI, a, ie, *Eccl.* благовѣ́чный, *ἐυαίων*, *boni aeui*, *ſecundae aetatis*, szczęśnie zeſtarzały, glücklich alt geworden, wohlbetagt. *BŁOGOWIESCIC *czyn. niedok. Eccl.* благовѣ́ствити, *euangelizare*, błogie rzeczy opowiadać, ewangelią przepowiadać, Heil verkünden, das Evangelium predigen. *BŁOGOWOLENIE *ob.* aprobacya. *BŁOGOWONIC *ob.* parfumować. *BŁOGOWODNY, a, e, *Eccl.* благово́дный, *ἐυύδρος*, dobrą wodą obfituiący, reich an gutem Waſſer. BŁOGOZYWOTNY, a, e, *Eccl.* благожи́вотный, *ἔυβιος*, szczęśliwie lub błogo żyiący, glückſeelig lebend.

BŁOK, BŁOCH, u, *m.* BŁOSZEK, - szka, *m. zdrbn.*, drzewo grube nieociosane, *Carn.* ploh, Ordn. Block, *Gall.* bloc, *Ger.* der Block, *Vind.* deblu, brune. - Brzeg taki trzeba chroſtem i ziemią, błochami i palami utwierdzić. *Archel.* 2, 156. Sciany na wsi robią z błochów i ſtrychulców i ze słomy w glinie walaney. *Swith. Bud.* 66. *Haur. Ek.* 171. Składaią błochy. *Miask. Ryt.* 69. §. Błok albo krążek, *trochlea. Os. F.* 124. die Blockrolle, der Block.

Blochy albo kołki, na których ſię co windnie, bywaią wiązowe. *Kluk Rośl.* 2, 157. U ſlisów bloch, kołko, po ktorem, gdy maią holować, pulkę?, a pod czas hysu, tryſkę hysuią. *Mag. Mscr.* Maytki ſilną ręką blok obracali, Liny, na których kotwa była, wyciągali. *Przyb. Ludz.* 268. *ob.* Puzdro klubne. *Jak. Art.* 3, 286. Na szkucie bloszki, kołka drewniane, dwa na każdym karnacie, od nich idą sznury aż do dołu. *Mag. Mscr.*

BLOKAUZ, BLOKUZ, a, *m.* z bloków twierdza, *Vind.* lesnu obranſtvu, *Boh.* ſrub, *Gr.* das Blockhaus, das Bollwerk. Groblę osadzili blokauzami i działek dwie zatoczyli. *Tward. W. D.* 28. Blokauzów żadnych nie czekaiąc, koszami dział nie obkładaiąc, proſto na Turki działa narychtował *Birk. Chod.* 33. 2.) Takaż ſtrażnica albo wieża, z którey nieprzyiaciela opatrują. *Dudz.* 34. ein aus Blöcken verfertigter Wachtthurm. Laternią *pharus* pod Gdańſkiem, Niemcy blokuzem zowią. *Klon. Fl. G.* 3. der Leuchtthurm, das Blockhaus bey Danzig. II. BLOKUZ: BLOKADA, y, ż. obsaczenie, opasanie, oſtęp, dobywanie mieysca oblężonego, die Blocade, die Einſchließung eines belagerten Orts, oblężenie fortecy, którey chcą dobydź głodem, odiąwszy dowóz żywności. *Papr. W.* 1, 468. BLOKOWAĆ *ob.* opasać miaſto.

BŁONA, y, ż., BŁONKA, BŁONECZKA, i, ż. (*zdrb.*,) ſkórka cieńsza, pęcherzowina, pliwa, die Haut, das Häutchen, ein dünnes zartes Fellchen: *Boh.* blána; *Roſſ.* оболóнка, оболонóчка, оболóчка, (*ob.* oblec, oblok, wlec), блона: łożyſko); *Roſſ.* кóжица; *Carn.* koshèza; *Bosn.* kosgiça, oppouna; *Rag.* ópna; *Croat.* kosicza, mézdra; *Boh.* et *Slov.* mazdra, mazdřička. 1.) Błony, błonki koło iay lub w ciele zwierzęcym, die mancherley Häute und Häutchen in den Eyern, oder im thieriſchen Cörper. Z iaiowych ſkorup obrawszy błonki, same tylko ſkorupy utluc, *Goſt. Ek.* 159. Gdy w ciele nitki różne tak ſię do kupy łączą, że niby tkankę formuią, robi ſię ztąd błonka. *Weych. An.* 13. Błona trzecia, *membrana adipoſa*, część trzecia powłoki pospolitey człowieczey, die Fetthaut. *Krup.* 2, 8. (*ob.* ſkóra, ſkórka). Błona, trzewo okrywaiąca, kałdun, odziecka, *peritonaeum*, *Croat.* rechicza; *Dal.* opna; *Bosn.* opniça, mrjesgiça od utrobe; *Slovac*, branica, mazdrižka tučná okolo żaludka; *Carn.* mrenèza; das Darmfell; *Roſſ.* брюшúна (*ob.* ſłabizna brzuchowa). Błona we wnętrzu poprzeczna, oſierdzie, otoczyna, przegroda wnętrza, *diaphragma*, *Roſſ.* перепóна; *Carn.* peréponka, hapân; das Zwergfell, das Bruſtfell. Błona kiszkowa, *meſenterium*, *Carn.* mihtar, das Gekröſe, Błona, w którey ſię dziecię rodzi, łożyſko, czepiec, czepek, *Roſſ.* блóна, die Nachgeburt. — Błony lub błonki mózg otaczaiące, odzieczki. *Syr.* 402. die Hirnhäute, Hirnhäutchen. Twarda błona, twarda matka, *dura mater*, die obere Hirnhaut; paięczynowa, *arachneidea*, trzecia cienka, *pia mater*, die untere Hirnhaut, matka pobożna, *Croat.* mrenieza. *Krup.* 3, 109. *Perz. Cyr.* 1, 37, *Kirch. An.* 73. W głowie mu błonka pękła. *Teat.* 7. *c.* 62. (zwaryował, oszalał). — Błony lub błonki oczne, die Augenhäute, Augenhäutchen; pierwsza broniąca, druga rogowa, die Hornhaut, trzecia iagodowa, winogronowa, die Traubenhaut; czwarta ſiatkowa, paięczyniaſta, *Carn.* pęzkèza, die Netzhaut. *Sak. Pr.* 26. *Krup.* 2, 314. §. Błonka, choroba oka, das Fell über dem Auge, eine Krankheit des Auges. (*ob.* bielmo). Oczy mu wpadły i zaszły błonką. *Wyr. Jgn.* 170. Lekarze błonkę z oczu zganiaią; słowo boże szkodliwe bielmo z serc naszych zeymuie. *Dambr.* 111. *fig.* ma błonkę na oczach, nie widzi, lub nie chce widzieć. *Off. Wyr.* II. Błona w oknie, bądź z błony, bądź z szkła, że dawniey zamiaſt szkła używano do okień pęcherzowin, błon, papierów napuszczanych: szyba, kwatera, ein im Fenſterrahmen ſtatt Scheibe ausgeſpanntes Fellchen oder Häutchen, oder in Oel getränktes Papier; dann überhaupt, die Fenſterſcheibe. Chcąc ciężem wyleźć, i wybiwszy błonę począł wylazić. *Baz. Hiſt.* 59. Jaskółka przy błonach w oknie ſię fiedli. *Spicz.* 151. Gdy uźrzysz światło tą błoną, Myśl, zkąd ma moc przyrodzoną. *Rey Zw.* 236, *b.* Szklarz na okna nowe błony albo kwatery iak ma ſtanowić. *Haur. Ek.* 178. Komora zadrżała i błona szklana, która tam była, potłukła ſię. *Wyr. Jgn.* 7, §. *Meton.* błono: okno, *Bosn. Croat. Carn.* oblok, das Fenſter. Rzadko w zamknione iuż kołace błony Miłością płochą młodzieniec ſtrapiony. *Petr. Hor. D.* 3. *b.* Dawid spoyrzawszy przez błonę, Obaczył myiącą ſię Uryasza żonę. *Kulig. Her.* 143. W izbach błony, piece dobrze opatrzyć. *Goſt. Ek.* 10. Oczy iako błony w ciele są wysadzone, patrzą na awe ſtrony. *Rey Wiz.* 118, *b.* (*Carn.* lina = okno bez szyb, Niederſächſ. et *Ger.* Line).

Pochodz. *błoniany*, *błonowy*, *błoniarz*, *błonkowaty*, *błonolotny*, *błonoſkrzydły*, *błoniaſtoſkrzydły*, *błoniaſtouąż*.

BLONDYN, a, *m.* z franc. złotawy, lisowaty, płowy, białokurowaty, *Roſſ.* бѣлокýрый, ein Blonder. BLONDYNA, y, ż. BLONDYNKA, i, *zdrb.*, Kobieta włosów złotawych, eine Blonde, eine Blondine. Blondynowi podoba ſię brunetka; a brunet blondynce, *N. Pam.* 11, 189. 2.) BLONDYNA, BLONDYNKA, gatunek koronek, Blonden, eine Art Spitzen, Atlasy, muśliny, gazy, blondyny. *Vol. Leg.* 8, 981. Koronki ſię piorą, a blondynki nie można. *Zab.* 13, 210.

BŁONIANY, BŁONOWY, a, e, *Roſſ.* перепóнчатый, перепóнчаный, z błon, häutig. Błoniane ſkrzydło nietoperza. *Dudz.* 34. Z błonowemi ſkrzydły diabła maluią. *ib.* BŁONIASTOSKRZYDŁY, a, e, maiący ſkrzydła błoniane, mit häutigen Flügeln, hautgeflügelt. BŁONIASTOWĄŻ, — ęża, *m. amphisbaena*, wąż cały błoną okryty, na pół łokcia długi, w Ameryce. *Zool.* 203. die Hautſchlange.

BŁONIE, ia, *n.* obszerne paſtwiſko, smug gruntu na paſtwiſko gromadzkie zoſtawiony, die Aue, die Gemeinſtrift, die Koppelhuth, die Gemeinweide, Koppelweide; *Boh.* obćina; *Vind.* log (*Sorab.* 2. błome, darń, murawa). Piękne błonia w dolinie leżące. *Węg. Mar.* 1, 277. §. Obszerna otwarta płaszczyzna, równina, ein weites offenes ebenes Feld. Jęczmień więcey kocha ſię na błoniu, gdzie zewsząd słońce dochodzi, niźli w cieniu. *Creſc.* 161. — §. Błonie miaſto w ziemi Warszawſkiey. *Dyk. G.* 1, 85. ein Städtchen bey Warſchau.

BŁONKA *ob.* BŁONA, BŁONKOWATY, a, e, na kształt błonek, z błonek złożony, aus Häutchen beſtehend. Większa część owadu ma ſkrzydełka błonkowate. *Zool. Nar.* 103.

BŁONOLOTNY, BŁONOSKRZYDŁY, a, e, błoniaſtoſkrzydły, błoniane ſkrzydła maiący, mit häutigen Flü-

geln. Błonoskrzydły nietoperz. *Wlod.* - BŁONOWY *ob.* Błoniany.

BŁOSZEK *ob.* Błok.

BŁOTKO, a, *n. zdrbn.* rzeczown. błoto, kleiner Koth. Czasem mądry woźnica w naymnieyszem błotku utonie. *Rey Wiz.* 119.

BŁOTNICA, y, *ż. Scheuchzeria*, rodzay roślinny, podobny do situ. *Kluk Dz.* 3, 58. die Sumpfbinse. 2, ziemia łacno staiąca się błotem. *Off. Wyr.* Sumpfboden, Erdreich, das leicht kothig wird. BŁOTNICZKA, i, ż. sikora, *parus palustris*, podobna pospolitym, lecz mnieysza; chowa się w trzcinach. *Kluk Zw.* 2, 312. die Mohrmeise, Kothmeise, das Mohrvögelchen. BŁOTNIEC, - iał, - iele, *niiak. niedok.* zbłotnieć, *dok.* błotem się stawać, zu Kothe werden. Ziemia zbłotniała; myśmy dżdżem zmoczeni. *Białob. Odm.* 43. BŁOTNISTY, a, e, *Eccl.* блатни́стый; *Roff.* болотни́стый, тинни́стый; *Vind.* blatjast, blaten, blatru; *Rag.* blattast. *Ital.* lotolo; *Slovac.* blatnati, blatnowiti; *Boh.* blatiwý, blatnatý, bahnnatý, *Carn.* mozhárn, mozhirn), błociśty, błotny, błota pełen, voll Koth, kothig. Błotnista ziemia. *Haur Ek.* 10. Lin błotnisty. *Jabł. Ez.* 5. (w błotach się znayduiący). Zaś bez wilgoci rość sitowie może Abo błotniste bez wody rogóże? *Chrośc. Job.* 33. (nad błotami rosnące). BŁOTNIK, a, *m.* bagno, kałuża, ein Sumpf; (*Boh.* blatnik, bahnik z tou, ryba), Błotnik mieć trzeba przy owczarni, aby się nim owce krzepiły i posiłały. *Gost. Ek.* 127. BŁOTNY, a, e, *Boh.* blatný, blatiwý, *Roff.* блатный, болотный; тинный; *Sorab.* 1. błotjanć; *Dal.* blatan; *Rag.* blatni, blattast; *Croat.* blaten, blátni, *Bosn.* blatni, barni; *Vind.* blaten, blatjast, mlakast, berezhinast, klatjen, klatjast; *Carn.* mlakûšhn, udirn), pełen błota, błotnisty, błociśty, z błotem pomieszany, kothig, voll Koth. Na błotnym stał padole. *Wad. Dan.* 158. Droga była dla dżdżu błotna. *Warg. Radz.* 350. Nie obierasz błotney drogi, gdy suchą można iechać. *Fred. Ad.* 105. Ziemia błotna. *Cresc.* 653. Wpuścili go do dołu błotnego. 3. *Leop. Jer.* 38, 6. (ieziorzystego. 1. *Leop.*). Błotny Phasis. *Otw. Ow.* 253. (mętny). Błotna woda albo iest na trzęsawicach, albo w kałużach. *Kluk Kop.* 1, 89. (Sumpfwasser). Zrzódło to nigdy nie błotne, ale czyste. *St. Dz.* 771. Umył ich błotne nogi. *Groch. W.* 286. (zbłocone, błotem zwalane). Błotny, nad błotem lub w błocie się znayduiący, Sumpf-, in oder an den Sümpfen befindlich. Błotne rośliny, Sumpfpflanzen. Bąk błotny. *Ban. J.* 2 *b.* Żółwie błotne. *ib.*). Wieprz błotny. *St. Dz.* 326. (błotołożny, w błocie legaiący). BŁOTO, a, *n.* ziemia zmieszana z rzeczą iaką wilgotną. *Syxt. Szt.* 302. Z ziemi twardey przedtym, a zbyt napoiony potym, staie się błoto. *Rog. Dos.* 1, 219. der Koth, Morast; *Boh.* et *Slovac.* blato; *Roff.* болóто, болóтина, болóтце; грязь; *Eccl.* блáто; *Croat. Dal. Slavon.* blato; *Rag.* blatto, blattina, barra, lòkvo; *Bosn.* blatto, loqva, barra, barrina; *Vind.* blatu, mlaka, podmok, musga, berezhina, blatje; *Carn.* blatu; *Sorab.* 1. błoto, boto, (*Sorab.* 2. błotto, bwotto, botto z bor, las, błotko lasek; błoto zaś *Sorab.* 2. paza, timpaliſchćzo); *Hung.* baleton, *Lat.* lutum, *Lat. med.* blathea, *Ital.* loto (*Ger.* Unflath, Fladen). Błoto ulicowe Straßenkoth, Koth. Błoto Bocheńskie *ob* Bocheński. - Na wiosnę ceber wody, łyżka błota; na ieseń łyżka wody, ceber błota. *Oss. Wyr.* Nie uczerpnąć z błota czystey wody. *Fred. Ad.* 22. Kędy źrzódło, a wody w nim niemasz, tam iest błoto. *Birk. Ex. E.* 4. Zostawa w błocie słabszy, wyidzie duższy. *Jabł. Buk. K.* 4. Kto chce kogo z błota wyrwać, musi mieć dobre barki, aby sam z nim w błocie nie został. *St. Zyw.* 2, 200. Błoto się prosloba świni. *Rey Zw.* 232 (*ob.* błotołożny). *Slovac.* kdo sa blatom umiwa, zamaje sa, *porówn.*: Kto się tyka smoły, ubrudzi się). Lezie człowiek jak świnia w błoto. *Rey Ap.* 2. *moraln.* w grzechy. *Theol.* błoto, nieczystość, nieczysta nauka, kacerstwo, Koth, Irrlehre, Ketzerey. Bywszy aryanem, w większe daleko błoto wpadł, gdy do Nestora przystał. *St. Dz.* 368. Po tém koncylium Aryusz i inni do swego błota się wrócili. *ib.* 222. *et* 905. Występnych miał karać, a sam w tym błocie leżał. *Szczerb. Sax.* 407. §. Błoto, niedola, nędza, Koth, Elend, hülfloser Stand. Wiele dał i wyiął mię z błota, z nędzy. *Gorn. Sen.* 232. Ci, których pan z ciemności na światło, z błota na suszą wyrwał, częstokroć naygorzey o nim mówią. *Gorn. Dw.* 100. (*Slovac.* pomóct z blata). - Przeciwnie; z błotem mieszać, podeptać, gubić, in den Koth treten, zu Schanden machen. Mieli bohatyry Moskiewskie podeptać i z błotem mieszać. *Birk. Zam.* 5. Poydę, go zbuzuię, zlaię i z błotem zmieszam. *Teat.* 24 *c*, 96. On myśli tylko o pomście, żeby cię mógł pomieszać, możnali i z błotem. *Pot. Arg.* 322. - §. Jakby w błoto wrzucił. *Alb.* 2 *W.* 12. (iakby w studnią; przepadły, als ob man auf die Straße, in den Koth, ins Waſſer geworfen hätte). Jakoby 2000. złotych wrzucił w błoto, *Pasz. Dz.* 26. Rozumieią, iż w błoto wrzucili, ieśli co za synami lub corkami do klasztoru dali. *Birk. Ex.* 19. Jak w błoto wrzucił pieniądze. *Cn. Ad.* 294. - §. Na błoto siekierę ostrzyć, głupim się pokazać; Sforcować się na nic, iak gdyby na co wielkiego. *St. Dz.* 637. (Ungereimtheiten begehen). - §. Job na przyiaciół uraża się o to, że ich odpowiedź, iako kiem w błoto, że przyzwoicie z nim się nie zwierali, Lecz tylko w swych go mowach potępiali. *Chrośc. Job.* 119. (odpowiedź niegrzeczna, sprzeczna, bez należytego dowodzenia). - §. Błota, kałuże, bagna, Sümpfe, Moräſte, Pfützen, Lachen. Pełno tam błot i ieziorzysk. *Boter.* 32. *BŁOTOŁOŻNY, a, e, w błocie legaiący, im Kothe liegend. Błotołożne świnie. *Klon. Wor.* 69. BŁOTOLUBY, a, e, błota lub bagna lubiący, ſumpfliebend. Trzcina błotoluba, *palustris. Zebr. Ow.* 88. *BŁOTOSŁAP, a, *m. Boh.* blátoſſlap, brukownik, włóczący się po bruku, ein Pflaſtertreter.

Pochodz: *błociany, błocisty, błocić, pobłocić, nabłocić, błocko.*

*BŁOZBAK, u, *m.* miech kowalski, z Niem. der Blaſebalg. Oba policzki odął, iakoby błozbaki abo miechy kowalskie. *Fraz. Dw. E.* 3.

*BŁOŻENIE, ia, *n.* błogosławienie, das Segnen, der Segen. Gdzież przeto błożenie wasze! *Budn. Gal.* 4, 15. (błogosławieństwo. *Bibl. Gd*).

BLU BLU, wyrażenie odgłosu w łykaniu trunku z samey butelki, bul bul! Ausdruck des Schalls, wenn man aus

einer Flaſche trinkt. (*Roſſ.* бу́лъ, odgłos wrzącey wody, *porówn:* bełkotać). Baba się winkiem coraz blu blu z puzderka posilała. *Haur. Sk.* 508.

BLUC, bluł, bluie, *Intrans. niedok.* Bluć, *continuat.* z rzygać się, womitować, zrzucić, zrzucać; *Boh.* bljti, blil, bligi, bljwam, bljwawam; *Morav.* bljwati, bljwu; *Slavn.* bljuvati, *Born.* bgljuvati; *Sorab.* 1. bljwaćj, bljwem, bluhwam; *Sorab.* 2. bluwaſch; *Croat.* blyuvati, blujem; *Rag.* bgljuvatti, bgljuvattise; *Vind.* pluvat (*ob.* pluć); *Roſſ.* блевать, блюю, рвёшь, рвать, выблевать, ſich erbrechen, brechen, ſich übergeben, ſpeyen. Piycie a upiycie się; bluycie i padaycie, *Budn. Jer.* 25, 27. Tylko bluią, aby pili, a piią zasię, aby znowu bluali. *Rey Zw.* 61. Węże ſtraſzne swemi kaszyki Ropą bluiąc, srogiemi błyſkały języki. *Otw. Ow.* 163. Zarazem krwią począł bluać karmazynową. *Otw. Ow.* 182. Blucie, bluanie, womit, rzyganie; *Croat.* bluvanye, *Slavon.* bljuvanje, *Roſſ.* блеванїе, das Erbrechen, das Brechen. Bluanie, wracanie, *Vomitus. Mącz.* Pijany ze bluaniem swym. *Budn. Jes.* 19, 14. §. Bluć potwarz, niegodziwie gadać, szkalować, łżyć, verläumden, ſchmähen, *porówn:* bluźnić,

Pochodz: *bluy, bluociny*, porówn: *pluociny, nabluć, obluć, pobluć, ubluć się, wybluć, zbluć się, zebluć, zabluć.* 2., *bluźnić ze swemi pochodzącemi.* 3., *bluzgać.* 4., *bluszczeć.*

BLUDA, y, ł. *Roſſ.* блюдо, miſa drewniana, eine hölzerne Schüſſel. Z iednéy bludy z gońcem Moſkiewskim ieść będziesz. *Papr. Kl.* 519.

BLUMBERG, u, *m*, herb, dwie litery *x*, z Inflant. *Kurop.* 3, 6. ein Wappen.

BLUSKIER *ob:* Bluzgier

BLUSZCZ, a, *m*, *Raſſ.* блюмъ, плюмъ, (*porówn:* pluszczyć się) *hedera*, der Epheu. *Croat.* blyuſch z szparag dziki). Bachus bluszczem otoczon wieńczyſtym. *Uſtrz. Klaud.* 8. *crinali florens edera.* *Boh.* břečť; Bluszcz drzewny, wielki, biały, około drzew się pnie, tudzież po ſtarych murach, der Baumepheu. *Syr.* 886. - *Sien.* 60. - *Kluk Roſl.* 2, 210. *Sorab.* 1. wihyté ſćrk. Tu bluszcz zwiia się na koło pniaków i gałęzi, i przechodząc z jaworu iednego do drugiego, niby ie złącza. *Karp.* 3, 143. §. Bluszcz ziemny; *bluszczyk*, kurdwan, konrad, brzeszłan, (*Boh.* břečťan, *Slov.* břečťan, *Hung.* borostyán; *Dal.* barſtran, baralyan; *Slavon.* bèrshtan; *Bosn.* berſćtran, brriſćtran, breſtran; *Rag.* barſćtan; *Croat.* beralyen; *Vind.* barſhlan, berſhlan; *Carn.* bershlin z bluszcz w ogólności). *Roſſ.* бударà, кромонникъ; *Boh.* poponec, *Sorab.* 1. popowcz, *glechoma hederacea*, der Erdepheu, der Gundermann, Gunderan, rośnie przy płotach, parkanach, i między ſkałami, ztąd i skalny bluszcz. *Syr.* 612. *et* 887.

Pochodz: *bluszczokręt, bluszczopręt, bluszczowy, bluszczoperz, bluszczyć, ubluszczyć, bluszczyk.*

BLUSZCZEC, - ał, - y, *niiak. nied.* pluskać, wytryskać, płynąć, ſprudeln, hervorſprudeln. Na rozkaz Moiżesza zamiaſt wody, krew ze źrzódeł Egipſkich bluszczeć poczęła. *W. Pſt. W.* 247. Krew bluszczy na czoło i na twarz, A zwycięzcy z radości rękami klaſkają. *Bardz. Luk.* 96. Bluszczące krople dżdżyſtego zlewu ciepley wody, pieszczone członki twoie zmywać będą. *Hul Ow.* 48.

BLUSZCZOKRĘT, BLUSZCZOPRĘT, u, *m. thyrsus. Mon.* 75, 588. der Thyrſusſtab, Epheuſtab. Bachantki z giętkim w ręku bluszczoprętem. *Szym. S. W.* 58. BLUSZCZOKRĘTY, a, e, obwiniony bluszczem, mit Epheu umwunden. Bluszczokręty koſtur. *Mon.* 75, 593. BLUSZCZOPERZ, a, *m.* ziele, liście ma bluszczowemu podobne, *gramen Parnassi*, Parnaßgras. *Syr.* 1308. błyszczyki, ziele, BLUSZCZOWY, a, e, tyczący się bluszczu, Epheu-, *Roſſ.* плющевый, плющевый; *Boh.* břečťanowý, *Rag.* barſćtégui; *Croat.* beralyenov; *Sorab.* 2. wihyitohlérkowé. Liście bluszczowe. *Syr.* 612. - §. Do bluszczu i iego liścia podobny, epheuartig. Bluszczowe rycie na kubkach. *Cn. Th.* - BLUSZCZYC, *czyn. nied.* ubluszczyć, *dok.* bluszczem obwiiać, mit Epheu umwinden, Satyr ubluszczony w wieńce. *Morszt.* 65. BLUSZCZYK *ob:* Bluszcz poziomy.

BLUY, - uia, *m.* bluiący często, rzygacz, ein Speyer, Brecher, der ſich oft übergiebt. *Croat.* blyuvalacz, *Rag.* bgljuvalaz; *Eccl.* блевáмелъ. Naydowali się i ranni bluie, co na czczo womitowali, zalewaiąc się przed pokarmem. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 13. §. *Botan.* psi bluy, ziele, *dactylis. Linn.* - Hundsgras. Psi tey trawy do swego czyszczenia używaią, zaczym womity miewaią, i ztąd nazwano ią psim bluiem. *Syr.* 1305. *et* 1303. - BLUYKA, i, ż. *Rag.* bgljuvacizza; *Croat.* blyuvachicza; z która bluie, rzygaczka, die Brecherinn, die ſich übergiebt.

BLUZGAC, BLUZGOTAC, *czyn. nied.* pleść; wygadywać, labbern, ſchwatzen. Jaka taka rozgadawszy się mocno, trzepie, bluzga, co iey tylko wpadnie na ięzyk. *Mon.* 74, 141. Wolno każdemu, co tylko ślina do gęby przyniesie, bluzgać, wolno potwarzać, łaiać, szydzić. *Boh. Diab.* 337. Był on wielki opoy i zuchwały gębacz, pił i bluzgał. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 361. Bluzga, co ślina niesie, nie ma w gębie tamy, Gorszące młodzież niewinną i uczciwe damy. *Nar. Dz.* 3, 232. Bluzgać bez braku musiemy, kiedy bez przeſtanku mówić chcemy. *Zab.* 6, 318. Bluzganie śmiałe, *Mon.* 74, 144. Jak zagrodzić obcym ięzykom bluzgania. *Teat.* 30 *b*, 146. (Schmähreden). - §. *Tranſit.* Usta głupich bluzgocą sprosność. *Budn. Prov.* 15, 2. („albo bluzgaią„ *not.*)

BLUZGIER, BLUSKIER, u, *m.* palatynek kobiecy, ein Weiberpalatin. Zaczął dyskurs o bluzgierach, które już z mody zaczynały wychodzić. *Kras. Pod.* 1, 148. - *Mon.* 72, 21. (*porówn:* rańtuch).

BLUZGOTAC *ob:* Bluzgać, BLUZNIC *czyn. nied.* zbluźnić *dok.* gadać złośliwie, nie do rzeczy, przeciw zdrowemu rozumowi, läſterlich reden, höchſt unvernünftig reden, läſtern. Jakbyś umyślnie przyszedł, żebyś przeciw niey bluźnił. *Teat.* 24 *b*, 9. *Slovac.* blauznim *blatero.* - §. Szczególnie: gadać przeciwko bogu i bozkim rzeczom, gotteslästerlich reden, *Croat.* blazniti, *Boh.* rauhati ſe, (*porówn:* urągać się), *Carn.* shentam, shentujem, kläſam; *Vind.* bogakleti; *Rag.* pſovatti, opſovatti boga; *Roſſ.* богохóрствовать. Bluźni, kto bogu przyczytuie, co mu przyczytano bydź nie ma; albo uymuie, co nie ma bydź uymowano, *Sax. Poſt.* 37. Arcykapłan rozdarł szaty swoie, mówiąc: zbluźnił! *W. Pſt. Mn.* 164. W utrapieniach ludzie niech nie rozpaczą, ani bluźnią. *Haur Sk.* 56. - Z czwartym przypad-

kiem: bluźnić kogo, einen läſtern osobliwie boga i t. d. Dlaczego bluźni niezbożnik boga! *Budn. Ps.* 10, 13. Z gniewu niepohamowanego, boga bluźnił. *Haur Sk.* 56. Bluźnisz maieſtat boży, gdy to powiadasz. *Smotrz. Fx.* 32. Bluźnisz świętych, bluźnisz też w świętych boga swego. *Paszk. Dz.* 97. – *Biernie:* Prawda często bywa zbluźniona. *Sk. Dz.* 50. łżona, geläſtert. BLUŹNIENIE, ia, *n.* łżenie, osobliwie boga, bluźnierſtwo, das Läſtern, die Gotteslästerung. Aryańſkie fałsze i bluźnienia. *Sk. Dz.* 269. Słuchaiąc tego bluźnienia okrutnego imienia boskiego, rozgniewał się. *W. Poſt. W.* 3, 441. – BLUŹNIERCA, y, *m.* 2. BLUŹNIERZ, a, *m.* 1. bluźniący, łżyciel, osobliwie boga lub rzeczy świętych, der Läſterer, Gotteslästerer. *Rag.* bogopſovnik; *Slavon.* bogopſováca; *Boh.* ruhač; *Croat.* blaznik; *Dal.* boghopſovnik; *Eccl.* благоухульникъ, поухулникъ; *Carn.* shentuvavz; *Vind.* shentuauz, bogoklinjauz). Zowią Turcy Persów bluźnierców imienia proroka świętego. *Klok. Turk.* 148. Teodotus bluźnierz nauczał, że Chryſtus nie był prawym bogiem. *Sk. Dz.* 98. Tak rozumiał bluźnierz Apollinaryusz. *Zrn. Pſt.* 29 *b.* Pierwey był bluźnierzem i prześladowcą i potwarcą. 1. *Leop.* 1. *Tim.* 1, 13. Bluźnierze a matacze a swodnicy słowa bożego. *Rey Pſt. G. g.* 4. Bluźnierzem go osądzili. *Baz. Hst.* 80. Odstąpiwszy od bluźnierzów, zostanę przy wyznawcach wiary. *W. Post. praef.* – BLUŹNIERKA, i, *f.* która bluźni, łżycielka, *Vind.* okliniarza, przekliniarza, die Läſterinn, osobliwie boga i rzeczy świętych, die Gotteslästerinn. Bluźnierka to wielka była, o bogu i nieśmiertelności nic nie trzymała. *Birk. Zyg.* 54. Machlerową naleziono bydź bluźnierką przeciwko bogu. *Gorn. Dz.* 7. Będąc bluźnierką na boga, do prawa małżeńſkiego przypuszczoną bydź nie może. *Sk. Zyw.* 2, 24 *b.* BLUŹNIERSKI, a, ie, BLUŹNIERSKIE, BLUŹNIERSKO *przysłk.* łżywy, szyderſki, łżący osobliwie boga i rzeczy świętych, *Croat.* blazlyiv; *Boh.* rauchawý; *Vind.* preklinſki, bogoklinjaſt, bogoklinſki; *Roſſ.* богохульный, läſterlich, gotteslästerlich. Ten człowiek niepreſtawa mówić słów bluźnierskich przeciw zakonowi. *Bial. Poſt.* 105. Przeciw bogu bluźniersko gadał. *Bals. Sw.* 2, 395. O pochodzeniu Ducha S. arcy bluźniersko pisał. *Sak. Persp. D.* 4. Bluźnierſkie mówili. *Radz.* 1. *Math.* 7, 41. (bluźnili *Bibl. Gd.*) Bluźnierskie odpowiedział. *W. Pst. W.* 2, 45. Słowa bluźniersko mówione. *Susz. Piet.* 2, *E.* 3 *b.* – BLUŹNIERSTWO, a, *n.* złośliwa potwarz, głupſtwo oczywiſte, łżenie, osobliwie zaś przeciw bogu i rzeczom świętym, *Croat.* blaznost, blaznoſt; *Rag.* psovka, pſoost; *Sorab.* 1. cjejli ſwar; *Vind.* preklinjanje, leſhtruvanje, bogoklinenje, bogokletva, bogoklinioſt; *Carn.* shent, klaſarya; *Boh.* rauhawoſt: *Roſſ.* богохúльe, богохульство: *Eccl.* тробладаніа, богохульничество; das Läſtern, die Läſterung, Gotteslästerung. Bluźnierſtwo może się ściągać na złe mowy, tak przeciwko ludziom o rzecz bożką, jako i przeciwko bogu. *Sekt Marc.* 7. Samemu bogu nie przepuścił swoiém bluźnierſtwem. *Haur Sk.* 56. Słuchay, co za bluźnierſtwo! bluźni maieſtat boży. *Smotr. Ex.* 52. Aryuſz, przodek i ociec bluźnierſtw na iedynego syna bożego, i na ducha S. *Sk. Zyw.* 2, 31. BLUŹNIWY, a, e, bluźnierſki, łżywy, läſterlich, läſternd, gotteslästerlich, *Croat.* blazlyiv). Przy tym dwoiem omyłuem, rozumiał i owo trzecie bluźniwe, że Duch Sty od oyca zſtąpił. *Smotr. Ap.* 41. Co bluźniwsze na syna bożego od Aryanów mówić się mogło. *ib.* 12.

BLWAC *obs.* Bluć.

BLWOCINY, – in, *liczb. mn.* co wybluto, zrzucono, das Ausgeſpieene, Weggebrochene, *Rag. Bosn.* bgljuvottina; *Sorab.* 1 bluhwanki; *Roſſ.* блевотина. Pies wraca się ku blwocinom swoim. 1. *Leop. Prov.* 26, 11. (ku zwróceniu swemu. 3. *Leop.*). Pliary walą się w blwocinach swoich. *Radz. Jes.* 19, 14. (w zwracaniu swoiém. *Bibl. Gd.*) Otrąci rękę o blwocina (blwociny) swoie. *W. Jer.* 48, 26.

BŁYKTRY, BLIKTRY, – ów, *liczb. mno:* błyſkotki, Schimmer, leerer Schein. Dusie grunt, reszta bliktry. *Teat.* 43 *c*, 19. *Wyb.* – *Vind.* bleſhenie, ſuperia.

BŁYSK, u, *m.* błyszczenie, blask przeraźliwy, szczególniey błyſkawicy; błyſkawica, das Blitzen, Strahlen, Schimmern, der Blitz, der Blitzſtrahl, *Boh.* et *Slovac.* bleſk, bliſkani; *Sorab.* 1. bliſk; *Carn.* et *Vind.* blisk, bliſkanje, *Roſſ.* сíяніе. Straszny szereg tarczy z silnemi pociſki, Całą przeſtrzeń napełnia okropnemi błyski. *N. Pam.* 22, 113. Bełty Jowiszowe w przykre polerowne błyſki. *Zab.* 12, 241. Przelot byſtrzeyszy nad błyſk piorunowy. *Hor.* 2, 118. *Nar.* Piorunnych tylko błysków światłość przeraźliwa, Bije w oczy, gdy nieba na wylot przeszywa. *Dmoch. Sąd.* 24. Burze czarne z grzmotem daią błyski. *Kulig. Her.* 311. – BŁYSKAĆ *niedok.* BŁYSZCZEĆ, *BLEŚZCZEĆ *niedok.* BŁYSNĄĆ, zabłysnąć, błysnął, błysnęło, błysło, *iednok.* blask wydadź, lśnić się przeraźliwie, ſchimmern, blitzen, glänzen, leuchten; *Boh.* bliſtieti, bliſtiwam; *Slov.* bliſkati, bliſkám; *Sorab.* 1. boſkaſi, *Croat.* bleſzkati; *Vind.* bliſkati, bliſkam, bliſkazhem, bliſketati *Carn.* bliſkatshem, leshkazhem, leshketáti, leshketam ſijati; *Eccl.* блистати, сіяти, сабмнити, *Roſſ.* блеснуть, блистать, лоснúться, возсіять; *Sorab.* 2. murkotaſch; *Bosn.* sinuti, prosjatti, svitliti, sjatti laskati; (*Vind.* bleſhiti ślepić kogo, mamić). Oh miecze błysnęły, iako łyskawica. *Jabl. Tel.* 287. za iskrzący widok bliskie krzaki daią, zmarzłą rosą i cienkie gałązki błyſkaią. *Chodk. Kost.* 15. Krew się czy a żelaza błyskaią. *Tward. Wł.* 66. W hucie trafia się czasem, że wszyſtek ogień na przód się zwróci na żadnych tyglach ani błyśnie. *Torz. Sz.* 111. (ani iskrzy, bynaymniey ognia niemasz). Grom błyskaią *Bard. Luk.* 14. (błyskawica). *fig.* Szczęście trochę błysnęło, iednak nie długo trwało. *Sk. Dz.* 536. Błysło mu światło rozumu. *Mon.* 70, 508. (es gieng ein Licht auf). Ach cóś mi błysnęło; już przypomina sobie. *Boh. Kom.* 1, 310. (ochapia mi się, mir ſchwebt etwas vor; fährt mir durch den Kopf). Błyska w głowie. *Oss. Wyr.* – (pstro; nic gruntownego). §. Błyskać czym, mit etwas ſchimmern, funkeln, blitzen. Gwiazdy nieporuszone własnym błyszczą światłem. *Ill. G.* 52. Błyśniy błyskawicą, a rozpłosz ich. *Budn.* 144, 6. Błyskać będę mieczem moim po twarzach *Budn. Ez.* 32, 10. Tak mieczem błysnął, iako błyskaią Pełne swych gromów i piorunów nieba. *Kchan. Jer.* 112. Widząc, że ku nam mieczem

mak błyska, szedłem prosto ku niemu z memi rycerzami. *Kras. Ost. F.* 2 *b.* Bleszczą oczyma i zęboma, a nie widzą szpetności swoiey. *Gil. Post.* 169 *b.* Błyskanie, Błyśnienie, błyszczenie : blysk, blask, das Blitzen, Schimmern, der Blitz, der Schimmer. *Sorab.* 1. błyſkani. Sertoryusz błyskaniem armaty Luzytańskiey oczy woyska naszego przerażał. *Warg. Wal.* 313. (blaskiem ich zbroi). Honorów czcze błyszczenie. *Teat.* 46, 6. Nie są światłem błyszczenia, co ledwo się śkliniły, I cwszem gdy zagasną, większa po nich ciemność. *Kras. W.* 53. Nagłe błyśnienia dowcipów bystrych połączać trzeba z światłami pilnych namysłów. *Nag. Fil.* 153. - BŁYSKA się, *zaimk. bezosob*: łyska się, *Sorab.* 1. ſo błyſka; *Croat.* blisziche se; *Carn.* bliska se, blishy se; *Vind.* bliska, se bliska, es blitzet. - BŁYSKAC się, BŁYSZCZEC się, *zaimk. osob.* iśnić się, migać się, *Boh.* bleyſkati ſe, bleyſſawam ſe, ſtkwiti ſe, třpyte'ti ſe. *Slovac.* bluſſtjm ſe, bleſkati ſe; *Sorab.* 1. boſtju ſo, boſcyju ſo; *Sorab.* 2. ſe błiſkotaſch; *Vind.* liſkati ſe, ſe leſketati, blitheti; *Eccl.* блещáмися, блещюся. *Bosn.* trifetiti, ſiççati, mugniti, ſchimmern, blitzen, funkeln, flimmern. Już zewsząd ostre błyskają się broni. *P. Kchan. Jer.* 534. Złoto, żelazo, herby, świetne stroie, Polerowane błyszczały się zbroie. *P. Kchan. J.* 534. Blask widzą, a nie widzą, co im się świeci, a co się im bleszczy z blasku onego. *Rey Post. M. m.* 1.

BŁYSKACZ, a, *m.* błyskaiący, błyskawicę rzucaiący; piorunuiący, der Blitzer, Blitzſchleuderer, Donnerer. *Slovac.* bleyſkač; *Croat.* bleſzikavecz; *Dal.* ſzevalacz. BŁYSKAWICA, y, *z.* łyskawica, der Blitz des Wetterſtrahls; *Slovac.* błyſkáni, *Sorab.* 2. błoſk, błoſkani; *Croat.* bliſzikanye; *Vind.* bliſk, grumſki bliſk; *Slavon.* munja; *Ross.* мóлнïя, мóлнïе. Błyskawica, płomień szybko na powietrzu migaiący. *Wyrw. G.* 52. para siarczysta zmieszaniem się z innemi, zapalona. *Boh. Diab.* 171. Po burzliwém niebie błyskawica uwiia się. *Tward. Wł.* 80. §. Błyſk, blaſk, błyskanie, das Blitzen, Strahlen. Ani polor żelaza, ni z dział błyskawice Urażały subtelney dziecinney zrzenice. *Tward. Wł.* 6. - §. Kamień drogi, *astrapias Plin. Hist. N.* 37, 11. ein ſehr funkelnder Edelſtein. *Cn. Th.* - **BŁYSKAWICONOSNY, a, e, *Ross.* мóлнïеносный, piorunonośny, blitztragend. BŁYSKAWICZNY, a, e, *Vind.* bliſkni; *Eccl.* мóлнïебли-ствителенъ, należący do błyskawicy, Blitz-, den Blitzſtrahl betreffend. Błyskawiczny poſtrzegacz, *fulgurator*, u Rzymian, wykładacz błyskawicy, wróżek z błyskawicy, *Mącz.* der Blitzausleger, Blitzprophet. - BŁYSKAWKA, i, ż. rzecz błyszcząca się, etwas Blitzendes, Flimmerndes. Dobył błyskawki : błyszczącey szpady lub szabli. *Tr.* - er zog den flimmernden Degen. Błyskawki, błyskotki, ozdobki, cacka dziecinne, fraszki, Flitter. - §. Błyskawka, kruszec, składany z drobnych łusek, w palcach rozcieraiący się na łśniące odrobiny. *Kluk Kop.* 2, 218. *Ross.* блестинкъ; Eiſenglanz, Eiſenglimmer. BŁYSKAWY, BŁYSKLIWY, a, e, *Slovac.* bleſkawý, *Ross.* блистательный, *Boh.* bleyſkawý, ſtkwi'cſý, *Vind.* bliſketliu, bliſketezhen, *Eccl* блещащïйся, błyszczący, blaſk wydaiący, flimmernd, glänzend, ſchimmernd, blitzend. Lśnęło lice iey a wzrok iey był błyskawy, tak żem się iey lękł 1. *Leop.* 4. *Ezdr.* 10, 25. (rozświeciło się. 3. *Leop.*). Róża krucha a błyskliwa. *Przyb. Luz.* 280. *Ross.* блистательность, Błyskawość. BŁYSKOT, *BLESKOT, u, *m.* BŁYSKOTEK, tku, *m.* BŁYSKOTKA, i, ż. błyskawka, trzęsidło lśniące, fraszka pozorna, *Ross.* блесинка, блюстка, блёсточка, *Vind.* ſleparia, bleſhenje, Flitter, Flinder, Flinderlein. Bystrym okiem rozezna złoto od pozłoty, Od męzkich ozdob zwodne odłączy błyſkoty. *Dmoch. Szt. R.* 20. Dowcip przez ubieganie się za błyſkotkami ſtaie się płochym. *Pir. Wym.* 5. Uciecha w świata prożności iest tylko błyskotką. *Węg. Mar.* 3, 196. - §. Bleskot ognia był widziany. *Biał. Odm.* 41. : blask, błysk, Schein, Schimmer, Wiederſchein. BŁYSKOTAC, - otał, - oce, *niiak. niedok.* połyskiwać czym, błyskać czym, *Vind.* bliſkati, bliſketati, bliſkezhem, bliſkazhem: *Carn.* leshketàti, lèshketàm, lèshkazhém; *Croat.* liſzkechem, leſzketam; *Sorab.* 2. ſe błiſkotáſch, *Ger.* womit funkeln, ſchimmern, paradieren. Kto ma ciemno w głowie, rad błyſkota gwiaździſtą piersią. *Oss. Wyr.* - BŁYSKOTNIK, a, *m. Ross.* блёсточникъ, co błyſkotki, trzęsidła robi, der Flinkermacher, Flittermacher. - BŁYSKOTNY, a, e, błyszczący, łyſkotny, lśniſty, migaiący, blitzend, flimmernd, funkelnd. Błyſkotne kirysy. *Stas. Num.* 1, 219. Niebo lazur błękitną maścią przyodziewa, Po nim zaś złote cętki błyſkotne rozsiewa. *Zab.* 15, 156. BŁYSZCZADŁO, a, *n.* błyſkotek, trzęsidło lśniste, Flitter, Flinker. Tu przyczepia kwiatek, tam trzęsawkę, owdzie błyszczadła, czasem zaś piękrzydła. *Mon.* 65, 610. BŁYSZCZAK, a, *m.* motyl dzienny, *Nymphalis Iris*, maiący skrzydła mieniące się. *Lad. H. N.* 110. - *Kluk Zw. IV*, 390. ein Schmetterling, Iris, ein Tagvogel. - §. Robaczek, złotnik, S. Jana robaczek. *Cn. Th.* 37. das Johanniswürmchen. - §. Muszla morska, świetlik, *Solen. Cn. Th.* - die Nagelmuſchel, der Solenit. - BŁYSZCZYKI ziele ob. Błuszczoperz.

BO.

BO! Spoynik, wyrażaiący przyczynę, s bowiem, albowiem, ponieważ, denn, weil. *Eccl.* бо, понéже, потому что, для того что; напредú речéнïи у славянъ не полагáется; малорóссы обáче инапредú речéнïи полагаютъ; *Boh.* neb, nebo, zagiſte; *Slovac.* nebo; *Sorab.* 1. bo, pjeto, pjetoj, dokalj, dpj; *Sorab.* 2. jo; *Bosn.* bo, jerbo, jere, jer, ar, zaſcto; *Croat.* bó, kayti, ar, ſtoti, zbog; *Slavon.* jerbor, jer; *Dal.* jerbo, jere, ér, ſtoti; *Marit.* zàch; *Vind.* kir, dokler, potehmal, ſakai; *Carn.* ſakaj; *Ross.* бо, нбо, убо, занè, занéже. Słuchaycie, bo osobliwe rzeczy mówić będę. *Budn. Prov.* 8, 6. Nie powracam, bom nigdzie nie był; nie idę, bo ſtoię; i nie zatrzymam się, bo nie odchodzę. *Teat.* 29, 28. - *NB.* Zwyczaynie, *bo* kładzie się na samym początku propozycyi, zamykaiącey przyczynę; wyiątki z tey reguły są rzadkie, n. p. Ależ bo ſieſtrzyczko nie lubię, żeby mnie tak śpiegowano. *Teat.* 49 *b*, 49.

BOAZERYA, yi, ż. z Franc. taflowanie, das Täfelwerk, die Täfelung. Futrowanie pokoiów, co dziś zowiemy

boazeryą, daie się z desek cieńkich, od podłogi, aż do samego sufitu. *Sutk. bad.* 162.

BOB, u, *m.* gatunek iarzyny. *Syr.* 1025. – *Kluk Rośl.* 1, 225. RADIC: *Boh.* et *Slov.* bob; *Sorab.* 1. et 2. bob; *Vind.* b - b. bob, *Carn.* bób, *Croat.* bób; *Dal. Slavon.* bob; ſ - b. *Roſſ.* бобъ, *Hung.* bab, *Lat.* faba, *Ital.* faua, t - u. die Bohne. Bob abo groch Turecki, *phaseolus.* b - hn. *Linn. Bosn.* posciagn, safuo, safugl; *Rag.* posiagn, die türkiſche Bohne, Schminkbohne. Bob Egipski, bob wodny, *colacasia*, die Egyptiſche Bohne, die Waſſerbohne. *Syr.* 1028. *et* 1035. – §. Bób kamienny, tyczna wyka, palnik ogrodny, *anagyris Linn.* der Stinkbaum, Bohnenbaum, *Syr.* 791. *Carn.* pavos, smerdliva. – §. *Slavon.* arabski bob = kawa. §. Bob morſki, *umbilicus Veneris*, kamień, pannom wdzięczność ma iednać, które go noszą. *Sleszk. Ped.* 408. der Nabelſtein, Venusſtein. – §. Boby abo iądra kurów. *Zabk. mł.* 331. die Heckdrüſen oder Hoden der Hähne. – §. Plama na zębach końskich, die Bohne auf den Zähnen der Pferde, der Bohnenkern, der Kern, die Kennung. Końskie zęby są brudne, niegładkie, maiąc dołki bobem końskim zwane. *Kluk Zw.* 1, 157. §. *Trsl.* bob, bierka, los, kostka, *calculus*, że go używano w Atenach, gdy lud urzędników obierał. *Kras. list.* 103. Kréska, das Votum, der Ausſpruch, die Stimme, das Loos. Jeśli los mi przeyrzał czarnego bobu. *Pot. Syl* 303. (nieszczęścia).

BOBAK, a, *m.* świszcz, *mus marmotta. Zool.* 346. – *Haur. Sk.* 304. *Mus bobaque* naszym, iest właściwym Ukraińskim i Podolskim zwierzęciem. *Kluk Dyk.* 1, 366. Murmelthier, die Bergratze. Bobakowi Polskiemu imię świszcza dawaią; lecz bobak albo świszcz Polski, Moraz albo świszcz Kanadeńſki, Kawia albo świszcz Bahamski, Krycet albo świszcz Strazburski, cztery są różne gatunki. *Zab.* 12, 196. §. Małe dziecię zowią pieszczenie bobo, bobak, bobek, zártlich; ein kleines Kind, ein Wyppchen. Pień nieociosany, niezgrabny, od głowy do nóg równy, od kochanego tatunia zwany bywa bobakiem. *Zab.* 13, 64.

BOBEK, bka, *m. zdrbn. rzeczown.* bób, mały bób, *Boh.* bobek; *Rag.* bobizza; bobak; *Bosn* bobak; *Croat.* bobek, bobicza; *Hung.* babotska, *Dal.* bobak; *Vind.* bobei, (*Vind.* bobeka, sernu z iagoda), *Roſſ.* бобокъ, бобочикъ, eine kleine Bohne, ein Bohnchen. – §. Bobki, dla podobieńſtwa iagody drzewa wawrzynu, die Lorbeere, *bacca lauri*; potém drzewko samo, wawrzyn, *laurus nobilis. Kluk Dyk.* 2, 74. der Lorbeerbaum, bobkowe drzewo, *Vind.* javoriſhka bobeka, lorbar, javorika, lorvrika, lorbar; *Bosn.* lovorika; *Croat.* lovarika; *Dalm.* lovorika, yawor; *Sorab.* 1. lorberna. Od naydawnieyszych czasów gałązki tego drzewa wieńczyły bohaterów i poetów; n. p. Wieniec z lauru abo z bobku żołnierzom kładziono. *St. Dz.* 103. Ztąd bobki, wawrzyny, laury, wieńce laurowe, Lorbeerzweige, Lorbeerkränze. Rzym cały z państwem Cezarowi kwitnie bobkiem. *Chroſt. Luk.* 274. Z nim naſtawaią lata Saturnowe, Jemu teatra budują, Jemu bobkiem obeliszki snują. *Tward. Misc.* 6. Oliwy spokoyne bobki wiekuiste kwitną. *Leszcz. Class.* 6. – §. Zartem bobki, łayno owcze, kozie, myszе, iełenie, do iagod bobkowych podobne, Schafkorbeeren, Ziegenlorbeeren, ic. Niederſächſ. Köthel, Köttel. *Roſſ.* бобки; *Vind.* ouzhji klat, ouzhja lorbeh, vorbar). Tu leży, co chciał z ſkępſtwa mieć krotki nagrobek, Pigułka Amalthei, vulgo kozi bobek. *Siel.* 411. BOBEŁKA, i, *d.* krówka, ein Roßkäfer, Miſtkäfer. *Tr.* – (*Bosn.* bobak, grrivak, *cantharis*).

BOBIASTY, BOBOWATY, a, e, na kształt bobu, bohenánblich, bohnenartig. Kamień bobiasty, *cyamea. Plin. H. N.* 37, 11. ein bohnenartiger Edelſtein.

BOBKOWY, a, e, laurowy, wawrzynowy, Lorbeer-, *Boh.* bobkowý, *Sorab.*, lorbernowé, lorberſki; *Croat.* lovarichni; *Carn.* lorbarjov, *Roſſ.* лавровый. Drzewo wawrzynowe abo bobkowe. *Otw. Ow.* 31. *Croat.* javorika, lorvrika; *Carn.* lorbar, *Roſſ.* лавръ; *Vind.* lorbar, lorberjeva dreva; *Boh.* bobkowý ſtrom. Liście bobkowe, *Kluk Dyk.* 2, 74. *Slavon.* lovorika, Lorbeerblätter. Wieńce bobkowe, *Past. F.* 259. Wieńcy czoła bobkowemi odziali, na znak zwycięſtwa. *Pot. Arg.* 308. – *Otw. Ow.* 224.

Dalsze pochodz: *bobowiny*, *bobowisko*, *bobownica*, *bobownik*, *bobowniczek*, *bobowaty*, *bobowy*.

BOBO, a, *n.* BUBA, y, *ż.* ſtraszydło, ſtraszydełko, ſtraszek, *Carn.* bava; *Boh.* bubák; *Roſſ.* et *Eccl.* бука, пóка, der Popanz; Liefländ. Bubbull; Knecht Ruprecht, Kinderſchrecker; (Niederſächſ. Bullerklaus). Bobo czyli mały dziwotworek, który bywa przytomny schadzkom bab na łysey górze, w kształcie capa lub kota. *Teat.* 11, *b.* 108. Któż więc wolny, kto mądry, i kto pan nad sobą? Kto ubóztwo, śmierć, więzy, ma za próżno bobo. *Zab.* 13, 132. Przysunąłem ſię bliżey to bobo oglądać. *ib.* 11, 404.

BOBOWINY, – in, *liczb. mn.* ładyle bobowe, *Rag.* et *Croat.* bobovina, Bohnenſtroh; *Vind.* boboushina; (*Roſſ.* боборина łupiny bobowe). *Slovac.* bobowa ſlama; *Hung.* bab – szalma; *Carn.* bobornéza; *Vind.* boboushina, boborna, bobouja slama. BOBOWISKO, a, *n.* pole bobowe, rżyſko bobowe, *Boh.* bobowiſtie; *Vind.* bobouji-she, bobouje, bobouna gniva; *Roſſ.* бобовникъ, der Bohnenacker, BOBOWNICZEK, – czka, *m.* gatunek przetacznicza, *veronica anagallis aquatica Linn. Kluk. Dyk.* 3, 154. Waſſerganchheil. BOBOWNICA, y, *ż.* ziele, *samolus* rodzay. *Kluk. Dyk.* 3, 48. das Geſchlecht der Bungenpflanzen. BOBOWNIK, a, *m Veronica beccabunga*, gatunek przetacznika. *Kluk. Dyk.* 3, 154. die Bachbunge. *Jundz.* 90. *Roſſ.* бобóвникъ; *Rag.* et *Bosn.* bobovnik, *fabaria herba*, *telephium. Croat.* bobovnyak, Waſſerbohnen; *Eccl.* бобовникъ, *fabata*, *Vind.* bobovez, rzeżucha; *Sorab.* 2. bobownik = Dreyblatt). BOBOWY, a, e, od bobu, *Boh.* bobowý; *Rag.* bobov, *Vind.* bobouni; *Carn.* bobóve; *Sorab.* 2. bobowé; *Croat.* bobov, bobni, bobji; *Bosn.* bobni; *Hung.* babbólvaló; *Roſſ.* бобóвый, Bohnen-, Ziarna bobowe. *Kluk Dyk.* 3, 161.

BOBR, – bra, *m.* zwierzę ziemnowodne, der Biber, *Boh.* et *Slovac.* bobr, bober; *Roſſ.* бобръ; *Sorab.* 1. biber, *Carn.* pibr, lel; *Vind.* pibra, piber, breber, dabar, *Bosn.* bobra, bobr, dabar; *Croat.* bièber, dabar, *Rag. Dal. Slavon.* dabar; *Ital.* bebero, bevero, *Hisp.* befro, *Gall.* bievre, u *Klaudyan.* bebrus, u *Plin.* biber, *Lat.* fiber, *Anglsax.* beſer, beſor, *Suec.* beſwer, *Isl.* bior, biſr, *Angl.* beaver); Bóbr długi na dwa łokcie, ciało

porosłe dwoistym włosem, krótszym miękkim i drugim gęstszym lśnącym się. Ogon łuską nakształt pargaminu okryty. Przebywa w lasach nad wodami. *Zool.* 341. - *Kluk Zw.* 1, 373. Bobr suchowodny. *Biel. Myśl. A.* 4. Bobr roczniak, *Roff.* ярець *ob:* iarczak. Bóbr młody Kamczatskie *Roff.* комлаак. Pomieszkania bobrów, *ob.* żeremie. Bóbr płaczliwy. *Zab.* 9, 362. *Eyss.* ratuiąc się płacze, er weint, wenn er ſich nicht anders mehr helfen kann. Płakać iak bóbr: rzewnie, bitterlich weinen. Syn macierzyński słysząc napomnienia, Rzewnie się, iako mówią, bóbr, rozpłacze. *Pot. Syl.* 369. Poyźrzyiże też i na mnie, o móy Jezu dobry, Day grzech poznać, day mi nań płakać, iako bobry. *Pot. Zac.* 57. - Okupić się iak bóbr ſtroiami, z powodu bayki, iakoby bóbr, wiedząc, że go naywięcéy dla ſtroiów gonią, gdy ucieka, sam ie sobie miał odgryźć, żeby tym zaspokoiwszy łowców, sam uszedł; *Ezop.* 56.: bardzo drogo się okupić, ſich ſehr theuer loskaufen. Nie dosyć było cerkwie przedmieyskie im złupić, że się każda musiała iako bóbr okupić.... *Zimor. Siel.* 250. - 2., Bóbr rzeka w Litwie, *Wyrw. G.* 21. ein Fluß in Litthauen. - BOBREK, - brka, *m.* rodzay roślinny, *menyanthes. Kluk Dyk.* 2, 119. ein Pflanzengeſchlecht. Bobrek tróyliſtny, *Roff.* стрѣлá *ob:* strzała. BOBROSZCZUR, a, *m. castor moschatus*, w Litwie się nayduie; ma kształt kreta, ale dwa razy większy od niego. Sposób życia z bobrami iednakowy. *Kluk Zw.* 1, 375. die Biberratze. BOBROWAC, - ował, - uie, *intransit. niedok.* brodzić iak bóbr w wodzie, w błocie, im Waſſer, im Sumpfe waten, wie ein Biber. Nie Don, nie Dunay był nam nieprzebyty, Grzmiała szumnemi Rodope kopyty, Grzmiała; i Polskie bobrowały konie Po Propontydzie i złotym Strymonie. *Tward. Misc.* 60. - §. *Fig. et transl.* W rozkoszach po uszy bobruiesz. *Wad. Dan.* 167. (brniesz, zatopiony). Bobrować, *grassari. Dasyp. Aa.* 2. herum ſchwärmen. Bobrują w śpiżarni, w komorze młodzieńcy. *Chrośc. Ow.* 9. (gmerzą, herum ſuchen, durchplündern). BOBROWNIA, j, ż. gniazdo bobrowe, gon bobrowy, der Bieberbau. Widać z tego regiestru, że to bobrownie były porządne. *Czack. Pr.* 2, 264. BOBROWNIK, a, *m.* łowiec bobrów, der Biberjäger, Biberfänger. Mieli dawni książęta swoich myśliwców, nazwanych sokolnicy, bobrownicy, *castorarii. Nar. Hst.* 4, 245. §. Dawny urzędnik nadworny, ein ehemaliger Hofbeamter. Kiedy w Polszcze nadawano swobody, uwalniano od władzy Woiewodów, Kasztelanów, mincarzów, bobrowników i łowczych *Czack. Pr.* 1, 69. et 2, 264. BOBROWY, BOBRZY, a, e, należący do bobra, od bobra, Biber -, Caſtor -. *Boh.* bobrowý; *Sorab.* 1. bibrowé, *Roff.* бобрóвыи, Bobrowe ſtroie, *ob:* stroy). *Ezop.* 56. Bibergeil, *Vind.* pibrou proshin, pibrovina, pibrovu jaize; *Carn.* pibrovna; *Dal.* brebrova jaycza); Bobrowy gon, bobrowe żeremie, *ob:* gon, żeremię. *Czack. Pr.* 1, 66. Bobrowy kapelusz. *Chelch. poprz. A.* 2 *b.* der Caſtorhut. Bobrowy ogon, der Biberſchwanz. Karczemny iunak ma konexyą z bobrowym ogonem, który póty iest wielki i dzielny, póki moknie w trunku. *Mon.* 73, 309. Bobrowy kołpak, czapka iezuicka wysoka z okładem bobrowym. *Węg. Lusk.* - *Eccl.* бобровина, мясо бобровое, bobrowe mięso. - Rodzay bobrzy ma ogon łuską pokryty. *Zool.* 333 - *Zab.* 11 389.

BOCH, u, *m.* tułów, tułub obłupionego bydlęcia. *Wlod.* tułów woli. *Cn. Th.* der abgeledrte Rumpf des Ochſen oder andern Schlachtviehes, *porówn.* obs. Germ. Bock, pniak, kloc, *Lat. med.* buca, bucha. BOCHEN, - chna, *m.* BOCHENEK, *BOCHONEK, - nka, *m. zdrb.*; bryła okrągława gruba, mały bałwan, der Klumpen, der Bergleib, die Luppe, der Leib, Laib, Laibel. Bochny miedzi, bryły zlane. *Cn. Th.* - §. Szczególniey chleb okrągły a gruby, ein Leib Brot, ein zu einem runden Körper geformtes Brot, ein Weck. *Morav.* bochnu, bochýnek, *Boh.* bochník, bochníček, pecen, pecníček, pokruta, pokrautka; *Slovac.* bochnu, bochník, gulka, pokrutka, *Sor.* 1. kwojczi kl'eb; *Sorab.* 2. pokſchuta; *Roff.* ковриra, *Croat.* czipòv, (*Croat.* hleb, *Vind.* hleb, hliebez, hlebez; *Carn.* hléb, hlębz, hlębzhék, *Lat.* libo). Chleb w bochnach. *Haur Sk.* 214. Dawano mu bochen chleba na dzień z ulicy piekarskiey. *Budn. Jer.* 37, 27. Wzięła dwieście bochnów chleba. *Birk. Zyg.* 49. Ciasto gniotą w kupy, iż będzie iako bochenek. *Sien.* 591. Z ciasta porobią się bochenki; które gdy się podnosić zaczną, w piec iuż wypalony wsadzaią się. *Kluk Rośl.* 3, 262. Rozdawał braci po bochenku chleba. *Pimin. Kam.* 342. Chleba bochenek dali ubogiemu. *Birk. Dom.* 80. *Bibl. G. Jer.* 37, 27. Do bochenka, nie do szabli towarzysz, do stołu, nie do pomocy. *Oss. Wyr.* ein Brotfreund, Tafelfreund, der nur miteſſen hilft und weiter nichts. *Przysł.* Pomoże bochenkowi, iak mówią, kukiełka. *Pot. Pocz.* 714. (nie gardź nikim, może ci się stać pomocą). BOCHENKOWATY, a, e, nakształt bochna, weckenförmig, wie ein Laib, laibförmig, knollig. Z wody niezdrowey gardła narastaią, maiąc gruzły bochenkowate. *Haur Sk.* 99. BOCHENKOWY, a, e, *Slovac.* bochní, należący do bochna, Laib -, Wecken -. Towarzysz bochenkowy, darmoiad, darmostraw, próżna strawa, próżny chleb, *Oss. Wyr.* ein unnützer Broteſſer.

BOCHENSKI *ob.* Bochnia.

BOCHNA, y, ż. imię białogłowskie, *Benigna. Jabł. Her.* ein Weibername.

*BOCHNAR, a, *m.* gatunek monety, podobno od imienia sławnego w Polszcze mincarza. eine Münze, ein Geldſtück. Ociec worków potrząsa, przebiera bochnary, Bo podobno płatnieysze tam będą talary. *Rey Wiz.* 90.

BOCHNIA, i, ż. miasto w Gallicyi, sławne dla żup solnych, eine Stadt in Gallicien. Roku 1252. znaleziono kruszec solny u wsi Bochni, która dziś miasteczkiem iest, pół mili od Krakowa. *Krom.* 261. (*ob:* boch, bochen). Koło Bochni bardzo błotna droga. *Alb. z W.* 8. Bocheński, a, ie, od Bochni. z Bochner. Błota Bocheńskie, szkaradne, niezgłębione.

BOCIAN, a, *m.* ptak, *ciconia*, der Storch. *Sorab.* 1. bacjen; *Sorab.* 2. boſchon; *Slovac.* bocan, čap, *Morav.* bogdál, bokdál; *Boh.* čáp, bocan; *Bosn.* boccjan, lelek, ſetrrik, setrikonoga; *Rag.* et *Dal.* lelek, cſaplya; *Croat.* ſtrôk; *Slavon.* róda; *Carn.* zhapla; *Vind.* ſhtrok, ſhterk, ſhtorkla, zhapla; *Roff.* боцáнъ gatunek czapli; бýзанъ, бусель, *ardea ciconia; Eccl.* бýсель, птица рoду журавлинаго; мелоносъ bocian; *Roff.*

аистъ, стерхъ; ptak cały biały; gnieździ się na wysokich drzewach, stodołach, domach; na zimę odlatuie. *Zool.* 250. Przytaczaią też drugi rodzay bocianów, na grzbiecie wszystek czarny, a pod brzuchem trochę bielasy; ale te nie lęgą się przy ludziach, ale na bagnach, i to tedy iest bąg, nie bocian. *Sien.* 292. Bociany plugawe. *Ban. J.* 2 *b.* Dziobiasty bocian. *Przyb. Milt.* 225. Bociany nosem klekotały. *Ban. J.* 3 *b.* Klekce, iako bocian. *Rey Zw.* 62. - *Rey Wiz.* 30 *b.* (*głocitat*). Z tego klekotania bociana też klekotką, grzegotką zowią; Flisy zaś Księdzem Woyciechem. *Klon. Fl. E.* 4 *b.* - Bocian żywi się żabami i inszym owadem. Na iedney łące, stara to przypowieść, wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735. Roman Ruskim książętom takim prawem, iak bocian żabom panował. *Stryik.* 206. Cóż za bocian, świat czyści. *Gaw. Siel.* 367. (wady drugich wytyka). Wreszcie, nie mnie na cudze wady bydź bocianem. *Zabł. Firc.* 69. (censorem). Kontent, iak gdyby go bocian nosem iskał. *Jabł. Fz.* 15. (nie ma z czego się cieszyć). BOCIANI, ia, ie, BOCIANOWY, a, e, do bociana należący, Storch-, *Boh.* čapí, *Rossʃ.* аистовъ; *Croat.* štròkov). Trzeci rząd ptaków, bocianowy. *Zool.* 217. Sadło bocianie do lekarstw wchodzi. *Kluk Zw.* 2, 267. Bocianie gniazda, ein Storchneſt; *Vind.* shtrokovu gniedu), na maszcie okrętowych, kosz maytkowski, der Maſtkorb, der Mars. Maszty wyniosłe z bocianiemi gniazdy Pod same gwiazdy, *corbes, corbitae. Klon. Fl. G.* 3 *b.* - §. *Botan.* Bocianie noski, ziele, ma na końcu noski iako bocianie. *Urzęd.* 286. *Vind.* shtrokou klun, pumpava), gatunek ziela, żórawiemi noskami zwanego, z mnieyszemi nasiennikami, *geranium. Kluk Rośl.* 2, 269. Bodziszek *geranium*, rodzay ten ze wszystkiemi swemi gatunkami pod imieniem bocianich nosków, żórawich nosków znaiomy. *Jundz.* 351. *Rossʃ.* журавлиный носокъ, Storchſchnabel, Gichtkraut. BOCIANIĘ, -ięcia, *n.* piskle bocianie, das Junge des Storches. Bocianię z nosa, znać żórawię z szyi. *Wad. Dan.* 6. - BOCIANEK, - nka, *m.* BOCIEK, - cka, *m.* mały bocian, ein Störchchen. Nie wadzi na bocka rzucić. *Rys. Ad.* 5. (gmin przebywanie bociana na iakim domu ma za hasło szczęśliwe). BOCIANOWATY, a, e, kształtu bocianiego, ſtorchähnlich. Bocianowata szyia.

*BOCIEM, *spoyn.* albowiem, bo, denn, Chwalcie boga; bociem on rzekł, a na iego słowo wszystko się stało. *Wrob. Zołt.* 332.

BOCIK, a, *m. zdrb. rzeczownika* bót, bót opięty, kształtny, das Stiefelchen, *Boh.* botka, *Vind.* opank, shishma; *Rossʃ.* сапожокъ. Na udatnych nogach znaczne były bociki. *Otw. Ow.* 93 §. Bót z krótszemi cholewami, pół bóta, *Boh.* pol auboti, *Ger.* der Halbſtiefel. Małe bociki do półnogi, starym kroiem Hiszpańskim. *Teat.* 20 *b. praef.* §. *Fig.* Bociki komu szyć. *Teat.* 22 *b*, 102. (dołki pod kim kopać, sidła mu stawiać, Gruben graben, Fallen ſtellen). BOCISKO, BUCISKO, a, *n. Rossʃ.* сапожище, bót stary, brzydki, niekształtny, ein häſslicher Stiefel. Palec mu z bocisków patrzy, iako świat przestrony. *Nar. Dz.* 3, 55.

BOCWINA, BOTWINA, y, *ż.* 1., ziele, *beta cicla*, gatunek ćwikły; 2., liście iey; 3., potrawa z tych liści, chołodec. *Kluk Dyk.* 1, 69. - *Lad. Hist.* 17. *Rossʃ.* бомвинье, бомвинья; kisielec, nakształt Polskiego żuru. 1., Weiſſer Mangold, weiße Beete, Niederſ. Beiße, Beißkohl. 2., die Blätter derſelben. 3., eine ſaure Suppe daraus. §. *Fig.* Wychował się na bocwinie, wychował się na żurze, za piecem, domator, er iſt hinter dem Ofen nicht hervorgekommen.

BOCZASTY, a, e, wielkoboki, großſeitig, von großen Seiten. Ochraniali osła, aby mu tuca boczaſta nie przepadła. *Jak. B.* 85. (boki iego rozpychaiąca). BOCZEK, czka, *m. zdrb.* mały bok, *Rossʃ.* бочокъ, *Boh.* bůček, *Ger.* das Seitchen, die kleine Seite. Boczku śliczny, boczku ułożony. *Groch. W.* 305. Matka dzieciąteczka wiąże boczki, rączki, nóżki. *ib.* 69. Boczkiem, z boczka: z boku, von der Seite. Wieyskie domy boczkiem obieżdża. *Zab.* 9, 373. *Fycz.* Miłośnie coś na siebie z boczku poglądaią. *Teat.* 15, 83. BOCZNICA, y, *ż.* pobocznica, poboczna strona, poboczo, stronica, die Flanke, die Seitenſtrecke, die Seite der Länge nach. Pomacay woła po zadnich bocznicach. *Cresc.* 553. *Bocznica baszty. Tr.* - BOCZNY, a, e, poboczny, bokowy, w boku, od boku, *Slovac.* bočný, *Boh.* bočni; *Rossʃ.* боковой; *Vind.* nastranski, odſeben, Seiten-, Rana boczna. *Zygr. Pap.* 144. Cebryon, syn Pryama boczny. *Dmoch. Jl.* 2, 123. *et* 1, 106. *et* 295. der natürliche Sohn. BOCZYC, *intrans. niedok.* wyboczyć, zboczyć, *dok.* na bok wystąpić, wybaczać, vom graden Wege abgehen, einen Seitenweg nehmen. Dobieżeć kresu życząc sobie prędzey, Nie chcę zapomnialemi końmi boczyć więcey. *Otw. Ow.* 627. Przeiżdżaiąc tędy, miło mi iest zboczyć trochę z drogi, bym cię nawiedził. *Teat.* 54 *d*, 31. Panna ta z dziką niechęcią od młodzieży boczy. *Hul. Ow.* 123. (stroni od niey, unika iey, ſie flieht ſie, meidet ſie). BOCZYC się *zaimk.* *1., boki nadymać, nadymać się, dick thun, ſich aufblaſen, prahlen. Boczył się paw, ukazuiąc swe cudne pierze. *Exop.* 38. Ryba rzeczna poczęła się boczyć i szlachetność swą nad morskie ryby wychwalać. *ib.* 45. - 2., boczyć się, stronić od siebie wzaiemnie, unikać, einander meiden, fliehen, haſſen. Kiedykolwiek się zeydą, choć się zrazu boczą, Prędko się z sobą zgodzą, prędko się ziednoczą. *Pot. Arg.* 543. - *2., boczyć się na kogo, krzywić się na kogo, marszczyć się, dąsać się, ungehalten ſeyn, ſeinen Aerger auslaſſen. Prawdę mu powiadaią, a król się na nich boczy. *Pot. Arg.* 74. (*Bosn.* bocittiſe, bedritti ſe, *Rossʃ.*ребриться, na bok iść, po boku czyim iść, *Boh.* bocim ſe, bočiwam ſe, opierać się bokiem o co, ſich ſtemmen).

BODĄC, BODĄCY, *ob*: BOSDZ. BODAK *ob*: Bodlak.

BODAY! BOGDAY! *c. enclit.* BODAYŻE! BOGDAYŻE! *wykrzykn.* day boże, żeby bóg dał, aby bóg zdarzył! niech bóg da! *Sorab.* 1. bóh dabw, dał bóh, *Slov.* bodaj; *Boh.* bodaj, bodajž, bohdaj, bodajt (*Boh.* bohdá z da-li bóg); *Rag.* a dà, ò dà, oh à dà bogh da, ò dà boogh da; *Vind.* bug dai, bugtuo, bug otcu! Gott gäbe! wollte Gott! Boday ta cnota dzisia w wielu sercach była wyrażona! *Birk. Dom.* 74. Bogday takowych było, bogday było wielu, Co dobrzy gospodarze i obywatele. *Kras. list.* 47. Ważny dekret Jozuego approbowany od Pana, bogday tak wasze! *Birk. Zam.* 10. Bogdayżem iuż odstąpił mizernego ciała, Żeby dusza przy-

naymniey odpoczynek miała. *Zimor. Siel.* 108. Boday takich wiele Korneliuszów i Chmieleckich, błogoby oyczyznie z niemi było. *Birk. Chmiel. B.* 2 *b.* Cny Herkulesie Polski, boday, boday siła Podobnych Zamoyskiemu oyczyzna nosiła. *Groch. W.* 546. - *Salut.* Boday zdrów: bożeć day zdrowie, gdy kto kichnie albo gdy się do kogo piie; teraz mówią: zdrowie, na zdrowie, za zdrowie, *co ob:* zur Geſundheit. *Cn. Th.* - Boday zdrów, odpowiadaiąc komu na pozdrowienie. *ib.* - Jaki pomaga bóg, taki Boday zdrów: iakie pytanie, taka odpowiedź, wie die Frage, ſo die Antwort; wie der Gruß, ſo der Dank, §. Boday: oby! żeby! o daß! daß doch! Boday to byli bogowie zdarzyli. *Past. F.* 214. Bogday ci nadgrodzili obficie bogowie wszystko to dobre, które nam świadczysz. *Stas. Num.* 1, 137. Boday mądremi byli, boday rozumnemi, a boday ostatnie rzeczy przezierali. *Birk. Chod.* 25. *utinam.* - Przysięgi, przeklęctwa, Beym Schwören, Fluchen: daß... Przysięgam na to: bogday mię poraziło, bogdaiem matki bozkiey nie oglądał! *Cſſ. Str.* Bogdaybym tak chorował, iak on o czym wiedział. *ib.* (niewiedział o niczym, iak mi zdrowie miłe)! Zdięty niecierpliwością, do zwykłey udaie się przysięgi: boday mię dia... *Zab.* 1, 136. Boday się był nigdy nie urodził. *Glicz. Wych. F.* 7 *b.* Boday cię zabito! *Falis. Dis. L.* 3. Bodaieś oślepł. *Teat.* 51 *b*, 10. Bodayby wycięci byli, którzy was mieszają. *St. Dz.* 1128. Bodaybym osiwiał, bodaybym ołysiał, ieżeli nie prawda. *Boh. Kom.* 1, 402. Boday wypił paiąka! Boday się udawił! Boday wisiał! Bodaybyś tam zdechł! zaklinania i przeklinania prostackie. Jeżeli kłamię, bodaiem się udawił, bodaiem skonał. *Teat.* 30, 33. (ich will des Todes ſeyn). - §. *Ellipt.* boday! boday cię, boday go, boday mię, boday was, nas, ich, daß dich! daß ihn! daß... Boday tam Wae Pana... *Teat.* 43 *c*, 81. *Wyb.* Bogday to ślubne pienia z miłym towarzyszem, Burmistrzowa Wenerą a burmistrz Jowiszem! *Dmoch. Szt. R.* 30. - §. *Dubitand.* Boday było tak wiele, *dubito tantum fuisse, optandum esset tot fuisse, i. e. vix fuerunt. Cn. Th.* 39. wollte Gott, es wären ſo viel geweſen! wenn nur ſo viel geweſen wären! ſchwerlich waren ſo viel. Boday go tylko Han wytrzyma, gdy mu pomocy żadney nie dadzą sąsiedzi. *Jabł. Buk. G.* 4 *b*, (ciężko, żeby nieprzyiaciela sam wytrzymał, Gott gäbe, daß er den Feind zurück halte! ſchwerlich wird er ihn zurück halten). - §. Boday nie, kto wie czy nie, może, podobno, bez mała, wer weiß, ob nicht; vielleicht; es iſt möglich. Boday się która kobieta nie znaydzie, że się pozna na mych zasługach. *Teat.* 48, 43. Boday nie tam szedł, *nisi me coniectura fallit; prope certum est. Cn. Th.* Boday woyska swego Sułtan nie pchnie z tysięcy trzydzieści, a nas tu będzie iak w rosole smażyć! *Jabł. Buk. O.* 5 *b.* Rossiano wieści, a nawet boday czy nie zyskały u kogo wiary, iakoby... *Gaz. Nar.* 1, 86. W Pensylwanii zawsze duch demokracyi, boday czy nie zawsze panował. *ib.* 1, 222. Sendomirskie woiewództwo Baranowskich gniazdo, a boday nie Baranów nad Wisłą leżący. *Nisc.* 1, 37.

BODĘ *ob:* Bośdź. - BODŁAK, BODAK, BODZIAK, a, *m.* BODZIENIEC, - ńca, *m.* kolce u roślin, bodząca roślina, pełna kolców, Stachel an den Gewächſen, ein ſtachliges Gewächs, voll Stacheln; tarń, głóg, Dorn, Weißdorn, Klette, Diſtel. *Boh.* bodlák, bodlaček; *Slovac.* bodlák; *Boſn.* badagli; *Sorab.* 1. badak; *Dal.* oſlyobad; (*Rag.* bòdaz; *Vind.* bodlaji *pleuritis*). Jeżyny są prętu kolącego, abowiem po wszystkiey rozdze pełno ostrych bodaków drobnych.. *Syr.* 1322. Ptak nie miał gdzie usieść na takich bodakach. *Jabł. Tel.* 245. Bieżę gdzie w las głęboki, między ostre głogi, między bodlak, maiący kolące ostrogi. *Kulig. Her.* 7. Za łagodne fiołki, za narcys kwitnący, Wschodzi oset, lub bodlak kolcami grożący. *Nag. Wirg.* 502. Nie zbiernią z bodlaku fig. *Sekl. Math.* 7. *Kul. Her.* 244. Ruś mówi: bodlaka ne tysni, ukolet. *Cn. Ad.* 150. złego nie drażniy, bodziaka nie ciśniy, bo ukole. *Zegl.* 294. (nie budź licha, nie maluy diabła na ścianie; psa nie drażnić). BODŁAKOWY, a, e, należący do bodlaka, Stachel -, Dorn -, Krzewina maligowa ma ości bodlakowe, iak ieżyna. *Syr.* 1323. BODLIWY, BODNY, a, e, kolący, bodący, bośdź lubiący, ſtachelig, ſtechend, ſtoßend, ſtößig, *Boh.* et *Slovac.* bodlawý; *Vind.* bodezh, podbodezhen, pobadliu; *Rag.* bodexgliv, bodeſni, ubodni, *Roſſ.* бодли́вый; *Born.* ubadgliv). Herkules pomaszpilawszy bodnych w klawę głogów, Nemeyskie z strachu uwalnia koszary. *Mon.* 71, 154. Bydlę przekorne a bodliwe, biczem przestraszyć potrzeba. *Haur Sk.* 53. Bodliwy byk, *Roſſ.* бода́нъ. *Rag.* bodgliva rjec: *ſcomma* przytyk, przymówka. - *Roſſ.* бодли́вость: BODLIWOŚC, ści, *f.* die Stachligkeit, die Stößigkeit.

BODŁO, a, *n.* bobo; straszydło, potwora, dziwotwor, ein Schreckbild, Popanz, Unhold. Trudno dadź wiarę, by to przecię bodło Podnieść cały wóz iedną ręką mogło. *Opal. poet.* 8. Okrutnym przerażona bodłem. *Pot. Arg.* 324. *Stryk. Gon. U.* 3,

BODLOCH, *ob:* Botloch.

BODMERYA, yi, *f.* die Bodmerey, pożyczenie pieniędzy na okręt za część zysku, lub za nadzwyczayną prowizyą, że gdy okręt utonie, pretensya ustaje. *Gall. Cyw.* 3, 175.

BODŁ, BODŁO, BODNĄC *ob:* Bośdź.

BODUŁA *herb* trzy lilie. *Kurop.* 3, 6, ein Wappen.

BODZIAK *ob:* Bodlak. - BODZIEC, - dźca, *m.* *BOIEC, *boica, *boyca, *m.* bodącego co, rzecz iaka koląca, kolec, oścień, etwas Stechendes, der Stachel, *Boh.* bodec; *Rag.* bodàc, artàc; *Vind.* bodesh, sbodalu, bodalze; *Born.* obád, scigljak; *Eccl.* бодець, бодило, стрикало; *Roſſ.* бодило; *Sorab.* 1. kawaćj). Bodźce czyli kolce u ciernia lub innych roślin, die Stacheln an den Dornen, die Dornen. Cierniową koronę na głowę Jezusowi wcisnęli, i wbili, aż do końca ostre one przenikaiące bodźce. *St. Kaz.* 168. - Bodziec u ostrogi, kolec, der Dorn, der Stachel am Sporne, Nie ma się co drożyć z temi ostrogami, bodźce połamane. *Alb. n. W.* 8. Pod nim smukły Arabczyk dla bodźca ostrogi Zwinąwszy się, obalił kilku w rynsztok z drogi. *Zab.* 12, 168. *Zabł.* - *Metonym:* bodźce: ostrogi, die Sporneu. *Roſſ.* бодець: ostroga). Boyce dawszy w bok koniowi... *P. Kchan. J.* 188. Dawszy boicem koniowi, na zgromadzone niósł drzewo złożone. *P. Kchan. Orl.* 1, 249. Bodźcami konia zwarłszy, między nieprzyiaciele wpada. *Krom.* 500. - Bodziec czyli oścień wołowy,

kiy ostrzem osadzony na popędzenie bydła, der Treibestachel, der Stachel, *Eccl.* воловоди́ло, *Gr.* βουκέντρον, *ob:* Oścień. – Bodziec, narzędzie cyrulickie, *trocar*, ein chirurgisches Stechinstrument, zum Aufstechen der Geschwüre, zum Abzapfen. Gdy ślinogorz gardło pacyentowi zatka, przyłożywszy do wiatrociągu bodziec *trocar*, przebić go. *Pers. Cyr.* 2, 205. §. *Fig. Moral.* wielki zachęt, pobudka, pochop; *Boh.* zabod; *Ger.* ein mächtiger Antrieb, Reiß, Sporn zu etwas. Co to za bodziec dla uczonych, widzieć, iak mądrych król ceni. *Zab.* 12, 83. Nagana lub pochwała iednych, powinna bydź bodźcem dla drugich. *Dyar. Gr.* 133. Bodźce i podniety cielesne, ustawicznie go trapiły. *Wys. Jgn.* 123. Miał on w sercu boyce i ostrogi Do pomsty, pamięć swoiey świeżéy szkody. *P. Kchan. J.* 221. Niemałym mu do tego on był boycem. *Pot. Arg.* 760. – *Aliter*: Niechay kole sumienie mo bodziec dotkliwy, Niech ie gryzie i toczy robak codzień mściwy. *Kul. Her.* 201. (zgryzota, zarzuty sumienia, skrupuł, Gewissensbisse). *Slovac.* bod'ec, bodka, peryod, punkt, kropka! *Sorab.* 1. bodjak, bodjawka, bodliwe bydlę; *Croat.* bodecz = kolika, bodzenie w boku). BODZISZEK *ob:* Bocianie noski, ziele.

1., BOG, a, *m.* naywyższa istota, stworzyciel, rządca świata, Gott, das höchste Wesen. *Ma drugi przypad. w deklin.* boga; *trzeci* bogu; *piąty* boże; *siodmy* w bogu (*przestarz.* w bodze. *Zrn. Pst.* 1, 171. *b. Rey Wiz.* 49. *W. Pst. M.* 502. *Pot. Arg.* 24.). *W liczbie mnog.* bogowie, i bogi; *siodmy przypad.* w bogach (*przestarz.* w bodzech. *Leop. Jes.* 57, 5. (Zrzódłosłów porówn: Boię się *Vind.* bogati = słuchać kogo, *Vind.* bogajoshen = posłuszny). *Rossl.* Gorb, *Vocat.* Gorze; *Bosn.* bóg; *Carn.* bóg, buh, *Genit.* boga; *Croat.* bog, *Vind.* bug; *Slavon.* bóg: *Rag.* boogh; *Sorab.* 2. bohg; *Sorab.* 1. boh, *Vocat.* bóje; *Polab.* Gycaugb; *Slov.* boh, bóh, buh; *Boh.* bůh, *Genit.* boha; *Rusn.* Gurb; *Phrygibus βαγαῖον deum sonat*; *Avar.* Genach. – §. n. p. Bóg bogiem bez początku, bez końca. *Lach. Kaz.* 1, 47. Pan bóg nasz, bóg ieden w istności, i słowo Jehovah istność znaczy. *Kat. Gd.* 55. (*porówn. Slaw.* Jesa = Jowisz, *co ob.*; *Eccl.* сый, *Hung.* iſten = deus). Trzy są osoby Bóg Oyciec, Bóg Syn, Bóg Duch S., a wszakoż nie trzy bogowie. *Kat. Gd.* 60. – Bogi, Bogowie, Bodzy = Bożki, Bożkowie, Götter, Götzen. Bałwany i obrazy zowią bogmi. *Gil. Kat.* 43. Jacy kędy bogowie, takie nabożeństwo. *Warg Wal.* 5. Za Tyberyusza bogowie pogańscy, albo raczéy czarci umilkli. *Sk. Dz.* 67. Dawni Słowacy czcząc zwyczaiem pogańskim ogień, wodę, drzewa, i t. d., rzekę Hipanim bogiem zwali. *Klecz. Zd.* 9. Podolanie tę rzekę za boga mieli. *Chmiel. At.* 1, 26. W Litwie i na Polesiu ogień zowią bogaczem, od boga deflexo nomine. *t. t.* – *Carn.* Wełbog = biały bóg, bożek szczęścia; przeciwnie: czarny bóg = Czart, diabół. (*Carn.* pod milem bogam = pod niebem, *sub dio* cf. *deus*). *Przen.* Słowo bóg różnie znaczy w piśmie świętém. *Farn.* 16. Sędziowie są bogami, iako ludzie bozkiéy władzy na ziemi. *t.* 10. *Smalc.* 99. Proroki dla niejakiego z bogiem podobieństwa. *Karnk. Kat.* 14. Ci nazwani byli za boga, którzy miłość okazowali bliźniemu, mówiąc: toć móy bóg, toć dobrodziéy. *Gil. Post.* 118. Moyżesz był Faraonowi bogiem, ze strony dobrodzieystwa. *Gil. Kat.* 43. Bóg iest każdemu to, w czém kto ufa i nadzieię pokłada. *Zrn. Pst.* 3, 527 *b.* Znikomą roskosz, marny zysk za boga maią. *Psalmod.* 35. W niebie staniemy się iakby bogami, iż boga będziemy poznawać. *Karnk. Kat.* 96. – §. Przysłowia i różne sposoby mówienia: Na kogo bóg, na tego i ludzie. *Ryś. Ad.* 45. (= za szczęściem ludzie). Przez pany do krola, a przez święte do boga. *Rey Pst. Z.* 1. (*porówn.* instancya). Do boga, gdy trwoga. *Cn. Ad.* 162. (*porówn.* Kto nieumie pacierza, niech na morzu płynie, Noth lehrt beten; *porówn.* Wilcza pokora). Jakby z panem bogiem trzeciego dnia gadał. *Cn. Ad.* 288. (boiknie się; iak gdyby aniołki połykał). Bóg wysoko, przyiaciel daleko. *Cn. Ad.* 29. (ratunek daleki). Bóg nie opuści, kto się nań spuści. *Cn. Ad.* 27. Bądź dobréy nadziei: bog ieszcze żyie. *Fur. Uw. H.* 2 *b.* Kto z bogiem, bóg z nim; kto z bogiem zacznie, uczyni bacznie. *Ryś. Ad.* 33. Kto bogu służy, temu szczęście płuży. *Cn. Ad.* 334. Bóg za wami, gdy macie dobrą sprawę. *Pasz. Bell. A.* 4 *b.* Dobrze ten handluie, co bogu nie żałuie. *Cn. Ad.* 26. (bóg ci zapłaci, nadgrodzi). Co bogu, to bogu. *Zegl. Ad.* 39. Często ofiaruie się biesowi, co chcemy, aby świat wierzył, iż bogu ofiaruiem. *Mon.* 70, 746. Boga nie oszukasz. *Cn. Ad.* 29. (wie bóg, czyy baran, czyy kozieł). Bóg wszystko widzi i słyszy. *Cn. Ad.* 28. Nie skryiesz się przed bogiem, nie umkniesz. *t.* 646. Bóg cię skarze, nie uydziesz karania. *t.* 26. (pomsta złego nie minie). Boga mając, rzekę śmiele nie dbam nic o przyiaciela. *t.* 29. (nie dbam o gwiazdy, gdy mi słońce świeci). Kogo bóg ma w swéy obronie, Ten w złéy nawie nie utonie. *t.* 351. Komu bóg ieszcze nie obiecał śmierci, ten i z grobu się snadniuchno wywierci. *t.* Komu bóg co obiecał, nigdy go nie chybi. *t.* Boga wzyway, a ręki przykładay. *t.* 30. (*ora et labora*, bez prace nie będą kolacze). Kiedy Pan Bóg za kim, któż przeciwny będzie? *Pasz. Dz.* 56. Bogu nic nie iest trudnego. *Cn. Ad.* 37. Komu bóg pomaga, ten wszystko przemaga. *t.* 355. Trudno z bogiem walczyć. *Ryś. Ad.* 68. *Rybb. Gęśl. B, b.* Bogu się przeciwić próżno. *Cn. Ad.* 37. (losowi się przeciwisz darmo. Przeciw koszturowi wierzgać próżno). Komu bóg rozumu nie da, kowal mu go nie ukuie. *Ryś. Ad.* 22. *Slov.* Komu Pán Boh né da, kowác né nakuje, (kto z przyrodzenia głupi, I w Paryżu sobie rozumu nie kupi). Bóg dobrych, nie złych wysłuchywa. *Cn. Ad.* 27. (*porówn.* psi głos nie dochodzi niebios). Ni bogu świeczki, ni czartu ożoga. *Cn. Ad.* 549. (Ni bogu, ni ludziom, nikomu nie pożyteczny, nic wart.). Pana Boga chwalić i diabła nie gniewać. *Teat.* 22 *b*, 11. (nikomu się nie narazić; *porówn:* Wilk syt, baran cały). Czy miałeś boga w sercu! *Teat.* 28, 104. Ratuy! kto w boga wierzy. *Teat.* 21, 65. (dla boga! kto poczciwy, kto dobry człowiek). Musty kończy każdy swóy wyrok: bóg to lepiéy wie. *Kłok. Tur.* 134. (*infallibilitas*, iakoby bóg tylko lepiéy od niego wiedział). – *Bóg wie; (twierdząc) bóg świadkiem, dali bóg*, Gott weiß, wahrhaftig. *Bóg wié = nie wiem, nie wiedzą*, (cf. *diabół wie, kat wie*), das weiß Gott, (das weiß der T...) niemand weiß es, *n. p. Bóg*

ich tam wie, co oni z sobą maią, t. i. nikomu nie wiadomo, chyba tylko istota doskonalsza nad człowieka wie o tém. W tych sposobach mówienia spostrzedz można ostateczności przymiotów siły ludzkie przechodzących. Dlatego też wyraża się niemi liczba nieograniczona, stopień najwyższy; to wszystko zgoła, co iako nieskończone, nieograniczone, niezliczone, lub też trudne do poięcia, siły i rozum ludzki przewyższa. Możnaby właśnie powiedzieć, że nieiako nauka starożytnego pogaństwa, późnieyszy zaś Manichcizm, dwa ieśtestwa naywyższe równie potężne utrzymuiący, do dziś dnia się w ięzykach, a nawet i w naszym zachował, Spuren des Manichäism in der Sprache. Kto go zabił? Bog to wie. *Bard. Tr.* 359. Pan bóg wie, kiedy to będzie. *Birk. Chod.* 8. U ciebie rozrzutniku, wezmę-li co potym, wie-ż to pan bóg. *Bud. Ap.* 33. pan bogże wie. *Birk. Zam.* 33. (*exagerativa constructio*: czy to nawet pan bóg wie). *Przen.* Na święty bóg wie. *Ryś. Ad.* 42. (: na święty nigdy) *ad calendas Graecas. Mącz.* auf den Nimmerstag. (*porówn.* Ruski miesiąc). – Do boga, *iako przysłowek* z obficie, dostatkiem, w zbytku, co nie miara, niezliczenie, *Boh.* do boha, (*porówn.* bogaty: *porówn: Lat.* Deus, dives, divitiae), reichlich, im reichen Maße, Gottes Segen, n. p. Do boga ma pieniędzy. *Cn. Th.* do boga tam doktorów. *t.* – *§. Pozdrawiaiąc i życząc*: Pomaga bóg, pomoż boże z szczęść boże z day boże szczęście, przywitanie pracuiącym, Glück zu! glück auf! *Rag.* pomaga boogh; *Bosn.* pomoźi ti bog; *Slov.* Pomahákoh; *Boh.* bopomozy, bohpomoje, Méhodek, zdaż buh, dar pan buh; *Roff.* богъ въ помощь, богъ на помощь (*porówn: Sorab.* skoji: szczęście, *porówn.* Zboże, bogaty): *Eccl.* радуйся, здравствуи.. Odpowiedź na takie pozdrowienie: Day panie boże. *Bard. Tr.* 403. bóg zapłać. Pomoż bóg, bracie. *Rey Wiz.* 147. Chciałem ci pomaga bóg (*Salve*) kilkakroć powiedzieć, Lecz kiedy czas do ciebie Pawle trudno wiedzieć, O którym kiedy ieszcze i dziś się niedowiem, Com miał rzec: pomaga bóg (*salve*), toć bóg żegnay (*vale*) powiem. *J. Kchn. Fr.* 70. Jaki pomagabóg, taki bógzapłać; iakie pozdrowienie, takie podziękowanie. *Mącz. Slovac.* gaki pomahabóh, taki bohdaj zdraw. (Wie der Gruß, so der Dank). I pomaga bóg nie dałbym za to. *Bielaw. B.* 2 *b.* z bóg zapłać, Gott bezahls. Szkapa ta nie stoi za bóg zapłać. *Rak. Pob. B.* 2. (i darmobym iey nie wziął). Bóg wam zapłać za wasze dobre serce. *Teat.* 54 *c*, *A.* 2. Nie mam co inszego dadź twey Pańskiey osobie, okrom dwóch słów. bóg zapłać. *Groch. W.* 603. *Roff.* спасибо. Bóg zapłać, day ieszcze. *Cn. Ad.* 29. (: kto wziąwszy pilno dziękuie, Ten się znowu wziąć gotuie). Za bóg zapłać nie wiele kupisz. *Cn. Ad.* 17. (: darmo nic; brząknąć tu trzeba; Bez pieniędzy do targu, bez soli do domu. Grosz Pan). *Podobnie*: Niech ci bóg za to da wszystko dobre. *Teat.* 54, *C d* 2. (niech ci bóg nadgrodzi). Nieboszczyk móy oyciec, niech mu tam bóg da niebo. *Teat.* 30, 34. (Panie świeć nad duszą iego; niech mu bóg da wieczne zbawienie). – Pono ów w bogu odpoczywa. *Teat.* 1 *b*, 110. (umarł, poszedł do wiecznego pokoiu), er ruht im Herrn. Co day boże! (na końcu mowy pobożnéy: amen, niech się tak stanie). *Oss. Wyr.* das gäbe Gott, Amen! – *Herb*: Boże zdarz, krzyż biały, a na każdym iego rogu lilia czarna. *Europ.* 3, 8. ein Wappen. Day boże zdrowie! szczęście! (witanie wieyskie). *Oss. Wyr.* – Bożo day szczęście, cny kawalerze. *Birk. Kaz. Ob.* 36. Gott grüß euch! *W innem znaczeniu*: Boże day zdrowie (: niby: żebym tyle miał zdrowia), n. p. Było tego tałałaystwa, day boże zdrowie. *Oss. Wyr.* (wielkie mnóstwo, do boga, do kata). Upił się; co day boże zdrowie. (: zupełnie piiany, iak bela). – Do kichaiącego: boże day zdrowie, beym Niesen: zur Genesung, zur Gesundheit! *Vind.* bug te shivi!) Roku 590. takie było powietrze, że skoro kto w niém kichnął, zaraz umarł, i dlatego kichaiące pozdrawiamy, bożeć day zdrowie; ale dawnieyszy te obyczay. *Sk. Dz.* 587. *Sakow. Probl.* 55. Kichnął; Wszyscy: boże day zdrowie! *Pot. Jow.* 2, 4. (*porówn.* na zdrowie)! *Podobnie*: piiąc do kogo: boże day zdrowie, beym Trinken: Ihre Gesundheit. Odpowiedź takaż *Vind.* masti bug, mala i tebi bug). – Idź z bogiem. *Ten.* 54 *c*; *A.* 2. Niech cię bóg prowadzi. *Teat.* 34, 101. (: byway zdrów). *Vind.* sdrau bodi, bug te shivi, bug te obvari, Gehe mit Gott! Gott geleite dich. Zbywaiąc kogo, i z uszczypkiem: idź z bogiem: byway zdrów; niech cię bóg ma w swoiéy opiece; opatrz boże; do ubogiego, nie daiąc mu nic, geh in Gottesnamen, leb' wohl (wenn man jemanden abfertigt, insonderheit den Armen ohne Allmosen). Niech sobie iedzie z panem bogiem, iuż mi go teraz nie trzeba. *Boh. Kom.* 1, 362. Z bogiem, babko, monety nie mam. *Teat.* 24, 101. *Cztr.* Ja nic nikomu nie daię; z panem bogiem *t. t.* (*Roff.* Богъ даетъ, Богъ подаетъ). – Zbogiem sądź, przedaway, czyń z podług boga, sumienia. *Cn. Th.* mit Gott, nach Gottes Willen, gewissenhaft. – Broń boże, uchoway boże, zachoway boże (*przeciwnie*: day boże), Gott behüte, Gott bewahre, da sey Gott für. (*Sorab.* 1. swarnu boju; *Roff.* Боже набавь, Боже спаси, недай Богъ), n. p. Broń boże, byście nie przyszli do upadku. *Paszk. Dz.* 65. Dla poratowania, broń boże choroby, zdrowia mego... *Kras. Doś.* 22. A niech mnie bóg broni! *Teat.* 24 *c*, 53. Niech mię bóg broni od tego, żebym... *Zab.* 16, 285. Długi czas, boże zachoway, iedno iednéy szaty zażywały. *Falib. M.* 3. Uchoway boże, co przemówić było, co się nie godzi, wnet się gniewała. *Auszp.* 25. – *Napominaiąc*; broń boże! uchoway boże! z nie czyń, strzeż się byś nie... *Podobnie*: bóy się boga z miéy sumienie, uważay co czynisz, nie czyń! fürchte dich vor Gott! *Jabł. Ex.* 140. – *Napominaiąc z wykrzyknieniem*: dla boga! przebóg! prze bóg! bey Gott! um Gottes Willen! *Sorab.* 1. bohgadla, bohgala. n. p. Ale prze bóg żywy, dayże mi pokóy. *Teat.* 24 *c*, 17. Prze żywy bóg! co to za śmiałość. *W. Pst. W.* 2, 52. Poczuycie się prze bóg żywy, iakoście daleko od cnoty ustąpili. *Star. Pob. B. b.* Dla boga! co czynicie, że się ustawnie tak z sobą wadzicie, *Jabł. Ex.* 150. Dla boga! bywałaż kiedy taka lekkość sroga. *Pasz. Bell. A.* 4. Ale dla boga żywego! *Pilch. Sal.* 91. Zmiłuy się, proszę dla boga. *Birk. Dom.* 80. *Biel*, 76. Prosi go na żywy bóg. *Boh. Diab.* 3, 99. – Przebóg! wyraża affekt, poruszenie, dorozumiewaiąc się: proszę, pytam, *Cn. Th.* Prze żywy bóg! przebóg was proszę, proszę ia was, *t.*

Chcieyże się zmiłować, przebóg nademną. *Past. F.* 112. – Niewiedząc co czynić z niewolnikami, puszczano ich przebóg. *Biel. Kr.* 494. (z miłosierdzia, darmo, aus Mitleiden). Nędznych i chorych przebóg puszczano. *Biel. Sw.* 285. *W prawnictwie*: Jeśli niewiasta w chorobie cieradę któremu xiędzu oddała z rąk swych, z krzywdą krewnych, przy czym i świadkowie byli, zowie się to przebog darować. *Szczerb. Sax.* 143. (= duchowny dar, geistliche Schenkung). *Z podziwieniem.*: dayże go bogu! (= dayże go katu, niech kaci wezmą, zum Henker, zum Guckguck. Day go bogu, iak WPan czesłwy! *Teat.* 7 *c*, 41. Dayże go bogu, źle to w Polskim świecie, Gdy na seymiku opóy brydnie plecie. *Brath. H.* 2. – *Dziękuiąc*: Bogu chwała! nie mam się na co uskarżać. *Teat.* 9 *b*, 15. Gott lob! Bogu dzięki, uratowaliśmy go przecię. *t.* 54 *c*, *D.* 2. Chwała bogu, żem się pozbył natręta. *Mon.* 65, 495. Chwała bogu, że przecie poszedł! *Teat.* 54 *c*, *C a* 2. – *Wykrzyk.* O Boże komuż już ufać! *Past. F.* 111. Wielki boże! *Teat.* 12 *b*, 134. Móy boże, miły boże, żal się boże, mein Gott! lieber Gott! Gott erbarme sich! Ale miły boże, że się to cnota nigdy nie utai, *Boh. Kom.* 1, 311. Pożal się boże. *Zab.* 12, 405. *Koss.* – *Paszk. Dz.* 65. Widzi, żal się boże, iż woysko trawę ie ze głodu. *Bardz. Luk.* 93. – *Podobnie*: Może iest oszust, iakoż, panie boże odpuść, i z oczu mu patrzy. *Teat.* 26 *c*, 8. Dał nam ekonoma, bóg mu odpuść, człeka niedobrego. *Teat.* 54 *c*, *C* 2. – §. *Przysięgi i klątwy*: Przysięgam bogu, przysięgam boru, *ut religiosiores sint, ne in vanum accipiant nomen* (*inde* nieborak); *similem mutationem habes nominis* diabeł *in* iabłko, = bóg świadkiem, bóg wie, dalibóg, Gott weiß! so wahr Gott lebt! Gott ist mein Zeuge! *Sorab.* pjišbabow, pjišbaham bo k bohu, pjišbamazo bozk; *Slovac.* panu bohu prisám, prisáham. n. p. Bog świadkiem, żem cię nie poznała. *Past. F.* 143. Boga mam świadka. *Bardz. Luk.* 2, 64. Mam boga za świadka. *Teat.* 49 *b*, 65. To mówię, bóg wie, z samey ku oyczyznie miłości. *P. Kchn. Jer.* 264. Bóg widzi, że ia o tem nie myślę. *Mon.* 74, 142. Jak bóg w niebie, więcey nie mamy. *Teat.* 8, 67. *et* 54 *b*, 29. Jak mi bóg miły. *t.* 28 *b*, 24. Jak boga kocham, iak sobie dusznego życzę zbawienia, niech mi tak bóg miłościw będzie. *Mon.* 73, 317. Niech mię bóg skarze! *Teat.* 28 *b*, 73. Boday mi tak bóg dał! *Oss. Wyr.* Tak mi panie boże dopomoż, *wyraz uroczystey przysięgi*, so wahr mir Gott helfe. Jam tego uczynku niewinien, tak mi boże pomoż i wszyscy święci. *Szczerb. Sax.* 338. *II. Przenośnie*: Pan Bóg = ciało i krew Pańska, unser Herr Gott, das h. Sakrament, die geweihte Hostie. n. p. Szylwachy, postrzegłszy xiędza z panem bogiem idącego, do broni wołaią. *Kaw. Nar.* 10.

Pochod: *boga, bogini, bogacić, ubogacić, zbogacić, bogacz, bogactwo, bogaty, ubogi, ubóstwo, ubożyć; bogarodzica: bogdan, bogday, boday, bogoboyny, bogoboyność, bogobóystwo, bezbożny, bezbożność, bezbożnik; bogochwalca, bogomodlca, bogomódlstwo; bogomyślność, bogomyślny; bogonośny, Bogorya, Boguchwał, Bogumił, Bogumiła, Bogusław, bogosłow, bogosłowny; bożyć się, bożyszcze, bożek, bożeczek, bożę, bożątko, bożec, Bożena, bożki, boży, bożkować się, bożnica, bożniczy, bożogróbca, bożegrobski, bóztwo, Bożydar,* *bożydło, nabożny, nabożność, nabożeństwo; pobożny, pobożność, zboże, zbożowy; Nieborak, nieboraczek, nieboraczka, nieboga, niebożę, niebożątko.*

2., BOG, BOH, u, *m.* rzeka w Polszcze. *Wyrw.* 7, 21. *Klecz. Zd.* 9. ein Fluß in Podolien.

*BOGA, i, *ż.* bogini, die Göttinn. Słowa tam nie było słychać o bodze Palladzie. *Pot. Arg.* 441. BOGACIC *czyn. nied.* zbogacić, ubogacić, *dok.* ubogacać, bogatym czynić, *Boh.* bohatiti, zbohatiti, obohatiti, obohacowati; *Slovac.* obohacugi; *Born.* bogatiti, obogatiti; *Vind.* obogatit, pobogatiti; *Sorab.* 1. wobohatjam; *Rag.* obbogattiti; *Croat.* obogatùjem; *Roff.* обогащать, обогатить, обогащаю, обогачу; reich machen, bereichern. Woyna iednego zbogaci, a sto ich zuboży. *Rys. Ad.* 74. Krawca bogacą utratnicy. *Gorn. Sen.* 483. Gray w kostki cały dzień, to nie ubogacą. *Jabł. Ez.* 93. Jehowa uboży i ubogaca. *Budn. Sam.* 2, 7. Twoie są Panie bogactwa, ubogacaysże tych, co cię miłują. *Modl. Gd.* 127. Ubogacił go bóg w bydło, w sługi, w służebnice. *St. Zyw.* 1, 245. Bogacić się, *zaimek.* sich bereichern. Kto się prędko zbogaci, cnotą tego przyplaci. *Cn. Ad.* 37. Wszystko rychło źle utraci, kto się rychło źle zbogaci. *Ern.* 158. Sromota z ubogich się bogacić. *Paszk. Dz.* 12. *Roff.* разжиться, разживаться. – Bogacić język, die Sprache bereichern. Wolno bogacić język słów nowych funduszem. *Kor. Hor.* 5. – BOGACICIEL, a, *m.* bogacący kogo, *Roff.* обогатитель, обогатитель, der Bereicherer; w rodz. żeńsk. BOGACICIELKA, i, die Bereicherinn. BOGACIE *przysł. ob.* Bogato. BOGACIEC, *niak. nied.* zbogacić *dok.* bogatym się stać, *Boh.* bohatnauti, zbohatnauti; *Croat.* bogateti, obogateti, *Carn.* wogateti, *Vind.* bogat gratati; *Roff.* богатѣть, reich werden. On był ubogim, a ia mam bogacieć! *Birk. Gl. K.* 37. Przemysłem ludzie bogacieią. *Smotr. Lam.* 14. Robotnik piiany nie zbogacieie. *Kłaf. Post.* 199. W zazdrość, nie w pieniądze zbogacielismy. *Warg. Wal.* 100. BOGACTWO, a, *n.* ogólnie dostatek; skarby, dobre mienie; (*przeciw.* ubóstwo, niedoba). *Boh.* bohatstwj; *Sorab.* 2. bohatstwo, *Sorab.* 1. bohatstwo; *Bosn.* bogaštvo; *Roff.* богатство; *Croat.* bogadztvo; *Carn.* wogàtštvu, wogatya; *Vind.* wogattštvu, bogaštvu, bogatinštvu, bogatia, blagu, blagovitnoit; *Rag.* blágo, náhogljak; der Reichthum. Nie iest ci to bogactwo, mieć dość śrebra, złota; Lecz bogactwo, gdy człeka rządzi sama cnota. *Zegl. Ad.* 33. Prawdziwe bogactwo, iest bogactwo dowcipu. *Boh. Kom.* 4, 144. Wszelkie dla ludzi bogactwo znaydzie się w ziemi. *Przestr.* 10. Bogactwo iedzie sobie na wozie wysokim, Córka iego pycha siedzi przed nim z bystrym okiem, Fortel woźnica, chytrość i drapieztwo konie, A lichwa pani stara z workami na łonie. *J. Kchan. Dz.* 312. *ob.* mammona. Bogactwa szczęśliwym nie czynią. *Oss. Wyr.* (*ob.* pieniądze). Bogactwo języka, obfitość słów, wyrazów, sposobów mówienia, i t. d. §. Bogactwa, części poiedyncze, z których się bogactwo składa, skarby, Reichthümer, Schätze. Nie znalazł u niego iedno bogactwa chrześciańskie, książki, księgi święte, figury krzyża S. i t. d. *St. Dz.* 251. *§. Bogactwo czego, wielkie mnóztwo, dostatek, eine große Menge. Wszystko złoto i śrebro, ktorego tam wielkie bogactwo było, wybrał. *St. Dz.*

Dz. 1118. BOGACZ. a, *m.* człowiek bogaty, (*przec.* chudy pacholek, chudeusz). *Boh.* boháč, bohatać; *Slav.* bogatac: *Carn.* wogatáj, wogatin, wogatinz; *Roff.* богáчь, богатина, тысящникъ, тысящаначальникъ, ein Reicher. Job między wschodniemi bogaczami zgoła był naymiętnieyszy. *Chroſt. Job.* 6. (*ob.* Job). Bogacz a świnia, po śmierci zwierzyna. *Cn. Ad.* 32 (W Litwie i na Polesiu ogień zowią bogaczem, od Boga defiexo nomine. *Chmiel.* 1, 26). *Przyſłk. Slovac.* i bohać len dwe má w noſie dírki, gako chudobni; i bogacz tylko dwie ma w nosie dziurki, jak ubogi. *Slovac.* co wác bohać má, to wác mai ſi žádá, im więcey bogacz ma, tem więcey mieć żąda. *BOGACZKA, i, *ż.* kobieta bogata, *Boh.* bohačka; *Ger.* eine Reiche. Strętwiaycie od ſtrachu bogaczki! i *Leop. Jes.* 32, 11. Wyszedł z domu młodey bogaczki. *Teat.* 43, *b.* 20. BOGACZOWSKI, a, ie, BOGACZOWY, a, e, do bogacza należący, des Reichen, dem Reichen zuſtändig. Łazarz pragnął odrobin, które padały z ſtołu bogaczowego. *Sekł. Luk.* 16. (die von des Reichen Tiſche fielen). Maiętność bogaczowa ieſt miaſto mocy iego. i *Leop. Prov.* 18, 11. *Ezop.* 61. Oni nadgrodę onę bogaczowſką, a my Łazarzowſką otrzymamy. *Gil. Pſt.* 179. *b.* *BOGAIA, i, *ż.* bogata, bogaczka, eine Reiche. Jedna cnota wszyſtkie te przymioty nadgrodzi; Gładka, ſtroyna, bogata iednako ſię rodzi. *Pot. Jow.* 19.

BOGARODZICA, y, *ż.* BOGORODZICIELKA, i, *ż.* *Sorab.* 1. boja hrodźicjelka; *Vind.* boshja rodniza, boshja porodniza; *Rag.* bogorodiza, bogorodna djevizza; *Croat.* bogorodicza; *Eccl.* богородительница, богорóдица; *Roff.* богомáтерь. Nayświętsza Panna, bo bóg ſię prawy, acz w człowieczeńſtwie urodził z niey. *Sk. Zyw.* 2, 424. Bogorodzicielka wcielonego boga rodziła. *Smotr. Ap.* 135. *Sak. Duſz.* 111. *Pimin. Kam.* 106. die Gottesgebährerinn, h. Mutter Gottes. §. Pieśń S. Woyciecha, którą przodkowie naſi, idąc do potrzeby, śpiewali, zaczynaiąca od słów: Bogarodzica dziewica, Bogiem sławiona Marya. *Biel. Kr.* 19. *Sk. Zyw.* 2, 252. *Birk. Kaz. Ob.* 2. der Schlachtgeſang der alten Polen, den man dem h. Adalbert zuſchreibt. *Vol. Leg.* 1. BOGATO, BOGACIE, *BOHACIE *przyſłk. przymk.* bogaty; z doſtatkiem, reich, reichlich. Kościoły budowne i bogacie nadane. *Podw. Sion. Q.* Bohacie komu nagrodzić. *Papr. Kol. P.* Mogę bogato wydadź córkę za mąż. *Teat.* 30, *c.* 79. – Obficie, ſilnie, wielce, mnogo, ſtark, reichlich, ſehr. Poſtrzelany i krwią bogato zarumieniony, która z niego obficie płynęła. *Birk. Gl. K.* 51. Do tego mu i inne cnoty wielkie bogacie pomagały. *Birk. Dom.* 68. – Bogato czego, doſtatkiem, etwas in reichem Maaße, etwas im Ueberfluß. Tu koło mnie koz tyſiąc, mléka mam bogato, Mam świeże całą zimę, świeże całe lato. *Sim. Siel.* 27. **BOGATOMLECZNY, a, e, w mléko doſtatni, milchreich. Wypadło iagnię i ſkakało, I bogatomlecznego wymienia szukało. *Otw. Ow.* 268. BOGATY, a, e, bogactwa poſiadaiący, doſtatni, obfituiący, pieniężny, tłuſty, (*przeciwn.* ubogi, chudy). *Boh.* bohatý; *Slovac.* bohatí, bohatý; *Sorab.* 1. bohaté, zbojné; *Sorab.* 2. bogati; *Slavon.* bogat; *Bosn.* bogat, bogatas; *Vind.* bogat, wogatt, bogaſten, blagoviten; *Carn.* wogát, blagovit; *Rag.* et *Croat.* bogat, blagovit; *Roff.* богáтый, денéжень: reich. Nie kto ma złoto, ma perły, ma szaty, Ale kto na swym przeſtaie, bogaty. *Zegl. Ad.* 118. Bogatego nie maiętnością, lecz uſkromioną mierzay chciwością. *Cn. Ad.* 33. Piękna i bogata. *Teat.* 19, *b.* 38. Bogate żony mężów iak sług zażywaią. *Boh. Kom.* 2, 103. Sobaka kosmaty, iemu ciepło; pan bogaty, iemu dobrze. *Duor. D.* 4. (dobrze mu z tym, że bogaty; ia z tego nic nie mam; niechay sobie będzie bogaty). Bogaty za ubogiego nie płaci. *Rys. Ad.* 3. Im kto bogatszy, tym ſkąpszy. *Mącz. Slov.* bohatí ne má doſť, aj mnoho chudých zežere. Bogatemu nie trzeba rozumu. *Cn. Ad.* 54. Bogatemu wszyſtko przypiſują. *Zegl. Ad.* 23. On nigdy nie będzie bogaty, *Vind.* on bo bogat, kaker peſs rogat). Człowiek przednie bogaty. *Sekł. Luk.* 18. arcy bogaty, wielce bogaty). *Roff.* богáменькій nieco bogaty. §. Bogaty, bogactwo i doſtatek wydaiący, kosztowny, wspaniały, koſtbar, prächtig, reich. Bogaty łup z nieprzyiaciela zdiął i Jowiszowi ofiarował. *Warg. Wal.* 74. Bogata nędza *ob.* alherunt. *Niewiaſc.* Na sądach bę na bogatą wymowę zbierają. *Sk. Dz.* 125. §. Bogaty w co; obfituiący w co, an etwas reich. Bogaty w chléb. *Birk. Sk. B.* Kraina ta była w męczebniki bogata. *Birk. Dom.* 158. Mąż w cnych przodków bogaty. *Zab.* 12, 8. Miaſto to naybogatsze w iezdne. *Warg. Cex.* 93. §. Bogate pieniądze, wielce znaczne, ſehr anſehnlich, ſehr beträchtlich. Moſt kamienny zbudował nakładem bogatych pieniędzy. *Sk. Dz.* 203.

BOGDAN, BOHDAN, a, *m.* Dadzibóg, Teodor, Fiedor, Doroteusz, Dozyteus, Teodoret, Teodozy, *Deodatus*, imię męzkie, Theodor. *Nies.* 1, 103. *Jabł. Her.-Mon.* 75, 588. *Chmiel.* 1, 60. *ob.* Bożydar). Od bogdaniec. 1. *Leop.* 2. *Reg.* 21, 19. BOGDANKA, i, *ż.* Theodora. *Mon.* 75, 588. BOGDAY *ob.* Boday. BOGINI, i, *ż.* BOGINKA, i, *ż. zdrbn.* niebianka, boga, święcica, *Boh.* bohyn'e; *Vind.* boginja, bogizá; *Carn.* bogina; *Sorab.* 2. bohowka; *Sorab.* 1. bohowa, pjibohowa; *Croat.* bohicza; *Rag.* boxiza; *Bosn.* bosgica; *Roff.* богиня: die Göttinn. O święta moia iedyna bogini. *Paſt. F.* 232. Koło nas ſkakały leśne boginki, bożeczki. *Nar. Dz.* 3, 51. Nimfa, boginka. *Urs. Gr.* 146. Nimfy wód i lasów *Eccl.* русалки; Bogini deszczu, *Vind.* et *Carn.* Marna. – Bogini pracy, *Agenoria*, *Carn.* Marza. – Bogini zboża *Carn.* Voluſa, Voluta, a vol *medulla grani tritici.* Bogini wesela, Wenera, *Eccl.* лядо, лядa (*ob.* lad). BOGNA, y, *ż.* Imię matki S. Stanisława, niby Boże na tobie. *Chmiel.* 1, 60. ein Weibername. *BOGOBORSTWO, a, *n.* *Eccl.* боробóрство, Θεομαχία, der Götterkrieg. *BOGOBOYCA, *BOGOUBIYCA, y, *m.* *Eccl.* боробíйца *deicida* Θεοκτόνος, der Gottesmörder. Zydom bogoubiycom biada! *Sak. Kal. D.* 1.

BOGOBOYNOSC, ści, *ż.* czczenie boga, *Boh.* bohabognoſt; *Carn.* bogabojęzhnoſt, *Vind.* bogabojezhnoſt, brnmnoſt, boshij ſtrah; *Sorab.* 1. bohabójaſnosć, bohaßwujownoſcj; *Eccl.* богобóязность, благовѣрíе, благочéстíе, благочéстíе; *Roff.* богобоязливость, богобоязненность, благочéстíе, die Gottesfurcht. Między cnotami wszyſtkiemi naypierwsza ieſt bogoboyność abo świątobliwość, przez którą pomnożenia chwały boskiey szukamy. *Star. Ryc. A.* 2, *b.* Boiaźń boża, iednym słówkiem bogoboyność. *Hrbſt. Nauk. H.* 4. *porówn.* Religia, *Vind.* bogazhaſtvu, boguſlushnoſt, religionſtvu; *Rag.* boggeactòv-

nos, boggosctòvje. BOGOBOYNY, a, e, BOGOBOYNIE *przysłk.* boga się boiący, boga czczący, pobożny, zbożny, *Boh.* bohabogný; *Carn.* et *Vind.* bogabojezh, brumen, bogabojezhen; *Rag.* bogabojecchi, bogoctòvni, boggocjastovni; *Rosſ.* богобоязливый, богобоязненный, благочéстивый, благочестный, богочестивый; *Eccl.* честивый, богобоязливый; *Sorab.* 1. bohuſtwujowné; *Ger.* gottesfürchtig. Modlitwa, iałmużna i inne bogoboyne sprawy. *Sk. Zyw.* 1, 64. Bogoboyni twoi rozweselą się. *Budn. Ps.* 119, 74. Zywot wiedli bogoboynie. *Prot. Jał. A*, 2. Bogoboynie żyć, bogoboynym bydź, *Eccl.* благоговѣити, благоговѣйствовати; *Rosſ.* благочестствовать.

BOGOBOYSTWO, a, *n. Eccl.* богоубíйство, *deicidium* θεοκτονία, der Gottesmord. Nie było większego grzechu w świecie iako bogobóystwo. *Lach. Kaz.* 1, 76.

•BOGOBYTNY, a, e, boga bytnością zaszczycony, mit Gottes Gegenwart erfüllt. Ty dziś iuż odpoczywasz w bogobytnym niebie. *Kmit. Tr. C.* •BOGOCHODNY, a, e, *Eccl.* богохóдный, *Deo peruius*, θεοβάδιτος, von Gott betreten. •BOGOCHRONNY, a, e, *Rosſ.* et *Eccl.* богохранимый, θεοφύλακτος, od boga strzeżony, von Gott beschützt. BOGOCHWALCA, y, *m.* wychwalacz, wielbiciel boga, ein Gottesverehrer, Gotteslobpreiſser. BOGOCHWALENIE, ia, *n. Eccl.* богохвалéнïе. (= 2., hymn), die Gottesverehrung, Lobpreiſung Gottes. BOGOCHWALNY, •BOGOCZCIWY, a, e, czczący boga, Gott verehrend, *Rag.* boggosctovni; *Eccl.* богочтимый, *Subſtant.* богочестúвець, czciciel boga. богочéствую, богочту, θεοσεβέω, czczę boga. богочестный, θεοσεπτος, *a Deo honoratus, inſtar Dei honorandus.* BOGOCZŁOWIECZY, a, e, należący do bogoczłowieka, Gottmenſch=, den Gottmenſchen betreffend. Jezus Chryſtus w równey chwalebności, bogoczłowieczey osoby sprawą, z oycem usiadł. *Smotr. Lam.* 209. BOGOCZŁOWIEK, a, *m. Eccl.* et *Rosſ.* богочелóвѣкъ, der Gottmenſch. S. Paweł nie dzieli Chryſtusa od człowieka, ale z bogoczłowiekiem, to iest, z bogiem i człowiekiem Panem Chryſtusem bydź żąda. *Smotr. Ek.* 29. et 19. •BOGODAR, u, *m. Rosſ.* богодáрïе, богодáренïе, dar boży, Gottesgeſchenk, Gottesgabe. •BOGODARNY, a, e, od boga darowany, *Rosſ.* богодáрный, von Gott geſchenkt. •BOGODAYNY, a, e, *Rosſ.* богодáнный, od boga dany, von Gott gegeben. •BOGODOGODA, y, *ż. Eccl.* богоугóдïе, θεαρεστία, *deo placendi cura*, staranie, by bogu się podobać, die Gottgefälligkeit, das Beſtreben, Gott zu gefallen, богоугодный, *deo placens* θεάρεστος, gottgefällig. богоугождáю, *deo placeo*, θεαρεστέω. •BOGODOPUSTNY, a, e, *Eccl.* богопопýстный, бывающий по божïему попущенïю, z dopuszczenia bożego zdarzony, auf Gottes Zulaſſen geſchehen. •BOGODUCHNY, a, e, *Eccl.* богодухновенный, *deo afflatus*, θεοπνευστος, natchniony, gottbeſeelt. •BOGODZIELNY, a, e, *Eccl.* богодѣтельный, дѣйствующий по влíнïю божественному, przez boga działaiący, göttlich wirkend, durch Gott wirkſam. •BOGODZIETNOSC, ści, *ż. Eccl.* богочáдïе, θεοτεκνία, *diuina ſoboles*, Gotteskindſchaft, Gotteskinder. •BOGOGRAD, u, *m. Eccl.* богогрáдъ, θεúπολις, boże miasto, Gottesſtadt. BOGOIAWICIEL, a, *m. Eccl.* богоявúтель, θεοφανης, obiawiacz boga, der Gottesverkündiger. BOGOIAWIENIE, •BOHOIAWLENIE, ia, *n.* 3. *Rosſ.* богоявлéнïе, trzech Królów Swięto, *Epiphania*, die Erſcheinung Chriſti. Swięto Theophaniarum, po Ruſku bochoiawlenie. *Sak. Kal. B.* 3. *Smotr. El.* 8. *Pimin. Kam.* 101. - *Rosſ.* богоявлéнскïй trzechkrólowy. Drey-Königs=. •BOGOIĘZYCZNY, •BOGOMOWNY, a, e, *Eccl.* богоязúчень, θεογλωττος, bożym ięzykiem mówiący, mit Gottes Zunge ſprechend. •BOGOIMIENNY, a, e, *Eccl.* богоимéнный, θεωνυμος, od boga zwany, bożym imieniem nazwany, göttlich benannt. богоимéнïе, θεωνυμία. •BOGOKRADZCA *ob.* Swiętokradzca. BOGOKSZTAŁTY, a, e, *Eccl.* богови́дный, θεοειδης, gottgeſtaltet, Gott ähnlich. BOGOLUBIEC, - bca, *m. Rosſ.* боголю́бецъ; *Rag.* bogogljubnik; *Dal.* boglyubnik; *Croat.* bogolyubitel, bogolyubnik, = lubiący, kochaiący boga, der Gott liebt, ein Gottlieber. Prawdolubcami i bogolubcami ponazywali się, ale prawdziwie są krzywosłówcami. *Smotr. Ap.* 81. BOGOLUBNOSC, ści, *ż.* kochanie boga, die Liebe zu Gott, *Rosſ.* боголю́бïе, *Rag.* bogogljubnos, bogomilos, bogogljubſtvo; *Croat.* bogolyubnoszt, bogolyubsztvo. BOGOLUBNY, a, e, BOGOLUBNIE *przysłk. Rosſ.* боголю́бивый, boga kochaiący, Gott liebend. BOGOMĄDROSC, ści, *ż. Rosſ.* богомýдрïе, *theoſophia*, znaiomość rzeczy bożych, die Gottesweisheit. BOGOMĄDRY, a, e, *Rosſ.* богомýдрый, göttlichweiſe *ob.* teolog, bogosłów, bogomowca. •BOGOMĘZKI, a, ie, bogoczłowieczy, Gottmenſch=. Jak się nie mamy zadziwić bogomęzkiemu twemu porodzeniu! *Pimin. Kam.* 230. BOGOMIŁY, a, e, bogu przyiemny, Gott angenehm, gottgefällig. *Zygr. Gon.* 188. *Rosſ.* богоугóдный; *Carn.* bogulub; *Boem.* bogomilli, *ob.* Bogumil. BOGOMODLCA, y, *m.* modlący się do boga, *Rag.* bogomoglja, bogòmolez, pomólnik, *Rosſ.* богомóлецъ, (z pielgrzym) богомóлщикъ, der Beter zu Gott, der Gottesanbeter. Prawdziwi bogomódlcy modlić się będą oycu w duchu i w prawdzie. *Budn. Joan.* 4, 23. - *IV rodz. ienſk. Rosſ.* богомóлка, богомóльница, богомóлщица, Bogomódlcą bydź, bogu się modlić, *Rosſ.* богомóлствовать. BOGOMODLNY, a, e, bogu się modlący, nabożny, zu Gott betend, *Rosſ.* богомóльный, *Rag.* bogomolni. BOGOMODLSTWO, a, *n. Rosſ.* богомóльство, богомóлïе, modlenie się bogu, das Beten zu Gott, die Andacht, das Gebet. Bogomodlstwo, za mnie i za inne dusze. *St. K. N.* 644. Kapłańskie bogomódlstwo. *Jan. Wz. A. b.* O ceremoniach i bogomódlstwie starożytnego kościoła, *Bial. Poſt.* 9. Bokomódlstwo. *Wereſz. Xiiow.* 39. BOGOMOWCA, y, *m.* o bogu mówiący, bogosłów, teolog. *Kleczk. Zd.* 74. der Gottesgelehrte, Theolog. BOGOMOWNY, a, e, o bogu mówiący, teologiczny, theologiſch, von Gott redend, *Eccl.* богоглагóливый. BOGOMYSLNOSC, ści, *ż. Eccl.* богомы́слïе, myślenie o bożych rzeczach, die Betrachtung göttlicher Dinge, die Beſchaulichkeit, das beſchauliche Leben. Jeden stan ludzi zależy na samey pracy, drugi na rządzie, trzeci na bogomyślności i nabożeństwie, iako duchowni. *Petr. Et.* 50. Bawiła się ustawiczną bogomyślnością, w modlitwie, w postach, w czytaniu pisma S., w rozmyślaniu spraw bożych. *Sk. Zyw.* 1, 178. BOGOMYSLNY, a, e, BOGOMYSLNIE *przysłk. Boh.* bohoz

myślny; *Eccl.* Богомы́сленный, zatopiony w bogu, in Gott vertieft, beſchaulich. W Maryi i Marcie dwa żywotów ludzkich na świecie kształty, t. i. pracowitego i bogomyślnego, nam pokazują. *Zrn. Pſt.* 3, 660. 6. •BOGONASLADOWANIE, ia, *n. Roſſ.* Богоподражаніе, ſtaranie ſię bogu bydź podobnym, die Nachahmung Gottes. •BOGONASLADOWCA, y, *m. Eccl.* Богоподража́тель, der Gott nachahmt. •BOGONIENAWIDNIK, a, *m. Roſſ.* Богоненави́дець, boga nienawidzący, der Gottesháſſer. Богоненави́дствовать, boga nienawidzieć. •BOGONIEWIASTA, y, *ż. Roſſ.* Богонев̀ѣста, bogu oddana panna; epitet N. P. die Gottverlobte. BOGONOSNY, a, e, boga (w sercu) noszący (*Roſſ.* et *Eccl.* Богоно́сный, Богоно́сець: natchniony), Gott (im Herzen) tragend. S. Ignacego dla iego wielkiey miłości ku Panu, bogonośnym zwano. *Sk. Żyw.* 1, 73. Czemu cię tak zowią, rzecze cesarz, bogonośnym? A on powiedział: kto Chrystusa w sercu nosi, każdy tak nazwan bydź może. *ib.* 74. •BOGOOBRAZIE, – ia, *n. Eccl.* Богообра́зіе, Θεοτυπία, *Dei imago*, obraz boży, Gottes Bild. •BOGOODSTĘPCA, y, *m. Roſſ.* et *Eccl.* Богоотступникъ, Богоотсту́пникъ, który od boga odstąpił, odpadł, ein von Gott Abgefallner, ein Abtrünniger. *W rodz. żeńſk.* Богоотсту́пница. •BOGOPODOBNOSC, – ści, *ż. Roſſ.* Богоподо́бность, podobieństwo do boga, die Gottähnlichkeit. •BOGOPODOBNY, a, e, podobny do boga, *Roſſ.* Богоподо́бный, gottähnlich. •BOGOPOIĘTNY, a, e, *Eccl.* Богопостижный, od boga mogący bydź poiętym, Θεοληπτος, blos Gott begreiflich. Богопости́жность, Θεολη̃ψια. •BOGOPOSŁANY, a, e, *Roſſ.* Богопосла́нный, od boga zesłany, gottgeſendet. •BOGOPOSŁUSZNY, a, e, •BOGOPOSŁUSZNIE *przysłk. Roſſ.* Богопослу́шный, gottgehorſam. Богопослу́шаніе, •bogoposłuszność. •BOGOPOZNANIE, ia, *n.* poznawanie boga, *Eccl.* Богопозна́ніе, die Gotteserkenntniß. •BOGOPRZECIWNY, a, e, •BOGOPRZECIWNIE *przysłk. Roſſ.* Богопро́тивный, bogu ſię sprzeciwiający, gotteswidrig. •BOGOPRZEPOWIEDNIK, a, *m. Eccl.* Богопропов̀ѣдникъ, *Gr.* Θεοκήρυξ, przepowiadacz boga, der Gottesverkündiger. •BOGOPRZEYRZENIE, ia, *n.* zrządzenie boskie, *Eccl.* Богосмотре́ніе, Gottesvorſehung. •BOGOPRZYIEMNY, a, e, •BOGOPRZYIEMNIE *przysłk. Roſſ.* Богопрїя́тный, przyiemny bogu, Gott angenehm. •BOGOPRZYIMICIEL, a, *m. Eccl.* Богоприе́мець, Богопрїе́мникъ, *Gr.* Θεοδέκτης, przyimujący boga, der Gott aufnimmt, Gottesbewirther. •BOGORODZENIE, ia, *n. Roſſ.* Богорожде́ніе, rodzenie ſię boże, Gottes Geburt, (*ob.* boże narodzenie). Богорожденный, należący do bożego rodzenia, Gottes Geburt betreffend. •BOGORODZICIELKA *ob.* Bogarodzica. BOGOROWNY, a, e, *Eccl.* равнобожный, równy bogu, gottgleich. •BOGOROZUM, u, *m. Eccl.* Богоу́мїе, Богоразу́мїе, rozum boży, ein göttlicher Verſtand. Богоумный, Богоразу́мный, *Gr.* Θεόφρων, göttlich verſtändig. •BOGORUCHY, a, e, *Eccl.* Богодви́жный, od boga poruszony, *Gr.* Θεοκίνητος, göttlich bewegt. BOGORYA *herb*, żelezca duże od strzał odłamane, iedno do góry, drugie na dół obrócone; na hełmie paw. *Europ.* 3, 7. ein Wappen.

BOGORZĄDZTWO, a, *n.* teokracya; *Roſſ.* Богонача́лїе, die Theocratie. BOGORZĄDNY, a, e, teokratyczny, *Roſſ.* Богонача́льный, theocratiſch.

•BOGOSĄDNY, a, e, •BOGOSĄDNIE *przysłk.* od boga sądzony, *Eccl.* Богосу́дный, *Gr.* Θεόκριτος, von Gott gerichtet. •BOGOSŁOWIC 1.) *ob.* Błogosławić. 2.) O bogu i bożych rzeczach mówić, teologą ſię bawić, von Gott und göttlichen Dingen handeln, den Theologen machen. Dziwna rzecz pisma S. nie bydź wiadomym, a bogosłowić ważyć ſię. *Smotr. Ap.* 26. *Eccl.* Богослови́ствую, Богослови́ю, *theologice loquor*, *Gr.* Θεολογῶ. BOGOSŁOW, a, m. 1. bogomówca, teolog. *Alecz. Zd.* 71. *Boh.* Bohoſlow; *Carn.* bogavędnek, *Bosn.* et *Rag.* bogoslovaz; *Vind.* bogovuzhen, bogosastopen; *Croat.* bogoslovéc; *Roſſ.* et *Eccl.* Богосло́вець, Богословъ, der Gottesgelehrte, Theologe. BOGOSŁOWNY, a, e, teologiczny, theologiſch, *Rag.* bogoslóvni; *Croat.* bogoszlovni; *Vind.* bogasnanſki, bogaslouni; *Roſſ.* Богосло́вовъ, Богословный, Богосло́вскій. Bogosłowni mężowie Dyonizyusz z Areopagu i Nicephorus. *Smotr. Lam.* 103. •BOGOSŁOWSTWO, a, *n.* •BOGOSŁOWIE, ia, *n.* teologia, *Boh.* bohoſlowj, bohomluwectwi; *Croat.* bogoszlovztvo, bogoznanztvo; *Bosn.* et *Rag.* bogoslovitvo; *Slavon.* bogoslovica; *Vind.* bogasnanſtvu, bogaslouje, bogonavuzhnoſt; *Carn.* bogavędnoſt; *Roſſ.* Богосло́віе, die Gottesgelahrtheit, Theologie. •BOGOSŁUZENIE, ia, *n.* służenie bogu, *Roſſ.* Богослуженіе, das Gott dienen. *Roſſ.* Богослужи́тель kapłan, der Diener Gottes. •BOGOSTWORZONY, a, e, *Roſſ.* Богосотворе́нный, stworzony od boga, von Gott erſchaffen. •BOGOTOCZNY, a, e, *Eccl.* Богото́чный, *qui a Deo funditur*, *Gr.* Θεορρυτος, von Gott herfließend. •BOGOUBIYCA *ob.* Bogobóyca. BOGOWIDZ, a, BOGOWIDZCA, y, *m. Eccl.* Богови́дець, Богозри́тель, który boga widzi, Θεόπτης, der Seher Gottes, der Gott ſieht. Bogowidzce Moyżesza naluchawszy. *Smotr. Ap.* 1. Богови́дѣніе, Богозрѣ́ніе, Θεωρία. BOGOWŁADZTWO, a, *n.* teokracya, bogorządztwo, *Eccl.* Богодержа́віе, *Roſſ.* Богонача́лїе, die Theocratie. BOGOWŁADNY, a, e, BOGOWŁADNIE *przysłk.* teokratyczny *Eccl.* Богодержи́мый, *Roſſ.* Богонача́льный, theocratiſch. •BOGOWODZENIE, ia, *n. Eccl.* Боговодже́ніе, Θεαγωγία, wodzenie, rządzenie boskie, Gottesleitung. BOGOWY, a, e, boży, Gottes-, göttlich. Ze zawsze bóg razem był oycem, dla tego w tym wyznaniu mianuiemy złączone iniona bogowe i oycowe. *Kucz. Katech.* 1, 38. •BOGOZŁĄCZNY, a, e, •BOGOZŁĄCZNIE *przysłk.*, z bogiem połączony, *Roſſ.* Богосочета́нный, gottvereint. •BOGOZNANIE, ia, *n.* poznawanie boga, *Roſſ.* Богознаніе, *Eccl.* Богов̀ѣдѣніе, die Gotteserkenntniß, BOGOZNAWCA, y, *ż.* znaiący boga, der Gotteserkenner, *Eccl.* Богов̀ѣдецъ, Θεογνώστης. •BOGOZŁW, a, e, *Rag.* bogoxiv, bogoxivan, *religioſus*; bogu żyiący, zbożny, pobożny; Gott lebend, gottſeelig, fromm. BOGUCHWAŁ, a, *m.* imię męzkie, *Deolaus. Jabł. Her.-Mon.* 75, 588. Gottlob, ein Männer-Name *ob.* Bogusław. BOGUMIŁ, a, *m. Boh.* Bohomil, imię męzkie, *Theophilus*, *Deogratus. Nies.* 1, 103. *Jabł. Her.-Mon.* 75, 588. Gottlieb, ein Männer-Name. *W rodz. żeńſk.* BOGUMIŁA, y, *ż.* imię kobiece, *Theophila*, *Mon.* 75, 588. Gottliebe, ein Weibername. Zaśpieway, coby trudney Bogumiły Uszy lubiły. *J. Kchan. Dz.* 248. §. 2.) Bogumiła, ptak, *emberiza citrinella Linn.* der Grünfink, *Tr.* (*ob.* Boguwola)

ob. Bogomiły. BOGUSŁAW, a, *m.* imię męzkie, Θεοσλαυς, *Boguslaus*, (*ob.* Boguchwał), Boguſlaus, Gottlob, ein Mannsname. *Mon.* 75, 588. *Chmiel.* 1, 60. BOGUWOLA, i, *ż.* ptak, wilga, wywielga, *Slavon.* vugga, der Goldfink. *Cn. Th.* pod słowem: Wywielga, *chloris.* BOH rzeka *ob.* Bóg rzeka. BOHACIE, bogactwo *ob.* Bogato.

BOHATER, BOHATYR, a, *m. Tatar.* behader, *Eccl.* et *Roſſ.* богатырь, храбрець, рыцарь, вѣтязь, сильнякъ, герой, ирой; *Boh.* ſtek, hrdina; *Sorab.* 2. wirch, riſchar; *Sorab.* 1. rjeczeka; *Vind.* junak, jenak; *Carn.* junák; *Bosn.* junak, vitez; *Rag.* junak, vitez, hrabrenik; *Croat.* et *Slavon.* junak, vitez; *Hung.* vitez), waleczník, rycerz mężny, der Held. *Bohaterz. *Klon. Wor.* 24. BOHATERKA, i, *ż.* *Roſſ.* богатырка, *Sorab.* 2. w'erchowa; *Vind.* junakinja; *Croat.* vitezicza, viteſkinya; *Rag.* vitezisa; *Hung.* vitezné); waleczníca, rycerka, die Heldinn. Dumna bohatyrzyca. *Stas. Num.* 2, 11. BOHATERSKI, BOHATYRSKI, a, ie, należący do bohatera, Helden-, *Roſſ.* богатырскій, благодушный, геройскій, иройскій, вѣтязь, взбранный, возбранный, *Eccl.* храбрскій; *Boh.* hrdinſký; *Sorab.* 1. ricjerſki; *Bosn.* viteski, junacki; *Rag.* viteski, junacki, hrabrenſki; *Vind.* viteshki; *Croat.* vitéski, viteſki; *Hung.* vitezloe; *Carn.* junashkè). Hańba bohatyrſkie dzieci. *Rys. Ad.* 16. *heroum filii noxae.* Bohatyrſkie męztwo pokazuie ſię w pogardzeniu własnego zdrowia. *Birk. Krzt.* 24. Bohaterſki wiersz, *epopoeia*, das Heldengedicht. *Gol. Wym.* 402. Homer bohatyrſkiego wiersza ieſt autorem; W tyſiąc lat Wirgiliusz poszedł iego torem. *Dmoch. Szt.* 58. Bohaterſkie czasy, baieczne. *Przyſłk.* bohatérſko, po bohaterſku, heldenmäßig. Cnota ieſt prawdziwa, umieć znoſić po bohatyrſku, a czuć po ludzku. *Mon.* 69, 154. BOHATEROWY, a, e, należący do bohatera, Helden-. *Roſſ.* богатырéвъ. BOHATERSTWO, BOHATYRSTWO, a, *n.* umyſł i poſtępowanie bohatérſkie, Heldenmuth, Heldengeiſt, Heldenweſen; *Roſſ.* богатырство, геройство, ирóйство; *Carn.* junashtvu; *Rag.* junasctvo, hrabrenſtvo; *Croat.* vitéſtvo; *Vind.* junakoserzhnoſt, junaknoſt; *Boh.* hrdinſtwj. Stałość prawdziwym ieſt bohatérſtwa gruntem. *Zab.* 12, 153. W duszy tylko wspaniałey bohatérſtwo słynie, Z okrucieńſtwem złączone w niesławie wnet zginie. *Teat.* 44, *d.* 62. *Mon.* 73, 451.

*BOHATY *ob.* Bogaty. BOHDAN *ob.* Bogdan. *BOHOJAWLENIE *ob.* Bogoiawienie. BOHOMAZ, a, *m.* z Roſſ. malarz mizerny. *Mon.* 75, 588. *N. Pam.* 19, 102. ein elender Mahler, ein Schmierer, Heiligenlecker. *BOHOMODLSTWO *ob.* Bogomódlſtwo.

BOIAR, BOIARZ, BOIARZYN, a, *m.* od boiu, pierwiaſtkowo bohatér, waleczník, woiownik, urſprünglich, ein Krieger, ein Held. Jezus iakby mocny boiarzyn nagotował ſię przebieżyć drogę. *Wrobl. Zolt.* 40. Za owych czasów, gdy boiarze żyli, Bogowie w niebie iadali i pili. *Jabł. Ex.* 33. *Rag.* bojár, ſvojnik, vojnicjár; *Vind.* vojarin, *dux militum*, *Carn.* vojár, vojarnèk = panuiący, władzca; *Carn.* vojariti = panować; *Roſſ.* боярин, бáрин, wielki znaczny ſpan, боярченокъ, бáрченокъ panicz, боярщина = państwo). Boiarowie w Moſkwie Panowie, znaczni szlachta, in Rußland: große vornehme Herren, hoher Adel. Boiarowie buczni, dumni. *Zoll Mſcr.* 60. - §. Boiarowie w Litwie byli pośrzedniesym ſtanem między szlachtą a chłopami; iedni byli putni, którzy z gruntu woynę służyli, drudzy służkowie, do usług zamkowych, wożenia listów, wyciſkania podatków i. t. d. Słowo boiarzyn dawano w przywileiach Polſko-Ruſkiey szlachcie. *Czack. Pr.* 2, 306. ein Boiar, in Litthauen, Mittelding zwiſchen Edelmann und Bauer. Nayzacnieysze imię abo uſtawa, abo ſię w boiary a z boiarów w chłopſtwo obraca. *Budn. Ap.* 11. Za wolą panów, szlachty, przełożonych i boiarów ziemi Litewſkiey... *Herb. St.* 637. Jeśliby który człowiek ſtanu proſtego, boiarzyn abo ciachły..... *Stat. Lit.* 379. Poturemnego od szlachcica brać maią 48 groszy, a od boiarzyna putnego, człowieka proſtego, 24. *ib.* 152. Boiary putne, którzy z liſtami ſtaroſtów i dzierżawiec naszych ieżdżą... *Vol. Leg.* 2, 1233. *§. Gwałciciel, gwałtowny człowiek, uciemiężyciel, ein Gewaltthätiger, ein Unterdrücker. Niechay będzie biſkup nienaganiony, nie gwałtownik, nie boiarzyn, ale ſkromny. *Zrn. Pſt.* 2, 414. *b.* - BOIARSKI, a, ie, do boiara należący, in Rußland: von hohem Adel, hochadelig; *Roſſ.* боярскій, барской пански; in Reuſſen und Litthauen: adelig, gemeinadelig, von gemeinem niedrigen Stande. Prawa boiarſkie, za któremi szlachta w Ukrainie wsie lub grunta z kondycyą obrony zamków poſiada... *A. Zam.* 116, das Landadelrecht. Bóg oczy wysokie i niewſtydliwe boiarſkie poniżył. *Birk. Zam.* 2. BOIARSTWO, a, *n.* godność boiarſka, die Bojarſchaft, der Stand eines Bojaren; w Moſkwie senatorſtwo, in Rußland, die Senatorenwürde. Profili poſłowie Moſkiewscy hetmana, żeby ſię przy boiarſtwach, to ieſt przy senatorſkim powołaniu zoſtali. *Zolk. Mscr.* 57. §. Stan szlachty Ruſkiey i Litewſkiey, der Rußiſche und Litthauiſche Adelſtand. a.) *Zbiorowo* boiarſtwo = boiarowie, Bojaren. BOIARZ *ob.* Boiar. **BOIARZY, a, e, woiowniczy, bitny, waleczny, rycerſki, kriegeriſch. Lud boiarzy, prócz zniewieściałości, wszyſtko przepuszcza młodzieży. *Stas. Num.* 1, 39. BOIARZYN *ob.* Boiar.

BOIAZLIWIE, BOIAZLIWO *przyſłk.* BOIAZLIWY, a, e, *przymiotn.* ſkłonny do boiaźni, łatwo ſię boiący, daiący ſię łatwo poſtraszyć, zur Furchtſamkeit geneigt, leicht fürchtend, leicht furchtſam zu machen, furchtſam; *Slovac.* bogazliwý, báznivý; *Boh.* bázliwý; *Slavon.* bojazljiv, ſtrashljiv; *Vind.* bojeshliu, sbatliu, zaglou, zagou; *Croat.* bojazliv; *Sorab.* 1. traſchiwé; *Bosn.* ſtraseiv, plaseiv; *Carn.* zagliv, zagov, zagoviten; *Roſſ.* боязливый, страховатый, страшливый, ужасливый, ужастивъ, застѣнчивый, трусливый, робкій; *Eccl.* боязливъ, строхливъ. Rożnica ieſt między boiącym ſię i boiaźliwym, iak między piianym a piiakiem. *Pilch. Sen.* 119. Zowiemy boiaźliwego właśnie tego, kto ma z przyrodzenia, iż liścia ſię, gdy chrośnie, boi. *Gorn. Sen.* 291. Co po boiaźliwym ſtarcu, który codzień umiera! *Sk. Dz.* 303. Czegoć drży ręka boiaźliwo? *Bardz. Tr.* 484. *Przyſł. Slovac.* peſ bazliwi wie ſcekat, nej hrize. BOIAZLIWIEC, - wca, *m.* tchórz, człowiek boiaźliwy, trufia, ein Furchtſamer, ein Haſe; *Boh.* báziliwec; *Slavon.* ſtrashljivac; *Roſſ.* трусецъ, трусъ. Jak boiaźliwiec oſtatni, od walki oddalił ſię. *Karp.* 2, 25. BOIAZLIWOSC, - ści, *ż.* ſkłonność do boiaźni, tchorzliwość, die Furchtſamkeit; *Boh.* bogácnoſt, báziliwoſt, ſtraſſ-

liwoſt; *Vind.* bojeznoſt, sezhjoſt, bojeshlivoſt; *Carn.* bojeshlivoſt; *Croat.* bojeslivozt, bojazlivozst, bojaznozst, strashlivozt; *Roſſ.* боязли́вость, страхова́тость, стра́шливость, ужасли́вость, застѣнчивость, робость, робость. Turkom pospolita boiaźliwość gromić, A gdy ſię im zaſtawisz, gotuy ſię ich gonić. *Paszk. Dz.* 51.

BOIAZN, źni, ż. banie ſię, lękanie ſię czego, die Furcht; *Rag.* bojazin; *Roſſ.* боязнь; *Boh.* et *Slov.* bázen; *Sorab.* 2. bojaſn; *Sorab.* 1. boyoſć, boyoſtka; *Hung.* boiaszas; *Bosn.* ſtráh, predanje). Boiaźń, niespokoyność duszy, myślącéy o czym przyszłym. *Cyank. Log.* 39. Przypadł ſtrach i boiaźn na wszyſtek lud. 5 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 18. (ſtrach i trzęsawica). Coſa ſię przelękniony, a boiaźń mu blada Zimnem kości przeszywa i lice ośiada. *Dmoch. Jl.* 1, 68. Wiele z boiaźni dobrych ieſt, nie z niewinności. *Min. Ryt.* 4, 155. Więcey tych, którzy ſię boiaźnią do dobrego przywodzą, niż tych, którzy miłością i prawdą. *Sk. Dz.* 198. Boiaźń boża, Pańska, banie ſię boga, czczenie boga, bogoboyność, die Furcht des Herrn. Boiaźni waſ Pańſkiey krócinchno wyuczę. *Kanc. Gd.* 320. – *Z drugim przypadkiem* boiaźń czego, obawa czego, die Furcht vor etwas, die Beſorgniß. Wſtyd, ieſt boiaźń złéy sławy. *Gorn. Dw.* 271. – *W liczb. mn.* boiaźni, obawy, Beſorgniſſe, Kümmerniſſe. Tłumacz mi twoie zamysły, twoie boiaźni, twoie nadzieie, *Stas. Num.* 2, 190. BOIAZNIEC; *niiak. niedok.* zboiaźnieć *dok.* boiaźnym ſię ſtawać, zadrżeć, furchtſam werden. Gdyby czarci nową o tym wieść mieli, znowuby zboiaźnieli. *Chodk. Koſt.* 60.

BOIAZNY, a, e, boiący ſię, *Sorab.* 1. boyazné, traſchiwé; *Vind.* bojezh; *Roſſ.* боязли́вый, боязненный, voll Furcht, fürchtend, furchtſam. Jezus uczynił apoſtołow z nieuków nauczone, z boiaźnych, bardzo śmiałe. *W. Pſt. Mn.* 241. Dzika koza ieſt zwierzę bardzo boiaźne. *Spycz.* 142. *BOIC ſię *ob.* Bać ſię.

*BOIEC *ob.* Bodziec.

BOIEWISKO, BOIOWISKO, BOISKO, BOYSKO, a, *n.* mieysce bicia, gdzie ſię bią, gdzie co biią, gdzie młócą; 1,)* boiewiſko z poboiewiſko, pole bitwy, das Schlachtfeld; *Boh.* bogiſſté; *Vind.* bijalishe, bojalishe, bijelishe, bojishe, wojuvalshe; *Rag.* bojnopoglje; *Carn.* wojvalishe; *Roſſ.* боро́вище. Przyszli aż na boiowiſko, gdzie ſię potkać mieli. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 14, 20. Nazaiutrz bitwy, król po boiſku onym ieżdżący, uyrzał rycerza leżącego. *Papr. Gn.* 1082. 2.) Mieysce młocki, klepiſko, gumienczyſko, *Sekł. Math.* 3. die Dreſchtenne, die Tenne. *Sorab.* 2. tła. Młócił na boiſku pszenicę. 1 *Leop.* 1 *Paral.* 21, 20. (na boiowiſku. 3 *Leop.*). Boiowiſko ma bydź dobrze utłoczone i udeptane. *Cresc.* 150. Na boiowiſku ieſt ziarno, są też i plewy. *Karnk. Kat.* 71. Wiatr unieſie, co żadney wagi na boiſku nie ma. *W. Pſt. W.* 49. O młocbo moią, o zboże boyſka moiego. *Radz. Jes.* 21, 10. Mówią to chyba na boyſku. *Oſſ. Wyr.* (chłopi, proſtacy o tym gadaią, baby na trecie), **BOIOGROMNY, a, e, w woynie ſtraszny, fürchterlich im Kriege. Boiogromna dziewoia przybyła, *belli metuenda virago. Zebr. Ow.* 50.

BOIOWAC *czyn. intrans. nied.* boy toczyć, woiować, bić ſię, kriegen, Krieg führen; *Boh.* bogowati, bogugi; *Vind.* bojovat, bojuvati; *Carn.* wojújem se; *Dal.* voyevati; *Roſſ.* рамова́ть; *Eccl.* рамобо́рствовати. Łokietek boiował z Krzyżakami mężnie. *Papr. Gn.* 1082. Fortunnie boiować. *Szczerb. Sax. praef.* Przeciwko mnie wszyſtkiemi ſiłami swemi uſtawicznie boiuią. *Smotr. Lam. pr.* (walczą, kämpfen, ſtreiten). Kościoł ninieyszy nasz boiuiący. *Bial. Pſt.* 240. *Wys. Kat.* 469. *eccleſia militans.* – Boiować na kogo, z walczyć przeciwko komu, nacierać na niego, bić na niego, mit einem kämpfen, ſtreiten, auf ihn losgehen, losſchlagen, ihn angreifen. Synowie Izraelscy boiowali na Filiſtyny. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 19. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 21, 15. Ruszmy ſię, boiuymyż na to nieprzyiaciele nasze. *Leop.* 1 *Mach.* 9, 44. (walczmy. *Bibl. Gd.*) – Boiować, woyſkowo służyć, żołdować, Kriegsdienſte thun. Życzy sobie ten bohatyr pod waszą chorągwią boiować. *Stat. Num.* 1, 90. I któż kiedy swoim żołdem boiuie? 1 *Leop.* 1 *Cor.* 9, 7. BOIOWANIE, – ia, *n.* woiowanie, woyna, walka, woienna służba, das Kriegführen, das Kriegen, der Kampf, der Kriegsdienſt. Z nieprzyiacielem mężne boiowanie, *Paszk. Dz* 104. Żywot nasz ninieyszy boiowaniem ieſt, na świecie. *Hrbſt. Nauk. c.* 7. Mam ośmdziesiąt lat, a trwa we mnie moc, tak ku boiowaniu, iako ku chodzeniu. *Leop. Joz.* 14, 11.

BOIOWISKO *ob.* Boiewiſko.

BOIOWNICZKA, i, *f.* woiowniczka, walecznica, *Vind.* boinizza, bojuvauka, die Kriegerinn, Kämpferinn. Mądre i mężne boiowniczki. *Wys. Kat.* 34. BOIOWNIK, a, *m.* woiownik, woiak, walecznik, rycerz, bohatyr, żołnierz, der Krieger, Kämpfer, Streiter, Held, Ritter, Soldat; *Boh.* bogownik; *Dal.* voynik; *Vind.* boinik, bojuvaus, bojuvar; *Roſſ.* боецъ, ра́тай, ра́тникъ, *Eccl.* рамобо́рецъ. Wielki boiownik był Cezar. *Birk. Kaw. Malt. B.* 4. *b.* Naiezdnik a boiownik srogi. *Rey Ap.* 57. Przeciwko heretykom boiownik okrutny. *Birk. Dom.* 9. Gdy mocny boiownik ſtrzeże pałacu swego, w pokoiu ieſt wszyſtko, co ma. *Zabk. Mł.* 92. Pilnym i pracowitym boiownikom obiecana ieſt korona zwycięztwa, *W. Pſt. Mn.* 364. Przychodził Chan z wielką kupą boiowników. *Birk. Dom.* 36.

BOIOWNY, a, e, BOIOWNIE *przysłk.* do boiu zdatny, bitny, waleczny, ſtreitbar, kriegeriſch; *Vind.* bojoviten, boin, bojuvarſki, boinizhen, junaken, voiſkazhen). Zebrał wielkie woyſko, w którym było o trzydzieści tyſięcy ludu boiownego. *Stryik.* 305. Sto tyſięcy mężów boiownych. *Budn.* 1 *Jud.* 8, 10. Heuetowie boiowni. *Biel. Kr.* 12. BOIOWNOSC, – ści, *f.* bituość, waleczność, Streitbarkeit, kriegeriſches Weſen, Tapferkeit; *Vind.* bojovitnoſt, boinoſt, boinizhnoſt, boinopridnoſt. BOIOWY, a, e, do boiu należący, Kriegs-, *Vind.* boini; *Slavon.* bojni; *Roſſ.* боевый, бойный, баталельный. Koń zawsze ſtał gotowy; i rynsztunek nań boiowy. *Groch. W.* 489. Szyk boiowy, *ordre de bataille. Jak. Art.* 2, 467. Boiowy plac, mieysce, na którém ma bydź albo była ſtoczona bitwa. *Jak. Art.* 3, 286. der Kampfplatz, das Schlachtfeld, der Wahlplatz; die Wahlſtatt. Na placu boiowym umierać. *Birk. Podz.* 6. Kościoł boiowy. *Podw. Sion. C.* 2. BOISKO *ob.* Boiewiſko.

BOK, u, *m.* Boczek, caka, *m. zdrbn.*, owa część u zwierzęcia, która z obu ſtron żebra okrywa. *Kluk. Zw.* 1, 48. ſtrona, die Seite, die Flanke, (*porówn. Ger.* die Backe, die Backe, *Carn.* boka, bóh z poleć); *Boh.* et *Slovac.* bok; *Sorab.* 1. et 2. bok (*Sorab.* 2. boki z pierſi); *Croat.* bók; *Bosn.* bók (*Bosn.* boćci z boki); *Rag.* book; *Slav.* bocsine; *Roſſ.* бокъ, *Eccl.* ребро, (*ob.* żebro). Owce

w leganiu bok odmieniaią; od wiosny do iesieni na ieden bok zawsze legaią, a maś aż do wiosny na drugi. *Sien.* 271. Przewracać się z boku na bok (nie módz usnąć). *Off. Wyr.* Miecz przypasał do boku. *Tward. Wł.* 171. Prawy bok, lewy bok, prawa lub lewa ſtrona, czyli ręka. Na prawem boku, będąc bitwę zaczął. *Sk. Dz.* 571. (na prawym ſkrzydle, auf dem rechten Flügel). Ufa tobie, że go bokiem swym oszancuiesz. *Birk. Kan. B. b.* (ſkrzydłem, szczytem, zasłoną). Artyllerya mieliśmy po bokach. *Jabł. Buk. N. b.* (po ſkrzydłach, po obudwoch ſtronach). Ewa nie z nog, ale z boku męża była wyięta. *Karnk. Kat.* 286. (z żebra). Czuły nieprzyiacielskie boki szablę iego. *Bies. R. D.* 5. (dał im się we znaki, wzięli od niego po bokach, ihre Ribben empfanden es). Wziął po boku. *Jabł. Ex.* 27. (oberwał kiie, plagi, er hat was auf die Ribben bekommen). Wara wygadać się; bo wziąłbyś po boku. *Zabł. Hir.* 49. Nauczył mnie dobrze polityki teraznieyszéy, aż mię boki bolą. *Boh. Kom.* 1, 156. Boków bolenie, bolenie boków, choroba, das Seitenſtechen, *pleuritis*. *Bosn.* bodaç, bodesgi, probadi; *Croat.* tiszkavicza, bochna bol; *Roſſ.* бокобольніе). W bok kogo trącić *Kras. Pod.* 2, 25. Bokami bić, mit den Flanken ſchlagen, *ob.* bić. – Podeymować boki, podiąwszy boki chodzić: szumno. *Cn. Th.* 736. nadymać się, dick thun, ſich aufblaſen, *Roſſ.* подбочениться, подбоченяаться, прибоченитьсл. Widząc kapral, że na niczym nie zeydzie, wziął się pod boki, i o nic się więcey nie pytał. *Off. Str.* 1. (er ſtemmte die Arme in die Seite). – Podeprzéć bokow, opatrzyć się przeciw głodu, *famem ſuſtentare. Mącz.* ſich voll eſſen, ſatt eſſen, ſättigen, mäſten. Obym dostał mięsa tego Podparlbym iako tako boku zgłodniałego. *Papr. Kol. L.* 4. *b.* – Bokami świecić, gołym bydź, nędznym, odartym, abgemaſſen, zerlumpt, nackt und hungrig ſeyn. Bokami świeci iakby z niewoli, Głod, niedostatek, aż głowa boli. *Comp. Med.* 409. Bokami świeci, goły iak bicz. *Teat.* 30, *b.* 6. – Za boki ſtrach go chwyta. *Tward. Daf.* 33. (ſtrach na niego bije, napada, Schrecken überfällt ihn). Strach wielkooki, Z onego cudu, zdiął wszyſtkich za boki. *Groch. W.* 256. Widząc Wezyr, że w swych ucieczka powſtaie, i samego ſtrach za boki chwyta. *Kochow. Wied.* 29. – Ze śmiechu boki rwać. *Teat.* 21, 172. (pękać się, śmiać się do rozpuku; vor Lachen berſten, platzen). Dziwno mu było, czego się drudzy z śmiechu za boki biorą. *Zab.* 12, 271. *Dudz.* (ſie hielten ſich die Seiten vor Lachen). Nieraz boki zrywałem na to, co on plecie. *Zabł. Zbb.* 46. – Bokiem ſiedzieć, nieproſto, von der Seite ſitzen, nicht grade, nur von einer Seite. Tak byłem ściśniony u stołu, żem bokiem ſiedzieć musiał. *Kras. Podſt.* 2, 131. – Bokiem, przez bok, przez boki, przez żebra, von der Seite heraus, durch die Seiten, durch die Ribben. Pochlebcy ci umieią panom wyiąć sadło bokiem. *Klon. Wor.* 58. W ten czas, kiedy go karmili chlebem, knowali taką mu ucztę po wieczerzy sprawić, żeby mu tamta bokiem wyszła. *Off. Str.* 1. – Bokiem, z boku, od boku, poſtronnie, von der Seite her, von der Seite. Nie śmieią w oczy natrzeć, z boku zdradziecko podeyść pragną. *Mon.* 65, 119. Od Pruta Orda ſtała z boku. *Jabł. Buk. K.* 2. *b.* Kazano las rąbać, ażeby żołnierz szkody z boku nie wziął. *Warg. Cez.* 62. Bydź to może, ieśli co z boku nie przeszkodzi. *Opal. Sat.* 22. Obacz, ieśli kto z boku nie słucha. *Boh. Kom.* 2, 319. (nie podsłuchuie). Żeby się mąż o tym nie dowiedział z boku. *Teat.* 36, *c.* 69. Dobywszy od boku z pasow broni swoiey. *Otw. Ow.* 143. O bok, obok, obokiem, podle, zur Seite, neben. Na tey wszdie widział szlachcic o bok siebie siedzącego rzemieślnika. *Gaz. Nar.* 1, 184. Za co nie siędziesz o bok mnie; nie mam szydła w boku. *Off. Wyr.* – Pod bokiem, przy boku, blizko, podle, tuż, gleich darneben, nahe; an der Seite, *Roſſ.* поотнорошь. Niebezpieczeństwo prawie pod bokiem nam było. *Hist. Sall.* 47. Turek coraz to bliżey pod bok się nam bierze. *Pasz. Dz.* 122. – Bok, do boku, pod bokiem, przy boku: nayblizszy związek, towarzyſtwo, przystęp, Seite, Geſellſchaft, genaue Verbindung, Zutritt. Bralem ciebie do pokoiu i do boku moiego. *Teat.* 19, *b.* 22. (ich nahm dich in mein Zimmer und an meine Seite). Szczęście od ich boku poniekąd odstąpić chciało. *Fur. Uw. A.* 3. *b.* (od ich strony, partyi). Tymokrat był pod Troią boku mego pilny. *Jabł. Tel.* 187. (na krok mnie nie odstąpił). – W bok, na bok, na stronę, auf die Seite, ſeitwärts. W bok dyszlem mierzą, zawrócę ich. *Teat.* 42, *d. D.* – Na bok kogo brać, na stronę, odprowadzić od drugich, einen auf die Seite nehmen. Poyść na bok, *transl.* bydź uchylonym, auf die Seite geſetzt werden, zurück geſetzt werden. Skoro się Alcybiades u niey pokazał, inni poszli na bok. *Węg. Mar.* 1, 14. (*ob.* w kąt, pod ławę). Na bok odrzucić, uchylić, auf die Seite legen, zurück ſetzen, fahren laſſen. Gdzie idzie o uszczęśliwienie twoie, tam wszystko na bok odrzucam. *Teat.* 29, 55. *Vind.* na stran, *Roſſ.* посторонь. – Na bok! z drogi! ustępuy na stronę! auf die Seite! aus dem Wege! *Sorab.* 2. na bok! Na boku, po boku, an der Seite, *Vind.* odstrani, odsebnu). – Po bok, bokiem, wzdłuż boku, zur Seite. Siadł przy ołtarzu; i z nim wiele tam stało prałatów po bok i na czele. *Chelch. Popr. A.* 2, *b.* – Na wszystkie boki, na wszystkie strony, wszędzie, auf alle Seiten, nach allen Seiten. Mocno na wszystkie boki się umizga. *Teat.* 1, 22. §. W *Geometryi*, boki, liniie trzy, w których się trójkąt zamyka. *Geom. Nar.* 1, 14. die Seiten eines Dreyecks u. ſ. w. (*ob.* równobok, rożnobok, rownodeglobok). §. Boki iakiego naczynia, krawądź, die Seiten, der Rand eines Gefäßes. Boki galery burtami zowią. *Otw. Ow.* 585.

Pochodz. *boczek, boczny, łokoć, boczyć, poboczny, wyboczyć, zboczyć.*

BOKAŁ *ob.* Pokal.

BOKII *herb*, topor, a na nim krzyż złoty. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BOKŁAK *ob.* buklak. BOKOWY *ob.* Boczny. BOKWICA *ob.* Bukwica.

BOL, u, *m.* przykre uczucie, rażące nerwy; boleść, bolenie, der Schmerz; *Sorab.* 2. bol; *Boh.* bolenj; *Croat.* bol, bolezat; *Dal.* bolezan, bolnozt; *Roſſ.* болъ (больница infirmarya, dom chorych); *Rag.* bol, bogljézan, bolnos, bolez, (*Rag.* bool, bolovanie; *Vind.* bol, bolesen, boleshina, neadrauje: choroba); *Carn.* beteg, betesh; *Graec.* βολαι *dolores in partu*). Ból mały, znośny; wielki, krótki *Cn. Ad.* 41. Ból mi mocno ścisnął serce. *Teat.* 7, 23. Ból milczeć nie umie. *Cn. Ad.* 41. (co kogo boli, o tym mówić woli). Gdzie miło, tam oczy;

gdzie ból, tam ręce. *Rys. Ad.* 13. (gdzie kogo boli, tam rękę kładzie; *Croat.* gdè kogo boli, radsze ondé pipa; gde koga boli, rad onde ruke dérß; *Slovac.* kdé bolesť, tu ruka; kdé miloſť, tu oči). Ból głowy, głowy bolenie, der Kopfſchmerz, Kopfſchmerzen. *Vind.* glavebol; *Slavon.* glavobolja; *Eccl.* главная болѣзнь, главоболѣніе. Głowy ból bywa albo całey głowy, albo tylko iedney połowy, a takowy migreną zowią. *Perz. Lek.* 167. *Sorab.* 2. wumpera, *heterocranea. Roſſ.* похмѣлье: ból głowy z podchmielenia. - Ból głowy cierpię. *Eccl.* главою болю. Ból zębów, Zahnſchmerz. Bole przy porodzeniu, die Geburtsſchmerzen, die Wehen; *Roſſ.* помуги, перехваты; *Eccl.* болѣзнорождéніе, пролящáніе; *Vind.* rodna boleshina, roiſtvena teshava, tunsht). Drzewiéy niż przyszedł ból na nię, tedy urodziła mężczyznę. *Budn. Jes.* 66, 7. *Vind.* tunshtiti: bole przy porodzeniu cierpieć, Wehen haben, (*ob.* 2. boleć); *Eccl.* чревоболѣти. - Ból suchy, *dna, denna choroba, das Gliederreißen, die Gicht. W suchym bolu, *arthritis*, czuie chory straszny ból w stawach. *Perz. Lek.* 32. *Perz. Cyr.* 2, 312. Ból głuchy, *Roſſ.* нóй; Ból głuchy cierpieć, *Roſſ.* ныти, нáю, нóю, (*porówn.* nudzić). 2.) Bol, w drugim przypadku: bola; diabeł, diabół, Lies, der T..., der Henker. Bezemnie dawnobyście iuż byli u bola, I gdyby mnie nie było, nie byłoby krola. *Morszt.* 114. Jeymościnemu kołtunowi gorzałka tylko służy; to tylko franta bola z Jeymości wyprowadzi. *Perz. Lek.* 10. (*porówn.* choroba).

BOLĄCZKA, i, *ż.* wrzód bolący, ein ſchmerzhaftes Geſchwür, ein Schwären, *Roſſ.* болячка; *Carn.* asla, bula, jasla). W środku zaognienia podniesienie przeciwprzyrodzonym sposobem ciała, nazywamy wrzodem albo bolączką. *Perz. Lek.* 277. Plaſtr na otworzenie bolączki. *Sleszk. Ped.* 162. *Porówn.* dymienica, szyszka). Bolączka morowa; *Vind.* kugna bula, kushna gumpa; *Carn.* prekûrsh, preſkursh; die Peſtbeule. *Sien.* 482. O rozganianiu bolączek morowych i odegnaniu powietrza. *Sleſk. Ped.* 162. BOLAK, a, *m.* bolączka wielka, guz bolący, eine ſchmerzhafte Beule. Rozciek serwatczany na bolaki od zmrożenia pochodzące służy, *Kruml. Chym.* 95.

BOŁBOTAĆ, - otał, - oce, *czyn. niedok.* mącić, mieszać iakie cieklizny, *Off. Wyr. Roſſ.* взболтать, взбалтывать, umſchütteln, aufrühren, miſchen.

1. BOLEC, bolał, boli, *Tranſitiv. niedok.* Bolewać, *czſtl.* zaboleć. *inchoat.* zaboli *Fut.* z czwartym przypadkiem osoby; z boleśnie się dawać uczuć, ból sprawiać, ſchmerzen, wehe thun; *Boh.* boleti, bolím, boliwam, boliwawam; *Sorab.* 2. bohléſch; *Vind.* boleti; *Croat.* etc. boleti; *Roſſ.* болѣть, мучить, мучать. Gdzie biią, boli. *Kochów. Fr.* 93. Na to biią, żeby bolało. *Off. Wyr.* Bardziey nas boli, gdy boleści naszey nikt nie wie. *Sk. Dz.* 647. Bardziey boli od podłego. *Cn. Ad.* 10. Bardziey boli od swoiego. *ib.* Człek to mniey czuie, co wszystkich boli. *Przeſtr.* 149. Nie doktora, chorego pytay, gdzie boli. *Rys. Ad.* 51. Co kogo boli, o tym mówić woli. *Cn. Ad.* 238. Gdzie kogo co boli, tam rękę kładzie. *Petr. Hor. praef.* Gdzie boli, tam ręka; czego człek żałuie, o tym rad mówi; *Eraz. Jęz. Dd. b. Croat.* Radsze vszaki pipa, gdega rana tiszka; *Slovac.* kdé bolesť, tu ruka; kdé miloſť, tu oči. Głowa mię boli, der Kopf thut mir wehe; *Slavon.* et *Croat.* boli me gláva; *Carn.* boly, me, buba me, saſkly mene). Nie upiay się, nie będzie cię głowa bolała. *Zegl. Ad.* 170. I Panu głowa zaboli, gdy rachować przyidzie. *Jez. Ek. E.* 2. Niech cię o to głowa nie boli: nie twoia rzecz o to się troſkać. *Off. Wyr.* (*Przekł. Vind.* Tebi ne bo shau, te ne bo glava boleva). Póydę z tobą, nie bolą mię nogi. *Zab.* 7, 203. Mózg go boli: zwaryował, szalcie, es rappelt bey ihm. Myśleli że oszalał, i że go mózg boli. *Pot. Zac.* 119. Serce boli, kraie się, das Herz thut einem weh. Tak handel ustaie, aż mię boli dusza. *Jabł. Tel.* 56. Wasza i boża, niech was krzywda boli. *Paszk. Bell. A.* 4. Los mię ten boli więźnia nieszczęśliwego. *Teat.* 46, *b.* 50. Niewdzięczność boli. *Falib. Dis. N.* 3. - Boli go kaleta: skąpy. *Cn. Ad.* 42. er iſt beutelfaul. - *Imiesł.* bolący: bole czyniący, bolesny, ſchmerzhaft, ſchmerzend; *in Compar.* bolączy, (*Roſſ.* болящій: cory). W bolące kogo trafić mieysce (*ob.* sedno) das rechte Fleckchen treffen. Choroba ta z pierwszą iedna; ale mieysce bolączse, bo na niém ciężar całego ciała polega. *Hipp.* 123. §. Bolący, ukrzywdzony, obrażony, żałobny, gekränkt, beleidigt. Stronie bolącey wolno tego doglądać, iako i gdzie więzień siedzi. *Stat. Lit.* 153. §. Ażeby tylko swey dopełnił woli, Nie dba choć na to i świat cały boli, *Zab.* 2, 305, (: boleie, ubolewa, bole cierpi, *ob. następuiące*) 2. BOLEC, bolał, bolie, *Intrans. Niedok.* zboleć, *F.* zboleie, *dok.* (*ob.* bolać), bolo cierpieć, bolo czuć, chorować, Schmerzen leiden, krank werden, erkranken, krank ſeyn; *Carn.* bolęham; *Rag.* boletti, bolovati; *Vind.* bol terseti, boluvati, betegnvati, sboleti; *Roſſ.* болѣть. Począł na boki bardzo boleć. *Sk. Zyw.* 421. er bekam heftige Seitenſchmerzen. Gdy na iedney potrzebie raniony, zbolał, rzekł:.. *Petr. Ek.* 96. (*ob.* zbolały). Boday bolał, kto iego maiątkiem się smuci. *Zab.* 11, 237. *Zabł.* - Szczególniey boleć: cierpieć bole przy rodzeniu, Geburtsſchmerzen leiden, Wehen haben, *Eccl.* чревоболѣти. Drzewiey niż bolała, urodziła; drzewiey niż przyszedł ból na nię, tedy urodziła mężczyznę. *Budn. Jes.* 66, 7. Niewiasto! boleć będziesz, przy rodzeniu dzieci. *Przyb. Milt.* 340. mit Schmerzen wirſt du Kinder gebähren. *Zeszłym przypadkiem* boleć dziećmi: rodzić dzieci z bolami, bey der Niederkunft mit einem Kinde Wehen haben. Do własney się matki moiey, która mną bolała i karmiła, wracam. *Smotr. Lam.* 208. Synowie naprzeciw mnie, iak naprzeciw tey, którąby niemi nigdy nie bolała, powstali. *ib.* 6. §. Boleć sercem, w sercu: gryźć się, martwić się, frasować się, ubolewać, żałować, utyskiwać, narzekać, *Bosn.* boliti se; *Rag.* bolietise; *Roſſ.* болѣзновать; innerlichen Schmerz empfinden, ſich grämen, härmen, kränken, innerlich leiden; wimmern, wehklagen. Ciężko sercem boleiemy, że od was prawa duchowne są podeptane. *Sowit.* 80. Gdy cię opuszczam, serce me boleie, Gdy cię nie widzę, ledwo nie szaleię. *Teat.* 52, *c.* 32. Serdecznie bolała, dziatki na myśli maiąc, które postradała, *Groch W.* 530. Potocki bolał ciężko na to, że Chodkiewiczowi kazano do stolicy. *Tward. Wł.* 42. Nie boleie na krzywdy obecne; nie wspomina przeszłych, *Birk. Gł. K.* 18. Nie radzi byli pod Rzymiany i boleli z tego, *Warg. Cez.* 155. Niemcy śmierci Argo-

wiſta boleią. *Warg. Cex.* 110. Wszyſtko to przeszło; ty dawno nie boley. *P. Kchan. J.* 412. **BOLENIE**, ia, *n. rzeczownik verbal: słowa* boleć 1.) ſ ból ciągły, das Schmerzen, ein anhaltender Schmerz. Bolenie zębów. *Sienn.* 119.

BOLESC, ści, *ż.* czucie bolu, die Schmerzhaftigkeit, der Schmerz; *Boh.* et *Slovac.* boleſt; *Sorab.* 1. bolosći; *Croat.* bolezt; *Bosn.* boleſt; *Rag.* bolès, bolnos; *Vind.* bolesan; *Carn.* bolezhina, (*Carn.* bolesn ſ choroba; *Slavon.* bollest, bolèst; *Ross.* болѣзнь; *Vind.* boliesen; *Rag.* boleſt = żal, pokuta). Siedm boleści Nayświętszey Panny. *L.* Zawsze milcząca boleść cięższe daie sztychy. *Morszt.* 317. Boleść albo żałość ieſt towarzyszem pokuty. *Karnk. Kat.* 220. §. O iakiem dziele byle zbyć zrobionym, o iakiekolwiek rzeczy nie wiele wartey, o człowieku, którego nie wziąć, nie położyć, mowi ſię: ot! od ſiedmiu boleści! *Off. Wyr.* (*ob.* od biedy), leidlich, mit genauer Noth, paſſabel, erträglich. **BOLESCIWy** *ob.* Bolesny.

BOLESŁAW, a, *m.* imię męzkie; bolem ſławny. *Chmiel.* 1, 60.; ein Mannsname, Boleslaus. Imię to wieloſć ſławy oznacza. *Nar. Hſt.* 2, 37. *zdrbn.* Bolko, *Nar. Hſt.* 6, 132. 2.) Miaſto w Czechach, *Boh.* Boleſław, *Ger.* Bunzlau.

BOLESNOSC, BOLESCIWOSC, ści, *ż.* mnogoſć bolów, die Schmerzhaftigkeit, Schmerzlichkeit, *Vind.* bolezhlivoſt, boleſ'ivoſt, bounovitnoſt, (ſ chorowitość).

BOLESNY, BOLESCIWY, a, e, **BOLESNIE, BOLESCIWIE, BOLESNO**, *przysłk.* 1.) *Act.* bol sprawuiący, ſchmerzend, ſchmerzlich. Bolesne rany. *Ross.* огорчительныя. 2.) *Pass.* ból cierpiący, Schmerz empfindend, ſchmerzhaft; *Boh.* bolestný; *Ross.* болѣзненныя, *Slov.* balawý; *Sorab.* 1. bolescziwé; *Rag.* boleſtan, bolexgliv; (Chory, chorowity, *Vind.* boleslin, boliesnaſt, bolezhlin, boun, bounoviten; *Slavon.* bolexljiv, boleſtan; *Rag.* boleſtan, bolan; *Carn.* bollan; *Bosn.* boleſtan; *Ross.* бо́льный; *Eccl.* болѣзныя; *Boh.* bolawý;) Me ſerce boleściwe dręczą morſkie trwogi. *Zebr. Ow.* 281. Nayświętsza Panna bolesna. *Groch W.* 290. Gorzko i bolesno płakał. *Sk. Dz.* 654. Nie bądźcie boleściwi. *Leop.* 2. *Ezdr.* 8, 12. (nie smęćcie ſię. *Budn. Bibl. Gd.* hürmt euch nicht, grämt euch nicht).

Pochodz. *bolny, odboleć, poboleć, przeboleć, przyboleć, ubolewać; zaboleć.*

BOLET, u, *m.* z franc. balotte, cedułka od zapłaconego myta, Oeſterr. die Ballette; der Mauthzettel, Zollzettel. Mam bolety prawdziwe, mam świadectwa iawne. *Paszk. Dz.* 43.

BOLETYN, u, *m.* z *Włoſk.* gałka do krétkowania, bierka, die Loosfugel, Wahlkugel. W Wenecyi obieraią urzędników losem przez boletyny. *Petr. Pol* 456.

BOLEWAC *Niiak. czſtl. słowa* boleć, weh zu thun pflegen. Od owocu bukowego głowa bolewa. *Cresc.* 468.

BOŁKA *ob.* Bułka. **BOLKO** *ob.* Bolesław.

BOLNY, a, e, **BOLNO** *przysłk.* bole cierpiący, chory, *Rag.* bolan, bolni; *Carn.* bolne, bollan. (*Carn.* bolehna chorowity); *Vind.* boun; *Ross.* бо́льныя; Schmerzen leidend, krank. Użrzał łzy, użrzał bolne serce moie. *Zebr Ow.* 236. Bolno Junonie, że z Jowisza Semele poczęła. *ib.* 62. *dolet. ib.* 343. Jowiszu! cośmy z twych rąk czy bolni czy zdrowi. *Zab.* 9, 77. *Jéch.*

*BOLSZY, ob. Gorszy, Zły.

BOŁTUSZNIK, a, *m.* Kożemiak', gatunek garbarzów, der Lohgärber, Rothgärber. *Cerdones vulgo* bołtusznicy, *contenti sint solo artificio suo: nec in mercatura pellionibus seruientes, sese intrudant. Dub.* 158.

BOLWARK, BULWARK, - u, *m.* *BŁOTAREK, - rka, *m.* (baszta, narożnik, z Niem. das Bollwerk; *Lat. med.* ballatorium, ballium; *Holl.* bolwerk; *Angl.* bulwark; *Vind.* branishe; *Ross.* рагкамb, бонница. Bulwark, baszta, bierze ſię też za fortecę, zasłaniaiącą kray. *Papr. W.* 1, 469. Uczynił około domu błotarki, żeby tramy nie leżały na murze kościelnym. *Radz.* 1 *Reg.* 6, 6. (uſtępy. *Bibl. Gd.* odsadzenia. *Budn.* Thramen Luth. belkowania).

BOM *ob.* bo, bo ſa.

BOM! odgłos dzwonów, zegarów, der Laut der Glocken, Uhren. Słyszę, że biią zegary, ſtanąłem, i słucham. bom! *Teat.* 26, c. 24.

BOMBA, y, *ż.* kula żelazna wewnątrz prochem wypełniona, którą z moździerza wyſtrzelaią. *Jak. Art.* 3, 2. *Papr. W.* 1, 266. die Bombe. Bomba do miaſta wpuszczona, Skrytym pokarmem wewnątrz zaiątrzona, Czyni grzmot, wznoſi w górę tuman ślepy, Łamiąc kamienie, wieże, mury, ſklepy, I wszyſtko nagle miesza z popiołami, Póki w niey żyią prochy z zapałami. *Sarb. Pieś.* 3, *G.* 2. *Slavon.* bumba, kumbara; *Bosn.* lumbarda, top; *Croat.* lombarda. **BOMBARDOWAC**, - ował, - uie, *czyn. nied.* rzucać bomby do miaſta oblężonego. *Papr. W.* 1, 469. bombardiren; *Croat.* lombardati; *Bosn.* lumbardati. - **BOMBARDOWANIE**, ia, *n.* das Bombardiren, das Bombardement. **BOMBARDYER**, a, *m.* żołnierz od bombardowania, der Bombardier; *Croat.* lombardar; *Bosn.* lumbardir). - W iedney kompanii dziewięciu bombardyerów ma ſię znaydować. *Pam.* 84, 706.

BOMBEL, BOMBELOWATY *ob.* Bąbel, Bąbelowaty.

BOMBONY *ob.* Dymienice francowate. *Krup.* 5, 46.

BOMOL, u; *m.* gatunek win zagranicznych, ein ausländiſcher Wein. Od win zamorſkich, alakantów, bomolów, rywul. *Vol. Leg.* 3, 945.

BOMZYN, u, *m.* z Włoſk. bombaſina, materya czy to bawełniana, czy to iedwabna krzyżowana, der Bombaſin, der Baumbaſt. *Tr.*

BONA, y, *ż.* imię matki Zygmunta Auguſta. Z Łacin. znaczy dobra. *Chmiel.* 1, 60. die Königinn Bona, Mutter Siegmund Augusts.

BONAROWA, y, *ż. herb*, dwie liliie związane; nad hełmem półczłowieka w szyszaku, w obudwu ręku po chorągwi trzymaiącego; z Francyi. *Europ.* 3, 7. ein Wappen.

BONAWENTURA *ob.* Dobrogoſt.

BONCZA, y, *m.* imię męzkie, Bonifacy. *Nies.* 1, 144. Bonifacius. 2.) Bończa, *herb*, iednorożec wzgórę wspięty; z Włoch. *Europ.* 3, 7. ein Wappen.

BONCZUK *ob.* Bunczuk.

BONET, u, *m.* z franc. Stróy głowy kobiecy z koronek. *Haur.* 354. 355. eine Weiberhaube von Spitzen. *Ob.* Kornet, Kukla.

BONIFIKOWAC *ob.* Nagradzać, narównać szkodę uczynioną. **BONIFIKACYA** *ob.* Nagroda szkody. - **BONIFRATER**, - tra, *m.* zakonnik reguły S. Jana Bożego do pilnowania chorych, szalonych, obowiązany, ein barmherziger Bruder. **BONIFRATERSKI**, a, ie, należący do bonifratrów. Barmherzige-

herzigebrüdet s. Może potrzebuiesz kraty bonifraterskiey. *Teat.* 15, 603. (czyś waryat? czyś oszalał?) *ob.* Czubki.

BONONIA, ii, ż. miasto Włoskie, Bologne. BONONCZYK, a, *m.* obywatel Bononii, ein Bolognes; 2.) Piesek mały, z którym się damy pieszczą. *Kluk. Zw.* 1, 209. ein Bologneserhündchen. BONONCZYS, - ia, *m. zdrbn.* Bononczyś w izbie, a kundel do pisarni. *Mon.* 71, 545. *ib.* 75, 664. BONONSKI, a, ie, z Bononii, Bolognes: s. Bononski kamień, gipsowy, kalcynowany, w nocy świecący. *Kluk. Kop.* 2, 95.

BONOWAC, - ował, - uie, *Intrans. nied.* labować, hoynie żyć, buiać, z łac. wohlleben, herrlich und in Freuden leben; *Carn.* lębati; *Rag.* telericiti; *Rosf.* благоденствовать, понѣжиться, наслаждиться, наслаждаться, бражничать; *Eccl.* сластвованшися, утѣшаться, самоугодствовати. *Comessor* używam, rozgardyas stroię, bonuię niektórzy mówią. *Mącz.* Bonuie po świecie *ob.* hulać. Bonuiący, *Eccl.* благопрепѣзнный. Bonowanie, labowanie, rozgardyas, lusztyk, Wohlleben; *Vind.* lebanga, gostovanje, jedkuvaria, gostaria; *Rosf.* раздолье, самоугодіе, благопрѣменсиво; *Eccl.* красованіе, красопщиво.

BONT *ob.* Bunt.

*BONTEM, z *franc* bon. tempo: krotochwila, zabawka, Zeitvertreib. Na bontem po kobzę moię. *Kochow.* 281.

BONZA, y, *m.* pop Japoński, ein Bonze, ein Japanischer Priester. Księży w Japonii bonzami zowią. *St. Żyw.* 2, 385.

*BOPONT *Tr. ob.* Bipont.

BOR, u, *m.* las sosninowy, a potym w ogolności, żywicznych drzew, a ieszcze ogólniey, las gęsty ciemny, ein Fichtenwald, ein Nadelhölzerwald, ein Tangelwald, ein dichter finsterer Wald; *Boh.* bor, borek; *Vind.* borje, burje, borsht; *Ital.* et *Lat. Med.* foresta; *Ger.* der Forst; *Bosn.* borowiscte; *Hung.* berek; *Eccl.* бор как сосновый лѣсъ, сосникъ; *Carn.* borsht, worsht; *Rag.* bórje, borovisete (sosna *Bosn.* bor; *Rag.* boor; sosnowy, *Rag.* boror; sosnorodny, *Rag.* borovit; sosnina, *Rag.* borovina; *Slavon* et *Carn.* bor, borovs = sosna; *Croat.* bòr = jałowiec; *Vind.* borovos, *porówn. Ger.* Fähre; *Rosf.* боръ piasek brzozami, olszami, klonami i sosnami obrosły; *Carn.* bore = szyszki drzew żywicznych. *Rosf.* боровъ, боровокъ kiernoz; *Carn.* barovit = bożek Słowiański, Boruta; *Croat.* borovnyak = kwiczoł, drozd); Wyścicz, wykop, karcz, popal korzenie, nie lędą bory, ani gór odzieią lasy. *Gor. Sen.* 200. Zwyczaynie ciągnie wilka natura do boru. *Pot. Pocz.* 26. Bor głuchy gęsty *Rosf.* глухимъ; *Vind.* log (*ob.* łąg, łęg); na błotach *Rosf.* лѣсъ; *Croat.* chrèt, (*Sorab.* a. błotto = bor). *Vind.* Boroule, miasto Ferlach. (Przysięgam *boru *ob.* bóg, przysięgam bogu).

Pochodz. *borowy, boruta, borówka, borowizna, borsuk.*

BORADEK, - dku, BORATEK, - tku, *m.* BURAT, u, *m.* BORACIK, a, *m. zdrbn., Franc.* burat, *Ital.* burato, z *łac.* burra = wełna gruba), = materya wełniana lub iedwabnowełniana, der Burat, ein Zeug. Buratu sztuka. *Instr. C. L.* Od sztuki boradku, materyi iedwabney... *ib.* Od boratków różney farby po złotemu. *Vol. Leg.* 4, 356. *et* 6, 133. Od sztuki boradku. *ib.* Towary cudzoziemskie, muchairy, boraciki, podatek takowy płacą... *Vol. L.* 4, 81. *por.* bura, burka.

BORAK, BURAK, a, *m. borrago*, ziele, u dawnych ziołopisów, Wołowy ięzyk. *Syr.* 1289. *et* 1291. *Boh.* borák, burak; *Eccl.* боракъ; *Bosn.* borasgina, krastavica; *Croat.* borága; *Vind.* borasha; *Dal.* Krasztavicza, liszichina; *Sorab.* 1. wohlaczé yazél; *Ger.* Borrago, Borretsch, Ochsenzunge. Liście i kwiat zażywaią się do sałat. *Kluk. Dyk.* 1, 77. Z buraków gotuią ćwiklę. *Wiel. Kuch.* 399. Kto chce mieć dobrą ćwiklę, niechay boraki przesadzi. *Kluk. Rośl.* 1, 207. (*Rosf.* барканъ, морковъ = marchew). *Rosf.* буракы *ob.* ćwikła. BORAKOWY, BUKAKOWY, a, e, do buraków należący, Borrago =, Ochsenzungen s. Burakowe liście. *Kluk. Dyk.* 1, 68. *et* 2, 212.

BORAKS, BORAS, u, *m.* sól kryształlizuiąca się nieiako sześciobocznie, zażywana do lekarstwa i topienia kruszców; przywożna z Azyi pod imieniem Tynkal; w Europie ią dopiero czyszczą i boraksem zowią. *Kluk. Kop.* 1, 155. *Rosf.* бура, der Borax, ein crystallisches Mittelsalz. Co dziś borasem zowią, starzy złotą rdzą zwali. *Sien.* 592. Puresz. *Sien. wyd.* BORAKSOWY, BORASOWY, a, e, należący do boraksu, Borax =. Boras wożono nam przed laty w maluczkich faseczkach z Aleksandryi, pełny tłustości nieiakiey, w którey drobne kamyczki były; a to zwano ciastem borasowym. *Sien.* 594.

BORATEK *ob.* Boradek. - BORDEL *ob.* zamtuz. BORDOWNIK *ob.* Hordownik. BOREASZ *ob.* północny wiatr (*porówn:* burza).

BOREYKO *herb*, na tarczy dwie litery *x* na krzyż złożone z Litwy. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BORG, u, *m.* borgowanie, kupno na kredyt. *Wyrw. G.* 290. der Borg, das Borgen, der Credit; *Boh.* uwěr auwěr, auw'erek, uwérek; *Eccl.* заемное. Dziś szlachcic mieszczaninowi maiętność borgiem weźmie. *Per. Pol.* 99. (borguiąc od niego, zadłużaiąc się u niego). Stargował i wziął na borg od szewca boty. *Gorn. Sen.* 55 na *Croat.* na veru jmati; *Vind.* na posod vseti; *Slavon.* za posek; *Boh.* na uwér wzaty. - Na borg dadź (n. p. na boty nie ma rozdawać ekonom bez Pańskiey woli, bo resztaszkodliwe są. *Gost. Ek.* 14. Dawano mi wchorey piętnaście złotych; ieno że na borg chciano. *Alb. n. W.* 1 ie (chciano brać na borg). §. Borg, zaległość, dług, d Schuld, die rückständige Zahlung. Żeby woysko w borgu nie zostawało, następuiące uchwalamy podatki.. *Vol. L.* 5, 343. um den Truppen den Sold nicht schuldig zu bleiben. BORGOWAC, - ował, uie *Transit. niedok.* zborgować, poborgować, *dok.* 1., borgować od kogo, brać na borg, *Boh.* wpw'eriti; *Vind.* vlehen vzeti, na posod jemati, posoditi; *Slavon.* uzajmiti; *Rosf.* занмствовать, занять, занимать, auf Borg nehmen, borgen, auf Credit nehmen: *Anglosax.* borgian; *Holl.* borghen; *Dan.* borge; *Angl.* borrow). Drugi nie dba, borguie, pożycza, gdzie ieno może co na kim wymatać. *Dambr.* 483. - §. Borgowac co komu, dawać na borg, na kredyt, na porsekanie, auf Borg geben, borgen, creditiren; *Boh.* uwériti. Nazaiutrz znowu żyd się deklaruie, Że mu iuż więcey trunku nie borguie. *Jabł. Ex.* 76. Karczmarze maią wiedzieć, komu borgować. *Haur. Sk.* 155. Gdy karczmarze borgować nie będą, iuż przyszłych spodziewanych pieniędzy chłop nie przepije. *Mon.* 64, 216. Wiele borgować, ma macochę, którą zowią: przeday! Jey córkę

Chcieyże ſię zmiłować, przebóg nademną. *Paſt. F.* 112. - Niewiedząc co czynić z niewolnikami, puszczano ich przebóg. *Biel. Kr.* 494. (z miłosierdzia, darmo, aus Mitleiden). Nędznych i chorych przebóg puszczano. *Biel. Sw.* 285. *W prawnictwie*: Jeśli niewiasta w chorobie gieradę któremu xiędzu oddała z rąk swych, z krzywdą krewnych, przy czym i świadkowie byli, zowie się to przebóg darować. *Szczerb. Sax.* 143. (= duchowny dar, geiſtliche Schenkung). *Z podziwieniem*: dayże go bogu! (= dayże go katu, niech kaci wezmą, zum Henker, zum Guckguck. Day go bogu, iak WPan czerſtwy! *Teat.* 7 *c*, 41. Dayże go bogu, źle to w Polskim świecie, Gdy na seymiku opóy brydnie plecie. *Bratk. H.* 2. - *Dziękuiąc*: Bogu chwała! nie mam się na co uskarżać. *Teat.* 9 *b*, 15. Gott lob! Bogu dzięki, uratowaliśmy go przecię. *t.* 54 *c*, *D.* 2. Chwała bogu, żem się pozbył natręta. *Mon.* 65, 495. Chwała bogu, że przecie poszedł! *Teat.* 54 *c*, *C a* 2. - *Wykrzyk.* O Boże komuż iuż ufać! *Past. F.* 111. Wielki boże! *Teat.* 12 *b*, 134. Móy boże, miły boże, żal się boże, mein Gott! lieber Gott! Gott erbarme ſich! Ale miły boże, że się to cnota nigdy nie utai. *Boh. Kom.* 1, 341. Pożal się boże. *Zab.* 12, 405. *Koss.* - *Paszk. Dz.* 65. Widzi, żal się boże, iż woysko trawę ie ze głodu. *Bardz. Luk.* 93. - *Podobnie*: Może iest oszust, iakoż, panie boże odpuść, i z oczu mu patrzy. *Teat.* 26 *c*, 8. Dał nam ekonoma, bóg mu odpuść, człeka niedobrego. *Teat.* 54 *c*, *C* 2. - §. *Przysięgi i klątwy*: Przysięgam bogu, przysięgam boru, *ut religiosiores sint, ne in vanum accipiant nomen* (*inde* nieborak); *similem mutationem habes nominis* diabeł *in* iabłko, = bóg świadkiem, bóg wie, dalibóg, Gott weiß! ſo wahr Gott lebt! Gott iſt mein Zeuge! *Sorab.* pſiſahow, pſiſahaṁ ſo k bohu, pſiſahamazo bozi; *Slovac.* panu bohu prisám, prisáham. n. p. Bóg świadkiem, żem cię nie poznała. *Past. F.* 143. Boga mam świadka. *Bardz. Luk.* 2, 64. Mam boga za świadka. *Teat.* 49 *b*, 65. To mówię, bóg wie, z saméy ku oyczyznie miłości. *P. Kchn. Jer.* 264. Bóg widzi, że ia o tém nie myślę. *Mon.* 74, 142. Jak bóg w niebie, więcéy nie mamy. *Teat.* 8, 67. *et* 54 *b*, 29. Jak mi bóg miły. *t.* 28 *b*, 24. Jak boga kocham, iak sobie dusznego życzę zbawienia, niech mi tak bóg miłościw będzie. *Mon.* 75, 347. Niech mię bóg skarze! *Teat.* 28 *b*, 73. Boday mi tak bóg dał! *Oss. Wyr.* Tak mi panie boże dopomoż, *wyraz uroczystéy przysięgi*, ſo wahr mir Gott helfe. Jam tego uczynku niewinien, tak mi boże pomoż i wszyscy święci. *Szczerb. Sax.* 338. *II. Przenośnie*: Pan Bóg = ciało i krew Pańska, unſer Herr Gott, das h. Sakrament, die geweihte Hoſtie. n. p. Szylwachy, postrzegłszy xiędza z panem bogiem idącego, do broni wołają. *Kaw. Nar.* 10.

Pochod: *boga, bogini, bogacić, ubogacić, zbogacić, bogacz, bogactwo, bogaty, ubogi, ubostwo, ubożyć; bogarodzica: bogdan, bogday, boday, bogoboyny, bogoboyność, bogobóystwo, bezbożny, bezbożność, bezbożnik; bogochwalca, bogomodlca, bogomódlstwo; bogomyślność, bogomyślny; bogonośny, Bogorya, Boguchwał, Bogumił, Bogumiła, Bogusław, bogosłow, bogosłowny; bożyć się, bożyszcze, bożek, bożeczek, bożę, bożątko, bożec, Bożena, bożki, boży, bożkować się, bożnica, bożniczy, bożogrobca, bożegrobki, bóztwo, Bożydar,* *bożysko, nabożny, nabożność, nabożeństwo; pobożny, pobożność, zboże, zbożowy; Nieborak, nieboraczek, nieboraczka, nieboga, niebożę, niebożątko.*

2., BOG, BOH, u, *m.* rzeka w Polszcze. *Wyrw.* 7, 21. *Klecz. Zd.* 9. ein Fluß in Pohlen.

**BOGA, i, *ż.* bogini, die Göttinn. Słowa tam nie było słychać o bodze Palladzie. *Pot. Arg.* 441. BOGACIĆ *czyn nied.* zbogacić, ubogacić, *dok.* ubogacać, bogatym czynić, *Boh.* bohatiti, zbohatiti, obohatiti, obohacowati; *Slovac.* obohacugi; *Bosn.* bogatiti, obogatiti; *Vind.* obogatit, pobogatiti; *Sorab.* 1. wobohatjam; *Rag.* obbogatiti; *Croat.* obogatùjem; *Roſſ.* богатить, обогатить, обогащать, озолотить; reich machen, bereichern. Woyna iednego zbogaci, a sto ich zubozy. *Rys. Ad.* 74. Krawca bogacą utratnicy. *Gorn. Sen.* 483. Gry w kości cały dzień, to nie ubogacą. *Jabł. Ez.* 93. Jehowa ubozy i ubogaca. *Budn. Sam.* 2, 7. Twoie są Panie Logactwa, ubogacayże tych, co cię miłuią. *Modl. Gd.* 12. Ubogacił go bóg w bydło, w sługi, w służebnice. *Sk. Zyw.* 1, 245. Bogacić się, *zaimek.* ſich bereichern. Kto się prędko zbogaci, cnotą tego przyplaci. *Cn. Ad.* 37. Wszystko rychło źle utraci, kto się rychło źle zbogaci. *Ern.* 158. Sromota z ubogich się bogacić. *Paszk. Dz.* 12. *Roſſ.* разжиться, разживаться. - Bogacić język, die Sprache bereichern. Wolno bogacić język słow nowych funduszem. *Kor. Hor.* 5. - BOGACICIEL, a, *m.* bogacący kogo, *Roſſ.* богатитель, обогатитель, der Bereicherer; w rodz. żeńsk. BOGACICIELKA, die Bereicherinn. BOGACIE *przysłk. ob.* Bogato. BOGACIEC, *niiak. nied.* zbogacieć *dok.* bogatym się stać. *Boh.* bohatnauti, zbohatnauti; *Croat.* bogateti, obogateti, *Carn.* wogateti, *Vind.* bogat gratati; *Roſſ.* богатѣть, reich werden. On był ubogim, a ia mam bogacieć! *Birk. Gt. K.* 37. Przemysłem ludzie bogacili. *Smotr. Lam.* 14. Robotnik piiany nie zbogacieie. *Rot. Pott.* 199. W zazdrość, nie w pieniądze zbogacicbym. *Warg. Wal.* 100. BOGACTWO, a, *n.* ogólnie dostatek; skarby, dobre mienie; (*przeciw.* ubóstwo, nędza, doba). *Boh.* bohatſtwj; *Sorab.* 2. bogatſtwo, *Sorab.* bohatſtwo; *Bosn.* bogaſtvo; *Roſſ.* богатство; *Croat.* bogadztvo; *Carn.* wogàtſtvu, wogatya; *Vind.* wogattſtvu, bogaſtvu, bogatiſtvu, bogatia, blagu, blagovitnoſt; *Rag.* blágo, náhogljak; der Reichthum. Nie iest ci to bogactwo, mieć dość śrebra, złota; Lecz bogactwo, gdy cnota rządzi sama cnota. *Zegl. Ad.* 33. Prawdziwe bogactwo, iest bogactwo dowcipu. *Boh. Kom.* 4, 144. Wszystkie dla ludzi bogactwo znaydzie się w ziemi. *Przec.* 10. Bogactwo iedzie sobie na wozie wysokim, Cóż iego pycha siedzi przed nim z bystrym okiem, Fur woźnica, chytrość i drapieztwo konie, A lichwa p ſtara z workami na łonie. *J. Kchan. Dx.* 312. ób ma mona. Bogactwa szczęśliwym nie czynią. *Oss. Wyr.* (pieniądze). Bogactwo języka, obfitość słów, wyraz sposobow mówienia, i t. d. §. Bogactwa, części p dyncze, z których się bogactwo składa, skarby, Sch thümer, Schätze. Nie znalazł u niego iedno bogac chrześciańskie, książki, księgi święte, figury krzyż i t. d. *Sk. Dz.* 251. *§. Bogactwo czego, wielkie mn two, dostatek, eine große Menge. Wszystko złoto i s bro, którego tam wielkie bogactwó było, wybrał.

Dz.

I: 1119. BOGACZ. a, *m.* człowiek bogaty, (*przec.* ubogi pachołek, chudeusz). *Boh.* boháč, bohatáč; *Slav. vand. Carn.* wogatáj; wogatin, wogatinz; *Ross.* Богачъ боярина, мыслящихъ, мыслящаначальниковъ, na Ps. Job między wschodniemi bogaczami zgoła był najwięcznieyszy. *Chrośc. Job.* 6. (*ob.* Job). Bogacz zwierz, po śmierci zwierzyna. *Cn. Ad.* 32 (W Litwie za bobrową skórą zowią bogaczem, od Boga desiexo nomine (*Stud.* 1, 26). *Przysłk. Slovac.* I bohač ten dwe ržeže dirí, jako chudobní; i bogacz tylko dwie ma ręce jako ubogi. *Slovac.* co máč bohač má, to tam ti dá, im więcey bogacz ma, tém więcey mieć ma. BOGACZKA, i, ż. kobieta bogata, *Boh.* bohačka; (*Carn.* Ps.). Strętwiaycie od strachu bogaczki! i *Leop. Jo.* 12. Wyszedł z domu młodey bogaczki. *Teat. Sl.* 10. BOGACZOWSKI, a, ie, BOGACZOWY, e, do bogacza należący, des Reichen, dem Reichen zustępny. Łazarz pragnął odrobin, które padały z stołu bogaczowego. *Sekt. Luk.* 16. (die von des Reichen Tische fielen). Własność bogaczowa iest miasto mocy iego. *Leop. Prz.* 18, 11. *Fzop.* 51. Oni nadgrodę onę bogaczową czy Łazarzowską otrzymamy. *Gil. Pst.* 179. *b.* BOGACZA, i, ż. bogata, bogaczka, eine Reiche. Jedna cnota wyiąć te przymioty nadgrodzi, Gładka, stroyna, bogactwo się rodzi. *Pot. Jow.* 19.

BOGARODZICA, y, ż. BOGARODZICIELKA, i, ż. *Sreb.* i bóg rodzicielka; *Vind.* boshja rodnica, boshja porodnica, *Rag.* bogorodiza, bogorodna djevizza; *Croat. Bogorodica, Eccl.* Богородительница, Богородица; *R. S.* Bohorimepa. Nayświętsza Panna, bo bóg się przez nią w człowieczeństwie urodził z niey. *St. Zyw.* 2, 252. Bogorodzicielka wcielonego boga rodziła. *Smotr. Ap.* 115 *Sal. Dusz.* 111. *Pimin. Kam.* 106. die Gottesgebärerinn, d. Mutter Gottes. §. Pieśń S. Woyciecha, którą przodkowie nasi, idąc do potrzeby, śpiewali, zaczynaiąca od słów. Bogarodzica dziewica, Bogiem sławiona Maria. *Biel. Kr.* 19. *St. Zyw.* 2, 252. *Birk. Kaz.* (1) 1 das Schlachtgesang der alten Polen, den man dem Heere vorsingt. *Vol. Leg.* 1. BOGATO, BOGACIE, BOHACIE *przysłk. przymk.* bogaty; z dostatkiem, reich, reichlich. Kościoły budowne i bogacie ozdobne. *Pasc. Sion.* Q. Bohacie komu nagrodzić. *Papr. Ed. P.* Y. ge bogato wydadź córkę za mąż. *Teat.* 30, *c.* 2. (*Ps.*) hojnie, wielce, mnogo; stark, reichlich, (*Ps.*) Pokropiany i krwią bogato zarumieniony, która z nóg dobrze płynęła. *Birk. Gl. K.* 51. Do tego mu jeszcze mały wielkie bogacie pomagały. *Birk. Dom.* 68. — Bogactwo czego, dostatkiem, etwas in reichem Maaße, etwas im Ueberfluß. Tu koło mnie koz tysiąc, mléka mam bohato, Nam świeże całą zimę, świeże całe lato. *Sim. Sal.* 1v. *BOGATOMLECZNY, a, e, w mléko dostatnie, reich. Wypadło iagnię i skakało, I bogatomleczne wymienia szukało. *Otw. Ow.* 268. BOGATY, a, e, bogactwa posiadaiący, dostatni, obfituiący, pieniężny, bogaty, (*przeciwn.* ubogi, chudy). *Boh.* bohatý; *Slav. vand.* bohatý; *Sorab.* 1. bohaté, zbojné; *Sorab.* 2. bogaty; *Slavon.* bogat; *Bosn.* bogat, bogatas; *Vind.* bogat, wogat, bogasten, blagoviten; *Carn.* wogát, blagovit; *Ross. et Croat.* bogat, blagovit; *Ross.* богатый, имѣющій многія имѣнія, reich. Nie kto ma złoto, ma perły, ma szaty, Ale kto na swym przestaie, bogaty: *Zegl. Ad.* 118. Bogatego nie maiętnością, lecz uskromioną mierzay chciwością. *Cn. Ad.* 33. Piękna i bogata. *Teat.* 19, *b.* 38. Bogate żony mężów iak sług zażywaią. *Boh. Kom.* 2, 103. Sobaka kosmaty, iemu ciepło; pan bogaty, iemu dobrze. *Dwor. D.* 4. (dobrze mu z tym, że bogaty; ia z tego nic nie mam; niechay sobie będzie bogaty). Bogaty za ubogiego nie płaci. *Rys. Ad.* 3. Im kto bogatszy, tym skąpszy. *Mącz. Slov.* bohatí ne má dosť, ај mnoho chudých zejere. Bogatemu nie trzeba rozumu. *Cn. Ad.* 54. Bogatemu wszystko przypisuią. *Zegl. Ad.* 23. On nigdy nie będzie bogaty, *Vind.* on bo bogat, kaker pes rogat). Człowiek przednie bogaty. *Sekl. Luk.* 18) arcy bogaty, wielce bogaty). *Ross.* богатенькій nieco bogaty. §. Bogaty, bogactwo i dostatek wydaiący, kosztowny, wspaniały, kostbar, prächtig, reich. Bogaty łup z nieprzyiaciela zdiął i Jowiszowi ofiarował. *Warg. Wal.* 74. Bogata nędza *ob.* alherunt. *Niesłusz.* Na sądach się na bogatą wymowę zbieraią. *Sk. Dz.* 125. §. Bogaty w co, obfituiący w co, an etwas reich. Bogaty w chléb. *Birk. Sk. B.* Kraina ta była w męczenniki bogata. *Birk. Dom.* 158. Mąż w cnych przodków bogaty. *Zab.* 12, 8. Miasto to naybogatsze w iezdne. *Warg. Cez.* 93. §. Bogate pieniądze, wielce znaczne, sehr anſehnlich, ſehr beträchtlich. Most kamienny zbudował nakładem bogatych pieniędzy. *Sk. Dz.* 203.

BOGDAN, BOHDAN, a, *m.* Dadzibóg, Teodor, Fiedor, Doroteusz, Dozyteus, Teodoret, Teodozy, *Deodatus*, imię męzkie, Theodor. *Nies.* 1, 103. *Jabł. Her.-Mon.* 75, 588. *Chmiel.* 1, 60. *ob.* Bożydar). Od boga daniec. 1. *Leop.* 2. *Reg.* 21, 19. BOGDANKA, i, ż. Theodora. *Mon.* 75, 588. BOGDAY *ob.* Boday. BOGINI, i, ż. BOGINKA, i, ż. *zdrbn.* niebianka, boga, święcica, *Boh.* bohyně; *Vind.* boginja, bogiza; *Carn.* bogina; *Sorab.* 2. bohyenka; *Sorab.* 1, bohowa, pjibohowa; *Croat.* boficza; *Rag.* boxica; *Bosn.* bosgiça; *Ross.* богиня: die Göttinn. O święta moia iedyna bogini. *Past. F.* 232. Koło nas skakały leśne boginki, bożeczki. *Nar. Dz.* 3, 31. Nimfa, boginka. *Urs. Gr.* 146. Nimfy wód i lasów *Eccl.* русалки; Bogini deszczu, *Vind.* et *Carn.* Marna. — Bogini pracy, *Agenoria, Carn.* Marza. — Bogini zboża *Carn.* Volusia, Voluta, a vol *medulla grani tritici.* Bogini wesela, Wenera, *Eccl.* лядо, лядa (*ob.* lad). BOGNA, y, ż. Imię matki S. Stanisława, niby Boże na tobie. *Chmiel.* 1, 60. ein Weibername. *BOGOBÓRSTWO, a, *n. Eccl.* боговóрство, ѳеомахія, der Götterkrieg. *BOGOBOYCA, *BOGOUBIYCA, y, *m. Eccl.* боговоитца *deicida* ѳеоктóνος, der Gottesmörder. Zydom bogoubiycom biada! *Sak. Kal. D.* 1.

BOGOBOYNOSC, ści, ż. czczenie boga, *Boh.* bohabojnost; *Carn.* bogabojęzhnost, *Vind.* bogabojezhnost, brnmnost, boshij strah; *Sorab.* 1. bohabójasnosć, bohuśwujownosć; *Eccl.* боговóязность, благовѣріе, благочéстіе; *Ross.* боговóязливость, боговóязненность, благочéстіе, die Gottesfurcht. Między cnotami wszystkiemi naypierwsza iest bogoboyność abo świątobliwość, przez którą pomnożenia chwały boskiey szukamy. *Star. Ryc. A.* 2, *b.* Boiaźń boża, iednym słówkiem bogoboyność. *Hrbst. Nauk. H.* 4. *porówn.* Religia, *Vind.* bogazhastvu, boguflushnost, religionstvu; *Rag.* boggoscióv-

nos, boggosctòvje. BOGOBOYNY, a, e, BOGOBOYNIE *przysłk.* boga ſię boiący, boga czczący, pobożny, zbożny, *Boh.* bohabogný; *Carn.* et *Vind.* bogabojezh, brumen, bogabojezhen; *Rag.* bogabojecchi, bogoctòvni, boggocjaſtovni; *Roſſ.* богобоязливый, богобоязненный, благочéſтивый, благочестный, богочестúвый; *Eccl.* честúвый, богобоязливый; *Sorab.* 1. bohuſtwujowné; *Ger.* gottesfürchtig. Modlitwa, iałmużna i inne bogoboyne sprawy. *Sk. Zyw.* 1, 64. Bogoboyni twoi rozweselą ſię. *Budn. Ps.* 119, 74. Zywot wiedli bogoboynie. *Prot. Jal. A.* 2. Bogoboynie żyć, bogoboynym bydź, *Eccl.* благоговѣйни, благоговѣйнствовати; *Roſſ.* благочестствовать.

BOGOBOYSTWO, a, *n. Eccl.* богоубíйство, *deicidium* θεοκτονία, der Gottesmord. Nie bylo większego grzechu w świecie iako bogobóyſtwo. *Lach. Kaz.* 1, 76.

**BOGOBYTNY, a, e, boga bytnością zaszczycony, mit Gottes Gegenwart erfüllt. Ty dziś iuż odpoczywasz w bogobytnym niebie. *Kmit. Tr. C.* *BOGOCHODNY, a, e, *Eccl.* богохóдный, *Deo peruius*, θεοβάδιτος, von Gott betreten. *BOGOCHRONNY, a, e, *Roſſ.* et *Eccl.* богохранúмый, θεοφύλακτος, od boga ſtrzeżony, von Gott beſchützt. BOGOCHWALCA, y, *m.* wychwalacz, wielbiciel boga, ein Gottesverehrer, Gotteslobpreiſer. BOGOCHWALENIE, ia, *n. Eccl.* богохвалéнїе. (= 2., hymn), die Gottesverehrung, Lobpreiſung Gottes. BOGOCHWALNY, *BOGOCZCIWY, a, e, czczący boga, Gott verehrend, *Rag.* boggoctovni; *Eccl.* богочтúвый, *Subſtant.* богочестúвець, czciciel boga. богочéſтвую, богочту, θεοσεβέω, czczę boga. богочестный, θεοσεπτος, *a Deo honoratus, inſtar Dei honorandus.* BOGOCZŁOWIECZY, a, e, należący do bogoczłowieka, Gottmenſch-s, den Gottmenſchen betreffend. Jezus Chryſtus w równey chwalebności, bogoczłowieczey osoby sprawą, z oycem uſiadł. *Smotr. Lam.* 209. BOGOCZŁOWIEK, a, *m. Eccl.* et *Roſſ.* богочелóвѣкъ, der Gottmenſch. S. Paweł nie dzieli Chryſtusa od człowieka, ale z bogoczłowiekiem, to ieſt, z bogiem i człowiekiem Panem Chryſtusem bydź żąda. *Smotr. Ek.* 29. et 29. *BOGODAR, u, *m. Roſſ.* богодарїе, богодáреніе, dar boży, Gottesgeſchenk, Gottesgabe. *BOGODARNY, a, e, od boga darowany, *Roſſ.* богодáрный, von Gott geſchenkt. *BOGODAYNY, a, e, *Roſſ.* богодáнный, od boga dany, von Gott gegeben. *BOGODOGODA, y, ż. *Eccl.* богоугóдїе, θεαρεστα, *deo placendi cura*, ſtaranie, by bogu ſię podobać, die Gottgefälligkeit, das Beſtreben, Gott zu gefallen, богоугодный, *deo placens* θεάρεστος, gottgefällig. богоугождáю, *deo placeo*, θεαρεστέω. *BOGODOPUSTNY, a, e, *Eccl.* богопопýстный, бывающій по божíему попущенїю, z dopuszczenia bożego zdarzony, auf Gottes Zulaſſen geſchehen. *BOGODUCHY, a, e, *Eccl.* богодýхновенный, *deo afflatus*, θεοπνεύστος, natchniony, gottbeſeelt. *BOGODZIELNY, a, e, *Eccl.* богодѣ́тельный, дѣйствующій по вліянїю божественному, przez boga działający, göttlich wirkend, durch Gott wirkſam. *BOGODZIETNOSC, ści, ż. *Eccl.* богочáдїе, θεοτεκνία, *diuina ſoboles*, Gotteskindſchaft, Gotteskinder. *BOGOGRAD, u, *m. Eccl.* богогрáдъ, θεόπολις, boże miaſto, Gottesſtadt. BOGOIAWICIEL, a, *m. Eccl.* богоявúтель, θεοφάν-

τωρ, obiawiacz boga, der Gottesverkündiger. BOGOIAWIENIE, *BOHOIAWLENIE, ia, *n.* 3. *Roſſ.* богоявлéнїе, trzech Królów Swięto, *Epiphania*, die Erſcheinung Chriſti. Swięto Theophaniarum, po Ruſku bochoiawlenie. *Sak. Kal. B.* 3. *Smotr. El.* 8. *Pimin. Kam.* 101. – *Roſſ.* богоявлéнскїй trzechkrólowy, Drey-Königs-. *BOGOIĘZYCZNY, *BOGOMOWNY, a, e, *Eccl.* богоязы́чень. θεογλωττος, bożym ięzykiem mówiący, mit Gottes Zunge ſprechend. *BOGOIMIENNY, a, e, *Eccl.* богоимéнный, θεώνυμος, od boga zwany, bożym imieniem nazwany, göttlich benannt. Богоимéніе, θεωνυμία. *BOGOKRADZCA *ob.* Swiętokradzca. BOGOKSZTAŁTY, a, e, *Eccl.* боговúдный, θεοειδής, gottgeſtaltet, Gott ähnlich. BOGOLUBIEC, - bca, *m. Roſſ.* боголю́бецъ; *Rag.* bogogljubnik; *Dal.* boglyubnik; *Croat.* bogolyubitel, bogolyubnik, z lubiący, kochający boga, der Gott liebt, ein Gottlieber. Prawdolubcami i bogolubcami ponazywali ſię, ale prawdziwie są krzywosłówcami. *Smotr. Ap.* 81. BOGOLUBNOSC, ści, ż. kochanie boga, die Liebe zu Gott, *Roſſ.* боголю́біе. *Rag.* bogogljubnos, bogomillos, bogogljubſtvo; *Croat.* bogolyubnoszt, bogolyubsztvo. BOGOLUBNY, a, e BOGOLUBNIE *przysłk. Roſſ.* боголю́бивый, boga kochający, Gott liebend. BOGOMĄDROSC, ści, ż. *Roſſ.* богомýдрïе, *theoſophia*, znaiomość rzeczy bożych, die Gotteswеisheit. BOGOMĄDRY, a, e, *Roſſ.* богомýдрый, göttlichweiſe *ob.* teolog, bogosłów, bogomos a. *BOGOMĘZKI, a, ie, bogoczłowieczy, Gottmenſch-. Jak się nie mamy zadziwić bogomęzkiemu twemu porodzeniu! *Pimin. Kam.* 230. BOGOMIŁY, a, e, bogu przyiemny, Gott angenehm, gottgefällig. *Zygr. Gon.* 288. *Roſſ.* богоугóдный; *Carn.* bogulub; *Bosn.* bogomilli, *ob.* Bogumil. BOGOMODLCA, y, *m.* modlący ſię do boga, *Rag.* bogomolac, bogòmolas, pomólnik, *Roſſ.* богомóлецъ, (z pielgrzym богомóльщикъ, der Beter zu Gott, der Gottesanbeter. Prawdziwi bogomódlcy modlić ſię będą oycu w duchu i w prawdzie. *Budn. Joan.* 4, 23. – *IV rodz. ieron. Roſſ.* богомóлка, богомóльница, богомóльщица. Bogomódlcą bydź, bogu ſię modlić, *Roſſ.* богомóлствовать. BOGOMODLNY, a, e, bogu ſię modlący, nabożny, zu Gott betend, *Roſſ.* богомóльный, *Rag.* bogomolni. BOGOMODLSTWO, a, *n. Roſſ.* богомóлство, богомóліе, modlenie ſię bogu, das Gebet zu Gott, die Andacht, das Gebet. Bogomodlstwo za mnie i za inne dusze. *Sk. K. N.* 6 i 4. Kapłańſkie bogomódlſtwo. *Jan. Wx. A. b.* O ceremoniach i bogomódlſtwie ſtarożytnego kościoła, *Bial. Poſt.* 9. Bohomódlſtwo. *Weresz. Kiiow.* 39. BOGOMOWCA, y, *m.* o bogu mówiący, bogosłów, teolog. *Klecz. Zd.* 74. Gottesgelehrte, Theolog. BOGOMOWNY, a, e, o bogu mówiący, teologiczny, theologiſch, von Gott redend, *Eccl.* богоглаго́ливый. BOGOMYSLNOSC, ści, ż. *Eccl.* богомыслïе, myślenie o bożych rzeczach, die Betrachtung göttlicher Dinge, die Beſchaulichkeit, das beſchauliche Leben. Jeden ſtan ludzi zależy na samey pracy, drugi rządzie, trzeci na bogomyślności i nabożeńſtwie, iako chowni. *Petr. Et.* 50. Bawiła ſię uſtawiczną bogomyślnością, w modlitwie, w poſtach, w czytaniu pisma w rozmyślaniu spraw bożych. *Sk. Zyw.* 1, 178. BOGOMYSLNY, a, e, BOGOMYSLNIE *przysłk. Boh.*

wnie; *Eccl.* Богомысленный, zatopiony w bogu, in Gott versenket, beschaulich. W Maryi i Marcie dwa żywoty ludzkie na świecie kształty, t. j. pracowitego i bogomyślnego, nam pokazują. *Zrn. Pst.* 3, 660. *b.* •BOGONASLADOWANIE, ia, *n. Rossk.* Богоподражаніе, stanie się bogu bydź podobnym, die Nachahmung Gottes. •BOGONASLADOWCA, y, *m. Eccl.* Богоподражатель, der Nachahmer. •BOGONIENAWIDNIK, a, *m. Rossk.* Богоненавидецъ, boga nienawidzący, der Gotteshasser. Богоненавистничать, boga nienawidzieć. •BOGONIEWIASTA, y, *ż. Rossk.* Богоневѣста, bogu oddana przez ojca N. P. die Gottverlobte. BOGONOSNY, a, e, boga (w sercu) noszący (*Rossk.* et *Eccl.* Богоносный, Gott (im Herzen) tragend. Szczęśliwy dla iego wielkiey miłości ku Panu, bogonośnym stano. *Sk. Żyw.* 1, 73. Czemu cię tak zowią, rzecze mu, bogonośnym? A on powiedział: kto Chrystusa w sercu nosi, każdy tak nazwan bydź może. *ib.* 74. •BOGOOBRAZIE, – ia, *n. Eccl.* Богообразіе, Образъ Божій, obraz boży, Gottes Bild. •BOGOODSTĘPCA, y, *m. Rossk.* et *Eccl.* Богоотступникъ, Богоотступница, który od boga odstąpił, odpadł, ein von Gott Abgefallner, ein Abtrünniger. *W rodz. żeńsk.* Богоотступница. •BOGOPODOBNOSC, – ści, *ż. Rossk.* Богоподобность, podobieństwo do boga, die Gottähnlichkeit. •BOGOPODOBNY, a, e, podobny do boga, *Rossk.* Богоподобный, gottähnlich. •BOGOPOIĘTNY, a, e, *Eccl.* Богопостижный, od boga mogący bydź poiętym, Θεοληπτος, Gott ergreiflich. Богопостижность, Θεοληψια. •BOGOPOSŁANY, a, e, *Rossk.* Богопосланный, od boga zesłany, gesandt. •BOGOPOSŁUSZNY, a, e, •BOGOPOSŁUSZNIE *przysłk. Rossk.* Богопослушный, gottgehorsam. Богопослушникъ, bogu posłuszność. •BOGOPOZNANIE, ia, *n.* poznawanie boga, *Eccl.* Богопознаніе, die Gotteserkenntniß. •BOGOPRZECIWNY, a, e, •BOGOPRZECIWNIE *przysłk. Rossk.* Богопротивный, bogu się sprzeciwiający, gottesdienstlich. •BOGOPRZEPOWIEDNIK, a, *m. Eccl.* Богопроповѣдникъ, *Gr.* Θεοκήρυξ, przepowiadacz boga, der Gottesverkündiger. •BOGOPRZEYRZENIE, ia, *n.* rządzenie bożkie, *Eccl.* Богопромышленіе, Gottesvorsehung. •BOGOPRZYIEMNY, a, e, •BOGOPRZYIEMNIE *przysłk. Rossk.* Богоприятный, przyiemny bogu, Gott angenehm. •BOGOPRZYIMICIEL, a, *m. Eccl.* Богопріемникъ, *Gr.* Θεοδότωρ, przyimujący boga, der Gott aufnimmt, Gottesbewirther. •BOGORODZENIE, ia, *n. Rossk.* Богорожденіе, rodzenie boże, Gottes Geburt, (*ob.* boże narodzenie). Богородный, należący do bożego rodzenia, Gottes Geburts betreffend. •BOGORODZICIELKA *ob.* Bogarodzica. BOGORÓWNY, a, e, *Eccl.* равнобожный, równy bogu, gottlich. •BOGOROZUM, u, *m. Eccl.* Богоразумие, rozum boży, ein göttlicher Verstand. Богоразумный, Богоразуменный, *Gr.* Θεόφρων, göttlich gesinnt. •BOGORUCHOMY, a, e, *Eccl.* Богодвижный, od boga poruszony, *Gr.* Θεοκίνητος, göttlich bewegt. BOGOSŁAWIEC, zdrzeza duże od strzał odłamane, jedno do drugiego za dół obrócone; na hełmie paw. *Kurop.* 3, 7. ein Name.

BOGOSŁAWIENSTWO, a, *n.* teokracya, *Rossk.* Богонаслѣдіе, die Theocratie. BOGORZĄDNY, a, e, teokratyczny, *Rossk.* Богоначальный, theocratisch.

•BOGOSĄDNY, a, e, •BOGOSĄDNIE *przysłk.* od boga sądzony, *Eccl.* Богосудный, *Gr.* Θεόκριτος, von Gott gerichtet. •BOGOSŁOWIC 1.) *ob.* Błogosławić. 2.) O bogu i bożych rzeczach mówić, teologią się bawić, von Gott und göttlichen Dingen handeln, den Theologen machen. Dziwna rzecz pisma S. nie bydź wiadomym, a bogosłowić ważyć się. *Smotr. Ap.* 26. *Eccl.* Богословствую, Богословію, *theologice loquor*, *Gr.* Θεολογῶ. BOGOSŁOW, a, m. 1. bogomówca, teolog. *Alecz. Zd.* 74. *Boh.* Bohoslow; *Carn.* bogavędnek; *Bosn.* et *Rag.* bogoslovas; *Vind.* bogovashen, bogosastopen; *Croat.* bogoslovëcz; *Rossk.* et *Eccl.* Богословъ, Богословъ, der Gottesgelehrte, Theologe. BOGOSŁOWNY, a, e, teologiczny, theologisch, *Rag.* bogoslóvni; *Croat.* bogoszlovni; *Vind.* bogasnanski, bogaslouni; *Rossk.* Богословный, Богословскій. Bogosłowni mężowie Dyonizyusz z Areopagu i Nicephorus. *Smotr. Lam.* 103. •BOGOSŁOWSTWO, a, *n.* •BOGOSŁOWIE, ia, *n.* teologia, *Boh.* bohoslowj, bohomluwectwi; *Croat.* bogoszlovztvo, bogoznanztvo; *Bosn.* et *Rag.* bogoslovlstvo; *Slavon.* bogoslovica; *Vind.* bogasnanstvu, bogaslouje, bogonavuzhnoft; *Carn.* bogavędnoft; *Rossk.* Богословіе, die Gottesgelahrtheit, Theologie. •BOGOSŁUZENIE, ia, *n.* służenie bogu, *Rossk.* Богослуженіе, das Gott dienen. *Rossk.* Богослужитель kapłan, der Diener Gottes. •BOGOSTWORZONY, a, e, *Rossk.* Богосотворенный, stworzony od boga, von Gott erschaffen. •BOGOTOCZNY, a, e, *Eccl.* Богомочный, *qui a Deo funditur*, *Gr.* Θεόρρυτος, von Gott herfließend. •BOGOUBIYCA *ob.* Bogobóyca. BOGOWIDZ, a, BOGOWIDZCA, y, *m. Eccl.* Боговидецъ, Богозритель, który boga widzi, Θεόπτης, der Seher Gottes, der Gott sieht. Bogowidzce Moyżesza usłuchawszy. *Smotr. Ap.* 1. Боговидѣніе, Богозрѣніе, Θεωρία. BOGOWŁADZTWO, a, *n.* teokracya, bogorządztwo, *Eccl.* Богодержавіе, *Rossk.* Богоначаліе, die Theocratie. BOGOWŁADNY, a, e, BOGOWŁADNIE *przysłk.* teokratyczny *Eccl.* Богодержимый. *Rossk.* Богоначальный, theocratisch. •BOGOWODZENIE, ia, *n. Eccl.* Боговожденіе, Θεαγωγία, wodzenie, rządzenie bozkie, Gottesleitung. BOGOWY, a, e, boży, Gottes-, göttlich. Że zawsze bóg razem był oycem, dla tego w tym wyznaniu mianuiemy złączone imiona bogowe i oycowe. *Kuez. Kateh.* 1, 38. •BOGOZŁĄCZNY, a, e, •BOGOZŁĄCZNIE *przysłk.* z bogiem połączony, *Rossk.* Богосочетанный, gottvereint. •BOGOZNANIE, ia, *n.* poznawanie boga, *Rossk.* Богознаніе, *Eccl.* Боговѣдѣніе, die Gotteserkenntniß, BOGOZNAWCA, y, ż. znaiący boga, der Gotteserkenner, *Eccl.* Боговѣдецъ, Θεογνώστης. •BOGOZYW, a, e, *Rag.* bogoxiv, bogoxivax, *religiosus*, bogu żyiący, zbożny, pobożny; Gott lebend, gottselig, fromm. BOGUCHWAŁ, a, *m.* imię męzkie, *Deolaus. Jabł Her. Mon.* 75, 588. Gottlob, ein Männer-Name *ob.* Bogusław. BOGUMIŁ, a, *m. Boh.* Bohomil, imię męzkie, *Theophilus*, *Deogratus. Nies.* 1, 103. *Jabł. Her. Mon.* 75, 588. Gottlieb, ein Männer-Name. *W rodz. żeńsk.* BOGUMIŁA, y, ż. imię kobiece, *Theophila*, *Mon.* 75, 588. Gottliebe, ein Weibername. Zaśpieway, coby trudney Bogumiły Uszy lubiły. *J. Kchan. Dz.* 248. §. 2.) Bogumiła, ptak, *emberiza citrinella Linn.* der Grünfink, *Tr.* (*ob.* Boguwola)

ob. Bogomiły. BOGUSŁAW, a, *m.* imię męzkie, Θεοσλαυς, *Bogusłaus*, (*ob.* Boguchwał), Boguſlaus, Gottlob, ein Mannsname. *Mon.* 75, 588. *Chmiel.* 1, 60. BOGUWOLA, i, *ż.* ptak, wilga, wywielga, *Slavon.* vuzga, der Goldfink. *Cn. Th.* pod słowem: Wywielga, *chloris.* BOH rzéka *ob.* Bóg rzéka. BOHACIE, bogacie *ob.* Bogato.

BOHATER, BOHATYR, a, *m.* *Tatar.* behader, *Eccl.* et *Roſſ.* богатырь, храбрець, рыцарь, вítязь, сильникъ, герóй, ирóй; *Boh.* rek, hrdina; *Sorab.* 2. wérch, riſchar; *Sorab.* 1. réczéra; *Vind.* junak, jenak; *Carn.* junák; *Bosn.* junak, vitez; *Rag.* junak, vitez, hrabrenik; *Croat.* et *Slavon.* junak, vitez; *Hung.* vitez), walecznik, rycerz mężny, der Held. *Bohaterz. *Alon. Wor.* 24. BOHATERKA, i, *ż.* BOHATERZYCA, y, *ż.* *Roſſ.* богатúрка, *Sorab.* 2. w'erchowa; *Vind.* junakinja; *Croat.* vitezicza, viteſkinya; *Rag.* viteziza; *Hung.* viteznė); walecznica, rycerka, die Heldinn. Dumna bohatyrzyca. *Stas. Num.* 2, 11. BOHATERSKI, BOHATYRSKI, a, ie, należący do bohatera, Helden-, *Roſſ.* богатырскíй, благодушный, геройскíй, ирóйскíй, вítязь, взбрáнный, возбрáнный, *Eccl.* храбрскíй; *Boh.* hrdinſký; *Sorab.* 1. rěcjerſki; *Bosn.* viteski, junacki; *Rag.* viteski, junacki, hrabrenski; *Vind.* viteshki; *Croat.* vitèski, viteski; *Hung.* viteszloe; *Carn.* junashkè). Hańba bohatyrſkie dzieci. *Rys. Ad.* 16. *heroum filii noxae.* Bohatyrſkie męztwo pokazuie ſię w pogardzeniu własnego zdrowia. *Birk. Krat.* 24. Bohaterſki wiersz, *epopoeia*, das Heldengedicht. *Gol. Wym.* 402. Homer bohatyrſkiego wiersza ieſt autorem; W tyſiąc lat Wirgiliusz poszedł iego torem. *Dmoch. Sat.* 58. Bohaterſkie czasy, baieczne. *Przyełk.* bohatérſko, po bohaterſku; heldenmäßig. Cnota ieſt prawdziwa, umieć znoſić po bohatyrſku, a czuć po ludzku. *Mon.* 69, 154. BOHATEROWY, a, e, należący do bohatera, Helden-. *Roſſ.* богатырéвъ. BOHATERSTWO, BOHATYRSTWO, a, *n.* umysł i poſtępowanie bohatérſkie, Heldenmuth, Heldengeiſt, Heldenweſen; *Roſſ.* богатырство, геройство, ирóйство; *Carn.* junashtvu; *Rag.* junastvo, hrabrenſtvo; *Croat.* vitèſtvo; *Vind.* junakoserzhnoſt, junaknoſt; *Boh.* hrdinſtwj. Stałość prawdziwym ieſt bohatérſtwa gruntem. *Zab.* 12, 153. W duszy tylko wspaniałey bohatérſtwo słynie, Z okrucieńſtwem złączone w nieławie wnet zginie. *Teat.* 44, *d.* 52. *Mon.* 73, 451.

*BOHATY *ob.* Bogaty. BOHDAN *ob.* Bogdan. *BOHOIAWLENIE *ob.* Bogoiawienie. BOHOMAZ, a, *m.* z Roſſ. malarz miserny. *Mon.* 75, 588. *N. Pam.* 19, 102. ein elender Mahler, ein Schmierer, Heiligenlecker. *BOHOMODLSTWO *ob.* Bogomódlſtwo.

BOIAR, BOIARZ, BOIARZYN, a, *m.* od boiu, pierwiaſtkowo bohatér, walecznik, woiownik, urſprünglich, ein Krieger, ein Held. Jezus iakby mocny boiarzyn nagotował ſię przebieżyć drogę. *Wrobl. Zolt.* 40. Za owych czasów, gdy boiarze żyli, Bogowie w niebie iadali i pili. *Jabł. Ex.* 33. *Rag.* bojár, ſvojnik, vojnicjár; *Vind.* vojarin, *dux militum*, *Carn.* vojár, vojarnèk = panuiący, władzca; *Carn.* vojariti = panować; *Roſſ.* боярин, бáринъ, wielki znaczny ſpan, бояренокъ, бáренокъ panicz, бояриина = państwo). Boiarowie w Moſkwie Panowie, znaczni szlachta, in Rußland: große vornehme Herren, hoher Adel. Boiarowie bucżni, dumni. *Zoll Muſ.* 60. §. Boiarowie w Litwie byli pośrzedniczym ſtanem między szlachtą a chłopami; iedni byli putni, którzy z gruntu woynę służyli, drudzy służkowie, do usług zamkowych, wożenia listów, wyciskania podatków i. t. d. Słowo boiarzyn dawano w przywilejach Polsko-Ruskiey szlachcie. *Czack. Pr.* 1, 306. ein Bojar, in Litthauen, Mittelding zwiſchen Edelmann und Bauer. Nayzacnieysze imię albo uſtawa, albo ſię w boiary a z boiarów w chłopſtwo obraca. *Budn. Ap.* 11. Za wolą panów, szlachty, przełożonych i boiarów ziemi Litewſkiey... *Herb. St.* 637. Jeśliby który człowiek, ſtanu proſtego, boiarzyn albo ciachły..... *Stat. Lit.* 379. Poturemnego od szlachcica brać maią 48 groszy, a od boiarzyna putnego człowieka proſtego, 24. *ib.* 151. Boiary putne, którzy z liſtami ſtarostów i dzierżawiec naszych ieżdżą.. *Vol. Leg.* 2, 1233. *§. Gwalciciel; gwałtowny człowiek, uciemiężyciel, ein Gewaltthätiger, ein Unterdrücker. Niechay będzie biſkup nienaganiony, nie gwałtownik, nie boiarzyn ale ſkromny. *Zrn. Pſt.* 2, 414. *b.* BOIARSKI, a, ie, do boiara należący, in Rußland: von hohem Adel, hochadelig; *Roſſ.* боярскíй, барскóй пáньскі; in Reußen und Litthauen: adelig, gemeinadelig, von gemeinem niedrigen Stande. Prawa boiarſkie, za któremi szlachta w Ukrainie wsie lub grunta z kondycyą obrony zamków poſiada.. *A. Zam.* 116. das Landadelrecht. Bóg oczy wysokie i niewſtydliwe boiarſkie poniżył. *Birk. Zam.* 2. BOIARSTWO, a, *n.* godność boiarſka, die Bojarſchaft, der Stand eines Bojaren; w Moſkwie senatorſtwo, in Rußland, die Senatorenwürde. Proſili posłowie Moſkiewscy hetmana, żeby ſię przy boiarſtwach, to ieſt przy senatorſkim powołaniu zoſtali. *Zołk. Mscr.* 57. §. Stan szlachty Ruſkiey i Litewſkiey, der Rußiſche und Litthauiſche Adelſtand. *Zbiorowo* boiarſtwo = boiarowie, Bojaren. BOIARZ *ob.* Boiar. **BOIARZY, a, e, woiowniczy, bitny, waleczny, ryceriſch, kriegeriſch. Lud boiarzy, prócz zniewieściałości, wszyſtko przepuszcza młodzieży. *Stas. Num.* 1, 39. BOIARZYN *ob.* Boiar.

BOIAZLIWIE, BOIAZLIWO *przyſłk.* BOIAZLIWY, e, *przymiotn.* ſkłonny do boiaźni, łatwo ſię boiący, łatwo ſię boiący ſię łatwo poſtraszyć, zur Furchtſamkeit geneigt, leicht fürchtend, leicht furchtſam zu machen, furchtſam; *Slov.* bogazliwý, báznivý; *Boh.* bázliwý; *Slavon.* bojazliſtrashljiv; *Vind.* bojeshliu, abatliu, zaglou, zagou; *Croat.* bojazliv; *Sorab.* 1. ſtraſchiwé; *Bosn.* ſtrasciv, plaſc *Carn.* zagliv, zagov, zagoviten; *Roſſ.* боязлúвый, страховáтый, страшлúвый, ужасливый, устúвъ, застѣнчивый, трусливый, рóбкій; *E* боязлúвъ; строхлúвъ. Rożnica ieſt między boiąc ſię i boiaźliwym, iak między piianym a piiakiem. *Pi Sen.* 119. Zowiemy boiaźliwego właśnie tego, kto z przyrodzenia, iż liścia ſię, gdy chrośnie, boi. *G Sen.* 291. Co po boiaźliwym ſtarcu, który cod umiera! *St. Dz.* 303. Czegoć, drży ręka boiaźli *Bardz. Tr.* 484. *Przyſł. Slovac.* pes bazliwi wic nej hrize. BOIAZLIWIEC, - wca, *m.* tchórz, człoboiaźliwy, trufia, ein Furchtſamer, ein Haſe; báźliwec; *Slavon.* ſtrashljivac; *Roſſ.* трусéя, тр Jak boiaźliwiec oſtatni, od walki oddalił ſię. *Karp.* BOIAZLIWOSC, - ści, *ż.* ſkłonność do boiaźni, tchó wość, die Furchtſamkeit; *Boh.* bogácnoſt, báźliwoſt,

ſtwoſt; *Vind.* bojezhnoſt, sezhjoſt, bojezhlivoſt; *Carn.* bojaznoſt; *Croat.* bojezlivozt, bojazlivoszt, bojaznoszt, ſtrachlivoszt; *Roſſ.* боязли́вость, страхова́тость, стра́шность, ужасли́вость, застѣ́нчивость, робость, робость. Turkom pospolita boiaźliwość [illegible]. A gdy ſię im zaſtawisz, gotuy ſię ich gonić. *Pam. Ba.* 51.

Boiaźń, źni, ż. banie ſię, lękanie ſię czego, die Furcht; *Boh.* bogazen; *Roſſ.* боя́знь; *Boh.* et *Slov.* bázen; *Sorab.* 1. bojk; *Sorab.* 1. bojoſcj, bojoſtka; *Hung.* boiaszas; *Sax.* forcht, predanje). Boiaźń, niespokoyność duszy, [illegible] o czym przyszłym. *Cyanł. Log.* 39. Przypadł [illegible] boiaźń na wszyſtek lud. 5 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 18. [illegible] i trzęsawica). Coſa ſię przelękniony, a boiaźń [illegible] z mnem kości przeszywa i lice ośiada. *Dmoch.* [illegible], 68. Wiele z boiaźni dobrych ieſt, nie z niewinności. *Min. Ryt.* 4, 155. Więcey tych, którzy ſię boiaźnią do dobrego przywodzą, niż tych, którzy miłością [illegible] prawdy. *Sk. Dz.* 198. Boiaźń boża, Pańſka, banie ſię boga, czenie boga, bogoboyność, die Furcht des Herrn. [illegible] w Pańſkiey króciuchno wyuczę. *Kanc. Gd.* 320. – *Z dodatkiem przypadkiem* boiaźń czego, obawa czego, die Furcht vor etwas, die Beſorgniß. Wſtyd, ieſt boiaźń złey [illegible]. *Cors. Dw.* 271. – *W liczb. mn.* boiaźni, obawy, Bekümmerniſſe, Kümmerniſſe. Tłumacz mi twoie zamysły, [illegible], twoie nadzieie, *Stas. Num.* 2, 190. BOIAŹNIEC, niak. *niedok.* zboiaźnieć *dok.* boiaźnym ſię ſtawić, zdźieć, furchtſam werden. Gdyby czarci nową [illegible] mieli, znowuby zboiaźnieli. *Chodk. Koſt.* 60.

BOIAZNY, a, e, boiący ſię, *Sorab.* 1. bojazné, furchtſam; *Vind.* bojezh; *Roſſ.* боязли́вый, бо́язненный, voll Furcht, fürchtend, furchtſam. Jezus uczynił apoſtołów [illegible] nauczone, z boiaźnych, bardzo śmiałe. *W. Pſt.* [illegible]. Dzika koza ieſt zwierzę bardzo boiaźne. *Spycz.*

*BOIC ſię *ob.* Bać ſię.

*BOIEC *ob.* Bodziec.

BOIEWISKO, BOIOWISKO, BOISKO, BOYSKO, a, *n.* [illegible], gdzie ſię biią, gdzie co biią, gdzie młócą; [illegible] boiewisko = poboiewisko, pole bitwy, das Schlachtfeld; *Boh.* bogiſtě; *Vind.* bijalishe, bojalishe, bijelishe, [illegible], bojevalishe; *Rag.* bojnopoglje; *Carn.* wojvalishe; *Ruſſ.* [illegible]. Przyszli aż na boiowiſko, gdzie ſię [illegible] mieli. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 14, 20. Nazaiutrz bitwy, [illegible] po boiſku onym ieżdżący, uyrzał rycerza leżącego. *Pam. Gn.* 1082. 2.) Mieysce młocki, klepiſko, gumienko. *Sell. Math.* 3. die Dreſchtenne, die Tenne. *Sorab.* [illegible] Młocił na boiſku pszenicę. 1 *Leop.* 1 *Paral.* 21, 20. [illegible] na boiowiſku. 3 *Leop.*). Boiowiſko ma bydź dobrze [illegible] i edeptane. *Cresc.* 150. Na boiowiſku ieſt ziarno [illegible] i plewy. *Karnk. Kat.* 71. Wiatr unieſie, co [illegible] na boiſku nie ma. *W. Pſt. W.* 49. O młocbo [illegible], z tłoże boyſka moiego. *Radz. Jer.* 21, 10. Mówią [illegible] była na boyſku. *Oſſ. Wyr.* (chłopi, proſtacy o tym [illegible] na trecie).

**BOIOGROMNY, a, e, w woyſku [illegible], fürchterlich im Kriege. Boiogromna dziewka przyſła, *belli metuenda virago.* *Zebr. Ow.* 50.

BOIOWAĆ czyn. *intrans. nied.* boy toczyć; woiować, Krieg führen, kriegen, Krieg führen; *Boh.* bogowati, bogugi; *Vind.* bojovat, bojuvati; *Carn.* wojújem se; *Dal.* voyevati; *Roſſ.* [illegible]; *Eccl.* [illegible]. Lekietek boiował z Krzyżakami mężnie. *Papr. Gn.* 1082. Fortunnie boiować. *Szczerb. Sax. praef.* Przeciwko mnie wszyſtkiemi ſiłami swemi uſtawicznie boiuią. *Smotr. Lam. pr.* (walczą, kämpfen, ſtreiten). Kościoł niniejszy nasz boiuiący. *Bial. Pſt.* 240. *Wys. Kat.* 469. *eccleſia militans.* – Boiować na kogo, = walczyć przeciwko komu, nacierać na niego, bić na niego, mit einem kämpfen, ſtreiten, auf ihn losgehen, losſchlagen, ihn angreifen. Synowie Izraelscy boiowali na Filiſtyny. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 19. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 21, 15. Ruszmy ſię; boinymyż na to nieprzyiaciele nasze. *Leop.* 1 *Mach.* 9, 41. (walczmy. *Bibl. Gd.*) – Boiować, woyſkowo służyć, żołdować, Kriegsdienſte thun. Życzy sobie ten bohatyr pod waszą chorągwią boiować. *Stat. Num.* 1, 90. I któż kiedy swoim żołdem boiuie? 1 *Leop.* 1 *Cor.* 9, 7. BOIOWANIE, – ia, *n.* woiowanie, woyna, walka, woienna służba, das Kriegführen, das Kriegen, der Kampf, der Kriegsdienſt. Z nieprzyiacielem mężne boiowanie, *Paszk. Dz* 104. Żywot nasz ninieyszy boiowaniem ieſt, na świecie. *Hrbſt. Nauk. c.* 7. Mam ośmdziesiąt lat, a trwa we mnie moc, tak ku boiowaniu, iako ku chodzeniu. *Leop. Joz.* 14, 11.

BOIOWISKO *ob.* Boiewiſko.

BOIOWNICZKA, i, ż. woiowniczka, walecznica, *Vind.* boinisa, bojuvauka, die Kriegerinn, Kämpferinn. Mądre i mężne boiowniczki. *Wys. Kat.* 34. BOIOWNIK, a, *m.* woiownik, woiak, walecznik, rycerz, bohatyr, żołnierz, der Krieger, Kämpfer, Streiter, Held, Ritter, Soldat; *Boh.* bogowniik; *Dal.* voynik; *Vind.* boinik, bojuvaus, bojuvar; *Roſſ.* бо́ецъ, ра́тай, ра́тникъ, *Eccl.* памобо́рецъ. Wielki boiownik był Cezar. *Birk. Kaw. Malt. B.* 4. *b.* Naiezdnik a boiownik srogi. *Rey Ap.* 67. Przeciwko heretykom boiownik okrutny. *Birk. Dom.* 9. Gdy mocny boiownik ſtrzeże pałacu swego, w pokoiu ieſt wszyſtko, co ma. *Zabk. Mt.* 92. Pilnym i pracowitym boiownikom obiecana ieſt korona zwycięſtwa, *W. Pſt. Mn.* 364. Przychodził Chan z wielką kupą boiowników. *Birk. Dom.* 36.

BOIOWNY, a, e, BOIOWNIE *przysłk.* do boiu zdatny, bitny, waleczny, ſtreitbar, kriegeriſch; *Vind.* bojoviten, boin, bojuvarſki, boinizhen, junaken, voiſkashen). Zebrał wielkie woyſko, w którym było o trzydzieści tyſięcy ludu boiownego. *Stryik.* 305. Sto tyſięcy mężów boiownych. *Budn.* 1 *Jud.* 8, 10. Heretowie boiowni. *Biel. Kr.* 12. BOIOWNOSC, ści, ż. bitność, waleczność, Streitbarkeit, kriegeriſches Weſen, Tapferkeit; *Vind.* bojovitnoſt, boinoſt, boinizhnoſt, boinopridnoſt. BOIOWY, a, e, do boiu należący, Kriegs-, *Vind.* boini; *Slavon.* bojni; *Roſſ.* боевы́й, бо́йный, бари́тельный. Koń zawsze stał gotowy, i rynsztunek nań boiowy. *Groch. W.* 489. Szyk boiowy, *ordre de bataille.* *Jak. Art.* 2, 467. Boiowy plac, mieysce, na którém ma bydź albo była stoczona bitwa. *Jak. Art.* 3, 286. der Kampfplatz, das Schlachtfeld, der Wahlplatz; die Wahlſtatt. Na placu boiowym umierać. *Birk. Podz.* 6. Kościoł boiowy. *Podw. Sion. C.* 2. BOISKO *ob.* Boiewiſko.

BOK, u, *m.* Boczek, czka, *m. zdrbn.*, owa część u zwierzęcia, która z obu ſtron żebra okrywa. *Kluk. Zw.* 1, 48. ſtrona, die Seite, die Flanke, (*porówn. Ger.* die Bake, die Backe, *Carn.* boka, bóh = poleć); *Boh.* et *Slovac.* bok; *Sorab.* 1. et 2. bok (*Sorab.* 2. boki = pierś); *Croat.* bók; *Bosn.* bók (*Bosn.* boćci = boki); *Rag.* book; *Slav.* bocsine; *Roſſ.* бокъ, *Eccl.* ребро́, (*ob.* żebro). Owce

w leganiu bok odmieniaią; od wiosny do ieſieni na ieden bok zawsze legaią, a zaś aż do wiosny na drugi. *Sien.* 271. Przewracać ſię z boku na bok (nie módz usnąć). *Off. Wyr.* Miecz przypasał do boku. *Tward. Wł.* 171. Prawy bok, lewy bok, prawa lub lewa ſtrona, czyli ręka. Na prawem boku, będąc bitwę zaczął. *Sk. Dz.* 271. (na prawym ſkrzydle, auf dem rechten Flügel). Ufa tobie, że go bokiem swym oszancuiesz. *Birk. Kan. B. b.* (ſkrzydłem, szczytem, zasłoną). Artyllerya mieliśmy po bokach. *Jabł. Buk. N. b.* (po ſkrzydłach, po obudwoch ſtronach). Ewa nie z nog, ale z boku męża była wyięta. *Karnk. Kat.* 286. (z żebra). Czuły nieprzyiacielskie boki szablę iego. *Bies. R. D.* 5. (dał im ſię we znaki, wzięli od niego po bokach, ihre Rippen empfanden es). Wziął po boku. *Jabł. Ex.* 27. (oberwał kiie, plagi, er hat was auf die Rippen bekommen). Wara wygadać ſię; bo wziąłbyś po boku. *Zabł. Fir.* 49. Nauczył mnie dobrze polityki teraznieyszéy, aż mię boki bolą. *Boh. Kom.* 1, 256. Boków bolenie, bolenie boków, choroba, das Seitenſtechen, *pleuritis*. *Bosn.* bodaç, bodesgi. probadi; *Croat.* tiszkavicza, bochna bol; *Roſſ.* бокобольнїе). W bok kogo trącić *Kras. Pod.* 2, 25. Bokami bić, mit den Flanken ſchlagen, *ob.* bić. – Podeymować boki, podiąwszy boki chodzić: szumno. *Cn. Th.* 736. nadymać ſię, dick thun, ſich aufblaſen, *Roſſ.* подбочениться, подбоченяаться, прибочениться. Widząc kapral, że na niczym nie zeydzie, wziął ſię pod boki, i o nic ſię więcey nie pytał. *Off. Str.* 1. (er ſtemmte die Arme in die Seite). – Podeprzeć boków, opatrzyć ſię przeciw głodu, *famem ſuſtentare*. *Mącz.* ſich voll eſſen, ſatt eſſen, ſättigen, mäſten. Obym dostał mięsa tego Podparlbym iako tako boku zgłodniałego. *Papr. Kot. L.* 4. *b.* – Bokami świecić, gołym bydź, nędznym, odartym, abgeriſſen, zerlumpt, nackt und hungrig ſeyn. Bokami świeci iakby z niewoli, Głod, niedostatek, aż głowa boli. *Comp. Med.* 409. Bokami świeci, goły iak bicz. *Teat.* 30, *b.* 6. – Za boki ſtrach go chwyta. *Tward. Daf.* 33. (ſtrach na niego bije, napada, Schrecken überfällt ihn). Strach wielkooki, Z onego cudu, zdiął wszyſtkich za boki. *Groch. W.* 256. Widząc Wezyr, że w swych ucieczka powſtaie, i samego ſtrach za boki chwyta. *Kochow. Wied.* 29. – Ze śmiechu boki rwać. *Teat.* 21, 172. (pękać ſię, śmiać ſię do rozpuku; vor Lachen berſten, platzen). Dziwno mu było, czego ſię drudzy z śmiechu za boki biorą. *Zab.* 12, 274. *Dudz.* (ſie hielten ſich die Seiten vor Lachen). Nieraz boki zrywałem na to, co on plecie. *Zabł. Zbb.* 46. – Bokiem ſiedzieć, nieproſto, von der Seite ſitzen, nicht grade, nur von einer Seite. Tak byłem ściśniony u ſtołu, żem bokiem ſiedzieć musiał. *Kras. Podſt.* 2, 131. – Bokiem, przez bok, przez boki, przez żebra, von der Seite heraus, durch die Seiten, durch die Ribben. Pochlebcy ci umieią panom wyjąć sadło bokiem. *Klon. Wor.* 58. W ten czas, kiedy go karmili chlebem, knowali taką mu ucztę po wieczerzy sprawić, żeby mu tamta bokiem wyszła. *Off. Str.* 1. – Bokiem, z boku, od boku, poſtronnie, von der Seite her, von der Seite. Nie śmieią w oczy natrzeć, z boku zdradziecko podeyść pragną. *Mon.* 65, 119. Od Pruta Orda ſtała z boku. *Jabł. Buk. K.* 2, *b.* Kazano las rąbać, ażeby żołnierz szkody z boku nie wziął. *Warg. Cex.* 62. Bydź to może, ieśli co z boku nie przeszkodzi. *Opal. Sat.* 22. Obacz, ieśli kto z boku nie słucha. *Boh. Kom.* 2, 319. (nie podsłuchuie). Żeby ſię mąż o tym nie dowiedział z boku. *Teat.* 36, *c.* 69. Dobywszy od boku z poszew broni swoiey. *Otw. Ow.* 143. O bok, obok, obokiem, podle, zur Seite, neben. Na tey uczcie widział, słuchaiąc o bok siebie ſiedzącego rzemieślnika. *Gaz. Nar.* 1, 184. Za co nie ſiędziesz o bok mnie: nie mam szydła w boku. *Off. Wyr.* – Pod bokiem, przy boku, blizko, podle, tuż, gleich darneben, nahe; an der Seite, *Roſſ.* неотлучно. Niebezpieczeństwo prawie pod bokiem nam było. *Filch. Sall.* 47. Turek coraz to bliżey pod bok ſię nam bierze. *Pasz. Dz.* 122. – Bok, do boku, pod bokiem, przy boku: naybliższy związek, towarzyſtwo, przyſtęp, Seite, Geſellſchaft, genaue Verbindung, Zutritt. Bralem ciebie do pokoiu i do boku moiego. *Teat.* 19, *b.* 22. (ich nahm dich in mein Zimmer und an meine Seite). Szczęście od ich boku poniekąd odſtąpić chciało. *Fur. Tu. A.* 3. *b.* (od ich ſtrony, partyi). Tymokrat był pod Troią boku mego pilny. *Jabł. Tel.* 187. (na krok mnie nie odstąpił). W bok, na bok, na ſtronę, auf die Seite, ſeitwärts. W bok dyszlem mierzą, zawrócę ich. *Teat.* 42, *d.* D. – Na bok kogo brać, na ſtronę, odprowadzić od drugich, einen auf die Seite nehmen. Póyść na bok, *transl.* bydź uchylonym, auf die Seite geſetzt werden, zurück geſetzt werden. Skoro ſię Alcybiades u niey pokazał, inni posli na bok. *Weg. Mar.* 1, 24. (*ob.* w kąt, pod ławę). Na bok odrzucić, uchylić, auf die Seite legen, zurück ſetzen, fahren laſſen. Gdzie idzie o uszczęśliwienie twoie, tam wszyſtko na bok odrzucam. *Teat.* 29, 55. *Vind.* na ſtran. *Roſſ.* ребромъ. – Na bok! z drogi! uſtępuy na ſtronę! auf die Seite! aus dem Wege! *Sorab.* 1. ng bok! Na boku, po boku, an der Seite, *Vind.* odſtrani, odsebno). Po bok, bokiem, wzdłuż boku, zur Seite. Siadł przy ołtarzu, i z nim wiele tam ſiało prałatów po bok i naczele. *Chelch. Popr. A.* 2, *b.* – Na wszyſtkie boki, na wszyſtkie ſtrony, wszędzie, auf alle Seiten, nach allen Seiten. Mocno na wszyſtkie boki ſię umizga. *Teat.* 1, 21. §. W *Geometryi*, boki, liniie trzy, w ktorych ſię troykąt zamyka. *Geom. Nar.* 1, 14. die Seiten eines Dreyecks u. ſ. w. (*ob.* równobok, różnobok, równoległobok). Boki iakiego naczynia, krawądź, die Seiten, der Rand eines Geſäßes. Boki galery burtami zowią. *Otw. Ow.* 58.

Pochodz. *boczek, boczny, bokowy, boczyć, poboczny, wyboczyć, zboczyć.*

BOKAŁ *ob.* Pokal.

BOKII *herb*, topor, a na nim krzyż złoty. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BOKŁAK *ob.* buklak. BOKOWY *ob.* Boczny. BOKWICA *ob.* Bukwica.

BOL, u, *m.* przykre uczucie, rażące nerwy; boleść, bolenie, der Schmerz; *Sorab.* 2. bol; *Boh.* bolenj; *Croat.* ból, bolesst; *Dal.* bolezan, bolnoszt; *Roſſ.* больница infirmarya, dom chorych); *Rag.* bol, bogljézan, bolnos, boles, (*Rag.* bool, bolovanie; *Vind.* bol, bolesen, boleshina, nesdrauje: choroba); *Carn.* beteg, bolezn. *Graec.* βολαι *dolores in partu*). Ból mały, znośny, wielki, krótki *Cn. Ad.* 41. Ból mi mocno ścisnął serce. *Teat.* 7, 23. Ból milczeć nie umie. *Cn. Ad.* 41. (kogo boli, o tym mówić woli). Gdzie miło, tam ozy

gdzie ból, tam ręce. *Rys. Ad.* 13. (gdzie kogo boli, tam rękę kładzie; *Croat.* gdè kogo boli, radszo onde p pa; gde koga boli, rad onde ruke dèrši; *Slovac.* kde bolí, tu ruka; kde milosť, tu oči). Ból głowy, głowy bolenie, der Kopfſchmerz, Kopfſchmerzen. *Vind.* glavobol; *Slavon.* glavobolja; *Eccl.* главная болѣзнь, главоболѣние. Głowy ból bywa albo całey głowy, albo tylko iedney połowy, a takowy migreną zowią. *Perz.* Lek. 160. *Sorab.* 2. wumpera, *heterocranea. Roſſ.* головные bol głowy z podchmielenia. – Ból głowy cierpię. Боль главою болю. Ból zębów, Zahnſchmerz. Bole przy porodzeniu, die Geburtsſchmerzen, die Wehen; *Roſſ.* схватки, перехваты; *Eccl.* болѣзнорождéніе, мученіе; *Vind.* rodna bolezhina, roiſtvena teshava, muka). Drzewiey niż przyszedł ból na nię, tedy urodziła mężczyznę. *Budn. Jes.* 66, 7. *Vind.* tuzshtiti s bole przy porodzeniu cierpieć, Wehen haben; (*ob.* 2. boleć); *Eccl.* чревоболѣти. – Ból suchy, dna, denna choroba, das Gliederreißen, die Gicht. W suchym bolu, arthritis, mnie chory straszny ból w stawach. *Perz. Lek.* 32. *Perz. Cyr.* 2, 312. Ból głuchy, *Roſſ.* ной; Ból głuchy cierpieć, *Roſſ.* ныти, ною, ною, (*porówn.* nudić, 2.) Bol, w drugim przypadku: bola; diachel, diabol, Lat., der T..., der Henker. Bezemnie dawnobyście byli u bola, I gdyby mnie nie było, nie byłoby kosz. *Horzr.* 114. Jeymościnemu koltunowi gorzałka tylko dzizy; to tylko franta bola z Jeymości wyprowadzi. *Perz. Lek.* 10. (*porówn.* choroba).

BOLĄCZKA, i, ż. wrzód bolący, ein ſchmerzhaftes Geſchwür, ein Schwären, *Roſſ.* болячка; *Carn.* asla, bula, jaula). W środku zaognienia podniesienie przez przyrodzonym sposobem ciała, nazywamy wrzodem albo bolączką. *Perz. Lek.* 277. Plaſtr na otworzenie bolączek. *Sienk. Sienz. Ped.* 162. *Porówn.* dymienica, szyszka). Bolączka morowa; *Vind.* kugna bula, kushna gumpa; *Carn.* prekursh, preſkursh; die Peſtbeule. *Sien.* 482. O rozgnianiu bolączek morowych i odegnaniu powietrza. *Sienk. Ped.* 162. BOLAK, a, *m.* bolączka wielka, gaz bolący, eine ſchmerzhafte Beule. Rozciek serwatczany na bolaki od zmrożenia pochodzące służy, *Kruml. Crom.* 68.

BOLBOTAĆ, - otał, - oce, *czyn. niedok.* mącić, mieszać (ſtehend), umrühren, umſchütteln, aufrühren, miſchen.

1. BOLEC, bolał, boli, *Tranſitiv. niedok.* Bolewać, czuć, uboleć - *inchoat.* zaboli *Fut.* z czwartym przypadkiem osoby; = boleśnie się dawać uczuć, ból sprawiać, (Schmerzen) machen, wehe thun; *Boh.* boleti, bolím, boliwam, bolowám; *Sorab.* 2. bobléjch; *Vind.* boleti; *Croat.* etc. bòlim; *Ruſſ.* болѣть, нагнѣсть, нагнемàть. Gdzie biią, żeby bolało. *Kochów. Fr.* 93. Na to biią, żeby bolało. *Cn. Ad.* Bardziey nas boli, gdy boleści naszey nikt nie czuie. *Sz. Dz.* 617. Bardziey boli od podłego. *Cn. Ad.* 10. Bardziey boli od swoiego. *ib.* Człek to mniey czuie, co mu dalece boli. *Przeſtr.* 149. Nie doktora, chorego pytaią, gdzie boli. *Rys. Ad.* 51. Co kogo boli, o tym mówi. *Cn. Ad.* 238. Gdzie kogo co boli, tam rękę kładzie. *Inſt. Hor. praef.* Gdzie boli, tam ręka; czego chce dzieć, o tym rad mówi; *Eraz. Jęz. Dd. b. Croat.* Gdzie rana, tam pipa, gdzie rana tiszka; *Slovac.* kde bolesť, tu ruka; kdè milosť, tu oči. Głowa mię boli, der Kopf thut mir wehe; *Slavon.* et *Croat.* boli me glava; *Carn.* boly, me, buba me, saſkly mene). Nie upiiay się, nie będzie cię głowa bolała. *Zegl. Ad.* 170. I Panu głowa zaboli, gdy rachować przyidzie. *Jez. Ek. F.* 2. Nierá cię o to głowa nie boli, a nie twoia rzecz o to się troſkać. *Oſſ. Wyr.* (*Przełk. Vind.* Tebi ne bo shau, to ne bo glava boleva). Póydę z tobą, nie bolą mię nogi. *Zab.* 7, 203. Mózg go boli a zwaryował, szaleie, es rappelt bey ihm. Myśleli że oszalał, i że go mózg boli. *Pot. Zac.* 119. Serce boli, kraie się; das Herz thut einem weh. Tak handel uſtaie, aż mię boli dusza. *Jabł. Tel.* 56. Wasza i boża, niech was krzywda boli. *Paszk. Bell. A.* 4. Los mię ten boli więźnia nieszczęśliwego. *Teat.* 46, *b.* 50. Niewdzięczność boli. *Falib. Dis. N.* 3. – Boli go kaleta a skąpy. *Cn. Ad.* 42. er iſt beutelfaul. – *Imieſł.* bolący a bole czyniący, bolesny, ſchmerzhaft, ſchmerzend; *in Compar.* bolączy, (*Roſſ.* болящій a cory). W bolące kogo trafić mieysce (*ob.* sedno) das rechte Fleckchen treffen. Choroba ta z pierwszą iedna; ale mieysce bolączse, bo na niém ciężar całego ciała polega. *Hipp.* 123. §. Bolący, ukrzywdzony, obrażony, żałobny, gekränkt, beleidigt. Stronie bolącey wolno tego doglądać, iako i gdzie więzień siedzi. *Stat. Lit.* 153. §. Ażeby tylko swey dopełnił woli, Nie dba choć na to i świat cały boli, *Zab.* 2, 305, (z boleie, ubolewa, bole cierpi, *ob. następuiące.*) 2. BOLEC, bolał, boleie, *Intrans. Niedok.* zboleć, *F.* zboleie, *dok.* (*ob.* bolać), bole cierpieć, bole czuć, chorować, Schmerzen leiden, krank werden, erkranken, krank ſeyn; *Carn.* bolęham; *Rag.* boletti, bolovati; *Vind.* bol terzeti, boluvati, betegnvati, zboleti; *Roſſ.* болѣть, нездоровать; innerlichen Schmerz empfinden, ſich grämen, härmen, kränken, innerlich leiden; wimmern, wehklagen. Ciężko sercem boleiemy, że od was prawa duchowne są podeptane. *Sowit.* 80. Gdy cię opuszczam, serce mi boleie, Gdy cię nie widzę, ledwo nie szaleię. *Teat.* 52, *c.* 32. Serdecznie bolała, dziatki na myśli maiąc, które postradała, *Groch W.* 530. Potocki bolał ciężko na to, że Chodkiewiczowi kazano do stolicy. *Tward, Wł.* 42. Nie boleie na krzywdy obecne; nie wspomina przeszłych. *Birk. Gl. K.* 18. Nie radzi byli pod Rzymiany i boleli z tego. *Warg. Cez.* 155. Niemcy śmierci Argo-

wiſta boleią. *Warg. Cez.* 110. Wszyſtko to przeszło; ty dammo nie boley. *P. Kchan. J.* 412. BOLENIE, ia, *n. rzeczownik verbal: słowa* boleć 2.) ś ból ciągły, das Schmerzen, ein anhaltender Schmerz. Bolenie zębów. *Sienn.* 119.

BOLESC, ści, *ż.* czucie bolu, die Schmerzhaftigkeit, der Schmerz; *Boh.* et *Slovac.* bolest; *Sorab.* 1. bolosć; *Croat.* bolezt; *Bosn.* bolest; *Rag.* boles, bolnos; *Vind.* bolesan; *Carn.* bolézhina, (*Carn.* bolesn ś choroba; *Slavon.* bollest, bolèst; *Roſſ.* болѣзнь; *Vind.* boliesen; *Rag.* boléſt ś żal, pokuta). Siedm boloſci Nayświętszey Panny. *L.* Zawsze milcząca boleść cięższe daie sztychy. *Morszt.* 317. Boleść albo żałość iest towarzyszem pokuty. *Karnk. Kat.* 220. §. O iakiem dziele byle zbyć zrobionym, o iakieykolwiek rzeczy nie wiele wartey, o człowieku, którego nie wziąć, nie położyć, mówi ſię: ot! od ſiedmiu boleści! *Oſſ. Wyr.* (*ob.* od biedy), leidlich, mit genauer Noth, paſſabel, erträglich. BOLESCIWy *ob.* Bolesny.

BOLESŁAW, a, *m.* imię męzkie; bolem ſławny. *Chmiel.* 1, 60.; ein Mannsname, Boleslaus. Imię to wieloſć ſławy oznacza. *Nar. Hiſt.* 2, 37. *zdrbn.* Bolko, *Nar. Hiſt.* 6, 132. 2.) Miaſto w Czechach, *Boh.* Boleſław, *Ger.* Bunzlau.

BOLESNOSC, BOLESCIWOSC, ści, *ż.* mnogoſć bolów, die Schmerzhafligkeit, Schmerzlichkeit, *Vind.* bolezhlivoſt, bolesʼlivoſt, bounovitnoſt, (ś chorowitość).

BOLESNY, BOLESCIWY, a, e, BOLESNIE, BOLESCIWIE, BOLESNO, *przysłk.* 1.) *Act.* ból sprawuiący, ſchmerzend, ſchmerzlich. Bolesne rany. *Roſſ.* огорчи́тельный. 2.) *Paſſ.* ból cierpiący, Schmerz empfindend, ſchmerzhaft; *Boh.* bolestný; *Roſſ.* болѣзненный; *Slov.* balawý; *Sorab.* 1. bolosczíwe; *Rag.* bolestan, bolezgliv; (Chory, chorowity, *Vind.* bolesliu, boliesnaſt, bolezhliu, boun, bounovitan; *Slavon.* bolezljiv, bolestan; *Rag.* bolestan, bolan; *Carn.* bollan; *Bosn.* bolestan; *Roſſ.* бо́льный; *Eccl.* болѣзненный; *Boh.* bolawý;) Me serce boleściwe dręczą morſkie trwogi. *Zebr. Ow.* 281. Nayświętsza Panna bolesna. *Groch W.* 290. Gorzko i bolesno płakał. *Sk. Dz.* 654. Nie bądźcie boleściwi. *Leop.* 2. *Ezdr.* 8, 12. (nie smęćcie ſię. *Budn. Bibl. Gd.* härmt euch nicht, grämt euch nicht).

Pochodz. *bolny, odboleć, poboleć, przeboleć, przyboleć, ubolewać; zaboleć.*

BOLET, u, *m.* z franc. balotte, cedułka od zapłaconego myta, Oeſterr. die Ballette; der Mauthzettel, Zollzettel. Mam bolety prawdziwe, mam świadectwa iawne. *Paszk. Dz.* 43.

BOLETYN, u, *m.* z *Włoſk.* gałka do kréſkowania, bierka, die Loosſugel, Wahlkugel. W Wenecyi obieraią urzędników losem przez boletyny. *Petr. Pol* 456.

BOLEWAC *Niiak. czſtl. słowa* boleć, weh zu thun pflegen. Od owocu bukowego głowa bolewa. *Cresc.* 468.

BOŁKA *ob.* Bułka. BOLKO *ob.* Bolesław.

BOLNY, a, e, BOLNO *przysłk.* bole cierpiący, chory, *Rag.* bolan, bolni; *Carn.* bolne, bollan. (*Carn.* bolehn = chorowity); *Vind.* boun; *Roſſ.* бо́льный; Schmerzen leidend, krank. Uźrzał łzy, uźrzał bolne serce moie. *Zebr Ow.* 236. Bolno Junonie, że z Jowisza Semele poczęła. *ib.* 62. *dolet. ib.* 343. Jowiszu! cośmy z twych rąk czy bolni czy zdrowi. *Zab.* 9, 77. *Jęzch.*

BOLSZY, *ob.* Gorszy, Zły.

BOŁTUSZNIK, a, *m.* Każemiak', gatunek garbarzów, Lohgärber, Rothgärber. *Cerdones vulgo* boltuszny *contenti ſint solo artificio suo: nec in mercatur pellionibus seruientes, esse intrudant. Dub.* 158.

BOLWARK, BULWARK, - u, *m.* *BŁOFAREK, - rka, (baszta, narożnik, z Niem. das Bollwerk; *Lat. med.* latorium, ballium; *Holl.* bolwerk; *Angl.* bulwark; *Vin* branisho; *Roſſ.* расшамb; Bollwerk, bast bierze ſię też za fortecę, zasłaniaiącą kray. *Papr. W.* 469. Uczynił około domu błofarki, żeby tramy nie leża na murze kościelnym. *Radz.* 1 *Reg.* 6, 6. (ustępy. *Bi Gd.* odsadzenia. *Budn.* Thramen Luth. belkowania).

BOM *ob.* bo, bo ia.

BOM! odgłos dzwonów; zegarów, der Laut der Glock Uhren. Słyszę, że biią zegary, ſtanąłem, i słuchan bom! *Teat.* 16, *c.* 24.

BOMBA, y, *ż.* kula żelazna wewnątrz prochem wypełnion którą z moździerza wyſtrzelaią. *Jak. Art.* 3, 286. *Pap W.* 1, 266. die Bombe. Bomba do miaſta wpuszczon Skrytym pokarmem wewnątrz zaiuszona, Czyai grzm wznoſi w górę tuman ślepy, Łamiąc kamienie, wier mury, ſklepy, I wszyſtko nagle miesza z pro łami, Póki w niey żyią prochy z zapałami. *Sarx. Pi* 3, *G.* 2. *Slavon.* bumba, kumbara; *Bosn.* lumbard top; *Croat.* lombarda. BOMBARDOWAC, - ował, uie, *czyn. nied.* rzucać bomby do miaſta oblężone *Papr. W.* 1, 469. bombardiren; *Croat.* lombardati; *Ser* lumbardati. - BOMBARDOWANIE, ia, *n.* das Bo bardiren, das Bombardement. BOMBARDYER, a, żołnierz od bombardowania, der Bombardier; *Croat.* bardar; *Bosn.* lumbardir). - W iedney kompanii dz więciu bombardyerów ma ſię znaydować. *Pam.* 84, 706.

BOMBEL, BOMBELOWATY *ob.* Bąbel, Bąbelowaty.

BOMBONY *ob.* Dymienice francowate. *Krup.* 5, 46.

BOMOL, u; *m.* gatunek win zagranicznych, ein ausländ ſcher Wein. Od win zamorſkich, alakantów, bomolów rywuł. *Vol. Leg.* 3, 945.

BOMBZYN, u, *m.* z Włoſk. bombaſina, materya czy bawełniana, czy to iedwabna krzyżowana, der Bambaſ der Baumbaſt. *Tr.*

BONA, y; *ż.* imię matki Zygmunta Auguſta. Z Lac znaczy dobra. *Chmiel.* 1, 60. die Königinn Bona, Mut Siegmund Augusts.

BONAROWA, y, *ż. herb*, dwie liliie związane; nad h mem półczłowieka w szyszaku, w obudwu ręku po ch rągwi trzymaiącego; z Francyi. *Kurop.* 3, 7. ein Wapp

BONAWENTURA *ob.* Dobrogoſt.

BONCZA, y. *m.* imię męzkie, Bonifacy. *Nies.* 1, 1 Bonifacius. 2.) Bończa, *herb*, iednorożec wzgórę ws ty; z Włoch. *Kurop.* 3, 7. ein Wappen.

BONCZUK *ob.* Buneczuk.

BONET, u, *m.* z franc. Stróy głowy kobiecy z koron *Haur. Sk.* 351. eine Weiberhaube von Spitzen. *Ob.* K net, Kukła.

BONIFIKOWAC *ob.* Nagradzać, narównać szkodę uczyn BONIFIKACYA *ob.* Nagroda szkody. - BONIFRATER tra, *m.* zakonnik reguły S. Jana Bożego do pilnowania cho szalonych, obowiązany, ein barmherziger Bruder. BONIFRATERSKI, a, ie, należący do bonifratrów, Ba

herzig

bitjegebrüder :. Może potrzebuiesz kraty bonifraterskiey. *Ten.* 15, 003. (czyś waryat? czyś oszalał?) *ob.* Czubki.

BONONIA, ii, ż. miasto Włoskie, Bologne. BONONCZYK, a, *m.* obywatel Bononii, ein Bolognerś 2.) Piesek mały, z którym nędzny pieszczą. *Kluk. Zw.* 1, 299. ein Bologneserhündchen BONONCZYS, - ia, *m. zdrbn.* Bononczyś wraca, kandel do pfarni. *Mon.* 71, 545. *ib.* 75, 661. BOŃSKI, a, ie, z Bononii, Bologneser :. Bononski kamień, spowy, kalcynowany, w nocy świecący. *Leop. Lip* 2, 95.

BOŃOWAĆ, - ował, - nie, *Intrans. nied.* labować, hoyaszyć, bad, z łac. wohlleben, herrlich und in Freuden leben, convivari, *Rag.* telericiti; *Ross.* благоденствовать, сожитися, наслаждитися, наслаждатися, пожитися; *Eccl.* сластвовавшися, утѣшатися, сопрестанвовати. *Comessor* używam, rozgardyas i g. bonuję niektorzy mówią. *Mącz.* Bonuie po świecie ex bene. Bonuiący, *Eccl.* благопрестанный. Bonowanie, labowanie, rozgardyas, łusztyk, Wohlleben; *Ind.* bona, g. bonanje, jedkuvaria, goliaria; *Ross.* раздóлье, сластолюбие, благовременство; *Eccl.* красотá, изобилие.

BOŃ ob. Bon.

BOŃTEMPS, a *franc* bon. temps : krotochwila, zabawka, Zartzeit. Na boutem po kobzę moię.. *Kochow.* 281.

BOŃZA, y, *m.* pop Japoński, ein Bonze, ein Japanischer Priester. Kięży w Japonii bonzami zowią. *St. Żyw.* 2, 385.

BOPONT *Fr.* ob. Bpont.

BÓR, u, *m.* las sosnowy, a potym w ogolności, żywszych drzew, a ieszcze ogólniey, las gęsty ciemny, ein Fichtenwald, ein Nadelholzerwald, ein Tangelwald, ein hoher finsterer Wald; *Boh.* bor, borek; *Vind.* borje, bore, borat, *Ital.* et *Lat. Med.* foresta; *Ger.* der Forst; *Boh.* borowatie; *Hung.* berek; *Eccl.* бóрь или сосновый лѣсъ, соснякъ; *Carn.* borsht, worsht; *Rag.* bórje, borovje (*inde Bosn.* bor; *Rag.* bour; sosnowy, *Rag.* borov; sosnodrzy, *Rag.* borovit; sosnina, *Rag.* borovina, *Slavon.* et *Carn.* bor, borova : sosna; *Croat.* bòr : iglavec, *Ital.* borovez, *porówn. Ger.* Fähre; *Ross.* бóрь густо засаженный соснами, ольхами, кленами i sosnami obrosły. *Carn.* bor : szyszki drzew żywicznych. *Ross.* бóрось, бóрсакъ kermoz; *Carn.* borovit : bożek Słowiański, Lares; *Croat.* borovnyak : kwicsoł, drozd); Wydarcie, wykup, karcz, popal korzenie, nie lędą bory, ani gore czego łuy. *Gor. Sen.* 200. Zwyczaynie ciągnie wieśniak na do boru. *Pot. Pocz.* 26. - Bór głuchy gęsty *Ross.* заросшій; *Vind.* log (*ob.* łąg, łęg); na błotach *Ross.* топь. *Croat.* clirèt, (*Sorab.* z. błotto : bor). Bór, miasto Zerlach. (Przyięgam *boru ob.* przysięgam bogu).

BÓREK, - rku, *m. zdrbn.*, *Franc.* burat, *Ital.* burato, z łac. tur. : wełna gruba), : materya wełniana lub bawełniana. Ger. der Burat, ein Zeug. Buratu sztuka. *Inscr. C. L.* Od sztuki boradku, materyi iedwabney... w różney farby po złotemu. *Vol. Leg.* 4, Od sztuki boradku. *ib.* Towary cudzoziemskie, suknary, boraciki, podatek takowy płacą... *Vol. L.*, *pol.* bura, burka.

BÓREWKO, a, *n.* borowina, *borówka*, *borowizna*, *borsuk*.

BÓRTEK, - tku, BORATEK, - tku, *m.* BURAT, u, *m. zdrbn.*, *Franc.* burat, *Ital.* burato, z łac. tur. : wełna gruba), : materya wełniana lub bawełniana. Ger. der Burat, ein Zeug. Buratu sztuka. *Inscr. C. L.* Od sztuki boradku, materyi iedwabney... w różney farby po złotemu. *Vol. Leg.* 4, Od sztuki boradku. *ib.* Towary cudzoziemskie, suknary, boraciki, podatek takowy płacą... *Vol. L.*, *pol.* bura, burka.

BORAK, BURAK, a, *m. borrago*, ziele, u dawnych ziołopisów, Wołowy ięzyk. *Syr.* 1289. *et* 1291. *Boh.* borák, burak; *Eccl.* бopáкъ; *Bosn.* borasgina, krastavica; *Croat.* borága; *Vind.* borasha; *Dal.* Krasztavicza, liszichina; *Sorab.* 1. wobłaczé vazék; *Ger.* Borrago, Borretsch, Ochsenzunge. Liście i kwiat zażywaią się do sałat. *Kluk. Dyk.* 1, 77. Z burakow gotuią ćwiklę. *Wiel. Kuch.* 399. Kto chce mieć dobrą ćwiklę, niechay boraki przesadzi. *Kluk. Rośl.* 1, 207. (*Ross.* бapaнъ, морковь : marchew). *Ross.* бypáнъ *ob.* ćwikła. BORAKOWY, BUKAKOWY, a, e, do boraków należący, Borrago :, Ochsenzungen :. Burakowe liście. *Kluk. Dyk.* 1, 68. *et* 2, 212.

BORAKS, BORAS, u, *m.* sól krystallizuiąca się nieiako sześciobocznie, zażywana do lekarstwa i topienia kruszcow; przywożna z Azyi pod imieniem Tynkal; w Europie ią dopiero czyszczą i borakiem zowią. *Kluk. Kop.* 1, 155. *Ross.* бypà, der Borax, ein crystallisches Mittelsalz. Co dziś borasem zowią, starzy złotą rdzą zwali. *Sien.* 592. Puresz. *Sien. wyd.* BORAKSOWY, BORASOWY, a, e, należący do borakśu, Borax :. Boras woziono nam przed laty w maluczkich faseczkach z Aleksandryi, pełny tłustości nieiakiey, w którey drobne kamyczki były; a to zwano ciastem borasowym. *Sien.* 594.

BORATEK *ob.* Bóradek. - BORDEL *ob.* zamtuz. BORDOWNIK *ob.* Hordownik. BOREASZ *ob.* północny wiatr (*porówn.* burza).

BOREYKO *herb*, na tarczy dwie litery z na krzyż złożone z Litwy. *Europ.* 3, 7. ein Wappen.

BORG, u, *m.* borgowanie, kupno na kredyt. Wisz. G. 290. der Borg, das Borgen, der Credit; *Boh.* uwér anwér, anw'erek, uwérek; *Eccl.* заемное. Dziś szlachcic mieszczaninowi maiętność borgiem weźmie. *Petr. Pol.* 99. (borguiąc od niego, zadłużaiąc się u niego). Stargował i wziął na borg od szewca buty. *Gorn. Sen.* 55 na *Croat.* na veru jmati; *Vind.* na posod vseti; *Slavon.* na posek; *Boh.* na uwér wzaty. - Na borg dadź : n. p. na boty nie ma rozdawać ekonom bez Pańskiey woli, bo resztaszkodliwe są. *Gost. Ek.* 14. Dawano mi wczoray piętnaście złotych; ieno że na borg chciano. *Alb. n.* IV. 1 ie (chciano brać na borg). §. Borg, zaległość, dług, die Schuld, die rückständige Zahlung. Żeby woysko w borgu nie zostawało, następuiące uchwalamy podatki.. *Vol. L.* 5, 343. um den Truppen den Sold nicht schuldig zu bleiben. BORGOWAC, - ował, nie *Transit. niedok.* zborgować, poborgować, *dok.* 1., borgować od kogo, brać na borg, *Boh.* wyw'eriti; *Vind.* vlehen vzeti, na posod jemati, posoditi; *Slavon.* uzajmiti; *Ross.* занимсмвовать. занять, занимать, auf Borg nehmen, borgen, auf Credit nehmen. *Anglosax.* borgian; *Holl.* borghen; *Dan.* borge; *Angl.* borrow). Drugi nie dba, borguie, pożycza, gdzie ieno może co na kim wymatać. *Dambr.* 483. - §. Borgowac co komu, dawać na borg, na kredyt, na porzekanie, auf Borg geben, borgen, creditiren; *Boh.* uwériti. Nazaiutrz znowu żyd się deklaruie, Że mu iuż więcey trunku nie borguie. *Jabł. Ex.* 76. Karczmarze maią wiedzieć, komu borgować. *Haur. Sk.* 155. Gdy karczmarze borgować nie będą, iuż przyszłych spodziewanych pieniędzy chłop nie przepije. *Mon.* 64, 216. Wiele borgować, ma macochę, którą zowią: przeday! Jey córkę

boote; *Suec* bota; *Boh.* bota, bot: *Boxn.* ljeura, biesa; *Carn.* shtebúla, shkorna, shkornèza, *Vind.* skorniza; *Sorab.* 1. ſkorna; *Sorab.* 2. ſchkorna; *Croat.* skornya; *Roſſ.* canórb (*Roſſ.* бóмы gatunek ſkórzanych trzewików u pospolſtwa; чеботы, чóботы safianowe boty *ob.* choboty; *porówn.* poſtoły, baczmagi, kurpie). Dobre bóty wołowe, piękne i cielęce, A trwalsze i lepsze niż żółte panięce. *Jeż. Ek. E.* 1. Bót wielki ſkręca, mały ciśnie nogi. *N. Pam.* 23, 247. We łbie i na kołnierzu pierza pełno wszędy, Bóty spuścił do kostek prawie we trzy rzędy. *Rey Wiz.* 56. *b.* (niedbały w ubiorze). *Boh. Prov.* Swec bokúb gedu'e boty ne uſſige, druhe ne zacma; dokończ iedno, nim zaczniesz drugie). Bóty obuć, w bóty ſię obuć, Stiefeln anziehen. W bótach, z obuty, *Sorab.* 1. ſkornovité; *Vind.* oſkornizati, ſkornize obuti, obknieshati, naſkornizati; – bóty zzuć, zewlec, złożyć *b. St.* ausziehen. Chłopiec do botów, *Vind.* ſkornizhni hlapec, sez *ob.* chłopiec, der Stiefelknecht. Przedtym około botów chodził, a teraz nie wie, na którą nogę ſtąpić. *Mon.* 73, 589. (za lokaia służył, (er hat Stiefel gewichſt, war Bedienter). Nie był godzien botów mu nosić. *Bial. Poſt.* 44. nie godzien rozwiązać mu rzemyczek u bota iego. *ib.* 46. (rzemień u trzewików iego rozwięzywać. *Bibl. Gd* ihm die Schuhriemen auflöſen). Kuty, kowany bót, bót z podkówką, ein beſchlagener Stiefel. Slizką drogą nie przeydziesz niekowanym bótem. *Pot. Syl.* 136. Bot ſtary, pochodzony, *Roſſ.* отóпокъ, отóпочекъ. W bótach umarł; bóty spalił i uciekł, *Tr.* er hat das Ferſengeld bezahlt. Jść iak szewc z bótami na iarmark (*ob.* szewc): śpieszno, gnać ſ. czwałować. – Nogi drze, a bóty na kiju noſi. *Oſſ. Wyr.* (woli głód mrzeć, niż grosz z warsa wydadź). Nóg nie kupić, a za bóty trzeba szewcowi płacić. *ib.* (lepsze, co człowiek sam sobie zrobi, bo tego nie kupnie, Obadwa przysłowia ſłosuią ſię do zwyczaiu ubóztwa wieyſkiego, które więcey niźli nóg ochrania obuwia, a do parafii idzie boso, niosąc ie na lasce, żeby ſię przed kościołem dopiero obuć). – Skórka na bóty, wyraz szkaluiący, nic wart; może ztąd że ſkorki u botow pod ostrogami z Niemiecka zowią hunewot. – Proſte przysłowie: ſkórka na bóty, ięzyk na podeszwy. – Na bóty: płaca pewna zwykłe náznaczaiąca ſię czeladzi inwentarſkiey zamiaſt bótów, albo na ich sprawienie, Stiefelgeld. Dam ia ci na bóty; będziesz kontent; pogrożka, z przekazywania ſię panow na czeladź upominaiącą ſię o swoię należytość. *Oſſ. Wyr.* – Z chłopków wybierzemy i pobor za nich zapłacimy, i ieszcze ſię nam dobrze na bóty okroi. *Star. Vot. B.* 2. (obrywki). – Bóty, żartem poſtępki, z przymowką do uczynków i obyczaiów: Co po świeżo Tureckim bócie, kiedy poſtępki cuchną! *Mon.* 65, 417. – Bóty żelazne, z kaydany, okowy, Feſſeln, Banden. Jabym żelazne doſtał bóty, i przez lat kilka błotoby mi kazano ſkrzybać. *Teat.* 30, *b.* 85. – Bóty czerwone: plagi, cięgi, smaganie nóg, Peitſchenhiebe über die Füße. Szczęście twoie, że odszedł ſtaroſta na ſtronę, Wzięłabyś była pewnie na bóty czerwone, Abo na grzbiet upſtrzony za to winszowanie. *Simon. Siel.* 109. Trzeba babie na bóty *ob.* Baba. – Obuć kogo w swe bóty: na swoie kopyto przerobić, na swoię ſtronę przeciągnąć, na swóy kształt odmienić, przekabacić, einen über ſeinen Leiſten ſchlagen, ihn breit ſchlagen, auf ſeine Seite ziehen. Chciał go w swe obuć bóty, do przyiaźni go wzywaiąc. *Pot. Arg.* 181. (*Boh.* w czyż boty ſe obauwati = czyż powinnoſt na ſe brati). – Bóty komu szyć: (*ob.* kaptur komu szyć); pod kim dołki kopać, na kogo ſidła zaſtawiać, podszczuwać na kogo. einem Gruben graben; Fallen ſtellen, Schlingen legen, ihm etwas Arges zubereiten. Ey ſtrzeż ty ię Myrtyla, takie bałamuty Niedorzeczne, dziewczętom młodym szyią bóty. *Zab.* 11, 236. *Zabł.* Jak król komu odmówi co, zaraz bóty mu szyć trzeba, zaraz szlachtę buntować? *Opal. Sat.* 80 On ieszcze ſiędzie kiedyś nad szyią Swych nieprzyiacioł, co mu dziſiay bóty szyią. *Pot. Arg.* 454. Sąſiad nam bóty szyie i zawiera ligi. *Pot. Arg.* 634. Wiem ia, gdzie Waści za to uszyią boty, i zaprosrę na kwaśne iabłka. *Mon.* 65, 723. (oddam ci to, zapłacęć).

Pochodz. *bótowy*, *bótek*, *bócik*, *bóciſko*.

BOTANICZNY, a, e, należący do botaniki, *Roſſ.* мрaвоучácтвенный, zielniczy, zielopiemy, botaniſch. BOTANIKA, i, ż. z Greck. zielnictwo, roślinopisarſtwo, roślinopiamo, zielopiamo, nauka maiąca za cel poznanie własności ziół, drzew, kwiatów. *Kras. Zb.* 160: die Botanic, die Kräuterlehre, Kräuterkunde, *Roſſ.* мрaвоучácтво. – Botanika, tytuł dzieł o botanice *ob.* zielnik, herbarz. BOTANIK, a, *m.* BOTANISTA, y, *m.* ziołopis, roślinopis, biegły w botanice, der Kräuterkundige. *Rag.* travòznanaz; *Roſſ.* мрaвоучáeцъ *ob.* zielnik.

BOTEK, – tka, *m.* bocik, mały bót, *zdrbn.*, das Stiefelchen. Ubrany w botki przyſłoyne. *Stryik. Henr. C.* 3. Dziś pan ociec, gdy widzi, iż ma bótek świeży, Tobie, także pacholku magierkę przypieszy. *Papr. Fr. E.* 2.

BOTLOCH, BODLOCH, u, *m.* BOTUCH, chuſta czyli prześcieradło łazienne do ocierania ſię po kąpieli, z Niem. das Badetuch, Bettuch, Bettlaken; *Boh.* patoch; *Roſſ.* бocмпоръ; *Croat.* cavilih; (*Carn.* botim = pocę ſię). Wyszedłszy z wanny, zaraz ſię w botloch abo prześcieradło obwinąwszy, położyć trzeba. *Haur. Sk.* 397. Prześcieradła, bodlochy, botuchy. *Sax. Tyt.* 3. Umarłego w łaźni umyią a ubrawszy go w botloch, na ſtołku posadzą. *Gwag.* 356. Po kąpieli uwinąwszy ſię w botuch, niechay ſię położy w pościeli. *Syxt. Szk.* 256. Zawczasu myślić trzeba o botuchu. *Pot. Syl.* 362. *Pot. Pocz.* 138. (*porówn.* dadź komu ścierkę po łaźni).

BOTOWY, a, e, należący do bóta, Stiefel-; *Roſſ.* canoжный. Rzemyk bótowy. *Budn. Genes.* 14, 23.

BOTUCH *ob.* Botloch.

BOTWIAŁOSC, BUTWIAŁOSC, ści, *ż.* ſprochniałość, zgniłość, zgnilizna, Morſchheit, moriches Weſen, Fäulnis, Moder. Szefeliny rdza rudawa ſtrawi, i ziemna bótwiałość plugawa. *Paszk. Bell. E.* 4. Farba tylko chlebka na wierzchu, wewnątrz butwiałość szczéra, *Birk. Sk. A.* 4, *b.* BOTWIEC, – iał, – iele, *niiak. niedok.* zbótwieć *dok.* próchnieć, gnić, modern, faulen, (*porówn.* Niederſächſ. butt, Hochd. verbutten). Łodzi, morſkie okręty, botwieią na brzegu. *Aul. Her.* 145. Nawa zgniła, zbutniała. *Zygr. Gon. A.* 6. (zbótwiała). Sodoma tak zgorzała, że i ziemia i powietrze i woda zbótwiały. *IV. Poſt. IV.* 255. *Fig.* W tém próżnowaniu i w téy gnuszności bótwieiąc, do zgrzybiałey przychodzę ſtarości. *Kulig. Her.* 140. Darmo niechay ci od lez nie butwieie cera. *Zab.* 15, 179. Pamięć niezbożnych z natury swoiey butwieie. *Birk. Chod.*

20. Pamięć iego z pochwałami, i nie zbutwieie nigdy. *Birk. Chod.* 32.

Pochodz. *nadbótwieć, obótwieć, pobótwieć, przebótwieć, rozbótwieć, zabótwieć.*

BOTWINA *ob.* Boćwina.

*BOWAD *ob.* Owad.

BOWIEM *spoyn.* wyrażaiący przyczynę dlaczego, = bo, albowiem, ponieważ, *Slovac.* nebo, *Slavon.* jerbo, *Roſſ.* но, denn. Nie bądź ukwapliwy ku gniewaniu; bowiem gniew w łonie szalonego odpoczywa. 1 *Leop. Eccl.* 7, 10. Muſi zmienić poſtawę, muſi obyczaie, Bowiem ſtatek z powagą ſtoi tu za iaie. *Rey Wiz.* 27.

BOY ſię *ob.* Bać ſię.

BOY, - oiu, *m.* bicie, walka, zabiiatyka, bitwa, woiowanie, woyna, żołnierka, der Kampf, die Schlacht, die Schlägerey, das Treffen, die Feldſchlacht, der Krieg; *Boh.* boj; *Bosn.* boj, srivanje; *Slavon.* bój, bitwa, batalia, borenje; *Vind.* boi, boj, shoudnu bijenje, shoud, shouduvanje, voiſkovanje, bitje, bijenje, voi; *Carn.* woj; *Dal.* boy, rath, rat; *Rag.* booj, bienje; *Croat.* boj, tabor; *Hung.* baj, vivás; *Roſſ.* бой, сраженїе; (*Eccl.* воинъ = woyſko; воинство, воинское = boy, bitwa, woyna = рамоборство, рамованїе; *Gr.* βοὴ *clamor, pugna;* βοηλάτης *bello ſtrenuus. Homer. Il. B.* 108. *Durich bibl.* 1, 526. *inde Bojemi dicti et Bavari vel Vojari. Bohoricz. ob.* Bić, *ob.* Woiować, woyna). W boiu znać, nie w leży, żołnierza mężnego. *Blaz. Tl. A.* 6. Zdatny do boiu, i do pokoiu. *Cn. Ad.* 388. (*przeciwnie*; ani do rady, ani do zwady). Kto nie ma zbroie, miiay boie, *Cn. Ad.* 388. Wszyscy i ręce i oczy do boiu obrócili. *Warg. Cez.* 77. Zaſtęp ſię ſkupił, i sam sobie w boiu był przeszkodą. *ib.* 50. Cezar trzyſta bitew wſiępnym boiem z Gallami wygrał. *Warg. Cez. praef. F.* 3. (attakami; natarczkami, angriffsweiſe). Boy toczyć, bitwę wydadź, *Vind.* ſtoriti, narediti, boj dershat, klati, bojovat, shouduvat, ein Treffen liefern. Wielka to złość, kto boy wewnętrzny toczy. *Bardz. Tr.* 24. (woynę domową prowadzi). Gdyby kto komu uczynił gwałt, bóy, rany, szkody, rozbóy i zabóyſtwo.... *Star. Lit.* 146. (gwałtowne bicie, gewaltſames Schlagen, Schlägerey). - BOYCA, *naypospoliciey używa ſię w ſkładaniu słów, ztąd: zabóyca, zboyca, bratobóyca, Królobóyca, matkobóyca, oycobóyca i. t. d.*

BOYCE, od *Boiec, ob.* Bodziec.

BOYCZA *herb*, inaczey Modzela; na iednym drzewcu trzy krzyże złote. *Kurop.* 3, 8. ein Wappen.

*BOYK, a, *m.* wół Podolſki. *Kluk. Zw.* 1, 204. ein Podoliſcher Ochs. *ob.* Byk.

BOYKA, i, *ż. zdrbn.* rzeczownika boy, *Roſſ.* бойка, mała bitwa, ein kleiner Kampf. Do wdzięczney boyki ſię zbiegały, Wnet ſię na harce mężnie wyzywaią, Wnet słodkie razy wzaiem sobie daią. *Paſt. F.* 70.

BOYSKO, Boiſko *ob.* Boiewiſko. - - BOYSTWO w ſkładanych: królobóyſtwo, bratobóyſtwo, matkobóyſtwo, oycobóyſtwo, i t. d.

BOZĄTKO, a, *n.* BOZĘ, - ęcia, *n. zdrbn.* rzeczown. bożek, bóg, mały młody bożek, ein kleines junges Gottchen, *w liczb. mn.* Götterchen. Wiosna razem przywiedzie bożąt poczet słodki, I żarciki uciesżne i wdzięczne chychotki. *Nar. Dz.* 3, 27. Bóstwo z swą świetnością całą,

z dworem pieszczonych bożąt i Nimf panowało Na tey wyſpie. *Przyb. Ab.* 137. § Szczęśliwiuteńki, szczęśliwiec, pieszczoszek fortuny, pączek w maśle, opływaiący we wszyſtko (*przeciwn.* niebożę, niebożątko, nieborsk, nieboraczek, biedaczek), ein Schooßkind des Glücks. (*ob.* Bożena). Męża hartownego doznanym nieszczęściem, by też i naytęższy przeciwnego losu wicher, nie zachwicie; rozpieszczone zaś bożę za lada powiewem niewdzięcznym mdleie. *Off. Wyr.* BOZEC, - żca, *m.* przytężenie słowa Bożek (*porówn.* ſtarzec, ſtaruszek), ein Gott, der Gott. (*Boh.* Bojac, = kaduk, boża każń). Miłość, ten okrutny bożec. *Stas. Num.* 2, 232. Podżega ich on bożec (Bachus), gdy sok iego piią. *Klon. Wor.* 6. Kapłan na swoim szyszaku nosi swoiego bożca zawoie. *Stas, Num.* 1, 98. BOZECZEK, - czka, *m. zdrbn.* rzeczown. Bożek, ein Gottchen, ein kleiner Gott, *w liczb. mn.* Götterchen. Koło nas leśne skacząc boginki, bożeczki, Powtarzały cichuchno wieśniackie piosneczki. *Nar. Dz.* 3, 51. - BOZEK, - żka, *m.* pogański bóg; bożyſko, bałwan, ein Gott, Götze, ein Abgott, ein heidniſcher Gott, *w liczb. mn.* Götter; *Slovac.* bojek; *Boh.* bůjek, pabuh; *Vind.* boshizh, malik; *Sorab.* 1. pjibóh; *Sorab.* 2. pſchibohy; *Carn.* et *Bosn.* ſauah wug, malik; *Roſſ.* чтилище). Bożek miłości, Kupido. Bożkowie, *Rag.* krivobozi, neboggovi). Gdzież bożkowie wasi, w którycheście nadzieię kładli w przeszłe czasy? *Groch.* W. 17. Złoto ieſt bożek, któremu ſię wszyscy kłaniaią. *Boh. Kom.* 1, 194. Bożki domowe, *lares*, die Hausgötter: *Vind.* domazhi bug, shratel; *Carn.* Sidek; *Boh.* ſtiſtel, kriſtel, chriſtel, diblik, hoſpodařiček; inſi bożkowie *Boh.* Bel, Merot, Radamas; *Carn.* Rugevid; Permenszyl; Podaga, Toliſtobog Toliſtowoj; - Bożek pięciogłowy *Carn.* Paramůz; Aesculap *Carn.* Krôdé; Bożek siły *Carn.* Jodute, Zedůt, Jodůt? Bożek czasu *Carn.* Flins; Bożek dziewek, *Carn.* anék, *Lat.* Anculus; Bożek mowy *Carn.* Jeſzhnik *Lat.* Ajus; *Carn.* Barovit *ob.* Boruta; *Eccl.* мокша, макошь, мокошь, мокосаь, bożek w Kiiowie czczony, *Popow.* 196. Кушало, bożek płodów ziemſkich. *ib.* 195. Коляда, bóg świata, *Janus, ib.* 194. Хорсь, bałwan Kiiowſki. *Slow. Cerk.* 3, 242. Дажба, Дашуба, Дажбогъ, Bożek szczęścia (*ob.* Dadzibóg). Лado bożek wesela. *Sl. Cerk.* 2, 73. Позвиздъ, Вихорь, Похвистъ, bóg powietrza, *Aeolus. Popow.* 199. *ob.* Swiſt, Poświſt, Lelum, Polelum, Marchult. - §. Bożek, nabożnik. *Macz.* ein Andächtler, ein Frömmler. - BOZENA, y, *ż.* imię białogłowſkie, *Beatrix. Nar. Hſt.* 2, 209. *Jabł. Her.* ein Weibername, Beatrix *ob.* Bożę 2.) - BOZKI, BOSKI, a, ie, BOZKO, po BOZKU *przysłk.*, od boga pochodzący, boży, Gottes =, göttlich, von Gott; *Slovac.* bożſki; *Boh.* bożſký; *Sorab.* 1. bożki; *Sorab.* 2. bohji; *Vind.* boshji; *Croat.* bosji, bosánszki; *Dal.* bosan; *Slavon.* boxanſtveni; *Roſſ.* божескій, божественный. Bozkim zrządzeniem to ſię stało. *Cn. Th.* Od boga zawisły. n. p. Bozka to rzecz, samemu bogu to przyſłoi. *Cn. Ad.* 42. Rzeczy przyszłe wiedzieć, ieſt rzecz bozka. *Lat. Kom. A.* 2. *b.* Zoſtawił mnie na bozkiey opatrzności *Teat.* 24, 104. - Boga ſię tyczący. n. p. Nad Tertuliana w naukach bozkich i ludzkich żaden biegleyszy nie był. *Sk. Dz.* 111. Bozkie, święte rzeczy, przyſłoynie odprawuy. *Cn. Ad.* 42. Urazа bozka. *Kłok. Tur.* 148. - Do boga podobny n. p. Nic czło-

wiek tak bozkiego nie ma, iako gdy drugim dobrze czyni. *Sk. Zyw.* 1, 294. - Do naywyższego stopnia doskonały, przedni, cudny n. p. Zygmunt stary bozkim prawie był obdarzon rozsądkiem. *Krom.* 136. Bozką wymową przodki swoie Aureliusz przechodził. *Sk. Dz.* 89. Ona po bozku piękna, *Przyb. Milt.* 275. BOZKOSC, ści, ż. istność bozka, przymioty bozkie, *Sorab.* 1. bezkosći; *Ger.* die Göttlichkeit. Zjadłszy iabłko Ewa bozkość w sobie czuie, iuż iéy ziemia zbrzydła. *Przyb. Milt.* 294. BOZKOWAC się, *zaimk. nied.* zmyślać nabożeństwo. *Wiod.* Licemierniczyć, pacierze gryźć, świętoszkiem bydź, frömmeln, andächteln, heucheln. Bożkowanie, obłuda, nabożnictwo, Frömmeley, Andächteley, Muckerey. Statecznie nabożny, bez owego bożkowania a lizania obrazków. *Gor. Dw.* 374. Chytrek prośbą, bożkowaniem i pochlebstwem narabia. *Klon. Wor. Ded.* (*por.* bożyć się). BOZNICA, y, ż. BOZNICZKA, i, ż. *zdrbn.* 1., mieysce bogu poświęcone, boża świątynia, ein Gotteshaus, ein Tempel, ein Gott geweihter Ort. Teraz o wierni pańscy służebnicy, którzy trzymacie straż w iego bożnicy... *J. Kchan. Ps.* 195. (w iego świątnicy. *Karp.* 61, 188.). Czynią sobie bożniczki, dzieci chrzczą, wiary nauczaią. *Papr. Kol. H.* 4. Bożnica pogańska, bożyszcze, ein Götzentempel, *Rosс.* Божница; *Eccl.* жéртвище. Bogom w niebie i ludziom nieprzyiaciel, z bożnic wygnał bogi. *Bardz. Tr.* 546. Bożnic pogańskich, które dobrze zbudowane były, nie obalił. *Sk. Dz.* 612. - Bożnica Turecka, meczet, eine Moschee. *Star. Dw.* 60. Dwa tysiące bożnic Tureckich w Konstantynopolu. *ib.* 4. - §. 2. Szczególniéy teraz: szkoła żydowska, *Vind.* judouska shula; eine Judenschule. Kościoł w żydowstwie ieden był; bożnic zaś było dosyć, gdzie się na naukę słowa bożego schodzili. *Sekt.* 13. Zydzi nie tylko po miastach w bożnicach, ale i w kościele Jerozolimskim mieysce pewne mieli do gadania o zakonie. *Sk. Dz.* 9. Krzyczy iak w bożnicy. Rozumieszli, żeś w bożnicy? Alboż to tu bożnica? To kościoł; nie bożnica. Sposoby mówienia zasięgnione z zwyczaynie zgiełkliwego śpiewania żydowskiego w bożnicach. BOZNICZY, a, e, należący do bożnicy, Tempel-, Judenschule-, Synagogen-. Bożniczy, -ego, *m.* dozorca bożnicy, der Vorsteher einer Synagoge. *Tr.* (*ob.* Arcybożnik). - BOZNIK, a, *m.* deista, w boga samego wierzący, der Deist. *Klon.* 67, 25. *ob.* ateusz, bezbożnik. BOZOCIELSKI, a, ie, należący do święta bożego ciała, Frohnleichnams-. Nastawał dzień bożocielski. *Baz. Hst.* 4. BOZOGROBCA, y, *m.* BOZOGROBIEC, - bca, *m.* Kanonik grobu bożego w Polszcze, w Miechowie, Miechowita. *Krom.* 174. *Ustrz. Kruc,* 1, 337. *Nar. Hst.* 3, 363: ein Tempelherr, geistlicher Ritter vom Grabe Jesu, *ob.* Templaryusz. BOZOGROBSKI, a, ie, od zakonu bożogrobców, Tempelherren-, Kanonicy bożogrobcy dwoisty krzyż czerwony na kapie noszą. *Krom.* 174. §. Bożogrobski żołnierz, papiezki żołnierz, Częstochowski żołnierz, odpustowy żołnierz, niedołężny, niemuztrowny, niewoienny, niebitny, ein miserabler elender ungemusterter Soldat. *Oss. Wyr.* BOZTWIC, BOSTWIC, *czyn. nied.* ubóstwić *dok.* bogiem uczynić, vergöttern; *Boh.* zbozjm; *Rosс.* боготворить. *Klok. Turk.* 145. BOZTWO, BOSTWO, a, *n.* natura boża, istność boża, die Gottheit, göttliche Natur, das göttliche Wesen; *Boh.* et *Slov.* božstwj; *Sorab.* 1. bohstwo; *Sorab.* 2. bohgojstwo; *Vind.* bugastvo; bogust, bogustvu, boshja natura; *Bosn.* bosgjanstvo; *Slavon.* boxánstvo; *Rag.* boxánstvo, *Croat.* bosánsztvo; *Rosс.* et *Eccl.* божество. W Chrystusie bóztwo z człowieczeństwem złączone było. *W. Post.* W. 263. Równy bluźnierstwo bóztwu oyca swemu, lecz podług człowieczeństwa iuż pomnieyszy iemu. *Groch. W.* 299. W istności bóztwa nie iedna iest osoba, ale trzy. Jeden iest bóg, nie w szczególności iednéy osoby, ale w iednéy istności bóztwa. *Karn. Kat.* 15. Tyberyusz usłyszawszy o cudach Jezusowych bóztwo mu przyznał i między bogi pogańskimi swym sposobem poczytał. *Sk. Dz.* 17. Jupiter zrzucił Apollina z bóztwa. *Biel. Hst.* 22. Gdy liczą przodków swoich, a niestanie im iuż nikogo sławnego, to oni boga którego za przodka swego biorą i wdzieraią się w bóztwo. *Gorn. Sen.* 297. - Bóztwo, bóg; bożek, die Gottheit, Gott, eine Gottheit, ein Gott. Już miał zginąć nasz kray; litnie się raz ieszcze obrończe iego bóztwo. *Przesr.* 180. Bóztwa żadna rzecz nie może ogarnąć ani poiąć. *Karnk. Kat.* 96. On pełen bóztwa, które cicho w piersiach nosił, Godną świętych podwoiow odpowiedź ogłosił. *Bardz. Luk.* 164. Bóztwo nam bydź i ustać daie. *Kol. Cat. B.* 3. W lesie tym iakieś bóztwo, mniemam, przemieszkiwa. *Hul. Ow.* 183. - Bóztwo, wszystko, do czego ktoś nieograniczoną cenę przywięzuie, das was einem unschätzbar ist, eine Gottheit für ihn. Oyczyzna dla poczciwych iest to takie bóztwo, któreby trzeba poświęcić wszystkich rzeczy mnóstwo. *Teat.* 46, *c* 75. Ja naypierwszy twóy okręt w lotnym poznam biegu, I rzeknę: ten me bóztwo prowadzi do braegu. *Hul. Ow.* 151. - Bóztwem Dafnisa, piękna Jmena. Bóztwo Harpagona pokład pieniędzy. Bóztwo pijaka gąsiory, kufel. *Oss. Wyr.* Jakieś cię bóztwo w swych okowach trzyma, Czyli czarnemi, czyli modremi oczyma. *Oss. Wyr.* §. *Zbiorowo* bóztwo, bogowie, die Götter. Wenus, którey bóztwo podległe, z tey się człowiek śmieie, I potępia co w Cyprze na iey cześć się dzieie. *Jabł. Tel.* 80. BOZY, a, e, od boga, pochodzący od boga, należący do boga, bożki, Pański; Gottes, göttlich; *Slovac.* et *Boh.* božj; *Vind.* boshji; *Carn.* boshje; *Bosn.* bosgji, bosgjanstven; *Croat.* bosji; *Dal.* bosan; *Rag.* boxij, boxanstvèn; *Rosс.* божій; *Eccl.* Бóговый, Божій. Syn boży. *Bial. Post.* 81. Gdy się kościoł boży rozkwitał, świat się na wierne boże oburzył, i sług bożych zabiiano. *Sk. Dz.* 1, 68. Adamie, boży kmieciu. *Bogarodz.* Boża opatrzność, boże miłosierdzie, boża moc. *Wrob. Zoft.* 44. Boża chwała. *Groch. W.* 540. Nie troszcz się, będzie to dobrze za bożą łaską. *Min. Ryt.* 1, 281. Boże sprawy są doskonałe. *W. Deut.* 32, 4. Chyba sąd boży to rozezna. *Teat.* 24, *b.* 25. - Bogu właściwy, własnością bozką, Gottes, Gott gehörig. Oddaycie co iest cesarskiego cesarzowi, a co iest bożego bogu. *Leop. Math.* 22, 21. Nie rozumiesz, co iest bożego, ale to, co iest ludzi. *Sekt. Mark.* 8. Ktokolwiek to, co boże iest, wziął, iest świętokradzcą; boże zaś wszystkie na świecie rzeczy;.. *Gor. Sen.* 514. Moia iest wszystka ziemia, abo boża, na którey gospodę mam. *Sk. Dz.* 276. Kogo kto z buntowników potka; to iuż boży a nasz. *Rey Zw.* 79. *b.* (iak gdyby go bóg zdarzył do ich partyi). - Boży, z boga pochodzący, od boga dany, zdarzony, od niego zawisły, Gottes, von Gott, von Gott

by gorzałkę wziąć nie powinny. *Perz. Lek.* 262. (in den Mund nehmen. Grzeszni świątość usty i sercy zmazanemi biorą. *Karnk. Katech.* 191. Wzięli wszyscy ciało i krew Chrystusową. *Sk. Dz.* 136. Kto zdrów, temu lekarstwa nie należy. *Perz. Lek.* 228. Arzeney nehmen, nehmen. W pigułkach, w konfektach, brać na [illegible]. *Mon.* 64, 102. Gdy miał lekarstwo brać, włożono mu nie on. *Sk. Dz.* 874. Ryby chytre nie [illegible] z wędy brać. *Cresc.* 646. Konie przedniejsze [illegible] trawę biorą a trzonowemi żuią. *ib.* 514. – §. I. c., Brać, przyimować, brać do siebie, dostawać, nehmen, annehmen, an sich nehmen, bekommen, kriegen. Głupiemu nie brać, kiedy daią. *Jak. Bay.* 126. Głupi da, mądry bierze. *Ryt. Ad.* 15. (*Slovac.* blazen dawa, mudri bere). Głupi bierze, a mądry daie. *Cn. Ad.* 252. Wszyscy chcą brać, a nikt nic nie dadź. *ib.* 1269. *Pet. Et.* 286. Lepiey dawać, a niźli brać. *Sk. Dz.* 1033. Nuż kto pewney dadź, toż dopiero drugi weźmie. *Gor. Sen.* 311. Byś Homerem był, lub Cyceronem, nie przyimowałbyś, nie weźmiesz, Homerze, Cyceronie. *Groch. W.* 566. (a Darmo nic). Bierz, coć daią. *Dwor. H.* 2. Bierz Kmiecie, coć bog daie. *Zab.* 16, 161. (nie przebieray; co bog dał, do kobiałki. *Slovac.* nasa kapsa uboha, nikto bere, co Bbo da). Brałabyś, zda się to na gospodarstwo. *Teat.* 10 *b*, 51. Brałabyś, kiedy ci daią, to tylko głupcy gardzą pieniędzmi. *Teat.* 29, 19. Cóż mu na tym, że moneta zła, kiedy ią odemnie wezmą. *Gost. Cor.* 23. Mynica, która zwykła bydź w kraiu brana. *Sk. Dz.* 352. (kurs maiąca, bieżąca). Za czynsze grosze Pruskie brać maią. *ib.* 350. Żydzi mogą wszystko w zastawę brać, krom rzeczy kościelnych. *Sk. Dz.* 351. Kiedyby Brutus wziąć od Cesarza żywot, gdyby mu go dawał? *Gorn. Sen.* 98. Ziemia trzęsąc się, fundowania Iulianowego brać nie chciała. *Sk. Le.* 220. Proszącego w łaskę wziął. *Warg. Cez.* 239. er nahm ihn zu Gnaden an. Bellona weźmie cię w opiekę swoię. *Zbl. Chrz. A.* 4. – *Tryb targowania się*: To drogo! osm złotych! weźmiecie! Ja. nie dam od dwunastu. *Ab. n. W.* 12. Biorąc daią; to Walka zdradzi przy wie, Przedał ciołka, a grosze wzięto na Grzywnie. *Zab.* 11, 236. *Zabł.* – d., Brać, z sobą brać, nehmen, mit sich nehmen, mitnehmen. Nie kazał brać wojsku tylko trawę a wodę. *Sk. Dz.* 487. Konny lud wszystek z sobą wziął *War. Cez.* 185. Nic z sobą nie bierz, tylko tak iak iesteś ubrana, bądź gotowa. *Teat.* 32, 58. Żebyś miał ato razy sto tysięcy, albo ie weźmą z sobą, kiedy umrzesz? *ib.* 52, 17. *Eccl.* совокупными. – e., Brać na borg, na kredyt, kredytować, auf Borg, auf Credit nehmen. Starogwał i wziął na borg od szewca hóty. *Gorn. Sen.* 551. Ja na borg ze sklepow rożne towary, czyniąc nadzieię przyiazdu za nie zapłacenia. *Mon.* 64, 220. – f., Brać żołd, lenung odbierać; płaty dostać, platnym bleiben, Sold erhalten, Zahlung erhalten, Lohn haben, bekommen. Żołnierz, który pieniądze bierze, ieśli pocztu nie czuie, karan ma bydź. *Sz. Dz.* 437. Ci, co ieszcze brali pieniądze, ieszcze się nie zdobyli na to nazwisko żołnierza. *Warg. Cez.* 217. Gdzie służysz? wiele bierzesz na dzień? *Zab.* 13, 83. – g., Brać, przekupować się, dawać się przekupić, sich bestechen las-

sen, nehmen. Sędzia nie ma ani brać, ani dawać. *Budn. Ap.* 91. Bez ręku i bez oczu sędziego maluią, znać mu pożądać i brać zakazuią. *Jag. Gr. A.* 3. Sumienni, niewinni, rzekli, bierzmy też i my, kiedy biorą inni. *Zab.* 8, 93. *Tręb.* Po funkcyi, gdy przyszło przysięgać, zastanowili się nad słowem: nie brałem. *Mon.* 65, 64. – h., Brać z łagodniey za kraść, nehmen, entwenden, (stehlen). Bierze, gdzie nie położył. *Cn. Ad.* 361. Wziąłem, nie ukradłem. *Oss. Wyr.* Gdzieś wziął, tam położ. *Oss. Wyr.* (oddaj poczciwie). – II. §. Brać, odbierać, zabierać, mimo chęci drugiego, z dorozumieniem mocy, przemocy, gwałtu (mit Macht, mit Gewalt) nehmen, wegnehmen, abnehmen. (*Eccl.* брáти, боро = woiować; брань = woyna *ob*: broń). Od tego brać nie będą, który nie da. *Psalmod.* 55. Pan dał, Panu też wziąć wolno. *Rey Pſt. yy.* 3. I sam bóg nie bierze, gdzie niemasz. *Cn. Ad.* 43. Gdzie iest co wziąć, wolnoć wyciągać; gdzie nie masz nic i sam Pan Bóg tam nie bierze. *Hrbſt. Nauk. e.* 4 *b*. O surowe niebo, abo go nam nie dawać, abo brać nie trzeba. *Jabł. Tel.* 24. Pan Bóg wziął głowę, króla mądrego, wziął ręce, hetmanów koronnych obudwóch, wziął żywot, obfite Ruskie kraie, wziął piersi, woysko Ukraińne; tylko wam nogi do uciekania zostawił. *Star. Ryc.* 55. Wziął mu bóg syna. *Groch. W.* 399. *Karnk. Katech.* 242. Starych śmierć bierze. *Kołak. W. A.* 3. Bał się, aby mu życia i maiętności nie wzięto. *Sk. Dz.* 136. Przysiągł zdrowia mu nie brać. *ib.* 188. Dadzą maiętnemu, A i to, co miał, wezmą ubogiemu. *Groch. W.* 566. Gdzie wziąć, tam wziąć, byle było. *Cn. Ad.* 241. Weźcie mi gardło. *Warg. Cez.* 209. (odbierzcie życie). Nie zarazem męczennikiem ten iest, któremu gardło wezmą. *Zarn. Pſt.* 244. Nikt żony przeznaczoney nikomu nie bierze. *Hor. Sat.* 53 (nie odbiera). Brała woda niedościgłym biegiem ludzi i stada. *Past. F.* 45. (rwała z sobą). Miłość tak wzrok bierze; i tak go przydaie, Że za rzecz niewidomą widzianą udaie. *P. Kchan. Orl.* 1, 20. (odeymuie; odbiera). Trzeba koniecznie wziętą sławę przywrócić. *Zach. Kaz.* 1, 214. (odebraną nam, stracona). Przez zdarzenie przyszedł do gotowey sławy, z rąk owemu wziętey. *Tward. Wł.* 42. Żołnierzy do miasta nie puścił, aby złupione braniem korzyści nie było. *Sk. Dz.* 521. (łupieniem, rabowaniem, Plünderung, Rauben). Mieysca różne mieczem, ogniem, braniem wypustoszył. *Warg. Cez.* 226. Klasztory wyłupił i szlachetne panienki brać żołnierzom dopuścił. *Sk. Dz.* 828. Uciekaiących brali i przedawali. *Sk. Dz.* 142. Jawni złodzieie maią bydź z kościołów brani. *Kłok. Turk.* 182. Brać pod wartę, pod straż, przytrzymywać. *Kłok. Turk.* 230. gefangen nehmen, in Arreſt nehmen, arretiren. Weźcie go do kozy. *Boh. Kom.* 2, 113. Do więzienia go brał. *Sk. Dz.* 511. Weźcie go, prowadźcie do aresztu. *Teat.* 21, 121. Gdziekolwiek ich znaydziesz, bierz iak swoich. *ib.* 32 *b*, 107. Ocalę mą wolność, bom słyszał; że mnie chcą wziąć w krótkim czasie. *Teat.* 45 *b*, 70. Król chce, byś był wzięty. *Jabł. Tel.* 37. Wziąć go ztąd liktorowie! *Teat.* 45, 57. Weźcie go, wytrzepcie z niego drwiny. *Jabł. Ex. B.* 4. (połóżcie go, zieht ihn über, legt ihn über). Niech cię diabli wezmą. *Zab.* 9, 96. (Porwan, der T. soll dich holen,

niżey: Bożydar, imię). Boże drzewko, *abrotanum Linn.* Stabwurz. *Klok. Rosl.* 2, 211. *ib.* 1, 271. *Croat.* bosje drévcze; *Boh.* boží dřewce, dřewinka; *Slavon.* boxje dervce; *Rag.* boxje drjévze; *Ross.* Божіе дерево; *Bosn.* bosgje drjevçe, srricjano zelje; *Vind.* aborad; *Carn.* sbarat. aborat. - Boża trawa, fengrek, kozorożec, *trigonella foenum Graecum Linn.* das Bockshorn. *Syr.* 1017. Drudzy też krzyżyki zowią. *Urzęd.* 143. *Ross.* Божья трава; *Bosn.* bosgia travicza, piskavicza; *Rag.* boxja travizza, piskaviza; *Dal.* piszkavicza; *Carn.* roshizh. - §. Boży prątek, piorunek, kamyk kręglasty, o którym mniemano, że z piorunem na ziemię pada, *Bronte, Plin. H. N.* ein Belemit, Pfeilstein, Donnerkeil. *Cn. Th.* - §. *Herald.* Boża wola, *herb*, w polu błękitném mieśiąc rogami do góry; w nim podkowa, w którey krzyż żółty. *Aurop.* 3, 8. ein Wappen. - BOZYC się, *zaimk. nied.* bogiem się świadczyć, bozkiego imienia wzywać, przysięgać boga, zu Gott schwören, bey Gott betheuern; *Ross.* Божиться (*Ross.* Божить за бога czcić, bóztwić; *Eccl.* обоженіе udzielenie łaski bożey). *Eccl.* божитися, клятися, клеусѧ. Boży się Filo, w domu że nigdy nie iada, *Iurat. Min. Ryt.* 3, 91. Przynaymniéy się Judaszu było z sobą drożyć, Grzechem zdradę pokrywać, przysięgać i bożyć. *Pot. Zac.* 9. *Eccl.* Божéніе, Божба, клятва przysięga. - §. Bogu cześć winną oddawać, przed bogiem się pokorzyć, sich vor Gott demüthigen. Bóg zdarłszy z grzbietu hardego purpurę, Temu ią, co się nizko przed nim boży, Nad spodziewanie wszystkich ludzi włoży. *Pot. Syl.* 200. - §. Przed człowiekiem tak nizko się upokarzać, iak przed bogiem, bić mu czołem, dla boga prosić, sich vor jemanden demüthigen. Kto się boży przed tobą, na tego się srożysz. *Pot. Arg.* 723. Cezar widzi, że się ów nie boży, Lecz śmierci życzy... *Chrośt. Luk.* 53. Przed śmiercią darmo bożyć się, płakać, prosić, klękać. *Pot Jow.* 87. On się bożył, płakał, klękał, wzdychał. *Zab.* 15, 247. Nie trzeba, żebyś tak usłał tym krzywoszyikom, co to nabożnemi słowki bożą się na czas zmyślonemi. *Past. F.* 156. - BOZYDAR, *a, m.* imię męzkie, Theodor, *Theodatus. Wlod.* - *Jabł. Her.* - *ob.* Bogdan. *BOZYMIĘ *ob:* w boże imię. - BOZYSKO, a, *n.* z przytykiem: bożek pogański, ein Götze, ein Abgott, *Vind.* boshizh). Idzie kniemu z postrachem, ukloni się nisko, mniemaiąc, iż iest iakie tu ziemskie bożysko, *Rey Wiz.* 143. Nie bogu, ale czartom ofiary czynili, Tym bogom, których nigdy świadomi nie byli, Nowe iakieś bożyska, do nich się werwali. *Groch. W.* 15. - BOZYSYN, a, *m.* imię staropolskie, Theophilus. *Jabł. Her. ob.* Bogumił. - BOZYSZCZE, a, *n.* bożysko, bożek, bóstwo, Gott, Abgott, Götze, Gottheit. Spoyrzało na cię z żalem małe bożyszcze. *Mon.* 65, 171. *Boh.* božitzel. Ona iest bożyszczem, ona uszczęśliwieniem moiem. *Teat.* 54, 17. Tego dziwoląga iak bożyszcze iakie uszanowali. *Mon.* 65, 358. - §. świątynia pogańska (*ob:* bożnica), ein Götzentempel, ein Götterhaus; *Boh.* bohárna, *Ross.* чтилище, капище, кумирнище, кумирня, рóпамъ; *Eccl.* кумирище, требище, капище идольское, жертвище. BOZYSZCZĘ, - ęcia, *n.* małe młode bożątko, ein kleiner junger Gott, *w liczb: mn:* Götterchen. Latona z ocżu Junone zeyść musiała, ze dwoygiem bożyszcząt na łonie. *Zabr. Ow.* 147. (*numina*).

BR.

BRAC, brał, biorą (bierą. *IV. Pst. IV.* 354), bierze, biorę, *czyn. nied.* nehmen; *Boh.* brati, bral, beru; *Sorab.* 2. braśch, beru; *Sarab.* 1. bracj, beru; *Ross.* брать, бралъ, беру. (w następuiących dyalektach brać ma znaczenie *zbierania* n. p. *Slav.* et *Dal.* brati; *Bosn.* bratti; *Croat.* bràti, bèrem (ztąd, *Croat.* bratva = winobranie); *Rag.* bratti, *colligere*, broitti, zbraiam, *numerare*; *Hung.* birom = *habeo*); *Vind.* et *Carn.* brati, bral, berem = 1., zbierać, obierać, wybierać, 2., czytać; ztąd *Vind.* branjiu, bratliu, berlu, beratlin = czytelny; *Vind.* berauz, pobieravez = 1., zbieracz; 2., = czytelnik, (cf. *Lat.* legere, colligere); *Hebr.* ברח *barach = felegit*, כער *baar fuftulit*, ברע *para abftraxit* cf. *Graeco*; *Lat.* privo, *Ger.* bebren, entbehren). - 2., Wziąć, wziął, wzięła, wzięli, *F.* weźmie, wezmę, *iednił. Boh.* wzyti, wzal, wezmu; *Slovac.* wzat, wezmem; *Sorab.* 2. woseśch, wóseśch, seśch, wosel, wosmu, wósmu, *Sorab.* 1. wsaci, wźaci, woseich, wźeiśch; *Dal.* vsoti, vzéti, vset, vsel, vzamem, vsemem, jomati, jémlem; *Carn.* ufęti, ufumem, jemâti, jémlem; *Dal.* vazeti, vazimati, yati; *Rag.* vzéti, uzimgljem, ùzeosam, *Bosn.* uzeti, vazeti, uzimati, vazimati; *Croat.* vzeti, uzeti, uzimlyem, uzel, vzemi, *Slavon.* vzeti, uzeti, uzimam; *Ross. et Eccl.* взяти, взяти, взялъ, азѣмлю, возмлю, возьмемъ, емсмеозамти (cf. *Lat.* sumo, emo, *Hebr.* שים *sum* = *posui. ob:* iąć, imać). - 3., Bierać *Continuat. Boh.* brawam, brawawam. - 1. a). brać ręką, mit der Hand nehmen. Jedną ręką podaie mu listy, a drugą lekarstwo od niego bierze. *Birk. Chod.* 51. Oto broń, pieniądze, coć się leno podoba, bierz. *Pilch. Sall.* 311. Z lewéy ręki wziąć w prawą. *Gorn. Sen.* 344 Bierze ią za rękę i przytula do siebie *Zab.* 14, 316. Bierze go za puls. *Teat.* 35, 84. Bierze się za czapkę; ale iéy nie zdeymuie. *Teat.* 35, 64. Sięgniy ręką twoią i weźmiy go za ogon. 1. *Leop. Ex.* 4, 4. (uchwyć go. 3. *Leop.*). Otworzył worek z pieniędzmi i mówił. bierz. *Teat.* 10 *b*, 10. Leży tego kupa koło nas, brać one trzeba, a nie poiedynkiem zbierać. *Pilch. Sen. list.* 270. Kto brał nad siły, haniebnie upadnie. *Zab.* 15, 54. Chcąc brać księgi Tertuliana, mówił: poday mi mistrza. *Sk. Dz.* 111. Bierze tabakę z tabakierki. *Teat.* 34 *b, ii.* Studnią aby często brano, i ubierano, nikomu nie bronić. *Haur Ek.* 16. (czerpano). Dziecię u chrztu brać. *Sk. Dz.* 627. (do chrztu trzymać, chrzestnym bydź, aus der Taufe heben, zur Taufe halten. - Dzieci brać, odbierać, babić, die Hebamme machen, Kinder bey der Geburt abnehmen. Dziatki brać, babom przynależna. *Cziach.* 4. Postanowiono, aby żydowka u chrześcianki, ani chrześcianka u żydówki dzieci przy rodzeniu nie brała. *Sak. Sob. A.* 4. Babieniem się i braniem dzieci bawiła. *Warg. Wal.* 94. - §. b., brać; nie rękami; ustami, gębą, i t. d. Kobiety nigdy w gę-

bę

bę gorzałkę wziąć nie powinny. *Perz. Lek.* 262. in den Mund nehmen. Grzeszni świątość usty i sercy zmazanemi biorą. *Karnk. Katch.* 191. Wzięli wszyscy ciało i krew Chrystusową. *Sk. Dz.* 136. Kto zdrów, temu lekarstwa brać nie należy. *Perz. Lek.* 228. Arzeney nehmen, einnehmen. W pigułkach, w konfektach, brać na purgans. *Mon.* 64, 102. Gdy miał lekarstwo brać, włożono mu w nie on sam. *Sk. Dz.* 874. Ryby chytre nie chcą pokarmu z wędy brać. *Cresc.* 646. Konie przedniemi zębami trawę biorą a trzonowemi żuią. *ib.* 514. – §. I. c., Brać, przyimować, brać do siebie, dostawać, nehmen, annehmen, an sich nehmen, bekommen, kriegen. Głupstwo nie brać, kiedy daią. *Jak. Bay.* 126. Głupi daie, mądry bierze. *Rys. Ad.* 15. (*Slovac.* blazen dawa, mudri bere). Głupi bierze, a mądry daie. *Cn. Ad.* 252. Wszyscy chcą brać, a nikt nic nie dadź. *ib.* 1269. *Pet. Et.* 286. Lepiey dawać, a niźli brać. *Sk. Dz.* 1033. Musi kto pierwey dadź, toż dopiero drugi weźmie. *Gor. Sen.* 344. Byś Homerem był, lub Cyceronem, nie przymierzasz-li, nie weźmiesz, Homerze, Cyceronie. *Groch. W.* 566. (*ob:* Darmo nic). Bierz, coć daią. *Dwor. H.* 2. Bierz Michale, coć bog daie. *Zab.* 16, 161. (nie przebieray; co bog dał, do kobiałki. *Slovac.* naša kapsa uboha, wsecko bere, co kdo da). Brałabyś, zda się to na gospodarstwo. *Teat.* 10 *b*, 51. Brałabyś, kiedy ci daią; to tylko głupcy gardzą pieniędzmi. *Teat.* 29, 19. Cóż mi na tym, że moneta zła, kiedy ią odemnie wezmą. *Gost. Gor.* 23. Mynica, która zwykła bydź w kraiu brana. *Sk. Dz.* 352. (kurs maiąca, bieżąca). Za czyn-sze grosze Praskie brać maią. *ib.* 350. Zydzi mogą wszystko w zastawę brać, krom rzeczy kościelnych. *Sk. Dz.* 251. Miałliby Brutus wziąć od Cesarza żywot, gdyby mu go dawał? *Gorn. Sen.* 98. Ziemia trzęsąc się, fundamentów budowania Julianowego brać nie chciała. *Sk. Dz.* 220. Proszącego w łaskę wziął. *Warg. Cez.* 239. er nahm ihn zu Gnaden an. Bellona weźmie cię w opiekę swoię. *Zbył. Chrz. A.* 4. – *Tryb targowania się:* To drogo! ośm złotych! weźmiecie! p. nie dam od dziesięciu. *Alb. n. W.* 12. Biorąc daią, to Walká zdradziło przysłowie, Przedał ciołka, a groszu wzięto na Grzybowie. *Zab.* 11, 236. *Zabł.* – d., Brać, z sobą brać, nehmen, mit sich nehmen, mitnehmen. Nie kazał brać woysku tylko trawę a wodę. *Sk. Dz.* 487. Konny lud wszystek z sobą wziął. *War. Cez.* 185. Nic z sobą nie bierz, tylko tak iak iesteś ubrana, bądź gotowa. *Teat.* 32 *b*, 63. Żebyś miał sto razy sto tysięcy, albo ie weźmiesz z sobą, kiedy umrzesz? *ib.* 52, 17. *Eccl.* сообзнести, сообзносити. – e., Brać na borg, na kredyt, borgować, auf Borg, auf Credit nehmen. Stargował i wziął na borg od szewca hóty. *Gorn. Sen.* 551. Brał na borg ze sklepów różne towary, czyniąc nadzieię prędkiego za nie zapłacenia. *Mon.* 64, 220. – f., Brać pieniądze z żołd, lenung odbierać, płaty dostać, płatnym bydź, Lohn erhalten, Zahlung erhalten, Lohn haben, besoldet seyn. Żołnierz, który pieniądze bierze, ieśli poczstu nie osadzi, karan ma bydź. *Sz. Dz.* 437. Ci, co iuż ośmkroć brali pieniądze, ieszcze się nie zdobyli na to nazwisko żołnierz. *Warg. Cez.* 217. Gdzie służysz? wiele bierzesz na dzień? *Zab.* 13, 83. – g., Brać, przekupować się, dawać się przekupić, sich bestechen lassen, nehmen. Sędzia nie ma ani brać, ani dawać. *Budn. Ap.* 91. Bez ręku i bez oczu sędziego malują, znać mu pożądać i brać zakazuią. *Jag. Gr. A.* 3 Sumienni, niewinni, rzekli, bierzmy też i my, kiedy biorą inni. *Zab.* 8, 93. *Tręb.* Po funkcyi, gdy przyszło przysięgać, zastanowili się nad słowem: nie brałem. *Mon.* 65, 64. – h., Brać z łapownicy za kraść. nehmen, entwenden, (stehlen). Bierze, gdzie nie położył. *Cn. Ad.* 301. Wziąłem, nie ukradłem. *Oss. Wyr.* Gdzieś wziął, tam położ. *Oss. Wyr.* (oddaj poczciwie). – II, §. Brać, odbierać, zabierać, mimo chęci drugiego, z dorozumieniem mocy, przemocy, gwałtu (mit Macht, mit Gewalt) nehmen, wegnehmen, abnehmen. (*Eccl.* брати, боро з woiować; брань z woyna *ob:* broń). Od tego brać nie będą, który nie da. *Psalmod.* 53. Pan dał, Panu też wziąć wolno. *Rey Pst. yy.* 3. I sam bóg nie bierze, gdzie niemasz. *Cn. Ad.* 43. Gdzie iest co wziąć, wolnoć wyciągać; gdzie nie masz nic i sam Pan Bóg tam nie bierze. *Hrbst. Nauk. e.* 4 *b.* O surowe niebo, abo go nam nie dawać, abo brać nie trzeba. *Jabł. Tel.* 24. Pan Bóg wziął głowę, króla mądrego, wziął ręce, hetmanów koronnych obudwóch, wziął żywot, obfite Ruskie kraie, wziął piersi, woysko Ukraińne; tylko wam nogi do uciekania zostawił. *Star. Rys.* 55. Wziął mu bóg syna. *Groch. W.* 399. *Karnk. Katch.* 242. Starych śmierć bierze. *Kołak. W. A.* 3. Bał się, aby mu życia i maiętności nie wzięto. *Sk. Dz.* 136. Przysiągł zdrowia mu nie brać. *ib.* 188. Dadzą maiętnemu, A i to, co miał, wezmą ubogiemu. *Groch. W.* 566. Gdzie wziąć, tam wziąć, byle było. *Cn. Ad.* 241. Weźcie mi gardło. *Warg. Cez.* 209. (odbierzcie życie). Nie zarazem męczennikiem ten iest, któremu gardło wezmą. *Zarn. Pst.* 244. Nikt żony przeznaczoney nikomu nie bierze. *Hor. Sat.* 53 (nie odbiera). Brała wodę niedościgłym biegiem Indzi i Ruda. *Past. F.* 45. (rwała z sobą). Miłość tak wzrok bierze, i tak go przydaie, Że za rzecz niewidomą widzianą udaie. *P. Kchan. Orl.* 1, 20. (odeymuie, odbiera). Trzeba koniecznie wziętą sławę przywrocić. *Zach. Kaz.* 1, 214. (odebraną nam, straconą). Przez zdarzenie przyszedł do gotowey, sławy, z rąk owemu wziętey. *Tward. Wł.* 42. Żołnierzy do miasta nie puścił, aby złupione braniem korzyści nie było. *Sk. Dz.* 521. (łupieniem, rabowaniem, Plünderung, Rauben). Miejsca różne mieczem, ogniem, braniem wypustoszył. *Warg. Cez.* 226. Klasztory wyłupił i szlachetne panienki brać żołnierzom dopuścił. *Sk. Dz.* 828. Uciekaiących brali i przedawali. *Sk. Dz.* 142. Jawni złodzieie maią bydź z kościołów brani. *Kłok. Turk.* 182. Brać pod wartę, pod straż, przytrzymywać. *Kłok. Turk.* 250. gefangen nehmen, in Arrest nehmen, aretiren. Weźcie go do kozy. *Boh. Kom.* 2, 113. Do więzienia go brał. *Sk. Dz.* 531. Weźcie go, prowadźcie do aresztu. *Teat.* 21, 121. Gdziekolwiek ich znaydziesz, bierz iak swoich. *ib.* 32 *b*, 107. Ocalę mą wolność, bom słyszał, że mnie chcą wziąć w krótkim czasie. *Teat.* 45 *b*, 70. Król chce, byś był wzięty. *Jabł. Tel.* 37. Wziąć go stąd liktorowie! *Teat.* 45, 57. Weźcie go, wytrzepcie z niego drwiny. *Jabł. Ez. B.* 4. (połóżcie go, zieht ihn über, legt ihn über). Niech cię diabli wezmą. *Zab.* 9, 96. (Porwan, der T. soll dich holen,

Teat. 55 *b*, 7. Niech mię choroba weźmie. *Teat.* 53 *c*, 66. (*ob* Choroba). Wędziskiem ryby brać. *Zebr. Ow.* 195. (łowić, poławiać na wędę, Fiſche angeln). – b., Miasto, obóz, kray wziąć : dobyć, zawoiować, einnehmen, erobern, wegnehmen. Miasta wziąć nie mógł, tylko go oglądał. *Sk. Zyw.* 1, 695. *et* 844. *Warg. Cez.* 162. Brał obozy pogańskie. *Birk. Kaz.* 4. *Warg. Cez.* 188. Nie miano dawniey tak dzielnych sposobów do brania miaſt. *Nar. Hiſt.* 2, 388. (do dobywania). Wiele zamków ledwo zoczył, zaraz brał. *Birk. Chod.* 3. Gotowie cudze państwa brali. *Sk. Dz.* 554. Wandalowie Afrykę wzięli. *Sk. Dz.* 522. Wszystko w Macedonii pod moc swoię brał. *Sk. Dz.* 865. Role mieczem wzięli. *Warg. Cez.* 77. Przegrali bitwę, wziąłem ich przez miecz i trybut im rozkazałem. *Warg. Cez.* 24. (podbiłem). – c., Brać czas, zabierać czas, Zeit nehmen, Zeit rauben. Wieże budowano, tarany robiono, to długi czas musiało wziąć, nim się to nagotowało. *Biel.* 176. Winnica, niżeli się sposobi, siła kosztuie, siła czasu, pracy i nakładu bierze. *Dąmbr.* 115. Wyliczaiąc wszystkich imiona, wzięłoby się niemało czasu. *Grag.* 245. Leczby te rzeczy czas wzięły, by miały bydź wyliczone. *Groch. W.* 484. – Brać mieysce : zastępować mieysce, die Stelle einnehmen. Litość bierze mieysce pomieszania w iey sercu. *Teat.* 18, 103. – d., Brać kogo, : ugymować sobie, zyskiwać sobie, einen für ſich einnehmen, ihn für ſich gewinnen. Buntownik chlebem, czapką i solą wziął pospólſtwo głupie. *Pot. Arg.* 347. – e., Przyiaźń z kim brać, zawierać, Freundſchaft errichten, ſtiften. Przyiaźń z nim i towarzystwo wzięli. *Warg. Cez.* 81. Przymierze z kim wziąć *foedus iacere. Mącz.* Wziął z Turkiem przymierze. *Biel.* 432; *et* 436. er ſchloß ein Bündniß. Słał do mnie posły, abyśmy przymierze z nim wzięli *Jer. Zbr.* 69. – f., Brać, przeymować od kogo, przyimować, dostawać, zasięgać, überkommen, erhalten, nehmen, annehmen. Polacy miary sposób z Francyi albo z Niemiec brali. *Sk. Dz.* 283. Karamani pod Ormiany przedtym należeli; przetoż wzięli ich ięzyk i pismo. *Boter.* 209. Katolicy z podania i z pisma Sgo wiarę swoię wzięli. *Sk. Dz.* 194. (wyczerpnęli, ſie haben ſie daraus geſchöpft). Wiadomość ię z pism bierze. *ib.* 483. Baśnie z pogaństwa brał. *ib.* 533. Z ich pism dowody brał. *ib.* 817. Z listu tego to ię bierze, że ich przywołał. *ib.* 786. (dowodzi się). Od matki wzięła i wiodziała, Jaką moc w sobie wszystkie ziola mają. *P. Kchan. J.* 151. (nauczyła się od niey, ſie hatte dieſe Kentniſſe von ihrer Mutter). Wziął wiadomość, że syna iego zabito. *Warg. Wal.* 114. (odebrał, er erhielt die Nachricht). Wziął wiadomość, iż ztąd iuż nie daleko iest miasto. *Warg. Cez.* 104. *et* 217. Od iednych mistrzów, i nauki swoie i ćwiczenie młodości swey brali oboie. *Otw. Ow.* 383. Marek Aureliusz chodził do Sextyusza filozofa i brał od niego lekcye. *Pilch. Sen. list.* 280. Nie tylko imię wziął właściwe od oyca, lecz i sprawy onego poczciwe. *Kołak. W. A.* 4. (odziedziczył, przeiął). Bił białemi dłoniami piersi swe odkryte, Aż subtelną rumianość brały piersi bite. *Otw. Ow.* 123. Z emulacyi inni cnotę biorą. *Jabł. Buk. D.* 4. Orygienes bierze sobie obmowę, winę kładąc na Ambrozyusza, który mu dawał nakład na pisanie. *Sk. Dz.* 154. (używa tego za wymówkę, er nimmt ſeine Entſchuldigung davon her, daß...). Szczęśliwa pasterczka, która z białego giezełeczka, Ozdobę swoię, choć ubogą bierze. *Past. F.* 96. Od celu, do którego zmierzaią, cnoty szacunek biorą. *Mon.* 65, 175. Ślepota ta początek z grzechu wzięła. *Piel. Kat.* 2. Przez wilgotność z ciepłem wszystkie rzeczy początki naprzod wzięły. *Otw. Ow.* 26. – Tak też *biernie* brać się zkąd : pochodzić zkąd, woher rühren. Nie wiem zkąd mu się wpół modlitwy bierze, że westchnął. *Bards. Tr.* 474. Zkąd się ten bilet wziął w moiey kieszeni! *Teat.* 22 *b*, 88. (jak się tam dostał)? Zkądżeś się tak rano wzięła Regnko? *Teat.* 1, 6. (zkąd przychodzisz, wo kommſt du her)? – g., Brać co pożądanego, upragnionego : otrzymywać, zyskać, dostawać, osięgać, nabywać, erhalten, bekommen, gewinnen, wieder gelangen zu etwas. Pożywaiąc tego owocu, zdrowie brali. *Urzęd.* 347. Wiele paraliżem zarażonych zdrowie brało. 2. *Leop. Act.* 8, 7. Od boga uzdrowienie wziął. *Sk. Dz.* 1167. Ślepi widzą, trędowaci bierzą (biorą) oczyszczenie, głuszy słyszą. 2. *Leop. Luc.* 7, 22. Spadły z oczu iego łuski a wnet wziął wzrok. *Rey Poſt. B 66.* 3. W słowie bożym wzrok bierzemy. *Groch. W.* 711. Cudowne braliśmy zwycięstwo. *Groch. W.* 266. Od boga siły wielkie brał. *Birk. Chmiel. C.* 2. Wziął koronę i z wiarą Jagiello. *Psalmd.* 16. Biskup od papieża moc bierze. *Sk. Dz.* 696. Kto kapłaństwo brał, za czystość się miąć musiał. *Sk. Dz.* 1057. (święcony, pomazany na kapłana). Do Rzymu na pokuty bránie przychodzili. *Sk. Dz.* 828. Przez białeglowy Rzym wiele wziął dobrego. *Gorn. Dw.* 259. (doświadczył, doznał). Dobrodzieyſtwo wziąć, ieſt wolność stracić. *Cn. Ad.* 182. Wziął parę sukien od matki w podarunku. *Kras. Doſ.* 24. er bekam zum Geſchenk. Nikt darmo nie wziął cnoty, trzeba do niey pracy. *Dmoch. Sąd.* 20. Kłamstwo od wzięcia rozumu nie postało w jego ustach. *Boh Kom.* 3, 208. Wziął pisanie z Kastylionu. *Wyr. Al.* 69. (odebrał). Jeden bierze, siła bieży (w zawodach). *Pot. Syl.* 318. Kto nie był przy rozdawaniu, nie weźmie nic. *Cn. Ad.* 886. Masz dosyć, a nie znać po tobie, Leda kto weźmie to po tobie. *Rey Wiz.* 51. Po tey chorobie iuż znowu siły biorę. *Birk. Chod.* 9. ich komme wieder zu Kräften. Nie czekay, ażby wrzód wziął siłę. *Gorn. Wł. Ii 2 b.* Wziął wielką moc Attyla, aby był bicżem bożym na chrześciany. *Sk. Dz.* 422. Seraceni moc brali, podbiiaiąc częściami Hiszpanią. *Sk. Dz.* 695. (zasilali się, wzmacniali się). Koncylium moc wzięło, że się powszechnym stało. *ib.* 551. (wzmogło się). Górę brać, w górę iść *ob*: Góra, postępować, postępek brać, vorwärts gehen, ſteigen. Budowanie to w górę szło i koniec brało. *Sk. Dz.* 220. (dokonywało się, nahm ein Ende, wurde vollendet). W naukach dobry postępek wzięli. *Kłok. Turk.* 36. ſie machten gute Fortſchritte. Nauki wzrość brały. *Zab.* 7, 154. *Weg.* – *Elliptice*, Mróz bierze, t. i. górę z wzmaga się, der Froſt ſteigt. Brać na kieł, na ząb, na ięzyk *ob*: kieł, ząb, ięzyk. – h., Brać zwyczay, zaczynać nałog, przywykać, czynić zwyczaynie, wdawiać się, nakładać się do czego, wkładać się, nawykać, eine Gewohnheit annehmen, ſich etwas zur Gewohnheit machen, etwas einführen. Kięża wzięli zwyczay, chować przy

sobie białogłowy, iako za duchowne córki. *Sk. Dz.* 343. – i., Brać przykład, wzór, model, brać na przykład, na wzór, układać się na wzór iaki, **ein Beyſpiel nehmen.** Uczył syna swego, by brał przykład z niego. *Kołak. W. B.* 3. Z oyca przykład bierz, iak trzymać wiarę. *Bard. Tr.* 285. Bierzemy przykład z świętych. *Karnk.* 304. Zkąd to mieli, kędy te przykłady i nauki brali? *Falib. O.* 2. Brać się ztąd ma przykład i nauka. *Sk. Dz.* 1155. Obyczaie każe mu brać z przykładu swego. *Otw. Ow.* 652. Wysokie te cnoty sobie trzeba na przykład brać. *Falib. R.* Weźcie sobie na przykład tego Świętego. *Groch. W.* 457. **nehmt ihn euch zum Beyſpiel.** Złe nie ma się brać w przykładnym pogorszeniu. *Sk. Dz.* 36. **am Böſen ſoll man nicht ein ärgerliches Beyſpiel nehmen.** Ksiądz Skarga, wizerunek kaznodzieyski, z którego wzor brali drudzy. *Birk. Sk. F.* 3. Na wzór biorę. *Orw. Ow.* 375. Gdzie się tylko iaka moda wszczyna, Jużci z niey cała bierze modele kraina. *Zab.* 12, 64. – Wzórki brać z kogo: przedrwiwać, wyszydzać *ob.* Wzór, Wzorek. – k., Brać sobie, przywłaszczać sobie, **ſich etwas herausnehmen, ſich zueignen.** Ottonowie także sobie wybieranie papieża brali. *Sk. Dz.* 855. W Hiszpanii królowie iuż to sobie wzięli, aby biskupy mianowali. *ib.* 673. – l., Brać, wymuszać, wyciągać, wymagać, **fordern, einfordern, abnehmen, einnehmen, einziehen.** Starostowie, aby nie brali więcey iedno to, coby stało za to, za co ciążą. *Sk. Dz.* 353. Jeśliby kto orzące szczepił, dziesięcina nie ma bydź od niego brana. *Sarn.* 185. O tym myślą, iak wiele dziesięcin, czynszów, cła brać maią. *Kosz. Lor.* 34. Starosta brał córek brukowe od miasteczka, a mostku mierzonego nie kazał zrobić. *Mon.* 65, 300. Od sta złotych bierzemy pięć, albo dziesięć. *Gost. Gor. praef.* Branie, Brakcya, dań, **Eintreibung der Abgabe, Abgabe.** Insze wszystkie i każde brania od kupców nie maią bydź wyciągane. *Herb. Stat.* 707. *Sarn.* 181. – m., Brać, chwytać, łapać, **fangen, nehmen, faſſen, greifen.** Bierze krogulec ptaki rozmaite. *Cresc.* 615. Gdy iuż sokoł imie się brać ptaka, pierwszego, którego uchwyci, dadź mu się naieść. *Cresc.* 620. Psy okarmić musiano, iż niedźwiedzia brać nie chcą. *Gorn. Dw.* 195. Żelazo, lemiesz, nóż, kulę bierze: chwyci się; **das Eiſen, die Pflugſchaar, das Meſſer greift ein, ſchneidet ein; die Kugel dringt ein.** Ma inkluzę, dla którey go żadne nie bierze żelazo. *Boh. Hom.* 1, 362. Doświadczaymyż, ieśli ich kula lub miecz bierze. *Boh. Diab.* 165. – Brać, kraiać, kraiąc wybierać, wykopać, **hinein ſchneiden, hinein graben.** Gdy oracz w głąb brać się nie leni, natrafi na grunt nowy. *Zab.* 6, 105. *Min.* Przekopy brać. *Warg. Cez.* 218. Rowy brać. *Haur Sk.* 46. (*ob.* rowy bić). **Graben ziehen.** Wyżey brać nad oktawę. *Mon.* 65, 521. przesadzać, **zu hoch ſpannen, übertreiben.** – n., Brać kogo, *przenośn.* zachwytać, napadać, opadać, przechwytać, przenikać, **einen befallen, ergreifen, anwandeln, überfallen.** Mdłość mię bierze. *Mon.* 68, 314. Słabość mię bierze, ognie na mnie biią. *Tiat.* 9, 128. Wenus, gdy ią wezmą żale, Rzuca Cyterę. *Jabł. Tel.* 220. Z szczęścia tak spokoynego zazdrość samych bogów wzięła. *Jabł. Tel.* 22. Wzięły wilka skrupuły. *Kras. B.* 95. Mówiąc o tym, strach bierze człowieka. *P. Kchan. Orl.* 1, 397. Febra mię brała, gdym go obaczyła. *Teat.* 31 *c*, 91. Niecierpliwość mnie bierze. *ib.* 9, 59. Wszystkie mnie złości biorą, słysząc We Pana tak mówiącego. *ib.* 22, 24. *et* 52 *d*, 55. Zkądże was ta złość wzięła. *Jabł. Tel.* 140. Bierze mię ochota pisać boie i przewagi. *Ocs. Wyr.* – o., Brać, chwycić się czego, obierać, **nehmen, etwas ergreifen, erwählen, wählen.** Corkom pozwolił żywot zakonny brać. *Sk. Dz.* 757. wziął śluby ubóztwa i czystości. *Wyz. Al.* 266. Cesarz Fryderyk wziął krzyż. *Sk. Dz.* 1189. (zaciągnął się na krucyatę). Chory chrzest wziął. *Sk. Dz.* 136. Na Kanonije nie maią bydź brani, tylko obywatele szlacheccy. *Sarn.* 178. Z więzienia na państwo wzięty. *Zbil. Dr. F.* Bierz rzeczy nie wymowne, ale mocne, nie uszom gładkie, ale prostą prawdą przyprawne. *Sk. Dz.* 123. Brać kogo na co, brać go za co: przybierać, obierać, **annehmen zu etwas, für etwas.** Konstantyn chciał wziąć Maxencyusza za towarzysza na państwo. *Sk. Dz.* 168. *et* 121. Stryiecznego brata za syna wzięła. *ib.* 1013. (przysposobiła go). Od trzeciey godziny wziął ią zwolennik za swoię matkę. *v. Leop. Joa.* 19, 27. Wzięli bogów za świadki. *Jabł. Tel.* 139. – p., Brać żonę: żenić się, **eine Frau nehmen, heirathen.** *Sk. Dz.* 861. Brać którą za żonę: żenić się z którą. *Sk. Dz.* 312. *et* 168. Rozumiał, iż łaskę świadczy corce moiey, biorąc ią. *Teat.* 25 *c*, 6. Wziąłeś mnie We Pan za żonę. *ib.* 33 *b*, 46. Inną bierze za żonę *ib.* 32, 19. Smiał wziąć do małżeństwa żonę brata swego. *Sk. Dz.* 554. Niewiast pogańskich zakazał bóg brać w towarzystwo małżeńskie. *Gil. Kaz. Aa*, 3 *b.* Brać się, *zdimk.* pobierać się, **einander nehmen, einander heirathen.** Skoro się kochacie, bierzcie się. *Teat.* 35 *b*, 77. Dobrze więc kochasz mnie i ia ciebie, bierzemy się. *ib.* 16 *b*, 106. (*Fecl.* бракуюся biorę się, żenię się; бракъ, бракопріятіе, małżeństwo, wesele; *Roſſ.* бракосочетаніе, бракъ). Ślub brać, **ſich copuliren laſſen, ſich trauen laſſen.** Jutro weźmiem ślub. *Teat.* 11, 13. Panienka dziś ślub bierze, iutro ią mąż zdradza. *Teat.* 4, 43. Rozwód brać, **ſich ſcheiden laſſen.** Z piękną rozwod był wziął żoną. *Teat.* 48 *b*, 11. – *Obs. et vitios.* brać męża, brać za męża, z iść za mąż, **einen Mann nehmen, heirathen.** Pulcherya Marcyana męża wzięła. *Sk. Dz.* 431. Niewiasta umyśliła wziąć za męża Dyogienesa. *ib.* 1049. – §. III., Brać, używać iakim sposobem, **brauchen, gebrauchen, nehmen, ſich bedienen.** Nie bierz imienia Pana Boga nadaremnie, bo się mścić będzie nad tym, który imię iego nadaremnie bierze. *Radz. Ex.* 20, 7. **den Namen Gottes unnützlich führen.** Język nadaremnie imię boskie biorący, niechay do podniebienia przyschnie krzywoprzysięzcy. *Psalmod.* 53. Wielorako się to słowo przyiaciel bierze, albo wielorakie ma znaczenie. *Pilch. Sen. liſt.* 363. Geometryi naukę starożytni czasem przestronniey brali, niżeli teraz zwykliśmy. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 17. Imię Azyi bierze się troiakim sposobem, to iest, iż troiako znaczy. *Boter.* 207. Oni to prosto biorą i wykładaią. *Salin.* 4, 27. – b., Brać, poczytywać, mieć za co, **für etwas nehmen, wofür halten, dafür achten.** Wziąłem cię za kogo innego. *Niemc. Kr.* 1, 19. (**ich habe dich verkannt**). Dla wspaniałego postępku wziął ią za boginią. *Weg. Mar.* 1, 34. Za kogoś to mię ty bie-

rzesz! *Teat.* 28, 133. Omylka się stała, bierzemy iedno za drugie. *ib.* 10 *b*, 74. Wziąłam Wc Panią za tę panią, ktora iest bardzo grzeczana, alem się omyliła. *Teat.* 38, 15. (miałem Wc Panią za grzeczną). Dla bliskości różnych Słowiańskich narodów, kronikarze ieden za drugi brali. *Nar. Dz.* 2, 386. (sie haben sie mit einander verwechselt). Brać za złe, übel nehmen; *Vind.* saslu vseti, hudu vseti, sahudu jemati, sasluvaeti). Nie chciey mi tego brać za złe, że... *Teat.* 12, 17. Brać sobie co za krzywdę. *Gorn. Sen.* 118. (für eine Beleidigung halten, auslegen). Brać za obowiązek, für seine Pflicht halten. Biorę sobie za słodki obowiązek, powinszować ci tey pociechy. *Gaz. Nar.* 189. Jak kto chce, niech sobie bierze; ia zaś oszczędność za naywiększą poczytuię cnotę. *Siem. Cyc.* 376. (tłumaczyć, wykładać, auslegen). Właśnie Waść rzeczy rozumnie bierzesz. *Teat.* 1, 69. Węgry posyłaią do Czech, biorąc ieden rok za drugi, około 55,000. wołów. *Pam.* 85, 1, 4, 85. (wrachuiąc rok w rok, ein Jahr ins andre gerechnet). – §. c., Brać, poymować, poczuwać, nehmen, fassen, fühlen, empfinden. Czasem ludzie, ledwo co się obaczą, biorą zaraz do siebie przyiaźń. *Lub. Roz.* 183. fassen gleich Freundschaft für einander. Poczynali brać podeyźrzenie. *Warg. Cez.* 180. Argwohn schöpfen. Młodź aby smaku w rozkoszach nie brała, *Falib. Dis. L.* 3. Geschmack woran finden. Do rozkoszy gust wzięła. *Hul. Ow.* 176. Pociechę z czego brać. *Gorn. Sen.* 104. Nadzieię brali. *Warg. Cez.* 294. – c., Serce brać: a, przywiązanie powziąć, Zuneigung fassen. Wielkie serce do wiary chrześciańskiey brał. *Sk. Dz.* 177. Złe serce brać: wstręt, nienawiść, Abneigung, Haß fassen. Zołnierze brali do Gordyana złe serce. *Sk. Dz.* 122. – b., Serce brać, odwagi nabierać, odważać się, ośmielać się, Herz fassen, Muth fassen. Serce brać, nie tracić trzeba, komu przyiaźne są nieba. *Jag. Wyb. D.* 3 *b.* Swięty z mąk do męczeństwa ieszcze większe serce brał. *Sk. Dz.* 153. Wziął wielkie serce na swoie nieprzyacioły: *ib.* 381. – §. III. b., Brać dokąd: obracać, kierować dokąd, wohin lenken, wenden, richten, die Richtung nehmen. Puszcza gościniec bity, a bierze w prawą. *Susz. Piel.* 3, *J b.* Póydę, gdzie mię żal, gdzie mię szczęście bierze. *Ustrz. Troi.* 45. (dokąd mię porywa, prowadzi). Mówił Paweł: biorę sobie do Cesarza. Tedy Festus odpowiedział: wziąłeś sobie do cesarza, do cesarza poydziesz. *Leop. Act.* 25, 12. *et* 13. (apellować, zakładać apellacyą, appelliren, sich abberufen). Postąpiono na seymie pobor, acz niektóre woiewództwa do braci to sobie wzięły. *Biel. Ar.* 696. Niektóre woiewództwa na to zezwoliły; drugie do braci wzięły. *Vol. Leg.* 3, 61. (zdaniu braci, szlachty, sieżdżaiącey się na seymiki relacyine, zachowały, sie behielten es den Relationslandtagen vor). – §. b., Brać na się, brać na co: wkładać, wdziewać, odziewać, *Vind.* na se vseti, um sich nehmen, umnehmen, auf sich nehmen, anlegen. Brać na się mniską szatę i kapicę. *Sk. Dz.* 1040. Kaptury i żałobne stroie. *Groch. W.* 546. Stęskniwszy się z ubiorem Macedońskim, szaty na się wziął Perskie. *Warg. Wal.* 326. Opuszczaiąc *na się:* Trudno, aby żałoby nie brała na pogrzeb iego. *Birk. Zbar. A.* 2 *b.* (Trauer nehmen, Trauer anlegen). Cesarzo szatę naywyższego biskupa pogańskiego aż do Gracyana brali. *Sk. Dz.* 117. Brać minę, postać, wesołą, smutną, ein trauriges, heiteres u. s. w. Gesicht annehmen. – Brać na się, *niak.* przyimować na się, annehmen, bekommen. Chameleon bierze na się farby tych rzeczy, które blisko niego są; a bierze farby wszelakie, oprócz czerwoney. *Otw. Ow.* 626. Koń bierze ciało na się; lub też opuszczaiąc *na się*: bierze ciało z tyie, pasie się, grubieie, das Pferd bekommt Fleisch (Luder) auf die Knochen. Koń to będzie, niech ieno weźmie ciało na się. *Alb. n. W.* 14. Gdyby koń na się nie mógł brać ciała, co mu dawać. *Comp. Med.* 2, 1. Koń ten ciała nie bierze. *Tr.* – *Inaczey:* brać ciało, postać, zawięzywać się na ciało, formować się, kształcić się, einen Cörper erhalten, sich zu einem Cörper bilden. Dziecię w matczynym żywocie ulane, postać człowieka bierze. *Otw. Ow.* 254. Chrystus wziął ciało z żywota N. P. *Karnk.* 177. Wszyscy, którzy się rodzą, ze krwi matek swych ciała biorą. *ib.* 31. – §. *Moral.* brać na się: a., ściągać na się, über sich bringen, sich zuziehen. Płaczu, przeklętwa, abyś na siebie nie brał. *Falib. Q.* 3. – b., podeymować się czego, *Vind.* na se vseti, etwas auf sich nehmen, über sich nehmen, sich einer Sache unterziehen. Ten święte, ów rycerskie wziął na się posługi. *Zab.* 9, 20. Wziął na się legacyą. *Warg. Cez.* 4. Ręczę, że nam się uda, biorę to na siebie. *Teat.* 7 *c*, 56. (odpowiadam za to). Wzięcie na się, *Vind.* nasevzetje, navzetje, podjemanje, podstoplenje, das Uebernehmen. – §. Brać w się, a., mieścić w sobie, obeymować, ogarnywać, in sich aufnehmen, in sich fassen, in sich enthalten, umfassen. Wór tyle wart, ile w się bierze. *Pilch. Sen. list.* 2, 431. Rzéka ta bardzo wielka; bo bierze w się 6. rzek znacznych. *Boter.* 234. Rozumieią, iakoby nasz ięzyk łacińskich nauk w się wziąć nie mógł. *Gor. Dw.* 51. (nie podoływał, zdoływał, wydoływał tym naukom). Opuszczaiąc *w się:* Okręt nie był wielki, bo tylko sześćset beczek brał. *Warg. Radz.* 12. Dunay bierze około 60. rzek spławnych. *Pam.* 84, 549. – *Czynnie* brać w co: mieścić w co, in etwas hinein nehmen, aufnehmen. Charon srogi bierze dusze w łódź żałosną. *Zbil. Lam. A.* 4. *Inaczey* brać w się, wciągać w się, wpiiać, przyimować w się, wsączać, einziehen, einsaugen, einathmen, in sich hinein nehmen; *Vind.* noterpiti, notervlezhi, *Ross.* всбрать, вобрать; Wełna niektóre farby od razu w się bierze, a innych nie wciąga inaczey, chyba za wielokrotnym rozmaczaniem. *Pilch. Sen. list.* 2, 178. Dziecię, gdy z cudzego, a nie matki własney pokarmu używa, społem też bierze w się zwyczay żywota a obyczaiów mamki. *Glicz. Wych. D.* 3 *b.* Nie ten iest zdrowszy, który wiele iada, ale ów, który to w się bierze, co mu w sytość idzie. *Pilch. Sen. list.* 3, 372. (der so viel zu sich nimmt, als). Zkąd masz ten dech, który w się bierzesz, i wypuszczasz? *Gorn. Sen.* 237. *Sak. Probl.* 97. Wino u dna sędu bierze w się smak lagrowy, którego iest blisko. *Cresc.* 345. Płodna rola, daleko więcey zboża przynosi, niźli go była w się wzięła. *Bud. Cyc.* 26. Nawa puściwszy spoie, gęsto w się wodę bierze. *Pilch. Sen.* 20. – §. Brać w serce, brać do serca: wzruszonym zostawać, zu Herzen nehmen, gerührt werden, nicht gleichgültig bleiben, beherzi-

gen; *Eccl.* вперити, внутрь себя принять, вложить въ перси свои; *Vind.* vferzhiti, k' ſerzu vseti). Z daru bożego wziął do serca, aby się puścił na nawracanie. *Sk. Dz.* 677. Do serca to wziął i swoich do sprzeciwienia się pobudzał. *ib.* 834. Jednak to wzięła w serce i poczęła wierzyć temu. *Wyr. Al.* 44. – §. Brać co do głowy. *Sk. Dz.* 569. brać co sobie w głowę. *Gorn. Dw.* 304. zastanawiać się nad czym, brać na uwagę, etwas in Betrachtung ziehen, in Ueberlegung nehmen, überdenken, bedenken. Otoż niech te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w rozum. *Glicz. Wych. N.* 2. Jakieś to śmieszne rzeczy wziął sobie do głowy! *Teat.* 42 *b.*, *D.* (uroić, ubrdać); *Vind.* vglavojemanje, = zastanawianie, uwaga; *Eccl.* внимїе, вниманїе. *Inaczey fizycz.* Na uczcie śpiewali pieśni, które z wina w głowy brali. *Otw. Ow.* 275. (które im wino podawało, niecilo, wznieciało, tworzyło, die ihnen mit dem Weine in den Kopf ſtiegen, wozu ſie der Wein begeiſterte. Brać w rozum, überlegen. Czemuż tego sobie nie wziął w rozum, co iest przyszłego, ale tylko to, co iest ninieyszego. 1. *Leop.* 4. *Exdr.* 7, 16. (w serce swe. 3. *Leop.*). Słuchaycie a w rozum bierzcie sobie. *Jer. Zbr.* 6. – *Inaczey*: brać co na rozum, rozumnie koło czego zachodzić, etwas mit Verſtand angreifen, verſtändig behandeln. Umiem rzeczy brać na rozum. *Teat.* 18 *b*, 4. Czyni minę człowieka biorącego na rozum. *ib.* 33 *d*, 21. – §. Brać w pamięć, *percipere memoria. Mącz.* ins Gedächtniß faſſen. Czego ma często słuchać człowiek młody, a co sobie ma w pamięć brać. *Kosz. Lor.* 10. W on czas w przypowieści powiedział te słowa, Aby to w pamięć brała wszelka ludzka głowa. *Falib. D.* 1. *Inaczey* w pamięć brać, przypominać sobie, przywodzić sobie na pamięć, ins Gedächtniß zurück rufen. Lekcya Zygmunta skutku rychłego doszła, iż panowie sobie w pamięć brali święte panowanie Jagiełłowe. *Stryik.* 688. Brać w uszy = pilnie słuchać, aufmerkſam zuhören; anhören. Słuchaycie niebiosa a bierz sobie w uszy ziemio, boć Pan mówił. 1. *Leop. Jes.* 1, 2. Brać na uwagę, na rozmysł, nie od razu zbywać, zostawić dalszemu rozważaniu, näherer Erwägung vorbehalten. Na rozmyślenie brać. *Sarn.* 158. *et* 198. *Fizycznie* brać na wagę, ważyć; wagą dochodzić, auf die Wage legen, wägen. Potrzeba te nowe grosze na wagę brać. *Star. Mon. A.* 3. §. Brać do czego = stosować, obracać do czego; anwenden, deuten, beziehen auf etwas. Niechay w całym tym pismie nikt nic w szczególności do siebie nie bierze. *Mon.* 65, 399. Zły do urazy bierze przestrogę, dobry do poprawy. *Frd. Ad.* 7. §. Brać przed się, wziąć przed się, przedsiębrać, przedsięwziąć, zamierzać sobie, chcieć co wykonywać, umyślać, ſich vornehmen, vorſetzen; *Slovac.* předsewzeti, před se bery; *Vind.* priedvseti, napreivseti, priedjemati, priedimeti, pred ſebo imeti; *Sorab.* 2. přetkwöſeſch, *Roſſ.* предпринять, предпринимать, *Eccl.* предпріѧти, предпріемлю. Wolno nam co przedsię wziąć i nie wziąć. *Petr. Et.* 222. *Gorn. Sen.* 533. *Gorn. Dz.* 195. *Otw. Ow.* 14. *Jabł. Ex. A.* 3. *Nawet może się odznaczać słowo* brać *od* przed się; n. p. Postanowienie to przed się pod tym teraźnieyszym czasem bierzemy. *Vol. Leg.* 2, 840. Przed się myśli nowe wzięła, nawiedzić krainy wschodowe. *P. Kchan. Orl.* 1, 301. Brać środki przed się ostatnie. *Zab.* 14, 152. Wzięcie przed się *ob.* Przedsięwzięcie. – IV., *cierpiętliwie*, *biernie*, niby to *passive* wziąć co złego = cierpieć, ponosić co złego, etwas leiden, dulden, etwas Böſes erfahren z. B. Schaden nehmen, ein böſes Ende nehmen, Schläge kriegen, Schläge bekommen. Karę wziąć. *Bardz. Tr.* 213. Policzek od niego wziął. *Pieśń.* 68. Znać, żeś nie wiele wziął plag w szkołach. *Mon.* 73, 136. Panam miał złego; wzięło się może więcey, iak w szkołach. *Kras. Podst.* 2, 143. Brali po nabożeństwie na cmentarzu po kilka kijów. *Pam.* 85, 1, 1043. Od żydów pięć kroć po czterdzieści razów bez iednego wziąłem. *Budn.* 2, *Cor.* 11, 24. Chociaż wziął kijem, nie dbał nic na plagi. *Jabł. Ez.* 49. Brać w pięty. *Klok. Turk.* 33. Obruszamy się, żeśmy upomnienie abo chłostę wzięli. *Pilch. Sen.* 240. Ten sromotny raz od Chryzostoma wzięła Eudoxya. *Groch. W.* 261. Umierając niosę bogu dzięki, że cios śmiertelny z twoiey biorę ręki. *Zab* 13, 388. Obchodząc mury, wziął postrzał. *Pilch. Sen. list.* 2, 40. Wziąć po boku, wziąć w łeb, w pysk, w gębę *ob.* bok, łeb, i t. d. Wziąć klęskę, eine Niederlage leiden, erleiden. Oni są przyczyną, że się ta klęska wzięła. *Warg. Cez.* 170. Zwyciężony Cezarz wziął wielką klęskę i był porażony. *P. Kchan. Orl.* 1, 17. Wziąwszy wielką klęskę a porażkę na woysku swoim. 1. *Leop.* 2. *Mach.* 8, 35. Szkodę brać. *Sk. Dz.* 166. *detrimentum capere.* Szkody żadney nie wzięli. *Biel. Kr.* 436. Upadek wziąć. *Zbił. Dz. G.* 4. *Gorn. Wł. T.* 2. Koniec wziął taki, że się obiesił. *Sk. Dz.* 170. *Groch. W.* 593. Brać zelżywość. *Sk. Dz.* 68. Bóg to ku dobremu końcu przywiódł, tak że tu szpetną omyłkę sproany czart wziął, iako ią i dziś nad każdym bierze, kto ieno wiernie ufa Panu. *Rey Post. E.* 5. – §. V., Wziąć pić, grać, krzyczeć = wziąć się do picia: t. i. = zacząć *ob.* Wziąć, ponieważ to iedno znaczenie słowu *brać* obce iest, gdy wszystkie inne spólne są słowom *wziąć* i *brać*. – *NB. Ktoby chciał rozmaite a liczne znaczenia i cieniowania słowa* brać *należycie rozszykować, powinienby to czynić względnie do słowa* dadź. *Pierwsza klassa znaczeń byłaby, gdzie słowo* brać czynnie *znaczy bez względu na słowo* dadź. *Druga, gdzie brać* czynnie, *stosuie się do* dadź biernie. *Trzecia, gdzie i* brać *i* dadź, *równo* czynnie *znaczą. Czwarta, gdzie tak* brać, *iak* dadź niisko *się używaią. Piąta, gdzie* brać *szczególnie* biernie *znaczy.* – §. 1., BRAC się, *biernie ob.* pod znaczeniami słowa czynnego; lecz od tego różni się BRAC się, *zaimk. czynn. niedok.*, wziąć się, *dok.*, brać się do czego, na co = chwytać się czego, rozpoczynać co, przedsię brać, ſich an etwas machen, ſich darüber her machen. Trzeba się wziąć do roboty. *Teat.* 39, 78 *b.* Z dzieciństwa brał się skwapliwie do dzieł rycerskich. *Nar. Hist.* 3, 42. Brały się do tey co drudzy śklenice. *Wad. Dan.* 114. Musiał się wziąć do broni dla obrony króla. *Zab.* 14, 326. Słał do mnie posły, żebyśmy się do pokoiu brali. *Jer. Zbr.* 59. Trzeba wprzód poznać ziemię, żeby wiedzieć, iak się wziąć do uprawy. *Kras. Doł.* 129. – Brać się na co = zabierać się na co, ſich woran machen. Spieway nam, iako się nadęci bisurmani brali na tę im-

prezę. *Kchew. Wied.* 9. Płaczcie, co na kapłaństwo święte się bierzecie, Takiego dobroczyncę ledwo mieć będziecie. *Groch. Tr. B.* 2 *b.* Na to i tym podobne racye się brała. *Pot. Arg.* 140. – *Absolute* wziąć się, uzsiłować, siły natężać, ſich zuſammen nehmen, ſeine Kräfte anſtrengen. Zaciął koni, ktore wziąwszy się ięły z wozem uciekać. *Gliczn. Wych. J.* 2 *br.* – §. Brać się o co, brać się za co, o co usyłować się, ſich einer Sache annehmen, darum eifern, ſtreiten, kämpfen. Bierze się bóg o krzywdę swoię i od złych odbiera błogosławieństwo swoie. *Birk. Ex.* 26. Mężowi nie przyſtoi brać ſię o żarty i o słowa, bo on na to dbać nie ma. *Birk. Zyg.* 50. Kiedyby się o każdą krzywdę brał, tedy choćby po włosku z głowy wyrywano, nie stałoby ich na głowie. *Rys. Ad.* 23. Tak się właśnie brali o krzywdę cudzą, iak o swoię. *Budn. Ap.* 47. Jeśliby się kto brał o iaką rzecz na żyda, biorąc go sobie za iśca. *Szczerb. Sax.* 535. Kto się o psa i o chłopca nie weźmie, nie weźmie się i o żonę. *Rys. Ad.* 31. Wstań Panie, a weźmiy się za swą krzywdę. *Kanc. Gd.* 178. *J. Kchan. Ps.* 109. My u dworu przyiaciół dosyć mamy, ale wy nie macie nikogo, ktoby się za was wziął. *Kosz. Lor.* 54 *b.* Mądremu przystoi, nie brać się za wszystko; ale umieć cudzy występek pokryć. *Budn. Ap.* 111. Brał ſię za nich, bo był ich opiekunem. *Pilch. Sall.* 84. Bardzo mężnie wzięli się za tę niewinną pana swego śmierć. *Baz. Sk.* 132. – §. *neutr.* Brać się skąd: wszczynać się skąd, wynikać, pochodzić, przybywać, woher kommen, woher rühren, herkommen, entſtehen. Ktożem ia? gdzie ieſtem? zkąd się wziąłem? *Karp.* 1, 150. Zkąd się też to ludzie biorą na świecie! *Teat.* 27, 38. Zkądże się tu wziąłeś? *ib.* 53, 26. *Kniaz. Poez.* 3, 194. Uyrzała szarą piękną przed sobą położoną, nie wiedząc zkąd się wzięła. *Sk. Zyw.* 1, 48. O wielkości takiey wiary, zkądżeś się u tego poganina wzięła! *Sk. Kaz. N.* 60. – *Inaczey:* Weź się ztąd z wyprowadź się ztąd, idź precz, *Vind. et Carn.* poberi ſe, poidi prezh, packe dich fort, hebe dich weg von hier. – §. Brać się dokąd, udawać się dokąd, ſich wohin wenden, wohin begeben. Rzym tobie naznaczony iest; tamże się bierz. *Sk. Dz.* 2, 87 *b.* Do miłosierdzia twego się bierzemy. *P. Kchan. J.* 350. Ku niebu trzeba się brać. *Zygr. Gon.* 240. Chętnie się biorę ku tobie, gdyż sługę swego wzywasz. *Gęb. Hym.* 334. Woyska ſię ku Troi brały. *Otw. Ow.* 468. Do biskupów się brali, a biskupów wyrok ważny był. *Sk. Dz.* 180, (apellowali *ob.* brać dokąd). Odporna strona brała się do przysięgi, a żałobliwa dopuścić iey tego nie chciała, ale sama za przysięgę brała się. *Stat. Lit.* 293. Rządcy narodów, oycowie, pasterze, Pod wasze berła na to się świat bierze, By mu zwierzone słodko żyły trzody. *Nar. Dz.* 2, 75. – Brać się, wyprawiać się, wybierać się, ruszać, aufbrechen, ſich aufmachen. Już się Alexander brał z woyskiem, chcąc dochodzić swego prawa mocą. *Biel. Kr.* 443. *Stryik.* 664. Jeśli się bierzesz od nas, powiedz to nam raczey; a my cię wściągać nie będziemy, i owszem cię wolno precz puścimy. *Biel. Kr.* 48. Dla cieplic tylko brać się na tę drogę miała. *Gorn. Dz.* 118. Gdzie się bierzesz w tak niepogodną drogę? *Mącz.* Rugier sam się ku nam bierze. *Jag. Wyb. D.* Konie w nieznaiome się kraie przez powietrze brały. *Otw. Ow.* 62. Jako widzę, nie bierze) się wam na to. *Zygr. Pap.* 164. – Bierze się na co: zanosi się, es geht worauf los, man nähert ſich einem Erfolge. Bierze się ku nocy, poczyna się zmierzkać. *Mącz.* Zima iuż w tenczas brała się ku wiosnie. *Białob. Odm.* 15. (schylała się). Góra prosto się swym wierzchołkiem ku niebiosom bierze. *Bardz. Jr.* 360. – §. Brać ſię, kształtować się, wkładać się w co, zaprawiać się, einſchlagen, in die Art ſchlagen, nach einem ſchlagen. Jeśli ociec kostera, takiż się syn bierze. *Opal. Sat.* 56. Prożno chwalić, ni nacz się dobrego nie bierze. *Falib. Dis. X.* 2.

Pochodz: *dobrać, dobierać, dobiór, nabrać, obrać, obierać, nadbierać, nadebrać; odebrać, odbierać, pobrać, pobór, poborca, poborowy, poborcowy, podbrać; przebrać; przybrać; rozebrać, rozbiór, rozbiorowy; ubierać, ubiór, ubiorowy: wbrać; wybrać, wybór, wyborny, wyborność; wyborek, zabrać, zabór, zaborowy; zbieracz, zbieraczka, zebrać, zbór, zborowy. Winobranie; Bierny.* (Boh. berný *grabowniczy*, branice *plondrowanie*). – §. *Bronić, bronić, ſtrz. d. Eccl.* Боримсѧ, Боримсѧ *za pasy chodzić, mocować ſię*: uoБоремѕѧ, *bronić, walczyć za kim*; *Roſſ.* поБóремѕѧмель, *obrońca*. – §. *Brak, brakować, wybrakować*; (*Roſſ.* Бракъ, *małżeństwo, ślub*); *brakнąć, zabrakнąć*. – §. *Żebrać*, Vind. *berashtiti*; *żebractwo, żebranina*, Vind. *berashtia*. – §. *Bruch*, Boh. bříchu. – §. *Berło*. §. *Bierać*; Boh. brawati; *ztąd* braw *baranie* ob: *baran*. – II. Pochodzące słowa wziąć ob: *pod iąć i pod samém wziąć, gdzie też i szczególniejsze iego znaczenie, które mu ze słowem* brać *niespólne, wyłuszczone zostanie.*

BRACELET, BRASELET, u, *m.*, BRASELETKA, BRANSOLETKA, i, *f. zdrb.*, z franc., manela; die Armſpange. *Roſſ.* запѧстье, запѧстьице. Łańcuchów 183, braceletów 160. *Warg. Wal.* 83. Zabiwszy go, wziąłem bracelety, które były na ręku iego. *Radz.* 2 *Sam.* 1, 10. Z własnych zrobiła bransoletkę włosów. *Niemc. Ar.* 3, 129. Co to za śliczne brylanty, iak piękne bransoletki. *Teat.* 55 *e*, 28.

BRACHA *ob*: Brahа.

BRACHU, miły BRACHU, rubasznie zamiast: Bracie *ob.* Brat. BRACIA *ob.* Brat. – BRACIC, *czyn. niedok.* zbracić *dok.* braterako połączać, iak nayściśley zwięzywać, iednoczyć, verbrüdern, brüderlich verbinden, vereinigen, *ob*: Bratać, *pr. et impr.* Zygmunt unii dowiódł, zbracił Polskę z Litwą. *Stryik. Gon. L.* 3. (*ob*: wcielić). Rożnofarbe kwiaty, gdy ie kształtnie w jedno ręce zbracą, nayzgodniejszym skroń pańską darem ubogacą. *Zab.* 12, 220. – §. *Zaimk.* BRACIC SIĘ, pobratać się; łączyć się węzłem braterstwa, iak nayściśley, iednoczyć się, *Roſſ.* Бpамѕѧ, поБpамáмѕѧ: *Carn.* bratiti se, ſich verbrüdern, ſich verſchwiſtern, ſich vereinigen, verbinden (*ob*: bratać ſię). Ziemiomysł, gdy się iął bracić nazbyt z krzyżakami, odstąpili go poddani. *Biel. Kr.* 154. Zbracił się on dawno z djabłem, dawno się z nim zna i zawartą z nim przyiaźń ma. *Birk. Ex. D.* 3 *b.* Czemu się ma bracić chrześciański człowiek z niemi? *Birk. Ex. E.* 4 *b.* Z pogany się bracąc, wydaią im nasze sekreta. *Star. Vot. E.* 4 *b.* Zbracony, pobracony,

zkoligacony, sprzymierzony, ściśle związany, verbrüdert. Narzekali Czechowie na swego księcia, że przeciw pokrewnym i zbraconym Polakom wyciągnął. *Krom.* 125. Teraz nam bóg przeiednany, anieli zbraceni a stowarzyszeni. *W. Post. W.* 3, 207.

BRACISZEK, - szka, *m.* BRACISZENKO, a, *m. zdrón.* rzeczown. Brat, bratek, bratulek; ieszcze nie dorosły, w dzieciństwie; *Sorab.* 1. bratjik; *Sorab.* 2. bratschik; *Boh.* bratříček; *Born.* brattaç; *Carn.* bratéz; *Roff.* брамецъ; das Brüderchen, der kleine Bruder. Jezus synaczek twóy, naymilszy braciszek i mistrz móy. *Pieś.* 111. Kochayże mię braciszku, iak ia kocham ciebie. *Przyb. Ab.* 124. Moi mili braciszkowie. *Rey Ap.* 84. One iedwabne słowa: moie serce, móy braciszeńku. *Klon. Wor. Ded.* 3. (*oo*: achatek, gagatek, kamrat, współtowarzysz). - §. Jaki mi braciszek! czemu się śmie do mnie przykładać, zemną się równo mierzyć. *Osa. Wyr.* - §. Braciszek, zakonnik, nie wyświęcony ieszcze na księdza. *Oss. Wyr.* ein Laienbruder. §. Husytowie, braciszkowie, *ob*: Bratrzyk.

BRACKI, a, e, BRATSKI, bratów, do brata lub braci należący, *Bosn.* bratski; *Rag.* bratski, bratinski; *Vind.* bratouski; *Roff.* братскій, брáтственный, Bruder =, Brüder =, dem Bruder oder den Brüdern zustándig. Brat o bracką duszę má pilne staranie *Groch. W.* 280. Czemu nas krew bracka nie wzbudza do zemszczenia narodu! *Groch. Tr. B.* 4. Władysław zebrawszy lud, posiadł brackie dzierżawy. *Biel. Kr.* 91. Brackie napominanie *Zrn. Pst.* 3, 769 *b.* (braterskie brüderlich). §. Bracki, do bractwa należący, Brüderschafts =, zur Brüderschaft gehörig. *Cn. Th.* Bracki, - iego, *m. rzeczown*: ieden z bractwa, einer aus der Brüderschaft, ein Bruder.

BRACŁAW, a, *m.* miasto Litewskie, Braslaw in Litthauen. BRACŁAWSKI, a, ie, z Bracława, Braslauer =. Anioli Pańscy są pewnieysi stróżowie, niźli Bracławscy kozacy, chociaż na tym zrośli. *Rey Zw.* 86.

BRACTWO, a, *n.* związek ścisły osób dla wspólnego celu, *Sorab.* 1. bratstwo; *Sorab.* 2. bratschojstwo; *Boh.* bratrstwo; *Rag.* bratstvo, bratinstvo; *Vind.* bratoushina, braterna, bratoushnost, bratrinje, brataushna, shlahta, botrinna; *Carn.* bratoushna; (*Hung.* baratság = przyiaźń); *Roff.* брáтство, брáтошвина, соборáтство; die Brüderschaft, Confraternität. Ztąd raczey nieprzyiaźń, a niż bractwo, między niemi powstawała. *Birk. Dom.* 143. Bractwo duchowne, eine geiftliche Brüderschaft. W Rzymie zaczęło się bractwo kapłanów i biskupów na to, aby po śmierci ofiarami świętemi ieden drugiemu pomagał. *Sk. Dz.* 885. Bractwo szkaplerne, różańcowe. *Xiądz* 213. Nie przeto bractwo stoi, aby brali, Lecz żeby bracia duchowni duchownym dawali. *Bratk. X.* - §. Bractwa rzemieślnicze, cechy, Zünfte, Brüderschaften, Innungen der Handwerker. Około tych bractw, które też cechy zowią, nic nie odmieniamy, albowiem to pospolstwa abo bractwa znayduią się bydź wszędzie cierpiane. *Herb. Stat.* 307. Wszystkie cechy, które bractwa rzemieślnicze zowią, maią bydź zniesione, *ib.* (Zygm. III. 1538. R.). - §. Bractwo, banda, zgraia ludzi spółkuiących, eine Bande, eine Rotte ſchlechter Leute. Bractwo piiaków, złodzieiów, hultaiów. *Oss. Wyr.*

BRAHA, BRACHA, y, *ż.* BRAIA, i, *ż.* (z Niem. brauen, Bráhe) drożdże gorzałczane, wywar gorzałczany, das Brantweinſpühlicht (*ob*: brzeczka), *Roff.* бáрда (барденикъ, bydlę brachą karmione; бардяный, brahą karmiony). Przez rury gorzałczanego kotła pobieży wódka; a w kotle zostaie się braha. W pierwszey braże wiele iest ieszcze dobrego, przelewa się więc. *Klus Roff.* 3, 273. Braha od gorzałki daie się krowom i wieprzom. *ib.* 276. - §. Co u łacinników *Curmi*, my brachą zowiemy, napoy z ięczmienia. *Syr.* 985. ein Getränk von Gerſte. *Roff.* брага, бражка (бражникъ piwowar). Bywa niegdzie trunek prosty z żyta czyniony, dla tych, którzy nie przemogą na piwo, albo na wino. Na ośm łotów mąki rżaney, wody wrzącey wleią, a tak się robi braha osobliwa dla ludzi ubogich. *Syr.* 919. ein Roggenmehltrank für arme Leute. (*Eccl.* бражникъ, пíяница piianica, бражничество piiaństwo).

BRAIN, u, *m. Boh.* prym, z Niem. die Bráune, Halsſucht, zaplugawienie ięzyczka. *Syr.* 1371. Zakażenie ustek dzieciom w powiciu, *ib.* 314. Zgorzałość ust i popadanie ięzyka, co szkołą abo brain drudzy zowią *Syr.* 982. *et* 293.

BRAK, u, *m.* (*ob*: *Germ.* der Brack, Gebrechen, gebrechen). 1., W ogólności, co wybrakowano, to iest wybrano, wybor, bądź na złą, bądź na dobrą stronę. (*Roff.* бракъ = małżeństwo, ślub; pobranie się). a., to, czym brakuią; wyrzutek, odrzutek, *Boh.* brak, powrhel; *Carn.* ſbirk, pobirk; (*Vind.* práha = odłog *Germ.* brach, Brachacker). *Vind.* javerſhtvo, vunaverſhtvo; *Sor.* 1. parob; *Roff.* обóрокъ, оборышъ, арянъ, auszug, der Brack, der Ausſchuß, der Auswurf, (*ob*: pochodz. słowa *Brać*). Brak albo odrzutki w bydle, bydło podłe, nie do chowania, które ma bydź odrzucone. *Cn. Th.* (*Carn.* berkarye *abiecta*). Nie maią do usługi swoiey, ieno brak nayplugawszych murzynów z całey Afryki. *Kłok. Turk.* 46. Jść w braki = mało bydź ważonym, bydź wzgardzonym, pomiotłem, hintangeſetzt werden, ins alte Eiſen kommen. Miey cnotę, miey talenta, nie wiem rozum iaki; Pochwałą: człek to zacny! i z tym poydziesz w braki. *Zabł. Zbb. ded.* (*porówn*: poyść pod ławę, w kąt, w śmieci, w dziady). §. b., Sam wybór; treść czego, die Auswahl, der Kern, die Beſten von allen. (*Carn.* bérhko *egregius*). W woysku twoim na wybór męże, brak rycerskiey młodzieży. *Achow. Wied.* 5. - §. Brak, brakowanie, schodzenie na czym komu, niedostatek, der Mangel; *Vind.* doljitje, menkanje, pomankanje, ſtrad, ſtradoſt; *Carn.* pomankanje, potrieba; *Cro.* pomenkanye, zmenkanye; *Eccl.* оскудíніе, (*Roff.* нанёмъ, нанóмъ, brak w rachunkach) (*Sarab.* 1. brach, braſchnoſci =, ułomność, wada, braſchny ułomny; *Ger.* gebrechlich; *Vind.* praſhnik Brachmonat Czerwiec *ob* próżny). Był brak ludzi do każdey kraiowey posługi, Chociaż w szkołach studentów reiestr bywał długi. *Zab:* 10, 235. Brak wielki wyobrażeń i obyczaiów obywatelskich w ludzie wieyskim, niepodobny czyniły dla niego układ zgromadzeń nawet pierwiastkowych. *Uſt. Konst.* 1, 114. Ilość nierzetelna czyli odciężna mniey niż nic, to iest dług albo brak czego, znaczy. *Ustrz. Alg.* 3. - §. *Bezosob. st.* Brak komu czego = brakuie mu czego, schodzi mu na czym, zbywa mu na czym, ob

fehlt, es mangelt, *Sorab.* 1. pobrachno. Ja wiem to dobrze, czego mu brak. *Zab.* 12, 74. Ubóztwu mało co brak, łakomstwu wszystkiego. *Min. Ryt.* 4, 141. Brak mi, *Sorab.* 1. paruwam. Brak czegoś w głowie, niecała głowa, nie dostaie klepki. *Ocz. Wyr.* (*ob:* Głowa, klepka), es ist nicht ganz richtig in seinem Kopfe. - §. 3., Brak, brakowanie w czym, czynienie rożnicy, przebieranie, wybieranie, różnienie, rozróżnienie, das Auswählen, Unterscheiden, die Wahl. Odprawiwszy brak i popis trzy zastępy wyrownał. *Warg. Cex.* 128. (*censum*). Urzędników obieraią abo namyślnym brakiem, abo losem, abo razem obiema, i brakiem i losem. *Petr. Pol.* 393. Z brakiem brakować, *magno delectu. Cn. Th.* (z wielką rozwagą, mit Sorgfalt ausbracken, ſcheiden, auslesen). - §. Brak, różność, rożnica, wzgląd nierówny, der Unterſchied, die ungleiche Rückſicht. Między świętym i przeklętym nie braku a różności nie mieli, a między plugawym i czystym nie rozsądzali. 1. *Leop. Ezech.* 22, 26. Mały tam brak szlachcica od chłopa prostego. *Paszk. Dz.* 61. Bóg nasz w osobach nigdy braku nie ma, Ani zna co Pan przed iego oczyma. *Chrośc. Job.* 130. Nie ma u boga braku w ludziach. *Gor. Dz.* 27. (bey Gott gilt kein Anſehn der Perſon). Bez braku, bez rożnicy, zarówno, (*Sorab.* 1. bezbraſchné, bez wady, *integer*), ohne Unterſchied, ganz gleich. Blada śmierć równą postępuiąc nogą, We wszystkie domy bez braku kołace, Bądź w chaty kmiece pod strzechą ubogą, Bądź w złotolite monarchów pałace. *Hor.* 1, 26. *Kniaz.* Któżkolwiek z drogi prawa wystąpi, niechay bez braku osób żelazną rózgą karany będzie. *Psalmod.* 30. (bezwzględnie na osobę). Cezar bez żadnego braku, godnym i niegodnym mieysce w senacie dawał. *Pilch. Sall.* 123. - §. 4., W młynie brak, czyli trop, die Spur, in der Mühle. *Schneid.* 365. - BRAKARZ, a, *m.* brakuiący czym, brakownik, der Bracker, Scheider, Auswähler, Bóg nie iest brakarzem osob; ale w każdym stanie każdy taki bogu iest przyiemny, który sprawiedliwość miłuie. *Zrn. Post.* 3, 620 *b.* (nie ma względu na osobę). - A nie widziałoś tu gdzie mego brakarza! *Teat.* 52, 15. (mówi kupiec o swoim czeladniku czyli stręczycielu, der Mäkler, Unterhändler.

BRAKNĄC *iedntl. niedok.* zbraknąć, zabraknąć, *dok.* Brakować, *Continuat.* schodzić na czym, zbywać, nie dostawać, fehlen, mangeln, abgehen, gebrechen. *Sorab.* 2. brachowaſch, brachuje; *Sor.* 1. brachuju, nesom tuhd; *Vind.* smenkati, doljiti, menkati, pomenkati; *Carn.* munkam, pomankuie, permankujem; *Dal.* pomanykati). Gdy mu na liczbie żołnierzów brakło, w cnocie nadzieię położył. *Nar. Hist.* 2, 195. Pod czas suszy wody im często brakuie. *Os. Zel.* 44. Stał tam Kupido woskowy, tylko mu brakowało mowy. *Mon.* 76, 4. Brakuiący; *Vind.* menkliu, pomenkan, fehlend, mangelnd. Pokiś szczęście folguie, na przyiaźnić nie brakuie, *Donec felix eris, multos numerabis amicos. Mącz.* - 2., BRAKOWAC, *czyn. niedok.* zbrakować, przebrakować, wybrakować, *dok.* przebierać w czym, wybierać; *Boh.* braſowati; *Roſſ.* браковать, обракованть; *Carn.* berkati, berklati, berbati, ausbracken, durchmuſtern, muſtern, auslesen. Telamon lud do boiu brakował. *Otw. Ow.* 287. Przebrakował hetman woysko, siedm set motłochu do domu, wrócił, a z garścią dobrych bę został. *Biel.* 588. - Brakować czym, różnicę w czym wynaydować, Unterſchiede machen. Nikogo apostoł nie wyimuie; osobami nie brakuie. *Wiśn.* 183. Bog ludźmi nie brakuie. *Cn. Ad.* 2^r. nie brakuie osobami. *Bud.* (nie ma względu na osobę. *Bibl. Gd.*). U boga niemasz brakowania osob. *Sk. Kaz. Nied.* 2. - *Leop.* 2. *Paral.* 19, 7. Niemasz u niego brakowania w personach. 2. *Leop. Efes.* 6, 9. Nie wszystko iednym smakuie, Ten w tym, ten w owym brakuie. *Bies. E.* 4. - §. Brakować czym s odrzucać, odmiatać co, iak nie warte, odwiewać, pogardzać, ausbracken, verwerfen, wegwerfen, verachten. Sługa moy ty iesteś, obrałem cię, a nie zbrakowałem tobą. *Bud. Jes.* 41, 9. Czym panowie brakuią, w tym ubodzy smakuią. *Cn. Ad.* 822. (*ob:* bogatego pokuta, ubogiego biesiada). Z hardemi nie wytrwam, ani z temi, którzy brakuią podleyszemi. *J. Kchan. Ps.* 148. Stany koronnemi brakuiemy. *Orzech. Qu.* 13. Sędziowie maią sobie każdego iednako ważyć, nie brakuiąc ubogim ani bogatym. *Szczerb. Sax.* 405. BRAKOWNICZKA, i, *ż.* brakuiąca w czym, die Auswählerinn. Mądrość nauczycielką iest wiadomości bożey i brakowniczką spraw iego. *Leop. Sap.* 3, 4. (obiera sprawy iego. *Budn.*). BRAKOWNIK, a, *m.* brakuiący w czym, brakarz, der Auswähler. Bóg nie iest brakownikiem osób. *Biał. Post.* 223. BRAKOWNY, BRAKOWY, a, e, wybrakowany, a., podły, niewart, ladaco, *Boh.* brakownj; *Ger.* Brack s, Auswurf s, ausgeſchoſſen, verworfen. Oczyszczenia ludzi gminnych i brakowych przed professyą stanu rycerskiego. *Nar. Hist.* 2, 155. Grosz Sgo Piotra, dobrą a kurs maiącą monetą, nie brakowną wypłacali. *Nar. Hist.* 4, 170. - *§. Przeciwnie: celny, wyborny, wybrany, wyśmienity, (Oeſterr. Ausdruck); ausgeleſen, ausgeſucht. Od szarych królików groszy 15; od brakowych złoty 1. *Vol. Leg.* 4, 357.

*BRALA, i, *ż.* Oni z więźnia kwestyą prędko chcą mieć wcale; To go łechcą w podeszwy, to mu skubą brale. *Pot. Arg.* 425.?

*BRAŁT, u, *m.* Wygram ia przez statuta sprawę takim kształtem; Bo chociaż Rumlu nie mam, lecz przychodzę z Braltem. *Kochow. Fr.* 30.?

BRAM, u, *m.* - 1., BRAMA, y, *ż.* BRAMKA, BRAMECZKA, i, *ż. zdrb.*, listwa u szaty. obloga, galon, falbula, haftowanie, passamon, *Ger.* die Brame, Bräme, das Gebräme, der Beſatz, die Einfaſſung, die Borte. *Sorab.* 1. brama, broma, podroha, wobrub; *Vind.* priem; *Croat.* perém, obtoka, obmet, peremocz, krilcze; *Hung.* perém, perémetske; *Slovac.* prém; *Eccl.* бáрмь, *Roſſ.* каёмка, каемочка. Niech poczynią sobie bramy na połach szat swoich i położą na bramie sznur modry; i będzie u was na bramu. *Budn. Num.* 15, 39. To bramy były sznury, i iakoby kutasy, które żydzi u czterech rogow szat swoich na dole nosili. *Sekl.* 107. - 2. *Leop. Num.* 15. U dołu szaty bram szeroki z pereł nasadzony. *Zbil. Dr. F.* 4. Wyszła Dydo szorcem Tyrskim z wzorzystym bramem otoczona. *A. Kchan.* 92. Rospór szaty obwiedziesz bramą pleciona w pancerzowy wzór, aby się nie rozdzierał. *Bibl. Gd.* 32. Pani z bramami, Jego Mość w szabasie. *Falib. M.* 3. - §. Bram, bramka na głowie, czołko niewieście, stróy na głowie niewieści,

die

die Stirnspange, ein veralteter Weiberkopfputz. *Frontale mulierum ex gemmis, lunae corniculatae figura, ad auriculas pertingens; sed iam obsoleuit. Successit ei redimiculum totum caput ambiens*, tkanica, *et postmodum luxus diamenta regalia aemulari impulit. Cn. Th.* Włożyłem brameczkę na czoło twoie, a nausznice na uszy twoie. *Radz. Ezech.* 16, 12. Włosy glaszcze, nasuwnia nasuwa, By iako nayksztaltniey leżał, ftara się o to, Aby bramy i wszystko widać było złoto. *Otw. Ow.* 93. Przyszła panna z brameczką pięknie ustrzępioną. *Rey Wiz.* 53 *b.* Oblubienicę w Inflanciech, gdy do ślubu prowadzą, w wieniec abo bramkę perłową, srebrną, pozłocistą, okrągłą, mało co wyższą niż tkanka, przybieraią. *Gwag.* 415. (*ob* kolatka). - §. *Fig.* bramy, bramowanie, censury, krytyki, obmowy, Critiken, Censuren, Lästerreden, Sticheleyen, Hecheleyen. Acz bez bramów nie uydzie, ia tak temu tuszę; Wszakże chęć ku oyczyznie w nim pochwalić muszę. *Papr. Kl.* 720. Strzeż się zaiączku zawsze lisiey iamy, Trafisz na liszkę, toć poszyie bramy. *Bratk. J.* 3 *b.* (dać się we znaki *cf.* bóty.).

2., BRAMA, *BRANA, *BRONA, *BROMA, y, ż., BRAMKA, BRAMECZKA, i, ż. *zdrbn.*, wniyście; to iest, mieysce, którym się wchodzi do miasta, zamku, pałacu, kamienicy, domu, okazalsze niż wrota, większe niż drzwi; das Thor, Stadtthor, Palaisthor, Hausthor, die Hausthüre. *Boh. et Slovac.* brána, branka, (= 2., brona). *Slavon.* gradska vrata, velika vráta, *Croat.* vrata; *Vind.* vrate; (*Vind.* bramba, bramin, branva, braniſhe; *Carn.* bramba, *Bosn.* brana = bronienie, obrona, *defensio, propugnaculum*). Brana szeroka i przestrona, którą ludzie wchodzą. *Wisn.* 177. Siedział w branie mieyskiey. *Leop. Genes.* 19, 1. Rybna brona. 1. *Leop. list. S. H.* 7. (rybna brama. 3. *Leop.*). Z brom wypadaią. *Otw. Ow.* 456. *Pot. Syl.* 196. Z otworzoney brony wypadał. *P. Kchan. J.* 647. Wchodząc do Kiiowa Bolesław w bronę mieyską miecza dobywa. *Krom.* 104. Mieszczanie woysku bramy otworzyli. *Sk. Dz.* 521. Strzeżenie i osadzenie bran w obozie. *Tarn. Ust.* 238. Pakta między Polską i bramą Ottomańską. *Stebel. praef. Boh.* brana Ottomanſka, Porta, die Ottomaniſche oder hohe Pforte. Brama na tryumf, brama tryumfalna, der Triumpfbogen. *Impropr.* Bramy Kaspiyskie, ciasne skały nad morzem Kaspiyskiém. *Sk. Dz.* 724. Felſenſchlüfte. Brama, przedmurze, Thor, Vormauer. Kamieniec Podolski iest bramą i ubezpieczeniem kraiów Polskich. *Tr.* (klucz do kraiu). Otworzona do szczęścia i sławy brama. (droga, przystęp).

BRAMNIK, a, *m.* haftarz bram, szmuklerz, co bramy, galony robi, *Sorab.* 2. bramnik, ſchnorkat, *fimbrarius*, *Vind.* priemar, priemnikaus; der Bortenwirker, Bortenmacher.

BRAMNY, *BRONNY, a, e, należący do bramy n. p. mieyskiey, *Boh.* branný, *Ger.* Thor =. Bramne wrota. Prog bronny. 1. *Leop. Ezech.* 407. Sionka bronna. *ib.* 40, 9. - Bramny, - ego, *rzeczown.* m. Stróż bramy strzegący, *Vind.* pervratar, torbartel, der Thorwächter, Thorwärter. Bronny go pytał w bramie, zkąd i dokąd? *Pasz. Dz.* 43. Bramna, *bronna = oddźwierna, die Thürhütherinn. Przystąpiła do niego iedna z dziewek biskupich bronna. *Zrn. Pst.* 3, 766. - Bramne, *Bronne, - ego, *rzeczown.* n., płata bramna, das Thorgeld. Jutraty od inwekty, które zwali portorium abo bramne. *Chmiel.* 1, 449. Bronnego, mostowego, ktoby nie oddał, we czwornasób nagrodzi. *Szczerb. Sax.* 49.

BRAMOWAC, - ował, - nie, *czyn. nied.*, zbramować, ubramować, obramować, *dok.*, kraiem obrębywać, brzegi wyszywać, wykładać, bräumen, bebrämen, beſäumen, beſetzen, einfaſſen; *Vind.* priemati, opriemati, obrobiti, okrajati; *Croat.* peremati, robiti; *Roſſ.* каймить, окаймить, пушить, опушить; *Bosn.* obtociti). Na fartuszce iey dziesięć widzisz liitew bramowanych. *Papr. Przy. C.* 3 *b.* Wiadro ono wieńcem złotym obramował. *Birk. Zyg.* 5. Pierwsza chorągiew była biała, złotem bramowana. *Baz. Szk.* 640. Bramowanie, bram, obłoga, obszywka, das Gebräm, die Einfaſſung. *Vind.* priem, rob, porta, okrajek; *Croat.* perém; *Carn.* pramah, róh; *Slovac.* prym, *Hung.* perém; *Boh.* linec, linecek; *Bosn. et Dal.* obtoka; *Roſſ.* обшивка, закрайна, бахрома, бахромка, бахрочочка, окóлъ, околышъ, околышекъ, опушь, опушка, опушечка, рубецъ; *Eccl.* оплéчье, бахрама. - Bramowany, *fimbriatus* brzeżysty. *Daryp. U.* 3 *b.* *Sorab.* 1. trobluwaté; *Slovac.* premowaný; *Hung.* perémezett; *Vind.* shopat, priemast; *Carn.* robàt; *Roſſ.* обшивный. §. *Transl.* Krasić, zdobić, zaszczycać, ſchmücken, zieren, ſchön einſchließen. Bobkowe, granatowe i insze kwitnące drzewa gościńce tam bramuią. *Tr. Tel.* 152. Tym się naypięknicy każdy ubramuie, Gdy wszetecznego na się nic nie czuie. *Rey Zw.* 219 *b.* Oto masz dom Tenczyńskich, Tarłami nazwani, Poczciwemi sprawami pięknie zbramowani. *Papr. Gn.* 18. - §. 2., Bramować kogo, obmawiać, osławiać, cenzurować, łatkę przyszywać, *zapocić, bereden, afterreden, verläumden, durchhecheln. *Roſſ.* бранить, побранить (бранитель, łżyciel, ganiciel). I między nami iest wielu, którzy także bramuią, szacuią, obmawiaią i posądzaią. *W. Post. Mn.* 292. Z takiego każdy szydzi, wszyscy go bramuią, Panny w głowie siwiznę iego ukazuią. *Zbył. Zyw. B.* Chwalono umarłych, a bramowano sławę żyiących. *Węg. Mar.* 3, 15. Bieda wszystkim, co biskupy, urząd, króle bramuią. *Brud. Ost. E.* 7. Białegłówki, kiedy się gdzie zeydą, iuż się tam nikt nie wysiedzi, iuż tam każdy musi bydź obramowan i oszacowan. *W. Post. W.* 3, 277.

BRAMROT, u, *m.* z Niem. das Braunroth, kreta czerwona. *Lad. Hst.* 84. eine rothe Farbe. Bramrot ma bydź odesłan do szacunku. *Instr. cel. Lit.*

BRANA *ob.* Brama.

BRANDEBURG, a, *m.* miasto w Saksonii; u Bogufała Zgorzelec, podług Balbina Branibor, czyli obrona boru. *Nar. Hst.* 2, 58. *Biel. Kr.* 28. *Boh.* Bramburgky; *Slav.* Brandibur; Brandenburg. BRANDEBURGIA, ii, ż. margrabstwo Brandeburskie, od stołecznego miasta Brandeburga, die Markgrafſchaft Brandenburg. *Slavon.* Brandiburska; *Roſſ.* бранденбургія. BRANDEBURCZYK, a, *m.* z Brandeburga lub z Brandeburgii rodowity; *Roſſ.* бранденбýргець, der Brandenburger. BRANDEBURCZYNKA, i, ż. die Brandenburgerinn. BRANDEBURSKI, a, ie, należący do Brandeburga lub Brandeburgii; *Roſſ.* бранденбýргскій, Brandenburgiſch. BRANDEBURY-

ZACYA, – yi, ż. gatunek łączenia drzewek ogrodniczego. *Kluk Rośl.* 1, 108. das Brandeburgiſieren, eine Art des Pfropfens.

BRANDNAR, u, *m.* główna szabli, nieoprawna szabla. *Czack. Pr.* 1, 216. die Säbelklinge.

BRANIE, *ob:* Brać. BRANIEC, ńca, *m.* zabrany w niewolą, ieniec, imaniec, niewolnik, poimaniec, der Kriegsgefangne, der Sclave. Był wzięty brańcem na woynie. *Mon.* 76, 844. Mnóstwo brańców Tatarowie z rożnych narodów do Konstantynopola przywożą. *Kłok. Turk.* 11. To buczne pany, zdeymuy z nich tę marną masakrę, obaczysz ich w łancuchach, iako brańce. *Birk. Kaz. Ob. K.* 4. Ządze tak twardemi serce nie krępowały pęty, Zem iak u Massagetów ięczał braniec wzięty. *Kulig. Her.* 14. – §. Wybraniec *Cn. Th.* wybrany rekrut. *Teat.* 47 *b*, *d.* ein ausgehobner Recrut. – BRANKA, i, *ż.* zabrana do niewoli, plonianka, poimanka, niewolnica, die Kriegsgefangene, die Sclavinn. Branki Troiańskie, t. i. białe głowy poimane w Troi. *Otw. Ow.* 532. Branek nędznych z Rusi, których Tatarowie nagnali, iako bydło do taborów na przeday. *Birk. Podz.* 11. Któż mię weźmie za branę (brankę), kto będzie mym panem! *Bardz. Tr.* 229. Któraż ci z Partskich służyć będzie branek, Gdy icy zabity polęże kochanek? *Hor.* 1, 136. *Min.*

BRANSOLETKA *ob:* Bracelet.

BRANSTWO, a, *n.* stan ieńców, ieństwo, imaństwo, niewola, die Kriegsgefangenſchaft, die Sclaverey. Wielom braństwo na dobre wychodzi. *Bardz. Tr.* 225. – §. *Zbiorowo:* braństwo z brańcy, niewolnicy, Kriegsgefangne, wybrańcy, ausgehobne Recruten. BRANSZY *ob:* Brać, wziąć.

BRANT, u, *m.* srebro lub złoto wypalone, czyste, z Niem. Brandgold, Brandſilber, Brandſtück. *Roſſ.* выжига. Nieczyste srebro, które nie iest brant, łacno się kazi a ubywa go; ale prawy brant iest rzecz wieczna. *Spicz.* 130. *Sien.* 260. W ogniu próbuie złotnik, gdzie brant prawy. *Rey Zw.* 211 *b.* Okował stół złotem prawym brantem. 1. *Leop. Ex.* 37. Manele w szczérozłotym brancie. *Pot. Arg.* 216. – §. Próba wypalonego śrebra lub złota, die Brandprobe, die Probe, Goldprobe, Silberprobe. Z brantu złoto poznaią; śrebro zwykle dzwoni, *Pot. Zac.* 6. Gdy dobry brant z sobą z śrebra przyniesiesz, już go tam będzie łacniey przyzłocić. *Rey Zw.* 17 *b.* Kto góry kopa, chociaż z ognia nieprawy mu brant wychodzi, iednak nie zasypuie oney góry. *Gorn. Dz.* 132. – 2. *Transl.* brant, coś naywybornieyszego, arcy przedniego, kleynot, etwas äußerſt Koſtbares, ein theures Kleinod. Boskie słowa brant szczery, siedmkroć przelewany. *J. Kchan. Ps.* 15. Brant prawy. *Ryb. Ps.* 29. – II. *Medic.* Brant, zaognienie rany, der Brand in einer Wunde, der kalte Brand. Maść na ugaszenie brantu z postrzału, albo na zapał. *Haur Sk.* 158. – III. *Herald.* Brant, *herb*, pochodnia goreiąca. *Kurop.* 3, 8. ein Wappen. BRANTKA *ob:* Przepalniczek, *ob:* Swieczki. BRANTOWAC, – ował, – nie, *czyn. nied.* złoto lub srebro ogniem oczyszczać, pławić, Gold oder Silber auf der Kapelle ausbrennen. Ogień śrebro brantuie i wyczyszcza. *Petr. Ek.* 65. BRANTOWNIK, a, *m.* wypalacz srebra, złota, *Roſſ.* выжижникъ, der Goldbrenner, Silberbrenner. BRANTOWNICZKA, i, *ż. Roſſ.* выжижница. BRANTOWNY, a, e, brantowany, czysty, odciągniony od kału, pławiony, geläutert, gereinigt, geſäubert. Korona z złota brantownego. *Pot. Zac* 109. Kleynot ten przekładam brantownemu złotu. *Pot. Arg.* 791. Srebro niebrantowne zarzucił. 1. *Leop. Jer.* 6, 30. BRANTOWY, a, e, od brantowania, Brand z. Brantowy piec, der Brandofen. *Tr.* – II. Brantowy, od brantu czyli zapału w ranie, zaognienie cierpiący, mit dem kalten Brande befallen. *Tr.*

BRANY *ob:* Brać, *ob:* Brama, Brana.

BRAT, a, *m.* z jednego małżeństwa z drugim urodzony, *Croat. Slavon. Carn.* brat; *Rag.* brat, brajen; *Dal.* brath, brajen; *Bos.* brât; *Roſſ.* брамъ; *Vind.* brat, brater; *Slov.* brat, brater, *Boh.* bratr; *Sorob.* 2. bratjo, *Sorab.* 1. bratr (*Hung.* barátom z przyiaciel; *Hung.* batyám z brat; *Hebr.* ברית *berith* foedus). *Ger.* der Bruder, *Lat.* frater, (*Grae.* φρατηρ); (*Pers.* berader). – *w trzec: przyp:* bratu, *w czwart:* brata, *w piąt:* bracie, *w siodm:* o bratu. – *W liczbie mnogiey*, Bracia, *Vind.* brati, bratje; *Bosn.* bratja; *Rag.* bracchja, brattimſctina; *Croat.* brachya). *W drugim, trzecim i czwart. przyp:* braci, *w piąt:* bracia; *w szóst.* z bracią, z braćmi, *w siódm.* o braci. – W dawnych pismach liczba mnoga zwyczaynie foremna n. p. mam ieszcze pięć bratów. *W. Post. W.* 2, 56. (pięciu braci). Siedm bratów. 1. *Leop. Mat.* 22, 25. Dziesięć bratów. 1. *Leop. Genes.* 42. Uyrzał dwu bratu. *W. Poſt. W.* 3, 1. (*Dal.* z dwóch braci). Oznaymię to bratom moim. *W. Post. W.* 2, 200. (braci moim). Gdzie zaś u dawnych liczba mnoga nieforemna, tam iest przymiotnik i słowo w liczbie poiedynczey położone: n. p. Bracia miła. *Biał. Poſ.* 189. (bracia mili). Nie zna braciey swoiey. *W. Post. W.* 1, 61. (braci swoich). Traci brat mieszkał daleko od oney swey braciey. *Gorn. Wł. F.* 2. (od onych swych braci). – §. Brat, co semną pod iedną wątrobą leżał. *Czach. Tr. C.* 2. Brat za brata karany bydź nie ma. *Vol. Leg.* 1, 54. Brat starszy maiętności braci młodszych przedawać albo utracać nie może. *Vol. Leg.* 1, 150. Brat oddzielony kassować sprawy drugiego brata około oyczyzny nie może. *Vol. Leg.* 1, 22. Brat niewydzielony za brata woynę służyć może. *Vol. Leg.* 1, 253. Noga nogę, a brat brata podpiera. *Sk. Żyw.* 1, 31. (ręka rękę myie). Brat w uciskach poznan bywa. 1. *Leop. Prov.* 17, 17. Kochaymy się iak bracia, rachuymy się iak żydzi, *Prov. Slov.* dluhi ſi platme, a dobri prateli buďme. Co brat, to brat; co przyiaciel, to przyiaciel. *Cn. Ad.* 87. (krwi mocnieysze związki, niż przyiaźni; krew nie woda). Brat umrze, drugi się zostanie. *Rys. Ad.* 3. (braci można mieć kilku, matkę tylko iednę). Bracia iedneyże matki, rożne maią przydatki. *Cn. Ad.* 44. Bracia zgodliwi, są wielkie dziwy. *Zegl. Ad.* 21. Rzadka rzecz, między braćmi zgoda. *Zab.* 14, 32. Jako kto może, lub tak, lub owak, brat brata, swat swata rzuci przez nogę. *Gwag.* 519. Nie folgowali bratu, ani swatu, ani żadnemu. *Biel. Sw.* 165 *b.* Ni brat, ni swat. *Rys. Ad.* 51. Złodziey mi nie brat. *Oss. Wyr.* (nierządnica nie siostra; takich nie uznaię za swoich). Brat rodzony, z jednego oyca i z jednej matki, *Eccl.* самобрáтъ, der leibliche Bruder.

Rodzeni bracia tych siostr. *Mon.* 65, 561. Chciwość i bracią rodzoną (braci rodzonych) wadzić zwykła. *Falib. Fl.* 258. *NB.* W tymże znaczeniu: *rodzony*, niedokładaiąc *brat*. Rodzony rodzonego nie lubi, kiedy fię ubogo ma. *Star. Ref.* 84. – §. Brat przyrodny, z teyże matki, ale inszego oyca, lub z tegoż oyca, ale inszey matki, *obs.* półbrat, podług Niem. der Halbbruder. Brat wuieczny, syn brata matki czyli wuia, der Vetter; brat zioteczny, po ciotce. – *Sarn.* 599., nazywa cioteczni bracia, pochodzących z siostr, albo od braci stryiecznych. – Brat stryieczny, po stryiu czyli bracie oyca. Brat mężowy *ob.* Dziewierz. *Sarn.* 599. Brat żony, Szury *Roff.* муринъ. – Wpiśmie S. zowią się bracią nie tylko rodzeni; ale i dalsi z innego powinowactwa idący: co i w Polskim języku mamy, iż bracią zowiemy i w trzecim i w czwartym pokoleniu i iakiekolwiek powinowate. *Sk. Żyw.* 2, 65. – §. Bracia, narody pokrewne, z jednego szczepu idące, verſchwiſterte Nationen, Brüder, pobratymcy). One Słowiańskie narody, bracia nasi. *Pasz. Dz.* 64. Idą na nas fata "bratrzey naszey (braci naszych) Czechow. *Orzech. Qu.* 178. Turcy maią Tatarów za bracią. *Klok. Turk.* 73. – §. Brat, kollega, spólnik, towarzysz, Bruder, Genoſſe, Kamerad, Mitgeſelle, Mitgenoſſe. Bracia, ludzie iednego powołania, wyznania, zgromadzenia. Zwali się chrześcianie bracią iako rodzoną, dla wielkiey spólney miłości między sobą, a wszystko mieli spolne, okrom żon. *Sk. Dz.* 25. *ib.* 26. Chrystus iest pierworodnym między bracią; ani się wstydzi nazywać nas bracią swą. *Karnk. Kat.* 15. Brat za "braty swoie zapłacił. *Sk. Kaz. N.* 236. Chrystus ma bracią te, którzy go przez wiarę przyięli. *Karnk. Kat.* 27. Ztąd kaznodzieie, obracaiąc mowę do słuchaczów, mianuią ich bracia. *W. Post. W.* 3, 93. Bracia w Chrystusie. – Plato w swoiey Rzeczypospolitey wszystkie sąsiady braty zowie. *Sk. Dz.* 26. Mówię o tym kawalerze Maltańskim, bracie moim woiennym. *Birk. Kaw. Malt. A.* 2 *b.* (von meinem Kriegscameraden). – §. Bracia, zakonnicy, ogólnie, Ordensbrüder, Brüder. Do niektórych klasztorów tylko bracia narodu Niemieckiego bywaią przyimowani. *Sarn.* 206. Bracia owi wielmożni w Koronie, ligi Jezusowey. *Twar. Wł.* 24. – Bracia, szczególniey, zakonnicy niewyksiężeni, przeciwnie księży mianuią oycami, Laienbrüder, *ob:* Braciszek). Po śmierci nie znać, która głowa iubilata, a która prostego brata. *Comp. Med.* 706. – Bracia; zakony, po większey części z braci, to iest z zakonników nie maiących księżego święcenia złożone, iako Bracia miłosierdzia, Bonifratres, die barmherzigen Brüder, Krzyżacy, die Kreutzherren; o innych albowiem wcale kościelny cel maiących, mówi fię zwyczaynie Oycowie, n. p. Oycowie Reformaci, Dominikanie, Franciszkanie, i t. d. n. p. U Krzyżaków bracia zakonni miewali zamki swoie, iako u nas kasztelanowie. *Stryik.* 274. – §. W Bractwach katolickich męzkie osoby wpisane w jakie bractwo, bracią się zowią, iak białogłowy siostrami między sobą, Brüder einer geiſtlichen Brüderſchaft. Bracia różańcowi, szkaplerzni, i t. d. §. Bracia Czescy *ob:* Bratrzyki. Bracia Polscy *ob:* Socynianie. – §. Osoby równey dostoyności lub tegoż samego rzędu, albo iednego stanu, zwykli się między sobą bracią tytułować. Tak królowie wszyscy między sobą nawzaiem się piszą. Prześ biskupow innych bracią zowie, że sam też biskup, aczkolwiek naywyższy. Biskupowie między sobą także bracią się tytułuią: n. p. My Jarosław arcybiskup Gnieźnieński, przez Nayiaś. Kazimierza krola Polskiego z jedney strony, a Bodzentę brata naszego biskupa Krakowskiego, z drugiey. *Sarn.* 183. My Bodzenta biskup Krakowski za wolą braci naszey, kapituły. *ib.* 186. – U dawnych Polaków naypierwszy był tytuł bracie; poczekawszy trochę, przydano: Panie bracie. Powiększono potym i mówiono: Mości Panie Bracie. *Mon.* 67, 460. Pospolicie tych, co innych pierwszeństwem celuią, starszych braci zwano, n. p. Sultan zowie się starszym bratem wszystkich poddanych swoich, i pod tym tytułem zabiera dobra Baszów. *Klok. Turk.* 89. Dla okazania równości, szlachta nazywać się zwykli wzaiemnie bracią, i senatorowie to im daią nazwisko; ci znowu senatorów w obradach publicznych nazywaią starszą bracią. *Skrzet. P. P.* 1, 50. stan rycerski zaś zowią młodszą bracią. *Wiel. Her.* 1, 218. (Herr Bruder, der unter dem Adel gebräuchliche Titel: die Senatoren heißen ältere Brüder; der Ritterſtand jüngere Brüder. Uznaię chęci i rozsądek Jch Mość Panów braci moich starszych i młodszych, Jch Mość Panów Senatorów i Posłów. *Varg. Wal.* 113. Postąpiono na seymie pobór, acz niektóre woiewództwa do braci to sobie wzięli. *Biel. Kr.* 696. Niektóre woiewództwa na to pozwoliły; drugie do braci wzięli. *Vol. Leg.* 3, 61. (do braci, szlachty w domu pozostałych, na seymikach relacyinych się zgromadzaiących). – §. Brat, równy drugiemu, der dem andern gleich iſt, ſeines Gleichen. Nie chciałem, aby mi kto w sławie równym miał bydź bratem. *Kulig. Her.* 137. Głowno miasto, i iakie teraz nie ma brata, Nie miało, ani go nikt widział w przyszłe lata. *Otw. Ow.* 627. (równego mu miasta nigdy nie było). – §. Brat, bliźni, der Nächſte, der Bruder. Mamy opatrzyć niedostateczną bracią naszą. *W. Post. W.* 1, 196. (*Prov. Croat.* Al' drag brát, al' szesztra drága. Vszaki szebe iſche blága = każdy sobie naybliższy; Bliższa koszula, niż kaftan). – §. Brat, przyiaciel od serca, der Herzensfreund, Herzensbruder, Bruder. Oni brat a brat. *Zegl. Ad.* 24. (*ob:* achates, gagatek). Jesteśmy waszemi przyiaciołmi, i waszemi braćmi. *Stas. Num.* 2, 161. Poki świat światem, pies kotce nigdy nie będzie bratem. *Cn. Ad.* 735. W twarz się podufałym czyni bratem, A z tyłu sięga pugnałem. *Kul. Her.* 239. On się z nim zna, iak brat z bratem, i w zgodzie żyią z sobą. *Teat.* 16 *c*, 67. Brat, z którym fię poufale żyie, poufalec, mit dem man ganz vertraut umgeht, wie mit einem Bruder. Łotrom brat. *Birk. Chod. A.* 3 *b.* (*ob:* Paubrat). Cokolwiek iest łotrów w Europie, brat a brat. *Birk. Ex. H.* 2 *b.* Postępować sobie brat za brat (tu przez wyrzutnią czwarty przypadek ma iak pierwszy. *Kopcz. Gr.* 2, *p.*, 125.), iak naypoufaley, pospolituiąc się). Niepyszny, z każdym za brat. *Pot. Arg.* 309. Filip Macedo żył za brat z ludźmi w rozpustach pogrążonemi. *Nag. Fil.* 83. (*Prov. Slov.* brat z mokreg ſtvrti, *compotator*, ein Zechbruder). Każda teraz garderobiana brat za brat z panami, nie wdaie się z lokaiami. *Teat.* 54, 22. W mieście i u dworu za brat iestem ze wszystkiemi. *Teat.* 1, 87. Za

brat na grzech zgodnie się zmawiaią. *Wad. Dan.* 228. Nie za panie bracie z panem. *Zabł. Firc.* 68. (nie nad to *bezpiecznie, poufale). Już też to nadto tey zuchwałości, iaki Pan brat! *Teat.* 26, 35. (pozwala sobie nadto poufale zemną, iak gdyby z równym). Z bratem kiiem musi lekcyą sylabizować. *Rey Zw.* 18 *b.* (ma ścisłą zażyłość z kiiem, z plagami, często bit). W piątym przypadku: Bracie = przyiacielu, Freund! Bruder! Tylkoć się wygody twoiey, bracie, chciało. (Mentor do Telemaka). *Jabł. Tel.* 319. Ztąd on tak smutnym był, iak widzisz, bracie. *ib.* 336. Skoro dorastasz lat i lepszey siły, Mieyżo mi się do zbroi zaraz bracie miły. *Star. Vot. C.* 4. – *Rubasznie* brachu, miły brachu, *Boh.* brachu, miły brachu, nie bez przytyku, Freundchen, Brüderchen; etwas spöttisch. Uyrzałbyś miły panie brachu, Byś tam był, zkąd ia idę, żebyś też był w strachu. *Rey Wiz.* 158 *b.* Drzewcem ieźdźca uderzył, otóż tobie brachu. *M. Biel. S. N.* 25. Otóż tobie maiestat, miły panie brachu. *Rey Zw.* 71. *Rey Zw.* 237 *b. Papr. Kol. D.* 3 *b.* (*Prov. Slov.* Mili brachu! Bolud sa temu naučiš', eše yogeš' mnoho slowanš'eho bracu). – §. *Botan.* Brat z siostrą, *flos trinitatis*, Stiefmütterchen, kwiat podobny fiołkom marcowym. *Aluk Rosl.* 2, 211. Wdowki, potroyny kwiat, potróyny fiołek. *ib.* Brat z siostrą kwiatek nazwany, Wróżne barwy przybrany. *Dar. Lot.* 20.

BRĄTAC *czyn. nied.*, pobratać, zbratać, *dok.*, bracić, braterskо łączyć, verbrüdern, verschwistern, brüderlich vereinigen. *Carn.* bratiti, bratem; *Rossk.* братаmь, побратаmь. *pr. et impr.* Z wdziękami bratać cnotę, nie są dziś zwyczaie. *Teat.* 43 *b*, 54. Zbratany, złączony, stowarzyszony, verbrüdert. Młody, lekkomyślny, ze złemi zbratany. *Trzb. S. M.* 85. – §. Bratać się, *bratować się, *zaimk.*, spokrewniać się z kim, sich mit einem verbrüdern, verschwägern. Panowie Litewscy pobratawszy się i pokumawszy z Rusią, pustynie Ruskie osadzali. *Stryik.* 228. – Ogólnie, poprzyiaźnić się z kim, obcować, przestawać z kim za brat, Freundschaft errichten, Brüderschaft machen; freundschaftlich, bruderlich mit einem umgehen. *Rossk.* братcmвоваmь. Hugo, król Włoski, z Saraceny się pobratał. *Sk. Dz.* 870. Kto się ze złemi rad brata, tym samym nie dobry. *Min. Ryt.* 4, 159. Nie bratay się z dworem, bo przypłacisz worem. *Ost. Wyr.* (nie przebyway między możnieyszemi). Z łotrami bratować się, nie przystoi. *Gil. Post.* 28 *b.* Z fortuną tym ostróżniey, im się bardziey brata. *Pot. Syl.* 293. Jedząc i piiąc z sobą się pobratali. *Gwag.* 291. (przypisować się do czyiego braterstwa, przyiaźni). Jest to z starożytnego ieszcze człowiek świata, Zacny, ludzki i grzeczny, lecz się nie rad brata. *Zabł. Firc.* 43. (nie pospolituie się, nie poufali się, er macht sich nicht gemein). – §. Bratać się, mieszać się z sobą, sich mit einander vermischen. Złe się z dobrym połącza, dobre ze złym brata. *Kras. list.* 2, 129.

BRATANEK, nka, *m.* brata syn, der Bruderssohn. Bratankowie. *Sarn.* 600. *Boh.* bratranec, bratrancy, bratr'e; *Carn.* bratanz, bratinz; *Vind.* bratranz, oshnego brata sin, (*ob.* synowiec), bratoun sin, bratizh; *Croat.* bratich, bratov sin; *Rossk.* бpámaнuчь, бpaтuнaнь сынь; *Eccl.* бpaтáнuчь, бpaтáнь, бpaтuнaнь или сестpuнь сынь; бpamàнeць, бpaтàнoнь, siestrzeniec). BRATANKA, i, *ż.* córka brata, die Bruders Tochter. *Vind.* bratouna hshi, vnuzhiza, vnukinja od brata, bratanzinja, oshnega brata hshi, sestrishka (*ob.* synowica, siestrzenica). *Bosn.* braticna; *Eccl.* бpaтáнka, плeмянницa отъ бpama. BRATCZYK, a, *m.* BRATEK, – tka, *m. zdrb. rzeczown.*, brat, das Brüderchen, der Bruder. *Rag.* bratac; *Dal.* bràtac; *Croat.* bràtecz). Chodzi w zadumach, niby uczony, Chociaż Terazyty bratek rodzony. *Zab.* 9, 316. *Zabł.* Ktośkolwiek bratku, gdzieby cię kto spytał 'Strony stąd' rzecz, żeś o nich nikędy nie czytał. *Zebr. Ow.* 48. Głosy bratczyków Schismatyckich. *Sat. Sob. praef.* (*ob.* Bratrzyk).

BRATERSKI, a, ie, BRATERSKIE, BRATERSKO, po BRATERSKU *przysłk.*, bratni, braci przyswoity, *Boh.* et *Slov.* bratrský; *Bosn.* bratinski, brüderlich, Bruders; wie Brüdern geziemt. Pocałowanie braterskie, częstokroć iest pocałowaniem Judasza. *N. Pam.* 16, 28. Bruderkuß, Judaskuß). Przyniesiono projekt podziału braterskiego tych wszystkich szkod, które mieszkańcy nad granicą w przypadku woyny ponieść mogą. *Gaz. Nar.* 2, 224. Miłość braterska, *Eccl.* любобpámcmвo, Brüderliebe. Skromnie i braterskie się obchodzili. *Kucz. Kat.* 3, 293. (po braterska). *Sorab.* 1. bratrowne. Braterskie wszystkich prosimy, aby... *Vol. Leg.* 5, 981. – BRATERSTWO, a, *n.* bratni krwi związek, die Brüderschaft, das Verhältniß des Bruders zum Bruder. *Boh.* bratrstwo, *Slov.* braterstwo, bratrstwj; *Dal.* bratstvo; *Croat.* bratinstvo; *Slavon.* bratinstvo: *Bosn.* bratinsctvo; *Hung.* baratsagh = przyiaźń). Nie oglądaiąc się na braterstwo, rodzonego swego na śmierć skazał. – §. Związek ścisły, eine enge brüderliche Verbindung, Brüderschaft. Koło rycerskie podniosło święte braterstwo, aby żaden żadnego nie odstępował, żaden nie uciekał z bitwy. *Birk. Chod.* 10. Część braci zgodnych oderwał i braterstwo dobrze zgoione rozciął. *Sk. Dz.* 128, (*ob.* Bractwo). – §. Braterska miłość, Brüderlichkeit, brüderliche Liebe. Naywięcey teraz braci bez braterstwa. – 2., *Zbiorowo* brat z żoną czyli bratową, der Bruder mit seiner Frau, das Geschwister. Przysła też i Michała, Kaimowa żona, pozdrawiać swe braterstwo. *Przyb. Ad.* 16.

Pochoda: dalszy ciąg: *bratobójca, bratobojstwo, bratoboyczy; bratowy, bratowa; bratrzyk; bratni, bratnić, bracić, braciszek, braciszenko, bracki, bractwo, bratunio, bratulenko, bratunek, bratunka, bratowizna.*

BRATNAL, BRETNAL, a, *m.* BRATNALIK, a, *m. zdrbn.*, z Niem. der Bretnagel, gwóźdź żelazny głowiasty, na trzy cale długi, do przybiiania desek. *Włod. Dydz.* 34. Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Oe. Zel.* 4. BRATNALOWY, a, e, od bratnala, Bretnagel-.

BRATNI, ia, ie, bratowy, braterski, należący do brata, des Bruder, Bruders-. *Vind.* braten, bratoun, bratou; *Rossk.* бpamнiй, бpámoвъ; Trzyma on na sobie bratni obraz i zawsze stawia ku żałobie. *Bardz. Luk.* 49. Jowisz w walce z Gigantami trójzębem bratnim poparł piorunu swego. *Bardz. Luk.* 86. On sam o swoie i o bratnie zbawienie niedbały iest. *Smotr. Lam.* 34.

Odprawiwszy rzeczy domowe i bratnie, iechał daley. *Wyr. Al.* 334. (brackie, zgromadzeńskie). BRATNIC *czyn. niedok.*, zbratnić, *dok.*, ściśle połączać, bracić, bratać, verbrüdern, verſchwiſtern, enge verbinden. Tobie łagodność, tobie powaga, któreś rzadką zgodą zbratnił, dwa słodkie owoce zrodziły. *Zab.* 11, 60. BRATOBOYCA, y, *m.* *BRATOUBIYCA, morderca, zabóyca brata, der Brudermörder; *Sora6.* 1. bratrowé zamorduwar; *Boh.* wrahbi; *Vind.* bratovbijavez, bratovboinik; *Roſſ.* брамоубійца. Kain bratobóyca życie wziął Ablowi. *Przyb. Ab.* 260. O niemiłosierni bratoubiyce. *Smotr. Ex.* 4. Niedługo cieszył się bratobóyca z swoicy zbrodni. *Nar. Hist.* 5, 227. BRATOBOYCZY, a, e, BRATOBOYSKI, a, ie, należący do bratobóycy lub bratobóystwa, Brudermörderiſch, *Roſſ.* брамоубійственный. BRATOBOYSTWO, a, *n.* zamordowanie brata, der Brudermord, *Vind.* bratounu vbijanje, vmorjenje, *Roſſ.* брамоубійство. Bratobóystwem i krwią opryśniony. *Hor. Sat.* 224. Tak iest, same to bogów wyroki Rzymianie, Sciągaią bratobóystwa na was ukaranie. *Zab.* 8, 222. Bratobóystwo pełnić, *Roſſ.* брамоубійствовать. *BRATOGRYZCA, y, *m.* dokuczaiący bratu, der Bruderkränker, *Roſſ.* брамогрызець. *BRATOGUBCA, y, *m.* zgubiciel brata, der Bruderverderber, *Eccl.* брамогубець, стараюшійся о погубь ближняго. *BRATOLUBIEC, - bca, *m.* kochaiący brata, der ſeinen Bruder liebt, *Roſſ.* брамолюбець. *BRATOLUBSTWO, a, *n.* miłość braterska, die Bruderliebe, *Roſſ.* брамолюбіе. Bratolubstwo mieć *Roſſ.* брамолюбствовать. *BRATOLUBNY, a, e, BRATOLUBNIE *przysłk.*, brata kochaiący, *Roſſ.* брамолюбивый, брамолюбный, bruderliebend. By się ieno dysunnici z nami chcieli bratolubnie znosić. *Sak. Oł.* 22. *BRATONIENAWIŚĆ, ści, *f.* nienawiść brata, der Bruderhaß, *Roſſ.* брамоненавидѣніе. *BRATONIENAWISTNY, a, e, BRATONIENAWISTNIE *przysłk.*, nienawidzący brata, bruderhaſſend. *Roſſ.* брамоненавидный, брамоненавистный. *BRATOWAC się *ob.* Bratać się. BRATOWY, a, e, do brata należący, des Bruders, Bruders: *Boh.* bratrůw, *Sorab.* 1. bratrowy, *Roſſ.* брáтовъ. Bratowemu trupowi bratoboyce ofiaruią: *Birk. Kaz. Ob. F.* 3 *b.* - Bratowa, y, *f. rzeczown.* żona brata, die Brudersfrau, *Slovac.* bratrowa jena; *Sorab.* 1. bratrowa jona; *Slavon.* bratova xena, snaha; *Vind.* bratouna shena, svakinja; *Eccl.* брáтовая, брáтова жена; *Born.* nevjesta, *Croat.* nevezta; *Roſſ.* невѣстка, невѣсткина. Mężowa siostra abo bratowa, żołwica. *Sarn.* 599. Zona mego brata, po dawnemu iątrew. *Sax. Porz.* 132. BRATOWIZNA, y, *f.* bratnie, bratowe, bratowa puścizna, *Croat.* bratovchina; *Dal.* brattimſchina, der brüderliche Erbtheil. Brat był, bratowizny chcę. *Zebr. Ow.* 315. *fraterna peto.* BRATRZYK, a, *m.* Waldensów w Czechach zowią Pikartami abo bratrzykami. *Mądrz. Baz.* 1, 216. *Baz. Hist.* 64. Bratrzyk Husa swego zaleca. *Herbst. Odp. U.* 3. *Boter.* 31. *Eccl.* браменикъ; *Boh.* zbornik; *Ger.* ein Böhmiſcher Bruder, ein Mährischer Bruder, ein Huſſite. BRATUNIO, BRATULENKO, BRATUNKO, a, *m.* *zdrobn. rzeczown.* brat, Brüderchen. Witayże moy kochany brasunku. *Teat.* 8, 55. Jedyna życia mego słodyczy moy bracie, moy bratuleńku! *Tr. Tel.* 337. *BRATUNEK, *BRATUNKA, *Tr. ob.* Bratanek, Bratanka.

BRAUSZTYN, BRONSZTYN, u, *m.* z Niem. der Braunſtein, Schwarzſtein, Eiſenglanz, *magnesia vitriariorum*, kamień kruchy czarny, mażący iak sadze. *Klok. Kop.* 2, 91. *Torz. Szkl.* 242. Hutnicy nazywaią go mydłem szklannym. *Torz. Szkl.* 241. Bronsztyn. *ib.* 55.

BRAWO! z Włosk. lub Franc. wykrzyknik pochwalenia: dobrze! pięknie! wyśmienicie! bravo. Brawo! śliczne życzenia, do podziwienia. *Teat.* 52 *d*, 64. Brawo, brawo, maleńkie się książątko rodzi. *Teat.* 48 *b*, 44. Brawo komu powiedzieć. *ib.* 55 *e*, 63. Brawo dawać. *Teat.* 42 *c*, 50. - BRAWURA, y, *f.* BREWERYA, yi, *f.* zuchwałość; junacka, junakierya, burda, hałas, Keckheit, kecke Streiche, Lärm, Tumult, Schlägerey. Ozdobne zyskali posągi, przybrawszy w płaszczyk męztwa łotrowską brawurę. *Zab.* 11, 43. *Zabł.* Piiaństwa, szaleństwa, brawury. *Teat.* 43 *c*, 156. *Wyb.* - Brewerye robisz; dzień nocą, a noc dniem iest u Waści. *Teat.* 29, 94. Chciałbyś, żeby znurzony w sprosności kałuży, Walery znowu przybył, brewerył narobił! *Tręb. S. M.* 9. - 2. Brawura, y, *m.* iunak, kłótnik, ein Eiſenfreſſer, ein Handelmacher. Spiewam trafunek jednego brawury, idącego z miasta z szerokim pałaszem. *Jabł. Ez.* 124. Był to brawura prawdziwie inwentarski. *Mon.* 65, 360.

BRAWURSTWO, a, *n.* iunactwo, Bramarbaſſerey, Eiſenfreſſerey, Poltroncrey. Na rozprawach i brawurstwie gotowi cały dzień strawić. *Mon.* 72, 590.

BRAWURZYC *intrans. nied.* brewerye stroić, den Eiſenfreſſer machen, Händel machen.

BRAYCARKI, - ów, kolce, na których wiś binda albo pas od szabli, die Haken, woran die Säbelriemen hängen. *Tr.*

BRAYTARY, - ów, podstawka żelazna w kuchniach, żeby się na niey drzewka lepicy paliły, a popioł na dół na ognisko spadał, der Roſt auf dem Feuerheerde. *Tr, ob.* Wilki żelazne.

BRAZELE *ob.* Brezole.

BRĄZKA *ob.* Prążka.

BRDĄKAC, *czyn. nied.* brząkać, brzękać, dzwonić na inſtrumencie, klimpern. Tu pod krzewiſtey siadłszy cieniem lipki, W Treickie i ia brdąkam nieuk skrzypki. *Kochow*, 244.

BRE BRE, głos nie mogącego przemówić, Ton eines, der ſein Wort ordentlich hervorbringen kann. Towarzystwo piiane, piiana straż, zgoła obóz wszystek piiany. Oy bre bre, liy rozliy. *Opat. Sat.* 129. (*ob.* Brednia, bredzić).

BRECHAYŁO *ob.* Brzechayło. BRECHTAC *ob.* Brzechtać.

BREDNIA, BRYDNIA, i, *f.* bayka, bałamuctwo, plotka, Fabeley, Mährchen, Geſchwätz, Gewäſch, *Eccl.* блáдство; (*Roſſ.* бредá: fantazya, waryacya, urojenie; бредни urojenia dzikie). *Roſſ.* враки, вранье, турусы, зоякн, сумбуръ, ахинея, забубенщина, дребедень, пустомельство незоязица, несклáдица, чепуха. Kiążka pełna baiek, brydni, figmentów. *Pot. Pocz.* 42. Astrolog ten drogo przedawał swe brednie. *Pot. Arg.* 240. Zle to w Polskim świecie, gdy na seymiku opoy brydnie plecie. *Bratk. H.* 2. Sycyliyskie plotki, Kozackie brednie. *Erasm. Dw. d.* Człowiek, który mówi, co mu przyidzie na myśl, narobi często wiele brédni. *Zab.* 5, 85. Powieść

ta o nim iawną bayką a prawie brydnią pogańską, ukazuie się bydź. *Zygr. Pap.* 139. §. Bredznią, fraszka, drobiazg, nic ſtoi za szyszkę, bzdura, bagatela; eine Kleinigkeit, etwas ganz Unbedeutendes; *Roſſ.* чухá, чушь. Czy trzeba nam ſię gniewać o taką brydnią! *Teat.* 33, *c.* 47. Jakieżkolwiek nastąpi o piśmie moim zdanie twoie, Chociaż to małe brydnie, przecię własne moie. *Zimor. Siel.* 126. Nie drwiy Mospanie, i w zamku i wszędzie, Gdy nie ma grosza, brydnia Woyſki będzie. *Bratk. C. b.* Chwalić go będę, dokąd wina ſtanie, A iak nie ſtanie, brédniaś rzekę Panie. *Bratk. B.* 4. BREDNY, a, e, płochy, mylny, obłąkany, faſelnd. Bredne marzenia.

BREDZIC, BRYDZIC, *intrans. nicd.* nabredzić *dok.* nie do rzeczy gadać, bzdurzyć, pleść, bałamucić, (*Roſſ.* бредить, брéжу przez sen gadać) *Roſſ.* заврáть, завирать, врашь, врáкаю, шальберить, шальберничать, сумазбрóдничать, пустомелить; *Eccl.* тщесловити, суесловити, ſchwatzen, babeln, ſalbadern. Co mu do ſtu padnie, wszyſtko płocho bredzi. *Dmoch. Jl.* 37. Bredzą, iak na męką. *Boh. Diab.* 2, 310. Brydzi, sam nie wie co. *Teat.* 11, *b.* 19. Ach! nie bredźże Waść. *Teat.* 30, 80. – §. Bredzić, pobrédzić, chybiać, błądzić, pobłądzić, poszkapić ſię, einen Bock ſchießen, einen Streich machen, einen Fehler begehen. Wszyscy ludzie wadą tą brydzą. *Pot. Zac.* 43. *Biel. Kr.* 713. Zawsze ſię Walter ſkaurymeru wſtydził, Coż mu ſię ſtało, że teraz pobrydził? *Pot. Jow.* 120. Wielce pobrédził, że wiazd iéy do Pergamu uprzedził. *Pot. Syl.* 321. Jeśli nas dziecię urazilo, przebaczyć wiekowi; ieśli niewiaſta, bredzi. *Pilch. Sen.* 248. Bredzenie, brédnie, Alfanzerey. Nie day ſię bawić czartu czaczki świeckich brydzeń. *Pot. Pocz.* 625. BREDZICIEL, a, *m.* bałamut, ein Schwätzer, Windbeutel, wietrznik, *Roſſ.* завирóха.

BRĘGA, BRĘGOWAC, BRĘGOWIEC *ob.* Pręga.

BREKLA, BRYKLA, i, *ż.* Brekla, kiy, co go z przodu pod kabat wsuwaią. *Łączn. Zw.* 32. das Blankſcheit. Sznorowki niewiaſty dla ſtroiu podkładnią bryklami. *Comp. Med.* 765. Przykry kabat, przykrym brzuch ciemiężący popychaniem brykli. *Kchow. Fr.* 64.

BREKLESZT, u, *m.* Nie dawnoś płacił sukno po złotych dwudzieſtu, Spytayże dziś, mało co droższe od brekleszta. *Pot. Zac. praef.*

BRELA *ob.* Bryła.

BREMA, y, *ż.* miaſto Bremen, nad brzegiem Wezery, ma bydź od Lecha założone i Brzemią od ciężaru, który z ustawiczney obrony obywatel ponoſił, nazwane. *Krom.* 32. *Brzemią od brzemienia nazwano, iż tam nań znaszali swe rzeczy. *Biel. Kr.* 28. że tam brzemię prac swoich i niewczasów przeszłych złożyli. *Gwagn.* 16. BREMENCZYK, a, *m.* z Bremy rodowity, der Bremenſer, der Bremer. BREMENKA, i, *ż.* die Bremerinn. BREMENSKI, a, ie, von Bremen, Bremen s.

BRZESZA, y, *ż.* z franc. rozwalina w murze od bicia z dział, die Breſche, *Vind.* lukuja, poſtrelishe, podretje ſkus ſtrielanje.

BRET, BRYT, u, *m.* BRETA, BRYTA, y, *ż.* z Niem. die Breite, z. B. eines Zeuges, eines Tuchs u. ſ. w. szerokość materyi, abo postawu sukna, płat, pasmo, *Roſſ.* полотнище. Jeden bryt obicia był płomieniſtowytartego półatłasku; drugi włóczkową robotą w kosłkę. *Kras. Dor.* 69. Błazeneś ieśli masz żupan w różne bréty. *Ob. Poſt. A.* 3. Bréty, ſtrefy, liſtwy, Breiten, Streifen, Beſatz. Rany ozdobnieysze dla rycerza, niż nie wiem iakie manele albo bryty złote. *Birk. Kaz.* 34. Co po tych ſtroiach, w których ſię kochacie, Sobie i drugim ſidła zakładacie, Nieszczęsne brety i wasze pontały. *Groch. W.* 113. – *Fig.* Szklą ſię i pachnią wdzięcznie łąk kwieciſtych bryty. *Zab.* 9, 214. (obszary, przeſtrzenie). BRETOWY, a, e, od bretu, cały bret wynoszący, eine ganze Breite betragend.

BRETNAL *ob.* Bratnal.

BREW, brwi, *ż.* Brwi nad powiekami, wyniesienia obłączyſte kości czołowey powierzchownie włosami okryte. *Krup.* 2, 279. die Augenbraune, die Augenbrannen, Obd. Augenbrauen, (*por.* brau, *Angl.* brow, *Holl.* brawe s brzeg, bramowanie) Rotter bravo, *Boh.* brwy, obrwy, obocj; *Carn.* oberve, *Gr.* οφρυς, *Anglosax* oferbrow; (*por. Ger.* Ufer); *Bosn.* obrrive, obrrive, vechje; *Slavon.* obèrve; *Roſſ.* бровь; *Rag.* obarva; *Turc.* ebrù; (*Croat.* obérv, oberva, obervi; *Dal.* trepavicza s 1., powieka, 2., brew; *Croat.* berv s kładka, ława). *Vind.* obrè; obirve, obierva, obra; (*Vind* berv s mostek, kłada); *Slov.* brwé neb chlupy na wiczku oka *cilium* s rzęsy; obocí *supercilium* brew; *Sorab.* s. tjelizna. –) *Pol. p.* Czoło pomarszczyć, brwi do kupy zegnać. *Gorn. Sen.* 5. (kosla na czoło postawić, *Bosn.* nagruditi se, napeti obrrive, *Roſſ.* насупить бровн, die Augenbrauen zuſammen ziehen, ein finſteres Geſicht machen. – §. W brew s w prost przeciwnie, w bród, bez ogrodki, oko w oko, wzręcz, grade in die Augen, grade ins Geſicht, grade in den Bart hinein, *Roſſ.* прямо, прямикь. W brew iść, w brew bić, *Roſſ.* перечить, trotzen, zum Trotz entgegen handeln, grade zu entgegen. Iść w brew ustanowionym zwyczaiom, nie iest droga do dóyścia twego celu. *Kras. liſt.* 65. Kacerzom w brew tu biie S. Auguſtyn, mówiąc... *W. Poſt. W.* 215. Wolęć przy prawdzie przestać, chociaż im nieco w brew biię. *Gorn. Dw.* 237. Zolnierz taki ſtanie dobrze w brew nieprzyiacielowi. *Pam.* 83, 2, 83. Staral ſię o nię, w brew moim rozkazom. *Teat.* 7, 31. Soliman wziął za żonę niewolnicę, w brew prawu Sultanów. *Węg. Mar.* 1, 49. Nam chrześcianom nie pomału w brew dają te prawa pogańskie. *Wereszcz. Regl.* 77. Łakomstwo iego od sprochniałego trupa w brew wzięło. *ib.* 96. (na głowę zbite, zawstydzone zostało).

BREWERYA *ob.* Brawura.

BREWIARZ, a, *m.* z łac. zbiór wszyſtkich modlitw codziennego nabożeństwa kapłańskiego, das Brevier. Księga służąca do odprawowania godzin kapłańskich. *Kras. Zb.* 1, 171. Kto nad brewiarz dziś więcey nie umie, Nie wiem, czy świętym, wiem, że próżniakiem. *Zab.* 16, 211. Do brewiarza kłędzu. *Zegl. Ad.* 61. (kłęże patrz ołtarza). Klepie swóy brzewiarz. *Off. Wyr.* (zawsze iedno; *ob.* taż baba na tychże kołach).

BREWNY, a, e, do brwi należący, Augenbraunen s, *Roſſ.* бровный.

BREYTER z Niem. der Bereiter *ob.* Koniuszy. BREYTERSTWO *ob.* Koniuszoſtwo.

BREYTOWAC *czyn. nied.* nabreytować *dok.* z Niem. breiten, ausbreiten, breit ſchlagen, szerzyć, rozklepać aby szerszym było. n. p. Nabreytowali blach złotych, z któ

rych naſtrzygli cienkich ſtref. *Radz. Ex.* 39, 3. (naklepali. *Bibl. Gd.*). Cherubiny ze złota brzytowanego. *Radz. Ex.* 25, 18. (złotolite. *Budn.* z ciągnionego złota. *Bibl. Gd.*). Lichtarz z złota szczérego brzytowanego. *Radz. Num.* 8, 4.

BREZOLE, BRÄZELE, *liez. mn.* Brezole robią z żeber wołowych porąbanych drobno, lub z cielęcey gurki. *Wiel. Kuch.* 397. Brazele ſkopowe. *Tr.* (baranie). Rinder =, Kalbs = oder Schöpſenribben, klein gehackt.

BREZYLIA, ii, ż. kraina Amerykańſka, Braſilien in Weſtindien. §. *Botan.* Drzewo Amerykańſkie, *Caesalpinia Sappan Linn.* z którego wióry mamy do żółtego i czerwonego farbowania. *Kluk. Dyk.* 1, 92. das Braſilienholz, *Carn.* préshilèka. BREZYLIOWY, a, e, należący do Brezylii, Braſilien =.

BRLOK, a, *m.* zezowaty, rożnem, świdrem patrzący, ein Ueberſichtiger, *Boh.* brlooky, brzeplawý, *cernens sursum* (*Boh.* brzeplati *oculis blandire* (*porówn. Ger.* Brille); *Carn.* barle, warle *apparenter*; werlèti = nie dobrze widzieć). *Carn.* berlav, berlov, berlova; *Croat.* berliu; *Roſſ.* бѣлоруꙗкъ. Brlok, który tak z wierzchu patrzy, jakoby tylko połowicę zrzenic otworzył, *paetus. Mącz.* brlok, który iedno oko ma mnieysze, niż drugie. *Volck.* 63. BRLOKOWATY, a, e, na brloka pochodzący, etwas übersichtig; *Slov.* brlooký, brzeplawý; *Boh.* brlooky, brzeplawý, brzeplowatý. Którzy ſię w piciu zbytnim kochaią, maią oczy brlokowate i ciekące. *Eraz. Dw. F.*

BRNĄĆ, brnął, brnęli, *intrans. niedok.* piechotą wodę iaką przebywać, brodzić przez wodę, *Boh.* brſti, brzedl, brzedu; *Carn.* brèſti, brédem, gafim; *Croat.* gaziti, durch ein Gewäſſer waten. Gdy uyźrzał, że ſię lud obawia brnąć a przeprawić ſię przez rzekę, brnął a przeprawił ſię naprzód; co mężowie uyźrzawszy, brnęli za nim. 1. *Leop.* 1. *Mach.* 16, 7. (przeszli za nim. 3. *Leop.*). – §. *Fig.* zapuszczać ſię bez uwagi, wciąż, unbedächtig immer tiefer hinein waten, tiefer hinein gerathen, hinein fallen. Latopiszce Litewscy liczby lat, kiedy ſię co działo, nie kładą; ale zgoła proſto brną. *Stryik.* 226. Już z południa wszyſtko niżey, Człowiek brnie do kresu bliżey. *Pieſ. Kat.* 168. Co za zapamiętałość! coraz brniesz daley! *Teat.* 7, 73. Brnąć w co, w błędy, w grzechy, w zbrodnie, in Irrthümer, Sünden, Laſter, immer tiefer fallen, ſinken, darin waten. Nieupamiętany z grzechu brnął w grzech. *Kul. Her.* 52. W światowe rzeczy, młodzieżą uwiedziony, brnąć bardzo począł. *Sk. Zyw.* 1, 234. Brnie w długi. *Off. Wyr.*

Pochodzą: *dobrnąć, nabrnąć ſię, pobrnąć, przebrnąć, przybrnąć, wybrnąć, zabrnąć:* (porówn. *Brod, brodzić*).

BRÓD, u, *m.* mielizna poprzek rzéki do przebycia bez przewozu; *Bog.* brod; *Sorab* 2. brad; *Sorab.* 1. reki pjeyédź; *Roſſ.* et *Eccl.* бродъ; *Graec.* πορος (πορθμος); *Lat. med.* forda; *Ger.* die Furt; *Angl.* forth; *Holl.* voord; *Dan.* bort, (w inszych dyalektach Słowiańſkich przybiera rozmaite znaczenia; *Vind.* brud, brued = brod, brzeg morſki, przewóz, port; *Carn.* bród, wród = brzeg, brod, przewóz; *porówn. Ger.* Bord; *Lat.* portus; *Sorab.* 1. et *Slavon.* brod = brzeg morſki; *Croat.* brod = przewóz, nawa, ſtatek, brod; *Rag.* brood = barka, nawa, ſtatek, okręt; *Bosn.* bród, gaziscte, = btod 2., = okręt 3., wodne naczynie). Brod zaś *Vind.* gas, pregas, *Croat.* gáz, *Hung.* gázlohely (*ob.* gać, gacić, jaz). Bród iest mieysce, gdzie mielka iest woda. *Mącz.* (*ob.* Miela, Mielizna). Morze na niektórych mieyscach nie ma w głąb iedno na sześć kroków, i przeto takowe mieysca zowią brody, że może przez nie przebrnąć. *Syxt. Szk.* 31. Okręty dna miały płaſkie, aby na brodach i mieliznie mnieyszą miały trudność. *Warg. Cez.* 62. Okręty na brodach ſtały, odbieżane od wałów morſkich. *ib.* 63. Hetman kazał szukać brodów w oney rzéce, iakoby do nieprzyiacioł przeprawić ſię miał. *Papr. Gn.* 1238. Uciekać z bitwy, brodu w nocy ukradkiem przez rzekę macać, iest to zdraycą bydź. *Birk. Kaw. Malt. B.* 4, *b.* Brody każdemu przez rzekę wolne, ieśliby na moſt nie chciał iechać. *Vol. Leg.* 1, 518. *Przyjath.* na złoy szkapie brodu próbować. *Cn. Ad.* 548. (ważyć ſię na co, bez sposobności). Puścić ſię w bród, w bród iść, w bród rzekę przebywać, *Sorab.* 2. brojezi ſe, brodząc, brnący, die Furt paſſiren, ein Waſſer durchwaten, durchreiten, durch ein Gewäſſer durchfahren. (*porówn.* w pław). – §. Brody, nurty, prądy, wały, Fluthen, Wogen, Wellen. Głębokie oceańſkie brody. *Zbil. Dr. C.* 4. Nieprzebrnione brody. *Zbil. Dr. F.* 4. Morſkie brody niezbrodzone. *Zbil. Lam. A.* 2. Baltyckie brody do swoich ſię wrócily portów. *Tward. Wł.* 3. – §. *Fig.* Brod, prawdziwa droga poſtępowania, prawdziwy sposób czynienia, tor, der rechte Weg, die rechte Handlungsart. Day to, żem gdzie brodu chybił, Któż to niewie, żem człowiek był? *Groch. W.* 517. W odpowiedzi swey dwoiako uchybiasz brodu. *Zygr. Pap.* 300. Uchybił tu brodu, i bardzo ſię omylił. *Syxt. Szk.* 164. Poſle papieſki Rzymſkiego narodu, Uczysz nas drogi, a sam chybiasz brodu, Nawracay lepiey, niźli twóy woźnica. *J. Kchan. Fr.* 20. – §. W bród, *figur.* z, naykrótszą drogą, nayproſciey, niedługo myśląc, co pierwszego to lepszego, obces, z kopyta, od razu, wzręcz, bez ogrodki, nieochylaiąc, w brew, grade zu, ohne Umſtände, ohne Umſchweife, gerade heraus. Gdy ſię łaſił, w bród mu tak odpowiedziała. *Zebr. Ow.* 52. Powiem ci to w bród i krótko. *Opal. Sat.* 62. Książęta Ślązkie w bród ſię z tym Matyaszowi oświadczyli, iż ina-

twych dziatek, twąś ręką własnego oyca łono rozszarpała. *Przyb. Luz.* 77. (mit Blut beſudeln, im Blute baden) Ubroczony, zbroczony, zbroczały, beſprißt, begoſſen, beſudelt, gebadet, (z. B. im Blute). Obmywa z ropy ubroczone ciało. *Bardz. Lus.* 116. Z ſkały krwią zbroczałego nakoniec rumuie, I wysoką opokę posoką maluie. *Zebr. Ow.* 24. (*cruentum*). §. *Fig.* Czy twe łzy we łzach broczysz, Czy smakowne wino toczysz . . . *Hor.* 1, 20. (topisz, in Thränen baden).

ezey rzeczom swoim zabiegać będą. *Krom.* 607. - W bród b.) obficie, zbytecznie, po uszy, reichlich, überflüßig, bis über die Ohren. Dzień po dzień goście; wina w bród dla każdego. *Mon.* 67, 78. Na tym bankiecie wszędy w bród wszystkiego. *Pot. Arg.* 269. Jakieyśi w tym chluby szukaią, żeby było wszystkiego w bród i wiele, choć nayniesmaczniey będzie przyprawione. *Mon.* 65, 419. Dał koniom obiad i śniadanie, A słomy w bród na posłanie, *Sat. B.* 111. - W bród c.) : ze szczętem, zupełnie, ze wszystkim, völlig, gänzlich. W nas ochota do służby w bród wywietrzała. *Tr.* - §. *Math.* Liniia w bród, *infinita*, bez naznaczoney miary, którą do upodobania dłuższą rysować możesz. *Sol. G.* 4. eine Linie ohne Ende, eine unbestimmte Linie. (*porówn.* w ciąż).

Pochodz. *brodzić, dobrodzić, nabrodzić się, pobrodzić, przebrodzić, wbrodzić, wybrodzić, zabrodzić*; porówn. *Brnąć.*

BRODA, y, ż., BRODKA, i, ż. *zdbrn.*, część twarzy pod dolną wargą, i włosy na niey porosłe, das Kinn, der Bart; *Sorab.* 1. broda, brodka; *Sorab.* 2. broda; *Boh.* et *Slov.* brada; *Vind. Carn. Rag. Slavon. Croat.* brada; *Bosn.* brada, bradiça; *Lat. med.* braditium; *Rossʃ.* бpада, бopодá, бopóдка. 1., część twarzy. das Kinn. Broda, na którey okrasa męzkiey twarzy. *Perz. Cyr.* 1, 18. *Vind.* brada, skrenje, podbradek, podbradjak; *Rossʃ.* подборóдокъ (*ob.* Podbrodek). U mężczyzny niższa warga i broda włosami bywaią obrosłe. *Zool.* 285. Młodzieńczyk on, a ieszcze ostremi Włosami gładkiey nie okrywał brody. *P. Kchan. J.* 245. - Brodą ziemię ryć, poledz, ginąć, umierać, ins Gras beißen, umkommen. Tam nasze siły starte; a co wprzódy Grozili, tych tam ryły ziemię brody. *Hor.* 1, 218. *Kobl.* Tam męztwo starte, a ci co grozili, Krwią oszpeconą ziemię brodą ryli. *ib.* 220. *Min, solum tetigere mento.* - §. 2., Broda, włosy wyrosłe na brodzie, der Bart (auf dem Kinne). Broda wyrasta od dolney wargi na szczęce spodniey. *Zool.* 71. W pierze ptastwo, w miękką się wełnę owce stroią; Broda mężom, a ciału ich włosy przystoią. *Otw. Ow.* 546. Broda długa po pas. *Sk. Dz.* 663. Brodę komu wytargać. *Sk. Dz.* 608. Dopiero mu się puszczać ięła broda farby złotey. *Otw. Cw.* 487. (*ob.* Mech.). Brodę golić, den Bart scheeren. Brody golenie, *Eccl.* бpадобpи́тie (*ob.* brzytwa), das Balbieren. Brodę zapuszczać, den Bart wachsen lassen, *Eccl.* бpоснити, отpощивать волосы. Golenie brody iest znakiem u Turków niewoli; skoro Janczar z służby wystąpi, zapuszcza brodę, na znak wolności. *Mok. Tur.* 225. Jedni u nas golą brody a z wąsy chodzą; drudzy strzygą brodę po Czesku; trzeci; przystrzygaią po Hiszpańsku. *Gorn. Dw.* 112. (*ob.* strzyżono, golono). Zygmunt August ostatni był nasz monarcha z długą brodą. *Kras. list.* 156. Przestrzyganie brody, podstrzyganie, zapuszczanie większe lub mnieysze, rozmiar na kształt miotły, wachlarza, dawniey gustownokształtnych noszicielów tak zatrudniały, iak teraz fryzury. *Kras. List.* 156. Broda, wieraz. *J. Kchan. Dz.* 146. Broda rozdwoiona, *Boh.* hrnauſy *ob.* śpiczak, ein Spreitzbart. Przyrzekł mi to na tę siwą brodę. *Teat.* 43, c. 137. *Wyb.* Rzucić się komu do brody, nayzuchwaley na niego nacierać, sich einem in den Bart werfen; ihn keck angreifen. Swidrygayllo począł Jagiellę łaiać, złorzeczyć i zaraz z oną furyą popędliwie rzucił mu się do brody. *Stryik.* 538. Broda mędrcem nie czyni. *Mącz.* Rozumu nikt z brody nie ceni. *Teat.* 28, *b.* 88. *Zegl. Ad.* 25. *Cn. Ad.* 45. Mędrzec brodą, nie uczynkiem. *Mącz.* Broda iak u proroka, a cnota iak u draba. *Rys. Ad.* 3. *Pot. Zac.* 51. (Cera iak u dworoka, cnota iak u hayduka. Postać święta; hayduckie sumnienie). Jeszcześ broda nie urosła. *Cn. Ad.* 319. (przed laty rozum rzadki, *porówn.* mlokos). *Vind.* bradinstvu s męztwo, mężność. *Przysł: Croat.* Vszaki szvoju bradu gladi, Vszaki szvomu bolye radi s każdy naprzód myśli o sobie; pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). b., Broda, znak starości, stary, starzec, Bart, Graubart, Alter, Greis. Spytam dziadziny mile. moia śliczna brodo, znać żeś się utrudził. *Nar. Dz.* 3, 17. c., Broda, brodacz, dużą brodę maiący, ein Großbart, Langbart. Broda s brodaty, brodacz, tylko go broda. *Zegl. Ad.* 24. brodą stoi, broda. *Cn. Ad.* 45. - §. Kozia broda, broda kozy, kozła, der Bart einer Ziege. - *Botan.* ziele *ob.* Kozia broda, *Sorab.* 1. kozacza haba kozlacza broda. - *Chym.* Broda Jowisza, kosmy z cyny topiącey się, przyrastaiące do szyi bani. *Kruml.* 403. (*barba Jovis.* - §. Bardysz z dwiema brodami. *Boter.* 137. (z dwiema ostrzami, *Boh.* bradatice, sekera bradata, *ob.* barta). - Broda wyspy. *Bot.* 54. (szyia w morze wychodząca).

BRODACIEC, *niiak. nied.*, zbrodacieć *dok.*, brodatym zostawać, brody dostawać; *Rossʃ.* бopодáтѣть, обopодáтѣть; *Vind.* braditise; *Croat.* bradatiti; *Carn.* bradujem; einen Bart bekommen, mannbar werden. Młodzieńczyk, który iuż brodacieie. *Mącz.* (*ob.* okrzos, śpiczak). Czemu białegłowy nie brodacieią? *Sat. Pr.* 11.

BRODACZ, BRODAL, a, m. 1. człowiek z wielką brodą, ein Großbart; *Croat.* bradàs; *Carn.* bradazh; *Sorab.* 1. brodaćʒ; *Rossʃ.* бopодáчъ.

BRODARNIA, i, ż. *Slovac.* brodarna, tonstrina s barwiernia, die Barbierstube.

BRODATY, a, e, brodę maiący, bärtig, gebärtet, *Slov.* brodatý; *Croat.* bradat, bradàszt; *Bosn.* et *Rag.* bradat; *Carn.* bradat, *Sorab.* 1. brodaté; *Rossʃ.* бopодáтый, бpадáтый; *Vind.* bradat, bradoviteu, bradazh, bradasti; (*Vind.* braditen s męzki). Książę Szląski Henryk przez trzydzieści lat brodę wzdłuż zapuścił; i ztąd brodatym nazwany *Krom.* 235. Heinrich der Bärtige. Mądrość przychodzi z laty; acz nie każdy iest mądrym brodaty. *Cn. Ad.* 463. (broda nie czyni mądrym). Eskulap brodaty, a Apollo bez brody. *Warg. Wal.* 10. - Pochoda. *brodka, brodzina, brodzisko.*

BRODAWCZANY, a, e, tyczący się brodawek, Warzen s. Ziele brodawczane. *Spicz.* 45. *ob.* Brodawnik.

BRODAWCZATY, BRODAWCZASTY, a, e, pełen brodawek, warzig, voll Warzen; *Sorab.* 1. brodawkaté; *Carn.* bradovizhaſt; *Croat.* bradavichaszt; *Rag.* bradavicjaſt; *Rossʃ.* бopодáвочный; *Eccl.* бpадавистный. Brodawczastego albo parchowatego albo krostawego nie przyniesiecie Jehowie. *Budn. Lewit.* 22, 22. (guzowatego. *Bibl. Gd.*). BRODAWKA, i, ż., BRODAWECZKA, i, ż. *zdrbn.*, stwardziała wyniosłość na ciele, die Warze, das Wärzchen; *Sorab.* 1. brodawka, prjodwka; *Sorab.* 2. brodajza; *Slov.* bradowice; *Boh.* brabawice, bradawicka; *Vind.* bradaviza, vradaviza; *Carn.* bradoviza (*a* brada. *quia verucae plerumque in mento apparent, ut Ger,* Warze *a* Bart. *M. a S. A.* - *Rag.* bradaviza, pùhviza, pupcich; *Slavon.* bradavica; *Croat.* bradavicza, bradavka, berdavka; *Bosn.* bradaviça, bradaviciça, pupcicch; *Rossʃ.*

Бородáвка, бородáвочка; *Eccl.* бpадáвка. Brodawki na ręku abo gdziekolwiek będące, spędza ruciany sók. *Syr.* 539. Lekarstwa na brodawki. *Haur. Sk.* 391. *Sleszk. Ped.* 68. Brodawki na palcach nożnych *ob.* nagniotki, odciski; kurze oka. *Syr.* 1099. Brodawki w stolcu, Krwawnice. *Syr.* 11. Brodawki nerwowe, subtelne niteczki nerwiste w kupkę ułożone, *pupillae nerveae. Krup.* 2, 7. - *Fig. moral.* brodawka, plama, wada, przywara, ale, ein Fleden, Fehler, Tadel, Gebrechen, Aber, Anstoß. Same cnoty na nice obracamy, Często na gładkiey twarzy brodawki upatruiem. *Zab.* 15, 65. Miły Boże, iak na nas licz sami daiemy, A wszyscy, z brodawkami na świat się rodzimy. *Zab.* 8, 331. Przysłowia chociaż niewinne, są mowie ludzkiey to, co brodawki ciału. *Mon.* 65, 666. - §. 2. Brodawka piersiowa, cyckowa, die Brustwarze, *Ross.* титька, титечка. Brodawki w środku cycków. *Eccl. An.* 31. wyniesienia okrągłopodługowate, około szarawe. *Krup.* 2, 345. Guziki, z wielu nerwów skupione, mleko wytryskaiące, u zwierząt ludziom podobnych sowią się brodawkami. *Kluk. Zw.* 1, 49. (*ob.* Cyc, promień, wymię). Częstokroć u białychgłów po porodzeniu brodawki się kryią. *Sleszk. Ped.* 89. §. 3. Brodawka źrzebięca, Hippomanes. *Plin. H. N.* 8, 42. nieiaki kąsek albo sztuczka mięsa na czole dopiero narodzonego źrzebięcia, które maciorka zwykła zlizować, iako je skoro urodzi. Powiadaią, że czarownice tego pilno są; a mogąli tego dostać, wielkie czary z tym czynią. *Mącz.* ein Stückchen Fleisch, das die Füllen vorn am Kopfe mit auf die Welt bringen sollen. - 4. Brodawki abo cycki na gardzieli pod szyią kozom wiszące. *Mącz.* die hängende Warze am Halse der Ziegen. Uważay, aby koży ku chowaniu dwie *brodawce miały pod brodą, iako cycki wiszące. *Cresc.* 563. *Du Ham.* 1, 128. BRODAWNIK, a, *m.* ziele, którego sok przeciw brodawkom skuteczny. *Sien.* 61. *Urzęd.* 164. Warzenkraut, klein Sonnenwirbel; *Boh.* hrabowičnik; *Ross.* бородáвникъ. *ob.* Słonecznik, nawrot, podróżnik brodawczaty. 2.) Brodawnik, kamień drogi, *Myrmecias. Plin. H. N.* 37, 10. der Sonnenstein. *Cn. Th.* BRODAWNIKOWY, a, e, należący do brodawniku ziela, Warzenkraut-. Brodawnikowe nasienie brodawki traci. *Syr.* 1530. *BRODGOLACZ, a, a, *m.* *BRODOGOL, a, *m.* golarz brody, brodę golący, der Bartscheerer, *Ross.* бородобрѣй; *Vind.* bradobrivez, brivez, bradobriuz, *Carn.* bradobryvz; *Croat.* podbrijach; *Slovac.* bradár; *Boh.* tragir; *Slavon.* briáca). Inaza cyrulicy, inaza brodgolacze, co się tylko myciem a garbowaniem bród i głów abo wyrywaniem zębów bawią. *Syr.* 248. *ob.* Barwierz, łaziebnik. (*Ross.* бородобрѣніе brodogolenie; бородобрѣнный brodogolny). BRODKA, i, ś. BRODECZKA, i, ś. *zdrob. rzeczownika* Broda, das Kinnchen; ein kleines Kinn; das Bärtchen, ein kleiner Bart; *Boh.* bradička; *Rag.* bradizza; *Bosn.* bradiça; (*Ross.* бородáвка gatunek sikory). Ucałowała obu, i głaszcząc pod brodki, Z rzewnym płaczem ich tuli matka nieszczęśliwa. *Przyb. Ab.* 201. Łechcą iey pod brodkę. *Pot. Syl.* 39. - Kwiat ten wisi iak bródka iaka sędziwa. *Syr.* 1238. Ziele Kozia Bródka *ob.* Kozi. 2.) Bródka podkowy, gryfka, der Griff auf dem Hufeisen der Pferde. Dla koni ciągowych na podkowach, prócz zwyczaynych celów, ma bydź na przodzie bródka na kopyto zagięta, a pod nią cel trzeci. *Kluk. Zw.* 1, 187. Cele na podkowach, abo bródki zimą ostrzeyszo bydź maią. *ib.* 182. - b. Krótki kawałek łaty, osadzoney prostokątnie w łuku młyna prochowego. *Jak. Art.* 3, 286. der Bart, an dem Stampfer in der Pulvermühle.

BRODNIA, i, ś. gatunek sieci rybiey, z *Ross.* бродить niewodem łowić; eine Art Fischnetz. Bystrzący złodziey ogłowią i łyczaną brodnią łowi strzolki, bierze kozły, barany, świnie. *Klon. Wor.* 19. *Fig.* Czapla, chociaż nie stawia więcierzy, Kiedy swą brodnią na brzegu rozszerzy, Wyciąga mnoztwo ryb. *Klon. Fl. A.* 4.

BRODNICA, y, ś. od brodu, miasto Prus zachodnich, die Stadt Straßburg in Westpreußen. BRODNICZANIN, a, *m.* z Brodnicy rodowity, ein Straßburger. BRODNICZANKA, i, ś. z Brodnicy rodowita, eine Straßburgerinn.

*BRODOGOL *ob.* Brodgolacz.

BRODOWINA, y, ś. mielizna, piaszczysta wyniosłość na rzece, eine Sandbank *Tr.* eine Untiefe.

BRODY, - ów, *liczb. mn.* miasto handlowne w Galicyi, Brody, eine Handelsstadt in Gallicien, imię ma od brodu czyli ścieku wody, przy którym iest położone. *Xpcz. Gr.* 2, *p.* 154.

BRODZCA, y, *m.* BRODZICIEL, a, *m.* brodzący, świadom brodzenia i brodów, ein Water, der die Furten durchwatet, der die Furten kennt. (*Ross. Kamtszat.* бродильщикъ, бродовщикъ drogę przez śnieg torniący łowiącym sobole. *Ross.* бродяга; włóczęga, tułacz, powinoga; *Vind.* brodnik *nauclerus*). Brodzca doświadczony, *scitus vadorum. Zebr. Ow.* 220.

BRODZIC, *herb*, trzy złote krzyże w trójkąt ułożone. *Kurop.* 3, 8. ein Wappen.

BRODZIC, *czyn. niedok.* brnąć, po wodzie lub inszey cieczliwie chodzić, waten; *Boh.* bříditi, brédu, brodit se, brodjwam (*Boh.* broditi = konie pławić); *Carn.* brésti, brédem; *Eccl.* бpéдy. (*Ross.* брéсть, бpéдy, бpoдúть, wlec się, włóczyć się, бpoжéніe, бpoдьбa, tułactwo, włóczęga. *Carn.* brosti, brédem, wrodem *scrutari fundum, transfretare. Bosn. Croat. Vind.* broditi, broditti, brodariti *navigare*; Brodzić zaś *Rag. Bosn. Carn.* gaziti *ob.* Gać, Jaz). Rzeka była latem wyschła, że ią każdy brodzić mógł. *Sk. Dz.* 791. (w bród przebywać, durchwaten). Brodzili we krwi po same kolana. *Aussp.* 122. We krwi chrześciańskiey do szyi brodził. *Sk. Dz.* 170. *Przyśl.* Witay mi kaczko, nie brodząc. *Rys. Ad.* 71. (bez fatygi, bez zmaczania się; o dzikich kaczkach na bagnach. Zysk gotowy, bez pracy, bez trudu; Gewinn ohne Mühe). Jeżeli prawdę mówi królowa, nie zwodząc, Witay, oba pomyślą, i kaczka nie brodząc. *Pol. Arg.* 767. - *Transl.* Jeszcze na ów czas w morzu odważne nawy nie brodziły. *Bardz. Tr.* 145. (nie żeglowały, nie brodziły po nich, sie durchfurchten noch nicht die Meere). §. *Fig.* brodzić w czym, w grzechach i. t. d. zapuszczać się, zagłębiać się, in Sünden u. s. w. waten. Ludzkie grzechy tłumili, a sami w nich brodzili. *Sk. Dz.* 1059. Nie ma serca, by w takim okrucieństwie brodzić. *Teat*, 46, *d.* 22. W rozpustności do szyi brodzi. *Sk. Dz.* 686. W nieprawościach aż po uszy brodzą. *Chrośc. Job.* 21. W oyczyznie według fantazyi swoiey chce brodzić, rady nie słucha niczyiey. *Star. Vot. C.* 2. (*ob.* prosto

brnąć). Gdy kaznodzieia w głębokości pisma brodził, słuchacze go nie zrozumieli. *Sk. Żyw.* 1, 59. b., Brodzić w czym, brnąć w czym, opływać, obfitować; im Ueberfluß haben, waten in etwas. Brodzić w dostatkach, w honorach. *Off. Wyr.*

BRODZINA, y, ż. broda niegęsta, nie zbyt duża, ein nicht dicker, nicht großer Bart. BRODZISKO, a, *n.* przyganiaiąc, broda szpetna, nieforemna, ein ungeschlachter, häßlicher Bart. *Croat.* bradina). Ach iak potężne brodzisko, o iak buyny krzak włosów. *Boh. Kom.* 11, 478. Starzec swoim brodziskiem twarz mi szorował. *ib.* 1, 436.

BRODZISTY, a, e, bród maiący, brodów pełny, *Mącz.* mogący bydź przebrodzonym, durchwatbar, untief, seicht *ob.* mielki, płytki; *Ross.* бродовáтый, *Slov.* brodný potok, który mnoho brodůw má, brodnatý, *Rag.* et *Bosn. Croat.* brodljiv *navigabilis*; *Croat.* gazliv *vadabilis*).

BRODZISZCZE, a, *n.* ta część twarzy, na którey broda, podbrodek, das Kinn. - §. Broda poważna, ein ansehnlicher ehrwürdiger Bart. Nurza w swoich łzach siwe długie brodziszcze oyca swego. *Star. Num.* 1, 192. Gęste brodziszcze kryło mu twarzy połowę. *ib.* 1, 94.

BROG, u, *m.* daszek poszyty na czterech drągach, na skład siana, zboża, der Fehm, Feim, Feimen, Schober, *Boh.* brah, brh, stoh obilny (*ob.* steg) *Sorab.* 1. et 2. brozna gumno, spichlerz, stodoła); *Bosn.* koppa, stógh, pojatta; *Carn.* kupiza, ręshta, sęma; *Ross.* скирдъ (*Ross.* набрóсить, набросáть, набрасывáю nagromadzać, naskładać). Kiedy gumna wszystkiego zboża ogarnąć nie mogą, układaią się brogi. Pod gołym niebem postawione, muszą bydź w kształcie kręgla (to raczey styrty); daszkowe mogą bydź rowne aż pod sam daszek. *Kluk. Rosl.* 3, 228. Na Rusi u dobrego gospodarza do czterech i do sześciu set brogów, na kształt iakich wież czworograniasto stoiących, różnym zbożem napełnionych, naydzie. *Guagn.* 335. *Przysłk.* Ma pełne brogi. Ma wiele brogów. *Off. Wyr.* (bogaty). Lepiey mieć więcey brogów, niżli złotych łańcuchów. *Petr. Ek.* 14. Bróg dziesięcinny wszystko przyimnie, niczym nie brakuie. *Cn. Ad.* 46. *Rys. Ad.* 19. - Lepszy brog, niżli snop. *Rey Wiz.* 54. - Osobliwie brogi bywaią na siano, Heuschober. Nawet siano przedaie się na brogi; iest oraz w tym sposobie bróg i miarą; dzieli się na wozy. Bróg o 16, o 12 wozach. - *Phras.* Na brogu leżeć, toż co pod pierzyną, *fig.* gnuśnieć, auf der Bärenhaut liegen, ponieważ wieyskie próżniaki rade w zebranym brogu legaią, że miętko. - Z brogu dopiero wylazł; ocucił się; ot, przecięż wstał; przecięż do czego się wziął. *Off. Wyr.* - §. Bróg, każdakolwiek kupa czyli gromada kamieni, broni i t. d. *Cn. Th.* ein Haufen, jeder aufgethürmte Haufe. §. *Math.* kręgiel, *conus*. *Tr.* ein mathematischer Kegel.

II°., Brog, zbór Luterski, osobliwie dawny Krakowski, od kamienicy w Krakowie Brog zwaney, ein Lutherisches Bethhaus. Nie byli królowie winni, kiedy bróg w Krakowie po dwakroć burzono. *Podw. Sion. P.* 2. Jakośmy sobie nowych ministrów, nowych zborów, brogow, bożnic, naczynili, tak też zrasu nieszczęście wielkie Polski się ięło. *ib. L.* 2. BROGOWY, a, e, należący do brogu, Feimen -, Fehm -. Brogowy daszek.

BROIC *czyn. nied.* zbroić, nabroić, pobroić, *dok.* złego co uczynić, Böses thun, Unheil stiften, etwas (Böses) begehen. *Boh.* tropiti, stropiti; *Sorab.* 1. skutjam; *Vind.* hudobuvati, hudoštoriti, sabroditi, dopernesti; *Ross.* злотворить, прокудить, проказить, смоленичать (*Sorab.* 2. broisch trwonić; marnować; broiwo śmieci, brud; *Rag. Croat. Bosn. Slavon.* broiti, broitti, *numerare* liczyć, rachować; broj *numerus* liczba, rachunek). Nie proszę więcey, iuż broy, iakoś nabroiła. *Bardz. Tr.* 119. Zagrodzić mu sposobność do broienia złego. *Teat.* 48, 128. Nie maiąc dosyć na tym, co pierwey pobroił, ieszcze tchnął pogróżkami. *W. Post. W.* 3, 141. Oni wedle zuchwałości swey wiele złego wolnie broią. *Pilch. Sall.* 174. Wszelką niecnotę gotów iest broić. *Warg. Wal.* 268. Co drugi nabroi, to ia mam zastąpić. *Cn. Ad.* 90. Królowie broią, a poddani pokutuią, *delirant reges*, *plectuntur Achivi*. *Modrz. Baz.* 575. Broić, srożyć się, dokazywać, szaleć, toben, wüthen, rasen. Miecz broi, siecze a morduie. *Rey Ap.* 2 b. Patrz, iak broi srogie morze. *Bardz. Luk.* 85. - Broić z którą, niecnotę popełniać, Unzucht treiben. *Off. Wyr.* - Broić nad kim, dokazywać nad nim, wydziwiać z kim, pastwić się nad kim, mit einem grausam umgehn, mit ihm herumhausen. Gotowie we Włoszech z Rzymiany broili. *Stryik.* 187. - BROIC się, *zaimk.* a., *Bezosob.* broią, man treibt Unfug, man tobt, es wird Unfug getrieben. W państwie tym wszystko dziwnie się broi. *Rey Wiz.* 165. §. 2., Broić się, *osobist.* szaleć, wściekać się, rasen, toben, wüthen. Gdy się broią panowie a ludzi mordują, To naywiększe korzyści w ten czas diabli czuią. *Rey Wiz.* 168. Weyźrzał potym ku górze a chmury się broią, Roztargnione powietrzem, na poły się dwoią. *ib.* 165.

BROICIEL, a, m. 1. broiący co, zbrodzień, der Stifter des Unheils: *Sorab.* 1. skutjenik; *Vind.* hudodelnik, dopernashaves; *Ross.* проказникъ, замышленникъ (*Sorab.* 2. brojak: marnicicl, rozrautnik; *Croat.* broitel, brojnik: *numerator* liczący, rachuiący). Nie utaicie się broiciele nieprawości. *Budn. Job.* 34, 22.

Pochodz: *zbrodnia, zbrodzień.*

*BROK, u, *m.* (z dawn. Niem. der Brocken, Brocke) szrot, der Schrot. Nie stoi za to, na drobne ptaki ołowianym strzelać brokiem. *Haur. Sk.* 283. Co za sztuka z fuzyi śrokiem ptaka zabić? *Pot. Pocz.* 315.

BROKADYA, yi, ż. Ital. broccato, *Gall.* brocard; materya, złotogłów, der Brocat. *Tr. Boh.* prokat; *Carn. abad.* BROKADYOWY, a, e, z brokadyi, Brocat -. *Boh.* prokatowý. BROKATELA, BRUKATELA, BURKATELLA, i, ż. *Ital.* brocatello; materya podobna do brokadyi, ieno podleysza, materya dychtowna z powłoki iedwabney, das Brocatell. Brukateli łokieć. *Instr. Cel. Lit.* Od burkatelli Weneckiey różney farby... *Vol. Leg.* 4, 356. 2., Kamień, od niektórych między marmury policzony, czerwoniawy porfir z żółtemi ziarnami. *Kluk. Kop.* 2, 63. eine Art rothen Porphirs.

BROKOLI, - ego, *m.* odmiana kalafioru. *Kluk. Dyk.* 1, 81. *Kluk. Rosl* 1, 214. eine Art Blumenkohl.

*BROMA *ob.* Brama.

BRON, i, ż. w ogólności każda rzecz służąca do obrony, Waffe, Wehr; *Sorab.* 1. et 2. bron; *Boh.* bran, zbran, zbrog; *Slov.* zbrog; *Vind.* branva, oroshje, (*Carn.* bran; *Rag.* brâna: obrona; *Ross.* et *Eccl.* брань: woyna,

wiki, łótnia, łainie; - broń *Roff.* pyжьé, opyжïe; (*croat.* orusje *ob.* Oręż; *Eccl.* бронѧ z zbroia, broń). W szczególności broń, oręż, nazywa się to wszystko, co służy do rażenia nieprzyiaciela lub, obronienia siebie. *Pap.* II, 469. das Gewehr, die Waffe. Broń i zbroie ku rożnéy obrony. *Petr. Pol* 455. Dwoiaką im broń dawano odnę, którąby bili nieprzyiaciela, a drugą, którą się bronili. *Pilch. Sall.* 17. Słowacy radzili bardzo zaczepiać sąsiadów, kiedy woiennym urzędziom dawali ogólną nazwę broni, dosyć szerokę, co posiadali. *Gol. Wym.* 231. Kusza, rohatyna albo włocznia i miecz u boku, to była własna szlachcica broń Polska; którą dopiero za Ludwika Węgierskiego nas porzuciwszy, do drzew się wzięli. *Biel.* 518. Rycerz potyka się z nieprzyiacielem rozmaitemi bronmi, a kopiią, z łukiem, z strzelbą, z rohatyną, z maczugą albo pałaszem. *Star. Ryc.* 40. Pałasz, karabin i inne tym podobne są bronią, którey używa iazda. *Jak. Art.* 2, 18 (*prov.* biała broń). - Broń, zbroia, Rüſtung. Ona na siebie pancerza żadnego nie nosi, koń, tarcz, drzewo, ani strzała, to wszystka broń iego. *Paszk. Dz.* 104. - Towarzysz broni, spółwoiennik, Waffenbruder, Kriegskamerad. Z płaczącym wodzem płaczą towarzysze broni. *Lucr. Jl.* 2, 191. Robić bronią, używać broni należytey, mit dem Gewehr arbeiten, umzugehen wiſſen, es brauchen. Z wielką pilnością uczą rekrutów, iak robić bronią. *Pam. Parn.* 85. 1, 122. Mieć się do broni, zu den Waffen greifen. Skoro pierwsza straż rozruch usłyszała, i to sprawy się i do broni miała. *P. Kchan. J.* 228. Broń od siebie rzucić, broń położyć, poddawać się, das Gewehr ſtrecken. §. Broń, słowo to wchodzi w termina strzelby, biorąc się za karabin, strzelbę żołnierską, das Gewehr, der Karabiner. Szyldwachy do broni wołaią. *Kaw. Nar.* 10. ſie rufen ins Gewehr. Do broni! już biią trwogę za odwrotu. *Teat.* 44; 84. Broń do góry. *Kaw. Nar.* 255. *Roff.* на ружьо broń na ramię! broń do nogi! *ib.* 242. Broń przed deszczem! broń się obraca, żeby zapał był ku sobie; podrywa się szybko kolba pod lewe ramię. *Kaw. Nar.* 249. Broń w prawe ramię) *ib.* Broń w płaz! broń na płaz dłoni ostatnim bączkiem się trzyma. *ib.* 2-6. Broń za umarłym! broń się rurą na dół przewraca, kolbą do góry. *ib.* 370. - *Przysłw:* Dla powiatu broń nosza. *Rys. Ad.* 10. (*si vis pacem, para bellum*). Day boże dobrą broń mieć; a nigdy iey nie używać. *ib.* 23. Na się drugi broń nosi, *ib.* 49. Człek drugiemu zawsze wszędzie, broń na siebie dawać będzie. *Jac. Ben.* 54. (*ob.* bicz na siebie dawać). Nie może ani broni odstąpić swey szkody. *Prot. Kont. C.* 3. (nic tu po strzelbie). 2., *Fig.* Broń naszego żołnierza nie cielesna iest. 3 *Leop. Liſt. H.* 3. (*horęża nie są cielesne. *ib.*). Broń w prawie z papiery, dokumenta. Słaba broń, niewinność przeciw mocy. *Off. Wyr.* 3. Broń Lana broń *ob.* Jelenie oko.

Bronić, *zbronić* się, *nabronić* się, *obronić*, *obrońca*, *obrona*, *zabronić*, *uzbraniać*, *zbronić*, *zabronić*; *bronny*, *bronne* (*zbroia*), *zbroić*, *uzbroić*, *rozzbroić*, *zbroyny*.

2) BRONA ob. Brama.

BRONA, y, 2. narzędzie rolnicze do włóczenia, die Egge; *Sorab.* 1. brona; *Sorab.* 2. bronna; *Boh.* brana, branice, branice; *Slov.* brána; *Hung.* borona; *Vind.* et *Carn.* brana; *Croat.* brane, ulaka, zubache; *Roff.* борона, боронка. Broną się przewrócone grudy z bryły ziemi rozbiiaią, pera i inne dziczyzny z ziemi wyciągaią, posiane nasienia ziemią się zasypuią. Żelazna brona, którą ciężką zowiem, ma żelazne zęby; drewniana lekka zwana, robi się u nas z wici. *Kluk Rosl.* 3, 118. *Kluk. Rosl.* 2, 157. Na Mazowszu brony maią drewniane zęby, w Krakowskim żelazne. *Haur. Sk.* 29. Rolą włoczyć *ob.* bronować, skródlić.

BRONATEK, BRONATNY *ob.* Brunatny.

BRONC, BRONS, BRONZ, u, *m.* z franc. materya z rozmaitych kruszców zmieszana, Bronze; *Jll. barb.* tuc; *Croat.* bruncz; (*Carn.* bron; *Vind.* bronz; *Croat.* bronze z ruda, kruszec). Z bronzu bite medale. *Węg. Mar.* 3, 27.

BRONCOWY, a, e, z broncu, von Bronz.

BRONIC, *herb*, dwa ielca, na kształt S litery, na krzyż ułożone; z Czech. *Kurop.* 3, 9. ein Wappen.

BRONIC, *czyn. niedok.*, zbronić, obronić *dok.* bronią zasłaniać, szczycić, *właśc. i niewłaśc.*, vertheidigen, ſchützen; *Boh.* et *Slovac.* braniti, bránim, hágim; *Carn.* braniti, branem, brambam, savétim; *Vind.* branit, obranit, varovat, obarit; *Croat. Rag. Bosn.* braniti; *Sorab.* 1. wobaram; *Roff.* боронить, оборонить; (бранить, побранить łaiać). Król niebieski ludu swego strzeże i broni odganiaiąc od niego, iako od swey trzody, wilki, łotry i tyrany. *Gil. Katch.* 297. Sewerus bronił chrześcian od ludu burzliwego. *Sk. Dz.* 155. Miłość ludzi swych pana broni. *Tward. Wł.* 50. Bóg broni sługi swoie. *Sk. Zyw.* 143. Niech mi drzewa swego użyczą cienia, Od słonecznego niech bronią płomienia. *Burl. B.* 3. Bronić ukrzywdzonych. *Zbil. D. F.* Karól kościoła bronił. *Sk. Dz.* 732. Stan mieyski przeciwko krzywdom szlachty bronić i zasalaniać. *Mon.* 65, 368. W prawie, bronić kogo, zastępować go, einen vertheidigen, vor Gericht vertreten. Które białogłowy przed urzędem spraw swoich, abo cudzych broniły. *Warg. Wal.* 265. Jeden drugiego broni, wymawia. *Cn. Ad.* 306. §. Bronić, zachowywać od czego, zabiegać czemu, vor etwas bewahren, beſchützen. Niech mię bóg broni od tego, bym... *Zab.* 16, 288. Kto mogąc grzechu bronić, nie bronił, pozwala. *Bardz. Tr.* 196. Broń Boże, Gott bewahre, Gott behüte, da ſey Gott vor; *Sorab.* 1. ſwarnu bożo; *Eccl.* отмлнуи. Broń mię boże od tego szaleństwa. *Teat.* 36, *b.* 56. Broń boże, żeby was nie pokąsał, *ib.* 7, *c.* 67. Broń boże, by nam nie przyszło do tego. *Paszk. Dz.* 65. Broń boże choroby. *Kras. Dos.* 22. §. Bronić komu czego z zabraniać, nie dopuszczać, przeszkadzać, wehren, verwehren, verhindern, nicht zulaſſen; *Rag.* brâniti; *Vind.* braniti, na poti biti, napotuvati, pazhiti, vbraniti, prebraniti, odbraniti; *Carn.* ubraniti; *Eccl.* бранити, запрещать, возбранять, претить, недопускать; *Sorab.* 1. wobarać; *Slov.* zbramugi; *Roff.* возбранить, возбранять. Chcieli się nieprzyiaciele przeprawić; ale im tego Kościelecki bronił, i obronił. *Biel. Kr.* 494. Racz się prośbom mym nakłonić, Nie chciéy szczęścia mego bronić. *Nieme. P. P.* 89. Ucha twoiego żebrzącemu bronisz. *Paſt. F.* 13. Do domu odiechali, którym abo lata, abo siły, abo niedostatek służby żołnierskiéy bronił. *Warg. Cez.* 220. Ten miał oyca takowego, Ze mu bronił do dobrego. *Pies. Kat.* 144. - BRONIC się, *zaimk. Croat.* branitisze), orężem, bronią, lub czym inszym składać się, szczycić się, *pr. et impr.*

ſich wehren, ſich vertheidigen. (*Roſſ.* хара́читься bronić ſię rękami, nogami). Jak kto może, broni ſię. *Cn. Ad.* 302. Bronić ſię z walu nieprzyiacielowi. *Star. Vot. D.* 3. *b.* ſich gegen den Feind vertheidigen. Turcy nie dali nigdy ſtatecznej bitwy; tylko ſię bronili obozem. *Baz. Sk.* 166. Tak ci ſię Moſkwa broni gęſtemi lasami Od nas, Chiua od Tatar przez ſto mil murami. *Star. Vot. D.* 2. (zasłania ſię, iſt gedeckt, geſchützt, geſichert). Bronić ſię przed prawem, ſich vor Gericht vertheidigen. Gaia, ſkora do zwad, zawsze ſię sama u pretora broniła. *Warg. Wal.* 266. Też są dowody, któremi ſię bronią, ale nie obronią. *Petr. Ek.* 73. Żadnych wymowek nie szukał; ani ſię pismy bronił. *Sk. Dz.* 423. Bronić ſię mową, słowy, wymawiać ſię, oczyszczać ſię. *Cn. Ad.* 302. - Bronić ſię komu, przeciwko komu, ſtawić mu ſię, ſich einem zur Wehre ſetzen. Broniłam ſię mu; lecz nie mogłam zdołać. *Chroſć. Ow.* 66. Nie bronisz ſię deszczowi, nie bijesz ſię z gradem, Ale pod dach uciekasz. *Pot. Arg.* 82, *Transl.* Jeśli ſię dłużnik wierzycielowi fantem broni w długu. *Sax. Porz.* 71. (kłada ſię fantem). - Bronić ſię od czego z zasłaniać ſię, warować ſię, ſich gegen etwas verwahren, ſich dagegen ſchützen. Od zimna ſię odzieniem wedle czasu bronim. *Sk. Dz.* 828. - Bronić ſię komu, wzbraniać ſię, odmawiać, ſich weigern, kein Gehör geben. Jego prośbie pokorney nie mogę ſię zbronić. *Tręb. S. M.* 100. - BRONICIEL, a. *m.* broniący, obrońca, der Vertheidiger, Beſchützer; *Rag.* et *Bosn.* branaz, branitegl; *Croat.* branitel; *Vind.* branik, obvarnik, obranovez; *Boh.* zaſtawatel; (*Roſſ.* бранитель z łżyciel, ganiciel). BRONIECZKA, i, *ż.* mała broń, ein kleines Gewehr, ein Gewehrchen. Rany nie rohatynkami, albo iaką Grecką broniecżką zadali; ale haniebnemi oszczepami. *Faliþ. Fl.* 81. BRONIENIE, BRONIENIE ſię *ob.* Bronić, Bronić ſię, *ob.* obrona, das Vertheidigen, die Vertheidigung, Beſchützung, Verwahrung; (*Rag.* et *Bosn.* braniteglſtvo, brana; *Croat.* branitra z opieka). *BRONIONOSNY, a, e, noszący broń, waffentragend, Bronionośna Minerwa. *Otw. Ow.* 578. BRONKA, i, *ż.* mała broń, ein kleines Gewehr, ein Gewehrchen. *Pot. Jow.* 2, 49. - 1.) BRONNY, a, e, zabroniony, zakazany, niewolny, *Roſſ.* воспрáнный; (*Roſſ.* et *Eccl.* бráнный woienny); verwehrt, unterſagt, unerlaubt. *Klok. Turk.* 185. Bronno *Przysłk.* nie godzi ſię, niewolno, es iſt nicht erlaubt. To nam mówić wolno; wam zaś bronno. *Pilch. liſt. Sen.* 3, 280. Niebronno z godzi ſię, wolno, es iſt erlaubt, es ſteht frey; *Roſſ.* невоспрáнно. Dobrze myślić, nikomu niebronno. *Pilch. Sen. liſt.* 329.

2.) *BRONNY, a, e, bramny, od bramy, po dawnemu brony. Thor z, *ob.* Bramny.

3.) BRONNY, a, e, należący do brony, narzędzia rolniczego, bronowy, Egen z, die Ege betreffend, zur Ege gehörend; *Sorab.* 1. bronſti; *Roſſ.* бороновый. Koń bronny, parobek bronny. *Oſſ. Wyr.* - BRONOWAC *czyn. niedok.* rolą włóczyć, egen, (*ob.* skródlić, wskopywać zasianą rolą). *Slovac.* bránim, zawlačugi; *Carn.* branam; *Hung.* boronalni; *Croat.* branim, branati, drafim, uláchim, zubáchim; *Roſſ.* бороновать, бороздить (*ob.* brożdzić); *Rag.* razgrúniti; *Boh.* wlačeti; *Vind.* sbranovlashit, lashiti; *Sorab.* 1. loczież. Bronuię na ukos, poprzek brozdy. *Cn. Th.* Bronowanie, włóczenie, das Egen, *Roſſ.* боронованье, *Boh.* wlačka, *Vind.* lashenje. - BRONOWNIK, BRONOWŁOK, a, *m.* bronuiący, włócack, *Croat.* branacz, vlach, ulachitel, vlachár; *Hung.* boronaló; *Rag.* razgrúnitegl; *Boh.* wlačec; *Roſſ.* боронильщикъ, бороновальщикъ; *Eccl.* бронитель, боронúтель, боронщúкъ; боронникъ, der Eger, Egerknecht. Bronowłok z chłopca wyrastać, parobka nie dorastać powinien; ma bydź w lżeyszych robotach parobkowi pomocą, bronę wlec, żąć i t. d. *Klok Rozt.* 3, 111. (*ob.* poganiacz, podparobczy).

BRONS, BRONZ *ob.* Bronc. BRONSZTYN *ob.* Branszty. BROSKIEW *ob.* Brzoſkiew.

BROSZCZ, u, *m.* obszycie na spodzie sukień białogłowſkich, die Einfaſſung um den Rand der Weiberröcke. *Tr.* Spodnica z broszczem. *ib.* (*ob.* Brożec).

BROSZURA, y, *ż.* BROSZURKA, i, *ż. zdrbn.*, z franc. Książeczka niegruba, zszyta, nieoprawna, eine Broſchüre, *Roſſ.* мемпáдка. BROSZUROWAC *czyn. nied.*, zbroszurować, pobroszurować *dok.*, szszywać książki alla ruſtica, broſchiren. Broszurowany *Roſſ.* ab мемпáдскъ.

BROWAR, u, *m.*, BROWARNIA, i, *ż.*, budynek, gdzie ſię piwo warzy, piwowarnia, mielcuch, (z Niem. Brauen, *Holl.* brouwen), das Brauhaus; *Sorab.* 2. bruhs; *Croat.* pivarnicza; *Roſſ.* пивовáрня; *Vind.* olounia, olouniza, olounishe, ovarna). O browarze czyli mielcuchu. *Switk. Bud.* 264. W browarach piwo robią. *Tward. Wł.* 160. - Często browar z gorzelnia, palarnia, Brennhaus, wo Brantwein gemacht wird. - Browar winny, dom, gdzie ſię wino prasuie, die Weinkelter. *Cn. Th.* - *Przysł.*: Kto w karczmie służy, w browarze mu płacą. *Dwor. E.* 3. Jakbym wszedł do browaru, pełno *gomona, pełno krzyku, wrzasku, swaru. *Pot. Pocz.* 363. Tu na świecie iak w browarze pługawym mieszkamy. *Rey* Wiz. 159. - §. Browar z szynkownia, eine Schenke, ein Saufhaus. W browarze przesiaduie. *Oſſ. Wyr.* (piiak wierutny).

BROWARNY, a, e, tyczący ſię browaru, lub gorzelni, Brauhaus z, Brennhaus z; *Roſſ.* пивовáрный, пивовáренный. Browarny kocieł, w którym piwo warzą. *Syr.* 945. Ogień browarny. *Torz. Szk.* 61. Kadzi, koryta i inne narzędzia browarne, do warzenia piwa należące. *Szczerb. Sax.* 141. Arenda browarna. *A. Zam.* 85.

BROWY, a, e, od bru (*ob.* Ber) (*Boh.* berowý), von Fench. Browa słoma; *Vind.* bereniza, berouza.

BROZA *ob.* Brzoza.

BROZDA, y, *ż.*, BROZDECZKA, i, *ż. zdrbn.*, żłobek ziemi w oraniu między skibami, die Furche; *Sorab.* 1. brózda, precznieza; *Sorab.* 2. broſda; *Slovac.* brázda, rozhora; *Hung.* baràzda; *Boh.* brázda, brazdička, rozhor; *Croat.* brazda, razgon, ſzlog; brazdicza; *Rag.* brâzda, brâdiza; *Carn.* braſda, roiôr, posrędk; *Bosn.* brázda, brázdica; *Vind.* brasda, brasdeniza; *Bosn.* brazda, gribglja, vrriſta, jarak; *Roſſ.* борозда, бразда, борóздка, борóздочка; *Eccl.* бразда, *Graec.* πρασία; *Lat.* porca, (z, *Roſſ.* et *Eccl.* бороздá z uzda, munsztuk). W brozdy pługiem poorane roztrząsnął siew, *Otw. Ot.* 106. §. Brozda między zagonami, rówek, do ściągania wody, wodociąg, die Waſſerfurche, Gränzfurche, die Scheidfahre, Obd. der Strang. Uczynił naokoło ołtarza iakoby dwie strudze, aby woda mogła zbiegać. 1. *Lep.* 3. *Reg.* 18, 32. (na dwie brozdy. 5. *Leop.*).

[illegible] *f.* [illegible]. §. *Fig. transl.* brozdy, zmarszczki, [illegible] kreski, Furchen, Runzeln, Striche, Riſſe. [illegible], i cnotą nie umie zagładzić, brozdy, któ[illegible] orze Gładką iagodę w bliskiey zgonu porze. [illegible] 266. Brozdami, furchenweiſe, ſtrichweiſe. - [illegible] *czyn. nied.*, zbroździć *dok.*, brózdy robić, [illegible], furchen ziehen, ackern; *Sorab.* 1. brozdju; *Boh.* [illegible]; *Roſſ.* бороздить; *Rag.* brâsdati, brazditi; [illegible] brazditi, brazdati, gribgljati, *Croat.* brazditi; [illegible] brazdalni; *Carn.* brasdam). *Fig.* porysować, [illegible], pokarbować, befurchen, runzelig machen, [illegible] und Riſſe worein machen. Babią postać wziąwszy, [illegible] włosami skroń przykryła, i skórę zbroz[illegible] runzelkami. *Otw. Ow.* 124. §. *Transl.* brozić, wkryć, wszczynać nierząd, mieszać, bałamucić, [illegible] ſtiften. Nie przestawał brożdzić Kogo, dokąd [illegible] do Gdańska nie przyiechał. *Krom.* 613. (*machinabat*). Ledwie co poczynali brożdzić heretyckie, zaraz okrutną śmiercią poginęli. *Birk. Ex.* D pokoiu przyiść nie mogli, ponieważ cesarz w [illegible] pokoiu bróżdził. *Krom.* 547. (*variante conditionem pacis*). Jeśliby która ſtrona w przy[illegible] brodzić co chciała, żaden z obudwu narodow, [illegible] Czeskiego, krolowi swemu, pokojem wi[illegible], dopomagać nie był powinien. *Krom.* 343. [illegible] od Stylikona, nowe rzeczy w państwie bróżdzące, wywabieni, do Hiszpanii przenosili się. *Krom.* [illegible] zmówią żywioły, niech natura bróżdzi, [illegible] 35. BROZDZICIEL, a, *m.* brózdy robiący, [illegible] Furchenzieher. *Cn. Th. Eccl.* браздодѣецъ, nazyw. земледѣлецъ, rolnik, oracz. (*Roſſ.* бороздитель, sierp' ogrodowy mały). BROZDZISTY, BRUZDOWANY, a, e, pełen brózd, [illegible] mi przerany, furchig, voll Furchen. *Roſſ.* бороздчатый. Łodyga bruździsta ma wpodłuż ciągnione [illegible]. *Bot. Nar.* 41. Owoc euforbii szerokoliściey [illegible]. *Jundz.* 259.

*BRZ[illegible], *BRZODZCEM *przysłk.*, na bakier. *Czrtr.* [illegible] Quere, nach der Seite. Znać, że drogo [illegible] przedał, bo czapkę brożcem na łeb wdział. *K. Alex.* Perezyą lub kontusz zawiesić brzodzcem, [illegible] ich na rękawy zadzianych, ale bokiem [illegible]. *Czrt. Mskr.* ſeitwärts umgehangen. Jakbym [illegible] z lwem spotkał, albo z jednorożcem, *Styg pod żo[illegible] pasem, perezyą brzodzcem. *Pot. Jow.* 30. Ona [illegible] tylko spodnicę brożcem na się wdzieie. *Pot. Arg.* 65. (porówn. Broszca. *Tr.*).

BROZEK, zka, *m. zdrbn. rzeczown.* Bróg, ein kleiner Zehm, ein Zehmchen. Niech mi brożek do nowego Doda[illegible], żywności *J. Kchan. Dz.* 301. §. *Math.* brożek, kreskel, conus, bryła nakształt cygi albo głowy cukru, [illegible]. *Kos* od kurcząt kręglasty, ein kegelförmiger [illegible]. *Wrb.* §. 2., *Transl.* brożki, gatunek sieci [illegible] na łowienie ptastwa. *Kluk Zw.* 2, 378. Jeden [illegible] brożka przywięzuie się do koleczków w sie[illegible] drugą się podniesie na słupeczku, *ib.* ein [illegible]. 3., gatunek poiazdów, ein Fahrzeug, ein Wagen, eine Kutſche. Ani iey w takiey chodź przyiść koronie, Ani tak drogie Turskie w brożek wprzągać konie. *Zbil. Zyw. A.* 3. Jednę białogłowę, a którąby dobrze mucha uleciała, w brożku sześć woźników Tureckich, każdy po kilkaset złotych kupiony, wozi. *Lekarſt. B.* Zaśby to nie lepiey na potrzebę Rzeczypospolitey wyprawić na owych koniach, co w brożkach chodzą! *ib. B. e.* (*ob:* rydwan). BROZKOWY, a, e, życzący się brożka, Zehmen =, einen kleinen Zehm betreffend; Kegel =, den mathematiſchen Kegel betreffend; Vogelgarn =, das Vogelnetz betreffend; Kutſch =; Wagen =. Koń brożkowy = karociany, ein Kutſchpferd. BROZYNA, y, *ż.* bróg mizerny, niewielki, ein elender kleiner Zehm. §. Brożyny, daszek i drągi brogowe, das Zehmendach, die Zehmenſtänder. Słoma na poszycie strzech, obory, brożyn. *Goſt. Ek.* 135. Brożyny, aby nie gniły, niech na ziemi nie leżą, gdy są próżne. *Haur Ek.* 39. Brogi na ziemi nigdy leżeć nie maią, kiedy ie wymłócą, ani się maią przychylać nałożone; bo brożyny miąższe maią bydź, a kędy bróg podeprą, tam urzędnik łotr. *Goſt. Ek.* 34.

1., BRU, n. p. długów tam iak bru *ob:* Ber.

2., BRU! odgłos przykrego uczucia, markotności, niechęci, zbrzydzenia, Ausdruck des Widerwillens, Ekels. Ey ey ey! umiéram! bru bru! włosy mi wstaią na głowie. *Teat.* 27, 107. Bru na bru, fu na fu! *Cn.* 46. *minaciter loquenti, minaciter respondere, ob* iakie pytanie, taka odpowiedź, *ob:* klin klinem wybić, Drohung für Drohung, Auf einen groben Aſt, gehört ein grober Keil. (*ob.* Burczeć, Fukać). §. *Houoe, vox Bachantis* heydasz heydasz bru bru, *Mącz.* (*Roſſ.* брюзга мрученіе).

BRUCZE, BRUCZY *ob:* Brukać.

BRUD, u, *m,* plugastwo, nieczystość, gnóy; der Schmutz, Unflath, Unrath; *Eccl.* брудъ, нечистота; *Sorab.* 1. brud, nerad, ſmrod, ſmerdjeno, wopanczanſtwo; *Sorab.* 2. brojwo (*Sorab.* 1. wotdrapane brudź, *ſtrigmenta; Carn.* brud z kal, błoto, *porówn. Ital.* brodo); *Vind.* vmas, madesh, maroga, ſkurnoba, klatje; *Rag.* ghnûs, gad; *Boh.* Sſpina; *Roſſ.* замарка, дерьмо. Glina z brudem albo fusem oliwnym, albo oleiowym zmieszana. *Crecs.* 151. Z rąk twych brud wodą zmywasz; omyi wprzód sumnienie. *Groch. W.* 163. - *Fig.* plama na sumnieniu, na sławie, i t. d. ein Flecken auf dem Gewiſſen, am guten Namen. Niewinnyś - obmyi się z brudu. *Oss. Ser.* 7. (usprawiedliwiaysze się). b., wszystko, co niedosyć wygładzone, oczyszczone, alles nicht Ausgearbeitete, Ausgefeilte, Geſäuberte, Gereinigte. Jać to będę prał iego brudy? Sam napisał, sam niech poprawi. *Oss. Wyr.* §. Brudy z brudne chusty, bielizna brudna, ſchmutzige Wäſche. Dalem brudy do prania. *BRUDNIA, i, ż. rzecz brudna, brudnego co, etwas Schmutziges. Podarłszy szaty i brudnie, przyszli do króla. *W. Jer.* 41, 5. (brudne chusty, koszule, brudy, które na sobie mieli). BRUDNIEC, *nliak., nied.*, zbrudnieć *dok.*, brudnym się stawać, brukać się, ſchmutzig werden; *Boh.* Sſpinawʼeti. BRUDNO, *przysłk.*, nieczysto, plugawo, ſchmutzig; *Roſſ.* сорно, *pr. et fig.* Co ma bydź biało, niechayże będzie biało; a co ma bydź brudno, niechay będzie brudno, a złego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. *Rey Zw.* 147. *BRUDNOMOWNY, a, e, tłustych słów używaiący, obſcön, ſchmutzigredend, *Eccl.* сквернословный, *Eccl.* сквернословствую plugawo mówię. BRUDNOSC, ści, ż. plugawość, nieczy-

stość, die Schmutzigkeit; *Rag.* ghnussobba; *Vind.* vmasanost, madeshnost, klafaria, skurnobnost, spornust; *Ross.* грязнота. BRUDNOSIWY, a, e, ciemnosiwy, *Ross.* сѣрáчій, schmutziggrau, dunkel grau. Brudnosiwy koń. *Ir.* *BRUDNOWŁŁNY, a, e, brudną wełnę maiący, schmutzigwollig. Ofiary czyniła z owiec brudnowełnych. *Orw. Ow.* 265. BRUDNOZOŁTY, a, e, ciemnożolty: *Ross.* рудожёлтый, schmutzig gelb, dunkel gelb. BRUDNY, a, e, nieczysty, plugawy, usmolony, schmutzig. *Eccl.* брудный; *Vind.* vmasan, marongast, madeshen, skurnoben, skurn, sporn; *Carn.* smétnu; *Boh.* Špinawý; *Sorab.* 1. nescharné; *Rag.* hallai, tmast; *Ross.* сорный. Gdzie go tylko poślę, wszystko brudne przywiezie i naydroższy kupi. *Teat.* 48 *b*, 4. Im co brudnieyszego, tym czystszey trzeba wody. *Pot. Jow.* 88. *S. Fig. moral.* Brudny charakter, postępek: czarny, zły, szpetny. *Oss. Wyr.* schmutzig, schwarz, häßlich, böse. BRUDZIC *czyn. nied.*, ubrudzić, zabrudzić, pobrudzić *dok.*, brudnym uczynić, brukać, smolić, *Eccl.* брудити, брудю, смолю; *Boh.* Špiniti, uſpinim, uſpinam; *Carn.* smétim; *Croat.* szmetim; *Vind.* vmasati, pogerdíti, nanevshediti; *Rag.* ghnúsiti, oghnúsiti, omargljatti, ogaditi, zquarnitti, ogrubiti, opoganiti, mégljati; *Ross.* рудить, зарудить, гадить, гажу, выгадить, изгадить, сорúть, сорю, выгрязнить, марать, замарать, замáрывать. Kurz mnie zbrudził i całym wniwecz obrócony. *Teat.* 48 *b*, 9. Ubrudził się. *P. Kchan. Orl.* 1, 59. Brudzący się łacno, *Ross.* мáркій, меровъ. *S. Fig. moral.* Kalać, walać, plamić, ćmić, beſchmutzen, beflecken. Długo tym zaskarżeniom nie dawał się łudzić, Żebyś Wac Panna miała dawną chwałę zbrudzić. *Tręb. S. M.* 125.

BRUGA, i, *ż.* miasto w Niderlandzie. *Wyrw. G.* 246. die Stadt Brügge.

BRUK, BURK, u, *m.* wyklad kamienny ulicy lub gościńca (z Niem. Brücke, Steinbrücke, Steinbrücken) das Steinpflaſter, das Pflaſter. *Carn.* flajshtr; *Vind.* flaistr, taras, potaras, kamenski poklad; *Sorab.* 1. pucjowé ploster; *Croat.* taracz; *Bosn.* taraça, kalderma; *Rag.* poplocenie, *e Turc.* kaldèrma; *Boh.* dlaždenj, dlažba, dlažda; *Ross.* мостовáя. Pauli bruk przed kamienicami. *Pam.* 85, 1, 142. Ktoby był na bruku mieyſkim raniony... *Chełm. Pr.* 166. Bruki krwią zbroczone. *Tward. Wł.* 100. W on dzień będzie bruk z Migdo Azura. *Budn. Jer.* 19, 23. (brukowana droga, gościniec, chaussée). *S. Phraseol.* Leżeć, bawić się, na bruku, wałęsać się, próżnować, ein Pflaſterträter ſeyn. Owe pacholiki łóżne, co się brukiem bawią. *Star. Pob. E.* 3 *b.* Na bruku rad bywa swobodny. *Rak. Pob. A.* 3. – Mieszkać na bruku, iakoby komorą, w cudzym domu, nie mieć swego gospodarstwa, żyć z grosza, auf der Straße, in den Tag hinein leben, ſich herum treiben. Mieszkał na bruku w mieście, chociaż miał maiętności ziemiańskie. *Dwor. G.* 1. Gdy kto maiętność swoię przepiie, przegra, na burku utraci. *Petr. Pol.* 56. Maiętność swoię dla sług i złego towarzyſtwa na burku nikczemnie utracili. *Petr. Ek.* 97. Miał się kiedyś dobrze; utracił wszystko na burku. *Birk. Ex.* 30. – Krzesać szablą po bruku, inaczyć się śmiesznie, z zwyczaiu piianic nocnych szablami brząkaią-

cych po brukowych kamieniach, ſich mit dem Steinpflaſter herum fechten. Nikt za to, że dobrze pił, albo po buku krzesał, szlachectwa nie dostał. *Falib. Dis. F.* 2. Kto w ciemną noc rad z brukiem woiuie, Niech iuż z Turki w polu się sprobuie. *Rak. Pob. A.* 3. Na bruku mężny, śmiały na bruku. *Cn. Ad.* 524. *et* 1061. burda nocny, iunak, szalawila, wiechowy rycerz. 2°., *Transl.* burk. *Biel. Kr.* 320. = zwada, burda, Zänkerey, Zank, Hader.

Pochodz: *brukarz, brukować, dobrukować, nabrukować się, obrukować, pobrukować, przebrukować, przybrukować, ubrukować, wybrukować; brukownik, brukowy, brukowiec.*

BRUKAC, - ał, brucze, bruczy, *czyn. nied.*, zbrukać, zbruczy, ubrukać, ubruczy, obrukać *dok.*, brudzić, ubrudzić, usmolić, ſchmutzen, beſchmutzen, beſudeln. Kurgunda, gdy ią z urody chwalono, brukała twarz i mazała. *Sk. Żyw.* 2, 314. U pieca zbrukana siedzi nad matka. *Papr. Kol. R. b.* Korale ubrukane, iak prz. *Haur Sk.* 354. Nie będzie nigdy wełna ubrukana bielą. *Petr. Hor.* 2, *E.* 4. – *fig.* Marnie zbrukani a barzo zmazani występkami. *Rey Post. y. y.* 4. (pokalani). *Pot. Pocz.* 80.

BRUKARZ, a, *m.* robotnik czyli rzemieślnik od bruku, der Steinbrücker, Steinpflaſterer. *Faber lapidarius*, brukarz abo ten, co kamienie ciesze. *Mącz.* Miał przy sobie brukarzów dla naprawy bruku. *Pam.* 85, 1, 142.

BRUKATELA *ob:* Brokatela.

BRUKIEW, - kwi, *ż.*, odmiana kapusty ogrodowey, *brassica napobrassica, Linn. Jundz.* 340. *eruca*, Pruſſ. Wrucken, Brucken, *Ross.* брóква, Kohlrüben. Brukwie mogą się kwasić iak buraki lub rzepa. *Klok.* Dyk. 1, 82. *ob:* Kwaki, kàrpiele.

BRUKOWAC *czyn. nied.*, wybrukować, ubrukować *dok.*, ulicę kamieńmi pokładać, bruk robić, ſteinbrücken, ſteinpflaſtern, pflaſtern, *Carn.* flaishtram; *Vind.* flaistrati, flashtrati, tarazati, potarazati, iskamenjati, podnati; *Bosn.* taraçati, potaraçati; *Croat.* et *Rag.* taraczati, pokameniti, poplocciti; *Boh.* dladiti, dlaždíti *Ross.* мостúть. Droga uburkowana kamieniem. *Leop Syr.* 21. 11. Droga ze Strazburga brukowana dobra d samego Paryża. *Aras. Dol.* 97. (chaussée). Staynie mai bydź kamykami abo czym twardym burkowane. *Cresc* 550. Podworzec mozaikiem tam był brukowany. *Tvar Pas.* 110. (pokładany, wyłożony). *fig* Już był mró rzéki zburkował. *Krom.* 270. (pomościł, das Eis hatt den Fluß bebrückt). 3., *Intransit.* po bruku dokazywać, iunaczyć się, burdy robić, auf der Straße herum lärmen. Jan Olbracht w nocy na ulicy na piianą młod burkuiącą napadł. *Krom.* 762. – *Cum Instr.* Wia się chlubimy, a pismem często burkuiemy. *Groch.* 1 587. (wierzgamy przeciwko niemu). BRUKOWNIK a, *m.* brukarz, brukuiący kamieniami drogę, der Steinbrücker, Steinpflaſterer, Pflaſterer, *Ross.* мостник, *Boh.* dlazic; Brukownik nie dobrze wprawił mienie. *Tr.* – 2., Brukownik, BRUKOWIEC, - wca, włoczęga brukowy, iunak uliczny, ein Pflaſtertreter, Pflaſterwetzer, Gaſſenbauer, Händelmacher auf den Straßen, Renommiſt; *Boh.* blátosſlap; *Vind.* klatesh, mar gou; *Ross.* гуляльщикъ, глазунъ. Burkownik kr

knie: wara! chłopie z drogi. *Jabł. Ez.* 124. Od brukowników i żądzy wszeteczney, W chrościanej budzie śpię sobie bezpieczny. *Tward. Daf.* 15 Brukowcy ustawnie polowali na nieostróżnych starców. *N. Pam.* 17, 179. BRUKOWY, a, e, od bruku, do bruku należący, Pflaſter –, Steinpflaſter –. Z brukowych złoto wyciągać kamieni. *Mon.* 76, 439. Komissya brukowa. *A. Zam.* 2, 33. *S. Grodz.* 2, 83. die Straßencommiſſion. Brukowy, – ego, *Subst. m.*, dozorca bruku, der Steinpflaſteraufſeher, der Straßenaufſeher. Brukowe, – ego, *n.* zapłata od bruku, ulicowe, das Straßengeld. Brukowe albo mostowe, które w bramie dawać każą. *Kosz. Lor.* 132. Brukowe płacimy, a nie możemy się doczekać mizernego mostku. *Mon.* 65, 301. Brukowe brał z miasteczka, a mostku nie kazał zrobić. *ib.* 300. – §. Na bruku się wałęsaiący, na bruku hałasuiący, dokazuiący, iunacki, pflaſtertreteriſch, ſich auf den Straßen herum treibend, pflaſterwetzend, gaſſenhaueriſch. Nasi burkowi kozacy nie biią Tatarzyna, iedno kury i gęsi. *Falib. Dis. E.* 3. Żołnierze brukowi, z których rzadko spoyrzy w oczy Turczynowi, choć na bruku dosyć mężnie głowy nadſtawiali, *Alb. z W.* 26. Tyś nie brukowy żołnierz, pogranicznego bijesz nieprzyiaciela. *Sk. Kaz. N.* 313 *b.* §. Brukowy, gminny, tretowy, uliczny, pospolity, von der Straße, vom Marcte, gemein. Brukowa wiadomość. *Oss. Wyr.* (*ob:* baby na trecie o tym gadaią).

*BRUKSOLA *ob:* Bussola.

BRULION, u, *m.* z Franc. sextern do nanotowania w nim z pierwszego pustu, z którego się przepisuie na czyste, das Brouillon. Tak w czystych kartach, iako w brulionach. *Łęsk. Mier.* 89.

BRUMLA *ob:* Drumla, Dremla.

BRUNACIC *czyn. nied.*, brunatnym czynić, brunatnić, przypalać, przyrumieniać, braun machen, bräunen. Cukier iak brunacić. *Sleszk. Ped.* 108. BRUNAK, a, *m.* koń rydzy, Wörtbch. ein Braunſchimmel. *Boh.* bruna. BRUNAT, a, *m.* kolor brunatny, das Braun, die braune Farbe. Purpurą róże, czarnym borówki bławatem, Sniegiem zdobi lilie, fiołki brunatem. *Ustrz. Klaud.* 28. *dulci violas ferrugine pinxit.* Fiołki brunatem zdobiły wiosnę. *Ustrz. Tr.* 17. – §. 2., Brunat, BRUNATEK, ziele, *ob.* szarłat ziele. BRUNATEK, tka, *m.* żaba posiemna, maiąca grzbiet prawie rogaty brunatny, żyie robactwem. *Kluk Zw.* 5, 63. der braune Landfroſch. – Brunatek kwiat, *ob:* ostróżki. BRUNATKA, i, *ż.* muchołówka, *muscicapa fusca*, wielkością i kształtem do słowika podobna; ale koloru brunatnego. *Kluk Zw.* 2, 267. das Braunellchen, ein kleiner Vogel, *Roſſ.* ποὰ. BRUNATNAWY, a, e, na brunatne pochodzący, bräunlich. *Vind.* arjav'kast, erjaukaſt, erjavoſten. BRUNATNIA, BRONATNIA, i, *ż.* suknia koloru brunatnego, ein braunes Kleid. Senat niechay w bronatni, posłowie w zieleni, a sędzia niech chodzi w czerwieni, aby znano po szacie, iakiey kto godności. *Star. Vot. D.* BRUNATNIC *czyn. nied.*, zbrunatnić, zabrunatnić *dok.*, brunacić, brunatnym czynić, braun machen, braunen. Już słońce góry brunatniło. *Tr.* – BRUNATNIEC *niiak. nied.*, zbrunatnieć, pobrunatnieć *dok.*, brunatnym się stawać, braun werden. Pobrunatniałe piegi na piersiach. *Syr.* 716. Ziele to korzenia iest z wierzchu pobrunatniałego. *ib.* 289. BRUNATNIK, a, *m. magnesia vitriariorum*, kruszec koloru białawego, Braunſtein. *Mierosz. Msk. Roſſ.* марганецъ. BRUNATNIKOWY, a, e, należący do brunatnika, *Roſſ.* марганцовый, von Braunſtein, Braunſtein –. BRUNATNO *przysłk.* BRUNATNY, a, e, BRONATNY, koloru fiołkowego, z niebieskiego na ceglasty, braun, veilchenbraun. *Boh.* brunatný, barewný; *Sorab.* 1. brune; *Sorab.* 2. bruni; *Lat. med.* brunus; *Hung.* barna, barat-ſzinü; *Vind.* arjau, fiolnoerjau, vejſhnjau; *Dal.* rigy; *Croat.* ſzivo; *Slavon.* mérk). Grona winne brunatno zfarbowane. *Otw. Ow.* 332. Facilety bronatną farbą fiołkową farbuią. *Pasz. Dz.* 122. Brunatne obłoki a prędkie błyskawice na błękitnym niebie. *Kol. Cat. D.* 1. Ma brunatna dziewczyna iest też także ładna; Mogą bydź nad nią bielsze, ale milsza żadna. *Chod. Gesn.* 78. (*ob:* Brunetka). Brunatne świątki, świątki żydowskie, das Pfingſtfeſt der Juden. *Tr.* BRUNATNOCZERWONY, a, e, brunatny na czerwono lub też czerwony na brunatno, braunroth. *Roſſ.* бакановый, *Eccl.* червленный. Brunatnoczerwona farba. *Cn. Th.* BRUNATNOKRUSZ, u, *m.* kruszec brunatny, maiący w sobie miedź, siarkę i żelazo. *Kluk Kop.* 2, 182. Lebererz, Leberſchlag. BRUNATNOSC, ści, *ż.* farba brunatna, braune Farbe, Braun. *Vind.* erjavoſt, erjava.

BRUNELA, i, *ż.* od miasta Franc. *Brignole*, gatunek wielkich śliw, które do nas suszone bez pestek przysyłają, die Brunelle, Catharinenpflaume.

BRUNET, a, *m.* mężczyzna włosów brunatnych, cery ciemney, śniadawy, ein Brunett, eine Mannsperſon von dunkeln Haar und Geſichtsfarbe. Blondynowi podoba się brunetka, a brunet blondynce. *N. Pam.* 11, 189. BRUNETKA, BRONETKA, i, *ż.* kobieta ciemnych włosów i cery, śniadawa, eine Brunette. Dama ta brunetka, czarnych włosów i oczów czarnobłękitnych. *Pam.* 85, 1, 884. Patrzay, te wszystkie brunetki, blondynki, Płaczą dziś po mnie, ięczą, chorują i mdleią. *Nieme. P. P.* 56. Śliczna brunetko. *Hul. Ow.* 137.

BRUNSWICKI, a, ie, do Brunświku należący, *Cz.* brunſwický, *Germ.* Braunſchweigiſch, Braunſchweiger. Piwo Brunświckie Mum zowią. *Syr.* 947. Księstwo Brunświckie w dolney Saksonii. *Wyr. G.* 206. das Herzogthum Braunſchweig. BRUNSWICZANIN, a, *m.* z Brunświku rodowity, der Braunſchweiger. W rodz. żeńsk. BRUNSWICZANKA, die Braunſchweigerinn. BRUNSWIK, u, *m. Cz.* Brunſwik, księztwo i stolica iego w dolney Saksonii. *Wyr. G.* 205. Braunſchweig.

*BRUS, a, *m. Cz.* brus, brauſek; *Vind.* brus; *Sorab.* 1. bruß, brußk; *Sorab.* 2. bruſt, bruſczik; *Carn.* brus; *Croat.* brusa; *Rag.* brús, z osła, kamień do wecowania, der Wetzſtein. Kowal lemiesze ostrzy na brusie. *Pot. Pocz.* 479. Nim ten miecz wyostrzy na brusie, drugi mu iuż z swoim nad głową. *Pot. Arg.* 505. *Fig.* Nieprzyiacielem tym, iakoby brusem nieiakim, bronią dzielności swoiey naród Rzymski obostrzał. *Fal. Fl.* 61. *Morszt.* 337. BRUSIEC *ob:* Brusiec. BRUSNIK, a, *m.* ſliferz. *Tr.* 2350. wecownik, der Schleifer. BRUSZCZ, BRUSZEC *ob:* Brusiec.

BRUSZNICA, y, *ż.* gatunek borówki, *vaccinium vitis*

Idaea. Jundz. 223. *Roſſ.* Брусника, die rothe Heidelbeere. BRUSZNICZNY, a, e, *Roſſ.* Брусничный, od bruszniczy, die rothe Heidelbeere betreffend, von rothen Heidelbeeren.

BRUTAL, a, *m.* z Łac. grubianin, chłopisko, ein brutaler Menſch. Rzadko, aby kto pyszny, nie był brutalem. *Mon.* 76, 423. Wielki brutal, złośliwszy nad smoki i żmiie, Gdy gada, gdyra, a gdy macha, zaraz bije. *Zabł. Fir.* 12. BRUTALKA, i, ż. kobieta brutalna, ein brutales Weib. BRUTALNY, a, e, grubiański, nieokrzesany, brutal, ungeſchliffen. BRUTALSTWO, a, *n.* grubiaństwo, Grobheit, brutales Weſen. Smieszże się odważać na takie brutalstwo! *Teat.* 15 c, 60.

BRUZDZISTY *ob:* Broździsty.

•BRUZYNA, y, ż. mały brus, oselka, ein kleiner Schleifſtein. U ślosarza, gdzie naczynia żelazne na kamieniu toczą, wstawia się w korytku bruzyna. *Hauk Ek.* 178.

BRWI *ob:* Brew. BRWICZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* brew, mała brew, ein kleiner Augenbraun, das Augenbrauchen. Brwiczki. *Pot. Jow.* 199. BRWISKO, a, *n.* nieforemna brew, ein ungeſchlachter Augenbraun, *Roſſ.* Бровище. BRWISTY, a, e, wielkich brwi, von ſtarken Augenbraunen. *Cn. Th. Roſſ.* Бровастый; *Carn.* obervên. (*Sorab.* 1. tžolinat człowiek brwisty).

BRYCZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* bryka, wóz mniejszy podróżny, czasem z półnakryciem, ein leichter langer Reiſewagen, bisweilen halb gedeckt.

BRYDNIA *ob:* Brédnia.

•BRYFTRAGIER, a, *m.* z Niem. der Briefträger. Listonosz, roznosiciel listów, *Rag.* liſionôs; *Sorab.* 1. liſtownoſchk; *Slavon.* knjigonosha; *Vind.* pisemski nosnik, listar; *Roſſ.* письмоносецъ, письмоносица, письмоприемникъ.

BRYGADA, y, ż. z Franc. dywizya żołnierzy złożona z batalionów lub szwadronów. *Papr. W.* 1, 469. die Brigade. BRYGADYER, a, *m.* komendant brygady. *Papr. W.* 1, 469. der Brigadier. *Jak. Art.* 2, 467. BRYGADYERSKI, a, e, należący do brygady, Brigadier-.

BRYGITTA, y, ż. BRYGITKA, i, ż. *zdrbn.* (*ob:* Bietta). *Sorab.* 2. Brigitta święta, założyła zakon panien od imienia swego zwanych. *Kras. Zb.* 1, 172. *Teof. Zw. C.* 5. Brigitta. BRIGITKA, i, ż. zakonnica zakonu Stey Brygity, die Brigittennonne.

•BRYK, u, *m.* brykanie, wierzganie, zuchwalstwo, das Hintenausſchlagen, das Aufſetzen wider jemand, die Widerſpänſtigkeit, der Trotz. W szczególności; niepokoy, niespokoyność, Unfriede, Unruhe. Coś za nie miał przedtym szturmy, bryki, Teraz cię lada potrwożą wietrzyki. *Chroſc. Ow.* 302. Zwąchawszy te bryki, że hetman kawi, że i woysko błądzi, Rzucą po woysku kupę paszkwilów. *Chroſc. Fars.* 100. Ten bóg, który cię, kiedy chce, wietrznym pędzi brykiem, Ten cię do Włoch pewnie zaprowadzi. *Chroſc. Ow.* 95. (wietrznym wianiem, szturmem, burzą). BRYKA, i, ż. wóz ciężki furmański, der Rüſtwagen, Laſtwagen, Fuhrmannswagen; *Vind.* tovorni vus). Pojazdy są różne, karety, kolaski, bryki, wozy. *Kluk Zw.* 1, 186. Bryka siana. *Jak. B.* 220. Furmani są w odpowiedzi właśnikom za rzeczy na swoię brykę przyięte. *A. Zam.* 84. Ale cóż bab do diabła! ładuy niemi bryki *Zabł. Fir.* 29. BRYKAC *intransit. contin.*, bryknąć *iednkl.*, Właściwie o koniach, wierzgać, von dem Pferde: hinten ausſchlagen; *Roſſ.* брыкнуть, брыкать. Gdy konia ostrogami spina, ten nie znosząc bolu, stanie słupem, zacznie brykać, a jeździec pod most. *Boh. Kom.* 1, 437. - §. Swywolnie poskakiwać, biegać, muthwillig herum ſpringen, herum laufen. Młody zrzebiec na łące pośrzod stada bryka, Ziemi kopytem twardym ledwie się dotyka. *Zab.* 10, 60. *Koſſ.* Erymantski dzik po lasach bryka. *Chroſc. Ow.* 120. *Fig.* zuchwale się podnosić, powstawać, dokazywać, übermüthig werden, ſich überheben. Nauczymy tego, jak ma brykać, cała. *Zabł. Zab.* 8. Daleyże, brykaycie, póki wam pasza służy. *Teat.* 16, 111. (Ładuy duszo, piekło gore). Swywolną Wołoską skroił ziemię brykającą. *Twaid. Wł.* 88. Morze bryka. *Chroſc. Ow.* 302. Strasznym szumem wicher bryka. *Bud. Oſt. D.* 7. W zbytnich nie brykał dostatkach. *Pſalmod.* 12. Musi mieć pieniądze, bo bardzo bryka. *Teat.* 8, 65. Fortuna często bryka. *Kochow.* 301. Świat się zakurzył dymem i popiołem, Po wioskach ogień i miasteczkach bryka. *Jabł. Buk. Q.* - §. Brykać nad kim, swywolnie i zuchwale dokazywać nad nim, wydziwiać, pastwić się, an jemanden ſeinen Muthwillen üben. Już (rzecze Pan szatanowi), jak chcesz nad Jobem brykay, Jednakże duszy iego nic nie tykay. *Chroſc. Job.* 12. §. Brykać na kogo, przeciwko komu, odwarkać, odwierzgać, powstawać, przeciwić się, ſich wider jemand auflehnen, ihm trotzen. Dobrocią wytuczeni Pańską, przeciwko swemu dobrodzieiowi brykali. *Swada.* 1, 270. W szczęściu zuchwały, zadarszy karku, przeciw niebu bryka. *Mon.* 71, 346. Węgrowie niektórzy na króla swego brykali. *Biel. Kr.* 434. BRYKACZ, a, *m.* krnąbrny zuchwalec, *Roſſ.* брыкунъ, ein Trotzkopf, ein Widerſpänſtiger. *Tr.* W rodzaiu żeńskiem; *Roſſ.* брыкунья. - BRYKLIWOSC, ści, ż. krnąbrna zuchwałość; *Roſſ.* брыкливость, die Widerſpänſtigkeit. BRYKLIWY, a, e, krnąbrnie zuchwały, *Roſſ.* widerſpänſtig.

BRYKCY, - ego, *m.* imię męzkie, *Fabricius. Jabł. Her.* ein Mannsname.

BRYKLA *ob:* Brekla.

BRYŁA, •BREŁA, y, ż. (*Sorab.* 2. brila z ruda żelazna), kawał iakiegokolwiek bądź ciężkiey a twardey rzeczy, buła; ogromnieyszy, bałwan; ein Kloß, ein Klumpen, ein Stück von einem harten und ſchweren Körper. Bryła miedzi, ołowiu, soli. *Tr.* Złoto w bryłach. *Teat.* 24, 94. *Czstr. Cz.* trupel, chuchel; *Bosn.* rripa; *Slavn.* bulsa; *Roſſ.* кругъ, комъ. - W szczególności: bryła ziemi, gruda po deszczu, eine Erdſcholle, ein Erdkloß. Bryła, brela, *gleba. Volckm.* 371. *Roſſ.* глыба; *Sorab.* 1. ruzwa, ruzlicjla; Gdy leią obłoki, zlewa się proch w bryły. *Budn. Job.* 38, 38. Polany proch stężał, a bryły się społu zelnęły. *Bibl. Gd. ib.* Zboża oczekuią tu już sierpa, gdy w innych klimatach ledwo co wyszły z pod bryły. *Now. Lor.* 3. (z ziemi). *transl. fig.* Boży duch w sztuce oney ziemi, w brele ciała świętego przemieszkiwał. *Birk. Dom.* 121. Jezus nas z sobą w jednę breię, iż tak rzekę, w jednę kupę gromadzi i swoim ciałem czyni. *W. Poſt. W.* 246. (w jedno ciało zjednoczył, spoił, w jednę massę, in eine Maſſe, in einen Körper.

Körper. - Bryła, co do miękczeyszych rzeczy, w jednę kupę zbitych, eine Maſſe, von weichen zu einem Stücke zuſammen gedrückten Sachen, Bryła krochmalu. *Cn. Th.* ein Kloß, ein Stück Kraftmehl. Wziąwszy bryłę ſig, uczynili plaſtr i przyłożyli na ranę. *Leop. Jes.* 38, 21. brełę suchych ſig. *Bibl. Gd. ib.* (maść z ſig. *Budn. ib.*). - §. *Math. Phys.* Bryłą albo ciałem zowiemy wszystko, cokolwiek ma te trzy rozległości, długość, szerokość i głębokość, *solidum. Jak. Mat.* 1, 4. *et* 149. in der Mathem. und Phyſ. ein Körper. *Cz.* bmot. Bryła, sztuka materyalna, wielkość sama w sobie zawarta, maiąca wymiar według długości, szerokości i głębokości, po łac. *corpus*, ciało; lecz to słowo w naszym ięzyku nic służy właśnie wszelkim wielkościom wzdłuż, wszerz i w głąb' zawartym; wolałem ie tedy nazwać bryłami, gdyż to słowo u nas nie służy żadney inszey rzeczy, krom wielkości wzdłuż, wszerz, i w głąb' zawartey. *Sol. G.* 22. cf. *Rog. Doſ.* 1, 193. *Geom. Nar.* 2, 2. *Stas. Buff. ob.* miąższość.

Pochodz: *bryłka*, *bryłeczka*, *brylasty*, *bryłowaty*, *brylastość*, *bryłowatość*, *bryłowy*.

BRYLANT, BRYLIANT, u, *m.* BRYLANCIK, BRYLIANCIK, a, *m. zdrbn.*, z Franc. der Brillant, ein geſchliffner Diamant. Slifuią się dyamenty na brylanty, zwężaiąco się u wierzchu i u spodu, maiące wszędzie wiele rzędów polek. *Kluk Kop.* 2, 28. Niech na twóy paluszek biały, Ten bryliancik włożę mały. *Teat.* 51 *b*, 85. Swietnieyszym brylant się wydaie, Gdy z równym w jednęy osadzon iest sferze. *Zab.* 12, 58. - 2., *Fig.* Człowiek nad inszych, z jakichkolwiek szczownych względów w porównaniu z drugiemi, *Oss. Wyr.* ein hervorſtechender Menſch. BRYLANTOWAC *czyn. nied.*, na brylant ślifować, einen Diamant brillantiren; zum Brillanten ſchleifen. Brylantowanie dyamentów iest dwoiakie, Hollenderskie i Antwerpskie. *Wyrw. G.* 382. Tenże sam dyament daleko iest droższy, gdy iest brylantowany, niż gdy był prostym. *Mon.* 67, 394. BRYLANTOWY, a, e, należący do brylantu, Brillanten -.

BRYLASTO *przysłk.*, bryłami. *Cn. Th.* pełno brył, voll Klumpen, in Klumpen, Schollen, ſchollig. BRYLASTOSC, ści, *ż.* grudnistość, mnóztwo brył lub grud, ſcholliges Weſen. Brylastość ziemi, *globositas*. *Cn. Th.* 521. BRYLASTY, BRYLISTY, BRELISTY, a, e, grudzisty, pełen brył, pełen grud, ſchollig, klumpig. *Cn. Th.* Brylisty, *globosus*, n. p. siarka bréliſta. *Mącz. Volckm.* 371: *Sorab.* 1. ruzwaté.

BRYLIANT, BRYLIANCIK *ob:* Brylant.

BRYŁKA, BRYŁECZKA, i, *ż. zdrbn. rzeczown.* bryła, = gruzełka, *Roſſ.* камышекъ, камышёкъ, ein Klümpchen, Klötzchen. Gdy z śnieżyſtey skały stoczy się bréłka śniegu, iako pięść, niż na dół doleci, będzie iak naywiększy dom. *Stryik.* 34.

BRYLOWAC, *niiak. nied.*, z Franc., świecić się, lśnić, glänzen. Każdy też to radby brylować. *Teat.* 14, 132. Jak bryluie bardzo ładnie. *ib.* 51 *b*, 86.

BRYŁOWATOSC, ści, *ż.* miąższość, körperlicher Gehalt, Solidität; *Boh.* hmotnoſt. Pełność czyli bryłowatość graniastosłupu wynayduie się, rozmnożywszy podstawę iego przez wysokość. *Łęsk. Mier.* 2, 175. Bryłowatość sześcianu, *soliditas*. *Geom. Nar.* 2, 62. *Jak. Mat.* 1, 169. *N. Pam.* 5, 289. Bryłowatości kul są między sobą, iak sześciany ich promieni lub średnic. *Jak. Mat.* 1, 214. BRYŁOWATY, a, e, na kształt bryły, bryłę składaiący, *Cz.* hmotný, miąższy, körperlich, ſolid, von körperlichem Gehalte. BRYŁOWY, a, e, do bryły należący, miąższy, pełny, voll, körperlich, maſſiv. - Kąt bryłowy, *angulus solidus*. *Geom. Nar.* 2, 40.

BRYN, °BERN, a, *m.* stolica Morawska, Brünn, *Boh.* Brno. - BRYNCZYK, a, *m.* z Bryna rodowity, der Brünner; *Cz.* Brnan: w rodzaiu żeńskim, Brnenka.

BRYNDA, y, *ż.* igraszka, fraszka, Spielerey, Spielzeug. Czasem cała maiętność białogłowska w bryndach kosztownych zależy. *Sax. Porz.* 130. Bryndy, *crepundiae*, des bobioles. *A. Czrtr.* (*ob:* Bryndzić się). (*Cz.* Brynda z zlewki).

BRYNDZA, y, *ż.* ser miękki owczy, iaki górale robią i faskami przedawaią, *Boh.* brynza, bruze, *Austr.* Brinſe; eine Art Schmierkäſe, Schafkäſe. *Cn. Th. Dudz.* 34. *Sim. Siel.* 102.

BRYNDZIC się, *zaimk. nied.*, (*Cz.* bryndati pluskać) igrać, tändeln, ſpielen. Gołębiczka na brzegu gotowalni ubraney usiadła, Gdzie ona się bryndząc trawiła czasy u zwierciadła. *Zab.* 12, 322. *Nar.*

BRYS, ia, *m.* miano, które się psom daie, (może zdrobniałe od słowa Brytan), eine Name der Hunde. Pan Bryś kundel stary. *Zab.* 5, 238. Bryś wysłużony uszyma postrzyże, Poznał swe pany i ręce im liże. *Karp.* 1, 52. Pan swey trzody; tuż przy nim wierni słudzy stoią, Bryś i Kucaiuk, co się ich zjadli wilcy boią. *Zab.* 10, 65. *Koss.*

BRYSGOIA, Bryzgowia, ii, *ż.* Prowincya Niemiecka nadreńska, Breisgau. Fryburg w Bryzgoi. *Birk. Dom.* 127.

BRYT *ob:* Brét.

BRYTAN, a, *m.* pies Brytański, wielki, wysoki. *Petr. Hor. O.* 3. *Rey Wiz.* 63. eine Engliſche Docke, ein Bullenbeißer, Bärenbeißer. *Bosn.* komus, samosov, pas veliki; *Croat.* komúsa; *Roſſ.* мордáшка. Brytany, psy wielkie, z wielką głową, trzymaią się pospolicie przez dzień na łańcuchach; na noc się spuszczaią. *Kluk Zw.* 1, 299. Kroku niedoścignionego wierny moy brytan, w Swaronowey zworze, Nie póydzie gonić ielenia za morze. *Kras. Oss. C.* 2. Brzęk słychać groźny, tarcz szczęka o tarczą, Brytany wyią i przy panach warczą. *Kras. Oss. A.* 3. Mężne brytany. *Ban. A.* 3. BRYTANEK, - nka, *m.* BRYTANECZEK, - czka, *m. zdrbn.*, mały brytan, eine kleine Docke. (*ob:* Bryś). BRYTANCZYK, a, *m.* z Brytanii rodowity, Anglik, Szkot, *Roſſ.* бриманецъ, der Britte. W rodz. żeńsk. BRYtanka, die Brittinn. BRYTANIA, ii, *ż.* Anglia z Szkocyą, czyli wielka Brytania, *Roſſ.* бриманія; *Bosn.* bertagna; różna od Brytanii mnieyszey, prowincyi Francuzkiey. *Wyr. G.* 395. 1., Groß Brittanien, England und Schottland. 2., Bretagne. BRYTANIEC *niiak. nied.*, pobrytaniec, *dok.*, brytańczykiem się stawać, zum Britten werden. Terazeście pobrytanieli. *Teat.* 22 *c.* 6. BRYTANIKA, i, *ż* ziele Brytańskie, Panny Maryi kożuszek, Unſrer Frauen Pelz. *Syr.* 1253. BRYTANSKI, a, ie, od Brytanii, Brittiſch; *Roſſ.* бриманскій. Psi

trytańscy. *Rey Wiz.* 64. *Pasz. Dz.* 26. Mysz paięczna albo Brytańska. *Syr.* 819. Brytańska mysz, *mus araneus. Cn. Syr.* 588. *Sorab.* 1. troſt.

BRYTFANA, y, ż. BRYTFANKA, i, *zdrbn.*, z Niem. die Bratpfanne, Obd. der Bratrain, naczynie żelazne kuchenne, które postawiaią do pieczystego, ażeby na nie tłustość ściekała. *Wiel. Kuch.* 597. *Switk. bud.* 194. *Brytfan. *Brud. Ost. E.* 5. *Sorab.* 2. brotfanna; *Sorab.* 1. pecina pwona; *Cz.* rendlik, rendlíček, pekač, pekáček, kuthan, babowka; *Vind.* pónva, pezheuna ponou, zvertna ponouza; (*ob*: Panew'). *Carn.* lembas; *Croat.* ponywa, ponyvicza, tréſzka; *Slavon.* tava za pecsénje; *Bosn.* prouglja, prriſcjurka, prrisuglia, tigagn; *Roſſ.* сковорода, противень; *Eccl.* сковрада, чрѣнъ, жаровня. BRYTFANNY, a, e, od brytfany, Bratpfannen-. *Roſſ.* сковородный; *Eccl.* сковрадный.

BRYZ, u, *m.* BRYZE w licz. mno., Bryżyk, Bryżyczki, *zdrbn.* haftowane, wyszywane, przetykane różnobarwe kędziorawe buchty w stroiu osobliwie kobiecym, szamerunki, opustki, ztąd i same suknie kobiece pstro i pysznio haftowane, kędziorawe, bunte Stickereyen, bunter krauſer Beſatz, an den Frauenkleidern; daher auch dieſe bunt und feſtbar geſtickten und gekräuſelten Kleider ſelbſt. *Roſſ.* брыжи, gore u koszuli, mankietki, брыжейка, krézki, kruszki, cf. Obd. Bröschen). Nie dba o ubiory, a bryże żadne; chce też aby drugi w sworowanych odzieniach sobie nie roskoszował. *Gliczn. Wych. E.* 7 *b.* Biega po kramikach kupuiąc zwierciadłka, tkaneczki, brameczki, bryżyczki, barwiczki i inne rzeczy świata tego. *Rey Post. F f f.* 2. Już nie wiedzą żony, iak chodzić w tych to bryżach swoich, A ty się na to ciągniy mężu, z wiosek twoich. *Zbyl. Zyw. A.* 3. Odeymie Pan córkom Syońskim nauszki i bryże i płaszczyki. *Leop. Jes.* 3, 22. (odmienne szaty. *Budn.* - *Bibl. Gd.*). Na bryżach i na stroiach twoich. *W. Pst. W.* 2, 61. Siłuż dziś kawalerów, którym raczey bryże Białogłoskie należą, złote nosi krzyże! *Pot. Pocz.* 469. Za nasze nagi baranek bryże. *Miask. ryt.* 65. (za nasze stroie, zbytki Jezus nagi). Te łańcuszki i te bryżyki twoie. *W. Post. W.* 2, 62. Bryżyki rozmaite należą do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7. - §. W ogólności, bryż, haft, obszycie, bramowanie, Stickerey, Beſatz, Einfaſſung. Kocha się pani matka, kiedy więc knaflików Nawiesza u panięcia, na szyi bryżyków. *Rey Wiz.* 88 *b.* (gora karbowany, Buſenſtreif, Halsgekröſe). Chorągiew pierwsza z białym krzyżem i z orłem w złotym polu, druga z białym bryżem czerwona. *Stryik.* 494. Pochwy z złotym bryżem. *Stryik. Henr. C.* - §. Bryże, różnobarwe obicia. *Tr.* bunte Tapeten. - §. Wypustki, wyrostki drzew, wilki, unnütze Schöſslinge an den Gewächſen, Räuber. Winiarz siekaczem obcina łozie niepotrzebne bryże. *Zim. Siel.* 216. - §. Grzebień koguci, bryżo, kryzy; *crista. Perz. Cyr.* 1, 150. der Hahnenkamm.

Pochodz: *bryżować*, *ubryżować*.

BRYZDZIC *intrans. nied.*, pryskać, ſpritzen, ſprühen, Funken von ſich geben. Siedzi przy lampie bryżdżącey w ubogiey skorupie, *Tward. Pasz.* 51.

BRYZELIA, BRYZYLIA *ob.* Brezylia.

BRYZGAC *czyn. nied.*, bryznąć *iednił.*, zbryzgać, ubryzgać, pobryzgać, *dok.*, pryskać, błocić, pobłocić; beſpritzen, beſchlumpern, mit Straßenkoth beſudeln. *Roſſ.* брызгать, брызгаю, брыжжу; *Bosn.* izbrickati, pobrickati, izbrigljati, spruſçati, poſckropiti; *Cz.* prſſeti, prſſka; *Sorab.* 1. pancjam, wopancjam. Zatrzymałem się nad rynsztokiem, żebym nie zbryzgał moich pończoch iedwabnych. *Teat.* 24, 132. Pamiętay, że to błoto, iak który pończochy sobie zbryzga, powiedzą, że bez dna muszą mieć karetę. *Teat.* 22, 122. Bryznął. *Papr. Pr. D.* BRYZGACZ, a, *m.* który bryzga, popryskuie, der Spritzer, Beſpritzer. *Roſſ.* брызгунъ.

BRYZOWAC *czyn. nied.*, ubryzować, *dok.*, pstro i kędzierzawo wystraiać, bunt und kraus ausputzen. Nie wiem, co za wory i miechy wymyślaią, rzeżą, bramuią, bryzuią. *Herbeſt. Nauk. D.* 8 *b.* Gdybyś się ty, nie wiem iak ſtroił i bryzował, nigdy nie będziesz Salomonem. *W. Pst. W.* 2, 226. Syny swoie, zapożyczaiąc się, bryzuią a ubieraią. *Glicz. Wych. F.* 2 *b.* Niech się insze w bogate stroią złotogłowy, Niech skarby na się biorą, niech bryzuią głowy. *Zim. Siel.* 301. Nic po ſtroiu przy cnocie; panna bryzowana Bez cnoty, kamienica słomą przyodziana. *Burl. C.* - Kleopatra twarzy zbytnie bryzowaney. *Bardz. Luk.* 180. Ubryzowana zbytnie w swey osnowie Kleopatra. *Chroſc. Luk.* 332. Czoło złotem koronował i wzorem się narodów grubych ubryzował. *Bardz. Tr.* 25. Ubryzowana pościel. *Petr. Et.* 187. - BRYZYCZKI, BRYZYKI *ob*: Bryże.

BRZĄKAC, BRZĄKNĄC *ob*: Brzękać, Brzęk. BRZANA, BRZANKA, ryba, *ob*: Barwena. BRZANKA, i, ż. *Phleum*, rodzay trawy. *Kluk. Dyk.* 2, 180. eine Grasart, Stebenkraut. *Syr.* 1270. BRZANY, a, e, browy, od bru (*ob*: ber), Fenchel-. Brzana kasza, trudnieysza do strawienia, aniżeli iagły. *Syr.* 1009.

BRZASK, *BRZAZG, u, *m.* rozmroczywanie się, wywiianie się świtu, rozwidnianie się świt poprzedzaiące, die Morgendämmerung, das Grauen vor Tagesanbruch. (cf. *Ger.* brechen świecić, *Goth.* bairht, *Anglosax.* beohrt, iasny; *Angl.* bright; *Hebr.* ברק *barak*, świecić). Na pierwszym brzasku dziennego rozmroczywania, do miasta wpadł, *summo diluculo. Krom.* 557. Gdy z samego brzasku trzeci dzień świtał. *Leszcz. H. S.* 127. Gdy się iuż na brzask zanosiło, posnęli. *Pilch. Sall.* 293. Skoro pierwszym brzask błyśnie świtem. *Chroſt. Ow.* 194. Tyśli brzaskowi pierwsze dał rumieńce, Lub skład i mieysce naznaczył iutrzence! *Chroſt. Job.* 148. Z pierwszym brzazgiem słońca. *Zebr. Ow.* 220. *primo ferente cacumina sole*). Wnet skoro z brzaskiem wołów swoich szukał. *Klon. Wor.* 23. Brzask dopiero wszedł Lucyferowy. *Jabł. Buk.* 4 *b.* - §. *Blask, błyszczenie, Schimmer, Schein, Glanz. Piorun wzrok przykrym tyka brzaskiem. *Chroſc. Luk.* 8. Brzazgi Lucyferowe przez iasne kryształy Ze swego oceanu dzień wywiodły biały. *Tward. Pasq.* 8. (*ob.* Brzeszczyć się, obrzaskać).

2., BRZAZG, u, *m.* obrzazg, w trunkach cierpkość nieiaka lżeysza, ein etwas herber Geſchmack in den Getränken. Piwo młode, wino nie wyrobione, miewa brzazg czyli obrzazg. *Ost. Wyr.*

BRZDĄKAC *ob*: Brzękać, Brząkać. BRZDĘK! odgłos uderzenia nagłego, upadnienia gwałtownego, buch! plask! patsch! *Cz.* brdaut. Brzdęk przez łeb; ia go za piersi

hap, a on o ziemię klap! *Mon.* 67, 723. BRZDĘKNĄC, brzdęknął, brzdękł, *Intrans. nied.*, gruchnąć o ziemię, ze zgiełkiem, hinplatzen, hinſchlagen, mit Geräuſch hinfallen. *Vind.* berkniti, berkati, odberkniti, odletiti). Jak brzędknął iunak w kałużę, pałasz ulgnął. *Oss. Str.* 2. Podskoczył, aż mało nie brzdękł. *ib.* 3. Już się utrzymać dłużey nie mógł, brzdęknął iak długi. *ib.* 2.

BRZECHAC, *intrans. contin.* BRZECHOTAC, BRZECHTAC, *nied.*, Brzechnąć *iednśl.*, szczekać, klapać, bellen, klaffen. *Roſſ.* брехаю, *Eccl.* брешу, (*Cz.* břeſſt'eti = wrzeszczeć). Psy brzechaią bez przestanku. *Mon.* 70, 84. Brzechać umieią, iak pieski. *Min. Aus.* 16. Sobaczki brzechaią. *Jabł. Ez.* 190. *fig.* Warcz bez przestanku na nas, szczekay śmiało, Jeżeli ci się brzechać podobało. *Min. Ryt.* 3, 93. Zle zaczął brzechać. *Zab.* 14, 60. *Nagł.* = §. *Transl.* Sroka brzechotała. *Papr. Kl. przedm.* Sroka brzechoce. *ib.* Szpak brzecha, *Tr.* papla, plappern, von den Elſtern, Staaren. §. Głowę komu brzechtać, naprzykrzać mu się gadaniem, einem mit Schwatzen den Kopf warm machen. Żebyś mi nie wiem iak, głowę brzechtał, wszystko to nic nie znaczy. *Teat.* 35 *b*, 5. (*ob.* Nabrzechać). BRZECHAYŁO, a, *m. Eccl.* брехáмель, лáямель, *Roſſ.* плáунникъ, плюерзникъ, зледнникъ, *Cz.* gazykotepec; *Sorab.* 1. poſtkał, szczekacz, bełkotacz, obmawiacz, ein Beiſſer, Zänker, Zungendreſcher. *Jabł. Ex.* 168. (*ob.* chrapek). BRZECHUN, a, *m.* Kundel, szczekacz, co domu strzeże, *A. Czstr. Msc.* ein Haushund, Kettenhund (cf. Brzesznik). Za psa domowego brzechuna trzy kopy groszy. *Stat. Lit.* 396.

BRZECHWA, y, *f.* strzała bez żeleza. *Cn. Th. Wlod. Dudz.* 34. ein Pfeil ohne Eiſenſpitze, ohne Pfeileiſen, (*ob.* grot).

BRZECZKA, BRZĘCZKA, i, *f.* essencya ze słodu, der Meiſch, Möſch beym Bierbrauer. *Cz.* břečka, *Sorab.* 1. brecjła, *Sorab.* 2. brazka; *Vind.* bresovez (cf. *Roſſ.* бáрда braha). Ugotowany słód przelewa się w naczynie tak przygotowane, aby się słodziny zostały; a brzeczka w podstawione trzecie naczynie wyciekała. *Aluk Roſſ.* 3, 271. (*Hebr.* שכר, *Angl.* bere = ięczmień, skąd Niemieckie Bier wywodzą). Brzęczka piwna. *Syr.* 186. Z brzeczki piwo poznać. *Cn. Ad.* 1361. Jakie kto uważy, lub złe lub dobre, takie piwo pije, A czasem ieszcze i brzeczką się oparzy. *Zab.* 15, 278. §. Brzeczka winna, musacz, moszcz, noch nicht lauterer Wein, Maiſch, Möſch. Niżeli wino kisać zaczyna; moszczem go, lub brzęczką zowią. *Krup.* 5, 98. §. Miodowa brzęczka, *mellatum, mustum ad mediam partem decoctum. Mącz.* – Miodową brzeczkę sytą zowią. *Syr.* 501. Honigmaiſch, Methmaiſch. §. W ogólności, *poet.* napoy, der Trank. Wiersz móy nie będzie prosty miał ceny, Nie piwszy brzeczki nic z Hippokreny. *Kchow.* 307. Wybaczcie mądrzy, iżem prostey weny, Nie kosztowała brzeczki z Hippokreny. *Kchow.* 264.

BRZĘCZNY, a, e, brząkaiący, brzęczący, brzęk, wydaiący, klirrend. Uderzył w tarczę brzęczną. *Kras. Oss. F.* 4. *Boh.* braukawý. BRZĘCZYC, BRZDĘCZYC *czyn. nied.*, zabrzęczyć, *dok.*, brzęk wydawać, *Cz.* braukati; (*ob.* brzękać, brząkać). *Boh.* bručeti, bručiwam, bručeti, bručkam, znjti; *Vind.* brenzhiti, brenzhati, brenkati; *Carn.* brenzhim, brenzhati; *Sorab.* 1. bortju; *Roſſ.* брячáмъ, забрячáмъ, звучáмъ; *Eccl.* брячáмъ; ein Geklirre von ſich geben, klirren. Pancerze brzmią na kowadle, żelazo i miecz brzęczy pod młotami. *Stas. Num.* 1, 55. Stroi cytrę brzęczącą. *Zab.* 4, 395. *Pir.* Na lutniach brzęcząc. 1. *Leop.* 1. *Par.* 15, 28. Zewsząd zabrzęczały głośno dzwonki wdzięczne. *Otw. Ow.* 386. §. O owadzie, brzęczyć, bęczyć, ſummen, ſumſen, *Rag.* brézati, brécjati). Mucha, komar, pszczoła brzęczy. *Dudz.* 21. (*Rag.* brézaviza = mucha końska, eine Bremſe). Komar, nim żądłem zatnie, brzęczy koło uszu. *Kchow. fr.* 81. Brzęczy mucha, kiedy w miodzie tonie. *Nar. Dz.* 3, 160. Pszczołka brzęcząc osie ziola skropione. *Past. F.* 50. Pszczoły po powietrzu brzęczą, iakoby trąbiły. *Cresc.* 602. Brzęczące na kwiecie zbierały miód pszczołki. *M. Biel. S. M. A.* 3 *b.* Brzęczenie pszczoł, *Cz.* bručení. – §. *Transl.*, Szmer czynić, szeleścić, rauſchen. Tam kędy strumyk kręto płynąc brzęczy. *Kras. Oss. E.* 4. BRZĘCZYDŁO, a, *n.* rzecz iaka brzęczna, etwas Klirrendes, (*ob:* Brzękadło). Zona, ieśliby nie była cackiem mężowi, iest ona brzęczydłem, ustawicznie mężowi uszy przerażaiącym. *Teat.* 20. *d*, 49.

BRZEDNIA *ob*; Brédnia. BRZEDZEC *ob*: Brożec.

BRZEG, u, *m.* kray ziemi, tykaiący się z morzem, abo z rzeką. *Wyrw. G.* 13. das Ufer, das Geſtade, *Cz.* břeh, *Sorab.* 1. bróh, brob, *Sorab.* 2. brog, *Hung.* berek; *Vind.* breg, brieg, briegouje, pieſhouje, obkrai, brod; *Carn.* wręg, wród, obkraj, okkraj; (*Carn.* et *Croat.* berég = błoto, kałuża). (*Rag.* bjegh, *Croat.* bereg, brég; *Bosn.* brigh, brriddo, *Slovac.* breh, *Vind.* brieh = 1., pagórek, góra, 2., brzeg cf. *Ger.* Berg, *Angloſax.* beorg, *Iſl.* biarg, *Dan.* bierg, *Fin.* wari, wuori, Niederſächſ. Berch cf. Wierzch). *Slavon.* brig, bród; *Rag.* xâl, xâlo, pomorje, primorje; *Roſſ.* берегъ, берегу, *Eccl.* брѣгъ, брегы = strzedz, chronić, cf. *Ger.* bergen). Już morze brzeg ma, iuż się i w swoie zmieszczaią Łożyska pełne rzeki, strugi opadaią. *Otw. Ow.* 21. Na brzeg ściągaią okręt skołatany, By nie zalały go morskie bałwany. *Zab.* 13, 295. *Harab.* Przy łatwym i otworzystym brzegu na kotwicach stali. *Warg. Cez.* 98. Rzéka do przeprawy trudna była, maiąc brzegi przerwane. *War. Cez.* 131. Brzegi morskie i wszelakie brzegi rzeczne, lądem żeglarze nazywaią. *Otw. Ow.* 463. Brzegami poiedziesz, piaskami przy morzu. *P. Kchan. Orl.* 1, 79. (längs dem Ufer). Odpychać, odbiiać od brzegu, odkładać, odſtawiać, vom Ufer abſtoßen, ablegen. Odpychaiąc się od brzegu na Carogrod płynął. *Sk. Dz.* 660. Mieć się ku brzegowi, kierować ku brzegowi, przystawić, przyprzeć do brzegu, auf das Ufer zu ſteuern. Pływałeś dotąd, czas się mieć do brzegu. *P. Kchan. Jer.* 57. (czas odpoczywać). Dobrzeć to na swym brzegu w pokoiu poſiedzieć. *Paszk. Dz.* 55. Naycięższy na brzeg wyieść. *Pot. Arg.* 384. Na brzeg łodkę wyciągnął. *Kras. Hſt.* 108. (er brachte ſein Schäfchen ins Trockne). Cicha woda brzegi podrywa. *Opal. sat.* 47. *Slovac.* tiha woda brehi podmiva; tiche wodi breh migu, *Ger.* ſtille Waſſer ſind betrüglich. Brzegowi poderwanemu nie wierz. *Cn. Ad.* 47. *Ryt. Ad.*

3. - Pływał, pływał, a przy brzégu utonął. *Oss. Wyr.* (bieżał, bieżał, aż kark skręcił. Wiodło się długo, aż na samym końcu omyliło go szczęście. Po długim powodzeniu źle skończył). Nad samym brzegiem stoi. *Oss. Wyr.* (nad przepaścią; na bardzo śliskim mieyscu; za iedną razą może utonąć; położenie iego wcale niebezpieczne). Na brzegu był; przecięż go lekarze do zdrowia wrócili. *Oss. Wyr.* (o włos co nie umarł, er war am Rande des Grabes). Nie chodź brzegiem, nie chodź po brzegu; nie narażay się na niebezpieczeństwo, pewnieyszych się śrzodków chwytay. *Oss. Wyr.* - Z brzegów wylewać, z rygi wychodzić, z granic występować, aus den Ufern treten, die Gränzen überschreiten, nicht in den Gränzen bleiben. Rozum niedoyrzały z brzegów rad wylewa. *Birk. Zam.* 22. Za krola Achaba złość i grzechy z brzegów wylały. *Sk. Zyw.* 2, 193. Bardzo ci mędroszkowie z brzegów wylewaią. *Rey Zw.* 239 *b.* We wszystkich rzeczach miarę chować, a z brzegów, tak w radości, iako w smętku, nie wylewać. *Kosz. Lor.* 15. W brzegi brać; krócić, określać, ograniczać, umiarkować, begränzen, mäßigen, bändigen. Baczność roztropną zachoway, a w brzegi Bierz ciasne płochych nadzici wybiegi. *Mon.* 67, 763. - §. Brzeg między polami, miedza. *Tr. Vind.* brieg, rób, reber, meja, die Markscheide, die Scheidegränze. - §. Brzeg iakich innych rzeczy, naczyń, sprzętów: kray, okraiek, bok kończący co, der Rand einer Sache. Brzegi arkusza, książki *ob:* Marginesy. - Brzegi u szaty, der Saum eines Kleides. *Cn. Th.* Filiżanki z złotemi brzegami. *Mon.* 67, 287. Tassen mit goldnen Rändern. Obwód liścia zowie się także brzegiem. *Bot. Nar.* 47. Brzegi kapelusza, die Hutkrämpen. Pierwszego kapelusza brzegi obwisłe były w tę i w ową stronę, Tylko na okoł okrągło stoczone. *Zab.* 12, 73. Brzeg rowu! der Grabenrand. Brzeg wału, ścieszka po nad dołem wału chodząca. *Tr.* der Unterwall. - 2., BRZEG, a, *m. Cz.* Břeh, miasto mocne dolnego Szląska. *Wyrw. G.* 237. Brieg in Schlesien *ob:* Brzeżanin, Brzeżanka, Brzeżański. - BRZEGATY, a, e, brzegi maiący, brzeżysty, mit Küsten oder Ufern versehen; gerändert, Ränder habend. Gorące piaski brzegatey Afryki. *Przyb. Luz.* 71. On prawą zawieszony na barce przychwyca brzegaty obwod. *Przyb. Milt.* 16. (*Croat.* bregovit: górzysty). BRZEGOWATY, a, e, *Eccl.* берегови́тый: берегу подобный, похожій на берегъ, na kształt brzegu, wie eine Küste, küstenähnlich, uferähnlich, wie mit einem Rande versehen. BRZEGOWKA, i, *ż.* iaskołka, *Hirundo riparia*, die Uferschwalbe, mnieysza nieco od dymówki, gnieździ w lądach rzek. *Kluk Zw.* 2, 318. *Vind.* bregula, bergula; *Slavon.* brigunica; *Rossʃ.* стриж̀ъ. BRZEGOWY, a, e, do brzegu należący, brzeżny, Ufer-, Küsten-, Rand-. *Eccl.* et *Rossʃ.* береговый, бережный, *Slovac.* břehowý, břežný, *Sorab.* 1. brohowe. Ni wiatr zawieie, ni piasek brzegowy zasypie. *Wad. Dan.* 52. Küstensand, Ufersand. Prawo brzegowe. *Gall. Cyw.* 2, 65. das Strandrecht. Liczba brzegowa, *Stębel.* 2. marginesowa, die Zahl am Rande des Buchs.

Dalsze pochodzą: słowa *brzeg: brzełek, brzeżny, brzeżysty, nabrzeże, nadbrzeże, nadbrzeżny, nadbrzężanin, pobrzeże, poberzeże, pobrzegowy, podbrzeże, wybrzeże, zabrzeże, zabrzeżny.*

BRZĘK, u, *m.* brzęczenie, chrzęst, szczęk, das Klirren, das Geklirre; *Vind.* brenzh, brenk; *Carn.* wrenk: (*Sorab.* 1. bruk z chrząszcz, *Lat.* bruchus). (*Rossʃ.* брякъ: gadulstwo). Usłyszałem dziwny hałas, dźwięki, brzęk, właśnie iak łańcuchy. *Teat.* 5, 66. Brzęk kaydan. *ib.* 49, 5. *Bogust.* Brzęk kluczy. *Exop.* 4. Biią w tarcze, brzęk głośny, po górach, skałach rozległy, daie się słyszeć. *Kras. Oss. A.* 2 *b.* Miedziany brzęk. *Rey Zw.* 15 *b.* Czczym słów brzękiem posiedzenia bawią. *Pilch. Sen. list.* 599. Nótę miłosnych piosnek z brzękiem arf iednoczą. *Przyb. Milt.* 366. Przy słodkiey brzęku arfy. *Zab.* 6, 385. *Przysł.* Po brzęku poznawaią garniec. *Rey Wiz.* 190 *b.* (*ob:* Próżna beczka brzmi). §.° Brzęk *transl.* brzęczące pieniądze, Geldgeklimper, klimperndes Geld. Cokolwiek z tey przedaży nazbiera, Nie szczędzi naymniey sowitego brzęku, Chętnie da, kto się do niego zabiera. *Chrośc. Fars.* 78. - BRZĘKAC, BRZĄKAC, BRZDĄKAC *czyn. contin.*, brzęknąć, brząknąć, *iednkl.* zabrząkać, pobrząkać *dok.*, sprawiać brzęk; *Cz.* brnkati, brinkati; *Vind.* brenkat, wrenkłati; *Carn.* brenkam, wrenkam; *Rossʃ.* брякать, забрякать, бряка́ю, звякать; *Sor.* 2. schjerkotasch; *Bosn.* glomatati, klepitati, klapati; klirren, ein Geklirre erregen, klimpern. Brząkać czym, brząkać na czym, brząkać w co. Nic nie umie, tylko ostrogami brząkać po ulicach. *Teat.* 23 *c*, 20. Muzykowie brząkali cymbałami miedzianemi. *Budn* 1. *Chron.* 15, 19. Drudzy na arfach grali; Asaf zaś na cymbalech brząkał. *Budn.* 1. *Chron.* 16, 5. Słyszałem go pod oknem na czymsiś brzdąkaiącego. *Teat.* 30 *b*, 131. Czyślim zaśpiewał, czym na arfie brzęknął, Sworan strapiony westchnął, albo ięknął. *Kras. Oss. G.* Brząkać we dzwonek. *Cn. Th.* Brząkaniem probować garca, *ib.* - Dzwonieniem, albo iakim brząkaniem pszczoły spędzaią. *Cresc.* 601. (*Vind.* klopotalstvu, ropotnia). §. *Fig.* Brząkać pieniędzmi, dokazywać niemi, mit Geld klimpern, sich mit Gelde sehen lassen; hören lassen, daß man was hat. Czeka gospodarz, by mu za żyto Brząknął Holender złotą kaletą. *Zab.* 1. 189. *Nar.* Darmo nic, brząknąć tu trzeba. *Zegl. Ad.* 13. *Cn. Ad.* 17. *Slov.* za penáze flinta strila. O sobie siła trzymaią, a w rzeczy niemasz kim brząknąć. *Opal. Sat.* 116. keiner kann sich sehen lassen. Co przedtym tysiącami brząkałem, dzisiay w liberyi chodzić muszę. *Teat.* 7 *d*, 29. *Cart.* BRZĘKACZ, a, *m.* BRZĄKAŁO, a, *m.* brząkaiący, der Klirrer, Klimperer; *Vind.* brenkavez. *fig.* Appiona, chełpliwego literata, nazywał Tyberyusz brzękaczem świata. *Pilch. Sen. list.* 3, 26. - 2., BRZĘKACZ, BRZĘKADŁO, a, *n.* narzędzie od brząkania na strunach. *Wlod. Cn. Th.* ein Klimperstöckchen. W ogólności Brzękadło, naczynie brzęczące, czym brząkaią, rozmaite, iako wigalce mosiężney; koleczka na trzygranistych ramionach; dremla, Ruskie blachy, klepadła, Klimperwerk, Klimperinstrumente; *Boh.* brčadlo, chřestáčka, paradlo, parák, ti'terko, *Slovac.* strkadla; *Vind.* bernka, shkrepetnisa; *Carn.* ragla, tintèrka; *Rossʃ.* бряцало, бряку́шка, побряку́шка; *Croat.* brúnda, brun-

dicza, skrobotálka, skrablyłęza; *Bosn.* klepetallo, nakara, srricjaglka; *Sorab.* 1. klincijabwo. Chciały myszy włożyć na kotą obróżę z brzękadłem. *Zab.* 9, 276. (ze dzwonkiem, mit einer Schelle). Serenadę śpiewa gamrat głodny, Łącząc głos z brzękadłami dla swey dumney ładney. *Przyb. Milt.* 128. (z arfą, z cymbałem, Harfe, Hackbret, Cymbal). Cóż teraz Egiptskie brzękadła pomogą! *Hul. Ow.* 230. BRZĘKADEŁKO, BRZĄKADEŁKO, a. *n. zdrbn.* Co innego piszczałka, a co innego brząkadełko. *Wlod.* 228. BRZĘKLIWY, BRZĄKLIWY, a, e, BRZĘKLIWIE, BRZĄKLIWIE, *przysł.* brzęczny, brzęk wydaiący, klimpernd, klimpernd. Obudzony brząkliwych dzwonów przykrym dźwiękiem. *Węg. Org.* 2. - §. Bęczący, sumsend. Brzękliwy komarku, wcałym moim nie postań folwarku. *Zab.* 9, 381; *Eyss.*

BRZEMIĘ, - ienia, *n.* BRZEMIĄCZKO, a, *n. zdrbn.* ciężar, iaki dwiema rękami objąć i zanieść można, eine Tracht, eine Bürde, so viel sich mit beyden Armen umfassen und forttragen lässt. *Cz.* břim'e, břemeno, břemínko, aut'ejck, *Vind.* breme, tovor, batora; *Carn.* brême; *Sorab.* 1. breme, briemio, bremejko; *Sorab.* 2. breme, bremeschko, bremuschcko; *Rag.* bremme, bremmescze, bremenak; *Croat.* brême, bremescze, törb; *Bosn.* brimme, brimmescze; *Ross.* бремя, - ени, охапка, охапочка, абуза, (cf. *Grae.* Φορτμα, cf. ramię). Brzemię czego, drew, słomy. *Cn. Th.* Tatarzy przebywaią rzeki na brzemieniu iakim rózg. *Boter.* 166. (Faschine, wiązanie). Nakładszy chłop brzemion na osła, wezbrał się w drogę. *Ezop.* 23. (pak, tłómoków, iuków). Białeglowy porodzone nie na czas dzieci swoie niosły brzemionami i ciężary. *Tward. Wł.* 259. (iak tłómoki iakie). - 2., Brzemię kobiece, noszenie kobiet, płód w żywocie matczynym, die mütterliche Bürde, die Leibesfrucht. Pierwszym on był zastąpieniem i brzemieniem matki swey. *Otw. Ow.* 252. Z synem podtenczas brzemieniem chodziła. *Otw. Ow.* 361. sie gieng mit ihm schwanger. Zastąpić brzemieniem. *Otw. Ow.* 113. Wstąpić w brzemię. *M. Urzęd.* 459. Postąpić w brzemię. *Szczerb. Sax.* 225. (ciężarną zostać, schwanger werden, *Ross.* беременѣть, обременѣла - poięła. *Rag.* zâchi ú bremme). W dziewiątym miesiącu po zawitaniu Cezara, Kleopatrze brzemię się podnosi. *Bard. Luk.* 2, 23. (żywot rośnie). Brzemieniem którą obciążyć. *Otw. Ow.* 375. eine schwängern; *Ross.* беременить, обременить, obciążać; *Carn.* brêjiti, wrejiti; *Vind.* shroko storiti; *Bosn.* otruhliti, natruhliti. - 3., Brzemiona, ciężary woyskowe, bagaże, das Gepäcke, die Bagage. Równy będzie dział łupu i temu, który był w bitwie, i onemu, który pozostał przy brzemionach. *Leop.* 1. *Reg.* 30, 24. (przy tłómokach. *Bibl. Gd.*). - Brzemię, ładunek okrętowy, die Ladung, Schiffsladung. Żeglowanie to będzie z wielkiém niebezpieczeństwem nie tylko brzemienia i okrętu, ale i dusz naszych. *Budn. Act.* 27, 10. (towarów. *Bibl. Gd.*). - W ogólności: ciężar, właść. i niewłaść.: cokolwiek ciężkie, ciemięży, uciemięża, eine Bürde, eine Last, etwas Drückendes, Beschwerliches. Mannę zowią oracze pospolicie brzemieniem; bo padłszy na zboże wisi miód, iako brzemię, przy źdźble albo kłosie. *M. Urzęd.* 446 Łotrowie ci niepotrzebne brzemiona ziemskie. *Kosz. Lor.* 39 *b.* eine unnütze Erdenlast. Brzemię to na mnie włożyłeś, zrzucić go z siebie nie mogę. *Gorn. Dw.* 15. Kto zbywa urzędu, ciężkie brzemię z siebie składa. *Budn. Ap.* 82. Gdy tak będzie wzaiemna pomoc skoiarzona, łacniey i pewniey dźwigniemy brzemiona. *Przyb. Ab.* 45. Jarzmo moie iest wdzięczne, i brzemiączko a obciążenie moie lekkie. 1. *Leop. Mat.* 11, 30. brzemię moie lekkie. 3. *Leop. - W. Post. W.* 3, 149. Każdy swe nosi od natury brzemię. *Wad. Dan.* 193. Tam biedy tey brzemię, i trudów nieskończonych złożyć mamy. *Tward. Wł.* 90. Bóg mię karze za grzechowe brzemię. *Auszp.* 33. (Sündenlast). Kto posiąga dobra, powinien nosić i brzemiona. *Stat. Lit.* 266. *commoda et onera.* Nayuciążliwsze danin brzemiona. *Nar. Hist.* 4, 117. Dług ten niosł powinność, abo brzemię na wszystkę wieś, przyszło zaś tego się brzemienia odkupować. *Szczerb. Sax.* 83. - *§. W starym zakonie proroctwo straszne, abo ciężkie, zwane brzemieniem. *Budn. Jer.* 23, 33. eine schröckliche Prophezeyhung im A. T., eine Last. Luth. Brzemię pustyni morskiey, t. i. proroctwo na puszczą morską. *W. Jez.* 21, 1. - *Leop. - Bibl. Gd.* BRZEMIENNOSC, ści, *ż.* brzemienia noszenie, zayście płodem, ciężarność, ciąża, *Rag.* bremme, breghstvo, *Ross.* беременность; *Eccl.* бременность, чревоношение, непраздность, непраздноство, чадонócie; *Vind.* breinost, noseshnost, shrokusst, shroshina; *Sorab.* 1. cjeczikohjiwotnosći, *Ger.* das Schwangerseyn, die Schwangerschaft. Ktoby niewiastę w czasie iey brzemienności bił. *A. Zam.* 194. Nie wszystkie znaki ciężarności tak pewne są, żeby z nich zawsze brzemienność prawdziwą poznać można, *Kurop.* 2, 217. BRZEMIENNY, a, o, ciężarem obładowany, *Carn.* brej, wrej, *Croat.* brej, *Boh.* břežný, těhotný; *Ross.* беременный; belastet. Szczególnie o kobiecie, brzemienna, ciężarna, w ciąży, ciężka schwanger; *Bosn.* breghja, tegotna, sbabna, otruhla, natruhla; *Croat.* brèja, noszecha sena; *Rag.* bréghja, tegótna, nosséchja, prisobna, prisobniza; *Vind.* noshezha, shroka, teshka, v' drugem pasi, nisama na sebe; *Carn.* noshézha; *Boh* samodruha; *Ross.* беременная, очревамѣлая; *Eccl.* беременáмая, беременная; *Sorab.* 1. cjeczikohjiwotna; Brzemienna, gdy się przybliża ku rodzeniu, boleie. *Budn. Jes.* 26, 17. Latona z Jowiasza brzemienną została. *Otw. Ow.* 230. Skoro z nim brzemienną zostanie, zaraz staie się wolną. *Star. Dw.* 61. Ruta niewiastom brzemiennym płod w żywocie omartwia. *Syx.* 545. Paniom brzemiennym miętki się strzedz trzeba. *M. Urzęd.* 210. Brzemienna była Dominikiem Stym, *Birk. Dom.* 3, Brzemienną bydź; *Ross.* чревоносимы. §. *Fig. transl.* Objętnice w nadzieie brzemienne, a w sam skutek iałowe. *Kul. Her.* 184. (cf. Złote góry). Powietrze gorących par mnóztwem brzemienne. *Przyb. Milt.* 121. *Grammat.* słowa brzemienne, *vocabula praegnantia*, które do znaczenia właściwego znaczenie wyrzuconego *per ellipsin* słowa przyłączaią, n. p. boday cię! on móy rodzony, (t. i. brat).

*BRZEMIONONOSZ, a, *m.* tragarz, noszarz, *Eccl.* бременóсець, бременникъ, der Lastenträger. *BRZE-

BRZONONOSNY, a, e, *Eccl.* бременоноси́мелень, noszący brzemiona, laſtentragend.

BRZESC, ścia, *m.* 1. miasto Litewskie, Brześć Litewski, eine Stadt in Litthauen, Litthauiſch Brzeſc. 2., miasto Kujawskie, Brześć Kujawski, eine Stadt in Cujavien. BRZESCIANSKI, a, ie, Brześciańskie woiewództwo, niektorzy tak zowią Brzeskie Litewskie, dla różnicy od Brzeſkiego w Kujawach; lubo ć drudzy przeſtaią na przydatku Litewskie. *Nies.* 1, 182. Brześciańscy kasztelanowie. *ib.* 210. Litthauiſch Bresc angehend, Litthauiſch Brzeſcer, zum Unterſchiede von dem Kujaviſchen; doch wird auch hier Brzeski mit dem Zuſatze Litewski gebraucht. Bibliia Brzeſka, Radziwiłowſka, w Brześciu Litewskiém drukowana.

BRZESTAN, a, *m. ob.* Bluszcz poziemny, Erdepheu, *Slov.* břečtan, *Hung.* borostyan. BRZESTANOWY, a, e, *Slov.* břečtanowý *ob.* bluszczowy.

BRZESZCZOT, a, *m.* sama główna nożowa, kordelasowa, nieoprawna, die Meſſerklinge, Hirſchfängerklinge, ohne Einfaſſung. Naukać bez obyczaiów ieſt iakoby nóż bez okładzin, który iednem słowem zowią brzeszczot. *Glicz. Wych. L.* 7 *b.*

BRZESZCZYC się, BRZEŚZCZY się, *zaimk. bezosob.* brzask się pokazuie, es dämmert (beſ Morgens), die Morgendämmerung bricht an. *Cn. Th.* 48. (*ob.* świtać), *Roſſ.* брéзжиться, забрéзжилось; *Vind.* bershi, ſe deni; *Boh.* rozbřeſkuge ſe, zabřezkuge ſe, počina ſwitati.

BRZESZNIK, a, *m.*, z Rusk. brzeszyt, szczekać: pies zwierzyny, gończy, ogar (*ob.* brzechun), ein Jagdhund. Za psa brzesznika zwierzynnego trzy ruble groszy. *Stat. Lit.* 596.

BRZEZANIN, a, *m.* 1., nadbrzeżanin, na brzegu mieszkaiący, *Eccl.* брегожúтель, ein Küſtenbewohner, Uferbewohner. 2., z Brzegu, miaſta Saląskiego rodowity, ein Brieger. W rodz. żeńsk. BRZEZANKA, i, eine Briegerinn. BRZEZANSKI, a, ie, od miaſta Brzegu, Brieger-, *Cz.* břežſký. - BRZEZEK, - żka, *m. zdrbn. rzeczown.* brzeg, eine kleine Küſte, ein kleines Ufer, ein kleiner Rand, ein Rändchen, *Roſſ.* бережóкъ, бережечекъ; *Sorab.* 1. brjoſk.

BRZEZINA, y, *ż.* BRZEZINKA, i, *ż. zdrbn.*, lasek brzozowy, ein Birkengehölze, Birkenhayn, Birkenwald; *Boh.* březyna, *Roſſ.* березникъ, березнякъ, березничекъ, *Vind.* bresou lieſa, wreſje; *Carn.* bręſje; *Croat.* brezóvina; *Sorab.* 1. brieſena. §. Drzewo brzozowe, drewno brzozowe, Birkenbaum, Birkenholz, Birken. *Cz.* březowí, březowka, březy; *Vind.* wreſovinna; *Carn.* breſovina; *Roſſ.* берёзина. Kora młodey brzeziny ieſt gładka, biała i lśniąca się. *Europ. Rosl.* 2, 13. - *Transl.* brzezina bierze się za rózgi ku chłoście, n. p. Naylepsze na upor lekarſtwo brzezina; brzezina napędza rozumu do głowy. *Oss. Wyr.* Birkenruthe. BRZEZINY *liczb. mn.*, miasteczko Polskie knapy i prządkami sławne, gdzie naywięcey sukna robią. *Petr. Hor.* 2, *G.* 3. ein Polniſches Städtchen. BRZEZINSKI, a, ie, od miasteczka Brzezin, Brzeſiner-, Brzezińskie sukno. *Petr. Hor.* 2, *G.* 3. Brzezińskiego sukna postaw. *Instr. C. L.* Piwo Brzezińskie. *Syr.* 946.

BRZEZNY, a, e, brzegowy, należący do brzegu, Ufer-, Küſten-, *Slov.* břehowý, břežny, *Cz.* břežní; *Roſſ.* берегóвый, берéжный. Brzeżny rak. *Otw. Ow.* 622. (po brzegach żyiący). Na brzeżnym siada potrawie. *Zab.* 9, 17. - §. Brzeżny napis w talarze. *Czack. Pr.* 24. Randſchrift. BRZEZYSTY, a, e, brzeg maiący, uferig, ein Ufer, eine Küſte, einen Rand habend, randig, gerändert. *Sorab.* 1. brohaté. Mirty naylepiey się rodzą na mieyscach brzeżystych. *Otw. Wirg.* 401. Brzeżyste zakręty Chaoſkie. *Otw. Ow.* 540. Rzeki żaden hamować nie może, którey oblewa deszcz brzeżysto łoże. *Petr. Hor.* 2. 11. (*ob.* zabrzeżysty). Wrzody brzeżyſte wydubniałe wychędoży sok kopru górnego. *Syr.* 402. Brzeżysty, bramowany, *fimbriatus. Daszy. M.* 3 *b.*

BRZMIEC, brzmiał, brzmi, 1., *niak. nied.*, zabrzmieć *dok.*, głosem ogromnieyszym w uszy wpadać, tak, że się głos rozlega, grzmieć, huczeć, ſchmettern und ertönen, tönen, ſchmettern; *Vind.* berzhim, thumeti; *Carn.* zovęti, bobnim, ſhvenklám; *Eccl.* звенѣти, *Roſſ.* звучáть, *Sorab.* 2. ſniſch, zwarzaſch; *Sorab.* 2. zenczju. Weź móy oszczep, niech nim uderzona Brzmi tarcza Kabaita w Turze zawieszona. *Kras. Oss. A.* 2 *b.* Ucichły brzmiące trąby *Pot. Jow.* 51. Brzmiący, głośny, głośno odbiiaiący, tönend, laut klingend, ſchallend. *Sor.* 1. zenczjaczé, zenciiaté; *Vind.* glasoviten, svenabezhen, pojezhen; *Roſſ.* звучный, громкій, звúчный, звонкій, звончатый. Cytra brzęcząca i arfa brzmiąca. *Zab.* 4, 395. Brzmiąca wdzięcznie lira, *Hul. Ow.* 201. Brzmiący ogień. *Torz. Szl.* 110. Brzmiące dowody osobliwą moc maią ku namówieniu. *Kosz. Lor.* 68 *b.* (brzękaiące, brzękiem pieniężnym wsparte). - W ogólności, brzmieć, głośno wpadać w uszy, *pr. et impr.* laut tönen, ertönen, hallen, wieder hallen, klingen. Na nabożeństwa odprawę święcony brzmiał Cytheron. *Otw. Ow.* 134. Już brzmi muzyki wdzięczna harmonia. *Auszp.* 18. Ustawicznie mu brzmią w uszach słowa pańskie. *Rey Ap.* 22. Kto usłyszy, zabrzmi mu w obu uszach iego. *Bibl. Gd.* 1. *Sam.* 3, 11. (zadzwonią mu obie uszy. *Budn.*). Brzmi w ustach obywatelów imię iego. *Teat.* 4 *b*, 127. W samychże uściech waszych z pochwałą brzmią chełpliwe ich tryumfy. *Pilch. Sall.* 172. Patrzała, skądby brzmiała tak rzetelna mowa. *Otw. Ow.* 193. Diabelnie po Warszawie brzmią nasze sprawki. *Teatr.* 14, 9. (gruchnęło o nich, głośne są). Niewątpliwe wieści brzmiały, że się wszystkie woyska ruszały. *Tward. Wł.* 106. Niech brzmi głos woyny po twierdzach i murach, Niech go usłyszą mocarze po górach. *Kras. Oss. A.* 2 *b.*, Niechay kochana, wybrana wśród wiela, W twych pieśniach wdzięcznych nam zabrzmi Bragela. *Kras. Oss. B.* 3 *b.* Muzyka brzmi. *Oss. Wyr.* W domu brzmi, w mieszku głucho. *Oss. Wyr.* (panosko hula, a dłuży się). Brzmieć czym, von etwas wiederhallen. Wieże psalmami brzmiały. *Sk. Dz.* 802. Lasy brzmią roskosznym pieniem. *Kołak. W. B.* 5. Chwałą boską brzmi na wieczne lata, Wielki krąg świata. *Groch. W.* 31. - §. Brzmieć: dobrze w ucho wpadać (choć i bez dodatku: dobrze), klingen, wohl klingen. Brzmi to słowo; owo zaś nie brzmi. *Oss. Wyr.* - Z sobą brzmieć, z sobą się zgadzać harmonicznie, zuſammen klingen, harmoniren. Postępki iego nie brzmią z iego mową. *Oss. Wyr.* §. Brzmieć, opiewać, lauten,

des Inhalts seyn. To oni tak zgoła wykładaią; iako same słowa brzmią. *Baz. Hist.* 224. Dokument ten tak brzmi. – Słowa dwóybrzmiące, dwoiako znaczące, płoiętne, zweydeutige Wörter. Młody daie się słyszeć ze słowkami dwóybrzmiącemi. *Mon.* 74, 139. – Głoska brzmi iak ś wymawia się iak: n. p. *j* Francuzkie brzmi iak ś Polskie. – §. 2., *czyn.* brzmieć, wydawać brzmienie, czyli głos brzmiący, ertönen lassen, ein Getöne hören lassen. Brzmi (ptak) dzwonek. *Ban.* 24 *b.* (wydaie ton brzmiący, läßt ein Getöne hören). Wyroione pszczoły brzmią koło ula, nim się ruszy matka. *Jabł. Buk. J.* 2 *b*, (brzęczą, sie sumsen). W prawie ćwiczony oyczystym zwyczaiem, Brzmi on posępnym głosem w ratuszu za naiem. *Hul. Ow.* 93. Nieśmiertelney chwały Ja szukam, żeby mię świat brzmiał i głosił cały. *Min. Ryt.* 3, 75. BRZMIENIE, ia, *n.* BRZMIACZKA, i, *ż.* dźwięk, brzęk, chrzęst, schmetterndes Tönen, Getöne. *Roff.* звучность, звонкость, Brzmienie instrumentów pochodzi z wzruszenia powietrza. *Boh. Diab.* 60. Uderzywszy iaki ciężar o ziemię, słyszymy brzmienie niejakie. *Rog. Doś.* 1, 233. Na brzmienie gitary pląsały kupidyny. *Węg. Mar.* 1, 141. Mieć w uszu brzmienie, albo piszczenie *Sien.* 88. Klingen in den Ohren. Zawsze w domu brzmiączka, zawsze huczno, Saus und Braus im Hause. 2., Brzmienie, *BRZMIENNOSC, ści, *ż.* opiewania treść, co pismo zawiera, tenor, der Inhalt (wie etwas lautet). *Roff.* содержаніе. Protokołu tego takowa iest brzmienność. *Dyar. Gr.* 157. – II., BRZMIEC, brzmiał, brzmieie, brzmi, *niiak. nied.*, nabrzmieć *dok.*, nabrzmiewać, *kontyn:* puchnąć, nabiegać, schwellen, anlaufen. Naczynia hemoroidalne, kiedy brzmieią, tę brzmiałość hemoroidami zowią. *Krup.* 2, 62. Pompey, gdy brzmią z razów piersi mu i kości, Nie, traci swey ozdoby, powagi, wdzięczności. *Luk. Bardz.* 146.

BRZOSKIEW, BROSKIEW, – kwi, *ż.* z Łac. brassica, *Grae.* βραασσα, kapusta. *Syr.* 1049. Kraut, Kohl, *Rag.* brosqua; *Vind.* brosque; *Bosn.* broſqua, vrasct, kupus; *Croat.* zelye; *Slavon.* vèrza; *Carn.* bręsqua, ohrovt; *Sorab.* 1. kaw. Brzoskiew ogrodna, kapusta czarna, Braunkohl. *Syr.* 1110. Brzoskiew pólna, dzika kapusta, wielkierz, *Ursin. Lampsana*, Ackerkohl, Reinkohl, wilder Kohl. *Syr.* 2097. Brzoskiew morska, kapusta morska, *Brassica marina*, *Soldanella*, Meerwinde, Meerglöckchen, Soldanellen. *Syr.* 1117. niektorzy krcicą zowią. *Mącz.* – 2., BRZOSKIEW, BROSKIEW, kwi, *ż.* z BRZOSKWINIA, i, *ż.* BRZOSKWINKA, i, *ż.* *zdrbn.* drzewo i owoc, od Perskiey ziemi swane, *Persicum malum. Sien.* 134. *Cresc.* 508. der Pfirsichbaum, die Pfirsiche; *Cz.* břeskew, broskew; *Vind.* breskou, bresque, breskva, breskovu drevu; *Carn.* brezkva, brezka, bręsqva; *Croat.* brezkve, brezkva; *Dal.* braſzkva, praſzkva; *Hung.* baratzk, barazk; *Rag.* práskva; *Bosn.* praſqua; *Slavn.* briska, briskovo dèrvo, ſeptelia; *Sorab.* 1. brześa, brześcijina, brioſka, perſchk; *Roff.* Брасквина, персикъ, menmaàà. Brzoskwinie dwoiakie są: w jednych mięsiwo pestki mocno się trzyma, te są samce; w drugich gładko odstaie; a te są samiczki. *Kluk Rośl.* 1, 154. Komput z brzoskwiń opiekanych. *Wiel. Kuch.* 359. BRZOSKWINIOWY, a, e, od brzoskwini, pfirsichs, *Cz.* břeskwowý, broskwowý; *Cro.* brezkveni; *Eccl.* Брасквинный; *Roff.* персиковый, Brzoskwiniowa gałązka. *Cresc.* 508. Brzoskwiniowy kwiat. *Teat.* 37, 148. Wino zielonawe, tego szacownego gatunku, który to brzoskwiniowym zowią. *Kras. Podst.* 1, 19.

BRZOST, u, *m.* drzewo, *ulmus sativa*, odmianą tylko iest wiązu pospolitego, *ulmi campestris. Jundz.* 178. *Kluk Rośl.* 2, 36. die Garten-Ulme, *Carn.* barst, bręst; *Vind.* broſt, breſtvu; *Croat.* breſzt; *Bosn.* briſt; *Slavon.* briſt; *Rag.* brjés; *Cz.* gilm, *Sorab.* 1. ulmowe drewo; *Roff.* илемъ, илмъ. Brzost, drzewo bardzo wielkie i grube, maiące pień wysoki, a wierzchołek okryty licznemi gałęziami. *Jak. Art.* 3, 155. Brzost winem odziany. *Otw. Ow.* 393. (po którym się winopnie). BRZOSTOWINA, y, *ż.* brzostowe drewno, brzostowe drzewo, brzostowy las, Ulmenholz, Ulmenbaum, Ulmenwald, Ulmen-: *Carn.* barſtje; *Vind.* breſtje, breſtouje, breſtou lies, breſten lieſs; *Croat.* breſztovina, bresztovje, breſchiſche; *Rag.* brjeſtovina; *Roff.* илмовникъ. BRZOSTOWY, a, e, od brzoſtu drzewa, Ulmen-, *Rag.* brjeſtov, brjeſtni; *Croat.* breſztow; *Dal.* breſtni; *Bosn.* briſtov; *Roff.* илмовый. Brzoſtowego drzewa ieden rodzay rośnie wysoko i szeroko, a ten pospolicie brzoſtem, drugi rodzay mnieyszy więzem zowią. *Cresc.* 457.

BRZOZA, y, *ż.* BRZOZKA, i, *ż.* *zdrob.* drzewo leśne, nieco większey, iak średniey wysokości. *Kluk Rośl.* 2, 13. die Birke, *Sax. Inf.* Barke, *Holl.* Berke, *Suec.* biörk, *Anglos.* beorce, birc, *Angl.* birch, *Cz.* bříza, *Slovac.* breza; *Vind.* bresa; *Carn.* bręsa; *Croat.* bres, breza; *Sorab.* 1. brieſa; bresa, bréza: *Sorab.* 2. bráſa; *Roff.* берёза, берёзка; Brzoza z pośrzód mnru się ryie, Aż wierzch ku górze wybiie. *Dar. Lot.* 11, – *Przysłk.* Dobra kozie brzoza. *Cn. Ad.* 162. (dobra koza na wrzosie; dobra pani mucha; dobra Matyaszowi plotka; takiemu takie). BRZOZOWATY, a, e, na kształt brzozy, do brzozy podobny, birkicht, birkenähnlich, birkenartig. *Tr.* BRZOZOWNIK, a, *m. ob.* brzozowy sok, Birkenwaſſer. *Klecz. Zd.* 67. BRZOZOWY, a, e, od brzozy, Birken-, *Cz.* březowý, *Slovac.* brezowi; *Carn.* breſov; bręſne; *Vind.* bresou, bresen; *Croat.* brézov; *Sorab.* 1. brězowé; *Roff.* березовый. Sok brzozowy, na wiosnę zebrany, trunek niezły. *Kluk Dyk.* 1, 70. (*ob:* oskola), Birkenwaſſer, Birkenſaft, *Vind.* breſova voda, *Roff.* березовица. (*Cz. et Slovac.* Březen, miesiąc Marzec, w niemi březowa woda teče). Brzozowe drzewo, brzozowy gay *ob.* Brzezina. Brzozowa hubka; *Roff.* берёзовикъ. Brzozowa skóra, *Roff.* берёста; z brzozowey skóry, *Roff.* берестяный; powlec brzozową skórą, *Roff.* берестить. Chłopiec zsiniał, ospa się zlała; wygląda, iakby brzozową skórą powleczony. *Pers. Lek.* 315. Brzozowa skóra z drzewa odarta, *Eccl.* скала (*ob:* skała, skadłubina). Koszyk z brzozowey skóry, *Roff.* несперя, мушакъ, мушакъ. – §. *Przenośn.* brzozowy sok, brzozowa wić, chłoſta rózgą brzozową, Ruthenſchläge, die Ruthe, Schläge. Z prostoty popisze się węglami dziecina, aż matka łaie, gromi, a pod czas brzozowym zmywa sokiem patrociny bez ługu. *Łącz. Zw.* 23. Dębowa wić uczy robić; a brzozowa rozum dawa. *Rys. Ad.* 11.

BRZUCH, a, *m.* *BRZUCHO, a, *n.* część ciała zwierzęcego, pod piersiami, zawierająca kiszki i inne wnętrza. *Zool.* 68. *Arup.* 2, 12. der Bauch, *Cz.* břicho, břich (od brani, że do sebe pokrmy bere *Rozaj. Slovac.* bruch, bruchо, bricho; *Sorab.* 1. bruch, bruch, *Sorab.* 2. bruch; (cf. *Ger.* Brust; *Lat.* bruchus; *Gr.* βρυκω); *Ross.* брюхо, чрево, утроба, живомъ; *Vind.* trebuch, tribuh, zrevo, zhróvu, (trzewa); *Carn.* trebuh; *Slavon.* tèrbuh; *Dal.* zhróvu, (trzewa); *Croat.* terbuh; *Rag.* tarbùh, vtrobba; *Bosn.* tarbuk, trribuk, trribuh, terbuh, cf. *vet. Francon.* buch, buh; *Siec.* Bůch; *Dan.* Bug; *Cz.* bachor = brzuszysko cf. bachur). Brzuch, *abdomen*, idący aż do członkow wstydliwych, zamyka żołądek, kiszki, wątrobę, śledzionę, nérki i pęcherz. *Kirchh. An.* 2. Dzieli się na wyższy, Oberbauch, po wyżey pępka; średni około pępka, Mittelbauch, Nabelbauch, i niższy abo dolny, idący aż do członków rodzaynych, Unterbauch. *Kluk. Zw.* 1, 48. W brzuchu kruczy, kluka, warczy. *Dudz.* 20. *Ross.* урчитъ. Gryzienie brzucha, brzuchobolenie, *Croat.* madron, Bauchschmerzen, Leibschmerzen. Brzuchem mówić, brzuchem mówiący. *Boh. Diab.* 2, 127. ein Bauchredner. Na brzuchu leżeć, twarzą na ziemi. *Eccl.* ницъ, ницы, никомъ, никомъ (*oppos.* wznak). Brzuchem do góry leżeć = próżnować, *Slovac. Prov.* labnut si na brucho, a chrbtom sa prikrit, na brzuchu leżeć a grzbietem się przykryć, *male iacere, carere lectisternio.* - *Slov. Prov.* chrbtan ge k'ohnu a bruchom k stolu grzbietem do ognia, a brzuchem ku stołowi, *est fortunatus.* Brzuch gruby *Ross.* пузо, *Gall.* la panse. - Ciało szarańcze wszystko tylko brzuch. *Zygr. Papr.* 224. Utonął w brzuchu. *Cn. Ad.* 756. (kaldonowaty, brzuch ma nad miarę reszty postawy). Z brzuchem, iak kupcy po świecie biegaią a żebrać się niewstydzą. *St. Dz.* 397. Brzuch tłusty, ma łeb pusty. *Zegl. Ad.* 25. *Cn. Ad.* 47. §. Brzuch, żołądek, kaldun, z szczególnym względem na iedzenie lub żarłoctwo. Bauch, Magen. Mięsną strawą chciwe brzucho nafasował, *alium. Zebr. Cn.* 378. Tereus swe w swe brzucho wnętrzności łasuie. *ib.* 157. Głodny brzuch uszu nie ma. *Mon. Wor. praef.* Brzuch nie słyszy. *Cn. Ad.* 97. (nie słowami się nakarmi; słowa nie tuczą). Dla brzucha w ogień wleźć, dla pożywienia wielką pracę podiąć, *Mącz.* Poydą oni spać, brzuchy głodne maiąc. *J. Kchan. Ps.* 81. (mit hungrigem Magen). Co w brzuchu, nikt nie widzi, co na grzbiecie, na to wszyscy oko maią. *Dwor. F.* 3. Bezdenne żarłoków brzuchy. *J. Kchan. Ps.* 20. Gdzie są bożkowie, coście z ich ofiar swe brzucha tuczyli. *Groch. W.* 17. Trudno zażyć iednego na dwoie god brzucha. *Por. Arg.* 325. Z iednym brzuchem na dwoie gody. *Cn. Ad.* 1330. (za ieden ogon dwie liszki. Nienasycony, więcey chce brać, niż udźwignie). Brzuch, wor dziurawy. *Cn. Ad.* 18. (zawsze potrzebuie). Gość z brzuchem tylko i z zębami, godzien siedzieć iest z osłami. *Cn. Ad.* 265. (brzuchopas). Brzuchowi dogadzam *Eccl.* чревоугожаю, чревонеистовствую, *Gr.* γαστίζω, γαστριμαργῶ. чревонеистовство, *Gr.* γαστριμαργία żarłoczność. §. *Personif.* brzuch, w żarłoctwie zatopiony, obżartuch, ein Bauchdiener, der blos mit seinem Bauche beschäftigt ist. Brzuch, bęben, piianica, utratny żarłok. *Mącz.* Kretensey zawzdy kłamcy, zły zwierz, brzuchowie leniwi. *Budn. Tyt.* 1, 12. brzuchowie gnuśni. i *Leop. Tyt.* 1, 12. faule Bäuche. *Luth.* Brzuch, wilk, rosomak. *Cn. Ad.* 756. §. *Przenośn.* brzuch, wnętrze, pękatość, opukłość dzbana, baszy i innych statków, miara wnętrzna, abo plac, w ktory się może co wlać, abo wypać. *Cn. Th.* 1275. der Bauch eines Gefäßes, einer Flasche, Kanne u. s. w. BRZUCHACZ, BRZUCHAL, a, *m. Cz.* břichač, břichaček; *Sorab.* 1. bruchaš; *Vind.* trebushnik, vampnjak, mashnik, vamp; *Ross.* брюхачъ, брюханъ, пузанъ; *Rag.* tarbùsegnák). człowiek z potężnym brzuchem. *Xpez. Gr.* 3, *p.* 159. kaldon, ein dicker Wanst, ein Dickbauch. I co lata i co pływa, tłuściuie w się brzuchacze. *Brud. Ost. C.* 2. *ventri dediti.* - BRZUCHACZKA, i, *ż.* kobieta z dużym brzuchem, eine Dickwanstige, Dickbäuchige. BRZUCHACIEC *niem. med.* pękacieć, grubieć, brzucha nabierać, *Slovac.* bruchatit; *Cz.* břichatiti; *Ross.* брюхáтѣть, обрюхáтѣть, чревáтѣть, очревáтѣть; *Rag.* otarbùsciti; bäuchig werden, einen Bauch bekommen. BRZUCHATOSC, ści, *ż.* pękatość, die Bauchigkeit, *Eccl.* чревоношéніе, ciężarność, brzemienność. BRZUCHATY, a, e, z brzuchem wystawnym, dickbäuchig, wanstig; *Cz.* břichatý; *Slovac.* bruchat; *Sorab.* 1. bruchaty; *Ross.* брюхатый, брюхáстый, кубовáтый, упробúстый, чревáтый, пузáтый; *Vind.* trebushast, vampast; *Bosn.* tarbusejat, trribusejat, terbusejasti; *Croat.* terbussaszt; *Rag.* tarbusejast, tarbusegnjak; *Eccl.* чревúстый Człowiek brzuchaty, otyły. *Perz. Cyr.* 3, 179. Brzuchaty, iak kadź. *Mon.* 70, 177. (cf. Podsędek). Brzuchata żaba. *P. Kchan. Crl.* 1, 169. (repucha). Brzuchaty dzban. *Fr.* *§. Brzuchata klacz, = źrzebna. trächtig. Gdy iuż klacz będzie brzuchata, nie trzeba iéy chować ani bardzo tłusto ani też chudo. *Cresc.* 516. *BRZUCHOBOLENIE, ia, *n.* bolenie brzucha lub w brzuchu, *Ross.* чреволóхтніе, Bauchschmerzen, Leibschmerzen. *Eccl.* чреволóхтити cierpieć bolenie brzucha. BRZUCHODNY, a, e, na brzuchu chodzący, czołgaiący się, auf dem Bauche gehend, kriechend. Pełno wszelkich zwierząt czteronogich, brzuchochodnych i lataiących. *Herb. Art.* 130. *reptilia.* - *BRZUCHODOGADZANIE, ia, *n.* służba brzuchowi, der Bauchdienst, die Bauchpflege, *Ross.* чреволюбóзіе. Dogadzaiący brzuchowi *Ross.* чреволюбóзный, der Bauchdiener, *Cz.* bachorník, *w rodz. żeńsk.* чреволюбóзница, die Bauchdienerinn. BRZUCHOGADACZ, a, *m.* BRZUCHOMOWCA, y, *m.* gadaiący brzuchem, der Bauchredner, *Ross.* чревоглагóлникъ. *Zebr. Zw.* 165. *Zab.* 13, 10. *Mon.* 76, 107. *BRZUCHOGRYZIENIE, ia, *n.* gryzienie w brzuchu, *Vind.* shrevogria, zhrevobol, trod, Bauchschneiden, Leibschneiden. *BRZUCHOLUBNY, a, e, lubiący brzuch, bauchliebend. *Eccl.* чреволюбúвый. BRZUCHOPAS, a, *m.* pasący brzuch, żarłok, ein Bauchmäster, ein Fresser, *Cz.* břichopásek; *Slovac.* bruchopas, bruchopasek; Gość brzuchopas, bez rozmowy, z brzuchem tylko i zębami. *Cn. Ad.* 265. *w rodz. żeńsk.* bruchopaska. BRZUCHOPASTWO, a, *n.* żarłoctwo, *ożrzalctwo, *Eccl.* чреволюбóдіе, чревонеистовствo, Bauchfütterey, Freßsucht. **BRZUCHOPŁOZNY, a, e, na brzuchu się czołgaiący, auf dem Bauche kriechend. Wąż brzuchopłozny. *Otw. Ow.* 343. BRZUCHOWY, a, e, brzuszny, od brzucha, do brzucha należący, Bauch =; *Croat.* terbusni; *Ross.* брюшнúй, чрéвный. Wewnątrz brzucha skóra brzuchowa, *peri-*

peritonaeum, die Darmhaut. *Kluk. Zw.* 1, 48. Myszki brzuchowe, które okolicę brzuchową otaczaią. *Krup.* 4, 72. Pokarm gębny, zębny, brzuchowy. *Zrn. Pst.* 5, 83. *b.* Ty lud ten do rozpusty i wygody brzuchowey wiedziesz. *Pimin. Kam.* 302. Starał się iedynie o brzuchowe dobra. *Kosz. Lor.* 95. Kochaią się w nieczystości i służbie brzuchowey. *Sk. Żyw.* 1, 144. BRZUSIEC, śca, *m.* BRZUSZEC, -, szca, *m.* *BRZUSZCZE, a, *n:* wydatna pękata część iakiey rzeczy, wypukłość. *Dudz.* 34. das Bauchige an einer Sache. Brzuśiec u palca, die Fingerkuppe. Lekarz ma wziąć prawą rękę choremu i położyć palce cztery ręki swey brzuszcze na serdeczney żyle, tak żeby pierwszy palec brzuszcem leżał podle samego stawu dłoni kości. *Spicz.* 209. *Sien.* 399. Brzuszcza u palców i nog w kąpaniu się marszczą. *Petr. Wod.* 41. Już i mięso opadło, stoi goła rana, Ciecze otok, spłynęły brusce. *Bardz. Luk.* 168. Brzuśiec u dłoni, mięśnistsza wypukleysza część, der erhabnere fleischige Theil der inwendigen Hand. Brzuśiec noża, miecza, *s* ostrze wypukłe, die bauchige Schneide. (*Slavon.* ъêrk = śpica nożna). Miecz iego tak wyhartowany, iż od iego brzuszcza Pękać musiały ostrza i pancerna tłuszcza. *Przyb. Milt.* 186. Lecz i tylec noża można nazwać brzuścem; skoro on wypukły, iak n. p. u siekiery. BRUSKA, *herb*, krzyż a u spodu drzewo. *Kurop.* 3, 9. ein Wappen. BRZUSZEK, - szka, *m. zdrbn. słowa* brzuch, das Bäuchchen, Bäuchelchen; *Cz.* břišťo; *Sorab.* 2. bruschk; *Rag.* tarbuscjax, tarbuscich; *Bosn.* trribuscjak; *Croat.* terbuśecz; *Eccl.* чревѣце, чревцѣ, желу́докъ. Pankowie z tłustym brzuszkiem. *Brud. Ost. E.* 10. Na opasłym brzuszku swoim. *Teat.* 33, *d.* 82. Szor lisów, brzuszków. *Ern.* 1471. BRZUSZNY *ob.* Brzuchowy. BRZUSZYNA, y, ż. biedny brzuch, ein elender armseeliger Bauch. BRZUSZYSKO, a, *n.* nieskładny, nieforemny brzuch, ein ungeschlachter Bauch; *Bosn.* trtribuscina, veliki trribuh; *Rag.* tarbuscina; (*Ross.* брюховина = żołądek przeżuwaiących).

BRZYD, u, *m.* obrzydliwość, brzydota, paskudność; sromota, das Häßliche, Ekelhafte. Ofiaruiąc Chrystusa, krzyżuie go z żydy, Łakomstwem, wazeteczeństwem i inszemi brzydy. *Pot. Pocz.* 429. BRZYDAL, a, *m.* człowiek brzydki, ein Häßlicher; *Ross.* мерзавецъ. Ten brzydal, gdyby snop grochowin. *Teat.* 32, *b*, 7. *Cz.* ohawnik. (*Cz.* hříditel = zgubiciel, niszczyciel). BRZYDKI, a, ie, BRZYDLIWY, BRZYDNY, a, e, Brzydko, Brzydliwie, Brzydnie, *przstk.*, mierziony, obmierzły, häßlich, garstig, abscheulich, ekelhaft, scheußlich; *Cz.* ohawný; *Slavon.* mêrzak, ruxan, opáki, nágêrdan; *Croat.* rúsen; *Vind.* grosliu, gnusitliu, gerd, sporn, skurn, ostuden; *Carn.* gêrd, gerdin, gnusnè, spôrne; *Sorab.* 1. rośny, rożnè, tamanitè; *Ross.* дурный, мерзкій, мерзостный, брезгли́вый, гадкій; (*Cz.* břitký = *acutus, opimus*; *Slovac.* břitký = *austerus*: *Carn.* britke, britkôtne, *amarus, acerbus, acutus* cf. *Gr.* βριθυ, *Vind.* britek = *amarus*. *Vind.* brietki = *asper, durus*; *Vind.* britko, britku = *anxius* tęskny. - *Rag.* brijdki, brijtki; *Dal.* bridak; *Croat.* bridek; *Bosn.* bridak, gljút; *Ital.* brusco: *Lat.* acer, acerbus, acutus). Brzydka była, iak diabół. *Teat.* 30. 36. Wrzody i choroby brzydliwe a mierzione należy zakrywać. *Glicz. Wych. G.* 4. *b.* Niebiosa nie są czyste przed oblicznością bożką; tym więcey obrzydny a nieżyteczny człowiek. 1 *Leop. Job.* 15, 16. brzydki, 3 *Leop. ib.* Pyszny każdemu się przykrzy i bogu iest brzydliwy. *Bial. Post.* 161. (ist dem Herrn ein Greuel). Nic nie iest milszego człowiekowi, iako światłość, a nic brzydliwszego ani szkodliwszego, iako ciemności. *IV. Post. Mn.* 252. Po téy zbrodni król mężobóyca wszytkim Poddanym stał się przemierzłym i brzydkim. *Groch. W.* 263. Rzuci się nań swoiemi uły brzydliwemi. *Kraj. Chim. B.* 2. *b.* Swe języki brzydliwe Wprawuią w ustawiczne swary niezgodliwe. *Otw. Ow.* 232. Nie była brzydnieysza porażka nad tę tam. *Fal. Fl.* 26. Jakżem się brzydko oszukał. *Teat.* 7, 92. Wcale fałszywą mu daleś nowinę! brzydkoś się zawiódł. *Teat.* 48. 15. BRZYDKOSC, BRZYDLIWOSC, BRZYDNOSC, ści, ż. mierzioność, obrzydliwość, die Häßlichkeit, Garstigkeit, Abscheulichkeit, Ekelhaftigkeit, der Ekel; *Cz.* ohawnost, ohawa; *Dal.* gardnoszt, gnuśsota; *Croat.* merszkocha; *Vind.* gerdust, groslivust, ostudnust, spornust; *Carn.* gnusba, gnusôba, ostudnost; *Ross.* брезгли́вость, гнусность, дурность, дурнота, мерзость, скверность, скверно́та, приторность; *Eccl.* гнусь, гнусность, скука, (*Cz.* bridkost = ostrość; *Vind.* britkust = a., gorzkość, b., tęsknota; *Carn.* britkust = gorzkość; *Croat.* bridkocha, bridkoszt = ostrość; *Bosn.* bridkost = *mordacitas*; *Eccl.* бри́дость, остроту вкуса, горесть, остроту *acrimonia*). Słodkość tych roślin czyni brzydkość żołądkowi, a tak i wracanie. *Spicz.* 158. Niepoięta imienia chrześciańskiego u Turków brzydliwość, *Kloh. Turk.* 37. (ohyda, ohydzenie). Zawsze się brzydził mówić z białogłowami, i tak od nich uciekał, iakby miał iaką widzieć ie brzydzoną brzydkość. *Wys. Al.* 51. W brzydliwościach dusza ich kochała się. *Budn. Jes.* 66, 3. (w brzydkich postępkach, Greuelthaten). Wspomnienia niegodne brzydkości Nerona. *Sk. Dz.* 67. Brzydliwości Egipskie będziemy ofiarować Panu? *W. Exod.* 8, 26. (obrzydliwość. *Bibl. Gd.* die Gräuel Egyptens. *Luth.*).

BRZYDNĄC *niiak. niedok.*, zbrzydnąć, obrzydnąć, zbrzydł, obrzydł *dok.*, mierznąć, brzydkim czyli obrzydliwym się stać, *Ross.* дурнѣть, подурнѣть, häßlich werden, garstig werden, zum Ekel werden, anekeln. Pobożnemu niebieskie dobra smakuią, a ziemskie brzydną. *Sk. Kaz. N.* 125. Kto się sobie bardzo podoba, drugim obrzydnie. *Cn. Ad.* 400. Potwarca się gorliwym nazywa bezwstydnie, Gnuśny leniuch spokoynym, że w ospalstwie brzydnie. *Nar. Dz.* 3, 127. Twéy cnocie miła chwała, lecz taki obrzydły, Który ią nieprawemi oczernia kadzidły. *Kras. W.* 64. Modlitwa niezbożnego obrzydła będzie. *W. Prov.* 28, 9. (obrzydłością będzie. *Budn.*). BRZYDNICA, y, ż. kobieta brzydka, obrzydła, obrzydliwa, mierziona, eine Häßliche, Garstige, Ekelhafte. Wiem, że téy brzydnicy kochać nie będzie mógł. *Teat.* 55, *d.* 29, Może ta brzydnica jeszcze raz się odmieni. *ib.* 31. BRZYDNIK, a, *m.* człowiek brzydki, brzydal, obmierzły, ein Häßlicher, Garstiger, Ekelhafter. Nazywasz mnie wazetecznicą, ty kożle, brzydniku. *Past. F.* 114. Uczmy się gardzić temi brzydnikami, którzy nas tak srogo dręczą w miłości. *Teat.* 29, 58. BRZYDOTA, y, ż. brzydkość, obrzydliwość, die Garstigkeit, Häßlichkeit, Abscheulichkeit, *Cz.* ohawatèlá, nechutenství; *Croat.* gnyusz; *Vind.* merkust, gnusnota, gnusnobstvu). Wdziękom tylko należą

ofiary serca; brzydota zaś i zgrzybiałość niech złotkiem naymnie sobie przychylność. *Teat.* 14, 103. Na coż We Pan tych brzydot czynisz obraz żywy? *Tręb. S. M.* 11. Nie chcąc on oczu zrazić pozorem brzydoty, Bierze na się obłudney zwierzchnią barwę cnoty. *Nar. Dz.* 1, 57. Gdzież znaydę tak czarną barwę, abym dosadnie odmalował ich brzydotę! *Zab.* 11, 97. BRZYDZIC się kim, *zaimk. nied.* mierzić sobie, **einen Ekel vor etwas haben, etwas verabſcheuen.** (*Cz.* **bridit** = a., oſtrzyć, b., niszczyć, gubić; *Vind.* britkuvati = trwożyć, straszyć). *Cz.* **w obnoſti miti**; *Slovac.* **hnuſit ſi, oſſkliwim ſobe**; *Sorab.* 2. **ſe jadaſch**; *Sorab.* 1. **jadwawuſo, tamam**; *Vind.* gnuſiti ſe, oſtuditi ſe, groſiti ſe, graushati; *Carn.* gravsha se, gnuſim; *Dal.* **gnuſaitiſe**; *Croat.* **gnyuszíti, oddurjávam**; *Bosn.* **grozit se, grriſtiti se, burtati se, tumbati se**; *Roſſ.* **брезгованъ, побрезгованъ, гнушáться**; *Eccl.* **омражáти, мерзить.** Brzydzą się świniami i inszemi potrawami, które nazywaią nieczyſtemi. *Boter.* 227. Swięta ta roskoszami się, iako zgniłym psem, brzydziła. *St. Żyw.* 2, 209. Kſiądz ci się, ani doktor, nie ma brzydzić nikim. *Pot. Jow.* 2, 24. Co za nadgroda? kto długo świat widzi, I on się światem, i świat się nim brzydzi. *Zab.* 13, 220. I ci nawet brzydzą się krzywdą, co ią czynią. *Mln. Ryt.* 4, 134. Panicz ten bardzo się brzydzi pieniędzmi. *Boh. Kom.* 4, 86. (nie zbiera ich, owszem trwoni). Jużcito żyć po pańſku i iabym lubiła, i iabym się ſtroiami, balem nie brzydziła. *Teat.* 48, *b*, 14. (nie zrzekłabym się ich). *§. Nawrócony sam szedł do sędziego pogańſkiego, przed nim się Mahometem brzydził, i ściętym został. *St. Dz.* 802. (przed sędzią oświadczył swoie obrzydzenie Mahometa). – Brzydzący się czym *Roſſ.* **брезгýнъ**, *w rodz. żeń.* **брезгýнья**. – **BRZYDZIC** co sobie lub komu *czyn. nied.*, zbrzydzić, obrzydzić *dok.*, hydzić co komu, obrzydłym czynić, **einem etwas verekeln, Abſcheu davor erwecken, zum Ekel machen, als ekelhaft und häſslich vorſtellen.** Niepodobnie go sobie brzydzi. *Otw. Ow.* 86. Zbrzydzony = którym się brzydzą lub którego sobie brzydzą, **verabſcheut.** Który zdepce to prawo, niech będzie i od bogów i od ludzi zbrzydzony. *Jabł. Tel.* 154. – Brzydzenie się czym, Brzydzenie sobie, Brzydzenie, Zbrzydzenie, Obrzydzenie, mierzienie, obmierzłość, wſtręt od czego, **der Ekel, der Abſcheu**; *Slovac.* **oſſkliwenj**; *Sorab.* 1. **jadwaweno**, *zdrbn.* **jadwawenczko**; *Slavon.* **gèrſtanje**; *Vind.* grosa, oſtuda, gnusnoba, gnuſitnoſt; *Roſſ.* **мерзáвнie**; *Eccl.* **брезгованiе, гнýсность.** Obrzydzenie mi ten człowiek sprawuie. *Teat.* 9, 43. Obrzydzenie roskoszy, nigdy nie ieſt cnotą. *Zabł. Fir*, 59.

2) *BRZYDZIC *ob.* Brédzić.

BRZYTEWNIA, i, *ż.* sztuciec barwierſki, pokrowiec brzytwiany, puzdro na brzytwy, *Roſſ.* **бритовнникъ**, **das Barbierzeug, Barbierbeſteck.** §. Szlifarnia brzytew, **eine Scheermeſſermühle.** *Tr.* BRZYTWA, y, *ż.* BRZYTEWKA, i, *ż. zdrbn*, nóż do golenia brody, **das Barbiermeſſer, Scheermeſſer**; *Cz.* et *Slov.* **břitwa**; *Sorab.* 1. **britwa**; *Sorab.* 2. **britwej**; *Rag.* britva; briacchja, britviza; *Vind.* britva, briuui nosh; *Carn.* brytva, brytvéza; *Hung.* beretva, borotva; *Croat* et *Bosn.* britva; *Dal.* briacha, britvicza; *Roſſ.* **бри́тва, бри́точка. бритвица** (cf. *Cz.* **břiti, břegl** = brodę golić, *Cz.* **břidky**, *Slov.* **břitký** ostry; *Vind.* briti, brijem = golić; *Vind.* britbar, brivez, bradobrivez = **bałbierz**, brodogolarz; *Vind.* **britka**, briazhisza = cyrulicżka; *Slavon.* **briáca** = bałbierz, *Rag.* **briati, briciti** = golić; *Rag.* **brijtki** = ostry; *Carn.* **bryti, bryem** = golić; *Carn.* **brytne, bryvne** *tonſilla*; *Carn.* **bryva** = golarz, *Carn.* **britke** = ostry; *Bosn.* **bridak, osctar**, = ostry, *Bosn.* **briciti** = golić, *Croat.* **briti, briem** = golić; *Croat.* **bridek, britki** = ostry, *Hung.* **beretvalni** = golić; *Roſſ.* **брúтва, брéю** = golić; *Eccl.* **брúтвити.** cf. *Angl.* **beart**; *Ger.* **Bart** = broda). **Wzbrzytwę barwierſką, i ogół sobie brodę.** *Radz. Exech.* 5, 1. Jeszcze brzytwa zarosłych skroni ich nie znała. *Groch.* B 103. Po brzytwie włosy odrastaią. *St. Dz.* 247. Pierwszy mech z rumianéy iagody Bez pracy spędza wy strzona brzytwa. *Pot. Syl.* 44. Brzytwa bierna, co dobr bierze. Brzytwę wecować, przeciągać. Brzytwa dr piąca, drapacz, skrobacz, szelężna brzytwa, którą wſi chłopſtwo za szeląg golą, **ein elendes Barbiermeſſer ein Schraper.** Bałwierz go szelężną brzytwą golił. *Dro K.* 2. (męczył go niezmiernie goląc). Trafił diabeł brzytwę. *ib.* (przypowieść z ſtaroświeckiey bayki o diab chudym pachołku, który za szeląg na tak złego barwier trafił, chcąc się na mięsopuſt wygolić, że ledwo doſ dział, cf. Trafił diabół na poganina). – Jednemu szy golą, a drugiemu brzytwy niechcą. *Rys. Ad.* 17. *Kcho* 61. *Pot. Pocz.* 197. (często zawadzi, co powinno p modz; a często pomaga to, po czym się nie spodziewa Czego iedon i wielkiemi sposobami nie dokaże, to dr nie wiedzieć czym. **Wann gewöhnliche Mittel nicht a reichen, helfen oft ungewöhnliche.** – Bez brzytwy og oszwabić, ociąć, oświczyć, ochłoſtać, bez ługu ow **einen ohne Seife waſchen, ihn übervortheilen.** Wiesz iż z panien tych każda bez brzytwy ogoli, A gdzie k uszczypnie, iako wrzód to boli. *Rey Wiz.* 31, *b. Za* 121. – Tonący i brzytwy chwyta się. *Teat.* 11. *Zabł. Amf.* 47. *Pot. Arg.* 271. *Slovac.* **kdo ſa topi i bi ſa lapá** (tonący i miecza i ciernia się chwyci; gol miecza chwyta. Nieszczęśliwy odważa się na wszy w oſtatnim razie nie brakuie się w ratunku, dobre i przykrzeysze i nayniebezpieczniceysze środki). – Ja brzytwach ſtąpać. *Rys. Ad.* 67. *Cn. Ad.* 554. (jak po dłach, oſtróżnie, żeby się nie obrazić). Stać jak na b twach, ſiedzieć jak na brzytwach = bydź troſkliw niespokoynym, lękać się o co, **wie auf Nadeln ſi ängſtlich verlegen ſeyn.** – *Brzytwy, trudności, przes dy, niebezpieczeństwa, **Hinderniſſe, Gefahren.** Za i świętą biiemy się wiarę, Gotowiśmy iść na brzyt na noże. *Jabł. Buk. L.* 4. Cokolwiek król przyrzek tę bitwę, Muſi się Roderyk nie przez iednę ieszcze biiać mnie brzytwę. *Morszt.* 188. (**er muß noch ma Strauß beſtehen**). 2., Brzytwa, ryba morska, *nom Plin. H. N.* 32, 2. **ein gewiſſer Seefiſch, der Meſſ** *Cn. Th.* BRZYTWIANY, a, e, należący do brzy od brzytwy, *Roſſ.* **бри́твянный**, **Scheermeſſer** = brzytwiane. *Petr. Hor.* 2, *H.* 2.

B U.

BU! BU! odgłos bicia, uderzenia, **ein Ton, den Sch Schlagens auszudrücken.** Skoro ieno **bu bu bu** w głośno trąci, Aliści ...., *Bielaw. Myśl.* E. 3.

BUBA, BUBO *ob.* Bobo.

BUCEFAŁ, a, *m.* sławny koń Aleksandra W. dziś z urąganiem o koniach przerosłych, dryblasach, drabinach. *Alb. n. IV.* 14. der Bucephalus Alexand. d. Gr.; jetzt ein übel: großes ungeschlachtes Pferd; toż i o człowieku.

BUCH! wykrzyk: odgłos uderzenia o co nagłym upadkiem, Plaß! Ploß! Pluß! von einem harten Falle. (*cf.* puk, buf, brzdęk, plask!) *Cz* bauch; Sięgaiąc po gruszkę na kray deski ſtąpię, Ta ſię zważyła, buch razem z drabiny zleciałem na łeb. *Kniaz. Poez.* 2, 182. §. Buch! odgłos bicia kiem i t. d. Puff! *Cz.* buch, buchot, bauch; *Carn.* puh; *Croat.* bùk; der Schall von einem Schlage mit dem Prügel u. ſ. w. Buch mąż kiiem po żonie, buch żona krzesłem po mężu. *Off. Str. Mon.* 75, 64. BUCHAC, BUCHAC *intrans. contin.*, BUCHNĄC *iednkl.*, BUCHCIC *nie lok.*, wybuchać, mocno wybiiać, gwałtownie ſię wyłamać, o ogniu, o parach, o wodzie, o krwi, i t. d. głośno ſię dobywaiący, gewaltig hervor brechen, hervor brauſen, hervor platzen; *Roſſ.* пыхать, пыхнуть, пыхнуть. Z oczu rumaka i nozdrza ogień zdaie ſię buchać. *Stat. Nuw.* 1, 96. Krew bucha z tey rany i ſtruży szeroko. *Przyb. Ab.* 145. Gorzałka z niego bucha. *Off. Wyr.* Beſtyi z krwią pospołu szarłatną buchaią wody z pęby, *vomit. Zebr. Ow.* 101. Buchaiących żarów parą szkodzi kopeć bliski. *Hul. Ow.* 14. Gdybyś miłości buchaiące zapędy W lubym złączeniu wyſtudzić był zdolny. *Hul. Ow.* 112. Rozpuſta przy winie buchaiącym *ib.* 115. (dampfender Wein). §. Buchać co, czym, gwałtownie tchnąć czym, heftig ausbauchen, gewaltſam ausathmen. Tchem, niby ogniem, na ten świat buchaiąc. *Wad. Dan.* 110. Krwią buha to mieysce. *Miaſt. Ryt.* 2, 145. Gęsty dym czarny buchał zarazę z Tatara. *Jabł. Tel.* 251. (*Carn.* buzhati, wuzhati; *Hebr.* נפח *puach* mocno dmuchać). 2.) Buchać kogo, zbuchać z bić mocno, kiymi, batogami obłożyć, einen derb prügeln, *Roſſ.* бухнуть, бухать (*Cz.* buſtiti z łupam, rozszczepam cf. obuch) *Cz.* bauchati, bauchnauti; *Croat.* buhati, bubati (cf pukać). Buchał go, buchał, i porządnie wybuchał. *Off. Wyr.* 3.) Buchać, zbuchać, ieść żarłocznie, żrzeć potężnie, gierig freſſen. Przeklęty dziadu, cóż tu ſtrzeda, byś w garść nie chuchał, Aby to syn, lub dziedzic wyzwoleniec zbuchał. *Zab.* 9. 65. *Jéyſk.* (zjadł). Zwierzęta żarłoczniey pokarm w ſię buchaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 210. (pochłaniaią).

*BUCHALER, u, *m.* materya Turecka, ein Türkiſcher Zeug. Od buchaleru Tureckiego i czamletu od sztuki ... *Inſtr. Cel. Lit.*

BUCHASTY, a, e, BUCHASTO *przysłk.*, otoczyſty, szeroki, przeſtrony, worowaty, że ſię wzdyma i torby ſię robią, bauchig, ſackig, ſehr weit und faltig; *Roſſ.* бочистый, сумовáтый, мѣшковатый; *Croat.* savlat). Suknie miał buchaſte. *Mon.* 68, 221. Towarzysz pancerny, opasany pod brzuch, kuso, buchaſto, dźwigał miecz u kolana. *Kras. Pod.* 144.

BUCHCIC *ob.* Buchać. *BUCHHALTER *ob.* Pisarz.

BUCHTA, y, ż. woda, która ſię wdarła w ziemię, wbrzeże, die Bucht, Bay; *Sorab.* 2. buchta; (*Sorab.* 2. buchti: hurty); *Sorab.* 1. berdlo; *Roſſ.* бухта, заводь, лиманъ, пазúво. Buchta bywa za cyplem, t. i. woda ta, która w ląd zachodzi. *Magier Miſkr.* Jeſt w krzywy łuk Aemońska buchta zawiniona, *sinus Haemoniae. Zebr. Ow.* 274. 2.) Buchta okrętu, bryki, sztuki niby brzuch ich ſkładaiące. *Tr.* die Bauchſtücke eines Schiffs u. ſ. w. 3.) Buchta, potężny kawał chleba lub ciaſta na chleb i. t. d. ein großer Knollen z. B. Brot. *Cz.* buchta, buchtička, gatunek potrawy z mąki, eine Art Mehlſpeiſe. Wieśniacy buchty rozdęte drożdżami, to iest ciaſto w wielkie sztuki toczą i w ukropie warzą, a potym serem tartym potrząsaią a maſłem rozpuszczonym polewaią. *Syr.* 949. BUCHTOWAC *intrans. nied.* wyraz maytkowſki, das Schiff ziehend um eine Bucht herum kreiſen. Buchtowanie, hałkowanie, kołowanie, kiedy ſliſy w trylu idąc na poboczną natraſiaią rzekę, albo na iaką odnogę, to w koło idąc ciągnąć muszą. *Haur. Ek.* 176.

BUCIC ſię, *zaimk. nied.* butą ſię unosić, pysznie ſię chełpić, pysznić ſię, kokoszyć ſię, ſich brüſten, prahlen, ſtolziren, (dick thun): *Roſſ.* кичиться, возкичиться, спесивиться. Lepszy kto pracuie a ma doſtatek na wszyſtkim, niżli on, który ſię buci a potrzebuie chleba. *Leop. Syr.* 10, 30. (który ſię chlubi. *Budn.* — *Bibl. Gd.*). Nie słuchaliście mnie; ale bucąc ſię pychą, weszliście na górę. 1 *Leop. Deut.* 1, 43. (zuchwaliwszy ſię. *Budn.*). Gdyś ſię bucił, a burzył przeciwko mnie, pycha twoia weszła w uszy moie. 1 *Leop. Jes.* 37, 29. Bucila ſię liszka przed kotem, iż miała wiele rozumów. *Exop.* 46. Ta wielkość ludzi, którą ſię ty bucisz, i srogim nieprzyiaciołom chcesz bydź, ſtrachem tobie samemu bydź może. *Gorn. Sen.* 467. Ktokolwiek ſię z tego buci, że białogłowę zwiódł, srogié karanie zasłużył. *Gorn. Dw.* 272.

BUCIEN, -cia, *m.* ziele, woszczyca, żurnica, *bisnaga*, *gingidium*, das Fraiſamkraut. *Syr.* 1198.

BUCISKO *ob.* Bócisko.

BUCZACKI, a, ie, *m.* BUDZACKI, Tatarſki, należący do iedney z trzech pryncypalnych ord Tatarſkich, Budżacką zwaney, Budzaſtiſch, Tatariſch. Koń przedni Buczackiego ſtada. *Klon. Wor.* 20, *ob.* Budziaki. BUCZACZ, a, *m.* miaſto w Woiew. Podolſk. eine Stadt in Podolien. *Dyk. G.* 1, 103.

*BUCZE, a, *n.* buczyna, drzewo bukowe, Büchenholz, Büchen. Leśny mu prowent pokazał z dąbrowia i bucza, Potyią na tym wieprze, kiedy ie tam wpędzi ... *Pot. Jow.* 109.

BUCZEC, 1.) BUCZNIEC *niiak. nied.*, zbucznieć *dok.*, próchnieć, *verbutten, morſch werden, faulen. Drzewa świeże od rdzenia poczynaią bucznieć. *Cresc.* 53. Macica winna, gdy iuż więcey siły nie ma, bucznieie dla suchości i zimna w niey panuiącego. *ib.* 71. Gnóy do ogrodów nie ma bydź wyschły a zbucznialy albo zetlały, tak żeby ſię w proch ziemny obracał. *Cresc.* 76. Pospolicie rzeczy skrycie włożone bucznieią. *Kosz. Lor.* 100. *Gałęzie gnoiem przytrząśnione, psuie ſię, próchnieie albo bucznieie. *Cresc.* 151. 2) BUCZNIEC *niiak. nied.*, zbucznieć *dok.*, buty nabywać, bucznym ſię ſtawać, pysznieć, ſtolz und eitel werden. Biada tobie o hardy, któryś zbucznial od zwycięstw gęstych. *Birk. Ek. G.* 4. *b.* BUCZNO *przysłk.* pyszno, chełpliwie, prahleriſch, ſtolz. Dla czego tak buczno Turcy, i dla czego bać ſię maią Polacy! *Birk. Chod.* 16. Sulla z taką zgraią i tak buczno chodzi. *Pilch. Sall.* 327. Buczno każe. *Cn. Ad.* 49. nos wyżey gęby noſi. — §. Buczno, paradnie, przepysznie, z wielkim zby-

sliem, luxuriös, verſchwenderiſch, prächtig, mit großem Aufwande. Bucsno sobie poczynaią, a potym do nędzy przychodzą. *Budn. Ap.* 89. Nie tak ſię bucsno w Rzymie niewiaſty ſtroiły. *Jeż. Ek. G.* 1. Wjechało ich pięćdziesiąt w miaſto bucsno. *Stryik. Henr. A.* 3. Pięknie, bucsno i pierno; teraz leżysz w błocie. *Werszcz. Regl.* 84. Bucsno żyć, niebezpiecznie. *Petr. Hor.* 2, *B.* 2. Głupi, kto chce mieć kredyt przez same wykręty, komu bucsno w czuprynie, chociaż zimno w pięty. *Nar. Dz.* 3, 123. Bucsno, a w pięty zimno. *Cn. Ad.* 49. *Zegl. Ad.* 25. Bucsno, a w mieszku puſto. *Cn. Ad.* 49. (mina gęſta a grosza pasz. Fantazya pańſka, a chudy pacholek, *Slovac.* pycha na ulici, a howno w trublici; *Vind.* vasha gnada kruha ſtrada). §. Obficie, doſtatecznie, reichlich, im Ueberfluß. Ja waą zachowam, ieść bucsno przyniosę. *Jabł. Ez.* 103. BUCZNOSC, ści, ż. pycha, zuchwałość, chełpa, der Stolz, der Uebermuth. Aby wam bóg serce miłosne sprawował a bucsności ciała powściągał. *Gil. Post.* 48. **BUCZNOSZUMNY, a, e, butą odęty, aufgeblaſen, hoffärtig, ſtolzierend. Upadkiem niech bóg skarze bucsnoszumne głowy, Hardym karki złomi, had pychą surowy. *Groch. W.* 141. BUCZNY, a, e, buty pełen, odęty, chełpliwy, wyſtawny, ſtolz, hoffärtig, eitel, prahleriſch. Bucsny i niemądry, umiey ſię w szczęściu uniżać. *Sk. Dz.* 16. §. Przepyszny, szumny, ze zbytkiem, luxuriös, prächtig, koſtbar. Żaden tam nie chodzi w sukni bucsnieyszey, iedno wszyscy iednako. *Star. Ref.* 37. Prawo broni zbytnich ubiorów bucsnych. *Petr. Ek.* 75. Pod czas gdzie suknia podleysza, tai ſię szata bucsnieysza. *Cn. Ad.* 872. (mina rzadka, serce mężne. Na spoyrzenie trzech nie umie zliczyć, iednakże w głowie tęgo).

BUCZYNA, y. ż, bucse, bukowina, bukowy las, bukowe drzewa, Buchen, Buchenholz, Buchenwald. Z buczyny, byleby była iędrzna, nayprzednieysze miewaią materyały. *Haur, Ek.* 178. 2.) Buczyna, bukiew, owoc drzewa bukowego, die Buchecheln. Wieprze karmią ſię żołędzią, buczyną .. *Kluk. Rosl.* 3, 241. 4.) *Botan.* Buczyna, ziele, *ob.* żórawie jagody.

1.) BUDA miaſto *ob.* Budzyn.

2.) BUDA, y, ż. BUDKA, i, ż. *zdrbn.*, iakakolwiek klecianka z desek, na schronienie, n. p. paſterſkie budy, budy dla psów; kramarſkie, iarmarczne budy, kramnice; budy wieyſkie, chałupy, chaty chłopſkie, eine Bude, in der allgemeinſten Bedeutung, eine Hirtenbude, Wächterbude, Hundebude, (Hundehaus;) Jahrmarktsbude; eine Hütte, Bauerhütte; *Boh.* banda, budka; *Sorab.* 2. buda; *Roſſ.* Будка (schylerhaus); (*Holl.* boede, bode; *Isl.* bud, bu; *Dan.* bod; *Gall.* boutique; *Lat. med.* buda; *Graec.* Φάτνη; *Hebr.* בית *baith* (s *domus*, *sedes* cf. *Ger.* Gebäude, Bauten). Na rynku w budce iarzyny przedawał. *Warg. Wal.* 93. (*ob.* ſtragan, taſza; *Vind.* shtazuniza, shtazuna, predauzniza.) Buda w sadzie, w którey iabłek pilnuią. *Psalmod.* 74. Chrościana budka, to były marmóry ich. *Rey Zw.* 69. *b.* Nocował w lada budzie przy gęſtwinie. *Groch. W.* 488. Do budy, gdzie są legumina, aby nie ciekło. *Haur. Ek.* 174. Szczęśliwy kto w kryiomey budce mógł ſię utaić. *Tward. Wł.* 186. Pełno po miaſtach fałszu i obłudy, Czego nie znaią paſterſkie budy. *Nar. Dz.* 1, 109. Niechay nie znaią nasze wieyſkie budy, Zwyczayney dworom i miaſtom obłudy. *Teat.* 54, *c. D.* 2. I my co ſię rodzim w proſtey budzie, Jeſteśmy równie iak i oni ludzie. *Teat.* 54, *c. C.* 2. Buda dla psa, die Hundehütte, das Hundehaus. Na upatrzonym mieyscu poſtawi ſię psu od słot okryta buda. *Kluk. Zw.* 1, 300. *Buda szczęścia, faryna, *Gal. Cyw.* 3, 162. die Glücksbude. §. Buda, budka na poiezdzie, na bryczce, półkrytek, das Halbverdeck auf einem ordinären Reiſewagen. §. Buda, na szkucie mieszkanie dla szypra, w którey są dwa okienka. *Magier Mſkr.* die Cajüte auf dem Geſäße. BUDARZ, BUDKARZ, BUDNIK, a, *m.* co w budzie mieszka, ein Budenſitzer, Ladenſitzer. *Roſſ.* сидѣлецъ, рядовичь. O budarzach czyli kopaczach. *Czach. Pr.* 2, 199. Naywięcey u Kozaków było ochotników, Z ſkoromosów, leśniczych, powozań, budników. *Zimor. Siel.* 252. (ſtróżów sadowych pod budą ſiadywaiących) - BUDOMIRCA *ob.* Budowniczy. - BUDOWA, y, ż. budowanie w ogólności, Bau, Bauen, Bauten. Budowa rozmaita między naypierwszemi naszemi ieſt potrzebami. *Kluk. Dyk.* 1. 9. §. Budowa, sama czynność budowania, das Bauen. Jeszcze ta budowa nie prędko ſię zakończy. *Off. Wyr.* (fabryka). §. Gatunek zbudowania, die Bauart, die Art des Baues, der Bau. W tym domu zła budowa; w tak okazałym zdałaby ſię lepsza budowa. *Off. Wyr.* Budowa ucha ludzkiego bardzo sztuczna, *Hub. Mech.* 203. §. Budowa c budynek, budowanie poſtawione, das Gebäude. Budowę tę z daleka widać. *Off. Wyr.* - BUDOWAC *czyn. nied.*, zbudować, ubudować, wybudować *dok.*, ſtawić budynek, tak w ogólności, iak szczególniey z drzewa, bauen, ertbauen, ſowohl überhaupt, als inſonderheit von Holz. *Slovac.* budugi, ſtawim; *Boh.* ſtawěti; *Sorab.* 1. twarić; *Sorab.* 2. twariſch; *Vind.* et *Carn.* zimprati, ſidati, puvat; *Croat.* zidati; *Slavon. Rag.* et *Bosn.* zidati, graditi; *Roſſ.* создати, созидати, основать, сооружить, строить; *Eccl.* зиждити, сограждити, сограждати, содѣтельствовати. Budować z marmuru. *Bardz. Tr.* 564 Cieśla, gdy ma budować dom, pierwey go sobie w głowie ubuduie. *Petr. Et.* 17. Eudoxia kościoł budowała, a cudze wydzierała. *Sk. Dz.* 355. Był ieden szlachcic w Polszcze, co wszyſtko budował, zbudowawszy rozwalał. *Opal. Sat.* 58. Otto cesarz zbudował Magdeburg. *Sk. Dz.* 880. Wszelki dom zbudowan od kogo; lecz kto wszyſtko to zbudował, bóg ieſt. *Budn. Hebr.* 3, 4. Jeśli Jehowa nie zbuduie domu, próżno pracuią, którzy go buduią. *Budn. Ps.* 127, 1. Ludzie dla nas budowali; a my dla ludzi. *Rys. Ad.* 38. (żyła dla nas ſtarożytność, żyymyż dla potomności). Buduią ludzie, chociaż nie dziedziczą. *Pot. Syl.* 133. (nie tylko na pewno ſtawiay). Jeden buduie; drugi psuie. *Cn. Ad.* 308. Co długo ręka ludzka buduie, To ogień i woda w momencie zepsuie. *Tward. Wł.* 42 Kto muruie, buduie, ale kto z drzewa kleci, ogien w domu nieci. *Rys. Ad.* 29. (kamień kamień; drzewo drzewo; drzewo próchno). Z piaſku zamki budować *ob.* piasek. Na lodzie budować *ob.* lod. §. 2. *Fig.* wyſtawiać, wyprowadzać, zrobić, tworzyć, ſchaffen, machen, erbauen. Religia Mahometańska zbudowała iakieś niebo grube i cieleane. *Klok. Turk.* 132. Gwiazd szkoda winować, Każdy zwykł sobie swe szczęście budować. *Paſt. F.* 215. - Budować, układać, ułożyć, machen, zu Stande bringen, ſtiften z. B. einen Frieden. Biſkupi między synami Belowemi, a Salomonem pokoy bu-

duią temi kondycyami. *Krom.* 103. *componunt*). Ow, który te zbudował zdrady - *Tward. Wł.* 5. - Budować, zbudować, wſkórać, dokazać, uſkutecznić, bewirken, ausrichten. Pisaniem łagodnym uprosić chciał króla papież; ale na ten czas nic w nim nie zbudował. *Sk. Dz.* 1095. Żadnym napominaniem nic nie mogli u królowey zbudować, *proficere*. *Krom.* 85. Naymnieyszéy poprawy aż do tego czasu w tobie zbudować nie mogłem. *Krom.* 531. Odpisał mu prawdę mu przekładaiąc; ale gdy nic w nim nie zbudował, puścił ſię pisaniem na iego radę. *Sk. Dz.* 1136. Znamienitszą sławę zwycięztwo na pśim polu, aniżeli insze Bolesławowi u Niemców zbudowało. *Krom.* 138. §. 3. *Transl.* budować na czym, zasadzać, gruntować, worauf gründen, worauf bauen. Upada, co ſię na mocney ſkale nie buduie. *Sk. Dz.* 1096. *Baz. Hiſt.* 360. Kto o głownych rzeczach ſtanowi, żałuie gdy na niepewnym gruncie nowinek budował. *Warg. Cez.* 76. To gruntownie ſtoi, i na tym wszytko ſię buduie, iż ucząciwo nie dla czego inszego w powadze u nas ieſt, iedno dlatego, iż ieſt uczciwe. *Gorn. Sen.* 283. 4). *Moraln.* budować kogo, ślepszać go napominaniem, dobrym przykładem, einen erbauen; *Boh.* wzdelati, wzdelawati; *Vind.* nabulshati, napobulshati). Żywotem dobrym ludzi budują. *Sk. Dz.* 1177. Wielka chwała kſięży, gdy przykładem ludzi budują. *ib.* 486. Słowa, ieżeli ſię nie zgadzaią z uczynkami, nic nie zbudują. *Petr. Ek.* 98. Budujący, ślepszaiący, erbaulich; *Vind.* dobropredkladen, nabulshliu, napobulshliu. BUDOWAĆ ſię *zaimk. nied.*, zabudowywać ſię, budynki dla ſiebie ſtawiać; ſich anbauen, Gebäude für ſich aufführen. Kto ſię ieno chciał budować, mógł bezpiecznie w lasach iego rąbać drzewo do budynku. *Star. Dw.* 74. Kosztownie ſię budowali, *Budn. Ap.* 67. §. Budować ſię, zasadzać ſię, gruntować ſię, *ob. wyżey pod śl. budować.* §. *Morał.* budować ſię, ślepszać ſię napominaniem, nauką, przykładem, ſich erbauen. Trzeciego dnia go w kościele znayduią, Gdzie z roztropności iego ſię budują. *Leszcz. H. S.* 546. BUDOWALNY, a, e, do budowania służący, na budowlę zdatny, Bau-. Wielom naszym obywatelom budowalnego drzewa wcale brakuie *Mon.* 74, 671. BUDOWANIE, ZBUDOWANIE, ia, *n.* ſtawianie budynku, i to, co ſtawiaią; wyraża i działanie i samo dzieło, das Bauen, der Bau; auch das Gebäude, der Bau; *Boh.* ſtawenij; *Slovac.* ſtawenj; *Sorab.* 1. twareno, twarenicjo; *Vind.* ſidaſtvu, puvanje, zimper; *Carn.* ſidânje, zimpr; *Dal.* zidanye; *Croat.* ztanye; *Roſſ.* созидáнїе, строéнie, состроéнїе, сострóиванїе, здáнїе, здаванїе, созданїе; *Eccl.* зидáнїе, сограждéнїе, назидáнїе, ражденїе, домоздáтельство, строенїице. Wszyſtkich do budowania potrzeb nazbierał i ſtarszego nad budowaniem posłał. *Sk. Dz.* 262. Biſkupowi nad grobem pańſkim budowanie (wyſtawianie) kościoła zlecił, aby nakładu nie żałuiąc, wymyślne nad wszyſtkie inne kościoły budowanie (s budynek, budowlę, gmach, bazylikę) wynaydował. *Sk. Dz.* 198. - Budowanie, budynek, budowla, wyſtawione budowanie, der Bau, das Gebäude. Widzisz to wielkie budowania? nie zoſtanie kamień na kamieniu, któryby nie był rozwalon. *Budn. Mar.* 13, 1 Trzęſieniem ziemi, wielkie budowania upadły. *Sk. Dz.* 420. Wiele pospolitego budowania poſtawił. *Sk. Dz.* 511. (domów publicznych). *Transl.* i *fig.* Bóg to tak piękne świata budowanie, niebo i ziemię dla nas ſtworzył. *W. Poſt. Mn.* 566. Jeśli ſię nasza ziemna chałupa rozwali, mamy zbudowanie z boga, dom nie ręką czyniony, wieczny w niebiosach. *Budn.* 2 *Cor.* 5, 1, Zbudowanie mamy od boga, t. i, mieszkanie, nie urobione ręką. *Wiſn.* 247. Budowanie od boga, dom wiekuiſty mamy. *Smotr. Ek.* 40. 1. *Leop.* 2 *Cor.* 5, 1, - §. Budowanie, budowa, sposob budowli, którym budynek wyſtawiono, die Bauart, der Bau. Pogańſkie kościoły wspaniałością budowania swego okrasy miaſtom dodawały. *Sk. Dz.* 345. Etyopia ma budowanie z gliny a pokryte słomą. *Boter.* 224. Kościoła Serapisa budowanie przepyszne było ze złota, srebra i miedzi. *Sk. Dz.* 524. *Transl.* Każdy ięzyk ma swoie własności, swóy kształt, i że tak rzekę, swoie budowanie. *Pir. Wym.* 234. (układ, ſkład). 2.) *Moraln.* Budowanie, zbudowanie, ślepszanie mową lub przykładem, die Erbauung, das (moraliſche) Erbauen. Wszyſtko to mówiemy dla waszego zbudowania. *Budn.* 2 *Cor.* 12, 21. Na modlitwy te przychodzili z wielką ochotą, z wielkim budowaniem korony wszyſtkiey *Birk. Zw.* 46. Budowanie ſię, ślepszanie ſię, die Selbſterbauung, die Erbauung, die man in ſich ſelbſt empfindet. BUDOWCA, y, *m.* budownik, który co buduie lub wybudował, der Erbauer, der etwas baut, oder erbaut hat, Z powszechnego wzoru, który był pierwey na niebie, wieczny budowca uczynił ſkaziteluy świata wizerunek. *Zab.* 4, 27. (ſtwórca). Budowca niebodaynych cnot. *Chodk. Koſt.* 5. - BUDOWISKO, a, *n.* budynek wielki obszerny, gmach, ein übergroſſes Gebäude. Już ich niemasz! z wielkiego niegdyś budowiſka Leży podaiw wędrowcom i wiatrom igrzyſka. *Zab.* 12, 251. *§. Mieysce budowy, der Bauplatz, tam gdzie ſię buduie, *Vind.* zimpralishe, preſtor za zimpranje. - BUDOWLA, i, ś. budowa, budowanie, budowania, budynki, co wybudowano; działanie i dzieło; das Bauen, der Bau; Bauerey, Bauten, Gebäude; *Sorab.* 2. ſtwarba; *Vind.* ſidaſtvu, ſidashtvu, ſidina, zimper, puvanje; *Croat.* ztanye; *Bosn.* graghja; *Rag.* graaghja, zgradda, zagrada, zidgna, zgraaghja, zidje; *Roſſ.* зданїе, создáнїе, здаванїе, строéнїе, поcтройка; *Eccl.* сограждéнїе. Osobliwie Pan móy budowlą ſtrasznie lubi ſtawić, buduie, muruie, rozwala. *Teat.* 8, *b.* 25. Domy, magazyny, lub iakiekolwiek inne budowle. *Jak. Art.* 2, 87. Królestwo to pokazuie niewiem iaką ſtarożytność w budowle murowane. *Boter.* 230. Wyrzućcie z ogrodów cały ten tłum budowli różnych, te obeliszki, pagody, gmachy Chińſkie, Nie szukay nawet w budowlach twoich ozdob nadaremnych. *Karp.* 3, 110. §. Budowla, sposób budowania, ſtruktura, die Bauart, der Bau. Anatomia daie nam poznać budowlę prawdziwą ciała ludzkiego. *Perz. Cyr.* 3, 11. Utwór czyli budowla ciała. *Perz. Lek.* 152. BUDOWLI, a, e, na budowlę, budowalny, Bau-, zum Bauen tauglich. Od drzewa budowlego i palnego. *Pam.* 83, 214. Bau- und Brennholz. Drzewo na budowlę *Roſſ.* строевый, рамéнь; *Boh.* ſtaw'ecý; *Sorab.* 2. twar, *czambrowina. *Ern.* 92. - *BUDOWNIA, i, ś. układ, ſyſtema, das Syſtem, der Bau eines Syſtems. Gwałtem cię z tey budowni dźwignę omamionego. *Zab.* 15, 83. - BUDOWNICA, y, ś. która buduie, die Erbauerinn, Bauerinn, Bauherrinn; *Roſſ.* строúтельница, созидáтельница; *Eccl.* здáтельница. BUDOWNICTWO, a, *n.* urząd budowniczego, lunarſtwo,

das Baumeiſteramt, *Croat.* naddërvodelczi glavarsztvo; *aedilitas.* §. Sztuka budownicza, *Eccl.* зóдчество, die Baukunſt. Budownictwo wieyſkie, *Saint.* Budownictwo podziemne, nauka wſkazuiąca sposoby otwierania wnętrza gór i utrzymywania kopalni. *Mierosz. Mscr.* der Bergbau, Grubenbau. BUDOWNICZY, a, e, należący do budownika, Baumeiſter-, Bau-, *Sorab.* 1. ſtwarſki; *Vind.* zimpraviten, ſidatliu; *Eccl.* зóдческій. Budownicze narzędzia, abrysy. Luncheroński urząd po Polſku budowniczy. *Goſt. Gor.* 128 - BUDOWNICZY, ego, *m. Subſtant.* architekt, kieruiący budowaniem, der Baumeiſter; *Sorab.* 1. twarej; *Sorab.* 2. twarj. *Carn.* ſidâva). Sixtus V. obeliſk z Aleksandryi z wielkim miſterſtwem budowniczych podniosł. *Sk. Dz.* 239. Kazimierz był wielki budowniczy, grodów i miaſteczek osadziciel. *Mon.* 71. 202. Zaſtawszy zgotowane nawy, budowniczych pochwalił. *Warg. Cez.* 93. (die Schiffsbaumeiſter). W szczególności Budowniczy, *Budomirca, Rzymſki *aedil*, der Oberbaumeiſter, od ſtarania o budynkach publicznych imię ma. *Skrzet. P. P.* 1, 213. lunar. Budowniczowie mieli to z obowiązku urzędu swego, że zwiedzali te mieysca, na którę ſię lud zbierał. *Pilch. Sen Liſt.* 2, 413. Na igrzyſkach publicznych w Rzymie sprawcami bywali budowniczy krzesłowi. *Min. Fare.* 27. Urząd budowniczego krzesłowego, *aedilis curulis. Zab.* 2, 331. *Alb.* Urząd około budowania mieyſkiego sprawuią budomirce. *Petr. Pol.* 2. 148. §. *Fig.* Ruſkiey cerkwi fundatorowie i budowniczo. *Smotr. Apol.* 2. BUDOWNIK, a, *m*, buduiący, architekt, budaiący dla ſiebie, lubiący budować, der Erbauer, der baut; der Baumeiſter; der Bauherr; ein Liebhaber vom Bauen, der gern und viel baut; *Boh.* ſtawitel; *Slovac.* budowatel; *Sorab.* 1. twarcz, twaricjer, ztworicjel; *Vind.* zimprarſki, ſidarſki moiſter; *Bosn.* sagradilac, graditegl, zidac; *Rag.* zgraditegl; *Roſſ.* создáтель, назидáтель, домоздáтель; *Eccl.* зóдчій. здáтель, зиждитель. Budownik wszyſtkie budowanie ma wprzód w swey głowie, niźli ie na wierzch w ſkutku okaże. *W. Poſt. W.* 3, 58. Fundamenta które budownik dobry założył, nie mogą bydź wzruszone. *Sk. Dz.* 810. Nie każdy dobry budownik, kto buduie. *Gor. Dw.* 384. Kazimierz W. iż też był sam dobry budownik, rad to widział, gdy kto co zbudował. *Biel. Kr.* 200. Konſtantyn W. pierwszy iawny chrześcianin i budownik kościołów. *Sk. Dz.* 351. - §. *Fig.* Budownicy i naprawcy kościoła chrześciańſkiego. *W. Poſt. W.* 2, 339. Biada budownikowi kłamſtwa. *Sk. Dz.* 833. BUDOWNY, a, e, zdolny do budowania, budowalny, Bau-, zum Bauen, *Eccl.* спроúльный, *Eccl.* здáтельный, зиждúтельный. Drzewo budowne. *Switk. Bud.* 14. Jeśliby kto kradł drzewo budowne w nocy... *Szczerb. Sax.* 521. §. Budowny, budowany, z drzewa ſtawiony, gebaut, erbaut, beſonders von Holz. Komisarze zamki te armatą, żywnością i też budownemi warunkami obmocnili. *Krom.* 611. *propugnaculis.* §. Budowny, budować lubiący, budować zwyczayny, bauluſtig, gern bauend. Krain tego ludzie są ludzcy, hoyni, okazali, tylko że nie budowni. *Biel. Kr.* 4. Kazimierz Jagiellończyk był nie pyszny, trzeźwy, nie budowny. *Stryik.* 643. §. Budowny, budownie, *przysłk.* dobrze budowany, lub zabudowany, wohl gebaut, gut angebaut. Miaſteczkaby nasze budowniejsze były. *Star. Bół. B.* 2. *b.* W kletkach niebudownych daleko od ſiebie mieszkiwali. *Krom:* 10. - Miaſta i zamki budowne Położyli z ziemią równe. *J. Kchan. Ps.* 117. Kościoł pokoiu w Rzymie był naywiększy, naybudownieyszy, naybogatszy. *Sk. Dz.* 97. Igrają z popiołami wichry niehamowne, Gdzie wprzód liczne wſie ſtały i grody budowne. *Nar. Dz.* 1, 57. W Gdańſku dosyć ieſt kościołów i klasztorów budownie murowanych. *Gwagn.* 369. Budowny Upsal. *Zbl. Dr. F.* §. *Transl.* Kształtny, układny, krasny, ozdobny. wohl gebaut, wohl geſtaltet. Te były sztuki, któremi tyſiąc serc pozyła, I owszem miecze budowny gładkości. któremi mężne rycerze gromiła. *P. Kchan. Jer.* 101. BUDOWNOSC, ści, *ż.* zabudowanie dobre, piękne, guter Bau.

Dalszy ciąg pochodz. *budynek, budyneczek; dobudować, nabudować, nadbudować, obudować, pobudować, podbudować, przebudować, przybudować, wbudować, ubudować, wybudować, zabudować, zbudować, wzbudować.*

BUDUAR, BUDOAR, u, *m.* nowomodny makaronizm, z franc. pokoik niewielki, kształtny, ozdobny, ustronie między gmachami sal pałacowych. Starzy Polacy na to mieli alkierze, komory, ein Boudoar, ein Ziercabinettchen. Buduar szklni ſię złotem, pełno porcelany. *Kras. Sat.* 81. et 59. Wapory, choroba wyższey kondycyi, która ſię nie nabywa, tylko w budoarach. *Teot.* 20, *b.* 127.

BUDULEC, lca, *m.* drzewo na budowlę, ein Stück Bauholz.

BUDWICZ *herb ob.* Blacha.

BUDYNEK, - nku, *m.* BUDYNECZEK, - czka, *m. zdrl n.*, budowanie, wyſtawienie domu, das Bauen, der Bau. Ktoby ſię ieno chciał budować, mógł w lasach iego rąbać drzewo do budynku przez trzy lata. *Star. Dw.* 74. §. To co wyſtawiono, das Gebäude; *Vind.* ſidſtvu, ſidoshtvu, ſidina, zimper; *Rag.* graaghiza; *Bosn.* graghja, graghjica, graghjanje; *Sorab.* 1. twarcno, twarencjło; *Roſſ.* et *Eccl.* строéнїе, строéнїйце. Oględować urzędownie budynek. *Cn. Th.* 52. Budynek od lata. *Tr.* ein Sommerhaus. §. Sposób, którym budowano, die Bauart. Dobrego budynku dom, cały, dobrze budowany. *Cn. Th.* 52. 2.)* Budowanie moralne, zlepszanie, die (moraliſche) Erbauung. Na każdym mieyscu uczciwie ſtoycie, i budynkowi bliźnich wiernie służcie *Birk. Dom.* 56. BUDYNKOWY, a, e, należący do budynku, do budowania, do budowy, Gebäude-, Bau-. Budynkowego nie rąbać drzewa. *Gost. Ek.* 161. budownego, budowlego, budowalnego, Bauholz.

BUDYSSYN, BUDYSZYN, a, *m.* ſtolica Lusacyi, Bautzen, in der Lauſitz; *Sorab.* 1. Budyſchin; *Sorab.* 2. Budiſchin; *Boh.* Budiſſin. BUDYSZANIN, a, *m.* z Budyszyna rodowity, der Bautzner; *Sorab.* 1. budyſchiar. BUDYSZANKA, i, *ż.* die Bautznerinn. BUDYSZYNSKI, a, ie, z Budyszyna, Bautzner-.

BUDZIAKI, ów, *licz. mn.* Tatary, góry Tatarſkie, die Tartern, das Carpathiſche Gebirge. Idzie król swoią osobą w głębokie Budziaki. *Susz. Pieſ.* 5, *X. b.* Pędzi po za Budziaki pierzchliwe motłochy. *Kras. Liſt.* 2, 28. *ob.* Buczacki, Buczacz.

BUDZIC *czyn. nied.*, zbudzić, obudzić *dok.*, ze snu kogo ocucać, (aus dem Schlafe) wecken, aufwecken; *Boh.* bu-

diti, zbuditi, budiwam, zbuzugi; *Slovac.* zbudit; *Bosn.* buditi, zbuditi, probuditi; *Vind.* sbudit, gor budit, isb dyti, obuditi; *Carn.* wudim, budim; *Croat.* budit; *Rag.* búditi; *Eccl.* буждити, убуждамъ, разбужамъ (ct. pędzić). Niektorych śpiących nie trzeba uderzeniem budzić, dosyć pociągnąć maluczko wezgłowie pod niemi. *Gorn. Sen.* 388. Już słońce ludzi do zwykłych budziło robot. *P. Kchan. J.* 526. Spiącego lwa budzić. *Teat.* 55. *d.* 39. Nie budź biedy, kiedy bieda śpi. *Zegl. Ad.* 196. licha nie budzić, psa nie drażnić, dadź złemu pokoy, *Slovac.* ne zbudzaj psa, keď spi. – Budzona pieśń, pieśń budząca, *ob.* Lyual, Heynal. §. *Fig.* wzbudzać, zachęcać, zagrzewać, pobudzać, wecken, reizen, antreiben. *Rosſ.* будить, ободрить. Gdy nic nie odpisywał, musiał drugi raz go innym listem budzić, o toż go pytaiąc. *Sk. Dz.* 105. Zleniało budził. *Sk. Dz.* 721. Co przymierze k ńiem woyny iest u ludzi, To u tego pogańca znowu woynę budzi. *Paszk. Dz.* 38. Ludzkie serca okiem budzą. *Kat. Dan.* 217. BUDZIC się *zaimk. nied.*, obudzić się *d.*, ocucać się, ockuać się, aufwachen, erwachen; *Vind.* sbuditi se, gorsbuditi se). Gorsze, gdy się obudzi, mieysze, gdy śpi licho. *Zabł. Amf.* 60. BUDZICIEL, a, *m* co drugich budzi, der Aufwecker, Wecker; *Boh.* budič, budiček; *Croat.* buditel, izbuditel; *Dal.* probuditel *Bosn.* buditegl; *Carn.* budivz; *Rosſ. et Eccl.* будительникъ, будильщикъ. Budziciel, co budzi, urzędnik, budzący drugich. *Cn. Th.* 52. *W rodz. żeńſk.* BUDZICIELKA, i, *Croat.* buditeliza; *Dal.* probuditelicza; *Carn.* budnica, die Aufweckerinn, Weckerinn. BUDZIDŁO, a, *n.* narzędzie do budzenia śpiących, excytarz, der Wecker an der Uhre; *Carn.* budilu, *Rag.* budillo; *Bosn.* probudilo, budillo; *Croat.* budilo; *Dal.* probudilo.

BUDZYN, a, *m.* Buda, miasto Węgierskie, Ofen, Buda, in Ungern *Boh.* Budin; *Croat.* budin. – Budzyn od Niemcow nazwisko wziął, odmieniwszy dawną swą literę a na u, to iest, Baden na Budę, co u Niemców znaczy cieplice abo kąpanie. *Petr. Wod.* 5. BUDZYNSKI, a, ie, z Budzyna, Ofner; *Sorab.* 1. budyſki; *Slavon.* budimsk.

BUF odgłos strzelania lub mocnego uderzenia. *Cn. Th.* 707. Puff! Piff! Paff! (*ob.* buch, puk).

*BUFO. 1.) *BUFON, a, *m.* z *lac.* ropucha iadowita, eine giftige Kröte. Smiertelna wina iadowitsza nad hydry i bufonow iady. *Kul. Her.* 62, Zaba ziemna bufo zwana. *Comp. Med.* 449.

2.) BUFON, a, *m.* z franc. śmieszek, błazen, der Boufon, Luſtigmacher. 2.) Miano psów gończych, ein Name der Spürhunde. BUFONADA, y, *ż.* BUFONERYA, yi, *ż.* śmieszkowanie, stroienie śmieszków, das Spaßmachen. Teatr zwyczayny szkoła bufoneryi bez smaku. *Teat.* 32, 51. Rozpustne i grubiańskie bufonady. *ib.* 33, *d.* 65. BUFONOWAC czyn. *nied.* śmieszkować, śmieszki stroić, Spaß machen.

BUG, a, *m.* rzeka *Hipanis*, wszczyna się za Międzybożem i wpada w morze czarne. *Biel. Kr.* 3. (*ob.* Bóg) der Fluß Bug in der Ukraine. Insza zaś rzeka Bug wpada w Narew w powiecie Zakrocimskim. *Biel.* 4. der Bug in Maſuren.

BUGI, gatunek bergamotek lśniących się, iakby były lakierowane. *Lud. H. N.* 8. eine Art Bergamotten.

BUGAY, BUIAY *ob.* Byk (*Rosſ.* буганъ: bąk).

1.) BUIAC *ob.* Buchać.

2.) BUIAC, *czyn. nied.* ryczeć, brüllen, wie das Rind. Przemienił się w wołu, buha z bydłem, *mugit. Zebr. Ow.* 45.

BUIAC, *intranſit contin.* wzbiiać się nad okresy zwyczayne umiarkowania, szczególniey na złą stronę, ſich über die Gränzen des Gewöhnlichen, der Mäßigung, wegſetzen, beſonders auf eine tadelhafte Art; *Boh.* bugn'eti; *Slavon.* bugnjm; (*Hung.* buja = *lascivus*: bujálkodom = *lasciuio*; bujasag = *lascivia*; *Slovac.* buja = *hircosus*: *Vind.* obujati, gorsbujati = budzić się, *Eccl.* буйство, буйственую = *vesanio*; буйи waryat; *Rosſ.* обуять = zwaryować; буйствовать szaleć; буи błazen; буянить warcholić. *Bosn.* bunovati = waryować. *Bosn.* bunovanje = waryacya). – Buia ptak = zuchwale wysoko się wzbiia i tam i sam lata, der Vogel ſchwingt ſich keck hoch in die Lüfte, und ſchwebt hier und dort hin. Buia ptak, buia, po świecie tym leci, Aż niespodzianie podpadł pod sieci. *Brak. G.* Nie dosyć im iest latać, będą chcieli buiać. *Pot. Arg.* 167. Gęś zazdrości, orzeł buia. *Pot. Jow.* 2, 12. (pies szczeka, słońce świeci). Jako orzeł buiał, latаiąc wysoko. *Prot. Jał. A.* 2. *Fig.* buiać, unaszać się, wznaszać się, ſich empor ſchwingen, hoch droben ſchweben. On co był z nami wczoray, martwe w zwłokach Jeſt ciało; dusza buia po obłokach. *Kras. Oſſ. c.* Żaden nie wie, gdzie buia myśl człowiecza. *Baz. Hſt.* 265. Zapał umysłu, czy w wierszu, czy w prozie, Buia gdy ciepło, ustaie na mrozie. *Kras. liſt.* 2, 61. W młodych krew buia. *Budn. Ap.* 33. (burzy się; młode piwko robi, junges Blut raucht, iſt hitzig). 2.) Buiać po iakiém mieyscu = biegać sobie i tam i sam, wałęsać się, hin und her laufen, herum laufen, herum ſchwärmen, herum ſtreichen, herum treiben. Jął się koło niego przebiegać i przechodzić albo sobie buiać. *Gliczn. Wych. H.* 81 *b.* Wół buia wpośród ziola. *Zebr. Ow.* 53. Tu wonne ziola, tu, rozkoszne trzody, Buiaycie sobie, gryźcie chrościk młody. *Zab.* 12, 307. Ja wolen będąc, raz w Sabińskim leſie Buiam bezbronny, aż do mnie wilk drze się. *Mon.* 70, 532. Ja w obszarze folwarku mego buiam. *Mon.* 68, 130. Mnie chętka trochę po świecie pobuiać. *Oſſ. Bay.* 2. *Fig. transl.* Buiał sobie po wonnym Parnassie z Muzami. *Tward. Wł.* 7. Oko iéy, lubo żywe, nie buiało przecię na wszystkie strony. *Kras. Dos.* 36. Bystrości oka musisz w Rzymie, w Atenach, i indzie po świecie myślą buiaiąc, szukać. *Orzech. Qu.* 41. §. Buiać, buiać sobie, buiać się, *nied.* zbuiać się, *dok.* rozpuszczać się, dokazywać, broić, hasać, hulać, rozkoszować, *Carn.* beslàm; üppig werden, ausgelaſſen ſeyn, ausſchweifen. Od zbytnich pokarmów ciało buia i do wszeteczeństwa się skłania. *Petr. Kł.* 68. Nie żeniwszy się buiał, iako byk w oborze. *Pot. Jow.* 84. Bogacz stroił się, buiał sobie, skakał, pląsał. *W. Poſt. W.* 2, 57. Spicie na łożach słoniowych i buiacie w pościelach waszych. = *Leop. Amos* 6, 4. (rozciągacie się. *Budn. Bibl. Gd.* ihr treibet Ueberfluß mit euern Betten. Luth.). Daleko lepicy, że za życia iego sobie buiasz, bo ktożby potym te błędy poprawić potrafił. *Teat.* 7, *c.* 22. Winny buia po świecie; a ten cierpieć musi, kto ukrzywdzon iest. *Gorn. Wł. N.* 2, *b.* Tatarowie w Węgrzech trzy lata buiaiąc mieszkali. *Stryik.* 222. Twa młodość dość

długo buiała po świecie. *Hist. Ow.* 186. Gdy się chłop zbuia, niemasz miary. *Bial. Odm.* 22. Wół wytuczony na żyzney trawie, Zbuiał się i zabłąkał całe. *Jabł. Ez. Sr.* Zbuiały, zuchwale uniesiony, przesadny, keck, übermüthig, übertrieben. Zbrodnie długą swobodą wypasłe i zbuiałe, trudno podbić. *Pilch. Sen. list.* 2, 141. Wymowa człeka pijanego, zawikłana, błąkliwa, swobodna i zbuiała. *ib.* 4, 71. – BUIACZEK, BUIAK, BUHAK *ob.* Byk.

Dalsze pochodz. *buyność*, *buyny*, *nabuiać się*, *rozbuiać się*, *przebuiać*.

*BUJURDAN, *BUJURDUN, a, *m.* z *Tur.* cedula śmierci, którą od Sułtana oddaią znaczniejszym. *Nar. Chod.* 2, 309. *Leszcz. Class.* 42. das Todesurtheil mit des Sultans Unterschrift.

BUK, u, *m.* Jedno z większych drzew i naypiękniejszych. *Kluk. Rosl.* 2, 15. die Buche, Búche, Rothbúche; *Boh.* et *Slovac.* buk; *Sorab.* 1. buk; *Vind.* bukva, boukou; *Carn.* buka; *Bosn.* et *Croat.* bukva; *Rag.* búkva; *Slavon.* bukva, czesmica; *Hung.* bikfa; *Dal.* brijfat; *Roff.* букъ (*Eccl.* букъ, сонъхъ flet z bukowego drzewa, używany przy pogrzebach); *Anglosax.* bocce; *Holl.* beuke; *Suec.* bok, *Dan.* bog; *Gr.* φηγος, *Lat.* fagus, *por. Gr.* φαγειν). Wysoka sosnia, modrzew i dąb trwały, Jawor i buk okazały. *Past. F.* 8. Bug smagły. *Miask. Ryt.* 81. – *Prov. Vind.* Naiskaka bukva k' svojemu konzu topar da. *por.* bicz na siebie.

BUKAŁ *ob.* Buklak.

1.) BUKAT, a, m. 1. byczek, ciołak, ein junget Stier, ein gröſſeres Kalb. Od rzezi płacić maią, od wołu zł. 2., od bukata zł. 3. od wieprza zł. 1. Gaz. *Nar.* 1, 117.

2.) *BUKAT, u, *m.* kawał mięsa, ein Stück Fleiſch. Oblężeni, siekąc mięso w bukaty, w woysko nieprzyiacielskie miotali. *Papr. Gn.* 65. Skoro do nich wyszedł na pole nędzniaczek, Roztargan na bukaty małe. *Papr. Kol. S.* 4. *b.*

BUKIET, u, *m.* BUKIECIK, a, *m. zdrbn.*, z *franc.* wianek, wiązka, równianka kwiatów, der Blumenſtrauß, das Sträuschen; *Boh.* kytka; *Slovac.* kitka, kitecka; *Morav.* wonicka; *Vind.* povojak, venshizhek, pushelz). Zrób mi bukiet z iak naypięknieyszych kwiatów. *Teat.* 54, 90. Bukiet ten z wonney róży, dlatego mi miły, Że go ręce Koryla Jamenie uwiły. *Zab.* 1, *b.* 73. Teraz zaniosę iey ten to bukiecik. *Zab.* 9, 97. §. *Transl.* bukiet kucharski, wiązka z ziela rozmaitego *Wiel. Kuch.* 398.

BUKIEW, kwi, *z.* żołądź bukowa, die Buchcichel, Buchecker; *Sorab.* 1. bukwiza; *Carn.* shir (*cf.* żér). Z dębów żołędź, z buków bukiew zbierać. *Jeż. Ek. C.* 4. §. Bukiew Turecka, orzech aptekarski, *glans unguentaria*, die Myrrhencichel, Apothekernuß. *Syr.* 1481. *Sieszk. Ped.* 409. (*por.* Lilch, Lilak).

BUKŁAD, BUKŁAK, BUKAŁ, a, *m.* BUKŁADEK, – dka, *m.* BUKŁASZEK, – szka, *m. zdrbn.*, z Tatarſk. buklak, ſkórzane naczynie, którym się woda wozi. *Czytr. Mſk.* ein Schlauch, Waſſerſchlauch; *Eccl.* бокла́къ, сулени́ца, бокла́шка; *Bosn.* bukliiça, buccica, bardak; *Slovac.* bukľač; (*Slavon.* boca, plaſkia; *Hung.* polaszk = flasza); (*Roff.* бакла́га = naczynie o podwóynym dnie; манёрка flasza wodna żołnierska). Bukłak wody. *W. Genes.* 21, 14. (*sunka *Budn.* łagiew *Bibl. Gd.* por. *Suna). Trochę oleiu w bukłaszku. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 17, 12. w bokłaszku. 1 *Leop. ib.* Nie ubędzie ci oleiu w bukłaku. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 17, 14. (w łagwicy. 1 *Leop.*, we dzbanie. *Budn.* w bańce *Bibl. Gd.*) Morza doiechawszy Czechowie wody morſkiey naczerpawszy w bukłaszkach, do domów zawieźli, *lagunculis*. *Krom.* 527. Nalawszy bukłak wina. *St. Zyw.* 1, 275. Gościom dał wina bukłak. *ib.* 531. Niech się napiią z bukłeka wody czyſtey. *Paszk. Bell. B.* 3, *b.* Rychley się dowie, czym ſłasza śmierdzi, niźli o prostym bukłaczku. *Rey Zw.* 104.

BUKOLIKA *ob.* Pasterka, Sielanka, Skotopaska.

*BUKON, u, *m.* z Włoſk. kąsek, kęs, ein Biſſen. Nie możesz tego i zgryźć i połknąć bukonu; tylkoby smaczne kąski. *Opal. Sat.* 75.

BUKOWINA, y, *ż.* buczyna, drzewo bukowe, las bukowy, Buchen, Buchenholz, Buchengehölz: *Boh.* bukowj: *Carn.* bukovina; *Rag.* bukoviscte, bukovina; *Vind.* bukovina, bukou borsht, bukouje; *Eccl.* Буковина. (w Niższey Luzacyi wieś Bukowina zwana, po Niemiecku Buchholz). §. Imię własne prowincyi na pograniczu Tureckim, die Bukowine. Las iest bukowy, gęsty, przeciąpiem dwóch mil rozwlekły, Bukowiną od drzewa buczyny rzeczony. *Krom.* 760. BUKOWIŃSKI, a, ie, należący do tey krainy Bukowina, Bukowiniſch. Pamiętne uprowadzenie woyska z cieśni Bukowińskiey *Stan. Jabłonowskiego.* BUKOWKA, i, *ż.* zięba, *fringilla autumalis*, w kształcie i wielkości pospolitym podobna, lecz w kolorach piękniejsza. *Kluk. Zw.* 2, 329. der Buchfink, Bergfink. BUKOWY, a, e, od buka, Buchen: *Slovac.* et *Boh.* bukowý: *Sorab.* 1. bukowe; *Vind.* bukou, bukouski; *Carn.* bukne, bukove; *Croat.* bukov; *Hung.* bikfaból; *Roff.* буковый. W Niderlandzie niemasz sosnowego i iodłowego drzewa; iest potrosze bukowego. *Boter.* 78. Łodź bukowa. *J. Kchan. Dz.* 79. Bukowa żołądź *ob.* Bukiew.

BUKS, a, *m.* z Niem. die Büchſe (*por.* puszka) rura żelazna albo śpiżowa wewnątrz piasty. *Jak. Art.* 3. 287. Orsle, po naszemu bukey. *Archel.* 3, 62. die Büchſe in der Radnabe. §. Reſa około czopów, rękoieści, der Reif um einen Zapfen, um einen Griff, Stiel. *Tr.* Rela do spaiania dwóch rur od wody, die Büchſe, der Reifen, der zwey Waſſerröhren verbindet. Buks w młynie, der Wärzenring. *Schneid.* 365.

BUKSOLA *ob.* Busſola.

BUKSOWAC *czyn. nied.* buksami wyłożyć, mit Büchſen inwendig verſehen, ausbüchſen, büchſiren. Koła powinny bydź dobrym żelazem należycie buksowane. *Torz. Szkl.* 28.

BUKSZDORN, u, *m.* ziele, *rhamnus Lycioides Linn.* licznik, bukszpan ościsty. *Sleſk. Ped.* 415. der Buchsdorn, eine Art des Kreuzdorns. BUKSZDORNOWY, a, e, od bukszdornu, Buchsdorn-. BUKSZPAN, u, *m.* w południowych kraiach drzewo, u nas ogrodna chróścinka. *Kluk. Rosl.* 1, 272. der Buchsbaum; *Boh.* puſſpan, puſſpanek; *Slovac.* puſſpan, zomzelen; *Hung.* puszpáng; *Sorab.* 1. bukſowina; *Dal.* buſa; *Vind.* pushpan, pukshpain; *Carn.* fushpán; *Croat.* pùspan, bùsz; (*Bosn.* zelenika; *Slavon.* zelenikovo dèrvo; *Roff.* пумпахъ, самшитъ, самшитное дерево, зеленичье; *Ital.* boſso; *Lat.* buſſus, bucus; *Gr.* πυξος. Bukszpan bywa w różne kształty strzyżony. *Karp.* 3, 138. §. *Transl.* buksspany, raki na kształt bukszpanu układane na przystawce, *Wiel. Kuch.* 398.

gesot-

gesottene Krebse, auf der Schüssel, wie Buchsbaum rangirt. §. Bąk rozdymany wielodziurych bukszpanów. *Otw. Ow.* 476. (Fletów bukszpanowych, Buchsbaumflöten). - Bukszpan ościsty *ob.* Bukszdorn, Bukszpan ostowaty, *onopyxos Plin. H. N.* 21, 16. Hauhechel, Oesterreichisches Aglarkraut. *Cn. Th.* BUKSZPANOWY, a, e, od bukszpanu, Buchsbaum-; *Boh.* puſſpanowý; *Croat.* puszpanok). Tablice bukszpanowe. 1 *Leop.* 4. *Ezdr.* 14, 24. Barwa bukszpanowa. *Birk. Chmiel. B.* 4, 6. Flety bukszpanowe. *Kluk. Dzk.* 1, 90.

*BUKSZTAB, u, *m.* z Niem. der Buchſtabe, gloſka, litera, czcionka. *Hor.* 2, 157. *Nar.* Chryſtus nie chce, aby i kreſka i naymnieyszy buksztab z zakonu miał zginąć. *Budn. praef. Roſſ.* буква.

BUKSZTELE, -ów, *licz. mn.* obłąki z tarcic; formy w murowaniu, *Roſſ.* кружало, z Niem. das Bogengeſtelle, das Bogengerüſte; die Bogenlehre, der Lehrbogen. Są to niby półkręgi zbite z pewney liczby tarcic, na którym muruie ſię ſklepienie. *Jak. Art.* 3, 287. *Swiſt. Bud.* 29. §. Bukszteles, wieże na walcach lub kołach, które u dawnych podmykano pod mury. *Nar. Hiſt.* 2, 183. die beweglichen hölzernen Thürme bey den Belagerungen der Alten. BUKSZTELUNEK, -nka. *m.* złączenie dwóch bukszteléw spodem łegarami a wierzchem łatami, *Jak. Art.* 3, 287. die Verbindung zweyer Lehrbogen.

BUKSZTYN, a, *m.* kamień palony, cegła, z Niem. der Backſtein. Bukszt[illegible] do [illegible] każdy ma wgrubaz calow 10. *Os. Zel.* 46.

BUKWICA, y, ż. ziele; bukwica czerwona, *Betonica*, die Betonie, do herbaty pożyteczne ziele. *Kluk. Rosl.* 2, 212. (*Boh.* bukwice 1. bukiew 2. betonica; *Slovac.* bukwice bukiew); *Slacon.* bukvica; *Carn.* patonèka; *Rag.* bókviza, pasquiza *plantago*; *Bosn.* bukviça, bokviça *plantago*; *Bosn.* sarpaç, arripaç *z betonica*; *Sorab.* 1. rezacźk; *Roſſ.* буквица. Bukwica ieſt tak wielkich cnot, iż w przysłowie Włochom przyszła, gdy kogo wychwalaią: ty masz więcey cnot, niż bukwica. *Syr.* 1250. Turecka bukwica, *ob.* Lilchowe iądrka. *Sien.* 593. Bukwica biała; paraliżowe ziele, Pierwiosnka, *Primula Veris*; *Boh.* biła bukwice, *Syr.* 1423. die Schlüſſelblume, weiße Betonie. Bukwica wodna *scrophularia Linn.* der weiße Nachtſchatten, die Waſſerbetonie. *Syr.* 1252. BUKWICZANY, a, e, należący do bukwicy, od bukwicy; Betonien-. *Eccl.* буквичный. Bukwiczana wódka. *Sien.* 236. Bukwiczany proch padaiącą niemoc uzdrawia. *Urzęd.* 53.

BUL! BUL! blu blu, odgłos tęgiego łykania, cecha piiaſtwa, Gluck gluck! ſchluck ſchluck! Oy dewotki od wodki, nie zaczynaycie modlitwy z wzdychaniem na gorzki bul! bul! bul! bul! *Mon.* 73, 200. (*Roſſ.* буль odgłos wrzącey wody, бульнуть glukać, bełkotać).

1.) BULA, BULLA, i, ż. BUŁA, y, ż. *BOŁA, *Lat. med.* bulla, -: wydatna pieczęć; ztąd bula papiezka, *Vind.* papeshovu pismu; die päbſtliche Bulle, wyrok, dekret papiezki w rzeczach duchownych. *Kras. Zb.* 1, 174. Bół, liſtów, przywileiów dosyć, któremi ſię lepiey kſiądz ubiera, niż w pancerze. *Rey Apoc.* 80. Buły papieżów o krwi pańſkiey. *Sk. Dz.* 755 Buła; *ib.* 666. §. Złota bulla, naypierwsze prawo rzeszy Niemieckiey, od złotey puszki, w którey zamyka ſię wisząca pieczęć. *Wyrw. G.* 232.

2.) BUŁA, y, ż. chleb okrągły duży, ein groſſes rundes Brot. (*por. Ger.* Beule guz, *Boh.* baule; *Carn.* buła). Chleby, nie tylko okrągley, iako buły, ale i podługowatey, albo inakszey formy, według zwyczaiu miaſt, rozmaite bywaią. *Pimin. Kam.* 147. (*ob.* bochen, *ob.* bułka). *Przyſłk.* Jeſt krumka chleba, a na cóż mi buły? *Kchow.* 63. (kiedy dosyć, po cóż nadto?). §. Buła, chleb obroczny, *panis ſalarius*, *annona ſalaria*, *diurna*, *hebdomatica vel menſtrua ſacerdotum. Cn. Th.* das den Prieſtern zugemeſſene Tagebrot. Kanonik muſi robić, jeśli chce ieść bułę. *Stryik. Turk. H.* 2. Których przedtym zdobiły pompy i infuły, Dyszą w pęciech Tureckich, nie idą im buły. *Paszk. Dz.* 51. §. Buła, grundychwał, grundal, basałyk, nieokrzesany, ein ſchwerfälliger ungeſchliffener Menſch.

BUŁANY, a, e, tylko o koniach ſię mówi, maści płowey, fahl, falbe (von den Pferden). *Roſſ.* буланый, соловый; *Slavon.* vugásh.

BUŁAT, u, *m Roſſ.* булáтъ ſtal, der Stahl. Puklerze z szczérego bułatu. *Pot. Pocz.* 328. z Tatarſk. -: 2.) szabla z głownią szeroką; ſtal wypolerowana aż do przezierania ſię. *Czartr. Mſkr.* miecz Perſki, abo szabla Turecka. *Mącz.* ein orientaliſcher Säbel von feinem polirten Stahle. W ogólności: miecz, das Schwert. Jawna już, co świadomo tuteczuemu światu, Oddaiąc dług oyczyznie, przytępił bułatu, *Pot. Arg.* 226. Gdzie ſię podział Rzym sławny, co dzielnym bułatem Podbił wszyſtkie narody i całym trząsł światem. *Dmoch. Sąd.* 78. BUŁATNY, a, e, z bułatu, z ſtali, ſtalny, ſtalowy, von Stahl, ſtählern. Bułatne zwierciadła *Radz. Exod.* 38, 8. (miedziane. *Budn.*). Gdy żołnierz bić ſię niechce nie naſiecze Sam pałasz, ani bułatowe miecze. *Chroſć. Luk.* 150. Bułatowa tarcz. *Leszcz. Cl.* 55.

BUŁAWA, y, ż. z Tatarſk. (cf. Buła *Ger.* Beule); *Eccl.* булавá *clava ferrea longo manubrio*; *Roſſ.* булавá, żelazna lub z inszego kruszcu niby to laſka, po końcach pękata, der Streitkolben. (*por.* buzdygan). *Croat.* kihacha; *Dal.* tolyaga; *Sorab.* 2. heya. Ziele palecznik ma paleczki iako buławy. *Syr.* 881. *Fig.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko; a ten wſkok: Tatuſiu, mam ia, mam buławę, i kołatał po ſtole tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (Buławy dawny gatunek *Roſſ.* пернамá). 2.) Buława u Polaków, znak władzy hetmańſkiey. *Jez. Wyr.* Jak nikomu nie wolno było używać buławy, okrom samym hetmanom; tak też nikomu z woyſkowych niegodziło ſię używać buzdyganu, oprócz rotmiſtrzów, poruczników i chorążych. *Czartr. Mſcr.* (*ob.* hetmańska klawa. *Tward. Misc.* 44. et 47. polna klawa. *Chroſć. Fars.* 156. *Chroſć. Luk.* 206. - *Metonym.* buława, hetmańſtwo, komenda hetmańſka, urząd hetmański, das Feldherrencommando, die Feldherrenwürde, das Obercommando. Są tacy, co nad wszyſtkie szczęście poczytaią Dopiąć buławy, to ieſt dopiąć hetmańſkiego urzędu. *Opal. Sat.* 121. Zazdrość ku tey buławie abo pieczęci mierzy. *Birk. Zam.* 36. (jak buława za urząd hetmański, którego ieſt zaszczytem, tak pieczęć za kanclerſtwo, laſka za marszałkoſtwo ſię kładzie). Reimenta Wielkiey i Polney buławy. *Skrzet. P. P.* 1, 177. Poszło pod buławę iego woysko Albina. *Pilch. Sall.* 194.

BUŁAWIC *intranſit. contin.* hetmanić, przywodzić, dowodzić nad woyſkiem, Feldherr ſeyn, das Feldherrncom-

mando führen. Bulawił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, *ż. zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка = śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu samkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA = noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonoſca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* pałecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; = z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Srebel.* 38. BULGARKA, i, *ż.* z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſtiça = pieśń; bugariti = śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Miyn Bulgarski iest bez kol, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, *ż.* kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka zemglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BULKA, BUŁKA, BULECZKA, i, *ż. zdrbn. rzeczown.* Buła, bula, = bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, *gus. Roſſ.* пу́лька = kulka). Bulki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bulki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bulki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doś.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Sakl.* 171. *Vind.* môhier, meſhir. - §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bôlka; *Roſſ.* булка, булочка, сайка, валенецъ, стибенъ, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel, Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pisnin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney buleczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BULKOTAC *ob:* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel =, Weißbrot =. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogazhna, bielopshenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d, wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy, massa wygotowana z mięsa, saiadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. - §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon =, von Boullion.

BUŁWA, BULWA, y, *ż.* owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Rośl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel =. Rosol bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, *ż.* skórzana torba, *Czrt. Mzk.* ein lederner Beutel, ein Tornister. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bułach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z buńczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno buńczuczno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć ſię), mit Aufwand, Pracht, Staat. - BUNCZUCZNY, - ego, *m. Substantive* buńczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon końſki na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko buńczuk daie ſię naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu: ztąd basza trzytułny, dwatułny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą buńczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. - *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie buńczuki *Jabł. Buk. J.* 4 *b.* Buńczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. - §. Buńczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym buńczukiem lśnił ſię na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote buńczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. - *Fig. transl.* Tu ostarsałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią buńczuki. *Por. Arg.* 377. liściſte kiści. - BUNCZUCZYC ſię, BUNDIUCZYC ſię, BURDZIUCZYC ſię, *zaimk. niedok.*, iunaczyć ſię, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co ſię tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o łada słówko ſię burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen =, in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer, 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bunty w budowaniu, drzewa co bałki lub krokwy trzymaią. *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, das Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami u bóntów środkiem poprzewieszać, aby wyschły. *Haur.* 54. 147. - §. Bunty w statkach, wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.* 34.

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pacholki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony, Na dziewięć buntów nawiązano strony, Przy suchym trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. *3., a,, W dobrém znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20, 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złém znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowani; *Vind.* punt, puntarstvu, favesa; *Croat.* puntaria, búna, búka, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smechja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, uzbûgnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамóла; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. bawtwana, rebelstwo, zperacinosć. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, - ował, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln; *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorsbudovati; *Croat.* (puntati z szturmować) bantuvati, burkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti; *Rag.* nabûnjiti, vzbûniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccles.* смущати, перевъщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryerz w domu buntuie za swyczay żonę na męża. *Oss. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.^a, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złém znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûcjati, nabunitise, vzbûnitise; *Ross.* крамолить, крамóльничать, заговарúться, мятéжничать, зарамúться; *Eccl.* вскрамолúться, взбунтоваться; *Croat.* zneverújmsze; *Sorab.* 1. rebelstju so. Poddani jego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przysłk.* do buntu skłonny, lub też nakłaniaiący, rozterkliwy, burzliwy, *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамóльный. (*Slov.* puntowný = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Bar. Het.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, ż. kobieta buntuiąca, eine Aufwiegterinn; *Ross.* бунтовщúца, крамóльница; *Sorab.* 1. rebelstjnicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскiй, крамольничiй; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* punten, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, obrogni. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m.* *zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Boh.* obbognjk; *Ross.* бунтовщúкъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, ż. Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, ż. płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adig *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wyłaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 96. *Ross.* журьбà. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, ż. iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednok.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, bláhol negakoho tłučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19. 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 375. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tow. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Oss. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Oss. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, fukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* sabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukaylo, na wszystko mruczący, zrzęda, *Oss. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Bulawił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, ż. *zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка = śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA = noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* pałecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; = z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Strebel.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſctiça = pieśń; bugariti = śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Miyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka zemglja; *Slav.* Bugarsko.

BULION *ob.* Bullion.

BULKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Bula, buła, = bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, gus. *Roſſ.* шуляка = kulka). Bulki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bulki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bulki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doś.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Sakl.* 171. *Vind.* möhier, meſhir. - §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bélka; *Roſſ.* булка, булочка, сайка, калешць, сгибень, *Vind.* pogaſha, biel kruh, ſhemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pisin. Kam.* 50. Papka z bułki i mleka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BULKOTAC *ob:* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel =, Weißbrot =. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogaſhna, bielopſhenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d. wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy, massa wygotowana z mięsa, ziadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. - §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon =, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel =, Rosol bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Msk.* ein lederner Beutel, ein Tornißer. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bułach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z buńczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że hucznо bunczączno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć ſię), mit Aufwand, Pracht, Staat. - BUNCZUCZNY, - ego, *m. Substantive* buńczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko buńczuk daie się naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; ztąd basza trzytulny, dwatulny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą buńczuk o trzech ogonach. *ib.* 51. - *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie buńczuki *Jabł. Buk. J.* 4 *b.* Buńczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. - §. Buńczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym buńczukiem lśnił się na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote buńczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. - *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią buńczuki. *Por. Arg.* 377. liściſte kiści. - BUNCZUCZYC się, BUNDIUCZYC się, BURDZIUCZYC się, *zaimk. niedok.*, innacyć się, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o lada słówko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen = in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bund w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzymaią. *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, die Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóntów śrzodkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. - §. Bunty w statkach wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum; die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Querbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pacholki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony, Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy suchym trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. *3., s.*, W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz. 1. Sam.* 20. 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: = spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, savesa; *Croat.* puntaria, búna, buka, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smechja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, ubûgnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. hawtwa-ńe, rebelstwo, zprzeciwnosć. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, - owal, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln: *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorsdovati; *Croat.* (puntati = szturmować) bantuvati, barkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti; *Rag.* nabûniti, vzbûniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccles.* смущати, переобщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzerz w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Oss. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.^a, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz. 1. Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntaraki biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûniti, nabunitise, vzbûnitise; *Ross.* крамолить, крамольничать, заговарúться, мятéжничать, заратитися, *Eccl.* вскрамолúтися, взбунтоватися; *Croat.* zneverújmize; *Sorab.* 1. rebelstju so. Poddani jego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przysłk.* do buntu skłonny, lub też naklaniaiący, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамольный. (*Slov.* puntownj = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Bar. Het.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy źli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, ż. kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn, *Ross.* бунтовщица, крамольница. *Sorab.* 1. rebelstnicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer =, Aufruhr =, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* punten, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, odbogný. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchogłów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Boh.* odbognik; *Ross.* бунтовщикъ, крамольникъ, *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adlg *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Ross.* журьбà. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednok.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hláhol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19. 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 375. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Oss. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Oss. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, fukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* zabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukayło, na wszystko mruczący, zrzęda, *Oss. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Buławił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, ż. *zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка = śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA = noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2.) *Botan.* buławnik *ob.* pałecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; = z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Strebel.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgariun; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſctiça = pieśń; bugariti = śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Młyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka zemglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Bula, bula, = bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, *guz. Roſſ.* шýлька = kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doſ.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Szkł.* 171. *Vind.* mèhier, meſhir. - §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bèlka; *Roſſ.* бýлка, бýлочка, сайка, валеиець, сгибень, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel, Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pisnin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Pers. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* бýлочникъ. piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAC *ob.* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel =, Weißbrot =. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemłowa; *Vind.* pogaahna, bielopſhenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d, wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy; massa wygotowana z mięsa, ssiadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. - §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon =, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel =, Rosol bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Mſk.* ein lederner Beutel, ein Tornißer. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bułzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno bunczączno wpada. *Czrtk. Mſkr.* (*ob:* bundiuczyć ſię), mit Aufwand, Pracht, Staat. - BUNCZUCZNY, - ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon końſki na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie ſię naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; ztąd basza trzytulny, dwatulny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. - *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Bud. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. - §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił ſię na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. - *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liściſte kiści. - BUNCZUCZYC ſię, BUNDIUCZYC ſię, BURDZIUCZYC ſię, *zaimk. niedok.*, innaczyć ſię, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co ſię tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł.* Zbb. 69. Czyż można zaraz o łada słowko ſię burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen = in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futr. 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bun w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzyma *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóntów śrzodkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. - §. Bunty w statkach wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pałołki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony, Na dziewięć buntów nawiązano strony, Przy których trząsł Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. *3., s.*, W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz. der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz. 1. Sam.* 18. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, saveſa; *Croat.* puntaria, búna, bila, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smechja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, ubûgnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab. 1.* hawtwa: ns, tbelstwo, zyeracinoscj. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, - owal, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln; *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gerbadovati; *Croat.* (puntati z szturmować) bantuvati, barkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabúniti, vzbúniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccles.* сжинати, переобщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryerz w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Oss. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.ª, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz. 1. Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûnati, nabunitise, vzbûnitise; *Ross.* крамолить, крамольничать, заговарúться, мятéжничать, заграничиться; *Eccl.* вскрамолúтися, взбунтоватьсся; *Croat.* zneverújmsze; *Sorab. 1.* rebelstju so. Poddani iego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przyłk.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамольный. (*Slov.* puntowný = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Fzdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bard. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Baz. Het.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, *ż.* kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Ross.* бунтовщица, крамольница; *Sorab.* 1., rebelstinicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabuguiv, nabugniu, *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* puntan, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, odbogni. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Boh.* odbognjk; *Ross.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy piliśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adlg *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Ross.* журьбá. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednkł.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlâhol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19, 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 375. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Oss. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Oss. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, łukać, einen ausfilzen, ausscheiten; *Vind.* zabukniti na koga, *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukayło, na wszystko mruczący, zrzęda, *Oss. Wyr.* ein beständiger Brummer, Scheiter, Zänker.

mando führen. Buławił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, *ż. zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка з śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA z noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc się za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* palecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Strebel.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſctiça z pieśń; bugariti z śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Miyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka semglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Bula, buła, z bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulićka, *gus. Roſſ.* пузыка z kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doł.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Sakl.* 171. *Vind.* möhier, meſhir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bölka; *Roſſ.* булка, булочка, сайка, валенець, сгибень, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pisnin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAC *ob:* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel z, Weißbrot z. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogazhna, bielopshenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d. wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy; massa wygotowana z mięsa, ziaadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon z, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel z, Rosół bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Mск.* ein lederner Beutel, ein Tornister. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bułzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweiſe. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno bunczucznо wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć się), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon końſki na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie się naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu: ztąd basza trzytulny, dwatulny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Bul. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końſkich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił się na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liściſte kiści. – BUNCZUCZYĆ się, BUNDIUCZYĆ się, BURDZIUCZYĆ się, *zaimk.* niedok., wznaczyć się, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o lada słowko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen= in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bund w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzymaią. *Dadz.* 31. in der Zimmermannskunſt die Strebe, Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóntów śrzodkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. – §. Bunty w statkach wodnych, drzewa zakowane w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dadz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pałałki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy sobie trącał Kajstrze. *Zim. Siel.* 300. *3., a,, W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sonus, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatas z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20. 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, favesa; *Croat.* puntaria, búna, bàka, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smehja, uzbugnenje, nabuguenje; *Rag.* bûna, nâbuna, uzbûgnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Rossi.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* obbog; *Sorab.* 1. hawtwasć, rebelstwo, zyeracinoscj. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, - ował, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, dok., do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln; *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorsbudorati; *Croat.* (puntati z szturmować) bantuvati, bukati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabûniti, vzbûniti, odvàrchi; *Rossi.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccl.* сынпати, перевѣщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzerz w domu buntuie za swyczay żonę na męża. *Ost. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.ᵃ, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 5. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûnjati, nabunitise, vzbûnitise; *Rossi.* крамолить, крамольничать, заговорить ся, мятежничать, заратитися; *Eccl.* вскрамолитися, взбунтоватьсѧ; *Croat.* zneverújimsze; *Sorab.* 1. rebelstiu so. Poddani jego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przyst.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Rossi.* крамольный. (*Slov.* puntowný = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Bar. Hist.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, ż. kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Rossi.* бунтовщица, крамольница; *Sorab.* 1. rebelstinicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Rossi.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv, *Vind.* punten, puntarski; *Croat.* puntàrski; *Boh.* pohromný, odbognj. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, nzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Roh.* obbognjk; *Rossi.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, ż. Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, ż. płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adlg *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wyłaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbб.* 94. *Rossi.* журьбá. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, ż. iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednił.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Rossi.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlâhol negakoho tlučeni. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19. 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w uszach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 373. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Ost. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Ost. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, łukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* zabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukayło, na wszystko mruczący, zrzęda, *Ost. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Buławił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, ż. *zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка = śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kołanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA = noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* pałecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* búlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; = z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Strebl.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſtiça = pieśń; bugariti = śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Miyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka zemglja; *Slav.* Bugarsko.

BULION *ob.* Bullion.

BULKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Bula, buła, = brylka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, *gus. Roſſ.* бу́лька = kulka). Bulki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bulki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bulki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bulki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doſ.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bulki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Szkl.* 171. *Vind.* möhier, moſhir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bélka; *Roſſ.* бу́лка, бу́лочка, сайка, валенецъ, стибенъ, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pimin. Kam.* 50. Papka z bułki i mleka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mleku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chleb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chleb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BULKOTAC *ob:* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel =, Weißbrot =. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogashna, bielopshenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d. wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy, massa wygotowana z mięsa, zaiadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon =, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel =, Rosol bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Mск.* ein lederner Beutel, ein Torniſter. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bulzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno bunczączno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć się), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantivé* buncząk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, u, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon końiski na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie się naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; ztąd baszа trzytulny, dwatulny. *Kłok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 51. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Bud. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił się na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęste wieszaią bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liściſte kiści. – BUNCZUCZYC się, BUNDIUCZYC się, BURDZIUCZYC się, *zaimk.* niedok., innaczyć się, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zarаz o lada słowko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen = in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bu w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzym *Dudz.* 31. in der Zimmermannskunſt die Strebe, Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóntów środkiem poprzewieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. – §. Bunty w statkach wodnych, drzewa zakwione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pacholki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązano strony, Przy których trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. *3., a., W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20. 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, favesa; *Croat.* puntaria, búna, buka, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smechja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, ubûgnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. hawtwanje, rebelstwo, zperacinosc. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, - ował, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln; *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorè dorati; *Croat.* (puntati z szturmować) buntuvati, burkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabûniti, vzbûniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccles.* смятати, перевѣщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzerz w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Oss. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.ª, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntaraki biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûniti, nabunitise, vzbûnitise; *Ross.* крамолить, крамольничать, заговáриваться, мятéжничать, заграмóзиться; *Eccl.* вскрамолúтися, взбунтовáтися; *Croat.* zneverújnitse; *Sorab.* 1. rebelsciju so. Poddani jego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przykł.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамольный. (*Slov.* puntowný z sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Bar. Hist.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, *ż.* kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Ross.* бунтовщица, крамольница; *Sorab.* 1. rebelstnicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabuguiv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* punten, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, odbogni. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Boh.* odbognik; *Ross.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adig *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Ross.* журьбá. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaio bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednet.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hláhol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19. 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 375. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tel. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Oss. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Oss. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, łukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* zabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukaylo, na wszystko mruczący, zrzęda, *Oss. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Bulawił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, *ż. zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка з śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA z noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* palecznik, że paleczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; z z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Strbel.* 38. BULGARKA, i, *ż.* z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſtica z pieśń; bugariti z śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Młyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, *ż.* kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka semglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, *ż. zdrbn. rzeczown.* Buła, bułа, z brytka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, gus. *Roſſ.* шýлька z kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doś.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Sakl.* 171. *Vind.* mèhier, meſhir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bélka; *Roſſ.* бýлка, булочка, сайка, вальенець, сгибень, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedaważą. *Pimin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAĆ *ob.* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel z, Weißbrot z. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogazhna, bielopshenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d, wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy, massa wygotowana z mięsa, ssiadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Salfa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon z, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, *ż.* owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel z, Rosol bulwowy.

BULWARK *ob.* Bolwark.

BULZA, y, *ż.* skórzana torba, *Czrt. Msk.* ein lederner Beutel, ein Tornißter. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bulzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob.* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno buncząuczno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć ſię), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie się naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; ztąd basza trzytulny, dwatulny. *Kłok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Buk. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił się na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liściſte kiści. – BUNCZUCZYC się, BUNDIUCZYC się, BURDZIUCZYC się, *zainst. niedok.*, innaczyć się, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o lada słówko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen z in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer z., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bunt w budowaniu, drzewa co bałki lub krokwy trzymaią. *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, die Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóutów śrzodkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. – §. Bunty w statkach, wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum; die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Querbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pałeczki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy suporu trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. *3., s., W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20. 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, saveza; *Croat.* puntaria, búna, bila, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, zaveza, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* búna, nâbuna, uzbúgnegne, smútgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. bawtwanz, rebelstwo, zwieracinosć. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, -ował, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln, *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gerbadovati; *Croat.* (puntati z szturmować) buntuvati, buntati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabúniti, vzbúniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccles.* смущати, переврщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzerz w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Oss. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.⁴, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich *mit einem* verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bútati, nabunitise, vzbúnitise; *Ross.* крамолить, крамольничать, заговáриваться, мятéжничать, зарамúться; *Eccl.* вскрамолúтися, взбунтоватьсѧ; *Croat.* zneverújmsze; *Sorab.* 1. rebelstiu so. Poddani iego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przyst.* do buntu skłonny, lub też nadmuiający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамольный. (*Slov.* puntowný z sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 522. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Baz. Het.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, *ż.* kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Ross.* бунтовщица, крамольница; *Sorab.* 1., rebelstnicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* puntan, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, obrogní. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Roh.* odbognik; *Ross.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Abig *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wyłaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Ross.* журьбà. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaio bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednst.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlúhol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19, 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 375. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Oss. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Oss. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, fukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* sabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурúть. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukayło, na wszystko mruczący, zrzęda, *Oss. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Bulawił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, *ż. zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка : ſpilka). *Transl.* Dalem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po ſtole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA : noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* palecznik, że paleczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Srebel.* 38. BULGARKA, i, *ż.* z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſctiça : pieśń; bugariti : śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Młyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, *ż.* kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka zemglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, *ż. zdrbn. rzeczown.* Buła, buła, : brylka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, guz. *Roſſ.* шýлька : kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doł.* 1, 266. W ſztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią ſię bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Sakl.* 171. *Vind.* mèhier, mehir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bèlka; *Roſſ.* бýлка, бýлочка, сайка, валенецъ, ситéнъ, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pimin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAC *ob.* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel :, Weißbrot :. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogaahna, bielopſhenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d. wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy, massa wygotowana z mięsa, zsiadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon :, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, *ż.* owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel :, Rosol bulwowy.

BULWARK *ob.* Bolwark.

BULZA, y, *ż.* ſkórzana torba, *Czrt. Msk.* ein lederner Beutel, ein Tornißer. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bulsach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob.* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem ſię pokazuie, że huczno bunczączno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob.* bundiuczyć ſię), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, u, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk. ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie ſię naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; ztąd basza trzytulny, dwatulny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Buk. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił ſię na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liściſte kiści. – BUNCZUCZYC ſię, BUNDZIUCZYC ſię, BURDZIUCZYC ſię, *zaimk. niedok.*, in naczyć ſię, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, ſię tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 6 Czyż można zaraz o lada słówko ſię burdziuczyć! *Tec* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólnoś związek, związanie, związka, zwłaszcza związka fut 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chm* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bu w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzym *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachan bontów środkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur* 147. – §. Bunty w statkach wodnych, drzewa zak wione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, patholki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy sumie trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. *3., a., W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20, 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek; spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, favesa; *Croat.* puntaria, búna, bila, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smuhja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, uzbugnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. hawtwanst, rebelstwo, zperacinosej. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu, BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, - ował, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, dok., do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln; *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorsbdorati; *Croat.* (puntati: szturmować) bantuvati, barkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabûniti, vzbûniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, возмутить, возмущать; *Eccl.* связовати, переѣщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzera w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Oss. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.*, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûnati, nabunitise, vzbûnitise; *Ross.* крамолить, крамольничать, заговори́ться, мяте́жничать, заграмити́ся, *Eccl.* искрамоли́тися, взбунтоватьсѧ; *Croat.* zneverújmize; *Sorab.* 1. rebelstju so. Poddani jego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przydk.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамольный. (*Slov.* puntowný z sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Baz. Hist.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, *ż.* kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Ross.* бунтовщица, крамольница; *Sorab.* 1. rebelstinicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbunitv, bunitv, nabungliv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* puntau, puntarski; *Croat.* puntàrski; *Boh.* pobromný, odbogni. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Boh.* odbognjk; *Ross.* бунтовщикъ, крамольникъ, *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Abig *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Ross.* журьба. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednokr.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlahol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19. 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 373. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tel. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Oss. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Oss. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, fukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* zabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukaylo, na wszystko mruczący, zrzęda, *Oss. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Buławił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, ż. *zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка з śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 2. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA z noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc się za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* pałecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Srebel.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſctiça z pieśń; bugariti z śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſani; *Dal.* bugarſki). Miyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarska zemglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Bula, buła, z bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, gus. *Roſſ.* булька z kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doſ.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Szkl.* 171. *Vind.* möhier, meſhir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bélka; *Roſſ.* бýлка, бýлочка, сайка, калачъ, сгибень, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pisnin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* булочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAC *ob:* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel –, Weißbrot –. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogaahna, bielopshenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d. wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 596. Bouillon. Bullion suchy; massa wygotowana z mięsa, ssiadła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon –, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel –, Rosół bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Msk.* ein lederner Beutel, ein Tornister. Gdy na Moskwę iedziecie, miecie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bułzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że hucznо buncznczno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć się), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie się naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; ztąd basza trzytulny, dwatulny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Bał. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił się na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęste wieszaią bunczuki. *Pot. Arg.* 377. liściste kiści. – BUNCZUCZYC się, BUNDIUCZYC się, BURDZIUCZYC się, *zaimk. niedok.*, iunacyć się, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o lada słówko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen – in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenkaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer. 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bunt w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzymaią. *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami łóntów środkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. – §. Bunty w statkach wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Knee, Kniestücke. – §. Bunty, pałołki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy suronie trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 3-10. *3., a., W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sonus, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20. 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, favesa; *Croat.* puntaria, búna, buka, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smechja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, zbûgnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Roff.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. hawtwanje, rebelstwo, zperacinosej. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, -ował, – uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln, *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorè dorati; *Croat.* (puntati = szturmować) bantuvati, bakati, puntòrim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabûniti, vzbûniti, odvàrchi; *Roff.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccl.* смущати, переводити. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo: naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryerz w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Ost. Wyr.* – BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.^a, *Obsol.* w dobrem znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich *mit einem* verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntarovati, puntaraki biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûniti, nabunitise, vzbûnitise; *Roff.* крамолить, крамольничать, заговорить, мятежничать, зарамиться, *Eccl.* вскрамолитися, взбунтоваться; *Croat.* zneverújmsze; *Sorab.* 1. rebelstiu so. Poddani iego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przyst.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Roff.* крамольный. (*Slov.* puntowný = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Bar. Hst.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, *ż.* kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Roff.* бунтовщица, крамольница; *Sorab.* 1. rebelstinicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu. Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Roff.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabuguiv, uzbuguiu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* punten, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, odbogný. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, – czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchogłów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Boh.* odbožnik; *Roff.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adlg *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Roff.* журьба. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas braunlegrau. Katarakta źrzenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaie bez twardey łupiny od kury sniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednok.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Roff.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlúhol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19, 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 373. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Ost. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Ost. Bay.* 2. – 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, łukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* zabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukaylo, na wszystko mruczący, zrzęda, *Ost. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Buławił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, *ż. zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка = ſpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kołanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szklanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 192. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA = noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc się za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* palecznik, że paleczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; = z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Strbel.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſctiça = pieśń; bugariti = śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Miyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka semglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Buła, buła, = bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, *guz. Roſſ.* шýлька = kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 1, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą roztworzonego. *Rog. Doſ.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Szkł.* 171. *Vind.* mèhier, mehir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bèlka; *Roſſ.* бýлка, бýлочка, сайка, вàленецъ, стибенъ, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pimin. Kam.* 50. Papka z bułki i mleka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney bułeczki w mleku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chleb, niż tytuł). *Roſſ.* бýлочникъ, piekarz bułek, co biały chleb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAĆ *ob.* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel =, Weißbrot =. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogazhna, bielopshenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d, wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy; massa wygotowana z mięsa, szpiku, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon =, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel =, Rosol bulwowy.

BULWARK *ob.* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Msk.* ein ledernet Beutel, ein Tornißer. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bulzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob.* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweiſe. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno bunczucznо wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob.* bundiuczyć się), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie się naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po Turecku tu; stąd basza trzytułny, dwatułny. *Kłok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 54. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Buk. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił się na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią bunczuki. *Por. Arg.* 377. liściſte kiści. – BUNCZUCZYC się, BUNDIUCZYC się, BURDZIUCZYC się, *zaimk. niedok.*, iunaczyć się, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł.* Zbb. 69. Czyż można zaraz o lada słówko się burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen = in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bu[n]t w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzyma[ią] *Dudz.* 34. in der Zimmermannskunſt die Strebe, Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóntów śrzodkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* 147. – §. Bunty w statkach, wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. – §. Bunty, patrzałki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, na które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy sumie trącał Kaistrze. *Zim. Siel.* 300. °3., a,, W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sonus, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatas z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20. 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek, spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, favesa; *Croat.* puntaria, búna, bila, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smetnja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, nabógnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Roff.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. hawtwanu, rebelstwo, zperacinosć. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, -ował, – uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, dok., do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln: *Vind.* puntaruvati, punt delati, napuntariti, gorièdovati; *Croat.* (puntati = szturmować) bantuvati, bunkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabúniti, vzbúniti, odvàrchi; *Roff.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccles.* смятати, переврщати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy widáł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo = naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzerz w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Ost. Wyr.* – BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.ª, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntarovati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûniti, nabunitise, vzbûnitise; *Roff.* крамолить, крамольничать, заговарúться, мятéжничать, зарамúться; *Eccl.* вскрамолúтися, взбунтоватьсѧ; *Croat.* zneverújmsze; *Sorab.* 1. rebelstiu so. Poddani iego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, a, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przyłk.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Roff.* крамольный. (*Slov.* puntowný = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bardz. Tr.* 322. Rozmowy bluźnierskie, buntliwe. *Bar. Hist.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, *ż.* kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn; *Roff.* бунтовщица, крамольница. *Sorab.* 1. rebelstinicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer =, Aufruhr =, aufrührerisch. *Roff.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* puntes, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, odbogni. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, – czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Roh.* odbognjk; *Roff.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, *ż.* Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, *ż.* płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adlg *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbb.* 94. *Roff.* журьба. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, *ż.* iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednokr.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Roff.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlúhol negakoho tlučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19. 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 375. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tol. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Ost. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Ost. Bay.* 2. – 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, łukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* sabukniti na koga, *Ross.* журить, зажурúть. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukayło, na wszystko mruczący, zrzęda, *Ost. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

mando führen. Buławił na mieyscu Sahaydacznego Borodawko. *Nar. Chod.* 2, 380. BUŁAWKA, BUŁAWECZKA, i, *ż. zdrbn.* mała buława, ein kleiner Streitkolben, ein kleiner Commandoſtab. (*Roſſ.* булавка з śpilka). *Transl.* Dałem chłopięciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał tą buławką. *Pot. Jow.* 151. (dla podobieńſtwa w kształcie). Na poznanie odmian powietrznych, każ robić w hucie szkłanney rurkę, z gałką na wierzchu zamkniętą, na kształt buławki. *Solſk. Arch.* 292. *BUŁAWNIK, a, m. 1. **BUŁAWONOSCA, y, *m.* **BUŁAWOWŁADZCA z noszący, władaiący buławą, hetman; der den Streitkolben führt, der den Commandoſtab führt, der Feldherr. Nie mógł znieść buławnik, maiąc ſię za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. *Uſt. Konſt.* 2, 14. Buławonośca. *Otw. Ow.* 604. Buławowładzca Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. *Otw. Ow.* 277. der Keulenſchwinger. 2,) *Botan.* buławnik *ob.* pałecznik, że pałeczki iego iak buławy. *Syr.* 881.

BULECZKA *ob.* Bułka.

BULGARCZYK, a, *m.* BULGARZYN, a, *m. Croat.* bùlgarin; *Carn.* bulgarin; *Slavon. Bosn. Dal.* bugarin, bugar; z Bulgaryi rodowity, der Bulgar. Bulgarowie. *Solsk. Arch.* 81. Ten metropolita rodem był Bulgarzyn. *Srebel.* 38. BULGARKA, i, ż. z Bulgaryi rodowita, die Bulgarinn; *Croat.* bulgarka; *Dal.* bugarka, bugarkina. (*Bosn.* bugarſtiça z pieśń; bugariti z śpiewać. BULGARSKI, a, ie, z Bulgaryi, Bulgariſch. *Croat.* bulgarſzni; *Dal.* bugarſzki). Miyn Bulgarski iest bez kół, bez palców, bez zębów. *Solsk. Arch.* 81. BULGARSKA ZIEMIA, BULGARYA, yi, ż. kraina Turecka w Europie, die Bulgarey. *Bosn.* Bugarſka semglja; *Slav.* Bugarske.

BULION *ob.* Bullion.

BUŁKA, BUŁKA, BULECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* Buła, buła, z bryłka okrągła, wypukła, ein kleiner runder aufgelaufner Körper. (cf. *Lat.* bulla, *Ger.* Beule; *Boh.* baule, baulička, gus. *Roſſ.* бу́лавка z kulka). Bułki wodne, bańki, Blaſen, Schaumblaſen. Bułki na wodzie. *Chmiel.* 2, 1178. Bułki z piany gieniusz puszcza na wiatr. *ib.* 1, 1196. Dzieci bułki nadymaią przez słomkę z mydła z wodą rozstworzonego. *Rog. Doſ.* 1, 266. W sztukach żelaznych w piasku odlanych dla wilgoci robią się bułki. *Os. Rud.* 182. *Torz. Sakl.* 171. *Vind.* mèhier, meſhir. – §. Gatunek pszenicznego chleba, *Morav.* bélka; *Roſſ.* бу́лка, бу́лочка, саи́ка, калачи́къ, сги́бень, *Vind.* pogazha, biel kruh, shemla, ein kleines Weißbrot, eine runde Semmel; Preuß. ein Bullchen. Kupuią sobie bułki na rynku pszeniczne. *Sak. Persp.* 12. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pimin. Kam.* 50. Papka z bułki i mléka. *Perz. Cyr.* 2, 64. Choremu nakruszoney buleczki w mléku dałem. *ib.* 3, 102. Każdy woli za bułki, niż za stołki. *Dwor. E.* 4. (lepszy chléb, niż tytuł). *Roſſ.* бу́лочникъ, piekarz bułek, co biały chléb piecze, der Weißbrotbäcker, Weißbäcker.

BUŁKOTAC *ob:* Bełkotać.

BUŁKOWY, a, e, od bułek czyli białego chleba, Semmel z, Weißbrot z. Bułkowa mąka, pszeniczna, żemlowa; *Vind.* pogaahna, bielopſhenizhna moka.

BULLION, u, *m.* z Franc. rosół z mięsa wołowego, kapłuna, i t. d, wygotowany, którym zalewaią rozmaite potrawy. *Wiel. Kuch.* 396. Bouillon. Bullion suchy, massa wygotowana z mięsa, ziaidła, zastudzona. *Wiel. Kuch.* 397. trockner Bouillon, Bouillontafeln. – §. 2., Szlifa ze wstążek, eine Bandroſe. Będę miała suknią z klapami i z bullionami. *Teat.* 58, 297. BULLIONOWY, a, e, z bullionu, Bouillon z, von Bouillon.

BUŁWA, BULWA, y, ż. owoc ziemny na stołach zażywany, *Croat.* krumper, Erdapfel. *Kluk Roſl.* 1, 209. BULWOWY, a, e, Erdapfel z. Rosol bulwowy.

BULWARK *ob:* Bolwark.

BULZA, y, ż. skórzana torba, *Czrt. Msk.* ein lederner Beutel, ein Torniſter. Gdy na Moskwę iedziecie, mieycie te potrzeby: Namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bułzach sery, chleby. *Bielsk. S. N.* 32.

BUNCZEWIE *ob:* Grzybienie.

BUNCZUCZNY, a, e, BUNCZUCZNO *przysł.* z bunczukiem, *Roſſ.* бунчужный, mit einer Türkiſchen Fahne, mit einem Roßſchweife. *transl.* mówią też o kim, co stroyno i z trzaskiem się pokazuie, że huczno buncząuczno wpada. *Czrtk. Mskr.* (*ob:* bundiuczyć ſię), mit Aufwand, Pracht, Staat. – BUNCZUCZNY, – ego, *m. Substantive* bunczuk noszący, chorąży, der den Roßſchweif trägt, ein Fähnrich. BUNCZUK, a, *m. Roſſ.* бунчукъ, z Tatarsk: ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. *Czrtr. Mscr.* die Türkiſche Fahne; der Roßſchweif, die Roßſchweiffahne. Nazwisko bunczuk daie ſię naprzód całemu nosidłu, maiącemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi; potém każdemu z tych ramion o iednym ogonie z osobna; to to są ramiona, które zowią po Turecku tu; stąd basza trzytulny, dwatulny. *Klok. Turk.* 61. Przed Wezyrem noszą bunczuk o trzech ogonach. *ib.* 64. – *Coxe Voy.* 2, 360. Nahayskie bunczuki *Jabł. Bul. J.* 4 *b.* Bunczuk Turkom wzięty. *Pam.* 83, 2, 472. – §. Bunczuk, sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano, eine Quaſte am Helme, an den Brüſten oder Ohren der Pferde. Szyszak białym bunczukiem lśnił ſię na głowie iego. *Jabł. Tel.* 278. Z piersi koniom złote bunczuki wisiały, *monilia. A. Kchan. W.* 191. – *Fig. transl.* Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęſte wieszaią bunczuki. *Por. Arg.* 377. liściſte kiści. – BUNCZUCZYC ſię, BUNDIUCZYC ſię, BURDZIUCZYC ſię, *zaimk. niedok.*, iunaczyć ſię, dick thun, ſich keck brüſten. Gap' ten, co ſię tak bundiuczy i kroi na iunaka. *Zabł. Zbb.* 69. Czyż można zaraz o lada słówko ſię burdziuczyć! *Teat.* 1, 89. *et* 14, 133.

BUNKOWY, a, e, w kartach; dzwonkowy, Schellen z, in der Karte. Bunkowy tuz. *Tr.* Schellenaus.

BUNT, BONT, u, *m.* z Niemiec. der Bund, w ogólności związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer 1., Bunt, mendel, pospolicie liczba 15 czego. *Chmiel.* 1, 167. ein Bund, eine Mandel, 15 Stück. 2., Bunt w budowaniu, drzewa co balki lub krokwy trzymaią. *Dudz.* 31. in der Zimmermannskunſt die Strebe, die Strebeband, Kreuzband. Sieci trzeba pod dachami bóntów środkiem pozawieszać, aby wyschły. *Haur.* S. 147. – §. Bunty w statkach, wodnych, drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. *Dudz.*

auf dem Schiffe, der Gesperrbaum, die krummen Hölzer, welche den Boden und die Wände mit einander verbinden, die Sperrbäume, Kniee, Kniestücke. - §. Bunty, pałki przy niektórych narzędziach muzycznych, kołki, u które nawięzuią się struny, die Wirbel an einem Saiteninstrumente. Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony. Na dziewięć buntów nawiązane strony, Przy suchym trzcał Kaistrze. *Zim. Siel.* 3-o. *3., s., W dobrem znaczeniu, wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz, der Bund, Freundschaftsbund, das Bündniß. Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt. *Radz.* 1. *Sam.* 20, 16. (przymierze. *Budn.*). 3. *b.*, Teraz używa się w złem znaczeniu: z spisek; spiknienie, porwanie się przeciwko władzy prawney, eine unerlaubte Verbindung, Meuterey, Verschwörung. *Slovac.* puntowanj; *Vind.* punt, puntarstvu, savesa; *Croat.* puntaria, búna, bila, znevèra; *Carn.* punt; *Bosn.* buna, smetgna, smetnja, uzbugnenje, nabugnenje; *Rag.* bûna, nâbuna, ubugnegne, smûtgna, bukka, talabukka; *Ross.* бунтъ, крамола; *Eccl.* кóвъ; *Boh.* odbog; *Sorab.* 1. hawtwas, rebelstwo, zperacinosc. W bunt zatym miasto, w bunt idą obozy. *Zab.* 15, 233. Bunt podnieść przeciwko komu. BUNTLIWY *ob:* Buntowliwy. BUNTOWAC, -ował, - uie, *czyn. niedok.*, zbuntować, pobuntować, *dok.*, do buntu poduszczać, zum Aufruhr reizen, aufwiegeln; *Vind.* puntoruvati, punt delati, napuntariti, gorsbadovati; *Croat.* (puntati z szturmować) bantuvati, bunkati, puntárim; *Bosn.* buniti, uzbuniti, nabuniti, *Rag.* nabûniti, vzbûniti, odvàrchi; *Ross.* бунтовать, взбунтовать, возмутить, возмущать; *Eccl.* смущати, переѣвгати. Buntowanie, poduszczanie do buntu, i sam bunt, das Aufwiegeln, die Aufwiegelung, die Meuterey, die Empörung. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *War. Cez.* 230. W ogólności: buntować kogo naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, wzniecać niepokóy, kłócić, anhetzen, aufhetzen. Fryzer w domu buntuie za zwyczay żonę na męża. *Ost. Wyr.* - BUNTOWAC się, *zaimk. nied.*, zbuntować się, *dok.*, 1.^a, *Obsol.* w dobrém znaczeniu, sprzymierzyć się z kim, związać się z kim, sich mit einem verbinden, mit ihm ein Bündniß machen. Zbuntował się Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, iako zdrowie swoie. *Radz.* 1. *Sam.* 18, 3. (postanowili z sobą przymierze. *Budn.*). 2., dziś tylko w złem znaczeniu: burzyć się przeciwko komu, sich empören, sich wider Jemand verbinden; *Vind.* puntaritise, puntaruvati, puntarski biti; *Carn.* puntam se; *Rag.* bûniti, nabunitise, vzbûnitise; *Ross.* крамолить, крамольничать, заговорить, мятежничать, зарамишися; *Eccl.* вскрамолитися, взбунтоватися; *Croat.* zneverújmsze; *Sorab.* 1. (rebelstiu so. Poddani iego buntowali się. BUNTOWLIWY, BUNTLIWY, BUNTOWNY, e, e, BUNTOWLIWIE, BUNTOWNIE, BUNTLIWIE *Przysłk.* do buntu skłonny, lub też naklaniający, rozterkliwy, burzliwy; *Rag.* vzbuniv; *Ross.* крамольный. (*Slov.* puntowný = sprzymierzony). aufrührerisch, zum Aufruhr geneigt, zum Aufruhr reizend. Miasto to z dawna buntowliwe, a królom szkodliwe. *Budn. Ezdr.* 4, 15. Buntowny lud pod rządy królewskie wprawuie. *Bard. Tr.* 322. Rozmowy bluźnier-

skie, buntliwe. *Baz. Het.* 51. Powstawali w Atenach wymowcy zli i buntowni. *Petr. Pol.* 137. BUNTOWNICA, y, ż. kobieta buntuiąca, eine Aufwieglerinn, *Ross.* бунтовщица, крамольница. *Sorab.* 1. rebelstinicza; *Croat.* puntaricza. BUNTOWNICZY, a, e, należący do buntowników, lub do buntu, Aufrührer-, Aufruhr-, aufrührerisch. *Ross.* бунтовскій, крамольничій; *Rag.* vzbuniv, buniv, nabungliv; *Bosn.* nabugniv, uzbugniu; *Slavon.* pobunljiv; *Vind.* punten, puntarski; *Croat.* puntàrszki; *Boh.* pohromný, odbogný. Buntownicza i niezgodna liga. *Birk. Ex.* 12. BUNTOWNIK, a, *m.* BUNTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.* buntuiący, bunt podnoszący, warchołów, mąciwoda, ein Aufwiegler, Aufrührer; *Carn. et Vind.* puntar; *Cro.* puntàr, bunitel; *Bosn.* bunitegl, uzbunitegl, smetnik; *Rag.* bunitegl, nabunitegl, podbunitegl, odmetnik; *Roh.* odbognik; *Ross.* бунтовщикъ, крамольникъ; *Eccl.* кóвникъ. Buntownicy iuż się uspokoili, i przysłali posłów, prosić króla, o darowanie im tego występku, iż śmieli porwać się przeciwko swemu monarsze. *Teat.* 53 *b*, 16. BUNTOWNY *ob:* Buntowliwy.

BUPKA, i, ż. Bywały kiedyś przy rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. *Pot. Jow.* 2, 67.?

BURA, y, ż. płaszcz deszczowy pilśniany, ein Regenmantel, Filzmantel (*por.* Burat Adig *ob.* bóradek, burat. *ob:* burka; *Croat.* bura, szever veter *boreas ob:* burza). 2., bura, zburczenie, wylaianie, wyrzut, zbuzowanie, ein derber Verweis, ein Filz. (*ob:* burka): Dobrze tak na zuchwalca! oberwałże burę! *Zabł. Zbб.* 94. *Ross.* журьбà. *ob:* Burczeć, wyburczeć.

BURAK *ob:* Bórak. BURAT *ob:* Bóradek.

BURAWY, a, e, na bury kolor pochodzący, etwas dunkelgrau. Katarakta źrenicę bielmem białawym, potym burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169.

BURCHLA, i, ż. iaie bez twardey łupiny od kury zniesione. *Kluk Zw.* 2, 103. *et.* 3, 21.

BURCZEC, BURCZYC *intransit. contin.* burknąć, *jednst.* odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć, ein kollerndes Geräusch machen, bollern, kollern, murmeln, schwirren; *Ross.* бурчать, забурчать. *Vind.* burklati, kerklati; *Boh.* burc, hlâhol negakoho klučení. Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. *Zebr. Ow.* 41. *cum murmure*). Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. *N. Pam.* 19, 110. Dzieciom wieyskim, iednym wietrzne burczą w ustach młynki, Drugim z kiiów wiatr trzepocze iaskrawe płacinki. *Zab.* 9, 373. Nimfa po powietrzu wiiąc się kręgami Burczy, kiedy sen bierze moc nad powiekami. *Tot. Saut.* 110. W brzuchu burczy. *Ost. Wyr.* kruczy, gluka, es gnurrt im Bauche. *Transl.* burczyć sobie pod nosem. *Mon.* 68. 82. unter der Nase brummen. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyiaciel. *Ost. Bay.* 2. - 2., *Czyn.* burczyć kogo, *nied.*, zburczyć, wyburczyć, *dok.*, strofować, łaiać, łukać, einen ausfilzen, ausschelten; *Vind.* sabukniti na koga; *Ross.* журить, зажурить. Burczał mię, nie wiedzieć za co. *Teat.* 34 *b*, *D.* 2. (*ob:* oberwać burę). BURCZYMUCHA, y, *m.* mrukaylo, na wszystko mruczący, zrzęda, *Ost. Wyr.* ein beständiger Brummer, Schelter, Zänker.

BURDA, y, ź. 1., ciężar, brzemię; iakie się kładzie na zwierzętach jucznych, z Niem. die Bürde, die Laſt; Gepäcke. *Onus* ciężkość, burdy, brzemię; *deponere onus* złożyć burdy; *opprimi onere* uciśnionym bydź burdami; *sustinere onus*, nosić burdy. *Mącz.* Rozbierać ciężary, burdy z muła, z osła. *Cn. Th.* 1003. (obłogi, juki). Burda, nieco ku noszeniu, *gestamen. Mącz.* Żórawiem ciężkie burdy, a brzemiona wzgórę wściągają, *ergata. Mącz.* – b., *we grze*: burda, prosta przegrana w karty, różniąc ią od podwóyney przegrany, od dupli czyli suchy. *Oss. Wyr.* der einfache Verluſt im Kartenſpiel, zum Unterſchiede vom Doppelten. – §. Burda, raczey *w liczb. mno.* burdy, gatunek gry we trzy karty, pikieta, Piket, ein Kartenſpiel. Hayducy grali w przedpokoiu w burdy. *Oss. Wyr.* – 2., Burda, rozterk, kłótnia, swada, turnieia, gomon, fasol, zamieszanie, rozruch. (*Boh.* burda upad, burdi burdi; burc, *dum quis cadit.* 2., burda *discordia*). Hader, Streit, Händel, Zank. Między stronami do niemaley burdy i waśni przyszło. *Biel. Kr.* 536. Kilka godzin owa burda trwała. *Zbił. Dr. C.* Brońcie zamku, czy burdy ludu nie widzicie? *Bardz. Tr.* 572. Tu niebo i powietrze zdrowe, Lecz burdy wszystko pustoszą Marsowe. *Zab.* 6, 238. Była uſtawiczna burda między Roboamem i Jeroboamem. 1. *Leop.* 3. *Reg.* 15, 6. (woyna. 3. *Leop.*). Wiodłam znaczną burdę z siostrą, i otrzymałam plac. *Radz. Genes.* 30, 8. (biedziłam się z siostrą. *Budn.*). *Farnow.* 154. On dla ciebie ustawicznie burdę wiedzie z nieprzyiacioły twemi. *Rey Post. A.* 4. Nikomu nie na przykrość działać nie trzeba, żeby się ztąd poswarki, nienawiści i burdy w oyczyznie nie działały. *Star. Ref.* 14. Oni mili przyiaciele burdę z sobą stoczyli. *ib.* 87. O Dobrzyńską ziemię dosyć krwawych burd Polacy z Krzyżakami miewali. *Stryik.* 559. Masz burdę z okrutnemi nieprzyiacioły. *Rey Post. A.* 4. Cnota z niecnotą zawzdy ma burdę. *Rey Zw.* 17. Po wszyſtkiey Francyi burdy czyniła. *Birk. Dom.* 8. Burdy stroić. *Cn. Th.* – 3., Burda, y, *m.* człowiek niespokoyny, kłótnik, warchoł, ein Händelmacher, unruhiger Kopf. Rozpustnik, burda, marnotrawca, kostera *Tręb. S. M.* 6. Pijak, burda, okazyi tylko szuka. *Teat.* 26 *b*, 28. Zdał mi się bydź burdą niespokoynym. *Zab.* 13, 284. *Tręb.* – Inaczey *Burdowie, zwierzęta juczne, ciężarne, Saumthiere, Laſtthiere. Mułowie i burdowie małą różność od koni maią. *Cresc.* 64. *Lat. med.* burdo. – *b.*, *Collect.* burda, y, ź. chałaſtra, Geſindel, Troß. Jazda się Pompeiego zaraz wysypała Z lekką burdą, która się w szyki zamieszała. *Bardz. Luk.* 122. BURDAC się, *zaimek. nied.*, kustrać się, leniwie się do czego brać. *Wlod.* zaudern, tändeln, langſam machen.

Dalsze pochodz: *uburdać się*, *ubrdać się*, *ubrdanie*.

BURCIK *ob*: Burt.

*BURDALON, u, *m.* z Franc. bramowanie złote, galon, eine goldne Treſſe. Odpara z kapelusza brudne iuż galony, I kładzie złotolite na wierzch burdalony, *Zab.* 12, 65. *ob.* *Burdon.

BURDEGALA, i, ź. Bourdeaux in Frankreich, miaſto wielkie bogate nad Garonną we Francyi. *Wyrw. G.* 303.

BURDEL, u, *m.* z Franc. zamtuz, das Bordell. Znaleziono go w wszetecznym burdelu. *Pot. Syl.* 520. *Carn.* burdeliza z wszetecznica.

*BURDON, u, *m.* z Franc. galon, bramowanie, die Treſſe. Już w kształcie kapelusza znaczne były wady, Już pióra były brudne, złoty burdon śniady. *Zab.* 12, 66.

BURDOWIE, BURDY *ob*: Burda.

BURDZIUCZYC się *ob*: Bunczuczyć się.

BURDZIUK, a, *m.* naczynie, w którém wino i wodę wożą, nayczęściey skórzane, lub w skórę zewnątrz oprawne. *Czrtr. Mskr.* Bukłak, suma, ein Schlauch. Gotuiąc się w drogę, burdziuk swóy winem napełnił. *Stas. Num.* 2, 95.

*BURG, BURK *ob*: Bruk.

BURGRABIA, - i; *et* - biego, *m.* (*por.* hrabia) z Niem. der Burggraf, sprawca zamkowy. *Herb. Stat.* 70. *et* 235. der Schloßhauptmann, *Boh.* purgkrabj; *Vind.* gradſki knes; *Carn.* porkulàb). Burgrabiowie po zamkach królewskich mieli sobie dozor powierzony, dla utrzymania ich w całości. *Nar. Hst.* 7, 64. *Skrzet. P. P.* 1, 209. *Kras. Zb.* 1, 175. – §. W miastach Pruskich pod Polſkiém panowaniem, burgrabia z namiestnik królewski tacy byli burgrabiowie Toruński, Gdański, Elblązki, der königliche Burggraf, der königliche Repräſentant in den drey großen Preußiſchen Städten. – §. W życiu potocznym: burgrabia z murgrabia, pałacowy, domowy dozorca, der (Burggraf) Aufſeher eines Palais, eines Hauſes. BURGRABINA, y, ź. burgrabiego żona, die Burggräfinn; *Boh.* purgkrabowa. BURGRABIANKA, i, ź. burgrabstwa córka, die Burggrafentochter. BURGRABICZ, a, *m.* syn burgrabstwa, der Burggrafenſohn. BURGRABSKI, a, ie, od burgrabiego czyli burgrabstwa, Burggrafen-, burggräflich, *Boh.* purgkrabſky. Burgrabſki wielki sąd naywyższy sędzia w Magdeburgu sprawował; ale w Krakowie i we Lwowie na mieyscu burgrabi burmistrz siada. *Sax. Perz.* 35. *Farr.* 14. das hohe Burggrafengericht. BURGRABSTWO, a, *n.* urząd burgrabſki, die Burggrafſchaft, das Burggrafthum; *Boh.* purgkrabſtwj. – 2., *Collect.* burgrabia z burgrabiną, der Burggraf mit ſeiner Frau.

BURGUNDYA, yi, ź. Kraina Francuzka, Burgund. BURGUNDZKI, a, ie, z Burgundyi, Burgundiſch, Burgunder-. Między winami Francuzkiemi naygłównieysze są Burgundzkie i Szampańskie. *Wyrw. G.* 318. Z win Burgundzkich naylepsze Bonońskie, oko kuropatwie zwane. *Krup.* 5, 105.

BURK, BURKOWAC *ob*: Bruk, Brukować.

BURKA, i, ź. BURECZKA, i, *zdrbn.* (*ob.* bura; *Lat.* burra, z gruba wełna, *por. Ger.* Burat cf. brokatela). Oponcza od deszczu wełniana, pilśniana, ein Regenmantel von grober Wolle, von Filz. *Roſſ.* Бурка; (*Cro* burkati - wzburzać). Na deszcz dobra Krymska burka. *Haur Sk.* 313. Jedzie ktoś, że Tatar, rozumiałem z burki. *Pot. Jow.* 107. Wzięli burki od ordy, pistolety dali za nie. *Pot. Pocz.* 617. Gardząc miękkim puchem Lega w polu pod burką lub prostym kożuchem. *Nar. Dz.* 3, 111. Astrakańskie burki. *Niemc. P. P.* 12- Szewc w burce za żołnierza, forman za szlachcica. *Pot. Jow.* 107. Bureczka zaszczyt na te wszystkie złoty *Susz. Pieśń.* 3, *K.* 4 *b.* Siudzy w burki i szarawary u

drogę przystroieni. *Mon.* 68, 71. *et* 71, 499. ÷ 2., Burka wybrzuszowanie, strofowanie, Schelte, Strafrede, f. Od Pani za to iuż burek kilka dostał. *Teat.* 120, 6. Otoż to chleb wysłużony, od Jegomości kułakiem wzęby, od Jeymości codzień burka. *ib.* 10, 83. Złoy strawnego, a kopa burek. *Oss. Wyr.* Następuiące sposoby mowienia z podwóynego znaczenia tego słowa burka (: opończa i połaianie) wszczęły się: darować komu burkę, okryć kogo burką; kupić sobie burkę (żeby mieć na połaianie); hoyny do burek; tam i darmo dostać burki, i t. d.

BURKATELA *ob.* Brokatela.

BURKNĄC *ob.* Burczyć. BURKOWAC *intrans. con.* z. burki dawać, burczyć, wyburczać, łaiać, fukać, schelten, filzen. Rzucił się na przepaść, aby więcey nie słuchał Pańskiego burkowania. *Pilch. Sen. list.* 1, 19. ÷ *ob.* brukować.

BURŁA, y, ż. iakaś materya, ein Zeug. Burły sztuka, *Jahrb. C. L.*

BURMISTRZ, a, *m.* z niem. der Bürgermeiſter, naypierwszy miyski urzędnik. *Kraj. Zb.* 1, 175. *Rosſ.* бурмистръ; *Eccl.* бурмистръ; *Slovac.* purgmistr, mestanota, mes'čanota; *Hung.* polgár-mester; *Vind.* purgmoster, mestauni predstoinik, miestni sprednik; *Carn.* burmah, burovisda; mejstanos, famejstanos; *Sorab.* 1. burmister, m'eſtjanſki miiter; *Croat.* veliki verhnik). Bym.sł i burmistrza brata, Nie uydziesz ty ręki kata. Rej Zw. 237. Szlachetny burmistrz. *Mon.* 76, 141. Burmistrz Nowogrodzki, Pskowski z *obsol. Rosſ.* посадникъ. 'Burmistrz Rzymski = Konsul. ÷. *Ironic.* Wey mi burmistrz! *Oss. Wyr.* (rządzi mi się, iak szarańcza po niebie. Chce mi prawa dawać, er will mir befehlen, will mich commandiren!). BURMISTRZOWA, y, ż. burmistrza żona, die Bürgermeiſterfrau. BURMISTRZOWAC, *intransit. contin.*, właściwie: burmistrzowſki urząd sprawować, zwyczaynie zaś znaczy: z przyganą przywłaszczać sobie iakąś powagę, ton dawać, przewodzić, imponować, Bürgermeiſter ſeyn, das Bürgermeiſteramt verwalten; dann: befehlshabern, andre commandiren wollen. Ci Jchmość w każdém posiedzeniu chcieli burmistrzować, *Mon.* 68, 501. Pospólstwo burmistrzuiące. *Balt. Sw.* 2, 739. Burmistrzowanie generalności Targowickiey. *Ust. Konst.* 2, 270. BURMISTRZOWSKI, a, ie, do burmistrza należący, Bürgermeiſter: *Rosſ.* бурмистерскій; *Eccl.* бурмистровъ; *Hung.* polgarmesteri; *Cro.* velikovechnichki); Urzędy burmistrzowskie w jurysdykcyach miasta Warszawy. *Mon.* 76, 139. Burmistrzowskie *przysłk.* po burmistrzowsku, bürgermeiſterlich, auf Bürgermeiſter Art. BURMISTRZOWSTWO, BURMISTRZOSTWO, a, *n.* urząd burmistrzowski, das Bürgermeiſteramt. *Rosſ.* бурмистерство, посадничество; *Slovac.* purgmistrstwo. *Sorab.* 1. bormiiterſtwo; *Vind.* mestarna predstoinistvo, oblastnia, purgermashtrova slushva; *Hung.* polgármesterség, *Cro.* velikovechnictvo). Burmistrzowſtwo abo urzędstwo Rzymskie. *Petr. Ex.* 310. z Konsulat. – 2., urząd burmistrzowſtwo, burmistra z żoną, der Bürgermeiſter mit ſeiner Frau. BURMISTRZYNI, i, ż. burmistrzowa, die Bürgermeiſterinn.

BUROŚĆ, ści, ż. kolor bury, das Dunkelgrau. Różę choroby u niektórych poznać można po iakowéyśiś burości, która zaraz ginie za przyciśnieniem palca. *Perz. Lek.* 272.

BURSA, y, ż. *Lat. med.* bursa, *Gall.* bourſe, *Holl.* borſe; *Ger.* Börſe, mieszek, worek, ein Geldbeutel, ein Beutel. (*Croat.* birſag, *Hung.* birság: mulcta: wina pieniężna, *Croat.* birshaſiti, *Hung.* megbirsagolom: *mulctare*). Tkała korporały, w bursy ie drogie i kosztowne kładąc i do kościołów rozsyłaiąc. *Sk. Zw.* 2, 108. Krzyżyk w Perską bursę zamknięty na szyi nosił. *Sk. Dz.* 615. Nie przestay ze złemi, i do bursy się ich nie składay *Sk. Kaz.* 300. Złożmy się do iedney bursy, a mieszkaymy z sobą; ia dam co mam; a ty też day co masz. *Sk. Kaz.* 546. §. Bursa, życie spólne, spólnym kosztem, szczególnie konwikt, kollegium, gemeinſchaftliches Leben; gemeinſchaftliche Koſt und Wohnung; Convict, Collegium, Seminarium, u. ſ. w. Jadwiga w Pradze bursę Litewską, aby się tam uczyli, założyła. *Biel. Kr.* 242. Oleśnicki w Krakowie bursę Jeruzalem założył dla studentów. *Krom.* 605. *Petr. Ex.* 261, *Przyſtow.* Jedna to bursa. *Cn. Ad.* 310. (iedney faryny, na iedno kopyto; ieden kram, von gleichem Schlage). Wierna bursa zje bez obrusa. *Rys. Ad.* 73. (niepyszny pacholek). – §. 'Bursa kupiecka, giełda, die Kaufmannsbörſe; *Rosſ.* биржа. Robię pieniędzmi na bankach, albo na bursie kupieckiey. *Grod. Dis. D.* 2. BURSAK, a, *m.* współmieszkaniec. *Dudz.* 22. Z pod iedney strzechy z pod iednego dachu, spólnik, spółtowarzysz, der Stubenburſche, Stubengenoß, Hausgenoß. Bursak muzyk. *Dudz.* 22. należący do bandy, w którey się zarobkiem między sobą dzielą, ein Muſikant, der zu einer Muſikantenbande gehört. Bursacy graią: w żłobie leży. *Teat.* 8, 70. §. Bursak, BURSISTA, y, *m.* żyiący w jakowymśiś konwikcie, ein Convictoriſt. Bursiści biorą małą pensyą, aby mieli o czém nauki odbywać. *N. Pam.* 11, 175.

•BURSKA *ob.* Burzka, Bursa.

BURSNICA, y, ż. ziele. *Gost. Ek.* 135, *ob.* Miechunki.

BURSOWAC *Intrans. nied.* na bursie żyć, in einem Collegio ſtudiren. Człowiek młody nie do samey śmierci ma studować albo bursować. *Gliczn. Wych. O.* 1.

•BURSTYNEK, – nku, *m.* piasta obiia się mocnemi żelaznemi relami i burstynkami, które też gwoździami przybiiaią. *Archel.* 3, 62.

BURSZTYN, u, *m.* z Niem. der Bernſtein *ob.* Adlg. *Bosn.* burstin, ambra; *Rag.* burstin; *Croat.* burstin, burchan, ambra, okstan, klaria; *Boh.* ałſstein, czistec; *Slovac.* ałſstein; *Sorab.* 1. okšt'en; *Carn.* burzhén, okshtan; *Vind.* smolski kamen; *Eccl.* амбра, юнтарь, прутъ, бурштынъ, илектръ; *Rosſ.* янтарь. *Succinum electrum*, gładka, twarda, przecięż krucha przeźroczysta ziemna żywica. *Aluk Kop.* 1, 211. Bursztynu nie mało na brzegach morza Baltyckiego. *Gwagn.* 307. Blask bursztynu, 3. *Leop. Esech.* 8, 2. (kontrysału. 2. *Leop.*). Piękna, włosem bladego bursztynu okryta. *Hor. Sat.* 15. Czysty iak bursztyn (= bez skazy). To ia tylko z żartu mówię; ale serce czyste iak bursztyn. *Mon.* 74, 140. BURSZTYNOWAC *czyn. nied.*, elektryzować, elektriſiren. Nauka fizycana elektryzacyi czyli bursztynowania. *Mon.* 73, 776. *Rogal. Doś.* 1, 134. BURSZTYNOWY, BURSZTYNNY, a, e, od bursztyn-

nu, z bursztynu, do bursztynu podobny kolorem, Bernſtein=. *Sor.* 1. oſztenané; *Boh.* čiſtcowý; *Roſſ.* янтáрный. Bursztynowe ziarno, *Roſſ.* янтарикъ. - Włos iey po ramionach płynął bursztynowy. *Tward. Pasq.* 6. (*ob.* blond). *Tward. Daf.* 54. Bursztynna sól. *Mier. Mskr.*

BURT, u, *m.* BURCIK, a, *m. zdrbn.*, z Franc. borte (cf. bart); = bramowanie, liſtwa, galon, die Einfaſſung, die Borte. Liſtewka czyli burcik. *Chmiel.* 1, 73. Forsztmani po Francuzku z burtami srebrnemi. *Teat.* 24 *b*, 7. Odpors te burty z liberyi. *ib.* 11 *c*, 20. Nie dawno nosił po szwach burty. *N. Pam.* 16, 119. (nie dawno w liberyi chodził, za lokaia służył). - 2., Burt okrętowy, BURTA, y, *ż*, brzeg okrętu czyli statku, po którym się chodzi; także oſtatnie przy burcie szycie. *Magier Mskr.* das Bord eines Schiffs, *Gall.* bord, *Holl.* boord; *Angl.* board). Burtami zowią kraie boków u statku wodnego, przy których ci, co wiosłami na nim robią, siedzą, przez wierzchy tych burt wiosłami robiąc. *Otw. Ow.* 452. Częstokroć muszą satykać ſtrzelnice w burcie okrętowym do dział porobione. *Papr. W.* 1, 349. Nawałność ta rozwiąże zbite fugi i kleione burty. *Pot. Arg.* 527. Lina przy mocnym przywiązana burcie. *Hor. Sat.* 79. Z łodzi na burty okrętu wſtępują. *Przy. Luz.* 14. - §. Burta, Burtnica, ława lub tarcica okrętowa, gdzie siedzą flisi. *Wlod.* die Ruderbank. *Carn.* barva, *Crat.* béru; *Dal.* barv. (*Carn.* bortun. = wielki okręt). Wieźcie z borów do Wisły burtnice i ławy. *J. Kchan. Dz.* 33. Szumią iasy, burtnice, szumią lotne koła. *Pot. Pocz.* 432. Burtnice abo pasy są wązkie bale zewnątrz na boku burty przybrane, do których ſtatek ładują. *Magier Mskr.*

2., *BURTA, y, *ż.* wróżba, wróżenie, die Wahrſagerey. Litwa, iako poganie, leda czemu wierzyli, a sami burtami abo wróżkami sprawy swoie odprawowali. *Stryik.* 355.

BURTNICA *ob:* Burta.

*BURTNIK, a, *m.* wrożbita, wrożek, der Wahrſager. Biegł między Persyany, a widząc niektóre Magi abo burtniki zabobonom służące, karać ich począł. *Sk. Zyw.* 51.

BURTOWAC *intrans. nied.*, ortować *ob:* hurtować.

BURY, a, e, koloru ciemnoszarego z plamami, dunkelgrau gefleckt. (*Roſſ.* бурый = czerwonawoczarnobrunatny; чернобурый, czarnobury, ciemnobrunatny; побурѣлый, o koniach, *roussi, qui a pris la couleur rousse*). смурый, ciemnoszary; *Vind.* burn = wątpliwy). Bury wilk. *Zab.* 9, 346. Wróbel bury. *Zab.* 10, 207. *Zabł.* Wnocy wszystkie koty bure; *Vind.* vſe mashke ſo po nozhi zherne; *Slov.* w nocy wſecke kawi, kočki ſu černé). Jeśli nie wilk szary, to kot abo pies bury. *Oss. Wyr.* (jeśli nie to, co mówią, to przecięż coś. Jeśli nie tyle, przynaymniey ile tyle). Jeśli nie szary, to bury. *Oss. Wyr.* (Jeśli nie zbóyca, to drab; jeśli nie kiy, to drewno). Mnieysza o to, czy szary czy bury. *ib.* - Swiat bury. *Rey Zw.* 29. (pochmurny, posępny, dunkel, finſter.

BURZA, y, *ż.* BURZKA, i, *ż. zdrbn.*, szturm, nawałność, zamieszanie, Sturm, Ungewitter, Ungeſtum, Unruhe, Verwirrung. *Boh.* bauře, bauřka, chomol; *Slovac.* baurka powetrna, burka, zbaurenj w'etrůw, wlnobitj; *Hung.* haboru; *Vind.* burja, viha, fortuna, nevarje; (*Vind.* buria, *Croat.* bora, bura; *Bosn. et Dalm.* burra; *Carn.* burja; *Eccl.* боpей, поpей; *Roſſ.* боpей; *Lat.* Boreas, *Ital.* borra = wiatr północny *ob.* siewier. (*Vind. et Carn.* burjava, feverſka ſvietloba = zorza północna; *Vind.* buroath, = gwiazda północna; polarna). Burza morſka, Seeſturm, *Carn.* fertúna; *Bosn.* buraſka, fortuna, zło vrjeme, *Ital.* barascha; *Roſſ.* бýpя, волнéнїе, треволнéнїе, *Roſſ. Sibir.* бýранъ, (cf. *Ger.* brauſen, *Suec.* bruſa; *Grae.* βρύχειν, *Lat.* bruitus, *Gall.* bruit). *Croat.* halabuka (*oppos. Eccl.* безбýрие cisza, безбýрный spokoyny). n. p. Otoż to tak nayslepiey, po burzy pogoda, Po pogodzie znowu burza. *Zabł. Amf.* 76. Gdy nastanie lato, Tedy się z onych burzek snadnie wszystko zmieni, Wszyſtko pięknie zakwitnie, wszystko się zieleni. *Rey Zw.* 29 *b.* Nie to miſtrz, co się na cichey wodzie wozić umie, ale to większy, kiedy wstaną wiatry, burzki, iż i pomóc, i ratować umie. *Rey Zw.* 113. *Przysł.* Z wielkiey burzy mały deszcz. *Nar. Chod.* 2, 472. *Cn. Ad.* 1374. (z wielkiey chmury mały deszcz; więcey huku niż puku; zanosiło się na co strasznego, przecięż nic nie było, viel Geſchrey und nichts dahinter). Przeciwnie: z małey burzy wielki deszcz. *Cn. Ad.* 1356. (z małey iskierki wielki pożar). §. *Transl. figur.* niepokoy, zamieszanie, zatargi, zamieszki, Unruhe, Ungeſtüm, Verwirrung, Hader, Streit. Powstała na nich wielka burza, iż ich zabiiano, topiono, opychano, rozmaitemi śmierciami gubiono, wyganiano. *Sk. Dz.* 905. Wezyr rozbił przez swoię mądrość straszliwą burzę, którąby była całe państwo rozniosła. *Kłok. Turc.* 92. W jakim tumulcie zostawałem? co za burzę we mnie passye wzniecały? *Teat.* 9, 86. Zamieszki i burzki czyniących na gardło szukano. *Wiśn.* 245. Ktoby burzki wzruszał, głowę traci. *Szczerb. Sax.* 177. Bez tumultu abo zbroyney burzki. *ib.* 181. Djabeł te burzki w kościele wzruszył. *W. Post. W.* 229. Burzki były w Gdańsku, które hetman zaledwie uspokoił. *Biel. Kr.* 363. Nie ustaniemy nigdy w żadnych burzach świata tego. *Rey Ap.* 73. (*por.* zburzka). *BURZCA *ob.* Burzyciel. - BURZKA *ob.* Burza. - BURZLIWIEC, - wca, *m.* człowiek burzliwy, niespokoyny, *Roſſ.* бyянáло, ein Unruhſtifter, unruhiger Kopf. Burzliwca na tronie posadzili. *Dmoch. Jl.* 2, 68. Burzliwce Barabasza, Chrystusem pogardziwszy, sobie obrali. *Sk. Dz.* 54. BURZLIWOSC, ści, *ż.* niepokoy, niespokoyność, nawałność, Ungeſtüm, Unruhe, Sturm, ſtürmiſches, unruhiges Weſen, *phys. et moral.*, *Boh.* zbaurlíwoſt; *Roſſ.* бypнocть; *Vind.* nepokoinoſt, nadlesbnoſt, klamdranje). Gdy tak nami gwałtownie się burzliwość morska namiotała, wymiatawali co mieli w okręcie. 1. *Leop. Act.* 27, 18. Zdało mu się, iż miał burzliwościom morſkim rozkazować. 3. *Leop.* 2. *Mach.* 9, 8. (nawałnościom. *Bibl. Gd. - Budn.*). Burzliwość morska rozpędziła nawy. *Warg. Cex.* 95. Wybrani zachowani będą w burzliwościach świata tego. *Rey Ap.* 70. Gniew i nienawiść w sercu ludzkim znaczne burzliwości czynią. *Wargoc. Wal.* 321. BURZLIWY, a, e, BURZLIWIE *przysłk.* wichrzasty, wichrowaty, nawalny, nawałności pełny, ungeſtüm, ſtürmiſch, *Boh.* zbaurlíwý, baurlíwý; *Slovac.* burlíwý, *Roſſ.* бypлúвый, бypный, мятéжный, во-

змутимéльный ; *Vind.* nepokoin , napoſten). Milszy wschod słońca po burzliwey nocy. *Zab.* 14. *Szost.* Wiatr przez swe burzliwe zamieci, Rozwalił domy, pozabiiał dzieci. *Chroſć. Job.* 12. - *Moraln.* Wczoray bardzo burzliwa była sessya zgromadzenia narodowego. *Gaz. Nar.* 1, 286. Umysł burzliwy, człowiek burzliwy, warchoł, mąciwoda, wichrzyciel, niespokoyna głowa. BURZNICA *ob.* Burzyciel. **BURZOTWORCA, y, *m.* burzę czyniący, sprawuiący; der Sturmmacher, Sturmbringer. Gwiazda Kozioł burzotwórca. *Zab.* 11, 415. - BURZYC *czyn. nied.*, zburzyć *dok.*, burzę wzniecać, Ungeſtüm erregen, ungeſtüm machen, tobend machen. *Boh.* baurati, baurawati, bauřim, bauřiwam, zbauřiti, bořim, bořiti , bořiwam. Wody wiatr potężny burzy. *Lib. Hor.* 105. *fig. transl.* poduszczać, podburzać, niepokoiu nabawiać, niepokóy wzniecać, buntować, Unruhe ſtiften, aufwiegeln, beunruhigen, unruhig machen. *Vind.* smieſhuvati, smotuvati, vertuvati; *Croat.* zburkávati; *Roſſ.* возмутить; *Eccl.* смятати, мятéжствую. Cesarzowa syna swego burzyć przeciwko Swiętemu Ambrożemu nie przestawała. *St. Dz.* 317. Ludzie swawolni poddanych na panów burzyły, a łupieſtwa szerzyły się. *St. Dz.* 808. Idźże , bo przytomnością swoią żółć we mnie burzysz. *Teat.* 5 *b*, 16. (wzburzasz, iątrzysz). - Tak też zaimkowe, BURZYC się, burzliwym, niespokoynym się stawać, wzburzać się, powstać; buntować się, ungeſtüm werden, unruhig werden, aufrühreriſch werden, ſich aufleihnen, ſich empören. *Roſſ.* бурлить, n. p. Morze się burzy, Eurem poruszone. *Bard. Tr.* 469. Morza są nie bezpieczne, ustawicznie się burzą. *Teat.* 3 *c*, 5. Burzenie morza, burza, *Slovac.* baurení moře, *Ger.* Seeungewitter, Seeſturm. W tym niebo z ogromném trzaſkaniem się burzy, Po nim z gradem zmieszany wicher dżdżowy kurzy. *A. Kchan. W.* 92. Burzyć się na cesarza począł i z nieprzyiaciołmi zmowę mieć. *St. Dz.* 344. Pospolſtwo Londyńſkie burzyć się i mruczéć na tę bezczynność poczęło. *Pam.* 83, 446. Obywatel Rzymu, ktory się burzył na Rzeczpospolitą, był odpadły od praw swoich. *Nag. Cyc.* 25. Tam gdzie niema iedności, zawsze kray się burzy. *Teat.* 44 *d*, 61. Burzenie, burza, burzka, bunt, *Vind.* vertnia, vertuvanje). Unruhe. Wielkie to było zamieszanie, tak że z onego burzenia Aryańſkiego kościoł nigdy większéy szpetności nie miał. *St. Dz.* 243. - *Transl.* burzy się krew, żółć, irrytuie się, iątrzy się, das Blut iſt in Wallung, oder geräth in Wallung. Krew się we mnie burzy, gdy na niego patrzę. *Teat.* 48, 100. Burzyć się o co z gniewać się, entrüſtet werden. O lada rzecz się burzy. *Oss. Wyr.* - Burzy się co w sercu, wre, warzy się, es kocht im Herzen, auf dem Herzen. Twarz łacno wynurzy, co się w sercu burzy. *Cn. Ad.* 1181. - §. O trunkach: burzyć się, fermentować, robić, von Getränken: gähren, arbeiten. *Vind.* ieshati). Burzy się piwo, wino. *Cn. Th.* Burzenie się płynów, *effervescentia*, die Gährung, ów ruch, podczas którego widzimy płyny pieniące się i bańki robiące. *Krumł. Chy.* 80. *Vind.* jeshanje, kip, kipenje, (*Rag.* bûritiſe z szczać). Młode piwko się burzy. *Oss. Wyr.* (dokazuie młodość, trzpiota się młodzik, buia sobie, bryka). - §. Burzy *intransit. bezosob.* burzy w tym domu. *Tr.* Straszy, niespokoynie przeszkadza: es geht in dem Hauſe um, es ſpukt. - 2., Burzyć kogo, czyie zdanie, pismo z walczyć z kim, zbiiać, zwyciężać, obalać iego zdanie, einen bekämpfen, eine Meynung, eine Schrift beſtreiten, widerlegen; (*Croat.* boritiſe z *luctari*; *Bosn.* borittiſe, rrivattiſe z *certare lacertis*; *Eccl.* брáмя, бóрю з воемъ воiować; брань, воúна. *Slavon.* borénje z walka; *Roſſ.* бороться z zwyciężyć). Nie mieczem, nie ogniem, nie działem, będziesz burzył niewierniki; ale mocą bożką. *Rey Ap.* 33. Posłał mu pisanie Pelagiusza i swoie tegoż pisania burzenie. *St. Dz.* 383. zbiianie swoie, ſeine Widerlegung. - §. 3., Burzyć, zburzyć, pustoszyć, obalić, niszczyć, verwüſten, zerſtören, umwerfen, niederreißen (*cf. Ger.* Bruch, brechen *cf.* brać). *Boh* zbořiti; *Vind.* resmotiti, resdreti, resdirati, reskonzhati, resvaljati; *Croat.* fundati, zatreti, ruſſim; *Slavon.* razoriti; *Eccl.* истинй, истнѣ́ями). Za Władysława Hermana burzyli Rusacy Polskę aż do Wisły, i niewymowne szkody w ludziach i w dobytkach ogniem i mieczem poczynili. *Stryj.* 171. Wielkie działa tylko dla burzenia murów z sobą wożą. *Archel.* 2, 15. (rozwalanie, *Vind.* resmota, resdretje, reskonzhanje). Działa burzące, burzyciele, iako to, półkartauny, Sturmſtücke, ſchweres Geſchütz. *Boh.* bořicý, *Roſſ.* сильнобитный (*ob.* murołomny). *Slav.* lubarda). Woysko z działami burzącemi wielkiemi zostawił. *Gwagn.* 118. *Biel. S. N.* 35. *Gwag.* 109. - *Passiv.* burzyć się, rozwalać się, rozwalonym bydź, zerſtört werden, niedergeriſſen, niedergeſchoſſen, zertrümmert werden. Pospolicie fortece burzyć się nie zwykły; tylko same obmurowania twierdzy. *Jak. Art.* 2, 369. - *Fig. transl.* burzyć, niszczyć, gubić, vernichten, zerſtören. Wyniosłość i nienawiść partykularnych burzą szczęśliwość powszechną. *Gaz. Nar.* 1, 252. BURZYCIEL, ZBURZYCIEL, a, *m.* *BURZYCA, *BURZNICA, *BURZCA, y, *m.* BURZLIWIEC, - wca, *m.* burzę wzniecaiący, burzący, ein Unruhſtifter, Aufwiegler, Ruheſtörer, Zerſtörer. *Slovac.* baurítel, rozbudítel; *Boh.* bořič, bořitel, bořič; *Vind.* smieſhuvauz, smotovez, vertazh, resmotovez, resdertnik; *Roſſ.* смутитель, возмутúтель; *Eccl.* мятежникъ, албо мятежникъ. (*Croat.* boritel z wojak, walczący; *Dal.* boracz, borenik, *Bosn.* boraç, boritegl z *luctator*). Mężne ma serce z przodków swoich, świata burzycielów okrutnych. *Warg. Cez. praef. A.* 4. Tyrana, burzyciela kościoła i Rzeczypospolitey, na cesarſtwo koronował, *St. Dz.* 1103. Wziął tych pijaków pod wartę, iako burzycielów pokoiu. *Teat.* 7 *d*, 42. Burzliwce Barabasza, Chrystusem wzgardziwszy, sobie obrali. *St. Dz.* 54. Czytay, w jakiey Katylina albo insi burzyce, a skażce pospolitey rzeczy, sławie zostawali. *Rey Zw.* 38. Bóg dopuści się burzyć tym złym wiatrom nad nami, to iest, wymyślaczom, burzycom a pochlebcom świata tego. *Rey Post J.* 5. Mamy w sobie ustawicznego burzcę wszyſtkiéy duchowney siły naszéy, *W. Post, W.* 241. Burznicy i zabiiacze dusz ludzkich. *ib.* 97. O łupieżcach a burzycach kościelnych. *ib* 2, 78. - §. Półkartauny zowią burzycielami. *Chmiel.* 1, 238. *Archel.* 8. burzące działa, Sturmſtücke, Halbcarthaunen. BURZYCIELKA, i, *ż.* burząca, wzniecaiąca burzę, die Unruhſtifterinn, Beunruhigerinn, Störerinn der Ruhe. *Vind.* resmotniza,

Ross. смутительница, возмутительница. Straszydła i burzycielki spokoyności. *Boh. Diab.* 3, 89. BURZYSTY, a, e, pełen burzy, nawalny, voll Ungewitter, schwanger von Ungewitter, stürmisch. Czarownicy przyzywaią wiatrów i obłoków burzystych i niepogód. *Boter.* 156. Gewitterwolken. BURZYSWIAT, a, *m.* warchogłów, mąciciel, niespokoyny, pochopny wszystko wywracać i zmieszać, ein höchst unruhiger Geist, Ruhestörer, Weltumkehrer. *Oss. Wyr.*

Dalszy ciąg pochodzących od słowa *burzyć*: *oburzać, poburzać, podburzać, naburzać się, doburzać, wyburzać, rozburzać, wzburzać, zaburzać.*

BUS, buczak, byś *ob.* Byk.

BUSSOLA, i, *ż.* z Franc. kompas magnesowy. *Jak. Art.* 3, 287. *Lesk. Mier.* 119. buksola, bruksola, der Seecompaß; *Carn.* busula brodnishka; *Bosn.* bussula brodarska; *Ital.* bossola. BUSSOLOWAC, *czyn. nied.*, mierzyć za pomocą bussoli n. p. w przeciętych okolicach, mit Hülfe des Seecompasses messen. O bussolowaniu. *Lesk. Miern.* 228.

BUST, u, *m.* z *Franc.* popiersnik, półposąże, die Büste, das Brustbild; *Ross.* бюстной портретъ. Jemu potomność chwały stawia busty. *Zab.* 12, 19.

BUTA, y, *ż.* pycha, pokazowanie się, chełpliwość, der Stolz, die Hoffart; *Croat.* bahatozt, *Vind.* sdetnoft, obledneft, koshatitnoft; *Ross.* спесь, спесивость, кичливость (*Boh.* botnati nadymać się, *Carn.* [illegible]: mocno dmuchać; *Carn.* buhta: *agmen*). Dla jednej swoiey buty i wyniosłości niepohamowaney, wiele przechów popełniaią. *Star. Ref.* 10. Dosyć się na poniżenie buty nieprzyiaciela stało. *Warg. Cez.* 184. Boże! że tak długo tę tak wysoką i wyniosłą butę i hardość cierpisz! *Smotr. Lam.* 65. Pieniądze dobre, gdy ich będziem obracać, nie na butę, nie na zbytki. *Petr. Pol.* 69.

Pochodz. *buczny, buczno, butliwy, butny, bucić się, buczniść.*

*BUTEL, – tla, *m.* z Niem. der Büttel, der Stadtknecht, der Häscher, Gerichtsdiener, *Emissarius*, butel, mieyski parobek, którego i tam i sam ślą, który też złodzieie imuie. *Mącz.* Butel, oprawca albo mieyski sługa; szargarz, kat, który złoczyńce imuie, i traci, *lictor. Mącz.* Podwoyskiego pospolicie w niektórych mieściech butlem zowią, dlatego, iż iest posłem sądowym i sędziego. *Szczerb. Sax.* 305. (*Carn.* butam, wutam: *conceptio*).

BUTEL, BUTLA, i, *ż.*, BUTELKA, BUTELECZKA, i, *ż. zdrbn.*, *Gall.* bouteille; *Lat. med.* buticula, butilia; *Sorab.* 2. butellá, buttellá; *Ross.* бутылка, бутылочка; *Croat.* buklia, buklicza; *Rag.* buklia, buklijza; *Bosn.* buklia, buklijça. (*por.* bukłak) gatunek flasz z mocnieyszego szkła, do piwa, wina i t. d. die Bouteille, das Bouteilchen. Flasz puzdrowych, butłów, gąsiorów, kielichów wiwatowych, co niemiara. *Mon.* 75, 140. Czarne butelki bardzo mało kosztuią. *Torz. Szl.* 124. Butelka z długą szyią, *phiale. Krup.* 5, 26. Z winem wyprowadzaią się z kraiu beczki i butelki. *N. Pam.* 21, 323. Dziś ledwie pół kwarty buteleczka trzyma, a za kwartową przedaią. *Teat.* 22, *b.* 106. Wypiia za zdrowie całą flaszką, lub butlą. *Mon.* 71, 515. Stawiano przedemną buteleczkę czarną z krzyżykiem na czopku. *Teat.* 24, 171. *Cartr.* (starego dobrego wina). Skoro choć iednę wina butelkę wypiie, wnet staie się wesołym. *Mon.* 68, 76. Tylko już tę wypiiemy butelkę. *Teat.* 55, *e.* 45. *Zab.* 13, 211. *Meron.* butelka: trunek, napoy, piwo lub wino w butelce, die Bouteille, das Getränke in der Bouteille, Bier, Wein. Butelką tyle poczciwego zniewolił prałata, że mu pieniędzmi wygodził. *Zab.* 15, 205. Ach luba buteleczko! *Teat.* 54, *b.* 9. Wszystko iuż wybrano, co ma bydź do drogi i o butelce się nie zapomniało. *Kras. Podf.* 11, 116. Przy butelce się powadzili. *Oss. Wyr.* (piiana sprawa). Do niczego nie dobry, tylko do butelki. *Oss. Wyr.* BUTELCZYNA, y, *ż.* biedna mizerna mała butelka, eine miserable elende Bouteille. BUTELCZYSKO, a, *n.* niekształtna nieforemna butla, eine ungeschlachte Bouteille. BUTELCZANY, BUTELKOWY, BUTLOWY, a, e, od butli, lub butelek, Bouteillen-. *Ross.* бутылочный. Buteleczane szkło. Butelkowe piwo: ściągane na butelki. Butlowy, butelkowy przyiaciel, kuflowy, ein Zechbruder. Widzą to na swoich butelkowych towarzyszach. *Mon.* 68, 92. BUTELKOWAC, BUTLOWAC piwo, *czyn. nied.*, ściągać na butelki, auf Bouteillen füllen.

BUTLIWOSC, BUTNOSC, ści, *ż.* pyszność, buta, Hoffart, Stolz. W tey swey butności. *Sk. Kaz.* 327. BUTLIWY, BUTNY, a, e, BUTLIWIE, BUTNIE *przysłk.* pyszny, butą unoszony, hardy, dumny, panoszy. stolz, hoffartig *ob.* buczny, buczno) *Vind.* sdeten, obleden, kosiat, auf rlio [illegible]ten; *Ross.* спесивый. *Lud.* [illegible] Bóg zrzucił buta z łoża ich. *Leop. Syr.* 48, 5. (pysznych *Budn.*). Bóg wykucił żydom [illegible] gańce butliwe. *J. Kchan. Pf.* 119. Oni sroci i [illegible] nieuoszony Atreusz okrutny. *Bardz.* 77. [illegible] głowa nie ma bydź hardą, butliwą, [illegible] 229. *Groch. IV.* 583. Poniżył butne mie[illegible]. *Hor.* 2, 69. *Nar.* Tak butny chłop. *Pot. Arg.* [illegible]. Coś tak bardzo matką Alkmeną butliwy? *Petr. Ow.* 217. (*quod te jactas?*) warum bist du so stolz auf sie? §. Ogień pali gmachy butne. *Bardz. Tr.* 100. (buczne, przepyszne, wspaniałe, prächtig, stolz).

*BUTONIERA, y, *ż.* z Franc. dziura guzikowa, das Knopfloch. Forsztmani po Francuzku z butonierami, burtami srebrnemi. *Teat.* 24, *b.* 7.

BUTWIEC *ob.* Botwieć.

BUTYKA, i, *ż.* z Franc. buda kramarska, jata, eine Boutique; *Bosn.* dogagnja, stacjun; *Ital.* bottega.

*BUTYNEK, *BITUNEK, uku, *m.* z franc. butin, *Ital.* botino), łupież, zdobycz, korzyść, die Beute; *Ross.* дувáнь; *Boh.* bita; *Sorab.* 2. bejta. Spiesz się do łupu a kwap' się do bitunku. *Radz. Jes.* 8, 1. (do korzyści. *Budn.* do łupu. *Bibl. Gd.*). Bitunek. *Radz. Genes* 14, 21. (dział z zdobyczy. *Budn.* – *Bibl. Gd.*). Wszystko bydło i butynek z miast rozchwyciliśmy sobie. *Budn. Deut.* 3, –. (łupy z miast. *Bibl. Gd.*). Na butynku każdemu pozanowi dostało się z działu dwadzieścia osob chrześcian. *Stryik.* 325. (przy podzielaniu zdobyczy, bey der Vertheilung der Beute. BUTYNKOWAC się, *zaimk. nied.*, dzielić się zdobyczą, sich in die Beute theilen; *Boh.* kitowati; *Ross.* дувáнить. Kiedy Tatarowie z Polski powracaiąc na Wołyniu się butynkowali i dzielili, samych dziewczek dwadzieścia tysięcy naliczyli. *Stryik.* 323.

**BUYNOMYSLNY, á, e, **BUYNOMYSLNIE *przysłk.* buiaiącey myśli, górnomyślny, płodny w myśli, sehr gedankenreich,

fenreich, gedankenüppig. Buynomyślna kształtność wymowy. *Mon.* 75, 200. **BUYNORODNY, a, e, **BUYNORODNIE, *przysłk.* zbyt żyzny, üppigfruchtbar. Buynorodne niwy. *Zab.* 14, 86. Buynorodne chłopy. *Zebr. Ow.* 3, *b.* **BUYNOROSŁY, a, e, zbyt obficie rosnący, üppigwachsend. Buynorosłey leszczyny krzak. *Zab.* 1, 106. *Nar.* BUYNOSC, ści, *ż.* przewielka żyzność, obfitość, üppige Fruchtbarkeit; Ueppigkeit, Geilheit (cf. Lagerwuchs Adlg.) *Boh.* bugnost, (*Slovac.* bugnosť *effrenatio*; *Hung.* bujaság *libido*; buyasagh z zbytek; *Ross.* буйность, буйство szaleństwo, zapęd). Ziemi naszey buyność. *Star. Vol. D. b.* Na Ukrainie buyność ziemi iest nie do porównania z wszelką inną żyznością. *Off. Wyr. Transl.* Skoro nastąpiły pracowite żniwa, Gdy buyności pozbyła ogolona niwa .... *Zimor. Ziel.* 203. (buynych swoich płodów, ihre reichen Früchte). §. *Fig. moral.* ięrność, swywola z zbytku pochodząca, buianie, Geilheit, Ueppigkeit, Uebermuth. Ziele gorczyczne na krzyż przyłożone czyni buyność cielesną. *Sien.* 62. Swiadomem, co czyni w ludziach buyność, a co statek. *Czachr. Tr. C.* 1. Gdy pszczoły z buyności po powietrzu graią, O robotę, o ule, o miody nie dbaią, Oberwiy królom skrzydła; bo gdy ci osiędą, Nie będą się wyzywać i robotno będą. *Modrz. Baz.* 501. *Wirg. Georg.* 1, 4. Młodzieńcza buyność. *Piram. Wym.* 127. Ona buyność, która się z młodey a gorącey krwi rodzi, tyle daie zmysłom siły, ile iey rozumowi odeymuie. *Gorn. Dw.* 404. Dotykasz iuż wieku, który młodzieńczey buyności zapędy stępił. *Nar. Tac.* 3, 26. Gdy bóg godności da, prosić go trzeba, aby pychę i buyność w nich odiął. *Bial. Post.* 217. Panu we łbie roią się buyności. *Rey Wiz.* 129, *b.* Gut macht Uebermuth. BUYNY, a, e, BUYNIE, BUYNO *przysłk.* do zbytku żyzny, obfity, überaus fruchtbar, üppig, geil emporschießend. *pr.* et *fig. Boh.* bugný, (*Slavon.* bugný *effrenatus Hung.* buja; *Ross.* буйный, буйственный głupi, szalony, *Eccl.* буїи, безумный, глупый. Im buyniey wschodzi źdźbło, tym większą czyni nadzieię. *Pot. Syl.* 23. Co się z samego gruntu saymuie, z czasem buyniey wzrasta. *Pilch. Sen. l.* 7. Początki nazbyt buyne, nie trwałe, *Cn. Ad.* 867. Buyne iawory. *Teat.* 30, *d.* 25. Zawsze rola u sąsiada buynieysza. *Pot. Arg.* 568 (sąsiedzka krowa lepsza). Dostatkiem słów wielu buynym niejako zbytkuią. *Mon.* 65, 364. Rozpustna abo buyna rzecz iest wino. i *Leop. Prov.* 20, 1. (do buyności czyli rozpusty pobudzaiąca, Geilheit, Ueppigkeit erzeugend). Wiek we złości buyny. *Lib. Hor.* 69. Buyna młodzi, nie wdaway się w rozpustę. *Pasz. Dz.* 46. Buyny, iędrzny, iurny; geil, üppig, übermüthig, ausschweifend. Zbytek ciała naszemu ku rozpustności wędzidła rozpuszcza; dosyć iest buyny ten ofieł nasz, a gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie buynieyszy. *Zrn. Post.* 13. Leniwy iest ku każdey dobrey sprawie, a zaś iest bardzo buyny, gdy mu dosypuią tych doczesnych swowolności. *Rey Post. J. i.* 1.

BUYWOŁ *ob.* Bawół.

BUZDYGAN, a, *m.* z Tatarsk. broń na krótkim drzewcu osadzona, formy podługowatey ze stali demeszkowaney. *Czstr. Mskr.* ein Streitkolben in Form einer Birn, auf einem kurzen hölzernen Stiele; *Boh.* buzyłan; *Carn.* busdihân, shestopér; *Hung.* bosogan, buzogány, bozogan; *Vind.* busdihan, dremel, shestopirniza, kolba, boini bat; *Dal.* buzdokan, sesztoper; *Rag.* buzdohàn; *Bosn.* buzdohan, sceftoperać). Jak nikomu nie wolno było używać buławy, okrom samych hetmanów; tak też nikomu z woyskowych nie godziło się używać buzdygana, oprócz rotmistrzów, porucznikow i chorążych. *Czstr. Mskr.*

BUZIA, i, *ż.* BUZIAK, a, *m.* BUZIACZEK, czka, *m.* 1.) pocałowanie miłosne, *Ital.* bascio; *Lat.* basium; (*Bosn.* busnuti z całować; *Ital.* bagiare); *Ger.* Puß, Busserl, Bussen; *Suec.* puss; ein Kuß, ein Küßchen, ein Mäulchen; *Vind.* kushez, pokushez). *Suavium* całowanie. puska też mówią. *Mącz.* By mi tak, iak tamtemu dała buzi tkliwie. *Hul. Ow.* 118. §. Gębunia, gęba, usteczka, Mund, Mündchen, Mäulchen. Tahyka smukła, piękna buzia, mina gracka. *Zabł. Firc.* 62. Pozwól, abym w oczach wszystkich malował tę śliczną buzię. *Teat.* 15, 109. Co za ładna buzia, oczki wcale żywe, miluchne. *Teat.* 52, *d.* 95. Wszystkich ich wdzięki niczym są, w porównaniu twey buzi. *ib.* 54, 5. – Buzia, gęba, das Maul. Ja do ciebie nie gadam, bo wiem, że masz buzię wyprawną. *Teat.* 25, *c.* 9. Lada buzi wolno na maiestat królewski następować. *Obr.* 48. *Sowit.* 28. 2.) Buziak, Buziaczek, osobeczka, laleczka, figureczka, ein Figürchen, Persönchen. Witay Reginko, naymilszy buziaku. *Teat.* 31, *b.* 125. Niech Pan raczy i nas pobłogosławić z tym buziaczkiem. *ib.* 16, 111.

BUZOWAC *czyn. nied.*, zbuzować, wybuzować *dok.*, dadź komu po nosie, einem eins auf die Nase geben, groźno go łaiać, derbe ausfilzen, *Ross.* буянить, обуянить, ostro bardzo karać, scharf züchtigen; (*Slovac.* zbuzugi *excito*; *Rag. barb.* bùza z niezgrabna kobieta). Póydę go zbuzuię, złaię i z błotem zmieszam. *Teat.* 24, *c.* 96. Jak ten zły człowiek nas buzuie; ale że nieuważnie, mało o to dbamy. *Obr.* 49. Buzować pana zięcia, gdy chce pod nos dmuchać. *Trąb. S. M.* 6. §. Bić, zbiiać, karać, schlagen, nieder beugen, nieder halten (den Feind). Zółkiewski buławą swoią monarchy północne buzował. *Tward. Wł.* 85, Tak klawę trzyma, iakby nią Tureckie buzował woyska. *Leszcz. Claff.* 44, Nieprzyiaciel cięższy niż Alcydową zbuzowany klawą, nie śmiał się z nim kosztować. *Tward. Wł.* 2. Buzuy Gielony i Trackie chimery. *Jabł. Buk. B.* 2. BUZOWAC się, gwałtownie się palić, stark flammen. Tak się buzuie w piecu, że aż czeluściami płomień wybucha. *Wrb.*

Pochodz. *Nabuzować*, *dobuzować*, *pobuzować*, *wybuzować*.

B Y.

BY 1.) *przysłk.* przynaymniey, choć, aby tylko, wenigstens; *Boh.* by; *Slovac.* bi; *Sorab.* 2. bü; *Ross.* бы, бъ; *Eccl.* бы. By dziesięć talarów mi day. *Tr.* By – nie = nawet – nie, auch nicht einmal, selbst – nicht einmal. By naymniey, by krople, by odrobiny niemasz. *Cn. Th.* 2.) Jak, iako, niby to, gleichsam. By na iakiego łotra, wyszliście z kiymi poimować mię. i *Leop. Math.* 26, 55. Pod lasem nieprzyiaciel był; Leszek to widząc, kazał zbroie rozwieszać, by szydząc. *Gwagn.* 22. Swarzą się, by doktorowie o ciało, diabli o duszę, przyiaciele o maiętność. *Lekarst. C.* Jechanie ich by właśnie uciekanie było. *Warg. Cez.* 42. Z drzew i czerni by mur iaki uczynili. *ib.* 45. Na boga, by na osła, na niego wkładamy, co sami do-

browolnie sobie zarabiamy. *Sim. Siel.* 83. By na złość, by na urząd. *Cn. Th.* §. *In compar.* iak, niżeli, nawet iak, choć iak, **aiś**, **ſogar aiś**, **wenn auch**, ja ſogar. W Mazowszu białogłowy pracowitsze, by w którym kącie królestwa Polskiego. *Dwor. J.* 3. Niech kto ma głowę równą żelazu, A twardsze serce, by też od głazu, Bachus ze dzbanem dokaże je zburzyć. *Hor.* 2, 142, *Nar.* Bremond rozumu by w nayniebezpiecznieyszych razach przytomnego. *Ustrz. Kruc.* 1, 141. By naylepsze prawo, gdy odłogiem leży, pożytku nie czyni. *Vol. Leg.* 3, 185. Do Kazimierza W. wolno było każdemu, by naymnieyszemu przyiść. *Biel. Kr.* 205. Każdéy materyi, by naydroższey, zawsze tam pełno. *Star. Dw.* 29. §. *Condition.* by s choćby, chociaż, **und wenn auch, ſelbſt wenn.** Arab, by zginął, od wina się wstrzymać nie może. *Warg. Radz.* 157. By też i to było, że go pobito, przecięż on wielki człowiek. *Off. Wyr.* By mi nie jeść, by zdechł, nie dam. *Cn. Th.* By nie wiem co, nie dam, nie uczynię. *ib.* II. BY *spoynik*, za którego pomocą składamy tryb życzący, *optatiu. et coniunctiuum*, co w Niemieckim się wyraża przez **möchte, könnte, ſollte, müßte, hätte, wäre, würde.** Składa się zaś *cum Imperfecto, Perfecto, Plusquamperfecto et Infinitiuo Verbi*; zakończenia zaś *Perfecti* od słowa się częstokroć odeymuią, a ze spoynikiem *by* łączą, n. p. bym pisał, *obsol.* bych. *Boh.* **by, bych, bysy, byś, bychom, bychme, byſme, byſte.** n. p. Bych (= bym, = gdybym) miłości, którą mam ku matce, służył, na tymbych (na tymbym) krzyżu nie wisiał; abobych teraz zaraz z niego stąpił i nieprzyiacioły pogromiłbych, i śmiercibych się tey odiął. *Sk. Kaz.* 177. **würde ich der Liebe zu meiner Mutter Gehör geben, ſo würde ich nicht an d. Kr. hängen u. ſ. w.** Te złączenia w słowach *by – śmy, by – ście*, lepiey się kładą od początku sensu, który ich wymaga, n. p. „lepiey milczałbym, aniżeli źle mówiłbym", powinno tak brzmieć: lepieybym milczał, aniżelibym źle mówił, *Gol. Wym.* 219. By się w tym maiętni postrzegli, iako im wiele dóbr ginąć prędko może rozmaitemi przypadkami, byliby do czynienia iałmużny ochotnieyśi: bo dwoiakiby pożytek mieli, i z tego, coby dali, utraty żadney nie mieliby, owszemby skarby swoie po śmierci zebrali, i dobraby świeckie rozmnożyli. *Sk. Zyw.* 215. *b.* III. Spoynik ten ma ieszcze znaczenia następuiące: 1.) aby, żeby, **daß, damit.** Rozkazano mu, by przyszedł. *Cn. Th. Carn.* do; *Vind.* da). By nie, żeby nie, **daß nicht.** Bóy się boga, by cię nie skarał. *Tr.* 2.) Oby, gdyby, boday! **o daß! daß doch! o wenn doch!** O Klemensie! byś poznał, iakim iest panem Jezus! *Sk. Zyw.* 1, 294. Brody dość, by tyle rozumu! *Cn. Ad.* 45. By cię to, owo! *Cn. Th.* Tylkobyś nie był dzieckiem. *Teat.* 24, *c.* 80. Zgody niemasz, o tęby prosić pana z nieba. *Paszk. Dz.* 110. (trzeba, lub należy, **darum hätte man zu bitten**). 3.) Jeśliby, gdyby, kiedyby, **wenn, wofern,** Hetman byłby wziął zamek ten, by był dłużey leżał około niego, *Biel. Kr.* 236. By to prawda była, co mówią, żaden żołnierz w niebieby nie był. *Birk. Chmiel. A.* 2. Trudnoby mi wybrnąć, bym wodze ięzykowi puścił. *Birk. Zam.* 30. Bym nie był Aleksandrem, życzyłbym sobie bydź Dyogienesem. *Warg. Kurc.* 8. Byś Homerem był, bądź wdzięcznym Maronem, Nie przyniesiesz, nie weźmiesz Homerze, Maronie! *Groch. W.* 566. By była Jerozolima łaski bożey nie wzgardziła, by byli kapłani darów bożych tak źle nie używali, nie okazałby był bóg przeciw nim takiey srogości. *W. Post. Mn.* 321. §. By, chociażby, nawet gdyby, *Slovac.* bitbi), **wenn gleich, obgleich.** By rozmarnować zbiorów dziadowskich fanty, Niech przecięż będą bażanty. *Kchow.* 202. Dołożył sędzia, bych (bym) i sam widział, tedy inaczey skazaćbym nie mógł. *Gorn. Wł. K.* 4. Ani odpowie słowa mi biednego, By iuż srogiego i nayostrzeyszego. *Past. F.* 141. §. By, iakby, iak gdyby, **aiś wenn, aiś ob.** Uląkł się wnet nieborak, by go z tyłu chwytał. *Rey Wiz.* 26, *b.* Leszko, aczkolwiek był z prostego narodu, ale się tak dobrze zachował, by miał bydź na dworze krolewskim wychowany. *Gaagn.* 23. Oblężenie Zygetu, przezacney i by niezwyciężoney fortecy. *Furm. Uw. F.* 6.

Pochodz. *byle, aby, bynaymniey, iakoby, oby, gdyby, żeby.*

BYC, był, jestem *ob.* Bydź.

BYCHAWA *herb. ob.* Paprzyca.

BYCHOW, a, m., 1. miasteczko w Polszce, **ein Polniſches Städtchen.** BYCHOWSKI, a, ie, z Bychowa, **Bychauer.** Bychowskiego sukna posław. *Instr. C. L.*

BYCIE, ia, *n.* byt, rzeczownik od słowa: Bydź, **das Seyn, das Exiſtiren, die Exiſtenz;** *Vind.* bitje, bitnost, postajenje; *Rag.* bivstvo). Uprzedza zawsze rzeczy bycie; a potym bywa dobre bycie. *Petr. Ek.* 92. Dla człowieka wspaniałą ręką tak obfcie Wszelkieś dobro udziałał, by miał słodkie bycie. *Przyb. Milt.* 247. Ukontentowanie samo z bycia kochanym nie mogło go uszczęśliwić, *Teat.* 9, *b.* 101.

BYCZAK, a, *m.* byczy korzeń, bykowiec, **der Ochſenziemer.** Osieł płytkim zacinany byczakiem, wzdycha... *Zab.* 15, 178. *BYCIĘ, – ęcia, *n. Budn. Ex.* 29, 1. BYCZEK, – czka, *m.* BYSIEK, – śka, *m,* BYS, – ia, *m.* BUJACZEK, – czka, *m.* BUS, ia, *m. zdrbn. rzeczownika* Byk, **ein Stierchen, ein kleiner Stier, ein Stierkalb, Bullenkalb;** *Boh.* býček, bejček, béhaunek, gunec; *Vind.* junashek; *Eccl.* юнецъ, бычекъ; *Lat.* buculus; (*ob.* iuniec). Spoyrzyi Europo na tego buiaczka. *Zab,* 16, 310. Europa bufia pięknego postrzega, Jako się do niey coraz mknie od brzega. *ib.* Bezecny byś. *Hor.* 2, 180. *Kniaz.* – *Przysłk.* Czyy byczek, tego byczek, byle nasze cielątko. *Rys. Ad.* 52. (nie pytam się, skąd co pochodzi, bylebym miał). Na rzeź cię, byśku, chowaią, przetoć dobry obrok daią. *Cn. Ad.* 977 (przypłacisz). Otóż tobie byśku smazia. *Rys. Ad.* 52. *Cn. Ad.* 801. – 2.) Byczek, *scarabaeus typhoeus Linn.* chrząszcz cudzoziemski, długości cala, maiący na pierśiach trzy rogi. *Klus. Zw.* 4, 25. **ein ausländiſcher Käfer, mit drey Hörnern auf der Bruſt.** 3.) Taniec skoczny, **eine Art hüpfender Tänze.** Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. *Teat.* 24, *c.* 74. – BYCZEC *niiak. nied.*, BYCZYC się *zaimk. nied.*, bykiem się stawać, bestwić się, dziczeć, **zum Stier werden, wild werden,** roh, frech, **ausgelaſſen ſeyn.** Wyście rozrosli by cielcowie na trawie, a byczeliście by bycy. *Leop. Jer.* 50, 11. Lekarz uczony miny nie stroi, ani byczenia się na nim nie widać, *Perz. Lek.* 326. (nieokrzesanego zuchwalstwa, **Rohheit, Wildheit**). (*Rosſ.* бычиться tetrycznie z dołu poglądać, **glupen**). BYCZY, a, e, od byka lub byków, **Stier =, Bullen =, (Ochſen =.)**

Sorab. 1. bocjił, bokowé; *Roſſ.* Бычій, Быча́чен. Trzoda byczа. *Hor.* 1, 268. *Nar.* Tarcz z byczych ſkór ſidmi złożona, *Zebr. Ow.* 326. Krew byczа. 1 *Leop.* *ebr.* 10, 4. (bykowa. 3 *Leop.*). Ławkę, kobierzec, ktoréń niosą byczy. *Pot. Jow.* 120. (byczak, bykowiec, Ochſenziemer). Auſid w byczey poſtaci szumne pędzi wdy. *Hor.* 2, 285. (*tauriformis* bykokształty). Mina dzicka, mina byczа. *Teat.* 43, *c.* 144. *Wyb.* (dzika, *ang.* wild). — BYCZYC *czyn: nied.*, zbyczyć *dok.*, ciąć bykowcem, mit dem Ochſenziemer durchhauen. §.) *Trad.* zdzierać, ociąć, oszwabić, einem einen Streich ziętu, ihn übervortheilen. §.) *Intranſit.* wszeteczność i niewiastą popełnić, sprawę byczą iścić, der Wolluſt fröhnen. 1.) BYCZYNA, y, *ż.* bykowina, bykowe mięso, Bullenfleiſch. 2.) BYCZYNA, miasteczko Szląskie, dawne klęską i wzięciem do niewoli Maxymiliana przez Jana Zamoyskiego, Pitſchen, ein Städtchen in Schleſien.

BYDEŁKO, a, *n. zdrbn. rzeczownika* bydło, Vieh, Viehchen, (liebes gutes Vieh). *Collective* J czeladź i bydełko dobrze mi się wiodło. *Zimor. Siel.* 259. Bóg ludzi opatrzył różnym na pożywienie bydełkiem. *Haur. Sk.* 51.

BYDLARZ, a, *m.* paſtuch bydła, der Viehhirt; *Vind.* shivinarez, shivinſki barantauz, kupzhuvauz; *Slavon.* govedar; *Eccl.* скотоначáльникъ. Oddałem bydlarzowi bydło moie. *Tr.* 2.) Bydlarz, pies, który pomyka się do bydła; co w nim wielka wada. *Oſtr. Myśl.* 41. ein Hund, der ſtatt auf das Wild, auf das Vieh losgeht.

BYDLĄTKO, a, *n. zdrbn. rzeczown.* bydlę, ein kleines Vieh, Viehchen, (von einem einzelnen), *Vind.* shivinzhe, goveze, *Roſſ.* скотинка. Bydlątko przecię ozdrowiało. *Test.* 52, 14. Sprawiedliwy zna żywot bydlątka swego, ale wnętrzności bezbożnych okrutne. 1 *Leop. Prov.* 12, 10. (u. Ileny ieſt, ku bydlątku swemu). Mieysce to puſte, nie ma tam, ni człowieka, ni bydlątka. 1 *Leop. Jer.* 33, 10. §. *Transl.* Głuptaszek, ein kleiner dummer Menſch, ein Dümmling. BYDLĘ, — ęcia, *n.* ſkocina z rzędu bydlęcego, pecus, *pecudis*, ein Stück Vieh; *diſtingu.* bydło. *Boh.* et *Slovac.* bowado, *Vind.* govedu, govedje, shivina; *Carn.* shivinzhé; *Croat.* marsho; *Sorab.* 1. ſoco; *Sorab.* 2. ſczkot, ſzkoſche; *Roſſ.* скотъ. Bydlęta są dziś rolnictwa. *Kluk. Roſl.* 3, 285. Kozieł pomówszy z lisem, już odtąd nie chciał przestawać z bydlęty, Ale z lichością zwierzęty. *Kniaz. Poez.* 3, 126. Kot ano kotka, zwierzę i bydlę roztropne; domowe słusznie bydlę nazwane; leśne zwierzęciem. *Sien.* 218. Żyć iak bydlę, rozpuſtnie, podług zmysłów, wie ein Vieh. Bydlę *tr.* o człowieku bezrozumnym, ein dummer Menſch, ein Vieh. Ach bydlę, bydlę nierozumne! *Boh. Kom.* 1, 282. BYDLĘCE *przysłk.* z po *bydlęcemu*, zwyczaiem bydląt, viehiſch, auf eine viehiſche Art. Szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęce żyie. *Podw. Sion. A.* 2, *b.* Po bydlęcemu żyie, nie po ludzku. *Teat.* 19, *c.* 67. BYDLĘCIEC *niiak. nied.*, zbydlęcieć *dok.*, bydlęciem się stawać. *Cn. Th.* zum Viehe werden, ein Vieh werden. BYDLĘCOSC, ści, *ż.* bydlęce nałogi, własności, viehiſche Weſen, Viehheit; *Boh.* howadnoſt, howadſtwi; *Roſſ.* скотство. Bydlęcość przeciwna iest bohatérskiey cnocie. *Petr. Et.* 231. *ob.* beſtyalność, beſtyalſtwo, zwierzęcość. BYDLĘCY, a, e, od bydląt, należący do bydląt, Vieh-. *Boh.* howadi; howadnj; *Slovac.* howadi, howadzi, howadný, howezý, zhowadilý, dobytčí; *Sorab.* 1. howaze; *Vind.* goveden, goveji, govedſki, shivinſki; *Roſſ.* скотскій; *Eccl.* скóменъ. Zwierząt ſsących piąty rząd ieſt bydlęcy, *pecora. Zool.* 282. die Claſſe des Viehes. Bydlęcy lekarz *ob.* konował. Bydlęca lekarſka nauka, die Vieharzeneykunde. Młyny bydlęce, które albo konie albo woły poruszaią. *Os. Fiz.* 347. *Sol. Arch.* 88. (Viehmühlen), Roßmühlen, Ochſenmühlen. Bydlęcy, sposobem bydląt, nach der Art des Viehes, viehiſch. *Eccl.* скотоподóбный. Poddanych swoich chcą mieć w stanie bydlęcym. *Kras. Pod.* 2. 227. Bydlęcy ludzie ducha nie maią; nic innego w nich niemasz, ieno mięso, flaki. *Birk. Ex. D.* 3. Człowiek bydlęcy nie poymuie tego, co ieſt z ducha. *Lach. Kaz.* 1, 207. *Eccl.* скотоподóбный. BYDLĘCZYZNA, y, *ż.* mięso bydlęce, Fleiſch vom Viehe, Viehfleiſch. Ilekroć bydlęczyznę tkacie w gęby swoie, wiedźcie, że swych rolniczków trawicie. *Zebr Ow.* 379. (*boum caesorum membra*). BYDLIC się *zaimk. nied.*, bydlnika czyli byka do siębie przypuszczać, den Bullen zulaſſen. Krowy, które się tak bardzo rade bydlą, do płodu nie są już pewne. *Haur. Sk.* 52. Co robić trzeba z iałowicami, które się nie chcą bydlić. *ib.* Krowa się bydli, *Vind.* krava se poja. (*ob.* pobiegać się). Bydlenie krów, gdy biorą albo przyimuią bydło, iako pospolicie bywa mówiono. *Mącz.* (*por.* gzić).

•BYDLINEK, nka, *m.* wędzony śledź. *Volckm.* 392. der Pickling.

BYDLNIK, a, *m.* byk, der Bulle, Brummochs, (*por.* ſtadnik). Do bydła bydlnika przypuszczać. *Zaw. Gosp.* O krowy płodne ma dworka baczyć, aby zawsze bydlnik w oborze był porządny dla bydła, aby nie zadrobniało. *Goſt. Ek.* 79. BYDLNY, a, e, 1.) bydlęcy, od bydląt, viehiſch. Bydlny lekarz, Vieharzt. 2.) Bydlny, bydła ſila maiący, viehreich. *Cn. Th.* BYDŁO, a, *n.* ſkot, *collect.* pecus, pecoris, Vieh; *Boh.* et *Slovac.* howado, dobytče, dobytek; *Carn.* govędu; *Vind.* govedu, govedje, govedna shivina; *Croat.* govedo, ſivinche; *Slavon.* màrva; *Bosn.* goveda, mahra; *Sorab.* 1. ſkot; *Sorab.* 2. ſboio; *Roſſ.* скотъ, говя́до, ма́ствина; (*Hung.* barom). Bydło rogate (rogacizna), owczarne, ſtadne, chlewne. *Haur. Sk.* 63. (*Boh.* bydlo *vita*, *victus*, bydleti mieszkać; bydlenj mieszkanie, bydlitel mieszkaniec). Bydło robocze (*qu. v. por.* dobytek). Pod bydło a zwłaszcza woły, aby pilno słano. *Cresc.* 37. Boże, dałeś w moc ludziom wszyſtkie •bydła (bydlęta) polne, Dałeś i leśne zwierzęta swowolne. *J. Kchan. Ps.* 9. Dziewka od bydła *Vind.* shivinarka, shivinariza). Pasiſty dla bydła, *Roſſ.* скотопитáтельный: *Eccl.* говя́допа́ственный. Stare bydło, *Roſſ.* одрань, одеръ *ob.* karw). Ludzi, iak bydło traktować. *Pam.* 83, 440. (nieludzko). Żyią iak bydło. *Paszk. Dz.* 15. (bydlęce, po bydlęcemu). *Fig.* bydło; zgraia, motłoch, czerń, zbiór ludzi bezrozumnych. *Off. Wyr.* viehiſche Menſchen, Vieh. §. Bydło morskie zawiera konie morskie i cielęta morskie *trichecus Zool.* 294. Seevieh, Seepferde, Seekälber. BYDŁOKRADZCA, y, *m.* złodziey bydła, der Viehdieb. *Mon.* 75, 588. *Cn. Syn.* 5. *Croat.* marhotat), zaymacz a złodziey dobytku cudzego, uwodziwołek. *Farr.* 402. BYDŁOKRADZTWO, a, *n.* kradzież dobytku, *Croat.* marho-

tatbina, der Viehdiebſtahl. *Cn. Th.* 5. BYDŁOPAS *ob.* ſkotopas. **BYDŁOSZKODY, a, e, bydłu szkódliwy, viehverderbend. Wilk bydłoszkody *Bielaw. Myſl. D.* 2 *b.*

BYDZ, BYC, był, będzie, bądź, ieſt, są, *verb. ſubſtantiv. niedok.* byt mieć, eksyſtować, ſeyn, (vorhanden ſeyn), war, geweſen, iſt, bin; *Boh.* bewt, býti, byl, búdé, ge, geſt, gſem, gſme, gſte; gſau; *Slovac.* bit, ſem, ſi, ſme; ſ'te, ſu; *Sorab.* 1. bocj, budj, bydj, bu, bie, biescé, budje, budu, won je, ty ßy, ja ßum, ja ßom, ſom, my ßmy, wy ſcje, wan ßu; *Sorab.* 2. buſch, büſch, wo je búl, ja bech beſcho, bujo, budu, buj, ja ßom, tü ßü, won jo, müßmü, wü ſcjo, woni ßö; *Vind.* bit, biti, byte, biü, bila, bilu, bodem, bom, bodosh, bosh, bode, bo; jeſt ſim, sem; ti ſi, on je, mi sva, vi ſta, ona ſta, mi smo, vi ſte, oni so; *Carn.* biti, bit, je, sè, sèm, bòdém, bòm, bôde, bò; *Slavon.* biti, bi, bio, bila, bilo, bude, biashe, biah; jesam, jesi, jeſt, jesmo, jeſte, jesu; *Croat.* biti, bit, bude, je, jezt, jeszem, jeszu, jeszmo; *Bosn.* bitti, ßesam, jeſi, jeſt; *Rag.* biti, budi, biasce, bi, biahu, bisce, jesu, jesam; *Roſſ.* быть, бы́лъ, бу́ду, есм, есмь; *Eccl.* бѣ, бѣ́ше, бы́хомъ, бѣ́ху; (*Hebr.* היה *hut*, בית *bit manere, commorari*: את *eth essentia*, אתה *atta: fuit, por. Lat.* eſt, eſſe, sum, sunt; *Ger.* iſt, ſey, ſind, bin cf. Bywać. 1.) Bydź, co do czasu, eksyſtować, ſeyn, daſeyn, Co było, iuż nie ieſt, to co ieſt, nie będzie. *Pot. Jow.* 61. Było kiedyś ono sławne miasto Troiańskie, Były, były mury sławne. *Bald. Sen.* 4. Co iuż było, to i teraz ieſt; a co będzie iuż było. *Budn. Eccl.* 3, 15. Co było, a nie ieſt, nie pisać tego w reieſtr. *Mon.* 73, 131. *et* 71, 707. Co ieſt, tym gardzi; czego niemasz, woli. *Morszt.* 210. Bydź, eksyſtować, bytność mieć, *Roſſ.* веществовать. Będący, eksyſtuiący *Eccl.* сыи (z 2. bóg). *Eccl.* бы́тиїи ſtworzony). *Współbydź, razem bydź *Vind.* sravenbiti, ravensnaitise; *Eccl.* сбы́ти, сбе́сть; Preexyſtuię *Eccl.* предсуществую, предбываю, предбышествую. Preexyſtencya предбытïе, предбы́тство, предбытность, предбы́шество. §. Bydź, trwać, ſeyn, (dauern). Michał Samor cesarz, ten nie był roku, aż go wypędzono. *Biel. Sw.* 77, *b.* 2.) Co do mieysca, bydź, bydź gdzie, ſznaydować ſię gdzie, daſeyn, an einem Orte ſeyn, ſeyn, vorhanden ſeyn, ſich befinden. Jeśli cię ſię spytaią: ieſt tu kto? tedy rzeczesz: niemasz! *Budn.* 1 *Jud.* 4, 20. Już są! *Teat.* 30, *b.* 147. (iuż przyszli). Był tu, ale go iuż niemasz. *Psalmod.* 38. Oczy iego i uszy nie były kędy indziey, ieno w biblii. *Birk. Sk. C.* 2, *b.* Zawsze wprzód biegła suczka przed panią, trzeba było bydź wszędzie beſtyice. *Zab.* 9, 275. Za przeczytaném imieniem odzywa ſię żołnierz, którego czytaią ieſtem! *Kaw. Nar.* 505. Ja i syn móy będziewa (= *Dual.* = będziemy) na drugiey ſtronie. *Budn.* 1 *Sam.* 14, 40. Gdyby nie ta zazdrość, w Węgrzech samych nigdyby były nie były puſtki takie. *Jan. Pos. C. b.* Gniewali ſię, iż nieprzyiaciel w tak wielkiey blizkości, śmiał im bydź na oczach. *Warg. Cez.* 165. Każdy pierwey iść i co rychley doma bydź chciał. *Warg. Cez.* 42. ſtanąć). Ze złemi przeſtawał; dobrym nie dał i bydź w domu. *Jabł. Tel.* 33. To móy pokoy, myśl Wc Pani, iak gdybyś u ſiebie była. *Teat.* 48, *d.* 56. Nie bydź doma, nie bydź u ſiebie, *Vind.* vunbiti, vunpoſtati). Bywszy w Ruſi, do domu muſi. *Cn. Ad.* 54. (mile doma; oyczyzna naymilsza, allenthalben iſt gut; zu Hauſe iſt doch am beſten). Not. *Zakończenia Perfecti primae et secundae personae Sing. et Plur. odeymuią ſię i do naypierwszego w konſtrukcyi słowa, przyłączaią: n. p. Gdzieś ieſt Panie? ieśliś jeſt, przecz ſię nie odezwiesz?* Groch W. 229. (*gdzie ieſteś Panie? ieśli ieſteś . .*) In Praesenti, *dodawszy naypierwszemu słowu zakończenie* personae, *słowo* ieſt *całkiem ſię opuszcza: Wielem kredytorowi długu winien memu.* Kul. Her. 130. (*wiele ieſtem winien, wiele winienem*). *Nie bóy ſię, bom ia z tobą.* Budn. Jer. 1, 8, (*bo ia ieſtem z tobą*) §. 3.) Bydź, ze względem na iaki przymiot, na iaką iakowość, kładzie ſię z przysłowkami, z przymiotn:, z rzeczownikami, ſeyn, von einer gewiſſen Beſchaffenheit ſeyn, etwas ſeyn, als Copula des Prädicats. Bądź wasza rozmowa: ieſt tak? ieſt! nie ieſt tak? nie ieſt! z *Leop. Mat.* 5, 37. bądź wasza mowa; ieſt? ieſt! nie ieſt? nie ieſt! 3 *Leop.* (*Croat.* je, jezt, da!) tak tak! nie, nie! *Budn.* eure Rede ſey: ja! ja! nein! nein! Luth. Człowiek szczéry! ieſt, ieſt! niemasz? niemasz! *Off. Wyr.* (*oppoſit.* a biało? biało! czarno? czarno)! Bywszy źle, będzie gorzey. *Falib. Diſt. K.* Jaka była, taka była. *Teat.* 1, *d.* 15. *Czrtr.* Tyś to ieſt Xymeno! *Nieme. Kr.* 2, 193. To ieſt, = t. i.: to znaczy; *Vind.* namresh). Bądź łaſkaw. *Teat.* 30, *c.* 15. W złotym wieku, na twarz nic nie dano sędziną; za pokoiem *było bez sędziego. *Zebr. Ow.* 4. (było *Gerund. praeteriti*, = byli spokoyni; w pokoiu, żyli spokoynie, *erant*, man war friedlich, man lebte friedlich, im Frieden). Bydź w cenie, w pieniądzach, popłacać, płacić *qu. v.* Niech będą dobrzy, będą szczęśliwi Polacy. *Kras. Sat.* 27. — Not. *To osobliwsza w naszym ięzyku, że po słowie* bydź, *równie iak po słowie* stać ſię, zostać, *predykat, czy to przymiotnikiem czy rzeczownikiem wyrażony, może ſię kłaść,* in casu sexto *czyli* inſtrumentali; *a tak, co* Krasicki *napisał*: „*niech będą dobrzy, będą szczęśliwi Polacy*“ *mogłoby i tak bydź wyrażonym*: „*niech będą dobrymi, będą szczęśliwymi Polacy*“ *co naſtępuiące przykłady okażą: Wolał raczey bydź, niźli ſię na pozór tylko pokazać dobrym.* Pilch. Sall, 106. Kto umiał ucho ſtworzyć i oko, temu Jako bydź głuchym (wypada) albo ślepym samemu? *J. Kchan. Ps.* 139. wie kann der taub oder blind ſeyn)? Przytomnym bydź, obecnym bydź, *Vind.* tukaibiti, vprizhibiti *ob.* przytomny, przy sobie, przy rozumie). Pytali Jana Sw. cożeś tedy? *Bial. Poſt.* 45. (czym tedy ieſteś? czy Heliaszem ieſteś?) Bądźmy dobremi gospodarzmi albo dobrzy gospodarze. *Cn. Th.* 247. Bydź czym = personę czyię mieć na sobie. *Cn. Th.* 247. etwas ſeyn, (etwas vorſtellen). Bydź kſiędzem, praca, kłopot; i biſkup, i sądy; — Bydź młodzianem, czcza pora, złe chwile, złe rządy; — Bydź żonatym; ſtaranie o dzieciach i żonie; — Bydź wdowcem; żal lat przeszłych, tęſkność w każdéy ſtronie; — Bydź dworakiem; niewola w powabney poſtaci — Bydź żołnierzem; zyſk trudny i życie ſię traci — Bydź w domu gospodarzem; i tam złe znaydziemy; — Czymże bydź? wszędzie przykrość! Żyimy iak możemy! *Kras. liſt.* 170. Albo mnie nie bydź królem Polſkim, albo tobie nie arcybiſkupem (wypada). *Biel. Kr.*

717. Byłby ieszcze szczęśliwszy, gdyby był nie był oycem. *Ustrz. Kruc.* 2, 180. Mąż ten przykładem iest w kościołach i pomocą w radzie. *Karp.* 1. 83. Not. *Instrumentalis tylko tam ma mieysce, gdzie się przydaie indefinite wyraża: on iest królem*, il est un roi, il est roi, er ist ein König, er ist König; *lecz skoro definite, pierwszy przypadek się kładzie: to iest król Stanisław*, das ist der König Stanislaus. *Toż: On iest hrabią*, er ist ein Graf, er ist Graf; *to iest Hrabia*, das ist der Graf, *n. p. Potocki, Zamoyski, Ossoliński*). – §. W dawnych pisarzach znayduiemy konstrukcyą Łacińską *Accusativi cum Infinitivo*: Herod bał się Jana, wiedząc go bydź mężem świętym, *eum esse virum sanctum. W. Mar.* 6, 20. (wiedząc, że iest mężem świętym). Nikt się bydź nędznym, chociaż iest, nie wierzy. *Bardz. Tr.* 231. §. U dawnych pisarzów są w liczbie mnogiey czasu teraznieyszego, służy wszystkim osobom, zamiast *iesteśmy, iesteście*: n. p. Sąchmy synami bożemi, ale się ieszcze nie pokazało, czym będziem. *Sk. Kaz.* 499. Słudzy sąśmy Jezusowi. *P. Kchan. Jer.* 205. I tego nie sąśmy niewdzięczni, co mamy. *Otw. Ow.* 141. Cożeście wy są, którzy kusicie pana? W. *Judit.* 8, 11. Gdyżeście wy teraz tu są... *Budn.* 4. *Exdr.* 14, 32. Jeżeliżeście są synowie Abrahamowi, uczynki Abrahamowe czyście. *Leop. Jan.* 8, 39. Wyście są zdraycy, zbiedzy, oszuści. *Chrość. Job.* 150. O serca strapione, Kto wyrazi iak słodkim sąście napoione Weselem dziś. *Zab.* 4, 355. *Kossak.* – §. 4.) Bydź z kim, towarzyszyć mu, pomocą mu bydź, mit einem seyn, ihn begleiten, ihm behülflich seyn. By był Jehowa nie był z nami, gdy powstawali na nas, tedyby żywo nas pożarli. *Budn. Ps.* 124, 2. Cnota i tu na świecie, i po śmierci w niebie, iest z tobą. *Zbil. Lam. B.* 3. Nie bóy się, bom ia z tobą. *Budn. Jer.* 1, 8. – §. 5.) Bydź względem kogo lub czego z w stosunkach pewnych się znaydować, mieć się względem czego, seyn zu etwas, zu einem; im Verhältnisse stehen, sich verhalten. Bryłowatości kul są między sobą, iak sześciany ich promieni lub średnic. *Jak. Mat.* 1, 214. Siedm ma się do 9, iak 12 do 14; skrócić można: siedm iest do 9, iak 12 do 14. *ib.* 1, 138. – *Podobnież*: Dawniey to się cierpieć nie mogli; nie wiem iak są teraz. *Teat.* 19, c. 2. (iak są z sobą, ich weiß nicht, wie sie jetzt sind, wie sie mit einander stehen). §. Bydź komu, bydź dla niego z iemu żyć, iemu się całkiem oddawać, für jemanden seyn, für ihn nur leben. Ty, dla którey, iak sama wiesz, iedynie byłem, O nicem więcey nie stał, gdym tobie był miłym. *Zab.* 12, 36. *Gawzdz.* Com iest więcey, icy iestem, ba nie iestem sobie, Gdy miarkuię, żem wszystko winien icy osobie. *Zab.* 14, 149. (nie należę do siebie, tylko do niey). Rzucaymy szkolne przynuki, Bądźmy sobie, krótkie chwile Czuymy życie, trwaymy mile. *Kras. list.* 190. (żyimy sobie, wir wollen uns leben). – *Inaczey* bydź sobie czym, iakim z wewnętrznie, wewnątrz siebie, bez względu na zewnętrzność, für sich, innerlich in sich. Bydź sobie wesoł, kontent (*ob.* się). – §. Bydź sobie abo drugiemu czym, w stosunkach pewnych bydź, sich etwas seyn, jemanden etwas seyn, für sich oder jemanden etwas seyn. Ja będę wam bogiem, a wy mnie będziecie ludem. *Leop. Jer.* 7, 23. Jam mu ieszcze w dzieciństwie była przeznaczoną, On mnie miał bydź małżonkiem, a ia iemu żoną. *Teat.* 44, *d.* 13. Gospodarz ieden był sobie panem i oraz pastuchem. *Zabł. Fr.* 81. er war zugleich Herr für sich und Hirte). Puszcze te zarosłe, leżyskami tylko i przechowaniem rozmaitemu zwierzowi były. *Stryik.* 354. (służyły im na legowiska, dienten ihnen zu..) Drzewa łosiom są miasto legowiska. *Warg. Cez.* 142. – Bydź do czego z służyć do czego, należeć, zu etwas seyn, zu etwas dienen, zu etwas gehören. Wszystko już wybrano, co ma bydź do drogi. *Kras. Podst.* 2, 116. Tey winy połowica stronie, a druga połowica do skarbu bydź ma. *Stat. lit.* 16. – Bydź z czym dla kogo, gegen jemanden hegen (Freundschaft u. s. w.), gegen jemanden erfüllt seyn, z. B. von Achtung u. s. w. Boię się przyiaźni twego oyca, z którą iest dla Maiętnickiego. *Zabł. Dz.* 72. Zawsze była dla niey z tém uszanowaniem, którego od niey wiek iey wyciągał. *Zab.* 14, 293. Wie, iak dla niey iestem z uwielbieniem, *Zab.* 14, 370. Powiedz mi, z iakiem iest sercem twoia panna dla mego pana! *Teat.* 27, *c.* 20. (was hat sie für eine Neigung zu ihm?) §. 6.) Bydź na czym z sprawować co, etwas verwalten, Był Mieczysław na państwie lat 35. *Papr. Ryc.* b.) Starać się o co wszystkiemi siłami, über etwas her seyn, sich woran machen. Wszyscy są na tym, opuściwszy wszystko, aby ducha pilnowali. *Birk. Dom.* 125. Dominik S. na tym był wszytek, aby zakon rozmnożył. *ib.* 43. S. ten ociec na tym wszytek był, żeby iak naywięcey towarzystwa zebrać. *Wys. Jgn.* 47. – Bydź komu na zdradzie, zdradliwie się mu zachowywać, mit einem betrügerisch umgehen. Jeżelim przymierza nie strzymała, umowę złamała, albo na zdradzie komu była? sama się sądzę, że słusznie tę zawziętość ponoszę. *Psalmod.* 40. c.) Bydź na czym, zależeć od czego, zawisnąć, wovon abhängen, worauf beruhen. Teraznieysze pokuty są na szafunku starszych, i na roztropności spowiedników. *Sk. Dz.* 1028. Uważam, iest na tym nieco, iść obietnicę, iest też za się wiele na tym niegodnemu nie dawać przyrzeczonego dobrodzieystwa. *Gorn. Sen.* 314. (znaczy i to coś, i to coś; i tam to ważne, i to). – §. 6.) Bydź, *z drugim przypadkiem*, seyn, mit dem Genitiv. Bądźcie dobrey nadziei. *Sekl. Mar.* 6. dobrey myśli, seyd guter Hoffnung, gutes Muths. On ie cieszył i nadziei wielkiey bydź im kazał. *Sk. Zyw.* 2, 286. Wielki skarb nauki sobie zebrał, bo był ostrego rozumu i wielkiey pamięci. *Sk. Zyw.* 2, 284. er war von scharfem Verstande. – §. 7.) Bydź za co z uchodzić za co, ważyć za co, mianym bydź za co, für etwas gelten, gehalten werden, passiren. Nigdy za niesprawiedliwą rzecz nie będzie, dobrodzieystwem dobrodzieiowi nagradzać. *Modrz. Bax.* 5. Czym się oycowie brzydzili, to teraz za osobliwą przystoyność bydź sobie rozumieią. *Star. Ref.* 4. Gość u nich za świętego abo za uprzywileiowanego wszelkim sądem i dekretem iest. *Warg. Cez.* 141. – II. Bydź, *verbum auxiliare, cum actiuis in Praeterito et Futuro*, als Hülfswort der thätigen Zeitwörter in der vergangnen und künftigen Zeit. Cokolwiek mówiemy, było mówiono, cokolwiek piszemy, było pisano, cokolwiek działamy, inni iuż to działali. *Kras. Pod.* 2, 36. was wir nur sprechen, das hat man gespr., was wir nur schreiben, das hat man geschr... Kto grał, będzie grał, kto pił, będzie pił. *Teat.* 19, *b.* 16. Będę miała suknią. *ib.* 38, 297. Wielką z niego dogodę wnet będziewa miała. *P. Kchan. Orl.* 1, 25. (*dualis*: my dwie będziemy miały). Not. *Zamiast będę czytaj*, буду.

w *Roſſyiſkem też mówią* смаиу умиамъ, имсамъ, *cf.* Gall. *je vais*). Dalby to był Pan Bóg, abyśmy ów zapał ugaſić mogli. *Jan. Pos. C. b. Plusquamperfect. Conj.*) Bydź, z imiesłowem przeszłego czasu słowa biernego wyraża bierną koniugacyą, a Niem. ſeyn, oder werden. Kochanym bydź, geliebt ſeyn, geliebt werden. Jeſtem kochany, ich werde geliebt. III. Bydź z ſtać ſię, werden, ſeyn; *Sorab.* 1. budź z werden; bydź z ſeyn; *Vind.* byti, gratat, poſtati). Powściągaycie ſię a bądźcie świętemi. 3 *Leop. Levit.* 20, 7. (a ſtańcie ſię świętemi. 1 *Leop.*) Zeszli ſię cicho patrzeć, co też będzie z tego. *Jabł. Tel.* 90. Nie będzie nic z tego, gdy ieden na drugiego patrzy, a żaden nic nie czyni. *Cn. Ad.* 307. Nic z tego nie będzie. *Teat.* 24, c. 49. (daraus wird nichts; es wird nichts daraus werden). Ani z tego, ani z owego nic wcale nie będzie. *ib.* 34, c. 99. *Opal. sat.* 3. *Gaz. Nar.* 1, 16. Niech będzie co chce. *Cn. Ad.* 557. es mag (daraus) werden, was da will; es mag geſchehen, w. d. w. Nie bóy ſię, nic ci nie będzie. *Jabł. Ez.* 135. es wird dir nichts (werden) geſchehen. Będzie, będzie, a nie wiedzieć kiedy. *Cn. Ad.* 12. es wird ſchon werden. Wiedział Jezus co z Judasza bydź miało, gdy go sobie obierał. *Sk. Kaz.* 610. Was aus ihm werden ſollte. IV. Bądź, właściwie tryb rozkazuiący słowa *bydź*, dla niektórych szczególnych znaczeń, muſi bydź ieszcze osobno rozważone: a., zwyczayne znaczenie: niech będzie, ſey. Otrząśmy ſię, bądź mężem. *Burl. A.* 3. Chwała bądź Bogu oycu, synowi i duchowi S. *Groch. W.* 66. Cokolwiek bądź, to iednak rzecz pewna. *Pilch. Sall.* 317. – §. Bądź zdrów. *Teat.* 11, 85. *Hul. Ow.* 258. (byway zdrów, zoſtań zdrów, (bleib geſund). §. Bądź u mnie z przyidź do mnie, komm zu mir. Dziś ieszcze będę u ciebie. (z przyidę do ciebie, ich werde heute noch bey dir ſeyn, zu dir kommen). b., Bądź, niech ſię ſtanie, es mag geſchehen. Bądź co chce, z placu bitwy nie uciekam. *Kraſſ. Os. C.* Co bądź, to bądź. *Teat.* 24, c. 98. niech ſię ſtanie co chce, es mag geſchehen, was da will. Co bądź, to bądź, muszę zerwać to nieszczęśliwe małżeńſtwo. *Boh. Kom.* 3, 427. Kto bądź, ten bądź, na kogo los padnie. *Hor.* 2, 2. Z ieńcem każdym, bądź iak ſię zwie, obchodź ſię iak nayslodzey. *Teat.* 45, *d.* 70. *Vind.* bodili, bodiš). Bądź – bądź: albo – albo, es ſey nun – oder; entweder – oder; *Boh.* buď – buď to; *Croat.* ali – ali). Był Homerem był, bądź wdzięcznym Maronem, Albo wymownym Rzymſkim Cyceronem. *Groch. W.* 566. (*Slovac.* bitbi: chociaż; *Roſſ.* буде gdy, ieśli.) Bądź to, bądź owo: lubo to, lubo owo. *Cn. Th.* 12. Bądź krótko, bądź długo. *Biel. Kr.* 208. es ſey über lang, oder kurz. §. Bądź: daymy, supponuymy geſetzt. Bądź, że bogaty, co z tego? – V. Będący, właściwie *participium praesentis*: byt maiący, exsyſtuiący, *Roſſ.* сущій, der ſeyende; lecz. zwyczaynie o przyszłym czasie: bydź maiący, przyszły, *Slovac.* budúcní, *Ger.* der werdende, der künftige, der zukünftige. Co iest przytomnego, to przytomnym; a co przyszłego, będącym. 1 *Leop.* 4. *Ezdr.* 8, 46. – *VI.* Not. *Słowo to bydź, iest, są, częſtokroć ſię opuszcza, gdzie łatwo przychodzi do dorozumienia:* das *verbum ſubſtantiuum bydź*, wird im Polniſchen oft weggelaſſen: *Dadź chcemy, co cesarſkiego (iest) cesarzowi; a co bożego (iest) bogu.* Sk. Zyw. 2, 201. *Wielki z ciebie dudek (iest).* Pot. Jow. 119. *Co nam i tobie (iest)?* Budn. Math. 8, 26. *Mnieć tu bardzo blizko (iest).* Rey Wiz. 64, b. *Dzieci to moie.* §. *Przeciwnie zaś dawni pisarze, osobliwie tłumacze biblii, niewolniczo naśladuiąc łacinę, częſtokroć kładą słowo* bydź *niepotrzebnie.* Wszyscy ci w rodzaiach ludu swego chwały są doſtąpili *aſſecuti sunt. Leop.* Syr. 447. Na obraz boży ſtał ſię iest człowiek. *Leop. Genes.* 9, 7. Umarł iest. *ib.* 9, 29. I ſtało ſię iest, że człowiek pewny chodził. *Biał. Poſt.* 62. – 2.) Bydź, było, iest, *słowo bezosob.* 1., Z drugim lub czwartym przypadkiem, *partitive*, mit dem Genit. oder Accusat. Otoż nowy kłopot! będzież tu hałasu! *Teat.* 25, 51. das wird ein Lärm werden! Zniknieſz z oczu raptownie, iakby cię nie było. *Zab.* 13, 160. (als wenn du gar nicht geweſen wäreſt). W ten czas dopiero męztwo poznaią, I twoię dzielność, kiedy cię nie będzie. *P. Kchan. Jer.* 119. (wenn du nicht mehr ſeyn wirſt). Na cóż mię było na ziemi, gdy nic do niey nie mam prawa? *Karp.* 7, 59. (na co ſię urodziłem na ten swiat, wezm muſſte ich gebohren werden, wenn . . .). 2., Z trybem bezokolicznym, mit dem Infinitiv: iest, (*oppoſit.* niemasz), *Gall.* il – y – a, es iſt, man hat, man hat wohl. *Roſſ.* имѣемъ, имѣлъ, oppos. нѣтъ, нѣтъ, нѣтъ, нѣтъ). Jest co z sobą samym czynić. *Sk. Zyw.* 111. man hat wohl mit ſich ſelbſt (genug) zu thun. O złote czasy nierządu, o prawdziwie iest czego onych żałować! *Gaz. Nar.* 1, 307. Nie było co odpowiedzieć, na takowe zagadnienie. *Kras. Doſ.* 252. Nie było komu bronić, bo wszyscy do Litwy byli wyciągnęli. *Stryik.* 391. (nie było nikogo coby bronił). Jest czego winszować Polszce, że tak wielu ma gorliwych obywatelów. *Gaz. Nar.* 1, 18. Jest o co ludzie na ſię zwaśnić. *Cn. Th.* 247. Jeſt ſię czemu dziwować, iest na co patrzeć. *ib.* §. Jeſt, należy ſię, iest powinnością, man hat, man ſoll, es gehört ſich. Zażyłeś rozkoszy, gdy było robić; umieraysże teraz z głodu. *Sk. K. N.* 51. Jeśliś ſię ludzi nie bał; przynaymniey na surowe pomnieć było bogi, Bać ſię było Jowisza. *Min. Ryt.* 1, 323. Nie było grać. *Cn. Th.* (man hätte nicht ſpielen ſollen). §. Jeſt z wypada, potrzeba, należy ſię, es ſoll, es iſt erforderlich, nöthig. Nie ludźmi takowym zdziercom bydź było, ale wilkami drapieżnemi *Star. Ref.* 124. ſie hätten nicht ſollen Menſchen werden, ſondern Wölfe. Kryſtynowi było książęciem bydź, a nie Kouradowi. *Biel. Kr.* 117. (er hätte ſollen Fürſt ſeyn, nicht Konrad). Krolu po cóż ty córkę do Węgier daiesz? Bydźci iey tu zaś u ciebie, a przeto zbuduy iey tu kamienicę. *Gorn. Dz.* 45. ſie mag hier bey dir bleiben. Jezusowi nie było czego ſię uczyć, ani do żadney szkoły chodzić, nie potrzebował. *Sk. Zyw.* 177. Leszek prostych sukień używał, aż kiedy było cokolwiek dla okazałości maieſtatu, osobliwie dla postronnych, przydadź, to ſię dopiero ſtroił. *Krom.* 41. §. Jeſt, było, z można, godzi ſię, podobna rzecz, ma ſann. Poznać iest w gnieździe małego orlika. *Mon.* 646. Znać było, że ſkrytego coś w sercu utaiła. *Zab.* 5, 435. Z wody główkę tylko widzieć było. *Lib. Hor.* 114. Strzały z obu stron tak gęsto leciały, Że nieba były nie widać przed niemi. *P. Kchan. Jer.* 287. (der Himmel war nicht zu ſehen; man konnte den H. nicht ſ.). Jako ſię było do takiego mistrza nie cisnąć! *Sk. Zyw.* 299. wie hätte man ſich zu ihm nicht drängen ſollen? wie wäre es anders möglich geweſen? Jakoż ſię było do tak prze-

dziwnego miejsca nie kwapić? *ib.* 40. Not. *Opuszcza się* ni słowo bydź, iest, *n. p. widać iż, słychać* qu. v. – §. Ieść mnie: mam, ich habe, (cf. *Lat.* est mihi). Było iuż na ten czas Bolesławowi dziewięć lat. *Biel. Kr.* 66. Elżbieta żadne dziecia, chociaż babie było iuż przez 80 lat. *ib.* 209. Mod. iż się tu w domu rodzi, komu może bydź, może go być. *Lek. C. o.* (kto go mieć może). Był człowiek posłany od boga, któremu było imię Jan. *Biał. Post.* 80. Nb. *Opuszcza się tu też słowo iest: n. p. Pyta się go, ieść iak ci imię?* Zab. 13, 83: wie ist dein Name? wie heißt du? *iak ci na imię* (ob. *Imię*). §. Iest ieszcze to: równam temu *ob.* 2, z to. §. Było, z przysłowo się stało, zdarzyło się, trafiło się, es ereignete sich. Uchoway boże, co przemówić było, co się nie godzi, wnet się gniewała. *Auszp.* 25. (gdyby co przeciwnego przypadkiem).

Pochodz: od słowa bydź: *bycie, były, bywszy, byt, bytność, bytny, niebyt, niebytność, niebylica: bywać, bywały, bywalec, bywałość; dobywać, dobyć, dobytny, dobytek, zdobywać, zdobyć, zdobycz; nabywać, nabyć; obywać, obywatel, obywatelka, obywatelski, obywatelstwo, odbywać, odbyć; pobyt, przebywać, przebydź, przebytny, przybywać, przybyć, przybyszowy; nowoprzybyły; ubywać, ubycie, ubytek. Wszędybył. Zbywać, zbyć, zbyt, zbytek, zbyteczny, zbytkować; niezbytny, niezbyty; pozbywać, pozbyć.* – §. *Bydło, z pochodz. z, Gdzie. iestli, ieśli, ieżeli; iestestwo; iestwo, ieźdźca, istność, istny, isty, istotny, istota, istoczyć, przeistoczyć, iścić, iściać, iściana, zjścić, zaiste, zaiście.*

BYGIEL *ob.* Begiel.

BYGLA, i, ż. z Niem. das Bügeleisen, żelazo, krawiecze do prasowania. *Tr.*

BYK, a, *m.* BUGAY, BUIIAY, – aia, *m.* BUIAK, BUIAL, BOYK, a, *m.* bydlnik; Byczek, buiaczek, byś, *dim.* *gen. v.* der Bulle; *Boh.* byk, beyk, b'ehaun, b'ehaunek; *Slovac.* bik, býk, bugák; *Hung.* bika, (*Slovac.* buzuk, bik, *Hung.* vizi bika; *Croat.* bik, z bąk, ptak); *Vend.* bik bak, junz; *Carn.* bik, bik; *Croat.* bik, bàk (*Croat.* bicko: kiernoz); *Dal.* et *Rag.* bàk; *Slavon.* bik. *Boem.* bak, bik, *Sorab.* 2. bük, büllo, *Sorab.* 1. bel, wolcicz, bóran, cipły; *Ross.* Быкъ (*Ross.* Буянъ byk, cf. *Gall.* boucanier cf. *Ger.* Bock, Bacher, Bach, Bär) Byk iest samiec cały; pokładany, zowie się wół. *Mat. Zw.* 1, 202. *Zool.* 359. (*por.* Stadnik). Przypuszczanie krów do buhaiów, czyli byków. *Wolszt.* 4. *Nieg. Wirg.* 495. Postronkami go iak byka każe obić. *Boh. Kom.* 2, 345. Europa usadziła śnieżne nóżki na karku buiaka lubieżne. *Hor.* 2, 183. *Nar.* – *Przysłk. Slow.* Psie bija byka honit (: po szkodzie mądry). Nagi iak byk. *Trg. S. M.* 83. Goły iak byk. *Teat.* 30, 35. *ib.* 14, 14. (iak bizun, iak derwisz, iak Turecki święty). Zdrow iak byk. – §. 2., Byk, gatunek statku wodnego, do którego potrzeba ludzi kilkunastu; bierze zaś lasztów 10. *Magier. Mskr.* ein Wasserfahrzeug, ein Flußschiff von 20. Last. Po tey wodzie lecą byki, szkuty, trafty. *Por. Pol.* 219. *Haur. Ek.* 165. (*Ross.* Балкъ izbica). – §. Byk na szkucie iest drzewo przy końcu trarefy, u którego iest kołko, na którym przewleczone są kalarysy. *Magier. Mskr.* ein Baum mit einem Kloben auf dem Gefäße. – §. 3., Byk; baran do szturmowania, der Sturmbock. Ci w baszty biią bykami, ci palą, Inni zaś wieże i okopy walą. *Chrość. Luk.* 176. – §. 4., Znak niebieski wiosenny. *Zebr. Zw.* 25. der Stier am Himmel. Znamię koła zwierzęcego między baranem a bliźniętami. *Otw. Ow.* 57. – II. *Transl.* byka dadź komu, z tyła go łbem uderzaiąc podsadzać, iakoby byk bódł; żart zwyczayny parobków wieyskich. *Oss. Wyr.* einem einen Stoß von hinten versetzen, als wenn ein Stier stöße. **BYKOGŁOWY, a, e, głowę byczą maiący, stierköpfig. *Vind.* bikoglavez, bikazh. **BYKOKSZTAŁTY, a, e, kształtu byczego będący, wie ein Stier gestaltet. Auśd' bykokształty. *Hor.* 2, 289. *Kniaź. tauriformis.* BYKOWAC, – ował, – uie *intrans. nied.*, bykowe płacić, (bedemunden *v.* Adlg), für eine geschwängerte Unterthaninn dem Hofe Strafgeld zahlen. Z ciebie starościc, gdy mu corok bykuiesz, dobry procent roście. *Gaw. Siel.* 365. BYKOWCOWY, e, o, od bykowca, Ochsenziemer: s. 2., z rzemienny, von Riemen. BYKOWIEC, – wca, *m.* bykowy bicz, korzeń byczy, der Ochsenziemer; *Boh.* bejkowec, *Eccl.* воловій; *Sorab.* 1. z bocijego koje paytja. Kropił czeladzi boki bykowcem. *Zab.* 8. 49. *Tręb.* BYKOWINA, y, ż. byczyna; mięso bykowe, Bullenfleisch. 2.; skóra bykowa, Bullenhaut, Bullenfell, Bullenleder. Bili ie biczmi i puhami z bykowiny. 1. *Leop.* 2. *Machab.* 7, 1. (biczmi bykowemi. *Radz.*). BYKOWY, a, e, byczy, od byka, Bullen-, *Boh.* bykowý, *Vind.* bikaft, bikou; *Carn.* bikove, bikovske, bisov; *Croat.* bikov; *Eccl.* Быковый; *Grae.* βοϊνὸς. Krwią kozłą abo bykową grzechy zgładzić. 3. *Leop. Herb.* 10, 4. (byczą. 1. *Leop.*). Bili ich biczmi bykowemi. *Radz.* 2. *Macch.* 7, 1. (biczami z byczey skóry). Wysep bykowy, *cherson. Tauriça. Paszk. Dz.* 10. – BYKOWE, – ego, *Subst. n.* wina, która się dworowi płaciła za nabawienie płodu poddanki, der Bebemund, das Strafgeld an den Hof für die Schwängerung einer Unterthaninn (*ob.* Bykować). Chociaż czeladź trzymaią gorzey niż w klasztorze, Przecię corok bywaią z bykowym we dworze. *Sim. Siel.* 53. Nie wiele on sieluszkom na fawory tracił, Tylko bykowe przez rok kilka razy płacił. *Zim. Siel.* 226. Niech rodzice za bękarta przed prawem bykowe odbędą. *Pot. Jow.* 210. *Pimin. Kam.* 151. *Eccl.* почеревыя деньги.

BYLE *conj.* żeby tylko; *Slovac.* leda (*ob.* lada). Było dziś. *Gemm.* 27. Piię, iem, byle przeżyć, a co po nas potém Tam będzie, nigdy moim nie było kłopotem. *Zabł. Z. S.* 63. Byle poczciwie; choć mało. *Gemm.* 27. Byle bez szkody. *Zegl. Ad.* 26. Byle teraz było dobrze i zabawnie; iutro nie nasze. *Teat.* 19 c, 67. Głupia, stara, szpetna, byleby pieniężna. *Hor. Sat.* 28. Per fas et nefas, byle było u nas. *Rys. Ad.* 59. *Dudz.* 28. Niedba Jan S., byle iego Pan sławny był. *Sk. Kaz.* 21. Byle iako *ob.* Lada iako). Byle zbyć, byle odbyć, letko, niedbale, od ręki, um es nur los zu werden, um nur los zu kommen, fertig zu werden. *Ross.* скорохвать. Niektórzy te nauki byle zbydź, odprawuią. *Pir. Pow.* 117. Byle się strawa wlokła. *Cn. Th.* Wiersze piszą, byleby czyie imieniny, Wiersze znowu, byleby czyie

urodziny. Jeszcze wiersze, byle kto sprzykrzywszy sam w domu, Slubował przy ołtarzu, kaci wiedzą komu. *Węg. list.* 22.

BYLE, a, e, bylina, *Suffrutex*, ein holziger Strauch, Mittelgewächs zwischen Kraut und Staude. (podkrzewie) *Roff.* Былïе ziele, roślina. Wskoczył koń na byle, ktore po skale rosło; tam został rycerz i siodło na bylu; koń spadł na dół. *Papr. Ryc.* 235. Ciernie, ostry i byle, miasto pszenicy rodzim. *Sk. K. N.* 97 §. Łodyga, *Vind.* bil, der Stengel eines Gewächses. Czartowe ziele pręt, albo byle, ma na łokieć wzwyż. *Syr.* 883.

BYLICA *ob:* Bielica.

BYLINA, y, ź. BYLINKA, i, ź. *zdrbn.*, byle, ziele, chwast, Krautstauden, Kraut, Unkraut; *Boh.* bylina, bylinka; *Roff.* Былина, Былинка; *Rag.* biglje §. Łodyga, źdźiebło, der Krautstengel, der Stiel, der Halm; *Carn.* bil, bilka; *Vind.* bil, bilka, slamnu steblu. (*Boh.* obilj: zboże, *Croat.* obilne: obicie). Ze środku tego ziela wyrasta bylinka, na którey wierzchu iako kłoseczek blady. *Syr.* 600. 2., *Bylina, kłoda, ciemnica, więzienie. *Sax. Rej.* ein Gefängniß, der Stock.

BYŁOSC, ści, ź. bywszy byt, była bytność, die Gewesenheit, das vergangne Daseyn. Którym miastom przywileie lokacyine zaginęły, za dowodzeniem ich byłości, nowe wydamy. *Gaz. Nar.* 1, 125. (że były; że ie rzeczywiście niegdyś miały). BYŁY, a, e, co było, bywszy, gewesen. *Boh.* Bylý, bywalý; *Roff.* Былой; *Eccl.* предбывый, бывшïй. Rzeczy niebyłe, ale bydź maiące, udaią za byłe i stałe. *Smotrz. Ex.* 36. (*ob.* Byty).

BYNAYMNIEY *przysłk.* by naymniey to nie; wcale nie, wcale nic, *nikaki, ganz und gar nicht; nicht im geringsten. *Boh.* nikterak; *Slovac.* nikoli, nigako, nigakj; *Sor.* 2. n'eschak; n'edje, niczschak; nide niz; *Sorab.* 2. nikak; *Hung.* nem; *Carn.* nekàr; *Vind.* nikar; nigdar, nikaker, nikoli; *Bosn.* nikako, nine; *Slavon.* ni poshto; *Croat.* nikak, podnijeden put; *Roff.* нимáло, отнюдь, никáко. Bynaymniey nie pyszny; przysługuie się każdemu. *Teat.* 48, 68.

*BYON, u, *m.* chmiel, der Hopfen. *Tr.* cf. *Grecholac.* bryon.

BYS, BYSIEK *ob:* Byk, Byczek.

BYSTRO, BYSTRZE, *przysłk. przymiotn.* bystry: z rzeźwie, ostrze. *Mącz.* szybko, pędem, *pr. et impr.* schnell mit sich fortreißend, scharf. (*Croat.* bisztro 1., *limpide, clare*, 2., *argute, acute*). Rzeka bystro bieżąca, bystro ciekąca, *Roff.* быстропемчýщïх. Nie tak mię bystro kochay. *Jabł. Tel.* 162. (nie tak gorąco, żwawo, nicht so hitzig; *Roff.* чýтко). Bystro patrzeć. *Cn. Th.* przenikliwie, ostro, scharf sehen. *Slavon.* bistro gledati): Bystro poymować, scharf eindringen, scharfsinnig seyn. *Roff.* замыслювáто. (*ob:* dowcipnie). **BYSTROCHODY, a, e, pędem bieżący, schnell laufend, reißend. Bystrochody Nar, rzeka w Umbryi. *Otw. Ow.* 572. **BYSTROKRĘTY, a, e, szybko obrotny, schnell drehend, schnell windend. Potok bystrokręty. *Dmoch. Jl.* 2, 238. (*por.* wirowáty). **BYSTROLOT, **BYSTROLOTY, **BYSTROLOTNY, a, e, **BYSTROLOTNIE *przysłk.*, pędem lecący, schnellfliegend. Bystrolotne skrzydła. *Hor.* 2, 154. *Kniaź.* Bystrolotny pegaz. *Zab.* 7, 149. *Węg.* Wozy bystrolotne. *Zimor. Siel.* 273. Bystrolotna kula. *Zab.* 13, 337. *Nar.* (*ob.* lotka). Sława bystrolotna. *Chrośc. Luk.* 306. Łacno się przedziera Przez tysiąc zapor, komu bystrolotem Drogę fortuna utoruie złotem. *Hor.* 2, 120. *Kniaź.* **BYSTROMYSLNY, a, e, bystrego dowcipu, zgłębiający, scharfsinnig, *Eccl.* остроумышленный. **Bystromyślność, die Scharfsinnigkeit, *Eccl.* остроумыслïе. **BYSTRONOGI, a, ie, szybkonogi, chyży, schnellfüßig. Bystronoga liszka. *Kmit. Spyt. B.* 2. **BYSTROOKI, a, ie, wzroku bystrego, oczu przenikliwych, scharfsüßig, scharfsichtig. *Roff.* быстроглáзый, остроглáзый, остроóкïй, острозрúтельный, зóркïй, зóркъ; *Eccl.* острозрúтель. (*p.* ostrowidz). *Vind.* bistroviden, bistrogleden, oistrovidezh). Dziki to ptak bystrooki. *Zab.* 14, 238. Chart bystrooki. *Otw. Ow.* 111. Feniksy bystrookie. *Ban. J.* 2 *b.* Człek bystrooki. *Pot. Arg.* 560. Bystrooki filozof Seneka. *Pilch. Sen. L.* 2. - *Vind.* bistrovidnoit, oistrovidezhnoit: **bystrooczność, die Scharfsüßigkeit, Scharfsichtigkeit. **BYSTROPADNĄCY, *BYSTROPADŁY, a, e, pędem wałący się, schnell stürzend. Gwałtowność bystropadnącego pędu morskiego. *Fal. Fl.* 53. **BYSTROPIORY, BYSTROSKRZYDŁY, a, e, bystrolotny, lotu piórami czyli skrzydłami szybkiego, schnellgeflügelt. Sokoł bystropiory. *Kniaź. Poez.* 3, 105. Zebr bystropióry. *Zab.* 10, 52. *Kossak.* **BYSTROPŁAWNY, **BYSTROPŁYNNY, a, e, szybko ciekący, schnellfluthend, schnellfließend. Jsmen bystropławny, *celer. Zebr. Cw.* 34. Bystropłynny Jster. *Zab.* 12, 213. **BYSTROPOIĘTNY, a, e, szybko poymuiący, schnell fassend, schnell begreifend; *Eccl.* остропоятный. - **Bystropoiętność, *Roff.* остропоятïе. - BYSTROSC, ści, ź. rączy pęd, popęd, porywaiąca prędkość, hinreißende Schnelligkeit; *Boh.* bystrost; *Roff.* быстрота; w innych dyalektach zachowuie pierwiastkowe znaczenie klarowności, światłości; *Vind.* bistrust; uternoſt; *Carn.* bistrust, bistrina; *Rag.* bistros, bistrina, *Croat.* bistrocha, bistrina, bistrost; *Bosn.* bistrost, 1., *limpitudo*, 2., *acies*). Woda wyrwane krzaki niesie przez bystrości. *Kołak. Wiek. A.* 3. (przez bystre nurty). 2., *fig. transl.* przenikliwość, poiętność, Scharfsinn, Scharfsinnigkeit. *Boh.* ostrowtipnost; *Eccl.* быстрома, природная острота разума; *Carn.* premetalnoſt; *Vind.* oistropametnoſt, domislenoſt, prevershnoſt; *Sorab.* 1. pjewidzicznoscz, wotrobamosnoscz; *Roff.* остроумïе, замыслювáтость; предусмотрительность, толковúтость, чýткость, зóркость. Bystrość rozumu, gdy kto każdą rzecz, iako się w sobie ma, obaczyć może. *Budn. Cyc.* 9. Nasi iako bystrości rozumu, tak też i zdrad nie maią. *Sk. Dz.* 601. **BYSTROWATY, a, e, *Roff.* быстроватый, быстренький, przybystrzeyszy, nieco bystry; trochę szybki, etwas schnell. **BYSTROWODY, a, e, bystro pływaiący, schnell schwimmend. Łosoś bystrowody. *Bielaw, Myśl. F.* 2 *b.* (bywaiący w wodach bystrych). BYSTRY, a, e, Bystrzeyszy, Bystrzszy *Comparat.*, prędkiego pędu, rączy, rzeźwy, z sobą porywaiący, reißend schnell, mit sich fortreißend. *Boh.* bystrý, *Roff.* быстрый (w inszych dyalektach zachownie pierwiastkowe znaczenie: klarowny, czysty, światły; *Vind.* bister, utern,

ntern, ſwietel; *Carn.* biſt; *Rag. Bosn. Slavon.* biſtar; *Croat.* biſztër: a., *limpidus* b., *acutus, acer.*). Bystry Tyras. *Star. Vol. D.* 2 *b.* Ktore, rzecze białogłowa, pisz na bystrey wodzie słowa *Rys. Ad.* 23. - §. Co do zmysłów bystry, ostry, przenikliwy, ſcharfdurchdringend, von den Sinnen. Psi powonienie bystre maią. *Sak. Probl.* 51. *Roſſ.* чуткій, чуткость. Niemasz bystrzeyszych oczu nad owe, ktoremi zazdrosna miłość patrzy. *Oss. Str.* 9. Bystry wzrok, przeszywaiący do razu, daleko widzący. §. Co do umysłu czyli rozumu, przenikliwy, ostro widzący, dowcipny, domyślny, ſcharfſinnig. *Boh. et Slovac.* ostrowtipni; *Vind.* biſtropametен, domiſhliu, premeten; *Carn.* ibrisan; *Slavon.* oshtrohuman; *Sor.* 2. pjewidźicjné, wotrohźmoßné; *Roſſ.* быстроумный, остроумный, толковый, толковитый, предусмотрительный, замысловатый; *Eccl.* смотрѣливый. Jesteś człowiek bystry i głęboki w rozumie i w rozsądku. *Boter. A.* 4. - *In malam partem.* Bystry człowiek, przebieglec, oszuſt, ein Durchtriebner. Bystre ręce s prędkie do złapania czego, złodzieyskie, ſchnelle Hände (diebiſche; lange Finger). §. Bystry, nieunoszony, niepohamowany, nieugłaskany, heftig, feurig, ungezähmt. Panowanie wysokie bystre ieſt, i dobre zamysły odpędza. *St. Dz.* 58r. BYSTRZE 1., *adverb. ob.* Bystro. 2., BYSTRZE, a, *n.*, bystrość, ostrość, die Schnelligkeit, die Schärfe. Powiedz mi, bo nic niebo, ni przepaść głęboka Piekła, przed bystrzem twego nie ukrywa oka... *N. Pam.* 12, 363. BYSTRZEC, - strzca, *m. Roſſ.* быстрякъ, bystry, popędliwy, prędkopoiętny, przenikaiący; o ludziach i zwierzętach, ein Schneller, der alles ſchnell macht, ſchnell faſſt u. ſ. w. ein Scharfſichtiger. *Oss. Wyr.* BYSTRZEC *niiak. nied.*, BYSTRZYC się, *zaimk.*, bystrym, nieunoszonym zoſtawać, bestwić się, wild werden, ausgelaſſen werden. *Cn. Th.* (*Croat.* biſztritiſe: wyiaśnić się; *Carn.* biſtry ae *clarescit*). O koniach, rżać, bystrzyć się, *equire, coitum appetere. Mącz.* BYSTRZYC *czyn. nied.*, bystrym, ostrym czynić, ostrzyć, ſcharf machen, ſchärfen. (*Bosn.* biſtritti; *Rag.* zbiſtriti, biſtrim; *Vind.* biſtruvati, obiſtriti: *clarificare*). Sameś godzień pala, Bystrząc iawnie miecz domowy I na tumult trąbiąc nowy. *Miask. ryt.* 2, 31. BYSTRZYCA, y, *ż.* miasto Siedmiogrodzkie, Biſtritz in Siebenbürgen. *Boh.* Bánſka Bystrica, miasto Węgierskie, Neuſohl in Ungarn. §. Bystrzyca, rzeka na Wołoszczyznie, ein Fluß in der Wallachey, die Biſtritz. *Roſſ.* быстрина, prąd rzeki, nurt.

BYT, u, *m.* bycie i stan bycia, das Seyn, das Daſeyn, Vorhandenſeyn; der Zuſtand des Seyns: *Boh.* byt, (*cf. Boh.* bydlo, *vita, victus*). *Sorab.* 2. bûſche; *Sorab.* 1. bycji, botjo, bocjo; *Vind.* et *Bosn.* bitje; *Croat.* bitje, bichye, jeſztvo; *Rag.* biſtvo, bijtje; *Roſſ.* бытъ, бытіе; *Eccl.* осуществіе; 1., eksyſtencya, bytność, das Seyn, Daſeyn, Vorhandenſeyn, die Exiſtenz. Rząd bez bytu pewnych pośredniczych władz, utrzymać się nie może. *Ust. K.* 1, 112. Niebyt baczności, brak baczności. *Wlod.* - cf. *Eccl.* предбытіе, preeksystencya. 2., stan bycia, mienie się, kształt i sposób bytności, der Zuſtand des Seyns, des Unterhalts, der Stand. Chce się odmiany, a często z lepszego idziemy bytu do bytu gorszego. *Jabl. Ez.* 175. W dobrym bycie, wszystko idzie z mydłem. *Pot. Syl.* 135. Byt ma dobry. *Cn. Ad.* 5 *v.* (ma się dobrze). I naylepszy się w dobrym bycie zepsuie. *Zegl. A.* 93. (Gut macht Uebermuth). Drudzy giną od nędzy, a ia od pieszczoty, W naylepszym bycie są też i swoie kłopoty. *Sim. Siel.* 122. Ty co tak wieyskim mierzisz sobie bytem, Nie gardź zemną pod nizkim mieszkać oraz szczytem. *Nag. Wirg.* 489. Radby spróbować żołnierskiego bytu. *Alb. n. W.* 5. 3., byt s. dobry byt, wygodne życie, wygody życia, dobre mienie się, Wohlſtand, gutes Leben, Auskommen, Wohlbefinden, *Eccl.* благобытіе, *Graec.* εὐεξία. Praca do bytu tor ściele, Ręce szczérzy przyiaciele. *Karp.* 7, 10. Za nic byt, kiedy nie ma w domu Pozyskanego szczęścia mężnika. *Zab.* 13, 228. Co on dba, byle ieno swych bytów zażywał, Babkę głaskał, a od niey pieniążki odrywał. *Sim. Siel* 32. Bytu, iako słynie przypowieść, póty, póki żytu. *Paszk. Dz.* 106. Póki żyta, póty byta. *Rey. Zw.* 100. Póki żyta, póty byta (bytu), wszak nie dadź od tego myta. *Rys. Ad.* 56. (żyto naylepiey dobry byt przyspa-rza). 4., byt, siedliſko, bycie gdzie, mieszkanie, *Boh.* byt (bytem bept, mieszkać); *Hebr.* נוּר, גּר. Mieszkać u kogo, bytem bydź, *commorari. Mącz.* Tu ja mieszkam, tu iest moy byt. *ib.* Ty z ziemi precz wyciągay, nie tu twego bytu, Musisz dadź possessyą bez wszelkiego kwitu. *Biel. S. M. A.* 3 *b.* Póki ten poganiec byt swóy w Wołoszech mieć będzie, iuż się nam rozbierać nie trzeba. *Falib. Dis. X.* (*Eccl.* бытіе, *Roſſ.* бытіе: pierwsze księgi Moyżeszowe, księgi rodzaiu). *BYTNIA, i, *ż.* iestestwo, kształt przyrodny, das Weſen, die Geſtalt. Tam Areteusz pod morze się wkręca, Do Aretuzy ciągnąc w swoiey bytni. *Chrośc. Luk.* 73. BYTNOSC, ści, *ż.* byt, bycie, eksyſtowanie, eksyſtencya, das Seyn, das Daſeyn. *Boh.* bytnoſt; *Slovac.* bitnoſt; *Rag.* biſtvo; *Carn.* bitje; *Vind.* bitje, bitnoſt; *Roſſ.* бытность, сущность, существованіе; *Eccl.* осуществіе. Bytność rzeczy wszelakiey na świecie; zachowanie każdey rzeczy, przy istocie, którą wzięła przez stworzenie albo rodzenie, *existentia apud philosophos. Cn. Th.* 57. Bóg dał mi ku swey chwale mą bytność. *Kulig. Her.* 24. Dowód bytności powietrza. *Hub. Wet.* 167. Bytność szlachty z bytności chłopów powstała. *Teat.* 13, 30. Początek czasu uprzedził bóg swoią bytnością. *Psalm. A. b.* Preeksyſtencya, *Eccl.* предбытность, предбытіе, предбытство. Niebytność, niceksystencya, niceksystowanie, das Nichtexiſtiren, Nichtdaſeyn. Człowiek wyszedłszy z macierzyńskich więzów na swobodę, płacząc żałuie pierwszego swego stanu, to iest, niebytności. *Zab.* 12, 42. - §. 2., Jestestwo, istność, das Weſen; *Boh.* bytoſt; *Eccl. Roſſ.* существо, сущность. Dusza iest bytność rozumna. *Sak. Dusz.* 28. Aniołowie są bytności duchowney, nie maią ciała ani kości. *Gil. Post.* 291 *b.* (natury, przyrodzenia duchownego). Duch Sty ma od syna bytność albo iak starzy Słowacy przełożyli, iestestwo. *St. Zyw.* 1, 8. - §. 3., bytność, obecność, przytomność, die Anweſenheit, die Gegenwart. Przyobiecał mi na inszy dzień bytność swoię. *Xiądz.* 88. Prawdziwie bytnością swą była dusza Chrystusowa w otchłani. *Karnk. Kat.*

46. Niebytność, nieprzytomność, die Abweſenheit. *Boh.* nebyt, nebytnoſt; *Rag.* nenâmjera, dalecina; *Roſſ.* отсутствіе, отлучка. BYTNY, a, e, BYTNI, ia, ie, obecny, będący, przytomny, co do czasu i mieysca, gegenwärtig, anweſend, jetzig. (*Boh.* bytný, bytedlný = trwały). Choć żywot, choć śmierć, choć bytne, choć przyszłe rzeczy. *Budn.* 1. *Cor.* 3, 22. (bądź przytomne, bądź przyszłe. *Bibl. Gd.*). Po śmierci miasto wiary, nastąpi rzecz iuż bytnia, skuteczne nasze wyzwobodzenie od grzechu. *Gil. Post.* 47 *b.* (iuż aktualna, rzeczywista, bytność maiąca, wirklich, ausgeführt). – Niebytny, nieprzytomny, nicht gegenwärtig, abweſend. *Roſſ.* отсутствующій, Tak obliczni, iak niebytni iednostaynie byli trapieni. 2. *Leop. Sap.* 11, 12. Jednego obecnego, drugiego niebytnego uzdrowił. *St. Kaz.* 55. Dekret przeciwko niebytnemu nic nie waży. *Szczerb. Kaz.* 393. *et* 65. Niebytnemu bożkowi, iako obecnemu służyli. *W. Sap.* 14, 17. (nieprzytomnemu, iako przytomnemu. *Bibl. Gd.*). Chrystus, acz niebytny wedle ciała; ale wedle bóstwa wszystko napełniaiący. *W. Poſt. W.* 2, 289. *Petr. Hor.* 2, *F.* 2 *b.* *BYTO *Gerund. verbi* Bydź *qu. v.* (BYTOMKA, i, ż. w Krakowskim tak zowią rzepę słodką podługowatą; drudzy ią kolnikiem zowią. *Syr.* 1043 *et* 1042. Steckrüben). BYTY, a, e, co był, bywszy, geweſenet, der ſchon war. Przed przyiściem Pańskim byli też ludzie, którzy wierzyli weń, tak przyszłego ieszcze, iako i my wierzymy tak iuż bytego. *Gil. Post.* 39 *b.* Nie wzmiankuią i naymnieyszey bytcy na soborze Floreńskim tyranii. *Smotr. Ap.* 86. Ziemię przez morze wynalazł on drugą Niebytą ieszcze w tamten kray żeglugą. *Chroſt. Fars.* 165. (*porówn.* bez praktyki). BYWAC *Frequ. słowa* Bydź, zu ſeyn pflegen, gewöhnlich ſeyn, für gewöhnlich ſeyn. *Boh.* bywati, bywawati, bywam, bywawam; *Slavac.* biwat, biwawat: *Rag.* bivati; *Croat.* bivati; *Roſſ.* бывать. (*Sorab.* 1. bywaci bêwam = bywać; *Sorab.* 1. buwaci = często się stawać; *Eccl.* збываемся, *Fit ἀναπλήρωσις*). Te z wież przed laty bywały pełne różnych rzeczy bogatych. *Star. Dw.* 3. Pospolicie łotrowie bywaią wierutni, ci ich filozofowie. *Star. Dw.* 17. Bywa pod wozem, kto bywa na wozie. *Gemm.* 27. (fortuna odmienna). Rozumiecie, aby o tym mowy nie bywały! *Falib. Dis. O.* (że o tym nieraz gadano). Bywa między Tatary, że przenoszą swe kotary. *Lib. Sen.* 15, (zwyczay iest). Bywa to nie raz, że człowiek chciałby się pozbyć biedy, a nie wie, że ona do szczęścia prowadzi. *Teat.* 54 *c, D.* 2. (traſa się, es ereignet ſich, es pflegt zu ſeyn, es pflegt zu geſchehen; *Sorab.* 1. waſchna). Niech tak będzie, iak bywało. *Xiąd.* 86. (wie es zu ſeyn pflegte, wie es ſonſt war. Nie bywało to w Polszcze, i nigdy nie będzie; Tak iest, że nie bywało; lecz może bydź wszędzie. *Star. Vot. D.* 3. Bywało ieszcze gorzey. *Leszcz. Gł.* 67. – §. Bywało, było, minęło, przeszło, es war einmal, es iſt vorbey. Zacna Sparta bywała, Miceny kwitnęły. *Otw. Ow.* 626. By nie przyszło nam mówić z Troiany, Bywaliśmy i my też kiedyś ono pany. *Paszk. Dz.* 117. *Fuimus*). – § Byway zdrów, żegnaiąc kogo na dłuższy czas = bądź zdrów, zostań zdrów, bleib geſund, leb wohl. Wsiada na konia a przytłumianym głosem do maie przemawia: byway zdrów. *Stat. Num.* 2, 73. Uściskał serdecznie swego przyiaciela, i powiedział: byway zdrów! iutro odieżdżam. *Zab.* 12, 302. *fig. transl.* Byway zdrowe takowe mniemanie; nie ma mieysca u mnie. *Nag. Fil.* 224. (Fort! nic chcę o nim wiedzieć. Gott befohlen! ich mag davon nichts hören). Byway sam z witay, witam serdecznie, willkommen! Wnet otworzywszy drzwi, hayduk raeknie: byway sam miły Bartku z Wawrzyszewa, Dawno iuż ciebie pan się spodziewa. *Zab.* 15, 57. – §. Bywać z zwyczaynie stanąć, gewöhnlich ankommen, anlangen, eintreffen. Co z Kairu wychodzą, za miesiąc bywać zwykli w Mekce. *Star. Dw.* 64. – §. Bywać gdzie, uczęszczać do iakiego mieysca, einen Ort beſuchen, frequentiren; wo verkehren. Od dawnego czasu przestał bywać u mnie. *Teat.* 29, 64. Gdy Dawmunt na dwór Witolda nie uczęszczał, spytał Witold przyiaciół swoich, czemuby przy nim nie bywał. *Stryik.* 307. Moie zabawy, domy które uczęszczałem, Może że nie te były, kędyś We Pan bywał. *Niemc. P. P.* 45. Nie bywała między ludźmi, i dlatego wstydliwa. *Teat.* 31 *c,* 69. (ſie iſt nicht viel unter den Leuten geweſen). Kto nigdzie nie bywał, swoię chałupkę naypięknieyszą bydź rozumie. *Cn. Ad.* 390. Gdzieś dziś sprawiedliwości boska! kędy bywasz! *Groch. W.* 217. (gdzie przebywasz, gdzie mieszkasz! wo hälſt du dich auf)? Gdzie cię radzi widzą, tam nie często byway, a gdzie nie radzi, tam nigdy. *Rys. Ad.* 14. *Cn. Ad.* 235. Zaprowadzą cię tam, gdzieś nie bywał. *Teat.* 36 *c,* 63. (gdzieś ieszcze nie był w życiu swoiém; do kozy; wo du noch nie, noch in deinem Leben nicht geweſen biſt: ins Gefängniß. BYWALEC, – lca, *m.* człowiek bywały, niedzisieyszy, niewczorayszy, nie domator, nie piecuch, nie legart; ćwik, szczwany, świadomiec; wie, gdzie kozy gnano; po świecie ochrostany, przebieglec; *Boh.* bywalec; *Ger.* ein Gewitzter, Erfahrner. Już też i ia bywalec i świadom hałasu. *Tręb. S. N* 124. Aby się pokazać bywalcami i dworakami, zaniedbywaią wszystkich znaków przystoyności. *Mon.* 65, 149. Oy musi to bydź bywalec, bo się dobrze między ludźmi wytarł. *Teat.* 29 *c,* 67. BYWALKA, i, ż. kobieta świadoma, eine Erfahrne, ein Frauenzimmer von Erfahrung. *Pot. Syl.* 15. *S. W rodzaiu męzk.* iaki mi bywalka! (z niejakim przytykiem). *Oss. Wyr.* was das für ein erfahrnes Männchen iſt. – 2., *Niebywalka, rzecz niebywała, niebyla, niebylica, niepraktykowana, etwas Unerhörtes, das nie war. Spracowane w takiey niebywalce, przy dokończeniu ustaią palce. *Chroſc. Ow.* 275. Rzecz bywała, bywalka, *Roſſ.* бывалщина. BYWAŁO *przysłk.*, zwyczaynie, gewöhnlich. Bieży bywało, iakby go gonił nieprzyiaciel. *Zab.* 8, 327. *Jżyck.* Z nim sampas się bywało nagrali, nadrwili. *Zab.* 10, 336. BYWAŁOSC, ści, ż. zeszłe często gdzie bywanie, przeszłe uczęszczanie, vormaliger häufiger Beſuch (*Boh.* bywalost = przeszły, bywszy stan). Bywałość twoię w postronnych kraiach z doskonałości ięzyków obcych każdy obaczy. *Petr. Ek. ded.* – 2., Biegłość, doświadczenie, ćwiczenie, praktykowanie, praktyka, Gewandtheit, Erfahrung, Uebung, Bewandertſeyn. Było w nich ćwiczenie, była wiadomość rzeczy swych i postronnych, była biegłość, sprawa, bywałość, była nauka wielka. *Gorn. Dw.* 317. Mąż rodzaiu zacnością, dowci-

pem, bywałością i wielką dzielnością sławny. *Stryik.* 780. Do rządzenia trzeba bywałości i doświadczenia w rzeczach. *Petr. Pol.* 166. Kto ma umieiętność, a bywałości w rzeczach nie ma, nie dobry iest mistrz; kto ma bywałość, a nauki nie ma, też niedoskonały. Medyk z ksiąg nie może bydź doskonały, ażby w rzeczach bywałości nabył. *Petr. Pol.* 260. Dla bywałości woyny, sposobni są do podeymomania wszelkiego niebezpieczeństwa. *Petr. Et.* 183. (dla częstey woyny i praktyki w niey). BYWAŁY, a, e, który często bywał, oft geweſen. *Boh.* bywały, bywalý; *Roſſ.* бывалый. To gość niebywały w domu moim. *Star. Ref.* 44. Im niebywalszy wdzięcznieyszy gość bywa. *Pot. Syl.* 182. (im rzadszy, tym milszy). W różnych częściach świata bywały. *Teat.* 52, 18. Pompeiusz, hetmanem ludu Rzymſkiego bywały. *Gorn. Sen.* 74. (często był hetm:). Miecz dobry i w wielkich potrzebach bywały. *Alb. n. W.* 9. Mężowie na naywyższych urzędach bywali. *Fal. Fl.* 27. Gliński, człowiek w cudzych stronach, we Włoszech, w Hiszpanii, i na dworze Maxymiliana bywały. *Stryik.* 670. §. Ztąd: przeyrzały w świecie, biegły, doświadczony, nie gość gdzie, nie pierwszy raz gdzie, nie fryc, otarty między ludźmi; *Eccl.* многоопытный; bewandert, geübt, erfahren. Aeneasz Sylwiusz, człowiek w wielkich rzeczach bywały. *Krom.* 61. *versatus.* Człowiek bywały wiele wie; a kto w rzeczach iest biegłym, mądrze mówi. *Radz. Syr.* 34, 9. *Paszk.* 83. Słuchay mędrszego, albo bywalszego. *Budn. Ap.* 48. Nie pytay starego, pytay bywałego. *Rys. Ad.* 82. Ze sama starość nie daie rozumu, ztąd przysłowie: nie radź się starego, ale bywałego. *Budn. Ap.* 48. Staremu, bywałemu i wielkiemu panu musi człowiek wierzyć. *Rys. Ad.* 63. §. *Passiue.* bywały, gdzie bywaią, uczęszczaią, beſucht, frequentirt. Dokąd cię po głuchym tym lesie, Ludziom rzadko bywałym, zabłąd ślepy niesie? *Tward. Pasq.* 50. BYWSZY, a, e, były, byty, lecz już nie będący, geweſen, *Roſſ.* бывшій; *Boh.* býlý, bywalý; *Eccl.* предбывый, бывшій; *Vind.* nekedaishni). Kraie odstąpione na rzecz bywszego W. X. Toskańskiego. *N. Pam.* 13, 124. *et* 125. (*Gall.* ci - devant).

B Z.

BZDERE, n. p. Tere bzdere. *Teat.* 43 *c*, 32. *Wyb.* głupie gadanie, bezsens, dummes Geſchwätze. *ob.* bzdurzyć.

BZDRĄG, BZDRĘGA *ob.* Pstrąg. BZDUCHA *ob.* Bździucha.

BZDURA, y, ż., BZDURKA, i, *zdrbn.*, bagatelka, fraszka, maleństwo, eine Kleinigkeit, ein Bagatell, (eine Lumperey). *Vind.* maluvriedſtvu). Miłeć będą te bzdurki, dlatego, że moie. *Glaiz. pierw.* Onby się o takie bzdury poiedynkować miał? *Teat.* 30 *b*, 35. Poiedynki, bo bzdura nie warto i wspominać o nich. *Teat.* 11 *b*, 13. - §. 2., *Personif.* bzdura, *rodz. męzk.* i *żeńsk.* półgłowek, miałkiego rozumu, rura, ein Schafskopf, ein Pinſel. O iaki z ciebie bzdura! *Zabł. Zbb.* 15. Miał on go za bzdurę. *Jabł. Ez.* 78. Milczałabyś lepiey bzduro. *Teat.* 18 *b*, 37. Widzisz, bzduro opanowana, czego mnie

szczebietliwość twoia pozbawia. *Teat.* 6, 93. BZDURNY, a, e, niewiele wart, nicht viel werth, geringfügig, (lumpig). Dla kilku bzdurnych dukatów upadlać się mam? *Teat.* 47, 21. BZDURSTWO, a, *n.* bzdurne rzeczy, bzdurne gadanie, głupstwo, Lumpereyen, dummes Zeug, albernes Geſchwätz; *Boh.* titi páti; tintiry wáry łoćka wře, tintily wantily łoćićka brauk; *Roſſ.* чуба, чушь, ченухà. BZDURZYĆ *czyn. nied.*, pleść troie niewidy, bzdurzyć, faſeln, albern ſchwatzen; *Sor.* 2. baborisch, *Roſſ.* дурить, придурнвать (*ob.* dureń). *Croat.* tlapiti, flaſztati, flilztati, hlaſztati; *Rag.* cepgljúskati, bagariti, ſpárdati, zanovétati; *Vind.* kvantati, berbrati, pledrati, zheblat., trabusati, shvandrati; *Carn.* quasiti, beleshtrati, klobeshtrati; *Eccl.* суєслοвлю). Zdaie się, że sam nie wiesz, co bzdurzysz. *Teat.* 24 *c*, 18. Ladaco bzdurzy. *Jab. Ez.* 7. Trzy po trzy bzdurzy. *Zabł. Zbb.* 77. *Teat.* 28 *b*, 10. Nic do rzeczy mi bzdurzyła. *Teat.* 22 *b*, 102. Ey co bzdurzysz! *Teat.* 30, 5. A ia stary będę wam źle czy dobrze bzdurzył: Słuchaycież co się ſtało, przed ſtaremi laty. *Zab.* 8, 95. *Tręb.* Sam z sobą bzdurzył. *Teat.* 48, 41.

Pochodz: *dobzdurzyć, dobzdurzyć się, nabzdurzyć, nabzdurzyć się, obzdurzyć, pobzdurzyć, przebzdurzyć, wybzdurzyć.*

BZDYK, a, *m.* BZDYCZEK, - czka, *m. zdrbn.*, BZDYS, - ia, *m. zdbrn.*, dziad, pstryk, starzec, trup, dziaduś, starowinka, ein alter Knaſterbart (ein alter Farzer). J tobie się też bzdyku chce żony! ossalał stary! *Opal. Sat.* 14. Ten stary bzdyk narobił nam tych kłótni! *Teat.* 43 *c*, 149. *Wyb.* Ktoby tego bzdyka, co on baie, słuchał! *Teat.* 43 *c*, 37. *Wyb.* Ty stary bzdyku! *Teat*, 8, 7. Zonka młoda pewnie nie dla ciebie, stareńki bzdyczku, znaydzie ona sobie młodszych. *Opal. Sat.* 122. Tu pewny bzdyś wdaie się w rzecz do panny Juliany. *Teat.* 24. 105. *Czrtr.* Gdy się bzdyś smuci, że iego chuci Próżne i zawody, Trzeźwiąc w nim duszę, Pedzieć (powiedzieć) mu muszę, Gdzieś o damie młodey. *Kchow.* 172.

BZDZEL, a, *m.* bzdzelem zowią ſlisy młyn pobrzeżny na Wiśle. *Klon. Fl. E.* 4. *Dudz.* 35. in der Sprache der Bootsknechte, eine Waſſermühle, am Weichſelufer *por.* Bzdziel. - BZDZIC, ił, bździ, bzdzę *intrans. niedok.*, zabzdzić *dok.*, wiatr tylem cicho puścić, kadzić, kurzyć, smrodzić, fiſten, ſtänkern; *Boh.* bzditi, bzdím, bzdiwam; *Roſſ.* бздѣть, *Sorab.* 1. bzdju, *Lat.* visire, *Grae.* βδέω; *Vind.* pesdeti, pesdim; *Carn.* peſdniti, peſdnem, peſdęti, pèsdim; *Croat.* pesdim). Nie tylko pies, i człek bździ, gdy się boi. *Pot. Jow.* 2, 67. Odpuść, że ci to powiem, móy drogi kochanku, Musisz ty się bardzo bać, bo bździsz bez przeſtanku. *ib.* 37. ztąd bździć s bać się, cf. srać, usrać się ze strachu. BZDZIEL, a, *m.* wiatr śmierdzący tylem odchodzący, zabzdzenie, der Fiſt, *Grae.* βδέλλος, zły duch, zła wonia. §. 2., Bzdziel, BZDZIOCH, a, *m.* BZDZIOSZEK, - szka, *m.* kto bzdziele puszcza, smrodziuch, ein Fiſter, ein Stänkerer, *Boh.* bzdoch, *Roſſ.* бздунъ. §. b., tchórz, boiaźliwy, ein furchtſamer Haſe, *Carn.* peſdliva; *Vind.* pesdlivz. - §. c., śmierdziuch z obyczaiow, kutwa, ein ſchmutziger Menſch, ein Knauſer. *W rodz. żeńsk.* BZDZIOCHA, y, BZDZIOSZKA, i, ż. *zdrbn.*,

die Fiſterinn, *Vind.* fishtezna, *Carn.* peſdlivka, *Roſſ.* Бздунья. BZDZINA, y, ż. BZDZINY *liczb. mn.*, wiatry ciche tylne, bzdzierle, Fiſte. *Boh.* bzdina; *Roſſ.* Бздень: *Carn.* pèſdèz; *Croat.* pezdècz). Równo puszy Apollo mądre i nieuki, Tylko że różnym duchem, i u Apollina Jest natchnienie do wierszów, znaydzie się i bzdzina. *Pot. Jow.* 2, 14. Wziął za pierdel bzdzinę. *ib.* 25. (iaka praca, taka płaca). Kto ze ſtrachu umiera, temu bzdzinami dzwonią. *Oss. Wyr.* BZDZIUCHA, BZDUCHA, y, ż. purchawka, *lycoperdon boriſta. Linn. Jundz.* 569. *Roſſ.* дожжевикъ; Boviſt, eine Art ſchädlicher Erdſchwämme. Owe bdły tak szkodliwe bydłu, ludzie prości nazywaią bzdziuchami, bzduchami. *Kluk Zw.* 1, 253. *Kluk Dyk.* 2, 103.

Dalszy ciąg pochodz: *nabździć, nabździł się, pobździć, zabździć, zebździć się, wybździć.*

BZICHA, BZUCHA, y, ż. ziele, gatunek czarnuszy, *melanthium nigella*, Schwarzkümmel, Nardenkraut. *Syr.* 458.

BZIKNĄĆ *intrans. jednłl.*, bzikać *nied.*, psiknąć, zabrzęczeć, ſumſen. Rzekłszy to mucha, bziknęła, niby trąbiąc ku potrzebie. *Zab.* 13, 282. *Tręb.* §. Proch zamokły na panewce bzikał. *Wrb.* nie od razu się spalił, cf. pſtrzyknąć, es brannte nur nach und nach ziſchend weg.

BZIU! - fu bziu! *Klecz. Zd.* 67. (ſk mik) nie wielka rzecz, bzdura, nie dbam o to, das iſt was Großes!

BZOWY, a, e, od bzu, (*ob.* bez). Hollunder -; *Boh.* bzowi, bezowi; *Sorab.* 1. bozowe; *Vind.* besouji; *Croat.* bezgov; *Dal.* bazgov; *Rag.* bazgov; *Carn.* bèſgovi; *Roſſ.* Бузовый, бузинный, бузиновый. Bzowe powidła. *Klak Roſl.* 2, 49. Hollunderſaft. Bzowa gąbka. *Krup.* 5, 148. Bzowy kolor, czyli lila. *Niemc. Kr.* 4, 12. Bzowe iagody. *Zab.* 13, 79. Hollunderbeeren, *Boh.* gahubky bezowé, bezynka, bzynka, kozynka, *Sorab.* 2. bàſowki; *Sorab.* 1. bojanki. Bzowe drzewo, bzowe krzaki: BZOWINA, y, ż. Hollunder, Hollunderholz, Hollunderſtrauch, Hollundergeſträuch. *Carn.* beſgovie, beſgovina; *Croat.* bezgovje, bezgovina; *Dal.* bazgovie, bazagovje, bazgovina; *Rag.* bazgòvina; *Bosn.* bazovina, zobovina, abzovina; *Roſſ.* бузина, бозинкъ. W lasach nie trzeba cierpieć małych krzewin i chrościn, iakoto bzowiny, kruszyny, i t. d. *Mon.* 74, 712. Dziką bzowinę na osobnym mieyscu zasadzić. *ib.* 713. (*Carn.* beſgovnèza = łapeczka na ptaki).

BZURA, *herb ob.* Lis herb. 2., rzeka w Polszce, ein Fluß in Polen.

C, c.

C, c, głoſka trzecia abecadła różnych języków. *Kras. Zb.* 1, 176. Jan *Kochanowski* liczy troie *c* 1., łacińskie n. p. nic, muß überall wie das Deutſche z geleſen werden, z. B. Potocki Potozki, Kicki Kizki. 2., *ć* z kreską, n. p. nić, gelinder als tſch. 3., z przydanym *z*: *cz* n. p. czeladź, entſpricht dem Deutſchen tſch, *Roſſ.* ч. Łukasz *Gornicki* miasto kréski nad *ć*, chce daszku, n. p. nić, a miasto *cz*, *cc* n. p. ccas. *Januszowski* miasto *cz*, albo *cc*, woli głoscę *c* dadź punkt miąższy *ć*, albo też pisać *c'*, albo nakoniec, iak sam nayczęściey pisuie *c*; więc ćytać, c'ytać, cytać. *Now. Char.* Zwyczay dzisieyszy stosuie się do rozkładu Kochanowskiego.

- *ć*, - ci, *coniunct. enclit.* przyszczepiaiąca się do końca słów, - *ć* kiedy się słowo kończy na samogłoskę: dobrye, pisalić; - *ci*, kiedy się kończy na spółgłoskę: panci iest. - Znaczy 1., skazuiąc, toż co - ż, grade, eben, juſtement. Tegoć on chciał. *Cn. Ad.* 195. Tegoż, tegoż samego. 2., twierdząc, zaiście, ja gewiß, ja wohl, fürwahr, ach ja; ja - genug; ja doch; doch wohl. Mam-ci ia komu dadź. *Cn. Ad.* 144. ich habe ja wohl wem zu geben. Lepieyci tobie, ułomnym wnidź do żywota, niżli dwie ręce maiąc, bydź wrzuconym do piekła. *IV. Math.* 18, 8. für dich iſts ja doch beſſer. Nie będęć ia się tobie sprawiał. *Cn. Ad.* 553. ich werde mich doch wohl nicht vor dir rechtfertigen. Traia się bezbrodny mędrek; bywa-ć i śnieg w Maiu. *Krac. W.* 51. es pflegt ja auch wohl im Maye zu ſchneien. 3., Nawet, ja ſogar. I czartowie-ć się nam poddaią w imię twoie. *IV. Luc.* 10, 17. ja auch ſogar die T.... 4., wprawdzie; z następuiącym ale, lecz, atoli, iednak, tylko, i t. d. zwar, freylich - doch, allein, aber. Nie bardzoć to dobre; atoli nie naygorzey. *Cn. Ad.* 553. Nie źle-ć mówi; ale nie wszystko też dobrze. *ib.* Dobre-ć to są wasze pieśni; ale ia swoię mam inszą. *Kniaź. Poez.* 3, 204. Żniwo-ć iście wielkie; ale robotników mało. *W. Luc.* 10, 2. Dał-ci mi; ale hardzie; ale chciał pierwey, żeby o tym wszystek świat wiedział. *Gorn. Sen.* 24. Głos-ci głos Jakubow iest; ale ręce, ręce są Ezau. *Leop. Genes.* 27, 23. Zartuie-ć on; ale wie iako. *Cn. Ad.* 1303. Mógł-ci był Przemysł Krakowa bronić; ale wolał go Czechom poddadź. *Krom.* 301. 5., - ci = gdy tak, co robić, nun einmal. Pan-ci iest, niech czyni, co się iemu podoba. *Sk. Zyw.* 2, 33. *Leop.* 1. *Reg.* 3, 18. er iſt nun einmal der Herr. 6., iuż-ci, kiedyś, ſchon einmal. Odpuszczaią-ć oni sobie. *Cn. Ad.* 770. - §. 7., Z przyciskiem mówiąc, den Nachdruck zu verſtärken. Mnie-ć tylko młodości twoiey żal. *Sk. Zyw.* 47. *Not: Uczony* Knapski *przestrzega, żeby czasem dla uniknienia oboiętności rozłącznik kłaść, n. p. bobrowa-ć to skóra: bo tryb bezokoliczny takie bobrować. Uczyni-ć on, żeby nie brano za tryb bezokoliczny uczynić.* - *Mowią też i piszą, osobliwie dawni*, mialciem *miasto* mialemci; bylciem *miasto* bylemci.

2., -ć, CI, trzeci przypadek zaimka TY *qu. v.*

CA.

CABAN, a, *m.* CABANEK, - nka, *m. zdrbn.*, gatunek większych baranów, pospolicie Wołoskich (*Bosn.* cjobanin = paſtuch); czaban zaś gatunek wołów; tylko że pisarze dawni te słowa częstokroć mieszaią, eine Art größrer Wallachiſchen Schafe. Są u nas dwoiakie owce, pospolite i cabanki; ostatnie nieco są większe, i dłuższą i lepszą wełnę maią. *Kluk Zw.* 1, 257. I mały baran często czabana wybodzie. *Pot. Pocz.* 216. Wełnonośne czabany. *Stryk.* 553. Pasterz chodzi z fletnią za trzodą cabanów. *Węg. list.* 10. I mnie odeszły doyne czabanki i owce, Tylko dwie zimowane zostały iałowce. *Zimor.* 233. - §. 2., W proſtey mowie, caban, o człowieku, basałyk, niezgrabny, ein ungeſchlachter, ungeſchickter Menſch.

ob: Cap. CABANSKI, CZABANSKI, a; ie, od cabana, Wallachiſche Schafe angehend, von ſolchen Schafen. Rycerstwo Wołyńskie za granicę Turecką wtargnąwszy, przez kilka tysięcy trzód czabańskich owiec zaięli. *Stryik.* 736.

CĄBR, CZĄBR, CĄBER, - bru, *m. Roſſ.* чемерь, sztuka krzyżowa z wołu, ielenia, sarny, skopu, i t. d. z ćwierci zadniey odcięta. *Wiel. Kuch.* 398. z Niem. der Ziemer, Zämer z. B. von einem Hirſche. 2., Cąbr, Czą-ber, Cząbr, ziele, *satureia hortensis. Linn. Boh.* Saturoga; *Carn.* shetrâja, shetrajeka; *Rag.* sûpar; *Roſſ.* чаберъ, Pfefferkraut. *Kluk Roſl.* 2, 215. *Urzęd.* 274. CĄBRZYCA *ob:* Dzięcielnica, Kanianka. *Syr.* 505. CĄBRZYSTY, a, e, na kształt cąbru, wie ein Ziemer; wie Pfefferkraut. Łamikamień cąbrzystym mianuiemy, od kształtu do cąbru podobnego. *Syr.* 1277.

CACA! zwyczayne godło, którym się niemowlętom co zaleca; tyle co: ślicznie; (*oppos:* bla) ſchön! Dziecię cieszy się i woła: caca! caca! *Mon.* 71, 459. (*Eccl.* чадо dziecię). CACAĆ, CACKAĆ, CIECKAĆ kogo *czyn. nied.*, CACAĆ się z kim, CACKAĆ się z kim, CECKAĆ, CIECKAĆ się z kim, *zaimk. nied.*, pieścić, liebkoſen, zärtlich behandeln, zärtlich thun, *Roſſ.* чеченить-ся. (cf. ciokać)| Ustawicznie swe dzieci caca, a iakże ma bydź z nich co dobrego! *Oss. Wys.* A widzicie, atoli ieszcze się z nią cacka. *Tręb. S. M.* 137. Tak się z nią cacka, iak gdyby mu się wąs dopiero sypał, i kochaneczko, i moia Julusiu. *Teat.* 24, 97. *Cztr.* Pieścił się i cackał. *Węg. Org.* 22. Czy można znowu wyciągać z kobiety, żeby się tylko z Wac Panem samym cieckała! *Teat.* 29, 8. *ob.* nacieckać się). Piękne to stworzenie cacka się u gotowalni. *Węg. Mar.* 1, 87. (umizga się, gębę sznuruie, tändelt, liebäugelt, thut ſchön). CACANY, a, e, pieszczony, delikacki, pieśćliwy, śliczny, piękny, zart, delicat, niedlich, zärtlich. Wszak znasz go dobrze, iaki to chłopiec cacany! *Teat.* 48 *b*, 37. Słówko cacane, słówko pieszczone, które ożywia chęci spragnione. *Teat.* 52 *b*, 76. Ach! słoweczko cacane! *ib.* 56 *c*, 52. CACANKI, *liczb. mn.* pieszczoty, umizgi, Liebkoſungen, Zärtlichkeiten. Nigdy okrutna, zawsze iak skromny baranek, I przyimie i dozwoli niewinnych cacanek *Zabł. Firc.* 71. CACO, CZACZO, a, *n.* 3. *CZACZEK, - czka, *m.* CACKO, CZACZKO, a, *n.* CACKA, i, ż. CACUNIO *zdrbn.*, słowo dziecinne, wyrażaiące wszystko to, czém się dzieci pieszczą, pieszczydełko, bawidełko, bagatelka, błyskotka (*ob.* caca)! *pr. et fig. transl.* Kinderſpielzeug, Spielzeug, Kinderſpiel, Gaukeley; *Vind. et Carn.* zhazha, zhazlaria; *Boh.* hračka, tytěrky). Jak obaczą iaką młodą dziecinę, to mu tam lada czaczko ukażą, konika, sukienkę, szabelkę. *Falib. Dis. F.* 3. Dzieci za cackiem bieżeć gotowi z zapędy, za cackiem, które zbyt wysoko leci. *Kras. Bay.* Gdy poznasz w dziatkach, z których będą męże, czackiem ich nie tul; ale day oręże. *Kochow. Wied. A.* Dla utrzymania ludu w pokorności wymyślaią lalki i cacka. *Zał.* 2, 45. *Alb.* Swiat iest dzieckiem, co się cackami bawi, fraszkami zatrudnia. *Kras. list.* 108. Dziś nie trzeba kleynotów, uwiedzie nas snadnie leda czaczko, albo leda iaka lekka obietnica. *Rey Zw.* 38 *b*. Nas iak nikczemnych cackiem pożyć chcieli. *Paszk. Dz.* 57. Modne drogie cacka. *Pam.* 84, 643. Jakiekolwiek zbiory, czaczko to dziecinne i połyskuiące się nic. *Psalmod.* 102. Patrzemy na czaczek błyszczącego się szkła bogactw. *Smotr. lam. pr.* Te są marne pstrociny, któremi grzech upiększony, iako czaczek dzieciom wystawiony bywa. *Smotr. lam.* 31. Jeszcze mieysca nie zagrzał, już go śmierć zewlekła, Czy dosyć go pokazać było iako czaczko? *Pot. Jow.* 79. - §. 2., *personif.* CACO, CZACKO, CACUNIO, CACKA, i, (*rodz. męzk.* i *żeńsk.*) pieszczoch, pieszczoszka, delikatnić, delikatka; (*Roſſ.* сосýнь, сосынóкъ: osysek; сóска, сосóчка: smoczek dziecinny). Panna Eliza, milutkie caco. *Zabł. Dz.* 27. Jak mnie nie kochać, taki zemnie cacka, Taliyka smukła, piękna buzia, mina gracka. *Zabł. Firc.* 61. Bo też i iest co kochać, albo nie cacunio! *Zabł. Firc.* 89. Zapewne ci Walery zawraca głowę, piękne cacko, który od rana do wieczora w zwierciedle się kręguie, i do siebie samego umizga. *Teat.* 7 *d*, 18. *Czrtz.* Ale moia Regisiu, moie drogie czacko, Zmiłuy się, iak mię kochasz, przestań bydź dziwaczką. *Zabł. Zbł.* 87. Agata, śliczne owo, miłości rękami utworzone czaczko. *Węg. Mar.* 3, 7.

CADZENIEC, CADZIC *ob:* Cedzić. CAFAC *ob.* Cofać.

*CAFF, a, *m. lictor; ad puniendos reos paratus,* ceklarz, oprawca, zbier, caff. *Farr.* 620. (cf. cap, lap, łapacz). der Häſcher.

*CAIG, u, *m.* z Niem. das Zeug, das Geräth, Werkzeug. (cf. Cayg). Statek albo caig do rzemiosła należący. *Szczerb. Sax.* 141. CAIGHAUS *ob.* Cekauz.

CAL, a, *m.* *CALA, i, ż. z Niem. der Zoll, ein Daumenbreit in die Länge, ein Längenmaß, cal równy palcowi, albo dwunaſtom ziarkom ięczmiennym, *Oſtr. P. C.* 2, 296. *Boh.* caul, *Slavon.* pallac, *Vind.* pauz; *Roſſ.* дюймъ. Cal każdy dzieli się na 10 lub 12 liniy. *Łęsk. Mier.* 2. Łokcia ćwierć dzieli się na sześć części, które calami zowiemy; tak że w łokciu jednym znayduie się calów 24. *Solsk. G.* 2, 5. u Jeometrów palec *qu. v.* - §. *Fig.* na cal, o włos, bardzo blisko, um einen Daumen breit, um ein Haar. Nawa, gwałtownością burzy tłuczona, na cal już była od swey zguby. *Dyar. Gr.* 297.

CAŁ *ob.* CAŁY, - na CAŁ przedać z hurtem, *en gros. Mon.* 69, 404. im Ganzen verkaufen.

CALE, wcale, *przysłk. Przymiotn.* cały, z zupełnie, ze szczętem, zgoła, gänzlich, völlig. *Boh.* cele, celo, do cela, w cele, w celosti, *Sorab.* 2. zełe; *Sorab.* 1. zyli; *Slavon.* cilo, *Vind.* zielu, povſodnu; *Croat.* chizto (*ob.* czyście); *Roſſ.* совсѣмъ, сохáнно, совершéнно; *Eccl.* совершенѣ, бохмá). Wprawdzie się na naszych pisarzach nie funduię; nie tak iednak od nich ręki umykam, żebym ich nie miał przywodzić cale. *Nies.* 1, 97. Nicetas; lubo cale greczyn, ten uczynek podaie za cud męztwa. *Ustrz. Kruc.* 2, 224. Głosy cale słusznych ludzi. *Xiądz.* 168. Nie cale, nic ze wszyſtkim, *Roſſ.* невсмýнно. - CALEC, - lca, *m.* cele; calizna, ziemia twarda, nie ruszana ieszcze, das ganze unberührte Erdreich, unter dem Ackerfelde u. ſ. w. Tuż pod górą w ogrodzie, idąc na południe, Na calcu nie ruszonym wykopałem studnię. *Zimr. Siel.* 128. Głęboko orzcie, ziemię przerzucaycie, Rydłem, motyką calcu dosięgaycie. *Jak. Bay.* 159. *fig.* Dziesięciorga przykazań gruntem i calcem iest sprawiedliwość. *Mon.* 71, 555.

CALEC *niiak. nied.*, ocaleć, scaleć, ucaleć ucleć, *dok.*, ucalać *continuat.*, nienaruszonym zostać, cało wychodzić z niebezpieczeństwa, (*Eccl.* цѣлитися : ozdrowieć), ganz bleiben, unverletzt bleiben, unversehrt seyn. Cało miasto zgorzało, dom tylko ieden ucalał. *Chrośc. Fars* 370. Zrzuca znak hetmański, chcąc nieznacznym uclec w kupię ludzi. *ib.* 422. O boże day nam mądrość, abyśmy w tym kroku Ucalali obadwa. *Jabł. Tel.* 37. Dziw wielki, że przez tak wiele lat ta owca między głodnemi wilkami scalała. *Smotr. Ex.* 91. CALIC *transit. nied.*, ocalić, ucalić *dok.*, ucalać *contin.*, w całości zachować, ochraniać (*oppos.* gubić). (*Boh.* celiti, zacelim, dokompletować, uzupełnić; *Vind.* rano szeliti, sazielati, szielati : ranę zagoić) ganz und unverletzt erhalten, vor Schaden bewahren, erhalten. Gniew iego zapewne na to nas cali, Zebyśmy nieskończone kary odbierali. *Przyb. Milt.* 40. Trzeba znieść te wątpliwe tłumaczenia, żeby święta sprawiedliwość, iak nayruntowniey całoną została. *Vol. Leg.* 7, 78. Ucalaiąc bezpieczeństwo obrad publicznych, wszystkie o tym dawne konstytucye odnawiamy. *Vol. Leg.* 7, 81. CALIZNA, y, *ż.* ziemia cała, sztuka ziemi całkowita, gruda, ein Erdstück, ein ganzes Stück Erde, eine Scholle. *Boh.* celina; *Croat.* czelina). Skiby równo składać maią, tak żeby calizny nie zostawić na zagonie. *Haur St.* 25. – §. 2., calec, celc, das feste unberührte Erdreich unter dem Erdboden. Fundamentom pod domy trzeba głęboko ziemię wykopać, aż do calizny. *Cresc.* 654. CAŁKA, i, *ż.* liczba cała, całkowita, *integralis. Jak. Mat.* 1, 2. eine ganze Zahl. 2., rzepa całkiem suszona, albo wędzona, eine im ganzen getrocknete oder geräucherte Rübe. Do suszonych rzep, całkami zwanych, trzeba dobrego żołądka. *Kluk Dyt.* 1, 78. Z chłopy iadł całki i przymierał głodu. *Zab.* 11, 193. ogólnie, strawę wieyską prostą grubą, ein ordinäres grobes Bauerngericht. CAŁKI, a, ie, niepodzielony, całkowity, ganz, unzerstückt. Nie można ukrzywdzić całkiey rzeczy, bez zaszkodzenia każdey iey części. *Stat. Buff.* 23. Niech ociec tobie całką chowa przyiaźń. *Przyt. Luz.* 69. CAŁKIEM *przysłk.* nierozdzielnie, w całkowitości, całkowicie, im Ganzen, unzerstückt. *Rosn.* цѣлкомъ. Wkładaią owcę w wyprawnego wołu, w owcę zaś kokosz z jaiem, to wszystko pospołu całkiem pieką. *Pasz. Dz.* 79. Materya traktowana bydź może iuż w szczególności, iuż całkiem. *Mon.* 75, 407. Weź całkiem pieprzu. *Tr.* (nieskruszonego). CAŁKOWAC, *czyn. nied.*, scałkować *dok.*, do całości przywracać, w Arytmetyce liczbę robić całkowitą, *integrare*, ganz machen, Arithm. zu einem Ganzen machen. Sztuka całkowania ilości, zależy na tym, aby ilość zadaną rozłożyć w rząd ilości jednostownych, coraz w mnieyszey wartości po sobie następuiących; a na tenczas każdy wyraz całkuie się bardzo łatwo. *Jak. Mat.* 5, 130. Wiele iest takich ilości różniczkowych, które nie dadzą się scałkować. *Jak. Mat.* 3. 81. CAŁKOWITKA, i, *ż.* liczba całkowita, eine ganze Zahl. Chcąc wyciągnąć z ułomków całkowitki, licznika przez mianownika rozdzielić trzeba; wieloraz da całkowitki. *Jak. Mat.* 1, 61. O całkowitkach uważanych w postaci ułomku. *ib.* 1, 61. CAŁKOWITOSC, ści, *ż.* całość, zupełność, die Gänzlichkeit, Ganzheit, Völligkeit, Ungetheiltheit. Nieczczość, die Massivheit, Dichtigkeit. *Cn. Th.* CAŁKOWITY, a, e, (°CAŁKOWATY *Cn. Th.*). CAŁKOWICIE *przysłk.* całki, we wszystkich swoich częściach cały, niepodzielny, unzerstückt, ganz, im Ganzen. *Rosn.* всецѣлый. Proiekta na seymie nie kategoryami, lecz całkowicie decydowano były. *Ust. K.* 1, 107. (*ob.* ogół). Liczby całkowite, całą iedność wyrażaiące. *Lesk. Mier.* 2, 18. – §. Nieczczy, lity, nicht hohl, dicht, massiv. *Cn. Th.* CAŁKOWY, a, e, od całek, całkowitek, liczb całkowitych, Integral-. Rachunek całkowy, *calcul integral. Jak. Mat.* 3. 81. *et* 5, 3. §. 2., od całek, rzep całkiem wędzonych, die im Ganzen geräucherten Rüben betreffend. 3., całkowa krowa, doyźrzała (cf. iałowka), eine ganze Kuh, die die rechte Portion Milch giebt. Gdy na oddawkę postanowią oborę, od faskowey iedney, to iest, od całkowey krowy, faska masła ma bydź oddana. *Gost. Ek.* 120. W nabiale od całkowey krowy, co daie faskę masła, kopę sera, żyd od sztuki pożytkowey piędna się. *Haur. St.* 220. – 2. CAŁO, *przysłk. przymiotnika* Cały, w całości, bez naruszenia, bez szkody, nienaruszenie, zupełnie. *Rosn.* сило, сѣло, *Boh.* celo) ganz, unversehrt, unverletzt, unbeschädigt. Powinnością szypra iest, cało okręt doprowadzić na mieysce. *Petr. Pol.* 205. Sama cało uchodzi, nic nie obrażona. *Zbil. Lam. A.* 2. Jemu wszystko po bogu przypisać musiemy, Żeśmy cało zostali, że ieszcze żyiemy. *Groch. W.* 536. Daniel z pośrodka lwów okrutnych cało wyszedł. *Birk. Ex. G.* 6. Kray woiowali, a łupy do siebie odesławszy, raz po raz, gdzie ieszcze było cało, plondrowali. *Stryk.* 367. Cało wyszedł z bitwy. *Star. Ryc.* 49. Jnści to nas dosięga, co się innym stało, Któż w tym może upewnić, iże nydziem cało! *Pasz. Dz.* 117. Żyie kochanek twóy, żyie oyciec, cało tyran ich trzyma. *Min. Ryt.* 2, 229. Kazał, aby obos umocnili wielkim przykopem, aby tak był cało. *P. Kchan. J.* 74. Wody w rzeszoto nabrała i do kościoła cało zaniosła. *Warg. Wal.* 260. – 2., CAŁO, a, *n.* całość, zupełność, nienaruszoność, die Gänzlichkeit, Ganzheit, Völligkeit, Unverletztheit, Unversehrtheit. Z cała, ze wszystkiém, *Boh.* do cela) gänzlich, im Ganzen, überhaupt, völlig. Zamykam z części konkluzyą pierwszey demonstracyi, gotów ią będąc z cała zamknąć. *Zygr. Pap.* 25. – W cale, w całości, nienaruszenie, im vollkommnen Zustande, ganz, unverletzt. To wszystko iest wcale i nic Turey nie ruszyli. *Star. Dw.* 7. (*disting.* wcale), *Boh.* w cele, w celosti. Gospodarzowi zawsze trzeba doglądać, czego niemasz, co w cale, co popsowano. *Petr. Ek.* 13. Rzeczpospolita póki iest w cale, póty każdy swoie może mieć spełna; ale ieśli ona zginie, niechay się tego nie nadziewa żaden, żeby co swego cało zachować mógł. *Gorn. Wł. N.* 3. Cnoty zachowuią w cale Rzeczpospolitą i onę szczęśliwą czynią. *ib. R.* 4 *b.* Tym sposobem mieli bydź zdrowi i w cale. *Birk. Dom* 82. CAŁODNIOWY, a, e, CAŁODNIOWO *przysłk.*, CAŁODZIENNY, a, e, CAŁODZIENNIE *przysłk.*, dzień cały trwaiący, den ganzen Tag während, ganztägig. *Eccl.* вседневный. Słońce całodzienne. *Zim. Siel.* 202. całodniowe. *Pot. Syl.* 50. Całodniowe w lasach polowanie. *Mon.* 68, 186. Białogłowy te całodziennie w zwierciedle stawały. *Bals. Sw.* 2,

737. *Eccl.* вседенствую, *Grae.* παλημερευω, *diurno.* **CAŁOKSIĘŻYCZNY**, a, e, cało księżycem oświecony, ganz vom Monde erleuchtet. Całoksiężyczna noc, *Eccl.* всенóщная нóчь. **CAŁOKSZTAŁT**, u, *m. Architect.* abrys całe budowanie wnątrz i z wierzchu oku wystawiający. *Tr.* ein perſpectiviſcher Riß, der Höhe, Tiefe und Seiten eines Gebäudes. **CAŁOMIESIĘCZNY**, a, e, **CAŁOMIESIĘCZNIE** *przysłk.*, miesiąc cały trwający, einen ganzen Mónat während, ganzmonatlich. Całomiesięczny post. – §. Całomiesięczna noc *ob.* całoksiężyczna. **CAŁON** *ob.* Całun. **CAŁONOCNY**, a, e, **CAŁONOCNIE** *przysłk.*, przez całą noc, die ganze Nacht hindurch (ganznächtig). Bankiety całonocne. *Sim. Siel.* 67. Całonocne niespanie. *Ban. C.* 2. *Urs. Gr.* 188. Całonocne nabożeństwo. *Pimin. Kam.* 343. *Eccl.* всенóщное бдѣнїе, всенóщница. *Eccl.* всенóществую, *Grae.* παννυχίζω, całą noc trawię. **CAŁOPALIC** *czyn. nied.*, całopalną ofiarę ofiarować, ein Brandopfer bringen. *Cn. Th. Eccl.* всесожигаю, *Grae.* ὁλοκαυτόω. Całopalone w starym testamencie ofiary. *Haur Sk.* 106. **CAŁOPALENIE** 1., ofiarowanie całopalney ofiary, das Darbringen eines Brandopfers. 2., Całopalna ofiara sama, das Brandopfer, *Boh.* zapál; *Sorab.* 1. palenitè wóſrer; *Vind.* ſhganigorezh, zieloshgan offer; *Rag.* xartva, xartvò; *Dal.* ſartva; *Croat.* ſártva, aldòv; *Bosn.* sgjartva; *Roſſ. et Eccl.* всесожжéніе, всесожигаемая. Całopalenie insi tłumaczą palonę ofiarę; ale każda ofiara była palona, a takby się nie wyraziło *holocauſton. Budn. bibl. praef.* **CAŁOPALNY**, a, e, całkiem bywaiący spalony; od całopalenia, Brandopfer-, Brand-, ganz zu verbrennen beym Opfer. Ofiarował całopalne obiaty za każdego z osobna. *Birk. Zyg.* 46. Jeſt miasto Heliopol, kędy zwyczay stary Całopalne przed bóztwem słońca niesie ofiary. *Zab.* 15, 162 *Kniaź.* Całopalnemi pana nad pany błagał darami. *Sułz. Pieś.* 1, *D.* 4. **CAŁOROCZNY**, a, e, **CAŁOROCZNIE** *przysłk.*, przez cały rok, ganzjährig. *Boh.* celoroční. **CAŁORUCHNY**, a, e, cały w ruchu, ganz bewegt, Po szyię się pacholę wśrzód kąpieli puściło, Całoruchnym ciężarem kręte z wód bałwany Wyrzuca, śnieżne stopy bijąc na przemiany. *Zab.* 9, 328. **CAŁOSC**, ści, ż. obięcie wszystkich części składaiących co, ogół, ogolność, das Ganze, (die Ganzheit), *Boh.* celoſt, *Vind.* zieloſt, zieloba; *Bosn.* cjelochija, *Roſſ.* цѣлость. Gdzie cząſtki są gwałtownie odcięte, tam reszta skaleczona, nie może wystawiać całości. *N. Pam.* 13, 94. *Pieśń Kat.* 94. Na tenczas ma zupełną dzieło doskonałość, Gdy i części w nim piękne i piękna z nich całość. *Dmoch. Szt. R.* 67. Swiat, iakokolwiek bądź wielki, cząstką iednak tylko naymnieyszą iest całości, *univerſ. Hub. Mech.* 536. des Ganzen, des Alls, Weltalls. 2., Całość posągu, niedętość; zupełność. *Cn. Th.* die Maſſivheit, Dichtigkeit, z. B. einer gegoſſnen Statue, die nicht hohl iſt. 3., *transl.* całość, nienaruszony byt, zdrowie bez uszczerbku, nienaruszoność, die Unverletztheit, Unverſehrtheit, der gute Zuſtand. *Roſſ.* невредимость, сохранность (*Eccl.* цѣлость z zdrowie). Wy niesiecie w ręku waszych rycerze wolność i całość oyczyzny waszey. *Zab.* 13, 299. Tobie poruczam mą całość. *Niemc. P. P.* 83. Całość, wolność, niepodległość. *Gaz. Rząd.*

CAŁOWAC *czyn. nied.*, pocałować, ucałować *dok.*, ustami się czego dotykać za powodem tkliwości, upodobania, kochania, lub uszanowania, küſſen; *Boh.* celowati, ljbati, polibiti, hubičkowati; *Slovac.* bozkati, polibiti, libám; *Bosn.* çelivati, pogljubiti, çuknuti, busnuti; *Croat.* czelovati, kushuvati; *Dal.* czelujem, lyubim; *Rag.* zelúnuti, zelivati, gljubiti, pogljúbiti; *Slavon.* poljúbiti; *Vind.* lubit, kushnit, pulhati, pulhuiti; *Car.* kushnèti; *Roſſ.* цѣловать, лобзать, лобызать, облобызать; *Eccl.* цѣлую с т., поздравляю, т., успаами лобзаю. *Sorab.* 1. hubičkam, koſchim, motoſchim, rotkuju, rotkujem, rotkowacj. – Całuie ią w twarz. *Teat.* 19 *c*, 52. w gębę, w usta. Co to za ciężka kara zdraycę swego całować. *Bardz. Tr.* 539. Na ziemię często upadaią całuiąc ią. *Pasz. Dz.* 74. Sultan Muſtemu rękę całuie dwa razy do roku. *Star. Dw.* 51. Którędy Sultan przeiedzie, tędy stopy konia iego poddani całuią. *Star. Dw.* 41. Póydźcie, ucałuycie oyca waszego. *Teat.* 53 *d*, 31. Pozwól ię ieno ucałować, raz ieno, nie więcey. *Zab.* 11, 374. *Zabł.* Chodź, niech cię uściskam, niech cię ucałuię. *Teat.* 48, 138. – *fig.* Pocałował nóżki z umknął, uciekł *ob.* Pocałować. – §. Kompliment, wyraz grzeczności: całuię rączki, całuię nóżki, osobliwie dziękuiąc za co; in der Complimentenſprache; ich küſſe die Hand (beſonders im Oeſterr. gebräuchlich) z ich bedanke mich gehorſamſt. Ludzie lepiey wychowani maią wybornieysze wyrazy grzeczności: całuię nogi, upadam do nóg, i t. d. *Mon.* 68, 458. – §. *Zaimk.* **CAŁOWAC, SIĘ**, ſich küſſen, einander küſſen. Slicznie Mościa panno, tak się całować i ściskać z żołnierzem. *Teat.* 54, 56. Będziem się całować, iak gołąbka gołąbeczka w oyio, nosio i uściczka. *Teat.* 56 *b*, 72. Zwyczay był Rzymian, że się witaiąc wzaiemnie całowali. *Pilch. Sen.* 233. **CAŁOWANIE, UCAŁOWANIE, POCAŁOWANIE**, ia, *n.* czynność całowania, das Küſſen. Calus, (buzia, geba), der Kuß, *Boh. et Slovac.* polibeni; *Dal.* czelov; *Bosn.* celov, celivanje, çuknútje; *Carn.* kushek; *Vind.* pokuſh, puſhei; *Sorab.* 1. kój, hubičkowanje; *Cro.* czelov, kuſsecz; *Dal.* lyubacz; *Roſſ. et Eccl.* цѣлованїе (z 2., pozdrowienie, 3., przysięga), лобзанїе, лобызанїе. Całowanie, znak miłości. *Pimin. Kam.* 170. znak pokoiu. *ib.* 270. Swięte całowanie, iakie na Wielkanoc bywa. *Pim. Kam.* 269. Posła do całowania szaty Sułtana przyprowadzono. *Birk. Zbar. D.* 2 *b.* Wezwany Marszałek do ucałowania ręki Królewskiey. *Dyar. Gr.* 327. Handkuß *Roſſ.* рукоцѣлованїе. – A ty za moię pracę, za moie ſtaranie, Day mi naymilsza ust Twych iedno całowanie. *Sim. Siel.* 35. iedną buzią, einen Kuß. Marna rzecz całowanie; ale w tey marności Są też swoie przysmaki, są swoie słodkości. *Sim. Siel.* 46. Jeszcze tu niemasz z czego chełpić się moy panie, Marna rzecz powiadaią, samo całowanie. *ib.* – *ob.* Pocałowanie.

Pochodz: *całus, całuś, nacałować się, docałować się, pocałować, wycałować.*

CAŁOWITOSC, ści, ż. całość, całkowitość, die Gänzlichkeit, die Unverſehrtheit, Unverletztheit. *Croat.* czelovitoſzt; *Rag.* sjelovitos). Nawet i zdrowie dla pożytku i całowitości Rzeczypospolitey odważaią. *Krom. ded.* **CAŁOWITY**, a, e, w całości, im Ganzen, aus einem

ganzen Stücke. *Croat.* czelovit; *Rag.* zjelovit;) *Globus solidus* kula całowita, niedęta. *Mącz.*

CAŁOWKA, i, ż. lina na cal gruba, ein zolldicker Tau. Lina całówka, *Gall. alogne*, iest długa na 35 sążni, wchodzi w niey na każde żebro po 72 nitek, waży 100 funtów. *Jak. Art.* 3, 42. półtora całówka, *comblau*; 5ſ3 całówka *cinquenelles. ib.* §. Deſka całowa, e. zolld. Bret.

CAŁOWŁADNOSC, ści, ż. cała władza, pełna moc, naywyższa zwierzchność, die Allgewalt, völlige Herrſchaft, Oberherrſchaft. Całowładność narodowa w Polszcze, we trzech stanach zamknięta, na seymie okazuie się. *Skrzet. P. P.* 1, 41. *et* 248. CAŁOWŁADNY, a, e, CAŁOWŁADNIE *przysłk.*, nieograniczenie władaiący, unumſchränkt herrſchend.

CAŁOWY, a, e, na cal, od cala, Zoll ſ, einen Zoll oder Daumen groß. *Roſſ.* дюймовый.

CAŁOWY, a, e, w całości czyli całkowitości, na cał, hurtowy, im Ganzen, en gros). Handel całowy. *Gaz. Nar.* 1, 115. *°CAŁOZUPEŁNY, a, e, z iedney sztuki, durchweg aus einem Stücke. Wędzidła bywaią całozupełne, albo otworzyste. *Hipp.* 60. CAŁUCHNY, °CZAŁUCHNY, a, e, CAŁUCZKI, CAŁUTENKI, CAŁUSIENKI, CAŁUSKI, a, ie, *intenſiv. przymiotnika* cały, ganz, völlig, ganz und gar, *Boh.* celičký, *Sorab.* 1. cyliji. Cały boży rok czekał, a całuczki, cały zgoła. *Cn. Th.* 58. Całuczka noc. *Rey Wiz.* 137. Całuchną noc pracuiąc, niceśmy nie ułowili. *Leop. Luk.* 5, 5. Czaluchną noc. *Rey Poſt. Gg.* 1. Całuteńki dzień. *Boh. Kom.* 4, 197. Całuchną drogę milczał. *Teat.* 11 *b*, 60. - §. Ty w tym schronieniu będziesz całuteńki. *Boh. Kom.* 1, 274. (bez naymnieyszéy szkody, zdrowiuteńki). CAŁUN, CAŁON, u, *m.* wielka deka, szyta z całych bretów sukna lub materyi, szczególniey nakrycie żałobne trumny i mar, eine große aus ganzen Breiten Tuch oder Zeug gemachte Decke; beſonders das Leichentuch, Baartuch. *Slovac.* čalaun (cf. *Lat.* aulaeum); *Boh.* čjalaun, přikrow (*Boh.* čjalaunik tapecyr); *Vind.* merlak). Spadł on z krzesła na całun, do grobu z całonu. *Pot. Jow.* 49. Całun, który trupa przykrywał, w proch się rozsypał. *Oss. Str.* 3. - §. Całun, pakłak, ścierak, gruba odzież mnisza. *Oss. Wyr.* grobe Mönchskleidung. Występki żyią, chociaż pod całunem. *Zab.* 14, 37. *Nagl.* (i w kapicy wełna; nikt bez ale).

CAŁUS, - a, *m.* CAŁUSEK, - ska, *m.* pieszczenie, całowanie, pocałowanie, buzia, ein Küſſchen. *Rag.* zelov, gljubaz. *Vind.* kuſhez, pokuſhez). Nigdy Jegomość od Jeymości tak czułych pieszczot i tyle całusów nie odebrał, iak tą razą. *Oss. Str.* 8. Muszę ci do każdey iagody po iednym przypiąć całuſku. *Teat.* 28 *b*, 72. Zdradyś użyła zemną nad miarę, Setnych całusków odbierzesz karę. *Zab.* 11, 265. *Zabł.* - CAŁUS, - sa, lubiący dawać lub odbierać pocałowania, ein Küſſer, der gern küſſt. *Rag.* zelovnik; *Bosn.* çelovnik; *Croat.* czelovnik (*Eccl.* цѣлованникъ *salutator*). Dziewczyna ta wielki całuś, coraz albo posuwa usta albo naddaie lica. *Oss. Wyr.*

CAŁUSIENKI, CAŁUTENKI *ob.* Całuchny. - CAŁY, CAŁ, a, e, (Calo *przysłk., gw. v.*) zupełny, obeymuiący wszyſtkie swoie części, ganz; *Boh.* celý: *Slov.* celi; *Sorab.* 2. zeli; *Sorab.* 1. czewé, tjiwé, cyły, cyłły; *Carn.* cęl, zęl; *Vind.* zeu, zel, zelú, zeel, ziu, ceil, ziel; *Bosn.* çio, -la, - lo, cittav, çjeli; *Croat.* czél; *Dal.* czio, czila, czilo; *Rag.* zio, zila, zjelo; *Slavon.* sav, ava, ave; *Hung.* tellyes; *Roſſ.* цѣлый, цѣлъ) *Eccl.*: zdrowy; *Eccl.* цѣлба leki; цѣлити leczyć), cf. *Lat.* salus, *Ger.* alt; *Ger.* ὅλος; *Hebr.* כל *kol kal*: omnis; כלל *kolal* integrum, solidum, כלל *kalal*: perfecit; cf. *Ger.* heil; *Anglosax.* hal; *Hollandſ.* heel, geheel, *Suec.* hel), zupełny w swoich częściach, ganz, in allen ſeinen Theilen. Cała rzecz większa od każdey części swoiey osobney. *Sol. Geom.* 26. Człowiek cały w sercu iest zawarty. *Zab.* 6, 558. Poświęcił całego siebie oyczyznie. *Gaz. Nar.* 1, 510. Gotów iestem na wszelkie usługi, zawsze twoy cały. *Teat.* 49, *b.* 48. Władysław miał bydź królem całym Węgierskim, a Olbrachtowi postąpić na Szląsku rożne dzierżawy. *Stryik.* 659. (całych Węgier, von ganz Ungarn). Kocham ią z całey duszy. *Teat.* 17, *c.* 14. *Eccl.* всецѣло. *Smotr. Ap. praef.* Całém sercem będę służył We Panu. *Teat.*, 27, 58. Całém sercem życzę. *Teat.* 22, *b.* 49. Cały w tym, aby swego dokazał. *Mon.* 65, 163. (ze wszyſtkich sił pracuie, zatopiony w swoich zamysłach, er iſt ganz damit beſchäftigt). Jabym całą moię krew wylał za niego. *Teat.* 49, *b.* 84. (do ostatniey kropli). Rzecz ta cała zmyślona była. *Teat.* 52, *d.* 126. (ze wszyſtkiém). Z całym domem *Eccl.* вседомонно, *Gr.* παντοικι. *Eccl.* вседомосмво; *Gr.* παντοικία. *Eccl.* вседомосньв *Gr.* πάντοικος. §. Cały, istny, prawdziwy, ganz, wahr, wahrhaftig. Jozafat prawdziwym i całym był naśladownikiem Dawida. *Sk. Żyw.* 2, 177. Bystry pies a przekobiały, Nazów go, że to pies cały. *Bielaw. Myśl.* 4, *b.* To iest cały djabół ten chłopiec. *Teat.* 17, 38. Cały szelma, wierutny, ostatni, na urząd, od stóp do głowy, *ob* cała sobaka). §. Cały ze wszystkim ciągle i nieprzerwanie aż do końca, tak o przeciągu mieyscowym, iako i o czasowym, ganz, bis zu Ende, ganz und gar. Mała iskierka całe miasto spalić może. *Kłok. Turk.* 118. Cała Warszawa tłumem przed dom nasz zbiegać się będzie. *Teat.* 52, *d.* 29. Całe nocy, całe dni frasobliwie wzdycha. *Otw. Ow.* 97. Całą noc aż do poranka przesiedział, cały dzień aż do nocy przechrapał. *Zab.* 13, 62. Bezsenny, iak długą noc strawiłem całą. *Hul. Ow.* 9. Cały dzień *Slavon.* vas dan *ob.* wszystek). Cały boży rok czekał a całuczki, cały zgoła. *Cn. Th.* 58. Cały obiad gadał, *ab ovo ad mala. Cn. Ad.* 55. - *Podobn.* To nie było jeszcze całe złe, lecz tylko początek większego nieszczęścia. *Zal. Teſt.* 331. (tu ieszcze nie był koniec; na tym się ieszcze nie skończyło, das war noch nicht alles; damit war es noch nicht alle). Co tu próżnego gadania; musi poyść za niego, i cała rzecz. *Pr.* Otóż nie póydzie, i cała rzecz. *Teat.* 36, 105. (i po wszystkim, i koniec, und baſta)! Przywołać go nazad, i cała ceremonia! *Teat.* 17, *c.* 56. §. Całą gębą, całem gardłem: a.) głośno, aus vollem Halſe. Teraz ma mieć cześć swoię Pallas, teraz ona Ma słusznie całą gębą od nas bydź chwalona. *Otw. Wirg.* 432. Rolnik całą gębą żyiące w mieście wielbi mieszczany. *Zab.* 8, 317. *Fig.* całą gębą: w ostatnim stopniu, im höchſten Grade. Fortuna całą gębą pańska. *Teat.* 19, *b.* 19. Całą gębą chłop *Rzewusk. Mstr.* Oszukać ufaiącego sobie, iest to całą gębą zdradzać. *Lub. Roz.* 306. 2.) Cały, niedęty, ale iako lity, lany, niedrożony, *solidus*, *Mącz.* nieczczy, ganz, nicht hohl, maſſiv; *Boh.* celtſtwý. 3.) Cały, nie-

niezapoczęty, ganz, nicht angefangen. Cały chleb, ser, nie nicht angeſchnitten. Cała beczka, noch nicht angezapft. Cn. Th. 58. 4.) Cały, nienaruszony, nieuszczerbiony, nietknięty, *Roſſ.* всецѣлый, невредимый, неврежденный, сохранный. (zdrow; *Roſſ.* цѣльный z czyſty, niefałszowany: *Eccl.* цѣльба z kuracyą, leki; цѣлебоносный uzdrawiaiący), ganz unverſehrt, unverletzt, unbeſchädigt. Dom nie rozwalony i w tak wielkim porządku cał ieſt zoſtawiony. *Otw. Ow.* 19. Cezar z woyſkiem zdrow i cał idzie. *Warg. Cez.* 151. Gdy ieszcze w ręku iu był cał, wiele mógł między swemi. *Warg.* 150. Milczałbyś lepiey, pókiś cały. *Teat.* 36, 21. Milczyć mi, pókiś cały. *Teat.* 1, 32. weil du noch ganz, heil, biſt. Ottfried braucht ganz für geſund, ganzida für Geſundheit. *Dur. Bibl. Sl.* 1, 191. Ablg. Ktory gospodarz chcąc bydź całym od szkody, nie skąpi na ciułę siroża. *Kott. liſt.* 1, 111. Należy na tém bydlęty, żeby pokoy pospolity był cały. *Gorn. Wł. E.* Wiara moia i przodków moich ieſt cała; w niczém nie odstępuie. *Gorn. Dz.* 106. *Baz. Hiſt.* 116. *Warg. Wal.* 20. To to grunt wesela prawego, Kiedy człowiek zdrowia całego. *J. Kchan. Dz.* 204. (unverletztes Gemüth). Tatarowie czuiąc się bydź iuż nieraźemi, do domu szli. *Biel. Kr.* 490. (iuż nadwątlonemi). O ludzie maiący nieraźy rozum! *Odym. Sw. Mm.* 5: (nie z pełna rozumu). §. Cały, w iedney sztuce, niepodzielny, ganz, in einem Stücke, unzerſtückt, nieskładany, nierozkowany. *Cn. Th.* 58. Cała liczba rachuie rzeczy zupełne bez ich części. *Sol. Geom.* 3, 77. Całe pieniądze, oppos. drobne pieniądze. Ma całe i drobne pieniądze. *Tr.*

Pochodz. *całuczki, całuchny, całuteńki, całuśienki, całość; całość, całowity, całowitość, całkowity, całkowicie, całka, całkiem, całkowy, całowy, całe, cało, wcale, całodzienny, całomiesięczny, całonocny, całoroczny, całowładność, całowładny, całopalić, całopalenie, całopalny; calić, ocalić, ucalać, caleć, ócaleć, ucaleć. Calec, calizna, celc. Całkować, scałkować; całkowania.* 2.) *Szczelny.* 3.) *Członek.*

1. CAP' wyraża prędkość porwania, ripps, rappś, grippś, greifft! *Boh.* drapſa; (cf. chap, chabias, capnąć *Graec.* αρπαζω; *Lat.* apto; *Hebr.* אסף *asaph* = *apprehendit. Carn.* zap, zaf = łapacz). Pies do ciebie się łasi, a gdy się nie obaczysz, alić on za nogę cap. *Rey Zw.* 83. Zjeżony łap cap, a potym w nogi. *Oſſ. Wyr.* Zrazu się tylko z sobą szpucą, a potym za łby łap cap po sobie. *Jabł. Ez.* 121 *fol.* łup cup). Pan łap cap, co z wilczym iada apetytem. *Nar. Dz.* 3, 106.

Pochodz. *capnąć, capać, capić, czapić, czepić, przyczepić. t. d. czapla.*

2. CAP, a, *m.* (*ob.* caban) gatunek baranów większych z przydłuższym miąższym ogonem, iakie w wschodnich krajach bywaią, ein Dickſchwanz, Fettſchwanz, ein morgenländiſcher Schafbock mit einem dicken langen Schwanze und groſſen Hörnern. (cf. *Ger.* Zake, Zaupel). *Slovac.* kozel, capa, w ogólności kozioł, baran, ein Schafbock, Widder. (*Roſſ. vulg.* цапба koza; *Sorab.* 2. ſchaparna = capra). Potomek capa iurliwego, *Mon.* 70, 295. Z mędrcem czyni broda zapuszczona, Toć może i brodaty cap uyść za Platona. *Min. Auz.* 83. - *Slov. prov.*

capa zabradnikom sprawit = kozła ogrodnikiem robić. 2.) *Transf.* o człowieku; brodacz, basałyk, gap'; ein bärtiger grober Kerl, ein Schöps, ein Flegel. Nie wiem, co mnie wstrzymuie, ty trutniu, ty capie, Że ci zębow nie wytnę, oczu nie wydrapię! *Zakl. Amf.* 61.

CAPA, y, *ż.* skóra wielbłądowa, ośla i t. d. chropawo wyprawna, der Chagrin, Leder zu Futteralen, Einbänden u. ſ. w. *Croat.* czapa, *corium, elaboratum e pelle porcina, piscis, aſini.* Z ośley skóry robi się capa na oprawę szabel. *Kluk. Zw.* 1, 191. Capa zielona, czerwona, błękitna, szara, *Vol. Leg.* 4, 357. 2.) *Transl.* oprawa pochew, der Ueberzug der Degenſcheiden.

CAPIC, czapić, *czyn. nied.*, zczapić, zacapić *dok.*, capnąć *jednkr.* capać, *contin.*, zmykać, łapać, porywać, ſchnell ergreifen, erwiſchen, grapſen; *Boh.* chapati, chopiti (*os.* chapać, chopić); *Roſſ.* цапнуть, цапать, хапнуть; (*Gr.* αρπαζω, *Lat.* apto, *Hebr.* אסף *asaph*). Zoſtawić młodym rozkoszy i żądze, Wac Pan iuż ſtary, capniy za pieniądze. *Zabł. Bol.* 61. Parę milionikow dobrze ieſt zacapić. *Niemc. P. P.* 32. Patrzę rychło zkąd ront wypadnie i capnie mię do kozy. *Teat.* 53, *b.* 25. Capnięty, capniony, zczapiony, porwany, zemknięty, erwiſcht, gegrapſt. *Pulp.* 11. §. Capay, miano charta, Name eines Windhundes. Pędzi konno przez zwierzyniec, a za nim capay, łapay, ścinay, dołoż, dwa smycze chartów. *Teat.* 20, *b.* 52.

CAPIĘ, - ięcia, *zdrbn. rzeczown.* cap, koziołek, baranek, ein Schafböckchen. Capięta, kozki, owieczki, baranki. *Zab.* 12, 398. *Koſſak.* CAPIEC *niiak. nied.*, ocapieć *dok.*, capem się stawać, głupieć, durnieć, zum Schafbocke werden, dumm werden. Ocapiałby dziad stary, by mu się zachciało stawiać klétki, grać w licho i na trzcinie ieździć. *Zab.* 9, 74. *Jłych.*

CAPSTRYK, CAPSTRZYK, CZAPSTRYCH, CZAPSTRZYK, u, *m.* uderzenie w bęben pod wieczor do spoczynku, z Niem. der Zapfenſtreich, *Boh.* ciepubitije. Za dwie godziny będzie czapſtrych. *Teat.* 8, 70. Jeszcze on i po czapſtryku na ulicy. (włóczęga nocny). Przysłuchaymyż się czapſtrzykom tego dobosza. *Teat.* 28, *b.* 137. (bębnieniu iego).

CAR, a, *m.* (skrócone z Łac. caesar. *Durich. Bibl. Sl.* 1, 302. *Slavon.* car; *Rag.* zàr; *Carn.* zhâr; *Bosn.* çar; *Croat.* czar, czeszar; *Hung.* tsászár; *Dal.* zár (= *imperator Turc.*) *Roſſ.* царь (= o dawnych panuiących i o bogu = król; od Iwana Wasilewicza = cesarz) *Hebr.* שר *sar* = *princeps*, שרה *sarah* = *principem se geſſit* cf. *Gall.* Sire, *Angl.* Syr). der Zar (z. B. der Ruſſiſche Zar). Wasili, widząc, iż mu fortuna posłużyła, począł się pisać: My Wielki Pan, Król i Wielki Car wszyſtkiéy Rusi, Wielki Kniaź Włodzimierza i t. d. *Gwagn.* 522. Tenże *Gwagnin* utrzymuie, że Car więcey nie znaczy iak króla; bo we wszyſtkiém Ruskiém duchownem i świeckiém piśmie Car Królewskie, Kesar Cesarskie imię znamionuie. Takież też król Taurycki Przekopskim carem, t. i. Królem się zowie; i wszyscy inši królowie Tatarscy tém imieniem carskim zowią się. *Gwagn.* 523. Car czyli Han, znaczy iedno co cesarz, czyli pan Tatarów. *N. Pam.* 17, 157. Niektórzy też książęta Moskiewskiego białym carem nazywaią, to ieſt, królem białey Rusi. *Gwagn.* 523. (*Roſſ.* всецарь = król królów). §. Car Turecki, Sultan, der Türkiſche Kaiſer. Turecki cesarz.

Lat. Kom. E. 3. (*ob.* Carogrod). §. Car Abyſſyńſki *ob.* pop Jan. *§. Car i Cezar Juliusz, Julius Cäſar. Godnieyszego nad ſię znać Car nie chce nikogo, ni Pompeiusz równego. *Bardz. Luk.* 4. – §. *Eccl.* цaрь слaвы христосъ, car slawy i pan chwały, i Chryſtus, der Herr der Herrlichkeit. 2.) *Botan.* car ziele, podbiał, lepiężnik, *tuſſilago petaſites Linn.* wieśniacy zowią car ziele, dla ſkutków, które niegdyś przeciwko morowey zarazie mu przypisywano. *Jundz.* 420. iakoby cesarz nad ziołmi, dla iego wielkiey nad inszemi ziołmi szlachetności. *Urzęd.* 245. der große Huflattich. *Roſſ.* цaрь трaвa *aconitum lycoctonum* toiad, toieść. CAROGROD, a, *m.* Konſtantynopol, po Turecku Stambuł, po Polſku Carogrod, ſtolica państwa Tureckiego, *Wyrw. Geogr.* 257. Conſtantinopel *caesaris arx, Bohor. – Slavon.* carigrad; *Bosn.* çarigrad; *Carn.* zhargrad; *Rag.* zarigrad; *Croat.* czarigrad; *Roſſ.* цaрьгрaдъ, цaрегрaдъ. Konſtantynopol, nowy Rzym, po naszemu Carogrod. *Sk. Dz.* 203. *Per totam Turciam, praecipue apud milites, sclavonica lingua in usu eſt, eaque in porta imperatoris Turcici usum patriae linguae paene obscuravit; ita ut Conſtantinopolis ipsa iam non amplius prisco nomine, sed Caesaris domus sclavonica vocetur lingua.* Nic. Myler addit. CAROGRODZANIN, a, *m.* z Carogrodu rodowity, ein Conſtantinopolitaner, *Eccl.* цaрегрaдецъ. Carogrodzanie. *Sk. Dz.* 218. *w rodz. żeńſk.* CAROGRODZANKA, die Conſtantinopolitanerinn. CAROGRODZKI, a, ie, Konſtantynopolitańſki, Stambulſki, Conſtantinopolitaniſch; *Rag.* zarrigradſki; *Croat.* czarigradzki; *Bosn.* çarigraçki). Lud Carogrodzki. *Sk. Dz.* 486. Cieśnina Carogrodzka łączy Magmorę z morzem czarném. *Wyrw. G.* 27. CAROWA, y, *ż.* żona cara, cesarzowa, imperatorowa, die Zarinn; *Rag.* zariza; *Croat.* cseszaricza, czaricza; *Hung.* tçaszárné; *Roſſ.* цaрицa, (*Roſſ.* всецaрицa królowa królów, N. Panna). Do carowey należący *Roſſ.* цaрицынъ. CAROWICZ, CARZEWIC, a, *m.* syn carſki, der Sohn des Zar. *Roſſ.* цaрéвичъ. Po te czasy niewolnik dziedzice, przeciwny bękart karał carsewice. *Pasz. Bell. B.* 4. *b.* CAREWICZOWY, a, e, do carewicza należący, dem Sohn des Zars zuſtändig. *Roſſ.* цaревичевъ. CAROWNA, y, *ż.* córka carſka, die Tochter des Zars. *Roſſ.* цaрéвна. Do carówny należący *Roſſ.* цaрéвнинъ. – CARSKI, a, ie, do cara należący, *Rag.* zarſki; *Croat.* czeszarszki; *Hung.* tsászari; *Roſſ.* цaревъ, цaрскíй. Imię Carſkie zacnieysze bydź rozumieią niż krolewſkie, ale mylnie. *Gwagn.* 523. Dworzanin carſki *Roſſ.* цaредвóрецъ, *adj.* цaредвóрцевъ. Stolica carſka *Eccl.* цaрственнaя. Carską godność sprawuię *Roſſ.* цaрю́ю; *Eccl.* цaрствовaть; *Rag.* zarevati. – Wſtąpić na tron carſki *Roſſ.* вoцaрúться; wynieść na tron carſki вoцaрить, вoцaрять: Wſtąpienie na tron *Roſſ.* вoцaрéнíе. – W kościele Ruſkim Carſkie drzwi, *Eccl.* цaрскíя врaтa, цaрскíя двери, środnie drzwi ołtarzowe, któremi wnoszą Nayśw. Sakfament, a tak Cara czyli króla sławy wprowadzaią. *Dyk. Cark.* 3, 50. die Mittelthüre im Altar, in der altruſſiſchen Kirche, wo das Allerheiligſte herein gebracht wird. W Ruſkiéy cerkwi przy liturgii S. drzwi carſkie zamykaią. *Pim. Kam.* 103. przed ſkończeniem liturgii kapłan otwiera carſkie drzwi. *ib.* 104. *et* 140. Bрaтa цaрскíе *sacrae valvae*, no momy что цaрь слaвы Христосъ из оные входитъ. – Godziny Carſkie albo wielkie, ſkładane przez doktora Cyrilla. *Pim. Kam.* 253. §°. Carſki i Cesarſki, od Cezara Juliusza, Cäſars. Miianią Carſkie półki Genabryſkie grody. *Bardz. Luk.* 11. Już miecz Carſki napił ſię niewinney posoki Rzymſkiéy. *ib.* 30. CARSTWO, CZARSTWO, a, *n.* państwo carſkie, królestwo. *Gwagn.* 523. die Zarſchaft, die Würde, das Land eines Zars. *Rag.* zarſtvo; *Croat.* czarztvo; *Vind.* zharſtvu (*ob.* cesarſtwo). *Roſſ.* цaрствo; *Eccl.* цaрствíе. Za pomocą panów Polſkich osiadł carſtwo mocą. *Pasz. Bell. B. b.* – Ogólniey państwo, panowanie, *Roſſ.* цaрствoвaнíе; Herrſchaft, Reich, Regierung. Ja to przekładam nad wszyſtkie bogactwa, Nad ſkarb, nad wszyſtkie tego świata carſtwa. *Groch.* IV. 332. Uczynił go panem swego dworu i carſtwa wszyſtkiego. *Ryb. Ps.* 208. Panie! czy raczysz ty Jzraelſkiego ludu przywrócić czarſtwo! *Odym. Sw.* 2. *N. n.* 4. *b.* Przyſięga na ſtolicę czarſtwa swego. *Groch.* IV. 303. CARZEWIC *ob.* Carowicz. CARZYK, a, *m. zdrbn. rzeczown.* Car, mały car, królik, ein kleiner Zar, ein Fürſt. Kantymir Stary, carzyk Tatarſki. *Birk. Chmiel. B.* 3. *b.* Carzyk ieden w więzieniu miał szlachty naszey dwieście. *Falib. Dis. C.* 1.

CASZA *ob.* Czasza.

CAYCEL, – cla, *m.* w hucie szklaney, munsztuk metalowy lub szklany, na drzewce od piszczela wsadzony z tey ſtrony, którą dmie szklarz dla lepszéy wygody, od słowa Niemieckiego Zitze, cycek. *Torz. szkl.* 32. in der Glashütte, das Mundſtück zum Blaſen des Glaſes.

*CAYG, u, *m.* (cf. Caig) z Niem. der Zeug) das Korn, die innere Güte der Münze. Z ſtrony myncy trzeba na baczeniu mieć i cayg, i wagę, i kształt pospolity. *Modrz. Baz.* 133. t. i. materyał, kruszec i dobroć iego.

CĄZKI, – ów, *liczb. mn. zdrbn. rzeczownika* Cęgi, eine kleine Zange, ein Zangchen. Cążki i nożyczki do rwania i chędożenia zębów. *Perz. Cyr.* 2, 6.

CC.

ku CCI *ob.* Cześć, Czcić. *CCIONKA *ob.* Czcionka.

CE.

CEBER, – bra, *m.* CEBRZYK, a, *m. zdrbn.*, iedno z naywiększych naczyń drewnianych do noszenia wody lub trunków. *Ger.* der Zober, der Zuber; *Boh. et Slovac.* dĕber, dĕbernice; *Croat.* cheber, chëbrich; *Dalm.* chabar, csabar; *Slavon.* csabar; *Bosn.* cjabar; *Vind.* zhebar; *Carn.* zhębr; *Sorab.* 1. tiwor; *Roſſ.* умáвъ, кaдкa (cf. Kadź). Poimanych posadzał w cebry, iż ſię zwinęli w kupę. *Biel. Kr.* 149. Na te ognie, nie ceber iaki wody, ale wszyſtkę krew swoię nieśli. *Birk. Podz.* 5. Gdy czassa pełna, przecz masz w cebrze nosić? *Rey Wiz.* 18. (na co ci więcey, gdy masz dosyć). Idzie deszcz, iako cebrem lał. *Mącz.* Na wiosnę ceber deszczu, łyżka błota, na iesień łyżka deszczu, ceber błota. *Off. Wyr.* Kto ma umrzeć i w cebrze wody utonie. *Cn. Ad.* 381.

CĘBROWAC, CĘBROWINA *ob.* Cembrowac.

CEBROWY, a, e, od cebra, Zober s, Zuber s. *Boh.* dberowy, dberni; *Ross.* умáтный, кáдочный.

CEBULA, i, ż. CEBULKA, CEBULECZKA, i, ż. zdrobn., znaiome bardzo kuchenne ziele; *Boh. et Slov.* zibule; *Sorab.* 2. zibbula, zibula; *Sorab.* 1. zebula, zibla, zibla; *Carn.* zhebul; *Vind.* zhebula, zebvu (*Vind.* zwiebel: luk); *Bosn.* kapulla, kapulliça; *Croat.* kapula, kapulicza, luk; *Ital.* cipolla, cepolla; *Lat.* cepulla, cepa; *Hebr.* בצל *bazal*; *Ger.* die Zwiebel, das Zwiebelchen; *Ross.* цибуля, луковица, луковка; *Eccl.* лукъ чеpлéный; *Slavon.* luk cérljeni; *Dal.* luk csernjen). Wielorakie są cebuli rodzaie: dymka, siedmiolu, szalotka. *Lad. H. N.* 20. Cebula Hiszpańska, Askalońska, biała, czerwona. *Kluk. Rosl.* 1. 211. Cebula Askalońska *ob.* oszloch. Cebula pśia *ob.* Pśia cebula. Cebula morska, *scilla maritima Linn.* die Meerzwiebel, rosnąca nad morzem w Hiszpanii i. t. d. *Kluk. Dyk.* 3, 60. §. *Prow.* Oczy cebulą natrzeć; z cebuli płakać s przyrównaniem się do płaczu. *Off. Wyr.* die Augen mit Zwiebeln reiben, sich zum Weinen zwingen. §. Cebula Kwiatowa, ktą maią tulipany, narcyzy, lilie i inne kwiaty, die Blumenzwiebel z. B. Tulipanenzwiebel. CEBULATY, CEBLASTY, a, e, cebulę maiący, na kształt cebuli, mit Zwiebeln, Zwiebeln habend, zwiebelartig; *Boh.* cybulnatý, cybulowatý; *Carn.* zhebúlkast; *Ross.* луковичный. Hiacynt korzeń ma cebulasty. *Syr.* 1356. Lilia ma korzeń cebulasty. *ib.* 751. *Bot. Nar.* 197. CEBULNY, CEBULKOWY, CEBULOWY, a, e, od cebuli, Zwiebel-, *Boh.* cybulowý, *Slov.* cybulnj. Korzeń cebulkowy. *Bot. Nar.* 31. Rośliny cebulowe maią korzeń cebulasty. *ib.* 197. Zwiebelgewächse. Cebulna skórka powszechnia, łupina. *Cn. Th.* Cebulny ogród *Sorab.* 1. zibelnica. CEBULARZ, CEBULNIK, a, *m.* przedawacz cebuli der Zwiebelhändler, Zwiebelmann; *Boh.* cybulař; §. Fr. ein Filz. *St. Kiesz.* — *w rodz. żeńsk.* CEBULNICZKA, *Boh.* cybulařka.

CECH, u, *m.* z Niem. die Zeche, lepiéy die Innung, die Zunft; *Boh. et Slov.* cech; *Hung.* tzéh; *Croat.* czèh; *Sorab.* 1. zacha; *Sorab.* 2. zecha; *Carn.* zhęka; *Vind.* továrshka skupshina, druzhba, bratavshna; *Ross.* цехъ. Cech rzemieślniczy, towarzystwo iednéy professyi osób, które za nadanym sobie przywileiem, schadzki swoie mieją, końcem utrzymywania między sobą porządku. *A. Zam.* 50. Bractwa albo cechy, które rzemieślnicy w mieście między sobą zachowuią, maią bydź zniesione. *Herb. Stat.* 567. — *Przysł.* Naymłodszy w cechu świeczki gasi. *Pet. Jon.* 231. (na młodszych zawsze bieda *ob.* fryc). 2) *W górnict.* każda w szczególności kopalnia zowie się cechem czyli spieczarą, rudnikiem lub szybą. *Staw. dr.* 213. ein Schacht in den Bergwerken. 3) *Fig. transl.* towarzystwo, kompania, bractwo, kolleżaństwo, eine Gesellschaft, Brüderschaft, Verbrüderung. Zydowie posłali do niego posłow z cechu Faryzeuszów. *Bial. Post.* 59. (z sekty). To kacerstwo w iednym cechu było z sektą Manichejczyków. *Birk. Dom.* 8. Chcecie nas wprawić do cechu onych olbrzymów, którzy potopu przyczyną byli. *Bial. Ex.* 9. Przed obliczności Twoią każdego nabożeństwa ludzie widzę, a z mego cechu albo stanu żadnego nie widzę. *Zygr. Pap.* 145. *ordinis*). Cechy Indyiskie: Kazty. *Mon.* 76, 232. *Przyc.* W iakim cechu siedzisz, takim sam będziesz. *Rey Zw.* 239. (z kim kto przestaie, takim sam się staie). 4.) *Metonym.* cech; schadzka cechu, mieysce, gdzie się cech schodzi, gospoda, *Cn. Th.* 59. die Zunftversammlung, der Ort ihrer Zusammenkunft.

Pochodz: *cechmistrz, cechmistrzostwo, cechmistrzstwo, cechmistrzowski, cechownik, cechowy.*

2. CECH, u, *m.* 1.) CECHA, y, ż. powłóczka poduszek, pierzyny, poszéwka, z *Niem.* die Zieche, der Bettüberzug; *Boh.* cechta, cechtyna: *Carn.* zęka, zęhta; *Vind.* oblieka, postelnu obvlezhilu). Po wypoceniu człowieka, odmienić trzeba koszulę i pościel, a przynaymniey prześcieradła i z cechami. *Sien.* 542. Pierwéy niźli cechy na pierzyny obleczesz, rozwieś je. *ib.* 481. 2.) Wór od chmielu, der Hopfensack. Na przedaż upakuie się chmiel w wory, cechami zwane. *Kluk. Rosl.* 3, 322.

3. CECHA, y, ż. CESZKA, i, ż. *zdrbn.*, znak, po którym rozpoznawaią rzecz od rzeczy, oznaka, znamię, z *Niem.* das Zeichen, Abzeichen, Unterscheidungszeichen; *Boh.* zech; *Sorab.* 2. zejchen, zjim; *Sorab.* 1. czech, ceicha; *Dal.* biligh (*ob.* blizna). Cechami rodzaiowemi w gramatyce nazywa się to, co nam niezawodnie pokazuie, iakiego rodzaiu które imię. *Apcz. Gr.* 2. *p.* 11. Pierwsza cyfra każdego logarytmu nazywa się cechą, *characteristica*, albowiem z niéy dochodzić można, w którym dziesiątku zawiera się liczba, do którey ten logarytm należy. *Jak. Mat.* 1, 183. Krzywdami wspaniale pogardzać, iest cechą wielkiéy duszy. *Pilch. Sen.* 256. Włożył na nie cechę Chrystusową, bierzmuiąc ie. *Sk. Dz.* 136. *Baz. Hist.* 24. Chleb S. i kubek błogosławienia są cechy i uczciwe znaki, przez które Chrystus znaczy się i bierze. *Zygr. Gon.* 234. *symbola*). — Cecha na bydlęciu, naczyniu, piątno, ein Brandzeichen, ein Merkzeichen auf dem Viehe, auf Geschirren; *Ross.* маяро. Rumak na łbie pańską oznaczony cechą. *Zab.* 15, 33. (cf. Cyfra). Cecha domu iakiego szlacheckiego *ob.* herb. — Cecha na monecie, stępel, das Gepräge, der Stempel auf der Münze. Na każdey z srebra zrobioney sztuce, ma bydź cecha tak miasta, iako i mistrza. *Vol. Leg.* 4, 78. Później dopiero zaczęto cechę do kruszców przyciskać, pierwey ie wszystko ważono. *Summ. A.* 2. Sfałszowana moneta choć na niey cecha dobra, przecięż kruszec ladaiaki. *Mon.* 72, 230. — Cecha na człowieku, złoczyńcy, piątno, pryskowanie, das Brandmal auf einem Verbrecher. *Fig.* Kacerską cechę włożyłeś na nie. *Zygr. Pap.* 185. (ohydziłeś ich imieniem kacerzów). §. Cecha, którą ukazawszy albo oddawszy drugiemu, co od niego bierzemy, eine Marke, ein Wahrzeichen, ein Billet. Ceszka *tesserula*. *Mącz.* — §. 2., *Metonym.* cecha, narzędzie do cechowania, którém się znak wybiia, wyciska, wypala, das Stempeleisen, Brandeisen, Merkeisen, das Instrument zum Bemerken der Zeichen. Żelazna cecha, którą rozpaliwszy cechuią, piątnuią, *cauterium. Mącz.*

Pochodz: *cechować, nacechować, pocechować.*

CECHMISTRZ, a, *m.* mistrz cechu, starszy, przełożony nad cechem, der (Zechmeister) Zunftmeister, Obermeister; *Boh.* zechmistr; *Sorab.* 1. czechmišter; *Carn.* zhękmashtr; *Croat.* czehmester, zhehmester, czaczmestar; *Hung.* tzehmester; *Vind.* starimoister). Skazano na śmierć Jana stolarza i cechmistrza ratusznego. *Biel. Sw.* 245. *b.* Oprawcy, ceklarze, cechmistrze i inni urzędnicy ktemu przynależący,

gdy imaią złodzieia . . . *Sax. Porz.* 144. (*ale porówn.* cekmistrz). 2., Cechmistrz, *symposiarcha*, który wyrządza biesiadę lub starszym iest na biesiedzie. *Mącz.* der König des Gastmahls, der Gastgeber. CECHMISTRSTWO, CECHMISTRZOSTWO, a, *n.* urząd cechmistrza, das Zunftmeisteramt, Obermeisteramt; *Sorab.* 1. czechmisterstwo. CECHMISTRZOWSKI, a, ie, od cechmistrza, Zunftmeister-, Obermeister-.

CECHOWAC, – ował, – nie *czyn. nied.*, nacechować, pocechować *dok.*, cechą znakować, znaczyć, piątnować, bezeichnen, ein Zeichen eindrücken, einbrennen; *Boh.* zpchowati, zpchugi; *Sorab.* 1. czpchuju, wozmamuju; *Rossˇ.* мѣтить, маркировать. Nowacyusz bierzmowania nie przyiął, i ręką biskupią cechowany nie był. *Sk. Dz.* 129. Dęgami kogo nacechować, *cicatricare. Mącz.* Cechowanie złodzieia, piątnowanie, pryskowanie, das Brandmarken, Brandmahlen. Cechowanie na złodzieiach dla tego bywa, aby ich ludzie znali i ich się strzegli. *Sax. Porz.* 143. – *Przysł.* Nie darmo cię natura nacechowała. *Cn. Ad.* 568. (nie darmoś szczowaty, garbaty, czerwonowłosy, i t. d. stronić od ciebie potrzeba, die Natur hat dich nicht umsonst gezeichnet). Cechowanych się strzeż. *Cn. Ad.* 55.

CECHOWNIK, a, *m.* tegoż cechu, der Zunftgenosse. Cechownicy, którzy do iednego cechu należą, *curiales. Mącz.* CECHOWY, a, e, od cechu, Zunft-, zünftig. *Rossˇ.* цеховой, Starß cechowi. *A. Zam.* 80, die Zunftältesten. Cechowa chorągiew. Cechowe świece, które cechy kościołom dodawaią. Maystrem cechowym nie może bydź, kto wprzód mieyskiego nie przyiął. *A. Zam.* 80. ein zünftiger Meister. Niecechowy *ob.* partacz). Cechowy garniec dwa razy iest większy od szynkownego. *Skrzet. P. P.* 2, 197. *Czack. Pr.* 1, 292. *Ostr. P. C.* 2, 316. – *ſ. In malam partem* cechowy piiak, arcypiiak, wierutny; cechowi bracia, wierutni piiacy, że na schadzkach cechowych piiaństwo zpowszedniało, Erzsäufer, Zecher, (cf. *Ger.* Zeche, Zunft, zechen, Zecher). Ma męża niebogatego wprawdzie, ale cechowego piiaka! *Mon.* 69, 802. *Teat.* 13, *c.* 6. Cechowa rzecz z nie iednego, pospolita dosyć, etwas zunftmäßiges; ziemlich allgemeines. Ey czegoż tak o piiaństwo strofuiesz, alboż to nie cechowa rzecz? *Oss. Wyr.* (iedenże to ia piiak na świecie)!

CECKAC *ob.* Cackać, Cacać, Ciokać.

CEDR, u, *m.* z Greckolać. *cedrus*, drzewo rosnące w Syryi, do iodły nieco podobne. *Kluk. Dyk.* 2, 190. die Ceder, der Cedernbaum; *Boh.* cedr; *Carn.* cèdr; *Vind.* ceder; *Dal.* czedar; *Croat.* czedrovo drevo; *Hung.* tzédrus; *Sorab.* 1. czéderna; *Rossˇ.* кедръ; *Gr.* κέδρος. Cedr rosły. *Min. Ryt.* 3, 24. Cedr pod niebo się dumnym wierzchem wspina. *Zab.* 13, 237. *Nar.* Cedr, król nad drzewami. *Dar. Lot.* 6. Niezbótwiały cedr aż pod niebo rośnie. *Kochow. Roż.* 98. Przykłady cedru godne. *Gost. Gor. praef.* (nieśmiertelnéy pamięci). 2.) Cedr, cedrowy owoc, szyszka. *Cn. Th.* der Cederzapfen; (*Rossˇ.* кедровка » soyka). CEDROWAC *czyn. nied.*, oleiem cedrowym nacierać, mit Cedernöl einreiben. Cedrowany, *Cn. Th.* CEDROWY, a, e, od cedru, Cedern-; *Boh. et Slov.* cedrowý; *Carn.* cedrove; *Croat.* czedróvszki; *Dal.* czedarszki; *Sorab.* 1. czedernowe. Cedrowa żywica, *Sorab.* 1. czedernowa żiwicza. Cedrowy las *Rossˇ.* кедровник, (*Eccl.* кѣдрѣнїй cedrowy zarosły). CEDRZYNA, y, ż. collect. drzewa cedrowe, Cedern, Cedernholz. Położył przyłonek cedrzyną obie tła do tła. *Budn.* 1 *Reg.* 7, 7.

CEDUŁA, y, ż., CEDUŁKA, i, ż. *zdrbn.*, kartka pisana, *Dudz.* 55. *Ger.* der Zettel, das Zettelchen; *Ital.* cedula; *Boh. et Slovac.* cedule, cedulka; *Vind.* zedelz; *Sorab.* 2. zedel; *Sorab.* 1. czedlina, czedlinka; *Slavon.* cedula; *Hung.* tzedula; *Croat.* czedula, czedulicza; séda, sédicza; *Dal.* czeda; *Lat.* scheda, schedula; *Rossˇ.* ерлыкъ, прописка. Ceduły napisów dla pamięci. 1 *Leop. Math.* 23, 5. Dadź cedułkę do urzędarza, żeby gromadzie wodkę wydał. *Oss. Wyr.* (*ob.* kwitek). 2°.) Chodkiewicz po skończonym liście, kładzie ieszcze cedułę. *Nar. Chod.* 297. Not: „*listy przeszłego wieku zamykały w sobie często kawał papieru, który nazywano cedułami, a my teraz zowiemy* postscriptum." die auf einem besondern Blatte dem Briefe beygefügte Nachschrift.

CEDZIC, °CADZIC *czyn. nied.*, zcedzić *dok.*, cieklinę przepuszczać, aby się gęszcz zostal, seihen, durchseihen; *Boh.* cediti, cedim, cedjwam; *Slovac.* cedim; *Sorab.* 1. czedzu; *Vind.* zëdit, zedili, tozhiti, prezejati, pretozhiti; *Carn.* zidyti, zédim; *Croat.* czediti, preczejati, preczediti; *Dal.* czediti, preczediti; *Rag.* zjèditi; *Bosn.* çiditi, proçiditi, iscïditi; *Rossˇ.* цѣдить, цѣжу; *Gr.* νήθειν (cf. εγε, cf. ſaać). Różne gąszcze przecedzaią się przez sito, durszlak, serwetę lub chusty czyste czyli cedziworek. *Wiel. Kuch.* 398. Cadzicie komora a wielbląda połykacie. *W. Post.* IV. 282. Komora °tsadzicie. *ib.* 2, 119. przecedzacie komora. *Radz. Math.* 23, 24. cadzicie się z komorem. 1 *Leop. ib.* – *Slovac.* komara cedíš', velblud zhltáš' (w drobnych rzeczach skrupulatni; w występkach lekomyślni. §. *Transl.* cedzić, ronić, przelewać, fließen lassen, tröpfen lassen, fallen lassen. Przy ołtarzu wół zjuszony padłszy, cadzi posokę przez gardziel przepchniony. *Zebr. Ow.* 213. Miłość łzy cedzi. *Jag. Wyb. D.* 4. *b.* Poznawszy, w domy swoie z chęcią nas prowadzi, A między rozmowami łez obfitość cadzi. *A. Kchan. J.* 72. Oko moie dla ciebie iedney łzy nie zcedzi. *Zab.* 13, 257. §. Cedzić w kogo z wpaiać, wpuszczać, einflößen. Trzeba z nienagła znaiomość bożą w dzieci cedzić. *Modrz. Baz.* 42. §. Cedzić słowa przez zęby, bąkać, półgębkiem gadać pieszczenie, in der Aussprache affectiren, (die Wörter durch die Zähne filtriren). Cedził przez zęby z grymasami słowa. *Mon.* 60, 509. Słowa cedzi półgębkiem pieszczonym. *Slonk. Pers.* 13. *tenero supplantat verba palato*). Sznurowanie gębuś, podrygi i cedzenie ślinki, nie wprawią nas w tę, którey pragniesz, opinią. *Mon.* 70, 159. CEDZENIEC, CADZENIEC, – nca, *m.* kamień z grubych ziarek piaskowych tak rzadko skupiony, że się woda przez niego przecedza. *Kluk. Kop.* 2, 97. der Filtrierstein. CEDZAWKA, i, ż. CEDZIDŁO, a, *n.* CEDZIK, a, *m.* CEDZINA, y, ż. CEDZIWOREK, – rka, *m.*, CEDZIDEŁKO, a, *n. zdrbn.*, przecacka, narzędzie od cedzenia, der Seiher, ein Geschirr zum Seihen; *Boh.* cezák, cednik, cedidlo, cednïček, cedidlo; *Slov.* cedák, cedidlo, cedilko; *Sorab.* 1. czedzenk, czedzencjk, czedzenski korb; *Vind.* zedius, zedilu, ezedilu, prezedilu, zediunik, zediunica, zediuna posoda; *Carn.* zèdilu, ezin; *Slavon.* cidilo; *Dal.* czidilo; *Bosn.* çidillo, proçid, proçidillo; *Rag.* sjedillo; *Croat.* czedilo, preczedilo; *Rossˇ. et Eccl.* цѣдило,

gdźiło, gbdźiłka. Cedzidło, naswiſko to obeymuie narędzia w przecedzaniu używane. *Mier. Mſkr.* Cedziworek, cedzidło; durszlak. *Ern.* 182. *Mon.* 75, 588. Cedzinka, *filtrum. Rog. Doſ.* 3, 171. Cedzina. *Jak. Art.* 1, 8. Cedziki z sukna, z płótna. *Kruml. Chym.* 60. Cedzidło do cedzenia mleka. *Syr.* 557. *Perz. Lek.* 18. Cedzidło. *Teat.* 19, 70. Cedziworek. *Wiel. Kuch.* 398.

CEDZINY, - ów, *liczb. mn.* męty po przecedzeniu na cedzidle pozoſtałe. *Jak. Art.* 3, 287. der zurückgebliebene Satz beim Seihen, das Dicke.

Podobne: *docedzić, nacedzić, odcedzić, pocedzić, przecedzić, wcedzić, wycedzić, zcedzić.*

*CEDZIEC *przyſłk.*, kiedyś tam, irgend einmal, einſt. Patrz ſie w gruſznym pokoiu zlenieli, Cedzieć iak dawno z rąk swych nie mieli golego miecza. *Kochow. IV.* 5. (z biegiem wa jeszcze w używaniu).

CEFA, y, i. On miaſto zdarcia gdzie pancerney cefy, Przy ſkrzy tak też poglądał pod kwefy. *Jabł. Buk. M.*?

CEKAUZ, CEGHAUZ *ob.* Cekauz.

CEKL, - ow, *liczb. mn.* obcęgi, z Niem. die Zange, Kneipzange, narzędzie ſzlosarſkie, kowalſkie, i t. d. Cążki szczyp.; cf. Kleszcze.

CEGIEŁKA *ob.* CEGŁA. - CEGIELNIA, i, *ż.* *CEGIELNICA, y, *ż.* budynek z piecem od palenia cegieł, die Ziegelſtreune, der Ziegelofen; *Slov. et Boh.* cyhelna, cihelnice; *Carn.* zegovnéza; *Croat.* czigleniczа, opekalnica; *Hung.* téglatçür; *Dal.* pech od opekke; *Roſſ.* кирпичный заводъ; *Eccl.* кирпичедѣлавїя мѣсто, гнѣздо. Cegielnie, gdzie ſię cegły, dachówki, i t. d. wypalą. *Kluk. Roſſ.* 2, 173. Skryy te kamienie do gliny w cegielnicy. *Budn. Jer.* 43, 9. CEGIELNICZY, a, e, od cegielnika, Ziegelſtreicher z. Partowie niech ſię chełpią z Babilonow swych cegielniczych. *Chroſć. Luk.* 172. CEGIELNIK, CEGLARZ, a, *m.* cegielny robotnik, frey knecht, der Ziegelſtreicher, Ziegelbrenner; *Boh.* cyhlař; *Sorab.* 2. zigłař; *Vind.* zeglar; *Slavon.* ciglár; *Croat.* czeglar, czeklar; *Dal.* opekkar; *Hung.* téglás, teglatſinálo; *Raz* opekar; *Roſſ.* черепичникъ, плинфодѣлатель. - *W rodz. żeń.* CEGLARKA, i, die Ziegelſtreicherinn; *Boh.* cihlářka. CEGIELNY, a, e, od cegły, Ziegel-, *Boh. et Slovac.* cyhelnj, cyhelný; *Hung.* téglából; *Croat.* czeglen, opechni; *Roſſ.* плинфенный, Cegielny robotnik. *Cn. Th.* CEGŁA, y, *ż.*, CEGIEŁKA, i, z zdrob., z gliny palona maſſa do murowania, der Ziegel, das Ziegelchen; *Sorab.* 2. zigel; *Sorab.* 1. czehel, cihel; *Boh.* cyhla, toppnka; *Morav.* tihla; *Slovac.* cyhla, cihla, tihla; *Hung.* teegla; *Slavon.* cigla; *Ital.* tegola, *Lat* tegula; *Sax. Inf.* Tegel; *Gall.* tuile; *Carn.* tegel, *Vind.* zegu, ziegeu; *Croat.* czigel, opeka, caiglek, opekcza; *Dal.* oppeka, opekka, osega; *Bosn.* opeka, opeka; *Raz* opekka, opecciza; *Roſſ.* плинѳа, кирпичъ, плинѳодѣлание, черепица, черепичина; *Eccl.* керамида, плинѳодѣлание. Cegła robi ſię z gliny i powinna ſię w ogniu wypalić i upalić do twardości kamiennéy. *Kluk Kop. Ziołor.* Sklepiąc piec hutny, trzeba cegiełkę z cegiełką zdarte zasadzić gliną. *Torz. Szk.* 84. Cegły robić, palić, cegły kuwać, Ziegel brennen. Robienie, palenie cegieł *Roſſ.* плинѳодѣланїе, *Eccl.* кирпичедѣланїе; Cegłę wypalać *Roſſ.* жмыхать, охмыхать, охмыхивать. Cegła na ukos przecięta *Roſſ.* косякъ, косячокъ. Pół cegły *Roſſ.* половякъ. Cegła do ogniſka piecowego *Roſſ.* подовякъ. Cegła duża *Roſſ.* керамида, керемида, херемида. Cegła murowa *ob.* Murowka. - Cegła dwoiaka, iedna wypalona w piecu, druga na słońcu ususzona. *Paszk. Dz.* 122. Cegła Egiptſka, na słońcu wysuszona. *Oſſ. Wyr.* Cegła dachowa, dachówka; *Vind.* ſtrehen ziegeu, ſtrehna opeka, korz, ſtrehen zhrep *Roſſ.* черепица. Dachziegel, Dachpfanne. Czy me dach złoty ręce będą kładły, Czy ty cegiełki licho będziesz sadził...? *Zab.* 12, 119. *Nar.* Sławna z czerwoności i twardości cegła Toruńſka; ztąd: *Przysł.* Zbladł iak cegła Toruńſka. *Rys. Ad.* 79. *Cn. Ad.* 129. (zczerwienił ſię, zarumienił, raki upiekł). Darmo cegłę myią i murzyna. *Pot. Jow.* 2, 58. Choćby ſię w iedno wszyſtkie świata rzéki zbiegły, I wszyſtkie zniosły mydła, nie wybielą cegły. *Pot. Zac.* 130. Wszyſtko to tak wiele pomogło, iak kiedy kto cegłę wymywa i barwę na niéy odmienić chce. *Sk. Zyw.* 2, 202. Mowa ta cegła bez wapna. *Opal. Sat.* 66. *arena ſine calce* nie kléi ſię, nie trzyma ſię iedno drugiego, nic ſię ztąd nie wywięzuie). §. *Not.* Cegła, w naszym języku częſtokroć zbiorowo zamiaſt cegieł w liczbie mnogiéy, *collect.* Ziegel. Dom z dobréy cegły (z dobrych cegieł, von gutem Ziegeln). *Metonym.* cegła, budynek z cegły, murowanie, ein Gemäuer, ein Gebäude von Ziegeln. Przyszliśmy do téy puſtey cegły na grob twóy patrzeć. *Morszt.* 43. 2.) Cegła, miara mularſka, murowa, Ziegel, Ziegelдicke, als Maaß. Grubość muru na cegłę, na dwie, na poltory. *Oſſ. Wyr.* 3.) Forma cegły, kawał w kształcie cegły, ein Stück in Form eines Ziegels. Zeznąć rydlem darnia na dwie cegły. *Dudz.* 12. CEGLANY, a, e, z cegły, von Ziegel, Ziegel-; *Sorab.* 1. czehelowe. Zameczek ceglany. *Star. Vot. D.* 6. Miaſto zaſtawszy ceglane Umieraiąc zoſtawił marmury usłane. *Leszcz. Claſſ.* 14. Ceglaną oyczyznę wziął, a murowaną zoſtawił. *Kosz. Lor.* 34, *b.* CEGLARSKI *ob.* cegielniczy. CEGLARSTWO, a, *n.* rzemieſło koło cegieł, das Ziegelbrennen; Ziegelſtreichen, *Rag. et Bosn.* opekarſtwo CEGLARZ ſtrychars *ob.* cegielnik. CEGLASTY, a, e, barwy na cegłę pochodzącéy, bladoczerwony, miniowaty, ziegelroth, ziegelfárbig; *Slovac.* cyhelné barwy; *Slavon.* ciglena boja; *Hung.* tégla - szinii; *Eccl.* кирпичистый. Przy opuszczaniu gorączki moc miewa uſtoiny ceglaſte. *Perz. Lek.* 96. CEGLISTY, a, e, na kształt cegły. *Cn. Th.* ziegelförmig.

CEGLOWAC *ob.* Ceklować. CEGWART *ob.* Cekwart.

CEKAUZ, CEKHAUZ, CZEKHAUZ, CEYKAUZ, CEYKHAUZ, CAIGHAUZ, CEIGHAUZ, u, *m.* zbroiownia, arsenał, z Niem. das Zeughaus; *Sorab.* 1. bronencza; *Carn.* orroshnishe; *Vind.* orosharniza; *Roſſ.* оружейная палата, оружелыня, оружехранилище, снарядохранилище; *Eccl.* оружница, оружехранительница, збруеположница. Zbroiownia, ceighaus, arsenał, miejsce wyznaczone na ſkład wszelkich doſtatków i rynsztunków woiennych. *Jak. Art.* 3, 324. Cekaus. *Star. Dw.* 33, *Star. Vot. D.* 3. *b.* Ceykaus. *Petr. Pol.* 457. Cekhaus, *Groch. W.* 482. Czekhaus. *Vol. Leg.* 3, 934. Caighaus, *Baz. Sk.* 338. Ceykhaus. *Warg. Wal.* 21. CEKAUZOWY, CEKHAUZOWY, *ob.* arsenałowy, *ob.* Cekwart.

*CEKLACYA, yi, *ż.* *CEKLATUM chodzenie, (z łac. ca-

cus, caeculus); chodzenie po nocy, włóczęga nocna, Nachtſchwärmerey. Jednemu ſię chce pokoiu a czytania; drugiemu opiłſtwa a ceklacyi. *Rey Zw.* 12, *b.* Zdać ſię też za pociechę, całą noc pić, ceklatum chodzić. *Rey Zw.* 114. CEKLARSKI, a, ie, od ceklarza, oprawcy, Hä-ſcher: . Głowa twoia póydzie pod ceklarſki topor. *Stas. Num.* 2, 15. *Sorab.* 1. běriczli. CEKLARSTWO, a, *n.* urząd ceklarſki, das Häſcheramt, der Häſcherdienſt; *Sorab.* 2. běrizna. §. *Zbiorowo*: : ceklarze Häſcher *collectiu.*- CEKLARZ, a, *m.* mieyſki ſługa do łapania lub bicia winnych. *Wlód.* zbir, oprawca, ſiepacz. *Dudz.* 35. der Häſcher, der Stadtknecht; *Boh.* birič, Sferha; *Slovac.* ſferha; *Sorab.* 1. bericz, bierz, ſchwikař; *Sorab.* 2. běrič; *Vind.* berzh, utavuz, berizh, musel, feihtel, pot, popadiga, ludilovez, rabelnou hlapez, shibavez, tepſtnik, vapot; *Carn.* birizh, berezh, werizh; *Croat.* valpot; *Rag.* teklic; *Bosn.* çaf, barabanat, cjausac; *Roſſ.* сыщикъ; *Eccl.* посошникъ (*ob.* posocha). Urzędnik ten z ceklarzmi we dnie ulice obchodził, a w nocy miasto wszędzie nawiedzał, doglądaiąc domów, które za podeyźrzane miał. *Modrz. Baz.* 140. U Rzymian naypierwszy ceklarz miał nad innemi ceklarzami przełożeńſtwo. *Pilch. Sen.* 135. *lictor).* Wolno zbierom albo ceklarzom imać złoczyńcę i w pałacach kardynalſkich. *Warg. Wal.* 308. Przedarł ſię przez gmin ludzi i ceklarzów albo oprawców. *Sk. Zyw.* 2, 391. By cię kiedy sprzeciwnik nie oddał sędziemu, a sędzia ceklarzowi, a takbyś był wrzucon do ciemnicy. *Radz. Math.* 5, 25. (ſługa sędziego. *Bibl. Gd.*) - CEKLMISTRZ, a, *m.* CEKMISTRZ, a, *m.* nad ceklarzami przełożony, der oberſte Häſcher. Kapitan zbirów. *Dudz.* 35. der Häſchermeiſter, Oberhäſcher. CEKLOWAC, CEGLOWAC, - ował, - wie *intranſit. nied.*, *ceklatum chodzić, po nocach ſię włóczyć, bey Nacht herumſchwärmen. Jan Albracht raz w nocy po Krakowie ceklował, a piiany trafił na piiańców. *Stryik.* 653. *Star. Ref.* 150. Ktoby w nocy na ulicy krzesał albo ceglował, tego ſłudzy marszałkowscy poimać maią. *Vol. Leg.* 5, 647. Nocne wołanie, ceklowanie, *tumultus nocturnus. Mącz.* CEKLOWNIK, a, *m*, włóczęga nocny, ein Nachtſchwärmer, Herumtreiber bey der Nacht. Tułaiący ſię po nocy, ceklownik, *noctuagus. Mącz.* *Przechowawać *koſtarze, piianice albo ceklowniki. *ib.*

CEKTAC ſię z kim *zaimk. nied.*, cektować ſię *continuat.*, spierać ſię z kim. *Wlod.* przegadywać ſię z kim. *Cn. Th.* ſich mit einem zergen, wörteln. Cektanie ſię, sprzeczanie ſię. *Dudz.* 35. das Zergen, Gezerge, das Wörteln. CEKTOWNIK, a, *m.* przegadywaiący ſię z kim, gadacz. *Cn. Th.* 132. der ſich mit einem herumzergt, ein Diſputar.

CEKWART, a, *m.* ryzstunkowy, officyer, maiący dozór zbroiowni. *Jak. Art.* 3, 314. *et* 287. *Vol Leg.* 4. 407. z Niem. der Zeugwart, Zeugwärter, Zeughauswärter. *Roſſ.* оружéйничей, оружничей. CEKWARTOWY, a, e, od cekwarta, Zeugwarts: .

CEL, CYL, u, *m.* do czego ſię mierzy lub dąży, Fizycz. i moraln. das Ziel, der Zweck, der Endzweck, die Abſicht; *Boh.* cyl; *Slovac.* cíl; *Hung.* tzél, tzélt, czil; *Sorab.* 1. czil, mól; *Sorab.* 2. zel, ziw; *Vind.* zil, kons, nagled, namienik; *Carn.* zil; *Croat.* czily; *Dal.* czilij, zamerka, bilig; *Bosn.* cigl, bigljegh; *Rag.* zigl, zamjerak; *Roſſ.* цѣль, прицѣлъ, мѣта, намѣнъ, предмѣтъ. Cel, punkt lub rzecz, do którey ſię ſtrzela, das Ziel, der Schießpunct, Zielpunct, das wonach gezielt und geſchoſſen wird. Cel, punkt na tablicy ſtrzeleckiey, która ſię zowie tarcza. *Off. Wyr.* (*ob.* meta). Cel ieſt ſtrzelcowi przeto wyſtawiony, aby go trafił. *Bach. Fp.* 52. Gdy ſtrzela, celu Kupido nie mija. *Paſt. F.* 1. (nie chybia). On wprawdzie daleki cel dardą trafić umiał. *Orn. Ow.* 181. Uczą ich z rusznic ſtrzelać, dzidą cel ubiiać. *Stryr. Du.* 21. Niepodobna, aby ten w cel trafił, który nie ſtrzela. *Zab.* 3, 48. Wziąć na cel, celować, zmierzać do czego, aufs Korn nehmen, zielen. Ażoby nie spudłować, nabiwszy ſtrzelbę, wziąć na cel dobrze. *Boh. Kom.* 5, 15. Na cel biorąc nieprzyiaciela, armatną kulą w rękę trafionym został. *Per. Cyr.* 3, 149. Na słowo komenderuiącego: na cel! puszkarz celnie przy pomocy ſłini celowniczéy armatnéy. *Jak. Art.* 1, 412. (celuy! gezielt!) Na słowo: cel! pierwszy palec na cyngiel ſię kładzie, kolba w przyłożeniu z ramieniem równo przypada, lewa ſię ręka pod oſtatni bączek podsadza. *Kawal. Nar.* 236. - *Fig.* Wszyscy iednego przekonania byli i do iednego celu wszyscy ſtrzelali. *Sk. K. N.* 368. (wszyscy w iedno bili, ſie ſchoſſen alle nach einem Puncte, hatten alle ein gemeinſchaftliches Ziel). Daleko całecza myśl od celu ſtrzela. *Pot. Syl.* 163. (celu chybia, verfehlt das Ziel). Siedziemy wszem na celu, wszyscy w nas ſtrzelaią, Za nami, iak za murem, wszyscy pokoy maią. *Biel. S. M. C.* (myśmy na sztych wyſtawieni, wir ſind allen zum Ziel ausgeſetzt, wir der Gefahr ausgeſetzt, wir ſtehen vor dem Riſſe). Wielkie państwa ſtoią fortunie na celu. *Bardz. Ir.* 346. - §. Cel, kres, zakres, kierunek, zamiar, zamysł, przedmiot, obiekt, koniec, das Ziel, die Richtung, die Abſicht, das Abſehen, der Gegenſtand, der Zweck, die Abſicht, der Endzweck. Tu cel woyny zakłada, tu ściąga żołnierza, Ztąd przeciw cesarzowi z swoiém woyſkiem zmierza. *Bardz. Lut.* 27. (Kriegstheater, Kriegsſchauplatz). Bóg człowiekowi pewny kres naznaczył i pewny cel, do któregoby zmierzać zawsdy miał. *Zrn. Poſt.* 3, 583. We wszyſtkich sprawach ludzkich ieſt cel, do którego miłość własna ciągnie. *Mon.* 65, 160. Tyſiąc ma celów, w które razem mierzy. *Zab.* 14, 374. Jednę rzecz przedſięwziąć, cyl sobie wyſtawić. *Mącz.* Od celu, do którego zmierzaią, cnoty ludzkie szacunek biorą. *Mon.* 65, 175. Prawdę pod czas można mówić, choć złym umysłem albo cylem. *Zygr. Pap.* 203. Cyl i koniec śmierci Pańſkiey, abyśmy byli wykupieni od nieprawości. *Salin.* 4, 329. *et* 228. Cel lekarzów ieſt zdrowie ludzkie. *Gor. Dw.* 395. Ty ieſteś celem sekretnym iego miłości. *Teat.* 17, 151. Ty ieſteś celem nienawiści familii twoiéy. *ib.* 54, 56. Niech cię mam przed oczyma, boże ſtworzycielu, Ty sam bądź tylko wszyſtkich pragnień mych na celu. *Dmoch Sąd.* 61. (iedynym obiektem). §. Cel, czoło, wybór, rzeczy celne, das Auserleſenſte, die Auswahl, der Kern. Sam cel ſtada. *Off. Wyr.* - Cel sukna, lice, ſtrona przednieysza, die rechte Tuchſeite. Z celu na nice przewrócić. *Off. Wyr.* - §. *Cel, szacunek, wartość, die Schätzung, der Werth. Którzy ſię z nieuczciwego łona rodzą, nie są w takim celu, abo w takiéy wadze; iak te, co według prawego małżeńſtwa rodzą ſię. *Gliez. Wych. B.* 4. 2.) Cel na ſtrzelbie, celik, znak, podług którego celuią. *Carn.* muha, das Korn, das Viſier, das Geſicht auf dem Schießgewehr. 3.) Celo, celowniki,

przez które geometra liniie wzrokiem prowadzi, *pinnacidia. Sol. G.* 5. die Abſehen, die Dioptern. Są to te części inſtrumentu mierniczego, przez które zwykli okiem zmierzać na rzecz iaką odległą. *ib.* 4.) Cele na podkowach, ocele, bródki. *Kluk. Zw.* 1, 182. die Stollen auf den Hufeiſen der Pferde.

Pochodz: *celny, celnoſć, celować, celowy, celownik, celowniczy, celowny.*

CELA, i, ż., CELKA, i, ż. *zdrbn.*, z łac. pokoik mniszy, die Zelle, die Mönchszelle; *Croat.* czelicza; ozobicza; *Hung.* czelátſka; *Roſſ.* кéлья, кéлейка; *Eccl.* келлїя. W komorach, w celach, w klasztorach ſię kryią. *Sekl.* 117. Ma swoię celę nienawiść w klasztorach. *Zab.* 13, 379. (i w kapicy wełna. Nie bez ale).

CELBRAT, a, *n.* tablica czyli ſtolica do odbierania i rachowania pieniędzy: *Boh.* početnice; *Roſſ.* счéты; z *Niem.* das Zählbrett. Jako celnik na mycie, tak z celbratem ſiedzi. *Rey Wiz.* 167. *b.*

CELC, u, *m.* calec, calizna, twardy grunt w ziemi, na którym fundamenta zakładaią. *Dudz.* 35. twarde dno w gruncie, na którém ſię iuż godzi grunt kłaść. *Cn. Th.* harter Erdreich, feſter Boden unter der Erde zum Fundamente.

CELEBRANT, a, *m.* celebruiący, śpiewaiący mszą uroczystą, der das Hochamt hält. Xiądz pleban na feście tym nie był celebrantem. *Xiądz.* 214. (*ob.* officyant).

CELEBROWAC, – ował, – uie *czyn. nied.*, obchodzić uroczyście, świątkować, feyerlich begehen. Swięto celebrowali i drugim powodem byli do uroczyſtego celebrowania. *Birk. Dom.* 122. Przeniesienie znakomitego doktora było celebrowane. *Birk. Dom.* 116. §. Mszą S. odprawiać, das Hochamt halten. Celebrował summę sam X. biſkup *Tr.* §. *Fig.* celebrować kogo, ucelebrować kogo: hoynie kogo racyć, uraczyć, einen wacker tractiren, ihm wacker zutrinken, (ihn illuminiren). Podsędek obchodził tak solennie swoie święto, że sam pierwszy ſię ucelebrował. *Oſſ. Wyr.* – *Zab.* 14, 263.

CELESTYN, a, *m.* imię własne, Cöleſtinus. 2.) Zakonnik reguły Bernardyńskiey S. Franciszka; zreformowaney przez papieża Celeſtyna V. *Krас. Zb.* 1, 183. ein Cöleſtiner Mönch.

CELIDONIA *ob.* Jaskołcze ziele. CELIK *ob.* Cel na ſtrzelbie.

CELKA *ob.* Cela.

CELNICA, y, ż. komora celna, das Zollhaus; *Roſſ.* мытница, мытня; *Boh.* celnice, celna; *Eccl.* кумеркáрїа.

CELNICKI, a, ie, od komory celney, Zollhaus-. Komorze celney podległy, zollbar, *vectigalis. Cn. Syn.* 910. *Sorab.* 1. dahwkowné. CELNICTWO, a, *n.* cło, komora, urząd celniczy, das Zollweſen, das Zollamt.

CELNICZY, a, e, od celnika, Zöllner-, Zolleinnehmer-. Celnicze mieysce, gdzie celnik cło wybiera. *Cn. Th.* *Roſſ.* цóлнерскїй.

CELNIE *ob.* Celny.

CELNIK, a, *m.* wybieraiący cło, der Zolleinnehmer, Zollbeamte, Zöllner; *Boh.* celnik; *Sorab.* 2. zollnar; *Sorab.* 1. cžwonik; *Carn.* zolnar, aushlokar; *Vind.* zollnar, aushlakar, mutar, daziar; *Rag.* occitnik, zarrinik, havacjar; *Croat.* naplachnik; *Bosn.* carinik; *Roſſ.* цóлнерь, мытникъ, мытоимецъ, пошлинникъ; *Roſſ. Tatar.* баскáкъ; *Eccl.* пошлиноимецъ, мытоимецъ; *Roſſ. obsol.* цловáльникъ. Celnicy, mytnicy abo wyborcy. *Sekl. Math.* 9. U Rzymian byli celnicy ludzie znaczni. *Dambr.* 338. *Warg. Wal.* 67. U żydów celnicy byli miani za naywiększych występców. *Dambr.* 338.

2.) *CELNIK, a, *m.* posługuiący w celi, der Zellendiener; *Roſſ.* келéйникъ.

CELNOSC, ści, ż. doſkonałość drugich celuiąca, pierwszeństwo, wyborność, die Vorzüglichkeit, Vortreflichkeit. *Sorab.* 1. pjedobétjo; *Bosn.* izvrsnoſt, izverenoſt, *Carn.* presęshnoſt; *Rag.* izvarsnos; *Croat.* verlòcha; *Roſſ.* превосхóдство, превосхóдность; *Eccl.* благопрéвзящество. W naymłodszym swoim wieku celnością swych przymiotów, zadziwił wszyſtkich. *Niemc. Kr.* 2, 95.

1.) CELNY, a, e, od celi, Zellen-, die Zelle betreffend. (*Roſſ.* келéйный (-b., sekretny, tayny).

2.) CELNY, a, e, odcła, do cła należący, Zoll-; *Boh.* celný; *Bosn.* haraçni; *Slavon.* harmicarſki; *Roſſ.* мытные, таможенные, пошлинные. Celny dom *ob.* Celnica.

3.) CELNY, *CELOWNY, a, e, CELNIE *przysłk.*, do celu, od celu, nie chybiaiący celu, dobrze celuiący, mierny. Ziel-, das Ziel betreffend, das Ziel treffend, wohl zielend, gut treffend. *Roſſ.* цóльный, цóльно, цóлько. Rącze ielenie pod ręki celney ſtrzelaniem padaią. *Zab.* 11, 14. *Koſſ.* 2.) Drugich celuiący, przewyższaiący, przechodzący, wyborny, wyśmienity, główny, przodkuiący, przedni, vorzüglich, vortreflich, excellent, hervorſtechend. (*Roſſ.* цóльный - b., czyſty, niesfałszowany); *Boh. et Slovac.* zwláſtní; *Sorab.* 1. pjedobowacze: *Bosn.* izvrſtan; *Rag.* izvarſtan, izvarsni; *Croat.* zverſſen, verli; *Roſſ.* отли́чный, предпочти́тельный, коновной, превосходный; *Eccl.* благопрéвзящный, прéвзящный, нарóдно. Było w tém woyſku 4000 celownych boiowników. *Krom.* 633. *selecti*). – CELOWAC, – ował, – uie, *intrans. niedok.*, do celu mierzyć, *Ger.* zielen, wornach, wobiu, worauf zielen; *Boh.* cýliti, cýlim, cýlſim; *Sorab.* 2. zellowaſch; *Croat.* cailyati; *Bosn.* amirati, nagaghjati, za zgoditi u çigl; *Carn.* zilati, zilam, namirjam; *Vind.* namerjati; *Slavon.* nishaniti; *Roſſ.* цóлить, нацóлить, цóлиться, прицóлиться, мишенить, мóтить, суля́ть. Celować ſtrzelbą, wymierzać nią do pewnego celu, żeby weń pociſkiem trafić. *Jak. Art.* 3, 287. Gdy właśnie celował z karabinu, armatną kulą trafionym został. *Perz. Cyr.* 3. 149. *Transl.* Prawidłem na ſtoliku mierniczym celuie ſię do pionu. *Zabor.* 86. man viſirt. 2.) Celować kogo, celować, przechodzić, przewyższać, przodkować, prym mieć, mieć przed kim, mieć przodek, nie dadź wprzód, übertreffen, vortrefflich ſeyn, Vorzüge haben, vorkommen, excelliren; *Slovac.* předčím; *Sorab.* 1. pjedobywam; *Rag.* nadviti; *Bosn.* nadhoditi, primocchi; *Carn.* presęshém, presezhi; *Vind.* premagat, vezhvellat, boilshi byt; *Roſſ.* превосхóдствовать, превзойти, перещеголять; отличествовать; *Eccl.* превзити, превозходити, преимуществую, нарóдствую. Miał przodki, mężo wielkie; męztwem ie przeſiągł; miał ucżone, nauką ich celował; miał prawne, prawem ie przeszedł. *Orzech. Tar.* 34. Chcąc nietylko równym przodkom swym bydź, ale też ich celować szukał pomocy ku tak wielkiemu celowi. *ib.* 28. W sławę, w bogactwa, nikt go nie celuie, Żaden w urodzie,

w cnotach nie przodkuie. *Paſt. F.* 18. On nad resztę celował, nad wszyſtkie szwadrony, I nadebą i wzrostem domnie wywieſiony. *Przyb. Milt.* 25. Celuiący wszyſtkich, *Roſſ.* первоверхóвный. 5.) U kuśnierzów, celować futro, włosow co lepszych dobywać, bey den Kürſchnern: die beſten Stücke eines Pelzwerks zuſammen herauspuțen. *Cſſ. Wyr.* - CELOWNICZY, a, e, służący do celowania, do celowników należący, Ziel:. Silnie celownicze, przy których pomocy armata bardzo wygodnie daie ſię wycelować. *Jak. Art.* 1, 284. *et* 153. *Leſk.* 2, 242. CELOWNIK, a, *m. dyopter. Roſſ.* наслúбъ, прицѣльникъ, Viſir, Dioptet, Abſehen. Srzednice kątomiaru opatrzone są celownikami, przez które ſię patrzy do przedmiotu. *Jak. Mat.* 1, 245. *Geom. Nar.* 1, 208. *Leſk.* 119. *CELOWNY *ob.* Celny. CELOWY, a, e, od celu, do celu należący, celny, Ziel:, zum Ziel gehörig. *Wład.*

*CELPY z knaflami, stróy białogłowski. *Sax. Tyt.* 6.?

CELSTAD, u, *m.* ſtrzelnica, mieysce ſtrzelania do celu, (z Niem. die Zielſtatt), die Schießſtatt, der Schießgarten. *Dudz.* 35.

CEMBAŁ *ob.* Cymbał.

CEMBRA, CĘBRA, y, *ż.* CEMBROWANIE, OCEMBROWANIE, ia, n. zrąb w ſtudni, opasanie ſtudni lub dołu kopanego ścianami drewnianemi, der Brunnenkaſten, Grubenkaſten, (die Zimmerung, Auszimmerung); *Vind.* ſtudenski opaſa, ſtudenska ograja; (*Vind.* zimper z budynek drewniany). *Roſſ.* срубъ, обрýбъ, обрубень; *Eccl.* сплоченíе. - *Dudz.* 35 Rożne bywa cembrowanie ſtudni. *Swith. Bud.* 336. Ocembrowanie ſtudni daie ſię pospolicie z drzewa, albo czasem z kamienia lub cegieł. *Kluk. Kop.* 1, 128. 2.) CEMBRA, *CZAMBR, *CZAMR, u, *m.* w liczbie mnogiey Cembry, pale, dyle do cembrowania, Stämme, Pfähle zu Brunnenkaſten und dergleichen Einfaſſungen. Sosna, którąby ſię godziła na czamr. *Stat. Lit.* 315. Czambru drzewa od kopy. *Inſtr. Cel. L.* CEMBROWAC, CĘBROWAC *czyn. nied.*, ocembrować *dok.*, (cf. *Ger.* zimmern, bezimmern), ſtudnią lub dół kopany ścianami drewnianemi po bokach zapewniać, mit Bretern einfaſſen, mit einem Brunnenkaſten verſehen. Studnie ſię cembrują dębiną, sosniną, olszyną. *Kluk. Roſl.* 2, 164. Studni gdyby nie ocembrowano, prędkoby ſię zawaliła. *Haur. Sk.* 380. Każda porządna ſtudnia od spodu aż do góry powinna bydź mocno ocembrowana. *Swith. Bud.* 336. *W górn:* cembrowanie, Zimmerung, Auszimmerung, użycie drzewa w kopalni na podpory różnego gatunku i kształtu. *Miet. Mſtr.* CEMBROWINA, CĘBROWINA, CZAMBROWINA, CEMBRZYNA, y, *ż.* drzewa na cembrowanie zdatne, drzewo budowle, Bauholz, Zimmerholz, Holz zu Brunnenkaſten und ähnlichen Einfaſſungen. Czambrowina, Bauholz. *Ern.* 92. *Sorab.* 2. twar.; *Roſſ.* надолбы; (*Bosn.* cjabrun z belka). Od kopy cembrowiny, iako od towaru leśnego, złoty, *Vol. Leg.* 3, 60. Od kopy czambrowiny. *Inſtr. C. L.* Lasy nasze doſtatkiem nas drzew do cembrowiny okrętowey opatrują. *Tr. Tel.* 52. Schiffszimmerholz.

1. CENA *ob.* Cyna.

2. CENA, y, *ż.* wymiar wartości, szacunek, taksa, ilość pieniędzy, za którą ſię co przedaie, der Preis einer Sache:, *Slovac.* cena; *Boh.* cena, obhad; *Carn.* zena; *Vind.* zena, kup; *Slavon.* cina; *Rag.* zjëna, szjenna prózjena; *Bosn.* çjena, çina, ucignenje; *Croat.* czena, preczemba; *Dal.* czina, procżina; *Roſſ. et Eccl.* цѣна (cf. *Gr.* τιμή). Naznaczona wartość rzeczy, zowie ſię ceną. *Gall. Cyw.* 2, 12. Woiewodowie maią ustawy i cenę rzeczom czynić. *Goſt. Gor.* 73. (cenę poſtanowić). Starałem ſię krótko pisać, aby nie podwyższać ceny tey książki. *Leſk. Mier.* 260. Poprzedawać pod większą cenę, t. i. kto więcey da, aby rzecz miał, *haſtae ſubiicere. Macz.* (*plus offerenti*). Cena raz schodzi, drugi raz wstępuie *Sekl. Math.* 18. Cena wskoczyła wzgórę. Cena wzgórę idzie. *Cn. Th.* Cena stoi; albo stoi co w cenie. *ib.* (trzyma ſię w cenie). Cena upadła *ib.* Cenę podnoszę urzędownie. *ib.* Cenę podnoszę, więcey podnię w targu. *ib.* Cenę opuszczam *Croat.* odczennjem). 2.) Cena, wysoka cena, ein hoher Preis. Towar ten teraz w cenie z poplaca, płaci, cenią go. §. *Fig. transl.* wziętość, wysoko ważenie czego, waga, szacunek, die Schätzung, Achtung, das Anſehen, das Gewicht, die Bedeutung, der Werth. Daleko bogactwa w większey kładleś cenie nad ten szacunek, który im wyznaczyła natura. *Zab.* 14, 19. Mądry aptekarz ma w cenie Ziola, z których bierze pożywienie. *Paſt. F.* 193. Naylepsze czyny, tak ſię często iści, U dobrych w cenie, u złych w nienawiści. *Zab.* 12 309. Czym ſię oycowie nasi brzydzili, to wszyſtko dziś w cenie u siebie maią. *Star. Ref.* 4. Moie Kameny nie będą miały nigdy u was takiey ceny, Jakiey są fraszki tylko poety wielkiego. *Star. Vot. A.* 5. Po zwycięztwie tém był Leszek w większey cenie u Palików, niż pierwey. *Biel. Kr.* 114. Zadney pieniądze ceny nie miewaią, Które łakomi gdzieś w ſklepach chowaią. *Petr. Hor.* 2, *A.* 2. Poszła w cenę niecnota; a ci już pognili, Co prawdę bez obrzeſków bezpiecznie mówili. *Nar. Dz.* 3. 71. 3.) Cena w targu, właściwie nie ieſt to, za co ſię rzecz zbywa, ale raczéy oświadczanie przedawcy towaru, podawanie do targu, zacenianie, das Bieten des Preiſes, der geforderte Preis, das Gebot des Verkäufers, das Verkaufgebot. *Przyſłk.* Cena w mieszek nie idzie. *Rys. Ad.* 6. (nie tak ci zaraz płacą, iak zacenisz). *Alb. n. W.* 14. §. *Transl.* Naymnieyszą cenę rachuiąc,, było ich tyſiąc t. i. naymnieyszą liczbą, die kleinſte Zahl angenommen, geringe geſchätzt, wenigſtens. *Tr.*

Pochodz: *Cenić, zacenić, ocenić, bezcen, bezcenny, bezcenek, cenny, cenność, cny, bezecny, bezecność, bezeceństwo, cnota, cnotka, cnotliwy, cnotliwiec, cnotliwość; nieoceniony, nieocenny; przecenić, nieprzecenny, zacny, zacność, uzacnić.*

CENAR, CYNAR, a, *m.* Tam iuż pieśni rozmaite, tam będą gadki pokryte, Tam trefne plęsy z ukłony, Tam cenar, tam i goniony. *J. Kchan. Dz.* 269. Umysł ſlateczny nigdy ſię okazać nie może iedno w rzeczach przeciwnych; bo pewnie w cenarze, ani w gonionym nic ſię tam nie okaże. *Rey Zw.* 86 *b.* Pewnie w cynarze, ani w gonionym, albo w tańcu szalonym, nic ſię tam nie okaże. *Wereszcz. Regł.* 144.?

CENIC *czyn. nied.*, zacenić *dok.*, wymierzać wartość cze-

go, rene czego oświadczać, bieten, den Preis ſagen, fodern. *Boh.* ceniti, cenim, obſadati; *Carn.* zeniti, porajtam; *Vind.* zeniti, zenati, ſhtimati, ſhazat: *Rag.* zjeniti, szjèniti, zazjeniti; *Croat.* czeniti, proczenyati, preſtimati, *Dal.* cziniti, ſtimati; *Slavon.* ciniti, scinim *Bosn.* sçieniti, çieniti, proçjeniti; *Roſſ.* цѣнить, цѣню (cf *Roſſ.* разцѣнить ganić, poniżać). Ten ceni, który przedaie; ten targnie, który kupuie, *indicare est venditoris. Mącz.* Drożey ceń, a w miarę zapłacą. *Cn. Ad.* 58. (cena w mieszek nie idzie). 2. Cenić, ocenić taksować, otaksować, szacować, ſchätzen, taxiren; *Carn.* razunim). Wzięli zapłatę cenionego, albo oszacowanego. *Sekl. Math.* 27. Not. *Szacuię* latius patet: *cenię kupuiącemu; szacuię sam sobie, komu, swoie; cudze. Cn. Th.* - 3., *Moral.* cenić, szacować, ſchätzen, achten. O swobodo! iedyne dobro życia ludzkiego, iak cię cenić i iak uwielbiać należy, słów nie dobiorę. *Teat.* 19 *b*, 1. O gdybyśmy się lepiey cenić umieli, gdybyśmy droższemi byli, kobietki byłyby pokorniuchne. *Teat.* 29, 72. Drwiąc o sędziach, o kobietach: nie drogo się ceni z weźmie, co dasz, można go mieć za tanie pieniądze. *Ost. Wyr.* Lekko cenić, nie poważać, pogardzać, geringe achten. Człek zawsze chce więcey; co ma, lekko ceni. *Zab.* 14, 100. *Nar.* §. Cenić, wysoko cenić, wysoko szacować, ważyć, poważać czcić, szanować, hoch achten, ſchätzen. Ceni mą łagodność i sposobność do nauk. *Teat.* 37, 57. CENIENIE, ZACENIENIE, OCENIENIE, - ia, *n. rzeczownik słowa* Cenić: oświadczenie ceny, cena, das Bieten des Preiſes, das Schätzen, der Preis; *Carn.* zenenga; *Vind.* zenenje, zenitje, zenenga, ſhtimanje, (*Bosn.* ſçijenna z zdanie). CENICIEL, a, *m.*, który co ceni, der Preisbieter, der Schätzer; *Carn.* zenik, zenitnek; razunik; *Vind.* zenitnik, ſhtimaus; *Bosn.* çjenitegl; *Cro.* czenitel, proczenitel; *Dal.* czenik, proczenik; *Roſſ.* цѣнитель, ценощикъ. *W rodz. żeńsk.* CENICIELKA, i, die Schätzerinn. CENNOSC, ści, *ż.* wartość; szacowność, die Schätzbarkeit, der Werth. *Vind.* zenitlivoſt; *Roſſ.* цѣнность. *N. Pam.* 22, 110. CENNY, a, e, cenę maiący, szacowny, ſchätzbar, werth. *Vind.* zenitliu; *Roſſ.* цѣнный. Okazywania dobrego serca waszego, przez się nader dla mnie szacowne, tém stały się cenieysze, że wzorem były dla całego kraiu. *Dyar. Gr.* 294. *Stan. Aug.* Rozum, kształtność, żywość i odwaga, lecz to wszystko iak cenne, tak też iest zwodnicze. *Teat.* 52 *b*, 82. CENOBIT, a, *m.* czciciel czołobitny, ein tiefer Verehrer. Nie ieden kufer dla złotych cielców Takich za sobą miewał cenobitów, Co mu nabożne przesyłali modły... *Zab.* 10. 159. *Zabł*

CENSOR, a, *m.* z *Łac.* u Rzymian, popisowy urzędnik, i obyczaiów dostrzegacz. *Pilch. Sall* 45. der Cenſor bey den Römern; *Sorab.* 1. pieſudnik; *Eccl.* сочинитель. Censor Rzymski obyczaie, postępki i zasługi przeciw Rzeczypospolitey uznawać, i one albo czcią zdobić albo bezecefistwem piątnować powinien był. *Corn. Dw.* 186. *ob.* Strofarz, szacunkarz, stanowiciel obyczaiów; Mistrz obyczaiów. *Kosz. Lor.* 108. - §. Censor ksiąg, sędzia, rozsądnik i niby probierz ich, der Bücher-cenſor. - §. *Moral.* censor, krytyk, wybieraiący wzory z drugich, ein Sittenrichter, Critiſirer, Splitterrichter. Nikt chętniey innych ludzi nie wybaczy przywarg nad tego, który naysurowszym własnych przywar iest censorem. *Zal.* 13, 72. - *W rodz. żeńsk.* CENSORKA, i, die Cenſorinn. CENSORSKI, a, ie, od censora, Cenſor:. *Sorab.* 1. pieſudniczki; Censorski urząd. CENSORSTWO, a, *n.* das Cenſoramt. Kato na censorstwo obrany. *Warg. Wal.* 212. CENSOROWAC, CENSUROWAC. CENZOROWAC, - ował, - nie, *czyn. nied.*, błędy wytykać, omyłki znaczyć, ganić, wzorki wybierać, łatkę przypinać, cenſiren, critiſiren, tadeln, richten, hofmeiſtern. Bayki Ezopowe w języku zwierząt ludzkie censurowały passye. *Jabł. Ez. A.* 2. - Cenzorowane, gra pewna z gatunku rozrywek ślachetnieyszych, gdy się dla zabawy zdrożności iednego wytykaią grzecznie i dowcipnie, das Cenſorſpiel. Grać cenzurowanego, albo ganionego. *Ost. Wyr.* - *fig. transl.* Ci Jchmość zagrali się kaducznie w cenzurowanego. *Ost. Wyr.* (poswarzyli się, łaią się, ſie zanken mit einander, ſchimpfen ſich herum). CENSURA, CENZURA, y, *ż.* krytykowanie, krytyka, wytknięcie błędów i rozsądek o nich, die Cenſur; *Sorab.* 1. pieſudjeno. Censura ksiąg, podobna do krytyki; lecz wchodzi tylko w rozeznanie szacunku pisma, co do religii, rządu i obyczaiow. *Kras. Zb.* 1, 491. Censura w potocznem życiu, wzorków wybieranie, omyłek znaczenie, błędów wytykanie, die Cenſur, der Tadel. Censury nie uchodzą poczciwe obyczaie. *Bardz. Tr. praef.* Niech ſiąd uchodzę, albo cenzury, albo opinii, iakobym z własney tylko swoiey miłości, dom moy chwalił. *Jabł. Buk. praef.* §. Censury papiezkie, napominanie kościelne, strofowanie, gatunek mnieyszey klątwy, die päbſtliche Cenſur, eine gelindere Art des Kirchenbanns. *Tr.* CENSURANT, a, *m.* wzorki z drugich wybieraiący, ganiciel, krytyk ostry, ein Tadler. *Tr. W rodzaiu żeńskim*, CENSURANTKA, i, die Tadlerinn. CENSURANTSKI, a, ie, krytyczny, zrzędny, *St. kiesz.* przyganiaiący, tadelnd.

CENTAUR *ob.* Chłopokoń, chłopoogier, kolibyk.

CENTNAR *ob.* Cetnar.

CENTROWAC *czyn. nied.*, zcentrować *dok.*, zbiiać, ſkupiać, concentriren, zuſammen drängen. Kupido żarzy ognie nie gasnące, Bo zcentrowane, wewnątrz palaiące. *Past. F.* 192. CENTRUM *ob.* Srzodek, Pośrzodek.

CENTURYA *ob.* Setka.

CENTURZYA, yi, *ż.* ziele, *Centauream*, od Centaura Chirona, który tém zielem uzdrowiony został od rany strzał Herkulesowych. *Urzęd.* 79. *Boh.* zem'eſilúč; *Sorab.* 1. ſczietka; *Carn.* tisezhúla, jeſariza; *Slavon.* trator; *Bosn.* çrrigljena, çargljena kittiça. *Centaurea Centaureum. Linn.* Centurzya wielka, iasieniec, goryczka Włoska, Großtauſendgüldenkraut. *Syr.* 654. Centurzya mnieysza, Dobra myśl, Ziemna żółć, *Centurium minus. Linn.* Erdgall, Bibergeil. *Syr.* 655. Centurzya żołta, *Cent. luteum*, gelb Tauſendgüldenkraut. *Syr.* 661. CENTURZYOWY, a, e, od centurzyi, Tauſendgüldenkraut *z.* Wódka centurzyowa. *Syr.*

CEP, a, *m.*, *zwyczayniey w liczb. mn.* CEPY, - ów, narzędzie od młócenia, ma trzon, dzierżak albo cepak, a na wierzchu tego osadzony biiak. *Kluk Roſl.* 3, 229.

der Dreschflegel, der Flegel, Obd. der Drischel. *Boh.* cep; *Slovac.* cepy; *Sorab.* 2. zépi; *Sorab.* 1. zieppy, zipy, *Vind.* zepi, (zepez, hlod = kiy) zepizh, mlatiza; *Bosn.* cép; *Croat.* czépi, czép; *Hung.* tsép; *Ross.* цѣпъ, цѣпикъ, оцѣпъ, билень, молотило; (cf. *Gall.* le ceppeau, cep; *Lat.* cippus; *Suec.* Kaep, *Ital.* ceppo = kiy cf. czepić, cf. szczep, szczepić). Kmieci potomek barki w złoto stroi, A mnożnych książąt krew u cepa stoi. *Zab.* 12, 121. *Nar.* Jm ieśli nie flintę, to pewnie cep, albo kosę trzeba dać w ręce. *Chmiel.* 1; 1117. Wyszedł kniemu z cepami ieden błazen prawy. *M. Biel. Sen. M. B.* (*ob.* błazen nadworny). Od cepów idą; do cepu idą = od młocki, albo do młocki, von Dreschen, zum Dreschen. *Oss. Wyr.* Takem się roztrząsł, iakbym ze dwa dni był cepami młócił. *Alb. z W. J.* 4. Osłabł, iak cepy = iak mucha. *Tr.* er ist matt geworden, wie eine Fliege. Chłopy mowią: ocepiał = oćiężał; zmordował się, *Ross.* цѣпенѣть = drętwieć). - 2., Cepy, narzędzie do prędkiego nabiiania armat polowych służące, od postaci swoiey tak nazwane. *Jak. Art.* 5, 288. ein Werkzeug beym Laden der Feldkanonen - 3., Gatunek broni, eine Art Gewehr, ein eiserner Knittel. Mieyscy ludzie maią mieć połhaki, siekiery, miecze, cepy żelazne, oszczepy, co do obrony piechoty należą. *Petr. Pol.* 454. (*Bosn.* cépati, tlaciti = tłoczyć). CEPAK, a, *m.* CEPISKO, a, *n.* dziorżak cepowy, trzon albo rękoieść, do którey przywięzuie się biiak. *Kluk Rośl.* 2, 158. der Dreschflegelstiel. *Ross.* цѣпникъ. - 2., Cepak, młócek, der Dreścher. Proso tak częstokroć śmieci, że aż cepaka uczyni na boisku niby kuminiarza. *Haur. Sk.* 34. - *Transl.* gbur, grundal, nieokrzesany, ein grober Bauerkerl. Zdrowy, iak cepak = iak byk, ein starker gesunder Kerl. *Tr.*

CEPLIK, a, *m.* warkoczyk, z *Niem.* das Zöpfchen. Cepliki, tkanki, bramki, należą do stroiu niewieściego. *Sax. Tyt.* 6.

CEPOWY, a, e, od cepa lub cepów, Dreschflegel =, *Sorab.* 1. cźépowé; *Ross.* цѣповый. Cepowy rzemień; *Vind.* gosh, gosha, hosh, zepovesnik, *ob:* gążwy.

CEPUCH, CZOPUCH, a, *m.* (*por.* czop) otwor z tyłu pieca, dla łuftu, w którym baba, das Rauchloch am Ofen. (*ob:* czeluść) (*Carn.* zèbùh = skórzany węborek do gaszenia ognia; *Rag.* cèp = zatyczka; *Ross.* чепухà brednie, bzdurstwo). Jakby z cepucha, pędząc czarny przed sobą dym, pożar wybucha. *Min. Aus.* 6. - *Fig.* Cepuchy poodmieniać. *Zebr. Ow.* 386. (*spirandi mutare vias*). CEPUCHOWY, a, e, od cepucha, Ofenloch =. Cepuchowa baba.

CEPY *ob.* Cep.

ŒERA, y, ż. farba; krasa, barwa twarzy, die Gesichtsfarbe. *Ital.* ciera, *Pers.* czehre; (*Boh.* plet cf. płeć). Cera na twarzy iego była rumiana. *Birk. Gl. K.* 26. Jesteś zdrów, widać po cerze. *Zabł. Zbb.* 97. Cera dobra. *Teat.* 8 *b*, 27. Przypalonéy cery. *Susz. Pieśń* 3, *F. b.* Ona twarz i cera zmieniona, okazowała wnętrzną boleść serca iego. 1. *Leop.* 2. *Macch.* 3, 16. (barwa. 3. *Leop.*). Stanęła wryta, z twarzą bez cery i blada. *Hul. Ow.* 73. Cera albo barwa kościelna = zła, blada. *Tr.* Wielu zdrowych na cerze, a słabych wewnątrz. *Boh. Diab.* 3, 117. - §. Cera, mina, twarzy ułożenie, die Miene, das Gesicht, die Gesichtszüge. Pokryto cerą szczerości serca iadowite. *Susz. Pieś.* 1, *B.* 4. *b.* Zmyślony przyiaciel niebezpieczny; lecz nie boię się, gdy mi Nieprzyiaźń sama cera powie. *Past. F.* 93. Z rozgniewaną cerą przychodzi. *Kul. Hor.* 306. Millionami pragnie przymilić cerę chropawą. *Zab.* 9, 347. *Zall.* Day chleba, soli, wody, a przy szczérey cerze, Wolę niż przy zmyślonéy bażanta ofierze. *Pot. Arg.* 140.

CERATA, y, ż. z Włosk. woskowane płótno, Wachsleinwand. *Rag.* voscteuizza; *Bosn.* voscteniça; *Croat.* voschenicza; *Ross.* вощанка, клеёнка. CERATOWY, a, e, z ceraty, von Wachsleinwand.

CERBELA, i, ż. Schorzałych Bachus pewnie nie odżywi, Z kubków się złotych nie zgrzeią cerbele. *Chroś. Luk.* 116.

CERBER *Boh.* trihlawec *ob.* tróygłowy pies.

CEREGIELE, - ów, *liczb. mn.* *§. Coś należącego do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7. może kornety, koronki, Hauben, Spitzen. Uyźrzawszy lada Monkę przed karczmą w Niedzielę, Zaraz iey pośle pierścień abo ceregiele. *Zimor. Siel.* 225. §. *Fig. transl.* Koperczaki, wykwintne grzeczności, kurowody, bałamuctwa, übertriebne Complimente, Umstände, Weitläuftigkeiten, Schnick Schnack. Po krótkich ceregielach poprzysięgli obadwa sobie wierną przyiaźń. *Oss. Bay.* 2. Ja wiem, co robię, właśnie wskórałbym wiele, Gdybym chciał ieszcze zważać na te ceregiele. *Niemc. P. P.* 90. CEREGIELNY, a, e, CEREGIELNIE *przysł.*, kurowodny, bałamutny, übertrieben, umständlich, weitläuftig.

CEREMONIA, CERYMONIA, ii, ż. z Franc. *Boh.* ceremonye, *Sorab.* 1. dźerżenstwo; obrządek uroczysty, die Ceremonie. W religiii ceremonia, powierzchowne oznaczenie czci bogu winney. *Kras. Zb.* 1, 190. Ceremonie kościelne. *Sekl.* 107. religiöse, kirchliche Ceremonien. Uczynek każdy zwierzchowny z nabożeństwa czyniony, który sam z siebie nie ma żadnego innego zalecenia, ieno iż się na cześć bożą dzieie. *Sk. Kaz. Nied.* 354. Gdy się kłaniamy i ciałem padamy, albo ręce podnosim, albo się w piersi biiem, albo processye czynim, albo się popiołem posypuiemy, i święconą wodą kropiem, wszystko to zwierzchowne są ceremonie. *ib.* 354. - §. Ceremonie, w rzeczach cywilnych, znaki poszanowania, obrządki, zwyczaie uroczyste, Ceremonien, feyerliche Gebräuche. Ceremonie koronacyi. - §. W życiu potocznym: ceremonie, koperczaki, ceregiele, komplimenta, pozory, Ceremonien, Complimente, Umstände die man macht, Zierereyen. Jak to teraz pogodzić szczerość z grzecznemi oświadczeniami, które pospolicie komplementami czyli ceremoniami zowią. *Mon.* 74, 1. Zbyteczne oświadczenia i ceremonie nie są oznaczeniem uprzeymey chęci. *Kras. Pod.* 2, 59. Gdzie siła ceremoniy, tam szczerości mało. *Pot. Arg.* 8. *Mon.* 67, 457. Człowiek pełen ceremoniy, *Ross.* поклонный, поклонливый; Ceremonie robić, *Ross.* чиниться. Ale nie rob ceromoniy, przyimiy pieniądze. *Teat.* 15, 64. Mów co rozumiesz, bez ceremonii. *ib.* 18 *c*, 11. Sans façon, bez ceremonii, bez subiekcyi, tak iak u siebie. *Teat.* 21, 8. ohne Umstände, ohne Complimente. Przywołać go nazad; i cała ceremonia. *Teat.* 17 *c*, 56. (i cała rzecz; i po wszystkiém). CEREMONIAŁ, u, *m.* cały zbiór i

…ład ceremoniy, zachowywanych przy zdarzonéy okazyi. *Dod.* das Ceremoniel. Zgodzono się, aby, gdy zobopólne poselstwa przywracaią się poselstwa, tenże sam ceremoniał, jak przed woyną, był zachowywany. *N. Pam.* 11, 255. *Sob. Mazab.* U stołu, nim się ceremoniał sadowienia skończy, potrawy ostygną. *Mon.* 60, 48. *Xiądz.* 229. CEREMONIALNY, a, e, CEREMONIALNIE *przysłk.*, ceremoniom odpowiadaiący, podług ceremoniy, z ceremonią, ceremoniell, *Rosſ.* обрядный. Na weselu naszym był zwyczay staroświecki w tańcu ceremonialnym przy assystencyi należących. *Kras. Pod.* 2, 73. Życzyć się podług zwyczaiu ceremonialne zdrowia, kiedy na kielichem lata. *Zab.* 13, 213. – §. Tyczący się ceremonii, obrządkowy, die Ceremonien oder Gebräuche betreffend, Ceremonial-. Chrześcianie nie podpadaią prawu żydowskim, które są ceremonialne i sądowe. *Birk.* 213. CEREMONIANT, a, *m.* CEREMONIANCIK, a, *m. zdrobn.*, lubiący robić wiele ceremonii, *Rosſ.* церемонникъ, ein Ceremonienmacher, Complimentenschneider. *Wrodz. żeńsk.* CEREMONIANTKA, i, *ż.* die Ceremonienmacherinn. CEREMONIARZ, a, *m.* mistrz ceremonii, dozorca publicznych ceremoniy, der Ceremonienmeister. *Rosſ.* церемонимейстеръ; *Rag.* nadobičar. Używaią Polacy żywcem łacińskich wyrazów *Magister ceremoniarum*, na żart. z kogo siłącego się na koperczaki. – *W rodz. żeńsk.* CEREMONIARKA, i, die Ceremonienmeisterinn. CEREMONIARSKI, a, ie, od ceremoniarza, Ceremonienmeister-. *Rosſ.* церемонимейстерскій. Ceremoniarski urząd = CEREMONIARSTWO, a, *n.* das Ceremonienmeisteramt. *Rag.* ceremonijalno. CEREMONIOWAC, *intransit. nied.*, frość ceremonie, Ceremonien machen. Z nami przestań ceremoniować. *Teat.* 19 *c*, 27.

CERES, CERERA, y, *ż.* bogini, n. p. Kościoł Cerery. *Star. Dam.* 1, 32. *Rosſ.* церера. *ob.* Marzanka, *Boh.* jewiz, *Carn.* sejvina, die Göttinn Ceres. CERERZYN, a, e, do Cerery należący, der Ceres gehörig. Cererzyn Cererzyn. *Bardz. Tr.* 430.

CERERWIZNA, y, *ż.* Przywiózł Jazon z Kolchów młodą pannę, którego bobru wprowadził w oyczyznę, Pod ceremonią. *Mon. Il. B.* 4. *b.* 7.

CERKIEL *ob.* Cyrkiel. CERKIES, CERKIESKI *ob.* Cyrkiel.

CERKIEW, - kwi, *ż.* CERKIEWKA, i, *ż. zdrobn.*, kościoł szczególniey Greckiego obrządku, eine griechische Kirche; *Boh.* církew, chram; *Sorab.* 1. cyrkwa, cyrkej; *Sorab.* 2. jerkwi, serkwá, serkwizka; *Carn.* cirkva; cirkuv, zirkva, zerkou; *Vind.* zirkou, zerkau, zirkva, zierkou; *Croat.* crkva, czerkva, czrikva, czirkvicza; *Dal.* czarkva, zirkva, czrikva; *Bosn.* çarqua, çrriqua, çerqua, çarquva, cerçuça, çrriquiça; *Slavon.* cêrkva; *Rag.* zarkva, zarquiza; *Rosſ.* церковь; *Eccl.* церковь, cerkiew Grecka; костелъ = kościoł katolicki, жирка, исправившихся отъ правыя восточныя вѣры нашея церкве. (w *Isidorze* chirichhu, *Anglic.* cyrice, cyrc, *Grae.* κυριακός, *Germ.* Kirche [Kilian.]). Domy chwały bożey Greków nieunitów od-tąd nazwane bydź maią cerkwiami. *Vol. Leg.* 7, 674. (ob. bożnica, zbor, sobor). Tam była przedtym stara drewniana cerkiewka. *Stebel.* 1, 82. Wcielać cerkwi *Rosſ.* воцерковлять. Pierwszy raz do cerkwi wchodzić *Eccl.* вцерковляться, имѣть первой входъ во церковь. – 2., *Transl.* ogólniey: kościoł, świątynia, Kirche, Tempel, Heiligthum. Cerkiew Swięta Katolicka. *Birk. Gl. K.* 6. Upominania matki naszey cerkwi Swiętey, aby próżne nie były. *W. Post. Mn.* 31. Oblubienica Pana Chrystusowa, cerkiew iego. święta. *ib.* 289. Abym cię Boże mógł sławić W cerkwi twoiey wybraney. *J. Kochan. Ps.* 11. CERKIEWNIK, a, *m.* z cerkwią trzymaiący, Greckiego obrządku, einer von der Griechischen Kirche, ein Altgläubiger. Na owym kamieniu ewanielistowie i inni cerkiewnicy budowali. *Smotr. Lam.* 213, *et Smotr. Apol.* 61. – 2°, Kościelny, duchowny, ein Kirchendiener, ein Geistlicher, *Slovac.* cirkewnik, świetski knaz; *Dal.* czarkovnak, *Rag.* zarkovgnak = duchowny; *Rosſ.* церковникъ, церковнослужитель. (*ob*: zakrystyan). *Eccl.* церковница służąca kościelna. CERKIEWNY, a, e, do cerkwi należący, szczególniey do Ruskiey, Kirchen-, Kirchlich, besonders die griechische Kirche betreffend. *Boh.* cirkewní; *Slovac.* cirkewní; *Carn.* cirkevne, cirkvęne; *Vind.* zirkoun, zirkveni, zirkouski; *Rag.* zarkovni, *Croat.* czirkveni; *Dal.* czarkovni; *Rosſ.* церковный. Ułożono na gieneralney kongregacyi Pińskiey urządzenie cerkiewne. *Gaz. Nar.* 2, 243. My Roxolanie mamy SS. OO. Doktorów cerkiewnych. *Fund.* 82. Prawidło cerkiewne, *horae canonicae. Pimin. Kam.* 305.

CERKLINA *ob*: Cyrklina. CEROGRAF *ob*: Cyrograf.

CEROT, u, *m.* z Łac. plastr przymiększy, twardszy cokolwiek od maści, z wosku po większey części zrobiony, ein Wachspflaster. Cerot z róży a woska, przydawszy balsamu, przykładać na żywot. *Urzęd.* 321.

CEROWAC *ob*: Cyrować. CERYMONIA *ob*: Ceremonia.

CERTA, CYRTA, y, *ż. Cyprinus xeria. Linn.* ryba do rodzaiu łososia należąca. *Kluk Zw.* 4, 170. *Lad. H. N.* 24. die Zärte, ein Fisch.

CERTOWAC, *intrans. nied.*, z Łac. uganiać się z kim na wyścigi, wyścigać się o co, emulować, certiren, wetteifern. Naylepszy poiedynek certować ludzkością. *Min. Ryt.* 4, 139.

CESARSKI, a, ie, należący do cesarza, kaiserlich. *Boh.* cysarský; *Slovac.* cisarski; *Slav.* cesarski, cesarov; *Vind.* zesarski, zesarjiou, zesarstveni; *Croat.* czeszarszki, czeszarov; *Hung.* tsászári; *Rag.* cesarski, cesarov; *Bosn.* çesarovo; *Rosſ.* цесарскій. Oddaycie cesarskie cesarzowi, a bozkie bogu. *Budn. Math.* 22, 21. *Croat.* datije bogu, kay j' nyegovo, A czeszaru czeszarovo). *Paszk. Dz.* 48. Cesarscy *scilicet* żołnierze, die Kaiserlichen. Cesarskie = po cesarsku = sposobem cesarskim, iak na cesarza przystoi, kaiserlich, auf kaiserliche Art. Kazał niewolnika tego po cesarsku szanować. *Ustrz. Kruc.* 2, 345.

CESARSTWO, a, *n.* godność i władza cesarska, panowanie cesarskie, państwo i kraie cesarskie, das Kaiserthum, das Kaiserreich. *Boh.* cysarství; *Slovac.* cisarstwo; *Sorab.* 1. chěyiarstwo; *Vind.* zesarstvu; *Carn.* zesarstvu; *Croat.* czeszarstvo, czarztvo; *Rag.* cesarstvo; *Bosn.* çesarstvo; *Rosſ.* имперія. Nie liczy się iego cesarstwo, ieno od koronacyi. *Sk. Dz.* 847. Włóczył się żebrząc; a przecię o cesarstwie sobie tuszył. *Sk. Dz.* 546. – *transl.*

Niechay będzie bogu cześć, chwała i cesarstwo na wieki. *Rey Apoc.* 6. (panowanie). 2., *Zbiorowo* Cesarstwo : cesarz z cesarzową, Kaiſer und Kaiſerinn. Cesarstwo Jchmość szczęśliwie podróż swą odprawili. *Gaz. Nar.* 1, 118. CESARZ, a, *m.* z Łac. Caesar, co kiedy nazwisko sławnego dyktatora iest, Cezar brzmi, a kiedy imperatora znaczy Cesarz. *Dudz.* 18. *Chroſt. Fax. praef.* - *Kras. Zb.* 1, 191. der Kaiſer; *Boh.* cyſař; *Slavon.* цѣсарь, цѣсаѣ; *Sorab.* 2. kejžor; *Sorab.* 1. khejžor; *Slavon.* cesar, cesár, *Vind.* zesar, cesar, kaishar; *Carn.* zèsar; *Rag.* cesar, *Bosn.* çelar; *Croat.* czeſsàr, czar; *Hung.* tsászár, chyaſsaar; *Dal.* czeſsar; *Roſſ.* цѣсарь, государь; *Eccl.* кѣсарь; *Grae.* καίσαρ (*por.* Car). Cesarzem bydź; *Rag.* ceſſarovati, uceſsariti ſe. - §. 2., *Hiſt. Nat.* cesarz mucha, *musca caesar*, die Kaiſerfliege, nie wielka, pięknie zielona; pomieszkanie iey gnoy i błoto. *Kluk Zw.* 4, 393. *Lad. H. N.* 112. CESARZOWA; y, ż. żona cesarza, imperatorowa, die Kaiſerinn; *Boh.* cyſařowa; *Slovac.* cýſařowá; *Sorab.* 2. kejžerka; *Sor.* 1. khejžorowa; *Slavon.* caeſarica, cęſarica; *Hung.* tsászárné; *Vind.* zesariza, kaishrinja; *Bosn.* çesaricza; *Rag.* ceſariza; *Croat.* czeſzaricza, czaricza; *Eccl.* кѣсарена. *CESARZOWIC, a, *m.* syn cesarski, der kaiſerliche Prinz. *Roſſ* цесаревичь. Miłował cesarzowice, iako bracią, szanował iako pany. *Birk. Chmiel. B.* 2. 6. CESARZOWNA, y, ż. córka cesarska, die kaiſerliche Prinzeſſinn. *Boh.* cyſařowna; *Slov.* cýſařowna; *Roſſ.* цесаревна.

CESZKA *ob.* Cecha. Cet *ob.* Cetno.

CĘTKA, i, ż., CĘTECZKA, i, ż. *zdrbn.*, kropka odmiennego koloru, nakształt punktu, ein Tüpfel, ein Punct. *Boh.* cetka. Cietrzew białemi cętkami upstrzony. *Lad. Nat.* 23. Ryś dziwnie upstrzon od natury w cętki różne. *Zab.* 16, 354. Skrzydełka motyla ślicznie pisane, w różne są cęteczki przybrane. *Zab.* 7, 287. Smoczy kark zieloną cętką nakrapiany. *Zab.* 15, 22. Kitayka w cętki z cętkowana. §. Blaszka odmiennego koloru, ein Blechel, Flitterchen, Flimmer. Blaszki u pasa, lub na szorach wypukłe, cętki. *Dudz.* 35. Łotowki u koszul koło szyi zewsząd nawieszaią cętek rozmaitych z ołowiów, z bursztynów, z gałeczek szklanych. *Gwagn.* 414. Ozdobiony cętką złotą. *Pilch. Sall.* 275. Lada cętki nam za pieniądze daią. *Gost. Gor.* 4. *Summ. A.* 4. *b.* CĘTKOWAĆ *czyn. nied.*, ucętkować *dok.*, cętkami upstrzyć, betüpfeln, mit Tüpfeln oder Flimmern verzieren. Ryś także ucętkowany, iak tygrys. *Chmiel.* 1, 583.

CENTNAR, CĘTNAR, CETNAR, a, *m.* z Łac. *centenarius*, stofuncie, *Cn. Th.* waży kamieni pięć. *Skrzet. P. P.* 2, 196. der Zentner. *Boh.* centnýř; *Sorab.* 2. zantlař, zantnař, zentnař; *Sorab.* 1. czentnar; *Vind.* cęnt; *Carn.* zènt; *Slavn.* cénta; *Croat.* czent; *Eccl.* центнарь, кентнарь, *Grae.* κεντηνάριον. Cetnar Warszawski ma funtów 160. *Jak. Art.* 3, 288. Centnar zwyczayny ma funtów sto; Lwowski ma funtów Krakowskich 126. - *Przysł.* Lepszy iest funt złota, niż centnar ołowiu. *Pol. Arg.* 70. *Cn. Ad.* 451. CENTNAROWKA, i, ż. beczułka zaymuiąca centnar, eine Centnertonne, die einen Centner faſſt. Jeżeli proch był auszony na słońcu, przed pakowaniem w centnarówki, trzeba go dobrze pierwey wychłodzić. *Jak. Art.* 1, 20. CETNAROWY, a, e, od cetnara, Centner :, Waga cetnarowa, Centnergenicht.

CETNO, a, *n.* 3., rowna czyli do pary liczba, die grade Zahl, *Roſſ.* чѣтно (чемь : para, *Eccl.* чема : pułk, poczet, 2., равное число, пара : para, *Rag.* cetta, reedra cetta, *agmen*); *Boh.* ſuda; *opposit.* Licho, nieparzysta liczba). Niech tylko sędziow będzie dziewięć; a dlatego ie lichem kładę, bo ieśliby był cetnem, ktoby równość rozstrzygł? *Modrz. Baz.* 370. Pod kokosa dziewiętnaście podkłada jaico, a nigdy w cetnie, ale w lichu zawsze. *Cresc.* 581. Cetnem, w parzystey liczbie, do pary. *Wlod.* Cetno licho, grać czy do pary, czy nie do pary! *Zabł. Fir.* 42. Grade und Ungrade, ein Spiel. *Boh.* lich ſuda; *Roſſ.* чёнib или нечетно; *Rag.* brooj lih, brooj ták; *Bosn.* ták i lih, takan i lih; *Sorab.* 2. por unpor. Grać cetno licho. *Min. Rot.* 4, 187. *Rag.* igratti na tak i na lih. - §. *Fig. transl.* Lepsza zgoda, niż sprawa; bo nie wiedzieć komu padnie cetno, komu licho. *Sax. Pors.* 78. (kto przegra, kto wygra. Nie wiedzieć, iak kostka padnie). Jutro pokaże cetno, albo licho. *Pot. Syl.* 511. (wygraną lub przegraną).

CEW, CYW, i, ż. CEWA, y, ż., CEWIE, CYWIE, ia, *n.* CEWY, - ów, cew, *liczb. mn.*, we młynach koło małe, maiące palców do dziewięciu pod pion ustawionych, któremi drugie koła obraca. *Os. Fiz.* 315. *Schneid. młyn.* 565. das Getriebe, der Drilling in der Mühle. (cf. *Ger.* Zapfen, czop). Cewa, małe narzędzie, nakształt latarni okrągłey, z wierzchu i spodu nakryte krążkami, w których brzegach osadzaią się szczeblki walkowe, na około idące; samym środkiem zaś przechodzi pospolicie żelazny sworzeń, na którym cewa się obraca, przy pomocy koła zębatego, zaczepiaiącego zębami swemi o szczeble cewy. *Jak. Art.* 3, 288. Kołko takie z waleczkami pospolicie bywa pod kamieniem młyńskim, który obraca. *Solsk. Arch.* 1. Co u młynarzów cewy, to u zegarmistrzów tryby, *qu. v.* - §. 2., Cewy często się biorą w ogólności za małe koła, które dla krótkości jednem słowem cewami nazywaią. *Solsk. Arch.* 49. ein kleines Rad, ein Rädchen. - 3., Cewy, sidła na łapanie wilków, lisów, i t. d. *Kluk Zw.* 1, 406. eine Art Wolfsfallen, Fuchsfallen. Właściwie zaś cewą zowie się drewienko podłużne i okrągłe, w podłuż przewierciane, aby się na sznurku łatwo posuwać mogło. *ib.* ein ausgebohrtes Hölzchen, ein Röhrchen, das ſich auf der Schnure hin und her ſchiebt. CEWA, CYWA, y, ż. CEWKA, i, ż. CEWECZKA, i, ż. *zdrbn.*, rura, rurka: die Röhre, das Röhrchen. (znaczenie zaś rury, a do tego i trzciny ma to słowo prawie we wszystkich mowach Słowiańskich; *Boh. et Slov.* cívka; *Vind.* ziu, zieu, zeu, zuch; *Carn.* ceu, zev, zęv; *Croat.* czév, czevchicza; *Hung.* tsév, tsévécske; *Dal.* cziv; *Slavon.* civ; *Lat.* ſipho; *Bosn.* çju, cisciza; *Roſſ.* цѣвка, цѣвочка (*Eccl.* цѣвница flet, piszczałka, - *Vind.* ziu na nogi; *Carn.* zeu golenu: *Cro.* czév nosna : piszczel, goleń). Cewka albo rurka z miedzi, z żelaza albo inney materyi u wodnych rur, którą woda wycieka. *Mącz.* Rurna albo rurmusowa cewka, którą wodę pomiernie rozmaitym udzielaią. *Cn. Th.* 956. der

Kiun, der Hahn. Cewka u beczek. *ib.* 62. Cewka u skawki, koniec iey, którym woda wytryskuie, die Röhre einer Spritze, wo das Waſſer herausſpritzt. - *Transl.* cywa u krowy, owcy, i t. d. cyc, promień cycowy, rycek, die Zitze, Eiterwarze, Bielsza ona nad maſło, które wyciśniono z cywy doyney owéy. *Hul.* Cz. 210. - *Medic.* Łzowa cewka, *fistula lacrimalis*, die Thränenfiſtel, gdy łza kąt większy oka zawzdy napełnia lub też od punkcikow łzowych po twarzy wecz mia spuszcza się. *Perz. Cyr.* 2, 168. - Cewką, cewkami płynąć, strugami, ſtrahlenweiſe fließen, ſtrömen. Jak wiele krwi się z rany pieszczocha sączyło, Tak wiele swych cewkami łez Wenus cedziła. *Birk. Ex.* 120. Zyła zerwała się i rzuciła krew z siebie, iako rzekę bez przestanku. *Birk. Ex. G.* 3. *b.* Łzy iey gęste spadły iak cewką. *Zab.* 16, 512. Kocham z duszy cię, lecz nie mogę łzom kazać, by się cewką lały. *Zabł. Ab.* 109. - Cewki, rurki, kanaliki, żyłki, żłobki w drzewach, w roślinach, die Adercben, Canäle, Röhrchen in den Gewächſen. Cewkami płyną w drzewa karmie soczne, Rozlewaiąc swą żyzność w gałęzie poboczne, *Zab.* 9, 111. *Zabł.* in Canälchen). Cewki pełne trociny. *Zebr. Ow.* 199. - *transl.* Zaraz z rószczki te znaki drzewko, Smaglą sięgaiąc, prosto w górę rośnie, W jaki urośnie dąb. *Zab.* 12, 2. (pniaczkiem). - 2. Cewka tkacza, rurka w czołnku tkaczym, das Röhrchen im Weberſchiffe, die Weberſpuhle. Cewki u tkaczów robią bzowe, lozowe. *Kluk Rośl.* 2, 158. - 3., Cewka czyniana do zwijania nici, iedwabiu, i t. d. die Spule, Röhrchen; *Carn.* zev; *Vind.* zieu, zeu, ſhpula, ſpura, zevca, snuila; *Roſſ.* камушка, камушечка. Na cewkę nawijać; *Vind.* ſukati, na zieu naviti, ovijati, tkanku. Nie ten wielki, co woiuie kraie, Lub ze złotej cewki szczęsną przędzę swiia. *Zab.* 14, 81. - *Fig.* Miesiąc swe światło, iak z cewki rozwinął. *Cras.* Ow. 281. *Metonym.* Suknie ze szczérych złota cewek. *Pot. Syl.* 459. (ze złotych nici). Trudno się im było za wykręcić cewki. *Pot. Syl.* 335. (z tego zidiocenia, zwiklania, osidlenia). 4., Cewki, walce na osiach, abo kołach młyńskich pod pion ustawione. *Schl. Arch.* 2. *Schneid. młynob.* 365. die Spillen im Mahlengetriebe.

CEWAC, *niuk. nied.*, o ptaſtwie: zdychać, krepiren, wie das Vieh. (cf. ziewać).

CEWKARZ, a, *m.* nawijaiący przędzę na cewkę, der Spuler, *St. kuszt.* 28. *IV rol. żołn.* CEWKARKA, i, die Spulerinn. CEWKOWĄŁ, a, *m.*, wałek nawkadzony, a częstokroć we młynach mieysce samych osi zastępuiący, der Triebſtecken, der Stab im Drillinge, der Kumpf. *Schneid. młyn.* 365. CEWKOWY, a, e, od cewek, Spul... *Roſſ.* шпоинный. Cewkowe kołki, *Vind.* tskalu, ſukanuik cf. sekno.

CEWKUZ, CEYKHAUZ, *ob:* Cekauz. CEYKWART *ob.* Cekwart.

CEYTUCHOWY, a, e. Królików czarnych ceytuchowych tysiąc płacą 5 złotych. *Vol. Leg.* 4, 357. (czy nie z Niemieck. tüchtig, dożrzały, dorosły).

CEZAR, a, *m.* imię sławnego dyktatora Rzymskiego, *ob.* Cesarz, Cäſar Julius. *Chirurg.* rznięcie Cezara: operacya, der Kaiſerſchnitt. *Czerw. Narz.* 25. CEZARYANIN, a, *m.* stronnik Cezara, ein Cäſarianer, einer von Cäſars Parthey. Ano się Cezaryanie pytaią: kędy iest hetman? *Warg. Wal.* 77.

CEZURA *Slovac.* pretimgilka *ob:* Srodniówka.

CH.

Na słaby przydech mamy *h*, na mocnieyszy *ch*; i ta iest iedna okoliczność, gdzie głoska *c*, nie zachowuie zwyczaynego dźwięku. *Kopcz. Gr.* 3, *p.* 36. Na początku słów, *ch* częstokroć się miasto *h* kładzie, i przeciwnie *h*, miasto *ch*: *h*ałaſtra miasto *ch*ałaſtra; *Ch*alicz miasto *H*alicz; *ch*aniebny, *ch*aúba, miasto *h*aniebny, *h*aúba. Nawet i we śrzodku słów toż się zdarza, choć rzadzey n. p. roztar*ch*any, zamiast roztargany. W książkach starych, w koniugacyach częstokroć z Czeſka *ch* zawadza, n. p. by*ł*ech, miasto byłem; by*ch*my, miasto byśmy. Dla przykrego głosu *ch*, takie zgłoski u prostactwa nawet w rzadkiém już są używaniu. *Kopcz. Gr.* 1, *p.* 167. *NB.* Jeśli którego słowa pod *ch*, darmo szukasz, patrz go pod głoską *h*, na swoim mieyscu. Wörter, die man unter dem *ch*, vergeblich ſuchen ſollte, ſehe man unter *h* nach.

CHA! głos śmiechu, haha ha! *Mącz. Roſſ.* ха ха ха, ра ра ра! cf. Ha ha cf. chych.

CHABA *ob:* Haba.

CHABELEK *ob:* abelek.

CHABER, bru, *m.* ziele, *centaurea*: rodzay, zawiéraiący 65 gatunków, z których ieden iest bławatek, albo modrak lub chabrek. *Kluk Dyk.* 1, 112, *Syr.* 1270. die Flockenblume. *Roſſ.* смоголовникъ *ob:* Chabrek.

CHABIAS! cap! smyk! wyraża uczynek prędkiego capnięcia czyli kradzieży. *Włod.* grips! rips! raps! może z *Łac.* habeas.

CHABINA, HABINA, y, *ż.*, CHABINKA, i, *ż. zdrbn.*, rózga, pręcik, die Ruthe, die Gerte. Dziecko swawolne boiąc się chabiny, Gniewnemu oycu czyni przeprosiny. *Kchow.* 98. Chabiną uderzony, i. *Leop. Jes.* 50, 31. (prętem. 3. *Leop.*). Po głowie bogini głośnie nas chabiną, *tetigit virga.. Zebr. Ow.* 356. Poki się giąć pozwoli chabina, rób z niey iakiém drzewem chcesz ią mieć. *Pot. Syl.* 5. - §. Mniemana wieszcza rózga, do szukania skarbów, die Wünſchelruthe. Teraz złoto mieć potęgą chabiny można, o jednym końcu różnorogiey, Gdy we Lwie słońce daie upał srogi, Ta rózga w czyiey, gdy ściśniona dłoni, Swą przyrodzoną mocą się nakloni, Kędy pod ziemią złoty skarb zakryty. *Kochow.* 68.

CHABREK, brka, *m.* modrak, bławat, modrzeniec, *cyanus*, die Kornblume. *Syr.* 1175. *Kluk Rośl.* 2, 213. *Boh.* chrpa; *Morav.* charba. Chabr, który i chabrkiem czerwonobrunatnym zowią, *phleum*, Stebenkraut. *Syr.* 1270.

CHABRKOWY, a, e, od chabrka, Kornblumen.., Kwiat chabrkowy.

CHABRY, CHOBRY *ob:* Chrobry.

CHABUZ, i, *ż.* zielsko, trzcinisko, Unkraut, Rohr im Teichen. Nie trzeba przestać, póki się nie wyprzątnie staw z téy chabuzie. *Haur Sk.* 153.

CHAC, i, ż. chata, eine Hütte. Słowo Ruskie. *Dudz.* 32. chatka, budka, kuczka. *Wlod.*

CHACHMĘT, u, *m.* werteb, plątanina, zamęt, Irrgänge, Wirrwarr, Verwirrung, *phys. et moral.* Napadani od nieprzyiaciół ze ślepych chachmęci milczkiem urywani byli. *Tward. Wł.* 88. Oracz zapomni za pługiem chodzić, kryiąc się po chachmęciach. *Tward. Wł.* 50. Pasterze się w chachmęci i iamy pokryli. *Tward. Wł.* 205. Noc mię w téy straszney zastała chachmęci. *Tward. Daf.* 31. Otożeś tu minęła owe wszytkie, Zabiegi Cyklopowe i chachmęci brzydkie. *Tward. Pasq.* 56. Chrapliwa echo po swych chachmęciach niech się tak odzywa, Aby zplochani ludzie ze snu się porwali. *Kolig. Her.* 168. Czyny te w głuchey zagrzebła zawiszość chachmęci. *Hor.* 2, 254. *Kniaź.* W srogiey wyszedł z Rzymu chachmęci. *Zab.* 15, 392.

Pochodz: *zachachmęcić*, ob. *męt*, *mącić*, *odmęt*.

CHACISKO, a, *n.* paskudna chata, eine elende Hütte.

*CHADZAĆ *intransit. frequent.* słowa chodzic, iść, zu gehen pflegen. Do nich tam często chadzał. *Star. Dw.* 25. Do tey świątyni częstokroć chadzali. *Groch. W.* 247. W dészcze i niepogody chadzał z drugiemi do domu professorów. *Wys. Al.* 253. Swiat sidła po dodze zastawił, po którey chadzałem i chodzę. *Kul. Her.* 245. Zwyczaynie w małym zawoiu chadzał. *Star. Dw.* 41. Przyszły kobiety pieszo, i iako powszednie chadzały. *Pot. Arg.* 213. Taż białogłowa, która ieszcze w dzieciństwie koło niego chadzała, taż musiała z nim do szkoły chodzić. *Falib. Dis. G.* 3.

*CHAIA, *HAIA, ii, ż. zawierucha, burza, Gewitter: sturm, Ungewitter. Jak nas po morzu rozegnała chaia, Jam się aż ostatniego obaczył u kraia Piasków Afryckich. *Pot. Arg.* 717. – *fig.* Tak go ustraszyła pierwsza z ordą haia, że do domu uciekłszy, domatorem został. *Pot. Pocz.* 311. Pierwszy z niemi szturm, pierwsza walka.

CHALA! krzyk na woły. (*porówn.* hala) Hohe! (auf die Ochsen zu rufen). Wół, gdy do niego mówią: chala, zaraz rozumie. *Haur. Sk.* 50. CHALAG, a, *m.* wolarz, gbur, cham, (*Rosс.* хамъ, grubianin). ein Ochsentreiber, ein grober Bauerkerl. Szlachetka rozprawia i łaie, a miłi chałagowie śmieią się z tych gadek, czyniąc co sami zechcą. *Opal. Sat.* 78. CHAŁASTRA, HAŁASTRA, y, ż. rodzay rozpodleyszych ludzi u dworu, w mieście, w woysku. *Wlod.* Lumpengesindel, Hefen; *Rag.* hlapa, ceglјadina; *Boh.* ... (hluza); gawiedź, motłoch, szarapatka, pacholstwo, próżny chléb, darmozjady, darmostoie, chasa, tułaki, Herumtreiber, Gesindel. Jak bolesna rzecz Panu była słuchać oney chałastry i ludzi lekkich, sobie urągaiących, bluźnierstwa. *Groch. W.* 211. Wszystkich nocna chałastra swém strzelaniem budzi. *Groch. W.* 465. Mały okręt chałastrą sprosną i mieczami armuie. *Bard. Luk.* 143. Zebrał chałastrę od 900, do 1000 rabowników. *Gaz. Nar.* 1, 136. Chałastra woyskowa, gawiedź, ciury, Troß bey der Armee, Troßbuben. Gawiedź ta, czyli chałastra tak drugdy liczna była, iż za 70,000 woyska, ciągnęło iéy 300,000. *Pilch. Sall.* 197. Do szturmu chałastrę puszczać. *Cn. Ad.* 548. – §. *Fig. transl.* Nie dba na żądła brzmiącéy chałastry Chłop, podcinaiąc z kanaru plastry. *Zab.* 1, 191. *Nar.* (pszczol. roiu; Bienen; Bienenschwarm). §. Chałastrą się bawić. *Cn. Th.* 65. marketanem bydź, Marketänder seyn: dla zysku podłego nikczemne posługi odprawować. *Dudz.* 35. sich auf eine schmutzige Art nähren.

CHALCEDON, u, *m.* kamień ciemnawy i mglisty, ledwie co przeyźroczysty. *Kluk Kop.* 2, 48. der Chalcedon, ein Edelstein, *Rosс.* переядъ. CHALCEDONOWY, a, e, *Rosс.* переядный, den Chalcedon betreffend, von Chalcedon.

*CHALIBSKI, a, ie, z *Lac.* stalowy, stalny, von Stahl, stählern. Bystrzeyszy bulat chalibskim ustalony hartem. *Kochow. fr.* 65.

CHAŁUPA, y, ż. CHAŁUPKA, CHAŁUPECZKA, i, ż. *zdrbn.*, wieyski chłopski budynek, chyża, chyżyk, chyżeczek; das Bauernhaus, die Bauernhütte, die Hütte, ein schlechtes Haus. *Boh.* chalupa, chalup, chalupka; *Slov.* chalupa, koliba; *Hung.* kalyiba, kalibátska; *Boem.* koliba; cf. Chlew; *Graec.* καλύβη (cf. καλύπτειν, z pokryć, cf. *Gall.* chaloupe Schalupe, *Rosс.* малёнка cf. *Ger.* schlupfen cf. chłop cf. gleba). *Dal.* hiza; *Rag.* pljevniza, kuchjarizza, poiatta; *Carn.* baita, bédniza; *Vind.* kozhá, kozhúhtva; *Rosс.* охлупья; *Sorab.* 1. pasterna. Prędzey do chałup miernych ludzi, miły, Niźli do wielkich dworów sen się chyli. *Petr. Hor.* 2, *D.* 2. *b.* W ubóstwie szukałem nadaremnie chałupki dla siebie. *Teat.* 46 *c*, 52. Z obalonych pustek budujesz sobie chałupkę. *Zebr. Zw.* 113. Oba na puszczach mieszkali, ale w osobnych chałupkach, które pokrycia i drzwi nie miały. *Sk. Dz.* 264. I naymnieyszéy chałupeczki tam nie nalazł. *Biel. Kr.* 212. Chałupa, suppa czyli szopa w starym ięzyku Polskim. *Nar. Hist.* 4, 282. (*obs.* zupnik). Wychował się w chałupie z za pieca, domator, nieświadom, niebywały, er ist nicht hinter dem Ofen hervor gekommen. Do chałupy z do domu! – 2., *Zarrobl.* chałupa, zadek, stara pani, der Hintere. Dał mu w chałupę. *Oss. Wyr.* (dał mu w sepet, w cymbał). Stąd też i ten wieśniacki oboiętny tok mówienia: alboż to pan zły! nic nie łacniey u niego, iak kazać chłopu dadź sto kiiów na chałupę! *Oss. Wyr.* CHAŁUPINA, y, ż. biedna, mizerna chałupa, eine elende armselige Hütte. Rybitw spokoynie siedzi w swoiey chałupinie. *Chrośc. Luk.* 156. CHAŁUPNICZY, a, e, od chałupnika, Häusler's. Chałupnicze mieszkania. *Switk. bud.* 459. Chałupnicza chata. *Opal. Sat.* 160. CHAŁUPNIK, a, *m.* Chłop chałupnik nie ma tylko ogrodek na iarzyny przy chałupie, a kilka zagonów na ięczmień. *Haur Sk.* 43. der Häusler, der Angerhäusler, Obd. Brinksaß, Niederd. Hofstätler; *Boh.* chalupnik, podruh; *Graec.* καλυβίτης. *Sorab.* 1. khiżnik; *Sorab.* 2. kosaz. Rolnicy nasi iedni maią znaczne gospodarstwo, iako kmiecie, drudzy połową mnieysze, iako zagrodnicy; trzeci ledwie maią iakie, iako chałupnicy, komornicy. *Switk. bud.* 441. Chałupnikom, chatnikom, zagrodnikom, mniey naznaczać podymnego. *Vol. Leg.* 3, 651. – *IV rodz. żeńsk.* CHAŁUPNICA, y, ż. die Häuslerinn; *Boh.* chalupnice, podruhyn'e; *Sorab.* 1. khiżnica; *Sorab.* 2. kosazka. CHAŁUPNY, a, e, od chałup, Hütten z, *Sorab.* 1. khiżny. Podatek pługowy, chałupny. *Vol. Leg.* 4, 786. CHAŁUPSKO, a, *n.* pa-

ſkudna chata, chacisko, eine häßliche Hütte. Chałupsko, co go brzydka socha podpiera, *Mon.* 74, 364.

2., CHAM, CHAN, a, *m.* u Tatarów król, *Pasz. Dz.* 80. ein Tatariſcher Chan, ein König, Tatarchan; *Scyth.* хань, хаянь; *Eccl.* хаганъ, каганъ. Król wielki Tatarski, którego chamem zowią. *Birk. Dom.* 55. Nazwiska dygnitarstw u Tatarów, któremi się raczą, te są: cham, król; sołtan, syn królewski; biy, hetman. *Gwagn.* 619. CHAMSKI, HANSKI, CHANSKI, a, ie, od Chama, den Chan, den Tatarchan betreffend. *Jabł. Buk Q.* 4 *b.*

2., CHAM, a, *m.* CHAMA, y, *m.*, CHAMEK, - mka, *m. zdrbn.*, CHAMCZYK, a, *m. zdrobn.*, chłop, gbur, podłego urodzenia, iakoby potomek Chama, syna Noëgo, ein Bauer, Bauerkerl, Menſch ohne Geburt. (*Boh.* cham = niewolnik; *Sorab.* 2. chamnoſcj = bieda). Nie czyń się chamie Jafetem, ſtrzeż roli. *Stryik. Gon D.* 2. Ty cham ora rolą, rób; ſtrzeż każdy urzędu swego, *ib. D.* Po śmierci nie znać, co są szlachtą, a co chamy. *Nar. Dz.* 3, 228. Sługus, nie sługus, chłop, chamczyk, nie chama, mieszczanek, łyk, nie łyczak, wszyscyśmy od Adama. *Teat.* 43 *c*, 4. *Wyb.* Czym ia cham! czym skradł kogo, czy zabił na boru! *Teat.* 43 *c*, 138. *Wyb.* Nuże chamie niepoczciwy, a palże w piecu! *ib.* 8, 7. A to chamek rozprawny, iak uważam. *Teat.* 19, 57. CHAMSKI, a, ie, *żartobl.* chłopski, gburski, od chama gbura, bäuriſch, Bauer =, Bauerkerl =, Flegel =. Piękny mi ślachcic z województwa chłopſkiego, a z ziemi Chamskiey. *Teat.* 22 *b*, 101.

CHAMA, y, *ż.* z Grecki χαυη, pewny gatunek muszli niby to ziewaiącey, die Gienmuſchel. *Tr.*

CHAMELEON, a, *m.* z Greckolac. gatunek iaszczurki, większey od pospolitey; gniewem poruszony nadyma ſię tak, iż skóra odbiia kolory tych rzeczy, przy których się blizko znayduie. *Zool.* 209. das Chamäleon. Wiatrożył, bo mniemanie było, że żyie samém powietrzem. *Zab.* 15, 179.

CHAMER *ob:* Hamer. CHAMSKI *ob:* Cham. CHAN *ob.* Cham 1.

*CHANAIA, ii, *ż.* (może z Franc. canaille) gawiedź, motłoch, Geſindel. Gospodarz sam u siebie nowym gościem po wyiściu kozackiey chanai. *Białob. Odm.* 57.

CHANBA *ob:* Hańba. CHANDZAR *ob:* Andzar. CHANSKI *ob:* Cham, Han, Chan.

CHAOS, u, *m.* zamęt, odmęt, mieszanina, gmatwa, das Chaos. Właściwie massa pierwsza zmieszana żywiołów. *Kras. Zb.* 1, 192. *N. Pam.* 18, 283.

CHAP, HAP! 1., głos wyrażaiący szczekanie psów, hull! haf haw haw. *Wlod.* hau hau! das Bellen der Hunde auszudrücken. *Roſſ.* гавъ. 2., Cap, nagle porwanie, rapps, ſchnapps, ripps, graps! *Vind.* hlop, hlopnenje, popad. - CHAPAC, HAPAC, HAUPAC, HUPAC, *intrans. niedok.*, szczekać, bellen, anſchlagen. *Roſſ.* гáвкнуть, гавкаемъ, загáвкáть, słowo gminne. *Kopcz. Gr.* 2, *p.* Psy chapaią. *Wlod.* - §. 2., Chapać *czyn. nied.*, chapnąć *instant.*, capnąć, nagle porwać, hapſen, raffen, grapſen, an ſich reißen. *Boh.* chapati, chopiti; *Vind.* hlopiti, popaſti; *Roſſ.* хапнуть, хапать, схáпать, охапать; *Eccl.* захапляю, похитáю; (*Eccl.* хапляти = кусать, угрызáть; *Grae.* χαπτω, *Lat.* capio, *cf. Grae.* ἅπτομαι. Bank założony, i zobaczysz, że iaki tysiąc dukaciów chapniem. *Teat.* 28, 93. (*v.* chabias, nachapać, zachapnąć, pochop, pochopny). CHAPANKA, HAPANKA, i, *ż.*, CHAPANECZKA, i, *ż. zdrbn.*, zmykanie, porywanie, das Hapſen, Grapſen. Jednę krysę na seymiku pod czas hapanki na zerwanie onego rozrzuconéy, oberwał. *Mon.* 65, 361. 2., Pewna gra w karty, ein Kartenſpiel. Zgrał się szuler w chapankę. *Kras. Bay.* 72. Tak dobra chapanka, iak trysseta, *Kras. Pod.* 1, 189. Kiedy trwała chapanka między kartowniki, Bił kinal z pancerolą tuze i wyżniki. *Zab.* 14, 364. Skończyła się chapanka, zaczęto grę inną, Aż owa pancerola szóstką tylko winną. *Zab.* 14, 364. Chapanka ustąpiła Lombrowi. *Podol.* 50. Chapaneczka, trysetka, tryszaczek, i t. d. *Teat.* 24 *b*, 7.

CHARACZ *ob:* Haracz.

CHARAKTER, u, *m.* z Greck. χαραττειν, kształtowanie głoski, liczby, die Zeichnung eines Buchſtabens, einer Zahl. *Boh.* piſemnoſt. Insze są charaktery Egiptskie, insze Greckie, Łacińskie. *Jez. Wyr.* Starych charakterów czytanie, wielce potrzebne plenipotentowi. *Kras. Pod.* 2, 209. §. Charaktery, czarodzieyskie kréski, znaki, kułasy, Charactere, Zaubercharactere. Niech się wyrwą z charakterami swemi książęta ciemności; niech nakładą gusel swoich, piątn swoich tuzinem, nic nie sprawią. *Birk. Kaw. B.* Papier z czarodzieyskiemi charakterami. *Pam.* 83, 642. Jukluzy, charaktery przy sobie noszą. *Birk. Ex. H.* 2 *b.* §. Charakter, szczególna postać głosek, które człowiek iaki pisze, ręka iego. *Jez. Wyr.* die Hand, die einer ſchreibt. *Roſſ.* нóчеркъ. Dobrze odrysowany plan, żeby był dobrym charakterem wypisany. *Łęsk. Mier.* 111. - §. Charakter, cecha, piętno, ślad, das Kennzeichen, der Character, das Merkmal. Muszę ci niektore przełożyć charaktery, po których mię poznasz. *Koll. list.* 1, 8. Serce czułe i umysł szczéry, są dwa wieczne poczciwych ludzi charaktery. *Zab.* 11, 385. *Zabł.* - §. Charakter, moc i władza własna, czyli przez nadanie urzędowne, czyli przez obrządek. *Kras. Zb.* 1, 192. der Character, den jemand bekleidet. Turcy nie czynią żadnéy różnicy charakteru duchownych i świeckich. *Klok. Turk.* 189. (stanu). - §. Charakter, zbiór przymiotów duszy, skłonności, nałogów. *Kopcz. Gr.* 3, *p.* 51. der moraliſche Character, der Character. *Roſſ.* нравъ. Charakter właściwy, upor, *Roſſ.* самонрáвïе. Charakter miękki, *Roſſ.* мягконрáвïе; charakter dobry, *Roſſ.* добронрáвïе. Podobieństwo dwóch charakterów, *Eccl.* подобострáстïе. Nie ma tęgości charakteru, to iest, duszy mocnéy, stałéy i nieporuszonéy. *N. Pam.* 4, 79. Inaczey myślić, inaczey gadać, iest przeciw charakterowi, który całą zaletą poczciwego człowieka. *Teat.* 19, 18. Powiedz mi w szczérości, iakiego on iest charakteru. *Teat.* 8 *c*, 45. Człowiek ten dobrego charakteru, bo iest cnotliwy. *Jez. Wyr.* Trudno rysować charakter całego narodu. *Pam.* 84, 126. Zatracono narodowy charakter; ślachcic z nieustraszonego, stał się na wszystko lękliwym. *Przestr* 95. Przyrzekł uiszczać ſię pod charakterem. *Teat.* 19 *b* 57. (na charakter, na poczciwość, na honor, bey ſeiner Ehrlichkeit. - *fig. transl.* charakter w nogach = dobry

do dania drapaka, ein guter Ausreißer. *Oss. Wyr.* CHARAKTERNIK, a, *m.* udaiący, wiadomość charakterow czarodzieyskich, ein Zeichenschreiber, Zeichendeuter, Zauberer. Czarnoksiężnicy i charakternicy. *Haur. Sk.* 427. Nie wierz, żeby kula i pałasz charakternikowi szkodzić nie mogły. *Tr.* - CHARAKTERYZOWAC *czyn. nied.*, wyrażać charakter czyy, charakterisiren. W przyimowaniu gości, ludzkość charakteryzuie naród Polski. *Pam.* 83, 593. Rzeczy charakteryzuiące wielki rozum. *Lesk. Mier.* 2, 52. CHARAKTERYSTYCZNY, a, e, CHARAKTERYSTYCZNIE *przysł.*, charakteryzuiący, charakteristisch. Charakteryftyczne znaki: *Mon.* 68, 93.

CHARCHAC *ob* Chrachać.

CHARCICA, y; *ż.*, CHARCICZKA, i, *ż dzrbn.*, suka charcia, die Windhündinn, ein weibliches Windspiel. *Boh.* chrtice: *Rag.* hartiza; *Croat.* herticza, *Bosn.* hrrititza). Lotka charcica. *Teat.* 19 *b*, 53. *(ob* Chart). CHARCI, ia, ie, chartowy, od charta, Windhunds-, Windspiels-. Myśliwcy charcią gębę zowią trąba. *Orz. Ces.* 31. Charci ogon, *koff.* прямой *ob:* Prawidło. CHARCIE, - ięcia, *n.* CHARCIĄTKO, a, *n. zdrbn.* szczenię charcie, das Junge eines Windspiels. Jeśli wolno z charcią charcię to zrownać małe. *Tolocz. Sonet.* 4. CHARCIK, a, *m. zdrobn. rzecz* Chart, ein Windhündchen, Windspielchen. *Paczk. Dz.* 114. CHARCISKO, a, *n.* szpetny chart, ein hasslicher Windhund. CHARCINA, y, *ż.*, CHARCINKA, i, *ż. zdrobn.*, biedny mizerny chart, ein elender miserabler Windhund.

CHARCOWAC *ob.* Harcować. CHARCZEC *ob.* Chraczeć, Chrachać. CHARDY *ob.* Hardy. CHARKAC, CHARKAŁA, CHARKAWY *ob.* Chrachać.

CHARŁAK, HARŁAK, a, *m.*, CHARŁACZEK, - czka, *zdrbn.*, nędzarz, ubogi, mizerny, ein Elender, ein Bettler. Cóż proszę, za stan taki, szukać chleba, iak charłaki. *Jak. Bas.* 12. Charłak ubogi, może z lichey nędzy Przyiśdź do pieniędzy. *Aniał. Poez.* 3, 97. Ten krolem, ow poddanym, ten charłakiem. *Zab.* 9. 20. Milszy iest mi poczciwy charłak, niż lotr w szamerowanych sukniach. *Teat* 30, 50. *N Pam.* 20, 230. - *C.* Charłak, chorowity, schorzały, chorłak, charlak, ktorego tylko skora a kości ein kranker elender Mensch. Ten chłop, iak charłak wygladał. *Teat.* 30, 50. CHARŁACKI, a, ie, CHARŁACZY, a, e, od charłka, liedny, chorowity, schorzały, elend krank. *St. Kocz.* 28. CHARLEC, HARLEC, *niak. nie t.*, z chorowitości i schorzałości dyszeć, niby mieć wrzenie w gardle, iakoby warczenie; chorowitym i schorzałym bydź, von Kränklichkeit leiden, krank und elend seyn, kränkeln. *Boh.* pořenawati: *Croat.* letegvati; *soff.* похворать. (*ob.* Charlać). Bydlę chore zaraz poznać, gdy chudnieie, harleie, kaszle. *Haur Sk.* 58. Byli tam na iednoy biesiedzie, tamże się rozniemógł, także charlał, charlał, aż i poszedł. *Rey Zw.* 60. - 2., Biedę latać, biedę klepać. mit Noth und Elend kämpfen.

CHARON *Boh.* Radon, radun.

CHARPA, CHARPINA, CHARPĘC, CHARPĘCINA *ob.* Chrapowina.

CHART, a, *m.* gatunek psów długich, cienkich, wysokich, z ostremi mordami, bardzo szybkich. *Huk. Zw.* 1, 391. *Boh.* chrt; *Sorab.* 2. chart: *Sorab.* 1. hort, hhrt; *Carn.* hèrt; *Vind.* hertiza. louni pes, brek; *Croat.* hart, hert, szamolovecz; *Slavon.* hert; *Bosn.* hrt, hrrit, hart, hrt (*Bosn.* hrrilli: śćieszny); *Rag.* hàrt (harli *agilis*, harlos *agilitas*, harlit *festinare*): *Eccl.* хóрпъ; *Roff.* борзая собака, хóрпыи (cf. *Ger.* hurtig: szybki; *Vind.* hiter: prędki cf. Chytry; *Anglosax.* hrythha: pies). Na zaiące trzeba psow bardzo prędkich, ktoryby gonili a dodzierżeli, iako są chartowie. *Cresc.* 637. Kota na myszy, na zaiące charta. *Mon.* 65, 95. Rączе charty. *Bamul.* A. 3. Gończe charty. *Min. Ryt.* 4, 211. (*diffingu.* Goń zy pies *gu. t.*). Z chartami iechał w pole. *Groch. W.* 488. Potyku niemasz, acz charty robiemy. *Bielow. Mosk. D.* (polujemy). Trudno przed charty ugonić wyżłowi. *Brath. C. 3. b.* Często inszy chart porwie kota, nie ten co dogoni. *Pot. Poez.* 66. (*sic vos non vobis*, inszy fiie inszy żnie). *Macac. Proc.* mnoho chrtow zahaňa smrt. (przemoc zwycięża). Pędzi konno przez zwierzynie, a za nim Cepy, Łapay, Scinay. Dołoż, dwa smycz: chartow. *Teat.* 20, *b.* 52. Jeden myśliwy swoim chartom i charcicom te nadał miana: Murzyn Uwił Wieniec, Panna Warkocz Spada. *Chmiel.* 1, 583. Chartom miana się daią: 1.) Od rączości: Daidka, Lotka, Dolot, Doskocz, Szaday. 2.) Od zaradności: Zaleb, Porwisz, Pałasz, Ostrozab. 3.) Od bystrego oka: Zoczna, Sokol. 4.) Od cienkiego kształtu: Sarna, Igła, Spilka. 5.) Od rzetności ich przymiotow: Slawa, Honor. 6.) Od sierści: Morąg, Murzyn. - Od głosu ogarom miana się daią. - CHARTECZKA, i, *ż.* Chrtoczka, mała charcica, eine kleine Windhündinn. Wczak to od ciebie Phillis ta charteczka mała! *Teat.* 48, *b.* 14. *ob.* charci, charcię, charcica.

CHARTA *ob.* Karta.

CHARTOWITY, a, e, CHARTOWATY, na kształt charta, wie ein Windspiel, windspielartig. *St. Ateiz.* 28. Chartowity koń. *Tr.* obdłużny, cofka.

CHARTUZ *ob.* Kartuz.

CHARYBDYS, - bdy, *ż.* wir na morzu śrzodziemném, równo niebezpieczny iak Scylla, der Meerstrudel Charybdis. Zapłynął w Charybdym. *Tr.* (w wielkie niebezpieczeństwo wpadł).

CHARYTY *ob.* Gracye, Wdzięki, *Carn.* Czesbize.

CHASA, CHASZA, y, *ż.* chaszcza, chałastra, zgraia, motłoch, szary koniec, (*Boh.* chasa, czeladka: czeladź; *Roff.* хлябь: koniec materyi, zuchwałe). Gesindel, Lumpenvolk, Pöbel, Hefen, Jan Hagel. Po szlach ciżba sroga, wchodzą i wychodzą chasy marne. *Zebr. Cw.* 2, 5. (*lese culture*). Mierziona chasa. *ib.* 71. Jaszą chasę długoby tu chować z imiony. *Zebr. Cw.* 111. *nomina media de plebe*). Z niskiego stanu ich na wysoki wynieśli, a z chasy podłey i czeladzi ostatniego wyiąwszy, tak wystawili, iż nigdy umrzeć nie mogą. *Gorn. Sen.* 223. Do tych rzeczy i chasa ma przystęp wolny. *Gorn. Sen.* 206. Tak rzecze ktory z tey niespokoyney chaszy. *Smotr. Ap.* 10. Trzech senatorów, iakby ostatniey chasy niewolników, chłostą dręczył. *Pilch. Sen.* 328. *Gorn. Dw.* 92. A oni się w niey pladze weselili, I schadzki o mnie taiemne czynili, Chasza nikczemna. *J. Kchan. Ps.* 47. (*ob.* Chuszcza). CHASZCZ, u, *m.* zarośle, gęstwa, gęstwina, gąszcz, das Dickicht, ein dichtes Gebüsch. Bobry w gęstych chaszczach lasow spoczywaią. *Hor.* 2, 330. *Min. Mon.*

Mon. 69, 682. Spieszno gnał swoie bydło przez chaszcze, krzewiny. *Zab.* 9, 363. Gościńcem wolnym z chaszczów ich wyprowadził. *Zim. Siel.* 226. *(ob. Chuszcza).*

CHATA, HATA, CHATKA *ob.* Jata.

*CHAWTURNIK, a, *m.* Tobie widzę, iako staremu piruźnikowi albo chawturnikowi, nie o powagę świętą, ale bardziey o kiermasz idzie. *Pimin. Kam.* 332.?

CHAY! CHAYZE! wykrzyknik radości, ein Freudenausruf. Biegayciež prędko do szopy, pokłon mu oddayćie, I wesoło chayże chayżo przed nim wykrzykayćie, Chayże chayże Panie Jezu, chayże chayże choc choc. *Kant.* 229.

CHCĄCKA, i, ż. chętka, pożądanie, das Gelüſten wornach, die Luſt. Naywłaściwsza choroba kobietom ciężarnym; chcącki to bywaią czasem bardzo dziwaczne. *Dyk. Med.* 1, 592. CHCIEC, chciał, chcieli, chce, chcę, *tranſit. et intranſit. niedok.*, zechcieć *dok.*, mieć wolą, wollen; *Boh.* chtit, chtiti, chtél, chtěgi, chtj, chcy, chtjwam; *Slovac.* chtiti; *Sorab.* 1. chciecj, chzył, chze, chzem, chzu, sechzem, sechzu, chlam; *Sorab.* 2. ja cham, tſchesch; ja zu, tü zosch (cf. niechać). *Carn.* otęli, otl, otshem; (*Carn.* hotęti, hòtshem *de mulis, coitum appetere.*) *Vind.* hoteti, hotel, htèl, hòzhem; otiti, oteu, otla, ozhem; *Croat.* chochteti, hteti, hoteti, hochu, hochem; *Rag.* hotjetti, htjetti, hotitti, hòcchju; *Roſſ.* хотѣть, хочу, похотѣть, восхотѣть; *Eccl.* хотѣть, хощу, восхотѣть. Gdzie nie można chcieć i nie chcieć, tam obca wola panuie. *N. Pam.* 13, 94. Kto nie rychło uczynił, długo nie chciał. *Gorn. Sen.* 6. Na to patrzeć trzeba, gdzie kto chciał ſtrzelić, nie gdzie ſtrzała padła. *Gor. Sen.* 413. Nie chcą, mufieć będą. *Bardz. Tr.* 501. Kiedy nie może bydź co, iak chcemy, iak bydź może chcieymy. *Cn. Ad.* 56. (co muszę, to rad czynię; cnotę z musu czynić). Kto tego dopiąć, czego chce, nie może, Niechay chce co ma raczey i co może. *Paſt. F.* 146. Mów ty, co chcesz, a ia uczynię, co chcę. *Cn. Ad.* 517. Kto czyni, co chce, ucierpi, czego nie chce. *Cn. Ad.* 377. Chcieć i nie chcieć, każdego porzucono woli, Więc gdzie rozum nie każe, tam zmysł nie ma mieć gwoli. *Gaw. Siel.* 366. Chciałeś tak, chciałeś, dobrze ci tak. *Teat.* 33, *b.* 34. (tegoś żądał). Uſiędzie sam, kto ieść chce, choć go nie posadzisz. *Burl. A.* 3. Niepodobna iest rzecz, chcieć wszyſtko samemu czynić. *Kras. Pod.* 2, 38. Niech kto chce co chce gada, ia zaś tak sobie wnoszę. *Zab.* 13, 275. *Treb.* Prawdać, iżby tak bydź miało, ale cóż chcesz, kiedy iuż zwyczay iest tak z dawna wziętony. *Rey. Ap.* 25. (co chcesz robić? co robić)? Ja ciebie, chcesz czy niechcesz, dzisiay za mąż daię. *Treb. S. Mag.* 30. (du magſt wollen oder nicht). — *Gerund.* chcąc, *chcęcy, dobrowolnie, z własney woli i ochoty, wollend, aus eignem Willen, aus freyem Willen, freywillig; *Rag.* hotté, hotechi; *Croat.* hote, hotesch, hotomcze; *Bosn.* hotte, vogljom;) *Volens* chcąc, z swey dobrey woli. *Mącz.* Oſieł *chcęcy powalił ſię w wodzie. *Ezop.* 97. Ten pomocy bożey godny nie iest, który sam chcąc w pokusy idzie. *Sk. Kaz. N.* 358. Nie chcąc, niechętnie, nie z własney woli, ungern. Niechcąc wszyſtkiches zrobił sam nieprzyiacioły. *Jabł. Tel.* 145. Chce nie chcąc. *Cn. Ad.* 56. (wrzkome chce). Nie chcąc zjadła baba proſię. *Pot. Jow.* 381. Pod czas nie chcąc, nie myśląc, lepiey ſię co sprawi, Niż kiedy ſię umyślnie kto na tém zabawi. *Cn. Ad.* 873. Ten co z boiaźnią i iak nie chcąc proſi, Nie dziwować ſię, ieśli nic odnoſi. *Morszt.* 230. Chcąc niechcąc, man mag wollen oder nicht; *Slovac.* chtic nechtic; *Vind.* ozhesh boli nozhesh; *Boh.* wol neb newol; wolky newolky. — Chcąc, chcieć, *bezosobiście zamiaſt osobiście.* Wolno mu pić, iako chcąc, czy mało, czy wiele. *Hor. Sat.* 241. (iak chce, podług własnéy woli, do woli). U nas wolno każdemu co chcąc czynić. *Star. Ref.* 25. (co chce, co zechce, co mu ſię podoba). Przekupnie zboża kupuią, aby ie zaſię tylko oni sami, iako chcąc przedawali. *Modrz. Baz.* 564. (według upodobania). — Chcąc z aby; dla, z przyczyny, z powodu, w zamyśle, um, in der Abſicht. Senat Rzymſki, *chcęcy (chcąc) ſię lepiey dowiedzieć, coby czynić, posłali tam. *Biel. Sw.* 34, *b.* Lecz chcąc ſię do pierwszego wrócić, iakież Wc Pana zdanie o seymie gotowym? *Niemc. P. P.* 14. — Chcący, z wolą maiący, ochocay, z woli własnéy czyniący, wollend, freywillig, aus eignem Willen, willig, gern; *Eccl.* хотѧщь, хотѧщый, хотѧщемъ его, волѧщь, изволѧщь; *Gr.* θελητης. Chcącemu niemasz nic trudnego. *Gorn. Wł. M.* 1. *Cn. Ad.* 66. *Kołak. Wiek. B.* 4. Wszyſtko nie chcącemu trudno. *Fredr. Ad.* 3. Chcącemu nic nie podobnego. *Pot. Arg.* 73. Chcącego trudno zatrzymać. *Zegl. Ad.* 27. Chcącemu umrzeć, żaden nie zabroni. *Morszt.* 247. — Chcący, chciany uczynek z dobrowolny, freywillig, aus freyem Willen geſchehen. Chcący uczynek, gdy przyczyna i skłonność w tym iest, który czyni; uczynki z boiaźni uczynione nie są chcące i dobrowolne. *Petr. Et.* 196. Cudna rzecz iest pokuta, abowiem tak wyidzie grzechu chcianego. *Radz. Syr.* 20, 4. (dobrowolnego. *Bibl. Gd.*) — Chciany z umyślony. gewollt, gedacht, vorgenommen. Rzeczy chcianéy a nie uczynioney sąd ludzki nie sądzi. *Sk. K. N.* 166. — Chcenie, chęć, wola, ochota, das Wollen, der Wille; *Sorab.* 2. tſchesche; (*Carn.* hotenje z concupiscentia; hotinſtvu *pellicatus*): *Rag.* htjenie, hotjenje, hoochja, hotionoa, hotjenſtvo; *Roſſ.* хотѣніе; *Eccl.* волѣніе. Jedna część duszy ma w sobie rozum, a druga ma w sobie chcenie. *Gorn. Dw.* 370. Prośbą ſtanów więcey, niż snadź chceniem naszém pobudzeni. *Herb. Stat.* 17. Alboż to nasza wola, nasze chcenie ma tym rozrządzić, co ſię tycze dobra publicznego? *Teat.* 26, *c.* 213. — Niechcenie *Eccl.* нехотѣніе, nie wola, niechęć, niechota, das Nichtwollen, die Unluſt, die Abneigung. Bez naymnieyszych starań, prawie przez niechcenie Umiem wzbudzać w kobietach nayłatwiey płomienie. *Niemc. P. P.* 52. Jak od niechcenia. *Niemc. P. P.* 63. (niby to nie chcąc, bez starania, nieumyślnie, ohne zu wollen, ohne Abſicht, unabſichtlich). W Cycerona liſtach znać rzecz idącą, iak od niechcenia, bez żadney przysady. *Kras. Pod.* 2, 112. — Chcieć sobie, umyślić u siebie, bey ſich ſelbſt wollen, beſchlieſſen. Jak sobie iuż chce, niech robi. *Teat.* 1, *b.* 99. Jak sobie chce śmierć, ia i dziś gotowy. *Pot. Syl.* 238. (iakokolwiek iéy ſię upodoba). — §. Chcieć, raczyć, belieben, Belieben tragen, wollen. Chciey ſię do mnie pofatygować. — §. *Z drugim przypadkiem* chcieć czego, pragnąć, żądać czego, etwas wollen, wünſchen, begehren. Żaden mu nie rzekł: czego chcesz? *Sekl. Jan.* 111. (*not.* szukasz). Siedzi człek w domu iako liwrant w magazynie, Ten grosza, tamten zboża, ów chce, być dał koni. *Zab.* 16, 125.

Mac. Czegom sam chciał, to mam, a iakom robił, taka mię też i kara za grzechy potyka. *Psalmod.* 95. Krol niech cnoty chce, wszyscy się na nię zdobędą. *Bardz. Tr.* 301. Cesarze papieżom pisali: rozkazniemy i tego chcemy. *St. Dz.* 820. – Chcieć do czego = dążyć, usiłować, wornach trachten. Drudzy chcą w rzeczy do dobrego, a ręku nie przyłożą. *St. Kaz. Nied.* 638, §. *Ellipt.* Ty mnie chcesz i ia ciebie chcę, biegay po księdza. *Teat.* 2, *b.* 14. (*domyślnie*: brać w małżeństwo). Profil Bogdan o królewnę; ale ona nie chciała zań. *Biel. Kr.* 449. (iść, sie wollte ihn nicht (heirathen). §. Chcą cię tam iacyś ludzie = żądaią cię, pytaią się do ciebie, man will zu dir, man sucht dich, will dich sprechen, begehrt dich. *Quis me vult*, kto mię chce, kto mię woła! *Mącz.* – §. Chcieć co po kim, chcieć mieć co po kim = wymagać, żądać, potrzebować po kim, *Boh.* weleti; *Ger.* von einem etwas begehren, fordern. Niewiem czego chcesz zawsze po mnie. *Past. F.* 84. Trzy rzeczy apostoł po nas pilnie mieć chce, abyśmy się w nich ćwiczyli. *Rey Post D.* 4, Uczynięć, gdy to sobie po mnie mieć chcecie. *Garn. Dw.* 7. §. *Chcieć z kim = chcieć komu = sprzyiać komu, einem wohlwollen. Niech ma woyska milliony, Kiedy fortuna nie chce z nim, zginiony. *Pot. Syl.* 153. Chce ci dobrze. *Off. Wyr.* Lepiey chciey oyczyznie, niżeli dotąd. *ib.* – II. CHCIEC się *zaimk. bezosob. nied.*, zachcieć się, zachciało się *dok.*, apetyt, ochotę, skłonność mieć do czego, wziętym bydź żądaniem czego, Lust, Apetit, Neigung, Sehnsucht wornach haben; *Croat.* hocbe mi sze; *Sorab.* 1. chze mi so; *Ross.* хотѣлось, хочется; *Vind.* se lubi, dopade); Aleksandrowi chciało się drugiego świata; książęciu chce się królestwa, hrabiemu księstwa, szlachcicowi hrabstwa, mieszczaninowi szlachectwa, dzierżawcy zastawy, zastawnikowi dziedzictwa; Chęć iest iedna, iak iestestwa, Ten chce wioski, ten królestwa. *Kras. Liść.* 11, 81. Komu się robić nie chce, tego i mąka w ręce kole. *Cn. Ad.* 17. Jeść mi się chce = łaknę, es hungert mich, mich hungert. Nie iedno to iest zawsze, ieść mi się chce, co potrzebuię pokarmu. *Rog. Dos.* 1, 109. Jeść, kiedy się chce, to czas. *Pot. Jow.* 176. Pić mi się chce = pragnę, mich dürstet. Nie piy, aż ci się pierwey będzie chciało, Tedyć się każde wino dobrém będzie zdało. *J. Kchan. Fr.* 8. Nie jeść i nie pić, tylko w ten czas, kiedy się chce. *Mon.* 70, 228. Spać mi się chce = drzymię, mich schläfert; *Sorab.* 1. mi chze so spać; *Ross.* спится: спалось, Spać mu się tak chciało bez pamięci, że na murawie ciągał się iak długi. *Zab.* 14, 241, *Szym.* Chce mi się na dwór *ob.* Dwór. – Sam nie wie, czego mu się chce. *Teat.* 35, *b.* 3. Niczego mi się nie chce. *Teat.* 17, *c.* 57. (ich habe zu nichts Lust). Możeby się chciało spacerów, szlitadów. *Teat.* 26, *d.* 10. Gdy mu się nie chce, nie zaśpiewa, choćby go kto... *Zab.* 13, 61. (wenn er nicht will, wenn er keine Lust hat); *Sorab.* lozuvo. Chce się bydź dobrym, gdy zapłata cnoty nie ma umierać z nami. *Gorn. Sen.* 300. man hat Lust gut zu s. Zachciało mu się, die Lust ist ihm angekommen, *oppos.* odechciało mu się, die Lust ist ihm vergangen. – CHCIEWAC się *Frequ.*, Na modlitwach trwał, że mu się i jeść nie chciewało. *Sekt.* 85. (daß er keine Lust zum Essen zu haben pflegte). CHCIWIC się *zaimk. nied.*, łakomić się, sich von der Begierde wozu leiten lassen. *Carn.* uditise, ustem. CHCIWIE *przysłk. ob.* Chciwy. CHCIWIEC, - wca, *m.* łakomiec, chciwie pragnący, ein Begieriger, ein Habsüchtiger, Gewinnsüchtiger; *Rag.* pohlepnik; *Eccl.* любостяжа́тель. Zawsze chciwiec ubogi; określ twe pragnienia. *N. Pam.* 13, 120. Nikczemny chciwiec sławy i pieniędzy. *Prześl.* 71. Niechay przepadną te chciwce krwi ludzkiey! *Stas. Num.* 2, 145. die Blutdürster. CHCIWOSC, ści, *ż.*, CHCIWOSTKA, i, *ż. zdrobn.*, chcenie silnieysze czego, chęć, chuć, żądza, die Gierde, die Gier; die Begierde, die Sucht; *Boh.* chtiwost; *Slovac.* jádosť; *Carn.* hotenje, hlepénje, hrépenje; *Dal.* hlepenye; *Vind.* poshelenje, shelnost, tertnost, blagoshelnost; *Croat.* pohlepnost, selenye; *Bosn.* hlipnóst, hlipanje; *Rag.* zeglnos, pohlepa, pohlepnost: *Ross.* жáдность, нáдость. Chciwość pożąda wprzód potrzeby, potym wygody, nakoniec zbytku. *Lach. Kaz.* 1, 260. Chciwość nienasycona, co zamiast źrenice Szkło pomnożne na środku głowy wężokrętey nosi. *Zab.* 12, 235. Chciwość, im więcey ma, tym więcey ieszcze chce. *J. Kchan. Dz.* 183. Chciwość iest płodem miłości własney; z chciwości zaś urosło prawo mocnieyszego. *Karp.* 2, 109. Zyie iak bydlę, chciwości wszystkię na szrot puściwszy. *Gor. Dw.* 346. Chciwość miało zysku, szkody często przynosi. *Cn. Ad.* 423. Kto chciwości zahamuie, nie wiele potrzebuie. *Cn. Ad.* 34. Chciwość cielesna. *Sien.* 157. (lubieżność, iurność). Chciwość pieniędzy, łakomstwo, (*ob.* srebrogorz); *Eccl.* любоимѣ́нство, любостяжа́ніе, имѣнолю́біе; *Ross.* имелюбúвство, Geldsucht, Habsucht. Panuiąca namiętność wasza, iest chciwość pieniędzy. *Gaz. Nar.* 2, 111. Chciwość panowania, Herrschsucht. *Eccl.* любоначáліе, властмолю́біе. Chciwością panowania zapalony. *Warg. Cez.* 2. O ślepa *do panowania chciwości! *St. Dz.* 851. Zbytnia chciwość nauki. *Warg. Wal.* 274. (zu große Lernbegierde). – Chciwostka, zdrobniona namiętność. Chciwostka pieniędzy nikczemne umysły do podłości, chciwość zuchwałsze aż do zbrodni prowadzi. *Off. Wyr.* ein Lästchen wonach. CHCIWY, a, e, CHCIWIE *przysłk.*, niepohamowanie czego pragnący, gierig, süchtig, begierig; *Boh.* chtiwý, dlitawy, dychtivý; *Slovac.* chtivi, jadostivý; *Sorab.* 1. jadosćiné; *Carn.* hlepu; hlepitné; *Vind.* shelen, poshelen, tert; *Croat.* hotliv, selen, pohlepen; *Slavon.* hotan; *Dal.* selyan; *Rag.* pohlepan, pohotni, zegljan; *Bosn.* egeglisa, pohljepan, pohotni; *Ross.* жáдный, нáдокъ, нáдкій, имелю́бивый; *Eccl.* сребролю́бивый, любоимѣ́ливый. Hołota chciwa krwi, królowania, zdrady i oręża. *Bardz. Tr.* 414. Chciwy panowania, herrschsüchtig, *Ross.* властолюбивый, властолю́бецъ; stąd *verbum* властолюбствовать. Chciwy krwi, blutdürstig. Chciwemu umysłowi żadna rzecz nie pośpieszna. *Pilch. Sall.* 229. Chciwemu nigdy dosyć. *Off. Wyr.* Miecz woyny chciwy. *P. Kchan. J.* 5. Chciwy *do woiennych spraw. *Warg. Cez.* 3. Niewiasta łakoma, i srebra chciwa. *St. Dz.* 314. Wzrok iego zdaie się chciwy; pała on zapewne wielkim do niey przywiązaniem. *Teat.* 49, *b.* 21. Chciwie żądać, pragnąć. *Eccl.* возжелѣ́нно, пожелѣ́нно.

Dalsze pochodz. słowa *chcieć*: *zachcieć*, *zachciewać*, *odechcieć*, *chęć*, *chcieć*, *chętka*, *chętny*, *przychęcać*,

zachęcić, zachęt; chuć, chutki, chutny, churliwy: po-chutniwać, małochętny. Ochoczy, ochotny, ochota, pod-ochocić. Choć, chociaż.

CHEBD, HEBD, u, *m.* ziele, *Fbulus* Attich. *Kluk. Rośl.* 2, 221. *Sien.* 58. Chebd albo CHEBZINA, y, *i.*, *Urzęd.* 87. *Boh.* chebdj; *Slov.* chebdj, chabzda; *Carn. inf.* habat; *Carn. sup.* hebèt, hebát; *Vind.* hebet, hebd, hmet; *Croat.* hebed; *Slavon.* habdovina; *Bosn.* habat; abdov; *Dalm.* habad, abad; *Sorab.* 1. bjtwi boj. ob. chept.

CHEBDOWY, a, e, od chebdu; von Attich; *Croat.* hebden; *Dalm.* abrov.

*CHEBULA. i, *ż.* myrobalany brunatne aptekarze chebuli zowią. *Sleszk. Ped.* 116. Owoc drzewa balsamowego, die Frucht eines Balsambaums.

CHĘĆ, i, *ż.* wola do czego, chcenie, der Wille zu etwas, *Boh.* chtjć: *Rosſ.* нозлáвь, блaгoволенїe. Dobra chęć za uczynek ſtoi. *Pot. Arg.* 584. *Rys. Ad.* 9. Chęcią ſię, nie datkiem mierzą usługi. *Zab.* 3, 219. Nie to, co od kogo bierzemy, dobrodzieyſtwem ieſt, ale chęć tego, który nam daie. *Gorn. Sen.* 28. Chęć, ochota, ſkłonność do czego, die Luſt zu etwas, die Neigung. Co muſisz, czyń z chęci. *Rys. Ad.* 5. §. Życzliwość, sprzyianie, przychylność, affekt, die Zuneigung, das Wohlwollen, die Gewogenheit. Wielką chęcią przeciwko tak dobrze zasłużonemu w Rzpltey książęciu pobudzeni, synem iego ſtolicę osadzaią. *Krom.* 511. Z miłą chęcią kazał im dostatkiem wszystkiego dodadź. *Ustrz. Kron.* 3, 134. Słowa pełne chęci. *Opal. Poet.* 4. Chęć swą ku Rzpltey okazali. *Pilch. Sall.* 85. Chęć chęcią oddawać. *Biel. Kr.* 190. §. Chęć, oświadczanie chęci, życzenie, geneigte Geſinnung, Wünſche. Oświadczyłem We Panu chęci moie w zdarzoney porze nowego roku. *Oſſ. Wyr.*

CHECHOT, CHECHOTAĆ *ob.* Chychot, Chychotać.

CHĘCIC *czyn. nied.*, zachęcić, przychęcić *dok.*, chęci dodawać, pobudzać, anmahnen, ermuntern, aufmuntern, Luſt wozu machen. Oni go do tego darami w każdy dzień chęcili. *Ban. F.* 8. Wodze swoich, iak mogą, chęcą, budzą, grzeią. *Chroſt. Fars.* 431. Wynaszkią wszystkich sposobów, któreby chęciły i łudziły ludzi do ustawiczney pracy. *Przeſtr.* 183. – Nęcić do siebie, tymować sobie, an ſich locken. Wszystkiemi sposobami lud do siebie chęcił. *Oſſ. Wyr.* Darmo Maryna chętnie sobie Jacka; nie przychęciła! *ib.*

CHĘDOGI, a, ie, CHĘDOZSZY, a, e *Compar.*, Chędogo, Chędożey; CHĘDOZNIE, CHĘDOZNIEY *przysłk.*, 1°.) *Obsol* piękny, krasny, ozdobny, *phys. et metaphys.* ſauber, ſchön, zierlich, geſchmückt; (*Eccl.* хyдóрb z мyдрb mądry, uczony; хyдóжникъ artyſta; хyдóжество kunszt, sztuka; *Rosſ.* хидóжникъ miſterny, sztuczny). Niech iuż zaśnie dziecię drogie, Uciesznie, ślicznie, chędogie. *Grech. W.* 568. Ta nauka ieſt bardzo lekka, mała i chędoga. *Gliszn. Wych. K.* 1. Mówca może sprędka o każdey rzeczy chędogo mówić. *Petr. Et.* 181. Laſki chędogo ostrugane. *Streyn. Staw. C.* 1. Klęża nie maią ſię wadzić; ale aby ludzi chędogo słowy upominali i cierpliwie nauczali. *Szczerb. Sax.* 195. Przymuszani bydź nie maią; ale maią bydź chędogo napominani. *ib.* 422. To chędogo Augustyn S. obiaśnił. *Kucz. Kat.* 2, 529. (cf. czyſto, czyście). Chędogi, okrzesany, obyczayny, polerowny, geſchliffen, verfeinert, cultivirt, geſittet. Bolesław grube a okrutne ludzie do ludzkości, obyczaiów i do życia chędoższego nieiako przywiódł. *Krom.* 64. (*iuuilior*). 2.) Dziś chędogi znaczy: bez brudu będący, czysty, rein, reinlich; *Boh.* czistotný, ſwárný; *Sorab.* 1. ſchwarné, ſchwarnuzki; *Vind.* zheden, zhiſloben, snashen; *Carn.* zhędn, prishn; *Croat.* oznásen; *Rosſ.* хóзяинъ. Bałwan soli chędogiey niebłotney. *Vol. Leg.* 3, 455. Czyſtsza, chędoższa. *W. Poſt. W.* 3, 134. Turczyn klęka na modlitwę, choć też na mieyscu nie bardzo chędogim. *Klok. Turk.* 192. Choć ubogo, byle chędogo. *Rys. Ad.* 7. *Pot. Arg.* 770. Lepiey nie chędogą rzecz zachować, niż chędogą ſtracić. *Cn. Ad.* 440.

CHĘDOGOSC, ści, *ż.* czyſtość, ochędóstwo, die Reinheit, Reinlichkeit; *Boh.* czistotnoſt, ſwarnoſt; *Sorab.* 1. ſchwarnoſcj, *Carn.* zhednoſt; *Vind.* zhedenje, zheja, zhednoba, zhidnoſt, zhiſtoba, snashnoſt; *Croat.* sznága, sznabenye; *Rosſ.* хóзяинъ. Trędowaty przywrocon został do chędogości. *W. Levit.* 13, 7. Chędogość, ochędożność, *polities, mundities, ornatus. Mącz.* Wiele zależy na mocności i chędogości dworu na wsi. *Crescen.* 654.

CHĘDOZKA, i, *ż.* chędożenie, das Reinigen, Reinlehren, Reinfegen, Säubern, *ob.* słowo Chędożyć. CHĘDOZYC *czyn. nied.*, ochędożyć, uchędożyć *dok.*, *uchędożać *nied.*, z czyścić, oczyszczać, czyſtym lub chędogim czynić, obmiatać, otrzepywać, säubern, reinigen, rein machen; rein puhen, ausputzen, auskehren, ausklopfen; *Sorab.* 1. ſchwarnu; *Carn.* zhęditi; *Vind.* zheditи, ozhedit, pozhedit; *Croat.* sznaſiti, sznáſim; *Bosn.* urediti; *Rosſ.* хoлить, хóлю, *propr. et fig.* Uchędażymy mu to zaplugawione przybytki swoie. *Rey Poſt. n. n.* 5. Wąż brzoskwiń, z wierzchu i zewnątrz uchędożonych. *Sien.* 534. Kościoły uchędożenie. *Sk. Dz.* 507. Oczyść serce twoie i o to staray ſię, aby Chrystus uchędożył, gdzieby mieszkać miał. *W. Poſt. Mn.* 239. §. Chędożyć, ſtroić, putzen, ſchmücken. Zawołana do cesarza, weszła wprzód do komory, chcąc ſię uchędożyć. *St. De.* 172. (ustroić). Nastawa zbytek w strojach i iakieś niezwykłe ciał chędożenie. *Gorn. Sen.* 29. (ipe, ochędóstwo). §. *Transl.* chędożyć kogo z ćwiczyć, ćwiczyć, ociąć, obić, (cf. sprawić łaźnią, kurtę skroić), einen durchfegen, durchfuchteln, durchhauen. Trzebaby ich kiiem chędożyć. *Chmiel.* 1, 1219. W Moſkwie słudzy na pany swe częſtokroć ſię uskarżaią, iż im rzadko grzbiet knutami chędożą. *Gwagn.* 512. Już mi ſię zdaie, że ſię z nim potykam, że go pałaszem moim chędożę, a on mi do nóg upada. *Boh. Kom.* 4, 222. – We grze: chędożyć kogo z ogrywać, im Spiele, einem den Beutel fegen, ihm alles abgewinnen. §. *Obsc.* chędożyć kobietę, obłapiać, mieć z nią sprawę cielesną, einer beywohnen. CHĘDOZYCIEL, a, *m.* ten co chędoży, oczyściciel, der Reiniger, Säuberer. *w rodz. żeńſk.* CHĘDOZYCIELKA, i, *ż.* die Reinigerinn, Säuberinn.

Pochodz: *dochędożyć, nachędożyć ſię, pochędożyć, ochędogi, ochędożny, ochędoztwo; przyochędożyć, przychędożyć, przechędożyć, wychędożyć, zchędożyć.*

CHEF-D'OEUVRE, *franc. ob.* Naszelne, mistrzowskie dzieło arcydzieło, sztuka.

CHEL, u, *m.* miasteczko na cyplu morskim pod Gdańskiem, der Flecken Hela bey Danzig. Za niemi nawy przyśpieszały do Chełu. *Zbil. Dr. D.* 1.

CHEŁBAC, ał, a, *czyn. nied.*, Chełbnąć *iednrl.*, wychełbać *dok.*, naczynie pełne cieklizny wzruszać, chlupić. *Wlod.* - *Dudz.* 35. rütteln, schütteln, schlittern, iakoby rozkołysywać ciekliznę, że się w swoiém naczyniu burzy i wznosi, aufschütteln, aufrütteln. CHEŁBAC się *zaimk.*, burzyć się, aufgerührt werden, geschüttelt, gerüttelt, (Obd. gebeutelt) werden; *Rośs.* хлабать; *Sorab.* 1. zmohuyu so. Chełba się morze, burzy się, fala na morzu iest. *Wlod.* die See tobt. Chełba się łodź, kołysze się po bałwanach, der Nachen wird herum geschüttelt, geschaukelt. Nawy chełbaiące się po morzu. *Pilch. Sen. List.* 393. Na to burzliwe morze rzuceni, wiśimy, chełbamy się, iedni o drugich uderzamy, często rozbijamy. *Oss. Sen.* 40. *fluctuamur.* Chełbanie się żołądka, zbieranie się na wymiot. *Wlod.* das Erbrechen des Magens.

1.) CHEŁM *ob.* Helm.

2.) CHEŁM, u, *m.* miasto w woiewództwie Ruskiém. *Dyk. G.* die Stadt Chelm in Reußen. CHEŁMCZYK, a, *m.* z Chełmu lub Chełmskiego będący, ein Chelmer. Przemyślczyki, Wołyńczyki i Chełmczyki. *Stebel.* 1, 67. CHEŁMINSKI, a, ie, od Chełmna, von Kulm, Kulmer. Nazwisko prawa Chełmińskiego ztąd wywodzą, że w Chełmnie założony był sąd naywyższy dla miast prawa tego używaiących. *Skrzet. P. P.* 2, 97. Prawo Chełmińskie iest prawo Magdeburskie, przeniesione do miast Pruskich. *Ust. Konst.* 1, 235. CHEŁMNO, a, *n.* miasto stołeczne woiewodztwa Chełmińskiego. *Dyk. G.* Imię od Kulma, iednego z synów Wedenunta. *Biel. Kr.* 46. *Stryik.* 46. CHEŁMSKI, a, ie, od Chełma, Chełmisch, von Chelm. Ziemia Chełmska dzieli się na powiat Chełmski i Krasnostawski. *Dyk. G.* CHEŁMZA, y, ż. miasto o milę od Chełmna, w Prusiech zachodnich. *Dyk. G.* Culmsee in Westpreußen. CHEŁMZANIN, a, *m.* obywatel Chełmiński, ein Kulmer. Przywiley Hermana de Salca dany Chełmzanom. *Nar. Hst.* 4, 330.

CHEŁPA, y, ż. chluba, chełpienie się, przechwalanie, przechwałka, eitle Prahlerey, Ruhmerey; *Boem.* hwasta; *Ross.* похвальба, чванство, величіе, высокоуміе; *Eccl.* велехвальство. Chwała niezbożnego nie iest prawdziwą chwałą; rzeczy wyniosłością i chełpą. *Birk. Chod.* 24. Abyśmy się przeciwko panu iaką chełpą nie wspinali, a tego, czym dziś iesteśmy, nie sobie przypisawali, ale łasce szczérey pana. *Zrn. Pst.* 81. *b.* Taką chełpą i wykrzykaniem duszę swoię tracą. *Groi. Obr.* 246. Bez chełpy w takiey sprawie rzec mogę, iż przystói, żebyś usłuchał. *St. Dz.* 344. Sprawił wielkie gody, aby okazał bogactwa swoie, i wielkość i chełpę możności swey. *Leop. Fstk.* 1, 4. Wielkie serce bogactwy gardzi, nie stoi o roskoszy, ani o chełpy marne. *Birk. K. Malt. B.* 4. Młodemu ieśli pozwolisz, co do chełpy i czci przynależy, ieszcze więcey sobie przyda. *Petr. Ek.* 96. CHEŁPAC *ob.* Chełbać. CHEŁPIC się *zaimk. nied.*, chlubić się, eitel prahlen, sich rühmen, groß thun; *Serab.* 2. se bachtaschi; *Sorab.* 1. tjepcjju so, hordju, *Bosn.* hvaliati, bahati se, prehvaluvati se, poshtuvati se; *Carn.* báham se; *Ross.* похвастать, похвастывать, величáться, чваниться, благоукрасить, кичиться, возки-читься, высокоглаголáть. Niemasz się z czego chełpić. *Cn. Ad.* 617. Chełpi się z tryumfu swego. *Wes. Mar.* 1, 169. Takowy w sobie nic dobrego nie ukazuie, ktory się w rodzicach swych chełpi. *Kosz. Lor.* 29. *b.* CHEŁPICIEL, a, *m.*, CHEŁPLIWIEC, - wca, *m.* człowiek chełpliwy, chlubnik, samochwał, ein Prahler, Prahlhans; *Boem.* hwaštavač, hwaštalo; *Sorab.* 1. tjepcjiśicjer; *Carn.* bahavz, bahovnek, bohâzh, uhúlé; *Vind.* poshtimanz, pohvaluvanz; *Ross.* чванъ, величáлецъ, хвальщикъ. *Jactator* chwalca, chełpiciel. *Mącz.* Widzisz, co to za chełpliwiec; ułożyliśmy co na pohańbienie iego. *Boh. Kom.* 4, 249. CHEŁPICIELKA, i, ż. chlubiąca się, chełpiąca, die Prahlerinn; *Sorab.* 1. tjepcjerka. CHEŁPLIWOSC, ści, ż. skłonność do chełpy, chlubliwość, die Prahlsucht, Ruhmredigkeit; *Sorab.* 1. tjepcjiwo; *Carn.* bahovnost; *Vind.* bahaunost, pohvaluvanje, samohvalnost; *Ross.* величáвость. CHEŁPLIWY, a, e, CHEŁPLIWIE *przysłk.*, samochwalny, chlubny, prahlerisch, großthuerisch, ruhmredig; *Sorab.* 1. hordoszliwe, hordjecine, tjepcjowne; *Carn.* bahovne; *Vind.* bahoun, samohvalezhen; *Ross.* чванливый, величавый, высокоумный. Chełpliwi ludzie wielkie rzeczy obiecuiąc, mało działaią. *Esop.* 11. Chełpliwy, *substant. ob.* Chełpiciel, Chełpliwiec.

CHEŁSCIC, CHEŁSZCZYC, chełszczę *intrans. niedok.*, CHEŁSCIC się *zaimk. nied.* szumić, szeleścić, szmerzyć, rauschen, sausen, sprudeln. Chełszcze woda, szumi, mruczy po kamykach. *Dudz.* 35. Chełszczę, *strepo ut fluctus lapillos movens.* *Cn. Th.* 1127. W ulu przed roieniem taki szum słychać, iak gdy woda burząca chełści się. *Cresc.* 599. Piiźnemu po głowie chełce. *Por. Jow.* 2, 56.

CHEŁZNAC, CHEŁZNĄC *ob.* Kiełznąć, Kiełzać. CHEMIA *ob.* Chymia.

CHEPT, u, *m.* (*ob.* Chebd) zielsko, chwast, zarosle, Unkraut, Dickig. Herezye są to chepty, pokrzywy, choć nie raz wykoszone, przecięż rosnące. *Chmiel.* 1, 1110. Jakoż się im wykradał w krzewiny i chepty. *Jabł. Tel.* 89.

CHERA, y, ż. zawierucha, szaruga, zamieć, zadymka, Gestöber, Wind und Wetter, Nässe mit Wind und Schnee. *Fig.* Żołnierze hetmana z owey swoiey chery, bez okrzyków cicho witaią. *Chrośc. Fars.* 99. CHERCHAŁA, y, *m.* chytrzec, chytrek, ein Schlaukopf. Wyśmienicie zrobił ten cherchała stary, że nam zostawił moment. *Teat.* 55, *b.* 4. CHERCHEL, CHYRCHEL, u, *m.* wykręt, podstęp, obłuda, Hinterlist, Rank, Kunstgriff. Szczére bez cherchelów obroty. *Mon.* 76, 411. Jakim cherchelem i w czym cię podszedł? *Pot. Arg.* 747. Brat przeciw tobie, i choć obiecuie wiele, Choć ci łaskę przyrzeka, Wszystko to cherchele. *Min. Ryt.* 1, 152.

CHERLAC, ał, a *nitiak kontyn.*, CHERLEC, - ele, *nied.* chorowitym bydź, ciągle, choć nie ciężko, chorować. *Wlod.* (*ob.* Charleć), kränkeln, immer kränklich seyn; *Ross.* похворáть. Dziad ten, choć ustawicznie cherleie, iednak uporczywa dusza iego z zgrzybiałego ciała wyiść nie chce. *Teat.* 1, *b.* 6. CHERLAK *ob.* Charlak.

CHERUB, a, *m.* *Hebr.* כרוב, jeden z celnieyszych aniołów, der Cherub. Bóg z tronu swego na Serafy patrzy i Che-

ruby. *Przyb. Milt.* 17. CHERUBICZNY, a, e, od cherub. Cherubs *Przyb. Milt.* 105.

CHĘTKA, i, *ż. zdrbn.* rzeczown. chęć, eine kleine Luſt, ein Lüſtchen zu etwas; *Boh.* chautka; *Slov.* chutka. Mam wielką chętkę ciebie dostać za żonę. *Teat.* 63, *c.* 17. Chętka mnie bierze do małżeństwa. *Teat.* 5, *b.* 79. *Slovac.* napadla ho chutka zachciało mu ſię, chce). Pomknę ſię za chętkami moiemi. za roskoszą, bez ſkrupułu. *Birk. Ex.* 16. *CHĘTKOSC, ści, ż. ochota, die Bereitwilligkeit, die Luſt. Duch S. wielką chętkością da wielkiem szczęściem naukę tę rozlał. *W. Post. W.* 417. CHĘTLIW, CHĘTLIWY, CHĘTNY, a, e, CHĘTLIWIE, CHĘTNIE *przysłk.*, ochoczy, pełen chęci, willig und bereit. *Vind.* voljan, volen, radovolen; *Eccl.* хотѧщеѧ, которыи хощетъ і того, желающеѧ, хо́тно, охотно; Chciał cierpieć dobrowolnie, i umarł chętliwie. *Groch. W.* 286. Jezus chętliwy był ku wypełnieniu woli oyca swego. *Bial. Post.* 184. Nieprzyiaciele widząc, że nań ſię chętnie do nich mają, uciekać poczęli. *Papr. Ryc.* Czeka cię pospolita rzecz wszyſtka chętliwa. *Paszk. Bell. B.* 2. Niechętny *Boh.* bezděčný (*ob.* bez dięki) *Vind.* odvolen, hudovolen. §. Chętny do czego, ku czemu, ſkłonny, przychylny, geneigt zu etwas. Mąż do wszelakich spraw poczciwych chętliwy. *Papr. Ryc.* 112. Serce nasze ſkłonne i chętliwe ku złemu. *W. Post. W.* 241. Żołądek nie trawiący i niechętliwy do iedzenia. *Budn. Syr.* 527. Chętny komu, życzliwy komu, iemanden geneigt, gewogen. Ty bądź mi chętliwym. *Dmoch. Syr. R.* 1. Każdy iey chętny, każdy ią chętną mieć żąda. *ib.* 22. Rodzice pospolicie tak dzieciom są chętni, iż nic niemasz, czegoby dla nich nie podięli. *Karnk. Kat.* 332. Złe chętny, niechętny, nieżyczliwy, abgeneigt, ungünſtig; *Roſſ.* зложелáтельный, недоброжелáтельный, недоброхóтный. Znali go bydź oyczyznie niechętliwego. *Papr. Gn.* 1171. Bolesław źle chętliw potomki Piotrowina naprawił ena Stanisława. *Groch. W.* 253. §. Chętliwy, chęć pobudzaiący, powabny, reitzend, Luſt erweckend. Chléb rżany smaczny i do iedzenia chętliwy. *Syr.* 920.

CHIL *ob.* Chyl.

CHIMERA, y, *ż.* CHYMERA, dziwotwór bajeczny trójſkładny, złożony z konia, niedźwiedzia i człowieka. *Petr. Hor. E.* 2. *ob.* tróyrodny, iſkrodmy, die Chimäre, das dreyförmige Wunderthier der Fabellehre. Tróynewid. *Klecz. Zdan.* 75. *Roſſ.* химéра. Chimera tróykształtna, ogień z paszczęki buchaiąca. *Birk. Ex. E.* 2. 2.] *Transl. fig.* chimera, chimerka *zdrbn.*, uroienie, kaprys, dziwactwo, humor, eine Chimäre, eine Einbildung, Hirngeſpinſt, eine Caprice, Laune; *Croat.* neszpodoba, nezlika. *Roſſ.* мечтá. Cnota kobiety, iest to taka chimera, iak salamandra w ogniu albo bazyliszek. *Teat.* 12, *b.* 33. Coć dziś dał, iutro wydrze, iak przyidzie chimera. *Zab.* 8, 334. *Fżych.* Chimerę ma w głowie, muchy ma w nosie; chimery stroi. *Oſſ. Wyr.* **CHIMERONOSNA Licya. *Otw. Ow.* 231. **CHIMEROPŁODNA. *Zebr. Ow.* 147. **CHIMERORODNA. *Otw. Ow.* 231. Not. „*koziorodna, ale rozumiey kozę ową trójſkładną*; chimaerifera, Chimärenerzeugend. CHIMEROWAC *intranſit. contin.*, chimerami nadrabiać, dziwaczyć, Grillen fangen. Nie chimeruie, tylko czasami. *Zabł. Rozm.* 188. CHIMERYCTWO, a, *n.* dziwactwo, kapryśnictwo, Grillenfängerey. CHIMERYCZKA, i, *ż.* dziwaczka, kaprysnica, die Grillenfängerinn. CHIMERYCZNOSC, ści, *ż.* dziwaczność, ſkłonność do chimery, Hang zum Grillenfangen, Wunderlichkeit; *Roſſ.* мечтáтельность. CHIMERYCZNY, a, e, CHIMERYCZNIE *przysłk.*, dziwaczny, kaprysowy, uroiony, grillenfängeriſch, chimäriſch, wunderlich: *Roſſ.* химерическíй, мечтательный. Chimeryczno to myśli, kiedy kto sobie w głowie niepodobne rzeczy ułoży. *Zab.* 12, 53. CHIMERYK, a, *m.* CHIMERYCZEK, -czka, *m. zdrbn.* dziwak, roiciel, kapryśnik, śniarz, ein Grillenfänger.

CHIMIA, ii, *ż.* z Arabſk. nauka oddzielania ogniem złączone przedtym subſtancye. *Kras. Zb.* 1, 201. die Chemie, die Scheidekunſt. Chimia nie tylko przyrodzenie ciał czyni znaiome; ale nad to naucza, iak ich do żażycia zdatnemi robić. *Kluk Kop.* 1, 58. (*diſting.* alchimia). CHIMICZNY, a, e, CHIMICZNIE *przysłk.*, od chimii, chemiſch. CHIMIK, a, *m.* CHIMISTA, y, *m.* obieraiący ſię chimią, der Chemiker.

CHINA, y, *ż.* CHINY *liczb. mn.*, naydawnieysze i nayludnieysze cesarſtwo Azyi. *Dyk. G.* das Kaiſerthum China; *Roſſ.* китáй (*ob.* Kitayka) 2.) *Medic.* China, *Roſſ.* хúна, drzewo rosnące obficie w Peru, którego kora iest iednym z naysławnieyszych lekarstw. *Kluk Dyk.* 1, 131. die Chinarinde, China. CHINCZYK, CHINENCZYK, a, *m.* z Chiny rodowity, der Chineſer. *Roſſ.* китаецъ. CHINKA, CHINENKA, i, *ż.* rodowita z Chin, die Chineſerinn. *Roſſ.* китаянка. Dzieło to mogłoby ſię zdawać zazdrowe innych narodów kobietom oprócz Chinek. *N. Pam.* 13, 312. CHINSKI, a, ie, CHINSKIE, po CHINSKU *przysłk.*, od Chin, Chineſiſch; *Roſſ.* китáйский. CHINSZCZYZNA, CHINCZYZNA, y, *ż.* wszyſtko co po Chińsku, Chinski język, guſt, sposób, obyczay, towar, etwas Chineſiſches, das Chineſiſche; Chineſiſche Sprache, Geſchmack, Sitten, Waaren u. ſ. w. Widać tam było tafty, rąbki, gazy, Modne chinczyzny. *Kniaz. Poez.* 2, 71. Chinszczyzna, porcelana Chińska, *Teat.* 48, *b.* 14.

CHIRAGRA, y, *ż.* z Greck. łamanie w ręku, das Chiragra. *Ob.* *dna, denna choroba. *Slavon.* rukobolja. CHIRAGRYCZNY, a, e, od chiragry, Chiragra's. CHIRAGRYK, a, *m.* CHIRAGRYCZEK, czka, *m. zdrbn.*, cierpiący chiragrę, der Chiragriſt. CHIROMANCYA, yi, *ż.* z Greck. wróżenie z rąk, die Wahrſagerey aus der Hand, die Handdeuterey; *Boh.* rukohled, rukohledstwj, ruko.vidění; *Roſſ.* рукополагáнïе. CHIROMANCISTA, CHIRONOMANCISTA, y, *m.* rękowieszcz, wróżek z ręki, der Chiromant, der Handdeuter, Wahrſager aus der Hand; *Boh.* rukowid, rukohled; *Roſſ.* рукопрáжбúтель; *Eccl.* рукопражбúтель, рукосмотрúтель. Chiromanciſta umie z rąk, z twarzy i z ułożenia ciała, przyszłe rzeczy zgadywać. *Boh. Kom.* 111, 410. (cf. Fizyonomiſta). Z ręki wróżyć, *Roſſ.* рукополагáться.

CHŁAC, CHŁAPAC *czyn. nied.*, CHŁANĄC, *iednśl.*, pyskiem zachwytywać psim sposobem, żłopać, chlepтać, leptać, ſchlappern wie ein Hund, ſchlampern, *Grec.* λαπτειν, *Gall.* labber, *Angl.* lap; *Boh.* hltati, chlemtati, chlemcy, chlemtam, *Carn.* hlempam, *Vind.* lopati, lekati; *Boen.* lokati, kakoti pas lokçe, (hlepati, hlipa-

ti s *concupiscere*; *Croat.* hlepeti; *Rag.* hlèpiti, łapłatti; *Sorab.* 1. wóptam, kosztuię). *Rosſ.* ялоны, яломаню, ялокнуґмъ, ялокамъ, ялокаю, ялоґу; *Eccl.* хлѣнмамти, хлѣнчу, ялокамъ; (*Rosſ.* хлѣбнуґмъ, хлѣбать ѣ łyżką ieść, löffeln, хлáмъ rum, grus, хламотошнить, namiotać bez ładu). Chłapa pies pomyie, źrże, połyka. *Dudz.* 35. Obaczył zazdrość ścierw chłaiącą smoczy. *Zebr. Ow.* 50. Chlał z świniami. *ib.* 356. Wy obłudnicy chłaniecie domy wdów. *Sekl. Math.* 23. (pożeracie). *CHŁANSKO, a, n. otchłań, mieysce pochłaniaiące, der Abgrund, ein Ort, der alles verſchlingt. Na szkutach tych prowadzą do Gdańska Poty cnych kmiotków, a raczey do Chłańſka, Stamtąd ma pycha podżogę do zbytku Miasto pożytku. *Klon. Fl. B.* 4. CHLASK! CHLAST! dźwięk ruszonego gąszczu, n. p. błota (cf. kląsk)! das Geräuſch, den aufgerührter Schlamm macht. §. Chlask, chlaſt, chlaskanie, chlastanie, rzucenie się czego po gąszczu, błocie, das Herum werfen im Schlamme und Kothe. (*ob.* chłust)! CHLASKAC, CHLASTAC, - ał, chlaszczę, *Intrans. et Transit. niedok.*, chlasnąć *jednokr.* miotać po gąszczu iakim, im dicken Schlamme herum arbeiten, herum werfen, ſo daß es klatſcht; den Koth aufrühren. *ob.* chłuſtać). Koła nie zbyt rozłożyste bardziey, niż insze, chlastaią błotem. *Oss. Wyr.* Chlastać się *zaimk.*, walać się po gąszczu, że aż klaśnie, ſich herum wälzen. Przeląkł się święty pustelnik, słysząc i widząc djabłów i potępieńców chlastaiących się w szumowinach smolnopłomiennych. *Oss. Str.* Chlastaią się ryby. (*ob.* pluskać). (*Boh.* chlaſtati, chlaſtawam; *Carn.* hlaſtàm s chłapać, łopać). - 2., Chlastać co, schlaſtać co *dok.*, szargać, poszargać, mit Koth beſchmieren, beſchlumpern. Schlastał się w błocie, lub błotem. *Oss. Wyr.*

CHLASTAWA, y, *f.* ziele, *conyza*, die Dürrwurz. *Tr.* - *Boh.* wrbice, blechawecz, bleſſnik, rdeſno.

CHLEB, - ebá, *m.* CHLEBIK, a, *m. zdrobn.*, CHLEBICZEK, - czka, *m. zdrobn.*, upieczona w piecu bryła mąki zacsynionéy, das Brot, das Brötchen; *Boh.* chléb, chlib, chlebíček; *Slov.* chleb; *Sorab.* 1. chleb, hleb, chlib; *Sorab.* 2. hléb, hlébk; *Bosn.* hljeb, hlib, krúh; *Rag.* hgljeb, hgljèbas, hgljebcich, hgljebina, krûh, krûſcjas; *Eccl.* хлѣбъ; *Rosſ.* хлѣбъ (s z., aboże); (w innych dyalektach słowo chléb, lub temu podobne, znaczy bochen; n. p. *Carn.* hlep, hléb, hlębz, hlębzhek; *Vind.* hleb, hliebes, hlebes; *Cro.* hleb, εzipóv); *cf. Celt.* tlaib; *Germ.* Laib, Leib; Laibel; *Lappon.* leibe; *Finl.* leipa; *Suec.* lif; *Lat. med.* leibo, libo, libum; *Ulphil.* hhlaiban; *Anglosax.* hlaf; *Angl.* loaf; cf. *Ger.* Laib, Leben, cf. *Pol.* żyto, życie. - Chléb zaś w ogólności; *Vind. Carn. Croat. Slavon.* krub ct. krąg). Chléb iest z mąki, wodą, kwasem, lub drożdżami i solą zaprawiony, a w piecach do tego przyswoitych upieczony. *Khuń Rosſ.* 3, 262. Piekarz wie, iż dobry chléb z mąki, wody i drożdży piecze się. *Torz. Szl.* 129. Zaczynić na chléb, ciasto w dzieży rozrobić. Chléb rozmaity, pszeniczny czyli pszenny, ięczmienny; kwaszony, przesny. *Karnt. Kat.* 167. - Chléb z ziarna zmełtego, z otrąb oczyszczony, przez ogień i wodę przeszedł, i tak się piękny stał. *Sk. Dz.* 419. Gdy bez wszelkiego przydania chléb mianuiemy, tedy iasna rzecz iest, że chléb pszeniczny rozumiemy. *Kuczb. Kat.* 2, 613. Chléb ći tak pszenny, iak żytni; ale przecię co pszenny, to pszenny. (nad dobre iest lepsze). Chleby nie tylko okrągłey; iako buły, ale i podługowatéy, albo inakszéy formy, według zwyczaiu miaſt, rozmaite bywaią. *Pimin. Kam.* 147. (*ob.* bochenek, kukiełka, kołacz). Chléb pszeniczny z otrębiastéy grubéy mąki, iakiego chłopi używaią, zowią gryszowym. *Syr.* 936. ze średniéy mąki pszenicznéy, nie do czysta z otrąb wypytlowanéy, mieyskim, abo kupieckim mianuiemy. *ib. Rosſ.* хлѣбъ, смышакъ. Biały chléb, bułka, żemla, Weißbrot, *Rosſ.* сдобенъ. *ob.* Strucla, kołacz, placek, podpłomyk, suchar, biszkokt. - *Prov.* Szkoda psu białego chleba. *Cn. Ad.* 1139. (dobra w chomąto słoma, w kaftan bawełna; dobra psu mucha, Matyaszowi płotka. Nie miec pereł przed świnie). *Burlesq.* Chléb biały *ob.* biały, biała płeć. - Chléb gruby. *Budn. Ap.* 37. *ob.* boryś. Chleb żołty (*ob.* baba, obartuch). Chléb owsiany, *Carn.* ovsénák). Chleby oblicznośći, wykładów, położenia, w Starym zakonie, *Leop. Hebr.* 9, 2. *Eccl.* предложенїя хлѣбовъ. Wielkonocny święcony chléb; *Vind.* misnjak, velikonochni kruh). Mały chlebik, chlebiczek, ein Brötchen, *Boh.* pekrutta; *Rosſ.* хлѣбецъ; *Sorab.* 1. pekrutá; *Sorab.* 2. pékſchutá. W maluczkim piecyku pieką maluczkie chlebiczki. *Sien.* 520. Wiele chleba macie? siedmioro. *Sekl. Math.* 18. (wiele chlebów, chlebic, bochnów). Chléb cały, *Rosſ.* коврига. W jednéy ręce chléb, a w drugiéy kamień trzyma. *Rys. Ad.* 75. (nagroda i kara). On kamieniem na niego; ten zaś chlebem na tamtego ciskał. *Oss. Wyr.* (nieprzyiacielowi dobrze vczynił). Skiba, partyka, gleń chleba; *Eccl.* ѵкрухъ. Kromka chleba, grzanka chleba; przylepka; ośrodka chleba, *patrz, na swoich mieyscu.* Chleb wypukły, pulchny, zakwitły, czerstwy; wypieczony; *qu. v.* Chléb domowy, Hausbrot, *oppos.* kołacze, ciasto, i t. d. *Prov.* Dobry chleb, gdy kołacza nie masz. *Cn. Ad.* 183. Kto ſemną chleba ieść nie chce; ia z nim i kołaczów nie będę. *Rys. Ad.* 80. Niech iem i chléb suchy, byle zarobiony. *Alb. z W.* 17. trocken Brot. *Prov. Slovac.* ani ſuchego chleba nam nie podał. Pies iego chleba samego nie będzie iadł. *Falib. Dis. S.* 2. (pieczony; er iſt nicht trocken Brot, er will was dazu). Jedz chléb, nie spluskasz się. *Cn. Ad.* 317. (żyi skromnie, będziesz zdrów). O chlebie i wodzie, bey Waſſer und Brot. Jak ten głupi, co to baie, iż dość ku zdrowia wygodzie, Żyć o chlebie i o wodzie; Jestci z nas chléb i woda, Ale na tém przestać szkoda. *Kras. list.* 2, 153. Za dobrze myślić o chlebie i wodzie, Baiali niegdyś mędrcy zapalczywi. *Kras. Mon.* 44. - Chleb z masłem, Butterbrot. Tak to snadno, iak chléb z masłem zjeść. *Oss. Wyr.* (cf. smarownie). Już po chlebie z masłem. *ib.* (już po śniadaniu, nach dem Butterbrote, nach dem Frühſtücke). - Miły chleb, iak rzecz święta ma bydź uważana. *Erasm. F.* chléb święty. *Cn. Th.* 51. das liebe Brot, die liebe Gottesgabe. - Czemu chléb, kiedy z trafunku na ziemię upadnie, całuiemy podniosłszy? bowiem chléb iest święty. *Erasm. C.* - Chléb *vulgus appellat* Stawinogą. *Cn. Th.* 764. *et* 784. Włosi chléb zowią *panem* (alluzya do Polsk. pan). *Dwor. D.* 4. Moc żywienia i tuczenia ciała ludz-

Lepo iest przyzwoita chlebu. *Karnk. Kat.* 182, i Kaszka fuska, iarzyna perzyna, chléb trawa, mięso potráwa, *Haur St.* 507. *Prov, Croat.* Jaycze od jedne vare, kruh od jednoga dneva, priatel od trideſet lét, jeſan tri dobre dopovanya). W kraiu tym maią chléb lepszy, niż chléb, ielazo twardsze nad żelazo, *Boter.* 85, (naywyborniejszy chléb). Chléb z solą, bez masła, suchy, Trit mit Salz. Chléb z solą, byle z dobrą wolą. *Zegl.* Ad 28. Salz und Brot und ein freundlich Geſicht, ſteht für das beſte Gericht. *Slovac,* chleb ze ſolu, z dobru ſolu. Chleb z solą znak i hasło zgody. *Erazm. C.* Iakowie rozboynicy, na znak przysięgi chléb z solą iedzą, *Warg. Radz.* 118. Starzy poganie na znak pokoiu, chleba i soli podawali temu, któremu życzliwe serce pokazać chcieli. *Sk. Kaz. N.* 392. Pskowczanie, uczuwszy, iż się Moskalom oprzeć nie mogą, każdy ze swoy przed dom wyniosłszy i pięknie przykrywszy, chleba i soli na nim położyli; abowiem w Moskwie chlebem łaſka, a solą miłość się znamionuie. Wyszedszy tedy przeciwko kniaziowi i pokornie go na chléb i na sol prosili, sami się pod moc iego poddaiąc. *Gwagn.* 55. Rozpaczaiący obywatelo, nie szablami, ale chlebem i solą witać będą nieprzyiaciela. *Suad.* 1, 130. Polacy mowią, że chlebem i solą przyiaźń łowią i ludzi niewolą. *Jabł. Ex.* 153. (papką i czapką). *Roſſ.* хлѣбосо́лъ gościnny; хлѣбосо́льство gościnność. *Pax amicitiae symbolum*: proszę cię na chléb, iadłem u niego chleb: *dicta haec praedones Russici religiose servant et intactos relinquunt eos, apud quos panem comederant. Cn. Ad.* 60. – §. W ogólnieyszém znaczeniu, chleb znaczy cżęſto cokolwiek do żywności i zachowania cielesnego, potrzebne, bądź chléb, bądź mięso, bądź ryby, bądź co inszego. *Karnk. Kat.* 423, in weiter Bedeutung, Brot, Nahrung, Unterhalt. Chleba naszego powszedniego day nam dzisiay. *Bibl. Gd. Math.* 6, 11. *t. i.* dodawszy nam rzeczy wszystkich życia potrzebnych. *Kat. Gd.* 50. *Kucz. Kat.* 3, 361, *et* 359. lecz przez chleb nie ma bydź rozumiana wielka i wytworna pokarmu i odzienia obfitość; lecz tylko prosta i potrzebna. *ib.* 3, 362. – W szczególności: chleb, stół, pokarm, obiad, iedzenie, Tiſch, Mittagsbrot, Abendbrot, Eſſen. *Roſſ.* быть у кого на хлѣбахъ: stołować się u niego). Kiedy prosił na obiad, nigdy inaczey nie mawiał, ieno proszę na chleb. *Fal. Dis. M.* 2. (er bat ihn auf eine Suppe). Prosił go na chléb z sobą i co bóg dał w domu. *Paszk. Dz.* 41. Proszę cię na chléb, mowią Polacy, kiedy ieden drugiego na obiad prosi. *Damor.* 228. – Chléb żałobny, żałosny, *ob.* Stypa, uczta pogrzebowa). Do domu swoiego wezwał go na chléb. *Odym. Se. V.* 3 *b.* Wszedł w dom iego, aby pożywał chleba. *Kucz. Kat.* 3, 362. Głodnemu chleb na myśli. *Teat.* 12, 67. (myśli tylko o tém, czego żąda). Kniaź prawie wszystkę szlachtę chlebem był zhołdował, iż się przy nim iedząc i pijąc wszyscy bawili, *Stryik.* 507. (częstowaniem, Tractiren, gutes Bewirthen). – §. Chléb, sposób do życia, sustentacya, utrzymywanie się, maiątek, Lebensunterhalt, Unterhalt, Brot, Auskommen, Habe, Vermögen. Panowie, co na chléb nie robią, azali im na próżnowanie chléb dano? *Skar. Faz.* 469. Kaiotek na chléb orze. *Jak. Bay.* 17. Zasney familii idąc, snadnie do promocyi, i do chleba przychodzą. *Falib. Dis. P.* 3. do chleba hoynego przyshodzą. *ib. G,* 3. Do sztuki chleba komu dopomódz. *Haur St.* 308, *Slovac,* położił sam mu chleb do ruk; dał sam mu chleba do ruk). Niech We Pana bóg broni, dałbyś sobie chleba. *Teat.* 28, *A.* 4. (straciłbyś swoię sustentacyą). Teraz mnichom i zakonnikom chleb odjęli. *Birk. Ex.* 33. Kupcy skarżą się na żydów, że im chleb odbieraią, *Pam,* 85, 1, 684. Musimy z pracą w pocie czoł naszych chléb wyrabiać. *Karnk, Kat.* 422. Chléb się nie rodzi. *Oss. Wyr,* (nic bez pracy. Bez pracé nie będą kołacze). Swięty Paweł sobie i drugim chléb wyrabiał. *St. Dz.* 38. Nie zazrzęć ziemskim bożkom doczesnego nieba, Bylebym był spokoynym i miał z gębę chleba. *Zab.* 11, 396. *Nar.* (naypotrzebnieyszą sustentacyą, das nöthigſte: Auskommen, von der Hand ins Maul). Nie zabraknię mu chleba. *Oss. Wyr.* (ma dosyć; nie zubożeie). U wdowy chléb gotowy. *Teat.* 24 *b,* 44. (maiątek, grosze). Którzy chléb gotowy maią, ci pożyteczuie się zabawić mogą robotą. *St. Dz.* 38. Dla chleba, nie dla nieba chce bydź księdzem, *Opal Sat.* 135. *non propter Jesum, sed propter esum*). Głodny ci się pewie: złe mięso bez chleba. *Pot, Arg.* 817. (dziewka bez posagu, Fleiſch ohne Brot, ein Mädchen ohne Brautſchatz: *sine Bacho et Cerere friget Venus*). Ta bywszy iedynaczką, miała chléb do mięsa, Powabne to oboie w żonach interesse, *Pot, Pocz.* 183. Za chlebem ludzie idą. *Stryik.* 307. *Cn, Ad.* 1294, (interes ludzi ciągnie). Po chlebie idzie pochlebstwo. *Dwor. E.* 3. Pochlebca ciało swe puści po chlebie. *Pot. Jow.* 69. Idę ia za chlebem, za żołdem, za obrywką, kto dał, ten dał, by ieno dał. *Birk. Ex, H.* 2. Chlebem gnuśne pospólſtwo panowie trzymaią, O głodzie przeciw władzy częstokroć wierzgaią. *Bardz, Lut,* 36. Starać się dziś o przyiaźń, mam to za próżnicę, Chléb a grosz pobratania z pany i woźnice. *Jag. Gr. B.* 3. Chléb naymocniey wiąże. *Zegl. Ad.* 28. Jest dobrych gospodarzów zdanie, starać się za chleba o chleb. *Teat.* 22 *b,* 80. (zawczasu obmyślić przyszłość). Nic po chlebie, kiedy brak zębów *Oss. Wyr.* (w późnéy starości przyiść do czego, kiedy używać nie można). Łatwiey się iest bez zębów obeyść, niż bez chleba. *Teat,* 45 *b,* 22. Kto dał zęby, ten da i chleb, *Rys. Ad,* 25. (bóg nie opuści, kto się nań spuści). Miey ty nadzieię w bodzie (w bogu), a chleb przecię w wozie, *Jag. Cr, B,* 2. (bogu ufay, a ręki przykładay). Chleba żebrać, żyć o żebranym chlebie, żebrakiem bydź, dziadem, żyć z miłosierdzia, Brot betteln, ein Bettler ſeyn. Jeść czyy chleb, bydź na czyim chlebie, od niego się żywić, von jemand Brot haben, von ihm leben, von ihm ſeinen Unterhalt haben. Kto ie chleb pański, powinien bydź wierny i życzliwy, *Klok. Tur.* 20. Kto czyy chleb ie, tego piosnkę śpiewa. *Oss. Wyr.* (na czyim wózku siedzi, tego piosnkę śpiewa). Nie z jednego piera chléb iadł, *Wisł.* (bywalec). Dzieci nieodprawione są jeszcze na oycowskim chlebie; odprawione zaś już są na swoim chlebie, *Sax, Tyt.* 29. Księga ta z rozkazania Waſć Mości przy chlebie W. M. iest napisana. *Boter.* 3. Tamem i za chleb Jego Mości podziękował. *Sak. Persp. B.* 2. *b.* (za służbę, za urząd). Chlebem komu gębę zatkać, *Mat. z Pod. B.* 4. (datkiem go przy-

wieść do milczenia). Tak go wytrząsali, iż nic został i przy skórze chleba. *Alb. n. W.* 3. (cały maiątek stracił). – Chleb, byt dobry, maiątek, bogactwo, Brot, Vermögen, Gut, Reichthum. Chleb ma rogi. *Lub. Roz.* 42. Nie łacno człowiek szczęście znosi; skąd Polska przypowieść: chleb ma rogi, rozbodzie, t. i. swawolnych czyni. *Petr. Et.* 268. Gut macht Uebermuth; der Haber sticht das Pferd. – §. Chleb łaskawy, emerytura, Gnadenbrot, Gnadengehalt, Emeritur. Professorom po dwudziestu leciech ciągłéy pracy, chleb łaskawy iest upewniony. *Dyar. Gr.* 160. – §. Chleb wysłużony, königliche Tafelgüter, die wohlverdienten Männern als Belohnung zur Verbesserung ihres Unterhalts ertheilt wurden. Pod Zygmuntem III. oddano szafunek pewnych dóbr królowi, pod tytułem: nadgradzanie zasłużonych, zkąd chlebem wysłużonym, *panis bene merentium*, są nazwane. *Skrzet. P. P.* 1, 215. *ob.* królewszczyzna). Poszły królewszczyzny, zamki na chleb zasłużony, a bardziey próżnuiący, mało dobru pospolitemu użyteczny. *Nar. Hist.* 2, 88. cf. *Roff.* кормлéнїе. – §. Chleby zimowe, hyberna, Soldatenbrote, Brote, die den Soldaten, in den Winterquartieren, von den Gütern und Städten, als eine Abgabe, gereicht, und späterhin in Gelde abgeführt wurden; eine Kriegssteuer. Uwalniamy te dobra od ciężaru chleba zimowego, hyberny, konsystencyi i stacyi. *Vol. Leg.* 5, 262. Uwolnienie dóbr szlacheckich od stanowisk, konsystencyi, chlebów, stacyi i wszystkich żołnierskich exakcyy. *Vol. Leg.* 5, 262. Nie dziw, że nie są w chorągwiach komputy. Zwłaszcza na takie chlebów dystrybuty. *Jabł. Buk. C.* 4, *b.* Zamieniono te chleby zimowe na pieniądze z dymów. *Vol. Leg.* 5, 618. Stąd się objaśnia następuiące: ieśliby gdziekolwiek w dobrach dziedzicznych żołnierze brali chleby pieniężne... *Vol. Leg.* 5, 353. – *Metonym.* zimowe chleby, zimowe leżyska, kwatery, die Winterquartiere. Na chlebach niech się sprawuią cicho. Ztamtąd naycięższe do skarg na nich licho. *Jabł. Buk. U.* – Póydą na zimowe chleby. *ib. J.* 4. – §. Chleb, sposób, którym na chleb zarabiaią, sposób życia, professya, rzemiosło, Brot, Gewerbe, Lebensart, Handwerk, *Boh.* obživa. Szukać na koniu żołnierskiego chleba. *Lib. Hor.* 93. Żołnierska służba iest to lekki chleb i kęs luby. *Pilch. Sen. list.* 290. Z młodości na rycerskim chlebie w cudzych ziemiach żył. *Papr. Gn.* 100. Wielu z téy familii na chlebie rycerskim bywało. *Papr. Ryc.* 318. Nieświadomy chleba żołnierskiego. *Warg. Cez.* 25. Chléb żołnierski za chléb rolników i oraczów frymarczą. *ib.* 140. Już i żołnierskiego, i dworskiego, i gospodarskiego i kupierskiego kosztowałem chleba, a żaden mi się nie podoba. *Boh. Kom.* 2, 9. Udał się na lekki chleb, chwycił się lekkiego zarobku, bawieniem drugich krotochwilnie. *Cn. Ad.* 533. er treibt ein leichtes Gewerbe; er sucht sein Brot auf eine leichte Art zu bekommen. 2., *Personif. metonym.* próżny chleb, prożna strawa, darmoiad, darmostóy, próżniak, ein unnützer Broteſſer. Miasto woyska niepotrzebnych chlebów, potrzebnych, a godnych słusznych poczet chowali. *Sekl.* 109. Próżny chleb, pasorzyt, wszędybył. *Mącz.* Nic zacnego nie pomyśli pan młody, próżny chleb i ciężar ziemi. *Birk. Ex.* 30. – 3., *Botan.* chleb Swiętego Jana ziele *ob.* słodkie strączg. Swini chleb *ob.* Swini. – CHLEBIC *intrans. nied.*, pochlebiać, ſchmeicheln. Namby tak potrzeba nie chlebić nikomu, Byłoby mniey na świecie od łotrów gomonu. *Papr. Kat. F.* 2. (cf. schlebiać). (*Eccl.* ухлѣбити karmić, nakarmić). CHLEBICA, y, *ż.* bochen chleba, ein Laib Brot, ein Brot. Położę przed cię chlebicę chleba, abyś iedząc wzmógł. 3. *Leop.* 1. *Reg.* 28, 22. (sztukę chleba. 3. *Leop.*). Niosła trzy chlebice chleba. *Leop.* 1. *Reg.* 10, 3. (bochny chleba. *Bibl. Gd.*) *Exop.* 21. °CHLEBIE, ia, *n. zbiorowo* (cf. kamienie, *n.* s gromada kamieni), gromada, kupa chlebow, Brote, *collect.* Z jagod bzowych naczynić iakoby chlebie i w piec wsadzić. *Cresc.* 558. CHLEBNICA, y, *ż. Slov.* chlebnica, szafa do chleba, ein Brotſchrank; *Boh.* chlebnik; *Vind.* krushniza, krushna sagraja. (*Boh.* chlebnice, komora chlebna; *Sorab.* 1. hlebnik; *Roff.* хлѣбенная, хлѣбня piekarnia; *Vind.* hlebnizza; *Carn.* hlebneza. – (*Roff.* хлѣбница, piekarka). – CHLEBNIK, a, *m.* piekarz chlebowy, der Brotbäcker, *Roff.* хлѣбникъ; *Eccl.* хлѣборобъ, (*Roff.* хлѣбенникъ, ciastowy piekarz; хлѣбенное ciasta), *Boh.* chlebař. (*Roff.* хлѣбопáшецъ rolnik). CHLEBNY, a, e, na chleb, od chleba, Brot-, zum Brot, vom Brot. *Boh.* chlební, chlebný: *Roff.* хлѣбный, хлѣбенный; *Slovac.* krushni). Chlebna ofiara. *Hul. Ow.* 59. Przy dworach mieszaią żyto, a słokosą, a tak to miannią pośledným, abo chlebnym zbożem. *Haur. Sk.* 56. §. Chlebny, w chleb bogaty, żyzny, brotreich. Kraie mniey chlebne tylko zyskaią, a przemysłu i z pracy. *Pam.* 83, 390. *ob.* bezchlebny. °CHLEBOCHWALSTWO, a, *n.* czczenie chleba, die Brotverehrung, Brotanbetung. *Ariolatria* chlebochwalstwo. *inolatria* winochwalstwo. *Sak. Persp.* 13. Mszą z kościołów wyrzucił, iako matkę iawnego chlebochwalstwa. *Zygr. Pap.* 206. CHLEBODAWCA, y, *m.* chleba daiący (*Roff.* хлѣбодáрь, szafarz klasztorny), der Brotgeber, Ernährer, (Brotherr). Kmieć chlebodawcą. *Nar. Dz.* 2, 198. Chłopi nasi chlebodawcy; oni grzebią dla nas w ziemi. *Leszcz. Or.* 100. Obżtemu temu i hoynemu chlebodawcy, nie nowina była w domu swym pany swe króle Polskie na swym chlebie miewać. *Falib. Dia. J.* 2. – *Iron.* Chlebodawca wielki, nie żałuie nikomu chleba. *Cn. Ad.* 269. (u niego chleb a chléb; kasza a kasza; skąpiec, liczykrupa). §. Ogólniey: dobroczyńca, dobrodaiey, der Wohlthäter, Unterstützer. Był on wszystkich chudych, pacholków oyciec prawy i hoyny chlebodawca. *Paproc. Ryc.* 545. Chlebodawca ten wielki przez ludzkość swoię od wszystkich był miłowany. *Warg. Wal.* 113. Pilecki, był człowiek zacnego rodu, któmu chlebodawca wielki. *Biel. Kr.* 206. Czczono go, iako chlebodawcę. *Dwor. E.* 3. (*ob*: chleboiad, chleboiedzca). CHLEBODAWCZY, a, e, od chlebodawcy, chleba daiący, brotgebend. Chlebodawcza Ceres; bo ią maią nie tylko za wynalazcę zbóż, ale i dawcę ich i stworzycielkę. *Otw. Ow.* 208. CHLEBODAWCZYNI, *ż.* die Brotgeberinn. – CHLEBOIAD, a, *m.* CHLEBOIEDZCA, CHLEBOIEYCA, y, *m.* chleb czyy iedzący, der jemandes Brot ißt. Krzyżacy chleboiedzcy i opiekalnicy Polscy. *Krom.* 317. Jego chleboiedzca, iego zwolennik miał go wydadź. *Wrob.* 125. Jesteśmy tu gośćmi naszego pana i chleboiecami iego.

iego. *Zrn. Pst.* 2, 341. *b.* Czeladkaśmy bozka i chleboiedzcy domowi i dzieci iego. *Sk. Kaz.* 417. Będą mówić dobrodzieiu swoim chleboiedzcom, wy, którymyśmy dobrze czynili, nas oszukali. *Sk. Kaz.* 587. – 2., Chleboiad, chleba dużo i rad iadaiący, ein ſtarker Broteſſer. – 3., Darmoiad, pasibrzuch, ein Freſſer, unnützer Broteſſer, *Roſſ.* хлѣбоѣдъ. – II. *Hist. nat.* chleboiad, *dermestus paniceus*, chrząszczyk maleńki, w chlebie ſię często nayduiący. *Kluk Zw.* 4, 355. *Lad. H. N.* 23. CHLEBOKRADZCA, y, *m.* złodziey chlebowy, *pr. et rr.* der Brotdieb. *St. Kiesz.* 29. CHLEBOKRADZKI, a, ie, brotdiebiſch. *ib.* CHLEBOŁAMANIE, ia, *n.* łamanie chleba w ſtarym zakonie, das Brotbrechen, *Roſſ.* хлѣболомленїе. CHLEBOPIEK, a, *m.* piekarz od chleba, der Brotbäcker, *Roſſ.* хлѣбопекъ. CHLEBOPRZEDAWCA, y, *m* przekupień chlebowy, der Brotverkäufer, Brotſitzer, *Roſſ.* хлѣбопродавецъ. CHLEBOROB, a, *m.* robiący na chleb, ein Brotverdiener, Broterzeuger, Arbeiter ums Brot. Naieźdnik mocny został panem i dziedzicem; tubylec poddanym i chlebo-robem, to iest, chłopem. *Nar. Hist.* 7, 72. CHLEBORODNY, a, e, wyrabiaiący chleb, ums Brot arbeitend, brotverdienend, broterzeugend. Uprawia swe role chleborodne chłopstwo. *Nar. Dz.* 1, 9. CHLEBORODNY, a, e, chleb czyli zboże rodzący, brotzeugend, brotgebend, *Roſſ.* хлѣбородный. Chleborodne lato. *Rab. Gęsl. C.* 4. Pola chleborodne. *Dmoch. Szt. R.* 13. CHLEBOSTRAW, a, *m.* strawiaiący chleb darmo, darmoiad, cały na tém żeby iadł, ein unnützer Broteſſer, *fruges consumere natus.* CHLEBOTWORNY, a, e, stwarzaiący chleb, broterſchaffend. Chlebotworna Ceres. *Nar. Dz.* 2, 19. CHLEBOWY, a, e, do chleba należący, Brot e. *Boh.* chlebowý; *Sorab.* 4. klebné; *Roſſ.* хлѣбный, *Vind.* kruſhen. Chlebowy kosz; *Vind.* ſlamniza, kruſhen korpizh, kruſhna pleteniza, platizh; *Slovac.* chlebowý koš. Piec chlebowy. *Swirk. Bud.* 295, der Backofen: *Vind.* pezhniza). W Sakramencie chlebowa natura odmienia ſię w ciało Chrystusowe. *Sk. Zyw.* 2, 403. §. Chlebowy, z chleba, von Brot. My chlebowego Krystusa nie mamy. *Zrn. Postu* 209. Ofiara zbożna abo chlebowa. 1. *Leop. Levit.* 2, 1. – §. Chlebowy żołnierz, dla chleba tylko, dla ćwierci, dla żołdu służący, ein Brotſoldat, dem es blos um den Sold geht. Chlebowego żołnierze werbunku. *Pot. Zao.* 162. Chlebowy rycerz lwią skórę wdział na siebie przed Dyogienesem, ktory mu powiedział: a długoż temu kleynotowi dzielności, wstyd będziesz czynił? *Budn. Ap.* 39. (*ob.* bochenkowy). §. *Hist. Nat.* Chlebowe drzewo, *sitodium*, drzewo Indyyskie, którego owoc w tamtych ſtronach zastępuie mieysce chleba. *Kluk Dyk.* 3, 82. der Indianiſche Brotbaum. CHLEBURAD, a, e, rad chlebu, chciwy na chleb, dla chleba wszyſtko czyniący, pasibrzuch, patrzący ſkąd ſię dymi, brothungrig, brotgierig. *Mon.* 75, 588. *Przyst.*, Chleburad, séra nie odrzuci, (nie rozgniewa ſię, byś mu dał i więcey. O więcey mu chodzi, więcey pragnie, niż to o co prosi). *Oss. Wyr.*

CHLEPTAC *ob.* Łeptać.

CHLEW, u, *m.*, CHLEWIK, a; *m. zdrobn.*, komorka na bydlęta, szczególniey na świnie, der Viehſtall, Ochſenſtall, beſonders der Schweineſtall, der Koben. *Boh.* chlěw, chlěwek, chlěweček; *Slovac.* chlév, chlévek; *Vind.* hlieu, hliu; *Carn.* hlęv, *Sorab.* 1. hlew, hlow, ſtotnitza; *Sorab.* 2. hlěw, chlěw (= owczarnia); *Croat.* hlev (= staynia na rogaciznę); hleu, pojata, ſtala ſwinſzka; *Roſs.* хлѣвъ, хлѣвокъ, хлѣвъ, (*Eccl.* хлѣвъ *domuncula*, *Grae.* καλύβη, cf. chałupa; *Lat.* caula, *Hebr.* כלב *kelub* = *cauea*; *Herb.* כלא *kalah* = *aequat clauſit*, *Grae.* χλειω, *Lat.* claudo). Swini chlew. *Swirk. bud.* 93. der Schweineſtall, der Sauſtall, der Saukoben; *Croat.* kotecz, ſzvinchak; *Slavon.* ſvinjac; *Sorab.* 2. koba; *Vind.* ſvinſki klieu, ſvinak, ſvinſki hleuz, ſvinjak; *Carn.* svinák; *Roſs.* свинарня; *Eccl.* вепрярня. Prosięta z maciorą w osobnym trzeba chlewiku warować. *Haur. Sk.* 80. Chlewy dla krów. *Swirk. bud.* 418. ſtaynie, Kuhſtälle; *Bosn.* tor od krava i volova, obor (*ob*; wołownia, obora). *Roſs.* коровникъ. Chlewy owcze. *Leop.* 1. *Reg.* 24. 4. Schafſtälle, owczarnie, *Vind.* ovzhji hlieu, ouzhjak, ouzhjariſhe; *Roſs.* овечей хлѣвъ. Przyciągnął ku chlewom owczym. 1. *Leop.* 1. *Reg.* 24, 4. Chlew kozi, *Eccl.* козарня; der Ziegenſtall. Chlewik albo komorka dla gęsi. *Haur Sk.* 123. der Gänſeſtall; *Vind.* gosinjak, gosinji hlieu). Chlewy gęsie. *Kluk Zw.* 2, 251. Chlewy na kaczki takie ſię stawiaią, iakie na gęsi. *ib.* 165. Chlew zimowy, ſtaynia ciepła; *Roſs.* шиенникъ (cf Mech) (*Vind.* hlieu, hleu, ahtalá; vhljeviti, w hlieu poſtaviti, vſhtalati, einſtallen; hlievati, ſhtalovati, v hlievi ſtanovati, im Stalle ſtehen). Bydło większe, konie, woły, krowy, nie w chlewach, lecz w ſtayniach ſię trzymaią. – *Przysł.* ſtaroście z chlewka, woiewodzie z piekarni. *Rys. Ad.* 63. (tak temu dadź, iak tam temu, i ten bierze, i tamten). Do chlewa z takim obyczaiem! (między świnie). CHLEWIARNIA, i, *ż.*, chlewy, mieysce chlewów, i co zawieraią, die Koben, der Kobenplatz. Upadek inwentarza owczarni, chlewiarni, ciągnie za sobą zgubę rolnictwa. *N. Pam.* 14. CHLEWIARZ, a, *m.*, dozorca chlewów. *Wlod.*, der Kobenwärter, der Viehſtallaufſeher. CHLEWIARKA, i, *ż.* dozorczyni chlewów, die Kobenwärterinn. CHLEWNY, CHLEWOWY, a, e, od chlewa, Koben-, Saukoben-. Chlewne bydło abo świnie. *Haur Sk.* 9. Chlewny nawóz. *Haur. Ek.* 41.

CHLIP! odgłos, dźwięk chlipania, ſchlurf! der Laut, den man beym Schlürfen hört. Przyszedł do źrzódła: chlip chlip wody. *Oss. Wyr.* (*ob.* łyk łyk). CHLIPIC *czyn. nied.*, CHLIPNĄĆ, CHŁYPNĄĆ *jednok.*, CHLIPAĆ, CHŁYPAĆ *cont.*, ciekłego co w siebie brać, czerpać ustami napóy abo wodę, ſchlürfen, (*ob*; chleptać, łeptać, cf. chłapać; *Roſs.* схлебнуть, ухлебнуть, всхлипнуть, всхлипывать; *Roſs.* хлипкій słaby, o naczyniach i o zdrowiu; *Roſs.* похлебка, polewka: *Boh.* chlip'ěti *laſciuum eſſe*; chlipiti, spuścić, upuścić; *Carn.* hlěpim *appeto*; liptam *anhelo*; *Bosn.* hlepati, hlipati *concupiscere*; hlipnost *cupiditas*. – *Rag.* pohlepan *auidus*; pohlepa *auiditas*). Posłał iagniątko chlipać sobie wodę. *Zab.* 13, 273. *Tręb.* Pachołek znosząc ze ſtołu, chlipnął z półmiska cokolwiek rosołu. *Zab.* 8, 322. Ryba w morzu skrzelą wodę chlipnie. *Pot. Arg.* 537. Chłodzą ſię, chlipiąc wodę chciwemi ięzyki. *Dmoch. Jl.* 2, 101. Pokażeli ſię garść brzydkiego kału, Zapomnią wszyscy obozu i straży, a chlypać biegą. *Chroś.* 112.

Fig. Miasto roskoszy niesmaki chłypa. *Zab.* 13, 163. - §. 2., Chlipać, łkać, ięki połykać, szlochać, *Rofs.* хлипать, weinend ſeufzen, ſchluchzen. Jęczał, wzdychał i chlipał. *Jabł. Tel.* 318. Ścisnął go i chlipaiąc rzekł słabo... *ib.* 210. *Jabł. Ex.* 194. Chlipanie, szlochanie, szlochy, ięki, Seufzer, Schluchzer, verbiſſenes Weinen. Płaczem, chlipaniem duszą się i dławią. *Jabł. Tel.* 48. Tak rzewno płakał, iż chlipania i wzdychania za drawiami słyszane były. *Wys. Al.* 61.

Pochodz: *dochlipać, nachlipać się, odchlipać, pochlipać, przechlipać, przychlipać, rozchlipać, uchlipać, wychlipać, zachlipać, schlipać.*

CHLISNĄC *ob*: chłysnąć.

*CHŁOB, a, *m.* Aczci ptak nie wiedzieć kędy on nie siędzie, Przed się temu czas przyidzie, że u chłoba będzie. *Kmit. Spit. C.* 3.?

CHŁOD, a, *m*, CHŁODEK, - dka, *m. zdrbn.*, umiarkowanie ciepła i zimna, środek między niemi, często iedno znaczy co powietrze chłodne, lub cień chłod sprawuiący, die Kühle, das Kühle, die Schattenkühle, der Schatten. *Boh.* chlad, chládek; *Slovac.* chladno, chládek; *Sorab.* 1. klott, kwódk, ſchczien, *Sorab.* 2. chlott s cień; *Vind.* et *Carn.* hlad (= aura, chłod). *Rag.* hlad, hládak; *Croat.* hlad; *Rofs.* холодóкъ, захолодъ (cf. lod); *Eccl.* хладъ, хладома. Wyiechał do ogrodu pod wieczorne chłody. *Tward. Wł.* 147. (gdy się ochłodziło, *attend. numer. plural.* gegen die Abendkühle). Chłodem, Chłodkiem, *adverbialiter* pod czas chłodu, za chłodu, po chłodzie, w chłodzie, w cieniu; *Vind.* za hladu, per hladnem, im Kühlen, wenns kühl iſt, im Schatten. Chłodkiem na trawie z przyiacielem wiernym, starym się wesoł zasilasz Falernem. *Hor.* 1, 201. W chłodzie, na chłodzie, w cieniu chłodnym, im Kühlen, im Schatten. Komuż miley kiedy czas zbieżał upłynny, Jako gdy leżąc w chłodku łykał soczek winny! *Zab.* 1, 188. *Nar.* Lecie rad siadam w chłodzie. *Budn. Cyc. Satr.* 23. Naczynie na chłodzie postawiła *Kluk Kop.* 1, 122. Szkodzi chłod pod iałowcem; szkodzą zbożom chłody, Już późno, idźcie trzody, idźcie do gospody, *Nag. Wirg.* 527. Snadnie mu przyidzie szaleć, czasem i po chłodu. *Rey. Wiz.* 79 *b.* (nie trzeba mu czekać kanikuły, es rappelt bey ihm auch außer den Hundstagen, auch wenns kühl iſt). *transl.* Kiedy nawet iuż iarzyny podrosną, ieszcze raz bronować można, póki sobie, iak mówią, chłodu nie uczynią. *Kluk Roſl.* 3, 208. (cienia swoiém liściom, bis es ſo hoch aufſchießt, daß es ſich ſelbſt Schatten macht). - *In pejor. part.* o chłodzie, chłodno, zimno, nieciepło, ubogo, biednie, kühl, kahl, armſeelig, elend. Gdyby się zawsze słuszności miarkować, przyszłoby podobno żyć o chłodzie i o głodzie. *Teat.* 12, 8. - §. *Botan.* Zaięczy chłodek, *hieracium minus*, Haſenſtrauch; niektorzy to ziele zowią domkiem zaiącowym, a drudzy zaięczym zielem. *Sien.* 129. CHŁODNE *ob* CHŁODNY. - CHŁODNĄĆ, *niiak, ſjednt.*, CHŁODNIEC *nied.*, stać się chłodnym, stygnąć, kühl werden, *Boh.* chladnauti. Niech chłodnie polewka, tym czasem list napiszę. *Uss. Wyr.* - CHŁODNICA, y, *ż.* CHŁODNIK, a, *m.*, CHŁODNICZEK, czka, *m. zdrob.*, miéysce chłodne, gdzie się chłodzą. *Mącz.* ein kühler Ort. Chłodnik, pomieszkanie letne, *aeſtiua. Mącz.* die Sommerwohnung, der Sommeraufenthalt. Chłodnica, mieysce gdzie się chłodzą. *frigidaria cella. Mącz.* (obacz lodownia). (*Rofs.* холодникъ = piwnica; *Bosn.* hladenaç = studnia cf. ſtudzić) (*Boh.* chladnice, *Carn.* hladilnica; *Vind.* hladitna posoda, hladiuni ſod; *Croat.* hladilniza; *Rag.* hladionica; *Dal.* hladionicza, = naczynie od chłodzenia. Kuhlfaß). - §. Szczególniéy chłodnica, chłodnik, altanka, mieysce na otwartém powietrzu, w ogrodach, zasłonięte, czy to liściem, czy budowaniem, czyli też płócienną lub inną zasłoną, ein Kühlungsort im Freyen, von Laub, Holz, oder Stein, oder wie ein Zelt von Leinwand. Chłodnik pleciony z ziół, roszczek, drzewek. *Cn. Th.* eine Laube, eine Sommerlaube, Gartenlaube. *Slav.* chladek; *Sorab.* 1. kwodkowna, zpletzenza; *Sorab.* 2. ſchebina, lóbe; *Boh.* beſeda, beſydka (*ob* biesiada), laubj, laub; *Vind.* braida, listna hutiza, veinik, lietenza, poletna hiſhiza, veſelitna hiſhiza; *Carn.* brajda, luſtovſh, ſelenya, véſha; *Croat.* brayda, lúczen, cherdak; *Slavon.* ſinnica; *Bosn.* plandiſeto, gaj za ſtát ú hladu; odrina), Tam chłodnik przeplatany klonem gałęzistym. *Zbil. Zyw. A.* 2. Chłodnik z cieniastych drzew zrobiony, których gałęzie iedne z drugiemi poplecione gęsto go okrasały. *Mon.* 69, 505. W ciasnym gdy chłodniczku siędę, pó tam będę. *Lib. Hor.* 40. Weyście w on wdzięczny chłodnik zasadzone krzywo kryły drzewa. *Pot. Arg.* 211. Tam uczynił sobie chłodnik i siedział pod nim w cieniu. 1. *Leop. Jon.* 4, 5. - Chłodnik, Chłodnica, ulica cieniła chłód daiąca, allea, szpaler, ein Schattengang, ein Laubengang. Chłodnice z wina albo przechadzki, iakoby zasklepione. *Cresc.* 320. Z winnego drzewa przyprawiaią sobie chłodnice, albo przechodniki nad ścieszkami, tak, iż od dołu macice prosto puszczaią na żerdziach poprzecznych, wierzchy iedney ku drugiey przychylaiąc, tak iż gdy się zeydą latorośle, a liście się też złączy iedno z drugim, tedy pod onym będzie chłodne siedzenie, albo przechodzenie. *Cresc.* 293. Macice winne na chłodniki, albo przechadzki rozpinaią. *Cresc.* 317. Chłodnica lub chędoga przechadzka ku ochłodzie pańskiey przy parkanie, albo przy wale, między drzewy stoiącym. *ib.* 25. - Chłodnik sklepiſty z kamienia, z cegły, albo podziemny sklep. *Cn. Th.* ein gemauertes gewölbtes Gartenhaus, ein Gartengewölbe unter der Erde. - Chłodnik, namiot, ein Zelt. Prowadzony był miastu ku wielkiemu chłodnikowi, który był na iego hołdowanie chędogo nagotowany, w którym król na mieyscu wyniosłym siedział. *Biel. Kr.* 550. - Chłodnik, szopa, pod którą senatorowie, der Schoppen, worunter die Senatoren ſaßen. Ucze się ku chłodnikowi ściągaią; podobno ten rokosz krwią się obleie. *Gorn. Wł. U.* 3. - Chłodnik żydowski, kuczka, święto chłodników, kuczki, die Laubhütte, Lauberhütten der Juden. Gdy święto chłodników i namiotów się skończyło stawiania... *Odym. Sw. O. o.* 4. *b.* Swięto żydowskie wtykania chłodników, rozbiiania namiotów. *Sekl. Jan.* 7. - §. W hutach szklanych, chłodnik, Kühlofen, piec, w którym się szkło ochładza. *Torz. Szk.* 35. *et* 31. - §. Chłodnik, rzecz chłodząca, trunek chłodzący, etwas Kühlendes, ein Kühltrank. Tam można się zabawić i żądać różnych chłodników czyli lodów, które gospo-

dara każe, dawać z wielką ochotą. *Pam.* 85, 1, 1442. Przedaiący chłodniki brząkali kieliszkami, ofiaruiąc napoie, któreby po słonych potrawach ugasić mogły pragnienie. *N. Pam.* 2, 160. *Eccl.* хладонапи́тіе limonada; *Croat. et Bosn.* hladnetina, merzletina, = galareta). – §. Chłodnik, chłodniczek, z którym chodzą, ciennik, parasoł, ein Sonnenschirm. *Zab.* 10, 413. *Kniaź.* CHŁODNIKARZ, a, *m.*, który chłodniki robi. *Włod.* – *Cn. Th.* der Laubenmacher, Lusthausmacher. CHŁODNO *przysłk.*, zimnawo, kühl. *Rofs.* хóлодно; *Eccl.* хлóдно. Ey chłodno i głodno; choć i głodno i chłodno, Ale żyiem swobodno. *Kniaź. Poez.* 2, 177. Chłodno, głodno, i do domu daleko. *Oss. Wyr.* (wszystko złe na raz). CHŁODNOŚĆ, ści, *ż.* znaydowanie się w stanie chłodnym, chłod, die Kühle, kühles Wesen; *Vind.* hladnoft, *Rofs.* холóдность; *Eccl.* хладность, студеность, буйство. °CHŁODNOWIETRZNY, a, e, o wietrze chłodnym, kühlwindig, windigkühl. Chłodnowietrzna mokrość. *Fur. Uw. A.* 4. CHŁODNY, a, e, nasunięty od gorąca, wolnozimny, wolnociepły, kühl; *Boh.* chladný; *Sorab.* 2. chłodni; *Carn.* hladne, merlotа; *Vind.* hladen, ſtuden, permersel; *Rag.* hlaadni; *Bosn.* hladan; *Slav.* ladan; *Rofs.* холóдный; *Eccl.* хлáдный, tak *actiue* iak *passiue*, chłodny, chłodzący; chłodny, ochłodzony. Chłodne wachlarze. *Pot. Zac.* 114. (chłód czyniące, chłodzące). Napoy chłodny *ob.* chłodnik). Cienistę iaskinie i groty z chłodnym ustępem. *Przyb. Milt.* 110. – Chłodne; *Substantiue*, lekarstwo chłodzące, ein Kühlmittel, Kühltrank, kühlende Arzeney. I zdrowie tu uwagi godne, Żeby nie zawsze plastry, albo robić chłodne. *Pot. Arg.* 515. (*Rofs.* холóдное, chłodne iedzenie, chłodna potrawa). §. *Fig. moraln.* chłodny, oziębły, kalt, lau, nicht hitzig, gleichgültig. Chłodny w przedsięwzięciu, do którego nieco wprzód zapalił się był. *Oss. Wyr.* °CHŁODONOSNY, a, e, chłód przynoszący, chłodzący, kühlebringend, *Eccl.* хладоно́сный. CHŁODOWITY, a, e, trochę chłodny, przychłodnieyszy, etwas kühl. *Rofs.* холодноватый, свѣжева́тый (*ob.* świeży). Chłodowite mieysce wprzeciw kładzie się gorącemu. *Smotr. Ap.* 147. *Rofs.* холодноватость Chłowitość. CHŁODZIC *czyn. nied.*, ochłodzić *dok.* chłód sprawiać, chłodnym czynić, kühlen, abkühlen, Kühlung bringen, kühl machen. *Boh.* chladiti, chladjwam; *Slovac.* chladim; *Bosn.* hladiti, ohladiti; *Vind.* hladiti; *Carn.* hladim; *Croat.* hladiti, hladeti; *Rag.* hlàditi; *Rofs.* холоди́ть, холожу́; *Eccl.* хлáдю, ухлаждáю, студжу, простуживáю. Chłodzą armaty po trzydziestym wystrzeleniu octem z wodą pomieszanym. *Jak. Art.* – §. *Przysł.* Lecie mi go nie chłodź, w zimie mi go nie grzey. *Rys. Ad.* 34. (zostaw go, iaki iest). – Żółtek w wodzie rozbity w upale chłodzi. *Tr.* – Chłodzący, kühlend; *Sorab.* 1. wothwobjity, *Rofs.* хладительный. Chłodzenie, ochłoda, das Kühlen, die Kühlung. *Croat.* hladenye, *Vind.* hladitje, hlajenje. §. *Fig. transl.* Jakoby odwilżać, ulżywać zbytniego gorąca, posilać, erquicken, erfrischen, laben. Kato myśl ufrasowaną winem zwykł chłodzić. *Kosz. Lor.* 126. Pan Bóg one złe czasy cudami świętych chłodził. *St. Dz.* 868. Jeśli ozdoby ziemi uciechę tobie daią, jeśli na ptakach, na zwierzach rozmaitych oko twoie chłodzisz, a iako się patrząc na święte bo-

że nie ochłodzisz! *St. Zyw. praef.* Nic bardziey nie chłodzi, iedno pieniądze mieć. *Gliszn. Wych. Bf.* 5. CHŁODZIC *się zaimk. nied.*, CHŁODZIEC *niiak. nied.*, ochłodzieć *dok.*, chłodnieć, chłodnym się stawać, chłodu nabierać, kühl werden, ſich abkühlen. *Sor.* 2. kahliſch ſe. Pasterz śrzod dnia liściem dębu chłodział. *Zab.* 12, 211. Kraina ta piaszczysta; ale są tam przecię niektore ieziora, z których polewa się i chłodzi iedna część iey. *Boter.* 224. (odwilża się, wird befeuchtet und abgekühlt). *Moral.* Nienawiść złym cudzym się chłodzi, choć iéy to samo równo szkodzi. *Cn. Ad.* 628. (cieszy się, rozkoszuie, ſich an etwas laben, ergötzen). CHŁODZICIEL, a, *m.* chłod czyniący, chłodzący, der Kühler, Abkühler; *Cro.* hladitel, *W rodz. żeńsk.* Chłodzicielka, die Kühlerinn, *Croat.* hladitelicza. – °CHŁODZIDŁO, a, *n.* narzędzie od chłodzenia; *Vind.* hla-dilu, mahálze, mahalniza z wachlarz, ein Werkzeug Kühle hervorzubringen, ein Fächer. CHŁODZIUCHNY, a, e, CHŁODZIUTEŃKI, CHŁODZIUTKI, a, ie, CHŁODZIUCHNO, CHŁODZIUTEŃKO, CHŁODZIUTKO *przysłk.*, *intensiv adject.* chłodny, przechłodny, recht ſehr kühl; *Rofs.* холоднéнекъ, холоднéнько, холоднéхонекъ.

Pochodz: dalszy ciąg: *nachłodzić*, *nachładzać*, *ochłodzić*, *ochłoda*, *ochłodnąć*, *przychłodnieyszy*, *przechłodny*, *przechłodzić*, *przechłodnąć*, *nachłodnąć*, *nadchłodnąć*, *schłodnąć*, *wychłodzić*, *wychłodnąć*.

CHŁONĄĆ *czynn. iednst.*, ochłonąć, pochłonąć *dok.*, wciągnąć w się, łykać, połknąć, garnąć w się, chłać, in ſich ſchlucken, ſchlingen, verſchlingen, einſchlucken. *Roff.* глонýть, гломáть. Po panach i szlachcie samodzierz chłonie w sobie duchowieństwo. *Prestr.* 83. °§. Płomieniem zemsty chłoną, aż do samych kości. *Teat.* 45 *d*, 67. *Wyb.* (palaią entbrannt ſeyn).

Pochodz: *ochłonąć*, *ochłaniać*, *odchłan*, *otchłań*, *odchliny*, *odchlisko*, *pochłonąć*, *pochłaniać*, *a.*, *głeń*, *głonek*.

CHŁOP, a, *m.* 1., rolnik poddany, wyraz dziś pogardę w sobie zawieraiący, der Bauer, der Bauersmann, (erniedrigend). *Boh.* chlap, (od chopim et lapim-w' bitwé chopenn a lapenn; sed cf. *Lat.* gleba, globus, *Ger.* Kloben; *Rag.* hlâp, *homo nauci*; *Rofs.* холóпъ niewolnik; хлапъ niżnik w kartach; хлопáть bić, klepać, выхлопáть z trudnością wyrobić, wymęczyć, хлопотáть kłopotać). *Sorab.* 1. bur, ratař; *Sorab.* 2. bur, karl; *Vind.* purish, pauer, arash; (*Vind.* hlapshuvanje z służebność; *Carn.* kmet (*ob.* Kmieć); *Croat.* mus, szelyan (*ob.* mąż, sielanin); *Rofs.* мужикъ, деревéнщина, крестьянинъ, cf. czarny chrześcianin pod sł: czerń; мíрскíй человѣкъ; chłop Inflantski, латышь; *Eccl.* мужикъ, поселянинъ, крестьянинъ, деревенскíй мужикъ. Gdzie rolnik bądź pod nazwiskiem wieśniaka, bądź pod imieniem wzgardy chłopa, iest nędzny, tam cały kray nędznym. *Przestr.* 135. (cf. Kmieć) *Labor* chłop, *auaritia* pop. *Rys. Ad.* 34. Lepiey bydź dobrym chłopem, niż złym popem. *Cn. Ad.* 482. *Gliszn. Wych. O.* 6. Nie byłbyś szlachcicem, gdyby chłop nie był chłopem. *Leszcz. Gl.* 100. Jeżeli kogo wynosząc mowiemy: pan z panów; słusznieby mówić; pan z chłopów. *Leszcz. Gl.* 100. (dorobił się). Chłopi szlacheccy są zupełną własnością pa-

nów swoich. *Pam.* 85, 1, 327. Chłopi koronni są w dobrach lennych państwa, czyli starostwach. *ib.* 5. Chłopem każdego nieszlachcica zowią, choćby daleko ode wsi był. *Modrz. Baz.* 356. (*ob.* cham), ein Unadelicher, ein Rotturier. *Bosn.* sebar, novak). Gdy chłopi wezmą do dworu, chce bydź równy szlachcicowi. *Budn. Ad.* 90. (sowa, gdy zjastrzębicie, wyżéy od sokoła lata). – 2., Chłop, mężczyzna, co do wzrostu, wieku; ein Kerl, ein Mann, in Rücksicht des Alters, der Größe; *Slovac.* chláp. W siedemnaście lat człowiek chłopem poczyna bydź. *Petr. Pol.* 2, 385. Chłopa w korzec nie mierzą. *Zegl. Ad.* 29. *Kochow.* 52. *Pot. Arg.* 591. *Cn. Ar.* 93. Co chłop na dziecię, wąż na ogon wspomnie. *Pot. Syl.* 443. Kosa na kosa, chłop na chłopa. *Ryt. Al.* 25. Woysko w pole wyprowadzić, ażeby się chłop z chłopem w oko potykał. *Zab.* 4, 290. Mann für Mann. Chłop w chłop wszyscy, wybrani wszyscy ludzie, ein Kerl so schön, wie der andere, ausgesuchte Leute. Konie wyprawne, koń w koń okazałe. Niosą na sobie chłop w chłop jedźce śmiałe, *Groch. IV.* 446. *Orzech. Tarn.* 84. Na chłopa, na wysokość słusznego mężczyzny, Mannhoch. Przybyło w rzéce wody na chłopa. *Oss. Wyr.* Lichtarze dwa na chłopa wzwyż srebrne. *Waeg. Wal.* 306. Oyca z dwudziestu chłopia (*collect.* z chłopów), tylkom sam szczególny pozostał. *Zebr. Ow.* 76. Jak mam wiadomość iest go z chłop. *Alb. z W.* 30. (nie pigmeyczyk, nie niedołęga; całą gębą chłop; co chłop to chłop). – §. Chłop, mężczyzna, co do płci, eine Mannsperson. Chłop tak się nie może bez niewiasty obeyść, iak bez pokarmu żyć. *Birk. Ex. D.* 3. *b.* Gdzie chłop w głowie, iuż się tam rząd dobry nie zmieści, zawsze w tym błędzie rozum szwankuie niewieści. *Sim. Siel.* 111. Zły chłop od żony. *Ryt. Al.* 79. (nie dogadza żonie). – §. Chłop, z przyganą grubianin, gbur, grundal, ein grober Bauerkerl, ein Bauer, ein grober Kerl, ein Flegel. *Boh.* chrapaun, chlupač. Wyraz chłop, nayużyteczniey-szych kraiowi obywatelów oznaczaiący, nie wiem, przez iaki przesąd wzięty iest za nazwisko zelżywe; bo *Kromer* świadczy, że iuż za czasów iego poczytano ie za takie *appellationem probrosam. Skrzet. P. P.* 11, 135. Z niemi się obchodzą, by z jakiemi prostemi chłopy, a gburami. *Gliczn. Wych. N.* 8. – W szesnastym wieku Jan Tarnowski do króla na sądach mówiąc o prokuratorach rzecze: „ci chłopi iedno potwarzy się uczą. *Orzech, Tarn.* 84. *Bohomolec* taki do tego mieysca daie przypisek: „Słowo chłopi owego wieku nie znaczyło pogardy; używano go za łacińskie *viri.* Jakoż i dzisiey ieszcze o godnych ludziach mówiemy: Słuszny chłop, łepski chłop„, ein rechter Kerl, ein ganzer Kerl, ein braver Kerl (ohne mit Kerl etwas Verächtliches zu verbinden. Zwyczaynie tchórz ucieczе, a chłop dobry ginie. *Pot. Arg.* 271. Chłopi dobrzy poginą, a zostaią tchórze. *ib.* 762. Już tęskno było młodemu Leszkowi między kądzielniczkami siedzieć; wolał bydź między chłopy czystemi, a uczyć się tych spraw, które królom należą. *Biel Kr.* 110. unter gemachten Männern. Grzeczny chłop. *Dudz.* 22. Ale toć mi chłop, co to mógł zrobić. *Tworz. Ok. A.* 1. Dobrze, grzecznie, toś chłop! *macte! Dasyp. Hhh* 3. so bist du ein ganzer Kerl! ein ganzer Mann! §. Chłop = człowiek, *Gall.* on, der Mensch, man. Chłop strzela, a bóg kule nosi. *Jabł. Sz. R.* 2. *b.* Chłop swoie, czart swoie. *Teat.* 30, 12. (uparty, po staremu wszystko). – §. Dodaiąc dla wybitności, *propter emphasin* osmalał chłop! *Dudz.* 22. der Kerl ist verrückt! CHŁOPAC komu *czyn. nied.*, chłopem, gburem kogo przezywać (*ob.* nachłopać) *Rofs.* хлопать, хлопнуть bić, trzaskać). jemanden einen Bauer schelten. Gdy Ewa kądziel przędła, Adam ziemię kopał, Kto tam był szlachcic w ten czas, Jkto komu chłopał? *Kochow. Fr.* 139. da Adam grub und Ewa spann, wo war damals der Edelmann? CHŁOPACZEK, – czka, *m.* mniejszy od chłopaka, ein kleiner Junge. *Boh.* chlapčet, chlapček. 2., *Botan.* ziele, Flöhkraut. Na polu wiele ziela, co ie chłopaczkami zowią. *Sien.* 578. CHŁOPAK, a, *m.*, wyrostek, dorosły, w grubey mowie, ein erwachsener junger Kerl, ein Junge. Byłem ci i ia w młodość i moiey nieforemny trochę chłopak, lecz on mię dopiero na iakiegoś wykiwrował człowieka. *Teat.* 30 *b*, 36. Poczciwy chłopak. *ib.* 54 *b*; *ii.* ein ehrlicher Junge. Postyllionowie są to czasem tylko mali chłopaki, w dziesięć lub dwanaście leciech. *Pam.* 85, 1, 872. CHŁOPCOWY, a, e, od chłopca, chłopcom przyzwoity, Jungen-. *Rofs.* мальчиный. CHŁOPCZYK, a, *m.*, *zdrobn. rzeczown.* chłopiec, ein kleiner Junge. *Vind.* hlapzhizh, pueb, fant, hlapzhishekj. *Carn.* Hlapzhizh, hlapzhizh; *Sorab.* 1. Hulcjil. *Sorab.* 2. Gelzil. *Rofs.* мальчикъ, мальчуга, молодчикъ, молодчина. Rzadko widzieć, aby się w jednym chłopczyku wraz zeszły dobre talenta i równa im chęć. *Mon.* 63, 327. Ślepy, aż go chłopczyk wodzi. *Libr. Sen.* 13. Długowłosisty chłopczak. *Pilchowski Sen. list.* 4, 249. CHŁOPCZYNA, y, *m.* CHŁOPCZYNKA, i, *m. zdrobn.*, wyraża pieszczenie, politowanie, wzgląd na miętkość wieku; z chłopiec miły, dobry, delikatny, biedny, ein lieber Junge, ein armer guter Junge. *Rofs.* мальчина, мальченокъ. Tu leciss do mnie nadobny Kupidzie, Słodki chłopczyno kochany. *Kniaź. Poez.* 1, 152. Głos miły, żartkość, zręczność i ozdobna mina, Wcale był do miłości stworzony chłopczyna. *Tręb. S. M.* 23. Piękny chłopczyna. *Teat.* 54 *b*, 3. CHŁOPCZYSKO, a, *m.* chłopiec abo rubaszny, abo gruby i nieokrzesany, ein Junge, ein derber Junge, ein ungeschliffner Junge, ein Bube. O chłopczysko, może tak częściey bywasz głodny. *Teat.* 43 *b*, 30. CHŁOPECZEK, – czka, *m.* *zdrobn. rzeczown.*, chłopek, chłopczyk, ein Kerlchen, ein Junge, ein Bube. *Pupus* mały chłopeczek, pucek. *Mącz.* CHŁOPEK, – pka, *m. zdrobn. rzeczown.* chłop, służy młodemu chłopu, albo też w ogólności, gdy się o chłopie z użaleniem mówi, ein junger Bauer; oder auch der arme Bauer, der arme Landmann; *Boh.* chlapík, chlapíček; *Sorab.* 1. burik; *Vind.* kmetizh, arazhizh; *Croat.* muſák, muſica; *Rofs.* мужичёкъ, мужиченко. Lepszy chłopek prosty i cnotliwy, niż matematyk, który siebie zapomniał. *Kul. Her.* 254. O wieki, nie wśród laurów, ale pośród snopków, Ogłoście Kazimierza, głoście króla chłopków. *Kras. IV.* 37. Chłopkowie niebożęta. *Biel. Kr.* 401. Bez chłopka bardzo ciężko, bo drugi zdechłby od głodu, by nie chłopek ubogi. *Falib. Dis. U.* 2. Surowo żołnierza karać, któryby szkodę chłopkowi ubogiemu uczynił. *Star. Ryc.*

28. CHŁOPI, ia, ie, od chłopa mężczyzny, męzki, mężczyński, otroczy, männlich. Amazonki niewieścią płeć chowaią i chłopią topią. *Pot. Pocz.* 52. Białogłowa chłopią chytrością zwiedziona, warta użalenia. *Gorn. Dw.* 287. CHŁOPIANKA, i, *ż.* córka chłopska, lub też żona chłopa, chłopka, die Bauerntochter, die Bäuerinn. Dorota udaie chłopiankę i mowę wieyską. *Teat.* 31 *c*, 77. Zoną pogardza, dla iedney chłopianki. *ib.* 53, 20. CHŁOPIASZEK, -szka, *m.* puellus. *Mącz.* ein Knabe, ein Knäblein. Chłopiaszek Samuel posługował panu. 1. *Leop.* 1. *Reg.* 3, 1. (młodzieniaszek 3. Leop.) Chłopiaszku miecz okrutny wziąłeś na narody. *Bardz. Luk.* 73. CHŁOPIĄTKO, a, *n.* CHŁOPIĄTECZKO, a, *n. zdrobn. rzecz.* chłopię, chłopczynka, ein Jungchen, ein Bübchen. *Vind.* fantizh, pobci, puebizh. *pupulus. Mącz.* Chłopiątko urody piękney i nadziei wielkiey! *Warg. Wal.* 319. Chłopiąteczko z łuczkiem. *Zim. Siel.* 164. Chłopiątko obleczone w komżyczkę. 3. *Leop.* 1. *Reg.* 2, 18. (pacholątko 1. *Leop.*). CHŁOPIĘ, -ięcia, *n. et m.*, Chłopięta *liczb. mn.*, *zdrobn. rzeczown.* chłopiec, ein Bürschchen, ein Junge, ein Knäblein, ein Bube, ein Bübel. *Rofs.* отрокъ. Jak się ma chłopię do mężczyzny dorosłey, tak się ma niewiasta do męża. *Petr. Ek.* 88. Dzieci i chłopięta nadzieią szczęśliwemi. *Petr. Ek.* 31. Białogłowa chłopię karmiąca. *Syr.* 892. (niemówlątko). Chłopięta nigdy nie urosną. *Rys. Ad.* 6. (to iest tak, żeby chłopiętami zostali). Lepid, ieszcze chłopięciem będąc; to iest, lat 17 nie maiąc, stanął na czele woyska. *Warg. Wal.* 70. Wyrosł z chłopiąt. *Mącz.* Nie zna dworskich chytrości, ani dołkow kopie Pod drugim, w niewinności wzrastaiące chłopię. *Zab.* 16, 82. *Węg.* Biegło co żywo, chłopi, chłopięta, niewiasty i baby. *Birk. Gl. K.* 24. Szkoły tu swoie maią insze na chłopięta, A insze na niewinne w leciech swych dziewczęta. *Paszk. Dz.* 100. *et* 24. Areopagitowie chłopię obiesili, który wróblom oczy śpilką wykalał. *Birk. Kaz. Ob. K.* 4. Chłopię dworskie, pacholę, paź, ein Hofknabe, ein Page. Przyszedł do dworu królewskiego i stanął między chłopięty. *Gliczn. Wych. H.* 7. *b.* Złe czynią rodzice, gdy syny swe bez nauki iakieykolwiek na służbę w chłopięta daią. *Gliczn. Wych. H.* 5. (na pazioweską dworską służbę oddaią). §. Chłopię, syn chłopski, *Oss. Wyr.* der Bauernsohn. CHŁOPIEC, -pca, *m.* młodzik do dwudziestu lat, ein Bursche, ein junger Mensch bis gegen zwanzig Jahr. *Boh.* chlapec, hošek, hošeček, kluk; *Slovac.* chlapec. (*Hung.* gyermek ob. giermek); *Sorab.* 1. hołz, hołcz, hołczecz, hołc, hołatko, hołcik, holtjisko; (cf. pacholę) (hołza, hołcza dziewczyna); *Sorab.* 2. gołz, gołázk, golzik; *Vind.* hlapec, shlushaunik; *Carn.* hlapz z sługa, parobek; *Vind.* hlapzhnia: służebność). *Vind.* pub, fant, famez, mladenzh; *Carn.* pubèzh, fant; *Croat.* fanat, dechko, decharecz; (*Croat.* hlapez *a servus*); *Boem.* djeticch, slusgbenik, momak; *Slavon.* momak, momcsich, mladich, ditcság; *Rofs.* малой, паренъ, паренекъ, отрокъ, отрочищъ, отрочя. Prawie w same dwanaście lat, dziecię iuż chłopcem będzie. *Gliczn. Wych. J.* 6 *b.* (*ob.* młodzieńczyk, okrzos, szpiczak). Chłopiec niby to obrotny, z chłopca wyszedłszy żyie i umiera z reputacyą starego szalbierza. *Zab.* 11, 75. - §. Chłopiec do usługi, ein Aufwartebursche, der Bursche, der Junge. *Sorab.* 1. wotrocik. Chłopiec ma izbę umiatać. *Star. Zad. E.* Oddano mnie za chłopca do dworu, *Kras. Pod.* 2, 143. Przy dworze chłopiec ten iest nayczystszy, któremu trzy światy złość wyrządzić. *Gliczn. Wych. H.* 6. *b.* (*ob.* pacholę dworskie, paź). Serce nie chłopiec, rozkazać mu nie można. *Teat.* 31 *b*, 129. *Nar. Dz.* 3, 170. Chłopiec na rzemieśle, na terminie, der Lehrbursche, der Lehrjunge. Maystrom wolno więcey, niż iednego chłopca trzymać w terminie i sporą liczbę czeladników. *Pam.* 83, 2, 131. Stolarz wziął od ubogich rodziców syna dla nauczenia swego rzemiesła i zapisał go sobie na lat pięć za chłopca. *Mon.* 68, 142. - §. Chłopiec do botów, narzędzie domowe do zsuwania botów, der Stiefelknecht. *St. Kiesz.* 29. *Boh.* zauwak, zauwadło (zsuwadło); *Vind.* kornizhni hlapez, *sec.* §. Gra prosta w karty, ein gemeines Kartenspiel. W karczmach w karty różne gry, w putkę, w chłopca grają. *Haur. Sk.* 154. CHŁOPIEĆ *niiak. nied.*, schłopieć *dok.*, chłopem się stawać, dziczeć, zum Bauer werden, bäurisch werden. Na wsi żona, i naylepiey edukowana, schłopieie. *Teat.* 31 *b*, *D.* 2. Ziemia ta, co była w domy i familie zacna, teraz schłopiała. *Jan. I. g. B.* 2 *b.* CHŁOPIĘCTWO, a, *n.* wiek chłopięcy, pacholęcy, das Knabenalter. *St. Kiesz.* 29. die Knabenjahre. *Rofs.* отрочество. CHŁOPIĘCINA, y, *ż.*, *zdrobn.*, otroczątko, pacholątko, dziecina, das Knäblein, Knäbchen. Olbrzym, co wszemu był Izraelowi strasny, dał gardło maley chłopięcinie. *P. Kochan. Jer.* 186. Kupido, chytra owa chłopięcina. *Pot. Jow.* 159. Słonia leda chłopięcina za powrozek trzyma. *Petr. Ek.* 141. Górę wylatować ięła chłopięcina Ikar. *Zeb. Ow.* 195. CHŁOPIĘCY, a, e, od chłopięcia, młody, dziecęcy, Knaben-, Jugend-, jung. *Vind.* fanten, fantonski; *Sorab.* 1. hołcjiacje, hólcijí; *Rofs.* молодцовъ, отроческій, отрочь. W dziecińskie lat nacigać, w chłopięcym wieku żelazem szermować. *Pilch. Sen, list.* 286. *Warg. Cez.* 138. Włos nietykany spuszcza się po twarzy chłopięcey. *Ustr. Tr.* 51. *Warg. Wal.* 73. CHŁOPINA, y, *m.*, CHŁOPINKA, *zdrobn. rzeczown.* chłopek, -chłop biedak, mizerak, ein armer Bauer. Berło wydrze, da kiy gładki, aż król prostą chłopiną. *Brud. Ost. A.* 4. CHŁOPINI, i, *ż.*, chłopka, eine Bäurinn. Pewna chłopini w wielkiey przyiaźni z czarownicą żyła. *Mon.* 63, 592. CHŁOPISKO, CHŁOPSKO, a, *n.* CHŁOPISZCZE, z pogardą, chłop który nie wiele wart, grundal niezgrabny, nieforemny, ein grober ungeschlachter Bauer, ein Flätz. *Boh.* chlapisko; *Sorab.* 2. kérlisko, kerlischcjo; *Rofs.* мужичина, мужичище. Z ciebie ospało, rozlazło chłopisko. *Mon.* 70, 171. Tylko zawoiem straszy, niechayżo mu spadnie, Poznasz, iż chłopsko płoche, pożywiesz go snadnie. *Stryik. Tur. C.* 3. Chłopsko się zdumiało. *Rey. Wiz.* 61. - *NB.* Chłopisko drugi przypadek liczby mnogiey może mieć na -*ów*, -chłopisków, przez wzgląd na płeć męzką. *Kopcz. Gr.* 2, *p.* 162. CHŁOPKA, i, *ż.* kobieta wieyska, poddanka, die Bäuerinn. *Boh.* chlapkyně; *Sorab.* 2. burowka; *Carn.* kmętèza, kmetiza; *Vind.* paurinia; *Croat.* mufacha; *Rofs.* крестьянка (холопка niewolnica). Ja iestem uboga chłopka. *Teat.*

23 *b*, 34. Wmawia w chłopkę, że iamkę wskok rzuca domową. *Zab.* 9, 325. CHŁOPOBYK, a, *m.* CHŁOPOBYKOWIEC, - wca, *m. Minotaurus. J. Kochan. Fr.* 66. Miasto Ateńskie posyłało ludzi na zjedzenie chłopobykowcowi Minotaurowi. *Otw. Ow.* 313. Zrodły chłopobyk. *Zebr. Ow.* 193. *tauri gemina iuuenisque figura*). *Rag.* połubák, der Minotaur. °CHŁOPODUR, a, *m. nymphomania*, ustawne pragnienie, albo nie nasycenie się nigdy płcią drugą. *Perz. Lek.* 199. *et* 193. die Mannstollheit, Weibtollheit; *Vind.* moshoshelnost; *Eccl.* мужеиéистовствo, *ανδρομανία*. °CHŁOPODURNY, a, e, od chłopodura, manntoll, weibertoll; *Vind.* moshashelen; *Eccl.* мужеиéистовый; - мужеиéистовствую chłopodur cierpię. °°CHŁOPOKON, °°CHŁOPOOGIER, a, *m.* °°CHŁOPOKONIEC, ńca, °°CHŁOPOSZKAPIEC, pca, *m. hippocentaur, centaur. Klecz. Zd.* 75. *Mon.* 75, 588. *Boh.* konibodce, konoslidé. Centaurowie chłopokońcy. *Otw. Ow.* 487. Chłopokoniowie byli ramiony i głową podobni ludziom, a pośladkiem i nogami koniom. *Otw. Ow.* 350. *et.* 357. *Hor.* 2, 345. *Min.* Straszne z kopyt swych chłopoogiery. *Hor.* 2, 75. *Nar.* Chmurorodzcy srodzy centaurowie chłoposzkapcowie. *Otw. Ow.* 486. (*ob.* dwóczłonkowcy, półzwierzowie). CHŁOPOWIC, a, *m.*, syn chłopski, der Bauernsohn. Zabiegaiąc swywoli młodych chłopowiców (kmiecych synów)... *Herb. Stat.* 351. §. *Plebeius, Mącz.* nieszlachcic, ein Roturier, ein Unadlicher, von niedriger Geburt. *Ignobilis* chłopowic, gbur. *Mącz.* U śmierci nie ma różnicy między chłopowicem, a szlachcicem. *Wys. Kat.* 129. CHŁOPOWNA, y, *ż.* córka chłopska, chłopianka, die Bauerntochter. Szlachcic szlachciankę niech poymie, chłop chłopownę. *Opal. Sat.* 27. Djabeł niebodze królownie Bardziey dokuczał niż chłopownie. *Jabł. Ez.* 203. Król się rozmiłował iedney chłopowny. *W. Post. W.* 240. CHŁOPSKI, a, ie, od chłopa, kmiecia, wieyski, Bauern, bäurisch. *Sorab.* 1. burski, burowy; *Vind.* porouski, kmeten; *Bosn.* sebarski; (*Ross.* холóпскій, холóповъ: niewolniczy); *Ross.* крестьяниновъ, крестьянскій, деревéнскій, мужúцкій. Kazimierz Wielki ludziom prostym był dziwnie przychylny; tak iż go niektórzy chłopskim królem zwali. *Biel. Kr.* 202. *Kras. Pod.* 1, 231. Bauernkönig. Chłopska rzecz siła ieść; a siła pić szlachecka. *Ryg. Ad.* 8. Chłopscy bożkowie, faunowie, Satyrowie. *Otw. Ow.* 14. (wieyscy). Chłopskie, chłopsko, po chłopsku, z chłopska, *przysłk.*, obyczaiem chłopskim, bäurisch, auf eine bäurische Art. *Ross.* поселáски. Szlachcic, wygnanym będąc z domu swego, nie chłopsko począł sobie, żeby ieszcze dziękować miał. *Gorn. Sen.* 317. Grubo, po chłopsku, łaie słowy plugawemi. *Otw. Ow.* 581. - §. Chłopski, męzki, mężczyński, Manns-, Männer-, männlich. Ubrawszy się w męża szaty chłopskie, a męża ubrawszy w swoie niewieście, z więzienia go uwolnili. *Petr. Ek.* 64. Pańszczyzny dzień chłopski, dzień kobiecy. *Mon.* 68, 196-8. - 2., Chłopsko *substant. ob.* Chłopisko. - CHŁOPSTWO, a, *n.* 3. *zbiorowo* chłopi iakiey krainy, die Bauern, die Bauerschaft (*Boh.* chlapstwí, *Slovac.* chlapstwo *seruitus* służebność); *Vind.* kmetstvu (*ob:* kmieć) (*Ross.* холóпство niewolstwo); *Ross.* чернь, чёрные люди, крестьянство; *Eccl.* селáнство, поселянство. Rozkazał król zebranemu z okolic chłopstwu zasieki porobić. *Nar. Hst.* 2, 385. Wszystko chłopstwo, które iedynie z pracy rąk żyie, zaniechawszy robociznę, hurmem poszło za Maryuszem. *Pilch. Sall.* 240. Chłopstwo tam po większey części między górami mieszkaią. *Warg. Radz.* 319. - §. Chłopstwo, stan chłopski, der Bauernstand. Chłopstwo *ignobilitas. Mącz.* - *Bosn.* sebarstvo). Gdyby chłopstwa nie było, musielibyśmy sami się stać rolnikami. *Leszcz. Gl.* 100. Nayszacnieysze imię, albo ustawa, abo się w boiary, a z boiarów w chłopstwo obraca. *Budn. Ap.* 111. - §. Chłopstwo, gburstwo, grubiaństwo, bäurisches Wesen, bäurische Sitten; *Sorab.* 1. burstwo, poburskosć. Czyste chłopstwo, pić, żeby się upić, a upiwszy się wadzić. *Oss. Wyr.* °CHŁOPTAS, a, *m.* chłopisko, ein Bauernkerl, ein Kerl. Błazen, pochlebca, lichwiarz, aprosny chłoptas, Nierządnica się złotem upstrzy po pas. *Stryik. Gon. D.* 3.

CHŁOSTA, y, *ż.* cięga, plaga, bicie, chłostanie, smaganie, obicie, Schmisse, Hiebe, Schläge; *Boh.* chlost. Chodzili biczownicy po wsiach, daiąc sobie okrutną chłostę pocwornemi rzemykami. *Nar. Hst.* 5, 74. Idąc za obyczaiem Greków, chłostą obywatelow karali. *Pilch. Sall* 94. Chłostę dadź komu, dadź rózgą, biczem komu. *Cn. Th.* Chłostę wziąć, chłostanym bydź, sieczonym, smaganym. Przydam mu ieszcze chłostę przy karze więzienia. *Teat.* 46, *b.* 39. §. *Transl.* klęska, porażka, kara, nieszczęście, plaga, erlittne Niederlage, Unglück, Strafe, Streiche. Bóg łaskawie odpuścił Dawidowi grzechy, chciał przecię, aby odniósł dobrą chłostę za zgorszenie. *Botar.* 3, 205. Osmanowi się chłosta gotuie, Xerxesowi podobna. *Tward. Wł.* 109. Tatarskie ćwiczenia i chłosty. *Jabł. Buk. M.* 2. *b.* - *ob.* Chłusta. (*Eccl.* холостéнъ rzezaniec, kastrat). CHŁOSTAĆ, - ał, - a, *czyn. kontyn.* chłoszcze *Praes. niedok.*, chłościć *niedok.*, ochłostać *dok.*, smagać, ćwiczyć rózgami, miotełkami, Schmisse geben, schlagen, hauen; *Vind.* holistati, oshagati; *Carn.* hlastniti, hlastném; *Croat.* frustati; *Ross.* хлестнýть, хлестáть, хлещý, хлыщý, ухлéснуть, ухлыснуть, хвостúть, хвощý. Mieszczanina nie godzi się chłostać i biczmi siec. *Petr. Pol.* 2, 15. Ubitego a rózgami schłostanego z miasta wygnali. *Sk. Zyw.* 1, 169. - *f. tr.* Bić, gnębić, dokuczać, porażać, peitschen, schlagen, zusetzen, plagen, zu Boden schlagen, eine Niederlage beybringen. Ten sam, ale choroba musiała go schłostać, Ubóztwo też odmienia ieszcze gorszéy postać. *Trst. S. M.* 68. Bolał, że Turków nie chłostał. *Jabł. Buk. F.* 2. Ptastwo iastrząb' chłości (*saevit in aves*). *Zebr. Ow.* 278. (biczem iest na nie). (*diffing.* chłuszać).

Pochoda. *przechłóstać, pochłostać, nachłostać, wychłostać.*

CHLUBA, y, *ż.* chełpa, szczycenie się czém, popisywanie pyszne, die Prahlerey, das Großthun, das Ruhmreden; *Boh.* chlauba, schlauba, honosnost; *Slovac.* chlauba; (*Vind.* klubet: hardość); *Ross.* похвальба, мщеслáвіе, суесловіе; *Eccl.* велехвáлство. U was, iako baczymy, większa chluba, niż rzecz. *Smotr. Ex.* 11. Pieniędzy pożyczaią na chlubę, aby się zdali bydź bogatszemi. *Szczerb. Sax.* 217. Niechay tey ziemnie nie ma nieprzyiaciel chluby, Aby miał rzecz: iam go starł, i przywiodł do

zguby. *J. Kchan. Ps.* 16. CHLUBCA, y, *m.* CHLUBICIEL, CHLUBNIK, a, *m.* CHLUBIS, - ia, *m. zdrbn.*, chlubiący ſię, chełpiący, chełpiciel, der Prahler, Großthuer, der Ruhmredige; *Boh.* chlubce, chlaubce; *Slovac.* chwalka; *Vind.* pohvaluvaus, hvalahansh, bahounik, poshtimauz; *Roſſ.* хвалъ, величáющъ, хвька. Nie trudno zwyciężyć chlubcę zuchwałego. *Jabł. Ez.* 52. Przy potoczney ſtanąwszy wodzie, Sam ſię swey zdziwi chlubiś urodzie. *Zab.* 8, 357. *Kniaz.* CHLUBSKI, *substant. ob.* samochlubſki. CHLUBIC ſię *zaimk. nied.*, pochlubić ſię *dok.*, chełpić ſię z czego wyſtawnie, womit prahlen, groß thun; *Boh.* chlubiti ſe, chlubjwam ſe, pochlubiti ſe, pochlaubati ſe, honoſyti ſe; *Slovac.* honoſyti ſe, chlubjm ſe; (*Vind.* klubetuvati = hardym bydź) *Bosn.* dicitiso; *Vind.* pohvaluvatiſe, poshtimatiſe, glasovitiſe, poslavitiſe; *Roſſ.* хвастать, похвастать, сохвастнуть, почестить, тщеславиться, чваниться, почваниться, величáться; *Eccl.* велехвалúся. Często ſię oyciec w własnym synie chlubi, Siebie w nim widzi i siebie w nim lubi. *Zab.* 14, 217. *Szym.* Męztwem ſię nie chlubi, ani pochwał lubi. *Teat.* 51, 7. Angiela ieſt urodzenia znakomitego; i uważałem; iż chlubi ſię z tego. *Teat.* 17, c. 14. Jaki ton pełen ognia, aż ſię serce chlubi z swego wyboru. *Teat.* 46, 62. CHLUBLIWOSC, CHLUBNOSC, ści, *ż.* ſkłonność do chluby, chełpliwość, die Ruhmredigkeit; Prahlſucht; *Vind.* samohvalnoſt, bahaunoſt, snashajoshnoſt; *Roſſ.* хвастливость, хвастовство, величáвость, чванство. CHLUBLIWY, CHLUBNY, *CHLUBY, a, e, CHLUBLIWIE, CHLUBNIE *przysłk*, chełpliwy, lubiący ſię chlubić, prahlerisch, großthuerisch, ruhmredig; *Boh.* chlubný, honoſný; *Slovac.* chlubný, ktery ſobe ſameho dwali; *Vind.* samohvalezhen, bahoun, snashajozhen; *Roſſ.* хвастливый, тщеслáвный, величáвый, чвáнливый. W niwecześ obrócił ich dumy chlubliwe. *Groch. W.* 455. Z iałowego śmiechu iego możesz poznać, iż ieſt człowiek lekki i sprożnie chlubliwy. *Gorn. Dw.* 116. Lepszy ieſt ubogi, maiąc swą potrzebę, niż chlubliwy, który potrzebuie chleba. *W. Prov.* 12, 9. (chlubny. *Bibl. Gd.*). Chluby ięzyk. *Pot. Jow.* 70. Próżna a martwa wiara ludzi chlubliwych. *Zygr. Gon.* 139. Zem przyszedł w tych leciech do doſkonałości, mówiłbym chlubliwie, ale nie prawdziwie. *Sk. Dz.* 308. §. Chlubny, na dobrą ſtronę, zaszczycaiący, honor czyniący, ehrenvoll, ſchmeichelhaft für iemanden. Chlubne ieſt dla mnie powołanie sługom bożym wolą niebios donoſić. *Off. Str.*

CHŁUCHA, y, *ż.* Wszelkie ciało ieſt, iako siano, i wszelka chłucha iego, iako kwiatek polny. *Gil. Poſt.* 263, *b.* (chluba)?

CHŁUPACZKI *liczb. mn.*, ziele *ob.* Kmin leśny. *Syr.* 439. *Boh. et Slovac.* chlup, chlp, chlaupek, chlaupky włos krótki n. p. na brodzie: ztąd: CHŁUPATY, a, e, włoſiſty, kosmaty, haarig, rauch. Jeſkolcze ziele ma pręt cienki, chłupaty abo kosmaty. *Syr.* 889. Roślina ta ieſt liścia oſtrego chłupatego. *ib.* 520.

CHLUPIC *czyn. nied.*, chełbać, naczynie pełne cieklizny wzruszać, poruszać, rütteln, ſchütteln, aufrühren. *Włod.*

CHLUPOTAC, - ał, - oce *niiak. nied.*, bełkotać, burczeć, glukać, w naczyniu z poruszenia, albo iak glukanie w brzuchu. *Włod.* rumpeln, ſchluttern.

CHLUST! padnięcie zamachu, odgłos uderzenia, bieią Patſch! der Schall eines Hiebes. Skoro nań tego sposobu zażyłem, zaraz go chluſt w łeb, iak w kapuſtę. *Boh. Kom.* 1, 360. Jakeśmy dobyli szabel, tak zaraz łup cup po sobie, chluſt chluſt, na odlew, spodem, krzyżową sztuką. *ib.* Biiemy ſię, iak chluſt, tak chluſt, iak chluſt tak chluſt. *ib.* 2.) Chluſt! odgłos iakiego wylewu, patſch! das Geräuſch eines plötzlichen Ausgusſes. Chluſt na niego z okna pomyiami. *Off. Wyr.* (*Roſs.* хлюстъ gra w karty pospolita). CHLUSTEM, upławem, ſtrumieniami, hervorſtrömend, in Strömen, ſtrahlend. Strzela łowiec żubra, czarna posoka chluſtem z brzucha pluszczy. *Pot. Syl.* 131. CHLUSTA, y, *ż.* pręt, zacinaczka, smagaczka, rózga, eine Spießgerte, eine Ruthe; *Roſs.* хлыстъ, хлéстъ, хлыстикъ. Pieszym dwom za koniem ſtanąć kazał, z prętami długiemi abo też i dużemi chluſtami. *Hipp.* 53. CHLUSTAC *czyn. kontyn.*, CHLUSTNĄC, CHLUSNĄC *iednił.*, pluszczyć, plusnąć, chluſtem wylać, pryſkać, mit Geräuſch ſpritzen, beſpritzen, gießen. Pochwyciła ſtoka i w oczy chlusnęła. *Zebr. Ow.* 60. Ty nigdy bydź moią nie możesz, zawołał, chluſtnąwszy łzami. *Stas. Num.* 2, 65. (chluſtem ſię zalawszy łzami). *Fig.* Fircyk ów coraz w oczy swoią mitrą chluśnie i wyieżdża na popis. *Nar. Dz.* 5. (oczy drugim mydli). - *Chluſtać sobą ii tam i sam, przegibać ſię, curuari in diuersum, Mącz.* ſich hin und her beugen. 2.) Chluſtać, machać; machaiąc uderzać, ociąć, einen Schmiß verſetzen, einen Streich geben, peitſchen, ſchmitzen, ſchmeißen. *Rag.* hgljúſtati). Końcem chwoſtu chluśniony. *Zebr. Ow.* 57. Tyłem go chlusnęła. *ib.* 77. Biczem lekkie i wolne chluſtanie. *Sak. Probl.* 63. Wnet ten drobiazg głupków smędrzenie, lak chlusną iednego z nich. *Birk. Zyg.* 15. Ani wzwiesz, z którey cię ſtrony chluśnie. *Rey Zw.* 155. Nie mów przeciw Wenerze, by cię nie chlusnęła. *Sim. Siel.* 47. Chluſtnął go w pyſk, aż mu świerzki w oczach ſtanęły, *Off. Wyr.* Kiedy cię miserna śmierć tak chlusnęła kosą, Leżysz w nędzney koszuli, a cię inſi niosą. *Rey Wiz.* 83, *b.* - *Transl. Fig.* Chciałem mu coś przytoczyć o iego pradziadu, Lecz mię on głupcem chlusnął przez łeb bez układu. *Nar. Dz.* 3, 123. (wyciął mi głupca, oberwałem od niego głupca, er warf mir einen Dummkopf an den Hals, ſchalt mich einen Dummkopf). *Przysł.* chluſtał, chluſtał, aż konik uſtał. *Cn. Ad.* 64. *Rys. Ad.* 6: (ſtrugał, ſtrugał, aż przeſtrugał; machał, machał, aż ſię zmachał; przesadził na swoię szkodę, er hat die Sache übertrieben, er iſt zu weit gegangen). CHLUSTACZ, a, *m.* który chluſta, macha, bije, der Peitſcher; *Rag.* hgljuſtalaz. CHLUSTAWA ziele *ob.* Chłaſtawa.

Pochodz. *dochluſtać, nachluſtać, odchluſtać, pochluſtać, przechluſtać, rozchluſtać, schluſtać, wychluſtać, uchluſtać, uchlusnąć, zachluſtać.*

CHŁYPAC, *ob.* Chlipać, Chlipnąć.

CHŁYSNĄC, CHLISNĄC *czyn. jednił.*, CHŁYSTAC *kontyn.*, cieklizną nagle połykać, sarkać w ſię, mit großen Zügen einſchlürfen. Każdy za zdrowie spory pubar chłyśnie. *Mon.* 71, 470. Wyspawszy ſię, znowu winka, ieszcze lepiey niż wczoray, chłysnąłem. *ib.* 73, 62. U żydówki chlisnąwszy przepalanki, zbledniała. *Comp. Med.* 395. Beſtya ta Wisłę piiąc wody chłysnęła. *Nies.* 1, 2. Wolał chleba mnieyszego zażywać, niż polewki dworſkiey chły-

ſtać. *Petr. Ft.* 197. CHŁYSTEK, ſika, *m.* hołysz, golec, łaydaczek, człowiek bez znaczenia i powagi, ein Schlucker, ein unbedeutender Menſch; *Boh.* lauta; *Vind.* mladuſtnik, smerkovez). Nie dowiaduy ſię, chłyſtku, co o tobie mówią, bo ſię dowiesz, żeś nic wart. *Bies. A.* 4. Lada hetka, lada chłyſtek, co ledwie w gębie obrócić może to słowo król, gada o królu. *Mon.* 73, 378. Traktuią mię iako chłyſtka wzgardzonego, Którego trafia kiiem kat zjadły po grzbiecie. *Kul. Her.* 86. Ktoż to ieſt? zdaie mi ſię z miny wielki chłyſtek. *Zabł. Zbb.* 107.

CHMARA *ob.* Chmura.

CHMIEL, u, *m.*, CHMIELIK, a, *m.*, *zdrb.*, ziele, der Hopfen, *Boh.* chmel, chmeliček; *Sorab.* 1. kmel; *Sorab.* 2. kmel, chmel; *Carn.* hmęl; *Vind.* hmel; *Croat.* hmèly, mely; *Slavon.* melj; *Rag.* hmègl; *Bosn.* hmegl, kukka; *Roſs.* хмѣль; *Lan.* Homle; *Suec.* Humle; *Finl.* humala; *Lat. med.* humela; *Pers.* hymel; *Hung.* komlo). Chmiel, *lupulus*; wić iego słaba, około drzew, płotów i innych roślin wiie ſię; kwiaty główną są zasadą piwa. *Jundz.* 495. Dobrze chmielowi, gdy ſię trzyma tyki. *Bial. Odm.* 11. Chmiel, ieśli tyczki nie ma, ściele ſię po ziemi. *Pot. Jow.* 2, 78. O piianicach mówią: kręcą ſię, iako chmiel po tyczce. *Dwor. D.* 4. Chmiel obierać, zbierać, den Hopfen leſen. Chmiel, danina inwentarſka z tegoż ziela w niektórych dobrach od poddanych dworowi, die Hopfenſteuer, Hopfenabgabe. Chmielu narobił: pogmatwał, poplątał, pomieszał, Wirrwar anrichten, Confuſion machen. Chmiel w kſięgarni, w metryce, = nieład, iż chmiel zrywany byle iako pakuie ſię do worów. Chmiel w głowie, = wróble w głowie, ſieczka we łbie, widłami układano, iak ſiano. – Pnie ſię iak chmiel = pyszni ſię, a nie ma z czego. Gorzki iak chmiel = niemiły. *Off. Wyr.* §. *Meton.* chmiel, zamiaſt piwa i wszelkich piianych trunków, Bier, ſtarkes berauſchendes Getränk. Mózg mu ſię chmielem zagrzał. *Petr. Et.* 255. *Roſs.* онъ подъ хмѣлкомъ podchmielił sobie, podpił). Chmiel mózgu ich nigdy ſię nie puści. *Star. Ref.* 53. Nie lubi chmiel za ſtołem cicho ſiedzieć. *Hor.* 2, 132. (*ob.* chmielowa robota, piiana sprawa). Chmiel im hetmani, on serca dodaie i ochoty. *Pot. Arg.* 78. (krapuła). Nazaiutrz, gdy im chmiel wyszumiał, przepraszali. *Budn. Ap.* 111. CHMIELARZ, a, *m.* zbieracz chmielu, der Hopfenſammler; *Boh.* chmelař; *w rodz. żeńſk.* CHMIELARKA, die Hopfenſammlerinn; *Boh.* chmelerka. CHMIELIC *czyn. nied.*, ochmielić *dok.*, chmielem zaprawiać n. p. piwo, miód, mit Hopfen anmachen, den Hopfen geben; *Boh.* chmeliti, chmelowam. Piwa chmielą dla smaku i dla dłuższego zachowania. *Syr.* 945. (*Roſs.* хмѣлѣть, охмѣлѣть upić ſię, podchmielić; *Eccl.* хмелю́, упохмѣля́ю, пьяна творю). CHMIELINA, y, *ż.*, CHMIELINKA, i, *zdrbn.*, *w liczb. mn.* Chmieliny, wąsy, gałązki chmielne, Hopfenranken; *Croat.* hmelina, melina; *Roſſ.* хмѣлина, хмелинка. Chmiel puszcza długie, cienkie, kosmate chmieliny, które czegokolwiek w bliskości chwytaią ſię i okręcaią. *Kluk. Rosl.* 3, 316. §. Chmielina winna, Weinranken; *Bosn.* zaviaccje; *Vind.* papenki; *Roſs.* развилина, развилинка. Okręcane chmieliną winną tyki. *Orw. Ow.* 126. Obwite winną chmieliną. *ib.* 137. CHMIELINOWY, a, e, od chmielin, chmieliny maiący, ranlig, Ranken habend, wie der Hopfen; *Roſs.* развилистый. Rodzaie roślin chmielinowe, które gibko w górę wyrastaiąc, czegokolwiek ſię czepiaią i trzymaią. *Kluk. Rosl.* 1, 266. *humulus* Hopfenpflanzen. CHMIELNICKI, – iego, *m.* Kiedy kto komu piiany co zawini, Nazaiutrz mówi: Chmielnicki to czyni. *Bratk. B.* 2. ieſt to żartobliwa przymówka do sławnego heretyka Kozaków zbuntowanych za Jana Kazimierza; a oráz do chmielu, trunku, piiaństwa; eine Anſpielung auf den Namen Chmielnicki und auf chmiel Hopfen, Bier, Rauſch. CHMIELNIK, a, *m.*, CHMIELISKO, a, *n.* ogród chmielowy, der Hopfengarten, Hopfenberg, Hopfenplatz; *Boh.* chmelnice; *Sorab.* 1. kmelnicza; *Carn.* hmęljo, hmelovje; *Roſs.* хмѣльникъ. Chmielniki są mieysca, na których ſię rosnące chmiele utrzymuią. *Kluk Rosl.* 3, 316. Chmielisko znaczy ogród, gdzie ſię chmiel rozsadza. *Czack. Pr.* 2, 265. Tam pilni gospodarze obszerne i porządne utrzymuią chmielniki. *Pam.* 83, 367. CHMIELNY, a, e, CHMIELNIE *przysłk.*, zaprawny chmielem, mit Hopfen angemacht, Hopfen=. Piwo chmielne zatkane żyły otwiera. *Syr.* 945. Rozmarzył chmielny trunek ukraińnego Spartaka, że i Rzymowi groził. *Psalmod.* 41. – §. Gorzki, niemiły. *Off. Wyr.* bitter, unangenehm; (*Roſs.* хмѣльное trunek piiany, upaiaiący, хмѣлевый, хмелень piiany, podchmielony). CHMIELOWY, a, e, od chmielu, Hopfen=, von Hopfen; *Carn.* hmelov; *Vind.* hmelna, hmelni). Vivat chmiel wola; zacznie ſię ochota, a przy ochocie chmielowa robota. *Bratk. D.* 2. *b.* (sprawa piiana, zwady, czubki, targańce).

CHMURA, •CHIMARA, y, *ż.*, CHMURKA, CHMURECZKA, i, *ż. zdrbn.*, ciemny deszczowy obłok (*ob.* murzyć) eine (finſtre) Regenwolke; *Slovac.* chmara; *Sorab.* 1. mročel, mróčel, mročjawka; *Sorab.* 2. mrokowa; *Vind.* dishni oblak, dishouna megla, *Roſſ.* мучка, мучка, облакъ дождевный, смѣрць. Chmury są zebraniem waporów, na średniey części powietrza daleko od nieba mieſięcznego. *Orw. Ow.* 65. *Kluk Rosl.* 3, 87. Dziś chmurami ſię wszyſtko niebo okrywa. *Orw. Ow.* 554. Czarna chmura, wzdęta grzmoty Toczy ſię z hukiem, pogrom śmierci nieſie. *Aras. Off. B.* 6. Grad leci, chmura grzmi, huczy i łyſka. *ib. F.* 6. Dwie chmury zwarte gromami ſtraſznemi ziemi grożą, i pioruny ſtrzelaią. *Psalmod.* 71. Słońca będzie ſtraſzliwe zaćmienie Z obłoków ciemnych i chmur czarnoſiwych. *Odym. Su.* 2, *S.* 4. Krzyk w okręcie, a chmury nocy przydawaią; Świata nie znać, wiatry ſię sobie sprzeciwiaią. *Papr. Ryc.* 26. Chmurka abo obłoczek mały i śrzód biała dnia słońce ludziom zasłoni. *Zrn. Poſt.* 200. Niebo by kryształ wnet ſię okazało, A naymnieyszey chmureczki na nim nie zoſtało. *Rey Wiz.* 165, *b.* Z wielkiey chmury mały deszcz. *Pers. Ad.* 77. Z maley chmury wielki deszcz. *ib.* Nie z każdey chmury deszcz. *Cn. Ad.* 607. Teraz chmury, po chwili niebo ſię pogodzi. *Sim. Siel.* 39. Wesoły dzień po chmurze. *Bardz. Tr.* 645 Chmury, kiedy przeydą, iaśnieyszy dzień bywa. *Rey Wiz.* 35. Niech troſki twoie nadzieia słodzi, Po chmurach słońce iaśnieysze wchodzi. *Teat.* 54, *c. ii.* – §. Chmura dymowa, dym gęſty powſtaiący eine Rauchwolke. To mówiąc, wilk czyż chyżo w chmarę dymu gęſtą. *Jabł. Tel.* 246. Widząc obóz w płomieniu i tak czarne chmary Do nich ſię przybliżaią, że ſię woysko chwieie. *ib.* 227. §. Chmura czego, ćma czego, czarń

czego

tego, gęsta liczba, eine große dicke Menge von etwas, eine Wolke. Chmara strzał. *Jabł. Tel.* 282. Chmura nadciąży. *Oss. Wyr.* Orda na szlaki wzad pchnie swoią chmurą. *Jabł. Buk. T.* 2. *b.* Pełno kielichów, szklenic, kubków chmara. *Wad. Dan.* 117. §. *Fig. transl.* chmura, zachmurzenie, zaćmienie, finstre Wolke, Verfinsterung. Z fałszywych opinij powstająca zamieszanego rozumu chmura, owo prawdziwe zakrywa światło. *Bardz. Boet.* 21. Ćma mu się w oczach; chmura już śmiertelna sława; ten patrzy, mizernego oyca nie poznawa. *Bardz. Luk.* 9. Chmura mu się w oczy wkradła. *Brud. Ost. A.* 5. Słońca chmurą zaszła. *Oss. Wyr.* (ściemniała). Chmura w głowie u niego. *Oss. Wyr.* (ciemno we łbie; głupi). Chmura, plama, wada, ein Flecken, ein Fehler. Nie jest na tym świecie bez ciernia, i jasne słońce ma chmury. *Mon.* 65, 98. W nich cnota się bez naymnieyszey chmurki pokazała. *Zab.* 7, 370. §. Chmura, zasępienie, posępność, smutek, Wolken auf der Stirne, Gesicht, finstre Miene, Dusterheit. Coż znaczy zasępione czoło, to czoło pod chmurą? *Teat.* 45, 12. Z pod chmury patrzy; posępnie, nieśmiało, *Oss. Wyr.* Kochanko! iakże na twym czele chmurka ona? *Przyb. Ab.* 89. CHMURAC *ob.* Chmurzyć. *CHMURAWA, y, ż. zasępienie powietrza, *nubilum. Mącz.* das Gewölke. *CHMURKI, a, e, chmurny, pełny chmur i obłoków, obłoczysty, *nubilosus. Mącz.* wolkig, gewölkt. CHMURKOZKA, CHMURKA *ob.* Chmura. CHMURLIWY, CHMURNY, a, e, CHMURLIWIE, CHMURNO *przysłk.*, chmurami zachodzący, deszczowy, bewölkt, umwölkt, mit Regenwolken, Regen s, regnigt; *Sorab.* 1. mročne. Chmurne obłoki. *A. Kochan.* 223. Dzień chmurny i wietrzny *Leop. Joel.* 2, 2. *Leop. Ezech* 30, 3. Deszcz wylewa z obłoku chmurnego. *Odym. Sw. T.* 2. *b.* Były zimy chmurne i deszcze przechodziły. *Latos Kom. C.* 2. Kazdy rz było chmurno. *Lat. K. C.* 2. *b.* – *Fig.* posępny, pochmurny, kwaśny, finster, sauer. Chmurną twarz ku niebu wzniosła wysokiemu. *Otw. Ow.* 531. Chmurno, kwaśno patrzeć *Rosс.* сентябремъ смотрѣть. Chmurny człowiek, odmieniaiący humor, markotny z lada czego. *Oss. Wyr.* launisch *ob.* chymeryczny. **CHMURNOMGLISTY, a, e, pełen mgły i chmur, voll Nebel und Gewölk. Chmurnomgliſty dzień. *Mon.* 75, 593. **CHMURNOOKI, a, ie, posępnego wzroku, finsteräugicht. Niedźwiedź chmurnooki. *Mon.* 71, 389. *et* 77. *et* 75, 593. CHMURNOSC, ści, ż. chmur gęstość, dicke Wolke. Odwilżenie mrozu z chmurnościami. *Sien.* 434. **CHMURORÓD, a, *m.* **CHMURORODZIEC, - dzca, m. z chmury urodzony, ein Wolkensohn, Wolkenerzeugter. Za złey srogie chmurorody zasadzono, *nubigenas feros. Zebr. Ow.* 300. Centaurów kolibyków, chłoposzkapców, zwanoteż chmurorodzcami, że się byli porodzili we wsi, którą zwano chmurą. *Otw. Ow.* 482. **CHMUROTYCZNY, a, e, **CHMUROTYCZNIE *przysłk.*, tykaiący się chmur, wolkenberührend. Chmurotyczna góra. *Przyb. Milt.* 352. **CHMUROWŁADZCA, y, *m.* władaiący chmurami, der Wolkenbeherrscher, Wolkenherrscher. Olimp się trząsł po każdym chmurowładzcy kroku. *Dmoch. Jl.* 212. Chmurowładzca Jowisz. *ib.* 22. *et* 88. *et* 2, 323. CHMURZYC *czyn. nied.*, zachmurzyć, pochmurzyć *dok.*, chmurami zakrywać, bewölken, umwölken, mit trüben Wolken bezie-

hen. *pr. et fig.* (*Rosс.* хмурить, хмурю marszczyć czoło, wzjeżać pióra). Czoła iasnych niebiau podła chmić nie chmurzy. *Przyb. Milt.* 105. CHMURZYC się *zaimk. nied.*, pochmurzyć się, zachmurzyć się *dok.*, Chmurać się *contin.*, chmurami zachodzić, ćmić się chmurno, sich wölken, *bezosob.* i *osob.*, *Boh.* kaboniti se; *Sorab.* 1. mrocić so; *Carn.* oblazhy se; *Croat.* oblachisze; *Slavon.* oblácsise). Często mały deszcz bywa, choć się bardzo chmurzy. *Pot. Arg.* 49. Nie zawsze piorun bije, gdy się pocznie chmurać. *Pot Arg.* 333. Niebo zaczęło się chmurzyć, wiatry wzmagać, świstać; burzyć, Deszcz rzęsisty wskroś nas zmoczył, Blask piorunów oczy mroczył. *Kras. list.* 31. §. *Transl. Fig.* chmurzy się w kraiu, burzy się, na zamieszanie się zanosi, es wird in einem Lande unruhig, es fängt an zu spucken. – Chmurzy się z daleka woysko: wydaie się bydź chmurą, ćmą, t. i. licznem, wielkiem, es läßt sich ein zahlreiches Heer sehen, wie eine dichte Wolke. Chmurzą się góry, chmurzy się z gór, wyziew czyli parę wydaią z siebie, die Berge dampfen, rauchen. Kiedy się chmurzą góry, deszcz nie chybi. – Chmurzy mu się z głowy, iakoby dym piiacki wybiia się przez czaszkę, der Kopf dampft ihm (vom Soffe). Chmurzy mu się w głowie: ciemno u niego w głowie, głupi, in ſeinem Kopfe iſts finſter. – Chmurzyć się na kogo, dąsać się, krzywić się, złém okiem poglądać; einem finstre Gesichter machen, ungehalten über ihn seyn. CHMURZYCA, y, ż. gęsta chmura, eine schrecklich finstre, dicke Regenwolke. Bog wyciąga chmurzyce z ziemskich przepaści. *Ryb. Ps.* 270.

Pochodz: *pochmurny, pochmurność, zachmurzyć.*

*CHNET, *HNET *ob.* Wnet. CHOBI *ob.* Chop.

CHOBOT, CZOBOT, a, *m.* (*Rosс.* чеботы, чоботы: safianowe boty: чеботарь szewc od safianu; чеботарница szewcem bydź) obuwie skrzydlaste, z iakiém Merkuryusza maluią. *Wlod.* – *Dudz.* 35. *Cn. Th.* 67. die geflügelten Mercuriusstiefel, Talarien, Flügelstiefel, Flügelschuhe, Knöchelflügel. Choboty, latawcowe obuwie. *Cn. Th.* 67. – *fig. allegor.* Opłakuię z Nazonem wygnania kłopoty, Unoszę się z Pindarem lotnemi choboty. *Zab.* 1, *b.* 175. *Alb.* *§. Choboty, bóty, Stiefeln. Z czobotów mu dziurawych wyglądaią wiechcie. *Mon. Wor.* 41. *§. Gatunek spodni buchastych, eine Art weiter Beinkleider. Owe choboty, co się w nich pośladek iako korzec widzi; ubrałby się był za to dobrze pierwey poczciwy szlachcic i z czeladzią. *Rey Zw.* 58. Nie dla tegoć łańcucha, nie dla tych kleynotów, Ani dla tych na zadzie rzezanych chobotów, Szlachcic dla spraw szlachetnych, wiedz, że iest nazwany. *Papr. Gn. praef.* Pyszny idzie, nawieszawszy dziwnych pstrych chobotów około siebie. *Rey Zw.* 53. Panu czartowi zerwie się na choboty. *Weresz. Regl.* 98. (*Boh.* chobot buchta, wbrzeże morskie, 2.) wlok; *Rosс.* хоботъ, хоботокъ trąba słonia, ryy; *Eccl.* хоботъ ogon; *Croat. et Dal.* hobotnicza; *Carn.* hobotnéza; *Bosn.* hobotnića; *Hung.* habarnicza z polip, wielonog; *Vind.* hobotniza; *Slavon.* hobotniza, attapot z paiąk morski). 2.) *Botan.* CHOBOT ziele, CHOBOTNAWYKA, drudzy pospolicie powoiem wielkim mianuią, *Clymenum Calycathemum. Syr.* 1271. die wilde Erbse. CHOBOTAC, - otać, choboczę *czyn. nied.*, tupać bótami, nogami, trapſen, poltern. *Sl. Kiesz.* 30.

CHOBRY *ob.* Chrobry.

CHOC *wykrzykn.*, taneczne godło z wesela i radości, ein Freudenausruf, beſonders beym Tanze. Zaſpiewali dzieciąteczku wesoło iak trzeba, Chayże Chayże Panie Jezu, Chayże Chayże choc choc. *Kant.* 229. *Klecz. Zdan.* 67. Chociaż bieda, to choc. *Oſſ. Wyr.* (wesoły i w nieszczęściu).

CHOC, choć 1.) *przysłk.* przynaymniey, wenigſtens; *Roſs.* хотя, хоть; *Slovac.* aſpoň. Niech choć raz ieszcze twarz twoię obaczę. *Kras. Oſſ. E.* 2. Czytay o tym sobie choć mego Juſtynusa księgi. *Warg. Wal.* 79. 2.) *Spoynik* CHOC, *CHOCIE, *CHOCIAY, CHOCIAŻ: acz, aczkolwiek, lubo, obgleich; *Boh.* ač, ačkoli, gakžkoli, byt'; *Slovac.* ačkoli, bitbi, trebaſ, tremaſ; *Sorab.* 1. acj rune, hacj rune, acj, hacj, acj tej, dyby runi, nech: *Sorab.* 2. lěj rowno; *Carn.* akulih, dèalih, deblih; *Vind.* akuli, dali, akulich, naiš, deselich, lihdobru; *Croat.* akoprem, joshá, premda; (*Croat.* hote, hoteh: chcąc); *Dal.* premda; *Slavon.* primda, akoprem, premako; *Bosn.* prem da, sasveda, rasma da, o svem da; (*Bosn.* hocch li: chcesz - li); *Rag.* premda, sasvo, joscda, makar; *Roſs.* хотя, хоть (*Etym.* Chcieć). Nie wszyscy ludzie mądrzy, chociaż ſtarzy. *Chroſć. Job.* 120. Chociay miał obietnicę liſtowną, chociay rzecz iuż ſię była rozgłoſiła, chociay widział aromotę wielką swoię; chciał radniey wszyſtkiego odbieżeć, niż... *Gorn. Dz.* 92. Choć mu ſię dwoi w oczach, chociaż z iedney świecy dwie widzi, ulubioney nie rzuca szklenicy. *Hor. Sat.* 149. §. Choć, choćby, gdyby nawet, wenn auch, wenn gleich. Poddanego choć ze ſkóry obedrzyć. *Teat.* 8, 68. Węgrowie, ieśliby im Kazimierz nie chciał pomagać, choć od Turków pomocy proſić ſię opowiedzieli. *Stryik.* 625. Pszenica ma bydź wyplewiona od chwaſtu rękami, chocia motyczkami albo jakim inszym narzędziem. *Creſc.* 155. §. Choć - choć: bądź - bądź; czy - czy, (es ſey nun ſo, oder anders); ſo wohl, als auch. Na każdą rzecz, którąby bóg na nich włożył, gotowi byli, i czekali od niego choć głodu choć wesela. *Sekl.* 39. Bo choćże ia, choćże oni, tak każemy i takeście uwierzyli. 1 *Leop.* 1 *Kor.* 15, 11. Chociabyśmy czuli, chocia spali. 1 *Leop.* 1 *Theſſ.* 5, 10. wir mögen wachen oder ſchlafen. Umieymy czcić kapłany, choć źli, choć dobrzy. *Sk. Kaz.* 611. Którzy na sądziech, choć ziemskich, choć królewskich, sędzie zgwałcili.. *Herb. Stat.* 78. Ktobykolwiek chocia mąż, chocia żona, wszedł do krola... *Budn. Eſt.* 4, 11. Zaden, choć wielki, choć mały, nie ma do żup wchodzić. *Herb. Stat.* 108. Co rozkazuią, czyni, choć czuie ſkłonności do tego, choć też nie czuie. *Sk. Zyw.* 2, 367. Łakomiec myśli, gdzie co załapić, choć gwałtem, choć potaiemnie, choć za uproszeniem, choć żartém, choć bez żartu, choć zdradą, choć też bez zdrady. *Weresz. Regl.* 97. - §. Choć - abo nie, = czy = lub nie, (es ſey nun daß) - oder nicht; er mag nun - oder nicht. Wszyſtkie więźnie, choć są oszacowani albo nie, wolne uczyniemy. *Herb. Stat.* 729. Chociay ſtanie pozwany albo nie ſtanie, my w sprawie poſtępować będziemy. *Herb. Stat.* 210. er mag ſich ſtellen, oder nicht.

CHOCHLA, i, ź. tyczek u niewodu, der Pflock am Zugneße. Gdy lód wody okryie, do długich sznurów od chomolców niewodu, przywięzuią ſię chochle, t. i. tyczki suche, długie i z ſkóry obdarte. *Kluk. Zw.* 3, 243. Chochle te bywaią sosnowe. *Kluk. Roſl.* 2, 158. CHOCHOŁ, a, *m.* kończatookrągły wierzch, czub na głowie, na brogu, wierzchołek ſpiczaſtowypukły, die Kugel (*ob.* Adlg., Gugel), eine kugelförmige Erhöhung; *Boh.* chochol, chocholka; *Roſs.* хохолъ, хохолокъ, хохолочикъ, хохлище; *Lat.* cucullus; *Ital.* cocolla (*ob.* kukla). Chochoł na brogu i na inszych rzeczach, *culmen. Mącz.* (*ob.* Kiwior). Chochoł na głowie, czub, fryzura wysoka; *Rag.* kikka; *Croat.* kechka, kika; *Bosn.* kikka, percin). Panienka przywieńczona z wymuſkanym czołem, z wyniosłym chochołem. *Klon. Wor.* 68. Chochoł końſki, na głowie końſkiey, *Roſs.* хохла, чолка. Chochoł góry, wierzch, szczyt, der Gipfel eines Berges, die Kugel. Theuerdank 36. Widzą z daleka wielkich gór chocholy. *Pot. Syl.* 382. CHOCHOLATY, CHOCHOLASTY, CHOCHOLISTY, CHOCHOŁOWATY, a, e, CHOCHOLATO, CHOCHOLASTO, CHOCHOLISTO, CHOCHOŁOWATO *przysłk.*, z chochołem, na kształt chochoła, kończatookrągły, wie ein Kugel, flauſchig, kulpig, halbrundgeſpitzt; *Boh.* chocholatý; *Roſs.* хохлатый. Rośliny maiące kwiat w wierzchu chocholaty. *Syr.* 759. Chocholate ku wierzchu i ſpiczaſte kiełki asparagów. *Syr.* 1125. CHOCHOLIC *czyn. nied., Sl. Kiesz.* 30. chocholatym czynić, kugelig machen, bauſchig machen. (*Roſs.* хохлиться osowieć; хохлачь roszczochraniec; хохлатка kura czubata.

CHOCIM, a, *m.* sławna forteca Turecka, die Türkiſche Feſtung Chotſchim. CHOCIMIANIN, a, *m.* z Chocima urodzony, der Chotſchimer. Ubogie Chocimiany. *Birk. Chod.* 14. CHOCIMIANKA, i, *ż.* z Chocima rodowita, die Chotſchimerinn. CHOCIMSKI, a, ie, należący do Chocima, Chotſchimer =.

CHOD, u, *m.* chodzenie, sposób chodzenia, poſtęp, iście, władza chodzenia, mieysce chodzenia, der Gang, das Gehen, die Kraft zu Gehen, der Ort des Gehens; *Boh.* chod, chodba, chodiſſte, chuje; *Sorab.* 1. chod, hod; *Sorab.* 2. chojene, hiſche; *Carn.* hód, hoja; *Slavon.* hòd; *Vind.* hod, hoda, hoja; *Croat.* hód, hodyenye; *Rag.* hood; *Bosn.* hód; *Roſs.* ходъ, ходьба, походка, стунь, вистунка, поступь; *Eccl.* ходище, проходъ, шествіе; *Graec.* ὁδος, cf. *Gr.* ὁδὼν, cf. *Ger.* Hott!) - Poznałem go po chodzie. *Tr.* Nie na chód prawych ścieszek, lecz na chód złey drogi Miałem duże nogi. *Kul. Her.* 21. Gonili ich jednego dnia chodu. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 45. (ieden dzień drogi. 3 *Leop.*). Mieszkali od siebie na trzy dni chodu. *Rodz. Genes.* 30, 36. Dni kilka chodu. *Zabł. Mł.* 444. (Tage = Gänge) Tagereiſen. Slepym oczy, chromym chód wracał. *Sk. Zyw.* 2, 422.

CHODAK, a, *m.*, CHODACZEK, czka, *m. zdrbn.*, co rad chodzi, *Cn. Th.* der Geher, Fußgänger, der viel geht; *Roſs.* ходокъ. - §. 2. Chodaki, gatunek proſtego obuwia cf. kurpie, poſtoły, łapcie, Bauernſchuhe von ungegerbten Häuten, die ſich der Bauer ſelbſt zuſammen näht. Na Rusi obuwie sobie ze ſkór bydlęcych zaraz z sierścią odartych z wołu, po proſtu robią, które chodakami zowią. *Gwagn.* 414. Chodaki, gatunek obuwia, które chłopi noszą z łyka. *Lad. Dyk.* 1, 78. Baſtſchuhe, Bauernſchuhe. Ludzie wieyſkie nie potrzebuią szewców, używaiąc chodaków miasto botów. *Petr. Pol.* 349. Rusin w łyczanych chodakach. *Falib. Dis. R.* Kogo nieſtaie na bóty, niech w chodakach chodzi. *Oſſ. Wyr.* Chodaczki

dziecinne, łubki dziecinne, narzędzie, które dzieciom przyprawiaią do kolan, aby ſię uczyły proſto nogi ſtawić. *Włod. - Cn. Th.* Knieſteifen, an die krummen Knie der Kinder zu binden. - §. 3. *Transl.* chodak, gbur, proſtak, od obuwia tak zwany, ein Bauerkerl, ein plumper gemeiner Menſch; *Boh.* chodec = żebrak, *Boh.* ſtary chodec grzyb, zgrzybiały). Chodakowi kucharzowi, nie obeznanemu z francuzkiemi wymyſłami, ſkwarzyć frykasy każą. *Mon.* 65, 420: Szlachtę drobną i ubogą po niektórych woiewództwach, plennieyszych w nią, chodakami zowią. *Off. Wyr.* (*Croat.* hodalke; *Dal.* hodala; *Vind.* hod..lka, hodalniza; *Roſs.* ходули drążki, aoszki, na których chodzą Stelzen; *Boh.* chodidlo podeszwa nogi). CHODKIEWICZ, a, *m.* imię ſławnego wodza Polſkiego, Namen eines berühmten Polniſchen Heerführers. §. *Herb*, Kościesza, z przydatkiem gryfa. *Europ.* 3, 9. ein Wappen. CHODNIK, a, *m.* mieysce chodzenia, ścieszka, drożyſko, *Mącz.* der Weg, der Pfad, der Fußſteig; *Boh. et Slovac.* chodnjk, chodníček; (*Carn.* hodnik = grube płotno, parć). Oſtróżnie niechcąc potykać ſię z nikim, Idzie nieznacznym do domu chodnikiem. *Pot. Syl.* 359. Chodnikami tayncmi przez lasy żywność do miaſta nośili. *Birk. Podz.* 10. (manowcami). Rękę mi poday, dzielny przewodniku, Kieruy mé kroki po twoim chodniku, *Zab.* 16, 87. *Proč. Slovac.* wichabzat na ſtaré chodníčki wracać ſię do dawnych nałogów). Chodnik, chodzenie w ogrodzie nakryte ziołmi, drzewem, chłodnik. *Cn. Th.* ein Gartergang, ein Laubengang, eine Allee; *Carn.* hodishe). Chodnik, kurytarz, ganek, ein Gang, Säulengang; *Carn.* hodin). Budował Salomon cztery chodniki między ſłupami cedrowemi. *W.* 3 *Reg.* 7, 2. (cztery rzędy ſłupów. *Bibl. Gd.*). - *Milit.* przykopie do zaſłonienia podkopnika. *Tr.* der bedeckte Gang für die Minierer. CHODNY, a, e, chód maiący, chodzący, gehend; *Vind.* hodliu, pohojen: *Carn.* hojne; *Eccl.* мєстнопаметєнь. Wyrzekł bog, a wraz ſię nieſoremne bryły W niezliczonych poſtaciach w chodny twor kształciły. *Przyb. Ab.* 12. (*Roſs.* хóдкій, хóдокъ lekkochodny). (CHODOWAC *ob.* Hodować). CHODOWY, a, e, od chodu, do chodu należący, Gang =, das Gehen betreffend. CHODZIC *intranſit. continuat.*, CHODZIWAC (*Chadzać qu. v.*) *częſtotl.*, (iśdź *niedok. qu. v.*) wyraża wolnieysze niż bieganie, prędsze niż łażenie, nogami przenoszenie ſię z mieysca na mieysce (*ob.* kroczyć, ſtąpać, latać, iechać, pływać, *oppos.* ſtać, leżeć), gehen, anhaltend gehen, in einem fort gehen, zu gehen pflegen; *Boh. et Slovac.* chodiwám, choditi; *Sorab.* 1. chodźim, chodźu, chodźu; *Sorab.* 2. chodźiſch, chodu, chodźem; *Rag.* hoditti; *Vind.* hodit; *Carn.* hoditi; hòdem; *Dal. Slavon. Bosn. Croat.* hoditi; *Roſſ.* ходить, хаживать, хожу; *Eccl.* хожду; (2. z hodować) (cf. *Gr.* ὁδός, ὁδεύω; *Lat.* cedo, incedo; *Arab.* נחת *katat* = *incessit placide*). Przyrodzenie dało nam nogi, abyśmy niemi chodzili. *Pilch. Sen. liſt.* 420. Kto nóg nie ma, nie może chodzić. *Petr. Et.* 392. Nauczę ia cię chodzić, chcęć tego żołwiowego chodu przymnożyć. *Mącz.* Kto dobrze chodzi, koszt nogami nadgrodzi. *Cn. Ad.* 377. *Slovac.* kdo neſtoro chodí, ſam ſebe ſ'kodí. (*ob.* nie w czas przychodzić). Góry były zarosłe; chodzili drogami niechodzonemi. *Sk. Zyw.* 1, 404. Przed nim na urząd chodziwali, 1 *Leop.* 3 *Reg.* 14, 28. t. i. mieli urząd przed nim chodzić. 3 *Leop. ib.* Tamtędy często chodziwał. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 9. Starością pochylony chodzę. *Psalmod.* 39. Tak mi łeb zawróciła, że chodzę, iak głupi. *Teat.* 27, 10. ich gehe herum, wie ein ... Chodzić z zadartym nosem (= pyszni ſię, die Naſe hoch tragen). Chodzi często, *ellipt.* na przechód, z biegunką ma. *Off. Wyr.* er hat das Laxiren, geht oft auf die Seite. Chodzić i tam i sam, przechadzać ſię, ſich ergehen, herum gehen, gehen, ſpatzieren gehen. Chodzę po górach, po łąkach, po polach, przechadzam ſię. *Cn. Th.* 68. Poydź chodzić = póydź na przechadzkę, komm ſpatzieren. - *Fig.* Między temi wszyſtkiemi mękami, sercem po raiu chodzili. *Birk. Kr. Kaw.* 30. (serce do nieba wznośili). Chodzić po niebie = nie brać rzeczy iak ſię należy, ſchwärmen. Chodzić do kogo = przychodzić, kommen. Chodź sam. *Cn. Th.* komm her. Chodź siedzieć. *J. Kchan. Dz.* 50. - *Fig. Moral.* chodzić, poſtępować, zachowywać ſię, wandeln, ſich (moraliſch) verhalten. Chodź tak, iakoś począł chodzić, Prawdziwe te są i zbawienne drogi. *J. Kchan. J.* 357. Chodzić ścieszką cnoty. *Off. Wyr.* Będziemy chodzić w posłuszeńſtwie iego. *Rey Poſt. S.* 5, 2. Chodzili w pokusach świata tego. *ib. S.* 5, 1. Kto larwę tę odsłoni, szczerzeli w tym poganin, pokrycieli chodzi? *Tward. Wł.* 132. - Chodzić, włóczyć ſię, wałęsać ſię, herum gehen, herum laufen, ſich herum treiben. Po bankietach i t. d. chodzi. *Cn. Th.* Nieboszczyk mąż iey po śmierci chodzi. *Teat.* 28, *b.* 169. (straszy, przeszkadza, er geht um, ſpukt). - Chodzić, uczęszczać, bywać, gehen, beſuchen, frequentiren. Oycowie nasi do szkół razem chodzili. *Zab.* 13, 198. ſie ſind mit einander in die Schule gegangen. Chodziłem sam do szkoł lat kilka. *Mon.* 68, 418. W szkołach będąc na teologią chodził. *Teat.* 8, *c.* 61. er beſuchte theologiſche Collegien. Marek Aureliusz, cesarzem będąc, chodził do Sextiusza filozofa, i brał od niego lekcye. *Pilch. Sen. liſt.* 280. §. Chodzi co nie żywego, z bywa, szerzy ſię, rozchodzi, es geht, es pflegt zu ſeyn, es verbreitet ſich. Nieszczęście po ludziach chodzi, nie po drzewach. *Glicz. Wych. N.* 8, *b.* (napada ludzi, es trifft die Menſchen, es geht bey den Menſchen herum). Szczęście iedno bez drugiego nigdy nie chodzi. *Teat.* 55, *a.* 20. Te rzeczy chodzą na świecie, że zwodzeni znowu drugich zwodzą. *Teat.* 48, *b.* 34. Choroby ſtawowe, to ieſt po ſtawach chodzące. *Krup.* 5, 110. Strach na mnie ciężki bije, frebra po mnie chodzi. *Bardz. Tr.* 469. - Chodzi co po czym = wywięzuie ſię co z czego, es folgt eines aus dem andern. Wielka to rzecz u proſtaków; ale u tych, którzy znaią, co po czym chodzi, za nic to będzie. *Modrz Baz.* 164. Nie wiedzą co po czym chodzi, ani rozumieią, coby było pożyteczno synom swoim. *Glicz. Wych. J.* 7. *b.* (nie znaią porządku, osnowy rzeczy, co przyczyna a co ſkutek). - §. Chodzić z kim, przeſtawać z kim, obcować, mit einem umgehen. Kto z mądremi chodzi, mądrym będzie. *Sk. Zyw. praef.* - §. Dziećmi chodzić, brzemienną bydź. *Mącz.* = w ciąży bydź, ſchwanger ſeyn, mit einem Kinde (ſchwanger) gehen. Jak poznać, ieśli niewiasta dziećmi chodzi. *Sien.* 442. ieśli synem albo dziewką chodzi. *ib.* 441. Już sześć mieſięcy płodem, to ieſt, Janem S. chodziła. *Gil. Poſt.* 272. Jednać koſtka tayna nie była, gdy mną ieszcze matka chodziła. *Ryb. Ps.* 277. *Krowa bydłem chodząca. *Mącz.*

cielna, trächtig. *NB.* Z preposycyą z: Gdy matka z tym dziecięciem chodziła, żadney w noszeniu ciężkości nie miała. *Sk. Żyw.* 1, 218. Matce, gdy z Parysem chodziła, śniło się, że pochodnią urodziła. *J. Kchan. Dz.* 82. §. Chodzić z czym z razem bydź, zgadzać się, łączyć się, — sich mit einer andern Sache vertragen, mit ihr zugleich bestehen können, einander nicht ausschließen, zusammen gleichen Schrittes gehen. Lubo przeszłych wieków ministerya koronne z którymkolwiek krzesłem chodziły; teraz iednak marszałkostwa, kanclerstwa, podskarbstwo z żadnym senatorstwem pomieścić się nie mogą. *Nies* 1, 100. Nie zawsze godność wraz z zdatnością chodzi. *Zab,* 12, 12. Cytra z trąbą nie chodzi, pasztet z grochem równo. *Pot. Jow,* 35. Trzeba, żeby expensa z percepta chodziła. *Opal. Sat.* 144. *Oppositum* chodzić oddzielnie, nieiednakowo chodzić, różnić się, oddalać się wzaiemnie, seinen Gang jedes für sich besonders haben, seinen eignen Weg gehen. Zmudzkie księstwo, lubo było iednego narodu z Litwą, chodziło dawniey oddzielnie od niey, maiąc swoich osobnych książąt. *Nar. Hst.* 5, 353. Daleko od siebie chodzą te dwie rzeczy, dobrodzieystwo a kupiectwo. *Gorn. Sen.* 420. Różnie od siebie i daleko chodzą zdania. *Susz. Piel.* 3, *M.* 2, *b.* §. Chodzi o co, *bezosob.*, idzie o co, iest o co rzecz, czyni się o co, gra o co idzie, es geht um etwas, es ist worum zu thun. Jeszcze się o posag nie zgodzili, o dziesięć tysięcy im chodzi. *Teat.* 1, c. 64. Przyiechał do swego stryia; u którego mu o znaczne dobra chodziło. *Boh. Kom.* 2, 240. Chodzi tu o sto czerwonych złotych, *ib.* 4, 41. Tegom dopiął, co w wolnym narodzie się godzi, O berło między wami, nigdy mi nie chodzi. *Bardz. Luk.* 31. — *Obsol.* Złoczyńcę chować nie godzi się, bo w tym gardło chodzi. *Pot. Arg.* 19. (bo w tym o gardło chodzi, to gardłowa sprawa, es ist ums Leben zu thun). §. Chodzić, co do ubiéru lub stroiu, z nosić się, ubierać się pewnym sposobem, (gekleidet) gehen, sich tragen, sich kleiden; (*Slavon.* hodicha, hodilo z suknia, szata). U Turków nikomu się nie godzi w szatach zielonych chodzić; wszelako sila obaczysz, co tak chodzą w zieleni. *Star. Dw.* 49. Widziałem przieżdżaiącego cesarza: chodzi po Francuzku. *Kras. Dos.* 95. Po Polsku chodzi. *Mon.* 68, 676. Juści kiedy chodzi po Niemiecku, tym samym muś bydź mędrszy od drugich. *Teat.* 18; *b.* 18. W srebrnym na każdy dzień chodziwała panie. *Sim. Siel.* 78. Ich dzieci w ostatniey nędzy, nie maią w czym chodzić. *Teat.* 48, 44. Nie troszcie się, co będziem iedli, albo w czym będziem chodzili. *Sekl. Math.* 6. w czymbyście chodzili. *ib.* (w cobyście się obłoczyli. *ib.*). Zydowie z łańcuchami i z kleynotami złótemi chodzić, tak też srebra na pasach nosić nie maią. *Stat. Lit.* 375. §. Chodzić na kogo, auf einen losgehen. Nie chodź na piianego, żal mi grzbieta twego. *Bratk. J.* 3, *b.* Chodzić za łby, sich an die Köpfe kriegen. Temu, o co za łby chodzimy, przypatrzyć się, iak nikczemną rzeczą iest. *Pilch. Sen.* 361. Chodzić za pasy *ob.* za pasy chodzić. Chodzić z kim w odpowiedzi, sprzeczać się z kim, mit einem wörteln. Około tey kwestyi, tak z sobą chodzą, że każdy swą powiada. *Glicz. Wych.* 4, *b.* §. Chodzić za kim, nieodstępnym bydź, puścić się za nim, hinter einem hergehen, einem nachfolgen. Chodzi za nim, by cielę za krową. *Cn. Ad.* 636. Miasto czeladzi cień za nim chodzi. *Jabł. Ez.* 72. Czas za każdym tuż za piętami chodzi. *Rey Ap.* 5. Masz za swe, kara za występkiem chodzi. *Zab.* 13, 234. *Nar.* Chodzić za przykładem czyim *ob.* naśladować. — Chodzić za czym z uwiiać się, krzątać się koło czego, hinter etwas her seyn, es betreiben. Chodzić za sprawą, popierać ią polecaniem iey sędziom. Chodzić za urzędami, starać się o godności. Chodzić za kim, starać się o co u kogo usilnie. Chodziłem za nim kilka dni, chcąc dostać dzierżawy, i nie otrzymałem. *Off. Wyr.* Chodzić nad trzodą pilnuiąc, die Heerde weiden, neben ihr hergehen, sie bewachen, hüthen. Pasterz nad owcami chodzi. *J. Kchan. Dz.* 237. Król tego sobie za niewczas nie poczytał, w budzie leśney się przespać i nad stady chodzić. *J. Kchan. Dz.* 70. Chodzić koło czego, trudnić się czym, staranie mieć koło czego, pracować koło czego, *Vind.* biti na zhem, pomujati se na kai, sich womit beschäftigen, womit umgehen, sich womit befassen, sich einer Sache annehmen, einem Gewerbe nachgehen. Tak chętnie chodziłem koło tego wszystkiego, iż w kilka dni wszystko iuż było pogotowiu. *Kras. Dos.* 199. Już poczęto chodzić koło naprawy kościoła. *Zal. Test.* 257. Chodził ustawnie koło Rzpltey, W pośród obywatelskich trawił czas swóy trudów. *Niemc. P. P.* 49. Me ręce koło wełny subtelnie chodziły. *Tol. Saut.* 61. Jezus znak swey miłości przyłączył i °o tym na ten czas chodził. *Hrb. Art.* 94. (*hoc tunc agebat*, koło tego chodził, o tym myślał, er ging damit um). Zaprawuią syny swe w tym z młodu, w czymby °się klatom przyszedłszy chodzić mieli. *Gliczn. Wych F.* 2, *b.* Chodzić koło siebie z pamiętać o sobie, o zarobku swoim, sich nicht vergessen, auf seinen Nutzen bedacht seyn. Umiał gospodarz ów koło się chodzić. *Jabł. Ez.* 103. Niech koło siebie, iak kto może, chodzi, A przecię innym złośliwie nie szkodzi. *Zab.* 12, 307. — §. Chodzić, brać się do czego, zu etwas schreiten, wozu greifen. Chodźmy w karty. *Off. Wyr.* §. Po czemu chodzi? *Cn. Th.* iaka wartość, iaka cena, wie theuer, wie viel werth? Po tych pieniądzach chodzi. *Cn. Th.* tey ceny, es hat den Preis. Król nasz z przednieyszemi monarchami w iednym szeregu chodzi. *Psalmod.* 14. (w równi, równey powagi). CHODZENIE, ia, *n. substant. verb.* 1) (czyn), chod, iście, das Gehen, der Gang; *Sorab.* 1. chodzeni; *Ross.* хожденіе, ходьба, ходъ. Chodzenie nie może bydź bez nóg. *Petr. Et.* 392. Chodzenie bosemi nogami po goley ziemi, pomaga do solucyi naturalney. *Comp. Med.* 498. das Barfußgehen. Dzieci za młodu mądrości uczcie, a nie wyniosłego a wysokiego chodzenia. *Gliczn. Wych. F.* 4, *b.* — §. Władza chodzenia, die Kraft zu gehen, das Gehen, der Gang. Od Chrystusa ślepi warok, chromi chodzenie odbierali. *Bals. Niedz.* 1, 134. 2.) Chodzenie, mieysce chodzenia, ganek, chodnik, chłodnik, ulica, szpaler, allea, wo man geht, herum geht, der Gang, z. B. Laubengang, die Allee. Chodzenie pod ziemię do skarbu zbudował. *Star. Dw.* 26. Chodzenie w ogrodach ziołmi plecione *ob.* Chłodnik). Chodzenie na okręcie, pokład okrętowy, das Verdeck auf dem Schiffe. CHODZICIEL, a, *m.* który chodzi, chodak, der Geher, Fußgänger; *Slovac.* chodil; *Sorab.* 1. chodzicjer; *Rag.* hoditegl, hodaz, hodjak; *Croat.* hoditel, hodëcz; *Bosn.* hoditegl; *Ross.* ходокъ; *Eccl.* ходєүь; *w rodz. żeńsk.* CHODZICIELKA,

die Geherinn, Fußgängerinn; *Rag.* hoditegliza. *CHODZINY, - in, *liczb. mn.* chodzenie, das Gehen, der Gang. Dokąd się wybierasz? chorego nawiedzić! Próżne twe chodziny, bo iuż szedł w niebo. *Chodk. Kosf.* 63. CHODZISTY, a, e, gdzie chodzić można, zu gehen, wo man gehen kann, gangbar. *St. Kiesz.* 30. Koło chod.., które obracaią, chodząc i depcąc po szczeblach. *T.* das Tretrad. CHODZIWY, a, e, nie mordujący się chodzeniem, dobry do chodu, biegun, von gutem Gange, gut gehend, gut laufend; *Eccl.* благовхóдный. Kń pękry chodziwy. *Sim. Siel.* 69. *Pot. Jow.* 91. Koń ta idzie się coś chodziwego i ogonem wierci. *Alb. n. W.* 11. §. Chodziwy człowiek, lubiący chodzić, der gern geht.

Pochodz: *dochód, dochodzić, dochodowy, dochodny, podchodzić; iednochoda, iednochodnik, nachodzić, nachodzić, nadchodzić, ponadchodzić; obchód, obchodowy, obchodzić, poobchodzić; odchód, odchodowy, odchodzić, poodchodzić, pochod, pochodnia, pochodniowy, pochodowy, pochodzisty, pochodzistość; podchodzić, podchód, popodchodzić; przechód, przechodowy, przechodzić, przechadzać, poprzechodzić; przechod, przychodowy, przychodzić, przychodzisty, poprzychodzić, przychodzień, przychodniowy; rozchód, rozchodzić, rozchodzisty, porozchodzić; uchód, uchodzić, pouchodzić; wchód, wchodowy, wchodzić, powchodzić; wschód, wschody, wschodowy, wschodny, wschodzić, powschodzić, zachód, zachodowy, zachodni, zachodzić, pozachodzić, schodzisty, płaskoschodzisty, przykroschodzisty, wolnoschodzisty* (porówn, słowo. Jść).

CHOIA, ii, ż. CHOINA, y, ż., CHOINKA, CHOYKA zbiór., gatunek sosny, der Kienbaum, eine Art Fichtenbaum. (*Boh.* chwog *frondes abiegnae, piceae*; *Carn.* hoja, hojka, *Vind.* hoika = iodła; *Sorab.* 1. khoyna *pinus, Sorab.* 2. choiza, koiza, choizka; *Sorab.* 1. kuiza, sosna, *Sorab.* 2. choina, koina szyszki sosnowe; *Ross.* хвоя = szyszka). *Slavon.* bòr; *Boh.* borowice, borowić: ka; (*Ross.* hwoja = gałąź). Choina, rodzay sośniny, od niey lekko mnieysza. *Lad. Nat.* 21. Szumy we mklych się choinach dzieią. *Otw. Ow.* 638. Do ruastowania biorą się długie i mocne choyki, lub iakie niegrube drzewa. *Saint. bud.* 332. Z wielkiego strachu wlazł na choykę. *Teat.* 8, 109. Chłopy gdyby choie. *Teat.* 15, 44. (proste, wysmukłe). §. *Collect.* choina, choinka = choiny, choinne drzewa, gay, las choinny, junge Fichten, Fichtenwald, Fichtengehölz. *Cn. Th.* §. Choina, choina, gałązka choinna, wierzchołek choiny, Fichtenreis, Fichtenwipfel, Fichtenspitze. Powtykali sobie choinki za czapki. *Biel. Kr.* 639. Wierzchołek choiny osmolony na żerdzi, tudzież przywiązany do sznura dla chędożenia kominów, ein Fichtenstrauch zur Reinigung der Camine. Cała umieiętność kominiarzy wieyskich, skrobać sadze choiną. *Oss. Wyr.* §. Choina, wiecha, znak piwacki, ein Bierzeichen, Schankzeichen. *Oss. Wyr.* - §. 2., *Bot.* choina ziele *ob.* sosnka ziele. 3., choinka klasztorna, *sabina*, drzewko, der Sàbenbaum, *Boh.* chwoyka. CHOINNY, CHOINOWY, a, e, od choin, Fichten =. Choinowy borek. *Klon. Wor.* 46. (*Boh.* chwogowỹ *sarmenticius*).

CHOLEBAC *ob.* Kolebać. CHOLERA *ob.* Kolera.

CHOLEWA, y, ż., CHOLEWKA, i, ż., szyia bótowa, der Stiefelschaft. *Siles.* cholewa; *Boh.* holen, holené, holenka, holinka (*ob.* goleń); *Ross.* голенище, (*Eccl.* холéвы, холявы, халевы = obuwie zakonnicze; *Sorab.* 2 cholowi, *Sorab.* 1. kolowi = spodnie); *Bosn.* opanak). Obuwali się w skorznie, u których, aby tym leksze były, nie bywało cholew. *Sekl. Mar.* 6. Suknia na nim wisi, iak na kołku, golenie po cholewach pływaią, cały człek niezgrabny. *Zab.* 13, 65. Szewc od cholew; *Ross.* сапожникъ. - §. Whucie szklanéy, cholewa, sztuka szkła, iak pęcherz rozdęta, z obu końców otwarta, z którey tafelnik rozprawia tafle. *Torz. Szk.* 32. *et* 16. in der Glashütte, die Glasblase, woraus die Glastafeln geschnitten werden. - §. Gęba u niego, iak cholewa z pijanica wielki. *Cn. Ad.* 841. er saust einen guten Stiefel weg; er saust wie ein Schuhknecht, wie ein Faßbinder, wie ein Bürstenbinder. Brat spełni; ona znowu mu dolewa; Wszak, mówi, moia gęba nie cholewa! *Bratk. J.* 4 *b.* §. Cholewy, cholewki smalić, albo palić do którey, koperczaki stroić, umizgać się, um eine buhlen, ihr den Hof machen, ihr die Cour machen. Cholewki do niey pali; a przykazał mi, aby nikt o tym nie wiedział. *Teat.* 10 *b*, 6. Amfitryon na woynie, gdy siecze i pali, Jowisz w męża postaci koło iego pani, Zawiia się co żywo i cholewy smali. *Zabł. Amf.* 5. Do cudzych żon cholewy smali. *Zabł. Fire.* 80. - §. *Zarty flisowskie*: Fryca nieboże, przybliżać się męka; Miey się nieboże, byś nie wziął cholewą Na rękę lewą. *Klon. Fl. G.* 1. *b.* (*ob:* frycować cf. babę całować). Żeś chłostę podiął u Nogatu, Nie zwierzay ani rodzonemu bratu, Bo cię cholewą będą zwać parobcy. *ib. H.* 3. §. *Herb* Cholewa, dwie klamry żelazne, między któremi miecz otłuczony, od Bolesława Smiałego cieśli nadany, nazywaiącemu się Cholewa. *Kurop.* 3, 9. ein Wappen.

CHOŁODZIEC, - dźcu, *m.*, W Litwie z botwiny, to iest, z liści buraków, robią potrawę smaczną chłodzącą, po Rusku Cholodec, Cholodziec, zwaną. *Lad. H. N.* 17. ein kühlendes Gericht von Mangoldblättern, O używaniu botwiny, chołodźcu. *Perz. Lek.* 11.

CHOMĄTO, a, *n.*, CHOMĄT, a, *m.*, obłąk do zawdzianiа koniom na szyię, skórzany, wypychany, klestrzynami drewnianemi ściągnięty, żeby tym silniey całym karkiem ciągnęły (u bydła roboczego iarzmo), das Kummet, *Sorab.* 1. kómot; *Sorab.* 2. kommot; *Boh.* chomaut, chomut, *Vind.* komat, okragnik, ham; *Carn.* komàt, ham; *Croat.* hamut, ham; *Hung.* hám; *Ross.* хомутъ; *Lat.* coma, chamus; *Grae.* χαμος, χαμευος; κομα, κημος; *Arab. Kamat* = *constrinxit*). Chomąta Moskiewskie. *Kluk Zw.* 1, 186. - Chomątem zowie się też cały ubiór na konie z takowemi obłąkami, różny od szorów, szli, das Kummet-zeug, das Pferdezeug; *Boh.* chamy. Chomąta lub szleie do zaprzężenia koni. *Kluk Rośl.* 3, 121. *Przysłk.* Dobra w chomąto słoma, w kaftan bawełna. *Cn. Ad.* 162. *Fr. Ad.* 21. (szkoda psu białego chleba; dobra psu mucha; takiemu takie; nie wyrzucay pereł dla świni, dobra Matyaszowi płotka). Jak w chomącie, iak w jarzmie, w niewoli, w ciężkiey

niewoluiczey pracy. *Oss. Wyr.* wie im Joche, ſclaviſch eingeſpannt. Chodzi iak w chomącie, z szyią zawsze wytężoną, nienaturalny, er geht wie im Kummet, mit ſteifem Halſe. Nie do chomąta; nie do pracy; nieprosty; lub też: wart, żeby go ochraniać, er iſt nicht zu ſchwerer Arbeit. *S. Herb* chomąto, kleszcze zwyczayne, iak u chomąta prostego. *Kurop.* 5, 10. ein Wappen.

CHOMĄTNIK, a, *m.* rzemieślnik od chomąt, der Kummetmacher. *Sl. Kiesz.* 30. *Carn.* komatàr. CHOMĄTNY, CHOMĄTOWY, a, e, od chomąta, Kummet-. *Boh.* chomutnỳ; *Roſs.* хомутный, Chomątowy rzemień, *Roſs.* ремень, ремни, сунóнь, сунóня. (сунонумь zwięzywać kleszcze chomątowe). *Boh.* chomutnicho platiti = oduznego płacić. *Roſs.* хомутина poduszka chomątna, das Kummetkiſſen. *Roſs.* хомутать, охомутать; *Croat.* hamiti = wkładać chomąto).

CHOMIK, a, *m.*, myſz wielka ziemna. *Dudz.* 57. *mus cricetus*, większa od łasicy, ma w policzkach wewnątrz torebki, kopie w ziemi nory, w których zebrane ziarna składa, znosząc w torebkach policzkowych. *Zool. Nar.* 348. der Hamſter. Chomiki szczekaią na kształt psów, i ztąd zowią ie psami ziemnemi. Na Podolu nazywaią ie skrzeczkami. *Lad. H. N.* 22. *Lad. dyk.* 2, 409.

•CHOMLE należą do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 6. ein Theil des Weiberputzes.?

CHOMOLEC, CHOMULEC, - lca, *m.*, drzewo w końcu skrzydeł niewodowych w poprzek sadzone, ein Ständer des Zuggarns. Skrzydła niewodu u wierzchu i spodu osadzaią się na sznurze, którego końce są przymocowane do chomolców, albo drzew w końcach skrzydeł wpoprzek sadzonych. *Kluk Zw.* 3, 241. Chomulce te bywaią sosnowe. *Kluk Roſl.* 2, 158. (cf. Hamulec).

•CHOMOS, a, *m.* Farinzucker. Cukru chomosu albo faryny kamień. *Inſtr. cel. Lit.*

•CHONOM, a, *m.*, pewna farba, eine gewiſſe Farbe. Od kamienia chonoma farby Tureckiey. *Vol. Leg.* 4, 360. farby Tatarskiey. *ib.* 6, 135.

CHOP! CHOB! odgłos nagłego i mocnego uderzenia, der Schall eines ſchnellen heftigen Schlages, ſchmiß! puff! Biiemy ſię; chop w gębę, przez nos, przez zęby, aż ſię o brodę szabla oparła. *Boh. Kom.* 1, 361. Spotykam ſię z pewnym iunakiem, chop go tedy bez ceremoniy w pysk. *Mon.* 74, 43. Daley chob lalka, nie póydziesz mi ztąd. *Teat.* 36, 23. (cf. Hop, hup!). CHOPNĄĆ *iednkl., czyn.*, Chopać *kontyn.*, gwałtownie na prędce uderzyć, ganz unverſehens einen ſtarken Hieb verſetzen, ſchmeißen, puffen. Pięścią chopnąć w gębę, uderzyć kogo w gębę, dadź ni z tego ni z owego w pysk komu. *Oss. Wyr.* Chopnąć, o koniach, poskoczyć wierzgaiąc, von Pferden, aufſpringen und hinten ausſchlagen (*ob:* Kopnąć). *Fig.* Onby górował; lecz go szczęście chopnie mańkutem, w pierwszym zaraz gasząc świecie. *Mon.* 71, 155. §. *Transl.* pobieżeć prędko gdzie, czosać dokąd, eiligſt wohin laufen, hinſpringen. (cf. hop, hopsasa). Słysząc różne wieści, chopnął sam w tamte strony, żeby na swoie oczy widział, co było. *Oss. Wyr.* §. Chopać na kogo = popędzać, nalegać popędzaiąc, eintreiben, anſpornen. Chopać na konia. *Oss. Wyr.* Chopał na niego, chopał; ten przecięż, iak ſię wlókł noga za nogą, tak ſię wlókł. *Oss. Wyr.*

Pochodz: *ochapiać, ochopny, pochop, pochopny, wychopień, schopić ſię; uchopić;* (Boh. chopit ſe, chopim, *prehendo*, chapati, *mente capere*, chapat ſe *capere, arripere* (*ob.* chapać, chapnąć; *Slovac.* ſchopnỳ *docilis*, ſchopnoſt *docilitas*; *Sorab.* 1. choppinaś, chopinam, zpoczinam = *począć cf. pochop*; *Sorab.* 2, ſchopene = *początek.*

1., CHOR *ob:* Chory.

2., CHOR, KOR, - oru, *m.*, z Łac. w kościele chor, mieysce dla śpiewaków, das Chor in der Kirche für die Sänger, das Singechor. *Morav.* chor, *Boh.* kůr; *Slovac.* choruſ, kur; *Hung.* kar; *Sorab.* 1. chórluſch, ſpiewanizа; *Sorab.* 2. corra, korra; *Croat.* korush, korùs; *Dal.* kór, hor; *Vind.* peuni kor, pojelisho, porke, porshehna, *Carn.* porshehn, chor; *Slavon.* kór; *Rag.* pjevaliſcte; *Roſs.* хоръ, хóры, *Eccl.* еклиосъ. Długim orszakiem rozlicznego dworu, Gankiem szedł w kościół z królewskiego choru. *Chelch. Poprz. A.* 2. - §. Chor, kilku razem śpiewaiących, graiących, das Chor, die Chorſänger, Chorſpieler. *Eccl.* лнкосмóнїе, лнкн, собранїе пѣвцовъ, хоръ, *Roſs.* ликъ. Na dwa chory śpiewanie, na przemian, ein Wechſelgeſang, Geſang zweyer Chöre. Ignacy Swięty śpiewanie na chory w Antyochii ustawił, z widzenia aniołów, którzy na przemianę Troycę Swiętą wychwalali. *Sk. Dz.* 66. Kazał kościoły pięknie ubierać i śpiewanie w nich na chory czynić. *Sk. Dz.* 261. Chory anielskie, chory muzykantów. *Tr.* (cf. kapela). §. Chor, to, co chor śpiewać, pieśń od całego choru śpiewana, der Chor, der von allen geſungen wird. Kto zmiarkuie, iak wiele chor ma głosów? iest tam głos cieńki, gruby i średni; są głosy niewiast i mężczyzn, do których przydaią surmy; daią ſię głosy wszystkich słyszeć ogólnie, lecz w szczególności żaden. *Pilch. Sen. list.* 2, 378. Pienie na różne podzielone chory. *Ustr. Tr.* 50. §. Chor u mnichów, pewne nabożeństwo, i godziny do śpiewania iego, der Chor der Mönche, der Chorgeſang. Rad do koru chodził. *Birk. Dom.* 63. Jezuici nie byli obowiązani do choru. *Oss. Wyr.* - §. *Fig. tr.* pod chory wynosić, pod niebiosa, uwielbiać, Himmel hoch erheben, lobpreiſen. Ou szczodrobliwość królowy pod chory wynosi. *Pot. Arg.* 217. - Chor, rzęd, ranga, stopień, der Rang, die Reihe, Stufe. Stawia go w naypierwszych panów chorze. *Jabł. Ex. C.* 3. Niższego choru, pospolity, zwyczayny, ordynaryyny, gemein, ordinair, ganz gewöhnlich, von gewöhnlichem Schlage, Ja z pięknościami niższego choru wdawać ſię lubię. *Teat.* 1, 44. Schönheiten vom zweyten Range. 2., Chor, część kościoła, gdzie wielki ołtarz i formy kapłańskie, der Haupttheil der Kirche, wo ſich der Hochaltar und die Prieſterſitze befinden (in der catholiſchen Kirche). *Roſs.* клиросъ, крылосъ. Kanonik, gdy w chor przyszedł, nalazł wszystkie formy zastąpione, tak ſię wiele kanoników naiechało. *Gorn. Sen.* 526. (*Carn.* chorár = kanonik, der Chorherr, Canonicus).

Pochod: *chorny, chorowy, chorał, choraliſta, choralny.*

CHORĄGIEW, - gwi; *ż.*, CHORĄGIEWKA, i, *ż. zdrb.*, znak woyskowy, pod którym gromadzić się maią żołnierze, die Fahne (*ob*: proporzec, sztandar). *Boh.* korauhew, korauhwička; *Slovac.* korauhew, prapořec, zastawa: *Sorab.* 1. khorov; *Sorab.* 2. Fonna; *Carn.* wendéru, saltáva; *Vind.* bandera, saſtava, znamnje; *Bosn.* zaſtava, ſtjegh, dundar; *Croat.* zasztáva, bandera, páh; *Rag.* ſtjegh, zaſtava; *Hung.* zászló; *Slavon. Turc.* barjak, barják; *Roſs.* хоря́гы, знамя, знáчекъ, смя́гъ, смязь. Miała z dawna każda ziemia swoię chorągiew, którą nosić na pogrzebach królów i na pospolitey wyprawie należało do chorążego. *Skrzet. P. P.* 1, 208. Turcy chorągiew Mahometową w wielkim poszanowaniu chowaią w skarbcu. Kiedy ią wystawią, wszyscy powinni iśdź pod ten znak. Wierzą, iż ią Gabryel Mahometowi z nieba przyniósł, i zowią ią też Niebieską chorągwią. *Klok. Turk.* 27. Kurfirszt Pruski od króla wedle mody ſtarey chorągiew brał. *Pot. Jow.* 31. (znak hołdu, lenności, das Fahnenlehn). Woiewoda Wołoski, porzuciwszy chorągiew pod nogami królewskiemi, iako był obyczay, przysiągł hołd i posłuszeństwo. *Stryjk.* 514. Pod chorągwiami ſtanąć, woynę podnieść. *Warg. Cez.* 155. ſich zur Fahne ſtellen. Chorągiew rozwiiać, die Fahne fliegen laſſen. Chorągiew zwiiać, woysko rozpuścić, die Soldaten abdanken. Chorągiew rozciągać, woysko zaciągać, werbować, werben. Chorągwi przysiąc, do chorągwi przysiąc s do żołnierzy przystać, zur Fahne ſchwören. Pod chorągwią służyć, woyskowo służyć, Kriegsdienſte thun. Chorągiew opuścić, dezerterować, die Fahne verlaſſen, deſertiren. Zbieg z pod chorągwi, dezerter, Ausreißer. Białą chorągiew z miasta wywiesić s poddadź się, die weiße Fahne aushängen, ſich ergeben. Z nieprzyiaciół chorągwie a zwycięztwo otrzymać. 1. *Leop.* 2. *Mach.* 5, 6. Nieprzyiaciela z pod chorągwi rozegnał. *Warg. Cez.* 215. (rozproszył). Nic nie wskórają naywiększe woyska, na których sprawiedliwość chorągwi swey nie ma. *Sk. Dz.* 811. (którym sprawiedliwość nie przewodzi, hetmani). - Chorągiew, *metonym.* żołnierze pod iedną chorągwią (*ob*: rota, połek), eine Compagnie, ein Eſcadron; (auch im Deutſchen ehemals Fahne, Fähnlein. Adlg). Jan Olbracht ze szkodliwemi chorągwiami do ziemi Wołoskiey zaieżdża. *Krom.* 758. - Chorągiew kościelna, eine Kirchenfahne. *Roſs.* хоря́гы. Chorągiewka wywiesza się na kościele na znak kiermaszu. *Oss. Wyr.* Chorągwie brackie, die Fahnen der Brüderſchaften. Cechy pod chorągwiami w paradzie. *Oss. Wyr.* Chorągiew okrętowa, bandera, die Schiffsflagge. Flotta na znak radości, którą w ów dzień miała Różnobarwe chorągwie zewsząd wywieszała. *Przyb. Lux.* 56. Chorągiewka na dachu, die Dachfahne, der Wetterhahn. *Teat.* 29, 126. *Zabor. Geom.* 6. Chorągiewka u piora, są to owe gęsto osadzone niteczki, z których każda znowu iest piórkiem. *Kluk Zw.* 2, 12. die Fahne an einem Federkiele. - *Fig.* Chorągiewkę zwinąć s w nogi uderzyć, zmykać, dadź drapaka, Reiß aus nehmen, ausreißen. CHORĄGIEWKOWY, a, e, od chorągiewki, Fähnleins =, Fähnchen =. Chorągiewkowe kopiie, albo spisy. *Czack. Pr.* 216. (na których chorągiewka osadzona, Spieße mit kleinen Fahnen). CHORĄGIEWNY, CHORĄGWIANY, a, e, od chorągwi, do chorągwi należący, Fahnen =, zur Fahne gehörig, von der Fahne. *Croat.* zaſztávni; *Roſs.* смяго́нный, знаме́нный. Szlachta chorągiewna, obowiązana iść pod chorągiew swoiey ziemi na pospolite ruszenie, der Fahnenadel, der zu den Fahnen ſeiner Woiwodſchaft bey dem allgemeinen Aufgebothe ſtoßen muſſte. Wszystkie stany duchowne i świeckie, książęta, panięta, dworzanie i ziemianie, szlachta chorągiewna, winni woynę służyć. *Stat. L.* 37. Panowie chorągiewni, lennicy, którzy przy oddawaniu hołdu zwierzchnikowi naywyższemu banderę swoię zniżali, die Fahnenlehnsmänner. My hospodar ślubuiem, iż wszystkich książąt, panów rad duchownych i świeckich, panów chorągiewnych, szlachtę, miasta, temi iednemi prawy sądzić mamy. *Stat. Lit.* 1. Książęta i panowie chorągiewni, rada także i urzędnicy ziemscy, *Stat. Lit.* 414. Ludzie chorągiewni, chorągiew, żołnierze pod chorągwią, nie lenacy, Fahnenſoldaten. Ogromna iesteś, iako obóz chorągiewny. *Budn. Cant.* 6, 4. (iak woysko uszykowane. *Bibl. Gd.*). - Drąg chorągwiany, u którego wisi chorągiew. *Oss. Wyr.*

Pochodz: *Chorąży, chorążye, chorążanka; chorążyna, chorąztwo.*

CHORAŁ, KORAŁ, u, *m.* (*ob.* chór) śpiewanie prosto iednym głosem poważne. *Cn. Th.* 302. der Choral. CHORALISTA, CHORZYSTA, y, *m.*, śpiewak chorowy, der Choraliſt, Choriſt. CHORALNY, KORALNY, a, e, od chorału, Choral=. Spiewanie kościelne choralne. *Birk. Dom.* 148.

CHORĄŻANKA, i, *ż.* córka chorążego, die Fähndrichstochter. *Zab.* 12, 55. CHORĄZTWO, CHORĘZTWO, a, *n.*, urząd i godność chorążego, die Fähndrichsſtelle. Choręztwa trzeba ludziom dawać zdolnym, gdyż na tym wiele zależy. *Tarn. Uſt.* 307, - §., Chorąży s chorążyną, der Fähndrich mit ſeiner Frau. Państwo chorążstwo przyiechali. CHORĄŻY, - ego, *m.*, piastuiący chorągiew (*ob.* propornik), der Fähndrich. *Boh.* korauhewnik, praporečnik, fendrych; *Sorab.* 1. khorownik, khorovnik; *Carn.* prapognek, wendirshar, saſtavnek; *Croat.* zaſztavnik; *Bosn.* zaſtavnik, ſtjegonoſaç, dveudarnick; *Vind.* fendrih, banderar, banderovez, bariaktar; *Roſs.* хоря́жій, смяговникъ, знаменоси́цъ, *Eccl.* знаменщикъ. Chorąży, kiedy chorągiew będzie trzymał, ma mieć na sobie zbroię dobrą, a chorągiew sam chorąży w ufie swym ma dzierżeć. *Stat. Lit.* 41. §. Chorąży, urzędnik w Polszce, der Fahnenträger, ein vornehmer Beamter. Urząd koronny i ziemski do noszenia tak przed królem, iako i na czele rycerstwa woiewódzkiego chorągwi. Mieysce chorążych wielkich koronnych po podkomorzych; toż samo między ziemskiemi urzędnikami. Chorążowie nadworni są w Koronie i w Litwie; tych obowiązkiem wielkich zastępować. *Kras. Zb.* 1, 205. CHORĄZYC, a, *m.*, syn chorążego, des Fähndrichs Sohn. CHORĄZYNA, y, *ż.*, żona chorążego, die Fähndrichinn, Fahnenträgerinn.

CHOREK, rka, *m.*, *zdrobn. rzeczown.* chor, ein kleines Chor, ein kleiner Chor, Chörchen. Chorek przy organach. *Tr.*

CHORKAWY *ob*: chrachać.

CHORŁAK, a, *m.*, cherlak, charlak, chorowity, eitl Kränklicher.

CHORNY, á, e, chorowy, od choru, Chor =. *Boh.* kûrni; *Vind.* korski.

CHORO *przysłk. przymiotn.* Chory, niezdrowo, słabo, krank. Choro się mieć. *Wlod.* = słabym bydź, chorować, ſich krank befinden. CHOROBA, y, ź., CHOROBKA, i, ł. *zdrobn.*, złe zdrowie, słabość, niezdrowie, niemoc, die Krankheit; *Sorab.* 1. khoroba, khorosć, chorosć; *Sorab.* 2. chorosći; *Hebr.* מחלה; *Slovac.* choroba, nemoc, nedužiwosť; *Boh.* nedug, nemoc; *Carn.* bolęſin, beteg, beteſh; *Vind.* boliesen, nesdrauje, bol, boliesnoſt (*Vind.* ſkerb, ſkerbnoſt = troſka); *Rag.* bool, nemooch, nezdrav; *Slavon.* bolêſt, bolleſt (*Slavon.* chorav = ślepy); *Bosn.* betegh, nemocch; *Croat.* beteg; nemoch, ſzlaboszt, gingavócha, bòl, nezdrauje; *Dal.* nezdrav, ból, boleſzt, bolovanye; *Hung.* betegſegh; *Roſs.* болѣзнь, нѣмощь, *Eccl.* недyгъ (cf. duży). Choroba, stan taki ciała, w którym różne działania, inszym razem z łatwością wykonane, więcey z taką łatwością wykonać nie może. *Krup.* 5, 1. Choroby powszechne, szczególne; chroniczne, ostre; mieyscowe, sympatyczne, epidemiczne (*ob.* przyniotne, przymioty). *Krup.* 5, 1 *praef.* Chorob znaki, symptomata. *ib.* choroba przypadła, abo przypadek choroby w drugiey będącemu, symptoma. *Cn. Th.* Nauka o chorobach, pathologia. *Krup. V. praef.* Choroba sądowna, która niestanie u sądu wymawia, eine legale Krankheit. Choroba czarna, ciemnoziolona. *Syr.* 777. черназемощь, wielka choroba, kaduk, Swiętego Walentego niemoc, *qu. v.* Choroba satyryyska *ob.* satyryyski. Choroba łożna *ob.* Łożny. Choroba niewieścia, krwotok, miesiące, miesięczna choroba, czas, czasy *ob:* Miesiączki. Choroba Swiętego Antoniego *ob:* Antoni. Pańska choroba *ob.* Pedagra. Zapadł na iakąś cudzoziemską chorobkę. *Mon.* 69, 31. (*ob.* franca). *Cziach. Przyp. G.* 2. Jedna chorobka, wrzód, rana, krosta, Tak śliczny obraz pocu twarzy nagła choroba, nadobną cerę traci niemoc. *Poc. Hom.* 144. Od dawnego czasu choroba go trzyma. *Sekl. Jan.* 5. - *Prov.* Pańska choroba, ubogiego zdrowie. *Rys. Ad.* 55. (takiey choroby ubogi za nic nie ma, nie pieści się nią). Co choroba, tô doktor. *Rys. Ad.* 6. - *Prov. Slovac,* gałé bolesť, taká masť. Nie masz gorszego człowieka nad tego, co z choroby powstanie. *Rys. Ad.* 45. Choroba choroby nie wyrządzi. *Birk. Ex. C.* 2. Choroba nie piastuie. *Rys. Ad.* 5. Sama starość stoi za chorobę. *Rys. Ad.* 62. Chorobę zastarzałą trudno uléczyć. *Zegl. Ad.* 30. Komu miła swa choroba, temu nie wołay doktora. *Cn. Ad.* 355. Zdrowy choroby, a chory ma się spodziewać śmierci. *Rys. Ad.* 77. Bywa lekarstwo gorsze niż choroba. *Leszcz. Gl.* 76. Ostatni to iest śrzodek, przez chorobę dostawać zdrowia. *Pilch. Sen.* 143. - §. Choroby wymysłow i dziwactwa. *Jez. Wyr.* Einbildungen, Grillen, Seelenkrankheiten. Niecnoty, złe skłonności, choroby duszy. *Perz. Lek.* 83. Nie wstydź się, nie wstydź, iuż to pospolita Choroba kochać, wszystkim przyzwoita. *Part. F.* 151. §. Przeklinaiąc: choroba = kaduk, kat, djachel, der Henker, die ſchwere Noth, der T... Boday go choroba!.. *Teat.*

24 *b.* 11. Niech mię choroba weźmie. *ib.* 33 *c*, 66. O niechże djabli, choroba, wszyſtko złe takich bierze Jchmościów. *Teat.* 27 *c*, 37. Otoż i oni, na moie nieszczęście! czy tu choroba ich niesie! *Kniaź. Poez.* 3, 211. Czy choroba nadała tego posłańca? *Boh. Kom.* 1, 188. Jdź do choroby! CHOROBSKO, a, *n.*, brzydka choroba, eine häßliche Krankheit. Ludzie pełni chorobſk i wrzodów. *Pilch. Sen.* 169. Wszeteczne chorobska. *Pilch. Sen. list.* 2, 367. CHOROBNY, a, e, do choroby należący, Krankheits =, die Krankheit betreffend. Siły chorego ustały, bo chorobney srogości nie wytrzymały. *Cziach. Przy. G.* 4. §. Chorowity, kränklich. Za takowym płynieniem krwi, trudne i chorobne brzemienia bywaią. *Cziach. przy E.* 2.

CHOROGRAFIA, ii, ź., z Greck. krainopistwo, opisanie iednéy znaczney części ziemi, iaką iest Francya, Niemcy, i t. d. *Wyrw. G.* 6. die Chorographie, Landesbeſchreibung *ob:* gieografia, topografia. CHOROGRAFICZNY, a, e, CHOROGRAFICZNIE *przysłk.*, tyczący się chorografii, chorographiſch.

CHOROSC, ści, ź., chorowitość, słabość, schorzałość, die Kränklichkeit, *Eccl.* хвóрость. Zbytni cień chorość wszem rzeczom zadawa i czerstwość powietrza zaraża. *Cresc.* 679. *CHOROSŁODZENNY, a, e, chorobę na słodzonie maiący, *Mącz.* milzſüchtig.

*CHOROSZ, *CHOROSZY, a, e, *Roſs.* хорóшій ładny, piękny, ſchön, artig. Każdy horosz, za swoy horosz. *Teat.* 29 *c*, 7. CHOROSZ, a, *m.*, grzyb siedzeniá; na wielu mieyscach w Litwie siedzącem go zowią; na niektórych zaś pod nazwiskiem chorosz iest znaiomy. *Jundz.* 565.

CHOROWAC *niiak. konjug.*, chorym bydź, choro się mieć, źle się mieć, słabym bydź; krank ſeyn, kranken. *Sorab.* 1. *obsol* khoriu, khorim, *Eccl.* скорбѣю, болѣзнyю; *Syr. Chald. Talmud.* כרח *kora* (*Boh.* zchrawěti = zachorować); *Boh.* nedužiwati; *Slovac.* ſtonat, ſtonem, nemocen gſem; *Carn.* bolęham, betegujem, beteſhujem; *Croat.* beteguvati; *Vind.* boliehati, boleſnuvati, boluvati, boun biti, beteshuvati, bouniżhuvati, bolezhuvati; *Dal.* bolovati; *Rag.* bolovatti; (*Roſs.* скорбѣть тęсknić; хворáть kwękać, charlać, захворáть zachorować); *Roſs.* немóчь, немогý, недомогáть, болѣть; *Eccl.* недyгованіи, немоществованіи. Już siódmy dzień, iak choruie na febrę. *Gaz. Nar.* 104 *b.* Lepiey nie chorować, iak bydź léczonym. *Fr. Ad.* 101. Lepiey chorować na ciele, niż na duszy. *Cn. Ad.* 439. Skrzywił się, iakby chorował na glisty. *Jabl. Ex. C.* 3. - *Fig.* Chorować na głowę, mieć gzika we łbie, nicht richtig im Kopfe ſeyn, einen Sparren haben. Wszyscy ludzie bez braku choruią na głowę, Choć ieden wziął funt głupstwa, a drugi połowę. *Nar. Dz.* 3, 120. CHOROWITOSC, ści, ź., podpadłość chorobom, die Kränklichkeit. *Sorab.* 1. khorovitoſci; *Boh.* nedužiwoſt; (*Boh.* churawſtwo suchorlawość). *Carn.* beteſhnoſt; *Vind.* bolezhlivoſt, boleslivoſt, bounovitnoſt, *Eccl.* недyгованіе, *Roſs.* немоществованіе. CHOROWITY, a, e, CHOROWICIE *przysłk.*, skłonny do choroby, kränklich. *Sorab.* 1. khoroſcziwé, khorovité; *Boh.* chorowitý, nedužiwý; *Carn.* bolęhu, beteſhnik; *Vind.* boletliu,

lellin, bolezhliu, bounoviten; *Rag.* betestyiv; beſcjav, slocéit, arghjav; *Slavon.* bolexljiv; *Roſs.* перепáдчивый, припáдчивъ, болновáтый; Zdrowie chorowite. *Krop.* 5, 627. Chorowitym bydź, charlać, kwękać, *Roſs.* охсопáть. CHOROWNIA, i, ż., izba choruiących, chorowny gmach. *Mącz.* lazaret, infirmarya, lekarnia. das Krankenzimmer; *Sorab* 1. khorenicza; *Roſs.* больница; *Eccl.* гдѣбница; *Vind.* bounikalishe.

CHOROWY, a, e, chorny, od choru, Chor =. Składa ſię rożne piosnki, iak do kantyczek. *Teat.* 20 *b*, 28 *a*.

CHORY, *CHOR, a, e, CHORO *przysłk.*, niezdrowy, niemocny, słaby, krank; *Sorab.* 1. chóry, khoré; *Sor.* 1. dori, lezt, cherri; *Boh.* bolawý; ſtonawý, nemocny, (*Boh.* chromy suchorlawy); *Slov.* nemocni, nedužiwi, nezdrawi; *Ser.* beleſtan; (*Slav.* chorav = ślepy, iednooki); *Vind.* bolan, bouan; *Carn.* bolne, bollan; *Rag.* nemochjan, boan, boleſtan, razbogljen, pobogljen, nemocch, beſtar, betexan; *Bosn.* beteſgian, boleſtan; *Croat.* beteſni, mochiv, ſzlab, nemochen, bolen, bolesztan, nemoan. *Dal.* bolan; *Roſs.* бóльный, болящій, немощный, недýжный, скóрбный; *Eccl.* хворый, недужный, немощий, болѣзнивый. Chory iest ten, gdy ſię cokolwiek przeciwnym sposobem w nim czuie, iak ſię dziać zwykło, gdy zdrowym iest. *Klok Z.* 1. 124. Chory na głowę, na żołądek, na śledzionę. *Ib.* Chorey baby chorszy umyśl. *Wyr. Kat.* 183 Chory na przesąd, uprzedzeniem zaślepiony, krank an dem Vorurtheile. Każdy to uzna, kto tylko na przesąd nie chory. Próżen iest ciemnych błędów i duchu przykory. *Zab.* 11, 43. *Zabł.* - Chory *Subst. masc.* der Kranke, ein Kranker; *Slavon.* coleſtnik; *Croat.* beteſnik *Dal.* bolnik; *Rag.* nemochnik; *Vind.* bounik, bolnik, beteshnik; *Carn.* bolnik): *W rodz. żeńsk.*, Chora *subst.* die Kranke, eine Kranke. *Carn.* boluiza, *Croat.* bolnicza, betesnicza). Zły znak, gdy chory swoiey nie czuie choroby. *Teat.* 34, 47. Choremu wszystko gorzko. *Cn. Ad.* 65. Choremu ſię poprawuie, gdy ſmierć bliży przystępuie. *ib.* A chcesz ieść? chorego ſię pytaią, zdrowemu daią. *Cn. Ad.* 65. Tylko to chorego pytaią, ieśli chce. *Rys. Ad.* 67. Nie doktora, chorego pytay, gdzie boli. *ib.* 51. *Prov. Croat.* Nemochnemu zdrav ne razme. (zdrowy nie wie, co chory cierpi). CHORZEC *niłak. nied.*, schorzeć *dok.*, podlegać chorobie, krank werden, erkranken. *Sorab.* 1. ſkhórńć; *Sorab.* 2. ſtorćſch; *Boh.* zchurawetl; *Vind.* sboleti, boun gnati; *Roſs.* захворать. Łacno chorego cieszyć zdrowemu. Trudno gdy chorzeć przyydzie samemu. *Cn. Ad.* 411. Zchorzał na ſlisty. *Jabł. Fr.* 2. Iż książę chorzał, nie mogłem ſię z nim widzieć. *Warg. Radz.* 351. Tak mu ięzyk schorzeie, by chore oczy na słońcu. *Gliz. Wych. K.* 7. Na śledzionę chorzeiącym co pić dawać. *Syr. Gzr.* Chorzenia i febry cielesne modlitwą wygnał. *Birk. Kaz. Ob. H.* 2. (choroby). CHORZUCHNY, a, e, CHORZUTKI, a, ie, CHORZUCHNO, CHORZUTKO *przysłk.*, lardzo chory, ciężko choruiący, very sehr krank. *Mącz.* Chorzuchne dziecłątko. *W. Post W.* 3. 109.

Pochodz. przymiotn. *chory*: *chorłak*, *charlak*, *cherlak*, *cherlać*, *charlać*, *choroba*, *chorobka*, *chorobsko*, *chorobny*, *przychorszy*, *rozchorować się*, *zachorować*, *zachorzeć*, *odchorować*, *przychorować*, *przechorować*, *nachorować się*, *wychorować*, *dochorować*.

CHORZYSTA *ob*: Choralista.

CHOST, a, *m.*, CHOSTEK, CHOSZTEK, - tka, *m.* *CHOSZYSKO, nierządnik, ein liederlicher Mensch. Popiela wtórego na wzgardę większą chostkiem pospolicie przezywano, gdyż swowolne i nikczemne obyczaie iegó, twarz szkaradna, włos w brodzie i w głowie rzadki bardziey go ieszcze szpeciły. *Krom.* 46. Chosztek abo chosztysko według opisania inszych historyków. *Papr. Ryc. ob*: koszysko.

CHOW, u, *m.*, wypielęgnowanie, utrzymanie, wygnarowanie, die Auferziehung, die Zucht. U nas chów bydła nie iest ieszcze w tym stanie, iakby bydź powinien. *Pam.* 83, 439. Mogę ci za konia tego ręczyć, bo iest niego chowu. *Oss. Wyr.* CHOWAC *transit., niedok.*, schować *dok.*, zabezpieczaiąc od zguby w pewném mieyscu złożyć, verwahren, aufbewahren, *Boh.* chowati, chowawam, howjm, howjwam; *Slovac.* chowám; *Sorab.* 1. khowam, chowam, ſchowam; *Sorab.* 2. chowaſch, kawaſch; *Hebr.* נצר *chaba*; *Vind.* sahraniti, ohraniti, saobvarjti; sazaruvati; *Carn.* hraniti; *Bosn.* sprenuti, ſahraniti, oſtaviti, *Croat.* chuvati; *Roſs.* прочнть, сберечь, блюсти. W sklepach skarb swóy chowa. *Star. Ow.* 26. W więzach tych prochy składaią i chowaią. *ib.* 38. Korona ma bydź w skarbie w Krakowie chowana. *Vol. Leg.* 2, 900. Zołdy swoie w karczmach chowaią, a nie w trzosach. *Birk. Kaz. Ob. G.* 2. *b.* Radbym co nalazł; ale swoie chowa każdy. *Klon. Wor.* 34. W okowach i we dnie i w nocy ich chowaią. *Paszk. Dz.* 52. (trzymaią, ſie halten ſię in Ketten). Daleko ważnieysze rzeczy wiem i w milczeniu chowam. *Teat.* 29, 40. (taię, zatam, verſchweigen, in Stillſchweigen verbergen. - Zboże chować, trzymać, nie puścić, nie przedawać, das Getreide verwahren, liegen laſſen, nicht verkaufen. Kto zboże chowa, tego przeklina lud; ale nad tym, który ie przedawa, iest błogosławieństwo. *Radz. Prop.* 13, 26. Chować co na droższe przedanie, na droższy czas. *Tr.* - Chować owoc, frukta, dadź im leżeć, Obſt verwahren, aufheben, liegen laſſen. Owoc do chowania, który może leżeć, *Sorab.* 1. khowanité, zwarnuwité, *Ger.* aufbewahrbar. §. Chować kogo, bronić go od złego, zachowywać, warować, strzedz, einen vovor bewahren, behüthen, beſchützen. Choway boże! broń boże! Gott bewahre! Gott behüthe; Behüthe Gott! Bewahre Gott! I w ostatniey nędzy mnie nie odstąpili, choway boże! *Teat.* 54 *d*, 27. Niech cię Pan Bóg chowa nam na długie lata, W łasce swoy, w czerstwey sile, i w wadze u świata. *Groch. W.* 160. Łaskęm zawsze od ciebie znał, i dosyć hoyną, chowałeś w ziemi cudzey głowę mą spokoyną. *Papr. Przy. A.* 2 81. Niech cię Pan bóg przez wiek wielopomny chowa w łasce swey świętey. *Protas. Jał. A.* 3. §. Chować kogo u siebie, ukrywać, taić, przechowywać, einen Zufluchtsort geben, bey ſich verbergen, verſtecken, bey ſich halten. Uciekaiących skrycie u siebie chowaią. *Paszk. Dz.* 63. Cudzego zbiega chować, nie godzi ſię. *Morszt.* 79. - Chować ſię, kryć ſię, ſich verbergen, ſich verſtecken. Powiedz mi, gdzie ſię chowasz, bracie Stanisławie, Bom cię tak długo szukał, ażem ustał prawie. *J. Kchan. Fr.* 42. *Dzły*

ała i chowa się za Antka. *Teat.* 54 *c*, *D.* 2. Chowaią się z tym, co naydroższego maią, *ib.* 55 *e*, 11. *Sorab.* 1. **khowam so.** Chowany, gra, gdy się ktoś ukrywa, aby go drudzy szukali, **das Verſteckſpiel.** Grać chowanego. §. Chować gości, stawiać gości, przyymować na gospodę, **Fremde beherbergen, einen Gaſthof halten.** Gospodarz domu gościnnego rozumie się ten, który goście i przychodnie ustawicznie stawia i chowa. *Szczerb. Sar.* 242. §. Chować kogo u siebie, w domu przy sobie mieć, na swoim chlebie, **bey ſich unterhalten, in ſeinem Hauſe haben.** Księża wzięli zwyczay chować przy sobie białogłowy, iako za duchowne córki. *Sk. Dz.* 343. Chowa on familią wielką w domu swoim, *Star. Dw.* 50. Chować dwór, ludzi, służących, czeladź, **eine Hofſtaat halten, Bediente, Geſinde, halten.** Nieboszczyk pan chował dwór wielki. *Kras. Pod.* 2, 29. Pan, który muzykę chowa, niech płaci poboru 300 złotych; bo lepiey na to mieysce puszkarzów chować. *Let. D.* U ziemiaństwa iest ten obyczay, dzieciom rządzić a chować bakałarza. *Gliez. Wych. K.* 3 *b.* Jeśli chcesz mamkę dziecięciu chować, chowayże stateczną, a trzeźwą. *ib. D.* 5 *b.* (**dem Kinde eine Amme halten**). Chować bydło, ptaki, **Vieh halten, Vögel halten.** Błądzą, którzy więcey bydła chowaią, niż należycie wyżywić mogą. *Kluk Zw.* 1, 148, Kto chowa ptaki z pisku, Ten miewa łayno w zysku. *Rys. Ad.* 23. Któż mi większe rany zadadź może, iako pies odemnie chowany! *Pot. Arg.* 733. (bardziey boli od swoiego). Zwierz chowany, domowy, ogłaskany, **ein zahm gemachtes Thier, ein im Hauſe gezogenes Thier.** Z wilka chowanego mała iest pociecha. *Kluk Zw.* 1, 354. Wilk chowany, przyiaciel iednany, żyd chrzczony, niepewny. *Cn. Ad.* 1216. - *Dwor. B.* 2. (po staremu wilk. Maź iak chcesz chłopa maslem, przecięż mu wonieć dziegciem). §. Chować, karmić, pielęgnować, wychowywać z młodu, **nähren, erhalten, erziehen, ziehen.** *Sorab.* 1. lubuju, zkubuju; *Sorab.* 2. **lublasch**; *Rag.* hrániti, goittí; *Ross.* **питаю.** Niewiasta chowała syna swego, aż go odchowała od mleka. 1. *Leop.* 1. *Reg.* 1, 24. Matki własnemi piersiami dziateczki swe chowały. *Falib. Dis. G.* Żona z dziatkami w mieście łaską ludzką chować się musiała. *Falib. Dis. M.* - *Passiu.* chować się, brać wychowanie, **erzogen werden.** Córki chowaią się przy matkach; a syny biorą od nich, a chowaią osobno. *Star. Dw.* 48. Syn umarł, a córka się chowa: (życie i bierze edukacyą, **iſt am Leben und wird erzogen**). - Ryby, ptaki, dobrze się tu chowaią. *Cn. Th.* płużą tu, **ſie kommen hier gut fort.** §. Chować, o stadnikach, rozmnażać, rozmnażaniem utrzymywać, **von den Beſchälern, beſpringen, beſchälen, belegen, befruchten.** Stadnik do dwudziestu lat może stado chować bezpiecznie. *Hipp.* 15. Gdy stadnika wolno w stado puścisz, iak mu możesz zabronić, aby zbytnie nie chował? *ib.* 18. - *Recipr.* Staduiki z klaczami się chowaią, spuszczaią się, stanowią, **die Beſchäler beſpringen, belegen, beſchälen die Stutten.** Gdy stadnika wolno w stado puścisz, iak możesz wiedzieć, z którą świerzopą i wiele się razy chował. *Hipp.* 18. (*ob.* odchować, uchować). Nawet o ludziach: chować się = mieć sprawę cielesną, **ſich fleiſchlich vermiſchen, zu thun haben mit jemanden.** Nie było mężów doma, a żonki ich poczęły się z pasterzami chować. *Biel. Sw.* 118. Amazonki, aby rodzay ich nie zaginął, **chowały** się z postronnemi ludźmi raz w rok. *ib.* 117 *b.* - §. *Moral.* Chować wiarę, zakon, przykazanie, przyiaźń, taiemnicę, i t. d. dotrzymywać, wypełniać, zachowywać, **halten, Treue und Glauben, die Gebote, Befehle, Freundſchaft unterhalten, Geheimniſſe bey ſich behalten.** *Eccl.* соблюсти, соблюдать. Kto wiary nie chowa, chowana mu też wiara bydź nie ma. *Sk. Kaz.* 234. Próżno iest prawo, jeśli nie będzie chowano; a chowane bydź nie może, ażby ku wiadomości przyszło. *Herb. Stat.* 24. Penelope chowała mężowi wiarę małżeńską mocno. *Petr. Ik.* 24. Towarzyszki iey, z któremi przyiaźń chowała... *Star. Dw.* 46. Chować gniew, nie porzucać go, nie udobruchać się, **den Zorn behalten, ihn nicht fahren laſſen.** Niesprawiedliwa, iż człowiek człowiekowi gniew chowa, a od boga miłosierdzia prosi. *Sk. Kaz.* 429. - Chować się, zachowywać się, postępować sobie, **ſich verhalten (moraliſch).** No chowayciéż się trzeźwo, poczciwie i wiernie. *Trzb. S. M.* 91. - §. Chować kogo iakoś, trzymać go, traktować go iakoś, **jemanden auf eine gewiſſe Art halten, tractiren.** Chować co ciepło, zimno, chędogo, skromno. *Cn. Th.* Kallimach radził Olbrachtowi, aby szlachtę w srogości chował. *Biel. Kr.* 434. **er ſollte den Adel ſtreng halten.** Chować się z kim dobrze, mieszkać z nim dobrze. *Cn. Th.* **in gutem Vernehmen ſtehen.** - §. Chować, oszczędzać, ochraniać, **aufbewahren, verwahren.** Co masz dziś zrobić, dziś zrób; co masz zjeść, choway na iutro. *Oss. Wyr.* (dobrze zapas na starość chować). Choway co na kolacz. *Cn. Ad.* 69. (nie nasycay się, zachowaj co apetytu na lepsze iedzenia). Chowaj się na co. *Cn. Th.* ochraniać się, zachowywać się na co, **ſich zu erhalten ſuchen, ſich ſchonen, ſich aufſparen.** §. Chować, odkładać, w odług puszczać, odwlaczać, **aufſchieben.** Chować na dalszy czas. *Oss. Wyr.* §. Chować umarłego, pochować, grześć, **einen Todten begraben,** *Vind.* pokopat, h'semli perpravit; *Bosn.* zagrrinuti, zakopati, zadubsti). - CHOWACIEL, CHOWACZ, a, *m.*, chowaiący, zachowuiący, pełniący co, pełniciel, **der Bewahrer.** *Bóg* obiecuie wiele dobrego chowaczom, a złego przestępcom przykazania swego. *Leop. Deut.* 11. (zachowuiącym przykazania, **den Beobachtern ſeiner Gebote**). §. Chowacz dzieci, wychowywacz, **der Erzieher**; *Sorab.* 1. **khowaczel, lubelnik, lubuwar.** Posłał ku chowacielom dzieci Achabowych. *Budn.* 2. *Reg.* 10, 1. Not. „*ku karmicielom albo piastunom, albo mistrzom.*„ (do tych, którzy wychowywali dzieci Achaba. *Bibl. Gd.*) - *W rodz. żeńskim.* CHOWACIELKA, **die Verwahrerinn, Bewahrerinn, Beobachterinn, Erzieherinn.** *Boh.* chowacka piastunka, *Sorab.* 1. **lubelniczja, lubuwarka.** CHOWALNY, a, e, mogący bydź chowanym, **aufzubewahren, aufzubewahrbar, das ſich hält.** Niechowalny owoc, którego chować nie może. *Tr.* CHOWANIE, ia, *n. Subſt. verbale* we wszystkich znaczeniach słowa chować, **das Bewahren, Verwahren, Verſtecken, Aufbewahren, Behüthen, Beobachten, der Unterhalt, das Erziehen, Großziehen.** CHOWANIEC, ńca, *m.*, który się u kogo chowa (cf. Wychowaniec), **der Zögling, der Pflegeſohn.**

Slovac. chowanec. *Eccl.* питомникъ, вскормленикъ, питомецъ. Doma chowaniec iest do kozicy się godzi. *Gliczn. Wych. H.* 6. (domator). Mieczem przeszył chowańca swoiego. *Zebr. Ow.* 329. *et* 270. *alumnum*). *IV rodzaiu żeńskim.* CHOWANICA, *Slovac.* chowanica. - CHOWANY *imiesł.* czasu przeszłego części bierney słowa Chować.

Pochodz: *dochować, dochowek, nachować, odchować, pochować, pochwa, poszwa, przechować, przechów, przychowek, przychować, wychować, wychowanie; wychowaniec, wychowanica, spełuychowaniec, uchować, zachować, zachowanie, zachowałość, schować.*

CHOWIERAC *czyn kontyn.*, *chowierzyć *niedok.*, chwierutać, ruchać, wachać czym, kołysać, bin und her bewegen, ſchaukeln (*Roſs.* скоблрять przedrapać, сковеркать zmiąć). Nie godzi się dziecięcia, gdy go spać położysz, bardzo chowierać, kołysać, ani też bardzo utrzęsać. *Sien.* 466. Wiatry drzewo chowierzące. *Cresc.* 414. Drzewo oliwne żąda częstego chowierania od wiatrow. *ib.* 437. Gniazda dla kokoszy maią bydź mocno uwiązane, aby się nie chowierały. *Cresc.* 581. Ciężarna, aby się nie poruczała skakaniem, chwianiem, chowieraniem, stroniem dlugim. *Spicz.* 183. CHOWIOREK, rka, *m.*, snopek nieurodzayny, nikczemny, tylko do pozywania chudop służący, eine unfruchtbare kornerloſe Getreidegarbe, die man blos zu Strohdächern brauchen kann.

CHOYDA! *ob.* Heyda. CHOYKA, Choinka *ob:* Choina. CHOYNY *ob.* Hoyny. CHOZY *ob:* Hoży. CHRABĄSZCZ *ob.* Chrzabąszcz, Chrząszcz. CHRABRY *ob.* Chrobry.

CHRACHAC, CHARCHAC, CHARKAC, *intrans. kontyn.*, Chrzęzeć, Charczeć, *niedok.*, Charkotać, Churkotać, - otać, - oce, Chrachnąć, Charknąć, *iednokr.*, krtuszące się z ciężkością głośno flegmy zbywać, *screare. Mącz.* ſich räuſpern, aufhuſten, um auszuſpeien. *Boh.* chrlati, chrlání, hrochtam; *Vind.* herkati, krezhiti, hrakati, gerklati, hrakuzhiti; *Carn.* herzhim, gergrám, herkam; *Rag.* harkatti, harkmeti, hrákati, hrákuuti; *Sorab.* 2. charchnuſch, karchnuſch; *Bosn.* hrakati, hrikati, shrakati, shrakuuti; *Croat.* herkati, hraknuti, hrachem, zhraknuti; *Dal.* hropem; *Hung.* horchyogni; *Roſs.* харкнуть, харкать, перхнуть, перхать; *Eccl.* хракать, cf. *Gall.* cracher). Uważay oddech pacyenta, czy lekki, czy pracowity, czy graiący w gardle, czy charczący. *Perz. Lek.* 77. Owce, kiedy robaki w gardle maią, zbyt charchaią. *Gor. Ek.* 127. Ziele to kaszel uśmierza, charkanie wywodzi, to iest, gdy człowiek charka flegmą. *Spicz.* 44. Głos iego był chrapotliwy, właśnie gdy kto charka do odpluwania. *Perz. Cyr.* 3, 102. Słyszeli głośne charkotanie. *Perz. Cyr.* 3, 97. Kolika z parciami i charkotaniami. *Krup.* 5, 691. Churkotanie po brzuchu. *Krup.* 5, 461. Po zły dyecie churkotanie po brzuchu iest znakiem materyi zgniley. *ib.* 5, 189. glukanie, gruchotanie, das Knurren im Bauche. §. Chrachać, gargaryzmować, gurgeln, *Boh.* hlokati; *Carn.* gergrati; *Dal.* garglyati). Charkanie, gargaryzm, *Dal.* gargochya, das Gurgelwaſſer. Gdy z poleiu uczynisz charkanie, uwarzywszy w occie z figami, tym sobie usta płócz charkaiąc. *Sien.* 123. Jak płókania ust czyli charchanie gardła sporządzać. *Perz. Cyr.* 2, 335. Niechay pacyent często gardło sikawką, lub charkaniem dla czyszczenia wrzodów przepłokuie. *ib.* 198. CHRACHAŁA, CHARKAŁA, y, *m.* krztuszący się często, odkaszliwaiący chropawo, ein Räuſperer, der ſich oft räuſpert. *Vind.* herkavez, herkazh, gerklauz; *Croat.* hrakavecz, hrachkavecz, herkeſſa; *Dal.* ſzhrakavecz, krakalacz, hropalacz, hropa; *Rag.* hrákavaz, hrákalaz; *Bosn.* shrakavaç, hrakavaç). Flegmatyk, wiele nieczystości w sobie maiący, charchała, chrapek. *Mącz.* CHRAKOTLIWY, CHARKOTLIWY, CHARKAWY, HARKAWY, *HORKAWY, a, e, CHRAKOTLIWIE, CHARKOTLIWIE, CHARKAWO, *HORKAWO *przysł.*, chrachaiący, chropawo oddychaiący, räuſperig, röchelnd, *Roſs.* перхóтливый. Choroba ta wprawia pacyenta w charkotliwy oddech. *Perz. Lek.* 108. W chorkawych piersiach duch się odzywa zamknięty. *Bard. Tr.* 2-4. Języki z upragnienia psy wywiesiły, Tchną chorkawo, biią w nich bez przestanku siły. *Bard. Luk.* 70. (*Bosn.* shrakivi, scto se mosgo izhrakati, *screabilis.* - *Bosn.* hrákotina, *Rag.* krakotina, hrakotina, *Roſs.* харкóтня, харкóтина, перхóтина; *Eccl.* хракатина, хрыкатина flegma.

Pochod: *dochrachać, nachrachać, pochrachać, wychrachać, odchrachać, schrachać.*

CHRAMAC *ob.* Chromać.

CHRAP, u, *m.*, Chrapka *zdrbn. gu. v.*, gniew ukrycie w człowieku wiący, gebeimer Aerger, Groll. Ma kto nieprzyiaciela, niechay zpuści chrap, niech hamuie serce gniewliwe. *IV. Poſt. Mn.* 36. Kto chowa chrap przeciwko bliźniemu. *Birk. Gl. K.* 13. Maiąc iuż z dawna chrap na szlachtę, zwawie na nią następował. *Pilch. Sall.* 256. Wszystkie woyska wzięły nań chrap i nieprzyiaźń. 1 *Lecp.* 1 *Mach.* 11, 38. (gniewały się nań. 3 *Leop.*). Wziąwszy poczep, wnętrzny chrap nie leży. *Miaſk. ryt.* 2, 155. Na kogo ona chrap ma, może i od niego Spodziewać się, że ią co potka niesmacznego. *Sim. Siel.* 110. *Slovac.* ma nan'ho zub (*ob.* do zęba), chętka wyrządzenia komu figla, psoty, splatania sztuczki; dąsanie się na kogo *cf. Auſtr.* ich bin hatz auf ihn. 2.) Chrap, charp, chrapowina, chrapięć, chropawe mieysce, zaroślina na wilgotnym mieyscu, Bruchgrund, Bruch, Morast mit Strauch verwachſen. Nie bez trudności przebyłem te chrapy, Bo srodze lgnące i błotniſte drogi, Wywracały się wozy, lgnęły szkapy, Szkodziły pieszym gęstych drzew ozogi. *Jabl. Buk. O.* Po charpach, górach, lasach, skałach, nie cknie sobie. *Zebr. Ow.* 260. (*iuga*). Tamtym las w gębie, bez żadney zawady, Tym ledwie chrapy z błot wydostarczały. *Chroſt. Fars.* 249. Jeść na tych błotach nie dadzą im chrapy i łozy. *ib.* 266. (*ob.* Chrapać się, chrapocić się). 3.) CHRAP, a, *m.*, CHRAPAŁA, y, *m.* ten co chrapa, der Schnarcher. *Mącz Roſſ.* храпýнъ, спýнъ; *Rag.* hropalaz; *Vind.* herkavez, dernjohavez, herkesh, smerzhai; shmerzhaj; *Carn.* smerzhaj). *IV rodz. żeńsk. Roſſ.* храпýнья, спýнья, chrapałka, chrapaczka, die Schnarcherinn. CHRAPAC *intrans. kontyn.*, CHRAPIC, CHRAPOCIC *nied.*, CHRAPNĄC *iednokr.*, śpiąc głos chropawy od piersi wydawać, ſchnarchen (im Schlafe); *Boh.* chrápati, chrápám, chrapá-

wam, chrupám, chroptim; (*Boh.* chřipě nozdrze, chrapati, chrapawam, chraptěti chropotać); *Ross.* храпѣть, храпѣлъ, всхрапнуть, всхрапывать; *Eccl.* хрепемàмъ, хрепечу; *Rag.* hropati; (*Vind.* hripat *fremere*); *Vind.* herkati, herzhati, derujohati, smerzhati, herliti; *Croat.* herkati (cf. Charkać chrachać); *Carn.* hèrzhim, herkam, smerzhim, smerzhâti; (*Carn.* hripati, hriplem, hripôzhem, hrópſti, hrôplem, hropôzhem, hrepſti, hrzplem, hrepétati, hrêpęzhem *grauedine laborare*); *Bosn.* hropati, hropſti, hrrikati, hropotati, sopſti; *Sorab.* 1. ſmorcjeć, ſmorcjiju. Pan śpi; chłop chrapi, ode snu zmorzony. *Auszp.* 12. Złoż twarz na łonie iey, iak wierny sługa, Chrapay bezpiecznie do woli. *Hul. Ow.* 106. Nie śpi drugi, chociaż chrapi. *Pot. Arg.* 410. A on śpi - nie śpi! tylko chrapi, Oczy śpią, serce do uczynku kwapi. *Brath. G.* 3. *b.* (cf. śpi iak kot). 2.) Chrapać, chrapić, nieśpiąc głos chropawy wydawać, chropawo oddychać, charchać, sapać chropowato, rauhe, unreine, heiſere Töne von ſich geben, röcheln, räuſperig athmen. W pierſiach albo w gardłka chrapocącym dzieciom, kmin iest pomocą. *Syr.* 429. Chociaż widzą, że wilcy ſtadko pańſkie drapią, Przecię szczekać nie mogą, ledwie trochę chrapią. *Chrzesz. Nin. B.* 4. Wół, gdy ſię zapali, będzie chrapał, sapał, rogami strzęsał. *Wereszcz. Regl.* 125. Chrapanie, chrapienie śmiertelne *ob.* Chropot, das Röcheln des Sterbenden. 2.) *Zaimk.* CHRAPAĆ ſię *kontyn.*, chrapnąć ſię *tednokr.* Chrapocić ſię *niedok.*, przedzierać ſię, drapać ſię przez gęſtwinę, ſkały, chrapy, klimmen, klettern; ſich mit Mühe durch Geſträuch, Sumpf u. ſ. w. durcharbeiten. Chrapocąc ſię po ſkałach, biegąc po lasach. *Stas. Num.* 2. 104. §. *Fig.* Chrapał ſię do urzędu, a w ten czas układał ſię uniżenie; dochrapał ſię go, teraz patrzcie iak ſkobuzował. *Oſſ. Wyr.* wonach ringen, ſtreben, trachten, hinarbeiten. - CHRAPĘC, CHRAPĘCINA *ob.* Chrapowina. - CHRAPEK, - pka, *m.* ochrapiały, chrapliwy, *raucus. Mącz.* ein Heiſerer, einer, der heiſer iſt. §. Chrapek, chrachała, flegmatyk, wiele nieczyſtości w sobie maiący. *Mącz.* ein Räuſperer. *IV rodz. ſedſk.* - *Carn.* chrepavka. §. *Fig. tr.* chrapek, ſkwierczek, pierca, szczekuła, szczekarz, który zwłaszcza na sądzie rzecz sprawuiąc ſkwierczy a wszyſtko złe płodzi, *rabula. Mącz.* ein Zungendrescher brzechało. - CHRAPIEC, CHRYPIEC, CHRZYPIEC *niiak. niedok.*, ochrapieć, schrzypieć, ochrapnąć, ochrypnąć, ochrzypnął *dok.*, chrapkiem bydź, chrapliwym głosem mówić. *Mącz.* heiſer werden, heiſer ſeyn, chrypkę mieć, *Ross.* хрипѣть; хрипнуть, сипнуть, осипнуть; *Bosn.* izmuknuti). *Sorab.* 1. wohebáwu. Spracowałem ſię wołaiąc, aż mi gardło ochrapiało. *Radz. Ps.* 69, 4. Głos schrzypiały nie daie wymówić mu słowa. *Jabl. Tel.* 286. Lekarſtwo na ochrapienie gardła. *Sleszk. Ped.* 78. (na chrypkę, für die Heiſerkeit). CHRAPINA *ob.* CHRAPOWINA. - CHRAPKA, CHRYPKA, i, ż. CHRAPLIWOSC, CHRZYPLIWOSC, ści, ż. ochrapienie głosu, gardła, die Heiſerkeit: *Ross.* храпѣжъ, хриповатость, карпавость, хрипота; *Bosn.* chrapawoſt, chropotliwoſt, chropot, chroptiwoſt; Osłabienie gardła, chrzypliwość przynoſi. *Sak. Probl.* 101. *Carn.* chrepanje; *Bosn.* hropotina, naſtid, *Sorab.* 1. dêba, dêbawoſć; *Croat.* hropot; *Slovac.* natcha; *Vind.* hripaliza; *Slavon.* hrapotina; *Bosn.* naſtida, hropot);

Sorab. 2. ſiba. Chrapka, *raucitas, branchos. Mącz.* Mówię chrapowato, bom chrapki wielkiey dostał. *Teat.* 21, 53. X. proboszcz, ile razy przez połowę tyle z ambony powiedział, nazaiutrz chrépki dostawał. *Oſſ. Str.* 7. Tancmiſtrz zachorował na chrypkę; Coż ma mieć chrypka do tańcowania? ale bo to chrypka w nogach, alias wywinął sobie albo też i złamał nogę, tak że aż mu w niey chrupie. *Zabł. Bal.* 21. W chorobie szkarlatney dnia czwartego naycięższe iest mówienie; na tegoż dnia końcu zaczyna ſię chrapliwość. *Krup.* 5, 346. - 2.) Chrapkę na kogo mieć, *ob.* chrap mieć, gniew mały w sobie zamknięty mieć na kogo, chętkę wyrządzania mu figla, psiey sztuki, zachodzić na kogo, dybać, ważyć na niego, einen kleinen Groll auf jemanden haben, ihm etwas nachtragen, ihm gern etwas anhaben wollen. Niech mi ſię opłaci oszuſt; bo z dawna mam chrapkę na niego. *Teat.* 55. *e*, 33. Chciałbym mu oddáć za swoie, bo mam nań chrapkę. *ib.* 30, 91. CHRAPLIWY, CHRYPLIWY, CHRAPOTLIWY, CHRZYPLIWY, CHRAPOWATY, a, o, CHRAPLIWIE, CHRYPLIWIE, CHRAPOTLIWIE, CHRAPOTLIWO, CHRAPOWATO *przysłk.*, charczący, głosu niegładkiego, chrapiącego, chropowatego, rauh tönend, röchelnd, ſchnarchend, ſchnarrend; *Ross.* карпавый, осипшій; *Vind.* ſkripou, ſkriplezh, hriplez; *Sorab.* 1. bebawy. Pacyent począł chrapotliwo i okropno oddychać. *Perz. Cyr.* 3, 100. Głos pacyenta zbyt był chrapotliwy, właśnie gdy kto charka do odpluwania. *Perz. Cyr.* 3, 103. Trąby chrapliwé. *Kras. Oſſ. C.* 2, *b.* Niech zamiast trąby chrapliwey odgłosów, Głos wasz pieszczony rozkwila powietrze. *Hul. Ow.* 125. Chrapliwo sowy. *Hul. Ow.* 79. Sobika z chrapotliwym mruczeniem gonila. *Otw. Ow.* 533. Na łanią chrypliwe wypuszcza ogary. *Zab.* 9, 238. Rzegocąca sroka i, wrona chrapliwa. *Tol. Saut.* 36. - §. Ochrypiały, schrzypiały, mówy a cicha chropowatey, zakatarzony, heiſer; *Boh.* chrapawy; *Ross.* храпливый, хриповатый; *Bosn.* hropotivi, nazebo, hropottraq; *Sorab.* 1. bebawé, ſchepetawé. Mowa chrapliwa. *Krup.* 5, 576. Chrypliwe głosy. *Karp.* 1, 186. Gdy głos masz chrapliwy, day pokoy koncertom. *Opal. Sat.* 7. Mówię chrapowato, bom chrapki wielkiey dostał. *Teat.* 12, 53. CHRAPOCIC *ob.* Chrapać. CHRAPOT, u, *m.* CHRAPOTA, CHRAPOTA, CHRYPOTA, y, ż. *Boh.* chropot, chropotliwoſt (cf. chrobot) chrapanie, chrapotliwość, chrapka, chrypka, ochrypienie, das Schnarren, Röcheln, die Heiſerkeit. Z zimna zbytniego przychodzi hrapota i przekaza mowy wielka. *Cresc.* 4. Orzechów Włoſkich zbyteczne używanie sprawuie chrypotę. *Krup.* 5, 64. Smiertelny chrapot brzmi w uszach iego miło, I dech konaiącego w oſtatnim wyſile. *Przyb. Ab.* 147. (chrapienie umieraiącego, das Röcheln des Sterbenden); (*Slovac.* ſ chropotu ſa prebudit *evigilare* ze snu ſię przebudzić). CHRAPOTLIWY *ob.* Chrapliwy. - CHRAPOWINA, CHRAPINA, CHARPINA, CHRAPĘCINA, CHARPĘCINA, y, ż., CHARPĘC, i, ż. zarośl dzika gęſta, osobliwie po miejscach wilgotnych, (*ob.* charp, chrap, 2) Dickig auf feuchtem Boden, Bruchland, Bruch, wildes Gehölz in moraſtigen Gegenden, Geſträuche. Gdybyś chciał nowinę kopać, masz obaczyć, ieśli tam iest wilgotna albo chwaſtem iakim albo chrapęcią drzewia zarosła. *Cresc.* 105. Nayrychley paproć i, ipsza chrapęć może wykorzeniona bydź w Czerwcu. *Cresc.* 106.

Drzewka godne ku budowaniu, ieśliby ſtały między ciernien albo iaką charpęciną, trzeba około nich wycinać ukowe. *ib.* 486. Po deszczu wszelkie charpęci leśne i chwasty łatwiey mogą bydź z ziemi dobyte z korzeniami. *ib.* 485. *et* 666. Charpiny, cyplów i innych zawad, aby rotman przeturzegał, dla szwankowania. *Haur. Ek.* 171. Z krwi chrześciańſkiey buyniejsze porosły w tey charpięcine buki i olszyny. *Jabł. Buk.* G. 2. (in dieſem Text).

Podob. *dochrapać*, *dochrapać ſię*, *nachrapać ſię*, *odchrapać*, *ochrzypieć*, *ochrzypnąć*, *wychrapać*.

•CHREST *ob.* Chrzeſt, 2.) *ob.* Krzyż. •CHRIZMO, CHRIZMOWAC *ob.* Chrzyżmo. •CHRISTIANIN *ob.* Chrześcianin. CHRISTUS *ob.* Chryſtus.

•CHROBACTWO, •CHROBACZEK, •CHROBAK, •CHROBACZYWY *ob.* robak i t. d.

CHROBOT, u, *m.* CHROBOTANIE, ia, *n.* chroſt, trzaſk, *Lat.* crepitus; das Geraſſel; (*Boh.* chropot chrapienie, chrapota). *Boh.* chramoſta; *Rag.* ſkrobocchjanje; *Sorab.* 2. tšrot; *Vind.* ropot, ropotanje; *Croat.* ropot, ſtropot, ſtrop; *Bosn.* treſka, bahat; (*Roſſ.* кропотъ mruk, mruczenie, *Eccl.* хрепетáнїе s rżanie). Chrobot rączych koł. *Nar. Dz.* 2, 21. Kołat wozu i koł chrobotanie. *Pilch. Sen.* 201. Nie słychać chrobotania i trzaſku w pośrzie. *Pilch. Sen. liſt.* 127. Bardziey mię miesza hałas, niżeli trzaſk taki i chrobotanie. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 5. CHROBOTAC, - otał, - ota, *intrans. Jontyn.*, Chrobotać, - otał, - oce *med.*, chrościć, ſkrzypieć, szmerzyć *ſtrepere*, chrobotać też mówią niektórzy. *Mącz.* sztukać, ťašťin, praſſein, poltern; *Boh.* chrapati, chrapawam, chraſtiti *crepare*, *crepitare*, chramoſtiti (*Boh.* chroptěti, chrčym, chrápám = chrapać; *Sorab.* 2. rapotaſch; *Rag.* skrobocchjatti; *Croat.* hropotati, ropòchem, ſkròbòchem, hrebetati, hrebechem; *Bosn.* hropati, hropſti, hrrikati, hropotati, sckrobochjati, bahchjatti; *Carn.* roposhem, ropotshem, ropotâm; *Vind.* hrupetati, ropotati; (*Carn.* hropſti, hropòzhem = chrachać); *Sorab.* 1. icjerciju, dumam (*Roſſ.* кропомать mruczeć, łaiać; *Eccl.* хрепещу, ржу rżać). Dom chroboce, nim ſię powali. *Pilch. Sen. liſt.* 5, 329. es kracht. Jadą; chrobocą koły ałkuſſemi bruki. *Nar. Dz.* 1. 121. Dzik ogrzytem chroboce, kiel swóy ostrzy krzywy. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 65. CHROBOTAC ſię *zaimk.*, tłuc ſię, i tam i sam obracać, ſich herum ſtoßen, herum drehen, herum kugeln. Czego ſię po izbie chrobocesz, czy nie możesz z pokoiem siedzieć! *Oſ. Wyr.* Jaſiek na łożku matczynym ſię chroboce. *Węg. Mar.* 3, 280. (*Vind.* ropozhen, hrupezhen = CHROBOTLIWY, CHROBOTNY; *Vind.* ropotash = CHROPOTACZ).

•CHROBRY, •CHIRABRY, •CHIOBRY, •CHIABRY, a, e, śmiały, odważny, tęgi, łepſki, wacker, brav, kühn, tapfer; *Croat. Rag. Bosn. Vind.* hrabren; *Roſſ.* храбрый; *Sorab.* 1. hrobły, hrobli, hrobwé; *Syr.* ברב. Po zbiciu Jarosława, Rusacy Bolesława chrobrym, t. j. przeważnym, śmiałym i wielkiego serca mężem, nazwali, *Stryik.* 156. Bolesław od Rusi chrobrym, iakoby rzeźwym, cierpkim albo rostropnym, dla znamienitey cnoty i wielkiego umysłu nazwany był. Od którego nazwiska nowy zamek w mile od Wiślice założywszy, Chrobrzem go nazwał. Zażywszy miasto chrobry chabrym Bolesława zuczył ſię mianować. *Krom.* 72. Naród chrabry, Nie chcą widzieć iarzma naszego Kantabry. *Hor.* 1, 216. *Nar.* Co przedtym mówiono chobry, teraz mówią pyszny; a drudzy nie wiedzą, co ieſt chobry. *Petr. Hor.* 2. *f.* 3, *b. Roſſ.* похрабровать chełpić ſię, pysznić ſię, iunaczyć ſię; охрабрить ośmielać kogo, dobrze mu tuszyć, храбрость męztwo: храбровать, храбриться, похрабриться iunaczyć ſię; храбрець bohatyr, rycerz, iunak, fanfaron; *Eccl.* храборникъ, храбрый воинъ или подвижникъ, витязъ, богатырь, храбрець, рыцарь, = bohatyr, rycerz, zwycięzca; храбрски, храбро, смѣло męzkie, śmiało. *Croat.* hrabrenoszt *ſtrenuitas*, hrabrenusztro, *magnanimitas*; *Rag.* hrabrenſtvo *magnanimitas*, *praeclarum facinus*; hrabrenſki *heroicus*; hrabrenik *heros*; *Bosn. et Vind.* hrabrenoſt *ſtrenuitas*; *Sorab.* 2. krobwoſcj śmiałość, wokroblu ſo odważam ſię).

CHROM *ob.* Chromy. CHROMAC, CHRAMAC *niiak. Jontyn.*, CHROMIEC, CHRAMIEC; - iał, - io *niedok.*, kuleć, kulawo chodzić, chromym bydź, hinken, lahm gehen, lahm ſeyn; *Rag.* hrâmati; *Dal.* hramati; *Croat.* hramati, hramlyèm, romim, šantam, plántam, napádam, shépati; *Carn.* hromęti, hromim, kinkam, krévlâm, bédrim se; *Vind.* chromotati, hromuvati, hrom biti, hrometi, kröulat, krumpaſto hodit; *Bosn.* hramati; *Slavon.* pogèrbitise; *Roſſ.* хромáмъ, хромаю, храмаю, хромбить, охромбить, колчить, ковылять; *Eccl.* хрáмлю, хромлю; (cf. Obd. krumm Adlg.) *Sorab.* 2. ſtinzaſch, klčzaſch, nalegaſch; (*Sorab.* 2. chromnuſch kaleczyć); *Sorab.* 1. hinkam. Gdy mamka z nim uciekała, tedy on upadł i chramał. *Budn.* 2. *Sam.* 4, 4. Skoczek nogę wywinął i ieszcze chroma. *Teat.* 19, *b.* 67. Lepiey na iednę nogę chramać, niż na obie. *Cn. Ad.* 440 (lepsza szkodka niż szkoda). Sami na obie nodze (*dual.* z nogi) chramią, a drugim w podparcie ſię ſtawią. *Smotr. Sam.* 14. (ślepy ślepego prowadzi). Choćby karanie na nogi chromało, Przecięż złośnego będzie doganiało *Lib. Hor.* 61. (i na cgromym zemſta doiedzie; co ſię odwlekło, nie uciekło). §. *Fig.* Podobieńſtwo to chramie: *Susz. Pieſ.* 3. *E.* 3. nie utrzymuie ſię, nie ſtosuie ſię, niestosowne ze wszyſtkim, das Gleichniß hinkt, paſſt nicht völlig. §. *Moraln.* chramać, niestatecznym bydź, niepewnym, niemocno stać, wahać ſię, nicht feſt ſtehen, ſchwanken. Wahają ſię w zdaniach swoich i na obie ſtronie chramią. *Karnk. Kat.* 297. *W. Poſt. IV.* 2, 219. Byśmy w żadney sprawie, ani na tę ani na owę ſtronę nie chramali. *Budn Cyc.* 63. *Kosz. Cyc.* 78. §. Sprawa ta chramie, ſkrzypie, nie dobrze idzie. *Cn. Th.* die Sache gett ſchief. Od onego czasu wszyſtkie poſtępki króla chromiąc szły, szczęścia nikędy nie miał. *Birk. Ex.* 31. (nie zdarzyły ſię, ſie giengen ſchlecht, glückten nicht). Wolności seymowe bardzo królowie nadwątlili, tak iż na obie nodze chramać muszą. *Birk. Zam.* 31. Chromać na czym = szwankować na czym, szkodować na czym, narażać ſię na niebezpieczeńſtwo, woran Schaden leiden, verlieren. Pod ich mądrym regimentem nikt na swey sprawiedliwości nie chramał. *Gorn. Dw.* 239. U dawnych mówców, gdyby ſię była nauka ich naymniey odkryła, bardzoby byli na tym chramali, bo ludzie ſię boią, by ich nią nie oszukano. *Gorn. Dw.* 39. Chudy przed możnym na wolności chromie. *Paszk. Dz.*

113. Kto na religii prawdziwey chramie, nieskory ma postępek w onych cnotach. *Birk. Zam.* 20. Chromać na łasce cesarskiey. *Miask. rytm.* 66. Ludzie na sławie chromiący, iako bękarci, kacikowie, nie mogą bydź mieszczaninami. *Petr. Pol.* 201. §. Chramać na powinności, niestatecznie we wszystkim pełnić powinność, nicht immer und nicht ganz seine Pflicht thun; es daran ermangeln lassen. Sędzia ten na swey powinności bardzo chramał. *Modrz. Baz.* 352.

Pochodz. *pothramywać*, *nachramywać*, *ochramieć*, *uchramować*, *schramieć*.

*CHROMINA, y, ż. buda, chata, chałupa, eine Hütte, ein Bauernhaus; (*Ross.* хрáмина izba, pomieszkanie; (хрáмъ kościoł; *Boh.* chram). Złożywszy łupy w chrominach albo budach Litewskich, do Polski wtargnął. *Stryik.* 398. Koniom snopki słomiane z chromin chłopskich dawali. *ib.* 453.

CHROMO *przysłk.*, chromiąc, kulawo, hinkend, lahm. Lepiey tobie mdło z chromo wnijść do żywota; niż z obiema rękoma albo z obiema nogami do ognia wiecznego. *Leop. Matth.* 18, 8. Gdy mu konia pożyczył, tedy mu go chromo wrócił, powiadaiąc, iż przyczyny nie wie, od czego ochromiał. *Tarn. Ust.* 92. CHROMONOGI, a, ie, kulawy, lahmfüßig; *Ross.* хромонóгій. Pies chromonogi. *Biel. Myśl. B.* 3. Chromonogi Wulkan. *Łączn. Zw.* 22. (*Carn.* Hromek z Wulkan). CHROMOTA, y, ż. kalectwo na nogi, kulawość, das Hinken, Lahmgehen, Lahmseyn; *Boh.* chromota; *Vind.* hromota, ohromljenje, ohromitje; *Rag.* hrómstvo, hromos; *Carn.* hromost, hromenje; *Croat.* shantanye; *Dal.* hromoszt, hromosztvo; *Sorab.* 1. hromosć; *Ross.* хромотá; *Eccl.* хромотá, схуюсть, кдость, кдость, кдотá. Ranienie, któreby ślepotę albo chromotę za sobą przyniosło... *Sax. Porz.* 42. CHROMOTNY, a, e, ochramiaiący, kaleczący, chromoty nabawiaiący, lahmend, lahm machend. Sadzele chromotne, to iest te, które chromotę przynoszą. *Sien. Rej.* **CHROMOURODZONY, a, e, z przyrodzenia chromy, lahm gebohren. Kazali wstać i chodzić onemu chromourodzonemu, który od czterdziestu lat na nogach swych nie postał. *Rey Post. Bbb.* 2. **CHROMOWIDZ, a, *m.* widzący lecz chromy, ein sehender Hinker. Niegdyś siedział ślepego chromowidz na plecach, Slepowódza swym okiem kieruiąc iak w lecach. *Zegl. Ad.* 101. *z Jabłon.* CHROMY, *CHROM, a, e, kulawy, na nogę napadaiący, hinkend, lahm; *Slovac. et Boh.* chromy; *Bosn.* hrom, scjanav; *Dal.* hrom; *Croat.* hrom, rom, santav, plantav; *Rag.* hròm; *Slavon.* ròm, kljast; *Vind.* hrom, shantau, hromotẽn, hromast, krumpast, kroulou; *Carn.* hrom, shepast, krulov; *Sorab.* 1. chromé; (cf. *Ger.* krumm Adlg.); *Ross.* хромый; *Eccl.* хромый, кдосненъ, обоюдонóгій. Jeśli będziesz mieszkał z chromym, sam się nie nauczysz chodzić. *Gliczn. Wych. L.* 7. Kto podle sąsiada chromego mieszka, i sam chromać się nauczy. *Falib. Dis. P.* 2. Pluton bogactw chromy łożek. *Birk. Ex. H.* 2. Na zdrowym (koniu) do targu, na chorym do domu. *Rey Wiz.* 163. *Klon. Wor.* 68. (zły frymark). Chromy chce daley skoczyć, a ślepy widzieć. *Rys. Ad.* 5. (każdy sadzi się na nie swoie). Córkę chromą do klasztoru daią. *Cn. Ad.* 101. (*deteriora deo*, chudego kura na ofiarę). Chromy *Subst. Boh.* chromec,

chromeček; *Carn.* hromizh, shantovz, shepz; *Vind.* shabenz, shantavez, hromazh; *Croat.* hromacz, shepavecz; *Bosn.* hromać; *Sorab.* 1. hinkaci; *Rag.* hromaz, *w rodz. żeńsk.* hromizza; *Ross.* хóлмъ. *Przysł.* Pomsta i na chromym (koniu) doiedzie. *Rys. Ad.* 76. (choć się późni, nie chybia). Nim pomsta boża na chromym nadiedzie, Wielki królu, wieda o mey tey żałosney biedzie. *Groch. W.* 466. Kassego z Brutem chroma pomsta goni, Lub woyskiem, flottą i pieniądzmi słyną. *Chrośc. Fars.* 158. (wolna, powolna, langsame Rache). - Chromym krokiem, żolwim krokiem, lahm, hinkend, langsam. Sprawiedliwość tu zwykła iść tak chromym krokiem, Że winny ze wszystkiego wyidzie przed wyrokiem. *Morszt.* 146. - Chromego czekać trzeba; nie leda czemu zaraz wierzyć. *Cn. Ad.* 60. *qui nuntium expectare claudum amat, sapit*; der hinkende Bote kommt nach. 2.) *Chromy, kaleka, skaleczony w czymkolwiek, gelähmt, lahm, verstümmelt. W Greckim ięzyku chromy i ułomny, tak iako i w Polskim, ściąga się pod czas na tych, ktorzy na nogi, pod czas na tych, ktorzy na ręce chromi albo ułomni są. *Sekl. Math.* 15. Kiedy kto sam zezna, iż na którym członku chrom iest, tedyś onego człeka szacować nie potrzeba. *Szczerb. Sax.* 455. §. Chroma pięść z ściśniona, niewyciągniona, skrzywiona, niewyprostowana, eine gekrümmte Spanne, nicht ganz ausgestreckt. Od zey dziury odstąpiwszy w gorę na chromą pięść, drugi czop wprawić. *Torz. Szk.* 70. 3.) *Fig. tr.* chromy, chromy w czym, wadny, chybiaiący, niemocny, niepewny, niedoskonały, hinkend, lahm, schwankend, schwach, unzuverlässig. Wybornie z temi swemi chromemi dowodami mogłbyś się skryć. *Pim. Kam.* 163. Latopiscze ladaiako wszystko piszą, według swoiego zwyczaiu, w dowodzie i w doczytaniu chromego. *Stryik.* 243. Człowiek na sławie bardzo chromy. *Stryik.* 341. Chroma to iest wielu perswazya, że w młodym wieku nie można bydź świętym. *Bals. Nied.* 1, 47.

CHRONIC *transit. nied.*, (schronić, ochronić, uchronić, *dok. qu. v.*) ochraniać, zasłaniać, obraniać, zakrywać, bewahren, verwahren, schützen. (cf. Chować). *Boh.* chrániti, chraniwam, (*Boh. et Slovac.* chrám, kostel z kościoł); *Vind.* hraniti, ohraniti, sahraniti, (hranva, sahranva, ohranstvu z ochrona, schronienie; *Vind.* hram z komora, piwnica); *Carn.* hraniti, hranem (hranishe z magazyn: *Carn.* hrana z prowiant); *Bosn.* hraniti, shraniti (= *s. seruo* 2. *nutrio*, *educo*); *Rag.* hrániti, shrániti (= *seruare*, *sustinere*, *conseruare*, *alere*, *nutrire*; shraniv *servabilis*): *Dal.* hraniti (= *seruo*, *custodio*, *nutrio*; *Croat. et Slavon.* hraniti *nutrire*, odhraniti z odchować; *Croat.* hranenye z pokarm; *Ross.* хранúть, берéчь, блюсти, хоронить, схоронить (schować, schować 2. grześć, pogrzebać, pochować; хранéніе schowanie, схоронéніе pogrzeb; хрáмина dom, храмъ cerkiew (*Eccl.* похраняю, погребаю pogrześć, pochować, похранéніе, погребéніе; cf. *Hebr.* חנה *karan*; cf. *Ger.* Schrank, skrzynia, szranki). Pałac czy chata równie człeka chroni; Od zgryzot duma dachów nie zasłoni. *Kras. list.* 2, 142. (schronienie daią, ein Obdach geben). Nie takim, iako mniemasz, boiaźliwym, Abych tak bardzo miał chronić tey głowy. *P. Kchan. Jer.* 133. Chrońcie bogacze rąk od nieprawości. *Bardz. Tr.* 511. (strzeżcie behüthen, be-

wahren vor etwas). Chronić kogo, przechowywać, kryć, taić, przytulek dawać, einen bey ſich verwahren, verſtecken. Chronił w domu swoim złodzieia. *Off. Wyr.* CHRONIC ſię *zaimk.*, ſtrzedz ſię, wyſtrzegać ſię, unikać czego, uciekać od czego, ſtronić, ſich vor etwas hüthen, in Acht nehmen, etwas meiden, fliehen; (*Bosn.* hraniditse, *vosci*, *edere*); *Slov.* obdavam; *Sorab.* 1. warnuju, zwiham ſo; *Sorab.* 2. ſe weſtawiſch; *Carn.* vogibatise, ogniti, ogibat, mam se; *Vind.* s'ognit, se ogibati, sogibati se, ogeniti se, opuſtiti; *Slavon.* pazitise; *Croat.* chuvatisze, habatisze; *Roſſ.* хранитьсѧ, обѣгать чего, внимать отъ кого; *Eccl.* отнаѧватьсѧ, отрещисѧ, бѣгуюсѧ, берегуюсѧ. Chroni ſię tego, iak pies kija. *Cn. Ad.* 70. Chroni ſię towarzyſtwa, z nienawiści iego: *Bardz. Tr.* 536. Takich Ludzi mamy ſię chronić, iak wściekłych psów. *Petr. Ek.* 115. Chroni ſię go, iak czego złego. *Cn. Ad.* 627. Bardziey ſię mnie, niż padalca chroni. *Paſt. F.* 101. Bardziey niż iaszczurczey krwi ſię tego chroni. *Lib. Hor* 17. Darmo, darmo myśl ludzka przypadków ſię chroni, Nie uydziesz srogiey chorob i bolów pogoni. *Nar. Dz.* 4, 161. Chronił ſię iako sowa świątła. *Bieł. Kr.* 459. Brutus odſtąpiony od wszyſtkich; bo zwyczaynie chroniemy ſię nieszczęśliwych. *Karp.* 2, 48. Chronić ſię przed nim, iak przed złym groszem. *Teat.* 33, *b.* 4. (pilnować ſię, auf ſeiner Huth ſeyn). Chronienie ſię grzechu należy do powinności chrześciania. *Off. Wyr.* wyſtrzeganie, unikanie, das in Acht-Nehmen. §. Chronić ſię gdzie, ochrony szukać, kryć ſię gdzie, uciekać gdzie, ſeine Zuflucht wohin nehmen, ſich wohin flüchten, ſich verbergen, ſich verſtecken. Jam ſię chronił pod drzewom przed słonecznym ſkwarem. *Hul. Ow.* 209. Schraniał ſię w ten dzień lud wnić do miaſta; prawie iako zwykł ſię chronić lud, gdy ucieka z bitwy. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 19, 3. (ſchować ſię). Chroni ſię przed rozesłanemi za sobą imaczami po lasach i górach *Off. Wyr.*

CHRONICIEL, a, *m.* ochrońca, ochronę daiący, protektor, der Beſchützer, Bewahrer, der Beſchützer, bey dem man Zuflucht findet; *Boh.* ochranitel, ochrance; *Vind.* hranjak, zahranjavez, obvarih; *Roſſ.* хранитель, заператель; (*Eccl.* хранительникъ mnich klucznik, maiący pod swoim dozorem zapasy klasztorne); *w rodz. żeńſk.*, CHRONICIELKA *Roſſ.* хранительница. (*Rag.* hranitegl, odhranitegl *educator*).

Pochodz. *chronka*, *ochrona*, *ochronić*, *ochraniać*, *ochronca*, *uchronić*, *uchronny*, *nieuchronny*, *schronić*, *schronienie*, *schraniać cf. ſkrzynia*, *szranki*.

CHRONICZNY, a, e, CHRONICZNIE *przysłk.*, z Greck. czasowy, czesny, doczesny, Zeit-, an eine Zeit gebunden, chroniſch. Chroniczne choroby. *Krup.* 5, 6. *Pam.* 85, 1, 899. CHRONIKA *ob.* Kronika.

CHRONKA, i, *ż.* tayník, kryiówka, przytułek, schronienie, ucieczka, der Zufluchtsort, der Schlupfwinkel; (*Roſſ.* хранилище; *Carn.* hranishe = magazyn, schowanie, ſkład; *Eccl.* хранилище amulet, noszenie; *Eccl.* хранило hamulec, хранимый chowalny, *Carn.* hrana = prowiant; *Rag. Dal. Croat.* hrana = żywność). Wyśpiegnycież wszyſtkie chronki iego, w których ſię kryie. *Leop.* 1 *Reg.* 23, 22. (to mieysce, gdzie ſię obrata. *Bibl. Gd.*). §. Chronka, ochrona, protekcya. *Tr.* der Schutz. §. Zasłona, powłoka, obłona, która czego ochrania, koperta, eine Decke, Hütte, Bedeckung, Ueberzug. *Off. Wyr.*

CHRONOGRAF, CHRONOLOG, a, *m.* z Greck. czasopis, czasolicznik, ein Zeitrechner; *Roſſ.* лѣтосчисла́тель.

CHRONOLOGIA, ii, *ż.* z Greck. nauka o czasie. *Kal.* 39. *M.* 1. *Eccl.* лѣтосло́вїе; *Roſſ.* лѣтосчисле́нїе; die Zeitrechnung, umieiętność rachowania lat zeszłych. *Kras. Zb.* 1, 205. czasopiſtwo, latopiſtwo. CHRONOLOGICZNY, czasopiſki, latopiſki, chronologiſch.

CHROPAWIC, CHROPOWACIC *czyn. nied.*, schropawić, schropowacić *dok.*, chropawym czynić, chropowatości nabawić, holprig machen, uneben machen, höckerig machen; *Sorab.* 1. zkropawu; *Boh.* zdrasiti; *Roſſ.* шероховить, шпарить, замшарить. Porotty, które gładkie role chropowaca. *Przyb. Mit.* 123. CHROPAWIEC, CHROPIEC, CHROPOWACIEC *niiak. nied.*, schropawieć, schropieć, ochropawieć, schropowacieć, ochropowacieć, *dok.*, chropawym ſię ſtawać, holprig werden, ſchrumpfen; *Boh.* drſnatěti. Bayka, żeby piepra od ognia ochropawiał; tak sam schropieie, gdy schnie na słońcu. *Urzęd.* 371. Jeśliby szkło w piecu zaczęło chropawieć, tedy, trzeba drugi tygiel szkła zaprawić. *Tprz. Szk.* 278. CHROPAWOSC, CHROPOWATOSC, ści, *ż.* niegładkosc, ſkrabowatość, szorſtkość, Holprigkeit, Höckrigkeit, Rauhheit; *Sorab.* 1. zkropawoſć; *Boh.* drſnatoſt; *Roſſ.* шероховатость, шéрохъ, строноma. *Propr. et Fig.* Chropawość gardłowa, co ochrapieniem zowią. *Sien.* 363. Z tłumaczenia do słowa, cierpkość iakąś i chropawość pobaczywszy, rzeczy samey ſię trzymałem. *Pilch. Sall.* CHROPAWY, CHROPOWATY, a, e, CHROPAWO, CHROPOWATO *przysłk.*, niegładki, ſkrabowaty, holprig, höckerig, uneben, rauh; *Sorab.* 1. zkropawe, reſotate; *Slovac.* drſnatý, grobowatý; *Boh.* drſnatý, draplawý, draſlawý; *Croat.* hrebav; *Dal.* karsan; *Slavon.* rutàv; *Roſſ.* шероховáтый, шпáристый; *Eccl.* строноватый: строноватїй. Przez chropawe mieysca przedzierać ſię. *Pilch. Sall.* 244. (przez chrapy, charpy). Oſtre i chropawe drogi ſtaną ſię gładkiemi. *W. Poſt. W.* 3, 36. Blado iey cielsko w chropawey uwięzło chudości, Powiedziałbyś, że z samych ieſt złożona kości, *Zab.* 6, 159. Pomniy chropawe zmarszczki zetrzeć w czele. *Hul. Ow.* 54. Ta milionową dóbr swych oprawą Pragnie przymilić cerę chropawą. *Zab.* 9, 347. *Zabł.* (krostawą, dziubatą). Chropowate pismo, chropowata mowa, niegładka, niewymuſkana (*ob.* iak po grudzie). Chropawych obyczaiów, nieokrzesanych, von rauhen Sitten. Nie bądź oſtrym i chropawym, to ieſt, ciężkim i nieużytym przeciw bliźniemu. *W. Poſt. W.* 3, 36. CHROPOTAC *ob.* Chrobotać. CHROPOWACINA, CHROPOWACIZNA, y, *ż.* mieysce chropawe, niegładkie, ſkrabowate, das Holprige, Höckerige; eine holprige, höckerige Stelle. Powierzchnia ciała, nawet naygładszego, ieſt zawsze naieżona wielką liczbą wypukłości czyli chropowaciny. *Jak. Mat.* 4, 359. Siatka trędowaciny każde, chropowaciny na ſkórze, paznokcie chropawe z palców spędza. *Urzęd.* 419. Pochodz. *ropucha*.

CHROSCIANY, a, e, z chroſtu, von Reiſig, von Strauch, Strauch-. Postąpi daley do chrościanéy ściany Juyrey w cieniu paſterza ſtarego. *P. Kchan. J.* 167. CHROSCIASTY, a, e, pełen chroſtu, pręcia, voll Reiſer. Krzewinki chrościaſte. *Syr.* 1344. CHROSCIC *intrans.*

nied., chroſtem pleść. *Dudr.* 22. mit Reiſern flechten. 2.) *ob.* Chrosnąć. CHROSCIE, ia, *n. zbiorowo*, chrościny, chroſty, Geſträuche. Drugdzie też roście wino, iakoby chroście drobne, tak że samo ſtać może bez podpory. *Creſc.* 293. *Croat. germ.* CHROSCIEC, CHRUSCIEC *niiak. nied.*, schrościeć *dok.*, chroſtem zaraſtać, w patyk, w pręt twardnieć, ins Geſträuche ſchießen, zu Sträuche werden; (*Chald.* חרש *condensari more sylvae*, חרשא *chyrscha* = *sylva*); *Boh.* krowatěti. Badyle chrościeią. *Oſſ. Wyr.* °CHROSCIEC, - śca, *m.* CHROSCINIEC, - ńca, *m.* krzew, chrościna, krzak, ein Sträuch. Jeżyna ieſt chrościec taki, iaki w figurze wyobrażono. *Sien.* 151. Chrościniec. *Urs. Gr.* 125. CHROSCIEL, CHRUSCIEL, a, *m.* CHROSCIELEC, - lca, *m.* ptak, *rallus*, rodzay ten należy do rzędu bocianowego. *Zool. Nar.* 245. der Wachtelkönig, Wieſenknarrer, Wieſenſchnarcher, die Schnarrwachtel; *Boh.* chřaſtel; *Eccl.* крáсмелл: *Roſſ.* коросмелл. Leniwe chrościele. *Banial. f.* 3. Chrościele ſtrzykały. *ib. f.* 3. *b.* (*ob.* derkacz). CHROSCIK, a, *m.* robaczek w chroſtach ſię znayduiący, ein kleiner rauher Wurm. *Cn. Th. - Tr.* CHROSCINA, CHRUSCINA, y, ź., CHROSNIAK, CHRUSNIAK, a, *m.* CHROSNIACZEK, CHRUSNIACZEK, czka, *m. zdrb.*, krzew, krzewie, krzewina, Geſträuche, *Slovac.* chraſtina, tromiſſté; *Boh.* prutina; *Sorab.* 1. kerecžjina; (*Carn.* hrashina, hraſtina = dębina); *Carn.* satishje, sesbmád, hóſka, sushmat, protje, germadishe; *Vind.* germ, germei, drázhje; *Croat.* kupinja, ſiberje, ternye; *Slavon.* gérm, térnjak; *Roſſ.* хворостúна, хворостъ, прутнякъ; *Eccl.* хрáсмїе, мрóскомъ. Tamy z faszyn są kosztowne i chruściny wytępiaiące. *Swith. Bud.* 399. Tak cedr, co ſię pod niebo dumnym wierzchem wspina, Jak i pozioma wiatrem ſię powali chrościna. *Zab.* 13, 237. *Nar.* W lasach nie cierpieć małych krzewin i chrościn, iako to, bzowiny, kruszyny, liguſtu i t. d. *Mon.* 74, 712. Chrościna iagodna, *arbutus*, rodzay roślin, którego u nas te dwa gatunki: niedźwiedzie grono i kamionka. *Kluk. Dyk.* 1, 47. der Erdbeerbaum, Meerkirſchenbaum. CHROSCINIEC *ob.* Chrościec. CHROSCISTY, a, e, pełen chroſtu, voll Geſträuche. CHROSNĄC, CHROSTNĄC, CHRZĄSTNĄC, *iednił. intrans.*, CHROSTAC, CHRUSTAC *kontyn.*, Chrościć, Chruścić, chrosząc, chruszczę *nied.*, chroſt, chrząſt, szmer wydawać; szmerzyć, szeleścić, raſſeln, knaſtern; rauſchen, ein Geräuſch machen; *Boh.* chraſtiti; *Sorab.* 1. chroščim, chroščim; *Rag.* harſtati; *Vind.* hrushati, vershati, berzhati, kreshpetati; *Carn.* hrushâti, hrushim; *Croat.* róſtam, hrustati; *Roſſ.* хрýснуть, хрусмѣть, хрущý; (*Lat. med.* crusciare; *Gr.* χοῖσος; *Ger.* kruspeln). Strach i zewsząd trwoga, łada by co chrosnęło. *Tward. Wł.* 71. Król sam przeczuie noc tę wszyſtkę i co skąd chrośnie upatruie. *Tward. W. D.* 83. Boiaźliwy ma to z przyrodzenia, iż i liścia ſię, gdy chrośnie boi. *Gorn. Sen.* 291. Lada cień ią, łada liſt, pod głuchą tę trwogę, Tylkoś chrośnie po ziemi, uſtraszy niebogę. *Tward. Pasq.* 37. *Tward. Daf.* 52. Cóż tam opodal chrusnęło z szeleſtem, zwierz iakiś na mnie srogim wzrokiem błysnął. *Kniaź. P.* 1, 243. Nigdy tu w krzewie roskosznym zwierz drapieżny chruszczo. *Zab.* 14, 85. *Szoſt.* Tu niedźwiedź gruby chrości po szelinie. *Tward. Daf.* 30. *ib.* 60. Paw około ſiebie ogon roztacza a chrości pierzem trząsaiąc. *Creſc.* 576. Z drżeniem na naymnieysze chroszczenie spogląda, by nie został dzikiey Leſtyi łupem. *Stas. Buſſ.* 45. §. Chroſtnąć miotłą, szmargnąć, powlec miotłą. *Wład.* mit dem Beſen überſtreichen, worüber hinfahren, hinrauſchen; *Sorab.* 2, roſchiſch. §. Przećwiczyć prętem, śmignąć, wytrzepać, mit einer Gerte oder Ruthe hauen, einen Hieb verſetzen. Schruſtał go prętem. *Oſſ. Wyr.* Opalonym kiiem lepiey mu poprawił, Trzy czterykroć chrosnąwszy, wierzch głowy roztrącił. *Zebr. Ow.* 303. (*graui ictu*, uderzywszy, wyciąwszy). Co z mocy w dno wodne chrosnąwszy berło wraził. *ib.* 118. W ziemię troyzębem chrosnął, *percuſſit*, *ib.* 10. W obie ręce porwawszy krnź, chrosnął go. *ib.* 107. *infligit*). *Fig.* Kto chce zostać wolnym od miłości, z razu trzeba iey zabiegać, z razu nie dadź iey ſię chroſtać. *Pot. Arg.* 259. (nie dadź ſię iey opanować). §. Schruſtać, zgryźć, skruszyć, iak ſię chroſt kruszy, zermalmen, zerknirſchen, mit einem Male und mit Geräuſch zerbeiſſen. Kot ten nas myszy może schruſta. *Zab.* 13, 286. *Tręb.* Pochwycił kot myszkę i schruſtał. *Ezop.* 121. CHROSNIAK, CHROSNIACZEK *ob.* Chrościna. - 1.) CHROST, u, *m.* pręcie, wiklina, gąszcz, Geſträuche, Reiſer, Reiſig; *Boh.* chraſti, chraſtina, metliſſté; (*Boh.* chraſt = liſt iarzynny; *Boh.* hráš = grobla); *Slov.* chraſtiny; (*Slov.* chruſt = chrząszcz); *Vind.* hrush, hrasha, hraſtje, germouje, rubidje; (*Vind.* hraſt = dąb); *Carn.* ſratje; (*Carn.* hraſt = dąb); *Bosn.* tirisçlad, scjummiça; (*Bosn.* hráſt = dąb); *Croat.* drazhje; (*Croat.* hrazt = dąb; *Rag.* hraaſt; *Slavon.* ráſt); *Sorab.* 1. prutžjina, prutjané lěrk; (*Rag.* hruſtaviza *cerasum duracinum*); *Roſſ.* хворостъ, мáлинникъ, кустáрникъ, сóснякъ; *Eccl.* хрáсмъ; (cf. *Lat. med.* hurſta; *Anglos.* hurſt; *Germ.* Horſt, Kruſte). Sypie czas góry, kędy był grunt płaski, Z drobnego lasy wyraſtaią chroſtu. *Zab.* 12, 2. Chroſt służy na płoty. *Mon.* 74, 694. Chróſt do grodzenia płotów bywa łozowy, wierzbowy, leszczynny. *Kluk. Rośl.* 2, 158. Chróſt do pleceniа koszów. *Biel. Kr.* 712. Wiązano was, iak pęk chruſtu. *Teat.* 17, *b.* 52. Chroſtem zaraſtam *Eccl.* хрáсмомъ зарастáю, олѣсѣваю. *Przyſłk.* Łakoma rzecz chroſt. *Rys. Ad.* 51. (potrzebny wielce w gospodarſtwie; wyrywaią go z płotów) - A naſi w chróſt. *Rys. Ad.* 1. *Cn. Ad.* 1203. (umknęli, uciekli, w nogi, w ciernie, fugas chruſtas, hayda w chróſt, ſie nahmen Reißaus, liefen ins Dickig. - §. Chróſt suchy *ob.* suszе drzewny, *Roſſ.* хворостúнникъ, хворостúнникъ. 2.) CHROST, u, *m.* chroszczenie, chrobot, *Cn. Th.* das Geraſſel, Geräuſch, Gekraſſel. - CHROSTAC *ob.* Chrosnąć. - CHROSTEK, ſtka, *m.*, *zdrbn.* rzeczown. chróſt, z krzewinka, ein Geſträuchchen, ein kleiner Strauch. §. Chwaściſko, w zbożu ſię znayduiące, którego ziarnka smolą i szpecą mąkę. *Haur. St.* 37. der Lolch, der Raden, oder ein ähnliches Unkraut im Getreide. CHROSTOWATOSC, ści, *f.* podobność do natury chroſtu, die Sträuchartigkeit. Ziele to, póki z korzeniem w chroſtowatość zdrewniałą nie wyrośnie, przychodzi do używania ſtołowego. *Syr.* 130. CHROSTOWATY, a, e, na kształt chroſtu, pręcikowaty, ſträuchartig. Dzięcielina druga od pierwszey ieſt chroſtowatsza. *Syr.* 499. Jeżyny pręta są chroſtowatego kolącego. *Syr.* 1312. CHROSTOWISKO, a, *n.* zarośliна chroſtowa

kowa, Strauchdickig, Gesträuche. *Oss. Wyr.* 2.) Obłomki chrostowe, chróst do opału, fascyna, Reisig, Reisbündel. Hetman wyschłego chrostowiska i smolnego łuczywa pod zamek nieprzyiacielski nanosić kazał, aby tak, one stosy podpaliwszy, zamek zniszczył. *Krom.* 266. CHROSTOWY, a, e, od chrostu, Strauch =, Reis =, Reisig =, *Eccl.* хворостяный. Nóż chróstowy wielki krzywy do wycinania chróstu. *Jak. Art.* 3, 304.

CHRUP! CHRUPANIE, ia, *n.* odgłos, gdy co chrupie, knacks! bei Knorpeln, Knacken, Knacken, Kraspeln; *Croat.* krup, krupa *strepitus*; *Vind.* hrup, hrush, *strepitus*, *fama*, *tumultus*). Skoro kość złamana, daie się iakoweś chrupnie słyszeć. *Perz. Cyr.* 1, 90. Chrupanie iednego kawałka złamaney kości o drugi. *Perz. Lek.* 300. CHRUPAĆ *niiak. Kontyn.*, Chrupnąć *iednok.*, chrupieć *nied.*, wydawać odgłos gruchocący, chrobotać, knacken, knacksen, knorpeln, kraspeln; (*Boh.* chrupati, chrapati chrapać; chrupawka gatunek trześni; *Carn.* chrupęti *tumultuare*) *Croat.* hrupeti; *Vind.* hrupati, roshtati; *Bosn.* hrupiti; *Rag.* hrùpnuti; *Rosz.* хрупнуть. Złamał nogę, że aż mu w niey chrupie. *Zabł. Bal.* 21. *Teat.* 56, *b.* 21. - §. 2.) *Czyn.* chrupać, schrupać, chrupcić, schrupcić, zębami co kruszące zgryźć, zjeść, zaiadać, schróstać, etwas Hartes mit den Zähnen zerknirschen, zerbeißen, zerknacken; *Carn. et Rag.* hrùstati, harstati, hrumati). Szczęśliwy, rzecze wilk w sobie, ktoby tego konia schrupał! Ey czemu ty nie baran, bylbym cię iuż łupał. *Zab.* 13, 276. *Treb.* - §. *Fig.* chrupcić kogo, kości w nim łamać, zmłócić go, einen zu Brey schlagen, ganz zerschmettern. Nadstawiał mu się długo; ale go on ona drobne kawałki schrupcił. *Oss. Wyr.* CHRUPATY, CHRUPOWATY, CHRUPIASTY, a, e, kruchy, knorpelig, mürbe, zerbrechlich. *Cn. Th. Rosz.* хрупкій, хрупкав. CHRUPIASTOSC, CHRUPOWATOSC, *Rosz.* хрупкость. (cf. krupy).

CHRUSCIEL *ob.* Chrościel. CHRUSNĄC *ob.* Chrosnąć.

CHRYSTEK *ob.* Chróstek. CHRYPIEC *ob.* Chrapieć.

CHRYPKA *ob.* Chrapka. CHRYPLIWY, CHRYPOTA *ob.* CHRAPLIWY.

*CHRYSTOBORCA, y, *m.* *Rosz.* христоборецъ Aryanin, Socynianin. христоборный aryański. *CHRYSTOBOYCA, y, *m.* zaboyca chrystusowy, ein Christusmörder; *Eccl.* христоубійца z жид. *CHRYSTOLUBNIK, a, *m.* Chrystusa lubiący, ein Christusliebender; *Rosz.* христолюбецъ; христолюбивый Chrystusa lubiący. *CHRYSTONIENAWIDNIK, a, *m.* nienawidzący Chrystusa, ein Christushasser; *Rosz.* христоненавистникъ; *Eccl.* христоненавидецъ, который не любитъ христа. *CHRYSTONOSICIEL, a, *m.* co zawsze w sobie Chrystusa nosi, ein Christusträger (im Herzen), w rodz. żeńs. Chrystonośicielka *Eccl.* христоносица. *CHRYSTONOSNY, a, e, Chrystusa w sercu noszący, Christus im Herzen tragend. Przyidźcie Chrystonośni ludzie, obaczmy, co uradził Judasz. *Pim. Kam.* 250. *CHRYSTORODZICIELKA, i, f. która Chrystusa urodziła, die Christus gebärerinn. Nayświętszą pannę bogarodzicielka, nie Chrystorodzicielką nazywamy. *Smotr. Ap.* 135. CHRYSTUS, a, *m.* Christus: *Slovac.* Kristus; *Slavon.* Isukrstije). To, co żydowie w swym ięzyku mówią Messyasz, to po Grecku Chrystus. *Wiśn.* 510.

wykłada się po naszemu pomazaniec. *Hrbst. Nauk. C.* 5, *b.* Chrystusa wyznawaiący *Rosz.* христіонменнный *ob.*, chrześcianin). Przykład *Chrysta Pana. W. *Post. W.* 224. (Chrystusa). Prorokuy nam *Chryście. *W. Post. W.* 276. (Chrystusie). CHRYSTUSOW, CHRYSTUSOWY, *CHRYSTOWY, *KRYSTOWY, a, e, od Chrystusa, Christus =; *Rosz.* христовый; *Slavon.* Isukerstov); Słowa *Pana *Chrystusowe. *Bial. Post.* 44. (Pana Chrystusa). *Botan.* Krystowa dłoń, rączki, *palma Christi*, korzenie ma szerokie iako dłoń z palcy. *Sien.* 137. zaftige Stendelwurz; *Bosn.* vragnák; (*Rosz.* христосованіе pozdrowienie wielkanocne z pocałowaniem, mówiąc: христосъ воскресе. CHRYSTYAN, a, *m.* imię męzkie, Christian; *Sorab.* 2. Kerstan, Kristo, Kritschо.

CHRYZOLIT, a, *m.* z Greck. kleynot przeźroczysty zielonożółty. *Kluk. Kop.* 2, 37. Złotokamień. *Brud. Ost. F.* 7. *Eccl.* златкокаменъ. der Chrysolith, ein Edelstein, (der Goldstein). CHRYZOPRAS, a, *m.* gatunek chryzolitu bardziey zielony. *Kluk. Kop.* 2, 38. der Chrysopras.

CHRZABĄSZCZ *ob.* Chrząszcz. CHRZĄCHAC *ob.* Krząkać.

CHRZAN, u, *m.* ziele, roślina, *raphanus maior*, der Meerrettig; *Boh.* křen; *Austr.* der Krán; *Carn.* hrén; *Croat.* hren, povertnicza; *Slavon.* ren, rin; (*Carn. et Vind.* grenk = gorzki); *Rag.* hrèn; *Sorab.* 2. Ischin; *Rosz.* хрѣнъ. Korzenie tarte zażywaią się do sztuki mięsa, albo surowe z octem, albo różnie przyprawione. *Kluk. Dyk.* 2, 141. *Kluk Rosl.* 2, 214. *Lad. Nat.* 22. Niekontent z sztuki mięsa, chce ieszcze do niey chrzanu. *Oss. Wyr.* (nie dość mu na rzeczy samey i okrasy pragnie). Dobry chrzan z miodem, a miod sam. *Cn. Ad.* 70. *Obron.* 29. Chrzan się chlubił, dobry ia z miodem; a miod na to: kat cię proś, dobry ia bez ciebie. *Ryt. Ad.* 7. (co dobre, dobrém, i bez przyprawy; samo się dobre zaleca; dobremu piwu nie potrzeba wiechy). Wolno bogu, iako panu, kanar urobić z chrzanu. *Chrośc. Job.* 3. - §. *fig.* Ten człowiek chrzan. *Oss. Wyr.* (gorzki, niemiły). CHRZANOWY, a, e, od chrzanu, Meerrettig =; *Rosz.* хрѣновый; *Carn.* hrenov; *Boh.* křenowý; *Croat.* povertnichni). Chrzanowe liście. *Lad. Nat.* 22. Chrzanowy przekupień *Boh.* křenař; *w rodz. żeńs.* křenarka. Chrzanowe pole, chrzanowisko, *Carn.* hrenovza.

CHRZĄSTAC *ob.* Chrzęstać. - CHRZĄSTKA, CHRZĘSTKA, CHRZĘSŁKA, i, *f.* część ciała miększa od kości; ale twardsza od innych części zwierzęcia. *Zool. Nar.* 65. der Knorpel; *Boh.* chrupačka; *Slov.* chrupadlo, chrupawec; *Sorab.* 1. krémšt; *Croat.* hrusztavècz, hrusztavicza; *Carn.* hrustánz; (*Carn.* hrust *vir robustus*): *Rosz.* хрящъ, хрящикъ; *Rag.* mézgra, slùzina). U młodych zwierząt więcey iest chrząstek; u starych obracaią się w kości. *Kluk. Zw.* 1, 31. Chrzęstka. *Leop. Job.* 40, 12. *S. Botan.* Chrząstka, *agaricus farctus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach, wydaie sok biały. *Kluk Dyk.* 1, 15. eine Art Milchschwämme. *ob.* chrząszcz bedłka). CHRZĄSTKOWATY, a, e, CHRZĘSŁOWATY, na kształt chrząstek, *Rosz.* хрящеватый; *Sorab.* 1. krémštwaté: *Ger.* knorpelicht. Liście chrząstkowate, *cartilagineum*, ma wokoło obwódkę twardszą od reszty. *Botan. Nar.* 58. (*ob.* chrześlisty). - CHRZĄSTNĄC *ob.* Chrzęstnąć. -

CHRZĄSZCZ, CHRZABĄSZCZ, CHRABĄSZCZ, a, *m.* owad, *scarabaeus*, gatunki iego liczne, pospolicie tak nazywamy wszystkie robaki, które maią skrzydła w pochwach. *Lad. Dyk.* 2, 289. der Käfer; *Boh.* brauk, chrauſt, pryſnik; *Slovac.* chrauſt, chruſt; *Sorab.* 1. bruk; *Dal.* skorovosa; *Croat.* keber; *Carn.* kębr; *Vind.* keber, zheber, kokiz, koka; *Roſſ.* хрущъ (gatunki скрипунъ, єлѣнецъ, рогачъ, жукъ, жучекъ, косáкъ, коромыслóвéц). Chrząszcz maiowy, *sc. melolontha*. *Zool.* 164. *Boh.* babka; *Roſſ.* майка; *Eccl.* сипалъ. Chrząszcz pospolity, pokrywki skrzydeł ma rdzawe. *Lad. Nat.* 22. Chrząszcz brzmi. *Dudz.* 20. Złote chrząszcze, *cantarides*, Goldkäfer, robaki w nocy błyskaiące. *Sien.* 85. *Eccl.* насѣкомыя хрущи. *Przysłk.* Chrabąszcza czyli chrząszcza komu przez nos puszczać, na nosie mu grać, do gniewu go pobudzać, iątrzyć go figlami, jemanden einen Käfer bey der Naſe vorbey fliegen laſſen, ihm auf der Naſe ſpielen, ihn zum Zorne reitzen. Rychleyby wytrwał, kiedyby mu chrząszcza przez nos puszczano. *Rys. Ad.* 60. Nie dadzą sobie grać na gębie, ani chrząszcza, iak owo mówią, przez nos przepuścić. *Lub. Rox.* 95. Poszedł im chrząszcz po nosie. *Teat.* 33, *d.* 56 (roziątrzeni, *ob.* muchy w nosie). Uchoway boże złego robaka chrząszcza. *Rys. Ad.* 68. (może tu znaczy gniew wzbudzony, albo też prawdziwie chrząszcza, dla wielkich szkod, które czyni w drzewach, w zbożach i t. d. *ob. Lad. Dyk.* 2, 290. §. *Botan.* chrząszcz, bedlka, *agaricus lactiſluus Linn.* pełen iest soku białego. *Kluk. Dyk.* 1, 142. Pospólstwo zowie świniarką. *Jundz.* 555. CHRZĄSZCZOWY, CHRABĄSZCZOWY, a, e, od chrząszcza, Käfer-, Rzęd owadu chrząszczowy, *caleoptera*, którego rodzaie maią całe twarde pokrywy, skrzydła i ciała pokrywaiące. *Kluk Zw.* 4, 20. Kamień chrabąszczowy, ława. *Stas. Buff.* 267. CHRZĄSZCZYK, a, *m. zdrbn. rzeczown.* chrząszcz, das Käferchen, ein kleiner Käfer; *Boh.* brauček. Chrząszczyk kuśnierz, słonina, chlebojad. *Lad. Nat.* 22.

CHRZCIC, Krzcić, chrzci, chrzczę, *czyn. nied.*, ochrzcić, pochrzcić *dok.*, chrzest ś. odprawiać, chrzest komu dadź, taufen, die Taufhandlung verrichten, *Sorab.* 2. dupiſch, dupu; *Sax. Inf.* dupen; *Sorab.* 1. chcjicj, krju; *Boh.* křtiti, křtjm, křtiwam, okřtiti; *Slovac.* krſtím; *Bosn.* krriſtiti, karſtiti; *Rag.* karſtitti, pokarſtiti, *Slavon.* kèrſtiti; *Vind.* kerſtiti, kerſtit, kershuvati; *Carn.* kerſtiti, kerſtém, kerſtujem; *Croat.* kerztiti, okërschen; *Hung.* keresztelek; *Roſs.* крестити, крещáю, окрестить. Chrzczący ma powiedzieć te słowa: ja ciebie chrzczę w imię oyca i syna i ducha S. *Karnk. Kat.* 117. *Inter vocabula originatione latina, in linguam Slauorum ante Cyrillum, cum inſtitutionibus chriſtianis a latinis doctoribus inducta, numeranda:* хрестъ krìj krzyż *crux*, крещéнïе krſczen'e, krtění, krest *ſignatio crucis, baptismus.* *Durich* 1, 80. (cf. Chriſt, christen chrześcianin). Żyd chrzczony *ob.* przechrzta, cf. wilk chowany *ob.* chować). 2.) Chrzcić, do chrztu trzymać, aus der Taufe heben, zur Taufe halten. *Eccl.* возпріемлю отроча. Pilecka chrzestną siostrą Władysławowi była, gdyż matka iey króla niekiedy chrzciła. *Krom.* 479. *a matre eius de sacro fonte leuatus erat.*) Komendator Ostrodeński kmotr Kieystuta, który córkę iego chrzcił mu. *Krom.* 406. *de sacro fonte susceperat.* 3.) Chrzcić, nazywać, mianować, imię nadawać, nazwać, przezwać, taufen, einen Namen geben, benennen, Namen beylegen. Jeszcze się nie urodziło, a iuż się ochrzciło. *Cn. Ad.* 319. *Pot. Arg.* 711. Tam gdzie mury i miasto posadzisz, Beocyą ochrzcisz. *Otw. Ow.* 112. Przewrotności cnotami chrzcili. *Star. Ref.* 3. Krzcić nazwiskiem wspaniałym nieforemne rzeczy, Na tym się rozum teraz zasadza człowieczy. *Min. Ryt.* 3, 536. Nie chrzciy paſſyą, co iest prawdą. *Teat.* 26, *c.* 97. Napiera się, by iey dał Jowisz, ocz profila, Choć tego, czego chciała, ieszcze nie ochrzciła. *Otw. Ow.* 115. (nie wymieniła). 3.) Wodą rozrzedzać, wäſſern, mit Waſſer verdünnen, taufen. Karczmarz ten często chrzcił piwo ze studni. *Pot. Jow.* 67. To wino chrzczone. *Off. Wyr.* §. Zartem, zlać, oblać, nurzać, einen begießen. — (CHRZCICA *ob.* Krzcica) — CHRZCICIEL, a, *m.*, chrzczący, który chrzci, chrzest daie, der Täufer; *Sorab.* 2. dupař; *Boh.* křtitel; *Croat.* kèrsztitel; *Hung.* keresztelö l *Slavon.* kèrſtitelj; *Rag.* karſtitegl; *Vind.* kerſtnik, kershuvaus; *Carn.* kerſtnik; *Roſſ.* крестмáтель. Sylwester papież chrzciciel Konstantyna W. *Sk. Dz.* 191. Jan S. chrzciciel, nie że wielu chrzcił, lecz że samego Messyasza chrzcił. *Bial. Poſt.* 57. *Kras. Zb.* 1, 387. Jana chrzciciela święto *Vind.* krieſe, svetega kerſtnika gud, kresni svetik. CHRZCIELNICA, CHRZCILNICA, KRZCIELNICA, CHRZESLNICA, KRZESNICA, y, ż. naczynie, z którego chrzczą, i mieysce, gdzie chrzczą, der Taufſtein, der Taufort; *Boh.* křtidlnice, křtitedlnice; *Slovac.* krſtni kamen; *Hung.* keresztellö kö; *Sorab.* 1. kcjeniczka; *Carn.* kèrſtirna, kerſtne kamen; *Slavon.* kèrſtionica; *Bosn.* karſtiniça, krriſtenjça, kameniça od krriſtenja; *Vind.* kerſtirna, kerſtni kamen; *Croat.* keresztelnicza, kerztilnicza, opiralnicza; *Rag.* karſtenjiza; *Roſs.* крестильница; *Eccl.* купель, крещáло. Chrzcilnicę abo sadzawkę, w którey się Konstantyn chrzcił, na Watykanie ukazuią. *Sk. Dz.* 189. Dzieciątko trzykroć w krzcielnicy bywa nurzane. *Hrbſt. Nauk. E.* W sobotę wielkonocną i świąteczną wodę do chrztu święcą w chrzcielnicach. *Karnk. Kat.* 144. CHRZCILNICZNY, KRZCIELNICZNY, a, e, od chrzcilnicy, Taufſtein-. Woda krzcielniczna. *Hrbſt. Lek. C.* 4. CHRZCIELNY KRZCIELNY, CHRZTOWY, a, e, ode chrztu, do chrztu należący, Tauf-, Matka nie dożyła chrzcielnego obchodu. *Morszt.* 85. Woda chrzcielna, którą się chrzest odbywa. *Karnk. Kat.* 144. Chrztowa woda. *ib.* 146. CHRZCINY, KRZCINY, *Genit*: chrzcin *liczb. mn.*, obchód chrzcielny, akt chrzczenia, wyprawienie chrztu, das Kindtaufen, die Taufhandlung, das Taufen; *Boh.* křtiny; *Vind.* djetnu kerſtitje, otrokni kerſt; *Croat.* kèrsztitki; *Roſs.* крестúны. Nie byłeś na mych chrzcinach, *Cn. Ad.* 557. (tyś nie starszy, nie mędrszy, nie doświadczeńszy odemnie). Był w kościele; ale aż na swoich chrzcinach. *Off. Wyr.* (nienabożny, nie bywa w kościele, nie naprzykrza się panu bogu). Chrzciny komu sprawić, łożyć na bankiet przy chrzcinach. *Off. Wyr.* CHRZCINNY, a, e, od chrzcin, tyczący się chrzcin, Kindtaufs-, *Roſſ.* крестúнный. Chrzcinna biesiada. CHRZCZONY *ob.* Chrzcić; — ochrzczony *oppos.* Niechrzczeniec. 2°.) Chrzczony, we chrzcie nadany, chrzestny, in der Taufe gegeben, Tauf-, Rechwold, imieniem chrzczo-

ryn Wasili. *Stryik.* 233. - (CHRZEPT, CHRZEPCIZNA *ob.* pochrzept, pochrzypcizna) - CHRZESCIAMIN, KRZESCIANIN, a, *m.* nazwisko uczniów Chrystusowych, którzy przez chrzest odrodzeni, według ewanielii żyć powinni. *Kras. Zb.* 1, 206. der Christ; *Boh.* křesťan; (*Boh.* křesťánátko dziecię które chrzczą, der Täufling; *Sorac.* kreſ'tan; *Hung.* keresztény; *Slavon.* kěrſtianin, *Sorab.* 1. kjeſtiwan, kſchestian; *Sorab.* 2. kſchéſcijan; *Carn.* kriſtijan; *Vind.* kriſtian, kershenik, karszhenik, kršan; *Croat.* kerſchenik, keraschenik; *Rag.* karſtjanin; *Turc.* kiaur; *Ross.* христіа́нинъ (*Ross.* крестья́нинъ chłop, cf. czarny chrześcianin pod słowem czerń, cf. kapł). Nie od chrześcianina Chrystus, ale od Chrystusa chrześcianin rzeczony. *Smotr. Lam.* 37. *Wiśn.* 530. Christianin. *Farnov. praef.* Nazwano naprzód w Antyochji uczniowie chrystusowe krześcianami. *Sk. Dz.* 25. *Bibl. Act.* 11, 26. *Chriſtianus* chrześcianin, nie chrystusowy. *W. Poſt. W. praef.* Po chrzcie zwali się chrześcianty. *Sk. Żyw.* 2, 382. Od Chrystusa chrześciany, od krzyżma krzcionemi. *W. Poſt. W.* 2, 372. Prawym chrześcianinem iest, który chowa naukę Pana Chrystusową. *Hrbſt. Nauk. A.* 4. Bydź dobrym chrześcianinem nie zawisło od wiedzenia; ale od czynienia tego, co bóg przykazał. *Kras. Pod.* 2, 210. *Eccl.* христіанствовати. CHRZESCIANKA, i, *ż.* wyznawaiąca religią chrześciańską, die Christinn; *Boh.* křeſtianka; *Slavon.* kěrſtjanka. *Croat.* kerschanka; *Turc.* kaurkina; *Rag.* karſtjanka; *Ross.* христіа́нка; (*Ross.* крестьянка chłopka cf. krzyż). Mat Julian Bazylią matkę pobożną chrześciankę. *Sk. Dz.* 264. 2.) *Pomol.* chrześcianki, gruszki, *Gall.* bonnes chrétiennes. *Klok. Rosl.* 1, 138. die Christbirne. - CHRZESCIANSKI, a, ie, CHRZESCIANSKO, po CHRZESCIANSKU *przysłk.* od chrześcianina lub chrześciaństwa, christlich. *Boh.* křeſtianſký; *Slovac.* kreſtanſki; *Hung.* keresztény; *Croat.* kerschanszki; *Carn.* kriſtijanſke; *Vind.* kriſtanſki, kershenſki, kerszhanſki; *Slavon.* kerſtjanſki; *Pol.* kataſzkiſki; *Ross.* христіа́нскій (*Ross.* крестья́нскій, крестья́нскій chłopski cf. krzyż). Każdy chrześciańsk. człowiek łatwo to obaczy. *Białob. Poſt.* 38. (chrześcianin jeder Christenmensch). Francya, królestwo nay krześc. tsze. *Ulstrz. Kruc.* 1, 34. das allerchriſtlichſte Königreich. Wiara *chriſtiańſka (chrześciańſka). *Farnow.* 216. Dobrze to i chrześciańsko czyniemy. *Sak. Probl.* 257. Iż nie chrześciańsko żyiemy, wielką żydom przyczynę dawny niedowiarſtwa. *Hrbſt. Nauk.* 8. Chrześciańſki, przyzwoity, przyſtoyny, porządny, ludzki, chriſtlich, anſtändig, ordentlich, menſchlich. Łaie nas niechrześciańsko. *Frent.* 11. Ale bo też te imiona ulic właśnie niechrześciańskie. *Teat.* 53, 71. (niepoczciwe, niegodziwe, niesłychane, trudne do spamiętania). Wola płacem, iak się zdaie, dosyć chrześciańskim. *Teat.* 29, *b.* 312. *Chrześciańskowierny *Vind.* kershanſkovern, chriſtgläubig. CHRZESCIANSTWO, a, *n.* wiara i religia chrześciańska, życie chrześciańskie, a zbiór ludzi chrześcianie. das Chriſtenthum, die Chriſtenheit. *Boh.* křeſtianſtwj, křeſtianſtwo; *Slovac.* kreſtianſtwo; *Hung.* keresztyénség; *Carn.* kriſtijanſtvu, kershanſtvu; *Vind.* kriſtanſtvu, kriſtianſtvu, kershanſtvu, kriſtianſka, kerſtianſka vera alba; *Croat.* kerschánſzatvo; *Rag.* karſtjanſtvo. *Slavon.* kěrſtjanſtuk; *Sorab.* 2. kſcheſczianſtwo; *Ross.* христіа́нство: (*Ross.* крестьянство chłopstwo, chłopski stan). Chrześciaństwa różnego dosyć iest na świecie. *Hrbſt. Nauk. A.* 4. Nie tylko na ów czas w żydowstwie, ale i u nas w chrześciaństwie, wielu się cudom sprzeciwiało. *Bial. Poſt.* 130.

Dalsze pochodz. *Chrzesnak, krzesnak, chrzesny, krzesny, chrzest, dochrzcić, nachrzcić, nowochrzczeniec, przechrzta, przechrzcić, wychrzta, wychrzcić.*

CHRZĘSCIC, CHRZĄSCIC, *ob.* Chrzęstać, CHRZĘSTKA *ob.* Chrząstka. *CHRZESŁA *ob.* Chrościna.

CHRZĘSLISTY, a, e, CHRZĘSLISTO *przysłk.*, pełen chrząstek, knorpelig, voll Knorpel. *Mącz. Boh. et Slovac.* chrupawý.

CHRZESNAK, KRZESNAK, a, *m.* chrzesna koszula, w którey dziecię chrzczą, das Taufhemde, das Westerhemde; *Ross.* рубаха. Przy chrzcie obloką cię w chrzesnak, w szatę białą, która niewinność znaczy. *Groch. W.* 300. Czas naznaczono nowonarodzoney królewney, iuż się do chrztu wybieraią, Już niosą krzesnak złotem powleczony. *Auszp.* 16. CHRZESNY, KRZESNY, CHRZESTNY, a, e, chrztowy, od chrztu, Tauf-, zur Taufe gehörig; *Boh.* křeſtný, křtitelý; *Slovac.* kreſtni; *Hung.* keresztelő; *Vind.* kerſtni; *Carn.* kerſtne; *Rag.* karſtni; *Ross.* крестильный (*Ross.* крестный krzyżowy 2. chrzesny). Powinnowactwo chrzesne przeszkadza do małżeństwa. *Karnk. Kat.* 131. Rodzice, którzy do chrztu trzymaią, die Taufpathen, Ociec chrzesny, der Taufpathe, der Pathe; *Sorab.* 2. potha; *Slovac.* kreſtni otec; *Hung.* keresztatya; *Eccl.* пріе́мникъ, воспріе́мникъ, крестный отецъ, пріятникъ, прии́мецъ. Chrzesna matka, die Taufpathinn, die Pathinn; *Slovac.* kreſtna matka; *Hung.* keresztanya; *Eccl.* мати крестная, пріемница, воспріемница. Chrzesny syn, chrzesny, którego kto do chrztu trzymał, der aus der Taufe Gehobene, der Pathe, das Pathchen, der Taufſohn, *Slovac.* kreſtni, kreſni; *Hung.* keresztfia; *Ross. et Eccl.* крестникъ. Chrzesna córka, chrzesna, die aus der Taufe Gehobene, die Pathe, das Pathchen, die Taufſtochter; *Slov.* kreſtna, kreſna; *Hung.* keresztleány; *Ross. et Eccl.* крестница. Kmotry zowią oycami krzesnemi dzieci, synów i córek chrzesnych. *Hrbſt. Nauk. T.* 3. *b.* Kmotry abo oyce chrzesne maią nauczać syny swoie chrzesne. *Karnk. Kat.* 127. Poiął Jagiełło Granowską, matkę swoię chrzesną, bo ona, gdy go chrzczono, zań według zwyczaiu przyrzekała. *Stryik.* 515. Matrona szacna matką chrzesną iey była. *Birk. Dom.* 3. Piękna moia matula chrzesna. *Teat.* 20, *b.* 23. Imię chrzesne, dane na chrzcie. Chrzesny podarek *Carn.* krishmenk; Taniec chrzesny *Eccl.* лико́ваніе, *2.) Chrzesny, *chrzestny, krzyżowy, na krzyż, Kreuz-. Dymitr i z boiary swoiemi, po chrzestnym całowaniu, przysięgę uczynił. *Stryik.* 380. (pocałowawszy krzyż S.). Przymierze zamknęli chrzestnym całowaniem. *ib.* 487. CHRZEST, KRZEST, chrztu, krztu, *m.* obmycie z złączoną świątością, dzieie się przez polanie wodą lub nurzenie w wodzie, z wypowiedzeniem tych słów: ia ciebie chrzczę w imię oyca i syna i ducha S *Karnk. Kat.* 117. die Taufe; *Boh.* křeſt, křtu; *Slovac.* krſt, krſtenj; *Hung.* keresztség; *Dal.* karisth; (*Dal.* kerszt; *Croat.* kris = krzyż); *Carn. et Vind.* kerſt; *Croat.* kárszt, kerszt, kerst; *Sorab.* 2. kjenitza, chcjenicze; *Slavon.*

kérſtenje; *Bosn.* krſtenje; *Roſſ.* крещение (z. trzech królów święto); *Eccl.* гряжéние, погряжéние (*od.* grążyć). My Polacy, tak iak też i Ruś, od krzyżma S. podobno Krztu S. daliśmy imię, abowiem chrześcianin bierze imię od Chryſtusa, a Chryſtus, to ieſt, pomazaniec, od chrisma, przetoż też chrzeſt, (my pospolicie mówimy krzeſt, Ruś chreſt), na którym ſtawamy ſię chrześciany, naſi oycowie nieźle nazwali od chrisma. *Hrbſt. Nauk. F.* 2. Chrzeſt w naszym ięzyku nie począł bydź swan, aż kiedy Polacy, nie rychło po Panu Chryſtuſie, wiarę Pańſką przyięli, którą kto przyiął, był w wodzie obmywan w imię Chryſtusowe, a to Chryſtowaniem abo Chriſtem, a źle wymawiaiąc, iako proſty lud czyni, chrztem przezwali; iako i dziś niektóre narody chreſtować mówią, co my chrzcić wymawiamy. *Sekl.* 10. *Baptismus* chrzeſt; nie zaś nurzanie, ponurzanie. *W. Poſt. W. praef.* Chrzeſt S. na mieysce obrzezania naſtąpił. *Sk. Zyw.* 53. *Klok. Turk.* 190. Mieczysław po przyieździe Dąbrowki chrzeſt S. obrzędem chrześciańſkim przyiął. R. 965. *Krom.* 59. Swięty ten na wszyſtkie szczęśliwie chrzeſt włożył i lud on do poznania syna bożego przywiódł. *Sk. Dz.* 1116. Trzymać dziecię do chrztu *ob.* chrcić 2) cf. kmotr, kum. *Przyſ.* Wyrzeka ſię go, iak diabła na chrzcie. *Off. Wyr.* uroczyście, solennie, feyerlich entſagen.

CHRZĘST, u, *m.* (cf. chroſt, chrobot) szczęk, dźwięk, das Geraſſel, Geklirre, das Geräuſch; *Boh.* chřeſt; *Gr.* ψόφος. Chrzęſt zbroynego nieprzyiaciela słyszę, *Strepitum. Warg. Kurc.* 21. Słychać chrzęſt broni. *Teat.* 51, *d.* 27. Chrzeſt przeraźliwy pałaszów. *Teat.* 51, *d.* 87. Chrzęſt świetney iego zbroie Wdzięcznym odgłosom cieszył serce moie. *Kras. Off. E.* 3. Bez wszelkiego chrzęſtu w ciszy oney chodziła. *Otw. Ow.* 261. Za naymnieyszym chrzęſtem drżał. *Pilch. Sen.* 239. CHRZĘSTAC, CHRZĄSTAC *intranſit. kontyn.*, CHRZĘSCIC, Chrzęszczeć *niedok.*, chrzęſtnąć, chrząſtnąć *iednſt.*, chrzęſt wydawać, klirren, raſſeln, rauſchen; *Boh.* chřeſtati, chřeſcy, chřeſtěti, chřeſtiwam (chřeſtáčka grzegotka); *Carn.* hrushim). Suszący ſię chmiel, gdy będzie chrząſtał, znak, że iuż dosyć ususzony. *Kluk. Rośl.* 3, 322. Upadł rycerz, a zbroia na nim przeraźliwie chrzęsła. *Dmoch. Jł.* 1, 106. Zbroie chrzęszczą, konie rżą, ranni ſtękaią. *Stryik.* 191. Wszędzie woyna, wszędzie broń chrząszczy. *Stas. Num.* 1, 55. Krami rzéki chrzęszczą. *Petr. Her. M.* 2 Chodzi ona; a długi ogon za nią chrzęści. *Papr. Przyk. B. b.* Piasek dobry do wapna, który chrzęści w garści ściśniony. *Cresc.* 34. Słowiczek, ſkoro liſtek powiewny chrząſtnął, iuż on na ptasznika pomyślił. *Birk. Kax. Ob. L.* 2. *b.* Spłoszanie ptaków do ſieci, nie ma bydź tylko samym chrzęszczeniem liścia. *Cresc.* 656. Skoro ſię wam da nad głową słyszeć iakie chrzęśnienie, drżycie od ſtrachu. *Pilch. Sen. Liſt.* 3, 79. *et* 2, 204. chrzeszczenie. 1 *Leop. Jer.* 47, 3. (cf. Chrząszcz). CHRZĘSTKA *ob.* Chrząſtka.

CHRZESTNY *ob.* Chrzesny. *CHRZESZCZATY. *ob.* Krzyżowy. CHRZESZNAK *ob.* Chrzesnak. CHRZTOWY, a, e; od chrztu, chrzesny, Tauf-. Woda chrztowa. *Kucz. Kat.* 2, 362. *Pot Zac.* 173. *Karnk. Kat.* 119. *CHRZYBIET *ob.* Grzbiet. CHRZYPIEC *ob.* Chrapieć. CHRZYPLIWOSC *ob.* Chrapliwość, Chrapka. *CHRZYPT *ob.* Grzbiet.

CHRZYZMO, KRZYZMO, a, *n.* z Greck. χρίσμα, das Chriſam, chrzyżmo S., które biſkup z balsamu i oleiu z wielkiemi ceremoniami poświęca, ieſt materyą bierzmowania. *Karnk. Kat.* 152. *Boh.* křižmo; *Vind.* krishma; *Sorab.* 1. křižmo; *Eccl.* мvро. *Kucz. Kat.* 2, 373. *Pim. Kam.* 370. KRZYZMAŁ, CHRZYZMAŁ, u, *m.* naczynie od chrzyżma, die Chriſambüchſe. Do kościoła sprawił miednicę, nalewkę, krzyżmał, wszyſtko ze srebra. *Papr. Ryc.* 221. CHRZYZMOWAC, KRZYZMOWAC, *czyn. nied.* krzyżmem pomazywać, bierzmować, mit Chriſam ſalben, firmeln. Kapłanom chrzyżmować abo bierzmować nie wolno, iż to samych biſkupów zabawa. *Sk. Dz.* 817. Aby w balsamie, a nie w maśle, chrzyżmowanie abo bierzmowanie było. *ib.* 1073. *Pim. Kam.* 25.

CHUĆ, i, *ż.* *1. chęć, ſkłonność, die Luſt, die Neigung. Dar poprawdzie nie wielki; lecz ia o to proszę, Chuć moię więcey uważ, niż to, co przynoszę. *J. Kchan. Dz.* 140. Chuć ludzka ieſt dwoiaka, iedna ku dobremu, Druga zaſię świat zwodzi ku wszyſtkiemu złemu. *Rey Wiz.* 37. *Niechuć, niechęć, nieſkłonność, nieżyczliwość, wſtręt, die Ungeneigtheit, Abgeneigtheit, der Unwille, die Unluſt. Gdy obaczył niechuć ksobie wszyſtkich ludzi, wpadł w niemoc. *Biel. Kr.* 133. Ubogim niech nie dają z niechuci, ani za niewolą. *W. Poſt. W.* 193. – §. Z przyganą; chuć, żądza, pochoć, die Begierde, die Gier, die Sucht; *Boh.* chtíć, chut; *Slovac.* chuť, chtiwoſt; (*Croat.* hotinstvo z sprawa cielesna) *Croat.* pohlepnoszt, pohlepa; *Rag.* pohotjenſtvo, bjes, objés; (*Rag.* hoochja z wola); *Carn.* hotenje (*Carn.* hotinſtva z porubſtwo; *Carn.* hotlivoſt z iurność; *Vind.* hut, hot, hotniza *pellex.*); *Vind.* shela, shelje, shelnoſt; *Bosn.* sgeglia, hlipnóſt, hlipanje; *Hebr.* נתן; *Roſs.* нóхомb, прихомb, жажда. Woien początkiem są chuci; chuci z intereſſów wynikaią. *Zab.* 1, 1. *Alb.* Obiecał iéy wziąć ią sobie za żonę, byle na chuć iego pozwoliła. *Bals. Niedz.* 1, 52. Chuć mieć *Eccl.* нохотствовать. – §. 3°. Smak, który co ma, der Geſchmack, den etwas hat; *Boh.* chut; *Slovac.* chuť. Chleb z nieba miał w sobie wszelakie kochanie i chuć a smak wszelakiey wdzięczności. 1 *Leop. Sap.* 16, 20. *Slovac.* ani chuti, ani ſmaku, *nec odorem, nec saporem habet*, ohne Geruch und ohne Geſchmack.

Pochodz: *chutki, chutliwy, chutnie, pochoć, ochota*; ob: pod sł: *Chcieć.*

CHUCH! głos puszczonego tchu, huch! das Hauchen ausgedrücken. *Rag.* chjuh *aura tenuis*; *Sorab.* 2. puch (cf. puch) 2., chuch, grając w warcaby, bierka czyli kamień wzięty przeciwnikowi za opuszczone wzięcie przez niego, das Blaſen eines Steins im Damenſpiel. *Fig.* Powrócił kochanek; teraz chuch po waszech żalach iéy i modłach i skargach. *Zab.* 5, 194. (iak gdyby ie rozdmuchano). 2., CHUCH, u, *m.*, Chuchanie, Chuchnienie, puszczanie z ust tchu na co, das Hauchen, der Hauch. *Rag.* hák; *Vind.* duh, odih, ſapa, ſlap; *Croat.* ſsapa). Karciane domki chuch dziecięcia obala. *Oss. Wyr.* Jednym chuchem go obalił. *ib.* – CHUCHAC *intrans. kontyn.*, Chuchnąć *iednſt.*, doch z mieiakim przyciskiem wypuszczać, hauchen. *Rag.* hâkati, hûkati; *Vind.* dihati, dehniti, dihuvati, ſapopuſhati (*Eccl.* ухнаю łaię). Pospólstwo na febrę, w dziurę w oſiczynie wywierconą, trzy razy chucha, a chuchnąwszy koł-

kiem zabiia. *Krup.* 5, 565. Chuchać, grzać tchem; iak dmuchać, studzić, hauchen, warm hauchen. Mróz był potężny; w garść gospodarz chucha. *Jabł. Ez.* 153. W zimie nocy całe przepędza na miesiącu, chuchaiąc w ręce. *Teat.* 6, 97. Lepiey dmuchać, niż chuchać, *melius est abundare, quam deficere. Cn. Ad.* 438. Ciepło i zimno, i dmuchasz i chuchasz, *Jabł. Ez.* 154. (odmienny§). Acz sparzył się i nie raz, na zimno nie chuchał. *Zab.* 14, 55. (raczey; nie dmuchał cf. sparzony i na zimne dmucha). *Fig.* w garść chuchać; ślinkę połykać, łapę lizać, postradać nadziei, nachpfeifen, in die leere Hand blasen, der Hoffnung beraubt werden. Omyliła go nadzieia, chucha w garść. *Cn. Ad.* 785. *Chrość. Fars.* 134. Lepiey było wcześnie przestrog mądrych słuchać, Niżeli iako mówią, po czasie w garść chuchać. *Pot. Arg.* 342. *Pot. Pocz.* 346. Odstąpiony od wszystkich, musi w garść sam chuchać. *Jabł. Tel.* 176. Gruchnie, że idzie z dwiema na odsiecz hetmany, Zaraz Seraskier i z Hanem w garść chuchnie. *Jabł. Buk. Q.* 2. *b.* – §. Chuchnąć na kogo, urągać się z niego, einen anhauchen, anblasen, seiner spotten. Drugi zjadł: a na cię chuchnie. *Cn. Ad.* 14. §. W warcaby graiąc, chuchnąć, zabrać drugiemu bierkę, którą zapomniał zbić, im Damenspiele, einen Stein blasen. - CHUCHRACZEK, - czka, *m.*, papinek, stokfisz, wyschły iak stokfisz, cherkaiący, którego dziś a iutro. *Oss. Wyr.* ein Kerl zum Umblasen, ein Mensch, wie ein Skelett, wie ein Schatten. – CHUCHRO, HUCHRO, *KUCHRO, a, *n.*; KUCHRA *licz mn.* ksieniec, rybi żołądek, das Fischbündel (Oest. Beuschel). Flądry nietknięte i płaszczki chuchra podał mi. *Zab.* 8, 340. *Życk.* Kuchra. *Wiel. Kuch.* 421. *Dudz.* 42.

Pochod: *nachuchnąć, ochuchnąć, pochuchnąć.*

CHUCZYC *ob:* Huczyć.

CHUDACTWO, a, *n.*, chudzina, chudaki, ubóstwo, armes Geschöpf, armer Tropf, Armseeligkeit, armseeliges Wesen. Parysa sądem zelżoną Pallada, Biedne chudactwo odtąd w kruchcie siada. *Zab.* 9, 37. *Zabł.* CHUDACZKA, i, ż., kobieta chuda lub uboga, biedna, ein magres, oder armseeliges Weib. *Morav.* chuderka; *Boh.* chudinka. CHUDAK, a, *m.*, CHUDACZEK, - czka, *m.*, człowiek chudy na ciele, tudzież na maiątku, chudy pacholek, nędzny biedaszek, mizerak, ubóstwo, ein magrer Mensch, ein armer, elender, miserabler Mensch. *Boh.* chudak, chudinec, chudas, chudátko; *Morav.* chuderak; *Sorab.* 2. chudlas; *Vind.* potrebnik, fromak, frutei, frutez, gladounik; *Ross.* скудникъ, мозглякъ. Któż tak iest nieszczęśliwy, iako on na świecie, Chudak, mizerak, nagi, zewsząd bieda gniecie. *Jak. B.* 33, Co w modzie było w narodzie przed laty, Teraz tym gardzi chudak, a bardziey bogaty. *Mon.* 73, 39. Smierć równym osądza prawem panów i chudaki. *Zab.* 11, 414, Bogactw swoich zażywaią panowie na uciemiężenie chudaków. *Nar. Tac.* 2, 313. Lubo ja chudak, przecię do mey chaty, Chętnie idzie i bogaty. *Hor.* 1, 301. CHUDERLAWY *ob:* Chudorlawy. CHUDEUSZ, a, *m.*, *żartobl.* chudy pacholek, gołota, goły iak bizun, *Lat. Jrus*, ein armer Teufel. Nie znam większego chudeusza, iak ten twóy pan, *Teat.* 8 *c*, 8. Ach! cóż to za chudeusz idzie. *Teat.* 43 *b*, 52. CHUDNIEC *niiak. nied.*, chudnąć *iednkl.*, schudnąć, schudnieć, uchudnąć, ochudnąć *dok.*, z ciała spadać, chudym się stawać, mager werden, von Leibe fallen. *Slovac.* chudnu, churawim, (*Boh.* chudnauti, zchudnauti: ubożeć); *Boh.* chradnauti, churawěti, hubnauti, hubl, zhubnauti, zhubenéti; *Croat.* hudeti, mlednem; (*Sorab.* 1. chudnu ubożeię). *Vind.* medou gratat, doujemat, pohuishat, *Carn.* hujsham (*Carn.* hudim se, hudajem se *indignor*); *Rag.* mlednietti, omlednietti, omlednivati, marscjaviti; *Bosn.* mrrisćjaviti, mledniti, *Ross.* худѣть, похудѣть, тощать, омощать, скудать, скудѣть. Ziele to ciału chudnieiącemu i niszczeiącemu ratunkiem. *Syr.* 285. Kuropatwy, stęskniwszy sobie, chudnęłyby, a nie tyły. *Cresc.* 590. Często z taiemnych przyczyn konie schną i chudnieią. *Hipp.* 129. Nim tłusty schudnie, chudy prędzey zginie. *Bratk. O.* 4 *b.* Rychley chudy zdechnie, niżli tłusty schudnie. *Pot. Pocz.* 304. Pychą się rozdyma, i z chciwości chudnie. *Trzs. S. M.* 25. Wilk ochudły. *Pot. Arg.* 209. Uchudł, wycieńczał i zamarł. *Kniaz. Poez.* 3, 66. §. Chudnieć, ubożeć, arm werden, verarmen. Fara chudnieie. *Glicz. Wych. F.* 2 *b.* CHUDO *przysłk.* nietłusto, magey (*Ross.* худо = źle худже gorszey cf. *Ger.* hudeln). Lepiey mało świni chować a tłusto; a niż wiele a chudo. *Zaw. G.* §. Nędznie, mizernie, ubogo, skąpo, arm, armseelig, mager, ärmlich. Wiem do Waszmości, że się chudo macie. A przecię pompę kochacie moy bracie. *Bratk. P. b.* Chudo łada = skąpy. CHUDOBA, y, ż., uboztwo, nędza, mizerya, Armuth, Elend, *Boh. et Slov.* chudoba, chudobnost; *Sorab.* 1. chudoba; (*Vind.* hudoba, hudobia, hudobnost, hudoblivost = złość, złośliwość; hudobnik = złoczyńca; *Carn.* hudóba = złoczyńca, djabół; *Croat. Rag. et Bosn.* hudóba = djabół; *Slavon.* hudoba = strach, przeszkoda; *Ross.* худоба nieprzyzwoitość, nieprzystoyność, liche, złe położenie, niedobry byt), *Ross.* скуда, скудота, бѣдность, нестяжáніе; *Eccl.* скудство, недостатокъ, убожество, нищетство, оскудѣніе, скудость. Kto się chełpi z bogactw; bóy się chudoby. 1. *Lcop. Syr.* 10, 14. Chudoba a nieszczęście zazdrości próżne. *Falib, Dis. P.* 3. Nie boli mnie chudoba, bo ta iest poczciwa. *Czachr. Tr. J.* 2. Chudoba cnoty nie traci. *Zegl. Ad.* 30. *Pot. Arg.* 610. *Rys. Ad.* 51. *M. Kochan. Dz.* 306. Miary w skarbach, budynkach, w pałacach nie było, Chudoba, cnót mistrzyni, wszystkim się zbrzydziła. *Bardz. Luk.* 5. §. Chudoba, maiątek ubogi, ubogiego mienie, ein armes Eigenthum, das Bischen Armuth, was einer besitzt, der nicht wohlhabend ist. Ubogi musi wszystkiey chudoby swoiey pozbyć, żeby iako zdrowia uchronił. *Star. Ryc.* 27. Chudoby poddanych niszczeią, gdy pan łakomy. *Grod. Dis. F.* 2, *b.* Chudoba chłopska, co chłop posiada, niewiele. Chudobę Walkową z paszy zabrał polowy. *Oss. Wyr.* (krowę iego, seine Kuh, sein ganzes Bischen Armuth. §. Chudoba, chudak, chudeusz, nędzarz, nieborak, ein armer Mensch, ein Armer. Gdy sługa wodę nieco późniey przyniesie, trzy sta plag chudobie wyliczyć każą. *Pilch. Sen.* 234. Chudobie wszędzie piskorz. *Cn. Ad.* 543. (ubogiemu wszędzie krzyw-

da ſię dzieie, cf. na pochyłe drzewo kozy ſkaczą. *Slov.* o chudobného kaźdi ſa otre. CHUDOBNY, a, e, CHUDOBNO *przysłk.* nędzny, miserny, armſeelig, elend. *Slov.* chudobni. *Slovac. Prov.* chudobného chudobné ge Eſel'ti. (*Vind.* hudoben, loter, *nequam, malitiosus. Bosn.* hudobni, *diabolicus.* *CHUDOBRODY, a, e, brody niegęstey, ſchwach an Barte. *Roſs.* скудоборо́дый, cf. bezbrody. *CHUDOBRZUCHY, a, e, bez brzucha, magern Bauches, ohne Bauch; *Roſs.* скудобрю́хый. *CHUDOGŁOSY, a, e, słabego głosu, von ſchwacher Stimme. *Eccl.* худогла́сный, худогла́сенъ; *Roſs.* скудогла́сный. CHUDOPACHOŁEK *ob:* Chudy pachołek. CHUDOPACHOLSKI, a, ie, od chudego pachołka, ubogi, chudobny, arm, armſeelig. Od naypierwszych do nayostatnieyszych chudopacholskiego stanu krakuiąc osoby, całą naszę okolicę przetrząsnął. *Mon.* 69, 372. Chudopacholski spłachcić. *Mon.* 75, 594. Po chudopacholſku, chudo, ubogo, nędznie, arm, armſeelig, *przysłk., Boh.* po chudopacholſtu. Człowiek po chudopacholsku ubrany. *Xiądz.* 159. *Slovac.* po chudopacholſki ſa maſ. - CHUDORLAWY, CHUDERLAWY, CHUDORLAWATY, a, e, pociągley chudey twarzy, suchy, mager im Geſichte, hager; *Roſs.* сухощавый, худенькій. U ludzi chuderlawych, smaglawych, zatwardzenie żołądka ze skąpości żółci pochodzić zwykło. *Perz. Lek.* 176. Chuderlawo *przysłk.*, Pacyenci świerzb maiący chuderlawo wyglądaią. *Perz. Lek.* 138. CHUDERLAWOSC, ści, ż., suchość, nietłustość twarzy, die Hagerkeit des Geſichts. *Roſs.* сухощавость. *CHUDORODNY, a, e, *Roſs.* худоро́дный, nieszlachecki, nie familiant, podłego urodzenia, von ſchlechter Abkunft. худоро́дство, nieszlachectwo, geringe Abkunft. CHUDOSC, ści, ż., nietłustość, niemięsistość, suchość ciała, die Magerkeit. *Slovac. et Boh.* churawoſt, hubenoſt; *Croat.* mlednoszt; *Bosn.* mrſiljavoſt, mlednoſt; (*Bosn.* hudoſt *fascinatio*), *Vind.* medlouſt, madloſt (cf. mdłość, *Rag.* hudoſt *improbitas*). *Eccl.* худость тѣла (s 2., худость, смиренїе pokorność, uniżoność, скудость, неимущество, ubostwo), *Roſs.* худость, худощавость, мозглявость. Blade iey cielsko w chropawey uwięzło chudości, Powiedziałbyś, że z samych iest złożona kości. *Zab.* 6, 159. *Min.* Blada twarz; chudość wszystko osiągnęła ciało. *Orw. Ow.* 95. CHUDOWATY, a, e, CHUDOWATO *przysłk.* przychudszy, nieco chudy, etwas mager. (*Roſs.* худова́тый przygorszy, przylichszy). *Sorab.* 2. Chudowina miasto Mittenwalde w Luzacyi. CHUDY, a, e, niewiele ciała maiący, nietłusty, mager. *Slovac.* chudý, chudl, chudoćky, churawý, hubený; *Boh.* churawý, hubený, (*Croat.* hud = 1., złocheszt *malus* 2., mleden, szuh, mérſſav, lòs; *Dal.* okoszt, jeszliv, *macie torridus*; *Crot.* hudjich = djaboł; *Rag.* hûd *impius*; hughi = deterior; *Rag.* mlédan, marſcjav, *Slavon.* marshav, mershav = *macer. Vind.* hud *malus*, huiſhi *peior*, 2., hud = mocny; hudi duh, hudizh = czart, szatan; *Vind.* medou, medel, kumern, suh = *macer*; *Carn.* hûd *malus, lacer*; hudizh *diabolus*; *Carn.* madal, kumern = chudy. *Bosn.* hûd = zły; *Bosn.* hudoba = djaboł; *Bosn.* mledan, mrrisjav = chudy; *Roſs.* худый, худь зły, lichy cf. *Ger.* hudeln, = 2.; chudy *Eccl.* худощавый, мозглявый, мозглый; *Roſs.* худь, худéць, czart, *disting.* худо́жный, sztuczny, kunsztowny cf. chędogi). Koń chudy, że skóra tylko a kości. *Jabł. Ex.* 29. Chudy iak szczap, iak gont, *Roſs.* онъ какъ спичка. Chude mięsiwo *Roſs.* жилованина. Chudego na ofiarę daią kura. *Cn. Ad.* 101. (*deteriora Deo* chromą córkę do klasztoru oddaią). *Slovac. Prov.* chudá mrſina dobre táha, *macer bene bibit.* - *Croat. Prov.* videt je, kò da on ni je lani szlana izio, *apparet, quasi anno praeterito nihil salsi gustasset.* - Ugór koniczyną zasiany, iest ugorem tłustym, gdzie zaś trawka i zielska rosną, ugór chudy. *Pam.* 85, 1, 906. - §. *fig.* Chudy rok, nieurodzayny, ein mageres unfruchtbares Jahr. Jego komedye zdaią się bydź chude i postne. *Teat.* 34 *b*, *B.* 2. (czcze, niesmaczne). 2., Chudy, nędzny, ubogi, miserny, arm, elend, armſeelig. *Boh.* chudy, chudobný; *Slovac.* chudl, chudý; *Sorab.* 2. chuđi; *Sorab.* 1. chudy, chudé, chudobné; *Arab.* חוד *opus habuit*; *Grae.* χητος *indigentia* cf. *Grae.* χυδαῖος *vilis. Roſs.* скудный, скудень, бѣдный; *Eccl.* скудостный, недостаточный. Tak chudy zdrowie, iako i pan kocha. *Pot. Arg.* 65. Którzy dziś mogą bydź pany, iutro z chudym zrównaią. *J. Kochan. Ps.* 12. Jego Mość nie chce się z chudemi wdawać, ieno wszystko z pany. *Gorn. Dw.* 111. Człowiek skąpy przed chudym się chroni. *Petr. Jal.* 4. Wilk gromi owce, orzeł gęś łomie, Takież chudy przed możnym na wolności chromie. *Paszk. Dz.* 113. (ubogiemu zawsze piekorz). Szlachetnego rodzaiu, cnych rodziców, nie domu chudego. *Paszk. Dz. A. b.* Mówiła chuda, iako się uda. *Rys. Ad.* 42. (musiała się na przemysł puszczać). Chudym *Eccl.* скудостнуо, скуденъ есмь. Chudy pachołek, chudopacholek, golysz, chudeusz, ein armer Schlucker, ein armer T. *Boh.* chudopacholek, *Roſs.* бѣдняга, бѣдня́мка. Trudno chudemu pachołku skrzydeł podnieść do góry, ieśli nie ma groszy. *Pot. Arg.* 476. Posażney panny za chudego pachołka nie dadzą. *Teat.* 26 *b*, 75. Koleyno panem wielkim i chudopacholkiem czułem się. *Zab.* 11, 161. Chudy derbisz. *Zad.* 12, 96. - §. Od chudego końca co rozpocząć, z wolna, stopniami wyżey, z dołu, von unten herauf anfangen. Jeśli drobnieyszych wad w Rzeczypospolitey, opuściwszy większe, poprawuiesz, od chudego końca, iako iest u nas w przypowieści, rzeczy bardzo wielkie poczynasz. *Modrz. Baz.* 399. CHUDZIĄTKO, a, *n.* nieboraczątko, biedaszek, chudzina, ein armes Geſchöpfchen. *Slovac.* chudátko. Owieczki chudziątka. *Zebr. Ow.* 378. Komar, chudziątko, był w paięczynie uwikłany. *Zebr, Zw.* 104. CHUDZIC *czyn. konsyn.*, schudzić, ochudzić *dok.*, chudym uczynić, tłuſtości odbierać, suszyć, mager machen, ausdörren. *Eccl.* худю, худа чиню. озуждаю *emacero. Boh.* zhubeniti; *Croat.* payszam; (*Slavon.* huditi = gardzić; *Rag.* huditi = łaiać cf. *Ger.* hudeln, herum hudeln). Posty dręczą a chudzą. *Kosz. Lor.* 183 *b.* Was te wstrzemięźliwości schudziły znacznie. *Wad. Dan.* 12. Koń ochudzony w ciężkim wozie pracuiąc, zapomni darskości swoiey. *Tward. W. D.* 2, 141. - *transl.* Prometeuszowi wątrobę wznowioną sęp obżarty chudzi. *Bardz. Tr.* 241. (ugryzuie, wyiada). *Fig.* Żyto nie zchudzi roli, ale ią utwierdza. *Haur Sk.* 32. (płonić, wycieńczać, auszehren,

mager, unfruchtbar machen). Chudzić, nieszczyć, ubożyć, arm machen, elend machen, *Boh.* chuditi, zchuditi, chudjm, ochuditi, ochuzowati. Król, iak tych utuczy, a tamtych ochudzi, będzie pewnieyszym na tronie. *Pot. Arg.* 29. Nie zuboży iałmużna, bo kto ią daie bogatszym, Nie zchudzi, bo miłosiernego tuczy. *Psalmod.* 55. Złym gospodarstwem sam się chudzi. *Oss. Wyr.* CHUDZIĘ, - ięcia, *n.*, CHUDZIĘTA *liczb. mn.* nieboraki, biedaki, arme Leutchen. Hetmanów pozbywszy, tył chudzięta podaią. *Krom.* 213. Że się do domow nic nie sprawiwszy wrócić musiały, Przetoż chudzięta miały żal nie mały. *Auszp.* 79. Chudzięta, chude kurczęta, chudy drób', mageres Federvieh, lub też pieszczenie: biedne kurczęta, das arme liebe Vieh. CHUDZIEC, - dźca, *m.*, chudak, człowiek chudy, chudeusz, nieboraczysko, ein armer Schlucker, ein armer Tropf. Ow chudziec, co ranę odniosł, iednać ieszcze musi. *Gorn. Wł. L.* 3. Znoście sam chudcy, wypróżniałe mieszki. *Kochow.* 67. §. Chudziec, bydlę biedne, niekarmne, osobliwie świnie, ungemästetes mageres Vieh, besonders Schweine. Będę pasł bydło na stracenie, was, o chudzikowie trzody. *Leop. Zachar.* 11, 7. (o nędzne owce. *Bibl. Gd.*). Od wieprza karmnego 3 grosze podatku, od chudźca ieden. *Gaz. Nar.* 1, 118. Około świni i chudaków porządek bydź ma, aby tego było na potrzebę do karmienia. *Zaw. Gosp.* §. Psie miano, ein Hundenamen. Obalił sarnę móy chudziec. *Bielaw. Myśl. B.* 4. CHUDZINA, y, *m. et ż.*, CHUDZINKA, CHUDZINECZKA, i, *ż. zdrobn.*, niebożątko, nieboraczek, biedaszek, *Slov.* chudina, chud'enka; *Sorab.* 1. chudzinka; *Sorab.* 2. chudzinka; *Ross.* голякъ, ein Armer, ein armer elender Stümpel; eine Arme. Dobrze ten chudzina uczynił, że będąc niewidomym żebrał. *Dąbr.* 138. Więcey zawsze może chudzina pokorny, A niźli możny pyszny. *Papr. Kol. G.* 4. Chudzina na nędznego bacznieyszy. *Papr. Kol. N.* 4. *b.* Rychley chudzina dla chudziny uczyni, niźli dostatni. *Rys. Ad.* 59. Leżał Łazara chudzineczka przed wrotami bogacza. *Dąbr.* 322. Nie mógł nic uprosić i owszem był chudzinka nie prawie słusznie odpędzon. *Stryik.* 582. Niechay iako chce prosi, niechay wzdycha, Bez opatrzenia chudzineczka licha. *Groch. W.* 566. Bogaty się dziwi, czym się chudzina żywi. *Rys. Ad.* 3. Pan iako chce; a chudzina iak może. *ib.* 54. Prawa za mocą idą; pan chudzinę gniecie. *Biel. S. M. B.* 2. *b.* Za chudziną pan bóg. *Rys. Ad.* 80, Kręciła się chudzina, iak mogła. *Pot. Arg.* 826. Zwyciężeni chudzinowie, wnet spełnili kondycye księżney Ruskiey. *Stryik.* 118. §. *Zbiorowo* ubogi ludek, ubóztwo; armes Volk, arme Leutchen, das Armuth. Cały lud z miasta zawiodł w niewolą; tylko chudzinkę i robotniczki zostawił. *Leop.* 4. *Reg.* 25, 12. (ubogich. *Bibl. Gd.*). - §. Chudzina, *obscoen* wstyd kobiecy, die weibliche Scham. *St. kiesz.* 32. CHUDZIUCHNY, a, e, CHUDZIUSIENKI, CHUDZIUTENKI, CHUDZIUTKI, a, ie, CHUDZIUCHNO, CHUDZIUTENKO, CHUDZIUTKO, *przysłk., intens., przymiotn.* Chudy, z bardzo chudy, bardzo ubogi, sehr mager, äußerst mager, äußerst arm. *Boh.* chudičký; *Sorab.* 1. chuduški; *Ross.* худехонекъ, скудненькій.

Pochodz: *nachudnąć, nachudzić, nadchudnąć, nadchudzić, przychudszy, wychudzić, wychudnąć, wychudły, pochudnąć, przychudzić, dochudzić, ochudzić.*

CHUIEC, - uyca, *m.*, wieprz cały, ein zahmer unverschnittner Eber, ein Stammschwein, im Preuß. Kuijel, in Thüring. Hackich. Na to mieć oko, aby iaki na ustroniu nie zamieszał się chuiec, któryby znacznie państkim uymował obroku wieprzom. *Gost. Ek.* 111. (cf. Chuy).

CHUK *ob*: Huk. CHUMEN *ob.* Humen. CHUR *ob.* Chór.

*CHURDA, i, *ż.*, Churdy kopa. *Instr. Ces. Lit.* 2. - CHURKOTAC *ob.* Charkotać, Chrachać.

CHURMEM *ob*: Hurmem.

CHUSCIANY, a, e, z chust, chustowy, lniany, płócienny, von linnen Tüchern, Tuch=, z. B. Schnupftuch=, Linnen=, Leinwand=. *Ross.* платочный, платочный. W chuścianym woreczku maioranu uwarzonego przykładać *Sien.* 103. Zaziębionemu koniowi dym knota chuścianego pod nos kurzony pomaga. *Cresc.* 539. CHUSCINA, y, *ż.*, CHUSCINKA, i, *ż. zdrobn.*, biedna mizerna chustka, ein elendes armseeliges Tüchel. Niemasz teraz na mnie i szmaciny, Niemasz i iedney chuściny. *Comp.* 702. CHUSCISKO, a, *n.*, paskudna nieforemna chusta, ein abscheulich schlechtes Tuch, Schnupftuch, Halstuch, Kopftuch. Pop w łapciach, a chuścitkiem prostym łeb łobwinie. *Stryik. H.* 2. Diak w kurpiach; chuściskiem prostym łeb obwinie. *Paszk. Dz.* 51. (*NB*, uważay, iak *Paszkowski* co do drobiazgu nawet skradł *Stryikowskiego*). CHUSTA, y, *ż.*, CHUSTKA, CHUSTECZKA, i, *ż. zdrobn.*, płat płótna obrębiony do różnych potrzeb, do obwinięcia, do uwiązania, i t. d. ein Tuch, ein linnen Tuch, ein Stück Wäsche. *Boh.* prádlo, raucha, ſſat, ſſatek, plachetka; *Bosn.* linquo, otarak, ubrus, obrus, ubrusccich, rucinik za trritti nos; *Slovac.* ſſatka, ručníček; *Sorab.* 1. rub, rubcik, rubijcko; *Sorab* 2. rub, rubik, rubz, rubzik; plat, ſchant, ſchantk; *Vind.* pert, hantvela, hadra, Facenett, obrisazh, robek; *Carn.* partnina, pertuina, fazanękel, róbz, aftah, pęsha; *Slavon.* rúbac, marama rúbac, otarcsich, marama na vrátu; *Croat.* rubecz, vratni rubecz, golerecz, szekuvatni rubecz, pecha; *Dal.* marhama, peſtencau; *Ross.* платъ, платище, платокъ, платочекъ; *Eccl.* лѣнтїе, ленгїй, понява, платъ, укроу, убрусъ. Chusta do zawiązania rany. *Cn. Th.* (binda). Chusta do opasania się, fartuch, szorc n. p. Wziąwszy Jezus lnianą chustę, przepasał się i począł nogi uczniom umywać. *Sekl. Jan.* 13. (*not.* szoratuch„). Łazarz wyszedł z grobu, maiąc związane nogi i ręce chustkami grobowemi i oblicze chustką obwiązane. *Sekl. Jan*, 11. (obwiązkami grobowemi, Grabetücher, Leichentücher). Dzieciątko uwinione w chusteczki. *Rey Postilla C.* 6. (w pieluszki *Eccl.* повой.) Chusteczki maczane w dekokcie na rany przykładać: *Arup.* 5, 399. Chusteczka we dwoie złożona. *Syr.* 393. Sobie chustkę rzuca na tę, która mu się podoba; a ta rzuconą chustkę odebrawszy, całuiąc do zanadrza kładzie. *Atol. Turk.* 48. Chustka do nosa; *facelet, Schnupftuch. Dobywa chustki natartéy piżmem. *Zab.* 9, 347. *Zabł.* Nie turbuy się, choćby mu i dwie żony umarły, obeydzie się bez chustki. *Oss. Wyr.* (nie będzie potrzebował, bo nie będzie

płakał). Sprawię ia mu chustkę do nosa. *Ost. Wyr.* (utrę mu nosa, przytrę mu rogów, nauczę go rozumu). Chuśtka na szyię, *szyynica. *Ern.* 1102. (ałsztuk, ein Halstuch. Chusteczki wyszywane. *Dwor. K.* 3. *Sk. Dz.* 612. *f. liczb. mn.*, chusty, bielizna, Leinenzeug, Linnenzeug, Wäsche. *Croat.* rubje). Już mu się chusty białe dla częstego używania podrapały. *Wys. Al.* 520. *f. Fig.* Zbladł iak chusta. *Teat.* 39, 314. (iak płótno, spłótniał, er wurde blaß wie ein Tuch, wie eine Leiche, wie die Wand. Zbledli iak chusta, w głębokim milczeniu. *Zab.* 8, 222. *Cn. Ad.* 1512.

CHUSTAC czyn. *kontyn.*, chuśtnąć *iednił.*, wychuśtać *Dok.*, kołysać, chybać kogo, einen schaukeln. Lew chuśtał w łapie koźlątko i wypuszczał zdrowo. *Przyb. Mitol.* 113. Chuśtać się, *zaimk.*, sich schaukeln. Dzieci się na mych kolanach chuśtały. *Przyb. Abl* 82. Dali się tam chuśtać i mężczyzni i kobiety. *Pam.* 85, 1, 158. CHUSTACZKA, i, ż. kołyska, krzesełko na powrozach do chuśtania czyli kołysania, eine Schaukel. Młode panny bawiły się chuśtaczką, zawieszoną w drugim końcu ogrodu. *Pam.* 85, 1, 158.

CHUSTECZKA, CHUSTKA, *ob:* Chusta.

CHUSZCZA, y, *ż.*, tłuszcza, chaszcza, tłum, rzesza, ein dicker Haufen Menschen, Volkshaufen. Przed wielką ludzi chuszczą. *Jabł. Ez.* 214. *Zab.* 10, 59.

CHUTA *ob:* Huta.

CHUTKA, i, *ż. zdrobn. rzeczown.*, chuć, chęć, z chętka, eine kleine Lust, ein Lüstchen, Belieben. Zawsze do służby bożey masz mieć chutkę. *Kulig. Her.* 173. - CHUTKI, a, ie, CHUTNY, CHUTLIWY, a, e, CHUTKO, CHUTNIE, CHUTLIWIE *przysłł.*, ochoczy do czego, przez ochotę prędki do czego, bereitwillig zu etwas, schnell zu etwas, hurtig, *Boh.* chutné. *Vind.* prehelen, pretert, *Ross.* похотливый. Niechay cię chutliwego ku sobie pozwamy. *Biel. Kr.* 370. Abyśmy do tey cnoty chutliwsi byli. *W. Post. W.* 111. Chutliwego, a wesołego dawcę bóg miłuie. *W. Post. W.* 193. Dosyć chutliwie szyi swoiey nastawił. *Warg. Wal.* 75. Chutliwiem się zastawował o Boga zastępów. *Radz.* 1. *Reg.* 19, 10. (gorliwiem się zastawiał. *Bibl. Gd.*). Do wioseł chutnie się rzucili. *Zbit. Dr. A.* 4. Zasłużonym ku wszelkiey zacności w Rzeczypospolitey chutliwie dopomagał. *Orzech. Tarn.* 87. Dęby na dźwięk Orfeuszowey lutnie Tańczyły chutnie. *Hor.* 1, 68. *Kniaź.* Z Jezusem byli uczniowie tylko na tey górze, iako chutliwsi, iako domowi przyiaciele. *Bial. Post* 212. Duch iest chutki; ale ciało mdłe. *Radz. Math.* 26, 41. (ochotny. *Bibl. Gd.* prędki. *Kucz. Kat.* 3, 336. - §. Chybki, prędki, chyży, hurtig, schnell, geschwind. Niechutki, niepośpieszny. *Mącz.* Ptak chutki i prędki. *W. Post. W.* 122. Letkość podków czyni też konia chutkiego ku podniesieniu nóg. *Cresc.* 520. Co chutniey wysłuchay mnie panie, boć ustawa duch móy. 1. *Leop. Psal.* 142, 7. Blisko już iest dzień pańaki wielki, bliski iest a bardzo chutki. 1. *Leop. Sofan.* 1, 14. - *§. Chutny, Chutliwy. (*Boh.* chutný z smaczny), przyiemny, miły, wdzięczny, angenehm. Będziecie ofiarować zapalną ofiarę, wonią naychutnieyszą panu. *Leop. Num.* 28, 27. (wdzięczną wonnością *Bibl. Gd.*). Nie iadłem chleba chutliwego, ani mięso ani wino postały w ustach moich. 1. *Leop. Dan.* 10, 3. Pokarm przedtym chutliwy, zbrydza się teraz duszy iego. 5. *Leop. Job.* 33, 20. (pokarm wdzięczny. *Bibl. Gd.*). Dziecko kołyszą, aby spało chutniey. *Zimor. Siel.* 162. (miley, smaczniey). CHUTKOSC, CHUTLIWOSC, ści, ż., ochocza do czego gotowość, ochota, Bereitwilligkeit, Fertigkeit zu etwas. Schowaycie na inszy czas tey chutliwości. *Baz. Sk.* 235. §. Chutkość, szybkość, chybkość, prędkość, Hurtigkeit, Schnelle, Geschwindigkeit. Skoki nie tak na mocy, iako na chutkości należą. *Mącz.*

CHUY, - uia, *m.*, obscoen. członek męzki, das männliche Glied. *Sł. Kierz.* 33. (cf. Chuiec).

CHWAŁA, *CHWAŁBA, y, ż., pochwalanie, uznanie znakomitości z zaletą, zaleta, das Lob, *Slovac.* chwała; *Boh.* chwála; *Vind.* hvala, pohvala, h'vala, shast; h'valo, sahvala z dzięka; *Carn.* hvala; *Bosn.* husla, hvala, fala; (*Dal.* hvale, *Hung.* halandas *grates*, *Rag.* hvála; *Croat.* hvala, dika; *Dal.* falava; *Sorab.* 2. chwalba; *Sorab.* 1. chwalba, chwala, kwawa, horbosć; *Ross.* хвала, хвалба, cf. *Hebr.* הלל *halal* cf. hallelujah, *Ger. Hall*, *Gr.* καλεω). Chwała iest istotne, a szczére cnoty uznanie; sława iest opinija, a rozumienie niedoskonałe, które tylko z wielu ust mówiących na swoię wagę. *Lub. Roz.* 280. Sława urasta ze zdań wielu, chwała z dobrych. *Pilch. Sen. list.* 3, 318. Między chwałą a sławą iest właśnie ta różność, która iest między szczęśliwością a szczęściem. *Lub. Roz.* 253. Zbytek chwalby i nagany podeyźrzany iest. *Kras. Hst.* 29. Chwała nayprzyiemnieysza piosnka. *Cn. Ad.* 851. Chwała z własnych ust śmierdzi, z cudzych pachnie. *Cn. Ad.* 72. Eigenlob stinkt. *W liczb. mn.*, chwały, pochwały, Lobeserhebungen, Lobsprüche. Z chwałami wjachał. 1. *Leop.* 2. *Macch.* 4, 22. Swięty Jan Jezusa wielkiemi chwałami wysławiał. *Bial. Post.* 49. (uwielbiał go). - Chwała bogu, chwałaż bogu; *adverbialiter*, to dobrze! bogu dzięka! bogu chwała! bogu bądź chwała! Gottlob! Bogu chwała, nie mam się na co uskarżać. *Teat.* 9 *b*, 15. Chwałaż bogu, widziałem małżeństwo niemodne, stadło wielce szczęśliwe, uprzeyme i zgodne. *Kras. Bay.* 49. Lepsze iest chwała bogu, niżeli da-li bóg. *Cpal. Sat.* 82. *Cn. Ad.* 449. Lepsze iedno chwała bogu, niż dwoie da-li bóg. *Rys. Ad.* 35. (lepiey już mieć, niż dopiero się spodziewać, besser ein Hab ich, als zwey hätt ich. Besser ein Sperling im Käfig, als ein Kanarienvogel auf dem Dache. *f.* Chwała, chwalenie głośne po ludziach chodzące, sława, der Ruhm, die Ehre. Za szczęściem chwała chodzi, t. i. chwała zwierzchnia, nie wnętrzna, chwała ludzi głupich, nie mądrych, chwała lekka, nie gruntowna. *Petr. Ek.* 88. Chwała za cnotą idzie. *Zegl. Ad.* 31. Chwały pragnienie *ob:* czci chuć, ambicya. §. Chwała, cześć, czczenie, uszanowanie, die Verehrung, die Ehre. Chwała bądź bogu oycu, synowi i duchowi Swiętemu. *Groch. W.* 66. Szatan mówił Jezusowi: ieśli mi dasz chwałę, padłszy przedemną, to wszystko będzie twoie. *Leop. Luk.* 4, 7. (wenn du niederfällst und mich anbetest, cf. pokłon). Djabli daiąc chwałę Jezusowi, albo kłaniaiąc się przed nim, głosem wielkim wołali. *Salin.* 2, 10. Chwała boża, pokłon, reli-

religia, Gottesverehrung. (cf. bałwochwalstwo) *alias* nabożeństwo, Andacht, Andachtsübung. Za panowania złego chwała boża i domy pańskie pusto stoją. *Falib. Dis. A. Pimin. Kam.* 365. Bywać na chwale bożey (w kościele). Zapisać co na chwałę bożą, (na kościół). §. Chwała niebieska, uwielbiona szczęśliwość zbawionych, die himmlische Herrlichkeit, die himmlische Seeligkeit. Stan szczęśliwości przyszłego życia nazywamy chwałą niebieską. *Mon.* 69, 180. Mędrcy tego świata szczęście pokładali w rzeczach nietrwałych, chrześcianie pokładamy go w chwale niebieskiey i nazywamy żywotem wiecznym. *Karnk. Kat.* 94. Błogosławieństwo świętych w chwale niebieskiey. *ib.* 95. Z matki swawolney zrodzona Brygida panna chwałą w niebie iest uczczona. *Kulig. Her.* 14. Rozświeciła się ziemia od chwały iego. 1. *Leop. Apoc.* 18, 1. (od wspaniałości iego niebieskiey; Herrlichkeit). §. Chwała, zaszczyt czego, co celuie, ozdoba, czoło, die Zierde, der Ruhm, der Stolz. Wy, coście chwałą kraiu a rycerstwa chlubą. *Dmoch. Jl.* 2, 7. Julia chwałą iest pogłowia swego. *Teat.* 30 *b*, 114. CHWALACZ, CHWALICIEL, a, *m.*, CHWALCA, y, *m.*, wielbiciel, pochwalacz, der Lober, der Lobpreiser; *Boem.* hwalec; *Sorab.* 1. chwalicjer, chwalbnik; *Carn.* hvalnik; *Vind.* hvalnik, hvaluvauz; *Rag.* hvalitegl, hvalitel; *Ross.* хвалúтель. *Eccl.* хвалсбникъ. Jurgieltowi chwalacze, autorowie głodni, Ci których niezmazana w sądzeniu rzetelność, Gotowa za grosz patent dadź na nieśmiertelność. *Kras. W.* 16. Epikur nie byłby podobno, iak Seneka, chwalcą rozpatrzy Katona, za słabośćby to poczytał. *Mon.* 71, 804. §. Chwalca, chwaliciel, czciciel, der Verehrer. Prawdziwi chwalcy będą chwalić boga w duchu i w prawdzie. *W. Joa.* 4, 23. (die wahrhaftigen Anbeter. Luth.) Chwaliciel, który boga w duchu chwali. *Wiśn.* 340. Ci się brzydzili wiarą Chrystusową, A chwalców iego na śmierć skazowali. *Auszp.* 113. Bóg w zakonie chwalcom swoim co obiecuie, daie. *Smalc.* 23. Sługi Chrystusa i chwalce prawego Boga. *Sk. Dz.* 285. *P. Kchan. Orl.* 1, 410. *Pieśń. Kat.* 124. (*ob. femin.* Chwalicielka). - CHWALEBNOSC, - ści, ż., chwały godność, die Lobenswürdigkeit, Preiswürdigkeit, *Boh.* chwalitebnost, (*Carn.* et *Vind.* hvalęshnost; wdzięczność). Grob nad grobami wszech krolów świata bardziey okazały Swą chwalebnością. *Odym. Sw.* 2, *K*, *k.* 4. - CHWALEBNY, a, e, CHWALEBNIE *przysłk.*, chwały godny, chwalny, lobenswürdig, preiswürdig. *Boh.* et *Slovac.* chwalitebný; *Carn.* hvalitne, hvalne (*Carn.* hvalęshu; *Vind.* hvalesheu; wdzięczny). *Rag.* hvaalal; *Vind.* hvalitliu, hvalevrieden; *Sorab.* 1. chwalenité, chwalbné, hordé; *Ross.* хвалéбный, похвáльный, достохвáльный, благохвáльный; *Eccl.* доброхвáленъ, похвáленый, похвалúтеленъ. Stan rycerski iest chwalebny i czci wszelkiey godny, iż żadne państwo bez niego się nie obeydzie. *Star. Ryc.* 9. Insza bydź sławnym, a insza bydź chwalebnym. *Lub. Roz.* 242. O iak wielka, chwalonym nie bydź, bydź chwalebnym. *Min. Ryt.* 4, 158. Od chwalebnych mężów bydź chwalonym, rzecz piękna i chwalebna. *Teat.* 42. *A.* 2. Chwalebne święta i boże narodzenie, Weyhnachten. - Pan chwalebny, Pan chwały, Chrystus, iż go bóg chwalą i

czcią ukoronował. *Salin.* 2, 414. der Herr der Herrlichkeit. Chwalebnie, z pochwałą. *Cn. Th.*

CHWALENSKIE morze, Azyatyckie albo Kaspiyskie. *Dudz.* 45. *Wlod.* das Caspische Meer. *Slavon.* Valinsko mòre; *Rag.* hvalinsko more; *Eccl.* море асїнское или каспїйское или хвалїйское. Morze Kaspiyskie, z dawna Chwaleńskim czyli Słowiańskim zwane, świadczy, że tam Słowacy pod tymże imieniem siedzieli. *Klecz. Zd.* 18.

CHWALIBURCA, y, *m.*, wielki samochwał, chełpiciel, ein Prahlhans, der sich selbst rühmt und lobt. Trzeba też to z okoliczności podrożyć się, nie zawadzi czasem bydź chwaliburcą. *Zabł. Dz.* 93. *Teat.* 24 *c*, 89. Wielki chwaliburca; za nic panegiryk Pliniusza Traianowi, względem tego, który on daie sam sobie. *Oss. Wyr.*

CHWALIC *czyn. nied.*, pochwalić, *schwalić *dok.*, zalety czyie uznawać, przymioty czyie zalecać, (*oppos.* ganić cf. uwielbiać), einen loben; *Boh.* chwaliti, chwalìwam; *Slovac.* chwalit, chwálim; *Rag.* hvâliti, pohvaliti; *Carn.* hvaliti, chvalil, hvalèm; *Vind.* hvalit, hvaliti, hvaluvati, pohvaluvati, hvalenje, pohvalenie; *Cro.* hvaliti, hvalenye, dichiti, chistiti; *Sorab.* 2. chwaliś; *Sorab.* 1. chwalu, *Bosn.* hvaliti, faliti, *Slavon.* fáliti; *Ross.* хвалúть, хвалю́, благохвалúть, возблагословúть, *Hebraysk:* הלל. Nie mam się za co wstydzić, że choć swego, ale godnego chwały, chwalę. *Jabł. Buk. praef.* Co kto lubi, to chwali. *Mon.* 75, 595. Każdy swoie chwali. *Cn. Ad.* 229. *et* 344. Każda liszka swóy ogon chwali. *Gliczn. Wych. G.* 4. *b.* Twoie sprawy niech kto inszy chwali. *Fred. Ad.* 28. Nie chwal, aż poznasz. *Cn. Ad.* 560. Ani mnie chwal, ani mnie gań. *Zegl. Ad.* 5. Chcesz-li bydź chwalonym; chwaliże drugich. *Zab.* 3, 72. Jakci świat umie, osobliwie dzisia, Wilk wilka chwali, a ryś chwali rysia. *Bratk. J.* 3 *b.* Zchwalili Egipczykowie niewiastę, iż była bardzo piękna. 1. *Leop. Jenef.* 12. - §. Chwalić boga, wielbić go, cześć, dziękować mu, służyć mu, modlić mu się, Gott loben, preisen, lobpreisen, ihm danken, ihm dienen, ihn verehren, ihn anbeten. Mądry, i gdy milczy, boga chwali. *Zab.* 7, 228. *Koss.* Pana boga chwalić, i djabła nie gniewać. *Teat.* 22 *b*, 11. Chwalcie Pana, przez dobroć iego nieprzebraną, Chwalcie przez litość, wiekom żadnym niepoddaną. *J. Kochan. Ps.* 158. Chwalcie Pana z jego świętobliwości, Chwalcie Pana z jego wielkiey możności, Chwalcie Pana, ogromnemi trąbami, Chwalcie Pana przyiemnemi lutniami. *J. Kochan. Ps.* 214. Taki pan, nie tylko miał miłość u poddanych; ale ledwieby go za boga nie chwalili. *Gorn. Dw.* 375. Rozraduie się, będąc wesoła i *chwalęcy. 1. *Leop. Izai.* 35, 2. (wielbiąc boga). Chwalić bałwany, cześć bałwany, bałwochwalić, den Götzen dienen. Na tych wyspach nago chodzą i chwalą bałwany. *Boter.* 36. CHWALIC się *zaimk. nied.*, pochwalić się *dok.*, chełpić się, chlubić, zaszczycać się, sich rühmen, sich loben. *Vind.* se hvalit, pohat, se sdet; *Rag.* bânitise, hvastati, kocitise; *Bosn.* ghizdatise, dicitise, ponositise). Nigdy się prawy żołnierz sam nie chwali. *Jabł. Buk. M.* 3 6. Kto się sam chwali, tego nikt nie pochwali. *Cn. Ad.* 398. Złe ma sąsiady, kto się sam chwali. *Rys. Ad.* 79. *Sim. Siel.*

49. Według mnie, ten naylepszy, co się naymniey chwali. *Kras. Bay.* 45, Tacy, co się to chwalą, mało zawsze czynią. *Opal. Sat.* 116. *Slovac.* dobré samo sa chwalí *ob.* cnota sama się chwali; dobremu piwu nie potrzeba wiechy). Nie chwaląc się, ohne mich zu rühmen. §. Chwalić się z czym, w czym, wyieżdżać z czym na popis, popisywać się czym, szczycić się czym, womit prahlen, sich womit hervor thun. Ow szablę, zawóy wywięzuie z troku, Ten się w kiereyce chwali i kołczanie. *Jabł. Buk. S.* 2. *b.* Termin gracki: chwalić się z kartą, n. p. chwali się z trzema tuzami i partyą bierze. *Oss. Wyr.* eine Karte, z. B. einen Daus aufweisen, vorzeigen. CHWALICIELKA, i, ż., która chwali, chwaląca, wielbicielka, die Lobpreiserinn. *Mącz.* - *Cro.* hvalitelica; *Bs.* hvalitegliça; *Sora.* 1. łwaliczerka; *Eccl.* хвалúтелница, хвалéбница. CHWAŁKA, i, ż., *zdrobn. rzeczown.* Chwała, z mała pochwała, ein kleines Lob. Jeden drugiemu zazdrościł chwałki mizerney. *Bals. Nied.* 1, 130. CHWALNY, a, e, CHWALNIE *przysłk.*, chwalebny, chwały godny, löblich, lobenswürdig. *Bh.* chwalný, chwały hodný; *Rag.* hvaalni, pohvagliv, hvagliv; *Crn.* hvalne, hvalitne; *Vd.* hvalni, hvaloviten, hvalen; (*Vd.* hvaleshen z wdzięczny). *Cro.* pohvalyiv; *Rs.* хвáльный, *Ec.* хвáльный, хвалéбный (хвалúтельный pochwalny). Chwalny, sławny, godzien sławy, pamiątki. *Cn. Ad.* 73. Ten chwały godzien, ten na nię robi, Co z siebie chwalny, to czym iest zdobi. *Kras. list.* 126. Jako chwalne dzieła, tak trzeba hańba by pamiętna była. *Kochow.* 6. Niechwalne gdy słyszysz sprawy, czyń o nich wykład łaskawy. *Cn. Ad.* 185. Przodek w gładkości przed wielą ich miała, Chociaż się w chwalney twarzy naymniey nie kochała. *Otw. Ow.* 208. Posag teraz chwalne czyni żony. *Opal. Sat.* 38. Chwała przyiemna od chwalnego. *Cn. Ad.* 71. Nauka wielka nie zawsze chwalna. *Cn. Ad* 545. Był ten bohatyr *przez te cnoty chwalny, Iż małym pocztem swoim pogromił lud walny. *Papr. Ryc* 1095. *Petr. Wod.* 7. - §. *Activ.* chwalny, chwalący, zalecaiący, zaszczycaiący, pochwalny; Lob z, lobend. Skoro tylko wiersz chwalny urodę dziewczyny czułym opiciem wysławi... *Hul. Ow.* 102. §. Chwalny, chełpliwy. *Cn. Th.* chwalący się sam., chełpiący, ruhmredig, prahlend. *CHWAŁOCHCIWOSC, ści, ż., pragnienie chwały, die Lobgier, Ruhmbegierde. *Vind.* hvaloshertnoſt, hvaloshelnoſt. CHWAŁOCHCIWY, a, e, CHWAŁOCHCIWIE *przysłk.*, pragnący chwały, lobbegierig, ruhmbegierig, *Vd.* hvaleshelen, hvaloshertен. CHWAŁOLUBNY, a, e, CHWAŁOLUBNIE *przysłk.*, lubiący pochwałę, lobliebend, ruhmliebend. *Vd.* hvalelubijosh. *CHWAŁOPIEW, u, *m.*, pieśń pochwalna, ein Lobgesang. *Bh.* chwaloſpew. (*Bh.* chwaloŕeč panegiryk, eine Lobrede).

Pochodz: *chwała* i t. d. *bałwochalca, bogochwalca, odchwalać, naochwalać, samochwał, uchwalić, uchwała, przechwalić, wychwalić, zachwalić, zchwalić, schwał, na schwał, zuchwały.*

CHWARSZCZEC, - ył, - y, *intrans. nied.*, chwarstać *kontyn.*, chrzęścić, szeleścić, knarren, rasseln. Sutanna i mantolét chwaraszczą. *Opal. Sat.* 137. Na konia nieobjeżdżonego trzeba wsieść bez wszelkiego chwarstania. *Cresc.* 522.

CHWASCIC się *zaimk. nied.*, schwaścić się, zachwaścić się *dok.*, o chwastach, gnieździć się, wkorzenić się, (vom Unkraut) ſich einniſteln, wachſen. W owsach chwaści się śnieć, wyka, len, oset. *Haur Sk.* 34. CHWASCIC *nitak. nied.*, zachwaścieć, zchwaścieć *dok.*, chwastem zarastać, mit Unkraut verwachſen. *Sr.* 1. ze ſelnu wobroſtu (*Rs.* хвастáться, сохвастáться chlubić się). §. W chwast się obracać, w chwast iść. *Cn. Th.* holzig, ſtrunkig werden. CHWASCISTY, a, e, CHWASCISTO *przysłk.*, pełen chwastu, voll Unkraut, voll Strunken. *Sr.* 1. mnohowunbopité, ielisti, ielopité. Jeżeli pszenica w polu na garściach przemoknie, chwaściſto porośnie i zepsuie się. *Haur Sk.* 15. CHWAST, u, *m.* CHWASCISKO, a, *n.*, zielsko, Unkraut. *Haur Sk.* 3. Nie wyrywa gospodarz pszenicy dla chwastu. *Zab.* 12, 247. Jakie w którym zbożu krzewią się chwasty: w życie i pszenicy stokłosa, kąkol, mączník i t. d. *Haur Sk.* 34. (*Vind.* kokoil, lulka, glota, plevel, dergola, muſhez). Chwaſt, nie zboże. *Oss. Wyr.* (zboże zagłuszone chwastem). *§. Ziele, roślina, das Kraut. Laktuka między inszemi chwaſtami, które pożywamy, ieſt naylepsza. *Spicz.* 47. CHWASTOWATY, a, e, CHWASTOWATO *przysłk.*, nakształt chwastu, ſtrunkig. Z młodego kłęcza ziela tego, póki w twarde, a chwastowate nie wyrośnie... *Syr.* 189. CHWASTOWY, CHWASCIANY, a, e, od chwastu, Unkraut-, Strunken-. *St. kiesz.* 33. *CHWASTEY, - eia, *m.*, σευτλοσ, w Batrachomyomachii imię żaby. *Przyb.* der Unkräutler, der Name eines Froſches im Froſchmäuſler.

*CHWATAC *cz. częſt.* słowa chwytać, łapać, ſięgać, haſchen, greifen; *Bs.* hvattati; *Rs.* хвáтать, хвáмать; *Bh.* chwatati (2. chwatam, chwatawam; *Sr.* 1. łwatam z kwapię; *Sr.* 2. chwat z dna, denna choroba, łamanie kości cf. Ochwat). *Są by wilcy chwataiący łup. 2 *Leop. Ezech.* 22, 27. Tęcza wody chwata. *Zebr. Ow.* 9. (*concipit*). Lepiey swoie łatać, niż cudze chwatać. *Cn. Ad.* 444. *Rys Ad.* 35. Prawie wszyſtkie nieszczęście tuż za rękaw chwata. *Rey Wiz.* 72. *b.* Wysokich rzeczy chwatasz; przyidzie czas, że niczym nie będziesz. *Budn. Ap.* 83. *M. Biel. S. M. A.* 3. *b.* - CHWATKI, a, ie, chwytaiący, chwytny, greifend, faſſend: (*Bh.* chwatawý; *Sr.* 1. łwatané z kwapliwy, śpieszny; *Rs.* хвáткий rezolutny, хвáмб rezolut). Rozruch po kuźni; sam się Wułkan kręci. Ow kleszcze chwatkie kręci, tamten młóci. *Nar. Dz.* 117. Chwatkie osęki. *Zab.* 11, 577. *Zabł.* Wszyſtko ona chwatkiemi szymie pazurami. *Zab.* 6, 158. *Min.* Już śmierć, ta nędza wybladła, Chwatkie hartem śmiertelnym na łuk groty kładła. *Nar. Dz.* 199. CHWATKIEM *przysłk.*, dopadkiem, dorywczo, śpieszno, in Eile aufgegriffen; *Sr.* § łwatom; *Rs.* хвáмкам, похвáмкам prędko, szybko). Nie chłopcu chwatkiem czytać ustaw cerkiewny rozkazuie; ale zakonnikowi na to naznaczonemu. *Pimin. Kam.* 359. Chwatkiemeś nabożeństwo odprawował. *ib.* 331.

Pochodz: *Ochwat, ochwacić cf. Chwycić i t. d. cf. łwapić.*

CHWIAC, chwiał, chwieię, *cz. ndk.*, zachwiać, zachwieię

or., Chwiewać *częst.*, poruszać co tam i sam, ważyć czém, cierać czem, chybać, cholebać, ſchwänken, hier und dort: hin bewegen, (cf. ſchwanken, ſchweben. Adlg.); *Bh.* zwjti, zw'el, zhw'egi, beżbati; klatiti, klatjm, klatjwam; *Sr.* 2. čwíjch; (1. wiać, powiewać, 2. chwiać); *Vd.* kabati, vihiti, gibati; *Crn.* vihtim; *Bs.* lelujati; *Rs.* машемъ, шатаю, махаю, зыбаю, качаюсь, качаюсь. Wyniosłą sosną częściey chwieią wiatry. *Lor.* 1, 235. (*agitatur ventis*). Trzęś migdały na panwi i tam i sam panwią chwiciąc. *Sien.* 627. Patrz, iak zwykły zbożem chwieią. *Chrośc. Ow.* 139. *Chod. Gesn.* 50. Ptak przerażon zapamiętał chwiać skrzydłami. *Zebr.* 60. 100. (machać). Baba pociągać ma onego łożyska, i na tę i na ową stronę chwieiąc, aby się tak mogło wychwiać i wyciągnąć. *Spicz.* 179. Ofiarownik weźmie obiatę i chwiać nią będzie obracaiąc przed Jehową. *Budn. Levit.* 14, 24. *et Num.* 5, 25. będzie ią obracał i tam i sam. *Bibl. Gd.* er ſolls weben vor dem Herrn. Luth. Bluźniercy chwiali na mnie głowami swemi. *Wrobl.* 47. (*mouerunt caput*). Głową chwiać, trząść, mit dem Kopfe ſchütteln. Głową swą będzie chwiał a ręką będzie pląsał. 1 *Leop. Syr.* 12, 19. — §°. chwiać, wiać, wehen. Gdy wiatr z południa chwieie. *Sekl. Luk.* 12. Morze z °chłania (z wiania) wielkiego wiatru powstało. *Sekl. Jan.* 6. CHWIAC się *zaimk. ndk.*, to na tę to na ową stronę ulegać, skłaniać się, chylić się, ważyć się, cholebać się, wanken, ſchwanken, ſich hin und her bewegen; *Bh.* wiklati ſe; *Vd.* se vurtiti, se zvrzhati, potikovati se, opadati, kinati, shemetati; *Crn.* obotavlam se, omahujem, pohibujem; *Sr.* 1. kiwkam ſo, motam ſo; *Cro.* tertéchem; *Rg.* zokocchjattise; *Bs.* dibatise, navoditise; *Rs.* хлюбаться, шатаюсь, сообращаюсь; *Ec.* зыблюсь. Chwieiący się o kiu ſtaruszek. *Zab.* 8, 596. ein wankender Greis. Trzcina chwieiąca się od wiatru. *W. Math.* 11, 7. (Rohr, das der Wind hin und her wehet. Luth.). Nieuſtawiczne ludzie trzciną chwieiącą się pismo nazywa. *Bial. Poſt.* 40. Chwiewam się, powiewa mię wiatr. *Cn. Th.* Nogi się chwieią podemną, duch tracę, omdlewam. *Teat.* 28, *b.* 181. Drży cały i w nogach się chwieie. *Dmoch. Jl.* 1, 266. Chwieią się na wsze ſtrony, ciał swych przechylaniem. *Paszk. Dz.* 73. Chwieie się iak ofika. *Pot. Arg.* 402. Chwieią się zęby, chwierutaią się, niemocno siedzą, die Zähne wackeln. Zęby chwiać się zaczynaiące, potym wypadaią. *Kirch. An.* 84. Umysłem się chwiać, wahać się, ſchwanken, unentſchloſſen ſeyn. Odmiennością w umyśle swym się chwiał, iak się chwieie trzcina od wiatru. *Bial. Poſt.* 40. Tymoteusza posyłał Paweł, gdzie się chwiali chrześcianie, aby ie potwierdzał. *St. Zyw.* 53, 6. Jagiełło nieuſtawiczne, wątpliwe i chwiciące się na tę i ową stronę umysły Litewskie, hoynością swoią potwierdzał. *Stryik.* 456. Wielki ſtatek po sobie pokazał, a nigdy się iako trzcina żadnym wiatrem nie zachwiał. *St. Kaz.* 14. *b.* (er ließ ſich durch nichts wankend machen). W tym co się godzi prędkie iest zachwianie do tego, co się nie godzi. *St. Zyw.* 2, 313. (prędkie przechylenie; das Hinüberſchwanken, das Umſchlagen auf die böſe Seite). §. Chwiać się, cholebać się, na wodzie, von den Wellen bewegt werden, wogen. Ot się braterska łodź nieszczęsna chwieie. *Bardz. Tr.* 579. — *rr.* chwiać się, słabieć, wątleć, marnieć, ſchwanken, wanken, in Verfall kommen, abnehmen. Gdzie wzruszona sprawiedliwość, tam zaraz chwiać się muszą Rzpltey filary. *Psalmod.* 29. CHWIERUTAC *cz. iont.*, Chwierutnąć, *iednt.*, chowierać, poruszać, chwianiem lózować, rütteln, rütteind los machen. Beczką nie chwierutay, aby się napoy nie zmącił. *Tr.* CHWIERUTAC się *zaimk. ndk.*, zachwierutać się *dk.*, chowierzyć się, obłuzować się, chrobotać się z obluzowania, wackeln, von etwas losgehen, nicht feſte halten, nicht feſte ſitzen. Pług ma bydź w swoiey osadzie dychtowny, aby się nie chwierutał. *Haur. Sk.* 47. Kurom trzeba czynić mocne gniazda, aby się nie chwierutały. *ib.* 119. Zęby osłabiałe i chwierucące się ziele to utwierdza. *Syr.* 60. CHWIEWAC *ob.* Chwiać. — Pochodz: *dochwiewać, nachwiewać, pochwiewać, rozchwiewać cf. Wiać, wiewać.*

CHWILA, i, ż. przeciąg iakiś czasu, czas nieiaki, doba *Bh.* chwile; *Sr.* 2. čhúla; *Sr.* 1. kwila; *Vd.* enzhaſa; *Cro.* chasz); *Ger.* die Weile, eine Weile, eine gewiſſe Länge Zeit, Zeitdauer, Zeit. (*apud Otfr.* wila; *Suec.* hile; *Angl.* while). Ach iak to krótki przeciąg i naydłuższey chwili, Gdy się przy tey czas trawi, z którą żyć naymiley. *Zab.* 13, 159. *Szoſt.* Potym po chwili, iakoby w godzinie, drugi iakiś twierdził to. 1 *Leop. Luc.* 22. 59. (einige Zeit darauf, etwa eine Stunde nachher). — §. Chwila, krótka cząſteczka czasu, moment, okamgnienie; CHWILKA, CHWILECZKA, i, ż. *zdrbn.*, eine Weile, ein Weilchen, ein Augenblick, ein Augenblickchen; *Bh.* chwilka, chwilčička; *Sr.* 2. čhúlka, čhúlizjka; *Sr.* 1. kwilka tjaßa. J chwili iedney nie mam spoczynku. *Teat.* 28, 157. Czego lata i wieki nie dokażą, to iedna chwila dobrze i rzeźwo zażyta wygra. *Lub. Roz.* 463. Cały rok tylu pożytku nie przyniesie, co w godzinę zła uszkodzi chwila. *Pot. Arg.* 101. Chwileczka czasu iest rozkoszy, wieczność dręczenia. *Bals. Niedz.* 1, 145. I głupstwo ma chwile, znać się na rozumie. *Zab.* 14, 44. *Nagl.* Uwiadomiony zostałem aż w ostatniey chwili, i iuż nie mogłem bydź posłusznym. *Gaz. Nar.* 1, 237. den letzten Augenblick, die letzte Minute. Zegary pokazuią godziny i chwile, *Rog. doſ.* 2, 274. (minuty, die Minuten). Chwilę, przez chwilę, na chwilę, moment, trochę, einen Augenblick, ein wenig; *Sr.* 1. kwilu, kwilku. Niech ią chwilę widzę, *Teat.* 18, 142. Chwileczkę was zabawię. *Chachr. Tr. K.* 2. Nocy trawię bezsenne, a kiedy na chwilę ſtulę oczy, marzenia łudzą oczy mile. *ib.* 44, *d.* 23. (auf einen Augenblick, für einen Augenblick). Postóy tu na chwileczkę. 1 *Leop. Num.* 23. Po chwili, wkrótce potym, nach einem Augenblick. Po chwili, po chwilu. *Leszcz. Hiſt.* 87. To z płaczem sobie czytamy, A po chwilce nic nie dbamy. *Lib. Sen.* 165. — §. Chwila zła, czas zły, niepogodny, niepogoda, burza *phys.* i *tr.* ſchlechte Zeit, ſchlechtes Wetter, Ungeſtüm. Pogoda była; aż razem czarna chwila niebo nam zakryła. *Jabł. Tel.* 80.

Pochodz: *krotochwila, kretofila, krotochwilny; pochwila, pochwilek.*

CHWIST, u, *m.* świst, chwistanie, das Pfeifen durch die Luft, des Windes, der Peitſche u. ſ. w. Skierował w lewą okrętami; mieni się *chwist - woźnica nie tak zwraca końmi. *Bardz. Luk.* 135. CHWISTAC *intrans. kontyn.*, CHWISTNĄC *iednt.*, CHWISZCZYC *ndk.*, świszczyć, świstać, durch die Luft pfeifen, ſchneidend pfeifen; (*Bh.*

chwiſtati *tenue ſtercus facere*; chwiſtalka *alui profluuium.*).

CHWOSCISTY, a, e, CHWOSCISTO *przysłk.*, ogoniasty, ſchwänzig, geſchwänzt; *Rs.* хвости́стый, хвости́тый. *CHWOST, a, *m.*, CHWOSTEK, ſtka, *m.*, CHWOSCISKO, a, *n.* ogon końſki, bydlęcy, der Schwanz; *Slo.* chwóſt, chúſt, ocáś; *Dl.* hvoſat; *Rs.* хвостъ, хвóстикъ, хвостикъ, хвостище, опашь; *Crn.* ahlóf; *(Bh.* chwoſtiſſté; *Sr.* 2. chojiſchcjo; *Sr.* 1. chojcjo, chojcjiſko z miotla cf. Chwaſt, Choſt). Nie ieden ſię ciołaczek na drodze opierał, Lecz im Kakus, wlokąc ie za chwoſty, doſkwierał. *Klon. Wor.* 23. *Chroſć. Luk.* 2, 56. Chwoſt smoczy. *Zebr. Ow.* 57. Koń bez chwoſta. *Alb. z W.* 4. (*Rg.* hvaſta *iactantia*; hvaſtati *sese oſtentare*). CHWOSTAC *cz. ndk.*, schwoſtać, ochwoſtać, ochoſtać *dk.*, chwoſtnąć *iednt.*, ſiec biczem, chłoſtać, biczować, hauen, peitſchen *pr. et impr.*, *Rs.* хвостáть, хвосну, выхвостáть. I ciebie będą chwoſtać. *Dwor. G.* 4. W bożnicach waszych ich ochwoszczecie. *Sekl. Math.* 23. *not.* „ubicsuiecie"). Hetman nasz hordę schwoſtał. *Stryik. Gon. O.* 3. Chwoſtanie *ob.* Chłoſta. CHWOSTEK *ob.* Choſtek. CHWOSTOWATY, a, e, CHWOSTOWATO *przysłk.*, ogonowaty, na kształt chwoſtu, ogona, geſchwänzt; *Ec.* хвостоватый. CHWOSTOWY, a, e, ogonowy, od chwoſtu, Schwanz ...; *Rs.* хвостовый. CHWOSZCZKA, i, ż. *equiſetum*, Schachtelhalm; *Rs.* хвощъ; *Sr.* 2. chośćj; ziele używane od ſtolarzów do gładzenia swoich robot. *Kluk. Rośl.* 2, 214. *ob.* ſkrzyp. CHWOSZCZKOWY, a, e, od chwoszczki, Schachtelhalm ...; *Rs.* хвощóвый.

Pochodzą: *dochwoſtać*, *nachwoſtać*, *przechwoſtać*, *wychwoſtać*.

CHWYCIC, *CHICIC, *CHYCIC *cz. ndk.*, CHWYTAC (*ob.* chwatać) *koniug.*, schwycić, uchwycić, pochwycić *dk.*, łapać, imać, greifen, fangen, haſchen, nehmen; *Bs.* hvattati, hittati, uhittiti (z 1. *capere*, 2. *jacere*); *Bh.* chwatnauti, chwatati (z *rapere*, *corripere*; 2. *feſtinare*). *Bh.* chytati, chytáwám, chytim; chwatam, chwatnauti; *Slo.* chitit; (*Vd.* hitati, hitim; *Crn.* hitęti *feſtinare*; *Cro.* hitati *jacĕre*; hiteti *feſtinare*; *Dl.* hitati; *Sla.* hittiti; *Hung.* haitanni *iacĕre*; *Sr.* 2. hiſchiſch, chittaſch; *Hb.* hwen, ciągnąć, rzucać cf. Chyc); *Rg.* hittiti, hittati, hvattiti, uhvattiti, uhittiti; *Rs.* схватáть, схвáтить, схватывáть; (cf. *Rs.* хи́тить rabować, kraść); *Ec.* хищаю. Ptaki, które paznokty szymają albo w nogi chwytają. *Szczerb. Sax.* 341. (szponami inne ptaki łapają). Sokoły lotu szybkiego w chwytaniu obłown. *Kulig. Her.* 182. Chwytać ptaki, chwytać ryby. *Off. Wyr.* (łowić). Ten co niegdyś potrafił flotty Duńſkie chwytać, Król Wiszimierz nie umiał pisać ani czytać. *Kras. Sat.* 9. Człowiek ten tak nędzny, żeby z płomienia chleba chwytał. *Gorn. Wł. K.* 3. (er möchte das Brot aus dem Feuer hohlen, langen). Mądry za kaletę chwyta. *Jabł. Ez.* 4. Za ręce kogo chwytać. *Perz. Let.* 73. Uląkł ſię, by go kto za łeb z tyłu chwytał. *Rey Wiz.* 26. *b.* Jak go chwycę w kark szabliſkiem, tak zawóy na iednę a głowa na drugą ſtronę poleciała. *Boh. Kom.* 4, 202. (iak go uderzyłem szablą, wie ich ihn mit dem Säbel recht faſſte. Uchwycił *peculiari notione* uderzono go. *Cn. Th.* oberwał, doſtał, er hat was erwiſcht, auf den Pelz bekommen). §. *tr.* Z papieru ogień drzew chwyci do razu. *Pot. Syl.* 272. (bierze, das Feuer ergreift). *Fig.* Bardziéy nas te rzeczy za serce chwytają, w których żywot i zdrowie nasze położone, niżeli te, które nas zdobią. *Gorn. Sen.* 32. Za boki ſtrach lękaiące, o chwyta wielooki. *Kulig. Her.* 3. Gdzie spoyrzę, zewsząd troſka, zewsząd smutek chwyta. *Zbil. Lam. A.* 3. (*sc.* za serce). Niebezpieczne nowości chwytanie. *Zab.* 16, 193. (das Haſchen nach dem Neuen). Stare przykłady za głupie maią, a wszyſtko cudzoziemſkich zwyczaiów chwytają. *Star. Vot. C.* 2. – *Fig. tr.* Koń za brzmiącym trąby głosem chęć do woyny chwyta. *Otw. Ow.* 131. (wciąga w ſię). CHWYTAC ſię *zaimk.*, brać ſię nagle za co, ſich greifen, ſich kriegen (an etwas). Słysząc to, ia ſię za łeb chwytam. *Jabł. Tel.* 211. Chwycił ſię za boki, a śmiał ſię do rozpuku. *Off. Wyr.* – §. Wzaiemnie chwycić ſię, nacierać na ſiebie wzaiemnie, einander anpacken, ſich packen, ſich wechſelſeitig faſſen. Chwycą ſię obay iak lwi, rozszarpać ſię chcący. *Jabł. Tel.* 219. Skoro ſię tylko gdziekolwiek obaczą, zaraz ſię za łby chwytaią. *Jabł. Ez.* 128. Ten nie junak, kto z śmiercią nie chwyta ſię żwawie. *Bardz. Luk.* 12. – §. Chwytać ſię czego, chwytać ſię za co, ſięgać po co, wonach greifen, langen, haſchen. Tonący i brzytwy ſię chwyta. *Pot. Syl.* 408. (*ob.* brzytwa). Nie deſki, lecz ogniſtey szyny, choć go sparzą, Chwyta ſię, gdy kto tonie. *Pot. Arg.* 608. *Tward. W. D.* 244. *Chyciłam ſię go, ani ſię go puszczę. 1 *Leop. Cant.* 3, 4. (chwyciłam ſię go, 3 *Leop.*). Już nieprzyiaciel nad granicą ſtoi, Sparta co żywo chwyta ſię do zbroi. *Kniaz. Poez.* 2, 7. (ergreift die Waffen). Szkło gorące do rozegrzanego żelaza, iak karuk chwyta ſię. *Torz. Szkł.* 129. Trąd Naamana zoſtanie na tobie a *chici ſię ciebie. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 5, 27. Gdy z zbytecznego picia gorzałki gangrena żołądka nagle ſię ſtaie, mowią, że ſię gorzałka chwyciła i zapaliła. *Krup.* 5, 28. (der Brantwein hat Feuer gefaſſt, hat ſich entzündet, brennt aus dem Halſe). §. *Moraln.* chwycić ſię czego, uymować ſię czego, ergreifen, faſſen. Starey miłości wygasną płomienie, Gdy świeże serca chwycą ſię promienie. *Poſt. F.* 166. – Chwycić ſię czego, przylgnąć do czego, ſich woran hängen. Rozmiłował ſię tey panny i bardzo ſię iey chwyciło serce iego. *Radz. Tob.* 6, 23. (dusza iego przylgnęła do niey. *Bibl. Gd.*). Lech miłością zniewolił sobie poddane, aby z chęci swey chwycić ſię go mogli. *Krom.* 32. Niechay ſię was chwycą słowa moie. *Jer. Zbr.* 9. (bierzcie ie do serca). §. Chwycić ſię czego, przedſiębrać, udadź ſię, ſwięcić ſię na co, obierać sobie, etwas ergreifen, ſich woran machen, es wählen. Kto ſię wielu drog chwyta, nie idzie, lecz błądzi. *Kiecz. Zdan.* 102. Pospólſtwo snadno każdey ſię rzeczy chwycić, kiedy o wolność idzie. *Mok. Turk.* 94. Czego ſię chwycić, iakiego ſię iąć sposobu? *Teat.* 17, *b.* 19. Wiary odſtąpili a sekt bluźnierſkich ſię chwycili. *Star. Ryc.* 16. Pogardza dobrym a ladaiakiego ſię chwyta. *Paſt. F.* 228. Nie chwytay ſię, chyba za to, co ludzie w kim przednie chwalą, a tego naśladuy. *Gorn. Dw.* 38. CHWYTACZ, a, *m.* łapacz, der Haſcher, Aufgreifer, Schnapper. Chwytacz teſtamentów. *Hor. Sat.* 228. §. Chwytacz, CHWYTAY, -aia, *m.* miano charcia, der Name eines Windſpiels. Chwytay wielkogęby. *Bielaw. Myśl.* 4, *b.* Chwytacz. *Otw. Ow.* 111. (*Rs.* хи́щникъ rabuś, złodziey). CHWYTKA, i, ż. ſkórzana piłka do grania, ein kleiner lederner Spiel-

Bill. Cn. Th. 697. CHWYTNY, a, e, zdolny chwytać, chwatki, greifend, faſſend; *Bh.* chytlawý. Trąba u słonia długa, chwytna. *Zool.* 292. Chwytne kotwice. *Przyb. Luz.* 54. (*Ec.* хищетный, который чуждее отнимаетъ или похищаетъ; — хи́щно *raptim*; *Rg.* hitgna celeriter; *Slo.* chititliwi *adhaesiuus.* chitenliwi, chcenliwi rzeczy bydź uchwyconym). *CHWYTOPIS, a, m, scurra. *Przyb. Pis.* 77. *cf.* skoropis.

Pochodz: *chwatać, chwatki, uchwat, ochwacić, dochwacić, nachwycić, odchwytać, pochwytać, podchwytać, puchwytać, przychwytać, rozchwycić, uchwycić, uchwytać, wychwytać, schwytać, zachwytać, zachwycić, zachwycenie, zachwycony; w *dochwatki, w dochwytki, *dochwatny.*

1. CHYBA *spoyn.*, wyraża warunek, pod którym ſię na co zdawa, es ſey denn, daß..., wofern, etwa; *Sr.* 1. šiba, liba, chiba veno; *Sla.* vech ako). Nie wierz, że kto przyiaciel, chyba że go doznasz. *Min. Ryt.* 4, 129. Chybaby też żelazne serce miała, żeby ſię tym nie wzruszyła. *Teat.* 22, c. 34. Och! głupimbym też był chyba. ib. 15, 108. ich müſſte etwa. Cała moia zasługa w tym ſię chyba znayduie, iż nierozpaczałem o oyczyznie. *Gaz. Nar.* 2, 86. Niecnotliwa zazdrość, chyba w niebie iey niemasz. *Rys. Ad.* 45. (wszędzie iey pełno; chyba w niebie nie). 2°. Wyiąwszy, oprócz, mimo, krom, prócz, ausgenommen, außer. Boga chyba mnie nie zwiesz i zbawiciela nie masz kromia mnie. *Leop. Hos.* 13, 4. (oprócz mnie. *Bibl. Gd.*). Chyba mnie, niemasz innego boga, 1 *Leop. Jer.* 45, 6. (prócz mnie. 3 *Leop.*). Nie nie zalal na ſidze, chyba liście samo, *Sekl. Math.* 21. (tylko, ieno). Żaden inny nie był z nami, chyba nas dwie. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 3, 18. Przyszli pogrześć ią, alić nie naleźli iey, chyba łeb a nogi. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 35. (nie znaleźli z niey ieno czaszkę. *Bibl. Gd.*) *Gorn. Dw.* 163 — 2) CHYBA, y, ż. chybienie, pochyba, niedoſtatek czego, niedogoda, niedoſtarczanie, das Fehlſchlagen, Mißlingen, das Verfehlen, der Fehler, der Mangel; *Bh.* chyba; (*Slo.* chyba; *Hg.* hiba *decrementum*; *Crn.* hibun: chybanie); *Rs.* промо́йка, промахъ, промахъ, промашка. — *Error* błąd, chyba. *Mącz.* Jeśli gdzie na chybę iaką przyidziesz, proszę cię, nie zaraz ſię obrażay. *Szczerb. Sax. praef.* Kto ma ryby, ma chyby. *Cn. Ad.* 880. (rybny dochód często chybia). Chyba przyrodzona, w rodzeniu, płód dziwny. *Cn. Th.* potwora, monſtrum, eine Mißgeburt, eine Fehlgeburt. Niemasz chyby, bez chyby, bez pochyby, niepochybnie, nieuchybnie, unfehlbar. Takim woyſkiem chyby niemasz, aby nie miał wszyſtkiego świata zwalczyć. *Gorn. Dw.* 289. Bez chyby takby ſię to było udało. *Krom.* 456. *ib.* 452. *Leop. Ruth.* 3, 13. — Chyba w grach, pudło, mydło, das Pudeln, im Spiele, ein Pudel. — CHYBAC, *HYBAĆ cz. *konn.*, CHYBNĄĆ cz. *idnt.*, CHYBOTAĆ *ndk.*, chwiać czym, ruszać, hin und her bewegen, ſchwänken, ſchlänkern; *Bh.* hevbati; *Sr.* 1. hibnuci, hibam (cf. Gibać cf. *d.* shiba: pręt). Na koniu ſiedząc, sam sobą, iak koń ſapi, z lekka chyba. *Gorn. Dw.* 40 (podnoſi ſię). Jako skałą wiatr nie włada, tak poczciwego człowieka usty, ani chmiel, ani gniew, ani żal chybać nie ma. *Gorn. Dw.* 31. Cukier smażąc, chybać panwią. *Sien.* 527. Rzecz godzinienia godna, w iednym okamgnieniu tak niemałą ciała machinę, iak konia, na tę i ową ſtronę chybnąć. *Hipp.* 51. Wodzą i kawecanem na lewą rękę koniem chybnąć trzeba. *Hipp.* 51. Byle chybnął dzbanem, rozlewa ſię woda. *Oſſ. Wyr.* Wicher chybotał wiſielcami. *Oſſ. Str.* 3. Chybotać czołnem, (kippen mit dem Kahne). CHYBAC ſię, CHYBOTAC ſię *zaimk.*, ruchać ſię, kołysać ſię, ſich bewegen, ſich rühren, ſich ſtaukeln. Gdy dwaj niosą rzecz iaką chybaiącą ſię, iako tarcicę, niech iey nie niosą za końce, boby chybanie ociążało ich bardziey. *Sołſk. Arch.* 18. Grunt był słaby, za leda powianie wiatru, chybocą i wyimuią ſię kotwice. *Warz. Radz.* 297. Chybaiący ſię *Rs.* ва́лкій. Chybanie zapaśnicze, utarczki, *palaeſtricus motus. Mącz.* das Schlänkern der Ringer. (*ob.* chybki szermierz). — CHYBIAĆ *niiak. kont.*, Chybnąć *idnt.*, Chybić *ndk.*, uchybić, schybić *dk.*, chybić czego, nie trafić, miiać, verfehlen, fehlen, nicht treffen. *pr. et fig. Bh.* chybéti, chybiti, chybowati; *Slo.* chybugi; *Sr.* 1. jebu, jebem; *Arab.* زاغ; *Cro.* faleti, falim; *Rs.* промина́ться; проброситъ, обмишули́ться, опрометну́ться, промахну́ться. Chybiały celu. *Zab.* 8, 248. *Nar.* Umyślnie chybił kulą i przeniósł ptaka tego. *Paszk. Dz.* 36. Łacniey chybić, niż trafić. *Cn. Ad.* 409. Marnika każdego sama złość pobiie, A ieśli chybi głowy, nie chybi mu szyi. *Rey Wiz.* 107. — Chybić drogi, błądzić, den Weg verfehlen. Day to, żem gdzie brodu chybił, ktoż to nie wie, żem człowiek był. *Groch. W.* 517. — Chybiać od czego, oddalać ſię od czego, ſich von etwas verirren, davon abirren, davon abweichen, abgehen. I naysławnieyszym autorom, gdy od prawdy chybiać zdaią ſię, wiary nie daiemy. *Nar. Hiſt.* 6, 230. My czasem w naszych zdaniach od wszelkiego chybiać zwykliśmy prawidła. *Zab.* 6, 358. — Chybiać, błądzić, fehlen, irren. Ludzkie zdanie nie raz błądziło, nie raz chybiało. *P. Kchan. J.* 83. — §. Chybiać czego umyślnie: omiiać, umgehen, vermeiden, meiden, aus dem Wege gehen. Chytry Leszek, ziemię niedźwiadkami przesypawszy, oznaczył sobie ścieszkę osobną, iakoby chybiał onych gwoździ. *Biel. Kr.* 26. U nas głowa każdego przedayna ieno krola chybiay. *Gorn. Wł. H.* — *Moral.* chybiać komu: ubliżać komu, wykraczać przeciw komu, gegen jemanden etwas verſehen, ſich an ihm vergehen, ſich gegen ihn etwas zu Schulden kommen laſſen. Syn źle wychowany pospolicie chybia rodzicom. *Oſſ. Wyr.* — §. Chybi mnie co: nie dostaie mi ſię, nie dochodzi mnie, es geht mir etwas fehl. Komu bóg co obiecał, nigdy go nie chybi. *Cn. Ad.* 354. Bogday to w takiey służbie trawić lata, Gdzie pewna zasług nie chybia zapłata. *Zab.* 14, 96. *Nar.* Czy mnie sromota chybnie Palameda winić! *Zebr. Ow.* 824. — Chybia co, nie ziszcza ſię, nie uiszcza ſię, es ſchlägt etwas fehl, trifft nicht ein. Bożki wyrok nie chybi i włosem. *Zab.* 13, 307. Co ludzie mówią abo obiecuią, to chybić może. *Sk. Kaz.* 402. — Chybić, omylić nadzieię, nie zdarzać ſię, iak trzeba, nicht eintreffen, nicht einſchlagen. Nie schybi słońce nigdy swym zapadem. *Kanc. Gd.* 339. Ostatnia poczta z całego zachodu chybiła. *Gaz. Nar.* 1, 20. (nie przyszła, nie stanęła, die Poſt iſt ausgeblieben). Ja nie chybię, nie zborguię. *Cn. Ad.* 280. (ich werde es nicht ſchuldig bleiben, nicht ermangeln). Chybia urodzay, nie zdarza ſię, die Feldfrüchte ſchlagen nicht ein, gerathen nicht. Oziminy

chybiły, tak dalece, że żyto po 12 złotych. *Teat.* 8, *b.* 24. Urodzay ani oliwa w tey okolicy nie chybia. *Lib. Hor.* 122. Zdarzaią się lata, w których zboża i łąki chybiaią. *N. Pam.* 21, 313. I w polu tego roku supełnie chybiło, Po nizinach wymokło, na wzgórkach spaliło. *Niemc. P. P.* 72. – §. Ani chybi = bez chyby, nieuchybnie, unfehlbar, es kann nicht fehlen. Ani chybi, muſi bydź upiór. *Teat.* 8, *b.* 70. Ani chybi, drwią z niego. *ib.* 11, *b.* 26. Każę ponabiiać sztucce; ſkoro tak, ani chybi, trup w domu. *ib.* 11, *b.* 77. Gdybym wyiechał, ani chybi, umarłby z rozpaczy. *ib.* 11, *b.* 14. §. Chybia, brakuie, nie doſtaie, es fehlt, es mangelt. Chybia do 1000 złotych 100. *Oſſ. Wyr.* – §. Chybił, trafił = na szczęście, na los, czy wygrać czy przegrać, czy chybi, czy trafi, auf gut Glück, es ſey nun Gewinſt oder Verluſt. W loteryą gramy, chybił, trafił. *Teat.* 19, *c.* 77. Chybił, trafił, na szczęście ſię żenię. *ib.* 42, *c.* 51. CHYBIAC ſię z czym *zaimk.*, miiać ſię z czym, etwas verfehlen. Chybiasz ſię daleko z prawdą, ieśli temu wierzysz, *erras. Męcz.* Chybiali ſię w drodze. *Oſſ. Wyr.* (ſie, ſind ſich auf der Reiſe einander vorbey gefahren, haben ſich einander verfehlt). – CHYBIC *ob.* Kibić. CHYBITKA *ob.* Kibitka. CHYBITNOSC, CHYBITNY *ob.* Kibitność. CHYBKI, CHYPKI a, ie, CHYBKO *przysłk.*, szybki, chyży, żartki, wartki, zwinny, hurtig, flink, ſchnell, behende, geſchmeidig. Napięty łuk przed sobą z chybką ſtrzałą niesie. *Kulig. Her.* 289. Dzidy chybko rzuci za znak naznaczony. *Lib. Hor.* 38. Okręty sprawne do natarczywości i na odwrót i chybkie w swoiey obrotności, łatwo ſię ſtyruią. *Bardz. Luk.* 48. Człowiek subtelny, wymowny, chybki. *Leop. Sap.* 7, 22. (prędki. *Bibl. Gd.*). Nie patrza bóg na dzielność wyprawnych koni, Ani oka za chypkim szermierzem ſkłoni. *J. Kchan. Ps.* 211. (*ob.* chybania szermierſkie). CHYBKOSC, CHYPKOSC, ści, ż. chyżość, żartkość, szybkość, die Behendigkeit, Hurtigkeit, Flinkheit. Ciała po zmartwychwſtaniu będą miały tę chybkość, abo wartkość, iż ciało nie będzie miało ciężaru, iak teraz, ale iak dusza będzie chciała, tak nim będzie ruszać. *Karnk. Kat.* 92. Dzika koza bronić ſię nie umie, tylko uciekaiąc, iey obrona chypkość nog. *Spicz.* 142. *Haur. Sk.* 309. – *CHYBKOSTRZAŁY łuk. *Paszk. Dz.* 16. (ſtrzelaiący chybko). CHYBNĄĆ *ob.* Chybać. – CHYBNOSC, ści, ż. możność chybienia, die Fehlbarkeit, *oppos.* niechybność, die Unfehlbarkeit. Wyroków niechybność. *Bardz. Boż.* 138. Niechybność przyszłych rzeczy dla boſkiey opatrzności. *ib.* 156. (*Bh.* chybawoſt *mobilitas*). CHYBNY, a, e, CHYBNIE *przysłk.*, 1. chybiaiący, nie trafiaiący, fehlend, nicht treffend; *Bh.* chybný; *Sla.* poſelljèn; *Rs.* проворóчливый. Ciſka Jowisz nigdy niechybne gromy z swey ręki świadomey. *Bardz. Tr.* 545. Gdy do głowy ſtrzelono, cudów boże! Panie! Samoś chybne uczynił tak blizkie ſtrzelanie. *Zab.* 4, 347. *Koſſ.* = 2. Zawodny, omylny, fehlbar, fehlſchlagend, trügend. *Oppos.* Niechybny, niechybnie, unfehlbar. Niechybnego spodziewam ſię powodzenia w tey robocie. *Teat.* 14, *c.* 24. Woyna w tymże czaſie zdawała im ſię niechybnie pomyślna. *Uſt. Konſt.* 2, 181. CHYBOTAC *ob.* Chybać.

Pochodz: *ochybić, odchybiać, ochybny, pochyba, pochybny, niepochybny, uchybiać* (*kibić, chybić, kibitka, kibitny cf. Gibać, gibki*).

CHYC! CHYT! odgłos nagłego porwania ſię zkąd, Fuſch! Kogut zapiał, baba zaraz chyc z tarczana. *Zab.* 15, 278. *Tręb.* Przeklęta małpa chyc mi na łeb ſiada. *Zab.* 15, 177. Rybeczki około wędki igraią; alić iedna po chwili chyt na brzeg, ani ſię sama obaczy, co ſię iey ſtało. *Rey Zw.* 72, *b.* cf. Chycić, chwycić.

CHYCH, u, *m.* rozśmianie ſię przytłumione, cichy śmiech, das Kichern, das Gekicher, verhaltnes Gelächter; *Rs.* хи. Jeden drugiemu oczy zalewie, to potym chychu na trzy zbyty. *Górn. Dw.* 131. Djabół ſię z chychem unoſił nad wieżami miaſta. *Przyb. Ab.* 94. Będziesz ty miał chychy. *Oſſ. Wyr.* (przyplacisz, dir wird ſchon das Lachen vergehen). To nie chychy, to nie fraszka, nie żart, das iſt keine Kleinigkeit. Bóty na cały regiment robić, to nie chychy. *Teat.* 36, *c.* 98. *et* 10, *b.* 19. CHYCHOT, CHICHOT, u, *m.*, CHYCHOTANIE ſię, CHECHOTANIE ſię, – ia, *n.* chych, ciche, przytłumione śmianie ſię. verſteckt es Lachen; *Sr.* 1. chichot, chichotanje; *Slo.* chychotáni, *Hung.* kacsagás; *Rs.* хохотъ, хохотня, гроxотъ; *Ec.* хохотанье, гроxотъ, хлеnетанїе; *Lat.* cachinnus; (*Rg. et Cro.* grohot; *Vd.* hersa). Śmiech wielki z chechotaniem uczynił i uciekł. *Birk. Dom.* 89. Chechoty. *Stat. Num.* 1, 10. – 2. Chéchot, s, *m.*, o człowieku, śmieszek, rozśmieszaiący drugich, żartowniś, ein Spaßvogel, ein Lachbruder; *Rs.* гроxотунъ, хохотунъ. CHYCHOTAC, CHECHOTAC, CHYCHOTAC ſię, *intr. ndk.*, śmiać ſię cicho, *cachinnari. Męcz.* kichern, hüchelu, verſteckt lachen; *Bh.* chechtati ſe, chechtam ſe, chechtawam ſe; *Sr.* 1. chichotam; *Rs.* хохотать, хохотъ, хихикать, хихикъ; гроxотáть; *Hung.* hacsagni; *Dl.* grohotati, hrokochemsze; *Rg.* hakati, grohotattise; *Ss.* hrokotatise, grobotatise, çirritise, smiatise; *Cro.* grohochemsze, grohotatisze; *Crn.* grohotati, krohotam, regetâm; *Ec.* хохоту́, хлехоту, хохотать, хлеnетанїе, хлеnету. Jeszcze ſię głosem do pani chechocą. *Wad. Dan.* 226. Aby ſię nieprzyiaciele nie chychotali z upadku naszego. 1 *Leop. Eſter* 14, 11. (aby ſię nie śmieli. 3 *Leop.*). Obiło ſię o uszy iego, że coś ſię gdzie chychotało. Zły duch, kiedy sztukę wypłata, chychoce ſię, nawet i do rozpuku ſię śmieie. *Oſſ. Str.* 2. Jędze z kąta poglądaią z chechocą ſię. *Brud. Oſt. D.* 2. Chéchocą ſię, śmieią ſię. *W. Poſt. W.* 254. CHYCHOTKI, CHECHOTKI, CHECHOTECZKI *zdrbn. rzeczown.*, chychot, Schmunzeln, Lächeln, kleines Gelicher. Uśmiechnęła ſię, słysząc chychoteczki Od nayuleyszey maley dziecineczki. *Groch. W.* 353. Co znaczą te chychotki? *Oſſ. Wyr.* – *Personif.* Chychotki, Żarty, Charyty, Wenery senat znamienity. *Zab.* 11, 286. – Chychotki, ludzie śmieszki lubiący, ſtroiący, Lachbruder, Spaßvogel. Nie cieszy niemówięctwo Chryſtusowe wielomównych, nie cieszą łzy chychotków. *Birk. Gl. K.* 40.

CHYCIC *ob.* Chwycić. CHYDZIC *ob.* Hydzić.

1.) CHYL, CHIL, u, *m.* *Medic.* chylus, sok z pokarmu przetrawionego w żołądku. *Krup.* 3, 92. cf. Chym, der Milchſaft von den verdauten Speiſen. *ob.* Chylowy.

2.) CHYL, u, *m.* mieysce naywydatnieysze przewyższaiące wyſtawa, ein über etwas hervorragender Ort. Chyl nadmorſki, góra nadmorska. *Oſſ. Wyr.* ein Vorgebürge. § *Fig.* cel, szaniec, w który pierwszy szturm uderza, położenie nayniebezpieczenieysze, der gefährlichſte Standpunct, da-

Zid. Nie Echanze. Na chylu wiatrom, nawałnościom. *Off. Wyr.* Narażać się na chyl. *ib.* (na esanc, na nayweyszą fortuny. *ib.* (na sztych, za cel). Daley od chylu. *ib.* (umykay ztąd, umykay od ognia). CHYLAC *czyn.* konyn., chylić *ndk.*, schylić *dk.*, zniżać, naginać, skłaniać na dół, ku dołowi, neigen, beugen, herab neigen; *Bs.* chilim, chylim, *Slo.* schyluqi; *Sr.* 2. chilisch; *Sr.* 1. chlli, chlecj, chilaci, chilaci, chilnu, chilu, chilam; *Croat.* chlm. *Kurg.* haplok; *Arab.* נטה; *Gr.* κλίνω; *Lat.* clino; (chłonąć, skłonić); *Sla.* sagnuti; (*Rs.* хилѣть cherlić kręka.). Siekierą zwalone sosny, wprzód w niebo wyniosłe chylą głowy. *Bardz. Tr.* 514. Strach go chyli. *Zor. Ow.* 298. Ogrodnik chyli drzewa po obudwóch stronach, żeby się ich wierzchołki ku ziemi zniżały. *Off. Wyr. Moraln.* chylić kogo, nakłaniać do czego, przynęcać, einen wozu hinbeugen, hinlenken, hinneigen. Chylił go od młodości do dobrego. *Off. Wyr.* Chylił wolą, iego do swego zdania. *ib.* — §. Chylić, uchylać, utaić, verbergen. Chylił go przed iego nieprzyiaciołmi *ib.* — §. *Intrans.* chylić, chyłkiem biegnąć, gebückt laufen. Chylił przez pola co tchu, żeby go nie postrzeżono. *ib.* CHYLAC się, CHYLIC się *zaimk.*, zginać się na dół, sich herab beugen, sich neigen; *Cro.* hulitisze, klyuchimsze; *Rs.* склонить. Drzewo rodzayne, im więcey ma owocu na sobie, tym się niżey do ziemi chyli. *Sk. Zyw.* 295. Długo się drzewo chyli, w okamgnieniu spadnie. *Pot. Arg.* 511. Musi się złamać, kto się nie chce schylić. *Pot. Arg.* 51. §. Chylić się na stronę, na bok, nachylać się, sich auf die Seite neigen. Trzcina od wiatru na wszystkie strony chyli się. *Bial. Post* 228. (cf. Chwiać się). Gdzie się fortuna, tam się i ludzka chęć chyli: *Min. Ryt.* 4, 136. (zbroka się). Jeszcze się na to zdanie nie nakłonił; ale się chyli. *Off. Wyr.* (chwieie się, waha się). §. Chylić się, tulić się, schronić się, kryć, sich verbergen, sich aufhalten, seine Zuflucht nehmen. Tym czasem się u zaufanego przyiaciela chyli, nim zła burza minie. *Off. Wyr.* (CHYLBAC *ob.* Chełbać). CHYŁEM, CHYŁCEM, CHYŁKIEM *aduerbialiter*, ku ziemi się schyliwszy, sgarbiwszy, gebrugt, niedergebückt, gebückt. Wszystkich mija, wszystkich się owa zgoła boi, Aż chyłcem idąc, trafi do swego namiotu. *Pot. Arg.* 656. W tym lew wielki i mocny z iaskini wyziera, Pasterz się chyłkiem tai i na pół umiera. *Jak. Bay.* 200. Skoro się ten obalił, drugi wymknął chyłcem. *Pot. Arg.* 421. Chyłkiem przyskoczywszy, wymknął mu z czapki listek. *Glicz. Wych. II.* 8. *b.* Chyłem przez powietrze pędzi. *Zebr. Ow.* 37. Chyłem, borem, czarnym szlakiem. *Rys. Ad.* 6. (ukradkiem). CHYLIC *ob.* Chylać. — Pochodz: *dochylać*, *nachylać*, *nadchylać*, *ochylać*, *nieochylaiąć*, *odchylać*, *pochylać*, *przechylać*, *przychylać*, *przychylny*, *przychylność*, *uchylać*, *schyłek*, *schylać*, *wychylać*.

CHYLOWY, CHILOWY, a, e, od chylu, *medic.* den Nahrungssaft betreffend. Naczynia w ciele ludzkim chilowe lub mleczne. *Kurop.* 2, 51.

CHYM, u, *m.*, *medic.* materya z potraw, iakiegokolwiek te były koloru, wyrobiona, maiąca kolor popielaty. *Krup.* 2, 36. der Nahrungssaft cf. Chyl.

CHYMERA *ob:* Chimera.

CHYMIA, CHEMIA, ii, *f.*, z Grec. χυμία, die Chymie, wiadomość odmian, przypadaiących ciałom, gdy ich skład rozstrząsamy; sztuka ogniowa, sztuka Hermetyczna, odłączalna, światomądrość przez ogień. *Kruml.* 1.

CHYMICZNY, a, e, CHYMICZNIE *przysłk.*, do chymii należący, chymisch. cf. Alchymia, alchymiczny.

CHYNA *ob:* China.

CHYNĄĆ *cz. iednrł.*, schynąć, szynąć *dok.*, może iedno ze słowem *kinąć*; *Knapski* i wierny iego wypisarz *Włodek* tłumaczą to słowo: *raptim fundere*, *effundere cursim*, łunąć; raptem co wylać; *Trotz* tłumaczy go rozproszyć. — Następuiące przykłady okażą, że znaczy: 1., chylić, kłaniać, nakłaniać, skłaniać, neigen, beugen. Tu ledwie dzień z południa na dół głowę chynie, Zaraz się cień rozciągnie po wszystkiey ziemie. *Zimor. Siel.* 152. Król sam zrażony został; lecz podniosł Brandeburczyk z konia schynionego. *Tward. W. D.* 2, 198. Spuścił głowę ku ziemi, spuścił kark szyniony. *Tward. Misc.* 55. Szynione z koni kaydanami brzmiały. *ib.* 70. Przybądźcie mi na pomoc życzliwe boginie; Niech wiatr mey kruchey łodki w topieli nie chynie. *Przyb. Luz.* 225. (nie wrauci, nie utopi). Czego bóg i przyrodzenie broni, Ten wasz umysł, gdy wiatr chynie, zroni. *Biel. S. N.* 10. (zachwieie, zawieie, wenn der Wind es anbläst). Chynąć się *zaimk.*, nachylić się, skłonić się, spaść, rzucić się, uskoczyć, sich neigen, sich beugen, bücken, herab fallen, herab springen, entspringen. (*Crn.* shineti *prosilire* cf. *Rg.* hiniti, fluxiti le himbom, vuhovatti, *callidirate uti.*). Ziemia oporych doięła żywiołów i swą wagą na dół się chynęła. *Zebr. Ow.* 2. Już się był dobrze dzień z południa chynął. *Pot. Syl.* 32. Wiek móy iuż chynął się ku nocy, iako cień wieczorny. *J. Kochan. Ps.* 149. Szynęło się prawie do wieczora. *Bielaw. Myśl. D.* Konie czasem się kręcą, w bok się chyną. *Haur Sk.* 50. Ty iakoś się bał za żywota wody, Nie śmiesz się chynąć w ślepe one brody. *Tward. Misc.* 164. — §. Chynąć czego, wciągać w się, in sich ziehen, einziehen, einschlürfen. Chynął ognia wszystkiemi kościami, *totis perceperat ossibus aestum. Zebr. Ow.* 369.

Pochodz: *Ochynąć*, *pochynąć*, *wychynąć*, cf. *kinąć*, *szynąć*, cf. *okun*.

CHYNAK, a, *m.*, z Niem. der Schienhaken, szyna żelazna z hakiem. Chynak żelazny potrzebny iest na nakładanie drzewa na wysokie kobylice. *Sol. Arch.* 20. (cf. Bosak). §. Chynak, hak żelazny, na którym baba do wbiiania palów wisi. *Tr.* der Rammenhaken.

CHYNCZYK *ob:* Chinczyk. CHYPKI *ob:* Chybki.

CHYRAGRA *ob:* Chiragra. CHYRCHEL *ob:* Chérchel

CHYROGRAF *ob:* Cyrograf. CHYT *ob:* Chyc. CHYTAC *ob:* Chwytać.

CHYTREK, - trka, *m.*, CHYTRZEC, - trzca, *m.*, CHYTRZELEK, - lka, *m.*, przebiegleo, przebiegły na złe, ein Argliſtiger, ein Schalk. *Bh.* chytrak, chytrec, chytracek, ouſtočnik, zhevralec, oſſemetnik; *Vd.* potuhnjenik, savitnik, temnak; *Bs.* himbenik, hinaç; *Cro.* haramzáda, ſegavecz; *Rs.* хитрецъ (*Rs.* хитрóкъ, z 2., *Ec.* хитрецъ = artysta, rzemieślnik); ковáрникъ, козноадѣй, збойчанъ, збóйникъ, пролàзъ, лукáвецъ, щýка, пронырa, навѣтникъ, *Ec.* умышлѧтель. Przewieraga przez nogę chytrek prostaczka łacnowier-

ubgo. *Gil. Post.* 28. Byśmy nie byli oszukani od chytrków przez dobroć naszę. *Papr. Kol. U. b.* Uwodził ią obłudnemi obietnicami stary chytrek. *Nar. Hist.* 4, 123. Poimał chytrki te w chytrościach iehże własnych. *Birk. Podz.* 7. Ile chytrków, tyle mędrków. *Sowit.* 61. *Ezop.* 98. (trafił swóy na swego, trafiła kosa na kamień). *Ryt. Ad.* 18. Ukryte są te rzeczy przed mędrkami i chytrcami świata tego. *W. Post. W.* 5, 149. Bóg zawsze arogi chytrzelkom; dobrym był łaskawy. *Papr. Gn.* 10. - 2°, na dobrą stronę, mądry, biegły, rostropny, weise, klug, verständig. Chytrzec czyni wszystko rozumnie; lecz głupi wywiesza sprosność. *Budn. Prov.* 13, 16. (ostróżny. *Bibl. Gd.*). *CHYTRCOWY, a, e, od chytrzca, do chytrzca należący, Schalks-, argliſtig; *Na dobrą ſtronę:* Mądrość chytrcowa iest zrozumieć drogę swoię, a nieopatrzność głupich obłędna. 1. *Leop. Prov.* 14, 8. (mądrość ostróżnego. *Bibl. Gd.*). CHYTRO, CHYTRZE *przysłk.*, z chytra, chytrym sposobem, auf eine argliſtige Art, argliſtig. *Sr.* 1. pjekłepadne; (*Sla.* hitro, *Vd.* hitru = śpiesznie, chyżo). *Re.* хитро (= 2. sztucznie, misternie) лукáво, лéстно; *Ec.* лéстнѣ, злокóзненно. Chytrze z chytrym. *Cn. Ad.* 76. (wot za wet; iak galą, tak biią). Chytro mądro, a nie z wielkim kosztem. *Ost. Wyr.* (z pyszna skąpo). 2., Chytro, na dobrą stronę, mądrze, weise, klug. Czarownik źmiię zażegnawa chytro. *Wrob. Zol.* 132. (*sapienter*). CHYTROBA, y, ż., *Modl. Gd.* 92. chytra sztuka, ein Kniff, ein argliſtiger Kunſtgriff. **CHYTROBIEGI, a, ie, chytrze, sztucznie bieżący, wymykaiący się, liſtig im Laufen, im Entſpringen. Lis hardy, ktemu chytrobiegi. *Bial. Myśl. D.* 4. *ob:* Chytroskok. **CHYTROGARNY, a, e, chytrze podgarnywaiący, argliſtig an ſich raffend. Zła roztropność ma pasierbicę chytrogarną; która bogactwa zbiera chytro. *Stryik. Gon. B.* 3. **CHYTROMOWNY, a, e, CHYTROMOWNIE *przysłk.*, chytrze mówiący, argliſtig redend. *Ec.* хитрорѣчивый. *Versutiloquus. Cn. Th.* **CHYTROMOWNOSC, ści, ż., mówienie chytre, argliſtiges Reden, Argliſt im Sprechen. *Tr.* **CHYTROMYSLNY, a, e, **CHYTROMYSLNIE *przysłk.*, chytrze myślący, argliſtig denkend, argliſtig geſinnt. **CHYTROMYSLNOSC, ści, ż., chytrość w myśleniu, myślenie chytre, argliſtige Geſinnung, argliſtiges Denken. **CHYTROSKOK, **CHYTROSKOKI, a, ie, skaczący chytrze, uskakuiący, hinterliſtig ſpringend, liſtig entſpringend. Chytroskoka liszka. *Biel. Myśl. C.* - *ob.* Chytrobiegi). **CHYTROTAYNY, a, e, **CHYTROTAYNIE *przysłk.*, taiący chytrze, liſtig verbergend. Karp' skrycie się po wodzie utuli, A głowę na dno chytrotayny wmuli. *Biel. Myśl. F.* 2 *b.* - CHYTROSC, ści, ż., dowcip na złe drugim, die Arglſt. *Boh.* chytrost, leſt, liſti, aufladneſt, oſſemetnoſt; *Slo.* ſchytralosť, leſt (*Slo.* chytrosť *agilitas*) *Dal.* propast, propaszt; *Bosn.* varka, himba, haramzaſtvo, hila, propadanje (*Bs.* hitróſt, lakoſt, = *agilitas* 2., *solertia, sagacitas, calliditas* 3., *ars, artificium*). *Rg.* hitros = agilitas; hitros, hitrina, *ingenii acumen, sagacitas, argutia*); *Cro.* himba, ſpegavost; (*Cro.* hitrost = szybkość, chyżość, prędkosc); *Vind.* savitnoſt, ſkasnoſt, potuknoſt, potuhnjenoſt, shertanje, galuſiſhnoſt, galuſa; ſmota; (*Vind.* hitroſt, bersnoſt, hitanje z pośpiech); *Crn.* ſativje, ſavytje, ſavytoſt, ſzerbarya, pregnanoſt; *Cro.* chelaria; *Sor.* 1. pjeklepanoſcj; *Ross.* хитрость, лукавство, прелесть, злóй, пронырливость, пронырство, двоязычïе, коварность, коварство, кознодѣйство, лесть; *Eccl.* прилóгъ, злóжество, лéсть, обман (*Eccl.* хитрость = 1., коварство *calliditas* 2., художество sztuka, kunszt, *artificium*). Nie nie pomogła rzeczypospolitéy Weneckiey owa prawie wężowa w rządach chytrość i niewyśledzona skrytość. *Pam.* 83, 2, 206. Chytrość liszki. *Hor. Sat.* 196. To iest prawdziwa mądrość, która się od cnoty nie odstrasza; a inaczey tedy nie iest mądrość, ale chytrość przewrotna. *Gorn. Dw.* 373. *CHYTROSZKI *liczb. mn.*, podchwytki, *captiunculae. Mącz.* Fallſtricke, Schlingen, liſtige Streiche. *Ec.* хитростномудрствованïе. *CHYTROWATY, a, e, przychytrzy, etwas argliſtig. *Re.* хитровáтый. CHYTRY, a, e, przebiegły, zdradliwy, wykrętny, podstępny, dowcipem na złe nastawiaiący, argliſtig, *Boh.* chytry, oſſemetný, zchytralý, auſtoxčný, liſtiwý; *Slo.* ſchytraly, liſtiwy, podwodný, chytry, (= 2., *agilis*) *Sr.* 1. liſtry, lytry, *Gr.* ſudgós, (*Arab.* כחר *decepit*, cf. *Lat.* catus, cautus cf. kot) *Sorab.* 1. pjeklepané, batſchnitwé (*Sr.* 1. khetré *citus* chyży) *Sr.* 2. ſchidni; *Crn.* shegàvn, prevârn, ſurbáſt, (*Crn.* hiter *festivus*, hitro *celeriter* cf. *Gr.* ἰθαγ) *Vd.* savit, potuhnjen, globozhen, hudokunshten, sbriſan, premeten, safukan, galuſash, pregnan, kunſten, saferlan, sarobljen, shertajozhen, hudomushn; (*Vd.* hiter *velox, strenuus* cf. *Ger.* hurtig). *Dal.* propasztan (*Dal.* hittar, hitor, z prędki) *Rag.* himben, podhibni, privarni, (*Rag.* hitrí, hittar, = *agilis, cautus*), *Cro.* himben, chelaren, ſegav; (*Cro.* hiter = chyży) *Bs.* zloban, haramzada (*Bs.* hitar = 1., *festinus, agilis*, 2., *acris, acutus; solers, perspicax*); *Sla.* prevarljiv, zloglav, zlochud, *Ross.* хи́трый, хи́трь (= 2., misterny, sztuczny, kunsztowny), хи́тростный, бойкій, бóекъ, лéстный, коварный, коваретвенный, проны́рливый, збойливый, козненный, лукавный, замы́слова́тый, двоязы́чный; *Eccl.* злохи́трый, злокозненный, злоу́мный, лéстчïй, злому́дрый cf. *Hebr.* ערם. Liszki chytre. *Ban. J.* 2. Wrony chytre. *ib. J.* 3. Wąż chytrzeszy nad inne zwierzęta. *W. Genes.* 3, 1. chytrzeyszy. *Bibl. Gd.* Na zakonniki djabli naychytrzeyse i nayzubtelnieysze sieci miotaią, i na nie, gdy sami nie zmogą, iadowitych i chytrzeyszych czartów przywodzą. *Ad. Żyw.* 40. Miał rozum bystry, chytrzey iednak trochę, aniżeli na pana przystoi. *Ustrz. Kruc.* 2, 182. Chytry by wół, *vulpes bovem agit. Ryt. Ad.* 8. - §°. Odciągnął od zamku, a w tym się taiemnie zasadził na mieyscach chytrych. *Papr. Ryc.* (chytrze wybranych, chytrości służących). °2., Na dobrą stronę, mądry, roztropny, opatrzny, klug, geſchickt. Człowiek chytry pokrywa umieiętność; zaś serce głupich wywoływa sprosność. *Budn. Prov.* 12, 23. (ostróżny. *Bibl. Gd.*). CHYTRZEC *niiak. nied.*, schytrzeć *dok.*, chytrym się stawać, argliſtig werden, liſtig werden. *Ross.* ухитриться. Teraz świat schytrzał bardziey, niżeli zmędrzał. *Star. Zad. C.* - §. Na dobrą stronę, weise, klug werden. Sprosny gardzi ćwiczeniem; lecz kto strzeże karności,

ności, schytrzeie. *Bud. Prov.* 15, 5. CHYTRZYC *czyn. nied.*, schytrzyć *dok.*, chytrym robić, arglistig machen. *Boh.* dyttrati, *Ross.* хумрить, хитрю. Żył między złośnikami, wzięty iest od nich, aby zdrada umysłu iego nie schytrzyła. *Gil. Post.* 308. *b.* Schytrzyć kogo *ob:* przechytrzyć. (*Eccl.* хитростьюзаяти konsztować, misternie robić).

CHYZ, CHYŹ *ob:* HYZ, HYŹ, HYŹA.

CHYZO *przysłk.*, chybko, szybko, wartko, prędko, rączo, śpiesznie, hurtig, rasch, flink. Chyżuchno, Chyżutko, chyżuteńko *intens.*; *Sorab.* 1. kitše, kitšĭ; (*Sor.* 1. hižo, hižom = iuż) *Sr.* 2. dwataj (*Sr.* 2. hiza = gorąco) *Sla.* hitro, ù hitnjii; *Vd.* hitro, naglo). Wszyscy się chyżo tam sam uwiiaią, Chłopcy pospołu z dziewczęty biegaią. *Lib. Hor.* 103. Czas w lot bieży chyżo. *Kul. Her.* 128. Ptak mi pod czapkę chyżuchno wlatywał. *Tol. Saut.* 31. CHYZOŁOTY, CHYZOŁOTNY, a, e, CHYZOLOTNIE *przysłk.*, prędko lecący, ſchnell fliegend. Strzała chyżołotna. *Auszp.* 122. Chyżołoty. *Hor.* 2, 238. *Kniaz.* CHYZONOGI, a, ie, prędkich nog, geſchwindfüßig, ſchnellfüßig. Chyżonogim wymierza wszystkie mieysca krokiem. *Zab.* 6, 153. *Min.* CHYZOSC, ści, ż., chybkość, szybkość, wartkość, śpieszność, die Hurtigkeit, Flinkheit, Schnelligkeit. *Boh.* hbitoſt; *Rag.* hitgna; *Vind.* hitruſt, berzanost; *Croat.* hitrina, hitrozt, hitnya, hicha). Chyżość iest porównaniem długości czasu z długością drogi przebieżoney. *Rog. Doś.* 2, 7. Chyżość, liczba wyrażaiąca drogę przebieżoną, rozdzielona przez liczbę wyrażaiącą czas strawiony na przebieżenie téy drogi. *Sniad. Jeo.* 12. CHYZY, a, e, chybki, wartki, rączy, szybki, prędki, hurtig, ſchnell, flink; *Boh.* hbitý; *Slo.* dyttrý; *Sr.* 1. khetré; *Cro.* hitar; *Crn.* hitr; *Vd.* hiter, bersen, jadern). Patrz iego rzeski obrot ciałka, Ani cyga tak chyża, ani wartka gałka. *Pot. Arg.* 59.

CHYZYK *ob.* Hyż.

CI.

1., CI *enclit. ob:* - ć *enclit.* 2., CI *w liczb. mn. zaimk.* Ten *gu. v.* 3., CI *trzeci przyp. zaimk.* Ty.

4., CI! CI! odgłos ptaków niektórych śpiewaiących, der Geſangston einiger Singvögel. Strzyżyk Ci Ci się odzywa. *Ban. J.* 3, *b.*

CIĄC, ciął, cięli, tnie, tnę *czyn. nied.*, (cinać *kontyn.* w pochodzących używane); uderzać narzędziem iakiém kresę zadaiącém, kordem, pałaszem, biczem, batogiem, szablą, hauen, einen Hieb verſetzen. *Boh.* títi, tal, tnu; *Slo.* tať, tnem; *Sr.* 2. ſchéſch; *Cro.* tèpem). Jak mię ciął przez pysk, aż się szabla na brodzie oparła. *Mon.* 68, 404. Aż mózg pryznął, tak mię ciął bezbożny. *Boh. Kom.* 1, 39. Bolesław, gdy do Kiiowa wieżdżał, ciął w fortę złotą, w któréy blachę przeciął. *Biel. Sw.* 173. (hieb hincin). Musi się bronić, gdy ustępuiąc, drugi nie przestaie na niego ciąć. *Chełm. Pr.* 181. (auf einen los hauen). Przestaie ciąć; spoczywa od boiu i czeka. *Przyb. Milt.* 184. (przestaie siec, einhauen, um ſich hauen, fechten, kämpfen). Raz tniy, dwa pchniy, gdzie o gardło idzie. *Rys. Ad.* 60. (do gardła się bronić). Maiąc krew puścić, ciąć kazał w żyłę. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 152. Rana cięta, cięciem zadana, eine Hiebwunde. I cięte mu i kłóte razy zadawaią. *P. Kochan. Orl.* 1, 351. Raz sztychowy lub cięty. *ib.* 1, 249. W ranie sztychem ciętey nie upatruiemy długości, lecz głębokości. *Chel. Pr.* 175. (sztychem zadaney, durch einen Stich verſetzt). *§. Fig.* Ciąć słowy, przycinać, przymawiać, tykać w sedno, einem Stiche geben, auf ihn ſtichein, ihm einen Hieb verſetzen. Ciął go słówki, że się aż po czele poskrobał. *Oss. Wyr.* Ciąć komu prawdę. *ib.* (wzręcz, bez ogródki mówić, einem grade heraus die Wahrheit ſagen). Co nayświętszego, klem ciął nienawiści. *Teat.* 45 *d*, 65. *Wyb.* (prześladował). §. Ciąć drzewa, ścinać, rąbać, Holz fällen, einen Baum fällen, umhauen, niederhauen. Ci drzewa tną w lesie. *Dmoch. Jl.* 1, 189. Tną lasy tak nieostrożnie, że wnet ich po wielu okolicach braknie. *Oss. Wyr.* Kazał w lesie liniią ciąć do kościoła. *Teat.* 19, 47. (er ließ im Walde eine Straße aushauen). §. Ciąć rozgą, biczem, batem, ćwiczyć, chłostać, hauen, ſchlagen, peitſchen. Niewolników nie tylko cięli okrutnie, lecz i zabiiali. *Jabł. Ex. A.* 4. Stał na wozie tnąc konie nad siłę. *Jabł. Tel.* 67. Bakałarz ciął żaków do krwi. *Oss. Wyr.* Móy grzbiet te rózgi łatwo wytrzyma, za każdym cięciem będę wystawiał sobie nędzę oyca moiego. *Teat.* 8, 79. bey jedem Hiebe. Cięcie, der Hieb, der Streich *Rs.* удáрка, ударъ. Cięcie *Fig.* zażycie kogo z mańki, ein böſer Streich, den man jemanden ſpielt, ein Hieb, ein Streich, den man ihm giebt. W frymarku koni dał mu kaduczne cięcie. *Oss. Wyr. §. Transl.* Ciąć co, ciąć w co, gładko, gracko, z wprawą i bieglością odbywać, mit großer Fertigkeit etwas machen. Ciął mu komplementa. *Oss. Wyr.* Kozak na torbanie tnie tańczyki. *Zab.* 13, 204. Dobrze się wyuczył, w karty tnie wyśmienicie. *Boh. Kom.* 1, 107. Pan oyciec tnie w karty, kości z ręki rzuca. *Birk. Kaz. Cb. K. b.* Ciął kieliszek po kieliszku. *Oss. Wyr.* (połknął, er ſtürzte ein Glas nach dem andern hinunter). §. *Intrans.* Ciąć gdzie, dokąd, bieżeć bez zatrzymania się, czesać gdzie, wohin ſchießen, wohin eilen, Tnie do lasa. *Bard. Boe.* 22. Tnę zaraz do obozu, nie bawiąc. *Bardz. Tr.* 554. Raz sobie tnę przez miasto, napadłem człowieka, który... *Mon.* 67, 722. Ktokolwiek z burz Emackich uszedł, za Pompeiem tnie. *Bardz. Luk.* 135. Od Nilowych kraiów tnie Car do Ormian, od Austru prędszy Libickiego. *ib.* 2, 25.

Pochodz: *cięciwa*, *docinać*, *dociąć*, *nacinać*, *naciąć*, *natonie*; *ociąłnie*, *ociętnie*, *ociętny*, *ociąć*, *ocinać*, *odcinać*, *odciąć*; *obcinać*, *obciąć*, *pociąć*, *pocinać*, *podciąć*, *przeciąć*, *przecinać*, *przyciąć*, *przycinać*, *przycinek*; *rozciąć*, *rozcinąć*, *rozcinek*; *ścinać*, *ściąć*, *pościnać*; *uciąć*, *ucinać*, *ucinek*; *wciąć*, *wcinać*; *wyciąć*, *wycinać*; *zaciąć*, *zacinać*, *zacięty*, *zaciętość*; *szczął*, *do szczętu*, *szczędzić*, *oszczędzić*, i t. d. cf. *cios*, *ciosać*, i t. d.

CIACHŁY *ob:* Ciahły. CIĄDZAC *ob:* Ciążać.

CIĄG, ągu, ęgu, *m.*, ciągnienie, cug, das Ziehen, der Zug. *Boh.* tah, táhlo, taženi, taiba. Do ciągu zażywaią się konie, albo do karet, albo na różne furmanki,

albo do robót rolniczych. *Kluk Zw.* 1, 185. Ciągowe konie przyuczaią się do ciągu z młodu, *ib.* Ciągiem, ciągnąc, *Cn. Th.* durch Ziehen, im Zuge, ziehend. - Ciąg woyska, der Zug einer Armee. Fortecę strwożysz bliskim woyska ciągiem. *Jabł. Buk. A.* 3. Ciąg, szyk, szereg, der Zug, die Reihe. W jednym ciągu kilkaset żołnierzy stało. *Oss. Wyr.* Powrócił z ładownych wozów długim ciągiem. *Zab.* 16, 127. *Nar.* (z długim ich porzędem). - Ciąg, pociąg, w pisaniu, w rysowaniu, kreślenie, dukt, rys, ein Zug, ein Strich. Misterne szyła wzory ciągiem złotey igły. *Zab.* 15, 29. Łacińskie litery z poiedynczych ciągów są złożone. *Lesk. Mier.* 111. Pięknym ciągiem pisze. *Tr.* - Ciąg miesca, ciąg czasu, przeciąg, pasmo, ein Raum, ein Spatium, Ortsraum, Zeitraum. Prawda, że ciąg dni szczęśliwych ma także swoie przygody. *Niemc. P. P.* 114. *Math.* ciąg, *progressio. Alg. Nar.* 275. (*ob:* Postęp). Ciąg rosnący, ciąg maleiący. *ib.* Dalszy ciąg = kontynuacya, die Fortsetzung. Dalszy ciąg w następuiącym numerze. *N. Pam. - Sr.* 1. wobstąpnoscieno. CIĄGIEM *adverbialiter* ciągle, nieprzerwanie, wciąż, in einem Zuge, in einem fort, ununterbrochen. Bale ciągiem przez piętnaście wieczorów. *Teat.* 24 *c*, 57. Trzy dni z nim ciągiem iednę drogę zwiedza. *Zab.* 14, 248. Nieznacznym ciągiem przyiść maiące klęski. *Zab.* 15, 295. (pasmem). CIĄGACZ, a, *m.*, który ciągnie, der Zieher, *Boh.* tahaun. - *W rodz. żeńsk.* CIĄGACZKA, die Zieherinn. CIĄGADŁO, a, *n.*, koło do ciągnienia, das Zugrad *Boh.* tahadlo. CIĄGAWKA, i, *ż.* chęć przeciągania się, po stawach się odzywaiąca, *Cro.* szteravicza, *pandiculatio*, cięgotka. CIĄGŁAWOSC, ści, *ż.*, możność bydź ciągnionym, giętkość, die Dehnbarkeit. CIĄGŁAWY, a, e, CIĄGŁAWO *przysłk.*, mogący bydź ciągnionym, daiący się ciągnąć, dehnbar. *Sl. Kiesz.* 34. CIĄGLE, CIĄGŁO, *przysłk.* w ciąż, ununterbrochen, in einem Zuge, fortdauernd. *Crn.* šmirej; *Cro.* uszevdil, uszestat). *Math.* Cztery linie, z których stosunki pierwszey do drugiey, tey do trzeciey, tey znowu do czwartey, są równe, ciągło *continue* są proporcyonalne. *Geom. Nar.* 2, 98. §. Ciągło, ciągiem, ciachło, ciahło *ob:* ciągły, zaprzęgiem. CIĄGLICA, y, *ż.*, u górników, tłusta ziemia warsty kamienia przedzielaiąca. *Os. Rud.* 38. zähe fette Erde zwischen dem Gesteine; (bey den Bergleuten). Ziemia przekładaiąca plaskury, ciąglica. *Os. Zel.* 83. CIĄGŁOSC, ści, *ż.*, łatwość dawania się rozciągnąć, die Dehnbarkeit. *Rofs.* маружесть. Ciągłość kruszcu. *Tr.* (gibkość, giętkość, die Geschmeidigkeit). *Fig. tr.* Ciągłość, powolność, *tractabilitas. Mącz.* - §. Trwanie, trwałość, ciąg, przeciąg mieysca lub czasu, Dauer, Zusammenhang, Ortsraum, Zeitraum, ununterbrochne Fortsetzung. *Math.* Prawo ciągłości, *lex continuitatis. Sniad. Alg.* 2, 7. Ciągłość, rozległość, obszerność. *Oss. Wyr.* CIĄGŁY, CIĘGŁY, *CIAHŁY, *CIACHŁY, a, e, daiący się ciągnąć, ziehbar, dehnbar, geschmeidig, *Boh.* táhlý; *Sr.* 1. cjahacjné, cjejité; *Rs.* маружій. Ciało ciągłe, które znacznie podłużoném bydź może, a nie rozrywa się. *Hub. Mech.* 209. Ciągły, co się da ciągnąć, wlec, n. p. ciągły kléy. *Mącz.* Złoto tak iest ciągłe, że z jednego granu może się wyciągnąć drót na 500 łokci długi. *Kluk Kop.* 2, 145. Zamesz i inne skóry ciągłe. *Warg. Cez.* 62. Cięgły łuk, który naciągaią, von der Armbrust, aufziehbar, geschmeidig, aufzuspannen. Każdy saydak i łuk cięgły niesie. *P. Kochan. Jer.* 14. W prawey ręce łuk cięgły trzymała. *ib.* 224. Ciągłemi polami ptaków nalowi. *P. Kochan. Orl.* 1, 249. (które ściągnąć można, zusammenziehbar). Wiąz ciągły, w koło okręcony od plodney macicy. *P. Kochan. J.* 554. (smagły geschmeidig, schlank). Ciągły, rozciąguiony, aufgezogen, gespannt. Ciągłe z mosiądza i z cienkich żył strony. *Susz. Piel.* 2, *C.* 3 *b.* §. Ciągły, nieprzerwanie trwaiący, co do mieysca, i co do czasu, zusammenhängend, in einem Zuge, dem Orte nach, oder der Zeit nach. Brzęk niekiedy przerywany iest mi przykrzeyszy, niżeli ciągły. *Pilch. Sen. list.* 2. *b. Cro.* uszestatni, uszevdilni). Ciągłą mową bronił ich. *Dyar. Gr.* 408. Cóż się po trybunałach dzieie? gdzież przestępstwa i niesprawiedliwości ciągleysze? *Gaz. Nar.* 1, 361. Ziemia ciągła, *oppos.* wyspy. *Hub. Wst.* 13. (tęga, stała, ląd, *Rag.* kopno, das feste Land). Proporcya ciągła, *continua. Alg. Nar.* 174. *Jak. Math.* 1, 140. *Lesk. Mier.* 2, 71. Linija ciągła. *Sniad. Alg.* 1, 216. *et* 2, 7. - §. Ciągły gość w domu. *Oss. Wyr.* (ustawiczny, częsty, nie odchodzący, ein anhaltend bleibender Gast). §. Ciągły, przeciągniony, rozciągniony nadto, ausgedehnt, verlängert. Byłem na bankiecie późno w noc ciągłym. *Oss. Wyr.* - §. Ciągła mowa = proza, die ungebundene Rede. Tyś w ciągłey i w wiązaney mowie gruntowny. *Zab.* 15, 316. *Szoft.* §. Ciągły, *ciachły, *ciahły, bydłem pańszczyznę odrabiaiący, pociężny, zum Spann = dienst verpflichtet, mit Gespann frohnend, Anspänner. *Boh.* tažný, (*Rag.* težáh *operarius;* težati zemgliu *terram colere*, tegh *labor. Bs.* tégh, djello, *opus, labor*; *Rofs.* тяглый скомb, Zugvieh cf. *Gall.* taille; тяглый pańszczyznę odbywaiący, тяглецъ czynszownik; таёжные czynszowniki na Kamczatce w lasach i górach; *Eccl.* тягло = дань, оброкъ czynsz; *Rofs.* чáхлый wychudły). Ciągły człowiek, czyli robiący bydłem. *Pam.* 84. 837. *Czack. Pr.* 2, 212. Ludzie ciahli i mieszczanie, poddani książąt, szlachty. *Stat. Lit.* 87. Ludzie ciahłe abo danne. *ib.* 190. ciachłe. *ib.* 351. *et* 372. - CIĄGNĄC *czyn. nied.*, ciężkiego co prowadzić sobą z mieysca na mieysce, ziehen, eine Last ziehen. *Boh.* tahati, tahnauti; *Slo.* táhat, tahnuť; *Vd.* tegniti cf. *Ger.* dehnen; *Sor.* 1. cjanuci, cjanem, cjanu, cjahnu, cjaham (*Hebr.* נגע *zaah = peragrauit*) *Sr.* 2. schęgnuśch, schęnuśch (cf. sięgnąć) *Lat.* tendo, tensum, distento, *Gr.* τεινω, τειω, ταγος) *Cro.* natesem, raztesem; *Rofs.* тянуть, тяну. тягáти; *Crn.* makniti, mâknem). Konie wóz ciągną. *Kluk Zw.* 1, 185. Siła ciągnąca tak się ma do ciężaru ciągnionego, iak się ma średnica koła do średnicy osi. *Jak. Art.* 1, 280. Wóz Wenery gołębie ciągnęły. *Jabł. Tel.* 46. Cztery konie lepiey ciągną, niż trzy. *Teat.* 4 *b*, 10. Cztery konie w jednym cugu ciągną. *Psalmd. A.* 2. - *Allegor.* Jarzmo mniey cięży ciągnącego, niżeli opieraiącego się. *Pilch. Sen.* 320. Bogatsi przez łakomstwo z chudszemi równo ciągnąć nie chcieli. *Biel. Kr.* 470. (nie chcieli równo

dźwigać ciężarów). *Prov. Sło.* woz tabné kone, wóz ciągnie konie *ordo inversus*). – Ciągnąć do góry, in die Höhe ziehen (cf. Windować). Ciągnięcie do góry, ciągnięcie. *Teat.* 55 *d*, 42. – Ciągnąć nawę, szkutę, statek wzgórę, u flisow holować, ein Schiff ziehen, trecken. Na tryl to się rozumie, gdy flisy lądem ciągnąć maią polną liną statek, a przy sterniku zostaiący woła na nich: holuy, albo nie holuy, to iest, ciągniy albo nie ciągniy. *Haur. Ek.* 174. Ciągnąć nawę iednę, nawą drugą, albo powrozami wzgórę, *remulcare. Cn. Th.* Ciągnący nawę, *Rs.* лямошникъ. §. Ciągnąć co albo kogo do siebie, an sich ziehen, zu sich hinziehen, anziehen. *Rofs.* магомбить. Magnes ciągnie do siebie żelazo, bursztyn słomki. *Rog. Dof.* 1, 19. Dwie rzeczy dziwnie do siebie ciągną, magnes żelazo, a bursztyn źdźiełko albo słomę. *Radz. Z. P. M.* 478. Słońce wszystkie planety ku sobie ciągnie. *Boh. Rog.* 30. – *fig. moral.* ciągnąć do siebie, zyskać sobie, zjednywać, uymować, jemanden an sich ziehen, für sich einnehmen, gewinnen. Ciągnie do siebie, by magnes żelaza. *Rys. Ad.* 6. Ciągnie do siebie ludzi, t. i. bardzo miły iest. *Cn. Ad.* 76. Jak się temu panu oczy śmieią; właśnie ciągnie wszystkie stworzenia do siebie. *Teat.* 10, 49. Każdego to do siebie ciągnie, kto się w czym kocha. *Rey. Zw.* 12. *b.* Trewirowie Niemców legacyami do siebie ciągnęli. *Warg. Cex.* 129. (na swoię stronę). Wielka odległość tych dwóch punktów: ciągnąć kogo, albo dadź się pociągnąć; kto kogo ciągnie do siebie, musi znać iego interes, aby wiedział, za co go pociągnąć. *Lub. Roz.* 109. §. Ciągnąć za sobą, *moraln.* przyczyną bydź iakiego skutku, ściągać za sobą, nach sich ziehen. Występek ciągnie za sobą zgubę. *Tr.* Ale co też kłopotów miłość ściągnie, lez wysączy? *Zab.* 14, 150. §. Ciągnąć kogo do sądu, powoływać, pozywać, zapozwać, einen vor Gericht ziehen, vorladen. Cesarz do starosty dał taki wyrok, aby księży do sądu swego nie ciągnął. *St. Dz.* 313. – *Moral.* Ciągnąć kogo do czego, pobudzać, przynęcać, przywabiać, hinziehen, anziehen, anlocken, anreißen, hinlocken, hin reißen, treiben wohin. Nakarm ty wilka, niech popuści pasa, A wilka ciągnie natura do lasa. *Bratk. M.* Każdemu się to podoba, do czego zwyczay a ono iego przyrodzenie ciągnie. *Rey Zw.* 21. *b.* Sama z przyrodzenia swego cnota ciągnie do tego pięknością i wdzięcznością ludzi, żeby ią miłowali. *Gorn. Sen.* 266. Duszy nie słucha, która do nieba ciągnie; a za cielskiem idzie, które go w marności grązi. *Psalmod.* 8. Nic mnie do twoicy nie ciągnie Zofii, oprócz iedney cnoty. *Zab.* 14, 309. Honor ciągnie do trudów. *Zab.* 12, 251. Swa powinność ciągnie z nich każdego, Wziąwszy zbroie, zwycięztwa pewne biorą znaki. *Bardz. Luk.* 118. (wzbudza, zachęca, pędzi). §. Ciągnąć co gdzie, na co, do czego, ku czemu, kierować, nakierować, nakręcać, hinziehen, hinlenken, hinleiten. Na swoie koła wodę ciągnąć. *Pot. Arg.* 161. (na swóy pożytek obracać, das Waſſer auf ſeine Mühle leiten). *Ciągnąć na się karę, klęskę, nieszczęście, ściągać na się, sprowadzić na się, ſich zuziehen, über ſich bringen. §. Ciągnąć kogo za co, szarpać, zwać, porywać, einen bey etwas ziehen, reißen, zupfen. *Rofs.* мацкать. Za włosy kogo do czego ciągnąć. *Pot. Arg.* 748. Ten człowiek, który mi włosy na głowie układał, musi często swoię żonę za głowę targać, bo i mnie ciągnął, iak konia za grzywę. *Teat.* 51 *b*, 53. Ciągnąć za brodę, za czuprynę. *Oss. Wyr.* Ciągnienie za włosy *Rofs.* мацка, мацканїе. – Ciągnąć kogo za ięzyk, macać go, dobadywać się, einen bey der Zunge ziehen, ihm auf den Puls fuhlen, von ihm etwas heraus haben wollen. Kiedy mnie ciągniesz za ięzyk, iuż ci muszę powiedzieć. *Teat.* 37, 218. Kiedy kogo ciągnie za ięzyk, powie i co wie, i czego nie wie; dlatego król nasz zniósł tortury. *Oss. Str.* – §. Ciągnąć, naciągnąć, napinać, n. p. łuk, aufziehen, aufſpannen, ſpannen, z. B. die Armbruſt. Wielką część czasu w szaraiu obracaią na ciągnienie łuku, i snadno bardzo by też naytęższy łuk ciągną, nie tak mocą, iak chybkością. *Kłok. Turk.* 35. Uczą ich z rusznic strzelać, dzidą cel ubiiać i łuk ciągnąć. *Star. Du.* 21. Raz wysoko ciągnie strony, Drugi raz ma ton spuszczony. *Lib. Sen.* 13. §. Ciągnąć, rozciągać, wyciągać, rozdłużać, ziehen, recken, ausrecken, ausziehen, in die Länge ziehen. Ciągnąć kruszec, ciągnieniem przerabiać go na drót, Drath ziehen. Złoto ciągnione, ciągnięte, na drót przerobione, gezognes Gold, Golddrath, Goldfaden. *Rofs.* волоченое золото. Szyły iedwabiami wpoł ze złotem ciągnionem. *Leszcz. Cl.* 61. Kobierce haftowane złotem ciągnionym. *Kłok. Tur.* 107. *Hor. Sat.* 189. – Serwety ciągnione: w pasy z figurami tkane, gezogne Servietten. Serwety ciągnione, nieciągnione. *Vol. Leg.* 5, 185. Obrusy ciągnione. *ib.* – Cukier ciągniony, topiony na pasma, geſchmolzener, gezogner Zucker. *Syr* 959. §. Ciągnąć, rozciągać, rozpinać, ziehen, aufziehen, aufſpannen, ausſpannen, ausrecken, ausdehnen. Ciągnąć skórę, das Leder ziehen, recken. (*ob*: Ciągniskóra, szewc). Tak ciągniy rzemyk, żeby się nie zerwał. *Cn. Ad.* 1154. – Ciągnąć złoczyńcę na mękach, katować go, męczyć, einen auf die Folter ſpannen. Po kilkodniowych na katowni ciągnieniach, powieszono go. *Nar. Dz.* 4, 291. Którzy dawać nie chcieli, ciągnieniem ich na kole, wymęczono. *Veryf. praef.* 3. – *fig. tr.* rozciągać, rozszerzać, ausdehnen. Twa boiaźń chwalebna, ale ią tak daleko ciągnąć nie potrzeba. *Jabł. Tel.* 112. Przewlekać, przeciągać, rozwlekać, in die Länge ziehen. Sprawę tę można przez całe życie ich ciągnąć. *Teat.* 1 *c*, 79. Ciągnąć co daley = kontynuować, etwas fortſetzen. Powiedziałem to, żeby ciągnąć daley rozmowę. *Kras. Pod.* 2, 187. Teraz ciągniymy daley dyskurs nasz o hucie. *Torz. Szkł.* 100. Wspomniawszy krótko przeszłe dzieie, daley ciągnie mówca o teraźnieyszych wypadkach. *N. Pam.* 14, 242. Szturmu zaniechawszy, samo oblężenie ciągnąć stanowi. *Zab.* 2, 358. *Alb.* Cóż robić? iak można, tak ciągniymy do końca. *Teat.* 19 *c*, 139. – Ciągnąć kogo ode dnia do dnia, trzymać go na słowie odkładaiąc, einen von einem Tage zum andern aufhalten. – Ciągnąć życie, nudno, nieochoczo życie pędzić, das Leben hinſchleppen, hinlepern, ein langweiliges Leben führen. – Ciągniemy życie nędzne, nieszczęścia nam rosną, tak, że tylko sobie, Obiecywać możemy pewny pokóy w grobie. *Min. Ryt.* 2, 227. §. Ciągnąć, targować, wymagać, wydzierać do ostatniego, dingen, drücken, ziehen, rupfen, ſchneiden, ſchinden, aufs

dußerſte treiben. W targu ciągnie, żeby aż koszulę chciał zwlec i zabrać. *Oss. Wyr.* Boday to z żydem sprawa, rok w rok można go ciągnąć. *Oss. Wyr.* W domu przedam dobytek i swego dociągnę, a zapędziwszy do Niemiec, ciągnie mię Niemiec iak chce. *Gost. Gor.* 62. *ſ.* Plastr ciągnie, pęcherzyki robi, das Pflaſter zieht, macht Blaſen. Plastry pęchyrze ciągnące zowią wezykatorya. *Krup.* 5, 392. *ſ.* Ciągnąć co po czym, prowadzić co po czym, pisząc, rysuiąc, etwas worauf hinziehen, hinmalen, hinſchreiben. Maronity pismo swe własne maią, lecz io po papierze ciągną od ręki prawey do lewey, w czym z żydami się zgadzaią. *Paszk. Dz.* 98. *ſ.* Ciągnąć bank, karty, die Bank ziehen, die Karten ziehen. Zacząłem się szastać po wielkim świecie i banki ciągnąć po mieście. *Teat.* 14, 14. (faraona grać, Pharao ſpielen). Hrabia, ciągnąc bank: siodemka przegraie, ośmka wygraie. *ib.* 22, 4. Nieszczęśliwie karty ciągnął. *Oss. Wyr.* – §. Ciągnąć co zkąd, czerpać, wyczerpywać, wybierać, wyprowadzać, woher ziehen, ſchöpfen, nehmen, hernehmen, beziehen. Ciągnąć wodę. *Cn. Th.* Naywiększą Islandczykowie ciągną korzyść z rybołowstwa. *N. Pam.* 14, 169. Kupcy Rygi naywięcey siemienia ciągną z Litwy. *Przędz.* 2. Z gwiazd łaskawe albo nieszczęśliwe życia otroty ciągnie gwiazdziarz. *Past. F.* 60. Ciągnąć z przyczyn i zasad pewnych wnioski. *Oss. Wyr.* – §. Ciągnąć w się, wciągnąć w się, wpiiać, wsiąkać, in ſich ziehen, einſaugen, einziehen. Jak wątroba krew w człowieku, tak Wezyr wszystkie dostatki państwa Tureckiego w się ciągnie. *Klok. Tur.* 60. Rurmus ciągnący. *Jak. Mat.* 3, 408. - Ciągnąć wino, łyknąć, zechen, ziehen, ſchlürfen, ſchlucken. Nie lubią z zbytniey wino ciągnąć flachy. *Zab.* 15, 357. Rano się wszyscy na likwory schodzą, W wieczor ostrygi i stare wino ciągną. *Zab.* 13, 204. Chlubi się dobrym likieru ciągnieniem. *Teat.* 6, 21. *Prov. Slo.* chudá nafina dobre tabá, *macer bene bibit*). Ciągnąć tutuń, faykę, lulkę z kurzyć, palić tutuń, Tabac rauchen, *Vd.* tobak kaditi, tobakati, tobak piti). Nie czuię wonności tytuniu, który Sultan Turecki ciągnie; niechby zaś pod nos zakurzył, wnet uczułbym. *Boh. Djab.* 39. Uyrzawszy ludzi lulki ciągnących, pytali się: co to za ludzie, którzy ogień połykaią, a dymem oddychaią. *Boh. Djab.* 2, 219. Pod czas marszu trzeba zakazać żołnierzom ciągnąć tutuniu. *Papr. W.* 1, 453. – II. CIĄGNĄC *Intrans.*, ciągnąć gdzie, albo dokąd, dążyć dokąd, *pr. et impr., physic. et moral.*, ziehen, ſich wohin begeben. Wołoski Woiewoda ciągnął z woyskiem do Ruskich krain. *Biel. Sw.* 266. *b.* Przez skały wysokie bezdrożne ciągnie z woyskiem car. *Bardz. Luk.* 70. Na wartę ciągnąć. *Teat.* 8, 12. (*ob.* warta zaciąga). Ciągnienie żołnierskie, marsz, pochód, der Marſch, das Marſchiren. Surowo żołnierzy karać, którzyby w ciągnieniu szkodę chłopkom uczynili. *Star. Ryc.* 28. Gdy człowiek do mieysca, do którego ciągnie, przychodzi, cieszy się. *Biał. Post.* 46. (do którego dąży, śpieszy, wohin er zu kommen trachtet, wohin er zieht). W lesie ułowiony, choć iuż oswoiony, zwierz w lasy ciągnie. *Mon.* 71, 461. Wody na dół ciągną przyrodzeniem. *Past. F.* 138. – Ciągnąć do czego, zmierzać, wonach trachten, worauf zielen, ſich darnach bemühen. Do wyższych cnót ciągnąć, albo ubiegać się. *Falib. Dis. A.* 1. Zadne nie może bydź baczenie na sprawiedliwość, gdzie wszystko do pożytku ciągną. *Modrz. Baz.* 77. Do tego kresu wszyscy ciągniemy. *Biał. Post.* 46. Wszelka rzecz ku swemu końcowi pewnemu ciągnie i ma się. *Glicz. Wych. O.* 1. *b.* Kto podlega ciału i we wszyſtkim za nim ciągnie, wielom bardzo podlegać będzie musiał. *Pilch. Sen. list.* 1, 99. *Roſs.* тянемъ. – §. Powietrze ciągnie z cug iest; *Rs.* несемъ, несмъ. die Luft zieht, es iſt zugicht. Niechay się chory strzeże ciągnącego powietrza. *Perz. Lek.* 512. Zugluft. Przecięcie ciała ciągnącym wiatrem. *ib.* 80. – III. CIĄGNĄC SIĘ *zaimk.*, Wyciągać się, rozciągać się, ſich recken, ſich dehnen. Ciągnę się i ziewam, iako ci, którzy się ze snu dopiero ocucili, *pandiculor. Mącz.* Ciągnąć się za co, po czym, ſich bey etwas oder an etwas ziehen, zupfen. Ciągnąć się za nos; poczuwać się do czego. *Tr.* ſich bey der Naſe ziehen, ſich getroffen fühlen. Chcą-li szeląg dauć, to się ciągną po nosach. *Brud. Ost. E.* 10. (marszczą się, krzywią się, ſie laſſen die Naſe hängen). *ſ.* Ciągnąć się, dadź się podłużać, przyczyniać, rozciągać, ſich ziehen laſſen, dehnen laſſen, ſich ziehen. Złoto się ciągnie bardziey, niż żelazo. *Teat.* 48 *b*, 4. Szkło roztopione musi mieć w sobie gley, boby się nie dało w gorę ciągnąć, i wodniałoby pod ręką. *Torz. Szk.* 63. Mleko ciągnie się, sopiem pada, die Milch zieht ſich in Fäden. Jeżeli się mleko ciągnie, znakiem iest, iż bydlę zażyło trawy, okurzoney pyłem bdłów. *Kluk Zw.* 1, 253. Łoy rozpuszczony chłodnąc ciągnie się w wylewaniu. *Oss. Wyr.* §. Ciągnąć się, iść szykiem, porządkiem, co do mieysca, rozciągać się, mieysce zabierać, ſich über eine Strecke hinweg ziehen, nach einander ziehen. Ciągną się żórawie czasem i na milę. *Oss. Wyr.* Ciągnie się Moskwa od Polski aż do Persyi. *Tr.* ſich erſtrecken, ſich ausdehnen. – Co do czasu, ciągnąć się, rozciągać się, ſich erſtrecken, ſich dehnen, ſich ziehen, dauern, fortdauern. Ciągnęła się nieprzerwanym pasmem z lędźwi iego potomność od Piasta do Kazimierza. *Psalmod.* 15. Wszystko porządnym ciągnie się łańcuchem. *Zab.* 14, 413. – Przedłużać się, przewlekać się, rozciągać wzdłuż co do czasu, ſich in die Länge ziehen. Choroby niektóre z własności swoiey długo się ciągnąć zwykły. *Perz. Lek.* 335. Wszystko mi teraz idzie iak z opoki, Chwile się ciągną dniami, z miesiąca mam roki. *Zab.* 11, 383. *Zabł.* (chwile staią mi się dniami; Augenblicke werden mir zu Jahren). – Ciągnąć się, kontynuować się, trwać, wisieć; dauern, fortdauern, hängen, ſchweben. Ciągnęła się nasza rozmowa o wychowaniu, gdy ksiądz pleban nadszedł. *Kras. Pod.* 2, 243. Ciągnie się co, samo się trzyma, nie urywa się, es ſchwebt, es bricht nicht ab, es leyert ſich fort. Już to nie idzie; ale się tylko ciągnie. *Oss. Wyr.* Z początku szło; daley się tylko ciągło. *ib.* – §. Ciągnąć się z czego, wywięzywać się, woraus folgen, abgeleitet werden, ſich abnehmen, abziehen laſſen. Drugą tu rzecz na tym mieyscu wyraził, która z pierwszey potrzebnie się ciągnie. *Zrn. Post.* 26. (koniecznie z niey wypada). §. *Czyn.* ciągnąć się do czego, brać się do czego, ſich an etwas machen. Piianemu nie trudno o zwadę, ręce się ciągną do mę-

łobóystwa. *Zrn. Post.* 3, 528. Prawo uczy, iak się kto do dobr ma ciągnąć. *Szczerb. Sax.* 392. Do iśca ciągnę się o rzeczy przedane, których u mnie kto inny dochodzi. *ib.* 277. (iego się trzymam, ich halte mich an ihn). Do znalezionych rzeczy, ktoby się ciągnął według prawa, maią mu bydź wrócone. *ib.* 264. (wer darauf Anſprüche machte). §. Ciągnąć się, usiłować, wysilać się, szczegolniey co do wydatków, ſich anſtrengen, ſich recken, ſich drehen und winden, alles ſein Möglichſtes thun. Zony nie wiedzą, iak chodzą, w tych to bryzach swoich, A ty się na to ciągniy mężu z wiosek twoich. *Zbył. Dr. A.* 3. Pracuie i ciągnie się do ostatniego grosza, dla dźwignienia oyczyzny. *Przestr.* 123. Nuż gdy się nieprzyiaciel iaki traſi z strony, To się ciągniy iako lis, by miał ogon stracić, To iuż działa zataczay, to iuż szykuy hufy. *Rey Wiz.* 69. Ciągnie ſię iak lis; większy rozchód niźli dochód. *Cn. Ad.* 77. CIĄGNIENIE, CIĄGNIĘTY *ob.* Ciągnąć. CIĄGNISKORA, y, *m.*, *żart:* szewc. *Cn. Th.* 1127. der Lederrecker, Lederzieher, im Scherz: der Schuſter. CIĄGOWY, a, e, od ciągu, do ciągu lub ciągania należący, zugowy, Zug-. Ciągowe konie przyuczaią się do ciągu z młodu. *Aluk. Zw.* 1, 185: (*ob:* pociężny). *CIAIŁY, *CIACHŁY *ob:* Ciągły.

Pochodz: *cięga, cięgatura, cięgotki, cięgaczka, cięgiel, cięgotać; dociągać, dociągnąć, dociąg: naciągnąć, naciąg, nadciągnąć, nadciąg; ociągać się, odciągnąć, pociągnąć, pociąg, pociągły, pociągłość, pociągiel; pociężny; podciągnąć, podciąg; przeciągnąć, przeciąg; przyciągnąć, przyciąg; rozciągnąć, rozciąg, rozciągadło, rozciągły, rozciągłość; ściągnąć, ściągacz, ścięgno, ściągły; ściana, ścianka, ścianwa, ścienny, ściennik, ościenny, ościenność; wściągnąć, powściągnąć, powściągliwość, powściągliwy; uciągnąć, wciągnąć, wciąć, wstęga, wstążka; wyciągnąć, wyciąg, wyciągacz; zaciąg; zaciągnąć, zaciężnik, nowozaciężnik.* 2., *Ciąć, cięża, ciężyć, ciężki, ciężar, naciążać, obciążać, ociężały, uciążać, zaciążać.* 3., *ciągnąć i t. d.*

CIAŁO, a, *n.* CIAŁKO, CIAŁECZKO, a, *n. zdrobn.*, ein Cörper, der Cörper, der Leib. *Boh.* tělo, tilko; *Slo.* telo; *Rag.* tjélo, teleſcze, tioze; *Sor.* 1: tjielo, tjewo, jiwot, tjewko, jiwotjik; *Sor.* 2. ſchélo, ſchéwo, júwot, ſchéllo; *Car.* télu, telęsa, ſhivót; *Vd.* telu, tellu, shivot; *Dal.* tilo; *Hung.* test; *Slo.* tilo, put; *Cro.* telo, ſivat, *Bs.* tilo, tjelo, tileſcce; *Rs.* тѣло, тѣлцо, *Ec.* мелесѣ, тѣлце. Ciałami, Cörper, zowiemy wszystkie rzeczy, które nie są duchem, i które zmysłami poznać możemy. *Rog. Doś.* 1, 2. to wszystko, cokolwiek widzieć, słyszeć, czego się dotykać, lub innym sposobem czuć możemy. *Hub. Wst.* 373. Ciało u filozofów, nie tylko ciało człowieka, lub zwierząt, lecz każda rzecz materyalna, pod zmysły podpadaiąca, wszerz, wzdłuż i głąb rozciągła. *Boh. Djab.* 9. Niepodobna, aby dwie *ciele (dwa ciała) były na iednym mieyscu i przeniknęły się. *Sk. Kaz.* 282. Wszystkie trzy rozciągłości razem wzięte, składaią ciało gieometryczne. *Lesk. Mier.* 5. Wszelako to słowo *ciało*, w naszym ięzyku nie służy właśnie wszelkim wielkościom, wzdłuż, wszerz i wgłąb zawartym, wolał tedy miasto niego użyć słowa *bryła*, wyrażaiąc Łac. *solidum*, ein Cörper, *Solsk. G.* 22. *Rog. Dos.* 1, 193. *Geom. Nar.* 2, 2. *Stas. Buff. Gall. masse.* Do tego *Knapski* przestrzega: nos „philosophiam vulgari lingua non tractamus, quare dure redderetur: Kamień iest ciało, quod nullusdum usus praemolliuit. Interdum dicamus: Kamień iest rzecz materyalna, albo z żywiołów złożona, albo zmysłami poiętna, dotkliwa. *Cn. Th.* Ciało tedy zwyczaynie wyraża ciało członkowate, zwierzęce, ein articulirter, gegliederter Cörper, ein thieriſcher Cörper, ein Leib. Ciało człowiecze dzieli się na pień i na członki. *Kirch. Anat.* 1. Ciało ludzkie składa się z części twardych, z części miękkich i z części płynnych. *Perz. Cyr.* 1, 12. Ciało nie iest iednym członkiem, ale wiele w nim członków, a przedsię iedno ciało iest, w którym się członki wszystkie zgadzaią. *Star. Kaz.* 467. ztąd *figur.* ciało, korpus, całość czego, cały ogół, obięt iego, das Ganze, der Cörper, das zu einem Cörper Vereinigte. Jedno ciało kościoła bożego z wielu członków iest złożone. *Karn. Kat.* 170. Monarsze należy dać baczność na wszystkie familie i całe ciało stanu. *Zabł. Sokr.* 17. auf den ganzen Staatscörper. §. Ciało, różniąc go od duszy (cf. zmysły, zmyślność, *oppos.* umysł), der Leib, der Cörper, im Gegenſatze der Seele, des Geiſtes. Filozofowie trzymali, iż nie ciało iest człowiekiem, ale dusza. *Budn. Ap.* 10. Co ciało lubi, to duszę gubi. *Rys. Ad.* 8. Niema tylko duszę w ciele. *Sim. Siel.* 110. (goły). Ciałem stoisz w kościele, a myśl biega po ratuszach. *Suk. Kal. E.* 1. *b.* (mit dem Leibe, dem Leibe nach). Hołysz ciałem dług płaci, kiedy pieniędzmi nie może. *Pot. Jow.* 66. Kto nie może pieniędzmi, niech płaci ciałem. *Modrz. Bax.* 556. (kto nie może worem, zapłaci robotą, lub też na ciele karanym zostanie). Na *cielech swych. *W. Post. Mn.* 104. z na ciałach swych; w liczbie poiedyncz. po dziś dzień piszemy na ciele). Młode ciałko. *Lib. Hor.* 113. Jakąś niespossobność czuła na ciałeczku pieszczonym. *Tward. Pasq.* 93. *Auszp.* 125. Przyzwyczaiać ciałko do gnuśnego próżnowania. *Gorn. Sen.* 256. — *Prov. Slo.* telom blišťat, ciałem świecić, gołym, odartym bydź. — *Prov. Vd.* dušho per teleši zatožiti z duszę u ciała oskarżyć; do nienależytego sędziego się udać). Czystość ciała. *Susz. pieś.* 2, *B. b.* (niepokalaność, niewinność). *Eccl.* ѹцѣломудрѣніе, прѣведеніе человѣка къ воздержности. §. *Theol.* W piśmie Stym ciało znaczy na wielu mieyscach człowieka całego, z duszy i ciała złożonego, iako n. p. *Ezech.* 40, 6. Każde ciało iest siano. *Karnk. Kat.* 86. in der h. Schrift bezeichnet ciało in den Polniſchen, wie Fleiſch in den Deutſchen Ueberſetzungen, den ganzen Menſchen, z. B. in der Stelle Ezech. 40, 6, alles Fleiſch ciało iſt Hen (ja nicht mięso). Błogosław wszelkie ciało imieniu iego. *Wrobl. Ps.* 329. *Not.* „wszelki człowiek„. — Na swe ciało, na swoię osobę, für ſeine Perſon. Białogłowy mogą mieć lenno w tym, co na swe ciało kupią. *Szczerb. Sax.* 455. (na siebie). — Ciało, człowieczeństwo, przyrodzenie człowiecze, natura człowiecza, Fleiſch, die menſchliche Natur, die Menſchheit. Chrystus stał się człowiekiem, to iest: przyiął na się naturę człowieczą. *Dąbr. Kaz.* 41. Przyiście Chry-

stusowe w ciało. *Zrn. Post.* 243 *b.* §. *Moral.* ciało; krewkość ludzka, cielesność, podłoga do złego, chuć, zmyślność, stary Adam, die Fleiſchlichkeit, die Sinnlichkeit. Żyć w ciele bez ciała, to iest, żyć na tym świecie w czystości szczerey, trudna. *Bial. Post.* 43. Alboż to człowiek nie ciało? *Oss. Wyr.* (alboż to człowiek anioł, duch?) §. Ciało = ciało bez duszy, martwe, umarłe = trup, der Leib, der Leichnam, die Leiche. *Bs.* telesina, mrricina, mrritvo tilo; *Slov.* mêrtvac; *Vind.* merlish, mertvu tellu; *Boh.* mrtwola, umrlčina; *Slov.* umrli, umrlina; *Rofs.* мертвéцъ. Ciało *de homine praesertim probo et honesto;* trup *de improbo et vili. Cn. Th.* Zdjęli ciało iego z krzyża. 1. *Leop. Jox.* 8, 29. (trupa iego. 3. *Leop.*). W drodze napadłszy zabitego, kazał ciało pochować. *Chmiel.* 1, 581. Że ciało bez duszy nie żywe, ztąd różne łagodnieysze omówienia śmierci: Z ciała wyszedł. *Sk. Dz.* 440. (umarł). Na pokóy z ciała poszedł. *ib.* 507. Z ciałem się rozdzielił. *ib.* 807. Z ciałem się rozstał. *ib.* 313. *NB.* osobliwie *Skarga* w nich obfituie). §. Ciało Pańskie, Chrystusowe, ciało boże, der Leib des Herrn, Chriſti Leib. Ciało i krew Pańska, *eucharistia*, świętość podług nauki Katolickiey odmienionego chleba w ciało i krew zbawicielową; Sakrament ieden ze siedmiu; zowią też prosto Sakramentem ciała bożego, także taiemnicą ciała i krwi Pańskiey. *Karn. Kat.* 160. das Sacrament des Leibes und Blutes des Herrn. (*ob.* wieczerza Pańska, stół Pański cf. ofiara). *Sk. Dz.* 721. *et* 19. O Sakramencie ciała bożego. *Kucz. Kat.* 2, 598. Na tey mszy oyciec Sty wziąwszy w rękę ciało Pańskie, rzekł.. *Sk. Dz.* 1066. Hostyą albo opłatek święcony ciałem bożym zowią. *Baz. Hist.* 24. – Boże ciało, święto bożego ciała; *Cro.* telovo, *Dal.* brašanſtvo *ob:* Boże ciało). §. Ciało, mięso na kościach ciała człowieczego, zwierzęcego, das Fleiſch auf dem Leibe. *Rofs.* мáсо. Kazał tyran męczennikowi mocno drzeć ciało z kości. *Sk. Zyw.* 1, 29. *b.* Kazał go tak długo bić, ażby ciało iego od kości odpadło. *ib.* 1, 255. iż ciało z niego odlatało, a krew iako ze zrzódła płynęła. *ib.* 2, 238. Tyran kazał ciało na nim kraiać. *ib.* 1, 15. Krwi w sobie nie czuię, niemasz na mnie ciała, Kości tylko biedne, a skóra została. *J. Kochan. Ps.* 149. – Brać ciało, tyć, am Leibe, am Fleiſche zunehmen, feiſt werden. *Rofs.* наѣстúть. Tracić ciało, spaść z ciała, abnehmen, vom Leibe kommen. Ciało biorący, pokarm dobrze trawiący. *Cn. Th.* Koń na się nie mógł brać ciała. *Comp. Med.* Gdy koń ciała na się nie bierze, chociaż ma obrok dostateczny, daway mu... *Lek. Aon.* 68. CIAŁOBOYCA, y, *m.*, zabiiaiący ciało, der den Leib tödtet. *Chod. Kost.* 11. *CIAŁOCHRONCA, y, *m.*, stróż chroniący ciała czyiego, drab, drabant, *Rs.* мѣлохранúтель, *obs.* мѣлынúкъ, gardzista; der Leibtrabant. **CIAŁOGRZEY, cia, *m.*, cokolwiek ciało ogrzewa, ein Leibwärmer, alles was den Leib erwärmt. *Rofs.* мѣлогрѣ́й, мѣлогрѣ́йка, мѣлогрѣ́чка = kamizelka kobieca bez rękawków cf. kaftan: **CIAŁORUCH, u, *m.*; *Rofs.* мѣлодвиженíе agitacya, mocya, Leibesbewegung. 2., Giestykulacya, giest, der Geſtus. CIAŁOKUPIEC, - pca, *m.*, ludźmi handluiący, rayfura, rufian, ein Menſchenhändler, Seelenverkäufer. Dom na ubogie panienki od łotrów i ciałokupców wybawione wystawił. *Sk. Dz.* 526. CIAŁOLUBNY, a, e, ciało lubiący, cielesny, zmyślny, den Leib liebend, fleiſchlich, ſinnlich. *Eccl.* мѣлолюбúвый, который только о украшенíй и насыщенíй мѣла спарается. **CIAŁONOSNY, a, e, ciało maiący, wcielony, oczłowieczony, eingekörpert, einen Leib tragend, *Eccl.* плотоно́сецъ, обложенъ мѣломъ, какъ то сынъ божíй по вочеловѣченíю. CIAŁOSKŁAD, u, *m.*, *Rs.* мѣлосложéнíе, konstytucya ciała, kompleksya, der Körperbau. CIAŁOTWÓRCA, y, *m.*, stworzyciel ciała, des Leibes Schöpfer. *Groch. W.* 67. CIAŁOWITY, a, e, grubego ciała, cielesny, wohlbeleibt, ſtark von Leibe, ſtarkleibig, feiſt; *Vd.* teloven, shivotnash, telovitan, debel, toush. CIAŁOWITOSC, ści, *ż.*, grubość ciała, Wohlbeleibtheit, Feiſtheit, *Vd.* telovitnost, telounoſt, deblina. CIAŁOWNY, CIAŁOWY, a, e, z ciała złożony, ciało maiący, körperlich, leiblich, einen Leib habend; *Rofs.* плóтный, плóтяный. Bóg ciałowne istoty nadał ruchem równym Biegowi właściwemu istotom duchownym. *Przyb. Milt.* 238. *et* 122.

Pochodz: *cielesny, bezcielny, cielesność, cielisty, cieleśnik, wcielić, wcielenie.*

CIAP! CIAP! mowa niewyraźna, cedzona, eine undeutliche lauderwälſche Sprache auszudrücken. §. Chód ciężki, leybowaty, einen ſchwerfälligen Gang auszudrücken. Tam ten ſtąpał; ten za nim ledwie na palcach dreptał ciap ciap.. *Oſſ. Wyr.* §. Ciapu kapuſta, ciapu groch; o niemaiącego swego zdania, przyimuiącego wszystko, co kto powie, czarno czarno, biało, biało, ein Strohkopf, ein Menſch ohne Kopf, ein lauderwälſcher Schwätzer. (cf. Ciupa). CIAPA, y, *m.* nieumieiący gadać, maiący ięzyk w chodakach, ni be ni me, ein unſolliger Menſch, der nichts Geſcheutes hervorbringt. Wielki ciapa.. *Oſſ. Wyr.* CIAPAC *intrans. ndk.*, słowko za słówkiem niedomawiaiąc niewyraźnie cedzić, lauderwälſch reden. Ciapał, iakby nie wiedział, co mówić. *Oſſ. Wyr.* cf. Ciupać.

CIĄPAC *cz. ndk.*, ciułać, łabudać, mitrężyć, mitrężnie zbierać, zaudern, tändeln, langſam machen.

CIARAPATA *ob.* szarapata.

CIARKI *liczb. mn.*, dresz, czucie cierpkie, mrowiska, Schauer, Schaudern. Gdy o drabinie wspomnę, ciarki mnie przechodzą; zdaie mi się, że na szubienicę lézę. *Teat.* 13, 48. Patrząc na niego, przechodzą mię ciarki. *Zabł. Zbb.* 87. §. Ciarki, iagody *ob.* czarka.

CIARLATAN, CZARLATAN, CIERLETAN, CZARLETAN, a, *m.* CIARLATANEK, nka, *m. zdrbn.*, z Włosk. który bez nauki lekarskiey wtrąca się w praktykę iey, łudząc łatwowiernych okazałością mniemanych sekretów. *Dyk. Med.* 1, 538. ein Charletan, Quackſalber, Marktſchreyer; *Vd.* terahni beseduvaux, masilodelaux, masilar; *Croat.* vszagliterses, prezóvich; *Rag.* mamimjeddi; *Rs.* малахáнчникъ. Lekarz czarlatan opowiada swoie kuracye, mówi o wielkich rzeczach, gada bez ustanku, zabawia wszystkich, kielichy wytrząsa, stroi się w powagę. *Perz. Lek.* 326. Ciarlatan urynowy. *ib.* 68. Na rynku skoczkowie, kuglarze i cierlatani swoie figle wyprawiaią. *Star. Dw.* 11. Czarletan. *Klok. Turk.* 112. §. Ogólniey: kuglarz, pędziwiatr, wietrznik, ein Gaukler, ein Wind-

beutel. Figlarz, szalbierz, ciarlatan. *Dudr.* 55. *Petr. Pol.* 2, 199. Twe to pukusy, Bożku roskoszny, ciarlatańskie kusy. *Zab.* 16, 322. CIARLATANERYA, CZARLETANERYA, yi, ż., CIARLATANSTWO, a, *n.*, postępek ciarlatański, *Vd.* masiłodelstvu, masilaria; Charletanerie, Windbeuteley; *Rs.* мазыканъ. Powszechna ... kobiet pokładać ufność w czarletaneryach. *Teat.* 2[illegible]. CIARLATANSKI, a, ie, od ciarlatana, ciarlatanisch, Charletanerie. Pieśń ciarlatańska na iarmarku: ... cuda! o śliczne cuda! kto ma pieniążki, niechay ... cuda. *Zab.* 1, 104. *Nar.* Ciarlatańsko, Po ciarlatańsku *przysłk.*, charletanisch. CIARLATANIC *intr. ndk.*, ... stroić, wietrznikostwem narabiać, den Charlatan, den Windbeutel machen. Apian Grammatyk za ... Cezara po całey ciarlatanii Grecyi. *Pilch. Sen.* 113, 3, 26.

CIASCISTOSC, ści, ż., niewypieczonosć, zakalistość, die Teigkeit. *St. Kiesz.* 32. CIASCISTY, a, e, CIASCISTOWATY *przysł.*, zakalisty, niewypieczony, teigig, unausgebacken. *Tr.* – *Crn.* téstęn; *Vd.* testen, testien.

CIASNA *ob.* Cieśnina. CIASNO *przysłk. przymiotn.* Ciasny, Cieśniey *comparat.*, Ciaśniuchno, Ciaśniutko, Ciasnieńko, *intens.*, nieprzestronno, enge; *Slo.* tesno; *Rs.* тѣсно, тѣсномѣстно. Teraz kto ma tak szeroki ... szły role Cyncynnata, mówi że ciasno mieszka. *Wac. Wal.* 132. Dwiema ciasno, a jednemu tak wczas. *Fr. Ad.* 12. (trauma). Komu ciasno, niech ustępuie. *Rys. Ad.* 16. (nie kontenteś, idź precz). Ciasno tu dla tych Jchmościów w *Cz. Wyr.* (gardzą nami, nie radzi obcuią z nami). Ciasno było We Panu w naszém towarzystwie. *ib.* (nie pasuiemy, nie bratamy się z takim). §. Ciasno komu, zapleść się w obertasach, w ambarassie, między młotem a kowadłem, w złym rosole, przygrzano go, er ist im Gedränge, in Verlegenheit, *in puteo constrictus. Cn. Ad.* 6. *Rs.* тѣсномно; *Slo.* tesno mu je; uzko mu je. Kraiowi było ciasno, dla niedostatku pieniędzy. *Pam.* 85, 109. Bieda go bardzo, i iuż mu iest ciasno. *Rey Zw.* 99, *b.* Było mu ciasno, albowiem znędzony był lud. *Leop.* 1 *Reg.* 13, 6. (byli ściśnieni. *Bibl. Gd.*). Zewsząd ciasno, ... -li, czyli stać w kroku bezpiecznieyby było, ... zgadnąć. *Pilch. Sall.* 184. Widzisz, od nieprzyiaciół, iak mi bardzo ciasno. *Biel. S. M. B.* 3, 6. Wszystko im teraz trudniey, wszystko cieśniey chodzi. *Pot. Arg.* 224. §. Ciasno, ściśle, iak nayściśley, enge, genau, *strict*, im engsten Verstande, genau genommen. Przełożony cieśniey ich chował, niż oni chcieli. *Biel. Sw.* 282. Jeden cieśniey trzyma przeciwnika, drugi stawi mu pole. *Nag. Cyc.* 11. Gdy każdy urzędnik w swoiey ziemi ma bydź osiadłym, wiele ludzi to tak ciasno rozumieli, chcąc żeby oni nie w ziemi, ale w powiecie bywali osiedli. *Verb. Stat.* 168. *Vol. Leg.* 2, 619. *stricte.* CIASNOCHA, y, ż., CIASNOSZKA, ż. *zdrbn.*, odziemnica, ... *subucula. Cn. Th.* ein Weiberhembe. Ciasnocha, die Jupe. *Ern.* 537. *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 2. mayka; *Cra.* ... robazka; *Vd.* janka, interšat; *Bs.* modriniça; *Rs.* понёвка, понява. Ona się drapie w nóżkę podniósłszy ... ciasnoszkę. *Kchow.* 173. §. Rozpustnie, o mieyscu lubieżnym kobiecym; czasem i znaczy pannę; pospolicie, ... pannę, drożącą się, cnotkę, przez szyderstwo. CIASNODLONI, ia, ie, skąpy, filzig, knauserig. CIASNODROGI, a, ie, drogi ciasne maiący, engwegig, enge Straßen habend. Kray ciasnodrogi. *Off. Wyr.* CIASNOSC, ści, ż., CIASNOTA, y, ż., nieprzestronność, własność mieysca, naczynia i t. d. niewystarczaiącego temu, co ma mieścić w sobie, die Enge; *Bh.* tisen'; *Sr.* 1. ciesnosć; *Vd.* tesnata, tesnust; *Crn.* tesnóba; *Cro.* teszn6cha; *Rg.* tjesnos, tjesnocchja, tjeskocchja; *Bs.* tjeskochja, tiskochja, *Rs.* тѣснота. Ciasność mieysca. *Pilch Sall.* 113. Same ciasnoty (*w liczb. mn.*) tego mieysca bronią, abyśmy nie byli otoczeni nieprzyiaciołmi. *Zab.* 13, 301. Domeczek nie wielki, w ciasności musi się mieszkać. *Off. Wyr.* (ciasno, in der Enge; enge, gedrängt. §. Ciasności, ciasnoty, przeyścia wązkie, wąwozy, cieśniny, enge Pässe. Już swoie hufy przez ciasności przeprawili. *Warg. Cez.* 9. – §. Ciasność, ucisk, nędza, ostateczności, ostateczne potrzeby, Bedrängniß, äußerste Noth. Przywiódłeś nas w ciasność, położyłeś ściśnienie na biodra nasze. *Budn. Ps.* 66, 11. (nagnałeś nas w sieć. *Bibl. Gd.*). Gdy miasto obległ i ścisnął, w taką wparł ciasnotę nieprzyiaciela, że co do iednego od miecza polegli. *Pilch. Sen.* 139. Jużeś w tey ciasności, że nie masz nad czym myślić, tylko uciekać. *Off. Wyr.* Już do tey ciasności przyszedł, że nie powinien się wahać na wszystko się ważyć. *ib.* §. Ciasność, ścisłość, ściśle pilnowanie, Genauigkeit, Strenge. Kto soboty u żydów nie czcił, tego bog kamionować kazał; iednak ciasność ona święcenia na szkodę się ludzką nie ściągała. *Sk. Kaz.* 389. CIASNOSZKA *ob.* Ciasnocha. CIASNOSZYI, yia, yie, szyię ciasną maiący, engbalsig. Ciasnoszyia flasza. *Cn. Th.* CIASNY, a, e, Cieśnieyszy *compar.*, Ciaśniuchny, Ciaśniutenki *intens.*, nieprzestronny, którego własnością ciasność, trudno mieszczący w sobie, enge; *Bh.* tésný, utáhlý; *Slo.* tésný; *Bs.* tjesan; *Sr.* 1. ciesné, cilsny; *Crn.* tésn, tesne; *Vd.* tesen, tessan; *Dl.* tiskan; *Rg.* tjesnij, tjesan; *Cro.* tészen; *Rs.* тѣсный, тѣсенъ, тѣснёнькій; (cf. *Gr.* στενος; *Hb.* צר *ax*, צור *ux*, cf. wązki). Osiedli zbroyni mieysca ciasne, gdzie iakoby wązkie ścieszki przechody były w górach. 1 *Leop. Jud.* 7, 5. Do nieśmiertelności ciasna droga, przez tyśiąc przeyść trzeba trudności. *Leszcz. Cl.* 3. Pierśi mdłe, słabe, ciasne. *Syr.* 1465. Nieprzyiaciela w tak ciasny kąt zaparł, iż całą nadzieię w ucieczce pokładać musiał. *Pilch. Sall.* 213. Zapędzić kogo w ciasny kąt, w kozi rożek, przydybać, że nie może uyść, dadź komu dybika, związać, skrępować wywodami, że ani ma co powiedzieć; nagnać mu strachu, einen in die Enge treiben. Ciasna głowa, niewiele objąć mogąca, niepoiętna, ein beschränkter Kopf. Oyczyzna ciasna sławie mey i mała. *Past. F.* 259. Maiątek ciasny, szczupły, ein geringes Vermögen. Maiętność by naymnieyszą, miey za wielką własną, A cudzą nayprzestrzeńszą, rozumiey za ciasną. *Jeż. Ek. D.* 2. Mam kawał roli dosyć ciasny, nie miał czego sąsiad pożądać. *Sirn. Qu.* 4. §. Zycie ciasne, oszczędne, skąpe, surowe, ein hartes, strenges, genaues Leben. Surowy żywot i ciasny wiódł na wsi. *Sk. Dz.* 334. W ubóztwie i życiu ciasnym i głodnym bogu służył. *ib.* 303. Zywot ciasny przeżywszy, umarł, *post vitam durissime exactam. Krom.* 63. Występek ten cieśnieyszym żywotem oczyścić umyślił. *Krom.* 555. Chciał zakonnikiem bydź i wieczne ubóstwo i ciasny żywot wieśdź, *Sk. Zyw.* 51. Już myślił

o klasztorze i ciasnym żywocie; żadney ſię nędzy i głodu nie boiąc. *ib.* 182. Ciasna dłoń, ſkąpa, nie popuści grosza, eine karge Hand. *Zygr. Gon.* 230. — Ciasne sumnienie, pieszczone sumnienie, ein zartes Gewiſſen, das alles ſehr genau nimmt. (*oppos.* przestronne sumnienie, jak wrota wiezdne). Lepsze ciasne sumnienie, aniżeli przestronne; ciasne, które i małego grzechu lekce sobie nie waży. *Sk. Zyw.* 2, 165. §. Ciasny sąd, ścisły, genau, ſcharf, pünktlich. Jaką wymówkę na owym ciasnym sądzie ostatnim mieć będziem? *Sk. Zyw.* 2, 421. Owego wieku prawo chrześciańskie około małżeństwa ciasne było. *Sk. Dz.* 615. Jako czystość ciała zachowa ſię, ieśli nie będzie wsparta ciasnym zatrzymania ratunkiem, *arctioribus continentiae praesidiis. Zygr. Gon.* 348.

Pochodz: *cieśń, cieśnina, cieśnić, zacieśnić, przycieśnić, ścieśniać.* 2.) *Cisnąć, ciskać, docisnąć, nacisk, nacisnąć, naciskać, ocisk, ocisnąć; odcisk, odcisnąć, pocisk, pocisnąć, przycisk, przycisnąć, przecisnąć, rozcisk, rozcisnąć; ścisk, ścisnąć, ścisły, ścisłość, ucisk, ucisnąc, uciskać; wcisnąć, wciskać; wycisk, wycisnąć; zacisnąć, zaciskać; ciżba.* 3.) *z Czeszczyzny slad, że z tegoż źrzódła: tęsny, tęskliwy, tęsknota, tężyć, tążyć, przetęsknic, utęsknić, tęsknić.*

CIASTO, a, *n.*, CIASTKO, CIASTECZKO, a, *n. zdrbn.*, mąka rozczyniona, der Teig; *Bh. et Slo.* těsto; (cf. der Teſt Abſg.). *Dl.* tiszto; *Hg.* teszta, tesztatska; *Rg.* tjecsto; *Bs.* tjesto; *Sr.* 1. cjesto, kwaś, cjesztko; *Sr.* 2. schesto; *Cro.* teszto, tęszto, falak, tesztecze (*Cro.* teaztèn *crudus*; *Crn.* testu: (*Lat. med.* testum = piec piekarski); *Vd.* testenina, testouje, testu, svalek; *Rs.* тѣсто, тѣстцо, пѣчиво. Dla smaku chleba sypie ſię w ciasto przy rozczynach kmin albo anyż. Przerabia ſię ciasto po należytym kiśnieniu do przyzwoitey gęstości robienia z niego bochenków. *Kluk. Rosl.* 3, 262. Banię w cieście upiec. *Cresc.* 227. Kto duższy z dzieżą bierze drugiemu ciasto. *Zab.* 15, 247. (kto duższy, ten lepszy). Dalby i ciasto z dzieżą. *Cn. Ad.* 140. (zbyt dobry, dalby i koszulę z siebie). 2.) Ciasto, *w liczb. mn.* Ciaſte, ciaſtka, ciaſteczka, różne z mąki upieczone przysmaki, Backwerk, Kuchen. Ciaſta rozmaite, torty, makarony, kreple, pączki, placki i t. d. *Vd.* potiza, krapniza, gibaniza, pogazhiza, medelni, krapi, testouniki, mokjaki, shganki, meshta, kubunza; *Ross.* пирóжное, олáдья, алáдья, кулáра, хлѣбéнное, дрочóна, сосýлька, лепёшникъ, хворостъ; (*Sla.* tiſtenica = paszteta; *Sla.* tiſtenicçár = paszteinik). Drożdży używaią do makarów albo ciaſt kraianych. *Syr.* 949. Mąki pszenne zażywaią ſię do ciaſt przednieyszych różnego imienia. *Kluk. Rosl.* 3, 271. Ciaſta formowane, możdzierżowe, garnuszkowe, fumetowe. *Lek. C.* 2. Ciasto francuzkie, gdy chcemy, aby w liſtach było osobnych, smaruiemy każdy liſtek maſłem. *Rog. Doś.* i, 33. — §. CIASTO, CIASTOCH, CIASTUCH, a, *m.*, CIASTUSZKO, a, *m. zdrbn.*, człowiek miętki, ni weź, ni położ, nie maiący swego zdania, ni to ni owo, i zimno i ciepło, miękisz, lele, flak, bezkoſt, ein weicher, weichlicher Menſch, ein Zärtling, der alles mit ſich machen läſſt. Ciaſtochami ich nazywa: *Smotr. Lam.* 57. Ciaſtuszko, człowiek iak ciaſtko, ciaſteczko. *Oſſ. Wyr.* CIASTUCHY, — ów, *licz. mn.*, kluſki wieyſkie obwarzane (cf. paluchy), gekochte Klöße, wie ſie die Bauern eſſen, Bauerklöße. CIASTOWY, a, e, od ciaſta, Teig-. *Rs.* тѣстяный. CIASTOZUY, uia, *m.* mysz u Homera, *artophagos*) *Przyb. Batr.* der Teigfreſſer, der Name einer Maus in der Batrach. cf. Chleburad.

Pochodz: *ciaścisły, naciaſta.*

*CIĄSZ *ob.* Ciążać. CIASZKA *ob.* Czaszka.

w CIĄZ *adverb.*, ciągle, ciągiem, nieprzerwanie, co do mieysca lub też co do czasu, pasmem, w iednym tchu, iednym tchem, w ieden pęd, in Einem, in Einem fort, in einem Zuge, ununterbrochen; *Crn.* vjédnu; *Cro.* zajedno; *Vind.* skues, veden, v'sellei, amiram; vsaki zhaſs, veſszhaſs, spuvu; *Bs.* vazda, sueudiglje, udiglje, sueghjer; *Ee.* вмну. Sklepy na wysokich słupach wciąż murowane, służyły do prowadzenia wody. *Star. Dw.* 2. Do obozu uciekli, daley w ciąż ſię puściwszy. *Warg. Cez.* 220. Nayciężey raz webrnąć, w ciąż ſię brnie. *Oſſ. Wyr.* — §. *Math.* Linija w ciąż albo w brod, *infinita*, bez naymnieyszey miary, którą do upodobania dłuższą rysować możesz. *Sol. Geom.* 4. *CIĄŻ, CIĄŻA, *CIĘŻA, y, i., brzemię, ciężar, die Laſt, die Bürde. Ulżyy nam trochę tey cięży, chcesz li byśmyć służyli. 1 *Leop.* 2 *Paral.* 10, 4. (tey ciąży. 3 *Leop.*). Czemużby miał bydź służebnik twóy ku próżney ciąży panu memu? 1 *Leop.* 2 *Reg.* 19, 36. Wina podrosłych gron ciąże Przy małych tyczkach wiąże. *Petr. Hor.* 2. *N. b.* Kamień ciążą iest względem kapusty, którą przykłada. *Oſſ. Wyr.* (ciężarem, wagą, Laſt, Gewicht). — Ciąża, ciężkość, die Schwere. To co przykrywa, swoią ciążą zatrzymywa od wznoszenia ſię to, co przykrywa. *Oſſ. Wyr.* §. Dolegliwość, ucisk, ciężkość, die Laſt, Beſchwerniß, Bekümmerniß, Drangſal. Taż to iest przyczyna moicy tey ciąży i troski dolegliwey. *Tward. Pas.* 59. Ciąże, podatki, Abgaben, Laſten. Ciąże i przeciąże, *angariae et perangariae.* Dworzanie podwody i ſtacye biorą, także, i ciąże. *Biel. Kr.* 504. — §. Kara, karność, die Strafe, die Züchtigung, die Zucht. Spowiednik miasto ciąży albo kaźni, kazał mu do Rzymu iechać. *W. Poſt.* IV. 23. Kto żołnierza w ciąży nie ma, sam ſię zwoiuie bez woyny. *Fr. Ad.* 45. §. W prawności, ciąża, grabież, rzecz zaaresztowana. *Dudz.* 35. zaymowanie i rzecz zaięta, das Pfänden, das Gepfändete, das Pfand; *Bh.* obſtawek. Z ubogiego ciążą biorą. *Budn. Job.* 24, 9. (zaſtawę. *Bibl. Gd.*). Od tych, co płacić nie mogą, ciężko rzecz pożyczaną wyciągaią, i takie ciąże od nich biorą, iakie im ku obronie ciała są potrzebne. *Kucz. Kat.* 3, 171. (*not*: „zaſtawy"). Z dłużnikiem do wieży abo daie ciążę. *Klon. Wor.* 73. Kto ma ciążą, tego nie wiążą. *Cn. Ad.* 380. *Rys. Ad.* 27. Ciąże maią bydź w większey cenie, niż rzeczy, o które bywa ciążano. *Herb. Stat.* 534. Jaka ma bydź ciąża brana, za podatki królewskie. *Herb. Stat.* 88. §. Ciąż, pociąg, zaprzęg, sprzężay, das Geſpann. Ma dwoie ciąży wołow. *Oſſ. Wyr.* Zabrać chłopu ciążą. *Oſſ. Wyr.* (*Rs.* дать мяру дать драпака). §. Ciąża kobiet, brzemienność, ciężarność, czas brzemienności, die Schwangerſchaft; *Vd.* shrokuſt, shrozhina; *Rs.* чревонощéніе. Zona iego w ciąży zostaie; iuż iest w siódmym mieśiącu. *Tr. Vd.* ona je te sedmi miesenza o' drugem paſi, ni sama na sebe). W ciąży bydź *Rs.* чревоносúти, чревоному, во чрéвѣ имати младéнца. CIĄZAC, *CIĄDZAC *cz. kontyn.*, Ciążyć *ndk.*, obciążać kogo, cie-

ciężar nakładać na kogo, ładować go, einen belaſten, ihm eine Laſt, eine Bürde auflegen. *Fig.* uciskać, uciążać, bedrücken, drücken; (*Bh.* ležiti *pecuniam exigere*). Trzeba mi się uwolnić od pewnego ciążącego mię długu. *Teat.* 2, 89. Na złość tym, którzy mię ciążą. 1 *Leop. Ps.* 22, 5. (frasuią. 3 *Leop. ib.*). Którzy mię frasuią a ciążą nieprzyiaciele moi, 1 *Leop. Ps.* 26, 2. Nie zasmączay ani *ciąż brata twego. 1 *Leop. Lev.* 25. (ciąż). §. *Jurid.* ciążać, grabieżą sądową, strofami co od kogo wymagać, zagrabiać, zaymować sądownie (cf. dzieckować) (gerichtlich) pfänden, durch Pfändung erzwingen; *Vd.* isareti, vunsarati; rubiti, salog vseti, fentati, salogovati; *Crn.* rúbiti, rúbem; *Cro.* plenyati: (cf. *Rs.* мятáмься, prawować się). Kto komu w łące pasie, taki ma bydź ciążan na sukni. *Tarn. Uſt.* 138. Szlachcic, jeżeli tych pieniędzy nie będzie chciał brać, niech będzie przez starostę ciążan w bydłech. *Herb. Stat.* 81. Jlekroć trafi się ciążanie czynić, aby nie brano więcey, ieno coby stało za to, za co ciążaią. *ib.* 88. Byka wdow iego *ciądzaią. *Budn. Job.* 24, 3. (w zastawie biorą. *Bibl Gd.*). Ciążania obyczay. *Herb. Stat.* 506. §. Ciążyć na kogo, żalić się na kogo, narzekać, ſich über jemanden beſchweren, über ihn klagen. Biskup ciążył sobie wiele rzeczy na mnie, wymawiaiąc, iż już dosyć długo łaskę okazuie. *Baz. Hiſt.* 252. Na króla niektórzy sobie ciążyli, że ludziom nierządnym urzędy zlecał. *Kosz. Lor.* 169. *et* 168. *b.* Alexander W. na Arystotelesa ciążył, iż ono, czym wszystkich przechodzić chciał, to on drugim pisząc podawał. *Modrz. Baz.* 63. *Warg. Kurc.* 4. CIĄŻACZ, a, *m.* który zagrabił co. *Dudz.* 35. Który rzeczy urzędownie hamuie albo hamowane zabiera. *Wlod.* zaymarz, zagrabiciel, der Pfänder, der etwas pfändet; *Vd.* rublenik, fentovez, salogajemaus.

Pochodz: *ciężki, ciężkość, ciężar, ciężarny, ciężyć, dociążyć; ociążać, obciążać, oriążały, przyciążać, przeciążać, (cf. Ciąg, ciągnąć).* 2.) *cf. iążyć, zęsknić i t. d.*

CIBORA *ob.* Cybora. CIBORYUM *ob.* Cyboryum.

Ci - ć *ob.* Ci -

CICHACZ, a, *m.* człowiek cichy, cicho siedzący, milczący, ein ſtiller Menſch, ein Stillſitzer. Ty pacholkiem cichaczaś dumał życie wieyskie, Teraz włodarzem, łaźnie i gry chwaliasz mieyskie. *Zab.* 8, 329. CICHACZEM *przysłk.*, po cichu, milczkiem, pokryiomu, ukradkiem, in der Stille, im Stillen; *Ec.* омаѣ; *Sr.* 2. poſchichne, po ſchichu. Z panną córką cichaczem się swata. *Zabł. Zbb.* 69. Cichaczem się wkrada do kobiet. *Teat.* 6, 23. Fałszywi przyiaciele cichaczem cię podszczuwaią. *Teat.* 38, 104. CICHNĄC *niiak. ndk.*, zcichnąć, ucichnąć *dk*, ciszeć, cichym się stawać, ſtill werden, ruhig werden, ſich beruhigen; *Crn.* potihneti; *Rs.* тихнуть, смирѣть. Cichną wiatry, a niebo w wdzięki się przybiera. *Przyb. Luz.* 272. Na twe słowo zcichł morski wiatr mnogi. *Kulig. Her.* 2. Muś zcichnąć wrzawa zawstydzonych chuci. *Przyb. Ab.* 26. CICHO *przysłk.*, pocichu, z cicha, niegłośno, ſtille, Ciszey *Compar.*, *Boh.* tiſſe; *Sorab.* 2. ſchicho, ſtillom; *Sorab.* 1. cjicho, cjiſche, pocjichu; *Vd.* tihu, rahlu; *Cro.* tiho; *Sla.* tiho, shutichi; *Rs.* ти́хо, тишко́мъ, изъ подтишка, изъ подтишки; *Ec.* тихообра́зно. Starszy głośno modlitwę mówi, a oni za nim, iak kto chce, lubo cicho lubo głośno. *Star. Dw.* 59. Cicho prędzey sprawisz. *Cn. Ad.* 78. Wielkie rzeki cicho płyną. *Fredr. Ad.* 28. (bez hałasu, bez zgiełku, spokoynie). Starał się cicho ten interes zakończyć. *Siem. Cyc,* 122. Polska nigdy się z nikim łączyć nie powinna, Niech cicho siedzi, ale niech nie będzie czynna. *Nieme. P. P.* 9. - §. Cicho! Ciszey! *wykrzyk*: przykaz milczenia: cyt! ſt! ſtille! Cicho! nie wrzeszczcie tak. *Teat,* 1. 7. Cichoż bądź, przez bog żywy. *Teat.* 36, *b.* 128. Ciszey! (z prosta: ſtul)! A ciszey z panią matką. *Bardz. Tr.* 286, Ciszey, życzę ci wynieść się ztąd. *Teat.* 1, 124. Gdzie państwa nie masz, nikt nie rzecze ciszey! Gdzie niemasz kota, tam biegaią myszy. *Brath. F.* 4. *b.* - *CICHOCHOD, a, *m. Rs.* мухоѣдъ, *bradypus*, das Faulthier. *CICHOPŁAWNY, *CICHOPŁYNNY, a, e, płynący spokoynie, ſtillfließend, ſanftfließend. Wody Caepliza cichopławne. *Zebr. Ow.* 65. Cichopłynny nurt. *Mon.* 75, 594. *Hor.* 2, 191. *Min.* - CICHOSC, ści, ż. umilknienie, spokoyność, gdy wrzawy i głosu nic nie słychać (*oppos.* głosność, hałas), cisza, die Stille; *Bh.* tichoſt; *Vd.* tihuſt, tihota, tiha; *Crn.* tihota; *Sr.* 1. cjichota; *Rg.* tihos; *Cro.* tihocha, tišina; *Dl.* tihota; *Sla.* tihocha; *Bs.* tiscenoſt, tihochja, krotkoſt; *Rs.* тихость. W nocney cichości. *Jabł. Tel.* 153. W cichości bez gości, w komorze, w pokorze. *Zegl. Ad.* 265. Już cały świat w cichości, nikt stąpi i kroku, Wiatr, morze, śpią, i zwierząt nie usłyszy skoku. *Zab.* 14, 121. Cichość morska, morskie uspokoienie, cisza, die Meeresſtille. Cichość człowieka, łagodność, łaskawość. *Cn. Th.* ſtilles Weſen, Sanftmuth, Leutſeeligkeit. CICHUCHNY, a, e, CICHUCZKI, CICHUTKI, CICHUTENKI, CICHUSIENKI, a, ie, *intens. przymiotn.*, cichy, ganz ſtill, leiſe; *Slo.* tichičti, tichučk. Cichuchnie, Cichuczko, Cichutko, Cichuteńko, Cichuśieńko, Cichutyneczko *przysłk.*, (Mäuschen ſtill); *Rs.* тихóнько. Cichuchno, leguchno *Pieśń. Kat.* 52. Chodził sobie cichuteńko. *Boh. Kom.* 3, 111. Burd nie lubię; ale bez hałasu cichuteńko bylbym go wyforował. *Teat.* 1, 104. Dawid oderznął cichuczko kray płaszcza Saułowego. *Budn.* 1 *Sam.* 24, 5. Milczcie wszyscy, ani szepczcie, Jcichuczko ziemię depczcie. *Groch. W.* 367. Wszedł potaiemnie a cichuczko. *Leop. Judic.* 4, 21. Cichuczeńko. *Klon. Wor.* 2. Cichuśieńko wchodzi. *Klok. Tur.* 91. Widział prorok boga w cichuchnym wietrze. *Sk. Zyw.* 2, 195. W cichuczkie strony śpiewam. *Kołak. W. C.* 2. Częścią nań głosem woła, częścią cichuśieńkie W uszy słowka posyła, bardzo maluśieńkie. *Banial. J.* 2. - §. Spokoyniuteńki, skromniuteńki, ſehr ſtill, ſanft, beſcheiden. Koń, gdy się zapali, z onego cichuczkiego, staie się wnet iako szalony. *Rey Zw.* 75. Pan nasz cichuchny i serca pokornego. *W. Paſt. W.* 204. CICHY, a, e, Ciższy *comparat.*, niegłośny, spokoyny, ſtill, ruhig; *Boh.* tichý; *Slo.* tichí, tichý; *Sr.* 1. cjichi; *Sr.* 2. ſchichi; *Cro.* tih; *Crn.* tih; *Vd.* tih, tihoten, miren; *Bs.* tih, miran, krotak; *Rg.* tih, tihha; *Rs.* ти́хій, ти́хъ, безмя́тежный, угомонный; *Ec.* ти́шествующій. Skowronek nad sobą kobusa czuiący, daleko bywa cięższy. *Hipp.* 37. Na cóż się przyda ciche morze temu, który iuż utonął. *Teat.* 49, 4. Nie to miſtrz, co się na cichey wodzie wozić umie; ale to więtszy, kiedy wſtaną wiatry, iż i ra-

dzić i ratować umie. *Rey Zw.* 113. Cichy iest, który nic nie mówi, abo skromnie mówi, nic czyni żadnego hałasu. *Petr. Et.* 273. Błogosławieni ciszy, albowiem oni odzierżą ziemię. *Leop. Math.* 5, 4. Nie tylko to iest cichy, co w kącie milcząc leży, a ninacz dobrego przygodzić się nie może; ale to iest cichy, który w cichości, w skromności a w nadobney pomierze, wszystkie rzeczy swe sprawuie i ludziom służy. *Rey Zw.* 139, *b.* Natura zwierzęta ciche i drobne płodnieysze uczyniła, a niż srogie i wielkię. *Boter.* 3. – Po cichu, z cicha *adverbialiter*, z cicho, cichym sposobem, bez hałasu, zgiełku, still, leise, ruhig; *Crn.* natihàma). Rzekł iey zbliżywszy się, po cichu. *Niemc. Kr.* 2, 87. Po stole modlitwę każdy po cichu czynił. *Kras. Pod.* 2, 212. Jam niegłuchy Mospanie, można mówić z cicha. *Teat.* 7, c. 43. *Wyb. Kras. W.* 15. *Ec.* немолсима, шаккыв голосомв. Prędzey swego po cichu dopniesz, niż hałasem. *Zegl. Ad.* 78. Z cicha frant (z głupia mądry; układa się, a złe broi). Z cicha pęk, cicha woda, o człowieku figlarzu z układną minką; inszy w rzeczy, iak na pozór. *Off. Wyr.* ein heimlicher versteckter Gaudieb.

Pochodz: *Ciszeć, ciszyć, uciszyć, cisza, ucichnąć.*

CIĘ, CIEBIE *ob.* Ty.

CIEC, ciekł, ciecze, ciekę *niiak. nied.*, cieknąć *iednił.*, o ciekliznach, płynąć, fließen, rinnen; *Sr.* 1. cjecj, cjeku, cjecjju; *Bh.* tecy, tekł, teku, tekati; *Slo.* teku; *Cro.* techi, techem; *Kg.* tecchi, teccem; *Vd.* teshi, tozhi, tekel, tèzhem; *Crn.* tèzhem, tękam; *Bs.* tecchi; *Rs.* мещи, мѣчь, мекý (*obsol.* рѣчи cf. rzéka cf. *Turc.* ciovi *fluuius*; cf. *Gr.* ῥέω). Strumyczek, który między temi skałami ciekł, zatrzymały. *Sk. Dz.* 868. Krew strumieniami wytoczona ciecze. *P. Kchan. Jer.* 195. Z małych zdroiów rzéka ciecze. *Miask. Ryt.* 4. Rzéka między skałami ciecze. *Warg. Radz.* 124. Woda nabywa naturę oney ziemi, zkąd ciecze. *Urzęd.* 429. Nestora syn przychodzi, łza mu hoyna ciecze, I żałosną donosząc nowinę, tak rzecze. *Dmoch. Jl.* 2, 163. Kruszec nigdy nie ciekł w tak żywe postaci. *Ustrz. Tr.* 11. *Rs.* жидкомв. Ciekący, płynący, fließend. Zdróy mam ciekący, łask nieprzestronny. *Lib. Hor.* 77. Wyrok ten na wodzie ciekącey zapiszą, Niechay się na nim wiatry za świadków podpiszą. *Zimor. Siel.* 221. Ciekące oczy, triefende Augen. Oczy mu cieką, die Augen triefen ihm. Cieczenie, choroba, der Fluß, der scharfe Fluß. Cieczenie ustawne, fluks z oka, z ucha, fistuła, fistułka. *Cn. Th.* die Fistel, das Rohrgeschwür, Hohlgeschwür. Rzezanie w łonie, albo ciekąca niemoc. *Cresc.* 211. *ob.* ciekączka, *ob.* tryper, rzezączka. – Ciekący, ciekły, płynny, *Bh.* tekutý; *Sla.* tekuch; flüßig. Części ciekące, *fluidae*, humory ciała. *Kirch. Anat.* 5. Przez poty, ciekącieysze wychodzą humory. *Krup.* 5, 361. (ciekleysze, płynnieysze, die flüßigern). Ciekątsze i miękkse części. *ib.* 280. Krew w tey żyle iest ciekącieysza i rzedsza, niżeli w innych. *ib.* 2, 110. Krew mu z nosa ciecze, die Nase blutet ihm. Cieczenie krwi z nosa. *Comp. Med.* 447. das Nasenbluten. – §. Ciec, zaciekać, kapać gdzie, einregnen, herein lecken, herein triefen, herein rinnen. Na zboże, żeby nie ciekło, boby inaczey gniło. *Haur. Sk.* 19. Wszędzie wiatr przewiewał, woda ciekła, którędy chciała. *Wys. Loy.* 62. Dwór powinien bydź dobrze opatrzony, aby kiedy deszcz, do dworu nie ciekło. *Gosl. Ek.* 16. Podstawić naczynie, żeby weń ciekło. *Torz. Szk.* 264. *Prov. Slo.* keď n'e téce, kapká, *si non fluit, stillat*, nicht mit Scheffeln, doch mit Löffeln. §. Beczka, garnce ciecze, nieszczelne są, die Tonne läuft, lecht, knut. Beczka, poki w niey nic niemasz, poty nie znać, by gdzie ciec miało; a skoro ią naleią, ali się wnet z kilku stron sączy. *Gorn. Dw.* 360. §. Ciec czym, płynąć czym, von etwas triefen, abtriefen, Brzozy dziegciem cieką. *Tr.* §. Ciec dokąd, bieda szybko, wohin eilen. Jadą cieczo ze krą do Gdańska w komiedze. *Klon. Ft. C.* 4. (płynął szybko statkiem). Czas chybkim cieczo pędzi. *Tr.* §. Ciekące zegary z wodą lub piaskiem ciekące, Wasseruhren, Sanduhren, Stundenuhren. Parki ciekące noszą na głowie zegarki. *Tward. Daf.* 32. Zegarki ciekące, po których w nocy omacką poznać namacawszy, która godzina, a nie trzeba ich przewracać, bo same się przewracaią. *Star. Dw.* 33.

Pochodz: *Ciekać, ciekawy, ciekawość, ciekły, ciekłość, dociec, dociekać, naciec, naciekać, nadciec, nadciek, ociec, ociekłość, otok, odciec, odciekać; pociec, pociekać, potok, potoczny, potoczysty; podciec, podciek; przeciec, przyciec; rozciec, rozciek, roztok; uciec, ucieczka, wciec, wciekać, wciec się, wściekły, wściekłość, wściekliina; wyciec, wycieczka, wyciekać; ściekać, ściek, ściek, ściok, szkło, szklarz, szklanny, zaciec; zaciek; wszeteczny, wszeteczeństwo.* 2.) *s. ii.*, *toczyć.*

– CIECH, zakończenie wielu imion Polskich, n. p. Wyciech, t. i. woyska cieszy, Sieciech, i t. d. *Jabl. Her.* die Endigung vieler Polnischer Taufnamen, von cieszyć trösten. CIECHANOW, a, *m* miasto w woiewodztwie Mazowieckim. *Dyk. G.* 1, 139. eine Stadt in Masuren. CIECHANOWSKI, a, ie, od Ciechanowa, von Ciechanow. Ziemia Ciechanowska ma trzy powiaty. *Dyk. G.* 1, 139. CIECHANOWICE, – ic, *liczb. mn.*, miasto w Podlaskim. *Dyk. G.* 1, 139. eine Stadt in Podlachien.

CIĘCIE *ob.* Ciąć.

CIECIERZYCA, y, *ż.* cieciorka ogrodna, groch Włoski, die Zitererbse, Kichererbse; *Ital.* cicerchia; *Lat.* cicer; *Bh.* cyzrna, cyzrle; *Slo.* cyzrna; *Hung.* tsitser, cicererborso; *Crn.* zhizhàrka, kihra, zisara, cicerka; *Vd.* zisara, cisra; *Cro.* chichek, czaczaricza, cziczerka, chicherka; *Dl.* szlanigrah; *Sr.* 1. woški broch; *Bs.* gràhor, jarik, grah jári, grascjąc; *Suec.* kikert (cf. *Gr.* κύκερος *pilula*: *Hb.* כּוּר *kikar orbis*) iarzyna do pokarmu używana; lecz naszym gospodarzom Polskim nieznaiomа. *Syr.* 1023. *Kluk. Dyk.* 1, 125. CIECIERZYCZKA, i, *ż.* cieciorka dzika, *cicer sylvestris, cicerula*, die wilde Kichererbse. *Syr.* 1025. CIECIERZYCZKOWY, a, e, od ciecierzyczki, (wilde) Kicher-, *Cn. Th. Boh.* cyzrnowy cyzrny. CIECIORECZKA, i, *ż.* płonna albo dzika cieciorka, *cicercula*, ciecioreczką zwana, że ziarna bardzo podobne ciecióreе, ale liście drobnieysze. *Syr.* 1025. *Coronilla*, rodzay roślinny, rodzący strączki zdatne na pasze. *Kluk. Dyk.* 1, 158. Ciecioreczka pospolita, mała, upstrzona, *coronilla varia. Jundz.* 379. *Rs.* вязель, bunte Kornwicke. CIECIORCIANY, a, e, od cieciórki, Kicher-, Zifer-. Mąka cieciórciana. *Syr.* 1024. CIECIORKA, i, *ż.* rodzay grochu. *Cresc.* 277. *ob.* Ciecierzyca

Cieciorzyca, Kichererbſe. Cieciórka, którą sieią na Mazowszu, a temi czasy poczęli w Sandomierzu, iest *cicer anglicum. Urzęd.* 93. – §. 2.) CIECIORKA, i, *ż.* ptak, rodzaiu cietrzewia. *Zool.* 240. das Birkhuhn; *Bh.* tetřiwek; *Ld.* brezna kura; *Rs.* мемёрка, мемёрка. (*Rs.* стрепетъ, *otis tetrax*; die kleine Trappe, Zwergtrappe, Zwergtrappe). Wſtydliwe cieciórki. *Banial. J.* 3. Cieciórki kały, cietrzewie grały *ib. J.* 3. *b.*

CIĘCIWA, y, *ż.*, CIĘCIWKA, i, *ż. zdrbn.*, (*Etym.* ciąć). Sznur ſidlęca na łuku rozpięta, die Sehne an einer Armbrust. *Bl.* tětiwa; *Vd.* tetiu, tetiva, tetiuka, poshusno vlakno; *Crn.* tetiva, tetiv, tetivka; *Sr.* 1. djecjel; *Rg.* tetiva, tettiva; *Bs.* tetiua, sgięcza; *Rs.* memuва; *Ec.* тетива; *Gr.* τέτανος. Tęgą cięciwą pchniona, strzała ią przebiła. *Orw. Ow.* 226. Gdy im do łuków cięciw nie dawało, niewiasty wargocze swoie urzynały a cięciwy kręciły. *Biel. Hſt.* 129. Tę strzałę bystrą nayprędszą moię Z szybkiego łuku I rączey cięciwy wypuszczam. *Paſt. F.* 236. Cięciwy brzęczą, lotne strzały świszczą. *Kras. Oſſ. B.* 2. Zbyt ſilona cięciwa nayprędzey się zrywa. *Zab.* 14, 112. (strugał, aż przestrugał, chłustał, aż konik ustał). Strzałka Kupidyna maluchna, Jego cięciwka tęga, Kiedy strzeli, i nieba samego dosięga. *Sim. Sel.* 22. – §. *Math.* liniia prosta łącząca końce dwa łuki, *chorda. Geom. Nar.* 1, 7. *Sol. G.* 12. die Sehne in einem Kreiſe. §°. Sznur, nić, eine Schnur, ein Faden. Gardło mu bluźnierſkie cięciwą zawiązali. *Birk. Dz. Ch.* 1. Poty sułtan baszę pieści, póki go kat, cięciwę na szyię zarzuciwszy, nie udusi. *Khok. Tur.* 98. Cięciwka złota, śrebrna z sznurek, ein Schnürchen. § *Medic.* Cięciwa lub sucha żyła iest to część myszki wielowłokna, *tendo. Perz. Cyr.* 1, 55. eine Sehne im menſchlichen Körper. CIĘCIWNY, a, e, od cięciwy, Sehnen-. Cięciwna żyła *variz. Mącz.* die Krampfader, der Krampf.

CIĘKAĆ się *ob.* Cackać się.

CIEC, CIECZA, y, *ż.* płyn, *Hub. Wſt.* 130. *liquor, ſuccus*, die Flüſſigkeit, etwas Flüſſiges. Póki zwierzę żyie, iakaś ciecza w nim krąży. *Zool. Nar.* 6. Sok pożywny roślin iest ciecza wodna i t. d. *Botan.* 22. CIECZENIE *ob.* Ciec.

CIĘGA, i, *ż.* (*Etym.* ciąć) dęga, pręga, przydłuższy ślad, eine Schwiele von einem Peitſchenhiebe. *Meton.* cięga, bicie, das Peitſchen, Peitſchenhiebe, Schmiſſe, Streiche. *Sr.* 2. ſtreich, pranz. Nieboraк takie cięgi [illegible]. *Teat.* 8, 109. Taki ięzyk trzeba cięgą powściągnąć. *Hist. Sk.* 226. Już tu, iuż owdzie krocząc różne [illegible] kręci, To wprzód, to w tył się cofa, unikaiąc cięgi. *T. Sat.* 35. *Fig.* Klęska, cios, ein Stoß, ein harter Streich. Angielczycy djabelną wzięli cięgę. *Teat.* 7. c. 7. CIĘGACZKA, i, *ż.*; CIĘGOTY *liczb. mn.*, przeciąganie w ſtawach, łamanie w ſtawach, Gliederſchmerz, Gliederreißen. Bywa też i dzieciom cięgaczka; tak że [illegible] w nich kości łuskaią. *Sien.* 468. Cięgoty po ſtawach [illegible]. *Przyb. Mdr.* 563. CIĘGATURA, CYNGATURA, y, *ż.*, CIĘGATURKA, i, *ż. zdrbn.*, przepaska, [illegible], der Gürtel, die Leibbinde. Zeby przyszła w [illegible] Owe to iedwabne potargały cięgatury. *Tward. Pan.* 105. Zbądź cięgatury suknio opłakaney, Niech [illegible] wolne z pięścią łokcie oba. *Bardz. Tr.* 186. Cyngatura *fascia* podwiąsło, pas sukienny, którym dzieci powięzuią. *Mącz.* CIĘGIEL, CYNGIEL, – gla, *m.* u ſkrzypców deszczułka, o którą iednym końcem ſtrony założone po nad podſtawkiem w górę idą, das Saitenbrettchen an der Violine. *Tr.* Cyngiel u ſtrzelby, *Ger.* das Züngel, haczek pod zamkiem, za którego poruszeniem kurek w panewkę bije, *Sla.* odponac, der Schneller, der Abdruck, der Abzug bey einem Schießgewehr. Przyłoży rusznicę, ruszy cyngla. *Pot. Jow.* 2, 70. U kuszy, u łuku cyngiel, za którego poruszeniem cięciwa się spuszcza, der Schneller an der Armbruſt. Chcąc z kuszy ſtrzelać, poruszano cyngiel, spuszczała się natężona cięciwa. *Papr. W.* 1, 208. CIĘGIEM, CIĄGIEM *ob.* Ciąg. CIĘGŁOSC, CIĘGŁY *ob.* Ciągłość, Ciągły.

CIĘGOTAC *intrans. nied.*, głos wydawać kuropatwy, wie ein Rebhuhn ſchreyen. Kuropatwy cięgocą. *Ban. J.* 3, *b.*

CIĘGOTKI, – tek *liczb. mn.*, choroba, kurcz korzenia męzkiego. *Wlod. priopismus*, der Krampf des männlichen Gliedes. Cięgotki go napadły. CIĘGOTY *ob.* Cięgaczka.

CIEK, u, *m.* cieczenie, płynienie, das Fließen, der Fluß; *Slo.* tok (cf. tok); (*Rs.* поток = potok); *Bh.* mok cf. mokry; (*Vd.* tek; *Crn.* tęk; *Rg.* tjek; *Cro.* techày = bieg). Gdy Nimfy do bystrego Cefe się przybliżą, Wstrzymane wody brzegi lekkim ciekiem liżą. *Szym. Sw. W.* 4. Bismut czyni ciek kruszców w topieniu bardzo subtelny. *Krumf. Chy.* 188. CIEKAC *intrans. ndk.*, szybko biegać, laufen, rennen; *Bs.* tecchi, trricjatti; *Rg.* tecchi, itti tjekom, tarkatti, tarcjatti; *Crn.* tękam; *Vd.* tezhi, tiekati, dirjat; *Cro.* techèm, tekelszem, dèrchim; *Sr.* 1. ćekam (= uciekam); *Ec.* рисмамъ, рисмю, бдагомещи, имми спѣшно. Z dworu wybieżała i szalenie tam i sam po polach ciekała. *Zebr. Ow.* 360. On biega, cieka, z żydy handle wiedzie, *Falib. Dis. F.* Natura bystra, skłonna do złego, wierzga, cieka, biega. *Podw. Wroż.* 21. Bystrym lew zięty iadem, Cieka po puszczy zwierzęcym śladem. *J. Kchan. Ps.* 20. Cieka i krąży po mieyscach różnych. *Susz. Pieś.* 2, *Cc.* Nic nie usłyszeć; głębokie milczenie Psów ciekaiących śrzód głuchego lasu. *Tward. Daf.* 82. §. Ciekać około czego, usilnie chodzić około czego, etwas hitzig betreiben, hinter her ſeyn. Mistrz krzyżacki usilnie około tego ciekał, iakby wszystkie one zawziątki rozpróć. *Krom.* 322. *enixe ſtuduit.* §. Ciekać, dochodzić, dociekać, śladować, nachſpüren, nachforſchen. Cieka wszystkie iego myśli. *Oſſ. Wyr.* CIEKAC się *zaimk.*, o wilkach i psach: biegać się, grzać się, parzyć się, läufiſch ſeyn (von Wölfen und Hunden); *Boh.* b'ehat ſe; *Crn.* se gòniti; *Vd.* pojati se). Wilki tylko chodzą gromadnie w czasie ciekania się wilczyc. *Zool.* 308. (während der Brunſt); *Vd* pojanje; *Rs.* мечка, мечка. CIEKĄCY, CIEKĄTSZY, CIEKĄCIEYSZY *ob.* Ciec. – CIEKĄCZKA, i, *ż.* biegunka. *Kluk. Rosl.* 2. der Durchlauf; Deſt. das Abweichen). Gdyby przez konia bieżało i ciekączkę miał, dadź mu [illegible]. *Syr.* 959. §. Ciekączka, pollucya, pochodzi z rozią*trz*enia członków wſtydliwych z zbyt żywey imaginacyi. *Perz. Lek.* 2, 5. Pollution, Samenerguß. §. Ciekączka iadowita, tryper, rzezączka, nosacizna. *Perz. Lek.* 2, 6. der Tripper *ob.* Ciekąca choroba, pod ſt. Ciec. CIEKAWOSC, ści, *ż.* chuć dowiedzenia się czego, pragnienie uczenia się, nabywania iakiey wiado-

ności, nowości, die Neugierde, die Wißbegierde; (*Cro.* shegavost z podstęp, chytrość); *Vd.* novushelnoſt, novusvedliroſt; *Rg.* xéglja; *Rs.* любопы́тство, пытли́вость; *Ec.* многоиска́нїе; *Bh.* wſſetečnoſt; (cf. wszetecsny). *Bh.* tékawoſt obieganie, ciekanie). Cudze wiedzieć rzeczy, ciekawość iest, a swoie potrzeba. *Fredr. Ad.* 4. Na tym sztuka, żeby w czytelniku ciekawość wzniecić, i do dalszego czytania go zachęcić. *Zab.* 12, 287. Ciekawość prawd i błędów matka. *Zab.* 2, 257. Czegoż ciekawość babia nie wyśledzi? *Kras. Myss.* 67. Ciekawość kobieca, niezbyta. *Off. Wyr.* (Pani Ewa nie była ciekawsza). Ciekawość pierwszy stopień do piekła. *Off. Wyr.* (przysłowie na zbycie się wścibiających w cudze sprawy). To co umysł przeraża bardziey słuchaiącego, ciekawość ostrzy i attencyą natęża. *Mon.* 65, 104. Ciekawość ludzka kusiła się nieraz o nabycie wiadomości przyszłych rzeczy. *Zach. Kaz.* 1, 143. Przez ciekawość, aus Neugierde. Jednego wieczora poszedłem przez ciekawość na reduty. *Zab.* 13, 212. CIEKAWIEC, -wca, *m.* człowiek ciekawy; 1. biegaiący, ciekaiący chciwie koło czego, der einem Gegenſtande gierig nachrennt; ein gieriger Nachſpürer; (*Sr.* 1. cjekawcz *fugitivus*, zbieg). Komedya obaczyć tych chciwych ciekawców; iako wszystek oblecą świat, żeby skrzynie żelazne natkali. *Opal. Sat.* 61. - §. 2. Pragnący dowiedzieć się czego nowego, ein Neugieriger; *Ec.* многоиска́мель. Posłał Pan przez chłopca coś uwinionego; spotkawszy go drugi chłopiec ciekawiec, spytał: co to iest? *Dwor. J.* Nie spytay, sam lepiey wiesz, ciekawcze! *Lib. Hor.* 125. CIEKĄWY, a, e, CIEKAWIE *przysłk.* 1. Ciekaiący, szybki, prędki, rennend, ſchnell laufend; (*Sr.* 1. cjekawe *fugax* pierzchliwy; *Bh.* tékawý ciekaiący i tam i sam). Hordyniec zrażony Próżno ciekawe rozpuszcza zagony. *Tward. Misc.* 64. Tchórz ma nogi ciekawe. *Klon. Wor.* 3. Zaiąca prędkiego myśliwy zwie ciekawym, *Klon. Fl. E.* 2. Czas ciekawy, prędko uciekaiący). Nikt umrzeć nie ma, aż w ciekawym czasie Śmierć koniec pożądaney chorobie przyniesie. *Pot. Pocz.* 555. §°. Ciekawy, prędki, porywczy, popędliwy, hitzig, haſtig. W postępkach swoich zawsze był ciekawy. *Tr.* - §. Chciwy wiedzieć, nauczyć się, neugierig, wißbegierig; *Bh.* doſtočný; *Slo.* wſſetečný (cf. wszetecsny); *Vd.* novusheln, novusvedliu; *Crn.* serbliv; *Rg.* xegljan; *Rs.* любопы́тный, пытли́вый; *Ec.* опа́зный, многопы́тный, многоиска́тельный. Ciekawym bydź *Rs.* любопытствовать; *Ec.* опа́знствую, вели́ испытмю́. Kobiety zawsze są ciekawe. *Teat.* 48, 71. Niechay wierzą, niechay się ciekawie nie pytaią ani badaią o to. *Kuzb. Kat.* 82. (*not.* „w dawney edycyi: wszetecznie"). Hurmem się snuią bezecne potwory, Z pudła ciekawey uciekłe Pandory. *Zab.* 16, 89. *Tręb.* §°. Pilny, troskliwy, sorgſam, ſorgfältig, fleißig. Oszukaństwa owcarskiego nie upilnuie i ciekawym gospodarstwem. *Goſt. Ek.* 126. §. Domyślny, przenikaiący, leicht errathend, durchdringend. Darmo co przed tak ciekawym umysłem ukryć. *Off. Wyr.* §. Szczególnie też wyraża przymiot psów myśliwczych wietrzenia, zwąchywania, za węchem tropienia, von Jagdhunden: gut ſpürend. 2. Ciekawy, ciekawość wzbudzaiący, wart ciekawości, intereſſuiący, intereſſant, die Neugierde oder Wißbegierde reizend. Napełniał on tym swoie składy, co natura wydała nayciekawszego. *Zab.* 14, 7. Oto ten bardzo ciekawy wyląg mego gniazda. *Zab.* 16, 150. Ciekawe między nami będzie tu spotkanie, Gotuię Jegomości nieiedno pytanie. *Niemc. P. P.* 36. Ah to będzie ciekawa rzecz! *Teat.* 14, *b.* 47. Mieliśmy honor w ciekawszych bywać obrotach. *Teat.* 10, 78. °CIEKIWAC, *Cziach. Przy. C.* 4. *ezſtł. słowa* Ciec, Ciekać. - CIEKLIZNA, y, *ż.* ciecza, płyn, eine Flüßigkeit, etwas Flüßiges. *St. Kiesz.* 34: CIEKŁOSC, ści, *ż.* płynność, die Flüßigkeit; *Vd.* tekozhnoſt, teshezhnoſt, vlashnoſt; *Rg.* xitkos; *Rs.* жи́дкость. Ciekłość czyni, że cząstki nie są pod iednym związkiem, i ruszać się mogą, iedna bez drugiey. *Rog. Dor.* 3, 75. Ciekłość wody zawisła od pewnego stopnia ciepła albo ognia. *Mon.* 74, 563. *Perz. Cyr.* 1, 158. CIEKŁY, a, e, płynny, flüßig, fließend; *Sorab.* 1. cjecjjaté, zbrjaczé, rozbrjaczé; *Vind.* teshezhen, tekosh, vlashen; *Rg.* xijtki; *Ec.* теча́ный; *Rs.* жи́дкій. Woda iest ciało ciekłe bez zapachu, bez smaku. *Mon.* 74, 563. Rzeczy ciekłe, iak woda, powietrze i t. d. *Rog. Dod.* 2, 65. Ciekłe i stałe części ciała zwierzęcego. *Mon.* 73. 548. §. Ciekły, domyślny, przenikaiący, maiący dobry nos, dobry węch; osobliwie też o psach myśliwczych: ciekły chart; lecz to też znaczyć może: chybki, szybki, rączy; ſchnell ſpürend, ſchnell rennend. CIEKUN, a, *m.* biegun, ein Läufer; (*Bh.* tékaun = tulacz); *Rs.* течёгъ kursor, goniec, kuryer). Kuryusza i innych starrów do senatu ze wsi przyzywano; skąd i tych, którzy po nie chadzali, nazywano ciekunami. *Budn. Cyc. Star.* 28.

CIELAK *ob.* Ciołak. CIELĄTKO, a, *n. zdrbn. rzeczown.* cielę, = młode cielę, ein junges Kälbchen; *Boh.* telátko; *Sla.* teleshce; *Sr.* 1. cjelatko; *Sr.* 2. ſchelétko; *Rs.* телёнокъ, телёночекъ. Rośnie Jaś iak cielątko, będzie wołek z niego. *Opal. Sat.* 2. Cielątko, w potocznym używaniu, człowiek rozlazły, nieumiciący sobie radzić, ein unbehelfner dummer Menſch (ein Kalb Moſis). Ach! iakże to niezgrabne cielątko, ruchać się nie umie. *Teat.* 22, 109. Kto cielątkiem poiedzie w cudze kraie, wołem wróci. *Dwor. F.* 2. CIELĄTKOWA *herb*, księżyc iak na nowiu, rogami do góry, z którego środka takiegoż połowę widać księżyca; na każdym rogu gwiazda. *Kurop.* 3, 10, ein Wappen. CIELCOWY, a, e, od cielca, Kalbs =, Kälber =. Stopa nogi cielcowey. 1 *Leop. Exech.* 1, 7. (wołowey 3 *Leop.*). Roboam postanowił sobie kapłanów bałwańskich i djabelskich i cielcowych. *Leop.* 2 *Paral.* 2, 14. (kapłany cielcom, których był naczynił. *Bibl. Gd.*). - CIELE PIELE = tere badere, ni to ni owo, nie wiedzieć co, ni w pięć, ni w dziewięć, lari fari, nicht gehauen, nicht geſtochen, weder geſalzen, noch geſchmalzen. Ot prawisz kumie, właśnie ciele piele, Jeść, pić, nie daiesz, tylko mówisz wiele. *Bratk. E.* 2. CIELĘ, -ęcia, *n.* płód krowy, *Kluk. Zw.* 1, 202. das Kalb; *Sr.* 1. cjelo; *Sr.* 2. ſchele, ſchelle; *Slo.* téla; *Bh.* téle, tele; *Crn.* tèle, telęta; *Vd.* tele, telle; (cf. *Ital.* vitello; *Lat.* vitulus); *Sla.* tele; *Cro.* tele, telichi; *Bs.* tele, juncicch; *Rg.* tèle, júnax; *Rs.* мёлъ; (*Arab.* טלא *tela = catulus animalium, quae habent ungulam fiſſam, pullus. Gr.* Ἴταλος *bos. Tuscis italus taurus; Hb.* טלה *tale = agnus: Aeth.* טלי *tali hirtus.* cf. Cielica 2.). Cielę beczy, beka. *Dudz.* 21, *Lad. Dyk.* 2, 380. Cielę rogów

ale miało, a okoć wybodło. *Mat.* 2 *Pod. B.* 1. Przywiązał ſię, by cielę do krowy. *Rys. Ad.* 56. Chodzi za nim, iak cielę za krową. *Cn. Ad.* 636. (iak cień za ciałem, *Slo.* ględi za nim, gako tela za krawą; *Slo. Prov.* b'eda temu domowi, kde rozkazuge tela wolowi: bieda temu domowi, gdzie cielę rozkazuie wolowi). Rozigrał ſię, by cielę. *Rys. Ad.* 60. *Vd.* teleshiti, teletuvati, kälbern, wie die Kälber herumſpringen und ſpielen; *Sr.* 1. cjelcju, cjelcjem (cf. Gies). Skacze, by cielę u kołka, *teſtudo vitul. Cn. Ad.* 516. *Rys. Ad.* 63. Więcey cieląt w latkach tym, niż ſtarych wołów. *Zegl. Ad.* 270. (śmierć nie patrzy wieku). Ruszył konceptem, iak martwe cielę ogonem. *Mon.* 71, 321. (nie udał mu ſię koncept). I tu ruszyłeś głową, iak zdechłe cielę ogonem. *Pimin. Kam.* 61. - Cielęciem wyiechawszy, wołem do domu ſię wrócić. *Glicz. Wych. N.* 1. *b.* Nie ieden zaiedzie cielęciem, a ledwie ſię wróci wołem. *Haur. Sk.* 179. Nazad ſię wracaią cielemi wołami, coście ie wysłali byli z domu cielętami. *Star. Vot. C. b.* Między cielęty ſię wychował, *ex hara productus. Cn. Ad.* 275. - §. W potocznem używaniu, człowiek rozlazły, ni be, ni me, ein Tölpel, ein Kalb. Otoż ſtoi cielę, mówię, co masz mówić. *Teat.* 30, *b.* 55. §. Cielę morſkie, ein Meerkalb, *trichecus manatus*, zwierz podobny do konia morſkiego. *Zool.* 23. zwierzę ziemnowodne, beczy iak cielę. *Lud. Dyk.* 2, 162. *Sen.* 320. Cielcowie morscy, *phocae. Otw. Ow.* 67.

CIELEC, - lca, *m.*, odchowane cielę, ein abgeſetztes Kalb, ein Heukalb; *Rg.* telich, teleczę, jüncich; *Cro.* teléca, junecz, telchècz; *Hg.* tulok; *Sr.* 1. cjélcj, cjelcjk; (*Sr.* 1. cjlc z byk); *Rs.* телёнокъ, подтелокъ. Cielec, cielak, *iuuencus. Dasyp. Ee.* 1, *b.* Cielców młodych przy ſtarym sprzężaiu zaprawuią do roboty. *Haur. Sk.* 50. Kozy, barany, cielcowie. *Groi. Uky.* 2. Jeroboam uczynił dwa cielca (*dual.*) złote. *Budn.* 1 *Reg.* 12, 28. Niech nam tu dadzą dwu cielcu (*dual.*). *ib.* 1 *Reg.* 18, 23.

CIELĘCINA, y, *ż.*, CIELĘCINKA, i, *ż. zdrbn.*, cielęce mięſo, cielęca pieczenia, (Deſt. Kälbernes) Kalbfleiſch, Kalbsbraten; *Bl.* teletina, teletinka (z 2. ſkóra cielęca); *Slo.* tilacina; *Cro.* telétina; *Vd.* telesho meesu, teletzu meso, telezhje, teletina; *Bs.* teletje meso; *Rs.* телятина. Żadnego tu nie biią cielęcia, które nie ma 14 dni; ale za to cielęcina ieſt tu tak tłuſta, iak wieprzowina. *Pam.* 84, 889. Nic więcey ieść nie każe, iak tylko pieczoney cielęciuki kawałek. *Teat.* 35, 85. Cielęcy gatunek *Crn.* zhóhovna.) CIELĘCISKO *ob.* Cielę *to* 1. - CIELĘCY, a, e, od cielęcia, Kalbs:, Kälbern:; *Bh.* telecí; *Slo.* telacl; *Sr.* 1. cielaczé, cjelacy: *Vd.* teleten, telezhji, telezhen; *Crn.* telętov, telęzhje; *Rg.* teletni, junični: *Rs.* телячій; *Ec.* мѣлячій. Cielęca ſkóra. *Cn. Thi Crn.* telętèna). Cielęca głowa, głowa cielęcia, potrawa z głowy cielęcey. - *Fig.* głowa niepoiętna, nierozgarniona, ein Kalbskopf. - *Vd.* teletnja, teletuvanje: cielęcość, Kälbercy. §. *Boran.* Cielęca główka, *antirrhinum orontium. Linn.* der Drant, der Hundskopf, Teufelsband, gatunek wyżlinu; roślina iadowita. *Kluk. Dyk.* 1, 43. wyżlin czerwony. *Jundz.* 325. CIELEMECKI, -iego, *m.* gap', głupek, ein Einfaltspinſel. *Sl. Kiesz.* 35.

Pochodz: *cielny*, *cielić ſię*, *ocielić ſię*, *ciołak*, *cielsko*, *cielca*, *cieliczka*, *cielenie*. *cf. telega.* (Boh. tělácka zwilla alene vitulos).

CIELESNIE, CIELESNO *przysłk.*, sposobem ciała, podług ciała, cielesnym sposobem, körperlich, dem Leibe nach, leiblich, fleiſchlich, dem Fleiſche nach; *Rs.* плотски: Chryſtus chociaż cielesnie szedł do nieba, obiecał wiernym swoim, iż tu zawsze z niemi miał bydź. *Rey Ap.* 1. - §. Lubieżnie, wollüſtig, fleiſchlich. *Cn. Th.* CIELESNIK, a, *m.* człowiek cielesny, ciału oddany, ein fleiſchlicher, dem Cörper ergebner, ſinnlicher Menſch, ein Wollüſtling; *Ec.* плотолюбецъ, *Rs.* плотоугодникъ. Ludzie niepowściągliwi, cielesnicy. *Gil. Poſt.* 22, *b. Mon.* 76, 306. *w rodz. żeńſk.* CIELESNICA, y, eine ſinnliche wollüſtige Weibsperſon. CIELESNOSC, ści, *ż.* iſtność zmysłom podpadaiąca, die Cörperlichkeit; *Cro.* telovnoszt, telesznoszt; *Bh.* ťelesnoſt, ťelesenſtwj; *Rs.* плотскость. Wykorzenienie namiętności w tey cielesności bydź nie może. *Petr. Et.* 225. Dusza nasza ieſt z cielesności i z duchowieństwa spoiona; cielesność ieſt iako głupi poddany i sługa niemądry; a rozum i duchowieństwo ieſt iako pan i mądry gospodarz. Cielesność chce wczasów, roskoszy i t. d. *Sk. Kaz.* 597. *b.* Cielesność z duchem ſię nie zgodzi. *Wad. Dan.* 19. 2.) Cielesne złączenie ſię, der Beyſchlaf, die fleiſchliche Vermiſchung. Jeſt u Turków sekta, w którey ludzie zażywaią wspólczney cielesności z naybliższemi krewnemi. *Klok. Tur.* 164. Cielesność abo nieczyſtość z samym sobą, *ob.* psota, samogwałt; Cielesność z wolną *ob.* porubſtwo; Cielesność z krewną *ob.* Kazirodztwo; Cielesność z niemą rzeczą *ob.* Sodomia. - §. Cielesność, ſkłonność do nieczyſtości abo bawienie ſię nią, zmysłność, lubieżność, die Fleiſchlichkeit, Sinnlichkeit, Wollüſtigkeit, Wolluſt; *Rs.* плотоугодіе, плотолюбіе. Przodkuie przed cielesnością zapalenie i swawola; idzie za nią smród i nieczyſtość, kończy żal i pokuta. *Poſey.* 34. Niektóre wody rozbeſtwiaią do nierządu i cielesności. *Otw. Ow.* 629. CIELESNY, a, e, od ciała, do ciała należny, körperlich, Cörper:, Leibes:, leiblich; *Slo. et Bh.* ťelesný; *Crn.* telęsn, shivotne; *Vd.* telesen, shivoten; *Slo.* tilesni, puten; *Bs.* telesni; *Cro.* telóvni, telesni; *Rg.* telesni; *Rs.* плотскій, плотсень, плотный; *Ec.* плотный. Bole duszne większe, niż cielesne. *Cn. Ad.* 275. Djabli wołali głosy cielesnemi albo człowieczemi. *Rey Ap.* 61. Niecielesny rozum, *incorporalis. Off. Sen.* 10. Boga cielesnemi oczyma nie widzą. *Mon.* 76, 306. Abyśmy tu nic cielesnego nie rozumieli. *Rey Poſt. R.* 1. Cielesny, *corporeus. Zebr. Ow.* 149. §. Zmysłny, lubieżny, iurny, rozpuſtny, ſinnlich, fleiſchlich, wollüſtig, geil; *Rs.* плотоугодный; *Ec.* плотолюбивый, который только о украшеніи и насыщеніи тѣла стараетсѧ, плотоласкательный. Religiia Mahometańſka zbudowała iakieś niebo grube i cielesne. *Klok. Tur.* 132. Mahometa szaleństwo znalazło dosyć ludzi cielesnych, co mu wierzą. *ib.* Głupie i nader cielesne umysły. *Off. Sen.* 17. Uczynki cielesne, iako są, nieczyſtota, plugawość, wszeteczność, porubſtwo. *Bkal. Poſt.* 251. Nasienie koprowe duchy cielesne oczerstwia. *Syr.* 592. (chciwość, chuć cielesną). Skłonność ku rzeczom cielesnym. *Sien.* 62. Była niewolnica śliczna u pana niepowściągliwego i cielesnego, który iey, wiele iey obiecuiąc, swieść nie mógł. *Sk. Zyw.* 2, 239. Sprawa cielesna *Roſs.* сожитіе; *Eccl.* кровосмѣшеніе

хронос мѣненїе, ссумстнаїе, смѣненїе мѣхнное, сомнїе.

CIELIC się *zaimk. nied.*, ocielić się *dok.*, o krowach, łoszycach, łaniach: płód wydawać, cielę rodzić, kalben (von Kühen, Elendthieren, Hirschkühen, *Boh.* teliti se; *Vd.* teleteti, tele vrezhi; *Sor.* 1. cjelu, cjelim; *Rofs.* телиться, отелиться, приплодъ (*Cro.* teléchim, szkachem kot tele, *vitulo*, *adolescenturio*). O inszych zwierzętach mówią i okocić się, oszczenić się, oprosić się, ożrzebić się, *qu. v.* Krowy, które się w jesieni cieliły, to im na wiosnę czas przypadnie. *Haur Sk.* 54. Łani w polu cieliła się i opuszczała płód, bo nie było trawy. *Budn. Jer.* 14, 5. (na polu porodziła. *Bibl. Gd.*). Przy cieleniu się krów, różne bywaią niebezpieczeństwa. *Kluk Zw.* 1, 251. beym Kalben. Krowy, które blisko są na cieleniu, iak chować. *Haur Sk.* 52. Łoszyca ocieliła się. *Duds.* 21. *ob:* Ocielona krowa, ocielać się. CIELICA, y, ż., CIELICZKA, i, ż. *zdrobn.*, cielę niewieściego krowiego rodzaju, krowieczka, cf. iałowiczka; *oppos.* ciołak, cielec), ein Kuhkalb, *Sor.* 1. cjelcjka; *Car.* télica; *Vd.* jenica; *Bs.* telica, junica; *Cro.* telicza, telichicza, *Rs.* мелица, мелка, мѣлочка, мелячка. I cieliczki mi padły i ciołacy. *Sim. Siel.* 86. Cielicska mi do sadu przez plot przeskakuie I kwiateczki mi depce i szczepy mi psuie, Cieliczko nie przeskakuy! i ty Dafnisowi Day pokoy, krasna Cyrce, cudzemu mężowi. *Sim. Siel.* 104. Byście byli nie orali cielicą moią, nie trafilibyście byli gadki moiey. *Radz. Jyd.* 14, 18. (iałowicą. *Bibl. Gd.* ihr habt mit meinem Kalbe gepflügt). §.* Ogólniey, cielica, za wszelką młodź stadną, (cf. cielę *Hebr. et Aeth.*) iagnię, owieczka, ein junges Thier von der Heerde, ein Schäfchen, Lämmchen. Cieliczko ma, biegasz mi pó krzach, po tarninie, A coraz to niemało z ciebie wełny ginie, Pełno wszędy na tarniu twoiego kożucha, Pełno twoy wełny po krzach. *Gaw. Siel.* 386.

CIELISTOSC, ści, ż., ciała dostatek, tuca, mięsistość, tyłowitość, die Feistigkeit, die Feiste. *Boh. et Slo.* télnatost, libiwost, *Vd.* telounost, telovitnost: Posągi dawne maią we wszystkim, razem przy wydatnych wielu muszkułach, siadłość i cielistość większą. *Mon.* 69, 652. — §. Cielistość, kolor cielisty, Fleischfarbe. CIELISTY, a, e, CIELISTO *przysłk.*, siła ciała maiący, mięsisty, tyłowity, feist, fleischig, beleibt, wohlbeleibt. *Boh. et Slo. télnatý*, *libiwy*, *libowy*; *Cro.* teloven, jedereu, libiv; *Vd.* teloven, shivetnast, teloviten, telesnast; *Sor.* 1. żiwotné; *Rs.* мѣлый, плотный. Iż był człowiek cielisty, miał niemałe w kazaniu utrudzenie. *Sk. Żyw.* 383. Ukazały się twarzy ich lepsze i cielistsze nad wszystkie pachołęta, ktore pożywały potraw królewskich. *Leop. Dan.* 1, 15. *Wujek. ib.* (tłustsze. *Bibl. Gd.*). Domowe zwierzęta bywaią cielistsze i sytnieysze, niż dzikie, dla dostatku karmi większego. *Cresc.* 80. Cielistym się staię. *Cro.* telovimsse. 2., Cielisty, cielistey farby, *carnosus*. *Cn. Th.* fleischfarbig. *Boh.* télný; *Rag.* nazargljen; *Vd.* telesna sarba, *Slo.* mesna boja. °CIELNOSPOY, - biu, *m.*, spoienie ciałem, *syssarcosis*, *Perz. Cyr.* 183. die Fleischverbindung. — 2., CIELNY, a, e, od ciała, cielesny, cörperlich, Leibes, leiblich. *Rosf. et Eccl.* мѣлный. Bez narzędzi cielnych, dusza ani widzieć, ani słyszeć nie może. *Krup.* 2, 7.

2., CIELNY, a, e, od cielęcia; krowy, łania i t. d. cielna, cielęciem chodząca, brzemienna, trächtig (von Kühen, Hirschkühen und s. w.). *Boh.* telný, stelný, *Slo.* stelná krawa, neb brezý krawa; *Sor.* 1. zcielna, sucielna; *Vind.* breja, vimlesha krava; *Rag.* skötna, skötna krava; *Rofs.* стельная. Nie wybiegały się przed ich zapalczywością prośne maciory, cielne łanie, kotne sarny. *Mon.* 68, 187. (cf. szczenny, srzebny). — 3., CIELSKO, a, *n.*, cielęcisko, cielę mizerne, paskudne, ein elendes Kalb. *Tr.*

2., CIELSKO, a, *n.*, ciało mizerne, paskudne, ein elender Leib, ein miserabel häßlicher Cörper; *Rag.* telesina, (*Cro. barb.* tulina *corpus animale*). Niechay cielsko obmierzłe ziemia sobie skryie. *Bardz. Tr.* 404. O duszę się nie stara, cielsko ma na pieczy. *Mon. Wor.* 62. Wyidź z mego cielska, duszo obrzydzona! *Chrośc. Parn.* 43. Cielsko, w śmierdzącey ulgnąwszy kałuży, Chce mię w tym kale trzymać, iak naydłużey. *Kochow.* 96. Blade cielsko w chropawcy uwięzło chudości, Powiedziałbyś, że z samych iest złożone kości. *Zab.* 6, 159. *Minasz.*

1., CIEM *Genit. plur. subst.* ćma. — 2., CIEM s ci, *cum clit. primae. personae ob:* ć, *ob:* Ty.

CIEMCOWY, CYMCOWY, a, e, z ciemca, zamszowy, sämisch, von Sämischleder. Od sta skór ciemcowych kozłowych i baranich. *Instr. Cel. Lit.* Od sta skór cielęcych, kozłowych, baranich i ciemcowych po złotemu. *Vol. Leg.* 3, 606. *Vol. Leg.* 6, 132. cimcowych. *ib.* 4, 355. CIEMIEC, CYMIEC, -mca, *m.*, zamsz, Sämisch Leder. Siodło słomiane dla zrzebców ma bydź płótnem grubym surowym albo miękkim cymcem obszyte. *Hipp.* 33.

CIEMIĘ, -mienia, *n.*, CIEMIĄCZKO, a, *n. zdrobn.*, wierzchołek głowy, der Scheitel, der Wirbel; *Slo.* t'emeno, vrch hlavi; *Boh.* pauiet, (*Boh.* t'emeno, t'emínko, tém'e, *sinciput*). *Sla.* time; *Bosn.* timme; *Cro.* téme; *Vd.* teme, temena, glauni verh; verhotez glave, (2.; teme, temena, priednja stran glave); *Car.* tjémé, verh glavè (2., *basis*, *Gr.* θεμέλιον *fundamentum*; (*Rag.* tjémme *sinciput*; *Rag.* témegl *adminiculum*; utemégliti *solidare*); *Rofs.* темя, мѣмя, мѣмячко. Naywyższa część albo wierzch głowy; *vertex*, *Kirch. An.* 3. *Krup.* 1, 129. Ciemiączko dziecinne. *Syr.* 1179. Drżące ciemię u niemowląt, *fonticulus*. *Perz. Cyr.* 154. — *Fig.* Nie bito go w ciemię. *Teat.* 1 *b*, 47. (nie głupi, er ist nicht auf den Kopf gefallen). To mi to człowiek z rozumem i smakiem, w ciemię go nie bito. *Zabł. Amfi.* 6. Ona choć kobieta, Ma arcy bystry rozum i w ciemię nie bita. *Zabł. Zbb.* 32. *Pros.*, *Rofs.* насить кого на мѣмячкѣ na ręku kogo nosić). CIEMIĘGA, i, ż., nużenie się, suszenie mózgu, mozol, Kopfbrechen, Schwierigkeit. Im co z większą ciemięgą przychodzi, Tym milsze, tym bardziey czas w sercu ludzkim słodzi. *Pot. Pocz.* 105. — 2., CIEMIĘGA, i, *m.*, mantyk, żmudnik, nudnik, który sam nie wie, czego chce, innych bez potrzeby kłopoce, ein langweiliger confuser Mensch. Żeby ten ciemięga poszedł precz odemnie; niech ia się sama w domu rządzę. *Teat.* 16 *c*,

68. Jeden, co imię tylko z orderowey wstęgi Miał pana, obyczaie brutala, ciemięgi... *Min. Ryt.* 4, 269. CIEMIĘGAC *intrans. med.*, mantyczyć, głowę komu bez potrzeby suszyć, gadać ni to, ni owo, einem ohne Noth den Kopf warm machen. CIEMIENIOWY, a, e, od ciemienia, Wirbel-. Kości ciemieniowe. *Kirch. An.* 29. CIEMIENIUCHA, y, ż., Lasche, Schorf *Gall.* escarre, croûte. *Sł. Kiesz.* 35. CIEMIENNIK, a, *m.*, *helleborus* Nieſewurz, roślina, którey korzeń dla ludzi niebezpieczny. *Kluk Dyk.* 2, 37. *Rs.* смародубка. CIEMIERZYCA, y, ż., ziele, *helleborus albus Linn. veratrum album*, weiße Nießwurz, korzeń mocno laksuie i mocno womity wzbudza. Ciemierzyca czarna, *veratrum nigrum Linn.* Christwurz, podobna pierwszéy, kwiat iéy zażywa się na śledzionę, na melankolią, na szaleństwo i t. d. *Kluk Roś.* 2, 214. *Jundz.* 502. *Urzęd.* 178. Ztąd żart: *bibe helleborum* piy ciemierzycę, t. i. toś szalon, masz muchy albo koczki w głowie. *Mącz. Boh.* ciemerice, czemerka, łeychawka; *Rag.* cemerisza, cemerikka; *Vd.* zhemerika, zhemerishni koren, maslak, kihna korenina, tolouje, shumier, shumerica; *Carn.* zhmerika, sgamoida, talovje; *Cro.* chemerika, maslak, kukurjek, talovo trava; *Bos.* cemerica, kukurjek; *Rofs.* чемерица, чихотка; *Sor.* 1. boje jelo; (cf. *Slo.* čemer *fastidium*; *Car.* shmer; *Rag.* cemér; *Hung.* chemer, *Bosn.* cemer, *Cro.* chemer = trucizna, *venenum*). CIEMIERZYCZNIK, a, *m.*, CIEMIERZYCZNICA, y, ż., ziele podobne ſtarcowi, czyli rucie, *sesamoides magnum* Großſeſamkraut. *Syr.* 1473. tychże skutków, co i ciemierzyca biała. *ib.* CIEMIERZYCZNIKOWY, a, e, od ciemierzycznika, Großſeſamkraut-. *Syr.* CIEMIĘZCA, y, *m.*, CIEMIĘŻNIK, CIEMIĘŻYCIEL, a, *m.*, uciemiężyciel, uciążaiący drugiego, der Beläſtiger, Bedrücker. Ciemiężnik. *Krom.* 171. Ciemiężyciel wynosi głowę aż pod obłoki, a niewinność nogami zdeptana. *N. Pam.* 3, 333. *Wrodz. żeńsk.*, ciemiężycielka, die Beläſtigerinn, Bedrückerinn. CIEMIĘŻYC *transit. nied.*, ściemiężyć, uciemiężyć, *dok.*, uciemiężać *kontyn.*, uciążać, uciskać, trapić, beläſtigen, beſchweren, bedrücken, *Boh.* utizitl, utizim, *Roſſ.* угружать, угрузить. Nogi iego okowami ciemiężone, ręce związane. *Birk. Zbar. C.* 3. uciemiężone. *Birk. Chmiel. C.* 2. Otaczaią nas ci ludzie i ciemiężą. *Teat.* 18, 93. Gdy go zwyciężył nieprzyiaciel, w niewolą lud iego ciemiężą. *Jabł. Tel.* 69. Cóż to za wiara, co swe uciemięża stróże! *Zab.* 12, 253. Możnieyszy, co myśl człowieczą zwyciężył, Niż który tysiąc tysięcy ciemiężył. *Chełch. A.* 3 *b.* Uciemiężać poddanych. *Teat.* 46, 11. CIEMIĘZYK, a, *m.*, ziele, *saxifraga. Sleszk. Ped.* 409. Steinbrech, ein Kraut, *od*: Łomikamień.

Po CIEMKU, *adverbialiter*, w ciemnym, po omacku, bez światła, im Finſtern, tappend. *Roſs.* въ потемкахъ. Gdy blizko przychodzą do Nafty, muszą światło zostawiwszy, po ciemku kopać onę naftę. *Syxt. Szk.* 166. Kto w po ciemku chodzi, nie wie, gdzie idzie. *Radz. Joa.* 12, 35. Po zgaszeniu swiecy w pociemku był raniony. *Stat. Lit.* 326. W pociemku nocnym i w zamierzkuieniu. *Budn. Proc.* 7, 8. CIEMNAWOSC, ści, ż., farba, na ciemną pochodząca, niezupełna ciemność, nicht gänzliches Dunkel, grauer Schimmer. *Vind.* temlivost, temnoshnoſt. *Rs.* темноватость, *Ec.* сумерки, примракъ. CIEMNAWY, a, e, CIEMNAWO *przysłk.*, nie, ze wszystkim ciemny, nicht ganz dunkel. *Vd.* temliu, temnozhen; *Bs.* potaman, pomrricjan, *Rs.* темноватый; *Ec.* темновидный. Izba, w któréy ma bydź trzyman szalony, powinna bydź trochę ciemnawa. *Perz. Lek.* 202. Ta ciemnawa cera, skrzywdzona nieco upałem. *Węg. Mat.* 3, 101. CIEMNIA, i, ż., ciemność, mieysce ciemne, ciemnota, ciemno, das Dunkel, das Finſtre, die Finſterniß. Co za pociecha błyska w ciemni duszy moiey, Mechalo, żono moia, twa cnota mię koi. *Przyb. Abl.* 230. CIEMNIC czyn. *nied.*, uciemnić *dok.*, ciemnym czynić, zacimiać, dunkel machen, verdunkeln. *Bosn. et Rag.* tamniti). Wzywam światłości twoiey na obiaśnienie uciemnionych braci. *Mon.* 73, 99. Mężnych sercu w grobie śmierć sama nie ciemni. *Jabł. Buk. J.* 4 *b.* CIEMNICA, y, ż., mieysce ciemne, bezświatłość, ciemno, ciemnia, ciemnota, das Dunkel, die Finſterniß, ein finſterer Ort. Kasawszy zamknąć okna, został w ciemnicy. *Oss. Sen.* 73. *tenebrae*). §. Skrzynka, nazwana ciemnicą nositelną, *camera obscura portatilis. Hub. Wet.* 257. eine Camera obſcura. §. Więzienie ciemne, zwyczaynie podziemne, taras, die Temniß Adlg. ein finſtres unterirrdiſches Gefängniß; *Slo.* temnice, *Hung.* tömlötz, temfecz; *Slo.* tavnica; *Bosn.* tamnića; *Rag.* tamnizza, *Cro.* temnicza; *Vd.* tomniza, zhiha; *Car.* temniza (z t. *carser* 2., *puerorum limbus*). *Ec.* темница. Dano Josefa do ciemnicy, gdzie więźniów chowano. *W. Genes.* 39, 20. (do domu więzienia. *Bibl. Gd.*). Przy apostołach w więzieniu był anioł i ciemnice im otworzył. *W. Post. IV.* 568. CIEMNICZNY, a, e, od ciemnicy, więzienia, Gefängniß-. *Cro.* temnichki; *Hung.* tömlötzbe; *Eccl.* темничный. Stróż ciemniczny dał kubek Sokratesowi z trucizną. *Bud. Ap.* 9. der Gefängnißwärter. Wrzucili ich do ciemnicy i roskazali ciemicznemu stróżowi, strzeda ich pilno. *Budn. Act.* 16, 23. (stróżowi więzienia. *Bibl. Gd.*). Odmienił szaty ciemniczne iego. *Budn. z Reg.* 25, 29. (*Not.* „szaty więzienia iego„). CIEMNICZNY, ego, *m.*, *Substantiv*: = stróż ciemnicy, czyli więzienia lub więźniów, der Gefängnißwärter, Gefangenwärter; *Cro.* tömnichar (*Rag.* tamnicjar *captiuus*, tamnicjarſtvo *captiuitas*; *Ec.* тамничникъ więzień). *Bosn.* tamnicjar; *Eccl.* юзилищникъ; *Sorab.* 1. paſtwówſki, paſtwa wobſtaraczeł. Nie wiedział ciemniczny niczym. *Budn. Genes.* 39, 23. (przełożony nad domem więzienia. *Bibl. Gd.*). CIEMNIEC *niiak. nied.*, ściemnieć, ociemnieć *dok.*, ciemnym się stawać, finſter werden, dunkel werden. *Cro.* tëmnem; *Roſs.* темнѣть, помутнѣть. Od strzał niebo tak było zakryte, Że się tak zdało, iż ściemniał dzień biały. *P. Kochan. Jer.* 466. Jutrzenka ściemniała. *Otw. Ow.* 455. *Fig.* Niech bóg ociemniałe serca ich oświeci. *Sak. Okul.* - *transl.* brudnieć, nikczemnieć, utracić z blasku, z świetności, ſchmutzig werden, ſeinen Glanz verlieren. Jakże przy tey białości czernieć szpetnie mieli, jak przy światłości ciemnieć. *Bals. Sw.* 2, 420. Co minuta ciemnieią i niszczeią bardziey. *Birk. Zyg.* 8. §. Ślepym się stać, oślepiać, blind werden, blöde werden, erblinden. Ociemniał, obwisł z boiaźni. *Oss. Eay.* 2. Z żalu oczy mi ściemniały, A

członki zwykłey siły postradały. *Chrośc. Job.* 62. *CIEMNIK, a, *m.*, człowiek ciemnotę lubiący, *Carn.* temnák, ein Obſkurant, ein Schleicher, Tuckmäuſer. CIEMNISTY, a, e, CIEMNISTO *przysłk.*, pełen ciemnoty, voll Finſterniß, ganz finſter, dunkel. Szukałem w lesie ciemnistego chłodu. *Zab.* 2, 118. (cf. cienisty). CIEMNIUCHNY, a, é, CIEMNIUTKI, CIEMNIUTEŃKI, CIEMNIUSIENKI, CIEMNIUTENIECZKI, ś, ié, - *adv.* na - o, *intens. adj.* Ciemny, ſehr finſter, ſehr dunkel. - ii, CIEMNO *adverb. adj.*, Ciemny, z nieiasno, niewidno, bez świata, finſter, dunkel. *phys. et moral.* *Boh.* ztemna, zſſera, *Cro.* skuro; *Rosſ.* мóмно. Ciemno tu, nie widno. *Cn. Th.* Ciemno, niewyraźnie, niezrozumiale to wyrażone. *ib.* Ciemno w głowie. *Oss. Wyr.* (niema wiele świata, rozumu). Ciemno w szkatule, w worku (próżno). - 2., CIEMNO, a, *n.*, *Subſt.* z ciemnota, das Dunkel. CIEMNOBARWY, a, e, farby ciemnéy, dunkelfarbig, *Rosſ.* темноцвѣтный. CIEMNOBŁĘKITNY, a, e, ciemnomodry, dunkelblau; *Rs.* синéмный. W ciemnobłękitney farby szaty się ubrała. *Otw. Ow.* 583. CIEMNOBRUNATNY, a, e, z ciemna brunatnawy, dunkelbraun; *Rs.* чернобýрый, темнобýрый. Ciemnobrunatny kolor; *Slo.* tavnomérka boja. CIEMNOCISAWY, a, e, o koniach kasztanowatych, dunkelcaſtanienbraun. CIEMNOCZERWONY, a, e, *Cn. Th.* dunkelroth. *Rs.* багряный. *CIEMNOFAŁECZNY, a, e, niezrozumiałe fałsze podaiący; dunkel und falſch. Udał się Sakowicz do Krakowa; na pisanie ciemnofałeczney Perspektywy: *Pimin. Kam. praef.* (Perspektywa, tytuł dzieła Sakowicza, które Pimin o ciemności i fałsze obwinia). CIEMNOGNIADY, a, e, o koniach kasztanowatych, gniadawych, dunkelkaſtanienbraun, von Pferden, *Rosſ.* темногнѣдый; *Slo.* mérkov. CIEMNOMGLISTY, a, e, CIEMNOMGLISTO *przysłk.*, mgłą gęsto zaćmiony, dick umnebelt, vom Nebel verfinſtert. Wszystkie zdarzenia zgasłyby w ciemnomgliſtey nocy, by nam historya świadectwa o nich nie dawała. *Stryik. praef.* Tyber ciemnomgliſty. *Otw. Ow.* 577. Dobrodzieystwem nocy ciemnomgliſtey, Ręką nieczułą uszła śmierci oczywiſtey. *Otw. Ow.* 413. CIEMNOOKI, a, ie, oczu ciemnych, nieiasnych, dunkeläugig. §. Ślepy, nie widzący, blöde, blind. Fortuna ciemnooka. *Chrośc. Luk.* 81. CIEMNORUSY, a, e, ciemnokasztanowaty, *Rosſ.* темнорýсый cisawy, kaſtanienbraun. CIEMNOROD, a, *m.*, ślepourodzony, ein Blindgebohrner. *Birk. Zbar. B.* 3. *b.* CIEMNOŚC, ści, *ż.*, nieiasność, brak światła, die Finſterniß, die Dunkelheit, das Dunkel; *Boh.* temnoſt, tmawoſt; *Car.* témmâ, temmóta; *Sor.* 2. cjemnoſcj; *Vd.* temlivoſt, mrazhlivoſt; *Cro.* temnozt, temnòlst, tmicza; *Rag.* támnos, tminne, tmuſcja, tmà; *Bs.* tamnóſt, mrák (2., łotrostwo *inertia*) *Rosſ.* темнотà, темнота. Swiatłość iest ciało istotne, a ciemność iest utratą iego. *N. Pam.* 15, 357. Ciemnościami otoczył mię nieprzeyrzystemi. *Kul. Her.* 85. Nic nie są ciemności tylko znak słoneczney nieprzytomności. *Susz. Pieś.* 3, *E.* 4. *b.* On prawa z tayników i z ciemności na światło wyprowadził. *Pilch. Sen. łaſk.* 5. §. Ciemność oczu, niedowidzenie, ślepota, die Blindheit. Oczy ledwie co widzą, ciemność na nie pada. *Zab.* 16, 358. §. Ciemność mowy, nieiasność, niezrozumiałość, die Dunkelheit, Unverſtändlichkeit. CIEMNOSIWY, CIEMNOSZARY, a, e, dunkelgrau, *Rosſ.* темно сѣрый, сивый, смýрый. CIEMNOTA, y, ż., ciemność, ciemno, die Finſterniß, das Dunkel. *Cro.* tmiczа, tmina; *Vd.* temniza, temnota, temna). Grzechowi ciemnoty potrzeba. *Gorn. Dz.* 97. O mgło wieczysta, mętne ciemnoty! *Zab.* 13, 232. *Nar.* - *Medic.* Ciemnota, *gutta serena*, niemoc oka wewnętrzna, przy czystey źrzenicy nic nie daiąca pacyentowi widzieć. *Perz. Cyr.* 2, 171. der graue Staar. CIEMNOWID, CIEMNOWIDZ, a, *m.*, człowiek nieiasno widzący, ein Blödſichtiger, Schwachſichtiger słabego wzroku. *Cn. Th.* 1016. CIEMNOWRONY, a, e, o koniach karych, dunkelrappig, von Pferden. Ow koń był ciemnowrony, ten iest cisawy. *Alb. z W.* 6. CIEMNOZIELONY, a, e, *Rosſ.* темнозелéный szklakowy; *Cn. Th.* dunkelgrün. CIEMNOZOŁTY, a, e, dunkelgelb. *Cn. Th.* - *Sla.* tavnaxût; *Rosſ.* темножелтый, рудожелтый. CIEMNY, a, e, bezświetły, nieiasny, bez blasku będący, niewidny, finſter, dunkel. *Sr.* 1. cjemné, cjmité, cjmogité; *Boh.* temný, tmawy; *Slo.* tmawý; *Vd.* temen, temnoten, temmen, mrashen, timen, timnu, oblashen, temliu; *Car.* temné; *Bs.* taman, tmaſti, tmuſcjaſti; *Cro.* témen, tméch, skúr, *Sla.* tavan; *Rag.* tàman, tàmni, tmàst, tminast, tmuſcjaſt, taamni; *Rosſ.* мéмный, мéменъ (*Ec.* мéмнмъ podrzutek) (cf. *Gr.* τέμενος *delubrum*, *Suec.* dimmer dunkel, *Ger.* dämmern, *Lat.* tenebrae, *Arab.* tamara, *Hebr.* טמן *taman abscondit*). Noc ciemna. *Teat.* 56 *c*, 84. Opuśćmy to ciemne pomieszkanie. *ib.* 50 *b*, 3. Jedne dni były iasne, a drugie ciemne, w których słońce widzieć się nie mogło. *Sk. Dz.* 893. Ciemny kolor, nieiasny. *Cn. Th.* eine dunkle Farbe. *Moral.* Ciemnych spraw, ciemna też bywa robota. *Jabł. Ez.* 17. (światła się chronią). *§. Niesławny, nieznakomity, nieświatły, ohne Anſehen, unanſehnlich, unbedeutend, niedrig. Przesądy nasze skazują białogłowy na życie ciemne i na nieuctwo. *Zab.* 15, 64. Aurelian ciemnych i płodnych rodziców syn. *Sk. Dz.* 146. Zyie w stanie ciemnym. *Now. Lor.* 50. §. Ciemny, nieiasny do zrozumienia, niezrozumiały, dunkel, unverſtändlich. §. Niewidzący, niewidomy, niedowidzący, ślepy, blöde, blind. *Subst.* ciemny, ślepy, der Blinde. Ciemna, ślepa, die Blinde. Usługuie mi ubogiey ciemney. *Teat.* 38, 29. - *Prov.* Przygania ślepy ciemnemu. *Oss. Wyr.* (kulawy chromemu, kocieł garcowi cf. sámeś taki). *f. Logic.* nieoświecony, nieświatły, unaufgeklärt, finſter, unwiſſend. Oskarża niewinnego przed ludem, a lud ciemny słucha. *Teat.* 45 *d*, 4. *Wyb.* Ciemne żydy. *ib.* 45 *c*, 4.

CIEN, ia, *m.*, CIEŃ, i, *ż.*, CIENIE, ia, *n.*, powtarzanie się widoku słabsze i ciemne za odbiciem się promieni, der Schatten eines Cörpers; *Sor.* 1. ſeń, ſejen, ſchejen; *Sor.* 2. ſzeń, woßeń, ſon; *Boh.* ſtin; *Slo.* ſtin, twona; (cf. *Hung.* ízin *color* cf. *Ger.* Schein); *Bosn.* sjenna, osjenna, osina (cf. *Gr.* σκία); *Vn.* ſienza, ſenza; *Car.* sęnza, senzhenina; *Cro.* ſzencza, ténya; *Rag.* ſjenna, ſjen, zaſjenna, obsjenna (*Rag.* cin *facies*, *lineamentum*). *Rs.* тѣнь, отмѣнь; *Ec.* тѣна; сѣнь,

(2.,

(2., сѣнь : сѣнія, шатеръ, намемь namiot cf. sień cf. ściana; *Slavan.* ſtanica = kuczka zielona, chłodnik cf. *Lat.* scena). Niepodobna, by kto cień przestąpił, który wszędzie tuż za nim, gdziebykolwiek stąpił. *Protas. Jał.* 13. Miasto czeladzi, cień za nim chodzi. *Jabł. Ex.* 72. (bez sług, hołota). Sam ieno na swóy cień patrzy. *Rey. Post.* 2 *q*, 2. Jak cienie nieodstępne przyszli za nami. *Hor. Sat.* 258. Chodzi za nim, iako cień za ciałem (cf. iak cielę za krową). *Rofs.* прихвостень. Cienia się swego boi. *Opal. Sat.* 193. (wszędzie się ogląda): *Slo:* ſwého ſtinu ſa lekat: muchi ſa zdéſit; ze ſtinom ſa paſowat. I cienia swego dziś się strzedz potrzeba. *Pot. Arg.* 147. *Kras. Ant.* 11. Rozpustnicy drżą i przed swoim cieniem. *Jabł. Tel.* 68. I włos ma swóy cień. *Ryt. Ad.* 76. Muszki, pajączyny, albo iakiekolwiek inne cienie przed oczyma mu się zdaią latać. *Syr.* 21. §. W malarstwie, cień, cienie, ciemne mieysca na obrazach, dla lepszego odbiiania się iaśnieyszych, der Schatten in einem Bilde. Maluiąc, umiesz cienie udawać i na swoim właściwym kłaść mieyscu, aby przez spór ciemne iaśnieyszym dodawały świetności. *Teat.* 54 *d*, 9. Sposób robienia cieniów, albo łań różnego koloru. *Comp. Med.* 677. (*Ec.* сѣнописцы *Gr.* σκιαγραφία = maluię). Cień i światło, *Rofs.* свѣтлотѣнь Schatten und Licht. - Cienie, pierwsze rysy, słaby abrys, der Schattenriß, der Abriß. Cienie to tylko obrazu, wartego biegleyszego i ćwiczeńszego pędzla. *Oss. Wyr.* Ofiarowali według zakonu, ktòrzy kształtowi i cieniowi rzeczy niebieskich usługują. *Leop. Hebr.* 8, 4. (Schattenbild, Vorbild). - Cień, rzecz znikoma, wątła, marna, ein Schatten, etwas Werthloſes, Leeres, Eitles, Vergängliches. Moie wiersze są cieniem w porównaniu wierszów WPana. *Boh. Kom.* 4, 146. Nieszczęścia nowe, przeciw którym przeszłe cieniem były. *Jabł. Tel.* 53. Wszystko zdać się musi cieniem, lub istotą. *Przyb. Milt.* 57. Rzeczywiste upuszczamy dobra, abyśmy się za próżnym cieniem upędzali. *Zab.* 7, 164. (eitler, leerer Schein. *Prop. Sor.* 2. ktoj ſa teju ſjenu pſchima, ten nama niż garſcji. cf. blask). Cień chwytać, łapać, (= marność, znikomość). Myśmy wczorayssi, i iak znikłe cienie, Tak dni ubiega naszych przedłużenie. *Chrośc. Job.* 53. - Cień, naymnieyszy, naysłabszy pozór, der geringſte Schein, (Anſchein). Strzegę się, abym cieniowi nawet nieukontentowania między mną, a Rzecząpospolitą, nie dał mieysca. *Gaz. Nar.* 1, 71. *Stan. Aug.* Delikatny człowiek cierpieć nie może cienia nawet, któryby mu honor uwłaczał. *Teat.* 9, 20. Cienia prawdy w tym niemasz. *Oss. Wyr.* Cieniów się nadziei trzyma. *Sk. Dz.* 825. Niech powie, ieśli kiedy cień kłamstwa iakiego mógł we mnie postrzedz. *Boh. Kom.* 3, 208. - Cienie, odmiany delikatne, nie do spostrzeżenia, cieniowanie, *Gall. nuances*, Schatten, Schattirung, Nuancen. Nic trudnieyszego, iak wydać w słowniku rozlicznych słowa iakiego znaczeń cienie. - Cień, fałsz, nieprawda, Schatten, Unwahrheit, Falſchheit. Idź za cieniem, za fałszywym wyobrażeniem. *Oss. Wyr.* Cień prawdzie ustępuie. *Pieś. Kat.* 93. §. Cień, o człowieku, cień go tylko, zmizerniał, zniszczał, er iſt wie ein Schatten, wie ein Schattenbild, elend, hager. Kuglarze i ci, którzy się w niewolą podaią, maią nagrody cień iednego człowieka. *Szczerb. Sax.* 259. Cień to tylko tego wielkiego bohatyra, któremu niegdyś świat się dziwił. *Oss. Wyr.* (nie ten człowiek, co był). §. Cień, dusza ciałem rozłączona, duszyca, mara, ćma, eine abgeſchiedene Seele, ein Geiſt, ein Schatten. Cień abo dusza zabitego Achillesa z ziemi w postawie dawney wymknąwszy się, ukazała się w nocy. *Otw. Ow.* 526. Próżno są przy uboztwie dawnych cieniów składy, Weź sobie miłośniku ubogi twe dziady. *Hul. Ow.* 57. Matka przepowiada córce: radabyś potym cień móy zobaczyć. *Gol. Wym.* 194. Na kartach drogi czas zgubią i żywot iako cieniowie przechodzą. *Sk. Kaz.* 614. §. Cień, mara, mamidło, obłuda, fałszywa postać, bobo, straszydło, ein Scheinbild, ein Popanz. Iżby się tym większe woysko iego zdało, kazał cieniów co naywięcey poczynić, i poubierawszy ie, w szaty, na konie powsadzać. *Biel. Kr.* 313. *Biel. S. N.* 34. Robią łowcy z chust, a z grzebi cienia, iakoby chłopa, i biorą ie z sobą do lasa, gdy idą na niedźwiedzia; gdy tedy niedźwiedź rozdrażniony pòydzie na łowca, rzuci nań cień, którego niedźwiedź pochwyciwszy, mniemaiąc by chłop, imie dławić, a w ten czas łowiec na cieniu go przebodzie. *Cresc.* 641. Tatarzy cieniów na konie nawiązali, i tak straszydłami Polskę plondrowali. *Falib. Dic. C.* 5. - §. Cień, mieysce cieniste, od słonecznego upału wolne, chłód, der Schatten, die Kühle, ein Ort, wo Schatten iſt, ein ſchattichter kühler Ort. *Sorab.* 1. klótk, ſchjen, kwódk; *Sorab.* 2. chlotk (cf. chłod). Niech mi drzewa swego użyczą cienia, Od słonecznego niech bronią płomienia. *Burl. B.* 5. Miley pod czas i w cieniu posiedzieć, aniżeli ustawnie na słońcu. *Lub. Roz.* 486. Uczynił sobie chłodnik i siedział pod nim w cieniu. *Leop. Jon.* 4, 5. Las głębokim cieniem, słońca promieniom wstręt czyni wysokim. *Ustrz. Klqud.* 29. Kto w słońce może patrzeć, ten nie szuka cienia. *Pol. Arr.* 444. - *Transl.* obrona, ochrona, protekcya, Schutz, W fortyf. cień, zasłona robotników od strzelby nieprzyiacielskiey. *Tr.* die Blendung. Pod cieniem mądrego króla śmiało uczeni wykonywaią swoie roboty. *Oss. Wyr.* §. Mieysce ciemne, ustronie, ciemnota, ein dunkler Ort, Dunkelheit, Dunkel. Tak nie cenię miłości, bym szedł dla niéy chętny w grobu cienie. *Hul. Ow.* 114. Z ostatniego cienia na nayświetnieysze wylecieli urzędy. *Nag. Fil.* 137. Utracać nikczemnie w cieniu wieku swego, nie skosztowawszy, co iest na świecie dobrego. *Star. Vot. C.* 4. Dzieło wychodzące z cienia drukarskiey prasy na widok publiczny. *Teat.* 47, *D*, *a*. §. *Botan.* ziele, strzali iad też nocnym cieniem zowią, iż sen przywodzi. *Syr.* 1374. *dorionium* Nachtſchatten, ein Kraut.

CIENCZEC, CIENSZEC, CIENIEC *niiak. ned.*, ścieńczeć *dok.*, cieńszym się stawać, subtelnieć, dünner werden, feiner werden. *Boh.* ztenčeti; *Rofs.* монѣть, мончать. Ciało iego chudnieie i cieńczeie. *Smotr. Ap.* 54. Znakiem suchot, kiedy oczy wpadaią, nosa koniec cieńczeie. *Krup.* 5, 572. Skorupa iaia coraz cienieie i subtelnieie, dla nasiedzenia kokoszy; iako też ścieńczeie, gdyby w occie leżało. *Sak. Pr.* 179. Głos męzki ścieńczał. *Zebr. Ow.* 39. *Otw. Ow.* 73. Włosy ich zżół-

ciały i ścieńczały. 1. *Leop. Levit.* 13. *Fig.* Maleć, mnieyszeć, geringer werden. Starsi rozumieią, iż powaga ich cieńczeie, ieśli surowości nie przyłożą. *Birk. Dom. J.* 5. CIENCZYC, CIENSZYC *czyn. nied.*, ścieńszyć *dok.*, ścienczać, ścieńszym uczynić, umnieyszać, dünner machen, feiner machen, verdünnen, verfeinern, geringer machen, verringern, verkleinern, ſchmähleu. *Boh.* tenčiti, ztenčiti, ztenčowati; *Slo.* ztenčugi; *Cro.* tenchám, *Sor.* 1. wocjenkoſcjam; *Bs.* tanciti, stanciti, otanciti; *Rag.* tânciti, tancjatti, etânciti, protânciti; *Roſs.* тонúть, отонúть, утонúть, истонúть; *Ec.* стончúть, стончевать, шончу. Jak widzę, cieńczyć będzie ten palcat, aż ſię i złomie. *Oss. Wyr.* (strugał, strugał, aż przestrugał). Ścieńczenie drzewa. *Karp.* 3, 16. Deszczki do ścieńczenia, wanczosy, wasilki. *Klon. Fl. D.* 3. Albom ia słuch przytępił, alboś głos sobie ścieńczyła. *Teat.* 9, 29. Rzecz tak opowiedział, że cieńcząc swe zasługi, drugich chwalił. *Pot. Arg.* 832. Cieńczyć, niszczyć kogo na maiątku, ubożyć, einen ausſaugen, ihn arm machen. Niezbędny pieniacz cieńczy poczciwego człowieka, włócząc go z trybunału na trybunał. *Oss. Wyr.* (*Eccl.* мончúтельный, истончáтельный, *extenuatiuus*). CIENCZYC ſię, *zaimk.*, z cieńczeć, stać ſię cieńszym, dünner werden. Jak mu ſię twarz cieńczyła, kliniaſto ściągniona. *Przyb. Mil.* 321.

CIENIC *czyn. nied.*, ocienić, ucienić, zacienić *dok.*, cieniem obtulać, beſchatten. *Boh.* ſtíniti, *Slo.* ſtínim; *Car.* senzhęm, senzheti). Czarna czupryna buynie po barkach rozłana, Cieni kędziorem czoło wyniosłe młodziana. *Przyb. Ab.* 8. Kształtnym ſię paskiem tulipan ucieni. *Zab.* 16, 92. *Nar.* Można w opisaniu myśl nadobną ocienić, lubo też przygodnym wdziękiem umilić. *Mon.* 65, 609. CIENIEC *ob:* Cieńczeć. CIENIEY *ob.* Cienko, Cieuki. CIENIEK *ob:* Ciennik. CIENIK, a, *m.*, *zdrob. rzeczown.* cień, z mały cień, cionek, ein kleiner Schatten. *Rag.* ſjenza, ſjenniza; *Cro.* izenczènicza). Umrze w swey ślepocie, fałszywe ogniki, Biorąc za żywe światło i próżne cieniki. *Jabło. Tel.* 55. CIENIOWAC *czyn. nied.*, cienie dawać, ſchattiren *pr. et Fig.* (*Ec.* свинописати, malować) *Rs.* тúнить, тúню, оттúнить, оттúнивать; *Vind.* ſienzhati, poſienzhati, saſienzhuvati, saſienzhati., Brzegi rzeki cieniowane. *Przyb. Ab.* 137. CIENIOWANIE, działanie i skutek działania, das Schattiren, die Schattirung, *Roſs.* оттúнка, *pr. et Fig.* Cieniowanie w malarstwie, dawanie cieniów, to iest, ćmienie, żeby światło żywiey odbiiało. *Oss. Wyr.* Cieniowanie znaczeń słowa, *Gall. nuances*, die Nuancen, Schattirungen. Trzeba dobrze ięzyk swóy umieć, trzeba znać w osobnych wyrazach iego acz naymnieyszą różnicę i niby naycieńsze cieniowanie. *Pir. Wym.* 221, *et* 243. CIENIOWY, a, e, od cienia, Schatten z. Cieniowey mara próżności, Obraz iest świeckiey zacności. *Dar. Iot.* 5. *Vind.* ſienzhni. CIENISTOSC, ści, ż., mnogość cienia, Beſchattung, (Schattenreichthum). *Sorab.* 1. zacjemnenoſcj. W starożytności ieziorom niektórym, albo cieniistość, albo niesięgniona głębina cześć zjednała. *Pilch. Sen. liſt.* 313. CIENISTY, a, e, CIENISTO *przysłk.*, w cień obfituiący, ſchattenreich, ſchatticht. *Boh.* ſtínný, ſtínowý, *Bos.* sjennast, koji ima sjenu, osoj; *Vind.* ſienzhno; *Carn.* ſenzhno; *Sor.* 1. cjmité, kwodkowné, kwodkopité; *Rag.* sjennast, ſjenniv; *Cro.* tenyászt, ſzenchèn; *Roſs.* тѣнúстый, сѣнúстый, сѣнный, сѣнóвный, благосѣнный; *Ec.* присѣнный, покрытый, который сѣнь, t. i. тѣнь наводить; благосѣннолúственный. Cieniste lipa. *Pot. Arg.* 377. W lasach cieniistych. *Lib. Hor.* 14. W cieniistym Helikońskim kraiu. *Lib. Hor.* 21.

CIENIUCHNY, a, e; CIENIUCZKI, CIENIUSIENKI, CIENIUTENKI, CIENIUSKI, CIENIUTKI, CIENIUSIENECZKI, CIENIUTENECZKI, a, ie; *adverbia* na -o, *intens. przymiotn.* Cienki, ſehr dünn, ganz dünn, fein, zart. *Boh.* tenjčký, tenaucký, *Sor.* 2. ſchauuſchki; *Sor.* 1. cjenkuſki; *Rs.* мóненькiй, моненькъ. Duchy ożywiaiące przez cieniuchne kanaliki z głowy spływaią. *Mon.* 68, 285. Z cieniutkich deszczek skrzyneczka mała. *Crec.* 667. Na cieniuczkiey nici sprawy swe wieszaią. *Rey Wiz.* 83. Cieniusienki. *Pot. Arg.* 431. Słód rozciągnąć cieniusieńko na wietrze, aby wyschł. *Goſt. Ek.* 107. Srebro cieniuchno oklepane, w małe blaszki strzyżone. *Sien.* 605. Cieniuczkie głoseczki. *Groch. W.* 352. Szepce mu cicho do ucha cieniusienkim tonem. *Mon.* 73, 664. Spiewał, iako mógł cieniuchno. *St. Dz.* 762. CIENKI, a, ie, Cieńszy *Compar.*, z niegruby, niemiąższy, dünn, fein, nicht dick, nicht grob. *Boh.* tenký, tence; *Slo.* tenki; *Sor.* 1. cjenki, ſnadne, *Sor.* 2. ſchanki, bejni, bojni; *Sla.* tanak, taneau; *Vind.* tinek, tinſhi, tenek, tenak, tenko; *Carn.* tank; tenkú; tanko, tajnshe; *Bs.* tanahan; tanki, tanahni; *Cro.* tènek, tenèhen, teńſhi; *Hung.* gyenge; *Rag.* tánki, tânak, tanahan, tankovit; *Roſs.* мóнкiй, моноль, моно; *Britan. minor.* tanzo, *Irl.* tana, *Pers.* tend, *Gr.* ταναος, *Lat.* tenuis, *Gallis.* tene; *Anglos.* thyn, *Suec.* tunn, *Ger.* dünn). Jeleń ma nogi cienkie, iak badyle. *Zab.* 13, 271. *Tręb.* Człowiek cienki, niegruby, nietłuſty, niebrzuchaty, ein dünner, nicht dicker, ſchmächtiger Menſch. Szczupły, cienki, gliſta. *Cn. Ad.* 1138. Cienki stan wzrostu; smukły, wysmukły. *Tr.* ſchlank. Głos cienki; eine feine Stimme. O materyach, na pochwałę lub naganę, cienka, przednia materya, ein feiner Zeug, lub też cienka, licha, niedychtowna, ein dünner Zeug. *Roſs.* мончúца. Płótno cienkie *ob:* Biior, Kment. Umyślnie robią bławaty rzadkie, cienkie, niedychtowne, a za dobry towar przedaią. *Grod. Dis. D.* 3, Od cienkiego końca począć, powoli, stopniami, vom dünnen Ende anfangen, allmählig, ſtufenweiſe etwas betreiben. *Eccl.* помонку, подробно, помалу. Jezus w dziecińſtwie swoim żadnego dziwu bóstwa swego nie okazał, bo nie chciał tego od cienkiego końca począć, i nie chciał tego między dziećmi, iako dziecię, okazować. *Rey Poſt. G.* 4. (cf. od szarego końca). - Cienkie wytarte mieysce iakiey skóry, *Roſs.* напúна, напúнка. Cienki, wytarty, *Rs.* напúнный. §. O cieczach, trunkach, napoiach, cienki, rzadki, niegęsty, nietęgi, niemocny, słaby, dünn, von Getränken, nicht dick, nicht ſtark, ſchwach. Cienka kawa, cienkie piwo (cf. Cienkusz). §. Delikatny, ostry, byſtry; fein, ſcharf. Cienki ma smak, nos, węch. *Tr.* CIENKO *przysłk.*, Cieniey *compar.*, niegrubo, niemiąższo, nie-

gęsto, dünn, fein, nicht dick, nicht grob. *Boh.* tence; ztenka; *Sor.* 1. cjenko, cjencze; Gdzie cienko, tam się rwie. *Fr. Ad.* 57. Mury maią się coraz cieniey wywodzić ku górze. *Haur Ek.* 6. Cienko śpiewa *fig.* spuszcza z tonu, er ſpannt gelindere Saiten auf. Co przedtém cienko śpiewał pod oknem za kawałek chleba; teraz dmie jakby zjadł sto djabłów. *Mon.* 73. 589. Dam ia ci, wnet ty tu cieniey będziesz śpiewał. *Oss. Wyr.* (będziesz tańszy; utrę ia ci nosa; przytrę ci rogów, upokorzę cię). Ow nieborak iuż cienko przędzie. *Falib. Dis. F.* 2. (kalkuluie się). *Prov. Slo.* tenšeg kraga't muſiſ', *parcius comedendum.* Cienko koło niego, chudo, chudeusz, skąpo koło niego, er muß ſich ſo mal behelfen. Dwa półzłotki, cały wasz maiątek, to cienko koło was, ze katy. *Zabł. Fir.* 22. CIENKOGŁOSY, CIENKOGŁOSNY, a, e, głosu cienkiego, feinſtimmig, klar, fein. Cienkogłośną piszczałkę miał z rogu bielego. *Banial. J.* 2. *b. Ec.* монкогла́сенъ. CIENKOMOWNY, a, e, mówiący cienko, feinredend. cf. *Ec.* монкосло́вецъ, монкосло́вный *argutus*; монкосло́вїе *subtilis disputatio.* монкосло́влю subtylizuię. CIENKONOGI, a, ie, nogi cienkie maiący, dünnfüßig. *Rag.* tankonògh). Paiąk cienkonogi. *Klon. Hl. B.* 2. CIENKOPŁASKI, a, ie, w szerz cienki, flach und dünn, dünn in die Fläche. *Tr. ob:* płytki. CIENKOSC, ści, ż., niegrubość, niemiąższość, szczupłość, delikatność, die Dünne, die Dünnheit, die Feinheit, Klarheit, Zartheit. *Boh.* tenkoſt; *Slo.* tenkoſt; *Bs* tanczina, *Vd.* tinkota, tinkuſt, tinzhina, tinzhinaſt; *Rag.* tancina, tankovitoſt; *Cro.* tenchina, tenchnoszt; *Dal.* tenkovitoſzt, *Roſs.* тонкота́, тонки́на, то́нкость; *Sor.* 1. czenkoſći. Cienkość ciała; cienkość głosu; cienkość napoiu. CIENKOWŁOSY, a, e, niegrubych włosów, dünnhaarig. CIENKUSZ, a, *m.*, piwo poślednie, taśbir, das Nachbier, Halbbier. (cf. doimek). *Boh.* rjedina, rjedinka; *Vind.* patezhi, sadnji ou, koritnjak; *Sor.* 2. patoki, *Rs.* полпиво. Spuściwszy ze słodzin dobre piwo, może się na też słodziny nalać wrzącey wody, i przepuściwszy osobno z chmielem, przegotować; tak będzie cienkusz, zdatny dla czeladzi. *Kluk. Roſl.* 5, 272. Upiłeś ſię pierwéy piwem, teraz na cienkuszu przeſtawey. *W. Post. W.* 3, 290. Dobry tobie cienkusz. *Cn. Ad.* 162. (takiemu takie; dobra Matyaszowi płotka; dobra psu mucha). §. Cienkusz także używa się o każdym słabym trunku pogardliwie, ein dünnes ſchlechtes Getränk überhaupt. (*Boh.* rjedinař *cereuisiam secundariam vendens*, Cienkusznik, przedaiący cienkusz. *W rodzaiu żeńsk.* rjedinařka.

CIENNIK, *CIENIEK, a, *m.*, CIENNICZEK, – czka, *m. zdrob.*, narzędzie od cienia, zasłona od upału słonecznego, od światła, i t. d., parasol, ein Schattendach, ein Sonnenſchirm, Lichtſchirm. *Boh.* ſtiniblo; *Bos.* ajernjça, *Rag.* ſjenza; *Vd.* ſienzhek, ſienzhnik; *Sor.* 1. Iwodzik, zakitadwo; *Rs.* зо́нникъ, зо́нтикъ. Cieniek *umbrella. Mącz.* (cf. Umbrelka). Ciennik, zasłona od słońca, od świecy. *Cn. Th.* Parasol, ciennik, czyli daszek z kitayki, lub płótna, na prętach rozpięty, od upału słońca zasłaniaiący. *Mon.* 71, 66. – §. Ciennik, mieysce cieniste, ein ſchattiger Ort. Zdobiące i bogacące kray nasz cienniki. *Pam.* 83, 353. CIENNY, a, e, od cienia, cieniowy, w cieniu zostaiący, Schatten-, im Schatten befindlich. Aby się nie chronił ludzi, ani też osobliwego a iakoby ciennego żywota wiódł. **Glicz, Wych. K.* 4. *b.* CIENSZEC *ob:* Cieńszeć, CIENSZY *ob.* Cienki.

Pochodz. słowa *Cienki i Cień: przyciéńszy, docieńczyć, przyciéńczyć, zaciéńczyć, wycienczyć*, a., *bezcienny, zacieniać*, cf. *ćma, ćmić*, i t. d.

CIEPŁAWY, a, e, na ciepło podaiący się, letni, wolny, etwas warm, lau. *Roſs.* менлова́тый. Zefir ciepławy. *Zab.* 13, 275. *Trp.* Ciepławość *Rs.* менлова́тость, die Lauheit. (cf. менлова́я: Podymne). CIEPLEC, – pca, CIEPLEK, – pka, *m.*, kamień drogi, *apsyctos. Plin. H. N.* 37, 10. ein gewiſſer Edelſtein. CIEPLEC *niiak. nied.*, ściepleć, ociepleć *dok.*, stawać się ciepłym, warm werden. *Boh.* tepleti, ztepleti; *Roſs.* менѣ́ть, менѣ́ю. Woda od słońca ciepleie. *Ustrz. Tr.* 113. CIEPLIC *czyn. nied.*, ścieplić, ocieplić *dok.*, grzać, ogrzewać, ciepłym uczynić, warm machen, wärmen, *Bosn.* utoplitti, zgriati, stopliti, *Croat.* topim; *Hung.* táplálom (cf. topić). *Eccl.* менлю́. *CIEPLENICA, y, ż., ogrzewadło, naczynie do ogrzewania łóżek, ein Bettwärmer, *Cro.* topilnicza; *Rag.* toplipóſteglja. CIEPLICE, – plic, *liczb. mn.*, CIEPLICZKI – plicżek, *liczb. mn. zdrobn.*, wody z przyrodzenia ciepłe, warme Waſſer, warme Bäder. *Boh. teplice, wary*; *Sor.* 1. cjoplicza, cjoplicżka; *Cro.* toplicze; *Vd.* topliza; *Crn.* toplize; *Sla.* toplica; *Rag.* tòpla kúpališcta; *Rs.* менлицы. Wody, moc do léczenia maiące, dzielemy na wody do picia i na wody do kąpieli służące, czyli cieplice. *Krup.* §, 209. Cieplice *thermae*, wody mniey więcey ciepłe, a czasem gorące, maiące coś z rzeczy kopalnych. *Kluk Kop.* 1, 96. Ciepłe łaźnie abo cieplice. *Sk. Zyw.* 1, 36. W cieplicach abo łaźniach. *Smotr. Iam.* 163. Cieplicżki, *thermulae. Mącz.* §. Cieplica ogrodowa, *Roſs.* менлица, trepaus, roślinarnia, Cieplodom, das Treibhaus, Gewächshaus. Ananasy po różnych cieplicach ogrodowych w Europie nader są delikatne. *Mon.* 67, 824. Zagraniczne rośliny w cieplodomach chowane. *Pam.* 32, 114. §. Cieplice, powietrze ciepłe, ciepłota, Wärme, warme Luft. Południowi podległe granice, Gdzie znóy wieczny panuie i wieczne cieplice. *Groch. W.* 593. Bocianie na zimę do cieplic uchodzą. *Haur Sk.* 332. (do ciepleyszych krain). CIEPLICZNY, a, e, od cieplic, Wärmbrunn-, Warmbad-, warme Brunnen und Waſſer betreffend. *Boh.* teplični; Cieplicżne zdroie są w poszanowaniu. *Pilch. Sen. list.* 313. Zkąd cieplicznych wód gorącość pochodzi. *Petr. Szk.* 3. Tatry siła wód cieplicznych z siebie wydaią. *ib.* 5. I cieplicżne wody, zaś i te nie dla ludzi są od boga dane. *Gorn. Sen.* 235. Wszystkie zioła i cieplicżne wody znał i rozumiał. *P. Kochan. J.* 294. Gruzy cieplicżne. *Nar. Tac.* 2, 534. *Rs.* менлично́й trepauzowy. *CIEPLIK, a, *m.*, calorique, der Wärmeſtoff, pierwsza przyczyna ciepła. *Mierosz. Msk.* – *N. Pam.* 6, 320. Cieploczyn. *N. Pam.* 14, 200. *et* 6, 316. Cieplik, siła, która w nas czucie ciepła wzbudza. Wyraz ten cieplik szczęśliwie znaleziony, bo nie rażąc ucha, rzecz dobrze wyraża. *Cieploczyn*, iest wyraz zły, bo i z rzeczą i z językiem niezgodny. Wyraz czyn-

uczynek; więc *ciepłoczyn* = uczynek albo skutek ciepła; a tu potrzeba oznaczyć nie skutek, ale przyczynę ciepła; więc należałoby raczéy materyą ciepła nazwać *ciepła czynnik*, albo *ciepła sprawnik*. Czynnik i sprawnik maią to samo zakończenie, co cieplik; więc krócéy będzie *cieplik*. *Sniad. Jeogr.* 284. *CIEPLNIKOMIAR, u, *m.*, calorimètre; narzędzie zdatne do uznania ilości zawartego w ciałach cieplniku, der Wärmeſtoffmeſſer. 2., CIEPŁO *przysłk.*, niezimno; mniey niż gorąco, a więcey niż letno czyli wolno, warm. *Boh.* teple; *Slo.* teplo; *Sla.* toplo; *Sor.* 1. ſchopło; *Rs.* menaò. Ma-li bydź ciepło, niechay będzie znóy. *Ryx. Ad.* 39. (mam-li za iednę nogę wisieć, lepiey za obie). Ciepło i zimno z jednéy gęby. *Jabł. Ez.* 154. (i dmucha i chucha; raz tak, drugi raz inak; odmienny; *Slo.* on ſi teple i ſtudené ze ſwich uſt puſcá; ſtudeni, tepli weter z gednich uſt wipuſcał. §. Ciepło w głowie, szumno, piiano, warm im Kopfe, Saus und Braus. Wszakże i Kato, choć cnoty surowio strzegł, często iednak ciepło miewał w głowie. *Hor.* 2, 137. *Min. saepe mero caluit.* §. Gorliwie, gorąco, eyfrig, hitzig, warm, nachdrücklich. Tu Jowisz córkę wziąwszy na pokoie Ciepło za Psychą i za synem prosi. *Morszt.* 98. §. Ciepło co chować, w pilnéy pieczy mieć, etwas warm halten, ſorgfältig bewahren. Ten co przekonanego o wywołanie przyprawił, ciepło głowę chować musi. *Gorn. Vl. N.* 2. – 2., CIEPŁO, a, *n.*, CIEPŁOSC, ści, *ż.*, stopień mnieyszy gorącości, większy letności, czyli wolności, die Wärme. *Boh.* teplo; teplost; *Cro.* toplina, toplota; *Dal.* teplina; *Sor.* 1. cjopwota; *Sor.* 2. ſchopłota; *Rag.* toplina; *Crn.* toplûta; *Vd.* topluta; *Roſs.* menлomà. Ciepło w ciele ludzkim pomnażaią wszystkie te przyczyny, które w nim powiększaią ilość cząstek ognistych. *Med. Dyk.* 1, 542. Ciepło ciała zwierzęcego naturalne. *Krup.* 2, 30. Ciepło żołądkowe. *Krup.* 5, 30. Na wiosnę ziemia rozgrzewa się ciepłotą. *Jeł. Et. B.* 3. Okrywanie się skórą lisią, osobliwą czyni ciepłotę. *Haur St.* 300. Ciepło zbytnie, *Rs. vulg.* menлáнь. CIEPŁOCZYN *ob*: Cieplik. CIEPŁODOM *ob*: Cieplice – 2., cieplica, trepaux. CIEPŁOMIAR, CIEPŁOMIERZ, a, *m.*, narzędzie mierzenia ciepła, das Thermometer, der Wärmemeſſer. *Mon.* 75, 588. *Roſs.* menлomѣp. Ciepłomierze oznaczaią miarę ciepła przez płyn w śkle zamknięty. *Krumf. Chy.* 32. *Rog. Doś.* 2, 288. *Hub. Wst.* 219. Podnoszenie i opadanie ciepłomierza. *Mon.* 68, 291. Ciepłomierz Reaumura. *Zool.* 147. Fahrenheita. *Mon.* 74, 563. (cf. Powietrzomierz, ciężkomierz, wiatromierz). CIEPŁONOSNY, a, e, przynoszący ciepło, wärmebringend. Wiosnę pożera Rak ciepłonośny. *Mon.* 71, 31. CIEPŁORODNY, a, e, ciepło rodzący, wärmeerzeugend. Ciepłorodne wiatry. *Zab.* 13, 161. CIEPŁOSC *ob*: 2., Ciepło. – **CIEPŁOSLISKI, a, ie, śliski i ciepły, warmſchlüpfrig. Broń swą ciepłośliską z pierwszego mordu, zagrzał zaś krwią towarzyską. *Otw. Ow.* 320. **CIEPŁOSUCHY, a, e, suchy a ciepły, warmtrocken. Wietrzna Waga a naprzeciw niéy ciepłosuchy Baran. *Fur. Uw. E.* 4. *b.* CIEPŁOWIEWNY, a, e, CIEPŁOWIEWNIE *przysłk.*, ciepło powiewaiący, warmwehend. Ciepłowiewne Zefiry

martwą rzeźwią ziemię. *Zab.* 5, 324. *Pir.* CIEPŁOWOLNY, a, e, CIEPŁOWOLNO *przysłk.*, wolnociepły; wolny, letny, gelindwarm, lau, laulich warm. CIEPLUCHNY, a, e, CIEPLUCZKI, CIEPLUTKI, CIEPLUSIENKI, CIEPLUTENKI, CIEPLUSIENECZKI, a, ie, *adverbia na – o, intens. przymiotn.* Ciepły, recht ſehr warm. *Boh.* teplaučký. CIEPŁY, a, e, średni między gorącym a letnim, warm. *Boh.* teplý; *Slo.* teplý; *Dal.* tepal; *Sla.* topol; *Cro.* töpël (cf. topić); *Crn.* tópl; *Vd.* topon, toplo, *Bosn.* topli; *Rag.* topli; *Sor.* 1. cjopwé; *Rs.* ménлый; menлb. (cf. *Lat.* tepidus). Gdy cię na wsi ciepła izdebka ogrzeie, Siła i pięknych rzeczy i gładko napiszesz. *Hor. Sat.* 179. Chwila ciepleysza drzewa po zimie okryie, Lecz ciepłe Noty siły Boreasz zbiie. *Bardz. Tr.* 454 Jak ciepła kukiełka ten towar przedawać się będzie. *Torz. Szk.* 124. (prędki i dobry odbyt będzie miał). – Ciepłego co, ciepłe iedzenie, ciepła potrawa, etwas Warmes, ein warmes Eſſen. Przez tak długi czas ciepłego nie iodząc, nie dziw, że zmizerniał. *Teatr.* 21 c, 28. §. Ciepły gorliwy, nieoboiętny, warm, eyfrig, nicht kalt, nicht gleichgültig. Ludzie owi bez gorącości, są ani ciepli ani zimni. *St. Kaz.* 313. Nie ciepły ani zimny, na dzień kilka razy Odmienia się, iak owe u Włochów obrazy. *Nar. Dz.* 3, 158. §. Ciepły, ciepło czyniący, grzeiący. *Cn. Th.* warm, erwärmend, warm machend. §. Swieży, ieszcze ciepły, w świeżey pamięci, friſch, noch warm. Swieży a ciepły przykład. *Wex. Zap. E.* 2. Wlazł na drabinę, którey ſtopnie ieszcze ciepłe były po katowskich nogach, i odwiązał wisielca. *Dwor. H.* 3. §. *Jurid.* ciepłą ręką = za życia (mit warmer Hand) bey Lebzeiten, noch bey Leben, aus freyer Hand. Nie ciepłą ręką udzielić nie chcą, na śmierć swoię każąc czekać. *Mon.* 71, 382. Dar stu tysięcy ciepłą ręką przed ślubem będzie wyliczony. *Teat.* 42 c, 64. Zapisy od testatora na łóżku śmiertelnym, lub ciepłą ręką, iak mówią, uczynione. *Ostr. P. C.* 168. §. Ciepły, ciepło się maiący, dobrze się maiący, maiętny, bogaty, warm ſitzend, ſich wohl befindend, vermögend. Kogoż ciepłey wdowy zbiór nie wzruszy? *Teat.* 42 c, 13. Mógłbym ieszcze z rok szumieć i grać rolą panka, Potymbym się ożenił z jaką ciepłą babą, Notandum z babą starą, z babą dobrze słabą. *Zabł. Fir.* 29. §. Na ciepłe nóżki, z rana, nim z łóżka ostygną, Früh, Früh Morgens (ehe noch die Füße kalt geworden ſind). Znam cię Waść zawsze gość na ciepłe nóżki. *Zabł. Z. S.* 13. (zrana kobiety odwiedzasz). *Prov. Slo.* ma teple nohi = *bene illi omnia succedunt.*

Pochodz: *ociepleć, ocieplić, ociepłały.*

CIERAC *ob.* Trzeć. CIERKAC *ob.* Cwierkać.

CIERLICA, y, *ż.* (*ob.* trzeć) tarlica, narzędzie do otłukiwania paździorów od włókna (cf. pochy), die Flachsbreche; *Bh.* drhlen; *Sr.* 2. tarliza; *Rg.* tarliza; *Cro.* terlicza; *Bs.* trriliça, za trritti lan; *Crn.* terliza, teriza; *Vd.* terliza (z 2. kłoda, panna na ręce); *Rs.* трепáлка, трепáло. Naczynia do wyczyszczenia paździorow są międlica albo łamaczka i cierlica albo pięciornia; pierwsze dwie o dwóch żłobkach, drugie o czterech bydź powinny. *Przędz.* 14. Że w cierlicy dwa razy tyle łamie się przędziwo, ile

-w międlicy, wprzód przez międlicę, a potym przez cierlicę przepuszczone bydź ma. *ib.* 15. Po uduszeniu len połamie się w drewnianey cierlicy, gdzie się części przędzy od nieużytecznych paździerzy oddzielaią. *Kluk. Rośl.* 3, 327. Cierlice te bywaią dębowe, bukowe. *ib.* 2, 158. Trzeć abo łamać len na cierlicy *Sr.* 2. tarlisch. – §. Wozek, którym starzy, miasto młocby, zboża pocierali, der Dreschwagen bey den Alten. Jeszcze we Włoszech cierlicą zboża pocieraią. *Tr.*

CIERN, ia, *m.*, CIERN, i, *ż.*, kolec krzewin, der Dorn, der Stachel an einem Strauche; *Sr.* 1. cjerno, wowonc, cjern, wohonz; *Bh.* trn; *Cro.* tërn, dracha, diracha; *Rg.* tarn, draccja; *Bs.* trrin, draccja; *Vd.* tern, dern; *Crn.* térn; *Rs.* тернъ, тéрнiе, тынъ; *Isl.* thorn, thyrner; *Angls.* deorn; *Angl.* thorn; *Dan. et Suec.* torn, *Ger.* Dorn). Rośliny uzbroione bywaią cierniami, *spinae*, są to wystawuiące chrząstkowate kolące części, twardą korą okryte, wyrastaiące nie z samego drzewa, ale tylko z kory. *Bot. Nar.* 82. Gdzież iest róża bez ciernia? *Pot. Arg.* 679. (nic bez ale). Cierń *fig.* dolegliwość, ucisk, przykrość, dokuczanie, mól, Dorn, Stachel, Beschwerde, Kreuz, Ungemach. Nic nie iest na tym świecie bez ciernia, i iasne słońce ma chmury. *Mon.* 65, 98. Złote korony ciernie w sobie maią. *Groch.* W. 163. Kto z roziątrzoney rany wyimie mi ciernie? *Psalmod.* 35. Zygmunt, ile razy go Polskiey korony ciernie do żywszego ubodły, wzdychał za swoim kochanym Głogowem. *Oss. Zyg.* – II. CIERN, CIERNIE, CIERZNIE, – ia, *n. zbior.*, krzew rozmaitego gatunku, nisko rosnący, kolców ostrych pełny, na nic się nie przydaiący, tylko do przykrywania parkanów i płotów. *Lad. Nat.* 23. die Dornen, ein Dornstrauch; *Bh.* trnj; *Sr.* 2. scherne; *Sr.* 1. wowonc; *Cro.* ternye, gërm; *Crn.* ternje, gèrm; *Sla.* tèrnjak; *Bs.* tergne, trrigne, trrinje, draccje; *Vd.* ternje, ternouje, ternina, trenje; *Rg.* targne; *Rs.* тéрнiе; *Ec.* терниѧ. Cierznie abo tarnie, małe drzewko kolące, na płoty zdatne. *Cresc.* 455. Cierznie i ości rodzić ci będzie ziemia. *Sk. Kaz.* 90. Baran uwiązł w cierzniu rogami. *Leop. Genes.* 22, 13. (w cierniu). *Bibl. Gd.* Między chrosty ryczeli, pod cierzniem się zbierali. *Budn. Job.* 30, 7. Trzask cierznia goreiącego. *W. Eccl.* 7, 6. Król cierzniem koronowany. *Orzech. Qu.* 117. Nie zbieraią z ciernia fig. *W. Luk.* 6, 44. Czyś ludzi nie znał, czyś tak rozumiał nieboże, Iż ciernie inszy owoc niż tarnki dadź może? *J. Kchan. Fr.* 63. Ciernie, a przecię piękną różą rodzi. *Auszp.* 28. *Paszk. Dz.* 56. I ciernie miłe, zkąd się upatrnie róża. *Min. Ryt.* 4, 166. (i trudów nie żal, gdy iest o co). Nic po cierniu, kiedy róża spadnie. *Rys. Ad.* 47. W ciernie bracia. Rys. *Ad.* 74. (a nam w chróst, w nogi, hayda do lasa). Zdaie się im, że stoią na cierniu, kiedy półgodziny zostaią bez rozmowy. *Mon.* 74, 546. (iak na brzytwach, iak na igłach). *§. Cierń, raczey ścierń, kłosów pniaczki na rżysku po sprzątnionym zbożu. *Oss. Wyr.* die Stoppeln. §. *Botan.* Ciernie białe, *berberis dumetorum*, die Berberstaude (die Praisselbeere), krzewik, noszący owoc okrągły, pięknie czerwony, smaku kwaśnego. *Dyk. Med.* 2, 547. *ob.* piwnik, kalina włoska. – Ciernie zamorskie, cudzoziemskie wonne, *aspalathus. Cn. Th.* Ciernie kozie *tragacantha*, Bocksdorn, Bocksdistel, Tragant. CIERNIC *cz. ndk.*, ociernić *dk.*, ciernem grodzić, obsadzać, mit Dornen bepflanzen, bezäunen. CIERNIEC *niiak. ndk.*, ściernieć *dk.*, ciernem zarastać, w cierń wyrastać, zu Dornen werden, in Dornen verwachsen. CIERNIEWISKO *ob.* Ciernisko. CIERNIOWATY, a, e, na kształt ciernia, na ciernie pochodzący, dornicht, dornenähnlich. Cierniowata gęstwina. *Krom.* 365. CIERNIOWY, *CIERZNIOWY, a, e, od ciernia, do ciernia należący, Dornen *z*; *Boh.* trnowý; *Sr.* 1. cjernané; *Vd.* ternou, teruoujen, terński; *Crn.* ternov; *Cro.* ternov; *Rg.* tarnov, draccerni; *Rs.* терновый. Pogaśli, iak ogień cierzniowy. *Budn. Ps.* 118, 12. (iak ogień z ciernia. *Bibl. Gd.*). Cierniowa korona, co kole i przykrości zadaie. *Oss. Wyr.* Cierniowa tarnka, *prunum sylvestre. Mącz.* (*ob.* taraki). CIERNISKO, CIERNIEWISKO, a, *n.* ciernie, *Mącz.* mieysce ciernem zarosłe, ein Dornstrauch, eine Dornhecke; *Bh.* trnisste, trnowisste; *Slo.* trnowisste, kde mnoho trnj roste, trnowé křewj; *Bsn.* trrinje, draciscte; *Crn.* drashhje, srobratzhina, ternishe, ternovina; *Cro.* ternye, ternische, germie, sikara; *Sla.* tèrnjak; *Rg.* drâccisçte, tarnoviscte, tarniscte, handracina; *Vd.* tarnishe, ternouje, germovje, ternina; *Rs.* терновище; *Ec.* терниѧ; *Sr.* 1. wowonczjina, cjernina. Chodzili po cierniskach i ostach nogami zranionemi. *Birk. Dom.* 13. Cierniewisko. *Volckm.* 927. §. Cierniska, z przyganą, fatalne, przykre, bezecne ciernie, abscheuliche Dornen (den Unwillen auszudrücken). Winnicę tę iuż opanowały były cierniska. *Birk. Dom.* 120. Na leśnym cierniśku wiszących iabłek nie widać. *Pilch. Sen.* 200. CIERNISTY, a, e, CIERNISTO *przysłk.*, pełen ciernia, lub cierniów, dornig, voll Dornen, voll Stacheln, stachlig, voll Dornsträucher; *Slo. et Bh.* trnowatý; *Vd.* ternjast, ternounast, ternasto, ternovo; *Crn.* ternat; *Cro.* ternàszt; *Bs.* tergniui, draciui, terigniui; *Cro.* germaszt; *Sr.* 1. cjernopité, wowonczopité; *Eccl.* терни́стый. Cierniste gałęzie. *Birk. Gł. K.* 7. Cierniśty, głogowity, *dumosus. Mącz.*

Pochodz: *ociernіać*, *ściernie*, *ściernisko*.

CIERPIEC, – iał, – ieli, – ie, *niiak. ndk.*, ucierpieć, zcierpieć *dk.*, przykrego co uczuć, leiden, ein Uebel empfinden; *Slo.* trp'et, trp'eti, trpim, strpim; *Bh.* trp'eti, strpiti, strpim, pokusyti; *Sr.* 1. cjerpicj, cjerpu, cjerpim; *Sr.* 2. scherpesch; *Cro.* terpeti, terpim, pàtim; *Vd.* terpet, terpim, terpeti; *Crn.* terpeiti, terpęti, terpim, terpishém; *Sla.* terpiti; *Bs.* tarpiti, trripiti, terpiti, trripit, pattiti, podnositi; *Rs.* терпѣть, терплю, страждать, страждy, болѣть; *Ec.* злострадáти. 1. Cierpieć, ponosić przykrość, uczucie mieć przykre, etwas unangenehmes leiden, (empfinden), dulden, ertragen. To za nas ucierpiał, cośmy cierpieć mieli. *Rey Pst. Bb.* 3. Nie iest rzecz godziwa, abym wolną była, kiedy ociec móy cierpi niewolą. *Węg. Mar.* 1, 145. Zawsze prawie waryacyą cierpi. *Teat.* 55, 39. er leidet am Wahnsinn. Cierpi ból zębów, er leidet an Zahnschmerzen. Co też to człowiek z temi sługami ucierpieć musi! *Teat.* 30, *b.* 62. was man doch mit den Bedienten leiden, ausstehen muß). Wielką krzywdę cierpiwa ia z żoną od niego. *Papr. Kol. U.* (*dual.* z cierpiemy my dwoie). Cierpieć z drugiemi złey. *Cn. Ad.* 79. Równo się sądźmy i pospólstwo i wy, Jednako niechay cierpi, kto iest krzywy. *Zab.* 26, 273,

Nie potrzeba cierpiącym tłumaczyć, co boli. *Kras. W.* 47. (den Leidenden darf man nicht....). - Cierpieć na co, ubolewać nad czym, worüber Schmerzen empfinden, dabey leiden, ſich darüber kränken. Cierpię na to prawdziwie, widząc, iak źle ſię We Panu iego gorliwość nadgradza. *Teat.* 1, 127. §. Cierpieć, znosić cierpliwie, unoſić, ertragen, leiden (geduldig). Naylepsza aprawa cierpieć, czego zwrócić i poprawić nie można. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 379. Widzisz! i teraz mi przymawiasz; ia do czasu cierpię. *Boh. Kom.* 1, 307. Cierp', co i drudzy. *Cn. Ad.* 79. Pan Bóg długo cierpi a czeka. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 14. Nie cierpieć czego, nie znosić, etwas nicht leiden, nicht ausſtehen. Jak djabła tego cierpieć nie mogę, kiedy mi kto w mowę wpada. *Teat.* 30, 35. (ich kann das vor den Henker nicht leiden). Nie cierpię sługi, ktoryby mną chciał rządzić. *Teat.* 5, *b.* 5. Jako pierwszego nie cierpi, tak ani równego mieć nie chce. *Psalmod.* 69. Gdy go tu wewnętrznie ledwie cierpieć może, Inszych gachów zaciąga w niewstydliwe łóże. *Jabł. Tel.* 39. Cierpieć co, dopuszczać, dozwalać, pobłażać czemu, etwas leiden, dulden, zugeben, zulaſſen, verſtatten. Cierpi religiia Mahometańska kościoły chrześciańskie, gdzie z dawna zbudowane; ale nowe ſtawiać nie pozwala. *Mok. Turk.* 130. *§. Cierpieć komu, czekać komu, wytrzymywać, cierpliwość z nim mieć, pobłażać mu, einem nachſehen, Geduld mit ihm haben, Nachſicht mit ihm haben. Dokądże cierpieć mam temu złośliwemu zgromadzeniu! *Radz. Num.* 14, 27. (dokądże znosić mam ten zły lud? *Bibl. Gd.*). O rodzie niewierny, dokądże cierpię wam? *Budn. Marc.* 9, 19. (dokądże was cierpieć będę?, *Bibl. Gd.*). Bóg zbrodnie złych, którym długo milcząc cierpiał, będzie wszyſtkie *zaraz (razem) karał. *Sk. Kaz.* 4. Póki mi cierpiano, używałem pożyczanego; a gdy teraz pożyczalnik swe odbiera, bronić mu nie mogę. *Sk. Zyw.* 2, 405. *§. Cierpieć komu czego, pobłażać, płazem puszczać, dopuszczać, einem etwas geſtatten, hingehn laſſen. Takiey śmiałości panowie nikomuby z dworu swego nie cierpieli. *Kosz. Lor.* Łokietek, nie chcąc iuż dłużey cierpieć krzyżakom tych swoich krzywd, uczynił pospolite ruszenie przeciwko nim. *Biel. Kr.* 180. - CIERPIENIE, sam przeciąg uczucia przykrego, i to co ſię cierpi, das Leiden, das man leidet und duldet; *Croat.* terplenye; *Crn.* terplenje; *Vd.* terplenje, terpetje; *Roſs.* терпѣніе (= cierpliwość), стрáсть; *Ec.* стрáдáнíе, умрáщáнíе. Dozwol mi przerwać śmiercią cierpienia okrutne. *Tear.* 45, *c.* 49. Byłem dobrowolną cierpień iego przyczyną. *Niemc Kr.* 4, 74. (*Rs.* неспéрпимый nie do ścierpienia, nieznośny). *CIERPIEC, - pcu, *m.* cierpienie, gorzkość, przykrość, kwas, niesmak, das Leiden; das Bittere, die Bitterkeit. Bracia Władysława, wolą wszyſtkie cierpce odnosić, aniżeli brata okrutnego przywrócić. *Krom.* 175. Niechayże ciało cierpi, byle ſię tym cierpcem dusza iako z długu wypłaciła. *Psalmod.* 96. §. Cierpliwość, die Geduld. Skurczywszy ramiona a cierpcu przyłożywszy, mówił... *Gorn. Dw.* 192. CIERPIĘTLIWOSC, ści, *ż.* ſtan podpadaiący cierpieniu, podleganie cierpieniu, die Leidensfähigkeit, Leidensempfänglichkeit. Niecierpiętliwość, niepodległość cierpieniu, die Unfähigkeit zu leiden. Dar ciał zmartwychwſtałych pierwszy, niecierpiętliwość, który to czyni, że iuż żadney przykrości, żadney boleści i szkody cierpieć nie mogą. *Kucz. Kat.* 236. Nie mieć żadney ſkłonności i żadnego pragnienia, byłaby niecierpiętliwość prawie głupia. *Zabł. Roz.* 93. Apathie. *et* 169. *Pilch. Sen. liſt.* 54. §. Cierpienie, ſtan cierpienia, das Leiden, der Zuſtand des Leidens. Chory ociec, syna odzyskawszy, iuż nie czuie boleści, wielka roskosz przytłumia cierpiętliwość. *Stat. Num.* 1, 195. CIERPIĘTLIWY, a, e, CIERPIĘTLIWIE-*przyſłk.*, cierpieniu podległy, Leiden unterworfen, leidensfähig, Leiden empfänglich; *Sorab.* 1. cjerpelné. Ciało nasze po zmartwychwſtaniu iuż nie będzie cierpiętliwe, ale nieśmiertelne, żadney skażoności niepoddane. *W. Poſt. W.* 2, 49. Ciało Chrystusowe na tym świecie było widzialne, cierpiętliwe, a boleściom poddane. *ib.* 3, 64. Syn boży niecierpiętliwy ſtał ſię cierpiącym. *Sk. Kaz.* 1, 1, *et* 76. *et* 2, 347. Co było w naturze Chrystusa cierpiętliwego i śmiertelnego, to cierpiącym i śmiertelnym zostało. *Karnk. Kat.* 56. Nayważsze dobro na umyśle niecierpiętliwym zasadzam. *Pilch. Sen. liſt.* 54. (na apatyi). §. Cierpliwy, geduldig. Żaden nie może bydź tak pokorny i cierpiętliwy, iak Pan nasz. *Sk. Zyw.* 1, 1. On leżąc cierpiętliwie to wszyſtko przyimował. *Papr. Kol. R. b.* CIERPKAWY, a, e, trochę cierpki, etwas herbe. Cierpkawy smak. *Syxt. Szk.* 102. *ſtimulans.* CIERPKAWOSC, ści, *ż.* łagodna cierpkość, eine gelinde Herbigkeit. CIERPKI, a, ie, smaku kwaskowatego, usta ściągaiącego, herbe; *Bh.* trpký, krutý; *Slo.* trpký; *Crn.* terpke, ſkominaſt, puſt, britke, garjup; *Vd.* sharek, grenek, grenjak; *Sr.* 1. peré; *Cro.* tërpèk; *Bs.* trripki; *Rs.* мéрпкíй; cf. *Suec.* kerf; *Gall.* chwerw; *Ger.* herb; *Lat.* acerbus). Wszyſtkie rzeczy, maiące smak przeraźliwy, zęby cierpnieniem przerażaiący, nazwane są cierpkiemi; taki smak maią owoce niedoyźrzałe. *Dyk. Med.* 1, 561. Cierpkie frukta *Rs.* горлянúчныя. Cierpki kwaśny owoc *Ec.* нáрóдонъ. Drzewa leśne miewaią owoc suższy i cierpczeyszy, niźli owoc domowych drzew. *Cresc.* 131. - *Fig.* Ztąd naycierpszą poymuię gorycz, że gorzko znosisz przygodę moię. *Off. Sen.* 36. §. *Tranſl.* niełagodny, przykry, ostry, widrig, unangenehm, rauh. Cierpki, iuż iest gatunek gniewliwych. *Pilch. Sen.* 120. Libiyczycy, lud cierpki i nieokrzosany. *Pilch. Sall.* 151. CIERPKO *przyſłk.*, *Bh* trpce; *Ger.* herb. Ma bydź cierpko, niech będzie kwaśno. *Off. Wyr.* (mam za iednę nogę wisieć, lepiey za obie). §. Przykro, rauh, unangenehm. Głosy, które cierpko w uszy wpadaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 2. CIERPKOSC, ści, *ż.* smak cierpki, kwaskowatość, die Herbigkeit; *Boh.* trpkoſt, krutoſt; *Slo.* trpkoſt; *Dl.* tarpkozt; *Cro.* terpkócha; *Bs.* trripkoſt; *Crn.* terpkuſt, puſtota, skominoſt; *Vd.* sharkuſt, grenkuſt; *Ec.* мéрпкостъ; *Sr.* 1. veroſcj. CIERPLIWOSC, ści, *ż.* wydoływanie dolegliwościom, przykrościom, die Geduld; *Bh.* trpélivoſt, trpnoſt, ſnaſſelivoſt; *Slo* trpezlivoſt; *Sr.* 1. zcjerpnoſcj; *Rg.* vſtarpgljénſtvo, uſtarpgljenós; *Cro.* terplyivoszt, terpealyivoszt, poterplenye; *Crn.* poterpeshlivoſt, poterplenje; *Vd.* poterpeshlivoſt; *Sla.* uſtérpljenje; *Hg.* vztarplynye; *Bs.* uſtrripgljenje, uſtrripgljenſtvo, terpgljenſtvo; *Roſs.* терпѣливость, снóсливость, терпѣніе, равнодýшіе, безотвѣтность, безотвѣтіе, незлóба (терпимость tolerancya); *Ec.* благотерпѣніе. Która rzecz ſtałą myśl

jaśniey może okazać, iako cierpliwość, to iest, aby człowiek skromnie znosił, cokolwiek nań przychodzi. Jr. Zbr. 93. Cierpliwości przyrodzeniem iest, wytrwać niezmarszczoną twarzą wszystkie stosy przeciwney fortuny. Gorn. De. 358. Cierpliwość znosi, czemu zaradzić nie można. N. Pam. 24, 527. Jobowa cierpliwość. 1 Leop. Jacob. 5, 11. Cierpliwość naylepsze lekarstwo. Fr. Ad. 8. Cierpliwość panią rzeczy. Zab. 14, 153. Cierpliwość wszystko wytrwa. Cn. Ad. 79. Ile kto ma cierpliwości, tyle ma mądrości. Cn. Ad. 466. Oppos. niecierpliwość, (v. neterpelyivnost, die Ungeduld. Niecierpliwość, co bywa z wigoru pochodzić, iest słabość, która ludzi na to nawykła wodzić; nie słucha nic, nie poswala nic czynić pomiarkowanie, gwałtownie łamie rzeczy, łamie się, niźli się owoc mu dostoi. Jabł. Tel. 337. Niecierpliwość mię bierze. Teat. 9, 59. – §. Wytrzymywanie, czekanie, czekanie komu, cierpienie komu, die Langmuth. Wysławiamy boga dobroć, iego cierpliwość nad nami, miłość ku dobrym. Sk. Kaz. 136. Cierpliwość mieć Rs. употребить, употребляю, перегодить. CIERPLIWY, a, e, CIERPLIWIE *przysłk.*, znoszący cierpienie, przykrość, geduldig; *Bh.* trpěliwý, trpný, snášelivý; *Vd.* terpeshliu, terpezhen, pohleun, poterpeshliu, poterpeozh, preterpezhen, (*Vd.* terpliu, terpeozh dolorosus; *Crn.* terpliv = znośny); *Sr.* 1. tjerpatjé, tjerpne, cierpliwé; *Bsn.* tarpecchi, terpecch, trripecch; (*Sr.* tarpen, terpivi, trripivi, podnosivi, scto se mosge podnit, stose mosge trripiti = znośny); *Sla.* vštèrpljiv; *Cro.* terplyv, terpezlyiv, terpliv, uztèrplyiv; *Rg.* tarpglv, ustarpgljen; *Rs.* терпѣливый, сносливый, снисходительный, незлобный, терпѣливо, терпѣливость, безотмѣстный; (*Rs.* терпимый tolerowany. *Ks.* терпѣливостра́стный, благостра́стный. Cierpliwy w swoim nieszczęściu. Cierpliwie wszystko znosić. *Oppos.* niecierpliwy, ungeduldig; *Vd.* (napoterpežliu, navolen). Niecierpliwy, niedotkliwy *ob.* wrzód) y. Cierpliwy, niepopędliwy, wytrzymuiący, niezgaga, czekaiący drugiemu, langmüthig. Bóg długo cierpliwy. *§.* Niecierpliwy, nie do cierpienia, nieznośny, unerträglich, unleidlich. To iest niecierpliwy grzech u Pana. *Rey Fgl. L. I.* 3. *§.* Cierpliwy, cierpki, kwaskowaty, oziębły, herbe. Gdzież on wiek szczęśliwy, Gdy chłodna daktyle i żołądź cierpliwy. *Tward. Daf* 9. CIERPNĄĆ *niiak. idnt.*, pocierpnąć, ścierpnąć *dok.*, CIERPNIEC *ndk.*, z oskominy tępieć, (o zębach), stumpf werden (von den Zähnen, nach etwas Sauerm). Po tym owocach zęby cierpną i drętwieią. *Mon.* 70, 774. Cierpienie zębów sprawuią owoce niedoyźrzałe gryzione, krzyżenie n. p. piłą. *Dyk. Med.* 1, 561. Oycowie iedli kwaśne iagody a synom zęby cierpną. *Radz. Jer.* 31, 29. *W. Post. IV.* 288. oycowie iedli cierpkie iagody, a synom zęby zcierpną. *Bibl. Gd. ib.* – Cierpnący, drętwiący, stumpf geworden; *b. activ.* oskominy nabawiaiący, die Zähne stumpf machend. Oycowie iedli iagodę cierpnącą, a wszystkich synom zostaią oskominy. *Radz. Ezech.* 18, 2. Wino cierpnące. *Sieszk. Ped.* 424. §. Cierpnąć, drętwieć, odrętwiać, stwardnąć, tarnieć, erstarren (von Händen und Füßen: einschlafen); *Ec.* мерпну cf. *Lat.* torpeo). Obrzydzone pocierpły ci nogi. *Hul. Ow.* 197. Cierpnienie ręki. *Teat.* 31, *b.* 53. das Einschlafen des Fußes. Plastr ten pomaga onym mieyscom, któreby cierpnęły lub czynności nie miały. *Spicz.* 26. Ramię mu zcierpło od tęgiego rzutu. *P. Kchan. Orl.* 1, 32. Kiedy szyia cierpnie albo drętwieie, nazad się ku plecom kurczy. *Mącz.* Skoro żołądek zasłabł, każdy członek cierpi i spadł z siły. *Jak. Bay.* 91. Spiączka niektórych zwierząt zimowa podobna iest do umartwienia i zcierpnienia wszystkich członków; widziałem szczury tak zaspałe i zcierpłe. *Rog. Dos.* 1, 118. Scierpły, na pół martwy, zmartwiały. *Mącz.* Cierpnę z biedy, trętwicię i bez zmysłu chodzę. *Bard. Tr.* 202. Komuż, uyźrzawszy oyca, stryia, brata W przeciwnym woysku, nie scierpnicie ręka! *Chrość. Luk.* 79. Strach to niesłychany, aż na mnie ciało cierpnie, krew się z zimna zsiada. *Bard. Tr.* 356. §. *Moral.* ścierpły, cierpki, tetrycany, finster, mürrisch, Nie bądźże taki ścierpły, rozfałduy to czoło. *Trąb.* S. *M.* 54. *CIERPNIĄCOSC, CIERPNOSC, ści, ż. cierpkość, smak cierpki, Herbigkeit, herber Geschmack. Muszcz ma w sobie nieco cierpniącości. *Urzęd.* 97. Nasienie to ma w sobie cierpność dosyć znakomitą. *Spicz.* 47. CIERPNY, a, e, cierpki, herb. Orzechy laskowe są cierpnieysze, niźli Włoskie. *Spicz.* 121. – Gdyby matczyne mleko było nieiako cierpne a przykre, tedy... *Sienn.* 464. Tarnki cierpne. *Chodk. Kosł.* 31.

Pochodz. słowa *Cierpieć: docierpieć, nacierpieć się, odcierpieć, potierpieć, przecierpieć, przycierpieć, ucierpieć, wycierpieć, zcierpieć.*

CIERZENIEC, – ńca *m.*, sak na ryby. *Cn. Th.* 976. ein Sacknetz zum Fischfange. CIERZENCOWY, a, e, do cierzeńca należący, Sacknetz-. CIERZNIE *ob.* Ciernie, Cierń.

*CIES, a, *ż.* (cf. ciąć, ciesać, ciosać, cios), ciosane drzewo, balka, *Bh.* tesanice; *Rs.* мѣсъ deska cieńka); der Balken. Zbudował dom na czterech rzędach słupów cedrowych, cieśi też cedrowe na słupiech. *Budn.* 1 *Reg.* 7, 2. (balki. *Bibl. Gd.*). Bierzma domów naszych cedrowe, a cieśi nasze iodłowe. *Budn. Cant.* 1, 17. (stropy. *Bibl. Gd.*). Cieśi proste niespoione iednę przeciwko drugiey kładą, na czele żelazami ie zeymuią, siemią fasuią, na pierwszey cieśi drugą kładą, i tak rzędy insze. *Warg. Cez.* 167. CIESĄC, CIOSAC, ciesał, ciosał, ciesze cz. *ndk.*, ociesać, ściesać *dk.*, siekierą obrabiać, okrzesywać, zimmern, mit der Zimmerart behauen; *Boh.* tesati; *Crn.* tésàm; *Rg.* tessatti, istessati, zatessati; *Rs.* месать, мемы cf. teszarz, cieśla, *Ger.* Tischler). Na mieyscu tym stelmaszy i kołodzieie cieszą i obrębuią drzewo do potrzeb swoich. *Archel.* 2, 41. On mu trunę cieszo. *Sk. Dz.* 262. Cieszę kamień, okrzosuię, kwadruię, gładzę. *Cn. Th.* einen Stein behauen. Drogi kamieniem ciosanym brukowane. *Tward. Wł.* 152. (ciosowym, kwadrowym, mit Quadersteinen). Nieciosany kamień *ob.* Orsla. §. *Fig.* ciesać kogo, krzesać, heblować, einen hobeln, schleifen. Ciosałem cię przez proroki. 1 *Leop. Ozea.* 6, 5. (heblowałem. 3 *Leop.*). Nieciosany, nieociosany, nieokrzesany, gruby, grob, ungehobelt, ungeschliffen. Skryiże się z tym swoim nieciosanym argumentem. *Pim. Kam.* 168. Jesteś nieciosanym drągiem. *Nar. Dz.* 3, 111. – §. Kliny na głowie komu ciesać, kołki *ob.* Klin, Kołek.

Pochodz: *(cf. Ciąć) Ciesielczyk, ciesielka, ciesielski,*

ciesielſtwo, cieſla, cieſlica; cios, ciosowy, ciosna, nacios, naciosać, dociosać, ociosać, pociosać, przeciosać, przyciosać, oczosnąć, odczosnąć, czosnek, podczos, podcieł, przycieł, przycios, przycioska, wyciesać, wyciesuć; tesak, teszarz.

CIESC, *G.* cieścia, *contr.* ćcia, *m.*, teść, *Bh.* teſt (*ob.* teść) ociec żony moiey, der Frauen Vater, der Schwiegervater. Przyiedzie wywołany do cieścia swego w dom i z córką iego a żoną swoią, i ma-ż ten poczciwy ociec rozumian bydź za współwinowaycę, iż zachował miłość corce swey i zięciowi? *Gorn. Wł. N.* 2. *b.* Zalem małżonki zdięty obesłał bracią swoię i ćcia albo cieścia, oyca żony swoiey. *Stryik.* 310. Cieść, to ieſt, żony moiey ociec; niektórzy świekrem zowią, ale niewłaśnie; bo świekier ieſt mężów ociec, którego także zowią po łac. *socer. Mącz.* Jetro świekier Moyżeszów. 1 *Leop. Ex.* 18, 12. (cieść 3 *Leop.*). Annasz był cieść Kaifaszów. *Sekl. Jan.* 18. - 2. CIESC, ści, ż. synowa, niewiaſtka, sneszka; u *Mączyńſk.* czcia, die Schwiegertochter. (cf. Cioſka, pocieść).

w CIESCIE *ob.* Ciasto.

CIESIELCZYK, a, *m.* cieſielſki czeladnik albo chłopiec, ein Zimmergeſell, Zimmermannsjunge. Szydził z Kryſtusa, zowiąc go Galileyczykiem i cieſielczykiem. *Baz. Hiſt.* 3. CIESIELKA, CIESIOŁKA, ż. cieſielſtwo, rzemiosło cieſielſkie, das Zimmerhandwerk; *Rs.* месла: ciosanie). Na mayſtra wyszedł w cieſielce. *Pir. Pow.* 166. Ze topor do cieſiołki zwyczaynie należy, Cieſla tu myślę, widząc na grobie go, leży. *Por. Pocz.* 53. - §. Cieſielka, robota cieſielſka albo iakie dzieło roboty cieſielſkiey, Zimmermannsarbeit. Zamek drewniany wyborney cieſielki, tak w zamknięciu, iak w swey budowie. *N. Pam.* 8, 136. CIESIELSKI, a, ie, od cieśli, Zimmermanns-; *Bh. et Slo.* teſařſký; *Sr.* 1. cieſlicżki; *Rg.* darvodjeglni; *Sla.* dèrvodilſki; *Ec.* дрεвοдѣлаτελεнъ; *Gr.* ξυλουργικος; *Rs.* плοτничный. Wyćwiczył go, aby robił robotę cieſielſką, 1 *Leop. Ex.* 35. Ten Jezus, którego cieſielſkim synem zowiesz, zbudował niebo i ziemię; a teraz tobie trunę cieszę. *St. Dz.* 262. Czynienie cieſielſkie, to ieſt, ciosanie, ieſt środkiem do przyiścia końca, t. i. do domu, *Petr. Et.* 4. Rubrykę, cieſielſką glinką nazywaią, iż nią cieśle znaki swoie na drzewie wypisuią. *Kluk. Kop.* 1, 333. der Röthel. CIESIELSTWO, a, *n.* cieſielſkie rzemieſło, cieſielka, das Zimmerhandwerk; *Bh.* teſařſtwj; *Rg.* darvodjeglſtvo; *Rs.* плοтничество; *Ec.* мéсельство, плοтничье ремеслο. Józef żywność cieſielſtwem sobie obmyślaiący. *Groch. W.* 534. Cieſielſtwo ieſt ich zabawą. *N. Pam.* 14, 178. Juſtyn robił cieſielſtwo, a wszedł na cesarſtwo. *Stryik. Gon. J.* 3. Cieſielſtwo robić *Rs.* плοтничать, плοтничаю; *Ec.* дрεвοдѣлствую; *Gr.* ξυλουργέω. CIESLA, i, *m.* rzemieślnik od ciosania drzewa do budowli, robiący cieſielſtwo, der Zimmermann; *Bh.* teſař; *Slo.* téſař (*ob.* teszarz); *Sr.* 1. téſcher, cieśla; *Crn.* ſtenar, ſtenovz (cf. ściana); *Bs.* drrivodiglja, marangun; *Dl.* därvodelya, därvodelich, drivodylya; *Sla.* dèrvodilja, dèrvodilac; *Cro.* drevodelya, dervodelecz, czimèrman (*Cro.* tiſalyàr: ſtolarz; *Cro.* teszla *dolábra*; *Rg.* tesla: ſiekiera; *Crn.* tèsla: barta, oksza); *Rg.* darvodeglja, darvodjegljaz; *Rs.* плóтникъ, рубленикъ, домоздáтель, тектóнъ (*Rs.* месла, месляга, месло - oksza, barta *ob.* tesak); *Ec.* вещедѣлателъ. Miał u ſiebie mnóstwo mularzów i cieśiel i wszelakich rzemieślników. *Budn.* 1 *Chron.* 22, 15. cioślów. *Bibl. Gd.* - §. Cztery przednie zęby, cieśle niektórzy zowią, *ctenes. Mącz.* die Schneidezähne, die Vorderzähne. §. Cieśla, gatunek kozki, *cerambyx aedilis*, rożki ma pięć razy dłuższe niżeli kadłub, łęgnie ſię u nas w drzewach. *Zool.* 161. eine Art Baumkäfer, Hirſchſchröter, Baumſchröter. §. Cieśla *ob.* Dzięcioł.

CIESLARKA, i, ż. żona cieśli, lub też robiąca cieſielſtwo, die Zimmermannsfrau, die Zimmermannin; *Bh. et Slo.* téſařka. CIESLARNIA, i, ż. cieſielſki dwór, der Zimmerhof; *Bh.* teſárna. CIESLICA, y, ż. oſtrze zębu przedniego, die Schneideſpitze eines Vorderzahns. Kłów cieślice wyszczerzaią Obłudy. *Brud. Oſt. D.* 5. §. Cieślice, *Gall. hoyaux, effettes*, między narzędziami rzemieślników robiących koło drzewa. *Jak. Art.* 2, 288. Zimmerbeile. CIESLIN, a, e, należący do cieśli, Zimmermanns-; *Rs.* плοтничьи. (*ob.* Cieſielſki). Żydzi na Jezusa mówili: ieżeliż to nie on syn cieślin, to ieſt, Józefow, który był tego rzemiesła cieſielſkiego. *Biał. Poſt.* 127.

CIESN, *i*, ż. CIESNIA, i, ż. CIESNINA, CIASNINA, CIESNICA, y, ż., ciasne mieysce, ciasne położenie, die Enge; *Bh.* tiſen', anzkoſt, aužina; *Sr.* 1. cjiſu; *Lg.* tjeſkoczhja, *Ec.* тѣснина. Zbili potężne woysko małą garścią, iż było w cieśni. *Petr. Pol.* 390. Pod ogólnym nazwiſkiem ciaśnin, zawieraią ſię wszyſtkie ciasne przeyścia, któremi woysko małym tylko frontem maszerować a rozpoſtrzeć ſię nie może. *Łęſk. Mier.* 91. enge Päſſe cf. Przesmyk). Cieśnina morſka, przesmyk, kanał ciasny łączący dwa morza z sobą, albo iednego morza dwie części, *Wyrw. G.* 14. eine Meerenge; *Bh.* aužina, ožidli, klauza; *Rg.* morski prodor; *Rs.* проливъ; *Vd.* voskuſt murja, morſka tesnosha, voskumorje, voskovina; *Ec.* узúна. §. Ścisk, nacisk, ciżba, das Gedränge. Wielka dziś na rynku cieśń była. *Tr.* - *Fig.* ucisk, ambaras, bieda, zawikłanie, Noth, Gedränge, Bedrängniß, Drangſal, Enge, Verlegenheit. Aby ieśli ich w cieśni będą rzeczy Król sam z hetmany przybyli w odſieczy. *Jabł. Buk. Q.* 3. Umysł ſię wzmaga, zoſtaiący w cieśni. *Kras. Myſz.* 11. Wota te ślubili pod czas cieśni. *Pot. Syl.* 114. W tey cieśninie biedzącego ſię z sobą narodu. *Kurp.* 2, 125. Król w cieśni był przez buntowników zdrady. *Pot. Arg.* 261. Psa w cieśni źle drażnić. *Cn. Ad.* 984.

CIESNIC *cz. ndk.*, ścieśnić *dk.*, ścieśniać, cieśnieyszym czynić, engen, enger machen, verengen, beſchränken; *Bh.* ſtiſniti, žaužiti; *Dl.* ztizknuti; *Sr.* 1. cjeſnoſcju, zcjeſnoſcju; *Vd.* ſteſniti, ſteſneishati; *Cro.* teszniti; *Rg.* tjesctim, ſtjesctiti; *Rs.* тѣснúть, утѣснúть, утѣснять, (*Bs.* cesniti *perire, dolore* cruciari). Battyada świat cały śpiewać będzie pieśni, Moc go sławi nauki, chociaż umysł cieśni. *Hul. Ow.* 99. Weź większe dzieło do roboty, osnową tego ścieśniasz dowcip. *ib.* 185. CIESNIC SIĘ *zaimk.*, ſich verengen, ſich beſchränken. Kto nie zna przyſtoynego ścieśnienia ſię sztuki, Ten nie ma o pisaniu naypierwszey nauki. *Dmoch. Szt. R.* 9. Cieśnić ſię, kurczyć ſię, mnieyszyć ſię, umiarkować sobie, ſich beſchränken, ſich einſchränken. Cieśni ſię iak może, a przecież ledwo może swoim dochodem wyżyć. *Off. Wyr.*

Wyr. – *Passiue* Cieśnić ſię: CIESNIEC, cieśnieyszym ſię ſtawać, ſich verengen, enger werden; (*Rg.* cèznuti *confici dolore*; *Bs.* ceznuti *deficere*); *Ec.* ymѣcнѣmu. Kiedy kto w niedoſtatku, i rozum ſię cieśni. *Węg. Org.* 22. CIESNICA *ob.* Cieśń, Cieśnina. CIESNIEY *ob.* Ciasno. CIESNIEYSZY *ob.* Ciasny.

CIESZĘ, CIESZĘ *ob.* Ciesac, Ciosać. CIĘSZKI, CIĘSZKOSC *ob.* Ciężki.

CIESZYC, – ył, cieszy, cieszę *cz. ndk.*, pocieszyć, ucieszyć *dk.*, (Etymon *ciech* znayduie ſię ieszcze w ſłowach *uciecha*, *pociecha*, otucha cf. tuszyć, i w zakończeniu imion, Woyciech, Sieciech) łagodzić czyie zmartwienie, frasunek odeymować ſtrapionemu, *Bh.* teſſiti, teſſiwam, troſtugi, teſſim; (*Slo.* teſſim *oblecto*); *Crn.* tasheti, odshaliti, pobôsham, powôsham; *Vd.* tashiti, potashiti, odshaliti, troshtati, potroshtati, araveselit; *Cro.* batriveti; *Sr.* 1. troſtupu; (*Sr.* 1. cjeſchu *rumo*); *Kg.* tăxiti, tjesciti, utjesciti, utaxiti; *Dl.* vtisiti; *Rs.* mѣшumь, mѣшy; (*Ec.* mѣшb = opyдїя ko yвeceлeнїю). On ią cieszył, iak mógł; ale nie dała ſię ucieszyć. *Prot. Jał.* 19. Trzeba go w tey biedzie cieszyć. *Teat.* 54, *c. D.* 2. Przyiaciel kiedy ieſt życzliwy, naylepiey cieszyć może, gdy sam nieszczęśliwy. *Jabł. Tel.* 299. Kędy płaczą, tam cieszyć, kędy smutno, tam bawić. *Dzwońk. Stat. A.* 4. Łacno cieszyć chorego, gdyśmy zdrowi sami. *J. Kchan. Dz.* 238. – Cieszyć ſię *zaimk.*, ſich tröſten, ulżywać sobie umartwienia, folgę sobie czynić w frasunku). Tylko ſię płaczem cieszą. *Paszk. Dz.* 65. W tey tu samotności przy przyiemney ſkładania wierszów zabawie, cieszę ſię w mych nieszczęściach. *Zab.* 13, 49. Cieszący, troſtreich, tröſtlich; *Rs.* ymѣшumeльный. §. Cieszyć, rozweselać, uweselać, erfreuen, freuen. To co nas dziś cieszy, iutro zasmucić może. *Zab.* 8, 268. *Nar.* Cieszy rolnika, choć z czoła pot leie, Plennych zasiewów owoc okazały, *Zab.* 14, 97. *Nar.* Syn móy zawsze powolnością i posłuszeńſtwem serce moie cieszył. *Falib. Dis. Q.* 3. Dziś mnie nic nie cieszy. *Teat.* 36, *c.* 85. Nie ciesz Panie złych ludzi, nie ciesz mną, proszę. *J. Kchan. Ps.* 165. (niech ſię nie cieszą z moiey zguby). Gdy bóg małżonkom potomſtwa nie daie, albo ich na nim, prędką śmiercią dzieci ich, nie cieszy... *Sk. Żyw.* 2, 93. (nie da ſię doczekać uciechy, wenn er ſie an ihnen keine Freude erleben läſſt). Cieszący, pocieszny, ucieszny, erfreuend, erfreulich; *Rs.* радостнотвóрный. Cieszyć ſię *zaimk.*, weselić ſię, ſich freuen, ſich erfreuen, ſich ergötzen. Dusza ſię cieszy przyiacielſkiemi dobremi radami. 3 *Leop. Prov.* 27, 9. (słodnicie. 1 *Leop.*). Cieszę ſię niewymównie, że cię tu widzę. *Zab.* 13, 53. Ja łzy gorzkie wylewam, gdy on tym czasem z moią rywalką ſię cieszy. *Teat.* 52. *d.* 114. Król Konarſkiego chciał robić senatorem; ale on wolał sam z sobą cieszyć ſię ſkrycie. *Zab.* 13, 152. Cudzym ſię złym cieszyć, nędzna uciecha. *Cn. Ad.* 114. *Roſs.* мѣшumьcя, наслаждumьcя, красоваmьcя. §. Cieszyć, bawić, śmieszyć, unterhalten, amüſiren, lachen machen. Cieszą mię iego dowody, które tak są do rzeczy, iak pięść do oka. *Off. Wyr.* CIESZYCIEL, a, *m.* cieszący smutnego, pocieszyciel, der Tröſter; *Bh.* teſſitel; *Crn.* tuslinek; *Vd.* troshtar; *Sr.* 1. troſtar. Obroćcie oczy do boga, który każdego cieszycielem ieſt w smętku. *Zrn. Post.* 3, 593. Wszyscy wy ieſteście bardzo marni cieszyciele. 1 *Leop. Job.* 16, 1. Duch twóy niech będzie moim cieszycielem. *Czachr. Tr. B.* 3. CIESZYCIELKA, i, *ł.*, Ciesząca w smutku, die Tröſterinn; *Sr.* 1. troſtarnicjja. (CIESZYKAMIEN, – ia, *m.* ciesaiący, ciosaiący kamień, *lapicida. Volck.* 459. der Steinmetz).

CIESZYN, a; *m.* miaſto i księztwo wyższego Szląska. *Dyk. G.* 3, 113. Teſchen, in Schleſien; *Bh.* Teſſin; *solatii locus*; *vel a* ciasny, cieśnić. *Frenzel in Weſtphal. monum.* 2, 2420. CIESZYNCZYK, a, *m.* z Cieszyna rodowity, ein Teſchner, *w rodz. żeńſk.* CIESZYNKA, die Teſchnerinn. b. CIESZYNKA, i, *ł.* gatunek ſtrzelby ogniſtey, którą przednie w Cieszynie robiono, eine Teſchine, eine Art Feuergewehr, Adlg. CIESZYNSKI, a, ie, z Cieszyna, Teſchner. Księſtwo Cieszyńkie. *Wyrw. G.* 238. das Herzogth. Teſchen; *Boh.* teſſinſký.

Pochodz: *nacieszyć ſię*, *pocieszyć*, *pociecha*, *pocieszalny*, *pocieszny*, *pocieszność*, *niepocieszny*, *niepocieszność*; *ucieszyć*, *uciecha*, *ucieszny*. 2.) *Tuszyć*, *otucha*, *potucha*.

CIETRZEW, – ia, *m.* ptak, mnieyszy od głuszca, *tetrao tetrix*. *Zool* 239. der Birkhahn; *Bh.* tetřew; *Slo.* teſtrew; *Sla.* tetrib; *Vd.* bresni petelin; *Rs.* мемеревъ, косачь. Cietrzewie czyſte. *Ban. J.* 3. Cieciórki kokały, cietrzewie grały. *Ban. J.* 3. *b.* tollern). Cietrzewie tokuią. *Zool.* 270. ſie balzen. Cietrzew głuchy *ob.* Głuszec. §. Łaiąc: cietrzew, głupiec, ein dummer Kerl, ein Dummian, ein Schöps, ein Pinſel. I ty nie póydziesz ztąd cietrzewiu zdechły! *Boh. Kom.* 1, 254. Głupi cietrzewiu. *Cn. Ad.* 250. Na wszyſtko byłem zdumionym cietrzewiem, Ledwiem ſię npamiętał, gdym iuż wybrnął z tłumu. *Zab.* 9, 366. *Eyſſ.* §. *Herb*, wspominaią o nim autorowie, lecz żaden go nie opisuie. *Kurop.* 3, 10. ein Wappen. (Cietrzew, *inde nomen urbis* Teterau. *Frenzel in Weſtphal. monum.* 2, 2415. CIETRZEWI, ia, ie, od cietrzewia, Birkhahn's. Rodzay cietrzewi należy do rzędu kurzego. *Zool.* 239. Ktoby komu ſieć cietrzewią ukradł, zapłaci trzy ruble groszy. *Inſtr. Cel. Lit.* 313.

CIĘTY *ob.* Ciąć.

CIĘZA, y, *ł.* (*ob.* ciąża) brzemienność, *Sr.* 1. cięża; *Ger.* die Schwangerſchaft. Królowa znowu przy nadzieci znayduie ſię; iuż to dwudziesta druga cięża ieſt. *Gaz. Nar.* 1, 310. *CIĘZADŁO, a, *n.* narzędzie ciągnienia, dyszel, die Deichſel. We śrzodek klęka wprawione bywa cięžadło, to ieſt, dyszel. *Urs. Gr.* 389. CIĘZAR, u, *m.* waga rzeczom przyrodzona, ciężkość, to co cięży, die Laſt; *Bh.* autéjek; *Vd.* tesha, tovor, breme, téshina, butora, buntara, vtesh; *Bs.* tera, brimme, touar; *Rg.* tegòtta, texina, tescina; *Crn.* téshina, butara; *Cro.* tërh, breme; *Roſs.* мужecmь, абуза. Siłę ciał, którą ustawicznie na dół pędzone bywaią, ciężarem nazywaią. *Hub. Mech.* 72. die Schwere der Cörper. Cała siła, którą ciężkość wywiera bez przestanku na iakie ciało, nazywa ſię ciężarem, *pondus*, Schwere, Gewicht. *ib.* 77. Nie iedno ciężkość, co ciężar. Przez ciężar rozumiemy cały zbiór cząstek maiących ciężkość, które ſię znayduią w iakiey bryle; zatym można mówić, że mała bryła ma tyleż ciężkości, ile wielka, lubo ma daleko mniey ciężaru. *Rag. Dos.* 3, 513. die abſolute und relative oder ſpecifiſche Schwere.

§. Ciężar, rzecz ciężka, uciążaiąca, brzemię, etwas Schweres, eine Laſt, eine Bürde. *Phys. et fig.* Upadek cięższy pod ciężarem. *Bardz. Luk.* 3. Co nad przyrodzony ſtan ciała człowieczego, próżny to ciężar. *Karnk. Kat.* 90. – Ciężary woyſkowe, obłogi, bagaże, Gepäcke, Bagage. Zawady i ciężary podróżne zaſtępów swoich zwiózł do miaſta. *Warg. Cez.* 145. W mieście tym hetman plony ieńców i różne obłogi i ciężary złożył. *Pilch. Sall.* 253. Zostawiwszy obozowe ciężary, z iazdą daley ciągnął. *Nar. Hiſt.* 2, 403. §. *Fig.* ciężar, trud, trudność, uciemiężenie, uciſk, die Laſt, die Mühe, die Bedrückung. Kogo fortuna prowadzi przez ſtopnie, Umie z ciężaru nadgrodę szacować, Nie zna iey ceny, kto iey rychło dopnie. *Zab.* 14, 100. *Nar.* Wielki go ciężar, zacność familii gniecie. *Bardz. Tr.* 205. Kazimierz Sprawiedliwy zniosł wszyſtkie ciężary, to ieſt, podatki i danie nieznośne, które był Mieczysław wniósł. *Biel. Kr.* 102. Laſten, Abgaben. Dłużnicy proces przewiedli; pokazały ſię ciężary przewyższaiące wartość ſubſtancyi. *Kras. Pod.* 2, 44. (długi, Schuldenlaſten). Ciężar na roli, na gruncie; powinność. CIĘZARNOSC, ści, ż. brzemienność, ciąża, die Schwangerſchaft; *Slov.* obtjijnoſt; *Bosn.* tegotnoſt; *Rg.* tegotnòs; *Rs.* тяжéлость, тяжелнà, непрáздность; *Ec.* брéменность, чадонóсїе, чревонощенїе. Znaki ciężarności są pewne, są i wątpliwe, z których nie zawsze brzemienność prawdziwą poznać można. *Krup.* 2. 217. CIĘZARNY, a, e, 1°. ciężący, ciężki, ciężar maiący, ſchwer, Schwere habend. Co lżeysze żywioły wnetby na dół poszły, a ciężarne w górę ażby podniosły? *Susz. Pieś.* 3, *M.* 2. *b.* §. Ciężarny, brzemienny, w ciąży zoſtaiący n. p. żywot, ſchwanger. Ciężarna t. i. kobieta, eine Schwangere; *Boh. et Slovac.* tjhotný, obtjijený; ſamadruha; *Rg.* tegòtna, nossêchja, prisòbna, prisobnisa; *Cro.* nosséchа; *Bs.* tegotna, breghja, sbabna; *Crn.* noshézha; *Vd.* noshezha, shroka, teshka; *Rs.* отрепамбная. Ciężarną będąc, ſkoro tę złą wieść odbiera, Nagle gdy rodzi, tak zaraz umiera. *Leszcz. Teſt.* 236. Białogłowa, gdy ſię czuie bydź ciężarną, czego ſię ſtrzedz ma. *Haur. Sł.* 438. CIĘZAROWATY, a, e, ciężar maiący, ważący, ciężki: ſchwer, Schwere und Gewicht habend. Ucierały ſię rzeczy twarde z miękkiemi, lekkie z ciężarowatemi. *Zebr. Ow.* 1, Ciężarowate ciało, *onerosum. ib.* 382. CIĘZAROWY, a, e, od ciężaru, Laſt z; *Vd.* teshonoshen, tovorſki, tovoren; *Sr.* 1. wobcijejenité, wobtwadzité. Wozy furmańskie abo ciężarowe. *Archel.* 2, 14. (°CIĘZBA *ob.* Ciżba). CIĘZEC *niiak. ndk.*, ściężeć, ociężeć *dk.*, ciężkim bydź abo ſię ſtawać, ſchwer ſeyn, ſchwer werden, ſchwer fallen, *pr. et tr.*; *Bs.* teschati, otesckati; *Rs.* тяжелѣть, отяжелѣть; *Ec.* тягчитися, тягощуся, тяжелѣть; Absalona raz w roku ſtrzyżono, bo mu włosy ciężały. *W. 2 Reg.* 14. 26. We dnie i w nocy ciężała nademną ręka twoia. 1 *Leop. Ps.* 31, 4. (ociężała. 3 *Leop.* deine Hand lag ſchwer auf mir. Luth.). Głowa mu myślami ciężeie, *Jabł. Buk. N.* 3. *b.* der Kopf wird ihm ſchwer. Ciężenie głowy *Eccl.* тяжкоглáвїе; *Gr.* βαρυκεφάλιον. Ściężały, ſchwer geworden, ſchwerfällig. Przygodami i laty ściężali. *Otw. Ow.* 167. Krew w nim od ściężałey ſtarości tępieie, *A. Kchan. IV.* 128. CIĘZKI, °CIĘSZKI, CIĘZEK, - żka, - żkie; Cięższy *Comp.*, wagę maiący, ważący, ciężący, nielekki; ſchwer, Schwere und Gewicht habend; *Slo.* tajſki, tèjſki, téjſký; *Bh.* tèjkй, téjek, téjſſi; *Sr.* 2. ſchèſchki; *Sr.* 1. cjiaſchki, cjejſki, cjejſkopité; *Sla.* tèxak; *Crn.* téshk, teshke, tęshejshe; *Vd.* teshek, teshak, teshann, teshi, teshku; *Cro.* tèsêk, teséshi, teseji, smehek; (*Cro.* tesak z wyrobnik); *Bs.* teschi, tesgjak, tegotan; (cf. *Bs.* tesgjak: chłop); *Rg.* téxak, tegotan, teeschi, teschka; *Rs.* тяжелъ, тяжкій, тяжёлъ, тяжёлый, тягостный, брéменный, вѣскій; *Ec.* тяжкій, отягомѣнъ; (cf. тяжáнїе praca, zyſk, тяжáмель pracownik cf. *Hb.* נשׂא *kaschah* difficilis fuit; *Hb.* נשׂא *taan*; *Syr.* נשׂא *tean onerauit*). Względem wagi, ciężaru, ciężki, *oppos.* lekki, ſchwer, nicht leicht vom Gewicht. Żelazna brona, którą ciężką zowią, ma żelazne zęby. *Kluk. Rośl.* 3, 118. Uczuł cóś na ramionach ciężkiego, i mniemaiąc, aby nań kto ciężar kładł, ściągnął rękę. *Sk. Zyw.* 2, 408. Artyllerya dzielą na ciężką i na polową; ciężka służy do fortecy i przeciwko fortecy. *Jak. Art.* 1, 285. *Rs.* ломовая артилерїя. Ciężkie armaty albo murołomy. *ib.* Ciężkie działo *Rs.* заминная пищаль. Nie podoymuy ſię brzemienia cięższego nad twą moc. *Budn. Syr.* 13, 2. (*quid valeant humeri.*). – Ciężki, nieruchawy, ociężały, nieſkory, ſchwer, ſchwerfällig. Zubry ciężkie. *Ban. J.* 2. Koń ciężki, spasły. *Off. Wyr. Rs.* ломовая ломадь. Obiadłszy ſię bez pamięci, wſtaie nazaiutrz ciężki i niezdrowy. *Hor. Sat.* 168. Człowiek ciężki, ociężały *Rs.* мѣшкопамятный. Wſtań, nie żartuy i nie bądź tak ciężki iak ołów. *Przyb. Ab.* 147. Starzec laty ciężki. *Groch W.* 296. Ciężki ięzyk, ciężka mowa, ięklіwa, eine ſchwere Sprache, ſchwere Ausſprache; ſchwere Zunge, nicht geläufige Zunge. Nie ieſtem mąż mówny, bo ciężki ięzyk mam. *Budn. Ex.* 4, 10. Lekarſtwo ciężkiey mowie, za nabrzmiałością i ociężałością ięzyka. *Syr.* 167. §. Ciężki, trudny, ſchwer, nicht leicht zu beſtehen, mit Mühe verknüpft, Kacaki maią mięso czarne, a tym samym są ciężkie do ſtrawienia. *Boh. Kom.* 1, 286. Ciężki oddech, gdy człowiek czuie ból, dolegliwość, ciężkość w oddychaniu. *Krup.* 3, 655. We Pan ſtraszliwie ciężki do dogodzenia. *Teat.* 14, 71. Sie ſind ſchwer zufrieden zu ſtellen; es iſt ſchwer es Ihnen recht zu machen). §. Ciężki do znoszenia, do przetrwania, tęgi, mocny, potężny, ſchwer, ſchwer zu ertragen, ſchwer auszuhalten, zu beſtehen. Ciężka choroba, eine ſchwere Krankheit. Każdemu swoia choroba naycięższa. *Cn. Ad.* 336. W szczególności: choroba ciężka, wielka choroba, *epilepſia. Krup.* 5, 645. die ſchwere Krankheit, das böſe Weſen, die ſchwere Noth. Ranami ciężkiemi czyli niebezpiecznemi nazywamy te, w których zadaniu naczynia krwi znaczniejsze obrażonemi zoſtały. *Perz. Cyr.* 67. Sroga Lacheżys ciężkie dziwy broi. *Bardz. Tr.* 351. Tam ſię dopiero zaczęła ciężka bitwa. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 9, 17. ein harter, ſchwerer Kampf. Nie wie, w iak ciężkiey teraz ieſtem toni, Gdy śrzód bezdenney fali nikt nie broni. *Zab.* 13, 139. Ciężkie to teraz czasy. *Zabł. Fir.* 29. Dni te ciężkie były wielce Rzymianowi i okolicznym obywatelom. *Sk. Dz.* 841. Zaraz mu policzek ciężki wyciął za to. *Pasz. Dz.* 85. Dał mu twardą a ciężką odpowiedź. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 13, (odpowiedział mu ſrodze. 3 *Leop.*). Ciężkie o tobie rozsiano wieści. *Siem. Cyc.* 374. §. Ciężki, przykry, uciążliwy,

uciemiężaiący, ciężarem ſtaiący ſię. ſchwer, drückend, läſtig, widrig, beſchwerlich; *Crn.* teshavn i *Vd.* teshak, poteshliu). Słyszeć o tym żałosna, bydź przy tym cięższa rzecz ieſt. *Petr. Hor. praef.* Ludzie zubożeli, lata drogie, panowie ciężcy. *Falib. Dis. U.* Ciężcy poborce. 1 *Leop. Ex.* 5. Ciężką iego rękę uznawał nad sobą. *Ustrz. Kruc.* 2, 178. Poddanych ſię pytał, ieśli roboty na nich nie ciężkie? *Falib. Dis. P.* Gdym był u was, nie byłem *ciężek nikomu. *Leop.* 2 *Cor.* 11, 9. Na to dowcipu swego zażywał, aby nie miał bydź ciężki komu w oyczyznie. *Star. Zad. C.* Ludziom ubogim *ciężek był. *Kosz. Lor.* 85. Pacyent, który nigdy nie chorował, bywa naprzykrzonym, gdy zachoruie, i ciężkim swą niecierpliwością, iak drugim, tak i sobie. *Petr. Lek.* 344. Jeden król drugiemu może bydź ſtraszny i ciężki, kiedy go przechodzi dzielnością. *Star. Woy. A.* 2. Był ciężkim w ten czas Turek Persowi i iedenaście mu prowincyi odiął. *Star. Dw.* 43. Stałem ſię sam sobie ciężek. *Leop. Job.* 7, 20. (sam sobie ciężarem. *Bibl. Gd.*) Przymierzeniec ten był mu ſwięcey ciężek, niźli mu przydał pomocy. *Budn.* 2 *Chron.* 28, 20. (bardziey go uciſnął. *Bibl. Gd.*). Heretycy nigdy tak ciężcy i przykrzy kościołowi nie byli, iak teraz. *St. Dz.* 854. Ciężki im ſię zdawał ten podatek. *St. Dz.* 1016. Pożyczyssli ubogiemu, nie będziesz mu ciężek, lichwę z niego biorąc. *Radz. Exc* 22, 25. (nie obciążysz go: *Bibl. Gd.*). §. Ciężki na kogo, srogi, ostry, dokuczliwy, ſchwer, hart, ſcharf, ſtreng, läſtig. Lepsza fortuna wielu rada zepsuie; ſtaropolska niefie przypowieść: ciężki z kaleki pan, z klechy pleban. *Fr. Ad.* 55. Oleśnicki naycięższy był na Witolda. *Biel. Kr.* 292. Boleslaw na szlachtę i na lud pospolity ciężkim był. *Krom.* 250. Margrabia Myszeńſki ciężkim był na Czechy. *Krom.* 701: Na wszyſtkie miłoſierny, a na samego ſiebie ciężki był. *St. Żyw.* 233. §. Ciężki, ścisły, ściśle dochodzący, ostry, ſcharf, genau. Ciężkie szukania Pigmaliona były, Żeby ſię obu głowy przed nim nie skryły. *Jabł. Tel.* 107. Ciężkim go prawem dłużnicy gonili, Jam swą niewolą wyrwał go z baſtyli. *Zab.* 13, 249. §. Ciężka, dziećmi chodząca. *Mącz.* brzemienna, ciężarna, ſchwanger. Gdy już ciężka niewiaſta przychodzi ku samemu porodzeniu, tedy... *Spicz.* 145. *Sienn.* 446. Poroniwszy dziecię, bo była ciężka, zaraz umarła. *Petr. Ek.* 64. Niewiaſtka twoia zcudzołożyła i chodzi ciężka z cudzołóztwa. *Radz. Genes.* 38, 24. (brzemienna ieſt. *Bibl. Gd.*). Szła Maryą, ciężka od brzemienia, aby porodziła w Betlem. *Bial. Poſt.* 66. *Paszk. Dz.* 74. *Otw. Ow.* 6 4. CIĘZKO, CIĘSZKO, *CIĘSZCE *przysłk.*, Ciężey *comp.*, ważno, nielekko, niełatwo, ſchwer; *Bh.* težce; *Slo.* ťaſ'ko; *Dl.* teſko; *Rg.* tèscko; *Vd.* teshku; *Sr.* 1. cjejcze, zcjejka; *Sla.* teshko; *Rs.* тя́жко, тяжелò. Nielekko, z ciężarem, ciężąc, ważno, z wagą, ſchwer, von Gewicht. Ołów ciężko waży. – Ociężale, nie z łatwością, ſchwer, ſchwerfällig. Kóń dobry, ale ciężko noſi. §. Ciężko, niełatwo, z trudnością przyrodzoną, ſchwer, mit Mühe. Ciężko mówić *ob.* iąkać ſię. – Ci którzy ciężko słyszą, gębę otwieraią. *Wey. An.* 173. – Ciężko, niełatwo co do pracy, trudno, ſchwer, in Anſehung der Arbeit. Dźwigacie kamienié we dnie i w nocy, robicie ciężko, nielekko. *Birk. Zam.* 14. Trzeba pracować ciężko na kawałek chleba. *Teat.* 15, *c.* 14. Muſi tam ciężko robić. *Paszk. Dz.* 51. Teraz ciężko, potym będzie ciężey. *Cn. Ad.* 772. Ciężko było Jegomości ukłonić ſię. *Teat.* 26, *b.* 84. – Ciężko, z ciężkością, z trudnością, co do ſkutku, ſchwer, mit Mühe zu erlangen, ſauer. Nie wie, iak pieniądze nam ciężko przychodzą. *Teat.* 15, *c.* 21. (wie ſchwer und ſauer wir das Geld verdienen müſſen). Z ciężka, ledwie, ſchwerlich, mit Mühe, ſchwer, mit Noth, mit genauer Noth. Z ciężkaby za to gardła nie dał. *Erazm. Jęz. L.* 3. *b.* – Ciężko o co, trudno, rzadka rzecz, es hält ſchwer um etwas. W hiſtoryi nieciężko o fałsz; przecięż ią radzi czytamy. *Off Str.* 3. §. Ciężko, mocno, tęgo; co do ſtopnia, ſchwer, ſtark. Ciężko choruie. Ciężko raniony. – Niechay tak ciężko nie zadrzymię, by mi z pamięci wyszło twoie imię. *Jabł. Buk. M.* 4. §. Ciężko, uciążliwie, z uciſkiem, ciasno ſchwer, drückend, läſtig, enge, gedränge. Na nas bardzo ciężko, od głodu zdychać nam z dziećmi przyidzie. *Falib. Dis.* S. 2. Pyrrusowi przed Fabrycyuszem było bardzo ciężko. *Rey Zw.* 101. *b.* Zewsząd mi ciężko, ieżeli wolą waszę uczynię, śmierci wieczney nie vydę, ieżeli nie uczynię, wpadnę w śmierć doczesną. *St. Żyw.* 2, 373. Łódź na śrzód morza była, gdzie iey wały bardzo ciężko czyniły. *Sekt. Math.* 14. (dręczona była od wałów. *ib. not.*; dokuczały iey, ſie ſetzten ihm zu). Powinniśmy uſiłować, ciężko sobie czyniąc, iakobyśmy niepróżno łaſki pańſkiey przyimowali. *Zygr. Gon.* 322. (mus ſich sobie czyniąc, ſich einen Zwang anthun). Kto sobie pierwey ciężko nie uczyni, tedy nieprzyiacielowi nigdy. *Biel. Kr.* 47. §. Ciężko, przykro, gorzko, markotno, ſchwer, widerlich, verdrüßlich, kränkend. Gdym patrzał na twe błędy, iak mi ciężko było! *Jabł. Tel.* 97. Ona to ciężce przyiąwszy od ſługi, ięła narzekać, płakać. *Gorn. Dz.* 92. §. Ciężką albo ciężko chodzić, dziatkami chodzić, brzemienną, ciężarną bydź. *Mącz.* ſchwanger ſeyn. *CIĘZKOCHODNIK, a, *m.* który ciężko chodzi, der einen ſchweren Gang hat; *Ec.* косноходець. CIĘZKOIĘZYCZNY, a, e, ciężkiego języka, momot, ſchwerzüngig, von ſchwerer Zunge; *Ec.* косноязычный. CIĘZKOMIERZ, a, *m.* narzędzie okazuiące ſtopień ciężkości powietrza, barometer. *Hub. Wſt.* 187. der Schwermeſſer, das Barometer; *Crn.* vrêmęnek; (cf. powietrzomierz, wilgociomierz, ciepłomierz, wiatromierz). CIĘZKOMOWNY, a, e, mowy ciężkiey, von ſchwerer Sprache; *Ec.* косноглаго́ливый, медленноглáсенъ, медленноязычный. *CIĘZKOMYSLNY, a, e, z ciężkością myślący, ſchwerdenkend; *Bh.* težkomyſlný, frasobliwy, melankoliczny, ſchwermüthig. (*ob.* ciężkosercy). Ciężkomyślność *Bh.* težkomyſlnoſt, melankolia, die Schwermüthigkeit. CIĘZKONOGI, a, ie, nogi ciężkiey, ſchwerfüßig: *Ec.* косноно́гій. *CIĘZKOPOIĘTNY, a, e, poięcia ciężkiego, lub też do poięcia ciężki, ſchwerbegreifend, ſchwer faſſend; ſchwer zu faſſen; *Eccl.* косноу́мный. CIĘZKORUCHY, a, e, ruchu ciężkiego, ſchwerfällig, ſich ſchwer bewegend; *Ec.* косподви́жный. CIĘZKOSC, ści, *ż.* waga, własność tego, co ieſt ciężkim, die Schwere; *Bh.* težkoſt, tji; *Slo.* težkoſt; *Sr.* 1. cjejkoſcj; *Vd.* teshkuſt, teshkota, teshina, tesha, vtesh, teshkuta; *Crn.* tęsha, teshâva, tethkozha, teshavnoſt; *Cro.* teskócha, tesina; *Bs.* teschochja, tegota, tesccina: *Rg.* tegòtta, teskocchja, tèsckos texina; *Rs.* тя́жестве, тягость, тягота; *Ec.* бременность. Uſiłowani,

ciał zbliżenia ſię do śrzodka ziemi, nazywamy pospolicie ciężkością albo uciążaniem. *Rog. Dos.* 2, 17. (cf. Ciężar). Ciężkość kieruie ciała zawsze na dol. *Hub. Wſt.* 9. Ciężkość albo przyciąganie, dążenie nieuſtanne wszyſtkich cząſtek materyi do złączenia ſię z sobą. *Sniad. Jeo.* 22. Ciężkość gatunkowa. *N. Pam.* 6, 320. Szrodek ciężkości. *Hub. Mech.* 91. *Jak. Mat.* 3, 298. §. Ciężkość, ociężałość, nieruchawość, die Schwerfälligkeit, Unbehülflichkeit, Langſamkeit, nieochota, ociąganie ſię, die Unluſt. Co rozum gani, z roskoszą i z weselem, a dobre uczynki z ciężkością czynią. *Sk. Kaz.* 473. §. Ciężkość, trudność fizyczna, die Schwürigkeit, die Mühe, die Schwere, Beſchwerung. Ciężkość pierſi, *oppressio pectoris*, uciśnienie i zatchnienie w pierſiach. *Dyk. Med.* 1, 548. Bruſtbeklemmung. Utyſknie na ciężkość pierſi. *Pilch, Sen. liſt.* 414. Ciężkość oddechu, *ib.* 549. ſchwerer Athem. §. Ciężkość, uciążenie, dolegliwość, przykrość, Bedrängniß, Beſchwerde, Bedrückung, Ungemach. Powiedzieli poddani, w niczym ciężkości nie mamy, iedno iż na nas podróży ciężkie. *Falib. Dis. P.* Opisanie ciężkości i nieszczęścia żydowſkiego. 1 *Leop.* 3 *Mach. praef.* Wcisnęli na cię wszelkie ciężkości. *Wrob.* 45. *not.* „to ieſt: męki i udręczenia“). Ci tylko iednę godzinę robili, myśmy cierpieli ciężkość dnia i upalenie. *Bial. Poſt.* 270. wir haben des Tages Laſt und Hitze getragen). Daycie iey pokóy, przecz iey ciężkości wyrządzacie? *Sekl. Mark.* 14. Urzędy powinny obmyślić, aby każdy swego bezpiecznie używał, a ciężkości i szkody od drugich nie miał, *Sk. Kaz.* 432. Jezus dla nędznych przyszedł, aby ciężkość oddalił. *ib.* 442. Jezus wziął na ſię ciężkości nasze, i znoſił boleści nasze. *W. Poſt. W.* 2, 318. Gdyby kto na kogo fałszywie ſkarżył, a obwiniony za tą ſkargąby ciężkość iaką albo więzienie podjął . . . . *Sax. Art.* 32. §. Umartwienie, zgryzota, Verdruß, Kränkung, Kummer. Obawia ſię Grecyi, wſtyd go wszyſtkich ludzi, Własne zdanie ciężkość naywiększą w nim budzi. *Morszt.* 352. Przez iaki gniew Juno w tę ciężkość wprawiła Męża tak szlachetnego i w srogie trudności? *A. Kchan. W.* 1. §. Wielki ſtopień, moc, tęgość iakiego złego, die Größe eines Uebels. Ciężkość choroby.

*CIĘZKOSERCY, a, e, serca ciężkiego, von ſchwerem Herzen; *Vd.* teshkoserzhen, tesnoumen z melankoliczny, hypochondryczny; – *Vd.* teshkoserzhnoſt, tesnoumnoſt z hypochondrya, melankolia. (*ob.* Ciężkomyślny). *Eccl.* тяжкосердый twardosercy, zakamieniały; тяжкосердіе zatwardziałość. *CIĘZKOUCZNY, a, e, *Vind.* teshkovuzhlin) który ſię ciężko uczy, ungelehrig, der ſchwer lernt. *CIĘZKOWATY, a, e, niby to ciężki, przycięższy, etwas ſchwer; *Rs.* тяжеловáтый. Ciężkowatość тяжеловáтость. CIĘZUCHNY, a, e, CIĘZUTKI, CIĘZUTENKI, CIĘZUSIENKI, CIĘZUSIENECZKI, a, ie, *adverb. na – o; intens. adj.* ciężki, recht ſehr ſchwer, tüchtig ſchwer; *Rs.* тяжелéнекъ, тяжелéнько, тяжелéхонько. CIĘZYC *niiak. ndk.*, ciężkim bydź, ſchwer fallen, ſchwer ſeyn, zur Laſt fallen. *ob.* Ciężéć, *Bh.* tíjiti, ſtíjiti; *Vd.* teshiti, poteshiti, teshim; *Crn.* teshàti, tẽshim; *Cro.* tesim; pertim, zmechim, smehkchim; (cf. *Croat.* teſim, tésam *operor, laboro*); *Rs.* тяготúть, тягощу̀, тягочу̀. §. *Absolute*: ciężyć, ważyć, wagę mieć, ciężkim bydź; nielekkim, ſchwer ſeyn, *pr. et fig.* Bryły tak ciężą wzaiemnie na ſiebie, iak cząſtki z których ſię ſkładaią; ciężenie na ſiebie brył, ieſt w ſtosunku ich mas. *Sniad. Jeo.* 23. Wszyſtkie ciała ciężą do środka ziemi. *ib.* (dążą ciężkością swoią, ſie drucken mit ihrer Schwere gegen . . cf. prężyć). Głowa mi cięży. *Teat.* 8, *c.* 55. Ucauł coś na ramionach ciężkiego, ściągnął rękę, mówiąc: co takiego cięży na mnie? *Sk. Zyw.* 2, 408. (co mię uciſka, was drückt mich ſo ſchwer)? Cięży mu na sercu. *Teat.* 29, 70. (liegt ihm ſchwer auf d. H.). Niezmiernie sekret ten cięży mu na ięzyku. *Teat.* 5, *b.* 77. Cięży mu to na sumnieniu. *Off. Wyr.* (*Vd.* vieſt mene teshi). Ciężyć, ciężarem bydź, ciężkim komu bydź, zur Laſt fallen, läſtig ſeyn. Chleb w drodze nie cięży. *Cn. Ad.* 61. (*Accopicum onus*). Nie ciężą rogi ieleniowi, ani ſkrzydła ptakowi, ani owies koniowi. *Cn. Ad.* 562. *Rys. Ad.* 48. (cf. dzięciołowi swóy nos nie wadzi). Niech ci nie ciężą dla nas wszyſtkich nogi. *Pot. Arg.* 727. (nie leń ſię, ſpiesz ſię). Żeby synowie nauki doſtąpili, nie ciężą rodzice sobie im dosypować. *Glicz. Wych. M.* 2. §. Cięży mi co, przykro, markotno mi, es iſt mir läſtig, widrig, verdrüßlich. Cięży nam urażliwe od bliźniego słowo. *Pot. Zac.* 140. *§. Ciężyć co sobie, za złe poczytywać, narzekać, ſkarżyć ſię na co, etwas übel nehmen, ſich darüber aufhalten, beſchweren. Począł ſię gniewać i grozić, a ciężyć to sobie, że ieno iednego posła do niego posłali. *Eraz. Jęz. H.* Cesarzowa przyszedłszy ku cesarzowi, poczęła sobie ciężyć na cesarza. *Eraz. Jęz. J.* 8. §. *transit.* ciężyć kogo, uciſkać, einen drücken. Niemasz tak uciemiężliwego iarzma, któreby nie ciężyło mniey ciągnącego, niżeli opieraiącego ſię. *Pilch. Sen.* 320. Niewczasem zmordowane powieki ciężą zczerwieniałe oczy. *Tward. Daf.* 35. Ociec twóy ciężył nas a gnębił twárdym iarzmem. 1 *Leop.* 2 *Paralip.* 10, 4. (przyciſkał. 3 *Leop.*). Koń twardouſty ręce cięży, ein hartmäuliges Pferd fällt ſchwer in die Fauſt. *Tr. – Bardz. Tr.* 168.

CIMIEC, CIMCOWY *ob.* Ciemiec, Ciemcowy.

CIN CIN! wyraża głos zięby, den Geſang des Finken auszudrücken. Zięba cin cin woła. *Ban. J.* 3. 6. *Boh.* cvrkati *tinnire*, *Crn.* zhinkam *fringillare*, *Rs.* чикнуть, чикать (ćwierkać).

CINAC *ob.* Ciąć.

CIOCIA *zdrobn. rzeczown.:* Ciotka; Tantchen. Kochana Ciocio, ciebie dziecinną miłością kocham. *Glaizn. Pierw.* 74. Ciociu, *Vocativ.*

CIOKAC, CZOKAC, CMOKAC, CECKAC *czyn. nied.*, Cioknąć *iednłl.*, (cf. czechać ſię, czochać ſię), lekko głaskać ręką, płaskać konia dłonią, mlaskaiąc na konia, ſtreicheln, beklatſchen mit der Hand, klatſchen mit der Zunge, wenn man z. B. ein Pferd ſtreichelt. *Vind.* zhohlati; *Crn.* zhohlàm; *Roſs.* цюкнуть, цюкать, чокнуть, чокать, чмокнуть, чмокать, cf. smoktać, cf. *Gall.* choquer, *Ital.* toccare cf. tknąć, tykać cf. *Cro.* czukati, *Ger.* zucken); *Cro.* czmokati). Ciąkanie, Czokanie, hahakanie i głaskanie rękoma młodych koni ieszcze płochych, *poppysma. Mącz. Cro.* czmok; *Sor.* 1. popłacz: wano. Klepie lubieżnie krasne twarzy iego wdzięki, J

głaszcze je cockaniem pożądliwey ręki. *Zab.* 13, 320. *Nar.* Dał mi się oglaskać, cierpiał mo ciokania. *Tel. Saut.* 53.

CIOKOLATA, CZOKOLATA, CZEKULATA, y, ż., z Włosk. cioccolata, die Chocolate; *Vind.* shokolata; *Rs.* шекола́дъ, шоколя́дъ, trunck z tabliczek złożonych z kakao, cukru iąderek wanilii, cynamonu, goździków. *Krup.* 5, 12. Czokolata, iest to roskosz Hiszpana, herbata jest rozrywką Anglika. *Zab.* 5, 67. *Teat.* 55 *b*, 26.

CIOKOLATNIK, a, *m.*, przedaiący ciokolatę, der Chocolatenhändler. *Rofs.* шекола́дникъ, garnek od czokolaty.

CIOŁAK, CIELAK, a, *m.*, CIOŁEK, – łka, *m.*, cielę podrosłe, byczę, byczek, ein Bullenkalb, ein Stierchen, ein Farr. *Dasyp. E. s.* 1. *b. Sorab.* 1. cjelcz, cjelcjk. §. O człowieku, leń, gnuśnik, leżuch, ein Bärenhäuter, ein Faulenzer. Pastuchowie nie maią przy bydle na zagonie iak ciołkowie leżeć ani spać; ale zawsze pilnować. *Haur Sk.* 52. §. Ciołek, *herb* obraz byka. *Orzech. Tarn.* 112. byk rogaty we środku tarczy stoiący, czerwony, w prawą obrócony; na hełmie pół takiego byka, z korony iakoby wyskakuiącego. *Kurop.* 3, 10. ein Wappen. CIOŁKA, i, ż., krówka cf. iałówka, eine junge Kuh. Ciołka ta dwakroć do doiwa stawa, cieląt karmi dwoie. *Nag. Wirg.* 493. Weź czcią darem sobie tę białą ciołkę. *Zebr. Ow.* 48. Ciołka morska. *Sien.* 323. CIOŁKOWY, a, e, od ciołka, byczy, Stier=. Jowisz w ciołkowym ukryty ciele. *Anakr.* 44. CIOŁUCH, a, *m.*, z przyg. byczysko, ein häßlicher Stier. Sprosny ciołuch. *Hor.* 2, 176. CIOŁUCZKA, CIOŁYSZKA, i, ż. *zdrobn. rzeczown.* Ciołka, ein Kühchen, krowieczka. CIOŁUSZEK, – szka, *m.*, *zdrobn. rzeczow.*, Ciołuch, ein Stierchen.

CIONEK, – nka, *m.*, cienik, mały cień, ein kleiner Schatten. W waszym cionku, na waszych brzegach, o strumyki. *Przyb. Ab.* 197.

*CIONKA, Ccionka, *ob:* Czcionka.

CIORA, CIORBA, CIORCZEC, CIORKIEM *ob:* Ciura Ciurba.

CIOS, u; *m.*, (Etym. ciesać, ciosać, ciąć), cięcie, mach, raz, der Hieb, der Schlag. *Boh.* mrſk, drb; *Cro.* vudareca; *Bs.* udoraç; *Sor.* 1. pranj; *Vd.* vdar, vsiek, vdarik, shlak, mah, shverk, luzhai, vershai, shok; *Crn.* usek; *Rofs.* уда́ръ, вяха; *Ec.* сѣчь. Jęczą dęby ciężko, od siekier cios odbieraiące. *Bardz. Tr.* 514. Jednym ciosem, gęba z nosem. *Rys. Ad.* 19. W samym kwiecie młodości doznał śmierci ciosu, Zginął, i iuż nie słyszy więcey twego głosu. *Kras. Oss. H.* 3. *b.* Kilka ciosów ięzycznych zadał mu w wierszach swoich. *Mon.* 68, 213. (przytyków, przycinków). §. Cios, szram, karb, kresa, blizna, paragraf na twarzy z cięcia, eine Schramme, Schmarre, ein Hieb. Czego, się ów iunak teraz wstydzi, oto swoich karbów i ciosów wyhaftowanych. *Mon.* 65, 360. §. Cios, klęska, plaga, stos, nieszczęście, ein Unglücksſtreich, ein Stoß, Schlag, Hieb, eine Niederlage. Woyska tam iego cios dobry wsięły. *Jabł. Buk.* S. 4. Wszystko to na me serce iest śmiertelnym ciosem. *Teat.* 44, 19. Skromny w pociechach, a cierpliwy w ciosach. *Zab.* 15, 341. §. Cios, ciosane drzewa, nayszczególniey, ciosane kamienie, kamienie ciosowe (*Boh. też*, dyl do pokładania stayni). Zimmerholz, gezimmerte Balken, am gewöhnlichſten, behaune Steine, Bruchſteine, Quaderſteine. Kościoł częścią z cegieł, częścią z ciosu wystawił. *Nies.* 1, 171. Wszystkie kościoły w Krakowie są z ciosów ogromnych zbudowane. *N. Pam.* 9, 280. (*Rofs.* мёшка, мёмка dzwono rybie). CIOSAC, CIOSANY *ob:* Ciesać. CIOSNA, y, ż., nacięcie, narznięcie. *Wlod. – Cn. Th.* der Einſchnitt. CIOSOWY, a, e, od ciosu, Hieb=, Hau=. *Rofs.* плитнякъ. Ciosowy kamień, der Bruchſtein, Quaderſtein; *Vd.* ſhtirivoglaſt kamen, na ſhtiri vogle sdelan kamen, *Rofs.* плитня́къ. Ciosowe kamienio są pospolicie piaskowe, od znacznych skał odkowane; że się różnemi narzędziami okrzesuią, ztąd się zowią ciosowe. Ten który iest ziarna grubszego, ocina się w kwadratowe sztuki, Quaderſtein u Niemców zwany; zażywa się zaś na budowę różnych gmachów zamiast cegły, które budowy nazywamy z ciosowego kamienia. *Kluk Kop.* 2, 81. CIOSOWAC *czyn. nied.*, wyraz flisowski, kiedy szkuta z wodą w tył się cofa. *Mag. Mskr.* ein Schiffer wort, wann das Flußſchiff mit dem Strohme ſich zurück zieht.

*CIOTCZANY, *CIOTCZONY, CIOTECZNY, a, e, CIOTECZNIE *przysłk.*, od ciotki, Muhmen=, Mutterſchweſter=, mutterſchweſterlich. *Boh.* tetiččin, tetin; *Sor.* 1. ſotjiné; *Rag.* tettich; *Sla.* tecsich, tecsichna; *Croat.* techich, techichna; *Rofs.* тетинъ; *Eccl.* Аѳотеровый. Cioteczni bracia albo siostry, które się rodzą od dwóch siostr. *Sax. Porz.* 125. *Slo.* tetčeni bratri, dwoch ſeſter ſini); Halbbrüder, Halbſchweſtern, Geſchwiſterkinder. Jaxlaw brat ciotczony Boleslawa. *Krom.* 99. *Gwag.* 52. *Rey Wiz.* 74. *b* Twóy ciotczony brat ci to powiedział. *Baz. Hst.* 203. (*Sla.* tétak=a mąż siostry oycowskiéy, lub matczyney cf. Cieść, Czcia, Teść). *Fig.* Pochlebca prawie dobrze wyćwiczony, Jest panom łgarzom ciotczony rodzony. *Rey Zw.* 216. *b.* Zna swóy swego, wuieczny ciotczonego. *Mącz.* CIOTKA, i, ż., CIOTUCHA, CIOTUCHNA, y, ż. *zdrobn.*, CIOTULA, CIOTUNIA, CIOCIA, i, ż. *zdrobn.*; matki siostra, der Mutter Schweſter, die Muhme, die Baſe, die Tante. *Boh.* teta, tetička, tetka; *Morav.* tetka; *Slo.* tetka, otcowa ſeſtra, matkina ſeſtra; *Sor.* 1. cjeta, macjere ſotra; *Sor.* 2. ſchotta; *Bs.* tetka, occina ſeſtra, materina ſeſtra; *Dal.* teta: *Crn.* teta, tetta (z 2., druchna); *Vd.* teta, tetta, ozhna ali materna ſeſtra; vizhiza, uizhinja; (z 2., teta = druchna); *Rag.* tètka, vjna; *Sla.* teitka; *Cro.* tecza, ochina, materina ſzeſztra; *Rofs.* мёмка, мёмушка, (cf. tata, teść, cieść, czcia cf. *Ital.* zia: *Gr.* τηθίς, *Chald.* נתתא *ithetha* = *mulier*, *Hebr.* דודה *dodah* = *amita*). Jno była ciotka płodu Semeli, bo była rodzona siostra Semeli. *Otw. Ow.* 116. Ciotka iest (oycowa albo) matczyna siostra. *Sax. Porz.* 125. (cf. stryienka). Marya pozdrowiła Elżbietę: pokóy tobie, moia miła ciotuchno! *Zyw. Jez.* 15. *Pies.* 10. Marya bieżała nawiedzić Helżbietę ciotuchnę swoię. *Gil. Post.* 272. Kochana moia ciotula tego wszystkiego narobiła. *Teat.* 52 *c*, 50. Mówiła do maie iednego poranka: Wieszże ciotulu, że iuż mam kochanka. *Zabł. Bal.* 11. – Stara ciotka, mego dziada lub moiey baby siostra; ſtarsza ciotka albo przeciotka, me-

go pradziada albo prababy siostra. *Sax. Porz.* 125. *Prov.* Bliższa koszula ciała, niż rodzona ciotka. *Mon.* 71, 709. (bliższa koszula, niż kaftan; krew nie woda; brat bratem). Obieszą tu i bez prawa, Będziesz miał, stłukszeszli klótkę, Szubienicę pewną ciotkę. *Rey Zw.* 237. *b.* (poznasz się z nią, poprzyiaźnią cię z szubienicą, sie werden dich mit dem Galgen vermählen. - §. Febry pospólstwo nazywa drżączkami, zimnicami, painami, ciotuchnami. *Krup.* 5, 527. das kalte Fieber. Na pierwszym noclegu febrę miał; ale ona zła, iako nasza Ruś mówi, ciotka, w ziemię wnet przepadła. *Hrbst. Odp. Z.* z. Febrę ciotką nazwano; może kto rozumiał, że ciotka za czarownicę miana, nasłała siestrzenicy tę chorobę. *Czack. Mskr.* §. Prostactwo świnię zowie ciotką żydowską, przez urągowisko, iż ią iakoby ciotkę szanuią, nie iedząc świniny. *Oss. Wyr.* ein Schwein, eine Sau. §. Siodłatą wronkę ciotuchną fliey zowią. *Klon. Fl. E.* 4. *b.* eine Krähe, in der Schifferſprache.

CIS, a, *m.*, drzewo niewielkie zawsze zielone, twarde, giętkie, daiące się polerować, maiące czerwony kolor. *Kluk Rośl.* 2, 37. *Boh.* tiś; *Crn.* tis; *Vd.* liſa, lopuh; *Rag.* lopùh; *Cro.* tiſa, tiſza; *Hung.* tiſza-fa, cf. Tiſza, *Pol.* Tysza z *Tibiscus*; *Roſs.* тисъ, нетлѣющее дерево, *Lat.* taxus; Oeſterr. Tiś, Hd. die Eibe, der Eibenbaum. Gdy człowiek pod cieniem cisa śpi, zaraża go. *Urzęd.* 384. Niełuby cis. *Koch. Roż.* 99. Gościniec żałobnym cisem zacieniony. *Otw. Ow.* 159. Włosy siwe śmiertelnym cisem opasuie. *Bardz. Tr.* 372. CISAWY, a, e, koloru kasztanowatego, orzechowego, iasnogniadego, *Cro.* halat, halataſzt; *Slo.* ťjžný (cf. rydzy), kaſtanienbraun, nußbraun. Sierść cisawa zamą maścią podobna oguiowi. *Hipp.* 7. Sierść cisawa iest ogniowey natury. *Lek. Kon.* 5. Cisawey sierści czworakie konie się znayduią: iasnocisawey, prawie mało nie czerwoney, ciemnocisawey... *ib.* 4. CISINA, y, ż., *zbiorow.*, cisowe drzewo, drzewa cisowe (cf. dębina, sośnina, i t. d.). Eiben, Eibenholz, Eibenbäume. *Karp.* 3, 52. Ambioryx się ciesiną otruł, którey we Francyi i w Niemczech bardzo wiele. *Warg. Cez.* 144. CISION, a, *m.*, cis wielki rozległy, ein großer weit ausgebreiteter Eibenbaum. Wyniosły cision różni się od wszystkich drzew obszernego lasu, pysznym liściem. *Zab.* 13, 168.

CISK, u, *m.*, ciskanie, rzucanie, rzut, der Wurf, das Werfen. (*Bosn.* tiska, tjeska, *impulsus*, *turba*, prasa); *Roſs.* брось; (*Roſs.* тискй, тисочки prasa, szrubsztak); *Vind.* tilh, ſtiſs z ścisk. CISKAC *czyn. konzyn.*, I., Cisnąć *iednił.*, rzucać, miotać, werfen, ſchmeißen, *Boh.* hazeti, hoditi, chrlim, *Sor.* 1. ciškam, mjetam, cišnu, zacišnu; *Sor.* 2. chiſchiſch, chittaſch; *Bs.* hittiti, hittati, mechjatti; *Dal.* hitati; *Hung.* haitanni; *Cro.* hititi, hitati; *Sla.* hittiti, bàciti; *Vd.* vrezhi, luzhati, mezheti; *Crn.* berkam, beranem, berſkam, luzhàm; *Rs.* вéрзать, вергать, бросать, лукать, бурлáть. Porwali kamienie, aby niemi nań ciskali. 2. *Leop. Joa.* 8, 59. Im bardziey ciskamy na psy, tym bardziey szczekaią. *Mon.* 70, 94. Kto z was iest bez wady, niech pierwszy kamień na nię wyciśnie. *Odym. Sw. Mm.* 2. Kamień ku górze rzucony, wraca się na głowę ciskaiącego. *Rys. Ad.* 21. Ciśnienie, ciśk, rzut, der Wurf. Ciskanie, rzucanie, das Werfen. Kiedy z muru kamieńmi bito, żadne ciśnienie darmo nie leciało, Lub raniono lub kogo zabito. *P. Kocha. Jer.* 291. Cisnąć się, rzucić się, walić się, powalić się, ſich werfen, ſich hinwerfen. Spać mu się tak chciało bez pamięci, że na murawie cisnął się iak długi. *Zab.* 14, 241. *Szym.* Ciskać się, rzucać się, miotać się, *phys. i moral.*; ſich werfen.. Ryba iak w wodzie, tak i na brzegu ciska się. *Oss. Wyr.* Ciskać się ze złości, z gniewu, z niecierpliwości. *Oss. Wyr.* ſich vor Aergerniß und ſ. w. werfen. Niesłusznie na mnie gniewasz się i ciskasz. *Teat.* 46 *c*, 26. Ciskać się na kogo, uderzyć, miotać się, porywać się nań, darauf losgehen, ſich darüber hermachen. Niech tylko nieprzyiaciela zoczy, zaraz się na niego ciska. *Oss. Wyr.* Na strzelbę, na ogień ciska się. *ib.* (niepohamowanie naciera). §. Ciskać czym, rzucać, miotać czym, mit etwas werfen. Wyszedł i drzwiami cisnął. *Xiądz.* 59. Ciskać czym i tam i sam, hin und her werfen, ſchleudern. Szczęście ludźmi ciska, iak piłą. *Stryik. Gon. E.* 2. Namiętności życiem ludzkim ciskaią. *Mon.* 65, 301. Ciska nim, iak piłką. *Oss. Wyr.* (co chce z niego robi, i kozła i barana, er ſpielt mit ihm Fangeball). §. Ciskać ogniem, światłem, promieniami, blaskiem, siać światło, migać, polyskiwać, błyskać, Strahlen werfen, ſtrahlen, blitzen. Rycerz tak świetną miał zbroię, że blaskami ciskała. *P. Kochan. Orl.* 1, 84. Tu dyamenty ogniami ciskaią, Smaragd się śmieie, rubiny błyskaią. *P. Kochn. Jer.* 365. §. Ciskać pieniędzmi, szafować, Geld auswerfen, verſchleudern, verſchwenden, zum Fenſter hinaus werfen. Po groszu zbieraiąc, zbierzesz; po szelągu ciskaiąc, rozciskasz. *Rys. Ad.* 58. Ciska, nie daie. *Oss. Wyr.* (rozrzuca). - II., CISNĄC *czyn. iednił.*, ciśnie *praes.*, gnieść, tłoczyć, *pr. et fr.* drücken, drucken; *Boh.* tiſknauti, tiſl, tiſknu, maćknauti, maćkati; *Slo.* tiſknuť; *Sor.* 1. cžišcžu; *Vd.* tiſhati, tiſhim, tishet, tiskat, drengat; *Crn.* teshim, tishim, drejnam; *Cro.* tiſchati, tischim, tiſzkat, tiſzkam; *Rag.* tiſnuti (*Rag.* tiskati *impellere*; tiſcati *tenere*; cèznuti *angi ob*: ciasny, cieśnieć). *Bosn.* tjeſnuti, tjeskati, tiſnuti, tiskati, tilctiti; *Roſs.* мúснуть, тискать, жать, жнý. Szczuie psami i konia ostrogami ciśnie. *Hor. Sat.* 21. (zwiera, ściska, bodzie, er giebt d. Pf. die Sporner). Bót wielki skręca, mały ciśnie nogi. *N. Pam.* 23, 247. To trzewik nowy, gładki, a żaden nie czuie, gdzie mię ciśnie, iedno ia sam. *Eraz. Jęz. X.* 2. (każdy ma swego mola, jeder weiß am beſten, wo ihn der Schuh drückt). Piękny trzewik widzisz, a nie wiesz, gdzie mię ciśnie. *Cn. Ad.* 705. Ciśnienie, ścisk, der Druck. Ciśnienie powietrzokręgu na ciecze. *Hub. Wet.* 183. Skażona natura wszystko nam głowę ciśnie, abyśmy w ziemię patrzali i szukali pożytków iey. *Rey Ap.* 5. (schyla nam głowę, drückt uns den Kopf niederwärts). *§. Cisnąć księgi, tłoczyć księgi, z drukować, wybiiać, bić, Bücher drucken; *Boh.* knihu tiſknauti, tlačiti; *Roſs.* мúснуть, тискать, печатать. *Przybyłskiego* batrachom. ciśnięto w Krakowskiey drukarni szkoły głowney. *Boh.* tiſk druk, *Roſs.* тисканïе drukowanie). §. Cisnąć kogo, ściskać, uciskać, ciemię-

żyć, uciemiężać, einen drücken, drängen, bedrücken, дручи́ть dręczyć). Dręczącym rządem synów Eola cisnięto. *Przyb. Luz.* 71. Wielki głód bardzo cisnął wszystkę ziemię. 1 *Leop. Genes.* 43. Ciśnie głód, woyna, powietrze. *Kucz. Kat.* 3, 428. Możnieyszy uboższego ciśnie w domu, w grodzie. *Teat.* 43. *d*, 11. *Wyb.* Dadź odpłatę tym, którzy was cisną. 1 *Leop.* 2 *Thess.* 1, 6. Nie będzie schodziło przeciwnikowi na wymowie, którą będzie rzecz naszę cisnął. *W. Post. Mn.* 568. - *f.* Cisnąć kogo do czego, albo na co, naglić, napędzać, musić, przymuszać do czego, einen wozu nöthigen, zwingen. Lepszaby była rzecz, na to nikogo nie ciśnąć, na co Pan Bóg rozkazania nie dał. *Gil. Post.* 322. Gwałt cisnący nas do ich wiary. *Zygr. Pap.* 306. CISNĄC się *zaimk.*, tłoczyć się, przedzierać się, wtrącać się, gwałtem się wdzierać, ſich drängen, ſich durchdrängen, ſich eindrängen, ſich hindrängen. Owce przelęknione cisną się gromadą, potrącaią się, iedne na drugich się kładą. *Dmoch. Jl.* 116. (ſie drängen ſich zuſammen). W bramach, gdy się cisnęli, wielu się zatłoczyło i zadusiło. *Sk. Dz.* 52. Cisną się hurmem w pole, a od tylu tłoków Wrzask i zgiełk się przebiia do samych obłoków. *Dmoch. Jl.* 1, 60. Otóż widzę, i bez pozwolenia ciśnie się. *Teat.* 16, 63. (swoią wolą, przeciwko woli pana domu się wdziera). Wszędzie się ciśnie. *Oss. Wyr.* (es drängt ſich allenthalben ein). Cisnąć się na co, ku czemu, do czego, za czym, ſich wozu drängen. Cisnąć się na wysokie w oyczyznie stopnie, sięgać wielkich dostoieństw. *Mon.* 65, 141. On się mocą i pieniędzmi iuż dawno na papieztwo cisnął. *Sk. Dz.* 1042. (gwałtem tego dopinał). Gdybyć położono trochę złota na stole, cisnąłbyś się do niego. *Hröst. Nauk. e. b.* Kobiety, co wam w oczy błyśnie, za tym się każda z swemi powabami ciśnie. *Teat.* 48 *b*, 36. Z przyrodzenia się i z dobrey swey woli ku nauce cisną. *Kosz. Lor.* 17. *b.* (garną się, biorą się, maią się, udaią się). Przez wszystkie te frasunki ciśnijmy się do prawey oyczyzny naszey. *W. Post. W.* 3, 199. (ſich durchdrängen, durchdringen, ſich durcharbeiten). Wszyscy uciśnieni, ciśnicie się do niego. *Kanc. Gd.* 277. (chrońcie się, uciekaycie do niego). CISKACZ, a, *m.*, ciskaiący, co ciska, rzuca, miota, der Werfer, Schleuderer, (*Boh.* tiſkař drukarz, *W rodz. żeńsk.*, tiſkařka; *Rag.* tiskalax *impulsor*). *Rs.* бросàтель. Trzeci szereg u Rzymian składały lekkie chorągwie, szydaczni i dobrzy ciskacze. *Papr. W.* 1, 101. (procownicy, włóczniarze). CISKANIE *ob:* Ciskać, Cisk. CISKANKA, i, *ż.*, gra dzieci ciskaiących pieniędzmi lub liczmanami, ein Spiel der Kinder, das Werfen oder Anſchlagen mit Geld oder Rechenpfennigen. Trzeba zacząwszy w ciskankę z chłopcy po miesiącu, Kończyć z pany wśród luster graiąc po tysiącu. *Kras. Sat.* 105. (stopniami na szulera się formować). CISKAWKA, *i. ż.*, narzędzie czyli kij od ciskania. *Wlod.* palcat rozszczepiony do rzucania nim kamyków, der Schleuderſtock, ein aufgeſpaltner Stock kleine Steine damit zu ſchleudern. §. *Medic.* Ciskawki, wyrostki mięsiste, blizny dawnych wrzodów wenerycznych twarde, głąbiste, w kanale żyły uryney. *Dyk. Med.* 1, 552. Auswüchſe von wildem Fleiſche in der Harnröhre. "CISKAWY, a, e, rzutny, rzutliwy, Wurf-, geworfen, leicht zu werfen. Po siwey wodzie wściekaią się Trytony, Nagie po pas do siebie wabiąc Meluzyny ciskawemi fawory. *Tward. W. D.* 2, 103. CISNĄC, CISNIENIE *ob.* Ciskać, Cisnąć.

Pochodz: *po słowie* Ciasny.

CISOWY, a, e, od cisu drzewa, Eiben-, Tiſ-. *Cro.* tiſzov, *Hung.* tiſza - foe. *Crn.* tisav, tisov; *Roſs.* тисóвый. Cisowe liście, iagody, drzewo. *Lad. H. N.* 24.

CISZA, y, *ż.*, umilkłość, skutek milczenia i nieruchu, cichość, spokoyność, cichy spokoyny czas, ciche spokoyne mieysce, Stille, Ruhe; ruhige ſtille Zeit; ein ruhiger ſtiller Ort. *Boh.* tiſſina; *Sor.* 2. ſchiſchina, ſchiſch; *Vind* tiha, tihota, tih, potih; *Crn.* potih; *Bosn.* tiſcina; *Rag.* tiſcina, tihocchia; *Cro.* tiſſina, tihocha; *Roſs.* тишинà, безвѣтрїе, безмятéжность, угомóнъ, тишáйшество, благотиíшїе, благоутиíшїе, безбурїе, премúрное. Swiat ma rozrywki, ciszą ma zakąt domowy. *Zab.* 15, 172. Nie długo Rzeczpospolita używała ciszy. *Oss. Wyr.* (spokoyności kraiowey). Cisza morska, morskie uspokoienie, die Meeresſtille. Po spokoyney przez czas nieiaki ciszy morza, przypada nawalność. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 379. O ciszą bogów prosi wpośrzód morza Zeglarz, skoro mu obłok iasne zorza Z księżycem zaćmi. *Hor.* 1, 276. Kto weyźrzy na obronę, którą nieba dały, Skała mu będzie portem, ciszą nawalnica. *Zab.* 15, 167. - Cisza, ustronie, prywatne życie, schronienie, przytulek (cf. pokoy z izba, od słowa koić), die Stille, ein ſtiller Zufluchtsort, ſtilles Leben, Privatleben, Einſamkeit. Nie dokażesz, bym w chaty mey zamknięty ciszy, nie miał nucić Lucetki, choć tego nie słyszy. *Zab.* 13, 161. Tyle moia cisza iest pożyteczna Rzeczypospolitéy, ile drugich publiczne sprawy. *Oss. Wyr.* Kontent z moiey ciszy, nie zazdroszczę gmachów nikomu. *ib.* (z moiey chatki, z mego przytułku). CISZEC *niiak. nied.*, uciszeć *dok.*, ciszym się stawać, umilkać, uspakaiać się, ſtill werden, ſich beſänftigen, ſich legen, *Roſs.* мимамъ, мимáю. Ciszeię, uspokaiam się, *silesco. Mącz.* Ciszeie morze, wnet się uciszy. *Oss. Wyr.* CISZEY *ob:* Cicho. CISZKIEM *przysłk.*, milczkiem, ukradkiem, z cicha, po cichu, ſtill, leiſe, heimlich, verſtohlen. Wilk na górę się skrada ciszkiem. *Zab.* 15, 46. Przydybał ciszkiem do wrot moiey chaty, I puka w okno Kupido skrzydlaty. *Anakr.* 9. CISZYC *czyn. nied.*, ściszyć, uciszyć *dok.*, koić; uspokaiać, śmierzyć, cięższym czynić, ſtiller machen, ſtillen, beſänftigen. *Boh.* tiſſiti, *Sorab.* 1. cjeſchu, zmeru; *Bosn.* tiſciti, utiſciti; *Car.* tasheti; *Vind.* potihati, otihati, tashiti; *Cro.* tiſſiti, tiſſim, táſim, ſzáſzim; *Roſs.* угомонúть, угомонáть; *Es.* благотишествую. Eolus hamuie i ciszy wiatry. *Otw. Ow.* 464. Ciszyć się, ściszać się z ciszeć, uspokaiać się, ſtille werden, ſich beſänftigen, ſich beruhigen, ſich legen. Gdy się ciszyli nieśmiertelni, wielki Jowisz głos wznosząc mówi... *Przyb. Luz.* 7. Już iaśnieią obłoki, i wiatry się ściszaią, otoż wcale ustaią. *Teat.* 53 *b*, 7. CISZYCIEL, a, *m.*, uciszaiący, uciszyciel, pociszyciel, der Stiller, Beſänftiger, Beruhiger; *Vind.* potihovez, vtihu-

vanz, tashnik, potolashnik; *Cro.* tiſſitel; *Wrodz. żeńſk.* CISZYCIELKA *Cro.* tiſſitelicza. (*Bosn.* tiſciui, utiſciui, koji ſe moſge utiſciti z uciszliwy).

CIUCIUBABKA *ob:* Babka.

CIUCIURY, *licz. mn.*, trele śmieszne, lächerliche Triller. Nie dam się w klasztorze zasklepić, pewnie tam mam śpiewać ciuciury. *Teat.* 43 *c*, 39. *Wyb.* (*ob:* Ciurczeć, ciurkać, ciórko).

CIUŁAC, CZUŁAC *czyn. nied.*, uciułać *dok.*, z trudem i powoli zbierać, mühſam zuſammen leſen (zuſammen klauben Oeſt.); (*Vind.* shuliti z marudzić). Na téy drodze długo ciułane rozpossżył zbiory. *Zab.* 14, 255. *Szym.* Żyiemy skromnie tym, cośmy za dobrych czasów uciulali. *Węg. Mar.* 3, 280. Z młodu robić, czułać sobie potrzeba, znaszać, chować, abyś miał na starość wygodę. *Haur Ek.* 114.

CIUPA, y, *ż.*, Koza, izba nieporządna ciemna, ciemnica, więzienie, eine Gefängnißſtube, ein finſteres enges Loch. Ronty się ustawicznie włócą; ślicznieby było, gdyby nas wsadzono do ciupy. *Teat.* 53 *b*, 28. Ja się lękam, żeby nas oyciec kiedy nie złapał i w ciupie gdzie nie zasadził. *Teat.* 27, 10. *f.* O człowieku: Ciupa, głupek, ni to ni owo, ni go weź, ni go połóż, ein einfältiger Tropf, ein Pinſel. *Min. Ryt.* 4, 231. CIUPAC *czyn. nied.*, ściupać *dok.*, słabo bić, ſchwach ſchlagen. (cf. *Ger.* zupfen). Nie ma siły ciąć, ledwie ciupie szablią. *Oss. Wyr.* Jaka trwoga na mię uderzyła, serce ciupa, a w ciało utrapione bije. *Bardz. Tr.* 67. Wyłękłam się i wszystka jak ryba zadrżała, w piersiach ciupa I mowęm całe utraciła. *ib.* 569. Nie ściął go, ale ściupał. *Oss. Wyr.*

CIURA, CIORA, y, *m.*, lózak woyskowy, ein Troßbube bey der Armee. *Vind.* falot; *Roſs.* поронщикъ. Ciórowie, Ciurowie *licz. mn.*, lóżna czeladź, zaszkodnicy, picowni, Troß; *Vind.* taborska ſlushana druzhina; *Boh.* holanek, holanſtwo; (cf. *Rs.* чурбанъ, чурка niezgrabny kloc). Nie znać, czy tu hetman, czy tu cióra leży, w tak plugawym lochu. *Pot. Jow.* 51. Cióra leży w tym grobie, raduycie się kury, Ale o cóż na świecie Łatwiey, jak o cióry? *Pot. Jow.* 64. Tatarowie gardząc nim mówili do siebie: ciura to, nic ten nie wie, nie bywał w potrzebie. *Paszk. Dz.* 23. Przymówka na owych ciurów albo karczmarzów, co za woyskiem idą. *Falib. Dis. N.* 2. (*ob:* markietan). Ciurowie obozowi. *Tward. Wł.* 125. (cf. Ciurma).

CIURBA, CIORBA, y, *ż.*, supa, żur, eine Suppe, eine Brühe. *Carn.* shôrba; *Cro. barb.* cjôrba; *Slavon.* csorba, júha, csorba). W niewoli ziemia mu i łoże darniowe i ciorba były. *Tward W. D.* 97.

CIURCZEC, CIORCZEC *niiak. nied.*, CIURKNĄĆ *iednokr.*, Ciurkać *kontyn.*, strugą się lać, nitką się łać, sikać, z szmerem ciec, szczerkać, (in einem Faden) ſtrudeln, rinnen. *Boh.* hrc'etí, hrkati; (*Boh.* cjurati z szczać); *Vind.* zuriti, teshi, (*Vind.* zurlat z szczać). *Cro.* czureti *scaturire*, czuzeti, po malo czurim *ſtillare*). *Roſs.* журкнуть, журчу. Krew z ręki na miednicę ciurczy. *Pot. Jow.* 2, 62. 2., Ciurkać, głos podobny do dzięciolego wydawać, die Stimme des Spechtes hören laſſen. Ciurkał dzięcioł. *Banial. J.* 3 *b.* (*ob.* Ciury). *Roſs.* чурчать, хозодой Kozodoy; cf. *Boh.* crl. CIURKIEM, CIORKIEM, *adverbialiter* strugą, z szmerem, kapka za kapką, mit Geräuſch träufelnd, ſprudelnd. Lał z góry potop; wlewała mi się z gałęzi woda ciurkiem za kołnierz. *Oss. Str.* 7. Ciurkiem mu się krew leie. *Boh.* hrkem, crčkem; *Car.* zûrk z odnoga rzéki, ponik. *CIURKO *przysłk.*, trelem ciągłym, iakoby ciurkiem (*ob:* ciuciury) trillernd. Toć mi to dworzanie, za magierką piórko, pośpiewuią ciórko. *Bies. D.* 2.

CIURMA, y, *ż. Ital.* ciurma, li ſchiavi di galera; *Bosn.* cjurma, vosci od galje) niewolnicy galerowi, Galeerenſclaven. Ciurma na galerach. *Kłok. Turk.* 11. Jeżeli Turkom ciurmy nie dostaie, iak oni zowią, wybieraią parobków dużych i mocnych z niektórych prowincyi. *ib.* 248.

CIWUN, TYWUN, TYMON, a, *m.*, *Roſs.* тіунъ, тиунъ; cyrkularny sędzia, amtman, marszałek domowy; w Syberyi gdzieniegdzie Naczelnik; *Eccl.* тиунъ, тіунъ, судья духовныхъ дѣлъ, *z Tatarſk.* тіунская изба, тіунской приказъ, mieysce sądu duchownego, konsystorz). Ciwunów Wileńskich i Trockich, bo insze woiewództwa Litewskie tego urzędu nie maią, prerogatywa zależy na przodkowaniu przed urzędnikami ziemskiemi i zagaieniu seymików. *Skrzet. Praw. Pol.* 1, 212. W księstwie Zmudzkim może ciwun sprawy graniczne, czyli urząd podkomorzego sprawować. *Kras. Zb.* 2, 208. in den Woiwodſch. Wilna und Troſk, der erſte Landſchaftsbeamte, der Präſes auf den Landtagen; in Samogitien, Gränzrichter. *f.* Urzędnik wieyski, ein Dorfsbeamter. Urzędnikom, włodarzom, tymonom, nie każą robić, ale doglądać. *Petr. Ek.* 108. Szołtysi, woytowie, kniaziowie, tywonowie, boiarowie, tak nasi królewscy, iak duchownych i świeckich i mieyskich, każdy płaci z włoki po złotemu. *Vol.* 2, 1301. CIWUNOSTWO, CIWUNSTWO, a, *n.*, urząd, władza ciwuna, das Amt eines ſolchen Lithauiſchen Oberlandſchaftsbeamten und ſ. w. *Stat. Lit.* 190. CIWUNSKI, a, ie, od ciwuna, einen ſolchen Tiwun betreffend, Tiwuns z. *Roſs.* тіунскій.

CIZBA, y, *ż.*, ścieśń, tłum, tłok, ścisk, das Gedränge. *Boh.* tiſſen, tlačenice, mačkanice; *Rag.* tiska; *Vd.* tiſh, tiſhanje; *Crn.* drejn; *Roſs.* замороъ, сѣчка. Po salach ciżba sroga, wchodzą i wychodzą. *Zeb. Ow.* 295.

CIZIOANUS *ob:* Cyzyanus.

CIZMA, y, *ż.*, CZYZM, u, *m.*, z Węg. półbocie, półcholewek, ein Ungeriſcher Halbſtiefel. *Sla.* cſizme: *Bs.* cizma; *Cro.* chiſma, cizmiza, chiſmeſsia; *Dal:* cſiſma; *Rag.* zizme; *Vind.* zhishma; *Crn.* zhiſma; *Hug.* tſizma, (*Tur.* czyzmu z obówie. *Paszk. Dz.* 134. Krok mu za każdym stąpieniem się pląta, Dla nieuważnie wspak obutych ciżem. *Pot. Syl.* 507. Portki, ciżmy, magierkę, wszystko djabli wzięli. *Mat. z Pod. C.* 3. Dobywa chustki natartey piżmem, Pieści się z łytą lub małym ciżmem. *Zab.* 9, 447. *Zabł.* Serce, świętym twym utwierdzony krzyżem, Wyzuię co nayprędzey z świata tego ciżem. *Pot. Zac.* 111. *Slo. Prov.* w krpcoh muſi človek na zenáze robit, a w čižmnoh gich trowit. CIZEMKA, CIZMARZ, a, *m.*, rzemieślnik od ciżm, der Ungeriſche

Ungerische Halbſtiefelmacher. *Slavo.* csizmár; *W rodzaiu żeńskim*, csizmárica; *Slovac.* čižmár, čižmárka; *Hung.* tsmazia.

C K.

— CKI zakończenie imion szlacherkich, *ob.* – ski.

CKLIC ſię, CKNIC ſię *zaimk. nied.*, CKNĄC ſię, *CNĄC ſię *idnt.*, ucknąć ſię, zeckuąć ſię, zecklić ſię *dk.*, zwiiać ſię, zabierać ſię na womit, übel werden, (ſchlimm werden), Uebelkeiten bis zum Erbrechen haben. *ob.* Czczyć ſię: *Bh. et Slo.* oſſkliviti ſobé; (*Bh.* ceknuti trunąć, pisnąć); *Sr.* 2. ße ßeznuſch; *Rg.* podviatise tkomu; *Vd.* gnusyti; *Bs.* stugitise, burtatise, tumbattise na moru; *Cro.* grusztisze, durisze; *Rs.* помышлять; (*Crn.* ſkly mene = boli mię, *dolere ex vulnere*). Tym, którzy ſię na morze puszczaią, żeby ſię nie cklili, potrzeba używać..... *Syr.* 354. Cknienie, ucknienie, nudy, nudność, ckliwość, die Uebelkeit. Cknienie ieſt początek niepewnego poruszenia mocy wyganiaiącey, przez którą uſiłuie przez uſta wygnać, to co ieſt żołądkowi przykro. *Cziach. B.* 3. Ktoby piołunu w trunku przedtym używał, niźliby na morze wſiadł, takowy uydzie cnenia morſkiego i womitów. *Syr.* 349. Seekrankheit. §. Cknić ſię komu, mierznąć mu, przykrym mu ſię ſtawać, einem zum Ekel werden, läſtig, überdrüßig werden. Nie chcieli do domu, iż ſię im zecknilo dalekie żeglowanie. *Biel. Sw.* 157. Cnie mi ſię żywą bydź dla córek Heth. 1 *Leop. Genes.* 27, 46. (czknie mi ſię. 3 *Leop.*). Cklilo im ſię na niego czekać. *Off. Str.* 3. (cf. *Bs.* doçkna, doçna = późno; ucknitti *morari*, ucknenje *mora*), Tak ſię między Egipczykami rozmnożyli Izraelici, aż cnęło ſię im przed Izraelem. *Budn. Ex.* 1, 12. Cnęło mi ſię z żywotem mym. 1 *Leop. Eccl.* 2, 17. (cknęło. 3 *Leop.*). Ich habe das Leben ſatt, überdrüßig. §. Cknąć ſobie, przykrzyć ſobie, miersić ſobie, obmierzać ſobie, einen Ekel und Grauen vor etwas bekommen, zum Ekel haben, zum Ueberdruß ſatt haben. Serce ckni, choć ſkaczą nogi. *Jag. Wyb. D.* 4. Tych, którzy są ieszcze żywi, iuż ie za umarłe maią, abowiem ſobie cknią przed trupim ſmrodem, który pozarażał wiele ich aż na śmierć. *Jer. Zbr.* 182. Jął ſobie lud cknąć przez drogę i pracą wielką. *Leop. Num.* 21, 4. Począł ſobie Pan cknąć a ſtyſkować nad Izraelem. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 10, 32. Cknący ſobie; *Rs.* брезгýнъ, *w rodz. żeńſk.* брезгýнья. §. Ckni ſię komu do czego, tęſkni za czym, zachciewa mu ſię, ſich wonach ſehnen, darnach verlangen. Skóro ſobacze, że ſię znowu We Panu ckni do zbytków, wołać nań będę: wara kocie, idzie o cię. *Teat.* 24, *b.* 77. CKLIWIE, CKLIWO *przyſłk.*, brzydząc ſię, obrzydliwie, obmierźle, nudno, brzydko; *Rs. et Ec.* мóмно, (cf. tęſkno), ekelhaft, mit Ekel. Czytane raz wiersze ckliwie powtarzamy. *Mon.* 75, 645. Ckliwo mi, ckni mi ſię, mir iſt übel, mir wird übel *ob.* Cklić ſię. CKLIWOSC, CLIWOSC, ści, *ż.* morzenie ſię na żołądku, zwiianie ſię, mierzienie ſobie, czczyca, die Uebelkeit; *Bh.* oſſkliwoſt, oſſkliwuſtka; *Bs.* tumbanje, tumbanjiçe; *Vd.* gnus, grosa, oſtuda; *Rs.* мошнотá, блевóта; *Ec.* скýка. Ckliwość, zbiera-

nie ſię na womity, ſtowarzyszone z niesmakiem, czyli obmierzliwością, nudnością żołądka i z obfitym odsączeniem śliny w uſtach. *Dyk. Med.* 1, 554. Serca ckliwości abo kordyaki leczenie. *Sien. Rej. F. tr.* obrzydzenie, obmierzłość, wſtręt, die Uebelkeit, der Ekel, Abſcheu, das Grauen. Aż mię ckliwość bierze, że tak długo nie poiedynkuię. *Boh. Kom.* 4, 233. Nędza i ckliwość życia sprawuie ociężałość, niesmak i nieochotę do wszyſtkiego. *Mon.* 68, 307. Lebensüberdruß. *Zab.* 15, 191. Syta i nazbyt wolna zabawa w miłości ckliwość mi rodzi. *Hul. Ow.* 126. Ile niegdyś miłości dręczyły go żary, Tyle go ckliwość gnębi z tak dobranej pary. *Zab.* 15, 190. CKLIWY, CKNY, a, e, sprawuiący morzenie, *pr. et fig.* ekelhaft, Ekel erweckend; *Bh.* oſſkliwý; *Slo.* oſſkliwný; *Vd.* gnusnoben, gnusen, gnuſiten, oſtuden; *Rs.* гадкíй; (*Crn.* ſklyvn *punctorius* bodliwy). Niemasz dla mnie nic ckliwszego, iak bydź sama z sobą. *Mon.* 63, 349. §. Skłonny do cknenia, ekelig. Żadnym uſt ckliwych nie zoſtrzy nektarem. *Zab.* 15, 398. Oczy nie mniey ckliwe są od uszu, gdy bywaią znarowione. *Pilch. Sen.* 367. (cf. tkliwy, tknąć, cf. tęſknić, tążyć).

C L.

CLARZ, a, *m.* celnik, mytnik, der Zöllner. Dyogienes, poſtrzegłszy zgrаię clarzów, szafarzów, prowadzących chudobę jakąś na śmierć..... *Pilch. Sen. liſt.* 2, 434.

CLIC *cz. ndk.*, oclić *dk.*, cło płacić. *Mącz.* verzollen, den Zoll zahlen; *Bh.* cliti, clim; *Ec.* мытсвити. W blokauzie muszą okręty clić, które do Rygi idą. *Biel. Kr.* 546. Kupcy maią iechać ku Wrocławowi przez Szrem i Poniec; a tamże maią clić; we Szremie maią dawać cła po cztery pieniądze od konia, a w Poniecu po półgroszku. *Herb. Stat.* 330. CŁO, a, *n.*, opłata ſkarbowi z towarów, wchodzących, wychodzących. *Kras. Zb.* 1, 209. der Zoll, die Abgabe; *Bh.* clo; *Sr.* 2. zło; *Sr.* 1. złó, czwo; *Vd.* zoll, muta, aushlak, ſibra, zou, brodnina, brodovina; *Crn.* zól (Niederſ. Toll; *Angl.* toll; *Lat.* telonium; *Gr.* τελος), avahlok; *Bs.* dohodak, çarrina; *Rg.* dâchja, zarrina, harâc, prohódiscte; *Cro.* malta; *Rs.* пóмлина, мытóжное, мытá; *Ec.* мыто. Cło wybierać *Ec.* мытоимéновати. O *clech królewſkich. *Herb. Stat.* 95. (o clach). Cło wodne, rzeczne, lądowe, moſtowe, grobelne, *ob.* Myto, falgeld, fordon, fuñtcoll). Myśl cła nie płaci. *Rys. Ad.* 41. *Mon.* 70, 225. Gedanken ſind zollfrey, myśli urząd nie sądzi). *Fig.* Cło nature płacić. *Off. Wyr.* doznawać przykrość, der Natur zollen. Oszczędność clem wielkim nazywaią. *Teat.* 42, *d. B.* (dochodem). §. Cło, mieysce wybierania cła, komora celna. *Mącz.* die Zollkammer, das Zollhaus, der Zoll. Gdy szedł mimo cło, uyźrzał Lewiego, a on ſiedzi na cle. 1 *Leop. Marc.* 2, 14. na cle czyli poborach i mytach. *Sk. Zyw.* 2, 199. *Prov.* Na cło przyszło, na przewozie odeszło, *male collecta, male diſiecta. Rys. Ad.* 42. (źle nabyte, nie bywa dobrze pożyte, wie gewonnen, ſo zerronnen). Trzeba z nabożeństwem bożym nabywać; bo co na cło przyidzie, na mycie odeydzie. *Lek. B.* 4, *b.*

Niepewne nabycie: co na clo przysało, żeby nie poszło na mycie. *Pot. Arg.* 725.

Pochodz: *celnica, celnik, celny, odeclić, przeclić.*

CM.

CMA, ćmy, ś, ciemnota, ciemność, die Finſterniß, die Dunkelheit: *Bh.* tma; *Slo.* tma, tmawoſt; *Crn.* temmà, temnóta; *Sr.* 1. tjma; *Sr.* 2. ſchma; *Bs.* tma, tmuscja, tminne; *Cro.* tmà, tmina, tmicza; *Vd.* temma, merknenje; *Rg.* tmà, tminne, tmûscja, támnos; *Rs.* тмà; (*Arab. et Hb.* חשך *obscuratus est*, cf. *Ger.* dämmern; *Lat.* tenebrae *ob.* Ciemny, Cień). Już na oczy moie ćma śmiertelna pada, iuż ręka moia drętwieie. *Zab.* 14, 332. Jako ćma od słońca i proch od wiatru, nieprzyiaciele się rozproszyli *St. Zyw.* 1, 39. Wolę ćmę a niż jasność, niech o mnie nikt nie wie. *Birk. Ob. Kaz. L.* 2. *b.* (wolę nieznanym bydź, niż słynąć). Smierć dla oyczyzny podięta, we ćmy żadne paść nie może. *Birk. Zbar, C.* 3, *b.* Jakaś ich ćma rozumu, iaka niewiadomość prawdy zaślepia. *Off. Sen.* 10. *tenebrae.* §. Tłum czego, gęstwa, chmura czego, tak że się aż zacimia, obłok czego, tłuszcza, rzesza, eine dicke Menge, ein dicker Haufen, eine groſſe Schaar. Tego roku niezmierna ćma myszy stogi wypasły. *Krom.* 685. *multitudo).* Nie przeląkł się Chodkiewicz tak wielkiey ćmy, która z Azyi, z Afryki i z Europy wypadała. *Birk. Chod.* 6. Z tey tak wielkiey ćmy ludzi, nie znaydziesz nikogo, któryby go nie pożałował. *Birk. Ob. Kaz. E.* 3, *b.* Cmy ludzi na około stały. *Pot. Arg.* 737. Cma niezliczona w chmurach się wieszała duchów piekielnych. *P. Kchan. Jer.* 237. Cmy woysk rozmaitych. *Ryb. Ps.* 57. Pytał Jesus ducha: co za imię masz, a on odpowiedział: dzieią mi ćma; bo nas sam wiele. *Leop. Mark.* 5, 9. (huf *Radz.* woysko *Bibl. Gd* oraszkiem. *Kucz. Kat.* 3, 408. t. i. niezliczona rzecz szatanów. *Karnk. Kat.* 437. Legion, Luth.). Mógłbym oyca swego prosić, a on mi pośle więcey niźli dwanaście ciem aniołów. *W. Post. W.* 270. dwanaście zastępów *ib.* zwölf Legion, Luth.). Zjedzże ćmę djabłów. *Teat.* 16, c. 67. (całą beczką, sto kroć milion djabłów). Cmą, tłuszczami, oraszkami, gromadami, ſchaarenweiſe. Wozów pańskich stoi ćmami. *Ryb. Ps.* 127. (gęstemi rzędami). Scinay a posyłay dusze ćmą do Plutona. *Pasz. Bell. B.* 3, *b.* Zbierały się ćmami tłuszcze, aż deptali iedni drugich. *Budn. Luc.* 20, 1. Z gniewu ieden drugiemu ćmami, tysiącami, czartów naliczy, *Haur. Sk.* 456. (kopami). *§. Cma, dziesięć tysięcy, μυριας, eine Myriade, zehntauſend. *Budn. Ps.* 3, 6. *not. ib. Ps.* 68, 17. *ib. Ezech.* 16, 7. *Rs. obs.* тмà 10,000, тморичный dziesięćtysięczny. *Ec.* тмà *decies centena millia*, ἐκατονταπεμπάς, тмúщно, въ десять тысять кратъ: μυριάκις *decies millia*; тмочúсленный, который въ 10,000, безчисленный; темникъ naczelnik nad 10,000. – *Bh.* tem reiment 2.) tem 13,000. – Była ich liczba ćmy ciem i tysiące tysięcy. *Budn. Ap.* 5, 11. §. Cma, mara, duszka, przeszkoda, ein Geſpenſt, ein Geiſt. Na czarnokięzkie zaklęcia straszliwe Okropnym ięzkiem ćmy nocne zawyły. *Kras. W. Ch.* 93. Cmy wichrzyste Ciemne obłoki na pola wrzosiste I lasy pędzą. *Kras. Oſſ. B.* 2. §. Motyle nocne czyli ćmy, *phalaenae*, latają w nocy. *Zool.* 138. Nachtvögel, Schmetterlinge, die nur des Nachts fliegen. *Lad. H. N.* 108. §. Mole ulowe pospolicie ćmami zowią. *Lad. H. N.* 108. Motten, die ſich in den Bienenſtöcken niſten. §. Cma, o człowieku, krótkowidz. *St. Kiesz.* 37. ein Kurzſichtiger. (cf. Cmić).

CMENTARZ, CMYNTARZ, a, *m.*, CMENTARZYK, a, *m. zdrb.*, mieysce grzebania umarłych, grobowisko, der Kirchhof; *Graec.* κοιμητηριον; *Lat.* coemeterium; *Ital.* cimiterio; *Gall.* cimétiere; *Slo.* cinter, cinterin, cynter, hrob; *Hg.* tzinterem; *Sla.* cintòr, grobje; *Cro.* czintor, czintorom, grobje, pogrobje, pokop, groboviscbe, dvor czirkveni; *Dl.* czimitar; *Rg.* gròbje, pokòpje, pogrobje, grobvisćte; *Sr.* 1. pohrebarna, pohrebanczа, kerchow; *Bh.* hrobka, hrbitow, krchow; *Vd.* mertlishe, pokopalishe, britof (Oeſterr. Freythof), semishe, shógnena perſt; *Crn.* mertvalishe, pokopalishe, britof; *Bs.* grobje; *Rs.* кладбúще, погóстъ: *Ec.* гробище, многогрóбищное мѣсто, многопогребáтельное мѣсто, успинáльница. Mieysce, gdzie grzebano męczenników zwano katacumbe; ale nayzwyczaynieyſze słowo iest cmentarze. *St. Dz.* 115. cmyntarz. *Bel. Kr.* 438. Cmentarz u Katolików iest mieysce poświęcone, ztąd się też zowie *per excell.* mieyscem świętym, die heilige Stätte. Nie pochowaią go na cmentarzu, nie będzie na cmentarzu leżał, inaczey, na świętym mieyscu, t. i. ladaco, łotr, zarabia na pochowanie podleysze, pod bożą męką, na rozstayney drodze, pod szubienicą. Cmentarz ewanielicki, z Niemieckiego Kirchów, Zydowski okopisko, okopowisko. – Ponieważ dawniey przy kościele parafialnym zwyczaynie był cmentarz, gdzie grzebiono, bierze się to słowo za plac koło kościoła, n. p. szła processya po cmentarzu, t. i. w około kościoła; nie iak Bożego Ciała po ulicach, Krzyżowa do krzyżów i figur. – Późniey na cmentarze naznaczono mieysca za miastami. *Gaz. Nar.* 2, 109. CMENTARZOWY, a, e, od cmentarza, Kirchhof ...; *Rs.* кладбúщный, кладбúщенскій. Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe. *Mon.* 76, 449. Poszedł w cmyntarzowe ugory. *Brud. Oſt. B.* (*Rs.* погóстъ parafialna duża wieś; *adj.* погóстный).

CMIC *czyn. nied.*, ćmić, zaćmić, ośmić *dok.*, ciemnym robić, zatimiać, finſter machen, verfinſtern, verdunkeln; *Bh.* tmiti, zatmiti; *Rg.* tamnitti; *Ec.* тмúти, тмю *pr. et fig.* Las ciemny dosyć, dym ćmi i kurzawa, *Tabl. Buk. R.* 4. Wiſi zastęp skrzydlaty na wietrzney przestrzeni, Cmiąc groty złotolite słonecznych promieni. *Zab.* 15, 161. (zasłania). Oddał mgłę, która ćmi twe oczy. *Zab.* 13, 293. (zakrywa). Cmią oczy larwą iakąś pokoiu, a krew się toczy i żelaza błyskaią. *Tward. Wł.* 66. (mamią, łudzą, ſie blenden die Augen). Nie ćmi nienawiść cnoty, lecz oświeca, W iey czarnych chmurach cnota dzień roznieca. *Min. Ryt.* 1:245. CMIC się *zaimk.*; CMIEC *niiak. nied.*, utracić iasność, ciemnym się stać *pr. et fig.*, ſich verfinſtern, ſich verdunkeln, finſter werden, dunkel werden, von ſeinem Lichte verlieren; *Boh.* tmiti ſe, tm'ělo ſe; *Rs.* темнѣется, замемнѣлось. Nie słońce, lecz ziemia się ćmi, na którą pada cień kię-

łyta. *Wyrw. G.* 56. (wird verfinſtert). Powietrze ſię ćmiło pod ſtrzałami, Nocą ſię pole zamroczyło. *Bardz. Lek.* 122. Oczy mu mgłą ćmieią. *Odym. Sw. D.* 3. (zachodzą ciemnotą). Cmią mi ſię oczy, ślepiam, nie doyrzę, nie dowidzę). Cmi ſię woczach, es wird einem dunkel vor den Augen; *Crn.* temny se). Władzy w sobie nie czuię, ćmi mi ſię w oczach. *Teat.* 21, 22. Cmienie w oczach, miganie, das Flimmern, Flattern vor den Augen. Cmienie w oczach cierpiącym zdaie ſię, że widzą muchy, iſkry, farby rozmaite, płatki. *Dyk. Med.* 1, 557. Cmi mu ſię w głowie, w mózgu; (miesza ſię w głowie, es wird im Kopfe immer finſterer, düſterer, confuſer). Cmi ſię w worku. (coraz mniey pieniędzy).

CMIEL, SCMIEL, a, *m.* pszczoła leśna gruba kosmata. *Cn. Th.* - *Wład.* die Waldbiene; cf. *Gr.* μελίσσα; *Boh.* ſmel, cjmel, cjmelik, cjmeliček; *Morav.* ćmela; *Cro.* čmela, chela (cf. pchela, chela z pszczoła); *Sorab.* 1. cjmela; *Rs.* шмель, *apis terreſtris*, die Erdhummel.

CMIELOWY, a, e, od ćmiela; Waldbienen -; *Roſs.* шмелевый, шмелиный.

CMOKNĄĆ *ob.* Ciokać.

CMONO. Bóg nayprzednieyszą moc w niebie cmono osadziwszy, Rząd iey prawom niebłędnie umocnił. *Bach. Ep.* 63.?

C N.

CNĄĆ *ob.* Cknąć, Cklić.

CNE, NIECNIE *ob.* Cny. CNOTA, y, ż., od ceny czyli szacunku, czyli od słowa cny albo czci godny. *Kpcz. Gr.* 3, 101. ogół, zbiór własności, ſkłonności, uczynków rozumnego ſtworzenia z powinnością iego zgodnych, a zatym zasługujących na zaletę, ciąg usiłowania, by dogodzić swoim obowiązkom, die Tugend; *Bh.* ctnoſt; *Slo.* ctnoſť, cnoſť; *Sr.* 1. cjeſnoſt, pocjcjiwoſcj; *Vd.* zhednoſt, brumnoſt, muzh, praunoſt, zhaſtlivoſt, poshtenoſt; *Crn.* zhednoſt (= 2., ochędożność), kripkuſt (cf. krzepkość); *Bs.* krepoſt, kripoſt, krepoſt; *Sla.* kripóſt; *Cro.* krèposzt, dobrota, izverssenoszt; *Rs.* доблесть, добродѣтель. (= 2., dobrodzieyſtwo). *Ec.* ρόδcmво (cf. godzić ſię). W tym ogólnym znaczeniu słowo Cnota, iako iedna nierozdzielna, nie może bydź użyte w liczbie mnogiey; tym obiaśnia ſię przysłowie: Jedna cnota nie cnota. *Ryx. Ad.* 18. - Cnota, ieſt słusznością rządzący ſię rozum. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 105. mądre rządzenie wolą, ieſt cnota. *Mon.* 75, 124. Cnota, z uwagą złączona ſkłonność i gotowość, która ukontentowania i dobrze dziania ludzkiego według przemożenia przyśpiesza. *Mon.* 70, 319. Cnota ludziom dobrze czyni. *Węg. Mar.* 3, 305. Cnota na tym zasadza, aby ludzkiemu zgromadzeniu z niey pożytek i ratunek był. *Petr. Et.* 312. Cnota ieſt wad uniknąć a ſłabſtwa pozbyć. *N. Pam.* 14, 262. Cnota i niewinność. *Teat.* 50, *b.* 58. Swięta cnoto, tyś nie ieſt ponura i dzika. *Kras. liſt.* 2, 100. Niecnota podli, cnota ludzi większy. *Mon.* 67, 175. Cnota ieſt panią świata. *Węg. Mar.* 1, 146. Rzadko cnota pomaga ludziom do bogactwa. *Teat.* 46, *b.* 13. Praca doſkonali cnotę. *Teat.* 45, c. 12. Cnota ſię z człowiekiem nie rodzi, trefunkiem ſię nie nagodzi, Kto iey szuka, w nią ugodzi. *Cn. Ad.* 82. Cnota sama ſię zaleca. *Cn. Ad.* 82. Cnota cudzey chwały nie potrzebuie. *Zegl. Ad.* 33. *Slo.* dobré ſame ſa chvali, (dobremu piwu nie potrzeba wiechy. Dobry chrzan z miodem; a miód sam). Cnota nigdy nie umiera. *Zegl. Ad.* 34. Za cnotą chwała idzie. *ib.* 31. Cnota grunt, cnota więcey waży niż szlachectwo. *ib.* 35. Lepsza cnota, niż kopa. *Dwor. G.* Lepsza cnota w błocie, niż niecnota w złocie. *Ryx. Ad.* 35. Milsza cnota uboga, nad bogatą niecnotę. *Teat.* 35, *b.* 15. Znamienity ubiór cnota, Lepszy niźli bryła złota. *Petr. Ek.* 18. Cnota ma zawsze swoich nieprzyiaciół. *Boh. Kom.* 3, 327. *Slo.* cnoſt ze závíſtu ſpolu chodi; kaida cnoſt ma ſweho hanca. Pod cnotą moią. *Tr.* na charakter, na cnotę, na poczciwość, iakem poczciwy, ſo wahr ich ehrlich bin. §. Cnoty, gatunki własności, ſkłonności, spraw uczciwych, Tugenden, einzelne Arten der Tugend. Cnoty przyrodzone, które w nas zaszczepia przyrodzenie, albo do których nas prowadzi, natürliche Tugenden. Natura, w kogo cnoty, w tego też i przysady wlewa; lecz w Radziwiłe widzę tego nie chowała; bo dawszy mu cnot wiele, przysady nie dała. *Warg Radz. Pr.* Cnoty chrześciańſkie; obywatelſkie, Bürgertugenden. Cnoty towarzyſkie uprzyiemniaią życie ludzkie. *N. Pam.* 24, 326. die geſelligen Tugenden. Poiedyncze cnoty n. p. sprawiedliwość, dobroczynność, pracowitość i. t. d. *ob.* na s. mieysc:). Zebyśmy tego dokazali, dwie *cnocie (*dual.* = cnoty) są nam naypotrzebnieysze. *Petr. Pol.* 2, 391. Usiłuią, aby mi młodą latorośl, którą ia w cnoty pędzę, z gruntu wyniszczyli. *Teat.* 30, *b.* 56. (pilnie w cnoty wprawiam). - Cnota niewieścia, *per excell.* wſtyd, Weibertugend, Ehre, Weiberehre. Dworzanie na cnotę białychgłów czuwaią. *Petr. Ek.* 18. Cnota iey, aż ſię za nią wlecze, iak u sukni ogon. (zaszargała ſię). - *§. Powiadaią, że człowiek cnoty utracił, kto ſię nie wyſiekł, ale wedle prawa wywodził. *Sekl.* 21. (honor rycerſki, kawalerſki). §. Cnoty w ieſtestwach nierozumnych lub nieżyiących, przymioty zalecaiące, dobre, pożyteczne, zalety, Tugenden vernunftloſer und lebloſer Weſen, gute Eigenſchaften, die ſie empfehlen. Ma tę cnotę méy koń, że... *Cn. Th.* Nikt nie kupuie konia upodobanego z maści, ale z cnoty. *Klecz. Zd.* 100. Dwoie szczeniąt od iedney pszczy są zrodzone, a wzdy każdy inszego przyrodzenia, każdy inszą ma w sobie cnotę. *Falib. Dis. G.* 3. Materia medica uczy poznania ſię na cnotach różnych rzeczy do lekarſtw wchodzących. *Krup.* 5, 14. W różnych kraiach różney znayduią ſię cnoty piwa. *Krup.* 5, 95. §. Cnotę z musu, z potrzeby zrobić = co musisz, rad czynić; udawać iak gdyby ochoczo; bo kiedy nie możesz iak chcesz, chciey iak możesz, aus der Noth eine Tugend machen; *Slo.* potrebu w cnoſť obratiť. Przeczuwszy, co ſię z nim stać miało, uczynił cnotę z potrzeby, udaiąc ſię naypierwszy do tam tey strony. *Nar. Hiſt.* 4, 126. Trzeba było zrobić z potrzeby cnotę, obiecałem tedy odmienić sposób życia. *Kras. doś.* 26. §. Pia cnota! o czynności iakiey z pozoru dobrey, nie z rozsądku, nie z czucia powinności wypełnioney; eine Scheintugend. CNOTKA, i, ż. z przytykiem: cnota mniemana, fałszywa, pozorna, *ironic.* eine (ſchöne, allerliebſte,) Tugend. Te są tey płci cnotki, żarkać na los kochania, a czuć, że ieſt słodki. *Teat.* 42, *c.* 35. §. *Perſonif.* cnotka, niby też

to cnotliwy albo cnotliwa (*ob.* niecnota, niecnotka); ein vermeynter Tugendhafter, eine vermeynte Tugendhafte. Chłopiątka złodzieie z początku, więc dla dobroci cnotkami one przezywaią, iakoby rzekł niecnotka, rozumieiąc to po nich, że ſię na cnotę bardzo przesadzaią, i maią iey tak wiele, iak na wróblowey goleni mięsa. *Glicz. Wych. H.* 6. *b.* CNOTLIWOSC, ści, *f.* cnotliwe we wszyſtkim zachowanie ſię, wykonanie cnoty, die Tugendhaftigkeit. Stan twóy obowięznie cię do cnotliwości i dania dobrego przykładu. *Mon.* 71, 713. *Oppoſit.* niecnotliwość, brak cnotliwości, brak cnoty, die Untugendhaftigkeit. Niecnotliwości, niecnoty, wyſtępki, wady, Untugenden, Fehler, Laſter. Damy z niecnotliwościami temi, które w nich teraz upatrniemy, nie urodziły ſię zapewne. *Mon.* 71, 609. CNOTLAWY, a, e, CNOTLIWIE *przyſłk.*, pełen cnoty; wedle cnoty, tugendhaft; *Bh.* ctnoſtný; *Vd.* zhednoſten, zhednoſtiten; *Crn.* zhędn (z 1., chędogi); *Bs.* krjepoſtan; *Cro.* krepozten; *Roſs.* доблестивенный, добродѣтельный (z 2., dobroczynny); *Ec.* краснодушный. Człowiek cnotliwy ieſt ten, który ma przyzwyczaienie czynić według praw i według powinności swoiey. *Mon.* 75, 327. Pierwey czynimy cnotliwie abo niecnotliwie; toż potym ſtawamy ſię abo cnotliwemi abo niecnotliwemi. *Gorn. Dw.* 342. niecnotliwy *Sr.* 1. **nelmanczliwé, nelmanſtſiwé.** Nie ten ieſt cnotliwy, który pięknie dyszkuruie o cnocie, ale kto cnotliwe rzeczy czyni. *Petr. Ex.* 99. Cnotliwym bydź, ieſt tym bydź przeciwko drugim, czymeś ieſt przeciwko sobie samemu. *Orzech. Tarn.* 27. Cnota wdzięczy, cnota wieńczy, Kto cnotliwy, ten szczęśliwy. *Kras. Liſt.* 93. W cnotliwe ſtrzemię wkroczyć *ob.* Strzemię. §. Uczciwy, poczciwy, cny, zacny, ehrlich, rechtſchaffen, bieder, brav. Nie zmyślam, wierz cnotliwemu słowu. *Pot. Jow.* 113. Obiecał cnotliwym słowem, że pokoiu dotrzyma. *Klok. Tur.* 120. Goń go, kto cnotliwy. *Pot. Jow.* 154. (kto boga kocha, kto dobry chrześcianin, dobry katolik, wer ein rechtſchaffner Kerl iſt. – Niecnotliwy, niegodziwy, nie do ſnieſienia, abſcheulich, fatal, infam. Niecnotliwe miaſto, niemasz za co kupić. *Rys. Ad.* 48. (bez pieniędzy do targu, bez soli do domu, darmo nic). Hetmani woyſko na mieysca niecnotliwe rozwiedli. *Krom.* 602. *iniqua.* §. Cnotliwy, przywrócony do czci, wieder ehrlich gemacht, für ehrlich erklärt. Odpuszczamy zbiegom z woyſka i czyniemy ich cnotliwemi tą teraźnieyszą konſtytucyą. *Vol. Leg.* 5, 122. (*ob.* wywód słowa Cnoty od Czci pod słow: Cnota). *CNOTNY, a, e, *CNOTNIE *przyſłk.*, cnotliwy, tugendhaft; *Bh.* ctnoſtny. Niech co chce będzie, Choć już i ślego, I w tym zapędzie losu przykrego Czuli a cnotni Bądźmy ochotni. *Kras. Liſt.* 2, 127. **CNOTOŁOMNY, a, e, CNOTOŁOMNIE *przyſłk.*, wyſtępny, verbrecheriſch, untugendhaft, tugendbrüchig. Srogim przyſłoi dnaszom ta chuć cnotołomna, Która z pokrzywdzaiącym zkrzywdzonego równa. *Teat.* 46, *d.* 44. **CNOTOLUBNY, a, e, **CNOTOLUBNIE *przyſłk.*, lubiący cnotę, die Tugend liebend; *Rs.* любодобродѣтельный. CNOTORODNY, e, e, CNOTORODNIE *przyſłk.*, rodzący cnotę, Tugend erzeugend. Cnotorodne utrapienie. *Chod. Koſt.* 42. Nadgroda cnotorodna. *Nar. Dz.* 2, 171. *Zab.* 14, 97. CNY, a, e, *CNIE *przyſłk.*, czcigodny, cześciwy *Bh.* ctny, ctnoſtný, ctiwý; *Vd.* zhaſten, zhaſtliu; *Sr.* 1. tjeſtné, tjeſny; *Sr.* 2. tjeſni; *Rs.* честный; (*Rg.* cjaſtan *decorus.* (*oppos.* bezecny), zacny, szanowny, ſchätzbar, achtungswürdig. Naruszewicz w cnych przodków bogaty. *Zab.* 12, 8. Otwieraią ci ſię wrota do cney sławy. *Jabł. Tel.* 127. Mądry Konarſki, cny kochanku Feba. *Zab.* 13, 148. §. Poczciwy, uczciwy, ehrlich, tugendſam, *oppos.* niecny, unehrlich, untugendſam, abſcheulich. Popełniłeś czyn niecny. *Teat.* 18, 119. Niecne powieści i uczynki, *Warg. Wal.* 333. Kto co niecnie udziałał: *ib.* §. Przedni, wyborny, vortreflich, auserleſen. Na cnym słoniu iechał. *Jabł. Ex.* 70.

Pochodz. po słowie *Czcić.*

C O.

CO, *CZO, *G.* czego, *D.* czemu, *Inſtr.* czym, czém, *Loc.* w czym, w czém, *Neutr. Pronom. Relat.* Kto.) was; *Bh.* co; *Slo.* čo, čeho; *Sla.* shto; *Bs.* ça, scto, cja; *Cro.* ſto; sha, kaj, chesza, chemu; *Marit.* chà; *Crn.* kaj, kar, shegav, zhes; *Vd.* kaj, kar, gdu, kaizhesa, zhigavu; *Rg.* scto; *Sr.* 1. ſchto, jto; *Sr.* 2. ſo, ſogo; *Rs.* что, асъ; *Ec.* кóе (cf. ki, *Ital.* chi, che; cf. *Germ.* ſo; *Lat.* qui, quod, cuius). 1.) *Pronom. relat.* które to, to co, was, das was. Nie z tego sądzić o biegłości graiącego, co gra, ale iako gra. *Zab.* 12, 257. Co z gęby wyszło, tego w gębę nie wewleczesz. *Pot. Arg.* 583. Czymeś nie ieſt, tym ſię nie pokazuy. *Jabł. Ex.* 43. Zna każdy co pochodnia, zna każdy co świeczka. *Kras. Liſt.* 91. Z czym przyszli, z tym ſię nazad wracali. *Mon.* 69, 458. Wie, co po czym chodzi. *Modrz. Bax.* 164. – §. Co, zamiaſt który, która, welcher, welche, *w liczb. mn.* którzy, które, welche. My cośmy dniowi, bądźmy trzeźwi. 1 *Leop.* 1 *Theſſ.* 5, 8. (którzyśmy dniowi. 5 *Leop.*). Aby to wiedzieli ci, co od wschodu słońca i co od zachodu. 1 *Leop. Jez.* 45, 6. (którzy). Obywatele, co kochaią oyczyznę. *Gol. Wym.* 198. Po rzeczownikach, zwłaszcza żywotnych, lepiey ſię kładzie *który. ib.* Otoż ten sam pan idzie, co wczoray tu był; lepiey: który wcz. t. b. Nawet mówiąc po Niemiecku, iak Wielkopolanie, tak i Słowacy we Węgrzech, wyrażaią ten nienaylepszy sposób: der Herr, was (welcher) geſtern hier war (cf. d. Herr, ſo geſt. h. w.) – Używaią Co zamiaſt Który, *in caſibus obliquis*, dodaią ſię ſtosowne przypadki zaimku On, n. p. co go, co ią, co mu, co iey, co ich, co ie, co im, co z nim, co z nimi, co w nim, co w nich z którego, którą, któremu, którey, których, które, którym, z którym, z któremi, w którym, w których, u. p. Day mi ten rejeſtr, co go przeyrzę. *Teat.* 7, 39. Ten dziś nieszczęśliwy, co u niego pieniędzy czuią. *Zab.* 13, 200. Trzcina, co ią wiatr wszędzie miota. *Zab.* 16, 192. Tey nie kochał, co od niey był kochany. *Jabł. Tel.* 88. Nie byli nigdy zelżeni, co im złość wyrządzali. *Ryb. Ps.* 42. Tak i w Czeſkim: to ge ten, co ſme ho proſili; to ſau ti, co ſme s nimi mluwili; tu magi hrnečel, co ge bilek w nem. *Erronee*; Cebula wody zarażliwe naprawuie; co żołnierze i żeglarze dobrze o tym wiedzą. *Syr.* 1224. (o czym). – Bez dodatku przypadkowego: Jednegoż co i on wieku; nie iednako-

wey, co i on fortuny. *Zab.* 14, 12. (iednego wieku, którego on; nie iednakowey fortuny, którey on). Przerysowanie mappy, w teyże wielkości, co oryginał. *Zabor. G.* 250. – §. *Demonstratiue*: co s to, toć to iest, to właśnie, das, grade das. Co było nieszczęście twoie. *Cn. Th.* Co nie miało bydź tak. *ib.* – b., Wszystko to, co, alles was; alles das, was. Co mam na sobie. *Cn. Th.* – §. Co to, *identitatis exclusiuae* das ist und bleibt. Co matka, to matka, a co macocha, to macocha. *Cn. Ad.* 667. (cf. mamka za matkę nie stoi, eine Mutter ist und bleibt nun einmal eine Mutter, und eine Stiefmutter Stiefm., Mutter ist Mutter. – *Intensionis*, co matka, to matka (wzór matek, matka na wybór, eine Mutter ohne Gleichen). Co dobrze, to dobrze: (arcydobrze). Co się naiadł, to się naiadł. Co się upił, to się upił. *Explicand. per ellips.* co do tego, że się upił, to tego się upił, was seinen Rausch anbetrifft, so war er tüchtig. Oy co pamiętam, to pamiętam, i będę póki życia dobrze pamiętał. *Teat.* 10, *b.* 60. Com szczérs, tom szczera. *Mon.* 70, 584. – §. Co – to, *indifferentiae aestimationis, vel contemtus*, was nur immer. Co dadź, to dadź (niech kosztuie, co chce, *coute ce qu'il coute*). Co bądź, to bądź (niech będzie iak chce, albo ile chce, dem sey, wie ihm wolle; es sey so viel, als da wolle. Com napisał, tom napisał. *Leop. Joan.* 19, 22. Za co, za to, (s za bezcen, byle zbydź), für den ersten besten Preis. *Mon.* 76, 5. Za co, za to przeda, gdy kto co ukradnie. *Pot. Zac.* 5. Czym – tym s byle czym, mit dem ersten dem besten, gleich viel womit, gleich viel wie. Rozumieią, że czym tym zbydź można święta. *Lach. Kaz.* 1, 116. Nie iest to interes czym tym kończyć się mogący. *ib.* 1, 318. – *Identitatis numeri*: co – to s ile – tyle, so viel – so viel: jeder. Co Polak, to rycerz. *Gaz. Nar.* 1, 55. jeder Pole ist e. Rittersmann; so viel Polen, so viel Ritter). Co rozum, to głowa. *Past. F.* 153. Co Polak, to Stanisław; co żyd to lichwiarz. *Cn. Th.* Na Ukrainie, co chłopiec, to muzykant. *Mon.* 65, 238. Co Polak, to Starosta; co Niemiec, to generał; co kłąda to kanonik. *ib.* 65, 300. U Tertulliana, co słowo, to nauka, ile rozumienia, tyle wygrania. *Sk. Dz.* 3. – *Iterationis* Co – to s ile razy – tyle razy, wie oft – so oft, lub też: skoro ieno – to, sobald als nur – so. Co za broń porwą, to im s ręku leci. *Wad. Dan. K.* 2. Ptaszka za nogę uwiązawszy, co ptaszek wzlecieć chce, to ono go pacholę do siebie potargnie. *Sk. Zyw.* 1. 239. – *Progressionis comparat.* co – to s czym – tym s im – tym, je – desto; Lecąc s wschodów baba rzekła, co daley, to gorzey. *Sim. Siel.* 101. Co daley to bardziey go ku męstwu podżegał. *Gorn. Sen.* 315. Już ludzie co daley to bardziey o rzeczy zbawienne niedbali. *Biel. Kr.* 484. Co daley (to) gorzey się na zdrowiu maiąc, szóstego dnia umarł. *Sk. Zyw.* 182. – *Quantitat. suffic.* Co s dosyć, dostatek, dostatecznie, was; genug; ziemskich virl. Z tym urzędem mam co czynić, a ieszcze większe brzemię mam nosić? *Sk. Zyw.* 235. Było na co patrzeć, gdy w takim tłumie wieżdżał. *Sk. Zyw.* 326. Jest co s sobą samym czynić, by nad sobą panem bydź, *Sk. Zyw.* 141. Mam wam czego zazdrościć. *Zab.* 14, 320. – Co, niemiara s niezliczone mnóztwo, eine unermessliche Menge. Kościołów na sto i czterdzieści spalił; a wsi co niemiara. *Biel. Kr.* 180. Co dosyć, obficie, überflüssig genug. Nabrawszy się co dosyć wszystkiego, uczynili odwrot od zamku. *Biel.* 156. – Co, ile, *relationis*, co do s ile się tycze, ile się ściąga do, was anbelangt. Przepędził życie w roskoszach, tak co do swobodnego życia, iako też co i do miłego towarzystwa. *Zab.* 14; 10. Już co za to, i szelągabym nie dał, że się znacie. *Teat.* 21, 142. – Co *partitiue cum Genit.* was. Co nowego. *Teat.* 6, *b.* 26. was Neues. Co innego iest mówić, co innego pisać. *Kras Pod.* 2, 102. was anders. – *Nom. Genit. et Accusatiuum sequitur Genitiuus Adiectiui; reliqui casus sunt excepti* o. gr. ku czemu dobremu; czym twardym go uderzył; w czym brzydkim. a.) *Magnitudinis vel quantitatis ascendentis; absorbentis*, ile ieno, so viel als nur immer, was nur immer. Co woien, co szturmów i bitew na świecie było, niemal zawsdy z przyczyny białychgłów rosły. *Gorn. Dz.* 138. Wszystkę maiętność moię, co ieno iey mam, tobie oddaię. *Sk. Kaz.* 153. Ucieka, co mu sił stanie. *Karp.* 1, 116. Co s gardła wszystkim okrzyk uczynić kazał. *Krom.* 524. (s całego gardła). Niechay rodzice dzieci odwodzą od złego, co naywięcey mogą. *Modrz. Baz.* 39. Bieży, co koń ma mocy. *P. Kchan. Jer.* 15. Co s mocy trzaskał. *Klok. Tur.* 21. (s caley swoiey mocy, ze wszystkich sił, aus allen Kräften). Co żywo s iak nayżywiey, iak nayprędzey, iak nayochotniey, aus Leibes- und Lebenskräften, mit aller Macht, mit aller Anstrengung, mit allem Eyfer. Już wisi nad karkiem zguba, Co żywo do roboty, komu dusza luba. *Nar. Dz.* 3, 207. – Co żywo, co żywiey, co nayżywiey *ob.* Żywo. – Co żywo s ile tylko było żywych, alles, was nur lebte und webte. Biegło co żywo, chłopi, chłopięta, niewiasty i baby. *Birk. Gl. K.* 24. Co żywo sobie nowe piosnki wymyślało, Co żywo s płaczliwych łez oczy ocierało. *Ban. C.* 3. – *b.*) Co, ile; *magnitudinis descendentis*; by w naymnieyszey cząsteczce, was, etwas, im Geringsten was. Poki co krwi w ciele, Będziemy kraiów naszych bić nieprzyiaciele. *Pot. Arg.* 278. Oczy ledwie co widzą, ciemność na nie pada. *Zab.* 16, 358. Gęstość szarańczy ledwo co słońce przenikało, *Stryik.* 631. Co stąpi s ieno co stąpi, co się ruszy, lezie, nogę za nogę kładzie. *Cn. Th.* mit genauer Noth und Mühe. *Pleonast*: Trwogi nikt po nich nie znał, co bynaymniey zgoła. *Groch. Wiz* 103. Głodem ich w więzieniu morzono, i ledwie im co trochę chleba w wieczor dawano. *Sk. Zyw.* 2, 417. – *c.*) Co, ile, *indifferentiae quantitatis et qualitatis* by naymnieysza rzecz, by nayliższa rzecz, cokolwiek bądź, czy wiele czy mało, by tylko nie nic, nieco, coś, was, etwas, irgend was, viel oder wenig, gut oder schlecht. Lepiey co przed czasem, niż po czasie wszystko. *Warg. Wal.* 234. (lepiey rydz, niż nic). Lepiey co, iak nic. *Cn. Ad.* 437. Co patryarsze za pracę posłać, żeby wszdy nie s gołemi rękami do niego przyiść. *Sak. Sob. B.* 3, *b.* Co s mięższego tylko kamień obcinać. *J. Kchan. Orl.* 1, 56. Mówi leda co, co ślina do gęby przynosi. *Cn. Ad.* 520. Nie był w tym stanie, aby co mógł mówić. *Zab.* 14, 334. Będzie tego, co bóg da s dosyć dla mnie; przestanę na tym). Ze mię palcem pokazuią sobie Parnassu wieszczka Polskiego; Co tchnę i podobam się, mam to s daru twego. *Tward. Misc.* 112, *quod spiro*). Niech zawsdy sługa

twóy ma co czynić. *Gorn. Dw.* 369. Nie ś co; co ś nie, a nic, **nichts**. Póydę z tobą, nie mam co robić. *Zab.* 7, 203. *Teat.* 9, 39. Człowiek nie ma co robić, cały dzień się nudzi. *Niemc. P. P.* 47. W głodzie wielkim trzy dni co ieść nie mieli. *Sk. Zyw.* 353. – §. Co, *enumerat*: ile, jeder, jede, alle. Co kwadrans, co półgodziny, co połkwadransu zażywać lekarstwa. *Krup.* 5, 44. alle Viertelstunde, alle Halbestunde u. s. w. Co dzień ią widzieć, co chwila z nią mówić, co ranek ią ubierać, co wieczor rozbierać. *Teat.* 20, *b*: 23. Co pocztа odbieramy od nich wiadomość. *Gaz. Nar.* 1, 205. Chłop radby co tydzień woyta, co mieśiąc urzędnika, a co rok inszego pana miał. *Rys. Ad.* 7. Co dnia, co tygodnia ś co dzień, co tydzień, alle Tage, alle Woche. Który co dnia piie Węgierskie wino, po śmierci nie gniie. *Bratk. U.* Pisma iego, które co tygodnia wydaie. *Mon.* 73, 51. Co raz ś za każdym razem, jedesmal, mit jedem Male. Laurze, na co raz nowe wdzięki się zdobywasz. *Zab.* 14, 154. – §. Co: ile razy, iak często, so oft als, so oft nur immer. Car, co spoyrzy na Kleopatrę, tym się więcey pali. *Bardz. Luk.* 2, 18. §. Co, skoro, ledwo co, iedno co, tylko co, sobald nur, kaum. Co tylko u drzwi stanął, pada na kolana. *Stas. Num.* 2, 98. Słońce ledwo wytryskuiącą tam wędziło trawę, i tylko co pokazuiące się wypalało kwiaty. *Zab.* 13, 170. Tylko co, o mało, o włos, o trochę, o krztę, tuż, iuż iuż, um ein Weniges, um ein Haar, nur ein Bischen, nur ein Augenblickchen. Zaledwo że iuż tchnącą zastałem tu żonę, Com tylko sam nie skonał, myśląc że umarła. *Teat.* 45, *d.* 102. *Wyb.* Zdziwi się, a oczy mu co nie staną słupem. *Min. Ryt.* 3, 139. Tylko co od głodu nie umieram. *Zab.* 13, 89. Tylko co iuż pogrążonego Sameś wydźwignął i sameś ratował. *J. Kchan. Jer.* 2. O kęs co tylko nie zarwał szaleństwa. *Zab.* 16, 337. Oświadcza czekaiącym, że co tylko nie widać pana. *Zab.* 13. 192. co pies szczeknie, (er muß jeden Augenblick erscheinen, kommen). Wnet powróci, tylko co go nie widać. *Teat.* 54, *b. Eli.* Ale że Jeymości nie widać! Ręc. iuż też tylko co iey nie widać. *Teat.* 36, 28. Co, ś że ś iż, daß. Biada tobie, co cię tak djabół zaślepił. *Sk. Zyw.* 1, 254. §. Co ś że, tak iż, daß, so daß *Conjunct.* W takie ręce przeniosł summę, co mu się podobno przyydzie pożegnać z nią. *Zab.* 13, 202. Nie trzebaby całe ludzkiego znać rodzaiu, co nie wiedzieć, żeby. *Mon.* 70, 822. §. Co ś aż, bis. W taką wparł ciasnotę nieprzyiaciela, że co do iednego od miecza poległ. *Pilch. Sen.* 239. §. Co ś że, ponieważ, *cauſſal.* da, weil. Zamek bez ludzi zastał, co ś niego pouciekali krzyżacy. *Biel. Kr.* 261. A co tak, to pozwalam. *Teat.* 36, 106. Jść nie mogą, co ich tak piaski osypały. *Bardz. Luk.* 162. Nie chcę tu przywodzić szczególnych przykładów tego nierządu, co zdaie mi się, że aambym popełnił bluźnierstwo maiestatu. *Mon.* 73, 379. §. Co ś zamiast że, miasto że, ſtatt daß. Co inne dzieci płakały na widok książek, iam płakał, gdy mi ie brano. *Kras. Pod.* 1, 39. Coby alchymiści powinni bydź bogatemi, ubożeią. *Kluk. Kop.* 1, 61. Coby się miał bić, to prosi pokoiu. *Lib. Hor.* 68. Co miał rano wstać, to spał; aż ku południu. *Papr. Ryc.* 34. Co się miał kazać potykać, kazał się ustępować, a co się miał do Jassów wrócić; to się obrócił do Multańskiego Woiewody. *Gwagn.* 341. Uiął legat postu wielkiego, co przedtym dziewięć niedziel pościli, to potym tylko sześć. *Papr. Ryc.* 269. §. Co *ante adverb. Comparativor. vel Superlativ.* iak, aufs. Radzonu mu, aby co naymniey spał. *Sk. Zyw.* 2, 366. (aufs mindeste, so wenig als nur immer möglich). Ochrzciy się co prędzey. *Sk. Zyw.* 294. aufs geſchwindeſte, iak naypręzey). Co prędzey do moiey czeladki. *Birk. Dom.* 166. Co chutiey wysłuchay mnie. *Leop. Ps.* 142, 7. Niewdzięcznicy maią bydź znoszeni co naylaskawiey, co naydobrotliwiey i co naywspanialey. *Gorn. Sen.* 560. Co nayszerzey i naydłużey mógł, kray zwoiował. *Stryik.* 362. Rozmów z nim unika, i co naydaley zawsze stroni ś umyka. *Zab.* 16, 83. *Węg.* – *Ante adject. comparat. et superlativ.* : iak nay ś, am allerś. Cesarz za przyiacioły wziął sobie tych, którzy w rzeczach co lepszych, to iest, w wierze ku bogu, stale trwali. *Kosz. Lor.* 48. Krew, która z Troi idzie z dawna zawołana, W tobie przez dwie co lepsze źrzódła pomieszana. *P. Kchan. Orl.* 1, 61. Posłał posłow swych co zacnieyszych. *Biel. Kr.* 435. Co naywiększe drzewa podrąbili. *Stryik.* 346. Co winnieysze rayce do więzienia wsadził. *Krom.* 549. Czterech co nayzacnieyszych więźniów. *Krom.* 720. Dał im co naylepszą ziemię. *Sk. Zyw.* 324. Czterech skopów co lepszych. *Sk. Zyw.* 2, 365. Chłopu co dłuższemu dopuszczał się o ziemię uderzyć. *Papr. Ryc.* 269. Z kraiu na świecie co naybogatszego. *P. Kchan. Jer.* 15. W co urodziwszych tylko zwierząt Iwy zęby utapiaią, A zwierz co mnieyszy, mocno się puszczaią. *P. Kchan. J.* 230. Siał co na naylepszey ziemi, spodziewaiąc się co naylepszego urodzenia z niey dostać. *Petr. Ek.* 20. – §. Co ś *loci* gdzie, wo. Boday to u nas na wsi, co ia z bratem sąsiadem pociągnę wina. *Teat.* 10, 93. Boday to na wsi, co wszystko tanio, *ib.* – §. Co gdy, co ieśli, *copula tranſitianis conditionalis*, Lat. *quodſi vero*, wenn nun, wenn aber. Gdybym był królem, byłbym sprawiedliwym, Co gdybym był biskupem lub officyałem, nie byłbym nigdy zgorszeniem. *Węg. Org.* 17. Stefan dowiadywał się, ieśliby Olbracht przyiacielskim lub nieprzyiacielskim obyczaiem ciągnął do Wołoch; co ieśliby na Turki chciał woynę wieść, tedy to mógł prościeyszą drogą uczynić. *Stryik.* 650. Uwarowali sobie przeszłych krzywd zapomnieć; co ieśliby która strona woynę odnowiła, aby poddanym iey wolno było panom nie dopomagać. *Krom.* 493. – §. Z przyimkami kładąc co, dawni pisarze pozwalaią sobie skrócenia, zamiast: na co ś nacz; o co ś ocz; po co ś pocz; przez co ś przecz (ś dla czego:); za co ś zacz, *qu. vid. suis in loc.* – §. 2. Co, *interrog.* – indirect. *interrogat. vel exclamat. relatiue ad magnitudinem, qualitatem, numerum*, iak wielkie, ile; was! wie viel! wie ſehr! wie groß! Otoż co tu kłopotu! *Teat.* 52, 30. Ah! co mi Wc Pan powiadasz! *Teat.* 33, c. 45. Patrz co się ich buntuie, a iak broni swoie ostrzą! *A. Kchan. W.* 224. Jak piękna co ma wdzięków! *Teat.* 39, *d.* 15. – *Cum enclitica* z przyrostkiem ż. Cóż; *Crn.* kajshe, *Sr.* 2, 303. Co było czynić. Cóż to ia słyszę! A cóż to! – §. Co *elliptice* n. p. Co mi się tam w cudze wdawać rachunki? *Teat.* 33, 24. (co to do mnie, *quid mea*, was ſoll ich mich ...) *Cum enclit.* Mądry, poczciwy, cóż kiedy nie modny *Kras. Mysz.* 75. (co potym; na co się zda, was nützt's, was hilft's?) Otóż i ona! Cóż? Kiedy mąż z nią ieś

Teat. 10, b. 43. §. Co za = iaki, was für ein. Co za mączycielowi rodzice syna maią poruczyć. *Glicz. Wych. l.* 3, *b.* Co móy był za błąd! *Teat.* 41, *c.* 381. Co za ma, uroda, co za wdzięk skromności, co za wielkość przymiotow w nim! *Jabł. Tel.* 83. Cóż to za oczki, ukaz twarz, cóż to za lico! *Zab.* 15, 189. Ja nie wiem c[illegible] za ludzie na świecie. *Boh. Kom.* 5, 309. §. Co wiedzieć, ani sposobu wiedzieć, nie wiedzieć, was weiß ich um weiß? Co wiedzieć, iak rychło mieć będziecie długo? *Groch. W.* 425. Pierzchliwych ieleni cóż wiedzieć, iak wiele? *Paszk. Dz.* 124. §. Cóż, iakże, warum! Cóż ci się podoba Warszawa, może ci i przyszła do gustu. *Teat.* 22, 65. §. *Cum enclit.* Coć nie, Czasie = a iakoż nie, czemuby nie, warum denn nicht! als sollte ich u. s. w. denn nicht. Cóż nie miałem znać; mam to tego, u którego Wo Pan za szypra służył. *Test.* 28, 121. Coć nie wie. cf. Katać nie wie. §. Coś, Cóś, Cośik, cóż toż, *indeterm. Substant.* irgend etwas, irgend was. Jest jeszcze coś nad bogactwa droższego. *Wg. Mar.* 198. Znać było, że skrytego coś w sercu miała. *Zab.* 5, 435. Jutro jadę w drogę, ieśli mi na wszystkim cóż toż nie przeszkodzi. *Opal. Sat.* 22. Musi to w tym coś bydź. *Teat.* 54, *b.* 32. Twarz iego miała coś w sobie; bo zawsze była i w przeciwieństwie wesoła. *Bol. Dom.* 63. Zakładaią sobie punkt honoru w tym, aby co nad ludzi pokazać się. *Lub. Roz.* 240. Sparsere famam, quod Zebrydovius in conuentu illo reuelaturus esset coś, nempe quiddam, innuendo, eum singularius quid Reipublicam afficiens, ibi dicturum. *Pias. Chr.* 237. *et* 239. Już iest coś, i coś z tego zapewne będzie. *Mon.* 60, 19. Zawsze sobie upatruie coś do sług. *Teat.* 6, *b.* 13. Odmowże mu co, zaraz gniewem szaleie i wie na co się coś. *Pot. Arg.* 322. Byłem też kiedy coś; albo czymś. *Cn. Ad.* 50. Byłbym czymsik, gdyby mnie pewne nieszczęście w tę biedę nie było wepchnęło. *Teat.* 7, *d.* 19. *Corr.* - Coś, Coż, irgendwas, irgendwie, leda co, irgend was Gorzey byłoby nadawać miastom tylko coś; albo wszystko, albo nic, nie masz środka. *Przestr.* 285. §. Coś, *adverbialiter, rationis incognitae*, iakoś, *Gall.* comme ça, gewisser Maßen, in gewisser Art. Trzeba ich przejrzeć, bo coś miłosiernie na siebie z bocaka poglądaią. *Teat.* 15, 83. Jesteś coś pomieszana. *Teat.* 30, *b.* 21. We Pan coś dużo muzykantów rachuiesz. *Teat.* 36, 9. Coś się nie długo bawił. *ib.* 24. *c.* 44. Ale coś nie słychać cię. *Zab.* 14, 122. - §. *Interrogat. direct.* co, *c. enclit.* coż, cósz, coś, was? Cóż iest ta piękność ciała? oto! wor gnoiu! Cóż iest to wdzięczne śpiewanie? oto! lekkie powietrza poruszenie! Co są potrawy? oto! trupy zwierząt! Co wonie? dymy! Co są odzienia i szaty? włókna robaczków albo skóry zwierząt! *Bale. Nied.* 1, 204. No cóż tam? powiaday We Pan. *Teat.* 43, *c.* 55. *Wyb.* - *Zab.* 12, 403. Nieszczęśliwy! Br. no coś mu? *Teat.* 8, 88. Co ztąd Perysuszowi, że kradli kwestory? *Kras. Sat.* 118. Cóż ci to, móy Krętoszu! *Teat.* 33, *d.* 85. Jeśli ia tak chce, co tobie do tego? *Bial. Post.* 107. Nadszedł Jan, a Piotr mówi do Jezusa: a ten co? *Bial. Post.* 107. (was will denn der?) Jam profiła o to. Br. to co? A.) to, że nie chce. *Teat.* 26, *c.* 25. - §. Co? = *tausal.* cur, cóż, dla czego, czemu, dla iakiey przyczyny, was? warum? wozu? Ale co nosimy tu i owdzie oczy i uszy swoie po świecie? w Polskę, to iest, sami w się weyrzymy. *Orzech. Qu.* 175. - Czego, Czegoż? was? warum? Czegoż płaczesz? *Kras. Bay.* 26. Czegoż ci tak gwałtownym twarz płonie rumieńcem, Cóż tu do wstydu? *Zabł. Amf.* 57. Sami nie wiedzą, czego się śmieią. *Zab.* 12, 268. z czego się śmieią, *ob.* Smiać się. - Czemu? u dawnych: Kczemu, to iest, ku czemu, ku iakiemu końcowi, przecz, dla czego, z iakiey przyczyny, z iakiego powodu i t. d. warum? *Slo.* kčemu, preco; *Sr.* 1. cjohodla, pjetjo; *Sr.* 2. zogodla; *Vd.* h'zhem, sakai, h'zhim, pokai, koku; *Crn.* sakaj, poshim, pokaj; *Rg.* cému, zaseto; *Sla.* zashto; *Bs.* cemu, zaseto, jere, jer; *Dl.* zasto; *Cro.* zakaj, kchemu, chèmu, zàch, jere, jer; *Rs.* чего ради, для чего, за чѣмъ, по чему, почто, искую; *Ec.* чесо ради; odpowiedź też gdzie niegdzie: ktemu; temu, darum. Ale kczemu to mówię? otoli ktemu, abyśmy .... *Modrz. Bax.* 25. Ale kczemu to? *ib.* 439. Ale rzeczesz: kczemu to dygressye? ktemu aby.. *Orzech. Tarn.* 36. Na waszych zbroynych biesiadach smaczno ieść nie mogę; czemu? temu, że tam zdrowie na łyczku. *Star. Ref.* 71. A to czemu? temu, że pospolicie... *Archel.* 2, 61. Czemu to Wasmość Mospanie Starosto, Obmiiasz pany i nie chodzisz prosto? Temu, braciszku, że zemnie Starosty Dziś bez pieniędzy cało Bernat prosty. *Brath. B.* 4. *b.* A to czemu? temu, bo w podobnym wieku.... *Zabł. Roz.* 99. *Loco* temu *vitiose* tym n. p. Czemu to dziś tak? Tym bracisenku, że ... *Brath. B.* 4, *b.* §. Po czemu! za iaką cenę, za iakie pieniądze, iak drogo? wie theuer? *ob.* Po, §. Na co? na cóż? na iaki koniec? *Cro.* zakaj? wozu? zu was Ende? Na cóż piszecie prawa, ieżeli ich nie słuchacie? *Kras. Dos.* 153. Na cóż nam wiele, gdy tak krótko żyiem? *Hor.* 1, 281. - O co, że tak, *scilic.* póydziemy w zakład, założemy się. *Cn. Th.* 555. was gilts, wes wetten wir? cf. O. - §. Czym *Instrument.* (cf. Kim *Instr. pronom.* Kto) womit? *Rs.* чѣмъ! *Sr.* 2. sim, simga. Czym się to robi? czym się to dzieie? - Czym mię powiadaią bydź ludzie? *W. Mars.* 8, 27. (kimże mię powiadaią bydź. *Bibl. Gd.* wer (was) sagen die Leute, daß ich sey?) *ob.* Czym. - W czém? worin? *Cro.* vukaj? *ob. W.* - CODZIEN *ob.* co dzień *sub. voc.* Dzień. CODZIENNY, a, e, CODZIENNIE *przysłk.*, każdodzienny, powszedny, täglich; tagtäglich, alltäglich, Tag für Tag, alle liebe Tage; jeden lieben Tag; *Slo.* kajdoženni; *Sr.* 1. wschédne, schiedni, schiednio; *Sr.* 2. schedne; *Bs.* svakdagani; *Vind.* vsakidanski, vsedaini, vsakdani, vsednenni, vsakiden; *Crn.* usakdane; *Rs.* вседе́нный, вседне́вный, еженне́вный, поде́нно, бу́днишній, насу́щный; *Ec.* подне́вный, повседне́вный, тождедне́внъ, ежедне́вно. Febry codzienne, gdy co dzień paroksyzm chorego dręczy. *Krup.* 5, 531. Codziennie prawie gorzey rzeczy idą. *Zab.* 6, 354. Rządzca dworu codziennie dla dyspozycyi przychodzi do pana *Kras. Pod.* 2, 206.

Pochodz: *cogodzinny, cokolwiek, cókolwiek, comiesięczny, coroczny, copółroczny, cotygodniowy; nacz, nieco; ocz, wniwco, wniwecz; zacz; czyi, czyy.*

COFAC, CÁFAC, °CZOFAC *cz. ndk.*, Cofnąć *idnt.*, scofnąć *dok.*, wstecz ciągnąć, wstecz pchać, wracać, odwodzić, zurück trecken, zurück ziehen; *Ger.* zaufen. Adlg.; *Boh.*

caufati, caufnanti; *Sr.* 1. cofam, cufam; *Crn.* zaufam; *Hb.* זיב *schubh reuersus eſt*; *Rs.* попятить, попя́чивать, спятить, опя́тить, пя́тить, выпя́тить, выпя́чивать; *Ec.* вспящёю. W woźnictwie czyli w furmaństwie, *absolute*: w ciasnym wąwozie, niema sposobu, tylko cofać. *Off. Wyr.* (zurück!) Cofać czym, końmi, końmi, dyszlem; cofać co, karetę, wóz, konie; zurückziehen. Koń próżno zpienionym cofany wędzidłem Wsiąwszy na kieł, w okropną przepaść z panem godzi. *Hul. Ow.* 141. Cofać nieprzyiaciela, obracać go nazad, odpędzać, den Feind werfen, zurück drängen. Ustępuiąc zwycięzcom trzy razy ława obracaiąc się, i trzy razy cofa nacieraiące nań hufy. *Stas. Num.* 1, 155. Nieprzyiaciele naszych bez wszelkiey sprawy woiuiących, zcofnęli, *repreſſerunt*. *Krom.* 602. §. Cofać, wstrzymywać, zurückhalten. Nie pomału szkodzili naszym, dokąd aż król wycieczek ich nie zcofnął, *inhibuit*. *Krom.* 673. Nie cofnie wody człek, która ucieczę. *Pot. Syl.* 274. – Cofnąć słowo, wyrok, odwołać, ſein Wort, ſeinen Ausſpruch zurücknehmen. Cofam słowo moie. *Teat.* 55, *d.* 36. Słowa mi swego nie cofniecie. *Teat.* 8, 75. Zbyt porywczo osądził; wolał tedy cofnąć wyrok, niż sumnienie niesprawiedliwością obciążyć. *Off. Wyr.* Cofnął od niewdzięcznika dobrodzieyſtwa. *ib.* er entzog ihm ſeine Wohlthaten, zog ſeine Hand von ihm ab. – Cofnąć zegarek, wstrzymać go, lub też wstecz go rychtować, die Uhre anhalten, oder auch zurückſtellen. COFAC się *zaimk.*, wstępować się, iść w tył, iść wspak, ſich zurückziehen, zurück weichen; *Vd.* posadjati se, sasaduvati se; *Rs.* отшагну́ть, тушáться, спя́ться, пя́титься, попя́ться. Gdy Jezus rzekł tym, którzy go szukali: iamci iest, cofnęli się nazad i padli na ziemię. *Sekl. Jan.* 18. Na koniu, co się cofa, iechać niebezpieczna. *Haur. Sk.* 353. Żeby się koń w tył nie cofał, chodzić będzie za nim człek z harapnikiem, który go za każdym zastanowieniem się na przód popędzi. *Kaw. Nar.* 385. Jak tylko usłyszał to słowo, iak nie cofnie się nazad! *Zab.* 12, 271. Cofnie się wzad mdłą nogą. *Bardz. Luk.* 6. Chętnie się do mey cofam prostoty. *Zab.* 13, 232. *Nar.* Cofnie się nazad od świętey nauki. *Wiśn.* 573. Od tey rezolucyi nie iest w mey mocy i nie chcę się cofnąć. *Teat.* 3, *d.* 73. Ugoda ta się cofnęła. *Tr.* rozeszła się, iſt zurückgegangen, rückgängig geworden. – COFANIE się, das Zurückziehen, der Rückzug, die Retirade; *Vd.* posadjanje, sadvliek, sadpoteg, nasaihoja, sadhod, retarada). Nieśmiertelne cofanie się *Moreau* było takie, że ten odwrot miał postać tryumfu. *N. Pam.* 4, 90. Cofanie się zbitego woyska. *Leſh. Mier.* 254. – COFNIONY, COFNIĘTY, którego cofnięto, zurückgezogen. Pułk mały, cofnięty. *Perz, Cyr.* 3, 140. b.) Cofnięty, COFNY, którego cofnąć można, podobny do cofnienia, do odwołania, *Sr.* 1. rocjenité *revocabilis*, zurückziehbar, zurücknehmbar, widerruflich. *oppos.* niecofniony, niecofnięty, niecofny, unzurückziehbar, unwiderruflich. Miąż ten niecofny z podiętey raz roboty. *Kniaz. Poez.* 2, 99. Niecofne wyroki przeznaczenia. *Przyb. Lux.* 6. Niecofnionym nas wyrokiem fata w swey utrzymują klubie. *Pilch. Sen. Liſt.* 1, 123. Niecofnioną wzięła rezolucyą. *Teat.* 28, 133. Gdy tylko tam staniecie przed boga obliczem, Pełnicie iego wyrok, niecofnięty niczym. *Dmoch. Jl.* 2, 68.

Pochodz: *docofnąć, nacofać się, odcofnąć, pocofać, wycofać, zacofać.*

COGODZINNY, a, e, COGODZINNIE *przysłk.*, każdogodzinny, co godzina przypadaiący, ſtündlich, zu jeder Stunde; *Rs.* всечáсный, ежечáсный, повсечáсный; *Bh.* kaydohodinen. *COIESTWO, a, *n. Ec.* умóжество *quidditas*, bycie czym. COKOLWIEK, COLIKOLWIEK, COZKOLWIEK, *G.* czegokolwiek, czegolikolwiek, czegożkolwiek; Cokolwieczek *zdrbn.*, *Bh.* cokoli, cokoliw, cokoliwek; *Slo.* čokolvek; *Sr.* 1. jtojkuli, jtojlem; *Sr.* 2. habbon, habben; *Bs.* octogod; *Cro.* kajgod; *Crn.* kolzhekaj, karkol, enukolku, enukolkajn, merſkaj; *Vd.* kolzhkei; *Rs.* немнóжко, мáло – мáласки, było trochę, mało, niewiele, aby krtę, coś, etwas, ein wenig, etwas Weniges. Cokolwiek przyszedłszy do siebie, znowu zapłakała. *Zab.* 14, 338. Ach Mości Dobr. cokolwiek mogę mieć łaski... *Teat.* 24, *c.* 114. (finde ich nur einige Rückſicht...). §. Cokolwiek, to lub owo, tak czy ſak, dieß oder das, es ſey was es ſey. Nie wchodzę w to iego przedsięwzięcie, łacno-li mu się albo trudno udać może; cokolwiek bądź, przecię mu chwałę przyniesie, *Off. Wyr.* iakokolwiek. §. Cokolwiek, wszystko a wszystko, iakiekolwiek bądź, bez braku, was nur immer, was irgend nur, alles ohne Unterſchied. Od tego wszystkiego cokolwiek cła daią, to wszystko idzie na intratę do menzetu. *Star. Dw.* 16. O lubieżna młodzi, colikolwiek świat ma gwoli człowieku, zażywaj roſtropnie. *Zimor. Siel.* 345.

COŁAK, a, *m.* zielsko w ięczmieniu, ein Unkraut in der Gerſte. *Tr.*

CO – LI, cf. – li, *dubitat. aut interrogat.* was wohl; Co – li zemną będzie. *Cn. Th.* – COMIESIĘCZNY, a, e, COMIESIĘCZNIE *przysłk.*, każdomiesięczny, co miesiąc przypadaiący, monatlich, allmonatlich, jeden Monat gefällig; *Bh.* kaydoměſícny; *Rs.* всемѣ́сячный, ежемѣ́сячный, повсемѣ́сячно. COMINUTNY, a, e, COMINUTNIE *przysłk.*, co minuta przypadaiący, jede Minute gefällig; *Rs.* ежеминýтный. CONIEDZIELNY, a, e, CONIEDZIELNIE *przysłk.*, co Niedziela przypadaiący, COTYGODNIOWY, co tydzień przypadaiący, *Slo.* kajdotídní; *Bh.* kaydotihodní; *Rs.* еженедѣ́льный, allſonntäglich, allwöchentlich. CONOCNY, a, e, CONOCNIE *przysłk.*, noc za noc przypadaiący, jede Nacht gefällig; *Slo.* kajdonócní.

*CORA, y, *ż.*, CORKA, i, *ż.*, Córeczka, Coruchna, Corunia, Coruſia *zdrbn.*, dziecię czyie płci żeńskiey (cf. dziewka, cf. syn, otrok), die Tochter, das Töchterchen; *Bh.* dcý, dcera, dcerka, dceruſſka; *Slo.* dcera, cera, dcerečka, dgewka; *Crn.* hzhy, *g.* hzhyrá, hzhyre; *Vd.* h'zhi, hzher, *g.* hzhere, *dem.* hzheriza, hzherka; *Cro* kchi, kchér, kcher, *g.* kchere, *dem.* kcherka, kcherchicza; *Bs.* kochi, kcchjerça; *Slav.* kchi, kcheri; *Rag.* kchi *g.* kchjere, *pl.* kchjeri, *dem.* kchjérza; *Rs.* дóчь, дóчери, дóчка, дощечка; *Eccl.* дщи́, дще́рь, дщи́ца, дще́рица, дще́рьица cf. *Ger.* Tochter; *Gr.* θυγατηρ); *Sr.* 1. djowka, drobjena djowka; *Sr.* 2. jowka). Jaka matka, taka córka iey. *Budn. Ezech.* 16, 44. *Vd.* kar mashka rodi, radu mishi lovi cf. iaki szczep, takie iabłko; nie daleko iabłoni iabłko padnie). Córka swey matki we wszem naśladuie, Suczka swey pani zawsze troppilnuie.

pilnuie. *Ryś. Ad.* 8. Wiele ze złych matek córek świętobliwych. *Auxp.* 29. Zona, ba i corusia stroi mi cherchele. *Teat.* 43. *c.* 4. *Wyb.* To iest pana sędziego kochana corunia. *Teat.* 46, 55. Oyczyzna do was kobiet mówi: miłe moie coruchny. *Biel. S. N.* 39. Oto moia corusia. *Teat.* 26, *d.* 7. A Arpin wymowny, nuż dziecięcia swego, coreczki, czy nie płakał, idąc wygnaniec z Rzymu od miley Terencyi! *Groch. Thr. A.* 4. Przysposabiać sobie córkę, adoptować, *Crn.* pohzhyrcti, an Tochter Statt annehmen. Córka adoptowana *Sla.* pokchi). Bolesław poiął córę książęcia Halickiego. *Biel Kr.* 95. Dwie *córce (*dual.* z córki). *ib.* 359. §. *Niewiaśt.* młoda osoba płci żeńskiey, panienka, dziewczeczka, Tochter, Töchterchen, Mädchen. Choć iey nie znał, ale widząc ią bydź młodą, córką ią nazywa. *Otw. Ow.* 412. Coreczka malutka, poimana z ziemi Izraelskiey, na posłudze żony Naamanowey była. *Sk. Kax.* 370. §. Córka chrzestna *ob.* Chrzestna. §. *Fig.* Corka, skutek czego, die Tochter, die Frucht, die Wirkung, die Folge. Córka dumy zuchwałość. *Off. Wyr.* CORCZY, CORECZNY, a, e, od córki, Tochter z, töchterlich; *Bh.* dčerin, dceruščin; *Slo.* čerin; *Crn.* hzhyrèn, hzhyrne; *Vd.* hzherni, k'zhirni; *Rs.* дочернинъ, дочéринъ, *Sr.* 1. diowczęcé, diowczęzinski. Coreczny wnuk *Ec.* дщеричищь, внукъ отъ дщéре. (NB. *że od słowa cora, pochodzi pasierbica, zkąd później w rodz. męzk. pasierb formowano; ślad pokazuie* Rs. et Ec. пáдщерица, пáмчерица.

CORAZ *ob.* co raz, raz. COROCZNY, a, e, COROCZNIE *przysłk.*, każdoroczny, alljährlich; *Slo.* kajdoročni, kajdoročný, wprocitń, wprocńj; *Sr.* 2. kajde leto; *Sr.* 1. wschez letné; *Vd.* vsakolieten; *Crn.* vçaklejtne; *Rs.* ежегодный, погóдно; *Ec.* повсякóтния, что ежегодно бываетъ. Komissarz corocznie maiętności wszystkie ma obieżdżać. *Kras. Pod.* 2, 280.

CORUCHNA, CORUNIA *ob.* Cora, Córka.

COS, COSI, COSIS, *ob. Co.* COTRZECIODZIENNY, COTRZECIODZIENNIE *przysłk.*, co trzeci dzień przypadaiący, jeden dritten Tag. *ob.* Przezedni. COTRZECIOLETNI, ia, ie, COTRZECIOROCZNY, a, e, Cotrzecioletnie, Cotrzeciorocznie *przysłk.*, przezroczny, jedes dritte Jahr. COTYGODNIOWY *ob.* Coniedzielny. COZ *ob.* Co.

C U.

1. CUCH psi, *ob.* Czuch. 2.) CUCH, u, *m.*, CUCHNIENIE, ia, *n.* smród zgniły, ein fauler Gestank; (*Boh.* čjch, čjuch węch; *Slo.* čuch; *Sr.* 1. čjucji, čjuchani): Smrodliwe wonią rozpędzać cuchy. *Susz. Pieś.* 2, *B.* 3, *b.* Cuch od człowieka, iest to wylot par smrodliwych z ciała, bądź przez nozdrza, bądź przez usta, podpasze, nogi, otworem warg wielkich, lub łonem. *Dyk. Med.* 1, 590. (cf. parsk), der Gestank aus der Nase, aus dem Munde, von den Füßen u. s. w, stinkender Athem, stinkender Schweiß. Zapach albo *czuchnienie ust z czosnku. *Syr.* 1118. Cuch zwierzyny, mięsiw, nadgniły przysmrodek, das Wildenzen oder Wildpern, das Müffen. CUCHNĄC *niiak idnt.*, wydawać z siebie zgniły smród, zaśmiardywać, zgnilizną trącić, faul stinken, müffen; (*Bh.* čuchnauti *odorari; Sr.* 1. tjucham *olfacio*); *Es.* diecjati, mirisiti; *Vd.* smerdlivati). Z ust gdy komu cuchnie, pochodzi to często z zgnilości żołądka niestrawnego. *Haur. Sk.* 407. Padłby trupem przy swoiey Maruchnie; Choć iey z nosa i z gęby, iak sto djabłów cuchnie. *Zab.* 13, 64. Nie dbay, chociaż zła wieść tobie gruchnie, Kto nie ie czosnku, pewnie nim nie cuchnie. *Zegl. Ad.* 193. *Niewieśt.* Cuchną ścierwy pognile. *Brud. Ost. E.* 4. Trup iuż cuchnie, bo mu iuż czwarty dzień. *W. Joan.* 11, 39. W domu cuchnie, wszędzie pełno śmieci. *Zab.* 16, 219. Wody żywe w cuchnące sadzawki obrócili. *Kul. Her.* 25, Zwierzyna cuchnie, czuć iey, słychać iey, das Wildpret müffelt, wildenzt, wildpert. Cuchnąć czym, wonach riechen, stinken. Mięso świszczów bardzo zwierzyną cuchnie. *Zab.* 12, 196. Ręce i usta ludzi upadłych ieszcze cuchnęły ofiarami bałwochwalskiemi. *Herb. Art.* 76. *Fig.* To coś przeklęcie cuchnie miłością. *Teat.* 30, 42. (pachnie miłością, wydaie miłość, das sieht nach Liebe aus, riecht nach L.). CUCHNY, a, e, *Tr.* cuchnący; cuch wydaiący, faul riechend, müffend, wildenzend. Pochodz: *zacuchnąć* ob *po słonie*: *Czuć, czuch.*

CUCHTHAUZ, u, *m.* dom poprawy, z *Niem.* das Zuchthaus; *Sr.* 2. zuchthauß; *Bh.* dům kázn'e, kutě; *Rs.* смирительный домъ. Cuchthauz, sposób bardzo dobry do uskromienia ludzi swawolnych. *Haur. Sk.* 259. *Mon.* 74, 488. Za takie cnoty odsyłaią do cuchthauzu. *Off. Wyr.* Za twoię niewinność trzebaby cię na rok przynaymniey do cuchthauzu oddadź. *Teat.* 55, *b.* 95. Obaczę, iak się poprawisz do roku; Gdy w cuchthauzie uymą ci obroku. *Morszt.* 73. I cuchthaus mu nie pomoże. *Off. Wyr.* (nie wart, tylko wisieć). CUCHTHAUZNIK, a, *m.* siedzący na pokucie w cuchthauzie, ein Zuchthäusler. *Bdtk. w rodz. żeńsk.* cuchthauznica, die Zuchthäuslerinn. CUCHTHAUZNICZY, a, e, do cuchthauznika należący, Zuchthäusler z. *Bdtk.* CUCHTHAUZOWY, a, e, od cuchthauzu, Zuchthaus z. Stróż cuchthauzowy. *Tr.*

CUCIC, *CZUCIC *czyn. nied.*, czucie w kim wzniecać, rzeźwić, budzić, die Empfindung beleben, wecken, ete wecken, ins Leben bringen, aus einer Ohnmacht, aus dem Schlafe wecken; (*Cro.* czoczati *agitare*; czoczan *tentator, Satanas*); Upada prawie bez życia i przyskoczywszy, cucą go wszyscy. *Stus. Num.* 1, 192. Przybiegła ią cucić; ieszcze nie przyszła była do siebie, gdym poszedł. *Niemc. Kr.* 4, 90. *Fig.* Roskosze będziem roskoszami czucić W owych przybytkach samey szczęśliwości. *Kniaz. Poez.* 2, 92. CUCIC się *zaimk.*, przychodzić do siebie, orzeźwiać się, rzeźwić się, wzbudzać się, ku ocknieniu zmierzać, sił, mocy nabywać, erwachen, sich ermuntern, munter werden, sich munter machen, im Erwachen begriffen seyn, frischer werden: *pr. et fig.* Wdzięki lechcące piękney Likory zdawały się cucić, i zaszpecać wszystkie iey towarzyszki. *Zab.* 13, 167.

Pochodz: *po słowie*: *Czuć.*

CUD, u, *m.* - 1.) *CUDO, a, *n.*, zdarzenie dziwne niezwyrzayne, którego przyczyny nie dochodzą. *Boh. Djab.* 78 *et* 3, 117. ein Wunder, cf. Dziw. *Bh.* div, zazrak (*Bh.* cud, čud z karność, čudny karny); *Vd.* zhudes

(zhuda *admiratio*); *Crn.* zhudu, zhudesh; *Bs.* cjuddo; *Slo.* div, zázrak; *Hg.* tsuda; *Rg.* cjuddo; *Cro.* chûdo (cf. zhuda = wiele); *Dal.* csudo, cjuddo, chyuddo, chyudesza; *Slavon.* csudo, csudesàh; *Rofs.* чудо, чудесà, удивлéнїе, нéвидалъ, невидáльщина; *Ec.* чудесà, удивлéнїе, нéвидалъ, невидáльщина; чудество, удивительное дѣло. W liczbie mnogiey mówimy *cuda*, bo się dawniey w pierwszym przypadku liczby poiedynczey mówiło *cudo*. *Kpcz. Gr.* 2, 129. Rzeknie do was Faraon, daycie po sobie cudo. *Budn. Ex.* 7, 9. (uczyńcie iakiś cud. *Bibl. Gd.*). Herod nadziewał się widzieć od Jezusa iakie cuda uczynione. *Seml. Luk.* 23. Nas w wierze utwierdzą cuda Chrystusowe, syna wdowy wskrzeszenie, dziewki, Łazarzowe, i t. d. *Paszk. Dz.* 78. Bogu wolno czynić cuda. *Birk. Gl. K.* 57. Cudo zmartwychwstania Pańskiego. *Karnk. Kat.* 39. Wielki cud, w ogniu nie zgorzeć. *Sk. Dz.* 1003. Ogień nie pali, a gore, o cuda! *Wad. Dan.* 87. *Ec.* великодѣйствїя. Cuda Częstochowskie, Kobylańskie, Sokalskie i t. d. zdarzenia za nadzwyczayne poczytane przy obrazach w Częstochowie i t. d. — Cudem, cudownym sposobem, durch ein Wunder, auf eine wunderbare, wundervolle Art. Wiele dziwów po wszystkim świecie dzieie się; ale że się zawzdy dzieią, nie cudem, ale przyrodzeniem to nazywamy, że się to z natury tak dzieie. *Biał. Post.* 206. Cudem się stało, że z nas który nie zginął. *Teat.* 43, *c.* 1296. — §. *Latius* rzecz iaka dziwna, niezwyczayna, etwas Wunderbares, Wunderſames, ein Wunder, ein Wunderwerk, Wunderding. *Warg. Wal.* 22. Siedm cudów świata, die ſieben Wunderwerke der Welt. Grób Artemizya mężowi swemu taki wystawiła, że go między siedm cudów świata, albo między rzeczy siedm, które świat wszystek za nieiaki cud ma, liczą. *Warg. Wal.* 137. Paulinus ostry wiodąc żywot, cudem był świata wszystkiego. *Sk. Dz.* 538. Cuda o kim powiadać, cudowne rzeczy, wynosić go pod niebiosa, Wunderdinge von einem erzählen. Cuda powiadał o męztwie Czarnieckiego. *Oſſ. Wyr.* Osmy cud świata, niepodobieństwo, das achte Wunderwerk der Welt. Będzie osmy cud świata, ieżeli on pić przestanie. *Oſſ. Wyr.* — Miłość umie cuda czynić. *Teat.* 18, *c.* 25. ſie kann Wunder thun. Ciarlatan śpiewa: O cuda cuda, o śliczne cuda, Kto ma pieniążki, niechay ie tu da. *Zab.* 1, 101. *Nar.* — *Diſting.* Cuda wyrabiać, cudowne rzeczy wyrabiać, tolles Zeug machen, abenthcuerliches, ſonderbares Zeug treiben. Cuda wyrabiał na weselu, skakał, pląsał, koziołki wywracał. *Oſſ. Wyr.* Nie zastawszy żony swoiey w domu, cuda wyrabiał. *ib.* (nadzwyczaynie dziwaczył). Cuda z ludźmi wyrabia w domu. *ib.* §. *Poetycz.* cud, *le merveilleux* nadzwyczayne, nadprzyrodzone, nadludzkie, das Wunderbare. Nie nad podobieństwo nie stawiay do prawdy, Cud w dziełach rymotworczych podeyrzany zawzdy. Ludzkim działay sposobem. *Dmoch. Szt. R.* 41. CUDACKI, a, ie, CUDACZNY, a, e, CUDACZNIE *przysłk.*, dziwaczny, chimeryczny, wunderlich, abenthcuerlich, ſeltſam; *Rs.* причудливый. Myli się Marcin Gallus w cudackiey swoiey powieści. *Nar. Hſt.* 2, 249. Każdy uważa w sprawach cudzych coś, co mu się zdaie cudaczne i pełne chimer. *Cyank. Log.* 85. CUDACTWO, a, *n.* cudackie postępowanie, cudackie sprawy, rzeczy, tolles wunderliches Zeug, Abenthcuer. *Nar. Hſt.* 5, 199. *Nar. Tac.* 2, 303. CUDACZYC *intr. ndk.*, dziwaczyć, wydziwiać, wunderliches Zeug machen; *Rs.* чудесничать. Nie dogodzi mu nikt, zawsze cudaczy. *Oſſ. Wyr.* Powiedź czego chcesz, nie cudacz. *ib.* CUDACZYC się *zaimk. paſſ.*; CUDACZEC *niiak. nied.*, zcudaczyć się, zcudaczeć *dk.*, dziwakiem zostawać, ein wunderlicher Heiliger werden, wunderlich werden. Miło było z nim żyć; ale teraz tak zcudaczył się, że niesposób mu dogodzić. *Oſſ. Wyr.* Zcudaczał ze szczętem. *ib.* 2.) *tr.* cudaczyć co, zaplątać, zabałamucić, verwirren, verwickeln. Zcudaczył tak całą sprawę, że nikt iey nie rozwikli. *Oſſ. Wyr.* CUDAK, a, *m.*, CUDACZEK, — czka, *m. zdrbn.*, osoba lub rzecz śmieszna nadzwyczayney postaci, eine wunderliche, abenthcuerliche Figur, ein abenthcuerliches Ding; *Rs.* чудакъ, чудесникъ, чудодѣй, чудорóдье, причудникъ; *Ec.* дивозрителъ. Gdy mię za cygankę Jeymość kazała ubrać, wszyscy się na mnie, iak na cudaka iakiego patrzali. *Teat.* 52, *d.* 75. Spostrzegłszy go krzyczy: ach! cóż to za cudak, *Teat.* 34, 62. Myślę, czy się ów drżący skrzywiony cudaczek Nie da zgłaskać przekąsem łakoci lub cacek. *Przyb. Lus.* 152. §. Cudak, dziwak, niedogodny, nieiednostayny, nie tak żyiący, iak drudzy, ein Grillenfänger, ein abenthcuerlicher Menſch, ein wunderlicher Kopf, wunderlicher Heiliger. O cudaku, kiedy ty przestaniesz drwić głową. *Teat.* 10, 82. Ciężko z cudakiem wyżyć. *Oſſ. Wyr.* Cudakowi nikt nie dogodzi. *ib.* §. Pokazuiący niby to cuda, kuglarz, ein Taſchenſpieler, Gaukler. Nie trzeba lekko ważyć ludzi, co pod postawą błaznów i cudaków po świecie biegaią. *Kłok. Turk.* 182. *§. Cudak, cudotwórca, cudodziey, ein Wunderthäter. Niemasz cudaka nad moiego S. Antoniego. Ey Panie Bracie, nie igray z S. Mikołaiem, bo i on wielki cudak. *Oſſ. Wyr.* — §. Swięty cudak; nie wie co począć w kościele, klęka, krzyżem leży, czołem bije, w piersi się grzmota, policzkuie się, ręce wyciąga w górę i wpoprzek, obrazki liże. *Oſſ. Wyr.* ein affectirter Heiligenfreſſer. — *IV rodz. żeńsk.* CUDACZKA, die Grillenfängerinn, die Heiligenfreſſerinn u. ſ. w.; *Rs.* причудница, чудéсница. CUDKO *ob.* Cudo. CUDNOSC, ści, *ż.*, uroda nadpospolita (cf. sudanność), Wunderſchönheit, außerordentliche Schönheit. Dziecię dziwney cudności, wdzięczne, pełno słodkości. *Piet Kat.* 29. Jadwiga była niepospolitey urody i cudności. *Biel. Kr.* 196. Król chciał okazać książętom cudność królowey, abowiem bardzo nadobna była. *Radz. Eſt.* 1, 11. (piękność iey. *Bibl. Gd.*). W tey cudności i zacności niemasz żadney przysady. *Piet. Kat.* 130. Cudność albo uroda konia. *Haur. Gosp.* 147. Widzisz, w co się kończą cudności i rozkoszy świata. *W. Poſt. W.* 3, 502. CUDNY, a, e, CUDNIE *przysłk.*, cudownie piękny, arcypiękny, *sudanny, wunderſchön; (*Bh.* cudny karny; *Vd.* cheden *bellus*; zhuden = dziwaczny; zhudliu = dziwny; *Slavon.* csudan, csudno = cudaczny; *Rag.* cjudan, cjudnovat, cjudnovit, cjuddotvoran = cudowny; *Crn.* zhûdn; *Cro.* chuden, chudavreden, *Dl.* chudan, chudovat, chudnovat, chudnovit); *Rs.* чудный, чудно. Co szpetnego, to i złego; a co cudnego to też dobrego. *Glicz. Wych. P.* 8. *b.* Piękną byłaś śpiącą; lecz teraz cudną mi się zdaiesz. *Niemc. Kr.* 3, 142. Żona Krescencyusza była nad wszystkie we Włoszech żony nacudnieysza. *Biel. Kr.* 38. Cudne przy cudnieyszym gaśnie. *Zegl. Ad.*

47. *Cn. Ad.* 165. (gwiazdy przed słońcem; świeczka przy pochodni). Koń cudny, który ma wzrost postawny, wielki a długi, tak iż każdy członek ma proporcyą. *Cresc.* 524. §. Przedziwny, wart zadziwienia, **wundervoll, bewunderungswürdig.** Kobiety mają cudny talent domysłu. *Teat.* 6, *c.* 30. Jest kościołów w Kiiowie cudnych dosyć. *Biel. Kr.* 36. Dom cudnie murowany, gdzie albo marmurem albo sztukwarkiem wnątrz ściany albo strop kwiaty pozłacanemi osadzono. *Gorn. Sen.* 236. §. Przystoyny, grzeczny, **wohlanständig, artig.** On ich niecuduie przyiął. 2 *Leop.* 1 *Reg.* 25, 15. Przystąpił Judasz cudnie, pozdrowił pana obłudnie. *Pieśń.* 57. Milczeć młodemu cudniey, niźli wiele mówić. *Cn. Ad.* 469. §. Cudny komu, miły, słodki, wdzięczny, **lieblich, angenehm.** Drzewo oczom cudne.a ku weyźrzeniu roskoszne. *Leop. Genes.* 3, 6. (wdzięczne na weyźrzeniu, *Bibl. Gd.*). CUDO, a, *n.* – 1.) zamiast Cud *qu. v.* – 2.) dzika iakaś postać, potwora, straszydło, **ein Wunderthier, ein Wunderding**; *Ec.* чудо. Nie małpa, nie pies, nie wilk, nie kozieł, ot iakieś cudo! *Off. Wyr.* Jeśli białogłowy ciężarne, będą o złych rzeczach myślić, to pewnie wyrodków i cudów narodzą. *Sak. Probs.* 217. – *Cudko zdrbn.*, nie zawsze na naganę, czasem na pieszczotę z żartem: Ta dziecina prawdziwe cudko. *Off. Wyr.* **ein Wunderdingchen.** §. Cudo, pokusa djabelska, przeszkoda, djablik, bies drobnego rodzaiu, **ein Teufelchen, ein Geistlein, ein Gespenstchen.** Swięty bił się w piersi; a oto iedną razą w końcu komina pokazało mu się iakieś cudo *Off. Str.* *CUDOMOWNY, a, e, mówiący o cudach, **Wunderdinge erzählend**; *Gr.* τερατολογος. *Cn. Th.* CUDOPRĘTY, epitet Moyżesza. *Ryb. Gest. D.* 4. prętem czyli laską cuda czyniący, **der wunderstabige Moses.** CUDORODNY, a, e, cuda wydaiący **wundererzeugend.** Cudorodne Cyrcy gmachy, że w nich czarami swemi dziwy czyniła. *Otw. Ow.* 552. *Bardz. Tr.* 152. CUDOSNY, a, e, cudaczny, śmieszny, **wunderlich, neckisch, lächerlich.** Swiszcz różne cudośne bierze na się ciała ułożenia. *Zab.* 12, 186. *CUDOSŁAWNY, a, e, *CUDOSŁAWNIE *przysłk.*, słynący cudami, **durch Wunder berühmt.** Mąż ten po dziś dzień wielom świeci cudosławnie. *Chod. Kost.* 65. CUDOTWOR, u, *m.* potwora, **eine Mißgeburt.** Nieprzyiaciel co smyślne układa postury Przyiaciela, iest mi cudotwor natury. *Min. Aux.* 119. CUDOTWORCA, y, *m.* sprawca cudów, **der Wunderthäter**; *Bosn.* cjuddotuoraç, *Cro.* chudochinitel; *Dl.* chudotvoritel, chudotvoracz, chudotvornik; *Rg.* cjuddotvoraç, cjuddotvornik, cjuddotvoritegl; *Rs.* чудотворецъ, чудотворецъ, чудодѣтель; *Ec.* чудодѣиствитель, чудотворецъ. Cudotwórcy, którzy cuda czynią. *Gal. Al.* 56. thaumaturgus. *Mon.* 75, 588. W Maryi była większa wiadomość, aniżeli wszystkich cudotworców. *Bals. Niedz.* 1, 157. Cudotworca szatbierski albo czartowski, czarnoksiężnik, **ein Schwarzkünstler.** Onych fałszywych cudotworców pożarł zakręt wód. *Birk. Dom.* 18. CUDOTWORCZY, CUDOTWORNY, a, e, CUDOTWORNIE *przysłk.*; cuda sprawiaiący, **wunderthätig, wunderwirkend**; *Sla.* čudotvoran; *Rs.* чудотворный, чудотворный; *Ec.* чудесотворный, чудотворивый; *Boh.* zazračný. Łaska cudotwórcza. *Przyb. Luz.* 52. Obraz cudotworny N. P. *Stobel.* 2, 367. Cudotworné Jesusa ręce. *Kchow. Roż.* 111. Im większa dzielność cudotworna któremu świętemu dana; tym większą dla niego sprawuie chwałę. *Bals. Sw.* 2, 237. Cudotworna natura. *Tward. W. D.* 2, 259. Cudotworna wymowa. *Dmoch. Szt. R.* 95. Cudotworny teolog. *Mon.* 65, 29. CUDOTWORCZYNA, y, *f.* sprawuiąca cuda, **die Wunderthäterinn.** Wszystkiecheś cudów ty cudotworczyna. *Susz. Piet.* 2, *F.* 2, *b.* CUDOTWORNOSC, ści, *f.*, CUDOTWORSTWO, a, *n.*, moc działaiąca cuda, czy to boska, czy przyrodzenia, czyli też z umieiętności, **die Wunderkraft, die Wunderthätigkeit**; *Rs.* чудодѣйственіе, чудодѣйство. Cudotworstwo cudowne od boga; cudotworstwo przyrodzone albo i nabyte, dowcipem, nauką; magia, cudotworność zabobonna, czartowska. *Cn. Th.* *CUDOTWORZYC *cz. ndk.*, sprawiać cuda, **Wunder thun**; *Rs.* чудотворити; *Ec.* чудодѣйствовати, чудодѣяти; *Rg.* cjuddotvoriti. CUDOWAC *instr. ndk.*, cudaczyć, dziwaczyć, wydziwiać, **wunderliches Zeug treiben.** Cuduiesz z czeladzią bez końca; jeśli będziesz tak cudował, nie utrzymasz sługi. *Off. Wyr.* CUDOWAC się *zaimk.*, dziwować się, **sich verwundern**, cudować się czemu, **sich worüber verwundern, erstaunen, etwas bewundern**; *Crn.* zhudite se; *Vd.* obzhuditi, pozhuditi, savseti se; *Rg.* cjúditi se, cjudditi se, zacjudditi se; *Cro.* chuditisze; *Dl.* zachuditisze; *Rs.* почудиться. Temu się cudował, *mirabatur. Zebr. Ow.* 296. Temu słusznie wszystek wiek potomny ma się cudować. *Birk. Dom.* 100. Zastał go w kościele na modlitwie, którey się cudował bardzo. *Birk. Dom.* 64. Pierwszy raz w życiu wschód słońca zobaczywszy, cudował się, ani się nacudował. *Off. Wyr.* CUDOWIDZ, a, *m.* widuiący cuda, **ein Wunderseher.** Cudowidzowie Azyatyccy. *Jan. Oksz. L.* 4, *b.* (zabobonniki). CUDOWISKO, a, *n.* widowisko za cud uchodzące, **ein Wunderschauspiel, ein verwunderndes Anblick**; (*Rs.* чудовище potwora). Słowem iednym go ulęczył z wielkim ludu cudowiskiem. *Leszcz. Test.* 721. Uczony ten prawdziwym był czasów swoich cudowiskiem. *Mon.* 65, 549. *CUDOWNIK *Bdtk. ob.* Cudak. CUDOWNY, a, e, CUDOWNIE *przysłk.*, zadziwiaiący przez osobliwość, osobliwszy, nadzwyczayny, **wunderbarlich, außerordentlich, besonder**; *Crn.* zhûdn; *Vd.* zhudnu; *Bs.* cjuddan, cjudnovat, zamjerni; *Rg.* cjúdnovat, cjúddan; *Cro.* chuden, chudavreden, chudovit; *Dl.* chudan; chudovat, chudnovat, chudnovit; *Sla.* cudnovat; *Rs.* чудесный, досточудный, удивительный, чудесно; *Ec.* чудимый, чудодѣемый, досточюдный, удивляемый, чудодѣльнѣ. Roku tego stał się cudowny dziw. *Haur, Sk.* 55. Słupy te robotą prawie cudowną równaią się odważnym dziełom Rzymian. *Star. Dw.* 2. Weyźrzenie ztamtąd na ogrody tak piękne, że rzecz cudowna wypowiedzieć. *Star. Dw.* 27. Kabałę cudownie ciągnie. *Teat.* 48, *b.* 42. §. *Activ.* cuda czyniący, **wunderthätig.** Obraz cudowny N. P. Ey co poczniesz z twoią biedą? R. bóg cudowny! *Off. Wyr.* (bóg wszechmocny, może cudownym sposobem ratować). §. Człowiek cudowny, na naganę, dziwaczny, niedogodzony, *Off. Wyr.* **ein wunderlicher Mensch**; (*Rs.* чудесность Cudowność).

CUDZIC *cz. ndk.*, zgrzebłem konia czesać i chędożyć, **ein Pferd striegeln**; *Bh.* cvdit hřebelcem; *Vd.* zhesati, sherbati, strugati, shtriglat; (*Bh.* čaudim potok czyścić; *Carn.*

zhęditi; *Vd.* pozhęditi; *Cro.* ſtriglyati). Koniczka nadobnie cudzimy, wycieramy, guńkami przyodziewamy; ale też koniczek musi zá to ſkakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95. Woźnica konia cudzi. *Petr. Ek.* 98. *Alb. n. W.* 5. *Bięs. B.* 2. *Petr. Pol.* 25. §. *tr.* ćwiczyć, potrzepać, bić, czesać, klopfen, ſchlagen, hecheln, derb durchwalken. Turków częſtokroć mężną ręką cudził. *Wereszcz. Pob. C.* 2, *b.* Kieyſtut sam się z Prussami mężnie biie, w Zmudzi Krzyżaków cudzi. *Stryik. Gon. Q.* 2. Bóg rycerza swego Skanderbega, wzbudził, który Turków częſtokroć mężną ręką cudził, *Stryik. Turk.* J. 2. Uszedł, by go tam woyna nie trapiła, Owszem, by go w tych kłótniach nędza nie cudziła. *Bardz. Luk.* 98. — §. *Culin.* Kucharz, nim sztokfasu włoży do garka, wprzód go wałkiem cudzi. *Pot. Pocz.* 711. (okłada, biie, by był kruchczeyszy). CUDZIDŁO, a, *n.* grzebło, drapaczka, szropa końſka, der Striegel. D. Poln. L. 457.

Pochoda: *nacudzić, ocudzić, pocudzić, przecudzić, wycudzić, zacudzić.*

CUDZOŁOZCA *ob.* Cudzołóżnik. CUDZOŁOZKI *ob.* Cudzołóżny. CUDZOŁOZNICA, y, ł. która miaſto męża swego przyimuie cudzego. *Budn. Ezech.* 16, 32. die Ehebrecherinn; *Bh.* cyzoložnice, ſmilnice; *Slo.* cyzoložnice; *Vd.* preshushtniza, preshushniza; *Rg.* prigljubovza, hotimiza, prigljubovniza; *Bs.* prigljubodivnica; *Sorab.* 1. mandjelſtwa zwamarka; *Rs.* прелюбодѣйница, любодѣйца, прелюбодѣйца. Poganie cudzołóżnice karzą. *Sk. Dz.* 712. °§. Nałożnica, die Beyſchläferinn, das Kebsweib. Nic sprosnieyszego, ieno miłować żony, jak cudzołożnice. *Sk. Dz.* 289. CUDZOŁOZNIK, a, *m. Bh.* cyzoložnik, ſmilnik; *Slo.* cyzoložnik; *Sla.* priljubodivac; *Bs.* prigljubodivaç; *Carn.* preshtnèk, presushtnek; *Vind.* preshushtnik, preshushtuvaus, preshoshnik, prelomnik tega sakona; *Rg.* prigliubovnik, hotim; *Dl.* prilyubodinik; *Sr.* 1. mandjelſtwa zwamar; *Rs. et Ec.* любодѣй, прелюбодѣй (любодѣйчищав bękart), der Ehebrecher. Cudzą żonę wziął, iako cudzołożnik, za żywota iey męża. *Sk. Dz.* 815. Cudzołożnikiem go zowią, iż cudzą żonę brał. *Ib.* 861. CUDZOŁOZNICZY, CUDZOŁOZNIKOWY, a, e, od cudzołożnika, Ehebrecher s. Oko cudzołożnikowe przyſtrzega mroku. 1 *Leop. Job.* 24, 15. Wy synowie czarownice, nasienie cudzołożnikowe i nierządnice. 1 *Leop. Jes.* 57, 3. Pełni obrzydliwości Sodomſkich, cudzołożniczych. *Birk. Kaz. Ob. E.* 3. °CUDZOŁOZKI, a, ie, CUDZOŁOZNY, a, e, od cudzołóztwa, ehebrecheriſch; *Slo.* cyzoložni; *Bh.* cyzoložný; *Sla.* priljubodljiv; *Crn.* presushtne; *Vd.* preshushten, preshushtliu; *Rs.* любодѣйный, любодѣющій, прелюбодѣйный. W mniemane albo rzeczy w cudzołóżkie małżeńſtwo poszły. *Sk. Dz.* 596. Cudzołóżny pokoy. *Bardz. Tr.* 286. Jeżeliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łóże nierządem cudzołożnym mało się. *Kusz. Kat.* 3, 146. Nałożnych i cudzołóżnych bóg osądzi. *Mon.* 76, 553. Darem i zdradą ginie żony cudzołóżney. *Bardz. Tr.* 289. Cudzołóżne, to ieſt, z inszey cudzey macicy latorośli, głęboko nie puszczą korzenia. *Sk. Kaz.* 543. CUDZOŁOZTWO, a, *n.* *Bh. et Slo.* cyzoložſtwo; *Vd.* preshushtvu, preshushnia, preshushenje; *Dl.* prilyubodinſtvo, *Rg.* prigljubódinſtvo, prigljuboſtvo; *Bs.* prigljubódivſtvo; *Sr.* 1. zwamenja; *Rs.* любодѣйство, прелюбодѣйство, прелюбодѣяніе, прелюбы; *Ec.* прелюдодѣйство; der Ehebruch. Cudzołóztwo ieſt krzywda małżeńſkiemu łożu. *Karnk. Kat.* 345. CUDZOŁOZYC *cz. ndk.*, zcudzołożyć *dk.*, cudzołoztwo popełniać, mieć sprawę z cudzą żoną, wyſtąpić z małżeńſtwa, z małżonkiem, z małżonką cudzą grzeszyć; ehebrechen; *Bh.* cyzoložiti, ſmilniti, zcyzoložiti; *Crn.* presushtujem, presushtuvam; *Vd.* preshushtvati, preshushiti, preshushtuvati, zakon prelomiti; *Sr.* 1, manbjelſtwo waman; *Rag.* prigljubiti, hotimiti; *Rs.* любодѣйствовати, прелюбодѣйствовать, сквернодѣйствовать; *Ec.* прелюждѣти, сквернодѣйствовать. Kto weyrzy na białogłowę, aby iey pożądał, ten iuż w sercu cudzołoży. *Karnk. Kat.* 345. Cesarz ustanowił, aby o cudzołoztwo żony taki mąż obwiniać nie mógł, który też sam zcudzołożył. *Sk. Dz.* 84. §. *tr.* cudzołożyć niewiaſtę, przywodzić którą do cudzołoztwa, eine zum Ehebruch verleiten, mit ihr Ehebruch treiben. Zcudzołożył którą niewiaſtę. *Petr. Ex.* 366. Żonę czyią, gdyby kto iawnie cudzołożył, ten ... *Szczerb. Sax.* 51. Żony zcudzołożone, *Kanc Gd.* 138. *Fig.* Dopuszcza obyczaie swe tym sposobem psować, metlować i prawie iakoby cudzołożyć. *Wereszcz. Regl.* 105. (przekabacać). CUDZOŁOZYC ſię *zaimk.*, cudzołóztwem ſię hańbić, ſich mit Ehebruch beflecken. Ona małżonka zcudzołożyła ſię od niego. *Radz. Jud.* 19, 2. Zcudzołożyć ſię. *Rey Ap.* 26. °CUDZOMIŁ, a, *m.* cudze lubiący, der fremdes Eigenthum gern hat. Niechby tego psi kąsali, kto ſię od żony oddali, Cudzomił. *Petr. Hor.* 2, *O*, *b.* °CUDZOPANSKI, a, ie, inszego pana, von einer fremden Herrſchaft; *Bh.* cyzopanſký n. p. człowiek. °CUDZORODY, a, e, *Bh.* cyzonarodſký cudzego narodu, von einer fremden Nation. CUDZORODAK, a, *m.* Od cudzorodaków kościół był splugawiony. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 5. (od cudzoziemców. 3 *Leop.*). CUDZOSTRONNY, a, ey z inszey cudzey ſtrony, aus einer fremden Gegend. Teras Mars w cudzoſtronnych oręż ręku ſkłada. *Hul. Ow.* 54. °CUDZOWŁOSCIEC, — śca, *m.* do inney cudzey włości należący, ein fremder Bauer, der auf eine andre Herrſchaft gehört. *Stat. Lit. XIV*, 20. *Bntd.* CUDZOZIEMCZEC *niiak. ndk.*, zcudzoziemczeć *dk.*, ſtawać ſię cudzoziemſkim, przekształcić ſię na bleier cudzoziemſki, zum Ausländer werden, ausländiſch werden, ausländiſche Manieren annehmen. Tak nasz dom cały zcudzoziemczał, iż słowa Polſkiego w nim nie słychać. *Kras. Pod.* 2, 48. Nie ze wszytkiem zcudzoziemczeli. *Mon.* 73, 140. Zcudzoziemczała łácina. *Kopcz. Gr.* 1, 75. CUDZOZIEMCZYC *cz. ndk.*, zcudzoziemczyć *dk.*, na cudzoziemca przerabiać, zu einem Ausländer umformen, ausländiſch machen. *Budt.* CUDZOZIEMCZYZNA, y, ł. cudzoziemſkie zwyczaie, rzeczy, ſtroie, sposoby mówienia, etwas Ausländiſches; *Bh.* cyzozemčina. Naganne ieſt przylgnienie do cudzoziemczyzny takowe, które własnego kraiu wzgardę ciągnie niegodziwą. *Mon.* 65, 79 W mowie, cudzoziemczyzna, zwyczay cudzoziemſki, w jednym lub kilku wyrazach, zwyczaiowi narodowemu przeciwny. *Kopcz. Gr.* 2, 23. *Slo.* inonárodowka, *exoticismus.* CUDZOZIEMIEC, — mca, *m.* u dawnych z Włoſka foryſter, nie tego kraiu, der Ausländer; der Fremde; *Bh. et Slo.* cyzozemec, cinozemec; *Sr.* 1. cznzobnik, znſnik; *Vd.* nesnanz, ptuji, ptuinik, isdeshelnik; *Bs.* tu-

ghjinąć, innoſtranąć, innoſtran, ſtranik; *Rg.* innoſtranaz, innoſtran; *Cro.* innoszstranacz, ſtranſki; *Sla.* inoſtranac, jabanlia; *Dl.* tuinizvanij; *Rs.* чужестра́нецъ, иностра́нецъ, иноро́децъ, иноземецъ, странный, странникъ, переселе́нецъ, инозы́чникъ; *Ec.* чужезе́мецъ, иноземе́цъ, иноплеме́нникъ, иноко́лѣнникъ, обита́льникъ, пресе́льникъ. W takich okolicznościach podeyźrzany bywa przyiazd cudzoziemcow albo przychodniów w cudze miaſta. *Baz. Hiſt.* 373. Mieli pilne oko nad przybywaiącemi do miaſta cudzoziemcami. *Teat.* 26, c. 47. Alboż ia tu cudzoziemiec! *Off. Wyr.* (czyż ia to nie znam!) Cudzoziemcowi to mówić. *ib.* (temu, co nie zna). Jaki mi cudzoziemiec! Anglik! Francuz! *ib.* (Jegomość radby udadź, iż ſię inszą polewką wykarmił, iak my; albo zmyśla, że nie zna). CUDZOZIEMKA, i, ż. niewiaſta nie tego tu kraiu, die Ausländerinn, die Fremde; *Bh.* cyzozemka, ginozemkyn'e, cyzozemkyn'e; *Rg.* innoſtranka; *Rs.* чужестранка, иностра́нка, странница. Poięli byli żony z cudzey ziemi. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 10, 44. (3 *Leop.* cudzoziemki). Poięli byli żony cudzoziemki. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 10, 17. Wszyſtkie krolowe Polſkie były cudzoziemki, prócz Pileckiey i Barbary Radziwiłłowny. *Skrzet. P. P.* 1, 120. Ty mię znasz! a ia cudzoziemka. *Budn. Ruth.* 2, 10. CUDZOZIEMSKI, a, ie, Cudzoziemſkie, z cudoziemſka, po cudzoziemſku *przysłk.*, *Bh.* cyzozemſký, cyzokragný, cyzokraginnný, preſpolnj, cyzokragný; *Slovac.* cudzokragni; *Sr.* 1. cjuzobne, pjezypolne; *Cro.* sztranszki, zvanszki; *Rs.* чужестранный, иноземный, иноро́дный, иностранный; *Ec.* чужезе́мный; ausländiſch, fremd. Kto ſię z młodu nie przechodzi do ćwiczenia po cudzoziemſkich kraiach, i nie przypatrzy ſię dobrze między cudzoziemſkiemi narodami, nigdy nie może o oyczyznie dobrze radzić. *Star. Dw.* Nie trzeba cudzoziemſkiego ludu w oyczyznę wprowadzać, iż więcey im ſię płaci, i nieprzyiacielowi przedaią ſię. *Star. Woy. B. b.* Regimenta cudzoziemſkiego autoramentu. *Vol. Leg.* 7, 675. Cudzoziemſkiego woyſka ſto tyſięcy. *Leszcz. Gl.* 144. Ziola cudzoziemſkie pospolicie Włoſkiemi zowią. *Syr.* 99. Cudzoziemſkiemi ięzykami mówić. *Paszk. Dz.* 114. Z cudzoziemſka ubrany. *P. Kchan. Jer.* 38. CUDZOZIEMCOWY, a, e, do cudzoziemca należący, Ausländers, dem Ausländer gehörig. Z rąk cudzoziemcowych nie będziecie ofiarować chleba bogu waszemu. 1 *Leop. Levit.* 22. CUDZOZIEMSTWO, a, *n.* cudzoziemczyzna, nieswoyſkie obyczaie i t. d. Ausländiſches Weſen, Auslänberey, fremde Sitten u. ſ. w.; *Sr.* 2. zuſba; *Rs.* чужестра́нство. Sposobili do cudzoziemſtwa ſtarych i młodych umysły. *Przeſtr.* 93. §. *Collect.* cudzoziemcy, Ausländer. Pełno tam cudzoziemſtwa. — CUDZY, *Tzudzy. a, e, zagraniczny, cudzoziemſki, nie tego kraiu, niekraiowy, fremd, ausländiſch, nicht einheimiſch; *Boh.* cyzý; *Slo.* cyzý, cudzi; *Sla.* tugji; *Sr.* 2. zuſi; *Sr.* 1. cuży, cjuze, cjuzobne; *Vd.* ptui, rusnan; *Crn.* leahke, ludſke, łushke; *Cro.* lúczki, tugyi, tuji; *Br.* tughi, tuj; *Rg.* túgh, túghi; *Dl.* tuy; *Rs.* чужо́й, чужь, странноприме́нный, сторо́нный, иноплеменный, иногородный; *Ec.* чу́ждый, чу́жь, тужда́й; *Hb.* נכר *zaah peregrinatus eſt* cf. Ciągnąć, cug; *Ger.* ziehen, Zug). Odjechać w cudzą ziemię. *Chel. Pr.* 27. in die Fremde reiſen; *Bh.* cyzyna, do cyzyny gít. Błędny, tułacz, wygnany z domu swego, W cudzych kraiach ratunku żebrał i porady. *Bardz. Tr.* 429. Mieszkać w cudzey ziemi. 3 *Leop.* 4 *Reg.* 8, 1. (za granicą, in der Fremde; na pielgrzymſtwie. 1 *Leop.*). Dziś wszyſtko cudze milsze nam ſię zdaie, Ztąd miłość kraiu własnego uſtaie. *Karp.* 2, 135. §. Nienasz, do kogo inszego, należący, nicht unſer, fremd. Cudze grzechy, które acz my nie sami czynimy, wszakże albo drugich naprawiamy, albo pomagamy albo nie hamuiemy. *Hrbſt. Nauk. I. b.* 6. Z cudzych, nie z iego własnych słów. *Smotr. Ex.* 39. Zeby dom iego nie zginął, maiętność żeby w cudze ręce nie przyszła. *Gorn. Sen.* 213. Po cudzey woli chodzić. *Dudz.* 55. Na cudzym wozie iadąc, cudze śpiewać pieśni. *Pot. Arg.* 543. Lepsze iedno oko swoie, niżeli cudze oboie. *Cn. Ad.* 780. Nie sięgniy do cudzego, w swym sobie warz garku. *Pot. Arg.* 341. Kto po cudze posięga dobro, swoie niezawodnie utraci. *Stebel.* 64. Niżeli cudza, bliższa swoia ściana. *Jabł. Buk. N.* 4. *b.* (pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). Cudzemu psu, cudzemu koniowi i cudzey żenie nie trzeba dowierzać. *Rys. Ad.* 6. Trzy rzeczy żadnego nie przynoszą pożytku: cudze pieniądze liczyć, cudzego psa karmić, cudzą żonę uściskać. *Rys. Ad.* 67. *Tzudzą rolą orzą; kozy między *tzudzemi* plonkami pasą. *Kosz. Lor.* 64. (do cudzych żon się maią). Cudze choć uboższe szczęście w oczy kole, *Doynieysze cudze bydło i żyznieysze pole. *Hor. Sat.* 10. Cudze rzeczy lepsze nad swoie sądzimy. *Star. Vot. C.* 3. Cudza koska ma miąższe wymiona. *Zab.* 8, 324. W cudzym sadku kwiateczki, pięknicy kwitną róże, W cudzey niwie kłos pełny i chfite zboże. *Gaw. Siel.* 372. *Slo.* ſuſedowa krawa wiceg mlka dawa. Hogneſi zbożi na ſuſedoweg roli. Zaden w swoim, ale raczey w cudzym ſtanie iest szczęśliwym. *Zab.* 7, 67. *Nar.* Na *tzudzym chlebie dobrze hoynym bydź; łacnie *tzudzym szafować. *Kosz. Lor.* 118. *b.* Na cudzy chléb nie wadzi naoſtrzyć noża. *Burl. A.* 3. Na cudzey ſtrawie hoyno sobie poczynać, a z cudzey ſkóry szerszey rzemień kraiać. *Kosz. Lor.* 41, *b.* (cf. kiedy z cudzego, tedy nu nu! a kiedy z swego, tedy nie nie). *Rs.* хоромо чужими руками жарь загребать. Lepiey cudzym grabiętem, niż swym zapłacić. *Cn. Ad.* 438. Cnota cudzey chwały nie potrzebuie. *Zegl. Ad.* 33. (cnota sama się chwali). Wolę własnemi ozdoby iaśnieć, niż cudzą szatą bydź odzianym. *Zab.* 12, 5. *Slo.* lukučka, jezulka, pawowim perim ſa durt. Cudze ręce lekkie, lecz niespore. *Cn. Ad.* 109. *Haur. Sk.* 33. *Rys. Ad.* 5. (cudza pomoc nierzetelna). *Slo.* ludſke ruki lahke, ale neoſojne. Tak rzeczy cudzych pilnuy, żebyś i swoich nie opuścił. *Budn. Ap.* 10. Kto cudze łyczko zgubi, rzemykiem swoim przypłaci. *Rys. Ad.* 28. Łacniey cudzy grzech ganić, niż się w swoim poprawić. *Pot. Jow.* 121. Cudze progi pocierać. *Bardz. Tr.* 71. (po cudzych domach schronienia szukać; ſich unter fremden Leuten herum ſtoßen). *Slo.* pri cudzom ſtole noje a widlicki utirał; na fatku ſa jimit. Cudzy koń z nie własnego chowu, ein Pferd von fremder, nicht eigner Zucht. Tu żadnego cudzego konia nie obaczysz, wszystkie mego stada i mego chowania. *Kras. Pod.* 2, 161. — *Subſt.* Cudzy, *masc.* cudzoziemiec,

cf. obcy, ein Fremder. - *Subst.* Cudze *n.*, cudzy maiątek, to co nie nasze, das Fremde, fremdes Gut; *Rag.* tughje, tughina; *Rs.* чужбина, чужбинна. Z cudzego się szeroko kraie rzemień, ze swego szczupło. *Dwor. B.* 4. Kto praguie cudzego i swoie utraci. *Jeż. Ek. D.* 2. *Biel. Kr.* 326. Day pokoy cudzemu. *Sim. Siel.* 41. Bardzo ludzi zawodzi chęć na cudze chciwa. *Groch. W.* 540. Kto na cudzym skąpy, swego nigdy nie udzieli. *Rys. Ad.* 29. Cudzego zażywać miło. *Cn. Ad.* 115. (cudzy chleb naysmacznieyszy). W cudze dwie łyżki djabeł miodu włożył, a w swoie łyżkę. *Zegl. Ad.* 266. Cudzym się zdobić, głupstwo. *Cn. Ad.* 48. (cudzym pierzem). Co cudze, to niemoie. *Off. Wyr.* (nie zwykłem sobie nic przywłaszczać). CUDZYMOW, CUDZYSŁOW, u, *m.* wyraz grammatyczny, nazywaiący znak w pismach i drukach, rozróżniaiący powieść autora od wypisu z innego lub mówy innego, ot tak ". *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 2. *et* 1, 5. das Anführungszeichen, bey den Buchdruckern die Gänſeaugen ". *Slo.* cudzomenowka, znak przeneseni.

NB. *W Polsk. ięzyku nie odkryłem żadnego luż słowa prócz wyżey wyłożonych, pochodzącego od Cudzy; w dyalektach atoli na Łacińskie* abalienare entfremden, *znayduie się złożone od słowa cudzy*; Boh. et Slov. odcyzowati, odcyzyti; Sr. 1. wocjuzobnam, wocjuznoſciam; Vd. *natujati, satujati*; Cro. *odtugyljem, potugyljem*; Bs. *potughjiti, uciniti tughje*; Dl. *potuiti*; Ro et Ec. отчуждать, отчуждàть.

CUG, u, *m.* żywc. Niem. der Zug; *Bh.* tah, táhlo, tažba; *Rs.* цугъ, zaprząg sześciokonny iedney maści, ein Poſtzug, drey Paar Pferde von gleicher Farbe. Do cugów Karetowych wszyſtkie konie iedney maści i iednego wzrostu bydź muszą. *Kluk. Zw.* 1, 186 (cf. fornalka, formanka). Faetona cugi. *Ustrz. Xl.* 56. Cugiem iechać, poszostno, sześciokonno, sześcią końmi maściſtemi, mit einem Poſtzuge fahren. Pierwsi nasi nie ieździli cugiem rodzice, ale chodzili za pługiem. *Min. Ryt.* 4, 268, *Mon.* 73, 763. Jak łyſtre konie w iednym cugu ciągną. *Psalmod. A.* 2. - §. Cug, iedna para z tych trzech cugowych, ein Paar vom Poſtzuge. Jeden cug i drugi koni. *Pimin. Kam.* 369. Przeprzęgam konia z pierwszego cugu na oſtatni. *Cn. Th.* 852. Cug koni podwoyny. *Cn. Th.* 90. §. Cugu iednego konie. *Cn. Th.* 90. zaprzęgu, sprzężaiu iednego, von einem Anſpann, von einem Zuge Pferde. §. *Milit.* Cug, część kompanii piechoty, większa od roty, pluton, peloton, beym Militair, ein Peloton. Cugami, plutonami, pelotonweiſe, in Zügen. Kompania maszerować ma cugami; maszeruie pierwszy cug; zachodzi drugi cug, aby mógł za pierwszym maszerować. *Leſk. Miern.* 2, 213. §. Cug, przeciąg, odległość, dalekość drogi, die Strecke, die Länge, die Weite, der Weg. Wielki pąd albo cug iednego dnia uczynić, *emetiri ingens spatium. Mącz.* Nowogrod dalekim bardzo cugiem leży od Kiiowa. *Krom.* 70. Widzę, żeś przebiegł cug, a nielekki. Do Jeruzalem z ziemi dalekiey. *Miaſk. Ryt.* 106. - Cug, wymiar pewney drogi od rana do noclegu, iazda na dzień, eine Tagereiſe, Tagefarth. *Quot dierum eſt via* wiele cugów mamy uczynić, niżli dociągniemy do mieysca? *Mącz.* Ztąd miałem ieszcze dziewięć cugów do Belgradu. *Kłok. Turk.* 244. Koniom taki cug na cztery mile nigdy nie wadzi. *Czachr. Tr. L.* 2. §. Cug, ciąg, przeciąg czasu, ein Zeitraum, eine Zeitreihe. Krótki cug życia nie miły. Odbywszy winem, także pieśniami. *Petr. Hor.* 2. *P.* 4. Długosz tylko ośmią lat cug panowania Ziemowyſlowego wymierzył. *Krom.* 53. §. Cug, ciąg, pismo, der Zuſammenhang, der Fortgang, die Dauer, der Zug. Siedź, kto chcesz na Uiazdowie, W tey chatce dobrze mey głowie, A założyibym się z drugim, Że noc prześpię iednym cugiem. *Achow.* 305. Idąc zwycięztwa szczęśliwego cugiem, Jeden posiłek posyła po drugim. *P. Kchan. J.* 193. §. Cug w oraniu, w ciągnieniu, przegon, ciąg. *Cn. Th.* 76 der Furchenzug. - §. Cug wiatru, der Luftzug, der Zug. Gdzie okno naprzeciw okna, tam cug wiatru. *Off. Wyr.* Cug wody, prąd, bieg, der Lauf, der Zug des Waſſers. Nil siedmia cugów wali się otwarty. *Zebr. Ow.* 241. (*septem in cornua*). §. Cug puścić z uſtępować, zupełną wolność zoſtawić, einem das Feld räumen, völlige Freyheit laſſen. Puściliśmy nieboże cug, brniemy w grzechach. *Pimin. Kam.* 48. Kochałem i tyś widział, żem kochała, ale miłość ma powinności puszczała cug całe. *Morszt.* 191. Puszczam cug komu, uſtępuie komu placu. *Cn. Th.* 93. *et* 1206. - *Jurid.* uſtępować stronie przysięgi, dem Gegenpart den Eid deferiren. W sprawie gardłowey, gdyby obwiniony dowód albo cug powodowi puścił, tedy ieśli się obwiniony uczynku nie przy, może takowy dowod sędzia przyiąć; ale ieśliby się do uczynku nie znał, chociażby obwiniony cug puszczał, tedy go sędzia przyimować nie ma. *Szczerb. Sax.* 107. Jeśliby dziedzic do przysięgi w sprawie iemu niewiadomey przyciśnion był, może cug aktorowi puścić. *ib.* 361. Gdy kto sprawę swą puści na czyię przysięgę, tedy mu też on zasię może cug puścić. *ib.* 361. Jeśliby aktor albo potomkowi albo rękoymi, cug, którymby go on potkali, puścił, tedyby przedsię musieli przysięgać. *Szczerb. Sax.* 361. W sprawach Kryminalnych nie ma być cug puszczan do przysięgi. *ib.* 333. Kto komu cug puszcza w sprawie iemu niewiadomey, ten go przyimować nie powinien. *ib.* 362. Cug, zekwela, pochop sądu danego, *Cn. Th.* - CUGIEL, gla, *m.*, Cl. GLI *liczb. mn.*, - *Niem.* der Zügel, die Zügel; *Vd.* zug *Cro.* czugel, czugèly, czugli; *Sr.* 1. czubel; *Bh.* ſtibl motej; *Sr.* 2. natſchif; *Sla.* kajàsi; *Rs.* удилъ. Przy prawione do munsztuku rzemienne cugle, ieździec w ręku utrzymuie. *Kluk. Zw.* 1, 183. W ieżdżeniu, iak cugli nie popuszczać, tak też zbytnie skracać nie trzeba. 185. Z ręku mu się cugiel wywinął. *Zebr. Ow.* Popuścił cugli żartko koniowi, *Leszcz. Cl.* 34. powściąg, hamulec, der Zügel, die Bändigung, mung, Beſchränkung. Puścić cugle, den Zügel laſſen, (cf. rozpuſta). Puścił cugle wszystkim namiętościom swoim. *Zab.* 14, 12. (*ob.* wyzworować). Swywnie zna cuglów. *Off. Wyr.* Zwycięztwa wolniey cugi puściwszy, wielu ludzi mieczem zgładzili. *Pilch. Sa* 292. Cuglów ukrócić, powściągnąć, den Zügel anhen, mäßigen; *Slo.* žábosť na uzdě držat. Każ cugli tak wielkiemu mieniu. *Chroſt. Job.* 8. (laß ihm Flügel beſchneiden). Dobrzeć dobierze pomiła cugli twą złość. *Zebr. Ow.* 213. §. Cugle u sieci, sznu

…które się ściąga, die Schnüre, womit das Fischnetz zusammen gezogen wird. Na pierwszym i na drugim cuglu, gdzie się sieci skrzydło z skrzydłem schodzi, myśliwca iednego zostawią. *Haur. Sk.* 338. CUGLOWAC *cz. ndk.*, …wować *dk.*, cugle wkładać, chełznać, zügeln, zäumen. Wenus na wozie swym z dwiema uczuglowanemi gołębiami w złocistym uchodziła obłoku. *Tr. Tel.* 65. CUGLOWY, a, e, od cugla, Zügel =, Zaum =. Cugowy rzemień. — CUGOWY, a, e, od cugu, ciągowy, …, zum Zuge; *Bh.* tažný; *Rs.* цуговый. Cugowy koń. *Sla.* vozichi konj.

CUKATA *ob.* Cykata.

CUKIER, - kru, *m.* słodki stężały sok, wyciągnięty z trzciny …kiey. *Dyk. Med.* 1, 602. der Zucker; *Bh. et Slo.* …kor; *Sr.* 2. zukor; *Sr.* 1. czokor; *Crn.* sükr; *Vd.* zuker, …ker; *Bs.* çukkar, çakar, zakar, çakara, zahara; *Rag.* …ker, *Cro.* czukor, szecher, terszticov med; *Dl.* czahar; *Sr.* shecher, sheher; *Hg.* tzukor, nádmész; *Rs.* сахарь; *Gr.* σακχαρον; *Pers.* schacar; *Malaic.* dschaggrie; *Hebr.* שכר sachar: *candor, nitor*). Indowie cukier z trzciny …kiey robią. *Bardz. Luk.* 40. Jakże kładziesz cukier czy przed nalaniem czy po nalaniu kawy? *Teat.* 56, c. 20. Cukier pity, dopiero wyciskany z trzciny. *Syr. Dr.* 29. Zuckersaft. Cukier lodowaty; Zuckerkand; *Bh.* cukrkant, *Rs.* леденецъ; cukier po zwyczaynym …sposobie kryształizowany. *Dyk. Med.* 1, 603; *Klok. Tr.* 90. Cukier ięczmienny, Gerstenzucker, rozpuszczony w wywarze ięczmiennym i gotowany aż do stężałości, aby z niego robić odłupki. *Dyk. Med.* 1, 604. Cukier mleczny, Milchzucker, otrzymuie się przez krystalizacyą wyparowaney serwatki. *ib.* Cukier różany, Rosenzucker. *Cresc.* 496. Cukier mączka, *ob.* farына, Farinzucker. cf. Kanar, Kandys, —. Głowa cukru, ein Huth Zucker, ein Zuckerhuth; *Rs.* голова сахару. *ob.* Głowa — *Prov.* Na djabeł dosyć cukru, i grzech czyni słodki. *Pot. Arg.* 101. (powabny grzech). I cukier bez dobrey woli w piołun się obróci. *Cn. Ad.* 178. (chleb z solą, byle z dobrą wolą). On dotąd nie znał, co w cukrze …ołany. *Chrość. Luk.* 270. (pieszczoch fortuny, złego nie doświadczył; nie wie, że róży niema bez ciernia). …y siana wołowi, a cukru papudze. *Mon.* 70, 256. (każdemu, co mu przyzwoita; siana w chomąto, a w kapę bawełny). Cukru, głos sinogarlicy, das Rufen der Zuckertauben, Lachtauben. Sinogarlicom, ieżeli dasz …ależytą wygodę, to ci za to nie pieprzu! ale cukru! zawsze wołać będą. *Haur. Sk.* 129. CUKRY, - ów, *licz. m.*, CUKIERKI, - ów, *zdrbn.* cukrowe łakotki, Zuckerwerk, Zuckererbsen, wety, der Nachtisch; *Crn.* slaſtje, …ſtiza; *Cro.* czukoria, szlaschicze; *Rg.* slaſtje, slaſtice (*cf.* słodycze); *Bs.* zakara, zahara, slaſtje, ſtvari slatke, …kara). Zastawiono na końcu stół cukrami. *Zab.* 3, 110. *P. Ethan. Orl.* 1, 270. Zbytek w cukierkach stołowych i …karmach cukrowanych, bardzo czerni zęby. *Dyk. Med.* 1, 605. Od funtu cukrów prostych, na rozmaity …kierniu robionych . . . *Vol. Leg.* 4, 359. — *w liczb. …ecz.* CUKIEREK, rka, *m.* łakotek cukrowy, ein Bonbon, Zuckerplätzchen. °CUKIERKANDEL *Tr.*: *ob.* …ker lodowaty. °CUKIERLAN, u, *Tr.* polewanie …rem, der Zuckerguß, der Eisſpiegel. CUKIERNIA, …, *s.* miejsce, gdzie cukier topią, lub też cukry, cukierki, nawet ogólnie wszystkie łakocie robią, die Zuckerſiederey, Zuckerbäckerey, Conditorey. CUKIERNICA, y, *ż.*, CUKIERNICZKA, i, *ż. zdrbn.*, puszka od cukru, die Zuckerbüchſe; *Rs.* сахарница; *Sla.* kutia za shecher. 2.) CUKIERNICZKA, i, *ż.* żona cukiernika, lub też utrzymuiąca sama cukiernią, die Zuckerbäckerinn; *Bh.* cukrarka. CUKIERNICTWO, a, *n.* cukierniczy kunszt, die Zuckerbäckerkunſt. CUKIERNICZY, a, e, CUKIERNICKI, a, ie, od cukiernika, Zuckerbäcker =; *Bh.* cukrarův. CUKIERNICZEK, - czka, *m.* czeladnik cukierniczy, der Zuckerbäckergeſelle, chłopiec w cukierni, der Zuckerbäckerjunge. CUKIERNIK, a, *m.* ten co robi cukier, lub też cukry, cukierki, łakocie, der Zuckerſieder, Zuckerbäcker, Conditor; *Bh.* cukrář; *Rg.* sladiciar; *Sla.* sladkopek; *Cro.* czukoràſa, szmokochin, szladkochin, szladkopek; *Rss.* конфектчикъ; *Ec.* пироромворецъ, прѣсѣчникъ. Hanyżu cukiernicy do białego cukru zażywaią. *Haur. Ek.* 41. §. *Hſt. nat.* cukiernik, *lepisma*, rodzay owadu, podobny do poczwarki molowey, znayduiący się koło cukru. *Kluk. Zw.* 4, 145. die Zuckermotte. °CUKROMLECZ, a, *m.* Gall. *Saccholate*, milchzuckerſaures Salz, złączenie kwasu cukru mléka, w kształcie sól obopolnych. *Mieros. Mſkr.* — CUKROWAC, - ował, - uie *cz. ndk.*, ocukrować, pocukrować, ucukrowac *dk.*, cukrem zaprawić, przysładzać, słodzić, zuckern, versüßen, mit Zucker anmachen; *Cro.* czukoriti; *Sla.* szekeriti; *Bh.* cukrowati. Cukrowane potrawy. *Rey Poſt. E.* 5. Nie chce osieł polewki, byś ią i cukrował. *Rey Wiz.* 105. *b.* — Cukrem powlekać, polewać cukrem, überzuckern, bezucker. Anyż, tatarskie ziele i t. d. cukruią. §. *Fig.* słodzić, przyiemnym, powabnym czynić, powabu przydawać, zalecać, ſüß machen, verſüßen, angenehm machen, ſchön machen, beſchönigen. Chrystus świętym słodził i cukrował miłość bożą. *Hróſt. Nauk. K.* 5, *b.* Niech to cukruie, kto chce, ia się boię i lękam. *Podw. Wr.* 57. Człowiek, kiedy co ma, nie wie, iak to smakuie, aż dopiero, gdy to ſtraci, toż to cukruie. *Haur. Ek.* 5. Kto sobie cudze szczęście cukruie, ten swoie bardzo gorzko uczuie. *Cn. Ad.* 400. Tym sobie cukrowali wasze dolegliwości, że tak Pan rozkazał. *Biał. Poſt.* 121. Hetman mężnym sławę cukruie, a drugim sromotę wyrzuca. *Leszcz. Cl.* 75. Nagroda nagotowana w niebie, prace wielkie apoſtołom cukrowała. *Bals. Niedz.* 1, 230. Zyd zbrodnie swe cukruie, szafrani, że się państwu smaczniuchną potrawą zdadzą. *Grod. Dis. F.* 5: Djabół cukruie z wierzchu iako żółć cielesne lubości, aby tak przysłodzonym truukiem opoiony człowiek prędzey zginął. *Psalmod.* 8. Gniew zataiony po wierzchu zdradnie cukruiecie nieszczérą chęcią. *Kchow. Roż.* 109. °CUKROWARZ, a, *m.* fabrykant cukru, warzący sok na cukier, der Zuckerſieder, cf. Cukiernik. CUKROWATY, a, e, podobny do cukru, na kształt cukru pochodzący, zuckerartig, zuckerähnlich. Melon cukrowaty. *Syr.* 1184. Do wina używaią z apteki hałunu cukrowatego. *Cresc.* 353. *Bh.* cukrovatěti cukrowacieć. CUKROWNY, a, e, iak cukier słodki, pełen cukru, zuckerſüß, voll Zucker, ſüß. Po gorzkim cukrowniey…za słodycz. *Fr. Ad.* 62. Będąć słówka cukrowne, a postawka cudna, Poyźrzysz ieno kęs daley, zlić myśl obłudna. *Rey Wiz.* 76. Namowy cukrowne. *Ausz.* 109

(cf. iedwabne słówka). CUKROWY, a, e, od cukru, do cukru; do cukru należący, Zucker=; *Bh.* cukrowý; *Cro.* czukorni; *Rs.* сáхарный. Cukrowa trzcina, pełna iest drdzenia soczystego słodkiego, skąd pochodzi cukier. *Kluk. Dyk.* 3, 36. Macice cukrowe. *Boter* 269. Cukrowe korzonki, die Zuckerwurzel, rodzay ogrodowin. *Kluk Rosl.* 1, 210. Cukrowa kolacya, wieczerza, która się zastawia w łożnicy państwa młodych dla swatów i gości, odprowadzaiących ich na złożenie, die Zuckermahlzeit, das Zuckermal, in der Brautkammer, für die Gäste, die das junge Ehepaar dahin begleiten. Słodycz małżeństwa często się z cukrową wieczerzą kończy. *Off. Wyr.* Pierwszy cukrowy rok małżeństwa. *Mon.* 72, 662. das erste Flitterjahr der Ehe. - Cukrowy, ocukrzony, cukrem powleczony, posypany, cukrem zaprawny *pr. et fig.* gezuckert, überzuckert, zuckersüß, voll Zucker. Cukrowa wódka. *Off. Wyr.* W cukrowym listku ostry proszek dany I niechcącemu często niesie zdrowie. *Hor. Nar. del.* Cukrowe usteczka. *Teat.* 12, 80. Zuckermund. Usta iey koralowe, pocałowania cukrowe. *Groch. W.* 343. Każdy ucinek z ust amanta wyrzeczony, iest to cukrowe dla kobiety słowo. *Teat.* 22, *c.* 37. *alias.* Cukrowe słowa, obłudne cf. Jedwabne słówka. CUKRZEC *niiak. ndk.*, zcukrzeć *dk.*, cukrem się stawać, słodnieć, zu Zucker werden, zuckersüß werden. Z marchwi robią bardzo delikatne powidła, które gdy zcukrzeią, mogą służyć na konfitury. *Lad. H. N.* 102.

Pochodz: *docukrować, nacukrować, ocukrować, pocukrować, przecukrować, przycukrować, zacukrować.*

CUKUŁ, u, *m.* podstawa słupowa, der Fuß des Säulenstuhls, das Fußgesims. *Bndth.*

CULAG, u, *m.*, CULAGA, i, *ż.*, z *Niem.* die Zulage. *Bh.* připlata, připlatek, przyczynienie pensyi). Culagi abo dodatku dla gwardyi. *Vol. Leg.* 7, 456. Culaga gwardyy Litewskich. *ib.* 822. Miałby nierównie ozdobnieyszą usługę kray z Kawaleryi narodowey za małym culagu przydatkiem. *Kott. list.* 1, 89. CULAGOWY, a, e, od culagu, przydatkowy; dodatkowy, przypłatny, Zulage=, Zulage=. Culagowe pieniądze.

CUMA, y, *ż.*, CUMKA, i, *ż. zdrbn.*, u Flisów, lina u pachołka od sztaby uwiązana, którą się statek do lądu zawinąwszy uwięzuie do hartfula, das Seil, womit die Wasserfahrzeuge am Ufer an den Pfahl fest gebunden werden; *Rs.* причáлъ; *Rg.* célo), Obaczył czołnik małą cumą przywiązany. *Bardz. Luk.* 2, 16. Zakładać cumę. *Jabł. Buk. F.* 4. *b.* Mieysce zgodne cumie. *Chrośc. Luk.* 68. *Bardz. Luk.* 149. CUMOWAC *cz. ndk.*, przycumować, ucumować *dk.*, strzosować, przybiwszy do lądu, statek u hartfula uwiązać; *Mag. Mstr. Rs.* чалить, причалить, причаливать, das Wasserfahrzeug an dem Pfahle am Ufer festbinden. Cumowanie, Przycumowanie, *Rs.* причáлка.

Pochodz: *odcumować.*

CUP! czasem przez różny sposób wymawiania, toż co cap! odgłos, znaczący chwytanie, złapanie, Ripps! Rapps! Graps! Łup cup po sobie. *Teat.* 29, 122. §. Czasem to, co ciup! odgłos uderzenia *qu. v.* §. Właściwie hasło przydybania niespodziewanego, bey unverhofftem Ueberfall: hasch! husch! ha! Dybał na niego długo, aż zawołał: cup! a tuś mi! *Off. Wyr.* CUPAC *intr. ndk.*, z niemacka noga za nogą powoli milczkiem na kogo dybać, iść za kim, żeby go złapać, einem still nachschleichen, um ihn zu haschen. Postrzegszy z daleka idącego, cupał za nim, aż go przycupał. *Off. Wyr.*

CUPEL. *ob.* Cypel.

CURUK! z *Niem.* zurück! nazad, w zad! *milit. Tr.*

*CUSZ *ob.* *Czosz, *Czusz.*

C W.

CWAŁ, CZWAŁ, SZCZWAŁ, u, *m.* pęd nayrączszy koński, der Galopp; *Bh.* závod, závod; *Cro.* prusce, pruszech; *Rs.* галопъ, прыть, опоръ (*Rs.* развалъ klus). W drodze koniowi czwału przydłuższego pozwalać nie należy. *Kluk. Zw.* 1, 185. Czwałem, na czwał, im Galopp. Osieł na czwał nie póydzie nigdy, iako żywo. *P. Kchan. Jer.* 1, 205. (*Bh.* cwalem = śpiesznie). Cwałem iechać abo iść, walem, *fluctuatim. Cn. Th.* 90. - O człowieku, czwałem, skokiem, im Galopp, im Sprunge. A daley daley, w czwał, w czwał! *Teat.* 8, 64. Biegay We Pan czwałem. *Teat.* 43, *c.* 51. *Wyb.* Kto czwałem nie ucieka od pokusy, pokusa bierze go za kark i obali. *Off. Str.* 5. *Fig. tr.* Rzéki bystre, które prędkim czwałem biegą do morza. *Kul. Her.* 313. CWAŁAC, CZWAŁAC *intr. ndk.*, Czwałować *kontyn.*, pędzić koniem iak nayrączey, galoppiren; *Bh.* zabodati, zawodati; (*Bh.* cwaléti śpieszyć się); *Bs.* kassati, drussati; *Crn.* dirjam; *Vd.* skokuvati, na skok jesditi; *Cro.* pruszim). Jak uczyć koni czwałać. *Hipp.* 40. *Fig.* czwała mi co w głowie, uwiia mi się, snuie mi się po głowie, es geht mir was im Kopfe herum. Naywięcey mu to w smutney myśli czwała, że.... *Pot. Arg.* 229. Czemu się już przyuczył syn twóy, to mu czwała w głowie, Radby tam i przeleciał, nic mu po tey mowie. *Rey Wiz.* 88, *b.* Dziwne szumy w nich cwałały. *Twurd. Wł.* 18. *Nunc iam alia cura impendet pectori*, inne teraz mam staranie na się, inne mi teraz w głowie czwała. *Mącz.* §. Cwałać w czym, czwałać się, brnąć w czém, z biedą i ciężkością się posuwać, worin waten, sich mit Mühe fortbewegen. W tymże błocie czwałać albo tkwić, to iest, w teyże niefortunie, *in eodem haesitare luto. Mącz.* Wąż się czwała z suwa się, *Wład.* sich fortwälzen. Cwałam się, *tarde moueor, magna me mole fero. Cn. Th. Volutabrum* kał, w którym świnie zwykły się wałać, czwałać. *Mącz.* sich wälzen. *Fig.* Czwałać się, uwiiać się, kręcić się, sich herum tummeln, herum drehen. Kiedy mu w głowie ta się czwała scena .... *Chrośc. Fars.* 460. Jeszcze narodów tak wiele się czwała, Zbiwszy ich, tam się zdobyway bogato, *Chrośc. Luk.* 71. §. *tr.* Czwałać co w głowie, czwałem przebiegać, porywczo roztrząsać, etwas in seinem Kopfe herum wälzen. W głowę zachodzi bez mała, wszystkie te różne rzeczy w myśli czwała. *Pot. Arg.* 229. *§. Czwałać na kogo *ob.* Czyhać.

CZWAŁACZ, a, *m.* czwałem ieżdżący, ein Galoppirer; *Crn.* dirjavz.

Pochodz: *docwałać, dowałować, nacwałować się, pocwałać, przecwałać, przycwałać, rozcwałać, wycwałać się.*

CWELICH, u, *m.* z *Niem.* der Zwillich (cf. drelich) tkanina.

nina lniana z podwoyney osnowy, *Bh.* cwilink; *Crn.* dvojshort; *Sr.* 2. zwillich; *Cro.* czvilich, czvilih; *Sla.* csetverocip; *Hg.* kitoel (cf. kitel); *Rs.* мнль. Namiot z cwelichu. *W. Post.* IV. 3, 318. CWELICHOWY, a, e, z cwelichu, Zwillich s., von Zwillich; *Boh.* cwilinkowý; *Rss.* мйколый.

CWEYNOS, a, *m.* z Niem. Dwóchnosek, Dwóynos, miano, które daią ogarom. *Kniaz. Poez.* 3, 120. (cf. Grzmilas, Zagray), ein Name, den man den Stäuberhunden zu geben pflegt.

CWIARTKA, i, ż., CWIARTECZKA, i, ż. zdrobniałe wyrazy słowa Cwierć, czwarta część iakiey drobnieyszey rzeczy, ein Viertelchen, ein Viertel, der vierte Theil; *Bh.* czwrtka; *Rs.* чьтверка. Talary, półtalary, ćwiartki Hiszpańskie i Hollenderskie. *Vol. Leg.* 7, 499. Viertelthaler. Cwiartki są to dwuzłotówki, 40 z grzywny. *Vol. Leg.* 7, 451. Achtgroschenstücke. *Cwiartkówka, zł. 1, gr. 22. *Pam.* 85. 1, 60. Cwiartka, czwarta część miary. *Mącz.*, ein Viertel irgend eines Maaßes. Walas prosi o ćwiartkę. Jacy za ćwiartkę winien. *Off. Wyr.* (w sposobie mówie. ia chłopów, za ćwarć korca zboża, ein Viertelscheffel Getreide). Cwiartka mięsa, zwłaszcza pomnieyszych bydląt, ein Viertel Fleisch von Thieren, z. B. ein Kalbsviertel. Cwiartka cielęciny. – Cwiartka papieru, ein Quartblatt Papier, ein Blatt Papier, ein Stückchen Papier; *Vd.* shetertni list, shtertes listu; *Rs.* четверть листа. Cwiartka papieru złożona. *Teat.* 57, 174. Nie pisz na arkuszu; co się mieści na ćwiartce. *Off. Wyr.* Nie żałuy ćwiartki dla przyiaciela. *ib.* (przecięł napisz, albo odpisz na listy). CWIARTKOWAC, CZWARTKOWAC, CWIARTOWAC *ob.* Cwiertować. CWIARTKOWY, a, e, z ćwiartki, viertel z. Cwiartkowa książka, ćwiartkowy list, ćwierćarkuszowy, *Rss.* книга аб четверткы, in Quarto. §. Cynę, do którey czwartą część ołowiu dodaią, ćwiartkową zowią. *Krumł. Chym.* 192. Viertelzinn, worin der vierte Theil Bley.

CWICZYC cz. *ndk.*, sposobić kogo do czego, wkładać go w co, wprawiać w co; doskonalić w czym, einen worin üben, ihn wozu anführen, anleiten, ihm Anweisung geben; *Bh et Slo.* cwičiti, cwicim; (cf. wyknąć, zwyczay, cf. uczyć, cf. *Ger.* ziehen); *Sr.* 1. pohutjam, nahanam; *Rg.* zabavgljati; *Sla.* zabavljati). Na tym placu ćwiczą konie do iazdy. *Star. Dw.* 11. Przełożeni, aby czeladź swoię do wszelakiey powinności ćwiczyli. *Modrz. Baz.* 48. Nie trzymam z Marsem, co na bitne boie Cwiczy swe szable, ćwiczy zbroie. *Ryb. Gęsl. C.* 2. Lepiey bogaty psa ćwiczy, niż ubogi syna. *Rys. Ad.* 35. Mądrego cudza nieostrożność ćwiczy. *Pot. Syl.* 4. Tego niech za mądrego zemną wszyscy liczą, Kogo nie doświadczenie, lecz przykłady ćwiczą. *Pot. Pocz.* 228. (po szkodzie mądry; lepiey przed szkodą bydź mądrym cf. cudzym się przypadkiem kaiać). Cwiczenie, wprawianie, das Ueben, die Uebung; *Sla.* zabava, *Sr.* 1. ciahnidba, hutjwa; *Vd.* navada, navajenje, vada, dopernashilu; *Dl.* nafstoyanye; *Hg.* dolog). Cwiczeniem zowiemy wszelakie powtórzenie spraw dla potwierdzenia i ugruntowania nałogu (wprawy). *Petr. Et.* 120. Cwiczenie, iakoby druga natura u młodego. *Radz. Z. N. J.* 18. Cwiczenia ciała służą zdrowiu. *Pilch. Sen. Ist.* 111. Leibesübungen. Cwiczenie rozumu iest podobne do uprawy roli. *Zab.* 5, 128. Dowcip ćwiczeniem ostrzeie. *Cn. Ad.* 117. Dasz źrzebca na ćwiczenie do dobrego kawalkatora. *Falib. Dis.* C. 3. (na obieżdżanie). Siła, siła ma w woysku przed liczbą ćwiczenie. *Pot. Arg.* 155. t. i. wprawa woyskowa, musztra, umiętność). Gdzie iest rada rozważna a sprawa ćwiczona, więcey ieden radą swą sprawi, niżli ich wiele, co nic nie umieią. *Rey Zw.* 163. *b.* Ogólniey ćwiczyć, uczyć, wychowywać, edukować, formować, üben, bilden, erziehen, unterrichten. Woźnica konia nie ćwiczy ieno ostrogą, musztukiem, biczem i korbaczem; dozorca zaś ma ćwiczyć ucznia, napominaniem, grozbą, podczas biczem, a zawsdy przykładem dobrym. *Petr. Et.* 93. Cwiczenie, nauka, edukacya, der Unterricht, die Bildung, die Erziehung. Dawniey wyieżdżać młodym zabroniono Na ćwiczenie z oyczyzny, aż w doyźrzałym wieku. *Star. Vot. C.* 2. Kazimierz Jagiellonczyk Długoszowi syny swoie do starania i do ćwiczenia nauk i obyczaiów poruczył. *Krom.* 688. Jakie ćwiczenie, takie pociechy. *Falib. Dis. J.* 3. Złe czynią rodzice, którzy zaniedbawaią dobrego ćwiczenia dziatkom. *Modrz. Baz.* 36. Dzieci bez ćwiczenia żyiąc, dorósłszy, do niczego dobrego się nie przydaią. *Petr. Et.* 97. Nie umiecie ćwiczenia dawać dziatkom z młodu. *Opal. Sat.* 1. Jak się pachnące nazywaią wody, Jakie z Paryża wywiezione mody, Jak zrzeć włosy, iak się pierś odkrywa, Nie to nie, nie to ćwiczeniem nazywa. *Karp.* 7, 57. Konrad będąc w złym ćwiczeniu z młodu i w roskoszy i w próżnowaniu wychowan, nie umiał się zgoła rządzić na swoim państwie. *Biel. Kr.* 117. Cwiczony, wprawny, biegły, wyuczony, geübt, fertig, bewandert, unterwiesen, gelehrt; *Vd.* obhojen, povajen, svushen; *Rs.* искусный; *Ec.* обыченый. Im ćwiczeńszy kto w swoim rzemieśle, tym większey czci godzien. *Gorn. Dw.* 23. Rozmyślania częste nas sprawnieysze i ćwiczeńsze czynią. *Lat. Kom. C.* 3. Niećwiczeńsi pospolicie gorętsi. *Biel. Kr.* 489. Wss na pomoc przyzywam, o Muzy ćwiczone, Cny Jowiszow narodzie, o panny pieszczone. *Star. Vot. A.* 3. Wszystkie prawie ćwiczeńsze narody chronią się tego. *Star. Vot. B.* 4. *b.* (polerowniejsze, oświeceńsze, die gebildeteren, cultivirtern Nationen). *Zygr. Gon.* 253. Cwiczony; *in malam partem* przebiegły, sztuczny, kunsztowny, erkünstelt, studiert. Pono rozumiesz, że mię ćwiczonemi łzami i słówki zmówisz pieszczonemi, *Pasł. F.* 113. Zmyślone słowa masz, śmieszki, poyrzenie ćwiczone. *ib.* 116. – Cwiczenie duchowne, rekollekcya, rozmyślanie, geistliche Uebung, Betrachtung. *Cn. Th.* Biskup osądził księdza na dziewięć dni ćwiczenia duchownego o chlebie i wodzie. *Off. Wyr.* – Cwiczyć kogo słowami, napominać go, strofować, einen mit Worten züchtigen, ihn ermahnen. Cwiczenie, napominanie, strofowanie, die Ermahnung, die Zucht, Züchtigung mit Worten. Synu moy, słuchayże ćwiczenia oyca twego, a nie opuszczay nauki matki twey. *Radz. Prov.* 1, 8. §. Cwiczyć rózgą, batem, z chłostać, smagać, karać, mit Ruthen, Peitschen u. s. w. züchtigen, schlagen, prügeln, fuchteln, ućwiczyć, oćwiczyć *dk.*, *Sr.* 1. schwikam *ferio*, *Vd.* shibati, otepsti). Kto folguie rózdze, nienawidzi syna swego; a kto go miłuie, ćwiczy go. *Sk. Kaz.* 420. Bękartem, nie dziecięciem boga się niech liczy, Kogo nie karze, kogo ten ociec nie ćwiczy. *Pot. Pocz.* 486. Prze-

kłęty ten kuchars, iakżebym ia iego ćwiczył, gdybym był We Panem. *Teat.* 11, *b.* 19. Cwiczony, wybity, smagany, ein Geprügelter, Gezüchtigter. Jeden ćwiczony ſtoi za dwóch niećwiczonych. *Off. Wyr.* (ieden bity, za dwóch niebitych, cf. rózga brzozowa rozum dawa). Cwiczony miotełkami pod pręgierzem. *ib.* ein Geſtäupter. Cwiczenie, chłoſta, obicie, osmaganie, Schläge, Prügel, Hiebe. Wziął rózgą dobre ćwiczenie. *Off. Wyr.* — *Fig. tr.* ćwiczyć nieprzyiaciela = bić, porazić go, den Feind ſchlagen, peitſchen. Waleczny Sobieſki ćwiczył Turczyną pod Wiedniem. *Teat.* 32, 50. Hetman ten zwykł Turków ćwiczyć. *Paszk. Dz.* 49. CWICZYC się *zaimk.*, wprawiać się w co, wkładać się w co, doſkonalić się, ſich worin üben; *Vd.* se vadit, se navajat; *Crn.* umętam; *Sr.* 1. pilnoſcju ſe, pohuknu; *Sla.* zabavljati se, priučávati se). Szanuymy tych, którzy się w naukach ćwiczą szczęśliwie. *Zab.* 15, 68. Trzeba mu się ćwiczyć w naukach z młodu. *Star. Ryc.* 40. Młodź się zjeżdżała ćwiczyć w rycerſkiey zabawie. *Star. Vot. C.* 4, *b.* Wół, gdy we trzech latach będzie, poczynay z nim się ćwiczyć ku robocie. *Cresc.* 550. Lud ten śmiałością wszyſtkich przewyższa, bo z Tatarami przyległemi uſtawicznie ćwiczyć się muszą. *Stryik.* 351. Wszędzie od filozofów się badał, i z niemi się ćwiczył. Tak że się prędko między pierwsze liczył. *Jabł. Ex.* 3. On ieſt ſkarbnicą mądrości, z którey ſię nawet i nieśmiertelni duchowie ćwiczą. *Bzow. Roś.* 61. (uczą się, doſkonalą się, ſie lernen, bilden ſich daraus). §. Cwiczyć się, rózgą, dyscypliną, smagać się, chłoſtać się, ſich peitſchen, ſich ſchlagen. S. Mąż ćwiczył się po grzbiecie rzemykami, z których każdy miał na końcu drot ostry. *Off. Wyr.* Kapnicy ćwiczyli się dyscyplinami nieraz aż do krwi. *ib.* *CWICZENSTWO, a, *n.* ćwiczenie, układność, karność, Uebung, Zucht, Disciplin. Trzeba zawsze ćwiczeństwa a karności około siebie użyć, aby gniewem władnąć. *St. Kaz.* 314. CWICZENSZY *comparat. particip.* Cwiczony, *ob.* Cwiczyć. *CWICZNY, a, e, przyimuiący ćwiczenie, poiętny, nauczny, gelehrig, empfänglich für Uebung und Unterweiſung; *Bh.* cwičny. Głowy ćwiczne. *Ryb. Ps.* 89. CWICZYCIEL, a, *m.* ćwiczący drugich, upominacz, uczyciel, der einen übt, der Unterweiſer; *Sr.* 1. pohutjer, nahanik; *Bh.* cwičitel. Chcesz bydź wodzem ślepych, ćwiczycielem nierozumnych, uczycielem niemówiątek. *Budn. Rom.* 2, 19. (miſtrzem. *Bibl. Gd.*) *w rodz. żeńſk.* CWICZYCIELKA, i, *ż.* die Unterweiſerinn. Cwiczycielka córek *Teat.* 30, *b.* 131. *CWICZYZNA, y, *ż.* ćwiczenie, biegłość, wprawa, doświadczenie, Uebung, Geübtheit, Fertigkeit. Wy przez rycerſkie na woynach ćwiczyzny Zasłużyliście względy u oyczyzny. *Chroſć. Fars.* 34. Turczyn kilkakroć zwey doznawszy broni, Przeczuwa swoie z rycerſkiey ćwiczyzny Nieuchronione pogromy i blizny. *ib. ded.* Żołnierze wodza zdraycą zowią swey oyczyzny i swoie w zbrodniach domowych ćwiczyzny. *Chroſć. Luk.* 145. §. Sztuka, kunszt, miſterſtwo, doſkonałość, Kunſt, Geſchicklichkeit, Fertigkeit. Dedal oſtatniey ćwiczyzny czyny po sobie zoſtawił. *Pot. Arg.* 49. Srebra i złota do okrętu z Lądu Dziadowſkiey ieszcze wynosi ćwiczyzny. *Pot. Syl.* 81.

Pochodz: *doćwiczyć, naćwiczyć, oćwiczyć, odćwiczyć, poćwiczyć, przećwiczyć, wyćwiczyć, zaćwiczyć, ćwik, ćwikowy.*

CWIECZEK, — czka, *m. zdrbn. rzeczown.* Cwiek, ein kleiner Zwecknagel, ein Zweckchen, ein Zweck; *Bh.* cwíček, cwoček; *Sr.* 2. zwak. Był więc ćwieczki przybiiał do rozumu słowa, Tedy snadnie odpadną, gdy szaleie głowa. *Rey Wiz.* 68. — *Fig.* Ma ćwieczek w głowie = bito go w ciemię, nie ſtaie mu klepki, er hat einen Schuß, er iſt geſchoſſen. Cwieczek musi mieć w głowie; życzyłbym od licha Dadź iey z łot ciemierzycy, niechay się wykicha. *Zabł. Amf.* 55. Cwieczek S. Ignacego w głowie, brak klépki, dziura we łbie; z przesądu, że kto od Jezuitów wyłępował, mieszał mu S. Ignacy rozum czyli figurycznie, zabiiał mu ćwieczek w głowę. CWIECZYSTY, a, e, CWIECZYSTO *przysłk.*, pełen ćwieków, ćwiekami pobity, voll Zwecknägel, zweckig. CWIEK, a, *m.* gatunek gwoździ żelaznych z wypukłą głową, z Niem. der Zweck, der Zwecknagel; *Bh.* cwek, cwok; *Cro.* czvek; *Vd.* shrebliza, shebliza; (*Vd.* sroki = gatunek ciaſta, makarony). Cwieki gontowe. *Os. Zel.* 64. Darował Otton Bolesławowi Ćwiek z krzyża Chryſtusowego. *Nar. Hiſt.* 2, 95. Pieszy leniwo wygra, ale dłużey dotrzyma, według onego przysłowia, iakby go ćwiekiem przybił. *Fredr. Ad.* 45. (piechota iak mur, nieporuszona, iak przykuta). §. *Medic.* ćwiek, odcisk, nagniotek, narośtek, ein Gewächs wilden Fleiſches, eine Fleiſchverhärtung, verhärtetes Geſchwür, ein Ueberbein, Hühnerauge, Warze u. ſ. w. Narośliny przez stawy i członki, które łacinnicy *clavos*, my ćwiekami albo gwoździami nazwać możemy, *Syr.* 739. po ſtaropolſku te ćwieki kursemi okami zowią. *ib.* 1180. Cwieki albo brodawki twarde pod palcy w nogach, *furunculi. Syr.* 110. Lilia ćwieki na członkach i stawach zasiadłe spędza. *ib.* — §. Cwiek, mozoł, trudność, przeszkoda, kłopot; Kummer, Verlegenheit, Schwürigkeit. To nie łada ćwiek. *Off. Wyr.* (tu to sęk!) Coraz mu nowe w sercu leżą ćwieki. *Pot. Syl.* 185. Wbiiać komu ćwiek w głowę, zadawać mu trudność, kłopot. *Cn. Th.* 1230. einem einen Nagel in den Kopf ſchlagen, einen Keil; ihm einen Floh ins Ohr ſetzen, ihm Kummer machen, ihm Angſt machen. Day go katu! whileś mi ćwiek w głowę. *Teat.* 19, c. 69. CWIEKARNIA, i, *ż.* kowalnia ćwiekarska, die Nagelſchmiede. *Bndt.* CWIEKARSKI, a, ie, od ćwiekarza, Nagelſchmids =. Cwiekarskie rzemieslo =. CWIEKARSTWO, a. *n.* das Nagelſchmidshandwerk. CWIEKARCZYK, a, *m.* czeladnik lub chłopiec ćwiekarski, der Nagelſchmidgeſelle, Nagelſchmidjunge. CWIEKARZ, a, *m.* rzemieślnik od ćwieków, der Nagelſchmid; *Bh.* cwečkař, cwočkař. *Bndtk.* — *W rodz. żeńſk.* Cwiekarka, die Nagelſchmidinn. CWIEKOWAC *czyn. ndk.*, ćwieki powbiiać, ćwiekami pobiiać, Zwecknägel einſchlagen, mit Zwecken beſchlagen. CWIECZKOWAC, ćwieczkami pobiiać, mit Zweckchen, Zwecknägelchen beſchlagen. *Bndtk.* §. *Fig.* Cwiekować, smagać nielitościwie aż do krwi, katować, męczyć, bis aufs Blut peitſchen, zerpeitſchen. Zły, iak bies zapalczywy, chciał mię ćwiekować. *Teat.* 17, 75. Mówisz: zaiąc niedopiekły, Day kańczuka, wołasz wściekły, Wolisz kucharza ćwiekować, Niźli zaiąca ćwiertować. *Min. Ryt.* 3, 87. *scindere*). CWIEKOWY, a, e, od ćwieka, Zweck =, Zwecknagel =. Cwiekowe głowa.

Pochodz *dołćwiekować*, *nałćwiekować*, *przećwiekować*, *wyćwiekować*, *zaćwiekować*, *zćwiekować*.

ĆWIERĆ, i, *f.* czwarta część czego (cf. kwarta), ein Viertel Cwiartka *zdrbn. qu. v.*, *Bh.* čjtwrt, čjtwrtce, čjtwrtka, čjtwrtina; *Slo.* ſtwrt; *Vd.* shtertez, shetertinka, shetertnina; *Crn.* shetert, shetertinka, shetertnina, firkélz; *Bs.* cetvrrit, cetvrritina; *Sla.* csetvertina, litra; *Sr.* 1. jtwortélk; *Sr.* 2. ſtwörſch, bertel; *Rg.* cètvart, cetvàrtina; *Cro.* chetèrt, chetertinka, fertaly; *Dl.* chetvart; *Rs.* чемвéрмка; *Ec.* чéмвеpмъ, чемвépмая чáсмь, чемвеpмина. Ćwierć łokcia, eine Viertelelle. Łokieć dzieli się na cztery części, nazwane ćwierci, a ćwierć każda na sześć calów. *Solſk. G.* 2, 5. *Prov.* Na ćwierć mu popuścisz, to on się domyśli na łokieć. *Haur. Sk.* 137. (cf. dano kurowi grzędę, a on się domyśla wieży). Ćwierć godziny *Cro.* fertaly vure *ob.* kwadrans. Ćwierć roku *Ec.* чрнмвсячіе, время трехмвсячное *ob.* Kwartał. – Ćwierć korca, ćwierć, czwarta część korca, lub też naczynie iakie do mierzenia zboża, mieszczące w sobie czwartą część korca, dzielące się na cztery miarki, ein Viertelſcheffel, ein Viertel, auch das Maß, das ein Viertel miſſt, das Viertel. Korca Krakowſkiego ćwierć, półmacek Lwowſki. *Cn. Th.* 304. Korca Sendomirſkiego ćwierć, ma garcy sześć; korca Sandomirſkiego półćwierci trzy garce ma. *ib.* – *ob. Inwentarze tit.* miary. Ćwierć dębowa, sosnowa, t. j. naczynie ćwierć mierzące z dębiny i t. d. zrobione. Ćwierć kuta z obręczami żelaznemi. Handluie zbożem na ćwierci. *Oſſ. Wyr.* (nie na korce; drobny przekupień). Jeszcze teraz na ćwierci przedaią. *ib.* (niemasz tylko chłopi na targu; ieszcze panowie nie otworzyli śpichlerzów). Ćwierć żydowſka, arendarſka. (fałszywa). Podſtawić ćwierć (podsunąć fałszywą). Prosił chłop we dworze o ćwierć (*ob.* o ćwiartkę; o zapomogę zbożem, er bat, ihm einen Viertelſcheffel Getreide zu leihen). Ćwierć z czubem *ob.* czub. Ćwierć pod ſtrych *ob.* ſtrych, cf. Korzec. Ćwierć funta, ein Viertelpfund. Ćwierć arkusza papieru, ćwiartka, ein Quartblatt Papier; *Rs.* чемвеpмка лисма *ob.* Ćwierć-arkuszowy. – Ćwierć mięsa, wołu, sarny (o drobniejszych, ćwiartka), ein Viertel von einem Thiere. Ćwierć abo ćwiartka przednia, od przodu, das Vordertheil, pośledńia, tylna, zadnia, pośladek, od zadu, das Hintertheil. Droższa dziś ćwierć mięsa, aniż na on czas był wół cały. *Falib. Dis. N.* 3. Ćwierć, sztuka ćwiertowanego winowaycy, das Viertel, ein Stück von einem Geviertheilten. Dulcyn poszedł żywcem na ćwierci i ogień. *Nar. Hſt.* 5, 366. został ćwiertowanym i spalonym, er wurde geviertheilt. Skazany na roztargnienie od koni na ćwierci. *Tward. Wł.* 100. von Pferden in vier Stücke zerriſſen werden). Niech mię na sztuki bisurmanie płatą, niech członki moie na ćwierci rozrywa. *Jabł. Buk. B.* 3. – Ćwierć drzewa, czasem u niektórych połeć drzewa, deſka, das Viertel eines zerſpaltnen oder zerſegten Baums, eine Holzſpalte, ein Bret. Trumnę sobie za wczasu na pamiątkę ćwierci Stolarzowi z dębowey kazał zrobić ćwierci. *Pot. Pocz.* 651. (z dębiny na ćwierci czyli połcie porzniętey). – Ćwierć w czapce, maiącey cztery ſtrony, n. p. iak konfederatka. *Oſſ. Wyr.* jeden ze czterech płatków, inaczey kwatera, das Quartierchen, in einer viereckigen Mütze, eines von den vier Stücken, woraus ſie beſteht. – Ćwierć roli, miara pewna inwentarſka, czwarta część łanu, eine Viertelhufe. Nie bez nadgrody gospodarz mnie puszcza, za wierne wysługi Orzą obszerne ćwierci moie pługi. *Zab.* 16, 341. (*synecdoch.* obszerne pola, niwy). Ćwiertnik, chłop na ćwierci roli osiadły, n. p. siedzi Paweł na półrolku, Gawel na ćwierci. *Oſſ. Wyr.* – Ćwierci pan, tetrarcha. *Sekl.* 69. (czwartey części państwa pan, ein Vierfürſt). §. Ćwierci woyſkowe, kwartały, raty płaty wysłużoney, die Soldatenquatember, Dienſtquatember, Dienſtvierteljahre. Zabroniono prawem, aby żaden towarzysz z woyſka albo do inszego rotmistrza nie wyieżdżał, dokądby zupełnych czterech ćwierci z iednym rotmistrzem nie wysłużył. Jedna ćwierć a prima Aprilis ad primam Julii. *Vol. Leg.* 4, 488. Woysko w borgowe zaszedłszy ćwierci, iuż nie ma czym się utrzymywać. *Vol. Leg.* 5, 765. Żołnierz, kilkadziesiąt na woynie wysłużywszy ćwierci. *Pot. Jow.* 56. Za Stefana po ośm złotych husarzowi na całą ćwierć płacono. *Star. Ryc.* 20.

ĆWIERĆARKUSZOWY, a, e, ćwiartkowy, na ćwierć arkusza wielki, Viertelbogen-, Quart-. Ćwierćarkuszowa forma, Quartformat. Ćwierćarkuszowa księga, ein Quartant, ein Quartband. ĆWIERĆBECZEK, – czka, *m.* beczki czwarta część, eine Viertelstonne. Ćwierćbeczek, albo antał trzyma garcy 18 Warszawſkich. *Jak. Mat.* 1, 5. *Leſk. Mier.* 2, 26. ĆWIERĆIEN *Genit. plur., subſt.* Ćwiertnia. ĆWIERĆIENNY, a, e, od ćwiertni, co ćwiertnie waży, korzeczny, *mediale. Mącz.* Malter-, *n. ſ. w.* ĆWIERĆIOFUNTOWY, a, e, ćwierć funta wynoszący, viertelpfündig; *Vd.* shetertnofunten. ĆWIERĆIOKRĄG, – ęgu, *m.* ĆWIERĆKOLE, a, *n.* Kwadrans, narzędzie matematyczne, składaiące czwartą część okręgu. *Jak. Art.* 3, 288. Do zwyczaynych pomiarów ćwierćkole, czyli iako zowią ćwierćiokrąg, *quadrans*, maiący promień na stopę długi, iest naywygodnieyszy. *Zabor. G.* 178. ĆWIERĆIOROCZNY, ĆWIERĆROCZNY, a, e, ĆWIERĆIOROCZNIE *przysłk.*, trzymiesięczny, kwartalny, vierteljährig; *Vd.* shtertezhnolieten, trimiesenzhen, kvatern). Ćwierćioroczny. *Mon.* 75, 594. Ćwierćroczny prezes. *Czack. Pr.* 231. *Bh.* čjtwrtletnj. ĆWIERĆIOWY, a, e, ćwierć biorący w się, iakąkolwiek miarą albo wagą, obeymuiący ćwierć, Viertel-, ein Viertel eines Maßes oder Gewichtes enthaltend; *Bh.* čjtwrtnj; *Rs.* чемвеpмный. Ćwierćiowy worek. *Oſſ. Sr.* 3. Grzyb ćwierćiowy. *Mon.* 71, 546. ĆWIERĆMUROŁOM, u, *m.* ein Viertelmauerbrecher. Ćwierćmurołomy dwunaſtofuntową kulę ſtrzelaią. *Jak. Art.* 2, 212. ĆWIERĆSOKOŁ, a, *m.* ein Viertelfalke, eine Art Geſchütz. Ćwierćsokoły iednofuntową kulę ſtrzelaią. *Jak. Art.* 2, 212. ĆWIERĆWĘŻE, a, *n.* eine Viertelſchlange, Art von Geſchütz. Ćwierćwęże cztero- albo pięciofuntową kulę ſtrzelaią. *Jak. Art.* 2, 212.

Pochodz. po słowie: *Czwarty.*

*ĆWIERDZA *ob.* Twierdza. ĆWIERDZIĆ *ob.* Twierdzić

ĆWIERĆZEĆ *ex. ndk.*, Ćwierknąć *idnt.*, Cierkać, Ćwierkać *kontyn.*, ſkrzyp wydawać iak świerszcz, świergotać. *Wlod.* zirpen, einen rauhen Ton hören laſſen; *Bh.* cwrcéti, cwrčim, cwrkam, cwrnceti, cwrncim, cwrkáti, cwrkávám; *Sr.* 1. zejerkam; *Sr.* 2. ſčjirzeſch; *Crn.* zverzhati, zverzhim; *Vd.* zherzhiti; *Rs.* чúркнуть, чúркать, чúркивать,

чнкнумъ, чнкáмъ; *Bs.* gjuberiti; *Rg.* xuberitti, xâmoriti, bighlissati). Swierszcz ćwierka. *Dudz.* 21. Konik uszy wrzaskliwym ćwierkaniem obraża. *Tol. Saut.* 4. *Zab.* 10, 191. *Eccl.* кобылки, и сверчки чúркаютъ. - O wróblach i innych drobnych ptaszkach n. p. Mało słowików, a wdzięcznie śpiewają, Cma wrobłów; kiedy ladaiak ćwierkają. *Brath. F.* 2. *b. Crn.* shvergoleti). Zadne nad mego kanarka piśklę skromniey nie ćwierkało. *Tol. Saut.* 53. Kanarek migdał chwyciwszy, ćwierkaiąc odemnie uciekł. *ib.* B2. Wróbel porwawszy się podleci i pocznie ćierkać. *Min. Ryt.* 2, 251. 1.) *ĆWIERK, *ĆWIERCZ *ob.* Swierszcz. 2.) CWIERK, u, *m.* ćwierkanie, świergot, skrzyp, das Zirpen, das Gezirpe, der Zirp, z. B. der Grille, des Heimchens; *Bh.* cvrkanj; *Rg.* xubér, xâmor). Swierszcz skrzydłami swemi ruszaiąc, ociera ie o grzbiet; a powietrze tym sposobem poruszone, wydaie ćwierki. *Zool. Nar.* 152.

Pochodz: *świerszcz, świergotać, świerkotać, świergot cf. świegot, świegotać, świegotliwy.*

CWIERTNIA, i, *ż.* (*Etym.* ćwierć); *Bh.* ćtvrtce, miara zboża różney w różnych krainach wielkości, *Cro.* stertina, stertinka, stertinyak; *Vd.* startinjek; cf. kłoda, maca, korzec, ein Getreidemaß, von verschiedener Größe nach Verschiedenheit der Gegenden. Maldr albo ćwiertnia. *Syr,* 945. Cwiertnie abo pewne mace. *Chełm. Pr.* Łaszt dobrey miary ma ćwiertni 26; ćwiertnia korcy trzy. *Sol. Geom.* 3, 135. Cwiertnia Poznańska ma garców 42. *Cn. Th.* Maldr Paryzki 12 ćwierteń, iako i w Polszcze czyni; a ćwiertnia Paryzka iest tylko iako w Krakowie Kazimierska, albo w Wielkiepolszcze Kalińska, bo także cztery korce czyni. *Grzęp. Geom. M. b.* Cwiertnia Krakowska ma garców 36, Kalińska 52. *Cn. Th.* Cwiertnia Toruńska równa iest Krakowskiemu korcowi *Tr.* - Wydano nań każdy dzień dwanaście ćwiercioń (*Genit. plur.* zamiast: ćwierteń) białey mąki. *W. Dan.* 14, 2. (dwanaście miar wielkich. *Bibl. Gd.*). Sto ćwiercień pszenicy. *Leop.* 3 *Exdr.* 8, 21. *W. Post. W.* 2, 153. CWIERTNIK, a, *m.* chłop na ćwierci roli osiadły, *Off. Wyr.* ein Viertelhüfner; (*Bh.* ćtvrtnjk = ein Viertelhauptmann). CWIERTOWAC, *CWIARTOWAC, *CZWARTOWAC cz. *ndk.*, poćwiertować, rozćwiertować *dk.*, na cztery ćwierci rozciąć, rozszarpnąć n. p. złoczyńcę, vierttheilen; *Bh.* ćtvrtiti; *Vd.* shetertiti, na shtirje resdeliti; *Rośs.* четверить, разчетверить, четверповать, разчетверповать. Woiewoda Wołoski syna cara Tatarskiego rozćwiertować rozkazał. *Krom.* 695. Każe cię ćwiertować i ćwierciami twoiemi pale nasztychować. *Paszk. Dz.* 24. Poimany, ćwiartowany od urzędu, który nie chciał bluźnierców żywić, wziął swą zapłatę. *Birk. Sk. E. b.* - *Fig. tr.* Jeśli chcą Włochy poczwartować bogowie... *Bardz. Luk.* 186.

CWIERZYC *cz. ndk.*, (cf. *Ger.* zwerch - na ukos) przeorywać, odwracać, radlić. *Cn. Th.* - *Wlod.* - *Dudz.* 55. zwiebrachen, überzwerch ackern.

CWIK, a, *m.* ćwiczony, doświadczony; weteran, nienowak, niefryc, ein Erfahrner, ein Bewanderter, ein Veteran; *Bh.* ćwik, zwyk, zwykły ku wszemu; *Ec.* обычникъ, многоискусный; *Rs.* стройный. *Exercitatus* wyćwiczony abo ćwik, iak niektórzy mówią. *Mącz.* Woienni ćwikowie wszyscy radzili, nieprzyiacielowi iuż nie dadź się rozpościerać. *Krom.* 456. Więcey w iego woysku było młodzików, aniżeli ćwików. *Orzech. Turn.* 54. Większe ma bydź iadło dane sawodnikowi ćwikowi, niźli nowskowi. *Petr. Et.* 103. Młodzik niewolnik, *maisz towarzysz, ćwik pan. *Rys. Ad.* 40. - Cwik, przebieglec, sacowany, Kuty na cztery nogi, karmiony szpakami, wronami, kos, ein Schlaukopf, ein Fuchs, mit allen Hunden gehetzt; auf allen Vieren beschlagen, durchtrieben. Kioperli, ten stary ćwik, wyprawił przed swoią śmiercią niepoślednią sztukę. *Klok. Turk.* 92. Słyszałem to od Sienickiego, ćwika starego i sławnego męża. *Orzech. Tar.* 49. - §. Cwik, stary karp', ein dreyjähriger großer Karpfen; auch im Deutsch. an einigen Orten Zwicke; ein Hauptkarpfen. Za trzy lata stare karpie iuż będą ćwikami i okrasą gatunku. *Haur. Sk.* 141. (cf. kroczki, stopniki). §. Kogut niezupełnie wykapłuniony, ćwikiem u nas zwany; głosu taki zupełnie nie traci; ale go przecięż znacznie odmienia. *Kluk Zw.* 2, 129. (u koni i bydląt zowią to wnętr. *Dudz.* 35.). der Halbkapaun, der Spitzhahn, der nicht ganz verschnitten ist. *Prov.* Wpadł iako ćwik głodny, między mdłe kuropatwy. *Pot. Pocz.* 127. (kto duższy, ten lepszy). §*. Skępiec i z dębu radły odarł łyka, Aby dosypał konopnego ćwika. *Rey Zw.* 217. *b.* - 2.) CWIK, u, *m.* obeyście, stan życia, das Gewerbe, der Stand, die Lebensart; *Bh.* ćwik edukacya). Zgodny do żołnierskiego ćwiku. *Tr.* 3.) CWIK, raczey ćwyk, pospolita gra w karty, das Zwicken, ein bekanntes Kartenspiel. *Bndt.*

CWIKŁA, y, *ż.*; CWIKIEŁKA, i, *ż. zdrbn.*, rodzay rośliny, *beta Linn.* rodzaie iego burak, boćwina. *Kluk Dyk.* 1, 68. Mangold, Bete, rothe Rüben; *Bh.* ćurjn, mancholt. *Sr.* 1. ćjerwena řepa; *Sla.* cikla; *Dl.* blitva; *Vd.* erdezha repa, pieaje, rona, pösna, pesa, peisa, plitva; *Crn.* peissa, pęsa, blitva; *Cro.* czikla, blitva; *Hg.* tzekla; *Bs.* bitva, blitva; *Rs.* свёкла, свёколка. Roślina początkowie obca, teraz każdemu dobrze znaioma. *Jundz.* 178. Cwikła iarzyna ubogich. *Syr.* 1120. Zwyczaynie zowią buraki zaprawne ćwiklą, a liście ich zaprawne boćwiną. - Cwikła na stołach u nas, a boćwina w Litwie bardzo iest pospolita. *Kluk Dyk.* 1, 68. *Krup.* 5, 56. Cwikła iest czerwona, biała i czarna; nawet o żółtey piszą. *Syr.* 118. *Proc.* czerwony iak ćwikła. *Off. Wyr.* (iak krew, iak cegła). Mdły iestem iak ćwikła, *betiso. Mącz.* *Cro.* blitvenyak *homo plumbeus*). - Cwikła leśna albo polna, Waldmangold, *Limonium*, do ogrodney podobna. *Syr.* 1281. Cwikła pomorska, *atypum*, *herba terribilis*, Kraut Atropo, Wiesiołek od drugich zwana, ma kwiat i korzeń ćwiklanemu podobne. *Syr.* 1517. CWIKLANY, a, e, od ćwikły, Mangold's, rothe Rüben's; *Rs.* свекольный; *Cro.* blitvin; cziklin; *Hung.* tzeklához - való). Cwiklany sok. *Haur. Sk.* 420. Cwiklane liście *ob.* boćwina, *Rośs.* свекóльникъ. Cwiklany list *ob.* rdest wodny.

CWINTNAL, a, *m.* na statku czyli szkucie, cwintnale są szimbelki, na których zamykaią linkę abo kalaryły; cwintnale zowią się także kiyki poprzeczne u dołu karnatów, na których też karnaty są okręcane; auf den Wasserfahrzeugen, hölzerne Pflöcke, woran die Leinen gebunden werden. *Mayer Mscr.*

*CWITNY *ob.* Kwitnąć.

CWIZGULT, u, *m.* złoto w blaszkach z podłożonym

srebrem, z *Niem.* das Zwischgold. Cwiżgultu księga. *Instr. Cel. Lit.*

CWYKIEL, - kla, *m.* klin, trójśpiczasty kawał, który w koszulę, w pończochy i t. d. wsadzają, z *Niem.* der Zwickel im Hemde, im Strumpfe u. s. w.; *Bh.* cwikl, klin. *Rs.* клстобецъ, клстовка, стрѣлка. *Fig.* Aryusz, iak iedną kwaterę fałszywie zakroił, wnet do niey kilkadziesiąt innych cwyklów przyłóżował. *W. Post. W.* 2, 143.

CY.

CYBANT, CYBUNT, a, *m.*, CYBANCIK *zdrbn.*, z *Niem.* das Ziehband, żelazo, którym się fugi okolka u koła okrywaią, inaczey też wyrwant. *Archel.* 3, 62. *Rs.* рванъ, обойма, скоба. Cybanty, wyrwanty, prędzey, prędzey, koło się zepsuło! *Teat.* 8, 62.

CYBEBY, - ów *liczb. mn.*, z Arabsk, naywiększe z wielkich rozynków, die Cubeben, Zibeben.

CYBET *ob.* Zybet.

CYBORA, y, *ż.* cyperus *Linn.* roślina rosnąca na łąkach mokrych. *Jundz.* 106. rodzay trawy. *Kluk. Dyk.* 2, 178. Cypergras; *Ec.* сазанъ; *Gr.* χαλβανη.

CYBORYUM *indecl.*, CYBORYA *liczb. mn.*, z *Greckolac.* u katolikow mieysce, gdzie się chowaią hostye poświęcone z kielichem. *Cerem.* 1, 67. przybytek, schowanie święte, das Tiborium, das Schränkchen auf dem Altare zur Aufbewahrung des Kelches, der Hostien u. s. w. *Fercula pulpita*, almarye, w których poganie chowali swoich bogów, równie były iak u nas cyborya. *Mącz.*

CYBUCH, a, *m.*, CYBUSZEK, szka, *m.* rurka do ciągnienia tytuniu, która się w lulkę wsadza, das Pfeifenrohr, Tabaksrohr, Tabakspfeifenrohr, z *Turec.* tschubuk, tschebek, tschubek; *Rs.* чубукъ, чубучокъ; *Bh.* trestа, trejska. Cybuchy do kurzenia tytuniu bywaią hordowidowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. *ob.* Kalinowe. CYBUCHOWY, a, e, od cybucha, Tabakspfeifenrohr-. Munsstuk cybuchowy.

CYBULA *ob.* Cebula. - CYC, u, *m.*, z Ind., gatunek materyi, der Zits.

CYC, a, *m.*, CYCE, - ów *liczb. mn.*, brodawka czyli guzik u piersi, osobliwie białogłowskich, die Zitze, die Brustwarze; *Bh.* cyc; *Crn.* sesa; *Sr.* 1. zicz, cic, cžecž; *Br.* sisla, dojka, ssasz, *plur.* ssake, sisse, dojke; *Cro.* czeczek, szczeczc; *Dl.* csicza, csicsak, doyka, szaszacz; *Hg.* chiche; *Rs.* сосцубъ, сосонъ, мамка; *Ital.* ciccia, zizza, tetta; *Suec.* tisse, disse; *Angl.* teat, tett; *Angls.* tit; *Hisp.* teta; *Gall.* teton; *Alb.* sisa; *Gr.* τιτθη; *Ger.* Zitze, Tüte; *Chald. Syr.* תר; *Arab.* תרי; *Hb.* דד et שד *schadh*, cf. ssać, cf. dziecię, cf. cedzić). Cyce często za całe piersi, albo raczey ich wypukłość, die Brust, die Erhöhung der Brust. Naczynia zbieraiące mleko, u których zwierząt wpodłuż brzucha dwoma rzędami położone są, iak u suki, wilczycy, świni, zowią się cyce. *Zool.* 68. (cf. promienie, wymiona), die Brüste der Säugthiere, die ihre Milchgefäße an der Brust haben: zum Unterschiede vom Euter. (cf. Cycek). Pstra lamparcica w pokarm dodawałać cyca. *Bardz. Tr.* 443. Cyc niewieści, *honestius dicitur* piersi niewieście. *Cn. Th.* CYCAŁ,

CYCAŁ, a, *m.* *Bh.* cycoš, cucak; *Sr.* 1. cjcak, ssący piersi, ein Säugling. §. Pieszczoch, niewieściuch, ein Mutterſöhnchen, ein Zärtling. CYCATY, a, e, piersisty, *mammeatus*. *Mącz.* ſtark von Brüſten; *Sr.* 1. cjcawy; *Cro.* czeczkasst; *Slo.* cecatý; *Hg.* tsetsos; *Rg.* sissatk CYCEK, cka, *m.*, CYCKI *liczb. mn.*, *właściwie zdrbn rzeczown.* Cyc, Część, podniesiona na piersiach, w którey śrzodku brodawka. *Kirch Anat.* 51. der erhöhete Theil der Bruſt, worauf ſich die Bruſtwarze befindet; *Bh.* cecek; *Vd.* sisek, sisei, sesek; *Crn.* susèk; *Rg.* sissa, dojka, sissiza; *Sr.* 1. cjck, cžéczk; *Dl.* szafsak; *Hg.* tsets, tsetsetske; *Cro.* czeczkek, szészécz, szaszacz: *Bs.* sisića; *Rs.* сосцубъ, сосонъ, сосочекъ, мамка, мамечка, *Ec.* мамки; *Gr.* τιτθαι. Cycki, gruczołki mleko oddzielaiące, ciała gruczołkowate na wyższey części piersi. *Krup.* 2, 344. die Bruſtwarzen. Cyckom bolącym lekarſtwo. *Sieszk. Ped.* 83. - Piersi białogłowskie, die Weiberbruſt; die Brüſte. Jeszcze w pieluchach i przy cycku. *Gliczn. Wych. K.* 2, *b.* an der Bruſt. Naymłodszy syn ieszcze przy cycku. *Wyg. Mar.* 3, 279. Panna widzę, bo w wieńcu; ale z sporym cyckiem. *Pot. Jow.* 2, 43. *Cycek dawać, piersiami karmić, *Sr.* 1. cžécž dahwam, cjeſchu. CYCKOWY, a, e, od cycków, piersiowy, Bruſt-, Bruſtwarzen-; *Rs.* сосковый, мамечный. Około brodawek cyckowych, idzie okrąg pewny, kołko cyckowe rzeczony. *Kirch. Anat.* 51. *Rs.* рунный. CYCON, ia, *m. zdrbn. rzeczown.* Cycek, cyś, das Brüſtchen. 2.) Pieściek, pieszczoch, ein Mutterſöhnchen, Zärtling. *Cn. Th.* 694 Sr. 1. cžéczak. CYCOWATY, a, e, na kształt cyców, zitzenartig, bruſtwarzenartig. Cycowaty, wymionowaty pociąg, *maſtrideus*. *Perz. Cyr.* 1, 159. §. leybowaty, ſchwerfällig. CYCOWO, a, *n.* miasto na Szląsku, Wartenberg in Schleſien. *Tr.* (CYCOWY, a, e, z cycu; Zits-, *diſt.* cyckowy.)

Pochodz: *cyś*, *cf. ssać*, *cf. dziecię*.

CYFRA, y, *ż.*, CYFERKA, i, *ż. zdrbn.*, sposob taiemnego pisania, eine Chiffre zum Geheimſchreiben, z *Włoſk.* ciffra; *Gall.* chiffre; *Lat. med.* ciffara; *Bh.* cyfra: *Sr.* 2. ziffra; *Bs.* cifra, pismo potajno; (*Crn.* sifra *numerus*; *Croat.* csifra 1. *ornatus*, 2. *signum*, 3. *ſtriatura*, *dem.* csifrica; *Rs.* цыфирь; *Arab. et Hb.* saphar = liczył *numerauit*). Przięto list cyframi pisany. *Kłok. Tur.* 110. W liście, co nie wyraził, cyfrą naznaczył. *Jabł., Tel.* 181. §. Cyfra imienia czyiego, litery imienia początkowe ściągnione, der Namenszug, die Chiffre. *Rs.* вензель. Już się palą feierwerki; cyfra nad same wzniósła się pałace. *Zab.* 9. 149. Cyfra Jana Kazimierza CI. §. Liczba iakolwiek pisana, die Ziffer, die Zahl; *Cro.* broj; *Rs.* числò. Znaiome znaki liczebne 1, 2, 3, 4 i t. d. nazwane cyframi. *Leſk. M.* 2, 3. Znamiona liczb nazywaią się cyframi. *Jak. Mat.* 1, 3. §. Cyfra, zero, w liczbie kołko, oczko, przez siebie nic znaczące żadney ilości, die Null. Cyfry nie maią swego mianowania w liczeniu, tylko znaczą, że nie masz w takowym podziale set albo dziesiątków albo iedności, któreby licząc trzeba mianować. *Sol. Geom.* 3, 83. Nie idzie w liczbę cyfra przez się sama, bo nic nie waży, iak plewa do miary. *Wad. Dan. praef.* *Vd.* gola, golina, kareua). *Fig.* cyfra, zero, nic, frasska, Null, Nichts, Kleinigkeit, Bagatell. Nie mieć za sobą tylko samo szlachectwo

iest to bydź to, co w rachunku nazywaią cyfrą; przy którey kiedy żadna rozumu, cnoty, poczciwości zaleta się nie znayduie, nic nie waży. *Mon.* 65, 158. Nie podnieśli tych urzędów; ale ie gołemi cyfry uczynili i bez wszelakiey władzy. *Biel. Kr.* 607. Człowiek za cyfrę, kiedy w mieszku dziura. *Bratk. C. b.* Niechay się taki chwyta i zęboma, Cyfrą u ludzi, cyfrą będzie doma. *Pot. Syl.* 275. Sprawiedliwa, kiedy nie ma potęgi, za cyfrę nie stoi. *Pot. Arg.* 412. Groź mi życiem tyranie! śmierć iż cyfrą sądzę. *Min. Ryt.* 1, 82. Jak zagram na skrzypcach, cyfra wszystkie orkiestry. *Zabł. Bat.* 39. *Teat.* 56, *b.* 39. Przykłady to za cyfrę ważą. *Wad. Dan.* 219. Sprawiedliwości nie zeydzie na niczym, Pewnie winnego cyfrą nie odbędą. *Pot. Syl.* 80. §. Cyfra, miano, które się daie charcicom, ein Name der Windſpiele. CYFROWAC *cz. ndk.*, cyframi, tytlami pisać, mit Chiffern ſchreiben; (*Slo.* cyfrugi; *Hg.* tzifrázom, *Crn.* zifram, nacifrávam, czifrati: ozdobić, przyozdabiać). CYFROWY, a, e, od cyfry, Chiffer-, Ziffer-, Null; *Ross.* цыфирный.

CYGA, i, ż. kręglica, bąk, fryga, wartałka, der Brummkreiſel; *Cro.* chiga (z a. żoraw ſtudzienny cf. *Lat.* ciconia), czvérk, kotách; *Sla.* kotur, z-kojemsze dotcza igraju; *Hg.* taiga, ćaiga; *Boh.* Sſamrha, brčadlo; *Carn.* fertavka; *Bs.* svark, svrrik, kojim se djeca igraju; *Rg.* zvàrk, varticka; *Rs.* волчекъ. Cyga, kiedy się od rzemienia kręci, Jaką po długich salach grą się bawią dzieci, W długim kole patrzaiąc, ta biczmi pędzona, Krzywym kołem polata ... *A. Kchan. W.* 194. Biczem cygę ocucaią. *Hor.* 2, 162. *Nar.* (dzieci w nię graiąc, popędzaią ią biczami, żeby nie ustawała). Po przysionkach biega lekka cyga, Gdy ią bicz miękki zacinaiąc ściga. *Susz. piel.* 3. *K.* 2. *b.* Lata myśl szalona, Jako cyga od dzieci biczami sieczona. *Tward. Wł.* 56. Tak skaczesz, iak cyga, wściągniona rzemykiem. *Zab.* 13, 132. * Urs. Gr.* 140. Człek goni tańcem po ledzie cygę malowaną. *Tward. Misc.* 43. (zapędza się za fraszką, narażaiąc się). Ferta się, skacze, kręci się, iak cyga. *Teat.* 12. 12. — *Fig. tr.* Cyga, osoba fartyczna, zawsze się ruszaiąca, żywe srebro, wszędziebylſki, wszędziewścibſki, trzpiot, co na iednym mieyscu długo nie postoi, ein unruhiger Geiſt, Quecksilber.

CYGAN, a, *m.*, CYGANEK, nka, *m. zdrbn.*, *Bh.* cykán; *Sr.* 1. zygan; *Sla.* ciganin; *Cro.* czigàn, cziganin; *Hg.* tzigány; *Lat. med.* cinganus, cingarus; *Ital.* zingaro; *Dl.* cziganin, jegyupak, egiptianin; *Rg.* zigànin, jeghjúpak; *Bs.* ciganin, ighjupak; *Rs.* цыганъ; der Zigeuner. Syngara, miasto w Mezopotamii, zkąd znać owi cygani, którzy się po wielu królestwach włócą. *Sk. Dz.* 266. Teraznieysi cyganowie, włóczęgowie po naszych kraiach, zdaią się bydź plemieniem dawnych Jazygów albo Jazyganów. *Nar. Hst.* 4, 85. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 214. Iż się przez cygany wiele złego dzieie, rozkazuiemy, aby ich w państwach naszych nie było. *Herb. Stat.* 364. *Zyg. Aug.* — Cygan, odarty, włóczęga, opalony, ein Zigeuner, ein Abgelumpter, ein Herumtreiber, ein Schwarzgebrannter, Schwarzer, Schmutziger. Szewc ieden w gałganach, Jakby w szeregu służył on w cyganach ... *Jabł. Ex.* 177. (iak prawdziwy cygan, odarty)) Włóczy się by cygan po świecie. *Rys. Ad.* 73. Mucha w mlćku, abo cygan w bieli. *Rys. Ad.* 40. Łacnoć więc bywa poznać z murzynem cygana, Ale trudniey obaczyć, co wewnątrz u pana. *Rey Wiz.* 76. Czarny, iak cygan. *Off. Wyr.* (opalony). — Cygan, szalbierz, matacz, krętarz, złodziey, lotr, ein Zigeuner, Betrüger, Lotterbube, Spitzbube, Dieb; *Vd.* zigan, savitnik, domishlenik, kurbetat (*Vd.* oziganost: fortel, sztuczka; *Cro.* czigania *fallacia*; cziganyast, cziganyliv *fallax*). To wielki cygan, nie trafisz z nim do końca; wday się tylko z nim, sobaczysz, że cię z biczem puści. *Off. Wyr.* — *Prov. Cro.* czigan velik, czigan mali, Vsz-e szvoyga konya hvali). Poczekay, ty stary cyganie! *Teat.* 30, 58. Cygan swemi dziećmi świadczy. *Cn. Ad.* 117. *Rys. Ad.* 5. (szalbierz szalbierzem; swoy swoim). Wyświadcza cygan dzieci, a wszystkie złodzieie. *Papr. Przyk. C.* 3, *b.* der Zigeuner beruft ſich auf ſeine Kinder, als Zeugen, und ſie helfen mit ſtehlen). Niczym tego probuiesz, chyba samym sobą, iako cygan dziećmi świadczysz. *Pimin. Kam.* 165, *et* 40. *Prov. Slo:* I ciganca ge sweg materi wzácné, (krew nie woda). §. Cygan, miano, które zwyczaynie daie się czarnym chartom, ein Name der ſchwarzen Windhunde. *Bh.* cykán. Charta czarnego naswiesz cyganem. *Bielaw. Myśl. B.* 4, *b.* Naypierwsze dzikowi we grzbiet cygan zadał rany. *Otw. Ow.* 111. §. U chłopów, cygan, cyganek, nóż podły składany, z trzonkiem drewnianym, takie pospolicie cygany ślósarze robią, ein ganz ordinäres Taſchenmeſſer, wie ſie die Zigeuner zum Verkauf machen; *Bh.* kudla, kudlička; *Crn.* popkarza). CYGANIC *cz. ndk.*, oszukiwać iak cygan, w pole wywodzić, matać, plątać, wikłać, kręcić, betrügen, berücken, bevortheilen, dreben, verdrehen, verwickeln. Już raz przynaymniey skończ tę sprawę, nie cygań semną dłużey. *Off. Wyr.* Jak zaczął cyganić Juryſta, tak prostaczka szlachcica wykwitował, że summę stracił, a i szeląga nie wziął. *ib.* (*ob.* Ocyganić kogo, oszwabić. *Cro.* cziganiti; *Crn.* oszeganeti, zegàneti; *Vd.* oziganiti, oshertati; *Rs.* цыганить, поцыганить przeszydzać). CYGANIC się *zaimk.*, CYGANIEC *niiak.*, zostać cyganem, człowiekiem cyganowi podobnym, zum Zigeuner werden, einem Zigeuner ähnlich werden; (*Bh* cykanowati ſe *vagari*). CYGANKA, i, ż., CYGANECZKA, i, ż. *zdrbn.*, kobieta rodu cygańskiego, die Zigeunerinn; *Bh.* cykanka; *Sla.* ciganka; *Sr.* 1. ziganiza; zyganka; *Rg.* ziganka, jeghjupka, jejupka, jeghjupkigna; *Bs.* ciganca, ighjupka; *Cro.* cziganicza; *Dl.* jegyupka; *Hg.* tzigányasszony; *Rs.* цыганка. O cyganach i cygankach. *Klon. Wor.* 6. Zakazano Turkom poymować owe białogłowy, co się po świecie włóczą, my ie cygankami zowiemy, nie maiące ni czci, ni wiary. *Klok. Turk.* 187. — §. Wróżka, wieszczbiarka, die Wahrſagerinn. Jeſtem cyganką, kto mnie chce użyć, Umiem dokładnie wszystko wróżyć. *Teat.* 52, 64. *Ec.* цыганскія жёны, вороженя, суевѣрныя гадамельницы. §. Mataczka, filutka, eine Betriegerinn, Spitzbübinn. Czasem niekoniecznie źle, o kobiecie sztucznie się mężczyznie wykręcaiącey, ein liſtiges pfiffiges Frauenzimmer. §. Kobieta płci oliwkowatey, płowey, ogorzałey na słońcu, ein brunettes, von der Sonne verbranntes Frauenzimmer. *transl.* A ty cyganeczko, wiedź białoszyie siostry, iaskołeczko. *Zab.* 16, 318. von einer Schwalbe. §. Cyganka, gatunek iabłek *ob.* Jabłko,

eine Art Aepfel. CYGANOWATY, a, e, na cygana pochodzący, czarniawy, oliwkowaty, zigeunerähnlich, zigeunerartig. CYGANSKI, a, ie, po CYGANSKU, z CYGANSKA *przysłk.*, od cygana, do cygana należący, Zigeuner-, zigeunerisch; *Bs.* ciganski; *Cro.* cziganski, jegyupachski; (*Cro.* cziganyazt, cziganyliv *fallax*: *Vd.* oziganski); *Rs.* цыганскій. Byli w koronie nominowani w kancellaryi królewskiey rządzcy cyganów; ci pod imieniem królów cygańskich znani, despotami byli cyganów i nieiaką policyą utrzymywali. *Czack.* 1, 259. Chiromancya, praktyka cygańska. *Klon. Wor.* 7. Cygański żywot prowadzić, *nomadicam vitam. Cn. Ad.* 117. (włóczęgą się bawić, tułać się). Tak opalony, że prawie cygańską ma cerę. *Haur. Sk.* 346. Zigeunerfarbe im Geſichte, ſchwarzbraun, olivenfarbig. Jednak mnie iakieś poty cygańskie przechodzą. *Teat.* 55. *c.* 46. niegodziwe, fatalne, z złego sumnienia, Zigeunerſchweiß, Angſtſchweiß vom böſen Gewiſſen). Cygańska ſtrzelba, niegodziwa, popsuta, że u cyganów pospolicie taka bywa, ein Zigeunergewehr, ein Gewehr in ſchlechtem Stande, woran etwas fehlt. Otoli tą ogniſtą ſtrzelbą tą cygańską Ledwieśmy odegnali szarańczę szatańską. *Zimor. Siel.* 240.

CYGANSTWO, a, *n.* ród cygański, obyczaie i postępowanie cygańskie, Zigeunerey, Zigeunerabkunft, Zigeunerleben; *Slo.* cigánſtwo; *Rs.* цыганство (z 2. szyderſtwo, drwiny). Siła się ich było temi fanty i tym cygaństwem pozarażało. *Falib. Dis.* 3. – 2. *Zbiorow.* s cyganie, Zigeuner, Zigeunervolk.

Pochodz: *nacyganić, wycyganić.*

•CYGRYNOWY, a, e, z *Niem.* ſeegrün, morskozielony). Jeymości płaszczyk cygrynowy czarny. *J. Ossol. Dyar.* 12. (cf. *Ger.* zittergrün, zidergrün).

CYKADA, CYKATA, CUKATA, y, ż., CYTRYNAT, u, *m.* skorupy cytrynowe cukrem zaprawne, das Citronat. Do pierników Toruńskich nakłaść cykady krainey albo skórek cytrynowych. *Comp. Med.* 667. Cła płacą cukaty, słodkie rzeczy w cukier wprawione. *Vol. Leg.* 4, 81. Niewiasta przed rodzeniem ma bydź posilona dobremi trunkami, konfekty mioduczanemi, cytrynaty. *Sien.* 446.

CYKL, u, *m.* z Greckolac. cyclus, liczba lat w czasie pewnym odwracaiących się, iak liczba niedzielna, liczba złota, indykcya, epakta. *Ostr. Pr. C.* 2, 11. ein chronologiſcher Cyclus.

•CYKLOP *ob.* Okrągłook,

CYKORYA, yi, ż. *Cichorium Linn.* podróżnik ziele. *Jundz.* 386. die Cichorie, Wegwart, Endivien; *Croat.* czikoria, czukoria; *Dl.* sutenicza pitoma; *Sla.* cikoria; *Rs.* цикорія, солнцева сестра; нетрóвы бáмоги, tudzież cały rodzay roślin do cykoryi podobnych, tym nazwiskiem oznaczaią. *Dyk. Med.* 1, 605. Jest ogrodowa, którey liście młodociane używane w sałacie, Endivienſalat, iest też dzika, którey korzeń upaliwszy do kawy mieszaią, Cichoriencoffee. *Lad. H. N.* 24. CYKORYIKOWY, a, e, na kształt cykoryi, cichorienähnlich. Cykoryikowe rośliny ieden składaią rodzay. *Dyk. Med.* 1, 605. CYKORYIOWY, a, e, od cykoryi, Cichorien-; *Ross.* цикорéйный. Syrop cykoryiowy. *Dyk. Med.* 1, 608.

CYKULATA *ob.* Ciokolata.

CYKUTA, zicie iadowite *ob.* Szaleń, Swinia wesz. •CYKUCIEC *niiak. nied.*, szcykucieć *dk.*, szaleć, oszaleć, verrückt werden. Obeszło mię, żebyś nie szalał, żebyś nie szcykuciał. *Zab.* 9, 68. *Jżyck.*

CYL, CYLOWAC *ob.* Cel, Celować.

CYLINDER, – dra, *m.* wał, słup okrągły. *Sol. Geom.* 2., *Rg.* ostúpiza; *Cro.* osztupiasza; ein Cylinder.

CYMBAŁ, u, *m.*, CYMBAŁEK, łka, CYMBALIK, – ika, *m. zdrbn.*, z Greckolac, *Bh.* cymbal, cymbálek; *Slo.* cymbal; *Hg.* tzimbalom; *Bs.* cimbal, glavosimbal; *Ital.* cembalo; *Cro.* czimbola, czimbal, poudricza; *Dl.* poudricza, polububnicza; *Crn.* zingel, cimbala, wytálu, wytalze; *Vd.* single, dilize; *Rg.* poúdriża, polubúbagu; *Sr.* 1. klinczjabwo; *Rs.* кимвáлъ; *Ec.* кумвáлъ; *Ger.* die Cymbel. Dzwon n. p. u zegara, die Glocke in einer Schlaguhr. Całek iest zegar, ma w sobie skład onego cały, Duasa iest iak sprężyny, ciało iak cymbały. *Zabł. Zbb.* 105. *not.* „cymbały, dzwony u zegara, które godziny biią". Na wieży ratusza Krakowskiego były dwa cymbały zegarowe. *Solsk. Arch.* 13. (dzwonkowe gry, Glockenſpiele). Cymbały na konia do sanek. *Tr.* die Schellen beym Schlittenfahren. Cymbaliki 1 *Leop. Exod.* 39. §. Cymbał, Cymbały *liczb. mn.*, narzędzie muzyczne ſtronami drócianemi pokładane, które w graniu uderza się palcatkami, das Hackebrett, das Zymbal. Cymbał brzmiący. *Smotr. Ex.* 55. Szynkarka krzepki bok przy cymbałach uwiiała w koło. *Mon.* 76, 282. Para Serbów z cymbał, idą w taniec kołem. *Mat. z Pod. C.* 3. Cymbałki słomiane modno zrobione, uchodzą teraz za fortepiano. *Teat.* 15, *c.* 70. Dawid na cymbałach graiąc rozweselił Saula. *Perz. Lek.* 199. (na arfie). Chwalić boga w cymbałach dobrze brzmiących, chwalić go na cymbałach chwały nabożney. *Wrobl. Zolt.* 735. Appiona chełpliwego literata nazywał Tyberyusz cymbałem albo brzękaczem świata. *Pilch. Sen. list.* 3, 26. – §. Głupiec, zgłupiały, nie wie, co powiedzieć, iak cymbały nie daią brzęku, aż uderzone, ein Einfaltspinſel, ein Dummian. Jak się spotkasz z tym cymbałem, Gotów iest w łeb ci palnąć samopałem. *Teat.* 43, *c.* 117. W pysk dostałem, iak cymbał. *Teat.* 51, *b.* 32. (wie ein dummer Junge). §. W mowie rubaszney cymbał, zadek, der Allerwerthſte, der Hintere. Wziął kaducznie w cymbał. *Oss. Wyr.* Dał mu w dupę, w sepet, w cymbał, w chałupę, w zadek, w starą panią. §. Cymbał, miano, które się daie gończym psom, ein Name der Stäuberhunde. CYMBALISTA, y, *m.* graiący na cymbałach, der Cymbaliſt, der Cymbelſchläger; *Boh.* cymbálnik; *Slov.* cymbaliſta; *Hung.* tzimbalmos; *Cro.* czimbalas, czimbulàſa; *Crn.* cimbalnik). *W rodz. żeńsk.* cymbaliſtka, die Cymbaliſtinn; *Bh.* cymbalnice; *Cro.* czimbulassicza; *Hg.* tzimbalmosca. •CYMBAŁTOWNIK, a, *m.* który cymbały robi. *Mącz.* der Cymbelmacher, der Cymbalmacher.

CYMBARKA, i, ż. imię białogłowskie, *Cimburgis. Jabł. Her.* Xiężny Mazowieckiey, ein Weibername.

CYMBORYUM *ob.* Cyboryum.

•CYMBULC, a, *m.* wielka strzała, przed czasy pospolita, *falarica. Mącz.* ein groſer Wurfpfeil (Bolzen).

•CYMBURY *liczb. mn.*, więzy, kaydany, Banden, Feſſeln. Wydarłem się, zeznawam, od śmierci, a mocą Potargawszy cymbury, uydę ciemną nocą. *A. Kchan.*

W. 34. *vincula*). Już więźnie w cymburach wiodą. *Gorn. Wł. Q.*

*CYMEC, *CYMCOWY *ob.* Ciemoc.

1.) CYMENT, CEMENT, u, *m. caementum*, das Cement. z łac. Brak u nas kamienia ciosowego zastąpić może cyment z wapna gaszonego, niegaszonego i z dachówki drobno utłuczoney. *Switk. Bud.* 363. cf. astrych). W ubogiey chacie nie ma przystępu zło zdrowie do mnie, Kwita z cementów, z mchowych materacy. *Pot, Syl.* 27.

2.) CYMEMT *ob.* Cynamon.

*CYMER, u, *m.* Przyłbicę o dwu cymerach miał na głowie. *Warg. Wal.* 26.

*CYN, u, *m.* Cynu w dobrą drogę nagotować, aby się inszym rzeczom dla nieopatrzenia nie odwlokła odprawa. *Zaw. Gosp.*

CYNA, *CENA, y, *ż.* metal biały, miękki, łatwo się topiący, mnieyszey ciągłości od ołowiu. *Kluk. Kop.* 2, 189. das Zinn; *Bh.* cyn, cyna; *Slo.* cin; *Sr.* 2. zinn; *Sr.* 1. cźén, *Crn.* zin; *Vd.* zin, kositer; *Sla.* kositor, kalaj, kositer; *Cro.* kossiter, czinj, belo olovo; (*Lat. med.* cassiterium); *Bs.* kositer, *Rg.* kossiter, *barb.* kalàj; *Rs.* олово (cf. ołów). Cyna Angielska iest nayczystsza. *Lad. H. N.* 24. (cf. kontrafał, zynek). Cyna płatkowa do zwierciadeł. *Tr.* die Spiegelfolie. Naczynia kuchonne cyną pobielaią. *Krumł. Chy.* 193. verzinnen; *Bh.* cynowati, cynugi; *Vd.* obkositrati, pokositrati, zakositrati, sazinati; *Rg.* kositeriti, pokositeriti; *barb.* kalaissati; *Cro.* koszitrim, czinyam; *Rs.* лудить, вылудить, вылуживаю, полудить, перелудить. §. *Zbiorow.* cyna z cynowe naczynia, das Zinn, Zinngeschirre. Tu na cynie ieść daią; ona z porcellany ma serwisy. *Teat.* 43, c. 111. *Wyb.* Szczęśliwsze były wieki, kiedy na cynie iadano, niż oto teraz, kiedy srebrami stoły zastawiaią. *Off. Wyr.* - Rzemieślnik od cyny, konwisarz *Bh.* cynać; *Cro.* kossitritel, czingessar; *Sla.* kalayszar; *Rg.* kositeritegl, kalais.

CYNADRY, - ów *liczb. mn.*, wnętrzności śniedne z ryby, iako kieńce, wątrobki; *ogólniéy*, nérki. *Tr.* (cf. *Austr.* Geschnader), das Fischbeuschel, die essbaren Eingeweide eines Fisches; Nieren.

CYNAMON, u, *m.*, CYNAMONEK, - nka, *m. zdrbn.*, *Laurus Cinnamonum Linn.* drzewo rosnące na wyspie Ceylon, z którego mamy korę tymże imieniem zwaną. *Kluk. Dyk.* 2, 75. der Zimmet, der Zimmetbaum, die Zimmetrinde, (*vulg.* Canehl; *ital.* canella); *Sr.* 2. zimmet; *Sr.* 1. cimmt, czimetska Kora; *Vd.* zimath, cimarindel; *Crn.* zimat, kanęla; *Cro.* czimet, koricze szlatke, kanella; *Dl.* czinamomka, kauela, miriszna kora; *Rag.* cinamomka; *Bs.* kanjella; *Sla.* sladka korica; *Hg.* tzinamon; *Slo.* Skorice; *Bh.* skorice; *Rs.* корица, киннамóнъ; *Ec.* киннамóнъ, киннамонъ; *Gr.* κιννάμωμον; *Hebr.* קנמון *kinnamon*; *Arab.* קנם *grauiter oluit*). Pachnący cynamon, smak daiący dziwny. *Kchow. Roż* 98. U nas kora cynamonowa, dawniéy była cyment zwana, n. p. korzenie, szafrany, cymenty, cło płacą. *Vol. Leg.* 4, 81. Cynamon biały, *cortex vinteranus*, Magellanischer Zimmt. *Krup.* 5, 125. - Drwa iak cynamon drogie. *Teat.* 10, 93. (bardzo kosztowne). Drewka, iak cynamonki. (bardzo szczupłe). Posło w przysłowie potoczne, o izbie nie nagrzaney mówić: palono cynamonem. *Ost. Wyr.* CYNAMONIK, a, *m.* ptak, *cinnamologus. Plin. H. N.* 10, 33. który gniazdo swoie z samego cynamonu budować ma, *Cn. Th.* der Zimmtvogel, Zimmtleser. CYNAMONKA, i, *ż.* wódka przepalana z cynamonem, Zimmtbranntwein. CYNAMONOWY, a, e, od cynamonu, Zimmt-; *Bh.* skoricowý; *Rs.* коричный, коричневый. Zewnętrzną cynamonową korę odepnia cynamonowego oddzielaią, w paski kraią, pokraianą na słońce wystawuią, gdzie się w małe trąbeczki zwija. *Dyk. Med.* 1, 610. Woda cynamonowa. *ib.* 611.

*CYNAR *ob.* Cenar.

CYNDAL, u, *m.* sandał, *santalum*, drzewo Amerykańskie, rzadkie i drogie, używane do farbowania. *Lad. Dyk.* 2, 280. der Sand baum. CYNDALOWY, CYNDALINOWY, CYNDELINOWY, a, e, Sandel-. Sztukwarki hebanowe i cyndelinowe. *Rey Wiz.* 24. *b.*

*CYNDELIN, u, *m.* kitayka cienka; feiner Taffent. Kołaczyk ten w cyndelin albo w tawtę cienką zawięzuią. *Syr.* 97.

*CYNDERT, u, *m.* Cyndertu sztuka. *Instr. Cel. Lit.*

CYNDLOCH, u, *m.* z Niem. zapał u strzelby, das Zündloch. CYNDLONT, u, *m.* z Niem. lont do zapalenia strzelby, die Zündlunte. CYNDPULWER, u, *m.* z Niem. podsypka, das Zündpulver. *Tr.*

1.) CYNEK, - nka, *m.* z łac. *quincunx* figura z pięciu, na kształt piątki na kostkach, fünf Stück in der Gestalt der Fünfe auf der Würfel. Trzywęgłasta figura dwoiaka, o iednym środnim punkcie, Quinkunks czyni, który Polacy cynkiem zowiemy; słowo to z Łaciny wzięte iest, iakoby rzekł quinek. *Orzech. Quincunx*, t. i. wzór korony Polskiey na cynku wystawioney. 66. Drzewa w cynek rozsadzać. *Dudz.* 22. Foremnieyszey figury ku rozsadzeniu sadów niemasz nad *cynka; bo do ktoregokolwiek kąta w cynku oka przyłożysz, hnet wszystek cynek woku swym razem masz. *Orzech. Qu.* 66. §. Cynek, piątka na kostce *Gall.* cinque, *Ger.* Zink, Adlg. die Fünfe auf der Würfel. Chciał się poiedynkiem bić z nim, lub kość zysem lubo padnie cynkiem. *Pot. Arg.* 668. Wszystkie rzucił cynki. *Tr.* §. Cynek, cętka, plama, ein Flecken z. B. auf der Haut eines Thieres, ein Sprenklein. Sobaka cynkiem niemałym upstrzona. *Otw. Ow.* 111. Murzyn swey skóry, iak cynków swych nie może odmienić tygrys. *Kul. Her.* 189. Cynkami upstrzone rysie. *Otw. Ow.* 132. Leda kondys, gdy ma cynki, uydzie za wyźła. *Pot. Syl.* 34. (leda głupek, gdy ma dzięgi, mądry). Cynki na oczach. *Syr.* 345. Flecken auf den Augen; *Boh.* cynk na oku, bělmo cf. cętka, bielmo. - *Fig.* Wielka cnota milczenie; drugi co mu ślinki Niosą do gęby gada; ma też po niey cynki. *Pot. Jow.* 27. (cięgi, blizny, szramy, siniaki, blaue Flecke, Striemen). *ob.* Cynkowaty, Cynowaty.

2.) CYNEK, - nku, *m.* dęty instrument, z *Niem.* die Zinke, ein Blasinstrument; *Bh.* cynk. Piszczałka podobna do kornetu. *Dudz.* 22. (cf. *Bh.* cynkati *tinnire*; cynkani *tinnitus*.

3.) CYNEK *ob.* synek, półkruszec, gatunek ołowiu białego. *Krup.* 5, 148. der Zink, ein Halbmetall.

CYNGATURA *ob.* Cięgatura. CYNGIEL *ob.* Cięgiel.

CYNKA, i, ż, *zinnia Linn.* rodzay rośliny *Kluk Dyk*, 3, 179. die Zinie, ein Pflanzengeſchlecht.

*CYNKATURA, y, ż, wązki *harus nazwany cynkatura. *Instr. Cel. Lit. - Vol. Leg.* 6, 134.

**CYNKOPSTROSC; ści, ż, cynkowatość, buntes Geſprenkel. Zlych w cynkopstrości czarna tygrysów Indyi boi. *Bardz, Tr.* 136, CYNKOWATOSC, CYNOWATOSC, ści, ż. kształt cynkowaty, die Geſtalt einer Würfelfünfe. §. Patrocina, patrość, upstrzenie w cynki, das Geſprenkelte. CYNKOWATY, CYNOWATY, a, e, - ato *przysłk.*, kostkowaty, na kształt cynka; sadzony w cynek, wie eine Würfelfünfe geſtaltet. Cynkowate płotno, gemodelte Leinwand. §. Cynkami, plamami obsypany, upstrzony. geſprenkelt. Ryś cynkowaty. *Banial, D.* Skóra rysia cynkowata. *Klon. Wor.* 80. Futro rysie im bielsze i cynkowatsze, tym droższe, *Tr.* Apis cynkowaty, *varius coloribus. Zebr. Ow.* 239.

CYNOBR, CYNOBER, brn, *m. Gr.* κινναβαρι, *Lat.* cinnabaris; *Bh.* cynobr; *Sr.* cjinober; *Bs.* cinabar; *Vd.* zinober, mennì; *Cro.* czinabër; *Dl.* rumenicza; *Rg.* rumenizza; *Rs.* кинова́рь, der Zinnober. Cynobr naturalny iest właściwym kruszcem żywego srebra. *Kluk Kop.* 2, 229. Siarka z żywym srebrem czyni owę czerwoną farbę Cynober zwaną. *Kluk Kop.* 1, 221. *Sien.* 330. CYNOBROWATY, a, e, na cynober pochodzący, zinnoberartig. CYNOBROWY, a, e, od cynobru, Zinnober-. *Rs.* кино́варный.

*CYNOLEY, CYNOLEYNIK *Bndtk. ob.* Konwisarz.

CYNOWATOSC, CYNOWATY *ob.* Cynkowatość. CYNOWOD ziele *ob.* Orlik ziele.

CYNOWY, a, e, od cyny, Zinn-, von Zinn, aus Zinn. *Sr.* cjínowé; *Bh.* cynowý; *Cro.* koszitren; *Bs.* et *Rg.* kositerni, *Slo.* cinen!; *Sr.* Zinnowi; *Vd,* zynast, kostiterjaù; *Rs.* оловя́нный. Cynowe minery nayprzednieysze są w Anglii. *Wyrw. G.* 415. Cynowe naczynie *Rs.* оловя́нникъ. cf. Cyna.

*CYNOZURA, y, ż. z Greckołac. niedźwiadek na niebie, der kleine Bär. Tym co za pasem ogniatym mieszkaią, Cynozura leniwo wschodzi. *Bardz. Luk.* 163. *§. fig.* skazówka do miarkowania się za nią, ein Wahrzeichen. Anzeichen, Richtungszeichen. Elekcya nowa przynieść miała zbawienną cynozurę przez obranie pana w odmęcie tak burzliwym. *Tward. W. D.* 37. Biorę to za cynozurę. *Off. Wyr.*

CYPEL, - pla, *m.* z Niem. der Zipfel koniec śpiczasty iakiegykolwiek rzeczy, w drugą kliniasto wchodzący, *Bh.* cipec, cepy, cip, cypek, (*Bs.* cipke *lacima*; *Crn.* zipla, = pulsowa żyła). U flisów cypel, narożnik lądowy. *Haur. Ek.* 174. Klin lądu, który wychodzi na wodę. *Magier.* eine Erdſpitze, Landſpitze, Erdzunge, Landzunge. Charpiny, cypłow i innych zawad, aby rotman przestrzegał od nich, dla szwankowania. *Haur. Ek.* 171. - Cypel skały, szczyt, śpica: die Spitze eines Felſens. Siedział na cyplu wysokiey skały. *Stas. Num.* 2, 49. Płyniem i wnet my cypel okropny uyrzeli, Okrążyliśmy on wisz groźny... *Przyb. Luz* 160. - Cypel nadmorski, przedgórze, góra nadmorska zawiesista, ein Vorgebürge. Widać nad samo wielkie wyniesiony morze cypel, wodą daleko od morza nietknięty. *Bardz. Luk.* 159. Cypel dobrey nadziei. *Hub. Wst.* 6. Przy cyplu Ameryki leży przesmyk Magiellański, *Stas. Buff.* 114. Szczupłe cyple południowey Ameryki okazuią uszczuplanie lądów a rozszerzanie się morza na południu. *ib.* 114. *pointe.*] §. Cypel, gwoździ u główni, ktory w rękoieść wchodzi. *Tr.* die Angel einer Meſſerklinge, Degenklinge. CYPLIK, a, *m. zdrbn.* ein Zipfelchen. Koneweczka mała z cyplikiem albo noseczkiem, *Mącz. guttulus* die Schnauze einer Kanne. CYPLOWATY, a, e, na kształt cypla, zipfelig, ſpitzig, keilig. *Bh.* cypowatý; *Rs.* долгоно́сый.

CYPR, n. *m.* wielka wyspa w Azyi na morzu śrzodziemnym. *Dyk. G.* 1, 154. die Inſel Cypern. *Sla.* cipar, *Carn.* zherig. 2. Cypr, drzewo, cyprus *Plin. H. N.* 12, 24. der Cypernbaum *ob.* Cyprys) §. Miano psów gończych, ein Name der Stäuberhunde, Wilczek rączy z Cyprem swoim bratem. *Otw. Ow.* 111. CYPROWATY, a, e, na cyprowe drzewo pochodzący, cypernartig. *Bndtk.* CYPROWY, a, e, od drzewa cypru; Cypern-, von Cypernbaum. Miły móy iest mi, iak grono cyprowe. *Bibl. Gd. Cant.* 1, 14. CYPRYISKI, CYPERSKI, a, ie, z wyspy Cypru, Cypriſch, aus Cypern, Cypern-. Król Cypryiski przysyłał Jagiełłowi podarunki. *Biel. Kr.* 299. Cypryiska Pani, Wenera, die Venus. Prędzey czy późniey w koniecznej dani Trzeba hołd oddadź Cypryiskiey pani, *Zab.* 10, 203. *Zabł.* Cyperski korzeń *ob.* Ostryż wonny. CYPRYIOTA, y, *m.*, CYPRYICZYK, a, *m.*, z Cypru wyspy rodowity, der Cyper, Cypariot. *Bndtk. Sla.* Cipravac. CYPRYS, *KUPRYS, a, *m.*, *cupressus*, rodzay rośliny, którego gatunki są drzewa; naysnakomitszy z nich iest Cyprys zawsze zielony. *Kluk Dyk.* 1, 172. der Cypreſſenbaum; die Cypreſſe; *Bh.* cypříš; *Vd.* cipravo drevo; *Crn.* ciprés; *Sr.* czipreßna; *Sla.* cipres; *Slo.* cypreſow ſtrom; *Hung.* tzipros-fa; *Bs.* ciprès; *Cro.* cziprès; *Dl.* czempres, czipris; *Rs,* кипари́сь; *Ec.* купари́сь. Stary kupres. *A. Kchan.* 55. Kupres kopcowi podobny, ku ziemi szeroki, ku wierzchowi szczupleyszy i okrągło kończaty. *Otw. Ow.* 594. Cyprys krzewisty. *Min. Ryt.* 3, 24. Cyprys prochna i starości nigdy nie zna. *Lad. Hist. N.* 24. Cyprys rodotrwogi. *Zab.* 9, 218. (cf. Cypr.) §. Cyprys ziele, w ogrodach się znayduie. *Kluk Rosl.* 2, 215. iest to gatunek świętozioła, *Santolina Chamae Cyparissus. Kluk Dyk.* 3, 50. Cypreſſenkraut. CYPRYSOWY, a, e, od cyprysów, Cypreſſen-, *Bh.* cypřiſſowý; *Sr.* 1. czipreßnane; *Cro.* czipreski; *Ross.* кипари́сный, кипарисовый; *Ec.* купари́сный. Cyprysowy lasek, *Bs.* cipresciste; *Cro.* czipressische, ein Cypreſſenwald. W krainach gorących z korzeni cyprysowych zbieraią żywicę. *Lad. Dyk.* 1, 251. Cyprysowa gałka albo macharzynka *Cn. Th.* die Cypreſſennuß. cf. Cyprowy.

*CYRA, y, ż, miejsce zacyrowane, eine zugeflickte Stelle z. B. im Strumpfe. §. Szew iakiey rany, paragraf, szram, eine Flicknath, zugeflickte Wunde. *Bndtk.* cf. Cyrować, Cyrulik, podług *Bndtk.*

CYRANKA, i, ż, CYRANECZKA, i, ż. *zdrbn.*; *Bh.* cirka, czirka; *Rs.* чиро́кь, чиренокъ, амайка, полево́й чиро́къ, *Lat. circia, crecca*, anas querquedula. *Linn.* die Krieckänte; gatunek dzikich kaczek naymnieyszy, znayduie się na stawach, ieziorach, *Zool. Nar.* 255

Cyranka iest właśnie między kaczkami karłem. *Klok Zw.* 2, 322. - Cyraneczka, równa się drozdowi. *Klok Zw.* 2, 322.

CYRENAYSKIE ziele, *Sylphium*, *Laser*, Cyreniſch Laſerkraut. *Syr.* 187. eine Art Gerſtenkraut, daie sławną gumę smrodzieniec, djabelskie łayno, *assa foetida*, Teufelsdreck, zwaną. *Lad. Dyt.* 1, 64. Cyrenayski sok. *Syr.* 187. *et* 529.

*CYRK, u, *m.* cyrkuł, koło, okrąg, Cirkel, Kreis. Włos po ramionach płynie zaniedbany, Coż by go w złote cyrki utrafiła? *Tward. Daf.* (pierścienie, Haarlocken.) CYRKIEL, CERKIEL, kla, *m.*, z Łac. naczynie do określenia cyrkułu czyli koła służące, der Cirkel, das Inſtrument. *Bh.* cyrkl, kružidlo, kolokruh; *Hung.* tzirkalom; *Sr.* 2. cirkol; *Sr.* 1. czérkel; *Crn.* okroshdèl; *Vd.* cirkelz, cirkli, cirkel; *Croat.* krusilo, okrusilo, sésztilo; *Rag.* scetka, scestillo; *Rs.* цыркуль, кружáло, воробá. Do nakreślenia na papierze, na tablicy i t. d. okręgu koła, używamy narzędzia nazwanego cyrklem, *Geom. Nar.* 1, 7. Rozkroczywszy cérkiel, uczynisz koło. *Grzep. G. L.* 2. *b.* W cérkiel co czynić, pod cerkiel, *Wlod.* Bez cérkla wszelakiego cyrkuł obwodzi. *Bald, Sen.* 36. Wynalazca iego barki nitem spoił, Tak iednak drugie końce równo w nim rozdwoił, Że lubo iedney części mieyscu stać przychodzi, Druga ią pięknym krańcem na koło obwodzi. *Otw. Ow*, 311. CYRKIELNIK, a, *m.* rzemieślnik, co cyrkle robi, der Cirkelſchmid. CYRKIELNICZY, a, e, od cyrkielnika, Cirkelſchmids-. CYRKIELNICTWO, a, *n.* rzemieslo cyrkielnicze, das Cirkelſchmidshandwerk. CYRKLINA, CERKLINA, y, *ź.* mizerny cyrkiel nie w naylepszym stanie, ein elender Cirkel. Prości mularze dłubią po kole cyrkliną drewnianą. *Sol. Arch.* 65. CYRKLASTY, CYRKLISTY, a, e, podług cyrkla, cirkelförmig, Linije cyrkliste, ellipsy, hyperboli, owaty. *Sol. G.* 69, *Rs.* круговый. CYRKLISKO, a, *n.* niezgrabny cyrkiel, ein ungeſchickter, ungeſchlachter Cirkel, ein ſchlechtes Inſtrument. CYRKLOWAC, - ał, - uie, *czyn. nied.*, odcyrklować, ocyrklować, zacyrklować, *dok.* okrążyć, okolować, obwieść w okrąg, cirkeln, abcirkeln. *Sor.* 1. czerkluyu; *Cro.* sésztilim; *Rag.* scetkovati; *Cro.* sésztilitel (cyrkluiący.) Ocyrklował mi to kiiem na piasku. *Pot. Jow.* 108. Naznaczamy komissarzów na océrklowanie osiadłości Kozackich. *Vol. Leg.* 3, 928. (określenie, ograniczenie,) Przyrodzenie bieg życia naszego océrklowało. *Nag. Cyc.* 132. (oznaczyło, beſtimmen, bezeichnen, abmeſſen) *tr.* Leszek Kraków murem J wałem ocyrklował do koła, iak sznurem. *Min. Ryt.* 2, 27. (obwiodł, otoczył, umgeben, einſchließen, umzingeln. §. Intr. cyrklować, kołować, krążyć, ſich im Kreiſe bewegen, kreiſen, Sokoł pod niebem bezpiecznie cyrkluie J po powietrznych kraiach śmiało łabiruie. *Tol. Saut.* 68. Płomień cyrkluie w piecu. *Torz. Szk.* 118. CYRKLOWY, a, e, od cyrkla narzędzia, Cirkels; Cyrklowy nit, cyrklowe rozkroczenie. CYRKUŁ, u, *m.*, CYRKULIK, a, *m. zdrbn.*, koło, obwód, linija na około pewnego punktu środkowego w równey zewsząd od niego dalekości, obwiedziona, der Cirkel, der Kreis, der Umkreis, die Cirkelfigur. *Bh.* cyrkl; *Slo.* cirkel; *Sla.* shestir; *Ec.* кружилo. Każdy cyrkuł dzieli się na 360 gradusów, *Wyew. G.* 41. *Rs. obs.* чéтверть. Małych cyrkulików pewney liczby według woli na ziemi pisanie, *Boh. Djab.* 2; 253. §. Prowincya, powiat, der Kreis einer Provinz; *Vd.* okroglishna oblastnia; *Crc.* Varmegyia.) Niemcy dzielą się na dziewięć cyrkułów. *Wyrw. G.* 202. §. Zjazd, zgromadzenie u dworu, ein Cirkel bey Hofe, eine Verſammlung. Nie bywa iuż u dworu zwyczaynego w Niedziele cyrkułu czyli zjazdu państwa po nabożeństwie. *Pam.* 84, 609. CYRKULACYA, yi, *ź.* bieg, obbieg czego, n. p. krwi w ciele, monety, der Umlauf, die Cirkulation. Harwey naypierwszy odkrył cyrkulacyą krwi w ciele ludzkim. *Wey. An.* 9. Cyrkulacya krwi w ciele naszym dzieie się za pomocą serca. *ib.* 116. Wnętrzna cyrkulacya kraiowa, handel dzieiący się wewnątrz kraiu. *Pam.* 85, 1, 1092. CYRKULOWAC *niiak. nied.* być w biegu, krążyć, chodzić, cirkulieren, umlaufen, herum gehen. Cyrkuluie wieść między ludźmi. *Oss. Wyr.* (gruchnęło; słychać.) Cyrkuluiąca moneta, cyrkulacyą, kurs maiąca, bieżąca. CYRKULARNY, a, e, od cyrkułu kraiowego, Kreis-, Kreisamt-. *Vd.* okroglishni; *Ross.* окружный. Cyrkularny Kapitan. Kreishauptmann. Cyrkularne listy. *Teat.* 5, *c*, 21. okolne listy, okolniki, Kreisſchreiben, CYRKULARZE. 2°. CYRKULARZ, a, *m.* cyrkiel, der Cirkel, das Cirkelinſtrument. Cyrkularzem opłatek wykrążaią. *Gil. Kat.* 316. CYRKUMFLEKS, *Slo.* prokolec, *Crn.* strěshèza, der Circumflex, dasek.

CYROGRAF, CEROGRAF, CHYROGRAF, u, *m.*, *CHYROGRAFA, y, *ź.*, z Greckolac; chirographum, własney ręki zapis, karta, skrypt, die Handſchrift, Verſchreibung, Obligation, der Schuldbrief, *Bh.* giſtota (cf. istota); *Vd.* dougnu pismu, dougapismu; *Rs.* кабалá; *Ec.* рукописáнїе, земная запись, кабалá, *Grec.* χειρογραφον. Dał mu ono srebro na szultbryf własney ręki. 1. *Leop. Tob.* 1, 17. na cyrograf *ib.*, Dłużnik, który pewne summy podług swoiey chyrografy albo urzędowey zapisy winien. *Groick. Otr.* 187. Weź szultbryf twóy, napiszże 50. 1. *Leop. Luc.* 16, 6. weź cyrograf twóy. 3. *Leop.* Jużci nie po cyrografie, kiedy długi poplacone. *Biał. Post.* 145. Gdy mu cyrograf niektorych panów komissarzów pokazano, płacił ie. *Birk. Zbar. A.* 5. Słowo przy świadku iest iakoby cerografem i membraną, któremu nie uczyniwszy dosyć, musiałby dadź w gieldzie winę. *Haur. Kk.* 173. Cyrograf iścow z kwit. *Cn. Th.* Cyrograf iścow od dłużnika podpisany i iemuż oddany, rekognicya. *ib.* §. Cyrograf, skrypt na duszę djablu, czyli zapisanie się djablu, eine Teufelsverſchreibung. Cyrografy djablom, ktore nierozsądni podpisywali, były pisane krwią, iako naywiększey przysięgi świadectwo, *Czack. P.* 2, 232. O kartach ostro opisanych mówi się: nie skrypt dałem, ale cyrograf; iakoby, zapis tak surowy, iakiegoby ledwie sam djabół wyciągał. *Oss. Wyr.* CEROGRAFOWY, a, e, od ceroprafu, zapisowy, Hardſchrifts-, handſchriftlich, Schuldbriefs-. *Rs.* кабальный; *Ec.* рукописный. Obowiązanie bywa listowne albo cyrografowe, gdy się kto cokolwiek uczynić, listownie obowięzuie. *Szczerb. Sax*, 321.

CYROWAC, - ował, - uie, *czyn. nied.* zacyrować *dok.* rozdartego co pleciona robotą pozaszywać, ſtopfen, flicken, z. B. einen Strumpf, ein Loch zuſtopfen. *Ross.* штопáть. *ob.* Cyru. CYRULICKI, a, ie, od cyrulictwa, Wundarzney-, Chirurgie-,

chirurgisch. cf. *Gr.* χειρουργια, *Sr.* 1. howerſti; *Crn.* ranozelnishke: *Croat.* ranolikarszki; *Ross.* цырюльничій, цырюльническій, цырюльниковъ, хирургическій, врачебный, лѣкарскій. Cyrulicka nauka, o sposobach leczenia zewnętrznych chorob, dolegliwości, chirurgia. *Perz. Cyr.* 1, 3. Pilki cyrulickie. *ib.* 3, 153. CYRULICTWO, a, *n.*, *Greckolac.* chirurgia (cf. lek, léczyć) die Chirurgie, die Wundarzneykunſt. *Bh* ranarſtwi, bogeni; *Sr.* 1. howerſtwo, kunſt hewena; *Cro.* ranolichtvo; *Rg.* rukoljekarstvo; *Rs.* хирургія. (*Rs.* цырюльня barwiernia, łaźnia), Cyrulictwo bardzo znaczna część lekarskiey umieiętności, podaiąca nam prawidła, iak z powierzchownemi niemocami, ranami i innemi przypadkami, całemu ciału ludzkiemu trafić się mogącemi, postępować. *Perz. Cyr.* 1, 59. Znać się na cyrulictwie. *Perz. Cyr.* 1, *praef.* CYRULICZEK, czka, *m.* czeladnik lub chłopiec cyrulicży, der Geſelle oder Lehrburſche des Wundarztes, der Barbiergeſelle, Barbierjunge. Przyszedł cyrulczek do krwi puszczania. *Boh. Kom.* 1, 357. CYRULICZKA, i, *ż.* kobieta cyrulictwem się trudniąca. lub też żona cyrulicza, barwierka, die Wundärztinn, die Barbierinn. *Vd*, brinka, briazhiza, *Rs.* лѣкарша. CYRULICZY, a, e, od cyrulika, Wundarztes:, Chirurgen, Nie wiem, czy ktos przez całe życie obeyść się może bez cyrulicżey pomocy. *Perz. Cyr.* 1. *praef.* CYRULIK, a, *m.* lekarz chorob zewnętrznych, ran i t. d. z *Grec.* χείρ ręka, i słowa: lek, leczyć, der Wundarzt, der Chirurgus, Chirurg; *Kg.* rukoljecenik, rannarnik · *Bh.* ranlék, rarchogić, bogić, bogitel, ranar; *Cro.* ranolichnik, vrachitel; *Vd.* arjak, arzat, padar, brivez; *Crn.* ranozelnik, bryvz; *Sla.* briács; *Sr.* 1. bower, ranem bowiczer; *Rs.* цырюльникъ, хирургъ, лѣкарь, рудометъ. Kto i umysłową i działającą część chirurgii dobrze poiął i uskutecznia, ten wart imienia cyrulika. *Perz. Cyr.* 1, 62. Cyrulik położny. *Perz. Cyr.* 2, 267. accoucher. W używaniu pospolitym cyrulik: barwierz, golibroda, der Barbier.

*CYSŁO *ob.* Czysło, Czcić.

CYS, ia, *m. zdbr. rzeczown.* Cycek, das Bruſtwärzchen, das Brüſtchen.

CYSTERNA, y, *ż.* z łac. rów na wodę deszczową wymurowany lub ciosowym kamieniem wykładany, die Ciſterne. *Bh.* nadrika, kaſſna; *Slo.* cyſterna, g'rant; *Sr.* 1. weldné kaſici; *Crn.* shtirna, (=studnia), stęqva, dishirna, goshtérna; *Vd.* sterna, desharna, stekva, dishna shterna; *Cro.* sterna, gusterna, vodoszrana, nakapnyak, desgyrmcza, *peregr.* cheterrya; *Bs.* gustirna; *Dl.* sztudenacz; *Rg.* vodohranna; *Rs.* водохранилище, водоемъ, водохранилище, збиралище, *Ec.* фонтенъ, приятелище, збиралище, водохранительница, водосбраніе, водоприятелище. Cysterna, krynica. *Cn. Syn.* 182. *Swiad. bud.* 362. Soltan srogim kosztem dał w ziemi z ciosanego kamienia cysterny po drodze porobić, aby się w nich mogła woda dżdżowa z gór przyprowadzona zachować dla pątników. *Star. Dw.* 61. — *Allegor.* Opuścili źrzódło wody żywey, a ukopali sobie cysterny rozwalone; ktore nie mogą wody zatrzymać. *Pocicy.* 439.

CYSTERS, a, *m.* zakonnik reguły S. Bernarda, od klasztoru Cistertium w Burgundyi. *Krus. Zb.* ein Ciſtercienſer, Ciſtercienſermönch. CYSTERKA, i, *ż.* zakonnica reguły S. Bernarda, die Ciſtercienſerinn, Ciſtercienſernonne. CYSTERSKI, a, ie, od Cysterśow, Ciſtercienſer:. Zakon cysterski; klasztor cysterski.

CYT! *exclam.* do milczenia, cicho! *lat.* ſt! *Ger.* ſt! pſt! ſtill. *Gall.* ſt, chûte. *Ital.* zitto; *Slo.* cit, Et, pſ, ho! (dist. *Bh.* cyt: czucie) *Sla.* shúti, mucsi; *Sr.* 2. ſt! ſch! *Rg.* mici; *Rs.* цыть! (*Rs.* цытить do psa kuſch! цыкать, einen Hund kuſchen laſſen) *Ec.* цыть, цыцъ, глаголъ молчать повелѣвающъ. Cyt! iuż dosyć tego, *Jeat.* 52 *c*, 6. Cyt! Cyt! ktoś tu idzie. *ib.* 55 *e*, 4. Cyt! milczmy. *Boh. Kom.* 5, 48. Cyt Paulinie z twym dekretem. *Zygr. Pap.* 362. (schoway się z tem.) Ale ty cyt i ia cyt, wiemy na się oba. *Opal. Sat.* 38. Cy cyt! *Jeat.* 18 *b*, 8. Cyt! nie płacz! sposób matek tulenia dzieci. *Oss. Wyr.* Cyt panowie! Iżey mówcie, iy król nie usłyszał. *Rey Zw.* 80. Cytcie panowie, i. t. d. *Wereszcz. Regl.* 129. Cyt chłopcy. *Tr.* CYT, u. *m.*, milczenie, uciszenie, das Schweigen, die Stille. Milczenie powszechne; lecz pod onym cytem Widziałbyś rozróżnione myśli w sercu skrytem. *Pot. Arg.* 137. Okropny cyt świat wydaie. *Brud. Ost. B.* 4.

CYTACYA z księgi *ob.* przytoczenie, przywiedzenie; Cytacya do sądu *ob.* Pozew. CYTADELLA *ob.* twierdza, forteca. CYTARA *ob.* Cytra

CYTAWA, y, *ż. Sr.* 2. żúttawa, miasto wyższey Luzacy *Dyk. G.* 3, 213, die Stadt Zittau. CYTAWCZYK, a *m.* z Cytawy rodowity, der Zittauer. CYTAWSKI, a ie, od Cytawy, Zittauer:, Zittauiſch.

CYTER, CYTR, u, *m.*, cytrynowe drzewo, *citrus*, *Ec.* цитръ, der Citronenbaum. Cytr, drzewo, którego owoce zowią rayskiemi iabłkami, drzewo zamorskie. *Cresc.* 414. Ten kraiu skarb Maurytańskiego, dęby i cytry. *Bard. Luk.* 161. §. cytr abo iabłko rayskie. *Cresc.* 414. ein Paradieſsapfel. *ob.* Cytrowy, *ob.* Cytrul, *ob.* Cytryna.

CYTOWAC zacytować *ob.* przytoczyć, pozwać, zapozwać.

CYTRA, *CYTARA, y, *ż.* CYTERKA, i, *ż. zdrbn.*, narzędzie muzyczne, die Zither; *Bh.* cytara; *Sr.* 1. czithara, czitara; *Sr.* 2. zittra; *Slo.* cytara; *Hung.* tzitera; *Crn.* citra, zitre; *Bs.* çitara, çitarića; *Cro.* czitara; *Dl.* czitra, gussle (cf. gęśle); *Rs.* гитара; *Ec.* кивара, рысъ (cf. gęśle) (*Pers.* ciar *quatuor*, tar *chorda*, *Ital.* guitarra, *Gall.* guitarre, *Arab.* kithar) Cytra Hiszpańska. *Jeż Ek D.* 3. Miasto arfy i Letów i bębnow miedzianych I krzykliwych kornetow i cyter rzezanych .... *Zbil. Żyw. B.* 2. Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyiemnemi cytrami, chwalcie pana *Rib. Ps.* 294. Brzęk cyter twoich nie będzie więcey słyszan. 3 *Leop. Ezech.* 26, 13. (brzęk lucień twoich. 1 *Leop.*) Grać na cytrze; *Vd.* zitrati. *ob.* Cytrzysta,

CYTROWY, a, e, od cytru, drzewa, Citronenbaum:, von Citronenbaumholz. Z Afryki cytrowe zwożą stoliki. *Bardz. Luk.* 2, 2. Na słoniowych cytrowe nogach kładną stoły. *Bardz. Luk.* 180. Cytrowe iabłka, *citrum, aurea mala, mala medica, nuptiale pomum. Urzęd.* 337. Citrone.

CYTRUL, a, *m. Gall.* citrouille. *Ital.* cedriuolo, die Citrulle, wodny melon, die Waſſermelone. Cytrule, poki są młode, małe, zielone, lepsze bywaią; ale gdy iuż twardnieią a ku żółtości przychodzą, nie są tak dobre.

Cresc. 229. Ogórki i cytrule są bardzo niestrawne; wszakoż cytrule nad ogórki niestrawnieysze. *ib.* 229.

*CYTRYN, u, *m. Cn. th. Tr.* CYTRYNA, y, *f.* CYTRYNKA, i, *f. zdrbr.* cytr, cytrowe drzewo, lub też owoc cytrowego czyli cytrynowego drzewa. die Citrone, der Citronenbaum und die Frucht des Citronenbaums. *Boh.* cytron; *Slovac.* cytron; *Hung.* tzitrom; *Sorab.* 2, citrona; *Sorab.* 1, czitrona; *Carn.* zitrona; *Rag.* cetrún; *Slavon.* citroni: *Bs.* cidrun, cedrun; *Croat.* czitrona, *Dl.* czetrun; *Rs.* цитрóнъ; *Lat. citrus medica, Arab.* kidharen, kitaraen). drzewo u nas w oranżeryach chowane; owoc zwyczayny iest podłużny, iasnożółty, chudomięsisty, iedne kwaśne, drugie słodkie. *Kluk Dyk.* 1, 133. Cytryny wielkiego są użycia w życiu pospolitym i w sztuce lekarskiey. *Dyk. Med.* 1, 619. Kładną cytrynki na stół, a gdy wycisną sok, rzucą na śmiecie. *Zab.* 12 14. *Rs.* бадрúнка pewny gatunek cytryn Perskich. CYTRYNOWY, CYTRYNNY, a, e, od cytryny, Citronen=; *Bh.* cytronowý; *Sr.* 1, czitronski; *Cro.* czitronszki; *Hung.* tzitronyos; *Rs.* цитрóнный; *Ec.* цытрóвый. Z kwiatów i skórek cytrynowych robią wodę dystyllowaną. *Dyk. Med.* 1, 621. Drzewko cytrynowe, *Kluk Dyk.* 1, 133. *Slo.* cytronowý strom. Cytrynowy przedawca, Cytrynara *Bh.* cytronař, *w rodz. żeńsk.* cytronařka. Kolor cytrynowy, Citronenfarbe. CYTRYNAT *ob.* Cykada.

CYTRZYSTA, y, *m.* graiący na cytrze, der Zitherſpieler. *Sr.* 1, czitarnik; *Crn.* citrar; *Vd.* zitrar; *Cro.* czitarista; *Dl.* gudacz (*ob.* gędziec) Głos, iako cytrzystów, graiących na cytrach swoich. *W. Apoc.* 14, 2. *W rodz. żeńsk. Sr.* 1, czitarnicija.

CYTWAR, u, *m. Zedoaria*, der Zitwer, *Kaempferia Linn.* roślina, którey korzeń w lekarniach użyteczny, ma zapach kamforowy. *Kluk Dyk.* 2, 67. *Bh.* cycwar; *Crn.* zhmerúnka; *Rs.* цытварное сѣмя. Nie ulżą trosków nalane puhary Winem, ani wykwintne od Persów cytwary. *Zab.* 11, 416. CYTWAROWY, a, e, od cytwaru, Zitwer=; *Bh.* cycwarowy. Cytwarowe nasienie (*ob.* Glistne nasienie), na proszek utarte, dawać dzieciom na robaki. *Perz. Lek.* 191.

CYWA, CYWKA *ob.* Cewa, Cewka.

CYWILIZOWAC *czyn. nied.*, ucywilizować *dok.*, obyczaić, okrzesać, civiliſiren. Nieucywilizowany ieszcze naród. *Mik. Turk.* 402. CYWILNOSC, ści, *f.*, sprawy cywilne, obywatelskie, mieszczańskie, das Civilfach, Civilſachen. Księdzu wdawać się w cywilność nie godziło. *Xiądz.* 278. (w świeckie, światowe sprawy, weltliche Sachen, Welthändel). CYWILNY, a, e, CYWILNIE *przysłk.* (*oppos.* duchowny, *oppos.* woyskowy) obywatelski, mieszczański, civil=. Prawo cywilne traktuie o szczególnych obywatelów pewnego narodu związkach, iako n. p. o spadkach, kontraktach, przestępstwach, karach i sądach. *Ostr. Pr. C.* 1, 7. das bürgerliche Recht. Tenże tytuł pozostałym prawa Rzymskiego księgom dawać zwykliśmy *ib.* Urzędy przełożeństwa w sprawiedliwości są urzędy cywilne. *Jez. Wyr.*

CYZYOIANUS, CIZIOIANUS, *indecl.* świątnik, kalendarz świąt. *Cn. Th.* – *Dudz.* ein Feſttagscalender, Heiligentagscalender, Feſtcalender. Z Wielkieynocy liczy cizioianus, dalekoli do S. Jana, *Rey Zw.* 159. Musisz liczyć i cizioianus i godziuki, abyś powinności swey nie omieszkał. *ib.* 38. b.

NB. *Zastanawiać się należy nad tym, że pod zgłoską* cy –, *żadnego niemasz słowa początkowo Polskiego; bo nawet i słowo* cyga, *ieżeli nie Węgierskie, przynaymniey nie Polskie.*

CZ.

CZ. NB. *Jak w naszym ięzyku, wspólnym mu ze wszystkiemi słowiańskiemi trybem,* k *na* cz *zamienia się; n. p.* rok, *roczny,* bok, *boczyć; tak też w słowach cudzoziemskich, od których nasze ze swoim* cz *pochodzą, za te dwie głoski* cz, *znaydziesz albo* k, *albo* c *wymawiaiące się iak* k, *albo podobne do nich* qu, *n. p.* czapka, Kappe, *czysty castus, czwarty quartus.*

CZABAN, a, *m.* CZABANEK, – nka, *m. zdrbn.* (cf. caban, cap) wół wielki, iakie są Podolskie. *Wlod.* ein groſſer Podoliſcher Ochs. (*Rg. vulg.*, cjobàn; *Dl.* cjoban v. chyoban, *Cro.* choban z pasterz) Czerniec trzodę pasie, czabany i świnie. *Stryik. Tur. H.* 2, Cło od wołow, czabanów, które z Wołoch, Multan prowadzą. *Vol. Leg.* 4, 82. Biy na ofiarę, ile ich rok liczy, Opasłych z trzody byczey trzysta czabanów. *Hor.* 1, 268 *Nar.* Ofiarowano dwadzieścia i dwa tysięcy czabanów i sto dwadzieścia tysięcy baranów. *Leszcz. Test.* 315. CZABANKA, i, *f.* wielka krowa Podolska, eine große Podoliſche Kuh, (*Rg.* cjobanka z pasterka). CZABANSKI, a, ie, od czabanów, von Podoliſchen Ochſen, Rinds. Nie chcę, by w aforach czabańskich rząd długi Po mey roli ciągnął krzywe pługi. *Petr. Hor.* 2, *Nb.* (*Rg.* cjobanski z pasterski).

CZĄBR *ob.* Cąbr. CZĄBRZYCA *ob.* Cąbrzyca, CZAC *ob.* Czadz.

*CZĄC, *CZYNAC *obsol.* znayduie się w składanych: począć, poczynać, zacząć, zaczynać i. t. d. *Bh.* četi, čiti, čnu, počnu, počiti, jačiti.

CZACH, CZACHT, u, *m.* CZACHY *lisb. mn. Bh.* ſzachta. dół górniczy, z Niem. der Schacht, Bergſchacht. *Tr.* – *Bndtk.* – *CZACZ *ob.* Czadz.

CZACZEK, *CZACZKO *ob.* Caco, Cacko.

*CZAD, u. *m.* swąd od pieca, *Dudz.* 31. Ofendunſt, Dunſt. *Rs.* чàдъ (cf. чàдить swędzić, *Bh.* czaditi: kadzić *qu. v.* Ortolog skwarów kacerskich dymem okopciały, Ruś tymże czadem zaraził. *Smotr. Ap.* 96.

*CZADZ, *CZACZ, *CZAC, a. *m.* (*distingu.* Cacko, Czaczek) podarek pieniężny, który między lud rzucaią, Geſchenke, Schauſtücke, Geld, die unter das Volk geworfen werden, *missilia. Cn. Th.* (cf. *Vd.* zasniti z cisnąć, rzucić; *Vd.* zasaria z rzut; *Ec.* цама *denarius.*) W czacz co rzucić, w tłok, bez różnicy komu się dostanie. in den Haufen hinein werfen, unter den Haufen werfen, es bekomme es wer da wolle. Nie ma się komu upominać, kto w czacz rzuci. *Gorn. Sen.* 434. Dobrodzieystwa w czadz gminu kto miece chełpliwie, Przyidzie mu zgubić wiele, niż raz da szczęśliwie. *Gorn. Sen.* 10.

Jeszcze łakomcy przeklętą duszą konaią; a iuż maiętność ich, właśnie iakby w czac rzucił. *Krom. kr. pr.* Rzuć w czacz cukry i orzechy, Zwykle chłopcom to uciechy, *Kochow* 165. *§. Nakoniec niefortuna abo śmierć przypadnie, To drugi, choćby nie rad, czacz porzuci snadnie. *J. Kochan. Fr.* 24. (cacko, błyktra, Spielerey, Flitter, Blendwerk, Gaukeley).

CZAIC się *zaimk. nied.*, uczaić się, zaczaić się, *dok.*, z cicha, nie pokazuiąc nic po sobie, na co godzić, ukryć się, zasadzić się na co, zataić się, in der Stille, verstteckt, heimlich, ohne ſich das geringſte merken zu laſſen, worauf paſſen, auf etwas im Stillen lauern (*Rs*, чаяніе nadzieia) cf, czyhać, czatować). Czaymy się so wszystkich stron na niego. *Teat.* 36 b, 105. Z onego pochopu przyszło się cofnąć i uczaić chłopu przy dawnym okopisku. *Bial. Odm.* 31. Taić się, kryć się przy czym, za czym, ſich verbergen, ſich verſtecken bey etwas, hinter etwas. Zdrada w owych słów oboiętnych składzie, czai się ku podeyściu. *Zab.* 14, 55. Obłudniku, czaisz się protestacyami, iakoś był obyczaynym, a przecię szczypiesz. *Tworz. Wie.* 25. Chytrze się uczai, ale przecię natury swey psiey nie zatai. *Paszk. Dz.* 13. W mey zawziętości nigdym się nie czaił, I grzechów nigdy iako człek nie taił. *Chrośc. Job.* 117. Czaię się, *simulo me dormire, mortuum esse., non audire; Gr.* προσποιοῦμαι, ſich ſtellen, als ob man... (z. B. ſchliefe, todt ſey u. ſ. w.) Czaić się do kogo. *Bndtk.* przyczaiać się, ſich zu etwas hinſchleichen, hinſtehlen. §. Czaić się, schylać się na dół, ſich ſetzen, ſich ducken. *tr.* Poczekay, aż się wiatr uczai. *Ckrośc, Ow,* 98. (uciszy, bis ſich der Wind legt). *§. *Act. trans.* czaić kogo gdzie *Bndtk.* zaczaiać go, kryć go, zataiać w zasadzkach, im Hinterhalte verſtecken, in den Hinterhalt, auf die Lauer legen. CZAIK, a, *m.* statek woienny na Dunaiu (*ob.* czayka) ein bewaffnetes Donauſchiff, ein Kriegsſchiff auf der Donau. Czaykiści, żołnierze należący do statków zwanych czayki. *Oss. Wyr.*

Pochodz: *Czayka, czaykista, doczaić się, naczaić, poczaić, przeczaić, przyczaić się, uczaiać, zaczaić; cf. Czyhać, cf. Czaty, czatować.*

*CZAIR, u, *m.* Leżeli w zimowlach do wiosny Tatarowie, żeby konie swe paść mogli nowym czairem. *Tward. W. D.* 47.

*CZAKLOWIE, *CZEKLOWIE *ob.* Sekiel.

CZAŁ, u, *m.* tył, zad, die Hinterſeite, der Rücken. Armatę położywszy, na czał ustąpić kazał. *Warg. Wal.* 218. W tym szyku naywięcey na tym zależy, abyś czoło i czał, abo tył, mocnemi ludźmi osadził. *Papr. W.* 1, 113. z *Bielsk.* I z czoła i z czału nieprzyiaciół ostąpił. *Warg. Kurc.* 27. *et a fronte et a tergo*), W ciągnieniu woyska iuż na froncie, iuż na czału, często też w pośrzodku stawał. *Pilch. Sall.* 297.

*CZAŁBATKA, *SCZAŁBATKA, *SZCZAŁBATKA, i, *ż.* czaszka główna, *Bh.* lebka, *(Etym.* czoło) die Hirnſchale, der Hirnſchädel. *Vd.* et *Crn.* shelata z helm). Zabiwszy go, z głowy iego, z czałbatki czaszę uczynił. *Stryik.* 48. Zwycięzca dał sobie z szczałbatki głowy Swentosława czaszę uczynić. *ib.* 122. Ze królowa Węgierska koronę ukradła, dlatego był Władysław koronowan z S. Szczepana głowy szczałbątką na króla Węgierskiego. *ib.* 558.

*CZAŁUCHINY, *CZAŁY *ob.* Cały.

CZAMANAGA, i, *ż.* gatunek sztuki mięsa Ormiańskiey; wprzódy kilką dniami marynowaney w saletrze i ziołach różnych, Rindfleiſch auf Armeniſch zugerichtet; Szatuſady, czamanagi, kiszki, polędźwice. *Zabł. Fir.* 74.

CZAMARA, y, *ż.* gatunek sukni długiey z rękawami do ziemi, zwyczaynie prałackiey i kanoniczey, ein langer Rock mit langen Aermeln bis auf die Erde, ein Prieſterrock, Domherrenrock, (*Bh.* Kaunak, Kaunoro, wé barwy ſukno, geni ſe winau barwi.) Na głowie kłobak; czamara czarna zamiatała ziemię, *Oss. Str.* 3. Zaiącami czamarę aksamitną miasto rysiów podszył. *Pimin. Lam.* 44. Miasto kirysiu, włóczy się w czamarze. *Mon.* 71, 470.

CZAMARKA, i, *ż.* suknia Perska zwierzchnia, z guzikami do zapinania aż po szyię, ein Perſiſches Oberkleid, mit Knöpfchen bis unter das Kinn. *(Bh.* czamrda = Knopfhölzchen, Knopfbeinchen). Miał na sobie żupan gredytorowy, czamarkę sukienną. *Gaz. Nar.* 1, 255. (*ob.* kontusz.)

CZAMBR, CZAMBROWINA *ob.* Cembrowina.

CZAMBOŁ, CZAMBUŁ, u, *m.*, z Tatarsk. raptowna i krotka woienna wyprawa, napad, naiazd; zagon nagły, dorywczy, przepadaiący, ein ſchneller kriegeriſcher Streifzug, eine Streiferey. Gorzey że póydą w czambuł Tatarowie i na Wołyń się podobno wyleią, *Jabł. Buk. O.* 4. Orda puszczać czambółów nie śmie, *Susz. pies.* 3. *L.* 2, *b.* Anton miał Partów, z Syryiskiego kąta, których Labien w czambuł wprawia, wygnać. *Chrośc. Fars.* 387. Tatar w czambule nigdy takiey szkodyby nie uczynił, iak lis tu w kurniku. *Jabł. Ex.* 115. Ukaz Carski był groźny, iak iest czambuł Tatarski. *Jabł. Ex.* 9. — W czambuł konia puścić, w czwał wypuścić. *Czrtr. Mskr.* den Galopp laufen laſſen. W czambule, czwałem, śpieszno, im Galopp, in der Eile. Nie wieleby i pszczoła wskórała w czambule Pasieki i swe tylko oblatuiąc ule. *Pot. Pocz.* 171. – W czambuł, hurtem, w ogół, im Ganzen, im Allgemeinen, überhaupt. On idzie, woła w czambuł lub z osobna z krzętem, Żeby pułki śpieszyły za wielkim rejentem. *Przyb. Milt.* 165. — W czambuł, w bród, obficie, podostatkiem, po szyię, po uszy, po dziurki, in Ueberfluß, bis an den Hals. Cztery mieć będę ładne razem żony, koni ze dwieście i gwałt odalików, sto sług, szczeniów sześć, dziesięć szyflików, Wszystkiego w czambuł; *Zab.* 14, 251. *Szym.*

CZAMLET, u, *m.* kamlot. *Dudz.* 36. z Włosk. camelotto, der Camelot, materya z włosów kozy Azyackiey robiony; *Bh.* ſſamlot; *Sr.* 2, tammelot, tamlót; *Vd.* shamlot, valovitnu suknu; *Bs.* cjambelot, muhaviar svila (*ob.* muchair); *Cro.* chambolat, czambolat). Czamlet *undulata toga. Cn. Syn.* 934. Poseł od króla Cypryiskiego oddał Jagiełłowi kilka sztuk czamletu; co na on czas był wielki upominek. *Biel. Kr.* 299. Towary cudzoziemskie muchairy, saie, czamlety cło płacą, *Vol. Leg.* 4, 81. *Zygr. Post.* 3, 621, *b.* CZAMLETOWY, a, e, Kamletowy, z czamletu, Camlot-, cameloten. Teraz żadnego niemasz, któryby nie nosił szat czamletowych, *Kosz. Lor.* 103, *b.*

CZAMR *ob,* Cembrowina.

CZANKA, i, *ż.* drążek u munsztuka końskiego, die Stange am Pferdezaume. *Bh.* can't. Munsztuk złożony iest z czanek, z wędzidła i z podbrodka. Czanki bywaią proste abo wprzod pochylone; są zakrzywione nieco nazad, są też i bardzo krzywe. *Hipp.* 58. Uszko u czanek, gdzie

nagłowek przypinają, nie ma bydz bardzo niskie, ani też nazbyt wysokie. *ib.* 59. - CZAP *ob.* Cap.

CZAPCZYNA, y, *ż.* podła mizerna czapka, eine elende, miserable Mütze. U gorala sierkierka za pasem, Czapczyna z kutasem. *Kmit. P.* 3, 205. CZAPCZYSKO, a, *n.* czapka nieforemna, niekształtna, nieczprabna, eine unsgeschlachte ungestalte Mütze. CZAPCZASTY, CZAPCZYSTY, a, e, maiący nakrycie owiesiste, daleko zachodzące, okapiste, kappig, kenüßt, bekappt. Czapczaste świeczki. *Oss. Wyr.* (z czapkami) Czapczysty żydowin. CZAPECZKA, i, *z. zdrbn. rzeczown.* Czapka, das Mützchen, eine kleine Mütze. Wszyscy maią czapeczki szkarłatne na sobie. *Star. Dw.* 42. Zdjął czapeczkę. *Mon.* 68, 713. Jeśli podleyszego czapeczką uprzedzimy, tym nie będziemy podleyszemi, ale owszem obyczayniejszemi, *Frazm. G.* 3. (grzecznosią kogo uprzedzić, ukłonem). Niczym nas sobie nie obliguie, ieno chlebem a czapeczką, *Star. Ref.* 55. (częstowaniem i grzecznością, czapką i papką). — Czapeczka księża, ktorą koronę czyli plesz przykrywaią *ob.* iarmulka, pitska, das Priesterkäppchen. - Czapeczka dziecinna z materyi z bramką koronkową lub muślinową albo też i płocienną u uboższych, ein Kindermützchen. Po chrzcie kapłan małym dziatkom, ktore w szatach nie chodzą, dawa białą czapeczkę. *Aucz. Kat.* 2, 369. - *tr.* Czapeczka abo czaszka żołędziowa, das Schälchen an der Eichel. *Tr.* CZAPIC *ob.* Capić. CZAPIGA *ob.* Czepiga. CZAPKA, i, *ż.* pewny gatunek nakrycia głowy, pospolicie z futra, die Mütze; *Bh.* čapka, čepice, čepičťka (cf. czepiec) *Morav.* čepka; *Sla.* kappa; *Cro.* kapa; *Vd.* kapa, kapiza; *Hung.* sapka; *Rs.* шапка, шапочка; *Rs. obs.* кѣпа; cf. *Germ.* Kappe; *Gr.* καππα); *Sr.* 1, męcza (cf. mycka) Żydzi na znak niechay żołte czapki noszą. *Hrb. Stat.* 375. Czapkę na głowę włożyć. *Tward. Wł.* 121. die Mütze aufsetzen, Czapkę zdeymować, d. M. abnehmen. Wchodząc do kościoła, czapki nie zdeymował. *Sk. Dz.* 861. Łotrostwo to i przed panem ledwo czapkę zdeymuie. *Falib. Dis. H.* 2. Zdjęciem czapki, cześć wyrządzamy. *Petr. Et.* 316. (cf. Odkryć głowę). Gdy wszedł, żaden czapki nie ruszył, na wzgardę iego wielką. *Biel. Kr.* 500. Przyszedł do tego kresu wzgardy, iż nikt przed nim czapki nie zdiął. *Zab.* 7, 166. Sam nie uchylił czapki swey przed nikim. *Chroś. Job.* 77. A cóż to, czapka na głowie, przed królem Jegomością? *Oss. Wyr.* (iakieś to uszanowanie!) Cóż to, przyćwiczkował kto Waści czapkę? przyrosłaż to czapka do głowy? przymarzłaż? (czemu się nie kłaniasz? czemu nie prosisz?) Cóż to? cięży czapka w ręku? (iak to śmiesz głowę nakryć przed panem?) Czapkę przed kim trzymać, łamać, czapką go czcić, czapkę pod pachą, kłaniać mu się, czapkować, vor einem die Mütze, den Hut abnehmen, sich vor ihm entblössen, neigen, demüthigen, ihm hofiren. Sługami gardzisz, a tu im czapkę łamiesz? *Gorn. Sen.* 198. Kto tylko usty wyznawa a czapką czci a nie czyni woli pana swego, ten będzie karany. *Gil. Kaz. Bb.* 3, *b.* Szedł za nim z czapką pod pachą. *Oss. Wyr.* (z naywiększą uniżonością). ztąd Czapka, oświadczanie grzeczności, ukłon, Höflichkeitsbezeugung, Compliment. Sam się o ten urząd, nietylko pieniądzmi, ale czapką, stanicm, czczeniem i rozmaitemi pokłonami stara. *Gliez. Wech. N.* 4, Uczy go, iak się ma ku każdemu mieć, tak słowy, iako czapką a ukłonem. *ib. L.* 8. Czapką, chlebem i solą, Ludzie sobie ludzi niewolą. *Rys. Ad.* 5. czapką i papką, uymuią przyiaciela. *Zab.* 11, 53. Buntownik chlebem, czapką i solą, wziął pospolstwo głupie *Pot. Arg.* 317. - Czapkę mieć na lakierze innemu czynić się, fantazyą stroić den Hut die Mucre rücken. (*ob.* Lakier) Czapkę natłoczyć na uszy. *Oss. Wyr.* (nie chcieć słuchać, chronić się by nie wziąć słowami po uszach). Czapkę zapuścić na oczy (z nie chcieć widzieć, nie chcieć pokazać wstydu; często bydź bez wstydu) - Ma się za mądrego, iakby w czapce bobrowey chodził, *Oss. Wyr.* (że Jezuici nosili bobrowe kołpaki cf. bobrowy). - Darmo, trzeba tu czapki uchylić. *ib.* (prosić, uniżyć się, podleźć). Nie idzie o czapkę, ale pospołu i z czapką o głowę. *Rey Zw.* 126. Zadrzyy no koty z panem, wnet ci czapka z głowy spadnie. *Oss. Wyr.* (przytrze ci rogow, utrze - ć nosa). Mahomet wziął szpetnie w czapkę, gdy dobywał białogrodu, gdzie wziął wielką szkodę na ludziach, i sam ranion. *Biel.* Su. 120, *b.* Lepicy wziąć po czapce, niż po łbie. *Oss. Wyr.* (zawsze dobrze, mieć się czem zasłonić). Czapkę iuż brał (zabierał się wychodzić. - Czapkę na stole położyć: hardzie kazać, imponować. die Mütze oder den Hut auf den Tisch legen, imponiren. Kto ma sześć koni w wozie, tysiąc złotych w szkatule, a panią we dwu miłach, ten może czapkę na stole położyć. *Rys Ad.* 33. - Czapkę na czem wieszać, zasadzać się, sich worauf stützen. Oni zaś na czym inszym tę czapkę wieszaią, A szczęśliwe przypadki szczęściu przyzywaią. *Rey Wiz.* 53, b. - Każda głowa ma swoię czapkę. *Pot. Jow.* 34. (ile głów, tyle rozumów, so viel Köpfe, so viel Sinnen). Na złodzieiu czapka gore. *Zegl. Ad.* 48. *Rys. Ad.* 48. (niespokoyne ma sumnienie; żyie, by mysz na podle). Moy Panie Jędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Zab.* 14, 365. - Jak o starą czapkę, tak o nielo dbamy. *Rey Wiz.* 180, *b.* (nie wiele o to stoimy). - Jeż też to łga, iak czapka. *Zab.* 15, 182. (potężne, oczywiste łgarstwo, eine handgreifliche Lüge). - Czapka za kiret. *Cn. Ad.* 117. *officium officio pensare* Wurst wider Wurst, eine Höflichkeit erfordert die andre. - Kto z natury do czapki stworzony, niechay swą głową nie sięga korony. *Pot. Arg.* 21. (cf. dudku, nie grab siana; szaszku, nie podymuy się legawego pola). Głowa ledwo do czapki, wcale nie do kołpaka. *Ost. Wyr.* (zadek do ławy, nie do krzesła; nie senatorem mu bydź; iż senatorowie zwyczaynie kołpakow używali). - U Rzymian czapka znak wolności: bez niey niewolnicy chodzili. *Warg. Wal.* 269. Dawniey u nas, sędzia, na sądzie wyłożonym, potwierdzaiąc kupno iakiegoś imienia, brał czapkę od tego, który przedawał, a kładł ią na głowę kupuiącego. *Sax. Porz.* 45. (cf. rózga). Czapek gatunki. konfederatka, magierka, kołpak, szłyk, kapuza, mycka, kuczma, iamołka; *Rs.* колпакъ. колпачекъ: czapka nocna, szlafmyca, duchenka die Schlafmütze. Wziął z sołą opończę i czapkę nocną. *Bar. Hist.* 87, Czapka skrzydlasta. *Rs.* осперлянцы; Czapka z czterema cyplami *Ko.* махахай, махахайчикъ; Gatunek dawny czapek *Rs.* подклюкъ. - Czapka biskupia *ob.* infuła. - Czapka książęca, mitra, die Fürstenmütze, der Fürstenhut, die Fürstenkrone. Roman w czapce książęcey na stolicę Halicza od metropolity

był podniesion. *Stryik.* 205. Giermont był na stolicę Litewską w czapce książęcey podniesion według obyczaiu z dawna zwyklego i od przodków podanego. *Stryik.* 297. Czapka książęca Litewska była z aksamitu czerwonego w strefy złote, kamieńmi drogiemi osadzona. *Gwagn.* 273. §. *tr.* Czapka, przykrywadło, rzecz iaka podobieństwo nieiakie do czapki maiąca, Kappe, Haube, Hut, Kopf. Czapka alembikowa abo kapitela. *Comp. Med.* 665. *Rs.* колпáкъ; die Kappe des Distillirkolbens, der Hut. Czapka u rury konewki ogrodniczey drobne powybiiane maiąca dziureczki. *Kluk. Dyk.* 1, 81. die Kappe, der Hut auf der Gießkanne. Len żeby nie zamókł od deszczu, czapkami ze słomy prostey, gdy w mendle złożony iest, przykrywa się. *Przędz.* 9. (chocholami, Strohklappen, Strohbüschel). – Cyrulickim materacykom według różnych części ciała różne imiona daią; na głowę, zowią czapkami głownemi lub kukułami; na brzuch, tarczą . . . *Krup.* 5, 208. eine chirurgische Kappe oder Haube. Czapki szańcowe *Lek. Mier.* 2, 235. – Czapka u gwoździa, wierzch, der Kopf, die Kappe eines Nagels, der Hut. Ćwieczki z czapkami. *Off. Wyr.* (*ob.* czapczasty). CZAPKOWAC, -ał, -ano *intrans. kontyn.*, trzymać czapkę przed kim, kłaniać się, prosić mu się, nadskakiwać, wysługiwać, einem beflíren, ihm ſchmeicheln, den unterthänigſt gehorſamen machen. *Że* iuż wiedzą o moim skarbie, wszyscy mi czapkuią. *Teat.* 11, 57. Czapkowanie assystencyi miłym mu widokiem. *Mon.* 65, 302. Przedtym czapkował; a teraz chce, żeby mu czapkowano. *Off. Wyr.* *CZAPKOWIATR, a, *m.* Windmühe. Wiatry z tey strony wiały, na którą Eryk, król Szwedzki, nazwany czapkowiatr, czapkę swą obracał. *Boh. Djab.* 189. CZAPKOWY, a, e, od czapki, mützen ſ; *Rs.* мáночный, колпáчный. Czapkowy baranek.

CZAPLA, i, ł. ptak, *ardea cinerea Linn.* żywi się rybami, ma nieprzyiaciół, osobliwie iastrzębia i sokoła. *Zool.* 250. der Reiher; *Sr.* 1. tjap, tjapula, cjapula; *Rg.* cjapglja; *Bs.* cjapglja; *Sla.* czaplja; *Sr.* 2. schúttawa; *Cro.* chaplya, potóchna, (zhapla ſ bocian, *ciconia*); *Bh.* cjep'e, wolawka (*Bh.* cjap, bocan, bocian; *Dl.* czaplya); *Slo.* čep, čepa, wolawka (*Slo.* čap, bocan, bocian); *Carn.* shtôrkla (*Carn.* zhapla ſ bocian); *Vd.* zhapla (: 1., shtrok, shterk, shtokla ſ bocian; 2., ſ ger, shtorkla, vezhi ribizh ſ czapla); Rs. цапля, цáпка, ерóдiй, *Ec.* чáпля, цáпля (*ob.* цапнуть, цапать capnąć). Czaple są czarne, białe, popielate, niebieskawe, rdzawe i pstre. *Lad. Nat.* 25. *Bs.* bukać, *ardea stellaris*; *Rs.* нýжда czapla biała, łyszczak, чанúга czapla siwa; мелонóсъ, колпикъ *platalea*; Gatunek gatunek czapli (cf. bocian). Czapla rybna. *Lexicol. J.* 2, *b.* Czapla na wysokich nogach. *Jabł. Ez.* 4. Nie trzeba ważyć lekko mdłych nieprzyiacieli, Bo i mała czapla czasem *iastrząba ubiie. *Stryik.* 207. Umizga się, iak czapla w kobieli: *Rey Zw*, 19, *b. Mat. z Pod.* C. 3. ſich ſpreizen, wie der Reiher im Kober. Miłośnym okiem poglądać, iak czapla schwytana. *Mat. z Pod.* C. 5. (cf. pokorny, iak wilk w dole cf. wilcza pokora). § Czapla, o człowieku, wysokonogi, ein hochbeiniger, langbeiniger Mensch; *Bh.* cjapaty. – §. *Herald.* czapla, *herb*, czapla cała stoiąca, skrzydła do boku założona, w pysku rybkę maiąca; takaż w hełmie. *Kurop.* 3, 20. ein Wappen. CZAPLĘ, ęcia, *n.*, CZAPLĄTKO, a, *n. zdrbn.*, piskię czaple, das Junge des Reihers, ein junger Reiher. Młode czaplęta we Francyi iedzą za specyał. *Lad. Dyk.* 1, 363. CZAPLI, a, e, od czapli, Reiher ſ; *Vd.* zhapelni). Kosztowne dwie czaple kity wieszaią się z zawoiu. *Tward. Wł.* 105. CZAPNICZY, a, e, od czapnika, Mützmacher ſ, Barretkrámer ſ; *Rs.* мáночниковъ. CZAPECZNIK, a, *m.* co czapki robi *Petr. Ex.* 392. der Mützenmacher; *Rs.* мáночникъ, колпáчникъ. Nie było w ten czas takich rzemiosł, iakich się dziś namnożyło, nie było czapników i t. d. *Gliez. Wych. H.* 3. Mularze, kowale, cieśle, czapnicy. *Hrbſt. Art. B.* Czapnik, co czapki przedaie, der Barretkrámer. Sukiennicy, czapnicy. *Vol. Leg.* 3, 592. (*IV rodz. żeńſkim Boh.* cjepčárka, co czepki robi).

Pochodz: ob. *Kapa*, *kapnik*, ob. *capnąć*, *cap*, ob. *czepiec*, *czepek*, ob. *czepić*, *oczepić*, *zaczepić*. *cf. Skofia.*

CZAPRAK, u, *m.*, CZAPRACZEK, czka, *m. Zdrbn.*, *Turc.* czapras, przykrycie na konie. *A. Czrtr. Mſkr.* die Schabrake; *Sr.* 2. ſchabraka; *Vd.* shabraka, jesdarſku pregernilu, deka, sedlonski pervisek: *Cro.* czaprag; *Hg.* tzafrang; *Sla.* habaiia, chultan; *Carn.* dęka; *Boh.* poſtlaní, dek; *Rs.* чапракъ, чапрачекъ. Obaczyli konia, z bogatym rzędem i z czaprakiem złotym. *P. Kchan. Orl* 1: 25. Zły szkapie czaprak haftowany nic zacności nie przydaie. *Star. Ref.* 32, §. Czapraczki, Czapreszki, pętlice śrebrne przyszyte na żupanach, iak noszą Wołosza, Arnauci. *A. Czrtr. Mſkr.* ſilberne Rockſchleifen. Dosięgnąwszy mu pod szyię czapraszki od płaszcza, zrzuca go z niego matrona i rozgaszcza go. *Pot. Ar3.* 748. CZAPRACZNIK, a, *m.* rzemieślnik od czapraków, der Schabrakenmacher. *Bndtk.* Czapraczniczka, *w rodz. żeńſk. ib.* die Schabrakenmacherinn. CZAPRACZNICZEK, czka, *m.* czeladnik czapraczniczy, der Schabrakenmachergeſell. CZAPRACZNICZY, a, e, od czapracznika, Schabrakenmacher ſ. Czapraczniczе rzemiosło ſ CZAPRACZNICTWO, a, *n.* das Schabrakenmacherhandwerk. *Bndtk.*

CZAPSTRZYK *ob.* Capſtrych.

1.) CZAR *ob.* Car. 2.) CZAR *ob.* Czary, – ów.

CZARA, y, ł. czasza, czasem miska na polewkę, eine Schale, Suppenſchale, große Trinkſchale; (*Bh.* cjara 1., kréſka, 2., czary, czarowanie, gusła); *Rs.* чáра, фíáлъ; ztąd чáрочникъ cześnik, podczaszy; *Sor.* 2. nop, nap; *Vd.* zhasha). Im daley, tym się gęściey uwiiaią czary z kubkami, a ci piią. *Chelm. Poprz. A.* 4. *b.* Inszе czary w gusłach, a inszе na stole. *Pot. Jow.* 199. (*ob.* czary). Czara podługowata, czołnkowata. *Cn. Th.* Czara do ofiar. *Lad. Dyk.* 2, 146. die Opferſchale. – *tr.* czara, otwór wulkanu, der Crater eines feuerſpeyenden Berges. Otwory na wierzchołkach gór ogniſtych czarą *crater*, dla podobieństwa kształtu nazywaią. *Hub. Wſt.* 17. (*ob.* czareczka, czarka).

CZARCI, ia, ie, od czarta, czarłowski, djabli, Teufels ſ, Przeniknął Chrystus czarcie grody. *Groch.* 4, 77. Kto iest złym przełożonym, ten czarcią osobę na sobie nosi. *Kosz. Lor.* 36, *b.* Czarcia sztuczka. *Off. Wyr.* Czarcie łayno abo djable gówno, *assa foetida*. *Krup.* 5, 225. CZARCI, CZARCIA *ob.* Czart. CZARCIK, a, *m.*

zdrbn. rzeczown. czart, djablik, das Teufelchen; *Boh.* čjertik, čjertiček; *Rs.* чертёнокъ.

CZARKA, i, ż., CZARECZKA, i, ż. *zdrbn. rzeczown.* czara; czaszka, das Schälchen, eine kleine Trinkschale; *Rs.* чáрка, чáрочка; *Ec.* чáрка; (*Bh.* čjarka, čjarčička; *Slo.* čarka liniyka, kréseczka; *Crn.* zhèrka z litera). Do stołu miasto szklenic, starych przodków naszych trybem, czarek używamy. *Star. Ref.* 171. Równą czarką Cekubskie wino będziem pili. *Lib. Hor.* 119. Polówkę piie garnuszkiem albo czareczką. *Cziach. D.* 1. *Rosr.* почарочно. Piiaczka zaraz znowu do czarki. *Pot. Jow.* 126. (do kubka, do szklanki, do kufla). Mała czareczka. *Lib. Hor.* 28. Czarki, w których dla Sułtana rozpuszczaią sorbet. *Star. Dw.* 30. cf. Filiżanka. §. *Botan.* Czarki, ziele do farbowania *anchusa*, rothe Ochsenzungenwurzel *ob.* Czerwieniec, wołowy, czerwony, ięzyk. *Haur. Ek.* 178. CZARECZNY, a, e, od czary, czaszowy, Schaalen-; *Rs.* чарочный.

CZARLETAN *ob.* Ciarlatan.

CZARNAWCZYCE, – ów *liczb. mn.*, miasto w Brześć. Lit. znaczne pałacem i ogrodem książąt Radziwiłłów. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt in Litth. °CZARNAWA, *ob.* Czarnoziem. CZARNAWY, CZARNIAWY, CZERNIAWY, a, e, – awo *przysłk.*, pochodzący na czarne, schwärzlich; *Bh. et Slo.* náčerný; *Sr.* 1. wobtjorn, natjorn, ciemné; *Bs.* çrrinomagnaſt, çarnomagnaſt, naçrrin; *Vd.* zhernkaſt; zharnikaſt, pozhern, nazhern; *Crn.* zhernèklaſt; *Cro.* szúchern; *Rs.* черноватый; *Ec.* черноватый, чернообразный; Już noc czarnawe rozwiiała włosy. *P. Kchan. J.* 226. Przyodziany pióry czarniawemi. *Otw. Ow.* 81. Memnon czarniawy. *Bardz. Tr.* 250. Przetarła zlepione łzami czerniawe oczy. *Zab.* 14, 162. Czarniawość *Rs.* черноватость, die Schwärzlichkeit. CZARNIUTKI, CZARNIUSKI, CZARNIUTENKI, CZARNIUSIENKI, CZARNIUSINECZKI, a, ie, CZARNUCHNY, a, e, – no *przysłk.*, intensiv. przymiotn. Czarny qu. v. CZARNO *przysłk. przymiotn.* Czarny, schwarz; *Bh.* čjerno; *Cro.* cherno; *pr. et fig.* A biało? biało! czarno? czarno! *Cn. Ad.* 1. (*ob.* biało). U nas co biało, to biało; a co czarno, to czarno i zawsze czarno. *Teat.* 52, 12. Gdzie mózg? a w głowie, czarno-li czy biało? *Zab.* 9, 74. (iasno-li czy ciemno?) CZARNOBARWNY, a, e, koloru czarnego, schwarzfarbig; *Ec.* черноцвѣтный. Jasna pochodnia w czarnobarwne cienie wystawiona, oczy obraca kobie. *Paszk. Bell. A.* 2, *b.* CZARNOBLADY, a, e, – o *przysłk.*, blady na czarne, bleichschwarz; *Vd.* zhernoblied, zhernobleden. CZARNOBŁĘKITNY, a, e, błękitny na czarne, schwarzblau: Dama oczów czarnobłękitnych. *Pam.* 85, 1, 884. CZARNOBREWKA, i, ż. kobieta brwi czarnych, eine Schwarzaugenbraunige. Czarnobrewka Doryda. *Karp.* 1, 28. CZARNOBREWY, CZARNOBRYWY, CZARNOBRWY, a, e, brwi czarnych, schwarzaugenbraunig; *Rs.* чернобровый: Bolesław rozmiłował się w Kiiowie piękności niewiastek czarnobrewych. *Stryik.* 164. Czarnobrwa dziewoia. *Mon.* 75, 594. Pan ustawicznie się przenosi od czarnobrywey do iasnowłosey. *Teat.* 63, *C.* CZARNOBRUNATNY, a, e, brunatny na czarne, dunkelbraun; *Vd.* zhernoerjau, skurnozhern; *Rs.* чернобурый. czarnobury. CZARNOBYL, a, *m. botan.* ziele, toiad, mordownik, pospólstwo na wielu mieyscach czarnobylem, ogrodnicy bernardynem zowią. *Jundz.* 286. *Rs.* мордовникъ, иперпáдъ, прострѣльная трава; gesegnete Distel. §. *Geogr.* miasto w Kiiowsk. dosyć znaczne, domu Chodkiewiczów. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt in d. Woiw. Kiiow. CZARNOGARDL, a, *m.* czarne gardło maiący, ein Schwarzkehl. *Hist. nat.* czarnogardl pliszka, *motacilla phoenicurus Linn. sylvia rubicilla Klein.* ptaszek na głowie i piersiach czarny, ogon maiący czerwonawy. *Kluk. Zw.* 2, 228. die schwarze Bachstelze, das Ackermännchen, das Schwarzkehlchen. CZARNOGŁOW, CZARNOGŁOWY, a, e, głowy czarney, schwarzköpfig; *Bh.* čjernohlawý. Czarnogłowy koń, ein Mohrenkopf; *Rs.* воронометрій. – *Botan.* Czarnogłów, ziele, łani czyściec. *Cn. Th. Seseli Linn.* der Sesel, Seselkraut, Roßkümmel. *Sleszk. Ped.* 409. wielki kmin. *Syr.* 139. CZARNOGŁOWKA, i, ż. *hist. nat.* sikorka, *parus atricapill. Linn. sylvia atricapill. Klein*, ma głowę czarną, grzbiet popielaty. *Kluk. Zw.* 2, 273. die Schwarzmeise; *Bh.* čjernohlawec; *Rg.* sarnoglavas; (*Sla.* černoglavka z gil). CZARNOGRZYWY, a, e, z grzywą czarną, schwarzmähnig, *pr. et fig.* Burze czarnogrzywe. *Pot. Arg.* 607. Fale czarnogrzywe. *Zab.* 14, 271. °CZARNOISKRY, a, e, iskrzący się z dymem czarnym, mit schwarzem Rauche funkelnd. Czarna z piasku smolnego dzień chmura zakrywa, A cała czarnoiskrym góra ogniem ziewa, *Zab.* 5, 439. CZARNOKOZIENICE, – ic *liczb. mn.*, miasto w Podolskim, bogate znayduiącym się w iego gruntach alabastrem i marmurem. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt in Podolien. °CZARNOKRWISTOSC, ści, ż., *Bh.* čjernokrewnost melankolia, melankoliczność, die Schwarzblütigkeit, °czarnokrwisty, melankoliczny. CZARNOKRUSZ, u, *m.* Pecherz, kruszec czarny, maiący w sobie miedź, siarkę i żelazo. *Kluk. Kop.* 2, 181. Kupferknoten. CZARNOKSIĘZKI, a, ie, czarodzieyski, czarownicy, gusiarski, zauberisch; *Rs.* черномолжный, чародѣйный, волшебный; *Ec.* потворный; *Sr.* 1. skuzwarski. O czarnoksięzkim iey powiadała błędzie. *P. Kchan. Orl.* 1, 574. Szalbiers czarnoksięzki. *Bial. Post.* 156. CZARNOKSIĘZNIK, a, *m.* czarodziey, czarownik, czarami się bawiący, der Schwarzkünstler, Zauberer, Hexenmeister; *Bh.* čjernokn'ežik; *Crn.* zhernashol; *Sla.* vishtac; *Rs.* черномолжникъ; *Ec.* чародѣй, колдунъ, шаманъ, худéсникъ, баáльникъ. (*Etym.* czarna księga; nie księżyc). Szymon czarnoksięznik przez sztuki djabelskie latał po powietrzu. *Birk. Ex.* 5. Co Syrowie Magiem, my czarnoksięznikiem zowiemy. *P. Kchan. Jer.* 256. CZARNOKSIĘZNIKOWY, a, e, od czarnoksięznika, Schwarzkünstler-, Zauberer-. Zamek czarnoksięznikowy. *P. Kchan. Orl.* 1, 48. *Fig.* Wielki to czarnoksięznik. *Offic. Wyr.* (człowiek osobliwie zręczny, biegły, któremu nic niepodobne, ein großer Hexenmeister. *Oppoſit.* Nie czarnoksięznik; nie osobliwsza głowa, er iſt kein Hexenmeiſter. CZARNOKSIĘZTWO, a, *n.* nauka i sztuka czarnoksięzka, die schwarze Kunst, die Zauberey, Hexenmeisterey, Hexerey; *Bh.* čjernokn'ežstwj; *Crn.* zhernasholа, zupernya, urásha; *Rs.* черномолжіе, черномолжество, волшéбство; *Ec.* черномолжество, балство, колдовство, ведунство, потворство. *Perz. Lek.* 209. CZARNOKWIT, *m.* ziele; *Cyrcaea Linn.* że ta-

go do swych czarów zażywać miała, czarownik. *Syr.* 735. Hexenkraut, Stephanskraut. Czarnokwit prosty, rośnie w zaroślach; czarnokwit pochyły, na pagórkach. *Jundz.* 87, *Rs.* колдунова трава. Zowią go też czarownikiem, niewieściemi pianami, czarownicą. *Syr.* 734. Czarownicy u nas są dwa gatunki, Paryzka i górna. *Kluk. Dyk.* 1, 131. CZARNOLAS, a, *m.* w Sandomirskim, o milę od Siedlechowa, wieś niegdyś dziedziczna Jana Kochanowskiego; znayduie się w dziełach iego napis na dom w Czarnolesie. *Kras. list.* 20. das Landgut des Dichters Johann Kochanowski. CZARNOMORZEC, rca, *m.* nad morzem czarnym mieszkuiący, ein Küstenbewohner des schwarzen Meeres. Czarnomorce, lud naybitnieyszy w woysku Moskiewskim. *Gaz. Nar.* 2, 262. Flotylla Moskiewska złożona z czarnomorców, *ib.* 1, 19. CZARNONAKRAPIANY, a, e, z cętkami czarnemi, schwarz gesprenkelt. CZARNONOGI, a, ie, nog czarnych, schwarzfüßig. Chart czarnonogi. *Otw. Ow.* 110. *CZARNONOSZ, a, *m.* noszący się czarno, ein Schwarzgekleideter, der sich schwarz trägt; *Ec.* черноно́сець. *CZARNONOSNY, a, e, czarne kolory noszący, schwarze Farbe tragend. W szaciech czarnonośnych. *Chodk. Kosik. pr.* CZARNOOKI, a, ie, oczu czarnych, schwarzäugig; *Bh.* cjernooký; *Crn.* zhernoke; *Rg.* zarnók; *Rs.* черноглáзый; *Subst. Sla.* cérnooka, Czarnook, Schwarzäugel. CZARNOPIORY, a, e, piór czarnych, schwarzfedrig, schwarzgefiedert. Czarnopióry kruk. *Mon.* 75, 594. Smutney wieszczby głosy wydały ptaki czarnopióre. *Hul.* tw. 245. Czarnopióry orzeł Pruski. *Mon.* 75, 594. CZARNOPSTRAWY, a, e, cokolwiek pstry z czarnym, etwas schwarzbunt. Bób czarnopstrawy. *Zab.* 10, 49. *Koss.* CZARNOPSTRY, a, e, nakrapiany czarno, schwarz gefleckt. *CZARNORESZA, *CERNORESSA, y, *ż.* zakonniczy ubior, habit, z *Rs.* риза szata, i чарный, ztąd *Rs.* чернори́зець zakonnik), die Mönchskutte, der Mönchshabit. Swiata i roskoszy iego wyrzekłem się, a przyiąłem tę czarnoreszę albo kaptur czerniecki. *Stryik.* 316. Romunt zrzucił z siebie kaptur albo kapicę, cernoressę czerniecką *ib.* 315. *CZARNOROBOTNIK, a, *m.* *Rs.* черноработникъ prosty robotnik, wyrobnik, ein gemeiner Arbeiter. CZARNOSC, ści, *ż.* farba czyli kolor czarny, *oppos.* białość, die Schwärze; *Bh.* cjernost; *Bs.* çarnochja, çrrinochja; *Vd.* zhernost, zhernoba, zhernota, zhernina, vranost; *Rs.* чернота. Zimno iest matką białości, iak gorąco̜ść matka iest czarności i ogorzenia. *Sak. Pr.* 21. *Fig. moral.* Poznałem czarność iey duszy. *Teat.* 29, 6. (brzydkość). *CZARNOSINY, a, e, ciemnosiny, schwarzblau. Słońca będzie straszliwo zaćmienie Z obłoków ciemnych i chmur czarnosinych. *Odym. Sw.* 2. S. 4. CZARNOSIWY, a, e, ciemnosiwy, schwarzgrau. Czarnosiwy koń, ein Schwarzschimmel; *Rs.* вороно́чалый cf. Wrony. CZARNOSKRZYDLATY, CZARNOSKRZYDŁY, a, e, skrzydeł czarnych, schwarz geflügelt. Już nad głową krąży śmierć czarnoskrzydlata. *Hor. Sat.* 152. Czarnoskrzydlata noc. *Zimor. Siel.* 315. *CZARNOSMUTNY, a, e, niewdzięczno czarny, traurig schwarz. Kocyt czarnosmutny. *Hor.* 1, 268. *Nar.* *CZARNOSZARY, a, e, szary na czarne, schwarzgrau; (*Rs.* сизый cf. siwy; сизость czarnoszarość. CZARNOTWARZY, a, e, twarzy czarney, schwarz von Gesicht; *Vd.* zhernolizhen. CZARNOWEŁNY, a, e, wełny czarney; schwarzwollig. Owce czarnowełne. *Otw. Ow.* 264. CZARNOWŁOSY, a, e, włosów czarnych, schwarzhaarig; *Vd.* zhernolasen; *Dl.* czarnovlászt; *Rg.* zarnovlas; *Rs.* черноволо́сый. CZARNOZIEM, u, *m.* grunt ziemi czarny, schwarzer Grund, schwarzes Erdreich; *Rs.* черноземъ; *Bh.* cjernawa. Grunt płaski, z wierzchu niby czarnoziem. *Torz. Szk.* 4. Przekopawszy ten czarnoziem, piasek pokazuie się. *ib.* CZARNOŻÓŁCIOWY, a, e, żółć czarną maiący, schwarzgallig; *Vd.* tegoten, sakernel). Ludzie czarnożółciowi do szaleństwa skłonni. *Krup.* 5, 4. *et* 419. CZARNUCHA, CZERNUcha, y, *ż.*, CZARNUSZKA *zdrbn.*, miano, co się daie czarnym krowom i kozom. *Cn. Ad.* 614. *Bh.* cjernussa. §. *Botan.* Czarnucha, Czarnuszka, *nigella*, der Schwarzkümmel, iest pospolita, iest i włoska. *Lad. H. N.* 25. *Jundz.* 287. der Schwarzkümmel; *Bs.* çrrinika, çarnika, cjurek; *Sr.* 1. tjorna thimenká; *Rs.* чернушка. §. Czarnucha żytna, *agrostema Githago Linn.* gatunek kąkolnicy, rośnie między pszenicą, żytem i t. d. *Kluk. Dyk.* 1, 16. *Urzęd.* 157. eine Gattung Raden; *Rs.* черныха gatunek dzikiego grochu. *CZARNY, a, e, Czernieyszy *Comparat.*. CZERNIUTKI, CZERNIUSKI, CZERNIUSIENKI *Intensiv.*, nayciemnieyszy ze wszystkich kolorów, wszelkiego światła pozbawiony, (*oppos.* biały), schwarz; *Bh.* cjerný; *Dl.* czárn, czarn, vrann (cf. wroni): *Sr.* 2. cjorni; *Sr.* 1. cjorny, tjorné, tjornuźki; *Cro.* chérn, vran; cherni; *Bs.* çarni, çrrini; *Vd.* zhern, vran; *Crn.* zhèrn, zhirn; *Sla.* cèrn; *Rg.* zárn; *Rs.* чёрный, чёрень, чернехонекъ, чернёнькій; *Finl.* sorttan; *Dan.* sort; *Suec.* swart; *Angls.* sweart; *Samar.* שריר *niger* (cf. szary); *Hebr.* שחר *schachor* s *niger* cf. *Turc.* kara s czarny *ob.* kary). Rzecz ta, która drugą czarną albo białą czyni, bez pochyby sama musi bydź czerńsza (czernieysza) albo bielsza. *Gorn. Dw.* 390. Od czarnych iagod będziesz miał czarną gębę. *Zab.* 13, 79. Czernieyszy niż smoła. *Fzop*, 6. Jak węgl czarny. *Kul. Her.* 112. (iak kruk). *Vd.* zhern kaker vogel, prezhern; zherneishi koker shoshou). Czarny iak atrament. *Os. Zel.* 39. Czarny łabędź. *Koss. Ior.* 66, *b.* (rzadka rzecz; iak biały kruk). *Sr.* 2. zarne ako schwon, bêle ako ron, rowno ako motele (motowidło), tschimé ako reschetno (wrzeciono). Leszek czarny nazwany, dla włosów tey farby. *Nar. Hst.* 5, 72. I czarna kokosz biało iayca niesie. *Rys. Ad.* 76. *Vind.* zherna krava ima sai bielu mlieku). Czarne mydło. *Syr.* 953. (gatunek mydła ciemnozielonawego). Kazał sobie dadź kawy czarney. *Teat.* 47, 2. (bez mléka, bez śmietanki). On się nawet czarney krowy boi. *Teat.* 17, *b.* 47. (swego cienia się boi). Trzeba mu czarney kury, kokoszy z zwaryował *ob.* kura, kokosz, es tappelt bey ihm. Cóż ten godzien, co córkę za owcę traci? wart on czarney kury. *Zab.* 9, 72, *Zyzek.* (póyśdź do czubków, ins Tollhaus). A iuż też to warto czarney kury! *Teat.* 43, *c.* 53. *Wyb.* – Czarna ziemia ogrodowa *ob.* Czarnoziem. – Czarne morze, *Sla.* cêrno mòre; das schwarze Meer; *Rs.* понтъ czarne lub czerwone morze). Helespontem woda z morza czarnego do morza białego idzie. *Star. Dw.* 2. – Czarna miedź, schwarz Metall, Kupfer mit Eisen vermengt. Miedź od żelaza często nabiera koloru czarnego; przeto każdą miedź z rud otrzymaną, która cale czystą nie iest, czarną zowią. *Krumf. Chy.*

509. Złotą monetę nazywamy czerwoną, śrebrną białą, a zdawkową czyli mieszaną z miedzią, czarną. *Czack. Pr.* 1, 165. (schwarz Geld), Scheidemünze, von Kupfer mit Eisen versetzt. – Nocy czarne. *Tward. Wł.* 173. (ciemne, schwarze, finstre Nächte). Czarny las, który zbyt zagęszczony, zarosły, nawet w dzień okropność sprawuie. *Ład. H. N.* 88. ein schwarzer, finstrer, dunkler Wald. Cis, cyprys i iodły do zaćmienia godne Czarny las buyno rodzi. *Bardz. Tr.* 323. Czarny las, Schwarzwald, zowie się las wielki w Szwabii. *Dyk. G.* 3, 31. Czarne lasy, bory, dąbrowy, brzezina, iesienina, klonina, grabina, leszczyna. *Torz. Szk.* 2. *et* 3. *Rośl.* чёрной лѣсъ, Laubholz. Do liściowego, czyli iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, iawory, iesiony, wiąze, lipy, brzozy i t. d. *Mon.* 74. 744. – Czarna droga, leśna, ein Waldweg. Tatarowie wtargnęli do Ruskich krain czarną drogą. *Biel. Sw.* 264. *b.* – *ob.* czarny szlak). – Na czarne pole albo na czarny zwierz iechać, *in apros. Mącz.* aufs Schwarzwild jagen, auf die wilden Schweine; *Bh.* černý dobytek, wepřowý dobytek (*Ger.* Borstenvieh). – Czarna izba, *ob.* dymnik, die schwarze Kammer, die Rauchkammer. – Czarne na białym (– atrament na białym papierze) : piśmiennie, na piśmie, schwarz auf weiß, schriftlich, documentirlich; *Rs.* въ чернѣ, на чернѣ w brullionie). Czarne na białym. *Pam.* 84, 683. Wzbraniał się przyimować, że nie widział czarnego na białym. *Off. Str.* 3. – Czarny chrześcianin *ob.* czerń. Czarny, smutny, żałobny, schwarz, Trauer-, traurig. Czarnym się okrywa odzieniem pogrzebowym. *Bardz. Tr.* 322. Jakież to czarne nachodzą cię myśli! *Teat.* 28, 128. Widzę ią w nayczernieyszey melankolii, w nieukoionym smutku. *Teat.* 26, *d.* 4. *Ec.* черножёлчіе melankolia, czarna żółć, *Vd.* tegota; *Slo.* smrtna neb černa nedela *Dominica Passionis*, der finstre Sonntag in der Fasten, (*ob.* biała niedziela). – Choroba czarna *Rs.* черная немочь wielka choroba, kaduk, padaczka, S. Walentego niemoc, die fallende Sucht; (2., melankolia. *Bndtk.*). – Czarny, nieszczęsny, nieszczęśliwy, schwarz, unglücklich; *Rs.* черный годъ, день, nieszczęśliwy rok, nieszczęśliwy dzień). Jest też pod słońcem, mówią, czarny dzień każdego, Dobrzeć to biały pieniądz mieć dla dnia czarnego. *Jag. Gr.* 4, *b.* (cf. burzliwy, pochmurny, *oppos.* pogodny, iasny). – *Moral.* czarny, brzydki, występny, schwarz, häßlich, lasterhaft. Ty rażący oczy moie, uchodź nayczernieyszy człowieku. *Teat.* 2, 75. Ktożkolwiek winowaycą, zbrodnia zawsze czarna. *Zabł. Amf.* 72. (*Crn.* vojska zherna, *bellum inteſtinum*, *rebellio*). Czarny anioł, czarny duch *Rg.* sarni dub, *ob.* Czart, Djabół. – Czarna Księga, rejestr notowanych, poczet źle osławionych, das ſchwarze Regiſter, das ſchwarze Buch. Powołania złodzieyskie powinny bydź do oddzielnych ksiąg, czarne zwanemi, zapisywane. *Czack. Pr.* 2, 236. Słyszysz, co czyni Fedra, macocha owa w czarne położona księgi? *Pot. Syl.* 10. Statut Litewski ostrzega, iż tylko powołania, urzędownie w księgach, czarne zwanych, zapisane, za istotne potwarzy poczytane bydź maią. *Ostr. Pr. C.* 1, 350 – Białe za czarne a czarne za białe udawać. *Otw. Ow.* 444. Czarne w białe obracaią, t. i. złe w dobre, *nigrum in candidum vertunt. Mącz.* aus ſchwarz weiß machen. cf. Biały. §. *Botan.* Czarne ziele, *anemone pulsatilla Linn.* die Küchenſchelle, die Osterblume. *Kluk Rośl.* 2, 215.

Pochodz: *czerń, czernić, czerniec, czerniecki, czernieć, oczernić, poczernić, przyczernieyszy, doczernić, naczernić.*

CZARODZIEY, – cia, *m.*, CZARODZIEYNIK, a, *m.*, *Bh.* čarodegník; *Slo.* čarodelnik; *Rs.* чародѣй, чародѣйникъ; *Ec.* кудéсникъ, чародѣй, czary robiący, czarownik; czarnoksiężnik, der Zauberer, Schwarzkünſtler, Herenmeiſter. Czarodzieie, co się wieszczki czynią, ludzi zdradzaią. *Eras. Jęz. R.* 4. Przeciw naukom czarodzieyników. *ib. O.* 8. Jesteś jeden z czarodziei, którzy pewne mentale noszą. *Zabł. Amf.* 89. Czarodzieynik. *Sax. Poſt.* 17. *W rodz. żeńsk.* CZARODZIEYKA, czarownica, *Slo.* čarodelnička, čarodelnica; *Rs.* чародѣйка. CZARODZIEYSKI, a, ie, czarnoksięzki; *Bh.* čarodegný; *Rs.* чародѣйскій, zauberiſch, herenmeiſteriſch, ſchwarzkünſtleriſch. CZARODZIEYSTWO, a, *n.* czarnoksięztwo, czary, die Schwarzkünſteley, Herenmeiſterey, Zauberey; *Bh.* čarodegnictwj; *Rs.*, чародѣйство. Mężoboystwa, czarodzieystwa, *Smotr. Napom.* 43. Zdradził go swoim czarodzieystwem. *Mon.* 65, 28. *Perz. Lek.* 209. Szkoda, że ustało czarodzieystwo, to był sposob uczciwy smyślania snów przyiemnych. *Węg. Mar.* 1, 117. CZAROSTWO, a, *n.*, czary, czarowanie, *Ec.* чародѣйство; Hexerey, Zauberey. Ludwik XIV. zakazał iurysdykcyom, aby zaskarżeń o czaroſtwa nie przyimowały. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 86. Przez plawienie niewiast, zostało tym bardziey utwierdzone o ich czaroſtwie mniemanie, *Mon.* 74. 462. **CZAROTŁUM, a, *m.* tłumiący czary, der Zauberfeind, Herenfeind. Ty czarotłumie darmo masz mię w mieście sławić, Zebym się nie miała wzdy o krzywdę zastawić, *Petr. Hor.* 2, *R. not*: „który czary tłumi, czarownice karze". CZAROWAC *cz. ndk.*, zczarować *dk.* – *ſ. intr.*, czary czynić, gusłować, zaubern, hexen, Zauberey treiben; *Bh.* čjarowati (z 2., liniiować, kreiskować); *Slo.* čariti; *Bs.* cjarati, ciniti cine; *Cro.* czarati, czáram, sátrim, bajam, czopram, bahoriti, bajati, czoprati; *Vd.* zoprati; *Crn.* zopram, zharkanje; *Rs.* чародѣйствовать, чаровать, чарованіе, бальствовать, волшебничать, волшебствовать, колдовать, вражить, ворожить, волшвеніе; *Ec.* чаровать, чарую, чарованіе. Czarnoksiężnik czarował był Filippikowi o cesarstwie. *Sk. Dz.* 891. wróżył er hatte ihm gewahrſagt. Czaruiące słowa, czarownicze, Zauberworte. Moc czaruiących słów tak gwałtowna bywa, że w nocney cichości i miesiąc z gwiazdami bywa zatrzymany. *Jabł. Tel.* 153. §. *Transit.* czarować, zczarować, oczarować, uczarować kogo, czarów go nabawiać, einen bezaubern, beheren; *Ec.* обаяніи, заговорити, околдовати. *pr. et fig.* Zczarowaną ziemię na straży obsiadły mocy czartowskie. *Jag. Wyb. D.* 3, *b.* Zakochałem się prawie iak zczarowany. *Teat.* 30, *b.* 102. Żony Sułtańskie, płacą czarownicom, aby ich nauczyły, iak maią uczarować cesarza, aby się w nich kochał. *Star. Dw.* 48. Oczy rychley uczarować mogą, niż która baba ziołmi. *Gor. Dw.* 298. *Otw. Ow.* 259. Rozumienie iest w kraiach wschodnich, że się znayduią ludzie, co z przyrodzenia wzrokiem czaruią. *Kłok. Turk.* 148. Nic innego nie czynił, ieno się z białemi głowami zabawiał, co go były tak

bardzo zczarowały. *Biel. Kr.* 191. Musiał go ktoś oczarować. *Off. Wyr.* (nie ze swoiey głowy zrobił, nie sam z siebie, nie wiedzieć dla czego). cf. odczarować, odczynić, CZAROWIERCA, y, *m.* wierzący w czary, der an Zauberey glaubt. Nie mogąc przeprzeć tego czarowiercy, zotławiłem go z plebanem. *Mon.* 74, 462. CZAROWNICA, y, *ł.*, CZAROWNICZKA, i, *ł. zdrbn.*, czarami się trudniąca, czaruiąca, czarodzieyka, guślarka, die Zauberinn, die Schwarzkünstlerinn, die Hexe; *Bh.* czarodegnice, kozlotka; *Crn.* superněza, zuparniza; *Vd.* zoperniza, superniza, zoprarza; *Slavon.* czaratarica, vishtica; *Bsn.* czarovnica, vracjarica; *Rg.* czarovnizza, vilenizza; *Sla.* czaratarica; *Sr.* 2. čbdota, *Sr.* 1. kobota, kbodota; *Cro.* czopernicza, sátravka, baboricza; *Ro.* чародѣйка, ерáбаба, колдунья, волшевница, русáлка (dawniey Dyada Nimfa); *Ec.* чарóвница, чародѣвница, бабавница. Czarownice szatanami mamią i mniemaią, aby nocą na bydle ieździły i po rozmaitych się mieyscach włóczyły. *St. Dz.* 306. O północy czarownice na ożogu lecą przez kominy, Na rozstaynie; na bagna i na Łysą górę. *Zabl. Zbb.* 27. *Teat.* 25, c. 61. Czarownic schadzka *Crn.* klek). Mówiąc o czarownicy, powinno się wprzód wspomnieć ten dzień, w który było Boże narodzenie, n. p. przeszłego roku było w Sobotę, otoż powinno się mowić: w Sobotę Boże Narodzenie czarownica; albo też: a słowo stało się ciałem czarownica. *Mon.* 74, 358. Gdy deszcz ustał w Maiu, czarownica przyczyną; zdechł wół ieden drugi, czarownicę winią. *Cpol. Sat.* 12. Czarownica, trzebaby ią spławić. *Off. Wyr.* (*ob.* Pławić) *tr.* Czarownica, brzydkie i złe babsko, eine alte Hexe, ein altes häßliches böses Weib. §. *Botan.* czarownica ziele *ob.* Czarnokwit. CZAROWNICZY, CZAROWNY, a, e, od czarów, czarodzieyski, czarnoksięzki, Zauber-, Hexen-, zauberisch; *Vd.* zoperski; *Crn.* superske; *Rs.* чародѣйный, колдуновъ, волшéбный, ворожéбный; *Ec.* бáсственный, помворный, чародѣйный. Po trzy kroć mowił słowa czarowne, których go była Medea nauczyła. *Otw. Ow.* 260. Wiersz czarowny. *Bardz. Tr.* 372. Medea cielce ogniste i smoki, czułe runa stróże, czarownemi słowy Jazonowi powolne robiła. *Otw. Ow.* 257. Na tak wiele narodów głuche bogów uszy Bezbożny złego ludu wiersz czarowny ruszy. *Bardz. Luk.* 101. *Fig.* Słowo, spoyrzenie, oko czarownicze, t. i. czynmuiące, łudzące. CZAROWNIK, a, *m.*, CZAROWNICZEK, -czka, *m. zdrbn.*, czarami się paraiący, czarodziey, czarnoksiężnik, der Zauberer, Hexenmeister, Schwarzkünstler; *Bh.* čarodegnik; *Rg.* cjarovnik, vilenik, vjesctaz, maghiounik; *Bs.* cjaratan, cjarovnik; *Sla.* czaratár, vishtac; *Vd.* zoperník, zhernashulz, zharounik, zopravez, zoprar; *Crn.* zharkar, koshęlnèk, koshelnékar; *Cro.* chyarovnik, czopernyak, bajavecz, charavecz, satrivecz, sátrenik, czopravecz; *Rs.* чародѣй, чарóвникъ, чаровáтель, колдунъ, волхвовать, ворожéя, волшéбникъ; *Ec.* вѣдéсникъ, чародѣй, колдунъ, таманъ, бабникъ, обаянникъ, бáлій, обавáтель, наговорщикъ, заклинáтель. Zegnania i zaklinania guślarzów i czarowników. *Syr.* 365. Saul wygnał wieszczki i czarowniki z ziemi. *Radz.* 1 *Sam.* 28, 9. §. *Botan.* Czarownik ziele *ob.* Czarnokwit. CZAROWNY *ob.* Czarowniczy.

Pochodz. *ob.* pod *Czary.*

*CZARSTWO *ob.* CARSTWO.

CZART, *CZORT, a, *m.*, CZARCIK, a, *m. zdrbn.*, (cf. Czarny, Kary) djabeł, szatan, wróg, czarny duch, bies, der Schwarze, der Teufel, der böse Feind; *Bh.* čert, das, čjert; *Slo.* čert; *Rg.* zarni dùh; *Sr.* 1. čjert; *Sr.* 2, zart; *Crn.* zhèrt; *Vd.* hudizh, slodei, slomek, hudi duh; *Cro.* vrag, malik, szumrak, szotona, napasztnik, skrapecz, zlódi, paklenik, hudich, djaval; *Rs.* чéрмъ, чóрмъ, нуáъ, нудéкъ; *Ec.* чóрмъ, дїáволъ; (*Hb.* שׂטן *hoſtis*). Psu oczy przedał a czartowi duszę. *Jabł. Ez.* 161. *Slo.* čert neb čabel wſtečko gedno, czart lub djabeł wszyſtko iedno, (cf. nie kiy, ale palka). Tysiącami czarty liczyć. *Klon. Fl. B.* 3. (klnąc *Bh.* čjertowati). Gniewa się iak czart. *Jabł. Ez.* 219. Nie gryź z czartem orzechów. *Rys. Ad.* 42. (nie wdaway się z człowiekiem niebezpiecznym, nie igray z ogniem). Chłop swoie, czort swoie. *Teat.* 30, 12. (każdy chce mieć racyą, utrzymuie swoie). Gdy czart swoie, pop swoie, od słów do słów, przyszło do czubków. *Zab.* 15, 182. Zły czart melancholia, anioł myśl wesoła. *Dwor. A.* 1. – *W liczb. mn.* Czarci (Czarcia), die Teufel. – §. *tr.* z licho, nieszczęście, der Henker, die Pest, der T... Czart tu wuia mego niesie. *Teat.* 55, c. 38. Co za czart was podżega i rządzi? *Zab.* 15, 151. Czarci go nadali. *Off. Wyr.* (nieszczęście, choroba). Niechże go czarci wezmą. *ib.* (*ob.* Kat, kaci). Rzecz niesłusznie drugiemu wydarta, idzie do czarta. *Teat.* 54, c. 2. (źle nabyte, źle odbyte). Do czarta tam tego, do kata, co niemiara (verhenkert) viel. CZARTKOW, a, *m.* miasteczko w Podolskim. *Dyk. G.* 1. 154. ein Städtchen in Podolien. CZARTOPŁOCH, a, *m. agaricus integer*, gatunek bedłki, straszne czyniącey womity. *Kluk. Dyk.* 2, 13. der ungetheilte Blätterschwamm, der Täubling. CZARTORYSK, a, *m.* miasto z zamkiem w Wołyńskim, niegdyś księztwo, imienie Xżąt Czartoryskich, dzielnicy Jagiellońskiey. *Dyk. G.* 1, 154. eine Stadt mit einem Schloſſe in Wolhyn. ehemals ein Fürſtenthum. CZARTOSTWO, a, *n.* djabelstwo, czarci, Teufel, Teufeley, Teufelwerk, Teufelsbrut; *Bh.* čjertowina; *Rs.* чертовщина. Córka moia okrutnie od czartostwa bywa dręczona. 1 *Leop. Math.* 15, 22. (od djabła. *Bibl. Gd.*). *CZARTOWKA, i, *ł.* djablica, eine Teufelinn, ein Teufelsweib; *Rs.* чертóвка. CZARTOWNIK ziele, *Badik, ob.* Czarownik, Czarnokwit ziele. CZARTOWSKI, a, ie, CZARTOWY, a, e, czarci, od czarta, djabelski, Teufels-, teufliſch; *Bh.* čjertowý, *Rs.* чертовъ, чортовъ, чертóвскій. Czartowska w tobie gnieździ się pycha. *Bals. Niedz.* 1, 177. Czartowscy posłańce szarpali bóztwo Chrystusowe. *Biał. Poſt.* 82. Ta czartowska Mość ze djabły zuchwała. *Teat.* 7, c. 70. – *Hiſt. Nat.* Czartowe łayno, sok Laserowy, dla przykrego zapachu. *Syr.* 529. smrodzieniec, Teufelsdreck, czartowskie łayno. *Kluk. Dyk.* 2, 4. (cf. Cyrenayskie ziele); *Vd.* hudizhni klat, vrashje blatu, oshank). Czartowe mleko, *Euphorbia platyphylla Linn.* Teufelsmilch, Wolfsmilch, gatunek Euforbii. *Kluk. Dyk.* 1, 212. *Syr.* 1491. *Crn.* fidúlka, hivojka). Czartowe żebro, Komonica, S. Piotra ziele, Łysina, *Scabiosa succisa Linn.* der Teufelsabbiß, der Abbiß. *Syr.* 383. (*Rs.* чертовъ пальцевъ piorunek).

CZARY, – ów *liczb. mn.*, guśla, czarodzieystwa, czarnoksięskie sztuki, Hexerey, Zauber, Zauberey, Zauber-

kunſt, Zaubermittel, Zaubertrank, Zauberkraft; (*Bh.* cjara, cjarka, cjarcicka = 1., linija, kreska *Slo.* čárka, *Crn.* shèrka = litera, gloſka); 2., czary *Bh.* cjara, cjary: *Br.* ojar, cjaranje, cjari, cini, hudóſt, vrasgjanje; *Sla.* čáranje; *Cro.* char, cjáar, chara, czopria, czopernia, bahoria; *Dl.* vilenszтvo; *Rg.* cjár, cjaar; *Vd.* zhara, vrasha, zopernia, zherna shula, *Crn.* urázha; *Rs.* волшéбство, волшбà, колдовство, волхвованïе, ворожбà; *Ec.* чáры, худéсы, волхвованïя, шаманство, ведýнство, вѣдýнство, ворожба, ядь, отрава, наговоръ, обаванïе. Czary samego z nieba sprowadzą księżyca, Czarami mogła Cyrce, sławna czarownica, Przetworzyć niegdyś w świnie Ulissa męże, Jadowite przez czary padają się węże. *Nag. Wirg.* 517. Pospólſtwo w cięższe choroby wpadłszy, nie rozumieiąc przyczyn ich, natychmiaſt rozumie, że to są czary. *Krup.* 5, 621. Kto wierzy w czary, tego weźmie djabół ſtary. *Rys. Ad.* 31. W czary wierzy (= zabobonnik, głupiec). Pędzla są większe, niźli złości czary. *Zab.* 15, 168. Czary! Cuda! rzecz niepoięta! (cf. Cud). To chyba czary! *Off. Wyr.* Czary na zjednanie miłości u kogo, *philtrum Cn. Th.* ein Liebestrank. Ścisnąwszy krzepko usta, odrzuć te puhary, Które ci daie Cyrce, wierz mi, w nich są czary. *Zab.* 10, 199.

Pochodz. ob. *czarodziey, czarownik, i t. d. czarować, odczarować, wyczarować. cf. czarnoksiężnik, cf. kary, czarny, cf. czarka.*

²CZARZ *ob.* Car.

CZAS, u, *m.* (*in Locali* w czasie, w czesie), ciąg naſtępuiących po sobie chwil, die Zeit; *Bh.* cjaś, doba; *Slo.* čaſ; *Sr.* 1. cjaś, tjaś; *Sr.* 2. ʒaß; *Sla.* czas, dóba, vrime; *Vd.* zhas, zajt, ura; *Crn.* zhas; *Rg.* vrjéme, dobba (cjás = moment); *Cro.* vrème (chasz *momentum*); *Bs.* dobba, vrieme, vrjeme, brimo, godina; (*Bs.* cjas od vrjemena, hip = *momentum*); *Rs.* годúна = czas; *Rs.* часъ = godzina, часовщикъ zegarmiſtrz; *Ec.* годúна, годъ, время rok, czas cf. *Ger.* Zeit; *Gr.* ἔτος, *Hb.* נת *eth*; *Arab.* ץרא *tempus*, *pars capitis*). Czas ninieyszy, przeszły i przyszły. *Karnk. Kat.* 166. Czas mierzy się wiekami, rokami, miesiącami, tygodniami, dniami, godzinami, kwadransami, minutami. *Solſk. G.* 3. 18. *Kald.* 39. *M.* 1. Czas roczny, dzienny. *Syrt. Szkl.* 274. Oszczędzay czasu, czas płynie jak woda. *Zab.* 16, 311. Czas szybko bieży, wnet uciecze. *Mon.* 76, 197. Wszyſtkiego kupisz za pieniądze, oprócz czasu. *Off. Wyr.* Czas wszyſtkokrotny. *Zab.* 9, 40. (*ob.* czas żerca). Czas wszyſtkotrawny. *Zab.* 12, 213. Czas ma ſkrzydła. *Off. Wyr.* Leci czas. *Słonk. Pers.* 34. (ulatuie). Czas dziad, ale z kosą. *Off. Wyr.* (choć późno, przecięż niszczy). Bożek czasu *Crn.* ſlina). Czas wszyſtko psuie. *Zegl. Ad.* 49. Czas wiele może; czas wszyſtko otwiera; czas wszyſtko trawi. *Cn. Ad.* 122. Gdzie rozum nie, czas pomoże. *Rys. Ad.* 15. Czas wszyſtkich rzeczy lekarzem. *Jabł. Ex.* 186. Czas doktor naypewnieyszy. *Zimor. Siel.* 142. Zoſtawmy to czasowi, może się Hrabia upamięta, *Teat.* 54, 53. Czas to zatarł. *Tr.* (zapomniano już tego, darüber hat die Zeit Gras wachſen laſſen). W piekle będzie żal a gryzienie sumnienia, pokąd czasu ſtawać będzie. *Glicz. Wych. L.* 5, *b.* § Czas, pewna część czasu, ein Zeittheil, eine Zeit, eine gewiſſe Zeit, Jeden czas niebo cieniem okropnym zamroczy, Drugi iasnym promieniem z nagła wypogodzi. *Zab.* 14, 152. Wszyſtkie czasy maią swóy czas, prócz czasu na świecie nic nie masz. *Zebr. Zw.* 3. I czasy czasów swoich nie pilnuią, W ſtatku się widzę nam akkomoduią. *Bratk. U. b.* Bóg naznacza rzeczom swoie czasy. *Bardz. Tr.* 141. Smierć czasu nie opowiada. *Ban. B.* 2. (terminu). Długi czas na tym ſtrawił. *Birk. Dom.* 56. Chcą go wziąć w krótkim czasie. *Teat.* 43, *b.* 70. (wkrótce). Każdą minutą i naymnieyszym czasem, Ty mi na myśli. *Zab.* 14, 125. (w każdey naymnieyszey chwilce). Będziesz się teraz cieszyć za wszyſtkie czasy. *Teat.* 55, *b.* 5. (za całą przeszłość). – §. *Grammat.* czasy, *tempora*, odmiany słów czasowych czyli czasowników *verborum* podług czasu. – §. Czas, doyźrzały czas, że iuż odwloka dalsza mieysca nie ma, Zeit, hohe Zeit, höchſte Zeit zu etwas. Już też czas abym powiedział Teraz, com od ciebie wiedział. *Paſt. F.* 79, Czasby mu iuż bydź ſtatecznym, a nie ieſt. *Cn. Ad.* 117. Czas wielki, bardzo czas. *Cn. Th.* §. Czas, czas właściwy czemu, die beſtimmte rechte ſchickliche Zeit. Czas mówienia, czas milczenia. *Sk. Kaz.* 39. Wszyſtkie rzeczy swóy czas maią, czas narodzenia, czas umarcia, czas obalenia, czas budowania. *Budn. Eccl.* 3, 1, *Slo.* kajda wec ma ſwog čaſ; *Cro.* Vsze z-vremenom szvojem hodi, Umret mora, ſtosze rodi). Wszemu czas ma być słusznie upatrowan, kiedy orać, więc orać, kiedy pląsać, więc pląsać, kiedy się bić, więc się bić. *Rey Zw.* 115. *b.* Przyszedł i na niego czas. (nosił dzban, aż się ucho urwało). Co daley to gorzey dzieie się, aż też przyidzie czas boży. *Hrbſt. Lek. B.* Przetrzymał nad czas. *Off. Wyr.* – §. Czas, wolny czas, ułacnienie, łatwość od zatrudnień, Muße, Zeit; *Rs.* досугъ. Drudzy czasu nie maią, a drugich nad czas daley ſtawa. *Warg. Wal.* 270. Teraz się ucz, gdy czas masz, pokić czasu ſtawa. *Paszczk. Dz.* 47. Musiało się to prędko zbyć, bo czas był bardzo ciasny. *Zołk. Mſkr.* 17. Radbym czasu kupić. *Off. Wyr.* (wiele mám do czynienia, nie wyſtarcza mi czas). Czasu zabrakło. *ib.* Czas truć *Bs.* karamati, dangubati *ob.* Czas). Będzie na to czas. *Off. Wyr.* §. Czas, pora, sposobny czas do czego, pogoda do czego, gelegene Zeit, rechte Zeit, Gelegenheit; *Rs.* время; *Ec.* благовремéнïе. Czas po temu, teraz na to pogoda. *Cn. Ad.* 119. Kto czas ma, a czasu czeka, czas traci, *qui occaſiones amittit, maximam partem rerum bonarum amittit, Rys. Ad.* 22. Kto czas ma czasu czeka, mnie zaś czas ucieczе. *Pot. Arg.* 274. Kto czas ma a czeka, temu czas ucieczе. *ib.* 315. Kto czas ma, czasu czeka, czas tylko upuszcza. *Simon. Siel.* 50. Czasu czekać, *Rs.* временить, czasować). Kto czas traci, traci to, co czasy dają. *Jag. Wyb. C.* 2; *b.* Twóy teraz czas, pomściy się. *Teat.* 54, *c. D.* 2. (na ciebie koley). Kto czasu chybił, wszyſtko ſtracił. *Sk. Kaz.* 511. Włoszczowic upatrzywszy dobry czas, gdy mało ludzi było przy Jaropełku, rzucił się nań. *Biel. Kr.* 85. – §. Czas, czasy, czasowe okoliczności, die Zeitumſtände, die Zeiten, die Zeit. Czasy teraz ciężkie. *Teat.* 18, 39. Drogi to teraz czas, trzeba się wiąć. *Mon.* 75, 684. W zły czas przychodzisz, nie mogę teraz We Pana zaspokoić. *Teat.* 48, 60. I w złym czaaie służyłem mu wiernie, i teraz w dobrym. *Teat.* 19, *b.* 5. Czas płaci, czas też i traci. *Haur. Sk.* 53. (*ob.*

płacić). W dobry czas kupić, przedaść = w czasie kupna lub przedaży zyskownym. *Tr.* Czasowi ludzie służą. *Zegl. Ad.* 51. Jest przyiaciel niektóry, co czasowi swemu służy, a nie zostanie z tobą czasu uciśnienia. *Radz. Syr.* 6, 8. Czasów dobrych używać. *Off. Wyr.* (lusztykować, biesiadować, *ob.* wczas). Pan bóg czasy rozdaie. *Rys. Ad.* 59. W takich żyiemy czasach niestety, Że wszystkie stany wypadły z kluby. *Zab.* 14, 557. U nas wszystko brzmi, huczy, gra, śpiewa, takie nasze czasy. *Teat.* 52, 41. Rozumieią, że iestem okrutnie bogaty, Ja atoli nic nie mam; nie takie to czasy. *Niemc. P. P.* 72. Gdzie się owe czasy podziały, kiedy to S. Martin rozdzielił się płaszczem z żebrakiem. *Men.* 75, 685. Czasu patrzeć na kogo, aspektu patrzeć. *Cn. Th.* einem die Nativität stellen. §. Czas na dworze, piękny pogodny czas, brzydki, słotny czas i t. d. die Witterung, das Wetter, die Zeit; *Bh.* počasy; *Vd.* vreme, *Cro.* vreme; *Sr.* 2. goiba, wädro: *Sr.* 1. wiebro; *Rs.* вёдро, погóда, погóдье. W tey podróży przypadku żadnego nie miałem; czasy były piękne, droga dobra. *Kras. Dos.* 252. §. Czas dobry, godzina błoga, czas szczęśliwy, eine gesegnete glückliche Stunde. *oppos.* zły czas, zła godzina, eine unglückliche Stunde. Nie w dobry czas, w złą godzinę, *infauste. Męz.* Day boże w dobry czas mówić, a we zły milczeć. *Rys. Ad.* 10. (*Vd.* per dobrei srezhi). Jeśli mu też sam zły czas lub gwałt kędy szkodził, Za lepszą to pogodą do skutku przywodził. *Groch. W.* 126. Utopiona w zdradliwey wygodzie Nie wiesz, że rączo zły czas konia bodzie. *Morszt.* 52. – W boży czas, w dobrą godzinę, za bożą pomocą, w imię boże, zur glücklichen Stunde, unter Gottes Segen, in Gottes Namen. Krzykuie na żołnierze, aby się w boży czas potykali. *Biel. Kr.* 510. W imię pańskie i w boży czas może wyiść ku rozrządzeniu tey Rzpltey. *Weresz. Regl.* 135. – *Interject.* czasie! czasie Pański! Czas boży! = dla boga! um Gottes Willen. Czasie Pański! *Tr.* Czas boży Paulinie! a ieszcześć nie gwałt przykazaniu szóstemu! *Zygr. Pap.* 129. Czas boży! iakie oszczerstwo tego uczynił. *Zygr. Pap. x.* 3. Nic nie mówisz? o czasy! *Teat.* 45, *d.* 84. *Wyb. o tempora!* – §. Czas, Czasy u kobiet, miesiączki, das Monatliche der Weiber; *Rg.* vrjeme xensko, stvari xenske). W pięćdziesiątym pospolicie roku przestaią niewiasty miewać swe czasy. – Na czasie, na czasach kobieta = w ciąży, przy nadziei, schwanger, guter Hoffnung, in andern Umständen. Widząc Josef pannę na czasie, zafrasował się bardzo z tego. *Zyw. Jez.* 21. Zonka mi na czasach. *Teat.* 1, 83. – Także i o zwierzętach, von Thieren, trächtig. Przebieży drogę albo szczenna suka Albo uwiia się liszka na czasie. *Hor.* 2, 174. (liszka kotna. *ib.* 170. *Min.*). *§. Czasy, podług Roff. godziny, kościelne księże godziny, die Stunden, das Stundengebet, die horae. Na czasiech (czasach) abo godzinach psalmy zwyczayne nie czytaią się. *Pimin. Kam.* 226. §. *Czasu, czasów, za czasu*, pod czas, w przeciągu czasu, zur Zeit, während. Jak się zachować i czasu woyny i czasu pokoiu. *Petr. Pol.* 102. Coć pieniądze pomogą czasu śmierci? *Sk. Zyw.* 2, 199. Nie opuszczay pana swego tak czasu szczęścia, iako i nieszczęścia. *Biel. Kr.* 395. Pewnych czasów z niczego ta wielka machina zbudowana ręką boga, i iego się mocą swoich czasów zepsuie. *Sk. Kaz.* 446, zu gewisser Zeit, zu seiner Zeit. Trzech czasów w dzień klękał na kolana swoie i modlił się. *W. Dan.* 6. 10. trzech różnych razów (trzy kroć. *Bibl. Gd.*). zu drey verschiedenen Tageszeiten. Za czasu Króla Zygmunta. Pod czas panowania Króla Zygmunta. Za czasów Zygmuntowskich kwitły u nas nauki. *Za czasu*, za wczasu, wcześnie, bey Zeiten, zeitig. Król z radą za czasu hamował, nie czekaiąc, że wrzód mógł wziąć siłę. *Gor. Wł. T.* 2. *b.* Obacz za czasu. *W. Post. W.* 2, 221. Którego czasu, o którym czasie, kiedy? zu welcher Zeit, um welche Zeit, wann? *Vd.* kovried, obkovried, v' kirei dobi, kiro dobo; *Cro.* ob kejoj dobi). Każdego czasu, zawsze, zu jeder Zeit, immer, allezeit; *Vd.* vsaki zhas, vselei, vesa zhas). Swego czasu; kiedy się będzie należało, zu seiner Zeit, zur gehörigen Zeit; *Cro.* zagóda (*ob.* swóy). – *Do czasu* = na iaki czas, do nieiakiego czasu, eine Zeitlang, einige Zeit; *Ec.* донѣдѣ, на нѣкоморое время. Co do czasu uchodzi, to za czasem ginie, Cnota w swey zawsze barwie, ta i w wieki słynie. *Gaw. Siel.* 367. (*ob.* doczesny, doczesność). Widzisz, i teraz mi przymawiasz! ia do czasu cierpię. *Boh. Kom.* 2, 307. Każda rzecz do czasu idzie, a swego się końca dopiera. *Glicz. Wych. O.* 2, *b.* Opatrzność tylko do czasu gwałcicielów ludzkości cierpi. *Kras. Hist.* 165. Będziesz ślepym, nie widząc słońca do czasu. *Leop. Act. Ap.* 13, 11. Zacharyasz, iż wątpił, na ustach i mowie skarany iest do czasu. *Sk. Zyw.* 427. – *Do tego czasu, do tych czas* (czasów), dotąd, do tey godziny, do tego momentu, bis auf diesen Tag, bis zu dieser Stunde, bis auf diese Zeit. – Od tego czasu, odtąd, od tey godziny, von der Zeit an; *Cro.* odkoraj; *Ec.* отнѣдѣже. – *Od czasu do czasu*, od doby do doby, od iednego terminu w ciąż do drugiego, od początku do końca w ciąż, von einer Zeit bis zur andern ununterbrochen, von Anfang bis zu Ende; von einem Ende bis zum andern. Zakazanie łowów rozumie się od czasu do czasu i trwa od S. Woyciecha aż do S. Marcina. *Chełm. Pr.* 199. Umarłego modlitwami po śmierci ratuią pewnych czasów, od czasu do czasu co tydzień, albo też w każdy miesiąc dwakroć na każdy dzień. *Paszk. Dz.* 92. – *Ku czasowi*, ku temu czasowi, koło tego czasu, gegen die Zeit, um die Zeit. Król seym na ten czas w Krakowie złożywszy, sam ku czasowi z Litwy nie omieszkał przyiechać. *Biel. Kr.* 541. – *Na czas*, nie na zawsze, na nieiaki czas, od czasu, auf eine Zeit, auf einige Zeit. Kto na czas się czym trapi, czyż iuż na zawsze będzie nieszczęśliwym? *Zab.* 14, 152. – *Na czas*, czasem, niekiedy, nieustawnie, zuweilen, zu Zeiten. Na czas on pilny. *Cn. Th.* 441. Zły człowiek na czas dobrze uczynł. *Sekl.* 61. *Vd.* enzhas). – *Na czas*, na czasie, na umowiony czas, w należytym czasie, w swoim czasie, zur rechten Zeit, zur gehörigen Zeit. Na czas co oddać, *ad diem. Cn. Th.* 441. Prawie na czas trafił się iey obrońca. *Warg. Wal.* 242. Na dobry czas We Pan idziesz, Panie Inflygatorze, zraniono tu officyera. *Teat.* 7, *d.* 52. *Cztr.* Niechże tu będzie na czasie. *Teat.* 31, 24. *Oppos.* nie na czas, czasu uchybiwszy; w zły czas, w złą porę, zur Unzeit, zu einer ungelegenen Zeit. Prześladowanie heretyków nie na czas było od cesarza zaczęte. *Klok. Turk.* 116. Zniknąłeś mężu wielki, nie na czas zniknąłeś.

Groch. W. 546. Hetmana Zamoyskiego, nie na czas odeyście, Terazby ieśli kiedy płakać na nieszczęście. *Groch.* W. 532. – *Pod czas*, w przeciągu, gdy się działo, gdy trwało, w ciągu, w czasie, czasu, zur Zeit, während, unter. Pod czas To Deum laudamus armaty słyszeć się dały. *Ust. Konst.* 1, 161. – §. Pod czas – pod czas = czasem – czasem; raz – drugi raz; bald – bald; einmal – ein andermal. Bagnisko to pod czas Francuzi, pod czas Rzymianie przechodzili. *Warg. Cez.* 218. Koło obozu, pod czas aby położenie widział, pod czas dla rozmowy włóczył się. *ib.* 125. *Pod czasem*, pod umówiony czas, pod należyty czas, swego czasu, zu seiner Zeit. Słowo stało się ciałem pod czasem, przyiąwszy na się naturę ludzką. *W. Post. W.* 206. – *Pod czasem*, nie razem, z czasem, za czasem, po mału, zwolna, *Crn.* pozhasno; mit der Zeit, gemach, nach gerade, eines nach dem andern. Że morski piasek nie rychło wysycha, przeto nie zarazem masz go sypać do murowania w wapno, ale pod czasem. *Cresc.* 35. Zywot małczyny nie zaraz dziesięciorga urodzi, ale pod czasem. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 46. za czasem. *ib.* 47. – *W czas*, w naznaczony należyty czas, właśnie swego czasu, zur rechten Zeit, zur gehörigen Zeit; *Bh.* záhy; *Sr.* 1. sahe; *Bs.* ured, navrjeme, zgodno). W czas powrócił. *Boh. Kom.* 4, 42. – *W czas*, za wczasu, wcześnie, bey Zeiten, zeitig; *Vd.* perzhasi, pergodi, sguda, sagoda). W czas się opatrować na przyszłe przygody potrzeba. *Sk. Zyw.* 2, 311. Ziemu w czas zachodzić potrzeba. *Papr. Tr. C.* 3. – Nie w czas, za późno, zu spät, wenn es nicht mehr Zeit ist. Nie w czas już, kiedy gore, a daleko woda, Niźli iey więc nanoszą, większa będzie szkoda. *Rey Wiz.* 173. – *Nie w czas*, nie w sposobną porę, zur Unzeit, zur ungelegnen Zeit, ungelegen. Nie w czaseś nam, o wielki umarł Władysławie, Kiedy było, o kiedy potrzeba cię prawie. *Tward. W. D.* 12. On Pan, w rzeczach biegły, niech odpoczywa, nie w swóy czas poległy. *Groch. W.* 443. Nie w swym czasie, zur unrechten Zeit. Porwała cię śmierć nie w swym czasie. *Groch. W.* 541. – *Inaczey w czas*, w miarę, po przeczkę, iak wypada, przystoi, den Umständen angemessen, mit Maß, schicklich; gehörig, verhältnißmäßig. Co w czas iest, zawzdy obieray. *Petr. Hor.* 2. *M. b.* Polacy mówią, co w czas, to z nas, daiąc znać, że do nierówney rzeczy nie mamy się piąć. *ib.* Co w czas, to z nas, a co nazbyt, tam biesiady nie masz, piiawka się nie puści ciała, aż będzie pełna. *Mącz.* Co w czas, to z nas; co w czas, to dobrze. *Rys. Ad.* 4. Głowa u konia ma bydź cienka, a w czas długa. *Cresc.* 524. – *W ten czas*, tedy, wtedy, ondzie, zu der Zeit, damals, alsdann, darauf; *Crn.* tazhâs, takrat; *Vd.* tedai, tistikrat, tistobart; *Cro.* tada, onda; *Sla.* onda). W ten sam czas, zu derselben Zeit, zu gleicher Zeit; *Crn.* obsorej). – *Czasem*, *Czasami*, niekiedy, kiedy niekiedy bisweilen, zu Zeiten, manchmal; *Vd.* vzhasi. zhasi, kirobart, kiredobe, kotiremali; sho zhasi; *Crn.* vzhasi, zhasi; *Cro.* negda, kadkad; *Sr* 1. drube, dolwile; *Sr.* 2. gajlim, wottargi, wotterga, zaßt; *Rs.* временемъ, иногда. Czasem słońce świeci, Czasem z burzą pochmurną deszcz haniebny leci. *Zimor. Siel.* 164. *Inaczey* czasem, przypadkiem, może, zufällig, vielleicht. A propo czy niema tam czasem kapitana? *Teat.* 11, *b.* 23. – Tym czasem, pod ten czas, *Cn. Th.* 1139. w tym, indeß, in der Zeit, während der Zeit; *Crn.* temzhasi, mid tem; *Vd.* dozhasa, med tem, dokle, dotlei, tezhasa, dokler da, ta zhash, vmiesa, vmiesama, s' zhasam, v' sriednem zhasi, vdosriednjem; *Cro.* medtem toga. – Tym czasem, tymczasowo, docześnie, indessen, bis auf weiters, auf einige Zeit. – *Z czasem*, za czasem, za czasy, za postępkiem czasu, mit der Zeit. Czas z czasem, czas za czasem, czas przed czasem, czas po czasie, wszystko się z czasem mieni. *Rys. Ad.* 7. *tempora mutantur et nos mutamur in illis*). Wszędzie się skaza za czasem wprowadzi. *Klok. Turk.* 215. Za czasem wszystko się mieni. *Cn. Ad.* 122. Mieni się rada częstokroć za czasy. *Past. F.* 4. – *Przed czasem*, czas uprzedzaiąc, zawcześnie, *oppos.* po czasie, vor der Zeit, bey Zeiten, frühzeitig, früh, zu früh. Wypowiedzmyż dla boga służbę tey niezgodzie, Bądźmy przed czasem mądrzy, bo nie wczas po szkodzie. *Blaż. tl. B.* 2. Lepiey przed czasem, niż po czasie. *Cn. Ad.* 441. Rzemieślnikowi przed czasem nie płać, koni na borg nie przedaway, żony bez posagu do domu nie bierz. *Rys. Ad.* 61. (nie awansuy, nie płać z góry). – Przed czasy, przed dawnemi czasy, przed laty, vor Zeiten; *Vd.* tanekeda. – *W czasie*, z wczesnie, za wczasu, bey Zeiten. Gospodarz nymie sobie przykrości, gdy każdego z czeladzi o iego obowiązkach w czasie przestrzeże. *Kras. Pod.* 2, 54. W czasie, z czasem, kiedyś, mit der Zeit, einmal, seiner Zeit. Mąż dobr żadnych, ani żona posagu nie miała; a w czasie przemysłem dorobili się maiątku. *Ostr. Pr. C.* 1, 212. Zobaczę, o co rzecz idzie, będziesz miał w czasie rezolucyą. *Kras. Dos.* 67. Urządźcie przynaymniey niewolą chłopa; a przyniesie wam w czasie daleko więcey intrat. *Przestr.* 212. Pewnie to nadzieia nieurodzajów w czasie i ciężka potrzeba Ten publiczny magazyn założyła chleba. *Karp.* 1, 98. Jestem człowiekiem wesołym, łubię się w czasie rozerwać. *Teat.* 9, 4. Gdybyśmy rozrywki mieli poniechać i nie wyznaczyć im w czasie żadney godziny, trzebaby nam przestać bydź ludźmi. *Mon.* 71, 341. – *Po czasie* (*oppos.* przed czasem) za późno (cf. iuż klamka zapadła), zu spät; *Crn.* pozhasi (ztąd: *Crn.* pozhasn = *pozdny, późny*). Zgodźmy się na to, dadź za mąż Kasię, Lepiey skwapliwie, niźli po czasie. *Zabł. Bal.* 11. Po czasie daremne są wszelkie sposoby. *Opal. Sat.* 74. (lekarstwo po śmierci). Próżno, co się stało, po czasie żałować. *Paszk. Dz.* 120. Zaraz na początku choroby radź się lekarza; bo lepiey wcześnie, iak po czasie. *Perz. Lek.* 334. Poznaię teraz, żem źle czynił; szkoda, że po czasie. *Teat.* 54, *c. D.* 2. (cf. po szkodzie mądry). Po czasie, iuż nie rychło. *Biel. Kr.* 223. – **Po czasu*, za czasu, zur Zeit. Polacy z synów Jagiełły iednego sobie po czasu żywota oyca za króla przyięli. *Herb. Stat.* 3. – *O tym czasie*, o tey godzinie, um diese Zeit. Wroć się, wroć! nic dobrego! Ry. iutro! o tym czasie! *Zabł. Amf.* 77. morgen, um diese Zeit (na S. Nigdy). CZASIK, a, *m. zdrbn. rzeczown.* czas; mała cząstka czasu, chwilka, ein kleiner Zeittheil, ein Weilchen; (*Rs.* часокъ, часочекъ, часовенъ godzinka). Postanowiłem sobie zabawić czasik iaki w kąciku. *Mon.* 71, 541. Uprasał o czasik iaki, iżby zgubionego towarzysza mógł poszukać. *Pilch. Sen* 162. §. Pora, sposobność, okazyika, Gelegenheit, rech-

ter Zeitpunkt. Czasik sobie upatrzył. *Tr.* CZASOBOY, -oia, *m.*, CZASOSTRAW, a, *m.*, CASOTRAWCA, CZASOMORCA, y, *m.* truiący czas, der Zeittödter. Przecię umnieyszy się u nas cokolwiek takich czasotrawców. *Mon.* 71, 335. *et* 75, 588. To nudne, to późne godziny, tak przykre czasomorcom. *Mon.* 65, 23. CZASOPIS, a, *m.* chronolog, der Zeitbeschreiber, Zeitrechner. *Tr.* CZASOPISARSTWO, CZASOPISTWO, CZASOPISMO, a, *n.* chronologia, die Zeitbeschreibung, Zeitrechnung, *Sr.* 1. letowne wopiſowano; *Rs.* лѣтописаніе, начало числéніе (era, od ktorey się rachuie); *Ec.* лѣтописáніе (cf. Latopiszce). Epoki, które w historyi potęgi i w dzieiach nauk Rzymu, stanowią w czasopiśmie przedziały. *Czack. Pr.* 1, 60. CZASOPISARSKI, CZASOPISKI, a, ie, od czasopisarza, Chronologen-, 2., = CZASOPISMOWY, a, e, od czasopisma, Chronologie-, chronologisch. Narodzenie to kładąc, dwie znaczne czasopisarskie popełnił omyłki. *Strebel.* 24, 3. Ze wszystkich epok czasopismowych rachunek indykcyy podlega nayczęściey wątpliwościom. *Czack. Pr.* 1, 87. *CZASOSŁOW, a, *m.* z *Rs.* часословъ, часóвникъ, rubrycella, brewiarz, die Rubricelle der Geistlichen, das Brevier. Modlitwy, ktore są w trebnikach i czasosłowach, nabożnie odprawuie. *Pimin. Kam.* 95. CZASOWAC, - ował, - uie *intrans. nied.*, pauzować, czasu czekać; *Rs.* времянить, lavieren, pausiren, temporisiren; (*Rs.* часовáть, bawić czas nudki). Niekiedy na odwlokach, na czasowaniu i na cierpliwym skutku czekaniu, więcey zysku, niżeli na żartkim zapędzie. *Nar. Chodk.* 2, 405. §. *Gramm.* czasować słowo, *transit.* koniugować, odmieniać słowo przez czasy i osoby, ein Zeitwort conjugiren, abwandeln, sposabiać słowo. *Tr.* – *Rs.* спрáвить, спрягать. Czasowanie, koniugacya, iest zbiór odmian, ktore w Słowie, *in Verbo*, zachodzą. *Kpcz. Gr.* 1. *p.* 127. *Slo.* skonawatelka, spogitelka, spogućinost, spoganost; *Vd.* prehodishe; *Crn.* prekladnoit; *Rs.* спряжéніе. CZASOWŁADNY, a, e, - ie *przysł.*, rządzący, władnący czasom, zeitenbeherrschend, die Zeit regierend. Czasowładne niebieskie okręgi. *Tr.* CZASOWNY, a, e, od czasowania czyli koniugacyi, koniugacyiny, mogący bydź czasowanym, Conjugations-, conjugabel; *Kpcz. Gr.* 1, 157. Czasowne słowo, Słowo *per excell.*, Czasownik, *verbum*, część mowy, podpadaiąca czasowaniu czyli koniugacyi, das Zeitwort; *Slo.* časoslowo, Słowo; *Crn.* zhasna beseda; *Vd.* zhasna beseda; *Rs.* глаголъ, (*Rs.* часóвникъ, часословъ *ob.* czasosłów). CZASOWY, a, e, od czasu, czasu się tyczący, Zeit-, die Zeit betreffend; *Bh.* cjasný; *Crn.* zhasn; *Vd.* posveta; *Sr.* 1. tjapne, natjapné; *Bs.* vremènit, vrjemeniti; *Rs.* врéменный (*Rs.* часóвый, godzinny, zegarowy); *Ec.* прéвременный, подлóбный. Podziały czasowe są rok, miesiąc, tydzień i. t. d. *Zebr. Zw.* 13. Natura czasowa ludzkiemu rozumowi nazbyt iest trudna. *ib.* 3. §. Czasowy, od czasu zawisły, czesny, doczesny, zeitlich, vergänglich. Czasowe nikną prożności. *Tr.* Czasowe ptaki, pewnych czasów od nas ulatuiące, Zugvögel. *Tr.* (*Rs.* часовой szylwach, warta). *CZASOWOSC, ści, *f.* czesność, doczesność, *Croat.* vremenitoszt *temporalitas*.

Pochodz: *czesny*, *czesność*, *bezczesny*, *wczas*, *wczesny*, *wczesność*, *wczasować*, *wywczasować*, *zawczasu*, *doczesny*, *doczesność*.

*CZAST *Rs. ob.* Część. CZĄSTKA, CZĄSTECZKA, i, *f.*, *zdbr. rzeczown.* część; mała część, ein Theilchen, ein kleiner Theil; *Bh.* cjastka, cjastečka; *Slo.* částka; *Bs.* dilak; *Vd.* dielzhez, sranzhiza; *Sor.* 1, tjastka, télk, djelk; *Rs.* частицá, частúчка, чáсточка. Atom, czyli drobna cząsteczka materyi. *Mon.* 76, 525. Każdy człowiek iest cząstką towarzystwa, w którym żyie. *Kras. Pod.* 1, 54. Niech iaki chce w oyczyznie kto urząd piastuie, Skoro iest w ogólności, cząstką się mianuie, *Zab.* 9, 114. Żadney niemasz od zdrady wolney cząstki w domu. *Bardz. Tr.*, 302. (żadnego wolnego kącika). Po cząstce, cząstkami, theilsweise, ein Theilchen nach dem andern. Po woli po cząstce, dostaiemy całości. *Pilch. Sen. list.* 4, 2. Cząstka wydzielona, dział, der Theil, der einem zufällt, die Portion. Ale się memu panu nayznacznieysza dostanie cząstka; zaczym i mnie z tych łupów co przypadnie. *Teat.* 1, *b*, 8. Cząstka w dziedzictwie, dziedzictwo nieznaczne wydzielone, ein geringer Erbtheil. Rodzice dzieciom pozostałym cząsteczki tylko zostawili. *Birk. Ex.* 20. – *fig.* dziedzictwo, Erbtheil. Tu tylko nadzieia nasza; a cząstka nasza nie tu; ale w ziemi żyiących. *Birk. Kant. A.* 2, *b*, Boże! cząstko sług swych wieczna I odpłata ostateczna. *Groch. W.* 111. *Slo.* čaſtkomenka antimeria, *Rhetor.*) CZĄSTKOWY, a, e, – *o przysłk.*, po cząstce się udzielaiący, zu kleinen Theilen, theilweise, Siły pierwiastkowe albo cząstkowe, *elementares*. *Hub, Mech.* 416. Cząstkowo *Rs.* поврéмено.

CZASZA, y, *f.*; CZASZKA, CZASZECZKA, CZASZUŁKA, CZASZUŁECZKA, i, *f.* *zdrbn.*, czara, czarka, kubek, naczynie do picia, eine Schale, eine Trinkschale, *demin.* ein Schälchen. *Bh.* cjisse, cjisse, cjissa, (cjissett *intro flare, inflare, inspirare*); *Slo.* cjisse, Ssak; *Hung.* tsésze; *Dl.* csassa; *Rg.* cjàscja, cjasciza; *Bs.* cjascja, cjascića; *Sla.* csasha, shalica, zdilica, schalica; *Cro.* shaliza; *Vd.* shasha, shashiza, skudeliza, shkedelza, moranshiza, skledisa; *Rs.* чáша, чáшка, чáшечка, фіáлъ; *Ec.* чашица, скрúнь; *Sor* 2. nop, nap. Cudowna Bacha ma to w sobie czasza, Że wszystkie ze łba kłopoty wystrasza. *Zab.* 9, 36. *Zabł.* Skoro w rękę wezmę czaszę, Wnet ze łba troski wystraszę. *Anakr.* 26. *J. Kchan.* I mnie po pracy daycie wina czaszę. *Protas. Par. B.* 3, *b*. Niech przygotuią napoy, czaszę poświęconą. *Teat.* 46, *c.* 95, (die Opferschale). Czasza drewniana. *Sk. Dz.* 558. Kurpie miał na nogach, a czaszkę u pasa. *Wyc. Loy.* 9. (*Ec.* корчáгъ. *Rs.* корчага, корчажка, cf. Korczak; *Ec.* красовýлъ mierna czaszka od picia w Greckich klasztorach). Czaszą się bawić, piciem, kuflem kubkiem, kieliszkiem ſich die Zeit mit Zechen vertreiben. Młodsi się grą albo czaszą albo gonitwami bawią. *Pot. Syl.* 467. – Rurna czasza, misa, panew, w ktorą woda z cewek strzyka, a z niey w skrzynię opada, *crater. Cn. A.* 956. Bassin, das Springbrunnenbecken, das Bassin. Czasza, w fontanie, to w co woda spływa. *Ors. Wyr.* *§; Czasza, pewna ustanowiona miara płynów, ein gewiſſes beſtimmtes Maaß flüſſiger Dinge. Czasza iest miara do miodu przasnego w Litwie, inaczey miednica, ma garcy 12, czyli garcy cechowych 6. *Czack, Pr.* 1, 292.

W Litwie szynkownych garców 12 czynią czaszę miodową. *Ostr Pr. C.* 2, 316. Cechowych garcy, sześć wchodzi do czaszy, którą się w Litwie miody prześne w przedażach mierzą. *Skrzet. P. P.* 2, 147. §. Czasza, czaszka, coś na kształt czaszy, kubka, wydrążonego coś, nakrywaiącego drugie, etwas Schalenartiges, wie eine Schale, wie ein Schälchen Geſtaltetes. Czasza ślimacza, perłowa, żołwiowa, skorupa, małż, Muſchelſchale, Schneckenhaus u. ſ. w.) *Bs.* (jaszcka *concha*) Czaszułki albo małżowiny starte, *Spicz* 239. Ślimaków wodnych czaszułki. *Cresc.* 542. Czaszki u pławu morskiego miękkiego, któremi się iak bańkami barwierskiemi chwyta i przypina do czego, *acetabula*, die hohle Vertiefung in den Armen der Polypen. – Czaszka żołędziowa, czarka, das Schälchen an der Eichel. *Ec.* чашка. Czaszułki siedzą na iednym końcu żołędzia dębowego. *Sien.* 143. Szatwia ma strączki albo szaszuleczki, w których nasienie. *Urzęd.* 153. (czaszuleczki, łupinki, Schlauben, Hülſen, Schälchen, Kapſeln). *Anat.* Czaszka w ciele ludzkim, kość wklęsła, die Höhle, die Pfanne eines Knochens im thieriſchen Körper. Czaszka biodr, ramion, die Hüftpfanne, die Pfanne, die Armpfanne. Czaszka goleniowa albo raczéy kula w kolanie, na którey czaszka biega, die Kniescheibe. *Cn. Th. Sla.* czashica na kolinu). Niemowlę o czwornog w zgórę się dźwignęło i drżąc na mdłych czaszeczkach z wagą się stawiło. *Zebr. Ow.* 382, *(nondum poplite firmo)*, – Czaszka głowy, głowia kość, trupia kość, czalbatka, kość iak czapeczka mózg otulaiąca. *Zool.* 42. die Hirnſchale, der Hirnſchädel, der Schädel (die Hirnpfanne). *Bh.* et *Slo.* leb, lebka; *Crn.* glip, buzha, terma; *Vd.* Zhellu, moshganska kust, buzha, zhrepina, glubanja, zhelna kust; *Sor.* ѣ. кѣчечнѣ пор; *Croat.* lubánya, siska, glubanya; *Ross.* крáнъ, черепъ, черепóкъ, черепóчникъ; *Ec.* чрепъ, чашка, глáвы. Spuściła sztukę kamienia, z muru na głowę iego i strąciła mu czaszkę, *Radz. Jud.* 9, 53. (rozbiła wierzch głowy iego. *Bibl. Gd.*) Nie przeydzie przez grube czaszki Dobroć moralney igraszki. *Kras. list.* 143.

CZASZARZ, a, *m.*, co czasze robi, *ampullarius Mącz.* der Schalenmacher (cf. słoiarz), CZASZKOWATY, a, e, – *o przysłk.*, na kształt czaszki, ſchälchenförmig. Nogi czaszkowate polipów. *Cn. Th.* 97. CZASZKOSKUR, a, *m.*, skóreczka na głowie, *pericraneum* rzeczona, *Perz. Cyr.* 1, 23, *Perz. Cyr.* 1, 81. CZASZNY, a, e, od czaszy, Schalen-; *Rs.* чашный, чашечный, °CZASZOWIESZCZENIE, – ia, *n.*, wróżenie z czaszy, z czaszy, (cf. Czary); *Ec.* чашеволхвовънїе, мазоволшéнїе syatomantia; *Gr.* λεκανομαντια, die Schalenwahrſagerey, Taſſenwahrſagerey.

Pochoda. *cześnik, cześnikostwo, podczaszy, podczaszyna, podczastwo.*

°CZAT *ob.* Czad, dym, dymek, swąd.

CZATA, y, *ż.*; CZATY, *liczb. mn.* (*Turc.* çete *excursio, rapina; Hung.* tsata z bitwa *proelium*) śpiegowanie, wzwiady. *Dudz.* 36. *Rs.* подвсказ, wysyłani dla śpiegowania, die Lauer, das Spioniren; auf die Lauer ausgeſchickte Soldaten, eine Lauerpartie. Stawiać kogo na czatach, *Teat.* 37, 198, Gdy sam skończysz czatę twoię, samego ciebie czatować będą. *Birk. Ex. G.* 4. Czatą zbieżeć nieprzyiaciela, *Star. Ryc.* 41. (czatuiąc napaść, auf der Lauer überrumpeln). Potężne czaty wprzód puściwszy przed sobą, baszę irytuie. *Ward. Wł.* 60. (Streifpartheien). §. Czata, lózowanie się straży w nocy, doba żołnierska, die Nachtwache. U Rzymian nocna pora dzieliła się na cztery czaty *vigiliae*; na początku każdey dawano znak w trąbie, po którym znaku czatnik obchodził straże, czy się też wszystko dobrze działo. *Nar. Tac.* 2, 323. CZATNIK, CZATOWNIK, a. *m.*, czyhaiący, czatuiący na co, der Laurer, Auflaurer, Aufpaſſer; *Vd.* nashakuvauz, sasednik, sasedovauz; *Rs.* подвидникъ; *Ec.* соглядáтай, соглядатаѧ, соглядникъ. Czatownicy iego w lesiech nałapali 300 człowieka, pacholików, ciurów, kozaczków. *Birk. Ob. K. f.* Czatowniki na cudze dobra, ptakami pismo zowie ognistemi. *Birk. Chod.* 28. Czatnicy. *Nar. Hist.* 3, 33. §. Czatnik, stróż nocny obozowy. *Nar. Tac.* 2, 323. der Nachtwächter im Lager. *Rs.* подвидница Czatownica, die Auflauerinn. CZATOWAC, – ował, – uie, *intransit. nied.* czyhać na co, dybać na co, nieznacznie na co godzić, zaczaiać się, zasadzać się, worauf lauern, paſſen, Jagd machen; *Vd.* nastreguvati, napasuvati, skriunu povanzhati, obvanzhati, nashakuvati; *Rs.* подвидскать, подвидживать; *Eccl.* соглядáмы, присѣдѣти, присѣжду. Ichmość iak djabół na dobrą duszę, na rozrzutnych czatnią panicząw. *Teat.* 7, *c*, 19. Podobnaś do kota, co w kącie czatuie zdradnie, Gdy myszkę czuie niecnota cicho się do niey kradnie. *Teat.* 55, *c*, 14. Czatowałem też właśnie na Wc Pana, iak kot na przepiórkę. *Teat.* 17, 5. Zebrawszy hultaiów kupę, z temi czatuie na życie Wc Pana. *Boh. Kom.* 4, 383. Czy macie wy sumnienie, na życie tak zacnego pana czatować. *ib.* 4, 380. Czatuiący na zgubę naszę despota *Przestr.* 187. °§. *Transit.* czatować czego, kogo z pilnować go, strzedz go, einem auflauern, worauf lauern. Daremnie czatowali duszy moiey, *Birk. Kant. B.* 4, *b.* Czatuie dziesięciny księżey, dybie na bogate kościoły. *Birk. Ex. D.* 2, *b.* CZATOWNIK *ob.* Czatnik, CZATOWSTWO, CZATOSTWO, a, *n.*, rozboystwo. *Menin. Turc.* 1, 241. Straßenräuberey. CZATOWY, CZATOWNY, a, e, od czaty, na czaty wysłany, Lauer-, Streif-, Czatowny polek. *Tr.* eine Streifpartie. §. Do czatowania, czyhania, zasadzania się skłonny, laureriſch, zum Lauern geneigt. *Tr.*

CZAUSZ, a, *m.*, u Turków pokoiowiec, goniec. *Dudz.* 36. *Wlod. Cn. Th.* bey den Türken, ein Höfling, Cammerjunker, Courier. Causzów nazwać można woźnemi albo mieyskiemi sługami, gdyż ich posługi osobliwie używaią w sprawach domowych i prawnych. *Klok. Turk.* 233, ein türkiſcher Gerichtsdiener. §. Czausz, miano charcie, ein Name der Windhunde.

°CZAWUN, u, *m.*, Łatwo tam piec postawić zepsutego czawunu z budy, który dobrze ogrzewa a nie kurzy. *Torz. Szk.* 282.

1.) CZAYKA, i, *ż.*, łodka kozacka skórzana, ein lederner Koſakenkahn. Kozacy łodki swe skórzane zowią czayki. *Gwag.* 339. Kozacy Porohy przebywaią w łodkach swych skórzanych, które oni zowią czayki, po linie się spuszczaiąc, i także się po linie zasię ciągnąc. *Biel. Kr.* 660. Ruś wtargnęli w tysiące łodzi, zowią to dziś

kozacy

Kozacy czaykami. *Biel. Kr.* 32. *Nar. Chod.* 2, 287. §. Ogolnicy, łodka, statek osobliwie zbroyny; czaik, ein Kahn, ein Nachen, ein Flußschiff, ein Kriegsflußschiff. *Cro.* sáyka *celox* cf. *lat.* scapha; *Hung.* sajka, hajotska; *Bs.* scjajka; *Sla.* shajka; (*Rs.* майна maevna gatunek węborków, gatunek naczynia wodnego) Czayki, kaiki Tureckie. *Mit. Tur.* 214. Przed okrętem Sułtańskim idą cztery czayki wielkie, które każą na stronę wszystkim statkom. *Star. Dw.* 43. Żałosna rzecz, widzieć czayki Bosforem przychodzące, naładowane chrześcianami, z wyniesioną przy wielkim maszcie chorągiewką. *Klok. Turk.* 102, (*ob.* Czaykista). 2.) CZAYKA, i *ż.*, ptak, der Kibitz; *Bh.* čjcyka, ccyka, od głosu ćey ćey (cf. czaić) *Bs.* cjcjka; *Slo.* čagka, wodna lastowica; *Sor.* 1, ſjawiza; *Sor.* 2. kibut (cf. kobuz); *Vd.* ribizh: *Rusn.* райка. (*sed Rs.* 2 macica śrubna); *Rs.* пигалица, пигалка, луговица; луговка, кентушка; (*Rs.* чайка *larus* sikora) *Ec.* чайка; *Gr.* τριξ. Rodzay czaiek, *tringa* należy do rzędu bocianiego. *Zool.* 247. Czayka *tringa vanellus Linn. Garia vulgaris Klein*, mnieysza od gołębia, przebywa na bagnach, żyie owadem, ptak krzykliwy. *Zool.* 247. Czayki uciekaiącym w polach zdradne. *Ban. J.* 3. *b.* Ustroił się; właśnie iakobyś czaykę w strusie pióra ubrał; oskubżeno to pióra, alić po staremu czayka, a na głowie czubek. *Zebr. Zw.* 112. Zdybał go iak czaykę na gnieździe. *Cn. Ad.* 1319. przecięż go uchwycił, endlich hat er ihn doch erwischt.

CZAYKISTA, y, *m.*, żołnierz od statków nazwanych czaykami. *Oss. Wyr.* ein Tschayklist, Austryaccy, Tureccy czaykiści, Oesterreichische, Türkische Donauschiffssoldaten.

•CZCIĆNĄC *ob.* Kichnąć.

•CZCIA, i, *ż. socrus* matka żony. *Mącz.* die Schwiegermutter cf. Cieść, pocieść, teść.

2.) CZCIC, czcił, czci, czczę *czyn. nied.*, poważać, szanować kogo, ehren, verehren; *Bh.* ctiti, ctjti, ctim; *Slo.* ctim, poctim, w. poctiwości mám; *Hung.* tisztelem; *Vd.* zhastit, poshtovati, zhastim, zhestim, *Crn.* zhastim, zhislam (= liczyć, rachować); *Sor.* 1. tješćinju, ćješćim, ćješćinju, ćješćiujem; *Cro.* chasztiti, chesztiti, postuvati, postujem, *Dl.* stovatl (*D'.* csesstiti = sławić); *Rg.* cjastiti, čitati, sctovatti, pocjastitti, posctovatti, pocitati; *Bs.* cjastiti, pocitati, sctovati; *Rs.* чтить, чту, поклоняюсь; *Ec.* чту, почитаю, чествовать, поклоняваши, поклонюсь (2. чту, почитаю = 2. czytam, czytać). cf. *Gr.* τιω, τιεσθω; *Hb.* השׁתחוה, *prostrauit se*, in Hithpael *supplex veneratus est, adorauit*). Czcić przykazanie, to iest, czyniąc posłuszeństwo przykazaniu, mieć ie w wielkiey uczciwości. *Gil. Kat.* 110. Czciy oyca twego i matkę twoię. *Radz. Ex.* 20, 12. Czciy się, szanuią się. *W. Post. W.* 436. Leszek kościoł S. Michała zmurował i święto iego czcić przykazał. *Star. Ryc.* 51. (święcić, świątobliwie obchodzić, feyern. *Rg.* cjastitti dán *celebrare diem. cf.* nieczcić.) §. •Cząc (czcząc) Achimas króla, padł przed nim na ziemię na swe oblicze. 1, *Leop*, 2. *Reg.* 18, 28. (kłaniaiąc mu się.) §. Czcić kogo czym, zaszczycać go czym, uwielbiać go czym, einen womit beehren; *Sor.* 1. wotješćju, t tješćji pomham. Niebem zwykła czcić Muza; tak Herkules z dołu Ziemskiego wzięt przez prace kniebieskiemu stołu. *Petr. Hor.* 2, *L.* 3. §. Czcić *nied.*, uczcić *dk.*, szanownym uczynić, upoważnić, powagi dodadź, ehrwürdig machen. Kogo wiek uczcił, tego i my szanować powinni. *Pot. Arg.* 268. Człowieka od boga uczczonego i uraczonego posądzać śmieią, *W. Post. W.* 362. §. Czcić kogo u siebie, czestować, podeymować czym, Lydź mu rad, einen womit aufnehmen, ihn tractiren, bewirthen, ihm womit aufwarten. *Ross.* частить, чествовать. Moi towarzysze iuż kilkakroć mię u siebie czcili. *Sk. Zyw.* 95. Wina nie stało, i wstydzili się, iż wezwawszy gości, nie mieli ich czym do końca uczcić. *Sk. Zyw.* 2, 114. *cf.* uczta.) Czcili się do upadley, Paweł za Piotra zdrowie spełniał, Piotr za Pawła, aż obadwa podochocili sobie gracko. *Oss. Wyr. Iron.* Czcić, uczcić kogo, poczestować kogo, źle się z kim obeyść, wyczubić, wybić, einen (übel) tractiren. Czcił go po plecach, pędząc go przez cały dziedziniec. *Oss. Wyr.* Czcił go należycie, aż nieborak czapkę na uszy natłoczył. *ib.* Uczciłże go, uczcił, nigdy pewnie nie nasłuchał się był takich słów, iak teraz. §. Czcić kogo ofiarowaniem mu czego, raczyć go czym, spotykać go czym uczesnym, einem einen guten Antrag thun, ihm was Gutes anbieten. Zmówili się na Jawnuta Kieystut z Olgierdem; gdy się oni dwa bracia Wileńskim państwem długo czcili, wziął go połowicę Olgierd, a Kieystutowi ostatek udzielił. *Biel. Kr.* 218. – CZCI MIĘ; czciło mię i t. d. *Imperson.*, zaszczyca mię, honor mi czyni, es macht mir Ehre, es gereicht mir zur Ehre. Nie chciał wydadź woiewoda Wołoski Michała, strzegąc uczciwego swego, boby mnie, mówił, to nie czciło, człeka, który się do mnie skłonił, wydadź. *Biel. Kr.* 342. Nie czciłoby mnie to, gdybym zamysły, raz gruntownie postanowione, ladaiako puścić miał. *Krom.* 503. CZCZENIE *ob.* Cześć.

2.) •CZCIC, •CZYSC, czedł, czcił, czci, czcie, tcie, czczę *czyn. nied.*, szczić, przeczcić *dok.*, czytać, lesen. *Bh.* čjsti, četl, čjtu, (*Bh.* sčjsti, sčjtam zrachować, zliczyć, čjsslo liczba); *Slo.* čtu; *Rg.* ctitti, sctitti; *Cro.* steti, chteti, chitam, stem, stejem, chtejem; *Dl.* chystam; *Sla.* shtiti, shti, shtie, shtiesh, shtiem; *Bs.* ctitti, sctitti, prosctitti; *Vd.* zhtimati (*ob.* styma; *Vd.* shteti, shtejti, sheteu, shtiem, shtejem = liczyć, rachować; *Crn.* shtęti, shtęjem *id.*); *Ross.* читать, читаю, (cf. счесть, считать liczyć, rachować); *Ec.* чту, читаю (= 1.) чту, почитаю czcić). Aby starszy pasterz pisać i czyść umiał, *Cresc.* 571. Kto chce przyiśdź do tey wiadomości, nie lza iedno pisma czyść. *Rey Wiz.* 3, *b.* Przedmowa ku temu, co ma czyść te księgi. *Rey Wiz.* Kto chce wyrozumieć tę rozprawę, musi przeczcić pierwszą. *Rey Ap.* 79. Tylko przeczyść kilka kart. *Rey Wiz.* 17. *J. Kchan Fr.* 24. Tu czciy, a pamiętay, o czym masz rozmyślać. *Zyw. Iez. A.* Słowo boże czytą, iednak iako ślepi nie widzą prawdy. *Sekl.* 52. Kto czcie, niech rozumie. 1. *Leop. Math.* 24, 15. Jak napisano iest w zakonie, iak tciesz? *Sekl. Luk.* 10 et 126. Jak czciesz? *Rey Post. Mm.* 6. Kto o tym czcie, ma sie czemu zadziwować. *Rey. Post. K.* 2. Jeśliście dzieie stare kiedy cziły, Jako panie i panny na koniach ieździły. *Biel. S. N.* 7. Dał księgi te pisarowi i czedł ie. *Leop.* 4. *Reg.* 22, 8. Czedł pisarz te księgi przed krolem. *ib.* 11. gdy on na tych księgach czedł. *Leop*, 2. *Paral.* 24, 19. Czciłem księgi Warkowana. *Urzęd.* 334. Tam się ccie.

Leop. Est. 13, 9. (da lieſt man). Mszy ccione. *Biel. Sw.* 257, *b.* Czeti. *Leop. Hab.* 2, 2. Będziesz czedł na księgach słowa pańskie. *Radz. Jer.* 36, 6. Odezwa do tego, co czeti. *Petr. Pol.* 2. Cztąc w historyi, szerzey o tym nauczyć się możesz. *Rey Ap.* 52. To tam cztąc szerzey obaczysz. *Rey Wiz.* Przypadł cztąc na on wierszyk Dawida. *Rey Wiz.* 131, Poety z wielką pilnością trzeba żebyś przeczeił i zwartował. *Gorn. Dw.* 61. Kto przeczcie pismo to . . *Radz. Dan.* 5, 7. Wziął list z rąk iego i przeczedł *gi. *Leop.* 4. *Reg.* 19, 14. Wierzysz wszytkiomu, coś przeczedł. *Groch. W.* 278. *Radz.* 2. *Reg.* 5, 7. *Papr. Gn.* 202. Czcienie. *Tarn. Ust.* 21. (czytanię).

*CZCICHUC, i, ż., zbyteczna czci miłość, ambicya, die Ehrſucht, der Ehrgeiz; *Vd.* zhastishelnost, zhastishertnost; *Sla.* ponosit; *Sr.* 1. čzeſcižadoſc; *Bh.* zadosteti; *Ross.* любочéсшіе, славолюбіе, славолюбство, честолюбіе. *CZCICHUTNY, a, e, ambitny, ehrgeizig, ehrſüchtig; *Vd.* zhastishelen, zhastisherten; *Rs.* честолюбивый, честолюбный, любочестивый; *Ec.* любочестный. Czcichutnym iestem, *Ec.* любочéствую.

1.) *CZCICIEL, a, *m.*, czytelnik, der Leſer; *Bh.* čitel; *Slo.* ctitel; *Rs.* чтец. (cf. czytelnik). Móy miły czcicielu! *W. Post. W. praef.* *tczciciel abo czytelnik *Mącz. Stryik. Gon. M.* 3, *w. rodz. żeńsk.* *czcicielka, czytelniczka, die Leſerinn.

2.) CZCICIEL, a, *m.*, czczący, cześć wyrządzaiący; *Bh.* čitel; Rg. cjastitegl; *Cro.* chasztitel; *Hung.* tiszteloe, *Vd.* postuvaus; *Rs.* чтитель, почитатель, der Verehrer, Płonnych czcicielów głos nieba nie poruszy. *Zab.* 14, 104. Czciciel prawdy. *Zab.* 13, 411, Cnota uwieńcza swych czcicielów, *Teat.* 48, 144. §. Czciciel, raczący, czestuiący, szczegolnicy poiący do upadłey, der gern tractirt, bewirthet, zutrinkt. Wielki czciciel w domu swoim. *Oss. Wyr.* CZCICIELKA, i, ż. czcząca, szanuiąca, cześć wyrządzaiąca, die Verehrerinn. Mężowie także maią swoie czcicielki. *Teat.* 14, 54; *CZCIENIE *ob.* Czytanie, Czcić. 2.) - CZCIGODNY, a, e, CZCIGODNO *przysłk.* wart czci, uszanowania, poważania, ehrwürdig, verehrungswürdig; *Bh.* ctihodný, ctiwajný; *Slo.* ctihodni; *Vd.* zhastivrieden; *Crn.* zhastit, zhastitliv; *Sor.* 1. čjeſcihodny, čjeſcidoſtoiny, tjeſtjowné; *Rag.* cjastni, posctovan; *Rs.* досточéстный; *Ec.* достопочéстный, почтителенъ, достоговѣрный, говѣйный. Uszanowawszy czcigodne zwłoki iego. *Pilch. Sen. list.* 2, 406. Nie zapomnę nigdy twarzy iego czcigodney. *Mon.* 69, 130. Bogini w przyrodniey czcigodna okrasie. *Kniaź. Poez.* 3, 24. We wszystkich aby było czcigodne małżenstwo i łoże niepokalane. *Kucz. Kat.* 2, 657. - *Sr.* 1. tjeſtjownoſcj czcigodność, die Ehrwürdigkeit, Verehrungswürdigkeit. CZCILUBNY, a, e, cześć lubiący, honor lubiący, ehrliebend. *Vd.* zhastilubozhen.

*CZCIONKA, i, ż., litera, gloska, der Buchſtabe, die Letter; *Bh.* čtena; *Slo.* známka; *Crn.* zhérka; *Vd.* zharka; *Sr.* 1. pißnik; *Sr.* 2. buchſchtoba; *Sla.* slovo; *Cro.* pustuba, szlova; *Ec.* Бyква, писмя, єдинїи. Niepodobno wiele słów Polskich czcionkami albo literami łacińskiemi wypisać. *Erasm. Jęz.* 11. *b.* Każdą czcionkę w piśmie S. każą ściśliwie zachowywać, i na literze samey zasadzaią duszne zbawienie. *Bial. Post.* 9. Gramatyka obiera się około uczenia obiecadła, *tcionek i *rzeków (syllab, zgłosek) słów i wszego ięzyka. *Mącz.* *Czczonka. *Zebr. Ow.* 249 et 22.

*CZCISZKODNY, a, e, naruszaiący cześć czyli honor, entehrend; *Vd.* zhastishkodliu. *CZCIZAPAMIĘTNY, a, e, nie pamiętaiący na cześć czyli honor, ehrvergeſſen; *Vd.* zhastisablen. *CZCIZAPAMIĘTNOSC, ści, ż., niepamiętanie na cześć czyli honor, die Ehrvergeſſenheit. *Vd.* zhastisablivost, zhastisablenje. *CZCIWIARSKI, a, ie, *n. p.* zbóyca czciwiarski. *Pot. Arg.* 59. bez czci i wiary, ohne Ehre und Glauben. 1.) CZCZENIE *ob.* Czcić 1 *et* 2. cf. Cześć. (2.) CZCZENIE *ob.* Czczyć się).

Pochodz: słowa *Czcić* 1): *cześć, czesny, cześciwy, czestka, czestować, częstować, poczestować, uczestować, uczcić, uczta; - Od słowa czcić* 2): *czytać, czytelnik, czytelny, doczytać, naczytać się, obczytać się, przeczytać, poczytywać, poczet, pocztowy, przeczytać, wczytać się, wyczytać, zaczytać się.*

CZCZEW, TCZOW, a, *m.*, Dorzswa, miasto Prus zachodnych, Tczow. *Krom.* 317. die Stadt Dirſchau in Weſtpreußen. Miasto to zwało się wprzód Gau i było hrabstwem. *Dyk. G.* 3, 106.

CZCZO, *przysłk. przymiotn.* Czczy, nic wewnątrz nie zawieraiąc, hohl und leer, inwendig leer. Na czczo, nad czczo, pokarmu do siebie nie wziąwszy; nie iadłszy, nie piwszy ieszcze, noch nüchtern, bey nüchtern Magen, ohne vorher ſchon etwas zu ſich genommen zu haben. *Bh.* čtitrob; *Vd.* natesche; *Cro.* natéscha, *Rg.* nátesarza; *Bs.* nasctesarriça; *Sor.* 1. naczj hutrobé; *Rs.* напрожакъ, (тщéтно darmo, próżno). Doktor nigdy nie ma do pacyentow na czczo chodzić. *Perz. Cyr.* 2, 68. Żaden robotnik niech na czczo koło kruszców nierobi. *Krup.* 3, 702. Zrana nad czczo naylepsze używanie kawy iest z mlékiem. *Krup.* 5, 117. To muszą bydź uroki, zapewne cię która Złym okiem baba na czczo zayrzała ponura. *Zabł.* 11, 375. *Zabł.* Na czczo, nim wam zaymie głowy dym z mocnych trunków, *Hor. sat.* 158. bey nüchternem Muthe. Nie na czczo, szczególniey, upiwszy się, nicht nüchtern; trunken, berauſcht. Ledwo słońce świtało, kiedy do mnie przyszedł, a iuż nie był na czczo. *Oss. Wyr.* Znać po Jegomości, że nie na czczo. *ib.* - Na czczo, nie naiadłszy się, nie napiwszy się, nie nakarmiwszy się, łaknący, pragnący, nüchtern, hungrig, durſtig. Mam ia dosyć, że i z domowemi na czczo spać nie idę, *Psalmod.* 11. (Ztąd *adiect.* *naczcza ślina; *ieiuna salíua, Mącz*). Czczo mi iest. *Bndtk.* czczy mi się, ckni się, nudno mi, mir iſt ſo nüchtern, unwohl, übel, ſchlimm.

CZCZONKA *ob.* Czcionecka. CZCZONY *ob.* Czcić.

CZCZOSC, ści, ż., próżność mieysca wewnętrznego, gdy się wewnątrz nic nie zawiera, die Leere, die Leerheit, das Hohle, die Höhlung; *Crn.* téshlivost; *Cro.* teschina; *Bs.* tascchjina, tasctina; *Vd.* teshnost, teshnoba; *Ross.* тщéтность, тщета. Czczość *vacuum inane*, mieysce, w którym żadnego nie masz ciała, *Os. Fiz.* 182. *Rog. Dos.* 3, 57. der leere Raum. Teraz naypospolitsze zdanie uczonych iest, że czczość iest na świecie. *Rog. Dos.* 3, 64. - Czczość żołądka, gdy kto nad czczo, die Nüchternheit, Leere des Magens. Czczość *moral. tr.* daremność, próżność, nikczemność, die Leerheit, Ver-

gelichkeit, Eitelkeit, Nichtigkeit. CZCZY, *TCZY, *TSZCZY, *TZCZY. a, e, wewnątrz próżny, w sobie nic nie zawieraiący, inwendig leer, hohl, ledig. *Bs.* tasti, prazni; *Cro.* tiech; *Crn.* tèsh; *Vd.* tiesh, votou, luknast; *DL.* taschy (cf. *Lat. cassus*). *Rg.* tâsct *inualidus*); *Rs.* тщéтный; *Ec.* тщїй, тощь. Czczy, wewnątrz próżny, inwendig leer, ledig. Czczy i nieładowany okręt. *Otw. Ow.* 62. Czczy wóz skoki wyprawuie i podlatuie, *ib.* 61. Które statki furę pierwszą odbyły z żołnierzem, do Francyi czcze powróciły. *Warg. Cez.* 105. Kiszka czcza, że po śmierci próżnieysza bywa, aniżeli insze cienkie kiszki. *Krup.* 2, 39. Duch ubogi, czcza kaleta. *Brud. Ost. H.* 3. Tszczy. *Bud.* 1. *Sam.* 6, 3. Tczy. *Cresc.* 357. – *cum Genit.* O dusze tcze nieba, a pełne ziemi. *Star. Ref.* 34. – Czczy o owocach, zbożach, ieśli o kłosie, skorupie, strączku, próżny; ieśli o ziarnie: nikły, leer, taub, von Nüssen, vom Getreide, von den Aehren, Czczy orzech, czczy owies. *Cn. Th.* Jak zboże uschnie, niepłodność na czczy kłos przypadnie. *Bardz. Tr.* 349. – Czczy żołądek, na czczo będący, nie zażywszy pokarmu, nüchtern, z. B. ein nüchterner (leerer) Magen. *Bh.* čtitrobny, ſtitrobný. Lepsza rozmowa, gdy nie czcza głowa. *Cn. Ad.* 447. (nie na czczo). – W ciągnieniu kartek, losów, czczy: płonny, przegrający, licho, mydło, leer, nicht gewinnend, verſpielend. Czcza kartewka w loteryi. *Oss, Wyr,* eine Niete in der Loterie. – Czczy, wydęty, wewnątrz wydrążony, hohl, ausgehöhlt, inwendig leer. Czcza gałeczka. *Cn. Th. Sla.* shúpalj.) Ziemia tam dziurawa i czcza, bo drży na wielu mieyscach pod wozami i pod końmi, tak iż się i zapadaią. *Boter* 91. Tczy wrzód. *Sien.* 260. fistula *ib. rej.* ein Hohlgeſchwür, eine Fiſtel. Nieczczy, pełny, niedziurkowaty, niedęty. *Cn. Th.* nicht hohl, maſſiv; *Sor.* 1. krutè. – §. Czcze wino, czcze piwo: wywietrzałe. *Tr.* ſcharfer Wein, ſtales Bier. – Czcze pole, czyste, szczére, otwarte, puste pole, freyes leeres Feld. Jako wicher moc traci, gdy w czczym polu świszczy, Wzmaga się gdy przeciwne zarośliny niszczy. *Bardz. Luk.* 43. Do brzega zawinąwszy oczami czcze piaski obiega. *ib.* 132. – *Moraln.* czczy, próżny, daremny, niepożyteczny, chlubny, chełpliwy, leer, unnütz, vergeblich, eitel, prahleriſch; Sr. 1. nazrzeznopite. Honor, honor! czcze słowo, które nic nie znaczy. *Teat.* 25, 81. Czczemi tylko odpowiadasz mi słowy. *Teat.* 9, c. 64. Już niechay z tego dzikiego plemienia Nic nie zostanie, krom czczego imienia. *Paszk. Bell. B.* 4. (*Ec.* тщеслáвіе próżnomówność, gadulstwo). Czczy człowiek, z lada czego szukaiący pochwały. *Oss. Wyr.*

*CZCZYC, *czczał, *czczą *niiak. nied.*, stérczeć, herausragen, in die Höhe ſtehen. Skała tam nad wodą czczy, *emicat. Zebr. Ow.* 224. Z boków subtelne palce czczą miasto goleni, *haerent in latere. ib.* 141. Karki naieżone, szczeciny czczą do góry, by drzewa złożone, *horrent. ib.* 197. Oszczep szyię przepędził i czczał po obu stron ciała *eminet. ib.* 109. Około ieziora trzciny błotne czczały. *ib.* 147.

*CZCZYC się *zaimk. nied.*, cknić się, morzyć się; Uebelkeit empfinden. Lekarstwo iadącemu po morzu, aby się nie czczyło. *Sieszk. Ped.* 111. *Sien.* 529. *Czczenie, morzenie, nudy, die Uebelkeit. Lekarstwo naprzeciwko brzydzeniu i czczeniu i kręceniu na sercu. *Sien.* 472. (2. Czczenie 96. Czcić). CZCZYCA, y, ż., ckliwość, nudność, morzenie, die Uebelkeit, der Ekel, Widerwille. Bachus, co nudney odeymuiąc czczycy Troski nam ze iba swą kiścią wystrasza. *Hor.* 2, 277. Włóczoń, (ryba), sam w okręty skacze, gdy go w skrzelach gzik gryzie, tak że przed czczycą nie wie, co czynić ma. *Sien.* 317. Dopieroby cię czczyca zdeymowała, gdybyś ich pieszczoty widział. *Pot. Arg.* 370. (cf. oskoma, ślinka, das Waſſer des Mundes wonach). Matkę nakoniec zdeymuie czczyca, Że się dotąd kto inny iey synem nasyca. *Pot. Arg.* 737. Zbądź czczyce. *Zebr. Ow.* 279. *pone metus*). Szaty na sobie w wielkiey czczycy podrapała. *ib.* 237.

CZCZYN, u, *m.* w piecu hutnym, sklep niższey kontygnacyi. *Torz. Szk.* 42. die untere Wölbung im Hüttenofen. Czczyny w piecach powinny bydź z naytwardszego kamienia; bo ustawicznie szyty kładąc i wyimuiąc, mocno się psuią, ib. 42.

CZECH, a, *m.* *CZECHIACZEK, czka, m. *zdrbn.* z Czeskiego królestwa rodowity, der Böhme; *Bh.* Čjech, čjechačel (*a verbo obsol.* četi, čiti, *incipere*; *unde* počiti, začíti począć, zacząć, bo osada Czeska była pierwsza czyli przednia, w tyle byli Ślezacy. *Rosa Mskr*). *Slo.* čech; *Sr.* 2. čjech; *Vd.* zheh, pem, pegam; *Crn.* pęmz; *Cro.* chèh, pemecz; *Hung.* tseh; *Ec.* чéхъ; *Rs.* Богéмецъ. Nazwisko Polaków ledwie od siedmiu set lat do używania weszło, iako i nazwisko Czechów, których Łacinnicy i Niemcy Boemami zowią. *Krom.* 1. O Czechu i Lechu dzieło, prozą pisane, *Jana Kochanowskiego*, zbiia dzielnemi dowody, iakoby Polacy szli od Lecha, od Czecha Czechy, Czesi, czyli Czechowie. *Kras. list.* 89. Bracia nasi Czechaczkowie. *Gost. Gor.* 5. Dziś u nas zwykli niektórzy mówić: asz ia Czech, słowa trzymać. *Stryik.* 103. Co za Czech, słowo trzymać? *Rys. Ad.* 6. (znakiem, że Czechów za bardzo rzetelnych miano, cf. Czeskie słowo). Umknąy Czechu! siłaś stawił. *Rys. Ad.* 69. (nie grab' siana; *quid valeant humeri?*) §. Czech, grosz Czeski, ein Böhm, ein Böhmiſcher Groſchen. Moneta drobna, szelągi, grosze, czechy, potróyne. *Gost. Gor.* 2.

Pochodz. *Czechy, Czeski, Czeszka, Czeszczyzna.*

*CZECHEŁ, *CZEHEŁ, chła, *m.* CZECHŁO, a, *n.* gzło, giezło. *Dudz.* 36. Koszula, osobliwie niewieścia, *Wlod.* ciasnocha, płócienny kitel, ein Weiberhemde, ein Leinwandkittel, ein langer Linnenrock; *Bh.* czechel, czechlik nocna koszula; *Cro.* choha *toga rusticana, Turc. Slavon.* czoha z sukno; *Bs.* cjohha, çioscjça, haglina dugga; *Lat.* toga; *Rg.* cjóha, cjoscica z chlamys); *Vd.* zhikel, kikel, zhoka, koza; *Carn.* kikla; (*Ross.* чехóлъ, чехлóнъ pokrowiec, powłoka) *cf. Gr.* χαλασις; *Lat.* calassis). Jeżeli zgadkę moię zgadniecie, dam wam trzydzieści czechłów i trzydzieści sukien. *Leop. Jud.* 14, 12. (prześcieradeł. *Wuiek. Bibl. Gd.* Córkom Syońskim odeymie Pan piękność trzewików i kołstki i czechły i letniki. *Zrn. Post.* 3, 622. §. Smiertelna koszula, das Sterbehemde, der Leichenkittel. *Feralia amicula* czechel i inne odzienie umarłych. *Mącz.* Wprzód lekarza, śmierć, uprzątnę, rzecze, A zaś ich biały czechel dość oblecze. *Miask. ryt.* 2, 151. CZECHAC się, CZOCHAC się, *zaimk.* trzeć się o co, suwać się, (cf. ciokać) ſich woran reiben. (*ob.* odczochnąć). Czocha się świnia o węgieł. *Dudz.* 36.

Czochanie się, ocieranie się, *Wlod.* das Reiben an etwas. CZECHCZERY *liczb. mn.* łokci cztery lnianego białego płotna na czechczery. *Gaz. W.* 6, 1591. kamasze.

CZECHRAC, CZOCHRAC, CZUCHRAC, ał, chrze, *czyn. nied.* oczochrać *dok.*, oczochrować *kontyn.*, len z główek wyczesywać, wełnę czesać, den Flachs riffeln, oder die Wolle krämpeln, kardetschen; *Boh.* czechrati; *Cro.* cheszrati; mikati; *Dl.* gardassati (cf. grępłować) Gdy len w główkach zczernieie, wyrywaią go, suszą i oczochruią; zachowuiąc nasienie w główkach. *Przędz.* 105. Wymłóciwszy czyli oczochrawszy len z głowek, morzą go. *Przędz.* 107. Dziewko, nie sromota-ć Wełnę czechrać, kądziel prząść lub motać? *Chrośc. Ow.* 135. Ten który wełnę bije abo czechrze *carminarius Mącz.* Czochraniem częstym zmiękczała wełny; mgłom się równaiące gęstym. *Otw. Ow.* 215. - fig. Skrzypno wiatry ieżny włos iego czochrały. *Przyb. Ab.* 160. (rozwiewały ſie zerwehelen, lockten ſein Haar). Tu łabędzie, tam kaczory, swoie czochrały kędzióry. *Zab.* 15, 53. (muskały, układały, kędzierzyły ſie krauſen, machten krauß). - Czochrać się, czesać się grubo, nieskładnie, nieforemnie, *Ost. Wyr.* ſich kampeln, ſich ungeſchickt kämmen, ſich riffeln. - Czechrać (*opposit. czesać*), włosy mieszać, fryzurę burzyć, kudłać, jeżyć, die Haare in Unordnung bringen, zerrauſen, bey den Haaren rauſen. *Bh.* cuchati. Czuchraią sobie brodę. *Zabł. Amf.* 14. Czochrać się z kim, targać się z kim, czubić się, iść za łby, za czuprynę się wodzić, ſich mit einem herum rauſen; *Cro.* Kechkati). Przy kramnicy Rachelka z Chaią waśniąc się za łby czochraią. *Kniaź. Poez.* 2, 197. §. Czechrać, skrobać, kratzen. Chłop coraz się w głowę czochrał i skrobał. *Haur. Sk.* 160. Ciało paznoktami czochrać, *Eras. O. b. a.* §. Czochrać, czochać, trzeć o co, reiben. Odynicc iest iakoby kirysem odziany z czochrania od sosnowego drzewa żywicy. *Haur. Sk.* 295. CZECHRANIEC, CZUCHRANIEC, ńca, *m.*, zalebka, bitwa, rwanie za włosy, Haarrauſen, Zauſen. Obawiać się tu potrzeba kułaków, czuchrańców. *Teat.* 56, c. 7. CZECHRZYCA, y, *ż.* roślina, *chaerophyllum Linn.* iest leśna, zwisła, kosmata, główkowa, żółta. *Jundz.* 190. der Kerbel. *Ross.* Буменъ; *Bos.* cesegljika. cf. Iglica, grzebienica *Syr.*

CZECZOTKA, i, *ż.* CZECZOTECZKA, i, *ż. zdrbn.*, pliszka ksykacz, *motacilla sibila, Linaria rubra minor Linn.* ptaszek mały, który głosem swoim, między krzewinami ksykaiącym, czyni podobieństwo iakiey znayduiącey się tam gadziny. *Kluk. Zw.* 2, 254. *Lad. Nat.* 26. eine Art Hänflinge, das Gräßlein, Schwarzbärtchen, Zitſcherlein, (in Preuß. Tzſchetzke), Gräſſerlein, der Meerzeiſig. *Bh.* cjećetka; *Rs.* чечемb чечóмка; *Crn.* meniahzhek). Ptaszki drobne szare z Moskwy, które zowią czeczotki, gdy do nas w iesieni uciekaią, dobra będzie zima. *Haur. Sk.* 8. Czeczotki gromadne. *Baniat. J.* 3, *b.* (w gromadach latаiące). *Prov.* Jak czeczotki na lepie pobrał. *Rys. Ad.* 56. *Cn. Ad.* 288. wszystkich razem, iednym zamachem, er hat ſie alle in einen Sack gefangen). - *Fig.* Ten przez rodziców pannie czołom bije, A ten przez baby swe konkurrencyine Stroi zaloty, A tego czeczotki, czuby służysto, tego wiodą ciotki. *Jabł. Ez.* 6.

1.) CZECZUGA, i, *ż.* ryba, *accipenser ruthenus*, gatunek iesiotra, poławia się w Dnieprze; z ikry iego przyprawnią kawiar. *Zool.* 193. der Sterlet, eine Art Stör. *Croat.* kechiga; *Hung.* ketsege; (*Rs.* чехóня, сабля рыба, *cyprinus cultratus*). 2.) CZECZUGA, i, *ż.*, gatunek szabli, eine Art Säbel. Gdy nastąpiły z karabelkami czeczugi, nie zdołamy ordzie. *Pot. Pocz.* 417. Ten wziął konia z siedzeniem, tamten za przysługę Nieboszczyka pradziada z łamusu czeczugę. *Kras. sat.* 38. - *fig:* Koścista czeczuga kiernoza. *Hor.* 2, 145. *Nar.* (kiel).

°CZEDŁ *ob.* Czcić, 2.) czytać. °CZEGLANY *ob.* Ceglany.

CZEHEŁ *ob.* Czechel.

CZEKAC *niiak. nied.*, (doczekać, poczekać *dok.*, *qu. v.*) zatrzymywać się na co, póki co nie nastąpi, warten, auf etwas warten; *Bh.* cjekati, cjekavam, ſećkam (cjała nadzieia); *Crn.* zhákam; *Vd.* zhakat, shakati, streshi, *Rg.* cekkati; *Sla.* csekati; *Bs.* cekati, uzcekati; *Sor.* 1. cjałaći, tjałam; *Sor.* 2. załaſch; *Cro.* chakati; *Dl.* chekkati; *Rs.* ждáть, жду, чáять (cf. czaić), ожидáти, переждáть; *Ec.* ожидáю (cf. *Hebr.* חכה *chakah praestolatus est*; נשׂא *sakah prospexit*; *Syr.* כבי *expectavit*; *Chald.* כבי). Kto czeka, doczeka się, a kto się zaś śili Przed czasem, częstokroć go nadzieia omyli. *Zimor. Siel.* 148. *Sim. Siel.* 50. Bóg długo cierpi a czeka. 2. *Leop.* 2. *Mach.* 6, 14. Czekay u drzwi. *Star. Vot. E.* 2. *b.* Czekay na tym mieyscu do zawołania. *Teat.* 19, *b.* 78. Jeymość czeka z kawą w ogrodzie. *Teat.* 19, *c.* 63. Miłość na długie czekanie narzeka. *Jag. Wyb. B.* 4. Czekay! Poczekay! kształt odgrażania się: nie minie cię, dam ia ci warte nur! (du ſollſt ſchon ſehen). - Czekać kogo czekać na kogo, czekać za kim, auf einen warten. Napisano u białego Lwa, Nie czekaią iednego dwa. *Rys. Ad.* 43. *Cn. Ad.* 563. Czekam cię od godziny. *Nar. Dz.* 3, 50. Powiedz im, żeby za mną nie czekano. *Teat.* 30, *c.* 89. Nie dali się długo czekać. *J. Kchan. Dz.* 144. ſie lieſſen nicht lange auf ſich warten. Czekać czego, czekać na co, worauf warten, auf etwas warten. Dłęztwo lat nie czeka. *N. Pam.* 5, 113. (uprzedza lata). Głupia to rzecz czekać tego na lata, czemu rozum prędzey zabieżeć mógł. *Zab.* 12, 287. Będzie nayrostropniey czekać końca. *Teat.* 30, 14. Cierpliwie czeka poprawy iego. *Psalmod. A.* 3, *b.* Trzeba w cierpliwości łaski iego czekać. *Zab.* 12, 124. *Nar.* A sprawiedliwość kędy? czekayże iey zgoła, Kiedy umarli trąbę usłyszą anioła. *Zab.* 16, 124. *Nar.* Milczą prawa w pośród broni, ani się czekać każą. *Siem. Cyr.* 422. Czekać kogo abo czego pożądanego, wyglądać czego, kogo, einen oder etwas erwarten, ſich darnach ſehnen. Czekać kogo tęskliwie, śmierci się równa, *Zegl. Ad.* 52. Tyżeś iest, który ma przyiśdź, czyli innego czekamy? *Leop. Luc.* 7, 20. Skarb wielki, droższy złota, i czekany długo. *Groch. Tr. B.* 3. Czekać czego złego, obawiać się, etwas Böſes erwarten, beſorgen, befürchten. Kara to nie mała, czekać kary. *Pilch. Sen. list.* 3, 365. - Czekać czego od kogo, z rąk iego patrzeć, po nim się spodziewać, etwas von jemanden erwarten, hoffen. Od złego nie czekay dobrodzieystwa. *Rys. Ad.* 52. Czekać po kim, spodziewać się po kim, von jemanden erwarten, hoffen. Tyle po Jazonie czekano, ile niekiedy Alexander wielki pokazał. *Warg. Wal.* 333.

*§. Czekać komu, *cierpieć komu, cierpliwość z nim mieć einem nachſehen, Geduld mit ihm haben, langmüthig gegen ihn ſeyn. Izali dłużey ma bog folgować burzycielom praw bożych i ludzkich, izali im Pan bóg dłużey czekać ma? *Sk. Kaz.* 343. §. Czeka kogo co, przeznaczenie, los; gotuie mu się co; wisi nad nim, grozi mu, es erwartet einen etwas, es ſteht ihm bevor, er hat es zu gewärtigen, zu erwarten. *Vd.* popreistati, priedi stati, nadstati, nazhakati; *Rs.* предлежать. Przeczuwam, że mnie tam pewne gusy czekaią. *Teat.* 53, *b.* 30. Jeżeli mi wiernie służyć będziesz, tyle troie dukatów czeka cię ieszcze. *Teat.* 55, *b.* 12. Jedna nas wszystkich noc czeka. *Hor.* 1, 128. Giną woienne narody, swoia czeka zwycięzców zguba. *Bardz. Tr. praef.* W tym momencie dostałem pozew i wielki mię proces czeka. *Teat.* 52, *d.* 30. Jeżeli rolnik iest niewolnikiem, czeka kray cały niewola. *Przestr.* 135. Zła to służba, gdzie korzyść nie czeka. *Kras. Bay.* 20.

Pochodz. (Boh. cjekanec = *kandydat*, cjekanka = *kandydatka*) *doczekać się, doczekiwać się, naczekać się, oczekiwać, poczekać, przeczekać, zaczekać.* (Bh. popočkam ſe *długo czekam*).

CZEKAN, a, *m.*, z Węgiersk. Czekan albo nadziak różni się tym od obucha, że koniec od młotka idący iest zakrzywiony w obuchu, w czekanie zaś na prost idzie. *A. Czrtr. Mskr.* ein Ungariſcher Streitkolben, Tſchekan; *Slo.* čekan *clava*, *Cro.* chekich = młot; shaka = pięść. *Crn.* et *Vd.* zhokan = długi spis; *Crn.* zhok = pal, kol;) *Rs.* чекáнъ (= 2.) stępel mincarski; 3.) rylec; чеканить монету bić pieniądze, 2.) dłubać, rzezać, sztychować; чеканщикъ *un ciseleur* sztycharz) *Ec.* чеканъ *malleus rostratus*; *dorsum securis ob.* obuch). *Clava mucrone eminente munita, genus teli usitatum Polonis*, czekan *vulgariter dicitur.* *Pias. Chr.* 338. Czekanów publicznie nosić ludziom zakazano, R. 1620. *Vol. Leg.* 3, 382.

*CZEKAWY *ob.* Ciekawy. CZEKAUZ *ob.* Cekauz.

CZEKMAN, a, *m.*; CZEKMANIK, a, *m. zdrbn.*, kontusz Tatarskim kroiem, *A. Czrtr. Mskr.* ein Tartariſches Oberkleid. Suknia nie modna, pas nie Pereki, czekmanik łotany i wytarty. *Mon.* 72, 432.

CZEKULADA *ob.* Ciokulata.

*CZELADA, y, *m.*, zgrubiale, (cf. Czeladka, czeladnik), sługus, służący, ein Dienſtbote. Ja to, ów Hołotkiewicz, poczciwy czelada, którym się u Pańskiego wychował sąsiada. *Tręb. S. M.* 78. CZELADKA, i, *ż. zdrbn. rzeczown.* Czeladź, das Geſinde, (im deminut.) *Bh.* čeladka. Gospodyni sama wszytkiego nie zrobi, trzeba iey czeladki. *Birk. Zam.* 17. Pani zważać ma, ażeby wszyscy czeladkę iey składaiący, mieli potrzebne do oświecenia się o swoich obowiązkach środki. *Zab.* 16, 5. Godna pana czeladka. *Bardz. Tr.* 377. (iaki pan, taki kram). Ociec czeladki, ociec czeladny, *pater familias*, der Hausvater. *ob.* Czeladny. – *Fig. tr.* Usłuchay boże głosu czeladki twoiey. *Groch. W.* 65. (wiernych, tobie oddanych, der Deinen, deiner Gemeinde, deiner Gläubigen). CZELADNICA, y, *ż.*, izba czeladna, izba dla czeladzi. *Switk. bud.* 55. die Geſindeſtube. *Boh.* čeledník, *Morav.* ſſalanda; *Sor.* 1. tjeledjna ſiwa. *Rs.* людская. CZELADNICZYSKO, a, *n. zgrubiale*

czeladnik prosty, rzemieślniczysko, ein gemeiner Handwerksburſche, Dienſtbote u. ſ. w. Mąż iako czeladniczysko z pod choru i kruchty wygląda, a Jeymość cel trzyma przed ołtarzem. *Mon.* 69. 587. CZELADNIK, a, *m.*, CZELADNICZEK, – czka, *m.* rzemieślniczek, towarzysz pod maystrem robiący, der Handwerksgeſelle, Handwerksburſche, der Geſelle. (*Bh.* čeledjič służący). *Bh.* námezdnjk (cf. namiestnik); *Crn.* Xęl; *Cro.* detich, obitel, drusina; (*Rs.* челядинецъ służący, челядинка dziewka), *Rs.* подмастерье, (*Ec.* чéлядь, челядникъ, рáбъ, sługa, niewolnik). Uczeń u maystra po wyściu terminowania zostaie czeladnikiem; będąc zaś iuż czeladnikiem ma u maystra swego, którego był uczniem, przez rok za czeladnika robić. *A. Zamoy.* 80. Czeladnik kowalski der Schmiedegeſell. *J. Oss. Dz.* 55. Maystrom wolno więcey niż iednego chłopca trzymać w terminie i sporą liczbę czeladników. *Pam.* 83, 2, 451. Starszy czeladnik; *Vd.* starodrushnik, staritovarh, der Altgeſell. Czeladnik kupiecki, kupczyk, pisarz kupiecki, der Kaufmannsdiener, der Diener. *Ros.* приказчикъ, CZELADNO *przysłk.* bogato w czeladź, gromadnie, orszacznо, z wielkim sługusów pocztem, reich an Dienerſchaft, viel Geſinde haltend. W kilka lat syn do domu powrócił Zuchwały, i konno i czeladno. *Pot. Jow.* 159. CZELADNY, *CZELADZIYNY, a, e; od czeladzi, Geſinde=. *Bh.* tjeledni; *Slo.* čeledny; *Sor.* 1. tjeledjné; *Hung.* tselédhez való; *Vd.* poselni, poslovi, drushinski; *Crn.* dershinske). Czeladna izba. *Teat.* 2, *b.* 98. Geſindeſtube *ob.* czeladnica). Na drugiey połowicy dworu ma być zbudowan dom czeladny wielki lub mały, według wielkości czeladzi. *Cresc.* 25. (*ob.* officyna, Geſindewohnung). Ociec czeladny, gospodarz, ociec czeladki, *pater familias*, der Hausvater; *Rg.* otas od obitili, domachin, kuchnik; *Bs.* domacchin; *Cro.* gozpodar; *Ec.* дóму влáдыка, хозяинъ, домовитъ. Rządzcę domowego starzy ludzie zwali oycem czeladnym, Polacy gospodarzem. *Petr. Ek.* 2. Przodkowie nasi z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana oycem czeladki *pater familias*, a sługi domownikami. *Pilch. Sen. list.* 354. Gdyby wiedział ociec czeladny, któreyby godziny miał przyiść złodziey, pewnieby czuł. *Rey Post. Mmm.* 4. *Zrn. Post.* 3, 734 Ociec czeladny oparkanił sobie winnicę. 3 *Leop. Math.* 21, 33. (gospodarz. 1 *Leop.*) Podobne iest królestwo niebieskie człowiekowi oycu czeladnemu. 3 *Leop. Matth.* 20, 1. (gospodarzowi 1 *Leop.* – *Bibl. Gd.*) Słudzy oyca czeladnego. 3 *Leop. Matth.* 13, 27. Gdy ociec czeladny iest dobrey myśli, wszystka czeladka z nim wesoła. *Bial. Post.* 24. Matka czeladna *mater familias*, gospodyni domowa, die Hausmutter; *Cro.* gozpodarica; *Ec.* домодéржица. Roztropne matki czeladne i gospodynie. *Syr.* 141. *Nawet i* syn czeladny, = do gospodarstwa się maiący häuslich, haushälteriſch. Ociec ieśli syna chce mieć gospodarzem a synem czeladnym, doma przy sobie niechay go trzyma. *Glicz. Wych. L.* 1. §. Chléb czeladny, razowy, rozchodny, iaki czeladzi daią, Geſindebrod, ordinäres Hausbrod. CZELADZ, i, *ż.* są to owe oboiey płci osoby, które za pewne zasługi i codzienne pożywienie służą. *Kluk. Rosl.* 3, 109. das Geſinde, die Dienſtboten. *Bh.* čeled, čeladka, chasa (čeled',

celý lid, neb cely dom (*Bh.* cjeled, čeled' familia, *domus*) *Slo.* čelad, čeladka, domowuj čeled; *Hg.* tseled, cheled; *Dl.* cselyad: *Sr.* 1. tjeledj; *Sr.* 2. zelaj; (*Cro.* chelyád *familia*, 2., *persona*; chelyadina, púk *plebs*); *Croat.* drusina, drusinche; *Bs.* cegljád *gens*, *familia*, cegljádo *persona*, cegljadinna *vulgus*; *Rg.* cegljé *persona*, *gens*, *natio*, cegljadina *plebs*; *Crn.* zheláda *galea*); *Crn.* dershina, drushina, posl; *Vd.* drushina, posli; *Rs.* чéлядь, домочáдство. §. Czeladź, rzemieślnicze czeladniki, rzemieślniczki, Handwerksgesellen, Gesellen, Gesellen und Lehrjungen. Mayster ten zawsze dużo czeladzi trzyma. *Tr.* – Naiemniki czyli rzędna czeladź. *Sekl. Mark.* 1. Miethlinge, Löhner. – Czeladź obozowa, Ciurowie, der Troß der Armee. *Jabł. Buk. P. b.* Roskazał Sultan, aby nasz poseł czeladź od siebie rozpuścił, zostawiwszy przy sobie osob kilka. *Birk. Zbar. D. b.* orszaku swego, von seinem Gefolge. §. W statucie Litewskim niewolników woiennych czeladzią nazwano. *Czack. Pr.* 2, 239. Kriegsgefangne. §. *Fig.* Niech bóg radzi o swey czeladzi. *Rys. Ad.* 49. *Cn. Ad.* 558. (o swoich, o wiernych posłusznych mu, seine Diener, seine Gemeine, die Seinigen, *ob.* Czeladka).

Na CZELE *ob.* Czoło. CZELNY, a, e, czołowy, od czoła, Stirn =, von der Stirne; *Bh.* cjelni; *Rs.* лобный, лобовый. *Milit.* potkanie czelne, frontowe, od czoła czyli frontu, Fronte =, von der Fronte, von vorn. Litwa mężnie pierwsze naiazdy i potkanie czelne Polakom wytrzymała. *Stryik.* 513. §. Czelny, naczelny, celny, celuiący, przodkuiący, na czele będący, Haupt =, vorgesetzt, angesehen, vornehm. W Jeruzalem, mieście czelnym żydowskim. *Bial. Post.* 111. Hauptstadt. Zgromadzili się książęta i woiewodowie i czelni panowie, którzy byli nad innemi postawieni. *Leop. Dan.* 3, 3. (Staral. *Bibl. Gd.*). Przyzwał Jozue Izraelczyków, starszych ich, a czelnieyszych między niemi. *Radz. Jos.* 23, 2. (przednieyszych. *Bibl. Gd.*). Przystąpili czelnieysi oycowie plemienia Gileada. *Budn. Num.* 36, 1. („*Not.* właściwiey: głowy", przednieysi. *Bibl. Gd.*). Wszyscy czelni woyska Tureckiego officerowie. *Mik. Obs.* 155. Sprawował kołacyą panom czelnym i hetmanom. *Sekl. Mark.* 6. Bóg Egiptu wielkiego, czelne wparł panięta w głąb morza. *Gęb. Hymn.* 296. *§. Kamień od rzemieślników niedbałych wzgardzony, Na kąt czelny iest włożony. *J. Kchan. Ps*, 176. (na węgielny kamień obrócony. *Karp.* 6, 152. er ist zum Eckstein (Grundstein) worden. Luth.

CZELUSC, ści, *ż.*, CZELUSTKA, i *ż. zdrbn.*, szczęka, kość w którey zęby, der Kinnbacken, der Kinnladen; *Bh.* cjelist; *Slo.* čelist, sána: *Sr.* 1. tjelizna, bjasno; *Cro.* chelyust, srélo, lalóka (zheluft *genae*; *Sla.* cseljúst; *Dl.* koszeticza, koszer; *Vd.* zheluſti, lize (cf. lice); *Crn.* zhelúst; *Bs.* cegljúst, sgvataliçe, kositi od usta; *Rs.* чéлюсть, (z 2., paszczęka). Samson czeluścią osłową kilka tysięcy ludzi pobił. *Rey Zw.* 166. *Rey Post. Gg.* 3. *Radz. Jud.* 15, 15. Czeluść albo szczęka w gębie wyższa, *maxilla superior*, złącza się mocno pod czołem z kością czołową. *Kirch. Anat.* 201. der obere Kinnbacken, die obere Kinnlade, der Oberkiefer. Czeluść niższa, *maxilla inferior. ib.* 102. der Unterkiefer. *Sar. Probl.* 67. Czelustki dziecięce. *Sienn.* §. Czeluść, *albo raszey w liczb. mn.* Czeluści, otwor między szczękami, otwór gęby, die Oeffnung zwischen den Kinnladen, *zrąd rr.* czeluść, czyli czeluści u pieca, wyście u pieca. *Włod.* der Ofenmund, das Mundloch, das Ofenloch; *Bh.* celesten, cjelesten, záhřeb; *Slo.* čelusté, zahřeb; *Dl.* cselyuati; *Rg.* cegljuſti; *Sor.* 2. jeszjeje; *Vd.* mesteje, osteje; *Rofs.* нечурá, нечýрка. Ogorzały na twarzy, iak gdyby dopiero z czeluści wyszedł. *Off. Str.* 3. Napisaćby to węglem na czeluściach, *alba linea in albo lapide. Rys. Ad.* 50. *Cn. Ad.* 537. (*ob.* napisać węglem w piecu; znać iak wągl na czeluściach; znać iak kretę na gipsie). *cf.* CZELUSCIOWY, a, e, od czeluści, od szczęk, Kinnbacken =, Kinnladen =; *Bh.* cjelistný; *Slo.* čelistný; *Cro.* lalochni; *Rs.* чéлюстный. Kość czeluściowa lub szczękowa, *os maxillare. Kirch. An.* 49. Czeluściowe gruczołki leżą w policzkach. *ib.* 49. *Krup.* 3, 154. §. Od piecowych czeluści, Ofenmund =, Schlund =, Ofenloch =. Dym wychodzi rurą czeluściową w kómin. *Swith. Bad.* 304. CZELUSNIK, a, *m.*, (*Crn.* zheleshnik, das Ofengeländer). Ramki czyli czeluśniki żelazne. *Torz. Szkl.* 39. Z czeluśników żelaznych uformować ramę. *ib.* 39.

CZEMBRZYNY *ob.* Cembrowina, Cembrzyny.

*CZEMERYSSY, – ów *liczb. mn.*, Do iazdy lekkiey należą czemeryssy, którzy używaią włóczni krótkiey i pancerza. *Papr. W.* 2, 271. eine Art leichter Reiterey. (cf. Czeremissy).

CZEMU *ob.* Co.

CZEP, u, *m.* u zwierząt odźuwaiących drugi żołądek, *reticulum. Zool.* 27. *Kluk Zw.* 1, 41. der zweyte Magen der wiederkäuenden Thiere, die Haube, die Mütze, das Garn, der Magenzipfel. *Czepiec. *Sak. Probl.* 71. (*Bh.* cjepec *intestina*, cf. żwacz, księgi, żołądek). *CZEPAC *cz. ndk.*, zaczepiać kogo, przeszkadzać mu, einen antasten, mit ihm anbinden, ihm hinderlich seyn. Waszym uprzywileiowanym szerokie mimo nas wrota daiemy; ni my ich czepamy, ni od nich czepani być pragniemy. *Smotr. Elen.* 8. CZEPCOWY, a, e, od czepca, Hauben =. *Fig.* Nie boi się ogarów, ani chartów chciwych, Nie boi z czepcowemi chartami myśliwych. *Pot. Pocz.* 110. CZEPCZYK, a, *m. zdrbn. rzeczown.* Czepiec, ein Häubchen, Häublein, Käppchen; *Bh.* cjepeček. Czepczyk na głowie z pstrociznami. *Sim. Siel.* 110. Odeymie Pan corom Syońskim ochędostwa trzewików, czepczyków i noszenia. *Radz. Je.* 3, 18. CZEPEK, CZYPEK, pka *m.*, CZEPIEC, – pca *m.*, czapka czyli siatka dziecinna lub kobieca, eine Kinderhaube, Weiberhaube; *Bh.* cjepec, cjepeček; *Sr.* 1. tj. pcj; *Crn.* shap, shapel, avha, tumbána; *Sla.* kapa, poculica; *Cro.* poczulicza; *Rs.* чепецъ, чéпчикъ; (cf. *Gr.* σκέπη *vestimentum*, *Arab.* ﺷﻮﻯ *vitta rexinxit*, *Hb.* צעיף *zaiph peplum*). Dziatkom na chrzcie wdziewa kapłan na głowę czepek biały. *Karnk. Kat.* 148. Po krzyżmie kładziono na cię biały czepek, odzienie godowne. *Hrbšt. Lek. F.* 4. *b.* Król Zygmunt w czepku z młodu chadzał, włosy długo nosił. *Biel. Kr.* 533. (Ten czepiec w kratkę pleciony, na medalach, i pieniądzach iego widzieć). Czepiec królewski, korona; czepiec książęcy, mitra; czepiec biskupi, infula. *Off. Wyr.* Czepek nocny, die Nachthaube, die Nachtmütze. Włosy iey pod nocnym czypkiem zdawały się w nieładzie. *Niemc. Kr.* 4, 13. –

Czepek, Czepiec, białogłowski, siatka, eine Weiberhaube. Czepki Morawskie Staroświeckie, część stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 6. Gotny ieść kucharko, będziesz miała na Krakowski czepiec. *Pot. Jow.* 150. Ten czepiec iest nieco rozwarty, lepszego poszukam, aby bardziey twarz zasłonić można. *Teat.* 34, 91. Burszty-nowy włos po ramieniach w złóty czepek zbiera. *Tward. Daf.* 54. Kornet tey iest własności, co u mieszczek kapturek czyli czapka, a u wieyskich kobiet czepiec. *Teat.* 24, *b.* 54. Przystoi-ć, iak kozie w czepku. *Cn. Ad.* 634. (nie do twarzy-ć). Niewieściuchowie czepkami głowy zawiiaią. *A. Kchan.* 260. *redimicula mitrae*, ein Zeichen der Weibischkeit. Do czepca on, nie do czapki. *Off. Wyr.* (kobietą mu było być). W czepcu chodzi. *ib.* (spodnicę nosi, do kądzieli mu, niewieściuch daiący się żonie rządzić, er trägt die Haube, die Frau den Hut, die Hosen). - Czepiec *metonym.* kobieta, n. p. za czepcami biegać, (cf. podwika), den Weibern (den Schürzen) nachlaufen. - Czepiec, Czepce, znak mężatki, die Haube, ein Attribut einer Verheirathten. Czepiec nic innego nie znaczy tylko odmianę stanu panieńskiego w małżeński. *Teat.* 24, *b.* 34. Ucieka od czepca *ob.* Czepić). Jey się nie dziś czepce należą. *Pot. Arg.* 434. (iuż dawno nie panna). Czepiec iey sprawił. *Off. Wyr.* (odiął iey dziewictwo). Czepiec lub czepce porzucić, ze strony mężatki znaczy, uchylenie się od życia z mężem, die Haube wegwerfen, nicht länger mit dem Manne leben wollen. Grysina, rzuciwszy czepiec niewieści, a ubiór panieński brawszy, zupełne cztery lata z Leszkiem rozprzężona była. *Krom.* 282. Okrywszy skórami piersi, pozrzucała czepce, a na warkocze wieńce powkładała. *Otw. Ow.* 137. (*ob.* prostowłosa). Mościwe panie, że czepców nosić nie chcą, w kornety się stroią. *Teat.* 24, *b.* 34. §. Czepiec, Czepek, łożysko dziecęce, die Nachgeburt; (*Bh.* čjepec *inteſtina*); *Crn.* sèjnki; *Vd.* postelka, materna koshiza, koshuliza dietinska, senki; *Rg.* koscjugliza, kucchiza; *Rs.* плона; *Ec.* сорóчка, плонка въ нéйже родúтся младенецъ. Proch tego siela matkom czepek, który po łacinie zowią *secundina*, wywodzi z żywota. *Spicz.* 92. Płod ludzki zawiniony iest w dwóch błonkach: te przed porodzeniem pospolicie otwieraią się; przytrafia się zaś, iż miasto otworzenia się część ich oderwana zostanie na głowie dziecka na kształt czepku. Pospólstwo bierze to za znak przyszłego iego szczęścia; przeto części te pilnie chowaią, rozumieiąc, iż gdyby zginęły, ci, którzy z niemi się urodzili, nieszczęśliwszemi nad innych byliby. *Boh. Djąb.* 367. Dla lepszego szczęścia niektórzy przy sobie nosić zwykli czepek swóy, w którym się rodzili dziecęcy. *Haur Sk.* 178. Ten który szczęśliwym iest, pospolicie mówią, iż się z białey kokoszy, albo wedle Polskiey mowy; w czepku urodził. *Kosz. Lor.* 11. *Rs.* онъ въ сорочкѣ родился, er iſt mit dem Hemde, in der Haube auf die Welt gekommen, er iſt ein Glückskind. *Cn. Ad.* 1136. *Dar. Bal. Sen.* 58. W czepku się urodził, a w powrózku zginie. *Rys. Ad.* 72. (wróżki zawodzą; inaczey mu się wyświęciło). Nie dokaże-ć, choćby się i urodził w czepku. *Pot. Arg.* 754. §. Czepek, skórka otaczaiąca tłustość w ciele zwierzęcym. *Kluk. Zw.* 1, 33. die Fetthaut, die Schmeerhaut. §. Czepiec, żołądek zwierząt przeżuwaiących drugi *ob.* Czep. - §. *Botan.* Czepek, *caliptra*, kielich okrywaiący części owocowania na kształt czapki. *Botan.* 96. *Kluk Dyk.* 1, 36. der Hut, der Kelch gewiſſer Gewächſe; *Rs.* дурнúшникъ czepiec rzepikowy. CZEPIC *cz. ndk.*, czepiać *kontyn.*, Czepnąć *idnt.*, uczepić *dk.*, przypinać, przyhaczać, anſtecken, anheften, anhaken, anmachen; *Rs.* цѣплять; (*Vd. et Crn.* zhepati, zhepęti, zhepim z przyczepnąć, uczepnąć *qu. v.*); (*Rs.* цѣпки, цѣпóчка, *Ec.* чепóчка łańcuch, *Rs.* цѣпка zaczepka, szykana). Pasterka każda swego kochanka świeżym wieńcem czepi. *Pot. Arg.* 65. (koronuie go, wieńczy, ſie krönt ihn, kränzt ihn, ſetzt ihm einen Kranz auf, ſteckt ihm ein Kranz an den Kopf an). Głowa uczepiona. *Paſt. F.* 44. ein geſteckter Kopf. Tak dziś siostry, tak swe córki czepić zwykli. *Pot. Arg.* 451. Czepić pannę młodą, czepiec iey włożyć, die Braut häubeln; *Bh.* čjepiti. Czepienie panny młodey, das Häubeln; *Bh.* čjepení, obrządek godowy wkładania czepca pannie młodey, który gdy iey-ku głowie niosą, ucieka niby; swatki zaś chwytaią ią i czepią). Wawrzkowa czepiła Kaśkę. *Off. Wyr.* (cf. Oczapić). §. Czepnąć, uiąć, uchwycić, ergreiffen, faſſen. Rzecze i gładką Ewy rękę swolna czepnął. *Przyb. Milt.* 141. CZEPIC się *zaimk.*, uczepić się *dk.*, lgnąć do czego, chwytać się o co, ſich an etwas anhaken, anſetzen, anklammern; *Rs.* цѣпляться, (*Rs.* цѣпкій chwytny, dobrze się chwytaiący). Słabe łodygi wąsami czepiaiąc się pobliższych ciał, do góry się podnoszą. *Botan.* 76, ſie ranken ſich. Ledwiem się iey pozbył, uczepiła mi się, iak pchła kożucha. *Teat.* 22, 53. Biedak maiętney żonki szczérze się uczepi. *ib.* 43. *b.* 46. - Czepić się za co *paſſ.* zahaczać się o co, woran hängen bleiben. Idąc czepiał się za głóg, a rozumiał, że go kto trzymał za polek. *Off. Wyr.* §. Czepiać się; wieszać się przy kim, ſich an einen hängen, an ihm kleben, ſich an ihn halten. Czepiaią się mali przy wielkich. *Off. Wyr.* Ledwo czepia się przy dworze, a ma się za dworzanina. *ib.* Nie wiem, czego on mnie się czepia. *ib.* §. Czepiaią się piiawki ciała, biorą, die Igel ſaugen an, beißen an. §. *Imperson.* czepia się co kogo, chwyta się go, trzyma się go, es bleibt etwas an einem haften. Jak czeladź iego słowem bożym nie tyła; tak i córki nie więcey się czepiało, iak rzucony groch. *Off. Str.* 3. CZEPIEC *ob.* CZEPEK. 2.) *Botan.* czepiec *xanthium*, rodzay roślin, tak zwany od czepiaiących się ramion. *Kluk Dyk.* 3, 172. Rankenpflanzen, Rankengewächſe. CZEPIGA, CZAPIGA, i, *ż.* czepigi, ramiona nad pługiem wychodzące, za któremi chodzący za pługiem się trzyma. *Cn. Th.* 715. die Pflugſterzen. *CZEPKARKA, i, *ż.* robiąca czépki, czépce, die Haubenmacherinn; *Bh.* čjepčárka.

Dalsze pochodz. sł. *czepić*: *doczepić*, *naczepić*, *oczapić*, *oczepić*, *odczepić*, *poczepić*, *przeczepić*, *przyczepić*, *rozczepić*, *zaczepić*, *zaczepka*; *zaczepny*, *uczepić*, *uczepnąć*, *przyczepnąć*; *czapla*, *cf. czapka*). *Cepy* Rs. оубнъ; *ceposisko*, *dzierżak*, цѣпникъ.

*CZERAK, a, *m.* wrzód, ein Geſchwür. Czeraki bydło miewa na języku albo wrzody. *Wolszt. Bydł.* 19.

*CZEREDA, y, *ż.* motłoch, hałastra, Geſindel, Schwarm von Leuten. Zniszczyły nas kozackie czerody. *Kniaz. Poez.* 2, 219. Zostawiliśmy ią z czeredą sług. *Teat.* 42,

d, d. Zwyczayna możnych ludzi czereda. *Mar. Pow.* 1, 154. *Ec.* чреда trzoda; 2.) *Ec.* чредà; *Rs.* чередá rząd, porządek, koley, szereg.

CZEREMCHA *ob.* Smrodynia. CZEREMISSY, - ów *liczb. mn.*, naród Tatarów osiadłych na półn. Wołgi w Moskwie. *Dyk. G.* 1, 155. (*cf.* Czemerysy).

*CZEREP, u, *m. Rs.* черепъ; *Ec.* чрéпъ, czasza główna, der Hirnschädel, die Hirnschale. Postrzegł cyrulik w ranie głowy iego kawałek czerepu wznoszącego się. *Perz. Cyr.* 3, 3. Ukazał się w ranie kawał czaszki z obudwóch czerepów *tabulae cranii* odbity. *ib.* 1, 84. *CZEREPACHA, *CZERPACHA, y, ż. *Rs.* черепаха, żołw', die Schildkröte. *Zim. Siel.* 232. *Bufo*, żaba krostawa, Rusiacy iednym słowem zowią czerpacha, iest to żaba leśna. *Urs. Gr.* 144. die Kröte, *cf.* ropucha. - *Fig.* babsko, eine alte Schachtel, alte Büchse, alte Hexe. Człowiek do generałów wolny wstęp ma, a ty od iedney baby na łeb wypychasz. Czy to mi wasza ta stara czerepacha sztabsoficyer! *Teat.* 16, *b.* 60.

CZERESNIA *ob.* Trześnia.

*CZEREWO, a, *n. Rs.* чрево brzuch, ciało, der Bauch, der Leib, (чревна внутрза, trzewa, die Eingeweide). Wisiał Judasz, a zatym też trzewa Z rozpuklego niekiedy płynęły czerewa. *Klon. Wor.* 31. Nuż ia też swym twego żelazem pokosztuię czerewia *tua corpora. Zebr. Ow.* 309. Widząc ieden cyklopa drwi z iego czerewa, Trzebać będzie na trunę prawi, taflę drzewa. *Kchow. Fr.* 144. *et* 151. *Czerew *n. p.* Czerew rozpłaszczony. *Zebr. Ow.* 76.

*CZERHI, *CZERHO, czerstwo, krzepko, żwawo, żywo, frisch! rasch! Czerhi na świecie we wszem przestrzegamy, Czemuż nie czerho staruszku smiercmy? *Brath. U.*

CZERKAS, CZERKIES, CERKIES, a, *m.* z Czerkas rodowity, ein Circassier. Cerkies z urodzenia; ale wychowany w szaraiu. *Klok. Turk.* 15. 2.) Czerkies, gaszek, modnis, iunaczek, ein Stutzer, ein Poltron. Zakochała się w młodym czerkiesie. *Teat.* 28, 35. Wysmukłe czerkiesy, raźno wiercipięty. *Zab.* 1, 139. §. Junak, żawiec, such, brawura, czupurny, śmiałek, ein Eisenfresser, Bramarbas, Haudegen. W wielu się rzeczach ten czerkies przećwiczył. *Tręb. S. M.* 79. Szlachcic ten czerkies nie do samey misy, Zna się z żelazem. *Kniaz. Poez.* 2, 206. To mi to czerkies! *Off. Wyr.* (to mi to zuch! gracz!). CZERKASKA, CERKIESKA, i, ż. z Czerkas rodowita, die Circassierinn. Matka Sułtana iest Cerkieska, zdobyczy Tatarskiey upominek. *Klok. Turk.* 11. CZERKASKI, CZERKIESKI, a, ie, z Czerkas, Circassisch. Hola hola, nie dobry to taniec, proszę o Czerkaskiego. *Teat.* 8, 74. §. Czerkieski, elegancki, stutzerisch. Czerkaskie czupryny. *Brud. Ost. E.* 8. (nazbyt podgolone). Dostanę męża według swego gustu, nie takiego kinała, ale z wysmukłemi wąsikami, z czerkieską czuprynką. *Mon.* 70, 14. Czerkieski rządzik, letki, blachmalowy, ein leichtes geblackmaltes oder damascirtes Pferdegeschirr, Na rządziku czerkieskim tu pukiel, tu nie. *Mon.* 69, 603. - Czerkieski, ladaiaki, byle zbyć, nierzetelnie dobry, oben hin, leicht weg, nicht so recht. Czerkieska robota. Czerkieski bankiet. Czerkieskó, po czerkieskú, letko, byle zbyć, od ręki, oberflächlich, oben hin. Czerkieskó to sprawił. Czerkieskó to wziął, (po wierzchu, nie na głęboką uwagę). Po czerkieskú, nieporządnie, nieprzyzwoicie, unordentlich, unanständig. Niespodziewałem się stawić Pani tak po czerkieskú, ale djabełski w drodze przypadek miałem. *Teat.* 33, *d.* 34. - Czerkieski, iunacki, eisenfresserisch. Idę ku niemu z miną czerkieską, i miiaiąc go potrącam. *Mon.* 67, 403. CZERKASSY, *G.* Czerkas *liczb. mn.*, miasto w woiew. Kiiowskim. *Dyk. G.* 1, 155. eine Stadt im Kiiewischen. 2.) Kraina, Circassien.

CZERMIENIEC, eńca, *m.* ziele, *Arum Aegypt.* Großaronbart. *Syr.* 1029. 2.) *CZERN *ob.* Ciern.

2.) CZERN, i, ż. kolor czarny, ubiór czarny, das Schwarze, schwarze Farbe, schwarze Kleidung. Swietno bywało pierwey; teraz nie wiem, czemu czerń się zagęściła; dobrzeby żeby i ta czerń, żałobna maź, znak płaczu, zginęła. *Gorn. Dw.* 114. Obłóczę niebiosa w czerń, a iako wor kładnę na nie przykrycie ich. *Budn. Jes.* 50, 3. (w ciemności. *Bibl. Gd.* ich verhülle ihn Dunkel die Himmel). W czerni chodzić, *oppos.* w bieli chodzić). *Rs.* въ черныѣ, начерно, w bruillonie. §. *Zbiorowo* czerń, ludzie, czarni, schwarze Leute, Schwarze. *Melanchlaeni, quos nos czerń vocamus*, naród u Herodota czarnych ludzi. *Sarn.* 963. - *Rs.* черныe, чёрные люди. chłopstwo, pospólstwo, czarni chrześcianie, das Bauernvolk; das gemeine Volk; der Pöbel. Zbuntował czerń albo chłopów Ukraińskich. *Steb.* 2, 272. Nieprzyiaciel puszki znalazł w Rusi, biała czeladź i czerń uboga pozostała, szlachta z królem w Prusiech. *Birk. Chmiel. B.* 3, *b.* Starodawna szlachta Litewska od Troianów wywód swóy zda się mieć; a prości ludzie i czerń z starych Giepidow; aczkolwiek też za czasów postępkiem z teyże czerni i prostego ludu, większa się część szlachty rozmnożyła. *Stryik*, 80. W Moskwie, iako szlachta od książia, tak pospolstwo od boiarów obciążenie odnoszą; a na wzgardę większą potężnieysi uboższych czernemi chrześciany nazywaią. *Gwagn.* 510. Ubiegłszy sobie wszystkie u czerni fawory, zsadził brata z stolicy Moldawskiey Petryło. *Tward. Wł.* 54. Nieznaczni ludzie, czerń własna, *Birk. Kant. B. b.* - §. Czerń czego, chmura czego, ćma czego, wielka liczba czego niedobrego, eine große dichte, dicke, Menge (von nicht guten Dingen). Jak różne od siebie rzeczy, roy pszczoł, a czerń szarańczy, przecię iak to, tak owo robactwo. *Off. Wyr.* - *Czerń, trzmiel, trąd. *Tr.* eine Hummel. §. Czerń, bunt chłopstwa, ein Bauernaufruhr, Bauernkrieg, zbuntowane chłopstwo, aufrührerische Bauern. Ruszyła się cała wieś na czerń. *Off. Wyr.* Nie dziw, że chłopi idą na czerń, kiedy ich żydzi skubią, podstarościowie drą, a panowie ani im się napłakać nie dadzą. *ib.* Czerń była za panowania Jana Kazimierza pod heraztem Chmielnickim. *ib.* CZERNCZY *ob* Czerniecki. CZERNIAWY *ob.* Czarniawy. CZERNIC *cz. ndk.*, zczernić, uczernić, oczernić *dk.* czarnym uczynić, schwarz machen, schwärzen; *Bh.* čierniti, žerniti, žčrnati; *Sr.* 1. tjornu, natjornam; *Vd.* zherniti, pozherniti, sazherniti; *Crn.* zhirniti, zherniti; *Rg.* zarnitti, ozarnitti, pozarnitti; *Bs.* çarniti, çrriniti, mrriciti, omriciti; *Cro.* cherniti, ocherniti; *Rs.* чернить, черню, исчернить; *Ec.* почерняваю. Siwiany nie uczerni grzebień ołowiany. *Kchow. Fr.* 19. Wszystek się czarno ubrał;

ubrał; tarcz mu uczerniono. *P. Kchan. Orl.* 1, 143. Czernić brwi *Rs.* сурмить, сурмлю. Słońce czerni, opala, die Sonne brennt ſchwarz. Czernić, brudzić, ſchmutzig machen, ſchmutzen, beſchmutzen. Nie oczerni błoto, póki się go nie dotkniesz. *Fr. Ad.* 118. (cf. kto się smoły tyka). *Moral.* czernić kogo, hańbić, osławiać, potwarzać go, einen anſchwärzen, beſudeln, verunglimpfen, verläumden; *Rs.* марать, ябедничать. Dzisieysza, o nieſtety! okrutna robota; Uczerniła moiego niewinność żywota. *Morszt.* 557. Umieią czernić w powszechności naylepsze postępki. *Teat* 52, 37. CZERNIC się *zaimk. nied.*, CZERNIEC *niiak. nied.*, czarnym się ſtawać, ſich ſchwärzen, ſchwarz werden; *Sr.* 1. tjornu ſo; *Bh.* cjernati; *Cro.* cherneti; *Vd.* ozherniti se, zhern perlajati; *Rs.* чернить, почернить. Skóra tak na mnie z zerniała, iak sadze. *Chroſć. Job.* 112. Skóra moia zczerniała na mnie. *Budn. Job.* 30, 30. Miód zwarzył koniczynę, tak iż wszyſtka zczerniała. *Pam.* 85, 1, 149. Teraz mu od zbroi ramiona zczernialy. *Lib. Hor.* 17. Blednieć, czernieć, zdychać muszą przed arogiemi plagami Pańſkiemi. *Rey Ap.* 58. Jakże przy tey białości czernieć szpetnie mieli. *Bals. Sw.* 2. 420. (czarnemi się wydawać, ſchwarz erſcheinen). Czerni się, *bezosob. Fig.* mroczy się, zaciemia się, ćmi się, es wird dunkel, es wird finſter, ſchwarz. Taki tam tłum ludzi, że się aż czerni. *Off. Wyr.* Czerni się co; n. p. zdaleka, widać coś czarnego, pokazuie się coś czarnego; miga się, es zeigt ſich etwas Schwarzes. Gdzie cokolwiek się czerni, kozacy biegną wszędzie lub pancerni. *Jabł. Buk. D.* 3. Coś się czerni z daleka. *Off. Wyr.* CZERNICA, y, *ż.* ryba, *sepia loligo. Linn.* der Tintenfiſch, Blackfiſch; *Crn.* shernauka; *Bs.* lignja. 2.) Jagoda borowa, borowka, *Haur. St.* 364. die Blaubeere, Heydelbeere; *Vd.* shernika, barounika; *Rs.* черника, черника. Czernice, owe iagody ubogich, od których nie tylko zęby sinieią, ale się z nich modra czyni farba do farbowania płócien. *Klok. Rosl.* 2, 183. (*Rs. et Ec.* черничье, фярб дикихъ древа *sycomorus*). *Rs.* черничникъ. 1., krzak czernic, czyli czarnych iagod; 2., likwor z nich). §. Czernica, zakonnica obrządku Greckiego, (cf. Czerniec), eine griechiſche Nonne; *Rs.* черница. Aby czerncy i czernice w kumoſtwo się nie wdawali. *Sak. Sob. B.* 2. On był spowiednikiem czerńców i czernic swoich. *Birk. Gl. K.* 21. CZERNICZEK, czka, *m.* pliszka murzynek *motacilla maura* ptaszek kraiowy, wielkości pospolitey sikory, główkę czarną maiący. *Kluk. Zw.* 2, 255. der Mohrenkopf, eine Art Bachſtelzen. CZERNIDŁO, a, *n.* czarna farba do farbowania czarno, ſchwarze Farbe, Schwärze, zum Schwärzen; *Bh.* černidlo; *Slo.* černidlo; *Ll.* czarnilo; *Vd.* zhernilu, zherninſtvu; *Crn.* zhirnilu, zhernika; *Rg.* zarnillo, zarnopis; *Sr.* 1. tjornidwo; *Ben.* çarnillo, çrrinillo; *Cro.* chernilo, chernillo; *Rs.* чернило (w dyalektach słowo to albo atrament, albo szwarc, albo to i owo razem znaczy). Czernidłem brwi sobie powiększają. *Kras. Pod.* 1, 17. *Rs.* сурмило, сурмие. (cf. bielidło, błękitnidło, barwidło, rumienidło, czerwienidło.) Czernidło drukarskie, malarskie, Druckerſchwärze, Mahlerſchwärze. *Cresc* 169. Czernidło szewskie, szwarc, *Crn.* galzh; *Vd.* gliz, zhrienlamas). Czernidło do pisania, inkauſt, atrament, die Tinte; *Sr.* 1. pišarſke tjornidwo, tinta; *Vd.* tinta, zhernilu; *Dl.* czarnillo, czarnopisz, ingvaszt). Bez liter i czernidła na sercach swych maią zapisane zbawienie. *Hrbſt. Art.* 46. *sine atramento).* Pisałem wszyſtkie słowa iego czernidłem. *Budn. Jer.* 36, 18. („inkauſtem"). Chcąc pisać, pióro czernidła nie puszczało. *Sk. Dz.* 276. Apoſtołowie nie na kartach, ani czernidłem, ale na tablicach serc ludzkich skład swóy napisali. *Sk. Dz.* 27. §. *Moraln.* osława, czernienie, potwarz, obmowa, das Anſchwärzen, Verſchwärzen, die Verſchwärzung, die Verläumdung. Przy wielkich dworach znayduią się podstępy, intryga, zdrady, i to co nazywaią czernidłem. *N. Pam.* 12, 316. Nie było złości i czernideł, którychby nie użyła do pokłócenia ich z sobą. *Niemc. Kr.* 3, 130. Ciągłe czernideł rzucanie zatrześwietne ślady czynów iego. *Uſt. Konſt.* 2, 227. Rzucał przed bratem czernidła na synowca, iż Niemcom sprzyia. *Nar. Hſt.* 4, 60. 2°., Czernidło, czarny kolor, czerń, brud, Schwärze, ſchwarze Farbe, (Couleur), Schmutz. *pr. et fig.* Kto kiedy w słońcu odrobinkę znalazł ciemności, kto w lilii makułę czernidła? *Birk. S. K. B.* 3. Któż kiedy wymyie czernidło z murzyna? *Birk. Zyg.* 16. §°. Czernidło we krwi, melankolia. *Petr. Wod.* 24. Schwarzblütigkeit. CZERNIEC, ńca, *m.* w ogólności, człowiek czarny, uczerniony, ein Schwarzgefärbter, ein Schwarzer; (*Rg.* zaarnas; *Bs.* çarnaç, çrrinaç z murzyn). Czerniec, co z piekła powrócił. *Rey Wiz.* 159. – Czerniec, w czerni człowiek, ubrany czarno, ein ſchwarz Gekleideter, ein Schwarzrock. Czerńcowie, którzy czarnego odziewania używaią, iak Mniszy w Polszcze albo czerńcy w Rusi. *Budn. Zeph.* 1, 4. Zakon w Greckim kościele, na Rusi, w Moskwie, zakonnik czyli mnich, Czerniec, ein Mönch, in der griechiſch. Kirche, in Reußen, in Rußland; *Ec. et Rs.* черноризец, черноризец, (cf. czarnoresza); *oppos.* бѣлецъ, бѣлоризецъ, немонахъ, мірскій человѣкъ Laik; священникъ бѣлецъ ksiądz (świecki). Książe Woysalk był czerńcem albo mnichem Ruſkim. *Krom.* 273. (cf. Czernica). *W ogóln.* pop, mnich, ein Mönch, ein Pfaffe. Kazimierz czerniec, i syn iego, śmiały. *Petr. Hor. C. b.* Nie tak Cybele gzi szalone serca, Ni wróg Piteyski swego puszy *czerca (czerńca). *Hor.* 1, 90. *Nar.* W czerńce dadź, do klasztoru na czerńca lub czernicę oddawać, ins Kloſter geben, zum Mönche, zur Nonne machen. Moſkiewski żonę swą dawszy w czerńce, z inszą się żenił. *Bicl. Kr.* 716. CZERNIEC *ob.* Czernić się. CZERNIECKI, a, ie, od czerńców, czernczy, zakonniczy, mniszy, Mönchs *s*; *Rs.* черническій. Zrzucił z siebie kapicę czerniecką, a wdziawszy zbroie, przyiechał do obozu. *Stryik.* 315. Uszedł w czernieckim ubiorze, *Leszcz. Cliff.* 39. – 2. Od czerni, motłochu, chłopstwa buntowniczego, buntowniczy, Pöbel *s*, Volks *s*, Bauern *s*, Aufruhr *s*. Któryby z Kozaków był nieposłusznym albo autorem czernieckiey rady, na gardle będzie karan. *Vol. Leg.* 5, 851. (*sub titulo* bunt ludu). Rozpuścił Kałaba dywan, t. i. czerniecką radę. *Klok. Turk.* 18. CZERNIECTWO, a, *n.* zakonnictwo, mnichostwo, der Ordensſtand, das Kloſterleben, Mönchsthum; *Rs.* черничество, черноризничество. Wy zakonnicy apostatowie ieſteście od profesyi, i reguły, i przysięgi, i czernictwa swego. *Smotr. Elen.* 28. CZERNIENIE *ob.* Czernić, Czernić się, Czernieć. CZERNINA, y, *ż.* prosię czarną

polewką podlane. *Teat.* 22, *b.* 108. *Golisz.* ein Ferkel in einer ſchwarzen Sauce gekocht. (*CZERNIOWY, *CZERNISTY *ob.* Cierniowy, Cierniſty). CZERNIUCHNY, a, e, CZERNIUCZKI, CZERNIUSKI, CZERNIUSIENKI, CZERNIUTENKI, CZERNIUTKI, a, ie, *przyelk. na* - o, *intens. przymiotn.* Czarny, bardzo czarny, iak kruk, iak węgl, iak murzyn, iak sadze, iak djabół, *Sorab.* 1. tjornuški) ganz ſchwarz, kohlſchwarz, rabenſchwarz, (kohlpechrabenſchwarzſtockfinſter). *CZERNORESZA *ob.* Czarnoresza.

CZERP, a, *m.* wiaderko, kożubek, naczynie do czerpania wody (cf. Czerpacz, czerpaczka), ein Schöpfeimer, eine Schöpfkelle. *Off. Wyr.* §. Kaszerz, kacerz, siatka mała okrągła na kiiu, którą ryby ze ſkrzyni dobywaią. *Dudz.* 36. der Fiſchbärn, Fiſchhamen, der Keſſer; *Bh.* cieřen. CZERPAC *ex. ndk.*, Czerpnąć *idnt.*, naczyniem zkąd wody lub inney cieklizny nabierać, ſchöpfen, (*cf. Ger.* Scherpe Adlg.); *Cro.* czerpati, czripati, chrepati, czreplyem, grabiti, zajeti, zaimlyem, puliti; *Rg.* zrèpati, zarpſti; *Bs.* çarpati, çerpati, çrripati, utociti; *Vd.* zhrepati; zajeti, zajemati; *Crn.* zajęmam; *Rs.* черпать; *Sor.* 1. tjerpam, tjeram; *Slo.* wodu wažim, začerám, wažiti. Czerpali wodę i pili. *Sk. Dz.* 586. Studnia czerpaniem czyścieie. *Cn. Ad.* 117. Próżna rzecz wodę czerpać rzeszotem. *Min. Ryt.* 3, 353. Daremna praca sitem czerpać wodę. *Haur. Sk.* 174. Nie ile chcesz, ale ile zaiąć możesz, czerpay. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 2. §. *Fig. i transl.* czerpać co zkąd, brać zkąd, etwas woher nehmen, ſchöpfen. Chcącego ſkończyć swoie prace weselicie, Gdy mu we źrzódłach mądrość czerpać pozwolicie. *Lib. Hor.* 66. Serce czuie obowiązki z twych łask czerpane. *Teat.* 46, 57. (wypływaiące; wynikaiące). Z cnot iego wierni czerpali przykłady, *Zab.* 14, 240. *Szym.* Czerpał z niego, co taiemnie myślał. *Off. Wyr.* (zrozumiewał, wyrozumiewał, wybadywał, forſchen. (*CZERPACHA *ob.* Czerepacha). CZERPACZ, CZYRPACZ, a, *m.* który wodę czerpa albo lud wodą świeżą opatruie, *aquator. Męcz.* der Waſſerſchöpfer, Schöpfer, (cf. Woziwoda); *Sor.* 1. tjerpak, tjerak, tjeracik; *Vd.* zajemavez; *Cro.* herg; *Ec.* чéрнáмеъ; Uciecze się do głębszych ſtudniczek i do czyrpaczów ich. *Rey Poſt. a.* 6. - *Fig.* czerpacz, badacz, szperacz, der Forſcher. §. Naczynie do czerpania (*ob.* czerp, czerpadło, czerpak, czerpaczka), ein Schöpfgeſchirr, Schöpfeimer. CZERPACZKA, i, ż. która wodę czerpa, die Waſſerſchöpferinn, *fig.* badaczka, szperaczka, die Forſcherinn. §. Czerpadło, czerpak, naczynie od czerpania, das Schöpfgefäß, der Schöpfeimer. CZERPADŁO, a, *n.*, CZERPADEŁKO, a, *n. zdrbn.*, CZERPAK, a, *m.* naczynie od czerpania, ein Schöpfgeſchirr, Schöpfeimer, eine Schöpfkelle; *Sr.* 1. tjerpak, tjeradwo; (*Bh.* cjerpadło mieysce u rzéki, gdzie wodę czerpaią z., port); *Rg.* zarpallo *siphon*); *Cro.* czarpàllo, hèrg; *Bs.* ispolaç; *Vd.* vodna vedriza, zajemazh; *Rs.* черпáло, конинъ, кóблъ; *Ec.* почерпáло. Czerpak, naczynie drewniane na kształt ſkopca, osadzone na rękoieści, którym w salitrzarni war czerpa się z kotła, albo woda dolewa się do kotła. *Jak. Art.* 3, 288. Czerpadło. *Dasyp. A. a.* 4, *b.* Naczynia w hucie używane drewniane, iako to, konwie, kadzie, czerpaki, maią bydź iasinowe albo klonowe. *Torz. Szk.* 288. §. Czerpak, mała czworograniaſta sieć na ryby, ein kleines viereckiges Fiſchneß. *Tr.* - *ob.* czerp.

Pochodz: *doczerpać*, *naczerpać*, *odczerpać*, *poczerpać*, *przeczerpać*, *przyczerpać*, *nieprzeczerpany*, *wyczerpać*, *niewyczerpany*, *uczerpnąć*. §. *uszczerbek i. t. d.*

CZERSTWIC *ex. ndk.*, oczerſtwić, uczerſtwić, zczerſtwić *dk.*, krzepić, pokrzepiać, rzeźwić, czerſtwym czynić, czerſtwości udzielać, posilać, friſch und munter und ſtark machen, ſtärken, erfriſchen, ermuntern, rege machen. Szukali iedla sobie, żeby uczerſtwili duszę swoię. *Budn. Tr.* 1, 19. (posilili. *Bibl. Gd.*). Boże, ty mdłe zmysły czerſtwisz i szczęściss pobożne zamysły. *Odym. Sw.* 2. *A.* Uczerſtw' rozum i siłę, wlawszy w serco ufność w bogu. *Psalmod.* 58. Zaniechay mię, że się mało oczerſtwię. *Budn. Job.* 10, 20. (abym się troszeczkę posilił. *Bibl. Gd.*) Czerſtwienie, rozruchanie, agitacya. CZERSTWIEC *niiak. nied.*, zczerſtwieć *dk.*, zsychać się, czerſtwym się ſtawać, iak chleb, trocken werden, hart werden, ſcharf werden, wie Brot, wenn es alt wird; *Bh.* zčerſtwěti; *Rs.* черсmвѣmь, зачерсmвѣmь. Kawałek chleba zczerſtwiał. *Mon.* 71, 379. Chléb, gdy zczerſtwieie, pomuśniony piwem i w piec wsadzony, oświeża się. *Kluk. Rost.* 3, 263. Nie tylko już ten chléb zczerſtwiał, ale i zakwitł. *Off. Wyr.* §. Czerſtwieć, oczerſtwieć, orzeźwieć, rzeźwieć, krzepić się, raſch werden, friſch, munter, ſtark werden, ſich ermuntern, ſtärken, erfriſchen. Febus robaczki, żeby oczerſtwiały, wdzięcznie rozgrzewa. *Kołak. W. B.* 1. Ziemia, oczerſtwiawszy, wſtaie. *ib.* Tedy katolicy wszędzie zaś oczerſtwieli i silnemi się ſtali. *Sk. Dz.* 1079. CZERSTWOSC, ści, ż. chleba suchość i twardowatość z leżenia, Trockenheit und Härte alt gewordnen Brots; *Bh.* cjerſtwoſt; *Sr.* 1, cjerſtwości; *Rs.* черсmвосmь (черсmвоâмосmь czerſtwowatość). Dla zbytniey czerſtwości ieść nie mógł tego chleba, ile mdło maiąc zęby. §. Czerſtwość, rzeźwość, rzeszkość, żywość, darſkość, Stärke, Kraft, Munterkeit, Lebendigkeit. W kwiecie mi młodości na czerſtwości zbywa. *Hul. Ow.* 215. On drugim do czerſtwości animuszów, nie leda pobudkę dawał. *Warg. Wal.* 89. CZERSTWY, a, e, CZERSTWO, CZERSTWIE *przyelk.*, wyschły, suchy, leżały, o chlebie, nicht mehr friſch, alt und hart vom Brote; *Bh.* cjerſtwý; *Sr.* 1. cjerſtwy; *Slo.* čerſtvý; *Rs.* черсmвый; чорсmвый, чорсmвъ; (*Rs.* черсmвоâтый czerſtwowaty). Chleb ten tak długo leżał, że aż czerſtwy. *Off. Wyr.* §. Rzeźwy, krzepki, darſki, żywy, rzeſki, friſch, ſtark, munter, kräftig, kraftvoll; *Vd.* zherſtvi, friſchen, bersen; *Sr.* 1. tjerſtwe Był Kazimierz I, silny, i na zdrowiu czerſtwy. *Nar. Hſt.* 2, 366. Jakim sposobem do tak pożądaney, bo czerſtwey ſtarości przyszedł. *Kras. Pod.* 2, 149. Cieszę się, iż We Pana widzę tak czerſtwym i rzeſkim *Teat.* 33, 12. Wiedzą, iż Sarmatowie wszyscy biią czerſtwie. *Paszk. Dz.* 54.

CZERW', - ia, *m.*, CZERWIK, a, *m. zdrbn.*, robaczek drzewo i insze rzeczy toczący, mól, eine Made, ein Wurm; *Bh.* cjerw, cjerwik, cjerwiček; *Slo.* čerw, čerwik; *Sr.* 1. tjerw, tjerwik; *Sr.* 2. žerw'; *Sla.* cêrv, cêrvak; *Bs.* çarv, çrriv, çerv, cjarv, çrrivak; *Crn.* zherv, zhervizhik; *Rg.* zárv, zarvich, zarvak (w szczegln. iedwabniczek); *Cro.*

cherv, chèrvek, kukecz; *Dl.* cвàrv, sárv, czarvak, czarvich; *Rs.* чéрвь, червя́кь, червячéкь; *Ec.* чéрвь, моль повреждающій одежду; червячéкь, чéрвякь, червéцъ. (cf. czerwony cf. krew, cf. ścierw, cf. *Gr.* ἔρυσ, *Lat.* serpo). Czerw drzewny, der Holzwurm. Czerw nie w każdym drzewie się rodzi; ale tylko w słodkim. *Modrz. Bax* 259. Rolą psuie myss obżarta; czerw padnie na drzewa owocowe. *Birk. Zam.* 17. Sławę naszę, iako czerw wiercą i dziurawią. *Birk. Chod.* 20. Czerw żytny, der Kornwurm; *Bs.* gazriça, gagleriça). Czerw' końśki abo rupie. *Syr.* 1161. Robaczek czerw'. *Urzęd.* 333. *ob.* Czerwiec. §. Młody płód pszczół, zapłod pszczelny, die junge Bienenbrut. Pszczoły w Lipcu naybardziey na miód, na czerw', z którego roie się mnożą, robią. *Kąck. Pas.* 32. §°. Czerw, trąd, nierobotna pszczoła. *Tr.* die Hummel (cf. czerń). §. Czerw, bób na zębach końskich, die Bohne auf den Zähnen der Pferde: Czerw, plama czarna na zębach końskich, z ktorych się ich starość poznawa. *Tr.* CZERWCOWY, a, e, od czerwca, robaczka i rośliny, Scharlachbeer-, Johannisblut-, Kermes-; Ziarnka czerwcowe są nasienia, które na swym mieyscu zostawia robaczek czerw. *Urzęd.* 333. — Czerwcowy, karmazynowy, Carmasin-. Czerwcowy iedwab'. *Budn. Num.* 19, 6. (karmazyn dwakroć farbowany. *Bibl. Gd.*). §. Od miesiąca Czerwca, Czerwcowy *Rs.* Іюньскій, den Junius, Brachmonat betreffend, Junius-. Dni Czerwcowe. CZERWIEC, — wca; *m. coccus, kermes, Rs.* червецъ; кошéнка, owad drobny, ciemnoczerwonawy, w stanie poczwarki użyteczny do farbowania. Szczególny gatunek Polskim zwany znayduie się na korzonkach Kosmyczka i Biedrzeńca. Niektóre rośliny od imienia tych ziarnek czerwonych Czerwcem nazywaią. *Zool.* 159. das Johannisblut, die Polnische Schildlaus, der Polnische Kermes, die wilde oder deutsche Cochenille, Scharlachkörner, ein purpurrothes Insect, das seine Eyer an die Wurzeln einiger Gesträuche legt, die daher auch Czerwiec heißen. Gąsieniczka tego owadu zwiia się w kłębek fioletowy, rośnie i pęcznieie, i to to iest tego owadu poczwarka, pospolicie nazwana czerwcem, *coccus Polonicus. ib.* Gdzie niegdzie dawniey chłopi robaczki szkarłatne, czerwiec zwane, na dwór zbierać musieli. *Ostr. Pr. C.* 1, 53. *Urzęd.* 333. Owad ten, niegdyś znaczne handlu Polskiego źrzódło, iedyna karmazynowego koloru zasada, teraz po wynalezieniu Amerykańskiey koszenilli, a podobno bardziey po zaniedbanym u nas tak drogiego owadu zbieraniu, u samych tylko Polskich wieśniaczek na brudnoczerwoną farbę zażywany. *Jundz.* 238. — Czerwiec, roślina, *scleranthus Linn.* das Sandkraut. *Jundz.* 237. §. Karmazyn, szarlat, kolor szarlatowy, Carmasin, Scharlach, Scharlachfarbe; *Bh.* cjerwec; (*Rs.* чéрвленый purpurowy, szkarłatny). Wełna czerwcem ukraszona. *Budn. Hebr.* 9, 17. (szarłatowa. *Bibl. Gd.*). By złości twoie były sfarbowane iak czerwiec, iako śnieg wybielone będą. *Rey Post. Ee.* 3. Będąli grzechy wasze iako szarlat, wybielone będą, iako śnieg; a ieśli będą tak czerwone, iako czerwiec, iako bawełna, tak zbieleią. 1 *Leop. Jes.* 1, 18. W Wenecyi nie mogąc wymówić naszego ięzyka, przewrócili obiecadło, mówiąc *k* zamiast *c*, a *m* miasto *w*, tak iż mówią kermes za czerwiec abo szkarłat. *Urzęd.* 333. °§. Czerwiec, drugi przedni iedwab', die zweyte Seide, das zweyte Gespinnst des Seidenwurms. Gruby pierwszy iedwab' zowią bękartem, a drugi, który robaczki około swego domku toczą, iest wyborny, który zowią czerwcem pospolicie; aczkolwiek insza rzecz czerwiec. *Urzęd.* 383. §. CZERWIEC, szósty miesiąc w roku, *Junius.* (*Haur. Sk.* 485. der Junius, der Brachmonat; *Slo. et Bh.* črtven (*Bh. et Slo.* cjerwenec Lipiec, Julius); *Sr.* 1. rojowé mèßacztzwo, smajnik; *Sr.* 2. szmajki (cf. szmaga odlog Brache); *Sla.* lipanj; *Bs.* lipagn, ljepagn, gjugn; *Rg.* ljépagn; *Vd.* sheftnik, roshni zviet, kresnjk, kriesnik, prashnik; *Cro.* roshenzvet, Jvanschak, Klaszen, Miechen, Lipan; *Dl.* lìpan, lyepan; *Hg.* szent Iván hava; *Rofs.* Іюнь. CZERWIC *cz. ndk.*, o owadzie; zapładzać, na płód nanosić; (von Insecten) brüten, die Brut anlegen, Brut ansetzen. Gdy się uczyni róy tak potężny, iakiego w ul trzeba, dopiero na nowy młody róy czerwić pocznie. *Kąck. Pas.* 9. Zwyczaynie pszczoły z iedną stronę plastru miód robią, a z drugą stronę czerwią. *ib.* 32. CZERWIC się *zaimk. nied.*, zaczerwić się *dk.*, w czerw' się zapładzać, Maden oder Würmer ansetzen, Brut ansetzen; *Rg.* ozarvittise, uzarvittise). Robactwo się w tym mięsie zaczerwiło. — Czerwi się *bezosob.*, płodzi się, rodzi się, gnieździ się: es brütet, es heckt, es setzt sich Brut an. Gdzie ciepło i mokro w swey stanęły mierze, czerwi się, i rzecz każda ród swóy z obu bierze. *Zebr. Ow.* 24. *concipiunt*). *Fig.* Pszczołka, gdy się iey też zaczerwi niecnoty, To ona i śrzód lata przestanie roboty. *Rey Wiz.* 8o. *b.* (zagnieździ, wrodzi). — *Passiv.* Czerwić się, CZERWIEC *niiak. nied.*, czerwiwym, robaczywym się stawać, robaczeć, madig werden, wurmstichig werden, Maden und Würmer bekommen; *Boh.* czerwiwěti; *Creat.* cherviveti; *Dl.* czarviviti; *Rs.* червиѣть, очервиѣть. Gdy się w kapustach liścia na gąsiennice zaczerwią, zrywać i do szczętu ie spalić. *Haur. Sk.* 74. Owoce statecznej wiary nie zczerwieią. *Psalmod.* 19. CZERWIEN, i, *ź.* czerwony kolor, das Roth, die rothe Farbe. Senat niechay w brunatni, posłowie w zieleni, a sędzia niech chodzi w czerwieni, aby znano po szacie, iakiey kto godności. *Star. Vot. D.* Cnota w czerwieni chodzi. *Rys. Ad.* 5. *rubor est virtutis color*). *Ec.* червень purpurna przędza, ягода краснильная, чéрвленъ *rubor*, багрянъ purpur, червéцъ aksamit czerwony). §. Czerwień w kartach, iedna ze czterech maści, in der Spielkarte, Roth, Herzen; *Rs.* чéрви. Czerwień do czerwieni dodać. *Off. Wyr.* CZERWIENIAŁOSC, ści, *ź.* czerwonawość, die Röthlichkeit. Czerwieniałość ciała iak szarlat. *Syr.* 1377. CZERWIENICA, y, *ź* 1.) CZERWIENIEC; hca, *m. botan.* Anchusa tinctoria *Linn.* gatunek wołowego ięzyka, iego korzeniem łóy i wosk czerwono farbuią. *Kluk. Dyk.* 1, 35. die ächte rothe Ochsenzunge, das Färberkraut. Czerwony wołowy ięzyk, czerwony korzeń, czerwienica, czerwone ziele. *Syr.* 1294. *Urzęd.* 26. §. Czerwienice, czerwone Borówki, *vaccinium vitis Idaea*, die rothe Heydelbeere, die Preißelbeere; (*Bh.* cjerwenice czerwony grunt, czerwona ziemia, cf. Okra). b., czerwona śliwka, c., czerwona gruszka, d., czerwona wieraba). CZERWIENIC, °CZYRWIENIC *cz. ndk.*, sczerwienić, uczerwienić, zaczerwienić *dk.*, czerwonym robić, roth machen, röthen; *Bh.* cjerweniti, zjerweniti; *Sr.* 1. tjerwenu; *Cro.* cher-

leniti; *Es.* çergljenitti, çarveniti, oçrrigljeniti; *Vd.* kervaviti, erdezhu ſtoriti, erdezhkati; *Rg.* zargljenitti, ozargljenitti, pozargljenitti; *Ec.* червленню, чермню purpurzę). Wino może bydź przyrumienſone albo uczerwienione. *Cresc.* 554. Blizny iako czyrwcem zafarbowane a uczyrwienione. *Rey Poſt. N. n.* 6. §. Wſtydu, rumieńca, raka kogo nabawić. *Oſſ. Wyr.* einen ſchaamroth machen. CZERWIENIC ſię *zaimk.*, CZERWIENIEC *niiak.*, ſtawać ſię czerwonym, ſich röthen, erröthen, roth werden; *Bh.* čjerwenati, rdjtį ſe; *Bs.* çrrigljenitti se; *Vd.* erdezh povſtati; *Cro.* cherlenitisze; *Rs.* червлентъ, очервленъть, червленъться, краснъть, покраснѣть, багрѣть, побагрѣть, алѣть, поалѣть, рдѣть, рдѣться, *Ec.* чермновáтися. Rak gotowany czerwienieie. *Zool.* 112, Niewczasem zczerwieniały mu oczy. *Tward. Daf.* 35. Tarcz mocarzów uczerwieniła ſię. *Budn. Nah.* 2, 3. Niech ſię czerwienią doły i potoki od krwi nieprzyiacielſkiey. *Pasz Bell. B.* 4. *Moral.* czerwienić ſię, piec raka, rumienić ſię, wſtydzić ſię, zromać ſię, *Vd.* sramuvati se, od sramote erdezh gratati, erröthen, ſchaamroth werden, roth werden. Czerwieni ſię, piecze raki. *Cn. Ad.* 129. *Vd.* erjaviza jo oblije). Czerwieni ſię ze swoiey sprawy. *Oſſ. Wyr.* CZERWIENIDŁO, a, *n.* ruż, rumienidło, barwiczka, rothe Schminke, Rouge. *Kras. Pod.* 1, 17. *Rg.* zargljenillo, zargljẽno; *Bs.* çergljenillo, çrrigljenillo, rumenillo. CZERWIENIEC, - ieńca, *m. botan.* a., *ob.* Czerwienica. b., Czerwieniec fałszywy, *Pseudanchusa*, die Hundszunge. *Syr.* 1296. 2.) CZERWIENIEC, CZERWIENCZYK, CZERWOŃCZYK, a, *m. Rs.* червóнецъ, червóнной, czerwony złoty, dukat, (ein Goldgulden), ein Ducaten. Gdy ia nazbieram czerwieńców do woli, Będą ſię kłaniać mi i miniſtrowie. *Jabł. Ex.* 14. Gdybyś miał w ręku czerwonczyki, tobyśmy kupili tego śpiewaczka. *Boh. Kom.* 1, 194. Co moment to inni kredytorowie atakuią; a u nas w kieszeni niemasz i iednego czerwieńczyka. *Boh. Kom.* 4, 364. Sto czerwonczyków, *ib.* 1, 129. CZERWIENIUCHNY *ob.* Czerwoniuchny. CZERWIENNY, a, e, od czerwieni w kartach, Roth ♦; Herzen ♥, im Kartenſpiel; *Rs.* червóнный. Niźnik czerwienny. *Kras. Sat.* 103. cf. Kinal. CZERWIK *ob.* Czerw'. CZERWIWY, CZERWLIWY, a, e, robaczywy, pełen czerwu, ſłoczony, madig, voll Würmer, wurmig, wurmſtichig; *Bh.* čjerwiwy; *Vd.* zhervizhen, zhervoviten, zhervojeden; *Rg.* zarviv, zargliv, zarvgliv; *Bs.* çrrivas, çarvivaq, çrriviv; *Cro.* chèrviv; *Dl.* czarviv, czarliv; *Rs.* червúвый; *Ec.* червúсмый. Jabłko czerwiwe. *Pot. Pocz.* 587. Jabłko czerwliwe butwieie. *Birk. Chod.* 20. Czerwliwe iabłka z drzewa lecą. *Otw. Ow.* 283. Czerwiwy owoc. *Zaw. Gosp.* Cieśla podcieś przewraca, ieśli nie czerwiwa. *Rey Wiz.* 84, 6. Korzeń czerwiwy wiary naszey. *Orzech. Qu.* 170. wadziſty, podległy wadzie, verderbt, dem Verderben unterworfen. CZERWONAK, CZERWONOG, a, *m.* ptak *phoenicopterus*; z samych języków tego ptaſtwa robili Rzymianie, aż do zbytków deboszuiący, potrawę. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 47. *Plin. H. N.* 10, 48. Obeydę ſię bez języków czerwonaków. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 47. *Rs.* краснобрóвъ, красной рыбъ, der Flamingo, der Flamant, Rothfeder, Rothfuß. CZERWONAWY, CZERWONASY, a, e, na czerwono pochodzący, röthlich; *Bh.* načerwenỹ; *Sr.* 1. natjeſwen; *Vd.* ardezhkaſt, erdezhkliu, erdezhkaſt, ermenozherlenkaſt; *Crn.* erdęzhkaſt; *Sla.* čèrljenikaſt; *Rs.* красненькíй, краснéнекъ, аловáтый, красновáтый, рыжевáтый; *Ec.* чермновáтый, чермновúдный. Niebo czerwonawe. *Ban. C.* Czerwonasy. *Haur. Sk.* 12. CZERWONAWOSC, ści, ź, kolor czerwonawy, die Röthlichkeit; *Rs.* красновáтость, рыжевáтость. CZERWONCZYK, CZERWONEK, CZERWONIK *ob.* Czerwieniec. CZERWONIUCHNY, CZERWIENIUCHNY, a, e, CZERWONIUCZKI, CZERWONIUSKI, CZERWONIUTKI, CZERWONIUTENKI, CZERWONIUSIENKI, a, ie, *przyſłk. na - o, intens. adj.* czerwony, ganz roth, recht roth, (feuerroth, fuchsroth); *Sr.* 1. čjerwenovitė, čjerwenuſki; *Rs.* краснéхонекъ. CZERWONKA, i, ź. biegunka krwawa, die rothe Ruhr, der Blutlauf; *Bh.* čjerwenka, čjerwena; *Sla.* kèrvogriz). Czerwonka ieſt troiaka, pierwsza pochodzi z rozsiania ielit; druga z łupienia a odzieraniа ich; trzecia z otworzenia krwawnic; wszyſtkie te choroby czerwonką ſię zowią. *Sien. Rej.* Czerwonka, biegunka krwawa. *ib.* Sprzykrzyło ſię im oblężenie, dla głodu i czerwonek, których było pełno między niemi. *Biel.* 263. Na czerwónkę co bydłu dawać. *Haur. Sk.* 463. Czerwonka łona męskiego z pławy męzkie krwawe. *Sien. Rej.* Blutbarn. §. Szulerſko, czerwonka, czerwona maść, czerwienna maść, czerwień, *Oſſ. Wyr.* in der Karte: Roth, Herzen; (*Bh.* čjerwánky *aurora borealis* zorza północna). CZERWONO *przyſłk. przymiotn.* Czerwony, roth. Wełna czerwono farbowana. 3 *Leop. Ex.* 25, 5. (poczerwieniona. 1 *Leop.*). CZERWONOBARWY, a, e, farby czerwoney, rothfárbig; *Vd.* erdezhofarbaſt. CZERWONOBRODY, a, e, brody czerwoney, rothbártig; *Crn.* erjavobrada; *Vd.* erdezhobradash, erjavobradez, erdezhobradaſt. CZERWONOGARDŁ, a, *m.* ptaszek, gatunek pliszki, das Rothkehlchen, Rothbrüſtchen; *Bh.* čjermak, čjermaček, čerwenka, raſſ.; *Slo.* čerwenka; *Cro.* cherlenoperssnica; *Sla.* tvèrdkova punica; *Sr.* 1. rocjla; *Rs.* каменщикъ, плиſтовка, рéпоплодъ, *motacilla rubecula.* Od podgardzieli do brzucha ma wypłowiałą czerwoność; w reszcie ieſt ciemnopopielaty, wielkością równa sikorze. *Kluk. Zw.* 2, 275. cf. Ludarka. CZERWONOGARDŁY, a, e, gardła czerwonego, rothkehlig, rothhalſig; *Rs.* репоплодный. Dzwonek (ptak) czerwonogardły. *Banial. J.* 3. CZERWONOGLINNY, a, e, glinę maiący czerwoną, rothleimig. Czerwonoglinna ziemia, *terra rubricosa. Mącz.* CZERWONOGŁOWY, a, e, głowy czerwoney, rothköpfig; *Vd.* erdezhoglau, erdezha glava). Szczygieł czerwonogłowy. *Ban. J.* 3. CZERWONOGON, a, *m.* pliszka, *motacilla Erithacus*, ptaszek niewielki, na głowie biały z ogonem czerwonym. *Kluk. Zw.* 2, 257. der Rothſchwanz; *Bh.* čjerwenka; *Crn.* brojeza, brolèza; *Vd.* brojiza; *Rs.* гнилъ. CZERWONOKRUSZ, a, *m.* kruszec w srebro dosyć bogaty. *Kluk. Kop.* 2, 163. *minera argenti rubri*, Rothgaldenerz. §. Kruszec żyłkowy, blendzie podobny. *Kluk. Kop.* 2, 238. *ſterile rubrum*, Rothſchlag. CZERWONONOSY, a, e, nosa czerwonego, rothnaſig. Czerwononose indyki. *Klon. Wor.* 35. *Vd.* erdezhonosat. CZERWONOSC, ści, ź. farba czerwona, kolor czerwony, çera czerwona, die Röthe; *Bh.* čjerwenoſt; *Crn.* erdézhuſt,

erdeshiza; *Cro.* cherlenina; *Vd.* erdeshnoft, erdeshuft, erdeshina, erdeshiza; *Sr.* 1. tjerwenoſcj; *Rs.* злосмь, красноша; (*Ec.* червленосмь purpurność). Szpetna czarna barwa, zieloność z czerwonością przemieszaiąca. *Bern. Dek. B.* 3. *b.* Czerwoność włosów *Rs.* рыжесмь. *Fig.* Czerwoność grzechów naszych. *Rey Poſt. x. x.* 2. (krwawe grzechy nasze). CZERWONOWŁOSY, a, e, włosów czerwonych, rothhaarig; *Vd.* erdesholaſen, erjauz; *Ec.* червноласый. CZERWONOZOŁTY, a, e, żółtoczerwony, lisowaty. *Cn. Th.* gelbroth, blond. CZERWONUCHA, y, ż., CZERWONUSZKA, i, ż. *zdrbn.*, miano, które daią czerwonym krowom, ein Name der rothen Kühe; *Bh.* cjerwinka cf. wiśniucha, czarnucha, białucha. CZERWONY, a, e, Czerwieńſzy *Comp.*, kolor żywy nieſkładany główny, w porządku siódmy, roth; *Boh.* cjerwený; *Sr.* 2. cjerweni, zerwöni; *Sr.* 1. tjerwené, cjerweny; *Cro.* chèrlyen, cherleni, cherleno; *Dl.* csarlyen, zarljen, rujan; *Bs.* çargljen, çrrigljen, çergljen, çrriven, çarven; *Rg.* zarvèn, zargljen; *Sla.* cerljen; *Turc.* erghaewani; *Crn.* erdęzh, ardęzh; *Vd.* ardezh, razh, zherlen, drezh; (cf. *Gr. ερυθρος* cf. rdza); (*Rs.* червóнный, czerwienny), красный, крáсно, злo, сырь; *Ec.* чéрмный, чéрменъ. Zakazano im za szlachtę się liczyć, ani też czerwonego ubioru nosić. *Stryik.* 326. Szata czerwona. *Sekl. Math.* 27. (*not*: szarlatna abo purpurzana. *Ec.* червленица, саммáнъ). Twarz iego raz czerwona, a drugi raz zbladła. *Zab*, 13, 402. (cf. rak). Stoi niefrwożony, na twarzy czerwony. *Bardz. Tr.* 520. Czerwone morze. *Leop. Exod.* 15, 22. *Sla.* cêrljeno more, das rothe Meer. Czerwony wosk do pieczętowania, rothes Siegelwachs. Szlachta Sieradzka ma ten przywiley, żeby czerwonego wosku do pieczętowania listów wszyscy używali, gdyż przedtym tam żadnemu wolno nie było woskiem się czerwonym pieczętować, tylko panom wielkim a urzędnikom. *Gwagn.* 201. – Czerwone drzewo, Rothholz. Do szpilkowatego czyli iak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą sosny, iodły i iałowiec. *Mon.* 74, 743. – Czerwona moneta, złota, Goldgeld, Goldgülden. Złotą monetę nazywamy czerwoną, srebrną białą a zdawkową czyli mieszaną z miedzią czarną. *Czack. Pr.* 1, 165. - Czerwony złoty, czerwony, czerwieniec, czerwieńczyk, czerwończyk, dukat, ein Golddducaten, ein Ducaten, (Goldgulden); *Sor.* 2. zerwone złotto; *Carn.* slàt; *Vd.* slat, dekat; *Es.* sgjutiça, sgjuticiça; *Rs.* золомой. Powszechnie bierzemy dukat za czerwony złoty, w średnich wiekach były te obiedwie monety rzeczy różne. Kiedy floreny zaczęły bydź podleysze, czyste złoto wybiiano, i te nazwano ducatus. *Czack. Pr.* 1, 165. (*Rs.* червóнное зóлото dukatowe złoto). Wniesiono do nas czerwone złote, zkądeśmy złote nasze nazwali. Uchodziły z przodku za Kazimierza W. po 14, potém po 16 groszy; później za Olbrachta ustanowiono czerwony złoty po 30 groszy naszych, która cena i do tych czas przy naszym złotym została, choć potém czerwony złoty, od którego złoty poszedł, tak daleko wyniósł się w górę. *Summar. B.* Czerwony złoty, według swego nazwiska, niech nie idzie, ieno iako za naszych oyców chadzał, po złotemu iednemu, maiąc w sobie groszy trzydzieści. *Star. Ref.* 170. *Herb. Stat.* 340. (1496 R.). – Za 32 grosza, za Alexandra 1505 R. *ib.* po sześciu złotych. *Star. Ref.* 99. po siedm złotych. *ib.* 169. – R. 1676 po 12, R. 1717 po 16, R. 1766 po 16¾, R. 1786 po 18 zł. polſk. *Oſtr. Pr. C.* 2, 305. *et* 314. Czerwone złoto z kratkami, co ie zkonfederowani Holendrowie biią, Polſkiemi zowią, rozumieiąc, że ie u nas kuią, ponieważ do nich nie tak ztamtąd, gdzie ie robią, iak z Polſki przychodzą. *Grodw. Dis. C.* 2. Czerwony z czerwony złoty. Z kramów wewnątrz płacą po 500 czerwonych, a z tych, co są ze dworu, po 100 czerwonych. *Star. Dw.* 12. Tysiąc czerwonych w szkatule ma. *Star. Ref.* 99. – §. Czerwona niemoc, czerwona choroba. *Syr.* 1481. czerwonka, *Bh.* cjerwena nemoc,) die rothe Ruhr. Niewczasami i leda zielſkami, które głód śmierząc ieść musieli, zarażeni, na drogach ustawali, drudzy biegunkami i czerwonemi niemocami marli. *Stryik.* 391. Cesarz Albrycht umarł czerwoną niemocą, która mu się dostała z melonów, bo ie bez miary iadł. *Biel. Kr.* 315. Głód wielki i czerwone niemocy srogo w woysku panowały. *Stryik.* 629. – *Bolan.* Czerwony wołowy ięzyk *ob.* Czerwienica, Czerwieniec. CZERWOTOCZ, u, *m.* toczenie czerwów, robaczywość, die Wurmſtichigkeit, der Wurmſtich; *Bh.* cjerwotočina *caries*, (cjerwotoč *tarmes*); *Slo.* črwotoč; *Dl.* csarvotocsina; *Rg.* zarvotocniza, zarvotocina; *Bs.* çrrivotocina, çarvotocina; *Cro.* chervojedina, chervotochina; *Dl.* czarvotocznica; *Crn.* zhervojędèna, zhervovędèna, zhervovina; *Vd.* zhervojedina, zhervouje, zhervizhje, zhervizhnu gniesdu; *Rs.* червомóчина, промочина, мóлица. Piołyn pisma zachowywa od molów, od czerwotoczu, i od myszy *Syr.* 347. CZERWOTOCZNY, a, e, czerwiwy, toczony od czerwów, wurmſtichig; *Cro.* chervojedni, chervotochni. *CZERWOWATY, a, e, do czerwia podobny. *Ec.* червевúдный *vermiformis*, wurmgeſtaltet, wie ein Wurm.

CZERYN, u, *m.* (*Rs.* чéрепъ trzonek) podſtawa ogniſka, die Unterlage des Feuerheerdes. W lesie wymurować czeryn, a na tym czerynie zrobić ogniſko, albo przynaymniey gliniany zrobić czeryn, wykopawszy dołek, wybić go surową gliną twardą, i na tym zrobić ogniſko. *Torz. Szk.* 170. *cf. Germ.* Scherm, Schirm.

CZESAC, *CZOSAC, - sł, czesze, czeszę *cz. ndk.*, uczesać, poczesać, zaczesać, zczesać, oczesać *dk.*, grzebieniem włosy przeciągnąć, kämmen, die Haare kämmen; *Bh.* cjeſati, cjeſáwám, čiſnauti, čiſł, cjiſnu, rozprawiti; (*Slo.* čeſſi *frico*, češání *fricio*); *Dl.* cheszlyati, csessyati; *Sr.* 1. cjeſſaci, ladzici, tjeßam, wadju, cjeßlu; *Vd.* zhesati, pozhesati, zheshem, zhesam; *Crn.* zhesati, zhęshem, (cf. *Crn.* tesati, tęshém *vellicare crines*, cf. *Angl.* teaze, cf. *Ger.* zauſen); *Rag.* cescgljatti, ſzcescgljatti; *Bosn.* cescgljatti, cesatti; *Cro.* cheszati, cheshem, grebenim, cheshlati, cheshlyati; *Sla.* csesati, ſtrúgati, (cf. Ciosać); *Rs.* чесáть, чешý. Grzebieniem się czeszesz. *Warg. Radz.* 175. Włos kawalerſki czesał grzebieniami. *Bardz. Tr.* 135. Czesał włos swóy płowy, po ramionach rozpuszczony, *Tr. Tel.* 56. Włosy naieżone szczesz, niechay będą ładnie na ślub utrafione. *Bardz. Tr.* 225. Widzi z pożorney szyi wiszące nieczosane włosy, Cóżby rzekł, gdyby widział uglaſkane? *Otw. Ow.* 29. Włos nieczesany niech igra z wiatrami. *Bardz. Tr.* 365. ungekämmt. Włosy przez długi czas nieczesane w kupę się wiklą. *Comp. Med.* 388. Nieuczosane włosy. *Otw. Ow.* 386. Broda nieuczesana. *Mon.* 72, 709. Czesanie

włosów, das Kämmen; *Rs.* чёска, чóска (z fryzurą). Czesać len, czesać wełnę, Flachs hecheln, Wolle krämpeln; *Rs.* чесáть, расчесáть, ompenàть; *Crn.* mikam, ahlam; *Rg.* gargascjatti; *Vd.* dersati). Czesanie lnu, das Hecheln; Rs. чóсъ. – Czesać suknią szczotką, szczotkować, den Rock bürsten; *Vd.* shzhetiti, poshzhetiti). Dziś Pan Comes sam sobie suknią czesze. *Falib. Dis.* R. 3. – Czesać konia, cudzić, grzebłem czyścić, ein Pferd ſtriegeln; Rg. ſtrigliare, *Vd.* zhesati, ſtrugati, sherbati). – Rybę czesać, oczosać, sprawować, *desquamare. Mącz.*, oſkrobać, oſuszczyć, Fiſche ſchuppen, abſchuppen; *Vd.* luſko odſtergati, ribjo ſkorjo odernkati, shlepati, odluſkuvati, ribe ſtrushiti, luſke is rib jemati). Skrobię ryby, czeszę, czełuię, *Cn. Th.* 1008, (cf. szczełuia). – *Fig.* czesać kogo, ćwiczyć go, okładać, einen prügeln, ſchmieren, wichſen, gerben. Wyczosać kogo, to iest, dobrze za łeb dorobić, urwać, *depexum aliquem reddere. Mącz.* Rag. tessati, otessati, *erudire.* Nieuczesany, nieokrzesany, nieutarty, nieulizany, ungeſchliffen, ungehobelt. Niewſtydliwy, nieuczosany, hardy. *Lat. Kom. D.* 2. *b.* Nieuczosany Kuryusz. *Lib. Hor.* 22. Czesanie, pobicie, chłoſta, Prügel, Schläge, Schmiere. Dał mu nieszpetne czesanie. *Oſſ. Wyr.* (łaźnią, bankiet mu sprawił). – Czesać, oczesać kogo, oszwabić go, oszulerować, oszukać, einen übervortheilen. Zczesał go nieszpetnie. *Oſſ. Wyr.* Dał mu czesanie. *Oſſ. Wyr.* (puścił go w koszuli, zgrał go). §. Czesać *niiak.*, biedz, ciec, ciąć, laufen, rennen; *Ec.* бѣжáти, имати сѧ бѣгомо. Już się wszyscy z legowiſk ruszaią co duchu, Ten z iaſkini, ów czesze z borowego puchu. *Zab.* 1, 183. *Nar.* Czy widzisz, iako za nim bucżny iunak czesze. *Nar. Dz.* 3, 154. CZESAC się *zaimk.*, a., *czyn.* ſich kämmen. *tr.* o koniach, kiedy się wzaiemnie po szyiach gryząc czyszczą, von den Pferden, wenn ſie ſich einander auf den Hälſen herumnagen. Wzaiem się kobyłki czeszą. *Cn. Ad.* 1290. (noga nogę wspiera). b., *Biernie* czesać się, czesanym bydź, gekämmt werden. Włosy, gdy się nie czeszą, w kupę się zraſtaią. *Comp. Med.* 388. *CZESADŁO *ob.* grzebień *ob.* zgrzebło.

Pochodz: *doczesać, naczesać, oczesać, nieoczosaniec, poczesać, paczeć, paczesny, przeczesać, rozczesać, wyczesać.*

CZESC, cześci *contr.* czci, *f.* honor, uszanowanie, czczenie, poważenie, die Ehre, die Verehrung; *Bh.* čjeſt; *Slo.* čeſt, pocta, poctiwoſt; *Hg.* tiszt, tisztelet; *Sr.* 1. čjeſčj, čjeſtj; *Sr.* 1. ǰeſčj, ſčji, čſchi; *Vd.* zhaſtitje, pozhaſtitje, zhaſt, poshtenje; *Crn.* zhaſt; *Bs.* cjas, cjaſt, posctenje, dika; *Sla.* poshtovanje; Rg. cjaſt, cjás, posctenje; (Rg. cjas *donum*, *ob.* czcane, cjaſtitti *munerare*); *Cro.* chászt; (*Cro.* chaszt; *Dl.* csaaſst; *Hg.* tizth s urząd); *Dl.* ſtovanye; Rs. честь, чéствованїе; *Ec.* чествованїе, дардонóсїе. Cześć, którą kto ma u drugich, dobre imię, honor, die Ehre (bey andern), der gute Name, gute Ruf. Cześć znaczy imię między ludźmi dobre. *Petr. Et.* 307. Macieiowſki uſtawicznie to obmyślał, zkądby król cześć, a naród sławę u poſtronnych miał ludzi. *Gorn. Dw.* 2. Wielka cześć na królewſki bankiet wezwanym bydź. *Dambr.* 333. Równey czci, Roſs. равночéстно. Wasza Cesarſka Mość czyniła mi cześć, którey się nie spodziewałam nigdy. *Niemc. Kr.* 2, 22. Bez czci, bez cześci, *bezećci (cf. bezecny) bez honoru, uszanowania, ohne Ehre, ehrlos. Nie iest prorok wzgardzeńszy, a bezećci, iedno tylko w oyczyznie swoiey. 1 *Leop. Math.* 13, 58. (krom czci. 3 *Leop.*). Przez cię rycerſka sława i chwała spodlała, Przez cię każda przewaga bezećci została. *P. Kchan. Orl.* 1, 306. Pokóy trwał bez wigoru, bez nauki, bez cześci. *Zab.* 15, 298. Na czci kogo karać, na honorze, an der Ehre ſtrafen, (*ob.* bezecnym czynić). Jednych na ćciach, drugich na gardle karano, *Biel. Sw.* 248, *b.* – Cześć, sława, chwała, die Ehre, der Ruhm, das Lob. W bitwie ludzie czci dostawaią. *Gorn. Dw.* 18. Każdy z tych dopiął sobie nieśmiertelney cześci. *Zab.* 13, 418. – Cześć którą mamy dla drugich, uszanowanie, poważanie ich, die Ehre, Ehrerbietung, Verehrung, Achtung, Hochachtung. Prawdziwa cześć iest poszanowanie ludziom dla cnoty powinne na znak zapłaty. *Petr. Pol.* 60. Wszyscy ptacy ze czcią wonnemu prym daią feniksowi. *Zab.* 15, 161. *Kniaz.* – Cześć, uczucie wewnętrzne tego, czego honor wymaga, punkt honoru, das Ehrgefühl, die Ehre. Cześć też miasto cnoty i poczciwości bierzemy. *Petr, Et.* 310. Niemasz iuż na świecie ani ćści, ani wiary, ani rzetelności. *Teat.* 3, 94. Widzieli, że ani czci, ani wiary nie było w Wezyrze. *Birk. Zbar. D.* 2. (cf. wſtyd, srom). Pełen czci, uszanowania dla kogo Rs. почтительный; *Ec.* честный. – Cześć, znak uszanowania, wyrządzanie czci, co się dzieie na honor drugiego, die Ehrenbezeugung. Spuściwszy twarz swą ku ziemi, uczyniła cześć królowi. 1 *Leop.* 3 Reg. 1, 31. Uczynił cześć na twarz ku ziemi. 1 *Leop.* 3 Reg. 1, 23. (pokłon, ukłon). Zowiemy też to czcią, co z dobrego rozumienia o kim iakiekolwiek poszanowanie pochodzi, n. p. czapkę zdjąć, odprowadzić kogo. *Petr. Eth.* 307. Mnogiemi czciami uczcili nas. *Budn. Act.* 28, 10. (wielką uczciwość nam wyrządzali. *Bibl. Gd.*) Na cześć czyią obiad dawać s dla niego. *Cn. Th.* einem zu Ehren. – Cześć bożka, *cultus. Sk. Dz.* 742. die Verehrung Gottes. On cześć uprzeymą czyni swemu bogu. *Zab.* 15, 162. Sylwanowi cześć czynią Faunowie. *Zbil. Dr. G.* 2. Wszyſtko czyńcie ku czci Panu. *W. Poſt. W.* 212. zur Ehre des Herrn. – Boga cześć! bogu chwała, Gott Lob! Gott ſey die Ehre. Dzień dzisieyszy, boga cześć, więcey niż kilkadziesiąt tysięcy więźniów nam przywrócił. *Pot. Arg.* 279. §. Cześć, godność, dostoieństwo; czci, dostoieństwa, godności, honory, eine Ehrenſtelle; Ehrenſtellen, (Ehren). Cześć przyrodzenia nie mieni. *Rys. Ad.* 7. Czci i bogactwa mu obiecywał. *Sk. Dz.* 152. Dawszy cześć, dayże i wolą. *Rys. Ad.* 12. Kościoł S. zakon wasz przywileiami i czciami ubogacił. *Birk. Kaw. Malt. C.* – §. Czci pragnienie, czcichuć, panosza, ambicya, die Ehrſucht, der Ehrgeiz. Króleſtwo oycu wydrzeć chciał, zaiuszony czci pragnieniem, łakomſtwem. *Sk. Dz.* 787. Kościoł złością i czci pragnieniem Focyusza roztargniony. *ib.* 831. *et* 168. *et* 222. harde czci pragnienie. *ib.* 851 Czci pragnący, czcichutny, ambitny, ehrſüchtig, ehrgeitzig. Czci pragnącym duchem sobie ſtolicę przywłaszczył. *Sk. Dz.* 853. *§. Cześć, uczta, biesiada, bankiet na czyię cześć, ein Ehrenmal, ein Gaſtmal; *Sla.* caàſt, goſtba; *Dl.* chasztenye, gozba, geszthina; *Cro.* goschenye; *Vd.* goſtuvanje; *Sr.* 2. geſcjina. Mieszczanin ieden Krakowſki prosił cesarza i królów na

ćieść do siebie w dom i obficie ich uczestował. *Gwagn.* 61. Na nich uczyniwszy cześć, dostatkiem ich częstował. *Biel. Kr.* 107. Był Tarnowski u hordy Nahayskiey na czci, częstowali go tedy kobylém mlékiem i mięsem końskiém; ale mu nie bardzo smakowała ona cześć. *Biel. Kr.* 572. Zgoda ta była listy, przysięgami, czciami oboiey strony umocniona. *Vol. Leg.* 2, 769. Wesele wielkim nakładem, ozdobą, °cztami (z Czeska, zamiast: czciami), gonitwami, sprawowane było. *Biel. Kr.* 487. Umiękczał lud cztami, dary i innemi łagodnościami. *Biel. Hist.* 119. Pospolity człowiek ma sobie za wielką rzecz, mieć kogo u siebie na czci. *Budn. Ap.* 28. Senat i szlachta w ten dzień czci na siebie sprawiali. *Otw. Ow.* 275. Sprawił wielką cześć na pany swoie. *Zbil. Dr. G.* 2. *Papr. Kol.* O. 2. *b.* Wolą drudzy °ćci (czci) sprawiać, niźli w pole wyjechać. *Biel. S. M. C.* 2.

NB. *Tak w dawnych iak w nowych drukach często znayduie się część zamiast cześć, co niedbalstwu drukuiących przypisać należy. – Pochodz. ob. po słowie:* czść.

CZĘSC, ści, ż., Cząstka, Cząsteczka *zdrbn. qu. v.*, iedna z tych rzeczy, z których się składa całość, ein Theil, der Theil (eines Ganzen); *Boh.* část, cząstka, díl; *Sorab.* 1. tšatj, tel, djel, teil, djicl; *Sr.* 2. ječl, ječba; *Bs.* del, dio; *Rg.* diò, djâlak; *Crn.* dejl; *Vd.* dieu, diel, tal, rasdeil, salat, stranik, part, plat, stran; *Sla.* thàl, dio, ria; *Cro.* del, tál, dél, ztran; *Dl.* díl, dio; *Rs.* часть, доля, удѣлъ, часмь, долж (cf. счастіе, щастіе szczęście). Cała rzecz większa od każdey części swoiey osobney. *Sol. Geom.* 26. Wziąć połowę, tróykę, ćwierć, piątkę, dwudziestkę, trzydziestkę iakowey liczby, iest to rozdzielić tę liczbę przez 2, 3, 4, 5, 20, 30, albo ią przedzielić na 2, 3, 4 i t. d. równych części dla wzięcia z nich iedney. *Jak. Mat.* 1, 55. Jedna trzecia część *ob.* troyka, ein Drittel; iedna czwarta część, czworka, ćwierć, ćwiartka, ein Viertel, iedna piąta część, piątka, ein Fünftel i t. d. szóstka, siedmka, ósmka, dziewiątka, dziesiątka, iedynastka i t. d. Zgoda dwóch °trzech części narodu. *Przesłr.* 12. (dwóch trzecich części). Ciało ludzkie składa się z części twardych, z części miękkich i z części płynnych. *Perz. Cyr.* 1, 12. Cztery części roku. *Kal.* 39, *M.* 3. die vier Jahreszeiten. Części dnia. *Sekl.* 6. die Tageszeiten. Księga na dwie części podzielona, na dwa podziały, iaka iest n. p. *Krasick. Hist.* na 2 części podzielona. – §. Część czyia, udział iego, sein Antheil, sein Theil; *Ec.* долж, часмь, *Rs.* участокъ, участокъ. Ta iest część nasza i los ten. *Birk. Zyg.* 25. – Jagiełło wziąwszy Witolda na część swego starania, nayprzyszłe księstwo ziem Litewskich mu dał. *Herb. Stat.* 663. (zrobił go uczęstnikiem swego starania, przypuścił go do dzielenia z sobą tego starania, er ließ ihn an seiner Regierungssorge Antheil nehmen); *Rs.* причастникъ, участникъ, *Ec.* общникъ. Część maiący w czym, uczestnik *Ec.* общникъ; *Rs.* общникъ. Nie maiący części w czym, nieuczestnik *Ec.* безчастный. Pozbawiać kogo części iego *Ec.* безчестновати. Część losem na kogo przypadła *Rs.* повымокъ. (cf. *Ec.* злочастіе *mala pars* nieszczęście). Posiadacz części, t. i. części wsi, nie całey wsi, der Besitzer eines Theils des Dorfes. Naywięcey iest takiey szlachty na Podlasiu, która tylko części posiada. *Off. Wyr.* Część w iakiey pracy maiący, dzielący iaką pracę z kim, der an einer Arbeit Theil hat, Antheil hat. W postanowieniu trybunałów przez Batorego, miał swoię część Wielki Zamoyski. *Off. Wyr.* W dziełach Sobieskiego miał część Jabłonowski hetman. *ib.* §. Częścią, nie całkowicie, zum Theil, nicht völlig; *Rs.* частію, отъ частіи; *Ec.* отъ. Częścią tego dopiął. *Tr.* – Część – część; częścią – częścią; zum Theil – zum Theil; theils – theils; eines Theils – andern Theils; sowohl – als auch. *Sr.* 2. nješto – nješto. Ryś częścią biały, częścią bury. *Zab.* 16, 354. Częścią zazdrość, częścią nienawiść, częścią niewdzięczność ludziom oczy zasłaniała. *Star. Zad. E. b.* Liniia prosta nie może bydź częścią na równi z częścią podniesiona. *Jak. Mat.* 1, 12. – Po części, nie ze wszystkim, niezupełnie, zum Theil, nicht völlig, nicht ganz; *Sla.* na dio; *Vd.* en diel, iz eno strani, eno stran, nekai; *Bh.* gednak; *Rs.* отчасти. Po części prorokuiemy; ale gdy przyidzie to, co iest doskonałe, tedy to, co iest po części zginie. *Radz.* 1. *Cor.* 13, 10. Nie po części, ale wszystko ogółem oswobodził. *Warg. Wal.* 50. Po wielkiey części, grossentheils; po większey części, po naywiększey części, gröstentheils; *Vd.* vezhi diel; *Crn.* vezhdejl). – Częściami, iednę część po drugiey, theilsweise, zu einzelnen Theilen, einen Theil nach dem andern; *Bh.* částečně; *Rs.* почасмно, часмно. Potym częściami iął wszystko odkrywać Jako na iego zdrowie czyhać miano. *P. Kchan. J.* 524.

Pochodz: *cząstka, cząsteczka, uczastek, uczestnik, uczestnictwo, spółuczestnictwo, uczęszczać, często, częstokroć, częsty.* §. *Szczęście, nieszczęście i t. d.*

CZESCIWY, a, e, – o, albo – ie *przysłk.*, pełen czci, uszanowania, voll Ehrfurcht, ehrfurchtsvoll; *Bh.* ctivý; *Sr.* 1. cjeßny; *Vd.* zhastitliu; *Rs.* почтительный; *Ec.* честивый. Ludzie cnotliwi, ubogą ofiarą błagaiąc bogi, bywali miani za nabożne i cześciwe; a ludzie grzeszni, chociaż hoynie krwią bydląt oblewali ołtarze, przecię przezwiska niezbożnych i nieszczęściwych uchodzić nie mogli. *Gorn. Sen.* 22. *religiosus, irreligiosus).* – Okrutnicy nieszczęściwi Scyron, Gieryon i t. d. *Gorn. Dw.* 382.

CZĘSCIUCHNO *intens. adv.* Często, często gęsto, bardzo często, gar sehr oft. Prawda częściuchno pokryto siedzi. *Gorn. Dw.* 17. *Fal. Fl.* 160.

w CZESIE, w czasie *ob.* Czas.

CZESKI, a, ie, °CZESKO, po CZESKU *przysłk.*, od Czech, böhmisch; *Bh.* cjeský; *Slo.* česki, češki; *Cro.* cheski; *Dl.* czeský; *Hg.* chéhiil; *Rs.* богемскій. Wacław był rzekł królem Czeskim i Polskim, *Dyk. G.* 1, 155. Po czesku mówić z ięzykiem czeskim, Böhmisch sprechen. Z Czeska mówić, zarywać czeszczyzny, den Böhmen hören lassen, durchblicken lassen. Pierwey gły co zacnego i w Polszcze zmawiano, Tedy to Czeskiém słowem zdzierżeć obiecano. *Rey Zw.* 241, (cf. Co za Czech słowa dotrzymać. Czechów za bardzo rzetelnych ludzi miano). Czeski grosz, albo Czeski, (cf. Praski), ein Böhmischer Groschen, ein Böhme; *Bh.* cjeský, 6 groszy Polskich). Czeski kamień, fałszywy dyament; bo w Europie dyamentami zfabrykowanemi popisują się osobliwie Czechy. *Kluk. Kop.* 2, 26. ein Böhmischer Stein, ein unächter Demant. Nie tylko dyament się świeci; ależ i Czeskie kamyki blask wydaią. *Off. Wyr.* (pozór oszukuie. Nie wszystko złoto, co się

świeci). Zamiast brylantu, Czeſki mi się tylko dostał kamyk. *Teat.* 29, *b.* 39. Znać się na Czeſkich kamieniach (znać się na malowaney twarzy, na farbowanych lisach). Tak się ſtosuie Czeſki kamień do dyamentu, iak liczman do czerwonego złotego, szych do złota, nędza do złotogłowu. CZESŁAW, a, *m.* imię męzkie, niby to, Czechów sława. *Chmiel.* 1, 60. ein Mannsname.

*CZESNE, -ego, *n. Subſtantiue* (Rz. cjaa *donum ob.* cześć) *honorarium* podarunek sędziemu, ein Ehrengeſchenk, Honorar, für den Richter. Czesne abo pamiętne, które zwykło bydź sędziemu, gdy którą rzecz skazował, dawane, było odięte; wszakże taż płaca pod innym imieniem, które pamiętnym zowią, iest odnowiona, które na mieyscu onego czesnego bywa brane, i ieszcze to czesne w wielkości przewyższa. *Herb. Stat.* 403. *Vol. Leg.* 1, 22. (R. 1347). *ob.* Czesny.

CZESNIK, a, *m.* urzędnik ziemski, od czasu zwany, że w czasie przyiazdu króla w swoiey ziemi miał mieć ſtaranie o trunki, (cf. Podczaszy), der Landmundſchenk, Landſchaftsſchenk; *Bh.* čeſſnik, čiſſnik, cieſſnik; *Rs.* чаро-чашникъ (*ob.* czara). *Ec.* виноλάмеλь. CZESNIKIEWICZ, a, *m.* syn cześnika, der Landmundſchenkenſohn, Landſchaftsſchenkenſohn. Wziąwszy iaki z dużemi guzikami fraczek, poydę między szulerow, i będę się prezentował za iakiego cześnikiewicza. *Teat.* 22, 14. Pan Cześnikiewicz przeseymikował dwa folwarki. *Kras. Pod.* 2, 237. CZESNIKOSTWO, a, *n.* urząd cześnika, das Landſchenkenamt; *Vd.* tabernaria, tabernaništvu, likebuvanje, oshtirjaštvu; *Ec.* виноλаміе. *ſ. Zbiorowo* cześnik z żoną, der Landmundſchenke und ſeine Frau. Przeieżdżaiąc zatrzymał się dni kilka u państwa cześnikowstwa; naszych sąsiadów. *Teat.* 16, 11. CZESNIKOWA, y, *ſ.* die Landmundſchenkinn; *Bh.* čiſnice. CZESNIKOWNA, y, *ſ.* córka cześnikostwa, des Landmundſchenkentochter.

1.) CZESNY, CZESTNY, a, e, od czci (*ob.* cześć), czcigodny, cny, sacny, ehrwürdig, achtungswürdig; *Rs.* честный; (*Dl.* czeſtit s sławny). Nie tylko z dostoieństwa, ale i z urodzenia potrzeba do tak wielkiey sprawy czesnego, po naszemu, zacnego człowieka. *Zołk. Mſkr.* 59. Nieczesny, bezczesny, bezecny, infamis, ehrlos, infam, ſchändlich. O synu nieczesny, co z oycowſkim nieprzyiacielem przestaiesz. *Zebr. Zw.* 129.

2.) CZESNY, a, e, od czasu, czasowy, doczesny, zeitlich; *Bh.* čjaſný; *Crn.* zhasn). Błogosławił im bóg, tak na czesnych, iak i na duchownych dobrach. *W. Poſt. W.* 2, 113. Ostatecznego czasu żywota czesnego twego. *Bial. Poſt.* 53. Racz nam dadź Panie, po żywocie czesnym on wieczny. *Bial. Poſt.* 124. Wzgardziwszy temi rzeczami czesnemi, żąda wiecznych. *Wrobl.* 91. *Kucz. Kat.* 3, 354. Czesność, doczesność Rs. временность. *ſ.* Czesny, wczesny, zeitig, früh, Früh ſ; *Sr.* 1. tjaſné. Bóg da ziemi waszey deszcz czesny i późny. *W. Deut.* 11, 14. (ranny i późny. *Bibl. Gd.* Früh- und Spatregen; *Sor.* 1. tjaſnoſcj wczesność).

CZESTKA, *CZOSTKA, i, *ſ. zdrbn.* słowa Cześć, *gloriola*, eine kleine Ehre, kleinliche Ehre, ein Ehrchen. Kiedy wstąpi w nas chciwość zbytnia czestki, człowiek prawie nic nie widzi. *Gorn. Dw.* 84. My się na świeckich rozkoszach, zyskach, czostkach, łakomstwie bawiem. *Sk. Kaz.* 232.

*CZESTNIK, a, *m.* uczęstnik, der Theilnehmer (*ob.* część). Przez wiarę stałem się członkiem Krystusowym i czestnikiem pomazania iego. *Katech. Gd.* 19.

CZESTNY, CZESTNE *ob.* Czesny, Czesne.

CZĘSTNY, a, e, na części dzielny, sztuczasty, *particularis. Mącz.* theilbar; Rs. частный. CZĘSTO *przysłk. przymiotn.* Częsty, CZĘSCIEY *Compar.*, wiele razy prędko powtarzaiąc, oft; *Bh.* čjaſto, čaſtégi; *Slo.* často; *Sla.* caeſto; *Crn.* zheſtu; *Sr.* 2. zéſto, zeſcjel; *Sr.* 1. tjaſto, huſto, tjaſtiey, huſtjiſchey, huſtcjo (cf. gęſto); *Vd.* zheſtu, goſtu, velikobart, vshtat; *Rs.* часто, моцáсмы, ποчúμε. Mało a często, stoi za wiele. *Cn. Ad.* 472. *Często częstokroć = bardzo często, gar oft. Często częstokroć dla obrony króleſtwa nieprzyiacielskie naiazdy mężnie podięli. *Herb. Stat.* 3. – Częſto gęſto, bardzo często, ſehr oft, ſehr häufig. (cf. *ugęszczać: uczęszczać cf. Obd. dickmals; dickbemeldet, dickbejagt *ob.* Adlg.). Nasi plundrowali Węgry, za tym płacz i narzekania przychodziły do Władysława często a gęsto. *Biel. Kr.* 429. Często gęsto w dół wpadnie, kto go pod kim kopie. *Pot. Jow.* 65. – Dosyć często Rs. частéнько. Tak często, tyle razy Rs. колúжδо. CZĘSTOBIT, a, *m.* którego często biią, der oft Schläge bekömmt, ein Abgeprügelter. CZĘSTOBYŁ, a, *m.* uczęszczaiący gdzie, bywaiący często, ein fleißiger, häufiger Beſucher. Ten Jegomość częstobył w mym domu. *Off. Wyr.* CZĘSTOCHOWA, y, *ż.* Jasna Góra, *Mons Clarus*, miasto w Sieradzkim, wsławione cudami P. Maryi, którey tam kościoł iest bardzo bogaty. *Dyk. G.* 1, 155. Tſchenſtochau, eine Stadt in Siradien, mit einem berühmten Marienbilde. Już też i w Częstochowie takie cuda się nie dzieią, iakie ten Jegomość w karty dokazuie; (cud nad cuda). Ofiaruy się We Pan do Częstochowy, (nic zwyczaynego nie pomoże, na to trzeba cudu). I w Częstochowie tego nie widać. (osobliwość nad osobliwościami). Gada, iak w Częstochowie (iak w wieży Babilońskiey, różnemi ięzykami, iak opętani, których pełno w Częstochowie). Tak trudno to, iak Częstochowy obronić (rzecz snadna, bo Częstochowę sama N. Panna obronić miała przeciwko Szwedom). Potrzebuy, iak djabeł w Częstochowie. *Teat.* 82, *b.* 88. *Zabł. Zbb.* 41. (iak Piłat w kredzie, iak pies w kościele, Saul unter den Propheten; *Vd.* taku trebi, kaker tern v'peti). – Częstochowa (Częstochowaiąca, *Zrn. Poſt.* 3, 787. *b.*). składa się z słów: często i chowa; ztąd liczygroszów i łapipieniążków, łowiszelążków tym wyrazem cechuią n. p. To panoſko prawdziwie Częstochowa, To Pan Częstochowa. CZĘSTOCHOWSKI, a, ie, od Częstochowa, Tſchenſtochauer-, von Tſchenſtochau. Forteca Częstochowska. *Dyk. G.* 1, 156. Ślubował odprawić Częstochowską drogę. *Paszk. Dz.* 27. (obiecał się do Częstochowy, er gelobte eine Wallfahrt nach . . .). Obrazy Częstochowskie, któremi rycerstwo pod czas woien piersi swoie uzbraia, a za naywiększy skarb synom swoim leguie. *Nar. Hſt.* 3, 83. (obrazy wyrażaiące N. Pannę, iaka w Częstochowie, bywały

o cu-

o cudowny iey obraz pocierane). Cud Częstochowski; cud większy nad Częstowski (bardzo wielki). Jeśli się moy koniuszy na iarmarku nie upiie, będzie to cud większy niż Częstochowski. *Oss. Wyr.* Częstochowski żołnierz, bożogrobski, papiezki, księży, odpustowy, niećwiczony, niewprawry; ponieważ w Częstochowie załogę utrzymywali Paulini, nawet dowódzcami iey i starostami fortecy byli, aż do panowania Stanisława Augusta, *Dyk. G.* 1, 156. Poszły zbiory, iak Częstochowskie skarby, (nie wiedzieć, gdzie się podziały, znikły z dymem, ani ich śladu niemasz). Krésa Częstochowska (tęga, eine tüchtige Schramme, od krésy tegoż obrazu cudownego, na twarzy Nayśw. zadaney od poganina). Rycerz z krésą Częstochowską, *Oss. Wyr.* Kadencye Częstochowskie, wierszyska ladaiakie bez ładu i składu, iak w organiścich bijźrach. *CZĘSTOKOŁ, u. *m.* palisady, zasieka palisadami, *Tr.* die Verpalisadirung, ein Palisadenverhau. od. okołokop. CZĘSTOKROC *przysłk.* raz w raz często ofmals; *Bh.* cjastokrát; *Slo.* častokrát, mnohokraté; *Bs.* cestokrat, gustokrat) *Rg.* cestokrát, velekrat, vecchjekrat; *Vd.* zhestukrat, velikobart; *Crn.* pogostu; *Cro.* guztokrat; *Hung.* gyakran; *Rs.* многократно. *Ec.* частенъ, многочастъ, многажды, многащи, многажды *ob.* Często. CZĘSTOKROTNY, a, e, CZĘSTOKROTNIE *przysłk.* raz po raz częsty, ofmalig; *Sr.* 1. tjastokrotjné; *Ec.* многочастный; *Rs.* многократный. CZĘSTORODNY, a, e, CZĘSTORODNIE *przysłk.*, rodzący często, oft gebährend, oft zeugend; W kościele łaska pańska, duchem świętym płodna, Nowe syny częstorodna. *Groch. W.* 140. CZĘSTOSC, ści, *ż.* wielokrotne powtarzanie się lub czego, die Häufigkeit, die Ofmaligkeit; *Bs.* cestochja; *Cro.* chesztocha, gusztocha; *Sr.* 1. hustosci, tjastotnoscj; *Rs.* частина, частóта; *Rs.* частомá, частóта; *Ec.* частомъ, частота (cf. *gęstość*) Jak częstość uprzykrzenie, tak rzadkość ma w sobie coś pożądanego. *Lub. Ros.* 225. CZĘSTOTLIWY, a, e, CZĘSTOTLIWIE *przysłk.*, nie raz, lecz często powtorzony; w gramat. słowo częstotliwe, *frequentativum*, *Kpcz. Gr.* 2. 197. *(oppos.* iednotliwe); *Slov.* častotlivé slowo.

CZĘSTOWAC, *CZĘSTOWAC, -ował, - nie *cz. ndk.*, poczęstować, uczęstować *dok.* Częstowywać *czśl.* (*ob.* część, uczta) dawać ieść i pić, podeymować gościa, bydź mu rad u siebie, tractiren, bewirthen; *(Rg.* cjastitti *munerare*; *Sr.* 1. tejstjupu. czczę); *Dl.* chasztim; *Rg.* ctovatti, ctujem, sctovatti; *Bh.* hostiti; *Bs.* gostiti; *Cro.* gosztim; *Vd.* goshtovati; *Rs.* чествовать, чещу. Częstować *absolute* biesiadować, bankietować, tractiren, schmausen, banketiren. Częstuie, gra, baliki daie, auto szafuje pieniędzmi. *Teat.* 14, 107. – *Transitive* częstować kogo, einen tractiren. Kucharza rad winuie, gdy kto gości źle częstuie. *Cn. Ad.* 406. Dobrze częstuie, kto co ma a nie żałuie. *Cn. Ad.* 90. Skarżą się, żeście ich źle na obiedzie częstowali. *Baz. Sk.* 562. Wdzięczne było Jagiełłowi poselstwo od Czechów, i przeto częstował posły dobrze. *Biel. Kr.* 298. Uczestnywa *(Dual.)* go, a uweselmy się z nim. *Sk. Dz.* 578. Cycero częstowywał co przedniejsze swego powiatu ludzie. *Kosz. Cyc.* 5. Częstowanie, uczta, *cześć, biesiada, die Gasterey, das Tractieren; *Bs.* gósbiza, gostenje; *Vd.* gostovanje; *Ec.* угощенїе, чрежденїе.

§. Częstować kogo, poić kogo, einem zutrinken (ihn besoffen, trunken machen). Jakże nie poczęstować, gdy kto w dom przychodzi; Jak czestować, a nie pić? i to się nie godzi. *Kras. sat.* 55. Tak go będę częstował, że go będzie w każdym kącie dosyć. *Cn. Ad.* 333, (wystrychnę go na świnię, że piiany będzie bluł i t. d.) Częstował go, aż nie trafił do domu. *Cn. Ad.* 129. *vel ebrius, vel plagis impos animi factus*) *fig. tr.* Turcyn w każdym państwie, które opanuie, senatora, biskupa, iak chłopa częstuie. *Pasx. Dz.* 49. (tak się z niemi obchodzi, iak z chłopami, er tractirt sie, wie Bauern). Częstować kogo kiiem, przeżegnać go kiiem, wyłatać mu skórę, wygarbować, einen mit dem Stocke tractieren. Poczęstował go nieszpetnie przez łeb. *Oss. Wyr.* Policzkami częstować, mit Ohrfeigen tractiren. Częstuią cię pogębkiem. *Past. F.* 131. §. Częstować kogo czym (cf. czcić kogo czym) spotykać kogo czym, ofiarować mu co poczesnego, einem einen ehrenvollen Antrag thun. Częstowano go województwem; ale wolał starostwo. *Oss. Wyr.* CZĘSTOWAC się *zaimk.* a.) siebie samego, sobie rad bydź, sich selbst tractiren. Gości zaprosiwszy, sam się częstuie. *Cn. Ad.* 268. Sam się częstuie, nie da się prosić, sam sobie dolewa, sam się bierze do szklanki, nie trzeba go częstować, sam piie. – Poczęstować się, uczęstować się, uraczyć się, użłopać się, upić się, sich betrinken, benebeln. Żona iego dobra, póki się nie poczęstuie i póki iey się nie zagrzeie w głowie iaki trunek. *Haur. Sk.* 194. b.) Wzaiemnie się częstować, sich einander wechselseitig tractiren. *Fig.* Koperczaki stroić, komplimentować się, prosić się, mit einander Complimente machen. I w tym łaski dosyć, nie dadź sie bardzo długo częstować i prosić. *Pot. Arg.* 8. Częstuią się, iak N. N. do wieży. *Cn. Ad.* 130, (rad każdy drugiemu ustępuie). Częstuią się, iak N. N. z wieży. *ib.* (każdyby rad bydź pierwszym). CZĘSTOWNIK, *CZĘSTOWNIK, a, *m.* który cześć a biesiadę iaką sprawuie. *Mącz.* der Gastirer, Tractirer; *Dl.* chasztitel, gosztenik; *Cro.* gosztitel, chasztnik; *Ec.* чрежданель, чрежданець. Gdy gospodarz się odwrócił, wymknąłem się z izby; dogonił mnie wśród podworza niespracowany częstownik. *Kras. Podśl.* 2, 11.

CZĘSTY, a, e, CZĘSTSZY, CZĘSCIEYSZY *Compar.* wkrótce wielokrotnie powtórzony lub powtarzaiący się, häufig, oft; *Bh.* cjastý; *Slo.* častý; *Dl.* csoesst; *Cro.* chészt, gusz; *Rg.* et *Rs.* cést; *Vd.* gost, vnogen, veli. kubarten, pogosten; *Sr.* 1. husté, tjastotné, tjastokrotjné; *Rs.* частный; *Ec.* часа gąsta cf. gęsty, częsty). Wolę częsty mały zysk, niż większy a rzadki. *Pot. Jow.* 95. Gość częsty i długi, rychley się sprzykrzy. *Cn. Ad.* 265. Kray ten ma zrzódła częste. *Warg. Radz.* 31. Krużganek częstemi koszami albo łukami ozdobiony. *Opis Jer.* 55. Jako siekiera częsta w ręku rękę czyni twardą, tak grzechy częste twarde serce. *Birk. Zbar. C.* 2. *b.* Wrzaskiem wszystkich okrutnym i częstym a gęstym krykaniem znacznie był zelżony. *Warg. Wal.* 245. (*ob.* gęsty a częsty). *Ec.* частѣю, частъ бываю, *crebresco; Rs.* частѣть *gęścieć*; *Bs.* céstiti, cesto ciniti; *Rg.* cêstiti, cestovatti, zacêstiti, uczęszczać; *Cro.* chesztovati *frequentare*, chesztiti *celebrare.*

CZESZCZEC *niiak. nied.*, zczeszczeć *dok.*, Czechem się stawać, na Czecha zarywać, zum Böhmen werden; *Bh.* scesstiti,

bohemizare, ſcieſtiły *bohemizatus* zczeszciały. CZESZCZYZNA, y, ż. wszystko co Czeskiego iest, ięzyk, sposób, obyczay, towar Czeski i t. d. das Böhmiſche, etwas Böhmiſches, Böhmiſche Sprache, Gebräuche, Waaren u. ſ. w.; *Bh.* cieſtina, cieſtinka; *Slo.* ćeſſina, ćeſćina. Polak, chociaż nie będzie w Czechach, iedno iż granice Szląska przeiedzie, to iuż inaczey nie będzie chciał mówić, ieno po Czesku; a Czeszczyzna, wie to bóg, iaka będzie. *Gorn. Dw.* 42. Czeszczyzna, towary, ziemiopłody Czeskie, osobliwie kamyki Czeskie (cf. Norymberczyzna). CZESZKA, i, ż. z Czech rodowita, die Böhmin; *Bh.* cieſſka; *Slo.* ćeſka, ćeſtina; *Sr.* i. cjiſka, cjechowka; *Cro.* chchinya. (2.) *Bh.* cieſſka czarownica; *Gall.* bohemienne. cf. cyganka).

CZESZĘ, CZEZUIĘ *ob.* Czesać. *CZĘTKA *ob.* Cętka.

CZETWER, CZETWERT, a, *m.*, CZETWERYK, CZETWERTNIK, a, *m. zdrbn.* powna miara zbożowa Ruska, ein Reuſſiſches Kornmaaß. *Rs.* четверикъ, 8 czetwertników, четверикъ, ósma część czetwerta, 1229 całów kubicznych Paryzkich. (cf. Cwiertnia).

CZKAWKA *ob.* Szczkawka. CZŁAP *ob.* Szlap,

CZŁECZEK *ob.* Człowieczek. CZŁECZY, a, e, człowieczy, ludzki, człowieczeńſki, menſchlich, Menſchen-. Człecza natura łakoma a zła. *Pot. Jow.* 217. Króla tego ród człeczy przeklina. *Kurp.* 2, 76. Ona w człeczym ciele aniołem się zdała. *Auszp.* 24. *ſ. Poſſeſs.* czyiśik, nie wiem czyi, do kogoś, lecz nie wiedzieć do kogo należący, irgend jemandes (eines Menſchen). Czyi ten płaszcz? Człeczy. CZŁECZYNA, y, ż., człowieczyna, z pogardą, niewielki gracz, nietęgi pachołek; lub z pożałowaniem, biedaczyna, nieborak, ein elender erbärmlicher Menſch; oder auch: ein armer bedauernswürdiger Menſch. Smieszna człeczyna chciała się zemną zmierzyć. *Oss. Wyr.* Kogoż się tu bać! takiey człeczyny! *ib.* CZŁECZYSKO, a, *n.*, człowieczysko, w rubaszney mowie, n. p. stryi móy iest dobre człeczysko. *Wyg. Mar.* 3, 10. ein guter Kerl. Dobre człeczysko, choć czasem lubi się gniewać. *Teat.* 14, *d.* 22. Człeczysko prawne. *ib.* 7, *b.* 35. CZŁEK *ob.* Człowiek. CZŁEKOBOG *ob.* Człowiekobog. CZŁEKOLUBNOSC *ob.* Człowiekolubność.

CZŁONECZEK, czka, *m. zdrbn. rzeczown.* Członek, das Gliedchen, Gliedlein, ein kleines Glied. *Bh.* cjlaneček, članeček; *Vd.* vudizh, kotrigizh; *Sr.* i. ſtawczik. Młodego członeczki w trunienkę schowali. *Zbil. Dr. H.* 1. Członeczki twoie drżą od zimna. *Zyw, Jez.* 29. Nie ma w człowieku członeczka, któryby nie miał swego własnego bolu. *W. Post. IV.* 2, 286. Członeczki śliczne. *Groch. IV.* 365. CZŁONEK, nka, *m.*, *CZŁON, a, *m.*, część iakaś oddzielna ciała zwierzęcego, das Glied, ein Theil des thieriſchen Cörpers; *Slo.* članek, klaub, ud (*Bh.* član, cela gedna kuſtla) *Bh.* cjlanek, aud, klaub; *Rg.* sckgljan, sckgljânak, cclán, cclanak, zglòb; *Sr.* 2. glonk, lenk (cf. *Ger.* Gelenk); *Bs.* člân, člén, članak, cglian, udo; *Sla.* cslának, prigib, údal; *Cro.* chlènk, zglob, kotrig, chlanyek; *Dl.* chlanak, zglob, sklyàn, sklyanek; *Crn.* zhlank, gânek, glè, ud (*Crn.* zlink *condylus*); *Vd.* zhlink, glied, sklèp, vud, kotrig; *Sr.* 1. ſtaw, brodjelne ſtawé; *Ros.* членъ; *Ec.* удъ. Ciało człowiecze złożone iest z wielu członków, które iedna dusza żywi; przez nię oko ma swoię moc do widzenia, ucho do słyszenia, i insze członki maią swoie własności. *Karnk. Katch.* 74. (narzędzia zmysłowe, Sinnenwerkzeuge). Wszystkie członki należą do zupełności ciała ludzkiego. *ib.* 90. Członki są między sobą spoione, że kiedy iedno co boli, wszystkie boli, kiedy ieden członek co cierpi, wszystkie ciało cierpi. *Karn. Kat.* 79. Zmordowane członki dobrze tu wypocząć mogą. *Teat.* 8, 84. Eneasz zebrał członki, do ziemi się schylił. *Dmoch. Il.* 2, 221. (skurczył się, er bückte ſich, zog ſich zuſammen). W sztuki i na członki był rozsiekany. *Stryj.* 367. Maią wzrost olbrzymi i ogromne człony. *Przyb. Luz.* 325 *et* 155. §. Członek, *per excell.* członek męski, wstydliwy, plemienny, płodny, taiemny, niski, wszeteczny, das männliche Glied, das Glied, das Zeugungsglied. *Boh.* čičál, zebak; *Sla.* csovicso udo; *Rg.* xilla; *Sr.* 1. muzki ſtaw, narodny ſtaw, muzka hanba; *Crn.* kurz; *Vd.* moshki sram, rep, kurz, shpiza; *Bs.* oglizda; *Ec.* срамные уды. Członek naturalny męski lub korzeń. *Krup.* 2, 139. Członek męski. *Stesz. Ped.* 214. Członek taiemny męzki. *Otw. Ow.* 591. Odcinać chłopcom członek płodny, *Hul. Ow.* 112. Członki wstydliwe. *Sk. Dz.* 825. Przez ubranie ich znać wstydliwe członki. *Paszk. Dz.* 122. Członek wszeteczny. *Pot. Jow.* 2, 58. U Izraelitów na członku plemiennym obrzezanie ustawiono. *W. Post. Mn.* 53. Masanie około niskiego członka. *Sien.* 452. Do rozmnożenia narodu ludzkiego służą członki naturalne tak męskie, iak białogłowskie. *Kirch. An.* 61. die Schaamtheile, Zeugungsglieder, Schaamglieder. *ſ. Fig. tr.* członek iakiego społeczeństwa, towarzysz, ein Mitglied, Glied einer Geſellſchaft; *Vd.* tovarsh, aravenvud; *Ec.* сподвѣчникъ. W kościele bożym są różne członki, to iest, rozmaici ludzie, rozmaite narody. *Karnk. Kat.* 79. Wierni członkowie Chrystusowi. *W. Post. IV.* 205. Martwe członki w kościele ludzie zli. *Karnk. Kat.* 79. Członek rady. *Oss. Wyr.* Pan Schultz, członek Pruskiey akademii. *Łęsk. Miern.* 2, 205. §. Członek u źdźbła, trzciny, łodygi, ziela, drzewa, kolano, kolanko, *Cn. Th.* wyrostki poprzeczne, die Knoten, die Glieder. Członek czosnku. *Cn. Th.* eine Zehe des Knoblauchs. §. Członek w mowie sporszy, odstęp, ein Abſchnitt in einer Rede; członek w mowie drobniejszy, peryod, eine Periode. Modlitwę mówił rozdzielnie i iakoby po członku, z słowy się nie kwapiąc. *Erasm. Ob. E.* 2. Członek, punkt, kategrorya, paragraf, artykuł; *Vd.* odstavik, artikel; *Rs.* статья. Począł czynić wyznanie wiary po członku, każdego członka z osobna pismem dowodząc. *Baz. Hst.* 52. jeden Artikel, jeden Punct. Członki wiary, artykuły wiary, die Glaubensartikel, die Artikel. Członki *kreda*, nieiakim podobieństwem, którego oycowie nasi często używali, członkami nazywamy. Bo iako w ciele część od części członki dzielą, tak w tym wyznaniu członkiem to zowiemy, cokolwiek o każdéy rzeczy z osobna wierzyć mamy. *Karnk. Kat.* 10. Dwanaście członków wiary S. Symbolum, kredo, skład apostolski *Sk. Dz.* 26. *Rey Post. X. x.* 5. *ſ. Aduerbial.* członkami, po członku, na członki. *Cn. Th.* gliederweiſe. *Vd.* po vudi, po vudach, *Rs.* составленный. CZŁONKOWANIE, ia, *n. membratura Mącz.* ein gliedrigter Bau, der Gliederbau. *Ec.* членовѣніе. CZŁONKOWATOSC, ści, ż. *articulatio*; *Ec.* членовѣніе. Spoienie kości

z sobą niby szwem iakowym złączonych, nazywamy członkowatością. *Perz. Cyr.* 1, 24. Palce składaią się z trzech członkowatości. *ib.* 1, 21. Gliederung, Gliederfügung. *Ec.* Благосочлененїе = *ευαρμοστα* składność; *Eccl.* вчленяю *articulo*; сочленяю, слагаю юко члены *Gr. συναρθρεω*; сочлененїе, членовъ сложенїе *Gr. συναρθρωσις* **zczłonkowanie; изчленяю *Gr. εξαρθρω membra concido* **wyczłonkuię (cf. rozczłonkować); съчленословитися, согласнитьси многимъ во едино, zgodzić się iednomyślnie; *Ec.* пречленяшися, переродитьси przeobrażać się, przekształcić. CZŁONKOWATY, a, o, *articularis. Męcz.* członki, przeguby maiący. *Cn. Th.* z członków składany, gliederig, zergliedert. *Rg.* sckgljanast; *Dl.* szklaniaszt, zglobni; *Cro.* kotrisni; *Ec.* членистый; *Vd.* vuden, kotrishen, *Crn.* udn; *Sr.* 1. stawotuć. - §. Członków wiele abo wielkie członki maiący. *Cn. Th.* großgliederig, starkgliederig. CZŁONKOWY, a, e, od członka, do członków należący, Glied-, Glieder-; *Rs.* членовый.

CZŁOWIECZEK, *abbrev.* Człeczek, czka, *m. zdrbn. rzeczown.* Człowiek, ein Menschchen, ein Kerlchen. *Slo.* človečik, človjíček; *Bh.* cjlowjček, zjwućk; *Sla.* csovicsac. *Rg.* cjovjeczs, cjovjèčjan (*vulg.* baghègl); *Bs.* çlouicjaç; *Cro.* chlovechez; *Dl.* chyovichacz, cjovjeczjas; *Sr.* 2. zloweschk; *Sr.* 1. cjwopecjk, cjwopeczko; *Rs.* человѣчекъ. My iesteśmi mdli a słabi iego człowieczkowie. *Baz. Hist.* 13. On nędzny człowieczek natychmiast był uzdrowion, *Rey Post. B.* 4. Niemasz ni człowieczka, ni bydlątka w mieściech Judzkich. 2 *Leop. Jer.* 33, 10. Naylepsześ schował dla siebie człowieczku. *Pot. Jow.* 139. Jest to w swoim gatunku człeczek arcypocieszny, *Teat.* 24, 119. Człowieczek to z główką, *Ost. Wyr.* (szpak, choć mały, ale głowiasty; mało ciała, wiele mozgu). Będęż się ia lękał tegoż człowieczka! *ib.* (karła, pigmeyczyka). *CZŁOWIECZENSKI, a, ie, *CŁOWIECZENSKO, *CZŁOWIECZENSKIE, po CZŁOWIECZENSKU *przysłk.*, człowieczy, ludzki, od człowieka, menschlich; *Cro.* chlovechanszki, chlovechki) Chrystus wziął na się naturę człowieczeńską. *W. post. W.* 206. Moc bozka Chrystusowa pokazuie się w męstwie człowieczeńskim. *ib.* 263. Ciało człowieczeńskie. *ib.* 2, 51. To nieczłowieczeńska, ale boska wiadomość. *Rey Ap.* 42. Nieczłowieczeńską, ani świata tego, ale boską naukę okazał. *Rey Post. M.* 3. Słyszysz nieczłowieczeńską sprawę. *ib. Rr.* 4. Pamiętay Attylo, żeś człowiek; obacz się, iż nieczłowieczeńsko czynisz, ale iako smok okrutny ludzie mordziesz. *Gwag.* 659. Nieczłowieczeńskie czynisz. *Biel. Sw.* 123. Po człowieczeńsku, po człowieczu; *Ec.* человѣкоподобнѣ. CZŁOWIECZENSTWO, a, *n.* ludzkie czyli człowiecze przyrodzenie, stan człowieczy, die Menschheit, menschliche Natur; *Bh.* cjlowéčenstwj, lidstwo (2.) cjlowéčenstwj niewolnictwo); *Slo.* človečenstwo. *Sr.* 2. zloweczstwo; *Crn.* zhlovęstva; *Vd.* zhloveshtvo, zhlovezhnost; *Rg.* cjovjectvo; *Cro.* chlovechánsztvo; *Dl.* chyovichanszvo; *Bs.* cjoujecjanstvo; *Rs.* человѣчество. Cyrce chciała przemienione w bestye Indzie Ulyssesowe do pierwszego człowieczeństwa wrócić, by z nią mieszkał. *Petr. Ek.* 25. Do złego skłonnieysze iest człowieczeństwo nasze, *Gorn. Wł. N* 2. Człowieczeństwo Jezusowe. *Sk. Dz.* 65. Apollinarzysty trzymali, iż człowieczeństwo Chrystusowe duszy nie miało. *Sk. Dz.* 635. Nie złemu człowiekowi iałmużnę dadź, ale człowieczeństwu. *Budn. Ap.* 23. Czym iest rożna natura od persony? natura iest istność, która na iednym albo na wielu stanąć może, iako człowieczeństwo, które iest i w Pietrze i w Pawle i w innych iedno i t. d. *Sk. Kaz.* 535. Człowieczeństwo i bóztwo Chrystusowe. *ib.* 361. Tak prosto iest ich człowieczeństwo, iak niewypolerowane zwierciadło. *Gliczn. Wych. H.* 4. *b.* (ludzie naturalni, bez wszelkiego poloru). §°. Człowieczeństwo, ciało człowiecze czyli ludzkie, der menschliche Cörper, der Leib. Kto przeciwko człowiekowi występuie, ten na człowieczeństwie; to iest, na ciele cierpieć i karan bydź ma. *Szczerb. Sax.* 42. Widząc synaczka nagiego, zakryła rąbeczkiem człowieczeństwo iego. *Pieśn. Kat.* 112. §°. Człowieczeństwo, ludzkość duszy, Menschlichkeit; *Cro.* chlovechtvo; *oppos.* nieczłowieczeństwo, nieludzkość, okrucieństwo, die Unmenschlichkeit, Grausamkeit. Szalone nieczłowieczeństwo pod sławy przezwiskiem krew ludzką przelewa. *Tr. Tel.* 184. §. *Zbiorowo* ludzie, die Menschen, die Menschheit. Raczyłeś ciało przyiąć na twe bóztwo, abyś zbawił człowieczeństwo. *Pieśn. Kat.* 170. CZŁOWIECZY, a, e, od człowieka, od ludzi, ludzki, *ob.* człowieczeński, menschlich, Menschen-; *Boh.* cjlow'ečj; *Slo.* človečí; *Sor.* 2. zloweznt; *Sor.* 1. cjwopecjik; *Sla.* csovicsj, csovicsanski; *Vd.* zhloveshki, zhloveken, *Crn.* zhlovęshke; *Bs.* cjouecjan, cjoujecki; *Cro.* chlovechii; *Rs.* человѣческій, человѣчій. Człowiecza rzecz chcieć, a bozka naznaczyć. *Pot. Syl.* 284. Do zupełności ciała człowieczego należą kości i żyły *Karnk. Kat.* 179. Obyczaie człowiecze. *Tr.* (człowiekowi przystoyne, przyzwoite). *CZŁOWIECZYCA, y, *s.*, *Boh.* cjlowecice; *Vnd.* zhloveckina, *mulier* kobieta cf. *żeńczyzna. *CZŁOWIECZYNA *ob.* Człeczyna; *Rag.* cjovjeccina; *ital.* homaccione, huomo grande cf. człeczysko, człowieczysko; *Bh.* cjlow'ec'ina mięso człowiecze). CZŁOWIEK, *contr.* CZŁEK, a, *m.* iestestwo duszą rozumną obdarzone, der Mensch; *Bh* cjlow'ek; *Slo.* človek; *Sr.* 1. cjlowek, cjlowk, cjlowk, *Sr.* 2. zlowek, zlojek, cjlowec; *Vd.* zhlovek, zlovek; *Crn.* zhlovek; *Dl.* chyovik, cjovjek; *Rg.* cjovjek; *Sla.* csovik; *Bs.* çlovjek, cjovjek, çlovik; *Rs.* человѣкъ. Bóg stworzył człowieka, zwierzę rozumne, zwierzę nad inne wszystkie zwierzęta i kształty i urodą i wszystkiemi innemi sprawami ozdobione. *Rey Pst. Ll.* 3. - *Prov. Croat.* chlovek, to je sztvár velika, koga morea rech' chlovika, *res magna est dici posse hominem*). Człowiek człowiekowi bogiem, człowiek człowiekowi wilkiem. *Pot. Jow.* 173. Człowiek człowiekowi zdrowie, człowiek człowiekowi zguba. *Cn. Ad.* 131. Jak ryba rybą żyie, tak człowiek człowiekiem się wspiera. *Glicz. Wych. K.* 5. Człowiek nie bydlę, nie kamień. *Cn. Ad.* 131. (cf. krew nie woda) Człowiek od człowieka, nie może bydź więcey człowiekiem. *Jez. Wyr.* By nayświętszy był człowiek, tedy przedsię iest człowiekiem, t. i. błędom podległym. *Sk. Kaz.* 479. W każdym mieyscu i czasie człowiek iest człowiekiem, Tesame w nas skłonności, co były przed wiekiem. *Kras. W.* 46. Nie iest człowiek w człowieka. *Teat.* 43, *c.* 128. *Wyb.* (ieden nie iest do drugiego podobny). Albo się to człek w człeka nie uda? *Boh. Kom.* 1, 74. (alboż to ieden nie bywa podobny do drugiego?) Nie będę człekiem, ieśli ci nie dogodzę. *Teat.* 21, *c.* 43. (człowiekiem poczciwym; iakem poczciwy, iakem człowiek, ich will kein Mensch seyn, kein ehrlicher Mensch

seyn, wenn ich . . .) W *człowiecze (w człowieku). *Birk. Kant. B. – W. Post. W.* 192. *Sienn.* 289. *W. Post. Mn.* 247. O nędzny zaślepiony człowiecze! Rey *Post. Lll.* 5. (człowieku!) – Wedle człowieka, podług człowieczeństwa, sposobem człowieczym, stosownie do ludzkiey natury; menſchlicher Weiſe. Ludwik był bliższy powinny Margrafowi, aniżeli księciu: dla tego, wedle człowieka mówiąc, mógł bydź w podeyźrzeniu o większey skłonności ku tamtéy stronie. *Wyr. Al.* 327. §. *Theol.* człowiek, człowieczeństwo, krewkość, der Menſch, die menſchliche Natur, Gebrechlichkeit, Sündhaftigkeit, Menſchlichkeit. Umorzyła w sobie S. Tekla zwierzchniego człeka. *Sk. Dz.* 33. den äußern Menſchen. §. Rycerski człowiek, rycerz, ein Rittersmann, ein Ritter. Każdy rycerski człowiek winien o prawdę ręką czynić. *Gorn. Dw.* 266. W rycerskim *człowiecze (człowieku) potrzebnieysze iest posłuszeństwo, niż męztwo. *Gorn. Dz.* 79. §. Pospolity człowiek *zbiorowo* pospolstwo, lud, ludzie, der gemeine Mann, das Volk. Wyszedł przeciw Kazimierzowi pospolity człowiek z żonami i dziećmi, z wielką radością takiemu królowi, którego kilka lat pożądali. *Biel. Kr.* 52. *§. Kilka tt. d. człowieka, *zbiorowo* kilku ludzi, głów, mehrere Mann, mehrere Köpfe. Znaleziono tam kilkoro człowieka tey sekty. *Birk. Dom.* 8. Walentynian tysiąc sześć set człowieka prowadząc. *Krom.* 7. Ziemia pięcioro człowieka zabiła, *Wez. Zap. C.* 1. Miał u siebie w niewoli dziewcząt z chłopiętami i pospolitego gminu z naszych ośmdziesiąt człeka. *Paszk. Dz.* 24. §. Człowiek, *per excell.* mąż słuszny, człowiek iak potrzeba, *vir*, ein Mann, ein ganzer Mann, ein rechter Mann. Wszystkośmy ludzie; tylko Xiądz pleban człowiek. *Rys. Ad.* 71. To mi to człowiek; całą gębą człowiek, *Oss. Wyr.* Miałem się też kiedy, iak człowiek. *Cn. Ad.* 50. *florui*). *Iron.* Jaki mi człowiek (*ob.* człeczyna, człeczek). §. Człowiek, człek, służący, lokay; *Rs.* человѣкъ, der Bediente, der Dienſtbote, der Lokay, der Burſche, der Kerl, (cf. mein Mensch). *Bh.* člověk niewolnik). Trzeba officerowi konia pod człeka. *Teat.* 36, *b.* 65. Dobryś na hetmana, Lecz lada co na człeka, a gorszy na pana. *Zab. Amf.* 11. *Mussin Puszkin annott. ad antiqu. leges Russ. p.* 2. „*natio Russorum antiquissimis temporibus diuisa fuit duplici ordine Boiarum et hominum. Vocabulo Vir* мужь *intelligabantur primi insignes genere et diuitiis; vocabulo* человѣкъ *omnes generaliter liberi, diuisi multis gradibus secundum varietatem generis.*„ – Człowiek, w Polskim języku zastępuie zaimek zbiorowy Francuski *on*, Niem. man, który także przez pierwszą lub trzecią osobę liczby mnogiey wyraża się, n. p. człowiek robi a robi s robiemy a robiemy s robią a robią, *Gall.* on travaille, man arbeitet. Także i francuzkie *on* pochodzi od rzeczownika *homme*; a niemieckie man iedno iest z rzeczownikiem der Mann mąż). Jak to Polak szczęśliwie żył pod Augustami! Człek iadł, pił, nic nie robił i suto w kieszeni. *Nieme. P. P.* 10. To prawda, że bóg człeka stworzył dosyć ładnie, Żebym iednak wykształcił figurkę dokładnie, Chciałem Paryż odwiedzieć. *ib.* 46. Es iſt wahr, Gott hat einen ganz artig erſchaffen; oder: man iſt zwar von Gott ganz artig erſchaffen worden; Osobliwie tym nieznacznie się wytyka pierwsza osoba: Człowiek robi, a on sobie próżnuie. *Cn. Th.* unſer einer arbeitet, oder man arbeitet; ich arbeite und er geht müßig. – Opuszczają *człowiek* przed słowem *dostać*: a gdzie tego dostanie? (gdzie człowiek tego dostanie? wo bekömmt man das? wo iſt das zu haben?) §. W liczbie mnogiey zamiast *człowieki* teraz używamy słowa ludzie; *Bh.* lidé, lidi; *Vd.* ludi; *Cro.* lyudi; lecz u dawnych pisarzów tak liczba mnoga iak podwóyna, *pluralis et dualis* w częstym używaniu; *Vd.* zhlovcki; *Cro.* dva, tri, chetiri chloveki.) Uznawszy to, że ludzie są człowiekami, nie mieliby tak hardzie a postawnie na swą ludzkość kazać. *Glicz. Wych. F.* 5. Na takie świadectwo ma siedmiu człowieków obrać. *Stat. Lit.* 21. Dwa człowieki wstępowali do kościoła. 1 *Leop. Luk.* 18, 10. *Budn. Luk.* 18, 10. *Wuiek ib.* O dwu człowiekach. *W. Post. W.* 2, 175. Dwu człowieku własnemi rękami zabił, *Wyr. Kat.* 306. Smierć wzięła mi razem dwu człowieku. *Groch. W.* 421. Różność władz duszných nie może dwu człowieku z iednego czynić. *Petr. Ef.* 402.

CZŁOWIEKOBOG, CZŁEKOBOG, a, *m.* Jezus łączący w sobie bóstwo z człowieczeństwem, der Gottmenſch. Gdy człekobóg podchodził pod ostatnie prawo, i Rykla góra i słońce zaćmiło się krwawo. *N. Pam.* 21, 363.

CZŁOWIEKOBOYCA, y, *m.* mężobóyca; *Rs.* человѣкоубійца, der Menſchentödter, der Mörder. CZŁOWIEKOBOYSTWO *ob.* mężobóystwo, zabóystwo. *CZŁOWIEKOZGUBNIK, a, *m.* gubiący człowieka, der Menſchenverderber, *Eccl.* человѣкогубѣлець. *CZŁOWIEKOKSZTAŁTY, a, e, kształt człowieczy maiący, menſchengeſtaltet; *Ec.* человѣковидный, человѣкообразный; *Ec.* человѣкообразую *Gr.* ανθρωπομορφέω. *CZŁOWIEKOLUBEC, bca, *m*, lubiący człowieka, der Menſchenlieber, Menſchenliebhaber, Menſchenfr. und. человѣколюбецъ. W psałterzu Słowiańskim bóg nazwany człowiekolubec. *Teat.* 24, 41. *Czrtr. not.* Błahodarim tia władyko Czełowikołubcze, t. i. dzięki tobie oddaiemy władzco, człowieka miłuiący. *Pimin. Kam.* 94. *Ec.* человѣколюбствую; *Gr.* φιλανθρωπέω. CZŁOWIEKOLUBNOSC, ści, ż. *humanité*, co się zwyczaynie przez ludzkość wyraża. *Teat.* 24, 41. *Czrtr not.* die Menſchenliebe; Menſchenfreundlichkeit. *Ross.* человѣколюбіе; *Ec.* человѣколюбство. CZŁOWIEKOLUBNY, a, e, – *ie. adv.*, człowieka lubiący, miłuiący, menſchenliebend, menſchenfreundlich; *Rs.* человѣколюбивый, Człowiekolubny, *humain. Teat.* 24, 41. *Czrtr. not.* (cf. Ludzki). *CZŁOWIEKONIENAWISC, ści, ż., misantropia, nienawiść ludzi, der Menſchenhaß; *Eccl.* человѣконенавидѣніе. *Człowiekonienawistnik, misantrop, der Menſchenhaſſer; *Ec.* человѣконенавидець; *Ross.* человѣконенавистникъ, *w rodz. żeńsk.* человѣконенавистница; *adject.* человѣконенавистный misantropski. CZŁOWIEKORODNY, a, e, rodzący ludzi, menſchenzeugend. *Ec.* человѣкородный. CZŁOWIEKOZERCA, y, *m.* ludożerca, samoiedz, der Menſchenfreſſer; *Eccl.* человѣкопожирателъ. CZŁOWIEKOZERNY, a, e, menſchenfreſſeriſch; *Eccl.* человѣкоядный. *CZŁOWIEKOZBAWNY, a, e, zbawienny dla ludzi, menſchenerlöſend; *Ec.* человѣкоспасительный. (*Ec.* человѣчествую *Gr.* ανθρωπίνομαι; *Ec.* человѣкострастіе *Gr.* ανθρωποπαθεια, *adj.* человѣкострастный. человѣкострастствую ανθρωποπαθῶ.)

CZMER, CZMYR, *ob.* Szmer. §. Czmeranie w głowie, w oczach, ein duſeliges Gekriebel im Kopfe, in den Augen. *Bndtk. Zab.* 10, 332. CZMERAC, CZMYRAC *czyn. nied.* gmérać, kriebeln, krabbeln. Piórkiem w gardle czmeray. *Perz. Lek.* 162. — Czmyrzy mi się w głowie, w oczach, es kriebelt mir im Kopfe, in den Augen. *Bndtk.*

CZOBOTY *ob.* Choboty. CZOCHAC się *ob.* Czechać się. CZOCHRAC *ob.* Czechrać. CZOFAC *ob.* Cofać. CZOKAC *ob.* Ciokać. CZOKAN *ob.* Czekan. CZOKULATA *ob.* Ciokulata. *CZOŁAK *ob.* Wielkoczoły. CZOŁECZKO *ob.* Czoło, Czołko.

CZOŁDAR, a, *m. Pers.* czoldur, przykrycie wełniane kosmate na konie. *Czrtr. Mskr.* eine wollne zottige Pferdedecke. *Croat. barb.* cjultar. (cf. koc, dera) może też i cubrak, eine Schabrake. Ubrawszy konia w kosztowne czołdary. *Pot. Jow.* 217. Koń sekiel wszystek w brod ufarbowany, Na którym czołdar złotem haftowany, *Kchow.* 51. Koń pod złotym czołdarem. *Pot. Syl.* 472. *Pot. Arg.* 810. Rzędy, siodła, czołdary. *Pot. Jow.* 90. (cf. koldra) u *Trotza* CZOŁDRO deka staienna końska, eine Stalldecke.

CZOŁECZKO, CZOŁEM *ob.* Czoło. CZOŁENEK, CZOŁENKO *ob.* Czołnek.

*CZOŁG, a, *m.* czołgacz, płaz, ziemiopłaz, gadzina czołgaiąca się, ein kriechendes Inſect. Słysząc szmer liścia, mniéma, czy się iaki czołg pod krzakiem wiie. *Przyb. Milt.* 276. Bóg o chropawym czołgu, w dobrodzieystw podziele, Tak iak o płomienistym pamięta aniele. *Przyb. Ab.* 111. — § Czołgami *ob.* Czołgiem. CZOŁGAC się *zaimk. konty.*, Czołgnąć się *iednotl.* płazać się, pełzać, pełznąć, chodzić ślizgaiąc się na brzuchu płaskim, kriechen, auf dem Bauche fort gleiten, wie die Schlange und andere kriechende Thiere. *Bs* smućatise; plaziti; *Cro.* hulyatisze, *Rs.* пресмыкаться; *Ec.* пазжити. Gad czołgaiący się, zwierzęta, które nie maią żadnych członków zewnętrznych do przenoszenia się z mieysca na mieysce, ani skrzydeł, ani płetw, ani nóg. *Zool. Nar.* 197. §. O zwierzętach nóżnych, raczkiem, chyłkiem łazić, auf allen vieren kriechen. Czołga się na bałuku. *Bardz. Tr* 11. Chodzić na nogach, iest rzecz przyzwoita; czołgać się zaś na ręku, iest przeciw przyrodzeniu. *Bardz. Boet.* 114. Tróynogi starzec w parze z czwornogiem dziećięciem Czołga się opłakanym ku ziemi przygięciem. *Zab.* 8, 395. *Koryt.* Wieprz, któremu sadło, tak że prawie się czołgał, na ziemię opadło. *Zab.* 15, 411. — §. *Fig.* czołgać się, nie unosić się, nie wznosić się, nizko się wlec, kriechen, ſich niedrig am Boden hinſchleppen, ſich nicht erheben. Poziomym tylko Muza nasza krokiem, ledwo się czołga. *Zab.* 14, 360. niskim tonem śpiewa). Boiąc się czołgać drugi, w obłokach się gubi. *Zab.* 16, 102. — *Moral.* czołgać się, z pokory, uniżać się pokornie, pokorzyć się, aus Demuth gebeugt gehen. Niż mi piora bogomyślności odrosną, czołgać się będę do krzyża. *Psalmod. A.* 3. *b.* Musi się czasem czołgać, by mógł powstać potym. *Przyb. Milt.* 264. Zwyciężeni pod zwycięzcą kształtem iakich po ziemi czołgaią się raków. *Tward. Wł.* 257. ſie kriechen vor ihm. Czołgać się, uniżać się nikczemnie, podlić się, płaszczyć się, ſich kriechend wegwerfen, ſich wegwerfend vor einem kriechen. *Rs.* раболѣпствовáть. (*Hung.* szolgalni z służyć) Czołga się w prośbach, dumny w faworach. *Teat.* 52, 25. Wołą racsey, aby się pod ich czołgano nogami, niżeli żeby mówiono kiedy prawdę bez ogrodki. *Zabł. Rox.* 78. Czołganie się, łasienie; *Ross.* человѣкоугóдіе. §. *Artill.* Gdy kula z armaty nawiasem wystrzelona po pierwszym uderzeniu znowu porwała się do góry, i tak na przemiany padaiąc i skakaiąc, nieprzyiacielowi kilkakrotnie szkodziła, takowe strzelania nazywaią czołgaiące, *Gall.* à ricochet, w początkach nazwano ie głuchemi, *boulets sourds. Jak. Art.* 1, 439. Wyraz ten czołgaiące strzelanie, iuż nieco wziętym iest, ale lepiey naturę rzeczy tey wyraża, na odbitkę strzelanie. *Jak. Mat.* 5, 161. Prellſchüſſe, Prellerſchüſſe. Działobitnie czołgaiące, *batteries à ricochet*, od czołgaiącego strzelania. *Jak. Art.* 1, 369. Prallbatterieen. CZOŁGACZ, a, *m.* pełzacz, czołg, der Kriecher. Rodzay piąty gadu czołgaiącego się, *amphisbaena*, nazywamy czołgaczami, że nie przez sprężynowatość samę, iak inne węże, lecz stulaniem i rozwodzeniem pierścionków członkowatych czołga się. *Kluk Zw.* 3, 37. Wąż czołgacz, *Zab.* 14, 251. §. Nikczemnik podły, bańkę komu świecący, pochlebca, ein (niederträchtiger) Kriecher; *Rs.* раболѣпецъ-заметь, рабскій. CZOŁGANIE się, CZOŁGANIE, — ia, *n.*, CZOŁGANINA, y, *f.* CZOŁG, u, *m.* płazanie się, das Kriechen, das Gekriche. Już wąż (szatan) dąży ku Ewie, nie tak iak przedtym pochyłą czołganiną, lecz do góry się wznosząc. *Przyb. Milt.* 276. §. CZOŁGIEM, CZOŁGAMI *adverbial.* czołgaiąc się, kriechend. Smokowie czołgiem bieżą. *A. Kchan.* 58. Tatarzy czołgiem się podmykali pod okopy. *Tward. W. D.* 65 (na bałuku) Czołgiem idzie przy brzegu. *Tward. Pasq.* 95. Czołgami. *Tr.* CZOŁGANIEC, ńca, *m.* czołgacz, płaz, ziemiopłaz, ein kriechender Wurm, ein Kriecher. Za piękną sobie rzecz ma czołgańcem bydź ziemskim i zaniechać pomocy boskiey, która cię do góry prowadzi. *Birk. Kant B.* 4. *b.* §. Czołganina, das Kriechen, das Gekriche. Piaski wąż orze, długie swego czołgańca zostawuiąc ścieszki. *Bardz. Tr.* 21. CZOŁGATNY, CZOŁGLIWY, a. e, zdatny się czołgać, czołgaiący się, kriechend, zum Kriechen geeignet. *Ec.* пазжимый, пресмыкáемый. Zwierzęta o czterech nogach i robactwa czołgatne i ptastwa. *Leop, Act.* 10, 12. Przymierze z bestyą polną i z ptakiem niebieskim i z czołgatnym zwierzęciem. *Leop. Ozeasz*, 2, 18. Podobieństwo czołgatnych zwierząt. *Leop. Exech.* 8, 10. (ziemiopłazów. 3 *Leop.*) Niektóre z gatunków czołgliwego gadu. *Przyb. Milt.* 227.

Pochod. *Doczołgiwać się, doczołgać się, naczołgać się, odczołgać się, poczołgać się, przyczołgać się, roczołgać się, wczołgać się, zaczołgać się, zczołgać się.*

CZOLISTY, a, e, czołowaty, *frontosus Volck.* 341. Wielkiego czoła. *Mącz.* großſtirnig; *Bh.* čjelatý; *Slo.* čelatý, kdo welké čelo ma; *Sr.* 1. wulkoh tjowack; *Vd.* zhelak, velkozhelaſt; *Ec.* челѣстный, лбистый.

CZOŁKO, CZOŁECZKO, a; *n. zdrbn. rzeczwn.* Czoło, das Stirnchen, eine kleine Stirn; *Bh.* čjilko, čilko; *Rs.* лобокъ, лобочекъ, лобикъ. §. Czołko, czułko, opaska czoła używana od kobiet, ein Weiberkopfputz, eine Stirnbinde. Jeymość w długich kornetach, w czułku i mantolecíku, prezentowała postać naszych prababek. *Kras. Pod.* 1, 145. Ubrać się w czołko albo w duet. *Teat.* 22, 58. Brzydkież to są te czołka, te kaftaniki. *ib.* 54, *b.* 21. Co przedtym chodziły w czołeczkach; dziś o

trzech piętrach noszą fryzury. *ib.* 36, *cf.* 212. (cf. *Ec.* челкѝ, постриженіе волосовъ на лбу для краси.) CZOŁKOWA leymość, w czołko ubrana, t. j. mieszczka, parafianka, prostaczka, *oppos.* kornetowa.

CZOŁN, a, *m.* CZOŁNO, a, *n.* łódka rybitwia, ein Fischerkahn, ein Kahn, ein Nachen, Dest. eine Zille (cf. *Ger.* Schelch, Schale; *Bh.* čjlun, čolnb, čolnbica; *Slo.* člun; *Hung.* tsónak, chonok; *Cro.* chún, ladja ribichka, ladijcza; *Sr.* 2. zoln, zown; *Sr.* 1. tjownik (*Sr.* 1. tjown okręt); *Bs.* cjun, plav, golića; *Sla.* csún; *Vd.* zhoun; (*Vd.* zholn, zkuln; *Crn.* zhovn, zkuln = okręt; *Crn.* zhovnár = maytek; zhovnishe = port; *Chin.* tšoun, czoln); *Rs.* челнъ, плотъ; *Ec.* чóлнъ, бомникъ, лóмочка. Czołno iest z całkowitego drzewa wyrobione i to zawsze przy statkach prowadzą. *Magier.* Czołny albo łodzi z iednego drzewa są wydrożone. *Klon. Fl. Ż.* 1. Czołna do wożenia się po wodzie, bywaią bukowe, sosnowe, topolowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. Przy statkach mieć potrzeba czoln, także dla potrzeb iakich sprawowania i cel odprawienia. *Haur. Ek.* 171. Włożyli go na czoln i szukali naywiększey głębiny w rzéce, tam go wrzucili. *Birk. Gl. K.* 24. Wsiadłszy na czolno, po rzéce pośpiesza. *Przyb. Luz.* 208. CZOŁNEK, CZOŁENEK, nka, *m.* CZOŁNIK, a. *m.* CZOŁENKO, CZOŁNKO, CZOŁNECZKO, a; *n. zdrbn. rzeczown.* Czoln, das Kähnchen; *Bh.* čjlunek; *Sla.* člunek; *Bs.* ciunàk; *Cro.* chunëk; *Hung.* tsonakotska; *Vd.* zholniz = okręcik); *Sr.* 1. tjownitschk; *Ross.* челнокъ, челноченъ; Wsiada w czolnik płytki. *Pot. Syl.* 197. Czolnik mały nieraz z niemi w połmorza fale zalewały. *Pot. Arg.* 229. *Chrośt. Luk.* 156. Czolnek przy brzegu uwiązany. *Warg. Cez.* 35. Wierzbina lub im daie na ich niewielkie czolniki. *Bardz. Luk.* 56. Gdy inne statki płyną pełnemi żaglami, Móy się czołenek puszcza miałkiemi wodami. *Tol. Saut. pr.* – *Anat.* chrząstka czołenko formuiąca, *cartilago urytoenoidea. Perz. Cyr.* 1, 148. Czołen czyli zaklęsnina ucha, *scapha, Perz. Cyr.* 1, 180. der Ohrtrichter. §. Czolnek tkacki, iglica tkacka, narzędzie pospolicie drzewiane, na które nawiiaią się nici na wątek, i przerzucone przez podłużną przędzę, rozciągnioną na nawoiach, z nią się mieszaią, das Schiff der Weber, das Weberschiff, die Schießspuhle, der Schütze *naucula*; *Bh.* čjlunek; *Rg.* cjúnak, soviello, sovillo; *Vd.* snovaunizа; *Rs.* мякальный челнокъ, челнъ, *Ec.* чолнóкъ мякательнй. Kończystym czolnkiem wątek w środek zapuszczony Chyżemi palcy miecą z tey i owey strony. *Otw. Ow.* 216. Wątek w ostrym czolniku środkiem samym lata palców dzielem. *Zebr. Ow.* 128. (cf. płocha) Gdzieby same czolnki tkaczego rzemiosła tkały, nie potrzebowalibyśmy mistrzów. *Petr. Pol.* 15. §. Czolnek do kadzidła, narzędzie kościelne, z którego ksiądz kadzidło do turybularza czyli kadzilnicy sypie, od kształtu łodkowego rzeczone, zowie się też i łodka, die Weihrauchsbüchse in den Kirchen. Wystawił kościoł wielki i bogaty, Tamże wniósł wszystkie stoły i oltarze, Czolnki, kazidlnie i turybularze. *Odym. Sw. G.* 2. *b.* – 2.) CZOŁNIK, łodnik, der Schiffer eines Kahns; (*Vd.* zolnàr, zholnar, veslar *remex.* CZOŁNISKO, a, *n.* czoln niewiele wart, niezgrabny, ein ungeschickter häßlicher Kahn. Trzask nazbierał z czolniska starego. *Bardz. Luk.* 148. W czolnisku przewieziony. *Bardz. Tr.* 511. CZOLNY, a, e, od czolna, Kahn-, Nachen-. 2.) Czolny, czołowy, od czoła, Stirn-. *Artill.* Czolny rygiel, czolna szpona, sztuka drewniana, spaiaiąca w samym środku dwie ściany łoża armatnego. *Jak. Art.* 5, 288. das Queerholz, das in der Mitte die Lavette verbindet. *Lesk. Mier.* 2, 211. (*ob.* czoło łożowe armatne).

CZOŁO, a, *n.* Czołko, Czołeczko *zdrbn.* qu. v., wydatna część przedniey głowy nad oczami między skroniami, die Stirne; *Bh.* čjelo; *Slo.* čelo; *Bs.* celo; *Sr.* 1. čjolo, tjowo, (tjolizna = brow); *Sr.* 2. zollo, lišina; *Sla.* cselo; *Rg.* celo (celo *Summitas*); *Vd.* zhellu, zhelu; *Crn.* zhêlu (= mózg; zhelàda = helm); *Cro.* chèlo; *Ec.* чело́ (чела скалы nadbrzeżne); *Rs.* лобъ, лбá, лбúна, лобовúна. Jan Chodkiewicz czoła był wysokiego. *Birk. Chod.* 2, (*ob.* czolisty). Od czoła damy modne stroią się i przystoynie udaią. *Mon.* 69, 588. (*ob.* Czołko, czoleczko) Ryć czołem, brodą, w ziemi, w błocie, pogrążonym bydź, bis an den Hals versunken seyn, hingestreckt da liegen; Ten który chciał sto sążniów buiać nad sokołem, Potknął się i w szkaradnym błocie ryie czołem. *Zab.* 16, 87. *Tręb.* §. Czoło, siedlisko radości lub smutku, ukontentowania lub nieukontent. i, t. d. die Stirne, als Sitz der Heiterkeit oder Betrübniß, Zufriedenheit oder Unzufr. W samym niebezpieczeństwie nie zmarszczyła czoła. *Leszcz. Cl.* 30. die Stirne runzeln; *Vd.* zhelu gerbati, zagerbati). Zwykli, gdy czuią, że ich kto o co prosić ma, czoła pomarszczyć, kozła postawić, brwi do kupy zegnać, twarz odwrócić. *Gorn. Sen.* 5. Na mieyscu ochoty twarzy wnet surowe i posępne, i czoła kwaśne Saturnowe pokażą mu. *Tward. Wł.* 132. Gdzie chęć przychylna, uprzeymość wesoła, Nikt się nie krzywi, nikt nie sępi czoła. *Zab.* 16, 187. *Kniaź.* – *Cro. Prov.* Kade szërcze ni veszelo, Raduvat'sze némre chèlo). Czoła iasnych niebian podła chuć nie chmurzy. *Przyb. Milt.* 105. Jey czoło zdało się bydź rozpogodzone. *ib.* 145. Łatwo z iey poznać możesz czoła, Jak iest z odwiedzin twych dzisiay wesoła. *Zab.* 16, 77. Nie chciał i naymniey o tym trudzić czoła. *Kul. Her.* 48. (kłopotać się, mozolić się). – Czoło, siedlisko poczciwości, wstydu, lub przeciwnie, die Stirne, Sitz der Ehrlichkeit, Schaamhaftigkeit, oder des Gegentheils. Na czele mieć lub nie mieć napisane, n. p. Cóż dziwnego, że zwiódł, nie miał na czele napisano, że hultay. *Oss. Wyr.* (z pozoru nie można było wyczytać, iaki wewnątrz.) Nieletko zaufałem mu, bo iego czoło go wydawało. *Oss. Wyr.* Piątnowany będzie nosił na swym niewstydliwym czele te litery, które godzien, żeby na oczach iego napisane były. *Gorn. Sen.* 320. Wedle starey przypowieści, u tych niemasz czoła, u których wstyd zagasł. *Modrz. Baz.* 201. (*ob.* bezczelny; *effrons*, *Gall.* effront, stirnlos, unverschämt). Gdybyś cokolwiek miał czoła, sam wstyd powinnienby cię przerobić. *Min. Ryt.* 3, 23. (sromu, wstydu, Schaam, Schaamhaftigkeit. Niewiasty te, iuż wstyd z czoła starłszy, zakusiły niewstydliwey miłości. *Petr. Ek.* 102. (psu oczy przedały). Otrą czoła, a iawnie bez wstydu wszystko złe broić będą. *Jer. Zbr.* 7. Swiat teraz bez sumnienia, bez wstydu, bez czoła. *Zab.* 6, 16. Już teraz bez czoła iawnie iął gwałcić. *Birk. Dom.* 19. Czoło miedziane, nieczułość na honor, na wstyd, eine eherne Stirne. Trzeba mieć czoło miedziane, kto co chce na świecie wskórać. *Kras.*

Dos. 57. Po tak niegodney akcyi, iakiem czołem śmiałbyś się pokazać przed nią? *Teat.* 53, 2. (chybaś naybezczelnieyszy). Czoło, bezczelność, bezwstydność, z śmiałością i zuchwalstwem, Stirnlosigkeit, Schaamloſigkeit, Frechheit, Keckheit. Kto ma czoło po temu i kredyt, może się podpisu swey ręki zaprzeć. *Teat.* 7, *c.* 20. Czoła na to potrzeba! *Oss. Wyr.* Jak do potęgi przyszli, ku większey wzgardzie swey przysięgi, czoło śmieli pokazać. *Tward. Wł.* 47. (hardzie się stawić). Z wysokiego czoła, górnie dzieci swoie przyodziewaią. *Glicz. Wych. F.* 3. *b.* (zuchwale, dumnie). §. Czoło, przód czyli wierzch rozmaitych rzeczy, die Stirne, die Fronte, der höhere, erhabnere, vordere Theil verſchiedner Dinge: czoło budynku, facyata, die Vorderſeite eines Gebäudes. Każde czoło u sieni i u bramy w koło było pod iedną miarą. *Radz. Exech.* 40, 14. Komory tey bramy, czoła iey i ganki iey i okna . . . *Budn. Ezech.* 40, 36. – *Artill.* naywyższa i nayszérsza część łoża armatnego zowie się przodkiem albo czołem. *Archel.* 3, 60. die Laffetenſtirne. – Czoło okrętowe, brzeg, der Bord eines Schiffs. Czoło okrętów bardzo wyniosłe, burzliwościom i szturmom gwoli. *Warg. Cez.* 62. – Czoło koła, die Stirne, der Rand eines Rades. Czoło koła iest sama okrągłość powierzchna koła. *Sol. Arch.* 49. – *Milit.* czoło woyska, front, die Fronte einer Armee; *Rs.* спрóти. Litwa miała na Niemców w czoło uderzyć, a Prussowie z tyłu i z boków. *Stryik.* 324. von vorne, von der Fronte (cf. czał). Giedymin w bok Prussakom uderzył, tak iż się musieli z czoła do boczney bitwy obrócić; Litwa zaś w iednakiey sprawie i na czele i po bokach stoiąc, tym śmieley nacierała. *Stryik.* 350. Uczynił Sędziwoy czoło szerokie, aby się tym większe woysko zdało. *Gwagn.* 272. Litwa z czoła ściśniona i z sadu, pierzchać poczęli. *Stryik.* 210. Iż wszyscy byli chciwi ku potykaniu, nie mogli się zgodzić o czoło pierwsze, kto się miał pierwey potykać. *Biel. Kr.* 468. Pędzili ich na samo czoło kosza. *Warg. Cez.* 78. (do samego kraiu obozu *ob.* kosz); Czoło postawić, czołem się stawić (*oppos.* tył podawać) ſich einem ſtellen, ihm die Spitze bieten. Nie wierzyli, aby kto miał bydź tak śmiały, by czoło wystawić miał przeciw nim. *Birk. Zyg.* 29. Z woyskiem tym mógł każdego czasu nieprzyiacielowi czoło postawić. *Nar. Hist.* 2, 65. Czołem też to niewinności trzeba się stawić potwarcom. *Teat.* 33, *d.* 39. (odważnie, śmiało). Wszystek sposób woyny należy na samych żołnierzach, gdy się czołem opieraią. *Bas. Sk.* 342. Na czoło zachodzić, naprzeciw iść czemu, grade entgegen gehen. Z góry on zaraz wszystkim przeciwnościom na czoło zachodził. *Oss. Wyr.* Czoło w czoło, oko w oko, Stirn gegen Stirn proſto naprzeciw, grade gegen über. Podczas pełni, kiedy czoło w czoło słońce pogląda na miesiączne koło. *Susz. Pieśń.* 3. *T.* Na czele bydź woyska, dowódzcą bydź an der Spitze der Armee ſeyn, commandiren. Na czele interessów, rządów, przełożonym bydź (*ob.* naczelnik.) *Fizyca* na czele, z przodu, von Vorne. Siadł przy ołtarzu i z onym tak wiele Stało prałatów po bok i na czele, *Chelch. Popr. A.* 2, *b.* – Na czoło wyieżdżać, na popis wyieżdzać, ſich womit hervor thun, damit groß thun, prahlen. Fałsz to iest, czém na czoło wyieżdżamy, że . . *Pilch. Sen. list.* 2: 365. Ze swoim na czoło, z cudzym do kąta, choć dobre *Fredr. Ad.* 23. (każda liszka swóy ogon chwali). §. Czoło, prym, wybór, okrasa, zaszczyt, der Vorzug, die Ehre, die Zierde, das Haupt, das Vornehmſte, Auserleſenſte. (cf. cel, celować). Przypowieść, pierwsze czoło, niż tył, to iest, lepsze, *Kosz. Lor.* 58. Wszystkich hetmańskich czynów dank i czoło, sprawa Chocimska. *Susz. Pieśń.* 3, *G.* 3. *b.* Cabany wychowałe, czoło pyszney trzody. *Zim. Siel.* 203. Owieczko moia, duszy mey duszo, Zadne mnie teraz rozrywki nie wzruszą, Bom stracił czoło mey trzody. *Karp.* 1, 39. Dam kozła, ktory czołem iest między memi trzodami wszystkiemi. *Past. F.* 52. Czoło narodu, obywatele, którym kray szczęście swoie powierza. *Dyar. Gr.* 135. Zebrał starsze Izraelskie i czoła familii. *Leop.* 2, *Par.* 5, 2. (przednieysze, *Bibl. Gd.*) Michałowicz, czoło partyi swoiéy. *Pam.* 85, 1, 789. (głowa, naczelnik, herszt). Po wywiewaniu zboża, pierwsze od wiatru, ile cięższe, iest czoło, średnie pospolite. *Kluk. Ros.* 3, 233. Między pismami Seneki czoło trzymaią listy. *Pilch. Sen. list. pr.* (pierwszeństwo, prym maią). U niektórych statek sam i powaga ma czoło; i w kim to widzą, to iuż u nich wielki człowiek. *Gorn. Dw.* 16. (jedna sobie szacunek). §. U kucharza: czoło, tłustość na wierzch się wzbiiaiąca (cf. okrasa), die Fettaugen, das Fett, das oben auf ſchwimmt, wenn etwas gekocht wird. Gdy się mięso gotuie, zbieraią czoło, i w osobną rynkę składaią na omastę innych potraw. *Oss. Wyr.* §. Czołem bić ziemię, schylać się ku ziemi aż czołem iey się tykać, mit der Stirne die Erde berühren, ſich tief bis zur Erde bücken. Trzy razy czołem w ziemię uderzył i pocałował. *Star. Dw.* 58. Między zewnętrznemi wewnętrzney czci boga znakami iest u nabożnych i ten, że czołem biią w kościele; ztąd czołem bić, właściwie cześć bogu oddawać; przenosząc zaś do ludzi, przesadzać w uszanowaniu; *Rs.* бить челомъ wyraz zakazany przez Katarzynę II. auf ſein Angeſicht zur Erde niederfallen. Porzucił się na ziemię głęboko schylony, Wylia czołem pokorne ukłony. *Przyb. Ab.* 109. Stanęli przed książęciem chłopi skarżąc się o krzywdy swoie, z pokłonem czołem nisko bili. *Stryik.* 314. Czołem komu bić, cześć go za boga, adorować go, czołgać się przed nim, pokorzyć się, (cf. upadać do nog, do stóp) verehren, anbeten, ſich vor einem demüthigen, vor ihm kriechen. Konstantyn W. do tego wszystkich poddanych wiódł, aby z nim Chrystusowi czołem bili, a kłaniali się bogu. *Sk. Zyw.* 273. Narody to bałwanom czołem biły. *Birk. Kant. B.* 4. Po śmierci Wacławowey Władysławowi panowie i szlachta poczęli bić wnetże czołem. *Biel. Kr.* 173. Swemu obrońcy uderzmy czołem. *Past. F.* 201. Czołem wielkiemu hetmanowi wolę uderzyć, a niźli szczęścia daley pokusić. *Birk. Zam.* 33. Ryngołtowi potym Pruskie książęta z daleka biły czołem, po szkodzie mędrszemi będąc. *Stryik.* 243. Zna on tę śliczność a czołem nie bije, *Past. F.* 33. – *Czołem! z nayniższy pokłon! nayniższy sługa, Unterthänigſter, Serviteur! Gehorſamſter! Czołem wprzód, czołem, obay się witaią, I wzaiem dokąd i zkąd się pytaią. *Jabl. Ex.* 36, Czołem Miłości Waszey Rossyiskie kniehynie, Czołem panienki Lackie, czołem wam hoginie, Zeguam was, *Zim. Siel.* 320. Czołem za cześć, *conuiuio lauto accepti lastos ac gratos*

se postridie restantur. Cn. Ad. 135. (cf. cześć; uczta) mit danken für gütige Bewirthung. *Macie* dziękuięć, miey cześć i chwałę; czołem za cześć, bywa też mówiono. *Mącz. (ob.* cześć, pokłon, ukłon cf. czapka za biret) **CZOŁOBARWY, a, e, czoło barwiący, krasząc, die Stirne zierend. Wiążą mię czołobarwe kolory twey twarzy, *Zab.* 8, 224. CZOŁOBITNIA, i, *ż.*, bicie czołem, naypokorniey szy ukłon, die Verbeugung mit der Stirne bis an die Erde, die tiefste Verbeugung; *Ross.* колѣнопреклоне́нїе; (*Ec.* челобѣ́тня, челобѣ́тье suplika, челобѣ́тчикъ suplikant). Ukłoń pierwszy czyni we drzwiach, ktory stanie za czołobitnią. *Mon.* 68, 238. – Czołobitnia s CZOŁOBITNOSC, ści, *ż.* cześć, czczenie, naywiększe uszanowanie, adoracya, Verehrung, Anbetung, tiefste Unterthänigkeit, demüthigste Unterwerfung. Murzynowie przed nią czołobitnie czynili, a nieprzyiaciele iey proch podnóżkowy lizali. *Birk. Zbar. B. b.* Niechże tedy uniżona za to będzie czołobitnia bogu. *Psalmod.* 92. J serca i bramy miała stolica otworzone z czołobitnią pana czekaiąc. *Tward. Wł.* 16. Ciebie boga chwalimy, pana wyznaiemy, Tobie czołobitnią nizką oddaiemy. *Kchow.* 349. Prędkonogi Tatarzyn, także Turczyn srogi Czołobitnią nizką do twoiey odprawuią nogi. *Pet. Hor. F.* 2. *Tward. Misc.* 8. W iakieyem godności Zostawała niedawno, i czołobitności Jakiem brała od ludu . . . *Ustrz. Klaud.* 66. quantisper *procerum cingebar studiis*). Ona wielu zalotników do czołobitności przed sobą ciągnęła. *Bals. Sw.* 2, 84. CZOŁOBITNY, a, e, CZOŁOBITNIE *przysłk.*, nayuniżeńszy, allerunterthänigst, unterwürfig. Czołobitne oddał ukłony. *Zimor. Siel.* 285. Te ozdoby tym równe, które bogom czynią, Ten ukłon czołobitny, iakby przed boginią. *Min. Ryt.* 1, 150. Dziękuięć czołobitnie. *Pot. Jow.* 1. CZOŁOBITNE *subst. neutr.*, czołobitnia, uniżoność, die höchste Ehrerbietung, Ehrenbezeugung. Miasto pokłonu i czołobitnego, Posyłam kolędę, anioła pańskiego. *Birk. Zam.* 1. CZOŁOWY, a, e, od czoła, Stirn- ; *Boh.* čelní; *Ross.* лобовый, лобный, лобковый; Kość czołowa na przedniey części czaszki głowney. *Krup.* 1, 20. §. Na czele czyli przodzie się znayduiący, an der Spitze befindlich, Vorder- . . Skoczył z trzemaszty ussaryi na piechotę czołową nieprzyacielską. *Nar. Chod.* 1, 159. §. Przedni, celny, główny, Haupt- , vornehmst. Ulice w ogrodzie czołowe i ulice węższe. *Kluk Rośl.* 1, 41. Do sieyby ziarna powinny bydź zupełne, ważne, czołowe, iak nazywaią. *Kluk Rośl.* 3, 189. CZOŁOWATY, a, e, na kształt czoła, wielkiego czoła, czołisty, mit einer Stirne, stirnig, großstirnig. *Cn. Th.* CZOLSKO, a, *n*, *pogardz.* nieforemne, niekształtne czoło, eine ungeschlachte Stirne; *Rs.* лби́ще (cf. łbisko).

Pochodz: *czelny, naczelnik, naczelny, bezczelnik, bezczelny, bezczelność, przyczołek, wielkoczoł, czołisty, cf. czelność, cf. czeladź, cf. człowiek.*

CZOMBR *ob.* Cząbr.

CZOP, a, *m.* kończaste drewno do zatykania beczki, der Zapfen, *Bh.* čípy; *Slo.* čep; *Hg.* tsap; *Sr.* 2. zop; *Sr.* 1. tjop; *Cro.* chèp, czep, pipa, vinotochka; *Vd.* zhep, zhop, pipa, veishniza, sotik, veha, pila; *Crn.* zhêp; *Sla.* pipa; *Rs.* пробка; (*Lat.* cippus; *Ital.* ciaffo). Czop beczki. *Mon.* 71, 96. Wvięto czop; nawarzyło się piwa, trzeba go wypić. *Teat.* 31, 80. (cierp' za swoie winy). W obłokach bóg wody trzyma, iak pód czopem, By nagłym świata nie zlały potopem. *Chroś. Job.* 95. Handlować i korcem i czopem, *Jabł. Ez.* 158, (i żytem i trunkami, mit Getränke handeln). Pospolstwo drą, aż do czopa, aby były zbytkom nakłady. *Psalmod.* 85. (aż do dani od trunków *ob.* czopowe). Czopem się często żegnał. *Kchow. Fr.* 150. (podlewał sobie, sączypiwosz, moczywąs, kufel mu patrzy z oczu, moczymorda, ein Vollzapfen, ein Naßkittel). Piwo młode czop wysadzał *Off. Wyr.* (młody niecierpliwy władzy nad sobą). Uchyl czopu, wnet będzie po piwie. *Off. Wyr.* (niech nie będzie karności, wszystko póydzie wniwecz). §. Czop, zarzezanie drewna do wiązania. *Cn. Th.* der Zapfen an einem Zimmerholze, womit es in das andere gefugt wird. Czop, biegun, oś, na którym się co obraca, iak n. p. drzwi, der Thürzapfen, die Angel, der Zapfen; *Slov.* čep w dwerjch. Czopy nazywaią się końce iakiegokolwiek walca, na których on się obraca. W armacie są to dwa walki, z teyże materyi co armata, na których rura iak na osiach spuszcza się na dół, albo podnosi się do góry. *Jak. Art.* 3, 289. die Schildzapfen an der Kanone, an den Mörsern. *Lesk. Miern.* 2, 240. §. Czop liny, zowie się u flisów koniec polney liny, do którego zaczinaią się flisi. *Magier*, das Tauende, woran sich die Schiffzieher spannen. §. Człowiek czop, gap', drągal, kol, głupiec, niezgrabiasz, ein dummer Stock, ein Klotz. Stoi na kształt czopa, i nic dowcipnie powiedzieć nie umie. *Teat.* 11, 17. CZOPEK, pka, *m.*, CZOPECZEK, czka, *m. zdrbn.*, mały czop, ein Zäpfchen, ein kleiner Zapfen; *Bh.* čípek; *Sr.* 2. zopik; *Sr.* 1. tjopik; *Cro.* chepecz, chepicz; *Vd.* zhopezh, zhopzh, zhepizh, pipek, piliza, sabertva). Czopek wrzecionowy; *Bh.* rzepowe u wrzetena, wypukłość pewney części żelaznego wrzeciona, na którym robi się glinianą kula czyli dusza bomby. Ten czopek oblepiony gliną, służy do ukształtowania oka bomby. *Jak. Art.* 3, 289. der Spindelzapfen, Walzenzapfen. Czopek do flaszy, zatyczka, korek, der Stöpsel. Czopki do flasz, butlów, bywaią z kory korkodębu. *Kluk Rośl.* 2, 68. Butelkę czopkiem dobrze zatkać. *N. Pam.* 17, 212. Buteleczka czarna z krzyżykiem na czopku. *Teat.* 24, 171. *Czrtr.* (starego wina butelka zapieczętowana). §. Czopek lekarski, supozytoryum, *suppositorium*, rzecz słupkowata, z płótna, bawełny, mydła, słoniny i t. d. którą wsuwaią w otwor zadni, podług rozmaitych chorob przypadków. *Dyk. Med.* 1, 631. ein Stuhlzäpfchen, Zäpfchen. Na zapieczenie psu w zadek mydlany czopek wetknąć. *Ostror. Mysl.* 25. §. Czopek na podniebieniu, ięzyczek, *uvula*, ciało okrągławe, gąbczaste, zawieszone w głębi podniebienia na korzonku ięzyka. *Dyk. Med.* 2, 673. das Zäpfchen hinten am Gaumen; *Vd.* zhepizh, jesizhek, zapfel; *Sla.* résa; *Bs.* resa, jezicjąc od ghrilla; *Cro.* chepecz). Czopka spadnienie, ocieczenie, żaba. *Cresc.* 258. *Cn. Th.* Proszek ten z miodem goi w gardle iagodę, którą zowią czopek. *Spicz.* 159. §. Czopek, krtani błonka w uyściu iey, głosowi służąca, krtani w iedzeniu broniąca, *epiglottis. Cn. Th.* der bewegliche Deckel der Luftröhre, der Zungendeckel, der Zapfen.

CZOPOWAC *cz. ndk.*, zaczopować *dk.*, zatykać czopem, verzapfen; mit einem Zapfen verkeilen. §. Czopować, *dok.*

ok. odczopować : czopowe opłacać (cf. mycić, odmycić, clić, odclić). Zapfengeld zahlen, Trankſteuer zollen. Wina iuż odczopowane urząd pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. *Vol. Leg.* 3, 58. CZOPOWNIK, a, *m.* poborca czopowego, der Zapfengeldeinnehmer, Trankſteuereinnehmer. *Vol. Leg.* 2, 667. CZOPOWY, a, e, od czopu, Zapfen : . Czopowa dziura *Rs.* долбёжь. Czopowy brat, kuflowy, piwosz, moczymorda, moczywąs, czopem się żegna, ein Vollzapfen; ein Naßkittel, Bruder Saufaus. - *Artill.* Opaſka czopowa, obrączka opasuiąca czopy armaty. *Jak. Art.* 3, 306. das Zapfenband, der Zapfenreifen. Czopowa sztuka, ta część armaty, gdzie się dwa boczne czopy abo wałki znayduią, na których rura się spuszcza i podnosi. *Jak. Art.* 3, 289. das Zapfenſtück in der Kanone. Armatę dzielą na denną sztukę, na czopową i wylotową. *Leśk. Miern.* 2, 240. - CZOPOWE, ego, *n. Subſtantiue* w Polszcze opłata od rozmaitego rodzaiu trunków. *Kras. Zb.* 1, 222. das Zapfengeld, die Trankſteuer; *(cf. kotlowe)*; *Bh.* pobečowne, poſudne (*ob.* sęd); *Vd.* pitna vezha, taza od pitja). Wszyſtkie miasta od wyrobku piwa, gorzałek i wszelkich miodów, czopowe do skarbu wnoszą. *Skrzet. P. P.* 1, 345. CZOPUCH *ob.* Cepuch. (*Vind.* zheppoun : wielki czop.

Etym. *cf. czepić, szczupły* Bh. čjipljý; *sopel.*

Pochodz: *doczopować, odczopować, zaczopować.*

CZORT *ob.* Czart. CZOS *ob.* Cios. CZOSAC *ob.* Czesać.

CZOSNACZEK, czka, *m. alliaria*, das Knoblauchskraut, ziele po drogach i dąbrowach nizkich rosnące, śmierdzące iak czosnek. *Kluk Roſſ.* 2, 216. Lauchel, Waldknoblauch. CZOSNAK, u, *m.* gatunek ozanki, *Teucrium Scordium*, ma zapach czosnkowemu podobny. *Kluk Dyk.* 3, 109. Ozanka czosnkowa. *Jundz.* 305. der Lachenknoblauch, Waſſerbathengel. CZOSNEK, - snku, *CZOSTEK, - ſtku, *m. allium*, der Lauch; *Bh. et Slo.* čjeſnek, čeſnek; je z rozdjilnych straucku frostly gsa, rozčeſuge ſe, rozbira; *Sla.* cseshnjak, bili luk; *Vd.* zhesnik, zhesen, knoblach, riesanje, fol; *Crn.* zhèsn; *Rg.* cèssan; *Cro.* cheshnyak, cheseny; *Dl.* luk csessni, cheszan; *Bs.* lùk cesan; *Rs.* чеснокъ; *Ec.* чосноκъ, rodzay bardzo liczny i cebulę w sobie zamykaiący. Gatunki iego u nas są: płodziszek, por, ogrodowy czosnek, rokambuł, głowkowy, łuk, cebula szalotka, ogrodowa, tatareczka. *Kluk Dyk.* 2, 21. Czosnek pospolity; *allium ſatiuum*, der Knoblauch; *Sr.* 1. łobowł, *Dyk. Med.* 1; 634. rozmnażaią go, główkę iego na części rozebrawszy. *Kluk Rośl.* 1, 212. (cf. czosać). Czosnek babczy, psi, niedźwiedzi, *allium ursinum*, Bärenlauch, Hundslauch, Ramſel, *Syr.* 1231. *Rs.* черемица, черемша, черемушка. Czosnek z nasienia *Rs.* свѣнецъ, czosnek Syberyiski самаунъ, Czosnek polny, *allium agreſte. Urzęd.* 17. wilder Knoblauch. Czosnek winniczny, *ampeloprasſum*, rośnie na winnicach *Urzęd.* 18. der Weinlauch. Czosnek łuczek, łuczny czosnek, łuczyczosnek, czosnek ługowy, biały, słodki, Włoſki. *Cn. Th. allium ſchoenoprasum*, Schnittlauch; *Crn.* drobnák. *Prov.* Czosnek ma białą głowę, a ogon zielony. *Rys. Ad.* 7. (stary, lecz iary). Czosnek trzykroć przesadzony obraca się w truciznę. *Rys. Ad.* 5, (zbytne powtarzanie szkodzi). Niedbay, chociaż zła wieść o tobie gruchnie, Kto nie ie czoſtka, pewnie nim nie cuchnie. *Zegl. Ad.* 7. (niewinność puklerz). 2.) Czosnki, zaczosane pale, zasieka, palisady, rogatki, Spitzpfähle, Paliſaden, Verhaue, Schlagbäume. Ciernie, czosnki albo rogatki. *Chmiel.* 1, 464. Miaſto wałem, czosnkiem z palów zaoſtrzonych i przekopem warowne. *Fal. Fl.* 148. Wysieść z pletnicy nie było gdzie, bo brzegi wysokie były, a Moſkwa do tego czosnku nasadziła. Przeto Zamoyski, kazawszy znieść koce i w wóry ich nakładłszy, dał każdemu po worze, którychby namiotali na on czosnek. Na brzeg wysiadłszy, nie uczynili tak, iak im był rozkazał, nie namiotali worów na czosnek; ale zaraz ięli czosnek siec, i wysiekłszy, pod parkan się ukwapili. *Biel. Kr.* 716. U Trotza czosnek, kolec na nogi, eine Fußangel. CZOSNKOWAC *cz. ndk.*, zaczosnkować *dk.*, czosnkiem zaprawiać; mit Knoblauch anmachen. Czosnkowany, *alliatus. Cn. Th.* CZOSNKOWATY, a, e, na kształt czosnku, knoblauchähnlich; *Ec.* чеснокóвидный. CZOSNKOWY, a, e, od czosnku; Lauch :, Knoblauch;; *Bh.* čjeſnekowý; *Ec.* чеснокóвый; *Rs.* чеснóчный, луковый, лучный. Czosnkowa główka. *Dyk. Med.* 1, 634. *Ross.* чеснокóвка. Czosnkowy moździerz *Ross.* чеснóчница. Czosnkowa polewka *Crn.* bozpôr). Czosnkowy zagon *Carn.* zhèsnishe). Czosnkowe pole *Carn.* zhesnouje). Czosnkowy przedawca *Boh.* čeſnekař, *w rodz. żeńſk.* čeſnekařka. Czosnkowy członek *ob.* członek). Czosnkowe ziele, gęsi poley, *Carn.* kremuz, kirshét, *alliarium*, ma korzeń czarny, który czosnkiem wonia. *Urzęd.* 22. *ſcordium*, Lachenknoblauch. *Krup.* 5, 205.

*CZOSTKA *ob.* Czeſtka, *zdrbn. rzeczown.* część.

*CZOSYK, a, *m.* nać, ein Schoſſ, Schöſſling, Sproſſe. Młode czosyki albo łodygi, które się na kapuście albo, też na inszych ziołach na ostatek puszczaią, podczos, *cyma. Mącz.*

*CZOSZ, *CZUSZ, *CUSZ, : co iest, to iest, iest, *Lat* i. e. was iſt, das iſt, iſt, mianowicie, nämlich. Umnieyszyłeś go, czusz, pana Chryſtusa syna twego. *Wrob. Zoll.* 16. Dziwne dzieie, czusz, starego i nowego zakonu, *ib.* pamięta ich, czusz, poganów, *ib.* 17. Aby w tego, który miał przyiść po nim, wierzyli, to cusz, w Jezusa. 1 *Leop. Act.* 19, 4. (to iest, w Jez. 3 *Leop.*). Co sieiesz, nie sieiesz onego zboża, co ma być, ale gołe ziarno, to cusz albo pszenicę albo czego innego. 1 *Leop. Kor.* 15, 37. Żebyście odtąd byli innego, to cusz tego, który zmartwychwstał. 1 *Leop. Rom.* 7, 4.

*CZTA, uczta *ob.* Cześć.

CZTERDNIOWY, CZTERDZIENNY *ob.* Czterodniowy, Czterodzienny. CZTERDZIESCI, - stu, dziesięć cztery razy, vierzig; *Bh.* čtyřidcet, čtyřideti; *Slo.* ſtiricat; *Slav.* csetérdeset; *Sor.* 1. ſchtyrzecji, jterczetjo; *Sor.* 2. ſtürijaſchcja, ſtürjaſcza, ſtürijaſtet; *Bs.* ceterdeset, cetrrideset, czetrrideseti; *Vd.* shtirideset, shtirredi, ſtiredi; *Crn.* shtirdéſet, shtiridesiti; *Cro.* cheterdeszet; *Dl.* chetreszti; *Rg.* cetardesét, cetreesti; *Ec.* четыредесять; *Rs.* сóрокъ (cf. sorok). CZTERDZIESIĄTNICA, y, ż. pierwsza niedziela w poſt, iż iuż ieſt w czwartym dziesiątku dni do Wielkiey Nocy. *Sk. Kaz.* 86. (cf. siedmdziesiątnica) der erſte Sonntag in der Faſten, Invocavit,

Wstępna niedziela. - §. ob. Czterdziestnica. CZTERDZIESIĄTNIK, a, *m.* heretyk, członek sekty czterdziesiątników, to iest tetradytów i Apollinarystów. *Pimin. Kam.* 29. eine Art Ketzer. CZTERDZIESTEK, stka, *m.* ogół z czterdziestu, eine Zahl von Vierzig, ein Ganzes von Vierzig Stück. *Bzow. Roz.* 26. CZTERDZIESTOWKA, i, ż., CZTERDZIESTNICA, CZTERDZIESIĄTNICA, y, ż. post wielki, 40 dni trwaiący, die große Fasten, die vierzigtägige Fasten; *Rg.* cetardesetizza, korizma; *Cro.* cheterdeszeticza, cheterdeszetnicza, cheterdeszetka, korizma, poszt 40 dan; *Dl.* posztna, chiterdeszeticza; *Bs.* korizma; *Rs.* четыредесятница. Czterdziestnica postów ma świadectwo i w starym zakonie z postu Moyżesza i Heliasza, i z ewanielii, bo tyleż dni Pan pościł. *Sk. Kaz.* 110. Czterdziesiątnica, *Pimin. Kam.* 84. - §. Adwent nazywał się też kiedyś czterdziestnicą, że czterdzieści dni do wielkich świąt poszczono *Cer.* 1, 184. §. Czterdziestnica, kobieta 40 lat maiąca, eine Vierzigerinn. CZTERDZIESTNIK, a, *m.* czterdziestek, liczba czterdzieści w sobie maiąca. *Cn. Th.* ein Ganzes von vierzig Einheiten. §. Człowiek czterdziestoletni, ein Vierziger. CZTERDZIESTNY, a, e, czterdzieści maiący, vierzig enthaltend. Post w liczbie swych dni czterdziestny. *Groch. W.* 62. Postu czterdziestnego nie pościł. *St. Dz.* 788. *Sat. Prob.* 153. CZTERDZIESTODNIOWY, CZTERDZIESTODZIENNY, a, e, CZTERDZIESTODNIOWO, CZTERDZIESTODZIENNIE *przysłk.*, dni czterdzieści trwaiący, lub co 40 dni przypadaiący, vierzigtägig; *Slov.* ſtiricatodénni; *Vind.* shtiredidanski; *Ross.* четыредесятодневный. CZTERDZIESTOGODZINNY, a, e, CZTERDZIESTOGODZINNIE *przysłk.*, godzin 40 trwaiący, vierzigſtündig; *Vd.* shtiredivuren; *Rs.* сорочинный, сорокоустный. Czterdziestogodzinne nabożeństwo, *Rs.* сорокоустіе, сорокоусть, сорочины. Modlitwy czterdziestogodzinne po kościołach nakazano. *Tward. Wł.* 95. CZTERDZIESTOLETNI, a, ie, CZTERDZIESTOLETNIE *przysłk.*, lat czterdzieści trwaiący lub co 40 lat przypadaiący, vierzigjährig: *Boh.* čtyřicetiletý, čtyřidcetiletý, *Sr.* 1. ſtercetletné. CZTERDZIESTOLUDNY, a, e, ludzi czterdziestu maiący, vierzig Mann habend. Czterdziestoludną gromadę ſtrachem przeraził. *Mon.* 73, 571. CZTERDZIESTY, a, e, w porządku po trzydziestym dziewiątym następuiący, der Vierzigſte; *Bh.* čtyřidcátý; *Slo.* ſ'tiricátí; *Sr.* 1. ſchtyrzeto, ſtércetero; *Sr.* 2. ſtürijaſti; *Sla.* cetérdeseti; *Rg.* cetardeseeti, cetardésti, cetverodesseti; *Cro.* chetérdeszeti; *Dl.* chetverodeszeti; *Crn.* shtirdesetè; *Vd.* shtirredni, shtirideseti; *Ec.* четыредесятый; *Rs.* сороковой. CZTERLETNY *ob.* Czteroletni. CZTERMIESIĘCZNY, a, e, CZTERMIESIĘCZNIE *przysłk.*, cztery miesiące maiący, lub co cztery miesiące przypadaiący, viermonatlich, *quadrimeſtris, Cn. Th.* CZTERNASCIE, *CZWORONASCIE, - ſtu, cztery nad dziesięć, vierzehn, *Boh.* čtrnáct, čtrnácte; *Slo.* ſ'trnáſ't, čtrnácte; *Sla.* cseternaeſt; *Bs.* cetrrinadeſte, cetrrinaeſte; *Sr.* 1. ſchtyrnacje, ſternatjo; *Sr.* 2. ſtürnaſcjo, ſternaſcjo; *Rg.* cetarnàdeſt; *Vd.* shternaiſt, ſtirinaiſt; *Cro.* cheternajzt, cheternayszt, chetirinayszt, chetérnadeszte; *Dl.* chetarnadeszt, cheternajeszt; *Rs.* четырнадцать; *Ec.* четыренáдесять. Summuiąc pokolenia od Abrahama do Dawida iest pokoleń czworonaście. *Sekl. Math.* 1, Czternaście kroć *Rs.* четырнадцатью; *Bh.* čtrnáctkrat. Za czternaście dni, za dwa tygodnie, za dwie niedziele, *Gall.* quinze jours. CZTERNASTKA, i, ż. liczba czyli cyfra 14 wyrażaiąca, die Vierzehn; *Bh.* čtrnáctka. W kartach francuzkich, iedna z nich, o 14 okach; także w grach niektórych karta dobrana aż do czternaſtu ok, eine Spielkarte von 14 Augen, oder die vierzehn Augen voll macht. CZTERNASTNIK, a, *m.* ieden z heretyków 2go wieku, którzy święcili Wielkanoc 14go Marca, einer von den Ketzern, die Oſtern den 14ten März feierten; *Ec.* четыренадесятники. CZTERNASTOLETNI, a, e, CZTERNASTOLETNIE *przysłk.*, czternaście lat maiący, lub co czternaście lat przypadaiący, vierzehnjährig; *Bh.* čtrnactiletý. CZTERNASTOLATEK, - tka, *m.* chłopiec o 14 latach, ein Knabe von 14 Jahren. CZTERNASTOLATKA, i, ż, dziewczyna o 14 latach, ein vierzehnjähriges Mädchen. CZTERNASTY, *CZWARTONASTY, *CZWARTYNASTY, a, e, w porządku po trzynaſtym następuiący, der Vierzehnte; *Bh.* čtrnáctý; *Slo.* ſ'trnáſti; *Sr.* 1. ſchtyrnaty; *Sr.* 2, ſtürnaſti; *Cro.* cheternadeszti, chetirinayszti, cheternayszti, *Dl.* cheternajeszti; *Bs.* cetrrinaeſti; *Sla.* cseternaeſti; *Rg.* cetarnadeeſti, cetarnaeeſti; *Vd.* shtirnaiſti, shtirnaiſtni, shtirinajſti; *Ross.* четырнадцатый; *Eccl.* четыренадесятый. *Czwartynasty potomek Rzymskiego cesarza. *J. Kchan. Dz.* 289. (czternasty *ob.* czwartonaſtnik). *Czwartegonastego roku. *Budn. Genes.* 14, 5. (czternastego. *Bibl. Gd.*). Trzynaſtego i czwartynaſtego przydać nie może, *Zrn. Poſt.* 2, 293. *b.* CZTERNY, a, e, czworny, cztery w sobie zamykaiący, *quaternarius. Mącz.* aus vieren beſtehend, vier enthaltend, geviert. *CZTEROBOK *ob.* Czworobok. CZTERODROZE *ob.* Czworodroże. *CZTEROKĄT *ob.* Czworokąt. CZTERODNIOWY, CZTERDNIOWY, CZTERYDNIOWY, CZTERDZIENNY, CZTERODZIENNY, a, e, cztery dni trwaiący, lub co czwarty dzień przypadaiący, viertägig; *Bh.* čtvrtodenní, čtyrdenní; *Sr.* 1. ſteridnepſti; *Vd.* shtiridanski; *Rg.* cetverodnévni, cetverodáni, cetverodagni, cetverodánik; *Ec.* четвероднéвный. Prawa na zbytek ustanowione, nazywaią się czterodniowe. *Mon.* 74, 257. Łazarza czterydniowego Chrystus wskrzesił. *Sk. Żyw.* 54. (po czterech dniach). Czas czyli przeciąg czterodzienny *Ec.* четвероднéвіе, *quadriduum.* CZTEROFUNTOWY, a, e, cztery funty ważący, vierpfündig; *Vd.* shtirilibraſt, shtirifunten; *Rs.* четырéфунтовый; *Sr.* 1. ſtéripjaſné wóz. CZTEROLETNI *ob.* Czworoletni. CZTEROŁOKCIOWY, a, e, o czterech łokciach, vierellig. Czterołokciowy wzrost. *Mon.* 71, 100. CZTEROMIESIĘCZNY, *CZWORMIESIĘCZNY, a, e, CZTEROMIESIĘCZNIE *adv.*, cztery miesiące trwaiący,

lub co cztery miesiące przypadaiący, viermonatlich; *Vd.* shtiri miesenzou; *Ec.* четверомѣсячный. Pszenica czwormiesięczna, po wsianiu w czterech miesiącach prawie doyrzewa. *Syr.* 928. CZTERONOCNY *ob.* Czworonocny. CZTEROPIĘTRY, CZTERPIĘTRY, a, e, o czterech piętrach n. p. dom, von vier Stockwerken, viergadig. CZTEROSETNY, CZTERSETNY, CZTERYSETNY, a, e, czteryfta obeymuiący, von vierhundert, aus vierhundert beſtehend. §. CZTERYSETNY, CZWARTYSETNY, *CZWOROSETNY, w porządku po trzyfta dziewięćdziesiąt dziewiątym następuiący, der vierhundertſte; *Bh.* čtyrſtý; *Slo.* ſ'tiriſti; *Sr.* 1. ǰteriſtotré; *Rg.* cetveroſtoti, cetveroſtottini; *Rs.* четырёсотый. Aby każdy rok czwartosetny bywał przestępny. *Sak. Kal. D.* 4. Czworosetny. *Mącz.* CZTEROSYLLABNY, CZWOROSYLLABNY, a, e, z czterech syllab czyli zgłosek złożony, vierſylbig; *Vd.* shtirisilben; *Slo.* ſ'tworoſlowkowiti; *Sr.* 1. ǰteriſylabne. CZTEROZŁOTOWKA, i, ż. pieniądz cztery złote ważący, ein Vierguldenſtück. Z grzywny maią bić 80 czterozłotowek, którym to czterozłotówkom odtąd imię złotego naznaczamy. *Vol. Leg.* 7 451. *St. Aug.* cf. Reńſki. - CZTERY, CZTERZY, *G.* = éch; *masculi. exclus.* CZTERZEY; liczba między trzema a pięcią środkuiąca, vier; *Boh.* čtyři; *Slo.* ſ'tiri; *Crn.* shtiri, shvetiri, shtir; *Vd.* shtiri, ſtiri; *Sla.* csetiri; *Cro.* chetiri, ſtiri; *Bs.* cetiri; *Rg.* cettiri; *Sr.* 1. ſchtyri, ſchtyrio, ǰtéri; *Sr.* 2. ſtüri; *Ross.* четыре; *Aeol.* πτισρα; *Pers.* ciar). Przyieżdża czterema końmi. *Teat.* 22, 111. Przyrodzenie czterech części roku, *Sien.* 435. Wszyſtkich *czterzech ewanielistów przeczytał. *Biał. Poſt.* 115. (czterech). Miała do ośmdziesiąt i *czterzech lat. *ib.* 125. (czterech). Sędzia z sześcią albo *czterzemi. *Herb. Stat.* 31. (czterema). *Czterzy niedziele. *ib.* 78. (cztery). Przez cztery księżyce. *Leop. Jud.* 19, 2. (przez cztery miesiące. *Bibl. Gd.*). Jakby on cztery zlotyl, kiedy i trzech nie umie, *Off. Wyr.* (niepodobna, by więcey umiał, mniey nie umieiąc). Z kwitkiem poszedł na cztery wiatry. *Teat.* 24, *b.* 76. (w świat; in die weite Welt). Dom, w którym cztery kąty a piec piąty. *Teat.* 7. *c.* 73. (puſtki, niemasz nic w nim, die vier leeren Wände). Szukam; przewracam izby cztery kąty, i nic znaleźć nie mogę. *Teat.* 43, *c.* 3. *Wyb.* caluteńką izbę, alle vier Winkel). Spi na wszystkie cztery boki. *Teat.* 8, *b.* 17. (tęgo, iak zarznięty, iak zabity). Cztery kąty, cztery mury, więzienie, vier Mauern, das Gefängniß, der Arreſt. Cztery kąty odpowiedzą mi za twoie postępki. *Teat.* 7, 113. Między cztery mury zamknąć go kazali. *Teat.* 7, *c.* 67. Cztery litery (k. i. e. p. *ob.* kiep) cf. *Lat.* trium literarum) Hundsfott. Za cztery litery czy mię We Pan masz. *Teat.* 43, *c.* 47. *Wyb.* Nos i uszy obciąć gotów, zwłaszcza gdyby mu kto iakieś słowo, ze czterech liter składaiące się, powiedział. *Mon.* 65, 456. Zaklina go na przyiaźń, miłość, na boga, na cztery litery. *Mon.* 73, 141. CZTERYKROC, *CZTERZYKROC, cztery razy, viermal; *Bh.* čtyrykrát; *Vd.* shtiribarti, shtirikrat; *Rs.* четырёжды, четырью. Poruczył go po czterzykroć czterzem żołnierzom, aby go strzegli. 1 *Leop. Act.* 12, 4. CZTERYKROTNY, a, e, czterykrotnie *adv.*, cztery razy powtórzony, vierfältig; *Vd.* shtiribarten. CZTERYPALCOWY, CZTEROPALCOWY, a, e, na cztery palce. *Cn. Th.* vierfingerig, vier Finger groß. CZTEROPALCZY, a, e, o czterech palcach n. p. człowiek, vierfingerig, mit vier Fingern. Czteropalczaſty. *Bndit.* CZTERYSETNY *ob.* Czterosetny, czterſetny. CZTERYSTA, cztery ſta, *G.* czterechset; ſto cztery razy, vierhundert; *Sr.* 1, ſchtyriſ'ta, ǰteriſtotérni; *Sr.* 2. ſtüri hunderti; *Bs.* cettriſta. CZTERZONOGI *ob.* Czworonogi.

Pochodz: *Czworo, Czwarty, ćwierć i t. d.*

CZUB, a, *m.*, CZUBEK, bka *m. zdrbn.*, chochół na wierzchu, czupryna ſtercząca, zjeżona, der Schopf auf dem Kopfe; *Vd.* zhop, kop, ſlasem, kopp; *Crn.* zhop; *Ital.* ciuffo; *Slo.* ſ'tica; *Bh.* chocholka; *Sla.* kruna; *Sr.* 1. čječ; *Bs.* huhor, percin, kika; *Cro.* kúkma, kukmicza, pernicza; *DL.* huhor, huhorich; *Rg.* huhor, huhorich; (*Ec.* чубъ, носъ имѣющій dziob). Czub na głowie człowieczéy z włosów, der Schopf, Haarſchopf. Tatarowie łeb wszyſtek golą, wyiąwszy młodzieńce, co sobie czuby na wierzchu głowy zoſtawuiąc, koło uszu zakręcaią. *Gwagn.* 589. Uchwycił mię za czubek głowy moiey i podniósł mię. 1. *Leop. Exech.* 8, 3. (za kędzierze. *Bibl. Gd.*). - Czub, czubek, *meton.* głowa, łeb, der Kopf, der Schopf, der Nickel. Nalać sobie w czub, upić się, podpić sobie, ſich betrinken, benicken. Mieć w czubie, podchmielonym bydź, etwas in der Krone haben. Nalał w czub, tak że rozum ſtracił. *Jabł. Ex. B.* 4. Ma w czubku, a zatém łacny do ogrania, *Teat.* 7, *d.* 40. Dobrze w czubkach zagrzani, wracaią z karczmy. *Zab.* 16, 152. Rozum utraca, w czub nalawszy wina. *Pot. Pocz.* 652. Nikomu nie przepuszczą, iak się w czub nalcie. *Kchow. Fr.* 101. - Póyść w czuby, za łby, *ob.* czubić się, poczubić się, ſich an die Köpfe kriegen, mit einander raufen, bey den Haaren zauſen. Dla ciebie póydę w czuby z samym djablem. *Teat.* 11, *b.* 41. Ja w czuby póydę za ciebie. *ib.* 53, 62. Wnet się w czuby sprobuiemy. *Teat.* 52, 60. Bili się w czubki po naszemu. *Boh. Kom.* 1, 360. Od słów do słów, w czubki zoſtali graczami. *Zab.* 15, 182. Czubki, zaczubki, zalebki, bitwa, Rauferey; *Rs.* волосáнка. волосáночка. Prawda, że z tego wszystkiego przyiśdź do czubów może, I tak było po śmierci Augusta Wtórego. Ci bili Sasów, owi bili Leszczyńſkiego. *Niemc. P. P.* 86. Zwady, swary, o mało nie przyszło w czuby. *Mon.* 76, 141. Czuba podnosić, głowę podnosić, pysznić się, das Haupt ſtolz erheben. Kto więcey wziął, nie miałby dla tego czuba podnosić nad drugiego, ani dumy sobie ſtroić. *Gil. Poſt.* 103. *b.* - §. Czub końſki przyrodzony, włosy nad czołem między uszami, der Schopf eines Pferdes über der Stirne zwiſchen den Ohren; *Rs.* чолка, холка; холóлъ, хололокъ, хололочекъ, холанце. Rozpalonym żelazem w samym czubie między uszami przypal koniowi wzdłuż skórę. *Lek. Kon.* 21. - Czuby u koni dla ozdoby, kutasy ſtoiące z frandzlami, w które łby koni cugowych przybieraią się, Pferdequaſten, Pferdebüſche, zur Zierath auf den Köpfen der Kutſchpferde. Konie w czubach, poſtylion w burtach. *Xiąd.* 19. Żeby była w ſtayni wszelka gotowość, konie przybrane; o czubach nie zapomnieć. *Teat.* 26, *b.* 12. Konie bez czubów. *ib.* 19, *c.* 8. §. Czuby kobiece, ſtroie głowy bardzo wysokie, i wszelkie tegoż gatunku ubiory, trzęsidła, piora, hoher Weiberkopfputz, Kogel. Te modne kornety u panny

Cześnikowney, nie podobały mi się; kto to widział takie czuby na łbach! *Teat.* 26, *b.* 60. Rada, że nastawiła sobie na łbie czubów; dziwuie się sobie, że iey z tym pięknie; ia iey się dziwuię, że iey chce się babilońską wieżę dźwigać. *Oss. Wyr.* §. Czub, czubek u czapki, pióro, kutas, eine Quaste, oder ein Federbusch an der Mütze. Ten z opiętym kołnierzem, Ow z podwóyną klapką, Drugi z czubkiem; a ia też z mą niepyszną czapką. *Zab.* 9, 364. *Eyss.* §. Czub, czubek u ptaków, węzów i t. d. der Schopf, der Busch, der Federbusch. Wąż podnoszący łeb z czubem. *Bardz. Tr.* 496. Dłuższe pióra na głowach niektórych gatunków ptastwa ieżące się, czubem nazywamy. *Zool.* 72. Każdy dudek ma swóy czubek. *Cn. Ad.* 340. (każdy ma swoię przygane; nikt bez ale). Znać dudka z czubka. *Cn. Ad.* 1361. (powierzchność wydaie, co się wewnątrz świeci). – Czubek kura, koguta, grzebień koguci, *Cn. Th.* der Hahnenkamm. §. Czub góry, wierzch, wierzchołek, die Bergkuppe, Koppe, Bergspitze, der Gipfel. Konie biegły, Gdzie góry rosłym czubem nad morze wybiegły. *Bardz. Tr.* 401. Lekko się Parnas wznosi, dwa czuby maiący. *Bardz. Tr.* 358. Niedaleko miasta mała górka wschodzi, Ta czub na kształt schodzistey płaszczyzny rozwodzi. *Bardz. Luk.* 44. – §. Czub w mierzeniu, nalewaniu, to co nad strych wychodzi, das Uebermaß, was über den Strich in die Höhe steht, volles, reichliches Maß. Nalać wina z czubem. *Teat.* 28. *b.* 7. (pełniuteńko). Muszę koniecznie wypić z czubem za zdrowie Wc Panny. *ib.* 28, *b.* 104. Tylko z czubem. *ib.* 11. §. Serwety składano w czubki, na kształt czuba, czubka, Servietten, wie ein Schopf gebrochen. Serwety składaią się na różne fozy, w łodzie, w czubki. *Dwor. D.* 1. §. *Botan.* Czubek Turecki, *centaurea benedicta*, gatunek chabru. *Kluk. Dyk.* 1, 114. chaber kosmaty. *Jundz.* 426. Cardenbenedict, bernardynek, oset włoski. *Chmiel.* 1, 646. *Ross.* смоголовникъ. §. *Czubkami* zowią w mowie pospolitey braci miłosierdzia, bonifratrów, die barmherzigen Brüder, u których utrzymuie się w Warszawie śpital dla obłąkanych; ztąd czubki, *Gall.* les petites maisons, s śpital obłąkanych, das Irrenhaus, Narrenhaus. One szaleią, a iego nie zawadziłoby oddadź do czubków. *Teat.* 11, *b.* 11. Idź idź, głupi dziadu do czubków. *ib.* 7, *b.* 66. (potrzebuiesz kraty bonifraterskiey). Wpadł, iak ten, co się od czubków z zakraty wyrwie. *ib.* 56, *b.* 20. *Zabł. Bal.* 20. Ledwie nie oszalał; mało brakowało, żeby go do czubków zapakować. *ib.* 25, *c.* 30. Każemy mu ieszcze dzisiay czuprynę ogolić i zawieść do czubków. *Teat.* 7, 62. *CZUBA, y, *ż.* (*Bh.* czuba, wilczura), szuba, suknia z futrem, cf. czucha). eine Schaube, ein Pelzrock. Księża chodzą w czubach Tureckich miasto rewerendy. *Stryik. Tur. H.* 2. Przystoyniey w czubie chodzić cudney klacze, Niż gdy szpetuła pani w czubie skacze. *Brath. M.* 2, *b.* Przysiadł się ów orator luby Do dziewki śliczney owey wierney czuby. *Jabł. Ez.* 196. CZUBACZ, a, *m.* zwierzę iakiekolwiek czubate, ein Thier mit einem Schopfe; *Rs.* хохлачь rozczochrany). W szczególności, czubacz, *columba cucullata Klein*, die Haubentaube, ma na tyle głowy piórka sterczące. *Zool.* 226. CZUBATKA, i, *ż.* sikorka, *parus cristat*: *Klein*, ma na głowie czubek z piórek pstrokatych. *Kluk. Zw.* 2, 274. die Haubenmeise, die Schopfmeise; (*Carn.* zhôpka; *Rs.* хохлу́ша, kura czubata). CZUBATY, CZUBIASTY, a, e, – *o adv.*, czub maiący, schopfig, mit einem Schopfe; *Vd.* zhopast, kopash, kukmast, pernizhast, grebenast, koppasti; *Crn.* zhopâst; *Slo.* chochołatý; *Sr.* 1. tjecjopité; *Rg.* huhorast; *Dl.* huhorjav; *Cro.* kukmâszt; *Bs.* huhorav; *Rs.* хохлáтый. Wyglądasz mi, iak nasza czubata kaczka. *Teat.* 51, *b.* 70. Dzierlatka czubata. *Ban. J.* 3. Czubate kury, z czubem na głowie. *Kluk. Zw.* 2, 96. Perlhühner; *Crn.* zhôpka; *Rs.* хохлу́ша. Czubate smoki. *Otw. Ow.* 168. Czubata albo parchowata żaba. *Syr.* 825. (*ob.* ropucha). Czubata przyłbica. *J. Kchan. Dz.* 56. *Fig.* Rodem kokoszki czubate. *Oss. Wyr.* (całe to plemię kata warte; iedna drugą ladaco, krew nic warta. §. Czubaty, czubiasty, wydatny, wysadzony, wypukły, buschicht, bauschicht, banschicht. Na mokrych rolach zagony na samym wierzchu czubiasto robią. *Haur. St.* 46. CZUBIC *cz. ndk.*, w czub na głowie stroić, mit einem Schopfe verzieren, einen Schopf auf dem Kopfe machen. Babsko czubi łeb w trzy piętra, tym też straszniey sze. *Oss. Wyr* (czuby stawia, buduie). Czubić konie, czuby im na głowie wystawiać, den Pferden Quasten und Trollen auf die Köpfe setzen. Wieśniaczysko staugret zapomni choćby i na wjazd starosty uczubić konie. *Oss. Wyr.* §. Czubić kogo, bić kogo, prać go po łbie, czesać, targać za czuprynę, einen bey den Haaren zausen. Czubić się *zaimk.*, wzaiemn. w czuby z sobą póyść, za łby się wodzić, einander in die Haare fallen, sich bey den Köpfen kriegen, sich herum rausen, zausen; *Sla.* czupatise, svaditise). Wielka mię chętka bierze zczubić ią. *Teat.* 33, *b.* 46. Walek czubił Maćka, Maciek czubi Walka; ot tak na świecie, raz ten górą, drugi raz ów. *Oss. Wyr.* On taki dziki w kochaniu, iak w czubieniu. *Teat.* 30, 84. Baby się kłócą, krewni się nie lubią, Panowie straszą, a sludzy się czubią. *Kras. W.* 72. Tam chłop się z chłopem pokłóciwszy czubi, Gdy z drogi umknąć nikomu nie lubi. *Zab.* 9, 145. §. Czubić, skubać, *Bndtk.* zupfen; *Cro.* chûpati; (*Cro.* chubim, chubeti: patrzeć z rozwartą gębą, iak gap'). CZUBOWY, CZUBKOWY, a, e, od czuba, czubka, Schopf: . §. Od czubków, czubienia się, Sauf:, Schlägerey. Nasi czubkowi rycerze. *Zab.* 15, 184.

Pochodz: *doczubić*, *naczubić*, *odczubić*, *poczubić*, *przeczubić*, *uczubić*, *wyczubić*, *zaczubić*, *zaczubki*, *cf. czupryna*, *czupurny*.

CZUC *transit. kontyn.*, mieć zmysły czym poruszone, i wiedzieć to do siebie, fühlen, empfinden; *Bh.* čiti, čil, čjigi, cptim, ceptim, ceptjwám, uceptiti, uceptim *sentire*, *odorari*, cpt *sensus*: *Slo.* čuť, čauti, čul, čugi, *audire*, citeni *tactus*; *Sr.* 2. zusch *sentire*, zusche *sensus*; *Sr.* 1. tjupu, cjuju, cjujem *sentio*; cjucj *odorari*; cjuczji *sensus*, *odoratus*; tjutjo *tactus*; *Bs.* chjutiti, cjutti, uzchjutiti *sentire*, cjutti, cjuvati *custodire* (cf. czuwać), chjuchjenje *sensus*; *Cro.* chutiti *sentire*; chûd, chutenya, *Dl.* chyuchenya *sensus*; *Cro.* chutenye *tactus*; chuti, chujem *audire*, chuienye *auditus*: *Sla.* ositi *sentire*; chûtiti, csuti *audire*; chûtenje *auditus*; ticanje, pipanje, *tactus*; *Rg.* chjûtjeti, cjutti *sentire*, cjutti *audire*, chjûchjenje, *sensus*; *Vd.* zhutiti, obzhutiti, pozhutiti, sazhutiti, *sentire*; zhut, zhuti, zhujem, *audire*, zhuti,

zhuiti *cuſtodire, vigilare* (*ob.* czuwać), zhutik, obzhutik, zhutenje, *sensus, tactus*: *Crn.* zhuti, zhujem *vigilare*, zhutiti, zhúteem *sentire*, potip *tactus*; *Rs.* чу́ять, почу́ять *audire, sentire*; чу́вствовать, возчу́вствовать, ощу́щать *sentire*, чу́вствованїе, чу́вство, возчу́вствованїе, ощущéнїе *sensus*; *Ec.* чувствилище, чувствило *organum sentiendi*; *Chald. et Syr.* נכח *truth auscultare, attendere*). W ogólności, poſtrzedz swoie zmysły czymsiś wzruszone, fühlen, empfinden. Znak śmierçi w chorym, nie czuć boleści. *Karp.* 2, 144. Czuie się, daie się czuć, *Pass.* es wird gefühlt, empfunden. Ból wszelki nie tak się czuie, Gdy kto go lekko przyimuie. *Cn. Ad.* 42. Mnieysza przykrość się nie czuie, kiedy większa następuie. *ib.* 519. Czucie, władza czucia, ſtan w którym się co czuie, uczucie, to co się czuie, das Empfinden, das Fühlen, das Gefühl, die Empfindung. Do czucia służą żyły suche, które się w różnych częściach ciała znayduią. *Kirch. An.* 87. Czucie, iest to poięcie przedmiotu zewnętrznego, czyli wrażenie, które iaki przedmiot czyni na duszy za pośrzednictwem zmysłów. *Dyk. Med.* 1, 635. Gdy się cokolwiek nerwów dotknie, czucie się w nas wzbudza, że poznaiemy co iest oſtre, gładkie, co miękkie, twarde, suche, ciepłe albo zimne. *Weych. An.* 188. Czucie iest rozkosz albo ukontentowanie, boleść albo przykrość, od wzruszenia zmysłów pochodzące. *Boh. Djab.* 30. – Wewnętrznie; w duszy czuć, wzruszonym bydź, *moraln.* innerlich empfinden, fühlen. Czuy sam dobrze twą nędzę i my będziem czuli, Jak ten, nayukochańszey co płakał Urszuli (Jan Kochanowſki). *Dmoch. Szt. R.* 18. Coś tam w sercu czuię ku tobie. *Teat.* 53, *b.* 59. Gdy miłość równe czucie dwom osobom daie, Za cóż ten ieden płaci, a drugi przedaie? *Hul. Ow.* 69. §. Węchem czuć, czuć, woniać, durch den Geruch empfinden, riechen (Oeſterr. ſchmecken). Mam katar i nic złego ni dobrego węchem nie czuię. *Jabł. Ex. A.* 2. Czuię tu zapach rozmarynu. *Teat.* 55, *b.* 39. Uszy maią a nie usłyszą, nozdrza maią, a woni czuć nie będą. 1 *Leop. Ps.* 113, 6. Nie czuię w Warszawie wonności tytuniu, który Sułtan w Stambule ciągnie; niechby zaś pod nos zakurzył, wnet uczułbym. *Boh. Djab.* 39. Kiedybyście wy czuli ten cuch, którym ia czuła, gdy zemną mówiła, strzucilibyście ią. *Wys. Kat.* 180. Swoie maszczą dłonie, Tylko aby Sabeyſkie od nich czuto wonie. *Kchow. Fr.* 12. Czuć od niego, *Oss. Wyr.* (śmierdzi). Czuć mu z ust *ib.* (es riecht ihm aus dem Munde, cf. słychać). Daleko żyr orłowie, daley sępi czuią. *Pot. Arg*, 514. wittern). Kot, gdy myszkę czuie, cicho się do niey kradnie. *Teat.* 55, *c.* 14. – *Fig.* Czułam ich przez skórę. *ib.* 55, *c.* 38. Wilk ieden, wielki łapikura, Gdy szedł, na milę w koło czuć go było frantem. *Zab.* 13, 280. *Tręb.* Czuć z daleka tchórza. *Oss. Wyr.* (poznać boiaźliwego po minie). Czuć zaraz co śmierdzi. *ib.* (łotr niepoczciwemu z oczu patrzy). Wilk głodny krąży, kędy owce czuie. *Paszk. Dz.* 15. (miarkuie, swącha, wittern, merken. Póki w mieszku twym co czuią, Poty cię wszyscy szanuią. *Cn. Ad.* 886. Ten dziś naynieszczęśliwszy, co u niego pieniądze czuią. *Zab.* 13, 200. Czuie wilka w życie. *Rys. Ad.* 8. (miarkuie coś). Tam ludzie, gdy chmurę czuią, po ścianach szkarłatne sukno rozwieszaią. *Paszk. Dz.* 8. Starszy bliższą czuią śmierć nad szyią. *Prot. Kont. D.* 3, *b.* – Czuć o czym, swąchać czego, pomiarkować, etwas wittern, spüren. Czuiąc pan u popa o groszach, posłał nań. *Petr. Ek.* 43. Poborcy gdzie czuli o ludziach maiętnych, łupili ich z maiętności. *Budn. Ap.* 90. Bolesław syna Hinka poimał, że czuł u iego oyca o pieniądzach. *Biel. Kr.* 144. Swóy skarb straciwszy Nero, na łup się wdał, gdzie czuł o bogatym. *Stryik.* 59. §. Czuć, baczyć, uważać, poważać, bemerken, betrachten, erwägen. Nad ludźmi wielcy królowie panuią, Jednak nad sobą niechay boga czuią. *Petr. Hor.* 2. *D.* 2. Miła wolność, ale kiedy się z posłuszeństwem zgadza, i zwierzchność nad sobą czuie. *Falib. Dis. O.* §. Czuć do siebie, czuć na się, w sobie poſtrzedz i uważać, znać się do czego, ſich bewuſſt ſeyn, an ſich wahrnehmen. Ale nie mniey i konie do siebie to czuią, że w złocie, że i złote wędzidło smakuią. *Tward. Misc.* 143. Harda Netta, iż gładkość swą do siebie czuie. *J. Kchan. Fr.* 65. Jeſt kto, co na się nie czuie nic złego, Ni miecza, ni strzał nie trzeba z saydakiem Nosić za takim. *Petr. Hor. D.* 3. *b. integer vitae*). Znaczny to pan, ale czuie i nad miarę, iż iest dostatnim. *Kras. Podſt.* 2, 169. §. Czuć, czułym bydź, czułość mieć, łatwo bydź poruszonym, empfindſam ſeyn, empfinden, Empfindung haben. Czym szczupleyszy iest pręt poprzeczny w szalkach, tym bardziey czuią. *Kruml. Chy.* 62. – II. Czuć *niiat. nied.*, czuwać, nie spać, wachen, nicht ſchlafen; *Bh.* bdíti, bdél, bdím, bdívam (cf. budzić); *Slo.* bdíti; *Be.* bditi; *Rg.* bditi, bdénje; *Cro.* zkoznuvati, zkoznujem, sztrásim; *Rs.* бдѣть, бодрствовать; *Ec.* бдѣти, бдити, бдю, побдѣти, безъ сна время проводити, не спать. Spisz We Pan, czyli też czuiesz! *Teat.* 6, 38. Jeſt siła tych, którzy czuią i nie śpią całey nocy, w karty graiąc. *Dambr.* 548. 1 *Leop.* 1 *Thess.* 5, 10. Gdyby wiedział, któreyby godziny miał przyiśdź złodziey, pewnieby czuł. *Rey Poſt. Mmm* 4. Czuymy, spać się iuż nie godzi. *Groch. W.* 53. Sen mi przypadł taki, iż ani spałem, ani też czułem całe. *Sk. Zyw.* 408. Czuycie, a bądźcie zawsdy gotowi. *Rey Poſt. Lll.* 6. Patrz, abyś tego, coś sobie czuciem dostał, spaniem nie stracił. *Sk. Zyw.* 2, 13. §. Wartować, pilnować, strzedz, wachen, bewachen, Wache halten, auf der Wache ſeyn. Każda rota po murze zbroyna nie śpiąc czuie. *A. Kchan. J.* 245. Stróżowie w bramach ustawicznie czuią. *Prot. Jal.* 12. Czucie, *vigilia*, straż nocna, die Nachtwache, die Wache. Przyszło czucie iutrzenne. 1 *Leop. Ex.* 14. – Czuć o czym, na pieczy co mieć, strzedz czego pilnie, etwas bewachen, bewahren, behüthen, ſorgfältig in Acht nehmen. Ty o mnie na wszelki czas czuiesz. *Ryb. Ps.* 117. Czuycie z pilnością o powierzonych wam owieczkach. *Smotr. Lam.* 8. Przestrzeżono Trójnatę, aby o sobie czuł. *Stryik.* 288. (aby się strzegł, aby się miał na ostrożności, er ſollte auf ſeiner Hut ſeyn). Zetrzyi sen z oczu, a czuy w czas o sobie. *J. Kchan. Dz.* 237. Czuć w czym, bacznym bydź, aufmerkſam ſeyn, worauf achten. Rodzice niechay czuią w tym, aby dzieci swych z młodości nie rozpuszczali. *Glicz. Wych. E.* 6. – Czuć o sobie, chodzić koło siebie, zabiegać, für ſich ſorgen, für ſich um was bemüht ſeyn. Już o sobie czuł X. Zebrzydowski, przez woiewodę Wileńskiego czyniąc staranie, przeto dano mu

biſkupſtwo Krakowſkie. *Gorn. Dz.* 38. – III. CZUC SIĘ, *zaimk.*, czuiąc przy sobie bydź, przytomnym sobie bydź czuiąc, czułość mieć z przytomnością, Gefühl haben, ſich fühlen, bey Gefuhl (Empfindung) ſeyn. Była w zachwyceniu; wołano na nię, a ona się nie czuła; przybiegły i inne siostry, a ona przedsię nie czuła. *Sk. Zyw.* 113. Zdumiałą będąc, nie wiedziała co czynić, a ledwie się czuła, gdzie ſtoi. *Sk. Zyw.* 2, 198. Z onego dziwu ledwie się co czuie. *P. Kchan. J.* 256. Nie czuie się z radości. *Teat.* 54, 87. *Eccl.* необдьшнесь. Jeśli się dobrze czuię, Więcey cię nad się miłuię. *Groch. IV.* 386. – Czuć się na mocy, na siłach, na pieniądzach, czuć do siebie żeś mocny, silny, pieniężny, ſich bey Kräften fühlen, ſeine Kraft fühlen. Czuie się po siłach, i zna dobrze, że brzemię to udźwignąć może, *Pilch. Sen liſt.* 2, 175. §. Czuć się w czym; do czego; czuć się, z czuć co do siebie, znać się do czego, ſich bewuſt ſeyn, an ſich ſpüren, ſich getroffen finden. Kto się nie czuie, niech się nie frasuie, A kto się czuie, niech się poprawuie. *Rys Ad.* 28. Kto się sam w czymkolwiek czuie, Drugiego w tym nie winuie. *Cn. Ad.* 770. Kto się w czym czuie, wszystko mniema, by o nim mówiono. *Kosz. Lor.* 179. Jak się szczęśliwie umiera, gdy człowiek nie czuie się do niczego. *Pam.* 83, 2, 127. Kto się złym czuie, tego zarzut wzruszy. *Kras. Antim.* 11. Do czego się nie czuię, do serca nie przyimuię. *Cn. Ad.* 194. §. Czuć się, wchodzić w się, brać do serca, in ſich gehen, erwägen, bedenken. Jałmużna grzechy odkupuie, Czemuż się w tey mierze całek skąpy nie czuie. *Prot. Jał. A.* 4. My ktorzyśmy przyięli iego prawo, mamy się czuć i znać, żeśmy iego poddani. *Gil. Kat.* 76. Boga za pana znać, iest iemu poddanym bydź, sługą iego się czuć i na wszelakie rozkazania iego posłuszanym bydź. *Wiśn.* 357. §. Czuć się, ſtrzedz się, czuć o sobie, na pieczy się mieć, pilnować się, *Cro.* chuvatisze; auf ſeiner Huth ſeyn, Acht haben, wachſam ſeyn. Radzili Jwoniemu Kozacy, aby się czuł, a wiedział, iako daleko ma usać Hieroniemu. *Gwagn.* 153. Czuymy się bracia, pan blizko, oto idzie, ſtrzeżmy się, aby nas niegotowemi nie zastał. *Sk. Zyw.* 2, 19. Czuycie się starzy, czuycie się i młodzi, Obliczcie ſtopnie, wiele ich iuż macie W górne pałace. *Groch. W.* 411. *Sk. Zyw.* 421. §. Czuć się *biernie ob.* Czuć *czynn.* – CZUCH, u, *m.* (cf. Cuch) węch, wiatr, wonia, (o psach), das Riechen, das Wittern, der Geruch, die Witterung (eines Jagdhundes cf. die Suche, Adlg.); *Bh.* cjuch, cich; *Slo.* čuch, citedelnoſt *odoratus*; *Sr.* 1. cjucji, cjuchani, (tjucham, wußledjam *sagio*); *Rs.* чутьё (1. sluch, 2. czuch, wiatr, wonia). Czuchu dwoiako pies używa, który ma doſkonalszy wiatrem, który ma słabszy, tropem. *Oſtror. Myśl.* 8. (cf. wietrzny, koprtny). Czuch u psa znaczy się nosem i trąbą, bo i onym wiatru nabiera, a trąbą go mozgowi podaie. *ib.* 7. Śledziłem zwierza w boru, śledził w lesie głuchym, Włóczyłem się cały dzień, ieżdżąc za psim cuchem. *Pot. Jow.* 59. Czuchu dobrego, nosa dobrego, *Sor.* 1. wutjuchać, wußledniczki.

Pochodz: *czuły, czułość, bezczuły, bezczułość, czuyny, czuyność, czuwać, doczuwać, naczuwać się; poczuwać się, poczuć, przeczuwać, przeczuć, nadczuwać, czuhać, czyhać, cucić, ocucić, ocykać się, ocknąć, ocniewać się.*

CZUCHA, CZUHA, y, ż. szuba, czuba, suknia długa futrem podszyta, (cf. Czuyka, czuhay), ein langer Pelzrock. Czucha na nim z czerwonego adamaszku. *Warg. Radz.* 166. Księża tam w czuchach Tureckich chodzą, miasto rewerendy. *Paszk. Dz.* 51. Gdy sobie wspomnisz one dziwne czuhy, one ſtradiotki, delie, żupany . . . *Rey Zw.* 57, *b.*

CZUCHRAC, CZOCHRAC, CZUCHRANIEC *ob.* Czechrać. CZUCIE *ob.* Czuć. CZUHA *ob.* Czucha, Czuhay.

CZUHAC, CZYHAC na co *intransit. kontyn.*, czuwać na co, pilnować czego, oko mieć na co baczne, czatować, ſtrzedz na co, worauf lauern, paſſen; *Bh.* cihati, wyčihati, cijihak ptasznik); *Vd.* nazhakuvuti, saseduvati). Wszyscy na krew ſtrzegą, mąż na śmierć brata swego czuha. 1 *Leop. Mich.* 7, 8. Na baranka niewinnego czuhają, iakoby się krwią iego popić. *Bzow. Roż.* 66. Szatan ustawicznie na dobre czuha. *ib.* 110. Czuhała i zastawiała mań, i chciała go zabić. 1 *Leop. Marc.* 6, 20. Czyha a czeka na rozdrapanie twoie. *Rey Poſt. m m m.* 5. Czyhają na upad móy. *Ryb. Ps.* 4. On na mię czuhał po dziś dzień. 5 *Leop.* 1 *Reg.* 22, 8. (czwała na mnie. 1 *Leop.*). Przez nienasycone łakomstwo czyhał na dobra klasztorne. *Birk. Dom.* 133. Złodziey, który na cudze mieszki czuha albo godzi. *Męcz. Ząbk. Mt.* 42, Stać komu o gardło, też czuhać na kogo, niektórzy mówią. *Mąz.* Pod woysko się podmykał, czyhaiąc na to, iakoby mógł kiedy na nieopatrznych uderzyć. *Papr. Ryc.* 174. Na zdrowie iego czyhać miano. *P. Kchan. Jer.* 524. Czekał czasu, czyhał na pogodę. *Gorn. Sen.* 460.

*CZUHAY, aiu, *m.*, CZUIA, *SZUIA, i, ż., CZUYKA, i, ż. *zdrbn.*, czuba, czucha, płaszcz z rękawami Tatarski, Ruski, ein Tatariſcher oder Reußiſcher Rocklor. Kontusze, żuki i czuhaie, wschodowe ubiory. *Tward. Wł.* 201. Dla niego krawcy szyią telety, kraią złotogłowy, a z nich zaś kontusze, czuhaie, hazuki. *Opal. Sat.* 115. Chmielnicki ochotników poubierawszy w ordyńskie czuhaie, żeby ſtraszniejsi byli . . . *Tward. W. D.* 50. Czuhay wdziawszy Ruski. *ib.* 77. W szubach i szuiach chodzą. *W. Poſt. W.* 2, 103. (cf. szuia, nikczemnik).

CZUIE *ob.* Czuć. CZUKULATA *ob.* Ciokolata. CZUŁAC *ob.* Ciulać. CZULE *ob.* Czuły. CZUŁKO *ob.* Czółko.

CZUŁEK, łka, *m.* rodzay i gatunek rośliny, *mimosa*, którego dotykane liście ſtulaią się, i dopiero się po niejakim czasie rozwiiaią. *Kluk. Dyk.* 2, 122. Czuloziol, *Lad. Dyk.* 2, 289. die Sinnpflanze. CZUŁO *ob.* Czuły. CZUŁOSC, ści, ż. władza czucia, tkliwość, das Gefühlsvermögen, die Empfindungskraft, die Empfindſamkeit; (*Bh.* cjilost *vivacitas, alacritas*); *Bh.* cytliwost, cytedlnost, cjitedlnost; *Bs.* chjuchjenstvo; *Vd.* obzhutlivoſt, pozhutnoſt, zhutlivoſt; *Crn.* zhutlivoſt; *Rg.* chjùchjenſtvo; *Rs.* чувственность; *Ec.* благочувствіе. Czułość, siła znayduiąca się w nerwach, która za każdém ich dotknięciem czucie sprawuie. *Sniad. Teo.* 222. W kim serce czułe, czułość ostróżna, Chwalić takiego nadto nie można. *Kras. Liſt.* 126. Sliczna czułość serca, nie może patrzeć, iak kurczę rżną, a męża katuie. *Teat.*

19. c. 90. – Czułość, wzruszenie, poruszenie, die Rührung; *Rs.* умилéнїе; *Ec.* сердоболїе. Dwóch czułości nie można w iednym sercu mieścić. *Teat.* 44, *d.* 30. – Czułość, moc wzruszenia, die Kraft zu rühren. Czułość pióra iego, mowy, pisma. – Nieczułość, NIE-CZULENSTWO, a, *n.* oboiętność, zimność, die Gleichgültigkeit, Kälte; *Slo.* necytedlnosť *indolentia.* Nieczułość pana na złe, cały dom w nierząd wprowadza. *Kriqdx.* 208. W nieczułości na powszechne dobro, domowym tylko zaprzątaią się zrzędzeniem. *Mon.* 65, 257. Konwulsye krasomowskie słuchacza w nieczułeństwie i oziębłości zostawuią. *Zab.* 8, 142. – Czułość, czuyność, niespanie, die Wachsamkeit; *Bh.* bdelosť, bedlivosť. Sen iest kradzieżą, którey natura w nas szuka, Lecz ią umie oszukać czułością nauka. *Zab.* 15, 352, *Nagl.* – Baczność, uwaga, baczne oko, pilność, pilnowanie, strzeżenie, piecza, die Aufmerksamkeit, Obacht, Achtsamkeit. Do tey czułości obowiązani są opiekunowie względem sierot, ktorych staranie na siebie maią. *Bals. Niedz.* 1, 319. Do takiey czułości obowiązani są gospodarze względem domowych. *ib.* 1, 320. CZUŁY, a, e, CZULE, CZUŁO *adv.*, CZUTKI, a, ie, CZUTLIWY, a, e, czuiący, czucie maiący, fühlend, empfindend; (*Bh.* czilý *alacer, vividus*); *Bh.* czitedlný, cytedlný, cytliwy; *Vd. et Crn.* zhutliu, obzhutliu; *Rg.* chjútiv; *Bs.* chjuchjv; *Sr.* 1. wutjupltć; *Rs.* чу́вственный, чувствительный. Serce moie nie zatwardziało, iest czułe. *Teat.* 48, 62. Utworzyć machinę czutliwą. *Zabł. Roz.* 172. Mniey czutkim i dotkliwym umysłem to zniesie. *Pilch. Sen.* 343. Czuły, snadno czuiący, łatwo wzruszony, empfindsam. Serce od natury ma bardzo czułe. *Kras. Liść.* 126. *Eccl.* сердоболь́ный, благочу́вственный; *Rs.* нѣ́жный. Czym czulevsi są pacyenci, tym wolnieyszych im potrzeba lekarstw. *Krup.* 5, 762. (im delikatnieysi, pieszczeńsi). Serce czułe, oraz umysł szczéry Są dwa wieczne poczciwych ludzi charaktery. *Zab.* 11, 385. *Zabł.* – Czuły na co, wzruszony czym, gerührt von etwas. Czas korzystać z iego powolności, kiedy na moie usługi tak czuły. *Zab.* 14, 250. *Szym.* Na los nieszczęśliwych nayczulsi nieszczęśliwi. *Oss. Str.* 9. – *Oppos.* Nieczuły, obojętny, zatwardziały, twardy, kamienny, unempfindlich, gleichgültig, hart; *Sla.* nrositljiv). W pięknym ciele, czyż może bydź nieczuła dusza! *Węg. Mar.* 1, 137. Bądź stałym w przedsięwzięciu, nieczułym na bole. *Hul. Ow.* 240. Alboż mogę bydź nieczułym na taką obelgę? *Zabł. Roz.* 87. Nieczuły iestem *Ec.* нечув маю. – *Actiu.* czuły, wzruszaiący, poruszaiący, rührend, bewegłich; *Rg.* ochiuutni; *Rs.* умили́тельный. Napisał o ich nieszczęściu list bardzo czuły. Mowa bardzo czuła. – *Pass.* Czuły, którego czuć może, *sensilis. Cn. Th.* empfindbar, fühlbar. §. Czuły, czuyny, nieśpiący, wachsam, nicht schlafend, munter. Jason smoku czułego snu nabawia. *Zebr. Ow.* 164. (*pervigilem*). Nikt nie był z mężów tak ranny, tak czuły. *Dmoch. Jl.* 2, 348. Spodziewali się naszych niedbalszych i nie tak czułych zeyść. *Wacg. Cez.* 53. *vigilantes*). *Czuła noc, niespana, bezsenna, schlafloś, durchwacht. Mam tę nadzieię, że przecię za laty Nie będą moie czułe nocy bez zapłaty. *J. Achan. Dz.* 25. – Czuły, strzegący, uważny, pilny, wachsam, aufmerksam, hütend, sorgfältig. Pod czułym ono wychowana okiem, *Zab.* 12, 56. Czulevszym pasterzom ustąpmy. *Smotr. Ap.* 110. Mąż bogoboyny, a w czynieniu sprawiedliwości czuły. *Psalmod.* 25. Aby obywatele granic państwa swoiego czulo od sąsiadów bronili. *Star. Ref.* 17.

CZUMA *ob.* Cuma.

CZUPIC *intrans. kontyn.*, CZUPNĄC *idnt.*, uczepnąć, przyczepnąć, przyczaić się, schylić się, sich niederdrucken, niederbucken, niederkauern. Na równinie psi maią z zaiącem do czynienia, bo czupnie na mieyscu, że go aż psi w zapędzeniu pominą. *Haur, Sk.* 299. Ledwie co w krzewiu czupiąc Witeza doyźrzała. *Zebr. Ow.* 358. *virgultis abdita*). Szeliny dostawszy czupnęła, *fruticumque recondita silva delituit*). *ib.*

CZUPRYNA, *SZUPRYNA, y, ż., CZUPRYNKA, i, ż. *zdrbn.*, cf. *Lat.* capronae; czub na wierzchu głowy, der Schopf, Haarschopf auf dem Kopfe; *Bh.* czupryna, włosy, które z przodu wiszą, Ifticze; *Sr.* 1. krujenczе; *Rg.* kikka; *Cro.* percin; *Bs.* kikka, percin; *Ross.* чупру́нъ; (*Ross.* чупри́на gatunek dawney zbroi); *Ec.* челки. Włosy po samym wierzchu głowy wyrastaiące, są czupryną. *Kluk. Zw.* 1, 45. Kazali mu czuprynę ogolić. *Teat.* 7, *c.* 62. (waryat, oddadź go do czubków, wart czarney kury). Junak to, znać i z miny i z czupryny. *Teat.* 18, *b.* 33. Anioł wziął Habakuka za czuprynę, i stawił go nad iamą Danielową. *Zał. Test.* 318. (za czub). Piknęło go, czupryna mu wstaie. *Bardz. Luk.* 6. (włosy mu wstaią, ieżą się). Poprawiwszy sobie szuprynki a otarłszy gdzie brudno, odszedł. *Rey Zw.* 24. Panicz z wysmuklemi wąsikami, z czerkieską czuprynką. *Mon.* 70, 14. Czerkaskie czupryny. *Brud. Cst. E.* 8. (wygolone). Niedobrze ma czuprynę przystrzyżoną, suknia na nim wisi, cały niezgrabny. *Zab.* 13, 63. (nie elegant). Zjeżona szupryna. *Rey Wiz.* 159. Wzięli się za czupryny, za łby, za czub, za boże poszycie, sie kriegten sich an die Köpfe, an die Haare. Kiedy dwaj za czupryny, do kalety trzeci. *Pot. Pocz.* 643. Codzień targali się za czupryny, te zawzięte syny. *Jabł. Ez.* 144. Patrzę, dwóch się trzyma mocno za czupryny. *ib.* 4. Powiedz Jegomości, Niech przestanie, by nie miał na czuprynę gości. *Nar. Dz.* 3, 129. Dadź komu po czuprynie, w łeb, w czub. Dwa razy się po czuprynie poskrobie, niżeli się raz do moiey zerwie. *Oss. Str.* 1. Daleko Waści do moiey czupryny. *ib.* (ieszcześ nie dorosł; ieszcześ się zemną nie zrównał). Chłopiec ieszcze od ziemi nie odrósł, a iuż panu oycu do czupryny sięga. *ib.* (zły nad lata). – Długów ile czupryny. *ib.* (ile włosów na głowie). Nad zwyczay zagrzałać się czupryna. *Auszp.* 63. (łeb ci się zagrzał). §. Czupryna u konia, włosy między uszami nad czołem, der Schopf des Pferdes. Przyciągniy koniowi czuprynę. *Tr.* §. *Poet.* wierzch, szczyt, der Gipfel, der Wipfel, der Giebel. Widziałam, kiedyś zamkom nachylał szupryny, Puszczał nity pewny mur i trwałe dębiny. *Popr. Try. D.* Kołysane czupryny drzew. *Przyb. Ab.* 11. Cedry, chwiecie czupryny wasze i wy sosny! *ib.* 148. §. Cypel, ucho u woru, der Zipfel, das Ohr an einem Sacke. Worki z związanemi czuprynami. *Tr.* CZUPURNY, a, e, CZUPURNIE *adv.*, ieżący się, junakowaty, nadstawiaiący miną, sierdzisty, szorstki, hitzig vor der Stirn, kurz angebunden; (*Ross.* чопорный

przysadny). Zawsze co mali, bywaią czupurni; A iak po Polsku zowią ich, są durni. *Jabł. Ez.* 69. Już teraz to pan zacny, co kołpakiem wstrząsa Sobolim, czupurnego potrząsaiąc wąsa. *Nar. Dz.* 3, 115. CZUPURNOSC, ści, *ż.* sierdzistość, iunactwo, hitziges Wesen, Eisenfresserey.

CZURCZYC *ob.* Ciurczyć.

1.) CZURYŁO, a, *m.* z Rusk. czerkies, pałogłowiec, chytrek, ein Schlucker, ein Schwindler. Patrzayże, iak się stroi, on czuryło młody. *Klon. Wor.* 58. Jeden i drugi czuryło, któremu także z swoią Jeymością nie miło, Poprze żywo to zdanie, że człek ma żyć wolnie. *Nar. Dz.* 3, 170. 2.) *Botan.* Czuryło, z *Grec.* κυρίλλος, *sesamoides paruum*, klein Sesamkraut. *Syr.* 1474. CZURYŁOWY, a, e, waryacki, czerkieski, schwindle; risch, närrisch, albern, verrückt. Bieganie na koniu takie bylyby czuryłowe, a nie nauką kawalkatorską. *Hipp.* 48.

CZUSZ *ob.* Czósz. CZUTKI, CZUTLIWY *ob.* Czuły.

CZUWAC *kontyn. et frequ. verbi* Czuć; czuynym na co bydź, baczność na co mieć, ein wachsames Auge haben, über etwas wachen; *Vd.* zhuiti, zhuti; *Cro.* chuvati; *Bs.* cjuvati; *Rg.* cjûvati). Każdy w swey się sławie kocha, każdy na nię czuwa. *Krom. Błaż. ded.* Do policyi należy czuwanie na wszelkie bunty, rozruchy. *S. Grodz* 2, 78. §°. Czuwać o czym, wystrzegać się czego, sich hüthen, auf seiner Huth seyn. Czuwał o zdradzie; widział ią w gębie ich, *Birk, Chmiel. C.* 2, *b.* §. Czuwać na co, czyhać, czuhać na co, czatować, worauf lauern, passen. Dworzanie na cnotę białychgłów czuwaią. *Petr. Ek.* 18. W Turczech na urzędy, iak psi głodni czuwaią. *Kłok. Turk.* 99. Jak tygrys, który gdzie z ustronia czuwa Na dwie sarny w igrassce, tak on śpieguiąc się przyczaił. *Przyb. Milt.* 11. Czuwa, iak djabół na dobrą duszę. *Offic. Wyr.* (iak naychciwiey na co wartuie). CZUWACZ, a, *m.* czuwaiący na co, czyhaiący, der Laurer, Passer auf etwas, Auflaurer; (*Vd.* zhuvaux; *Crn.* zhuvaj; *Rg.* ciûvalas; *Cro.* chuvar; stróż; — *w rodz. żeńsk.* Czuwaczka; *Cro.* chuvaricza z pasterka, chronicielka; *Cro.* chuvarnicza *custodia*; *Crn.* zhuvajnishe, der Wachtthurm). CZUWAŁOSC, ści, *ż.* czuyność, pieczołowitość, baczność, pilnowanie się, die Wachsamkeit, Achtsamkeit. Pracą, staraniem, czuwałością i zabieganiem niebezpieczeństwom, rychło w wielką się wabił sławę. *Pilch. Sall.* 129.

CZUYKA, i, *ż.* płaszcz z rękawami, ein Mantelor, Mantelrock. *ob.* Czuhay, Czuia, Czucha.

CZUYLIWY, a, e, CZUYLIWIE *adv.*, dotkliwy, snadny do obrażenia, empfindsam, zart. Błona w oku winogronowa bardzo iest czuyliwa. *Krup.* 2, 314. CZUYNOSC, ści, *ż.* niespanie, czucie, das Wachen, die Wachsamkeit, Schlaflosigkeit; *Bh.* bedliwost; *Sr.* 1. wachownosć; *Vd.* budnost; *Rs.* бодренносmь, бдѣніе, бдительносmь; *Ec.* бóдросmь. Postami, czuynościami i modlitwami się trapił. *W. Post. W.* 32. Częścią klęcząc, częścią stoiąc, trwał na czuynościach. *Wys. Loy.* 10. Czuynościami i rozmaitém udręczeniem martwić się. *Karnk. Kat.* 349. §. Baczność, pieczołowitość, pilnowanie, die Wachsamkeit, die Acht, Obacht, Aufmerksamkeit. Zona dobra staraniem, czuynością i przemysłem przyniesie lepszy posag, choć uboga, niż owa modna bogata. *Kras. Pod.* 2, 146. Od starey surowości i czuyności rycerskiey odstąpili. *St. Dz.* 522. Obrocił całą myśl swoię do woyny i rycerskiey czuyności. *Stryik.* 125. *Oppos.* nieczuyność, opałość, gnuśność, *W. Post. W.* 2, 356. die Schläfrigkeit, Unachtsamkeit, Trägheit. §. Czuyność, czucie, uczucie, władza czucia, das Empfinden, die Empfindung, die Empfindsamkeit. Bielun czuyność członków i krew zastanawia, i boleści z tłuczenia uśmierza. *Sien.* 80. Nie było ani głosu, ani czuyności, ani zmysłu dziecięcia. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 31. Pełne szaleństwa czuyności maią. 1 *Leop. Sap.* 14, 23. *Ross.* чуmкость *bystrość* słuchu, woni, cuchu; *Slo.* citedelnosť *odoratus*. CZUYNY, a, e; CZUYNIE, CZUYNO *adv.*, nieśpiący, niespany, wachend, wach, munter; *Bh.* bedlivý, ostražitý; *Slo.* bedlitedlni; *Vd.* buden, sbujen; *Cro.* zbòzen; *Sr.* 1. wachowné, wachwaté; *Rs.* бдѣнный, бдительный, недремáнный, несонлúвый, бодренный, бодростный, бóдрый. Nie wszyscy zaraz czuycie, śpiy każdy na swym mieyscu, a czasem bądźcie czuyni. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 11, 8. Czuyne smutki nędzne wycieńczały ciało. *Otw. Ow.* 120. — Czuyny, lekkiego snu; prędko się ocucaiący, leise schlafend, leicht erwachend; *Rs.* чуткій, чуmкъ, чумко. Słyszy czuyny, choć i śpi, gdy co naymniey skrzypnie. *Pot. Arg.* 449. Czuyne źórawie. *Ban. J.* 2. *b.* Nosorożec czuyny. *Ban. J.* 2. Czuyne koguty. *Ose. Wyr.* §. Baczny, uważny, pilny, nie zaległaiący pola, wachsam, achtsam, aufmerksam. Chart czuyny, w ślad gońca uparty. *Otw. Ow.* 110. Miał wielkie cnoty, czuyny rozum, mądrość. *Sk. Zyw.* 2, 434. Napominał go, by czuynym był w sprawowaniu państwa. *Star. Dw.* 52. Pasterz nayczuynieyszy. *Kanc. Gd.* 51. O dobrym pospolitym pilno a czuyno myśli. *Kosz. Lor.* 9. Będziecie strzedz czuynie domu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 11, 6. — §. Czuyny, czuiący, czuły, empfindend, empfindsam. Rzeczy nieczuyne. 1 *Leop. Sap.* 15, 18. Nieczuyna natura. *Susz. Pieś.* 3, *B.* 4. Ludziom bardzo delikatnym, urażliwym i czuyuym, wolnieysze przykładać wezykatorya. *Krup.* 5, 400. Czuyne ziele *ob.* Czuloziol, Czułek. §. Czuyny komu, daiący mu się uczuć, uciążliwy, jemanden empfindlich, drückend für ihn. Rozrządzone tym sposobem ciężary poddaństwa, mało co będą czuyne chłopom. *Mon.* 67, 213. *ib.* 191.

CZWAŁ, CZWAŁAC *ob.* cwał.

CZWARCIZNA, y, *ż.* czwarta część, der vierte Theil, das Viertel. Jedni chcą trzeciny, drudzy czwarciny. *Czack. Pr.* 2, 6. CZWARTACZEK, czka, *m. rhomboides*, czworościenna figura, tylko po dwie ściany i po dwa kąty równe maiąca. *Solsk. Geom.* 2. eine längliche Raute. §. *Anat.* muszkuł w tył ruszaiący łopatkę, wtyłruszak, ein rautenförmiger Muskel, der das Schulterblatt hinterwärts bewegt. *Tr.* CZWARTACZKA, i, *ż.* febra, która czwartego a czwartego dnia się wraca. *Mącz.* das viertägige Fieber. Kwartana, czwartodzienna febra; *Bh.* čtwrtačka; *Vd.* shtertiza, zhetertniza; *Crn.* zhetertniza; *Cro.* chetertacha zimlicza, chetertàcha; *Sr.* 1. na štwortè djen khodjacza zchmnicza, štwortohdnevšta. CZWARTACZNY, a, e, od czwartaka, Rhombus: Gdy miesiąc czwartacznym aspektem albo promieniem lewym na Lwa pogląda. *Syr.* 330. *ob.* czwartny.

CZWAR-

CZWARTAK, a, *m.*, poczworny grosz, ein Viergroſchenſtück; (*Bh.* cztwerák *quaternio*, 2. *scurra*, *sannio*, *nebulo* cf. czwarzyć); *Sr.* 2. ſtwórek, vierka; *Rg.* cetvartak, cetveri, cetverizza; *Vd.* zheterták, shtertnik, birinj; *Rs.* чемвертакъ, чемвертнакъ; *Ec.* чемвертуга. On za to 30 czwartaków wziął. *Warg. Wal.* 332. Czwartaków owych Auguſtowſkich koło Maſtrychtu bardzo wiele, a tam zowią ie Polſkiemi; a idą tam każdy za pół orta, ośm ich tylko w talar. *Grod. Dis. G.* 2, *b.* §. Gatunek ięczmienia, który we cztery rzędy w kłosie ziarno rodzi. *Haur.* Sk. 16, (cf. płaſkur, sześciorak), vierzeilige Gerſte. §. *Math.* rhombus, czworościanna figura, cztery ściany równe maiąca i po parze kątów równych. *Sol. Geom.* 2. der Rhombus, die Raute, die Rautenfigur. *Aſtron.* Czwartak słońca i przeciwny każe na inny dzień prawo odłożyć. *Mon.* 67, 448. *et* 445. §. Czwartak, koń czwarty do trzech przyprzężony, das vierte Pferd. *Bndtk.* CZWARTEK, tku, *m* czwarty dzień po Niedzieli, w tygodniu piąty, der Donnerſtag; *Bh.* cztvrtek; *Slo.* ſtvrtek; *Hg.* tsötörtök, chevtertek, *Sr.* 2. ſtvortk; *Vd.* shetertik, zhetertek; *Crn.* zhetertk; *Bs.* chetvártak; *Cro.* chetertèk; chetvertak; *Dl.* chetvártak; *Rg.* cetvàrtak; *Sla.* csetvêrtak; *Rs.* чемвéргъ, чемвергнóвъ. Czwartku! tygodnia synku, w rzędzie piąty. *Zab.* 12, 82. Czwartek tłusty, oſtatni przed poſtem. *Off. Wyr.* Wielki Czwartek, czwartek przed Wielkonocą, der grüne Donnerſtag; *Slo.* zelêni ſtvrtek; *Vd.* veliki shetertik; *Sla.* veliki csetvêrtak; (cf. Wielki tydzień). W wielki Czwartek wieczerzy Pańſkiéy bywa wzmianka. *Pot. Jow.* 2, 27. *Prov.* Pragnie, iak żak Czwartku. *Off. Wyr.* (że Czwartek pospolicie żakom był pozwolony do rozrywki), CZWARTKA *ob.* Cwiartka. CZWARTKOWAC *ob.* Cwiartkować. CZWARTKOWY, a, e, od Czwartku, Donnerſtags-, Donnerſtäglich. Zgromadzenie uczonych na obiady we czwartek od króla Stanisława dla nich dawane, zwało się czwartkowym. *Nar. Chodk. ded.* CZWARTNY, a, e, czwartego ſtopnia, im vierten Grade. Księżyc, gdy się przez szóſtą część nieba oddala, to zowiemy aspekt szeſtny; przez czwarty, to zowiemy czwartny albo kwadra. *Spicz.* 191. CZWARTODNI, ia, ie, CWARTODNIOWY, CZWARTODZIENNY, a, e, co czwarty dzień przypadaiący, lub też cztery dni trwaiący, viertägig, den vierten Tag gefällig, vier Tage dauernd; *Bh.* czitvrtodenni. Trzeciego dnia mieli z grzechów powſtać; lecz ſtali się czwartodniemi, a przeto już śmierdzą. *W. Poſt W.* 328. Kwartana albo febra czwartodniowa. *Syr. rej.* czwartodzienna. *Mącz.* (*ob.* Czwartaczka). CZWARTOLETNI, ia, ie, co czwarty rok przypadaiący, *Cn. Th.* alle vier Jahre gefällig, vierjährig; (*Bh.* czitvrtletnj, ćwierćroczny). CZWARTOSETNY *ob.* Czterosetny. CZWARTONASTNIK, a, *m.*, Czwartonaſtnicy, którzy 14 *lunae* Wielką Noc obchodzą, *quartodecimani. Zebr. Zw.* 122. die Sabbatianer. CZWARTOSTOPNIOWY, a, e, *arithm.* pomiary dwuczworogranno czyli czwartoſtopniowe. *Uſtrz. Alg.* 2, 170. viertpotenziſch, in der vierten Potenz. CZWARTOWAC *ob.* ćwiertować. CZWARTY, a, e, w porządku po trzecim naſtępuiący, der Vierte; *Bh.* czitvrtý; *Slo.* ſtvrtí; *Sr.* 1. ſchworty, ztwórte; *Sr.* 2. ſtvorti; *Vd.* shterti, zheterti; *Crn.* zheterte; *Bs.* cetvrrté; *Cro.* cheterti, ſtérti; *Dl.* chetvrti; *Rg.* cetvartí; *Sla.* csetvêrti; *Rs.* чемвéртый. Nogi mam tak słabe, żebym się za czwartym krokiem obaliła. *Teat.* 55, *b.* 54. – Czwarta *scilic.* godzina, Viere, viet Uhr. Czwarta bije; ieszcze nie masz czwartey; iuż po czwartey; o samey czwartey przyiechał. – We grze Rumelpikiecie, czwarta, karta czwarta od króla, die Quarte im Rumelpiket. Po czwarte = czwarty raz, zum vierten, viertens. *CZWARTENDWUDZIESTY *ob.* Dwudziesty czwarty *CZWARTYNASTY *ob.* czternaſty.

CZWARZYC *cz. ndk.*, udawać, zmyślać, verſtellen, vorgeben, *simulare*; (*Bh.* czitwerácitti, *scurrilem esse*). Mowę sobie czwarzyłem, a białogłowſkie wziąwszy na się krezy, podszedłem ią. *Pot. Arg.* 822. §. Czwarzyć *ob.* swarzyć, wadzić. CZWARZYC się *zaimk.*, udawać, iakbyś nie chciał, drożyć się, niby to odrzucaiąc dziękować, ſich ſcheinbar weigern, Complimente und Ceremonien machen, ſich zieren. *Dudz.* 36. *Wlod Cn. Th.*

*CZWICZYC *ob.* Cwiczyć CZWIERCIEN *ob.* Cwierćień.

CZWIERTOWAC *ob.* Cwiertować.

*CZWOR, *CZWORY, a, e, CZWORAKI, a, ie, czterech rodzaiów, viererley; *Bh.* czitwerý; *Slo.* ſ'tvorni, ſ'tvoraki, ſ'tvornáſobni; *Vd.* shtirisorten; *Bs.* cetiriſtruk; *Sla.* csetveroſtruk; *Sr.* 1. ſchtworaki, ztworé; *Sr.* 2. ſtvóraki; *Rs.* чемверонáкій, чемверный, чемверогубый; *Ec.* чемверáкій. Czwor rodzay maiowey miodunki znayduiemy. *Syr.* 1353. Pospolicie sadzą tróy albo czwor rodzay wina. *Cresc.* 307. Czwora ieſt rzecz naylepsza ku zachowaniu pospolitego dobra: dobrze czynić, dobrze się sprawować, dobrze dziatki wychować, i dobrze orać, *Budn, Ap.* 119. Rola tęga czworego potrzebuie orania. *Cresc.* 657. §. Na *czworą *ob.* czworo. – §. Cztery razy tyle czyniący, vierfach, viermal. Czwora ośm czyni 32. *Grzep. F.* 4. *b.* Podał go czworakiey czworo ſtraży żołnierzy. *W. Act.* 12, 4. (szesnaſtu żołnierzom. *Bibl. Gd.*). W czwor sposób, w czwornasob, viermal, vierfach. Acx nieprzyiaciół w czwor sposób więcey w liczbie było, niż naszych, wady ich głupſtwo pobiło. *Stryik.* 506. *CZWORAK, a, *m. Subſtant.*, zamykaiący czterech cf. Czwartak, ein Vierling; *Rs.* чемверни, Vierlinge. CZWORAKO *adv.*, na cztery gatunki, na cztery części, na cztery razy, viererley, vierfach, viertheilig, viermal; *Rs.* чемверóнко; *Ec.* чемверáко, чемверицею. Jeślim kogo w czym oszukał, nagradzam czworako. 1 *Leop. Luc.* 19. 8. *Prot. Jal. B.* w czwornasób. CZWORAKOWAC *ob.* Czworkować. CZWORGRANNY *ob.* Czworogranny. CZWORKA, i, *f.* czworo czego, czworynek, vier Stück, ein Ganzes von Vieren; *Bh.* czitwerka. *Sr.* 2. ſtüriza; *Rg.* cetverizza; *Cro.* chetvericza; *Rs.* чемвéрка, чемверня; *Ec.* чемверúга. We czwórkę, we czworo, czterech razem złącznie, vier vereint, vier mit einander. We czworkę chwycimy się do wykonania tego. *Teat.* 25, *b.* 61. Czworką, czterzey a czterzey. *Cn. Th.* zu vieren, je vier; Czworka, cyfra cztery wyrażaiąca, die Vier. Czwórka w kartach, iedna z nich, maiąca cztery oka, albo dobrana do tey liczby, *Rs.* чемвéрмка, Teraz dobrze uważmy czworkę pikową. *Teat.* 48, *b.* 44. §. Czworka, iedna czwarta część, $\frac{1}{4}$. *Jak. Mat.* 1, 60. ein Viertel.

Dwie czworki, ½. *ib. Sla,* czetvertina *ob.* ćwierć, ćwiartka. CZWORKOWAC, CZWORAKOWAC *cz. ndk.*, w czwornasób przyczyniać, *quadruplicare*, vervierfältigen, vierfach nehmen. Kwadruplikować, iednę miarę brać cztery razy, czworkować. *Sol. Geom.* 4. Czworakować, czworako czynić. *Mącz.* Czworkowanie, poczwarte powtórzenie. *Cn. Th.* CZWORLETNI *ob.* Czworoletni. CZWORMIARowy, a, e, cztery miary trzymaiący, vier Maaß haltend. Czwórmiarowe naczynie. *Dmoch. Jl.* 2, 293. CZWORMIESIĘCZNY *ob.* Czteromiesięczny. CZWORNASOB, w CZWORNASOB, CZWORNASOBNIE *adv.*, poczwórnie, cztery razy tyle wynosząc, vierfältig, vierfach; *Bh.* čtwernásob, čjtwernasobn'e, (*ob.* w *czwor sposób). W czwornasob teraz zda się bydź ślicznieyszy. *Groch. W.* 371. CZWORNASOBNY, a, e, cztery razy tyle wynoszący, vierfach, vierfältig; *Bh.* čjwrtnaſobný tyle czwory. *Cn. Th.* Czwornasobny, samoczwarty, *quadruplus. Mącz.* CZWORNOG *ob.* Czworonog. CZWORNY, a, e, czterny, cztery w sobie zamykaiący, *quaternarius, Mącz.* vier enthaltend, von vieren, aus vieren. Ow z koniem poiman, ów na placu ścięty, Jeśli go czworne nie uniosły pięty. *Jabł. Buk. N.* 2. CZWORO, czworga, *zbiorowo*, cztery czego, vier Stück, vier von etwas; *Bh.* čjtwero; *Slo.* ſ'tworo; *Rg.* cetvero; *Sr.* 1. ſchtwore; *Bs.* cetuero; *Sla.* csetvero; *Vd.* zhvetiru, zhveteru; *Rs.* чéмверо, чéмверы. Czworo drzwi wielkie, przez które wchodzą ze czterech ſtron. *Star. Dw.* 6. Egipcyanie z *czwora (czworga) rodzaiu ziemi dwóy tylko sprawiali. *Cresc.* 90. Nie rzekę przed *czworem (czworgiem) albo *pięciorem osób, ale przed wszyſtkim świątem. *Gorn. Dw.* 326. Osobliwie czworo się używa, gdy liczba ta zawiera osoby różney płci: czworo dziatek, czworo ludzi. Dawniey zamiaſt cztery księgi: czworo ksiąg, lub raczey: ksiąg czworo. – Na czworo, na *czworą, czworako, na cztery części n. p. podzielić, in vier Theile theilen. W czworo, we czworo, czworako, cztery razy, na cztery, vierfach, ins Gevierte. We czworo chuſtkę złożyć. *Tr.* Pomarańczę rozkrawszy na czworą albo w sześciorą. *Sien.* 536. We czworo za nim posłał. *Tr.* (czterema różnemi drogami.) Czworgiem, czterma, mit vieren, zu vieren. Czworgiem robi, po inwentarſku rozumie się, czworgiem bydła. CZWOROBOCZNY, a, e, o czterech bokach, vierſeitig. Wysuwka ta ma dziurę czworoboczną. *Jak. Art.* 1, 197. CZWOROBOK, a, *m.* czterobok, *trapezium. Sol. Geom*, 2. *quadrilaterum. Geom. Nar.* 1, 56. eine vierſeitige Figur. CZWOROCZĘSTNY, a, e, na cztery części się dzielący, *quadrifidus. Mącz. ob.* czworoszczepny, viertheilig. *ſ*, *Quadruntarius*, *Mącz.* czwartą część zawieraiący, den vierten Theil enthaltend. CZWOROCZUBNY, a, e, o czterech czubach, vierſchopfig, mit vier Schopfen. Na głowie blaſk się świeci czworoczubney kity. *Dmoch. Jl.* 2, 271. CZWORODROZE, a, *n.* czterodroże *quadriuium. Mącz.* ein Kreuzweg, wo vier Wege zuſammen ſtoßen; *Ec.* крестнéцъ. CZWORODROŻNY, a, e, na cztery drogi, vierwegig. Czworodrożne rozstanie, gdzie się cztery drogi schodzą. *Mącz.* CZWORODZIELNY, a, e, CZWORODZIELNIE *przysłk.*, podzielony we czworo, viertheilig; *Rs.* четверочáстно; (*Rg.* cetyerodjêliti, *quadripartiri*). CZWORODZIENNY, a, e, czterodzienny. *Mącz.* cztery dni trwaiący, lub co czwarty dzień przypadaiący, viertägig; *Bh.* čjtwrtodenný, čjtyrdenní; *Rs.* чемверодневный. Łazarz czworodzienny w grobie. *Miaſk. Ryt.* 134. CZWORODZIURY, CZWORODZIURNY, a, e, *quadriforis*, o czterech dziurach. *Mącz.* vierlöcherig. *CZWOROGŁOSIE, ia, *n.* Kwarteta, śpiewanie lub granie we czworo, *Ec.* чемверогласное; *Rs.* чемверогласное, чемверопѣсненъ. CZWOROGŁOWY, CZWOROGŁOWNY, a, e, o czterech głowach, vierköpfig; *Vd.* shtiriglavaſt). Czworogłówne monſtrum. *Smotr. Ex*, 8. CZWOROGRAN, CZWORGRAN, u, *m.*, CZWOROGRANIEC, ńca, *m.* kwadrat, ein Quadrat, ein Viereck; *Rg.* cetuoronûghliza; *Vd.* shveterovogelje, shtirivogelſtvu; *Croat.* krisnicza). Cztery czworograńce mogę tak złączyć, że z nich będzie ieden większy czworograniec. *Rog. Dos.* 1, 14. Czworograńce. *Mon.* 73, 536. Czworgran. *Dmoch. Jl.* 1, 314. – *Arith.* ilość każda, przez siebie rozmnożona, czyni czworogran liczby. *Uſtrz. Alg.* 2, 6. die Quadratzahl, drugi ſtopień, *secunda poteſtas. ib.* 9. CZWOROGRANEK, nka, *m. zdrbn.*, kwadracik, ein Viereckchen, Quadratchen. Czworograniec podzielić możesz na wiele czworogranków pomnieyszych. *Rog. Dos.* 1, 197. CZWOROGRANIASTOSC, CZWOROGRANISTOSC, CZWOROGRANNOSC, ści, *ż.*, CZTEROGRANIASTOSC, czwororóżność, *quadratura. Mącz.* die Vierung, die Viereckigkeit; *Bh.* čjtwerhranoſt; *Rg.* cetveronûglos). Kości tyłu wyobrażaią nierówną podługowatą czterograniaſtość. *Kirch. An.* 25. Czworogranność obwodu, kwadratura cyrkułu. *Uſtrz. Alg.* 77. CZWOROGRANIASTY, CZWOROGRANISTY, CZWOROGRANNY, a, e, – o *adv.*, kwadratowy, viereckig, Quadrat-; *Bh.* čjtwerhranný, čtwerhranatý; *Slo.* ſtworohranni; *Bs.* cetverokrajni; *Sr.* 1. ǰteriſtronaté, ǰteriſtronſké. Studnia czworograniaſta. *Boter* 1, 222. Miaſto czworograniaſte. *ib.* 31. Mila czworograniaſta. *Rog. Dos.* 3, 122. Rota czworogranna. *Dmoch. Jl.* 2, 8. (*bataillon quarré*). Czworogranny, czworokątny, czwororóżny, o czterech kątach, *quadrangûlus. Mącz.* Czworogrannym drogi zawalił głazem. *Chroſć. Job.* 190. Czworograniſta ukośnie figura, szybiaſta, *rhombus. Cn. Th.* Czworograniſto ukośny, *rhombi figuram habens. Cn. Th.* Co było czworograne, to robię okrągłym. *N. Pam.* 14, 263. Czworogrannym czynić, *Rg.* cetveronûgliti). CZWOROGRANOSZESCIOGRAN, u, *m. quadratocubus* albo piąty ſtopień. *Uſtrz. Alg.* 2, 7. die ſechsfache Quadratzahl, die fünfte Potenz. *CZWOROIARZEMNY n. p. wóz, *quadriiugus. Zebr. Ow*, 225., o czterech iarzmach, vierjochig. *CZWOROIEDNI, a, e, w czterech ieden, viervereint. Jehowa ieſt bóg ieden, nieczworoiedni, ieden, nieczteroiedni. *Farnov.* 45. *CZWOROIĘZYCZNY, a, e, o czterech ięzykach, vierzüngig, von vier Sprachen; Sr. 1. ǰteriyazeǰné. CZWOROKĄT, a, *m.*, CZTEROKĄT, figura cztery boki maiąca. *Jak. Mat.* 1, 52. eine vierwinkliche Figur, ein Viereck. *Solſk. G.* 2. *quadrilaterum. Geom. Nar.* 1, 36. *Crn.* shtirvogl; *Vd.* shtirivogel; *Rg.* cetverokûtie, cetveronûghlo, cetveronûglich; *Rs.* чемвероугóльникъ. Czworokąty dzielą się na czworokąty prosto rzeczone, na nierównoległoboki *trapezia* i na

równoległoboki *parallelogr. Jac. Mat.* 1, 98. CZWOROKĄTNY, CZWOROKĄTOWY, CZWORKĄTOWY, a, e, CZWOROKĄTNIE *adv.*, o czterech kątach, *quadrangulus. Mącz.* vierwinklig: *Sło.* čtveruhelný; *Sr.* 1. štírirojné; *Bs.* cetveronughli; *Rg.* cetveronùgli, cetverokrajni, cetveronùglaſt; *Crn.* shtirvoglat; *Vd.* shtirivoglat; *Rs.* чемыреугóльный. Figura czworokątna, która proſto nazywa się czworokątem, ieſt ta, w którey żaden bok nie znayduie się równoległy drugiemu. *Jak. Mat.* 1, 98. Czworokątnym czynić, *Vd.* shtirivoglati). Aryſtoteles dobrego człowieka czworkątowym zowie, to ieſt, trwałym, ſtatecznym, τετράγωνος. Jak czworkątowa koſtka, na którąkolwiek padnie ſtronę, mocno ſtoi. *Petr. Ef.* 36. (cf. vierſchrótig, vierſchrötig. Adlg.). CZWOROKOŁY, a, e, o czterech kołach. *Cn. Th.* CZTEROKOŁOWY, vierrädrig; *Vd.* shtirikolesen). Z woszem czterokołowym idą muły przodem. *Dmoch. Jl.* 2, 333. CZWOROKONCZATY, a, e, o czterech końcach, vierendig; vierſpitzig; *Vd.* shtiribodeshen, shtirishpizhaſt; *Rs.* чемыреконéчный. Czworokonczaty szyszak. *Dmoch. Jl.* 327. CZWOROKONNY *ob.* Czterokonny. CZWOROKROTNY, a, e, – *ie adv.*, cztery razy powtórzony, czworaki, vierfach. Ilkość czworokrotna, *quadrinomium. Uſtrz. Alg.* 7. CZWOROKSZTAŁTNY, a, e, o czterech kształtach, *quadriformis. Mącz.* viergeſtaltet, vierleibig. CZWOROLETNI, CZWORLETNI, CZTEROLETNI, ia, ie, CZWOROLETNY, a, e, cztery lata maiący, lub co czwarty rok przypadaiący, vierjährig; *Bh.* čtyrletní, čtyrletý; *Vd.* shtirilieten, shtiri léta ſtar; *Sr.* 2. ſtüri létni; *Sr.* 1. ſchtyrilietni, ſtwortak, ſteri leta ſtaré, ſtwortacſk: *Bs.* cetvrriták; *Rg.* cetveroljetni, cetverogodni; *Ec.* чемыреолѣтный, Piſalem to dzieło w czteroletnym więzieniu swoim. *Jabł. Tel. pr.* Czworletniego napiiay się wina. *Lib. Hor.* 18. Cworletniego wina. *Petr. Hor, B.* 3. Czworoletni czas, *Eccl.* чемыреолѣтіе; CZWOROLECIE, ia, *n.* –) CZWOROLICZEBNY, a, e, cztery liczący, vierzählig. Nieco czworoliczebnego, *quaternio. Mącz.* CZWOROLISTY, CZWOROLISCIANY, a, e, o czterech liſtach, vierblätterig; *Vd.* shtiriliſten, shtiripernat). Kwiat czworoliściany. *Krumł.* 334. CZWORONAROZNY *ob.* Czwororożny. *CZWORONASCIE *ob.* Czternaście. CZWORONOCNY, a, e, czteronocny, *Mącz.* viernächtig. CZWORONOG, CZWORONOGI, CZWORNOG, CZWORNOGI, *CZTERZONOGI, a, ie, CZWORONOZNY, CZWORNOZNY, a, e, o czterech nogach, vierfüßig; *Bh.* čtvernohý; *Rg.* cetveronògh, cetveronoxij; *Crn.* sheternog, shtirnogat; *Vd.* shtirinogen, shetertnog; *Sla.* csetveronoxni; *Cro.* chetveronog; *Sr.* 1. štírinohaté; *Rs.* чемыреногій. Pełno tam zwierząt czterzonogich. *Herb. Art.* 130. Bydlę czwornogie. *Syr.* 710. *Cresc.* 575. *Otw. Ow.* 488. Odmieńmy czworonóżne zwierzęta na dwunóżne, myśliwiec będzie bohatyrem. *Kras. Liſt.* 191. Tróynogi ſtarzec w parze z czwornogiem dziecięciem Czołga się opłakanym ku ziemi przygięciem. *Zab.* 8, 395. *Koryt.* (ſtarzec o kiiu, dziecię na ręku i nogach, na bałuku). – Czwornóg, o czwornóg, na czwornog *adv.* o czterech nogach, auf vier Füßen, auf Vieren. Na łapach co chodzi czwornóg, nieczyſto wam będzie. *Budn. Lewit.* 11, 27. (na czterech nogach. *Bibl. Gd.*). Niemówiątko chodzić ięło na czwornog, i całem Zwyczaiem niemych zwierząt pomykać się ciałem. *Otw. Ow.* 614. Co na piersiach o czwornog łazi, nie będziecie ieść. 1 *Leop. Lewit.* 11. Wſtępował o czwornog na rękach i na nogach. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 14, 13. (czołgaiąc się. 3 *Leop.*). *Zebr. Ow.* 382. *CZWORNOG, CZWORONOG, a, *m. Subſt.* czworonożny zwierz, ein Vierfüßler, ein vierfüßiges Thier. Odeszły na spoczynek czwornogi i ptaki. *Przyb. Milt.* 122. *ib.* 148. CZWORORĘKI, a, ie, o czterech ręku, vierhändig; *Sr.* 1. štírirucjné. CZWOROROCZNY, a, e, czteroletni, cztery lata maiący, *Mącz.* vierjährig. CZWOROROGI, a, ie, CZWORORÓŻNY, a, e, o czterech rogach, albo kątach, czworogranny. *Mącz.* vierhörnig, viereckig. Czwororogie bierety. *Teof. Zw. E.* 2. CZWOROROŻNOSC, ści, ż. czworogranność, *quadratura, Mącz.* die Viereckheit, die Vierung. CZWOROSCIAN, *CZWORSCIAN, u, *m. tetraedrum. Geom. Nar.* 2, 50. ein vierſeitiger mathematiſcher Cörper. Foremny czwórścian. *Przyb. Milt.* 69. CZWOROSCIENNOSC, CZWORSCIENNOSC, ści, ż. czworakość ścian, die Vierſeitigkeit. Troyścienność, czwerścienność. *Czach. Pr.* 2, 205. CZWOROSCIENNY, a, e, o czterech ścianach, vierſeitig. Czworościenna figura, *quadrilaterum*, figura o czterech ścianach. *Sol. Geom.* 2. (*ob.* Czworobok, Czworokąt). *CZWOROSETNY *ob.* Czterosetny. CZWOROSIEK, a, *m.* świder do wiercenia armat, na powierzchni wydrążony w fugi, w których osadzaią się cztery hartowne oſtrza. *Jak. Art.* 3, 110. *equarrissoir*, ein Kanonenbohrer mit 4 Schneiden. CZWOROSKŁADNY, CZWOROSPOYNY, a, e, – *ie adv.*, czworako złożony, vierfach zuſammengeſetzt. Czworoſkładne słowo, Czworosłowie, Czworosłów. *CZWOROSOWITY, a, e, poczworny, czworaki, vierfach. Chuſteczkę trzy – i czworosowitą, tą wodką maczać. *Syr.* 1291. CZWOROSPICZASTY, a, e, – *o adv.*, o czterech śpicach, vierſpitzig; *Vd.* shtirishpizhaſt, shtiribodeshen. *CZWOROSTRAŻ, y, ż. straż poczworna, ze czterech ludzi, eine Wache von vier Mann. Wsadził go do ciemnicy, podawszy go czworakiey czworostraży żołnierzów pod straż. *W. Act.* 12, 4. (szesnaſtu żołnierzom. *Bibl. Gd.*). CZWOROSTRONNY, a, e, o czterech ſtronach, vierſeitig. Kocieł nie ieſt u nich, iak u nas okrągły, ale czworoſtronny i podłużony. *Swiſt. Bud.* 277. CZWOROSYLLABNY *ob.* Czterosyllabny. CZWOROSZCZEPNY, a, e, *quadrifidus. Cn. Th.* czworoczęſtny. *Mącz.* co się na czworo rozszczepia, vierſpaltig. *CZWOROTOCZNY, a, e, toczący się czworgiem, ze czterech ſtron, czworako płynący, vierfach ſtrömend. Przyidzie do wód czworotocznych ewanielſkich potoków. *Smotr. Lam.* 15. CZWOROWĘGIELNY, a, e, o czterech węgłach, czworokątny, vierwinkelig, viereckig. Położyli pod głowę i nogi dwa *kamienia czworowęgielne. *Sk. Ds.* 1185. *CZWOROWIOSŁY, *CZWOROWIOSŁOWY a, e, o czterech wiosłach, vierruderig. Bat czworowiosłowy, *Rs.* четвóрнь, весёлка. *CZWOROWŁADZCA, y, *m.* samoczwart władaiący, panuiący z równą władzą z trzema ieszcze, *tetrarcha*, ein Vierfürſt; *Ec.* чемыреодержáвникъ. Tetrarchą bydź, *Ec.* чемыреодержáвствовати. CZWOROZĄB, – ęba, *m. tetrodon*, rodzay gadu, którego wszyſtkie gatunki morſkie; maią szczęki

kościane. *Zool.* 196. Vierzahn, Stachelbauch, ein Geſchlecht von Knorpelfiſchen. (cf. Płaskosz). *CZWOROZAMCZYSTY, a, e, o czterech zamkach, pod czterema zamkami, vierſchlöſſerig, unter vier Schlöſſern. Jey się w czworozamczyſtey nie obronisz wieży. *Groch. W.* 527. CZWOROZĘBY, CZWOROZĘBNY, a, e, o czterech zębach, vierzähnig; *Vd.* shtirisobast), *quadridens, Mącz. Cn. Th.* W trzecim roku owieczkom znowu dwa zęby wypadaią, i nazywaią się czworozębne. *Wolszt.* 107. *CZWOROZENIEC, ńca, *m.* po czwarty raz się żeniący, der ſich zum vierten mal verheirathet; *Ec.* четверо-женецъ. *CZWOROZENSTWO, a, *n.* małżeństwo po czwarty raz powtórzone, die vierte Ehe; *Ec.* четверобрачіе, женитьба на четвертой женѣ. *CZWORSCIAN *ob.* Czworościan. CZWORY *ob.* Czwór. CZWORYNEK, nka, *m.* czwórka, czworo czego, Viere, ein Ganzes von Vieren. *quaternio. Ure. Gr.* 144. Kostka s czterema okami, eine Würfel mit vier Augen. Czworyukiem, *adverbialiter* po cztery; zu Vieren. *CZWORZYSTY, a, e, poczwórny, czworaki, vierfach. Czworzysty czerwony złoty. *Czack. Pr.* 1, 167.

CZY, CZYLI, CZYZ *conj. interr.*, na początku mowy: azali, aza, izali, abo, *Lat.* an, num, bey der indirecten Frage zu Anfange des Satzes, wird dieß Fragewort, wie das Lateiniſche *an, num*, im Deutſchen bloß durch die Inverſion ausgedrückt. *Bh.* čjt, zda, zdaj, zdali: *Slo.* či, čili, zdali, zdažby, *Hung.* azé; *Vd.* sho, se, ali, aku; (cf. *Jta.* se, *Lat.* si); *Crn.* ki; *Sr.* 1. ać, da, hać, haćto, aćteiſch; *Sr.* 2. lěz, lězbu; *Bs.* jeda; *Sla.* zàr; *Cro.* ali, ili, iliti, jeli; *Dl.* ako; *Rs.* ерлá, рáзвѣ; *Ec.* ежда, уболи. Czyż mogą w lasach morskie przebywać delfiny, Czyż mogą pływać dziki wśrzód morskiey głębiny? *Dmoch. Szt. R.* 6. können wohl Seedelphine . . . , können Wildſchweine . . . . Ona z Ludwikiem uciekła; czyż bydź może! *Teat.* 30, *b.* 144. iſt das möglich! Czemuż mnie nie kochasz? *Sz.* Czy ia wiem, *Teat.* 27, 131. weiß ichs! (ich weiß ſelbſt nicht). Pola, łąki, sady, za pokoiem, a czy hoynieyszego pożytku nie przynoszą? *Falib. Dis. A.* 11, bringen ſie nicht einen größern Nutzen? *Cro.* néli? §. Czy, we środku mowy, 1.) ieżeli, ob, *n. p.* nie wiem, czy mu dał, ich weiß nicht, ob er ihm gegeben hat; (oder auch:) ich w. n. hat er ihm gegeb. Nie wiem, czy przyidzie, ob er kommen wird, (oder:) ich w. n. wird er kommen? 2.) albo, oder. Ten czy nie ten? *Cn. Th.* der? oder nicht der? §. Czy – czy, *Slo.* či – či; či – čili; *Cro.* ali – ali; *Interr. direct.* n. p. Czy on? czy nie on? *Sz.* on to ieſt, on! *Teat.* 8, 22. iſt ers? oder iſt ers nicht? – *Interr. indir.* Czy ty chcesz, czy nie chcesz, musisz bydź moią. *Teat.* 54, *c. b.* 2. du magſt wollen, oder nicht. Czy tak, czy sak, iuż się stało. *Teat.* 30, 36. es ſey nun ſo, oder anders. Czyś bogacz, czyli z liczby królów dzieci, Czy nędzarz, umrzesz. *Hor.* 1, 199. *diuesne an pauper*, du magſt nun reich ſeyn, oder ein Königsſohn, oder ein Bettler . . . O ty, czyś człowiek, czy bozkim zrządzeniem Anioł na moię pociechę zesłany, Czyś człowiek, iak ia, czy nieba osiadasz, Powiedz czym iesteś. *Kras. Woy. Choc.* 89. bądź, bądź, bądź, (entweder –) oder z. B. O du, (entweder) Menſch oder Engel, durch Gottes Fügung zu meinem Troſte geſandt, Menſch, wie ich, oder des Himmels Bewohner; . . auch; O du! du magſt nun Menſch ſeyn oder E . . . auch: O du! ſeyſt du nun . . .

CZYCHAC *ob.* Kichać. CZYHAC *ob.* Czuhać.

CZYI, – yia, – yie, CZYY, *relat. possess.*, do kogo należący, kógoſiś, weſſen, wem gehörig; *Bh.* čji; *Slo.* či, čiga, čigé; *Sla.* csiji, csija, csije; *Bs.* cigov, ciji; *Sr.* 1. cjel, čjey; *Sr.* 2. zoji, jejt; *Crn.* shegâv, shegava, shegavu, (cf. czego, cf. co); *Cro.* chiji, kojega, koga (cf. kto, kogo); *Dl.* chigov: *Rg.* čij, cigov, cigova, cigovo; *Rs.* чей; *Ec.* чїй; (cf. *Lat.* cuius). Daycie, co czyie, każdemu, Bogom, sobie i bliźniemu. *Karp.* 7, 9. Odday, co czyie. *Prot. Jak.* 9. gieb ab, wem was gehört. Żaden nie ma cudzych rzeczy ruszać, gdzie ten, czyie są, na to nie zwala. *Herb. Stat.* 551. (ten do którego należą, der deſſen ſie ſind, dem ſie gehören). Na czyim wózku siedzisz, tego piosnkę śpieway. *Cn. Ad.* 526. von (deſſen) weſſen Brot ich habe, deſſen Lied ich ſinge. Nikt się do siły teraz nie udaie, Gdyż ten wygrywa, czyia lepsza sprawa. *Zab.* 16, 343. Sędzia nie ma patrzeć czyia, ale tylko znać iaką sądzi sprawę. *Mon.* 65, 58. Czyia szkoda, tego i grzech. *Cn. Ad.* 137. wer den Schaden hat, darf für den Spott nicht ſorgen. Wie bóg, czyi baran, czyi kozieł. *Cn. Ad.* 1231. *Vir nobilis ducebat hoedum templo hoſtiam; videns autem colonum ſuum ducentem agnum, inſtitit, ut commutaret ſecum, dicens, indecorum esse, herum offerre sacris hoedum, colonum vero eius agnum. Qui cedens precibus dixit: culus sit agnus, cuius hircus; homines latere poteris, haud deum).* Wie bóg czyi kapłun, czyi baran. *Rys. Ad.* 73. W tłumie nie znać było, kto czyi. *Warg. Cez.* 199. (cf. naszyniec, waszyniec, wer zu wem gehörte, wem einer zugehörte. cf. *Ec.* коестрáнецъ, *Gr.* ποδαπός, *cuius?*) – *Interr. indir.* Czyieżby oczy tu nie zapłakały! *Paſt. F.* 10. Coś ty nagotował, czyie proszę będzie? *Prot. Jak.* 10. *Interr. direct.* czyi? weſſen? Co się wam zda o Chrystusie: czyi syn ieſt? *Leop. Math.* 22, 42. Czyi ten kapelusz? §. *Indeterm.* Czyiś, nie wiedzieć czyi, kogoś tam, irgend jemandes, jemandes. Czyiś koń w zbożu. Czyiś pieniądz znalazł. CZYIKOLWIEK, bądź kogoskolwiek, weſſen auch immer; *Slo.* čikolwek; *Sr.* 1. nleczejišku. CZYIOSTRONNY, a, e, do czyiey strony należący, weſſen Parthey zugehörig. Łatwo poznać można, kto ieſt czyiostronny, kto czego chce i życzy. *Mon.* 71, 410. CZYM *Inſtr. Pronom.* Co; 2.) Czym *aduerbial.* n. p. czym prędzey = iak nayprędzey, aufs geſchwindeſte. §. Czym – tym, z im – tym; je – deſto; *Bh.* czim – tim; *Sr.* 1. čjim. Czym głupszy, tym śmielszy. Czym więcey pieniędzy, tym mniey spokoyności.

CZYMBURY *ob.* Cymbury. CZYMSIK, CZYMSIS *ob.* Co, Coś.

CZYN, u, *m.*, co uczyniono, uczynek, die Handlung, die That, das Werk; *Bh.* czin; *Slo.* čin, činetnoſt; *Cro.* chin, chinenye; *Hung.* tsinálás; *Sla.* csinjénje; *Sr.* 1. ztjink, ſtutk; (*Rg.* cin *operatio*; cin, nàcin *modus*; *Bs.* cin od obraza *effigies*, cin, nàcin, *modus, ratio*; akt komedyi, gieſt; *plur.* cini z czary cf. odczynić); *Bs.* djello, posao; *Vd.* djanje, djanſtvu, delu, naredba, ſtorjenje, djanje; *Crn.* dijanje; *Rs.* дѣйствіе, дѣйствo (*Rs.* чинъ porządek, ranga, dostoieństwo, чиновникъ urzędnik); *Ec.* содѣяніе, дѣло. Wyraz *czyn* to samo

znaczy co uczynek. *Sniad. Jeogr.* 285. Czynienie a czyn różne są rzeczy: Czynienie iest robienie, a czyn, rzecz urobiona. Czynienie, czasem i środkiem do końca i końcem; czyn zawsdy końcem. *Petr. Et.* 4. Naylepsze czyny, to się często iści, U dobrych w cenie, u złych w nienawiści. *Zab.* 12, 309. Mialem ręce, nie do dobrych czynow, lecz do złych robot i niecnoty. *Kul. Her.* 21. Bohatyrskie Czyny, przewagi, Heldenthaten; *Boh.* hrdinſtwj; *Rs.* подвигъ. Cały kray iego się czynami zdumiał. *Jabł. Tel.* 54. — Czyn, czynienie, sposób czynienia, postępowania, das Thun, das Handeln, die Handlung, was man treibt. Przykład monarchy iest czynem narodu. *Stas. Num.* 2, 199. — Czyn, dzieło, robota, praca, gatunek pracy, die Arbeit, die Art der Arbeit. Tam kilka obrazów i rzniętych sztuk czynu misternego. *Pot. Arg.* 208. — Czyn, dzieło przez wzgląd na sprawę, rzecz uczyniona, zrobiona, stworzona, stworzenie, istność, jemandes Werk, Geschöpf. Bóg ziemi i wszystkiego co na niey iest, iako czynu swego, nie przebaczywa. *Modl. Gd.* 17. Psalmista woła na kreatury bezduszne, i na wszystkie czyny pańskie: chwalcie pana! *Birk. Kant. A.* 2. *b.* Ciebie o twórco wszelakiego *czyna (!). Proszę o łaskę i pomoc w potrzebie. *P. Kchan. J.* 276. *§. Czyn, naczynie, das Geräth, Geschirr. Jako na śmieciach leży z domu wyrzucony Wiotchy czyn, takem iest od ludzi wzgardzony. *J. Kchan. Ps.* 41. (naczynie. *Karp.* 5, 78.). *§. Czyn, ofiara, das Opfer. Ja sam za oyczyznę, za się, za syny, Sporządzał Jowiszowi uroczyste czyny, *sacra*. *Zebr. Ow.* 179. *§. Czyn, *czyny*, machiny woienne, wieże, tarany i t. d. podług łac. *opera*, Kriegsmaschinen, Belagerungsmaschinen, z. B. Mauerbrecher, Thürme, Werke. Hetman woyskowe cieśle woney dobie Po drzewo na czyn w lasy wyprawował. *P. Kchan. J.* 335. Do szturmu potym przysposabia czyny I przeciw basztom wieże swe zatacza. *Chrość. Luk.* 53. *opera*). Tym tedy czynom, machinom, taranom, wieżom, przydał załogę. *Chrość. Fars.* 445. Z nowemi czyny Goffred naſtępował, I co naywyższy przed wysoką broną Jeden postawił, i z niego szturmował: Wieża to była, którą z drzew złożono. *P. Kchan. J.* 287. Już i woiennych czynów odbiegali, a nieprzyiaciel śmiele naciera i tłucze tarany. *ib.* 292. Myślał przekazić, aby leśne czyny Do woyska nie szły, i aby inszey wieży nie robiono, Z którey by znowu wątły mur tłuczono. *P. Kchan. J.* 330. *CZYNIAC, *CZYNIWAC *czyn. czſtl. słowa*: Czynić; z często czynić, zwykle czynić, powtarzaiąc czynić, zwyczay mieć czynić, *Rg.* cinûkati; zu thun pflegen, oft thun, zu handeln pflegen. Król ten czynił źle przed Jehową, iako czyniwali oycowie iego. *Budn.* 2 *Reg.* 15, 9. Dobry żołnierz rad prawdę miłuie, iako czyniwali przodkowie nasi. *Star. Ref.* 110. *Star. Ryc.* 51. Coś mi przedtym troskliwą czyniwał tęsknicę, dziś cię pragnę. *Lib. Hor.* 22. (sprawował). Za radą Nigidyusza Cycero wiele czyniwał. *Kosz. Cyc. B.* 3.

CZYNIC *cz. kontyn. i ndk.*, uczynić *dk.*, działać, robić, thun, machen; *Bh.* činiti, činim, učinim; *Slo.* činit, činim; *Dl.* csiniti; *Hung.* chinalni; *Cro.* chiniti, vchiniti, uchinyam, chinim; *Sla.* csiniti, ucsiniti; *Sr.* 1. cȷ̃inic, cȷ̃inim, cȷ̃inu, cȷ̃inu; *Ger.* thun; *Sr.* 2. zinisch, huzinisch, činisch; *Rg.* ciniti; *Bs.* činiti, učiniti; *Vd.* storiti, djati, diem, dejem (cf. stworzyć, dziać); *Crn.* storim, dȩlam; *Rs.* чинить, учинить, учинять, спроить, творить; *Ec.* содѣлати, содѣловати. *absolute* czynić, wyrażaiąc samę czynność bez określenia iey w czym, z nie próżnować, działać, robić, czynnym bydź, thätig ſeyn, thun, handeln. Wiele czyniąc, nic nie czynią, albo przynaymniey nie to, co czynić powinni. *Mon.* 67, 65. W przeciągu życia swego, nic nie czyniąc, wielkie rzeczy czynił. *Zyw. Jez.* 51. Wiele czynił, a zdał się, iakoby nic nie uczynił. *ib.* 52. Kto wiele mówi, mało czyni. *Teat.* 15, 54. W domu zawsdy trzeba co czynić, próżnować nigdy. *Hrôſt. Nauk. O.* 6. Chcesz, abyć się sługa nie skaził, niechay zawsdy ma co czynić. *Gorn. Dw.* 369. (robić, pracować, zatrudnionym bydź). Insza pięknie mówić, insza pięknie czynić. Wysoka mowa na nizkie czynienie. *Fr Ad.* 18. Takich nauczycielów świat chwalił i chwali, Którzy ucząc czynili, czyniąc nauczali. *Min. Ryt.* 3, 367. Widziałem ia i mądrych, choć dobrze uczyli, Przecię z nami prostaki, toż co my czynili. *Gaw. Siel.* 366. (tak postępowali, sprawowali się iak i my). Niepodobna, żeby kto dobrze chciał czynić, nic nie czyniąc. *Zab.* 3, 48. Albo czyń, albo day pokoy, *hortatur ad serio agendum. Cn. Ad.* 3. Czyń, masz-li czynić. *Cn. Ad.* 137. (*Slo.* činenliwi, *agendus*, co się ma czynić). Dobrze czynić; ani dobrze, ani źle czynić; z przyłaiu czynić; źle czynić. *Petr. Et.* 120. *Slo.* čin dobre a prawe, n'e bog ſa cisara ani krala. (cf. cnota puklerz). Przestańcie czynić źle, a uczcie się czynić dobrze. *Kat. Gd.* 87. (sprawuycież się dobrze). Czyń, co masz czynić. *Cn. Ad.* 137. Masz — li co uczynić, uczyń dobrze. *Cn. Ad.* 444. Co śmiesz radzić, śmiey sam czynić. *Rys. Ad.* 61. (wykonać). Co źle czynić, to źle i mówić. *Cn. Ad.* 100. Dzieci to prawią, co czynią, starzy co niegdyś czynili; a głupi, co dopiero czynić myślą. *Zab.* 5, 97. Zobaczemy, co z tym czynić. *Zabł. Dz.* 108. (co z tym robić; zacząć, począć). Wolno ci, czynić z nią, co chcąc. *Teat.* 10, *b.* 62. Cóż czynić, gdy innego nam braknie sposobu. *Teat.* 44, *d.* 46. was iſt zu thun? was iſt zu machen? Nie wiedzieli lekarze co czynić z chorym panem takim, i czegoż nie czynili w nadziei łaski cesarskiey! *Birk. Ex. G.* 2. *b.* Zakon tylko te sprawy czynić rozkazuie, które człowiek czynić może cnotliwie. *Karnk. Kat.* 209. Sami z siebie żadney rzeczy dobrey bez pomocy bozkiey nie możemy czynić. *ib.* 419. (wykonywać, do skutku doprowadzać, uskuteczniać). Jam z moiey osoby wszystko czyniła, bym ci ulżyła przykre wyroki. *Zab.* 14, 207. (podług przemożenia się przykładałam). Oblubienica cnotliwa radaby i pomyślenie oblubieńca swego uczyniła. *Zrn. Post.* 3, 577. *b.* Nie odpuści im bóg, bo czynią na miłosierdzie iego, iako na karb. *Glicz. Wych. E.* 3. *b.* (postępuią sobie, grzeszą). — Czynić, sprawiać, ziszczać, skutkować, hervorbringen, zu Wege bringen, machen. Wężowy trank iest przyrodzenia ciepłego, która ciepłość iego czyni kąsanie iego. *Sienn.* 187. Jaką w ludziach odmienność te czasy czyniły, Zwierciadło bozkiey prawdy na ziemi zaćmiły. *Biel. S. M. A.* 3. W zwadzie uczynił mężobóystwo. 3 *Leop. Marc.* 15, 7. (zbroił mężobóystwo. z *Leop.* popełnił mężob. er begieng einen Mord). — Czynić pogrzeb, wesele, sprawować, ausrichten, veranſtalten. Czynił mu wspaniały pogrzeb.

Off. Wyr. Córce iego w zamku czynił wesele. *Falib. Dis. M.* Inaczey: czynić komu wesele, rozrywać go, rozweselać, einem Vergnügen machen, ihn ergötzen. Febus swą lutnią bogi cieszył i czynił wesele Jowiszowi. *P. Kchan. Orl.* 1, 56. – *Czynić ku czemu, przykładać się do czego, wpływać na co, wozu beytragen, mitwirken, dazu helfen. Nic tak nie czyni ku szczęśliwemu żywotowi . . . *Mącz. confert.* – Owoce czynić, rodzić, Früchte bringen, tragen. Złe drzewo złe owoce czyni. *W. Post. Mn.* 309. Bóg okazał się w ciele, i przyszedł na świat, uczyniony z niewiasty, to iest, narodzony. *Gil. Post.* 16. (gezeugt, gebohren). – Czynić przemowę, kazanie, słowa, modlitwę, eine Rede, Predigt halten; ein Gebet verrichten. Chryzostom kazania w Antyochii czynił. *St. Dz.* 316. (mówił, miał, prawił). Bardzo pożyteczne kazanie uczynił. *Wys. Al.* 65. Czas nie po temu, abym długą iaką przemowę do was czynił. *Birk. Chod.* 6. O zbawieniu dusz słowa żywe i ogniste czynił. *Birk. Dom.* 65. *(verba facere).* Uczyńmy modlitwę za duszę iego. *Birk. Chodk.* 40. (módlmyż się; lasst uns ein Gebet verrichten). – Przysięgę czynić, przysięgać, przysięgę składać, einen Eid ablegen. Przysięgę swą czyniąc, czoła swego prawą ręką dotykaią się. *Paszk. Dz.* 113. – Posłuszeństwo komu czynić, posłusznym mu bydź, einem Gehorsam erweisen. Posłuszeństwo, które Turcy Cesarzowi swemu powinni zawsze czynić. *Paszk. Dz.* 106. – Sprawiedliwość czynić, rozsądzać, przyznawać co czyie, Gerechtigkeit ausüben, handhaben. Leszek obieżdżał wszystkie krainy, czyniąc wszędzie sprawiedliwość poddanym. *Biel. Kr.* 116. Żaden sobie sam sprawiedliwości nie może czynić, ale do urzędu powinien się udadź. *Sax. Tyt.* 129. – Liczbę komu czynić, zdawać rachunek, rachować się, sprawiać się z czego, Rechenschaft ablegen, Rechnung ablegen. Sługa księdza pozwał, iż mu myta nie zapłacił; ksiądz zaś pozwał, iż mu sługa liczby nie uczynił. *Gorn. Wł. K.* 4. My cię wolno precz puścimy, kiedy nam liczbę uczyniss dostateczną ze wszystkiego. *Biel. Kr.* 48. Bym miał zgubić tak szlachetny lud, nigdybym za to bogu liczby nie mógł uczynić. *ib.* 53. Czynić z kim liczbę, rachować się z nim, słuchać liczby, rachunków *ob.* Liczba. – Czynić komu dobrze lub źle, wyrządzać, einem Gutes oder Böses thun, erweisen. Nie czyń złemu dobrze. *Dwor. H.* 3. Czyń dobrze, aby i tobie czyniono. *Jabł. Ez.* 69. Skarżąc się na niewdzięcznych, mówimy w przeciwnym wyrozumieniu: czyń tu dobrze złemu! *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 91. da thue man einmal dem Böses Gutes! Bogatemu dobrze czynić, strata. *Cn. Ad.* 36. Dobrze czyń każdemu, i niewdzięcznemu. *Cn. Ad.* 190. Źle komu czynić, szkodę, krzywdę, złość, einem etwas Böses, Schaden, Unrecht u. s. w. thun. Uczynił co dla mnie, i uczynił rzecz niemałą; potym zasię uczynił mi krzywdę. *Gorn. Sen.* 162. Nie dopuszczą nikomu czynić złości. *Paszk. Dz.* 109. Uczynić sobie co złego. *Cn. Th.* 1178. Myślę sobie co złego uczynić. *ib.* 440. (sich ein Leid anthun). To czyń innemu, co też sobie życzysz. *Budn. Ap.* 10. Każdy co innym czynił, niechay się spodziewa. *Pot. Jow.* 96. – Wygodę sobie czynić, wygadzać sobie, dogadzać sobie, wczasować się, odpoczywać, wylegać się, wysypiać się, sichs bequem machen, sichs commode machen. Kazał mu król, aby sobie w domu uczynił wczas, wkrótce go maiąc odesłać do woyska. *Zał. H. T.* 128. Czynić sobie wczas, wypróżniać się, potrzebę przyrodzoną odprawować, na stolec, na dwór iść. *Cn. Th.* 1326. sichs leichter machen, sich erleichtern, sich entledigen, seine Nothdurft verrichten, auf die Commodität gehen. – Pomoc czynić, pomagać, Hülfe leisten, Hülfe verschaffen. Nieszczęście chcieli sobie pomoc uczynić. *St. Dz.* 55. (sie wollten sich helfen). – Dobrze mi czyni to lekarstwo *ob.* służy mi, es thut mir gut, es dient mir. – Strach czynić, strachu nabawiać; straszyć, Schrecken verursachen, in Schrecken setzen. Ogień niebieski Strach czyni błyskaniem, Ziemia złym głodem, a woda wezbraniem, Powietrze morem. *Groch. W.* 555. – Dosyć, zadosyć czynić, genug thun, Genüge leisten, pełnić, uiścić, oddadź, co komu należy, *Rg.* zadovogliti; *Crn.* zadovolim; *Rs.* довлетворить, удовлетворить. Miasto dosyć powinności swey czyniło, *Warg. Cez.* 238. Jeśli lekarz uczynił wszystko, co do uzdrowienia chorego należało, tedy uczynił dosyć swey powinności. *Gorn. Sen.* 528. Dosyćuczynienie, dosyć uczynienie, die Genugthuung; *Slo.* zadostiučinenj; *Rs.* уродность, упрям, удовлетворе́нїе. Dosyć uczynienie iest krzywdy uczynioney komu nadgrodzenie. *Kucz. Kat.* 2, 560. Pospolicie dosyć uczynienie to zowią, kiedy kto rzecz iaką, którą winien, spełnia. O prziednaniu mówiąc, dosyć uczynienie znaczy taką nadgrodę uczyaić, na któreyby rozgniewany miał dosyć. *Karnk. Kat.* 240. – Czynić co z czego, robić z czego, udziałać, etwas woraus machen, verfertigen. Z wełny czynią opończe, welence. *Paszk. Dz.* 121. – Czynić, tworzyć, machen, schaffen, erschaffen. Ten świat przez boga uczyniony, rozumie się, stworzony. *Salin.* 2, 483. Tyś uczynił nieba i ziemię. *Gil. Kat.* 50. – Czynić kogo czym, robić go czym, einen wozu machen. Pytał ich, ieżeliby to prawda była, że Pan Harley był uczyniony hrabią. *Mon.* 67, 294. Zamoyskiego Król Stefan uczynił kanclerzem i hetmanem. *Off. Wyr.* Rzetelność twa czyni cię szacunku celem. *Zab.* 15, 318. Nauki życie nasze czynią błogosławionym. *Gorn. Sen.* 433. Tak mu mądrze odpowiedział, że go kpem uczynił. *Off. Wyr.* (na kpa wystrychnął). – *Czynić w co, przemieniać, przekształcić, verwandeln. Passya odmienia człowieka każdego, i w inszego go czyni. *Weresz. Kegl.* 4. – W prostackiey mowie, czynić z czarować (cf. odczynić; *Bs.* ciniti cini, cjarati z czarować; *Bs.* cini, cjari z czary). Babsko tak krowom coś uczyniło, że się nie doią. *Off. Wyr.* (cf. uczynek, urok). – Czynić sobie żarty, śmiechy z czego, stroić żarty, sich worüber lustig machen. Tyś sobie zemnie śmiechy czyniła zdradliwe. *Past. F.* 109. – W rachunkach: czynić iaką summę, wynosić, im Rechnen: machen, betragen, ausmachen. Sto czerwonych złotych czyni 1800 zł. *Off. Wyr.* – Czynić komu pożytek, chwałę, sławę, przykrość, z przynosić, bringen, einbringen, eintragen, thun. Ociec zostawił mi dobra, czyniące roczney intraty koło 50,000 zł. *Mon.* 67, 622. (dochodu dawać, przynosić). Nie pytam się, ani rachuię, coby mi on folwarczyk uczynić mógł. *Gorn. Sen.* 255. Trybunały, kondescensye i kompromisy, więcey czynią iak wioski. *Kraj. Pod.* 149. – Woyny czynić z kim, toczyć, staczać, prowadzić, Kriege führen. Kontor Pruski Ludwik częste i wielkie woyny czynił prze-

ciw Zmudzi. *Stryik.* 259. Podobnież: czynić pole, w polu się bić, ſich im Felde ſchlagen, in einer Feldſchlacht kämpfen. Harcuy mężnie sobie, Czyń pole, harcuy szeroko, By cię znać było daleko. *Kosz. Lor. pr.* – Czynić z kim, walczyć z kim, mit jemanden zu thun haben, mit ihm ſtreiten, kämpfen. Sami z sobą tak długo broniami czynili, Pokąd ostatni nie legł i ducha nie oddał. *Opal. sat.* 4. Rzymianie w bitwach z nieprzyiaciołmi czyniąc, za oyczyznę się potykali. *Star. Ref.* 18. Polakow Turek był świadom, gdy z Wołochy czynił. *Biel. Kr.* 432. Chętliwie do siebie skoczyli I mężnie z sobą chwilę niemałą czynili. *Papr. Ryc. pr.* Rzekli sobie, o pannę z sobą czynić, a któryby którego zabił, miał dobrowolnie precz iechać. *Papr. Ryc.* 10, Z Parysem czynił o swą Menelaus. *Zbil. Dr. G.* 5. Każdy rycerski człowiek winien o prawdę ręką czynić. *Gorn. Dw.* 266. Pokrzepiay się, a czyńwa (*dual*: czyńmy dwa) mężnie za lud nasz. 1 *Leop.* 1, *Paral.* 19, 13. Kto będzie śmiał obstawać za nim, semną będzie miał do czynienia. *Teat.* 9, 31. (er wirds mit mir zu thun haben). – Czynić słowami, wadzić się, spór wieśdź, (cf. gadać się), dysputować się, ſich herum diſputiren. Długo słowy z sobą czynili, a darmo. *Birk. Dom.* 10. – Czynić prawem, prawować się, rozprawiać, rozsądzać się, rozpierać się, vor Gericht mit einander zu thun haben, proceſſiren, ſtreiten, gerichtlich etwas ſuchen. Słusznym a sprawiedliwym prawem czyńwa (*dual.*) z sobą, że ieżeli twoie zdanie fałszywe, ty go zarzuciss, a . . . *Bar. Hst.* 43. Będąc powinien ukrzywdzony sam czynić o swą krzywdę, a nie mogąc czynić przez niedostatek, rad nie rad zjednać się musi. *Gorn. Wl. E.* Kto o zabitego oyca nie czyni, ten wstępowania na iego dziedzictwo nie godny. *Sk. Dz.* 1042. – Czynić za kim, nymować się, ſich jemandes annehmen. – Czynić za kogo, zastępować go, einen vertreten. – Czynić przeciwko komu, knować co przeciwko komu, etwas wider jemanden unternehmen, wider ihn ſchmieden. Skoro się Absalon widział poiednanym z oycem, zaczął znowu czynić przeciwko niemu i życiu iego. *Zal. H. T.* 7, 182. – Czynić z kim o co: traktować z nim, negocyować, mit einem unterhandeln; *Sr.* 1. zakhadjam. Papieże przez posły swoie między cesarzem i Królem Polskim pilnie o pokóy czynili. *Krom.* 546. *de pace diligenter egerunt*). – Czynić o czym, traktować o czym, wovon handeln. O lasach i żytach w osobnym dziele czynić będziemy. *N. Pam.* 10, 37. – §. Nie ma tu co czynić, nie ma tu mieysca, es hat hier nichts zu thun. Między temi dwoma gniew niema co czynić, których pospołu na ieden urząd wysadzono. *Warg. Wal.* 118. §. Czynić, udawać, vorgeben, machen, thun als ob... (cf. czynić się). Czynił minę, iak gdyby był nayprzywiązańszym. *Teat.* 57, c. 24. – §. Czynić z kim kompanią, składać towarzystwo, obcować z nim, mit einem Geſellſchaft machen. Z kimże to i kędy kompanią chcecie czynić. *Birk. Ex. H.* 3. – CZYNIC się *zaimk.*, 1.) *Passive* robić się, stawać się, gemacht werden, gethan werden, geſchehen, werden. Jakie się to prześliczne dziewczę uczyniło, Gdyby róża rozkwitła, aż patrzeć miło. *Tręb. S. M.* 94. was das für ein ſchönes Mädchen geworden iſt. 2.) Czynić się *recipr.*, robić się, działać się czym, ſich wozu machen. Juliusz Cezar, gdy iuż wszystkie przeciwniki swoie wygubił, uczynił się iednowładcą Rzymskim. *Stryik.* 74. Potrzebnym się komu czynić, starać się, żeby się nie mógł obeyść bez ciebie. *Off. Wyr.* - §. Czynić się, czym nie iesteś, udawać się za co, zmyślać się, ſich für etwas ausgeben, ſich zu etwas machen, was man nicht iſt, ſich ſtellen, als ob..., ſich verſtellen. Głupi, a mądrym się czyni. *Cn. Ad.* 252. Nie czyń się tym, czymeś nie iest. *ib.* 564. Czynisz się, czymeś nie iest. *ib.* 137. Bez cnoty szlachcicem się czynić, taki rozum iest, iak ktoby się bez duszy żywym bydź mienił. *Sk. Zyw.* 2, 172. Widząc szaleństwo iey, uczynił się tym, że zwyciężony iey prośbami, chciał iey iuż powiedzieć. *Erax. Jęz. J. b.* (udawał, er ſtellte ſich). Uczynię się, iakbym o niczym nie wiedziała. *Teat.* 30, *b.* 47. Ze przeciw tobie mógł co twóy przyiaciel zgrzeszyć, uczyń się, że nie wiesz. *Hor. sat.* 53. CZYNICIEL, a, *m.* czyniący co, który co uczynił, sprawca, wykonywacz, spełniciel, wypełniacz, der Thäter, der Vollbringer, Vollzieher; *Slo.* činitel; *Sr.* 1. ztjinicjer, tjinicjer; *Rg.* cinitegl; *Cro.* chinitel; *Hg.* tsinálo; *Es.* cinitegl, ucinitegl; *Rs.* содѣмéлъ, (сочинимель autor, pisarz; *Ec.* чиновникъ naczelnik, porządek robiący). Odstąpcie odemnie czyniciele nieprawości. *Wys. Kat.* 469. 1 *Leop. Luc.* 13, 27. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 2. Lewitowie i czyniciele zakonu, czyniący roboty w domu Pańskim. *W.* 3. *Exdr.* 5, 58. Bądźcie czyniciele słowa, nie tylko słuchacze, *Leop. Jac.* 1. 22. Mowa nie będzie skuteczna, aż się pierwey uczyciel okaże czynicielem. *W. Post. Mn.* 199. Niechay słów i przykazań twych wykonywaczem I szczérym czynicielem będę, nie tłumaczem. *Pot. Jow.* 1, 2. §. Czyniciel, czyniący za kim, zastępca, rzecznik, adwokat, pełnomocnik, der Vertreter, Sachwalter. *w rodz. żeńsk.* CZYNICIELKA, die Thäterinn; *Cro.* chinitelicza; *Rg.* ciniteglisa; *Rs.* содѣмельница (cf. сочинимельница autorka, pisarka). CZYNIENIE *ob.* Czynić. CZYNIROD, u, *m.* ziele Rodzeniec, *Phyllum Bryon*, wälſch Bingelkraut Männlein. *Syr.* 757. CZYNIWAC *ob.* Czyniać. CZYNLIWY, a, e, mogący bydź uczynionym, podobny do uczynienia, thunlich; *Vd.* ſtorliu, sdelatliu, dopernashliu. §. Czynliwy, czasem albo częstokroć czynny. *Off. Wyr.* skłonny do czynności, gern thätig, geſchäftig. CZYNNIK, a, *m.*, czynnik, sprawnik. *Sniad Jeog.* 285. *ob.* czyniciel. – §. *Arithm. factor. Alg. Nar.* der Factor in der Multiplic: Mnożny i mnożnik nazywaią czynnikami mnogości. *Jak. Mat.* 1, 25. *Epsk. Mier.* 2, 7. CZYNNOSC, -ści, *f.* skłonność do czynienia, pracowania, niegnuśność, ustawiczne czynienie, die Thätigkeit; *Carn.* delovnoſt; *Vd.* opraulivoſt, opravilnoſt, djanſtvu, savjetnoſt, ſkerblivoſt; *Rs.* дѣятельность, расторóпность, (*Ec.* чúнность porządność). Czynność, owoce pracy pomnażaiąca. *N. Pam.* 24, 327. - *§. Czynność, czynienie, zatrudnienie, sprawa, robota, praca, die Thätigkeit, die Beſchäftigung, das Geſchäft, die Arbeit. Sejm w swoich postępuie czynnościach. Departament czynności zagranicznych. *Tr.* (interessów, spraw, der auswärt. Angelegenheiten). §. Powołanie czyie, rzemiosło, stan życia, to czym się trudni, das Gewerbe. *Bndk.* CZYNNY, a, e, – *le adv.*, skłonny i wprawny do ustawicznego czynienia, robienia, pracowania, działania, dzielny, thätig; *Slo.* činitelni, činenliwi, činitliwi; *Vd.* delen, delatliu, djanſki, opravilen; *Rs.* дѣятельный, дѣйствующій, расторопный (cf. чúнный ładny, nadobny)

Ec. многовещный; *Gr.* πολυπραγμων; *Ed.* дѣлистый (cf. чинительный porządkowy). Człowiek to bardzo czynny, sam ieden zawiaduie wszyſtkim. Jeſtem czynny *Eccl.* многовещéствую *Gr.* πολυπραγμωνῶ. cf. *Eccl.* вещелюбствую. §. *Grammat.* Słowo czynne, *verbum actiuum*, wyraża sąd o tey rzeczy, która co czyni względem drugiey. *Kpcz. Gr.* 1, 32. (cf. bierne, niiakie). *Trotz* zowie go czyniącym; czynne zaś u niego ieſt *Gerundium*.

Pochodz: **doczynić*, **dobroczynny*, *dobroczyńca*, *doczyńczynny*, *dziękczynny*; *naczynie*, *naczynić*; *obczynić*, *odczynić*; *poczynić*, *przeczynić*, *przyczynić*, *przyczyna*, *przyczyńca*, *przyczynny*, *rozczyn*, *rozczynić*, *uczynić*, *uczynek*, *uczynkowy*, *uczynny*, *uczynność*, *bezczynność*, *wielkoczynny*, *wszyſtkoczyn*, *zaczynić*, *złoczyńca*, *złoczyńſtwo*. Bh. činobra, **czynogra* = *drama*.

CZYNSZ, u, *m.* nazwisko powszechne podatków pieniężnych. *Kras. Zb.* 1, 222. der Zins, überhaupt, eine Geldabgabe; *Lat.* census; *Suec.* tims; *Gall.* cens; *Bh.* cynie, aurok; *Cro.* chius, haszen; *Dl.* ſit; *Crn.* zhimsh, ſtroshèg, mitje (cf. myto); *Vind.* zinsh, zhiens; *Ross. et Eccl.* (мягло), дань, оброкъ, урокъ. Pewnego pieniężnego czynszu na rok każdy płacić musiał. *Sk. Dz.* 1134. Czynsz ieſt podatek nieiaki, który z dochodów iakieykolwiek rzeczy płacon bywa; abowiem cokolwiek dorocznie bywa dawane, może bydź zwano czynszem, który może pan, którego własność ona ieſt, ſtanowić. *Szczerb. Sax.* 54. Roczne czynsze na lampy, na kościoły. *Tward. Wł.* 101. (opłaty). W szczególn. czynsz, płaca z gruntu, z roli, Grundzins, Herrenzins, Herrengefälle. Z gruntu czynsz albo płat roczny. *Chełm. Pr.* 135. Z rol, które niedawno pod iarzmem poddaństwa niechętnie i opuszczenie uprawiał rolnik, znaczny dzisiay czynsz z ochotą płaci. *Mon.* 65, 298. Podzielił grunta między chłopów za czynsz pewny. *Pam.* 83, 532. Na czynsz, w czynsz puścić, zmienić robociznę w opłatę. – Czynsz gruntowy *Rs.* поземéльное, поземéльныя дéньги. *Rs.* уоса-женное, czynsz gruntowy podług sążni). *Inaczey* na czynsz puścić rolą, zaarędować, zadzierżawić, za pewną summę w naiem dadź, puścić, verpachten. Na czynszu siedzieć, z gruntu czynsz płacić, dzierżawę trzymać, auf Pacht ſitzen. Moi rodzice ubodzy szlachta byli; siedzieli na czynszu. *Teat.* 22, *b.* 47. *ob.* czynszowa szlachta. (*Crn.* Kasn z zboże co się rocznie w czynszu oddaie). – Czynsz z naymu, z domu, ze ſtancyi, i t. d. komorne, der Miethzins, die Zinſe; *Rs.* пожилое. Czynsze od kramów. *Star. Dw.* 15. – Czynsz od kapitału, *Tr. ob.* prowizya, procent. – *'§, *Fig.* dochód, intrata, bogactwo, Einkünfte, Einkommen, Reichthum, Dwór ubogim zamknięty, czynsz daie honory, Ztąd i sędzia wspaniały i generał możny. *Hul. Ow.* 226. Układność wszędzie wielkie czynsze bierze. *Rey Wiz.* 44. (popłaca). CZYNSZOWAC *cz. łontyn.*, płacić komu dochód coroczny, Zins zahlen; *Bh.* aročiti. W szczególności, płacić z roli, zamiast roboty czyli odbywania dni pańſkich, Grundzins zahlen, auf Grundzins ſitzen. – Czynszować komu, bydź czyim dannikiem, haraczowym, jemanden zinsbar ſeyn, ihm zinſen, ihm tributar ſeyn. *Oſſ. Wyr. Pochodz.* odczynszować, zaczynszować. CZYNSZOWNIK, a, *m.* co czynsz iaki daie, der Zinsmann, der Zins zahlt; *Carn.* zhimshman; *Cro.* chinsnik; *Dl.* ſitnik; *Bh.* poplatnjk, aročnjk; *Rs.* мяглéцъ, оброчникъ. Gospodarz tego, któremu imienie naymuie, zowie komornikiem, czynszownikiem albo naiemnikiem *Sax. Tyt.* 213. Miethémann. W szczegoln. czynszownik, chłop opłacaiący się, miasto robienia pańszczyzny, ein Zinsbauer, der ſtatt der Herrendienſte Zins zahlt. O czynszownikach osadnych. *Haur. Sk.* 45. 2.) Czynszownik, co czynsz wybiera, nakazuie. *Cn. Th.* der Zinsherr, Schoßherr, der ſich Zins zahlen läßt. CZYNSZOWY, a, e, od czynszu, Zins =; *Boh.* cynežný, aročnj; *Crn.* primske; *Rs.* оброчный (мягкій, cf. ciachły, ciągły). Ukażcie mi monetę czynszową. *Budn. Math.* 22, 19. *Sekl. ib.* 22. (którą czynsz się płaci, die Zinſemünze. Luth.). Czynszowe grunta, z których czynsz płacą. – Czynszowy, płacący, nie robiący z gruntu, na czynszu siedzący. Zins zahlend, auf Zins ſitzend. Szlachta czynszowa, trzymaiąca pod panami w dobrach ziemskich grunta, na Ukrainie osobliwie i na Rusi, za naiem pewny, wolna od pańszczyzny czyli dni pańſkich, Zinsadel, der Grundzins zahlt. Naywięcey możnowładzcy uciskali obywatelów przez czynszową szlachtę. *Uſt. Konſt.* 1, 218. CZYNSZYK, a, *m. zdrbn. rzeczown.* czynsz, drobnieysza inwentarska danina, którą poddani oprócz robocizny z roli czyli naymu opłacaią. *Oſſ. Wyr.* eine kleine Nebenabgabe; *Bh.* aroček.

*CZYNTAKOR, u, *m.* Czyntakoru z iedwabiem półsztuki. Czyntakoru bez iedwabiu półsztuki. *Inw. Cel. Lit.*

CZYPEK *ob.* Czépek.

CZYREK, rka, *m. furuncułus*, wrzodek mały iako golębie iaie, kończaty na wierzchu. *Comp. Med.* 595. wrzód kończaty, drdzeń maiący, czerwony, boleiący, *ib.* 8. ein kleines ſpitziges Geſchwür.

CZYRPACZ *ob.* Czérpacz. CZYRWIEC *ob.* Czerwiec.

CZYRWIWY *ob.* Czérwiwy. CZYSC *ob.* Czcić 2.).

CZYSCIC, ił, ił, czyszczę *cz. łontyn.*, oczyścić, wyczyścić *dk.*, czyſtym czynić, czyſtszym robić, chędożyć, omiatuiąc, otrzepuiąc, ocieraiąc i t. d. reinigen, ſäubern, rein machen; *Bh.* čiſtiti, učiſtiti; *Slo.* čiſtim; *Hung.* tiſztitom; *Vd.* zhiſtiti, zhediti, zhiſtuvati, ozhiſhuvati, ozhedit, pozhedit, pometat; *Bs.* ciſtiti, ociſti; *Sla.* ciſtiti; *Rg.* ciſtiti, ociſtiti, izciſtiti; *Sr.* 1. čiſćijeći, čiſtjeju, čiſtjoſćju, ſchwarnu, redju; *Cro.* chiztiti, zchiztujem, znásim; *Rs.* чистить, чищу, счистить, счищáть; (cf. *Hebr.* זכך *zachach*; *Lat.* caſtus). Narzędzia do czyszczenia zębów. *Czerw. Nar.* 32. Wiatr powietrze, powietrzne wodę czyszczą wiewy. *Zab.* 2, 272. *Nar.* W mieyscu, gdzie gospodarz czyści od plew ziarna, Wyſkakuią z opałki boby albo grochy, Jak ie rolnik podrzuca i wiatr niesie płochy. *Dmoch. Jł.* 2, 25. Konopie czyszczą od wszelkiego chwaſtu rolą. *Haur. Sk.* 32. Czyścić ranę ciepłym winem albo wódką z octem. *Perz. Cyr.* 1, 69. Żółw' czyści krew. *Jabł. Ez.* 25. Czyszczące lekarſtwa, *depuratiua*, zdolne do oczyszczenia massy humorów i do oddzielenia od nich mogiłek obcych szkodliwych. *Dyk. Med.* 1, 636. Gorączki pomierne czyszczącemi zowią, że zamuleń różnych początki lécą. *Krup.* 5, 417. Reinigungsfieber. Czyszczenie białogłowſkie miesięczne. *Krup.* 2, 176. miesiączki, czas, die monatliche Reinigung der Weiber; *Rs.* чистка. Woda Drużbacka białogłowſkie

czy-

czyszczenia przywraca. *Petr. Wod.* 16. *Fig. et pr.* Prawnik czyści worek, lekarz ciało, spowiednik sumnienie. *Mon.* 71, 429. (wypróżnia), §. *tr.* Czyścić bydlę, rzezać, trzebić. *Cn. Th.* caſtriren, verſchneiden; (cf. walaszyć, klęsnąć, mniszyć, kapłunić); *Cro.* kopim; *Bs.* tribiti, ackopiti cf. ſkop. CZYSCIC się *zaimk. recipr.*, chędożyć się; ſich reinigen, ſäubern. Czyści się od rana do wieczora; a przecię brudna. *Off. Wyr.* ſie ſäubert ſich, putzt ſich. §. Purgować się, brać na purgana, zum Abführen nehmen, ſich reinigen, purgieren. Czyścił się pigułkami. §. *Fig.* Czyści się niebo, czyści się na niebie, wypogadza się, es heitert ſich auf, klärt ſich auf. CZYSCICA, y, ż. drugi gatunek ſtorzyszka, *clinopodium alter*, die gemeine Wirbelborſte, Wirbeldoſten. *Syr.* 567. *Bh.* klinopad. CZYSCICIEL, a, *m.* który czyści, der Reiniger, Säuberer; *Sr.* 1. tjiſtjer; *Vind.* zhiſtitnik, ozhedovez; *Ross.* чистильщикъ; (*Ec.* чистникъ kapłan, чистительство kapłaństwo). *W rodz. żeńſk.* CZYSCICIELKA, die Reinigerinn. CZYSCIE *adv. przymiotn.* czyſty, z czyſto, rein, ſauber. §. *tr. fig.* Zupełnie, wcale, ze wszyſtkim, völlig, gänzlich; (*Vd.* zhiſtu niſh z zgoła nic; *Vd.* zhiſtu nikar z bynaymniey: *Vd.* zhiſtu, zielu z cale). Mądry bez woyſka czyście się obeydzie. *Gorn. Sen.* 505. Nasi mogli się w Gdańſku, wybiwszy Brandeburczyków, czyście obeyść bez Krzyżaków. *Biel. Kr.* 175. Doſkonale, dobrze, pięknie, wyśmienicie, vollkommen, gut, vortreflich, ſchön. Duży młodzieńcy, na murach ſtoiąc, bardzo czyście bronili miaſta. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 12, 27. Uspokoiło się potym bardzo czyście wszędzie. *Birk. Dom.* 16. Czyście bydź zdrów, *belle se habere. Mącz.* Umie czyście pływać. *Papr. Koł. T.* Niechay nie mówią w swey myśli: czyście tak nań. *Ryb. Ps.* 63. (dobrze mu tak!) Czyście, iak potrzeba, dokładnie, należycie, *Gall.* comme il faut, gehörig. Jeśli proiekt taki będzie zawierał kilka kategoryi czyście ułożonych, któreby potrzebowały iakiey modyfikacyi; na ten czas na każdą z tych kategoryi czyście ułożoną, i żadney oboiętności nie podaiącą, ma bydź turnus dawany. *Vol. Leg.* 7, 617. Czyście, otwarcie, iasno, iawnie, oczywiście, offen, offenbar, deutlich, augenſcheinlich. Gdy go cesarz wyciągał na oddanie hołdu, odpowiedział czyście, że nie dla tego przyiechał. *Uſtr. Kr.* 1, 117. Tyś czyście ſkłamał. *W. Dan.* 13, 59. Widzicie, iak was czyście oszukał. *W. Poſt. W.* 320. - *Ironic.* czyście, pięknie, ślicznie, wyśmienicie, wybornie, herrlich, ſchön, allerliebſt, treffliche. W wielkiey powadze ieſteś i czyście sprawuiesz króleſtwo, że i tego nie dokazuiesz! *W.* 3 *Reg.* 21, 7. Król Czeſki Goldberſki powiat Wrocławſkim raycom wydarł, a iż mu ci do nabycia państwa Wrocławſkiego dopomogli, bardzo czyście odwdzięczył. *Krom.* 326. *Probe curaſti* ey czyścieś sprawił, ſtoi za kozi rożek twoią sprawa. *Mącz.* CZYSCIEC, - śca, CZYSZCZEC, - szcza, - szca, *m. Bh.* očiſtec; *Slov.* očiſ'tec; *Rg.* ociſtnik: *Sor.* 1. tjiſtj, tjißcj; *Croat.* ochisztnik, mezto ochischavanya; *Hung.* tisztito hely; *Sla.* muka ocsiſtenja; *Vd.* te hize; *Crn.* vize; *Rs.* чистилище; *Ec.* чистецъ, огнь чистительный; das Fegfeuer, u Katolików, mieysce, gdzie dusze ludzi pobożnych do czasu pewnego męki za grzechy swe cierpią, maiąc nadzieię, że oczyszczone przez ogień do nieba przeniesione będą. *Karnk. Kat.* 45. ogniem doczesnym, który czyściec zowiemy, przeczyścić się muszą. *Sk. Zyw.* 2, 292. Mieysce między niebem i piekłem, które łacinnicy *purgatorium*, Polacy czyścem, Słowianie mytarſtwem nazywaią. *Sak. Dusz.* 154. - *Phras.* Przeszedł przez czyściec. *Off. Wyr.* (iuż teraz biały łabędź z czarney wrony). Kto się w czyścu śmieie, niech się piekła boi. *Hrbſt. Nauk. F.* 3. (nie mów hop, aż przeſkoczysz). Czyściec na ziemi, piekło na ziemi, przykrość znaczna doczesna, die Hölle auf Erden, Noth, Pein. Co za czyściec, mieć żonę! *Teat.* 18, *b.* 4. Czyściec wytrzymał z złą żoną. *Off. Wyr.* Bawić w tym domu, iak w czyścu. - 2.) *Botan.* Czyściec, ziele; *Stachys Linn.* rodzay, którego gatunki leśny, błotny, roczny, polny, prosty. *Kluk. Dyk.* 3, 99. Roßneſſel, warzony a pity, wyczyszcza ſtolcami. *Urzęd.* 16. żywiczka. *Jundz.* 309. - Łani czyściec, czarnogłów, nim łanie kótne się pasą dla znadnieyszego okocenia. *Syr.* 141. Seſelſaame, Roßkümmel. CZYSCIOCH *ob.* 2.) Czyſtek. CZYSCOWY, CZYSZCZOWY, a, e, od czyśca, Fegfeuer -; *Bh.* očiſtcowi. Trzeba nam w zatrzymaniu iakim bydź czyścowym, wypłacaiąc dług sprawiedliwości bozkiey. *Birk. Chodk.* 18. *CZYSCITELNY, a, e, - *ie adv.*, do czyszczenia służący, reinigend; *Rs.* чистительный. CZYSCIUCHNY, a, e; CZYSCIUTKI, CZYSCIUSIENKI, CZYSCIUTENKI, CZYSCIUTENECZKI, a, ie; - *o adv.*, *intensiv. adj.* czyſty, ſehr rein, ſauber und rein; *Rs.* чистехонекъ; (чистенькій dosyć czyſty). Woda przeźroczyſta i czyściuteńka. *Prot. Jał.* 11. Czyściuchne wody. 1 *Leop. Ezech.* 32, 14. Weźmiy czyściuchnego cukru. *Sien.* 537. Gołębiczka ieſt cichuchne, proſte a czyściuchne zwierzątko. *W. Poſt. W.* 417. Czyściuteńko w worku (próżniutenko).

*CZYSŁO, a, *n.* poczet, liczba (od słowa *czcić: rachować); die Zahl; *Bh.* čiſſlo; *Bs.* cislo; *Crn.* zhislu; *Rs.* число; *Ec.* числа, численница. Lustrum, pięć lat, pięcioletne *czyslo. *Farr.* 625.

1.) CZYSTEK, ſtka, *m.* ciſtus *Linn*, rodzay roſl. u nas ieſt kretyiſki, którego liście gummę pocą, wrzosowy i słoneczny. *Kluk. Dyk.* 1, 132. Ciſtroſe.

2.) CZYSTEK, ſtka, *m.*, CZYSCIOCH, a, *m.*, wykwintniś, wochędóſtwie zbytkuiący, der die Reinlichkeit übertreibt. CZYSTO *adv. adj.* Czyſty; rein, ſauber. Czyſto w domu, iak wymioſł, rein ausgekehrt im Hauſe. Onegday pełno gości, a dziś czyſto, iak wymioſł. *Off. Wyr.* Czyſto w głowie; próżno, puſto, leer. Czyſto, z czyſtością duszy. *Cn. Th.* rein, keuſch; *Rs.* цѣломудренно. - Czyſto, gracko, walnie, łepſko, (*ob.* czyście 2.) herrlich, vollkommen. Czyſto się popisał. *Off. Wyr.* - Czyſto, pewna rzecz, richtig, ſicherlich. Czyſto ma iakieś podeyźrzenie i będzie czatował. *Teat.* 52, *b.* 68. Do czyſta, ze szczętem, *Rs.* до чиста; gänzlich, ganz und gar (mit Haut und Haar). Wyczyszczę oſtatki domu Jeroboamowego, iak wyczyszczaią gnóy aż do czyſta. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 14, 11. Wszyſtko pobrał do czyſta. *Cn. Ad.* 1271. Łeb mu do czyſta uciął. *P. Kchan J.* 232. (gładko, na piękno, glatt weg, rein weg. Palec do czyſta ucięty. *Chelm. Pr.* 124. Srzednia mąka, nie do czyſta z otrąb wypytlowana. *Syr.* 936. Wyczyszczę do czyſta łużelicę twoię. *Budn. Jes.* 1, 25. (wypalę aż do czyſta. *Bibl. Gd.*). Ograł go do czyſta. *Mon.* 76, 724. (do grosza). Zmókł do czyſta (do nitki). Za zdrowie aż do dna samego

wypiiano; wszyscy tam do czysta użyli. *Gaw. Siel.* 369. CZYSTOSC, ści, ż., CZYSTOTA, y, ż. ochędożność, ochędóztwo, die Reinheit, Sauberkeit, Reinlichkeit; *Bh.* czistost, czistota; *Slo.* čistota, čistotnosť; *Hg.* tisztaság; *Bs.* ciſtochja, krasnoſt; *Dl.* csistochya; *Sr.* 1. tjistosćj, čjistosćj, *Vd.* zhiſtoſt, zhiſtaſt, zhiſtnoſt; *Rg.* ciſtòcchja, ciſtoſt; *Cro.* sznaga; *Cro.* ſtudnoſt; *Rs.* чистота, чúстость; (cf. *Lat.* caſtitas, *It.* caſtita; *Ger.* Keuſchheit). Nieczyſtość, die Unreinlichkeit, Unreinheit. Nieczyſtość ſkóry, zapchawszy pory powierzchowne, parowaniu przeszkadza. *Krup.* 5, 368. Czyſtość potrzebna do utrzymania zdrowia. *Fig. tr.* czyſtość obyczaiów, serca, die Reinheit der Sitten, des Herzens. Niemasz mu podobnego w prawey proſtocie, W ſtraży od złego i w serca czyſtości. *Chroſć. Job.* 11. Czyſtość, cnota, ściągaiąca się do miarkowania miłoſtki. *Petr. Ft.* 50. die Keuſchheit; *Crn.* ſtud; *Sr.* 1. poziwoſcj; *Ec.* чúстомудрéніе; (*Rs.* чистомудріе, чистосердечіе = szczerość, uprzeymość, poczciwość). Czyſtość, panieńſtwo, dziewictwo, Jungfrauſchaft, Junggeſellenſchaft, Keuſchheit. Czyſtość ślubować; czyſtości dochować; umrzeć w czyſtości. Czyſtości nie znaydziesz, chyba w brudach (panieńſtwo chyba pod płocienniczką). Bernardyńſka czyſtość (*iron.* cielesność, rozpuſta; z przesądu, iakby ci oycowie nie byli wſtrzemięźliwi). *Oppos.* nieczyſtość, die Unkeuſchheit; *Ross.* нóрчь, (*Rs.* нечистъ franca, świerzb). Uczynki cielesne, iakie są cudzołoztwo, porubſtwo, nieczyſtota. *W. Poſt. M.* 408. *Leop. Lewit.* 22, 3. *Rey Zw.* 78, *b.* CZYSTY, *CZYSTOTNY, a, e, CZYSTSZY, CZYSCIEYSZY *Comp.*, chędogi, niebrudny, nieplugawy, rein; *Boh.* čjiſtý, čjiſtotný; *Slov.* čiſtý, čiſtotný; *Hung.* tiszta; *Sor* 1. tjiſté, čjiſty, tjiſtotné; *Sor.* 2. čjiſti; *Rag.* ciſt; *Bs.* ciſt, crassan, ugljudan; *Crn.* zhiſt; *Vd.* zhiſt, zheden, gol, ſtuden, zhiſten, poshten; *Sla.* čiſt, chiſti; *Cro.* chiszt, sznásen; *Dl.* chist, krassan; *Rs.* чúстый, чúсть; (cf. *Lat.* caſtus; *Ger.* keuſch; *Hb.* זך *zach*). Wody czyſte, które są zupełnie przeźroczyſte, bez wszelkiego koloru, zapachu i smaku. *Kluk. Kop.* 1, 115. Zadney wody niemasz tak czyſtey, aby nie miała mieć iakiey przysady. *Syxt. Szkl.* 19. *Moral. fig.* serce czyſte, sumnienie czyſte, bez plamy, bez ſkazy, rein, unbefleckt. Sumnienie iego czyſte jeſt. *Teat.* 49, 95. W ofiarę nayczyſtszą sere parę oddali. *ib.* 43, *c.* 104. Serce czyſte iak bursztyn. *Mon.* 74, 140. - Czyſte oko, wzrok niezfałszowany, nieobmamiony, nieuprzedzony, ein reines ungefälſchtes, ungetrübtes Auge, ohne Vorurtheil. Dlatego się dziwuiesz, iż tego Jegomości tak poważamy, że nie tak czyſtym, iako my, okiem, na niego poglądasz. *Boh. Kom.* 4, 160. - Czyſty rozum, proſty, naturalny, reiner, natürlicher Verſtand. Mam z łaſki boſkiey rozum czyſty. *Boh. Kom,* 1, 303. - Czyſta intrata, czyſty dochód, czyſty zyſk, bez defałki, reine Einkünfte, reiner Gewinn u. ſ. w. Czyſtą intratę nazywam czynsze, naymy i t. d. *Mon.* 74, 152. Mam 40,000 czyſtego posagu. *Teat.* 22, *b.* 50. - Co do wſtrzemięźliwości, czyſty, nielubieżny, niecielesny, keuſch; *Rs.* цéломудренный, чистомúдренный. Czyſtość obyczaiów miłuiący, powściągliwy, wstrzemięźliwy, czyſty, *caſtus. Mącz.* Jeſt nauka boża czyſtotna, mierna, układna, spokoyna, *Eraz. Jęz. Q.* 7. Dokąd się sprosnym wniyść ptakom nie godzi, Tam się łabędzi czyſtych gromady zbiorą. *Hul. Ow.* 129. *Eccl.* чистомолюбúвый. Czyſty, zachowuiący cnotę czyſtości czyli panieńſtwa, keuſch, unbefleckt, jungfräulich. Stanisław Koſtka czyſte życie aż do śmierci przepędził (t. i. w panieńſtwie, w dziewictwie umarł). Czyſtym ieſtem, *Ec.* цéломудрствую; *activ.* czyſtym, wſtrzemięźliwym robię kogo, *Ec.* цéломудрю, цéломудрю; *Gr.* σωφρονίζω. §. Czyſty, z iaki bydź ma, iaki bydź powinien, doſkonały, zupełny, należyty, wyborny, przedni (cf. *Gall.* comme il faut cf. Czyście), gehörig, völlig, vollkommen, brav, recht. U dworów, im kto nayweselecznieyszy, tym się ma za nayczyſtszego dworzanina. *Gorn. Dw.* 14. Tęſkno było dziecięciu między kądzielniczkami siedzieć; wolał bydź między chłopy czyſtemi, a uczyć się tych spraw, które mężom należą. *Biel. Kr.* 110. (unter gemachten Männern, unter ganzen Männern). Mają sobie za wielką rzecz, kiedy o kim ieſt ta sława, iż czyſty towarzysz; otoż aby doſtali tey sławy, czynią iak naygrubiey mogą. *Gorn. Dw.* 131. Hiszpan ieden, czyſty mąż, przeſtrzegał hetmana, aby . . . *Duor. J.* 3. Żal mi młodości twoiey; byłbyś za prawdę czyſtym człowiekiem i na wysokie doſtoieńſtwa godnym, *Sk. Żyw.* 50. Co lepiey ieſt, proſtym bydź, czyli czyſtym a uczonym człowiekiem! *Glicz. Wych. H.* 4. Syny miał bardzo czyſte a cnotliwe. *Glicz. Wych. F.* 1. *b. Paszk. Dz.* 110. U Witolda i młodź ćwiczenie czyſte miała. *Biel. Kr.* 287. Czyſty gospodarz, *diligentissimus. Mącz.* Woysko wielu czyſtych mężów uroniło, *fortissim. Arom.* 418. Mężny, śmiały, czyſtego serca, *masculus. Mącz.* Czyſte, śmiałe a mężne przyrodzenie, *generosa et mascula indoles, Mącz.* Dziatki młode bardzo czyſtey są pamięci. *Glicz. Wych. J.* 7, *b.* (przedniey, byſtrey). Weźcie sobie czyſtych użytków ziemi w sądy wasze. 1 *Leop. Genes.* 43, 11. (weźcie co naylepszych rzeczy. 3 *Leop.* Widziałem na wendecie czyſtych rzeczy siła. *Alb. n. W.* 5. Takoż tu We Pan czyſtych rzeczy napowiedział, iżby szkoda którą inną rozmowę w to wtrącać. *Gorn. Dw.* 380. Figura iego udatna, wzroſt choży, talia piękna, noga czyſta. *Teat.* 22, *b.* 37. Daycie iałmużnę, a wszyſtko wam czyſte będzie. *Sk. Żyw.* 99. (będzie wam się wiodło dobrze, wyśmienicie). To czyſta prawda. *Teat.* 17, *b.* 25. die reine ächte Wahrheit. Day mi czyſty pokóy. *Teat.* 8, *c.* 12. (święty, miły pokóy). - To czyſty waryat. *Teat.* 22, *c.* 24. (ze wszyſtkim, całą gębą). Z niego czyſty hayduk. *Falib. Dis. L.* 3.). - Przypadek czyſty, goły, nic więcey iak przypadek, ein bloßer Zufall; *Ec.* самосхýчай; *Gr.* αὐτοματία. - *Ironice*: Ba to czyſta, mężczyznom niechay będzie wszyſtko wolno, a wy białogłowy święcicami bądźcie. *Gorn. Dw.* 265. §. Czyſty, iawny, oczywiſty, rzeczywiſty, offenbar, augenſcheinlich. Biſkup Krakowſki na Leszka Litwę przywodził, aby temi czyſtemi wjazdami nieprzyiacielſkiemi turbował go za to, że go więził. *Biel. Kr.* 162. §. Pole czyſte, szczére, otwarte, niezarosłe, offenes Feld. Otoczywszy ich w czyſtym polu, nie wątpił o porażce ich. *Uſtrz. Krúc.* 2, 376. Zamek w trudnym mieyscu, zwłaszcza w równi czyſtey między wodami *Biel. Kr.* 168. CZYSZCZĘ, CZYSZCZENIE *ob.* Czyścić.

Pochodz: *naczyszczać się, oczyścić, oczyścialnia, przeczyścić, wyczyścić, poczyścić.*

CZYTAC *ex. Jontyn.*, czytywać, *czytawać *częstl.*, przeczytać *dk.*, (*ob.* *czcić, *czedł), pisma znaki zbierać i wyrozumiewać, lesen; *Bh.* čjsti, čjsti, četl, čjtu; (*Bh.* čjtam = liczę, rachuię); *Slo.* čítám; *Vd.* brat, brati, berem (cf. brać, zbierać, zebrać); *Crn.* brâti, bêrem; (*Crn.* zhitam *attendo*); *Bs.* čjatati, sctitti; *Sr.* 1. łaſowacz, łazuyu; *Cro.* chteti, chitam, steti, ſtem, stejem, chtejem; *Dl.* chyatam; *Rs.* читать, читаю. Kazimierz mnich, naypierwszy król Polſki, co czytać umiał. *Biel. Kr.* 54. Szkoda do tego pisać, co nie umie czytać. *Pot. Jow.* 179. Czytywaymy razem z sobą książki, mam ich znaczną liczbę. *Teat.* 28, 18. *Czytawaią Moiżesza. 1 *Leop* 2. *Cor.* 3, 15. Czytywałem z podziwieniem płód twey muzy. *Zab.* 14, 390. Ten tylko czytać książkę może, który ią potrafi w tey myśli czytać, w iakiey pisana. *Perz. Leś.* 360. Czytać na książce, czytać w książce, in einem Buche leſen. Spytano go, iakieby księgi czytał? a on rzekł: iam więcey na księgach miłości czytał, niżeli na innych. *Sk. Zyw.* 2, 91. Nie widziałem nikogo w domu naszym, któryby oprócz kościoła, na książce czytał. *Kras. Doſ.* 21. Czyta wiele; utonął w księgach. *Cn. Ad.* 138. Czytać komu, einem vorleſen. Czytać piszącemu; dyktować mu z karty, einem vom Blatte dictiren. Czytać nad umieraiącym. *Pim. Kam.* 210. (modlić się nad nim z książki). Czytać mszą, odprawiać mszą czytaną, nieśpiewaną, ani mówioną, mieć cichą mszą, eine Meſſe (ſtill) leſen. Czytany *Rs.* чи́танный, чтомый; *Ec.* чтéный. Czytanie, das Leſen, sam czyn czytania i to co się czyta, die Lectüre; *Slo.* čítání; *Bh.* čjtenj; *Vd. et Crn.* branje; *Rs.* чтáніе; *Ec.* чтéніе, чтéнїйце; *Sr.* 1. łazwano. Czytanie do nauki droga. *Cn. Ad.* 138. Człowiek bawiący się wielkim czytaniem. *Mon.* 70, 239. Dobre czytanie, *Slo.* dobročitanliwoſt, *orthaepia*, *Vd.* berrozhnost. §. Czytać naukę iaką uczniom, dawać, uczyć, lekcye dawać, lehren, leſen, Vorleſungen halten. S. Augustyn w Kartaginie retorykę czytał. *Sk. Dz.* 293. Trzeba nam professora, coby prawo Polskie czytał. *Star. Vot. C.* 2, *b.* Przez lat 5 prawo kanoniczne iako professor czytał. *Birk. Dom.* 153. Który *iawnie czyta, uczy, professor. *Mącz.* §. *Fig.* w oczach, minach czyich czytać, z nich dochodzić, domyślać się, in jemandes Augen leſen. *CZYTACZ, *CZYTANIEC *ob.* Czytelnik. CZYTELNIA, i, *ż.* lektoryum. *Cn. Th.* słuchalnia, der Leſeſaal, Hörſaal, audytoryum. CZYTELNICA, y, *ż.*, CZYTELNICZKA, i, *ż.* czytaiąca, rada czytać, die Leſerinn; *Bh.* čjtenařka; *Cro.* ſtelnicza, chtelnicza; *Rs.* чита́тельница, книгочетница. Może któren z czytelników lub czytelnic, mnie pomieści w liczbie onych autorów .... *Mon.* 72, 759. To pismo poświęcam grzecznym czytelniczkom moim. *Mon.* 68, 317. CZYTELNICTWO, a, *n.* lektura, czytanie i to co czytaią, die Lectüre. Momenta, które trawiemy w naukach, w czytelnictwie ... *Mon.* 65, 24. Ciekawość rozżarzona coraz się gorszego czytelnictwa ima. *Kras. Pod.* 2, 247. Przyzwyczaiony do zagraniczney mowy i czytelnictwa, myśl swoię francuzką po Polsku przetłumaczył. *Kras. Pod.* 1, 48. CZYTELNIK, a, *m.*, *CZYTACZ, *CZYTANIEC, *Kchow. Fr.* 86. ten, co czyta, rad czytać, der Leſer; *Bh.* čjtenař; *Slo.* čítenař; *Cro.* ſtavěcz, chtelecz; *Rg.* sctioz, ctioz, actionik; *Bs.* ctillaç; *Vd. et Crn.* bravz, berauz, pobieravez (cf. zbieracz); *Sr.* 1. łazwař; *Rs.* читáмель, книгочéмъ, чтéцъ. Czytacz, który iedno uporu nie będzie miał, naukę pisma będzie mógł wyrozumieć. *Gil. Poſt.* 325. Przyimiy wdzięcznie, móy chrześciański czytaczu, tę pracą moię. *Gil. Poſt. A.* 5. Któren z czytelników moich. *Mon.* 72, 759. §. Czytelnik, urząd w dawnym kościele czytania pisma głośno i nauczania pacierza; drugi z mnieyszych porządków święcenia kapłańskiego. *Karnk. Kat.* 264. *Kucz. Kat.* 2, 617. der Vorleſer in der Kirche. CZYTELNOSC, ści, *ż.* możność bycia czytanym, die Leſerlichkeit; (*Bh.* čjtedlnoſt 1., = czułość, 2., czytelność). *Oppos.* nieczytelność, die Unleſerlichkeit. CZYTELNY, a, e, CZYTELNIE, CZYTELNO *adv.*, możny do czytania, daiący się czytać, leſerlich; *Bh.* čjtedlný (= 2., czuły); *Ec.* чéмкій, чемко; *Vd.* branjliu, bratliu, berliu, beratliu). Na bani napisz wierszyk, ledwie znać z przodku, za czasem wyſtępuią ono litery i wysadzą się trk czytelno, iak czytelniey drukarz ich wybić nie potrafi. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3. Nieczytelny, unleſerlich. Charaktery tego rękopisma przez dawność czasu stały się nieczytelnemi. *Teat.* 37, *d.* 49. Charakter iego bardzo nieczytelny i drobny. *ib.* 26, 25. *Rs.* марáварскій. Nieczytelnie pisze. *Teat.* 20, *b.* 142. *Rs.* помарáварски. Trzeba też dzieci wprawiać w czytanie nieczytelnych charakterów. *Pir. Pow.* 150. CZYTYWAC *ob.* Czytać.

Pochodz: *doczytywać się, naczytać się, obczytany, poczytywać, poczytać, poczet; przeczytać, przyczytać, rozczytać się, wczytać się, wyczytać, zaczytać się; cf. Czcić, czciciel, czcionka, czysło.*

CZYWUN *ob.* Ciwun. CZYY *ob.* Czyi. 1.) CZY-Z, CZYZ *ob.* Czy.

2.) CZYZ, a, *m.*, CZYZYK, a, *m.* ptaszek mnieyszy od szczygła, na grzbiecie oliwkowy, *fringilla spinus, linaria viridis.* *Klein Zool.* 221. der Zeiſig, das Zeiſchen; Niederſ. Zieske; *Bh.* čjjj, čjjek; *Slo.* čížik, čiža; *Hg.* tzizige; *Rg.* eiz; *Bs.* çiz, cizer; *Crn.* zisek, lisz, liszhek; *Sr.* 2. zjij, zjijk; *Sr.* 1. ſchwicżk, ſaba; *Sla.* zelencsica; *Cro.* czáyzlek, ſterlinecz, ternyovka; *Hg.* tsia; *Rs.* чижъ, чижикъ, чижичекъ, *fem.* чижóвка, чижóвочка. Czyżykowie zieleni. *Bonial. J.* 3. czyżykowie pykali. *ib. J.* 3. *b.* Oto ten czyżyk zielony, Spiewa iak umie swéy samicy szarey. *Karp.* 1, 47. CZYZOWY, a, e, od czyża, czyżyka, Zeiſig-; *Rss.* чижовый.

CZYZMA *ob.* Ciżma.

D. D.

D czwarta głoſka abecadła, u Greków delta, w Hebrayſkim ięzyku daleth zwana. *Kras. Zb.* 1, 222. *D* iedno tylko mamy łacińskie. *Now. Char.* W odmianie słów Polskich, pospolicie po *d* wtłacza się *z* n. p. *idę, idziesz, dzida*, na *dzidzie.* Często też, osobliwie u dawnych zamienia się we środku słowa na *y*, n. p. *władzca*, iedynowładzca, równowładzca, świętokrzyca. §. *d abbreviat.* n. p. *d* 15 *go*

Czerwca, znaczy: *dnia*, §. w *abbreviat.* i t. d. *d* znaczey *daley.*

DA!

1.) DA! godło dziecinne kłaniania się lub dziękowania, ein Wörtchen, womit ganz kleine Kinder ihr Compliment machen, oder ſich bedanken. Mamka mówi Jasiowi da! *Oss. Wyr.* Tatuniowi za iabłuszko Jasiek: da Tatuniu. *ib.*

2.) *DA! słowo przydatkowe niepotrzebne. *Dudz.* 31. wyraz dosyć powszechny, iakoby hasło lekce ważenia: mnieysza o to, niech tak będzie, ya! ſeps! was liegt dran! Nie wieliczka to zbroia, mówi, da dobrenka. *Jag. Gr. B.* 2. *b.* Nie chodź tam Woyciechu, rzekł Jakub; da! odpowiedział Woyciech i odszedł. *Oss. Wyr.* (*Vd.* da, de z żeby, aby, by; *Crn.* de; (*Dl.* da, ali; *Hg.* dé; *Cro.* da; *Bs.* da z ale; *Ec.* дабы żeby, да будемъ niech będzie; *Rg.* da! *partic. exhortat.* nu! nuże!

DA DA DA; głos śpiewaiącego bez wyrażenia słów, da da da! la la la! wenn man ſingt ohne beſtimmten Text. Spiewa: Matusia w lasek pognała iagnięta: da da da; da da da, *Teat.* 53, 58.

DĄB; - ębu *m.*, żołędziorodne drzewo, die Eiche, der Eichbaum; *Bh.* dub, (od tupości, t. i. twrdości) zymak, zymni dub; *Slo.* dub, ſwida, dubowy ſtrom; *Sr.* 1. *et* 2. dub; *Vd.* dob, sholodio drevu, sholodje, hraſt (cf. churóſt); *Crn.* dob; *Hg.* dub, *antiquis erat quercus bona arbor, quia primum mortalibus victum dedit, ab Hebr.* אוב, *unde et* dôbr (dobry) *a Slavis deriuatum eſt. Carn.* dôb *aesculus*, dobſti *excauare*, hraſt *quercus* (*Hung.* domb *collis*); *Sla.* râſt, cer; *Bs.* dûb, 1., *arbor*, 2., *quercus*; hráſt *cerrus*; *Rg.* dub *arbor*, *robur*, hraaſt *quercus*; *Cro.* brazt, hraszt; *Rs.* дубъ. Dąb, drzewo między leśnemi iedno z naywyższych. *Kluk Rosl.* 2, 17. Dąb w niebo się wzbiia. *Dar. Lot.* 6. rozłożysty. *Bardz. Luk.* 45, trwały. *Paſt. F.* 8. Nie raz siekierą trzeba w dąb uderzyć, kto go chce wyciąć. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3. *b.* Łatwo zbierać gałęzie, kiedy dąb upadnie, *Tward. W. D.* 259. Ściąwszy dęby, każdemu wolno zbierać trzaſki. *Pot. Arg.* 319. Nie miey za *dęba liche iego trzaſki. *Jabł. Ez.* 137. Mały robak wielkiego dębu tocząc na oſtatek obali. *Tr.* Chłop iak dąb. *Budn. Ap.* 31. (sążeniſty). Łakomca myśli o tym, aby darł i z dębu łyka. *Rey Zw.* 231. *b.* *Fig. tr.* Sliy iuż dziewosłęby Jsadź na wsparcie domu twego dęby. *Pot. Syl.* 247. (podpory, filary). §. Dąb, *herb*, na tarczy miodociany dąbek o pięciu korzonkach; na trzech iego gałązkach trzy żołędzie. *Kurop.* 3, 11. DĄBCZYNA, y, ź. niepozorny dąb, eine unanſehnliche Eiche. Tamaryſkus tak daleko różny od Bagna, jak dąbczyna od wrzosu. *Urzęd.* 2. DĄBEK, bka, *m.* mały dąb, ein Eichchen, eine kleine Eiche; *Bh.* daubek, daubeček. Dąb rodzi żołądź, z którego potym wynika dąbek. *Petr. Ek.* 54. *§. *Prov.* Własny nieboszczyk, dąbek, co w ſtoiączki zdechł. *Rys. Ad.* 73. (DABIN *ob.* Tabin). DĄBIEN, - bnia, *m.* dębiec, dębowy kiy, ein Eichenknittel. Glinę w korytach drewnianemi młotkami czyli dąbniami potłuc. *Torz. Szkł.* 69. Glinę dąbniami ubiiać. *ib.* 170. DĄBNIK, a, *m.* mieysce dębami osadzone, ein mit Eichen beſetzter Ort. Dąbniki w rynki rozsadzone, ogień łakomy pożarł.

Zimor. 129. DĄBROWA, y, ź. gay dębowy, ein Eichenwald; *Bh.* daubrawa; *Slo.* dubí; *Vd.* dobja gosda, dobji borsht, dobje, dobovje (dobrova z wrzos), hraſtje; *Crn.* dobrâva, hraſtje; *Bs.* dubraua, *sylva*; *Rg.* dubrâva *sylva*; dubraviscte, hraſtoviscte *sylva cerrina*; (*Rag.* dubrovnik z Raguza); *Cro.* dubrâva *sylva maiorum arborum*, *sylva roborea*; hraſztina *quercetum*); *Rs.* дубнякъ; *Ec.* дубрáва, дубрóва, частой и густой лѣсъ, *saltus*, дремучей лѣсъ, особливо дубовой. Ztuczono świnie żołędziem nazad z dąbrów się wracaią. *Otw. Wirg.* 418. Po dąbrowie chodził. *Biel. S. M. A.* 3. – *Herald.* dąbrowa, *herb*, w polu błękitnym podkowa biała; na niey krzyż złoty i przy ocelach z obu ſtron takie dwa. *Kurop.* 3, 11. ein Wappen. *Geogr.* Dąbrowa, miaſteczko wschodniey Gallicyi, ein Städtchen in Oſtgallicien. DĄBROWICA, DUBROWICA, y, ź. miaſto w Brzeſkim Litewſkim. *Dyk. G.* 1, 176. eine Stadt in Litth. DĄBROWISTY, DĄBROWNY, a, o, pełen dąbrow, reich an Eichenwäldern; *Cro.* dubravaszt, *sylvosus*, dubravni, dubravszki *sylvestris*; *Rs.* дубравный дубравистый; *Ec.* дубрóвистый, дубрóвый. Dąbrowiſty, *saltuosus. Mącz.* W Lipcu łąki leśne i dąbrowne mogą bydź sprawiane. *Cresc.* 695. DĄBROWKA, i, ź., imię żony Mieczysł. 1. – §. imię wielu miasteczek i wsi. DĄBROWNA, y, ź. miaſto w Pomezanii w Prussiech, Gilgenburg in Preußen. *Wyrw. G.* 581. §. Dąbrowna, Dubrowna, miaſto w Witebſkim nad Dnieprem. *Dyk. G.* 1, 176. eine Stadt in d. W. Witebſk.

Pochodz: *dębina*, *dębinny*, *dębinowy*, *dębowy*, *dębianka*, *dębiaſty*, *dębić*, *korkodąb*; Bh. duben, *Kwiecień miesiąc*; dubrawnik *pszczelnik.*

DAC *ob.* Dadź.

DĄC, dął, dęła, dęli, dmie, dmę *cz. ndk.*, dmuchać, powietrze wypąchywać, *dunąć, (cf. tchnąć). blaſen, Luft blaſend von ſich geben; *Bh.* dauti, duł, dugi, dmauti, duty; *Slo.* duchám, duti; *Sr.* 1. duju, dujem; dubyu, dubtjo; *Sr.* 2. duſch, dunuſch; *Sr.* 2. duſch; *Rg.* dutti, dimati, dûhati, dunuti; (*Crn.* dęti, dęm, z pracy sobie zadawać); *Crn.* pihneti, piham; *Vd.* pihati, pishem, piham, pihanje, pih; *Cro.* hhdeti, pussem, puhati; *Sla.* pûhat; *Bs.* dunut; *Ross.* дуну́ть, ду́ть, ду́ю; *Eccl.* ду́ю, дму́; cf. *Gr.* θυμαι *exhalo* cf. *Lat.* tumeo). *Absolute* dąć, wiać, blaſen, wehen. Wiatr dmie. *Dudz.* 19. On też wicher dący ustawać zwolna począł. *Jabł. Tel.* 82. Zefiry pod me nogi cicho swoie dęcia składaią. *Min. Aus.* 18. (wiania, powiewy). *Fig.* Dąć, pysznić się, dmuchać, odymać się, puszyć się, ſtolz blaſen, ſich aufblaſen, dicke thun, ſich blähen, (cf. duma). Co przedtem cieńko śpiewał, teraz dmie, iakby zjadł ſto djabłów. *Mon.* 73. 589. Jakże to dmą ci ludzie, co to z chudego pachołka zrobili się panem. *Teat.* 22, 16. Jak teraz dmie Achilles, dopiął, czego żąda. *Dmoch. Jl.* 2, 44. Ustroię się w złoto, będę brząkał pieniędzmi, będę dął, iak pan. *Teat.* 55, *b.* 14. Rzekł; Sarknęły Achiwy, że dął tak zuchwale. *Dmoch. Jl.* 2, 18. Ty możesz w podley chacie Z pany i iak pan żyiąc, dąć przed swaty bracie. *Zab.* 9, 315. *Jżyck.* - Dąć czym, nadymać się czym, womit dick thun, ſich womit blähen. O biedny Troiańczyku, chlubą dmiesz daremną. *Dmoch. Jl.* 2, 20. Patrząc, iakie przed nim ſtoią Woyſka, iacy

rycerze, dmie wielkością swoią. *N. Pam.* 22, 114. — Dąć na co, dmuchać na co, auf etwas blaſen, worauf hinblaſen. Wszyscy wiatrowie niebiescy dęli nań a zbierali się. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 11, 2. Każdy dmie na wodę, gdy go ukrop sparzy. *Rey Wiz.* 195. (kto się na gorącym sparzył, i na zimne dmucha, chucha; przypadki czynią ostróżnieyszym, podeyźrzliwym, ein Kind, das ſich verbrannt hat, ſcheut das Feuer). — Dąć w co, dmuchać w co, in etwas blaſen, hinein blaſen. Już wiatr dobry dmie w żagle. *Jabł. Tel.* 27. Dmiycie o wiatry w Fingalowe żagle. *Kras. Off. C.* 3, *b.* Neptun Trytonowi w głośną konchę dąć każe. *Otw. Ow.* 21. Dąć w fuiarę, w fletrowers i t. d. Rozrządź myśliwstwo, ale z gruntu prawie, Bo ieśli w sen dmiesz, nie wygrasz na iawie. *Bielaw. Myśl. B.* — Dąć co, nadymać, rozdymać co, etwas aufblaſen, etwas blaſen. Dmie pęcherz, a pęcherz rośnie. *Off. Wyr.* Dąć perłę fałszywą, bańkę szklaną i t. d, robić co czczego wewnątrz; Hutarz dęciem szkło w rozmaite kształty utwarza. *Pilch. Sen. list.* 3, 72. durch Blaſen. Niektórych sprawy podobne do złotników, co dęto, a nieodlewano robią. *Pilch. Sen. list.* 46. drożeniem, Hohlarbeit, ausgehöhlt, hohl, nicht maſſiv. Ten oltarz nie był lity i pełny, iedno iakoby dęty, wewnątrz czczy. 1 *Leop. Ex.* 38, 7. (wydrożały. 3 *Leop.* ausgehöhlt, hohl); *Bh.* duty; *Dl.* supały. — *Fig. tr.* Dąć kogo, poddymać, podbudzać, nabechtać. (*Rs.* дмить, дму napuszać kogo), einen aufblaſen, aufhetzen, anfachen. Dął go ustawicznie, żeby przeciw prawom i władzy wierzgał. *Off. Wyr.* On ci gra; ale kto inszy dmie. *ib.* (inszy iest przyczyną, inszy czyni. Jest ktoś za zasłoną; on tylko sprawcą na oko). DĄC się *zaimk.*, nadymać się, puszyć się, ſich aufblaſen, ſich aufblähen; *Bh.* dmauti ſe, dmu; *Ec.* дмúтися, дмюся, кичиться, надыматься, гордиться. Srogo się z tey chluby nad insze dmie narody, że w swoiey ziemi z wieków żyie. *Tward. Wł.* 8. Gniewają się, dmą się, a zaperzywszy się, klną. *Glicz. Wych. E.* 4. *Ec.* дмýся на кого; *Gr.* πνέω οργην spiro iram.

Pochodz: *dąsy, dąsać się, nadąsany, wydąsać się; dma, dym, dymić, dymać, dodymać, dodąć, nadymać, nadąć, dętość, nadętość; odymać, odąć, obdymać, obdąć; poddymać, poddąć, podymne; przedymać, przedąć; przydymać, przydąć, przydymek, przydymić; rozdymać, rozdąć; wdymać, wdąć, wzdymać, wzdąć, wydymać, wydąć; zadymać, zadąć, zdymać, zdąć.* 2.) *Dech, tchu, dychać, tchnąć* cum deriuat. 3.) *Dmuchnąć, dunąć, dmuchać* cum deriuat.

DACBOG *ob.* Dadzibóg.

DACH, u, *m.*, Daszek *zdrbrn.*, przykrycie czyli pokrycie domowe, z *Niem.* das Dach; *Suec.* tak; cf. *Lat.* tectum, tegere; *Gr.* τεγος, στεγος; *Hb.* חגג; *Bh.* kryt, krytka, krow (cf. kryć); *Sr.* 1. cjiecha, tjecha (cf. ſtrzecha), krew, kwadjita tjecha; *Sr.* 2. tſchecha, kſchülo, kſchüwo, kſchylo, kſchiſcho; *Crn.* ſtręha, ſtreiha; *Vd.* ſtreha; *Cro.* sztròha, sztrossina, krou, kròv; *Dl.* sztreha; *Bs.* krov, ſtrehha, pokrov od kuchje; *Rg.* kroov, pokròv, ſtrèha; *Slz.* kròv; *Rs.* стрѣха, кровля, крышка, пáлубa; *Ec.* кровъ, покровъ, зда, здо, кровля, стропъ. Pokrycie albo dach bez fundamentu ostać się mie może. *Smotr. Ap.* 12. Szczyt albo dach domowy. *Cresc.* 36. Dach słomiany, poszycie, ſtrzecha, ein Strohdach. Dach gontowy, gonty, ein Schindeldach, dach ceglany, dachówka, ein Ziegeldach. Pod ſtrzechą, pod gontami, pod dachówką a pod dachem słomianym, gontowym, ceglanym. Dach dwoiſty, ein vierſeitiges Dach. Dach niedwoiſty, na obie ſtrony schodziſty, ein Satteldach. *Cn. Th.* Dach Włoſki, ein italiäniſches Dach. *Swit. Bud.* 109. Kiedy naprzód ludzie budować poczęli, wywiedli na domiech wysokie dachy, iżby łatwiey deszczowa woda ściekać mogła, a dach się nie kaził; wszakoż wnet i ozdoba przyſtąpiła, tak iż owe dachy, co ie Włoſkiemi zowią, a nie są, i ſtoią by kominy abo ſtudnie niepokryte, nigdy tey piękności i tego pożytku nie przynoszą. *Gorn. Dw.* 411. Na wroty potrzeba dachu. *Cresc.* 24. (*ob.* daszek, obdaszek). *Fig.* Kobiety gotoweby na dach właźić, byleby ie tylko widziano. *Teat.* 53, 39. (wszelkich używają sposobów, by oczy na się ściągnąć). Kto w dachu nad sobą nie zabiie dziury, Niemasz dziwu, że zmoknie, ſkoro przyidą chmury. *Pot. Arg.* 342. (złemu zawczasu zapobiegać). Dziury w dachu nie zatka, gdyby nie kapało. *Pot. Arg* 637. (wszyſtko aż musi). *Prov. Slov.* mokn'e gako dach. — Lepiey mieszkać pod dachem; niżeli w opończy. *Pot. Jow.* 107. (lepiey doma, niż pod namiotem, w polu). *Meton.* dach, dom, pomieszkanie, Dach und Fach, Haus, Wohnung. Oba razem nie możemy pod iednym mieszkać dachem. *Teat.* 18, 126. Za dawnych czasów bracia pod iednym dachem mieszkali i z iedney miſki iadali. *Off. Wyr.* Pozwolić komu dachu; dadź schronienia, przytułku. DACHOWE *ob.* Dachowy. DACHOWKA, i, *ż.* cegła dachowa, der Dachziegel, die Dachpfanne; *Bh.* Sſtridlice, kridlice, dlajice, dlajicka, żlabowice; *Slov.* ſtridlica; *Sor.* 1. korkovité czébel; *Carn.* ſtręshnek; *Vd.* Korz, ſtrehen-zhrep, ſtrehna opeka, ſtrehen ziegeu; *Sla.* crip; *Bs.* opeka, kuppa; *Rg.* krovniza, kuppa, ploccja; *Cro.* czigel krovni, krovni chrèp; *Dal.* krovnicza, kuppa; *Rs.* черепúца, черепичка, гусáкъ; *Ec.* скудéль. Dachówka podobnież iak cegła robi się z gliny. *Kluk. Kop.* 1, 303. Dachówki są wyginane, są i karpiówki. *Kluk. Kop.* 1, 304. Hohlziegel und Flachziegel oder Biberſchwänze; *Bh.* kurka, dlajica. Dachowka żłobkowata. *Cn. Th.* Forſtziegel. §. *Zbiorowo* dachówka, dachówki z dach ceglany, dom pod dachówką, das Ziegeldach. Wstąpiwszy na dom, przez dachówki spuścili chorego w pośrzodek izby. *Budn. Luc.* 5, 19. (wleźli na dach i spuścili go przez dachówkę. *Sekl. Luc.* 5. przez posowę. *Bibl. Gd.* — *Impropr.* Dachówkę marmurową zdjął z kościoła Junony a położył nią kościoł Fortuny. *Warg. Wal.* 9. (pokrycie). §. Dachówki, gatunek gołębi, die Dachtaube. Gołębie są różne: krucki, noſki, włochate, garłacze, bębenki, dachówki, izdebne. *Haur. Sk.* 127. DACHOWKARZ, a, *m.* co dachówki robi, der Dachpfannenarbeiter. *Bndtk. Bs.* opekàr. DACHOWKOWATY, a, e, — o *adv.*, pochodzący na dachówkę, dachpfannicht. Łodyga dachówkowata, *caulis imbricatus*, łuskami dachówkowato przykryta. *Jundz. Bot.* 2, 14. DACHOWKOWY, a, e, od dachówek, Dachpfannen-; *Ec.* черепичный. Łupik dachówkowy łupa się w grubasze tablice i używa się na pokrycie dachów, zamiast dachowek. *Kluk. Kop.* 2, 85. Dachówkowo *adv.* w kształcie dachowek, in Dachziegelform, wie eine Dachpfanne. Liſki dachówkowo układane. *Bot. Nar.* 86. DACHOWNIA, i, *ż.* cegielnia od dachowek, eine Dachpfannenbrennerey, eine Ziegelſcheune zu Dachpfannen.

Grunt do wystawienia dachowni sposobny. *Vol. Leg.* 5, 150. Summa na wystawienie tartaku, cegielni i dachowni. *ib.* 5, 150. DACHOWNIK, a, *m.* co dachówki pali, ceglarz od dachówek, der Dachpfannenbrenner. *Bndtk.* DACHOWY, a, e, daszny, od dachu, Dach = ; *Boh.* krycý; *Rs.* крышечный, кровельный. Dachowy kamień, *ardoise.. Stas. Buff.* 144. Dachowy pokrywacz, der Dachdecker; *Crn.* krovz; *Vd.* krivez, strehokrivez; *Rs.* кровельщикъ. §. Dachowe, - ego, *Subst. neutr.* (cf. komorne, czynsz od mieszkania), płaca od dachu, od kwatery, Quartiergeld. *Tr.*

Poch: *daszek, daszkowaty, obdach, obdaszek, poddasze, poddachowy, przeddaszek, przydaszek.*

DADZ, DAC, dał *cz. dk.*, da, dadzą *Fut.* - daie *Praes.* - (Dawać *frequ. et contin. qu. v.*) (*oppos.* brać), geben; *Bh.* dati, dal, dam, dawati, dawam; *Sr.* 2. dasch; *Sr.* 1. dacj, dam; *Vd.* dati, dál, dajem, dajati; *Cro.* dati, dajem, davati; *Dl.* dati; *Hg.* adni; *Bs.* dátti; *Sla.* dati; *Rg.* datti, davati; *Rs.* дáмъ, давáть, дáвывать; *Lat.* datus, dare, do, dedi; *Gr.* δίδωμι, δῶσω, δότε; *Hb.* nn *teth*; *Ind.* dadámi, dadasi, dadati). Dadź co, iest odjąć sobie, a ku używaniu podawać drugiemu. *Gorn. Sen.* 350. (cf. udzielić). Co drugiemu dasz, tego sam nie masz. *Rys. Ad.* 6. Day temu, day owemu, aleć nie masz. *Cn. Ad.* 149. Dziś day, iutro day, aż sam nie masz nic. *ib.* Dawszy raz, dwa, musisz dziesięć. *Cn. Ad.* 533. Nikt nikomu nie daie, czego sam nie ma. *Biel. Kr.* 119. *Mon.* 71, 794. Dwa kroć daie, kto rychło, a trzy kroć, kto ochotnie daie. *Cn. Ad.* 179. *Prot. Jał.* 7. trzy kroć daie, kto nieproszony daie. *Zegl. Ad.* 69. Wszystko mówią: day, day! darów czekaią. *Sk. Kaz. pr.* Kto dał, ten dał, by ieno dał. *Birk. Ex. H* 2. - Dać *ex oppos.* braniu, geben, im Gegensatze des Nehmens. Dadzą maiętnemu, a i to, co miał, wezmą ubogiemu. *Groch. W.* 566. *Bach. Ep.* 29. Głupi daie, mądry bierze. *Rys. Ad.* 15. Głupi bierze, a mądry daie. *Cn. Ad.* 252. Wszyscy chcą brać, a nikt nic nie dadź. *Cn. Ad.* 1269. Musi kto pierwey dadź, toż dopiero drugi weźmie. *Gorn. Sen.* 344. Bierz, coć daią. *Dwor. H.* 2. Głupstwo nie brać, kiedy daią. *Jak. Bay.* 126. - Dadź, z podmyśliwaniem przysłówka dobrowolnie, gutwillig geben, mit Gutem geben, freywillig geben. Abo day, aboć wydrę. *Cn. Ad.* 1. Day chceszli, alboć wydrę. *J. Kchan. Dz.* 73. - Dadź komu co, udzielić komu co, użyczyć, einem etwas geben. Bóg swą mocą raczy nam dadź dobra wszelakie. *Karnk. Kat.* 379. Tym dwiema córkom z potrzebę pokarmu dadź nie miała. *Wys. Kat.* 2. Z dzierżawy swoiey dziedzictwo da synom swoim. 3 *Leop. Ezech.* 46, 18. (oprawi. 1 *Leop.*). Dusza daie nam życie. *Teat.* 23, *b.* 91. Nie iest to łaską dadź życie człowiekowi, ale myśleć trzeba o iego wychowaniu. *Teat.* 49, *c. A.* 2. (płodzić człow:) Ile kroć dasz ustek twoich, Tyle kroć użyczę swoich. *Groch. W.* 344. (*Rozpustnie*: Panny stroynym daią. *Dwor. K.* 3. Fawozów nie odmawiaią). Ta Jeymość daie (przypuszcza cielesnie do siebie, szafuie ciałem). Dadź komu lekarstwo, na poty, einem Arzeney geben, eingeben. Praca niech daie na poty. *Pilch. Sen. list.* 389. - Dadź, zdarzyć, geben, verleihen, gewähren. Któżby mi to dał, bym mógł widzieć boga, Bym znał, którędy bliższa kniemu droga. *Chrość. Job.* 84. Któżby mi dał, by zdatna do teyże przysługi Krew moia służyła wam przeciąg wieków długi. *Teat.* 45, 8. Grzech w nas panuie: o ktoby nam dał dobrze tego się korzenia dokopać, ktoby nam dał ten korzeń umorzyć, iakimby nam był zbawicielem. *Sk. Kaz.* 510. Jednym praca, drugim cnota, wielom szczęście daie. *Fr. Ad.* 1. (zdarza, szczęści im, sprzyia). - Bóg daie, zdarza, Gott verleiht, giebt. Day boże, boże day, bogday, boday, Gott gäbe! Day boże, bym fałsz przerzekł, mnieyszaby to była. *Groch. W. A.* 3. Boże day w dobry czas mówić, a we zły milczeć. *Rys. Ad.* 10. Dałby bóg, oby bóg dał, möchte Gott geben, verleihen, Gott gäbe, daß ... Dałby to bóg, aby tylko na nieprzyiacioły śmiały był. *Psalmod.* 15. Nie day boże z broń boże, uchoway boże, Gott wolle nicht, Gott behüthe. Panna ta winy żadney nie ma, nie day tego boże. *Sk. Zyw.* 1, 17. Boże day zdrowie, na zdrowie, zur Genesung. On tu umyślnie rzeskim głosem kichnie, Wszyscy: boże day zdrowie! *Pot. Jow.* 2, 4. Widząc go ochotnie jedzącego, rzekł: boże day ci na zdrowie. *Sk. Zyw.* 236. (niech ci służy! Gott lasse es dir wohl bekommen). Boże day szczęście, szczęść boże! *Rr.* day Panie Boże! Glück zu! Antw. das gäbe Gott! Więc to day boże szczęście, ruszmy Ossę wprzody A na Ossę Pelion wsadźmy. *Min. Ryt.* 1, 281. (w imię boże, in Gottes Namen). - NB. Opuszcza się słowo Bóg, Boże, a kładzie się day: bogday, boday, boże day = oby; wollte Gott, gäbe Gott! Day się tacy ludzie rodzili. *Warg. Wal.* 208. Przyidzie i wam powiedzieć ostateczne słowo, Day, żebyście lepszych lat doczekali zdrowo, Day, żebyście do śmierci, krom sielskiey dziewice Nigdy nie poznawali mieyskiey miłośnice. *Zimor. Siel.* 188. Biadaż mnie! daybym już więcey nieżyła. *Zimor. Siel.* 197. Nie ieden głos poszedł z ust poddanych: day tego nie zażył, boday zdechł, niż zażyie. *Opal. Sat.* 29. Poległ w ulicy on gospodarz miły, Od gęstych: day zdrów! pozbył chłop i siły. *Białob. Odm.* 13. (od częstych, boday zdrów, t. j. kielichów za zdrowie spełnianych, von dem vielen Gesundheitstrinken, von den vielen Gesundheiten). - Da bóg, da-li bóg, dali bóg, ieśli bóg da, zdarzy, dozwoli, wenn Gott giebt, geliebt es Gott, so Gott will. Będzie-li Pan raczył, abo da-li nam bóg zdrowie, uczyniemy to abo owo. 1 *Leop. Jak.* 4, 15. O tey rzeczy się z czasem w Paryżu, da bóg, muszę dowiedzieć. *Kras. Dos.* 97. Dali mi bóg oglądać oyca mego, oddam ci hoynie tę uczynność. *Gorn. Sen.* 36. Da-li mi bóg teraz uyść, na potym będę ostrożniejszy. *Cn. Ad.* 144. Lepsza chwała bogu, niż da-li bóg, *Cn. Ad.* 449. *Birk. Krz. Kaw.* 7. *Orzech. Qu.* 135. - Takaż przysięga: dali bóg, dali Pan (cf. tak mi Panie Boże dopomoż), wahrhaftig! *Sr.* 2. lez bohg da; *Bh.* bohda; *Sr.* 1. pschisamoce, pschisamace, pschi samci mocy boschci. Czy to nie nasz Pan? a dali bóg ci on sam! *Teat.* 30, 29. Tegom dalibóg naybardziey życzyła, Abym się ciebie do woli naprała. *Past. F.* 133. Dali bóg, iak żyię na świecie, nie widziałem podobney bestyiki. *Zab.* 15, 181. Dali bóg oyczyznę miłuię. *Birk. Zam.* 55. Cóż tam słychać? Nic, dali Pan! *Zab.* 9, 322. - *Dadź, *pro causa curante* rozkazywać, kazać, zlecać (cf. *Gall.* faire faire), befehlen, lassen, veranstalten, (machen lassen). Dobry żołnierz, umie kowalowi rozkazać, iakim kształtem ten tesak, i iak dobry ma bydź, który robić daie. *Gorn. Dw.* 36.

Jam sobie raz dał to pismo studentowi czytać. *Teat.* 30, 4. Gdy synaczek miał sześć lat, dali go rodzice uczyć grammatyki. *Sk. Zyw.* 2, 55. Syny swe dać czytać uczyć. *Glicz. Wych. J.* 8. Annę dano uczyć po Polsku. *Biel. Kr.* 249. Platynę papież dał wsadzić. *ib.* 434. Wielu ludzi Nero dla pieniędzy dał pozabiiać. *Star. Ref.* 100. (NB. *Teraz rzadzey się używa* dadź *zamiast* kazać; *w brew zaś przeciw Polszczyznie Niemcy swoie* bitten laſſen, *tłumaczą* dadź, prosić). – *Similit.* Da się to widzieć. *Paſt. F.* 115. (wyiawi się to samo przez się, pokaże się, das wird ſich zeigen. Da-ć się to widzieć, ieżeli on ważność daru twoiego uczuć potrafi. *Teat.* 61. Dadź się we znaki (cf. znak). Ranę komu dadź. *Otw. Ow.* 134. (zadawać, eine Wunde verſetzen). §. Dadź, nie bronić, dopuszczać, *permissiue*, laſſen, zulaſſen. Za pana swego da się zabić. *Jabł. Tel.* 72. Dałbym sobie oko wyłupić, ieśli to nie prawda. *Cn. Ad.* 140. Dał się bóg napić, a djabeł nie dał się wyspać. *Ryt. Ad.* 12. Zabiia mię iak bydło, a płakać nie daie. *Zabł. Amf.* 23. Sobie prawdy ani mówić nie damy. *Groch. W.* 565. Nie da się więcey uprosić. *Zrn. Poſt.* 2, 359. *b.* S. Grzegorz dadź mu pogrzebu z bracią nie chciał *Sk. Dz.* 586. Prosił, aby mógł przyſtąpić do Jagiełła, i dano mu to; przyszedł tedy pod namiot do krola. *Biel. Kr.* 262. *Similit.* Adraſt zwyciężony prosi o życie, Telemak mu go daie. *Jabł. Tel.* 270. (daruie, nie odbiera, er ſchenkt ihm das Leben). §. Dadź co za co, płacić für etwas geben, zahlen. Co dadź to dadź, zapłacić i przepłacić, geben was man nur haben will, es mag koſten, was es will, überzahlen. Namawia żona męża, co dadź to dadź, byle kasztelanią kupić. *Opal. sat.* 39. Co dadź to dadź, kobiety muszą mieć koronki. *Haur. Sk.* 354. W targu kupuiący daie t. i. pieniądze płaci albo ofiaruie, podawa, der Käufer giebt, zahlt oder bietet für etwas. *n. p.* Daycie Waszmość złotych dwanaście! *Alb. n. W.* 12. Przedaiący daie, to ieſt, spuszcza, ustępuie za iaką cenę, der Verkäufer giebt, läſſt die Waare für einen gewiſſen Preis. To drogo dwanaście złotych! ośm złotych weźmiecie? Ty. Nie dam od dziesięciu! *Alb. n. W.* 12. – Dadź na rękę, zaliczyć, zadawać, dadź zadatek, *qu. v.* auf die Hand geben, Handgeld geben. §. Dadź na co, łożyć na co, nakładać, worauf verwenden. Tym pogardzili, na co się w tym żywocie praca i czas darmo daie. *Sk. Zyw.* 2, 50. Dadź czemu s poświęcić czemu, geben, weihen, widmen. Dawszy sprawom zawiłym ledwo nie dzień cały, odpoczywał wieczorem. *Jabł. Tel.* 16. Noc potym spaniu dali. *Otw. Ow.* 287. – Dadź głowę s stawić głowę, życie, ſeinen Kopf geben, zum Pfande ſetzen, laſſen. Dałbym głowę, że ieſt nienawidzonym. *Teat.* 29, 7. – Dadź głowę, zdrowie, życie s położyć życie, ſeinen Kopf, ſein Leben laſſen. Trzeba nam dla boga nie wzdrygać się i zdrowie dadź. *Sk. Zyw.* 2, 43. Chętnie przy tobie na śmierć pod miecz damy głowy. *Teat.* 44, 27. Dadź życie i t. d. tracić, utracać, ſein Leben verlieren. Co komu inszemu żywot chciał wziąć, przyidzie go dadź iemu samemu. *P. Kchan. Orl.* 1, 57. Rychard strzałą postrzelony, dla swoiey chciwości zarazem gardło dał. *Star. Ref.* 98. §. Dadź kogo do nauki, na naukę, ku wychowaniu, s oddawać go, einen in den Unterricht u. ſ. w. geben. Rosło dziecię i do nauki dane, prędko się wiele nauczało. *Sk. Zyw.* 334. Na naukę dany, prędko poymował, co słyszał. *Sk Zyw.* 218. Umyśliła iednę córkę komu innemu dadź ku wychowaniu. *Wys. Kat.* 2. – Dadź do iakiego mieysca, oddawać, an einen Ort hingeben, hinthun, geben, thun. Ludzie rycerscy byli do więzienia dani. *Baz. Hſt.* 18. Nim go do więzienia dadzą, maią mi go tu wprzód przyprowadzić. *Teat.* 85, *C.* Do ciasnego więzienia papież go dadź kazał. *Sk. Zyw.* 326. Chciał do stayni dadź konie podróżą znużone. *Tol. Saut.* 47. – Dadź co komu, oddawać mu, iego woli, porzucać mu, poddawać mu, einem jemanden übergeben, gänzlich überlaſſen, ihm Preis geben. Pan ten arendarzom zdziercom dał poddane swoie. *Groch. W.* 565. Czyniłem sprawiedliwość, nie day mnie potwarcom moim. *Budn. Ps.* 119, 121. (nie podawayże mnie im. *Bibl. Gd.*). Ja tobie dam w posłuszeństwo a w opanowanie twoie wszystkie narody świata tego. *Rey Poſt. S.* s, 1. Nie mogąc dłużey okrucieństwa iey wytrwać, chce wszystko dadź we djabły. *Gorn. Dw.* 311. (djabłom oddawać, do kata porzucać). *Simil.* On na miecz ostry wszystkich da. *P. Kchan. Orl.* 1, 73. (skazał, poświęcił). – *Adverbial.* Day go bogu! wykrzyknik zadziwienia! daß dich der liebe Gott! Day go bogu, iak We Pan czerstwy, co za cera, twarz iak pełna! *Teat.* 7, *c.* 41. Cud niesłychany, day go bogu! Góra w połogu. *Kniaz. Poez.* 3, 124. *Min. Ryt.* 4, 113. *Simil.* Day go katu, daß dich der Henker! Day go katu, mało! *Pot. Jow.* 108. I ty także pustakiem chcesz bydź, day go katu! *Trſb. S. M.* 47. – Dadź na wolą czyią, zdawać na iego wolą, zostawić iego woli, spuszczać co na niego samego, jemandes Willkühr überlaſſen, ihm etwas frey laſſen, es ihm heimſtellen. Jezus bezżeństwo na wolą daie, nie przymuszaiąc do tego. *Biał. Poſt.* 134. Chciał oblężonego wolno przepuścić, lecz ieśliby się też chciał bronić, tedy mu to dał na wolą. *Biel. Kr.* 176. §. Dadź na kogo, zdawać nań, jemanden etwas überlaſſen, anheim ſtellen. Cieszył go mówiąc: iuż to na mnie day, sprawię ia to. *Sk. Dz.*, 870. – Dadź na kogo *niiak.* względać na niego, wzgląd mieć nań, szanować go, auf jemanden etwas halten, ihn werth halten. Syn na oyca nic nie da; a córka sprzeciwia się matce. *Radz. Mich.* 7, 6. (lekce waży oyca. *Bibl. Gd.*). Chłopczyk ten na pedagoga nic nie dał. *Dwor. K.* Sędziowie wasi na świadki nic nie daią. *Gorn. Wł. K.* 3. Ja na to rozumienia nic nie daię. *Krom.* 5. §. Dadź w gębę, po gębie, po uchu i t. d. s bić, eins geben, (eine Ohrfeige, Schläge u. ſ. w.), ſchlagen. Teraz w pysk ciężko dadź komu. *Zab.* 13, 29. *Gawdz.* Dał synowi w gębę dosyć głośno. *Falib. Dis.* 111. Dał mu pięścią w gębę. *Zab.* 13, 82. Trzykroć Arachnie w łeb dała Minerwa. *Otw. Ow.* 220. Jednemu z posłów dał w gębę. *Biel. Kr.* 294. Dał sobie w łeb o ścianę. *Mącz.* Jakby mu w gębę dał, zawstydził się. *Cn. Ad.* 294. Dawszy djabłu i rozkoszom po gębie, za cnotę się udał. *Orzech. Tarn.* 21. (porzuciwszy ie). Jakbyś wszystkim dał po uchu. *Pot. Syl.* 450. (zmieszani są). Dadź komu w nos. *Cn. Ad.* 140. Jakoby wszystkim dał po nosie. *Chrośt. Fars.* 86. Dała mu w nos szczutkę, że aż odskoczył. *Oss. Str.* 3. (*ob.*

szczudłek). Tak iakby mu w pyſk dał, nazad odſkoczył, *Jabł. Ex.* 145. Dadz komu po grzbiecie, po ſkórze dybiku, po tybinkach *gu. v.*: wygrzbietować, wygrzmocić. – *Ellipt.* Dam ia ci, poznasz z kim masz sprawę. *Boh. Kom.* 1, 41. (ich will dir geben! *Slov.* pohnem ta). Bym się nie rozgniewał, wierz mi, żebym ci dał dobrze, tak żebyś pamiętał. *Gliez. Wych. G.* 3, *b.* Za to zuchwalſtwo dam ia wam, złodzieie! *Zab.* 14, 280. Da on tobie, iak się o tym dowie! *Teat.* 53, 6. Ey dałemże iemu, dałem! *Boh. Kom.* 1, 359. *Simil.* Dałbym sobie z nawarzyłbym sobie piwa, ich würde mich ſchön betten, ich würde ſchön ankommen. Niechże mnie bóg broni, dałcibym sobie. *Teat* 1, *b.* 99. Dałabym ia sobie, żebym w taką historyą weszła. *Teat.* 10, 56. Dałaćbym sobie, nie! nie chcę się w to wrażać. *Teat.* 54, 17. – Dadź czym o co z bić, uderzyć czym o co, womit gegen etwas ſchlagen. Przez gniew zapalczywy Z góry dał mną o ziemię. *J. Kchan. Ps.* 149. (z góry mnie na dół pchnął. *Karp.* 6, 101.). *Fig.* Dadź czym o ziemię, porzucić co, odrzucić, etwas wegwerfen, verwerfen. Tą prawdziwą rozkoszą wolą białegłowy dadź o ziemię, a nie zachować się temu, który ie szczérze miłuie, niźliby... *Gorn. Dw.* 309. Widząc, iż go mieć nie mogła, umyśliła dadź wszyſtkim o ziemię, a nie przyimować ani listów, ani darów, ani w tę ſtronę, gdzie on był, patrzać. *ib.* 275. *Simil.* dadź precz z porzucić, odrzucić, wegwerfen. Dam precz wszyſtko a wszyſtko, a cało odeydę, *Zebr. Ow.* 296. §. Słowo dadź, słownie przyrzekać, ſein Wort geben. Daiesz mi na to swe słowo. *Teat.* 34, *c.* 11. Day teraz słowo, że w krótce dasz rękę. *ib.* 54, *c. B.* 2. Słowa mi danego nie dotrzymał. *ib.* 8, *b.* 91. *Simil.* dadź rękę na co, przyrzekać co podawaniem ręki, ſeine Hand worauf geben, es mit einem Handſchlage verſprechen. Wszyscy rękę na to daiem, że tego czynić nie będziemy. *Sk. Dz.* 729. Dali sobie na to rękę, dali ręce drugim rozjąć. *Budn. Ap. T.* 2. (symbolum zgody i ugody). Zmowę Paweł S. i danie ręki, rozchodząc się, uczynił z S. Piotrem, aby ubogich ratowali. *Sk. Dz.* 29. Zaczym sobie na zgodę dawszy ręce wzaiem, rozeszli się. *Zab.* 14, 71. §. Dadź komu godzinę, dzień, czas, mieysce, *zrok, rok, z naznaczyć, wyznaczyć, einem die Stunde u. ſ. w. geben, beſtimmen. Ich rada ieſt, aby dnia dzisieyszego, który sobie dali, po leżach woysko wasze pohili. *Warg. Cez.* 108. Niech pozwany wie, od kogo i na który dzień rok mu dano. *Gorn. Wł. Q.* 4, *b.* Zlecił swoim, aby dali zrok, (rendez – vous, congreſs), abo mieysce posłom cesarſkim, gdzie się zjechać mieli. Dali im tedy zrok za tydzień niedaleko od pierwszego mieysca. *Papr. Ryc.* 105. *Rs.* сождàться, сжидатьсѧ. Nie to mię obraża, że cnocie po rozkoszy daiecie mieysce, ale to, że ią na sztych kładziecie z rozkoszą. *Gorn. Sen.* 229 – Dadź komu wyższe mieysce, dadź mu dank, przodek, wprzod, naprzód, z przyznawać mu pierwszeństwo, ustępować mu, einem weichen, ihm nachgeben, ihm den Vorrang laſſen, den Vorrang geben. Ludzie wyższe mieysce dali rzeczom potrzebnym, niźli rzeczom dobrym. *Gorn. Sen.* 165. Dał mu mieysce po prawey ręce. *Tr.* – Uczony ieden temu rycerzowi dał wielki dank w sprawie, w męstwie i w dzielności woienney. *Gorn. Dw.* 180. (*ob.* dank). S. Bazyliuszowi przodek sam Libaniusz daie. *Sk. Dz.* 265. Nie dam ci wprzód, nie ustąpię – ć placu. *Cn. Ad.* 566. Lecz i Klorynda w ten czas Argantowi Męstwem i sercem naprzód nic nie dała. *P. Kchan Jer.* 241. Mięsa tych wołów inszym nie dadzą wprzód smakiem i dobrocią, oprócz Angielſkim. *Boter.* 73. Nie dam nikomu wprzód, co się woyny tyczy. *Alb. z W.* 20. Głosem wam nie damy wprzód i naukami. *Otw. Ow.* 193. Dadź wprzód na kogo z dadź pierwszeństwo komu, einem den Vorzug geben. Nie dbałam ia na wysokie panięce ſtany, Nie dałam wprzód na dostatnie i wielkie pany. *Zimor. Siel.* 336. – *Aliter* mieysce, ucho komu dadź, słuchać go, einem Raum geben, einem Gehör geben. Mąż lekkowierny słowom zdradliwey żony dał mieysce, i nie wysłuchawszy młodzieńca, potępił go. *Sk. Zyw.* 322. Słowom iego mieysce dali. *Zbil. Dr. B.* 4. Prosił go, aby iego posłom ucho dał. *Sk. Dz.* 223. Ucho iedno day skarżącemu, drugie choway obwinionemu. *Cn. Ad.* 1193. *Pot. Arg.* 92. (mówiwszy za baranem i za wilkiem mówić trzeba). Nowiny nam smakuią, tym daiemy ucha, Nie myślimy, że co dzień bóg pacierza słucha, *Pot. Zac. pr.* Znaiomym prędsze ucho daią. *Auszp.* 53. *Jabł. Tel.* 149. – Mieysce dadź czemu, ſtosować się do czego, czynić podług czego, ſich wonach bequemen, Raum geben, ſich darnach einrichten. Jeślim godzien, że mię naśladować I mieysce memu chcesz dadź przykładowi. *P. Kchan. Jer.* 118. Woysko Tortozę wziąwszy, mieysce dało zimie i roku nowego czekało. *ib. J.* 3. §. Dadź bitwę, wydawać, ſtaczać bitwę, eine Schlacht liefern. Gdy bękartowi Karola W. Leszko bitwę dał, w oneyże sam zabit. *Krom.* 42. – Szturm dadź z przypuszczać, Sturm laufen, einen Sturm veranſtalten, ſtürmen (eine Stadt), beſtürmen. Dam szturm ten z rana piątego dnia oblężenia. *Ustrz. Kr.* 1, 282. Domyślił się, z którey ſtrony dadź szturm król umyślił. *P. Kchan. Orl.* 1, 423. – Dadź odpór z odpierać się, bronić się, odeymować się, Widerſtand leiſten, Widerſtand thun. Jeśli namiętności nie z początku zaraz się hamuią, tedy dusza nie ieſt iuż w ſtanie dania odporu natarczywościom. *Pilch. Sen.* 128. – Ognia dadź z wyſtrzelać, Feuer geben, los ſchießen, feuern. W ten czas właśnie ognie dały owe posłane reymenta ze ſkrzydeł. *Jabł. Buk. K.* 3. *b.* – Dać tył nieprzyiacielowi. *Chmiel.* 1, 83. (uciekać; *ob.* tył, dem Feinde den Rücken wenden). §. Dadź przyczynę, racyą, zdanie, z przekładać, powiadać, die Urſache, den Grund angeben, vorbringen, vortragen, ſeine Meynung ſagen, ſeine Stimme geben. Daycie swe zdania, lecz nie bądźcie szalonemi. *Zab.* 15, 185. Jak iuryſta day w tym swoie zdanie. *Teat.* 32, *b.* 141. Czemuż tak pomieszany? czemuż nie dasz zdania? *ib.* 45, *d.* 55. *Wyb.* By wynikłe w kraiu zamieszania na mnie nie padły, Daycie swoie zdania, daycie, iak krew oszczędzić. *Teat.* 45, *d.* 56. *Wyb.* Trzeba, ażeby miniſtrowie dali przyczynę, dla którey żądaią większey liczby maytków. *Gaz. Nar.* 1, 3. Piątą racyą daiesz, mówiąc, że... *Pim. Kam.* 137. – Dadź komu radę, radzić mu, einem Rath geben, ihm rathen. I nad tym nam się zaſtanowić zdaie, Choć rada dobra, zważyć, kto ią daie. *Zab.* 12, 307. Czemu rady nie dadź *ob.* rada). – Dadź liczbę z zdawać rachunek, Rechnung ablegen. Panowie z przełożeństwa swego na ostatecznym sądzie srogą liczbę dadź maią. *Star. Ref.* 137. Winien będę

będę liczbę dadź za każdą duszę. *Stryik.* 493. Masz dadź dostateczną liczbę bogu z tych owiec, ktore ci zwierzono. *Gorn. Dz.* 83. *Simil.* Dadź komu sprawę *ob.* sprawa). – Dadź komu znać, z donosić mu, einen etwas wiſſen laſſen, es ihm zu wiſſen thun. Poseł nasz przeczuwszy to, dał o tym znać do króla. *Biel. Kr.* 119. *Simil.* dadź mu do poznania, es einem zu erkennen geben. Gdybyś iey mógł nieznacznie dadź do poznania, że się w niey kochasz. *Teat.* 52, *d.* 91. Dadź do zrozumienia, z daleka namienić, namknąć, von weiten zu verſtehen geben. §. Dadź, podawać, überreichen, reichen, geben. Day sam tę szablę z ręku. *Bardz. Tr.* 161. *Fig.* dadź sposób, podawać komu sposób, pokazywać, ein Mittel an die Hand geben. Pozwolicie mi, dadź wam sposób, że wolność i sławę sowicie utrzymacie. *Jabł. Tel.* 145. *Simil.* Wieczny pokoy wam daię. *ib.* 149. (podawam, głoszę, ich gebe euch ewigen Frieden). *Aliter* Dadź pokoy z zaniechać, zu Frieden laſſen, mit Frieden laſſen, (Oeſterr. Frieden geben). Dayno mi pokoy. *Teat.* 30, 5. Day złemu pokoy. *Cn. Ad.* 150. (nie drażniy złego; nie budzić licha, kiedy licho śpi). Ale day ieno pokoy, mey to zleć robocie. *Jabł. Tel.* 143. (nie mieszay się do tego, zday na mnie). Możesz-li sprostać temu, podeymuy się, a nie możesz sprostać, day pokoy. *Biał. Post.* 134. (nie wdaway się). Bagatele, daycie tym rzeczom pokoy. *Zabł. Zbb.* 14. (porzućcie ie). Zelżywość będzie, ieżeli temu dobywaniu damy pokoy. *Warg. Cez.* 164. (ieżeli go przestaniemy daley ciągnąć). Odciągnęli, i oblężeniu pokoy dali. *ib.* 120. §. Dadź komu, przypisywać, przywłaszczać, einem zuſchreiben, zueignen. Lub słusznie, lub niesłusznie daią iey tę winę, Byle ona została żywą, ia niech ginę. *P. Kchan. Orl.* 1, 142. W swoich elogiach przyiacielowi nic, ale prawdzie i cnocie wszystko dał. *Warg. Wal.* 271. Co własnego iest bogu, bożemu daiemy częstokroć człowieczeństwu. *Hrbſt. Nauk. D. b.* Daię mowę komu, *attribuo orationem. Cn. Th.* Dadź za pochwałę, za wygraną z poczytywać za pochw., za wygr. dafür erklären, auslegen. Powieda nam Morson; wszak to za pochwałę daią, Kiedy się młodzi ludzie o rzeczach pytaią. *Sim. Siel.* 18. Już lud krzyknął, daiąc Simonowi za wygraną. *Sk. Żyw.* 437. – Dadź w języku iakim, oddawać, wyrażać, geben in einer Sprache, ausdrücken, wieder geben. X. Golański życia sławnych ludzi Plutarcha dadź w naszym języku przedsięwziął. *N. Pam.* 15, 370. §. Dadź list do kogo, wydawać do niego, ein Schreiben an einen erlaſſen. Pismo Wc Pana dnia pierwszego Maia do mnie dane. *Mon.* 71, 304. (cf. datowany, cf. dan). – §. Dadź komu dobry dzień i t. d. oświadczać mu dz. d. einem den guten Morgen u. ſ. w. wünſchen. Więcey nie umie, iedno czapkę zjąć, a dzień dobry dadź. *Rey Zw.* 151. Dawszy sobie wzaiem dobra noc, do spania się zebrały. *Tol. Saut.* 39. Piękne słówka komu dawać *dicta dulcia dare. Mącz.* ſchöne Worte geben. – §. Obiad, kolacyą dadź komu, dla kogo z sprawiać, einen Mittag u. ſ. w. geben. Daymy mu kolacyykę dziś u siebie. *Teat.* 19, *c.* 3. – Dadź na stół, przynieść i stawić potrawy na stół, zastawiać, das Eſſen auftragen, Eſſen geben, das Eſſen anrichten. Dano ieść, usiedliśmy sam na sam oboie. *Zabł. Amf.* 57., *ob.* pierwsze, drugie danie). §. Dadź z córką, za córką, dadź w posagu, wyposażyć córkę, der Tochter mitgeben, zur Ausſteuer geben. Zony co teraz szukaią, Co z nią dadzą wprzód się pytaią. *Cn. Ad.* 1369. – Dadź córkę za kogo, wydawać ią za mąż, die Tochter an jemanden verheirathen. Posażney panny za chudego pacholka nie dadzą. *Teat.* 26, *b.* 75. Dana była za męża narodu kapłańskiego. *Zrn. Post.* 3, 674. *b.* Nie dam mu córki, nie dam. *Boh. Kom.* 4, 179. – §. Dadź na szpital, kościół, szkołę, mszą, odkazywać szpitalowi, zapisać mu, dem Spitale vermachen. *Cn. Th.* §. Dadź co, supponować, przypuszczać na chwilę, den Fall annehmen, den Fall ſetzen, einräumen, zugeſtehen, zugeben. Nie iesteśmy my zakonnicy użyteczni; daymy to, iż tak iest; któż nieużyteczności naszey przyczyną? *Kras. Pod.* 2, 162. (*Cro.* postawimo). Day to, żem gdzie brodu chybił, Któż to nie wie, żem człowiek był? *Groch. W.* 517. (geſetzt!) Daymy to, że rodziców iakich szlachetnych córa iest na wydaniu ... *Bals. Niedz.* 2, 116. Daymy na to, że mamy wprawdzie plan fortecy, lecz nie posiadamy rysunku iey okolicy. *Leſk. Mier.* 262. Nehmen wir an; Angenommen; Setzen wir den Fall; Geſetzt den Fall. §. Dadź komu do czego, dopuszczać mu, es einem zu etwas kommen laſſen. Woysko nasze dosyć miało zabronić nieprzyiaciołom żywności; do boiu zaś nieprzyiaciołom żadną miarą nie dało, *elici ad pugnam non potuit. Krom.* 617. Wypędziwszy syna z domu, nie dał mu na oczy. *Off. Wyr.* (przyiść albo pokazać się, er ließ ihn nicht vor ſeine Augen kommen). §. Dadź na borg, na kredyt, borgować, auf Credit geben. Dadź na weksel, na cyrograf, na słowo, pożyczać. – §. Dadź komu, pomagać komu, służyć mu, przydawać mu się, stawać mu się użytecznym, einem helfen, nützen, nützlich ſeyn. Cóż tedy nam tytuł da, żeśmy chrześcianie? kiedy spraw chrześciańskich sława u nas tanie? Co nam to da, żeśmy koronni synowie, kiedy się niesprawniem tak, iako przodkowie! *Paszk. Dz.* 110. §. Dadź wizytę, Beſuche abſtatten. Wizyt ani odbiera, ani ich daie. *Pam.* 84, 1060. – Dadź karty, rozdawać, Karten geben (im Spiele). Ja daię karty. *Teat.* 52, *d.* 104. (*Rs.* наздать, наздавать za wiele kart rozdawać). – Dadź iaką naukę, czytać, lekcye iey dawać (*ob.* dawać), eine Wiſſenſchaft geben, lehren, leſen. Znakomitsze osoby kraiowe daią tam darmo bieg fizyki i innych umieiętności. *N. Pam.* 13, 36. – Dadź z siebie przykład, ein Beyſpiel geben. Dał z siebie przykład, iak oyczyznie służyć. *Jabł. Buk. U.* 4, *b.* – Dadź drapaka *ob.* Drapak. §. *Zegl.* Nie day ſ. mówi sternik na flisów, kiedy maią przestać poiazdami robić. *Magier* hört auf zu rudern. Day iey pałasz *ob.* pałasz. – §. *Introns.* dadź w iaką stronę, *ob.* dawać, n. p. okna na ogród daią, z wychodzą (*Gall.* donner), die Fenſter geben in den Garten. DADZ się 1.) *Passiv. act.* Dadź. 2.) Dadź się *recipr. zaimk.*, siebie samego oddawać, ſich ſelbſt übergeben, abgeben. Starosta dał się do więzienia. *Sk. Dz.* 154. Dayże się kędy do szkoły, aż się grammatyki nauczysz. *Tworz. Wie.* 39. Teraz mnie naśladuycie, na naukę się moię daycie. *Zrn. Post.* 3, 502, *b.* §. Dopuszczać co do siebie, ſich laſſen, in Anſehung ſeiner ſelbſt zulaſſen. Trzeba mężnie walczyć, a nie dadź się zwyciężyć. *Sk. Żyw.* 230. Poddawać się

uſtępować, ulegać, ſich ergeben, nachgeben. Jam Goſſred, day się, a więźniem bądź moim, *P. Kchan. Jer.* 566. Nie day się; hasło zwyczayne zagrzewaiące w bitwie). Tak oblężonych głodem morzył, aż się musieli dadź. *Biel. Sw.* 15. *b.* Mniemał, iż dwoie ludzi iednemu się nie daią. *Sk. Zyw.* 199. Ty nie day się Fortunie; lecz nacieray wszędzie Smieley, im cię naybardziey prześladować będzie. *A. Kchan. W.* 149. *ne cede malis.* – *Rg.* datti se). – O trunkach i potrawach; da się pić, da się ieść, z niezle, albo też: bardzo przednie: es läſſt ſich trinken, es läſſt ſich eſſen; es paſſirt (oder auch: es iſt ſehr vortreflich). §. Dadź się winnym, przyznawać się, ſich für ſchuldig erklären, ſeine Schuld geſtehen, eingeſtehen. Dręczony był tak długo, aż wyznać złodzieyſtwo swoie i dadź się winnym musiał. *Sk. Zyw.* 1, 156. §. Dadź się na kogo, zdawać się, spuszczać się na kogo, ſich auf einen verlaſſen, ſich ihm überlaſſen, ſich ihm dahin geben, ſich ihm übergeben. Na SS. doktory się dadź, iest to dobrze wierzyć. *Herb. Art.* 44. Oszukał Zygmunt Jagiełłę, że się dał nań, tak iż coby wyrzekł między nim a Pruſkim miſtrzem, miał król na tym przeſtawać. *Biel. Kr.* 270. Zbigniew dał się na łaſkę królewſką, bo mało iuż wierzył Pomorzanom. *ib.* 73. Leszek musiał Pawłowi więzienie dobrze nagrodzić, za wynalazkiem woiewody i ſcholaſtyka, na które się oba dali. *Biel. Kr.* 163. Zgrzeszyliśmy, daiemy się i spuszczamy na karanie twoie, czyń z nami, co chcesz. *Sk. Zyw.* 407. Naoſtatek poddadź się musieli; potym się dali na łaſkę królewſką. *Papr. Rycr.* Dał się na konia swego, wodze mu puszczaiąc, gdzieby się obrócił. *Sk. Dz.* 593. DADZIBOG, DACBOG, a, *m.* Bogdan. *Mon.* 75, 588. imię męzkie, Bohdan, *Theodorus. Jabł. Iler.* ein Mannsname. – *Es.* дажбогъ, даждуба, дажба, bożek szczęścia, u Rossyan, aż do chrztu Władz.

Pochodz: *danie, dawać; boday, bogday, Bogdan, chlebodawca, chleboday, dań, dannik, danniczy, danny, dan, data, datować, datek, datny, dodawać, dodadź, dodatek, dodatkowy, dodawacz, dodawca; nadadź, nadawać, nadatek, nadawca; naddadź, naddatek, naddawca; oddadź, oddawca, oddatek, oddatny, nieoddatny; obdadź, obdawać, podadź, podawać, podawca, podatek; poddadź, poddawca, poddany, poddanik, poddaństwo; przedadź, przedać, przeduy, przedayny, przedayność, przedawca, odprzedawać, sprzedawać, rozprzedawać, wyprzedawać, powyprzedawać; przydadź, przydatek, przydatkowy, przydatny, przydatność, przydawca; rozdadź, rozdatek, rozdayny, rozdawca; udadź, udatny, udatność, udawacz; wdadź, wdawać; wydadź, wydawca, wydatny, wydatność, wydatek; wzdawać się; zdawać, zdadź, zdanie, zdatny, zdatność; powzdawać; zadawać, zadawca, zadatek, zadana. Pierwodawca, prawodawca, zakonodawca; rękodawca, rękodayny.*

*DAGA, i, *ż.*, DASZKA *zdrbn.*, deka, tulich, *pugio. Mącz.* (cf. tasak), ein Dolch, (cf. *Germ.* Degen szpada); *Ital.* daga; *Bh.* dyka; *Lat.* sica). Rana mieczem, puinałem, dagą abo inszą bronią, sposobną do zamordowania kogo sztychem, zadana . . . *Chelm. Pr.* 166. Zboycy mieli krótkie dagi pod pancerzmi. *Jer. Zbr.* 12.

DĄGA, i, *ż.* deszczka iedna z tych, z których się składa dno u beczki i t. d. ein Bret von denen, aus welchen der Boden einer Tonne, eines Faſſes zuſammengeſetzt iſt. Ty czopu nie przybiiay, żebyś tym pochopem Dągi w dnie z wątorem nie wytrącił czopem. *Pot. Jow.* 40.

DAIĘ *ob.* Dadź.

*DAK = więc, tedy. *Dudz.* 31. folglich, alſo.

DAKTYL, u, *m.* owoc palmowy, die Dattel; *Bh.* daktyle, datel (= 2.) datel dzięcioł); *Rg.* dattala; *Vd.* dotala, datelni; *Bs.* dattili; *Ital.* dattolo, dattole; *Gr.* δακτυλος; *Ec. et Rs.* финикъ; *Gr.* Φοινιξ. Uyźrzał na palmie owoc, który daktylami zowią. *Sk. Zyw.* 1, 35. Niech będzie dany braci po iednemu finiku albo daktylu. *Pimin. Kam.* 342. Daktyl, drzewo daktylowe, palma, *Phoenix Linn. Kluk Dyk.* 2, 181. der Dattelbaum; *Vd.* dotalnik, dotalnu drevu; *Rg.* póma. §. Daktyl leśny Indyiſki, tamaryuda, owoc mięsiſty. *Ład. Dyk.* 2, 322. die Tamarinde. *Urzęd.* 384. Daktyle morſkie *Rg.* parſtzi, parſtazi. DAKTYLOWY, a, e, od daktylów, palmowy, Datteln =, Palm =; *Bh.* daktylowý; *Rs.* финиковый. Daktylowy gay, *Vd.* sad palmavega drevesa, dotala. DAKTYLOWATY, a, e, do daktylu podobny, dattelförmig. *Bndtk.*

DAL, a, *m.*, DALA, i, *ż.*, dalekość, oddalenie, odległość, *Dudz.* 36. die Weite, die Entfernung, die Ferne; *Boh.* dal, dálka, daleko*ſt*; *Rs.* дáлъ, дáли, далина; (*Vind.* dela, delova, douguſt = długość; *Arab.* רחק *longus*: *Gr.* τῆλε *procul*). Wpadł w gęſte lasy i ſkały okrutne, zkąd patrzał, w dal od ludzi w swym żalu na morze. *Jabł. Tel.* 331. Antyoch Pompiliusza, gdy z dala obaczył, wita go. *Papr. Pr. B.* 2. (*ob.* z daleka), aus der Ferne, von Weiten. Tyś tu przyszedł z tak dala. *Jabł. Tel.* 250. (z tak daleka, von ſo ferne). Albo z bliża gromili, albo z dala pociſkami ranili. *Warg. Cez.* 220, (cf. obdal, opodal). *W malarſtw.* w dali, w tyle, w głębi, im Hintergrunde, in der Tiefe, in der Ferne, in der Entfernung. W dali wioſkę w lesie odmalował. *Tr.* Na dalą podanie, die Vertiefung. *ib.* – §. *De tempore* na dal, na dalszy czas, na przyszłość, in die Ferne, in die Zukunft, für die Zukunft; *Vd.* sanaprei, napried, naprei; *Sor.* 2. nadalſchem, hindalej. Gdzie obywatele na dal nie myślą, tam państwa upadek blizki. *Kras. Pod.* 1, 249. Mądra ostrożność patrzy na dal. *Teat.* 26, *c.* 47. Co za korzyść ztąd weźmiesz, iż się w *dalą snuiesz? *Chodk. Koſt.* 30. Na dal wszyſtko odkłada (*ob.* doiutrek). DALECE *ob.* Daleko. *DALECZE, a, *n.* dal, oddalenie, die Entfernung, die Ferne. Boiaźnią zdięci ſtali z daleczа. *W. Ex.* 20. 19. (z daleka. *Bibl. Gd.* von Fern, von Weiten). *DALECZKI, a, ie, DALECZKO *adv.*, obdalny, opodal, przydaley. etwas weit, etwas fern. Uyźrzał ią pozadź daleczko. *Wys. Kat.* 5. Sam iechał daleczko od wszyſtkich. *Wys. Aloy.* 173.

DALEKI, a, ie, DALSZY *comp.*, niebliski, odległy, *Rh.* daleký (*obs. Bh.* delý, *cuius loco* dlauhý długi, *in Comp.* delſſí); *Slo.* daleki, dalſi; *Vd.* deleah, dalizh, (cf. *Vd.* deli, dalshi = dłuższy); *Crn* dalne; *Bs.* daleki; *Rg.* dalèk, dalecni; *Cro.* dalèk, daléchni; *Sr.* 1. dahlocžné, dahliſchi; *Sr.* 2. daloki; *Rs.* далёкій, дáльный. Daleki mieyscem, odległy, oddalony, weit, fern, entfernt, dem Orte nach. Niemasz męża w domu, poszedł w drogę da-

leką. *Budn. Prov.* 7, 19. Dalsza Gallia, *ulterior. Cn. Th.* Lepszy ieſt sąsiad blizki, niźli brat daleki. *Radz. Prov.* 27, 10. Wolał dalekiego nieprzytomnie miłować, niżeli się w czym bliskiemu przytomnie przykrzyć. *Sk. Zyw.* 1, 203. Jam tu cudzoziemiec i swoich daleki. *Jabł. Tel.* 47. (od swoich daleki, od nich oddalony). – *tr.* Daleki powinnowactwem, weitläuftig verwandt. *Cn. Th. Fig. tr.* daleki, obszerny, weitläuftig, weit ausholend. Udał się do duchownego, ale dalekiego wykładu tego tu słowa. *Bial. Poſt.* 115. (z daleka wyprowadzonego, weit hergeholt). – Daleki od czego, daleki czego *fig. tr.* fern, entfernt. Co u drugich ganiemy, sami od tego dalecy bydź mamy. *Gol. Wym.* 327. (ſtrzedz się, warować się tego). Te dwie rzeczy tak są niepodobne, i tak dalekie od siebie, iak słońce od ziemi. *Teat.* 32, *b.* 118. W targu dalecy od siebie. *Off. Wyr.* (nie zgadzaią się ieszcze o wiele, ſie ſind noch weit von einander). O iakeś ieszcze oyca twego przezorności daleki. *Jabł. Tel.* 42. (ieszcześ iey nie doszedł; ieszcze wiele brak, du biſt noch weit davon entfernt. *Alter* daleki od czego, co do chęci, wstrętny, niesklonny, fern wovon, abgeneigt. Namawiałem go, aby wieś kupił; ale od tego daleki. *Off. Wyr.* Dalekim bydź od kogo. *ib.* (nie lubić z kim przestawać, stronić od kogo, nie sympatyzować z kim, nie lubić się, nie wiązać się, nie mieć serca do kogo). §. Daleki czasem, tak przeszłym, iak przyszłym, fern, entfernt, von der Zeit, von Vergangenheit und Zukunft. Tamten wiek tak ieſt daleki od naszego, iż nam oni mogą baiać to, co chcą. *Gorn Dw.* 263. (tak dawny, dawnością oddalony, ſo fern v. u., ſo alt). Dalekie rzeczy upatruiemy, a blizkich nie widziemy. *Cn. Ad.* 141. (przyszłe upatruiemy, a teraźnieyszych nie widzimy). Dalszy, daley ciągnący się, następuiący, następny, der fernere; *Ross.* прочій. Dalszy ciąg z kontynuacya. *N. Pam.* Przyidzie potym ku dalszym latom. *Modl. Gd.* 116. Wpadłem w niebezpieczeństwo Do dalszych grzechów, przez me w żądzach niezwyciężtwo. *Kul. Her.* 59. – W dalszą albo na dalszą odłożyć. *Tr.* (na dalszy czas, na dal, na przyszły czas, auf die lange Bank ſchieben, verſchieben, aufſchieben. DALEKO, DALECE *adv. oppos.* blizko, weit, fern, entfernt; *Bh. et Slo.* daleko; *Cro.* dalko, daleko; *Sla.* daleko; *Sr.* 1. dahloko, daleko, daloko; *Sr.* 2. daloko; *Vd.* delezh; *Crn.* dè lézh; *Rs.* далéко, далéче; (cf. *Ital.* da lungi), mieyscem daleko, weit, fern. *pr. et fig.* Daleko mnie ztąd do domu? *Ryb.* Któż cię wie, gdzie mieszkasz. *Teat.* 8, 56. Daleko ztąd do onąd. *Gem.* 60. (nie godzimy się, nie trafiasz w rzecz, nie przypadamy za iedno; iak kulą w płot). Daleko paś świnie od ogroda. *Cn. Ad.* 142. (ſtrzeż się okazyi do złego; miiay). Dalekośmy od siebie; ia kwartę gorzałeczki po dwa grosza, a pan młody rosolią po dwa czerwone. *Falib. Dis. E.* 3. Jako nieba od ziemi, tak prawda od tey powieści daleko siedzi. *Zebr. Zw.* 114. Te materye tak daleko są od zagniłości, iak niebo od ziemi. *Syxt. Szk.* 145. Bóg wysoko, przyiaciel daleko. *Cn. Ad.* 29. *Pot. Arg.* 831. (nie masz ratunku, nie ma przed kim się żalić). Zimno, głodno, do domu daleko. *Off. Wyr.* (wszyſtko złe na raz). *tr.* daleko spokrewniony, weitläuftig verwandt. §. Daleko czasem, fern, lange noch. Daleko do wieczora. *Cn. Ad.* 142. Daleko do tego, wiele wody upłynie. *Cn. Ad.* 141. Daleko w noc, głęboko w noc, weit in die Nacht, tief in die Nacht. Już daleko w noc, boię się, ażeby nie było za nierychło. *Teat.* 33, *b.* 63. Rozmowa się na daleko zanosić miała. *ib.* 24, *c.* 87. (przedłużyć, ſich in die Länge ziehen). §. Tak daleko, tak dalece, do tego ſtopnia, ſo weit, bis dahin. On nie tak dalece przyczyną ieſt szkody, iak mniemaią. *Karnk. Kat.* 343. Ten iednak początek krucyaty nie miał tak dalece wielkiego ſkutku. *Uſtrz. Kruc.* 2, 91. (nie tak bardzo wielkiego ſk. er hatte eben nicht ſehr großen Erfolg. – *In Comparat.* Daleko więcey, mniey, daleko lepszy i t. d. *Cn. Th.* weit, bey weiten mehr, weniger, beſſer; *Ross.* горáздо. Z DALEKA, z dala, *oppos.* z blizka, von Weiten, in der Entfernung, in der Ferne, aus der Ferne, aus der Entfernung; *Bh.* z daleka, wzdalen'e; *Sr.* 1. z dahla, ſdaloka; *Sr.* 2. ſdala, ſanſdala, ſdalóka, wot dalóka; *Vd.* od delezh, od sdalzh; *Rs.* издалека, отдалéче; *Ec.* издалéче, издалéча, здалéче, отвдалéча. Rzecz to ieſt doświadczona, że człowiek człowieka Bardziey lubi nie widząc, i kocha z daleka. *Pot. Arg.* 175. Z daleka miłość płuży, powszednieie z blizka. *Pot. Jow.* 23. Często się rzecz większa zdaie z daleka. *Pot. Arg.* 175. *Tward. W. D.* 2, 219. Czy mniemasz, abym ia tylko z blizka był bogiem, a nie bogiem z daleka! *Leop. Jer.* 23, 23. Z daleka się przymawiać, zachodzić na co (nieznacznie, niewzręcz). Z takiemi szaławiłami nie trzeba się wdawać wcale, albo bardzo z daleka. *Teat.* 15, 35. (ostróżnie). Lepszy z daleka, niż z bliska. *Off. Wyr.* (nie do życia, nie do obcowania). Z daleka się mieć od kogo, nie zbliżać się, ſich fern halten, nicht annähern. Człek gdy piiany, powinien się z daleka mieć od swoiey żony. *Zabł. Amf.* 65. – Z DALSZA *compar.*, z odleglieyszego mieysca, von einem noch entfernteren Orte, aus einer noch größern Entfernung. Wino im z dalsza było sprowadzone, tym go bardziey lubili. *Klecz. Zdan.* 16. – Po DALEKU, opodal, obdal, entfernt, weit. Car Zawolſki ſtanąwszy nie po daleku Kiiowa, posłał do woiewody Kiiowſkiego. *Stryik.* 665. – DALEY *Compar.*, a.) względem mieysca, weiter; *Bh.* dál, dále, dálegi; (cf. *Bh.* čele, był z dłużey); *Slo.* dál, daleg; *Cro.* dalye; *Vd.* del, dele, she del; *Crn.* dèl, dalèj; *Sr.* 1. dale, dahley; *Sr.* 2. dalej; *Sla.* daljè; *Rs.* дáлѣе, дальше (cf. долгій precz). Do Warszawy z Drezna daley na Kraków, niż na Wrocław. Daley Warszawy poiechał, (za Warszawę). – Idź daley się żywić. *Cn. Ad.* 144. (szukay sobie gdzie indziey). Nadgrodą daley zaprowadzi człowieka. *Jabł. Tel.* 37. (do dalszych czynów). Kto ogarnął wszyſtko, daley wszyſtkiego niemasz nic. *Gorn. Sen.* 506. (nad obiątek wszyſtkiego). – Co daley to bardziey, im daley tym bardziey, im dłużey t. b. tak o mieyscu iak i o czasie, je länger, je ärger. Baba lecąc ze wschodów wołała: co daley to gorzey. *Rys. Ad.* 1. Dawno to baba rzekła: co daley to gorzey. *Sim. Siel.* 101. *Cn. Ad.* 89. *Zegl. Ad.* 40. Częſtemi dałami człeka tego co daley to bardziey podżegał. *Gorn. Sen.* 315. – Daley, względem czasu, a.) względem przyszłego, weiter hin, fernet hin. Gdyś teraz kontent, co się daley ſtanie, nie myśl. *Hor.* 1, 277. Cóż daley, Mości Dobrodzieiu! *Teat.* 17, *c.* Jak naydaley, iak naypoźniey, iak naydłużey, aufs ſpäteſte, aufs längſte. Lat naydaley potomnych żądza. *Warg.*

Cez. A. 3. Naydaley iutro ci oddam. (iuż to naypóźniey, ieżeli aż iutro). Naydaley za godzinę powróci *Teat.* 27, 16. - b.) Względem teraźnieyszości, daley co prowadzić, daley ciągnąć, z kontynuować, (weiter). fortfetzen. Teraz ciągniymy daley dyskurs nasz o hucie. *Torz. Szl.* 100. Przypomniałem mu, na czym mówić przestał; on zaś tak daley rzecz prowadził. *Kras Pod.* 2, 155. Daley robili. *Torz. Szl.* 91. Pisz daley. *Tr.* Daley niż godzinę mówił. *ib.* (dłużey, länger). Mieszkał tam daley niż mu król naznaczył. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 20, 5. (dłużey. 3 *Leop.*). I t. d. i tam daley, u. f. w., und ſo weiter. Jesteś pasibrzuch, darmozjad, zuchwalec, i tam daley. *Teat.* 55, 4. 93. Ah co za delicye, Gdy się uymiemy za szyie, I tam daley, i tam daley, Będziemy się z sobą kochali. *Zabł. Bal.* 72. §. *Interj.* daley! daleyże! naprzód! ruszay! nuże! weiter! vorwärts! marſch! friſch! Daley bracia śpiewaymy sobie. *Teat.* 55, *d.* 16. Daley na dwór, nie tu. *Cn. Ad.* 143. Daleyże do więzienia. *Teat.* 30, *c.* 90. (fort!). Namaca osła surowcem po boku, i woła: daley! *Zab.* 14, 278. Daley, daley, ciągniy prędzey, *Teat.* 55, *c.* 56. A dośćże iuż tych żartów, daley kiedyś kawaler! *Boh. Kom.* 1, 356. (wychodź, masz pistolet, proszę na ładunki). Ustawicznie na niego trzeba wołać: a daley! a daleyże! (leń, leniuch, ociężały, wół, leniwiec). Daley w błoto! (obces, z kopyta, nie zastanowiwszy się). Daley na łeb! (łam kark, szyię, rób co ci się żywnie podoba; idź do djabła, kiedy koniecznie chcesz). Daleyże, w nogi! *Teat.* 29, 93. (uciekay). DALEKOSC, ści, *ż.* oddalenie, odległość, die Weite, die Ferne, die Entfernung; *Bh.* daleкość, dálka, dal; *Sr.* 1. dahlocinoſcj; *Cro.* dalekocha, dalechina; *Vd.* delezhina, delnoſt; *Crn.* dalnoſt, dàla; *Rg.* dalecina; *Bs.* dalezina; *Rs.* дáльность, далина, разстóяніе; *Ec.* далéкость. DALEKOPIS, u, *m.* telegraf. *Gaz. Kr.* dalopis, der Fernſchreiber, Telegraph. *DALEKOWID, a, *m.* teleſkop, ein Fernrohr; *Cro.* ochnik; *Rs.* подзóрная трубá. *DALEKOWIDNY, a, e, daleko widzący, fern ſehend; *Rs.* дальновúдный. *Dalekowidność *Rs.* дальновидность.

Pochodz: *obdal, opodal, opodalny, opodalność, oddalić, dalszość, przydalszy cf. długi.* Cru. *dalsham* extendo; Rs. далить, далю *oddulać*, Ec. далю prolongo, дáлбю abſtineo.

DALIBOG, DALIPAN *ob.* Dadź, dali bóg.

DALMACYA, yi, *ż.* prowincya graniczącа z Bosnią, z odnogą Wenecką i z Serwią. *Dyk. G.* 1, 157. Dalmatien. Dalmacya, iakoby dała mać, bo tę prowincyą Królowa Pannońska synowi swemu dała była. *Biel. Kr.* 12. DALMAT, DALMATCZYK, a, *m.* w Dalmacyi urodzony, der Dalmatier; *Cro.* dalmatinecz. *W. rodz. żeńsk.* DALMATKA, i, die Dalmatierinn. DALMATYCKI, DALMACKI, a, ie, od Dalmacyi, dalmatiſch. DALMATYKA, i, *ż.* ubiór, którego dyakoni i subdyakoni w obrządkach kościelnych używaią. *Kras. Zb.* 1, 223. ein Prieſterrock mit kurzen Aermeln. *Veſtimentum breues manicas habens, quod apud Dalmatas maxime in usu. Hinc ob similitudinem quandam veſtis diaroni, sacerdoti ad aram assiſtentis, dalmatica appellatur. Belloſthen.* *Dalmucya, *Dalmucyum, n. p. Oblokazy proboszcza w dalmucyą z Krakowa precz wypędził. *Biel. Sw.* 245. W dalmucyach z kościoła ich wywlókł. *ib.* Nie chodził w szarlacie, w hatlasie, w dalmucium, ani w kapicy. *Rey Poſt. C.* 1.

DAŁOMAN *ob.* Doloman.

DALSZOSC, ści, *ż.*, większa odległość, odleglevsza dalekość, die größre Entfernung. *Quoad tempus* przyszłość, die Zukunft. Nie mam przyczyny czekać dalszości. *Teat.* 35, 76. DALSZY *ob.* Dalecki.

DAMA, y, *ż.*, z franc. zacnieysza białogłowa, eine Dame, ein angeſehenes Frauenzimmer; *Vd.* dama, gospa; *Rg.* vladikka, plemeniza, gòspoja, plemkigna; *Rss.* дáма. Jeymość Panna Konsyliarzówna wysokiey edukacyi dama. *Teat.* 8, *c.* 42. Przystuż się tak wielkiey damie. *ib.* 54, 34. Pod Jagiełłami, Wazami i Piasty Lepiey niż damą było bydź niewiastą. *Kras. list.* 160. Przestawanie z damami iest naylepszą grzeczności szkołą. *Zab.* 4, 151. Zaproszono go na posiedzenie z damami. *Lub. Roz.* 476. (do kompanii damskiey, in eine Damengeſellſchaft.) Dama orderowa, die Ordensdame. *Iron.* inka mi dama! (czymsik większym się zmyśla, niż iest). *Pozt.* Dziwiątne grono dam Parnaskich. *Kochow.* 16. (Muzy). §. Dama, gra w warcaby, bierki, das Damenſpiel; *Rs.* дóведь. Grać w damę, w bierki. *Cn. Th.* Dama we grze damą czyli bierkami zwaney, dwie bierki złączne, eine Dame, die man im Damenſpiele macht. Dama w karcie, die Dame im Kartenſpiele. *Rs.* крáля królowa. die Königinn. As przegraie; dama wygraie. *Teat.* 22, 5. Dama ta iuż mi cztery razy przegrała. *ib.* 22, 5.

Pochodz: *damka, dameczka, damula, damulka, damulénka, damski.*

DAMASZEK, szku, *m.* stolica Fenicyi, sławne miasto fabryką adamaszków (*qu. v.*), nożów i szabel. *Wyrw. G.* 261. (*ob.* demeszek, demeszkowany), Damaſcus. DAMASCENSKI, a, ie, z Damaszku, Damaſceniſch, Damaſcener -. Wonne mydło Damaszeńskie, które z Syryi przywożą. *Sien.* 565. DAMASCENA, DAMASZCZYNA, DAMASZCZYZNA, y, *ż.* gatunek przednieyszych śliw, Damaſcener Pflaumen; *pruna damascena Linn.* O damascenach śliwach trzeba wiedzieć, że my io Węgierskiemi zowiem. *Urzęd.* 375. Nietylko ze śliw Węgierskich smażą powidła; ale też i z damaszczyzn bywaią dobre. *Haur. Sk.* 76. **DAMASZKOWY, **DAMASZKOWNY, a, e, adamaszkowy, na kształt adamaszku, Damaſt -, damaſtartig, wie Damaſt. Na damaszkowney kwieciem murawie siedzieli *Przyb. Milt.* 112. (t. i. kwiatowaney, wzorzystey, napełnioney kwiatami, iak adamaszek tkany w kwiaty, cf. demeszkować).

DAMBROWA *ob.* Dąbrowa.

DAMKA, DAMECZKA, DAMULA, DAMULKA, DAMULECZKA, DAMULENKA, *ż. zdrbn. rzeczown.* dama, ein Damchen. Widziałem wiele dameczek w frantoſiwie, ale rzadko w cnocie podobnych do Rozynelli. *Mon.* 74, 123. Zabawne damuleńki. *Tręb. S. M.* 60. Szukay tych *damulków (damulek), które to o niczym nie myślą, tylko iakby się ufryzować . . . *Teat.* 28, 21. Damula, *iron.* pieszczoszka, grymaśnica, sznurowana buzia, buzia, wykwintnisia, ein Zierpüppchen. DAMSKI, a, ie, od dam, kobiecy, Damen -, Frauen -; *Rs.* дáмскій. Damski kapelusz, damski krawiec. Płeć damska z kobiety, das weibliche Geſchlecht, das ſchöne Geſchlecht. Nie ma milszey

zabawy płeć damska, iak czas trawić na czytaniu romansów. *Kras Pod.* 2, 246. Po damsku, po kobiecemu, n. p. Przebieram się po damsku, i nie źle w tym stroiu wyglądam. *Teat.* 14, c. 23. sich in Frauenkleider verkleiden, sich als Frauenzimmer verkleiden.

2.) DAMULA, i, *ż.* samica daniela, das Damthier, die Damgeiß. O łani albo o damulach. *Haur. Sk.* 297. Danielica. *Bndtk.*

DAN, data, na kształt Łac. *datum*, w podpisach skryptów n. p. dan w Wiedniu dnia 17go Czerwca 1798 R. pisze się też: działo się; gegeben, geschehen; das Datum auszudrücken; cf. Dadź. *Bh.* dan, dawka. – DAN, i, *ż.*, DANINA, y, *ż.* należytość, która się daie albo płaci zwierzchności, podatek, czynsz, die Abgabe, Gabe, Steuer; *Bh.* dan', dan'ka; *Sr.* 2. dan; *Sr.* 1. dahn, dan, dahwk; *Sla.* dânak; *Vd.* dazha, daiza, taza, dazia, taz, vezha, shtibra; *Crn.* shtibra; *Rg.* dàchja, zarrina, harác; *Cro.* dacha, podányek; *Dl.* daczija; *Rs.* дань, дáча, хмисóнь; (cf. *Gr.* δασεσθαι); *Ec.* уроκъ. Dani kmiece są: czynsz, naiem, miodowe czynsze, gáiowe dani, karczemne, rybne czynsze, kapłuny, kokosze, kury, chmiel, iayka, łoy, pieprz, gęsi, owies, żyto i t. d. *Zaw. Gosp.* Klasztorne wsi winny dawać dań królewską. *Tarn. Ust.* 81. Zalecił Jezus Piotrowi S. płacenie dani za siebie i za niego. *W. Post. Mn.* 562. (myta). Dań wybieraiący *Rs.* данщикъ. Dań płacić *Vd.* veshuvati. §. Dań, haracz, trybut, płata lennicza, die Lehnsgebühr, der Tribut. Prędzey czy później w koniecznev dani, Trzeba hołd oddadź Cypryiskiey pani. *Zab.* 10, 203. *Zabł.* Przyznay, żeś serca mego iest panią, I wszystkie myśli mo są pod twą danią. *Zab.* 14, 130. §. DANINA, nadawanie, die Belehnung, Lehnsverleihung, Ausstattung, Schenkung. Wszystkie prawa, swobody, wolności, daniny, przywileie, przez przodki nasze dane, dzierżeć będziemy. *Herb. Stat.* 7. Ktoby co z dóbr królewskich bezprawnie i bez daniny naszey zabrawszy, zatrzymał . . . *Stat. Lit.* 17. Plac ten z przyległościami, iak danina obmawia nieboszczyka Koniecpolskiego, na śpitał daiemy. *Vol. Leg.* 3, 10. Bez dozwolenia papieskiego, za samą daniną książęcia, biskupstwo trzymał. *Sk. Dz.* 1095.

DANCIEL *herb*, pas przez środek tarczy, na którym dwa listki winne. *Kurop.* 3, 11. ein Wappen.

DANIJA, ii, *ż.* królestwo północne, na południe stykaiące się z Niemcami, z innych stron dwoma iest oblane morzami. *Wyrw. G.* 543. Dánemark; *Bs.* Danija, Danimarka, Dançika; *Bh.* Duns; *Rs.* дáнïя. *DANIN. *Sk. Dz.* 809. dziś Duńczyk qu. v. *ob.* Duński, cf. Gdańsk, Gdański.

DANIE, –, ia, *n. Subst. verb.* Dadź, *qu. v.* das Geben. §. Danie, dawanie, zastawianie stołu potrawami, ein Gang Speisen bey Mahlzeiten. Pierwsze danie, drugie danie i t. d. *Wiel. Kuch.* 399. *Vd.* dajanje, daja, dajina, red inu noshnja jestvin; *Crn.* jestnina; *Sr.* 1. hrechta yedze. Gdy nieco z tego dania kosztowano, nastąpiło trzecie. *Zab.* 3, 109. Kurczęciem na pierwsze danie stół miernie obdarzyć; a drugie zaś noszenie, co mógł mieć w ogrodach. *Hor. Sat.* 175. §. Danie lekarstwa, tyle ile się na raz daie; miarka i waga lekarstwa, *dosis*, eine Dosis Arzeney, eine Portion. *Ir.* Miara albo waga dania na raz soku piołunowego. *Syr.* 351. *DANIEC. Od boga daniec. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 21, 19. *ob.* Bogdan.

1.) DANIEL, a, *m.*, DANIELEK, – ika, *m. zdrbn.*, imię męzkie żydowskie, n. p. Daniela proroka, Daniel; *Boh.* Dangel, Dan'ek.

2.) DANIEL, a, *m.*, DANIELEK, ika, *m. zdrbn.*, *cervus dama*, der Dammhirsch, zwierz w Polszcze mało większy od sarny. *Zool.* 373. *Germ. sup.* Tannhirsch; *Ital.* daino, damma; *Gall.* daim; *Holl.* deyn; *Bh.* dan'ek, dannel; *Crn* damjek; *Vd.* siern, sern (cf. sarna); *Rs.* лáнь (cf. łani, ieleń). Samica *ob.* Damula cf. Przekkoza. DANIELĄTKO, a, *n.*, DANIELĘ, – ęcia, *n.* cielę daniele, das Junge des Dammhirsches. *Bndtk.* DANIELI, a, e, od daniela, Dammhirsch –. Danieli róg. *Bndtk.* DANIELICA *Bndt. ob.* Damula.

*DAMIN, Dunczyk *ob.* Dania. DANINA *ob.* Dań.

DANK, u, *m.* nadgroda zwycięzka, którą zwycięzca odnosi, z *Niem.* der Dank, den der Sieger in den Turnieren bekam, der Preis; *Bh.* dan'k, dar po bogi w turnegi. Między wszystkiemi co gonili, naypierwszy dank odniósł i pierwszy kleynot wziął koniuszy księcia Pruskiego. Wtóry kleynot wziął dworzanin ieden, który na zamku, goniąc na ostrze z tymże koniuszym dank odniósł. *Gorn. Dz.* 58. Na tych gonitwach nad wszystkie inne pierwszy Zerbinowi Szockiemu przyznawali dank królewiczowi. *P. Kchan. Orl.* 1, 360. §. *Tr. et fig.* pierwszeństwo, prym, przodek, zaszczyt, der Vorrang, Vorzug, die Ehre. W gonitwie z drzewy mieli przednieysze mieysce i dank dzielności Jan Tarło i Jarocki. *Stryik.* 711. Prawda, że Greckim i Łacińskim ięzykiem są nauki pisane; ale ten dank nie ięzykom ma bydź, lecz ludziom. *Gorn. Dw.* 51. Uczony ieden naszemu rycerzowi w pismie swym dał wielki dank w sprawie, w męztwie i w dzielności woiennev. *Gorn. Dw.* 180. Mały dank, wzięta dastoyność z pieluchy. *Zab.* 12, 3. Cnota iedna dank czyni człowieka istorie. *Zab.* 13, 320. Kto słuszniey woynę zaczął, każdy ma patrona, Dank u bogów wziął tryumf, pogrom u Katona. *Bardz. Luk.* 4. (*victrix causa diis placuit, S. v. C.*). Woienne szczęście iedni przyczytaią Bogu, a drudzy dank żołnierzom daią. *Groch. W.* 252. Kraków między miasty Polskiemi dank przednieyszy trzyma. *Krom.* 36. *Mon.* 76, 329. Wszystkich hetmańskich czynów dank i czoło sprawa Chocimska. *Susz. Pies.* 3, *G.* 3. *b.*

DANNICZY, a, e, od dani lub daniny, podatkowy, czynszowy, Gaben –, Abgaben –, Steuer –; *Sr.* 1. danski; *Ec.* данный. Rodzaiów dannicznych nazwiska: przewód, pomocne, powóz, stróża, stan, powołanie, targowe, leśne, osep, godziwe (godne), na raz, krowa, podworowe, opole. *Nar. Hst.* 2, 86. (doday: wątrobne). §. Hołdowniczy, haracz płacący, tributair, zinsbar; *Sor.* 1. dahwkowné; *Vd.* vezhi podversheni, vezhliu, vezhonosen; *Rs.* ясáшный, *Ec.* данный. Wołoszа była raz dannicza Polszcze, drugi raz Węgrom, teraz iest Turkom. *Off. Wyr.* §. Danniczy, nadawczy, nadaiący co, Belehnungs –, Schenkungs –, Ausstattungs –. Listy dannicze na starostwo (cf. przywiley). DANNIK, a, *m.* hołdownik, lennik, opłacaiący się, dań czyli daninę płacący, der Lehnsträger, Zinspflichtige, Steuerpflichtige; *Rs.* дáнникъ, ясáшникъ; *Ec.* данникъ,

народámелъ. Jeſteśmy ſąſiadów naszych dannikami, gdyż ich fabrykantom muſiemy ſię ciężko opłacać. *Pam.* 84, 16. *Kosz. Lor.* 163. DANNICTWO, a, *n.* hołdownictwo, leńſtwo, *Bndtk.* die Lehnbarkeit. DANNY, a, e, co może bydź danym, datny, dawalny. *Cn. Th.* 117. gebbar, das gegeben werden kann; *Slo.* dawanliwí. – *Act.* datny, datliwy, rad dadź, gern gebend. Wam daię z danney życzliwości. *Susz. Piel.* 2, *A.* 3. §. Danny, z czego się dań oddawa, danniczy, *Ec.* данный, tributair, zinsbar, wovon gezahlt werden muß. Alfons uczynił danne księſtwo swoie kościołowi Rzymſkiemu, i poſtąpił na rok dawać cztery uncye złota. *Sk. Dz.* 1139. DANO, DANY *ob.* Dadź.

*DANSKO *ob.* Gdańſk.

DAPORTA, DEPORTA, y, ł. gatunek jabłek, eine Art Aepfel. Bolesław książę Wrocławſki Cyſtercyany do klaſztoru Lubuſkiego wprowadził z klaſztoru Porteńſkiego; ciż roſkosznego drzewa jabłka, które i teraz daportami zowiemy, w Polszcze rozkrzewili. *Krom.* 209. *Biel. Kr.* 111. Rozmaite są gatunki jabłek: słodkie, winne, burſztowki, deporty, *Lad. H. N.* 50. Rayſkie abo daportowe jabłka. *Urzęd.* 335.

DAR, u, *m.*; DAREK, rku, *m. sdrbn.*, upominek, darowizna, co się drugiemu daruie, das Geſchenk, die Gabe; *Bh.* dar, darek, auplatek; *Slo.* dar, darunek; *Sr.* 2. dahr; *Sr.* 1. dahr, dahrk, dahtje; *Crn.* dâr; *Vd.* dar, daruvanje; *Bs.* dar, poklon, ciaſt, dárac; *Rg.* dár, darov, vrés; *Cro.* dâr, prikaz, darecz; *Dl.* poklon, chyaszt; (*Dl.* dar *saltem*); *Rs.* дáръ, дарóвщина, поклóнное; *Ec.* дарь, дарсаь; *Gr.* δῶρον; *Chald. Tal.* מתנה; *Gr.* δοφέω). Dar znaczy się to, co dobrotliwie i darmo bez żadney nadzieі oddania bywa komu dawano. *Kucz. Kat.* 172. Inna rzecz ieſt dar, a inna darowanie. *Gorn. Sen.* 397. Nie każdy dobrodzieyſtwa godny dar imienia. *Zab.* 24, 358. *Pir.* Kto dary odrzuca, znać i dawcę z niemi. *Jag. Wyb. C.* 3, *b.* Daru sędzia brać nie będzie, bo dar zaślepia widzące. *Budn. Ex.* 23, 8. *Slo.* darebet z *munera captans*, *Ec.* дарочáхмелень darogłodny). Dar za dar, słowa za słowa. *Rys. Ad.* 10. Dar za dar, darmo nic, *Mącz.* (czapka za biret). My, co możem, niesiemyć w dereniowey czarze, Miód w plaſtrach i orzechy; w większym weź chęć darze. *Gaw. Siel.* 387. (chęć naszę poczytuy za podarunek). W darze wziąć, darem wziąć, zum Geſchenke bekommen. Chociażem nie wziął tego od natury w darze, Abym na złotoſtronney mógł brząkać cytarze . . . *Zab.* 6, 3. Darem dadź, w darze, w podarunku, zum Geſchenke machen. Darem darować, na wieczność, sposób mówienia w transakcyach, znaczący, że kto na wieczność co rezygnuie. – *Fig. tr.* dar, dary, przymioty dobre od boga zdarzone, Gabe, Gaben, gute (natürliche) Eigenſchaften, Talente. Wszelki datek dobry i dar doſkonały z wysoka ieſt od oyca światłości. *Salin.* 80. Dar ducha S. *Kucz. Kat.* 1, 172. Siedm darów ieſt ducha S. *Hrbſt. Nauk. L.* 7. Myślą o nich, iakoby mieli dar wszyſtkich cnot potocznych. *Kłok. Turk.* 122. Jeſt w nim grunt poczciwości i dar większy nad mienie. *Teat.* 43, 82. Dał ci bóg dary, zażyway miary. *Zegl. Ad.* 56. *Cn. Ad.* 140. – Boży dar, dary boże z chleb, iadło, Gottes Gabe, Brot, Speiſe. Chleba coraz ubyło, a gdy bożego daru w koszu nieſtało, chodził Ezop z próżnym. *Jabł. Ez. A.* 4. Jeżeli żebrak przyydzie, kiedy on używa darów bożych (wyrazem tym oznacza iedzenie), daie mu iednę potrawę. *N. Pam.* 16, 39. – Z daru bożego, z zdarzenia bożego, z łaſki bożey, durch Gottes Schickung, durch Gottes Gnade. Tak wielkiemi zwycięſtwy panowanie swoie z daru bożego okrasił. *Sk. Dz.* 877. – *§. Przeſtępca taki zoſtanie bezeczci, ani onemu niech będzie przyſtęp ku doſtoieńſtwom, i żadnych darów na szaciech albo w innych rzeczach niech nie doſtąpi. *Herb. Stat.* 553. (orderów, znaków zaszczytnych, Ehrenzeichen, Orden). *DARCA *ob.* Darownik. *NB.* pochodz. ob. *pod słow: Darować.*

DARCIE *ob.* Drzeć, Drę.

DARDA, y, ł. włócznia, oszczep, pocisk, der Wurfſpieß, Wurfpfeil; *Vd* darda, sulica, kopje; *Crn. Cro. Bs.* darda; *Hg.* dárda; *Ital.* dardo; *Ec.* дáрда, konie; *Gr.* δόρυ; *Rs.* дрóтикъ, дрóтикъ; *Sr.* 1. leba, lebicjka. Groty, dardy, glewie; im z wyższego mieysca puszczone bywaią, tym mocniey biią. *Papr. W.* 1, 218. Piechotny ma bydź wyprawiony z rusznicą, szablą, siekierą, a dzieſiętnik z dardą. *ib.* 2, 267. Żołnierz nie idzie do kościoła, to musi przed kościołem dardy pilnować. *Dwor. B.* 4. (*Vd.* dardiza z głównia mieczowa). 2.) Darda, forteca wyższych Węgier nad Drawą. *Dyk. G.* 1, 159. eine Feſtung in Ober-Ungern.

DARDANSKI, a, ie, Trojański, Dardaniſch, Trojaniſch. Dardański osieł, wierutny głupiec, ein wahrer echter, recht vollkommner Eſel; (może alluzya do konia Trojańskiego). Cóż to on mi baie ten osieł Dardański? *Teat.* 29, 103. Widzisz Dardański ośle, o czym tu mowa była. *ib.* 28, 72. *ib.* 22, 45.

*DARDAROWY, a, e, ogromny, okropny, fürchterlich, entſetzlich, abſcheulich, ſchrecklich. Krzyknie na niego Dardarowym głosem. *Tr.* może Tartarowy?

DAREK *ob.* Dar. *DAREMNIC *cz. ndk.*, udaremnić *dk.*, daremnym czyli próżnym uczynić, vereitlen. Użycież tego na móy pożytek, niech nie będzie udaremniona intencya moia. *Mon.* 73, 328. Zakon tę całą robotę iego udaremnił. *Stebel.* 2, 380. DAREMNIE, DAREMNO, *przysłk.* próżno, bezſkutecznie, umſonſt, vergebens, fruchtlos; *Bh.* daremn'e, zbuhdarma; *Slo.* darebn'e, daremn'e, nadarmo; *Sr.* 1. podarmo, nadarmo, podarmu; *Vd.* zabſtoin, zaſtoin, obſtoin; *Crn.* zadſtoin; *Cro.* zaunan; *Rs.* всуе, суе; *Ec.* мýне. Daremnie się na przycinki zadasz; gardzić niemi umiem. *Teat.* 1, 40. Jedna godzina niech daremno nie minie. *Paszk. Dz.* 39. DAREMNOSC, ści, ł. próżność, bezſkuteczność, die Vergeblichkeit, Eitelkeit; *Bh.* daremnoſt; *Vd.* zabſtoinoſt, prasnoſt; *Rs.* суемность; *Ec.* суемсмьіе, суемїе, суемсмно. Daremność naszych ſtarań. DAREMNY, *DARMY, a, e, darem dany, darmo dany, umſonſt gegeben, geſchenkt; *Sr.* 1. darmaczkowne; *Rs.* дарóвый. *Oecon.* daremny dzień, nie za naiem, nie za pańszczyznę; ein unentgeldlicher Tag der Unterthanen, (*ob.* Daremszczyzna). §. Bez przyczyny, bez zarobienia, bez zawinienia, umſonſt, unverſchuldet. Niedaremna to kara. §. Bezſkuteczny, próżny, bez użytku, umſonſt, vergeblich, fruchtlos; *Bh.* daremný; *Cro.* sztúnyszki, zahmánszki, zabsztunyszki, zobsztúnszki, zobsztúny; *Eccl.* мóщій). Darmo robisz; daremna to robota, *Cn. Ad.* 145.

Złym miała bydź darma pokuta. *Wad. Dan.* 73. O darmém usprawiedliwieniu człowieka. *Baz. Hft.* 1. Rad iestem, że nasza praca niedaremna. *Teat.* 5, *b.* 72. Daremną nadzieią się karmić, *Ross.* суемнымъ; *Boh.* daremnik *nequam, ineptus, w rodz. żeńſk.* daremnice. DAREMSZCZYZNA, y, ż. nie zapieniądze, ani z powinności robota, daremny dzień, eine unentgeldliche Arbeit, eine Arbeit oder ein Arbeitstag, der dem Unterthanen nicht gerechnet wird. Daremszczyzna są w szczególności roboty chłopſkie panu nie za naiem, ani za dzień, ale nad powinność i bez-wziątku, n. p. Kazał gromadzie iechać do lasu za daremszczyznę. Gromada za daremszczyznę powinna to albo owo zrobić. *Off. Wyr.* Darmocha. *Bndtk.* DARMO *adv.*, za nic, darem, bez zapłaty, nadgrody, darowanym sposobem, umſonſt, geſchenkt, zum Geſchenk; *Bh.* darmo, geſſitu'e; *Slo.* darmo, nadarmo, daremn'e *Sr.* 1. darmo, podarmo; *Sr.* 2. darmo, dermo, podarmo, podermo; *Bs.* nadar, na poklon, nacjaſt, ſtugne, bez plachje, tugne, za gljubav; *Croat.* napoklon, zabsztúny, sztúnya, múhta, muhticze, zahmán; *Sla.* muhta; *Dl.* za ludu; *Crn.* umân, zabſtoin; *Rs.* даромъ; *Ec.* даромъ, даромо; *Gr.* δωρεαν. Dar za dar, darmo nic: Cóż mi We Pan przywiózł? A cóż mi We Pan dał zawieźć? *Dwor. G.* Darmo chcą wszyscy. *Cn. Ad.* 145. Darmo czego dostać. *ib.* Darmo nie, brząknąć tu trzeba. *Zegl. Ad.* 13. *Slo.* za penaze ſtinta ſtrila. Przełożeni miłuią dary, a darmo nic nie czynią. *Kosz. Lor.* 102. Boli gardło, śpiewać darmo. *Mon.* 70, 648. (niemiło służyć bez nadgrody). Umarł dawno, co dawał darmo. (chcesz mieć, to kup'). *Prov. Slo.* umrel darmobag, naſtal widrigroſ'. Darmo nauczyciel nie ma dziatki przyimować, bo ich ociec, iż ma na co inszego, przeczby też nie miał mieć nauczycielowi? *Gliczn. Wych. M.* 6, *b.* Uczenie się darmo. *Pam.* 84, 705. Bogatych oyców dziatki, aby się nienapierały uczyć w imię Pańskie, to iest, darmo. *Glicz. Wych. M.* 6, *b.* (za bóg zapłać, bezpłatnie). Niedarmo wszyſtko ludziom niebo przeda, za żal i troskę daie to co miło. *Pot. Syl.* 144. Pół darmo, na pół darmo, za pół darmo, *obᵒ.* za bezcen. §. Darmo, bez przyczyny, niewinnie, bez zasługi, umſonſt, ohne Urſache, unverdient, unverſchuldet. Nie darmo to; coś tu iest. *Cn. Ad.* 568. Nie darmoś się ty zezowatym urodził. *ib.* Nic nigdy darmo, mówią, natura nie czyni. *Pot. Zac.* 66. Nie darmo go tak zowią. *Cn. Ad.* 566. Nie darmo on daie; wie on czemu daie. *ib.* Nie darmo ludzie gadaią. *ib.* 519. §. Darmo, daremnie, bezſkutecznie, próżno, bezużytecznie, płonno, umſonſt, vergebens; *Vd.* sauman, zabſtoin, prasen; *Crn.* za obſtojn; *Bs.* zaludu, zaman; *Rs.* суемно, втунѣ, всуе; *Ec.* вотшѣ. Przeſtańmy o miłości wzmiankę czynić; darmo, darmo, kochać nie będę. *Teat.* 1, 103. Te wydatki czy póydą na darmo? *Teat.* 33, *d.* 54. Darmo robisz; daremna robota. *Cn. Ad.* 145. Nie od rzeczy powiedział, co to wyrzekł słowa, Że darmo bydź cnotliwym boli bardzo głowa. *Star. Vot. E.* 2. *b.* Niechay ten raczéy na świecie nie żyie, Kto tylko na nim ie darmo i piie. *Nar. Dz.* 3, 212. (*obᵒ.* darmoiad). - Darmo, niepodobno, niepodobieńſtwo, niemożna, ohnmöglich. Darmoć tego dokazać, darmo nieboże. *Off. Wyr.* (póydziesz, iak zmyty; nie twoiey to głowy, nie twego rozumu; za wysoko to na ciebie). - DARMOBIT, a, *m.* nieokrzesany, którego darmo bito, ein Ungezogener, den keine Schläge gezogen haben. Między ludzi przyszedłszy, nie siedzieć iak darmobit, ale umieć i ku temu i ku owemu przymówić. *Rey Zw.* 112. *b.* DARMOCHA *obᵒ.* Daremszczyzna, DARMOCHLEB, a, *m.* próżny chleb, darmoiad, darmoſtraw, próżna ſtrawa, *fruges consumere natus*, ein unnützer Broteſſer; *Boh.* darmochleb *homo nihili*, *Ross.* халбоѣдъ. Darmochlebów zowią przy dworze garkoſkroby. *Burl. A.* 3. DARMOCHLUB, DARMOCHWAŁ, a, *m.* próżno się chlubiący, chełpliwy, łbutny, ein Prahlhans, Prahler. Czemu kłopot (urząd) kupuiesz, biedny darmochlubie? *Klon. Jud.* 12. Darmochwał i sroka do siebie podobni, głos tylko obu, a więcey nic. *Zab.* 5, 103. Darmochwał i bęben zdaią się bydź zrobione dla zagłuszenia. *Zab.* 5, 158. *Mon.* 75, 588. DARMOCHLUBNY, a, e, DARMOCHLUBNIE *adv.*, łbutny, prahleriſch. Piszę to dla tych nieuków darmochlubnych, żeby mieli czym się ſkutecznie pochlubić. *Syr.* 248. *DARMODAY, - aia, *m.* darmo czyli darem daiący, darownik, darodawca (*obᵒ.* darowski), der Schenker, der umſonſt giebt. *Prov. Slo. et Bh.* umrel darmobag, naſtal widrigroſ' *cf.* umarł dawno, co dawał darmo. **DARMOGONNY, a, e, bezſkutecznie goniący, daremnie goniący, vergeblich jagend. Wszyscy przed sobą go maiąc darmogonni zoſtali, bo go nie poznali, ani wiedzieli, kto był. *Chodk. Koſt.* 29. **DARMOHARDY, a, e, bez przyczyny hardy, eitel trotzig, ohne Urſache trotzig, trotzig und nichts dahinter. Patrząc na darmohardego chłopa, każdy szarą pychę u siebie snadnie omierzić może. *Rey Zw.* 53. DARMOIAD, DARMOIED, DARMOZJAD, a, *m.* darmochleb, pasorzyt, próżniak, niewart chleba, próżna ſtrawa, *fruges consumere natus*, *Rs.* тунеядецъ; ein unnützer Eſſer, Schmarotzer; *Rs.* халбоѣдъ. Precz ztąd wszeteczna zgraia brzydkich ludzi owych Darmoiadów nikczemnych, przyiaciół stołowych. *Nar. Dz.* 3, 46. *Mon.* 75, 588. Nie mogę cierpieć w domu takich darmozjadów i pasibrzuchów. *Teat.* 55, *b.* 48. Ty ſtary darmozjadzie! *ib.* 30, 33. Co to za zbytek trzymać wiercipiętków, kręciwąsów, darmoiedów, moczymordów. *Mon.* 71, 483. Bardzo plugawo żył z owemi darmoiady, kozactwem, hayductwem. *Fal. ib. Dig. E.* 11. Nazbierał darmoiadów. *ib. D.* 1. Darmoiadowie. *J. Kchan. Ps.* 47. Darmoiedztwo *Rs.* тунеядство próżniactwo. DARMOIEDNY, a, e, darmoſtrawſki, próżniacki, unnütz Brot eſſend, müſſiggängeriſch. *Chodk.* 2, 332. *Bndt.* DARMOLEG, DARMOLĘG, a, *m.* leżuch, gnuśny, ospalec, ein Faulenzer, Bärenhäuter. Ty darmolęgu, co czynisz, Już o sobie nic nie myślisz! Onegoć się wierszyka chce, Da bóg na piecu komu chce. *Rey Zw.* 231. *ib.* 135, *b.* Od darmolega żołnierza, co nim świat grzeią, niech płacą złotych trzy. *Lek. D.* 2. Cóż ma darmoleg, co na piecu dyszy? Jedno wszy we łbie, pod kołnierzem myszy! *Rey Zw.* 222, *b.* DARMOMOWNY, a, e, *inaniloquus*, pletliwy, który nic krzeczy nie mówi. *Mącz.* faſelhaberiſch, ſchwatzhaft, waſchend; *Bh.* darmotlach. DARMOMYSLNY, a, e, roiący sobie cóś w myśli, ów, co po powietrzu sieie ziarno, albo huduie na wietrze, ſchwärmeriſch, chimäriſch. DARMOPŁOCH, a, *m.*, tchórz, który się swego cienia

boi, którego pęcherzem wystraszysz, który się i myszy zlęknie, ein Furchtsamer, ein Hase. Darmoploch boi się, gdzie nie ma boiaźni. *Sak. Okul.* 32. DARMOPYCH, a, *m.*, *m. zdrón.*, nadęty a nie ma przyczyny, ein verdienstloser Stolzer, ein Aufgeblasener. Darmopychy dufali w dostoieństwach swoich. *Rey Post. F f f.* 3. Darmopycha unosi ona pawia myśl iego, że też ani dobrey myśli, ani dobrych czasów użyć nie może. *Rey Zw.* 142. Darmopyszkowie gardzili nami. *Rey Zw.* 69. Tak się zagęścili darmopyszkowie i samochlubcy, że niema mieysca, gdzieby się ów kąkol buyno nie rodził. *Mon.* 73, 103. Niespokoynego tego darmopycha uskromić trzeba. *Pot. Arg.* 143. DARMOSILNY, a, e, daremnie się siłący, vergeblich angestrengt. Zapalczywości zbość rozumem nie może darmosilna Medea, *frustra repugnans. Zebr. Ow.* 160. Darmosilna śmierć zwalczona. *Chodk. Kosik.* 59. Darmosilna fortuna. *Tward. W. D.* 2, 273. DARMOSTOY, DARMOSTAY, – ia, *m.*, DARMOSTOIAK, a, *m.* kręciwąs, wiercipięta, storzypięta, zawalidroga, ein müssig da Stehender, der seine Stelle unnütz einnimmt. Czemu tu stoicie cały dzień próżnuiąc, na kształt darmostoiaków? *Kulig. Her.* 147. Zje kilkaset dukatów na iednym obiedzie, Kilkąset darmostoiów otoczony iedzie. *Nar. Dz.* 3, 115. *Mon.* 75, 588. Liczny go poczet darmostaiów okrąża. *Pilch. Sen. list.* 2, 282. Co to za zbytek trzymać darmostoiów, wiercipiętków, kręciwąsów, moczymordów. *Mon.* 71, 483. DARMOSTRAW, a, *m.* DARMOSTRAWCA, DARMOTRAWCA, y, *m.*, DARMOSTRAWSKI, – iego, *m.* daremna strawa, próżniak, ein unnützer Brotesser; *Bh.* darmotrat. Darmostrawca zuchwały, w igrzysku szczęścia niestały. *Dar. Lot.* 9. Abraham nie chował storzypiętków, darmostrawców. *Bals. Niedz.* 5, 68. Wiersz ten przypisuię frantom, rzygulcom, łakomskim, darmostrawskim, wytrzęsikułom. *Dzwon. Stat. A.* 2. §. Darmo co trawiący sam, marnotrawca, utracyusz, der Prasser, Vergeuder, Verschwender. Za nim się wlecze darmostrawskich siła, A iuż się wszystka maiętność przepiła. *Groch. W.* 564. §. Darmo co strawiaiący komu, der einem etwas vergeudet, verschwendet, verderbt, durchbringt. Żaden uczonemu nie iest cięższy, tylko czasu darmotrawca. *Budn. Ap.* 80. (co mu czas truie, ein Zeitverderber). DARMOSWAR, DARMOZWAD, a, *m.* swarzący się, wadzący się o ladaco, o to, co niewarte, zawadyiak, kłótnik, ein Zanksüchtiger, ein Zänker. Rychley zwalczy poczciwego człowieka skromne milczenie każdego, niźli darmoswara wszeteczne a uporne słowa. *Rey Zw.* 140. °DARMOWSKI, – iego, *m. żart.* darmo wszystkiego chcący, der alles geschenkt haben will. Kupniowskiego w tym użyć potrzeba, Darmowskiego proszę zaniechać. *Haur. Sk.* 2. DARMOZJAD *ob.* Darmoiad. DARMOZWAD *ob.* Darmoswar. DARMOZYT, a, *m.* darmo żyiący, *vivant à discretion*, der in den Tag hinein lebt. §. *ob.* darmochleb, darmoiad. DARMY *ob.* Daremny. *NB. dalszy ciąg pochodz. pod słowem Darować.*

DARN, ia *et* iu, *m.*, DARN, i, *ż.* płat ziemi korzonkami przerosłey, ziołkami, trawami obkrytéy (cf. murawa), der Rasen, ein Stück gestochnen Rasens; *Bh.* drn; *Sr.* 1. dorn, dern, derno; *Rs.* дернъ; *Vd.* selen dern, selina, vasha, trata; (*Vd.* dern *i* gruda, kra; *Crn.* dern *scopu-*

lus); *Crn.* vasha, rushèna; *Sr.* 2. blome; *Slo.* hať z pažiti. Trzy ołtarze z darnia. *Otw. Ow.* 176. Z darniu ławy. *Jabł. Tel.* 65. Murawnym mokrą ziemię darniem wskroś okrywa. *Hul. Ow.* 161. *Bs.* pobasiti). Darnie kopię, *Crn.* rashim). – §. Darnie ziemne, torf, bryły ziemi do palenia sposobney, składaiące się z kleiu i korzonków różnych roślin, der Torf. *Lad. II. N.* 28. DARNIASTY, DARNIOWATY, DARNOWATY, a, e, na darń pochodzący, do darnia podobny, rasenartig. *Bndtk.* DARNINA, y, *ż. zbiorow.*, darnie, murawa, Rasen; *Cro.* tratina; *Rs.* дернина. Stół ich był utłoczony z darniny. *Przyb. Milt.* 155. Tym czasem na kwiecistey spocznijmy darninie. *Teat.* 51, 14. DARNIOWY, DARNOWY, a, e, od darnia, Rasen-; *Boh.* drnowý; *Ross.* дерновый. Na darniowey wśród kwiecia spoczywa kanapce. *Teat.* 3, *c.* 33. *et* 16, *b.* 100. DARNISTY, a, e, DARNISTO *adv.*, pełen darnia, rasenreich, voll Rasen; *Ecc.* дернистый. DARNOWIEC, wca, *m.* gatunek mrówek, które w trawie żyią, rozproszone bez kopca, *formica caespitum. Kluk. Zw.* 4, 385. die Grasameise. °DARNY, a, e, czupurny, opryskliwy, hitzig vor der Stirne, jähzornig. Choleryk darny, śmiały, zarosły, szczupły i fałszywy, Na żółty poszedł kolor, suchy i gniewliwy. *Comp.* 698.

°DAROBIERCA, y, *m.* biorący dary, der Geschenknehmer; *Rs.* мздоимецъ; *Ecc.* дароимецъ, дароприемникъ, дароятель. °Darobierny *Rs.* мздоимственный. °Darobierność *Rs.* мздоимство. DARODAWCA, y, *m.* darownik, daiący darem, daruiący, *Cro.* dareslyivecz; *Dl.* blagodarnik, darovnik, millodarnik; der Schenker, Geschenkgeber; *Ec.* дародавецъ; *Gr.* δωροδότης. Szczęście podobne złemu darodawcy, który częstokroć niegodnych obdarza. *Zab.* 7, 222. *Koss.* °DAROLUBNIK, a, *m.* lubiący dary, ein Geschenkliebhaber; *Ec.* дароліобіе, *Gr.* φιλοδωρία; *Ec.* даролюбецъ, *Gr.* φιλόδωρος; *oppos.* дароненавистный, *Gr.* μισόδωρος. DARONOSNY, a, e, noszący dary, Geschenkbringend; *Ec.* дароносный, *Gr.* δωροφόρικος; *Subst.* дароносецъ, *Gr.* δωροφόρος; *Fem.* дароносица. DAROWAC, – ował, – uie *cz. ndk.*, podarować *dk.*, darowywać *frequ.*, darem dawać, schenken, zum Geschenke geben; *Bh.* darowati, – owal, darugi: *Slo.* darugi, daruvám; *Sr.* 1. dahruvu; *Vd.* daruvati, obdaruvati, darovititi, darujem, shenkati; *Crn.* daruvati, darujem; *Rg.* darivati, darovatti; *Bs.* darovati; *Cro.* daruievati, daruvati, prikazati, prikasujem; *Dl.* darovati; *Sla.* pokloniti; *Rs.* даровáмъ, дарую, дарствовамъ, *vulg.* казниться, поклониться; *Ec.* дарить; *Gr.* δωρέω; *Chald. Tal.* נתן. Kto drugiemu bezpłatnie co daie, świadczy albo dobrowolnie ustępuie, ten mu to daruie. *Gal. Cyw.* 3, 7. Jam ci sto wołów obiecał, moy Boże, Lecz kto ich nie ma, darować nie może. *Jabł. Ez.* 91. Darowanemu koniowi *ob. pod sł.* koń. §. Darować kogo czym; udarować k. cz. *dk.*, obdarzać, einen womit beschenken. Ja śmierć bliską czuię, A tak cię temi księgami daruię. *J. Kchan. Fr.* 38. To naypewnieyszy skarb, który zakładamy u przyiaciół, daruiąc ich. *Budn. Ap.* 96. Obiedwie strony darowały sędziego równo hoynie. *Petr. Ek.* 34. Daruycie mię tą godziną, a ia obrócę całą na chwałę boga. *Birk. Kant. A.* 2. Jednym oka rzuceniem udarować mnie nie raczysz. *Teat.* 5, *c.* 34. Skarga roczne

dzieie

dzieie Baroniusza polszczyzną darował. *Birk. Sk. D.* Obiecał wielkie udarowanie, ieśliby doszli. *Warg. Cez.* 114. (podarunek, dary). §. Darować co komu : odpuszczać, wybaczać, verzeihen, ſchenken, erlaſſen; *Sr.* 1. wodaci; *Vd.* odpuſtiti, odpushati, odpushanji, odpuſt; *Sla.* oproſtiti; *Cro.* opraschati, oproztiti, oprascham, proschenye; *Dl. proſtenye*; *Bs.* proſtiti, prascchjati, prasctati, oproſtiti, prosctenje, oprosctenje, odpusctenje; *Rs.* простить, прощать, оставить, оставлéніе, невинéніе, помилованіе; *Ec.* проспыня. Nigdy sobie tego nie daruię, żem tak łaſkawego oyca zmartwiła. *Teat.* 54, *d.* 21. Bóg daruie-ć; bo gdyby on nie darował, z dobroci swey . . . 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 7, 67. (odpuszcza 3 *Leop.*). Niech ci daruie Pan Bóg; niech ci odpuści. *Kucz. Kat.* 2, 586. (niech ci przeźrzy *obs.*). Niech Pani daruie, że się przed nią w zbryzganym fraku prezentuię. *Niemc. P. P.* 27. Daruy mi Panie, nie przyimę tych pieniędzy. *Teat.* 53, 46. Sprawę u sądu zaczętą drugiemu darować albo odſtąpić. *Chełm. Pr.* 25. erlaſſen. Darowanie lat małoletniemu. *Gall. Cyw.* 2, 164. - *Darować kogo czym : odpuszczać mu co, einem etwas ſchenken, erlaſſen, verzeihen. Leszek buntowniki, miłosierdzia proszące, winą darował. *Krom.* 296. Jagiełło kucharkę, która go pomyiami oblała, od karania wyzwolił, i obrazę swoię darował. *Krom.* 436. - DAROWANIE, darem dawanie, das Schenken, die Schenkung. Darowanie winy, odpuszczenie, odpuſt, das Verzeihen, die Verzeihung. DAROWANY, *contr.* DAROWNY, a, e, darem dany, geſchenkt, zum Geſchenke gemacht. Darowanemu koniowi nie patrzą w zęby. *Cn. Ad.* 147. *Rys. Ad.* 9. *Rs.* даровáному коню́ въ зубы́ не смотрáть. Darowną wieś iednę za niezbożność wziął. *Sk. Dz.* 242. Darowna owa od Wulkana tarcza Achillowa. *Tward. W. D.* 81. Żołnierz się teraz zaraz ćwierci darownych upomina. *Star. Ref.* 112. - §. Grać w *darowanego*, Schenken und Logiren ſpielen. *Wolſki.* §. Darowny, od darowania, ściągaiący się do darowania, Schenkungs-. Obiecał król połowicę tey maiętności na wychowanie sług do kościoła i zaraz list darowny napisać kazał i zapieczętował. *Sk. Zkw.* 1, 372. den Schenkungsbrief. §. Darowny, mogący bydź darowanym t. i. 1.) darem dany, was geſchenkt werden kann, ſchenkbar; 2.) mogący bydź odpuszczony, wybaczony, verzeihlich, erlaſslich; *Rs.* простительный; *Ec.* простúтный. Występkiem iest w twych oczach iuż nie darowanym, Bydź kiedy od twey córki kochanym. *Przyb. Luz.* 47. *Rs.* незагладимый. DAROWIZNA, y, ż. darowanie, czyn darowania i to co się daruie, podarek, das Schenken, das Geſchenk, die Schenkung. Ugoda, przez którą rzecz iaka, albo prawo iakie bezpłatnie przeniesione bywa, zowie się darowizną. *Gall. Cyw.* 3, 25. (cf. donacya). Tego darowizną nie nazwę, co każdy sam sobie da. *Bardz. Luk.* 127. Darowizna może się stać pod kondycyami. *Chel. Pr.* 64. DAROWNIK, a, *m.*, *DARCA, y, *m.* darodawca, daruiący co, der Schenker, Geſchenkgeber; *Vd.* daruvauz, darovitnik, obdaruvauz; *Sr.* 1. dabruwać; *Rg.* daritegl, daròvaz, darovnik; *Bs.* darovnik; *Cro.* darovnik, daritel, prikazitel, dareslyivecz; *Dl.* blagodarnik, millodarnik; *Rs.* дарúтель, дарователь; *Bh.* darce. Darowizna może bydź pod kondycyą, aby darownik rzecz darowaną, póki bę-

dzie żyw, miał w swoiey possessyi. *Chel. Pr.* 64. Duchu S. darco twego wiary kleynotu drogiego. *Kanc. Gd.* 248. - *W rodz. żeńſk.* darownica, die Schenkerinn, Geſchenkgeberinn; *Rg.* dariteglica; *Ec.* дарúтельница.

Pochodz. sł. *dar*, *darować*: *darzyć*, *nadarzyć*, *obdarzyć*, *wydarzyć*, *zdarzyć*, *zdarzenie*, **kozidar*; *darunek*, *podarunek*, *podarze*, *podarek*; *nadarować*, *naddarować*, *obdarować*, *podarować*, *przedarować*, *udarować*, *rozdarować*, *wydarować*.

DARSKI, a, ie, rzeſki, żwawy, żywy, krzepki, raſch, wacker, hurtig, flink, munter, friſch. Ubiega się i darſki i leniwy, *ſtrenuus. Brud. Oſt. B.* 10. Niedarſki, gnuśny, *iners. Urs Gr.* 180. Młodź darſka szła na odsiecz krwawą. *Miaſk. Ryt.* 2, 125. On w bitwach tych iak darſki iunak ſławał. *Bardz. Luk.* 2, 20. Darſką nogą uderzyć w ziemię. *Hor.* 1, 175. Nie traci ceny koń, choć idąc drogą, Darſkie mu nogi poszwankować mogą. *Kochow.* 6. Poymuią wszyſtko łatwie darſkiemi swemi rozumami. *Birk. Dom.* 148. Darſki do czego, ochocay, gorliwy, voll Muth, Luſt, Eyfer zu etwas. Widząc go sposobnego do spraw i darſkiego do wszyſtkiego, począł go miłować. *Boter.* 4, 146. Ludzie dowcipni, do wszyſtkiego darszy. *Petr. Pol.* 58. Twardym snem kłopoty umarza, a powſtaie dziarſtszy do roboty. *Zab.* 11, 184. *§. Darſki, śmiały, zuchwały, (*ob.* dziarſki), *Ross.* дарскій, дерзостный. Były tak darſkie ręce, które te karty z ksiąg wyszarpywały, ale Bóg te na wszyſtko śmiałe ręce sam hamował. *Smotr. Ap.* 83. DARSKO *adv.*, rzeſko, żwawo, raſch, friſch, wacker. Przodkowie nasi młodzież rzeſko ćwiczyli, iak konia darſko zwracać, bronią zręcznie szermować. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 14. Na koniach gładko, darſko, kręte koła zwiiał. *Pot. Arg.* 577. Na nich darſko dosyć natarli. *Warg. Cez.* 102. DARSKOSC, ści, ż. rzeſkość, żwawość, ochoczość, die Raſchheit, Friſchheit, Wackerheit, Munterkeit. Od darſkości gnuśność stroni. *Brud. Oſt. D.* 2. Obrano ich według darſkości, męstwa i cnoty. *Petr. Pol.* 135. Górę nad nieprzyiacielem trzyma darſkości, męztwa. *Bzow. Roż. pr.* Gdzie sława swe namioty rozbiia, tam animusz wspaniały według sił swoich darſkość swą pokaznie. *Gwagn.* 430. Darſkością kazania na wielu mieyscach znacznie słynął. *Birk. D.* 30.

DARTY *ob.* Drzeć.

DARUIĘ *ob.* Darować. *DARUNEK, nku, *m.* dar, upominek, podarunek, darowizna, das Geſchenk, die Gabe; *Vd.* darovitje). Wypędzili tych posłów i z darunkami swemi. *Falib. Fl.* 42. DARY *ob.* Dar. *DARZNĄC *niiak. idnt.*, wydoływać, zdołać, podołać, gewachſen ſeyn, im Stande ſeyn. Nie darźną ręce na złe, *deficiunt. Zebr. Ow.* 204. Wiele ich iest, którzy nie darźną się popisować a okazować w prawym chrześciaństwie. *Gil. Poſt.* 122, *b.* Mdli z żydoſtwa w wierze byli, którzy z strony pokarmy brakowania, nie darznęli używać wolności od tego chrześciańskiey. *Gil. Poſt.* 5. (*Rs.* дерзнýть, śmieć, odważać się).

DARZYC *ez. ndk.*, udarzyć, zdarzyć *dk.*, szczęścić, błogosławić, Gedeihen geben, gedeihen laſſen, ſegnen, beglücken, verleihen (Glück, Heil, Segen, Wohlfarth); *Bh.* zdařiti. Zdarz nam wszyſtkie nasze sprawy, Zdarz o boże nasz łaskawy. *J. Kchan. Ps.* 136. Chciał wiedzieć, zdarzył-li bóg drogę iego, czyli nie! *Leop. Genes.*

24, 21. Wino cerę darzy. *Mon.* 73, 493. (daie, b. W. verleiht, giebt Farbe). Nieudarzony, nie płużący, nieszczęsny, ohne Gedeihen, ohne Fortkommen, ungeſegnet. Pnie zoſtawione ſiłom samey natury, wydaią gałązki nieudarzone i liche. *Fors.* 54. – Darzyć, zdarzać komu, sprzyiać mu, szczęścić mu, gewogen ſeyn, hold ſeyn. Ofiarym bogom czynił i matce Weuerze, By przedsięwzięciu memu zdarzyły w tey mierze. *A. Kchan. W.* 60. Zdarz mi Apollo! prośbą cię tu wzywam, Niech z czerſtwą siłą moy pracy zażywam. *Hor.* 1, 142. – *Absolute* zdarz bog! z szczęść boże, pomaga bóg, Grüß euch Gott, Glück zu! Glück auf! Przychodząc, rzecze ona: zdarz Pan Bóg, a cóż rozmawiacie? *Rey Wiz.* 39, *b.* *°§. Darzyć, obdarzać, świadczyć, beſchenken, Gutes erweiſen, mittheilen. Znaiąc dobrze szacunek kraiowych pisarzy, Wchodzi w ich ſtan, zachęca, chwali, wspiera, darzy. *N. Pam.* 16, 120. – Darzyć kogo czym *ndk.*, udarzyć k. cz. *dk.*, obdarzać czym, uszczęśliwiać czym, womit beglücken, begaben, beſchenken. By nas wygnańców kiedy udarzył powrotem. *Przyb. Milt.* 105. Już gdzieś w obcey dziedzinie wdziękiem gładkiey twarzy I okiem dobroczynnym lud szczęśliwy darzy. *Zab.* 3, 412. Wyzwolone sztuki nie mogą nas udarzyć cnotą; ale duszę sposobią do przyięcia cnoty. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 15. DARZYĆ *się zaimk. ndk.*, (zdarzyć się *dk.*, *qu. v.*). Wieść się, udawać się, iść po myśli, szczęścić się, gelingen, glücken, gut einſchlagen, glücklich einſchlagen; *Bh.* darim ſe, – iti; *Vd.* ſo pergoditi, ſe permeriti). Cisowe drzewo na górnych mieyscach lepiey się darzy. *Haur. Ek.* 166. beſtehen. Potym się woyny szczęśliwie darzyły. *Lib. Hor.* 95. Komu się kłacze i żony darzą, ten nie żebrze chleba. *Off. Wyr.* – Darzy się *bezosob.*, powodzi się, szczęści się, es geht gut, es geht von Statten; *Slo.* dari ſa. *§. Tr.* darzyć się z przypadać, stosować się, przystawać, ſich ſchicken, paſſen, (wohl) anſtehen, ſtehen (gut oder übel). Kiedy szkatuła na suchotę ſtęka, modne się nie darzą ſtroie. *Pot. Arg.* 439. Chłopięta, gdy rurała obaczyły, tak iako zwykły, gdy się im kto nie zdarzy ani upodoba, ięły mu się przypatrować . . . *Gliczn. Wych. H.* 7. *b.* (gdy im kto nie przypada do smaku, do guſtu).

*DĄS, u, *m.* zwyczaynie w liczb. mn. DĄSY, – ów, sapanie z gniewu, dęcie (*ob.* dąć), kwasienie się, krzywienie się, marszczenie się na kogo, ſtawienie kosła, das Schnauben vor Zorn, der Unwille. Nie wiedzieć zkąd się wzięły to dąsy i sapy. *Pot. Arg.* 743. Zkądże tyle względem nas wszyſtkich dąsów i goryczy? *Przyb. Abl.* 23. Zaprzeſtańcież dąsów, weźcie mię za gwaranta i zróbcie przymierze. *Zabł. Zbb.* 12. Cierpliwa dobroć nie wywiera dąsów. *Kniaz. Poez.* 2, 89. (*Inde nomen urbis Sax.* Deſſau, *ſtomachantium urbs*, Zornburg, Wüthenſtadt, *derivat Frenzel in Weſtphal. monum.* 2, 2414. DĄSAC *się zaimk.*, krzywić się na kogo, sapać z gniewu, vor Zorn ſchnauben, unwillig, aufgebracht werden. Idź prawdą a bogiem, niech się dąsa kto chce, *Dambr.* 354. Dąsałeś *się* Wać pierwey, i ia teraz będę. *Zabł. Amf.* 77. I zazrzy w oczy i główkę schyli, To się uadąsa, to się umili. *Zab.* 11, 267. *Zabł.* Niechay się nigdy słaby na mocnych nie dąsa. *Kras. Bay.* 61. (cf. *sierdzić a nie duż*).

DASZEK, – szku, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* dach, das Dächelchen, Dächlein, Dächchen, ein kleines Dach; *Boh.* ſtříška, krowec; *Vind.* ſtrehiza; *Cro.* nadsztrössek; *Ross.* крóвелька. Daszek od deszczu. *Mon.* 75, 702. ein Regendach, Wetterdach, wypuſtka, podcienie. *Fig.* patrzeć iak z pod daszku, z pod powiok z posępnie, ponuro, nieochoczo, nieprzeymie, unfreundlich, finſter unter den Augenbraunen hervorblicken. *Meton.* daszek, chatka, chałupka, domeczek, Hütte, Häuschen. Furmana błoto, ſliſa deszcze trapią, Że się obadwa pod swóy daszek kwapią. *Gemm.* 84. Ubogiego żywot lepszy ieſt pod daszkiem swoim; niż kosztowne potrawy w cudzym domu, *Radz. Syr.* 29, 27. (pod dachem podłym. *Bibl. Gd.*). *§. Gramm.* daszek, *circumflexus*, znaczek przedłużenia nad zgłoską. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 38. das Dächelchen, der Circumflex. *ob.* daszkowaty.

DASZKA, DAZKA, i, ż., *zdrbn. rzeczown.* daga, z puinalik, mały tulich, deczka, *pugiunculus. Mącz.* ein kleiner Dolch oder Degen. (*ob.* deka). Wyſtrzeliła mu dażka z pochwy i przebiła mu przez przyszwa. *Sien.* 561.

DASZKO, a, *m.* imię Staropolskie, *Damianus. Jab. Her.*

DASZKOWATY, a, e, na kształt daszku, spuszczony, owieſisty, wydany, dachartig, wie ein Dach oder Dächelchen. Skrzynka ta ma wieko daszkowate. *Jak. Art.* 1, 303. §. Pod znakiem grammatycznym, daszkiem, mit einem Circumflex oder Dächelchen. Daszkowate à francuzkie. *Tr.* DASZNY, a, e, dachowy, od dachu, Dach =; *Rs.* крóвельный. DASZYSTY, a, e, dachem pokryty, dachig, mit einem Dache bedeckt. *Bndt.*

DATA, y, ż., z *Łac.* wyrażenie dnia, którego się co działo, das Datum; *Cro.* datum). Daty forma: dan z Krakowa trzeciego dnia Stycznia 1572go Roku. *Cn. Th.* (*ob.* dan). Datę odmienić, pomknąć, przyczynić. *ib.* (cf. antydatować). Datę położyć. – *Transl.* data, epoka, pewny kres czasu, der Zeitpunct, die Epoche. Naród Polſki religią Mieczysławowi winien; a od tey dopiero daty hiſtorya nasza pewnieyszą bydź zaczęła. *Nar. Hiſt.* 2, 6. – *Fig.* Wina dawney daty. *Off. Wyr.* (ſtare, alte W.). To dawney daty rzecz (zaſtarzała, o którey dawno zapomniano, etwas Altes, längſt Vergeſſenes). Nie teraznieyszey, dawney daty, ſtarodawny, ſtaroświecki, staromodny, vom alten Schlage, von der alten Welt, altfränkiſch, altmodiſch, altväteriſch. Astolf, rycerz ſtarey daty. *Kras. Myez.* 53. Chociażeś zacny człowiek; aleś ſtarey daty. *Teat.* 43, *c.* 109. *Wyb.* To mąż ſtarey widzę daty, Tak piszą, że się bili za żony przed laty. *Teat.* 48, *b.* 7. Żona iego nie ieſt dzisieyszey daty. *Teat.* 15, 61. (ſie iſt nicht nach der jetzigen Welt). – Pod datą, *fart.* pijany, podchmielony, berauſcht, benebelt. Wyszedł odemnie dobrze pod datą. *Off. Wyr.* (popamięta dzień, wyszedł podchmieliwszy sobie). Był dobrze pod datą; pod dobrą datą (dobrze podpiły).

DATEK, tku, *m.* co się daie, dar, płaca, die Gabe, das Geſchenk, die Belohnung, der Lohn; *Bh.* datek; *Sr.* 1. dahwk, dahwčik; *Vd.* davek, daja; *Crn.* davk). Łaſka Pańſka bez datku, nic nie waży. *Rys. Ad.* 34. *Cn. Ad.* 428. Bez datku łaſka właśnie, iak rzeka bez wody. *Jag.*

Gr. A. 3. Kto datek obiecuie, a nic nie ma, nie iednego zawiedzie. *Rys. Ad.* 32. Datek od dawcy zalecenie bierze. *Cn. Ad.* 149. Którym miał od ciebie datek, Ten wracam dawcy szczodrobliwemu. *Psalmod.* 100. Nie datkiem się uwodzić; ale niewinności bronić. *Teat.* 46, *b.* 40. (nie dadź się przekupić, przedarować). Chęcią się, *nie datkiem* mierzą usługi. *Zab.* 3, 219. Wszelki *datek dobry*, i dar doskonały z wysoka iest, od oyca światłości. *Salin.* 80. (talent). Wedle datku służba. *J. Kchan. Fr.* 4. (iaka płaca, taka praca). Pańśki datek czyni sługę pilnego. *Petr. Ek.* 11. Datek pana dobrego czyni sługę pilnego. *Rys. Ad.* 9. **Datek, wydatek, die Ausgabe. Cokolwiek wydasz zlicz, a datek każdy i wziątek napisz. 1 *Leop. Syr.* 42, 7.

DĄTERKI *ob.* Flaterki.

DATLIWOSC, DATNOSC, ści, *f.* hoyność, dobroczynność, szczodrość, gotowość dania, świadczenia, die Freygebigkeit; *Sor.* 2. dahrnwacjnoſcj; *Vd.* darovitnoſt; *Rg.* blagodarnos, blagodarſtvo, darovitos; *Cro.* dareslivozt, dareslyivozt; *Dl.* blagodarnoszt, darovitoszt; *Rs.* подáтливость, подáтность. DATNY, a, e, lubiący dawać, szczodry, hoyny, dobroczynny, freygebig; *Sr.* 2. dahrnwacjné; *Vd.* radodarn, dareshliu, daroviten, radodajezh, darotliù; *Rg.* darovit, blagodaaran, blagodarnik; *Cro.* dareslív, dareslyivecz; *Dl.* blagodaran, darovit, blagodarnik, darovnik, millodarnik; *Rs.* подáтливый, подáтный, благоподáтливый, великодарови́тый. Miłość ostatniego sknerę datnym i wspaniałym czyni. *Teat.* 7, *c.* 14. Doktor rad, wie że Pan w chorobie datnieyszy. *Jag. Gr. A.* 3. *b.* Był Bolesław Chroby szczodrobliwy, datny, iako Pan; iednak więcey żył miernie, a niż rozkosznie. *Biel. Kr.* 44. Kto i hoynego i datnego pana nie miłuie? *St. Kaz.* 152. Pilność sługi dobrego, czyni pana datnego. *Rys. Ad.* 54. Datnym bydź *Rg.* blagodariti. §. Datny, danny, dawalny, co może bydź danym. *Cn. Th.* was gegeben werden kann; *Slov.* dawanliwí; (*Rs.* дáтельный падежъ *Datiuus*, trzeci przypadek).

DATOWAC *cz. ndk.*, datę kłaśdź, datą oznaczać, datiren. List datowany z Wiednia da. 17go Lutego 1788 R. (*ob.* Dan, Data, Dadź, antydatować).

DAWAC, *czſt. i kontyn. st.* dadź, oft geben, zu geben pflegen; *Bh.* dawati, dawawam; *Slo.* dawať, dawám, dawávám; *Sr.* 1. dawacj, dahwam; *Sr.* 2. dawasch. Kto dawać może, bogatym; kto brać musi, ubogim słynie. *Zab.* 13, 74. Szczęśliwsza rzecz iest dawać, aniżeli brać. *St. Kaz.* 283. Dobrodzieyſtw ani dawać, ani brać dobrze nie umiemy. *Gorn. Sen.* 1. *Slo. Pro.* (dò mne dawa, ůči ma dawat, *dare eſt docere reddere*. Dawanie i branie dobrodzieyſtw iest rzecz święta. *Gorn. Sen.* 94. Ziemia z siebie owoc dawa. *Odym. Sw. A a.* 4. *b.* (wydawa, giebt, bringt hervor). Dawały owoc niektóre sześćdziesiątny. 3 *Leop. Math.* 13, 8. Dawać komu, darowywać komu, zu geben, zu ſchenken pflegen. Dawał darmo studentom kałamarze, pióra, papier i książki. *St. Zyw.* 2, 146. Dawać ognia, Feuer zu geben pflegen. Tygle to były tak twarde, że o stal bite ognia dawały. *Torz. Szk.* 85. Dawać chwałę, nadzieię, winę, zdanie, praeſtrogę i t. d. (cf. znaczenia pod sł. *dadź* wyłuszczone). Gdy one zwierzęta dawały chwałę, upadali oni starsi. 1 *Leop. Apoc.* 4, 9. Dobrą po sobie nadzieię dawa. *Furm. Uw. F.* 2. *b.* W czymże dawacie winę człowiekowi temu? *Zarn. Poſt.* 3, 771. Tak właśnie iak ślepy, dawał zdanie o kolorach. *Torz. Sz.* 133. Dawać przeſtrogi. *Węg. Mar.* 1, 224. Pośpieszę dawać wiedzieć Panu moiemu, że .. *Teat.* 19, *c.* 19. — Dawać lekcye, Unterricht geben; *Rs.* преподавать. W szkołach woyſkowych dawany iest język Niemiecki i Francuzki. *N. Pam.* 11, 180. Są dawane dziś w szkołach lekcye francuzkiego języka. *Dyar. Gr.* 155. Każda nauka iest łatwa, kiedy uczący umie ią dawać. *Pir. Pow.* 158. — Dawać listy do kogo, wyprawować, Briefe an einen erlaſſen. (*ob.* dadź). Częste listy do niego dawał, i upominki posyłał. *St. Dz.* 604. Dawaiący spadek. *Tr.* trzeci przypadek, *Kpcz. Gr.*, *Datiuus*, *Slov.* dawatliwi, dawatliwec; *Rss.* дательный падежъ. §. Dawać *ndk.*, ofiarować, oświadczać się z czym, anbieten, bieten, geben wollen, geben. Dam wszyſtko, com nie dawno przez Ulissa dawał. *Dmoch. Jl.* 2, 196. Dawano mi wczoray za konia piętnaście; ieno że na borg chciano. *Alb. n. W.* 16. Dawano — nie chciał! pfe Panie Jędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Zab.* 14, 363. Miał — żeby Brutus od Cezara wziąć żywot, gdyby mu go dawał? *Gorn. Sen.* 98. §. Dawać dokąd, *niiak.*, podawać się w iaką ſtronę, bydź obróconym ku czemu, ſkierowanym, zmierzać ku czemu, wychodzić, wohin geben, gerichtet ſeyn, gekehrt ſeyn. Leżała niegdyś Polska między dwoma morzami; z iedney ſtrony morze północne, z drugiey morze czarne dawało na morze południowe. *Przſtr.* 185. Okna z pokoiu dawały proſto na ogród. *Lub. Roz.* §. Dawać na kogo (*ob.* dadź na kogo), poważać go sobie, auf einen etwas (geben) halten, ihn achten. Na woyska wielkie nic nie dawał, aż głód go do poddania przymusił. *Birk. Kr. Kaw.* 35. DAWAC się *pass.*, *ob.* dawać, dadź. DAWAC się *recipr.*, dawać się na kogo, spuszczać się nań, ſich auf jemanden verlaſſen, ſich an ihn halten. Za toć też dziękuiemy królu, iż sam sobie nie ufasz, a iż się na ludzie dawasz. *Orzech. Qu.* 37. — Dawać się komu, ulegać mu, ustępować mu, poddawać mu się, einem nachgeben, weichen, ſich ihm ergeben. Pana oczekawszy, a nieszczęściu się nie dawszy. *J. Kchan. Ps.* 56. Gdy cierpiał nie groził, ale się wolnie dawał onemu, który sądził niesprawiedliwie. 1 *Leop.* 1 *Petr.* 2, 23. Królowie nie radzi się dawaią domowikom, i tym, którzy ustawicznie koło nich bywaią. *Modrz. Baz.* 518. (nie słuchaią ich). Faliszkowie nie potencyi, ale wierze Rzymſkiey się dawaią, *Warg. Wal.* 206. Gdy się oblężeni dobrowolnie dawali, puścił ich z zamku wolno. *Biel. Kr.* 367. DAWANIE, - ia, *n.* częſte danie, öfteres Geben; ofiarowanie, Anerbieten. Dawanie potraw (*ob.* danie pierwsze, drugie i t. d.) der Gang der Speiſen. Lepiey się gościom podobało drugie dawanie. *Zab.* 3, 109. DAWACZ, a, *m.* ten, który dawa, *Mącz.* der giebt, der Geber. DAWCA, y, *m.* który dał, der gegeben hat, der Geber; *Bh.* darce; *Vd.* dajauz; *Sr.* 1. dahwacjer; *Rg.* davaoz, davalaz; *Bs.* dajnik; *Cro.* daynik, davavecz, davecz; *Dl.* davac, dajalacz; *Hung.* adó; *Rs.* дáтель, дáтелъ; *Ec.* дáвецъ. Dobre serce dawcy, dodaie szacunku darom. *Kras. Pod.* 2, 94. Ochotnego dawcę bóg miłuie. *Prot. Jal.* 7. Wielu na swoich dawców zapomnieli *Zab.* 14, 104.

O ty dawco losów! *Teat.* 45, 42. *Wyb.* Dawca zakonu. *Kucz. Kat.* 3, 36. *Bial. Poſt.* 68. (zakonodawca cf. prawodawca. *Rs.* преподава́тель nauczyciel). 2.) DAWCA *w rodz. żeńſk.* i DAWCZYNA, y, *ż.* die Geberinn; *Rg.* davaliza; *Rs.* подательница; *Ec.* давательница, даятельница. Ceres była nie tylko wynalazcą zbóż, ale i dawcą ich i ſtworzycielką. *Otw. Ow.* 208. *et* 314. Pallas była dawcą oliwy. *ib.* 314. Dawczyna żywota, któraś mię z gardła wód wydarła. *Kochow.* 115. DAWCZYNI. *N. Pam.* 20, 190.

DAWIC *cz. ndk.*, udawić, zadawić *dk.*, dławiąc dusić, ersticken würgen; *Bh.* dawiti, dawiwam, (*Bh.* daw *pressura*); *Sr.* 2. dawiſch, daiſch; *Sr.* 1. dabwu, zadawu: *Cro.* daviti; *Bs.* daviti, udaviti; *Rg.* daviti, udaviti, zadaviti, zadavglivati; *Vd.* daviti, zadavit, gerzhiti, (*Vd.* daviti z cielęta bić, Kälber ſchlachten); *Crn.* daviti, dàvèm; *Rs.* давить, давну́ть, дáвливать, давлю́. Poimawszy dłużnika, dawił go, mówiąc: zapłać mi! *W. Poſt. Mn.* 371. *Fig.* Wychodziła często cnota S. Dominika; ale ią dawiła synów niepilność. *Birk. Dom.* 115. (tłumiła ią). Dawić się, dusić się, zadawiać się. *Cn. Th.* ſich würgen. DAWICA, y, *ż.* ślinogorz, wrzód, który w gardle zaloga. *Sien.* 519. die Halsbräune; *Crn.* daviza; *Cro.* davnicze, zadavnicze, zaduenicze; *Rg.* davnize, zadavnize, zadùsnize; *Bs.* davniçe, zadavniçe; (*Rs.* давка prasa, ścisk, nacisk. DAWICIEL, a, *m.* dusiciel, *Cn. Th.* der Würger; *Ec.* давúтель. DAWIZWIERZ, a, *m.* miano psa gończego. *Otw. Ow.* 111. der Name eines Hetzhundes, Würgwild, Wildwürger; (*Rs.* давúло ciężar do prasowania, gwicht, 2.) aidło. давленина udawione bydlę),

Pochodz: *nadawić się, podawić, zadawiać, udawić, zdawić, cf. dłabić, dławić, przydławić, wydławić.*

DAWID, a, *m.*, DAWIDEK, – dka, *m. zdrbn.*, imię ſtarozakonne, David; *Sr.* 2. Dabo, Dabko.

DAWIDKA, DAWIDOWKA, i, *ż.* gatunek gruszek, eine Art Birnen. Dawidki gruszki, dawią i ledwo ieść się dadzą. *Lad. H. N.* 46.

*DAWIENKI, DAWNIUTENKI, DAWNIUSIENKI, DAWNIUTKI, DAWNIUSKI, a, ie, DAWNIUCHNY, a, o, *intens. adj.* Dawny, ſehr lange her, ſeit gar ſehr langer Zeit. *adv. in* – o, *dawienko, dawniutenko i t. d.

**DAWNIC *cz. ndk.*, dawne dzieie wspominać, alter Dinge gedenken. Wielkie rzeczy Elkana i Anna dawnili, Małgorzata niemnieysze z Janem ponowili. *Chodk. Koſt. epigr.*

DAWNO *adv.*, długi czas temu, lange, vor langer Zeit, ſeit langer Zeit, (bloś von der Länge der Vergangenheit bis zur Gegenwart, *diſting. długo*); *Boh.* dawno; *Slov.* dávno; *Sla.* davno; *Vd.* daunu, dauno, dauna, dougu, predaunu, preddougem; *Rg.* dàvno; *Sr.* 2. dawno, dauno; *Sr.* 1. dawno, zaſtara, zaſtaroſcje, nebdé; *Rs.* давно́; *Ec.* давно, дрéвле (cf. drzewiey) (cf. *Lat.* diu). Już też dawno, iak mieliśmy honor Pani służyć. *Teat.* 15, *c.* 21. Dawno się iuż znamy. *Cn. Th.* Stary dawno pamięta. *Cn. Ad.* 1096. Dawno żyię na świecie; wiem dobrze świat iaki. *Teat.* 44, *d.* 34. (nie dzisieyszym, nie dziś się na świat urodziłem.) Nie mówiłżem dawno, że tak będzie? *Karp.* 4, 34. Jak dawno, wie lange; *Crn.* odklej; *Cro.* od kada (*ob.* odkąd, od którego czasu), ſeit wie lange, ſeit wann. Pytałem się go, iak dawno iuż był w zakonie. *Kras. Pod.* 2, 149. Dawnoż temu? iſts ſchon lange? Niedawno, nicht lange, ohnlängſt; *Rs.* недавно, намнúсь; *Cro.* onomadne; *Bs.* toic, malloprie; ; *Vd.* vunou, vunouka, pred kratkem, nedaunu, vnuvizh, v'kratkem, novizh). Nie dawnoś panem został, nie dawnoś był nędznikiem. *Cn. Ad.* 570. (pamiętamy, kiedyś boso chodził). – Od dawna, z dawna, od dawnych czasów, von alten Zeiten her, ſeit langer Zeit; *Cro.* z davna; *Rg.* odávna; *Vd.* sdaunaj, od nekeda, od ſtarega; *Crn.* sdavnej; *Rs.* издáвна, исконú; *Ec.* отнюдь. Widzę od dawna, że twe źrzenice Na ubraną przez iesień rzucasz okolicę. *Chod. Geſt.* 89. Z dawna dawno, z dawien dawna, od niepamiętnego czasu, von uralters her, von uralten Zeiten her, ſeit gar ſehr langer Zeit; *Rs.* голомя́. Lisy wyśmiawszy kusego, noszą więc ogony, iak nosiły z dawien dawna. *Zab.* 13, 281. *Tręb.* – DAWNIEY *compart.*, przed dłuższym czasem, rychley, vor längerer Zeit, länger, eher; *Rs.* дáвн, дáвеча. Dawniey bydź musi ten, który rodzi, od tego, którego rodzi. *Zach. Kaz.* 1, 15. *DAWNOCHWALNY, a, e, ſtarochwalny, od dawna chwalny, altberühmt, langberühmt. Dawnochwalny dom. *Papr. Gn.* 206. *DAWNOLETNI, ia, ie, ſtary, podeszły, altbetagt, hochbetagt. Obawiał się, aby oyca ieszcze mógł żywego oglądać, ile tak dawnoletniego. *Krom.* 531. *DAWNOPOMNY, a, e, *pass.* od dawna wspominany. altbekannt, altberühmt, von Alters her erwähnt. Stara Wandalska dawnopomna Wisła. *Mórszt.* 101. *ſ. Activ.* dawne dzieie pamiętaiący, alte Dinge gedenkend. Dawnopomny Nèſtor *ob.* pomnik, pamiętnik. DAWNOSC, ści, *ż.* upłynionego czasu długość, die verfloſſne Zeitlänge, die Länge der verfloſſenen Zeit, die Länge des Zeitverlaufs, das Alter; (von der gegenwärtigen und zukünftigen Zeitlänge, długość); *Crn.* davnoſt, sdavnoſt, nekdina; *Rg.* dàvnos, davnina; *Cro.* davnoszt, davnina; *Bs.* davnina, daunòſt; *Ec.* дáвность. Samo nawet kamienie dawnością się psują. *Zab.* 8, 398. Wiem o tym od dawności. *Teat.* 14, 85. od dawna, lange ſchon, ſeit langer Zeit. §. Dawność, ſtarożytność, das Alterthum. Co o Lukrecyi Rzymska dawność głosi, Tę widzę cnotę w tobie. *Zab.* 14, 126. **ſ. Relativ.* późność, iak dawno czemu, die Späte, die verfloſſene Länge, z. B. der Nacht, das Zeitmaß, wie ſpät es ſey. Chłopi po gwiazdach dawność nocy upatrują, także po pianiu kogutów dawność nocy uważaią, i prędkoli dzień będzie upatruią. *Haur. Sk.* 183. *ſ. Jurid.* dawność w prawie, preſkrypcya, czas po którego upłynieniu prawo do rzeczy iedney ſtronie przepada, drugiey przypada, die Verjährung; *Vd.* polietenje, polietuvanje). Praescriptio abo dawność wynaleziona ieſt dlatego, aby każdy w dobrach, których nabywa, bezpieczniejszy był. *Szczerb. Sax.* 65. Dawność ziemska. *ib.* 324. Dawność dziedzictwa zaſtawnego do ośmnaſtu lat szła; które gdy przeszły, tedy takowe dziedzictwo przy tym, który pożyczył, zwykło zoſtawać. *Herb. Stat.* 521. *Szczerb. Sax.* 65. *Mon.* 67, 302. Trzytygodniową dawnością upada niewiaſta, o gwałt sobie wyrządzony nie czyniąca. Dwutygodniowa dawność służy temu, który o konia pożyczonego ſkaléczonego, w czasie niedziel dwóch, nie będzie pozwany. *Oſtr. Pr.* C. 1, 139. Rzeczy ruchome bywaią trzymane dawnością i długim ich używaniem za własne.

Chelm. Pr. 61. Rzecz kradziona dawnością nigdy nie ginie. *Sax. Porz.* 119. DAWNY, a, e, czemu iuż długi czas, dawnobyły, lange vergangen, alt, lang; (bles von der verfloſſenen Zeit; von der gegenwärtigen und künftigen, długi); *Bh.* dávnj; *Slo.* dávný; *Rg* daavgni, davgnen, davgneni; *Crn.* nekdàn; *Bs.* davni; *Rs.* давнїй, давни́нній, дáвешнїй (przeszły), исконный (cf. *Lat.* diu). Już dawne lata, iak się tak nie cieszyłem. *Teat.* 43, c. 97. *Wyb.* es ſind lange Jahre, daß ich . .) A moy Dobrodzieiu, nie ten to czas dawny, iuż i panowie żyią teraz okrągło. *Zab.* 13, 209. das ſind nicht mehr die alten Zeiten. Zwyczaynie chwalim dawne, nasze ganim lata, Mieli, Panie, i nasi oycowie brodawki. *Teat.* 43, *c.* 8. *Wyb.* Ale my dawnych wieków ludzi pochwalaymy, Wszakże na teraznieyszych czasiech przeſławaymy. *Sim. Siel.* 100. Dawni są dawnymi; a my iesteśmy ludzie czasów teraznieyszych. *Teat.* 35, 77. (*ob.* dawney daty rycerz, człowiek). Gdzie owa ſkromność, gdzie on wſtyd surowy, Który zalecał dawne białogłowy? *Nar. Dz.* 1, 45. (dawnych wieków białogłowy, die Frauen alter Zeit). Tak ſtarego, iak niedawnego wieku hiſtorycy. *Stryk.* 43. Geografia dawna, opisanie dawnego świata, aż do upadku państwa Rzymſkiego. *Wyrw. G.* 3. die alte Erdbeſchreibung, die Beſchreibung der Erde, wie ſie vor Alters war. Kato dawnieyszy, *maior. Warg. Wal.* 117. ſtarszy, der ältere Cato. Cycero i Demoſtenes dawni są nasi nauczyciele. *Nag. Cyc. pr.* 14. – Od dawnego czasu będący, trwaiący, lange Zeit her dauernd, alt. Dawny on móy, od szkoł ieszcze przyiaciel. *Zab.* 13, 426. Rzeczy dawne nowym uſtępuią. *Gorn. Sen.* 566. Dawny iż na świecie, a Waszeć ledwo nie dzisieyszy, ledwo wczorayszy. *Off. Wyr.* (*ob.* niedzisieyszy; ein Veteran, kein Neuling, cf. ćwik, cf. fryc). §. Dawny, przeszły, bywszy, geweſen. Dawny kanclerz. – PO DAWNEMU, dawnym trybem, zwyczaiem, nach altem Brauch und Sitte. Po wsiach ieszcze może kochaią się po dawnemu; w miaſtach modna panuie galantomia. *Kras. Dos.* 58. – Po dawnemu, po ſtaremu, iak wprzódy, nach wie vor. Tyś pan móy po dawnemu. *Zab.* 11, 3. Ztądeś odjechał mężem moim, Czemu nie wracasz moim nazad po dawnemu? *Chroſć. Ow.* 78.

Pochodz: ſtarodawny, ſtarodawność, zadawnić, zadawnienie, zdawnić.

DAY *ob* Dadź.

*DAYCZMANEK, nka, *m.* Niemieszek, ſkąpiec, ein Knicker, (z *Niem.* Deutſcher). Co z grochu nie doje kawałka słoniny, To włóży do kalety Dayczmanek nasz mły. *Rey Zw.* 241. *b.*

DAZKA *ob.* Daszka, Daga.

DĄŻYC *intrans. kontyn.*, (zdążyć *dok. cz. v.*) usilnie dokąd zmierzać, nachdrücklich wohin ſtreben, wonach trachten, wohin eilen. Ilekroć poznać zechcesz, izaliś poſtąpił, uważay, czy do tegoż samego dąży chęć twoia dzisiay, do czego dążyła wczoray. *Pilch. San. liſt.* 280. Jak rozum, za iedyny kres, do którego dąży, ma prawdę; tak wola, za iedyny cel, do którego dąży, ma dobro. *Bals. Niedz.* 1, 260. Przyrodzenie wszyſtkiego, co iedno rośnie, dąży wzgórę. *Pilch. Sall.* 283.

Pochodz: *nadążyć, zdążyć, wydążyć, podążyć.*

DB.

DBAC *intrans. kontyn.*, ſtać o co, trwać o co, baczyć na co, dadź na co, wzgląd mieć, uwagę, uważać, poważać co, auf etwas achten; *Bh.* dbati, – ał, – am; *Bh.* dba pieczа); *Vd.* marati se; *Cro.* marati). Dbać o co, worauf achten, darauf Rückſicht nehmen, ſich darum bekümmern, daran kehren. Kto nie dba o rolą, nie będzie też ona dbała oń. *Cresc.* 655. Wszyscy mu się dziwnią, a mało oń dbaią. *Rey Zw.* 45, *b.* Człowiek żywy tak o boga, iako i o ludzi nic nie dba. *Exop.* 64. Boga się tylko lękay, a nie dbay o ludzie. *Zab.* 13, 246. O dzieci, żonę, dobra nie dbam, choć weźmiecie, mniey trwam o to, byleście kraiu uchowali. *Bardz. Luk.* 125. Tak się mam, iak o mnie dbasz. *Teat.* 33, 20. Tyle dbam o to, iak pies o piątą nogę. *ib.* 24, *c.* 84. *ib.* 24. O iutro nie dbam, gdy się dziś dobrze mam. *Cn. Ad.* 771. Nie dba o to, *Vd.* se nizh ne mara za tu); niedbam *Ec.* нерадимелсмлю. – Dbać na co, uważać na co, wzglądać, auf etwas achten, es berückſichtigen, darauf Rückſicht nehmen. Prawdziwemu animuszowi nie przyſłoi brać się o żarty i słowa, ponieważ ludzie mężni, iak lwi na szczenięta, tak oni na lekkie ludzie nie dbać maią. *Birk. Zyg.* 50. Mądra głowa nie dba na głupie słowa. *Cn. Ad.* 516. Jeſteś prawdziwy, nie dbasz na nikogo, nie patrzasz na osobę ludzką. *Leop. Marc.* 12, 14. Sędzia ten boga się nie bał, i na człowieka nic nie dbał. *Sekl. Luk.* 18. Nie dba nic na śmierć, nie śmierci go wſtyd, ale iey sprawczyny. *Bardz. Tr.* 494. – Nie dbać czego, nie uważać czego, etwas nicht achten, ſich nichts daraus machen. Nie dba nic, choć go kto w czym uprzedza. *Bach. Epiſt.* 64. A waszakoż tey dobroci twey ludzie nie dbaią. *Wrob. Zoft.* 7. On prośby iey nie dbaiąc, pobieżał. *Exop.* 26. Król nie dbał tego nic, śmiechem go odprawił. *Biel. Sw.* 184. Nie bóy się, nie dbay nic, miło mi tu w twoiey chałupce. *Sk. Kaz.* 309.

DBAŁOSC, ści, *ż.* baczenie, baczność na co, troſkliwość o co, wzgląd, ſtarowność, die Acht, Achtſamkeit, Sorgfalt; *Bh.* dbaloſt. Urody lub ma dosyć, lecz dbałość przydadź iey potrafi, *cura adiuuat illam. Zebr. Ow.* 49. – *Oppos.* niedbałość, *ob.* niedbalſtwo, *incuria.*

DBAŁY, a, e, DBALE *adv.*, baczny, pieczołowity, ſtarowny, zabiegły, achtſam, achtend auf etwas, Sorge tragend, ſorgſam; *Bh.* dbalý; *Slo.* bedlivi. Ociążałe serce, nie zaraz na pociechę dbałe. *Groch. W.* 434. *Oppos.* niedbały, nie uważaiący, unachtſam, nicht achtend. Naród swawolny i śmierci niedbały. *Fal. Fl.* 74. Przyniedbalszy. *Petr. Pol.* 120. trochę zaniedbały, etwas zu nachläßig. Człowiek niedbały *ob.* Niedbalec.

Pochodz: *zaniedbać, zaniedbanie, (cf. zaniechać), niedbalec, niedbalſtwo.*

DE.

DEALBACYA, yi, *ż.* pobielenie chymiczne, bielidło, das Ueberweißen, Ueberſilbern, Weißſieden. Poczęto kować szelągi miedziane; iuż ich teraz nie widać; wszyſtkie na potróyne przekuto, dealbacyi dodawszy. *Star. Ref.* 169.

DEBANKOWAC *cz. ndk.*, sdebankować *dk.*, we grze, z banku zrzucić, einem die Bank sprengen, ihn debankiren. Zdebankowany iestem; nie gram więcey. *Teat.* 9, 49.

DĘBCZAK, a, *m.* kiy dębowy, ein Eichenknüttel. Niech tłuką dębczaki odważne ręce. *Bardz. Tr.* 57. DĘBCZYNA, y, *ł.* młody dąb, eine kleine junge Eiche; *Bh.* dubec; *Crn.* hraſtizh). Liście z młodey dębczyny. *Sien.* 390. *Spicz.* 240. §. Dębczyna, *quercetum. Zabor. Geom.* 361. ein Eichenwäldchen. DĘBIANKA, DĘBIONKA, i, *ł.* nie iest to owoc dębu, ale obrastaiące gniazdo pewnego owadu. *Bot. Nar.* 186. galas, der Gallapfel; *Bh. et Slo.* dubová kulka; *Sr.* 1. dubenka; *Crn.* dublize, doblize; *Vd.* knoper; *Rs.* дубя́нка. Są dębianki pod liściem i dębianki przy szypulce; przydaią się dla farbierzów i na atrament do pisania. *Lad. H. N.* 29. *Cresc.* 465. DĘBIANY, a, e, dębowy, z liścia dębowego, Eichen-, Eichenlaub-. *Bndtk.* DĘBIASTY, a, e, na kształt dębiny, eichenartig. Dębiasty kolor, podobny do liścia dębowego. *Tr.* wie Eichenlaub. – Człowiek dębiasty. *Bndt.* sążeniſty, ein vierschrötiger Kerl; *Rs.* дубиноша́мъ, niezgrabny cf. olszowy Piotr; (*Rs.* дубáчъ gatunek długich sukien chłopek, które dębowym liściem farbuią, 2.) koryto dębowe). DĘBIC *cz. ndk.*, wydębić, zdębić *dk.*, dębować *kontyn.* (*Bndtk.*) skóry dębową korą przyprawiać, ein Fell in der Lohe beitzen, in der Lohe gar machen; *Rs.* дубить, дубло. Dębiona skóra. *Cn. Th.* Dębienie skór, *Rs.* дубка, дубленïе. *f. Fig. tr.* dębić, wstrzymywać, hamować, zurück halten, einhalten, zusammen halten. Aeolus tarasem dębi wiatry, *cohibet. Zebr. Ow.* 354.

*DEBIC *ob.* Dybić.

DĘBICA, y, *ł. quercetum* dębowy gay. *Mącz.* dębnik, ein Eichenwäldchen, cf. Dąbrowa). §. Dębina, młody dąb, eine junge Eiche. *Bndt.* – *Fig.* kobieta przerosła, dragan, drabina, *Bndt.* ein übergroßes ungeschlachtes Frauenzimmer. 2.) Dębica, miasteczko w Gallicyi nad Wisłoką w cyrkule Tarnowskim. *Dyk. G.* ein Städtchen in Gallicien. DĘBICZ, *herb*, na tarczy trzy oszczepy do góry ostrzem, takież trzy w hełmie. *Kurop.* 3, 12. ein Wappen. DĘBIEC, DUBIEC, DEMBIEC, – bca, *m.*, DEMBEL, – mbla, *m.*, dębowy kiy, ein Eichenknüttel; *Rs.* дубе́цъ rózga). Kazał car ich u pręgierza knutami i dębcami wychłostać. *Gwag.* 534. Dłużnicy w Moskwie knutami i dubcami bywaią wzbierani. *ib.* Który nie dostoi placu, wnet go na klocu mistrz dembcem przystroi. *Paszk. Dz.* 60. Zmudy, które zbieraią ogryzione zdziebła, Radzę niechay się widel strzegą abo dembla. *Pot. Jow.* 106. §. Dębiec, dąbiec, młody dąb, ein junger Eichbaum. *Bndt.* DĘBIKUFEL, – fla, *m.* moczymorda, wytrzęsikufel, moczywąs, opoy, ein Saufaus. Nadgrobek piianicy. Tu dębikufel leży . . . *Kchow. Fr.* 150. (twardyleb). DĘBINA, y, *ł. zbiorowo* dębowe drzewa, Eichen, las dębowy, ein Eichenwald, drzewo dębowe, Eichenholz; *Bh.* daubj, dubina; *Slo.* dubowina; *Sr.* 1. dubina; *Cro.* dubovina, hrasztovina; *Crn.* hrashina, hrastina; *Vd.* hrastovina, hraſtje; (*Rs.* дубни́на z kiy, palica; *Rg.* dubina z przepaść); *Rg.* dubovina, hraſtovina). DĘBINNY, DĘBINOWY, a, e, dębowy, z dębu, z dębiny, von Eichenholz, Eichen-. Dębinna albo dębinowa brama. *Cn. Th.* DĘBISTY, a, e, dębów pełen, voll Eichen; *Ec.* дубя́стый. (DEBKA *ob.* Depka). DĘBNIAK, a, *m. boletus arboreus sessilis*: gatunek hubki, rosnący na dębach; może bydź zażywany. *Kluk Dyk.* 1, 76. der Eichschwamm; *Bh.* dubowka (dębowka). 2.) dębnik, dąbrowa, dębowy las, gay, der Eichenwald, Eichenhain. Blizko Dodony był dębniak, w nim gołębie, co przyszłe rzeczy opowiadały. *Warg. Wal.* 311. DĘBNICA, y, *ł.* Lohe, Gärberlohe. Dębnica garbarska albo sok miękkich dębianek. *Sien.* 522. *aqua gallarum, qua utuntur aptantes coria. Sleszk. Ped.* 410. DĘBNIK, a, *m.*, *Eccl.* дубнякъ, dąbrowa, dębica, ein Eichenwald. §. Dębianka, galas, der Gallapfel. Jałowiec dobry i dębnik od powietrza. *Lekarſt. C.* 2. *b.* DĘBNO, a, *n. herb*, na tarczy krzyż, spodem na lewym rogu abdank; na hełmie między dwoma rogami bawolemi krzyż. *Kurop.* 3, 12. ein Wappen. Two Dębno starożytne iedną miarą chodzi, Nigdy Katylin, ani Apicych nie rodzi. *Kchow. Fr.* 49. *DĘBONOSEK, ska, *m.*; *Rs.* дубо́носка, *loxia chloris*, der Gränfink, ptak, krzywonos, wywielga. *DĘBOSIEK, a, *m*, *Ec.* дубосѣкъ, *Gr. δρυοκόπος*, co dęby siecze, der Eichenhacker, *Rs.* дубосѣче́нïе, *Gr. δρυτομία*. DĘBNY, a, e, koloru dębiastego, liścia dębowego, eichenlaubfarbig. Między gołębiami do wsadzania w nowy gołębiniec, naylepsze są dębne, po nich siwe; białych się *wiaruy. *Cresc.* 585. 2.) Dębny, dobrze wydębiony, gut in der Gar gelegen. Dębna skóra. *Bndtk.* DĘBOROG, u, *m. herb*, pień dębowy, z którego wierzchołka dwa ielenie rogi wyrosły. *Kurop.* 3, 12.

r.) DEBOSZ, u, *m.* hulanka, hulanie, eine Debauſche, Ausſchweifung. Sprowadzono kilkoro sani z miodem i gorzałką na dopełnienie zwycięzkiego deboszu. *Nar. Chod.* 1, 412. Całą moc tam trawili na swobodney zabawie, którą z francuzkiego nazywamy debossem, a po naszemu swywołą. *Lub. Roz.* 477. 2.) DEBOSZ, a, *m.* hulaca, hulayko, einer der debauſchirt. Ten Jegomość deboss, miszguś, galancik. *Xiądz.* 52. DEBOSZOWAC *ob.* Hulać.

DĘBOWAC *ob.* Dębić.

DĘBOWIEC, – wca, *m.* kiy dębowy, dębczak, dębiec, ein Eichenknüttel. Twardym go zagłuszył dębowcem, *ſtipite querno. Zebr. Ow.* 304. *DĘBOWKA *ob.* dębniak. DĘBOWY, a, e, od dębu, Eichen-; *Slo. et Bh.* dubowi, dubowý; *Sr.* a. dubané; *Bs.* dubou; *Rg.* dubov, hraſtov; *Cro.* dúbov, hrasztóv; *Vd.* dobou, hraſtou; *Crn.* hraſtov; *Rs.* дубо́вый; *Ec.* дубо́вый, дубо́вый. Kory dębowey potrzebuią garbarze do garbowania skór. *Bot.* 186. Drzewo dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 18. Wieniec z dębowych liści. *Zab.* 13, 5. Zbudowali krzyżacy twierdzę dębową przeciw Toruniowi nad Wisłą, gdzie nowią Dybów, ale maią zwać Dębów. *Bielſt.* 120. – Dębowy kiy, dębowa wić, ein Eichenknüttel, eine Eichengerte. Dębowa wić uczy robić, a brzozowa rozum dawa. *Cn. Ad.* 152. Kto się nie porusza słowy, Tego porusza dębowy (kiy). *Cn. Ad.* 567. *Fig. tr.* dębowe słowa, groźne, chłostą grożące, Dräuworte, Drohungen, Donnerworte. Kto gardzi słowy prostemi, tego trzeba dębowemi. *Cn. Ad.* 539. Porzućże te słowa, Bo na taką kwestyą odpowiedź dębowa. *Min. Ryt.* 1, 318. Chciał go był upomnieć dębowemi słowy. *Budn. Ap.* 12. *§. Dęba

dębowe, iakiś dawny sposób leczenia francy, eine von den alten Arten, die Venerische Krankheit zu heilen. Nieszczęsna miłość szaty wymyśliła nowe, Paniom metle, mężczyznom delie dębowe. *Pot. Jow.* 162.

*DEBRZA, y, ż., *Rs. et Ec.* дѣбрь, дубрава, особливо на низкомъ мѣстѣ, dolina wązka między górami, obrosła drzewami, wodą oblana, ein enges mit Bäumen bewachsenes und von Wasser umflossenes Thal. (z. *Eccl.* дѣбрь = las, дѣбрный = leśny). Tu iamy mchem odziane, tu debrze, tu cienie. *Sim. Sal.* 17. Leszczyna buyna w debrzy; winograd przy górze. *ib.* 38. Wszystkie debrze, wszystkie cię lasy słuchywały. *ib.* 85.

DECH, *G.* *dechu, tchu, *D.* dechowi, tchowi, *Instr.* dechem, tchem), powietrze, którém zwierzęta żyią wciągaiąc i wypuszczaiąc, der Athem; *Bh.* dech, dych, dchnuti; *Sr.* 2. düch; *Sr.* 1. déch, dich, dych, déchel; *Rg.* dáh, dúh, (cf. duch); *Bs.* dúh, dih, dihanje, pih; *Dl.* dih, dusak, pihanye; *Cro.* dihanye, (*Cro.* duha = zapach, *Cro.* dehnenye = wonia); *Vd.* odih, sapa, duh, slap, (*Vd.* duh dajeti = pachnąć; *Crn.* dushk = aër); *Rs. et Ec.* дыновéнїе, дохновенїе. Zkąd masz ten dech, który w się bierzesz i wypuszczasz? *Gorn. Sen.* 237. Serce zdrowe iest źrzódłem krwi i tchów udziela żywota wszystkiemu ciału. *Kosz. Lor.* 73. We wszystkich znaiomych ięzykach wyraz znaczący dech, przeniesiony iest do znaczenia duszy, *spiritus, anima,* πνευμα. *Kpcz. Gr.* 3. *p.* 74. (*ob.* duch, dusza). Dech tracę, omdlewam. *Teat.* 28, *b.* 181. Byłby dłużey ieszcze mówił, gdyby mu było tchu stało. *Gaz. Nar.* 1, 75. wenn ihm der Athem zugereicht hätte. Już czuię śmierć, iuż nie zadługo tchu nie stanie. *Stas. Num.* 1, 202. Jak umarły leżał, ledwo co tchu maiąc. *Sk. Dz.* 689. *Vd.* bresodihliu, bressapen). Póki tchu stanie, do ostatniego tchu, i. e. do śmierci, do zgonu, dozgonnie, bis zum letzten Athemzuge. — Jednym tchem, ciągle, bez odetchnienia, ile tchu stawa, in einem Athem, in einem Zuge. Trzeba było iednym tchem wypić. *Mon.* 68, 88. (duszkiem). *Petr, Wod.* 32. — Co tchu, co tchu staie, iak nayszybszey, iak nayusilniey, aus vollem Athem, aufs schnellste. Co tchu pobiegł za granicę. *Zab.* 13, 82. §. *Grammat.* Dech u Greków iest dwoiaki, gęsty ' i rzadki, ", *spiritus asper i lenis.* Dech gęsty wydaie się przez letki chuch, nakształt Polskiego *h*; dech zaś rzadki cale słyszeć się nie daie. *Przyb. Gr. Gr.* 3. der Griechische *spiritus asp.* und *lenis.* DECHOWY, a, o, od tchu = Athem; *Rs.* духовный.

Pochodz. pod sł. *Dąć*,

DĘCIE ob. Dąć.

DECYDOWAC *cz. ndk.*, zadecydować, udecydować *dk.*, osądzać, zdanie dawać, stanowić o czym, wyrok dawać, decidiren, den Ausspruch thun, entscheiden. Sam głos zabiera, inszych zdania tłumi, Chce decydować, jak doktor w katedrze, I słowa swoie mieć ryte na cedrze. *Min. Ryt.* 3, 334. We wszystkich rzeczach decydować będą, nie wiedząc nawet o czym mówią. *Mon.* 65, 215. Powziął ton decydujący, iakby na trybunale siedział. *Kras. Pod.* 2, 233. DECYMALNY *ob.* Dziesiątny. DECYZYA, yi, ż. wyrok, rozsądek, die Decision, die Entscheidung.

*DECZKA *ob.* Daszka, Daga, Deka.

DEDUKCYA *Kras. Zb.* 1, 230. *ob.* Wywód. DEDYKACYA

ob. Przypis, przypisowanie dzieła komu, die Zuschrift, Zueignung, Zueignungsschrift, Dedication. Dedykacya iest to rozumna przymówka autora, aby co wziął za to, że napisał książkę. *Kraj. Pod.* 1. *Latos* w swoiey *dedykatoryi (dedykacyi) kalendarz swóy zegarem zowie. *Zebr. Zw.* DEDYKOWAC *ob.* Przypisać. DEFALKA, i, ż., DEFALKATA, y, ż. odtrącenie, potrącenie, opuszczenie, zniżenie n. p. czynszu, der Abzug von einer Summe, das Abziehen. Kredytor dla wyliczoney summy, przed czasem zwykł z niey pewną kwotę wytrącać, i to wytrącenie od summy rachunkowey nazywa się u kupców *escompte* czyli defalkata. *Ustrz. Alg.* 277. Emfitenta z przyczyny nieurodzaiu defalki żądać nie ma. *A. Zamoy.* 149. Z arendarzem, ile razy rachuiesz, defalka musi bydź zawsze. *Haur. Sk.* 220. DEFALKOWAC *cz. ndk.*, zdefalkować *dk.*, wytrącać, abziehen, abrechnen. Staroście mogłoby się co w skarbie defalkować z tego, co do skarbu płaci, żeby miał co więcey pacholków do imania zbrodniów. *Gorn. Wł. P.* 2. *b.* §. Defalkować, podefalkować, pogorszyć co do intraty, mniey intratnym uczynić, schlechter machen, herab bringen, an Einkünften schmählern. Komissarz ten dobra Panskie podefalkował. *Zab.* 13, 105. DEFEKT, u, *m.*, DEFEKCIK, a, *m. zdrb.*, niedostatek, niecałość, niezupełność, brak, der Mangel, der Defect. Koło nich iest wielki defekt, fara chudnieie, a syny swoie, zapożyczaiąc się, bryzną. *Glicz. Wych. F.* 2. *b.* (ubóstwo). Defekt w rachunkach, *Rs.* нанемъ, нанóмъ, недочéмъ. §. Wada, przywara, ułomność, Fehler, Mangel, Gebrechen, Defect. Na defekta śledziony lekarstwo. *Comp. Med.* 31. Gdy pacyent defekta opowiada, lekarz powinien dadź podług ich mniemania uczoną resolucyą. *Kras. Pod.* 2, 187. — §. *Moral.* Chwalić defekta, iest więcey niż zdradzać. *Kras. Mysz.* 40. Pokuta za popełnione przez 5 lat *defekty (defekta). *Sk. Żyw.* 1, 338. Przez całe życie nie wiedziała, co to iest naymnieyszy defekcik przeciwko niewinności. *ib.* 339. (wykroczenie). DEFEKTOWY *ob.* niezupełny, niecały, *Ross.* нанéмный. DEFENDENT, DEFENDENS dysputacyi, *Warg. Wal.* 306. odpornik, der Defendent in einer Disputation. DEFENDOWAC, bronić w dysputacyi (cf. *gadać się). DEFERENCYA, yi, ż. uleganie, poważanie, ustępowanie, uniżoność, die Nachgiebigkeit, Submission, Unterthänigkeit. Mędrszych słuchay z deferencyą. *Jabł. Tel.* 163. DEFEROWAC komu, ustępować mu, ulegać, podlegać, poddawać mu się, einem nachgeben, weichen, ehrerbietig vor ihm zurücktreten, ihm willfahren, unterthänig seyn. Na ów czas szlachecki stan deferował senatorom. *Petr. Pol.* 98. Woiewoda Wołoski, iż nie deferował Sułtanowi, rozgniewał się nań pohaniec. *Gwag.* 649. §. Deferować co komu, ofiarować mu. *Cn. Th.* §. Deferować co albo kogo, donosić, odnosić, denoncieren, angeben, zu wissen thun. *Tr.*; *ob.* Delata. DEFINICYA, yi, ż. wyłuszczenie rzeczy zwięzłe, dostateczne i jasne. *Kras. Zb.* 1, 230. opisywanie (*ob.* oznaymienie *Modrz. Bas.* 7. cf. obmowa), określenie, wykład, die Definition; *Dl.* dozpitak; *Rs.* опредѣлéнїе. Definicya czyli istotny opis. *Mon.* 76, 312. DEFINIJOWAC, opisywać, określać, oznaczać, wyłuszczać, wykładać; *Dal.* dozpiti; *Rs.* опредѣлить. DEFINITOR, a, *m.* radzca zakonny; osobliwie w zakonach S. Franciszka, der Defi-

nitor, geiſtliche Rath in den Orden des H. Franziscus, der Ordensrath. Przy definitorach zoſtawała władza, póki trwała kapituła gieneralna, sądzić i ſtanowić prawa. *Birk. Dom.* 86. Przewielebny Oyciec Definitor dobroczynnego fundatora wielbi. *Mon.* 65, 88. DEFINITORZ, a, *m.* izba zakonnych obrad, die Ordensrathsſtube, die Rathsſtube in einem Kloſter.

1.) DĘGA, i, *ż.* pręga, blizna, szram. *Mącz.* die Schwiele von Schlägen, Hieben, ein Hieb, eine Schramme, Schmarre; *Bh.* gizwa, (*Bh.* duha = tęcza cf. ducha, duha); *Vd.* proga, shlakni znamik; *Sr.* 1. mozel, podrenicza). Sine dęgi były na niey od twardego leżenia. *Ezop.* 52. Słyszeć było bicie, kołat z gęſtych razów; a na ciele siność, dęgi, guzy, rany. *Opal. sat.* 30. W czerwonych dęgach ciało na grabiecie się wzdyma. *Dmoch. Jl.* 2, 310. Szabelne w karku poniosł dęgi. *Jabł. Buk. N.* 2. Te dęgi, któreś w głowie odebrał, służą patronowi ku twoiey obronie. *Teat.* 30, *c.* 62. Skóra dęg pełna *ob.* posieczona). Dęgami kogo nacechować. *Mącz.*

2.) DĘGI *ob.* dzięgi.

DEGRADACYA, yi, *ż.* zniżenie ze ſtopnia godności; u duchownych odświęcenie, die Degradation. Obrządek odbieraiący komu prerogatywy iego przeszłego ſtanu. *Kras. Zb.* 1, 230. DEGRADOWAC *cz. ndk.*, zniżać do mnieyszey godności, składać, wyzuwać, ruszać z urzędu, wyświęcać, odświęcać, degradiren, dem Range entſetzen, herunter ſetzen, abſetzen; *Ez.* разжаловать.

DEISTA, y, *m.* zbożnik, który samego tylko boga przypuszcza, der Deiſt. Satyra przeciw bożnikom czyli bezbożnym deiſtom. *Mon.* 67, 25. U deiſtow cała rzecz wyznać boga i słuchać rozumu. *Lach. Kaz.* 2, 196. (cf. ateusz). DEISTOWSKI, a, ie, zbożniczy, zbożny, deiſtiſch. Żył i umarł po deiſtowsku. *Zab.* 5, 280. DEISTOWSTWO, a, *n.* zbożnictwo, die Deiſterey.

1.) DEK, u, *n.*, DEKA, i, *ż.* z *Niem.* die Decke cf. *Lat.* teges) przykrywanie, przykrywka, nakrywka, naſtołka, naścielnik, dywdyk, derha, die Decke, Pferdedecke, Sattelbecke; *Sr.* 2. deka; *Crn.* dęka, farkésh; *Vd.* koinſka odeja, farkesh, koinſka plahta, vliſta, *Rg.* sacraſòc; *Cro. barb.* cjultar (*ob.* czoldar); *Rs. obs.* попона. Posłali mu konia dobrego, siodło pozłocone z dekiem. *Biel. Sw.* 125. Manufaktury na deki końſkie, koce, kilimki. *Pam.* 83, 359. Na dzielnym koniu siedział, którego dek, złoty nakrywał. *A. Kchan. W.* 330. Słoń szedł okryty haftowanym dekiem. *Jabł. Ez.* 70. Konia przykrywać deką płócienną czasu gorącego dla kąsania much; a zimnego czasu deka wełniana iemu zdrowa. *Cresc.* 521. – Deka, kilim, nakrycie, *Cro.* poplun; *Rs.* одѣяло; eine Tiſchdecke, Bettdecke u. ſ. w. Dek włosianych iedenaście dla okrywania przybytku. *W. Exod.* 26, 7. (opon. *Bibl. Gd.*) – Daszek nad czym, das Dächelchen, Dachchen. Deki na ulach naypięknieysze gontowe. *Kącz. Pas.* 18. – U narzędzi muzycznych, u łutni, cytry, nakrywka, die Decke eines muſicaliſchen Inſtruments, der Reſonanzboden. U łutni grzbiet, w którym się głos odbiia, iest na dole, a deka z kołem i z ſtrunami na wierzchu. z *Leop. praef. na Ps.* – Deka u zamku, blacha zamek przykrywaiąca, die Decke, das Oberblech eines Schloſſes. Rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna i inne części zamku do drzwi. *Teat.* 6, *c.* 58. – Deka pasztetowa, przykrycie z ciasta, der Paſtetendeckel. Deka, blacha abo papier, na którym ciasta się pieką, das Blech oder Papier, worauf Kuchen gebacken werden. *Tr.* – Deka hełmowa u herbu, der Helmdeckel eines Wappens. *Tr.* §. *Fig.* płaszczyk, pokrywka, pozór, der Deckmantel, die Beſchönigung. Krzywoprzysięſtwu swemu deki szukał, t. i. omawiał go, ogradzał, *latebram periurio quaes. Mącz.*

2.) DEKA, i, *ż.* daga, tulich. *Mącz.* der Dolch, deczka, daszka *zdrbn. qu. v.* (cf. *Ger.* Degen, cf. ſtechen), *Gall.* dague; *Ital.* daga; *Gr.* Ϭηγω; *Hb.* דקר cf. tasak). Ukłoli go dekami. *Stryik.* 63. Deczka, daszka, mały tulich. *Mącz.*

DEKALOG, u, *m.* z Greck. dziesięcioro bożego przykazania, Dziesięciorg, der Decalogus, die zehn Gebote.

DEKANALNY *ob.* dziekańſki.

DEKIEL, – klu, *m.* nakrywka panewki u ſtrzelby, der Pfannendeckel am Schießgewehre. Dekiel z panewki i nabić! *Kaw. Nar.* 277. (tryb musztry). DEKARZ, a, *m.* pokrywacz dachów, der Dachdecker. *Bndtk.*

DEKLAMACYA, yi, *ż.* ſtosowanie tonu i gieſtów do myśli, dla dokładnego oney wyrażenia, die Declamation. – Powſtawanie przeciw czemu, rzeczy żwawe, buyne, niż dowodzące i gruntowne, das Declamiren gegen etwas. Pismo pełne deklamacyi, a czcze w dowody. – Gatunek krasomowy, eine Art Reden. Seneka pisał deklamacye. DEKLAMOWAC *cz. ndk.*, głosem i gieſtami myśl silnie wyrażać, declamiren. Deklamować na co, przeciw czemu z głośno powſtawać, gadać, gegen etwas declamiren. – Deklamować, krasomowſkie się ćwiczyć. *Cn. Th.* to ieſt, w wymówieniu, ſich im Declamiren, in der Redekunſt üben.

DEKLARACYA, yi, *ż.*, DEKLARACYIKA, i, *ż. zdrbn.*, oświadczenie się, oznaymienie, obwieszczenie, die Erklärung, Bekanntmachung. – Przyrzeczenie, obietnica, die Verheißung, das Verſprechen. DEKLAROWAC *cz. ndk.*, oświadczać, oznaymować, obwieszczać, erklären, bekannt machen. – Przyrzekać, obiecywać, verſprechen, verheißen. *Teat.* 16, *b.* 28. DEKLAROWAC się *ob.* oświadczać się.

DEKLINACYA *ob.* Przypadkowanie, spadkowanie, forma, *Boh.* ohybka, ohybatelka; *Slov.* ochilnoſt, ohibatelka, ohibnoſt; *Sla.* pregibanje; *Vd.* pregybalshe; *Crn.* preſtavnoſt; *Rs.* склоненїе.

DEKOKT, u, *m.*, DEKOKCIK, a, *m. zdrbn.*, wywar, wywarzyny, der Decoct; *Rg.* uvarak; *Cro.* varenicza, okuha; *Sr.* 1. puſchka wotwarena. Napóy lekarſki robiony z wywarzenia roślin lub innych subſtancyi. *Dyk. Med.* 1, 640. *Kluk. Roſl.* 2, 274.

DEKOMPOZYCYA *ob.* rozkład. *N. Pam.* 6, 318.

DEKRET, u, *m.*, DEKRECIK, a, *m. zdrbn.*, wyrok prawny, das Decret, das Urtheil; *Vd.* povela vkasa). Dekret albo ortel, rozstrzygnienie, które sędzia na sądzie między ſtronami czyni, którym iednego wolnym czyni, drugiego winnym bydź uznawa. *Szczerb. Sat.* 67. Wielkie bezprawie i krzywda na świecie, Dopiero prawo pisać przy dekrecie. *Zab.* 15, 236. Otrzymałem wexlowym prawem dekrecik na We Pana z exekucyą. *Teat.* 3, 67. Dekretami wzgardziwszy, sprawiedliwość czynią sobie sami. *Star. Vot. D.* Wyrok szczęścia albo

dekret

dekret śmierci słowa twoie będą dla mnie. *Teat.* 4, *b.* 153, Spieszcie się, bo skoro sędzia na dekret zadzwoni, może bydź gorzey. *Pot. Syl.* 32. skazanie, skaźń, das Verdammungsurtheil. Dekreta oczywiste, za stawieniem się stron obu *ob.* Oczywisty, *oppos.* zaoczne, kontumacyalne, *gu. v.* DEKRETAŁY, - ów, *decretalia papae*, die päpstlichen Decretalien. *Rey Ap.* 36. DEKRETALSKIE księgi. *ib.* 88. *id.* - DEKRETARZ, a, *m.* księga, w któréy ostateczne wyroki, podług formy, z dowodami i odwodami ułożone, mieszczą się. *Ostr. Pr. C.* 2, 45. (cf. sentencyonarz), das Decretenprotocoll, Urtheilsbuch. DEKRETOWAC *cz. ndk.*, wyroczyć, wyrok dawać, decretiren, den richterlichen Ausspruch thun. §. Dekretować kogo, skazować, einen verurtheilen, odekretować *dk.* - W niedługim czasie 150 na tenże zabóy odekretowano. *Chroń. Fars.* 164. osądzono, skazano. DEKRETOWY, a, e, z dekretu. *Cn. Th.* wyrokowy, decretmäßig.

DELATA, y, *ż.* (*ob.* deferować kogo) odniesienie, doniesienie do sądu, die Denunciation, die Angabe, Anklage, das Angeben, Anzeigen, die Anzeige. DELATOR, a, *m.* donosiciel, odnosiciel, donośca, oskarżyciel, der Denunciant, Anzeiger, Angeber, Ankläger. Delatory oskarżaią podstępnie. *Hor. Sat.* 36. *W rodz. żeńsk.* delatorka.

DELEGACYA, yi, *ż.* poczet osób maiących wlaną na siebie część wyższey władzy, z obowiązkiem sprawienia się z iey użycia. *Kras. Zb.* 1, 231. Deputacya, słowo dziś użyte na mieysce delegacyi, na dawnieyszych konfederackich seymach zażywaney, znaczy wszystko iedno. *Kołł. P. P.* 4. (cf. komissya) die Delegation, Deputation. DELEGAT, a, *m.*, DELEGOWANY, do delegacyi należący, deputat (*porucznik. *Farr.* 525. *Cro.* naruchnik, odluchnik, podoblasztnik; *Vd.* odposhiljanik, odposlanik; *Bs.* odreghjen; der Delegirte, Deputirte. DELEGOWAC *cz. ndk.*, z ramienia swego kogo zsyłać, einen delegiren, deputiren; *Vd.* odposlati, odposhilati; *Bs.* odredit; *Cro.* narucham, odluchujem.

DELEKTACYA, yi, *ż.* delektowanie się, rozkoszowanie, ucieszanie, uciecha, die Ergötzung; *Ec.* кратомтво, кратованіе. *DELEKTOWAC kogo *cz. ndk.*, miło ucieszać kogo, einen ergötzen. DELEKTOWAC się *zaimk.*, ucieszać się, zażywać delicyi, rozkoszować, sich ergötzen; *Rs.* наслаждиться, наслаждаться; *Ec.* насластвимисѧ, кратиу́сѧ, Delektować się z kim, *ob.* Pieścić się z kim.

1.) DELFIN, a, *m.*, DELFINEK, nka, *m. zdrbn.*, zwierz, dłuższy od świni morskiey, w oceanie Europeyskim. *Zool.* 594. der Delphin, eine Art großer Seefische; *Slo.* delfin, morska świna; *Crn.* delfin; *Vd.* delfin, dupin; *Bs.* duplin, pliskavicza; *Cro.* delfin, dupin, pliszkavicza; *Rg.* pliskaviza). Delfin z świnia morska. *Otw. Ow.* 67. §. Delfiny u armaty, die Delphinen, die Handhaben an den Kanonen. Antaby u armat zowią delfinami, ponieważ na kształt tych bywaią uformowane. *Archil.* 3, 60. (*ob.* uszy armaty. *Jak. Art.* 3, 290.

2.) DELFIN, a, *m.* niegdyś książę udzielny delfinatu, późniey następca tronu Francuzkiego, der Dauphin, der Französische Kronprinz. *Humbert Delfin*, widząc się bezdzietnym, włości swoich odstąpił Filipowi, synowi króla Filipa, pod warunkiem, aby imię iego przyiął; od tego czasu królowie Francuzcy zaczęli dawać naystarszym synom swoim, dziedzicom tronu, tytuł Delfina. *Dyk. G.* 1, 162. §. *Zart.* delfin, ogólnie za starszego syna, następcę, dziedzica, pierworodnego, der Erstgebohrne, der Erbe, der Thronfolger (im Scherze). Urodziła delfina. *Oss. Wyr.* DELFINAT, u, *m.* prowincya Francuzka. *Wyrw.* 6. 303, das Delphinat. *Dyk. G.* 1, 162. DELFINOWY, a, e, od delfina, Dauphins-, den Dauphin betreffend. DELFINOWA, y, *ż.* żona Delfina, Królewicowa Francuzka. *Tr.* des Dauphins Gemahlinn.

DELIA, DELIJA, ii, DELIKA, DELIYKA, i, *z. zdrbn.*, szata zwierzchnia. *Cn. Th.* gatunek kierei wciętey, opończa, ein Oberrock, insonderheit ein Waffenrock; (*Cro.* delia *vir strenuus*). *Ephestris*, suknia żołnierska, którą na zbroię kładą, delią może bydź zwaną. *Mącz.* Skanderbeg włożywszy na się wedle zwyczaiu, deliią na pancerz, iechał miasto oglądywać. *Baz. Sk.* 208. Dziś co kurta, to dołomań; co deliyka, to nasuwień. *Dwor. H.* Zdjąwszy im poddańską suknią, w deliie ie ubieraią i do siebie na służbę biorą. *Petr. Pol.* 100. One z dziwnemi kołnierzmi delie. *Rey Zw.* 57, *b.* Deliyki z grzbietów rysich. *Niemc. P. P.* 127. Czy delia przy kołnierzu, czy kołnierz przy delii ma zostawać? *Sat. Ok.* 15. (czy noś dla tabakiery, czy ona dla nosa?) (cf. Delutka, delura, deliura). *§. Delia dębowa, dawny sposób leczenia francy, ein altes Mittel die Venerische Krankheit zu heilen. Nieszczęsna miłość szaty wymyśliła nowe, Paniom metle, mężczyznom delie dębowe. *Pot. Jow.* 162. *§. *Deliiunak, *deliunak (*Croat.* delià *vir strenuus*), ein Eisenfresser, Bramarbas. Tu o deliiunacy, tu sławni rycerze! *Groch. W.* 462. Każdy w Deliunaka kopiią zawadził. *Werszcz, Pob. C.* 3.

DELIBERACYA, yi, *ż.* rozmyślanie się nad czym, rozwaga, rozmysł, die Berathschlagung; *Slo.* rozmišlelka; Uwaga, z rożnych zdania złożona, która namawia do rezolucyi umysł radzącego się. *Lub. Roz.* 455. (cf. konferencya, obrada, namowa), iest to niby anatomia rzeczy zaproponowaney, bo rozbiera, składa, uważa iey naymnieysze cząsteczki, *ib.* DELIBEROWAC *cz. ndk.*, rozmyślać się nad czym, rozważać sobie co, rozbierać, roztrząsać, berathschlagen. Dwie są uwagi każdego deliberuiącego, skutek i bezpieczeństwo. *Lub. Roz.* 456.

DELICYA, yi, *ż.* delektacya, rzecz delektuiąca, speryał, eine Delicatesse. Naywięcey w *liczb. mn.* DELICYE, delikatwo, rozkoszniczy żywot, rozkosze, Ergötzlichkeiten, Wonne, Anmuth, Vergnügen. Tu nietylko o odzianiu mowa, ale i o delicyach albo rozkoszach tego świata. *Bial. Post.* 42. Annibala Kapuańskie delicye zgubiły, iak Bolesława Smiałego Kiiowskie delicye pauły. *Petr. Et.* 186. Cały ten dzień w okrutnych mękach, iako na delicyach strawił. *Birk. Kant. B.* 2. Ah cóż to za delicyę, Gdy się uymiemy za szyie, I tam daley i tam daley, Będziemy się z sobą kochali. *Zabł. Bal.* 72. Widząc, iż sąsiedzi delicye płodzili, rzekł: hoynie używaią, iakby iutro mieli umrzeć. *Budn. Ap.* 67.

*DELIJUNAK *ob.* Delia.

DELIKACIK, a, *m. zdrbn. rzecz.* delikat, papinkarz, pieszczoszek, ein kleiner Weichling, Zärtling. Delikacik żołnierzem nie będzie. *Opal. Sat.* 33. Niemasz nic śmieszniieyszego, iak ubogi wyniosły delikacik. *ib.* 31.

DELIKACKI, a, ie, DELIKACKO *adv.*, pieszczony, wymyslny, wykwintny, przysmaczkowy, wytworny, delikatny, weichlich, verzärtelt. Delikackie ciało. *Petr. Ek.* 47. Delikacki, rozkoszniczy. *Cn. Th.* 927. wollüstig. Nie żył delikacko, iak domator iaki, ale żył iak żołnierz w trudach krwawych. *Birk. Chodk.* 32. DELIKACTWO, a, *n.* wymyślność, wytworność, przebieranie, brakowanie w rzeczach, pieszczotliwość, die Weichlichkeit, Weibischheit. Delikactwo, rozkoszniczy żywot, delicye. *Cn. Th.* 927. DELIKAT, a, *m.* pieszczoch, niewieściuch, wczasownik, papinkarz, ein Weichling. Dla rozpustnych delikatów i Włoskich niewieściuchów służbę bożą skracaią. *Pimin. Kam.* 90. Choćby nierad, musi pić, aby go delikatem nie nazwano. *Haur. Sk.* 159. Delikat, rozkosznik. *Cn. Ad.* 152. – *Wrodz. żeńsk.* DELIKATKA, pieszczocha, eine Weichliche, Weichlinginn. Biada tym boginiom, tym delikatkom upstrzonym. *Brud. Ost. E.* 8. DELIKATNIE *ob.* Delikatny. DELIKATNOSC, ści, ż. pieszczoność, pieskliwość, papinkowatość, die Weichlichkeit, Zartheit; *Bh.* autlosť; *Slo.* rozmazanosť; *Crn.* gingavosť; *Sr.* 1. wahodnosć; *Rs.* мягкотѣлїе, нѣга; *Ec.* мягкость, сластолюбїе, щаство, ласкосéрдїе, ласкосéрдство. Czemu się sami do tego delikatności stopnia przywodzicie? *Zab.* 6, 362. – *Moral.* delikatność sumnienia i t.d., urażliwość, pieszczoność, die Zartheit, Zärtlichkeit, Empfindlichkeit, Delicatesse. Przez delikatność sumnienia mego, nie chcę bydź dłużey narzędziem zguby iego. *Teat.* 7, *c.* 19. Jeśli to honoru mego delikatności nie naruszy. *Teat.* 9, 85. – Delikatność gustu, smaku, dowcipu, wybor, wykwint, die Feinheit, Scharfsinnigkeit. – Delikatność względem drugiego, troskliwa względność, die Delicatesse gegen andere. Delikatności w oświadczeniu używać należy. *Teat.* 3, *b.* 11. – §. Cieńkość, subtelność, die Feinheit, Zartheit. Delikatność pędzla zaleca to malowanie, ten obraz. DELIKATNY, a, e, DELIKATNIE *adv.*, pieszczony, pieskliwy, papinkowaty, wykwintny, delicat, weichlich, verzärtelt; *Bh.* autlý; *Slo.* chlipný, denglawý; *Crn.* gingav, gingavast, prášhn; *Sr.* 1. wahodné; *Rs.* нѣженый, пухленькїй, любослáстный, сластолюбивый; *Ec.* ласкосéрдый, мягкостный. Powszechnie mówiąc, białogłowy słabsze są, i delikatnieysze, niżeli mężczyzny. *Krup.* 5, 237. Delikatna gąbka. *ib.* Tak mam nos delikatny, że gotowam umrzeć od iakich zapachów. *Teat.* 55, *b.* 25. – Delikatny, subtelny, cieńki, niezgrubiały, fein, dünn, subtil. Jeszcze to drzewko delikatne. *Vd.* tinkosloshliu). Na teorbanie naylepiey się wydaie ruszenie delikatnych palców. *Węg. Mar.* 1, 36. – Dotkliwy, obraźliwy, leicht zu verletzen, delicat, zart. Człowiek to widzę delikatnego sumnienia, i skrupulat. *Boh. Kom.* 1, 65. Delikatny człowiek cierpieć nie może cienia nawet, któryby mu honoru uwłaczał. *Teat.* 9, 20. Sprawa bardzo delikatna, bardzo zawiklana. *Teat.* 39, 258. *Boh. Kom.* 4, 72. – Smakowity, wyśmienity, wyborny, köstlich, delicat, vortreflich, auserlesen. Ananasy nader są delikatne i wyborne. *Mon.* 67, 824. Delikatne potrawy. *Teat.* 46, 18. Tego iedynie pragnął Apicyusz, aby iak naydelikatniey iadał. *Zab.* 7, 196. – Delikatny dla drugich, względny, ostrożny, przezorny, pełen attencyi, delicat gegen andere, voll Delicatesse. Obaczysz, iak delikatnie nałużę We Panu. *Boh. Kom.* 4, 257.

*DELIUNAK *ob.* Delia. DELIURA, y, ż., DELUTKA, i, ż. wołoszka, ferezya, szuba, (*ob.* delia), ein Wallachischer Oberrock. Deliurę na sobie miał Tyrskiey roboty, którą piękny pasaman w krąg obchodził złoty. *Otw. Ow.* 181. Kędy owe szkarłaty twoie, któreś obiecował na deliury kraiać ianczarom swoim? *Birk. Kaz. Ob. F.* 3. Delutka, zwierzchnia suknia bez rękawów. *Tr.*

DEMAGOG, z Greck. herszt ludu, wódz, naczelnik pospólstwa *Ec.* народоводи́тель. народоводи́ствую demagogiem iestem. народоводи́ство, naczelnictwo nad ludem.

DEMASKOWAC *cz. ndk.*, maskę złożyć. *pr. et fg.* demaskiren, die Maske ablegen; *Vd.* odshemati, resobrasiti). Proszę o demaskowanie się. *Teat.* 9, *b.* 46.

*DEMBEL, bla, *m.*, DEMBIEC *ob.* Dębiec.

DEMESZ, DEMIESZ, a, *m.*, DEMESZKA, i, ż. *zdrbn.*, główna Szamska, główna demeszkowana, od miasta Damassek, które my, tak iak oryentalne narody także Dameszek i Szam nazywamy. Są to tedy głównie w Damasku abo w Szamie pławione. *Czrt. Mskr.* (cf. taban), die Damascener Klinge, der Damascener. Mars wzywa do boiu, Już lemiesze na demiesze Wulkan przetapia. *Min. Ryt.* 3, 354. Starodawna Tatarska demeszka. *Pot. Pocz.* 417. Często na płytkość demesza otwarte piersi wystawia. *Teat.* 51, *d.* 106. Owemi demeszami iunackiemi opryszczkowie twarz mu poznaczyli. *Mon.* 65, 360. DEMESZKOWAC *cz. ndk.*, żelazo na wzor fabryk Damaskich kwiecić, damasciren, cf. *Rs.* воронить cf. насѣчка. Demeszkowany *Vd.* tomoshken, tomasziran.

DEMNOWESZKA *ob.* Mendeweszka.

DEMOKRACYA, s Greck. gminowładztwo, gminorządztwo, die Democratie. *Mącz.* – *Modrz. Baz.* 11. *Rs.* народоначáлствo; *Rg.* puukovladanje. DEMOKRAT, a, *m.* który demokracyi broni, *szczyca a mnoży. *Mącz.* der Democrat, gminowładzca, osoba z gminu, chudeusz, chudy pachołek. *W rodz. żeńsk.* DEMOKRATKA, die Demokratinn. DEMOKRATSKI, a, ie, gminowładzki, gminorządny, democratisch.

DEMONOMANIA, ii, ż. z Greck. szaleństwo djabelskie, dla którego ludzi zwano opętanemi. *Krup.* 5, 616. die Teufelsbesitzung (*ob.* obsesa, opętaniec, nawiedzony).

DEMONSTRACYA, yi, ż., DEMONSTRACYYKA, i, ż. *zdrbn.*, okazanie na oko, die Demonstration, die Darthuung, Beweisführung, der Beweis, Erweis. Dowod prawdy matematyczney. *Zab.* 11, 129. DEMONSTROWAC *cz. ndk.*, zdemonstrować *dk.*, okazywać na oko, pokazywać iak na dłoni, zmysły przekonać, po matematycznemu dowodzić, demonstriren, erweisen, beweisen.

1.) DENAR, a, *m*, z Greckołac. pieniądz dawny Polski, R. 1368 wartał groszy trzy; R. 1620 szeląg ieden. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 300. eine veraltete Polnische Scheidemünze. *Glisz. Wych. M.* 1. Arabowie i teraz pieniądze wszelkie dinarami nazywaią. *Czack. P.* 2, 141.

2.) DENAR, DYNAR, a, *m.*; *zwyczayn. zdrbn.* DENAREK, DYNAREK, rka, *m.* dryfus, trójnóg, der Dreyf-

ſuß. Kociel poſtaw na denarku, abyś podeń mógł węgle podkładać. *Sien.* 565. Garniec tróynogi abo na dynarze ſtoący. *Fraz. Ob. F.*

DENKO, a, *n. zdrobn. rzeczown.* dno, der kleine Boden eines Gefäßes; *Rg.* dânze; *Rs.* дóнце, дóнышко (cf. ...) Szklanka bez denka, kulawka, ein Tummelglas, ein Tummelchen. *Tr.* Kapelusze z głębokiém denkiem. *Teat.* 22, 58. (z głęboką głową, Hüte mit einem tiefen Boden, tiefen Kopfe). *Denka na głowach od broni padały. *Leszcz. Cl.* 84. (przyłbice, die Pickelhauben). – Denko pod co, podkładka, der Boden, die Unterlage zu etwas. Denka brak ieszcze Jeymości do czołka. *Oſſ. Wyr.* der Teller z. B. einer Haube). – Denko, wieczko, przykrywka, der Deckel, das Deckelchen. Formę tę z wierzchu równym przykryć denkiem i kamieniem przyłożyć. *Haur. Ek.* 178.

*DENNOSC, ści, ż. dna, denna choroba, łamanie ſtawów, die Gicht, das Gliederreißen. – Denność nóg, darcie nóg, dna. *Sien. Rej. ob.* Podagra; *Vd.* resvudenoſt. – 1.) *DENNY, a, e, scyatyczny, dnawy, artrytyczny, suchobolny, gichtiſch; *Bh.* dnawý; *Vd.* resvuden, resvudenizhen, dehanizhen; *Croat.* vulòsliyiv; *Ross.* грыжный; *Eccl.* членовоболѣзненъ. Denna niemoc, albo w ſtawiech bolenie. *Urzęd.* 15. Kto ma scyatykę, to ieſt, denną boleść, . . . *Spicz.* 26. *et* 247. Denna boleść, dna, to ieſt darcie. *Sien. Rej. Ec.* членóвная болѣзнь.

2.) DENNY, a, e, od dna (*ob.* duo), Boden *, den Boden eines Gefäßes betreffend; *Rs.* дóнный (cf. bezdenny). Denna sztuka, część armaty w śpiżu naygrubsza, poczynaiąca się od dna. *Jak. Art.* 3, 290. *Łęſk. Miern.* 2, 240. das Bodenſtück einer Canone; *Rs. obs.* зелéйникъ. Obręcze położone na dnie armaty zowią denne obręcze. *Jak. Art* 1, 138. *Łęſk. Miern.* 2, 240. die Bodenreifen. Skrzynia denna w ſtawie, nayglębsze mieysce przy upuście, ktorym zbytnia woda upływa. *Osin. Zel.* 83. der Bodenkaſten, die Bodenhöhle in einem Teiche, die tiefſte Stelle an der Schleuſe.

DENTYSTA, lekarz ząb, zębolek, der Zahnarzt. Nayzręcznieysi dentyści. *N. Pam.* 16, 28.

DEPCĘ ob. Deptać. *DEPCZYCZESC, tak może bydź zwan ten, co nie dba o rozumienie ludzi o sobie. *Petr. Ex.* 100. der die Ehre mit Füßen tritt.

DEPENDENCYA *ob.* zawisłość, *Rs.* подчинéнность.

DEPENDENT, a, *m.* w ogóln. dependuiący, subaltern, ein Abhängiger; *Rs.* подчиненный, подданень; *Ec.* подручный, подручникъ. W trybunałach Polſkich, dependent, nazwiſko młodzieńca, do nauki prawney sposobiącego się, pod miſtrzem w téy nauce biegłym, czyli mecenasem. *Kras. Zb.* 1, 232. ein juriſtiſcher Practicant, Expectant. Mecenas każdy za swoich dependentów odpow. da. *Vol. Leg.* 7, 700. (cf. paleſtra, paleſtrant).

DEPENDOWAC od kogo. *Teat.* 7, 26. *et* 62, 16. *ob.* zawisnąć, zależeć.

DEPKA, DEBKA, i, ż., u szewców, drewienko śpiczaste, które się pod haſkę na kopycie posuwa. *Mag. Mſkr.* b. d. Schuſter, ein ſpitziges Leiſtenhölzchen.

DEPORTA *ob.* Daporta.

DEPOZYT, u, *m.* rzecz zwierzona ku schowaniu. *Fart.* 527. *Sax. Tyt.* 42. poklad. *Cn. Th.* złożenie. *Uſtrz. Tr.* 52. kład, rzecz u kogo złożona do przechowania, das Depot, die Hinterlage. *Fig.* Gdy S. ciało do skrytego schowano łochu, cudowna wonność wydała ludziom S. depozyt. *Sk. Zyw.* 1, 307. Więcey u nas ubogich w depozyt, aniż panów z depozytami. *Goſl. Gor.* 24.

*DEPRESS, u, *m.* ſtruna tonu opadaiącego, eine gedämpfte Saite, ein gedämpfter Ton. Jeſt dyszkant z basem, są średnie tenory, Jeſt flet rzewliwy, ieſt i depreſa spory, Są alty głośne . . . *Kchow.* 323.

DEPTAC, – ał, depce, depcę *cz. ndk.*, zdeptać *dk.*, nogą cisnąć, treten; *Bh.* dupati (*ob.* tupać, tąpać, ſtopa); *Cro.* tèpchem (cf. *Cro.* tepzti, tepem z bić); *Sr.* 1. teptam, taptam, tepcu, tepcem (cf. *Germ.* tappen, die Tappe; *Hb.* צעפ *tapap*, *Lat.* depsere, depso; *Hung.* tapodom; *Vd.* tapat, ſtopit; *Crn.* taptati; (*Vd.* tepſti, tepem z bić); *Rs.* топтáмъ, топчу́, истóптáмъ, истаптывать. Deptać po ziemi. *Pot. Arg.* 396. Jeden drugiemu depce koniem pięty. *Jabł. Buk. G.* 3. *b.* Wyidzie na pożytek ziarno, ieśli skoro wzniydzie, często będzie deptane. *Birk. Dom.* 115. Rurmus deptaiący, *pompe foulante. Jak. Mat.* 3, 408. – Deptać glinę, utłaczać, potłaczać depcąc, treten, eben treten, nieder treten. Depcę skóry, iako szwiec, garbarz, *Gr.* δεφω, δεψω; *Lat.* depso. *Cn. Th.* Deptać wino, iagody, grona, tłoczyć, den Wein treten, austreten, trotten, (keltern); *Sla.* vêrshiti). Grona pozbierał, a pacholęciu deptać one kazał. *Sk. Zyw.* 1, 351. dłużyć. 1 *Leop. Jes.* 16, 10. §. Deptać koło czego, pilnie chodzić a chodzić, włóczyć się ustawicznie, ſich um etwas ſorgfältig bemühen, die Füße nicht ſchonen, ſich das Gehen nicht verdrießen laſſen. Deptać za sprawą. *Oſſ. Wyr.* (kierować swoię sprawę, ustawicznie chodząc za nią, odwiedzaiąc sędziów i prosząc). *Aliter* nie wproſt, na około chodzić, z daleka tentować, nicht grade zu, von weiten ſich wonach beſtreben, Gelegenheit ſuchen. Już daley nie depcąc piórem koło płota, Pytaymy się, coli to taka za robota? *Łęczn. Zw.* 6. Chytrze koło niey depce, I powoli w ucho szepce. *Jak. Bay* 100. §. *Morain.* deptać po czym, deptać co, zuchwale wzgardzać, bezwſtydnie znieważać, mit Füßen treten, höchſt verächtlich behandeln. Przetoż cię świecie zdradliwy, Deprę już z twemi pompami, Czas ci też bydź pod nogami. *Dar. Lot.* 7. Wiarę pod nogi swoie rzucaią i depcą. *Smotr. Ap.* 52. Sercem podniosłym to depce, co innych zadziwia. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 339. Depce względy cnoty i obowiązków swoich, cały w tym, aby swego dokazał. *Mon.* 65, 163. Już nie po ziemi, lecz po ludziach depce. *Pot. Arg.* 396. Niezbożny depce po lepszym, niźli sam ieſt. *Sk. Kaz.* 3. Kto pieniędzy nie ma, każdy go lekce waży, każdy po nim depce. *Star. Ref.* 102. Nie bądź pochyłém drzewem, niech cię nikt nie depce, *Rey Wiz.* 51. Zdeptanie, pogarda, das unter die Füße Treten, das Niedertreten. Jaka po tey sławie wzgarda i narodu zdeptanie. *Pam.* 83, 2, 238. DEPTACZ, a, *m.*, *DEPTA, y, *m.* (*Cn. Th.*) co depce n. p. glinę, wino. *Wlod.* der Treter; *Cro.* tepèc *vagabundus*, włóczęga, tułacz.

DEPTALNIA, i, ż. gdzie się co depce, die Trottkelter, das Trottfaß. Grona pozbierał i w deptalnią wrzucił, a pacholęciu deptać one kazał. *Sk. Zyw.* 1, 351.

Pochodz: *dodeptać*, *nadeptać*, *obdeptać*, *odeptać*, *oddeptać*, *podeptać*, *poddeptać*, *przydeptać*, *przedeptać*, *rozdeptać*, *udeptać*, *wdeptać*, *wydeptać*, *za-*

deptać, cf. tupać, tąpać, ſtopa, ſtąpić, ſtopień, cum deriuatis.

DEPUTACKI, a, ie, od deputacyi, Deputations z. Seymik deputacki poſtanowiony ieſt do obierania deputatów na trybunał. *Leszcz. Gł.* 73. der Deputationslandtag. DEPUTACYA, yi, ż. słowo dziś użyte na mieysce delegacyi, na dawnieyszych konfederackich seymach zażywaney, może się różnić tym od Komissyi, że deputacya ieſt zbiór ludzi, wyznaczonych do wykonania lub przygotowania dzieła, władzy prawodawczey służącego; komissya zaś ieſt zbiór ludzi wyznaczonych do władzy wykonawczey. *Koll. P. P.* 5. die Deputation, der Ausſchuß. DEPUTAT, a, *m.* deputowany, w powszechn. osoba z nadaną sobie na czas od wyższey zwierzchności władzą namieſtniczą. W Polszcze zaś szczególnie tak się nazywali sędziowie trybunału głównego, z ziem i woiewództw od wapółobywatelów wybrani. *Kras. Zb.* 1, 233. 1.) ein Deputirter, ein Abgeordneter, *Rs.* выборной; 2.) ein Obergerichtshofdeputirter. DEPUTOWAC *cz. ndk.*, wysyłać kogo z ramienia swego, zaſtępować się kim, einen deputiren, abordnen. Z supliką posłów deputuią. *Jabł. Ez.* 175.

DERA *ob.* Derha. DERBISZ *ob.* Derwisz. DERBSKO *ob.* Derpy. DERDAC *ob.* Dyrdać.

DEREŃ, - renia, *m.* krzew Ruſki abo Podolſki pierwszey wielkości; owoc rodzi na kształt małey oliwki, smaku podobnego iagodom Berberysowym. *Kluk. Rosl.* 2, 51. *cornus Linn.* Dereń Swidwa. *Jundz.* 138. der Cornelbaum cf. *Ger.* Dörnlein, Dierlein, Terling; (*Bh.* drjn *larix*); *Bh.* drjnka; *Vd.* drena, dren, drenovu drevu, (cf. *Vind.* dren z tarn, głóg); *Carn.* drin, drejn; *Slov.* drjnkowý ſtrom; *Cro.* drén, drenek; *Rg.* drjèn; *Dl.* drin; *Sla.* drinovina; *Bs.* dren, drin; *Rs.* дёренъ; (*Sr.* 1. wilki wówonc). Dereń zawiły. *Dar. Lot.* 5. DERENIAK, a, *m.* trunek na Podolu, robiony z iagod dereniowych; który gdy się wyſtoi, w smaku i kolorze podobny do wina Węgierſkiego. *Lad. Hſt. N.* 29. der Cornelwein; *Bh.* drjnka, drjnka. DERENIOWY, a, e, od derenia, Cornel-; (*Bh.* drjnowý *larignus*); *Cro.* drenov). Dereniowe drzewo, twarde, białe, zdatne na rękoieści. *Kluk. Rosl.* 2, 51. *Rg.* drjenovina; *Bs.* drenovina, drinovina, dernouina; *Cro.* drenovina). Czekaią cię u mnie ubogie dary, Wspienią się mlekiem dereniowe czary. *Tward. Daf.* 20. Dereniowe iagody. *Lad. Hſt. N.* 29. Cornelkirſchen; *Bh.* drjnky; *Rg.* drjegnina; *Bs.* dergnina, drrignina; *Vd.* drennulla, drenina, drenek, drenu sad; *Crn.* arlijze, arlishke). Dereniowy las *Rag.* drenoviscte. DERENIORODNY, a, e, *cornifer Cn. Th.* rodzący derenie, Cornelenzeugend; cf. *Crn.* Drinopojlje z *Tracya*, 2.) *Adrianopol*; *Cro.* Drenovo polye *Hadrianopolis*; *Crn.* Drinopojla *Thracus.*

DERESZ, DERESZAK, a, *m.*, DERESZEK, - szka, *m. zdrb.*, koń czarney abo czerwoney maści z pomieszaną sierścią białą, ein ſtichelhäriges (ſtickelhäriges) Pferd, ein Rappe oder Fuchs, mit einigen wenigen untermiſchten weißen Haaren an den Seiten. DERESZOWATY, DERESZKOWATY, a, e, iak deresz upſtrzony, ſtichelhaarig. *Tr. Bndtk.*

*DEREWACZ, a, *m.* Teraz wichry szturmowne derewaczem głuchym I tam i sam rzucaią, iako liſtem suchym. *Zimor. Siel.* 26.

DEREWNIA, DEREWNICTWO *ob.* Drewnia.

DERHA, DERA, y, ż., kilim, *naſtołka, deka, eine Decke z. B. Pferdedecke. Jak tylko konia ochędoży, derhą przykryć go powinien. *Kaw. Nar.* 16. W kulbaczeniu derha tak ma bydź złożona pod wyłok, aby iey mało co z pod kulbaki widać było. *ib.* 393. Okrywać kocami albo derami końſkiemi. *Wolszt.* 37. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, derhy. *Vol. Leg.* 4, 82. Aby konie zbytnie nie parowały, okrywaią się derami, osobliwie spracowane. *Kluk. Zw.* 1, 280. Konie po brzegach ſtoią w złotolitych derach. *Pot. Syl.* 198. Koń ſtoi iuż gotowy w złotolitey derze. *Pot. Arg.* 764. (w czaprаku). (*Ross.* дерюга, дерюжина, gatunek grubey materyi).

DERKACZ, a, *m.* ptak od głosu tak zwany, wielkością równy kuropatwie. *Lad. H. N.* 29. przepiórczy król. *Mącz.* chrościel, *rallus Linn.*, *crex Klein.* der Wachtelkönig, w kolorze podobny do przepiórki, w wieczor i w nocy uſtawicznie się odzywa. *Zool.* 245. *Rs.* дергачъ; *Crn.* derſkâsh; (cf. *Crn.* dèrkam z ślizgam, ślifuię; cf. *Vd.* derſkati, derkati, poderſkati, oderſkati z grześć, grzebać w piaſku). §. Po wsiach ćwiki dworſkie nowicyuszom i niebywalcom wyrządzaią psikusa, iż ich wyprawuią na derkacze, daiąc im karbik w ręce, po którym palcatem chrobocze, niewiadomie wyszedłszy w pole, iakoby derkacze wabił, osłoniwszy się płachtą. W tym zaczajone wygi wypadaią, nuż po owym zasłonionym, każdy pytkuie, gdzie dopadnie, drwiąc i szydząc z fryca. Ztąd sposoby mówienia liczne: posłał go na derkacza, t. i. wywiódł go w pole, naraził go na cóś niedobrego, gdzie mu skórę wygarbuią. Derkacze łowi, t. i. nie wie, co robi. Grał iuż derkacza, t. i. nie fryc, nie nowina mu to. Idzie dopiero na derkacze, t. i. dopiero to iego pierwsze pole, ledwo co zaczyna, zaprawnie się. Łowić mu ieszcze derkacze t. i. ieszcze mu potrzeba doświadczenia. Nie bywał na derkaczach, t. i. nie ma doświadczenia, nie bywalec, nie ćwik, fryc. Przedni myśliwiec na derkacze t. i. niczego nie świadom; próżno się chlubiący z tym, czego nie zna. *Oss. Wyr.* (cf. skoki przypiekać).

DEROGACYA, yi, ż. uwłoka, uyma, ubliżenie, naruszenie, die Schmälerung, Schwächung. *Jurid.* Derogacya nie znosi tak iak abrogacya dawnieyszego wyroku; ale przeciwnym po części lub w zupełności uſtanowieniem, słabi go i nadweręża. *Kras. Zb.* 1, 115. die Milderung eines Urtheils.

DERPY, - ów, *Torpatum*, miaſto Inflantſkie z biſkupem i akademią. *Lex. G.* 176. Derpt. *Dyk. G.* 1, 164. Derpſko. *Tr.* Dorpat in Liefland.

DERUS, a, *m.* zdzieracz, co drze, zdzierca, ein Schinder, der einem die Haut über die Ohren zieht, ein Placker; *Vd.* dertnik, omusnik, omusovez; (*Rs.* дерунъ gorzkie oſtre rzeczy, n. p. chrzan, pieprz i t. d.); b) *pass.* derus, odartus, ein Abgelumpter, Abgeriſſner *ob.* galgan.

DERWISZ, DERBISZ, a, *m.* Derwiszowie, t. i. ubodzy, odłączeni od świata, zakonnicy Tureccy. *Klok. Turk.* 170. *Mik. Obs.* 261. ein Türkiſcher Derwiſch, ein Mönch. *Fig. tr.* chudy derbisz, goły iak Turecki Swięty, chudeusz, chudy pacholek, ein armer Ritter, arm wie ein Bettler.

mönch, ein armer Teufel. Jam derwisz goły iak bizon, nie mam nic. *Teat.* 11, 64. On chudy derbisz, nie ma nic, zgłodniały iak i ia. *Trśb. S. M.* 79. Ten się dzisiay w sobolach odmie iak ropucha, A iutro goły derbisz, w garść ubogą chucha. *Zegl. Ad.* 72.

•DESABILKA, i, ż. z franc. negligée damski, ein Damen-negligée. Widziałem We Panią, byłaś w desabilkach atłasowych. *Teat.* 28, *b.* 68. *ob.* dezabilka.

•DESCENS, u, *m.* *Medic.* spadek n. p. główny. *Haur. St.* 407. zstok, od stoczenia się na dół, der Herabfluß der Feuchtigkeiten z. B. aus dem Kopfe.

•DESEN, DESSIN, u, *m.* z franc. model, sposób, układ, das Dessin, das Muster. Posadzki z marmuru białego i czarnego, w różne desenie, przyozdobione malowaniami. *N. Pam.* 9, 276.

DESKA, i, ż. DESZCZKA, Deszczułka, Deszczuleczka *zdrbn.*, (cf. tarcica, dranica, dyl) pilą wytarty z drzewa płat, znacznieyszey nad grubość szerokości, das Bret; *Slo* deska, prkno; *Morav.* deska; *Bh.* dka, dska, desstka, desstićka, prkno (*Bh.* desstka = klepka); *Sr.* 1. deska; *Crn.* dêská; *Hg.* deszka, dezka; *Dl.* dazka; *Rg.* dáska, zka, zhu, sctizza, dasctizza, scticisa; *Cro.* deszka, desska, daszka, deszchicza, ciska; *Sla.* dasko; *Bs.* daska, dącka, cka, dascciça; *Rs.* доскà, дскà, мecнúца, мёcб; *Ec.* мécб, мecнúца; cf. ciosać; *Gr.* δαιω, δαισω; cf. Niedrś. *et Suec.* disk Tisch; cf. *Ital.* desco); *Vd.* dila, dilla, diliza; *Sr.* 2. delá. Deska długa. *N. Pam.* 13, 39. Deskami pokładać, taflować, *Sr.* 1. deskuyu, zdeskuyu. Chce przynaymniey deskę z rozbitego ułapic okrętu. *Pot. Pocz.* 45. Ostatniey się deski uchwycił. *Tr.* (ostatniego środka, cf. brzytwy się tonący chwyci, er hat das äusserste Mittel ergriffen. O deskę tylko od zguby bydź. *Tr.* o włos, o palec, nur ein Haar breit vom Untergange, dem Verderben nahe. - Przewlekłby go przez deskę z chudy iak gont, iak szczepa, śledź, skóra a kości, dürre, wie ein Schindel, Haut und Knochen. - Z deski spaśdź, pod ławę, proby nie wytrzymać, von der Bank fallen, unter die Bank fallen, die Probe nicht aushalten, nicht bestehen. Gdyby herbów szlacheckich metryki pisano, Za co go, iaki, komu, od kogo nadano, Siłaby z deski spadło wymyślonych figli, Siłubyśmy szlachciców w parobki postrzygli. *Pot. Pocz.* 611. §. Deska do gniecenia ciasta, *Cn. Th.* die Beute, das Teigbret. §. Deski, Deszczki, okładki książek, die Schalen des Einbandes der Bücher. Od deski do deski księgę przeczytać = od końca do końca. *Cn. Ad.* 763. von einer Schale bis zur andern, von Anfang bis zu Ende, durch und durch. Biblią czternaście razy od deszczki do deszczki przeczytał. *Birk. Zam.* 26. Przewroć kroniki Polskie od deszczki do deszczki. *Orzech. Qu.* 11. Ma - li bydź exekucya, tedy musi bydź od deszczki do deszczki statutu. *Gorn. Dz.* 30. Umiał całą gramatykę od deszczki do deszczki. *Kraj. Pod.* 140. Wyliczył im od deszczki do deszczki ich wszystkie łotrowskie sprawy. *Biel. Kr.* 680, §. Grobowa deska, trunna, mary, grób, śmierć, das Leichenbret, der Sarg; das Grab; die Bahre, der Tod. Przodkowie nasi aż do grobowey dochowywali deski związków małżeńskich. *Mon.* 76, 802. Przedsięwzięli czołować się do deski grobowey. *Chrośc. Fars.* 38. Człowiek, gdy się nie nadziewa, Wpadnie w wieczor na deszczkę, choć po ranu śpiewa. *Rey Wiz.* 130 *b.*

Po małey chwili potém na desce iuż leży, Już co się mu kłaniało, precz od niego bieży. *Rey Wiz.* 53. Ty śmiesz mi mówić ieszcze, Rodryka na grobowey rozciągnąwszy desce. *Morszt.* 190. (zabiwszy go).

Pochodz: *deszczkowy*, *deszczułka*, *deszczuleczka*, *liczydełka*.

DESMAN, a, *m.* gatunek bobra, znayduiący się w Leponii i Rossyi północney, wielkości szczura. *Zool.* 342. eine Art kleiner Biber.

DESOLACYA *ob.* spustoszenie, DESOLOWAC pustoszyć.

DESPEKT, u, *m.* zelżywość, obelga, niecześć, pogarda, die Verunehrung, die Unehre. Na co cię bóg ieszcze trzyma? abyś gorszym był? abyś mu despekty i nieposłuszeństwa czynił? *Sk. Kaz.* 512. Despektu nie rad cierpiał. *Gwagn.* 670. Gdy kto gardzi urzędem, despekt czyniąc urzędowi .... *Petr. Pod.* 462. •DESPEKTOWAC *cz. ndk.*, zdespektować *dk.*, znieważać, zelżywać, einen verunehren. Pysznego serca ludzie tych despektuią i znieważaią, którzy się ich woli sprzeciwiaią. *Star. Ref.* 9.

DESPERACKI, a, ie, DESPERACKIE, DESPERACKO, DESPERATNIE, po DESPERACKU *adv.*, rozpaczywszy, rozpaczaiący, zwątpiwszy, pełen rozpaczy, desperat, verzweifelt. Był on melancholiczney a prawie desperackiey myśli. *Sk. Zyw.* 1, 360. DESPERACYA, yi, ż. zwątpienie, rozpacz, die Verzweiflung, Desperation. Do ostatniey mię przyprowadziła desperacyi. *Past. F.* 136. Desperacya, serca i siły dodaie. *Cn. Ad.* 155. DESPERAT, a, *m.* rozpaczeń, (cf. zuch), *Bh.* zaufalec), ein Verzweifelter, Desperater. Co za desperat zuchwały! *Jabł. Tel.* 264. Mam - liż dla przykrych zgryzot zostać desperatem, Na zawsze rozbrat z lubym uczyniwszy światem? *Zab.* 11, 120. Desperat; samby się zabił. *Haur. St.* 422. - Zuchwalec, śmiałek zuchwały, ein desperater, verwegner Frevler. Oyca miał nader złego i desperata, który nietylko odstąpił od boga; ale i własne swoie syny palił i zabiiał na ofiary Baalowi. *Sk. Zyw.* 2, 293. - *W rodz. żeńsk.* DESPERATKA, i, eine Verzweifelte. Z owey spokoyney i niewinney dziewczyny taką zrobił desperatkę. *Teat.* 21, 86. DESPEROWAC *intrans. ndk.*, zdesperować *dk.*, zrozpaczyć, zwątpić, verzweifeln. Podłych to dusz znakiem, w nieszczęściu desperować. *Teat.* 4, *b.* 145. My się rzniem sami, żeśmy zdesperowali. *Bardz. Luk.* 65.

DESPOTA, y, *m.*, DESPOT, DESZPOT, a, *m.* według etymologii Greckiey, pan, rządzca iedynowładny. *Kras. Zb.* 1, 234. der Herrscher. Serbscy książęta despotami się nazywali, a słówko despota po Polsku znaczy pan, po Słowiańsku •władyka. *Pim. Kam.* 344. (*ob.* władzca). Deszpot, tytuł hospodarski, der Hospodar der Moldau, Wallachey. Deszpot prawdziwy był wygnan od Wołochów, a na to mieysce przyięli Alexandra za hospodara swego. *Gwagn.* 110. *J. Kchan. Dz.* 32. *Gorn. Dz.* 161. Rossyański deszpot. *Krom.* 578. (*ob.* Czar). §. Despota, absolutny monarcha, samodzierca, samowładzca, iedynowładzca, der Despot, ein despotischer Regent. Król nasz nie despotą, ale oycem i głową narodu bydź powinien. *Gaz. Nar.* 1, 170. •DESPOTSTWO, a, *n.* hospodarstwo, panowanie hospodarskie, die Hospodarwürde. Turcy mu despotstwo wracali. *Stryik. Turk. K.* 3.

DESPOTYCZNOSC, ści, ż., DESPOTYZM, u, *m.* despotyczne panowanie, absolutność, samodzierztwo, der Despotismus, despotisches Herrschen. Despotyzm, rząd iedynie na woli panuiącego zasadzony. *Kras. Zb.* 1, 234. Despotyczność katy otoczona, do nóg iednego sobie równych kuie. *Mon.* 68, 170. DESPOTYCZNY, a, e, DESPOTYCZNIE *adv.*, samodzierczy, samowładny, despotisch, unumschränkt. Rząd despotyczny albo samowładny, gdy naywyższa władza, żadnemi nie określona prawami, od iedney panuiącego zawisła woli. *Wyrw. G.* 113.

DESSAWA, y, ż. miasto w Anhaltskim. *Dyk. G.* 1, 134. Dessau im Fürstenthum Anhalt, nomen urbis derivat a verbo *dąsać* się, *Frenzel in Westphal. Monum.* 2, 2414. *quasi urbs stomachantium*, Zornburg. DESSAWCZYK, a, *m.* z Dessawy rodowity, ein Dessauer. DESSAWSKI, a, ie, od Dessawy, Dessauisch.

•DESSER. *Xiądz.* 78. *ob.* Wety. DESTYLACYA, DESTYLOWAC *ob.* Dystylować.

DESZCZ, a, *vel* u, •DEZDZ, *G.* dżdża, *vel* dżdżu, *Dat.* deszczowi, •dżdżowi, *Instr.* deszczem, •dżdżem, *Plur.* deszcze, •dżdże, der Regen. DESZCZYK *zdrbn.*, *Slo.* dešť, deždž; *Bh.* déšť, mokrota, prška, pršenice, plískenice; *Bs.* dasg, dasgd, kiscja; *Sr.* 1. deischcj, deischcjik, dejcj; *Sr.* 2. deischcj; *Vd.* dosh, dish, dishei; *Crn.* dèsh, shja; *Hung.* eső; *Cro.* désgy, godina; *Dl.* dashgy, godina; *Sla.* kissa, kisha; *Rs.* дóждь, дождикъ, дожжичекъ; (cf. *Gr.* δεύω *madefacio*, *Gr.* δευσις *rigatio*; *Syr.* נתו *effudit*). Mówimy w drugim przypadku *deszczu* lub *dżdżu*, bo też w starych księgach dwoiako pisano znayduiemy to słowo *deszcz* lub *deżdż*. *Apoc. Gr.* 2, *p.* 244. Gdy wapory (wysiewy) w chmurach, zebrane w krople do nas padaią, iest deszcz. *Kluk. Rosl.* 3, 88. *Hub. Wst.* 160. Bogini deszczu *Crn.* Marna). Deszcz drobny pruszący *Bh.* prš; *Ger.* Staubregen (cf. pryskać). Deszcz drobny pada, mży *Bh.* prší, prším, -eti, pršiwati; *Crn.* pershy, es rieselt. Deszcz pada, deszcz idzie, dżdży, es regnet, *Vd.* dèsh hodi, dish gre, disheti, dishuvati, dishuje; *Cro.* desgyi; *Sr.* 2. še hiſch, še padasch; *Sla.* kisha pada). Przez wszystkie lato ustawicznie deszcz szedł. *Biel. Kr.* 80. Dżdże ustawicznie szły przez całe lato. *ib.* 369. Deszcz bije *ob.* Bić). Mały deszcz bywa z wielkiey chmury. *Zabł. Amf.* 76. (*oppos.* z małey chmury wielki deszcz, *ob.* chmura). Idzie deszcz, iako cebrem lał. *Mącz.* Na wiosnę ceber deszczu, łyżka błota; na iesień łyżka deszczu, ceber błota. *Oss. Wyr.* Deszcz iak z konewki się leie. *Tr.* Błoto było, i bardzo ślizko od dżdża. *Biel. Kr.* 579. dla deżdżów. *Budn. Exdr.* 10, 9. Dżdża pragną trawy, żeby orzeźwiały, Dżdża pragną ziołka, które czczość wysila. *Kras. W. Ch.* 35. Ja tego iak kania dżdżu a ieleń źrzódła pragnę. *Teat.* 24, *b*, 48. *ob.* kania. Kto iest dżdżu oyciec? *Budn. Job.* 38, 28. Błogosławcie wszelki dżdżu i roso Panu! *W. Dan.* 3, 64. – Deszcz wielki nawalny, lunący, nawalnica, ein Platzregen. Deszcz •przewalny. 1 *Leop. Zachar.* 10, 1. *Rs.* ливень; *Crn.* plóha (*ob.* pluta); *Sr.* 1. bliveneza. Deszcze ciągłe, *Vd.* dishouje, dishuvanje, dishoje; *Crn.* deshévje; anhaltende Regengüsse. Deszcz z śniegiem, *Bs.* susnisgiça). Deszczem omoczyć, beregnen, *Ec.* одождити, одождю, дождь низпустити, s •odeszczyć, •odżdżyć).

Sr. 1. pšiperscham *appluo*; *Vd.* skusdishuvati *perpluere* •przedeszczyć, •przedżdżyć); *Cro.* nadosgyen *impluitus*; *Sr.* 1. pobeschcji *perpluit*). – Po deszczu, w deszczu, w deszcz, pod czas deszczu, im Regen. Po deszczu, po ustaniu deszczu, nach dem Regen. J ptaszek, kiedy po dżdżu, każdy głośniey śpiewa. *Rey Wiz.* 55. Po deszczu zawsze zwykła bydź pogoda. *Past. F.* 254. (cf. po woynie bywa pokoy). – Dla deszcza, od deszcza, vor dem Regen, gegen den Regen. Gdy iedziesz w drogę, ano piecze słońce, Nie chroń się dla dżdża wziąć sobie opończe. *Rys. Ad.* 15. – Na deszcz, znakiem na deszcz, znamionuie deszcz, das bedeutet Regen. Gdy się po mieszkaniach dymy włoczą, na deszcz. *Haur. Sk.* 103. – Z deszcza pod rynę s poprawił sobie z pieca na łeb, aus dem Regen in die Traufe kommen; *Slo.* trefil sam s kisa na palicu. Trafiły tedy z deszcza pod rynę niebogie. *Zab.* 13, 279. *Treb. Zimor. Siel.* 236. *Pot. Pocz.* 454. Od zazdrosnego pana przystałeś do zazdrosney pani, to tak właśnie, iak z deszczu pod rynę. *Teat.* 52, *d.* 74. Ze dżdżu idziesz pod rynę; śmierci szukasz panie! *Pot. Zac.* 28. Ze dżdżu pod rynę ustąpić, t. i. z małego nieszczęścia w większe upaśdź. *Mącz.* – Jak deszcz, dżdżem padać z licznie, wie Regentropfen, häufig. Jak deszcz padali, licznie zginęli *Cn. Ad.* 289. Dziś policzki dżdżem spadaią, *Teat.* 20, *b.* 215. heute regnet es Ohrfeigen. §. *Fig.* Hoynym deszczem swoie oko moczy. *Bardz. Tr.* 90. Thränenguß, Thränenstrom. Żałuiąc Pompeia puszczaią deszcz hoyny z oczu. *Bardz. Luk.* 134.

Pochodz: *deszczonośny*, *deszczorodny*, *deszczowy*, *deszczyć*, *dżdżyć*, *odedżdżyć*, *deszczyk*, *dżdżowy*, *dżdżownica*, *dżdżysty*.

DESZCZKA, i, ż., *zdrbn. rzeczown.* Deska, das Brettchen; *Bh* déšťka; *Slo.* dešťička; *Hung.* deszkátska; *Sla.* dascsica; *Cro.* dëschicza; *Rs.* досéчка, мелница, мёсъ; *Sr.* 2. brika, belzizka. Na bokach każdey deszczki dwoie fugowania będzie, przez które deszczka z deszczką się spoi. 3 *Leop. Exod.* 26, 17. Do grobowey deszczki wierność ci moię dochowam. *Teat.* 28, 14. (do śmierci, do trumny *ob.* Deska). Od deszczki do deszczki *ob.* Deska. DESZCZKOWY, a, e, z deszczek, z desek, Bretter s, Brettchen s, Bret s; *Eccl.* месóный; *Vind.* dilast, diln). Lepsza iest żywność uboga pod przykryciem deszczkowym, niźli hoyne gody w gościnie bez domu. 1 *Leop. Syr.* 29, 29. (pod dachem podłym. *Bibl. Gd.*). *Rs.* месовый лѣсъ, drzewo na deszczki zdatne. (*Ross.* дощанникъ skrzynia deszczkowa; hebel deszczkowy.

DESZCZONOSNY, DESZCZONOSY, a, e, dżdżonośny, przynoszący deszcze, Regenbringend; *Rg.* daxdonosan). Deszczonosa w rozliczne się stroi farby tęcza. *Bardz. Tr.* 360. DESZCZORODNY, DESZCZORODY, a, e, deszcze rodzący, Regenerzeugend. Smutney iesieni szczątek deszczorody. *Zab.* 6, 331. DESZCZOWY, a, e, dżdżowy, od deszcza, Regen s; *Bh. et Slo.* dešťowý; *Sr.* 1. dejcjowé, dejcjowné; *Cro.* dëszgyën; *Rs.* дождéвый, дождéвный, дожжéвый, дощáный, дощáтый (cf. дощáнъ, дщанъ stągiew). Deszczowa woda, dżdżownica *Cro.* desgyevina; *Vd.* dishouniza, deshouniza, kap, striesheuza). Deszczowy dół *Ross.* вымоина). Deszczowa glista, dżdżownica, *Vd.* dishni

sherv, dishonnik). Deszczowy ptak, DESZCZOWNIK, *Gall.* pluvier; *Lat. pardalus pluvialis. Trotz.* 2, 4409.

DESZCZUŁKA, DESZCZUŁECZKA, i, *ż., zdrbn. rzeczown.* deſka, deszczka, ein ganz feines Bretchen. Uſtrugać deszczułeczki. *Perz. Cyr.* 5, 20. *Bs.* dasccica; *Rs.* дощечка; *Ec.* месничка; *Bh.* toppnka.

•DESZCZYC *niiak. ndk.*, (cf. dżdżyć) deszczem spadać, herab regnen, wie Regen herabfallen. Rozpłakali się dumaiąc nad sobą, A z oczu łzy im deszczą z serdeczną żałobą. *Przyb. Milt* 298. DESZCZYK, a, *m., zdrbn rzeczown.* deszcz, ein kleiner Regen; *Bh.* deſſtjček; *Rg.* daxdiz; *Sr.* 1. deiſchczik; *Sr.* 2. deiſchczik; *Rs.* дождикъ, дожжичекъ. Pamiętay tylko pilnie, co się dzieie Wprzód deszczyk mały, a potym się leie. *Bratk. X.* Złoty deszczyk, (pożyteczny na rok). *Fig.* Skropi nieraz to prochy deszczyk łez rzęsisty. *Przyb. Ab.* 221. •DESZCZYSTY *ob.* Dżdżysty.

•DESZPOT *ob.* Despot.

DETERMINACYA, yi, *ż.* przytomna śmiałość, die Entſchloſſenheit; *Rs.* рѣшимельность. Brak determinacyi *Rs.* нерѣшимость, die Unentſchloſſenheit. §. Przedsięwzięcie czego, poſtanowienie czego u siebie, myślenie czego, umysł, der gefaßte Entſchluß, der Beſchluß; *Rg.* odluka). Dziś od nich determinacyi proszą, komu uczynią preferencyą. *Teat.* 19, *b.* 37. DETERMINOWAC kogo *cz. ndk.*, przywodzić do iakiey decyzyi, do iakiego u siebie poſtanowienia, einen determiniren, wozu beſtimmen. DETERMINOWAC się *zaimk.*, rezolwować się, poſtanowić u siebie, przedsiębrać, ſich wozu entſchließen. Determinował się oddalić z tego kraiu. *Sk. Zyw.* 2, 144. DETERMINOWANY, ma to samo znaczyć, co odważny i śmiały; lecz dziś znaczy raczéy, że kto gotów odważyć się na cnoty i niecnoty, wedle interessu. *Jeż. Wyr.* odważony na co, poſtanowiony, determinirt, entſchloſſen, beſtimmt; *Rs.* рѣшительный, смѣлый, смѣлъ; *oppos.* нерѣшимый.

DĘTKA, i, *ż.* rzecz iaka czcza wewnątrz swoiey powierzchności, która się dmuchem nadyma, n. p. bańka, etwas innerlich Hohles, hohl Aufgeblaſenes, eine Blaſe, Waſſerblaſe, Seifenblaſe u. ſ. w.; *Rs.* дутикъ, дутышъ. Czy widziałeś to bańki na wodzie, to z piany Dętki, gdy strumień pędzi powodzią wezbrany? *Min. Ryt.* 1, 293. §. Perła robiona, dla różnicy od prawdziwéy, eine Glasperle, falſche aus Glas geblaſene Perle. Dętki, perełki szklane różnego kształtu i koloru, które przy hutach paciorniki z rurek szklanych przy kagankach robią. *Mag. Mscr.* Jubiler mieć powinien pilne oko, aby zamiast pereł nie kupił dętki. *Bals. Sw.* 2, 72. Kramarze perłami dętki sowią, rubinami szkiełka. *Pot. Pocz.* 406. DĘTOSC, ści, *ż.* wklęsłość, wypukłość nadęta, eine aufgeblaſne Höhlung, eine Höhlung, Wölbung; *Bh.* dutoſt. Płuca zawarte są w dętości piersi między żebrami rozciągaiącey się. *Zool.* 17. DĘTY, a, e, *imiesł. słowa* dąć, geblaſen; *Bh.* dutý; (cf. *Ger.* Düte). Dęte inſtrumenta, czcze wewnątrz, które za dmuchnieniem głos wydaią, Blaſeinſtrumente. Flety, trąby, waltornie, piszczele, surmy, puzany, szałamaie, dudy, są inſtrumenta dęte. Muzyka dęta *ob.* piszczelna muzyka. §. Dęty, wydęty, wydrożony, czczy, piszczałkowaty, hohl, ausgehöhlt. Cymbały dęte. *Zimor. Siel.* 174. Żyła dęta, *vena cava*, szerokim otworem do prawey serca komorki krew zewsząd odnosi. *Zool. Nar.* 8. *Kluk. Zw.* 1, 33. die Hohlader. Łodyga dęta, *fiſtulosa*, iak u traw. *Bot.* 39. Ręka dęte nogi. *Otw. Ow.* 622. Kiy dęty abo wydrożony, w którym miecz bywa. *Mącz.* - Dęta robota, wypukła, Hohlarbeit.

DEUTERONOMIUM, piąte księgi Moyżeszowe, *Rs.* второзаконіе, das fünfte Buch Moſis.

DEWOCYA, yi, *ż.* nabożna bogomyślność, nabożność, die Devotion, Andächtigkeit, andächtige Betrachtung. Ma mężа ślepego na dewocyi w Częstochowie. *Teat.* 22, *b.* 4. U Franciszkanów na dewocyi siedzi. *ib.* 28, 53. DEWOT, a, *m.* nabożniś, świętoszek, liziobrazek, dławipaciorz, ein Andächtler. DEWOTKA, i, *ż.* nabożnisia, święcica, świętoszka, die Andächtlerinn, Betſchweſter; *Vd.* sveta peta). Póydę do dewotek, bowiem tak więc zowią Swięte one dziewice i wdowy. *Opal. Sat.* 48. Dewótce służebnica w czymsiś przewiniła, Właśnie na ten czas, kiedy pacierze kończyła . . . . *Kras. Bay* 66. Metressa, na starość dewotką. *Zab.* 13, 250. *Nar.* Furt ztąd, o święte bezbożne dewotki! *Jabł. Fz.* 135. Oy dewotki od wódki, nie zaczynaycie modlitwy, z wzdychaniem na gorzki bul bul bul bul! *Mon.* 73, 200. (cf. bul! cf. ból). DEWOTNY, a, e, nabożniczy, devot. *Bndtk.*

DEZABILKA, i, *ż.* Franc. negliże, das Negligée. Wdziey dezabilkę. *Teat.* 31, *b.* 93. *ob. desabilka.*

DEZDZ *ob.* Deszcz.

•DEZERTATY, - ów, dobra odbieżałe, odbieżalizna, in Stich gelaſſene Güter. *Tr.* DEZERTOR, a, *m.* właściwie woyskowy zbieg, potym ogólniey zmiennik, odstępca, der Deſerteur. *pr. et fig.* Zawstydzi się ów podły dezertor moiey siostry. *Boh. Kom.* 4, 187.

DEZOBLIZANTKA, i, *ż.* kareta na iednę osobę, n. p. doktorska, eine Kutſche für eine Perſon. Ja sobie tu karetkę dezobliżantkę na iednę osobę upatrzyłem. *Mon.* 74, 367.

D I.

DJABEŁ, DJABOŁ, - bła, *m.* •DYABEL *Rey Zw.* 67. czart, bies, szatan, zły duch, czarny anioł (czarny bóg), Czarny, (cf. wróg, arcywróg, Pan Piórkowski, Mazur, Niemiaszek (cf. *Ger.* der Deutſcher, der Deuker, cf. die Schweden), pokusa, latawiec, mara, marchołt, matołka, licho, kat, kaduk, choroba, nieszczęście, boruta, ćma, wciornaſtek (cf. *Ger.* der Tauſend) •jabłko, djachel, djasek, djaszek, didko), der Teufel, der Schwarze, u. ſ. w.; *Bh. et Slo.* ďabel, ďaś, obluda, zły duch, ďjſtrach, rarach, raraſſek (cf. raróg); *Sor.* 1. djabol, dyabow; *Rg.* djaval, hudòba (cf. chudoba, chudy; *e contr. vero apud Persas, Tatar. etc.* chuda, chytya *Deus* cf. Gott, gut), vragh, sotôna, nâpaſt, ſtrascnosilnik hudobſki, neciſti duh, duh zli, napasnik, zarni duh; *Cro.* djaval, vrag, vrak, szotona, hudich, napasztnik, szumrak, malik, ſkrapecz, złódi, paklenik; *Dl.* diaval; *Bs.* diavao, sotona, vrág, pogan, hudoba; *Crn.* hudizh, hudoba, slodi, sludi, slomk, slumk, vrâg, pès, rarashk; *Vd.* saton, poshtalenz, slumek, supernik, vrashnik, hudizh, sludei, sludei vrag; *Sla.* vrâg; *Rs.* діаволъ, сатана, чертъ, бесъ, нечистой; *Ec.* діаволъ, злонача́лникъ, міродержитель, вседу-

nábelń; *Gr. Lat.* διαβολος; *Turc.* diofs; *Pers.* diuw). Djabół etymologicznie z Greck., potwarca, obmawiacz. *Eraz. Jęz. T.* 6. *Kras. Zb.* 1, 235. Którzy się zwali aniołami przedtym, przez grzéch djabłami zoſtali. *Kul. Her.* 62. Kto czyni grzech, ten ze djabła ieſt; bo djabeł od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 7. – *Prov. Phras.* Gorszy od djabła. *Teat.* 55, *d.* 18. Brzydka, iak djabół z piekła. *ib.* 30, 36. Nie tak szpetny djabeł, iak go malują. *Rys. Ad.* 48. (gorzey rzecz wyſtawuią, iak ieſt). Straszniejszy djabół w farbach, niż w saméy iſtocie. *Zab.* 11, 388. (nie każdy kąsa, co wąsami trząsa). Nie maluy djabła na ścienie, być się nie przyśnił. *Rys. Ad.* 39. (nie budź licha; psa nie drażniy; nie wyciągay wilka z lasa; nie igray z ogniem, nie żartuy). Bogu służ, a djabła nie gnieway. *Rys. Ad.* 3. *Teat.* 22, *b.* 111. (dogadzay każdemu). Djabłu dwie świeczki, bogu iedna. (złemu więcey nadſkakuią). Ni bogu święczki, ni djabłu ożoga. *Pot, Jow.* 188. do niczego, ni śmierdzi, ni pachnie (*ob.* ożog). Djabół nie śpi. *Archel.* 2, 37. (zawsze się ſtrzeż, przygoda za pasem, zawsze coś knuie, warzy). Gdzie djabeł nie może, tem babę pośle, *Budn. Ap.* 3. (*ob.* baba). Djabeł raz barankiem, drugi raz wilkiem. *Biał. Poſt.* 245. (gdzie nie ſtaie wilczey ſkóry, tam lisiey nadſtawia; gdzie nie przeſkoczy, tam podłazi). *Prov. Vd.* kader hudizh je biu boun, je biu brumnoſti veſa poun; kumei je on zdrau poſtau, je kak' prei hudizh oſtau z Kiedy djabół był chory, był wszelkiey nabożności pełen; skóro zdrów zoſtał, iak pierwey djabłem był. (cf. wilcza pokora). Wie djabół djabła. *Bratk. D. b.* (kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca; zna swóy swego). Trafił djabół na poganina. *Rys. Ad.* 67. (swóy, na swego). Djabła na djabła wsadził. *Teat.* 18, *b.* 15. (klin klinem wybił cf. trafiła kosa na kamień). Nie ma djabeł cząſtki w raiu. *Sk. Dz.* 577. (nie licz go do poczciwych; nie tu go szukay; nie tu on doma; nie tu mieszka, nie z tego cechu, Saul unter den Propheten). Potrzebny, iak djabeł w Częſtochowie. *Zabł. Zbb.* 41. *Teat.* 32, *b.* 88. (iak Piłat w kredzie; piąte koło, *Vd.* taku trebi, kaker tern v'peti). Djabła się nie boi, kto przy krzyżu ſtoi. *Zegl. Ad.* 54. (cnota puklerz; cnotliwy bezpieczny). Przy kościele ma djabół kaplicę. *Rys. Ad.* 16. (złe wszędzie się nęci). Milczał, iak zaklęty djabeł. *Teat.* 11, *b.* 60. Djabół rogaty. *Teat.* 43, *c.* 84. rozsochaty. – Djabeł Wenecki; bądź od maszkar zapuſtnych Weneckich; bądź to, co Karteziańſkie djabły, (o których niżey), że po wsiach kupuią się od Włoſkich kramarzów. *Oss. Wyr.* Różno djabła maluią. *Pot. Arg.* 742. (w Polszcze w Niemieckim ſtroiu; w Niemczech w czarney barwie, we Włoszech w ogniſtey, Murzyni w białey). – *Dicter.* Djabół nie chciał bydź kucharzem, furmanem, mamką; ale młynarſkim wieprzem, urzędniczym koniem i księżą kucharką. *Rys. Ad* 11. Doktor kiedy uléczy, dobry iak bóg; kiedy się nadgrody upomina, zły iak djabół. *Rys. Ad.* 35. Djabeł w swey poſtaci, książka Jana *Bohomolca* przeciw zabobonom, dała powód do wielu sposobów mówienia: n. p. Chwała bogu, że teraz na swey mocy traci, Skoro z druku wyleciał *djabeł w swéy poſtaci. Zab.* 16, 154. – *Variae phras.* djabłu duszę oddał. *Jabł. Ez.* 160. (bezsumienny). Tłucze się iak djabeł po piekle. *Oss. Wyr.* (iak Marek; niespokoyny). Jak djabeł na dobrą duszę, na bogatych paniczów czatuie. *Teat.* 7, *c.* 19. – *Transl.* W tym piśmie djabeł mieszka. *Sk. Dz.* 829. (niebezpieczne, łapka na sumnienie). Djabół to własny, i na puſtkach zwady znaydzie. *Birk. Zb. D. b.* Siedzi pod figurą, a djabła ma za ſkórą (świętoszek i obłudnik). To ieſt cały djabeł ten chłopiec. *Teat.* 17, 38. (przebiegły). Djabeł, nie koń; wziął na kieł! *Teat.* 17, *b.* 24. (iſtny djabeł, niepoczciwy, zły iak djabeł). W ſtarym piecu djabeł pali. *Teat.* 8, 58. (pokusa na ſtarych *cf.* im kot ſtarszy). Czy się w to djabeł wplątał. *Teat.* 43, *b.* 79. (nieszczęściem się nie udało). Djabli mię w ten dom wnieśli! *Teat.* 30, *b.* 140. Wciornaścy mię djabli tu wnieśli. *ib.* 142. (nieszczęście, kaci, kaduk, choroba). Koniecznie mi pieniędzy potrzeba, żeby djabeł na djable, ia ie muszę mieć. *Teat.* 22, 40. żeby djabeł na djable ſtanął. *ib.* 22, *b.* 77. (żeby iak naytrudniey przychodziło; niech kosztuie co chce). I djabłu ią z gardła wydrę. *Mącz.* (by też naysroższemu, samey śmierci ią wydrę). Chodzą iak Iwi, snadźby się mogli i z djabły łamać. *Rey Zw.* 185, *b.* (i z smokami, z dziewięćsiłami). Co djabeł zgubi, to my znaydziem. *Rys. Ad.* 6. (zgoła nic). Mówić, co djabeł każe. *Mącz.* (wszyſtko złe; oſtatecznemi słowami kogo wybuzować). Djabeł go chyba dogoni. *Teat.* 10, 82. (żaden człowiek). O nim djabeł nie wiedział, gdzie się podział. *Teat.* 30, 56. (zgoła nikt, nawet i djabeł nie, cf. kat go wie, kaduk go wie, cf. bog wie). Ma djabła, który mu o wszyſtkim donosi. *Teat.* 25, *c.* 59. Musi mieć djabła w sobie, *ib.* 20, *b.* 190. (przyrodzonym trybem to się dziać nie może cf. inkluz; es geht nicht mit rechten Dingen zu). Ma djabła w nosie. *Dwor. E.* 2. (węchu tęgiego, szczwany, kuty, szpakami karmiony, kos). Jak przed djabłem ucieka przedemną. *Teat.* 21, 107. (ſtroni iak od zgniłego psa). Jak djabła tego cierpieć nie mogę. *Teat.* 30, 55. Dadź we djabły, porzucić do djabła, oddadź djabłu, zum Henker fahren laſſen. Dayże we djabły te sprosne wykłady pisma. *W. Poſt. IV.* 355. Nie mogąc dłużey wytrwać, chce wszyſtko dadź we djabły. *Gorn. Dw.* 321. – Ki djabeł, iaki djabeł, iakiż djabeł, kto, któż, welcher Teufel, wer Teufel. Kiż djabeł znowu go tu niesie! *Bardz. Tr.* 29. Coś to? czy ki djabeł mię zaślepił? *Tręb. S. M.* 109. Ki djabeł za cię ręczył? *Cn. Th.* (nie ręczyłem, nikt nie ręczył). – *Similiter.* Djabół tobie do tego, *quid tua id refert? Mącz.* (co ci do tego? bynaymniey, wcale nic cf. Kat). A mnie djabli do tego, co teraz we Francyi . . . *Gaz. Nar.* 1, 16. – *Interject.* Djabła! u djabła! beym T . . . Lecz djabła prawda, próżnom na to oſtrzył zęby. *Teat.* 43, 3. (zaiſte, nic pewnieyszego). A to co? u djabła! *Mon.* 74, 359. – *Aduerbialiter* iak diabeł z mocno, tęgo, potężnie, wie der Teufel, verteufelt, teufeliſch. Kochają, iak wszyscy djabli, aliàs mocno. *Teat.* 6, 53. Smierdzi, iak sto djabłów. *Zab.* 13, 64. Za djabła, za djabły, ze djabły, po djable, z po djabelnemu, djabelnie, za katy, teufeliſch, ganz verteufelt. Po djable nas uczcił, źle nas uczeſtował, *male nos tractauit. Mącz.* Uderzenia w głowę, są za djabły niebezpieczne. *Teat.* 30, *c.* 91. Za djabła, za djabły go zażył chytrze, gracko, z mańki. *Oss. Wyr.* Za djabły mu tém dopiekę. *Zab.* 15, 191. (haniebnie, kaducznie). Szkolny Muz pokarm ze djabły

niesyty. *Teat.* 43, *b.* 42. – *Aliter* za djabła, po djable, po djable, djabół po tém, djabłu się godzi, djabła warte, na nic, nic nie warte, **das taugt den T . . .**, **das iſt den Henker werth.** Djabół po łyżce, kiedy niema co ieść. *Dzwon. Stat. A.* 3. Djabół po cnocie, kiedy pilniéy kożucha na zimę. *Dwor. D.* 2. Kiedy niema czym płynąć, po djabła mi wiosła! *Zabł. Amf.* 4. To djabła warto. *Teat.* 7, *d.* 11. Gładkość bez cnoty ſtoi za djabła. *Papr. Przy. B.* 3. Żołnierze tacy djabłu się godzą. *Rak. Pob. B.* 2. Rycerz, iak się iął sierpa, tak wszyſtko po djable. *Pot. Pocz.* 29. (źle, nic nie warte, nic potém, **iſt alles beym T . . .**). W tym przeklętym mieyscu, wszyſtko idzie po djable. *Teat.* 11, *b.* 94. Po djable sprawa. *ib.* 22, *b.* 56. (djabelſka, fatalna). Co nagle, to po djable. *Teat.* 29, *c.* 69. (co nagle, to źle. *Zegl. Ad.* 42.). – *Interrog.* Za djabła to mam robić? po kiego djabła? z czemu, na co? nie ma przyczyny! – *Aliter* z djabłem, za pomorą djabelną, czarami, czarnoksięzko, nieludzko, **mit Hülfe des T . . .** Z djabłem owo ogromne zamczyſko musiał był zbudować, kto go założył. *Oss. Wyr.* – *Imprec.* Klnie i djabłom oddaie. *Jabł. Ez.* 184. Począł na nich djabłami rzucać. *Nar. Chod.* 1, 147. Gdy nie pożyczy, ſto djabłów mu liczy. *Dzwon. B.* 2. – *Imprecat.* Porwono djablu! *Mat. z. Pod. A.* 2. (cf. porwon). Zeby go djabli porwali! *Teat.* 52, *c.* 26. Niech cię tam djabli wezmą. *Teat.* 55, *b.* 7. Zjedźże djabła! *ib.* 30, *c.* 49. Boday cię djabeł miał z takim uporem! *Teat.* 33, *c.* 33. Ale do wszyſtkich djabłów słuchay! *Teat.* 24, *c.* 76. Idź do regiment djabłów! *ib.* 10, *c.* 46. (*Vd.* jidi pesizi v'rit). U trzyſta djabłów. *Teat.* 22, 24. milion djabłów. *ib.* 33, *c.* 17. ſto djabłów, ſto kroć djabłów, ſto tysięcy, ſto kroć million, kroć set, ćmę djabłów, sworę, kopę, beczkę djabłów, wściornaſtcy djabli. *Germani non incipiunt imprecari a* ſto djabłów, *sed ſtatim a* tysiąc. – *Ellipt. omisso Subſt.* U million kroć ſto tysięcy, cóż to! *Teat.* 30, 35. – §. II. Djabli Karteziusza, Weneckie pół djable, nurki, osobki szklanne, podnurzaiące się. *Hub. Wſt.* 202. **Cartheſianiſche Teufelchen, Täucherchen.** DJABELEK, – łka, *m. zdrbn.* pokuſka, czasem dziecko trefniś, figlarczyk, szczebiotek zabawny, **ein kleiner Teufel, ein Teufelchen.** *Cro.* vrâsich. *pr. et tr.* A ta Anielka, ten kręcony djabełek, zwaliła mię kością w łeb, aż mi guz nabiegł. *Teat.* 22, *b.* 55. DJABELNY, a, e, DJABELNIE *adv.*, DJABELSKI, a, ie, DJABELSKO, po djabelſku, *adv.*, DJABLI, a, e, DJABLE *adv.*, od djabła, **Teufels**; *Bh. et Slo.* ďabelſký; *Sr.* r. **dyabowſki**; *Rs.* дїáвольскїй, дїáволь; *Cro.* vrasji; *Rg.* hudobſki, hudôbni, djavaoſki, djavogli, vraxij, sotonſki; *Bs.* diavaoſki, vragji, hudobni: *Vd.* satanſki, poshtalenſki, vrashji, hudishou, hud.zhen, slodejou, slomikou). Króleſtwo djabelſkie burzą, a proporce Chryſtusowe rozpościerają. *Birk. Dom.* 41. Szaleństwo djabelſkie, abo demonomania. *Krup.* 5, 616. Cała rzesza djabła. *Przyb. Ab.* 147. Wyrwał nas z djabłey mocy. *Pieśń. Kat.* 82. Djabelſkie gówno *ob.* Czartowſkie łayno, *assa foetida.* – Musztarda djabła, maść z czosnku na parchy. *Dyk. Med.* 1, 635. §. *Fig. tr.* Kaduczny, nieżwyczayny, nadzwyczayny, **vertenfelt, teufliſch, ganz außerordentlich.** U tych fornalów mina djabła. *Teat.* 3, 76. (straszna, lwia). Djabelnego mu napędziłem ſtrachu. *Teat.* 5, *c.* 58. Strzelam djabelnie, dlatego wszyscy mnie się boią. *ib.* 29, 24. Djabelſki człowiek (przebieglec, kuty na cztery nogi, kaduczny łeb; do wszyſtkiego). Tu trzeba djabelnego obrotu. *Teat.* 43, *c.* 17. *Wyb.* Djable się wykręcał. *ib.* 28, *b.* 8. (zręcznie, sztucznie cf. sianem). Djabelſkie szczęście ma, iż go wszyſtkie białegłowy miłuią. *Gorn. Dw.* 304. (nadzwyczayne, opętane, niepoięte). Djabelnie się w niey zakochał. *Teat.* 30, *c.* 84. (za katy, bez przykładu). Djabelna to sprawa z iurem. *Teat.* 1, *b.* 10. (fatalna, niebespieczna). Ta We Pani sprawa djabełnie źle póydzie. *ib.* 9, 30. A to djabelna rzecz, że iak człowiek raz umrze, iuż więcéy nie wſtanie. *ib.* 15, 36. Takie żądanie djabelnie drogo mogłoby mnie kosztować. *Teat.* 30, *b.* 83. DJABELSTWO, a, *n.* rzeczy, sprawy, ſkutki djabelſkie, **Teufelswerk, Teufeley**; *Boh.* ďabelſtwí; *Sor.* 1. dyabliſto; *Ross.* дьявольщина; *Vind.* hudizhnia, hudizhnoſt, slodeinoſt, hudirjoſt; *Cro.* vragulia; *Dl.* opachina; (*Ec.* дїáволсмво, оболтáнїе з potwarz; дїáволсмвую, *Gr.* διαβάλλω, potwarzam). Kółtuny częſtokroć tak okrutne są, iż pospólſtwo widząc ie, za djabelſtwo ma. *Krup.* 5, 618. Zbory te bałwochwalſtwem i djabelſtwem śmierdzą. *Birk. Ex. B.* 5. Djabelſtwo, nielada wykręt, matactwo, cygańſtwo niepospolite, **ein Teufelsſtuff.** W tym wszyſtkiem ieſt iakieś niepowszednie djabelſtwo. *Oss. Wyr.* §. *Collect.* djabelſtwo z djabły, ogół djabłów, czartów, **die Teufel.** Narody te dzieci swoie ofiarowały djabelſtwu. *J. Kchan. Ps.* 160. Zabieżeli Jezusowi dwoy, maiąc djabelſtwo. *Leop. Math.* 8, 28. (opętani. *Bibl. Gd.*). Zwolennicy wypędzali djabelſtwa. *Karnk. Kat.* 253. DJABLĘ, ęcia, *n.*, DJABLĄTKO, a, *n. zdrbn.* **ein junger Teufel, ein Teufelchen**; *Rs.* дьяволяшина. Są djabłęta wcielone. *Boh. Djab.* 2, 156. Powſtaie na mnie tysiąc biednych djabląt, żyiących z kałamarza. *Teat.* 20, *b.* 194. DJABLI, DJABLE *ob.* Djabelny. DJABLICA, y, *f.* baba zła iak djabeł, **ein Teufelsweib**; *Rs.* чертовка. Po ślubie niedługo znać dała, Że równey sobie djablicy nie miała. *Jabł. Ez.* 200. Idź na wieczne zginienie djablico niepoczciwa! *Teat.* 1, 136. DJABLIK, a, *m.* 1.) i. q. djabełek *qu. v.* – 2.) *Botan.* większe obrazki Aaronowe zowią djabłik, bo maią korzeń kąsaiący. *Sien.* 80. Djablika abo S. Jana głowy korzenia, żaden człowiek przez iego kąsanie nie może ieść. *ib. ob.* Gwiazdeczki. DJABLISKO, a, *n.*, djabół nad djabły, biesisko, czartoſko, niezgrabny djabół, **ein ganzer gemachter Teufel; ein plumper ungeſchlachter Teufel.** DJABŁOWY, a, e, do djabła należący, **Teufels, dem Teufel eigen**; *Rs.* дїáволовъ, дїáволь. Dzieci djabłowe. *Budn.* 1 *Joan.* 3, 10. (dzieci djabelſkie. *Bibl. Gd.*). Uczynki djabłowe. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 3, 7. *DJABOLISTA, y, *m.* Naszego wieku zjawiła się sekta djabolistów, *daemoniaci*, którzy losy puszczaią, maią na sobie piątna djabelſkie; ieſt ich na 600 tysięcy po Francyi. *Birk. Ex.* 9. **Teufelsbanner.** DJACHEŁ, – chła, *m.*, DJASEK, – ſka, *m.*, *DYASZEK, *DYASEK, djabeł, **der Teufel, der Deutſcher, der Deuker**; *Bh.* ďaš, ſtarocieſkie ſłowo, obłuda, zły duch, przestrach. Kto ma bydź u *dyaszka, zgorszy się z pacierza. *Pot. Jow.* 232. *Dyaſkaś tam miał czynić! *Cn. Th.* 85. Co

mi za nawy wymyślasz? cości się o nawach śniło? kiego dyaśka za nawy powiadasz? *Cn. Th.* 89. Po djaśku, po djabelśku. *Dudz.* 17.

DIAK, DZIAK, a, *m.* kleryk Ruski, śpiewak cerkiewny, ein Clericus von der Griechiſchen Kirche, ein Kirchenſänger, Cantor; *Rg.* diâk, diakon; *Bs.* diak, sgjakan, koji sluzgi missu, (2. skulat = żak; *Cro.* diák, dijak = żak; *Cro.* diachki *literarius*); *Ec.* дїакъ церковный, дьячекъ, церковный причетникъ, церковникъ. (дїáкъ приказный, *Gr.* λογοθέτης sekretarz; *Rs. obs.* дьякъ sekretarz, думной дьякъ sekretarz stanu, 2. Kantor, śpiewak; *Ec.* поддьякъ, пѣвецъ śpiewak). Dziak cerkiewny. *Perz. Lek.* 259. Jakobyś przedtym nigdy diakiem nie bywał, i tryody cwitney nigdy nie czytał. *Pimin. Kam.* 223. *§. Sekretarz, der Secretair, Geheimſchreiber. Był diakiem u Sapiehy przedtém, niż uciekł do Moskwy. *Stryik.* 658. Przyiechało dwóch diaków *dumnych, iako to u nas pieczętarzów. *Zołk. Mſkr.* 50. (sekretarzów stanu, abo kanclerzów, Staatsſecretaire, Canzler). Znana iest prostota onych starych pisarzów albo diakow. *Stryik.* 243. (o latopiszcach mówiąc). *DIACISCE, a, *n.*, DIACZYSKO, *demin.* diaka z przytykiem, śpiewaczysko; kantorzysko, ein elender Kirchenſänger. Diaczyśko będzie beczał iak kozieł. *Sak. Persp.* 33. – §. Pisarczysko, ein Schreiber, (Schmierer). Diacisce się omyliło. *Stryik.* 607. (iakiś latopiszec Ruski cerkiewny). DIAKONSTWO *ob.* dziekaństwo. DIAKOWIEC, wca, *m.* Filiponi dzielą się na Popowców i Diakowców. *Czack. P.* 1, 84. Popowcy maią kapłanów, diakowcy tylko sług kościelnych diakami zwanych. *ib.* 1, 301. eine Secte in der Griechiſchen Kirche, die ſtatt der Geiſtlichen blos Kirchendiener hält. *DIAKOWSTWO, a, *n.* służba diaka cerkiewnego, das Kirchendieneramt, Cantoramt. Wszyſtek żywot swóy na diakowstwie strawił. *Pimin. Kam.* 327.

DIALEKT *ob.* Dyalekt. DIAMENT *ob.* Dyament.

DJASEK *ob.* Djachel. *DIDKO, a, *n.* z Rusk. diabeł, der Teufel. Tak się rozśmiał brzydko, Że gdyby na Rusi, toby rzekli didko. *Jabł. Ez. A.* 4. Na cię iak didko ryknęła. *Pimin. Kam.* 359.

*DIED, a, *m.* *Rs.* дѣдъ dziadek, dziadunio, Großvaterchen. Jedwabne owe słowa, bracisieńku, oyczenku, diedu . . *Klon. Wor. ded.*

DIETA *ob.* Dyeta.

DIEZYS czyli krzyżyk w muzyce przed notą położony, znaczy, aby zamiast tego tonu przed którym iest położony, wziąć wyżey półtonem. *Mag. Mſkr.* ♯ das Kreuz, das die Note um einen halben Ton erhöht.

*DIG *ob.* Dyg.

DIN DI DON! brzmienie czyli dźwięk dzwonu, eine Nachahmung des Glockentons, des Geläutes. Kiedy na podróż wieczną Magda się wybierała, Dzwonica użyteczną naukę dla mnie dała; din di don, din di don. *Teat.* 52, *c.* 25.

DINAR *ob.* Denar. DIONYZY *ob.* Dziwisz. DIURNAŁ *ob.* Dyurnał. DIWA *ob.* Dziewona, Dyana.

D L.

DLA *praepos. reg. Genit.* wyraża przyczynę, powód, zamiar, wegen, aus Urſache, für, um; *Sr.* 1. dla; *Sr.* 2. dlá; *Rs.* для; *Ec.* для, дѣля, дѣлма (cf. dzielo, dzielnie, działać); cf. *Gr.* δια; *Vd.* za = delu, zavolo, zatorei, zato, sol; *Crn.* zavol, zavle; *Cro.* rádi (cf. rad), zbog (cf. bo), zaradi, zarad, kroza, krozech; *Dal.* chichya; *Slav.* cícha, zaradi, poradi, radi; *Bosn.* cjechja, zaradi, radi, cjchja; *Rg.* zá, zarádi, rádi, rád, zjechja, kròz; *Bh.* pro; *Slo.* pre (*ob.* *prze, *przecz). Dla = przyczyna iakiego skutku, wegen. Ręka dla roboty zgrubiała. *Warg. Wal.* 249. (od roboty, z roboty, von der Arbeit). Racya, aus Urſache, wegen, dla tego = przeto, deswegen; *Vd.* zatu, zatorai, zatiga voilja, zategavolo, zategadelu; *Carn.* zatégavolo, zatórej, zatú, torej; *Rs.* моро́ради; *Sr.* 2. dla tego, togodla; *Sr.* 1. tuhtege wëcze dla. Nazwan iest apostoł naczyniém wybranem, dlatego, że był prawie pism świętych iako naczyniem a iakoby almaryą. 3 *Leop. Hieron.* 4. (przeto że był. 1 *Leop.*). Dlaczego, czemu, przecz, weswegen, weshalb, warum. Tak nie byłoby żadney przyczyny, dlaczegoby się godziło, lub nie godziło. *Kucz. Kat.* 2, 660. (przeczby, *prior. edit.*). *Boh.* proč; *Vind.* zakaj; *Carn.* zazhésvolo; *Rs.* чего́ ра́ди, для чего, за чтобъ, no veny. – Powód, den Bewegungsgrund auszudrücken: wegen, aus, um. Przeczeż Herodzie złośliwy, Dla Chrystusa boiaźliwy! *Groch. W.* 60. (czemu się iego boisz?) Pozwolili na chrzest, więcey dla boiaźni, niźli dla boga. *Biel. Kr.* 97. mehr aus Furcht, als um Gottes Willen. Dla boga kogo prosić, przebóg, przez żywy bóg, einen um Gottes Willen bitten. Kozacy dla boga prosili hetmana, aby tam nie ieździł. *Papr. Ryc.* 106. Dla boga! *interj.* ach um Gottes Willen! Dla boga! bywałaż kiedy taka lekkość sroga. *Paszk. Bell. A.* 4. Dla boga! co to za cnota w tych ludziach była. *Falib. Dis. O.* 2. –. Uczyń to dla moiey przyiaźni. *Zabł. Zbb.* 12. thue das aus Freundſchaft für mich; *Crn.* salubu; *Vd.* samojedelu, meinetwegen; satvojedelu = dla ciebie, deinetwegen). – Kierunek, wzgląd, stosunek, für jemand, in Rückſicht, in Anſehung ſeiner. Wiele mam dlań (= dla niego) obowiązków. *Teat.* 18, 50. Kto wie, iak ta noc mogła bydź dlań nieszczęśliwą. *ib.* 18, 12. Idź precz, te mowy nie są dla mnie. *ib.* 12, *b.* 25. (nie przystoią, nie szykuią się, dergleichen Reden ſind nicht für mich, ſchicken ſich nicht für mich. Dziwno mi, że ona cię nie lubi, gdy właśnie iesteś dla niey. *Teat.* 43, *c.* 309. du biſt ganz für ſie). – Przeznaczenie, cél, zamiar, die Beſtimmung, den Zweck auszudrücken, für, wegen, zu. Nie dlatego człowiek iest, aby żył; ale dlatego, aby wedle rozumu żył. *Petr. Et.* 25. nicht dazu iſt der M. da, daß er . . Dusza nie dla ciała, ale ciało dla duszy iest stworzone. *St. Zyw.* 2, 233. Królowie dla ludu, nie lud dla nich iest postanowion. *Modrz.-Baz.* 86. Czy nos dla tabakierki, czy ona dla nosa? złotnik dał wyrok: nos dla tabakiery. *Kras. liſt.* 92. Nie dla wróżki żył Augur; ale dla intraty. *Kras. sat.* 119. (nie dla nieba, ale dla chleba, *non propter Jesum, sed propter esum*). Dla zdrowia wszystko człek wytrwa. *Cn. Ad.* 157. Dla chwały, by też nie wiedzieć co. *Gem.* 62. (chwała każdego wzbudza). Dla kompanii dał się Niemiec obiesić. *Gemm.* 62. zur Geſellſchaft, der Geſellſchaft wegen). – Dla kogo, na pożytek czyy, für jemanden, zu ſeinem Be-

ſtru (z *Dativus commodi*). Cokolwiek ieden dla drugiego czyni, to wszyſtko, u nich z ſtatecznej chętliwości pochodzi. *Warg. Wal.* 173. Nie wieszże, coby mi dlań (dla niego) uczynić przyſtało. *Teat.* 18, 50. Ty ieden możesz ią dlań zachować. *ib.* 18, 21. Do tych czas żyłem dla drugich; czas, abym żył i dla siebie. *Stas. Num.* 2, 174. Bądźcie więc iedno dla drugiego, ponieważ iednakie macie chęci. *Teat.* 14, c, 50. Człowiek się nie dla siebie tylko rodzi, Żyć mu też tylko sobie się nie godzi. *Pilch. Sen. liſt.* 36. Tak nie dla siebie w iarzmie robią woły, Nie sobie biedne miód zbierają pszczoły. *Stryjk.* 237. *sic vos, non vobis.* Pszczołka nie sobie miód zbiera, Wół iarzmem dla drugich kark sobie naciera. *Teat.* 46, *b.* 22. Nie dla siebie biedna owca wełnę nosi. *Budn. Ap.* 31. Dla dobrego gościa nie żałuy. *Cn. Ad.* 137. Urodził się *nas *dla (dla nas) Syn boży, *Ciebie *dla (dla ciebie) dał przeklóć sobie ręce. *Bogarodz. Biel. Kr.* 19. – Dla, zapobiegaiąc, um zu verhüthen, wegen. Dla małey rzeczy wielką ſtracić. *Cn. Ad.* 156. Dla ptaſtwa nie siać, głupſtwo. *Cn. Ad.* 166. (żeby ptaki ziarn nie zjadły). Jagnięta od matek na noc odłączaią dla podeptania. *Cresc.* 562. (żeby ich nie podeptały). Zbudował zamek, a izbice gliną ze wszech ſtron obiepił dla spalenia. *Biel. Kr.* 154. (żeby ich nie spalono). – Dla, wyrażaiąc przyczynę przeszkadaiącą, wegen, vor, die Urſache der Verhinderung auszudrücken. Do tego przyidzie za czas iuż nie długi, Że dla pałaców mieć nie będą pługi Rol do uprawy. *Hor.* 2, 170. *Nar.* vor lauter Paläſten wirds an Ackerland fehlen.

Etym. *cf. dzieło, działać, cf. *wedla, wedle, podle.*

DŁABIC, DŁAWIC *cz. ndk.*, gnieść, ściſkać, drücken, kneten; *Rs.* сдавить, сдавливать; (*Bh.* dlabati = dłubać). Garncarz miękką glinę dławiąc, lepi naczynie. 1 *Leop. Sap.* 15, 7. Nocne dłabienie; gdy się komu we śnie widzi, iakoby był duszon, dłabion, *Mącz.* das Alpdrücken, die Alp, die Trutz (cf. Mara). Dławią iagodę, a gdy wytryśnie ziarnko mięsem nieobroſłe, tedy się iuż godzą iagody zbierać. *Cresc.* 535. – Dłabić, dawić, dusić, drücken, würgen. Do oſtatka gdy mię siepa, dłabi, ręka, Mdła białogłowſka nie przemogła ręka. *Chroſć. Ow.* 101. Herkul w kolébce ieszcze węże dławi małemi ręczynami. *Leszcz. Cl.* 58. Scinay, przeszyway, obcinay, brodź w jusze; dław iako muchy, a posyłay dusze śmą do Plutona. *Paszk. Bell. B.* 3. *b.* – Tłoczyć, dłażyć, ściſkać, drücken, preſſen. Wina w prasie nie będzie dławił ten, który był zwykł tłoczyć. 1 *Leop. Jes.* 16, 10. (dłażył). Obierali winnice swoie i dłabili). *Budn. Jud.* 9, 27. (tłoczyli. *Bibl. Gd.*). – *tr. et fig.* Walą w ſtosy bór żyiący, A ſtosem się ſtos dławi. *Brud. Oſt. D.* 11. einer wird vom andern gedrängt. (dusi się, ściſka się). *Moraln.* Człeka z iedney ſtrony przyciſka i dławi głupſtwo, z drugiey zaś ſtrony frasunek. *Gorn. Dw.* 360. – Dławić robotę, nie robić z chęcią, iak się należy, ale poniewolnie z przymusu, z uprzykrzeniem, nierączo, nierzeźwo, verdroſſen arbeiten. *ob.* dłubać. DŁABIKURA, DŁAWIKURA, y, *m.* kurygoń, złodziey na kury, ein Hühnerwürger, Hühnerdieb. Tu legł, niegdy piwowey od chorągwi ciura, Stary dławikura. *Kchow. Fr.* 147.

Pochodz: *nadłabić, nadławić, oddławić, podłabić, przydławić, wydłabić, zadłabić, udławić.*

*DŁAZIC, *DŁAZYC *cz. ndk.*, nogami tłoczyć, deptać, gnieść, mit Füßen treten; (*Bh.* dlažiti, dlaždíti = brukować; dlaždený, dlažený = brukowany; dlažice, dlažička płaſka dachówka). Niech go dłaży nogami nieprzyiaciel. 1 *Leop. Job.* 18, 13. (niech go depce. 3 *Leop.*). Wina, w prasie nie będzie dłażył ten, który był zwykł dłażyć. 1 *Leop. Jes.* 16, 10. (dławił ten, który zwykł tłoczyć. 3 *Leop.*) On szczęście i nieszczęście lekce sobie waży, A przypadłe przygody pod nogami dłazi. *Rey Wiz.* 62. *Tr. fig.* dusić, dławić, tłoczyć, uciſkać, drängen, würgen, drücken, bedrücken. Gdy ieden (z graiących w szachy) liche pieszki dłażył, Na co większego drugi ważył. *J. Kchan. Dz.* 90. Jeden z tych przyiaciół dla drugiego wszyſtko mało waży, Już tam wierę iednego obcy niech nie dłazi. *Rey Wiz.* 43. Jak sowy zaiąca, tak go wszyscy dłażą. *Rey Wiz.* 102.

Pochodz: *nadłazić się.*

DŁON, i, *ż.* ręka od iunktury do końca palców, die flache Hand, von der Handwurzel, bis zu den Fingerſpitzen; *Bh.* dlan, *qu.* dolina ruky (cf. dół); *Slo.* dlaň; (*Sr.* 2. dlon długość); *Sr.* 1. dwon; *Sla. et Bs.* dlan; *Rg.* dlàn; *Cro.* dlàn, pergiasche; *Crn. et Vd.* dlan; *Ec.* длáнь; *Rs.* ладóнь, ладóшка; (*Ec.* долóнь, длань, ладонь kadzidło); cf. *Gr.* ἴκαλον. Dłoń cała w mięsz, *palma*; dłoń spodnia, *vola*, der Handteller; dłoń zwierzchnia, *Cn. Th.* der Handrücken. Dłoni dołek, *hir, ib.* die Höhlung der inwendigen Hand. Zwyczaynie znaczy samę szczególnie wewnętrzną część ręki, spodnią dłoń, der Handteller, die flache Hand. Ręka dzieli się na grzbiet lub część zewnętrzną, i na dłoń lub część wewnętrzną. *Krup.* 1, 142. Pieczenie dłoni, znakiem iest suchot. *ib.* 5, 572. *Phras.* Swędzi go dłoń, świerzbi = spodziewa się pieniędzy, die Hand juckt; man hofft Geld einzunehmen. Ściſka dłoń, ciasney dłoni = ſkąpiec, ſknera, kutwa, ein Knauſer. Dawać całą dłonią = hoynie. Otworzyć dłoń = rozdawać, ſeine milde Hand aufthun. Zamknąć dłoń = przeſtać dawać. – *Meton.* Z duszybym rada tę twarzyczkę dłoniami obłożyć. *Teat.* 28, *b.* 31. (policzkami, mit Ohrfeigen). Dłonią w dłoń bić, ręką w rękę, hasło zgody, dobiiaiąc targu, Hand in Hand ſchlagen, mit einem Handſchlag einig werden. Dłonią w dłoń uderzą; zgoda! zgoda! *Teat.* 36, *c.* 130. Przedaway, kupuy, handluy, biy dłonią w dłoń, zyſk sobie ugoń. *Klon. Fl. G.* 3. *b.* – *Fig.* Jak na dłoni = oczywiście, na oczy, ganz augenſcheinlich, handgreiflich, ſonnenklar. Miał go za proroka, który iak na dłoni, przyszłość i przeszłość widział. *Oss. Str.* 3. To tak iawno, iak na dłoni. *Min. Ryt.* 1, 287. Już wszyſtko wiedzą, iak na dłoni. *Pot. Syl.* 85. Pokażę mu to, iak na dłoni. *Boh. Kom.* 4, 123. *Zab.* 15, 184. *Siem. Cyc.* 40. W nauce tey na oko się każda rzecz pokaże, i żywo iak na dłoni wyſtawi. *Rog. Dos.* 1. *praef.* – *Prov.* Kiedy mi na dłoni włosy urosną, *Cn. Ad.* 737. = nigdy, wenn mir auf der innern flachen Hand Haare wachſen werden; nie! §. Dłoń, miara, eine Handbreit, als Maaß; *Be.* pedagl, cetiri prrifta). Dłoń cztery cale składaią. *Oſtr. P. C.* 2, 296. Morze uſtąpiło od brzegu na sześć dłoni. *Pam.* 83, 64. *Fig.* Wielu to ich na oycowſkim tronie Usiadłszy,

długo, szczęśliwie dziedziczą? nie napisałbyś niemi całey dłoni! *Pot. Syl.* 275. **DŁONIATONOGIE gąski. *Klon. Fl. A.* 3. *b. palmipedes*, schwimmfüßig, flachfüßig. DŁONIASTY, DŁONISTY, DŁONIOWATY, a, e, na kształt dłoni ułożony, die Gestalt einer flachen Hand habend; *Ec.* длаинстый. Liście dłoniste, *f. palmatum*, na pięć części podzielone iest, na kształt ręki na pięć palców. *Boh. Nar.* 56. Korzeń dłoniasty, *radix palmata*, ma dwie spłaszczone główki, których spód iest palczasto podzielony. *Jundz. Bot.* 2, 7. Liście dłoniaste. *ib.* 27. — §. Wielkości dłoni, einer Handbreit, von der Größe der flachen Hand. Oto na dłoń dałeś dni moie. *Budn. Ps.* 39, 15. *not*: „dłoniste abo dłoniowate; t. i. tak krótkie iak dłoń"). DŁONIOWY, DŁONNY, a, e, od dłoni, zur flachen Hand gehörig; *Ec.* дланный; *Rs.* ладóнный. (*Ec.* долóнный kadzidlny). Dłoniowa prążka, *incisura in manu. Cn. Th.* §. Dłoniowy, dłonisty, dłoniowaty, wielkości dłoni, von der Größe einer flachen Hand. *Cn. Th.*

Pochodz: *dwódłonny, trójdłonny, czterodłonny i t. d.*

DŁOTO, a, *n.*, DŁOTKO, a, *n. zdrón.*, narzędzie od wydłubywania, das Hohleisen, der Hohlmeißel, der Meißel, das Stemmeisen; *Bh.* dláto, dlátko; *Slo.* dláto, dlatce; *Morav.* dlátko; *Vd.* dlietu, dlietvu, glodilu, isbodalze, isresalu, dlietze; *Crn.* dlejtu, vovzhèah; *Cro.* dléto, dlétcze; *Dl.* dlito, dubka, glabachka, dubachka; *Rg.* dljéto, ljèto, objeteliza; *Croat. barb.* maacklin; *Bs.* dljéto, dúbka, dubacka; *Rs.* длáто, долотò, долбúло, пазáло, пазло; *Ec.* долóпце; *Sr.* 1. blojtko; *Sr.* 2. bloschzo. Przepłaca on, co śnicerz sztucznym wyrznie dłotem. *Hor. Sat.* 65. (cf. rylec). Dłótka żelazne i świderki. *Gosł. Gor.* 106. Stalszey pamiątki trzaby na tym grobie, Niż twe są dzieła, kielnio, pędzlu, dłóto! *Zab.* 9, 198. *Meton.* Dłóto = sznycerstwo, der Meißel, die Bildhauerkunst, iak pędzel za malarstwo. — Dłóta używaią też cyrulicy przy rozczłonkowaniu trupa, do wycięcia zepsutey kości; są ordynaryine, i żłobkowate. *Czerw. Nar.* 18, 39. DŁOTKOWATY, a, e, na kształt dłóta, meißelartig, wie ein Meißel. Przednie zęby są w końcach ostre dłótkowate. *Zool. Nar.* 24. DŁOTOWAC *cz. ndk.*, wydłótować *dk.*, dłótem wyrznąć, meißeln, ausmeißeln, stemmen, ausstemmen, ausgraben; *Vd.* dlieteti, dlietviti, dlietuvati, sdlietuvati, vunsdlietiti; *Rs.* долотúть, долóчу; *Ec.* длаmiò (cf. dłubać). Dłótuycie na marmurze wieczne iego czyny. Niech ie widzą i wznowią godne oyca syny. *Off.* DŁOTOWY, a, e, od dłóta, Meißel =, Stemmeisen =; *Rs.* долóтный. Dłótowa robota. *Off. Wyr.* Dłótowy sznycerz, =dłótnik, *Vd.* dlietovez, dlietnik, sdlietovaus; (*Eccl.* длатодблáмель *scapellofactor*, длатовлагáлище *scapellotheca*).

DŁUBAC, – ał, – ie, *cz. ndk.* drożyć, wydrożać, ryć, żłobić, wypychać, höhlen, hohl ausgraben, ausstochern; *Boh.* dlaubati, daubati, dlabati, (*Bh.* dlab fugowanie, laskowanie cf. dławić); *Slo.* dlabu; *Bs.* dubsti, izdubsti; *Cro.* dubzti, dubem; *Dl.* dubaiti; *Crn.* dóbsti, dòbem, dòbam, dòblem; *Vd.* dubiti, dlietiti; *Sor.* 1. dowpam, dopam, dipam, dipnu, dipu, tipu; *Rs.* долбúть, колупáть, колупнуть; (cf. *Lat.* dolabra. *Durich.* 1, 272. cf. łub, łubie). Dłubię obrazy, ryię obrazy. *Cn. Th.* Bilder einschnitzeln, eingraben. Dłubanie, *actio sculpendi vel effectus*; *Cn. Th.* das Schnitzen, Schnitzwerk. Chędogie dłubanie, rzeźanie. *Cn. Th.* (*ob.* rzeźba). §. Dłubać w czym, gmerać w czym, worin herumstochern. Dłubie w zamku szkatułki, chcąc ią otworzyć. *Boh. hom.* 1, 444. Gołębiczka w swey pulchney odzieży dłubie, Nie iedno piórko wyskubie. *Zab.* 15, 196. Dłubać w zębach, zęby wypychać. *Cn. Th.* in den Zähnen stochern, die Zähne stochern. Dłubać w nosie palcami, mit den Fingern in der Nase klaubern. Dzieci aby w nosie palcami nie dłubały, rozjątrzywszy bowiem miazdrę, wdać się ogień może. *Mon.* 70, 69. — Dłubać *się w głowę* = skrobać się w gł. sich im Kopfe kratzen. Lepiey gotowo mieć woysko, niż w głowę się dłubać, kiedy tuż nieprzyiaciel. *Pot. Arg.* 715. — Dłubać komu w mieszku, szyplać komu mieszek. *Cn. Th.* einem den Beutel segen, den Beutel plündern. — Dłubać co iedząc, obierać, =ogłodać, benagen, beklauben. Odłubać *dk.*, Odłub to skrzydełko. *Tr.* — Dłubać robiąc, od niechcenia robić, unlustig arbeiten, trödeln, zaudern, tändeln; *Rs.* копáться. Inszą robić, inszą dłubać. *Fr. Ad.* DŁUBAC się gdzie, dokąd *zaimk.*, drapać się dokąd, z trudem i powoli dokąd się dostawać, sich mühsam wo hinarbeiten. Robak dłubie się do góry. *Bndt.* DŁUBACZ, a, *m.* drożyciel, co wydłubuie n. p. koryta, czołna, *Wod.* der Aushöhler, der etwas hohl ausarbeitet, sztycharz, sznycerz, pieczętnik; der Kupferstecher, Petschirstecher, Bildschnitzer; *Vd.* dlietnik, dubez; *Ec.* долбúмель. §. Który dłubie a nię pracuie, mitrężny, mitręga, ein unlustiger Arbeiter, ein Trödeler, Zauderer. *Bndt.* – DŁUBACZKA, i, *ż.* narzędzie od dłubania, ein Werkzeug zum Schnitzeln, Stochern; *Bs.* dubacka, dúbka). Dłubaczka do rzeźania, śnicerska, rzemieślnicza, ein Schnitzmesser zum Einschnitzen; *Sr.* 1. dówpaczk, prénka. Tak potrzebny iest wzór rzemieślnikowi, iako gnyp, dłubaczka, piła, bez których nic począć nie może. *Pilch. Sen. list.* 2, 78. – Dłubaczka balwierska, szpatelka. *Cn. Th.* der Spatel der Wundärzte; *Bh.* dlabatko. — Dłubaczka zębna, narzędzie do zębów wypychania. *Wod.* piorko do zębow, śpilka do zębów, dłubizęb, zębodłub, der Zahnstocher. DŁUBANINA, y, *ż.* ciągłe dłubanie, drobiazgowa robota n. p. plewienie, wybieranie z ziarna, langweiliges Stochern, Klauben, Trödeln. *Fig.* Matactwo, Drecherey, Durchstecherey. — *Collect.* rzeczy dłubane, drożone, etwas Eingeschnitztes, Eingegrabenes. *Klecz. Zd.* 67. DŁUBIUCH, a, *m.* łyżeczka od dłubania w uszach, der Ohrlöffel. *Tr.* DŁUBIZĄB, DŁUBOZĄB, – ęba, *m.* dłubaczka zębna, drewienko, piórko, śpilka do zębów, der Zahnstecher; *Rg.* zubàtka; *Cro.* subàtka, zubodub; *Sr.* 1. zubow tjistjeł; *Bs.* spilka od zúbi, zubatka; *Rss.* зубочúстка. Zębacze abo dłubozęby. *Teat.* 12, 126. Dłubizębem zęby przeczyszczać. *Teat.* 49, c. *A.* 2.

Pochodz: *nadłubać się, odłubać, oddłubać, podłubać, poddłubać, przedłubać, rozdłubać, wdłubać się, wydłubać, zadłubać, zdłubać.*

DŁUG, u, *m.* należytość komu od kogo, którą kto komu płacić winien, die Schuld, die man einem schuldig ist; zahlen, die Geldschuld; *Bh. et Slo.* dluh; *Sr.* 2. dług, *Sr.* 1. dów, dol, winwatosćj; *Vd.* doug, vunstoja, vunstaja, dolg, douh; *Crn.* dolg, dolga, *a* dolg = dług,

quia in longum excedit; *Cro.* dúg, dûg, dusnoszt; *Dl.* dúgh; *Sla.* dûg; *Hg.* adósság; *Rg.* dúgh, duugh; *Bs.* dúgh; *Rs.* долгъ; cf. *Arab.* דלה *extrahi ex debitis*). Są niektóre długi, co o nie nie pozywaią; dług długiem przecię iest, choć się go nie upominam. *Gorn. Sen.* 405. Długów cierpieć nie mogę. *Boh. Kom.* 2, 403. (płacę wszystko). Dług, wielki ciężar. *Cn. Ad.* 158. Długów ma, iak włosów na głowie. *ib.* 161. utonął w długach. Utopiony w długach aż po uszy. *Klok. Turk.* 95. Dług zaniedbany ginie. *Cn. Ad.* 162. Długi idą w długą. *Dwor. E.* (*ob.* długi). Wziął go djabel za stary dług. *Rys. Ad.* 72. (iuż dawno godzien był piekła). W długu brać. *Herb. Stat.* 319. an Schuld annehmen. Dług długiem, a to podarunek. *Oss. Wyr.* (*qui bene distinguit, bene disputat*). Reszta długu pozostała *Rs.* долмка. Długi płacić, pospłacać, z długów się wypłacić, wybrnąć *Bs.* izdugitise; *Cro.* odusitisze; *Ec.* отдолговаться, расплатиться, долгъ заплатить. Długów się upominać, *Bs.* skogjatti dúg, skuppiti dúg); Długów wymaganie *Rs.* правежъ, długów wymagacz *Rs.* правежчикъ; *Bh.* na dług dat, na borg dadź; na dług brat, na borg brać. – *Fig.* dług śmiertelności wypłacić. *Pilch. Sall.* 143. umrzeć, der Natur die Schuld bezahlen. Panowawszy wiele lat, musiał się uiścić śmierci z długu. *Stryik.* 233. musiał umrzeć. §. Powinność, obowiązek, należytość, die Schuldigkeit. Boże, czy zdarzesz co, czy nie, żyć bogiem, Żeś stwórca, za to dług móy wiernie służyć. *Zab.* 11, 1. *Koss.*

Pochodz: *dłużek, dłużen, dłużny, dłużnik, dłużnica, dłużyć się, nadłużyć się, odłużyć się, zadłużać się, zadłużać.*

DŁUGAWY, a, e, Długawo *adv.*, cokolwiek długi, obdłużny, etwas lang, länglich; *Bh.* dlauhaty; *Vd.* dungoviten, podougi: *Rs.* долгинскій, долговатый. Czworogranice długawy, *parallelogr. Rog. Dol.* 1, 44. Łodzi wązkie długawe. *Przyb. Luz.* 13.

DŁUGI, a, ie, *Comp.* Dłuższy; *oppos.* krótki; lang; *Bh.* dlauhý, *Compar.* delssi, *ab obsol.* delý cf. dalszy, daleki): *Slo.* dlauhý, dluhí, dluższí, dlukší; *Sr.* 1. dolhi, dlieschi, dowhi, dowhuźki, dlischi; *Sr.* 2. dluźki, dleischi; *Vd.* doug, dolg, dolge, dalshé; *Vd.* doúg, dung, dong, deli, deloishi, dalshi; *Cro.* dûg; *Sla.* dug, dugacsak; *Rg.* dûgh, *Bs.* dugh, dughi, dusgi; *Rs.* долгій, долгъ; длинный, *Gr.* δολιχος; *Arab.* אחר; *Hb.* גדל *gadel*). Długi co do czasu, trwaiący, trwały, lang, langwährend, in Ansehung der Zeit. Choroby długie, które dłużey nad setny dwudziesty dzień trwaią, iak puchliny, różne wyrzuty . . . *Krup.* 5, 7. Niech cię Pan Bóg chowa nam na długie lata. *Groch. W.* 160. abyś długi czas był żyw, a iżbyś był długowiecznym na ziemi. *Kosz. Lor.* 80, *b.* Wykrzykiwano: długie lata cesarzowi! *Sk. Dz.* 742. – Długi, długim się zdawaiący, nudny, langweilig, lang. Nie uwierzysz, iaki mi czas długi; od godziny iuż nudzę się. *Teat.* 24, c. 85. Czas każdy długi w kłopocie. *Rey Ap.* 84. Dłuższa Sobota, niż Niedziela. *Cn. Ad.* 161. *Slo.* dlussa Sobota, nez Nedéla. – W długą iść, w przewłokę, sich in die Länge ziehen, auf die lange Bank kommen. Gdy w długą szło oblężenie, mocą odeprzeć nieprzyiaciół odważył się. *Krom.* 759. Nie dobywali zamku pilno, zatym to szło w długą. *Biel. Kr.* 367. Poszłoby to w długą, na posiłki czekać. *Warg. Cex.* 132. Tuszę, że ta rzecz nie postąpi w długą. *Groch. W.* 254. W długą proces powlecze się lat kilkanaście. *Falib. Dis. F.* 3. Długi idą w długą. *Dwor. E. ob.* dług). Na długą zanosi się (z zamilczeniem, n. p. rzecz, woynę i. t. d.) es ſcheint was langwieriges werden zu wollen. §. Względem mieysca długi, maiący długości rozciągłość większą od szerokości i głębokości, lang, dem Raume nach. Frankowie długich sukien używali. *Sk. Dz.* 494. Srzedni palec zowie się też długi palec. *Krup.* 1, 148. Uczyń dłuższe powrośki twoie. 1 *Leop. Jes.* 54, 2. Na murawę cisnął się, iak długi. *Zab.* 14, 241. er warf ſich hin, ſo lang er war. Galatea nad długą olszę urodziwsza. *Otw. Ow.* 544. nad wysoką olszę, hoch. On dłuższy od brata, wyższy, większy, höher, größer. *Fig. tr.* Długi ięzyk ma. *Teat.* 33, *b.* 50. świegotliwy, niedobry do sekretu). Długą rękę ma z złodziéy. *Cn. Ad.* 361. er macht lange Finger. – Na długą z na dłuż, in die Länge. Trzeba wiedzieć, iak wiele która figura ma na długą i na szerzą. *Grzep. G. F.* 4. W długą, daleko, w długą drogę, w pole, ins Weite, in die Weite, ins freye Feld. Koń, zbywszy iezdca, w długą ucieka. *P. Achan. Orl.* 1, 351. Pierzchnęła w gęste chrosty w długą uciekaiąc. *ib.* 1, 372. Do szabli nań skoczą, on w długą popuszczał, uciekł przez trzy rzéki. *Papr. Gn.* 1029. *tr.* Nie rozwodząc się w długą, powinność ta na trzech rzeczach zależy. *Petr. Ek.* 70. w długą rozprawę, szeroko). – DŁUGO *adv.*, Dłużey *Comp.* – *oppos.* krótko), lang, lange; *Bh.* dlauho, *Comp.* déle, dýl, cf. daley, daleko); *Slo.* dlauho, dluho, delegi; *Vd.* dougu, del, dele; *Cro.* dugo; *Sr.* 1. dolho, dowho, dlje, dléy; *Sr.* 2. dlujko, dlej; *Rs.* долѣе, долѣше; *Ec.* долѣ, длинѣе. §. Co do czasu, o teraźnieyszości i przyszłości; o przeszłości zaś: *dawno qu. v.* lang, in Ansehung der Zeit, doch blos von der Gegenwart und Zukunft; von der Vergangenheit muß es heißen: dawno). Długo się dobre pamięta; a złe ieszcze dłużey. *Cn. Ad.* 159. Kto sobie długo żyć obiecuie, rzadko się, iako trzeba, sprawuie. *Cn. Ad.* 401. Niedługo to tego. *Teat.* 15, 29. Niedługo twego wesela. *Cn. Ad.* 574. Już też długo i wiele znosiłem cierpliwie. *Hul. Ow.* 239. Długoby o tém mówić. *Cn. Th.* A długoż tego będzie! *Zegl. Ad.* 3. Długo żyć *Rs.* многолѣтствовать; *Ec.* долголѣтствую, долгодѣнствую. Nie za długo z wkrótce, in Kurzen. Nie za długo po nią tu przyidą. *Psalmod.* 67. Jak długo z póki; tak długo z póty, wie lange; ſo lange. Jak długo żyiesz, tak długo trzeba ci się uczyć, iak żyć. *Pilch. Sen. list.* 2, 239. *Vd.* taku dougu, teshaſs, doshaſs). Nieprzyiaciel wie, °długo na granicach leżeć macie. *Gorn. Wl. T.* (iak długo, czy długo, czy krótko). Na długo z na długi czas, auf lange Zeit, in die Länge, auf die Dauer. Piękność nie na długo płaci; Nagle pozorny czas iey krasę straci. *Morszt.* 240. – W długo z w długą (*ob.* długi), szeroko, daleko, ins Weite, weitläuftig, in die Länge. W długo rzeczy nie wiodąc; zsalonym impetem na przednią straż uderzył. *Psalmod.* 90. §. Długo, względem mieysca czyli placu, daleko. *Cn. Th.* lang, in Ansehung des Raums, lang hin, lang gestreckt. Długo się nosi. *Tr.* Długo koniowi ogon spuścił. *ib.* °§. Z dłu-

ga, z dawna, ſeit lange. Oto z długa pożądany dzień przyszedł. *Test.* 47; *c.* 129. *Bh.* zdlauha z wolna, powoli, wolno, po mału. *DŁUGOCHWOSTEK, ſtka, *m. Rs.* долгохвостикъ. ptaszek, *parus caudata*, ſikora ogoniaſta, die Schwanzmeiſe. долгохвóстый długochwoſty, długoogonny. DŁUGOCIĄGŁY, a, e, ciągnący się długo, langwierig, in die Länge ſich ziehend. Choroba długociągła. *Krumł.* 124. DŁUGOCIERPLIWOSC, *DŁUGOMYSLNOSC, ści, ż. powolność długa, znoszenie długie, die Langmuth; *Bh.* dlauhocekáni, dlauhomyſlnoſt, ſchwerwagićnoſt; *Vd.* dougoſterpliunoſt, dougovolnoſt; *Rs.* долготерпѣніе; *Sr.* 1. dothocjaſtani, dobromyſlnoſt, dowhomożnoſcj. Długo nam przewłóczny i łaſkawy bóg nam cierpi; dawno zbieramy ſkarb gniewu iego z przewłóczności i długocierpliwości iego. *Sk. Kaz.* 345. Długomyślność. *Leop.* 4 *Fzdr.* 7, 33. DŁUGOCIERPLIWY, przewłóczny, langmüthig; *Vind.* dougoſterpliven, dougovolen; *Rs* долготерпѣливый; *Ec.* долготерпѣливъ, долгодýшнѣйшъ; *Bh.* ſchwerwagićný; *Sr.* 1. dowhomożné. Długocierpliwym bydź *Rs.* долготерпѣть. DŁUGOCZESNY, a, e, czas długo trwaiący, długotrwały, lange dauernd. Sami rzemieślnicy, którzy tych bogów robią, nie są długoczesni. *Budn. Bar.* 6, 45. (trwali. *Bibl. Gd.*). DŁUGODZIENNY, a, e, wiele dni trwały, vieltägig. Osłabiony długodziennym trudem. *Wad. Dan.* 145. *Ec.* долгодéнственную długo żyię. DŁUGOIĘZYCZNY, a, e, ięzyka długiego *pr. et fig.* langzüngig; *Rs.* долгоязычный. DŁUGOLĄG *ob.* Dyląg, dryblas, drygant, drabina. DŁUGOLETNI, ia, ie, wieloletni, vieljährig; *Carn.* dolgulejhie; *Rs.* долголѣтный. Długoletnia wrona. *Lib. Hor.* 78. Długoletnie podeymuię znoie. *Zab.* 5, 380. *Ec.* долголѣтственную; *Gr.* πολυχρονία, *perenno.* DŁUGOLETNOSC, ści, ż. długie lat pasmo, die Vieljährigkeit; *Rs.* долголѣтіе. Wszyſtko ſkłociła mienionemi losy długoletność. *Pilch. Sen. liſt.* 330. DŁUGOMOWIEC, - wca, *m.* rozwlekły w mowie, ein Langredner, ein Schwätzer. DŁUGOMOWNOSC, ści, ż. nałóg przewlekłego mówienia, die Weitſchweifigkeit im Reden, die Wortſeeligkeit; *Sr.* 1. dowhorecznimoſcj. DŁUGOMOWNY, a, e, DŁUGOMOWNIE *adv.*, rozwlekło mówiący, langredend, weitſchweifig; *Ec.* долгоглаголáнивый. *DŁUGOMYSLNOSC *ob.* Długocierpliwość. DŁUGONOGI, a, ie, nóg długich, langfüßig; *Bh.* dlauhonohý, ciapatý; *Sr.* 1. dowhonohatj; *Vd.* dougonogen; *Cro.* dugonog; *Rs.* долгонóгій. Długonogie kuligi. *Banial. J.* 3. DŁUGONOSY, a, e, nosa długiego, langnäſig; *Rs.* долгонóсый; *Subſt. Rg.* dugonoſſaz, dugonoa, noſſan, *w rodz. żeńſk.* noſſana). *Rs.* долгонóсикъ *curculio*, der Rüſſelkäfer. DŁUGOPAMIĘTNY, DŁUGOPOMNY, a, e, pamiętaiący długo, lub też wart, żeby go długo pamiętać, lang gedenkend, lange denkwürdig; *Ec.* долгопамятный. Krótkie swoie pociechy żalem długopomnym pieczętuie. *Ban, G.* 6. Teraz ku iego długopomney chwale, Nad głuchym grobem oświadczmy swe żale. *Zimor. Siel.* 195. *Subſt.* долгопамятство: Długopamiętność. *Verb.* долгопамятствую: długo pamiętam. DŁUGOPŁAYCA, y, *m.* płacący długi (*ob.* dług), der Schuldenbezahler; *Ec.* долгорѣтникъ; *Gr.* χρεολύτης. *DŁUGOPŁAYNNOSC, ści, ż. płynienie

długie, *fig.* trwanie długie, langes Strömen, lange Dauer. *Tr.* *DŁUGOPŁYNNY, a, e, - ie *adv.*, płynący czyli ciągnący się, trwaiący długo, langflüßig, langdauernd. *Tr.* DŁUGOPOMNY, DŁUGOPOMNOSC *ob.* Długopamiętny. DŁUGOPOTOMNY, a, e, - ie *adv.*, przez długie potomſtwo trwaiący. *Tr.* eine lange Nachkommenſchaft hindurch dauernd. *ob.* Długowieczny. DŁUGORĘKI, a, ie, ręki długiey, *longimanus. Mon.* 75, 594. langhändig; *Rg.* dugorúk; *Vd.* dougoroken; *Ross.* долгорýкій; *Ec.* рукодóлгій, долгорýкій, рукастый. Artaxerxes długoręki, iż iednę rękę *dłuższą* miał. *Kosz. Lor.* 112. *Fig. tr.* maiący *długie ręce*, dosięże daleko, potrafi zemſtę wziąć, der einen langen Arm hat, weit reichen kann, mächtig iſt. Sięgaiący i po cudze, długie palce ma, śmyk, złodziey, der lange Finger hat. DŁUGOROCZNY, a, e, - ie *adv.*, długoletni, vieljährig. Życzy mu zdrowia długorocznie. *Pot. Syl.* 392. - Długo się przez rok ciągnący, ſich lange im Jahre ſchleppend, langwierig. Padaią siewby mostem, w żałość się obraca Żądość oracka, w niweczz długoroczna praca. *Zebr. Ow.* 9. DŁUGOSC, ści, ż. długotrwałość, dłuża, dłużyzna, co do czasu, lub co do mieysca, die Länge; *Bh.* dlauhoſt, dłí, dłíka; *Slo.* dlhoſť; *Vd.* dolguſt, dolguſt, delova, dunguſt, dongovina, dela; *Crn.* dolguſt; *Sr.* 1. dowhoſcj; *Sr.* 2. dlujſoſcj, dlon; *Rg.* diglina, duglina; *Bs.* dúglina, duzgina; *Cro.* dugócha, dusina; *Rs.* долгота. Długość życia. 3 *Leop. Bar.* 3, 14. (długowieczność. 1- *Leop.*). Wyliczać wszyſtko, potrzebaby długości na to, *Gil. Poſt.* 70. (długiego czasu). Rozległość długości samey tylko, nazywamy liniią. *Jak. Mat.* 1, 4. - *Geogr.* Od pierwszego merydyanu rachuią się ſtopnie długości gieograficzney. *Wyrw. G.* 65. *Lęſk. Mier.* 2, 188. Długość jeograficzna, kąty, pod któremi się przecinaią wszyſtkie południki. *Sniad. Jeo.* 73. *DŁUGOSIERCZY, a, e, sierci długiey, langhaarig (am Leibe) cf. sierć. *Rs.* долгомéрстный. *DŁUGOSPALSKI, a, ie, sypiaiący długo, langſchlafend, langſchläferig. Odpoczywaią nie na piernatach, iak ty Panie Długospalſki, ale na twardym materacyku. *Pimin. Kam.* 89. DŁUGOSTAYNY, a, e, ciągnący się przez długie ſtaie, ſich durch lange Felder ziehend. Są węże, które prosto w piasku piersią brodzą I długoſtayne czołgiem brozdy wyoruią. *Bardz. Boż.* 172. DŁUGOSZ, a, *m.* człowiek długi, wysoki, *longurio. Dudz.* 36. ein langer, großer Mann; *Bh.* dlauhoš, dlauhoſs, ſcombidlo, lolohnát; *Sr.* 1. dówhowcz. - *tr.* Zwłóczący, ciągnący wszyſtko w długą, rozciągły w pisaniu, w powieści, der alles dehnt, in die Länge zieht. - *Nom. pr.* Jan Długosz, *Longinus*, Kanonik Krakowſki; Nominat Lwowſki, nauczyciel Jana Olbrachta, Alexandra, Zygm. I. i Kaz. S. ieden z pierwszych naszych dziejopisów. *Kras. Zb.* 1, 239. der polniſche Geſchichtſchreiber Johann Dlugoſch. Michał Ernest *Długosz* pisał Joan. III. Viennense Venit vidit, vicit. - §. *Botan.* Czerwony korzeń nazywaią też Długoszem, że liście iest długiego i wązkiego, *onosma. Syr.* 770. *anchusa Linn.* rothe Ochſenzunge. - Gwoździki Indyiſkie, że maią gałązki obdłużne. *ib.* 899. Indianiſche Nelkenblumen, *flos Africanus.* - *Osmunda* rodzay do krytopłciowych należący, tu należy podeźrzon, ſtrusie pióro. *Klus. Dyk.* 2, 160. Traubenfarn. DŁUGOSZATNY,

a, e, ubrany w długie szaty, czyli suknie, langröckig. Długoszatne Persy. *Pilch: Sen. list.* 267. DŁUGOSZCZĘSNY, a, e, – ie *adv.*, przez długi czasu przeciąg szczęśliwy, lang glücklich. DŁUGOSZYINY, DŁUGOSZYI, DŁUGOSZYIAWY, a, e, szyi długiey, langhälsig; *Rs.* долгошéи. Długoszyie gryfa gardło. *Bielaw. Myd. D.* 2 Djabli długoszyiawi. *Sk. Zyw.* 1, 96. Banie maiące zbyt długie wałkowate szyie nazywamy baniami długoszyiemi albo fialami. *Krumł.* 52. *Rs.* долгошейка. DŁUGOTRWAŁOSC, ści, ż. trwanie długie, die lange Dauer, Langwierigkeit; *Slo.* dlhotrwanliwosť; *Sr.* 1. dowhotracjnosćj; *Vd.* dougogvernoſt, dougovremnoſt; *Rs.* долговременность, долгодéнствïе; *Ec.* многовременство. DŁUGOTRWAŁY, a, e, – e *adv.*, trwaiący długo, ciągnący się, langedauernd, langwierig; *Slo.* dlhotrwanliwý; *Sr.* 1. dowhotrayacžé, dowhotracjne; *Vd.* dougogveren, dougovriemen; *Rs.* длительный, долгодействительный, долговрéменный; *Ec.* многовремéнный, времéнтïй, продолжительный, долговременный. Długotrwała choroba, która nie tak gwałtowną będąc, do późney ſtarości człowieka się trzyma. *Perz. Lek.* 146. Długotrwałym bydź *Rs.* долгодействовать; *Ec.* многовремéнствую). Długotrwałym czynić *Ec.* долговременствити. DŁUGOUCHATY, a, e, ucha długie maiący, langöhrig, langzipfelig, langhänkelig. Rogate birety, długouchate myćki. *Gil. Poſt.* 41, *b.* DŁUGOUSZNY, DŁUGOUSZY, a, e, uszy długie maiący, langöhrig, von langen Ohren. Osły długouszne. *Jak. Bay.* 61. *Fig. tr.* długouszy i. q. Osieł, ein Langohr. DŁUGOWIECZNY, a, e, DŁUGOWIEKła, ie, – cznie *adv.*, długo trwaiący, lange während, langwierig, lange dauernd, lang lebend; *Bh.* dlauhowéčný; *Slo.* dlhowečný; *Rg.* dugovjecjan, dugovit, dugovjecni; *Rs.* долговѣчный; *Ec.* многолѣтнный. Długowieczna woyna. *Bardz. Luk.* 163. (bez końca). Umarł długowieczny iuż, i bardzo ſtary. *Sk. Zyw.* 1, 226. Czciy oyca, abyś był długowieki na ziemi. *Leop. Exod.* 20, 12. abyś długi czas był żyw, a iżbyś był długowiecznym. *Kosz. Lor.* 80. *b.* W ſtarych ludziach ieſt mądrość, a w długowiecznym czasie roztropność. 1 *Leop. Job.* 12, 11. (w długim czasie. 3 *Leop.*). Bóg ich w błogosławieńſtwie długowiecznie chowa. *Warg. Wal. pr.* Mięsa nie iedzą, przeto długowieczni są w mierności oney. *Sk. Zyw.* 2, 385. Długowieczną mu potomność obiecali. *Arom.* 58. Mamy inszy świat nad wszyſtkie rzeczy okiem doyźrzane daleko wyższy i długowieczniejszy. *Birk. Krz. K.* 29. – Niedługowieczny, t. i. nie długie będzie iego żywot. DŁUGOWIECZNOSC, ści, ż. trwanie długie, życie długie; lange Dauer, langes Leben; *Bh.* dlauhowéčnoſt, *Rs.* многолѣтïе; *Ec.* долговѣчность. Długowieczność żywota. 1 *Leop. Bar.* 3, 14. (długość żywota. 3 *Leop.*). DŁUGOWIĘZITOSC, ści, ż. wysokość, *proceritas. Mącz.* anſehnliche Länge, Größe (vom Wuchſe). DŁUGOWIĘZNY, DŁUGOWIĘZY, a, e, wysoki, na długich nogach, *procerus. Mącz.* lang, hoch, lang geſtreckt, hochbeinig, langbeinig. Swinie długowięzne, *procero corpore. ib.* Długi człowiek, smagay, długowięzy, iak niektórzy zowią. *Mącz.* – *Ross.* долговязый: nieforemny, niekształtny, niezgrabny. DŁUGOWŁOSY, á, e, włosów długich, langhaarig; *Vd.* dougolasen). Długowłosy Smyrneus, *intonsus. Zebr. Ow.* 312. *et* 107. *et* 144. DŁUGOWŁOS, a, *m. Subſt.* ein Langhaar. Bacha z zarosłey głowy zwano długowłosem. *Otw. Ow.* 137. DŁUGOWY *ob.* dłużen, dłużny. DŁUGOZYTNY, DŁUGOZYWOTNY, a, e, – tnie *adv.*, żyiący długo, długowieczny, długoletni, langlebend; *Rg.* dugovit, duggovjecjan; *Rs.* долгожи-вóтный, долгожизненный; *Ec.* великожизненный. Boday szczęśliwie, boday długożytnie. *Pot. Syl.* 474. Człowieka długożywotnego lekarſtwo to zachowuie. *Syr.* 332. ſtarego. *Subſt. Rs.* долгоживóтïе. DŁUSZCZA *ob.* Dłużca. (DŁUTO, DŁUTKOWATY *ob.* Dłóto, Dłótkowaty). *DŁUZ, y, ż., DŁUZA, y, ż. długość, dłużyzna, co do mieyſca, die Länge einer Sache; *Bh.* zdálka; *Sr.* 2. dlon; *Rs.* долготà, длина, долина, длинникъ. Extensio longitudinis, quae vulgariter dłuż nominatur, *Szczyg. Tyn.* 173. Dymensya względem dłuży, szerzy i głębokości. *Mon.* 76, 111. Wszyſtka dłuża iego była 25000 łokciów. *Leop. Ezech.* 48, 13. (długość. *Bibl. Gd.*). – Na dłuż, na dłużą, w dłuż, w dłużą, wzdłuż; in die Länge; *Bh.* podélmo; *Rs.* вдолъ. Przysionek na dłużą miał 50 łokci. *W. Ezech.* 40, 36. (w dłuż. *Bibl. Gd.*). Zchodź sobie ziemię na dłużą i szerzą iey. *Budn. Genes.* 13, 17. (w dłuż i wszerz. *Bibl. Gd.*). *Rey Poſt. Jii* 5. Przysionek miał 50 łokci wzdłuż, a 30 w szerz. *W.* 3 *Reg.* 7, 6. (w dłuż. *Bibl. Gd.*). W dłuż arszyn *Rs.* погóнной аршúнъ. – W dłuż, podłuż, wedle, längs, nach der Länge. W dłuż rzéki z obu ſtron są lasy. W dłuż brzegu miaſto budował. *Tr.* §. Co do czasu, na dłuż, w dłuż, w długą, na długą, na długi czas, in die Länge, (der Zeit nach). Furya oney choroby nieiako uśmierzyła się, i w dłużą poszła. *Wys. Al.* 368. Gdy w dłuż ta choroba zachodziła, mawiał, iż mnie bóg z sobą mieć nie chce; dla tego tak nierychło umieram. *Birk. Chod.* 38. die Krankheit zog ſich in die Länge. Na dłuż odkładać, auf die lange Bank ſchieben. 2.) Dłuż, y, ż. sznur ciesielſki. *Wlod. Dudz.* 36. *Cn. Th.* 1118. die Schnur der Zimmerleute, Gärtner, die Richtſchnur. DŁUZCZA, DŁUSZCZA, y, ż. – *w liczb. mn.* DŁUZCE, rzemienie długie, które się sokołowi do nóg przypinaią, dla odciągania nazad, die Wurfriemen, womit der noch rohe Falke zurückgezogen wird; *Rs.* дóлжики. Dokazuią ludzie, że ptak leci, gdzie mu każą, i że się z lasa do pięści, do dłuszcze, do niewoli wróci. *Gorn. Dw.* 341. DŁUZEC, – ał, – eie *niiak. ndk.*, dłuższym się ſtawać. *Cn. Th.* lang werden, länger werden. DŁUZEC *ob.* DŁUZCE, Dłużca. 2.) *ob*: Dłużen.

DŁUZEK, żka, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* dług, eine kleine Schuld. O nędzny dłużek umordował bliźniego swego. *Rey Poſt. Hh* 3. Odebrałem móy dłużek. *Boh. Kom.* 1, 200. DŁUZEN, DŁUZNY, a, e, winien co komu, maiący długi do zapłacenia, ſchuldig, verſchuldet; *Boh.* dlužen, dlužný; *Sr.* 2. dlužni; *Sr.* 1. dowjné; *Crn.* dolshne; *Vd.* doushen, sadoushen, sadershan; *Bs.* dusgjan; *Cro.* dúsen; *Dl.* dusan; *Rg.* duuxan, *Rs.* долговый, дóлжный. To słowo bydź dłużnym nie ma mieyſca, ieno między dwiema. *Gorn. Sen.* 345. Dłużen mi *Vd.* vunſtajezhen, vunoſtajezhen). Jeſt tak dłużny, że iego maiętność za to nie ſtoi. *Gorn. Wł. D.* 2, *b.* (zadłużony,

verſchuldet. – Dłużny, długowy, od długu, tyczący się długu, Schuld =. Karty dłużne, które na siebie daie iaki bogacz, tyle ważą u kredytorów, iak pieniądze. *Pam.* 34, 866. Schuldbriefe, cf. weksel, skrypt). §. *Moral.* winien, powinien, obowiązany, verbunden, verpflichtet, ſchuldig. Uważ, iaką wierność dłużnyś iego łaskom. *Off. Sen.* 37. *debes.* Jeśli tak umiłował nas bóg, i my dłużniśmy iedni drugich miłować. *Budn.* 1 *Joan.* 4, 11. (i myśmy powinni. *Bibl. Gd.*). *Rs.* должеncmвoвamь winnym bydź.

DŁUZEN, – źnia, *m.*, DŁUZNIA, i; *z.*, DŁUZEC, źca; *m.* deska obdłużna do zamykania barci, ein länglicheś Bret zum Zumachen der Bienenbeute. Otwór barci zamyka się deską, u nas dłużniem albo dłużcem zwaną. *Kluk. Zw.* 4, 278. Skoro matka z roiem kąt zostawi goły, Dopiero bartnik, starki dłużnią w ulu zatka. *Jabł. Buk. J.* 2. *b.* DŁUZEY *Compar. adv.* Długo *qu. v.* – DŁUZIUCHNY, DŁUZUCHNY, a, e, DŁUZIUTKI, DŁUZIUTENKI, a, ie, – o *adv.*, *intens. adj.* długi, ſehr lang. Linią dłużuchną i prościuchną uczyniez, *longissimam. Mącz.* *DŁUZMIERNICA, y, ź, narzędzie długości, der Längenmeſſer, ein mathematiſcheś Inſtrument. *Tr.* *DŁUZMIERNICTWO, a, *n.* nauka matematyczna mierzenia długości, die Longimetrie, Längenmeßkunſt. *Tr.* *DŁUZMIERNIK, a, *m.* mierzyciel długości, der Längenmeſſer, der die Länge ausmißt. *Tr.* DŁUZNIA, i, *ź.* dłuża, dłużyna, długość, die Länge. Zapadliua błoni w dłużnią. *Perz. Cyr.* 39. 2.) *ob.* Dłużeń. – 1.) *DŁUZNICA, y, *ź.* rzecz iaka długa, deska, tarcica i t. d. długa, etwaś Langeś, ein langes Bret u. ſ. w. Gdy nosisz rzecz iaką długą, iako dłużnice, laty, żerdzie, deski, drągi, krokwie, podnieś we środku ich wagi. *Sol. Arch.* 18.

2.) DŁUZNICA, y, *ź.*, DŁUZNICZKA, i, *ź. zdrbn.*, która dług winna, die Schuldnerinn; *Bh.* dlužnice; *Slo.* dlužnica, dlužnička; *Crn.* dolshniza; *Rg.* duxnizza; *Cro.* dusnicza; *Hg.* adósné; *Rs.* должницa. DŁUZNIK, a, *m.*, DŁUZNICZEK, czka, *m. zdrbn.*, który dług winien, der Schuldner; *Bh. et Slo.* dlužnik; *Sr.* 1. dowžnik; *Vd. et Crn.* dolshnik, doushnik, sadoushenik; *Bs.* dusgjan, dusgnik; *Rag.* duxnik; *Cro.* dusnik; *Dal.* dusan; *Hung.* adós; *Rs.* должникъ; *Ec.* заемникъ, заимщикъ. Dłużnik kto ieſt, musi mieć tego, kto mu pożyczył. *Gorn. Sen.* 344. Dłużnikiem ieſt, kto u kogo pożyczy, kto za kogo ręczy, kto co kupi na kredyt. *Sax. Porz.* 72. Potkawszy ubogiego dłużniczka swego, umordował go. *Rey Poſt. Kk* 3. Zły to dłużnik, który lży swego wierzyciela. *Off. Sen.* 54. Dłużnik wesoło bierze, smutno oddaie. *Cn. Ad.* 161. Zły dłużnik, gdy rzecz pożyczaną wróci, Choć lichwy nie da, płacze, łaie, kłóci *Pot. Syl.* 61. Od złego dłużnika i plewami bierz. *Rys. Ad.* 52. *Grod. Dis. D.* Kazał nam bóg to płacić, co możem iako złym dłużnikom, czymkolwiek, iako mówią, i plewami. *Sk. Kaz.* 427. *Prov. Dal.* od zla dusnika y koze bez mlika). *§. Dłużnik, ten, któremu dłużno, wierzyciel, der Schuldherr, Gläubiger. Polacy względem tego słowa różnicy nie zachowuią, i tém iedném słowem *dłużnik* nazywaią i tego, kto winien, i tego, komu winno. Słowo wierzyciel Polakom nie bardzo zwyczayne; przeto go dłużnikiem, t. i. komu dłużno, mianuią. *Sax. Rej.* Uciekłam dla długów, a czyſtości moiey, ieżeli mię wezmą dłużnicy, zachować nie będę mogła. *Sk. Zyw.* 1, 308. DŁUZNO *adv.*, należy się dług, man iſt ſchuldig; *Eccl.* должнcmвyemъ. Kupcy, którym dłużno w cudzych stronach, i też którzy dłużni cudzoziemcom, mogą zlywać towarów ku płaceniu długów, i także brać sobie towary w długach sobie winnych. *Herb. Stat.* 319. *Vol. Leg* 2, 686. W iakim przypadku ten komu dłużno, na rękoymiach długu dochodzi. *Sax. Art.* 23. DŁUZNOSC, ści, *ż.* dług, zadłużenie, powinność, was man ſchuldig iſt, die Schuldigkeit; *Crn.* dolshnoſt; *Vd.* doushnoſt; *Sla.* dúxnoſt; *Cro.* dusnozt, dusnoszt; *Rs.* должность (= obowiązek, powinność). Ubóstwo wnieść ci w posagu Nie ieſtże to aż do samego grobu wkładać na siebie ciężar nieodpłaconey nigdy dłużności? *Teat.* 2, 82. DŁUZNY *ob.* Dłużen.

DŁUZSZOSC, ści, *ż.* długość przewyższaiąca, większa długość, die Ueberlegenheit der Länge, die größere Länge.

1.) DŁUZYC *cz. ndk.*, podłużyc, zdłużyć *dk.*, długim uczynić, przydłużać, przedłużać, lang machen, verlängern, in die Länge ziehen; *Bh.* dljti; *Slo.* dlujit, zdlujit; *Sr.* 1. dljiu, dljim; *Crn.* dalsham; *Rs.* длить; *Ec.* далю. Dłużą żeglugę, wolniąc zbyt śpieszne żagle. *Przyb. Milt.* 107. Jeśli wam ieſt słodkie moie panowanie, dłużyć go wam potrafi iey serce. *Teat.* 45, *d.* 21. *Wyb.* A że nie zdłużę słowy z gruntu złéy przygody . . . . *neve morer. Zebr. Ow.* 362. Dłużyć się *recipr.* wzdłuż się ciągnąć, ſich verlängern, ſich in die Länge ziehen; *Rs.* длиться.

2.) DŁUZYC *cz. ndk.*, długu nabawiać, einen in Schulden bringen; *Rg.* dúgliti; *Ec.* должу; *Vd* doushit, obdoushit = winić, obwiniać; *Ross.* должить; (*Rag.* dugovati *negotiari*, *tractare*). DŁUZYC się *zaimk. ndk.*, zadłużyć się *dk.*, długi zaciągać, w długi wpadać, in Schulden fallen, Schulden machen, ſich verſchulden; *Bh.* zdlužiti se, dlužim se, dlužimam se; *Ec.* должусь. Kto się rad dłuży, nie rad słowa trzyma. *Rys. Ad.* 30. Kto się nie dłuży, żywot swóy przedłuży. *Cn. Ad.* 301. – Dłużyć się komu = stawać się komu dłużnym, winnym, obowiązanym, einem ſchuldig werden, ſich bey ihm verſchulden. Będziemy się teraz strzedz, dworowi się dłużyć. *Teat.* 8, 114. Nie powiaday, iż lepiey bogu niż on służysz, Bo mu się bardzo w prawdę każdym słowem dłużysz. *Papr. Kol. J.* 3. *b.*

DŁUZYNA, DŁUZYZNA, y, *ź*, dłuża, długość miejsca, die Länge, die örtliche Länge; *Cro.* dusina, duglina). Ogień całą dłużynę cyrku zaiął. *Nar. Tac.* 2, 333. Grodziły folwarki w przepasaney sobie dłużynie drzewa i żerdzi. *Nar. Hſt.* 2, 293.

Dalsze pochodz. przymiotn. *długi*: *nadłużyć*, *naddłużyć*, *obdłużny*, *podług*, *podługowaty*, *przedłużyć*, *przydłużyć*, *wydłużyć*, *według*, *wzdłuż*, *podłuż*, *zadłużyć*, *zdłużyć*.

D M.

DMA, y, *ź.* (*ob.* dąć) wianie wiatru, wiew, podmuch, powiew, das Wehen, Blaſen der Luft, des Windes, der Wind. Dmą rosiſtą Zefir wieiąc zgoła Z ziemie na wiosnę wyprowadza zioła. *Bardz. Tr.* 121. Dmy i wiatry. *Otw. Ow.* 262. Straszny wilk chlewom, dmy wietrzne sadom

sadom. *Nag. Wirg.* 494. Nasze płonne nadzieie Po powietrzu dma rozwieie. *J. Kchan. Ps.* 209. Lekką dmą zsigra chmurka z liściem powiewnym. *Hor.* 1, 113. *Nar.* Dma ią podchwyciła J iuż upadaiącą bez wszelakiey szkody Zatrzymała, tak że się nie dotknęła wody. *Otw. Ow.* 304. – Dmą zowię wiatr chłodny, w lecie powiewaiący, *etesiae. Otw. Ow.* 294. – Spragnionemi ustami nocną dmę łapią. *Bardz. Luk.* 60. nocne powietrze, die Nachtluft. §. DMA *ob.* dna, choroba. DMĘ, DMIE *ob.* Dąć.

DMIDZBAN, a, *m.* moczywąs, kusel, moczymorda, nalewayko, wydmikusel, wytrząsikusel, ein Naßkittel, Saufaus. Piwkiem dmidzban troski poi, Mnie rym z lutnią serce goi. *Ryb. Gest. B.* 2. *b.*

*DMISALOPKA, i, *ż.* z franc. demie saloppe; gatunek krótszey salopy, eine Halbsaloppe. Nie potrzebuie też Jeymość Dobrodzieyka mantylków, dmisalopek, kryzów? *Teat.* 22, *c.* 51.

DMUCH, u, *m.* dmuchnienie, dęcie, dma, das Wehen, das Blasen. Lekkich motylów dmuchem twym wydaiesz roie Zebrze! *N. Pam.* 14, 265. Dmuchnieniem ruchomy, ktorego dmuchnienie lacno poruszy, *flabilis. Cn. Th.* Upadłby od dmuchu. *Off. Wyr.* (słabiuchny na nogach). DMUCHNĄĆ *cz. iednotl.*, Dmuchać *kontyn.*, dąć, dymać, powietrze oddechem tężey wypychać, mit dem Munde blasen; *Bh.* dmeychati, dmeychawati, dmychati; *Vd.* pihati, pihem, piham). Iskra się rozpali, ieśli na nią dmuchać będziesz. *Radz. Syr.* 28, 15. auf etwas blasen. Ogień ginie od dmuchnienia. *Birk. Chod.* 24. Nikt nie może w piszczałkę razem i w kornet dmuchać. *Pot. Jow.* 35. in etwas blasen, hinein blasen. Dmuchałem ia wprzód w rurę; ale nienabita. *Alb. n. W.* 11. – Dmuchać dla studzenia, blasen, um etwas abzukühlen. Dmucha, kto się parzy. *Pot. Arg.* 317. Kto się na gorącym sparzy, i na zimno dmucha. *Cn. Ad.* 366. cf. chuchać, gebrannt Kind scheut das Feuer; *Slo.* koho ráz popali kaša, vídicki gu fuka; *Rs.* ожжешься на молокѣ, будешь дуть и на воду. cf. po szkodzie mądry). Każdy dmie na wodę, gdy go ukrop sparzy. *Rey Wiz.* 195. Starey trzeba było przypowieści słuchać, A iuż na zimną wodę sparzywszy się dmuchać. *Pot. Arg.* 55. Dmuchać na co, mieć w podeyźrzeniu, ostróżnie postępować, ostróżnie w czym, z czym i z kim bydź). – Lepiey dmuchać, niżeli chuchać, *melius abundare, quam deficere. Cn. Ad.* 438. (lepiey studzić, niż grzać). I dmucha i chucha; ani ciepły, ani zimny, bez charakteru, er ist nicht kalt, nicht warm; kalt und warm aus einem Munde. I dmuchasz i chuchasz, ciepło i zimno z iedney gęby u ciebie wychodzi. *Jabł. Ez.* 154. – Dmuchniy chuchniy, a zaraz będzie! (gdy kto gorąco nagli; wzięte to z kuglarskich trybów, którzy chuchaią na swoie sztuki), das läßt sich so gleich blasen; blase nur, es wird gleich fertig. – Dmuchać w palce z chuchać w garść, łapę lizać, in die leere Hand blasen, Hungerpfoten saugen. Przedtém dobrze w palce dmuchał; dziś z łaski żony karetą ieździ. *Teat.* 33, *b.* 8. – W ul dmuchnąć, licho pobudzić, narazić się, natrzeć, in den Bienenstock blasen, den Feind reitzen. Niech kto no w ul dmuchnie, a dozna, ieżeli mu gęba nie opuchnie. *Pot. Arg.* 75. Gdy on kilka kroć dmuchał w ul i w roie, Buntuiąc woysko na swoiego pana, Kazał go Brutus obwinić przed sądem. *Chróst. Fars.* 136. „*On se fit un art d'exciter de vains tumultes dans les dietes, d'y proposer des fausses matieres, capables de soulever tous les esprits, ce qui s'appelait* souffler dans la ruche, pour mettre les mouches en furie." *Rulhiere hist. d. Pol.* 1, 44. *cf.* pszczoła. Dmuchać, poddymać, poduszczać, anblasen, anhetzen, aufhetzen. Wszczął się tumult, w którym iak poczęto dmuchać, Ukłoło woysko gniewne swego komendanta. *ib.* 134. – Dmuchnąć co do ucha, szepnąć, einem etwas ins Ohr blasen, einblasen, einraunen, zuflüstern. Dmuchnął mu w ucho, co ma mówić. *Tr.* – Dmuchnąć warcab z chuchnąć go, zbiwszy, einen Damenstein blasen, wegblasen, mit Blasen nehmen. *Tr. Rs.* фукать. – Dmuchać pod nos komu. *Treb. S. M.* 6. pysznо się stawić, grać mu na nosie, einem trotzen, ihn verächtlich behandeln, ihm auf der Nase spielen. Nie da sobie w nos dmuchać. *Rys. Ad.* 46. Spostrzegli, iak Oktawiemu Antoniusz pod nos dmuchnie. *Chróst. Fars.* 97. *cf.* dmuchać komu w kaszę. – Dmuchać z pychy, dymać, dąć, nadymać się, odymać się, vor Stolz blasen, aufgeblasen seyn. Szalenie postępował, i wysoko dmuchał. *Jabł. Tel.* 78. Dmuchay sobie poważnie, zadrzyy nosa w górę, oh wnet z ciebie będzie walny konsyliarz. *Teat.* 36, *c.* 15. Dumą on puszył nieprzyiemną J dmuchał parą wysoką nikczemną. *Zab.* 15, 374. Wąsami dmuchać. *Stryik. Tur. B.* 3. (trząsać, mit dem Schnurrbarte brauen). §. Dmuchnąć dokąd, uciekuąć, drapaka dadź, wohin fliehen, wohin fliehen, entspringen. Z tego domu do swoiego dmucha. *Jabł. Ez.* 188. Dmuchnął w nogi. *Off. Wyr.* §. Dmuchnąć, palnąć, grzmotnąć, golnąć, einen Streich geben, einen Hieb versetzen. Dmuchnął go w pysk. *Tr.* Siorem uderzyć, dmuchnąć, świni ras dadź. *Cn. Th.* DMUCHACZ, a, *m.* dymacz, co dmucha, der Blaser, einer der mit dem Munde bläst; *Ec.* духовникъ. DMUCHAWKA, i, *ż.* rura do przedmuchywania, ein Blaserohr. Udaiąc przez dmuchawkę głos iey męża, przymusił ią, aby poięła go za męża. *Boh. Djab.* 2, 127.

Pochoda. pod sł: *dąć.*

D N.

*DNA, y, *ż.* denna czyli dnawa niemoc, łamanie stawów, suchobolność, scyatyka, die Gliederkrankheit, (Obd. die Gleiche), das Gliederreißen, die Gicht; *Bh.* dna, je se dna kosti dobira, dnawa nemoc; *Slo.* dnavzlamanj; *Vd.* vudna bolezen, revudenost, revudenizhnost, derhaviza, hudiza; *Sle.* dêrtavica; *Rs.* ревма; *Ec.* ѵленóмная болѣзнь. Darcie w członkach wszelakich; dną niektórzy zowią albo denną boleścią. *Sien. Rej.* – *Sr.* 1. sucha stawow bolosej, gichtej; *Sr.* 2. chwat. Dna nóżna podagra. *Crese.* 617. *et* 163. *Cro.* vúlog; *Dl.* guta: das Podagra, das Zipperlein. Dna ręczna. *Sien.* 107. chiragra, *Slo.* rukobotja; das Chiragra. Dna brzuchowa, dna członkowa, dna ielit albo trzew, ielitne darcie, dna nóżna albo nóg darcie. *Sien. Rej.* Dna trzewna, *Sien.* 139. die Darmgicht; *Cro.* dna; *Vd.* zhreuna hudiza, derhaviza, skermina, zhreuna grisha). Boleści w biodrach także dną zowią. *Urzęd.* 141. das Hüftweh. Przynieśli do Jezusa człowieka dną złamanego. *Seml. Math.* 9. („pa-

raliżem zarażonego“ *not.*). To ziele, kto dnę spioną cierpi, rozwięznie ią i rozpędza. *Spicz.* 44. *DNAWY, a, e, denny, suchobolny, scyatyczny, gichtiſch; *Boh.* dnáwý; *Slo.* dnauzlamaný: *Ec.* членовоболѣзненъ, въ сосмáвѣхъ болѣзнь имѣяй. Mieysca ciała dnawe, w których ból i łupanie bywa, tą maścią nacierać. *Syr.* 1509.

DNIA, DNI *ob.* Dzień. DNIEC, dniało, dnieie, *bezosob. ndk.*, dniem się ſtawać, świtać, Tag werden, tagen; *Bh.* dniti ſe, dnilo ſe, dni ſe, dn'enj ſe; *Vd.* se denit, deniti se, svitati, den'se diela, se deni, svita, barshi; *Croat.* danisze, dańjo, szvenújem; *Bs.* suanuti; *Rg.* svanuti, svagnivati, rasvaniti se; *Sla.* svanu; (*Rs.* днежать, днюю dzień gdzie przepędzić) *Rs* сѣбнаемъ. Na ziemi mierzcha się i dnieie. *Przyb. Milt.* 175. Już podobno dnieie. *Teat.* 18, 13. *Fig.* Słaba dnieiących dopiero nauk poświata. *Nar. Hſt.* 2, 6. DNIENIE, *prima lux. Mącz.* das Tagen, der Tagesanbruch. Zwykły wstawać równo z dnieniem. *Przyb. Milt.* 142.

DNIEPR, NIEPR, u, *m. Biel. Kr.* 3. *Boryſthenes.* rzeka, po Dniestrze naywiększa. *Gwag.* 482. *Lad. H. N.* 29. płynie przez znaczną część Litwy. *Dyk. G.* 1, 168. der Fluß Dnieper.

DNIESTR, NIESTR, u, *m. Tyras*, wielka rzeka Polska, zaczyna się od gór Karpackich, płynie przez granice Podola i Multan. *Dyk. G.* 1, 168. *Lad. H. N.* 29. der Fluß Dnieſter an der Wallachiſchen Gränze.

DNIOWY, a, e, ode dnia, Tages=; *Rs.* днéвный. Już się słońce na zachód schylało, i dniowe światło pod grube chmury opuszczało. *Zab.* 14, 138. Srebro nosi białość a iasność dniową. *Urzęd.* 396. W wyliczaniu wszyſtkiego, na dniowymby mi biegu zeszło. *Smotr. Lam.* 34. (dniaby mi nie ſtało, der Tag möchte nicht zureichen). Dniowe hiſtorye. *Klok. Turk.* 56. die Tagesgeſchichten. My cośmy dniowi, bądźmy trzeźwi. 1 *Leop.* 1 *Theſſ.* 5, 8. (dzień tylko żyiemy, wir ſind nur von heute). DNIOWONOCNA równość, *Zebr. Zw.* 101. die Tag= und Nacht=Gleiche *ob.* Nocorówna.

DNO, a, *n.*, Donko *zdrbn.*, spód, zawarcie dolne naczynia, der Boden eines Geſchirres, der unterſte Theil, in den ſich Gefäße, Geſchirre u. ſ. w. endigen; *Bh. et Slo.* dno; *Sr.* 1 *et* 2. dno, *Crn. et Vd.* dnu, pod; *Sla.* danno; *Cro. et Rg.* dnò; *Bs.* dno; *Rs.* дно; *Hb.* יסוד *eden* basis, fundamentum; cf. *Ger.* Boden Adlg.). Jeśliby iagody czarne na dno były kładzione w kadź, tedy wino rumieńsze bywa. *Cresc.* 335. Dno w beczkę wprawić *Bs.* zadnitti, ſtaviti dno). Spiszcie wasze imiona, i na dno włóżcie w co, a los rozsądzi nas snadno. *P. Kchan. J.* 125. Gdy iuż reszty dopiiał przykładnie, Cud nad cudami, poſtrzegł prawdę na dnie; Bayka to była, co o niey pisali, Jakby w dnie ſtudni siedziała nieboga, Znać filozofy wina nie piiali. *Kras. Ant.* 71. Do dna wypić, bis auf den Boden rein austrinken. Nierychła oszczędność, gdy na dnie same drożdże zostają. *Opal. Sat.* 152. Poźna oszczędność na dnie. *Pilch. Sen. liſt.* 5. Nie wczas ten ſkąpić poczyna, Który się, gdy mało na dnie, *oszczymia, *sera in fundo parsimonia. Mącz.* Leciała ięđna summa po drugiey, i nie prędzéy się poſtrzegł, aż gdy w szkatule dno obaczył. *Mon.* 65, 571. Już dno widać w mey szkatule, *Zab.* 13, 26. *Gawdz.* Dno karety, spodnia deſka, der Boden in einer Kutſche. Jak pończochy sobie zbryzgasz, powiedzą, że bez dna musisz mieć karetę. *Teat.* 22, 122. (żeś piesią szedł, że karety niemasz). — Dno armaty. *Leſk.* 2, 239. der Boden einer Canone. Dno armaty ieſt pełność śpiżu w armacie, poczynaiąca się od dna komory, a kończąca równo z denną liſtwą. *Jak. Art.* 3, 290. Metal, zamykaiący kanał armaty z tyłu, nazywa się dnem. *ib.* 1, 139. — Dno okrętu, nawy, der Schiffsboden. *Tr.* — *Rs.* днищe. §. Dno wieży, dolna wieża, *in fundo*, kara kryminalna, różniąca się od górney wieży, kary cywilney, das Burgverließ, das Verließ, das unterirrdiſche Thurmgefängniß, der Criminalarreſt. Dolna wieża na łokci 12 głęboka była. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 381. Szlachcic, któryby szlachcica zabił, brzydkie ma więzienie na dnie w wieży przez rok wytrzymywać. *Krom.* 711. Mężoboycy na dnie w wieży pokutę maią czynić. *Herb. Stat.* 252. Był wsadzon na dno do wieży. *Biel. Kr.* 249. Ktoby do wieży na dno ſkazanemu iaką folgę czynił i dopuszczał mu sobie siedzenia wyższego, niźli na dnie czynić, albo kominy w wieży budować, takowy . . . *Stat. Lit.* 135. (cf. do wieży w ziemię wsadzić. *ib.* 154. — §. Dno morza, rzeki: grunt, der Meeresboden, Flußboden, der Grund. Krzywą kotwicę spuszcza prędko na dno. *Kul. Her.* 285. Woyſka Faraonowe w czerwonym morzu na dnie zoſtały. *Psalmod.* 75. Okręt wodą się zalał, a na dno poszedł. *Sk. Dz.* 579. W Szwecyi są ieziora dwa dna maiące, z których iedno pewnych czasów podnosi się, i nakształt derki wodę okrywa, potém znowu kryie się w głębi. *Kluk. Kop.* 1, 101. Rzéki Hiszpańskie maią brzegi wysokie, a dna abo nórty niskie i niegłębokie. *Boter.* 8. *§. Pierwey do Pontu Dunay duem ucieczo; Niźli kto nadeń w mo ſtruny łagodniey uderzy. *Miaſk. Ryt.* 2, 112. (do dna, ze szczętem, do oſtatniey kropli). §. Dno, spód iakiey materyi, tło, der Boden, der Grund eines Zeuges. Czerwony Karmazyn na gładkim dnie. *Goſt. Gor.* 108. §, *Math.* dno, *basis. Grzep. H.* podſtawa, die Baſis). §. Dno oka, retyna, die Retina im Auge. *Tr.* §. *Botan.* dno, *receptaculum*, w kwieciu ta miazga gąbkowata, na którey korona, prączki i zarodek są osadzone. *Bot. Nar.* 125. ta część w roślinach, na którey naprzód kwiaty, potém owoce lub nasiona są osadzone. *Jundz.* 2, 96. der Boden in einer Blume. §. *Fig. tr.* Przepadniy na dno pickła z duszą i z ciałem. *Teat.* 53, *b.* 83. Dna nie mieć, granicy nie mieć, keinen Boden, keine Gränzen haben. Rozrzutność dna nie ma. *Mącz.* (*ob.* bezdno, bezdenny). Łakomſtwu dna niemasz. *Petr. Pol.* 66. (nienasycone). Niemierne dawanie dna nie ma. *Bud. Cyc.* 123. Morze nie ma dna, nie ma też i zbytek. Zawsze chce więcéy, mało mu świat wszytek. *Klon. Fl. B.* 4. Wieczność nie ma dna. *Off. Wyr.* W tey iego powieści dna się nie domacasz. *Off. Wyr.* (gruntu, celu). — Na dno, na dół; na dnie, na dole; auf den Boden, zu Boden, nach unten, zu Grunde. Hardy, spadniesz dziś na dno, coś wczoray wykrzykał na wieży. *Pot. Arg.* 31. Wszyſtko czas trawi, wszyſtko iako woda cicha, Czego się kolwiek dotknie, na samo dno spycha. *Pot. Zac.* 207. Na dno idę, acz zda się, że pływam. *Kul. Her.* 84. Każdy ciężar na dno opada. *Off. Wyr.* — Do dna, bis auf den Grund. Nie popychay mnie do dna.

Off. Wyr. (nie gub' ze wszystkiém). Zabrnąwszy do dna, nie mógł się cofać. *ib.* (nawarzywszy piwa musiał je pić). Jozuego mierz dzikie narody do dna wysiekł. *Minsk. Ryt.* 29. (do szczętu, z kretésem, zgoła, zupełnie, bis auf den Grund, ganz und gar, völlig). §. Wezbrawszy ciężko ze dna głębokiego I tocząc z oczu nieprzebrane zdroie, Rzekła . . . *Odym. Sw. Kł.* 3. – *Bosn.* izdna, odadna, *funditus*) z gruntu serca, głęboko, von Herzens Grunde, tief aufseufzend.

Pochodz: *denko*; *bezdno*, *bezdenny*, *bezdenność*, *denny*, *dna*, (Sor. 1. zadnu funduię).

DNY *ob.* Dzień.

D O.

DO *praepos. reg. Genit.*, wyraża w ogólności kres dążenia, ku; Niederſ. tu; *Slo. et Bh.* do; *Vd.* do, dokle, dosdei; *Crn.* do, da; *Sr.* 1. do; *Sr.* 2. do, doi, dow; *Sla.* do, dok; *Bs.* do; *Cro.* dó; *Dl.* darri, darrido; *Rs.* до, даже (z nawet do); *Ec.* дондеже (aż do, cf. *Lat.* donec; *Hb.* עד *adh* z *usque in, ad*, cf. od). wyraża kres względem czasu, mieysca, stopnia czynienia, z póty, bis, zu, bis zu. *Temporis*: Kazał mi czekać na tém mieyscu, do zawołania panicza. *Teat.* 19, *b.* 78. Tak do nocy od poranku Musiały prząść bez przestanku. *Zab.* 13, 278. *Tręb.* Przyiaciołkąm ci do śmierci serdeczną. *Past. F.* 150. Szczerość serca do śmierci nam chował. *Zab.* 12, 379. On was zawsze szanował od pierwszey młodości, Aż do swey białéy skroni i późney starości. *Groch. W.* 532. Do trzech lat była jak niemą; przy końcu roku trzeciego mówić poczęła. *Sk. Zyw.* 2, 72. Do czwartey, do piątey w noc. *Cn. Th.* Do widzenia! muszę iść. *Teat.* 43, *b.* 77. bis zum Wiedersehen. Do obaczyska. *ib.* 52, *c.* 51. Do roku, do miesiąca, do tygodnia, do czasu z a., do wyścia lub też w przeciągu, roku, miesiąca, tygodnia, czasu, innerhalb eines Jahres, Monates, einer Woche, einer gewissen Zeit. Wszyscy do roku pomarli. *Lat. D.* 4, *b.* Pigwy w zimnie mogą trwać dłużey, niż do roku. *Cresc.* 412. Mógł dwieście napisać wierszów do godziny. *Hor. Sat.* 63. Do czasu mu pożyczył. *Off. Wyr.* b., do roku, do miesiąca, do dnia, na każdy rok, na każdy miesiąc, co rok, co miesiąc, *per singulos annos*, alle Jahre, alle Monate, jährlich, monatlich. Miał swoie cztery wielkie posty do roku ten święty. *Sk. Zyw.* 1, 526. Swiszcze raz tylko do roku kocą się. *Zab.* 12, 194. *Slo.* raz do roka, raz do dn'a, do mesáca. Do dnia *ob.* dzień). Do czasu z czasami, kiedy niekiedy, zu Zeiten, bisweilen. c., do roku, do czasu *ob.* do *relation.* niżey. – §. *Loci et gradus* Do kolan, do kostek woda z po kolana, po kostki. *Cn. Th.* bis an die Knie, aż do). Upadł śnieg wielki do goleni. *Stryk.* 638. Kto do tey biegłości chce przyiść, musi bardzo wiele czasu strawić. *Gorn. Dw.* 122. Jeszcześ to nie ieszcze nie do krwi. *Cn. Ad.* 320. Aż do krwi zarznąć, *de sino resecare*. *Mącz.* bis aufs Blut. (cf. do skory, do żywego). Do haleraa się wydał. *Pot. Arg.* 630. bis auf einen Heller. Do szeląga wyliczył. *Teat.* 42, *d.* D. Pułk ten był do człeka wycięty. *Chrość. Fars.* 270. bis auf einen Mann, bis auf den letzten Mann. Nie było i iednego, któryby się podobał, nie było i do iednego. *St. Kaz.* 171. Wszystko to pilnie do iednego słówka zachował. *W. Post. W.* 68. *Zrn. Post* 3, 683. *b.* Wszystko to ganisz, aż do drzew i wody. *Karp.* 1, 46. Jużeś się do woli naiadł. *Bardz. Tr.* 334. do sytu *qu. v.* Do gruntu, z gruntu, zgoła; do końca, zupełnie, doskonale, bis zu Ende, vollkommen, vollendet. Często nie do końca uczony doktor bardzo szczęśliwie léczy. *Gorn. Dz.* 116. Do czysta, do szczętu, do boga ich, do kata, do biesa ich tam, *vid. suis in locis.* Do gardła bronić, do upadley, do ostatniego tchu, auf Leib und Leben. Rozpacz do gardła bronić się radzi. *Krom.* 83. Pana naszego nie chcemy odstąpić; ale przy nim bydź do gardł swoich. *Biels. Kr.* 67. Ślubował im do gardła przeciw Tatarom pomodz. *Stryik.* 230. – *Continuat.* od – do, von – zu. Od słowa do słowa, aż boli głowa. *Cn. Ad.* 771. von einem Worte zum andern. Od kieliszka do kieliszka, aż się upił. *Off. Wyr.* Ode dnia do dnia. – Do, tam (zu), nach, auf. Poiechał do Polski, nach Polen. Odieżdża do dóbr swoich. *Gaz. Nar.* 1, 269. er reist auf seine Güter (zu s. G.). Jechał do dobr swoich. *Sk. Zyw.* 1, 312. Zasłano go do wschodnich kraiów. *Smotr. Ap.* 80. Jeymość wyiechała do miasta. *Teat.* 14, 70. v (*disling.* na miasto cf. miasto). Skoro się do wsi kapłan iakiś ukazał, wnetże się lud zbiegał. *Sk. Zyw.* 1, 183. wchodząc do wsi, beym Eingange ins Dorf. – Do z ku, *meram directionem physic. vel moral.* zu, gegen, nach, (wohin gerichtet). Tył podawszy, do lasów się mieli. *Stryik.* 320. – Kto myśliwy do trąby, nabożny do księgi, gospodarz do minucyi, gach zawsze do wsięgi (ma się). *Pot. Jow.* 34. sich zu etwas halten, sich wozu halten, sich woran machen. Idź do djabła! do kata! *qu. v.* (Do brewiarza księdzu! *Gemm.* 65. *curet sua*). A do boru! a do domu! do kościoła! do szkoły chłopcze! willst du wohl in die Schule! fort! marsch! in die Schule! Kiedy nie rozkaz wyraża, to przynaymniey iest wymówka braku i niedostatku iakiego czyli potrzeby: ieszcze mu do szkoły t. j. potrzeba; er muß noch in die Schule). Skoro pierwsza straż rozruch usłyszała, i do sprawy się i do broni miała. *P. Kchan. Jer.* 228. No Mości Panowie, daley do siebie! daley bycie się! *Teat.* 31, 110. (skoczcie do siebie, packt euch an, geht auf einander los). Natura ciągnie wilka do lasa. *Gemm.* 172. Do tego wypił (w ręce tego), a innemu oddaie. *Bratk. J.* 4, *b.* (cf. gdzie indziey mierzy, a gdzie indziey uderzy). Nalewa duży kufel, niech się kto chce troszczy, Rzecze, a ja do ciebie, Księże podproboszczy. *Węg. Org.* 5. 'Do ciebie' *Teat.* 8, 43. (w twoie ręce, ich trinke es dir zu). – Pół do pierwszey, drugiéy, trzecjey, czwartey, halb Eins, Zwey, Drey u. s. w. zaś kwadransa lub trzy kwadransa *na* pierwszą, drugą, trzecią, ein Viertel oder drey Viertel auf Eins; przeciwnie zaś znaczy kwadransa do pierwszey z brakuie ieszcze kwadransa do pierwszey, to iest, trzy kwadransa na pierwszą, es fehlt noch ein Viertel zu ein Uhr, es ist drey Viertel. – *Direct. finis, facultatis*, celu, zdatności, zdolności z ku, na, zu. Człek sam do pracy stworzon, ptak do lotu. *Chrość. Job.* 23. zur Arbeit geschaffen. Do rad ięzyk, do boiu ręce dały nieba. *Dmoch. Jl.* 2, 119. Wszystko iuż wybrano, co ma bydź

do drogi, i o butelce się nie zapomniało. *Kras. Pod.* 2, 116. Człek i do rady i do swady, znaydzie go iak go kto chce, *omnium horarum homo. Mącz.*; *oppos.* ani do rady, ani do swady, do niczego). Do ludzi człowiek s układny, ludzki, *oppos.* odludek). Pióro do pisania, eine Schreibfeder. Piórko do zebów *ob.* zębodłub, dłuboząb). Szczotka do botów, szczotka od botów, eine Schuhbürſte. Szczotka do sukien, od sukien, eine Kleiderbürſte. – *Elliptice significatione directionis phys. vel moral.* Co się komu nie podoba, to mu nie do śmiechu. *Zab.* 12, 269. (to mu nie śmiesznem, das iſt ihm nicht zum Lachen, nicht lächerlich. Nie do śmiechu mi teraz Kubo! *Teat.* 54, *c.* 2. ich bin jetzt nicht zum Lachen geſtimmt). Ani mnie do snu, ani mnie do iadła, Cała mnie moia spokoyność odpadła. *Kniaz. Poes.* 2, 192. (nie chce mi się ani snu ani iadła, ich habe weder Luſt zum Eſſen, noch kann ich ſchlafen). – *Cum ellipsi verb.* należeć, tyczeć się, ściągać się, *et similium*, mit Auslaſſung der Zeitwörter: angehen, gehören, betreffen, ſich beziehen, anlangen u. ſ. w.). Co mi do tego? *Cn. Ad.* 95. was geht das mich an? *Slo.* čo kobo do tebo, co komu do tego? *Zabł. Amf.* 20. Wam wcale nic do tego. *Teat.* 54, 74. Jeśli ia tak chcę, co tobie do tego? *Biel. Poſt.* 107. Zkąd to, że mię masz na tak pilney pieczy, Coć do moicy sromoty i do moich rzeczy? *P. Kchan. J.* 253. Jeśli tak osądzili biſkupi, a cóż cesarzowi do tego? *Sk. Zyw.* 1, 271. Co do mnie, żeś ieſt szczodrzy ku drugiemu? To do mnie, żeś ieſt pan móy po dawnemu. *Zab.* 4, 3. *Koſſ.* Do czegoć nic, day pokóy. *Cn. Ad.* 194. was nicht deines Amts iſt). – Mnich co do sukni; ale wilk wewnątrz. *Sk. Zyw* 1, 173. (co się tycze sukni, was den Rock betrifft). Możnaż znaleźć co tak puſtego, iak ta ſkała? do żywności, co głodnieyszego? do samey mieysca posady, co ſtraszliwszego? *Off. Sen.* 7. *quid ad copias – quid ad homines*). – §. Do s na, przeciw, gegen, wider. Zebrał woysko wielkie do Prus Bolesław. *Biel. Kr.* 97. Kto do kogo ma iaką dolegliwość albo krzywdę, niech się do dworu uda. *Haur. Sk.* 228. Bolesław miał zadawnione do Włodzimierza urazy, że oycu iego niektóre zamki poodbierał. *Nar. Hiſt.* 2, 133. (cf. miał na nich urazę. *ib.* 3, 176.) (Brać do urazy, do poprawy *ob.* brać). Większa mi to od was pokuta, niż móy do was grzech. *Steb.* 2, 216. (niż moie przeciw wam przewinienie). I komuż tak siła do mnie wolno? *Uſtrz. Tr.* 31. (przeciw mnie). §. Do s w, wewnątrz, nach, nach – hin, in – hinein. Pobili, krom tych, co do zamku uciekli. *Stryik.* 270. Sobiesława Król Czeſki wygnał do Polſki. *Biel. Kr.* 78. Lud się do wsi zbiegał. *Sk. Zyw.* 1, 183. Oddaięć córkę do rąk, posag pod poduszki. *Teat.* 43, *c.* 166. *Wyb.* Brać do serca, do głowy, do pamięci *ob.* brać). Pięciu zabito, iednego poimano do zamku, *Stryik.* 270. *NB.* Do *complet directionem, quam* KU *indicat; licet indiſtincte in vulgari, et praesertim apud antiquos*). – §. Do *relat.*, *accommodat.*, zu, verhältnißmäßig zu, bequem, geſchickt zu ... Jeżeli *A* do *B*, iak *B* do *C*, tedy też *A* do *C*, iak *B* do *C*. *Geom.* Będzież tu sto snopów, dziesięć korcy, piętnaście łokci? R. iako do korca, iako do snopa, iako do łokcia, t. i. zawisło od tego, iaki to snopek, korzec, łokieć, es kommt auf die Garbe an, auf den Scheffel, auf die Elle an; je nachdem die Garbe, der Scheffel, die Elle iſt. (*corrige hoc in loco Trotzium*). Do żelaza też to, do śrebra, do ręki, do człowieka, do szczęścia, t. i. żelazem się to, ręką i t. d. dzieie, *Cn. Th.* zawisło od tego, iakie żelazo, iakie śrzebro i t. d. Zniwo bywa obfitsze lub chudsze, iak do roku. *Oſſ. Wyr.* Zboże do czasu plenne, do czasu płonne. *ib.* Nie do tego to; nie zgodzi się to na to. *Cn. Ad.* 579. Do rzeczy mówić, krzeczy, ku rzeczy (cf. dorzeczny), zur Sache ſprechen, paſſend, ſchicklich, zweckmäßig. Niż co nic do rzeczy masz gadać, lepiey milcz. *Teat.* 29, 7. Mówiąc do naszego interesu, rozumiém, żem .. *Teat.* 31, *c.* 60. (ſtosownie co się tycze). Prawdziwie nie rozumiem, do czego to Wc Pan mówisz. *ib.* 27, *b.* 88. (do czego ſtosuiąc, zamierzaiąc, wohin aus, wohin zielend). Do czego suszyli sobie głowy nad określeniem człowieka? *Teat.* 11, *b.* 9. (na co, wozu? zu was Ende)? Pióro do moiey ręki, podług moiey ręki, eine Feder nach m. H. Lekarſtwo do oczu s przypadaiące do oczu, nieprzeciwne oczom). Do ręku mieć co, pod ręką, na dorędziu, bey der Hand haben. Tłumaczenie do słowa s słowne, literalne, von Wort zu Wort, wörtlich. – *Accommodat.* ku s według, gemäß, nach. Powiedz do prawdy, ieśli nie żartuiesz. *Poſt. F.* 99. der Wahrheit gemäß, im Ernſt. Ja to do prawdy utrzymuię, iż trudnieysza ieſt ... *Zab.* 6, 340. (serio, bez żartu, in Wahrheit, im Ernſt). Są takie rzeczy, które gdyby się działy do prawdy, nie śmiałby się, ale lękać należało. *Zab.* 12, 265. (w iſtocie, in der That). Do prawdy? R. nie inaczey! *Teat.* 36, 23. wirklich? in der That?) – Do s podług, zu, nach, angemeſſen. Widziała przed sobą ładnego chłopca do gustu swego. *Teat.* 14, *c.* 6. Cóż to Wc Pani w moim dyskursie nie ieſt do gustu? *ib.* 26, 46. Całe nie do twarzy była ubrana. *Teat.* 19, *c.* 54. Teraz przedziwnie kapelusz do twarzy. *Zab.* 12, 74. ſteht gut zum Geſichte. Drugiemu sama nawet wada ieſt do twarzy. *ib.* 12, 266. Nie do twarzy ci ten humor ponury. *Zabł. Z. S.* 1, 15. Nie pociągną kary Woły nie do pary. *Pot. Jow.* 2, 6. (niedobrane). Dobierać konie do miary s iednego wzrostu, równe). §. Do s względem, *relat.* in Anſehung, zu, an. Doktor nieszczęśliwy do pacyentów. *Mon.* 69, 804. Miewa człowiek do człowieka szczęście, wiele kroć nieuczony doktor ulécza szczęśliwie. *Gorn. Dz.* 116. Szczęście mieć do ludzi. *Teat.* 10, 112. W pośmiech do ludzi, a potém w wzgardzenie przyszedł. *Kosz. Lor.* 16, *b.* To mi się do szachów nie podoba, iż nader wielka umieiętność w tey grze bydź musi. *Gorn. Dw.* 122. (z tego, dlatego, przeto, z tey miary, z tego względu szachy mi się nie podobaią, das will mir am Schachſpiele nicht gefallen). Wady do niewiast są cztery, swoboda, wielomówność, nieſtałość, ſtroy. *Petr. Ek.* 67. an den Weibern. Jeſt to do człowieka wielka wada, gdy o tém mówi, o czémby milczeć miał. *Kosz. Lor.* 99, *b.* Jedna tylko do niey wada, że ſtrasznie ciekawa. *Teat.* 10, 60. (w niey, an ihr). Osobliwa ieſt cnota do pana, układność a pokora. *Kosz. Lor.* 137. Byli bałwochwalcy wielcy, co tylko było do nich dobra, że byli ludzkiemi. *Biel. Kr.* 45. t. i. u nich, was an ihnen gutes war, *b.* – Do s przy, u, bey, an. Niebogę oskarżył do oyca złośliwie. *P. Kchan.*

Orl. 1, 101. Ułomek ten tak da ognia do ſtali, iak krzemień. *Torz. Sz.* 63. Miaſto próżnych powieści, koleyno sobie do ſtołu czytali. *Sk. Zyw.* 1, 390. Służyć do ſtołu *ob.* służyć, ſtoł). Spodziewaliśmy się We Pana do nas. *Teat.* 22, *b.* 20. Niech mu do oka powiem . . . *Teat.* 22, *b.* 123. (w oczy, in die Augen, ins Geſicht. – §. Do, z *Datiuus commodi*, dla, na, für. Tymokrat był przed Troią boku mego pilny, Myśli do Protezyla mych śpieg nieomylny. *Jabł. Tel.* 187. Czasu iednego kupować cóś do klasztoru dwóch braci posłał. *Sk. Zyw.* 1, 155. NB. rzeczy zdolne wmieszczać się, kupuią się *do* n. p. wołu, chleba, beczkę wina *do* klasztoru; rzeczy nie zmieszczaiące się, kupuią się *na* n. p. rola, wieś; *dla, commune.* – §. Do z ku *negatiue* z od, przeciw, gegen, vor. Wſtręt We Panny do Eraſta, z uprzedzenia pochodzi. *Teat.* 25, *b.* 35. Damy nasze wſtręt maią do gospodarſtwa. *Zab.* 16, 41. (cf. wſtręt od złego. *Dmoch. Szt. R.* 57.). §. Do razu, do słowa z od razu, z razu, zaraz, za pierwszém słowem, aufs erſte mal, aufs erſte Wort. Do słowa pierwszego dał zań asprów 10,000. *Paszk. Dz.* 29. – *§. Significatio pronominis* do *diuerse determinatur ſignificatione verborum, nominum, adverbior., quibus subiungitur: vid. e. gr.* należeć do kogo, przegrać do kogo, płacić do kogo, baczyć do kogo, czuć do siebie, widzieć do siebie, wiedzieć do siebie, znać do siebie, mieć do siebie, porównywać co do czego, *przypodobywać co do czego, ſtosować co do czego albo z czém, ſtosunek do czego, ſtosowny do czego, ſtosownie do czego, podobieńſtwo, podobny, podobnie do czego, przypadać do czego. – §. II. DO *praepoſit. inseparab.* przydane do słów, wyraża a,) kierunek czynności, słowem z którém się ſkłada wyrażoney, ku iey celowi, das *do* giebt der Handlung der damit zuſammengeſetzten Zeitwörter a.) die Richtung der Handlung nach einem gewiſſen Objecte, dochodzić czego, dobadywać, b.) domierzanie, zbliżanie się ku ſkutkowi, w formach słowa niedokonanych, in den unvollendeten Zeitformen rückt es die Handlung dem Erfolge näher, doieżdżał, doprowadzał, dościgał, dotłukał, dobiiał, dobywał, c.) w formach słowa dokonanych wyraża uiszczenie ſkutku, in den vollendeten Zeitformen drückt es den wirklichen Erfolg der Handlung oder ihre Wirkung aus doiechał, doprowadził, dościgł, dotłukł, dobił, dobył. – Z zaimkowemi słowami wyraża w formach niedokonanych ſtaranie się nabywania czego, bey den Reciprocis in den unvollendeten Zeitformen, das Streben etwas zu erlangen, dorabiać się, dobadywać się, doſługiwać się; w formach zaś dokonanych nabycie czego, in den vollendeten Zeitformen, das wirkliche Erlangen, dorobić się, dobadać się, doſłużyć się. d.) wyraża przyczynianie, przybywanie, przyroſt, Hinzufügung, Vermehrung, Zuſatz, noch mehr, als bereits geſchehen war. Dogotuy do tego, cóś iuż nagotował. Doday do tego, cóś dał, bo nie dosyć

NB. *Gdy prawie wszyſtkie słowa z przyimkiem* do *ſkładaią się lub ſkładać się mogą; zatém niepodobna wszyſtkie*, (nam infinita prope sunt et pro arbitrio cuiusvis componi possunt. Cn. Th. 127.) *zwłaszcza we wszyſtkich ich znaczeniach tu wyliczyć; umieszczą się na swoim mieyscu, naypotrzebnieysze, i te na które się przykłady znalazły.*

*DOB', i, ś., DOBA, y, ź. część czasu, chwila, iakiś czas, ein Zeittheil, eine Zeit, eine Weile, ein Augenblick; (*Bh.* doba z czas, punkt czasu, chwila; kształt, forma rzeczy cf. ozdobić; *Sr.* 2. dobba z czas; *Sla.* dóba z czas; *Cro.* doba *aetas*; *Dl.* dobba, vék z wiek; *Rg.* dobba 1. czas, wiek; 2. dobba, dobniza z godzina; *Bs.* dobba 1. czas, 2. godzina; *Vd.* dobnik z zegar; *Rs.* удобїе, удобство pora, pogoda do czego, wygoda cf. podoba cf. ozdoba, cf. *Hb.* טוב *toph* dobry). Wiedz, że w każdey życia dobie, Dla oyczyzny tylko żyiesz. *Niemc. P. P.* 133. (w każdym momencie). Doba czasu nie minęła, We Pan trzy razy odmieniłeś swoie przedsięwzięcie. *Teat.* 24, *c.* 92. §. Pewny czasu punkt, pora, ein gewiſſer Zeitpunkt, eine Zeit, eine gegebne Zeit. Przyidziesz do mnie iutro o tę dob', *Leop. 4 Reg.* 10, 6. (o tym czasie, *Bibl. Gd.*). Dobry skowroneczku, iuż ty śpiewasz-sobie, A ia poczynam także o twéy robić dobie. *Gawin. Siel.* 392. Czuycie pai wierni, naywięcey nieprzyiaciel w tę dob' trzodom szkodzi. *Gaw. Siel.* 386. Hemus i Rodope, śnieżne o tych *dob góry, ludzie przedtém były. *Zebr. Ow.* 139. *nunc*). W iednę dob' ucichał ogień, a o drugiéy zaś dobie, ogień na wodzie się rozgorywał. z *Leop. Sap.* 16, 18. *Cro.* ob kojoj dobi z o którym czasie? §. Doba, pewny czasu rozmiar, przeciąg, ein beſtimmtes Zeitmaß. Na dobę, od doby do doby z na 24 godzin, vier und zwanzig Stunden; *Rs.* сутки, посуточно, поденство; *Ec.* вседневдействаїе, цѣлые сутки и день и ночь. W gościńcach płaci się od ſtancyi na dobę; od doby do doby tyle a tyle. §. Sam czas, pora, grade die rechte Zeit. Wtém wilkok do Selenissy żeby ulżyć sobie Kwapi królewna, i ma ią na dobie. *Pot. Arg.* 382. Podrastać, prawie na dobie bydź, niektórzy mówią, *pubescere. Mącz.* Niedoba, *fig.* niedoźrzałość, die Unreife (Kindheit). Wyście mię z dziecinnéy ćwiczyli niedoby, i wychowańcem u siebie widzieli. *Chroſt. Fars.* 206. – Czas na dobie, w dobie z czas po temu, czas służy, die Zeit iſt günſtig, gelegen, entſprechend. Jeśliś mądr, używay, póki czas na dobie. *Petr. Hor. B.* 2. (pókić służą lata, używay świata). Tak prędko nasze zmykaią lata, więc trzeba wcześnie używać świata, póki czas w dobie. *Zab.* 13, 424. *Zabł.* §. Doba dola; ſtan, położenie, sytuacya, die Lage, der Zuſtand, das Befinden, das Schickſal. Królewic w prywatnego iechał z domu dobie, Dzielnością nieśmiertelney sławy szukać sobie! *Pot. Arg.* 216. Wszyſtko to są przypadki nie ściągaiące się bynaymniey do teraznieyszey doby twoiéy. *Teat.* 50, *c.* 67. Dziś koniec klęskom, legnę spokoyny iuż w grobie, Gdy zoſtawię oyczyznę i was w lepszéy dobie. *Niem. P. P.* 35. – Niedoba z niedola, Ungemach. Boleie z téy swoiéy niedoby, że dla choroby daremnie upłynie mu lato. *Jabł. Buk. F.* 2, *b.*

Pochodz: *nadoba, nadobny, nadobność, podoba, podobać, upodobać, podobny, podobieńſtwo, przypodobać, *przypodobywać; ozdoba, ozdobić, ozdabiać, przyozdabiać, zdobić, niezdobny, niezdobność.*

*DOBACZYC się *zaimk. dk.*, *dobaczać się *ndk.*, *dobaczawać się *czſt.*, domyślić się. erſehen, abnehmen,

muthmaßen. Ileśmy się mogli z rzeczy dobaczyć, *quantum ex ipsa re coniecturam fecimus. Mącz.* Dobaczam się, domyślam, *coniecturo. ib.* Dobaczawam się, baczę, *subintelligo. Mącz.* Dobaczenie, domysł, *coniectura. Mącz.* doyrzenie, spoſtrzeżenie, das Erſehen, Abnehmen, Muthmaßen.

2.) DOBADAC się czego *zaimk. dk.*, dopytać się *fig.* dóyść, znaleźć, erforſchen, erfragen, herausbringen, erfahren. Będziem milczeć, ani się dobadasz słowa na nas. *Tward. W. D.* 67. Mowę zawarł, że się na nim nikt słowa nie dobadał. *Haur. Sk.* 400. Płomieniem się prawdy dobadamy. *Badz. Tr.* 388. (cf. domacać się). Więźnia poimanego męczeniem prawdy się dobadać. *Tarn. Uſt.* 259. Rożnych używszy sposobów, dobadała się nakoniec wszyſtkiego po słowie. *Leszcz. H.* T. 215. Zginą, iak wszyſtko ginie i upada, Ani się o nich potomność dobada. *Chroſć. Job.* 91. DOBADYWAC się *ndk. et czſtl.*, dopytywać się, wypytywać się, *fig.* dochodzić, szukać, forſchen, fragen, zu erforſchen ſuchen. Pompeiusz ſternika się o wszyſtkie gwiazdy dobadywa. *Bardz. Luk.* 134.

2.) DOBADAC *ndk. i czſtl. słowa* Doboździć *qu. v.*

DOBCZYCE, – czyc, miaſto w Krakowſkim. *Dyk. G.* 1, 168. eine Stadt im Krakauiſchen.

DOBEK, – bka, *m.* imię ſtarodawne *Dobieslaus. Jabł. Her.* §. *Prov.* Pierwey Sobkowi, potym Dobkowi. *Rys. Ad.* 57. pierwey sobie, potém tobie; pierwszy ia., drugi ty; bliższa koszula ciału, niż suknia; krew nie woda.

DOBIC *cz. dk.*, dobiiać *ndk. et czſtl.*, *Bh.* dobiti, dabigi; *Rg.* dobitti; *Vd.* dolpobijati; *Rs.* добить, добивать, пришибить, пришибать, dokładać do plag, noch mehr ſchlagen. Kogoś ty uderzył, oni dobiiáią A rannym ieszcze ran przyczyniaią. *J. Kchan. Ps.* 99. §. Dobić komu, wybić go należycie, wygarbować, wylatać ſkórę na urząd, wytrzepać, *fig.* porazić, pogromić tęgo, einen tüchtig durchwalken, tüchtig ſchlagen, den Feind aufs Haupt ſchlagen. Za moie żyto, ieszcze mi dobito. *Zegl. Ad.* 284. O moie żyto, ieszcze mnież dobito. *Rys. Ad.* 52. Komendant nasz nieprzyiacielom rządnie dobił; dał im pokóy, aż się blisko podszańcowali, a w ten czas puścił ſtrzelbę, i pobił ich bardzo wiele, a drugie gonił dáleko, biiąc, a do pięciu set ubił. *Biel. Kr.* 360. Gdy im dobrze dobili, pierzchnęli na górę, gdzie ich wiele zginęło, bo ich gonili. *Jer. Zbr.* 191. – Dobić, do pobitych przyczyniić, außer den ſchon Geſchlagenen noch ſchlagen. Oſtatka woyſka nieprzyiacielſkiego dobił. *Warg. Wal.* 322. §. Dobić, wbić aż po należytą miarę, vollends einſchlagen. Dobić gwoździa. §. Dobić kogo, domordować, dokonać, na śmierć zabić, vollends todt ſchlagen, den Reſt geben; *Rs.* коротýна дать кому. Gdy w onym łamaniu kości drudzy umierali, ieden ieszcze żywym zoſtawał; którego kaci z umysłu dobiiać nie chcieli, iż młody, aby wyléczyć się mógł. *Sk. Zyw.* 152. Baba mu kamieniem głowę przebiła, i umieraiąc wołał na pachołę, dobiy mię, aby nie rzeczono, iżem od niewiaſty zginął. *ib.* 406. Saul będąc zraniony, dobić się kazał orężnikowi swemu; który gdy tego uczynić nie śmiał, sam się mieczem swoim dobił. *Sk. Zyw.* 2, 160. Oſtatnie okrucieńſtwo, pokonanego dobiiać. *Teat.* 6, *c.* 68. Masz żyć biedpim na świecie, każ się lepiéy dobić. *Zabł. Zbb.* 111. (zabić, zarznąć). Niedobity, na pół zabity. *Cn. Th.* Dorzezać bydlęcia, doszlachtować, vollends todt machen, abſchlachten. §. *tr.* dobić do lądu, przybić, przylądować, wylądować, ans Ufer ſtoßen, anlanden. *fig.* Dobić we grze, ieszcze lepszą kozerą, przybić, przytłuc, vollends abtrumpfen, überſtechen, in der Karte. – Dobić kogo, wyniszczyć go zupełnie, dogubić, einen gänzlich ins Verderben ſtürzen, ihn ganz ruiniren. Zawsze Pan Regent swego pryncypała o szkody przyprawiał; ale go teraz dobił. *Oſſ. Wyr.* – Dobić interessu, dokonać, dotrzeć, do ſkutku przyprowadzić, ukończyć, zu Stande bringen, zur Endſchaft bringen, beendigen. (cf. *Lat.* icere, ferire e. g. foedus). Dobiłem interessu, bądź dobrey myśli. *Teat.* 12, 9. Targu dobić, dokończyć, ukończyć, albowiem przy zgodzie w ręce sobie biią, dłonią w dłoń biią, einen Kauf abſchließen, abmachen. Skoro znacie się na tém; prędzey dobiiemy targu. *Teat.* 18, *b.* 24. Naſtręczono mu do kupienia znaczną część kryształu; dobił targu, bo dla niego był bardzo zyſkowny. *N. Pam.* 3, 274. – §. *Intrans.* Godzina dobiia, dobiega, docieka, dochodzi, die Stunde ſchlägt voll, die Stunde bricht jetzt an. Oto iuż dobiia godzina, w którey to cię spotka, co od tak dawna ku tobie zmierza. *Oſſ. Str.* 3. Dobiia iuż godzina, w którey albo ocalić ią albo porzucić przychodzi. *Gaz. Nar.* 1, 146. DOBIC się *zaimk. dk.*, biiąc przedrzeć się dokąd, ſich bis wohin durchſchlagen. Dobił się przez nieprzyiaciół aż do obozu. – *tr.* Dobić się do lądu, ſtatek wodny do pala przyprowadzić, anlanden. *fig. tr.* Dobić się, z trudnością, z przezwyciężeniem, z przełamaniem przeszkod dokazać, ſich durcharbeiten, (durch alle Hinderniſſe). §. Dobić się czego na kim, biciem czyli chłoſtaniem wycisnąć co od kogo, erprügeln, erſchlagen, mit Prügeln, Schlagen erhalten, bewirken, herausbringen. Mówić iey to, co się królowi zdało, kazano; czego gdy się dobić na niéy nie mogli, odwlekli ią na stronę. *Sk. Zyw.* 2, 242. Dobić się czego, biciem się, walką, woyną, orężem nabywać, zyskać, zdobyć, erkämpfen, erfechten. Sławy dobrey nikt się z nas doma nie doleży, trzeba się iey dobić. *Biel. Kr.* 262. *fig. tr.* z trudnością dopiąć, mit vieler Mühe erhalten, erlangen. Ledwo się do naylichszego urzędu dobił; chociaż przymiotami na naywyższy zasługiwał. *Oſſ. Wyr.* §. Dobić się, dobić siebie samego, dorznąć się, domordować się, *fig.* dogubić się, dokonać się, ſich den letzten Stoß geben. Przegrywał, ale się łatał; co teraz, to się iuż do oſtatniego dobił. *Oſſ. Wyr.* – §. DOBIIAC się *ndk.*, biiąc dodzierać się dokąd, ſich bis wohin durch zu ſchlagen ſuchen. *tr.* Złodziey do tey kamienicy dobiiał się i drzwi wyłupował. *Teat.* 32, *b.* 73. (włamywał się, er verſuchte einzubrechen). Złodziéy na kradzieży z dobiianiem się zachodzącéy schwytany. *A. Zamoy.* 203. Diebſtahl mit Einbruch. – Dobiiać się do lądu, zmierzać, kierować do lądu, do brzegu, nach dem Ufer zuſteuern, landen wollen. – Dobiiać się o co, dobiiać się czego, walczyć o co biiąc się, walcząc o co usiłować, woyną, orężem czego dopinać, w brew trudnościom dopinać czego, *pr. et fig.* ſich um etwas ſchlagen, worum kämpfen, ſtreiten; nach etwas trachten, ſtreben. Przodkowie nasi mieczem się dobiiali o berło. *Nar. Tac.* 3, 26. Namawia go znow zbierać woyſka rozegnane I dobiiać się w nowych walkach o wygraną. *Przyb. Lus.* 235. Król w nadgrodę da-

mu tę, o którą tylu królów dobiiało się próżno, tę która tylą bohatyrami wzgardziła. *Stas. Num.* 1, 213. Gdyby cię nie kochał, zapewneby się tak mocno nie dobiiał o ciebie. *Teat.* 14, *b.* 30. Hetman głośno dobiiał się o przywrocenie dawney władzy bulawom. *Ust. Konst.* 2, 6. Ofiarą życia własnego gotowem się dobiiać iey ręki. *Teat.* 53, 16. Srzodkiem tysiąc niebezpieczeństw dobiiam się celu *milego* oczom naszym. *Teat.* 50, *b.* 31. W szaraiu *damy* przez cały wiek swóy, różnemi sposobami dobiiaią się łaski i łóżka cesarza. *Klok. Tur.* 47. §. Dobiiać się, dogubiac się, doniszczać się, in Begriff seyn, sich den letzten Streich zu versetzen, *pr. et fig. ob.* Dobić się.

DOBIEDZ, dobiegł, Dobieżeć, dobieżał, *cz. dk.*, dobiegnąć, dobiegnie *idnt.*, Dobiegać *konтyn.*, dobiegiwać *czst.*. *Bh.* dobĕhnauti, dobĕhl, dobĕhnu, dobihám; *Slo.* dobehnut; *Sr.* 1. dobiejać, dobiju, dobijim, dobjham; *Rs.* добѣжáть, добѣráть, добѣгáть. Dobiegać, do kresu dążyć, zbliżać się, (dem Ziele) zulaufen, sich (ihm) laufend nahen, im Begriffe seyn (es) zu erreichen. *pr. et tr.* Gdy iuż iuż wytkniętey dobiegali drogi, to . . . *Dmoch. Jl.* 3, 212. Dobiegamy z flottą do samego brzegu, a żagle ku tey stronie ściągamy w dobiegu . . . *Przyb. Lux.* 151. — Dobieżeć, dobieda, domierzyć, stanąć u kresu, (das Ziel) erlaufen, erreichen. Dobieżał kresu swego szczęśliwy robotnik. *Birk. Sk. A.* 2. Już on kresu dobieżał i bierze zapłatę Za cnotliwe postępki nieśmiertelną szatę. *M. Kchan.* 311. Kiedyż méy koniec będzie nadziei, kiedyż żądanéy dobiegnę mety! *Zab.* 14, 364. §. Dobieda kogo, doścignąć, einen einholen (ihn erlaufen). *tr.* Dobieda czego, osiągnąć, otrzymać, etwas erlangen, erhalten, erreichen. §. Dobieda do kogo, dokąd, gdzie z dopaśdź, prędko i dorywkiem udadź się, doskoczyć, doiechać, zu jemanden hinspringen, einen Sprung wohin machen. Poswól mi ieszcze dobieda do tey wioski, którą ztąd widać. *Teat.* 54, 45. §. *Intrans.* Godzina dobiega, dopływa, docieka, dobiia, die Stunde schlägt, die Stunde bricht an, ist da. Gotuycie się do sądu, ostatnia dobiega Godzina; głos się straszny po świecie rozlega. *Dmoch. Sąd.* 60. *DOBIEG, u, *m.* dobieganie, dobiegnienie, dobieżenie, das zu Ende laufen, Hinlaufen, Erlaufen, Einhohlen. Dobiegamy z flottą do samego brzegu, a żagle ku téy stronie ściągamy w dobiegu. *Przyb. Lux.* 151. im Einlaufen, im Einlauf, Hinlauf. DOBIEGŁY, a, e, mogący bydź dobieżonym, doścignionym, erreichbar. Równe na syna on zlawszy zalety Plac mu zostawił niedobiegłey mety. *Kniaz. Poez.* 1, 71.

DOBIELIC *cz. dk.*, należycie wybielić, gehörig weißen, vollkommen weiß machen, weiß bleichen. W wybielonym płotnie pozostaią niektóre smugi niezupełnie dobielone. *Przyj.* 86. *et* 87. DOBIELIC się *zaimk.*, DOBIELEC *niak.*, do końca białym się stawać, völlig weiß werden. Prządki maią prząść z wodą piękną, w czystém ią maiąc naczyniu, aby prędzey płótna i nici na blêchu się dobielały, i bielsze były. *Haur. Ek.* 56.

DOBIERAC *ob.* Dobrać. DOBIERACZ, a, *m.* co czego do czego dobiera, der etwas aussucht, auslieft, der Auswähler; *Rs.* добирáтель. DOBIERKA, DOBIORKA, i, *ż.* co się dobrało czyli dostało do rzeczy, do miary, etwas zur Farbe, zum Maße u. s. w. Ausgewähltes. Naprawki i dobiorki łoż, kół, osi, dyszlów. *Jak. Art.* 1, 239. cf. Wybierki. §. *Activ.* dobierka, dobieranie, das Aussuchen, Auswählen des Passenden. 2. Dobierka, piwo ieszcze nie zachmielone, którém się warz zaprawia, die Bierwürze; *Sorab.* 2. brajka (cf. braha) cf. *Rs.* сусло.

DOBIESŁAW, a, *m.*, Dobek, imię; n. p. Dobiesław Kmita. *Nies.* 1, 230. Dobieslaus, ein Name.

DOBIEŻNY, a, e, dobiegaiący, hinlaufend, hinzu laufend. (*oppos.* odbieżny). *Astron.* Obieg miesiąca dobieżny *synodicus*, rachuią od złączenia się go ze słońcem do powrotu na tenże sam punkt. *Hub. Mech.* 518. Miesiąc dobieżny, przeciąg czasu od iednego złączenia księżyca ze słońcem aż do drugiego złączenia następnego. *ib.* 476.

DOBIIAC *ob.* Dobić. DOBIIACZ, a, *m.* dobiiaiący, co dobiia, der vollends bis zu Ende schlägt, noch mehr und besser schlägt, den Garaus macht. — §. *Zegl.* Rotmańczuk czyli dobiiacz, bywa na pomocy rotmanowi, kiedy ten kilka statków prowadzi. *Magier. Mstr.* der Unterlootse.

DOBIOR *ob.* Dobor. DOBIORKI *ob.* Dobierka.

DOBITA, y, *ż.*, DOBITKA, i, *ż.* dobicie, dobiianie, ostateczne uderzenie, ostatni cios, dokonanie, dokończenie, przywodzenie do końca, dodzieranie, dotarcie, ostatnie słowo, uzupełnienie, dopełnienie, koniec, der Gnadenstoß *pr. et fig.* das Garausmachen, Aufreiben, das Beendigen, die endliche Vollziehung, Vollbringung; *Rs.* добитка, добиваніе. Wartkim swym piechurom nieprzyiaciela prawie pokonanego na dobitkę dawali. *Pilch. Sall.* 224. *Nar. Tac.* 2, 483. Na dobitkę ieszcze talar. *Off. Wyr.* (żeby targu dobić, dem Handel ein Ende zu machen). Na tobie zależy dobita interessu. *Zabł. Zbb.* 41. Na tobie zależy dobita rozpoczętey roboty. *Teat.* 24, *c.* 80. Pić na dobitkę, t. i. ostatni kielich, zum Beschluß, um den Trumpf drauf zu setzen. Na dobitkę daie się stare wino, (na dokładkę, na stępel, na dopoienie, dolanie, na wety). Na dobitkę nieszczęścia mego, i to ieszcze . . . *Teat.* 54, 19. (cf. niedobitki). DOBITNOSC, ści, *ż.* dobiianie; dosadność, wyrażenie w miarę rzeczy pod strych, das Bishinschlagen, Einschlagen, genaues Hintreffen, die Genauigkeit, Angemessenheit, das Treffen, Passen, Anpassen. Dobitność strzelby, fuzyi. Dobitność wyrazów. Praw niedobitność i niewyraźne onych stanowienie. *Dyar. Gr.* 84. Owa piękność i dobitność wiersza Trębeckiego. *Dmoch. Szt. R.* 88. DOBITNY, a, e, DOBITNIE *adv.*, dobiiaiący, donośny, dosadny, pod strych, dokładny, do rzeczy, bis hin schlagend, vollends nieder schlagend, bis hin treffend (zum Ziele), treffend, passend, angemessen, eindringend, durchdringend. Losy me nieszczęsne, tym ostatnim i dobitnym ciosem odrywacie mię życiu. *Teat.* 2, 117. — Wyłuszczenie iasne i dobitne. *Dyar. Gr.* 79. To wymawiaiąc, głos iego staie się silnieyszym i dobitnym. *Stas. Num.* 1, 84. DOBITO, DOBITY, *ob.* Dobić.

DOBLIZYC *cz. dk.*, dobliżać *ndk.*, przysuwać, przymykać, näher rücken, näher herbeyführen, nähern. Cóż nam po osobistych talentach, kiedy intryga do naywyższych dobliżyć nas zdoła honorów. *Mon.* 65, 140.

DOBOR, DOBIOR, u, *m.* dobieranie, dobranie, das Hinzunehmen; *Rs.* доборъ: dobrany wybor, die getroffne,

paſſende Auswahl; *Rs.* добóрь, подбóрь, подобóрнíе. Z gromadnym doborem bieży od zamku, *N. Pam.* 3, 343. §. Niedobior, *oeconom.* dochod niepomyślny, fehlges ſchlagene Einnahme. Arendarz warnie sobie niedobior intrat z nieurodzaiu lub klęski publiczney pochodzący. *Oſtr. Pr. C.* 1, 275. (gdy nie wychodzi na swoie; *Roſſ.* недоборъ : reszta). DOBORNY, a, e, DOBORNIE *adv.*, dobrany, wyborny, auserleſen, ausgeſucht. Po złożoném w dobornych wyrazach J. K. Mości dziękczynieniu . . . *Dyar. Gr.* 320. DOBORNOSC, ści, *ż.* wyborność, wybor, die Auserleſenheit.

DOBOSDZ, DOBOSC, dobodł, *F.* dobodę *cz. dk.*, dobadać *kontyn.*, (*diſting.* dobadać *supra No.* 1.). *Bh.* dobuſti, dobodl, dobodu, śpiczaſtém czém, n. p. rogiem dosiągnąć, dokłuć, przebić, *tr. fig.* dopiéc do oſtátniego, dokuczyć, dogryźć do żywego, vollends durchſtechen; einem aufs äußerſte zuſetzen, ihn peinigen, martern bis aufs Blut. Biada tomu domowi, gdzie krowa dobada wołowi. *Ryt. Ad.* 4. gdzie krowa dobodzie wołowi. *Lek. C.* 4. *b.* (gdzie żona przewodzi; *Sło.* beda temu domowi, kde rozkazuge téla wolowi. (cf. gdzie donica rządzi, tam wiercimak błądzi). Na ziemię pada mnóztwo ptaſtwa, gdy zima mroźna im dobada. *A. Kchan. W.* 157. Nie to, że sam mało ma, ale mu dobada że więcéy niż u siebie, widzi u sąsiada. *Pot. Pocz.* 585. Wſtyd mu dobada. *Pot. Syl.* 371. Nie ciebie samego obrała fortuna, któremuby tak ciężką dobodła krzywdą. *Off. Sen.* 33.

DOBOSZ, a, *m.*, DOBOSZYK, a, *m. zdrbn.*, co bębni, bębennica, der Trommelſchläger, der Tambeur; *Sla.* bubnjar, tambor; *Vind.* drumslhloger; *Cro.* bobnar; *Ross.* бубенщикъ, барабáнщикъ; *Hung.* dobos, dob verö; *Hung.* dob, dobotſka z bęben; *Hb.* תוף *tympanum* cf. tupać). Bęben w ręku dobosza trwa cały; choćby w niego uderzał pałkami przez całą godzinę. *Rog. Doł.* 3, 328. Dobosi równo ze dniem dadzą znak do ruszenia. *Jak. Art.* 2, 305. Nie zda się, chyba na dobosza : nie wart bydź żołnierzem, człowiek na mało zdatny.

•DOBOTKI. By dzikie beſtye sobie dobotki na pokarm drapiąc, żyią, *Warg. Wal.* 170.??

DOBRA *ob.* Dobry, *ob.* Dobro.

DOBRAC *F.* dobierze, dobiorę *cz. dk.*, dobierać *kont.*, *Bh.* dobrati, — al, doberu, dobiram; *Rg.* dobratti; *Sor.* 1. doberu, dozbiru, dozbiram; *Sor.* 2. dobrasch; *Rs.* добирáмъ, добирáмъ, przyczyniać co ieszcze brakuie do zupełności, uzupełniać, noch hinzu nehmen, noch mehr hinzu nehmen. Prawo to pozwala tylko dobranie do dawnych sędziów; wybrać a dobrać nie ieſt iedno. *Gaz. Nar.* 2, 8. (kompletować). §. Dopełniać, domierzać, voll machen, voll füllen. Gdy dobrali miarki grzechów swoich, miał ich Saul zupełnie wykorzenić. *Zał. Hſt.* 151. (cf. przebrać). W siłach nie dobrali miary pogaństwu, w ſtarciu zaraz przemożeni, *Białob. Odm.* 34. (nie doſięgli, nie doszli miary im, nie równali im, ſie kamen ihnen nicht gleich, hielten ihnen nicht das Maß. — Dobrać, brać aż po . . . , bis wohin nehmen, greifen, langen, (nehmend) kommen. *pr. et fig.* Dobrał aż do źrzódła, *Off. Wyr.* (wykopał). Nie wczas *oszczędamy, gdy dna dobieramy, *Cn. Ad.* 200. Roskoszy ſkromno zażyway; nie dobieray do dna, *ib.* 1001. — Dobrać komu do żywego, doiąć, doboździć, dopiéc, dogrzać, dogryźć, dociąć, einem bis aufs Blut zuſetzen. §. Dobrać, do szczętu, do reszty co zabrać, vollends wegnehmen, den Reſt noch nehmen. Dobrał nieprzyiaciel oſtatka. *Tr.* §. Dobierać, wyszukiwać z umysłem, wybierać ſtosownie do czego, ſorgfältig zu etwas auswählen, anpaſſen, ausſuchen. W zapraszaniu gości uważay, żeby przyiaznych sobie dobierać. *Kras. Pod.* 2, 58. Dobieraymy ludzi zdatnych, oyczyznę kochaiących, pracowitych. *Kołł. liſt.* 1, 108. Sposób iego mowy był osobliwy, dobierał wyrazów nadzwyczaynych. *Kras. Pod.* 2, 63. Gładkich, pewnie pożyczanych dobieraz wyrazów. *Teat.* 2, *b.* 100. Jak cię uwielbiać należy, słów nie dobiorę. *Teat.* 19, *b.* (słów zdatnych nie znaydę, ich finde dazu keine hinreichenden Ausdrücke). Dobrany, ſtosownie do czego wybrany, zu einander paſſend ausgeſucht, ſchicklich, auserleſen; *Rs.* подобранный. Niemasz ich wielu; ale też za to dobrani. *Teat.* 15, 44. Któż nad was paro szczęśliwie dobrana, Bardziéy bogaty w domowe zaszczyty. *Zab.* 12, 56. (cf. do pary). Prawdziwie Antek ieſt dla niéy dobrze dobrany. *Teat.* 54, *b.* 47. Zle dobranym do Wc Panny Walery ieſt mężem. *ib.* 1, 94. Arcytchórz, między tchorzami w dobranéy będzie kompanii. *ib.* 11, *b.* 25. Dobrać klucza, einen Schlüſſel anpaſſen. Kazała mi taką drugą kupić kłotkę, a to aby tém łatwiéy klucza dobrać można. *Teat.* 52, *d.* 29. Cudze zamki dobranym kluczem otwierać. *ib.* 32, *b.* 74. — Dobierać głosem, tonem, wtorować, dosadzać w śpiewaniu, w graniu, die Stimme, die Töne womit moduliren; accompagniren. Chłopiec nadobny, brzmiącym dobiera do lutni głosem, i wdzięk z nią twóy dzieli. *Anakr.* 65. Grał biedny pasterz swoie kłopoty, Słowik zaś z góry los iego niedoli Wtóremi wraz dobierał szczebioty. *Zab.* 13, 421. *Zabł.* DOBIERAC się *verb. med.*, do pary się zgadzać, stosownie do siebie się zdarzać, na co sobie podobnego trafiać, lub też podobnego sobie szukać, ſich zu einander paſſen, ſchicken; zu einander treffen; ſeines Gleichen ſuchen, ſich zu ſeines Gleichen geſellen. Właśnie się dobiorą; on sowiźrzał, a ona rozumie, że wszystkie rozumy posiadła. *Teat.* 26, *c.* 61. Dobieraią się poczciwi, dobieraią się i łotrzy. *Off. Wyr.* Nayszczęśliwsze małżeństwo, gdy się dobiorą serca i umysły zgodne. *Tręb. S. M.* 31. Otoż to teraz prawdziwie wyśmienita dobrała się kompania. *Teat.* 52, *d.* 102. §. *Recipr. activ.* Dobrać się dokąd, do czego, czego, z trudnością dochodzić, dosięgać czego, przedzierać się do czego, ſich mit Mühe durcharbeiten, mit genauer Noth erreichen. Nieprzyiaciele po własnych się trupach dobierali do wału. *Tward. W. D.* 24. Po rozbiciu okrętu, na desce przyszło mu dobierać się portu. *Pot. Pocz.* 686. Żal mi, że się nie dobrałem na tę górę, przy którey była akcya. *Gaz. Nar.* 1, 324. §. Trzeba nam się coprędzéy do szkatuły i skarbcu dobrać. *Teat.* 1, *b.* 76. wir müſſen uns daran machen *ob.* brać się do czego. — §. Dobrać się czego, dokopać się, *fig.* dostąpić, ergraben, grabend worauf ſtoßen, grabend erreichen, *fig.* herausbringen. Gmachu fundamenta poczęły się rozsiadać, iako na miękkiéy osadzone ziemi; i nim się dobrano twardéy, niemało zabrało czasu i pracy. *Pilch. Sen. liſt.* 398. Gdyby do sekretu się twego dobrali, Jak w łańcuchu żelaznym w nimby cię trzymali. *Jabł. Tel.* 529.

DO-

DOBRADZYN, a, *m.*, DOBRYSYN, imię ſtaropolſkie. *Jabł. Her.* ein Name.

DOBRANY, DOBRANO, *ob.* Dobrać.

DOBRE *ob.* Dobry. DOBRENKI *ob.* Dobruchny.

DOBRNĄC, *cz. idnt.* w bród pieszą idąc dóyść aż .., *fig.* dotrzeć, trafić aż do źrzódła, do początku, doſledzić, wyſledzić, po nitce doyść kłębka, po szwie trafić, po śladach znaleźć, bis hin waten, erforſchen, ergründen.

DOBRO, a, *n. Sło.* dobré; *Rg. et Sla.* dobro; *Vd.* dobru; *Rs.* добрò, добре; *Ec.* бλаѓóе; rzecz dobra, pożyteczna, pożytek przynoszącą, das Gut, etwas Gutes, Heilſames. U ſtoików iedno tylko samo dobro ieſt uczciwe. *Gorn. Sen.* 358. Przez dobro oznaczamy, to wszyſtko, cokolwiek człowiekowi służy do iego zachowania. *Mon.* 75, 90. Dobra są troiakie: doczesne, cielesne i duchowne. *Hrbſt. Nauk* 63. zwierzchne, cielesne i duszne. *Petr. Et.* 56. O troiakiém *dobrze (dobru). *Hrbſt. Nauk* 86. Między dobrém też ieſt różność, bo dobra cielesne lepsze, niźli dobra z fortuny; ale dobro duszne to oboie przewyższa. *Exop.* 46. Pan bog ieſt sprawcą wszyſtkiego w nas dobra. *Hrbſt. Nauk. E.* 5, *b.* Miłuią ich i waszego im dobra życzą. *Kosz. Lor.* 136, *b.* Dopiero ludzie dobro swoie znaią, kiedy czas minie, kiedy miawszy go, nie maią. *Pot. Arg.* 150. — Naywyższe dobro, *summum bonum*, *finis bonorum*, das höchſte Gut. Pan Bóg ieſt naywyższe dobro doskonałe. *Prot. Kont. B.* 4, *b.* — *Dobro, moralne dobroć, cnotliwość, das Gute, die moraliſche Güte, die Tugendhaftigkeit. Z dobrymi dobrym będziesz, gdy się ze złym zbraciss, Byś był nayostrożnieyszym, własne dobro ſtracisz. *Sim. Siel.* 69. §. dobro: Lepsze, zdrowie, korzyść, wypływ z dobra, skutek dobra, błogo, das Beſte, das Heil, die Wohlfarth, das Gut. Chwała, dusz tylko wielkich własnym ieſt i szczególnym dobrem. *Teat.* 46, *c.* 97. Powiadano Ludwikowi, że nie byłoby to z dobrém Rzpltey, ieśliby *ch iał teſtament* Kazimierza wcale we wszyſtkim chować. *Biel. Kr.* 204. Pomyślimy Jadwidze o małżonku takim, któregobyśmy rozumieli bydź z dobrém Rzpltéy. *ib.* 223. Senator powinien króla napominać w tych rzeczach, w których się co nie z dobrém Rzpltéy dzieie. *Gorn. Dz.* 203. 2) Dobra, *w liczb. mn.* co kto posiada, Güter, Beſitzthum. Dobra ruchome, sprzęty, ruchomości, kapitały, bewegliche Güter; *Rs.* бλаѓа. Dobra są dwoiakie, iedne ruchome, drugie nieruchome. *Zamoy.* 111. Dobra nieruchome, grunta, folwarki, domy, wsie, klucze, maiętności, unbewegliche Güter, Grundſtücke, Häuſer, erobl. Landgüter; *Sło.* pozemſký ſtatek; *Vd.* semlishtvu, polżku dobrusstvu, leshezhu blagu; *Sla.* dobro, imanje; (*cf.* imienie) *Sr.* 1. *et* 2. łubło; *Rg.* bàsctina, bàsctiniza; *Rs.* бýмορъ, имѣнїе, имѣнїемающе. Ma dobra znaczne, ma wszyſtkiego po doſtatku. *Mon.* 67, 546. Dziś tylko szlachcic dobry, co ma dobra. *Jag. Gr. A.* 2, *b.* Jechał do swoich dóbr. *Sk. Żyw.* 1, 312. Odieżdża do dóbr swoich. *Gaz. Nar.* 1, 269. *DOBROBIERCA, y, *m.*, na którego spadają dobrodzieyſtwa, udarzony, udarowany, der Empfänger der Wohlthat, der Unterthäte, der Nehmer. Lepiéy bydź dobrodzieiem, niż dobrobiercą. *Petr. Et.* 286. *Petr. Pol.* 2, 200.

DOBROC, i, ż, dobrota, dobrotliwość, skłonność do czynienia dobrze, albo ku dobremu, die Güte, die Gutheit, die Neigung zum Guten; *Rg.* dobroſt, dobrotta; *Sr.* 2. dobrosch, dobrota; *Sr.* 1. dobrota; *Sło.* dobrota; *Cro.* dobrota; *Crn.* dobruta; *Vd.* dobruta, dobrutnoſt, dobruſtvu, dobrutlivoſt; *Bs.* dobrota, dobroſtivoſt (*Eccl.* доброста: красота, krasność, piękność). Dobroć ieſt to owa skłonność miłością tchnąca, którą powodowani do szczęścia bliźnich się przykładamy. *Now. Pam.* 24, 325. die Gütigkeit. Matka ieſt dobroć, wdzięczność córkę rodzi, Dobroć przodkuie, wdzięczność za nią chodzi. *Bratk. pr.* Fizyonomia pełna dobroci. *Teat.* 7, 21. voll Güte. Dadź się uprosić w tém, co ieſt ku zgubie tego, kto prosi, dobroć to niedobra ieſt. *Gorn. Sen.* 79. Łaskawość gatunek tylko dobroci, iako i miłosierdzie; dobrotliwość wraz z dobroczynnością iéy skutki. — Dobroć, łuprzeymość ku drugim, łagodność, powolność, skłonność ku łkliwości, die Sanftmuth, Nachgiebigkeit, Gelindigkeit, Weichheit. Dobrocią złego pokonasz. *Cn. Ad.* 175. §. Dobroć, bycie dobrym, zbiór dobrych przymiotów, doſkonałość, das Gutſeyn, die Vollkommenheit, Güte. Nie ieſt to dobroć, lepszym bydź od naygorszego. *Min. Ryt.* 4, 151. Dobroć wody, żelaza, ziemi *Tr.* przymiot chwalebny, zaleta. *DOBROCHĘTNY, a, e, — ie *adv.*, benevolus. *Mon.* 75, 594. wohlwollend; *Rs.* доброхóтный. DOBROCHNA, y, ż, imię *Bonifacia. Jabł. Her.* DOBROCKA, DOBRODZKA *ob.* Dobrodzieyka. *DOBROCZYN, u, *m.*, czyn dobry, dobrodzieyſtwo, eine gute Handlung, eine Gutthat, Wohlthat. Pamiętay bydź wdzięczną ich dobroczynów. *Tward. Pas.* 114. W liście swym siła przyznawa królewſkim dobroczynom. *Tward. W. D.* 90. Oni za przyiaźń i za dobroczyny, Do oſtatniéy go przywiedli ruiny. *Chroſć. Fars.* 165. DOBROCZYNCA, y, *m.*, dobrodziey, dobrze czyniący komu, der Gutthäter, Wohlthäter. (*nieiako oppos.* złoczyńca.) *Sorab.* 1. dobrotjink; *Vd.* dobrotnik, dobrutnik; *Crn.* dobrutnek; *Cro.* dobrochinitel; *Dl.* dobrochinäcz; *Rg.* dobrocinaz, millodarnik, dobrocinitegl, blagodarnik; *Rs.* бλагодáмель, бλагодáтель, бλаготвóрець, бλаготворúтель, *Ec.* добродáтелъ, добротворець, бλагодáмель. Każdy dobroczyńca ludzi ieſt prawdziwym synem bogów. *Stas. Num.* 1, 172. Mądre iego rady czynią go prawdziwym obywatelów dobroczyńcą. *Zab.* 15, 135. W dobroczyńcy swoim sam siebie szacuie. *Zab.* 14, 361. §. *Nom. pr.* Dobroczyńca, *Bonifacius. Jabł. Her.* §. *W rodz. żeńsk.* Dobroczynnica, die Wohlthäterinn; *Vd.* dobrutniza; *Rg.* dobrociniteglza, blagodarniza; *Cro.* dobrichinitèlicza; *Dl.* dobrochinicza; *Rs.* бλаготворúтельница, бλагодáмельница. DOBROCZYNNOSC, *DOBRZECZYNNOSC, ści, ż, skłonność ku świadczeniu drugim, ku czynieniu im dobrze, die Gutthätigkeit, Gutherzigkeit, Gutheit, Wohlthätigkeit. *Bh.* dobročinliwoſt; *Sło.* dobročinnoſt, dobrodinſtwj; *Dl.* dobrocainſtvo; *Vd.* dobroſkasnoſt, dobrutlivoſt; *Cro.* dobrochinstvo; *Bos.* dobrociństvo; *Ross.* добротворéнïе, бλагодáть, бλагодѣтельство; *Eccl.* бλагодѣянïе, бλаготворéнïе. Więcéy w tobie cny Książę, dobroczynność prawą Waźę, niż dobrodzieyſtwa ręką zlane łaskawą. *Zab.* 14, 360. Dobroczynność potrzebą ieſt wspaniałey duszy, Zwiększa szczęśliwość, cudze kiedy więzy kruszy. *Teat.* 46, *d.* 12. Dobrzeczynności i społeczności nie zapominaycie. 1. *Leop.*

Hebr. 13, 16. dobroczynności i udzielania. *Bibl. Gd.* §. dobrze czynienie, skutek dobroczynności, die Wohlthat. Dobroczynność lepsza, niż dobra wola. *Cn. Ad.* 176. DOBROCZYNNY, a, e, — *ie adv.*, skłonny do czynienia drugim dobrze, czyniący dobrze, gutthätig, wohlthätig. *Bh.* dobročinný; *Sla.* blagodaran; *Carn.* dobrutne; *Vind.* dobroskasliu, dobrutliu; *Ross.* добротвóрный, благодѣтельный, добродѣтельный, благодáтный; *Ec.* добротворимый, благоподáтливъ, любодобродѣтельный. Dobroczynny iest nie, który ogląda się na odwdzięczenie; ale który dobrowolnie czyni dobrze. *Zab.* 7, 250. *Koss.* Dobroczynnym bydź, *Rag.* dobrociuitti, dobrodjellovati; *Sr.* 1. deretjinu; *Ross.* добродѣять. добродѣю, благотвори ть, благодѣять, благодѣтельствовать, благодѣлать, благосодѣять, добротворить; *Ec.* добродѣйствую, благодѣю; *Gr.* ἐυεργετέω. *DOBROCZYSTY, a, e, niewymównie dobry, voll Güte, unaussprechlich gütig. Bądź chwała Duchowi S. dobroczystemu. *Groch. W.* 128. DOBRODAWCA, y, *m.*, daiący co dobrego, der Geber von etwas Gutem, der Gutthäter, Wohlthäter. Bozka okwitość na szczodrobliwe a chętliwe dobrodawcę wylewała się. *Gil. Post.* 281. DOBRODZIEIASZEK, - szka, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* Dobrodziey, liebes Wohlthäterchen. *Iron.* Jeżeli mię postrzegą ci dobrodzieiaszkowie, zapewne będą sobie wnosić, że... *Teat.* 11, 56. die lieben Herren. Po wieśniacku *per excellent.* Ksiądz pleban, der Herr Pfarrer (auf dem Lande). DOBRODZIEIOWY, a, e, od dobrodzieia, tyczący się dobrodzieia, Wohlthäters. *Ross.* благодѣтелевъ. Ten grzeszy, kto w oddawaniu dobrodzieystwa, nie czeka czasu dobrodzieiowego; iako i ten, który czas swóy, na który czekał, maiąc, oddawać nie chce. *Gorn. Sen.* 49, 2. §. dobrodzieiowy, księży, plebański, Pfarrers (auf dem Lande). Prostactwo księżą rzecz rozumie, gdy dobrodzieiową nazywa n. p. dobrodzieiowe woły, snopki, t. i. plebańskie. *Oss. Wyr.* *DOBRODZIETNY, a, e, — *ie adv.*, dzieci dobre maiący; gute Kinder habend. *Ec.* благочестáдный; *Gr.* εὐαγογος. DOBRODZIEY, - eia, *m.*, dobroczyńca, łaskawca, czyniący komu dobrze, (cf. etymol. złodziey.) der Wohlthäter, Gutthäter; *Bh.* dobrodinec; *Rs.* добродѣй (= dobry, prawy człowiek), благодѣлатель, доброхотъ; *Eccl.* добродѣлатель. Im kto dał więcéy dobrodzieystw, tym większym dobrodziejem. *Gorn. Sen.* 348. Ubogi sam, dobrodzieiem iest uboższych. *Zab.* 8, 66. Dobrodzieiu potrzebnych, lekarzu schorzałych, Takli-ć się to dziś płaci od ludzi zuchwałych. *Groch. W.* 208. Dobrodzieia szanuy. *Cn. Ad.* 176. §. Tytuł, dawaiący się z uszanowania i w mowie i w piśmie, als Ehrentitel, (gnädiger Herr, Ihro Gnaden,) nach Art des Italiänischen Signore Padrone. Jegomość, który za honor poczyta pisać się moim sługą i podnożkiem, gniewałby się, gdybym go nie nazwał Dobrodzieiem moim, i ieszcze osobliwym, lubo mi nic dobrego w całém życiu swoim nie uczynił. *Mon.* 67, 461. Oycze Dobrodzieiu, otoż nasi żniwacze! *Teat.* 54, *d.* 25. O móy Dobrodzieiu, trzebać to czasem i pozałeć. *Kras. Pod.* 2, 141. Pana mego Dobrodzieia serdecznie witam. *Zab.* 13, 198. Witayże Mość *Dzieiu (Mości Dobrodzieiu). *Mat. z Pod. A*, 2. Panowie Dobrodzieie! — Którzy nad ludźmi władzę maią, zowią ie dobrodzieymi. *W Luk.* 22, 25. (gnädige Herren Luth.). Jaśnie Oświecony Mości Książę Dobrodzieiu. Jaśnie Wielmożny Mości Dobrodzieiu. Wielmożny Mości Dobrodzieiu. Jaśnie Wielmożny Mości Panie i Dobrodzieiu. Kochany Mości Dobrodzieiu. W. M. C. Pana Dobrodzieia nayniższy sługa. NB. Pan Dobrodziey, wyraża mnieysze uszanowanie, niż samo szczególne słowo Pan; większe zaś, niż z przydanym spoynikiem, Pan i Dobrodziey. Ztąd też to nieszykownie często nieboszczyk *Naruszewicz* w przypisaniach swoich króla Panem i Dobrodziciem tytułował, chcąc razem wymienić i powinność swoię i obowiązki względem monarchy. — Wac Pan Dobrodziey roztwarza ieszcze ten tytuł, używane zaś iest naypospoliciey na skazanie uszanowania bez uniżenia; ale Kochany Dobrodzieiu, daie się tylko od wyższych niższym; toż: Móy Dobrodzieiu! Jegomość Dobrodziey używa się naywięcéy mówiąc o kim z drugiemi w iego przytomności; do niego zaś samego *per apostrophen.* — Mości Dobrodzieiu! zastąpiło dawne Mospanie bracie i Mości Panie. — Wac Pan, bez Dobrodziey, do niższego albo sobie równego; tak nauczyciel do ucznia, ociec do syna mówi. — Skraca się Wac Pan Dobrodziéy, odmieniaiąc się w zbyt poufałą tytułaturę i niedorzecznie, na Wasindziey, Wasdziey, Aspandziéy, Waspandziey, Asindziey; co wszystko iest błędem złego przez prędkość wymawiania; w pisaniu zaś często przez pierwszą sylabę *Dobr.* oznacza się. — *Alluz.* Co się niegdyś pokornie nazwał Macieiem, Dziś iest Jaśnie Wielmożnym Mości Dobrodzieiem. *Kras. sat.* 95. ist heute eine Excellenz.) Dziecko ledwo wie że żyie, iuż wiedzieć zaczyna, że Pan, że Jegomość Dobrodziey. *Mon.* 65, 87. ein hochgnädiger Herr. §. W prostey mowie Dobrodziey przez się *per excell.* rozumie się Ksiądz Pleban, der Herr Pfarrer (auf dem Lande). *Mon.* 79, 334. Zakonnicy dobrodzieiami zowią *per excell.* fundatorow albo daiących im iałmużnę, Wohlthäter der Kirchen und Klöster, Gründer geistlicher Stiftungen. DOBRODZIEYKA, i, *f.*, DOBRODZKA, DOBROCKA, i, *f.*, *zdrbn.*, dobrze czyniąca komu, die Wohlthäterinn, Gutthäterinn. *Rs.* благодѣтельница. §. Względem mnichow dobrodziéyka, świadcząca im, fundatorka kościoła i t. d. die Wohlthäterinn oder Stifterinn einer frommen Anstalt. Dobrodziéyka Reformatów, Jezuitów, i t. d.; §. Tytuł uszanowania, w tymże samym używaniu względem płci, iak względem mężczyzn Dobrodziéy *qu. v.* als Ehrenwort gegen das weibliche Geschlecht, eben so gebraucht, wie gegen das männliche Dobrodziéy. Wac Panią Dobrodzieykę odstąpić muszę. *Teat.* 7, *b.* 63. Życzyłbym, by Waść Dobrodzieyka więcey kochała swego mężyka. *Teat.* 43, *c.* 83. *Wyb.* Za cóż Jeymość Dobrodzieyki z sobą nie przywiózłeś? *Zab.* 13, 198. Dobrocka dobrze mówi. *Teat.* 29, *b.* 122. Skraca się też Dobrodzieyka, równie iak wyżey o Dobrodziey pokazano, skoro słowo Pani nakąpić ma, w poufałey mowie, na Wasinka, Waśka, Asinka, Aśka. §. *Ironic.* alluzya, przytyk, i do pierwszego znaczenia dobrze czyniącey, i do tytułu Pani i Dobrodzieyki. n. p. Teraz mężem każda składa, Że iest okrutny, że dziki, Takie to są dobrodzieyki. *Zaw.* 13, 29. *Gaud.* Tak to za zwyczay bywa tym dobrodzieykom, które z nosa zadzieraią do góry. *Teat.* 54, 31. Zjadłaby mię z

dobrodźka. *Teat.* 24, *b.* 8. Nie kochay nigdy, wſkazuy mdziei promyki, Oy nie wiesz ieszcze, co to są zá dobrodźeyki. *Niemc. P. P.* 56. *Pot. Jow.* 94. DOBRODZIEYSKI, a, ie, dobrodzieiowy, Wohlthäters. *Ross.* благодѣтельный. 2) Dobrodzieyſki, *nom. pr.* imię familii Niemieckiey spolszczoney, n. p. Auguſtin Gutthäter, Dobrodzieyſki rzeczony. *Groch. W.* 577. DOBRODZIEYSTWO, a, *n.* co się komu dobrego świadczy, die Wohlthat. (*Etym.*, *oppos.* złodzieyſtwo, przybrało mniey dzieyszego znaczenia.) *Boh. et Slov.* dobrodinj; *Pg.* dobrocinſtwo, dobrodarje, millodarnos; *Sor. I.* dobrotnja; *Vd.* dobroſkaſtvu, dobrutva; *Cro.* dobrochinſtvo, dobrochinztvo; *Dal.* dobrochinyeny; *Rs.* добродѣтель, благодѣяніе, благодѣтельство, благодáть, благодѣя́нїе, благотворе́нїе; *Ec.* благодѣ́йство, благúня. Dobrodźieyſtwem, ſ uczynek dobrze działania zowiemy, ſ. rzecz tę, która się daie, iako pieniądze, dom, szaty; iedno imię oboygu temu ieſt; ale od siebie tu daleko różne. *Gorn. Sen.* 130. Nie każdy dobrodzieyſtwa godny dar imienia. *Zab.* 14, 358. Dobrodzieyſtwo ieſt dobrowolna uczynność, daiąc radość i biorąc ią z dawania. *Gorn. Sen.* 21. To przeciwne rzeczy sobie: dobrodzieyſtwo a krzywda. *ib.* 183. Kto potrzeby nie uczuie, ten też nie pozna dobrodzieyſtwa. *Bial. Poſt.* 203. Dobrodzieyſtwo cudniey dadź, niźli brać. *Zegl. Ad.* 62. Dobrodzieyſtwami obdarzyć *Ross.* облагодѣтельствовать. Obdarzony dobrodzieyſtwami *Ec.* благодѣйствованный, *Gr.* ευεργετηθείς. — Dobrodzieyſtwa prawne, prawa szczególne, które dla całey klassy obywatelów, iako n. p. dla małoletnich, przez uſtawę są dozwolone. *Gal. Cyv.* 1, 21. Rechtswohlthaten. §. *Collect.* dobrodzieyſtwo i dobrodzieyz dobrodźeyką, (die gnädige Herrſchaft.) Niesie Dobrodzieyſtwo, proszę póyść do sali, bo kolacya gotowa. *Teat.* 7, c. 32. *DOBROGŁOSIE, ia, *n.* *Ec.* доброгла́сїе; *Gr.* ευφωνία cf. haumónia, der Wohlklang. DOBROGNIEWA, y, ź. imię białogłowſkie, niby dobra w gniewie. *Chmiel.* 160. *Jabl. Her.* ein Weibername Venus. DOBROGOST, a, *m.* imię męzkie, *Bonaventura. Mon.* 75, 588. *Nies.* 1, 105. cf. Radogoſt.) *DOBROGUSTCA, y, *m.* szczycący się dobrym guſtem, ein Aeſthetiker, der ſich eines guten Geſchmacks rühmt. Wielu ieſt młodzików, którzy ſak się sami nazywaią, są dobrogusty. *Mon.* 73, 689. (DOBROIC się czego, *cz. dk.* broić na się ściągnąć, ſich (durch Laſter) zuziehen. Pamiętay, że się dobroisz czego dziwnego takiém twoiém kazaniem. *Baz. Hſt.* 26.) *DOBROLUBEC, bca, *m.* miłujący to, co dobrym, ein Liebhaber des Guten; *Ec.* благолю́бецъ, который доброе любитъ; *Gr.* φιλοκαλος, φιλάγαθος. DOBROMIL, a, *m.* miaſto w woiew. Ruſkim, teraz w cyrkule Samborſkim. *Dyk. G.* 1, 169. eine Stadt in Gallicien. Z DOBROMILSKIEY drukami mamy edycye Kadłubka, Długosza, Orzechowſkiego. *DOBROMILA, i, ź. Czeſkie imię białogłowſkie, ein Weibername (cf. Bogumił.) *DOBROMIR, a, *m.* Czeſkie imię męzkie, ein Mannsname. *DOBROMOWCA, y, *m.* dobrze mówiący o bliznim, dobrorzeczący, ein Segner, der Gutes redet und wünſcht. Nieiednego iuż ewanielia z złomowcy dobromówcą, z furyata cichym uczyniła. *W. Poſt. Mn.* 86. DOBROMOWNY, a, e, *benedicus. Urſ. Gr.* 108. Dobrzerzeczący, dobrorzeczliwy. *Cn. Th.* 128. Gutes redend, ſegnend. DOBROMYSLNY, a, e, – ie *adv.*, dobrze myślący, gut denkend, gut geſinnt; *Bh.* dobromyſlný; *Rs.* благомыслящій. Gdy Polſka króla mądrego dostała, Pod nim się iści dobromyślnych zdanie. *Zab.* 16, 79. Dobromyślność, myślenie dobre, die gute Geſinnung, Gutherzigkeit; *Boh.* dobromyſlnoſt. *DOBRONIENAWIDNIK, a, *m.* nienawidzący dobra, des Guten Feind; *Ec.* доброненави́дець; *Gr.* μισοκαλος. (DOBRONOWAC, *cz. dk* bronowania dokończyć, zu Ende eggen; *Rs.* доборонова́ть, доборонова́ть; *Sorab.* 1. dolocjicz.) *DOBROOBYCZAYNY, a, e, – ie *adv.*, obyczaiów dobrych, wohlgeſittet, wohlanſtändig; *Ec.* доброобы́чный; *Gr.* ευηθης; *Eccl.* доброобычествую *Gr.* ευηθέω. *DOBROPAMIĘTNOSC, ści, ź. pamięć dobrego, das Gedenken des Guten; *Eccl.* добропа́мятство; *Gr.* ευμνημοσύνη. *DOBROPAMIĘTNY, a, e, – ie *adv.* pamiętny dobrego, des Guten eingedenk; *Eccl.* добропа́мятный; *Gr.* ευμνημων. – *Ec.* добропамятствую; *Gr.* ευμνημονέω. *DOBROPAN; *Bh. et Sla.* dobropan Merkury. *DOBROPŁODNY, a, e, ie *adv.* płodny w dobre frukta, fruchtbar an guten Früchten; *Eccl.* доброплóдный; *Gr.* ευκαρπος; *Subſt.* доброплóдїе; *Gr.* ευκαρπία. *DOBROPŁYWANIE, ia, *n.* *Eccl.* доброплáваніе; *Gr.* ευπλοια; dobra żegluga, eine gute Schiffarth. *DOBROPRAWIE, ia, *n.* *Ec.* благозако́нїе; *Gr.* ευνομια, *recta legum conſtitutio Eccl.* благозако́нный *Gr.* ευνομος; *Ec.* благозако́нюся *Gr.* ευνομεομαι, *bonis legibus regor. Ec.* благозаконствую, благозако́ню *Gr.* ευνομέω, *bonas leges fero.* DOBRORADNY, a, e, – ie *adv.*, *Ec.* добросовѣтный; *Gr.* ευβουλος, wohlrathend, gutrathend; *Ec.* добросовѣтую; *Gr.* ευβουλέω dobrze radzę. *DOBRORÓD, u, *m.* *Eccl.* доброро́дїе, благороді̀е; *Gr.* ευγενεια, *nobilitas*; *Ec.* доброро́дный, благороди́ый, *nobilis*, adel gebohren. *DOBRORZECZENSTWO, a, *n.* dobrorzeczenie, błogosławienie, błogosławieńſtwo, die Segnung, der Segen. Dwór pełen dobrorzeczeńſtw, *consonat precibus fauentium. Zebr. Ow.* 174. DOBRORZECZLIWY, a, e, – ie *adv.*, *benedicus Cn. Th.* dobromówny, wohlredend; *Rs.* доброрѣчивый; *Ec.* добросло́вный, доброславный. DOBRORZECZYC *cz. ndk.*, błogosławić, ſegnen; *oppos.* złorzeczyć). *Boh.* dobrořecjti, dobrořecim; *Slov.* dobrorečit; *Dal.* blagoſloviti; *Carn.* blogerrézhem). Dobrorzeczyć komu, dobrego mu życzyć, einem Gutes wünſchen, ſegnen. Nie szkodzić ięzykiem winowaycy; ale i owszem mu dobrorzeczyć, dobrego mu życzyć. *Gil. Poſt.* 27. Na téy górze ci ſtaną, aby dobrorzeczyli ludowi Jaraelskiemu; a naprzeciwko ci ſtaną ku złorzeczeniu. *Leop. Deut.* 27, 12. Ci, co tobie złorzeczyć będą, niech sami przeklętemi zoſtaną; a ci co tobie dobrorzeczyć będą, niechay też błogosławieni będą. *Radz. Genes.* 27, 29. (którzyby cię błogosławili.) *Prot. Par. B.* 2, *b.* Dobrorzeczenie, błogosławieńſtwo, życzenie dobrego, (cf. żegnanie) das Segnen, Guteswünſchen. *Patr. Jal.* 7. *Vd.* shegen, blogerrezhenje, posrezhanje.) §. Dobrorzeczyć komu albo kogo, wysławiać go, uwielbiać, wychwalać, einen preiſen, lobpreiſen, erheben. Poklęknąwszy chwaliłem i dobrorzeczyłem boga. *Radz. Genes.* 24, 48. (błogosławiłem Panu. *Bibl.*

Gd.) Za to dobrorzeczył bogu. *Radz. Dan.* 2, 19. Domie Israelski dobrorzeczcie Panu, domie Aaronow błogosławcie Panu. 1. *Leop. Ps.* 134, 19. Podnoście ręce wasze ku mieyscu świętemu, a dobrorzeczcie Panu. 1 *Leop. Ps.* 133, 2. Dobrorzeczcie Panu tak dobremu. *Kanc. Gd.* 151. Dom Pański, gdzie powinnoby bydź dobrorzeczone imię Pańskie. *Bial. Post.* 180. dobrorzecząc mu za łaski i dziękuiąc. *ib.* 221. O cnotach iego wiecznemi czasy nie uſtanie dobrorzeczenie i wysłowienie. *Kołak. Cat. B.* 2. *§ Rzekła Jobowi żona: dobrorzecz bogu a zdechniy. *Budn. Job.* 2, 9. (złorzecz. *Bibl. Gd.* żegnay boga, porzuć go, ſegne Gott und ſtirb. *Luth.*) *DOBROSERCY, a, e, serca dobrego, gutherzig; *Rs.* добросердечный, добросердый. *Subſt.* добросердіе. *DOBROSŁAWIC *czyn. ndk.* błogosławić, dobrorzeczyć, uwielbić; ſegnen, lobpreiſen. Otoż teraz dobrosławcie Panu; wszyscy słudzy Pańscy. *Leop. Ps.* 133, 1. (błogosławcie Panu. *Bibl. Gd.*) Wywyższać cię będę Boże, i będę błogosławił imieniu twemu wiecznie. 1 *Leop. Ps.* 144, 1. *Rg.* dobrosłovitti, *consecrare:* Dobrosławny *ob.* Dobrorzeczliwy, Dobromówny. *Bh.* Dobroſław imię męzkie, Dobroſława, imię białogłowſkie. *DOBROSNIEDNY, a, e, do iedzenia dobry, gut zu eſſen; *Ec.* добросѣдный; *Gr.* ἐδεστος. DOBROTA, y, ż. DOBROTLIWOSC, ści, ż. dobroć, skłonność do czynienia dobrze, die Güte, die Gütigkeit; *Bh. et Slo.* dobrota, dobrotiwoſt; *Sr.* 1. *et* 2. dobrota; *Vd.* dobruta, dobrutlivoſt, dobroſkasnoſt, dobruſtvu, dobru, dobrutnoſt; *Crn.* dobruta; *Bs.* dobrota, dobroſtivoſt; *Dl.* dobrovnoſsth; *Crn.* dobrota, dobrosztivoszt, dobrovnoszt; *Rg.* dobroſt, dobrotta, dobroſtivoſt, blagoſtivos, dobrohotnos; *Rs.* добродѹ́шіе, доброта; (*Es.* доброта piękność, ozdobność) Spraw mych iest wodzem twa święta dobrota. *Ryb. Ps.* 40. Utracili dobrotę posłania, iako heretycy. *Zygr. Pap.* 277. Szczodrobliwość płynie z szlachetnéy dobrotliwości i chętliwości. *Warg. Wal.* 142. Bóg sprawiedliwemu błogosławi, a zaſtawi go, iak tarczą, dobrotliwością swoią. *Bibl. Gd. Ps.* 5, 13. DOBROTLIWY, DOBROTNY, a, e, DOBROTLIWIE *adv.*, skłonny do czynienia dobrze, dobroci pełen, wohlthätig, gutthätig, gutmüthig; *Bh. et Slo.* dobrotiwý; *Dl.* dobroztiv; *Bs.* dobroſtiv; *Rg.* dobroſtiv, blagoſtiv, blaagh; *Croat.* dobrosztiv; *Vind.* dobrutliu, miloserden, dobroserahen, dobrutlou, dobroſkasliu; *Crn.* dobrutliv, dobrutne; *Sla.* dobroſtiv; *Ross.* добро́тный, доброду́шный, благостынный. Bachus dobrotne bóztwo, *mite numen. Zebr. Ow.* 271. Niewdzięczności trzeba się spodziewać, a przecię dobrotliwym nie przeſtawać bywać. *Jabł. Tel.* 333. Aniołowie ludziom wolą bożą dobrotliwą oznaymiali. *Bial. Poſt.* 79. – Dobrotliwe choroby, które gwałtownych przypadków nie wzniecaią, łatwo lekarſtwom ustępuią; tak bywa dobrotliwa ospa, w któréy dzieci nawet nie leżą. *Perz. Lek.* 56. łagodne, gelinde. DOBROWIERNY, a, e, orthodoxus, prawowierny, rechtgläubig; *Eccl.* добровѣрный. *Subſt.* добровѣрїе *ob.* Prawowierność. *DOBROWOLENSTWO, a, *n.* chętliwość, chęć, uprzeymość, życzliwość, die Zuneigung, Geneigtheit, Gewogenheit, das Wohlwollen. *Sr.* 1. dobrowohlnoſtj. Zły iest stróż długiego wieku boiaźń, ale dobrowoleństwo albo miłość iest wierny stróż. *Kosz. Lor.* 28, 4. Zgodne dobrowoleństwo. *Eras. Dw. H.* 2. Szaleni radzą się ze złości; a między cnotliwemi iest dobrowoleństwo. *Radz. Prov.* 14, 9. (przyiaźń. *Bibl. Gd.*) Gdy przesądy szlacheckie panuią, żadna skłonność, żadne dobrowoleństwo, żadna sprawiedliwość w Rzpltéy bydź nie może. *Modrz. Baz.* 73. Panie, ty ubłogosławisz sprawiedliwego; iako tarczą dobrowoleństwem obwarowałeś go. *Budn. Ps.* 5, 12. (dobrotliwością. *Bibl. Gd.*) *§ pozwolenie, wolność, Freyheit, Erlaubniß. Dobrowoleństwo dano każdemu powiedzieć, co się komu zdało mówić. *Biel. Hſt.* 59. Cocceius chrześcianom dobrowoleństwo dał, które byli przodkowie iego wygnali. *Biel. Sw.* 50. *DOBROWOLA, i, ż. DOBROWOLNOSC, ści, ż. wolność woli moralna, die Freywilligkeit, der freye Wille; *Bh.* dobrowolnoſt; *Dl.* dobravolya, *Cro.* dobrovolynoszt; *Vd.* radovolnoſt, proſtovolnoſt, svojevolnoſt; *Rs.* доброво́лство. Z dobrowoli serce się więc wzdrygnie. *Wad. Dan. K.* 33. Dobrowolność ma dusza, *liberum arbitrium. Zygr. Gen.* 77. O dobrowolności i o siłach a stanie człowieka każdego. *ib.* (*cf.* wolna wola). DOBROWOLNY, DOBROWOLEN, a, e, -*ie*, -*o*, *adv.*, z dobrey woli, bez musu, z chęci własney, freywillig, gutwillig, aus eigenem Willen, frey; *Bh.* dobrowolný; *Slo.* dobrowolni, dobrowolné; *Dl.* dobrovolyan; *Sr.* 1. dobrowohlné; *Cro.* dobrovolyën; *Sla.* dobrovoljan, dobrovoljno, svojevoljno; *Rag.* dobrovogljan, dobrohotecchi, vogljom; *Bs.* dobrovoglian, dobrovogino; *Vind.* dobrovoln, svoiovolen, radovolen, volen, voljan, dobrovolnu, *Crn.* dobrovolne, radovoln, volne, *Sr.* 1. dobrowohlne; *Rs.* доброво́льный, самопроизво́льный, самохо́тный, самовольный, волею. Robić albo zaniechać co, za samym rozkazem duszy naszey, iest to czynność dobrowolna. *Cyanl. Log.* 42. Wszelka zaś sprawa, wypadła bez nakazu duszy naszéy, zowie się niedobrowolną. *ib.* 42. *Mon.* 76, 18. Dobrowolna wola, zowie się po słowiańsku samowłastyem. *Sak. Duzz.* 79. Wszystko wykonywa bóg w wybranych swoich nieponiewolnie; ale dobrowolnie. *Salin.* 3, 121. Mieczem dobrowolnie się przebiwszy, dał przykład wzgardy śmierci. *Warg. Wal.* 78. Woda nayzdrowsza, która ze stoków sama dobrowolnie wypływa. *Cresc.* 9. Dobrowolnie się drzwi samo otworzyły. *Otw. Ow.* 133. (o swéy mocy) Niedobrowolne łzy z oczu iey się sączą. *Teat.* 44, 6. 28. (mimo woli swoiey płacze; przymuszona iest płakać.) Grzéch dobrowolny, karania godny, grzéch nad wolą, odpuszczenia godny. *Cn. Ad.* 276. Składaymyż dobrowolnie część maiątku naszego, bez musu. *Zab.* 11. 255. *Bh.* dobrowolník, *Crn.* radovolz ochotnik.) *§ uwalniaiący, pozwalaiący, wolny, Frey-, Freyheits-, frey. Dobrowolny list, pielgrzymuiący list, aby kto był dobrowolnie przepuszczon krom cła, *libellus, literae passus. Męcz.* Jeden z was zostanie się niewolnikiem moim; a wy drudzy dobrowolnie idźcie do oyca waszego. *Leop. Genes.* 44, 17. (iedźcie w pokoiu. *Bibl. Gd.*) *§. Dobrowolna droga, dobrowolny gościniec: publiczny, otwarty, pospolity, iawny, die freye, offne Landſtraße. Gwałt na dobrowolney drodze uczyniony. *Herb. ſtat.* 547. *wnet potém*: na pospolitéy drodze.) Na dobrowolnéy drodze ranił go. *Chełm. Pr.* 168. Szlachcic drugiemu dobrowolną drogę zasiadł, chcąc go zabić. *Stat. Lit.* 334. Zebrawszy łotrostwa na dobrowolnych drogach rozbijał. *Stryjk* 636. §. snadny, powodniący się, łacny, powolny,

gutmüthig. Umysłu dobrowolnego człowiek bywa zawsze u nas wodzony, a pospolicie nie od naylepszych. *Off. Wyr.* Ta odpowiedź u Augustusa, który był łaskawy a dobrowolny, zeszła się. *Eraz. Jęz. J.* Gdyby waszę miłość wiedział, iak iest dobrowolny, byłby was iuż pożenił. *Test.* 25, *b.* 11. DOBROWONNY, a, e, – *ie adv.* dobrze pachnący, wohlriechend. Dobrowonne zioła. *Leop. Cant.* 8, 14. °DOBROZIARNY, a, e, ziarna dobrego, gutkörnig, von gutem Körnern; *Ec.* благозёрнивъ; *Gr. ἐυχλοος.* DOBROZIELNY, a, e, ziół dobrych, gutkräuterig; *Ec.* благозлáчный; *Gr. ἐυχλοος*; *Ec.* благозлáчность *Gr. ἐυχλοια.* °DOBROZIEMNY, a, e, ziemi dobrey, guterdig, von gutem Boden; *Ec.* благоземный *Gr. ἐυγειος.* °DOBROZOŁCZY, a, e, żółci dobrey, gutgallig; *Ec.* благожёлчный *Gr. ἐυχολος.* °DOBROŻYCZLIWY, a, e, – *ie adv.* sprzyiaiący dobrze, wohlgewogen, *beneuolus, Urs. Gr.* 108. DOBRUCIIAC, *cz. ndk.*, udobruchać, *dk.*, łagodzić czyy guiew, upokaiać, ugłaskiwać, ubłagiwać, einen besänftigen, wieder gut machen; *Bh.* ubobriti; *Rg.* udobrovògliti; *Vd.* podobruvati, potolashiti, pomirnati; *Sr.* 1. wossmeinoscju; *Rs.* сдóбрить, сдабривать, удобря́ть, удобривать (cf. удобрить, удабривать pochwalić, polecić). DOBRUCIIAC się *recipr.* sich besänftigen, wieder gut werden; *Bs.* izjiditise, izjadatise; *Rs.* удобриться. Krzyczał, kluął, aż się nakoniec udobruchał. *Teat.* 29, 61. Tu się szanowny starzec udobruchał, spokoyność chmurne czoło wypogodzi. *Kniaz. Poez.* 2, 140. §. dobruchać się, dobrym się stawać, lepszym, poprawiać się, polepszać się, gut werden, besser werden, sich bessern. Nie wiem, czyby nie rad słuchał Takich piosnek, albo się niemi nie dobruchał. *Pot. Arg.* 398. Zaczęła mysz exkortę; kot iey pilnie słuchał, Wdzychał, płakał; ta widząc, iż się udobruchał, Wysunęła się ... *Kras. Bay.* 75. (skruszonego udawał.) §. Udobruchać się komu: iednać sobie kogo, sich einen wieder gut machen. Gadzinie się nie udobruchasz; chyba żebyś gadziną został. *Fr. Ad.* 115. (DOBRUDZIC *cz. dk.* Dobrudzać *ndk.* dosmolić, do reszty pobrudzić, vollends schmutzig machen. DOBRUKOWAC *cz. dk* brukowanie dokończyć, bis zu Ende pflastern; przyczynić bruku, noch mehr hinzu pflastern; *Ross.* домостúть, достилать, достилать.) DOBRUCHNY, DOBRZUCHNY, a, e, DOBRUTKI, DOBRUTENKI, DOBRENKI, a, *ie, intens. adj.* Dobry, arcydobry, bardzo dobry, recht sehr gut. Dobrzuchny, *miluchny*, wyborniuchny, *bellus. Męcz.* Żal mi Pana; Pan taki dobruchny, młody, uczony, grzeczny i miluchny. *Teat.* 43, *c.* 22. *Wyb.* Nie wieliczka to zbroia, ale dobrénka. *Jag. Gr. B.* 2, *b.*

DOBRY, a, e, (*Compar.* Lepszy *qu. v.*) iaki powinien bydź ze wszystkich miar, *phys. et moral.* gut; *Bh.* dobrý, lepši; *Slo.* dobri, lepší; *Dl.* dobri, dobar; *Vd.* doher, bulshi bol, *Crn.* dòbr, bulshe; *Rg.* dobar, dobra; *Cro.* dòbër, - bra, - bro, bolshi, bolsi; *Sla.* dobar, bolji; *Sr.* 1. dobry, dobré, lepschi; *Sr* 2. dobri, lepschi; *Bs.* dobri, dobar, bogli; *Rs.* добрый, благій (cf. *Ger.* tapfer Adig. *Hebr.* טוב *toph.* cf. *Ger.* man darf, dürfen, cf. *Sor.* 1. dërbi §o). Kto nie umie bydź dobrym mężem, dobrym oycem, dobrym sąsiadem, dobrym przyiacielem, ten nigdy nie będzie dobrym obywatelem, *Mon.* 70, 561. Niech będą dobrzy, będą szczęśliwi Polacy. *Kras. Sat.* 27. Dobrego sternika niebezpieczeństwo pokazuie. *Cn. Ad.* 169. Lepiéyci bydź dobrym chłopem; niżeli złym popem. *Glicz. Wych. O.* 6. Rzadko za dobrego dworzanina maią tego, który nie umie pochlebować. *Modrz. Bax.* 66. Rada iest dobra i zła. *Lub. Roz.* 421. Dobry każdy, może bydź lepszy. *Cn. Ad.* 85. *Klecz. Zd.* 87. Zważono cię i znaleziono w tobie niedobrą wagę, mniéyszą miarę. *Birk. Ex.* (*ob. niżéy* dobra waga, moneta, miara). §. Dobry, *per excellentiam*, pocciwy, cnotliwy, gut, rechtschaffen, ehrlich, tugendhaft. Z dobrym będziesz dobrym; a ze złym, takim łotrem, iak i on. *Falib. Dis. H.* – *Simon. Siel.* 59. (z kim kto przestaie, takim się sam staie). Zmazą naznaczony, odprzysiądz się nie może; bo kto raz zły, zawsze za niedobrego bywa poczytan. *Szczerb. Sax.* 18. Zowię dobrym, człeka ze wszech miar doskonałego, którego na złe zhołdować żaden mus nie potrafi. *Pilch. Sen. list.* 275. *Kucz. Kat.* 1, 182. Dobry zawsze dobrym. *Zegl. Ad.* 62. (cf. iedna cnota nie cnota.) Pierwéy bydź dobrym, potém mądrym człekiem. *Zab.* 14, 80. Dion historyk wszystkim dobrym nie sprzyiał; znać że sam nie był dobrym. *Sk. Dz.* 156. Dowiódł niewinności zeznaniem i świadectwem dobrych ludzi. *Chel. Pr.* 168. – *Jron.* Będzie ona tak dobra, iak drugie. *Teat.* 36, *c.* 111. (nie lepsza od drugich.) – *Blandiend. X.* Skarga od Klemensa dziwnie umiłowany i tytułem dobrego oyca nazwany. *Birk Sk. D.* 4, *b.* (miłego, kochanego.) §. Zacny, znakomity wyborny, trefflich, vorzüglich, gut. Rozumy osobne, któreby ku czemu dobremu, iako mówią, przyiśdź mogły, zwątpiwszy o sobie, biorą się do tego, skądby pożytek iaki mieć mogły. *Modrz. Bax.* 540. – Znaczny, spory, co do wielkości, liczby, siły, wagi; ogromny, potężny, liczny, gromadny, gut, ansehnlich, beträchtlich. Chciał mieć na on sąd dobrą kupę biskupów. *Sk. Dz.* 389. Dobra głowa *X.* Skargi, która one trzaski i wrzaski wytrwała. *Birk. Sk. E. b.* Matce, słysząc żegnanie tak żałościwe, Dobre serce, że od żalu zostało żywe. *J. Kchan. Dz.* 115. Umarł w dobréy starości, maiąc 79 lat. *Sk. Dz.* 84. (podeszły, sędziwy.) Gdy król na nic nie dbał, ostrze i z dobrem łaianiem napisał do niego papież, *Sk. Dz.* 649. Już dobre dwie godziny mnie męczyli, *Teat.* 22, 51. Dobra waga, miara, suta, sowita, strychem, z czubem, z okładem, gutes, reichliches Gewicht, Dobra moneta, (oprócz właściwego znaczenia niezła, niefałszywa) moneta sowita, per excell. Pruska i Gdańska, że Pruski ieden złoty za dwa Polskie wartał, gutes Geld, Preußisches oder Danziger Geld. Dobry grosz, ein guter Groschen. *Fig.* Kazać go przepędzić przez rózgi; a to 12 razy dobréy monety. *Teat.* 13, 33. (suto, tüchtig.) – Dobrego domu. *Warg. Cez.* 118. znakomitego, von gutem Hause, von ansehnlicher Familie. *Rs.* породный, породистый. (2.) z dobrego łoża *qu. v.*) Szlachcic dobry, prawdziwy, ein guter, ächter Edelmann. Dziś tylko szlachcic dobry, co ma dobra. *Jag. Gr. A.* 2. – Dobrego łoża, nieszłego łoża dzieci, von guter, ehelicher Geburt. Pozwolono mu, aby dwaj synowie, których z nią miał, za syny dobrego łoża poczytani byli. *Sk. Dz.* 1163. Bękart dobrym nie staie, ieśli ociec matkę za żonę poymie, a choćby iey nie poiął, tedy po iego śmierci może go król dobrym uczynić. *Szczerb.*

Sax. 16. Bękart, a z niedobrey matki syn. *Glicz. Wych. B.* 2. (z niemężatki.) Dobrego oyca i matki dziecię. *id, C.* 1. (dobrego, prawego małżeństwa.) §. Dobry, ze względem na czułość serca, łagodny, łaskawy, ludzki, gut, gütig, leutselig. Miał miłość u wszystkich Henryk, dla dobroci osobney, od ktorey dobrym był nazwany. *Krom.* 283. Z dobrym, targ dobry. *Jag. Gr. C.* 2. Matka Wc. Pana tak dobra była kobiecina, że iéy nic odmówić nie mogłem. *Teat.* 29, 42. Bóg dobry widzi nasze żale. *Przyb. Ab.* 170. (miłosierny.) *Physic.* łagodny, nieostry, niesurowy, gut, nicht böse, nicht streng, nicht hart, nicht scharf. Dobra ospa, która podług zwyczaynego biegu czasy lub stanie swoie odprawia. *Krup.* 6, 332. – Z pogardą, z przytykiem, iakoby poczciwiec, barszczyk, ni go weź, ni go połóż, ciastuch, ciapu kapusta, ciapu groch, flak, rozlazły, do prowadzenia za nos, gutmüthig, gut, ehrlich, z. B. eine ehrliche Haut, eine gute Seele, simpel. Był z tego rodzaiu ludzi, których to pospolicie nazywaią dobra dusza. *Kras. Dos.* 13. Wzruszony dobry prostak miłosierdziem, wlazł na drabinę i odwiązał wisielca. *Dwor. H.* 3. (cf. poczciwa dusza.) – §. Dobra wiara, *bona fides*, zupełna wiara, Treu und Glauben, völlige Ueberzeugung, innere Ueberzeugung. Dobrą wiarą rozumie czynić bogu przysługę swoią surowością. *Xiądz.* 38. – §. Dobry, z zakończonym na – *inæ* n. p. dziadowina, chłopczyna, kobiecina z dobry dziad, dobry chłopiec, dobra kobieta, gut, lieb, arm, bedauernswürdig. Dobra ziemia, że takiego łotra nosi. *Falib. Dis. J.* – §. Dobry do czego, z po temu, zdatny do czego, sposobny, tauglich, geschickt, schicklich, gut. Towarzysze! teraz czas dobry bankietować. *Lib. Hor.* 39. Upatrzywszy sobie dobry czas, gdy mało ludzi było przy Jaropełku, rzucił się nań. *Biel.* 85. (pogodę, porę.) Na dobry czas idzie instygator, zraniono tu officera. *Teat.* 7, *d.* 52. *Czrt.* (w sam czas, gerade zu rechter Zeit.) Dobre do oczu n. p. szkło. *Cn. Th.* Okręty pożądnie ziężały, Bo dobry wiatr po sobie miały. *Zbil. Dr. J.* 2. – Dobry, nieskażony, niezepsuty, unverdorben, gut. Cóż to znaczy! iakbym przy dobrym zostawała rozumie? *Teat.* 7, *c.* 66. Na to gdybyśmy pamiętać i dobre oczy mieć chcieli, nie takbyśmy upornie dysputowali. *Zarn. Post.* 3, 611. (zapatrywać się dobrze na to.) – Dobry, wart, godny, werth, würdig, gut. Albo to mnie się wstydzicie? albo to ia nie taka dobra, iak kto? *Teat.* 26, 76. bin ich nicht so gut, wie jemand? Tacy dobrzy są szlachta w Niemczech, iako i w Polszce. *Teat.* 26, *b.* 85. – W prawie, wartość maiący, ważny, mocen, gültig, gut, rechtskräftig. Weksel dobry na mnie samego. – W formie plenipotencyi: co przez niego uczynione będzie, za dobre i ważne, iak gdyby przezemnie uczynione było, mieć będę. – §. Dobry, użyteczny, pomocny, nützlich, gut. Drugim dobry, sobie zły. *Cn. Ad.* 214. Innym nie może bydź dobrym, kto sobie samemu złym. *Budn. Ap.* 6. On w dobry sposób mówi. *Teat.* 48, 53. (użyteczną, zbawienną radę daie.) Lekarstwo dobre na głowę, na piersi. *Cn. Th.* Dobra przedaż (gdy kto dobrze, t. i. z zyskiem, drogo przedał.) Dobre kupno (tanie.) – §. Dobry, pomyślny, szczęśliwy, erwünscht, glücklich, gut. Mam oci dobrą nowinę powiedzieć. *Węg. Mar.* 1, 141. Umiałem i w złym czasie służyć icmu wiernie, i teraz w dobrym. *Teat.* 19, *b.* 5. Dobre mienie, dostatek, Wohlstand, Wohlhabenheit, Wohlbefinden. Nie łakomili się na dobre mienie; ale wszystko opuściwszy, z iałmużny tylko żyli. *Star. Dw.* 49. Dobrego czasu używa, ma dobry byt *ob.* czas, byt. Dobrego zdrowia ci życzę (cf. kichnąć; na zdrowie.) – *Exclam. ellipt.* Dobra nasza! (sc. sprawa) ot wygraliśmy, zyskaliśmy! es steht gut mit uns! *Cn. Ad.* 163. Jeżeli to przykazania boże wykonamy, dobra nasza! *Lach. Kaz.* 1, 223. Gonił Turczyn Mazura, ten się bał zawoia; Gdy mu spadł, rzecze Mazur, o iuż dobra moia. *Paszk. Dz.* 67. – W dobry czas, w boży czas, zur glücklichen Stunde. Day boże w dobry czas mówić, a we zły milczeć. *Rys. Ad. praefiscine.* – Dobry dzień, pomaga bog, albo moia służba, iak dworzanie mowią, *salue. Mącz.* guten Tag! guten Morgen! Przychodzę dzień dobry powiedzieć We Panu! *Teat.* 29, 62. Dobry dzień nam dali. *Jabl. Bak. S.* 3. Dobry wieczór, przyiacielu. *Teat.* 55, *d.* 13. guten Abend. Dobra noc, gute Nacht. Dobra noc! bog was żegnay, domowi i krewni. *Groch. W.* 575. (słowa konaiącego.) Niemasz cię iuż, przeszedłeś, dobrąś noc powiedział, Jako gość, ktory z nami dziś w gospodzie siedział. *Groch. W.* 546. Dwie flasze na stoliku; nowe prośby; ieszcze na szczęśliwą dobra noc. *Kras. Pod.* 2, 12. – §. Dobry, *relative*, stosownie do kogo dobry, dosyć dobry, jemanden gut, gut genug. Dobra Matyaszowi płotka. *Cn. Ad.* 162. dobry tobie chleb. *ib.* dobra psu mucha. *ib. Slov.* dobra psu mucha, a dlapeni tera (szkoda psu białego chleba, nie mieć pereł przed świnie; takiemu takie.) – *Restrict.* dobry, mniéy dobry niż co insze, mierny, średni, gut, passabel, erträglich. Dobre to; ale owo lepsze. *Cn. Ad.* 167. Dobry chleb, kiedy niema kołacza. *ib.* Dobryć to, kiedy lepszego nie ma. *ib.* 188. §. Dobry, wypogodzony, wesoły, gut, fröhlich, heiter. Niepodobna iest bydź zawsze dobrego humoru; raz wesołemi i żartobliwemi, drugi raz smutnemi i ponuremi bywać zwykliśmy. *Teat.* 50, *c.* 53. – Dobra myśl; *ob. pod. słow.* Myśl. §. Dobra wola, 1.) chęć, chętliwość, przychylność, łaskawość, ochota, gutter Wille, Neigung, Zuneigung; *Rs.* хволенїе; *Boh.* dobrá wuole cessya.) Dobra wola stoi za uczynek. *Cn. Ad.* 164. Naywspanialszy bankiet, lecz bez dobréy woli, Jako mięso bez chleba, i iaie bez soli. *Pot. Arg.* 240. Chleb z solą, byle z dobrą wolą. *Gemm.* 30. Czasem dobrą wolą rychléy pożywiesz, czego złością nie zmożesz. *Exop.* 55. Chwała bogu na wysokościach, a na ziemi pokóy, ludziom dobréy woli. *Bial. Post.* 62. na ziemi dobra wola boża przeciwko ludziom. *ib.* 79. aniołowie ludziom wolą bożą dobrotliwą oznaymiali. *ib.* den Menschen einen Wohlgefallen. Luth. Nie mam dobrey woli na was. 1. *Leop Malach.* 1, 10. (nie lubię was.) Iż im na gardło stał, myślili mu też źle, a dobréy woli sam nie mogli bydź. *Glicz. Wych. G.* 1, *b.* (cf. serce; nie sprzyiali mu, nienawidzili go, sie waren ihm nicht geneigt, nicht zugethan.) *aliter* Prosili oyca, aby dobrą wolą ukazał pielgrzymowi w domu swym. *Biel. Hist.* 28. (gościnność; aby mu był rad, aby go dobrze podejmował, czestował, er möchte ihn gastfreundschaftlich aufnehmen.) 2.) dobra wola, nieprzymuszona, wolna wola, freyer Wille; *Slov.* dobrá wúle; *Ross.* самопроизволь-

ность, самопроизвольство. Jeśli po dobréy woli te pydziem, musiemy. *Groch. W.* 549. *J. Kchan. Dz.* 150. Czy po dobréy woli, czy przezdzięki, musisz! *Zabł. Amf.* 24. (cf. dobrowolny.) §. Dobre słowo, upomnienie, zaleta, pochwała, ein gutes Wort, ein Lobspruch. Daycie mi dobre słowo, upomniycie mile. *Zimor. Sed.* 188. Słowo dobre, stoi za datek. *Cn. Ad.* 108. Tyś mi i przed oycem dobre dawał słowo. *Teat.* 54, *c. B.* 2. (zaletę, rekomendacyą, Empfehlung.) Spodziewam się, że We Pan za nami dasz dobre słowo. *ib.* 8, 29. Dobrego mu słowa żaden nie rzecze. *Cn. Ad.* 170. (nic nań nie daie). Sromocić go poczęli, słowa mu dobrego nie dając. *Birk. Dom.* 46. Kto statecznie wytrwał bóle i męki, ma dobre słowo u pogań samych. *Birk. Krz. K.* 24. (cześć, zaletę.) b.) pod dobrém słowem, pod poczciwem, pod słowem honoru, beym Ehrenworte. Maciey odpowiedział pod dobrém słowem swém, iż pożyczonego konia jak własnego chował. *Herb. stat.* 540. DOBRE, -ego, *niiak., częstokroć iako rzeczownik używane bywa*, das Gute. Pan Bóg wszystko dobre daie. *Hrbst. Nauk. K.* 4, *b.* Złe zapobiegaiące większemu złemu, staie się dobrem. *N. Pam.* 24, 304. Bliziuchno dobrego złe poczęte iest. *Pilch. Sen. list.* 3, 225. Samo się dobre chwali, a złe gani. *Dwor. J.* 3. Dobre samo się chwali; *Sla.* dobré samo sa chwali. (dobremu piwu nie potrzeba wieńca.) Dobre z dobrém, a złe samo. *Rys. Ad.* 9. (od łotra i łotr ucieka.) Naylepiéy się zna dobre po stracie. *Kras. list.* 2, 65. Poczęło u nas ku dobremu iść, pytam cię, ku iakiemu dobremu? *Smotr. Ex.* 11. częstokroć i nieszczęście na dobre wychodzi. *Teat.* 23, 128 dient zum Guten, zum Besten.) Zobaczysz, że ci to na dobre wyidzie. *Teat.* 8, 104. Ona tu dla iego *dobrego* iedzie. *P. Kchan. Orl.* 1, 29. (dla iego wybawienia, zu seinem Besten, zu seiner Wohlfahrt.) Wiem, że dobrego coś za tę wieść wezmę. *Teat.* 42, *d. B.* (dobrą nadgrodę, was Gutes.) Co on teraz dobrego zamyśla? *Boh. Kom.* 1, 299. was hat er jetzt Gutes vor?) Cóż to słychać dobrego? *Teat.* 17, 44. was ist hier Gutes zu hören?) — §. Co dobrego: coś niepowszedniego, coś osobliwszego, znakomitego, was Rechtes, was Ausserordentliches, was Schätzbares, Kostbares, Achtungswürdiges. Pieseczek wedle niego, kładzie się by co dobrego. *Groch. W.* 360, *Oppos.* Nic dobrego; nic wart, nie wiele wart, ein Taugenichts, Thunichtgut; *Cro.* marka.) *Oh* co za nic dobrego ten synal! *Teat.* 36, *b.* 81. Poydź sam, ty nic dobrego! *Zabł. Amf.* 40. Próżniaku, ty nic dobrego, iak to niemam się gniewać! *Teat.* 54, *b.* 136. Nic dobrego ieden urągał się z ubogiego; a ten mu tem zapłacił: nie ubogiego, ale złoczyńcę wieszaią. *Budn. Ap.* 33. Tyś dobry, ale my są nic dobrego, Zgniewaliśmy cię wszyscy do iednego. *Groch. W.* 570, §. Przyiechał goniec Moskiewski, opowiadaiąc, iż posłowie wielcy z dobrém iadą. *Stryik.* 777. (przywożą coś pomyślnego, z czego może bydź pożytek, mit etwas Gutem, mit guten Vorschlägen.)

DOBRZE, *adv.* (*Comp.* lepiéy *qu. v.*) iako powinno bydź ze wszech względów, gut, wohl; *Bh.* dobře, *Slov.* dobre; *Sr.* 1. dobri, bere, beri; *Vd.* dobru, prou; *Crn.* dobri, prov; *Dl.* dobro; *Cro.* dobro; *Sla.* dobro; *Ross.* добро, хорошо; *Ec.* καλο. Nie będzie w Polszcze dobrze, aż pierwéy bardzo źle. *Rys. Ad.* 50. Gry azardowne we wszelkich państwach dobrze rządnych zakazane. *A. Zamoy.* 206. in allen wohlgeordneten Staaten. Dobrze tak! walnie! *Teat.* 36, *c.* 38. *Rs.* исполать. §. Pożytecznie, pomocnie, dogodnie, nützlich, heilsam, ersprießlich, gut. Dobrze, co umieć. *Cn. Ad.* 189. Wszystko dobrze, w miarę. *Budn. Ap.* 130. Dębowi dobrze na gruncie twardym. *Jak. Art.* 3, 153. Dobrze mu s tém. *Mon.* 67, 592. (dogadza mu to, er befindet sich wohl dabey.) Dobrzeć on mówił. *Teat.* 15, 61. t. j. zbawiennie, dobrzo radził.) Dobrze kupić: tanio, gut kaufen, wohlfeil kaufen; dobrze przedadź: drogo, gut verkaufen, theuer verkaufen. *Dudz.* 22. — Dobrze się mieć, zdrow bydź, bogatym bydź, mieć dobry byt, (*ob.* mieć się) sich wohl befinden, gesund seyn, in guten Umständen seyn, sein gutes Auskommen haben, keine Noth leiden; *Rs.* благополучится. Nie potrzebuią zdrowi lekarza; ale ci, co się nie dobrze maią. 1. *Leop. Mar.* 2, 17. Mam się dobrze, żyię sobie wygodnie, wszystkobyś u mnie miała, czego potrzebuiesz. *Teat.* 44, *b.* 40. Stróż przy więźniach tych ma się dobrze. *Star. Dw.* 20. dobrych czasów używa, zarabia, zyskuie.) *Simil.* dobrze mi iest; tak co do zdrowia, iak co do bytu, mir ist gut, mir ist wohl, ich befinde mich wohl, sowohl in Ansehung der Gesundheit, als des Auskommens. Dobrze mi było w domu przyiaciela mego. *Kras. H.* 49. Brać będziecie staroświa, i dobrze wam będzie. *Niemc. Bib.* 7. — Dobrze urodzony, z dobrego domu, von gutem Hause. Szlachcic dobrze urodzony. *Mon.* 70, 776. (cf. dobrego łoża.) — Dobrze, szczęściem, zum Glücke! gut. Iwan posłom konie rozsiekać kazał; ieszcze dobrze, że sami ztąd zdrowo wyiechali. *Biel. Kr.* 587. Jestem wdowiec; dobrze, że mi córka pomaga gospodarstwa. *Teat.* 54, *c. B.* 2. §. Dobrze, snadno, łacno, nietrudno, leicht, nicht schwer, ohne viele Schwierigkeit, gut, wohl. Zmieści się ich tam dobrze dwieście. *Cn. Th.* 129. Dobrze to mówić; lecz nie doznawać. *Teat.* 25, 110. §. Tak dobrze iak: stoi to za to; toż samo iak, so gut als ob; eben so viel, als ob. Już tak dobrze, iakby rzecz skończona była. *Teat.* 2, *b.* 110. Już sami urodzeni Polacy, tak dobrze iak nie swoim gadaią ięzykiem. *Mon.* 67, 717. §. Dobrze, w miarę, czyście grzeczy, w sam raz, gehörig, passend, gerade recht, gut. Wezmę suknią na probę, czy mi w niéy będzie dobrze. *Teat.* 48, *b.* 13. Tak snadnie odbił piłkę, żeby i towarzyszowi dobrze do uderzenia przyszła. *Gorn. Sen.* 125. (na rękę.) Dobrześ mi się nagodził; *opportune*, *Cn. Th.* §. Dobrze, wiele, znacznie, mocno, bardzo, sporo, tüchtig, viel, stark, gut. Jest on bogaty, i dobrze bogaty, *Teat.* 17, *c.* 33. Dobrze gładka i piękna była. *J. Kchan. Orl.* 1, 259. Trzeba, żeby mnie ogień zagrzewał obfity, Dobrze gorętszy, niż ten zwykły pospolity. *ib.* 1, 55. (daleko gorętszy, weit heißer.) To się dobrze potém stało. *Zrn. Post.* 3, 535, *b.* Rzeczy dobrze mnieysze. *Gorn. Dw.* 387. Dobrze większa część senatorów do tego się nachylała. *Gorn. Dz.* 26. Koleander, romans dobrze głupi. *Węg. Org.* 25. Tu szérszy a tam dobrze zwężony. *Alb. z W.* 20. Trudno było zawściągnąć bystry impet wody, Gdy już dobrze przerwała groble i przegrody. *Zab.* 15, 296. Tu się nam dobrze na bóty okroi. *Star. Vot.*

B. 2. Doma się rzeczy, choć dobrze są przednie, żdadzą powszednie. *Klon. Fl. B.* 2. Mąż dobrze uczony. *Papr. Ryc.* 336. Zdrów iest dobrze. *Teat.* 15, 10. Dobrze podpiły. *Dudz.* 22. Sam dobrze przede dniem tąż drogą się puścił. *Warg. Cez.* 14. Dobrze w noc. *Cn. Th.* (późno, ſpät in die Nacht.) §. By dobrze = gdyby nawet, chociaż nawet, wenn gleich, und wenn auch; ſelbſt wenn auch ſogar; Filozofa przyſłoi słuchać, byś dobrze był panem iego. *Budn. Ap.* 42. By dobrze ſtała śmierć tu przedemną, Bać się nie będę, bo Pan mój zemną. *J. Kchan. Ps.* 31. By dobrze tu ziemſkie rzeczy wieczne były; iednak za one niebieſkie nie ſtoią. *Sk. Zyw.* 2, 14. Zadnéy rzeczy nie mógł mu odmówić, by mu też dobrze i na woynę kazał z sobą iechać. *Gwagn.* 487. By też dobrze nas nikt nie gonił, od głodu poginiemy. *Warg. Kurc.* 21. Żalić tak potrzebne pieniądze, iak oko i ręka? nie tak! aby dobrze tak, uczyń sobie gwałt, obetniy te worki! *Sk. Kaz.* 626. §. Dobrze, ledwie, ledwo co (cf. źle = ſkoro, ieszcze niezupełnie), kaum. Dobrzem odszedł = ledwo, ledwie. *Cn. Th.* 129. Dobrzem żyw na to = ledwie; nie mogę na to patrzyć. *ib.* §. Dobrze nie = ledwie nie, o mało nie, o trochę, o krtę, o włos, prawie, faſt, um ein Haar, um ein Fleiſches, beynahe. Od boiaźni dobrze nie umierali. *Smalc.* 48. Portret ten dobrze nie przemówi. *Cn. Ad.* 1285. faſt zum Sprechen. Biedna sinogarlica, kiedy owdowieie, O iak ciężko ſtęka, dobrze nie szaleie. *Zimor. Siel.* 257. Rycerze go dobrze nie z płaczem prosili, aby nie odſtępował od oblężenia. *Biel. Kr.* 264. Szlachta się wszyſtka dobrze nań nie rzuciła, aż musiał iechać precz. *ib.* 367. Dobrze już ze ſkóry ubogich ludzi nie łupiono. *Star. Ref.* 200. — *aliter* dobrze nie = ieszcze niezupełnie (cf. źle), noch nicht recht, noch nicht ganz. Smieie się z łatwowierności iéy, i za drzwi dobrze nie wyszedłszy. *Teat.* 22, 49. §. Dobrze *relative* ſtosownie do kogo, gut für jemanden, gut (genug) für ihn, ſchicklich, paſſend für ihn. Dobrze ci tak, masz za swe. *Zab.* 9, 367. (w czas tak na cię, es geſchieht dir recht.) Całe woysko zbrzydziło mię ſkaleczonego, I mówiło do bogów: to dobrze na niego. *Jabł. Tel.* 207. Dobrze tobie kozy paść. *Cn. Ad.* 192. *S. Morain.* dobrze = ludzko, dobrotliwie, dobroczynnie, gütig, leutſelig, menſchenfreundlich, gut, wohl. Dobrze drugim czynić a dawać, to sobie za cesarſkie szczęście poczytał. *Sk. Dz.* 571. Dobrze czyń każdemu, i niewdzięcznemu. *Cn. Ad.* 190. (*ob.* świadczyć.) Bogatemu dobrze czynić, ſtrata. *Cn. Ad.* 56. Lepiey dobrze czynić, niż życzyć. *Mon.* 73, 23. *Rs.* доброжела́тельствовать. — *Subſt.* доброжела́тельство, życzliwość; доброжелательный życzliwy, *Subſt.* доброжела́тель, *fem.* доброжелательница. — Dobrze czynienie. *Teat.* 18, 106. das Wohlthun. Dobrze działanie, nie rozumie się sobie; ale komu inszemu. *Gorn. Sen.* 311. Dobrze się sprawować, zachować, (*Vd.* dobrudjati.) Dobrze kogo wspominać, jemanden im Guten (im Beſten) gedenken. W pośród publicznych oświadczeń, nie dobrze go wspominali. *Mon.* 73, 374. *Dobrze mówcie tym, co wam źle mowią. 1 *Leop. Luc.* 6, 28. (dobrorzeczcie, błogosławcie im, wünſcht ihnen Gutes, ſegnet ſie.) Jeſtem mu dobrze, życzę mu, *faveo. Mącz.* Uprzeymie zemną ieſt dobrze, *arcta me complectitur familiaritate. ib.* (życzliwie, przyiacielſko, przyiaźnie, przychylnie, uprzeymie.) Oni z sobą dobrze. *Niemc. Kr.* 3, 52. Dobrze z kim mieszkać *ob.* mieszkać. §. Dobrze! *interj. affirm.* gut! ſchön, recht! *Ross.* благоже. Dobrze! ſtanie się tak Oycze, *Teat.* 42, *d.* Zamiaſt tego, co miała mówić dobrze! zawsze odpowiadała nie! *Teat.* 27, 17. (*ob.* tak.) DOBRZEC, *niiak. ndk.*, zdobrzeć, wydobrzeć, *dk.*, dobrym się ſtawać, lepszyć się, naprawiać się, gut werden, beſſer werden, ſich beſſern. *Moral. i fig.* Człowiek mieszkaiąc z dobrym człowiekiem zdobrzeie. *Gil. Poſt.* 210, *b.* Z lasa przeniesione krzaki, pod ogrodniczym staraniem dobrzeią. *Mon.* 71, 385. Rana dobrzeie. *Ost Wyr.* (goi się, wird heil, heile.) Psy dobrzeią taką odprawą. *Tr.* (*Rs.* добре́ть tyć, tłuścieć, grubieć.) *DOBRZECZYNNOSC, *ob.* Dobroczynność. DOBRZUCHNY, DOBRZUTENKI, *ob.* Dobruchny. *DOBRZYC, *czyn. ndk.*, naprawiać, polepszać; dobrym czynić, gut machen, beſſern, verbeſſern. Dobrzyycie drogi i sprawy wasze. *Budn. Jer.* 7, 3. Dobrzyy albo udabrzay serce twoie. *ib. Rs.* сдо́брить, сдабрива́ть lepszy smak nadawać, одобря́ть, одо́брить, до́брю potwierdzać, approbować. DOBRZYC się, ulepszać się, poprawiać się, *ob.* Dobrzeć. DOBRZYN, ia, *m.*, miasto w woiew. Płockim, stolica ziemi Dobrzyńskiey. *Dyk. G.* 1, 168. eine Stadt in d. Woiw. Płozk. (*Sr.* 2. Dorine; *Ger.* Döbern wieś w niższey Luzac.) DOBRZYNSKI, a, ie, od Dobrzynia, Dobrziner =, von Dobrzin. Konrad, nim wezwał Krzyżaków, ustanowił duchowną milicyą na wzór kawalerów mieczowych, daiąc im w possessyą zamek Dobrzyń: ci krzyżowi żołnierze, nazwani od zamku bracia Dobrzyńscy, potém złączeni zostali z Krzyżakami. *Nar. Hſt.* 5, 200.

Pochodz. *od słowa dobry, oprócz składanych z dobro: udobruchać, rozdobruchać, wydobrzeć; niewydobrzały; *małodobry.*

DOBUDOWAC, *cz. dk.*, dobudowywać, *czſt.* budowania dokończyć, ausbauen, vollends fertig bauen, vollenden; *Bh.* doſtaviti, doſtavljam, doſtavugi; *Ross.* досмотре́ть, досма́тривать; *Ec.* дозида́ю. Budował i dobudował kościoła. 1. *Leop.* 3. *Reg.* 6, 9. (dokonał. 3 *Leop.*) Przywiózł córkę do miasta, dokąd nie skończał a nie dobudował domu swego. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 3, 1. *Budn. ib.* Kościołów zaczętych dobuduy. *Sk. Dz.* 517. Dom ieszcze niedobudowany. *Zebr. Zw.* 117. Domu nie dobudował. *Biel. Hſt.* 50. §. Do budynku przyczyniać, przybudować, noch mehr bauen, dazu bauen. Do pałacu ieszcze dobudował pomieszkanie dla ludzi. Dobudowanie; *Rs.* достро́йка, ein Nebengebäude.

DOBUDZIC się kogo, *zaimk. dok.*, cucić, ażby się ocknął, budząc ocucić, einen erwecken, aufwecken, ermuntern; *Bh.* dobuditi ſe; *Bh.* добуди́тися, добужа́лось, добу́живалось. Tak okrutnie zasnęli, że się ich dobudzić nie można było. *Sk. Zyw.* 2, 288. *Pot. Pocz.* 547. Zasypiają tak mocno, iż ich dobudzić się nie można. *Krup.* 5, 15.

DOBYC, DOBYDZ, – ył, – ędę *dk.*, DOBYWAC *ndk. kontyn. et frequ.* — §. właściw. *niiak.*, dobywać, aż do pewnego czasu bywać przytomnym, dostawać, doczekiwać, bis (zu einer gewiſſen Zeit) bleiben, da bleiben. Dobywa on zawsze aż do swoiey godziny. *Off. Wyr.* stąd *czyg.*

DOBY-

DOBYWAC mieysca, miasta, fortecy, oblężeniem, szturmowaniem brać mieysce, einen Ort, eine Stadt, Festung belagern, bestürmen, einzunehmen suchen; *dobydź* mieysca, po dobywaniu wziąć, erstürmen, einnehmen, erobern; *Bh.* dobevt, dobyt, dobyti, dobył, dobudu, dobywati, zdobywati, wybogowati; (w inszych dyalektach ma znaczenie dostawania, nabywania, zyskania, wygrywania, korzystania, zwyciężania; *Sr.* 1. dobyć, dobydu, dobydjem, dobywam, dobéwam; *Sr.* 2. dobusch, dobüdnusch, dobünusch; *Vd.* dobit, zadobit, predobiti; *Crn.* dobiti, dobim; *Rg.* dobitti, *Sla.* dobiti; *Bs.* dobittí; *Cro.* dobiti, dobivati, dobavlyati; *Rs.* добы́ть, добыва́ть). Dobywali zamku, a dobyć go nie mogli. *Papr. Ryc.* 512. Złoto silniey dobywa fortec, niż ołów i żelazo. *Kolł. list.* 1, 93. Wołoski Woiewoda miał bydź gotów dobywać pod Turki Białogrodu. *Biel. Kr.* 435. *Sla.* tuchi grad.) Głód fortec dobywa. *Bardz. Luk.* 62. Smierć natarczywa Ze wszech stron przypuszcza szturm na mię i dobywa. *Kul. Her.* 285. Nie dobywa się tych fortec, które długo attakować trzeba. *Teat.* 15, 41. man belagert nicht solche Fest . . .). Zamek niedobyty. *Baz. Sk.* 487. którego nikt dobyć nie może *ib. Krom.* 619. unerstürmbar, uneinnehmbar. Dobycie, *Cro.* nadobladanye; *Rs.* гра́доваза́мїе, покоре́нїе. §. Dobywać, wyciągać, wyimować, dostawać, herausziehen, herausnehmen, hervorziehen. Dobywa szpady, chcąc zabić napastnika. *Teat.* 53, *b.* 26. er zieht den Degen. Na cóż nosić szablę, gdy iey nie chcesz nigdy dobywać. *Zab.* 12; 288. Za Mieczysława nastał w Polszcze zwyczay dobywania pod czas ewanielii do połowy szabel, na znak gotowości ku obronie wiary. *Warg. Hst.* 13. Na słowo: dobądź pałasza! sz rękoieść się chwyta a pałasz z pochew się wyciąga. *Kaw. Nar.* 360. Dobądź miecza. *Bardz. Luk.* 2, 36. *Pilch. Sen.* 30. Miecz dobyty, ein bloßes Schwert. *Biel. Kr.* 98. szpada dobyta, ein bloßer Degen. *Similit.* Chustki dobywszy, ucierał sobie nos. Dobywa chustki, natartey piżmem. *Zab.* 9, 347. *Zabł.* er zieht das Schnupftuch heraus. Jak rzeczy w ucho wpadłe nazad dobywać. *Perz. Cyr.* 2, 81. wieder herausholen, wieder heraus bekommen. *tr. i fig.* wynaydować, wyszukiwać, hervorsuchen, heraus suchen. Pogrzebionych dobywał, *Zrn. Post.* 3, 532. *b.* wykopał, er grub sie aus. Dobywać źrzódła, odkopywać, aufgraben. Dobycie gruntów na budowanie chałup. *Pam.* 83, 403. Dobywanie, Dobycie, u górników, das Fördern, die Förderung, wypróżnianie wnętrza górzystości, wyrębowanie. *Mier. Mstr.* Dobywać taiemnicy, sekretu z dochodzić go, dowiadywać się go, das Geheimniß heraus hohlen, erforschen, ergründen. Jednego próżność, drugiego gniew wszystko filutowi odkrywał, Tego chwaląc, temu przecząc, sekretu dobywał. *Jabł. Tel.* 224. Dobywać głosu, tonów, zadzić się głosem, tonami, seine Stimme, Töne, hören lassen, erschallen lassen. Dobywał głosu Dominik S., a różaniec zalecał. *Birk. Dom.* 16. Takich tonów on muzyk dobywał, że go Jowisz u stołu rad pewnie posłucha. *Jabł. Tel.* 111 (er hohlte solche Töne hervor). Dobywać siły, dowcipu, konceptów, zadzić się, silić się, natężać się, seine Kräfte, seinen Witz, seine Einfälle aufbieten. Kat chciał wszystkiey siły dobydź, i w szyię ciął, ale miecz się do rękoieści skrzywił. *Sk. Dz.* 262. Dobądź swego dowcipu. *Boh. Kom.* 1, 252. Każda rzecz, która iuż umiera, ostatnich sił dobywa, i one wywiera. *Leszcz. Cl.* 78. W głowę się skrobie, konceptów dobywa. *Jabł. Ex. C.* 3. – Dobywać świadków, wynaydować, wyszukiwać, wystawiać, Zeugen aufsuchen, aufstellen. Jęli go prześladować, rozmaitych fałszywych świadków przeciw niemu dobywaiąc. *Wys. Loy* 43. §. Dobywać kogo, wydźwigać, wyprowadzać z czego, wyswobadzać, wyratować, wyrywać, einen (aus der Noth, aus der Gefahr) herausreißen, erheben, empor heben, ihm aufhelfen. W iakim baczeniu cnotę bóg ma, patrzay każdy, Jako iey dobywa z ciasnych kątów zawzdy. *Papr. Ryc.* 403. Fortuna, co okrutnie z naywiększych żartuie ludzi, innych dobywa z prochu nayniesczęśliwszych. *Zab.* 13, 43. DOBYDZ się, DOBYWAC się *zaimk.*, a) dobywać się dokąd, wdzierać się, wcisnąć, gwałtem się gdzie wlamywać, mit Gewalt eindringen, einbrechen, einstürmen. Złodziey się do komory dobywa. *Jabł. Ex. B.* Gdyby się kto do domu czyiego dobył w nocy i uczynił szkodę... *Chełm. Pr.* 162. Raz do komory złodziey się dobędzie, Zchwyci koguta śpiącego na grzędzie . . . *Zab.* 12, 308. Zbroyni się do domu arcybiskupa dobywać poczęli, i iuż tylem przez sad przełazili. *Sk. Zyw.* 2, 435. b) Dobywać się skąd, z pod czego, wydobywać się, wyłamywać się, sich hervorarbeiten, hervor bringen, hervor brechen. Radość chciała pokryć, którą w sercu miała, Lecz nie mniey się na iey twarz ona dobywała. *Jabł. Tel.* 3. Krwistym ludziom zwykła się często dobywać krew z nosa. *Comp. Med.* 447. Słońce, gdy się z za chmury dobędzie . . . *Karp.* 7, 53. Dobądź się z pod wód Neptunie i doday pomocy. *Bardz. Tr.* 540. Radby się dobył, iako z wody mucha. *Pot. Syl.* 479. O iak są mocne przyrodzenia siły, Łzy mi się, chociaż trzymane, dobyły. *Morszt.* 260. Mnie się łzy z oczu dobywaią. *Boh. Kom.* 5, 302. Łzy mi się z radości wielkiey dobywaią. *Teat* 42, *d. D. et* 54, *c. c.* Słuchay, ięczenia ztąd się dobywaią. *ib.* 55, *d.* 41. Z bladey iego twarzy rumieniec słaby dobywa się. *Karp.* 1, 88. Prawda przez iego się usta dobywała. *Sk. Dz.* 1072. Po drzewkach się winna latorośl w górę dobywa. *Ustrz. Klau.* 29. (pnie się). Choć pokrywa, na wierzch się miłość szalona dobywa. *Morszt.* 218.

DOBYTEK, tku, *m.*, *DOBYTCZĘ, ęcia, *n.*, bydło domowe, zaprzęg, obora, po wieysku chudoba, das Hausvieh, Haustbiehe; *Bh.* dobytek, dobytče (w innych dyalektach słowo to znaczy korzyść, zysk, zdobycz; *Crn.* dobizhk; *Vd.* dobizhek; *Rg.* dobit, dobitak; *Cro.* dobichëk, dobitëk; *Dl.* dobit; *Sr.* 2. dobutk, dobusche; *Sr.* 1. dobétk, dobetzik; *Bs.* dobit, dobitak, pribitak; *Sla.* dobitak; *Fc.* добытче z zdobycz). Pies, byk, zwierzę każde, ieśli szkodę zrobi, pan iego ma nadgrodzić, a to, ieśli one dobytczę albo zwierzę weźmie w swoię moc. *Sax. Art.* 43. Jeśliby sędziowie z ciążanych rzeczy oddalili też i iedno dobytczę; tedy temu, który szkodę ucierpi, według szacunku onego bydlęcia straconego maią wrócić. *Herb. Stat.* 506. Ofiarowali bogu spokoyny dobytek, to iest, dwanaście cielców. *Biel. Hst.* 32. Nie możemy poić trzody, póki się nie zżenie wszystek dobytek. z *Leop. Genes.* 29, 8. Maximinus cesarz z młodych lat pasł dobytek. *Biel. Sw.* 54. Smok ten wielkie szkody w ludziach i dobytku czynił. *Tward. Daf. pr.* W gorącu wielkim dobytki iey przed wozem usłały; tedy

uyźrzała kryuicę, z którey gdy się napiły bydlęta, wnetże siły wzięły. *Sk. Zyw.* 1, 277. Ludzi sobie równych na swóy dobytek rachuią; *Przeſtr.* 26. *§. Zdobycz, die Beute, der Raub. Ciało, że ſkazitelne, ziemia dobytkiem mieć będzie. *Tr.* ‡DOBYTKOWY, a, e, bydlęcy, Vieh =, Thier =; (*Sr.* 1. **dobytkowné, dobewacjné** zyskowny). Ma ziemię bardzo buyną, co się dotycze paſtw dobytkowych. 1 *Leop. Num.* 32. *DOBYTNY, a, e, mogący bydź dobytym (*ob.* Dobydź), **einnehmbar, zu erobern möglich**; *oppos. Bh.* **nedobytedlný**; *Ec.* неодоримый. DOBYWAC *ob.* Dobyć. DOBYWACZ, a, *m.*, DOBYWCA, y, *m.*, dobywaiący miaſta, fortecy, **der Eroberer, Einnehmer eines Orts**; *Vd.* premagaus; *Rs.* покоритель. DOBYWALNY, a, e, dobywaniu miaſt służący. *Cn. Th.* **Eroberungs =**.

*DOCHADZAC *czſtl. ob.* Doyśdź, Dochodzić.

DOCHLAPAC, DOCHLNĄC, doieść, dożłopać *ob.* Chlapać, Chlać.

DOCHŁOSCIC *cz. dk.*, dochłoſtać *ndk.*, chłoſtą dokuczać, *fig.* dogryźć, doćwiczyć, **mit Hieben zuſetzen; quälen, martern, peinigen.** Woźnica tak koniom dochłoſtał, że aż lecowy uſtał. *Czach. Tr. L.* 2. Zły ięzyk gorzéy może dochłościć, Niż iadowite swoim żądłem węże. *Pot. Syl.* 26. Smierć wszyſtkim iednako dochłości. *ib.* 601. *Tworz. Ok. A.* 3.

DOCHOD, u, *m.* a) dóyście, dodążenie, ſtanie u kresu, dosięgnienie, **das bis hin Gehen, das Erreichen, Erſtreben, Erlangen**; (*Rg.* dohod *aduentus*; *Sr.* 1. **dokhad** *aditus*). Pewnym iutra dochodem pochlebia swéy biedzie, Aż tu śmierć nagle kosą iak w kłos nań zaiedzie. *Zab.* 16, 377. – Dochód przy przepalaniu gorzałki, n. p. wódka dochódem trąci. *X. Kam.* ściek, fusy, **Bodenſatz.** §. Intrata, prowent, przychód, pożytek, **das Einkommen, die Einnahme, die Einkünfte**; *Slo.* **duchod**; *Bh.* **duchod, duchodek, autejek, přigem**; *Rg.* dòhodak; *Crn.* dahodishe, perhodishe, perhodilshe; *Vd.* dohodek, dasha, perhodishe, notervsetik, noterpritje; *Cro.* dohodèk, dohodok; *Dl.* přihodyschye; *Bs.* dohodak, prihodiacchje; *Rs.* доходъ, приходъ, уроkъ; *Ec.* доходецъ (*oppos.* rozchód, wydatek, expens). Zle, kiedy rozchód większy, niż dochód. *Cn. Ad.* 77. Dochód mały wielkiego rozchodu nieſtrzyma. *ib.* 193. Masz dochody niemałe, miéy serce wspaniałe. *ib.* 240. Pieniążki są; dochody to, dochody z mojego folwarku. *Boh. Kom.* 1, 87. Wybieranie dochodów do ſkarbu Rzpltéy. *Pilch. Sen.* 38. Dochód roczny *Crn.* lejtnèze; *Bs.* littina, dohodak, **jährliches Einkommen.** Przyidzie Siewierſkie państwo z Nowogrody W waſze, iak były i przedtém dochody. *Paszk. Bell. B.* 3. *b.* (czynszować wam będą). *Rg.* dohodarſtvo *quaeſtura*; dohodarnik *quaeſtor*; *Bh.* **důchodenſtwi**, *Ger.* **eine Rente**; *adj.* **duchodenſký**, *subſt.* **důchodni**; **der Rentmeiſter**, *fem.* **důchodnice**, DOCHODNY, a, e, czego dóyść można, doſtępny, **erreichbar, zulänglich**; (*Crn.* dahòdne *aduentitius*). Niedochodny, niedoſtępny, *inaccessus. Mącz.* Boreas oparzyſka ſtwierdza w lato niedochodne. *Ban. K.* 2. §. Dochód czyniący, intratny, **einträglich, Einkünfte bringend**; *Bh.* **důchodni**; *Vd.* duhodishni; *Rs.* доходный, приходный, хлѣбный. Wynaydę dochodną dla ciebie funkcyykę. *Teat.* 30, *b.* 100. Posiadał dochodne ſtaroſtwo. *Oſeol. Mow.* 94. DOCHODOWY, a, e, od dochodu, **Einkommens =, Einnahm =.** Księga dochodowa. DOCHODZIC, DOCHODZENIE *ob.* Dóyść. DOCHODZICIEL, a, *m.* dochodzący czego, upominaiący się o krzywdę, poszukuiący krzywd, powód, powodowa ſtrona, **der Nachſucher, Nachforſcher, Anſucher, Rüger**; *Bh.* zpytatel; *Bs.* iziſkalac; *Rs.* исправитель. Inſtygatorowie Rzpltey są dochodzicielami krzywd iéy wyrządzonych. *Skrzet. P. P.* 1, 203. *Jn fem.* DOCHODZICIELKA *Bs.* iziſkalica, *Rs.* исправительница.

DOCHOWAC *cz. dk.*, dochowywać *kontyn. i czſtl.*, Dochowuie *Pr.*; dotrzymać co do czasu lub kresu pewnego, **bewahren, halten, aufbewahren, bis zu einer gewiſſen Zeit, bis zu einem gewiſſen Puncte**; *Bh.* **dochowati**; *Vd.* dohraniti; *Rg.* dohraniti, dohragnivati). Drzewo do potrzeby w troiaki sposób dochowywaią; dochowuie się albowiem w ſtósach na otwartém powietrzu, albo w szopach, albo też pod wodą. *Jak. Art.* 3, 170. Maiątku dochować, nie roztrwonić, **ſein Vermögen zuſammen halten, erhalten, nicht verſchleudern.** Skarbów nie sobie ſtary dochowywa. *Prot. Kont. B.* 2. Masz bogactwa, myśl iakbyś dochował pieniędzy. *Zab.* 15, 171. Łacniéy dośtać, niż dochować. *Cn. Ad.* 409. Trudnieysze ieſt dochowanie dóbr nabytych, niżeli nabycie. *Nag. Fil.* 183. – §. Dochować wiary, słowa, **Treue und Glauben halten, Wort halten.** Kto bogu wiary nie dochowa, ten ani ludziom. *Cn. Ad.* 370. Kto nikomu nie wierzy, niewart, aby mu dochowano wiary. *Teat.* 52, *d.* 13. Wiem, że on twoiéy pani słowa nie dochowa. *ib.* 48, *b.* 15. Dochowa taiemnicy, zatrzymawa taiemnicę. *Cn. Th.* **er bewahrt das Geheimniß, behält es bey ſich.** ⊥ §. Dochować kogo, aż do wieku męzkiego wypielęgnować, wyhodować, **bis zu (einem gewiſſen Alter) auferziehen, erziehen, groß ziehen.** Jam cię w żywocie nosiła, a piersiami swemi trzy lata żywiła, i chowała, i dochowała tych lat. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 7, 27. Dochować kogo śmierci abo do śmierci, do zgonu go utrzymać, karmić, opatrzyć, **einen bis an den Tod unterhalten.** Kto oyca mego w ſtarości dochowa? *Sk. Zyw.* 2, 12. Oiciec ſtary zgrzybiałość swoię synom polecał, i o pogrzeb i dochowanie prosił. *ib.* 1, 44. – §. Dochować się czego *zaimk.*, chowaiąc doczekać się, wychowuiąc doczekać się, wychowuiąc wyſtawić, **durch Erziehung für ſich hervorbringen, ſich erziehen.** Przez ten krótki czas łatwo było poznać, iakichbyśmy wkrótce mogli byli dochować się akorów. *Teat.* 24, 80. *Czrtr.* §. *Equinar.* ſtadnik dochowuie klaczy, dosyca, dospokaia, **der Hengſt thut die Stute genug.** Stadnik, dochowywaiąc tych świeżych, które ieszcze pożądaią, chować też pragnie i inne, chociaż iuż nie potrzebuią. *Hipp.* 20. DOCHOWNY, a, e, sposobny do dochowania, trwały, **verwahrbar, aufbewahrbar, dauerhaft.** Suchary od chleba lżeysze i dochownieysze. *Sk. Ob.* 145. DOCHOWYWACZ, a, *m.* dochowuiący, pilnuiący, wypełniaiący, **der Halter, Erfüller, Beobachter.** Szanowny ten mąż, ścisły dochowywacz sprawiedliwości. *Niemc. Kr.* 4, 169.

DOCHRAPAC się czego *zaimk. dk.*, dogramolić się do czego, dóyść po chrapach, trudnościach, przeszkodach, zwłokach, **mit ſaurer Mühe endlich doch etwas erlangen, (ergattern).** Po dwudzieſtoletniéy pracy ledwiem się tego dochrapał, co mam. *Teat.* 1, *c.* 55. Nilu się dochrapawszy, przyklękła na brzegu. *Zebr. Ow.* 25. *et* 2

Dochrapał się wioski. *Por. Pocz.* 714. Młodzy się ważą Indyi dochrapać, Żądaiąc bogactw gwałtownych nałapać. *Mon. Fl. C.* 2. *b.*

w *DOCHWATKI, w *DOCHWYTKI, w *DOCHWYTKĘ *adverbial.*, w dopadki, w dorywki, dorywczo, erwistend, aufgreifend, erhaſchend: (*Sr.* 1. ſwatom śpiesznie). *Jarosław*, w dochwytkę woysko zebrawszy, ubezpieczonego Bolesława oskoczył. *Krom.* 70. *raptim*, eilends, ſtreif, na prędce, w biegu, w pędzie). Ruś spaliwszy zamek, w dochwytkę z niezmierną zdobyczą do domów odeszli. *Krom.* 310. *et* 329. – W dochwytki, z niespacka, z nienagła; *obiter. Mącz.* było zbydź, od ręki, eben hin, leicht weg. *§. W dochwatki co pisać, i tędy i owędy, *ex interuallis. Mącz.* Chwile, które nam z zabiegania zbywaią od potrzebnych spraw, w *dochwatny czas niektórzy mówią, *tempus subsecuum. Mącz.* Succisiuae *operae* wdochwatnia robota. *ib. Succisiue aliquid agere* w dochwatki abo w dorywki co czynić, iako niektórzy mówią, *Mącz.* w oderwanych od innych zatrudnień chwilach. DOCHWYCIC *cz. dk.*, zupełnie uchwycić, völlig ergreifen, faſſen, feſt halten; *Rg.* dohittiti, dohittati *Gro.* dohititi, dohitavam). DOCHWYCIC się czego *znmk.*, chwytaiąc dosięgnąć, zachwycić, erwiſchen, erhaſchen, ergreifen. Krokodyl, gdzie się człowieka dochwycić może, tam go pożrze. *Kosz. Lor* 45.

*DOCIĄC, – iął, – ięli; *F.* dotnie, dotnę *cz. dk.*, dociná *ndk.*, do szczętu uciąć, vollends durchhauen, abhauen. Utniemy dwie ławice dla pływania, a potém masztu krzyżony dotniemy u dołu. *Jabł. Tel.* 81. Nie dociąłeś tey gałęzi. *Tr.* Kat ią trzy kroć ciąwszy, uciąć iey szyi nie mógł, i tak niedociętéy odbiegł. *Sk. Zyw.* 2, 357. Dociąć, zabić na śmierć, dobić, vollends todt machen. Tatarzynowi, gdy niewolnik w drodze zachoruie, zetnie go, czasem i nie dotnie, tylko zamorduie. *Haur. Sk.* 316. – Dociąć, podrąbać po pewny kres, naciąć, naderznąć po pewną miarę długości lub głębokości, bis wohin hauen, bis zu einem beſtimmten Puncte hin hauen. Dotniy do tego sęka. *Tr.* §. Dociąć, w pień co do iednego wyciąć, dotępić, doniszczyć, alles vollends niederhauen, in die Pfanne hauen, niederſäbeln. W pogoni nieprzyiaciela dościęto. *Tr.* §. *Cum Dativ.* dociąć komu, uderzyć kogo do żywego, einen hauen, ſchlagen, daß ers fühlt, ihn *recht* durchgerben. Dociął chłopcu za tę swawolą. *Tr.* dobrał mu do żywego. *Tr.* §. *Fig.* docinać komu, przycinać słowami, szczypać, przymawiać, przytyk dawać, szczupkę dawać, einem mit Sticheleyen zuſetzen, auf ihn ſticheln, ihn mit Worten angreifen. Tak sobie ięzykami docinały obie. *Mon.* 76, 7. Ah śmiałku! także ięzyk twoy dotnie, dokuczy każdemu! *Min. Ryt.* 1, 73. Dziwna ci się rzecz widzi, że podłego stanu Człek ubogi, tak zuchwało śmie docinać panu. *Min. Ryt.* 1, 288. *ob.* Docinek, Przycinek.

DOCIĄGNĄC *cz. dk.*, Dociągać *ndk.*, ciągnąć co do pewnego kresu, bis zu einem gewiſſen Puncte hinziehen, ſpannen, dehnen; *Bh.* dotahnauti, dotahl, dotáhnu, dotahowati; *Sr.* 1. dotjann, dotjaham; *Rs.* домянуть, домягивать. Gdy ręce, które świat stworzyły, Dodziur, sznurami kręcąc, dociągało Bezecne plemię, z miejsc swych wypadały stawy. *Odym. Sw.* 2, *H* 4. Dociągnąć cięciwy. *Miask. Ryt.* 2, 151. die Sehne aufſpannen. Dociąga łuku Chiron. *Bardz. Tr.* 332. napina, dopina, er ſpannt den Bogen. Dociągniy przączki, poprzęgu do téy dziurki. *Tr.* – *Slov. Prov.* timi zubami teg koje n'e dotáhneſ' temi zębami téy skóry nie dociągniesz, nie dokażesz temi środkami). §. Dociągnąć czego, *fig. tr.* dopełniać do pewnéy liczby, do pewnego stopnia, doprowadzać, es bis wohin bringen. Niekompletowe reymenta dociągnąć trzeba w czasie woyny do tysiąca. *Leszcz. Gł.* 114. Na reiestrzyk kréski przypisował tym dyscyplinom, które przeszły, aby przyszłych dociągał tém pamiętniéy. *Birk. Sk.* 23. W domu przedam dobytek i swego dociągnę; a do Ołomuńca zapędziwszy, ciągnie mię Niemiec iak chce. *Goſt. Gr.* 62. (dopnę swego). Pierwéy dziesięć garncy wypiwszy, nic mu nie szkodziło; a teraz ledwie ośmiu dociągnie, a często mu się potoczyć przyidzie. *Mon.* 68, 205. Jak wiele chory ma pić téy wody, nie wyrażę, iedno żem iuż namienił, iż naywięcéy do garnca ma dociągać. *Syxt. Szk.* 283. kontynuować aż d. g. es ſolle bis z. e. T. fortſetzen). – *tr.* dociągać czego, ciągnąć na co, dochodzić czego, dążyć do czego, szukać czego, worauf hinziehen, hinarbeiten, darnach ſtreben, ſich darum bemühen, es ſuchen. Zydzi opuściwszy urząd, sami sobie sprawiedliwości dociągali. *Sekl.* 21. Nie tylko żeby mieli podług sprawiedliwości swoiego własnego dociągać, ale wielkiemi szkodami łupią ieden drugiego. *Gil. Poſt.* 13. Nie tak dalece moc rozciąga swoię nad niemi, iako więcéy sztuk i fortelów swych dociąga. *Jan. Lig. B.* (używa fortelów, er ſucht von ſeinen Kunſtgriffen Gebrauch zu machen). §. Dociągnąć do końca, dokończać, dokonać, bis zu Ende fortſetzen, beendigen. Jak to przykro będzie resztę dni w samotności dociągnąć. *Teat.* 15, *c.* 9. §. *Neutr.* Dociągnąć dokąd, dóyść, doiechać, stanąć, bis hin ziehen, bis hin gelangen, bis hin kommen. Strudzony nie iestem drogą, tak iż do miasta dociągnąłbym dziś. *Teat.* 42, *d. D.*

DOCIEC, – iekł, – iecze *cz. dk.*, DOCIEKNĄC *idnt.*, DOCIEKAC *kontyn.*, domierzyć do kresu, wybiedz, dobiedz, wypełnić zawód, zu Ende laufen, auslaufen, den Lauf vollenden; *Vd.* dotezhi; *Cro.* dotechi, dotechem, nadotéchem; *Dl.* dotechi; *Rg.* dotecchi, dotjeccem; *Bs.* dotecchi, ſtecchi, dotrricjati). *intransit.* Wszystkich nas grób czeka, Czy prędzéy czy pośledzey zegarek docieka. *Lib. Hor.* 44. Już ostatnia godzina na zegarzu docieka. *Psalmod.* 99. Niedobrą nowinę medyk przynosi: zegarek docieka. *Falib. Dis. A.* 2. Widząc, iż zegarek życia tego dociekał, i śmierć się zbliżała, często o niéy rozmawiał. *Sk. Zyw.* 2, 45. Już docieka ten czas. *Dyar. Gr.* 194. §. *Transitive* dociekać czego, dochodzić czego, śpiegować, badać, szukować, śledzić, einer Sache nachforſchen, nachſpüren. Dociekną, dociec, dóyść, czego, odkryć co, dowiedzieć się, domacać się, wywiedzieć się, wytropić, ausſpüren, erforſchen, ergründen, wohinter kommen. Jest tu iakoś zdrada, muszę wszystkiego dociekną. *Teat.* 24, *c.* 106. Muszę smutku tego dociec przyczyny. *ib.* 53. *d.* 53. Wiele rzeczy z samego weyźrzenia na mnie dociekł. *ib.* 16, *b.* 23. Nie mógł dociekną nic rzetelnego. *Jabł. Tel.* 9. Już trochę kłębka dociekam po nici. *Pot. Syl.* 431. ich komme ſchon etwas auf die Spur. Dociekę taiemnicy. *Teat.* 18, 121. Dociekam celu waszego, chcecie mnie podeyść. *ib.* 54, 74.

Coś iest w téy robocie takiego, czego nie dociekam, a co oni chcą przedemną utaić. *Bb.* 7. *b*, 37. Dociekszmy co możem, co dociec się godzi, Wiek nasz w wielu odkryciach dawnieysze przechodzi. *Kras. W.* 12. O wszystkim iuż wie ociec; przez kogo mógł tego dociec? *Zabł. Z. S.* 69. Uszedł tak skrycie, że go naypilnieysze straże dociec nie mogły. *Nar. Hst.* 2, 385. (postrzedz). DOCIECZENIE, spostrzeżenie, odkrycie, die Erforschung, Ergründung, Wahrnehmung. Historya naturalna była środkiem do docieczenia szkod i pożytków gospodarskich. *Wsg. Mar.* 1, 101. Tortury, ten dziki i niepewny docieczenia prawdy sposób. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 11. Odkrylem zdrayce, zna on to moie docieczenie. *Teat.* 45, *b.* 24. DOCIECZONY, którego docieczono; i do docieczenia, mogący bydź docieczonym, entdeckt, erforscht; u. erforschlich, entdeckbar. Kołtun ma swoie zaledwo drobnowidzem docieczone włoki. *Perz. Lek.* 14. *oppos.* niedocieczony, unerforschlich. On względem interessu iest niedocieczony. *Teat.* 59, 248. Z niéy nie nigdy wyczerpnąć nie można; niedocieczona, nikomu się nie zwierzy. *Teat.* 14, 97. DOCIEK, u, *m.* docieczenie, das Nachforschen, Erforschen. Roztrząsamy tu drogi z wesołym dociekiem Jakie nasz wspólny twórca przedsięwziął z człowiekiem. *Przyb. Milt.* 243. Idąc człek wolno pewnym tropem doświadczenia To swemi dociekami w naturę zamienia. *Zab.* 15, 87.

DOCIENCZYC *cz. dk.*, Dociończać *ndk.*, do pewnego stopnia cienkim uczynić, zupełnie wycieńczać, bis zu einem gewissen Grade verdünnen, noch mehr verdünnen, vollends ganz dünn machen; *Rg.* dotànciti.

DOCIERAC *ob.* Dotrzeć.

DOCIERPIEC *med. dk.*, do pewnego kresu lub do samego końca wycierpieć, ieszcze więcéy ciérpienia nad iuż zniesione doświadczyć, bis zu einem gewissen Puncte leiden, dulden; vollends ausleiden; noch mehr dazu leiden, dulden, tragen; *Vd.* doterpeti). W czyścu ostatka docierpieć mamy. *Rey Post. E* 6. 3.

DOCINAC *ob.* Dociąć. DOCINEK, nku, *m.* docinanie czego, co się tnie albo rąbie, docięcie, zupełne do szczętu ucięcie, das völlige Abhauen, Weghauen, Niederhauen. Już na docinek siekierę podniósł; w tém burza drzewem zachwiała i obaliła go. *Off. Wyr.* §. *tr. fig.* przycinek, przymówka, przegryzek, przekąs, uszczypek, eine Sticheley, ein Stichelwort, ein Hieb, ein Stich (mit Worten). Idźże sobie z temi docinkami. *Teat.* 56, *c.* 16. Zawsze furye, zawsze iakiś docinek, zawsze iakaś kłótnia, nigdy w dobrym humorze. *Zabł. Amf.* 61. Mocne to są, lecz słuszne dociuki, *Zabł. Zbb.* 10. *Mon.* 71, 457.

DOCIOSAC *cz. dk.*, dociosywać *czest.*, ciosać aż po, bis hin zimmern, hauen, behauen; *Rs.* домесать, домесывать, völlig behauen.

DOCISK, u, *m*, dociskanie, dorzut, docisnienie, dosiągnienie, doniesienie ciskaniem, das bis hin Werfen, Treffen, das Erreichen mit dem Wurfe. Już było oboie woysko sobie przyszło na oko, ale nie na docisk broni. *Warg. Kurc.* 28. *extra teli ictum.* Już na iedno docisnienie broni blizko siebie byli. *Warg. Kurc.* 29. *ad teli jactum.* – §. Dognębienie, dotłoczenie, ostatni ucisk, dociążanie, völliges Niederdrücken, Niederbeugen. Syknąwszy na docisk brzemienia zatoczył się pod strzechę. *Przyb. Ab.* 137.

DOCISNĄC *cz. idntl.*, dociskać *ndk.*, dociskiwać *czest.*, dorzucać, rzucić aż do, bis wohin werfen. Dorzucić, dosięgnąć rzuceniem, mit dem Wurfe erreichen; (*Bh.* dotisknauti, dotiskl, dotisknu wydrukować, odbiiać druk; *Vd.* dotisniti z dotknąć; *Vd.* dostisniti z przycisnąć); *Bs.* dotisnuti, dorinuti *protrudere*; *Rg.* dotisnuti; *Cro.* dohititi, dohitavam; *Rs.* добросить, домахнуть. Do tey lipy kamieniem docisnął. *Tr.* Docisnął mety kamieniem. *L.* 2.) Dociskać kogo, dognębiać, domorzyć, zu Boden drücken, vollends niederdrücken. Ubóstwem dociśniony, maiętność swą przedał. *Radz. Lewit.* 25, 25. Jeszcze żaden strach ani grosa nas nie docisku, a iuż się boga przemy. *Rey Ap.* 25. – §. Przymuszać, musić, zwingen, nöthigen. Trzeba go iako ostrogami do tego docisnąć. *Rey Post. J i.* 1. Aż niewola docisnęła go do tego, toż dopiero zrobił. *ib. S.* 5, 6. Wołał to iego miłosierdziu przypuścić, niżliby go był prośbami a upornem wołaniem swém dociskał. *ib. H.* 8. Przysięga docisku. *Rey Zw.* 51. §. Dociskać komu, nalegać nań usilnie, dogrzewać komu, einem zusetzen, ihm warm machen. Gdy mu iuż matka dociskała i bić go chciała, aby powiedział, zmyślił inną rzecz. *Erazm. Jęz. J.* 5. §. Dociskać czego na kim, wyciskać na nim, wymagać, wymuszać, von jemanden etwas erzwingen. Jako ty masz czego dociskać na nim, gdyś iest iako nędzny robaczek. *Rey Post. H.* 8. Nie dociskać nic na Panu upornie, *ib. H.* 8. Wszakoż nie dociskać tego na nim upornie, *ib.* DOCISNĄC się *zaimk. dk.*, przedrzeć się aż do, sich bis hin durchdrängen. Iż się nie mógł do drzwi docisnąć, chciał oknem wyleźć. *Bar. Hst.* 59. – Docisnąć się czego, dostąpić, dopiąć, dochrapać się czego, dodrzeć się do czego, mit Mühe erreichen, erschwingen (erdrängen). Docisnął się urzędu. *Tr.*

DOCWICZYC *cz. dk.*, do końca wyćwiczyć, wydoskonalić, bis zur Vollkommenheit üben, durch Uebung vervollkommnen. Niedoćwiczony, niedoskonały, niedouczony, unvollkommen, dem es noch an Uebung fehlt. Łatwo potępiają i ganią, co ich niedoćwiczone przechodzi umysły. *Mon.* 68, 196. (cf. niedowarzony).

•DOCCIC, •DOCZCIC, •DOCZEDŁ *ob.* Doczytać.

DOCZEKAC *med. dk.*, Doczekiwać *czest.*, czekać aż póki, dotrwać czekaiąc, warten so lange bis; ausdauernd warten, auswarten; *Bh.* dočekati, dočkati, dočkam; *Sr.* 2. dożakasch; *Sr.* 1. dociakaci; *Bs.* docekati; *Vd.* dozhakat, perzhakati; *Cro.* dochekati, dochekivati, dochakati; *Dl.* dochekati; *Rg.* docekkati, docekkivati; *Rs.* дождать, дожидать, изжидать, изождать, выждать, выжидать, наждать. Woła, proszę doczekay! *Papr. Kol. O.* 3. Doczekać czego, skutek czekania osiągnąć, erwarten. Doczekał go na drodze. *Off. Wyr.* – §. *tr. fig.* doświadczyć, dożyć, erfahren, erleben, erwarten. Oycowie, którzy po synach swych nieiakiéy pociechy doczekać pragną, na nauki im nakładu nie żałuią. *Glicz. Wych. M.* 2. Takiéy nędzy starość biedna doczekiwa. *Prot. Kont. B.* Po mnię tego nikt nie doczeka, abym się boga zaprzeć miał. *St. Zyw.* 1, 193. Patrz czas zazdrosny, gdy mówim, ucieka, Dziś twoie, iutra kto wie, kto doczeka. *Hor.* 1, 51. *Koryt.* Doczekam tego, da-li bóg, żeć tego będzie żal. *Cn. Ad.* 195. (uyźrzę to). Doczekał, dożył, doszedł lat. *Cn. Th.* DOCZEKAC się czego *zaimk.*, skutek czekania osiągnąć, etwas erfüllt sehen, erwarten, es erle-

ben, nicht umſonſt gewartet haben; *Bh.* dočkat ſe. Kto czeka, doczeka się, a kto się zaś sili Przed czasem, częſtokroć go nadzieia omyli. *Zimor. Siel.* 148. *Simon. Siel.* 50. Czekać, a nie doczekać się, śmierci się równa. *Haur. Sk.* 172. Takiéy to doczekałem się pociechy z dziecięcia mego! *Teat.* 55, 32. Jego tu naypewniéy doczekać się można. *Stas. Num.* 2, 108.

DOCZERNIC *cz. dk.*, doczerniać *kont.*, poczernić do pewnego kresu, zupełnie poczernić, bis zu einem gewiſſen Puncte oder Grade ſchwärzen, völlig ſchwarz machen; *Rs.* дочернить, дочерниватъ.

DOCZESAC *cz. dk.*, Doczesywać *czſt.*, zupełnie wyczesać, zu Ende kämmen, völlig auskämmen; *Bh.* dočesati, dočesawam; *Rg.* docesgljatti; *Rs.* дочесать, дочесывать. Wypadła, ieszcze głowy swéy nie doczesawszy, Tylko włosy tam i sam z czoła zodmietawszy. *Otw. Ow.* 447.

DOCZESNY, a, e, – *ie adv.*, do czasu tylko trwały, nur auf eine Zeit, zeitig, nicht immerwährend, einſtweilig; *Bh.* časný; *Sr.* 1. natjaßné, tjaßné; *Rs.* временный; *Ec.* подъ́тный, привременны́й; *Vd.* svojedanshni; *Crn.* enzhas). Dał sprawę o chrzcie swoim Jan S., iż iest doczesny, i ułać ma. *Sk. Zyw.* 2, 156. Doczesne a krótkotrwałe są te rzeczy, które bogactwy nazywaią. *Warg. Wal.* 227. Doczesne są rzeczy, które widzimy, a których nie widziemy są wieczne. *Baz. Hiſt.* 229. Gdy się dobrze powodzi, nie znać, kto przyiacielem doczesnym, a kto nieodmiennym. *Budn. Ap.* 152. *Jurid.* doczesny posiadacz z dożywotnik, zaſtawnik, arendarz, dzierżawca; wieczny, dziedzic, pan dziedziczny. DOCZESNOSC, ści, ż. trwanie ograniczone czasem, die Zeitigkeit, die Dauer blos für eine Zeit, die Zeitlichkeit, Nieśmiertelni duchowie w swéy nieśmiertelności, A ziemscy mieszkańcowie w swoiéy doczesności. *Kołak. Cat. B.* 4.

DOCZYNIC *cz. dk.*, Doczyniwać *czſt.*, dodziałać, dorobić, dopełnić roboty, dokonać, etwas zu Ende bringen, vollenden; *Sr.* 1. dotjinn. Zupełny, doſkonały, doczyniony; *perfectus. Mącz.* Proch ten schoway, a co większych siarnek doczyń. *Sien.* 528. cf. szczyniać. (*Bh.* dočiniti ſe popełnić grzech, występek).

•DOCZYSC *ob.* Doczytać.

DOCZYSCIC *cz. dk.*, doczyszczać *kont.*, do końca poczyścić, völlig rein machen, ganz reinigen; *Rg.* docistiti; *Rs.* дочистить, дочищать, дочищивать.

DOCZYTAC *cz. dk.*, •DOOCIC, •DOCZCIC, •DOCZYSC, •doczedł); Doczytywać *czſt.*, do pewnego kresu lub do końca przeczytać, bis wohin durchleſen, zu Ende leſen; *Bh.* dočísti, dočtl, dočtu; *Rs.* дочéсть, дочитывать, дочи́тываю. Latopiszce łada iako piszą, według swoiego zwyczaiu, w dowodzie i w doczytaniu chromego. *Stryik.* 243. Nie doczyta sam do końca, i drugich od czytania odſtręczy. *Xiąds.* 278. DOCZYTAC się czego *zaimk.*, czytaniem dowiedzieć się, osiągnąć z książki, (durchs Leſen) erfahren, erſehen, entdecken; *Bh.* dočíſt ſe. Ostatka się •doczcić (doczytać) możesz w 4tym rozdziale. *Rey Poſt. D.* 5. Uciesznych kunsztów, których się kiedy doczedł, wiele pamięta. *Kosz. Lor.* 13, *b.* Gdy przełożony człowiek czyta, nie może bydź, aby się •doczyść (doczytać) nie miał, co na iego ſtan należy. *Kosz. Lor.* 11, *b.* Czytaiąc zawzdy się tego doćcić możesz. *ib.* 9, *b.* Czytam książkę, abym się doczytał, iakbym się złości uſtrzegł. *Hor. Sat.* 103. Patrz na twarz moię, a doczytasz się w niey prawdy. *Teat.* 55, *d.* 14. Rozumiałem, żeś ty miał więcéy czytać, niż on; ale widzę, nie doczytałeś się ieszcze; czytay ieno pilniéy, ujźrzysz, że to dawniéy inaczéy było. *Tworz. Ok. E.* 2.

DODĄC, – ął, dodmie *cz. dk.*, Dodymać *ndk.*, dopełnić powietrzem, noch mehr zublaſen, aufblaſen; *Sr.* 1. dobuju, dobujem. Dodymay pęcherza ieszcze nie dosyć nadętego. 2.) *Fig. 1r.* Djabół mu to myśli dodyma. *Tr.* (poddawa, poddmuchywa, podżega go, einblaſen, eingeben, die Gedanken u. ſ. w.). Wszystko na oczy wyrzucił, co mu tylko zaiadłość dodymała. *Tr. Tel.* 298. §. DODĄC się czego *zaimk.*, doniecić się, erblaſen, anblaſen, durch Blaſen hervorbringen, anfachen, anregen. Dodąć się ognia. *Off. Wyr.*

DODAC, DODADZ *cz. dk.*, Dodawać *ndk. et kontyn.*, Dodaie *Praes. ndk.*, Dodawa *Pr. frequ.*, Doda *futur.*, do danego przyczynić, przydadź, noch mehr hinzu geben, zugeben, zulegen; *Bh.* dodati, dodávam; *Vd.* dodati, dodajati; *Crn.* dadím, dadajam; *Rg.* dodatti; *Cro.* dodati, dodanyo, nadodajem; *Bs.* dodatti, nadodati; *Sr.* 1. dobaci; *Sr.* 2. dobaſch; *Rs. et Ec.* додáть, додавáть, додавáю. – Do iednéy wsi dodał mu ieszcze i drugą. *Kras. Pod.* 2, 145. *Arith.* Dodawać, odeymować, mnożyć i dzielić, cztery działania. *Jak. Mat.* 1, 15. addiren, zuſammenzählen. Dodanie, Dodawanie, postępowanie, którém dochodzimy liczby wyrażaiącéy, wiele dwie lub więcéy liczb razem czynią. *Łęſk. Mier.* 2, 5. die Addition, das Addiren, Zuſammenrechnen. Wartość całą wielu liczb przez iednę liczbę wyrazić, iest to, co się nazywa dodanie uczynić. *Jak. Mat.* 1, 16. – *Gramm.* •Dodane imię, Dodane, *adiectiuum, Tr.* przymiotne imię, przymiotnik. *Kpcz.* das Eigenſchaftswort. – §. Ogólniéy: przymnażać, przyczyniać, powiększać, hinzufügen, zulegen, zugeben, vermehren, erhöhen, verſtärken. Nie trzeba ognia do ognia dodawać. *Pilch. Sen.* 221. Doday siły, rządź pióro, rozpal umysł zimny. *Groch. W.* 26. W tém utrapieniu nadzieia dodawała siły, a miłość pociechy. *Stas. Num.* 2, 126. Kto mi głowie méy łez doda, wody i źrzódeł oczom. *Kul. Her.* 5. Doday sił i sposobów szlachetnym naszym obrońcom. *Gaz. Nar.* 2, 272. Miéysce i czas często śmiałości dodaie. *Rys. Ad.* 40. Dodawać serca, zagrzewać, zapalać, zachęcać, Herz machen. Dodaię serca na sło, podbiiam bębenka. *Cn. Th.* 132. poduszczać, podburzać, podżegać, anhetzen. cf. Dodadź koniowi ostrogi. §. Podawać, dostarczać, dostawiać, donosić, dowozić, dosyłać, übergeben, übermachen, liefern, zuhändigen. W bochnie chleba, Koreckiemu sznuru ieden Grek dodał do ucieczki z Stambułu. *Leszcz. Cl.* 39. Dodano Koniecpolskiemu w pasztecie sznuru, świdra i piłki, któremi się z więzienia wydobył. *Klok. Turk.* 109. Dodawać służącym wszystkiego, co im potrzebne, bądź zdrowym, bądź chorym, iest rzecz sprawiedliwa. *Zab.* 16, 10. Upatrowali, aby oblężonym naymnieyszéy rzeczy ręką nie dodawano. *Krom.* 654. *ne quid importaretur*). Oni dodawali naczynia, a niewiasta nalewała. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 6. Klucznik powinien tworzydła kupować, i urzędnikom za też pieniądze dodawać do folwarków. *Goſt. Ek.* 38. Ty sam doday ratunku, któryś dodał nadziei. *Siem. Cyc.* 528. Porażony ledwie uciekł na dodanych koniach. –

Biel. Sw. 230. *Gwag.* 72. (na obcych koniach, których mu dostarczono, auf fournirten, procurirten Pferden). °§. Godzien iest, abyście mu we wszem wiary dodawali. *Sekl.* 49. przychylnie wierzali, gern Glauben geben). §°. Zewsząd w silnéy obławie psy zębów mu dodaią. *Zebr. Ow.* 62. *mersis in corpore rostris*, zęby w nim utapiaią, sie graben ihre Zähne ein). (DODARCIE, DODARTY *ob.* Dodrzeć). DODATEK, – tku, *m.* co się do czego przydaie, dokładka, die Zugabe, der Zusatz, Beysatz; *Bh.* dodawek, dókladek, doložení; *Sr.* 1. pjidawk, wobwisk; *Vd.* perdavek, navisek, pervisek; *Crn.* poverhnina, poversheena; *Sla.* nadodavak; *Cro.* dodavek, nadkladek, prisztava, doday, doversek, nadavek, nadolòsek; *Dl.* dodatje; *Bsn.* nadodak, pridák, nanutak; *Rg.* nadométak, pristavak, priloxak; *Rs.* додáмокъ, вáмокъ, довѣсокъ, привѣсъ, привѣсокъ; *Ec.* додáча. Powiadał mi to, z tym dodatkiem, że on to pewno wie. *L.* Hogrewa miernictwo woienne z dodatkami J. P. *Łęskiego.* Dodatek w przekupstwie i kramarstwie, przyrzucenie, nadłożenie nad ilość zapłaconą. – *Similiter*: Dobre urodzenie nie zawsze z dodatkiem chodzi, *Karp.* 4, 100. z resztą, czego do tego potrzeba, z maiątkiem). Dodatek, rzecz nieistotna, ale taka do istotnéy przypadłość, która przyłączona lub odcięta teyże nie zmienia n. p Cnota sama prawdziwe dobro; resztę, co ludzie cenią, ledwo zeydzie się za dodatek ważyć. – *aliter* Nic bez dodatku nie powie; nigdy rzeczy w istney prawdzie, żeby fałszu nie przymieszał, nic tak, iak słyszał, zawsze cóś musi od siebie z swoiéy głowy przyłożyć. DODATKOWY, a, e, od dodatku, dodawaiący się, Zusatz-, Zugabe-, zugegeben; *Rs.* додáточный, добавочный. DODATNI, ia, ie, dodawaiący, przymnażaiący, zugebend, vermehrend, erhöhend. Ilości dodatnie, *positiuae quantitates. Sniad. Alg.* 1, 9. Przywracanie dodatnie, *reductio additoria. Krumf. Chym.* 501. Podział elektryczności na dodatnią i odjemną, *Scheidt. rap.* Znak w arytmetyce rzetelny czyli dodatni, *signum positiuum*, znak nierzetelny czyli odciążny, *negatiuum. Ustrz. Alg.* 3. DODATNIA, i, *ś.* dodanie głoski do iakiego wyrazu, albo wyrazu iakiego do mowy. *Kpcz. Gr.* 2, 23. *epenthesis.* DODAWACZ, a, *m.* DODAWCA, y, *m.* który czego dodaie, der Zugeber, Zufüger, Vermehrer; *Ec.* додáтель. Chryste, mężnym sił dodawco, Ty sam wielkich rzeczy sprawco. *Groch. W.* 121. DODAWANIE *ob.* Dodadź.

DODŁUBAC *cz. dk.*, do końca wydłubać, vollends aushöhlen; *Rs.* додолбить, додáлбливать.

DODOIC *cz. dk.*, resztę wydoić, vollends ausmelken; *Rs.* додоúть.

DODRAPAC *cz. dk.*, do końca podrapać, vollends mit den Nägeln zerfleischen, zerkratzen. DODRAPAC się do czego, *zaimk.* dodzierać się, sich mit Gewalt wohin durcharbeiten. Rękoma obiema i zębami radby się dodrapać do tego, czego żąda. *Mon.* 71, 316.

DODRUKOWAC *cz. dk.*, do końca wydrukować lub więcéy ieszcze podrukować, vollends zu Ende drucken, oder noch mehr dazu drucken; *Rs.* допечáтать, допечатывать.

DODRZEC *cz. dk.*, Dodzierać *ndk.*, do końca rozedrzeć, dotyrać, doszarzać na niwecz, *Bh.* dodrati, dodříti, dodeřu, dodru, dodrávam; *Rs.* додрáть, додерáть. W stroiu dawnym matka umarła, Jeszcze go i córka z wnuczką nie dodarła. *Teat.* 43, *c.* 80. *Wyb.* – *Fig.* Dziesiątéy w ciężkiéy pracy dodzieraiąc skóry, Ubogi kmieć ostatni dług płaci natury. *Pot. Jow.* 58. die zehnte Haut reißt er sich in seiner schweren Arbeit ab. – Dodrzeć, dołupić, zdzierstwem nabywać, noch mehr erpressen, erschinden. Myślił więcéy ieszcze skarbów dodzierać. *Nar. Tac.* 2, 277. *euectas opes adhuc augere*). – Dodzierać, dokonywać roboty dzieiącéy się darciem, skubaniem, zu Ende schleißen, vollends aufschleißen. Spać nie póydziecie, póki zaczętego pierza nie dodrzecie. *L.*

DODUSIC *cz. dk.*, dodławić, dokonać duszące *pr. et fg.*, vollends erwürgen, den Rest geben. Choćbym konał, tobyś mnie ieszcze dodusił. *Teat.* 32, *b.* 28. Nad równość się wyniesie i snadno dodusi konaiącéy wolności. *Leszcz. Cl.* 13. *aliter* Ledwo dodusił kieliszka, ledwo dodusił roboty: nie z ochotą, leniwo, nieglaznie dopił, dodziałał, mit genauer Noth beenden.

DODYCHAC *ndk. dk.*, ostatni dech wyzionąć, dowieśdź życia, zu Ende athmen, ausathmen, keuchend endigen. Czasby już, pozyskawszy wolność za zasługi, Reszty dni moich zwrotu dodychać spokoynie. *Hul. Cw.* 140.

DODYMAC *ob.* Dodąć.

DODYSPUTOWAC *cz. dk.*, do końca podysputować, zu Ende disputiren. DODYSPUTOWAC się czego *zaimk. dk.*, dysputuiąc osięgnąć co, etwas erdisputiren, mit Disputiren erhalten, erringen, erkämpfen. Naród Czeski dobił się tego, a mężném porażeniem fałszywych proroków dodysputował, że im tę wolność wrócono. *Teof. Zw. D.* 3.

DODZIAŁAC *cz. dk.*, Dodziaływać *kont. et frequ.*, dokonać dzieło, zu Ende bringen, vollenden, fertig machen; *Bh.* dodélati, dodélawati; *Vd.* doldjati; *Sr.* 1. dodjewam; *Rs.* додѣлать, додѣлывать. Zostałoli co, coby ieszcze mężnie dodziaływać się miało? *Zebr. Ow.* 327. – *Rs.* недодѣлка, niedokonanie dzieła, niedokonana rzecz.

DODZIENNY, a, e, do iednego dnia tylko, na ieden dzień służący, eintägig, auf einen Tag, für den Tag. Kozy ten pańskie pasie i pastera dodzienny, Ja krowy własne paszę, iam pasterz niezmienny. *Gaw. Siel.* 377. *ob.* doczesny, czasowy, dorocznу.

DODZIERAC *ob.* Dodrzeć.

DODZIERZEC *cz. dk.*, Dodzierżawać *kontyn.*, dotrzymać, dotrzymywać, *pr. et tr. fig.* halten bis zu einem gewissen Zeitpuncte, erhalten, aufhalten; halten, beobachten, erfüllen; *Bh.* dodrzati, dodrjim, dodrjugi, – owati; *Vd.* dodershati; *Rs.* додержывать, додержать. Jeleń ganił rogi swoie, które go psom dodzierżały. *Exop.* 1°. Jastrzębie gonią i sarny mało z psom ich dodzierżawaią. *Cresc.* 618. Rękami iego dodzierżana. *Orw. Cw.* 217. On dodzierży tego co ma, a nie wydrze mu nikt z rąk. *Smotr. Lam. prf.* Widząc, że zamku nie dodzierży, poddał się. *Białob. Odm.* 15. er würde das Schloß nicht behaupten können. Wygnany stryi, ani synowcowi, ani sobie państwa dodzierżał. *Biel. Zam.* 29. Nie dodzierżał naszym pola Swidrygał. *Birk. Kr.* 295. dostać placu, dotrzymać, obronić, er behauptete das Feld nicht. – Dodzierżeć słowa, wiary, Wort halten, Treue und Glauben halten. On nikomu nie dodzierżał słowa. *Biel. Ar.* 403. Napominali go, aby iuż co raz rzekł, inaczéy nie czynił, a słowa swego dodzierżał królowi. *ib.* 415. Dadź gardło

wolał, niż wiary nie dodzierżeć. *Gorn. Sen.* 178. Kogoż kiedy z tego chwalono, że sobie dodzierżał wiary? *ib.* 352. Dodzierżałeś swey pani stateczności. *Groch. W.* 444. Długo-li tego pokoiu dodzierżą nieprzyiaciele? *Sk. Kaz.* 434.

*DODZIEWAC komu *cz. ndk.*, iakoby czynić na kogo, doymować komu, sprawować co na kim, dosadzać komu. auf jemanden ſtark wirken, ihm warm machen, ihn anfeuern. Łaſka boska uſtawicznie mi dodziewa, pała wemnie. *Orzech. Ow.* 55. Więc to ona nasza miła exekucya była, która nam tak długo dodziewała. *ib.* 17. Jeszcze cóś mam w sobie, co mi bardzo dodziewa. *ib.* 144.

DODZWIGNĄC *cz. idnt.*, dodźwigać *ndk.*, aż do pewnego kresu podźwignąć, bis wohin aufheben; *Rs.* додви́нуть, додвига́ть, додвига́ивать.

DODZWONIC *czyn. dok.*, do pewnego czasu podzwonić, dzwonienia dokonać, bis zu einem gewiſſen Zeitpunkte läuten, vollends zu Ende läuten, ausläuten; *Bh.* dozwoniti; *Rg.* dozvonitti, dozvaagnam. DODZWONIC się *zaimk. dk.*, dzwonieniem nabywać, ſich erläuten, durchs läuten erwerben; *Bh.* dozwoniti ſe.

DOFARBOWAC *cz. dk.*, zupełnie lub do pewnego kresu pofarbować, bis zu einem gewiſſen Puncte färben, vollends färben; *Rs.* докрасить, докрашивать.

DOGADAC *cz. dk.*, domówić, mowy dokonać, *perorare*, zu Ende reden. Z początku nic: ale iak dogadał i zwał się Dyomedem, twarz Telemaka zbladła. *Jabł. Tel.* 297. §. Dogadywać komu, podszeptywać, podpowiadać, dmuchać w ucho, dyktować co ma gadać, einem etwas einflüſtern. Czego ty nie wiesz! Jawnuto poczciwa, Duch iakiś tobie wszyſtko dogadywa. *Kniaz. Poez.* 2, 203. – §. *aliter* Dogadywać komu, docinać, dorzucać słowy, przymawiać, einem mit Worten zuſetzen, auf ihn ſticheln. *Oſſ. Wyr.* § Dogadać się *zaimk.*, ściągnąć na siebie mową, językiem swoim zarobić, ſich durch Reden etwas zuziehen. Dogadał się tego, że go do kozy zapakowano. *Oſſ. Wyr.* §. *aliter* Dogadać się, dopytać się, dóyść, dociec, domyślić się, durch Reden und Fragen erforſchen, herausbringen, errathen, erfragen. Tego się z podpisaney summy wnet dogadasz. *Orzech. Qu.* Małobym się tego nie dogadał. *ib.* 14. Zkądby Roxolani Rossanami i Ruskami nazwani byli, trudno się dogadać. *Stryik.* 109. Tego się namacać ani dogadać żadną miarą nie możemy. *Teoſ. Zw. A.* 4. (cf. zgadywać, zgadnąć). *Rs.* недога́дка nieoſtróżność; недога́дливый niezgadywaiący dobrze).

DOGADZAC *ob.* Dogodzić. DOGANIAC *ob.* Dognać.

DOGARAC *ob.* Dogorzeć.

DOGARNĄC się do czego *zaimk. idntl.*, dogarnywać się *czſtl.*, dochrapać się czego, dociskać się, dogramolić się, mit Mühe und Noth erlangen, erpacken. Ledwie się do tego urzędu dogarnął. *Tr.*

DOGASIC *cz. dk.*, do szczętu wygasić, völlig auslöſchen; *Cro.* dogasiti, dogasujem. *pr. et tr.* den Garaus machen. Jaka to chwała, okrucieństwa mąk się nie przelęknąć, serce brać od boleści, która ma człowieka dogasić. *Birk. Krz. K.* 23.

DOGIĄC *cz. dk.*, Doginać *ndk.*, do pewnego kresu nagiąć, bis hin zu etwas beugen; *Sr.* 1. dohnuti *permoueo*; *Vd.* dolpogniti, dolnogniti.

DOGLĄDAC *cz. dk.*, Doględywać *czſtl.*, doſięgać okiem, dozierać, przenikać okiem, zachodzić okiem aż, dopatrywać się, doſtrzegać, mit dem Blicke durchdringen, durchſchauen; *Bh.* dohlidnauti, dohlijeti, dohlidam, dohledam, dohlijim; *Sr.* 1. dohladnuti; *Vd.* dogledati; *Cro.* dogledati; *Rs.* углядѣть, наблюсти, наблюдать, смотрѣть; *Ec.* смотри́ти. Nie patrz ty na czlecze poſtawy, Jeno prawie dogląday do serdeczney sprawy. *Rey Wiz.* 76. §. Doglądać gdzie, zaglądać, zazierać, wohin nachſehen, hinſchauen. Trwaycie tu, żeby nas pan na témże mieyscu nalazł, gdy się do nas doglądaiąc wróci. *Zrn. Poſt.* 3, 761. §. Doglądać, mieć na oku, dozierać, pilnować, dozorować, ein Auge auf etwas haben, Acht darauf haben, Acht geben, die Aufſicht haben; (*Bh.* dohlidam ſe *cuſtodio, ſeruo*). Dogląday pilnie dobytku twego, a miey pieczą o trzodach twoich. *Dąbr.* 246. Potém pito za zdrowie małżeństwa przyszłego, Każdy pełnił; a ieden doglądał drugiego. *Sim. Siel.* 20. DOGLĄDANIE, ia, *n.* dozór, baczność, pilnowanie, die Aufſicht, Obacht; *Bh.* dohlijeni. W tém wszyſtkiém szafowaniu superintendencya abo doglądanie mieć będą woiewodowie. *Vol. Leg.* 2, 742. DOGLĄDACZ, DOGLĘDACZ, a, *m.*, DOGLĘDCA, y, *m.*, dozorca, der Aufſeher; *Bh.* dohledač; *Rs.* наблюда́тель; *Ec.* насмотри́тель, надсмотри́тель. Król niechay poſtanowi doglądacze po wszyſtkich krainach. *Budn. Eſt.* 2, 3. (*not.* teraz zowiemy rewizorami; możem też zwać dozorcami). Panu temu nie trzeba doglądacza. *Rey Ap.* 14. Poſtawiłem cię doględaczem nad narody, abyś podwracał i budował. *Radz. Jer.* 1, 10. *Tward. W. D.* 2, 159. Doględacz, któremu to pan poruczył sprawy swoie, aby ich doględał, a u nich ſtał, iako wóyt u roboty. *Rey Ap.* 14. przyſtaw.) Doględca miaſta. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 4, 1. §. Dopatruiący, badacz, poſtrzegaiący, der Beobachter, Bemerker, Forſcher. Ten który doględcą ieſt wszech rzeczy, a między wszyſtkiemi świętemi nayświętszy, Bóg. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 2. Łaſkawy wszech rzeczy doględca. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 6. Jakiżkolwiek on ieſt doglądacz w rzeczach ſtarożytnych, przecięż tego niepoſtrzegł, że . . , *Oſſ. Wyr.* DOGLĄDACZKA, DOGLĘDACZKA, i, *f.* przyględaczka, *ſpectatrix. Mącz.* dozorczyni, die Aufſeherinn, Nachſeherinn. Jeymość Panie Próżnosiedzkie, ſtolikowych zabaw nayprzywiązańsze doglądaczki. *Mon.* 70, 132.

DOGŁADZIC *cz. dk.*, zupełnie pogładzić, völlig fertig glätten, ausglätten; *Rs.* доглади́ть, доглаживать.

DOGMA *Rg.* povèglja, nàredba *ob.* nauka.

DOGNAC *cz. dk.*, DOGONIC *dk.*, Doganiać *kontyn.*, *Dożonąć, *dożenie, *dożonę *idnt.*, do pewnego mieysca aż spędzać, bis wohin treiben; *Bh.* dohan'eti, dohoniti, dohnati, doženu; *Sr.* 1. dohnaci, dohanam, dohonam; *Sr.* 2. dognaſch; *Cro.* dognati, doganyam; *Vd.* dognati, doganjati, doshenem; *Rg.* doghnatti, dogonim: *Rs.* догнать, догонять, угнать, угонять, обогна́ть, обгоня́ть. Aby każdy bydlę nieprzyiaciela swego błądzone do niego dognał. *Sekl.* 22. Już paſterz dogania bydła do szałaszu. *Oſſ. Wyr.* – §. *tr.* Doganiać do roboty, antreiben zur Arbeit. Włodarz dogania żniwiarzów, aby prędzéy żęli. *Oſſ. Wyr.* §. Doganiać czego, dokonywać; dognać czego, dokonać, zu Ende treiben, zu Ende bringen, beendigen. Dognać zagonu, doorać aż po miedzę, cały zagon wyorać. *Oſſ. Wyr.* Dognał długiego żywota, *Bardz. Tr.* 39. Zbity nie raz od

Cezara Tu swego Domicyusz dognał życia, tysiącem ran ginie. *Bardz. Luk.* 124. *Similiter* dognać podpitego, zupełnie go upoić, einen Beraufchten vollends fertig machen, vollends beſäufen. Podpitego uprosił do swéy gospody, a tam dognawszy go do upaści, iż i ręką i nogą władnąć nie mogł, barwierza przyzwał. *Gorn. Dw.* 206. §. Doganiać komu czém, nacierać nań, napędzać go w kąt, napierać w ciasny róg, einen eintreiben, in die Enge treiben, ins Gedränge bringen. Na rozmowie szkolney z filozofii zarzucaiący broniącemu kaduczuie doganiał. *Off. Wyr.* §. Dognać *absolut. neutr.*, domierzyć, dodążyć, stanąć u mety, u jadzić do iakiego mieysca, das Ende des Laufs erreichen, erjagen, dabey ankommen, anlangen. Jak się kopnął z Krakowa rano, dognał do Warszawy wieczor. *Off. Wyr.* – §. 2.) Doganiać kogo, dościgać kogo, gonić za nim, ścigać go, einem nachſetzen, nachjagen, hinter ihm her ſeyn. Dogonić, dognać kogo, doścignąć go, wyścignąć go, einen einholen, ihn erjagen, ihm nachkommen, ihn erreichen. Doganiałem nieprzyiaciół moich i dognałem ich. *Budn. Ps.* 18, 36. (doścignąłem ich. *Bibl. Gd.*). Gonił go przez siedm dni, i dogonił go na górze Galaad. *Radz. Gener.* 31, 25. dognał go. *Budn. ib.* Gońcie ich co nayrychléy, bo ich dogonicie. *Radz. Joz.* 2, 5. Prędszy w biegu dogania wolnieyszego. *Rog. Dof.* 1, 282. Ta co późniéy poczęła, nietylko pierwéy bieżącą dogoniła, ale ią też wyścigła, tak iż późnieysi stali się przednieyszemi. *Sk. Zyw.* 2, 70. Wątpię, żeby ią kiedy dogonić mogła, ponieważ ta pieszo chodzi, a ta szybko pędzi na ieleniu. *Teat.* 52, *d.* 80. Choćby karanie na nogi chramało, Przecię złośnego będzie doganiało. *Lib. Hor.* 61. (pomsta i na chromym dochodzi). Ledwom cię tu dogonił, takeś rzeźwo uciekał. *Teat.* 52, 29. Idź, ja cię dogonię w drodze. *Teat.* 53, *d.* 15. – §. *Fig. et tr.* Rozpacz moia pod ziemią nawet was dogoni. *Teat.* 48, *b.* 48. (śledzić, prześladować was będzie). – Dogonić kogo w czém, zrównać, einen worin einholen, ihm gleich kommen. Podwoioną pilnością dogonił współuczniów tych nawet, którzy dawniéy od niego zaczęli się uczyć. *Off. Wyr.* – *aliter* Znacznéy chwały z nauk doganiał, wątpiono zawsze, czy świątobliwszym był, czy uczeńszym. *Birk. Dom.* 4. (zarabiał, nabywał, er erwarb ſich groſſen R.). – Dogonić co opuszczono, odwetować, das Verſäumte einholen, einbringen. Co dziś opuścisz, iutro nie dogoniesz. *Cn. Ad.* 92. DOGNANIEC, ńca, *m.* którego dognano, dogoniony, doścignony, der Eingeholte, Erjagte, auf der Flucht im Nachſetzen Ergriffene. *Stas. Num.* 2, 236.

DOGNIC *niiak. dk.*, Dogniwać *ndk.*, zgnić na nice, vollends verfaulen, ganz durchfaulen. Stary i iuż zgrzybiały długiém życiem baby, Tu czerwem przetoczone dogniwaią schaby. *Pot. Jow.* 57. Gęśli moia, rzucam ciebie, iużeś podstarzała, Dogniway rozstroiona, rzucona pod ławą. *Zab.* 16, 314 – *Fig. tr.* gnuśnego życia dokonać, vollends zu Ende faullenzen, bis ans Ende ein faules Leben führen. W domu się zasiedział, i zapewne dogniie za piecem. *Off. Wyr.* – Dognić, w rzeczach, które zgnicie doskonali, znaczy doyźrzeć, do pory przyiśdź n. p. gruszki, które zgnilkami zowią, dopiero dobre, kiedy dogniią.

DOGNIESC *cz. dk.*, dogniatać *ndk.*, do końca ugnieść, vollends kneten; zuſammen drücken, niederdrücken; *Bh.* dowaléti; *Rs.* дожать, дожимáю, дожéчь, дожúмывать.

DOGNOIC *cz. dk.*, dognoiwać *ndk.*, do końca przegnoić, vollends durchfaulen laſſen, durchdüngen. Mokry gnoisty nawóz z suchą słomą niedognoioną mieszaią. *Haur. Sk.* 30. nicht völlig durchgefaultes Stroh.

DOGODA, y, ż. doganianie, dogodzenie, co do czyiey potrzeby lub chęci przypada, przysługa, łaska, dobrodzieystwo, das Willfahren, die Willfahrung, die Befriedigung, der Gefallen, der Dienſt; *Bh.* whod; *Vd.* nahdajenje; *Cro.* prilika, zadovolschina; *Rs.* угода, угождéнiе; *Ec.* угодíе, угожденíе, раченíе, ключимство; (*Cro.* dogoda, dogajanye *casus*; *Rg.* dogoghjaj, dogodjaj; *Sla.* dogadjaj = przygoda; *Vd.* dogod, nahaia = skutek). W téy mierze nam wielką dogodę uczynił starosta. *Vol. Leg.* 3, 610. Zebyś wdzięczność uznał, za taką dogodę, Dam ci za razem białą krowę za nadgrodę. *Otw. Ow.* 91. Żałował swego dobrodzieystwa, odnosząc od krewnego nie według zasług swoich dogodę. *Krom.* 369. Sułtanowi kwoli słonie przyszły, aby pompie iego dogodę uczynić. *Birk. Chod.* 5. (służyć pompie iego, zu ſeiner Pracht zu dienen). Prawdy nie było, ale tylko wiele pochlebstwa i dogody łaskom Cesarskim. *Birk. Sk. B.* 2, *b.* (ubiegano się o łaskę). Powinność nasza iest prawdzie dogodę uczynić. *Birk. Sk. D.* 4, *b.* Umiał Jozue 600,000 ludzi dogodę uczynić, porządnie im wymierzywszy ziemię Palestyńską. *Birk. Zam. pr.* (wygodę, wczesność, Genüge leiſten, die nöthige Bequemlichkeit verſchaffen). Mieć z czego dogodę, woran eine Hülfe, Stütze, Bequemlichkeit haben. Niedogoda, *Ec.* злоугождéнiе, die Unbefriedigung. DOGODNOSC, ści, ż. chęć dogadzania, die Willfährigkeit, Gefälligkeit, Bequemung nach den Wünſchen andrer; *Crn.* zadovolnoſt; *Sr.* zadovognoſt, ugodnoſt; *Vd.* podloshnoſt; *Rag.* zadovogluos; *Cro.* prilichnoszt, zadovólnoszt; *Sr.* 1. pžiprahwnoſcj; *Rs.* благоугóдность, угодливость, увéтливость, сговорчивость; *Ec.* пригодность. Jeżeli nie będzie okazywana dogodność dla żądań sąsiadów, będziemy w niebezpieczeństwie . . . *Gaz. Nar.* 1, 43. §. Dogoda, wczesność, wygoda komu, die Bequemlichkeit, Erwünſchtheit für jemanden. DOGODNY, DOGODLIWY, a, e, – ie *adv.*, chętny dogadzać, powolny, powodzący się, willfährig, gefällig, ſich bequemend; (*Slo.* přihodný *congruus*); *Vd.* slushovolen, prilosbnu, radoslushliu; *Crn.* perlęžen; *Cro.* prilichen, vugóden, zadovólyen; *Sr.* 1. podwohlné, pžiprahwné; *Sr.* 2. ſgod, ſgoj; *Rg.* ugodan, zadovogliv; *Bs.* ugodan, zgodni, prigodni; *Sla.* ugodan; *Rs.* угóдный, догáдливый, благовольный, увéтливый, угодливый, благоугодный, сговорчивый, соглáсно; *Eccl.* сходительный, благосклонный, снавычень. – Dogodny, przydatny, podług życzenia, podług potrzeby, na sam raz, prawie na czas, den Wünſchen, den Bedürfniſſen entſprechend, grade recht, gelegen. Powołany do usługi publicznéy, staie się dogodnym życzeniom współobywatelów. *Gaz. Nar.* 1, 301. §. Dogodny, Dogodliwy, któremu dogodzisz, dem man es leicht recht machen kann, leicht zu befriedigen, *oppos.* niedogodny, nie do nasycenia, uspokoienia, dogodzenia, dziwaczny, arzędny, chimeryczny, nicht zu befriedigen, grillig, wunderlich.

Wy-

Wykwintne i niedogodne obżarstwo skarby pożera. *Pilch. Sen. list.* 128. Zadne zwierzę nie iest tak dziwne i niedogodliwe jak człowiek. *Mon.* 71, 52. Krytycy, to niedogodliwe gieniusze. *ib.* 70, 242.

DOGODZIC *cz. dk.*, Dogadzać *ndk.*, od słowa godzić, t. j. zmierzać; trafiać, trafić, dóyść do celu, bis hin treffen, erreichen, erzielen, erwerfen, mit dem Wurfe oder Schlage treffen. *Bh.* dohoditi *iacĕre illuc, proiicere*, dohaziti, dohoditi (*Sla.* dogoditise s przygodzić się; *Vd.* sedogoditi, nahajatise s zdarzyć się; *Cro.* goditi s dogadzać, dobrze czynić; *Cro.* dogadyatisze, dogájamsze, dogagyamsze s przygodzić się, zdarzyć się; *Rg.* dogodittise *accidere*; *Bs.* dogodittise, zgodittise, prigodittise *euenire*). Do mety dogodził. *Off. Wyr.* Tak dobrze téy bestyi w łeb pałką dogodził, że się wnet wywróciła. *Teat.* 54, *c. ii.* Dogadzać do czego; dodążać, dobiegać, zum Ziele eilen. Już dogadzał do kresu swego życia podeszłym wiekiem; kiedy zbrodnia zabóycza naturalnéy wydarła go śmierci. *Off. Wyr.* 2.) Dogadzać komu, kwoli mu czynić, ulegać mu, skakać iak zagrają, pobłażać, einem zu Willen leben, ihm willfahren, es ihm recht zu machen suchen, sich nach ihm bequemen, nach ihm in allem richten. Dogodzić komu, zadosyć mu uczynić, es jemanden recht machen, recht treffen, ihm Genüge leisten, ihn befriedigen. *Bs.* ugaghjati, pogaghjati, ciniti na voglju drugoga, zadovogliti, ugoditi, pogoditi prilecchi, napravitse, zgoditi, bitti ugodan; *Crn.* sadavolim, perlęshem se; *Cro.* zadovolyiti, ugajati, ugajam; *Vd.* perkladiti, skladiti; *Rg.* zadovogljti, pogoditti, pogâdjati, pogodivati, ugâdjati; *Sr.* 1. podwohlam βe; *Rs.* угоди́ть, угожда́ть, угодничать, снити, снисходи́ти, благоугожда́ть, унорови́ть, унора́вливать, подлаживать, подладить. Dogadzać iak wrzodowi, *ob.* wrzód, s z naywiększą ostróżnością, iak naypieskliwiéy). Komu szczęście dogadza, tego w głupstwo wprowadza. *Rys. Ad* 51. Niech dobrego człowieka iakim kto chce zowie, On sumnieniu dogadza, a nie ludzkiéy woli. *Groch. W.* 545. Naylepsze sprawy zazdrość opak sądzi, Nie może wszystkim dogodzić, kto rządzi. *Teat.* 7, 44. *Czrtr.* Jeszcze się ten nie urodził, Któryby wszystkim dogodził. *Teat.* 15, *c.* 5. Uszom prędzéy można dogodzić, niż oczom. *Zab.* 5, 259. Trudno dwom panom dogodzić. *Rys. Ad.* 68. Dogodzić wszystkim trudno. *Cn. Ad.* 195. Pan bóg ludziom nie dogodzi, a cóż człowiek! *Rys. Ad.* 58. Dogodziłeś mu, nie mogłeś mu lepiéy uczynić. *Cn. Ad.* 195. We Pan ciężki do dogodzenia. *Teat.* 14, 71. Sie sind schwer zu befriedigen; es hält schwer, es ihnen recht zu machen. *Slo.* Ihobi mu uhowet móhol! Dogadzanie, stósowanie się, *Rs.* унорóвка, уноравливанїе. Dogadzać sobie, chuciom ulegać, sobie bydź rad, sich einen guten Tag pflegen, seinen Lüsten genügen *Ec.* самоугóдствовати. Dogadzam sobie, delikackie, lubieżnie żyię. *Cn. Th.* 132. (*ob.* bonować, lusztykować). Dogadzanie sobie, *Rs.* самоугодїе. Dogadzaiący sobie *Rs.* самоугóдникъ, *w rodz. żeńsk.* самоугóдница. — §. Dogodzić, wygodzić, służyć do nasycenia życzeń, zur Bequemlichkeit dienen, nutzen, zum Vergnügen dienen. Na co zbiory? ieżeli nie maią dogodzić! Dla nas są; nie my dla nich, niech dogodzą miernie. *Kras. sat.* 47. — §. Dogodzić komu, *ironice.* do żywego doiąć, dokuczyć, dobośdź, einen tüchtig durchnehmen, ihm bis ans Leben kommen, ihn wacker durchprügeln, durchziehen. Powrós napadłszy, tak onéy nierządnicy dobrze po grzbiecie dogodził, że z holem i wstydem uciekać musiała. *Sk. Zyw.* 2, 211. DOGADZA się, DOGODZI się, *zaimk.* zadosyć się dzieie, es geschieht genug. Bóg chciał, żeby się było miłosierdziu iego dogodziło i sprawiedliwości dosyć stało. *Salin.* 4, 163. DOGODZICIEL, a, *m.* dogadzaiący, dogodny komu, der es einem recht macht, ihm Genüge leistet *Rg.* ugoditegl, zadovogliteg, zadovoglnik; *Cro.* zadovolitel; *Rs.* угодникъ, прошлецъ, прошлóха (*Bh.* dohazowač *conciliator*, sręczyciel, *fem.* dohazowačka). DOGODZICIELKA, i, *f. Rg.* ugoditegliza; *Cro.* zadovolitelicza.

DOGOIC *cz. dk.*, DOGOIWAC *ndk. czst.*, uleczyć zupełnie ranę, do końca zagoić, eine Wunde vollends zuheilen. Kiedy się rana iuż wyrówna, potém ią chłodnym plastrem dogoić. *Perz. Cyr.* 2, 72. DOGOIC się, *zaimk. dk.*, zuheilen, heil werden. Ledwieśmy z iednego wyszli, i rana się z niego nie dogoiła, a iuż drugie następuie nieszczęście. *Sk. Dz.* 1137.

DOGOLIC *cz. dk.*, do końca ogolić, den Bart vollends abscheeren. *Rs.* добри́ть, добрива́ть.

DOGON, u, *m.*, dogonienie, pogoń, das Nachsetzen, Nachjagen *Rs.* догóнка, догóнъ, догóня, угóнка, угóнъ. Chybkie przyśpieszał dogony. *Przyb. Abł.* 30. DOGONIC *ob.* Dognać. DOGONICIEL, a, *m.*, który dogania lub dogonił, der Nachjaget, Nachsetzer, Erjager, Erhascher, *w rodz. żeńsk.* DOGONICIELKA, i, *f.*, die Nachjagerinn, Nachsetzerinn.

DOGORZEC, *niiak. dok.*, dogarać *nied.*, dogorywać, *kontyn. et czst.*, dopalić się, dotlić, dopłonąć, bis zu einem bestimmten Puncte hin brennen, ausbrennen, völlig zu Ende brennen, vollends ausbrennen; *Bh.* dohořeti, dohořim, dohořowati, dohořugi; *Cro.* dogareti, dogáram; *Rg.* dogoritti, dogorjetti, dagaaram, *Bs.* dogarati, dogoriti; *Rs.* дорабо́тать, дорабать. Swieca na stole dogorywa, mało co materyi maiąc. *Tward. Wł.* 187. Pręty, których ogień ieszcze wskroś nie przeiął, powoli dogorywaią i przemieniaią się w węgiel. *Jak. Art.* 1, 66. Swieca dogorzawszy zgasła. *Birk. Sk. E.* 3. Ogień dogorzały gaśnie. *Budn. Cyo.* 35. Księga całe wyięta z dogorzałego ognia. *Sk. Dz.* 512. Swiatło w ten czas, kiedy dogorywa Naywydatnieyszym obwieszcza się blaskiem. *Kras. W. Ch.* 111. Już moia świeca dogorywa, a on iako słońce moie nigdy nie ustanie. *Sk. Zyw.* 2, 156. (ia schodzę). *Fig. tr.* dogorywać, dogarać, konać, kończyć się, na schyłku bydź, zachodzić, wychodzić, dochodzić, dobiegać, dociekać, zu Ende gehen, erlöschen, ausgehen, untergehen. Twoia miłość może iuż gaśnie, może dogorywa. *Teat.* 48, *b*, 41. Dogorywaiące oczy iego. *ib.* 50. 117. (seine sich brechenden Augen). Już czas dogorywa obrad naszych. *Dyar. Gr.* 524. Trzeba nam korzystać z téy dogorywaiącéy chwili. *Gaz. Nar.* 1, 154. Spi całek w letargu, choć życie dogara. *Zab.* 14, 161. — 2.) *actiu.* dogarać, dogarać komu, dogrzewać mu, dopiekać, dokuczać, einem warm machen, ihm einheitzen, ihm zusetzen. Statek, cierpliwość, wiara, Gdy nieszczęście dogara, Nie we wszystkich iednakie. *Chrośc. Job.* 3. Teraz tém większy ogień iéy dogara. *Pot. Syl.*

13. Okrutnicy téy chciwość ludzkiéy krwi dogara. *Zab.* 2, 168. Gdy im ſtrach iuż nie dogara . . . *Chroſć. Fars.* 92. *Cum Accusat.* dogarać kogo, *id. n. p.* Jakoż może inszy człek, co go nie dogara, i nie z iego ieſt krzywdą, lepiéy domówić ſię, aniżeli ten, co o iego idzie ſkórę. *Haur. Sk.* 249. Zdradliwe ſłowo tak cię dogara, że nie milczysz na nie. *Susz. Pieśń.* 1 *B.* 4, *b.* – *Dogarać na co, gorąco nacierać na co, hitzig worauf losgehen. Nieprzyiaciel potęgą na wały dogarał. *Chroſć. Fars.* 448.

DOGOSPODAROWAC, DOGOSPODARZYC *cz. dk.*, gospodarſtwa dokonać, zu Ende wirthſchaften; *Bh.* dohoſpodařiti *perdere, absumere*, alles verwirthſchaften; *Boh.* doſedlačiti *desinere ruſticari.*

DOGOTOWAC *cz. dk.*, dogotowywać *kontyn. et czſtl.*, dokończyć, zupełnie gotowym uczynić, vollends fertig machen; *Bh.* dohotowiti, dohotowugi, doſtrogim; *Cro.* dogotavlyati, dogotovlyati, dogotavlenye). Poczętych rzeczy dogotować, doprawiać, *maturare opus. Mącz.* – 2.) dogotować, ugotować, dowarzyć do końca, vollends kochen, gar kochen. Zaſtawiano potrawy nayzdrowsze i naylepiéy dogotowane. *Xiądz.* 76. *Ross.* доспѣ́нать, доспѣ́нывать. – Dogotować czego więcéy, gotowanego przyczyniać, noch mehr hinzu kochen; *Rs.* приспѣ́нать, приспѣ́нывать.

DOGRAC *cz. dk.*, Dograwać *kontyn.*, Dogrywać *czſtl.*, gry dokonać, czy to w karty, koſtki i t. d., czy muzyczney czy teatralnéy roli, zu Ende ſpielen, vollends ausſpielen; *Bh.* dohrati, dohrawati; *n. p.* ſtanęło na tym, aby grać przeſtali, A iutro rano oſtatka dograli. *J. Kchan. Dz.* 98. Z smyczkiem gdzieś Lampetydę Petał obaczywszy, rzekłszy, dograsz oſtatka w piekle się ſtawiwszy, mieczem go ciął. *Zebr. Ow.* 108. *ſtygiis cane caetera manibus).* Dograć roli w sztuce. *Oſſ. Wyr.* §. Dograwam komu 1. *in gratiam colluſoris ius poſtulantis amplius ludo. Cn. Th.* ich gebe einem im Spiele Satisfaction, Revange, halte ihm bis zu Ende Stich. Dograwny mi, *exple lucrandi et perdendi vices. Cn. Th.* Dograna, dogrywana, w maryażu, powtórna gra, w któréy dorabiaią się gracze do liczby ok zamierzonych do wygranéy.

DOGRAMIAC *ob.* Dogromić.

DOGRAMOLIC się, *zaimk. dok.*, dogramoliwać sie, *cont. et czſtl.*, doczołgać się, dowlec się aż do, bis wohin kriechen *Rs.* замащи́ться, добрести́, добро́дить. Jaszczórka ranna zaledwie sobą się czołgaiąc, przecię do pewnego swego dogramoliła się ziołka. *Haur. Sk.* 139. Zaby na dachy nawet niższych chałup znayduią sposób dogramolania się. *Boh. Prog.* 2, 254. *Fig.* Dodrzeć się, dochrapać się, doſkrobać się, ſich mit Mühe durcharbeiten, hinarbeiten. Nie dogramoliſz się do tego urzędu. *Tr.*

DOGRODZIC *cz. dk.*, do pewnego kresu ogrodzić, bis wohin umzäunen; *Rs.* догороди́ть, догора́живать.

DOGROMIC *cz. dk.*, Dogramiać *nied. i kontyn.*, zbiwszy dobić, porazić do szczętu, vollends ſchlagen, den Garaus machen. Dębiński pod Hadzbem Moſkwie dogromił i niektóre miaſta spalił. *Gwagn.* 118.

DOGRYZC *cz. dk.*, Dogryzać *Nied.*, dodrzeć zębami, doszarpać, vollends zerbeißen, zermalmen; *Rs.* догры́зть, догры́зать. Mięso tak twarde, że go nie dogryźć. *Fig.* zniszczyć, zatracić, zagubić, zagładzić, vernichten, vollends aufzehren. Jak szanowne owe reszty ſtarożytności, których czas wiekami swoiemi nie dogryzł. *Jez. Wyr.* §. *Fig. tr.* dogryzać komu, dopiekać mu, dokuczać, doiąć do żywego, einem heftig zuſetzen, ihn mit beißenden Reden u. dgl. quälen. Im mi bardziéy chce dogryzać, tém mi milsza ieſt tyranka. *Teat.* 52, *d.* 86. Muszę iéy także dogryźć na wzaiem. *ib.* 53, *c.* 71. Widzę, że iéy zazdrość dogryza. *ib.* 52, *d.* 93. Gdy się bracia książęta wadzili a wadzili, gdy im dogryzło, ięli panowie o tém radzić, by cudzoziemca posadzić monarchą. *Stryik.* 217. gdy im się przyiadło). §. Dogryzać kogo *fig.* domartwić, martwieniem zabić, einen mit beißenden, nagenden Verdruß tödten, ins Grab bringen. Uſtawicznie prześladuiąc, dogryzli go nakoniec, że z wielkiego frasunku umarł. – DOGRYZC się czego, *zaimk. dok.*, gryząc dóyść, ſich zu etwas durchbeißen, *pr. et fig.* Takci bywa: trzeba się dogryzać smaku. *Hrbſt. Nauk. C.* 7, *b.* DOGRYZACZ, a, *m.*, dogryzaiący, dopiekaiący komu, der einem zuſetzt, ihn verfolgt *Eccl.* угрызателя; *Rs.* язви́тель.

DOGRZAC *cz. dk.*, Dogrzewać *kontyn. i nied.*, dopiec, doſkwarzyć, warm machen, hitzen, wärmen bis zu einem gewiſſen Grade. Słońce świeci, dogrzewa, dopieka, że się leie pot z człowieka. *Jak. Bn.* 158. *Arg. tr.* Dogrzało im wino. *Zab.* 13, 214. der Wein machte ihnen warm. *Impers.* Dogrzewa mi, ſkwarno mi, gorąco mi, es wird mir heiß. §. Dogrzewać, grzać aż do pewney miary ciepła, dogotowywać, dowarzać. noch beſſer warmen, noch wärmer machen. Niedosyć grzana woda, dogrzeway iéy ieszcze. §. Dogrzewać, przygrzewać do ilości iuż zgrzaney, noch mehr von einer Sache wärmen, noch mehr hinzu wärmen. Niedosyć wody, trzeba będzie więcéy ieszcze dogrzać. §. *Fig. tr.* Dogrzewać komu, dopiekać mu, doieżdżać kogo, przypierać do ścian, dokuczać mu, einem warm machen, ihn drängen, ihm einheizen, ihm zuſetzen. Dogrzewał mu częſtemi listami, prosząc o posiłek. *Uſtrz. Kr.* 1, 23. Pierzynowie Polakom częſtemi naiazdami dogrzewali. *Stryik.* 52. I ten kremu zła żona dogrzewa, Wyszedłszy za drzwi, zaśpiewa. *Zab.* 9, 120. Dogrzewać będę koniom prężnym szybkim lotem. *Hul. Ow.* 192. Dogrzewa mi, ſkwarno mi, ciasno mi, duszno mi. *Cn. Th.* ich bin in Gedränge.

DOGRZESC Dogrzebać *dk.*, dogrzebywać *kont. et czſtl.*, do kresu pewnego grześć, grzebać, bis wohin graben; *Sr.* [illegible] bacj; *Rs.* догре́сть, догреба́ть. DOGRZEBAC się [illegible] *zaimk.*, grzebaniem dóyść *fig.* dogramolić się, mit Graben erreichen, ſich bis wohin durchgraben, durcharbeiten, [illegible] wſtaną burze, serca drugim doda, iż się ochotniey społu z nim co rychléy do brzegu dogrzebać będą. *Rey Zw.* 113. Nie chcesz więcéy wierzyć, ieno czego możesz dogrześć nędznym rozumkiem swoim. *W. P. IV.* 2, 28.

DOGRZEWNY, a, e, zdolny sprawić ciepło, dogrzewaiący, hitzend, wärmend, heiß machend, Hitze gebend. Debowe drzewo bardzo ieſt dogrzewne. *Anat. Kosl.* 2 [illegible] Piec ten ma bydź szeroki na łokieć, szerokość ta [illegible] naydogrzewniéysza. *ib.* 1, 169. Kiedy nad piecem [illegible] ſkim pokazuie sie dym błękitny letki, to znakiem, piec ieſt dogrzewny i dobry. *Torz. Szk.* 118.

DOGRZMIEC *niiak. dok.*, Dogrzmiewać *niéd.*, do pewnego kresu grzmieć, zu einem gewiſſen Puncte hin donnern, zu Ende donnern, *Rg.* dogàrmjetti.

na DOHAD, z *Rs.* догадка, na domysł, auf Gerathewohl, auf gut Glück. Cyrulicy chwytaiąc sławnych doktorow recepty, na dohad ich do chorych używaią. *Syr.* 246. Mowią na dohad, około, *circiter. Groich. Obr.* 224.

DOHANDLOWAC cz. dk., dokonać handel, aushandeln, zu Ende handeln, den Handel aufgeben. DOHANDLOWAC się czego, *zaimk.*, handlem zarobić, ſich etwas erhandeln, durch den Handel verdienen *Rs.* наторговать.

DOHEBLOWAC *cz. dk.*, heblem dogładzić, bis wohin abhobeln, vollends abhobeln. *Rs.* достружить, достроить.

DOHULAC *cz. dk.*, do pewnego kresu pohulać, bis zu einem gewiſſen Puncte ſchwärmen, ſchwelgen, *Ross.* догулять.

DOIĄC, *F.* doymie, *cz. dk.*, Doymować *kontyn.*, do pewney miary brać, pewną ilość brać, bis zu einem gewiſſen Maße nehmen, *Rs.* донять, донимать. Wieszczel, ileby długu swego na wziętym koniu nie doiął, ma na osobie szukać. *Sax. Porz.* 119. §. dosiągnąć, doſtać, dadwyćić, ergreifen, auffaſſen. Ziemia sporych doiąła żywiołów, i swą wagą na dół się chynęła. *Zebr. Cn.* 2. *trahit*). Doiąć aż do, przeniknąć, przerazić aż po, durchdringen bis auf . . . Chociaż go piatnął tęgo szeblikiem, przecięż dla grubego kaftana nie doiął aż do ciała. *Cn. Wyr.* Doiąć do żywego, dadź kminu z dzięgielem. *Gemm.* 71. einem bis ans Leben kommen. Do żywego byłem doięty oziębłością iego. *Teat.* 36, *b.* 24. (tief, gerührt, bewegt, durchdrungen.) cf. Doienny ból). Nic tak żywo nie doymuie człowieka, iak wzgarda. *Przeſtr.* 330. Doymuiące słowa, ehrenrührige, beleidigende Wörter, Schimpfwörter, ehrenrührige Wörter. Niesłuszna łżyć służących doymuiącemi słowy. *Zab.* 16, 35. Doymować komu, dokuczać mu, dopiekać, dogrzewać, einem heftig zuſetzen, ihn peinigen, martern, quälen bis aufs Aeußerſte. *Cro. dodati*, dodjati, dodeati, dodéjam; *Dal.* dodivam). Doymował mu wiatr zimny cichy. *Boh. Djab.* 3, 244. Gdy mu ogień doymować począł, zawołał: Jezu zmiłuy się nademną. *ib.* 3, 244. Bicżami ogniſtemi im doymowali. *ib.* 3, 245. Żadne uciſki tak mi do żywego nie doięły, iak ta poślednia. *Pilch. Sen. Hiſt.* 415. Co po testymentach, kiedy głód doymie. *Kras. Pod.* 2, 236. Kto doymie temu iad w złości obrzydły, Kogo Pan trzyma pod swoiemi ſkrzydły. *Kras. Woy.* 40.

DOIECHAC *ob.* Doiechać. DOIADAC *ob.* Doieść.

DOIAZD, u, *m.*, doieżdżanie, das bis hin Fahren, Anfahren, Ankommen zu Wagen, zu Pferde. *Rs.* доѣздъ.

DOIC *cz. dk.*, Doiwać *czſtl.*, 1.) *obsol.* mlékiem karmić, piersmi karmić ssącego, ſäugen, die Bruſt geben, ſaugen laſſen, mit Muttermilch nähren. *Slo.* dojim *lacto*; *Vd.* dojt, zlezi dati; *Crn.* dojim; *Bs.* doiiti, zadojiti, podoiiti, *Rg.* doitti, zadoitti, *Cro.* doiti, *Ec.* доити, кормить, воздоить (*Rs.* доить, *Bh.* dosti tak karmić pierſiami, iak nasze doić krowę znaczy; *Cro.* doiti, doim, nadoiti, nadajam *mammam praebeo*, doim, podajam, podoivam *mulgere*; *Sr.* 2. dojść; *Sr.* 1. dohyu, deju, dejim, szczególniéy doić krowę; zaś piersi dawać *Sr.* 1. czéch. dahwam, cześchu (cf. cyc) *Bh.* kogiti (cf. koić); *Hebr.* דד *dad* z *mamme*, mamka; *Vd.* dojiza, doika, dojiteliza, doiniza (cf. doyka); *Croat.* dojka; *Crn.* dojiza, dojniza, *Hung.* daijka, dayka, *Dl.* doyka; *Rg.* dójnisa, doitegliza, *Sla.* dójka, doilia, *Bs.* doitegliça (*Bs.* dojka, ssssa, z cyce), *Sr.* 2. dojka mamka (*Sr.* 2. dojka ſkopec); *Rs.* доилица mamka). Niewiaſta chłopca mlékiem doi. *Sien.* 647. O mleku i o mamce, albo iak długo ma bydź dziecię doione. *ib.* 464. Awicenna każe dziecię doić do dwu lat; aczkolwiek u nas ieſt obyczay tylko do roku, *ib.* 466. Po ocieleniu krowom trzeba świeżey karmi nakładać, bo doiące cielęta krowy ſtarą karmią rychło sobie obrzydzą. *Cresc.* 549. cf. *Vind.* dojinza, svinſka mati, doiezha svinj z maciora prosięta karmiąca; *Vd.* doizhe, doizhek, doinizhezh, doinu diete z ſsące niemówlę przy pierſiach; *Vd.* perdoizhek, perdoinizhezh, ſkupdojen, perdoizhe *collactaneus*). 2.) doić n. p. krowę, mléko wyciſkać z wymion, melken. *Bh* dogiti, dogil, dogim, dogiwam, ſrotám; *Sr.* 2. dojść; *Sr.* 1. dohyu, dejim, deju; *Ross.* доить. — *Vd.* mleſt, molſti, molsèl, molsen, mousti, mousem, musem, mov'siti, mov'sim; *Carn.* movſti, movsem; *Cro.* mulſti, doyti; *Bs.* muſti, pomuſti; *Rag.* mûſti, mûzem, *Ec.* мельзити, измельзити (cf. mléko, musnąć, pomusnąć cf. *lat.* mulgere). Według zwyczaiu trzy razy na dzień doią. *Haur. Sk.* 64. Z mlékiem do doienia miła krówka Nadſtawia pełnego wymienia. *Lib. Hor.* 122. Przy doieniu krów chędogo się dziewki zachować maią. *Kluk Zw.* 1, 221. — *Fig. allus.* Co dzień ſkarb powierzony iak swą krówkę doi. *Teat.* 51, 33. (odziera go). Kozła doić próżno, t. j. u ſkąpego nic nie uprosisz, albo brać tam gdzie niemasz trudno; albo też: darmo co robić. *Cn. Ad.* 361. Doymy Rzpltą, rzeźmy złote grona. *Klon. Wor.* 14. Ludzi doić. *Teat.* 14, 95. wyssysać, ssać, korzyſtać z nich, wyłudzać od nich, odzierać ich; jemanden melken, ihn rupfen, ihm den Beutel ſegen, ihn ſaugen, ausſaugen. On im dobrze z worka złoto doi. *Teat.* 53, *c.* 4. (dobywa, wyłudza; er lockt ihnen das G. aus d. B.). *S. U ſliźw.* szkuta doi, znaczy, iż się przez nię woda sączy. *Magier. Mſkr.* die Schute iſt leck, (ſaugt Waſſer ein). DOICIEL, a, *m.*, doiący, der Melker, Sauger, *Eccl.* доилець; *Vind.* mousovez, mousenik; *Rag.* muzalaz, mûzaz; *w rodz. żeńſk.* DOICIELKA *ob.* doyka, die Melkerinn *Vind.* mousiza.

Deriv. *doiwo*, *doy*, *doyka*, *doyny*, *nadoić*, *nadaiać*, *podoić*, *poddoić*, *udoić*, *wydoić*, *kozodoy.*

DOIECHAC, *F.* doiedzie, doiadę, *czyn. dok.*, Doiéżdżać *kontyn.*, doiechać, zaiechać aż do kresu wozem, koniem, ſtatkiem, z. ſtanąć, bis wohin gefahren kommen, geritten kommen, geſegelt kommen; ankommen, anlangen; doieżdżać dokąd, zbliżać się iezdno lub ſtatkiem, ſich dem Orte nähern, darauf zufahren, zureiten, zuſegeln. *Boh.* dogeti, dogel, dogedu, dogiżdjm; *Cro.* dojahati, dojahujem; *Bs.* dojahati; *Rg.* dojahati, dojezditi; *Rs.* доѣхать, доѣзжáть, доѣздить, доѣзживать. Doieżdżaiąc do domu, ſtrawę zbierać szaleńſtwo, *Cn. Ad.* 195. Doieżdżał iuż obozu, lecz dla ſtrzelby nieprzyiacielſkiéy nie doiechał. *Ld.*. Kupcy Turecey Wenetów że-

glarſtwem morſkiém doieżdżaią. *Paszk. Dz.* 119. (do nich dopływaią). Zeglowanie Kolumba, który nowego świata doiechał. *Syxt. Szk.* 159. (dopłynął, er iſt bis in die neue Welt gekommen). **Doiechany, którego doiechano, bereiſt, wo man bis hin gekommen iſt. Już Ameryka, iuż i Magiellana Smiałym Hiszpanom morzem doiechana. *Klon. Fl. C.* 2, *b.* §. Doieżdżać kogo, dościgać, łapać, chwytać, dopędzać, einem nachſetzen, nachjagen, nach ihm haſchen, nach ihm greifen. Doiechać kogo, doścignąć, dognać, dogonić, dopędzić, einen einholen (zu Wagen, zu Pferde, zu Waſſer); einen erjagen, erfahren, erreiten, erſegeln. Pobiegłem pocztą, abym go doiechał. *Tr.* Doieżdżać w myśliſtwie, nacierać koniem na psy, auf der Jagd, den Jagdhunden nachſetzen, nachjagen. Rzemieslo myśliwca tego, który psow doieżdża, ciężkie ieſt. *Oſtr. Myśl.* 48. Ty będziesz zwierzyny, psów doieżdżaiąc, doganiał okrzykiem. *Bardz. Tr.* 122. (*ob.* doieżdżacz). §. Doieżdżać kogo czém, nacierać czém na niego, womit auf jemanden losgehen, auf ihn einhauen. Gdy go żołdak pałaszem doieżdżał, zdiął z siebie szyszak, i okazawszy czém ieſt, znalazł litość. *Nar. Hiſt.* 4, 107. Doiechać kogo czém, uderzyć, trafić, einem eins verſetzen. Lentula doiechał bułatem. *Teat.* 46, *d.* 29. Pięścią kogo doiechać, *pugnis incursare. Mącz.* §. Doieżdżać, ogólniey, dogrzewać, doymować, dogryzać, dokuczać, przypierać do cieśni, einem zuſetzen, ihm warm machen, über ihn herfahren, ihn drängen, quälen. Więcey iadowitym ięzykiem doieżdża, niż nieprzyiaciel ręką. *Kosz. Lor.* 49, *b.* Srogie groźby uſtawicznie doieżdżaią. *Baz. Hiſt.* 146. Zazdrościwi ludzie doieżdżaią mnie i szczypią. *Budn. Cyc.* 40. *Kosz. Cyc.* 46. Tak się uszczypliwemi słowy doieżdżali, I gniew w sobie wzaiemny ku sobie wzbudzali. *Gaw. Siel.* 377. Około trefnowania z uszczknieniem trzeba bydź bardzo ostróżnym, abyś wiedział, kogo masz doiechać. *Gorn. Dw.* 144. Niechay cię Pan doieżdża a nędzi, aż zginiesz. 1 *Leop. Deut.* 28, 23. (trapi 3 *Leop.* der Herr ſoll dich heimſuchen). §. *Paſſ.* Doiechać czego złego, oberwać, zarobić bitego na grzbiecie, dowoiować się, doigrać się, dożartować się, ſich etwas Böſes zuziehen (erringen, erhaſchen). Ten co o tém nie myśli, ani go chuć wiedzie, A wzdy czasem ani wzwie, gdzie guza doiedzie. *Rex Wiz.* 130. Sam guza doiechał i drugiego pokaléczył. *Star. Ref.* 61. Seroce ſtraszliwe a czegoś dowiedzie, I sławę traci i guza doiedzie. *Rey Zw.* 212.

DOIEMNY, a, o, – *ie adv.*, dokuczaiący, dopiekaiący, doymuiący, recht zuſetzend, bis an die Seele gehend, durchdringend. Sluby wymuszone przez doiemne bole, Nieważne są. *Przyb. Milt.* 104.

DOIESC, – iadł, *F.* doie, doiem, *cz. dk.*, Doiadać *kont.*, do szczętu zjeść, resztę zjeść, vollends aufeſſen, den Reſt verzehren. *Boh.* dogiſti, dogedl, dogim, dogidam; *Sr.* 2, dojeſcj; *Rs.* доѣсть, доѣдать, докушать, докушивать. Co mu ku żywności dawano, on nie doiadaiąc, ubogim to niósł. *Sk. Zyw.* 2, 7. Czego nie doiciało, dusznym się to pokarmem nagrodzi. *ib.* 1, 35. Pośpieszamy się, abyśmy ostatnią potrawę obiadu swego doiedli. *Baz. Sk.* 584. Z przyiacielem doiadać trzeba korca soli. *Pot. Arg.* 530. cf. dokładać z kim). Ostatek, czego nie zjadła gąsienica, doiadła szarańcza. *Leop. Joel.* 1, 4. (poiadła. *Bibl. Gd.*). Niedoiedzony, nicht völlig verzehrt, übrig. Tą, co się gęściéy była na spodku ustała, Niedoiedzoną iuchą, oczy mu zalała. *Otw. Ow.* 202. (cf. Niedoiadki). §. doiadać czego, chciwie zaiadać, gierig verſchlingen, ſich darüber hermachen. Pochlebcy gorsi niźli krucy, bo krucy tylko po śmierci ścierwu doiadaią; ale ci ieszcze za żywota bardzo kluią a oczy łupią każdemu. *Rey Zw.* 49. *S. Intrans.* do sytu się naieść, nasycić się do woli, ſich völlig ſatt eſſen. Kto nie doie, nie dopiie, Ten mądrze i długo żyie. *Cn. Ad.* 346. Kto doie, dopiie, ten w rozum nie tyie. *ib.* 47. Ani dospać, ni doieść, ni wczasu żadnego Nie mogą mieć, dla kęsa pożytku nędznego. *Rey Wiz.* 54. Wysechł z gryzoty, nie doiadł, nie dospał, ubiegaiąc się za fortuną, *Zab.* 13, 196. §. *Fig. tr.* doiadać komu, dogryzać mu, doymować mu, einem empfindlich zuſetzen, ihm läſtig werden, auf ihn einbringen. Zkądem się wzięła, pilnie się badasz, A do żywego prawie doiadasz. *Comp. Med.* 384. Zaprawdę mało nie tak oblegaiącym, iako i oblężonym, oblężenie to doiadło. *Krom.* 417. *nec leuior fuit*). Kościołowi Rzymskiemu doiadasz. *Pimin. Kam.* 323. (domawiasz, docinasz).

DOIEZDZAC *ob.* Doiechać. DOIEZDZACZ, a, *m.* myśliwiec, który psów doieżdża, der Nachſetzer, der Jäger, der den Jagdhunden nachſetzt und ihnen das gefangene Wild abnimmt. *Rs.* добажчей. Doieżdżacze już sądzili, że ielenia upuścili. *Jak. Bay.* 168. *Kchow.* 323. §. natarczywy, nie daiący odetchu, natręt pilnuiący kogo, der auf einen eindringt, losdringt, ihm keinen Frieden läßt.

DOIGRAC, *cz. dk.*, Doigrawać *kontyn.*, doigrywać *czest.*, dokończyć igrania, bis zu Ende ſpielen, tändeln, ſich verweilen. *Rg.* doigratti (*Rs.* доиграть, доигрывать z dograć, dogrywać). Dzieci doigrawszy, uciszyły się. *Off. Wyr.* DOIGRAC się czego, *zaimk.*, dożartować się, dofiglować się, przez figle i lotkość iaką na siebie przykrość ściągnąć, ſich durch Tändeln und Spielerey zuziehen. Igrał i doigrał się nakoniec, iż kark skręcił. *Off. Wyr.*

DOIKA *ob.* Doyka.

DOIMEK, – mka, *m.* doimek winny, poślednie wino; przylewaią albowiem wody na grona, gdy iuż mało w nich zostało, i gdy iuż pierwsza moc dobrze z gron wysiąkała. *Mącz.* Iura, Treſterwein, Nachwein, Lauer. §. doimek, poślednie piwo, cienkusz. *Mącz.* Nachbier, Afterbier, Halbbier, Schmalbier.

DOIONY *ob.* Doić.

DOISKAC, – ał, – iszcę *cz. dk.*, doiskiwać *kontyn. et freq.*, szukanie kończyć, szukać aż póki nie znaydziesz, naydować, bis zu Ende ſuchen, ſuchen bis man findet, (*Rs.* доискать, доискивать wynaleźć) w szczególn: o wszach, kończyć iskać, lauſen bis zu Ende, vollends auslauſen. Doiskała matusia synała i posłała paść trzodę. *Off. Wyr.* – Doiskać kogo, dobadać kogo, do ostatniego go wyexaminować, do żdziebła komu sumnienie przetrząść, einen recht ausforſchen, haarklein examiniren. *aliter*: doiskać kogo, wyłudzić komu pieniądze do ostatniego grosza, wyszyplać kogo z grosza, einem das Geld nach einander abklocken. Nadskakiwał mu, póki go miał z czego iskać; iak go doiskał, ani mu się na oczy pokazuie. *Off. Wyr.* §. Doiskiwać czego, *doiskiwać* się czego,

dochodzić czego, szukać czyli starać się osięgnąć, etwas zu erlangen ſuchen. Upominał Kieyſtut Miſtrza, aby mu zamek ten wrócił pierwey, niźliby go mocą doiſkiwał a woyſko Niemieckie pomordował. *Stryik.* 410. Będący w dzierżawie wierzycielowi dług na imieniu zapisany zapłacić ma, a sam tych pieniędzy doiſkiwać się na ſiłcu. *Stat. Lit.* 260. – DOISKAC się, *zaimk.*, ſkończyć iſkać samego siebie, ſich ſelbſt zu Ende laufen, vollends auslaufen. *Fig. tr.* wyszyplać się do ostatniego grosza, ſich ganz ausgeben, bis auf den letzten Groſchen. DOISZCZYC się, *zaimk.* wypłacić się ze wszystkiem, wypełnić obietnicę zupełnie, ſich vomit vollends abfinden. Połowę długu wprzód mu oddawszy, teraz dopiero byłem w stanie doiszczenia mu się. *Ld.*

DOIUTREK, – rka, *m.* DOIUTRASZEK, szka, *m. zdrbn.*, do iutra tylko maiący trwać, doczesny, der nur bis Morgen lebt. Gdy dziecię do chrztu trzymała, pytaiąc się iey, iakieby mu imię dadź, odpowie: Doiutrek; co znać, że duchem prorockim wymówiła, bo dziecię nazaiutrz umarło. *Nies.* 1, 166. Cóż ci pomoże, nędzny doiutrku, nad wszystkim światem panować. *Hrbſt. Lek. B.* 2. Krótkiemi doiutrkami iesteśmy. *Hrbſt. Nauk. B.* 6, *b.* doiutrkami i pielgrzymami. *ib. R.* 7, *b.* Królowie nasi tylko doiutraszki, na kogo więc maią łożyć? *Pot. Arg.* 113. – 2.) do iutra odkładaiący, der alles auf den Morgen verſchiebt, ein Zauderer. Mówili przyiaciele, aby się spowiadał, On wszystko, iutro, iutro, kapłanom odkładał, Umarł on doiutraszek z swoiém odkładaniém. *Papr. Kol. O. b.* Doiutrkowie nigdy nie żyią, ale żyć maią. *Pilch. Sen. liſt.* 342. Zygmunt Aug. *Sarn.* 1224. *Koial.* 95. *craſtinus.* Zygmunt III. z przyrodzenia doiutrek. *Nar. Chodk.* 1, 110. Fabiusza nazwano doiutrkiem. *Zab.* 4, 287. *cunctator* odwłóczyciel, odkładacz. *Nar. Tac.* 2, 296. Jednego tylko, Marto, trzeba, wszystko fraszka, Niepuszczą na wieczerze Pańską doiutraszka. *Pot. Pocz.* 71. DOIUTRZNY, a, e, – *ie adv.*, do iutra trwały, doczesny, bis morgen während, vergänglich, kurz. Ta miłość nie wieczna; ale doiutrzna. *Farnov.* 67. Miły boże, iakie nasze zabiegania około maiętności doczesnych i doiutrznych. *Hrbſt. Nauk. J.* 7. Na on żywot wieczny, nie na ten doiutrzny ogląday się. *ib. A.* 5, *b.* DOIUTRZNOSC *ob.* nietrwałość, krótkość, doczesność.

DOIWO, a, *n.* doienie, das Melken, das Gemelke. Żadna krowa nie wchodzi do piekarni na doiwo, tylko ta, którą po imieniu wołaią. *Haur. Sk.* 51. Skopiec do doiwa. *Pot. Arg.* 652. Ciołka ta dwa kroć do doiwa ſtawa. *Nag. Wirg.* 493. *ad mulctram.*

DOKĄD *adv.* – *cum encl.* DOKĄDZE! DOKĄDZE? 1.) względem miéysca, gdzie, do którego miéysca? wohin? *Boh.* dokad, dokud, dokawad, kam (cf. kędy, – kąd) *Slo.* dokud, kam, kde; *Crn.* dokàm, kamer, kam; *Vd.* kam, kaj; *Cro.* kàm, kamo; *Dl.* kàmo; *Sla.* kuda, kamo; *Ec.* камо; *Rs.* куда̀, докуда; *Sr.* 1. ѳдето; *Sr.* 2. јовон). Panie, dokąd idziesz? Dokąd ia idę, nie możesz zemną iść. *W. Jan.* 13, 36. Pyta się wszystkich, których spotka, zkąd, dokąd i po co idą. *Mon.* 67, 670. Czołem wprzód, czołem, obay się witaią, I wzaiem dokąd i zkąd się pytaią. *Jabł. Ex.* 36. Co inszego kędy, co inszego dokąd. *N. Pam.* 22, 104. Dokąd, dokąd źli ludzie tak się porywacie? *Petr. Hor.* 2, *Q.* 3. *quo ruitis*), 2.) dokąd, względem czasu, stopnia, dopóki, iak daleko, iak długo (odpow. dotąd) – wie lange, wie weit, bis wie lange, *resp.* ſo lange; *Vd.* dokler, doklej; *Bh.* dokud; *Rs.* доколѣ, доколѣ. Dokądże lud ten wzruszać mnie ma ku gniewu, i dokądże mi wierzyć nie będą? *Radz. Num.* 14, 11. Dokądże będziecie tak twardego serca? *Wrob. Zoll.* 6. Dokąd nas chcesz zapomnieć, dokąd swego stada nie nawiedziesz pasterzu? *Groch. W.* 1. DOKĄDKOLWIEK *adv.*, byledokąd, byle gdzie, do iakiego bądź miéysca, irgend wohin, wohin nur immer. *Bh.* kamſy; *Vd.* kamerbodi, kamerkoli, kamdergam; *Cro.* kamgod, kamgoder; *Sr.* 1. medje tam. §. do którego-kolwiek czasu, stopnia, ſo lange nur immer, ſo weit nur immer. Dokądkolwiek kto będzie z domu Rakuzkiego. *Czachr. Tr. H.* 2.

DOKARCZOWAC *cz. dk.*, do końca wykarczować, vollends ausroden. Dokarczowali część iaką pola. *N. Pam.* 13, 76.

DOKARMIC *czn. dok.*, Dokarmiać, Dokarmiwać *nied. ec czſt.*, dotuczyć, opaść, vollends feiſt machen, fett mäſten. *Rs.* докармить, докармливать. Krowę taką naylepiéy dokarmić, i zabić na domową potrzebę. *Haur. Sk.* 52. Do młyna wieprze dawać, coby ich dokarmiwać. *Goſt. Lk.* 42. §. Dziecię odchować, ein Kind bis zum Abſetzen von der Bruſt ſäugen, ein K. abſetzen. Matka dokarmiwszy dziecko, oddała oycu. *Off. Wyr.* §. Do śmierci dochować, zu Tode füttern, bis an den Tod unterhalten.

DOKĄSAC, *F.* dokąsa *cz. dk.*, dogryźć, z resztą przegryźć, vollends zubeißen, durchbeißen, todt beißen. *Sr.* 1. dokušam.

DOKAZ, u, *m. Bh.* dokaz, důkaz, dokazka, důkazek; *Rs.* доказаніе, dowód, dokazanie, okaz, der Erweis. §. dopięcie, uiszczenie, przywiedzenie do skutku, wykonanie, das Ausrichten, zu Stande Bringen, Bewerkſtelligen. Wezyr zbity nieszczęścia dokazem. *Zab.* 15, 77.

DOKAZAC, *F.* dokaże *cz. dok.*, dokazuie *Pr.*, Dokazywać *czſt.*, Okazać na oko, dowieśdź, przekonać, erweiſen, beweiſen, *Bh.* dokazati, dokaži, dokazowati; *Vd.* dokasati, -skasati; *Rs.* доказа́ть, доказывать. Żaden mi tego nie dokaże, żeby wiek teraźnieyszy był iakąś nową przywarą zarażony, którąby wiekom dawnieyszym niebyła znaioma. *Mon.* 67, 701. Żadnego pewnego dowodu niemasz, czymby kto tego dokazował, iż to prawda. *Erazm. Jęz. Ji.* 7. Dokazywać komu, dowodzić, przekonywać go. *Off. Wyr.* §. Dokazać czego, dopiąć, dóyść czego, uiścić, postawić na swoiém, przywieśdź do skutku, wykonać, zu Stande bringen, ausführen, erreichen, bewerkſtelligen, bewirken, ausrichten, *Bh.* dokazati; *Sr.* 1. wopokazu, dotekuvu; *Vind.* skasati, storiti, vunspelati, dokonzhati, dopernesti; *Crn.* dapernasham; *Rs.* исполнять. Cnota może dokazać wszystkiego. *Bardz. Tr.* 514. Co niegdy prawość, dzisiay dokazuią grosze. *Teat.* 43, *b.* 63. *Drozd.* Usilność a czas wszystkiego dokaże. *Zab.* 12, 287. Statek i cierpliwość wszystkiego dokaże *Teat.* 26, 65. Złotem wszystkiego dokazać potrafię. *ib.* 53, *b.* 24. Obaczemy, kto z nas swego dokaże, i komu się ten cud piękności dostanie. *ib.* 5, *b.* 3. Dokażemy swego, nie turbuy się. *ib.* 38, 277. Nie mógł swego dokazać. *ib.* 54, *c. C ii.* Jeżeli go batóg nie nawróci, szubienica reszty dokaże. *ib.* 26, *b.* 31. Kto chce mniéy

dokazać, zakrawa na więcéy. *Nar. Hiſt.* 3, 267. Łatwiéy z paszczy wilczéy Łup wyrwać, niż dokazać, że poeta zmilczy. *Kras. Sat.* 119. Mało dokazał mieczem Drakon krwawy, A Ezop wygrał, chocia bayki plecie. *Hor. Nar. pr.* – *Slo. Prot.* timi zubami teg koje nè dotáhneſ', nie dokażesz temi sposobami, nie dociągniesz skóry temi zębami). Dokazać, przewagą co do skutku przywieśdź, ſtąd ile razy używa się przy lichym iakim dziele, pochodzi na szyderſtwo n. p. Móy pan synał, czegożby nie dokazał, ieſt to ptaszek obrotny. *Teat.* 29, 69. – §. Poradzić z kim, przemodz, przeprzeć, zwyciężyć, pokonać kogo, mit jemanden fertig werden, Glück mit ihm haben, die Oberhand haben. Dowmunt przeważnie a często dokazał przeciw Krzyżakom. *Stryik.* 306. Aleksander W. szczodrobliwością a nie oną wielką mocą swą nad wszyſtką Azyą dokazał. *Orzech. Tarn.* 67. §. Dokazać komu, wyrównać mu, einem gleich kommen. Cezar nie dokazał Aleksandrowi dziełami. *Oſſ. Wyr.* §. Dokazywać nad kim, wydziwiać, paſtwić się, ſich an jemanden wetzden, übel mit ihm umſpringen. Służy mu dostatek, aby dokazował nad uboższemi, żeby gniótł słabszego. *Bard. Tr.* 466. Lepsza rzecz ieſt, bydź zwycięzcą siebie samego, niżeli nad nieprzyiacielem dokazywać. *Sk. Zyw.* 2, 349. Krzywdziasz ubogich, niewinnych morduiesz, Nad prawdą, cnotą, co chcesz, dokazuiesz. *Wad. Dan.* 167. Dokazować nad słabym, niewielkie męſtwo. *Cn. Ad* 196. Łacno nad umarłym dokazować. *ib.* 411. Ma prawy rycerz skromnie zwycięztwa zażywać, nie dokazuiąc okrucieńſtwa swoiego nad zwyciężonemi. *Star. Rec.* 53. (nie wywieraiąc, ohne ſeine Grauſamkeit auszulaſſen). §. *absol. intrans.* dokazywać, działać przewagi, wielkiemi czyny popisywać się, große Thaten thun, ſich hervorthun. Ten kawaler na przeszłéy woynie wiele dokazywał swoią dzielnością. *Boh. Kom* 4, 307. Duch Eliasza przeszedł do Elizeusza, i ieszcze z większym skutkiem dokazywał, niżeli w iego nauczycielu. *Zał. Teſt.* 220. Nagadaliśmy się z sobą o dawnych czasach; miły Boże, iak to przedtaty Polacy dokazywali! *Oſſ. Str.* 1. *In peius* dziwy wyrabiać, szaleć, popisować się czém i iak nie potrzeba, mit Kunſtſtücken, Künſteleyen, Streichen u. ſ. w. ſich hervorthun. Dokazywał na koniu, aż kark skręcił. *Oſſ. Wyr.*

•DOKAZACZ, a, *m.*, *Rs.* доказатель, *Sor.* 1. wopokazowak, dowodziciel, dokazuiący, der Erweiſer, Anrichter, Ausführer. •DOKAZALNY, a, e, - *ie adv.*, *Rs.* доказáтельный, do dokazania, mogący bydź dokazanym, okazanym, dowiedzionym, wykonanym, erweisbar, ausführbar.

DOKAZIC *cz. dk.*, do szczętu pokazić, vollends verderben, anſtecken, inficiren. *Bh.* dokazyti, *Sr.* 1. dokaſpeć.

•DOKI *adv.*, dopoki, dokąd, iak długo, wie lange? Doki tego bawienia? *Teat.* 33, 100. Doki to znowu tego będzie? *ib.* 33, 23.

•DOKIDAC *cz. dk.*, dorzucić, dociskać, hinzuwerfen *Rs.* докинуть, докúдывать.

DOKISNĄC *idnk. dk.*, dokisać *ndk.*, dokwaśnieć, do reszty przekisnąć, vollends durchſäuern, *Rg.* dokisnuti; *Rs.* докúснуть, докúсáть.

DOKŁAD, u, *m.* DOKŁADKA, i, *ż.* dodatek, przyczynek, przydatek, dopełnienie, die Zugabe, der Zuſatz, Beyſatz; *Bh.* dûkladek (cf. *Bh.* duklad przycisk; *Rs.* доклáдъ, доклáдка relacya, przekładanie, sprawa, доkładnik reſerent. *Czack. Pr.* 1, 258.). Do tego, co się iuż mówiło, bardzo mało albo nic do dokładu mi się zostaie. *Gorn. Dw.* 224. Zkąd wziąć dokład tych rzeczy, których prawie nie dostaie. *Goſt. Gor.* 65. Dalszą tu teraz o tém dam naukę, dla zupełnego dokładu i wiadomości. *Haur. Sk.* 161. Prawa maią panować, a dokład, wykład, poprawa praw, ma bydź przy urzędzie. *Petr. Poł.* 261. Dokład, *appendix. Fr. Ad.* Polityki Arystotelesowey z dokładem ksiąg ośmioro *Petrycego.* Powinność kmiecia ieſt, iżby pracę dla pana odbył; ale niemasz tego dokładu, iżby sam przez się pracować miał. *Kras. Pod.* 2, 226. Zawiłość tylu pochodzi częścią z dokładek i łatania. *Pilch. Sen. liſt. pr.* Tak rzekł, a Zefir bez dalszéy dokładki Porwał i w pustym porzucił ią lesie. *Morszt.* 69. (bez wielkich zachodow, bez korowodow, nic nie dokładaiąc, ohne weiters, ohne weitere Umſtände. – §. dokład, dokładanie się kogo, zasięganie czyiego zdania, das Zurathezieben, das Berathen. Grzegorz nakazuie, aby krom dokładu papiezkiego pomazować króla Polskiego nie ważyli się biskupi. *Krom.* 108. *iniuſſu eo* cf. mimo niego). Miasto po Febowym stanowił dokładzie, *posuit iuſſam Phoebeis ſortibus urbem. Zebr. Ow.* 58. – §. warunek, kondycya, die Bedingung. Przyiął od nieprzyiaciół pokóy z temi dokładami... *Uſtrz. Kr.* 2, 175. Dał nieprzyiacielowi pokóy z temi dokłady, które on sam w rozpaczy podał. *ib.* 341. DOKŁADAC *ob.* Dołożyć. DOKŁADNOSC, ści, *ż.* dostateczność, zupełność, die Vollſtändigkeit, Umſtändlichkeit, *Boh.* duklad-noſt, *Ross.* исправность, подробность. Solignak z taką dowodnością i dokładnością pisał dzieie Polskie, iż... *Steb. pr.* Cóż warta taka powieść, w którey nie ma potrzebney do sądzenia o rzeczach dokładności. *Oſſ. Wyr.* §. Póydź na mieysce wysokie, tam maluy te wesołe weyrzenia, te piękne brzegi i dokładności. *Karp.* 3, 12. *ces coteaux, ce lointain*, dieſe Strecken; podobno tu uchybił przytoczony autor sam dokładności, używaiąc słowa niedostatecznego; może rozumie przez nię w powszechności wszystkie połączone widoki, iakoby przynależytości, przydatki, przykładki. DOKŁADNY, a, e, -ie *adv.*, dołożny, dowodny, dostateczny, zupełny, umstándlich, ausführlich, vollſtändig. *Bh.* dukladný; *Vd.* popoun, poziełen, isloshliu, iszielen; *Rs.* исправный, подробный, обстоятельный (*Rs.* доказдный relacyyny). Co? ia babiarz? o! co nie, to nie! ale tylko cale dokładny w moich powieściach. *Teat.* 48, 17. Wyobrażenia dokładne, ktore zupełnie okazuią pierwsze swoie wizerunki, do których należą. *Cyańk. Log.* 80. Nie widziałem wprawdzie twarzy iego dokładnie; ale ieſt młody i wdzięczny. *Teat.* 53, *d.* 47. §. do nitki, całkiem, ściśle zamykaiący, przypadaiący, genau paſſend, anſchließend, knapp. Pod klapką u wiaderka w pompie daie się skórka lub sukno, żeby dziurę spodnią dokładnie i szczelnie zamykała. *Swith. bud.* 346.

DOKLEIC *cz. dk.*, dokleiwać *czſtl.*, zupełnie, lub więcéy ieszcze przykleić, vollends anleimen, noch mehr anleimen. *Rs.* доклеúть, доклеúвать.

DOKLEPAC *cz. dk.*, Doklepuie *Pr.* Doklepywać *czſtl.*, do reszty poklepać, vollends beklopfen. Doklepać kosy. *X. Kam.* Doklepawszy chłopca matusia, puściła go wolno. *Oſſ. Wyr.* – *Fig.* doymować, dokuczać, niederklopfen, niederdrücken, zu-

ſetzen. Ci, którym nędza doklepuie, za zwyczay są podeyźrliwi. *Mącz.* §. Doklepać roboty, byle iak ſkończyć robotę, zbydź ladaiako, niechętnie, z ociąganiem ſię, dołatać, eine Arbeit zu Ende leyern, ſchludern, daß ſie nur fertig wird, gleichviel wie, fertig hämmern. *Podobnież* doklepać pacierza.

DOKŁOC *cz. dk.*, dokole *F.*, dokalać *ndk.*, do szczętu pokłoć, vollends erſtechen, zu Ende ſtechen. *Rs.* докалóть, докáлывaю; *Ec.* доколáю *macto.* DOKLUC *cz. dk.*, dokluwać *ndk.*, dziobem przekłóć, vollends durchpicken, zu Ende picken. *Rs.* доклéвать, доклéвывать.

DOKOŁA *ob.* Koło.

DOKOŁATAC, *F.* dokołace, *cz. dk.*, dogruchotać, dołamać, dopaść, vollends zu Ende klopfen, durch Klopfen, Stoßen, Schlagen zu Grunde richten; *Rs.* доколáчивать, доколачивáть. Dokołatał powozu. *Off. Wyr.* §. dosadzić, dokuczyć, dobić, doiąć, einem zuſetzen, tüchtige Stöße geben. Jużci tę broń wydarto i dokołatanoć nią dobrze. *Tworz. Wie.* 84. Tak im Moſkwa dokołatała, iż od ośmiu tysiecy ludzi ledwo ich zoſtać mogło półtrzecia tysiąca. *Biel. Kr.* 574. DOKOŁATAC się czego, *dok. zaimk.*, kołataniem wſkórać, dopukać ſię, doprosić ſię, ſich etwas erklopfen, mit Klopfen, Stoßen, Schlagen bewirken, mit Mühe und Noth erringen.

DOKOMPLETOWAC *ob.* dopełnić, uzupełnić, *Bh.* celiti, zaceliti (cf. cały); *Vd.* doceliti.

DOKONAC, *Doſkonać *cz. dk.*; Dokonywać *czſtl.*, zupełnie wykonać, vollends ausführen, beendigen, vollenden. *Bh.* dokonati, dokonawati; *Sr.* 1. dokonam, dokonacj; *Slov.* dokonávám; *Vd.* dokonzhati, doperneſti; *Bs.* dospitti, vrriſciti, svrriſciti; *Dl.* dozpiti; *Cro.* dokonyati, obverſiti, doverſhiti; *Rs.* вершить, совершать. Oto idziemy do Jerozolimy i dokona ſię (*Paſſ.*) wszyſtko, co napisano przez proroki. *Sekl. Luk.* 18. wypełni ſię, ziści ſię, es wird alles erfüllt werden). Dokonała ſię rzecz, już wszyſtko uczynione. *Mącz.* Dokonanie, uſkutecznienie, uſkutkowanie, uiszczenie, die Erfüllung, Vollendung, Ausführung. Wilhelm upornie ſię ſtarał o dokonanie małżeńſtwa z Jadwigą. *Stryik.* 440. Polacy uporną śmiałością a dokonaniem i ſkutkiem szczęśliwém na Lwa uderzyli. *Stryik.* 309. Prawa miłość boża *doſkonanie zakonu ieſt, iż czyni, co iedno zakon przykazuie. *Sekl.* 91. *Sło.* dokonánj *decisio*). – §. dokończyć, do końca przywieśdź, enden, beenden, vollenden. Nie ten, kto pocznie, ale kto dokona, zapłatę odnosi. *Sk. Zyw.* 2, 176. Oby tak łacno dokonywać sprawy, Jak to ie łacno dobra chęć zaczyna. *Kniaz. Poez.* 2, 143. Kto od boga poczyna, wszyſtkiego dokonywa. *Cn. Ad.* 391. Począł budować, a nie mógł dokonać. *W. Luk.* 14, 30. Łacno począć, niełacno dokonać. *Cn. Ad.* 413. Nie żałuy słów, wszak nie pieniądze, a dokonay tego, coś począł. *Gorn. Wł. Q.* 4, *b.* (kontynuy do końca). Dokonanie, koniec, dokończenie, ukończenie, das Beenden, die Beendigung, Vollendung, das Ende. *Vd.* konzhnoſt, dokonzhnoſt). Mąż mądry nie tylko o początek ſię ſtara, ale i o dokonanie. *Budn. Ap.* 82. Każda rzecz ſtworzona ma początek, tudzież i dokonanie, a to ſkończenie ieſt iawne. 1 *Leop.* 4 *Fzdr.* 9, 5. – *Grammat.* słowo dokonane, oznaczaiące czyn zupełnie ujszczony, ein Zeitwort der vollendeten Handlung *actionis consummatae.* Słowo dokonane: dałem *dedi*; niedokonane: dawałem

dabam. Kpcz. Gr. 3, 2., *Sło.* dokonaný, to, co ſe g'á ſtało. Niedokonałé słowo, *imperf. verb.* – Dokonać życia konuc robić życia, dem Leben ein Ende machen, das Leben endigen. Słabość wielka dokonała iéy życia. *Teat.* 49, 101. Strach i nieśmiałość przed czasem dokona to biédne życie. *Teat.* 6, *b.* 72. Jak to rzecz piękna dokonać życia przed śmiercią. *Pilch. Sen. liſt.* 264. – *aliter* wieku, życia, dni dokonać, = dokonać = umrzeć; dokonywać = umierać, ſeine Tage endigen, abſcheiden, ſterben. Na ſtarość zubożały, w zgrzybiałości wieku swoiego dokonał. *Zab.* 6, 205. Ow ſtaruszek, mimo wszelkie zabiegi, dokonał wieku swoiego. *Kras. Pod.* 2, 249. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, ... *Tward. Wł.* 138. Karol W. dokonał R. 814. *Sk. Dz.* 857. *ob.* Konać, zgon. §. Dokonać kogo, dobić go, domorzyć, einem den Reſt geben, das Garaus machen, ihn völlig aufreiben. *Cro.* zkonchati, zkonchávam; *Ross.* доконать. Radził, nie wdawać ſię w negocyacye; dokonać raczéy nieprzyiaciół woyną. *Tward. Wł.* 35. Tak ich za trzy miesiące dokonali i wybili, iż ledwo który żyw zoſtał. *Sk. Dz.* 862. Staroſć wszyſtkiego dokona, *conficit. Mącz.* Wynędzonem był suchotami; ode dnia aż do nocy dokonywałeś mnie. *Radz. Ps.* 38, 12. Dokonywać ſię *paſſ. - consumi*, aufgerieben, verzehrt werden *Cro.* zkonchatisze). Chleb w przyimowaniu sakramentu dokonywa ſię, *consumitur. Zygr. Gon* 252. DOKONYWACZ, a, *m.* DOKONAWCA, y, *m.* który czego dokonywa, der Vollender, Vollſtrecker, Beendiger. *Sło.* dokonávatel; *Cro.* zverſitel; *Ross.* вершúтель, довершúтель. Sprawca i dokonawca wiary Jezus. 1 *Leop. Hebr.* 12, 2.

DOKONCZYC *cz. dk.*, Dokończać *ndk.*, Dokończywać *czſtl. i ndk.*, do końca doprowadzić, do reszty pokończyć, spełnić, ukończyć, vollends beendigen, enden, vollenden. *Sło.* dokončugi, dokonávám; *Bh.* dodělati, dodělawati; *Sr.* 2. dokonzowaſch, *Sr.* 1. pjetjinu; *Cro.* dokonchati, dokenchavati, dokonyati, dokonyavam, dokancham (*Cro.* dokanchati = poſtanowić, uchwalić); *Rg.* dovarsciti; *Bs.* dovarsciti, svarsciti, sverscitti, dospiti, dovrrisciti, izvarsciti; *Vd.* dokonzhat, dodjati, dolvpraviti, odpraviti, doſtoriti; *Crn.* dokłęlam; *Rs.* докончать, доканчáть, доканчивáть, довершить, отдáлать; *Ec.* скончать; скончавать, навершáю. Porównanie dnia z nocą smętnéy zimy dokończa, przyprowadzaiąc z sobą wesołą wiosnę. *Fur. F.* 4, *b.* Nieprzyiaciela od rzeki odpędza; w tém dokończono moſt. *N. Pam.* 4, 86. Chciał żegnać, nie dokończał, słów nie domawiaiąc. *Jabł. Tel.* 325. Budował kościół, i iuż go dokończywano, gdy ... *Sk. Dz.* 226. Pytano ich, za czyiémby pozwoleniem dokończywali budowania onego? *Budn.* 3 *Ezdr.* 6, 4. Król dobrey myśli zażywał, A tańców dokończywał, Gdy ... *Zbil. Dr. G.* 2. Niedokończony, unbeendet, unvollendet. Zaczyna niedokończony kończyć napis. *Teat.* 55, *c.* 9., *Sr.* 1. nedokoncjenité *infinibilis* (*Vd.* dokonzhen, konzhen z końcowy, koniecżny). Dokończenie, dokonanie, koniec, die Beendigung, das Ende. *Vd.* dokonzhnoſt, konzhnoſt; *Ross.* доділка, доділаніе, доділываніе, отдáлка, совершéнство. Lepsze ieſt dokończenie rzeczy, niż początek iéy. *Budn. Eccl.* 7, 8. Nauki téy w tym roz-

dziele dokończenie i zamknienie. *Wiśn.* 396. W boiach patrzemy zawsze dokończenia, nie przyczyny. *Bard. Tr.* 21. Ukaż mi złego którego, leśli było dobre dokończenie iego? *Rey Ap.* 24. §. Dokończyć kogo, dokonać, dobić, wytępić, wygubić, einen vollends aufreiben, ihm den Garaus machen. Bolesław tak poraził Jaćwingów, iż żaden nie uszedł; a tak ich dokończywszy, krainy ich wszystkie osiadł. *Biel. Kr.* 152. Bez mała dokończyliby mię byli na ziemi; lecz ia nie opuściłem przykazań twoich. *Budn. Ps.* 119, 87. (wniwecz obrócili. *Bibl. Gd.*). Mahometowe i pogańskie księztwo Od twego miecza padnie dokończone, Po części przedtém przez cię nachylone. *P. Kchan. Jer.* 406. DOKONCZYCIEL, a, *m.* który dokończa, der Beendiger, Vollender. *Vd.* dokonzhar, dokonzhavez, dokonzhauz, sdelauz, dopernashar; *Bs.* dospitegl, sueriscillaç; *Rs.* совершитель. De la *Cepede*, dokończyciel historyi naturalnéy Buffona. *Gaz. Nar.* 2, 306. – Dokończyciel, wyprawiciel, sprawiciel, *confector. Mącz.* der Bewerkstelliger, Vollzieher. *W rodz. żeńsk.* DOKONCZYCIELKA, i, die Beendigerinn, Vollenderinn, Vollzieherinn. *Ross.* совершительница. Marya miała bydź dokończycielką zakonu, danego na białeglowy. *Bial. Post.* 257. DOKONYWACZ, a, *m.* wykonywaiący co do ostatniego stopnia doskonałości, der etwas ganz und vollkommen ausführt. Grybowal był pierwszym przewodnikiem i ostatnim dokonywaczem odmiany artylleryi Francuzkiéy. *Jak. Art.* 1, 225. DOKONCZYWAC *ob.* Dokończyć. DOKONYWAC *ob.* Dokonać.

DOKAPAC *intrans. dk.*, dokapie *Fut.*, aż do pewnego kresu przekapać, lub do końca wykapać, bis wohin träufeln, zu Ende träufeln, austräufeln; *Cro.* dokapati, dokaplyem.

DOKOPAC *cz. dk.*, Dokopie *F.*, dokopuie *Pr.*, dokopywać *czśl.*, do pewnego kresu lub do końca wykopać; na kopane przyczynić, bis zu einem gewissen Puncte hin graben, vollends ausgraben; noch mehr dazu graben. *Bh.* dokopati, dokopámati; *Rg.* dokopatti; *Cro.* dokopati, dokapam; *Rs.* докопать, докапывать. Dokopię dzisiay rowu tego. *Tr.* DOKOPAC się czego *zaimk.*, kopaniem dóyśdź czego, trafić na co, ergraben, durch Graben erhalten, ausgraben. *Bs.* dokopatise, doseghnuti; *Rs.* докопаться. Dobréy się dokopał rudy. *Haur. Fk.* 178. Ledwie się dokopał wody. *Weresz. Reg.* 52. Dokopał się czerwonego piasku. *N. Pam.* 15, 291. Dokopywaią się skarbu. 1 *Leop. Job.* 3, 21. Nieszczęśliwi, co na skarb chciwi, Nie mogą się dokopać go w ziemi. *Chrość. Job.* 18. *Simil.* Dokopać się do czego, kopaniem dóyść do czego, sich bis wohin durchgraben, durcharbeiten. Mieyscami dokopuią się do kamienia piaszczystego. *Torz. Szk.* 4. *Fig.* Dokopać się, dobadać się, domacać się, dowiedzieć się, erforschen.

DOKOPCIC *cz. dk.*, kopciem do pewnego kresu lub do końca powlec, bis wohin mit Rauch überziehen; vollends räucherig machen. *Ross.* докоптить, докáптивать. DOKOPCIEC *niiak. dk.*, do końca przekopcieć, vollends durchräuchern, ganz räucherig werden. *Rs.* докоптѣть.

DOKOSIC *cz. dk.*, dokoszę *F.*, koszenia dokończyć, zu Ende mähen, vollends ausmähen. *Rg.* dokositti, *Rs.* докосить, докáшивать. Nabiera świeżego siana dla bydła; a ia dokosiwszy, bo iuż trochę zostaie, póydę za tobą. *Sk. Zyw.* 162. §. przykosić do nakoszonego kosą, noch mehr hinzu mähen. Gdy trawy nie stało, poszedł, aby iéy ieszcze dokosił.

DOKRĘCIC *cz. dk.*, dokręcać *ndk.*, z resztą pokręcić; więcey przykręcić, zu Ende drehen; noch mehr drehen. *Rs.* докрутить, докручивать, cf. досучить. досучивать, abzwirnen.

DOKROIC *cz. dk.*, Dokraiać *ndk.*, do pewnego kresu przekroić, bis wohin schneiden; noch mehr hinzu schneiden. *Rs.* докроить; докрáивать (*Vd.* dokrajati, dokonzhati = dokończać).

DOKRYC *cz. dk.*, dokryię *F.*, dokrywać *konw.*, do pewnego kresu pokryć, bis wohin bedecken, verdecken, verbergen. *Rs.* докрыть, докрывать.

DOKTOR, a, *m.*, DOKTOREK, rka, *m. zdrbn.*, z Łac. nauczyciel, dziś tytuł akademiczny, który otrzymuie się w akademiach, gdzie kreuią doktorów teologii, prawa, lekarskiéy nauki i filozofii. *Kras. Zb.* 1, 210. aus dem Lat. ein Lehrer; jetzt eine academische Würde. *Sla.* doktor; *Crn.* dohtar; *Rg.* vnauciteglnik; *Vd.* doktar, vuzhenik, prauduvaus = prawnik, iurysta). Doktorowie wzięli imię od uczenia. *Rey Post. C.* 2. Jak się maią rodzice zachować przeciwko doktorom a nauczycielom swych synów. *Glicz. Wych. N.* 3, *b.* Paweł S. zowie się doktorem pogańskim, bo więcéy pogań, niżeli żydów do kość iola nabierał. *Sk. Dz.* 35. Prostak doktora uczy, iak chce bydź mędrsze, niż iego mać kokosz. *Mącz.* Lepszy prostaczek, który bogu służy, niżli nadęty doktor, który siebie zaniechawszy, obrotów niebieskich rozumem sięga. *Groch. W.* 182. Papierowy doktor. *Dwor. J.* 2. (nic nie umieiący, a przecię dyplomatem zaszczycony). Doktor pończoszka. *Gemm.* 72. (którego poznasz nie po głowie, ale tylko po pończoszce, zwyczaynie czerwoney). Doktorowie, w Teolog., w szczególności Nauczyciele kościoła, Oycowie SS. die Kirchenlehrer, Kirchenväter, Schriftgelehrten. Biada wam doktorowie, w zakonie nauczeni. 3 *Leop. Matth.* 23, 13. (szkrybowie. 1 *Leop.*). Doktorowie i Faryzeuszowie. *Budn. Matth.* 5, 20 (cf. rabiny żydowskie). Rozumieli SS. Doktorowie, iż ku tym taiemnicom wiele się wyobrażeń ściągało. *Kucz. Ad.* 86. Ty dziś nastaiący doktorku, chrześciaństwu wszystkiemu przymawiasz. *Sk. Kaz.* 555. Czemu ci nasi doktorkowie nowi przymawiaią nam, że się żegnamy! *ib.* 526. *NB.* Teologowie katoliccy pospolicie na przegryzkę nazywali ministrów protestanckich doktorkami. §. Doktor, medyk, lekarz, der Arzt, der Doctor. Temu nie woły doktora, komu miła swa choroba. *Ern.* 171. Rozesłwany na lekarze i doktorów cesarz, z oczu im iść kazał. *Sk. Zyw.* 1, 431. Nie zdrowym po doktorze, i doktorom po zdrowym. *Dwor. C.* 2. Doktor od złotey łaki. *Tear.* 28, *b.* 32. (*ob.* bania) ein Quacksalber. Nie czyni głupiego doktorem długa suknia, ani czerwony kapt. *Mącz.* Niepewny doktor, pewny zabóyca. *Pot. Jez.* 125. Co powiem o medykach, których doktorami, O iak niesłusznie zowią, raczéy mordercami. *Opal. Sat.* 6. Doktora o zabóy nie pozywaią. *Ern.* 171. Naywięcey u nas żydów, doktorów, i szlachty. *Rys. Ad.* 4. Kiedy doktor ma trzy postawy w sobie; kiedy przyidzie, miły iak anioł; kiedy uléczy, dobry iak bóg; kiedy się wadgrody upomina, zły iak djabeł. *Rys. Ad.* 33. Już nie i Sandomirski doktor nie pomoże, *ne Mercurius* [illegible]

cum

cum Musis sanauerit. Rys. Ad. 20. Czas naylepszy doktor. *J. Kchan. Dz.* 131. DOKTORAT, u, *m.* DOKTORSTWO, DOKTOROSTWO, a, *n.* godność doktorska, die Doctorwürde, Doctorſchaft. *Vd.* vuzhenishka vishnoſt, doktarſku vriedſtvu; *Rag.* nauciteglſtvo). W Pradze był na doktorat filozofii promowowany. *Birk. Gl. K.* 42. S. Jędrzéy przy Jezusie zoſtawał, i oſtatnią promocyą od Ducha S. na swoie doktoroſtwo odniósł. *Sk. Kaz.* 463. urząd nauczycielſki, Lehramt. U nas trzeba było dawniéy za granicą szukać nauki i doktorſtwa. *Mon.* 73, 523. 2.) *Collect.* Doktorſtwo, *i. e.* doktor z doktorową, z żoną swoią, der Doctor mit ſeiner Frau. DOKTORKA, i, *ż.* die Doctorinn, w szczegol. Lekarka. *Sla.* doktorica). Widzicie, iaka ia doktorka! iuż się rana goić poczyna, *Teat.* 54, *c. D. i i.* DOKTOROWA, y, *ż.* doktora żona, des Doctors Frau. DOKTOROWAC *cz. ndk.*, na doktorſtwo kogo promowować, doktorem go kreować, einen zum Doctor machen, ihn doctoriſiren; *Rg.* unaucitegliti). Doktorować się *zaimk.*, doktorem zoſtawać, Doctor werden. Z prawa doktorował się. *Sk. Zyw.* 2, 144. *Mon.* 73, 523. Sarbiewſkiemu w czasie doktorowania się iego w Wilnie, Władysław IV. pierścień włożył na palec. *Zab.* 12, 20, §. Doktorować, léczyć, medykiem, lekarzem bydź, curiren, heilen, den Doctor machen. Jakże We Pan doktoruiesz? zkądżeś się tego nauczył! *Teat.* 52, *c.* 17. DOKTORSKI, DOKTOROWSKI, a, ie, od doktora; lekarſki, Doctors, Arzt-, Mediciniſch; *Vd.* doktarſki. Barwierz za rozkazaniem doktorowſkiém krew puszcza. *Petr. Pol.* 231. Cyrulicy częſtokroć się w doktorſkie kuracye wdaią. *Perz. Cyr.* 1, 2. Baby maią lekarſkiéy, to ieſt, doktorowſkiéy rady używać. *Spicz.* 180. Książka doktorſka, medyczna, lekarſka, ein mediciniſches Buch. DOKTORSTWO *ob.* Doktoroſtwo, Doktorat. DOKTORZYSKO, a, *m.* niezgrabny doktor, ein unbehólfener Doctor. Otóż i nasze kochane doktorzyſko! wesele będzie zupełne! *Teat.* 20, *b.* 10.

DOKUC *cz. dk.*, dokuie *F.*, dokować *ndk.*, do kresu pewnego lub też do końca pokuć, bis wohin ſchmieden, zu Ende ſchmieden; *Rs.* доковать, доковывать.

DOKUCZKA *ob.* Dokuka. DOKUCZLIWY, a, e, – *ie adv.*, lubiący dokuczać, andern gerne zuſetzend, ſie quälend; *Rs.* докучливый. Nic nie ieſt nikczemnieyszego nad człowieka nieumieiętnego; nad dokuczliwego nic gorszego. *Modrz. Baz.* 348. DOKUCZNIK, a, *m.* dokuczaiący drugim, ein Menſchenquäler, Peiniger, Marterer anderer; *Ec.* докучникъ. Tego dokucznika sami czarci się boią. *Nar. Chod.* 1, 296. DOKUCZNY, a, e, – *ie adv.*, zdatny na dokuczenie, tudzież wyrządzaiący dokuczenie, przykry, uciążliwy, prześladowniczy, quälend, peinigend, marternd; *Sla.* dosadljiv; *Rg.* dósadni). Zbóycy pielgrzymom dokuczne. *Chod. Koſt.* 60. Już go i liche pachołki dokucznie gryzą. *Veryf. Pr.* 66. Nader dokuczna musi bydź, całe woyſko próżnuiące chować. *Modrz. Baz.* 468. Biada plugawemu miaſtu dokucznemu. *Budn. Zeph.* 3, 1. (gwałty czyniącemu). DOKUCZYC *cz. dk.*, DOKUCZAC *ndk.*, wszelkie zgoła przykrości komu wyrządzać, dogryzać, dopiekać, dobadać komu, prześladować kogo, naprzykrzać mu się, doymować przycinać, docinać, einem zuſetzen, ihn martern, quälen, ihm läſtig werden, ihm Unannehmlichkeiten zufügen; *Rs.* докучать, докучливымъ быть, докучно (*Rs.* кучнимся nalegać, куча kupa; *Ec.* cкyка obrzydliwość); *Bs.* dodiati, dosaditi; (*Bs.* dokuciti *inuncare*; *Cro.* zkuchànye *gemitus*); *Rg.* dodiàti, dodjèvati, dossaditi, domoritti; (*Rg.* dokuciti, dokucivati, *tollere e terra, assequi*; *Sla.* nedokucsen = niepoiętny). Szarańcza, głód, powietrze, ogień, Krakowianom i sąsiadom ich dokuczyły. *Ber. Del. B.* 2, *b.* Już i tak dość nam głód i bieda dokucza. *Teat.* 8, 4. Plecie leda co, gdy ogniem dokuczy kat złodzieiowi na bolesném ciele. *Pot. Syl.* 40. (cf. plecie iak na mękach). Prawda, że czasem miłość dokuczy, Nie śpi, nie iada, troszcze się, mruczy Rozkochany. *Karp.* 4, 10. Co bardziéy dokuczy, to rychléy nauczy. *Cn. Ad.* 86. Oy bieda mi bardziéy dokuczyła, niżeli lata. *Teat.* 26, *b.* 33. (bardziéy mię osłabiła, bardziéy mi się w znaki dała). Czuię się iuż dobrze na siłach; ieno mi ręka ieszcze cokolwiek dokucza. *Teat.* 54, *c. B i i.* (boli). DOKUKA, i, *ż.*, DOKUCZKA, i, *ż. zdrbn.* dokuczenie, nacieranie, naleganie, das Zuſetzen, Peinigen, Quälen, Martern; *Rs.* докука (скука nuda). Przez Habakuka Daniel był posilony, Kiedy go dokuka głodu nękała. *Chodk. Koſt.* 19. Próżne były nasze wrzaski, i do króla bezpotrzebne dokuki. *Veryf. pr.* 65. (natrętne skargi, Zudringlichkeit). Próżno skwierczeli i nadaremną dokukę czynili. *ib.* 65. Iże obiecaną wyprawiła sztukę, Tém większą działaią dokukę, *impensius inſtant. Zebr. Ow.* 170. Dokuczkami natarczywemi od djabła strącony. *Birk. Dom.* 65. Zbrodnie i grzechy szkaradne dokuczki mu czynią tak straszne, że przed niemi uciekać musi. *Birk. Ex.* 2. (tak mu dokuczaią).

DOKUMENT, u, *m.*, DOKUMENCIK, a, *m. zdrbn.*, w prawie, pismo urzędowne, stwierdzaiące ustanowienie w interessach zobopolnych między obywatelami. *Kras. Zb.* 1, 240. skrypt, spis, list, instrument, papier prawny, dowód piśmienny, eine Beweisſchrift, eine Urkunde, ein Inſtrument, eine Rechtsſchrift. Odwołać się do dokumentów. cf. autentyk. DOKUMENTALNY, DOKUMENTNY, a, e, – *ie adv.* istny, dowiedziony, dostateczny, pewny, niewątpliwy, ſicher, gewiß, zuverläßig. Wiem to dokumentnie. DOKUMENTOWICZ, a, *m.* pieniacz, siedzący w szpargałach, wynaydniący w nich powody do prawowania się, ein Proceßſüchtiger. DOKUMENTOWAC *ob.* Dowodzić, Wywodzić cf. autentykować.

DOKUPCZYC *intrans. dk.*, kupczenia dokończyć, zu Ende handeln, auströdeln, aushandeln; *Bh.* dokupčiti bankrutować.

DOKUPIC *cz. dk.*, Dokupi *F.*, Dokupować *kontyn.*, Dokupywać *czſt.*, na uzupełnienie braku przykupić, przynabyć, hinzu kaufen; *Bh.* dokaupiti; *Vind.* dokupiti; *Rag.* dokûpiti; *Rs.* докупить, докупать. Dwa tomy mamy; trzeciego trzeba dokupić. *Ld.* Do włości po oycu spadłych wiele ieszcze dokupił. *Off. Wyr.* – Dokupić, kupna dotrzeć, dokończyć, erkaufen, wirklich kaufen. Wielką ceną dokupiony kleynot. *Veryf. pr.* (zakupiony, ſtargowany, erkauft, gekauft). §. DOKUPIC się *zaimk.*, co dadź to dadź kupić, podsadzaniem, z trudnością, für was immer kaufen, durch Kauf an ſich bringen, erhandeln. Dokupować się, kupuiąc nabywać, starać się kupnem nabywać, zu kaufen ſuchen, käuflich an ſich zu bringen ſuchen. Nayprędzéy dokupić się wszystkiego u żyda. *Pam.* 85, 1, 871. Nie dokupisz się posiadania iéy. *Teat.* 28, *b.* 175.

Dokupićby się tey pogody złotem. *Groch. W.* 435. Ani się dokupisz s bardzo drogo. Dokupić się sprawiedliwości s nie darmo zyskać. Kto się czego dokupuie, Nie wiele chwały sjedna sobie. *Teat.* 17, *c.* 33. Ostatnia to, dokupować się tego, czegoś samą cnotą dostawać miał. *Kosz. Cyc.* 115. Odwołania ich trzebaby się dokupywać pieniędzmi. *N. Pam.* 16, 82. U Gotów Domicyan dokupował się pokoiu; a przecię go mieć nie mógł. *Biel. Kr.* 16. Nie chcę dobrodzieystw, których trzeba się przez zbrodnie dokupować. *Min. Ryt.* 1, 208. Kto hardy, próżnoby się wsiętości dokupował. *J. Kchan. Dz.* 159. DOKUPNO, a, *n.* dokupienie, zakupienie, das Erhandeln, Erkaufen. Florencykowie Roblota wielkiey summy dokupnem na ratunek wezwali. *Krom.* 433. *magna mercede.* DOKUPNY, a, e, do dokupienia się, czego się dokupić można, erkäuflich, erhandelbar. *oppos.* niedokupny, unerkäuflich. Czas drogi niedokupnym, złotem niespłacony. *Kul. Her.* 127.

DOKURCZYC *cz. dk.*, Dokurczać *ndk.*, do ostatniego ściągnąć, ścisnąć, äußerſt beſchränken, einengen, bedrängen. Leżał Włodzimierz pod Korsunem sześć miesięcy; a już tedy oblężonych nędza dokurczyła. *Stryik.* 129. – Dokurczyć komu, doiąć, dokuczyć, einem zuſetzen. Oblężenie Grodna nie mniey woysku Jagiellowemu, iako i oblężonym dokurczyło. *ib.* 453. Dokurczanie, naleganie, nacieranie, das Zuſetzen, Anliegen. Papież za częstém dokurczaniem panów Polskich, Witoldowi o koronę Litewską więcey się starać zakazał. *ib.* 531.

DOKURZYC *cz. dk.*, dokurzać *ndk.*, dopalić n. p. lulki, ausrauchen, zu Ende rauchen; *Rs.* докурить, докуривать, докоптить, докáнчивать. §. Dokurzyć komu, dymem komu doiąć; w ogóln. doiąć, dokuczyć, dogrzać, einem (mit Rauch, mit Feuer und Schwert) zuſetzen, einen quälen, plagen, martern. Wołoszyn na Bukowinie Polakom dokurzył. *Stryik. Gon. L.* 2. Ruś, Mazowsze burzył, Pruskim, Liflandskim Krzyżakom dokurzył. *Stryik. Gon. P.* 2. Mnie złe przygody fraszką, choć innym dokurzą. *Ryb. Gęsl. C.* 2. *b.*

DOKWASIC *cz. dk.*, dokwasi *F.*, do pewnego stopnia ukwasić, bis zu einem gewiſſen Grade durchſäuern; *Ross.* докисáть, докисáливать.

DOKWITNĄC *niiak. idut.*, Dokwitać *ndk.*, Dokwitywać *kontyn.*, na schyłku kwitnienia bydź, kwitnienie dokończać, abblühen, zu Ende blühen. Lata drugiego na dokwitywaniu zboża, zjeżdża się żołnierz. *Krom.* 330.

DOŁ, -ołu, *m.*, Dołek, Dołeczek *zdrón.*, wtłoczenie, wklęsłina, zapadlina, wykopanie, wyboy, iama, pieczara, loch, gruba, die Grube, das Loch; *Bh.* dul, dolu, dulek; *Slo.* dol, dolek, dolík; *Sr.* 1. dohw, dohlezk; *Vd.* dul, dou, dolina; *Crn.* dule; *Cro.* dól *decliuitas, descensus*; *Sla.* dòl, dolina); *Eccl.* дóлъ, їама; *Rs.* дóлъ, яма; *Sor.* 1. dama, damka; *Sr.* 2. jamma; (cf. *Ger.* Dohle, Dole, Dolle, Tolle; *Suec.* Tull; *Angl.* Till; *Lat. med.* dola; Niederſ. Daal nizko; *Bh.* dole, *Compar.* dolegi). Gruba albo dół ku przesadzaniu szczepów, iednę stopę głęboki. *Cresc.* 397. Ślepy ślepego w dół wprowadzi. *Sekl.* 74. Kto chce upornie w dół, ieszcze go popchniy. *Cn. Ad.* 371. Węgle w doły, czyli iak dawniey nazywano, w iamki kładziono. *Czach. Pr.* 2, 179. Dół suchy, bezwodny *Es*, суходóлъ. Górnicy nim do rudy przyidą dół bić muszą, zaczém gdy dół biią, ze skarbu im osobno płacą. *Os. Zel.* 48. Dół kruszcowy, kopalnia, *Sr.* 1. koparſke yame; *Hg.* banya). Zwierzęta dołem łowią, zwłaszcza wilki. *Cresc.* 639. *Rs.* ямáмна. Na wilka kopią się doły. *Kluk. Zw.* 1, 400. Działaią dół wielki, iak ſtudnia; ten dół na wierzchu przykryią chrostem; w pośrzodku onego dołu będzie pal, na ktorym zawieszą gęś, prosię i t. d.; zwierz tedy bez ostrożności na niego idąc, przez chrost na dół przepadnie. *Cresc.* 640. *Ross.* волкобóй. Ztąd przysłowie: ślązki się, i iuż rad nierad, iak w wilczym dole, trzymał się słupa. *Kras. Dos.* 86. (cf. wilcza pokora). W iednym dole wilk z kozą zgodnie siedzieć będą. *Gemm.* 350. Nie życzę wilków spuszczać z dołu. *Pot. Arg.* 184. W fortyfik. wilcze doły, dla przeszkodzenia nieprzyiacielowi, żeby się nie zbliżył, dwa lub trzy rzędy dołów, do 6 stop głębokości maiących, okrągłych lub czworobocznych. *Lfſk. Mier.* 96. – Doły lub dołki pod kim kopać, siatki lub sidła zastawiać, zasadzki, samołowki kłaśdź, zgubę ma gotować, einem Graben graben, Fallen ſtellen, Schlingen legen. Kto drugiemu dół kopie, sam weń wpadnie. *Cn. Ad.* 213. *Slov.* kdo druhemu gamu kopę, sam do neg wpadn'e. Który kopa dół drugiemu, wpadnie sam weń. *Radz. Prov.* 26, 27. Zazdrości wszędzie pełno, ieden pod drugim dół kopa. *Modrz. Bax.* 46. *Rs.* Не копай другому ямы, самъ въ нее скорѣе попадешь. Od złego na się bywa dół kopany. *Wad. Dan.* 144. Wykopał dół, i sam weń wpadł. *Sk. Dz.* 1001. Gotował pomstę i dół na zepchnienie iego. *ib.* 747. Myśli, iak ią w iéy własny dół wegnać. *Pot. Arg.* 380. Kto sobie usa, niech się dołu boi. *St. Zyw.* 2, 407. §. Dół, grob, die Grube, das Grab. Jeden dół równie mędrca połyka, i nieuka. *Zab.* 13, 245. On, i We Pani, i ia, me dzieci pospołu, Nim się sprawa zakończy, póydziemy do dołu. *Trſb. S. M.* 42. (zamrzemy). Przeżywszy pięciu mężów baba, Na szóstym w dół poieżdża. *Gaw. Siel.* 369. Z iednym w dół, z drugim w dom. *Rys. Ad.* 78. albo: z iedną w dół, z drugą w dom. *Cn. Ad.* 1330. (po śmierci małżonka lub małżonki zaraz o nowém zamyślać małżeństwie). §. Dol, mieysce niższe, nizina, der untere Theil, der Untertheil, das Untere. Przybliżył się iuż Jezus ku dołowi góry oliwney. *Sekl. Luk.* 19. *not.* ku ześciu, ſchodowi, er näherte ſich dem Abhange des Berges. (cf. dolina). – Dół budynku, część iego przyziemna, nad którą piętro, das Erdgeſchoß; *Rs.* подклáть, подклáтье. (*ob.* spod). Dol, spod, grunt, dno iakiey rzeczy, der unterſte Boden, der Grund. Aż na dół spadł. Dociągnął do samego dołu beczki, i ani kropli wina w niéy nie zostawił. *Ld.* Dół okrętu, der Schiffsraum. – §. Z przyimk. Na dół, ku dołowi, do dołu, w dół z niżéy, nach unten, herunter, hinunter. (*oppos.* wzgórę, do góry, na górę). *Bh.* dolu; *Vd.* doltai, na sdol, pruti spodnemu, posdolnem, dolnem, dolse, semdol, todou, doutai, po dolnem, dolu; *Crn.* doli; *Sr.* 2. doloi, dolęi, doloikach, doloize; *Sr.* 1. déhle, dele; *Rs.* дóлу, внизъ; *Ec.* дóлъ, дóлу, вьнизъ, низъ, низь. – Z dołu (*oppos.* z góry), ku górze, von unten, von unten herauf; *Bh.* zdulu; (*Vd.* sdolei z pod); *Vd.* spoda; sdolei; *Crn.* sdol, sdolej, doli, odsdol, odsdul; *Croat.* zdola, odsdola; *Rs.* снизу. Łacno w dół, z dołu nielacno. *Cn. Ad.* 414. Wszystkie ciała na dół się maią,

ogień wzgórę. *Petr. Ek.* 48. Co wyżéy nie może, toczy się na dół. *Pot. Arg.* 510. Przyszedłszy do doskonałości, iuż nie inszy progresu tylko do dołu. *Psalm.* 77. Z góry na dół, *Tward. Wł.* 138. Wszystkie się rzeczy, iak powiadaią „ z dołu na górę a z góry na dół mieszały. *Bar. Hst.* 27. von unten nach oben, und von oben nach unten. Gdy skórę bzową na dół skrobią, dołem purguie, gdy ku górze górą wywodzi. *Gost. Ek.* 165. Bez skrobany ku wierzchu od dołu wierzchem purguie; zaś gdy się na dół skrobie, tedy też ku dołu wilgoci zwodzi. *Cresc.* 454. Głową na dół wisieć. *Mon.* 70, 745. Zmieszał się cały, na dół spuścił oczy. *Zab.* 13, 402. Spuszcza oczy w dół, *Xiądz.* 52. er schlägt die Augen nieder. Wszyscy umilkli na mowę straszliwą I z wylęknionym na dół poszli okiem. *P. Kchan. Jer.* 266. (oczy spuścili). Pokrewieństwo na dół idących, *descendentes*, iako są syn, córka, wnuk. *Szczerb. Sax.* 115. in absteigender Linie. *oppos.* wzgórę idący *ascendentes.* Na dół prowadzę *Ec.* низложду *Gr.* καταβιβάζω, na dół prowadzący *Ec.* низводный *Gr.* καταβατικος. Na dół rzéki leżący, nizny *Rs.* низовый, понизовый. W żegludze na dół iśdź, płynąć statkiem razem z wodą. *Magier Mskr.* (*oppos.* do góry, wzgórę, wswodę), Strohm abwärts, mit dem Strohme, hinunter. Na szkutach legumin tyle przysposobić trzeba, ile na dół i na górę wystarczyć może. *Haur. Ek.* 171. *Fg. tr.* na dół iść, spadać, zniżać się, maleć, abnehmen, fallen, sinken, Berg unter gehen. Kredyt ich szedł od tego czasu na dół. *Klok. Turk.* 117. Ubywa go, na dół idzie, *denascitur homo. Cn. Th.* 1172. Zyto coraz na dół ustępuie. *Dwor. G.* 3. (w cenie upada). — Dołem (*oppos.* górą, wierzchem), dolną drogą, unterwärts, unterhalb; *Rs.* низомъ. Sok ten z żołądka wychędaża, dołem ciągnąc. *Syr.* 1432. Korzeń ten wietrzności w ciele zamknięte tak górą iako i dołem pędzi. *Syr.* 438. Trunek purguiący dołem i górą. *ib.* 164. *Fig.* Dołem lepiéy; nizkie rzeczy bezpieczniejsze. *Cn. Ad.* 197. (cf. kto na równi padnie, nie bardzo poczuie i wstanie snadnie. Na wysokie góry, domy, Rade często biią gromy. Podleź, gdzie nie przeskoczysz). — Na dole, na ziemi, na spodzie, na dnie, niżéy czego, pod czém, *pr. et fig.* unten, auf der Erde, auf dem Boden; *Slo.* dolu; *Vd.* spoda, tadle, teule, sdolei, spodai; *Sla.* dolli; *Sr.* 1. dschleku, delkach, spode; *Rg. et Cro.* dóli). Gdy iuż trupem prawie sam na dole leży, pod sobą przecię Turków kole. *Susz. Pies.* 3. *G.* 4. Nie chcę i myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Zab.* 16, 94. *Kras.* Mężniéysza baba na górze, niż naylepszy rycerz na dole. *Budn. Ap.* 122.

Pochodz: *dołeczek, dołek, dolina, dolisty, dolny, dołkowaty, dołkowacieć, nadolny, padół, padołek, wydołać, zdołać, zdolny, zdolność, udolność, udolny.*

DOLA, i, ż. położenie, w którém się kto znayduie, stan, powodzenie, los, udział, losy, die Lage, in der man sich befindet, der Stand, Zustand, das Schicksal, Los, das einem zu Theil wird, sein Theil; *Rs. et Ec.* доля, часть, dział, część, udział; Etym. dzielić, dział, *Rs.* раздóлье bonowanie). Przodkowie nasi na téy tu osiedli ziemi Pustą krainę, A za bożką wolą Wzięli tę dolą. *Petr. Hor.* 2. *R.* 3. „*not.* kondycyą, obeście, gnarowanie"). Ze dola nasza mylnym idzie szykiem, w sobie niechybną przyczynę nosimy, Płaczem na losy, a takie mieć chcemy. *Zab.* 11, 32. Dla wsparcia ludzkiéy doli, bóg wam dał królować. *Zab.* 9, 116. *Zabł.* O niefortunna śmiertelnych doli (dolo!), O godne litości płemię, Jakikolwiek los twóy, iadem on zatruty. *Zab.* 13, 239. Nie opuszczay mnie w téy opłakanéy doli. *Teat.* 50, *c.* 71. §. Dola, pomyślność, szczęście, fortuna, Glück, glückliches Los, *oppos.* niedola, nieszczęście, Unglück, Unheil. Tu iedną u mnie Bóg wiarą, Dola czy z nami niedola, Bądź iego wola. *Kniaz. Poez.* 1, 99. Człowiek dobrych obyczaiów i nauką zalecony, znaydzie swoię dolą. *Xiądz.* 239. Doznałem, co to nędza, czułem co niedola. *Dmoch. Jl.* 2, 178. *Ec.* злополучие. Rozpacz zostaie w ostatniéy niedoli. *Kras. Mysz.* 56. *Ec.* злополучие, *Gr.* δυσχω.

DOLAC *cz. dk.*, dolewać *Fut.*, Dolewać *kontyn.*, leiąc dopełnić, przycżynić, zugießen, voll gießen; *Bh.* doliti, dolil, dolegi, doljwati; *Vd* doliti; *Cro.* dolevati, nadolévam; *Ross.* долить, доливать. Gdy kto miał niepełną, doley wołał podczaszy. *Wad. Dan.* 114. Trzeba pod miarą lać, aby beczki nie były przelane, ani też niedolane. *Cresc.* 341. Dzbany to nie maią bydź dolewane wierzchu, aby się nie zatchnęły. *Cresc.* 345. §. *Intrans.* przylać, zbytnie w siebie lać, vollends hinein stürzen, in sich noch immer mehr hinein gießen, ohne Aufhören saufen. Daiesz im pić, a iuż iuż dolewać nie mogą. *Opal. Sat.* 20. Smieszna rzecz, brać na łaxowanie, a objadać się, lub też dolewać. *Perz. Lek.* 340. Dolać w pałkę, z upić się. (*ob.* Dolewacz, dolewayko, dolęwka). §. Dolać się czego, dolewaniem otrzymać, nabydź; ściągać na się, durch Zugießen bewirken, sich zuziehen. Omdlała księżna, i nierychło iéy się dotarto, dolano. *Gorn. Dw.* 71, (leiąc wodki, octy otrzeźwiono).

*DOŁAC *intrans. ndk.*, zdoływać, podoływać komu, wyrównywać, prostać komu, einem gewachsen seyn, ihm die Waage halten. W czasie tym niedołaiącego upornie wzruszonym kłopotom konsula, *Falib. Fl.* 163.

DOŁACIC *cz. dk.*, dobić łat. *X. Kam.*, die Latten vollends anschlagen.

DOŁADOWAC, *F.* doładuie *cz. dk.*, do pewnego kresu, więcéy ieszcze, lub należycie naładować, obciążyć, noch mehr hinzu laden, vollends beladen, die völlige Ladung geben; *Rs.* догрузить, догружать. Niedoładowana wpadłszy między flagi łodź, to tam, to sam chodzi, dla zbytniéy lekkości. *Zebr. Ow.* 32.

DOŁAIAC, *F.* dołaie *cz. dk.*, przestać łaiać, skończyć łaiać, vollends ausschelten, zu Ende schelten; przydadź do łaiania, albo wyłaiać w ostatnim stopniu, że nie można bardziéy, noch mehr schelten.

DOŁAMAC, *DOŁOMIC, *F.* dołamie *cz. dk.*, Dołamuie *Pr.*, Dołamywać *częst.*, do reszty złamać, ułamać, przełamać, vollends zerbrechen, völlig abbrechen; *Bh.* dolomiti; *Sr.* 2. dolamasch; *Rs.* доломать, доламывать. Trzciny nałamanéy nie dołamie, ale ią ukrzepczy. *St. Kaz.* 14. *Bibl. Gd. Jes.* 42, 3. Bóg móy nałomionéy nie dołamał trzciny. *Groch. W.* 206. *Birk. Ex. A.* 2. *b. Slo.* čoš' ti spřičil, to ten zmaždil a dolomil. *§. Dołomić komu, dokuczyć, dogrzać do ostatniego, einem zu-

ſzten aufs äußerſte. *Zygmunt* Moſkwę woiował i Tatarów gromił, Wołochom także w ziemi ich dołomił. *Stryik. Gon. L.* 2. Gdy Włochom dołomił Machmet, wszedł z niemi w braterſtwo. *Weresz. Pob. D.* 1. *Stryik. Tur. E.* 3. Zły tyran w przymierzu Wenetom dołomił, Metonę wziął. *Stryik. Tur. J.* 5.

DOŁATAC *cz. dk.*, do reszty połatać, vollends zuſammen flicken; *Rg.* dokarpiti). *Zrn. Poſt.* 3, 758. *b.*

DOŁAZI *ob.* Dołeźć.

DOŁCZYNA, y, *ż.* dołek iaki taki, eine ſchlechte kleine Grube, ein Grübchen. Chyłkiem umyka, zagrzebszy dołczynę, *scrobibus opertis. Zebr. Ow.* 273.

DOLEC *ob.* Doledz, Dolegać.

DOLECIEC, *F.* doleci *cz. dk.*, Dolatać *ndk.*, Dolatuie *Pr.*, Dolatywać *czſtl.*, latániem ſtanąć gdzie, polecieć aż do kresu, dobić gdzie ſkrzydłami, bis wohin fliegen; *Bh.* dolitnauti, dolitl, dolitnu; *Sr.* 1. doletiju; *Rg.* doletjetti; *Cro.* doleteti, dolechem, doletavam, *Dl. et Bs.* doletiti; *Rs.* долемѣть, долемáю. Gdzie szkapa nie doſkoczy, pewnie ptak doleci. *Jag. Gr. A. b.* Gryf gdzie nie dóydzie na nogach, na ſkrzydłach doleci. *Pot. Pocz.* 563. Słońca nigdy nie doleci sowa. *Rey Wiz.* 115. Złoty orzeł wszędzie doleci. *Cn. Ad.* 834. §. Dolecieć *niiak.*, dopaśdź, zlecieć aż gdzie, bis wohin fallen, hinunter ſtürzen. Wrzucono ich do iamy lwiey; a ieszcze nie byli dolecieli do dna iamy, wszyſtkie kości ich lwi połamali. *Budn. Dan.* 6. 25. (pierwey niż dopadli do dna. *Bibl. Gd.*). §. Dolecieć kogo, doścignąć, (erfliegen), fliegend einholen, erreichen. Sokoł kuropatwy doleciawszy, porwał ią. *Ld.* – *Fig.* Szpada moia iuż serca iego dolatywała. *Teat.* 12, 105. dochodziła, dopadała, mein Degen eilte, drang ſchon bis in ſ. H. Dolatuie mnie co, dochodzi, dosięga, es fliegt mich etwas an, erreicht mich, bringt bis zu mir. Doleciał mnie zły zapach, choć zdechlina daleko leżała. *Off. Wyr.* A nie tylko to mego dolatuie ucha, Każdy między pospólſtwem tych się mów nasłucha, *Min. Ryt.* 2, 182. Dolatały tym czasem różne wieści biſkupa. *Nar. Hſt.* 4, 109. Już mnie ta doleciała nowina niesmaczna. *Morszt.* 164. Jeśli odgłos dzieł naszych was kiedy doleci, Czyż możecie z nas poznać, żeśmy wasze dzieci! *Kras. Sat.* 14. Nieprzyiaciela piérwey boiaźń, niżeli oręż Polſki doleciał. *Karp.* 4, 36. Niech też wszdy, aby choć czwarta (szklenica) mnie od was doleci. *Dzwon. Stat. A.* 4.

DOLECZYC *cz. dk.*, zupełnie kogo wyléczyć, uzdrowić, dogoić, dokurować, vollends auscuriren, vollends geſund machen. Doktor go zaczął léczyć; ale on się sam doléczył. *Off. Wyr.* DOLECZYC się kogo, czego, *zaimk.* léczące dokazać, do zdrowia przywracać, durch Curiren herwirken, wieder herſtellen. Léczył go zawsze, i nie mógł się go doléczyć. *Off. Wyr.* – Léczeniem nabywać, durch Curiren erwerben. Doléczył się wielkiego maiątku, a przy tym wielkiéy sławy. *Ld.*

DOLEDZ *ob.* Dolegać.

DOŁĘGA *herb.*, w polu błękitném poſtawiona iak brama podkowa śrebrna, na którey barku krzyż złoty, a przez spodek iéy ſtrzała idzie; w hełmie ſkrzydło sępie ſtrzałą przeſtrzelone. *Kurop.* 3, 12. ein Wappen. cf. Dołęka, cf. niedołęga.

DOLEGAC *niiak. kontyn.*, Doleżeć *dk.*, leżeć aż póty, liegen bis an, bis zu einem gewiſſen Zeitpuncte; *Bh.* dolejeti, dolijim, doljham, doleham; *Sr.* 1. doljham, dolejem, doleju. Przyiechawszy, iadłby co; ano niemasz ognia, Podobno tak o głodzie doleżemy do dnia. *Rey. Wiz.* 72. Dolegać a dolegać sobie z. wylegać się, do woli swoiéy odpoczywać, recht nach Belieben ausraſten, faulenzen; *Sr.* 1. doljham, *usque ad satietatem me quieti trado.* Dobry rycerz, dla rzeczy pospolitéy gardłuie, nie dosypiaiąc, ani dolegaiąc. *Glicz. Wych. K.* 8. Kto chce żyć z swoiéy pracy, dolegać nie trzeba; albo więc nie dolegać, albo nie doiadać. *Pot. Pocz.* 276. – Dolegac do czego, *quoad locum*, ſtykać się z czém, dochodzić do czego, przyſtawać, bis woran hin liegen, daran anliegen, angränzen, ſich bis dahin erſtrecken. Grunta moie do twoich dolegaią. *Tr.* Owo mu doległ nawał srogi głowy z uſty. *Zebr. Ow.* 320. *super ora caputque creuit onus.* II. Dolegać, Dolęgać, kogo, *transit. kont.*, Dolec, Doledz, doległ *dk.*, Dolęgnąć *idnt.*, dolęże *Fut.*, sprawiać w kim czucie przykre, uciskać kogo, hart auf Jemanden liegen, ſchwer auf ihm liegen, ihn drücken, bedrücken, ihm zuſetzen, ihn hart angehen, anliegen. Dzień – li na niebie świecił, noc – li wſtała, Twoia mię ciężka ręka dolegała. *J. Kchan. Ps.* 42. Jżby ten podatek iednako wszyſtkie doległ, wszyſtkie wyswobodzenia od niego znosimy. *Vol. Leg.* 2, 667. Kto iadu tego oberwie, dolec go musi nie po mału. *Oczk. Prz.* 2. Gdzie kogo dolęga, tam i ręka sięga. *Cn. Ad.* 238. (gdzie boli, tam ręka; gdzie miło, tam oczy). Nie dolega cię znać. *Cn. Ad.* 575. (nie czuiesz). Króla nie wiem co dolęże, ieśli go to nie boli. *Orzech. Qu.* 104. Rozumieią, że kto dobrze iada i dobrze piie, tego nic dolegać nie może. *Perz. Lek.* 347. Jeśli uraza iaka dolega kogo, gadaycież. *Birk. Zyg.* 31. Dolega mnie mocno twóy żal. *Teat.* 5, 146. (er geht mir zu Herzen). W niebie iuż żaden niedoſtatek nie doleże nas. *Gil. Poſt.* 284. Tam iéy ani mól ruszy, ani pleśń dosięże, Ani wiek wszyſtkokrotny ſtarością dolęże. *J. Kchan. Dz.* 174. – DOLEGANIE, dolegliwość, ucisk, die Bedrückung, das harte Anliegen, die Laſt. Widziałem iéy umartwień ſkrytych doleganie. *Teat.* 46, 53. DOLEGAC się *zaimk. kont.*, Doleżeć się *dk.*, leżeć do pewnéy pory, doſtawać leżeniem, do pory przychodzić przyzwoitéy, doyźrzewać, bis zu einem gewiſſen Puncte liegen, die gehörige Zeit ausliegen, abliegen, durch Liegen reif werden, tauglich, brauchbar werden. Nieszpuły, owoc ten długo nie źrzie, niegdy się doleży, iakoby gnilki. *Sien.* 212. Gruszki to bardzo smakowite, kiedy się doleżą. *Tr.* Jeszcze się to wino nie doleżało. *ib.* Dadź się doleżeć owocowi. *ib.* Trzeba dwa gnoyniki mieć, abyś gnóy ſtary wywoził na rolą, nim się on nowy doleży. *Cresc.* 81. §. *Transit.* doleżeć się czego, leżeniem nabawić się czego, otrzymać co przez leżenie, ſich etwas erliegen, liegend erlangen. Nie doleżymy się wiecznego króle.wa; trzeba służyć a ochotnie P. bogu, ieśli chcemy w niebie daiedzicyć. *Hrbſt. Nauk. K.* 2, *b.* Sławy dobréy rycerz się doma nie doleży; trzeba się iéy dobić. *Biel. Kr.* 162.

DOLEGLIWOSC, DOLEGŁOSC, DOLĘGŁOSC, ści, *ż.*, co kogo dolega, doymuiące czucie, cierpienie, ból,

schweres Anliegen, Drangsal, Leiden, Schmerz, Noth, Plage, Kreuz; *Bh.* bulezitost; *Vd.* nadleshtvu, potesha, pazhka, natesha, poskerbnost). Woli drugi cierpieć, niż żeby miał przed kim dolegliwości wypowiedzieć swoie. *Gorn. Sen.* 159. Doległość ciężka serca dotyka. *Czachr. Tr. b.* 4. Powiadał mu swoie doległości, *P. Kchan. J.* 169. Woyny, głody, mory, powodzi i insze rozmaite doległości, któremi nasi bóg nawiedza. *W. Post. W.* 15. Narzeka na dolegliwości starości. *Prot. Kont. A.* 2. Ty mnie chciey wspomoc w moiey doległości, Boże litości! *J. Kchan. Ps.* 18. Cierpliwość wielką w doległościach zachował, a zwłaszcza, gdy często głód i nędzę cierpieć musiał. *Sk. Zyw.* 2, 90. Lekarstwo to wszelakim dolegliwościom iest ratunkiem. *Syr.* 13. Dolegliwość od drugiego, pokrzywdzenie, przykrość, krzywda, die Beeinträchtigung, das Unrecht durch andere. Dolegliwości od sąsiadów równie ponośmy. *Star. Ref.* 162. Leszek ciemiężniki potężniéyszo o dolegliwość i krzywdy uboższych surowie karał. *Krom.* 219. DOLEGLIWY, a, e, — *ie adv.*, dokuczny, dogryzaiący, uciemiężliwy, hart anliegend, drückend, schmerzlich, empfindlich; *Bh.* bulezitý; *Vd.* nadleshen, poteshen). Dolegliwe teraz czasy. *Tr.* §. *Passiv.* dolegliwy; *doległy*, dolegliwość cierpiący, znoszący, Bedrängniß empfindend, leidend. Posmaruy tym oleykiem dolegliwe mieysce. *Tr.* Człowiek przygodami swemi albo swoich, nigdy albo rzadko, i to małemi, doległy, za bogu podobnego uchodzi. *Petr. Et.* 40. (na którego rzadko albo nigdy doległości padły).

DOŁEK, — łka, *m.*, DOŁECZEK, — czka, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* doł, eine kleine Grube, ein Grübchen; *Boh.* dulek, doliček; *Slo.* dolek, dolik; *Sr.* 1. dohlejk; *Sr.* 2. dolk, jamka; *Ec.* долинка. Dołki, w olchowych kłodach wyrobione, w których tafelnicy formuią banie wielkie. *Torz. Szk.* 32. Napuchłego ciała, gdy palcem natłoczysz którą część, długo dołek trwa. *Comp. Med,* 289. Dołek okrągły *Rs.* лунка, луночка. Dołek w środku pod piersiami, *scrobiculus cordis. Kirch. An.* 3. die Herzgrube; *Bh.* dulek prsní, srdečný. Dołek dłoniowy, *Bh.* dúlek w dlani. Dołek ospowy, die Pockengrube, das Pockengrübchen, Blatternmal; *Vind.* Pika, osepnizhen znamik; *Rs.* щербина, щербинка, щедрина, шадрина, рябинка. Dołki po ospie na twarzy. *Krup.* 5, 442. Jak ospę goić, żeby żadnych dołków po sobie nie zostawiła. *Syr.* 1003. Pełni pozostałych od ospy dołków. *Mon.* 67, 870. *ob.* dziubaty. — Dołek oczny, die Augenhöhle. Znakiem suchoty, kiedy oczy w dołki wpadaią. *Krup.* 5, 572. §. *Fig.* dołki czyli doły pod kim kopać, sidła nań stawiać, zgubę mu gotować, jemanden Gruben graben, ihm Schlingen legen, Fallen stellen; *Rg.* dúbsti tkomu jammu; *Rs.* наябмовамя. Kędyć naywiększą ufność pokazuią, Dołki pod tobą zdradliwe gotuią. *Past. F.* 262. *Rs.* наябмь. Często sam w dołki wpada, kto ie pod kim grzebie, Kto chce kogo oszukać, oszuka sam siebie. *Min. Ryt.* 3, 310. Dobrze to dawne nasze przysłowie powiada, Kto pod kim dołki kopie, sam w nie często wpada. *Jak. Bay* 132. *Rys. Ad.* 23. *Pot. Zac.* 154. *Pot. Arg.* 61.

*DOŁĘKA, i, *ż.* moc, siła, gwałt, przemoc, (zf. dołęga, niedołęga), Macht, Gewalt, Uebermacht. Zgoła co srogość może iadowita, Wszystko się to tu dzieie za dołęką. *Chrośc. Fars.* 293. Żaden zaś śmiałą Zabronić mu tego nie ważył się ręką, Ani woyskową konać go dołęką. *ib.* 150. Daléy o męże, po ich karkach daley, Już to ostatnia zbóyców tych dołęka. *ib.* 255. Mniemał smok, że także miał mieć dołękę, Jako nad zgrają pastwił się śmiertelną, widząc kniemu idącego Apollina. *Tward. Daf.* 18. Dołękę czego mam, *est mihi eius copia. Cn. Th.* ś zapas, Vorrath. Danaidy swych maiąc młodzieńców dołękę, By lwice ciołków, rozdarłszy paszczękę, Przebóg szarpają. *Hor.* 2, 96. *Kniaź.*

DOLESC *ob.* Doleźć. DOŁĘSTWO *ob.* Dołęztwo.

DOLEWAC *ob.* Dolać. DOLEWACZ, a, *m.* który dolewa, przelewacz, napełniacz. *Mącz.* der Zugießer, Vollgießer. *w rodz. żeńsk.* DOLEWACZKA, i, die Zugießerinn. DOLEWEK, — wku, *m.*, DOLEWKA, i, *ż.* co się dolewa, der Zuguß, Zugußbier, Zugußwein u. s. w., Bierfülle, Weinfülle; *Bh.* dolewka, doljwka; *Vd.* dolitek, ponalitek, perlitek; *Cro.* nadoleranye; *Rs.* долёвъ, долёвка. Jakie chować piwo na dolewkę achtelów albo beczek. *Haur. Sk.* 162. Garniec zawiera calów 51, z których dwa na ubytek przez podróż likworu i dolewkę onego odtrąciwszy, zostaie cali 49. *Vol. Leg.* 7, 632. DOLEWINA, y, *ż.* żelazo dolewane do gęsi w hucie; Zugußeisen. Stępa ma bydź dolewiną lub stalą dobrze zahartowaną okuta. *Torz. Szk.* 285.

DOLEZAŁY, a, e, do pory swoiey odleżały, wyleżały, ausgelegen, bis zur rechten Zeit gelegen. Owoc dobrze doleżały. *ob.* Dolegać.

DOLEZC, — lazł, — leźli, *F.* dolézie *cz. dk.*, dołazić *ndk.*, łażąc gdzie dóyść, dowlec się, dotelepać się, dogramolić się, bis wohin kriechen, bis wohin klettern, sich bis wohin mühsam durcharbeiten, *Bh.* dolezti, dolezl, dolezu; *Vd.* dolelli, salelli; *Cro.* dolesztí, dolezlejem; *Rg.* dolaziti; *Rs.* долазить, долазить, долѣзать. Nad maytka tego nikt reio doleść prędszy I spuścić się po linie na dół, nie był ręczszy. *Otw. Ow.* 129. Drzewa, co wysoko na skale stoi, żaden doleść nie może. *Weresz. Regl.* 106. *Rey Zw.* 49. Pies obżarty ledwo dolezie do barłogu swego. *Rey Zw.* 49. Holofernes dolazł a dobył każdego zameczku ich. 1 *Leop.* 3, 12.

DOŁĘZNOSC, ści, *ż.*, DOŁĘZTWO, DOŁĘSTWO, a, *n.* (*ob.* dołęka) mocność, zdolność, die Kraft, die Macht. *oppos.* Niedołężność, Niedołęztwo, słabość, bezsilność, die Ohnmacht, die Kraftlosigkeit. Gorszych się rzeczy chwytać, z naszego pochodzi niedołęstwa. *Bardz. Boe.* 14. Chrystus prawdziwe niedołężności znosił i boleści. *Salin.* 4, 22. DOŁĘZNY, DOŁĘZLIWY, a, e, — *ie adv.* równy czemu, zdolny, podoływaiący, kräftig, mächtig, gewachsen einer Sache. Iest ieszcze w Rzymie mężny Icyl i przy odwadze Numitor dołężny. *Min. Ryt.* 2, 202. Na cóż mi się przyda moc z władzą potężną, Jeśli serce zhołdować iéy nie iest dołężną? *ib.* 206. *oppos.* niedołężny, niedołężliwy, niewydoływaiący, bezsilny, nicht gewachsen, ohnmächtig. O starości niedołężna, zdradzasz siły moie. *Teat.* 13, 87. Gdyby który był niedołężny, to iest, ślepy, głuchy, niemy. *Szczerb. Sax.* 204. Nie tylko przebranych, ale też i chromych, ślepych a niedołężliwych, to iest, w wierze niedostatecznych, do siebie wabi. *Rey Post. N.* 4.

DOLICZYC *cz. dk.*, Doliczać *ndk.*, do odliczonego przydawać, noch mehr hinzu zählen, hinzu rechnen, zugeben; *Rs.* досчитать, досчитывать. Prokuratorom, aby iego rzecz wygrali, nie żałuie doliczyć i dosypać. *Glicz. Wych. N.* 3. *b.* Doliczać, z pełna liczyć, liczby dopełniać, voll zählen, richtig zählen. Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą, nie doliczą. *Karnk. Kat.* 353. — DOLICZYC się *zaimk.*, znaydować liczeniem, dorachować się, abzählen, durchs Zählen finden, entdecken, erfahren. Doliczaycie się, a patrzcie, kto poszedł od nas; doliczyli się; ano niemasz Jonatana. *Budn.* 1 *Sam.* 14, 17. (wywiedźcie się, *Bibl. Gd.*). Sławny ten bogacz w maiątku swoim prawdziwego szczęścia doliczyć się nie mógł. *Zab.* 13, 206. *Rs.* недочёстмься, недочитамься; er konnte ſich des wahren Glücks nicht errechnen, (nicht erzählen); er konnte es nicht durch Rechnen und Zählen finden. DOLICZNIK, a, *m.*, *Arytm.* mnieysza liczba większą dopełniaiąca, *complementum*. *Tr.* die Completirungszahl, Zuſatzzahl.

DOLINA, DOLIZNA, y, *ż.*, DOLINKA, i, *z. zdrobn.*, kray nizki i równy, pospolicie między dwiema górami leżący. *Wyrw. G.* 13. nizina, padoł, das Thal; *Bh.* dolina, dolik, údolj, údolj, úžlabj, úžlabina, žleb; *cf.* žlob; *Slo.* dolina, údol; *Sor.* 1. *et* 2. dol; *Vd.* dollina, dolina, dul, jarek, puaninja; *Carn.* dolina; *Sla.* dòl, dolina; *Cro.* dollcza, dolicnicza, jarek, klanyécz, klanychècz.; *Dl.* dolina, prodol, dolinicza, klanchacz; *Rg.* dolina, doliniza, prodol; *Bs.* dolina, dolaç; *Rs.* долина, ложжика, ложжина, ложчинка; *Ec.* долина, долинка, юдоль, юдолїе, раздолїе, плоское мѣсто, удолъ, удолїе, подгорїе, дебрь, (2., долгна, длина dłuż). Dolizna niemal około wszyſtkiéy góry szła. *Warg. Cez.* 234. *Warg. Wal.* 312. (Niema góry bez doliny *Vd.* ni planine bres doline). Dolina głęboka *Rs.* падь. Mieszkaiący na dolinie *Vd.* dolinzi, dolinaryi, Thalleute, Thalbewohner. Ta płaczu dolina. *Mon.* 68, 305. ten biedny świat, das Thränenthal. Dolina Jozafat. *W. Poſt. W.* 260. tamten świat, łono Abrahamowe, jene Welt. Zgromadzi bóg wszyſtkie narody, i sprowadzi ie na dolinę Jozafat. *Pociey Hom.* 52. O ostatek, ieśli źle, tam się rozprawiemy, Gdy na Jozafatowéy dolinie staniemy. *Łącz. Zw.* 34. §. Mieysce wklęsłe, dół, dołek, eine Vertiefung, eine Grube. Gdzie mu kość z stawu wyskoczyła, tam dolinę znaczną uczyniła. *Paszk. Dz.* 37. Dolina ręki *ob.* dłoń *Bh.* dlan, *qu.* dolina ruſy. — Dolina rzéczna, koryto, nurt, łoże, das Flußbett. Odmień się świecie! nową niech idzie doliną Dunay, nowe Don niech odbiera drogi. *Bardz. Tr.* 439. — Na dolinę, na dół, niżey, nach unten, hinab, hinunter. U Turków niemasz sromoty, kiedy kogo z góry na dolinę przesadzą. *Kłok. Turk.* 57. degradują. DOLISTOSC, ści, *ż.* wklęsłość, nizina, padół, die Höhlung. DOLISTY, a, e pełen dolin, pełen dołow, lochowaty, dołkowaty, thalig, voll Thäler, voll Gruben, Löcher; *Vd.* dolinaſt; *Ec.* долистый, *Rs.* долинистый, ложжиноватый, ложчиноватый. Pobili uciekaiących dolistemi mieyscami. 1 *Leop. Joz.* 7, 5. (z przykrych gór. 3 *Leop.*). DOLISKO, a, *n.* dół brzydki, eine häßliche Grube. Kałuże i doliska. *Wolszt.* 13.

DOLIWA *herb*, w polu błękitném na wstędze szerokiéy białéy, z prawéy strony od dołu ku lewéy w górę idącéy, trzy róże pełne. *Kurop.* 3, 12. ein Wappen.

DOLIZAC, *F.* doliże *cz. dk.*, do pewnego kresu, lub do końca polizać. bis wohin belecken, vollends belecken; *Sr.* 1. doliju, doljam; *Rg.* dolizati.

DOŁKNĄC *cz. dk.*, Dołykać *ndk.*, ze wszyſtkiém połknąć, vollends hinunter ſchlucken. Trochę ieszcze nie dołknąwszy, oczy mu iuchą z kaszą zalała linąwszy. *Zebr Ow.* 119. *neque adhuc epota parte.*

DOŁKOWACIEC *niiak. ndk.*, zapadać się, wklęsnieć, dołkowatym się stawać, hohl werden, Gruben bekommen. Niżeli krosty schnąć zaczynaią, po dobrém zebraniu dołkowacieią, to iest, dołki się w środku ich staią. *Krup.* 5, 532. DOŁKOWATOSC, ści, *ż.* łochowatość, die Löchrigkeit, die Höhlung. Między wyrostkami w czasce iest dołkowatość, siodłem Tureckiém mianowana. *Krup.* 3, 42. DOŁKOWATY, a, e, — o *adv.* wklęsły, łochowaty, grubig, eingefallen, hohl, gehöhlt; *Vd.* jamoſt, jamoviten; (*Bh.* dulkowatý dziubaty); *Rs.* вогнутонавытый. Ręką dołkowato złożoną czerpał i pił wodę. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 55. — *Bot.* Liście dołkowate *f. lacúnosa*, gdy marszczki wypukłościami swemi do dolnéy powierzchni obrócone, a tém samém na górnéy dołki formuią. *Jundz.* 2, 32. DOLNY, a, e, od dołu, Gruben-, aus der Grube, od spodu, nizki, niższy, unten, niedrig, unter; *Bh.* dolnj, dolegſſj, dolenj; *Cra.* sdolne; *Cro.* dolnyi, sdólnyi; *Bs.* dogni; *Rg.* dógni; *Sr.* 1. dehlenj, dehlan; *Rs.* долный, нижный; *Ec.* надóлный. Dolna woda zawsze mętna. *Tr.* Grubenwaſſer. Dolny, *oppos.* górny, der untere. Dolna wieża, kara kryminalna, różniąca się od górnéy wieży cywilnéy. Dolna wieża na łokci 12 głęboka była. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 381. (cf. duo wieży), der untere Thurm, das Criminalgefängniß im Burgverließ. Ziemia górna i dolna. 3 *Leop. Jud.* 2, 15. (wierzchnia i niższa. 1 *Leop.*). Od położenia kraie zowią się górnymi i dolnymi. Kray między górami lub przy górach leżący nazywa się górny, a kray gór nie maiący, dolny; ztąd Szląsk górny i dolny, Oberſchleſien, Niederſchleſien; część iakiego kraiu blizko źrzódła rzéki leżąca, nazywa się górna, a ku uyściu zbliżona, dolna; ztąd górna i dolna Saxonia, Ober- und Niederſachſen, od Elby; kraie blizkie morza są dolne, a oddalone od niego górne; ztąd górna i dolna Normandya. *Wyrw. G.* 13. *Dolny Niemiec, Niderlandczyk, ein Niederländer; *Vd.* dolena). Książki Erazma Roterodama, Niemca dolnego. *Eraz. Jęz. i i i.* §. *Moral.* dolny, nizki, uniżony, pokorny, niedrig, unterthánig, demüthig. Im ci co wolniéy, tém się staw dolniéy. *Rys. Ad.* 19. *In malam part.* Dostatki zuchwałość w dolném rodzą sercu. *Tr.* w podłym, in e. ſchlechten, niedrig denkenden. *Poet.* dolny, téy tu doliny, ziemſki, dorzesny, irrdiſch, zeitlich, dieſes Erdenthals. Porzuć dolne rzeczy, a o niebieskie się postaray. *Tr.*

DOŁOMAN, DOŁAMAN, u, *m.*, DOŁOMA, y, *ż.* kurtka zwierzchnia Węgierska, ein Ungariſcher Dolman; *Hg.* dolmány, kurta ruha, dolmányotska; *Cro.* dolama, kratka halya, dolamicza; *Rg.* dolamma; *Sla.* dollama; *Dl.* doliman; *Bs.* dolama, dolamiça). Dziś, co kurtka, to dołoman; co chłop, to dragan. *Dwor. H.* Zwierzchnią dołomę, którą miał na zbroi, Pokloto na nim, że za

nic nie stoi. *J. Kchan. Jer.* 251. Waffenrock. Wszyscy tam noszą długie dołomany aż do kostek. *Paszk. Dz.* 122.

DOŁOMIC *ob.* Dołamać.

DOLOT, u, *m.* dolecenie gdzie, dodążenie lotem, dopęd, dopad, dokonanie lotu, das Bisbinfliegen, zu Ende Fliegen, Anfliegen, der Hinflug, Anflug. Już była ptaszyna na dolocie do gniazda, kiedy ią śmiercionoszy bełt zabił. *Off. Wyr.* Któreż świecą tak wysoko cnoty, By w nie słów ludzkich strzeliste doloty Nie ugodziły złych ust obmowami? *Mon.* 71, 797. Tak się z niektórych dolotu dorozumiewano. *Nar. Tac.* 2, 619. §. Miano charcie, od szybkiego dolecenia, der Name eines Windhundes, Flieghin.

DOŁOW, u, *m.* doławianie, dołowienie, kończenie i skończenie łowu, das zu Ende Jagen, zu Ende Fischen, Hinzujagen, Hinzufischen. §. Miano psa gończego, der Name eines Hetzhundes: Fangauf, Greiffzu.

DOŁOWATY, a, e, na kształt dołów, pełen dołów, doliny, grubig, voll Gruben und Löcher. Miéysca niskie albo dołowate. *Wołszt.* 9.

DOŁOWIC *cz. dk.*, Doławiać *ndk.*, łowów dokończyć, zu Ende jagen, oder fischen, die Jagd oder das Fischen beendigen; *Bh.* dolowiti, dolowovati; *Rs.* долавливать, долавливаться. Dołowiwszy do wieczora, powrócił do domu. *Ld.* §. Łowieniem przyczynić, noch mehr hinzu fangen, jagen, fischen. Nie maiąc ieszcze dosyć ryb, poszedł ich dołowić. *Ld.* §. DOŁOWIC się *zaimk. dk.*, łowieniem dostać, erjagen, erfischen, erhaschen, fangen, erlangen; *Vd.* doribiti, perribiti, dobiti, perloviti). Trzebaby mu raz oszczepem ponowić, Aby się go tak iuż cale dołowić. *Past. F.* 236. Potém aby się całego dołowił, Raz w nim śmiertelny znowu ponowił. *ib.* 199.

DOŁOZ, a, *m.* miano charcie, der Name eines Windhundes. Pędzi przez zwierzyniec, a za nim capay, łapay, ścinay, dołoż, dwie smycze chartów. *Teat.* 20, *b.* 52.

DOŁOZENIE *ob.* Dołożyć. DOŁOZNY, DOŁOZLIWY, a, e, DOŁOZNIE, DOŁOZLIWIE *adv.*, dokładny, dostateczny, umständlich, ausführlich. Chciałbym, abyś nie tak ogółem mówił, ale o każdéy części osobno a dołożliwiey. *Gorn. Dw.* 120. Wziąwszy ią na stronę czego się dowiedział, J co słyszał od ludzi, dołożnie powiedział. *Pot. Arg.* 21. Prawo o wszystkiém dołożnie nie może rozkazować. *Petr. Pol.* 265. (wyszczególniaiąc, *en detail*). Dołożniéy o tém w księgach pierwszych Polityki. *Petr. Ek.* 14. Cokolwiek tak o szkodzie iako i o pożytku, w kontrakcie towarzystwa dołożnie mianowano, to ma bydź mocno trzymano. *Szczerb. Sax.* 445. §. Zupełny, doskonały, donośny, równy, wystarczaiący, dopadaiący, dosięgaiący, w miarę, podług miary, vollständig, ganz zureichend, entsprechend. Dołożna miara. *Dudz.* 36. Podział nie iest z pełna i dobry, kiedy nie dołożny. *Petr. Ek.* 50. Nie zda się ta przyczyna bydź dołożna. *Glicz. Wych. H.* 6. Niedołożnie. *Birk. Dom.* 136. §. Pilny, usilny, angestrengt, fleißig, emsig. Dołożną pracą opóźnienie się wetuie. *Off. Wyr.*

DOŁOZYC, *F.* dołoży *cz. dk.*, dokładać *ndk.*, dopełniać, dosadzać, domierzać, vollends zulegen, voll legen, voll füllen, ergänzen; *Bh.* doložiti, doložim, dokladati; *Vd.* doloshiti, dokłasti; *Cro.* nadolásem; *Rs.* доложить, доложатъ, доложатъ, доложатъ, доложатъ. Czegoby czerwony złoty nie doważał, aby ieden drugiemu monetą dokładał. *Star. Mon. A.* 3. (dopłacał; zuzahlen, zulegen). Czego nie mógł mgły głos, nie mogło wołanie, Dokładały gęste łzy i rąku łamanie. *P. Kchan. Orl.* 1, 266. Gdzie tylko człowiek pracy z pilnością przyłoży, Ostatka co zamyśliss sam iuż bóg dołoży. *Star. Vot. D.* 3. Wolą pieniądzmi mieszków dosypować albo skarbów dokładać, niż dziatkom o rozum się postarać. *Glicz. Wych. M.* 2. Tyś tém iedném dołożył wierzchu dobrodzieystw twoich. *Nag. Cyc.* 137. Dobry to grosz, co kopy dołoży. *Cn. Ad.* 186. der das Schock voll macht. Komu rzeczy nie staie, słowy dokłada. *Cn. Ad.* 356. Kto nie doyrzy okiem, dołoży mieszkiem. *Pot. Jow.* 2, 50. Naiadłszy się, iak zobaczą iaki specyał, dokładaią nim żołądek. *Haur. Sk.* 500. Maiąc się w iedzeniu na ostrożności, żeby miary nie przebrać, wolał nie dokładać. *Off. Str.* 3. (cf. doieść). Gdy ty będziesz mówić o to z nim, przyidę ia za tobą, i dołożę a dokonam słów twoich. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 1, 14. (dorażę. 1 *Leop.*). Sami nawet pracy w tém swoiéy dołożyć obiecuią. *Siem. Cyc.* 24. — Dokładać, dosadzać, dobiiać, doieżdżać kogo, einem tüchtig zusetzen. Gdy podstarości kazał ćwiczyć Maćka, wóyt mu z serca dokładał, bo miał na niego zawziętość. *Off. Wyr.* W uczonym sporze Piotr Pawłowi tak dokładał, że ten nie wiedział co odpowiedzieć. *ib.* — *Venator.* Zranił się o kamień, łani dokładaiąc. *Past. F.* 89. goniąc co żywo za łanią, doieżdżaiąc iéy, hart verfolgen, hinter her nachsetzen. — Dołożyć, potwierdzić, bekräftigen, bestätigen. Proś odemnie co chcesz, a dam ci; i dołożył iéy tego przysięgą. 1 *Leop. Mar.* 6, 23. Dołożyć, dowieśdź, beweisen, erweisen. Tego też dokładaią i te pisma; które do dziś dnia trwaią. 1 *Leop. pr. S. Hier. n. Ewan.* Tego i tém mozem dołożyć, że tak daléy mówi: . . *Glicz. Wych. H.* 1. *b. Farn. pr.* §. Dokładać się kogo, znosić się z kim, radzić się kogo, zasiągać iego zdania, jemanden zu Rathe ziehen, um seine Meynung fragen, sich mit ihm berathen, ihn wozu mit zuziehen. Justynian biskupów się we wszystkiém dokładał. *Sk. Dz.* 522. Biskup o to się Brunona dokładał; ale ten radzić mu tego nie chciał. *Sk. Zyw.* 1, 206. Jeśli się iakie sprawy otworzą, dołożycie się ich. 1 *Leop. Exod.* 24, 14. (odniesiecie do nich. 3 *Leop.*). Aby żaden z miéysca sobie naznaczonego, nie dołożywszy się w tém hetmana, występować nie śmiał. *Bar. Hst.* 450. Wszyscy tak tu rozumni mężowie działaią, Jż gdzie przyidzie potrzeba, żon się dokładaią. *Biel. S. N.* 4. W postępkach swych boga się dokładał. *Groch. W.* 249. (boga się trzymał). Dokładanie się, radzenie się, rada, das Zurathenziehen, das Zuziehen, das Berathen. Nic się wielkiego bez iego nie stało dołożenia i rady. *Tward. Wł.* 137. Niedokładanie, niedołożenie się, nieradzenie się kogo; n. p. *inconsultu meo* bez dołożenia mego, nie dołożywszy się mnie. *Cn. Th.* — Dokładać się do czego, siły na co łożyć, pilnie się o co starać, sich mit Fleiß worauf legen. Do nauk się dokładał, i został też uczonym. *Off. Wyr.* — Dokładać się, przykładać się do czego. wozu seiner Seits beytragen. Dokładała się kapituła do fundacyi czynionéy przez biskupa. *Off. Wyr.*

DOŁUPAC, *F.* dołupie *ex. dk.*, do pewnego kresu lub do końca połupać, bis wohin spalten, vollends zerspalten; *Rs.* доколупать, доколупывать.

DOLUTROWAC, *F.* dolutruie *cz. dk.*, doczyścić, doskonale przelutrować, vollends läutern, reinigen. U nas będzie ieden kawał szkła siny, drugi biały, inny nie dolutrowany. *Torz. Sak.* 227. Utłuc ten kawał, przepalać go, to się lepiéy dolutrnie. *ib.* 228.

DOM, u, *m.* budowanie dla mieszkania ludzi wystawione. *Petr. Ek.* 47. das Haus, Wohnhaus; *Lat.* domus; *Boh.* dum, domu; *Slo.* dom, dům; *Sr.* 1. dom, chęża, twarzeno; *Sr.* 2. dom, waja; *Sla.* dom, kucha (cf. kuczka); *Vd.* dom, dum, domovina, cf. *Ger.* heim, Heimath, hisha (cf. hyza); *Crn.* dôm, hisha; *Hg.* ház; *Cro.* dom, hisa, kucha, sztanye, prebivalische; *Dal.* kuchya; *Bs.* dom, kuchja, stan, pribivalisce, hisgja; *Rg.* dom, kucchja; *Rs.* домъ. Z wielu domów składa się ulica; jeden dom nie może stanowić ulicy. *Petr. Ek.* 49. Gdzież ten dom! iak się ulica zowie, pod iakim numerem? *Teat.* 19, *c.* 5. Dom iednopiętry. — Dom o trzech piętrach *Cro.* trém, tremi). Dom drewniany. *Stryik. Gon.* 4. wielki drewniany dom *Rs.* хоромы. Dom, domostwo, pomieszkanie *Rs.* хоромина, *Ec.* обѣмелъ. Domu wnętrzna część *Rs.* чертóгъ. Dom murowany, kamienny *ob.* kamienica cf. pałac, zamek, grod. Dom nędzny, lichy, domisko, domczysko, cf. klétka, lepianka, chałupa, buda, kuczka, chata). Chodzić od domu do domu. *Budn. Ap.* 136. von Hause zu Hause. Chleba dom od domu żebrać musiał. *Kosz. Lor,* 8. Dom od domu chleba proszą. *J. Kchan. Ps,* 166. *Vd.* pohishuvati s po domach kupcząc chodzić, hausiren; Pohishuvanz, der Hausirer. Miasta swe maiąc, mieszkaią domami. *Paszk. Dz.* 11. (w domach, in Häusern). — Dom s. móy, twóy, iego, nasz, wasz, ich dom; w tém znaczeniu w domu s *u siebie*, dasjenige Haus, worin jemand wohnt. cf. *Gall.* chèz lui; *Ec.* свой, своѣмъ. Każdy w swym domu pan. *Cn. Ad.* 342 (każdy u siebie pan cf. pies na swych śmieciach śmielszy). Mąż w polu, żona w domu pracuie. *Jabł. Tel.* 118. W domu srogi; za domem łaskawy. *Pilch. Sen.* 304. Gdzie zjadł, tam zjadł, byle nie w domu. *Dwor. H.* (byle nie u siebie). I ci chléb iedzą, co domu nie wiedzą. *Rys. Ad.* 76. (co nie maią swoiéy strzechy, swoich śmieci, swego ogniska). *Sr.* 2. wopsebna waja, jo slotta winowata s. własne ogniśko równa się złotu). — W tém to znaczeniu mówiemy *doma* s *w domu. Kpcz. Gr* 2, *p.* 131. zu Hause; *Bh. et Slo.* doma; *Lat.* domi; *Vd.* doma, per dumi; *Sr.* 2. domma; *Rs.* дóма. Siedząc doma, przy swym progu, Człowiek naywdzięczniéyszy bogu. *Groch. W.* 393. Czego doma mieć nie możesz, tego indzie szukasz. *Birk. Dom.* 79. Kto doma głupi, u dworu niemądry. *Glicz. Jsocr.* Jam twemu chłopcu wczoray wierzył, że cię doma nie było; a ty dziś mnie samemu wiary nie daiesz, że mię doma niemasz, chociem sam z domu swego przez okno odpowiadał. *Smotr. El.* 9, Doma siedzi, iak kokosz na łaycach. *Cn. Ad.* 198. (*ob.* domak, domator). Doma, iak chcesz; u ludzi, iak przystoi. *Cn. Ad.* 197. Jak może bydź pożytecznym miastu, którego doma niecnotę widzę. *Warg. Wal.* 45. Doma się w dług zachodzi, doma się płaci. *Gorn. Sen.* 345. Mam tego dość doma. *Cn. Ad.* 479. Każdy piérwéy iśdź, i co rychléy doma bydź chciał. *Warg. Cez.* 42. (u siebie stanąć). Mile doma; niemasz iak doma. *Rys. Ad.* 39. wszędy dobrze, ale doma lepiéy. *Cn. Ad.* 499. wszędzie dobrze, w domu lepiéy. *Zegl. Ad.* 27. kędy dobrze, tam dobrze; lecz naylepiéy w domu. *Pot. Arg.* 703. mile doma; u dworu dworznie, a doma wybornie. *Glicz. Wych. K.* 6. doma wszystko doma. *ib.* allenthalben ists gut, zu Hause ists doch am besten. Mile doma siedząc, ło woynie słuchać. *Cn. Ad.* 500. Już iedno boga (chwalić), kiedy doma noga. *Rys. Ad.* 20. Nie bydź doma, nie u siebie, *Vd.* vunbiti, vunpostati, ausseyn, nicht zu Hause seyn. Bezpiecznie myszy biegaią, Gdy kota doma nie maią. *Rys. Ad.* 2. dozorcy swego, *remoto custode*, wenn die Katze nicht zu Hause ist, haben die Mäuse gut tanzen. Nigdy w domu! nie zastać go; włóczy się. — *Meronym.* doma, w domu, w kraiu swoim, w oyczyznie, *Bh.* domow oyczyzna; *Fc.* своя, своѣхъ; zu Hause, bey den Seinen, in Seinem Lande, in seinem Vaterlande. Polak mniéy dbały o to, co ma w domu, za granicą wszystkiego szuka. *Mon.* 65, 78. Nie mamy się tego napierać, co się doma nie rodzi; ale na tém przestawać, co kray ma. *Lek. C.* 2, *b.* Mamy doma przykładów, nie trzeba nam postronnych. *Warg. Cez. A.* 4. (cf. domowy). Radniéy się do rzeczy cudzych i obcych ciągniemy, drogo przepłacaiąc; niż do tych, które iako w domu mamy, które pod ieduém z nami niebem, na téyże ziemi, w témże powietrzu się rodzą. *Syr.* 1266. Cóż po tém, wiedzieć, co się w Rzymie działo, a nie wiedzieć, co się dzieie doma! *Fred. Ad.* 4. Mało waży zbroyne woysko w polu, ieśli doma piérwéy rady nie było. *Kosz. Cyc.* 46. Jego ani szabla w polu zwycięży, ani złoto w domu ułowi. *Warg. Wal.* 122. Komu w domu dobrze, niechay się po świecie nie włóczy. *Off. Bay.* 2. — *Fig. tr.* O ieszcześmy nie doma. *Morszt.* 185. ieszcześmy nie na bezpieczném mieyscu, nie na brzegu ieszcze, wir sind noch nicht zu Hause, noch nicht im Trockenen, sicher. *aliter* doma czyli w domu bydź, przytomnym sobie bydź, u siebie, przy sobie bydź, zu Hause seyn, bey sich seyn, bey Sinnen, (bey Troste) seyn. Nie domaśmy; pamięć, rozum nie doma. Nie przy sobie iest. *Cn. Ad.* 575. Nie wszyscy doma; czegoś mu w głowie nie dostaie. *Cn. Ad.* 249. (brak mu klépki *Slov.* ne ma wseckih doma; nemá mísli doma. Siedząc nogami igrać, albo rękami gmerać, owych iest, którym w głowie nie wszyscy doma. *Erazm. Oby. B.* Jeszczem wszystkie swe miał w domu, Duch we mnie wstąpił, porwałem się. *Pot. Jow.* 107. Już mam swoie w domu. *ib.* 110. (odzyskałem przytomność). *aliter* bydź w domu lub doma, domyślać się, poymować, rozumieć, zu Hause seyn, begreifen, verstehen. Rozumiem, co się święci; wyśmieniciel już iestem w domu. *Teat.* 30, *c.* 79. A iużem w domu; teraz wiem, dlaczego mną gardzi. *Teat.* 54, 20. Jeszczem nie w domu; tłumacz mi się daléy; dotąd nie rozumiem, nie poymuię. *Off. Wyr.* — Do domu, do siebie, do swoich, do oyczyzny, nach Hause; *Sr.* 2. domoj, do domma; *Bh.* domu; *Sla.* dóma; *Cro.* domom; *Vd.* k' domu, k' dumu, mouka, mou; *Rs.* домóй. Póydźcie do domu, tam lepiéy będziemy

się

się mogli rozmówić. *Teat.* 36, *b.* 123. Bywszy w Rusi, do domu musi. *Zegl. Ad.* 27. Umie dosyć, czas mu do domu. *Mącz.* (czas ze szkoły). A do domu! do domu! tryb popędzenia; pastusi tak wołają za bydłem. cf. do boru! — Ku domowi mu myśl przychodzi, by łotwiowi ku skorupie. *Glicz. Wych. K.* 6. (tęskni za domem). Dom nie zając, nie ucieknie. *Rys. Ad.* 11. (na bardzo śpieszącego do domu). — Na dom, idąc na drodze do domu, ku domowi, auf dem Heimwege, auf dem Wege nach Hause. Jagiełło, od Maryenburga odstąpiwszy, idąc na dom, wziął zamek Rydzyn. *Biel. Kr.* 264. — Z domu, aus dem Hause. Nigdziem ani kroku z domu nie uczyniła wczoray. *Teat.* 30, *b.* 23. Żołnierzowi bez żołdu nie chciało się z domu. *Groch. W.* 538. — W dom, ins Haus. Gość w dom, bóg w dom. *Rys. Ad.* 16. (iakbyś bogu był rad, tak i gościowi, któregoć przysyła; gość niesie z sobą błogosławieństwo boże. Maksyma staropolskiéy ludzkości). — Przed domem, przed bramą, vor dem Hause, vor der Thüre. Przed swym domem piérwéy umieć. *Cn. Ad.* 824. jeder kehre vor seiner Thüre. §. Dom, budowanie, nie tak do mieszkania, iak do inszych zamiarów służące, gmach, ein Haus, ein Gebäude zu mancherley Bestimmung. Domy boże albo kościoły. *Herb. Stat.* 586. Gotteshäuser. Domem dlatego kościoł nazywaią, że iest niby iedna czeladź, którą rządzi ieden gospodarz. *Kucz. Kat.* 1, 180. Dom Pański, wierni chrześcianie. *Sekl.* 34. das Haus des Herrn. Dom poprawy. *A. Zam.* 87, cuchtaus, das Zuchthaus. *Rs.* исправительный домъ. Dom waryatów. *Teat.* 52, *d.* 60. das Irrenhaus, Narrenhaus cf. Czubki) Stanął w publicznym domie. *Teat.* 19, *c.* 4. w austeryi, w oberży; in einem öffentlichen Gasthofe. — *Bh.* dom radni dom radny, ratusz, das Rathhaus. *Bh.* dum diwadel dom dziwowisk, teatralnia, komedyalnia. §. Dom, mieszkanie, pomieszkanie, die Wohnung, das Haus. Domami im iaskinie bywały, I gęsty chróst i prącie łykami wiązane. *Otw. Ow.* 9. Królikowie budują w skale dom swóy. *Bibl. Gd. Pr.* 30, 26. §. Dom, domowy rząd, gospodarstwo, sprawy domowe, das Haus, Hauswesen, die Haushaltung, die Hauswirthschaft, die Wirthschaft. *Sla.* domachin z gospodarz). Dom, gospodarstwo. *Petr. Ek.* 47. Poślesz syna do woyska? czy do dworu? Nie! niech się domem bawi. *Opal. sat.* 4. Wprawdziem ci się dla gości takich nie gotował, Jednak co dom miał dałem wam ochotną ręką. *Zimor. Siel.* 211. Jadła dostatkiem; ale co dom ma, tém się kontentuią. *Kras. Pod.* 2, 71. *P. Xchan. Orl.* 1, 152. Domem rządzę *Ec.* домостроительствую *Gr.* οἰκονομῶ. — Dom, familia, ród, plemię, das Haus, die Familie, das Geschlecht, der Stamm. Nie tylko to domem zowiemy, w którym kto mieszka; ale też domem nazywamy familią, dziedzictwo. *Karnk. Kat.* 372. Apostoł domy całe, to iest od gospodarza począwszy, wszystkich w domu, chrztem S. chrzcił. *Birk. Gl. K.* 10. Dom, społeczność wielu osób w domu mieszkaiących i z sobą sprawę maiących. *Petr. Ek.* 47. Wytracili wszystek dom królewski. *Jan. Lig. B.* 2, *b.* Ziemia ta, co była w domy i familie zacna, teraz schłopiała. *ib.* Dom Burboński. *Pam.* 83, 2. 100. Cały dom *Ec.* вседомовство. Ludzie z domów przednich. *Warg. Cez.* 5. Była długa woyna między domem Saulowym i domem Dawidowym. *Bibl. Gd.* 2 *Sam.* 3, 1. Człowiek dobrego domu. *Warg. Cez.* 118. Marnotratca a skępiec z iednego domu idą. *Rey Zw.* 105. Toć domem zowią szlacheckim, gdzie cnoty świecą. *Stryik. Gon.* 4. Nie dom panu cześć daie, ale pan domowi. *Chodk. Kost. ep.* Nie pan domem stoi, ale dom panem. *Bud. Cyc.* 73. §. *Astrol.* dom planetów, das Planetenhaus, der Planetenstand, *Eccl.* домовладание, pewne części nieba w stosunku do tychże lub innych części ziemi). Domem dla tego zowią niektóre znaki tego albo owego planety, iż gdy do niego wzniydzie, wszystkę moc i władzę swoię ukaże; dlategoż póki planeta który w domu swym iest, póty króluie, panuie, rządzi. *Birk. Kaz. Obor. D.* Dom Jowiszow, powyższenie ogona smokowego, a upad głowy smokowéy. *Sienn.* 427. Dom Wenusow Saturnusowe podwyższenie. *ib.* 426. Saturnus w swym domie, to iest, w kozorożcu. *Syr.* 97. *DOMA, y, ż. część budynku ta, która iest na wierzchu domu pod niebem, bądź to dla ogrodeczków zawiesistych albo dla innych potrzeb domowych zbudowana. *Birk. Zyg.* 53. ein flaches, Italiänisches Dach.

Pochodz. *domak, domator, domek, domeczek, domisko, domczysko, domostwo, domownik, domowy, domować, domczyna, przydomek. Boh.* Domabog *imię męzkie.*

DOMACAC się, *zaimk. dk.*, macaniem na co trafić, mit Fühlen erreichen, erfühlen, fühlend und tastend entdecken, w ogólności, dóyść, dobadać się, dowiedzieć się, erforschen, herausbringen; *Boh.* domakati se. Domacywać się *częst. et konsyn. nied.*, starać się, by się domacać; dochodzić, dowiadywać się, wonach tasten, suchen, forschen. Ledwiem się drzwi w pociemku domacał. *Tr.* Domacać się pulsu u chorego. *Cn. Th.* To rzeczy tak iaśnie są oprosne, że się ich rękoma i nogami domacać można, *Modrz. Baz.* 23. Słowa na nim rzetelnego nie mogłem się domacać; co poczne, w moiéy wątpliwości. *Boh. Kom.* 3, 409. Prawdy się z niego szczeréy domacali. *Past. F.* 209. Zkądby w nasze kraie przyszli, trudno się domacać. *Krom.* 35. Naylepiéy swemi oczyma domacać się prawdy. *Jabł. Ez.* 27. — §. *tr.* domacać się w kim duszy, bez zmysłów leżącego ożywić, einen Ohnmächtigen wieder ins Leben bringen. *Cn. Th.* — *aliter* dobrać komu do żywego, wybić go należycie, einen derb durchwalken, ihm bis auf die Seele kommen. *DOMACALNY, a, e, do domacania, mogący bydź domacanym, ertastbar, erforschlich, möglich zu ertasten, zu erforschen. *Bh.* makawý, *Vd.* popadliu, prepozhutliu; *Cro.* piplyiv; *Rs.* ощупительный.

DOMACZY, a, e, domowy, niedziki, łaskawy, Haus-, nicht wild, zahm. Ludzie skromni iak owieczki, powolni iak bydlątka domacze. *Gil. Post.* 1, 274.

*DOMAGAC *ob.* niedomagać. DOMAGAC się *ob.* Domódz się.

DOMAGLOWAC *cz. dk.*, do końca pomagłować, wymaglować, vollends ausmangeln, glätten. — *Fig.* Niedomaglowana uroda. *Mon.* 69, 590. niedoskonała, zmarszczona, eine unvollkommne, holperige Schönheit.

DOMAK, a, *m.* domowy, domownik, pod iednym dachem mieszkaiący, należący do czyiego domu, spólnik, czeladnik, sługa, der Hausgenosse (*Rg.* domachin, *ho-*

spes, *paterfamilias*, domachizza, domàchja, *hera*, *materfamilias*; *Rs.* домочáдецъ, w domu urodzony sługa, *w rodz. żeńsk.* домочáдница; *collect.* домочáдство). Jesteście mieszczanie świętych i domacy boży. 1 *Leop. Efez.* 2, 19. Nieprzyiaciołmi człowiekowi będą iego domacy. *Leop. Math.* 10, 36. (domownicy iego. *Bibl. Gd.*). Któryby iadł zdechlinę, tak z domaków, iako i z przychodniów. 1 *Leop. Levit.* 17. (z rodaków, z kraiowców, von den Einheimischen, Inländern). By Leliwa gościem, a nie domowym w Polszcze była herbem, łatwoby był ten gość domakom placu postąpił. *Orzech. Tarn.* 7. — §. prywat, domem się bawiący, *IVlod.* ein Privatmann. *Bh.* domacność prywatne życie). Maiętności domaków, co nie są na urzędach. *Modrz. Baz.* 47. — §. z przyganą: domator, piecuch, legart, *s domalegay*, — ała, *m.*, der nicht hinter dem Ofen hervorgekommen ist, ein Stubenhucker. *Bh.* domácky, po domacku někoho znáti). Domak, nie bywał między ludźmi. *Cn. Ad.* 198. Ale tu domak albo legart mi rzecze: cóż za pożytek z podróży za morze? *Orzech. Tarn.* 30. Kręci się, wierci się, radby co nayrychléy uszedł; dlatego więc zowią go domalegaiem. *Glicz. Wych. K.* 6.

DOMALOWAC *cz. dk.*, domalowywać *czest. et kontyn. ndk.*, do malowania przyczynić lub też malowania dokończyć, noch mehr hinzu malen, vollends ausmalen, zu Ende malen. Żaden malarz nie był, któryby był do końca domalował téy części Wenery, któréy Apelles nie domalowawszy zostawił. *Kosz. Cyc.* 172. DOMALOWAC się, *zaimk.* malowaniem zarobić co, nabydź, sich ermalen, mit Malen verdienen. Domalował się znacznego maiątku. *Ld.*

DOMARAD, u, *m. nostalgia*, choroba, nieszczęściéy się żołnierzom gwałtem branym i w cudze kraie zaprowadzonym przytrafiaiąca, którzy tęskniąc do swéy oyczyzny, na domarad duruicią. *Perz. Lek.* 194. das Heimweh, *Vd.* shelenje k' domu. DOMARAT przydomek familii Polsk. *Nar.* 7, 113.

DOMARODAK, a, *m.* w domu urodzony; ein im Hause Gebohrner. *Cro.* domorodècz *verna*; *Rg.* domoròdaz; *Ec.* домочáдецъ. Tak domarodak czeladnik, iako i sługa kupiony. *Leop. Genes.* 17, 12, (doma narodzony. *Bibl. Gd.*). Domarodakowie. 1 *Leop. Genes.* 17. *W rodz. żeńsk.*, *Ec.* домочáдица. DOMARODNY; DOMORODNY, a, e, w domu, w oyczyznie, w kraiu rodny, kraiowy, im Hause, zu Hause gebohren, einheimisch. *Rg.* domoròdni, domaschi; *Ross.* домородный, доморóдственный. Domorodny iego będzie ieść chleb iego. *Budn. Levit.* 22, 11. (srodzony w domu. *Bibl. Gd.*). Zioła domarodne. *Sleszk. Ped. det.*

DOMARZNĄC *niiak. dk.*, Z resztą pomarznąć, vollends frieren, zufrieren. Domarznienie, *Rs.* домерзáнie.

DOMATOR, a, *m.* piecuch, domak, legart, niebywalec, gniazdosz, der hinter dem Ofen nicht hervor gekommen ist, ein Stubenhucker. *Vd.* sapezhjak, vjispni sedazh; *Ross.* домосѣдъ, домовникъ. Nie żył delikacko, iako domator iaki, ale żył iako żołnierz w trudach krwawych. *Birk. Chod.* 32. Poszedł na wędrówkę, aby nie był domatorem. *Pot. Jow.* 164. Jeden z domatorów, który nie postał nigdzie na woynie, na seymach. *Opal. sat.* 118. Z obozu do domu uciekłszy, domatorem z żołnierza został. *Pot. Pocz.* 511. Od domatora stroni sława i od tchórza. *Pot. Arg.* 247. (dobić się sławy trzeba, nie doleżeć). Nie bądźmy takiemi domatorami głupiemi, wstydźmy się domowey pychy. *Sk. Zyw.* 1, 155. *Kras. sat.* 74. *et* 25. Paparona gąska, domator gniazdosz. *Rys. Ad.* 58. Domatorem bydź *Rs.* домосѣдничать. *Sr.* 2. won laźi doma, ako jaḥs jete, iak iaźwiec w dziurze). DOMATORKA, i, *f.* która na świecie nie bywała, eine Stubenhuckerinn. *Rs.* домовница. Poczciwe domatorki, co się ieszcze nie otarły o Warszawę. *Teat.* 10, 89. Matka iéy była domatorka. *Teat.* 43, c. 80. *Wyb.* DOMATORSKI, a, ie, od domatora, Stubenhuckers. Domatorskie rady nie maią nigdy inszéy powagi, tylko które od szabli biorą. *Klok. Turk.* 206.

DOMAWIAC *ob.* Domówić.

DOMAZAC *cz. dk.*, do pewnego kresu pomazać, bis wohin beschmieren, vollends beschmieren. *Rs.* домазать, домазывать.

DOMEK, -mku, *m.*, DOMECZEK, DOMCZEK, -czku, *m. zdrbn. rzeczown.* dom, das Häuschen; *Bh.* domek, domeček; *Slo.* domček, *Sr.* 2. wajta: *Vd.* hishiza; *Hung.* házatska; *Cro.* hisicza, hisichka; *Dl.* kuchicza, domicza; *Bs.* kucchiça, kuchjariça, hiegiça; *Ec.* дóмикъ. Maluchny domek wystawion z drzewa, lepszy niż z murów pałace. *Zab.* 14, 4. W domku iednym niedaleko od klasztoru ostatek żywota trawił. *Birk. Dom.* 127. Wielkich tych miast dziś tylko obaliny, a niskie i ubogie domki widać. *Sk. Dz.* 142. Domczek, w którym siedział Salomon, gdy miał sądzić. *Leop. 3 Reg.* 7, 7. (przybytek *Bibl. Gd.*). Zołw ma na grzbiecie domek swóy. *Birk. Kaz. Ob. L.* 3, *b.* Jedwabne robaczki czynią sobie domki okrągłe, w których umieraią. *Urzęd.* 383. Pszczoły spólnie żyią, żadna z nich nie śpieszy By swóy tylko domeczek napełniła plonem. *Zab.* 12, 230. DOMCZYSKO *ob.* Domiszczko.

DOMĘCZYC *cz. dk.*, Domęczać *ndk.*, do końca męczyć, dogubiać mękami, vollends zu Ende martern. *Bh.* dorażovati; *Rg.* dotruditi). Nie racz moiéy domęczać siwizny. *Tręb. S. M.* 132. — §. z trudnością pokończyć, mit Mühe und Noth zu Stande bringen. Domęczyć mowy, książki, roboty. DOMĘCZYC się czego, *zaimk.* mękami doyśdź, ermartern, mit Martern erlangen, erfahren. Zeno na mękach sobie ięzyk ustrzygnął i Falaryuszowi w oczy plunął, dawaiąc mu znać, że się na nim niczego domęczyć nie miał. *Kosz. Cyc.* 119.

DOMĘZNA panna. *Rog. bud.* 51. na wydaniu, eine mannbare Jungfer.

DOMIAC *cz. dk.*, do reszty pomiąć, ganz zerknütteln, zerdrücken. *Rs.* домять, доминать.

DOMIAR, u, *m.*, dopełnienie, dodatek, doklad, die Vollmessung, die Ausfüllung, Zufüllung, Zugabe, das volle Maß. Nic mi iuż więcéy nie zostaie na domiar zupełnéy méy nędzy. *Min. Ryt.* 1, 83. *oppos.* niedomiar, *defectus*. *Alg. Nar.* — §. dosięgnienie zamierzonego celu, domierzenie, die Erreichung des Zwecks. Szukał sposobności na domiar żądz swoich. *Zab.* 13, 182. *oppos.* niedomiarek, das Verfehlen, Nichterreichen. Nie day Boże, by twoia nawiasem iść miała z szybkiego niedomiarku wypuszczona strzała. *Bardz. Luk.* 24.

DOMIARKOWAC się, *zaimk. dok.*, miarkuiąc postrzedz, domyślić się, wahrnehmen, bemerken, vermuthen und er-

rathen. Ktoby się był domiarkował, że nas ten ſtarzec śpiegował. *Teat.* 55, *b.* 47.

DOMIATAC *cz. ndk.*, domieść *dk.*, kończyć zamiatanie, zu Ende kehren, vollends ausfegen; *Bh.* domeſti, domitati, *Rs.* домести, домемàть (*Rs.* домемнýть, домéмывать dorzucić). – *Fig.* dokonywać biegu, ruchu, lotu, den Lauf, den Flug vollenden. Czart właśnie zemdlonemi ſkrzydły iuż domiata, Chciwy nogą dosięgnąć wierzchu tego świata. *Przyb. Milt.* 75.

DOMIĘKCZYC *cz. dk.*, domiękczać *ndk.*, do reszty pomiękczyć, vollends weich machen, erweichen. *Rg.* domekscjatti; *Bs.* domekscjati; *Cro.* domekchati.

DOMIERZYC *cz. dk.*, domierzać *ndk.*, miary dopełnić, z pełna mierzyć, mit vollem Maße meſſen, voll meſſen. *Bh.* domériti, domérjm; *Sr.* 1. domirim, domiriu; *Vd.* domeriti; *Rg.* domjerriti; *Ross.* домѣрить, домѣривать. Kradną, którzy nie domierzą; nie doważą, nie doliczą. *Karnk. Kat.* 353. – §. mierząc dodawać, noch mehr hinzu meſſen. Pięć łokci nie dosyć, domierz ieszcze i szosty. *Ld.* §. *ogólnie*, dodadź, dołożyć, dopełnić, nagrodzić, hinzu thun, hinzu fügen, hinzu ſetzen, erſetzen. Kto łacno wierzy, ten swoiém domierzy. *Cn. Ad.* 404. §. domierzyć czego; doyśdź, dosięgnąć, erreichen, erlangen. Wiek ſtarszy rychléy kresów domierzył. *Nar. Tac.* 2, 397. *et* 412. Domierzyć życia, dokończyć, das Leben endigen. Domierzył życia Bolesław, maiąc lat 46. *Nar. Hſt.* 3, 361. DOMIERZYC się, *zaimk.*, dopełnić się, voll werden, vollſtändig werden, ſich ergänzen. Moia miłość tak czuła teraz się domierza, Gdy mogę w mężu kochać męstwo i rycerza. *Zabł. Amf.* 32.

DOMIESCIC *cz. dk.*, domieszczać *ndk.*, w miéysce przyiąć, wmieścić, pomieścić, wohin aufnehmen, wohin verſetzen, placiren. (*Cro.* nadomeztiti, nadomeſcham = nagrodzić szkodę). Domieść nas swe dzieci, gdzie króluią anieli. *Biel. Kr.* 19. *z Bogurodz.* Domieściłeś człowieka do niebios. *Wrob. Zołt.* 131. Kancellarye dziś zmniéyszały, mało się kto w nich pomieścić może; a choćby się i pomieścił, niewidziemy, żeby to domieszczenie było zdatne. *Kras. Pod.* 2, 273. Morzyſku w żywocie dzieci, gdy się pod czas nie zabieży, krzywi ie i do śmierci domieszcza. *Syr.* 293. – Domieścić kogo czego, nabawić kogo czego, doprowadzić kogo do czego, zdarzyć komu, nadadź, einem etwas zuziehen, bringen, zu Wege bringen, verſchaffen, gewähren, ihn damit verſehen. Odkupionych z miłości, prowadź do swoich radości, a domieść zbawienia. *Pieśń. Kat.* 30. Głowy bolenia niezmiernego domieszcza rukiew, często iéy pożywaiąc. *Syr.* 1207. Tegoż nas domieści, Jezu Chryſte miły, Byśmy z tobą byli, Gdzie się nam raduią Wszyſtkie niebieſkie siły. *Biel. Kr.* 19. *z Bogarodz.* Ta bezecna pycha nie domieszcza niczego dobrego człowieka każdego. *Weresz. Regl.* 86. Głód domieszcza człowieka, co się nie godzi, *male suada fames. Mącz.* (uczy złego, radzi, pobudza do złego). Owa ieszcze tam trafisz na kogo mędrszego, Co cię może domieścić baczenia większego. *Rey Wiz.* 63. Już król buntownikom łaſkawszy, kiedy go domieścili brata obecności. *Pot. Arg.* 261. (okazyą byli, że brat przybył, na pomoc mu przeciwko nim).

DOMIESZAC *cz. dk.*, do reszty pomieszać, lub więcéy ieszcze do pewnéy miary przymieszać, vollends miſchen, oder noch mehr hinzu miſchen. *Rg.* domjésiti (*Rs.* недомѣсь niedogniecione ciaſto).

DOMIESZKAC *niiak. dk.*, pomieszkać aż do kresu pewnego, bis zu einer beſtimmten Zeit wohnen. Ja się z téy ſtancyi nie ruszę; ia tu domieszkam aż do końca kontraktu mego. *Ld.* DOMIESZKAC się, *zaimk.* doczekać, dotrwać, dożyć, erleben. Insza domieszkać się lat ſtarych z żoną, a insza babę sobie wziąć. *Petr. Ek.* 74.

*DOMIN, a, *m.*, podobno łac. *dominus*). Ludzie uczone dominami zowiemy. *Star. Ref.* 54.

DOMINIK, a, *m.* imię Swiętego, Dominicus, ein Heiligenname. §. wielki iarmark w Gdańsku, w dzień S. Dominika w Sierpniu przypadaiący, der Dominik, der große Danziger Jahrmarkt, die Danziger Meſſe. Tamtędy przechodzą towary na Dominik do Gdańska. *Goſt. Gor.* 87. DOMINIKAN, a, *m.* zakonnik reguły od S. Dominika uſtanowiony, pod imieniem zakonu kaznodziéyſkiego. *Kras. Zb.* 1, 241. ein Dominikaner. *Dominikanowie. *Birk. Dom.* 41. (dominikanie). DOMINIKANKA, i, *f.* zakonnica téyże reguły, die Dominicanernonne. DOMINIKANSKI, a, -ie, od dominikana, Dominicaner-. Zakon dominikański. *Birk. Dom.* 41.

DOMISZCZKO, DOMISKO, DOMCZYSKO, a, *n.* dom zły, gnilki, obaliny. *Cn. Th.* 135. ein ſchlechtes, elendes Haus. *Rs.* домовище, домишко.

DOMITRĘZYC *cz. dk.*, mitrężąc dokończyć, vollends vertändeln. Niedbały zapiie wszyſtkie czasy swoie; a potém gdy iuż niemasz nic, na lutni grać się uczy, a tak swego świata iako tako domitręży. *Rey Zw.* 100.

DOMLEC, *F.* domiele, *cz. dk.*, do reszty pomléć, lub więcey ieszcze przymléć, vollends malen, noch mehr hinzu malen. *Bh.* domliti, domlel, domeli, domljwam; *Rg.* domljetti; *Rs.* домолóть, домелю, домалывать.

DOMŁOCIC *cz. dk.*, Domłacać *ndk.*, do reszty pomłócić, lub więcéy ieszcze przymłócić, vollends dreſchen, aufdreſchen, oder noch mehr hinzu dreſchen. *Bh.* domlaceti, domlacowati, domlatiti; *Rs.* домолотить, домолачивать.

DOMNIEMAC się, *zaimk. dok.*, Domniemawać się, *kont.*, domniemywać się, *czſt.*, dorozumiewać się, wnosić sobie, vermuthen, abnehmen, ſchließen; *Bh. et Slo.* domniſti, domnjwati ſe, domnjwam ſe, *Vd.* domieniti, zamieniti; *Sr.* 1. domerknyn. Gdy go obaczyła krwią skropionego, domniemawała się, iż kogoś zabił. *Birk. Gl. Kun.* 56. Nic pewnego nie powiada; tylko się domniemywa. *Teat.* 38, 78. Domniewam się i spodziewam, że pogoda będzie. *Fur. Uw.* 62. O północy domniemawali się żeglarze, żeby się im ukazowała iaka kraina. 1 *Leop. Act. Ap.* 27, 27. Lud się domniemawał o S. Janie, by snadź on nie był Chryſtusem. *W. Luc.* 3, 15. (myślili w sercach swych. *Bibl. Gd.*). Z okoliczności wyiazdu iego, domniemywaią się, iż będzie użyty od Imperatorowéy. *Gaz. Nar.* 1, 269. Nie domniemała się na tak srogą sprawę. *A. Kchan. W.* 105. Na nich się domniemawaiąc, iż za ich radą one się porażki stały, umorzyli ich. *Sk. Dz.* 880. Domniewanie, Domniemawanie, Domniemywanie, = dorozumiewanie się, domysł, die Muthmaßung, Vermuthung. *Bh.* domnénj; *Vind.* domienenje, dimlanje, zamienenje, zamiena; *Dl.* szumnya); *Sor.* 1. menkluwanq, domerkwanq. Aby żaden z domniemania nie

przysięgał; bo kto prysięga o to, czego pewnie nie wie, prędko się ſtanie krzywoprzysiężcą. *Szczerb. Sax.* 253. On z domniemania wszyſtko to powiadał. *Pot. Syl.* 340. Dałby bog, aby te smutne domniemania były bez fundamentu. *Teat.* 38, 118. Jeſt niektórych domniemywaniem, iż celem częſtych tych konferencyi, ieſt woyna Francuzka. *Gaz. Nar.* 1, 257. – §. *Arith.* Domniemania reguła, *regula falsi, positionis*, z iedney lub dwóch liczb na upodobanie wziętych, liczby prawdziwey dochodzi. *Sol. Geom.* 3, 77. iednak że słowo domniemanie daley odſtępuie od słowa *positionis*, nazywam ią częściey regułą założenia. *ib.* 244. Domniemany, domyślony, nie pewny, niepewnie wiadomy, vermuthet, vermuthlich, vermeynt. *Bh.* domnělý; *Vd.* domienitliu, dimlatliu, sumienliu). *Zyw. Jez.* 25. DOMNIEMAWACZ, a, *m. opinator. Mącz.* der Vermuther, Muthmaßer.

DOMOBURZYCIEL, a, *m.* burzący domy, der Hausſtürmer, Häuserſtürmer; *Ec.* доморазоритель.

DOMOCZYC *cz. dk.*, domaczać *kontyn.*, do reszty pomoczyć, vollends einweichen, durchweichen laſſen. *Rs.* домачи́ть, домачивать. Len lepiey ieſt nie domoczyć. *Przędz.* 13.

DOMODLIC się, *zaimk. dk.*, do końca wymodlić się, zu Ende beten. *Rg.* domolliti.

DOMODZ, DOMOC, *F.* domoże, *cz. dk.*, Domagać *ndk.*, dokonać kogo, do końca go pokonać, przemódz, zmódz, einem den völligen Garaus machen, ihn vollends bezwingen. DOMAGAC się, *zaimk. ndk.* usiłuie o co ſtać, wyciągać czego, nachdrücklich ſuchen, begehren, verlangen. *Rs.* домо́чься, домога́ться. Nayleniwsi do roboty, są nayprędsi do domagania się. *Lach. Kaz.* 2, 5. DOMODZ się czego, dosilić się, damaganiem się wskórać, wymódz, das Begehrte erhalten. Domógł się naoſtatek łaſki, o którą zabiegał. *Oſſ. Wyr. W myśliſtwie*: dognać, doszczwać, dopędzić, doſtać n. p. Pies domógł się zająca, erjagen, erhaſchen, fangen.

DOMORODNY *ob.* Domarodny. DOMOROSŁY, a, e, domarodny, rosły w domu, zu Hauſe aufgewachſen. Konie domorosłe. *Stat. Lit.* 393. *DOMORZĄDZCA, y, *m.* rządzący domem, der Hausregierer, Hausverwalter. *Rs.* домострои́тель. cf. домостроительство gospodarſtwo; домостроительный gospodarski.

DOMORZYC *cz. dk.*, Domarzać *ndk.*, dokonać kogo, dobić, vollends aufreiben, ein Ende machen (*Rag.* domoritti, domaaram, *moleſtia afficere*). Oni tak go domorzyli i zabili. *Sk. Dz.* 1187. Głód domorzył człowieka. *Tr. Tel.* 330. głodem wycieńczyć, zgubić, zu Tode aushungern, verhungern laſſen. Tylko nie domorzone woysko nasze z pola schodzi. *Tward. W. D.* 3, 113.

*DOMOSTROŻ, a, *m.*, *Ec.* домостра́жь, домо́вникъ, stróż domowy, der Hauswächter. DOMOSTWO, a, *n.* zabudowanie wszelkie gospodarſkie w iednym obrębie, die Behauſung, das Haus mit allen Angebäuden. *Bh.* domowo; *Vd.* pohishtvu, pohiſtvo; *Rs.* хра́мина (*Eccl.* домо́ство *res familiaris*). Domoſtwo iego w pośrzodku wsi. *Teat.* 54, *c. C.* 2. Oprowadzał mię około domoſtw przy kościele zabudowanych, które nieiako miasteczko formowały porządne. *Xiądz.* 77. Domoſtwo zaiezdne czyli wjezdne, maiące sień i ſtaynią dla wygody gości; bierze się czasem za karczmę, ein Einkehrhaus, Wirthshaus. §. sprzęty domowe. *Cn. Th.* Hausgeräth, Hausrath. §. osoby dom składaiące, familia, domownicy, die Hausgenoſſen, das Haus, die Familie. Był w okręcie Noe przez trzynaście miesięcy ze wszyſtkiém domoſtwem swoiém. *Biel. Hiſt.* 5. Niech ci bóg błogosławi, abyś urósł i rozmnożył się na domoſtwo ludu. *Sk. Zyw.* 1, 245.

DOMOTAC *cz. dk.*, do reszty namotać, lub więcéy ieszcze namotać, vollends aufhaspeln, zu Ende haspeln, noch mehr dazu haspeln. *Rg.* domotatti; *Rs.* домотывать, домотать.

DOMOWAC *intrans. ndk.*, domem prywatnie się bawić, zu Hauſe ein Privatleben führen. *Vd.* domuvati, gospodariti, haushuvati). Domowanie, domowy żywot, prywatny żywot. *Cn. Th.* das Privatleben. – Domować u kogo, bydź iak domowy, bey einem zu Hauſe ſeyn. §. przekupuiąc od domu do domu chodzić, *Tr.* hauſiren, hauſiren gehen. Domuiący, der Hauſirer. *Bh.* huntíř.

DOMOWIC *cz. dk.*, Domawiać *ndk.*, dokończyć mowy, do końca wymówić, vollends zu Ende reden, ausreden. *Bh.* dopowěditi; *Bs.* dogovoriti; *Rg.* dogovoritti; *Sr.* 1. doretjuju; *Rs.* досказать, доска́зывать. Nie dano mi domówić, wszyscy krzykną razem: biy zabiy go. *Jabł. Tel.* 11. Nie mógłeś, pomnę, domówić oſtatka, Tak ci płacz ięzyk, tak i uſta zatka. *Chroſt. Ow.* 74. Reszty domówić nie może; łkania tłumiły głos iego. *Stas. Num.* 1, 14. Chciał żegnać, nie dokończał, słow nie domawiaiąc. *Jabł. Tel.* 325. Domawiaiąc, broń utapia w sobie. *Paſt. F.* 25. Ona ieszcze tak ku królowi domawia, alić Natan przyszedł. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 1, 22. Ten ieszcze domawia, alić drugi przyszedł. 1 *Leop. Job.* 1, 18. Domawiał, gdy śmierć blada zamknęła mu wargi. *Dmoch. Jl.* 2, 127. Domówienie *peroratio. Gol. Wym.* 148. die Schlußrede. §. Domawiać słowa, dobitnie wymawiać, deutlich und rein ausſprechen, nichts verſchlucken. Chciał mówić, nie domawiał, często iąkał słowa, Przerwana, niepoiętna i bezsensna mowa. *Jabł. Tel.* 86. Domawianie, dobitne, zupełne wymawianie, deutliche, reine Ausſprache, ohne zu verſchlucken. §. Domawiać komu, dosadnie mu przymawiać, dosadzać, docinać komu mową, einem mit Worten zuſetzen, auf ihn ſticheln. *Bh.* domlaumati, domluwiti. Nie godzi się, że córka matce siła domawia tak bezpiecznie. *Bardz. Tr.* 287. DOMAWIAC się czego, *zaimk. ndk.*, upominać się o co, nalegać o co, fordern, begehren, verlangen. Domówić się czego, *dk.*, przypominaniem, naleganiem wskórać, zyſkać, dokazać, durch Reden erhalten, zu Wege bringen, erlangen. *Rs.* договори́ться, договаривать.я. Jać nie pragnę, by dla mnie krew lała królewna, Achill się iéy domawia; a ia muszę Panie Oycowſkie syn posłuszny pełnić rozkazanie. *Min. Ryt.* 1, 73. Domawianie się czego, upominanie się o co, naleganie, naſtawanie, die Forderung, das Anſuchen, das Geſuch. Przez spieranie prawdy się domawiamy, *limatur veritas in disputatione. Mącz.* (zbliżamy się do niéy, wir nähern uns ihr). Zartem się prawdy domówić nie wadzi. *Rys. Ad.* 78. Kto mówi, ten się domówi. *Cn Ad.* 384. (kto krzyczy, ten i wykrzyczy). Na seymie Wileńskim 1559 R. poprawiania ſtatutu szlachta się Litewska domówiła. *Stryik.* 756. Domowić się czego złego, ściągnąć na się mową co złego, ſich durch Reden zuziehen. Domówiłeś się niełaski Pańskiéy. *Tr.*

•DOMOWIEC, –wca, *m. familiaris. Mącz.* domowy przyiaciel, der Hausfreund. •DOMOWIT, a, *m. id.* n. p. Kog a Tomasa z Plazy, Kromera powszedni domowit. *Orzech. Qu.* 60. (*Rs.* домови́тый gospodarny).

DOMOWNIK, a, *m.* domowy, w tymże domu mieszkaiący, der Hausgenoſſe. *Boh.* domownyk; *Vind.* domazh, hishen deleshnik, enohishni zhlovek; *Rag.* domaachi, kuchnik, ukuchni (*Rs.* домовни́къ domator; *Ec.* домовникъ domoſtroż). Łacno swiedzie domownik. *Sk. Dz.* 1134. Przodkowie nasi z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana oycem czeladki, a sług domownikami. *Pilch. Sen. liſt.* 50. czeladź, Hausgenoſſen, Geſinde. *Crn.* drushina (cf. druzhina). Domownicy moi maią izby wygodne, karmieni są przytoynie. *Kras. Pod.* 2, 56. §. tegoż kraiu, teyże oyczyzny, rodak, siomek, ein Inländer, Einheimiſcher. Gdy tedy tak między sobą tłuką się domownicy, oto niezrachowana gęstwa Tatarów do Polski sypie się. *Krom.* 270.

DOMOWNY, a, e, lubiący się domawiać, upominać, um das Seine redend, nicht ſchweigend. Kot głodny, gdy niedomowny, chłop gdy niedomówny. *Zab.* 14, 70.

DOMOWY, a, e, od domu, do domu należący, ściągaiący się do domu, czy to fizycznie, czy ekonomicznie, czy moralnie, Haus-. *Bh.* domácý, domowitý, domowni; *Slo.* domáci, domáſſnj; *Cro.* domachi, hisni; *Dl.* kuchni, ukuchni, *Rg.* kuchni; *Sla.* domáchi, dumáchi, kuchni; *Br.* domacchi, kucchni; *Crn.* domazh, hishnèske; *Vind.* domazhi, hishni, vhishen; *Sor.* 1. domacze; *Ross.* домовый, домашній, *Ec.* домо́вный. Drzwi domowe, brama domowa, die Hausthüre. Sprzęty domowe, Hausrath. Czeladź domowa, Hausgeſinde. Jeden z służących domowych. *Kras. Pod.* 2, 140. einer von den Hausbedienten. Domowy dozorca *Crn.* hishnèk); Domowy kapelan *Rs.* крестово́й свяще́нникъ. Domowy bożek *Crn.* sidek). Domowy gieniusz *Crn.* skrytek, shkratel. Pies domowy, *vulg.* sobaka domowa, der Hausshund. Domowe sobaki, choć się kąsaią, cudzego psa uyrzawszy, nań się rzucaią. *Cn. Ad.* 199. Domowy, w iednym domu z kim mieszkaiący (*ob.* domownik), Haus-, unter einem Dache wohnend. Domowy złodziéy, der Hausdieb. Któż się domowego złodzieia ustrzeże? Tąż ręką posługuie, drugą mieszek rzeże. *Pot. Arg.* 13. Trudno się domowego masz ustrzedz złodzieia. *Biel. S. M. B.* 3, 6. Złodziéy domowy, nieprzyiaciel gotowy. *Rys. Ad.* 79. – Domowa doległość, krzyż domowy, Hauskreuz. Domowa doległość bardziéy się czuie. *Cn. Ad.* 199. (bardziey boli od swoiego). – §. Prywatny, domem się bawiący, niepubliczny, Privat-, (Haus-). Skoro prog kościelny urzędnik przestąpi, iuż starością nie iest, ale domowy człowiek. *Sk. Dz.* 26. Domowy prowadzi żywot *Cn. Th.*, *ob.* domowanie). Symeona pociechy były pospolite wszystkim; nie miał on onego domowego i swoiego łakomego a ścisłego serca; kochanie jego było szczęście ludu swego. *Sk. Kaz.* 526. (on był bez prywaty, ohne Eigennutz, uneigennützig). §. Domowe zwierzęta, swoyskie, chowane, oglaskane, Hausthiere (cf. Zahn Abſg. *not.*); *Vd.* shivina, shvad, brau, shivinze, brauzhe). Domowe zwierzęta są owe, które się pospolicie przy ludziach chowaią. *Kluk. Zw.* 1, 99. Drob' albo ptaſtwo domowe. *ib.* 2, 93. Federvich. Roślina domowa. *Cn. Th.* ogrodna, ein Gartengewächs (*oppos.* leśna, dzika). §. domowy, rodowy, domowi iakiemu albo familii należący. *Cn. Th.* Haus-, Familien-. Domową szlachtę swoiéy familii na swoię stronę przeciągnął. *Tr.* – *Simil.* Domowa to rzecz, swoyska, między swemi, nie należąca do obcego, eine Familienſache. Cóż komu do tego, że mąż się z żoną wadzi; domowa to rzecz. *Oſſ. Wyr.* Po domowemu częstować; tém, co dom ma, po gospodarsku, mit Hausmannskoſt bewirthen. §. Domowy, kraiowy, oyczysty, inländiſch, einheimiſch, vaterländiſch. Nie trzeba nam sukień zagranicznych, gdy domowe mamy. *Ld.* Wiele krwi domowéy przelał, gdy mu się lud sprzeciwiał. *Sk. Dz.* 758. (rodackiéy, spółobywatelskiéy, Bürgerblut. Domowa woyna, gdy który naród sam przeciw sobie walczy, *inteſtinum bellum. Mącz. domeſticum*, ein innerlicher Krieg, ein Bürgerkrieg. *Crn.* vojska zherna cf. czerń; *Rs.* междоусо́бїе, междоусо́бство. Durny król Bokorys okrucieństwy swemi Wzniecić woynę domową musiał z poddanemi. *Jabł. Tel.* 26. Niech żaden się z mych wierszów wiek nie uczy tego, Jak wiele się domowéy woynie godzi złego. *Łuk. Bardz.* 123. (cf. rokosz, bunt).

•DOMRA, y, ż. muzyczny iakiś inſtrument, ein muſicaliſches Inſtrument. Porywaią bęben i arfę, a weselą się na głos domry. *Budn. Joб.* 21, 12. (przy głosie muzyki. *Bibl. Gd.*). Chwalcie Jehowę na ſtronach i na domrze. *Budn. Ps.* 150, 4. (na organach. *Bibl. Gd.*).

DOMRAZAC komu, *ndk.*, domrozić *dk.*, mrozem dokuczać, mit Froſt zuſetzen, quälen. Nocne szrony tak nam domrażały, Jak nam w południe słońca dopiekły upały. *Przyb. Ab.* 60.

DOMSKO *ob.* Domisko.

DOMUROWAC *cz. dk.*, z resztą wymurować, lub więcéy ieszcze przymurować, vollends ausmauern, zu Ende mauern; noch mehr hinzu mauern. *Rg.* dozidati). Nieprzyiaciele skazili zamek, którego ieszcze był Kazimierz trochy nie domurował. *Biel. Sw.* 221, 6. Zaczętych rzeczy domurowano i dokończono. *Baz. Sk.* 346. Niedomurowane mury porządnie na zimę poprzykrywać. *Haur. Ek.* 8.

DOMYC *cz. dk.*, domywać *ndk.*, do końca pomyć, vollends abwaſchen, aufwaſchen. *Bh.* domyti, domygi, domeywam; *Rs.* домыть, домывать.

DOMYSŁ, u, *m.* dorozumienie się, domniemanie, wniosek, die Vermuthung, Muthmaßung, das Rathen. *Boh.* dumyſl; domnénij; *Sr.* 1. domyſl, domerkwano, merkluwano; *Vd.* domienenje, dimlanje, samiena, samienenje, mienenje, umenje, dosdenk, dosdetje, sumnitje; *Crn.* dimlanjé; *Dl.* szumnya; *Cro.* pogogyay; *Rs.* дога́дъ, дога́дка (домы́слъ, домышленїе wymysł, wynalazek). W niedoſtatku doświadczenia, domysł, podobieństwo maiący, iest dobrym. *Stas. Buff.* 27. Każde rozumowanie, które przez domysł rzeczy chymiczne wykłada, tém samém iest niepewne. *Kruml. Chym.* 8. Zdanie swoie powiedział z prostego domysłu i mniemania swego. *Chełm. Pr.* 44. Niechay żaden wotum swego nie podawa z swego domysłu. *ib.* Z domysłu, na domysł, według swego domysłu, zdania, upodobania, na los, na szczęście, auf Gerathewohl, auf gut Glück, nach Gutdünken, nach Belieben. §. Domysł, moc duszy domyślania się,

przymiot domyślności, die Vermuthungsgabe, Errathungsgabe, das Combinationsvermögen. Człowiek ten słynie z wielu rzadkich przymiotów; w szczególności też wielkiego iest domysłu. *Oss. Wyr.* Człowiek młody, ale stateczuych obyczaiów i starego domysłu. *Eraz. Jęz. A.* 5, *b.*

DOMYSLIC się, *zaimk. dk.*, Domyślać się, *ndk.*, domyślawać się, *kontyn.*, domyśliwać się, *częst.*, myślą dochodzić; domysłem zgadywać, muthmaßen, vermuthen, rathen; domyślić się czego, doyść myślą czyli domysłem, errathen, entdecken, treffen. *Bh.* domyſliti ſe, domyſlim ſe, domeyſſlim ſe, wtipiti ſe, dowtipowati ſe, (cf. dowcip) dominiwam ſe; *Rg.* domiſliti ſe; *Bs.* domisliti se, domiscgljatti se; *Sr.* 1. domyſliu, domyſlim, domerkuyu; *Cro.* domiszlitisze, domishlyavatisze, pogájam, pogodilszem; *Vd.* domieniti, dimlati, samieniti, sdumlati; *Crn.* dimlam; *Rs.* догадáться, догадывáться (*Ross.* домыслúться, домышлáться dowiedzieć się, wynaleźć) *Ec.* подъумъ́ться, дорáзумѣваться, догадывáться. Wiem albo przynaymniéy domyślam się, o czém teraz myślisz. *Kras. Pod.* 2, 110. Domyślam się, co przez to rozumiesz. *ib.* 160. Wiele historyków się domysława, że to ztąd pochodziło. *Krom.* 17. Gdyby cię tu spotkała, domyślałaby się, że tu iestem. *Teat.* 52, *d.* 58. Domyślić się nie mogę, iakim sposobem wrócila się nazad. *Teat.* 54, 48. Czego ludzie domyślić się nie mogą, często późny czas pokaże. *Lub. Roz.* 467. Czyż się nie możesz domyślić? *Teat.* 18, *c.* 51. Domyśl się ostatka. *Gemm.* 74. Domyślisz się, kiedyć czarny wół na nogę nastąpi. *Ryx. Ad.* 11. (trzeba mu łopatą w głowę kłaśdź; nie sobaczy, chyba aż namaca; trzeba mu aż na dłoni pokazać, aż na łopacie wyłożyć, aż pod nos podsunąć). *Slo.* kdo néhočuge, nech ſe domiſli, *qui non bene audit, bene perpendat.* Domyślać się na kogo, podeyrzenie mieć na kogo, gegen jemanden Argwohn schöpfen. Czechowie na Borzywoia się domyślawali, że z iego naprawy zabito Swatopełka. *Biel. Kr.* 75. §. domyślać się, na domysł co czynić, podług swego widzimi się, nie iak kazano, z własnéy woli, nach eignem Gutdünken handeln. Choć naylepiéy, nie domyślay się nad Pańską wolą. *Rey Wiz.* 182, *b.* Domyślić się czego, lub robić co, ułożyć sobie co, paśdź na iaką myśl, den Einfall bekommen, etwas zu thun, ſich unterfangen, auf den Gedanken dazu gerathen, ſich etwas zu thun einfallen laſſen, in den Sinn kommen laſſen. *Rs.* вздумать, ухитриться. Chłopi nie maią razem paść z dziewkami, by zamiast pilnowania trzody, czegoś inszego nie domyślili się robić. *Haur. Sk.* 54. Który chłop do barci domyśli się, na gardle ma bydź karany. *ib.* 230. ſich daran machen. Domyślił się do mieszka. *Cn. Th.* – §. *In bonam partem*: Co za chwała dla mnie, żem ia pierwszy takiéy kolekcyi się domyślił. *Teat.* 36, *b.* 13. (że mnie naypiérwéy koncept iéy przyszedł, daß ich zuerſt auf den Einfall, auf den Gedanken einer ſolchen Sammlung gerieth). – *Paſſ.* Z pięknego weyźrzenia i łagodnéy odpowiedzi, domyśliwa się i wybiera przyiaźń. *Sak. duszp.* 25. bierze się myśl o niéy].

DOMYSLACZ, a, *m.* człowiek domyślny, domyślaiący się, który sam z siebie na co trafia lub czego domniemywa się, wynalezca, asperacz, ein Muthmaßer, Vermuther, Rather, Errather *Ec.* домы́слитель, домышленникъ. *coniector. Cn. Th.*

DOMYSLNIA, i, *ż.* dorozumienie, das Hinzudenken, Ergänzen. Cechą rodzaiową częstokroć iest domyślnia, czyli domyślenie się opuszczonego wyrazu. *Kpcz. Gr.* 2, 11. (cf. wyrzutnia). DOMYSLNOSC, ści, *ż.* przemysł, dowcip, bystrość, Combinationsgabe, Errathungstalent, Witz, Erfindſamkeit. *Bh.* dumyſlnoſt, *Rg.* domiscgljátnos). To nie iest domyślność, gdy wie, że ma bydź iaka rzecz, o któréy wie, że bytność iéy chybić nie może. *Bardz. Bos.* 177.

DOMYSLNY, a, e, DOMYSLNIE *adv. activ.*, domyślaiący się; przenikaiący snadno, poymuiący, trafny, leicht combinirend, ſchlau, *Bh.* dumyſlný; *Rg.* domiscgljàt; *Vd.* domishliu, bistropameten, prepameten, domienitliu, dimlatliu, samienliu; *Ec.* домы́слительный, *Rs.* догáдливый. Jedni ludzie są tępi, drudzy domyślni. *Petr. Ek.* 26. Gospodarz ma bydź z natury domyślny. *Petr. Ek.* 26. Domyślny dowcip ludzki. *Klok. Turk.* 158. §. *paſſ.* czego się domyślono, muthmaßlich. Nie rozumiéy, iż domyślnie tylko o tém mowię. *Teat.* 9, *c.* 53. na domysł). *aliter* domyślny, czego się domyślić można lub trzeba, n. p. domyślna rzecz, która sama z siebie idzie, iaśnie nie wyłożona, ale snadna do wniesienia, leicht zu errathen, hinzu zu denken.

DON! *ob.* Din di don!

DON, u, *m.* iedna z naypryncypalniéyszych rzék Europy, którą oddziela od Azyi, *Tanais. Dyk. G.* 2, 170. der Fluß Don. cf. Doński kozak, Doniec.

DON, doń *s* do niego, zu ihm. Wnoszę doń sprzęty. *Teat.* 18, 23.

*DONA, y, *ż.* sidełko na pomniéysze ptaszki, szczególniéy na kwiczoły, z Niem. die Dohne, der Sprenkel. *Tr.*

DONACYA, yi, *ż.* z łac. darowizna, dar, zrzeczenie się urzędowne własności, względem innéy osoby. *Kras. Zb.* 1, 241. die Schenkung.

DONAGLIC *cz. dk.*, donaglać *ndk.*, do końca naglić, docierać, narierać. dringendſt antreiben, dringen, zuſetzen. Urzędnicy donaglali, aby na każdy dzień robotom swym dosyć czynili. *Radz. Ek.* 5, 13. (przynaglali. *Bibl. Gd.*). Płakała Dalila, aż iéy oznaymił Samson, gdy mu już donaglała, swoię gadkę. *Radz. Jud.* 14, 17. (gdy mu się uprzykrzyła. *Bibl. Gd.* da ſie ihn eintrieb. *Luth.*). Byli silniéysi, a bardzo im donaglali. z *Leop. Jud.* 11. Począł mu donaglać zelżywemi przymówkami. *Fol. Fl.* 214. Donagla mi potrzeba, *ingruit necessitas. Mącz.* (dobada, dopieka, doskwiera). Podług roli nie mamy donaglać, która gdy bez przestanku rodzi, wnet się wysili. *Kosz. Lor.* 121, *b.* (nie forsować). – Donaglać komu o co, nalegać nań o co, jemanden warum anliegen. Iż Nero sprawę iednę często odkładał, Burrus mu o to donaglał. *Kosz. Lor.* 141.

DONASZAC *ob.* Donieść.

DONATYWA, y, *ż.* w dziedzictwo obrócenie dobr narodowych, za zasługi iakiéy osoby albo i bez zasług. Kto dzedzic przez donatywę, ten darmo wziął. *Jez. Wyr.* w ogólności też podarek, upominek, podarunek, die Schenkung, insonderheit die Verſchenkung einer Domäne.

DONDER, – dra, *m.* żartobl: fukaiąc: piorun (z *Niem.* der Donner). Cóż to u dondra zawsze iesteś smutny. *Teat.* 11, 9. was beym Donner! zum Henker! DONDEROWAC *cz. ndk.*, fukać, piorunować, donnern, wettern,

ſtuchen. Na mnie i na pana mego burczał, groził, dondero-wał. *Teat.* 12, 72.

DONICA, DONICA, DUNICA, y, ż. DONICZKA, i, ż. *zdrbn.* Naczynie gliniane kuchenne, do wiercenia w niem migdałów, ryżu, maku. *Wiel. Kuch.* 399. ein Reibeaſch, Reibenapf; *Sr.* 2. ſchiniza, doniza (*Sr.* 1. dobyna, doncjska, doina, deina; *Ec.* домѣнникъ, домлянце; *Rs.* донце, домница c doyny ſtatek, doynica, doyka, ſkopiec cf. *Syr.* תוקנא *tukana* Vasa, *Talmud.* דנא, *Hebr.* ישיר cf. *lat.* tina *Ger.* Tonne) (*Crn.* dojniza *nutrix*). *Prov.* Gdzie donica rządzi, tam wiercimak błądzi. *Lek. C.* 4, *b Haur Ek.* 178. (cf. biada temu domowi, gdzie krowa dobada wołowi). Wiercić co w donicy. *Biel. S. N.* 37. Na Ukrainie donicę od maku zowią Makutrą *qu. v.* – Donica chemiczna, bądź gliniana, bądź żelazna, ein Aſch, Napf, Becken, von Thon oder Eiſen. Donice robią się albo z gliny palonéy, albo z żelaza lanego; daie im się kształt walkowaty. *Krumf. Chy* 35. Alembik do pędzenia wodki rożanéy wſtawiaią w donicę na to przygotowaną. *Cresc.* 498. Donica na węgle, ein Kohlenbecken. Przed nią była wielka donica gliniana, węgla żarzyſtego pełna. *Wys. Kat.* 138. Doniczka do rąk. *Cn. Th.* mieduica, ein Handbecken. Doniczka do kwiatów, ein Blumentopf, Blumennapf. Widziałem tam gwoździe w doniczce alabaſtrowéy. *Urzęd.* 152. Krzak różowy w porcellanowéy doniczce. *Niemc. Kr.* 4, 135. Ogród, a w nim wszędzie porozſtawiane doniczki z kwiatami różnego gatunku. *Teat.* 54, 3. DONICOWY, a, e, od donicy, Aſch-, Napf-. Piece chymiczne donicowe. *Krumf. Chy.* 36.

DONIEC, DUNIEC, – ńca, *m.* Polſki Kozak, ein Doniſcher Koſak. *Tward. Wł.* 67.

DONIEKĄD *adv. temp.*, do nieiakiego czasu, eine Zeitlang, eine Weile, etwas, *Bh.* donekud. Posłom krol doniekąd, dokądby się nie wrócił, czekać rozkazał. *Krom.* 718. *aliquamdiu*). Kallimach bawił się doniekąd na poſłudze Piusa II. *Krom.* 756. Po żeyściu Wendy Polſka od woiewodów doniekąd sprawowana była. *ib.* 38. (cf. poniekąd).

DONIESC *cz. dk.*, doniesie, doniosę *Fut.*; Donosić *nied. et kont.* Donaszać *czſtl.*, zanosić, przynosić, ponosić aż do pewnego kresu miéysca lub czasu, bis hin tragen; *Bh.* donesti, donesl, donesu, donoſyti, donaſſeti; *Slo.* donéſti, donáſſeti; *Sr.* 2. donaſcj; *Sr.* 1. donescj, donesu, donoſchu, donesem, donoſchem, donoſchuju; *Cro.* donesti, donashem, doneszti; *Dl.* donoszim; *Vd.* donesti, donoſiti, donashati, dopernesti; *Rg.* donjéti, donossitti, donossim; *Bs.* donesti; *Rs.* донѣсть, доносить, донашивать. Nie mogli donieść łupow do domow swoich. *Rey Poſt. H.* 8. Doniósł go do gospody. *Rey Poſt. Nn.* 2. *fig.* Jeśli kiedy doniesiony był głos do ucha twoiego.... *Odym. Sw.* 2. *Mm* 2, *b.* (ieśli doszedł ucha twoiego). Donosić płód, do czasu doyźrzałości w żywocie go nosić, die Leibesfrucht bis zur rechten Geburtszeit tragen *Rs.* сверщить, сверщать. Niektóre białegłowy płodu donosić nie mogą, i przed czasem poraniaią. *Petr. Wod.* 16. Rzadko która z tych, zoſtawszy brzemienną, donosi dziecięcia; a ieśli nie poroni, to... *Kłok. Turk* 186. Czasem z samego przelęknienia krowa nie donosi cielęcia. *Haur. Sk.* 53. Poronić *Rs.* недоносить. Płód niedonoszony, niedonosek, niedochodek, zaśniad, pomiotek, porończę, porzutek, odchodczę, eine unzeitige Geburt. Kilkoro dzieci jednem porodzeniem miała; ale niedonoszonych i martwych. *Stryj.* 296. *fig.* niedonoszony człowiek, niedonoszona głowa, z nieumiarkowany, nierozsądny; zielona, niecała, niedoyźrzała głowa. §. Donosić, poddawać, przynosić (cf. dowozić, dosyłać), darbringen, darreichen. Donosili żywności oblężonym. *Off. Wyr.* Szynkarka im wina donosza. *Rey Zw.* 101. §. Donieść, do tego, co iuż zaniesiono, przyczynić, noch hinzu tragen, bringen, noch mehr bringen. Donieś drew, aby na cały dzień wyſtarczyły. *Tr.* – §. Donosić komu co, lub o czém, uwiadomiać go, oznaymić komu, dawać znać, dopowiadać, doszeptywać, benachrichtigen, hinterbringen, *Sr.* 2. hoyſchawiſch; *Bs.* dopouiditi, naviſtiti; *Vd.* nasnaniti, obsnaniti, posnaniti, nakasati, napovedeti, dokasati; *Rs.* заявить, заявлять, извѣстить, извѣщать; *Ec.* извѣщаѥмъ. Nie tylko co widzę i słyszę donaszam Wc Panu, ale też i co rozważam. *Zab.* 11, 402. Ma nam czasami tamteysze donosić nowinki. *Teat.* 6, *b.* 33. – *Paſſ.* Doniosło się to króla Saula, z czém się dał Dawid słyszeć. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 31. (rozniosło się. 3 *Leop.*). Gdy się zaburzenie ludu doniosło Moyżesza z Aaronem, upadli na ziemię. 1 *Leop. Num.* 14. (gdy usłyszeli. 3 *Leop.*). Donoszący, uwiadomiaiący, berichtend, benachrichtigend, hinterbringend. *Ross.* извѣстительный, увѣдомительный; *Eccl.* вѣдотворный, извѣщательный. Doniesienie, uwiadomienie, das Hinterbringen, der Bericht, die Nachricht. *Bh.* wzkazánj; *Vd.* osnanik, osnanitje, poslita, napoved, nasnanenje, nasnanik, nakasa, nasnanstvu; *Ross.* доносъ, доношéнїе, свѣдѣнїе, извѣщéнїе, заявка, заявленїе, заявливанїе, извѣстїе, вѣсть, сказáнїе, скáзыванїе. §. Donosić kogo, odnosić go, oſkarżać, obżałować, udawać u sądu, einen denunciren, angeben, anzeigen. *Bh.* wznesti, wznasseti; *Eccl.* извѣтовати, извѣтую, извѣщю, извѣтъ чиню о чёмъ на кого Trajan odpisał, aby chrześcian nie szukano, ale doniesione karano. *Sk. Dz.* 71. Doniesienie do sądu, odniesienie, delacya, oſkarżenie, udawanie, die Denunciation, Anzeige, Anklage, *Rs.* явочная; *Ec.* извѣтъ. Doniesienie fałszywe *Rs.* мóлка. §. *Intraneit.* aż dokąd doſtarczać, doſtawać; dosięgać, dopadać, dolatywać, bis wohin reichen, ausreichen, langen, gehen, tragen. Sława iego obłoków doniesie. *Miaſk. Ryt.* 2, 88. Ryby po górach wysokich pływały, Gdzie ledwie przedtém pióra donaszały Mężnéy orlicy. *J. Kchan. Dz.* 231. Donosi tu łuk, kusza. *Cn. Th.* Ta fuzya aż do tego drzewa nie doniesie. *Tr.* Tak daleko wzrok móy nie doniesie. *ib.* – Donosić czego, lub czemu, wyſtarczać czemu, równać się z czém, podoływać czemu, mierzyć się z czém, etwas erreichen, erlangen, ihm gleich kommen. Zadnać chwała nie donosi pana tego zacności. *Pieſ. Kat.* 92. Idę ia za nim, chociaż nie doniosę wielkiego kroku. *Susz. P.* 1. *A.* 4. *b.* Dochód nie donosi wydatkom. *Off. Wyr.* §. Donosi moneta, doważa, *Cn. Th.* das Geld iſt vollwichtig. DONIOSŁOSC, DONOSNOSC, ści, ż., n. p. ſtrzelby, armaty, przeſtwór, przez który donosi, die Schußweite eines Gewehrs. Odległość, którą zowiemy doniosłością rzuce-

nia, trzeba mieć wiadomą. *Jak. Mat.* 4, 151. Żołnierz, żeby poznał rozmaitość doniosłości broni. *Leśk. Mier.* 2, 214. Wszystkie węże, maiąc zbyteczną doniosłość nad potrzebę, i daremny ciężar, pokazały się bydź nieużyteczne. *Jak. Art.* 1, 217. (cf. strzelcza ręka) *Geom. Nar.* 2. DONIOSŁY, DONOSNY, a, e, DONOSNO *adv.*, dosięgaiący, dosiężny aż do swego kresu, wystarczaiący, bis wohin tragend, reichend, hinreichend, ausreichend, hinreichlich. Donośna strzelba. *Tr.* Głos ten doniosły, co na boie wodził, Radośnym dźwiękiem twarze wypogodził. *Kras. Off. E.* 3, *b.* – Już iak arogi Libyiski lew ryczy donośno, Już że pies łańcuchowy szczekłyś, szczeka głośno. *Tol. Saur.* 45. §. Donośny urząd. *Tr.* intratny, zyskowny, einträglich.

DONISZCZYC *cz. dk.*, Doniszczać *ndk.*, do szczętu poniszczyć, wyniszczyć, zgubić, vollends vernichten, zernichten. Lepiéyby nam potępieńcom było, by gniew boży nas doniszczył. *Przyb. Milt.* 38.

DONOCIC, DONUCIC, *cz. dk.*, do końca dośpiewać, więcéy ieszcze śpiewaiąc przydadź, zu Ende singen, vollends ausſingen, noch mehr dazu singen. Trzy razem pękły natężone struny, Nie chciał nastroić i śpiewać porzucił, Szkoda, że ieszcze czegoś nie donucił. *Kniaz. Poez.* 2, 120.

*DONOS, a, *m.* Lepszy donos w izbie, niż zwierz w puszczy. *Stryik. Gon. M.* 3.?

DONOSNY *ob.* Doniosły, Donieść. DONOSICIEL, a, *m.* donoszący co, donoszący o czém, donoszący kogo, delator, oskarżyciel, der Hinbringer, Zubringer, Hinterbringer, Berichterſtatter, Denunciant, Ankläger, Anzeiger. *Bh.* donašeč; *Vd.* donashavez; *Rg.* doglasitegl; *Sr.* 1. donoschwak; *Ross.* доно́щикъ, доноси́тель, извѣщикъ, извѣтчикъ, вѣстовщи́къ; *Bs.* navisitegl. – *W rodz. żeńsk.* DONOSICIELKA, *Rs.* доноси́тельница. DONOSICIELSKI, a, ie, od donosiciela, Denuncianten-, Anzeiger-. *Rs.* доноси́телевъ.

DONSKI, a, ie, od Donu rzéki, vom Flusse Don, Donisch. Jedni z Kozaków Dońskiemi się od rzéki Donu nazywaią; drudzi Nizowemi. *Nar. Chod.* 2, 285. *Tward. Wł.* 61. *Gwagn.* 339. (*ob.* Doniec, Duniec).

DOORAC *cz. dk.*, doorze *Fut.*; Doorywać *czſtl. et kont.*, do pewnego kresu poorać, do reszty przeorać, bis wohin pflügen, ackern, vollends zu Ende pflügen. *Bh.* doworáti, doworávam; *Rg.* dooratti; *Rs.* дооратъ, дополхáмъ, -дополхивáмъ. Gniewał się, iż mu naiemnik według naznaczonéy miary nie doorał. *Haur. Sk.* 46. §. więcéy ieszcze przyorać, oraniem przyczynić, noch mehr hinzu pflügen, hinzu ackern. Kazał gospodarz doorać do roli ieszcze iedno ſtaie. *Off. Wyr.*

DOOSTRYC *cz. dk.*, do reszty lub do pewnego kresu poostrzyć, bis wohin ſchärfen, ſcharf machen; vollends ſchärfen. *Rg.* dooscritti.

DOPAD, u, *m.* dochwycenie czego, dodążenie do czego, dobieżenie dokąd, das Erwiſchen, Erhaſchen, Ertappen, Ergreifen. Oſkoczony od Litwy ratował sie rychłym dopadem promu, i uszedł. *Nar. Hſt.* 7, 111. Łuk iego porwawszy w dopady, krzyknął. *Zebr. Ow.* 106. *arripuit* (*Vd.* dopad, perpad, pervolenje = przypadanie, przyzwolenie, approbacya). W DOPADKI *adverbialiter*, w *dochwatki, w dorywki, *subcesive*. *Mącz.* erhaſchend, in Eile, flugs. .. Tatarowie z grabieżą zarwaną w dopadki uſtępuią. *Krom.* 744. Nieprzyiaciela z korzyściami w dopadki odchodzącego doiechać iuż nie mógł. *Krom.* 767. DOPADKOWY, a, e, dorywczy, aufgehaſcht, aufgegriffen, aufgerafft. Pilne a niedopadkowe przygotowanie się. *Gol. Wym.* 325.

DOPALIC *cz. dk.*. Dopalać *ndk.*, ogniem strawić do szczętu, aufbrennen, vollends verbrennen. *Bh.* dopaliti, dopalowati; *Sr.* 1. dopalicj, dopalim; *Rg.* dopaliti (*Rs.* домашнимъ, домашнимъ cf. topić). Dopaliwszy tych drzew, insze trzeba kupić. *Tr. Paſſ.* dopalić się, dogorzeć, ausbrennen, zu Ende brennen, ſich endigen. Swiece się dopalaią. *Teat.* 18, 4. §. dopalić, dopiéc czego, wypalić co, dogrzać, dohartować w ogniu, im Ofen etwas vollends ausbrennen, ausbacken. Od razu niedopalonéy cegły, iuż nie dopaliss. *Ld.* Nie trzeba migdałków przepalać, lub też nie dopalać. *N. Pam.* 17, 211. Gdy nie są migdałki dopalone, nie dosyć wydaią oleiu. *N. Pam.* 17, 211. §. dopalić, przyczynić rzeczy iuż wypalonéy, noch mehr brennen. Nie dość kawy; trzeba iéy półfunta ieszcze dopalić. *Ld.* – §. Dopalać komu, dopiekać mu, dogrzewać, dokuczać, dosadzać, einem warm machen. *phys. et mor.* Uderzyło słońce na głowę iego, a dopalało mu. 2 *Leop. Jon.* 4, 8. §. Dopalić się czego, *zaimk. cz.*, paleniem iak należy rozegrzać, erheitzen, gehörig warm machen. Nie dopaliss się nigdy téy izby, tego pieca. *Cn. Th.*

DOPAMIĘTAC się, *zdimk. dk.*, spamiętać, przypomnieć sobie, gedenken, ſich erinnern. Zasław, Zbaraż, i inszych kto się dopamięta, Była Troia .... *Pot. Pocz.* 490.

DOPARCIE, DOPARTY, *ob.* Dopierać.

DOPARZYC *cz. dk.*, Doparzać *ndk.*, do pewnego kresu poparzyć, do szczętu sparzyć, więcéy ieszcze poparzyć, przygrzać, bis zu einem gewiſſen Grade brühen, vollends abbrühen; noch mehr brühen. *Ross.* допрѣть, допрѣвать. Rożną materyą na szmelcugę doparzać. *Haur. Ek.* 178.

DOPASDZ *niiak dk.*, Dopadać *ndk.*, paśdź aż póty, dolecieć do czego, bis wohin fallen, fallen bis auf. *Bh.* dopadnauti, dopadati; *Sr.* 1. dopanuci; *Bs.* dopaſti; *Eccl.* допадаю (*Cro.* dopasztisse, dopádamsze *placere* podobać się, *Vd. et Crn.* dopaſt, dopásti, dopadem *placere*, dopadliv *beneplacens*, dopadlivoſt = przyiemność). Jeszcze byli do dna onéy iamy nie dopadali, a iuż ie pochwycili lwi. 2 *Leop. Dan.* 6, 24. Nie dopadli dna. *Wad. Dan.* 144. Dziecię z drugiego piętra spadłszy, iuż dopadało ziemi; ale przecięż ktoś ie utrzymał, że nie dopadło. *Off. Wyr.* – *aliter* wieko nie dopada do kufra, nie ślisuie, nie stosuie się, nie zwiera się, nieszczelne, der Deckel ſchlieſt nicht genau an. §. Dopaśdź kogo, dolecieć, doścignąć, erjagen, erreichen, einholen. Olbrzymowie go ścigaią i iuż go prawie dopadaią. *P. Kchan. Orl.* 1, 384. Już uchodzący nieprzyiaciel miał się ku Niemnowi, kiedy go Polacy dopadli. *Nar. Hſt.* 5, 178. – Dóyśdź, dosięgnąć, erreichen, erlangen, treffen. Choćbym leciał za morze, i tam mię ręka twa dopadnie. *Ryb. Ps.* 277. Strzegą uszu Pańskich oni, Żeby dobrzy, cnotliwi nie dopadli pana. *Pot. Arg.* 29. Ten duch, iako do pierśi panieńskich dopadnie, Mówi przez duszę ludzką, otwieraiąc snadnie Usta wieszcze. *Bardz. Luk.* 74. – Dopaśdź czém czego, etwas womit erreichen. Sciąga żagle, a brzegu

brzegu wiosłami dopada. *Dmoch. Jl.* 1, 18. Chart nań naciera, nagli i kłami dopada. *Przyb. Lux.* 82. (doieżdża go zębami, er haut mit den Zähnen ein). – Dopaśdź czego, nagle, prędko, szybko dostać, osiągnąć, doścignąć, ſchnell erreichen, ereilen. Nie mógł tak rychło dopaśdź lat mężnych, iako dopadał dygnitarſtw wielkich. *Birk. Chod.* 2. §. Dopaśdź, porwać, dochwycić, zachwycić, erwiſchen, erhaſchen, ergreifen. Cała się zgraia do sali przeniosła, Musiał siedzieć na ſtołku, kto nie dopadł krzesła. *Węg. Org.* 32. Zbytniém chory pragnieniem zmorzony, Dopadłszy chciwie napoiu chłodnego, Oraz i zdrowia poſtradywa swego. *Paſt. F.* 163. Źle, kiedy szalony miecza dopadnie. *Pot. Zac.* 67. Czego kto dopadł, tém bił. *Cn. Ad.* 257. W nieszczęsnéy chwili Parys cudzéy dopadł żony, Wydrzeć ią gachu Grek niepoliczony. *Hor.* 1, 82. *Nar.* Iskra, gdy dopadnie słomy, spali ſtodoły i domy. *Pot. Arg.* 78. Dopadło pogaństwo zamku w oddaleniu woysk naszych, i opanowało. *Nar. Hiſt.* 3, 42. (podchwycilo, z nagła przydybało, ſie überrumpelten das Schloß.

DOPATRZYC *cz. dk.*, uyrzeć, dostrzedz, doyźrzeć, erſehen, wahrnehmen. *Rs.* досматрѣть. Dopatrzyłem z dawna siedlisko cnoty w sercu twoiém. *Zab.* 7. 211. *Koſſ.* Gdy obaczysz a uyrzysz, iż się iuż wiele wypełniło, potém tego dopatrzysz, iż to wszystko prawda. *Rey Ap.* 3. Od oblicza twego prawo moie niech nie wyidzie; oczy twoie niech dopatrzą prawości. *Budn. Ps.* 17, 2. (niech patrzą na.. *Bibl. Gd.*). °Dopatrzyć się, *zaimk.*, spostrzec, odkryć, gewahr werden, wahrnehmen, entdecken. Nie dopatrzyli się świętego bóztwa iego w człowieczeństwie oném. *Rey Poſt. Rr* 2. *et Mm* 5. DOPATRYWAC *czſtl. et kont.*, dopatruie *Pr.*, dozierać, dostrzegać, doglądać, ein Auge auf etwas haben, Obacht geben, Acht haben. *Rs.* досматривать. Deputowani czynow komissyi iak naypilniey dopatrywali. *Gaz. Nar.* 1, 187.

DOPCHAC *cz. dk.*, Dopychać *ndk.*, tłoczyć żeby napełnić, dotłaczać, nabiiać, ładować, pakować, ganz voll ſtopfen, voll pfropfen, anfüllen, voll packen, noch immer mehr hinein packen. *Rs.* допихнуть, допихать, допихивать. Resztę półarkusza uwagami politycznemi dopchają. *Mon.* 71, 214. Będąc na tym urzędzie, będzie kradł, darł, dopychał do wora. *Pot. Syl.* 160. Nigdym z wielkości nie cieszył się zbiorów, Nigdym tak chciwie nie dopychał worów. *Chroſć, Job.* 116. Nic się też pewnie nie zoſtanie z zbioru, Chociaż dopychał nie iednego woru. *ib.* 73. Dopychać ſtatku, ciężaru. *Oſſ. Wyr.* Myślą tylko, żeby mieli czém dopychać żołądka. *N. Pam.* 16, 34. Choć się naiadł, dopychał iednak brzucha. *Oſſ. Wyr.* cf. dolewać. – §. Dopychać kogo, pchnięciem kogo dobiiać, jemanden zu Tode ſtoßen, ihm mit Stößen den Reſt geben. §. Dopychać czego, na łeb na szyię z czém śpieszyć, żeby się zbydź, womit zu Ende eilen. Z razu go muły niosły; lecz niecierpliwy Konno ostatka swéy drogi dopycha. *Pot. Arg.* 731. Dopychał tylko roboty, nie maiąc do niéy ochoty. *Oſſ. Wyr.* §. Dopychać się, *zaimk.*, wciskać, wtłaczać się gdzie, ſich wohin eindrängen. Dopychał się do kościoła. *Ld.*

DOPĘDNY, a, e, podobny do dopędzenia, mogący bydź dopędzonym, einholbar, erjagbar. Po cóż znikomey dro-

bnym myśli krokiem Sięgasz wyroków kresy niedopędne? *Hor.* 1, 244.

DOPĘDZIC *cz. dk.*, dopędzać *ndk.*, zapędzić aż do pewnego kresu, bis hin treiben, vollends hin treiben. *Boh.* dopudit; *Cro.* dopelyati, dopelyavam). Dopędziwszy bydło do rzeki, dał mu się napić. *Ld.* §. Dopędzić kogo, dognać, dogonić, doścignąć, einen einholen, erjagen (*Vd.* dopoditi, vloviti z ułowić). Za zbliżeniem się myszy, uciekł łodką na wyspę; ale go myszy dopędziły i zjadły. *N. Pam.* 4, 71. Konny prędko dopędzi, prędko ustąpi. *Fr. Ad.* 45. *Fig.* Czemu na śmierć nie idziesz, któréy w boiu krwawym dopędziasz? *Bardz. Luk.* 30. Dopędzić kogo w naukach, w dziełach, w sławie. *Oſſ. Wyr.* §. Dopędzić czego, dokonać czego, womit zu Ende eilen, etwas zu Ende treiben, beendigen, enden. Dopędzę iuż do końca zaczętego dzieła. *Morszt.* 166. Dopędzić zagonu. *Oſſ. Wyr.* (wyorać zagon, doorać go). Nie dopędzą bezbożni dni swych do półwieka. *Kul. Her.* 129. Pókiby Leszek lat nie dopędził, matce iego państwem zawiadywać kazano. *Krom.* 202. (cf. pędzić życie). DOPĘDZACZ, DOPĘDZICIEL, a, *m.* przystaw, robotników napędzaiący, der Antreiber, z. B. beym Arbeiten. *Cro.* dopelyavĕcz. – *Venat.* myśliwiec, poganiaiący psy, doieżdżacz, der Nachſetzer, der Jäger, der mit den Jagdhunden dem Wilde nachſetzt. – *W rodz. żeńſk.* DOPĘDZICIELKA.

DOPEŁNIC *cz. dk.*, Dopełniać *ndk.*, miarę czyli liczbę pełnić albo wyrównać, do pewnego kresu napełnić, dołożyć, dosypać, dolać, doliczyć, voll füllen, voll machen, ganz anfüllen, zulegen, zuſchütten, zugießen, zuzählen. *Bh.* dopliti, dopljm, dopljowati, ſplniti, zacetiti; *Slo.* dopinugi; *Vd.* dopouniti, dapounith, dostoiti, bogati, dopernashat; *Sr.* 1. dopelnam, dorunam; *Kg.* dopunniti, nadopunniti, nadopunyávam; *Cro.* dopuniti, dopunyavam; *Rosa.* дополнить, дополнять, приполнить, приполнять, довершить, совершить, вершить, свершить, добавить, добавливать, *Ec.* приналолнити, приналолнати, соблюсти, соблюдать; *Bs.* varaciti, dospiti). Czemu ostateczny dodatek, by też był naymniéyszy, czyni naywięcéy? bo nie tak pomhaża, iak raczéy dopełnia. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 156. Jus dopełnił piętnasty rok, gdy go posłano na nauki. *Węg. Mar.* 1, 118. (iuż skończył). Dopełnianie miary, liczby, kresu, spełnianie, das Vollfüllen, Zufüllen, Anfüllen. Dopełnienie, domiar, dokład, dodatek, die Zufüllung, die Zugabe, der Zuſatz, die Ergänzung, *Rs.* дополнка, добавка, добавокъ, добавочекъ, прибавокъ, совершéнство; *Bh.* dustawek, dukladek; *Sr.* 1. dorunano; *Ec.* пристяжаніе, пристежéніе. *Mathem.* Dopełnienie kąta albo łuku, to, o co ten łuk iest mniéyszy albo większy iak 90 stopniów. *Jak. Mat.* 1, 17. *Leſt. Mier.* 11. Dopełnienie iest to, co potrzeba przydadź do kąta, albo odiąć, żeby był wart 90 stopniów. *Jak. Mat.* 1, 17. *complementum* ostatek. *Solſk. G.* 2. Dopełnienie arytmetyczne, reszta, *complementum arithmeticum. Jak. Math.* 1, 203. §. Dopełnić czego, wykonać wcale, völlig ausüben, erfüllen. Dopełnić powinności prawa, powołania. *Oſſ. Wyr.* Jeżeli tego dopełni, czegom od niego żądał, kochać go będę. *Teat.* 53, *d.* 45. Dopełnić

się, *paſſ.* zyſcić się, uiścić się, spełnić się, do ſkutku bydź przywiedzionym, erfüllt werden, in Erfüllung gehen, *Rs.* сверпиться; *Eccl.* сбыться. DOPEŁNIACZ, DOPEŁNICIEL, a, *m.* dopełniaiący, wykonywacz, der Vollfüller, Zufüller, Erfüller, Vollſtrecker, *Ec.* дополнитель; *Rs.* верпитель, совершитель. Nieho szukało zemſty na was dopełniacza. *Teat.* 47, *c.* 17. – *IV rodz. żeńſk.* DOPEŁNICIELKA *Ross.* совершительница.

DOPEŁZNĄC *cz. idnt.*, Dopełzać *ndk. et kont.*, doczołgać się, doleźć, pełząc dóyśdź, bis hin kriechen. *Ross.* доползши, доползывать.

DOPIĄC, – iął, – ięli, *Fut.* dopnie, dopnę *cz. dk.*, dopinać *ndk.*, dociągnąć pod miarę, pò dziurę, po trzpień, pod ſpinkę, pod haftkę, po guzik, poprząg, pas, pasmo, rzemień, osnowę i t. d. bis hin anziehen, aufſpannen, ausdehnen, *ſig.* Dopinać komu popręgu, ukracać kogo, ſkromić go, einen im Zaume halten, ihn kürzer halten, ihn zähmen. *Z*by się Szwedowi popręgow dopięło, Wkracza Czarniecki znowu w Pomorze. *Tward. W. D.* 2, 210. §. Dopinać czego czém, na około opinać, vollends beſtecken, bebinden, behefften (beſpannen). Dopinay wawrzynami czoła, *incingere. Zebr. Ow.* 570. §. Dopinać czego, do oſtatniego uſiłować o co, aufs äußerſte wonach ſtreben. Dopiąć czego, uſilném ſtaraniem doſtać, dokazać, osiągnąć, do ſkutku przywieśdź, na swoiém poſtawić, (erſtreben) erreichen, erlangen. Dopina godła, nię chcąc znać wygranéy, Aż mu Pharyiſki obóz będzie dany. *Chroſć. Luk.* 2, 8. (przeznaczenie czyli wróżkę pomyślności spełnić chce; nie chce mniéy, iak może, er verfolgt mit Anſtrengung ſein Glück). Na seymie tym król ieszcze większéy rzeczy dopinał; ale iednak nie dopiął. *Krom.* 496. *tentauit, non impetrauit).* Uſilném ſtaraniem tego tylko dopinał, aby komukolwiek inszemu, a nie Leszkowi, księztwo było podane. *Krom.* 213. Maryus, gdy dopinał konsulatu, tysiąc głów Rzymſkich pościnał. *Hor. sat.* 60. Siedm godzin przebywał uprzykrzone drogi, Nim dopiął wierzchu góry wyższéy od Karpatu. *Tward. Wł.* 163. (ehe er den Gipfel erkletterte). Umyślił doſtać mocą, czego intrygą nie dopiął. *Nar. Hiſt.* 4, 104. Wybiegami dopiąć celu swego żądania. *Teat.* 6, *c.* 46. Czego szczęściem nie dokażę, tego obrotem dopnę. *ib.* 5, *b.* 21. Dopiąć swoiéy mety, mam za punkt honoru. *ib.* 51, 5. Jm trudniéy czego dopiąć, tém nam większą ſławę czyni. *ib.* 5, *b.* 74. Zamierzonego dopiąć celu. *ib.* 23, *b.* 87. Chociaż mieysca nie miał po temu, męztwem zwycięztwa dopiął. *Pilch. Sall.* 212. Rozumem dopiąć, gdzie siły nie ſtaie. *Cn. Ad.* 1012. (cf. liſia ſkóra). Muszę przeſtać tego żądać, czego dopiąć nie można. *Zab.* 14, 311. Tegom dopiął, co w wolnym narodzie się godzi, O bero między wami nigdy mi nie chodzi. *Bardz. Luk.* 31. Stara uczy łacina, Kto zręczny swego dopina. *Teat.* 20, *b.* 230. Wszyſtkiego, o co się kuszą, dopinaią. *Pasz. Dz.* 109. §. Dopinać komu z dosadzać do oſtatniego, doymować, dokuczać, einem aufs äußerſte zuſetzen. Piechotą oraz działami mu dopina. *Jabł. Buk. O.* 2. Widzisz, iak Abraamowi rozkazem bóg dopina, Gdy ścinać każe Izaaka syna! *Chroſć. Job.* 4.

DOPIC *cz. dk.*, Dopiiać *ndk.*, do końca wypić, vollends austrinken. *Rh.* dopiti, dopil, dopiai, dopigim, dopigati; *Rs.* допить, допивать; *Sr.* 2. dohupiſch. Dopił ołiatka. *Cn. Th.* (wysuszył kufel). Godzien sowitey kary, Jeśli z innemi rowney nie dopiie miary. *Hor. sat.* 240. Ktoby nie dopił, druga za to czara. *Wad. Dan.* 117. Co Pan twóy robi? Rz. dopiia polewki winnéy. *Teat.* 11, *b.* 91. (iuż kończy, er endigt die Weinſuppe). Trzeba dopić wprzod tego wina, potem kupi się lepsze. *Ld. – Allegor.* Nie czekaymyż czasu, Gdy z inszemi dopiiem zaczętego kwasu. *Stryik. Tur. E.* 3. (cf. kwas, piwo). §. Dopić kogo, piciem komu zrównać. *Oſſ. Wyr.* einem im Trinken gleich kommen. §. Dopinać, dość sobie w piciu czynić, nach Gefallen trinken, ſich im Trinken gütlich thun, ſich recht ſatt trinken. Jż kuchars dopiiał, kiedy ieść gotował, Wiele rozkoszných potraw zawsze panu psował. *Papr. Kol. S.* 2. Kto doje, dopiie, ten w rozum nie tyie. *Cn. Ad.* 47. Kto nie doje, nie dopiie, ten mądrze i długo żyie. *ib.* 386. Kto nie doje, nie dopiie, nie żartuie, nie tańcuie *Cn. Ad.* 387. *sine Bacho etc.* §. DOPIC SIĘ czego, *zaimk.*, durch Trinken erhalten, bekommen, ſich zuziehen (ſich zutrinken). Pies w bayce chciał się aż mięsa, które mu się w wodzie wydawało, dopić. *Oſſ. Wyr.* W morzu śmierci się dopił. *Bal. Sen.* 52. Złe, dopiiać się przyiaciela. *J. Kchan.* 198. Piy złe, dopiiesz się lepszego. *Cn. Ad.* 854. Piy, dopiiesz się. *Zegl. Ad.* 196. Dopił się choroby. *Cn. Th.* – *Simil.* dopić się do czego, piiąc doyśdź, osięgnąć, durchs Trinken bis wozu kommen, gelangen. Chłop chciał się dopić do dna kufla. *Wolſk.*

DOPIEC, dopiekł, *F.* dopiecze, dopiekę, *cz. dk.*; Dopiekać *ndk.*, Dopiekiwać *czſtl. et kontyn.*, do końca upiéc, wypiéc, vollends ausbacken, ausbraten, gar machen. *Boh.* dopecy, dopekl, dopeku, dopekam; *Rag.* dopechi; *Ross.* допечь, допекáть, дожáрить, дожаривать. Czego słońce nie dopiecze, to podniecony ogień dosmaży. *Haur. Sk.* 90. Dopiéc trzeba kapłuna, bo ieszcze nie kruchy. *Tr.* – §. Dopiéc się, *paſſ.* gar werden, ausbacken, ausbraten. Chléb będzieli rychło wyięt z pieca, tedy się nie dopiecze. *Cresc.* 158. Ciasto, gdyby się w pieci nie dopiekło, wsadzić go znowu, aż się dobrze upiecze. *Syr.* 865. Nie czeka, aż się dopiecze. *Cn. Ad.* 563. (gorąco kąpany, er hat nicht warten gelernt, er iſt hitzig vor der Stirn). Dopieczony, DOPIEKŁY, ausgebacken, ausgebraten, gar. Boleści żołądka pochodzą z niedowarzonych i niedopieczonych potraw. *Haur. Sk.* 393. Otruiesz się chlebem niedopieczonym. *Sak. Pr.* 200. Chleb niedopiekły ciężki ieſt. *ib.* Wszelkie ciasto, zwłaszcza niedopiekłe, ieſt niezdrowe. *ib.* 199. Chleb, który ośrodki ma wiele, niedopiekły. *Syr.* 920. (nie do dopieczenia, nie może bydź dopieczonym). Szperki niedopiekłe. *J. Kchan. Dz.* 221. (niedosmażone). Niedopieczony chléb *Ross.* недопёка. §. Dopiéc, pieczywa przyczynić, noch mehr dazu backen, braten. Tyle było gąb, chleb w zapasie nie wyſtarczył; aż trzeba było go dopiéc. *Oſſ. Wyr.* 2.) Dopiekać komu, dogrzewać, doſkwarzać, doſkwierać, dokuczać, einem warm machen, heiß machen, ihm einheitzen, ihm zuſetzen. Kiedy słońce dopieka, będzie deszcz. *Kluk. Rośl.* 3, 90. (kiedy nadzwyczaynie piecze, wenn die Sonne ſticht). Słońce, co w lecie dopieka, w iesieni Uymie płomieni, *Zab.* 3, 154.

Już słońce dopiekać zaczyna, trzeba zapędzić owieczki do lasku. *Teat.* 54, *c. B.* 2. Słońce dopieka mu w głowę *Teat.* 37, 13. (waryuie, es rappelt in ſeinem Kopfe). Ten mi teraz doymuie, dogrzewa, dopieka, ktory ledwieby u nas miał imię człowieka. *Teat.* 44, 71. Ogień zazdrości dopieka im zjadły. *Morszt.* 45. Komużby tak okrutne zimno nie dopiekło! *Mon.* 75, 414. Wrzaskiem, zgiełkiem, dąsaniem się, dopieka tym, na których się nasadzi. *Pilch. Sen.* 4. Obaczysz, iak nam dopiekiwać będą. *Teat.* 8, 4. Dopieka, doymuie mi, trapi mię staranie, *ſtimulat. Mącz.* Ma iakieś serce tyrańskie, nie iednemu dopiekł do żywego. *Teat.* 54. *C. ii.*

DOPIĘCIE *ob.* Dopiąć.

1.) DOPIERAC *cz. ndk.*, Doprzeć *dk.*, domykać, dowierać, zamknąć wcale, vollends zuſperren, zuſtämmen, zudrücken, zuſchließen. *Rs.* допереть, допирать (*Bosn.* dopriti, dopirati, *peruenire*). Dopierał drzwi; a w tym razie złodzieie napadli i wypaśli ie. *Off. Wyr.* §. Dopierać komu, ciężko na kogo nalegać, nacierać, jemanden hart anliegen, ihn drängen, ins Gedränge bringen, in die Enge treiben. Inflantſkim krzyżakom odpierał, Miſtrzom, Kontorom ich często dopierał. *Stryik. Q.* Namowy matczyney nie mógł się zbydź, gdy mu w tém dokuczała i dopierała. *Glicz. Wych. O.* 8, *b.* §. Dopierać się czego, koniecznie się napierać czego, wymagać, usiłować o co, worauf dringen, beſtehen, es durchaus wollen. Ktoby się możności ziemſkiey na skażenie duszy swoiey dopierał, tedy się też niemasz bardzo czego napierać. *Rey Poſt. F.* 7. Dopierać się iakiey rzeczy zbytniemi słowy. *W. Poſt. W.* 2, 214. Wy ieszcze dopieracie się ofiarownictwa. *Budn. Num.* 16, 10. (szukacie kapłaństwa, *Bibl. Gd.*). Rudolf po zwycięztwie nad Ottomanem, nie dopierał się żadnego prawa w Czeſkiey ziemi. *Stryik.* 302. Cóż nam potém, iże doſtoyności, bogactwa i możności tak się bardzo dopieramy? *Baz. Sk.* 332. Kto chce bydź kapłanem, dobregoć się dopiera. *Glicz. Wych. O.* 6. Połowicy się wsi dopierał. *Biel. Sw* 250. *Hrbſt. Odp. M m b. Zrn. Pſt.* 3, 768. *Baz. Hſt.* 57. Każda rzecz do czasu idzie, a swego się końca dopiera. *Glicz. Wych. O.* 2, *b.*

2.) DOPIERAC *ob.* Doprać.

DOPIERO, *DOPIER *adv. temp.*, tylko co, ledwo co trochę, trochę przed tém, przed chwilką, nie dawniusieńko, moment temu, świeżo, eben erſt, erſt den Augenblick. DOPIERKO, *DOPIRKO, DOPIERUCHNO, DOPIERUCZKO, *DOPIRUCZKO, DOPIERUTKO, DOPIERUTENKO, DOPIERUTENECZKO, *intensiv.*, *Bh.* teprw, teprwa, tepruw, gednej; *Slo.* teprw; *Bosn.* ſtoparue, ſtoprriviçe; *Rg.* toparv, ſtopàrv (*ob.* pierw, pierwéy). *Ec.* тонéрь, менéрь, повнегда, послѣ какь, помонь когда, какь скоро, лишь только (*Rs.* менéрь teraz, менéрешный teraźniéyszy) *Ross.* лишь; *Crn.* lihkar, shelej, sheler; *Vd.* li sdai, koli, pervnu, ko sdai, shele; *Cro.* szkodob; *Sr.* 2. aklé, haklé. On co dopier był oycem, przedzierzgnie się w syna. *Zab.* 15, 160. *Kniaź.* Obadwa śliczni, oba urodziwi Dopirko; teraz obadwa nie żywi. *Gemb. Hym.* 310. Dopieruchno skonała. 1 *Leop. Math.* 9, 18. Goździk dopier rozwity, iutro spadnie z krasy, I róża nie na długie czerwienicie czasy. *Gaw. Siel.* 388. Córka Cerery dopiero iedyna Matki rozkosz; wnet żalu ciężkiego przyczyna. *Uſtrz. Klaud.* 25. Noga, która tak rącza dopieruczko była, W leniwe się korzenie teraz obróciła. *Otw. Ow.* 32. Dopieruczkoś mówił wiele za nauką; a teraz mówisz iakoby cóś innego. *Gorn. Dw.* 64. *Salin.* 4, 449. *Prot. Kont. B.* 4. Bydź iako dopierko narodzone dzieci. *Wisn.* 230. *Radz.* 1 *Petr.* 2, 2. Dopiero dany na naukę, czytać się uczył, a już bóg przez niego cuda czynił. *Sk. Zyw.* 2, 331. Szczęście szklane, dopiero błyśnie, iużci trzaśnie. *Min. Ryt.* 4, 136. Czy widziałeś się z nim? *Sp.* Dopiero co rozeszliśmy się. *Zabł. Dz.* 76. Dopieroś począł, a iuż ustaiesz. *Cn. Ad.* 201. Przegrał 2000 luidorów dziś dopierutéńko. *Teat.* 39, 236. Udaią się za dopiero przybyłe do Warszawy i parafianeczki. *Teat.* 29, *c.* 6. – Nie dopiero, dawniey, nicht erſt jetzt, nicht jetzt erſt, länger ſchon. Wszak to nie dopiero dzisiay znacie się We Państwo. *Teat.* 15, 47. Już to nie dopiero, iak żyiemy wpośród niebezpieczeństw i zasadzek. *Nag. Cyc.* 28. Walczę z tą nieszczęsną namiętnością iuż nie dopiero. *Teat.* 41, 72. Dorymena szuka iuż nie dopiero Wé Pana. *Zabł. Dz.* 83. Nie dopiero występek z cnotą walkę wszczyna, Z Cyceronem w senacie siedział Katylina. *Kras. W.* 20. §. Dopiero – dopiero, s iuż – iuż, bald – bald. Dopiero tak, dopiero owak (razem mu ciepło i zimno z gęby wychodzi; i pucha i dmucha). Dopiero się w las udawali, dopiero na naszych nacierali. *Warg. Cez.* 46. Dopiero na nieprzyiaciela iadąc, dopiero go odpędzaiąc, woiowali. *ib.* 52. §. Dopiero, s na ów czas dopiero, nie prędzéy aż, nie pierwey, dann erſt, erſt dann. Dopiero ludzie dobro swoie znaią, kiedy czas minie, kiedy miawszy go, nie maią. *Pot. Arg.* 130. Dopiero rzeczy smak miewaią, Gdy iuż prawie ustawaią. *Cn. Ad.* 200. Dopiero miecza szukać, gdy się iuż czas potykać. *Cn. Ad.* 201. *Ἀρχ. Gr.* 3, *p.* 92. Dopiero wierzymy, kiedy cierpimy. *Cn. Ad.* 990. Dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do pra. *Zegl. Ad.* 67. Toż dopiero śmiać się, gdy mamy przyczynę do śmiechu. *Zab.* 12, 259. Kiedy czas iść do ślubu, dopiero w płacz. *Teat.* 48, *d.* 33. Jużem stara, dopierkobym miała rozkoszy używać. *Radz. Genes.* 18, 12. teraz dopiero, aż teraz, aż tak późno, erſt jetzt, ſo ſpät erſt. §. Dopiero, ieszcze nie więcéy, noch nicht mehr als; erſt. Dopieroć mam lat 16, a iużbym się miała kochać. *Teat.* 54, 14. Dopieroć to początek. *Gemm.* 74. (ieszcze to nie amen; nie mów hóp). Dopieroć to Kozienice, a ty iuż pytasz się o Warszawę. *Off. Wyr.* §. Dopieroż, cóż dopiero, tém bardziéy, vollends, um ſo mehr, zu geſchweigen, geſchweige. *Sr.* 1. nicz peno. Ani zamiar téy kiążki, dopieroż granice tego rozdziału, rozwodzić się z tą materyą pozwalaią. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 192.

DOPIĘTY *ob.* Dopiąć. DOPIIAC *ob.* Dopić.

DOPILNOWAC *cz. dk.*, Dopilnowywać *częſt.*, dozierać, doglądać, pilnie doſtrzegać, fleißig beobachten, abwarten, bewahren. Jakem ludzi doyźrzał i dopilnował, wszyſtko było lepiéy. *Kras Pod.* 2, 144. W tym harmiderze nie mogłem dopilnować wszyſtkiego. *Teat.* 33, *d.* 86. DOPILNOWAC się, *zaimk.*, doyźrzyć się w czém, worin auf ſeiner Huth ſeyn, wachſam ſeyn, ein wachſames Auge haben. Dopilnować się w prawie, w gospodarſtwie. *Off. Wyr.* (cf. chodzić koło czego).

DOPIŁOWAC *cz. dk.*, do szczętu lub do pewnego kresu przepiłować, popiłować, piłą przerzynać, pilnikiem pogładzić, bis wohin ſägen oder feilen, durchſägen, durchfeilen, befeilen. *Rs.* допилить, допиливать.

DOPINAC *ob.* Dopiąć.

DOPISAC *cz. dk.*, Dopisywać, *czſtl. et kont.*, Dopisuie *Fr.*, dokończyć pisma, zu Ende ſchreiben. *Slo.* dopiſat; *Rg.* dopisati; *Vd.* dopisati, perpisati; *Rs.* дописать, дописывать. Czego Panecyus nie dokończył, nikt się nie kusił, aby dopisać miał. *Kosz. Cyc.* 172. *Steb. pr.* - *Fig.* dopisać, miary w czém dopełnić, das Maß voll machen, ausfüllen. Pochlebſtwo w ſkażonych obyczaiach równie niebezpieczne, czy przesadzi, czy nie dopisze. *Nar. Tac.* 1, 286. - Dopisać kogo, z wyrównać mu, einem gleich kommen. Choćbyśmy przez ſto lat pisali, to nie dopiszemy Francuzów. *Teat.* 34, *b. F. ii.* §. Dopisać czego, wypotrzebować to, na czém się pisze, verſchreiben, verbrauchen im Schreiben, aufſchreiben. Dopisałem iuż papieru, którym miał. *Off. Wyr.* §. Do pisma ieszcze przypisać, noch hinzu ſchreiben. Dopisz do tych wydatków, i podróżne. *Off. Wyr.* §. Dopisać komu, wydarzyć sie komu, wygodzić się komu, einem glücken, nach Wunſche gedeihen, für ihn günſtig ausſchlagen, ausfallen, dem Wunſche entſprechen. Skutek pomyślny w hazardzie szukany, nie dopisał. *Mon.* 70, 285. Graczowi na ręce dopisały cztery kozery. *Off. Wyr.* Sukces méy dopisał chęci należycie. *Min. Ryt.* 2, 241. Nie gray, kiedy karty nie dopisuią. *Teat.* 23, *d.* 11. Cóś smutny wyglądasz, może ci karta nie dopisała. *ib.* 15, 21. Szczęście z honorem dopisze ci wszędzie. *Min. Ryt.* 3, 341. §. Dopisać się, *zaimk.*, pisaniem zyskać, nabawiać się, ściągać na się, ſich etwas erſchreiben, zuſammen ſchreiben, mit Schreiben zuziehen. Z uczonych ów krzesła, ten się kozy dopisze. *Off. Wyr.*

DOPŁACIC *cz. dk.*, Dopłacać *ndk.*, resztę zapłacić, do iuż zapłaconego przydadź, vollends bezahlen, zuzahlen, *Bh.* doplatiti, doplaceti; *Vd.* doplashati, napoplashati; *Cro.* nadoplácham; *Sr.* 2. doplaſchiſch; *Rs.* доплатить, доплачивать. Dziś tyle tylko oddaię; za tydzień dopłacę. *Off. Wyr.* W dobrach przedanych, a ieszcze nie dopłaconych, kupiec, nie przedawca ma szkodować. *Szczerb. Sax.* 103. *et* 331.

DOPŁAKAC *cz. dk.*, Dopłacze *Fut.*, Dopłakiwać *czſtl.*, do pewnego czasu popłakać, więcéy ieszcze się napłakać, bis zu einer gewiſſen Zeit weinen; noch mehr weinen. *Rg.* doplakkati, dozviliti.

DOPŁATA, y, *ż.* co się do iakiéy summy dopłaca; die Zuzahlung, Zugabe an Gelde, Zulage, *Bh.* ſtiplatek). Chcą pomnożyć dochody z podwyższenia przeszłorocznéy dopłaty do zwyczaynéy kontrybucyi. *N. Pam.* 24, 377. - Niedopłata, reszta długu niedopłaconego, der Schuldenreſt; *Ross.* недоимка, недоимочка. - *adj.* недоимочный, w długu resztuiący, niedopłacony.

DOPLĄTAC *cz. dk.*, do końca kogo zamatwać, vollends verwickeln, verſtricken. Doplątał się w sidła, które na niego zastawiono. *Off. Wyr.* §. Doplątać się czego, dowlec się, dotelepać się, doleźć, dochrupać się, dogramolić się, niełacno drobnym krokiem, z trudnością dóyśdź do czego, ſich wohin mit genauer Noth durcharbeiten, bis wohin mit Mühe vordringen. Radziby się starali, aby się mogli doplątać onéy straconéy oyczyzny swéy. *Rey Poſt. E.* 5. Idzie, otrząsaiąc się z onego przestrachu, By się rychléy doplątać do onego gmachu. *Rey Wiz.* 108, *b.* Który się dopląta téy łódki pana tego. *Rey Poſt. Gg* 5.

DOPŁAWIC się, *zaimk. dk.*, w pław dokąd doyśdź, erſchwimmen, ſchwimmend erreichen. Pragnie, dopławić się téy ziemi. *A. Kchan. W.* 109. Na morzu świata tego day mi dopławić się skały. *Chodk. Woſt.* 93.

DOPŁAZIC się, *cz. dk.*, dopełzać, doczołgać się, bis hin kriechen. *Bh.* doplazyti ſe; *Cro.* doplaziti, doplazujem; *Dl.* doplaziti; *Bs.* doplaziti, prismuçatise (cf. płaz, ziemiopłaz).

DOPLEC *cz. dk.*, Dopiele *Fut.*, Dopielać *ndk.*, ukończyć pielenie, zu Ende jäten, vollends ausjäten. *Rg.* dopljevſti; *Rs.* дополоть, дополывать.

DOPLESC, doplotł, dopletli, *cz. dk.*, Doplecie, doplotę *Fut.*, doplatać *ndk.*, ukończyć plecienie, do końca zapleść, zu Ende flechten, fertig flechten. *Bh.* dopleſti, dopletł, dopletu; *Ross.* доплесть, доплетать. §. do końca badurzyć, lub więcéy ieszcze nabadurzyć, vollends zu Ende ſchwatzen; noch mehr hinzu ſchwatzen.

DOPŁOKAC *cz. dk.*, Dopłócze, dopłoczę *Fut.*, dopłókuię *Pr.*, Dopłokiwać *czſtl.*, ze wszystkiém wypłokać, vollends ausſpülen. *Rs.* дополоскать, дополаскивать. Rudy raz iuż przepłokanéy dopłokuią daléy tym sposobem ... *Oz. Rud.* 46. - Dopłókać się, domyć się czego, dochędożyć czego, wyczyścić co, mit Waſchen und Spülen rein bekommen.

DOPŁONIC *cz. dk.*, do szczętu splondrować, złupić, vollends ausplündern, ausrauben (*ob.* plon). Tatarowie, gdy Połowców porazili, też książąt Ruskich nie mało pobili, A potém z Bateiem Carzem przyciągnąwszy, ostatka dopłonili. *Stryik.* 231. - Dopłonić się czego; rabuiąc czego nabydź lub nabawić się, durch Plündern erhalten.

DOPŁONIC *cz. dk.*, płoni na wodzie dokończyć, vollends auswuhnen, die Wuhne beendigen. Dopłonić się, *zaimk.*, dokazać wybrania płoni, sprawić płonią, eine Wuhne zu Stande bringen.

DOPLUNĄC *cz. idnt.*, Dopluć *dk.*, do pewnego kresu plunąć, bis wohin ſpeyen; Dopluwać *ndk.*, kończyć plucie; lub więcéy ieszcze napluć, vollends ausſpucken, zu Ende ſpucken; noch mehr dazu ſpucken. *Bh.* dopliti, doplil, dopligi.

DOPŁYNĄC *cz. dk.*, Dopływać *ndk.*, do brzegu dobić, zapłynąć, bis hin ſchwimmen, geſchwommen kommen, bis hin ſegeln, zu Ende ſegeln, das Schwimmen oder die Schiffarth endigen. *Vd.* doplavati; *Dl.* doplivati; *Rg.* doplivati; *Cro.* doplavati; *Rs.* доплыть, доплывать. Okręt dopłynął przecię do brzegu. *Ld.* Łądem nie mogąc daléy, dopływał tam; lecz dla przeciwnych wiatrów przecięż nie dopłynął. *Ld.* DOPŁYW, u, *m.* napływ do pewnego kresu, ein gewaltiger Zufluß, das Zuſtrömen. Unosi go na powrót w łodziach dopływ ſkory. *Przyb. Lux.* 21. *Rs.* доплытие dopłynienie, dobicie do brzegu.

DOPOIC *cz. dk.*, Dopaiać *ndk.*, do pewnego kresu lub ſtopnia, lub aż do końca napoić, bis wohin tränken, vollends zu Ende tränken. *Ross.* допоить, допаивать.

DOPOKĄD, DOPOKI, *kontr.* *DOKI, *adv.* iak długo, póki ieno, ſo lange als, ſo lange nur. *Vd.* dokler, doklei; *Crn.* doklej, dakorej; *Cro.* dokle; *Sla.* dókle; *Bs.* dokle, docem; *Rg.* dòkle, dokli, docjèm, dòkoli; *Eccl.* дóкь-

gnie. Dopokąd w obywatelu życie, wszyſtko oyczyznie powinien. *Stas. Num.* 2, 168. Dopokąd duch w ciele, wieczna przyiaźń. *Teat.* 43, *c.* 165. *Wyb.* Mniéy nam ię dała czuć potrzeba rękodzieł, dopokąd tyle nie znaiemy potrzeb. *Zab.* 16, 170. Partykularne dobra mogą ię zwiększać tylko dopokąd dobru powszechnemu nie ſzkodzą. *Przeſtr.* 10. tylko dopóty, dopokąd ... *ib.* 11. Doki tego bawienia! *Teat.* 33, 100.

DOPOŁUDNIE, - ia, *n.* (*Bh.* **dopoledne** *adv.*) czasu przeciąg od rana do południa (*opp.* popołudnie) **der Vormittag.** Całe dopołudnie spać. *Mącz.* Całem dopołudnie przepędził na muſztrowaniu regimentu swego. *Pam.* 85, 1, 470.

DOPOMAGAC *ob.* Dopomódz.

DOPOMNIEC się, *zaimk. dk.*, Dopominać się, *ndk.*, z nalegániem upominać się, **dringend erinnern, mahnen, fordern;** *Sr.* 1. **dopominem ſo; dopomnu ſo** *memini.*

DOPOMÓDZ *cz. dk.*, Dopomoże, dopomogę *Fut.*, Dopomagać *ndk. et kont.*, dokładać się pomocą, posiłkować, współdziałać, **einem beyſtehen, helfen, Hülfe wozu leiſten.** *Bh.* **dopomoct, dopomocy, dopomohl, dopomohu, dopomuju, dopomáháti;** *Vd.* dopomagati, perpomagati, noterpomagati; *Crn.* perpomorem; *Rs.* благопослѣшествовать, исходатайствовать. Tym natura mieć chciała wszyſtkich obyczaiem, By chłop panu, pan chłopu dopomagał wzaiem. *Nar. Dz.* 2, 108. Śmiałemu szczęście dopomaga. *Cn. A l.* 1061. - Kształt przyſięgi: tak mi Panie Boże dopomoż, i niewinna męka syna iego. *Vol. Leg.* 7, 692. **ſo wahr mir Gott helfe und ſein h. Sacrament.** *§.* dopomagać kogo *ob.* **wspomagać kogo.** *Cn. Th.* **einem aufhelfen, einen unterſtützen.** *§.* czynić co z kim społnie, dzielić co z kim, **woran mit jemanden Theil nehmen.** *Prosili bliżey ſtoiących*, aby przynaymniéy dali im znać, kiedy się drudzy śmiać będą, aby też i oni śmiechu im dopomogli. *Zab.* 12, 268. *Dudz.* **daß ſie ihnen könnten lachen helfen, daß ſie mitlachen könnten.** Mądry łzom innych sprawi folgę; ale płakać nie dopomoże, *Pilch. Sen.* **er wird nicht mitweinen,** Dopomódz kompanii, **Geſellſchaft leiſten.** Będzie to moiém naywiększém ukontentowaniem, dopomódz Wc Panu kompanii. *Teat.* 22, *b.* 15. Gdyśmy się w apteczce wódki napili, nadszedł X. ſ[illegible], i ten dopomógł kompanii. *Kras. Pod.* 1, 18. *§.* *DOPOMAGAC się, *zaimk. ndk.*, domagać się, upominać się, *Cn. Th.* **fordern, begehren, verlangen.** Kruk latał za wilkami, dopomagał się też części łupu. *Exop.* 49.

DOPOMAGACZ, a, *m.* wspieracz, społnik pomagaiący, **der Verhelfer, Helfer, Gehülfe.** *Boh.* **dopomahač, dopomahatel, dopomocnik,** Senator ten czynnym był dopomagaczem intryg sąsiedzkich. *Uſt. K.* 2, 27. **Helfershelfer.** Dopomagacze, *Krom.* 647, *fautores et neceſſarii.*

DOPOŚCIC *cz. dk.*, poſt zakończyć, do pewnego kresu poſt zachować, **zu Ende faſten, das Faſten endigen.** *Rag.* dopościć; *Ross.* договѣть, договѣвать.

DOPÓTY *ob.* póty, dotąd.

DOPOWIEDZIEC *cz. dk.*, Dopowiadać *ndk.*, powieści dokończać, domawiać, lub to, o czém powieść się czyni, ze wszystkiém wynurzać, **die Erzählung enden, vollends zu Ende erzählen, auserzählen, vollends alles erzählen.** *Bh.* **dopowiditi, dopowidati;** *Sr.* 1. **dopowiedam, dopowiedam;** *Cro.* dopovedati (*Vd.* dopoviedati: czeſto powtarzać, wbiiać); *Ross.* досказать, досказывать. Pozwol nie dopowiedzieć sobie reszty panie, Bo żebym ci oznaymił ich zamysł, ich zdanie, Ledwiem miał czas, żem mógł cię wyrwać z téy powodzi. *Min. Ryt.* 2, 238. Ponieważem tak wiele mówił, muszę i resztę dopowiedzieć w krótkich słowach. *Mon.* 68, 24. (dodadź, hinzu ſetzen). No! kiedy się tyle powiedziało, dopowiedźże iuż i resztę. *Teat.* 24, 115. *Czrtr.* §. Dopowiadać, donosić, oznaymiać, poszeptywać komu, **wiſſen laſſen, hinterbringen, melden.** Temu człowiekowi zazdrość wszyſtko dopowiada. *Teat.* 20. 57., *Bs.* dopouiditi). Hey czyś nie doyrzał krów gdzie błędnych bracie? Ratuy dla boga, proszę, dopowiedz o ſtracie! *furto ſilentia deme. Zebr. Ow.* 48. *Kniaz. P.* 2, 35.

DOPRAC, doprał *cz. dk.*, Dopierze, dopiorę *Fut.*, dopierać *ndk.*, prawie kończyć, do czyſta wyprać, nad wyprane więcéy ieszcze prać, **vollends zu Ende waſchen, auswaſchen, das Waſchen endigen, noch mehr waſchen.** *Bh.* **dopráti, dopral, doperu, dopiram;** *Rg.* dopratti). Jak dopierze iednych chuſt, zacznie prać drugie. *Oſſ. Wyr.* §. Doprać komu, należycie kogo wybić, porządnie komu ſkórę wyłatać, wygarbować, setnie kogo wyłoić, wyćwiczyć, dobić do żywego *pr. et tr.* **einen tüchtig durchwalken, durchſchmieren.** Już pokutę odnieśli, gdy im kiiem doprano. *Biel. Kr.* 456. Nie szydź z boga, żebyć święci kiiem nie doprali. *Rys. Ad.* 42. Na ośm Turków iednego męża ledwo liczyli, A wzdy im z ich hańbą znaczną doprali byli. *Weresz. Pob. C.* 2. Tak im w ucieczce na błocie doprali, Że się knam więcéy iuż nie pokuszali. *Jabł. Buk. J.* 2, *b.* §. DOPRAC się czego, trudno co z brudu oczyścić, wyprać na czyſte, **mit Mühe rein waſchen, rein kriegen.** Niech ogień spali, czego się woda nie dopierze. *Pot. Zac.* 130. §. praniem czego nabydź, albo nabawić się, to ieſt a.) wymywaniem, lub też b.) biciem, **mit a.) Waſchen, oder auch b.) mit Schlägen ſich erwerben, ſich zuziehen, erhalten, erlangen.** Oy tą kiianką doprała się maiątku. *Oſſ. Wyr.* Prał długo każdego, który mu się pod kiy nawinął, aż trafił na swego, tak dopral się garbu na grzbiecie. *ib.*

DOPRASZAC *ob.* Doprosić. DOPRAWDY *ob.* Prawda.

DOPRAWIC *cz. dk.*, Doprawiać *ndk.*, Doprawować *kont.*, dopowiadać, dogadać, domawiać, **ausreden, auserzählen, zu Ende erzählen.** *Sr.* 1. **doprawiu, doprawim, dopraju, doprajim;** *Rs.* досказать, досказывать. Dopuszczaiąc pierwszemu składaczowi, téy historyi dostatecznieyrozprawować, chcemy, cośmy umyślili, im nakrócieydo końca doprawić. *Rads.* 2 *Mach.* 2, 29. - *In mal. part.* dobzdurzyć, dobaiać, dopleść, **zu Ende ſchwatzen.** §. Doprawić roli, rolą do zasiewu zupełnie przygotować, uprawę roli skończyć, **das Feld völlig zubereiten, beſtellen, zur Saat fertig machen.** Roli doprawić, to ieſt, poczętą bydź sprawianą daléy sprawować. *Szczerb. Sax.* 455. Jeszcze nie doprawił winnicy, aby mogli z niéy owocu pożywać. z *Leop. Deut.* 20. § ogólnie: dodziałać, dokonać, dokończyć, ukończyć, **fertig machen, beenden, vollenden** (*Ross.* допрáвить, допрáвливать zupełnie ułożyć, długi odebrać, допрáва, допрáвка naleganie o uiszczenie długów). Kto co buduie, ieśli do końca nie doprawi, co począł, azali nie próżna praca iego? *Jer. Zbr.* 295. Jużeśmy doprawili budowanie

swego. *Rey Wiz.* 84, *b.* A tak iest doprawion mur 25go dnia. *Radz. Neh.* 6, 15. (dokonan. *Bibl. Gd.*). Po tém wszystkiem, gdy doprawił Jozyasz kościoł, ruszył woysko. *Radz.* 2 *Kron.* 55, 20. (gdy naprawił dom. *Bibl. Gd.*). Jeśliby to miasto było pobudowane, a mury doprawione, tedy królu, nie będziesz miał do niego przystępu. *Budn.* 3 *Ezdr.* 2, 24. (wystawione. *Bibl. Gd.*). W zamku komory pobudowano i resztę rzeczy po malu doprawowano. *Baz. Sk.* 347. Na poły nie doprawić, *in medio relinquere. Mącz.* §. Doprawować się, dokończyć sprawy, den Proceß endigen.

DOPROC, dopruć *cz. dk.*, doporze *Fut.*, doparać *ndk.*, do pewnego kresu lub do końca poprać. bis wohin trennen, auftrennen, zertrennen. *Ross.* допорóть, допарывать.

DOPROSIC się, *zaimk. dk.*, prośbą zyskać, sich etwas erbitten, durch Bitten erhalten. Dopraszać się, *ndk.*, prośbą co wyiednywać, bittend warum anhalten, ansuchen. *Boh.* doprositi se, dojadati se; *Sr.* 2. dopschoßisch; *Ross.* допроситься (*Sr.* 1. dopraschacj *Ross.* допросить, допрашивать dochodzić, dopytywać się, examinować). Chłop biedny nie przestaie dopraszać się swego. *Mon.* 68, 139. Dopraszał się u króla starostwa; ale kto inszy ie złapał. *Off. Wyr.* Dopraszał się o ten urząd; ale się go nie doprosił. *Tr.* Nie można się w tym domu szklanki wody doprosić. *Off. Wyr.* DOPROSICIEL, a, *m.* dopraszaiący się czego, der um etwas anhält, der Ansucher, Bittsteller, Supplicant. Po oddaleniu wielu doprosicielów, Swinkę Marcin V. na arcybiskupstwie osadził. *Krom.* 293. (*Rs.* допросительь indagator, examinator). *W rodz. żeńsk.* DOPROSICIELKA.

DOPROWADZIC *cz. dk.*, Doprowadzać *ndk.*, aż do pewnego kresu przyprowadzić, zaprowadzić, bis hin führen, geleiten *pr. et fig.*; *Bh.* doprowoditi, doprowodim; *Bs.* doprattiti, dopegljati; *Vd.* dopelati; *Cro.* dopelyati, dopelyiavam; *Ec.* допровáдити, проводить до уреченнаго мѣста, доставить, довести. Do miasta go doprowadził. *Rey Post. P. p.* 5. Bogu dziękuiemy, że nas do tych świętych mieysc doprowadzić raczył. *Warg. Radz.* 61. Nie znam tu nikogo, ktoby drżące kroki moie doprowadził do niego. *Teat.* 49, 94. Żeglarski kunszt do nayodleglevszych krain chciwość zysku doprowadził. *Kras. Pod.* 2, 165. Myśmy cię doprowadzili do stanu tego. *Kras. Pod.* 2, 82. Prosiłem go, żeby zaczętą rozmowę do końca doprowadził. *Kras. Pod.* 2, 154. (dociągnął). Ufam, że równie zemną będziecie utrzymywać i doprowadzać do końca to zaczęte dzieło. *Gaz. Nar.* 1, 187. *St. Aug.* Doprowadzam do skutku, *Crn.* dapernashem, ich bewerkstellige. DOPROWADZICIEŁ, a, *m.* doprowadzaiący, der Hinführer, Hinbegleiter. *Bs.* dopratitegl, *Eccl.* допрáвитель, проводникъ, провожатой.

DOPRZĄDZ, doprzągł, *cz. dk.*, doprzęże *Fut.*, Doprzęgać *ndk.*, do zaprzężonych przyprzęgać, noch mehr dazu anspannen, vorspannen. Ani ięzyk dzielnych spraw dogoni, Choćby z Epiru bystrych doprzągł koni. *Miask. Ryt.* 129.

DOPRZĄSDZ, doprządł, doprzędła, *cz. dk.*, doprzędzie, doprzędę *Fut.*, Doprządać *ndk.*, wyprząśdź, przędzenie skończyć, vollends zu Ende spinnen, ausspinnen. *Bh* doprzędl, doprzędu, doprzadati; *Fg.* doprędli; *Sr.* 2. dopschędsçj; *Rs.* допрясть, допрядывать. Parki życia przędzy doprządaią, I nigdy nazad nici nie wiiią. *Bardz. Tr.* 10. Tak Krassowi, gdy w boiu Parki doprządaią Zywota Assyryiskim, iakeś poległ Krassie! *Bardz. Luk.* 1. Płynęły hoyne wszystkim łzy, gdy iego nici tak doprzędła Kloto. *Miask. Ryt.* 2, 137.

DOPRZEDADZ *cz. dk.*, doprzedawać *ndk.*, wszystko do reszty wyprzedać, alles verkaufen, vollends den Reſt verkaufen. *Bh.* doprodati, doprodawám; *Rg.* doprodatti, -daavam; *Rs.* допродать, допродавать. Nie doprzedadź *Rs.* недопродать, nie wszystko wyprzedadź.

DOPSOWAC, DOPSUC, *cz. dk.*, do szczętu zepsuć, vollends verderben, zu Grunde richten. Co było płomieniem nie popsowano albo dopsowano, to rzeka zalała. *Zap. Wez. B.* 4. Dziś wszystkiego dopsował, czego był nie skaził. *Zrn. Post.* 3, 563.

DOPUSCIC *cz. dk.*, Dopuszczać *ndk.*, nie przeszkadzać do czego, pozwalać, zezwalać, zulassen, verstatten, genehmigen, gewähren, lassen. *Bh.* dopustiti, dopustim; *Sr.* 1. dopujciu, dopujcjam, dopuschciu, dopuschcjim, wotpuschcjicj; *Vd.* dopustit, perpustit, dopushati, perpushati, donehati, napustiti; *Crn.* dapusham; *Sla.* pripustiti; *Rg.* dopûstiti, dopûsctati, dopusctávati; *Bs.* dopustiti; *Cro.* dopusztiti, dopuscham; *Dl.* dopustiti; *Ross.* допустить, допускать; *Ec.* допущáю. Bóg nie dopuszcza nic na tym świecie, coby nie miało na iakie wyiść dobro. *Zab.* 16, 267. Lepiey małe złe dopuścić, niżeli wielkie ponieść. *Klok. Turk.* 24. Rzecz głupia dopuścić, czego się ustrzedz można. *Teat.* 42, *d. B.* Boiaźń mówić mi nie dopuszcza. *Teat.* 3, *b.* 31. Chciał mówić; lecz rozrzewnienie i łzy długo nie dopuściły mu głosu. *Gaz. Nar.* 1, 178. Więcey nie powiem; bo mi sekret nie dopuszcza. *Boh. Kom.* 2, 181. Niecham, dopuszczam, *sino. Urs. Gr.* 255. Dopuśćmy, niech mówi. *Boh. Kom.* 4, 93. Przed sądem burgrabskim, nim zaczną sprawować swoię rzecz, biorą pozwolenie mówiąc: Panie Woycie, dopuść sprawy, albo sprzyiay mówić. *Sax. Porz.* 58. Dwom kazał się wracać; trzeciego iż nie pobaczył, dopuścił wyiśdź. *Wyr. Al.* 253. §. Dopuszczać się czego, broić co, etwas (Böſes) begehen, verüben, ſich erlauben. *Bh.* dočinim se. Na tém mieyscu dopuszczaią się wielkiego błędu. *Salin.* 4, 460. *§. dopuścić się, *Bh.* dopustit se, *vitiari*, *stuprari*, cielesność popełnić, Unzucht treiben. Uyźrzał Dawid żonę Uryasza i dopuścił się iéy. 2 *Leop.* 2 *Reg.* 11, 4. (spał z nią. 3 *Leop.*). Gdy kobieta, dziecięcia się dopuściwszy, zabiła ie... *Sax. Post.* 8. (eine, die zu Falle gekommen iſt). §. *aliter.* Na dobre mi wszystko wyszło, gdy się tak lubéy sercu dopuściłem żonki. *Teat.* 43, *b.* 30. *Drozd.* gdym się z nią złączył, da ich mich mit ihr verband. DOPUST, u, *m.* DOPUSZCZENIE, ia, *n.* przepuszczenie czego na kogo, zdarzenie komu czego, zesłanie czego przeciwnego na kogo, zrządzenie, die Zulaſſung, Veranlaſſung, Fügung, das Verhängniß. *Bh.* dopuſtění *fatum*; *Slo.* dopuſtěnj; *Sr.* 1. dopuschcjeni (*Slav.* dopushtenje; *Cro.* dopuschenye z pozwolenie); *Rs.* дóпускъ, допущéніе. Tu się teraz podobno ile mogę dociec, Niebo usprawiedliwić chce przez dopuſt kary, Które na mnie tak długo patrzało przez szpary. *Min. Ryt.* 1, 197. *Szym.*

S. W. 39. J na franta lisa dopuſt boży spadł iednego razu, Dobrze odwietrzonemu nie umknął żelazu. *Zab.* 15, 280. *Tręb.* Dopuſty bozkie odcymuią kraiowi użytecznych obywatelów. *Mon.* 68, 271. Dopuſt na mnie boży! *Teat.* 24, *c.* 53. Gdy zgubić cię do reszty zechce dopuſt boży, Ot tobie posew woźny o wioſkę położy. *Zab.* 16, 125. *Nar.* Dopuszczenie się czego, zbroienie, die Verübung, Begehung einer böſen Handlung. DOPUSCICIEL, a, *m.* dopuszczaiący czego, der Zulaſſer, Verfüger. *Rag.* dopuusctitegl. *W rodz. żeńſk.* DOPUSCICIELKA, *Rg.* dopuustitegliza. DOPUSTNY, a, e, - *ie adv.*, do dopuszczenia. zulaßbar, zuläßlich. *Rg.* dopuſtiv; *Vd.* perpuſtliu (*Ec.* попустительно *concedendum eſt*).

DOPYCHAC *ob.* Dopchać.

DOPYTAC się, *zaimk. dk.*, dopytuie się *Pr.*, pytaiąc dowiedzieć się, dóyśdź, erfragen, erforſchen, durch Fragen erfahren. *Boh.* doptati ſe; *Ross.* допытаться, допытываюсь; *Vd.* sbarati, dobarati; *Sr.* 1. dopraſchacj. On milczał, i dopytać się na nim słowa nie możno. *Sk. Dz.* 832. Głupia, że się nikt słowa nie dopyta. *Hor. sat.* 34. Słowa się na nim nie dopytasz. *Cn. Ad.* 493. man bringt kein Wort von ihm heraus. Pytaiąc go o różne rzeczy, dopytał się na nim, iż miał chrześciankę matkę. *Sk. Zyw.* 2, 66. er brachte ſo viel von ihm heraus, daß... Kiedy tak, to się łatwo dopytam. *Teat.* 30, *b.* 67. (pytaiąc znaydę, doydę, trafię, ich werde es leicht erfragen. Alexandrów nie dopytasz się w niebie; bo na nie nie zarabiali. *Birk. Zyg. pr.* (nie znaydziesz ich tam, du wirſt ſie da nicht erfragen, nicht finden, nicht ausfindig machen). § *aliter* Sługa móy dopytał się do moiéy szkatuły (dobrał się do niéy, er hat ſich über meine Schatulle gemacht). 2.) DOPYTOWAC się, DOPYTAWAC się, *zaimk. ndk.*, Dopytuie się *Pr.*, Dopytywać się *czſtl.*, dowiadywać się, wywiadywać się, pytaniem dochodzić, nachfragen, nachforſchen *Sr.* 1. dopotupu *inquiro*; *Ross.* разпрашивать, (cf. допытáть, допытывать domęczyć na torturach, pytkach). Srogiemi mękami dopytawano się na nim niektórych artykułow nauki iego. *Baz. Hſt.* 31. Niżelim z kancellaryi wyszedł, dopytywałem się, gdzie którego pana kassa ſtoi. *Zab.* 13, 191. Jam się u wielu dopytywał o pana tego; a każdy mi powiedział, że o nim ani słyszał. *Boh. Kom.* 3, 186. W każdéy rzeczy, gdy się dopytywał na nich król, nalazł ie uczeńsze nad wszyſtkie mędrce. *Radz. Dan.* 1, 20. (o które się ich pytał, *Bibl. Gd.* Tu masz tylko wizerunek tych rzeczy, a potém się prawego gruntu z tych początków dopytaway. *Rey Wiz.* Dopytawać się odpowiedzi. *Fraz. Jęz. E.* 4. *b.*

DORĄBAC *cz. dk.*, Dorębywać *czſtl.*, Dorębuie *Pr.*, do pewnego kresu lub do reszty porąbać, przerąbać; więcéy ieszcze do iuż porąbanego przyrąbać, bis wohin hacken, vollends klein hacken, durchhacken; noch mehr klein hacken. *Rs.* дорубать, дорубить, дорубáнïе, дорубка.

DORABIAC *ob.* Dorobić.

DORACHOWAC *cz. dk.*, Dorachowywać *czſtl.*, ſkończyć rachunek, zu Ende rechnen, ausrechnen, die Rechnung enden. *Rg.* dobroitti, *Rs.* досчитать, досчитывать. Jużem téy summy dorachował. §. Przyrachować, dodadź do rachunku, hinzu rechnen. Dorachuy do dziesięciu tysięcy dwa ieszcze. *Ld.* 2.) Dorachować się, *zaimk.*, doliczyć się, rachuiąc dóyść, znaleźć, errechnen, ausrechnen, durch Rechnen finden. Nie mógł się lat swych dorachować. *Birk. Ek. C.* 3. Ledwoby się korcem maku powinnowactwa dorachował. *Rys. Ad.* 34. W takieś sztuczne okienka regiestra zmalował, Jżbym się z tobą za ſto lat nie dorachował. *Teat.* 45, *c.* 6. *Wyb. Kul.* Więcéy nad ſto osób dorachować się nie mogli. *Gaz. Nar.* 1, 261. Skąpy, uſtawicznie licząc, żadnego szczęścia dorachować się nie może. *Mon.* 73, 749., *Ross.* недочéсться, недочитаться.

na DORĄCZU *ob.* na Doręczu.

DORADA, y, ż., doradzanie, porada, guter Rath, Unterſtützung mit Rath. Potrzebuie pomocy i dorady. *Teat.* 19, *c.* 28. DORADNY, a, e, - *ie adv.*, umieiący radzić, der zu rathen weiß. Niedoradny, der nicht zu rathen weiß. *Vd.* nesvitliun, nenasvitliu); Zmyślny wydzierca zwleka ze skóry niedoradne sieroty. *Zab.* 9, 46. *Zabł.* DORADZCA, y, *m.*, DORADZICIEL, a, *m.*, doradzaiący do czego, der Zuratber, Anrather, Rathgeber wozu. *Rs.* приговорщикъ. Natchniony mu był ten krok od iego doradzców. *Uſt. Konſt.* 1, 71. *W rodzaiu żeńſk.* DORADZICIELKA, die Zuratherinn, Anratherinn, Rathgeberinn. DORADZIC *cz. dk.*, Doradzać *ndk.*, namówić radą na co, podadź iaki sposób komu na co, anrathen, zurathen, an die Hand geben. *Vd.* nasvituvati, vsvititi, peravituvati; *Rs.* присовѣтовать, присовѣтывать, наразумить, надоразумить, надоумить, надоумливать, присудить, присужать, присуждать, приговорить, приговаривать притакнуть, притакивать. Jakby temu zabiedz, doradź mi. *Teat.* 5, *b.* 34. Proszę, doradźcie mi, co mam czynić. *Teat.* 26, *d.* 5. Król szczęśliwy, któremu mąż taki doradza. *Teat.* 45, *d.* 17. *Wyb.* Schoway się z swoiém doradzaniem. *Teat.* 18, 94. (z swoią radą).

DORASTAC *ob.* Dorosnąć.

DORAZIC *cz. dk.*, klęskę spełnić, dogubić, dobić, dokonać, vollends aufreiben, den Garaus machen, ein Ende machen. *Boh.* dorazyti, dorazeti. Niech żywy ogień z nieba padnie na nie, A ty ich doraź, że żaden nie wiłanie. *J. Kchan. Ps.* 203. - §. *transl.* Było północy, a sen troſk i ciał dorasił. *Zebr. Ow.* 254. *curat et pectora ſoluerat*, cf. domorzyć). Rękawy zawinąwszy obie pośpieszaią, Rąk nie czuią, ochotą pracy doraźaią. *ib.* 128. *ſtudio fallente laborem*, dobiiaią, docieraią, dokonywaią). §. Dorazić komu, trafić mu w raz, doiąć mu, dobrać. *Cn. Th.* einem bis auf die neunte Haut kommen, bis ans Leben kommen, ihn tüchtig empfinden laſſen. §. doſkonale lub zupełnie wyrazić, vollkommen ausdrücken, beſchreiben, vorſtellen, vortragen. Częstokroć zda się panom, iż pochlebca, by nayniewſtydliwszy, nie do końca iakoby doraża, ani wszystkiego wypowiada. *Gorn. Dw.* 63. Gdy ty ieszcze będziesz mówić o to z królem, przyidę ia za tobą, i doraźę a dokonam słow twoich. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 1, 14. (dołożę. 3 *Leop.* dobiię, dotrę). DORAZLIWY, a, e, - *ie adv.*, do oſtatniego ſtopnia przeraźliwy, höchſt durchdringend. Z soki straszliwemi trze chwaſty szkodliwe, przymawiaiąc Hekatſkie rymy doraźliwe. *Zebr. Lw.* 348. *DORAZNY, *DORAZOWY, a, e, do razu czyli od razu natychmiaſt się od-

prawuiący, auf der Stelle geſchehend. Dorazne albo dorazowe prawo, gorące prawo, *iudicium ſtatarium*, das Standrecht. *Gall. pr.*, *Vd.* shounirſka nameſtna sodba.

DORDZEC, DORDZEWIEC, *niiak. dk.*, dogryzionym bydź od rdzy, völlig durchroſten. Dordzały, Dordzewiały, ganz durchgeroſtet. 2.) Dordzały *ob.* Dożrzeć, Dożrzały.

na DORĘDZIU, na DORĘCZU *adverbial.*, pod ręką, przy ręce, na pogotowiu, bey der Hand; parat, fertig. *Boh.* na poſtoku, na ſnadě; *Sr.* 1. namejtje; *Vd.* perrokach, rozhnu, per rozi, per naredi; *Rs.* na parunę). Potrzebuię czego zawady, muszę mieć zawdzy na gotowiu, niektorzy mówią na dorędziu albo na doręczu. *Mącz.* We Pani masz zawsze na doręczu iaką wymówkę. *Teat.* 6, 5. Przyczyna, dla ktorey niepowściągliwość zdrowiu wadzi, ta iest na dorędziu. *Birk. Zyg.* 23. W doręczy, *id. - n. p.* O pożytecznych rzeczach co mamy w doręczy Mowmy, a słodsze nam się wspomnienie naſtręczy. *Przyb. Milt.* 242. - *NB.* Następuiący przykład na oko pokazuie źrzódło czyli szczep tego trybu mowy: hetman, choć sam w takim niedoſtatku, co do rąk ma, daruie. *Tward. W. D.* 55.

DORĘCZNY, a, e, - *ie adv.*, na doręczu, pod ręką, przy ręce będący, bey der Hand ſich befindend, fertig, bereit, parat. *Vd.* perroshen, narozhen; *Rs.* ловкій; *Ec.* наручный, предручный. *Przyb. Luz.* 317.

DOROBEK, - bku, *m.* nabytek pracą, das Verdiente, Erworbene, erarbeitetes Vermögen, Verdienſt. *Crn.* perdęlk; *Ross.* заживóе, сóбина, сóбинка, нажúва. Gdy pobrawszy się, mąż dóbr żadnych, ani żona posagu nie miała, a w czasie przemysłem i pracą dorobili się subſtancyi; takowych dorobków dwie części dzieciom, trzecia żonie, doſtanie się. *Oſtr. Pr. C.* 1, 212. *Stat. Lit.* 238. Czeka tam na cię wieniec prawdziwych zasług i dorobku. *Żab.* 14, 206. *Zabł.* Miasto wzaiemnych afektów dorobku Nayniesczęśliwszą pisz mię na nadgrobku. *Chroſt. Ow.* 402.

DOROBIC *cz. dk.*, DORABIAC *ndk.*, roboty dokończyć, zu Ende arbeiten, eine Arbeit beendigen, enden. *Boh.* dobělati, dobělawati; *Rg.* dorâbiti; *Crn.* dadęlam; *Vd.* doldjati; dolvpraviti; *Rs.* доработать, дорабóтывать, сработáть. Jakośmy zaś tę pracą rozcząć śmieli, Tak o to niechay nie mamy przywary, Żebyśmy iéy zaś dorobić nie chcieli. *P. Kchan. J.* 9. Gdyby komu żona, z ktorą grunt czynszowy wziął, umarła, póki by nie zasiał, tedy mu będzie wolno dorobić i zasiać. *Szczerb. Sax.* 454. Ręce téy ſtatuy są dorobione; ale większa część ſtarożytna. *N. Pam.* 3, 321. (przyrobione, przysadzone, angeſetzt, angeſtückt). Będę ostatka prośbą dorabiała. *Morszt.* 233. (do końca doprowadzać). Niedorobiony, niedokończony *Rs.* недоработанный, unvollendet. Dorobienie, ukończenie, *Rs.* додѣлка, додѣланіе, додѣлываніе, die Vollendung, Beendung. §. więcéy do iuż zrobionego przyczynić, noch mehr dazu machen, verfertigen, arbeiten. Nie wyſtarczą nam szafy na kiążki, każ ſtolarzowi dorobić ieszcze trzy. *Ld.* §. Dorobić kogo, doniszczyć, dobić, einem den Garaus machen. Już ledwo dychaiącego ani silnego bronić się, dorobił mieczem. *Off. Wyr.* §. Dłonią komu dorobić, *palmis caedere*, *expalmare*. *Mącz.* wyczosać kogo, dobrze za łeb dorobić, urwać, *depexum aliquem reddere*. *ib.* einen ausprügeln, durchwalken, ihn tüchtig zudecken.

2.) DORABIAC się czego, *zaimk. ndk.*, dorobić się czego, *dk.*, pracą przychodzić do czego, nabywać pracą czego, ſich etwas erarbeiten, verdienen, erwerben. *Vind.* perdelati, perdobiulati, perdeluvati; *Crn.* perdęlam; *Rs.* наживаться, наживаться. Jam się z łaski Pana Boga pieniędzy dorobił. *Teat.* 8, *b.* 15. Kaszą, kluseczkami, dorobiliśmy się chleba. *ib.* 26, *b.* 4. Ubodzy kmiecie wołmi dorabiaią się chleba. *Vol. Leg.* 2, 1671. Małemi rzeczami gardzić nie trzeba temu, co się chce dorobić chleba. *Cn. Ad.* 471. Mądrością się ſtaray sławy dorabiać. *Pilch. Pilch. Sall.* 3. Koronę męczeńſką mu dano, mieczem, ogniem dorobioną. *Birk. Gł. K.* 22, (zarobioną). *Ross.* прудовый. DOROBKOWY, DOROBNY, a, e, od dorobku, dorobiony, zarobiony, erarbeitet, verdient, erworben. Cały móy maiątek iest dorobkowy. *Teat.* 18, 110. Dobra dorobkowe. *ib.* 9, 76. Dorobne subſtancye. *A. Zamoy.* 53. Dorobkowe subſtancye. (*ſtr. Pr. Cyw.* 1, 213. z własnego nabycia pochodzące, różne od spadkowych czyli odziedziczonych.

DOROCZNY, DOROCZY, a, e, DOROCZNIE *adv.*, trwały przez rok, albo do roku, (doczesny), für ein Jahr, jährlich, ein Jahr dauernd. Konsul doroczy. *Chroſt. Fars.* 61. Doroczne im urzędy poſtanowił. *Birk. Zam.* 31. Przeor doroczny. *Bzow. Roz.* 117. Naznaczam 25 dukatów na lampę doroczną, aby na każdy dzień czasy wiecznemi gorzała w grobie Pańskim. *Warg. Radz.* 89. §. Coroczny, co rok przypadaiący, jährlich, alljährlich, alle Jahre gefällig oder ſich ereignend. Doroczny wylew Nilu. *Boter* 213. Dał im doroczne dochody. *Sk. Dz.* 668. Eteokles z Polinicem o krolestwo z sobą taką uczynili zgodę, aby na przemiany doroczne panowali. *Otw. Ow.* 368. - §. Roczny, w roku przypadaiący, Jahres-. Wieras w dzień doroczny koronacyi J. K. Mści. *Żab.* 9, 25. (cf. uroczysty). Dzień doroczny urodzin J. K. Mści był obchodzony iak nayuroczyściey. *Gaz. Nar.* 2, 61. Móy dziś doroczny (dzień) *natalis*. *Nag. Wirg.* 494.

DORODNOSC, ści, ż. kształtność co do osoby, pospolicie bierze się za wysokość wzrostu, ſchöne hohe Geſtalt, ſchöner Wuchs. (*Rs.* дородность, дородство tyłowatość, otyłość). Dorodność potrzebuie zupełnego ciała. *Petr. Ek.* 262. DORODNY, a, e, - *ie adv.*, kształtny, przyswoicie wysoki, wohl geſtaltet, von ſchönem Wuchſe; *Cro.* narochit; (*Rs.* дородный otyły). Ten grzeczny, ładny, ów piękniejszy, dorodniejszy. *Teat.* 29, *c.* 4. §. Obficie rodzący, zyzny, fruchtbar. Sady dorodne hoyną dań nosiły J pod buynym owocem gałęzie chyliły. *Żab.* 1, 99. Są dorodne trawy na brzegach Jzmena cichego. *Bardz. Tr.* 255.

DOROSNĄC, *DOROSC *niiak. idnt.*, Dorastać *ndk.*, dóyść miary wzrostu, heran wachſen, erwachſen, im Wuchſe erreichen, bis wohin wachſen; *Bh.* dorusti, doroſti, doroſtu, doroſtati; *Cro.* doraszti, doraschem; *Rg.* dorâſtieti; *Sr.* 1. doroſtuju; *Rs.* дорости, дорастáть; *Ec.* прерастати; *Sr.* 2. ße ſpozeſch. Z chłopca wyrósł, a do chłopa nie dorósł. *Rys. Ad.* 79. Gdy już dorastało dziecię, codzień wdzięczniejsza krasność w obliczu iéy się rozwiiała. *Mon.* 65, 592. Doraſtała Cerery iedyna córka, a dalszą niepłodność sama Prozerpina płaci. *Uſtrz. Kl.* 13. Wilczę dorosnąwszy spół z psami, wilka gonilo. *Ezop.* 82. Doroślenie, *Doroszczenie, DO-

RO-

ROSŁOSC, ści, ż. dóyście rośnieniem do doyźrzałéy pory, (die Erwachſenheit), vollkommnes Wachsthum, Jugendreife; *Sr.* 1. dorośtnoſć; *Ec.* дорастлость. Nie wychowałem młodzieńcow, anim ku doroszczeniu wychował panienek. 1 *Leop. Jes.* 23, 4. (ku dorośnieniu. 3 *Leop.* ani odchowałem. *Bibl. Gd.*). §. Dorosnąć czego, rosnąc osięgnąć, wachſend erreichen, erlangen, erhalten, erwachſen. Gdy iuż źrzebię konia doraſta, zęby iego rzadsze bywaią, *Cresc.* 314. Dzieci, które siódmego roku nie dorosły ... *Gall. Cyw.* 1, 18. Z iego synów żaden się swych lat dorość nie mogł. *Glicz. Wych. F.* 7. Doraſtanie lat ieſt, kiedy kto młodzieńſtwa doraſta. *Szczerb. Sax.* 197. Nowochrzczeńcy nie chcą dzieci chrzcić, aż rozumu dorosną. *W. Poſt. Mn.* 236. Jam ieszcze téy doſkonałości nie dorósł, żebym się z świata śmiać miał. *Sk. Zyw.* 2, 13. Dorosnąć kogo, zrównać się z nim, fizycznie czy moralnie, einem gewachſen ſeyn, ihm gleich kommen, ſich mit ihm meſſen. Dorosnąć urzędu, bydź zdolnym do niego, mieć moralną dorosność przymiotów podług urzędu, einem Amte gewachſen ſeyn. Niesłuszna było o tym młodym mężu rozumieć, iż téy godności nie dorósł, który do cnych poſtępków prawie dorósł. *Warg. Wal.* 70. DOROSŁY, a, e, maiący wzroſt, okazuiący, że ma lata męzkie, erwachſen, aufgewachſen, mannbar; *Cro.* vërszten; *Rs.* срóслый; *Ec.* дорослый, превозрáстный. Nie może bydź obran na urząd żaden niedorosły, to ieſt, młodszy dwudzieſtu i pięciu lat. *Szczerb. Sax.* 344. Tak dorośli, iako i niedorośli bywaią oszukani. *Chelm. Pr.* 53. Lata dorosłe, rozumiemy w młodzieńcu 21, a w pannie 22, *Chelm. Pr.* 97. Jahre der Mündigkeit, Großjährigkeit. Slicznéy twarzy panienka, a prawie iuż dorosła męża. *Sk. Zyw.* 2, 288. mannbar, panna dorosła, na wydaniu, ma lata, *Sr.* 1. wudahtjna, pomuzka jonſka, dorośtnicjka. Dorosły, DOROSŁEK, -łka, *m.*, DOROSTEK, - ſtka, *m.*, *Sr.* 1. dorośtnik, dorośtnicjk, z chłopca wyrosły a do chłopa niedorosły, ein junger Kerl, ein junger Burſche. Niedoroſtek, dziecię, ein Kind, ein Knabe. Biada téy ziemi, gdzie królem niedoroſtek. *Nar. Hiſt.* 4, 102. W piérwszéy zaraz lat wiośnie niedoroſtek młody, Niech nędzę i woienne znosi niewygody. *Hor.* 2, 11. *Nar.* 2.) Dorosły, na słuszną, to ieſt, na przyzwoitą miarę wysoki. *Oſſ. Wyr.* von gehörigem Wuchſe.

DOROTA, y, ż. imię białogłowſkie, z greck. tłumaczy się Boży dar, Dorothea, Dorchen; *Bh.* Dorota, Dorka; *Slo.* Dorota, Dorotka; *Sr.* 2. Dorta, Horta, Orta, Worta, Hortta; *Sr.* 1. Orte, Worta. DOROTKA, DOROTECZKA, DOROSKA, DOSKA, DOSIA, DOSIENECZKA, i, ż., DOSIENKO, *TOSIENKO *zdrbn.*, - Nieprzepłacona Doroto, Co między pieniędzmi złoto, Toś ty ieſt między dziéwkami. *J. Kchan. Dz.* 267. Doroteczka moia. *Teat.* 31, 6. *et* 33, 37. Teraz do podziemnego w grób idę pokoia, Tam gdzie wprzód poszła mała Dosieneczka moia. *Groch. W.* 575. Miłościwym mię panem - eś nazwała Tosienku, chocieś mnie nie sprobowała. *Kchw. Fr.* 44. §. *In malam part*: trusia, głupi, głupia, ein Gimpel, (ein Dummer, eine Dumme). Nie namówisz, nie Dorotka. *Rys. Ad.* 51. Nie Dorotkąm, rzecze który z posłów na posór, Nie dam się ia przekonać prośbą ani groźbą, Aż Dorotka Dorotką, wnetże ią przerobią, By tylko noc do namów słodkich naſtąpiła. *Opal. Sat.* 189. §. Kiszka w wieprzu naygrubsza, nadziewana, der dickſte Darm im Schweine; eine ſehr dicke Wurſt. Jak wieprza zabiiesz, będziesz miał kiełbasy, kiszki, mączki, dorotki. *Haur. Sk.* 59. DOROCIN, DORCZYN, a, e, do Doroty należący, Dorotheen s; *Bh.* Dorćin, Dorotćin, Dorotin.

DOROWNAC *niiak. dk.*, Dorównywać *ndk. et czſtl.*, supełnie wyrównać, völlig gleich kommen; *Sr.* 1. dorunam. Ledwie iednéy cząsteczki dorówna wszyſtką swą wielkością wzroſtu. *Susz. Pies.* 3. *S.* 2. Smutku tego nic dorówna całe. *ib.* 1. *C.* 4.

DOROZKA, i, ż., z *Rs.* дорóжка, cf. дорóжки. Drendulka, faetoncik, mały poiazd pospolicie o iednym koniu, zaſtępuiący cięższe fiakry, eine leichte gewöhnlich einſpännige Miethscaleſche. DOROZKARZ, a, *m.* wożący dorożką, der Droſchkenführer.

DOROZUMIEC się *zaimk. dk.*, Dorozumiewać się *ndk.*, domyślić się, domniemać się, vermuthen, muthmaßen; *Ec.* подумѣтися, догадываться; *Rs.* дорàзумѣть, дорàзумѣвать. Nie wiem wprawdzie, dlaczego się nie ſtawił, dorozumiewam się iednak, iż nie to musiał czynić, co był powinien. *Mon.* 68, 70. Można się dorozumiewać, iż to woysko przeciw Francyi czynić będzie. *Gaz. Nar.* 1, 270. Kogo mię dorozumiewacie się bydź, nie ieſtem ia. *Budn. Act.* 13, 25. (kim mię bydź mniemacie. *Bibl. Gd.*). Dorozumiewanie się, Dorozumiewanie, Dorozumienie się, mniemanie, domysł, die Vermuthung, Muthmaßung. Wszyſtkie te odiazdy w tak zimnéy porze tworzą rozmaite dorozumiewania. *Gaz. Nar.* 1, 48.

DORSZ, u, *m.*, *Lat. Med.* dursus *Du Fresne*; *Dan.* Torsk; *Suec.* torsk, *Isl.* thoskr cf. *Ger.* Dörren, Dürre), der Dorſch; *Rs.* навáга, *gadus callarius Linn.* w Prusiech pomuchla zwana, Pomuchel, *Gall.* merluche, ryba mniéysza od łupacza; łowi się w morzu Baltyckiém. *Kluk Zw.* 5, 96. *N. Pam.* 13, 32. Dorsz suszony, rozwożą tak iak sztokfisz. *Kluk Zw.* 5, 295. Od becaki dorszu i sztokfiszu po 2 gr. *Vol. Leg.* 5, 340. Dorsz, głowacz suchy. *Cn. Th.*

DORWAC *cz. dk.*, Dorywać *ndk.*, do końca urwać, vollends abreißen, vollends ausreißen; *Cro.* dorivati; *Rag.* doarvatti; *Rs.* дорвáть, дорывáть. Dorwiy poſtronka naderwanego. *Tr.* §. Wyrywania dokończyć, zu Ende ausreißen, das Ausreißen endigen. Skoro dorwą konopi, niech ie zaraz moczą. *Ld.* §. Rwaniem przyczynić, noch mehr dazu abreißen, pflücken. Nie dość téy szalwii, trzeba iéy ieszcze dorwać. *Ld.* §. DORWAC się czego, dopaśdź czego, uchwycić, etwas erwiſchen, erhaſchen, ergreifen, erſchnappen; *Rs.* дорвáться. Dorywa się zkądsiś oręża i iuż obtaczaiące go nieprzyiaciele trupem leżą. *Stas. Num.* 1, 20. Bierze, co się natrafi, iako szczęście padnie, Czego się może dorwać, nie brakuiąc, kradnie. *Klon. Wor.* 36. Ze pan dorwał się gotowego grosza, chwała bogu. *Teat.* 1, 79. Panicze, którzy to dorwą się substancyi, rozumieią, że to dla nich honor, kiedy tracą. *Teat.* 53, *c.* 52. Wiele razy dorwać się może, łyka wino. *ib.* 22. 3. *Subcisivis horis aliquid scribere*, i tedy i owedy niektórych godzin dorwać się pisać, kiedy czasu zbywa. *Mącz.* (*ob.* w dorywczą, w dorywki, w dorwy, w dochwatki, w dopadki). §. Dorwać się dokąd, do-

biedz dokąd, dopaśdź dokąd, ſich wohin abreißen, auf einen Augenblick hineilen, einen kurzen Abſtecher wohin machen. Jakożkolwiek możesz, dorwiy się, przyidź ku mnie. *Mącz.* Do gór, które téy dolinie przyległy, miałem tę wolą dorwać się, gdyż tylko pięć mil od miasta; ale niebezpieczno było. *Warg. Radz.* 112. DORWAŁY, a, e, dorwany, czego się kto dorwał, dopadł, erhaſcht, erwiſcht, ergriffen. Niedozwolonéy kryiomo radości Ona pożycza w dorwaléy ciemności. *Petr. Hor. F. b.*

DORYSOWAC *cz. dk.*, rysowanie ukończyć, vollends auszeichnen, die Zeichnung oder das Zeichnen endigen; *Rs.* дочертить, дочéрчивать.

DORYWCZY, a, e, dopadły, na prędce dostany, uchwycony, dorwały, in der Geſchwindigkeit aufgegriffen, erhaſcht, erwiſcht, ergriffen; *Cro.* podrèzni, podszechni *subcisiuus*); *Sr.* 1. podzaléżné. Jle mógł zebrać włościan, z dorywczym orężem na ustroniu postawił. *Nar. Hſt.* 3, 169. – *Fig.* Ta dobrodzieyka nieochybnie dorywczemi swatami się bawi. *Teat.* 3, 33. (nieślubny, iaki się na prędce zdarza). Dorywczy syn, porubny, z porubstwa, bękart, verſtohlner Weiſe erwiſcht, von der Seite, unehelich. Zbigniew syn dorywczy Władysława. *Nar. Hſt.* 3, 7. (syn poboczny. *ib.* 45. z nałożnicy. *ib.* ein natürlicher Sohn. §. Na prędce zrobiony, ſkleiony, dorazowy, nie na urząd zrobiony, in Eile gemacht. Czasu dalszego nie maiąc, oszańcowawszy dwa kościoły na wzgórku, oddał obie te dorywcze twierdze Bogucie. *Nar. Hſt.* 4, 329. §. Ucinkowy, nieciągły, w dorywki, w dochwatki, na urwy, unterbrochen, ruckweiſe, ſtoßweiſe. Nie dorywczemu, ale poważnemu czytaniu praca moia służy. *Fredr. pr.* Zaczęły się harce; nieprzyiaciele rozumieiąc, że się to na dorywczych utarczkach skończyć miało, dawszy odpór, nie zapędzali się. *Nar. Hſt.* 3, 169. Z DORYWCZA, DORYWKIEM, w DORYWCZĄ, w DORYWKI, w DORWY *adverb.*, w dopadki, w dochwatki, na urwy, nieciągle, in einzelnen erhaſchten Augenblicken, ruckweiſe, ſtoßweiſe, nicht fortwährend, in unterbrochnen Anfällen. Nie śmiał w otwartém polu stawić się im; ale nie omieszkiwał szarpać ich dorywkiem. *Ostr. H. K.* W dorwy ią całuie, *luctantia oscula carpit. Zebr. Ow.* 89. W dorywczą, w dorywki robić co, gdy się co zéydzie czasu od innych robot, *subcisiue. Mącz.* Chcąc o pismach sądzić, trzeba ie wskroś przeczytać, nie zaś z dorywcza tam i owdzie nayrzeć. *Pilch. Sen. liſt.* 266. Cnota nie z dorywcza silną się staie; lecz w równéy zawsze mierze moc dziedziczy. *ib.* 2, 269.

DORZĄDZIC się czego *zaimk. dk.*, ściągnąć na się, ſich zuziehen. Dorządził się wiecznego upadku swego. *Rey Poſt. L l.* 4.

DORZAŁY *ob.* Dożrzały, doyrzały.

DORZEC *cz. dk.*, dorzecze *Fut.*, domowić, ausreden, zu Ende reden. Ledwie dorzekł; ów prosi . . . *Zebr. Ow.* 28. (*Sr.* 1. dorieczaj namówić). DORZECZNY, a, e, – *ie adv.*, do rzeczy będący (cf. grzeczny), zur Sache dienend, tauglich, paſſend. *oppos.* niedorzeczny, nicdorzeczny, unpaſſend, untauglich. Chimera, pospolicie w innych niedorzeczna, Kłótliwa, niespokoyna, w nim słodziuchna, grzeczna. *Zabł. Fir.* 15. Niedorzeczne figury, zawiłe frazesa. *Zabł. Amf.* 103. Niedorzeczne proiekta. *Teat.* 27, 4. Gadatliwość niedorzęczna. *Petr. Lek.* 202. (*ob.* od rzeczy, *ob.* rzecz). Gniewaią mię niedorzeczne iéy reflexye. *Teat.* 28, 61. *Subſt.* DORZECZNOSC, zdatność, stosowność, die Tauglichkeit, Anwendbarkeit, das Zuſammenpaſſen, *oppos.* niedorzeczność n. p. Cokolwiek wiemy nadto, iest ciekawość próżna, Dym, niedorzeczność, z których korzystać niemożna. *Przyb. Milt.* 241.

DORZNĄC *cz. dk.*, Dorzezać, Dorzynać *ndk.*, do końca czyli zupełnie zarżnąć, vollends abſchneiden, wegſchneiden; *Bh.* dorezati, dorežem; *Rg.* dorèzati: *Sr.* 1. dorjju, dorijem, dorizam; *Rs.* дорѣзать, дорѣзывать. Nieprzerżnięta ta gałąź, trzeba iéy dorznąć. *Ld.* Dorzynay mi gardła; bo przyszedł czas mego przeznaczenia, *Hor. Sat.* 123. – Dorznąć kogo, domordować, dobić, zarznąć na śmierć, *pr. et tr.* vollends tödten, den letzten Schnitt machen, den Garaus machen. Zeby mnie był iuż dorznął, żeby mnie był dobił; lecz żyię na nieszczęście. *Teat.* 43, c. 31. *Wyb.* Już się też tą ostatnią przegraną w karty dorznął. *Off. Wyr.* doniszczył, dogubił do ostatka, wniwecz się obrócił). §. Dorznąć się czego z trafić na co rzezaniem, mit Schneiden worauf kommen, etwas erſchneiden, durch Schneiden hervorbringen. Krwiby się w nas nie dorznął, na twarzy nam bladło, patrząc na owe widziadło. *Pot. Arg.* 282. i puszczadły nie byłby się krwi dorznął. *ib.* 562. Zbladł, iak chusta; nie dorzezałby się na nim krwi. *Cn. Ad.* 1312. (cf. płótnieć, płótno).

DORZUCIC *cz. dk.*, Dorzucać *ndk.*, rzucić aż póty, docisnąć, dosięgnąć rzutem, bis hin werfen, mit dem Wurfe erlangen, erreichen; *Bh.* dobodsti, dobazeti, dobažim; *Cro.* dohititi, dohitavam, doverchi, doverajem; *Rs.* докинуть, докидывать, дошвырнуть, дошвыриваю, добросить, добросать, добрасывать, домахнуть. Tak się zbliżyły woyska, że ieden drugiego dorzucał kamieniem. *Tward. W. D.* 74. *Fig.* Z téy góry człek dorzuci tak daleko okiem, Jle przez dzień kroczysty koń przepędzi krokiem. *Zim. Siel.* 221. (tak daleko sięga wzrokiem). *tr.* Odyniec owa go dorzucił klem w łono. *Zebr. Ow.* 266. *sub inguine dentes abdidit*, uderzył go, er verſetzte ihm einen Hieb. §. Przydać, przysypać, przyczynić, zuwerfen, noch mehr hinzu thun. Dał kopę raków za złoty, i dwa dorzucił. *Ld.* §. Dorzucić komu gębą, słowy, z przymówić, dociąć, przyciąć, mit Worten angreifen, ſticheln. Gęba dorzuci każdemu; przymówi, nałaio. *Cn. Ad.* 241. Tylko gębą dorzuci, a gdy przed sobą grosę uyźrzy, zamilczy i idzie. *Petr. Hor.* 2, *O.* 3. Złorzeczyli i dorzucali słowy nieprzyſłoynemi. *Leop.* 2. *Mach* 10, 34. (słowy nieprzyłoynemi pluskali. *Bibl. Gd.*). Dorzucanie słowami, wyuzdana gęba, szkalowanie, zügelloſes Maul, Sticheley, Schmährede. Uszedł karania Za swoie uszczypliwe gębą dorzucania. *Otw. Ow.* 511.

DORZYNKI, – *ów*, wyrzynki, żniwiarſki wieniec, das Schnitterfeſt, der Erntenkranz. Jużem żniwa dokończyła; przyniosłam wam też i dorzynki do zdrowszego pożycia. *Teat.* 52, 56.

DOSADA, y, ż.. DOSADNOSC, ści, ż. dobitność, ścisłe dowažanie czyli dobiianie, die Angemeſſenheit, Genauigkeit; genaues Anpaſſen, (*Rg.* dosada, dosadnos *moleſtia, vexatio*; *Bs.* dossada *incommoditas*; *Rs.* досáда gniew, przykrość, dolegliwość). Wyraz idzie za myślą; myśl dobrze, czuy żywo, A będziesz miał w pisaniu dosadność szczęśliwą. *Dmoch. Szt. R.* 17. Żaden naród nie trakto-

wał nauki obyczaiowey z większą dosadnością, wyrazistością i głębokością rozumu, iak Angielski, *Zab.* 5, 272. Do tych dwóch rodzaiów przyłączyć można i trzeci; choć nie z taką dosadą. *Mon.* 73, 163. Z taką dosadnością czyny mniéy chwalebne przez rzeszoto iéy języka przechodziły, iż . . . *Mon.* 72, 421. Zdarzyło mi się czytać kilku autorów, z dosadnością o tém piszących. *Xiądz.* 149. (cf. dokładność). DOSADNY, a, e, *ie adv.* dobitny, właśnie w miarę, ani nad to, ani za mało, genau abgemeſſen, paſſend, treffend; (*Rg.* dósadni, dosadiv, dosadgliv; *Bs.* dosadivi; *Cro.* dosadliv; *Sla.* dosadljiv z *moleſtus, importunus*; *Rs.* досáдный markotny, przykry, досадúтельный obraźliwy). Dosadne wyrazy. DOSADZIC *cz. dk.*, Dosadzać *ndk.*, mnożyć lub kończyć sadzenie, dopełnić sadzenia, dosadzić n. p. drzewiny w ogrodzie, zu Ende pflanzen, oder ſetzen, voll ſetzen, voll pflanzen, noch mehr hinzupflanzen oder ſetzen; *Bh.* dosaditi; *Rs.* досадúть, досаждать. *S. Ogóliéy* dołożyć, domierzyć do ſtrychu, hinzuſetzen, hinzufügen, voll machen, ganz anfüllen. Gdzie dowcip nie może, chęć resztę dosadzi. *Minasow. Rytm.* 3, 2. Gmin przedayny, przedayna i w senacie rada, Ten wſkóra, kto naywięcéy dosadza, dokłada. *Minasow. Farsal.* 5. – §. 2.) *Intrans.* dosadzić, aż gdzie doſkoczyć, dociec, dobiedz, dopaśdź, bis wohin ſetzen, hinſpringen, einen Satz bis hin machen. Myśliwiec wiedzieć powinien, gdy psy zaiąca ugoniły, aby na czas dobieganiem dosadził. *Oſtr. Myśl.* 36. (cf. doieżdżać). §. Do oſtatniego ſtopnia co praktykować, etwas auf das Aeußerſte treiben. W koſtki, w karty, ochotnie dosadzi. *Falib. Dis. R.* 3. – Dosadzić czém; zadać mocno, dadź co dobrą miarą, tüchtig meſſen, ein tüchtiges Maß geben, nehmen. Dosadził lekarſtwem. *Ld.* – Dosadzić komu, doiąć mu do żywego, zadać mu przykrości dobrą miarę, einem tüchtig zuſetzen, ihn placken, ihm recht viele Noth machen; *Rg.* dossàditi, dosaghjevatti, *Sla.* dosaditi; *Bs.* dosaditi, dosaghjevati; *Cro.* dosaditi *onus imponere, grauare, afficere moleſtia*; *Rs.* досаждúть, досаждать gniewać, dokuczać, dolegać; досáдовать на кого gniewać się na kogo): Błąd srogi nędznemu dosadza. *Zebr. Ow.* 68. *tantus tenet error.* – *Rs.* досадúтель przykry komu, Dosadziciel, dosadzający komu, der einem zuſetzt.

DOSĄDZIC *cz. dk.*, Dosądzać *ndk.*, sądzić do pewnego czasu lub kresu, bis (wohin) richten, Richter ſeyn. §. Dokończyć sądu, zu Ende richten, den Rechtsſtreit beendigen; *Bh.* doſauditi. DOSĄDZIC się czego *zaimk.*, sądząc dóyśdź, nabydź, ściągnąć na się, ſich durch Richten und Schlichten der Rechtsſtreite erwerben, zuziehen; *Bh.* doſaudit ſe.

DOSC *ob.* Dosyć.

DOSCHNĄC *niiak. dk.*, Dosychać *ndk.*, do reszty uschnąć, völlig trocken werden, austrocknen; *Bh.* doſchnauti, doſchl, doſchnu; *Rs.* досóхнуть, досыхать. Niech doschną chuſty, bo ieszcze wilgotne. *Ld.* Doschły *Rs.* досóхлый.

DOSCIE, Dóyście *ob.* Dóyśdź.

DOSCIG, u, *m.*, DOSCIGNIENIE, ia, *n.*, dogonienie, dogoń, dóyście, docięk, docieczenie, przeniknienie, poznanie, poięcie, das Einholen, Erjagen, Erreichen, Erlangen, Ergründen, Erforſchen, Begreifen; *Vd.* dosega, doidenje, doseshenje; *Rs.* суróнка, суронь. Wysilaią się uczonych pióra na dościg pierwiaſtków Litwinów. *Nar. Hſt.* 4, 142. Wielki ieſt Jehowa; wielkości iego niemasz doścignienia. *Budn. Ps.* 145, 3. (nie może bydź dościgniona. *Bibl. Gd.*). 2.) Dozrzewanie, dozrzałość, das Reifen, Reifwerden, die Reife. Gdy wrzodziki ginąć nie zechcą, potrzeba ie do doścignienia czyli zaiątrzenia przyprowadzić. *Perz. Cyr.* 2, 62. DOSCIGŁOSC, ści, *ż.* możność doścignienia, poiętność, die Erreichbarkeit, Erforſchbarkeit, Ergründlichkeit; *Ec.* достижное, понятïе; *Rs.* постижúмость, постúжность. Niedościgłość taiemnic, die Unergründlichkeit d. G. 2.) doyźrzałość, die Reife. Wrzód przez przykładanie do dościgłości przyprowadzić. *Perz. Cyr.* 1, 127. DOSCIGŁY, a, e, – gle *adv.*, łatwy czyli podobny do doścignienia *pr. et tr.* erjagbar, erhaſchbar, erreichbar, erforſchlich, ergründlich. *oppos.* niedościgły, unerreichbar, unerforſchlich; *Bh.* neſtihlý, nepoſtihlý; *Vd.* nesapopadliu, neprimliu, nesaſtopliu; *Rs.* непостúжúмый, непостигаемый, недовѣдóмый, неисповѣдúмый; *Ec.* недостúжный. W próżnowaniu niedościgły czas tracił. *Smotr. Lam.* 13. (nie mogący bydź odwetowanym). Niedościgły, wysoki, głęboki. *Cn. Ad.* 577. Niedościgły w rozsądek krytyk. *Mon.* 75, 715. Człowiek skryty, niedościgły. *Teat.* 45, 10. §. Dościgły, dozrzały, do pory doszły, w swoiéy mierze, reif. *n. p.* Dościgły owoc, człowiek. *Off. Wyr.* Do niedościgłéy porzuć chęć iagody, Nastanie iesień, czekasz iéy pogody. *Hor.* 1, 209. *Min.* Wiek dziewczy niedościgły. *ib.* 2, 65. DOSCIGNĄC, dościgł *cz. dk.*, Dościgać *ndk.*, doganiać, dopędzać, dogonić, dopędzić, nachjagen, nachſetzen, einholen, erjagen, erreichen; *Bh.* doſtihnauti, doſtihl, doſtihnu, doſtihám, wyſtihnauti, wyſtizíti, dohoniti ſe; *Cro.* dosztignuti, dosztigavati, dostichi, doztigni, doztigavam, ztechi, ztéchem; *Bs. et Rg.* doſtignuti; *Dl.* doztignuti; *Vd.* dohilati, dohitati, dopriti, perpriti; *Crn.* dahitim; *Rg.* достúгнуть, достúчь, достúгать, настúчь, настúгнуть, настúгать; сугнать, сугнять, наганнать, наганнаать, извертывáться. Czego trudno doścignąć, przestać trzeba gonić. *Zab.* 14, 251. Pindara trudno dla wysokiego lotu doścignąć. *Zab.* 6, 370. *Nar.* – Przeniknąć, poiąć, ergründen, erforſchen, durchdringen, verſtehen. Któż doścignąć może taiemnicy twych sądów wiecznych. *Paſt. F.* 62. *Leop. Syr.* 24, 38. – Dościgać się, poznawać się, zgruntować się, ſich ſelbſt ergründen, erforſchen. Na ów czas dopiero ulżony z frasunków umysł, począł się dościgać. *Nar. Tac.* 3, 53. §. *Intransit.* dociekać, dopływać, dobiegać, do końca dochodzić, zu Ende laufen, auslaufen. Przyszła straszna godzina, ostatnia dościga Chwila i natura, widząc swóy koniec, się wzdryga. *Dmoch. Sąd.* 76. §. Dozrzewać, do pory swoiéy przychodzić, reifen, reif werden, zeitig werden. Krosty czarne dościgaią w dziewiątym dniu. *Perz. Lek.* 290. Wrzody te okładać, aż się otok zbierze i dościgną. *Perz. Cyr.* 1, 116.

DOSIA *ob.* Dorota.

DOSIAC *cz. dk.*, dosiewać *ndk.*, dokończyć wysiewu; do pewnego kresu posiać; do posianego przyczynić; zu Ende ſäen; bis wohin ſäen; noch mehr dazu ſäen; Rs. досѣять, досѣвать.

DOSIADAC *ob.* Dosiąśdź, *ob.* Dosiedzieć.

DOSIĄDZ, DOSIĄC, dosiągł *cz. dk.*, dosięże, dosięgnie,

dosięgnę *Fut.*, Dosięgnąć, dosięgnął *idnt.*, Dosięgać *ndk.*, sięgać aż po, sięgaiąc dostać, dóyśdź czego, bis wohin reichen, langen, erreichen, erlangen; *Bh.* dosáhnauti, dosáhl, dosáhnu, dosahowati, dosýcy, dosýhnu, wysáhnauti; *Slo.* dosahugi; *Sr.* 1. dosahnu, dosahwam, dosahuju, dozcjahnu, dostahnu; *Vd.* dosezhi, nakonzhati, sadosezhi; *Rg.* dosêchi, dosêghnuti, dosezati; *Bs.* doseechi, doseghnuti; *Cro.* doszechi, doszegati, dosszegnyem, ztechi, ztêchem; *Rs.* досязать, досягнуть, дотягнуть, досязаю, досягаю. Uczyńmy wieżę, któréyby wierzch dosiągł nieba. *Leop. Genes.* 11, 4. zbudujmy wieżę, któréyby wierzch dosięgał do nieba. *Bibl. Gd. ib.* Niemasz żadnego takiego dobrodzieystwa, któreby powinnowatych naszych nie dosięgło. *Gorn. Sen.* 374. (na nich nie wpływało). Naywyżéy ręka wszechmocna dosięże. *Zab.* 13, 297. Wszystkich cnot iego ięzykiem dosiądz nie mógł. *Sk. Dz.* 355. (opisać, objąć mową). Dosiądz rozumem, begreifen, mit dem Verstande erreichen. Bieg niebieski ani rozumem dosiąc, ani zmiarkować może. *Boter.* 5. 15. Głębokość zmysłu dosiąc, i ku wyrozumieniu słów iego przyiść nie mogli. *Dambr.* 254. Kopernik dosiągł rozumem aż w obłokach prawdy. *Off. Wyr.* Chrystus bywa przy wieczerzy duchownie, którego obaczawaią i dosięgaią wiarą ci, którzy dobrze świętéy wieczerzy pożywaią. *Baz. Hft.* 224. Dosięgnąć zamysłu, seine Absicht erreichen. Na wszystko odważyć się byli gotowi, byle swoich zamysłów dosięgli. *N. Pam.* 1, 60. dopięli). Dosiągł tak wysokiego urzędu, iakiego przodkowie iego nie posiadali. *Off. Wyr.* - Dosiądz biczem, ociąć, mit dem Hiebe erreichen, einen Hieb versetzen, posięgać, bić, trafić, mierzyć na kogo biiąc, nach einem schlagen. Tak go w łeb dosięże Szybko, z procy, że trupem zarazem polęże. *Tward. Pasq.* 61. Bóg gdy karze złośnego, dosięże przy nim biczem niewinnego. *Lib. Hor.* 61. Za mną gonił, i mocno mnie kiiem dosięgał. *Mon.* 73, 180. Jużci to nas dosięga, co się inszym stało, Któż w tém może upewnić, iże uydziem cało. *Paszk. Dz.* 117. §. Dosiądz, dobydź się na co, expensować, hergeben, die Kosten worauf verwenden. Kiedy iuż dadź albo dosiądz, tedy począwszy brać, zaś położą. *Glicz. Wych. M.* 2, *b.* Panowie, ktorzy maią się dobrze, maią też z czego dosiądz, wolą komu inszemu dadź, darować, nałożyć, niż którego młodzieńca na nauki wychowaniem iakiém opatrzyć *Glicz. Wych. M.* 7, *b.* DOSIĄG, - ięgu *m.*, Dosięgnienie, dosięganie, dostawanie aż do dotknięcia się z czém, das Erreichen, Erlangen, Hinreichen. Czarci latаiąc, skrzydeł potężnych dosięgiem Tak się kręcili, iż się oku wydawało, Jakby całe powietrze z ogniem się ścierało. *Przyb. Milt.* 183.

DOSIĄSDZ, DOSIĄSC, DOSIESC, dosiadł *cz. dk.*, dosiędzie, dosiędę, dosiądę *Fut.*, Dosiadać *ndk.*, dosięgać siedzenia, w szczególności, konia, einen Sitz erreichen, niedersitzen, aufsitzen, insonderheit zu Pferde steigen, ein Pferd besteigen. Wstyd nam cię widzieć, wyrodna młodzi, Nie umie dosieść bachmata. *Hor.* 2, 161. *Nar.* Uczą ich tam konia prędko dosiadać, i dobrze nim toczyć. *Star. Vot. C.* 4, *b.* Rycerzowi trzeba umieć łuk ciągnąć i bronią władać, Więc konia często dosiadać, *Groch. W.* 489. Im bardziéy z razu młody zrzebiec srogi, Tém snadniéy bywa potém dosiadany. *Zab.* 15, 243. - *Fig. tr.* Boday go przeciwieństwa żadne nie dosiadły. *Zebr. Ow.* 2. (bodayby się go nie dotknęły). IL. Dosiadać *ob.* Dosiedzieć.

DOSIEC, - siekł *cz. dk.*, dosiecze, dosiekę *Fut.*, Dosiekać *ndk.*, do szczętu przesiec, lub posiec, vollends durchhauen, vollends zerhauen; *Rs.* досѣчь. досѣкаmь; *Bh.* dosêci, dosekati, dosêkawam. *Biel. Sw.* 143. *b.* DOSIECZNA liniia łuku, *cosecans. Łęsk. Mier.* 2, 145. *Sniad. Alg.* 1, 268. *Geom. Nar.* 1, 309.

DOSIEDZIEC *niiak. dk.*, Dosiadać *kontyn.*, Dosiadywać *czst.*, siedzieć aż do pewnego kresu lub do końca, dotrwać, dobywać, doczekiwać, domieszkać, dobawić aż do, bis wohin sitzen, bis zu Ende sitzen; bleiben bis zu Ende, aussitzen, ausdauern, ausharren; *Bh.* dosedêti, dosedim; *Rs.* досидѣть, досиживать. I objadu nie dosiaday, iako siedzisz, tako wsiaday. *Bratk. S.* 4, *b.* Nie doiaday, nie dosiaday, nie czekay wetow. *Cn. Ad.* 1314. Prymas aż do ukoronowania krolewskiego w Warszawie dosiadać będzie. *Vol. Leg.* 7, 105. - Dosiadać z kim albo komu, dotrwać mu, siedząc z nim do końca, dopomagaiąc mu towarzystwa, mit einem bis zu Ende sitzen, ihm sitzend Gesellschaft leisten, sich mit ihm sitzend unterhalten. Mąż waży grosze, siedząc nad worem, A żonka z gachem dosiada. *Hor.* 2, 159. *Nar.* Dosiadam komu abo z kim, *comparoris gratia sedeo. Cn. Th.* §. Dosiedzieć się czego, doczekać się, nabawić się, ściągnąć na się, sich etwas ersitzen, durch Sitzen erwerben, zuziehen.

DOSIĘGAC *ob.* Dosiądz. DOSIĘGŁY, DOSIĘŻNY, a, e, mogący bydź dosiężonym, erreichbar. Niedosiężne ptaszym wieże polotom. *Zab.* 12, 218. Posępnych dębów wierzchy niedosiężne okiem. *Szym. S. W.* 5. Niezmierne i niedosięgłe iest miłosierdzie boże. *Leop.* 2 *Par. modl. Man.* Jéy celności niedosięgłych żaden wysłowić nie będzie mógł, *Bzow. Roz. pr.* §. Dosięgły *activ.*, dosięgaiący, dotykaiący się, bis hin reichend, angränzend, berührend. Chachracki był dosięgły krwią Wielkiego Jana Zamoyskiego. *Chachr. Tr. A.* 2. DOSIĘGNĄC *ob.* Dosiądz.

DOSIENIECZKA *ob.* Dorota. DOSIESC *ob.* Dosiąśdź.

DOSKOCZ, a, *m.* człek do pobiegu, ein Schickerlanz, ein Dienstbote zum Verschicken, ein Springauf. DOSKOCZNY, a, e, - *ie adv.*, szybki, dolotny, dopadkowy, schnell, aufspringend, hinspringend; (*Bh.* doskočný ciekawy, natrętny). §. *Pass.* mogący bydź doskoczonym, do doskoczenia, dosiągnienia, erspringbar, erreichbar. DOSKOCZYC *cz. dk.*, Doskakać *ndk.*, Doskakować, doskakuie *kontyn.*, Doskakiwać *czst.*, skokiem doyśdź, dostać się gdzie skokiem, wskoczyć na co, bis hin springen, erspringen, springend erreichen; *Bh.* doskočiti, doskakati, doskakowati; *Vd.* doskozhiti; *Cro.* doszkochiti, doszkakújem, nadoszkochiti, nadoszkakújem; *Rs.* доскакать, доскочить, доскакивать, допрыгнуть, допрыгивать, допрянуть: Liszka, zobaczywszy kiełbasy, żadnym sposobem tam doskoczyć nie mogąc, powrozy iе nazywa. *Teat.* 43, *b.* 4. *Drozd.* Gdzie szkapa nie doskoczy, pewnie ptak doleci. *Jag. Gr. A. b.* Tureckie konie żołnierzom Skanderbegowym prawie szyie doskakowały. *Baz. Sk.* 195. Przez cięm ia woyska porazał niezwyciężone, Przez cięm ia mury ubiegał niedoskoczne

J. Kchan. Ps. 22. (których doskoczyć, dosiądz nie podobno było). §. Z prędka, dorywczo gdzie wpaśdź, schnell wohin springen, einen Sprung wohin machen, auf einen Augenblick einsprechen. Doskocz do krawca, żeby suknie ná jutro zgotował. *Ld.* §. Doskoczyć kogo, dogonić, doścignąć, dopędzić, einholen, erjagen. Doskoczył uciekających za lasem. *Ld.* §. Dosiądz, przypaśdź na co, erreichen, gleich kommen. Żaden śnieg téy płci, żaden nie doskoczy Rumieńca rubin. *Morszt.* 60. DOSKOK, u, *m.* doskoczenie, z kopyta urywkowa napaść, Anſprung, ſchneller Anfall, Hinſprung; *Bh.* doſkok. Chart nie tak siłą, iak żartkim doskokiem uderza zwierza. *Przyb. Luz.* 82. Tatarzy ustawicznemi z boków doskokami, srogie w woysku czynili klęski. *Nar. Hst.* 5, 356.

*DOSKONALEC, — lca, *m.*, *doskończyciel, *perfector. Mącz.* Doskonalacz, który co do doskonałości przyprowadza, der Vervollkommner; *Cro.* obversitel, zversitel; *Rg.* dovarscitegl, svarscitegl, izvarscitegl; *Rs.* усоверши-тель. DOSKONALIC *cz. ndk.*, udoskonalić *dk.*, udoskonalać *kont.*, doskonałym uczynić kogo czego z gruntu nauczyć ćwiczyć kogo w czém, vollkommen machen, vervollkommnen, (*Etym.* koniec); *Cro.* doversháiti, doversháva *Etym.* wierzch), zversiti, zversujem; *Rg.* dovarsiti, dospjetti; *Rs.* усовершить, усовершать. Wnosi, że osoba, doskonałoną przez Dorwala, musi być niemi podobna. *Zab.* 14, 298. (formowana, kształcona, edukowana). Do doskonalenia, mogący bydź doskonałonym, *Rs.* совершимательный. Doskonalić się, doskonalszym się stawać, ćwiczyć się w czém, gruntować, ſich vervollkommnen, ſich üben, bilden, vollkommner werden. DOSKONAŁOSC, ści, ż., *DOSKONALSTWO, a, *n.*, zupełność celności, die Vollkommenheit; *Bh.* ſkonalot, dokonaloſt; *Slo.* dokonalosť; *Vd.* popolnanoſt, obilnoſt, popolnod, popounimoſt; *Crn.* popolnemaſt; *Bs.* izvrrisnoſt, izvrsnoſt; *Rg.* izvarands, svarsnos; *Cro.* zvérssenoszt, izverssenye, obverssenye; *Rs.* совершенность. Doskonałość nie ma żadnego niedoſtatku ze wszech ſtron. *Petr. Ex.* 383. Im więcéy człek błędy swoie poprawia, tem się bardziey ku doskonałości zbliża. *Pilch. Sen. list.* 32. Jezus iest wzorem doskonalſtwa wszyſtkiéy pobożności. *St. Kaz.* 165. *Zrn. Pst.* 3, 166. Bożkie dzieła doskonałe są w swoiem doskonalſtwie. *Sk. Kaz.* 389. Niedoskonałość, die Unvollkommenheit, (cf. wada, przywara, myłka, ułomność, krewkość). Dzieła człowiecze maią sprawcy swoiego piętno, niedoskonałość; poprawiać ie więc za wsze możemy. *Kras. Pod.* 1, 37. DOSKONAŁY, a, e, DOSKONALE *adv.*, zupełnie iaki powinien bydź, bez braku, wady, vollkommen; *Bh.* ſkonały, dokonały; *Slo.* dokonalý; *Sr.* r. dokonacjne, dobjelne, dosprahwne; *Vd. popoun*, popounait, dopernesen; *Crn.* popolnema; *Sla.* podpun; *Rg.* avarscen, izvarſtan, avarſtan; *Cro.* obvèrsen, izverasen, zvèrsen; *Rs.* совершенный. *Kościoł* powszechny, iż zupełnie abo na wszyſtkiém iest doskonały, a na niczém nie chramie. *Baz. Hst.* 315. Niemasz nic pod niebem tak doskonałego, coby w sobie iakowey nie miało wady. *Nar. Hst.* 6, 194. Nic doskonałego w ludzkiéy każdéy robocie. *Cn. Ad.* 549. (nic bez ale). Owa prawda pewna i doskonała, która omylić nie może. *Baz. Hst.* 140. Kto drugiego doskonałym w cnotach uczynić ma, sam doskonalszym niż on bydź musi. *Gorn. Dw.* 391. Wiemy coś, ale niedoskonale. *Teat.* 54, *c. c. i i.* (nie do końca). Nie potrafię ci doskonale wymówić, co czuię. *Teat.* 56, *c.* 128. Po Francuzku umie doskonale; a woli Polſkim ięzykiem gadać. *Mon.* 68, 262. Abyś przeszedł cnotą Faryzeuszów, trzeba ci do tego nóg doskonałych. *Bals. Nied.* 2, 88. (dostatecznie ćwiczonych, należycie biegłych). Szaraiowi eunuchowie są tak doskonałemi, że nic męzkiego nie maią; i tak są szpetni, żeby się ich białeglowy zlęknąć musiały, gdyby im kiedy na myśl miało przyiśdź spytać się ich, ieżeli im ieszcze co męzkiego zostało. *Klok. Tur.* 46. (ze wszyſtkiém, do szczętu wytrzebieni). Liturgia S. zowerszenna albo doskonała w te dni nie ma bydź odprawowana. *Pimin. Kam.* 222. (zupełna, ze wszyſtkiemi szczegółami do końca). *Math.* Doskonała figura, *regularis*, która ma anguły i ściany równe. *Sol. G.* 2. Foremna, eine (vollkommne) regulaire Figur. DOSKONAC *ob.* Dokonać.

DOSKORZYC, Doskurzyć *cz. dk.*, do skóry, do żywego dokuczyć, doiąć komu, einem bis auf die Haut kommen, ihm tüchtig zu Leibe geben, ihm bis ans Leben kommen, ihm heftig zusetzen. Nad ból, który Joba morzył, Język uszczypliwy bardziéy mu doskórzył. *Chrośc. Job.* 3. Tyran do żywego im doskórzył. *Chrośc. Fars.* 7. Bestya dzika często się nie zburzy Tylko na tego, kto iéy sam doskurzy. *Mon.* 73, 460. Nie widać w bramach starych sędziów, którzy Rozeznawali, kto komu doskórzy. *Chrośc. Job.* 203.

DOSKROBAC *cz. dk.*, Doskrobuie *Pr.*, Doskrobywać *czſtl.*, do końca zeskrobać, na piękne, ze szczętem, wyskrobać, oskrobać, vollends beſchaben, abſchaben (abſchrapen). *Rs.* доскрести, доскребать. Doskrob tego patyczka; ale nie przeskrob. *Tr.* Doskrobać iest w miarę skrobać; przeskrobać nad miarę. *Ld. fig.* kto skrzętnie doskrobuie, też często przeskrobuie, *ob.* przeskrobać, przesadzić. §. Doskrobać się czego, *zaimk.*, szczyptą nazbierać wiele, zuſammen kratzen, zuſammen ſammeln, zuſammen ſparen, zuſammen geitzen. Dziad kilku się groszy doskrobał. *Jabł. Ez.* 136. Doskrobać się kęsa chleba, *emergere e mendicitate. Mącz.* — Doskrobać się, zmiindactwem nabawić się czego niedobrego, ſich durch Geiz etwas zuziehen.

DOSKRZEC *cz. dk.*, dogrzać, dopiec, doskwarzyć, (cf. iskra), einem warm machen, ihm zuſetzen. Głod im w obozie iuż doskrze do żywego, J koniecznie przymusza rozprawić. *Chrośc. Fars.* 291.

DOSKURZYC *ob.* Doskórzyć.

DOSKWARZYC *cz. dk.*, dogrzać, dosmażyć w rynce abo w rondlu, vollends pregeln, röſten, backen, braten. Doskwarzyć, nieporządnie byle iako niemieiętnie dogotować, doparzyć, miſerabel abkochen, daß es nur gar wird. *S. fig.* dopiec komu, dogrzać mu, dokuczyć, einem warm machen, ihm zuſetzen. Niech ci czułego pilność starania do śpiku czasem doskwarzy. *Hul. Ow.* 178.

DOSKWIERAC *cz. ndk.*, doskwarł, doskwarło *dk.*, dopiekać komu, dogrzewać, doskwarzać, doskrzeć, doymować, dokuczać, psotę płatać, einem heiß machen, ihm einheitzen, ihm zuſetzen. Swieżemu doskwarło gorąco mułowi. *Zebr. Ow.* 14. Pfe, wstydź się móy kochany, iaki z ciebie sknera, Widać, że ci łakomstwo nad miłość doskwiera. *Tręb. S. M.* 141. Wielobyś przydał do

pośpiechu, gdyby ci z tyłu nieprzyiaciel doskwierał. *Pilch. Sen. list.* 263. | Tyle matce doskwierał, że królestwo porzucić musiała. *Nar. Hst.* 2, 282. Źle zda mi się doskwierać. *Teat.* 43, *b.* 21. Cóż to za męki, ból doskwiera, Jaś umiera. *ib.* 52, *c.* 55.

DOSŁAC *cz. dk.*, dośle *Fut.*, Dosyłać *ndk.*, aż na miéysce odsyłać, bis hin ſchicken. Rs. дослáть; *Ec.* приносмлю. Póki tego drzewa świętego na miéysce nie doślecie, póty się ten wóz nie ruszy. *Biel. Sw.* 221, *b.* Dosłanie *Rs.* дослáнa.

DOSLEDZIC się czego *zaimk. dk.*, doszukać się, śledząc póyść, doszlakować, dotropić, ausſpüren, auswittern, erforſchen. Dośledzono się potém tego, że Tatarów Litwa do Rusi posłała była. *Krom.* 587. *Sr.* 1. nebopłiedjite *inveſtigabilis*, niepośłakowany. *Cn. Syn.* 497. niedośledny.

DOSLEPIC *cz. dk.*, Doślepiać *ndk.*, na niwecz oślepić, ośmić, vollends blind machen, ganz blenden. Złośliwym obiecano, rozumu i oczu doślepić, aby widząc nie widzieli. *Rey Ap.* 5. Doślepił go, aż do końca. *ib.* 4, 4. Obiecał do końca doślepić i oczy i rozum ich. *Rey Poſt. K. k.* 1.

DOSLIFOWAC *cz. dk.*, do końca pośliſować, wyśliſować, vollends ausſchleifen; *Rs.* домáчивать, домáчивамь.

DOSŁONECZNIK, a, *m.*, DOSŁONECZNY punkt; punkt drogi iakowego planety, w którym śrzodek iego nayblizszym iest śrzodka słońca nazywa się dosłonecznym, *perihelium*, die Sonnenhöhe, *Hub. Mech.* 456. (*ob.* odsłoneczny, odsłonecznik; cf. odstęp, mimośrzód, cf. doziemny, odziemny). Komety z miéysc od ziemi nayodległéyszych przychodzące, gdy się ku swemu dosłonecznikowi zbliżaią, zaczynaią bydź widzianemi. *Hub. Mech.* 527.

DOSŁOWIE, ia, *n.*, słowo szkolne *aduerbium*. *Wlod.* podług *Kpcz.* przysłowek, das Nebenwort. *aliter* Już przyszło między niemi do dosłowia; z sposobu mówienia: powiedz ostatniém słowem, do słowa wiele chcesz; das letzte Wort, das letzte Gebot im Handel.

DOSŁUCHAC *cz. dk.*, Dosłuchiwać *kont. et czſt.*, aż do końca słuchać mówiącego, proszącego, bis zu Ende anhören, vollends aushören; *Vd.* doshlishati; *Rs.* дослушать, дослушивать; *Bh.* doſlechati. Proszę, abyście o tém nic nie stanowili, aż dosłuchawszy co powiem. *Nag. Fil.* 23. Dowiesz się, ieżeli zechcesz do końca dosłuchać. *Off. Str.* 2. Baśń dosłuchiwali pilnie. *Mon.* 67, 391. Panie, chciéy mnie dosłuchać. *ib.* (wysłuchać prośby moiéy). §. Podsłuchać, behorchen. Pewna nasza zguba; niewolnik tyrana dosłuchał nassséy rozmowy. *Teat.* 45, 54. DOSŁUCHNĄC *niiak. idnt.*, z słuchania powziąć, dowiedzieć się, usłyszeć, *Bh.* doſlechnauti), erfahren, hören, vernehmen. Jak fakcya o tém co dosłuchnie, dopierożby się oswali. *Chrośc. Fars.* 97. Mnóstwo skupionych klientów dosłuchnie sądowych wyroków. *Mon.* 76, 140.

DOSŁUZYC *intrans. dk.*, dosługuie *Pr.*, dosługiwać *czſtl.*, służyć do pewnego kresu, bis zu einer gewiſſen Zeit dienen, ausdienen; *Slo.* doſluhugi; *Rg.* doslúxiti; *Rs.* дослужить, дослуживать. Dosłuż twoich lat. *Tr.* DOSŁUZYC się czego *zaimk.*, służbą co otrzymać, wysłużyć, przyiśdź do czego, dorobić się czego służbą, ſich etwas erdienen, durch Dienen dazu gelangen, im Dienſte erwerben, verdienen; *Rg.* doslúxitise). Nayśmielszy wódz takowy do zwycięztwa zmierza, Który się od prostego dosłużył żołnierza. *Kras. Sat.* 105. der hinauf gedient hat. Mieszczanom będzie odtąd wolny wstęp do dosługiwania rang officerskich. *Gaz. Nar.* 1, 129. Który mieszczanin dosłuży się stopnia rejenta kancellaryi, będzie nobilitowanym. *Gaz. Nar.* 1, 129. Żadnéy maiętności nie maiąc, poiął żonę, po któréy też nic nie wziął; a potém się oboie dosłużyli maiętności dobréy. *Stat. Lit.* 238. (cf. dorobić się). §. Dosłużyć się, stać się zasłużonym, ſich verdient machen. Wielekroć przy nim walcząc, dobrze się dosłużyli *Baz. Sk.* 279.

DOSŁYSZEC *niiak. dk.*, mieć słuch iak się należy, nie wadny, nie skażony, gut hören, ein gutes Gehör haben; *Sr.* 1. dosłyſchaći; *Rg.* doslúscjati). Szkoda tego człowieka, że nie dosłyszy. *Ld.* *Rs.* недослышать, недослúшу. §. Dosłyszeć czego, mowy, słów, vernehmen, hören, verſtehen. Wątpię, żeby twego wołania dosłyszał. *Ld.* Dla gwaru i wrzawy, nie mógłem dosłyszeć, co powiedział. *ib.* Starek iak dosłyszał zapłaty sowitéy, w te rzekł słowa: *Zebr. Ow.* 48.

DOSMAZYC *cz. dk.*, do końca usmażyć, wysmażyć, vollends ausſchmoren (ausbrägeln). Śliw na powidło ieśli nie dosmażysz w iednym dniu, przez noc skwaśnieią. *Haur. Sk.* 76.

DOSMIARDNĄC, DOSMIERDNĄC *niiak. idnt.*, Dośmiardać *ndk.*, zupełnie zaśmierdnąć, psuć się do cuchnienia, zaśmierdywać, vollends ganz ſtinkend werden; (*Rg.* dosmardjetti tkomu s obmierznąć). Kto śmierdzi, niech dośmiarda; nie radzę go ruszać. *Pot. Arg.* 166.

DOSMIEWAC *niiak. ndk.*, do ostatniéy śmiałości przychodzić, ſich keck erkühnen, erkecken, keck genug wezu ſein. Książęta Przemyscy na wyprawę przeciwko Bolesławowi sami nie dośmiewali iechać, *Krom.* 151.

DOSMIEWAC się *zaimk.*, do reszty się naśmiewać, ſich vollends ſatt lachen. Dośmiewać się czego, śmianiem się ściągać na się, ſich durch Lachen zuziehen; *Rs.* досмѣиваться.

DOSOLIC *cz. dk.*, dosalać *ndk.*, do miary posolić, lub więcéy ieszcze nasolić, gehörig ſalzen, genug ſalzen; nach mehr zuſalzen; *Rg.* dossolitti, dossaagljam; *Rs.* досолить. Zły kucharz albo przesoli, albó nie dosoli. *Fredr. Ad.* 57. Masło do przechowania, lepiéy przesolić, aniżeli nie dosolić. *Haur. Sk.* 65. Ryby niedosolone. *Teat.* 34, *b.* *Rs. Prov.* недосолъ на столъ, пересолъ на спинѣ, mało soli na stół, wiele plag na grzbiet).

DOSPAC *niiak. dk.*, Dosypiać *ndk.*, do potrzeby lub woli naspać się, ſich gehörig ausſchlafen; *Sr.* 1. dośpin, dośpim. *Rs.* доспать, досплю. Nie dospać trzeba, kto chce dostać chleba. *Cn. Ad.* 577. Bogacz nie doje, ani dospi aby zebrał, W nocy i we dnie o tém myśli i przem. *Opal. Sat.* 29. Ani dospać, ni doieść, ni wczasu nadnego Nie mogą mieć, dla kęsa pożytku nędznego. *Sar. Wiz.* 54. Nie dosypiay, nie wiele się snem baw, ani składay rąk ku ospałstwu. *Radz. Prov.* 24, 33. Nie będziesz dziecię, żadnéy nocy dosypiało. *Groch. W.* 3[illegible] Dospanéy ci życzę nocy. *Tr.* wyspanéy, spokoyny, ruhſame Nacht. Niedospanie, bezsenność, Schlafl[illegible]

nicht gehöriges Ausſchlafen. Praca ciężka a pełna niedospania i potów. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 2, 27. Z pracy podróżney i z niedospania ciężko zasnął. *Stryik.* 313. Jego niedospanie było snem bezpiecznym wszyſtkim, i odpoczynkiem ich głowy. *Tward. Wł.* 196. §. Dospać się czego, spaniem ściągnąć na się, nabawić się, ſich durch Schlafen zuziehen. Leniwy dostatków się nie dośpi. *Tr.* Dospał się tey choroby. *ib.*

DOSPIAC, - iał, *intrans. dk.*, Dośpiewać *ndk.*, dożrzewać, dojrzewać, do pory i dożrzałości przychodzić, zur Reife gelangen, reifen, reif werden; *Bh.* dospěti, dospěgi, dospiwam *peruenire*, *maturescere*, dospělý *maturus*; *Rg.* dospjetti, *peragere*, *finire*; *Bs.* dospiti *absoluere*; *Cro.* dospeti, doszpevati, doszpévam *superuenio*; *assequor*; *Dl.* dospiti, dospiti *desinere*, *absoluere*, dozpitak *finis*; *Rs.* сподѣть, сподѣю, сподѣвый, доспѣть, доспѣвать, наспѣть, наспѣвать dożrzewać cf. успѣть, успѣвать postępować znacznie; *Eccl.* спѣет плодъ *maturescit*; спѣю ab дѣлъ *perficio*, *progredior*, cf. śpieszyć, śpiech). Zasiałem, i żniwa dośpiewały moie. *P. Kchan. Orl.* 1, 93. Popatrzywszy dośpiewaiące zboża, odesłali nazad. *Nar. Hſt.* 5, 348. Żołnierze się zeszli, i spisek dośpiał. *Nar. Tac.* 3, 38. §. Nadążyć, zdążyć, zbliżyć się, herbey eilen, ſich eilig nähern, anrücken. Za dośpianiem lata, do Węgier wyciągnął. *Nar. Hſt.* 2, 411. Dośpiewała tym czasem woyna Niemiecka, gotowaniem się cesarza na Polaków. *Nar. Hſt.* 3, 152. - Dośpiać, nadążać za kim. *Cn. Th.* einem nachkommen, ihn einholen, ihn erreichen. *Absol.* dośpiać, zdążyć, naſtarczyć prędkością, flink genug ſeyn, Król Cymbrów, który tak był chybki, iż czterech koni zwykł był razem z konia na koń przeſkakiwać; gdy go pobił Maryusz, na iednego, gdy uciekał, nie dośpiał wskoczyć; bo w pierwszym skoku pomany. *Stryik.* 34. - Dośpieię, śpieię, łacno mi teraz, mam wolny czas, *vaco*; ich habe jetzt Muße dazu, habe Zeit. *Cn. Th.* - *S. Czynn.* doymować komu, dogrzewać, wskroś przenikać, einem heiß machen, warm machen, ihm zuſetzen. Nigdy tak gorącém słońce nie dośpiele W Apulii, gdzie silniéy grzeie, Jak miłość. *Petr. Hor.* 2, *N.* 5. *DOSPIAŁOSC *ob.* Dożrzałość, *Bh.* dospělost; *Rs.* спѣлость. DOSPIAŁY *ob.* Dożrzały *Bh.* dospělý; *Rs.* спѣлый. DOSPIECH, u, *m.*, donaglenie, śpiesznie się na czas, należyty pośpiech, die gehörige Eile, Schnelligkeit. Komornicy maią bydź od podkomorzego, za niedośpiechem iego samego, posyłani ku rozgraniczeniu. *Stat. Lit.* 291. (za nienadążeniem, za opóźnieniem). *Dl.* dospitak *finis*. DOSPIESZYC *cz. dk.*, Dośpieszać *ndk.*, podążyć, nadążyć, śpiesznie dokonać, eilends beendigen, vollends beſchleunigen. Pasterz z trzody, kogo nie dośpieszył przepędzić do domu, ciężki grad zbił za śmierć. *Tward. Wł.* 49. Rzemieślnik niech dośpieszy roboty. *Ld.* - 1.) DOSPIEWAC *ob.* Dośpiać.

2.) DOSPIEWAC *cz. dk.*, śpiewania dokończyć, vollends zu Ende ſingen, ausſingen, endigen; *Rg.* dopjevati; *Sr.* 1. dośpiewacj; Rs. доспѣть, доспѣвать. Cośmy zaczęli, tego dośpiewaymy. *Glicz. Wych. N.* 7. Niebieską harmonią dośpiewywali. *Birk. Dom.* 159.

DOSRZEDNI, - ia, - ie, do środka dążący, nach dem Mittelpunct zueilend. Siła dośrzednia, *vis centripeta*. *Rog. Dol.* 3; 409. Swiaty odśrzednim biegaią czy dośrzednim biegiem. *Przyb. Milt.* 238.

DOSSAC *cz. dk.*, do końca wyssać, lub do woli się nassać, vollends ausſaugen, ſich ganz ſatt ſaugen; *Sr.* 1. docjcam; Rg. dosisati; Rs. дососать, досасывать.

DOSZRUBOWAC *cz. dk.*, doszrubowywać *czſt.*, do końca zupełnie zaszrubować, vollends zuſchrauben; *Rs.* довинтить, довинчивать.

1.) DOSTAC, *dostoiec, dostał, *dostoiał *niiak. dk*, dostoi *Fut.*, Dostaię, Dostawam *Pr.*, Dostawać *kont.*, stać albo stoiąc trwać póki trzeba, ſtehen bleiben bis zur gehörigen Zeit; *Bh.* dostáti, dostál, dostogim; *Sr.* 1. dostejiu, dostojiu, dostejem, dostojem; *Cro.* dosztati, dosztajem; *Vd.* dostati). Dostać, dostać komu, dostać komu czego n. p. placu, z nie ustępować, dotrwać, dotrzymać, nie wahać się, feſt ſtehen bleiben, nicht wanken, nicht ſchwanken, Stich halten, Stand halten, feſt halten, unerſchütterlich beobachten. Chcieli go gwoździami przybiiać, aby dostał ogniowi, którym miał bydź palony. *Birk. Kant. B.* 2. W wierności królowi memu dostoię, choćby mię zabić kazano. *Jabł. Tel.* 31. Nigdy Grekom Dardanie nie dostali kroku. *Dmoch. Jl.* 2, 7. Niech się grom sroży; ia kroku dostoię; Wiem, co żyć; ale umrzeć się nie boię. *Kras. Oss. C.* Gdzie wódz odważny, sam kroku dostoi, Tam żołnierz chętny śmierci się nie boi. *Kras. W. Ch.* 13. Likowie dłużéy pola nie dostali. *Dmoch. Jl.* 2, 120. Upomina Bolesław rycerstwa; aby nieprzyiaciołom ieszcze dziś pola dostali. *Biel. Kr.* 40. Kto się śmierci boi, placu nie dostoi. *Cn. Ad.* 400. Nie dostać placu, ustąpić z placu. *ib.* 578. Kamienie rzucali, że niepodobna im była dostać. *Warg. Cez.* 40. *Rs.* стоятельный, стоекъ стоялый. *Similiter*: dostać prawa, dostać prawu, wytrwać sprawę do końca, den Rechtsgang bis zu Ende abwarten. Oskarżony niech da rękoiemstwo po sobie, że dostoi prawa, a obrażoney stronie dosyć uczyni. *Modrz. Baz.* 337. Jak im wierzyć, że się stawią do sądu, a wszystkiemu, co prawo naydzie, dostoią? *ib.* 340. - §. O zbożu, roślinach, fruktach, Dostać, Dostać się, Dostawać, Dostawać się: dożrzeć, dożrzewać, dośpiewać, do pory przychodzić, reifen, reif werden, zur Reife kommen. Jagoda winna nie więcéy tylko sześć dni ma stać na macicy, gdy się dostoi. *Cresc.* 334. Wino, które się piérwéy dostawa, piérwéy też bywa zebrane. *ib.* 307. Powietrze łaskawe, iż też dostawaią się tam dobrze wina. *Boter.* 89. Konop' maciora naydaléy we dwa tygodnie po płoskonce dostawa się. *Przędz.* 38. Gdy iuż zboże dostawało na polach a żniwo blisko było, do Litwy wciągnął. *Stryik.* 343. Jeszcze się ten owoc nie dostał, na stół się nie godzi. *Sk. Zyw.* 2, 249. Upada iabłko, skoro na drzewie dostoi. *Pot. Pocz.* 544. Konie puścili po zbożach iuż się dostawaiących. *Jerz. Off. Mſkr.* (do zboża prawie iuż dożrzałego. *Boh. Off.* Ptaszę, gdy się iuż dostoi w iaiu, w skorupę kołace. *Sak. Probl.* 179. Człowiek wschodzi, dostawa i więdnieie, iako trawa abo kwiat. *Kłok. Turk.* 161. Starzy ludzie więcéy doskonali w mądrości, a niżli co w wieku nie dostali. *Prot. Kont. C. b.* Dostały, dożrzały *Sr.* 1. ženitné. Dostała, dożrzała *Sr.* 1. wudacjna. - Dostać się, o ciekliznach, płynach, trunkach, wyczyścić się stanięm, wyiaśnić się, przez opadnięcie na dół gąszczu,

grubizny, von Flüßigkeiten, klar werden, ſich ſetzen. Piwo się w beczce już dostało. *Tr.* – Dostać do czego; ſtykać się z czem, graniczyć obok, sięgać aż do, woran anſtoßen, anliegen, angränzen. Łąka iego do moiey dostaie. *Ld.* (*ob.* dolega). §. Dostać się czego, ſtaniem czego nabydź lub ściągnąć na się, durch Stehen erlangen, erſtehen, durch Beharrlichkeit und Ausdauer erreichen. *Dostoiał się (dostał się) u dworu tego urzędu. *Tr.* DOSTAIE, DOSTAWA *imperson.*, wyſtarcza, nie brak, es reicht hin, reicht zu; *Rg. et Bs.* dostatti, bitti dosta; *Cro.* zadosztászem; *Sr.* 1. доßаßwам; Rs. достаётъ. Ostatek ryby nasolili, co im mogło dostać, ażby przyszły do domu. *Leop. Tob.* 6, 6. Podłemi rzeczmi ofiary odprawować rozkazał, żeby zawsze dostawało, czémby boga czcić. *Budn. Ap.* 122. Prawda u ciebie mieysce ma, dostawa – ć i mowy, któryś i teraz gasił pożar rokoszowy, *Groch. W.* 5. W czas mnie wysłuchay, w czas mię ratuy Panie, Już mi sił ledwie i dusze dostanie. *J. Kchan. Ps.* 206. Dostanieli nam czasu, innych także Sakramentów wykładu spodziewać się na potém możesz. *Hrbſt. Lek. B.* 2. *b.* (ieśli czas nam wystarczy, ieśli się nam co czasu dostanie, okroi). Pana na wszystko dostanie, co iedno zamyśli. *Kosz. Lor.* 14. (ſtanie go snadnie). Nie dostaie, brakuie, es fehlt, es mangelt, geht ab. Tylko trzydzieści kóp drzewa nie dostawało. *Kras. Pod.* 2, 24. A czegoż nam iuż nie dostawa, iedno abyśmy szukali zbawienia naszego! *W. Post. W.* 2, 22. Wszystkiego niedostawa zawsze łakomemu. *Lib. Hor.* 84. Łakomemu naywięcéy nie dostaie. *Cn. Ad.* 423. Wiele pragnącym, wiele nie dostaie. *Hor.* 2, 116. *Min.* Kto na mało nie przestaie, temu zawsze nie dostaie. *ib.* 385. Kto więcéy szuka, iawnie to znać daie Sam na się, że mu ieszcze nie dostaie. *J. Kchan. Dz.* 206. Czegoć nie dostaie, szukay u sąsiada. *Gorn. Wt.* 76, *b.* Lepiéy kiedy zbywa, niż kiedy nie dostawa. *Rys. Ad.* 35. Zdało się, iż mu zawsze czegoś nie dostawało, kiedy go przy sobie nie widział .. *Klok. Turk.* 43. Tegoć ieszcze nie dostawało! *Cn. Ad.* 1158. *Past. F.* 190. das fehlte noch! DOSTAC, dostał, dostaie, dostawam *trans. dk.*, dostanie, dostanę *Fut.*, Dostawać *kont.*, dostąpić, otrzymać, osiągnąć, wziąć, bekommen, erhalten, kriegen, erlangen; *Boh.* dostati, dostat, dostal, dostanu, dostáwám; *Sr.* 1. dostanu, dostanem, dostahnu, dostahwam, dostacj, krydnucj, ſtrignuſch, ſtrinuſch; *Vd.* dobiti, sadobiti; *Cro.* dobiti, dobaviti, zadobiti, sadobivam, sztéchem; *Sla.* dobiti; *Bs.* tecchi, ſtecchi, dobivati; Rs. достáмъ, доставаmъ, получúтъ, получáтъ, улучúтъ, испечáловáтъ, добытъ, добывáтъ. Czegom żądał, tegom dostał. *Cn. Ad.* 124. Poseł od cesarza dostał w podarunku piękną tabakierę. *Gaz. Nar.* 1, 257. zum Geſchenke bekommen. Mnieyszy zawsze żal sercu, nie dostać, co żąda, Niż gdy tego, co dostał, utratę ogląda. *Min. Ryt.* 2, 66. Jako nayprędzéy ſtopni kapliczných *dostali, Padłszy krzyżem z boiaźnią kamień całowali. *Zebr. Ow.* 15. *tetigere gradus* ſkoro się ich nogą dotknęli). Dostać czego złego, wziąć co złego, cierpieć, doświadczyć, etwas (Uebels) bekommen. Kiiem dostał (t. i. plagi). W łeb dostał kulą. Po bokach, po grzbiecie dostał. Choroby iakiéy dostać. Dostał zimnicy. – Dostanie, Dostaie, *scil.*, człowiek, man kriegt, man bekömmt. Gdzie téy książki dostanie? *Bh.* kde ge ta kniha k dostanj? *Ld.* – Dostać, dosiądz, uchwycić, dobydź, nabydź, erreichen, erhalten, ergreifen, erlangen, bekommen, kriegen, nehmen, wegnehmen. Kto nie pracuie, sławy nie dostanie. *P. Kchan. J.* 436. O nowym iakim zamyśla sposobie Dostania sławy i wieczney pamięci. *ib.* 120. Wielkie woysko zebrali, chcąc Pelagiusza na górach dostać. *St. Dz.* 696. Jednegom obalił, drugiegom przez łeb dostał. *Por. Arg.* 5. Wszystkich zazdrość dostaie szkodliwemi sztychy, Fryzowane prałaty i strzyżone mnichy. *Weg. list.* 20. Francuzowie Europy prawie wszystkiey mieczem a bronią swą dostali. *Biel. Kr.* 623. Dostany, dosięgniony, otrzymany, wzięty, nabyty, dostąpiony, bekommen, erhalten, erreicht. Kraie te zwoiowane, wielkie są rzeczy; ale niedostane przez nasze siły; bo ie mamy z nieba. *P. Kchan. J.* 8. Gospodarstwo uczy dostanych i gotowych potrzeb używać. *Petr. Pol.* 37. O twey dzielności świadectwo dawaią Dobyte miasta, dostane korony. *P. Kchan. J.* 88. Swietne chorągwie, dostane w Syryi. *ib.* 75. cf. *Sr.* 1. dostahnitè *impetrabilis*. – Dostawać *ndk.*, usiłować by dostać, dobywać, dochodzic, szukać, zu erhalten, zu erlangen, zu bekommen ſuchen, bekommen wollen. Potém król, stawszy się niedbałym, tych państw, które mu odpadły, więcey nie dostawał. *Papr.* Ryc. Posłał Leszko woysko na pomoc Kolomanowi dostawać Halicza. *Biel. Kr.* 115. Przez lat 12 dostawał Smoleńska pod Hlebowiczem; ale do tego na ten czas nie przyszedł. *Papr. Gn.* 1162. Gospodarstwa nie iest powinność dostawać potrzeb, ale dostanych i gotowych używać i rządzić niemi. *Petr. Pol.* 37. Wszystkim piękna zabawa dostawanie mądrości. *St. Kas.* 80. Już to ostatnią dokupować się tego, czegoś samą cnotą dostawać miał. *Kosz. Cyc.* 115. W potrzebie prędkiéy summy, daiemy moc prowizorom, aby oni na wiarę Rzeczypospolitéy dostawali pieniędzy. *Vol. Leg.* 2, 1321. Za nierządnicę mię do nich udawał, I co mógł na mię zmyślał i dostawał. *P. Kchan. J.* 93. (wyszukiwał, wynaydował, er ſuchte alles gegen mich hervor. – Dostać się *passiv.*, stać się czyiém, jemanden zu Theile werden, erlangt werden, erreicht werden; Rs. достаmься. Sława pracą się dostaie z nabywa się pracą). Córka, wziąwszy posag, bóg wie, dostanie się komu, Z syna przecię i pomoc i wygoda w domu. *Niemc. P. R.* 25. Zbiera, i nie wie, komu się dostanie. *Opal. Sat.* 29. Po śmierci bóg wie, komu się dostanie. Rys. *Ad.* 80.; Rs. достоя́нie spadek, dział). Co iemu miało bydź, dostało się tobie. *Pot. Arg.* 89. Co się kupi tanie, psom się to dostanie. *Cn. Ad.* 100. Bachusowi dostanie się po grzbiecie czasem. *Comp. Med.* 386. (obrywa czasem, er kriegt manchmal was auf den Pelz.) – *Partitiv.* dostaie się, t. i. część iaka udziela się, man kriegt auch etwas; kriegt ſeinen Theil, (man kriegt was ab). Słońce umyka iednym ziemiom światła swego, żeby drugim udzielić, i żeby się wszystkim dostało. *Klok. Tur.* 95. Dobremu przy złym się dostanie. *Cn. Ad.* 172. Przy iednym złym i dobrym się wielom dostanie. *Cn. Ad.* 309. (cf. w cudzym domu drwa rąbią; a do nas wióry lecą; *Slo.* i nebogſa pri galante wiori). Russaki, puściwszy się do Łowicza, krainę tę woiowali przez miecz i ogień; gdzie też i Bolesławowym poddanym się dostało. *Biel.* 152. a potém całemu kraiowi przy nich się dostało. *ib.* 423. Dla złych przełożonych

i ne-

§ nędznym dostaie się poddanym. *Gorn. Dz.* 97. Dostało mi się, *Ec.* досталось мнѣ. Uciekaymy, i nam się tu dostanie. *Cn. Ad.* 114. Wyganiano z domów gospodarzów, dostało się i szlachcie po dworach. *Nar. Hist.* 7, 22. — *Cum infinit.* zdarzyć się, glücken, gelingen. Mnie się nie dostało tego dzieła widzieć. *Nies. praef.* Dostało mi się czytać listy iego. *Tr.* §. Dostać się dokąd, dostać się gdzie dóyść gdzie, doiechać, stanąć gdzie, wohin gerathen, wohin gelangen, wohin kommen. Kto wie, może znaydę tortel dostania się do niey sekretnie. *Teat.* 53, *b.* 24. Skoro się trucizna po żyłach roziekła, Mniemałem, żem się dostał na samo dno piekła. *Szym. S. W.* 55. Dzieteczki niewinne, skoro wypuszczaią Ducha z siebie, zaraz się do nieba dostaią. *Paszk. Dz.* 92. Boga się bać, dziatki trzeba, kto się chce dostać do nieba. *M. Achan.* 299. §. Dostać się od kogo, wydobydź się, uwolnić się; sich los machen, sich frey machen, los kommen. Jeśli cię dostaną do izby, do kompanii; tedy się tak prędko od nich nie dostaniesz. *Tr.*

DOSTAŁOSC, ści, ż. dozrzałość, dośpiałość, die Reife. Dostałość iagod winnych bywa poznana, gdy iuż grono nie będzie zielone. *Cresc.* 334. DOSTAŁY, a, e, dozrzały. *Mącz.* reif, gereift, zeitig. *Bh.* dosilv. Zyie i niebo, iego młode lata Chowa dla sławy dostalszéy u świata. *P. Kchan. J.* 272. Leszek miał umrzeć w leciech dostałych, a syna iuż dorosłego zostawić. *Krom.* 52. Hilaryusz, poganinem będąc, iuż dostały do wiary Chrześciańskiey przeszedł. *Sk. Dz.* 233. podeszły). DOSTANIE, DOSTANY *ob.* Dostać.

DOSTĄPIC *cz. dk.*, Dostępować *ndk.*, krokiem dosiądz, doyść, erschreiten, mit dem Schritte oder Fuße erreichen. *Boh.* dostupowati; *Vd.* dostopiti; *Bs.* dostupiti, pristupiti; *Cro.* dostupiti, dostupljam; *Rg.* dostùpiti; *Ross.* достигнуть, достигнать. Koń chramaiący ziemi nie dostępuie, tylko końcem kopyta. *Cresc.* 685. (nie dotyka się, berühren mit dem Fuße). Kto dostąpi twéy góry, o wszechmocny Panie, Abo na mieyscu tobie poświęconém stanie! *J. Kchan. Ps.* 31. Stąpienie iest stopień do postąpienia; postąpienie zaś do dostąpienia. *Lub. Roz.* 102. Na ubogie nie radzi patrzą, a dla wielkich rewerencyi ledwo dostąpić ich może. *Glicz. Wych. F.* 5, *b.* (przystąpić aż do nich). §. Dostąpić czego, dosiądz, osięgnąć, dostać, nabydź, otrzymać, erreichen, erlangen, erhalten, bekommen. Abraham długo czekaiąc, dostąpił obietnicy. 1 *Leop. Zyd.* 6, 14. Kiedy sam czego dostąpić nie może, to drugiemu ustępuie. *Teat.* 22, 127. Wysokich godności dostępuią, chleba im bóg daie, ludzie ważą, szanuią. *Falib. Dis. H.* 2. Urzędy, dostoieństwa, słowem wszystkie żądze Łatwe do dostąpienia, gdy człek ma pieniądze. *Niemc. P. P.* 50. Gardzi tém pyszny, czego dostąpić nie może. *Min.* Ryt. 4, 44. Anonyma iednego pism w Krakowie dostąpiłem. *Krom.* 24. Sam sobie o dostąpieniu konsulatu dobrze tuszył. *Pilch. Sall.* 32. Jeszcze chcę i téy łaski od ciebie dostąpić, abyś mi [illegible]. *Zab.* 14, 339. Na nauki nakładu im nie żałuią, żeby ieno nauki iakiéy dostąpili. *Glicz. Wych. M.* 2. Dostąpić odpustu. *Off. Wyr.* Dostąpiony *aliter* do dostąpienia, dostępny, erreichbar. Widzą z wierzch góry trudno dostąpionéy Dla nierównych skał i ostrych kamieni. *P. Kchan. J.* 390. Z tego zwycięztwa nieprzyiaciel bardzo się zuchwałym stał i niedostępionym. *Tward. IV. D.* 248. nieprzystępnym, unzugänglich. §. *Niedok.* dostępować czego, zabiegać o co, szukać czego, usiłować by dostąpić, zu erhalten suchen, anhalten, ansuchen. Dostępował wprawdzie Władysław u Wacława pomocy; a wszakże nie dostąpił. *Krom.* 426. *implorauit, sed non impetrauit).* Dostępuią Polacy, z powinności, przymierza, posiłków od Rusi. *Krom.* 127. *accientur.*

*DOSTARCZNOSC *ob.* Dostateczność.

DOSTARCZYC, DOSTATCZYC *cz. dk.*, Dostarczać *ndk.*, dostawiać podług potrzeby, dodawać, hinlänglich liefern, geben, verschaffen. *Bh.* dostaciti, dostacim (*dst.* dostrčiti dopchnąć); Naszych owiec mleko, naszego ogródka iarzyna, dosyć nam warzywa dostarczą. *Stas. Num.* 2, 47. Posłom Moskiewskim wielkie dostatki dawano; ale cebuli i czosnku nie możono im dostatczyć. *Stryik.* 709. Spichlerze nawiezione niech zawzdy stawaią, Zboża niech dostatczaią. *J. Kchan. Ps.* 207. Niech w to potrafi mądrość alchymistów, aby dostatczała złota dowoli. *Birk. S. Kor. B.* 3, *b.* (*ob.* nastarczyć). Dostarczyć, *niak.*, wystarczyć, ausreichen, hinreichen, auslangen. *Vd.* dostiti, sadostovati, donesti; *Rs.* достаточествовать. Na tak wielkie roschody, szczupły maiątek nie dostatczy. *Off. Wyr.* Powróz ten dostarczy od brzegu do brzegu. *ib.* Swiadectwo kobiety nie iest dostarczaiące. *Teat.* 7, *b.* 57. hinlänglich, hinreichend. Kto dostatczy, wypowiedzieć sprawy iego. 1 *Leop. Syr.* 18, 2. (kto wydoływa, kto iest w stanie, kto potrafi dostatecznie, wer vermag). Wyważeniem gnoiu na rolą nie mógł dostatczyć. *Cresc.* 81. (nie nastarczył, er konnte nicht nachkommen, nicht fertig damit werden). — Dostarczać komu, rownać komu w czem, einem worin gleich kommen. Cycero Demostenesowi dostarcza wymową; Scypio Temistoklesowi męztwem. *Off. Wyr.*

DOSTARZEC się, *zaimk. dk.*, dóyśdź do starości, alt werden, das Greisenalter erreichen. Trudno wyrzec, aby się okrutny przełożony miał dostarzeć. *Kosz. Lor.* 28. Tales, gdy iuż dostarzał się, a niemal zgrzybiałym się stał, nie rychło mu ożenić się było. *Glicz. Wych. O*, 8. W rodzie Elisowym żaden się nie dostarzał. *ib. F.* 7.

DOSTATCZYC *ob.* Dostarczyć. DOSTATECZEK, DOSTATCZEK *ob.* Dostatek. DOSTATECZNOSC, DOSTARCZNOSC, ści, ż., wystarczenie, stan dostateczny, dobre mienie, die Hinlänglichkeit, gutes Auskommen, Wohlstand. *Bh. et Slo.* dostatečnost; *Sr.* 1. dowoblnosć). Dostateczność nasza z boga iest. 1 *Leop.* 2 *Cor.* 3, 5. Kawalerowie, samém tylko uwielbiaiący się urodzeniem, a upośledzeni we wszelką inną dostarczność. *Mon.* 73, 99. (we wszelki inny zaszczyt, Vorzug). DOSTATECZNY, a, e, - *ie adv.*, dostarczaiący, hinlänglich, genugsam, hinreichend. *Slo.* dostatečný; *Boh.* dostatečný, postačitedlný; *Sr.* 1. dosahwatine; *Vd.* dopoun, zielostaun; *Rg.* zadostan; *Rs.* достáточный, *Eccl.* самодовóльный. Dostatecznie, ale nie nadto. *N. Pam.* 22, 38. Nauczył się na tém przestawać, czém sam był; bo kto sam sobie dostateczny, ten bogaty iest, i wszystko ma *Sk. Zyw.* 227. — Dostateczny, maiący dostatek, dostatni, zamożny, dosyć bogaty, hinlänglich begütert, vermögend. Skoro zbytki się zniosą, familie, miasta, wsi dostatecznieysze zostaną. *Star. Ref.* 46. Król ten

był na bydło dostateczny. *Budn.* 2 *Reg.* 3, 4. (dosyć miał bydła. *Bibl. Gd.*). Nie była dostateczna, żeby zapłacić mogła za szkodę. *Wys. Kat.* 464. – Niedostateczny, nie dostarczaiący, nie wystarczaiący, któremu nie dostaie, nicht hinreichend, unzulänglich, mangelhaft, dürftig, arm. *Vd.* menkliu, pomenkan; *Bs.* pomankiv, komu manka scto). Sam człowiek iest z siebie niedostateczny, i potrzeb swoich bez pomocy innych odprawić nie może. *St. Kaz.* 633. Nad wszystkie stworzenia niemasz niedostatecznieyszego, iako iest człowiek wedle ciała. *Biał. Post.* 24. On był tak niedostateczny, że nie miał czém zapłacić. *Szczerb. Sax.* 151. Jeśliby on zmarły był niedostateczny, tedy na pogrzeb bywa skład społeczny. *Pasz. Dz.* 93. Egipt niedostateczny iest w drzewo; boć się tam nie rodzi tylko palma. *Boter* 213. Lekarstwo, na oczy niedostateczne. *Urzęd.* 113. (na oczy nie dowidzące, defekt maiące, słabe, ciemne). DOSTATEK, -tku, *m.* DOSTATECZEK, DOSTATCZEK, -eczku, *m. zdrbn.*, maiątek wystarczaiący, hinlängliches Vermögen, Auskommen, so viel, als man braucht, als hinlangt. *Bh. et Slo.* dostatek; *Ross.* достáмокъ, довольствіе, довóльство; *Ec.* довольствіе, довóльность. Maiątek wystarczaiący, powinien się nazwać dostatkiem. Bogactwa naywiększe nie są dostatkiem, skoro przy trwonieniu nie mogą bydź wystarczaiące na gwałtowny wydatek. *Jez. Wyr.* – Ogólniéy, dostarczenie, nastarczenie, zadosyć czynienie, das Ausreichen, Auslangen, Auskommen, die Befriedigung. Sześciudziesiąt krowom dwa bycy dostatek dadzą ku płodu. *Cresc.* 549. Ma dostatek wszystkiego, *Cn. Ad.* 204. er hat alles vollauf. Dostatkiem, po dostatku, dostatecznie, vollauf, hinlänglich, zureichend. Owoców rozmaitych dostatkiem maią. *Paszk. Dz.* 120. Wszystko tam krainy obfite hoynym dostatkiem rodzą. *ib.* 120. Mieliśmy dostatkiem bydła, i grosza od biedy. *Teat.* 8, 26. Będzie na objeździe iadł dostatnie, iednak nie tak, aby się pas na nim zerwał; ale będzie iadł po dostatku. *Syxt. Szk.* 282. Potraw na stole, było dostatkiem. *Kras. Pod.* 2, 131. Gospodarz maiętny, czeladź miał liczną, i wszystkiego dostatkiem. *Kras. Pod.* 2, 52. Miałem co ieść, pić, po dostatku. *Zab.* 3, 183. – Według dostatku, iak dostarcza, podług przemożenia, iak można, nach Vermögen, nach Umständen, so gut als möglich. Obłąkani na puszczy, gdy według dostatku oba bardzo podle leżeli... *Papr.* Ryc. 450. – Niedostatek, brak, schodzenie na czém, der Mangel. *Slo.* nedostatek; Rg. nedostaja; *Crn.* nadoštim; *Cro.* neztaja, falinga; *Vd.* doljitje, menkanje, štrad, štradošt; *Hg.* hiba; *Ec.* нѣмýщество; *Rs.* недостáтокъ. Dostatek, *w liczb. mn.* Dostatki, nie tylko dostarczaiące, wystarczaiące, lecz dobre mienie, bogactwo, bogactwa, obfitość, zbytek, nicht blos hinreichende Habe, sondern Wohlstand, Reichthum, Reichthümer, Ueberfluß. *Ec.* блáгомѣстіе. Pospolicie mówią, gdzie dostatek, tam statek, t. i. gdzie iest dosyć maiętności, tam łacny rząd może bydź. *Petr. Ek.* 120. Kto miewa dostatek, ten i statek. *Hipp.* 24. Dostatek czyni statek; a niedostatek niestatek. *Cn Ad.* 204. (goły zozboiu się nie boi, a rozbiia). Dostatek, iuż to pewna, że młodego nie naprawi. *Falib. Dis. P.* 2. Gut macht Uebermuth. Za dostatkiem rozpusta. *Gwag.* 373. Lepsza iest mierność; niż zbytnie dostatki. *Kras. Bay.* 89. Bogactwa moie sto razy są większe od Hrabiego dostatków. *Teat.* 51, 6. 84. Jeśli ieszcze będziesz miał iaki dostateczek około siebie, tu cię iedni pociągną do miłości, drudzy do muzyki. *Rey Zw.* 25. Wielka podpora starości, gdy kto ma dostateczek iaki taki. *Budn. Ap.* 40. (maiąteczek, zapasek, ein kleines Vermögen). §. *Milit.* dostatek, amunicya, wszelkie potrzeby woienne, należące do usłużenia artylleryi. *Jak. Art.* 3, 291. die Ammunition. *ib.* 2, 304. *ib.* 3, 304. DOSTATKOWY, a, e, amunicyyny, Ammunitions-. Wóz dostatkowy służy do przewozu różnych dostatków woiennych. *Jak. Art.* 3, 323. DOSTATNI, ia, ie, DOSTATNIE *adv.*, dostarczaiący, wystarczaiący, więcéy nie potrzebuiący, dosyć maiący, maiętny, bogaty, obfity, hinreichend, ausreichend, genug habend, begütert, wohlhabend, reichlich, reich, fruchtbar. *Sr.* 1. dostathliwé; *Eccl.* самодовольный. Człowiek sam sobie dostatni. *Cn. Ad.* 1030. Z mała dostatni, inszo mu nie były skarby, prócz co się w domu urodziły. *Bardz. Tr.* 87. Żadna Rzplta nie iest tak dostatnia, żeby nic nie potrzebowała od innych narodów. *Petr. Pol.* 51. W dostatnim domu każdy się łacno pożywi. *Cn. Ad.* 205. Jest to dom znacznego pana; ale gospodarz czuie, iż iest dostatnim. *Kras. Pod.* 2, 169. Będzie iadł dostatnie, iednak nie tak, aby się aż pas na nim zerwał. *Syxt. Szk.* 282. Niemasz kraiu, któregoby pracowitość ludzka nie tylko równie, ale więcéy ieszcze nad inne dostatnim uczynić nie mogła. *Mon.* 68, 267. Dostatni Egipcyanie. *Star. Ref.* 13. Niedostatni, niedostarczaiący, brakuiący, ubogi, dürftig. *Eccl.* безбылѣшный. – Obszerny, rozległy, przestronny, weit, weitläuftig. We Pan zapewne chcesz mieć suknie dostatnie? *Rr.* Bardzo dostatnie; bo nie lubię téy ciasności terazniéyszéy mody. *Teat.* 30, c. 23. Prowincyom dostatnim imiona swoie dali. *Biel. Kr.* 623. DOSTAWA *ob.* dostać.

DOSTAWA, y, *ż.* Mathem. *cosinus, sinus complementi. Geom. Nar.* 1, 296. (cf. wstawa). Dla skrócenia mówi się dostawa, zamiast wstawa dopełnienia. *Jak. Mat.* 1, 223. *Sniad. Alg.* 1, 268. DOSTAWAĆ *ob.* Dostać. DOSTAWCA, y, *m.*, który dostał, nabył, wziął, der Bekommer, Erhalter, Erlanger, der etwas erhalten hat. Na nas, abyśmy ich tam dostali, włożycie, A dostaną, dostawcy potém przysądzicie. *Otw. Ow.* 504. 2.) dostawca, przystaw, dozorca czego albo gdzie, der bey etwas stehet, der Aufseher. DOSTAWIC cz. *dk.*, Dostawiać *ndk.*, więcéy przystawić, do pewnego kresu przystawić, do pewnego miéysca przywieźć, noch mehr hinzu setzen, vollends hinsetzen, hinbringen, hinliefern. *Bh.* dostawiti, dostawugi, dostawowati (cf. *Bh.* dostawěti, dostawim dobudować); *Vd.* dostaviti, nadostaviti, dostati; *Rs.* доставить, доставлывать, доставлять. – Dostawić co, narazić na szalę, in Gefahr setzen, der Gefahr aussetzen. Trzeba dostawić na ten bankiet wszystko. *Wad. Dan.* 130. DOSTAWKA, i, *ż.* dostawienie, das Hinsetzen, Zusetzen, Hinbringen, Hinliefern. *Vd.* nadostavik, nadostava, *Rs.* доставка (z liwerunek).

DOSTĘP, u *m.*, dostąpienie gdzie, albo dostąpienie czego lub też miéysce przez które dostąpić można, das Zutreten, der Zutritt, Hinzutritt. *Rs.* доступъ. Półki dostępow bronią przesiłnym zabiegiem. *Przyb. Milt.* 39. Ku tey wysokości sławy trudniéyszy dostęp. *Mon.* 70, 494. DO-

STĘPICIEL, DOSTĘPNIK, a, *m.*, dostępuiący czego, der Zutreter, Hinzutreter. *Vd.* dostopnik; *w rodz. ied/k. Vd.* Dostopniss. DOSTĘPNOSC, ści, *ż.*, możność lub łatwość dostąpienia, łatwość w przypuszczaniu, przyimowaniu, die Zugänglichkeit, der leichte Zutritt. *oppos.* niedostępność, die Unzugänglichkeit. Miéysca, które dla upałów i niedostępności puttkami leżą. *Pilch. Sall.* 149. Jeżeli nie można mieć niedostępności przed całą rozległością okopu, to przynaymniéy się starać, ażeby boki w niéy były dobrze bronione. *Jak. Art.* 2, 501. DOSTĘPNY, a, e, — *ie adv.*, gdzie się daie doyśdź, zugänglich. *Rs.* доступный. Niedostępny, niedochodny, *inaccessus. Mącz.* Niedostępny, niedoszły, którego doyśdź trudno. *Cn. Th.* — Pan dostępny, przystępny, ludzki, ein zugänglicher Herr, zu dem der Zutritt nicht schwer hält. — Rzecz dostępna, mogąca bydź nabytą, dostaną, dostąpioną, erreichbar, erlangbar. Prawda wszystkim dostępna. *Pilch. Sen. list.* 273. Niedostępny, którego dostać, nabydź trudno. *Cn. Th. Vd.* nedolesliu, nedoplasliu. DOSTĘPOWAC *ob.* Dostąpić.

DOSTOIEN, DOSTOYNY, a, e, — *ie adv.*, godny, wart, zasłużony na co, würdig, werth, verdient. (*Kg.* dóstojati *promereri*; *Vd.* dostoji, dobru stoji s przystoi; *Cro.* doztoisze, priztoisze s godzi się, przystoi; *Ross.* достоинъ cf. Dostać, dostoi). *Sr.* 1. dostoiny *qui bene perstitit*; *aptus, idoneus, dignus*; dostoyné, hodni; *Bh.* dustogný *magnificus*: *Slo.* dustogni *dignus*; *Kg. et Bs.* dostojan, *meritus, dignus*. *Sla.* dóstojan *dignus*, dostojno *iuste*; *Cro.* dosztojén *dignus*; *Vd.* dostojin, nastoin, nastojezhen *idoneus*; *Crn.* dastojne *aptus*); *Ross.* достóйный; *Ec.* подостоянію Panie móy, nie iestem dostoien, byś miał wniyśdź pod przykrycie moie. *Leop. Math.* 8, 8. *W. Post. Mn.* 74. *Biul. Post.* 210. (nie iestem godzien, abyś wszedł pod dach móy. *Bibl. Gd.*). Uczyuki złych są bez zapłaty, a oni są dostoyni wieczney męki. *Wrobl. Zoft.* 2. On iest dostoien téy panny. *Zyw. P. J. A.* 4. Nauka Pisma S. iest nad umiętność nauk wyzwolonych zacniéysza i dostoyniéysza. *Wrobl. Ps. pr.* Odda tobie dostoyną pomstę. *ib.* 314. (zasłużoną, należytą). Dostoyny mówienia, widzenia, słuchania, *Ec.* достословный *Gr.* ἀξιολογος; *Ec.* достозóрный *Gr.* ἀξιοθέατος, *Ec.* достослышный *Gr.* ἀξιάκουστος. — Dostoyny, zacny, szanowny, poważny, czcigodny, ehrwürdig *Bh.* dustogný. Błogosławiony a dostoyny Jan S. *Rey Post. B.* 6. W niebie moc niezliczona aniołow rozlicznych, Onych duchów dostoynych, onych stanów ślicznych. *Rey Wiz.* 154. *Ec.* достоночéстный *Gr.* ἀξιοτίμητος cf. *Ec.* достóйно *Gr.* ἀξίως *digner.* — Dostoyny, tytuł duchownych, iak wielebny, przewielebny, nayprzewielebnieyszy, hochwürdig. Wysoce w Panu Chrystusie dostoyni Oycowie i Panowie, arcybiskup Gnieznieński i biskup Krakowski, *Gwag.* 395. Przez wysoce dostoynego w Chrystusie Panie oyca i pana Stanisława Karnkowskiego, arcybiskupa Gniezn. *ib.* 185. — Dziś tytuł Dostoynych szczególniéy kardynałom przywłaszczony, Eminenz. — Dostoyny, przystoyny, należyty, anständig, geziemend. Niepysznie, ale chędogo, i dostoynie maią się ubierać żony. *Karnk. Kat.* 287. Kto będzie pił kielich pański niedostoynie, będzie winien krwi pańskiéy. *W. Post. W.* 224., *Sla.* nedostojan). — Doyny czego, zdolny czego dostać, dostarczaiący czemu, zu erreichen im Stande, vermögend, fähig. Czegom przez się dostoyny, środków mi nie trzeba. *Pot. Arg.* 174. — Dostoyny czego, domieszczony czego, osięgaiący co, maiący co sobie udzieloném, gewürdigt, theilhaftig eines Vorzugs. Był S. Maciéy cnot wielkich apostolskich pełny; którego apostołowie tak wysokiego w kościele stanu dostoynym uczynili. *Sk. Zyw.* 1, 112. DOSTOIENSTWO, a, *n.*, zacność, wspaniałość, wartość, die Würde, der Werth, die Vortrefflichkeit. *Bh. et Slo.* dustogenstwj, dustogenstwo *magnificentia*; *Sla.* dóstojanstvo, poshtovanje; *Rg.* dóstojanstvo, dostójstvo s zasługa; *Bs.* dostojanstvo *dignitas, amplitudo, auctoritas, splendor*; *Dal.* dosztójanszt'vo *dignitas*; *Vd.* shastenstvu, visokustvu; *Rs.* достóинство. Każdy zwierzchność maiący, powinien przestrzegać dostoieństwa swego. *Zabł. Ros.* 65. Umysł większego iest dostoieństwa, niż ciało. *Tr.* §. urząd znaczny, dygnitarstwo, godność, ein hohes Amt, ein Ehrenamt, eine hohe Würde. *Sr.* 1. zastoynictwo, zastahtjo, zastoymió; *Rs.* санъ, чинъ; *Eccl.* прáсло, достóинство, болярство. Dostoieństwa kraiów, posiadane z gwałtownym ubieganiem się o nie, nie robią ludzi godnych. *Jez. Wyr.* Dopiero on urząd właśnie dostoieństwem, albo dostoynością, nazwan będzie, ktory człowiekowi godnemu, a rozmaitemi godnościami oszlachconemu, będzie dan. *Modrz. Baz.* 173., *Eccl.* достóинствую *dignitate fungor*, достóинствуюся, *dignus censeor*. DOSTOYNIK, a, *m.*, dostoieństwem zaszczycony, dygnitarz, mocarz, ein mit hoher Würde Bekleideter, ein Gewaltiger (*Sr.* 1. zastoynik urzędnik). *Rs.* посáженникъ, рáдецъ, рáдникъ, чинóвникъ; *Eccl.* санóвникъ. Szatan przed upadkiem swoim w niebie był iasnym dostoynikiem. *Przyb. Milt.* 102. *et* 354. (*Rg.* dobrodostojnik *bene meritus*).

DOSTOYNOSC, ści, *ż.*, znaczność, wartość, znaczenie, ranga, urząd, die Würde, der Werth, die Bedeutung, der Rang, das Amt, Ehrenamt (*ob.* Dostoieństwo). *Bh.* dústognost *magnificentia*; *Rg.* dostojnos, dustojnost; *Bs.* dostojnost; *Cro.* dosztójnoszt, dosztoynoszt; *Crn.* dastojnost *idoneitas*; *Vd.* dostoinost *decorum*, nastojezhnost, nastoinost, spodobnost; *Sorab.* 1. dostoynosći, dostoinosć *consistentia, aptitudo, dignitas*). Wielką krzywdę ludzkiéy szczęśliwości wyrządził, kto tę dostoyność złotu uczynił, którey nigdy nie było godne. *Urzęd.* 395. Chociaż dworzanin będzie u pana wodzem do cnoty, przecię to nie ma tak chrzcić, iżby i większéy niż pan był dostoyności. *Gorn. Dw.* 393. Dostoyność, charakter osoby, będącéy w czynieniu usługi publicznéy. *Jez. Wyr.* Równéy dostoyności będący *Rs.* равночéстный; *Eccl.* единочéстный. Dostoyność czyli dostoieństwo maiący *Rs.* чинóвный.

DOSTROIC *cz. dk.*, Dostraiać *ndk.*, Dostroiwać *częst.*, do końca ustroić, ubrać, vollends anputzen, ankleiden. *Boh.* dostrojiti, dostrogowati. Królewnę też tym czasem dostroiwano, Włos rozczosany pięknie po plecach puszczano. *Banial. D.* §. wystroić zupełnie, nastroić na zynie iakie muzyczne, vollends ausstimmen, rein stimmen (ein Instrument). Dostroił skrzypców, klawikortu. *Ld.* — §. *Fig.* dostroił zasadzek i podstępów, które uknował (zupełnie ułożył, anzetteln, anrichten). Bechtał go i nastraial s

wolna, by w czasie mógł tém snadniéy dostroić. *Off. Wyr. S. Zaimk.* dostroić się czego, nabydź lub się nabawić czego stroieniem, **sich durch Putzen zuziehen.**

DOSTRUGAC *cz. ndk.*, do końca postrugać, ustrugać, **vollends beschnitzeln, zu Ende schnitzeln.** *Rs.* **дострyжамь, дострогать.**

DOSTRZEDZ, – egł, – ężo, *cz. dk.*, Dostrzegać *ndk.*, pilnuiąc spostrzedz, swarować, **wohl in Acht nehmen, bemerken, wahrnehmen, verhüten.** Budowniczowie zwiedzali to mieysca, na które się lud zbierał, dla dostrzegania ochędóztwa. *Pilch. Sen. list.* 2, 413. Dostrzedz żon nie można, chyba żeby ich na sznurku przy sobie zawzdy wodzić. *Teat.* 36, 45. On rozumie, iż to widzi, czego nikt nie dostrzegł. *Weg. Mar.* 3, 21. Nie wiem, iakim sposobem tego dostrzegli. *Teat.* 52, *d.* 30. Niedostrzeżenie. *N. Pam.* 4, 71. niedopilnowanie, nieostróżność, nieuwaga, **Unachtsamkeit, Unbehutsamkeit.** DOSTRZEGACZ, a, *m.*, doziracz, pilnuiący czego, **der Bemerker, Beobachter, Hüter.** Budowniczowie, dostrzegaczo mieysc, na ktore się lud Rzymski zbierał, dla dostrzegania ochędóztwa. *Pilch. Sen. list.* 2, 413. Prawa dla tysiącznych dostrzegaczów zyskałyby większe poszanowanie. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 12. Dostrzegacz, ktory co postrzega, widzi, **der Wahrnehmer, Beobachter.**

DOSTRZELIC *cz. dk.*, Dostrzelać *ndk.*, Dostrzeliwać *częst.*, dosiądz czego strzelbą, **bis wohin schießen, mit dem Schusse erreichen.** *Bh.* **dostřeliti, dostřelim; dostřelowati;** *Ross.* **дострѣлить, дострѣливать.** Strzelba do drzewa nie dostrzeliła. *Tr.* §. dobić z strzelby czego postrzelonego, *Ld.* **vollends todt schießen.** §. *tr.* dostrzelić dokąd, dolecieć, dobiedz, dopaśdź szybko, iak naboy wystrzelony, iak strzała, **schnell wohin eilen, fliegen, hinschießen.** Ledwo mu ukazał zasadzkę, zaraz tam dostrzelił, iżby wszystko na swe oczy widział. *Off. Wyr. S. Zaimk.* dostrzelić się czego, strzelaniem nabydź, albo nabawić się czego, **durch Schießen erhalten, sich zuziehen.** Boday się dostrzelali swego obelżenia Nocni ci opiley, skaźce pokoiu nocnego. *Groch. W.* 466.

DOSTRZYDZ, – strzygł, yże, *cz. dk.*, Dostrzygać *ndk.*, zupełnie postrzydz, lub do pewnego kresu ostrzydz, **gänzlich bescheeren; bis wohin abscheeren.** *Ross.* **дострижь, достригать.**

DOSTRZYKNĄC *cz. idnt.*, Dostrzykać *ndk.*, aż do pewnego kresu postrzyknąć, **bis wohin spritzen.** *Bh.* **dostříknauti, dostříknu, dostříkugi, dostříkowati.**

DOSTYCZNA linia, *cotangens. Geom. Nar.* 1, 309. *Sniad. Alg.* 1, 268.

DOSTYGNĄC *idnt. niiak.*, Dostygać *ndk.*, do reszty wystygnąć, **vollends kalt werden, ganz abkühlen.** Garki, w których szkło dostyga, maią bydź dobrze z wierzchu nakryte. *Torz. Szk.* 157.

*DOSUNĄC *cz. idnt.*, Dosuwać *ndk.*, do pewnego kresu posunąć, przysunąć, **bis hin schieben.** *Sr.* 1. **dosunu, dosuvam, dosuham;** *Bs.* **dosúniti, dorinuti;** *Vd.* **domekniti.**

DOSUSZYC *cz. dk.*, Dosuszać *ndk*, zupełnie ususzyć, wysuszyć do reszty, **vollends ausdörren, völlig austrocknen.** *Bh.* **dosušiti, dosušugi, dosušowati;** *Rg.* **dosûsiti;** *Ross.* **досушить, досушивать.**

*DOSUZOSC, ści, *ż.*, z *Ross.*, dzielność, zdolność czemu,

z to siła, **die Wackerheit.** Dla Jana Tarla mężnéy ozéy dosużości. *Papr. Gn.* 18. Gdzież one nasze prawa, gdzież one wolności, Które nam przodkowie zostawili dla swéy dosużości. *ib.* 508. *DOSUZY, a, e, dzielny, dostarczaiący, zdolny czemu, z to siły maiący, wacker, gewachsen einer Sache.* *Rs.* **досужій.** Młode Lwiątko, choć młodziuchne a niedosużo paznogietki ma; iednak mu iuż serce na przyrodzoną siłę potuchy dodawa. *Papr. Ryc.* Chłop dosuży. *Papr. Gn.* 90.

DOSWARZYC się, *zaimk. dk.*, Doswarzać się, *ndk.*, kończyć się swarzyć, **sich vollends auszanken.** §. Doswarzyć się czego, swarem czego nabydź albo nabawić się, ściągnąć na się, **sich durch Zanken zuziehen, mit Zank erhalten, sich etwas erzanken.** Kropidło upornie arcybiskupstwa się doswarzał. *Arom.* 216. swarzył się, by go dostać, **er suchte es für sich zu erhadern, zu erzanken.**

DOSWIADCZALNY, a, e, – *ie adv.*, od doświadczania, do doświadczania służący, na doświadczaniach zasadzony, **Experimental-, Versuch-, Probier-.** Piec chymiczny doświadczalny czyli probierski. *Krumt.* 23. Fizyka doświadczalna. *Rs.* **опытный.** DOSWIADCZAC *cz. ndk.*, udoświadczać *dk.*, próbować, doznawać, kosztować, tentować, rozbieraiąc dochodzić, **probiren, Versuche anstellen, versuchen, prüfen, untersuchen.** *Boh.* **zkusiti, zkussowati;** *Sr.* 1. **skuschuvu, zpotam, zpytuju, zpytuju, zpytuvu;** *Sr.* 2. **hoputasch, sputtowasch, spúttovardjati;** *Vd.* **skusiti, skushati, vardjati, vardievati, povardjati;** *Crn.* **skuseti, skusham;** *Rg.* **kuscjatti;** *Cro.* **kushati;** *Ross.* **извѣдать, извѣдывать, опытáти, опытáть, пытать, пытáться, искусить, искушáть, прикушать, прикушивать.** Jubiler w ogniu złoto doświadcza, boby Za nic było, gdy bez proby. *Kchw.* 297. Ogień doświadcza złota, nieszczęście mężnego. *Min. Ryt.* 4, 139. Jako śrebro probuią w ogniu a złoto w kominie; tak Pan doświadcza serc. 1 *Leop. Prov.* 17, 3. Probierskie młoto Udoświadcza złoto. *Zab.* 9, 298. Doświadczano tego umyślnie z pilnością po kilkakroć. *Rog. Dos.* 3, 112. Nie wierzcie każdemu duchowi; ale doświadczaycie duchów. 3 *Leop.* 1 *Jan.* 4, 1. (probuycie duchów. 1 *Leop.*). Pospolicie ztamtąd przyiaciele uciekaią, gdzie ich doświadczaią. *Pilch. Sen.* 59. Abrahama bóg doświadczał rozmaitem nieszczęściem. *Sk. Zyw.* 1, 200. Przez pogańskie narody doświadczał Pan Izraelitow, aby się dowiedział, ieśliby byli posłuszni iego rozkazaniu. *Radz. Jud.* 3, 4. *Doświadczą cię czasem bogowie; ale cię nie opuszczą nigdy. *Stas. Num.* 1, 138. (lepiey doświadczaią cię, albo: będą cię doświadczać). Ucho słów doświadcza, a gardło pokarmy rozeznawa. *Leop. Job.* 34, 2. Słuchaycie ieno wy, co mię trzymacie, I ieśli widzę, chytrze doświadczacie . . . *Past. F.* 126. Doświadczaiąca fizyka. *Zab.* 2, 256. *Alb.*, doświadczalna, experymentalna, **Experimentalphysic.** DOSWIADCZANIE, próbowanie, proba, dochodzenie, doznawanie, kuszenie, pokuszenie, **das Probiren, Versuchen, Untersuchen, die Probe, der Versuch.** *Boh.* **zkausska, zkussba zkaussebna** dom probierski, probiernia), **zkaussení, zkussení,** *Vd.* **skusa, skusha;** *Crn.* **skushna;** *Cro.* **kushanye;** *Sr.* 1. **spytowani, zpytani, spótwanstwo;** *Rs.* **опытъ, искушеніе, благоразсмотрѣніе;** *Ec.* **окусъ, искушеніе, искусъ, опытныи-**

zanie, искусение, ошéдываніе. Doświadczanie żelaza i rudy, ieżeli w nich znayduie się złoto. *Os. Rud.* 409. Pierwsze doświadczanie, próba, pokuszenie, *Gall.* essay, *Rs.* первоучина, первоучинка, первоучка; *Vind.* preddelu, priednu delu, napried delanje). Doświadczany, tentowany, próbowany, domacany, probiert, geprüft, versucht. O iak rożnie iest moia doświadczana cnota, Jak więc w ogniu drogiego doświadczaią złota. *Zab.* 9, 261. *Koſſ.* DOSWIADCZYC *cz. dk.*, Doświadczam *Pr.*, doznać czego przez siebie samego lub też na sobie, erfahren, die Erfahrung machen, durch Erfahrung einſehen lernen. *Boh.* doswědciti, doswědcowati, ſkuſiti; *Vd.* s'vedat, ſkusit, dosposnati; *Sr.* 1. zpotam, zhonu; *Rs.* испытáмъ. Kto nic nie doświadczył, mało wie. *Radz. Syr.* 34, 10. Gdybym téy żałosnéy prawdy sam na sobie nie doświadczył, nigdybym nie wierzył. *Teat.* 48, 11. DOSWIADCZENIE, doznanie przez siebie, lub na sobie, die Erfahrung. *Bh.* zkuſſenoſt; *Sr.* 1. zhoneno, zpotanoſcj; *Vd.* ſkushanje, umetalnoſt, satopnost, ſkushenje, do-posnanje, sposnánoſt; *Bs.* vjeactnoſt, znanje; *Rg.* vjeactnos, kuscjanje, vjèactina; *Cro.* veachnòszt; *Rs.* искусъ, опытность. Doświadczenie iest poznanie rzeczy przez zmysły i uczucie. *Boh. Djab.* 3, 252. Z doświadczenia nauka. *Kras. W.* 47. Z doświadczenia rozum się mnoży. *Rys. Ad.* 77. Nie może ieno przez widzenie rzeczy siłu Nastąpić długie doświadczenie. *Tward. Wł.* 145. *Ec.* многоискýсство). Doświadczenie, głupich iest mistrzynią. *Pot. Syl.* 4. Doświadczenie głupich nauczyciel. *Cn. Ad.* 205. rozumu nadaie. *ib.* (po szkodzie mądry). Ani płeć; ani lata, ieno doświadczenie Daie ludziom poznawać, co iest przyrodzenie. *Zab.* 11, 377. *Zabł.* Dowód prawdy fizyczney iest doświadczenie, *lat.* a posteriori. *Zab.* 11, 129. Fizyka doświadczeniami potwierdzona. *Os. Fiz.* experymentalna, die Experimentalphyſic. Z doświadczenia, aus Erfahrung. Niedoświadczenie, die Unerfahrenheit, *Eccl.* неопытство. Twego niedoświadczenia iawnym są dowodem Przeszłe złe powodzenia. *Przyb. Milt.* 134. DOSWIADCZONY, doświadczaniem doznany, erprobt, geprüft, bewährt, erfahren. *Slo.* zkuſſený; *Vd.* ſkushan, sposnan, shtiman; *Rs.* испытанный. Ou móy przyiaciel, on móy doświadczony. *Karp.* 1, 15. — Doświadczony, który doświadczył, maiący doświadczenie, niedaisiéyszy, erfahren, voll Erfahrung, bewandert. *Sr.* 1. zpotané; *Rg.* vjeact; *Vd.* pameten, satopen, obhojen, povajen, sveishen, razumen; *Cro.* vèsch; *Sla.* visht; *Bs.* vjesct, visct, koji zna; *Rs.* искусный, свéдущъ; *Ec.* благоискýсный. Praktyk, doświadczony, szczwany. *Lub.* Roz. 113. (biegły, ćwik: *Eccl.* многоискýсный, благоискусный *Gr. ἔμπειρος*). Niedoświadczony, unerfahren *Ec.* неискýсный. §. Doświadczyć, przydadź co do poprzedzaiącego świadectwa, poprzeć, dobić, dopełnić świadectwa, dowieśdź, okazać, vollends beweiſen, darthun. Nie omylił się na tém, i owszem doświadczył Wszystkiego rzeczywiście, iako o nim świadczył. *Groch. W.* 534. Kiedy na którego doświadczą fałsz iaki, przepadł. *Paszk. Dz.* 127. §. *Zaimk.* DOSWIADCZAC SIĘ, DOSWIADCZYC SIĘ, próbować się, ſich probiren, ſich verſuchen. On szuka, kędyby się doświadczył i siłę swoię ukázał. *Birk. Gl. Kun.* 39. §. Doświadczyć się na kogo, pokazać się na kogo, okazać się, ſich auf jemanden ausweiſen, auf ihn haften, ſich wider ihn darthun laſſen. Nie doświadczy się to na mnie. *Ld.* — Doświadczyć się czego, doświadczaiąc doznać, uznać, odkryć, dóyśdź, erforſchen, erproben, entdecken. Nie doświadczysz się mnie, nie doznasz mnie w tém. *Oſſ. Wyr.* — §. Doświadczyć się czego, świadectwem na się ściągnąć, ſich durch Zeugniſſe zuziehen, erwerben, an ſich bringen. Doświadczysz się ty szubienicy, choć może ktoś tam kiedy takiemi świadectwy doświadczył się łask dworskich. *Oſſ. Wyr.* DOSWIADCZYCIEL, a, *m.*, który doświadcza, dochodziciel, der Probirer, Forſcher, Unterſucher, Verſucher. *Vd.* skusnik, skushavez, vardievar, vardjaur; *Sorab.* 1. zpótwar. Doświadczycielem cię dał dużym w ludu moim, a dowiesz się, i doświadczysz drog ich. 1 *Leop. Jer.* 6, 27., *Ec.* благоискýсникъ *Gr. δοκιμαστης*). *W rodz. żeńsk.* DOSWIADCZYCIELKA, die Forſcherinn, Unterſucherinn.

DOSWIECIC *cz. dk.*, Doświecać *ndk.*, do pewnego kresu poświecić, leuchten bis wohin, Gwiazda iutrzenna doświeci ci aż do oświecenia słońca. *Rey Ap.* 40. §. Doświecić się, *zaimk.*, dopalić się świecąc, dogorzeć, zu leuchten aufhören, ausbrennen, ſich verbrennen, aufbrennen. Doświeciła się świeca, day inszą. *Oſſ. Wyr.* — *Fig.* o marnotrawcy: świecił się i doświecił (wzniecił się i zgasł, cf. wychodził na wierzch, iak wesz na czoło); nie długo paradował, dokazywał, er iſt in ſeinem Glanze erloſchen. §. Doświecić się czego, dosyć co obiaśnić, hinlänglich erleuchten, beleuchten. Téy izby doświecić się nie można. §. Doświecić się czego, świecąc nabawić się; durch Leuchten erwerben, an ſich bringen, ſich zuziehen. Latarnik doświecił się kilku talarów. *Ld.* — *Fig.* Swiecił się, i doświecił się tego, że go do kozy wzięto. *Oſſ. Wyr.* paraduiąc zadłużył się tak, że go d. k. wz. er hat ſichs durch ſeinen Aufwand, ſeinen Glanz zugezogen, daß . . .

DOSYC, DOSC *adv.*, (do sytu) tyle ile trzeba; więcéy nie trzeba, genug (*oppos.* za mało, niedoſtaie, niedoſtatecznie). *Bh.* doſt, doſti; *Slo.* doſ't; *Sla.* doſta; *Sr.* 1. *et* 2. doſci; *Cro.* dozta, doszta, doszti, zadozta, zadoszta; *Rg.* dòsti, dòsta, zadòsta, zadovóglno; *Bs.* doſta, zadoſti, zadovoglno; *Vd.* doſti, do sitoſti, sadoſti, doiſti, dovol; *Crn.* doſti, dovol; *Rs.* довольно, полно. Dosyć iest, gdy kto ma tyle, ile potrzeba. *Pilch. Sen.* 45. Co nie dość, to nie wiele. *Cn. Ad.* 99. Nigdy nie iest mało, gdy iest dosyć; a nigdy wiele nie iest, gdy dosyć nie iest. *Pilch. Sen.* 4, 143. Nie znasz, co dosyć; nie znasz, co się godzi. *Susz. Piel. C.* Jak pliawki nigdy nie rzeką dość, ale przynoś, przynoś. *Birk. Zam.* 6. Chociaż masz doſtatek, nie iuż na tém dosyć. *Pasz. Dz.* 47. Dosyć, siła potrzebuie. *Fr. Ad.* 7. Nienasyconey nadziei człowiekowi nie może bydź tak wiele dano, żeby rzekł dosyć. *Gorn. Sen.* 113. Dość też iuż. *Cn. Ad.* 204. Dosyć; wyſtarcza, *Rs.* довольно; *Bs.* doſta bitti, doſtatti; *Vd.* doſti biti, sadoſtuvati, doneſti; *Cro.* zadoszt̀aszem *ſufficio*. — *Cum adverb. et adj.* Dość srogo. *Cn. Ad.* 203. hart genug, ziemlich hart. Dość rychło, ieśli dobrze. *ib.* 204. W Rossyiskim wyraża się przez zakończenie na — енькій n. p. dość czysty чистенькій. — §. *Cum Genitivo*: dosyć tego, genug davon, genug daran.

Dość iuż tego, co inszego. *Cn. Ad.* 203. Dość tego iuż było. *Cn. Th.* Nie raz rzekłem: dość tego, idź mi precz dziewczyno. *Hul. Ow.* 169. Dosyć tego ciepłego. *Gem.* 74. Gdzie czego dosyć, tam niczego nie dostawa. *Karnk. Kat.* 240. Dość czasu, będzie to w czas. *Cn. Ad.* 203. noch Zeit genug, zeitig genug. Wrzasku i płaczu wszędy było dosyć. *Warg. Cez.* 113. Pomniy się i ty lutnio, dosyć płaczu tego, Da bóg na wzaiem strony na co weselnego. *Groch. W.* 529. – *Cum Dat.* dosyć mi, mam dosyć, przestaię, kontentuię się, es ist für mich genug, ich habe genug, es genügt mir. Chciwości nic, przyrodzeniu i mało dosyć. *Off. Sen.* 17. Dość mnie na małem, rowne dzięki śpiewam Czy krasztynę z rąk twych, czy kęs wielki miewam. *Zab.* 11, 6. *Kossak.* Szczęśliwy który co ma z bożkiey dłoni, Mało czy wiele, dość mi na tém, rzeknie. *Hor.* 2, 120. *Nar.* Na tém nam teraz do otrzymania wolności wprawdzie dosyć, ale do dalszego pokoiu mało. *Warg. Cez.* 192. Ani ubóstwa, ani bogactw pragnę prosić, Nie chcę mało, zbyt nie chcę, dość mi będzie dosyć. *Min. Ryt.* 3, 225. cf. *Vd.* sadoštiti, sadoštovati, dovoljati s przestawać na czém, kontentować się czém. cf. *Vd.* doštnušt, sadovolnošt, sadoštnošt s przestawanie na czém, kontentowanie się czém). – *Cum praeposit.* Dość na iednego; ma co ieden robić, *Cn. Th.* genug auf einen, für einen; einer hat damit genug zu thun. Dość też iuż na cię. *ib.* Dość o tém. *ib.* – §. *Cum verb.* dosyć mieć, genug haben. Kto dość ma, więcey nie żąda. *Cn. Ad.* 385. Gościom dał wina buklak, którego na obiad mogli mieć dosyć. *Sk. Dz.* 531. Niech miłość zostanie przy mnie, Dość ia mam z ciebie, ty zemnie. *Zab.* 15, 81. – Dosyć uczynić, zadosyć uczynić, Genüge leisten, genug thun. *Slo.* dosti činiti; *Bh.* wyhověti; *Bs.* ugoditi, zadovogliti, pogoditi; *Crn.* sadoštiturim; *Vd.* sadoštiti, sadovoljati, sadošti storiti; *Ross.* довлетворить, удовлетворить, довóльствовать, удовóльствовать; *Eccl.* довóлить, запомогáти, удовлять. Nie dość mi czyniesz w tém, nie baczę w tobie uczynności, schodzi-ć na pilności. *Cn. Th.* 490. nie dogadzasz mi, nie odpowiadasz oczekiwaniu). Żaden mi z historyków, co o Tarnowskim pisali, dosyć nie uczynił. *Warg. Cez. pr.* es hat mir keiner von ihnen genügt. Nie czytałem żadnego ieszcze autora, któryby mi dosyć uczynił. *Klok. Turk.* 146. – §. Pospolicie to dosyć uczynienie zowią, kiedy kto rzecz iaką, którą winien, spełnia, zapłaci. *Karnk. Kat.* 240. uiszczenie się, das Genugthun seiner Schuldigkeit, die Erfüllung seiner Pflicht. Grze mogło co nie dostawać; ale gracz uczynił swemu dosyć. *Gorn. Sen.* 126. *Bh.* dostićinění; *Vd.* sadošti storjenje, sadoštenje; *Bs.* sadovoglnóšt, ugodnóšt; *Ros.* уродность, удовлетворéніе; *Eccl.* довлетворéніе, удовольствованіе. – O przeiedzaniu mówiąc; dosyć uczynić znaczy taką nadgrodę uczynić, na któréyby rozgniewany miał dosyć; a tak zadosyć uczynienie iest nadgrodą uczynioney krzywdy. *Karnk. Kat.* 240. die Genugthuung, Schadenvergütung, *Ros.* управа. Weźmiycie mi gardło; a śmiercią moią uczynicie dosyć Rzymianom. *Warg. Cez.* 209. Człowiek mi za człowieka winien dość uczynić. *Przyb. Milt.* 82. *Fig.* Dosyć iuż mam od ciebie! dosycieś mi dopiekł, dokuczył; mam iuż za swoie. *Ld.* – *Theolog.* dosyć czynienie, wypłacenie się bogu za popełnione grzechy. *Karnk. Kat.* 240. t. i. pokuta i żal). – Dosyćczyniciel *Ros.* удовлетворитель; *w rodz. żeńsk.* dosyćczynicielka удовлетворительница. – Dosyćczynny, dosyćuczynny, czyniący zadosyć, dogodny. genugthuend, genügend. *Ros.* удовлетворительный, удовлетворящій. Błagaiąca ofiara za grzechy wszystkich wierzących dosyćczynna, raz uczyniona na krzyżu. *Zygr. Gon.* 277. Bogu dosyć uczynić przez uczynki dosyć czynne. *ib.* 314. *ib.* 193. Dosyć uczynne sprawy, są niektóre uzdrowienia i lekarstwa duszne. *Kucz. Kat.* 2, 577. Dosyć uczynność, uczynek zadosyć czyniący, die Genugthuung. Skrucha, ieśli nie była prawdziwa, nic nie pomoże ani spowiedź, ani żadna dosyćuczynność. *Birk. odp. L.* 4, *b.* – DOSYCIC *cz., dk.*, dosycać *ndk.*, do reszty nasycić, vollends satt machen. *Vd.* dositi, *ob.* dosyt, dosytość.

DOSYŁAC *ob.* Dosłać.

DOSYPAC *cz. dk.*, Dosypie *Fas.*, Dosypuie *Pr.*, Dosypywać *częst.*, dopełnić sypiąc, voll schütten. *Vd.* dosuti, dosujem; *Sr.* 1. dosipu, dosipam, dosipiem, dosipnu, dosipnem; *Ros.* досыпать. Dosypcie miarki. *Zygr. Ep.* 3. Wolą pieniędzmi mieszków dosypować, albo skarbow dokładać, niż dziatkom swym o naukę się postarać. *Glicz. Wych. M.* 2. Dosypywanie tyglów w hucie szklanney. *Torz. Szk.* 121. – Dosypać, więcey ieszcze sypiąc przyczynić, noch mehr hinzu schütten. Osieł, gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie buynieyszy. *Zrn. Post.* 13. §. *Fig.* Prokuratorom, aby rzecz iego wygrali, nie żałuie im doliczyć i dosypać. *Glicz. Wych. N.* 3, *b.* Nakładu nie żałuią, żeby ieno dziatki nauki iakiey dostąpiły, nie ciężą sobie onym dosypować. *Glicz. Wych. M.* 2. Ciało nasze, osieł ten bardzo iest buyny, gdy mu dosypuią tych doczesnych swowolności. *Rey. Post. J i.* 1. (gdy mu przyczyniaią). – *Fig tr.* Dosypać komu słowy, doiąć mu, doskórzyć, einem mit Worten zusetzen, ihn mit Schmähungen bedecken. §. *Zaimk.* Dosypać się, *pass.* napełnić się sypaniem, vom Schütten voll werden. Niech się te gruzy iak chcą sypią, dół iednak się nie dosypie. *Ld.* Sypała się powoli gora i dosypała się, że iuż większey nie trzeba. *ib.* – Dosypać się czego, sypaniem (rozrzutnością) na się ściągnąć, sich durch Schütten (durch Verschwendung) zuziehen. Sypał maiątkiem, i dosypał się tego, że z torbą chodzi.

DOSYPIAC *ob.* Dospać.

DOSYPKA, i, *ż.*, dokład rzeczy iakich sypiących się, iak dodatek w tych rzeczach, które się daią, die Zuschütte, Zugabe. Jedenaście beczek soli z dosypką. *Vol. Leg.* 2, 1277. Gdy się i druga dosypka zeszkli, tedy resztę materyi wsypać w tygiel. *Torz. Szk.* 203. – §. Dosypką *adverbial.*, suto, nad strych, mit vollem Maße (cf. czub). – Dosypka, na szkutach zbożnych, część zboża, odłożona na zastąpienie ubytku. *Ld.*

DOSYT, u, *m.*, nasycenie się należyte, die Ersättigung. Do dosytu naieść się. *Dudz.* 36. DOSYTOSC, ści, *ż.* *Urs. Gr.* 138. – Choćby i do świtu, Chce go słuchać ochotnie bez wszego dosytu. *Pot. Arg.* 545. bez uprzykrzenia, bez unudzenia, ohne Ekel, Widerwillen. – Dosyt, miara, umiarkowanie, dosyć, Mäßigung, Maß, Genüge. Potrzebą tylko stoi rozkosz i dosytem. *Nar. Dz.* 2, 195. Ty bogactwa nie złotem, nie skarby wiel-

kiemi, Ale dosytem mierzysz i przyrodzonemi potrzebami. *J. Kchan. Dz.* 111. U dawnych Potrzeby mierzył dosyt, rozum krócił zbytki. *Zab.* 12, 230. Każda rzecz ma swóy dosyt, sama tylko iedna Łakoma żądza złota bez gruntu, bez dna. *Pot. Pocz.* 219 – Dosytem *adv.*, dostatecznie, obficie, reichlich, in vollem Maße. Snopów, gdy do gumna nawiesie dosytem Złoży gospodarz w brogach i pod szczytem. *Zab.* 9, 18.

DOSZCZĄTKA, DOSZCZĘTU *ob.* Szczęt. DOSZCZĘTNY, a, e, – ie *adv.*, do szczętu całkowity, zupełny, völlig, gänzlich, ganz und gar. Syn świat chciał uratować od doszczętnéy zguby. *Przyb. Milt.* 83. Rodzay ludzi nie będzie doszczętnie zgubiony, Człowiek, gdy zechce, każdy może bydź zbawiony. *ib.* 79. Dziś poczet ich imion doszczętnie zgubiony. *ib.* 18.

DOSZEDŁ, DOSZŁA, DOSZŁY, DOSZŁOSC, *DOSZTO, *ob.* Doyśdź.

DOSZCZEPIC *cz, dk.*, do końca zaszczepić, szczepienia dokończyć, zu Ende pflanzen, vollends bepflanzen, das Pflanzen endigen. Domu nie dobudował, winnicy nie doszczepił. *Biel. Hft.* 50.

DOSZCZYPAC *cz. dk.*, doszczypie *F.*, więcéy ieszcze poszczypać, noch mehr kneipen, *Rs.* дощипать, дощипывать.

DOSZŁY, DOSZŁOSC *ob.* Dóyśdź.

DOSZMELCOWAC *cz. dk.*, poszmelcować iak należy, zeszmelcować zupełnie, dosmażyć, ganz ausschmoren, ganz aufschmelzen, z. B. Pflaumen. Sliw na powidła doszmelcować trzeba iednego dnia, żeby nie pleśniały na potem. *Haur, Sk.* 76. §. przysmażyć więcéy, przyszmelcować, noch mehr dazu schmoren.

DOSZORO■AC się czego, *zaimk. cz.*, dotrzeć się czego, dochędożyć szorowaniem, blank scheuern, blank reiben, rein kriegen. Niż się drugi przypadłéy doszorował zbroi, Niż w polu oduczoną złożyć mógł kopiią, Gotowy nieprzyiaciel stanął mu nad szyią. *Tward. W. D.* 12.

*DOSZTO *ob.* Dóyśdź.

DOSZUKAC się czego, *zaimk. dk.*, szukaniem dóyśdź, durch Suchen entdecken, auffinden. Doszukałem się przyczyn siwizny na głowie. *Teat.* 42, *c.* 4.

DOSZYC *cz. dk.*, Doszywać *ndk.*, do końca poszyć, dokończyć szycia, zu Ende nähen, fertig nähen. *Bh.* dosſíti, dosſíjem, dosſívám; *Sr.* 1. doschiwam; *Rs.* дошúть, дошивать, дострочить, дострачивать, дотачать, дотачивать. Parka koszuli doszyła. *Susz. Piel.* 2. *G.* 3, *b.* Doszycie *Rs.* дошивка, дошитïе.

DOTĄD *adv.*, do tego kresu, względem czasu, mieysca, stopnia; tak daleko, póty, bis dahin, so lange, so weit, so sehr (*Etym.* tędy cf. ztąd). *Slo.* dotud, dotád, dotál, dosawád, aj posawád; *Bh.* dotud, dosawad, posawád (*adj.* posawádnj, dosawadnj niniéyszy; *Sr.* 1. acj total, hacj net, hacj ßém; *Sr.* 2. do neta; *Crn.* datod, dasdej, daondokej, dalésem, daletot, dadusehmal, potęhmal; *Vd.* dotod, doletod, do unod, dosdei, dokle, dozhasa, dosehman, dosehdob (*adj.* dosehdoben, dosedain); *Sla.* dóvle, dosada; *Cro.* doszada, dosze dobe, dotle; *Dal.* doszele, doszada; *Rg.* dòtle, dòsle, dosàd, do sada, dòvle, do ovàmo; *Bs.* do ovamo, dovle, dosle, do sada, josr; *Rs.* досéлѣ, досюда, дозлѣ, донынѣ; *Ec.* доиудА, до моего времени, до мѣхъ поръ, доиынѣ, донéлько, донынѣ. Zacni Rzymu synowie lubią wolność złotą, Lecz nie dotąd, żeby ią nabydź przez sromotę. *Min. Ryt.* 2, 232.

DOTANCOWAC *cz. dk.*, dotańcowywać *czſt.*, potańcować aż do, bis wohin tanzen, zu Ende tanzen; *Rs.* дотанцовать, дотанцовывать. – Dotańcować się czego, *zaimk.*, tańcowaniem nabydź lub ściągnąć na się, ſich etwas ertanzen, mit Tanzen erwerben, durch Tanzen anziehen.

DOTAPIAC *ob.* Dotopić.

DOTARCIE *ob.* Dotrzeć. DOTARCZKA, i, ż., do mieysca doiechanie, harc, das Durchbringen bis wohin, das Scharmützel. Poiechał z szeregowym na dotarczkę. *Gaz. Nar.* 2, 325.

DOTARGNĄC *cz. idnt.*, Dotargać *ndk.*, aż do pewnego kresu lub do końca potargać, bis wohin reißen, zausen, raufen; vollends zu Ende reißen. *Sr.* 1. dotorham.

DOTARGOWAC *cz. dk.*, targu dobić, Handel eins werden, den Kauf abschließen. Jeśliby kupiec i przedawca między sobą nie dotargowali, ani summy, za którą przedano, mianowali, aniby się ieden drugiemu targu upominał, albo obadwa milczeli, tedy ono przedanie nic nie waży. *Szczerb. Sax.* 330. *F. Zaimk.* dotargować się czego, targiem nabydź, etwas erhandeln, erkaufen.

DOTEGODNIOWY, a, e, do tego dnia trwały, lub należący, ściągaiący się, diesen Tag betreffend, bis zu diesem Tage dauernd. *Tr.* DOTEGOROCZNY, a, e, do roku tego ściągaiący się, należący, trwaiący, dieses Jahr betreffend. *Tr.* DOTEGOTYGODNIOWY, a, e, tygodnia tego się tyczący, diese Woche betreffend.

DOTERAC *ob.* Dotyrać.

1.) DOTKAC *cz. dk.*, tkania dokończyć, zu Ende weben, vollends ausweben. *Vd.* dotekati; *Rs.* доткать. Dotkać płótna, *tela detexere. Mącz.* – Dotkać do pewnego kresu, bis wohin weben. – Dotkać więcéy ieszcze do iuż gotowéy tkaniny, przytkać, noch mehr hinzu weben. Dotkać się czego, *zaimk.*, tkaniem zarobić, ſich erweben, mit Weben verdienen. *Ld.*

2.) DOTKAC *cz. dk.*, Dotykać *ndk.*, tęzéy zatkać, noch besser zustopfen, vollends zupfropfen. *Sr.* 1. dotſkam; *Rs.* дотыкать. Dotkać butelki, żeby wino nie wietrzało. *Ld* – Dotkać, skończyć robotę zatykania; vollends zu Ende zupfropfen, das Zustopfen beendigen. Dotkam tylko ieszcze dwie butelki. *Ld.* – *Fig.* Jedz, iedz, dotkay brzucha ieszcze, stopf dir den Bauch vollends voll. Gada, dotkać mu trzeba gęby (zupełnie zatkać). *F. Zaimk.* Dotkać się dokąd, docisnąć się, ſich wohin durchdrängen. – Dotkać się, dopakować brzucha, doładować, ſich ganz voll pfropfen, voll facken. 3.) DOTKAC, Dotykać *ob.* Dotknąć.

DOTKLIWOSC, ści, ż., własność rzeczy materyalnych, poddaiący ie dotykaniu, dotykalność, die Betaſtbarkeit, Erfühlbarkeit, Fühlbarkeit. Dotkliwość iest pierwszą własnością rzeczy materyalnych, *Tr.* Niedotkliwość, własność tego, co się dotknąć nie daie, *pr. et fig.* die Unberührbarkeit, Unbetaſtbarkeit. W samych przygankach ludzi szanować i z ich niedotkliwością ostróżnie się obchodzić. *Tr. Tel.* 214. t. i. delikatność, urażliwość, Empfindlichkeit, Zartgefühl, Delicateſſe. §. władza dotykania, die Fühlkraft, das Fühlen, das Gefühl. Dotkliwość, siła w muskułach znayduiąca się, sprawuie, iż co

się tylko miąs nią obdarzonych dotyka; kurcz czyli ściąganie się w nich wzbudza. *Sniad. Teo.* 221. Nerwy dotkliwości ciału udzielają. *Perz. Cyr.* 1, 54. Dusza rękom dotkliwość, ruchliwość nogom daie. *Bals. Niedz.* 1, 269. Niedotkliwość, niedotykanie, trudność albo niepodobność dotknienia. *Cn. Th.* die Fühllosigkeit. §. czułość, tkliwość, czucie poruszenia z dotkuięcia od czego, die Empfindung, Empfindsamkeit, das Gefühl. Trudney tam pomiar zachować, gdzie własna dotkliwość, niżeli gdzie cudza, ku zemście pobudza. *Pilch. Sen.* 69. Dotkliwość dobrych obywatelów nad upadkiem kraiu. *Vol. Leg.* 8, 123. - §. dolegliwość, dokuka, Anliegen, Kummer, Noth. Człowiek rożnym podlega dotkliwościom. *Tr.* DOTKALIWY, a, e, - *ie adv.*, dotykalny, mogący bydź dotkniętym, berührbar, anrührbar, betastbar, etfühlbar, befühlbar. *Bh.* dotkliwy. Niedotkliwy, czego się dotykać nie można, unbetastbar. Eutychius rozumiał, iakoby po zmartwychwstaniu ciało nasze niedotkliwe, iako wiatr, bydźby miały. *Sk. Dz.* 580. *Cro.* nedotklyiv, *intactilis.* – Dowod dotkliwy, którego niby to palcem się dotykasz, oczywisty, domacalny, handgreiflich, augenscheinlich. Bez otworzystych i dotkliwych d w dow, wierzyć temu nie maią. *Smalc.* 43. Cielesny dowod iest, kiedy kto dotkliwie dowodzi i oczywiście ukazuie. *Szczerb. Sax.* 94. Rzecz niedotkliwa, ktorey się nie dotknięto, ktorey nie doświadczono, nicht betastet, nicht aus eigner Erfahrung. Według praw, o rzeczy niedotkliwe i niewiadome, przysięgą może odeyśdź. *Szczerb. Sax.* 94. – §. *aliter* niedotkliwy, nie daiący się tknąć, *phys. et moral.* delikatny, pieszczony, czuły, tkliwy, unberührbar, das sich nicht anrühren läßt, delicat, empfindsam, empfindlich. Niedotkliwy, niecierpliwy, iak wrzód; nie tykay, wnet się urazi, leda co mu zawadzi. Obruszy się, byś mu palec zakrzywił, by mu na nos mucha padła. *Cn. Ad.* 579. Niedotkliwe panieńskie łoża, iak ołtarze. *Łącz. Zw.* 30. (święte, nienaruszone). W punkcie honoru niedotkliwi, koniecznie dosyć czynienia się domagaią. *Papr. W.* 1, 346. – *Similiter* dotkliwy; łacny do dotknięcia, do poruszenia, wruszenia, czuły, tkliwy, leicht zu rühren, zu bewegen, zu reitzen, reitzbar, empfindsam, empfindlich. Zołądek po chorobie bywa ieszcze dotkliwym, a siła trawiąca w nim słaba. *Perz. Tek.* 310. Nieszczęśliwi ludzie są dotkliwemi za zwyczay. *Teat.* 2, 21. Stroskany, ani łez zatrzymać, ani języka pohamować nie mógł; mąż, we wszech sprawach waleczny, w przygodach nad zamiar dotkliwy. *Pilch. Sall.* 254. Mało iest dusz dotkliwych. *Zab.* 8, 126. Domyślam się, co czuie dotkliwa dusza. *Teat.* 6, *b.* 50. – Niedotkliwy czém, niedaiący się poruszyć, nie do wzruszenia, bez czucia, gefühllos, nicht zu rühren, unbeweglich. Skąpiec chwałą niedotkliwy, do samych zmierza bogactw. *Zab.* 2, 95. §. czuiący, zmysł dotykania maiący, fühlend, empfindend, den Vitalsinn habend. Zmarzłe członki śniegiem dopóty nacierać, puki się znowu dotkliwemi nie stanią. *Perz. Cyr.* 2, 71. – §. *activ.* poruszaiący, rührend, beweglich. Twoie oczy skromne, a przecię dotkliwe, Także obyczaie dworne i wstydliwe, Serce me tobie oddaią. *Zimor. Siel.* 326. – *In malam part.* bolesny, bolący, dokuczaiący, bodący, kolący, uszczypliwy, obraźliwy, schmerzend, schmerzlich, empfindlich, stechend, beißend, drückend. Piękne roże spadną, a tylko c nie dotkliwe zostanie. *Zimor. Siel.* 320. Nieprześladowani na życiu, znosimy ciężar rownie dotkliwego utrapienia, bo na czci. *Aros. Pod.* 2, 156. Szli na nich uporczliwie Biiąc, siekąc, łomaiąc, co mogli, dotkliwe. *Kmit. Spit. C. b.* Przezwiska sromotne a dotkliwe. *Kraz. Jęz. Ds. b.* Ot cierpiem przymowki dotkliwe. *Groch.* IV. 306. (*Bh.* dótkliwy *cauillatorius*, dótka *cauillum*). Odpowiadaiący z dotkliwą przykrością. *Teut.* 7. *c.* 4.

DOTKNĄC, DOTKNĄC się, *ex. dk.*, Dotykać, dotykać się, *ndk.*, tknący lekko poruszyć, naruszyć, tak się do czego, lub część iaką do siebie, lub co do czego zbliżyć, żeby się stykać, albo żeby się stykało, leicht berühren, anrühren, betasten, rühren; *Bh.* dotknauti se, dotepkám se, dotepkam se; *Vd.* dotekniti dotaknem, dotekniti se, dotikati, dotikovati se, se dotknit, ze dotaknaiti, dotaknit, se dotàknem, dotisniti, sadeniti; *Crn.* dotkniti, dotaknem, datikam, datikujem, datikovati, datishem, dotaknem se; *Cro.* doteknuti, dotizati, dotichem, dotikavam, dotikavati; *Dl.* dotaknuti, doticzam; *Rg.* dotecchi; *Sla.* dodivati se; *Sr.* 1. dotkam, dotkam so netjobo; *Sr.* 2. pschimasch; *Rs.* домануться, дотрогиваюсь, прикасаюсь, прикасаться, дотронуться, дотрогиваться, осязать. Zebym też i szaty iego dotknęła, tedy będę zdrowa. 1 *Leop. Mark.* 5, 28. Skoro się dotk'a (dotknęła) szaty Pańskiey, ozdrowiała. *W. Post. M.* 382. Skoro kościelnych stopniow dotkli (dotknęli) się nogami . . . *Otw. Ow.* 23. Nie dotykay się rozpalonéy szyny. *Zegl. Ad.* 61. Kto się dotyka smoły, zmaże się od niéy. *Rys. Ad.* 24. Są rany, ktore się ani dotykać, ani uleczyć, nie daią. *Teat.* 48, *d.* 15. Palcem dotykać czego, mit dem Finger berühren. Mało palcem téy prawdy iego świętéy nie dotykamy. *Rey Post. Qq* 3. *Rey Apoc.* 25. Trzeba wszystko tak ukazać sędziemu, iżby się, iako mówią, palcem tego dotknął. *Gorn. Dz.* 98. Dotykany, którego się dotknąć można, dotkliwy, pod zmysły padaiący, fühlbar, sinnlich. Chrystus Pan był na świecie widomy i dotykany *Salin.* 2, 144. – Dotykać się, posiadać zmysł dotykania, czucia, macania, bydź dotkliwym, fühlen können, den Gefühlsinn haben, fühlen, tasten, betasten, berühren. Pierwéy to mamy we swey władzy, że możemy widzieć, słyszeć, dotknąć się; toż dopiero widzimy, słyszymy, dotykamy się. *Gorn. Dw.* 343. Dotykanie, dotknienie, dotknięcie, ieden z pięciu zmysłów, czucie, der Sinn des Gefühls, das Fühlen. *Bh.* dotćenj, dotknutj, dotykanj; *Slo.* dotikani; *Cro.* dotekanye; *Sr.* 1. dotknenо; *Vd.* dotik, dotiknenje; *Crn.* potip; *Rg.* tèzanje; *Sla.* ticanje, pipanje). Prawdziwie się zmysł dotknienia odprawuie, gdy się człowiek rzeczy bezpośrednie dotyka. *Sak. Prob.* 91. *et* 89. Kiedy żyły suche się dotykaią przez rzeczy iakiekolwiek, sprawuie się dotykanie. *Kirch. An.* 89. Wszystkie zmysły właściwie mówiąc, są częściami zmysłu dotykania. *Zool.* 54. – Dotykać się czego kąsek, liznąć, posmakować, przekąsić, przegryźć, skosztować, *libare, degustare. Cn. Th.* ein wenig berühren, kosten, schmecken. *Similiter* Była wieść, iakoby się miał komendant dotknąć pieniędzy Saladynowych, aby dopuścił wziąć fortecę. *Ustrz. Kr.* 2, 287. (że miał wziąć coś

od

od Salad.). – Dotykać, Dotykać się cielesnie, mieć sprawę cielesną z którą (ein Frauenzimmer) berühren, (mit ihr zu thun haben). Smiał mówić, iż się icy nie dotykał, i iż dziewictwo icy całe iest. *Sk. Dz.* 1049. (iż naymnieyszey cielesney sprawy z nią nie miał, er habe sie nicht angerührt). Co to za dziw, iż stary, zeszły, wstrzymał się, nie dotknąć téy wszeterznicy. *Gorn. Dw.* 278. Niedotkniony, nienaruszony, unberührt, unbetastet, unverletzt. Korona wstydu niedotkniongo. *Birk. Dom.* 77. Dotykać, naruszać, nadwerężać, berühren, anrühren, verletzen. Mocował się z nim; a widząc, że go przemódz nie mógł, dotknął się żyły lędźwi iego, a natychmiast uwiędła. 3 *Leop. Genes.* 32. 25. (obraził żyłę. 1 *Leop. j.* – Dotykać słowami, w mowie, w piśmie, natrącać, wspominać, berühren, kurz erwähnen. Miał kłopotów wiele, iakośmy wyżéy dotknęli, od nowochrzczeńców. *Boter.* 4, 14. Przydatki na końcu ksiąg dla gruntownieyszego rzeczy w księgach dotkniony wyrozumienia. *Petr. Kt.* (natrąconych, wspomnionych, napomkniętych). – Dotykać kogo u sądu, powoływać, ieszcze i iego oskarżać, einen als Mitschuldigen angeben, anklagen, denonciren. Smyk Paweł nie tylko społzłodzieia Piotra powołał, ale dotknął i Jakóba. *Off. Wyr.* O tych, ktorzy słownie są pozwani albo u sądu dotknieni krolewskiego. Gdy kto dotkniony odeydzie od prawa, ma bydź skazan w przeczyśku w tém, o co dotknion iest; ale ieśli o winę będzie dotknion, a odéydzie, nie dosyć czyniąc za winę, tedy . . . *Herb. Stat.* 29. – *aliter* To w tem każdy może dotknąć rozumu swoiego, chociayby mu i pisma nie stawało. *Rey Post. N n n.* 4. (udadź się do rozumu, radzić się ros. św. die Vernunft zu Hulfe nehmen, zu Rathe ziehen). – §. Dotykać słowy, przytyki dawać, przymawiać, przycinać, mit Worten angreifen, sticheln, anspielen. Jak on nieznacznie dotknął dwoiskiego stanu, Dostało się i słudze, przymówił i panu. *Teat.* 46, *b.* 67. Wszczynam tę kwestyą, nie żebym miał iaki umysł dotknięcia tego czcigodnego stanu, ale . . *Mon.* 73, 50. Grecy przeswiśki sromotnemi a dotkliwemi ludzi pletliwych dotykali. *Fraz. Jez. D.* 5, *b.* Odpowiedź na to, co móy przeciwnik tak dotykaiącym wyraził sposobem. *Gaz. Nar.* 1, 178. (dolegliwym, przykrym, obraźliwym, beleidigend, zu nahe tretend. – Dotykać kogo, w ogólności, dojeżdżać go, dokładać, iuż go tylko co nie obalić, środki nieodparte nań wywrzeć, einem aufs äuserste zusetzen, ihm zu Leibe gehen. Dotknąć komu, do ostatka kogo dobić, dojechać, dociąć go do żywego, einem den Gnadenstoß geben, den letzten Stich versetzen. Teraźże mu dotknął, *Off. Wyr.* – *Theol.* bog dotyka kogo, doświadcza go przeciwnościami, spuszcza nań dolegliwości, Gott prüft, sucht heim. Joba Pan bóg dotknął na maiętności i na dziatkach. *Dambr.* 476. Bóg wyzuł Joba z fortuny, dotknął go na ciele. *Chrość. Job.* 3. Gdy nas bóg nawiedza i dotyka iakim frasunkiem, nie czyni to z gniewu. *Karnk Kat.* 401. Jeżeli podobać się będzie niebu dotknąć cię nieszczęściem, wróć się do mnie. *Stas. Num.* 1, 41. *t'eprouver.* Według zwyczaiu swego bozkiego, dotykał bóg świętego króla i nawiedzał frasunkami wielkiemi. *Sk. Żyw.* 2, 131. Bog mnie dotknął, *Teat.* 18, 133. – *aliter* Dotknion duchem S. = natchnion, begeistert, beseelt, belebt. A on dotknion duchem S., mówił . . . *Rey Post. K.* 1. §. Dotykać kogo, dolegać mu, ściągać się nań, obchodzić go, einem angehen, betreffen, treffen, bekümmern. Czy starców, czyli młodzież w wieku kwiecie, Równie dotyka śmiertelności prawo. *Kras. W. Ch.* 102. Nie mogąc bydź w swoich żalach cicha, Prawi im, co ją od syna dotyka. *Morszt.* 74. §. Dotykać, dotykać się, sich berühren, anstoßen, angränzen. Płaszczyzna, nie maiąca więcéy nad ieden punkt spolny z kulą, kuli się dotyka. *Geom. Nar.* 2, 197. Te wsi się dotykaią. *Off. Wyr.* Początek dotyka się końca. *ib.* Dotykać kogo krwią, bydź bliskim krewnym, jemanden verwandt seyn. Dotknąć się kogo powinowactwem, sięgać go powinowactwem. *Cn. Th.*

DOTLEC, dotlał, dotlecie *niiak. dk.*, do pewnego kresu potleć, bis wohin glimmen. DOTLIC *cz. dk.*, tleniem dopalić, vollends verglimmen lassen, allmählig aufbrennen, verbrennen. Zbierz smutne włosy, zbierz łzy, czego śmiertelne nie dotliły stosy nieboszczyka małżonka. *Bardz. Tr.* 219.

DOTŁOCZYC *cz. dk.*, DOTŁACZAC *ndk.*, dognieść, doniżyć, vollends niederdrücken, pognębić, doniszczyć, gänzlich unterdrücken, vernichten. – Dotłoczyć, tak natłoczyć, żeby pełno było, ani się więcéy mieściło, ganz vollpfropfen, anstopfen. – Dotłoczyć, tłoczenie kończyć, dotłaczanie skończyć, vollends auspressen, das Auspressen und Keltern beendigen. Ledwie za tydzień dotłoczy winogradów swoich zbioru. *Ld.* – *Bh.* dotlačiti, dotlačovati dodrukować, do końca wydrukować i wybić księgi. §. Dotłoczyć się czego, *dotłoczyć czego, tłoczeniem osiąść, otrzymać, przyiść do czego. sich bis hin aufthürmen, pressend, drückend, drängend erreichen, erpressen, erringen. Jako muru piérwszego tłum trupów dotłoczy Wał równaiąc, nań żołnierz skacze nieleniwo. *Bard. Luk.* 95.

DOTŁUC, dotłukł, *F.* dotłucze, dotłukę *cz. dk.*, Dotłukać *ndk.*, stłuc co na piękno, do reszty potłuc, wytłuc, vollends zerschlagen, zerstampfen; *Bh.* dotlauct, dotlaucy, dotlaukl, dotluku, dotlaukati; *Rs.* домолóть. §. Wycisnąć biciem, tłuczeniem, dobrze, do reszty, vollends ausstampfen, auspressen. Dotłuc siemienia, tak ziarno wytłuc, żeby się w nim nic soczystości nie zostało. *Ld.* – Więcéy ieszcze wytłuc, lub też wytłuczenie skończyć, noch mehr dazu ausstampfen; oder auch: alles vollends ausstampfen, das Ausstampfen beendigen. Dotłukłem iuż; dziś więcéy siemienia nie mam do tłuczenia na oléy. *Off. Wyr.* – §. *tr.* Wybić, wytłatać skórę, doiąć do żywego, dobić, domordować, wacker zuschlagen, drauf losschlagen, mit Schlägen bedecken, zudecken, tüchtig zusetzen. Pięścią komu dotłuc, *onerare pugnis. Mącz.* Miasto nie rychło się poddało, aż im dotłuczono z zamku. *Biel Sw.* 244. *b. Gwagn.* 85. §. *Zaimk.* dotłuc się czego, przyiść tłuczeniem do czego, dokazać czego, durch Stampfen, Schlagen, erreichen, zu Wege bringen, erstampfen. Tłukąc raz po raz, dotłukł się oleiu. *Off. Wyr.* – Dobić się, ściągnąć na się, sich durch Schlagen, Raufen u. dergl. zuziehen. Dotłukł się guza. *Ld.* – Dowlec się, doleźć gdzie, dóyśdź nawałsa-

wszy się tu i owdzie, mit Mühe und Noth endlich wohin gelangen. Nawycierawszy kątów, dotłukł się przecię do Warszawy. *Ld.*

DOTNIE *ob.* Dociąc.

DOTOCZYC *cz. dk.*, Dotaczać *ndk.*, zatoczyć aż gdzie, przytoczyć, bis wohin wälzen; *Cro.* dotochiti, dotakati; *Rs.* домаскать, домаскивать, домащить; докáмать, докамывать, (домáчить, домáчивать wyślifować; домачать, przyszyć). Nigdy nie dotoczona w górę skała Zyzyfona. *Tward. Pas.* 30. §. Dotoczyć dzieła tokarskiego, zupełnie tocząc wystawić, zaokrąglić, zu Ende drechseln, fertig drechseln. Dotoczył kuli. *Ld.* – *pass.* Dotoczyła się kula, zaokrągliła się, wypełniła się, toczeniem przyszła do okrągłości, die Kugel ist fertig gedrechselt. *Fig.* Dotoczyła się woyna, przestano woynę toczyć, der Krieg hat ein Ende genommen, man hat aufgehört Krieg zu führen. *Impers.* dotoczyło mu się, przyszło mu na nic, chlustał, ale ustał, przestało mu się wieśdź, powodzić, urwało mu się, es hat mit seinem Glücke ein Ende; es glückt ihm nicht mehr; es ist aus, das Glücksrad ist abgelaufen. §. O płynach, cieklisznach, dotoczyć, do końca utoczyć, vollends abzapfen. Więcéy ieszcze przytoczyć do iuż utoczonego płynu, noch mehr dazu zapfen; *Cro.* dotochiti, dotakati, nadotáchem; *Crn.* datakam). Dotoca ieszcze dwa garce wina, będzie cztery. *Oss. Wyr.* Dotoczyć sie czego, toczeniem, uciąganiem trafić na co, durch Abzapfen worauf kommen. Dotoczył się łagru. *Ld.* – §. O człowieku: dotoczyć się aż dokąd, taczaiąc się wléc, bis wohin taumeln, taumelnd wohin gelangen. Dotoczył się przecię ten piiak wielkiém szczęściem do domu. *Oss. Wyr.*

DOTOPIC *cz. dk.*, Dotapiać *ndk.*, do szczętu stopić, vollends schmelzen; *Rs.* домашить, домапливать. Dotopić się czego, stopić co, etwas durch Schmelzen in den Guß bringen; *Bh.* dotopiti se. §. Dotopić, zupełnie utopić, völlig versenken, untertauchen, eintauchen. Zeby w méy krwi swoiego ludożerca Basza, Jak go porwie ochota, dotapiał palasza. *Zab.* 15, 71.

DOTRĄBIC *cz. dk.*, dotrębuie *Pr.*, dotrębywac *czst.*, do końca wytrąbić, zu Ende blasen auf der Trompete, austrompeten; *Rg.* dotrûbiti.

DOTRAWIC *cz. dk.*, Dotrawiać *ndk.*, zupełnie przetrawić, ze wszystkiém strawić, vollends verdauen, gänzlich verdauen; (*Rs.* домправить, домправливать, wszystkę trawę spaść). Ryba niedotrawiona z kaieńca szczupakowego, ususzona i starta na proszek. *Comp. Med.* 616. Rzeczy surowe i niedotrawione lepiéy przetrawiała. *Mon.* 71, 221. – §. *tr.* dogubić, doniszczyć; zupełnie wygładzić, vollends vernichten. Musi wkrótce zaginąć; Jéy głód na ostatek i ucisk dotrawi. *Przyb. Milt.* 373. Dotrawił świata. *Zebr. Ow.* 399.

DOTRWAC *niiak. dk.*, do końca wytrwać, wytrzymać, dostać, doczekać, ausdauern, ausharren, aushalten, anhalten bis zu Ende; *Bh.* dotrwati. Wiele ludzi poczuie; ale mało dotrwa. *Sk. Kaz.* 373. Początki często gorące bywaią; ale do końca rzadko dotrwaią. *Cn. Ad.* 866. Nie ten co począł, ale ten co dotrwał, koronę odnieśie. *Sk. Zyw.* 2, 143. W śmierci mię moiéy odbieżą, a w pokusach nie dotrwaią. *Sk. Kaz.* 14. Dobrze począł, by był dobrze dotrwał. *Sk. Dz.* 400. Dotrwanie, wytrwanie, trwałość, wytrzymałość, die Ausdauer. S. Jan wielki statek i dotrwanie w pokusach po sobie pokazał. *Sk. Kaz.* 14. §. Dotrwać czego, doczekać się, dożyć, etwas erleben, erwarten, barrend erlangen, durch Ausdauer erreichen. Day boże dotrwać starości poczesnéy, Nie bez czerstwości i lutni ucieszněy. *Petr. Hor. E.* 4. Dni żywota mego były krótkie, i nie dotrwałem lat przodków moich, które oni przeżyli na świecie. *Radz. Genes.* 47, 9. (nie doszły dni moie lat oyców moich. *Bibl. Gd.*).

DOTRZEC, dotarł, dotrze, dotrę *cz. dk.*, Docierać *ndk.*, dokruszyć, na drobne zetrzeć, domlec, dorznąć, vollends zerreiben, klein reiben; *Bh.* dotříti, dotřel, dotru, dotírati; *Rg.* dotarcjatti; *Rs.* домереть, домирать. Docieram farby. *Cn. Th.* Dotrzyy téy farby na kamieniu. *Tr.* §. Docierać, ostatecznie nacierać, nalegać, siłę swoię na co wywierać, losgehen, losstürmen, mit aller Kraft andringen; *Boh.* dotírati. Będę ieszcze docierał, może się zachwieie. *Teat.* 45, 29. Ale ieszcze kto będzie tém docierał, iż człowiek nie iest wynalezion żaden, aby częstokroć nie miał ustąpić z drogi do cnoty. *Modrz. Baz.* 33. – Docierać nieprzyiaciela, dobiiać, zwycięztwa dopełniać, dogramiać nieprzyiaciela, dokończać zwycięztwa, dokonywać klęski, aufzureiben suchen, den Garaus machen wollen, aufs äußerste verfolgen. Dotrzeć kogo, dognębić, doniszczyć, wniwecz obrocić, aufreiben, den Garaus machen, vernichten. Dotarł nieprzyiaciela, że iuż się więcey na siły nie zdobył. *Oss. Wyr.* – Dotrzeć komu, doiąć dobrze do żywego, doskórzyć, einem tüchtig zusetzen. Dotarła mu ciężka nędza. *Opal. Sat.* 47. – Docierać, przedzierać się aż na samo miéysce, doieżdżać, dodążać, bis hin vordringen, eindringen, sich durcharbeiten. Dotarł na koniu aż do obozu nieprzyiacielskiego. *Oss. Wyr.* Chciał wywabić nieprzyiaciół, ale próżno pod nich samych dotarł, gdyż nikt się nie ruszył. *Gaz. Nar.* 2, 265. §. Docierać sprawy, rzeczy, interessu, targu, nalegać na dokończenie, zawarcie, ugodę, abzuschließen, zu beendigen suchen. Dotrzeć sprawy, interessu, dobić, dokończyć, zawrzeć, ugodzić, abschließen, abthun, abmachen, zu Stande bringen, beenden. Niech tego traktatu nie odkłada, ale wskok rzeczy dociera. *Tward. Wl.* 270. Ja ci życzę, targu docieray co prędzéy, By więcéy kto za konia nie podał pieniędzy. *Min. Ryt.* 1, 316. Muszę teraz pośpieszać na pokoie królewskie i interessu docierać. *Boh. Kom.* 2, 351. Snadniéy drugich z obu stron punktów docierali, Aż dotarli na koniec. *Tward. W. D.* 2, 277. Daleyże, docieray interessu. *Teat.* 3, *b.* 42. (popieray aż do ukończenia). I dziś ieszcze żwawo roboty docierać będę. *ib.* 24, *b.* 22. Daléy, gdyśmy iuż zaczęli, dotrzymy końca. *Teat.* 23, 30. Dotarłem interessu, i iuż rzecz cała iest zakonkludowana. *Boh. Kom.* 4, 328. Udaiem się tam, bym targu dotarł. *Zab.* 1, 187. Dotarcie czego, zawarcie, dokończenie, ukończenie, das Abschließen, die Abschließung, der Abschluß. Wyprawili posłów na dotarcie z Sułtanem związku, którego on żądał. *Ustr. Kr.* 1, 256. (cf. *lat.* foedus icere, ferire). Marszałków deputowano na dotarcie unii z koroną. *Nies.* 1, 252. Pilne dotarcie interessu i dopatrzenie się wszystkich iego szczegółów. *Gaz. Nar.* 1, 187. *b.* – Dotrzeć

dokazać, do skutku doprowadzić, w brew przeszkodóm wykonać, durchsetzen, ausrichten, erreichen, erlangen, zu Stande bringen. Sulla mniey dbał o to, ieśli godziwym sposobem mogł dotrzeć swego; lecz całą myśl iedynie na to obrócił, aby swego dokazać. *Pilch. Sall.* 10. Nie dotarł, nie dopiął, na co się usadził. *Cn. Ad.* 579. Gdy się mu zamysły niesporo wiodą, postanawia, iakimkolwiek bądź sposobem swego dotrzeć. *Pilch. Sall.* 134. Patrzcie, co nasi czynią, na swych seymiech wielkich, Poczną, ale nie dotrą, ruszać rzeczy wszelkich. *Biel. S. N.* 15. §. Dotrzeć się czego *zaimk.*, wytrzeć zupełnie, należycie, rein reiben, rein scheuern, blank scheuern. Docieram się czyny, wycieram. *Cn. Th.* Dotrzeć się oczu, wzroku, trący otworzyć, die Augen aufreiben, reibend öffnen. Nasi w nocy na Turków uderzyli, a pierwey, niżli oczu dotrą się poganie, zaboy się srogi stał. *Tward. Wł.* 235. Jestem iak w obłoku, ledwie mogę co widzieć i dotrzeć się wzroku. *Tward. Wł.* 1. Człowiek w spaniu swoiém niedotarty. *Chrośc. Luk.* 155. (którego się dobudzić nie można, nicht zu ermuntern). — Dotrzeć się kogo, dotrzeć się duszy w kim, otrzeźwić zemdlałego, durch Reiben aus der Ohnmacht wieder zu sich bringen, einen Ohnmächtigen ermuntern. Omdlała księżna i nierychło iey się dotarto, dolano. *Gorn. Dz.* 71.

DOTRZĄSNĄĆ *cz. idnt.*, Dotrząsać *ndk.*, do końca wytrząsać, vollends den Rest ausschütteln. Już Parka krótkich godzin moiego dotrząsa zegara. *Pot. Arg.* 385.

DOTRZEPAĆ *cz. dk.*, dotrzepie *F.*, dotrzepuie *Pr.*, dotrzepywać *częst.*, na czysto wytrzepać, trzepaniem wychędożyć, rein klopfen, rein ausklopfen; (*Rs.* дотрепáть, дотрéпливать: len wyczyścić). Dotrzepać się czego *zaimk. cz.*, zdołać wytrzepać, dochędożyć się czego trzepaniem, durch Klopfen rein bekommen. Tak był płaszcz zakurzony, żem się go ledwo dotrzepał. *Off. Wyr.* — Dotrzepać się czego, dobrać się do czego trzepaniem, herausklopfen, durch Klopfen bis auf etwas kommen. Trzepałem to futrzysko, aż się dotrzepałem molów. *Ld.* §. Dotrzepać, dochłostać, dobić, tüchtig durchwalken, durchfuchteln, durchklopfen. *pr. et tr.* Dotrzepał go kiiem. Dotrzepał Tatarów. *Off.* Dotrzepać komu, dokuczyć mu, dosadzić, porazić go, einem tüchtig zusetzen, ihm warm machen. Starosta Kamieniecki Tatarom niemało zdobyczy odbił, i samym dotrzepał. *Gwagn.* 135. — *Zaimk.* dotrzepać się czego, trzepaniem, biciem zarobić, zyskać, ściągnąć na się, nabawić się czego, sich durch Klopfen, Schlagen, Prügeln zuziehen, erwerben. Dotrzepał się, że mu ręka obwiała. Dotrzepał się tego na Jacku, że go Jacek za łeb pochwycił. *Off. Wyr.* — *aliter* Dotrzepać się czego na kim, biciem czyli trzepaniem dowiedzieć się, wymęczyć, wymódz, mit Klopfen oder Schlagen herausbringen, erfahren, erzwingen. Dotrzepał się tego na Jacku, że on mu krowę ukradł. Dotrzepał się na żaku prawdy. §. Dotrzepywać skrzydłami, doganiać, dokładać, dolatywać, mit den Flügeln bis wohin schlagen, bis wohin mit den Flügeln klopfend fliegen. Orzeł lecący trzepał skrzydłami, i aż do gniazda dotrzepywał. — Dotrzepać się skrzydłami, dobić się gdzie, dowieźć się, dolecieć, bis wohin fliegen, (sich bis wohin schwingen). Dotrzepała się przecię czapla na drzewo. §. Dotrzepać, dogadać, dotrzpiotać, ięzykiem domleć, zu Ende plapern. Dotrzepał pacierza. — *Zaimk.* dotrzepać się, dosowiśtrzałować się, dotrzpiotać się, mową, trzpiotowskiemi postępkami, sich durch Plapperey, Windbeuteley zuziehen.

DOTRZEZWIC się *cz. zaimk. dk.*, trzeźwieniem kogo do siebie przyprowadzić, ocucić, einen ermuntern, munter machen, wieder zu sich bringen. Wołała, żeby matkę iak nayprędzéy trzeźwić; rzucali się wszyscy; lecz nie tak prędko dotrzeźwić się iéy mogli. *Niemc. Kr.* 2. 143. Nie mógł się tych piiakow dotrzeźwić. *Off. Str.* 4. §. *Passiv.* dotrzeźwić się, wytrzeźwić się zupełnie, vollends nüchtern werden, vollends munter werden, ganz zu sich kommen. Już nie był bardzo pijany; a teraz się dotrzeźwił. *Off. Wyr.*

DOTRZYMAC *cz. dk.*, dotrzymuie *Pr.*, Dotrzymywać *częst.*, dodzierżeć, utrzymać do pewnego czasu lub do końca, bis zu einer gewissen Zeit, oder bis zu Ende erhalten, festhalten, aufhalten, nicht los lassen; *Bh.* dobrzeć, dobrjm, dobrjugi. Jastrzębie zaiąców bez pomocy psow dotrzymać same nie mogą. *Cresc.* 618. Nie mogliśmy go dotrzymać, iż był mocnieyszy, niżli my. *Radz. Sus.* 39. Nie dotrzymasz tego ciężaru. *Tr.* (nie uniesiesz, nie udźwigniesz, nie wytrzymasz). *Fig.* Nie proś tego od boga, czego pozyskawszy, dotrzymać nie możesz. *Zab.* 7, 226. *Koss.* — Dotrzymać, zatrzymać co w sobie do czasu, in sich behalten, bey sich behalten, nicht von sich geben, verhalten. Nie mógł potrzeby przyrodzoney dotrzymać i popuścił. (cf. Donieść). *Simil.* dotrzymać sekretu, dochować, ein Geheimniß bey sich behalten. Pewien iestem, że mi tego sekretu dotrzymasz. *Boh. Kom.* 2, 319. — Dotrzymać słowa, obietnicy, przyrzeczenia, dochować, pełnić, sein Wort halten, sein Versprechen halten, erfüllen. Co kto raz stanowi, i przysięgą potwierdzi, musi dotrzymywać. *Teat.* 44, 79. Można to przeciw iednemu stawić, że słowa nie dotrzyma. *ib.* 3, *d.* 16. Nie obiecuy, kiedy dotrzymać nie możesz. *ib.* 13, 11. Łatwiéy się obowiązać, niżli dotrzymać. *Mon.* 65, 219. Jużci on dotrzyma, t. i. dochowa słowa, taiemnicy. *Cn. Ad.* 206. — Dotrzymać placu, pola, kroku, dostać komu, utrzymać się na placu, w polu, w kroku, nie ustąpić, sich behaupten, nicht weichen, gleichen Schritt halten. Brutus i Kassyusz nie umieli dotrzymać kroku mścicielowi zabóystwa Cezara. *Kras. Hst.* 118. — Dotrzymać komu, wyrównać komu, wydołać, einem gewachsen seyn, es mit ihm aufnehmen, es ihm gleich thun. Jan pił serdecznie, ale i Maciéy dotrzymywał. Walek kaducznego łba, kiedy dotrzyma Wawrzkowi. — Dotrzymać kompanii, dotrwać w iakim towarzystwie, dopomódz kompanii, bydz równéy z kim ochoty, einem bis zu Ende Gesellschaft leisten. Pytasz-li, kto też mi kompanii dotrzymuie? ieden tylko, a to móy syn. *Pilch. Sen. list.* 2, 356. Jak cię kocham, niepodobna mi teraz dotrzymać ci kompanii. *Zab.* 2, 55. — *Absol.* nie dotrzymać, nie domierzać, nie w równi trzymać, chwiać się, nicht still halten, wanken, schwanken. Kiedy serce drży z lękliwą duszą, I oko nie dotrzyma, i ręce drżeć muszą. *P. Kchan. Orl.* 1, 251. Ukwapliwy niedobrze wymierzył, nie dotrzymał, i nie tam, kędy chciał uderzył. *ib.* §. *Zaimk.* Dotrzymać się na nogach, dostać do końca, sich bis zu einer gewissen

Zeit aufrecht erhalten, auf den Füßen erhalten; wytrwać, wydołać, ausdauern. Kaducznie pili; on przecię dotrzymał się. *Off. Wyr.* – Oprzeć się, ſich behaupten, Widerſtand leiſten. Bili na niego, iednak się dotrzymał. *ib.* – W trzymaniu się czego wytrwać do pewnego czasu, bis wohin feſthalten, nicht loslaſſen. Uchwyciwszy za wierzbę topielec, dotrzymał się iéy, aż z łódką przyiechali. *Off. Wyr.* – Dochować się, (konserwować się), ſich bis wohin aufbewahren, aufſparen. Dotrzymał się do lepszych czasów. – Nabawiać się czego trzymaniem, ſich durch Halten, Aufhalten, Anhalten, zuziehen. Zchwyciwszy za łeb Woytka, ani go chcąc puścić, dotrzymał się, że czereda przypadła i wygarbowała mu skórę. *Off. Wyr.* – Przytrzymywać do końca, erhalten, feſt halten, ſo lange es nöthig iſt. Ledwie się go mógł dotrzymać. *Ld.*

DOTUCZYC *cz. dk.*, Dotuczać *ndk.*, z pełna wytuczyć, dokarmić, wykarmić, vollends fett mäſten. Jeśli wieprze w sobie robaki maią, takich nie dotuczysz, choćbyś im ruskie smażył pierohy, abo obartuchami nadziewał. *Haur. Ek.* 111. Dotuczanie wieprzów zbożem meltém i żołędzią. *Goſt. Ek.* 111. Dotuczyć się, dopaść się, dokarmić się, *med.*, stać się tucznym, ſich ausmäſten, fett werden. Stare gęsi za kilka niedziel ledwo się dotuczą; młode do trzydzieſtu dni będą do kuchni sprawne. *Haur. Sk.* 125. Ten się chlebem dotuczył, a ów słowem bożém. – Dotuczyć się czego, kogo, *act.* dopaść się kogo, wytuczyć go, wirklich fett machen, fett mäſten. Tak chudego wieprza kupił, że się go ledwie dotuczył. DOTUCZNY, a, e, – *ie adv.*, sposobny, zdolny do utuczenia, wykarmienia, posilny, tuczny, mäſtend, fett machend, ſättigend, kräftig.

DOTYCHMIAST *adv. Temp.*, do teraźnieyszego czasu, do dziś dnia, bis auf die jetzige Zeit, bis jetzt. Pamiątkę tę na owém mieyscu dotychczas chowaią. *W. Poſt. W.* 2, 329. *Farnow.* 61. *et* 36. Bulgarowie z Tatar wyszedłszy, zwoiowali Tracyą, i dotychmiaſt dzierżą. *Lat. Kom. D.* 4, *b.* – §. Póty, *Cn. Ad.* ſo lange. Takiego maią do więzienia wsadzić i dzierżéć w niém dotychmiaſt, póki stronie żałosnéy dosyć nie uczyni. *Stat. Lit.* 146. (cf. odtychmiaſt, natychmiaſt).

DOTYCZEC się *zaimk. dk.*, Dotyczać się *ndk.*, ściągna się do czego, betreffen, belangen, anlangen, angehen; *Vd.* dotekniti, sadeniti), Dotycze się, co się tycze, dotycze, tego, owego. *Cn. Th.* Wszyſtkie księgi, któreby się dotyczały wiary chrześciańskiéy. *Baz. Hſt.* 52. Ta część ustaw, które się sumnienia albo chwały bożéy dotyćza. *Sekl.* 76. Dotycze się to mnie, do tego mi. *Cn. Th.* – *Z opuszczoném się:* co dotycze sprawy, tak się tłumaczył. – DOTYCZNY, a, e, którego dotknąć można, berührbar. Piasek bardzo miałki i prawie ziarna niedotycznego, którego wielkości i doyźrzeć nie można. *Sien.* 600. *Math.* Dotyczna *cotangens. Jak. Mat.* 1, 223. (*Rs.* недомоченъ nie należący do czego, nie dzielący czego z kim).

1.) DOTYKAC *ob.* Dotknąć, *ob.* Dotkać.

2.) DOTYKAC komu *cz. dk.*, od słowa ty: do ostatniego go tykać, szafować obraźliwie słowém ty taki owaki, einen (ausdutzen), ausſchelten, herunterma chen. Dotykalże mu dotykał. *Off. Wyr.* Dotykać się, tykaniem, łżeniem, przez słowa ty taki owaki, co albo na co zarobić, ſich durch Schimpfen und Schelten zuziehen.

DOTYKALNOSC, ści, ż. własność ciał, że mogą bydź za dotknięciem uczute, dotkliwość, die Betaſtbarkeit, Befühlbarkeit. DOTYKALNY, a, e, – *ie adv.*, pod dotknięcie padaiący, dotkliwy, zmysłom podległy, betaſtbar, berührbar, fühlbar; *Bs.* teghnutiv, ecto se mosge tićati; *Ec.* осязаный; *Rs.* ощутительный, осязаемый. Rzeczy naturalne dotykalne. *Hub. Wſt.* 386. Dotykalnemi figurami maieſtat duchownych rzeczy okazano, abyśmy wedle poięcia naszego figury widome do pomocy brali na iaśnieysze rozumienie. *Sk. Kaz.* 521. Niedotykalny *Rs.* неприкосновéнный; *Ec.* неприкасный, некáсный. – Dotykalny, gruby, do macania, grob, dick, zu greifen, handgreiflich. Dotykalna twoia nieumieiętność. *Zebr. Zw.* 159. Kto po téy dotykalnéy ćmie ſławiąc nogi, Potrafi sobie kręte wyprostować drogi? *Przyb. Milt.* 49. grube pamroki. *ib.*

DOTYKANIE *ob.* Dotknąć, *ob.* Dotkać.

DOTYRAC, DOTERAC *cz. dk.*, doniszczyć, vollends vernichten, aufreiben. *Zebr. Ow.* 364. *ob.* dotrzeć.

DOTYSKOWAC *cz. ndk.*, mocno utyskować, ſehr klagen, wimmern. Poczęli się żałować i dotyskować przed królem na rozwalenie kościoła. *Baz. Hiſt.* 18.

DOUCZYC *cz. dk.*, Douczać *ndk.*, doſkonale wyuczyć kogo, lub czego więcéy ieszcze nauczyć kogo, einen völlig auslehren, oder auch; ihn noch etwas mehr dazu lehren; *Boh.* doučiti, doučowati; *Rag.* doucitti; *Ross.* доучить, доучивать. Douczyła dziewki szyć. Tr. Douczyłem go łaciny. *ib.* cf. poduczyć. §. *Zaimk.* douczyć się, doſkonale nauczyć się, ganz auslernen, vollkommen erlernen, ausſtudieren; *Bh.* doučiti ſe; *Sr.* 1. dowuknuć: *Rs.* доучиться. Kto się nie douczy, albo przeuczy, szkodliwszym bywa od proſtaka, *Fr. Ad.* 59. (cf. niedouk, przeżak, poduczyć się). Jeszcześ się wiary nie nauczył, ieszcześ młody, ieszcześ się wiary nie douczył, a mistrzem kapłańskim bydź pragniesz! *Sk. Zyw.* 2, 400. (*ob.* niedouk, niedouczeniec). *Rs.* доучка termin uczenia się, czas nauki, die Lehrzeit. – Przynabydź umieiętności, umieiętność inną nową pomnożyć, noch dazu erlernen, noch zulernen. Zda mi się, iż się nowéy douczył sztuki. *Hul. Ow.* 119.

DOWABIC *cz. dk.*, dowabiać *ndk.*, wabienie skończyć, zu Ende locken, zu Locken aufhören; *Cro.* dovabiti, dovablyujem; *Dal.* dovabivam. – *Zaimk.* dowabić się czego, kogo, w skutku przywabić, wabieniem zarobić lub ściągnąć na się, wirklich herbey locken; durch Locken bewirken, verdienen, ſich zuziehen.

DOWADZIC *cz. dk.*, Dowadzać *ndk.*, dowadzić komu ostatniéy szkody kogo nabawić, zaszkodzić komu tak, iż za tém idzie iego niepomyślność, einem aufs Aeußerſte ſchaden, ihn vollends zu Grunde richten. Dowadzić się *zaimk.*, skończyć wadzenie się, ſich zu Ende zanken, ſich vollends auszanken. Dowadzić się czego, wadzeniem się zyskać co albo co na się ściągnąć, ſich etwas erzanken, durch Zanken an ſich oder über ſich bringen, ſich zuziehen; *Bh.* dowadeti, dowádjm, dowadjwam *a) lascivire b) iurgare, obiurgare*, dowadenj *petulantia.*

DOWAGA, i, ż. doważanie, z pełna waga należyta, doważność, die Vollwichtigkeit, volles Gewicht. Niedowaga *Rs.* недовѣсъ, недовѣсокъ, провѣсъ.

DOWALAC *cz. dk.*, z resztą powalać, zupełnie zwalać, dobrudzić, vollends ſchmutzig machen, ganz abſchmutzen; *Sr.* 1. dawalać.

DOWALIC *cz. dk.*, obalić co do gruntu, zwalić do reszty, zwaliska przyczynić, vollends umwerfen, niederwerfen, niederreißen, umreißen; noch mehr umwerfen, niederwerfen, niederreißen; *Bh.* dowaliti; *Cro.* dovaliti, dovalyujem; *Dl.* dovalivam; *Rs.* доваливать, доваливамъ dowalkować). Dowalił ſtarego zamczyſka, ałboż nie dosyć gruzów było, czemu on ich ieszcze przyczynił? *Oſſ. Wyr.* §. Dorzucić, noch hinzu werfen, zuwerfen. Dowal ieszcze to. §. Dowalić kogo, dotłuc, vollends niederhauen, niederprügeln, zu Boden ſchlagen. Dowalił go palką w łeb, i już oto bez ducha. *Ld.* §. Dowalić komu, całą swoią siłą komu doiąć, dołożyć, mit ganzer Kraft auf einen losdrängen. Dowalił mu na urząd. *Oſſ. Wyr.* §. *Zaimk.* Dowalić się, *pass.* obalić się ze szczętem, vollends hinſtürzen. §. *Act.* dowalić się czego, zdołać zupełnemu wywaleniu, lub też waleniem nabydź czyli ściągnąć na się, wirklich ganz umwerfen, das völlige Umwerfen zu Stande bringen; ſich durch Umwerfen, Niederreißen zuziehen.

DOWARTY *ob.* Dowrzeć.

DOWAR, u, *m.*, DOWAREK, rku, *m.*, DOWARZANIE, ia, *n.* dogotowywanie, das Garkochen, Garſieden. Słońce na wina dowarek bystro świeci w lato. *Zab.* 4, 270. *Nar.* – Niedowarek *ob.* niedowarzony, pod następu: DOWARZYC *cz. dk.*, Dowarzać *ndk.*, uwarzyć zupełnie, dogotować, dopiec, vollends gar kochen, gar ſieden; *Bh.* dowariti, dowarowati; *Sr.* 1. dowarić; *Rs.* доварить, доваривать, достряпать, достряпывамъ. Nim stoły ustawiono, nim się w kuchni dowarza . . . *Pot. Arg.* 179. ehe es in der Küche gar wird. Krzykną na kucharza, niechże gęsi, indory, piecze i dowarzą. *Teat.* 43, *c.* 63. *Wyb.* Niedowarzona ryba żołądkowi szkodliwa. *Haur. Sk.* 144. Boleści żołądka pochodzą z niedopieczonych i niedowarzonych potraw. *ib.* 393. – Dowarzyć, więcéy ieszcze przywarzyć, żeby dostatkiem było, noch mehr hinzu kochen, ſieden. §. *Fig.* dowarzyć co, doyźrzałość czego sprawić, etwas zur Reife bringen, reifen laſſen, gar machen. Zakwitną buynym zasiewem zagony, Dowarzy kłosów pełnych miłe lato. *Zab.* 13, 6. Grona ieszcze zielone, od słońca nie dowarzone. *Jak. Bay.* 108. Z iednego drzewa figa niedoźrzała A druga wisi słońcem dowarzona. *P. Kchan. Jer.* 100. – *transl.* To człowiek młody, trzebaby go dowarzyć; piſtro ieszcze w głowie; ieszcze zielony; potrzebuie, żeby doyźrzał. *Ld.* – Niedowarzony człowiek, Niedowarek, ein Unreifer, Unerfahrner. Niedowarzony mędrek wyſławuie na widok mniemaną swą umieiętność, *Mon.* 75, 715. Byli ieszcze niedowarki, a ieszcze byli nie poznali prawéy dobrotliwości iego. *Rey Poſt. H.* 7. Dzieło niedowarzone, nie doſkonałe, niewytrawne, ein unreifes Werk. Komedye iego są iakoś nudne, i mogę rzec niedowarzone. *Teat.* 34, *b. H.* 2. §. Mróz dowarza, zmraża, zawiędnia co, der Froſt rührt z. B. das Laub, macht es ſchrumpflich, ſchrumpft es zuſammen. Mróz iuż dowarzył kwiecia. §. Dowarzyć, dokonować czego, dokuć, einen Anſchlag fertig ſchmieden, ausbrüten. Dowarzył swoich zamysłów. §. Dowarzyć maiątku, dotrwonić *decoquere rem familiarem*, durchbringen, vergeuden. §. Dowarzyć się, *pass.* dogotować się, stać się warzeniem zdatnym do iedzenia, gar werden, gar ſieden. Kasza w garku iuż się dowarzyła. – Dowarzyć się czego, dokazać, aby się co dowarzyło, etwas gar bekommen. Nie mogłem się dowarzyć tego grochu. – Warząc zarobić, lub czego się nabawić, ſich durch Kochen, Sieden erwerben oder zuziehen. *Fig.* knuiąc, gmatwaiąc, intryguiąc, wichrząc, nabawić się, ſich durch Ränke u. ſ. w. zuziehen.

DOWAZNY, a, e, – *ie adv.*, z pełna ważny, pełnéy należytéy wagi, vollwichtig; *Vd.* zielovagen, poune vage, dobre vage, pounovagaſt. DOWAZYC *cz. dk.*, Doważać *ndk.*, naważyć ile należy, w zupełnéy wadze dawać, volles Gewicht geben, gehörig abwägen; *Boh.* dowažiti, dowažowati, dowažugi; *Rs.* довѣсить, довѣшивать. Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą, nie doliczą. *Karnk. Kat.* 353. *Fig.* doważyć komu, dadź mu dobre pensa, dopiec na urząd, doiąć mu do żywego, einem voll auf zu ſchaffen machen, ihm wacker zuſetzen. – Doważyć czego, do reszty odważyć, puścić i resztę na los, vollends den Reſt daran wagen, alles Uebrige noch daran ſetzen. Kto iuż wiele na szczęście odważył, powinien i reszty doważyć. *Oſſ. Wyr.* – Doważyć, wysadzić podłożeniem czego, vollends herausheben. Doważył drzwi. §. *Niiak.* doważać, należytą wagę mieć, ważnym bydź, ciężkością swoią wagi doyśdź, vollwichtig ſeyn, voll wiegen. Doważa talar, czerwony złoty, *Cn. Th.* Czegoby czerwony złoty nie doważał, aby ieden drugiemu monetą dokładał. *Star. Mon. A.* 3. Nadgroda za zasługi, niech rychléy wybiie z kłóby, niżliby co nie doważać miała. *Gorn. Dw.* 375. Doważać kogo, bydź komu równym, einem aufwiegen, ihm gleich kommen. Wirgiliusz zapewne doważa Homera. §. *Zaimk.* Doważyć się, dóyśdź wagi czego, mit Wiegen, Abwiegen fertig werden. Doważyć się złota. – Narobić sobie czego ważeniem, ſich durch Wiegen, Abwiegen zuziehen. Ważąc dukaty i brakuiąc, doważył się tego, że kupcy od niego odeszli. *Oſſ. Wyr.* – Doważyć się do czego, ſich woran machen, ſich worüber hermachen. Doważył się do iego szkatuły. – Doważyć się czego, odważyć się na co, ſich woran wagen.

DOWCIP, u, *m.*, DOWCIPEK, – pku, *m. zdrbn.*, *DOCHCIP *Stryik.* 686. *DOFCIP *Męcz.*, szybkość, bystrość, zwrotność myśli, dar przyrodzenia, Kopf, Mutterwitz, Witz; *Bh.* wtip, duwtip, (duwtip *coniectura*, wtipiti ſe *conijcere*, *facile assequi* cf. wścibić); *Slo.* wtip *docilitas*; *Sr.* 1. cijpnoſci *curiositas*); *Rs.* остроумїе, смыслъ, смыслъ, *Ec.* благоухищрёнїе; (*Crn.* shtâta z gieniusz). Gieniusz różni się od dowcipu. Dowcip iskry, gieniusz zaś płomień wydaie; dowcip do poymowania rzeczy wynalezionych pomaga; gieniusz nowe wynayduie. *Teat* 24, 43. *Czrtr.* Polacy na wyrażenie Francuzkiego génie, przydaią przymiotniki do słowa dowcip, nieiako podbiiaiące go w górę, n. p. niezrównany, naywiększy dowcip. *Oſſ. Wyr.* Szczególnie dowcip, ten dar umysłu, który między wielą rzeczami z łatwością

obeymuie związki i stosunki podobieństwo i równość. *Pir. Wym.* 4. Dowcip, śmiałek z natury, stróy awanturzysty na nim, częstokroć w mowie i w sprawie trzpiot czysty. *Zab.* 14, 52. Dowcip w górę wyniesiony. *Zab.* 1, 46. Miłość bystrego dowcipu zabawą. *Hul. Ow.* 65. Dowcip dobry, rzadko z pamięcią dobrą. *Cn. Ad.* 207. Dowcip czasem potrzebny; ale rozum zawsze. *Zab.* 14, 50. Bywa i w dzieciach rozum, ale z rzadka, i bardziéy dowcip, niż się rozum zowie. *Jabł. kz.* 134. §. Dowcipek, pospolicie z przyganą niedoźrzały, niedowarzony, fałszywy dowcip, unächter, fehn ſollender Witz. On się stroży, na muszki nieszkodne naciera, i młody na ich zabóy dowcipek wywiera. *Tol. Saut.* 23. Przykład Seneki namnożył owych dowcipków. *Pir. Wym.* 160. §. Sztuka, fortel, ein Kunſtgriff, ein Kniff, Streich. Zaszedł na niego tym dowcipem. Zażył go takim dowcipem. DOWCIPNOSC, - ści, ż. siła dowcipu, płód dowcipu, własność dowcipu i co z niéy pochodzi, przyczyna i skutek, przemyslność, Witzigkeit, Witz, Gabe des Witzes, Product des Witzes. *Bh.* wtipnoſt, duwtipnoſt, *Slov.* wtipnoſt, ſchopnoſt *solertia*; *Vd.* savitnoſt, potuhnjenoſt; *Rs.* замысловатость. Książki lekkie, przez zbytek dowcipności nudne. *Pir. Wym.* 161. Lubią rymy dowcipność, lecz nie zbyt wytworną, W igraszkach słów masz tylko ozdobę pozorną. *Dmoch. Szt. R.* 33. Niedowcipność, tępość, niepojętność, die Stumpfheit. Duch S. naszéy niedowcipności poradził. *Sekl.* 86. DOWCIPNY, a, e, - *ie adv.*, pełen dowcipu, przemyślny, trefny, z konceptem, witzig, gewitzt; *Bh.* wtipný, duwtipný; *Slo.* ostrowtipni, wtipný, schopný *docilis*; *Sr.* 1. čjipné *curiosus*); *Vind.* savit, potuhnjen, globozhen, sbrisan, tenak; *Rs.* замысловатый, умный, умёнъ, остроумный. *Ec.* благоухищрённый. Dowcipny, rozumu bystrego, poczuie wnet i pozna, domyśli się *Cn. Ad.* 207. Dowcipni pospolicie niedbali. *Cn. Ad.* 207. Na woynie trzeba bydź dowcipnym na nieprzyiaciela, a ostróżnym od nieprzyiaciela. *Lub. Roz.* 556. Dowcipny iestem *Ec.* благоухищряю. Fałszywie dowcipny, dowcipek, DOWCIPNIK, ein Witzling. Zginie mądrość od nich i od ich mędrkow, a roztropność od tych dowcipników ich. *Rey Poſt. N n.* 6. Niedowcipny, *Ross.* недъюный; (*Slo.* dowtipilka metonymia).

DOWECOWAC *cz. dk.*, do reszty wywecować, vollends zu Ende wetzen, fertig wetzen oder ſchleifen; *Bh.* dobrauſiti, dobrauſim, dobruſſowati, dobruſſugi.

DOWIAC, *F.* dowiecie *cz. dk.*; Dowionąć, *Fut.* dowionie, dowionę *Idnt.*, Dowiewać *ndk.*, wiejąc dóyśdź aż do, bis wohin wehen, anwehen, bewehen; *Vd.* dopihati). Niż go dowieią austry Włoskie, użyie trudności ieszcze, ostre przebywaiąc drogi. *Tward. Wł.* 163.

•DOWIAD, u, *m.*, DOWIADYWANIE się, DOWIADYWANIE, DOWIADOWANIE, badanie, domacywanie się czego, szukanie wiadomości o czym, szlakowanie czego, das Erkundigen, die Erkundigung, Nachfrage, die Nachforſchung, Unterſuchung; *Rs.* справка. Posłał do Polski brata dla obeyrzenia ziemi i dowiadu u samego Konrada, ieśliby to za iego wolą było. *Nar. Hſt.* 4, 215. Wielkie między doktorami świętemi iest dowiadowanie, iako, kiedy i gdzie matka bozka z tego świata ustąpiła. *Sk. Dz.* 33. Swiebodnie zabiiali, bez wszego wkładania

w to zwierzchności krolewskiéy, abo też dowiadowania. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 7. (bez indagacyi, inkwizycyi, inkwirowania). •DOWIADAC się, DOWIADYWAC się *zaimk. cz. ndk.*, Dowiaduie się *Pr.*, badać, dopytywać się, przepytywać się, zasięgać wiadomości, ſich erkundigen, nachfragen, nachforſchen, forſchen; *Bh.* zwidati; *Vd.* posveduvatise, issveduvati, posnanjatise; *Rs.* развѣдывать, освѣдомиться, развѣдывать. DOWIEDZIEC się, *Fut.* dowie się, dowiem się, *Pr.* dowiaduie się *zaimk. cz. dk.* powziąć wiadomość erfahren, in Erfahrung bringen, erforſchen, vernehmen, hören; *Bh.* dowiděti ſe, dowim ſe, zwiděti, zwim (*cf.* wzwiedzieć); *Cro.* dovedatisze; *Vd.* svedeti, saltopiti; *Rg.* dosvjeſtitise; *Rs.* довѣдаться, довѣдываться, свѣдать. изволспиться, извѣщусь, внушишь, внушаешь, внимать, внемлю, увѣдать, увѣдѣти, увѣдомиться; *Fc.* проувѣдѣти, провѣдать. Matki swéy, dziatki, pytaycie, A u niéy się dowiadaycie. *M. Kchan. Dz.* 303. Jako nie możesz tych rzeczy, które są w głębokości morskiéy, ani się dowiadać, ani wiedzieć; tak nie może żaden na ziemi widzieć syna bożego. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 13, 52. Dowiadowano się tego, ktoby to uczynił, ale się tego dowiedzieć nie było można. *Baz. Sk.* 243. Teraz się było dowiadać, kto ma naprzód z konia spadać. *J. Kchan. Dz.* 244. Przystąpiłem do iednego i dowiadowałem się od niego prawdziwéy rzeczy o tym. *Leop. Dan.* 7, 16. Codziennie on o iey dowiadywał się zdrowiu. *Niemc. Kr.* 4, 92. Kto się zbytécznie czego dowiaduie, Częstokroć bardzo więc tego żałuie. *Paſt. F.* 287. Niestety! chciałbym wiedzieć; dowiedzieć się boię. *Zabł. Amf.* 88. Nie iest rzecz tak skryta, żeby się o niéy nie dowiedziano. *Leop. Luk.* 8, 17. Na woynie, kto się wprzód o kim dowie, ten go i ubiéży. *Pol. Pocz.* 319. Nie wie do tych czas, o twoich postępkach; ale się dowie. *Teat.* 22, 10. Dowiedzienie się, powzięta wiadomość, die Nachricht. - Dowiadywacz, dowiaduiący się, der Erkundiger, Nachforſcher; *Vd.* aveduvauz, napoprashar.

DOWIARSTWO, a, *n.*, dowierzanie, wiara w kim, ufność, das Zutrauen, Glauben, Vertrauen. *Tr. ob.* Niedowiarstwo.

DOWIĄZAC *cz. dk.*, Dowięzywać *czſtl.*, Dowięzuie *Pr.*, mocniéy ieszcze zawiązać lub więcéy ieszcze czego przywiązać, vollends anbinden, noch mehr binden; *Bh.* dowázati, dowaji, dowazugi; *Vd.* dovesati; *Rs.* довязать, довязывать (довязати völlig zuſtricken dodziać, dorobić pończochy).

DOWIC *cz. dk.*, Dowiiać *ndk.*, wicie dokończyć, zu Ende winden, fertig winden; *Rs.* довить, довивать. Polące piękna panienka Chodzi kwiatki zbieraiąc, a dowiia wianka. *Rey Wiz.* 126. - Zwić do końca, do reszty, dosnuć, vollends abwinden. Mnie końca nici dowiiaią prządki. *Pot. Syl.* 362. Kłoto dowiła przędziona. *P. Kchan. Orl.* 1, 277. Pragnąłem duszę podadź, gdybykolwiek były Nieprzeiednane siostry przędzy nowcy dowiły. *J. Kchan. Dz.* 286. Dowicie, Dowiianie *Rom.* довивка. §. Dowić się czego, dokazać, żeby się co porządnie zwiło, das Abwinden zu Stande bringen. Jak był poplątany iedwab', że ledwo się go dowiiem. - Dóyśdź czego wiciem, durch Winden, Abwinden erreichen,

erlangen. Dowił się kłębka po nici. – Wiciem zle lub dobre na siebie ściągnąć, *fig.* ſich durch (Wiuden, Wickeln) Dreherepen zuziehen. Jak zaczął matać, kręcić, wić, dowił się poltronka na szyię. *Ld.* – Dosnuć się aż gdzie, doyśdź z letka, z niechcenia dokąd, bis wohin ſchlendern, ſchlendernd gelangen. Dowił się przecię do miasta, aleć się i tu i owdzie wił i kręcił.

DOWIDZIEC *ob.* Niedowidzieć. DOWIEDZIE, DOWIEDZIONY, Dowiodę *ob.* Dowieśdź. DOWIEDZIEC się *ob.* Dowiadywać się.

DOWIENCZYC *cz. dk.*, Dowieńczać *ndk.*, wieńczenia dokończyć, do reszty uwieńczyć, das Bekränzen endigen, vollends bekränzen; *Rs.* довѣнчáть.

DOWIERAC *ob.* Dowrzeć.

DOWIERCIC *cz. dk.*, Dowiertywać *czſtl.*, Dowiertuie *Pr.*, do końca powiercić, wywiercić, przewiercić, vollends ausbohren, nachbohren; *Rs.* досверлить, досверливать. – *Zaimk.* dowiercić się, *pass.* nachgebohrt werden. Jedni leią armatę w pełney miąższości, a potym wiercą kanał; drudzy zasadzaią wpośrzód formy drąg rdzenny, cokolwiek mniéyszéy średnicy niż kanał ma bydź, która po odlaniu dopiero dowiertuie się do swoiéy miary. *Jak. Art.* 1, 187. Komora w moździerzu wierci się zawsze cała; kanał zaś tylko dowiertuie się i gładzi. *ib.* 2, 8. – Dowiercić się czego, dokazać wywiercenia, etwas wirklich erbohren, aufbohren, durchbohren. – Wierceniem doyśdź czego, zarobić, ściągnąć na się, durch Bohren worauf ſtoßen, mit Bohren verdienen, ſich durch Bohren zuziehen.

DOWIERNORĘCTWO, a, *n.* mańſtwo, lenſtwo, das Lehn, die Lehnbarkeit, Lehnsunterwürfigkeit, das Fideicommiß. Usilowanie dowieśdź, że Kazimierz II. książęta Mazowieckie od hołdowania i dowiernoręctwa wyłączył. *Krom.* 644. *e dediticiis exemptos.* DOWIERNORĘCZNY, a, e, – *ie adv.*, lenny, lenniczy, *fidei commissus*, Lehns-, lehnbar. Krol po śmierci dowiernoręcznych dzierżawców, ktorzy potomka męzkiego nie odumieraią, w dobra pozoſtałe ma naſtępować. *Krom.* 644. *dediticius, feudalis.* (cf. dzierżeć co n. p. żupy, do wiernych rąk albo ku wiernéy ręce. *Herb. Stat.* 102. *Bh.* duwernik *sequeſter*, duwerny *fiduciarius.* DOWIERNOSC, ści, *f.* zupełna w kim wiara, dowierzanie, zaufanie, ufność, völliges Vertrauen, Glaube, Zuverſicht; *Bh. et Slo.* duwérnoſt; *Sr.* 1. dowernoſći; *Rs.* довѣренность, (s wiara, kredyt, pełnomocnictwo). Kniemu wołamy w swéy uniżoności, A ustawnie żądaymy z całey dowierności. *Kanc. Gd.* 173. *Ryb. Ps.* 24. DOWIERNY, a, e, – *ie adv.*, dowierzaiący, ufny, zaufny, vertrauenvoll, vertrauend; *Bh.* duwerny. Modlić się bogu dowiernie. *Hrbſt. Odp. H.* 7. Umyślem niedowiernym niewierniku wahasz się. *Zygr. Gon.* 159. Zły a niedowierny chrześcianin. *Rey Poſt. R r.* 4. Serca ludzkie niedowierne. *ib. M.* 3. (*ob.* niedowiarſtwo).

DOWIERTUIĘ, DOWIERTYWAC *ob.* Dowiercić.

DOWIERZYC *med. dk.*, Dowierzać *ndk.*, zupełną wiarę komu lub czemu dawać, zupełnéy wiary do czego przychylać, ufać, vollkommnen Glauben geben, völlig glauben, vertrauen, trauen; *Bh.* dowéřiti ſe; *Slo.* dauwérugi, duwérugi ſe; *Sr.* 2. dowéřiſch; *Sr.* 1. dowéram ßo, dowéru; *Vd.* vupaſti, se zanesti, zanashati se; *Rs.* довѣрить, довѣрять. Zadnego dnia odtąd, żadnéy nocy nie miał spokoynéy; ani mieyscu, ani komukolwiek z ludzi, ani czasowi dowierzał; swego równie, iako nieprzyiaciela lękał się, na wszyſtkie się ſtrony oglądał. *Pilch. Sall.* 239. Roztropną zdanie nasze szalą trzeba mierzyć; Zle ieſt nadto dowierzać, gorzéy nic nie wierzyć. *Kras. W.* 12. Jużci lepiéy dowierzać, niźli zbyt nie wierzyć, Strzegąc się by nie uiąć, lepiéy i nadmierzyć. *Kras. liſt.* 2, 103. Oſtróżny Władysław nikomu się nie powierzał, nikomu nie dowierzał. *Krom.* 510. Kto dowierza, żałuie. *Pot. Arg.* 98. Dowierzay sobie, dowierzay, aż cię to zdradzi. *Teat.* 16, *c.* 81. Nie dowierzać innym ieſt to rzecz tym tylko przyzwoita, którzy sami sobie dowierzać nie mogą. *Zab.* 13, 76. W niektórych okolicznościach lepiéy ieſt bydź oszukanym, niżeli pokazać się nie dowierzaiącym. *Pilch. Sen.* 232. (podeyźrzliwym, miſtrauiſch, *Rs.* недовѣрчивый). Prędkie do podeyrzenia, i niedowierzaiące ieſt tyrańſtwo. *Krom.* 239. Dowierzanie, ufność, zaufanie, das Zutrauen, Vertrauen, Trauen. Łaie się czeladź zbytniém dowierzaniem, niedozorem, łagodnością niewczesną. *Kras. Pod.* 2, 82. Niedowierzanie, podeyźrzliwość, podeyźrzenie, das Miſtrauen; *Rs.* недовѣрка, недовѣріе, недовѣрѣніе, недовѣрчивость; *Ec.*, обиновѣніе. Tym się wydaie niedowierzanie, gdy chory nie pokłada zupełnéy ufności w przyrzeczeniach swego lekarza; ale każdego się o radę i zdanie pyta. *Perz. Lek.* 359. Niedowierzanie We Pana powinnoby mię urazić. *Teat.* 26, 85.

DOWIESC, DOWIESDZ, – iodł *cz. dk.*, dowiedzie, dowiodę *Fut.*, Dowodzić *ndk.*, doprowadzić aż do, bis wohin führen, abführen, geleiten; *Bh.* dowesti, dowedl, dowedu, dowoditi; *Slo.* dowéſti, dowoditi; *Sla.* doveſti; *Vd.* dovositi; *Bs.* douesti, priuesti, dopegljati; *Kg.* dovèſti, dovodim; *Dl.* dovoditi; *Sr.* 2. dowaſcj; *Sr.* 1. dowedu; *Rs.* довѣсть, доводить. Będzieszże ty mógł dowieść syna moiego do Gabelusa? 1 *Leop. Tob.* 5, 14. Dowiedzieasz owce do brata swego. 1 *Leop. Deut.* 22. Teć światłości mię przywiodły i dowiodły na górę twą świętą i do przybytków twoich. 1 *Leop. Ps.* 42, 3. Każda swywola wnet guzy dowiedzie. *Rey Wiz.* 144. (przyniesie, zuziehen, bringen über einen). §. Dokazać, sprawić, do ſkutku przyprowadzić, ausrichten, ins Werk ſtellen, es wozu bringen, es durchſetzen, bewirken, bewerkſtelligen, zu Stande bringen; *Carn.* dapernasham). Jednym słowem uzdrowić zarażonego; tego żaden człowiek na świecie nigdyby był nie dowiódł. *Rey Poſt. H.* 7. Serce ſtraszliwe a czegoż dowiedzie, I sławę traci i guzu doiedzie. *Rey Zw.* 212. Tułkon dowiódł przecię, że Władysława obrano. *Krom.* 213. Unii dowiódł, zbracił Polſkę z Litwą. *Stryik. Gon. L.* 3. Nie mogąc tego dowieść, na co się byli nasadzili, maszczą się złym ięzykiem. *Gorn. Dw.* 272. Czego dobrocią doyść nie mogą, złością dowieść chcą. *ib.* 286. Sprawuiąc się według czasu, dowiedzieasz tego, iż się każdy ucieszy twoim towarzyſtwem. *ib.* 121. Z bratem długo woynę zwodził, i dowiódł tego, iż go z państwa wygnał. *Sk. Dz.* 2. Alexander naprawować chciał obyczaie Rzymian, ale tego dowieśdź nie mógł; knuił się po nim i Filip, ale także nic nie przemógł. *Sk. Dz.* 115. By też natura wszyſtkę siłę swą na to obrocila, tego

nie dowiedzie, żeby się odstało, co się stało. *Gorn. Sen.* 598. Usposobił go, aby rzeczy wielkich, Rzpltéy pożytecznych, dowodził. *Budn. Cyc. Pow.* 35. §. Dowieśdź na kim, wyiednać, wymódz po nim, von einem erlangen. Ukazawszy królowi przysięgę w konstytucyi, łatwie dowiedziemy sobie na nim prawdziwéy exekucyi. *Orzech. Qu.* 18. - §. Dowieśdź, dowodami wywieśdź, okazać, przeprzeć, beweiſen, erweiſen, darthun. Dowodzić, probować, wywodzić, twierdzić dowodami, starać się by dowieśdź, zu beweiſen ſuchen, Beweis führen, anführen, anbringen; *Bh.* doličiti, dolžim, doličnji, dokazati, dokazovati; *Slo.* duwoznati, *Sr.* 2. bez okazanich; *Sr.* 2. dowesći, wopokasaći, dopokažu, vene s drubobo dopokazuyu; *Bs.* razlosgiti, s' razlozima ſtitnu kazati; *Rg.* potvarditti, dostiniti, pokázati; *Vd.* svishati, dokasati, skasati, previshati, naozhititi, ozhituvati, dopovedeti, dorecsnizhati; *Rs.* доказать, доказывать, уликать уликать (cf Lice). Chcemy tego słowy pisma S. dowieśdź a prawie iako palcem ukazać. *Baz. Hſt.* 287. Tym świadectwem trzech bozkich w iednéy istności osob dowodzi. *Smotr. Ex.* 44. On dawnością alleguiąc albo dowodząc tak pisze. *Wiśn.* 393. Chciał sprawy swoiéy dowodzić świadkami; ale iéy nie dowiódł. *Chel. Pr.* 39. I ci, co niewarci, bywaią w znacznych miéyscach; nic to nie dowodzi za niemi. *Dwor. A.* 1. - Dowodzić na kogo, zadawać komu, przeświadczać kogo, gegen einen anbringen, einwenden, ihn beſchuldigen. Ktoby na kogo co dowodził, a nie dowiódł, tedy ma go u prawa nawiązać. *Stat. Lit.* 200. Ktoby na kogo co niesprawiedliwie w tych rzeczach wiódł, a nie dowiódł, karan bydź ma. *Stat. Lit.* 2. Kto na kogo wiedzie a nie dowiedzie, karan będzie. *ib.* Ktoby na którego świadka co dowodził, a nie dowiódł, tedy ma go u prawa nawiązać. *Stat. Lit.* 200. Ukrzywdzony, sprawiedliwości sobie dowodzić ma przed komissarzami. *ib.* 95. Dowodnie dochodzić, szukać, ſein Recht mit Beweisgründen ſuchen, darthun). Dowodzenie, dowod, dowodne okazywanie, die Beweisführung, der Beweis; *Rg.* pókaza, rázlogh; *Rs.* улика. *Math.* demonſtratio. *Geom. Nar.* 1, 15. - §. Dowodzić, przewodzić, przewodniczyć, naczelnikiem bydź, komenderować, commandiren, anführen, führen, an der Spitze ſtehen; *Rs.* предводительствовать, предводить, предвожу; *Ec.* предвожду, Officyer, dowodzący oddziałem żołnierzy, na utrzymywanie porządku wyznaczonych. *N. Pam.* 10, 30. Okiem, głosem, obrotem i ręką dowodzi. *Leszcz. Cl.* 75. - Panować, herrſchen, die Herrſchaft führen. Owi, co do zamku z ogniem podbiegali, Chcieli nad cesarzem swém prawem dowodzić. *Bardz. Tr.* 576. Łacka młodzi, w któréy niezwiędła laty krew dowodzi. *Susz. pieś.* 1 *B.* 3.

DOWIESIC *cz. dk.*, Dowieszać *ndk.*, skończyć wieszanie, powieszanie; więcéy ieszcze pozawieszać, das Hangen, Aufhangen endigen, vollends aufhängen, noch mehr dazu hängen; *Rs.* довѣшать, довѣшивать.

DOWIEWAC *ob.* Dowiać.

DOWIEZC, - iózł, ieźli *cz. dk.*, dowiezie, dowiozę *Fut.*, Dowozić *ndk.*, zawieźć aż do, dostawiać wozem, poiazdem, statkiem, bis hin fahren, zu Wagen bis hin führen, hin bringen; *Bh.* dowazeti, dowazim, dowozyti, dowezti, dowézl, dowezu; *Sr.* 1. dowezu; *Rg.* dovozitti; *Cro.* dovesti, dovasam; *Rs.* довезти, довéзть доставить. I choćbyście nas prosto w Jtak nie zawieźli, Dość żebyście w sąsiedzki Epir nas dowieźli. *Jabł. Tel.* 102. Z wielką trudnością woźnica dowiózł go do gospody. *Baz. Hſt.* 86. Miłosierny iakiś furman dowiózł mnie do ostatniéy wioski. *Teat.* 48, 94. Mnie szczęściem do brzegu dowieziono na łódce. *Teat.* 53, *b.* 42. - §. *Econ.* dowozić gruntów, nawozem grunta dobrze sprawiać, dopokładać gnoiem, spokładać, skończyć wywóz gnoiu, die Aecker vollends düngen, das Düngen beendigen. §. *Zaimk.* dowozić się czego, wożąc dadź sobie przyczynę do czego, zarobić sobie, zyskać, ściągać na się, durch Fahren erwerben, verdienen, ſich zuziehen.

DOWINIC się czego *zaimk. cz. dk.*, dopuścić się iakiéy winy, zbroić co; popełnić co, przewinić co, etwas verſchulden, verſehen, begehen. Kalimach radził Albrachtowi, aby nie odpuszczał żadnemu szlachcicowi, gdy się który czego dowini. *Biel. Kr.* 434.

DOWIODE, *ob.* Dowieśdź. DOWIONĄC *ob* Dowiać.

DOWLEC, - ókł, ekli, *cz. dk.*, Dowlekać *ndk.*, Dowłóczyć *kontyn.*, zawlec aż gdzie, bis hin ſchleppen; *Boh.* dowlačeti, dowlačowati; *Rg.* dovûchi, dovlaacim; *Bosn.* dovucchi; *Rs.* доволочь, доволáкивать, доволокý. Ledwie tak dowlókł osłabione ciało. *Zab.* 14. 241. Dowlec kogo, ciągnąc po ziemi; deciągnąć aż dokąd *Ld.* §. Dowlec, dowlóczyć, włóczenie; iednę z robot gospodarskich zakończyć, zu Ende eggen. Dowlec zagonu, dokończyć włóczki na zagonie. - Dowlec sprawy, zwłoką aż do pewnego czasu rzecz pociągnąć, przeciągnąć, bis wohin aufſchieben, in die Länge ziehen. §. Dowlec się *zaimk.*, doyśdź gdzie noga za nogą, nieraźnie, przytelepać się, ſich wohin ſchleppen, wohin kriechen; *Rss.* довлóчься. §. Dowłóczyć się, włóczęgą nabawić się, ſich durch Herumtreiben zuziehen.

DOWOD, u, *m.*, czém dowodzą czego, proba, der Beweis; *Bh.* duwod, pruwod, dokaz, dukaz, dekazka, dukazik; *Slo.* duwod; *Sr.* 1. wopokazne rzeczy; *Bs. et Rg.* razlogh; *Crn.* previshenga; *Vd.* svisha, dokasa, previsha; *Rs.* довóдъ, доказанïе, винословïе, *obs.* сыскание; *Ec.* доводство, доказательство. показъ. Dowody iasne położyć, któremi się co pokaże. *Salin.* 4, 25. Dowód przeciw stronie na sądzie bywa przez świadki, przez własne strony zeznanie, przez urzędowe listy, przez przysięgi. *Sax. Porz.* 88. U wilka dowod na owcę, że zębami kołace. *Zebr. Zw.* 129. *P. Kchan. Orl.* 1, 101. (błahy dowód). Dowody śrebrne, żydowskie, naymocnieysze. *Cn. Ad.* 836. (przekupstwa). Ustanowił, aby cudzołożniki, za dobrym dowodem, appellacyi nie dopuszczaiąc, palono. *Sk. Dz.* 214. (przekonawszy, przeświadczywszy ich). W tańcach nauki swéy dowody dali. *Jabł. Tel.* 111. (proby, Proben, Beweiſe). - Dowód szkolny, popis, okazanie się, Schulprüfung, Examen, und dabey abgelegter Beweis der Fortſchritte. Mowa in Collegio Nobilium, kiedy dawano dowód z prawa cywilnego. *Zab.* 4, 65. Mowa do króla, pod czas publicznego dowodu z różnych umieiętności w Collegium Nobilium Warszawskim. *ib.* 4, 97. §. Dowód, dowiedzenie swego zamysłu, dokazanie, wykonanie, die Ausführung. Chcieli wnyść do Cycerona i zabić go; ale przez [illegible]

wydani, do wrot nie przypuszczeni, na dowodzie ustali. *Pilch. Sall.* 52. §. dowód, powód, przywód, die Leitung, Anleitung, Anführung. Za dowodem Glińskiego wtargnęła Moskwa do Polski. DOWODLIWY, a, e, *– ie adv.*, mogący bydź dowodzonym, *probabilis*, erweislich. *Vd.* dokasliu, sviashliu, doviashliu, dopovedliu; *Rs.* доказамельный. Dowodliwa iest, że nasza ziemia była niegdyś dnem morskim. *Hub. Wst.* 16. Dowodliwą iest rzeczą, iż wiele tysięcy komet bydź może w naszym układzie słonecznym. *Hub. Mech.* 530. DOWODNOSC, ści, ż., gruntowność na dowodach zasadzona, Gründlichkeit, Zuverlässigkeit. *Vind.* skashezhnost, svishtva, svishnost; dokaslivost). Solignak z wielką dowodnością i dokładnością pisał dzieie Polskie. *Stebel. Pr.* DOWODNY, a, e, *– ie adv.*, dowody maiący, przekonywaiący, pewny, iasny, oczywisty, erwiesen, bewiesen, überzeugend, überführend, gewiß, klar, hell, augenscheinlich. *Bh. et Slo.* duwodny; *Ross.* доводный. Naydowodniey dobroć lub wady rządu okazuią skutki iego. *Ust. Konst.* 1, 216. Jawne iest i dowodne każdemu w Polszcze, twoie około ubogich pierzołowanie. *Haur. Sk.* 209. Wodka ta kiszkom wewnątrz zranionym iest dowodnym lekarstwem. *Syr.* 293. §. dokładny, dostateczny, skuteczny, walny, dzielny, kräftig, wirksam, nachdrücklich, mächtig. Znamienitym dowodnym boiem Sywarda porazili. *Krom.* 52. Stary ogar dowodniey zwierza w kniei goni, Młody, ieno go zoczy, ucieka i stroni. *Kochow.* 208. Ptasznik rozłożył z mocnych dobrze nici Na rożne ptaszki dowodne swe sieci. *Jabł. Ez.* 181. Kupido dowodny. *ib.* 156. DOWODZCA, y, *m.*, przywódzca, naczelnik, der Anführer, Anführer, komenderuiący, der Commandirende. *Sr.* 1. dowědnik; *Cro.* dovoditel; *Bs.* dovoditegl; *Ross.* военачал пикъ, полководецъ, конноводецъ, конноводъ; *Ec.* наставитель. напáвникъ. чиномачáльникъ. Pokaże się z inkwizycyi, kto był zamieszania tego dowodzcą. *Gaz. Nar.* 1, 264. §. Dowódzca, DOWODZICIEL, a, *m.*, który co pokazuie i wywodzi, *demonstrator. Męcz.* der Beweisführer, *Dl.* dovoditel; *Ross.* доводчикъ, доказатель, уличитель. *IV rodz. ześ.* DOWODZICIELKA, i. – DOWODZIC *ob.* Dowieśdź. DOWODZTWO, a, *n.*, komenda, naczelnictwo, das Commando. *Rs.* водительство, полководцтво, военачáльство; *Ec.* чиноначáліе. Obiąwszy dowództwo nad woyskiem Francuzkim we Włoszech i po otwarciu tam kampanii; szedł iak bystry potok wszystko z sobą gwałtownie porywaiący. *N. Pam.* 1, 99. DOWOIOWAC *cz. dk.*, woyny dokończyć, den Krieg vollends beendigen, zu Ende kämpfen. *Vd.* dovoiskuvati, svoiskuvati). Modlitwą słońce Jozue hamował, iż stało poki pogan dowoiował. *Strykk. Gon. U.* 3. §. Dowoiować się, *zaimk.*, woiuiąc zyskać, nabawić się, ściągnąć na się, sich durch Kriegen und Streiten zuziehen, erwerben. *Vd.* isshouduvati, doshouduvati.

DOWOŁAC *cz. dk.*, Dowoływać *czstl.*, wołania dokończyć, vollends zu Ende rufen, das Rufen endigen. *Boh.* dowolati, dowolawati; *Sr.* 1. dowolaci; *Vd.* doklizati, perklizati; *Cro.* dozvati, dozivam). Nie dał woźnemu intromissyi dowołać. *Off. Wyr.* §. więcey ieszcze przywołać, wołaniem pomnażać liczbę, noch mehr dazu rufen. Mało miał ludzi koło siebie, więcey ich dowołał. *Off. Wyr.* §. Dowołać się, *zaimk.*, wołać tak, iżby bydź usłyszanym, sprowadzić wołaniem, ocucić, otrzeźwić, errufen, erschrecken, durch Rufen herbey bringen, erwecken, ermuntern. *Boh.* dowolati se; *Ross.* докликаться. Wołałem prosząc o ratunek; ale przez długi czas żadnego dowołać się nie mogłem człowieka. *Mon.* 70, 516. Na modlitwie tak była zachwycona częstokroć, iż się iey nikt nie dowołał, gdy była potrzeba. *Sk. Żyw.* 1, 112. Z głębokiego snu dadź się dowołać. *Cziach. Prz. G.* 1. Daremne czekanie; nie dowołasz się. *Cn. Ad.* 648. – Wołaniem co wskórać lub czego się nabawiać, sich mit Rufen zuziehen. Dowołał się kija na grzbiet. *Ld.*

DOWOLNY, a, e, – ie, – o *adv.*, od woli zawisły, według upodobania, arbitralny, dobrowolny, beliebig, nach Belieben, willkührlich. Gdyby znaki nie były wrodzone, ale dowolne, t. i. do woli ludzkiéy czyli arbitralnie zrobione, po czymżeby ludzie znaczenie ich poznać mogli? *Kpcz. Gr.* 3. *p.* 44. Dowolny gust, który daie początek tylu modom, raczéyby fantazyą, aniżeli gustem nazywać. *Gol. Wym.* 67. Ustawiwszy stolik mierniczy, w dowolnéy odległości od niego zawiesza się pion. *Zabor. Geom.* 86. §. dostateczny, ile wola iest, dosyć, so viel man will, genug, hinlänglich, reichlich. (*Sr.* 1. dowolnosci dostatek; *Vd.* dovoljen, kontent; *Rg.* zadovooglnos *satietas*, zadovogliti *satiare*; *Cro.* zadovolyen *contentus*, zadovolnoszt *satisfactio*, zadovólyujem *contento*; *Rs.* довольный, довóльно dosyć, довóльный kontent, dostateczny, недовольный nie za dosyć czyniący, niedostateczny, niekontent, довóльствіе, довольствіе dostatek). Dowolno, to iest, dostatkiem lać wody. *Sax. Persp.* 15. O tém i ustne nasze rozmowy dowolne bywały. *Sax. probl. pr.*

DOWORA, y, ż., dostęp, przystęp, otwarcie do czego, der Zutritt, Zugang. Nie daycie dowory szatanowi wstąpić do serca swoiego. *Zrn. Post.* 3, 757. Złodziéy, ieśli do cudzego nie będzie dowory, Nie możeli odemknąć stołu i komory, Już będzie swoię suknią kradł. *Klon. Wor.* 5. – Okazya do czego dobra, gute Gelegenheit. Judasz obiecawszy żydom wydadź Jezusa, szukał dowory, za którą mógłby go im wydadź okromia ludu. *Zrn. Post.* 3, 754. Snadnie zatrzeć imieniem bratskim lube skradki, Jest mi z tobą dowora mówienia w ukradki. *Zebr. Ow.* 234. – Powód, przyczyna, Veranlassung, Ursache. Bluźnierstwo iest dowora albo przyczyna do zgorszenia. *Gil. Kat.* 310. Przyczyna albo dowora. *Groi. Obr.* 176. Chcemy, aby tym sposobem przyczyna albo dowora poddanych naszych z powiatu ich wyzywania, była oddalona. *Herb. Stat.* 270.

DOWOSZCZYC *cz. dk.*, do reszty woskiem powlec, powoszczyć, vollends bewichsen. *Rg.* dovoactitti.

DOWOZ, u, *m.* DOWOZKA, i, *ż.*, dostawianie czego wozami, die Zufuhr. *Bh.* dowaženi; *Cro.* dopelanye; *Rs.* довóзка, завóзка, подвóзъ. Kupiec ułatwia przedaż i dowóz materyałów. *Xiadz.* 4. DOWOZIC *ob.* Dowieźć.

DOWROZYC *cz. dk.*, dokończyć wróżby, zupełnie przepowiedzieć, vollends zu Ende prophezeihen, das Wahrsagen endigen. §. Dowróżyć się, *zaimk. dk.*, dowróżywać się *czstl.*, dochodzić wróżbą, prophezeihend rathen, wahrsagen. Tatarowie z człowieczych ielit szczęścia abo

nieszczęścia przyszłego zwykli dowróżywać się. *Krom.* 245. – Dowróżyć się czego, wróżeniem nabydź, zarobić, zyskać, ściągnąć na się, ſich durch Prophezeihen, Wahrſagen erwerben, zuziehen.

2.) DOWRZEC, – arł, *cz. dk.*, dowrze, dowrę *Fut.*, Dowierać *ndk.*, zupełnie zawrzeć, domknąć, do reszty zamknąć, völlig zuſchlieſſen, verſchlieſſen, abſchlieſſen. *Bh.* dowriti, dowrel, dowru, dowjram; *Rg.* dovretti; *Ross.* домворить, домворя́ть. Stróż bramy nie dowarł ospały. *Miaſk. Ryt.* 23. Ona w niedowartéy siedzi sobie kwaterze, nowa ta bogini. *Tward. Pas.* 22. *Pot. Jow.* 1, 10. Powieki niedobrze dowarte, iż bialek troszenkę można widzieć u śpiącego, niedobry znak zdrowia. *Krup.* 5, 512. Lubo z niemałym hałasem, ſtanęło, żeby tych paktów koniecznie dowierać. *Tward. W. D.* 2, 139. §. Dowrzeć się czego, uſkutecznić zupełną zamknięcie czyli dowarcie, das völlige Zuſchlieſſen zu Stande bringen. *aliter* opanować co, zająć co, ſich bemächtigen, einnehmen. Ten się dowarł pagórka, w krzywym czołnie drugi Wiosłem napycha, kędy zaciągał się z pługi. *Zebr. Ow.* 10. *occupat.*

3.) DOWRZEC, – wrzał, *niiak. dk.*, Dowrę, Dowrze *Fut.*, Dowierać *ndk.*, dogotowywać się, dowarzyć się, vollends gar werden, gar kochen, gar ſieden. Czeka, rychłoli obiad dowre. *Rey Zw.* 26. Szczaw, gdyby był używany, nie dowrzawszy swoiéy miary, opuszenie czyni. *Syr.* 863. Grzyby zjadł niedowrzałe. *Pot. Jow.* 127, Dowrzałe iabłka. *Anakr.* 31. Surowy, niedowrzały, *crudus. Mącz.* (*diſtg.* dożrzały).

DOY, iu, *m.*, doienie, das Melken. Paſterki do doiu ſtatki gotowały. *Tward. Pasq.* 58. §. mléko z iednego doiu, wydóy, ein Gemelke, Milch von einem Melken.

DOYKA, i, *ż.*, dóynica, ſkopiec od doienia, die Melkgelte, *Sr.* 2. doika. Trzoda chętnie podaie do doiek wymiona. *Zab.* 4, 311. §. doyna krowa, eine Milchkuh, Melkkuh. Doyki dla doiwa do obory przyganiaią. *Haur. Ek.* 178. (*Vd.* dojiza, doika; *Cro.* dojka, doyka; *Dal.* doicza; *Hung.* dayka z mamka).

DOYMEK *ob.* Doimek. DOYMOWAC *ob.* Doiąć.

DOYNICA, y, *ż.*, od doienia ſtatek, ſkopiec, doyka (*diſtg.* donica), die Melkgelte. *Sr.* 1. bobyna, bonczka, beina, boina; *Slo.* bogecŕ nádoba, Eſechtár; *Cro.* doilnicza, sèhtarka; *Vind.* shehtàriz, shehtar, mousnjak, mousni sod; *Bs.* siglo, vidro od mljeka; *Rg.* siglo, bizsiza; *Rs.* подóйникъ (cf. донце, донышко denko); *Es.* дойникъ, доилнце, дойный сосудъ (cf. *Crn.* dojniza, *Bs.* dojnića, dojitegliça z mamka). Końwie i doynice. *Hor.* 2, 321. §. Doynica, *vasa*, *vasella*, znana w Niemczech miara, więcéy płaſka niż korzec, od ſormy doynicy wzięła nazwiſko. Miary nie było pewnéy tych doynic; równie w Litwie, i na Ukrainie, od 8 garcy do 2 korcy, była w téy mierze różnica. *Czack. Pr.* 292. ein gewiſſes Maß, ein Schaff, eine Gelte. DOYNIK, a, *m.*, izba gdzie krowy doią, die Melkſtube. *X. Kam.* cf. piekarnia.

DOYNY, a, e, od doienia, Melk-. *Bh.* bogný. Doyny ſtatek *ob.* doyka, doynica. §. krowa doyna, którą doią, daiąca mleko (*oppos.* iałowa), eine Melkkuh, die Milch giebt. *Rs.* дóйная; *Vd.* smousna krava). Cudzego, choć uboższe szczęście w oczy kole, Doyniéysze cudze bydło i żyznieysze pole. *Hor. Sat.* 10. (więcéy mleka daie, lepsze, es giebt mehr Milch).

DOYRZAŁY *ob.* Dożrzały.

DOYRZEC, *DOYZRZEC, *DOZDRZEC, – ał, *cz. dk.*, doyrzy, doyrzę *Fut.*, Dozierać *ndk.*, okiem, wzrokiem dosięgać, widzieć, bis hin ſehen, mit den Augen bis hin reichen, gut ſehen (*Bh.* zriti widzieć). *Ross.* дозрѣть, дозирать. Oczy iego ſtarością zaćmione były, iż nie mógł doyrzeć. *Radz. Gen.* 48, 10. Doktor, że iuż był ſtary, nie doyrzał, przeto na nos włożył okulary. *Pot. Jow.* 122. Oczyma nie doyrzę. *Teat.* 42, *d. a.* Jeśli tak daleko doyrzemy, ieśli tak daleko wzrok nasz dóydzie, doniesie, abo wzrokiem dosiężemy. *Cn. Th.* Piękna wspaniałość zawzdy patrzy wzgórę, Do cnoty dożdrzy wszędy i przez chmurę. *Rey Zw.* 211, *b.* – §. Oczyma czego dosięgać, baczyć, poſtrzegać, etwas ſehen, erblicken, bemerken, wahrnehmen. Prawie byli dożrzeli oczyma swemi do taiemnic bóstwa iego. *Rey Poſt. Rr.* 2. Kto siedzi wysoko, nie doyrzy prawdy, która zakryta głęboko. *Jabł. Tel.* 24. Przez krzewy i porosły doyrzeć ich nie można było. *Pilch. Sall.* 209. Troszczą się, gdy iednę łezkę smutku doyrzą w naszém oku. *Przyb. Ab.* 92. Uyrzysz iego od szranków, uyrzysz i przy kresie, Nie doyrzysz, kiedy w koniec z końca się przeniesie. *Zab.* 15, 165. Wraz iéy doyźrzą, wraz obu ogień opanował. *Zebr. Ow.* 277. Nie do końca wszyſtkiego, co trzeba, w tém zwierciedle doyrzeli. *Twor. Ok. A.* 2. Troia kiedyś w pierwospy gorzała, Gdy w brzuchu końſkim Greków nie doyrzała. *Miaſk. Ryt.* 2, 71. Doyrzany, Doyrzały, którego doyrzeć można, widomy, widzialny; widoczny, ſichtbar. Doyrzanie *adv.*, widomie, widzialnie, widocznie, ſichtbarlich. Chryſtus na ziemi doyrzanie mieszkał. *Birk. Gl. K.* 35. Robactwo malutkie i ledwo okiem doyrzane. *Boh. Pr.* 2, 252. §. Doyrzeć do kogo, zayrzeć do niego, dopaśdź na chwilkę, zu einem hinſehen, einſprechen auf einen Augenblick. Doyrzyy do niego, dogląday, dowiedz się. *Cn. Th.* §. Doyrzeć, doyrzéć czego, dozorować, oko mieć, pilnować czego, dopilnować, nachſehen, nachſchauen, ein obachtſames Auge haben, Acht geben. Pilnie dożrzał wszyſtkich ścieżek moich. 3 *Leop. Job.* 13, 27. (ſtrzegł. 1 *Leop.*). Lepiéy doyrzeć samemu, niż wierzyć drugiemu. *Cn. Ad.* 781. *cf.* Pańſkie oko, konia tuczy. (cf. przez posłów wilk nie tyie; *cf.* cudze ręce lekkie). Kto nie doyrzy oczkiem, ten zapłaci mieszkiem. *Rys. Ad.* 31. Kto okiem nie doyrzy, mieszkiem dołoży. *Cn. Ad.* 850. Wyszedł rano na pole, chcąc doyrzeć roboty. *Papr. Gn.* 1106. Jakem ludzi doyrzał i dopilnował, wszyſtko było lepiéy, *Kras. Pod.* 2, 144. Potrzeba samemu gospodarzowi doyrzeć; bo cudze ręce lekkie, ale nieżyteczne. *Cresc.* 655. (cf. dozór, dozorca, dozorny). – Doyrzéć kogo, poſtrzédz go, poszlakować go, einen wobey ertappen. Nie w iednym go doyrzał, i iuż miał na niego podeyrzenie. *Off. Wyr.* Tać się Phoebe podobała, lub dokąd czyſta, lubo niedoyźrzana była. *Zebr. Ow.* 44. *inobservata*). Nie tylko to, ale i inne ieszcze było dożrzenie na nie. 1 *Leop. Sap.* 19, 14. §. Przewidzieć, opatrzyć, zabiedz, Vorſorge tragen, verhüten. Witołd przed śmiercią warownie tego *doyrzał (doyrzał), żeby ſtarości Podola nikomu, krom samego króla, nie oddawali. *Krom.* 576. *prouidere*). §. *Zaimk.* doyrzeć się, samego siebie widzieć, okiem dosięgać, poznawać się, ſich ſelbſt ſehen, beobachten, erkennen.

2.) DOYRZEC, DOYRZEWAC *ob.* Doyźrzeć, Doyźrzewać.

DOYSC, DOYSDZ, doszedł, doszło, doszto, *cz. i niiek. dk.*, dóydzie, dóydę *Fue.*, Dochodzić *ndk.*, Dochadzać *czst.*, do pewnego kresu idąc dobliżać się, bis hin kommen, gelangen, reichen. *Bh.* dogiti, dosel, dogdu, dochoditi, dochazeti, docházym; *Rg.* dóchi, dohodim; *Vd.* doiti, doidem, dohajati, dopriti; *Crn.* dojdem; *Croat.* doyti, dohajati, dohajam; *Dl.* dochi, dohodim; *Bosn.* docchi, dojti, priti, dohoditi; *Sln.* dóhi; *Sr.* 1. dondu, donddu, donddjem; *Sr.* 2. dojbisch, dojisch, hinbisch, tam bisch, dosschisch; *Rs.* дойти, дохедь, доходить, дохаживать; *Eccl.* дохожду. Dochodzić do czego, dochodzić czego, idąc zbliżać się do czego, iść aż do czego, bis wohin gehen, gehend bis wohin kommen. Dóyść, stanąć, bis wohin gelangen, ankommen. Piękuyć to zawod; wszyscy do tego celu dążą, nie dochodzi wielu. *Zab.* 13, 15. *Zabł.* Kto pragnie dóyść do mieysca wyznaczonego, powinien się iedney trzymać drogi. *Pilch. Sen. list.* 534. Po schodach dóydziesz do sali. *Teat.* 53, *b.* 29. Snadno było dochodzić każdemu mieysca tego, gdyż blizkie było od miasta. *Odym. Sw.* 2. *Hh* 4, *b.* Miasteczka Jezus Betańskiego Dochodził, tłumem ludu otoczony. *ib.* 2. *H.* 4, *b.* Nie stawiaiąc kroków, dóyść do mety pragną. *Mon.* 65, 161. Głos mój iuż nie dochodzi do serca iego. *Teat.* 18, 133. (nie przenika, dringt nicht durch). Dochodzi wiatr, zawiewa. *Cn. Th.* Dóyście, przyiście aż do, das Bishinkommen, Bishingelangen. *Bs. et Rg.* doscjastije; *Dl.* dosastye; *Cro.* dosasztak, dosesztek, dohajanye, dohod. §. Dóyśdź do wieku, doczekać, dożyć, erleben, erreichen. Błogosławiony, kto doczeka z dóydzie do tysiąca dni. *Bibl. Gd.* 22, 12. Wybrali za arcybiskupa syna iego, który i pięciu lat był nie doszedł. *St. Dz.* 865. Naylepszy wiek ów pośredni, który zgrzybiałości nie doszedł, a młodość nazad zostawił. *Gorn. Dw.* 97. Niechno do moich dóydzieciu lat, dopiero poznacie. *Teat.* 48, 54. — Dochodzić kogo, równać mu się, zbliżać się do niego, einem gleich kommen, ihm gleichen. Leszek oyca w cnotach nie tylko dochodzić, ale też przechodzić pokazował się. *Krom.* 42. Wierz mi Dorotko, muszę przyznać zgoła; Że gdy się śmieiesz, dochodzisz anioła. *Zab.* 10, 302, *Zabł.* §. Dóyśdź czego, dostąpić czego, osięgnąć, dostać, erreichen, erlangen, erhalten. Przez nią doszedł tronu cesarskiego. *Bardz. Tr.* 538. Wielą biéd dóyść potrzeba milczenia nauki. *ib.* 306. To cośmy mieli utracamy, i tego, czego pragniemy, nie dochodzimy. *Zrn. Post.* 3, 542. Jam iuż dostąpił, czegom żądał; a ty nigdy nie dóydziesz, czego pragniesz. *Teat.* 52, 45. Doyść sprawiedliwości, wyiednać sobie sprawiedliwość. *Ld.* — Dochodzić czego, poszukiwać czego, upominać się o co; starać się by dostąpić, odzyskać, odwetować; *Vd.* podjiskati, prejiskati, zu erlangen suchen; das Seinige suchen, fordern; rügen, ahnden. Maiątek po umarłym w roku nie dochodzony, na skarb będzie wzięty. *Teat.* 43, *b.* 90. Aby Rosciusz dóbr tych niedochodził, oskarżono go, iakoby oyca zabił. *Siem. Cyc.* 1. Mieczysław woyną tego chciał dochodzić, czego od panów Polskich z dobrą wolą nie mógł mieć. *Biel. Kr.* 108. Rudolf na Ottokarze ziemi Rakuzkiéy dochodził. *Krom.* 283. *repetebat ab eo*). Przedysław córkę Ottona w małżeństwo sobie porwać miał; którey potém zelżywości woyną Otton dochodził. *Krom.* 69. — Dóyść, otrzymać, dokazać, wziąć, zabrać, ausrichten, bekommen, erhalten, nehmen, wegnehmen. Czego dolnością dóyść nie mogli, złością dowieść chcą. *Gorn. Dw.* 286. Dobył każdego zameczku ich, i doszedł każdą twierdzą ich. 3 *Leop. Jud.* 2, 12. (odzierżał każdą ogrodę ich. 1 *Leop.*). §. Dochodzić by się dowiedzieć, dowiadywać się, dociekać, szperać, forschen, nachforschen, untersuchen, zu erfahren, zu ergründen, zu entdecken suchen. *Bh.* zpytowati, dotazowati se, dopidim se; *Bs.* dobaviti; *Vd.* nadohajati; *Cro.* obnahájam; *Ross.* испытать, испытывать, увѣдать, увѣдати, увѣдомиться, разыскать розыскиваю, сѣдовать. Dochodzenie czego, das Forschen, Nachforschen, Nachsuchen, Untersuchen, die Untersuchung. *Boh.* dotazowani; *Ross.* свѣдѣніе, свѣдна, сѣдѣствіе, иск. Daléy téy taiemnicy dochodzić będę. *Teat.* 5, *b.* 15. Nie zawierzay ślepo; dochodź, czyli to iest prawdą, co mówią. *Przesł.* 15. Dochodzili nowych ludzi, ieździli morza. 1 *Leop. L. H.* 1. Dóyść, dosiąda badaniem, poznać, odkryć, przeniknąć, zgruntować, zgłębić, erforschen, ergründen, dahinter kommen, auf den Grund kommen. Mnie wierz, com doszedł sam przez doświadczenie. *Past. F.* 6. Tak był doszedł Pytagoras. 1 *Leop. L. H.* 1. Staram się, iakobym mógł poiąć ścieszkę naywyższego, i dóyśdź cząstkę sądów iego, 3 *Leop.* 4 *Esdr.* 5, 34. (wyszladować cząstkę. 1 *Leop.*) *Vd.* nadopriti, nadoiti). Gdy się żaden rycerz nie upominał wieńca wałowego, doszto (*Gerund.*) tego i wierzono, iż Mars ludowi swemu dał na ten czas ratunek. *Warg. Wal.* 26. §. Dochodzić, szlakować, śledzić, postrzegać, nachspüren, beobachten, im Auge haben, spioniren. Dóyść czego, wyśledzić, dostrzedz, poszlakować, ausspüren, ausspioniren, gewahr werden, ertappen. Doszto go, poszlakowano go. *Cn. Th.* Doszto go w czym. *ib.* doznano). Doszto czego u niego, naleziono szukaną rzecz przy nim, man hats bey ihm gefunden. Jeśliby kto człowieka ukradłszy, przedał, a doszto tego nań . . . *Radz. Ex.* 21, 16. (znalezionby był w ręku iego. *Bibl. Gd.* gdyby się to nań dowiodło). Kapłanowa córka, będzieli doszła w nierządności . . . 1 *Leop. Levit.* 21. (dozrzana. 3 *Leop.*) — Doszły, *partic. praet. pass.* którego doszto, lub którego dóyśdź, dostąpić, dosięgnąć, doszlakować można, erreicht, erlangt; zugänglich, erreichbar, erforschbar. *Bh.* dosslý. Dom w saméy nurcie iaskini zamknięty, Słońcu, wiatru niedoszły. *Zebr. Ow.* 50. *non ulli pervia vento*). Niedoszłe okiem skarpy i góry. *Pot. Pocz.* 619. Nieogarnione są boskie sądy i niedoszłe drogi iego. *Bial. Post.* 66. 1 *Leop. Rom.* 11, 33. Doyśdź z kim sprawy, ładu, trafić z nim do końca, dadź sobie radę z nim, poradzić sobie z nim, mit einem fertig werden, mit ihm zu Ende kommen. Z nim sprawy dóyść nie można; wszystkie układy nasze przewraca. *Teat.* 19, *b.* 6. Doydę ia z nim sprawy, wiedzą ludzie, żeśmy miewali kiedyś nad mężami władzę. *ib.* 1, 38. §. dochodzić miary, pełnić miarę, das Maß voll machen, es voll füllen. Jednako grzeszy, gdy kto z miary wykracza, iako i ten, kto miary nie dochodzi; równy występek iest, gdzie co zbywa, iako gdzie nie dostawa.

Kosz. Lor. 114. §. dochodzić sukni, donosić, dotyrać, dodzierać, dopłatać chodząc w niéy, einen Rock vollends abtragen, vollends abreißen, abnutzen. Dochodzić szaty, zedrzeć. *Cn. Th.* §. Dochodzić, dociekać, upływać, zbiegać, ubiegać, wypływać; zbliżać się do końca, zu Ende gehen, zu Ende laufen, verlaufen. Zegarek dochodzi; godzina dokończenia roboty upływa. *Gaz. Nar.* 1, 63. Dochodzi życie; gotuy się na mary. *Tr.* Dochodzi rok. *Cn. Th.* kończy się. — Dochodzi godzina, ósma, dziewiąta, dziesiąta, tylko co nie wybije ósma, dziewiąta, dziesiąta, es wird gleich voll ſchlagen. Dochodzi mi lat pięćdziesiąt. *Cn. Th.* kończy mi się 50 lat, ich werde bald funfzig Jahre voll haben. §. Dochodzić, do pory swoiéy przychodzić, dostawać, dozrzewać, zur Reife kommen, reif werden, zeitig werden. Wino, które późniéy dochodzi, łatwiéy zebrać. *Cresc.* 307. Doszło iuż żyto. *Off. Wyr.* Doszły, dozrzały, dostały, dośpiały, reif, zur Reife gekommen, zeitig, gereift (cf. *Sta.* dóshasti = przyszły). Kładź nieco iagód nierzałych z doszłemi do prasy. *Sien.* 623. Złe niedoszłe; ale też złe przestałe grona. *J. Kchan. Fr.* 38. Dzieciuch, aby się tego za nieuyrzałych lat uczył, iakoby miał czasu swego doszłego brakować. *Glicz. Wych. F.* 2, 6. Lata niedoszłe. *Warg. Cez.* 94. (cf. małoletni, małoletność). W niedoszłym wieku lat swoich umarł. *Strjk.* 232. Wolemy być własnemi katolikami, niźli iakiemiś niedoszłemi unitami. *Sak. Persp. C.* 2, 6. (cf. niedonoszony, niedowarzony, zielony) ztąd *Subſtant.* DOSZŁOSC, dozrzałość, dóyście pory swoiéy, i wymiar sił z niéy pochodzący, die Reife, die Zeitigung; der durch Wachsthum und Reife erlangte Grad der Kraft. Podług doszłości w siłach, zrzebięta trzeba na ſtaynie brać. *Hipp.* 23. Niedoszłość, niedozrzałość, bezsilność, niekrzepkość, niezdolność, Unreife, Ohnmacht, Kraftloſigkeit, Unfähigkeit. Paweł S. pisze: chodźcie duchem, iżeby nam okazał niedoszłość naszę do wypełnienia zakonu. *Gil. Poſt.* 172. §. Dochodzić, do skutku przychodzić, zu Stande kommen. Jeżeli Hrabina odkryie te intrygi, wesele nie dóydzie. *Teat.* 38, 277. Trzeba było siedzieć spokoynie, a weseleby było doszło. *ib.* Doszły, do skutku przywiedziony, uskuteczniony, zu Stande gekommen, zu Stande gebracht. Pierwszy seym niedoszły, był Krakowski za Zygmunta I. *Skrzet. P. P.* 1, 57. *§. doyśdź na co, skutecznym bydź na co, zdadź się na co, wozu taugen, nützen, dienen. Wiedział, na które choroby ta woda nie dóydzie. *Syxt. Szk.* 269. *§. *Impers.* doszłoby, żeby nie miał etc. *vel* doszłoby tego, owego, *absurdum foret nescire; quidni? quidni faceret? quid mirum, si? Idem valent illi modi loquendi:* co za dziw? ieszczeby dobrze, a iakoż? ut Graecis κῶς οὐ; *Cn. Th.* 142. iakby nie miał n. p. mieć, wiedzieć, wie ſollte er denn nicht haben, wiſſen? *Trotz* bierze: doszłoby, doszłoby tego, za uszłoby, es gienge noch mit, gienge noch hin, würde noch angehen, hingehen, paſſiren. Doszłoby, żeby pieniędzy nie miała; doszłoby ubóztwa iego, ale pychy iego nikt nie pochwali. *Tr.* §. Dochodzi mię co, dostaie mi się, odbieram co, przychodzi do moich rąk, do mnie, es kommt oder gelangt etwas bis zu mir, ich erhalte, empfange. Nie w tym rzecz iest, iako nas co dochodzi, i co nam daią; ale iakim umysłem. *Gorn. Sen.* 21. Wszystkie pieniądze przez iego mnie dochodzą ręce. *Teat.* 48, 65., *Vd.* noterpriti, noterhoditi). Mam za to, że cię list odemnie posłany doszedł. *Warg. Radz.* 2. Doszłe tu w tych dniach z rożnych mieysc listy, donoszą . . . *Gaz. Nar.* 1, 257. (nadeszłe, angelangt, eingetroffen, eingegangen). Doszło mię co, doniosło się do mnie, *peruenit ad aures meas. Cn. Th.* es iſt mir zu Ohren gekommen, ich habe in Erfahrung gebracht. *obsol.* Doszło kogo wiedzieć: *n. p.* Doszło to wiedzieć Fulkona arcybiskupa. *Krom.* 268. Co skoro wiedzieć doszło Przemyśla . . . *ib.* 265. *§. Zaimk.* dochodzić się czego, chodzeniem dostać, zyskać, nabydź, ściągnąć na się, etwas ergehen, mit Gehen erwerben, erlangen, ſich zuziehen.

DOZA, y, ż. DOZYS, z Grec. ilość, w którey się daie lekarstwo, die Doſis, das beſtimmte Maß, in welchem die Arzeney vorgeſchrieben wird. Dozys, miarka lekarska na ieden raz. *Cn. Th.* Lekarz na końcu recepty podpisuie dozę, t. i. miarę, pod którą chory ma używać przepisany medykament. *Krup.* 5, 234. Pozwol mi wziąć ieszcze choć iednę dozę tego lekarstwa. *Teat.* 53, *d.* 15.

DOZA, y, *m.*, Doża, pierwszy urzędnik albo książe Rzpltéy Weneckiéy. *Kras. Zb.* 2, 242. der Venetianiſche Doge.

DOZĄC *cz, dk.*, dożnie, dożnę *Fut.*, Dożynać *ndk.*, żniwa czyli żęcia dokończyć, do końca żąć, vollends abärnten, abmähen. *Bh.* dojiti, dojal, dojnu, dojinati, *Rg.* doxetti; *Rs.* дожáть. дожинáть. Tam dożynaią złoto obszary, Tu doyne trzody pędzą w koszary. *Mon.* 67, 483. Dożynanie, dożęcie, *Rs.* дожúнъ, das Abärnten.

DOZARZYC *cz. dk.*, Dożarzać *ndk.*, żarem dopiec, dogrzać, dożgnąć, noch heißer machen, vollends heiß machen: *Ross.* дожáрить, дожаривать.

*DOZDAC *cz. dk.*, doyrzeć, zoczyć, erblicken. O iakbyś był szczęśliwy, byś tyłe świątości Prożen był, a nie dożdał Bachowych świątości. *Zebr. Ow.* 71. *ne Bachia sacra videres.*

*DOZDRZEWAC, *DOZDRZEC *ob.* Dożrzeć, doyrzeć.

DOZEBRAC się, *zaimk. cz.*, żebraniną zyskać, nabawić się, ſich etwas erbetteln. *Vd.* sberazhati, sberazhivati.

DOZEGLOWAC *cz. intrans. dk.*, żegluiąc dopłynąć, bis hin ſegeln, bis hin ſchiffen. *Rg.* dojedritti; *Bs.* dojedriti). Nie wierzę, abym dożeglował za takowym powietrzem w pożądane kraie. *A. Kchan. W.* 114. *§. Zaimk.* Dożeglować się, otrzymać żeglowaniem; nabydź, ściągnąć na się, ſich durch Schiffen erwerben, verſchaffen, zuziehen.

DOZERAC *ob.* Dożrzeć.

1.) DOZGNAC, DOZEGNAC, DOZOGNAC, *cz. idnt.*, *Dożgać, Dożegać *ndk.*, dogrzewać, dopiekać, doskwierać, vollends heiß machen, tüchtig brennen, warm machen, zusetzen. *Rg.* dozecchi; *Rs.* дожечь, дожигать, дожжéнїе. Dożega pokrzywa. *Tr. Excrucio* dręczę, dopiekam, dożegam, bardzo męczę. *Męcz.*

2.) DOZGNAC *cz. idnt.*, Dożgać *ndk.*, dokłuć, zu Ende picken, ſtoßen, vollends durchſtoßen.

DOZGONNOSC, – ści, ż., dozgonna trwałość, ciąg do śmierci, lebenslängliche Fortdauer. Potrzeba dozgonności związku małżeńskiego. *N. Pam.* 17, 175. Przysięgasz mi dozgonną przyiaźń; nie wierzę téy dozgonności *Off. Wyr.* DOZGONNY; a, e, = *ie adv.*, do zgonu, do śmierci trwały, lebenslänglich, bis an den Tod d.

etnb. *Eccl.* чрезсежи́тельный. Miłość małżeństwa; gdy była w modzie, Nie szła na ów czas cnota po urodzie, Dar był dozgonnie trwały ślubnéy ręki. *Zab.* 13, 373.

DOZIEMNY, a, e, – *ie adv.*, ku ziemi zbliżony, der Erde zugekehrt. *Rs. et Ec.* доземный. Punkt, w którym nayblizéy ziemi znayduie się księżyc, zowie się doziemnym; *perigaeum. Hub. Mech.* 456. die Erdnähe. (*oppos.* odziemny, *apogaeum*, cf. dosłoneczny, odsłoneczny, cf. odlęg, mimośrzód.

DOZIERAC *ob.* Doyrzeć. DOZIERACZ, a, *m.* DOZIERCA, y, *m.* dozorca, doglądacz, der Aufſeher. *Ec.* дозира́тель, дозора́тай, дозорщи́къ. Panowie powinni mieć dozieraczów bydła, *Wolszt.* 74. Mądry spowiednik panien, konwentu dozierca. *Teat.* 46, 46.

DOZNAC *ex. dk.*, Doznaie *Pr.*, doznam *Fut.*, Doznawać *kont.*, poznać do końca, gruntownicy dóyśdź, doświadczyć, noch mehr und beſſer kennen lernen, noch mehr dazu lernen, erkennen, erſehen, erfahren. *Rs.* дознáть, дознавáть. Wiele umiał geometryi w domu, doznał iéy w szkołach. *Off. Wyr.* Kto nie doznał, nie rozumie. *Cn. Ad.* 390. Lepiéy ten o tym powie, co doznawa, niż co tylko czyta. *Złot. C.* 4, *b.* Piérwey doznać, niźli wierzyć, Z doświadczeniem pozór mierzyć. *Jak. Bay.* 179. W potrzebie mówią, doznać przyiaciela. *J. Kchan. Dz.* 63. Żaden się nie pozna, ani sam siebie nie dozna. *Cn. Ad.* 1205. – Doznawać, do końca poznawać, starać się o zupełne poznanie; vollkommen kennen zu lernen ſuchen. Czego znasz trochę; doposnaway. *Off. Wyr.* §. Doznawać, doświadczać, próbować, examinować, tentować, roztrząsać, prüfen, probiren, forſchen, unterſuchen. Samych siebie doznawaycie. *W.* 2 *Cor.* 13, 5. (doświadczaycie. *Bibl. Gd.*). Gdy go doznawał w nauce praw, na wszystko mu z pamięci odpowiadał, o cokolwiek się go pytał. *Sk. Żyw.* 283. Od papieża dobrze piérwéy sprobowani i dysputacyami doznani, odnieśli dozwolenie iśdź na nawracanie pogan. *Sk. Zyw.* 2, 76. Doświadczay mię boże, a doznaway serca mego. *Budn. Ps.* 139, 123. Złota ogniem doznaway, a człowieka złotem. *Cn. Ad.* 1347. To to rozum naywiększy, kto się sam doznawa, A to co mu przystoi, pięknie rozeznawa. *Rey Zw.* 8. Godzi się wam biskupów doznawać i wiadomość spraw ich brać. *Sk. Dz.* 1024. §. Doznać kogo, poszlakować kogo, doyrzeć go, einen wobey betappen; ertappen. Jeśli niewiastę w nierządzie doznaią, Długo ią w sromotnym więzieniu chowaią. *Paszk. Dz.* 126. Aby ich złe sprawy przez dozorce sprawiedliwości nie były doznane. *Wys. Kat.* 377. §. doznać, doświadczyć na sobie, bydź celem, na który doświadczenie pada, an ſich erfahren, zur Folge haben, empfinden, die Erfahrung machen. Rodzice więcey mi dobrego uczynić nie mogli, iak tu doznawałam. *Teat.* 54, *c. Dii.* Przypuszczona sprawa na uwagę senatu, różnie zdania senatorów doznała. *Krom.* 519. *S. Zaimk.* Doznać się czego, doświadczyć, świadkiem czego bydź, postrzedz, erfahren, erleben, Zeuge ſeyn von etwas. Każdy się tego niemało doznał, że synowie, którzy z młodu w rozkosznym wychowaniu byli, urosłszy wiele się złego domyślali. *Glicz. Wych. E.* 5, *b.* Doznawamy się też tego, że rodzice przez zuchwalstwo dzieci swych przychodzą ku nędzy. *ib. F.* 7, *b.* Doznać

się czego na kogo, poszlakować kogo w czym, doznekać się czego po kim, an jemanden etwas erleben. Nie doznasz się tego na mnie, iżbym był zły człowiek. *Off. Wyr.* DOZNAWACZ, a, *m.* DOZNAWCA, y, *m.* doznawaiący, doświadczaiący, dochodzący, der Unterſucher, Prüfer. Nie bądźcie słuchaczami potwarzy, ale doznawcy prawdy. *Sk. Dz.* 284.

DOZOBAC *ob.* Zobać. *DOZONAC, DOZENIE *ob.* Dognać.

DOZOR, u, *m.*, dozieranie, doglądanie, pilnowanie, strzeżenie, dozorowanie, die Aufſicht (*ob.* doyrzeć). *Slo.* pozorowanj; *Vd.* gorgled, gorgledva, zhregled, ofkerbnoſt, vanzhanje; *Crn.* posir (*Rs.* дозóръ s ront, patrol); *Rs.* взира́нїе, надзира́нїе, надсмóтръ, присмотръ; *Eccl.* дозóрство, надзираніе, призоръ, призираніе. Dozór mieć nad czym, albo dozór mieć czego. *Dudz.* 12. O dozorze urzędny, który powinieneś doyrzeć, a nie dbasz o nic. *Syr.* 289. §. dozorność, pilność doglądania, die Sorgfalt. Naśladuy go w cnotach, w godności, w sprawie, w czuynośći, w dozorze. *Gorn. Dz.* 37. Wielkiego dozoru człowiek; ostrowidz, daleko widzący. *Off. Wyr.* przezorny, von groſſem Vorausſehungsvermögen. DOZORCA, y, *m.* DOZORNIK, a, *m.*, co dozór ma, dozór maiący, dozoruiący, dozieracz, doględacz, przysław, rządziciel, kieruiący kim, der Aufſeher, Leiter, Fuhrer. *Bk.* dohledać, poručník; *Rg.* nadstávnik, nadstójnik, nadpómnik; *Vd.* gorgledauz, gorvanzhar, vanzhavez, gorgledavez; *Crn.* pomirkazh; *Rs.* надзира́тель, бережашой, надсмо́трщикъ, блюстйтель, дря́дчикъ, призира́тель, призри́тель, книгочїй (дозóрщикъ, wizytator, odwiedziciel); *Ec.* дозира́тель, дозора́тай, дозорщикъ, досмотри́тель, надсмотри́тель, наря́дникъ. Dozorca albo nauczyciel dzieci. *Petr. Ek.* 97. Wylicza uczyciele, pasterze, starsze, dozorniki. *Gil. Poſt.* 25. O duchu S, sprawco i dozorniku owiec Chrystusowych. *Sk. Kaz.* 271. DOZORCZY, a, e, od dozorcy, Aufſehers. §. *ob.* dozorny. DOZORCZYNA, y, *f.*, maiąca dozór, doględaczka, stróżnica, die Aufſeherinn. *Rg.* nadstojnisa; *Rs.* надзира́тельница, надсмотрщица, блюстйтельница, призри́тельница, призира́тельница. Nie trzeba się dozorczynom dziwować temu, gdy krowy nie w równym ocielaią się czasie. *Haur. Sk.* 54. (ekonomkom). DOZORNOSC, – ści, *f.*, zabiegłość, pilność, pieczołowitość, Sorgſamkeit, Achtſamkeit, *Ross.* блюстительность. Czego komu potrzeba, dziś okrom trudności, Na swoim mieyscu znaydzie z iego dozorności, *Groch. W.* 535. baczenie na wszystko, przezorność. DOZORNY, a, e, – *ie adv.*, dozieraiący, doględuiący, piluiący czego, Acht habend, wachend worüber (*Rs.* дозóрный rontowy, patrolowy). *Rs.* надсмо́трщичїй, блюстительный, надзира́тельскїй, призри́тельный. Postanowiono, aby woiewodowie w przedawaniu rzeczy wszelakich dozorni byli. *Biel. Kr.* 498. Ja pługa dozorny, wiersze piszę. *Kchow.* 376. Oycowskie, a szczęśliwości poddanych dozorne oko W. K. Mści. *Dyar. Gr.* 1, 86. Przezorny, przewiduiący, obmyślaiący, upatruiący na dal, vorſichtig, achtſam, vorſichtig, bedächtig, ſorgſam. Dozorna gospodyni. *Tward. Pas.* 55. W tym sprawiedliwie, pilnie i dozornie postąpiła komissya. *Pam.*

84, 1003. Florenczykowie maią subtelność dowcipu, sposobność do nauk, dozorni są zyfków. *Boter.* 76. *Jan. Olsz. K.* 2, 6. §. *paſſ.* W dozorney robocie każdey rzeczy wiele się przyczynia. *Haur. Sk.* 45. (w robocie doglądaney pilnie, wo fleißig nachgeſehen wird). DOZOROWAC *intr. ndk.*, dozór mieć, dozierać, doglądać, die Aufſicht führen. *Slo.* pozorowati (cf. pozór); *Kg.* nádſtojati, nadpomniti; *Vd.* gorgledati, gorpogledati, gorvanzhati, gornagledovati; *Crn.* posiram se; *Rs.* надзирать, надзирáть. призрѣть, призирать, присмотрѣть, присматривать, глядѣть; *Fc.* смотрити, смотрати. Im magiſtratura ieſt dalsza od swego obiektu, tym dozorowanie trudnieysze. *Gaz. Nar.* 2, 188. DOZORSTWO, a, *n.*, urząd dozorczy, das Aufſeheramt, dozorowanie, mienie dozoru, pieczołowitość, die Aufſicht, Obhut. *Rg.* nadſtojank; *Eccl.* смотрѣніе, смотрѣніе. Opiekuny z urzędu i z dozorſtwa złożono, ponieważ Władysław iuż był piętnaſtego roku dopędził. *Krom.* 546. Dozorſtwo ludu bożego nauką szczerą. *Zygr. Pap. X.* 4. (Dozorowanie nad ludem).

DOZRZAŁOSC, – ści, *ż.* DOYZRZAŁOSC, DOYRZAŁOSC, doſtałość, dośpiałość, dóyście, die Reiſe, die Zeitigung. *Bh.* dozralosť; *Vd.* srelnoſt, srelina, sesornoſt; *Cro.* sreloszt; *Bs.* sazrjelloſt; *Sr.* 1. zrawosćj, wudaćjnosćj; *Ross.* зрѣлость, расть (*ob.* росnáть, вzроſт). Dozrzałość owocu. *Ld.* Od 24tego roku człowiek ſtawa w dozrzałości. *Zool.* 284. DOZRZAŁY, Doyźrzały, DOYRZAŁY, DORDZAŁY, DOZDRZAŁY. *Wrob. Zoft.* 133. a, e, DOZRZALE *adv.*, doſtały, dośpiały, w swoiéy porze, reif, gereift, zeitig. *Boh.* dozratý, dospělý; *Vd.* srel, persorjen, sesorjen; *Rg.* dozriò, dozrella, dozrello; *Bs.* sazrjello, zrjello; *Cro.* zrél; *Sr.* 1. sraly, dozralé, zrawé, zenitné, wudacjna; *Rs.* зрѣлый. дозрѣлый, созрѣлый, выродѣлый. W kwieciu nie szukay owocu doyźrzałego. *Mon.* 68, 422. Nie zaczynay żniwa, aż żniwa doyrzałe będą. *Kluk. Ross.* 3, 214. W naydoźrzalszym iabłku nayprędzéy się robak zalęże. *Fr. Ad.* 8. Czosnek młody i nieprzeźrzały nie tak ostry smak z siebie daie, iak dobrze doźrzały. *Syr.* 1229. Z iedneyże rózgi dordzała śliwa wychodzi, z iedneyże zielona. *P. Kchan. Jer.* 400. Rozum doyźrzały. *Prot. Kont. C.* 3. Wyście doyrzalsi, a iam młodszy laty, Dla tegom nie śmiał wyieżdżać przed swaty. *Chroſć. Job.* 120. Niedoźrzały, unreif; *Ross.* незрѣлый, недоразѣлый. Jabłka niedoyrzałe zrywa ręka sroga. *Hul. Ow.* 158. Szczęśliwe dziecko, co w to niedoyrzałe Lata; iuż zbierasz owoce doſtałe. *Paſt. F.* 19. Doźrzałym czynię *Ec.* зрѣлю; *Rs.* свершать. (2. Doyrzały, Doyźrzały, Doźrzały *ob* Doyrzeć, Dozierać).

DOZRZEC, DOYZRZEC, DOYZDRZEC, DOZDRZEC, DORDZEC, *DOZRZENIEC (*Dambr.* 551.) *niiak. dk.*, Doźrzewać i t. d. *ndk.*, doſtawać się, dośpiać, do pory przyiść, reif werden, reifen, zeitigen. *Boh.* dozrati, dozral, dozragi, dozralý, dozrávam, *Simpl.* zrati, zralý; *Vd.* srel gratati, soriti, persoriti, sesoriti; *Crn.* sgodnim; *Rag.* dozretti, dozrijvam; *Bosn.* sazrjetti, uzrjetti; *Sr.* 1. zrayu, dozrayu, wuzrayu; *Cro.* dozreleti, sreleti, srélem, zesreliti, zesrelyam; *Ross.* дозрѣть, дозрѣвать, сорадѣть, дорадѣть, зрѣть, созрѣть, зрѣю, созрѣвать, нарадѣть, вызрѣть, вызрѣвать, выродѣть; *Eccl.* зрѣніе. To się prawie w ten czas działo, gdy wina doyźrzewały. *Radz. Num.* 13, 21. (gdy się wina doſtawały. *Bibl. Gd.*). W Maiu, gdy tam żyta doźrzewaią, począł woynę. *Baz. Sk.* 201. Tam prędzéy niż w tych kraiach doźrzewaią. *Pasz. Dz.* 120. Gdy prawie grono doźrzeie, wygnieć go. *Sien.* 613. Owoc ten po doyrzeniu czarno się farbował. *Otw. Cz.* 145., *Ec.* зрѣніе. Doſkonałość i doźrzenie płodu. *Spicz.* 181. – *fig.* W przod niż rozsądek doyrzeie. *Nag. Cyc pr.* 8. Uczeń w chwalebnych obyczaiach doyrzewaiący. *Pilch. Sen. liſt.* 274. O tym nic nie myślmy, iż *doźdrzewamy, a urwać się leda kiedy. *Rey Zw.* 110, 6. §. *cum Genit.* Doyrzawszy lat swoich Ryngolt, umarł. *Biel. Kr.* 126, domierzywszy biegu lat.

2.) DOZRZEC *ob.* Doyrzeć, Dozierać.

DOZRZEC, dożarł, *cz. dk.*, dożrze *Lat.*, Dożerać *ndk.*, do reszty pożrzeć, vollends auffreſſen. *Bh.* dojrati, dojral, dojeru, dojrati. Wszytko Mahomet pożarł, a czego on nie dożarł, pożarło chrześciaństwo. *Smotr. Ap.* 103. *Torz. Szk.* 174.

DOZUC *cz. dk.*, Dożuwać *ndk.*, do reszty pożuwać, vollends zerkauen. *Rs.* дожевать, дожевывать; *Kg.* dožvàtati.

DOZWOLIC *cz. dk.*, Dozwalać *ndk.*, dopuścić, zdadź na czyię wolą, geſtatten, zulaſſen, erlauben. *Boh.* dowoliti, dowolowati, propugciti; *Sr.* 1. dowohlam; *Vd.* dovoliti, dovolenje, pervoliti; *Ross.* дозволить, дозволять, дозволéніе. Ja tego nie dozwolę, żebyś miał iść do niego. *Boh. Kom.* 4, 66. Dozwol mi, z łaską. *Cn. Th.* Dozwolenie odeyścia, *commeatus. Cn. Th.*, urlop, der Urlaub, *Bh.* na dozwoleni bevt na urlopie bydź). Dozwolenie, koncessya, wolność komu na co dana, der Conceß, die Conceſſion, Erlaubniß, Vergönnung, Gewährung. Szlachtę w darowiznach, przywileiach, w dozwoleniach im przez nas danych, zachowamy. *Herb. Stat.* 658. Dozwolony, niezabroniony, pozwolony *Bh.* dozwoleni, *Ger.* geſtattet, vergönnt, erlaubt. List dozwolony, z dozwalaiący, Erlaubnißbrief. Jeden z synów może iść na naukę za listem dozwolonym pana dziedzicznego. *Tarn. Uſt.* 110. (*Rs.* дозволительный mogący bydź dozwolonym).

DOZYC *niiak. dk.*, doczekać się czego za życia, erleben; *Bh.* dojigi; *Sr.* 2. dolábowaich; *Vd.* doshiveti; *Rs.* дожить, дожывать. Tak była słabą, iż rozumiano, że wieczora nie dożyie. *Mon.* 68, 299. Obym tego dnia dożył ieszcze, Gdy nasza matka w ręce zapleszcze, Z woyny witaiąc zwycięſkie syny. *Karp.* 2, 147. Zdaie mi się, że ieszcze dożyię nowego nieba i nowey ziemi. *Gaz. Nar.* 1, 192. §. dożyć, dopełnić żyiąc pewnego kresu, dokonać życia, bis wohin leben, zu Ende leben, ausleben. Kiedy ieszcze do tego czasu mogłeś dożyć, poydź, patrz na mą krew. *Teat.* 44, 102. Człek dożywszy wieku tak długiego, powinien ieszcze pięknie podziękować śmierci. *Jabł. Ez.* 149. On ci iuż dożył swego wieku; ale sława iego żyie dotąd. *Ld.* *§. Niedożyty, niepożyty, nie przemożony, nie daiący się przemodz, unbezwingbar, nicht zu überwältigen. Tam animusz niosąc swóy oyczyſty i serce niedożyte, dokazował siła. *Tward. Pas.* 20.

DOZYCZYC *cz. dk.*, Dożyczać *ndk.*, ieszcze nad iuż dane

użyczyć, przypożyczyć, w pomoc dozwolić, noch überdieß gewähren, vergönnen, hinzugeben. Wieczorna gwiazdo, bądź łaskawa; a teraz gdy do miłéy moiéy Jdę na taniec, dożycz mi świątłości twoiéy. *Sim. Siel.* 36. Chcący pozywać, ma iśdź do sędziego żądać, aby sługi dożyczył na pozwanie swego winowaycy. *Sax. Porz.* 66. Nędzniczek przed sędzią ſtoiąc piszczy Pytaiąc, co dadź to dadź, ieno mi dożycz. *Rey Wiz.* 139. (pozwól woźnego do pozwu). Puści nam ziemię Spiſką, nawet i ziemi Halickiéy nam dożyczy. *Jan. Oks. B.* Któremu przyrodzenie czego szczęśliwego a bacznego dożyczy, ma się pilnie przypatrować sprawom ludzkim. *Rey Zw.* 21. Wielki ſkład ſkarbów kościołowi bóg dożyczyć raczył. *Jan. Lig. E. b.* Podpomożon memi lekarſtwy, których mi Pan Bóg dożyczyć raczył. *Sienn.* 491.

DOZYS *ob.* Doza.

DOZYSK, u, *m.*, dopadkowy zyſk, ein Nebenvortheil. Nieprzyiaciele nas długo fortelmi zbywali, przerwiſkami, dozyſkami, uchronami. *Fol. Fl.* 62. DOZYSKAC *trans. dk.*, przyzyſkać, przynabydź w zyſku, zyſkać, zarobić, nebenbey gewinnen, noch dazu gewinnen. *Vd.* perdobiti, perdobizhkati, perdobiulati.

DOZYWIC *cz. dk.*, do śmierci lub do pewnego kresu wyżywić, dochować, bis wohin oder wozu unterhalten, versorgen, zu Tode füttern, nähren, ernähren. *Bh.* dojiwiti, dojiwim. Szpitale chwalebne, aby żołnierza dożywić w przypadku iakiego kalectwa. *Leszcz. Gl.* 115. DOZYWOCIE, ia, *n.*, posiadanie czego do śmierci, lub prawo nadaiące posiadanie do śmierci, lebenslänglicher Beſitz; Recht zum lebenslänglichen Beſitze, Leibgedinge, Leibgut. Dożywocie urzędników bardzo naganne. *Gorn. Wł.* 43. (dożywotne urzędowanie). Między małżonkami zapis zobopolny, waruiący temu, który drugiego przeżyie, intraty z dóbr do śmierci, czyli dożywocie. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 216. DOZYWOTNIK, a, *m.*, maiący dożywocie, der ein Leibgedinge hat. *W rodz. żeńſk.* DOZYWOTNICA, DOZYWOTNICZKA, die Beſitzerinn eines Leibgedinges. DOZYWOTNI, ia, ie, DOZYWOTNY, a, e, – *ie adv.*, do śmierci, póki życia, dożywotny, auf Zeit Lebens, lebenslänglich. Małżeńſtwo ieſt interessem, nie dziennym, nie rocznym, ale dożywotnim. *Bals. Niedz.* 1, 48. Starać się, aby urzędnicy dobrzy byli, a nie dożywotni; bo dla tego dożywocia a pożytku z przełożeńſtwa, dziwnemi sposoby ludzie do urzędów przychodzą. *Gorn. Wł.* 4, 3. Dożywotni przyiaciel, *per excellent.* mąż albo żona, iedno względem drugiego. *Off. Wyr.* Dożywotnia pani *ob.* Dożywotnica.

D R.

DRAB', i, ż. DRABIE *w liczb. mn.* wielka drabina wozowa, eine große Wagenleiter. Wozy do wożenia snopków maią drabie szersze od drabin, lecz rzadszych szczeblów. *Kluk. Ross.* 3, 120.

DRAB, a, *m.*, piechur, żołnierz pieszy. *Dudz.* 36. ein Fußknecht, Kriegsknecht zu Fuß. *Bh* drab; *Slo.* dráb; *Hung.* darabant; *Cro.* grabant, czaf (*Sr.* 1. drab = ieździec; *Sr.* 1. trabant = drab, cf. *Ger.* traben, cf. *Gr.* δρομων, *Hebr.* רדף RADAPH = *insequi*). Onym pieszym żołnierzom, które draby zowiemy, nie ma bydź taka swawola dawana, iż pospolicie żebrzą. *Modrz. Baz.* 144. Nie odſtąpiła Romula nigdy ſtraż iego, drabami przezwana, która mu zawsze pod ręką była. *Stas. Num.* 1, 223. *celeres*). Książe Roman w téy bitwie za proſtego draba zabity. *Stryik.* 209. *Calo* drab, podkonnik drudzy mówią. *Mącz.* Teraz zginęli oni z długiemi mieczami, a naſtali hayducy Węgierscy z kusemi szablami. *Petr. Pol.* 2, 188. *ob.* drabik). Saul uczynił Dawida rotmiſtrzem nad tysiącem drabów, 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 13. (mężów. 3 *Leop.*). 1 *Leop.* 2 *Mach.* 13, 2. Drabi, krzyżowniki Jezusowe, die Kriegsknechte, die Jeſum kreuzigten. *W. Poſt. W.* 310. Ave Rabbi, a za płotem drabi. *Rys. Ad.* 1. (Judaszowe pozdrowienie) – §. drab, drągal, basałyk, chłop tęgi niezgrabny, ein tüchtiger Kerl, ein Bauerkerl, ein Kerl, wie ein Soldat. Nie bylibyśmy sobie dali rady, trzech chłopów było, iak drabów. *Teat.* 54, 41. §. biegus, łapikura, powsinoga, hultay, włóczęga, ein Herumlaufer, Landſtreicher. Jeżeliby chłop iaki był biegunem, drabem, bez osady i bez własnego swego pana, iuż to człek podeyźrzany. *Haur. Sk.* 244. Drabu. *Mon.* 65, 103. §. w szachach: piechotnik, pieszek, piechota: im Schachſpiele: der Bauer. W szachach drab na proſt chodzi, ale z boku kole, A iego wszyſtek skok na pierwsze pole. *J. Kchan. Dz.* 86. DRABANT, a, *m.* DRABANCIK, a, *m. zdrón.*, rodzay żołnierza, noszącego halabartę. *Wlod.* dragant, harcerz, halabartnik, iak chodzili przed konsulami Rzymſkiemi z siekierą. *Dudz.* 36. der Trabant; *Vd.* trobant, trabant, varih, grabant, sprevodnik, obſtiravec; *Cro.* drabant, grabant, czaf; *Bs.* barabanat; *Hung.* darabant; *Suec.* drabant; *Ital.* trabante; *Pers.* derbaan cf. *Gr.* δερμαν, *Ger.* traben, Trappe); *Ross.* телохранитель, тѣлянкъ, подрында. W przód idących i na zadzie ſtrzegących wielmożna ozdoba, w okrąg i oboſtronnie ſtoiących drabantów gotowość. *Smotr. Lam.* 32. Musisz ztąd wyiść z twemi niezbożnemi drabantami. *Birk. Gl. K.* 58. Drabanci, iazda naypoważnieysza, która we Szwecyi i u niektórych książąt Niemieckich za gwardyą nayprzedniéysza bywa poczytana. *Papr. W.* 1, 470. – §. gatunek tańca, ein gewiſſer Tanz. Tańczyli Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. *Teat.* 24, *c.* 74. DRABANCZY, ż, e, od drabanta, Trabanten=. Laſka drabancza. *Fal. Fl.* 49. DRABARZ, a, *m.* rodzay wielbłądów. *Wlod.*, *dromedarius. Dudz.* 36. das Dromedar, Dromedars. 1 *Leop. Jes.* 60, 6., *Ross.* одногорбый, верблюдъ. DRABIK, a, *m.*, *zdrón. rzecz.* drab, z piesek, ein (kleiner) Fußknecht. Za Władysława drabikowie nasi chadzali z oszczepy, a miecze przy boku mieli; pawęzy też miewali; ani ich iazda lekka iako przełomiła. *Biel. Kr.* 329. – *Prov.* Twarda kość drabiku. *Rys. Ad.* 66. (cf. dudku nie grab' siana; cf. nie podeymuy się szaszku legawego pola).

DRABINA, y, ż. DRABINKA, i, ż. *zdrón.*, DRABKA, i, ż. *zdrón.* (*ob.* drab', cf. *Ger.* Treppe, trappen, *Gr.* τραπειν *Pol.* drepcić) dwie żerdzi szczeblami połączone, służące miasto wschodów, die Leiter. *Bh.* rjebrik, rjebrićek; *Slo.* rebrik; *Mor* žebr, žebr (cf. żebro); *Sr.* 1. rebel, riebl; *Crn.* ſtop, lajtra; *Vd.* lötra, leitra (cf. letra); *Sla. et Rg.* liſtve; *Cro.* sztupalka, sztupalnicza, lisztva, lóytra; *Dl.* lisztva; *Hung.* lajtorja; *Bs.* poloj,

palir, palia; *Rs.* абсинца, абсинница. абсенка (cf. leźć); *Ec.* абсинаца. Zerdzi u drabiny bywaią grabowe, osowe, dębowe; szczeble dębowe, grabowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. Uyrzał Jakob we śnie drabinę stoiącą na ziemi, a wierzch iey dotykaiący się nieba; anioły wstępuiące i zchodzące po niey. *Leop. Gen.* 28, 12. Drabina z podporą, z podstawkiem. *Cn. Th.* die Spannleiter, Doppelleiter. Rowno winien i wisieć powinienby snadnie, Ten co drabinę trzyma, iako ten co kraduie. *Min. Ryt.* 3, 309. Szwiec a drabiny, będą nowiny. *Rys. Ad.* 64. (złodzieystwa). Nayprędzey się od drabiny złodziey nawróci do pokuty. *Pot. Arg.* 646. (od szubienicy, von der Galgenleiter, vom Galgen). – Drabina pleciona, die Strickleiter. Z ganku drabinę plecioną spuszczała I po niey przystęp do siebie dawała. *P. Kchan. Orl.* 1, 129. §. Drabiny u wozu drabnego, *ob.* Drab', Letra, die Wagenleitern, die Leitern am Leiterwagen. §. Drabina sienna w stayni nad żłobem. die Raufe, die Futterleiter. Koryta i drabki w staience dla cieląt muszą bydź nizkie. *Swit. Bud.* 63. – §°. *Fig.* Wielka natury drabina. *Przyb. Milt.* 159. stopniowanie, snowanie się, związek rzeczy przyrodzonych, die grosse Stufenleiter der Natur. *S. meton.* drabina, z coś ogromnego, olbrzymiego, niezgrabnego, etwas Ungeheures, Riesenmässiges, Ungeschlachtes. cf. długoląg, dyląg, dryblas, drygant). Taka drabina, takie konisko rosłe. *Alb. n.* IV 13. Takie konie przerosłe, dryblasy, drabiny, zowiemy z urągowiskiem bucefałami. *ib.* 14. Z drugiego chłopa będzie okrutna drabina, Portryonów równia w wysokości, a w sercu niemasz za fenik dzielności. *Mon.* 71. 545. *Boh.* žolobnat. DRABINIARZ, a, *m. cerambyx scalaris*, chrząszcz, na którego pokrywach kresa iest, na kształt półdrabiny. *Kluk. Zw.* 4, 58. der Bogenbockkäfer. DRABINIASTY, DRABNY, a, e, z drabiami, z letrami, Leiter-. Wóz dostatkowy, czy to drabiniasty, czy wasągowy. *Jak. Art.* 3, 295. Wozy drabiniaste z deszczkami. *Gost. Ek.* 136. Chłopi na drabnych wozach maią chrosty wozić, iako siano abo żyto wożą. *Gost. Ek.* 23. Snopy noszą do drabnego wozu, I głośny z nim wnet bicz do stodoł iedzie. *Miask. Ryt.* 2, 169. Miia poboiewisko, gdzie na wozy drabne walą trupy. *Pot. Arg.* 504. Działeczki same wozami drabnemi wożone były do Lwowa. *Birk. Chm. B.* 3.

DRABOWAC *intrans. ndk.*, kłusać, truchtować; podług Niem. traben, den Trabb geben, den Trabb reiten; *Sr.* 2. trobowasch. Konia uczą kłosać i drabować, a potym z prędkością uwracać. *Cresc.* 683. Drabować koniem albo na koniu. *Tr.* Drab, który z szefelinem przy panu drabuie. *Mącz. §. transit.* drabować konia, ieździć go truchtem, ein Pferd (trabend) einreiten. Obieżdżaiący, gdy poczyna konia drabować, aby uzdę krótko trzymał, iżby koń szyię krzywił. *Cresc.* 522. Trzeba drabować źrzebca po ziemi oranéy i nieoranéy, aby się nauczył nóg równo podnosić. *Cresc.* 522. Ćwicząc źrzebca, kazać na nim ieździć wolno po roli, a drabować go przez zagony, tam i sam obracaiąc. *ib.* Trzeba często konika drabować po téy drodze, gdzie ma w zawod biegać. *W. Post. W.* 3, 475. Kto chce konia w zawód puszczać, pierwéy go drabuie na ouym miéyscu. *ib.* 503. §. Drabować, przetrząsać, roztrząsać, rozbierać, untersuchen. Sprawy w niższym sądzie nie drabowane. *Vol. Leg.* 6, 481. Sprawy iuż in prima instantia drabowane. *ib.* 431. Drabuiąc woienne rynsztunki, Przypadkiem natrafiłem na torbę wędzonki. *Zabl. Arf.* 30. Patron nie przyimuie, bo dokumenta drabuie. *Zab.* 15, 57. (szpera, gmerze w nich, er stöbert darin herum. *co.* przedrabować). §. czesać, kämmen, bracken. Już Polisemie kudły grabiami drabuiesz, Już kosmatą obzynasz sierpem krzywym brodę. *Zebr. Ow.* 340. *pectis*, *fig.* drabować kogo, nicować go, einen hecheln, ihn durch die Hechel ziehen, ihn durchziehen.

DRABSKI, a, ie, od draba, piechury, piechotny, Fußknechts-, Fußvolks-. Seladin hetman ieszcze ttal na placu śmiele, Nie dbaiąc nic na działa, ni drabskie piszczele. *Stryik.* 729. Drabską służbę służyć, *mercere pedibus. Mącz.* Hetman drabski, *Bucn. jer.* 52, 12. (*not.* abo żołnierski.).

DRACHMA *ob.* Dragma.

DRĄCY *ob.* Drzeć. DRACZ, a, *m.*, zdzieracz, łupiskora, ein Räuber, Schinder; *Sr.* 2. derz; *lit.* drać. DRACZA, y, ż., zdzieranie, zdzierstwo, Räuberey, Schinderey, Raub. Niech się ten wilk urzędnik tą draczą wspomoże. *Sim. Siel.* 101. Muiéy łakoma oyca draczą zebrała, niż teraz syn iego przez miłość sobie skarb. *Jabł. Tel.* 110.

DRĄG, u, *m.* (Drążek *zdrbn. qu. v.*); pręt gruby twardy przydłuższy, z drzewa lub żelaza, do utrzymania i podnoszenia ciężarów. *Rog. Dość.* 2, 83. die Stange, der Baum, Hebebaum, die Hebestange; *Bh.* bidlo, tyčka, náton, špalek, rumpál; *Slov.* druk, žejlo; *Vind.* drog, renta, shtanga, prekla, porivalu, vadigauka, ak drad, monga, brune, tromba; *Crn.* kij, drog; *lig.* dorne; Niederſächſ. dragge, *Angl.* draga (*Crn. et vd.* drogam, dręgam, dreguiti, dregati z *trudere*, *turdere*, cf. dragnąć); *Cro.* drúg, sztanga, oschek; *lit.* pritka; *hg.* potuga; *Bs.* polugga, ljenka, linka, chiska, prika, motka; *Sr.* 1. шохор; *Sr.* 2. шwohd; *Rs.* дрога, дрога, рычагъ, рычажекъ, смягъ, осадокъ, осадочникъ, подбѣлъ, нѣмия; *Eccl.* mocmb, шестъ, жердь. Drągi u pojazdów u karet, die Kutschenbäume. *Kor.* дроги. Drągi do karet, kolasek, bywaią brzostowe, iesionowe. *Kluk. Rosl.* 2, 158. – Drąg do zawarcia drogi, kobylice, rogatki, der Schlagbaum, Sperrbaum, der Baum. Drągiem to zową, kędy port zawarto, Pod Gdańsko przystęp swowolny zaparto, Przeto ty czekay, aż ci drąg odwiodą. *Klon. Fl. G.* 3, b. 4. Drąg, pręt, laska, kij, ein Stock, ein Stab, ein Stecken. Jak ci Jakób za Jordan, przeszedł Wisłę z drągiem, A powrocił z ładownych wozów długim ciągiem. *Zab.* 16, 17. *Nar. §. Mechan.* Drąg drewniany albo żelazny do podniesienia ciężaru. *Os. Fiz.* 103. der Hebebaum, der Hebel. Drąg, pręt niegięthki iakiéykolwiek postaci, ustatkowany w iednym z swoich punktów, iżby nie mógł powziąć innego ruchu, tylko ruch kołowrotny, t. i. sposobny do obracania się około punktu, który się nazywa punktem podpory. *Jak. Mat.* 4, 250. Trzy gatunki drągów, podług trzech różnych położeń, iakie może siła względem ruchadła i odporu. *ib.* 4, 255. Drąg żywiący, który przy dźwiganiu siły dźwigaiącemu przycynia a ciężaru umnieysza. Drąg uciążaiący, k-

gdy go dźwigaiący używa, ciężkości przyczynia. *Sol. Arch.* 50. Tragehebel, Druckhebel. Drąg, maiący podstawek w samym środku, a ciężary równe na końcach, iest waga. *ib.* 50. *Ec.* прекѣсы, кѣсы или коромысло у вѣсовъ. §. Stoi iak drąg, nieruchawy, wie ein Klotz, unbeholfen, steif. Już chłop wielki iak drąg, a czterech mu zmysłów nie dostaie. *Boh. Kom.* 1, 107. - Drąg, basałyk, grundal, borys, drągal, ein unbeholfner Tölpel, ein Klotz. *Rs.* ослóнъ, ослопина. On iak drąg niezgrabny. *Teat.* 56, c. 42. Panienkę tak piękną ma posiadać drąg iaki niezgrabny. *ib.* 35, 63. §. Na drągu siedzieć (*ob.* drążkowa senatorka). Żona wziąwszy statut rachuie, daleko tam pan iey siedzi od krola Na drągu, iak rarog. *Opal. sat.* 39. DRĄGAL, a, *m.*, basałyk, grundal, borys, nieokrzesaniec, ein ungeschickter Tölpel, ein Klotz. *Crn.* bivolina). Popiel wtóry, pień a drągal własny. *Krom.* 45. *ſtipes caudesque*). Mąż moy z pierwszey żony ma wielkiego drągala syna. *Teat.* 56, c. 29. *et* 30, 33.

Pochodz.: Drągarz, drągowy, drążek, drążkowy, drążnik, drążny.

DRAGAN, DRAGON, a, *m.*, żołnierz pieszą i konną służbę odprawuiący, der Dragoner; *Bh.* dragon, dragaun; *Sr.* 1. dragonar, pezdné pěschi; *Crn.* dragônar; *Vd.* dragonar, tragonar; *Sla.* drágun; *Cro.* grabant, barabant; *Rs.* драгýнъ; *Gall.* dragon; *Ital.* dragone). Teraz co karta, to dołoman; co chłop, to dragan. *Duor. Ii.* Dragan prosty więcéy zachowuie w słowach przystoyności, niżeli te panięta z wielkiego świata. *Teat.* 19 c. 50. Dragan, przerosły, drabina, ein grober Mensch, ein Dragoner; także o kobietach, auch von Weibern. Baba dragan. *Teat.* 33, 8. Nayłatwiéy będzie dostać inney służebnicy, Proszęć odegnać tego dragana w spólnicy. *Tręb. S. M.* 26. §. Do stu draganow, do stu kadłubkow, zum Henker. Ale pókiż ia do stu dragonów mam milczeć! *Teat.* 34, *b.* G. 2.; *f. Hiſt. Nat.* brudny dragan, *tringa littorea*, gatunek kulików. *Kluk. Zw.* 2, 315. die Seemornelle, Seelerche, eine Art Kibitz. DRAGANEK, nka, *m.*, ptak, z gatunku kulików, *tringa pusilla. Kluk Zw.* 2, 315. der graue Kibitz. *ſ. Botan.* dracunculus, der Dragun, ziele. *Lad. H. N.* 29. *Kluk Rosl.* 1, 219. *et* 2, 217. DRAGANIA, DRAGONIA, ii, *ż. zbiorow.* draganí, die Dragoner. *Slav.* dragúni). Żołnierze umieiący musztrę pieszą i konną, aby mogli bydź użyci i pieszo i konno. *Papr. W.* 1, 470. *Chmiel.* 1, 84. Dragonia na placu równym spotyka się konno; na cieśninie zaś iedna część zsiada z koni. *Jak. Art.* 2, 457. DRAGANISKO, a, *n. naganne*, podły niezgrabny dragan, ein ſchlechter, ungeſchickter Dragoner. Zbiory iego draganisko podłe a inszą kuchenną gawiedź rozszarpie. *Psalmod.* 56. DRAGANSKI, DRAGONSKI, a, ie, od draganii; Dragoner-, *Rs.* драгýнскій. Zaciąg pieszy, dragoński, rytarski. *Vol. Leg.* 4, 680. Cóż to, nie macie sposobu dragańskiego? kolbą go tam który! *Teat.* 32, *b.* 76.

DRAGANT, u, *m.*, ziele, Kozłowe ciernie. *Syr.* 677. Bockdorn, Tragant. *Crn.* drógónt. §. Kozłego ciernia kley, sok, tragant. *Cn. Th. aſtragalus tragacantha. Linn.* tragagant. *Syr.* 677-78. der Tragant, das Gummi des Bockdorns.

DRĄGARZ *ob.* drążnik, trągarz. *DRĄGASTY, a, e, -o *adv.*, pełen drągów, kiiów, prętów, voll Stangen. *Vd.* drogaſt, rautaſt, ahtangaſt.

DRAGMA, DRACHMA, y, *ż.*, z Grec. ósma część uncyi, ćwierć łota. *Cn. Th.* eine Drachme. Uncya ma 8 drachm. *Krup.* 5, 235. Dragma, trzy skropuły. *Spicz.* 241. DRAGMOWY, DRACHMOWY, a, e, od dragmy, Drachmen-.

? DRAGNIE. I ia Bellonę rzucam na stronę; Tym czasem dragnie O Ruskiéy Jagnie Chcę naciągnąć strony. *Kochow.* 152. Dadź stary musi Pokoy Jagusi; Lecz niech odnoszę. Odpowiedź proszę, Wzgardaj z któréy miary, Iże nie dragnie Przy młodéy Jagnie Kiedy siędzie stary. *ib.* 172. (cf. *Crn. et Vd.* dregniti, dregati, dręgam, drógam z pchnąć, trącić) cf. drąg, cf. Drgnąć, drgać.

DRAGON *ob.* Dragan.

DRĄGOWY, a, e, drążny, od drąga, Stangen-, Baum-, Hebel-. Drągowe *Subſt.* płata od drąga, to iest, od rogatek, Schlaggeld, für den Schlagbaum. Myto, drągowe nazwane, na starostów Brzeskich płacone bydź ma. *Vol. Leg.* 7, 262. §. na drągi zdatny, zu Stangen tauglich. *Tr.* Sosna drągowa.

DRAKA, i, *ż.*, dracza, darcie się, bitwa, porywanie się na drugiego, das Herumreißen, die Rauferey, Schlägerey. *Rs.* дракá. Gdybyśmy się potkali, nie mógliby śmy wytrwać bez krwi i draki. *Pot. Arg.* 748. Ztąd te niekontentece, skargi i niesmaki A potym rebellie i żałosne draki. *ib.* 321. DRAK, *plur.* DRAKI, DRACZKI, z Koły ostro zaciosane, z których płot robią. *Wolſt.* ſpitzige Zaunpflöcke.

DRAMA, *DRAMMA, y, *ż. et* - atu, *m.*, z Greck. znaczy w powszechności sztukę teatralną. *Kras. Zb.* 1, 244. das Drama, das Schauſpiel. *Bh.* činohra, *Sr.* 1. pjihlabarska hra; *Vd.* ozhitnu jigranje, goderska skasa, skasnutje, nagledalu, presha; *Cro.* peldokaza, peldoigra; *Rs.* зрѣлище. *Dramma, dzieło każde do udawania teatralnego przysposobione; tego są dwa gatunki: tragiedya i komedya. *Teat.* 24, 9. *Czrtr.* Trajedye i komedye zamykaią się pod ogólnym nazwiskiem dramatu. *Gol. Wym.* 402. DRAMATYCZNY, *DRAMMATYCZNY, a, e, - *ie adv.*, od dramatu, dramatiſch. *Cro.* peldokazni). *Drammatyczne poema. *Teat.* 24, 9. *Czrtr.* DRAMATYKA, i, *ż.*, nauka dramatyczna, nauka o dramie, die Dramaturgie. Dziś dramatyka rośnie; śpieszem na nię radzi, Ale ta, co do śmiechu, nie do łez prowadzi. *Dmoch. Szt. R.* 50.

DRAN, u, *ż.* DRANICA, y, *ż.*, *zbior.* deska darta, szczepana, ein dünn geſpaltenes Bret. (*ob.* Drzeć; *Rs.* дранъ łaty dachowe: rozszarpane, rozdarte papiery; дранница mała łata dachowa; дранина ułomek; *Bh.* dranice *raptura*). *Boh.* bracka, *Sr.* 1. ſchlewß. Dran piec okrywaiąca zwykła od wielkiego ognia w hucie zatlewać. *Torz. Szk.* 15. Dranice do pokrycia dachów bywaią sosnowe. *Kluk Ross.* 2, 159. cf. gont).

DRAPAC, DRAPIC, - ał, drapie, drapię, *drapam, cz. *ndk.*, drapnąć *idnt.* (*diſt.* drapnąć *niiak*), zdrapać *dk.*, paznogciami szarpać, skrobać, (mit den Nägeln) kratzen, *Bh.* drapati, drápi, drápám, zdrapati, zdrbati, drbati, drbawati; *Slo.* drbati, brápu; *Cro.* drapati, draplyem, harim, menem, chessem; *Dl.* drapim; *Sr.* 1. drapaci, drapnuci, drapam, drapu; *Sr.* 2. drapaſch (*Sr.* 1. drapa, *Sr.* 2. drapawa świerzb); *Crn.* drapſti, drápem, derpavam, praskam, prashnem, prashneti, derguiti, der-

gnem, derglâm; *Vd.* praſkati, ribati, ſtrushiti, *Slav.* ſtrugati, cesati; *Ross.* царапнуть, царапать, царнуть, цапать (cf. *Ger.* derb, cf. *Gr.* δρύπτω, δρίπω, θρύπτω; *Hebr.* טרף TARAPH *discerpsit*). Kto zły, drapie i parſka. *Kluk. Zw.* 1, 116. Jakby drapał po sercu. *Cn. Th.* 230. przykro. — Drapać, ſkrobać, trzeć, ścierać mocno, ſchrapen, ſtark reiben, frotiren. Drapię się albo kogo w łaźni, *diſtringo. Cn. Th.* — Drapać głowę. *Eras. Dw. a.* ſkrobać, im Kopfe kratzen. Miał niedźwiedzia chowanego; gdy drapnął we drzwi, był puszczon do niego. *Stryik. Gon. R.* 2. wenn er an die Thüre kratzte. Drapie się, choć go nie świerzbi. *Cn. Ad.* 333. Drapiący, niegładki, szorſtki, kratzend, nicht glatt. *Bh.* drapiawy. Lepiéy bydź pięknym drzewkiem, niźli onym drapiącym głogiem. *Weresz. Regl.* 99. — Drapać kogo, szarpać i tam i sam, rozszarpywać, targać, reißen, zerren, zauſen. *Bs.* darpitse, drripitse cf. *lat.* diripio). Drapią ſtado odbieżałe wilcy, gdzie rzuią paſterze niedbałe. *Groch. W.* 559. Połowcy Polſkę drapili, tym się żywili. *Stryik. Gon. N.* 3. Zły duch, gdy go popadnie, drapa go a piany toczy. *Sekl. Mar.* 9. §. Drapać się dokąd, przedzierać się, wdrapywać się, ſich mit Mühe hinauf arbeiten. *Ross.* карабкаться, вскарабкаться. Cóż to tam do drzwi się drapie. *Teat.* 14, *d.* 12. Drapać się na góry bardzo przykro. *Mon.* 71, 116. Przyidzie się po ſkałach tych tu drapać, lada umykaiących wiszów się chwytaiąc. *Tward. Wł.* 73. Idźmyż lewą, drapmy się przez chróſty, *Mon.* 65, 250. Utyka w rysach opoki dziryd; po téy słabéy zaporze, drapie się w górę. *Stas. Num.* 1, 170. Drapałem się, to nogami, to rękami; przez ſtosy gruzów i kamieni, ciągnąłem się chyłkiem. *Off. Str.* 3. *§. Drapać *ob.* Drapnąć. DRAPACZ, a, *m.*, drapieżca, drapieżnik, zdzierca, der Erpreſſer, Schinder, Räuber (*Bh.* drbać *fricator*). Tych to drapaczów, co z ludzkiéy biady We krwi warzone czynią biesiady. *Zab.* 9, 345. *Zabł.* Drapacz, drapieżca, łapacz, uwodnik; unosiciel, *raptor. Mącz.* — Drapacz, zły ſkrzypek, *K. Kam.* rzępoła, ein Schraper, ſchlechter Fiedler. *§. paſſ.* oszarpaniec, odartus, ein Abgeriſſener, Abgelumpter. Słuchay drapaczu. *Teat.* 43, *c.* 6. — *§. Botan.* drapacz, *cnicus*, rodzay roślinny. *Kluk Dyk.* 1, 139. Kratzkraut. Drapacz łąkowy, *cnicus oleraceus. Linn.* das gemeine Kratzkraut, Wieſendiſtel, Wieſenkohl. *Jundz.* 399. lipki *eriſitales*, rośnie w Grodzieńſkim. *ib.* DRAPACZKA, i, *ż.*, łaziebne naczynie do czędożenia ciała, *Wlod.* — *Cn. Th.* die Badeſchrape (cf. ścierka, winnik, botloch). Używali Rzymianie w łaźniach ſkrobaczek czyli drapaczek, na kształt grzebla, któremi upoconych ſkrobano. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 195. §. Drapaczka, cudzidło, grzebło, szropa, der Striegel. *D. Poln. Lex.* 457. *Sr.* 1. ſchrofa, konſke drapadwo, drapadliſko. DRAPAKA dadź, drapnąć, uciekać, pierzchnąć, prysnąć, ausreißen, Reißaus nehmen. *Rs.* дать драпу. Ludzie wypadaią, Łapać pomagaią, Móy koń iak dą drapaka, Wierzgnął nogą chłopaka, *Teat.* 51, 28. Dał drapaka, iak tylko nogi koniowi ſtarczyły. *Off. Str.* 9. Spłoszył ten szeleſt pierzchliwą gromadę; iaki taki, gdzie mógł, dawał drapaka. *Off. Bay.* 1. DRAPANIE, *ob.* Drapać. DRAPANINA, y, *ż.*, łupieztwo, drapieztwo, zdzierſtwo, Raub, Schinderey, Plackerey, *Bh.* drbanina, ſwrab. Włodzimierz, w dzierżawach Kazimierza, z łotroſtwem swym poczyniwszy szkody niemałe, łował potym tego; i acz Kazimierza tą drapaniną sobie rozgniewał, iednak iechał do niego. *Biel. Kr.* 104. §. Drapanina, potrawa, bigos, siekanka. *Wlod. Cn. Th.* gehacktes Fleiſch, *Gall.* haché. *DRAPCA, y, *m.*, *contr. pr.* Drapieżca, der Placker, Plünderer, Schinder. Uszła ta bania wina drapcy Spartaka. *Hor.* 2, 108. *Nar. Spartacum vagantem.* DRAPICHRUST, a, *m.*, włóczęga, powsinoga, ein Strauchdieb, Herumtreiber. Ten drapichruſt nie wart, żebym z nim mówił. *Teat.* 17, 120. Byłabym żoną iednego drapichruſty, czy tam ſtrzelca? pięknegoż bym męża miała! *ib.* 51, *c.* 27. DRAPIĘ *ob.* Drapać. DRAPIEŻ, drapież, y, *ż.*, drapanie, drapieztwo, drapież, der Raub, das Rauben, die Räuberey; to, co wydarto komu lub zdarto z niego, das Geraubte, der Raub. Jaſtrząb drapieżą żyiący. *Otw. Ow.* 445. DRAPIEŻCA, y, *m.* DRAPIEŻNIK, a, *m.*, drapacz, drapca, zdzierca, porywacz, łupieżca, der Erpreſſer, Schinder, Räuber, Placker. Dobra, których drapieżca dziatek odumiera ... *Weresz. Regl.* 94. Na swoie rozboyniki i drapieżce narzekaią. *Sk. Dz.* 851. *w rodz. żeńſk.* DRAPIEŻNICA, y, *ż.*, zdzieraczka, porywaczka, łupicielka, die Räuberinn, Schinderinn, Plackerinn, *spoliatrix. Mącz.* — §. *Poet. Myth.* Drapieżnic było trzy, Aello, Ocipite i Celono, córki Neptuna i siemi. *Otw. Ow.* 541. Harpie, die Harpieen. DRAPIEŻLIWOSC, DRAPIEŻNOSC, ści, *ż.*, chciwość drapieży, die Raubſucht. Wypadły tygrzyce z swą drapieżnością szkaradną. *Chroſt. Ow.* 134. DRAPIEŻLIWY, DRAPIEŻNY, DRAPNY, a, e, — *ie adv.*, chciwy drapieży, raubſüchtig, räuberiſch, Raub-. *Bh.* drawný; *Sr.* 1. torhate, drepacjuć, *Rs.* хищный, звѣрохищный. Drapieźliwy sęp. *Falib. Dis. U.* Drapna psica. *Chodk. Koſt.* 18. Zwierząt siących trzeci rząd zawiera drapieżne, *ferae. Zool.* 282. Raubthiere. Ptak drapieżny, ein Raubvogel, *Cro.* ſkinyecz; *Vd.* ropna tiza, srakoliza. *§. passiv.* drapieżą dostany, wydarty, zuſammen geraubt, erbeutet. Tatarowie z Mińskiego powiatu drapieżny plon zabierali. *Krom.* 780. *praedas*). Rozpuſta i zbytek z onéy drapieżnéy korzyści i obłowu, wszystko iuż wytrawiły. *Pilch. Sall.* 52. DRAPIEŻTWO, DRAPIEŻSTWO, a, *n.*, zdzierſtwo, drapież, wydzieranie, Räuberey, Erpreſſung, Schinderey, Plünderey. Kradzież częſtsza między ludźmi, niż drapieztwo albo wydarcie przez gwałt. *Karnk. Kat.* 351. Poddanym pobory opuszczał, drapieztwo urzędników potępiaiąc. *Sk. Dz.* 457. Toż samo drapieztwo, co w Litwie tak wydziwiało, ogarnęło generalność koronną, aby brali opłaty. *Uſt. Konſt.* 2, 220. DRAPIEŻYC *cz. ndk.*, rabować, plundrować, rauben, plündern. Widział tuż niedaleko wilka, iuż mało nie pod oczyma twemi drapieżącego ſtadko. *Rey Zw.* 185. (szarpiącego, rozszarpywaiącego, zerreißen, zerfleiſchen). Domicyan dobra poddanych swych, żywych i umarłych drapieżył. *Kosz. Lor.* 84, *b.* Miasto obrony drapieżyli i zbiiali. *Biel. Sw.* 132. *Stryik. Gon. P.* 3. Prusowie Grodek zamek oprawili i osadzili, aby ztamtąd drapieżyli w Polszcze. *Biel. Kr.* 56. Rozbóynicy, spaliwszy Sławków, drapieżyli w Wieluńskiéy ziemi. *ib.* 361. Synowie niezbożników drapieżyły mię. *Budn. Ps.* 119. 61. (złupili mię. *Bibl. Gd.*). DRAPIEZYNA, y, *ż.*, drapanina, drapieſtwo, łupieſtwo, zdzierſtwo, Plackerey, Schinderey, Räuberey. Jakowe łupieſtwo, obciąże-

czynią sobie ludzie, trudno i wymówić; bo prawie iuż tak na tę lichmanię a drapieżynę na porząd wszyscy udali się, iże i d-n z drugiego drapieży. *Gil. Post.* 30.

DRAPNĄĆ *niink. idnt.*, drapać *ndk.*, uciekнąć, prysnąć, drapaka dadź, pierzchnąć, Reißaus nehmen, ausreißen, entfliehen. cf. *Gr. ἀρασσειν*. Namawiał 6 ludzi z kompanii swoiey i chciał z niemi drapnąć. *Trat.* 4, *b.* 79. Drapniymy tu przed niemi. *Teat.* 3, 83. Ach drapnę ztąd. *ib.* 53, *c*, 68. *et* 34, 87. Kleant został rażony, a Damon drapnął. *Teat.* 30, *b*, 5. §. Drapnąć dokąd, śpieszno lecieć, wohin eilen (cf. *Ger.* traben). Wez Louie, a drapnąwszy co tchu do Warszawy, Przywoź nam te uciechy, rozkosz i zabawy. *Zabł. Tir.* 49. Jako pocztą do Warszawy drapnie. *Teat.* 9, 31. Przeklęty ten szkapa, iak drapa, tak drapa. *ib.* 51, 28. (iak lecі tak leci). *f. act.* drapnąć *ob.* Drapać. DRAPNY *ob.* Drapieżny. - NB. Pochodz. *nadrapać*, *odrapać*, *odrapaniec*, *podrapać*, *przedrapać*, *rozdrapać*, *udrapać*, *wydrapać*, *wzdrapać*, *zadrapać*, *zdrapać*.

*DRAPORATY, a, e, Grosze Krakowskie draporate z literami. *Gost. Gor.* 2.

DRAPSIC *ob.* Drepsić.

DRASNĄĆ *cz. idnt.*, zdrasnąć, zadrasnąć *dk.*, skórę na ciele przedrapać, die Oberhaut aufritzen, durchritzen, streifen, abstreifen. *Rs.* царапнуть, царапать. Swym i nedrasnął go grotem. *Otw. Ow.* 473. Draśnienie, zdrasnienie, zadraśnienie, uraz, ein Streif, ein Riß, eine Streifwunde. *Ross.* царапина. *f. fig.* obrazić, urazić, verletzen, verwunden, antasten, angreifen. Drasnąć kogo na poczciwości. *Tr.* Każdy i naymocnieyszy, którego serce iest iakoby lwie, zdraśnie, a zlęknie się. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 17. (urazi się, obrazi się) cf. Drażnić.

DRATWA, y, ź., nić szewska ze szczeci ukręcona, der Pechdraht der Schuster. *Boh.* dratew (cf. Niem. Draht drot); *Crn.* dręta; *Vd.* zhrieulska dreta; *Cro.* drèta sostarszka; *Dl.* dritva; *Bs.* dritva, vrivça; *Rg.* drèiva tùgnina; *Rs.* щепа, варовина (cf. słow. smoła szewska). Szewcy do dratew potrzebuią szczecin wieprzowych. *Klok Zw.* 1, 292. Szczeciny na dratwę targali, i skórę zębami wyciągali. *Teat.* 20, *c.* 42. Gawronie mięso zgadza się z kuropatwą, iak iedwab' z dratwą. *Biel. Myśl. E.* 4, *b* cf. daleko ztąd do owąd). DRATWOWY, a, e, od dratwy, Pechdraht-.

DRAWA, y, ź., rzeka w Niemczech, początek bierze w Bawaryi i łączy się z Dunaiem w Węgrzech. *Dyk. G.* 1, 178. die Drau, ein Fluß. *Sla.* Dráva.

DRAZEK, żka, *m., zdrbn. rzecz.* drąg, z żerdka, eine kleine Stange, ein kleiner Hebel. *Boh.* hůlka; *Rs.* рычажокъ. U armaty drążki ogonowe, dwie niby rękoieści, do unoszenia ogona łożowego. *Jak. Art.* 3, 290. Drążek żelazny sankowy. *Ross.* копылъ, копылокъ. §. Drążki, do chodzenia wysoko albo przestąpienia przez co, szczudła, stolce, szczeble, die Stelzen. *Bh.* chudy, strýdla, stýbla, stýbly; *Slo.* Estíbly, chudy, stuly; *Sr.* 1. wocjejki; *Vd.* herla, bergla, streuza, hodalka, krukla, kraka, shtélza, hodalniza; *Crn.* shtrẹvze; *Cro.* hodalke, hodalnize, schyule; *Dl.* bodala; *Ross.* ходулы. Drążek, stołek, soszka, Stelze. *Dasyp. A. a.* Któżby się nie śmiał, widząc na drążkach chodzącą małpę? *Mon.* 70, 382. Cóż ztąd społeczności, że kto przedziwnie kozłoká skacze, albo że doskonale iest wprawnym na drążkach chodzić? *Zab.* 5, 70. DRĄZKOWY, a, e, od drążka, laskowy, Stangen-, Stab-, Stecken. Drążkowe złoto, srebro, lity goleń złota, srebra *Rs.* самородный. *§. drążkowa senatorka (*ob.* na drągu siedzi). Żona, aby tam bliżey kuropatwy siadła, I żeby senatorką została drążkową, O iak męża namawia, co dadź to dadź, byle kasztelanią kupić. *Opal. sat.* 39.

DRAŹNIC *cz. ndk.*, zdrażnić *dk.*, iątrzyć, sierdzić, rozsierdzać, wzburzać, podburzać, do gniewu pobudzać (cf. drasnąć), reißen, erbittern, aufbringen, böse machen *phys. et moral. Bh.* dražditi, zdražditi, dražditi, dražditi, d

– iąt, *liczb. mn. żartobl.* cycki, piersi kobiece, die Brüſte (der Weiber, im Scherze). Bogato Kleopatra w ſtroiach dziwy broi, Przez cienką iedwabnicę drażnięta dychaią. *Bardz. Luk.* 180. Bukiet móy tak iéy miły, tak iéy wzięty, Wespół go chowa z drażnięty. *Kochow.* 167. W drobne cyrki warkocz kręty Tuż się wiesza nad drażnięty. *Kochow.* 162. – NB. Pochodz. *nadrażnić się, podrzeźniać, przedrażniać, rozdrażnić.*

DRĄZNICZY, a, e, od drążnika, Laſtträger, Träger-. *Ross.* дрягильевъ, дрягильскій. Natura czasem umysł daie pańſki prostemu drążnikowi; a duszę drążniczą panu. *Zab.* 5, 83. DRĄŻNIK, a, *m.*, drągarz, tragarz, ein Träger, Laſtträger. *Carn.* noshàzh; *Vind.* tovornik; *Ross.* дрягиль. Kazał dwom drążnikom ſkrzynię tę zanieść do klasztoru. *Mon.* 70, 744. Prosty drążnik, a umysł pańſki. *Zab.* 5, 83. §. Drążnik, który chodzi po drążkach wysoko. *Dasyp. Aa.* Który na ſtolcach chodzi. *Volck.* 379. ein Stelzentreter, Stelzengeher. *Sr.* 1. po woczejkach chodjaczé. DRĄŻNY, a, e, drągowy, od drąga, Stangen-, Baum-, Hebel-. Szedł sługa kuchenny drążny od śpiżarnego po kury do szafarza. Kuchenni słudzy drążni do miasta po potrzeby nayraniéy chodzą. *Gorn. Dz.* 146. iak teraz stróże domowe, co w koszach lub na drągach potrzeby domowe znoszą, drążniki, usnachty, Hausknechte.

DRĄZYC, DRĄŻYCIEL, DRĄŻYDŁO *ob.* Drożyć, wydrażać. DRDZEN *ob.* rdzeń. DRDZENNY *ob.* dr-zenny, rdzenny. DRĘ, drzesz *ob.* Drzeć.

DRĘCZYC *cz. ndk.*, udręczyć *dk.*, męczyć, trapić, gnębić, martern, zuſetzen. *Ec.* дручу, удручаю, (*Rs. obs.* дручи́ть cieśnić, cisnąć cf. *Ger.* drücken, drängen; cf. *Bs.* dreseli *triſtis*, dreselje *moeſtitia*). Niektórych iako morderz rozmaicie dręczy, bije, spalić, utopić usiłuie, o śmierć przyprawuie. *Wiśn.* 521. Słuszne więzienie nikogo nię dręczy. *Szczerb. Sax.* 87. Bóg nas nie ſtworzył, by nas dręczył nudów tłumem, Lecz do wiechy, a téy złączoney z rozumem. *Przyb. Milt.* 267. W ten dzień będziecie dręczyć duszę waszę; któryby nie udręczył duszy swéy w to święto, zginie. *Leop. Levit.* 23, 28. *Wuiek ib.* (trapić. *Bibl. Gd.* umarzać, mowa o postach, den Leib caſteyen, z. B. mit Faſten). Łodź na środ morza była, dręczona od wałów. *Sekl. Math.* 14. (*not.* „gdzie iéy wały bardzo ciężko *czyniły*"). Okrutnie mię iego postępowania ze mną dręczą. *Teat.* 5, *c.* 25. (frasują, gryzą, trapią). DRĘCZENIE, – ia, *n.*, DRĘCZARNIA, i, *ż.*, męka, męczarnia, trapienie, utrapienie, die Qual, die Marter, Noth. Gorączka, pragnienie, kurczenie, krztuszenie się, muiéy iest względem ognia i owych dręczarni i ostrego żelaza, którym po ranach ryią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 285. DRĘCZYCIEL, a, *m.*, trapiciel, der Quäler, Peiniger. *Ec.* дручи́тель, удручи́тель. Móy dręczyciel wie o moich mękach. *Przyb. Milt.* 105. *W rodz. żeńſk.* DRĘCZYCIELKA, die Peinigerinn, Quälerinn.

DREL, DRELOWAC *ob.* Dryl.

DRELICH, u, *m.*, z Niem. der Drillich, płótno grube trójdrotowe. *Sr.* 2. drüll, *Crn.* trishert). Od drelichu Wrocławskiego w kostki i pasy, gr. 5. *Vol. L.* 4, 358. Rozdarłszy wszystek stróy godowy Przy łóżku siadłam na iednym drelichu. *Chroſć. Ow.* 191. na grubym paklaku.

DRELICHOWY, a, e, z drelichu, Drillich-, von Drillich. Drelichowy worek. *Jak. Art.* 2, 87.

DRELINK, a *et* u, *m.*, miara winna 30 wiader, w Austryi, der Dreyling, in Oeſterreich ein Weinmaß von 30 Eimer. Od drelinka, od każdéy baryły po 12 groszy. *Vol. Leg.* 2, 666. Od wina Eubińskiego od każdego drelinku po gr. 20. *ib.* 3, 58. *Culeus* my możemy zwać drelink. *Alqu.*

DRELOWNIK *ob.* Drylownik.

DREMLA, DROMLA, DRUMLA, i, *ż.*, żelazko z sprężynką, na którym przyłożywszy go do zębow, za wciąganiem oddechu, ruszaiąc sprężynką, tony wyrabiaią, (z Niem. die Trommel) die Maultrommel, Maulbrummel, das Brummeiſen. *Boh.* drnbaczka, drnčaly; *Croat.* brunda; *Hg.* doromb; *Crn.* drumla; *Vd.* vuſna drumla, brunda (*Vd.* drumla, bobem z bębnem); *Ross.* варанъ, варанъ (cf. warga). Na dremli grać, brząkać. *Cn. Th.* – *Boh.* drnbati, *Ross.* варанить.

DRENDULKA *ob.* Dryndulka.

DREPSIC, DREPCIC, *DRAPSIC *intrans. ndk.*, Dreptać, drepcze *kont.*, drobne kroczki ſtawić, trippeln, kleine Schritte machen. *Angl.* drippan, *Dan.* drippe, *Suec.* trippa). *Vd.* terklati, kruzlati; *Crn.* menzàm (*Bh.* drtpim przyczepnąć; *Rg.* treptjetti *tremere*; *Sr.* 1. dreptam *rodo*). Kiedy ptaszkowi nie stało zwyklego napoiu, dreptał nóżkami, przypominał powinność. *Vol. Sant.* 82. Zły, drepcze nogami z kąta w kąt. *Teat.* 22, *b.* 4. Latają po wszystkich ulicach i właśnie drepczą po błocie. *Teat.* 36, 33. Pospolicie pies na przodek drapsi na tłą chromotę. *Oſtr. Myſl.* 26.

DRESZ, DRESZCZ, DROCZ, DROSZCZ, y, *ż* DRESC, ści, *ż.* *DRES, ia, *m.* *DREZ, u, *m.*, drżenie ze wstrętem, groza, mrowie, kalter Schauder. Dresz wzięła na to słowa Tobiasza, Co słyszał o téy córce, go przestrasza. *Leszcz. H. S.* 404. Chwyta zdrętwiałe dreszcz członki wybladła. *Zab.* 14, 160. Mię dreś taki przeszedł, aż mi się cierpko stało. *Off. Str.* 7. Członki mé dreszcz napada. *Teat.* 55, *d.* 41. Trzęsie się, dreszcz po wszystkim ciele się rozbieży. *Bardz. Tr.* 273. Po całym ciele drez iakiś czuię. *Niemc. Kr.* 1, 178. Porywa go dreszcz, bije gwałtownie serce. *Stas. Num.* 2. 187. Gorączki zaczynaią się z dreszczą, z zimnem. *Krup.* 5, 314. Po potach następuiąca dreszcz. *ib.* 5, 518. Częsta dreszcz, na grzbiecie się zaczynaiąca, z ieduego na drugie miejsce przechodząca. *ib.* 519. Wpadać w dreszcz i w gorączkę. *ib.* 5, 18.

DRĘTWIC, TRĘTWIC *cz. ndk.*, zdrętwić, ſtrętwić, odrętwić *dk.*, zdrętwiałym uczynić, zdrętwiałości nabawić, zdrętwiać, ſtarr machen, ſteif machen, erſtarren machen, ſteifen. *Crn.* shuliti, shûlem; *Ec.* дряхлаю. Smarowidło to drętwi skórę, że stwardzieie. *Oſtr. Myſl.* 26. Drętwiące lekarstwo, drętwienie, martwienie czyniące, *narcotica. Cn. Th.* §. Drętwić zęby, robić, że zęby cierpną, die Zähne ſtumpf machen. DRĘTWIEC, TRĘTWIEC *niiak ndk.*, odrętwieć, zdrętwieć, ſtrętwieć *dk.*, martwieć, nieczułym się stawać, czucie utracać, erſtarren, gefühllos werden. *Bh.* trnauti, trnĕti, trnim, trnwam, tuhnauti, ſtuhnauti, topnĕti; *Cro.* utrnpam; utrrinuti, okorjepnutise, ukoictise; *Crn.* terpniti; drevenniti, obterdet, oterpniti, obtogiti; *Ross.* [illegible]

ѣть, исколѣть, оцѣпенѣть, оцѣпенѣвать, коченѣть, окоченѣть, мѣть, обомлѣть; *Ec.* дребенѣю, дрябну, умерпаю, мерпну cf. *Int.* torpeo). Noga mi zdrętwiała, der Fuß iſt mir eingeſchlafen: *Croat.* noga je zaszpala). Dostać drętwienia nogi *Ross.* omcniѣть, omcnижuвaю. – Drętwieć, drewnieć, gibkość, ruchawość utracać, ſteif werden, erſtarren. Od zimna zdrętwiały. *Teat.* 8, 6. *Rs.* окоченѣлый, *Ec.* дряблый; *Vd.* premerl, okoren, oſtrekeu, tog). Spikanarda zdrętwiałym i zdrewniałym iest użyteczna, naparzaiąc. *Syr.* 40. Oczy komuby poczynały w słup iść i trętwieć, że nie może ich ruszać. *Syr.* 525. Drętwienie członków *Bh.* bru, brnenj. – Drętwieć od ſtrachu, drewnieć, oslupnąć, kamienieć, erſtarren, vor Schrecken. Z początku na tak dziwny przypadek zdrętwiałem, I co się zemną działo, wcale nie wiedziałem. *Szym. Sw. W.* 55. Od ſtrachu w nim wprzód drętwiały żyły, Leca łagodne słówka wnet go ocucily. *Zab.* 14, 243. Wtym nagłym ſtrachem wszyſtkim towarzyszom wielce Od zimna krew ſtrętwiała i upadło serce. *A. Kchan. W.* 69. Zdrętwieli długo, a nic nie mówili. *Groch. IV.* 256. Słysząc srogi wyrok, ze ſtrachu drętwiała. *Teat.* 46, 5. Trętwicią wielkie, małe mówią żale. *Pot. Syl.* 41. §. Skóra drętwicie, twardnieie, grubieie, tężeie, die Haut, das Fell, das Leder wird ſteif, dick, grob. Drętwicie *vel* trętwicie, twardnie mi skóra, *occallesco. Cn. Th.* – *simil. post.* rzéka, woda drętwicie z tężeie, marznie, der Fluß, das Waſſer wird ſteif, friert. Pościnał rzeki Luty przeraźliwy I kazał chodzić po zdrętwiałey wodzie. *Karp.* 1, 50. – §. Zęby drętwicią, cierpną (cf. oſkomina), die Zähne werden ſtumpf, z. B. nach Säure. *Bh.* zlaſtomiti, *Vind.* sobi skomjo, skominajo, molijo). Oycowie iedli iagody niedoźrzałe, a zęby synów drętwicią, *IV. Ezech.* 18, 2. zęby synom ich ſtrętwiały. *Leop. Jer.* 31, 29. Owoce, które się zbieraią u dworu tak smaczne, że po nich zęby cierpną i drętwieią. *Mon.* 70, 774. Zębów ſtrętwienie od iedzenia rzeczy kwaśnych. *Comp.* 71., *Vd.* skomina, skominoſt. skominenje. DRĘTWIK, a, *m.*, trętwa, ſtrętwa, ryba, *raia torpedo*, der Krampffiſch, *Rg.* darhtaglja; *Bh.* lenoch (z 2.) leniuch), ma tę własność, że dotykaiącemu się iey sprawuie niejakieś drętwienie. *Zool. Nar.* 194. *Chmiel.* 1, 634. Kiedyś się ty leniu na świat rodził, téy samey godziny. Drętwik ryba powinność czyniła Lucyny. *Zab.* 16, 216. trutwa, ſtrzewa, *Sien. uxil.* (cf. trzęsawiec). DRĘTWOSC, TRĘTWOSC, STRĘTWIAŁOSC, ZDRĘTWIAŁOSC, ści, *ż.*, drętwienie, obumarcie, die Erſtarrtheit, das Erſtarren, das Starren. *Sr.* 1. zaprostjeno; *Cro.* utraglivoszt; *Crn.* otterpnuł; *Vd.* oterpnoſt, oterpnenje, toguſt, oshtarenje; *Ross.* цѣпенѣлость, оцѣпенѣлость; *Eccl.* дряблость. Ogarnęła mię śpiączka, a pogrążonemu w trętwość tak mi się zdawało, iż . . . *Przyb. Milt.* 250. Nowa mu ſtrętwiałość z ſtrachu członki zięła, Wſtaną włosy, a mowa w uściech umilknęła. *A. Kchan. W.* 368. Z zimnéy trętwości wydobył się i zebrał rozsypane duchy. *Przyb. Milt.* 356. DRĘTWY, a, e, zdrętwiały, ſtrętwiały, zkościały, erſtarrt. Jak twarz iego splotniała! Drętwe iego oko. *Przyb. Ab.* 145.

DREWIENKO, a, *n.*, *zdrbn. rzeczn.* drewno, ein Hölzchen. Drewienka z DREWKA, *liczb. mn.*, *Gen.* drewek, drobno rozszczepane drwa do palenia, ſiszolc, drewka suche, Kleinholz, Fiſchholz, Kaminholz, *Bh.* prival; *Rg.* biglja, zbizza). Odpędzay zimno, drewek na kominie Kładąc dostatkiem. *Hor.* 1, 6. Gospodyni rada gościowi, drewek na komin przykłada. *Zab.* 14, 274. Już nie przykładaią drewek do komina. *Lib. Hor.* 14. (*Cro.* drevenka, drevenyak, *mensura frumentaria*, Meßen. *Rs.* деревянка forma drewniana guzikowa; podstawek drewniany, деревянка noga drewniana kaleków). DREWLANIE *liczb. mn.* nie wiem, ieżeli to nie Bulgarowie są, od drew albo lasów tak rzeczeni. *Krom.* 61. die Drewlanen (Holzleute, Waldleute). – DREWNIA, *DEREWNIA, i, *ż.*, drewnik, drewutnia. *Wlod.* skład drzewa, gdzie drwa składaią albo rąbią. *Dudz.* 22. *Cn. Th.* kolnia, der Holzplatz, die Holzgeſtätte, der Holzſtall, drwalnia; *Slo.* drewnica, drewenica; *Bh.* drenice, drewnice; *Crn.* drevniza; *Vd.* dzuvalishe; *Bs.* darvariça, drrivariça; *Rag.* darvariza, darvoſtaniza, drjevoshraniseto). §. 2. drewnia, derewnia, drewnianka, budowanie z drzewa, budynek drewniany. *Dudz.* 22. *Cn. Th.* ein hölzernes Gebäude, ein Gebäude von Holz. *Crn.* dervarnèza). Chociaże pokóy podobny wam w drewnie Otrzymał, przecię płaczcie po nim rzewnie. *Zimor. Siel.* 196. w trumnie. – *§. 3.) derewnia, derewienka, *Rs.* деревня, wieś, das Dorf. Zamek i miasto Smoleńsko, iako też i insze tam miasta, zamki, ziemie, włości, derewnie. *Vol. Leg.* 3, 196. Swéy upatrują cney derewienki wierzchów. *Zebr. Ow.* 210. Nie w piernatach wychowani pewnie Polacy, którzy północne derewnie, Wiecznemi zawsze przykre mrozy, Snadniuchno przechodzili swoiemi obozy. *Kochow.* 40. włości, krainy, Fluren, Gefilde, Landſtrich. *DREWNICTWO, *DEREWNICTWO, a, *n.*, leśnictwo, dozór nad drzewami, lasami, die Förſterey, Aufſicht über Holz, Bäume, Wälder. W W. X. L. derewnictwo, woſkownictwo, młyny i insze dobra, od ekonomii odeszłe, maią bydź odzyſkane. *Vol. Leg.* 4, 2. DREWNICZY, – ego, *m. Subſt.* dozorca drzewa, drawnik, drewny, co około drzew chodzi, der Holzaufſeher, Waldaufſeher. *Cro.* dervàr; *Sr.* 1. drewacze. Ciębie czynię drewniczym, daię – ć urząd nade drwy, abyś ie rąbał. *Cn. Th.* 905. DREWNIAK, a, *m.*, owad, *termes*, der Holzwurm, die Holzmade, rodzay, zawieraiący ów drobny owad, który się wgryza w suche drzewa, ściany i t. d. *Kluk Zw.* 4, 143. pospolicie zaś mącznika zowią drewniakiem. *ib.* 370. DREWNIANKA *ob.* Drewnia §. 2. DREWNIANY, *DRZEWIANY, a, e, od drzewa, z drzewa zrobiony, von Holz, hölzern, Holz-. *Bh.* drewenný; *Sr.* 1. drèwané; *Vd.* drevni, lesen; *Crn.* lesèn (cf. leśny); *Sla.* dèrvenj; *Rg.* darvèni; *Bs.* darveni, derveni; drriveni; *Cro.* dréven, dreveni; *Dl.* därveni; *Rs.* древя́ный, деревя́нный. Kazimierz Wielki, Polskę drewnianą zastał, zostawił murowaną. *Pam.* 85, 1, 784. Drewniany trzewik, *Vd.* zokla). Drewniana materya *Tr.* z Afrykańska, z łyka robiona, tak piękna, że blawatowi równa, Baumbaſt, ein Afrikaniſcher Zeug. DREWNIEC *niiak. ndk.*, zdrewnieć *dk.*, w drewno się obracać, zu Holz werden, ſich in Holz verwandeln, hölzig werden. *Boh.* drewenèti, zdrewenjm; drewnatèti; *Croat.* odrevenújem, drevenimsze; *Carn.* drevenim; *Vd.* odreveniti, oterpniti, okreniti; *Rs.* деревенѣть, одеревенѣть, оцѣпенѣть, оцѣпенѣвать; *Eccl.* дребенѣю, дрябну. Ziele to, póki z korzeniem w

chrostowatość zdrewniałą nie wyrośćie, przychodzi do używania stołowego. *Syr.* 130. Roślina korzenia długiego drewniałego. *ib.* 756. *et* 1347. (cf. *Rs.* деревéнскій wieyski, деревéнщина gbur, chłop). §. 2. Drewnieć, drętwieć, kamienieć, kościeć, erſtarren, ſteif werden. Gdy się w rzéce kąpał, zyły mu od wody zdrewniały. *Kosz. Lor.* 88. Spikanarda zdrętwiałym i zdrewniałym iest użyteczna. *Syr.* 40. Omarznąć, skrzepnąć, zmartwieć, zdrewnieć od zimna, *obrigescere*. *Mącz.* Ktoż ſtanąć przed bogiem może, A nie zarazem zniemieie, I na kształt drzewa zdrewnieie? *Dar. Lot.* 4, 3. Patrząc na nię, ze ſtrachu zdrewniał oniec ſtary. *Pot. Arg.* 138. W nim się krew zsiada, zaraz trupem *drewnie (drawnieie). *Pot. Pocz.* 71. Jeſtem do powołania tępym i zdrewniałym do poprawy żywotu. *Psalmod.* 98.

DREWNIK, a, *m.*, drewniczy, drewny, co drwa opatrnie. *Cn. Th.* der Holzaufſeher, Holzleger. *Rs.* дровяникъ kupczący drzewem. *Boh.* dřevař, *w rodz. żeńſk.* dřevařka. DREWNISTY, a, e, na drzewo pochodzący, przyrodzenia drzewowego, holzartig, holzig. *Sr.* 1. dřevowpité; *Boh.* dřevnatý. Drewniſty korzeń. *Cn. Th.* DREWNO, *DRZEWNO, a, *n.*, drewienko *zdrbn.*, iedna sztuka drzewa, n. p. do palenia, lub też drewno wyrobione iakąkolwiek robotą do iakiegokolwiek używania, ein Stück Holz, ein Holz, ein Scheit Holz, ein Stock, ein Stab, ein Balken. *Bh.* drwo. *Dalem.* 99. *Sr.* 1. drewiſto (*Sr.* 1. drewno pokóy, izba); *Rs.* дрéвко. Kiy drewno ieſt. 1 *Leop. Jes.* 10, 15. Zawzdy łacno o drewno, kto psa chce uderzyć. *Weresz. Regl.* 131. Ci, którzy w przeważnym drewnie po morzu żegluią. *J. Kchan. Ps.* 163. (którzy wodom powierzywszy łodzie płyną po morzu. *Karp.* 6, 125. t. i. w śmiałych okrętach płyną cf. *Dl.* drevo i okręt). §. Drewno, Drewna, trzy drewna, szubienica, gałąź, der Galgen (das Holz). Przeſtępcę tego zawieſisz na drewnie. *Budn. Deut.* 21, 22. Nieuk doktor, woźnica, kuchars, na trzy drewna. *Pot. Arg.* 479. (warci wisieć). Złodziéy był osądzony za swą na trzy drewna kradzież. *Kul. Her.* 280. Tyrańſtwo i pycha Amana iść mu na trzy drewna po swą śmierć kazały. *ib.* 45. Równa się ta chwała onemu, którego na trzech drzewien węzeł pasuią. *Glicz. Wych. H.* 6, *b.* DREWNY, a, e, do drew, n. p. ſiekiera drewna, do drew rąbania. *Cn. Th.* Holz-, zum Holze. *Bh.* dřevný, *Rs.* древéсный, дровяный. Korzeń drewny, *radix lignosa*, z subſtancyi twardéy zdrewniałych fibr złożony. *Jundz. Bot.* 2, 5. *ſ. Subſt.* Drewny *ob.* Drewniczy.

DREWUTNIA *ob.* drewnia.

DREZ *ob.* Dreszcz.

DREZNO, *DREZDNO, a, *n.* *DREZNA, y, *ż.*, ſtolica i rezydencya elektora Saſkiego. *Wyrw. G*, 206 Dresden. *Bh.* Drážďany, *Slo.* Draidáni; *Sr.* 2. Drezdzane. Drezno, Lipſko, Miana, iż od Polaków pobudowane są, nazwiſka same ich iawnie pokazuią. *Krom.* 44. Elba pod Drezną. Moſt u Drezny nad Elbą. *Warg. Wal.* 275.

DREZDENCZYK, *DREZNANIN, a, *m.*, z Drezna rodowity, der Dresdner. Winnice służą do przechadzki i zabawy Drezdenczyków. *N. Pam.* 15, 304. Dreznanie. *Warg. Wal.* 275. *w rodz. żeńſk.* DREZDENKA, i, die Dresdnerinn; *Sr.* 1. Drazdzanka. Przyszła tu iedna młoda Saſka, Drezdenka. *Teat.* 36, *c.* 15. DREZDENSKI, *DREZDECKI, a, ie, z Drezna, Drezna się tyczący, w Dreznie się znayduiący, Dresdner-. *Bh.* Drážďanſký, *Sr.* 1. Drazdzanſki. Cekaus Drezdenski. *Star. Vot. D*, 3, *b.*

DRGNĄC, DRYGNĄC *niiak. idnt.*, Drgać, Drygać *kont.*, drygotać, -ał, -oce *nak.*, podrygać, ruchać sobą lub iakim członkiem, wahać sobą, drżyć, trząść się, zucken, zappeln, ſich regen, ſich rühren, ein Glied rühren, zittern, beben, erbeben, ſich ſchwingen. *Boh.* drkotám; -ati; *Slov.* drkotce zimu, gako oſika, *Cront.* derhtati, trepèchem; *Rs.* дрогнуть, дрогать, дрогаю, дрогнуть; *Sr.* 1. tiepotam, bébotam, ciepetam, ciepecu; *Vd.* zepetati, zepezhem, szczękniti, szczękniti; *Crn.* dergètàm (cf. *Crn.* dregniti, dręgam, drógam, dregnem = *tundere*; *Vd.* dregati, dregniti). Ryby ławiał i drgaiące wędziſkiem z wody wyprowadzał. *Ins. Cw.* 128. Tatarzynowi szkapiny sztuka, choć ieszcze w zębiech drga, ni kąſka nie wadzi. *Oczk. przy.* 32. Na wisielca, ieszcze trochę drgaiącego, sąd uczyniono. *Krom.* 548. *In palpitantem adhuc*). Jakżeś wtedy na myu łonie drgała, kiedym cię na mych piaſtował ręku. *Teat.* 30, *b.* 73. Potężny kamień nań się obalił, I wpoł go w ſkale, że ni drgnął, przywalił. *Jabł. Ez.* 27. Od pocisku Adraſta ani drgnął przebity. *Jabł. Tel.* 283. Stał i drygał Kain bratoboyca srogi, Tak czuł blady i niemy konaiących trwogi. *Przyb. Ab.* 159. Ogniſte rumak nozdrzem wypuszcza oddechy, Nogi mu drgaią na łotne pośpiechy. *Kras. Off. B. b.* W tym czarne oczko kochanéy Elżbiety Drgnęło nieſtety! *Zab.* 12, 404. *Koſſ.* Drganie oczu. *Cn. Th.* das Zittern, Flimmern der Augen. Dębom ſtoletnim wicher nie sprosta, one nie drgną. *Zab.* 6, 336. (krzepko, nieruchomo ſtoią). Walecznemu hetmanowi, nim się z sobą woyska ſtarły, serce drgało. *Pilch. Sen.* 181. Od ſtrachu łytki im drygały. *Stryik.* 497. Drga mu pod kolany. *Cn. Ad.* 209. (łytki mu drżą, boi się. *cf. Rs.* дрогливый boiaźliwy), er zittert und bebt (vor Furcht). Struna drga, trzęsie się, die Saite erbebt, zittert, ſchwingt ſich, geräth in Schwingung. Drganie ſtruny, das Beben, die Bebung, Schwingung der Saite. Strona, gdy brzmi, bardzo prędko drga; gdyż tak szwolna drgaiąc, iżby iéy drgania pod widzenie podpadać mogły, żadnego dźwięku nie wydaie. *Hub. Mech.* 155. Gdy dwie ſtrony, brzmiąc razem, rożne wydaią tony, można wynaleźć ſtosunek między temiż tonami, to ieſt, między liczbą drgań czyli wahań, które obiedwie ſtrony w iednym czasie odbywaią. *ib.* 144. — Drganie, choroba, drżenie, drygotka, ſkakanie w ciele, das Zittern, als Krankheit, Wallung (*Rs.* дрóма konwulsya, дерóма kurcz, spasm), z *Ross.* mpenomb. Drganie, choroba bardzo pospolita ludziom ciężko pracuiącym. *Dyk. Med.* 1, 705. Drganie końſkie, przecharśnienie, z gwałtowney pracy i głodu pochodzi, koń w ten czas robi bokami, ciężkość oddechu ma, żywie nigdy się nie kładzie. *Dyk. Med.* 1, 708. das Zitterſchlagen der Pferde (*ob.* Drżęga). §. drgnąć czym, ruszać czym, i tam i sam, etwas rühren, bewegen, rücken. Maiąc wielką gorączkę, piersiami robił, rękoma drgał. *Perz. Lek.* 314. Gdybyście za Jagiełła tak uczynili, pewnieby kto z was drgnął nogą na powietrze. *Tworz. Ok. F.* 1. (wisiałby, er würde am Strick mit den Füßen zappeln, er würde hängen). Drgnął ręką,

umarł, pożegnał się, rozstał się z światem. *Cn. Ad.* 210. er iſt verſchieden, hat Abſchied genommen. DRGAWKA *ob.* Drgawka. DRGĘGA, i, ż., drganie końſkie, przechârśnienie, das Zittern, eine Pferdekrankheit. Ma ten koń drgęgę pod kolany. *Czachr. Tr. L.* 3. NB. Pochodz: *drygliwy, drygawka, podrygać, wzdrygać się, wzdragać się.*

DRGUBICA *ob.* Drugubica.

Drob', iu, *m.* DROB, u, *m.*, *w liczb. mn.* DROBY, maleństwo, mały kawałek, kruszyna, mała rzecz, etwas Kleines, ein kleines Stück, etwas Winziges. *Bh.* drob, drobet, drobte, drobátko; *Vd.* drob, koſa, falat, shkriz, shtukel z sztuka, kawał, kęs; *Hg.* darab *portio*; *Ross.* дробь odłomek, 2) szrot). *ſ. w ogóln. n. p.* Drób równać z sporszemi rzeczami. *Zebr. Ow.* 118. *componere magnis parua*) drobiazg, maleństwo, das Kleine, Kleinigkeiten. *ſ.* o ludziach: Dawid rzekł bogu: ia zbroiłem; a to droby, co uczyniły! *Budn.* 1 *Chron.* 21, 17. (to owce cóż uczyniły! *Bibl. Gd.* drobięta, drobnego ſtanu ludzie). *ſ. w szczególn.* drob', mnieysze domowe ptaſtwo, kleines Federvieh (Faſel cf. Schmalvieh). *Vd. et Crn.* drobenze, drobnina: drobięta, bydlątka, owce. *Bh.* drubet *volucres, alites*). O drobiu folwarcznym. *Goſt. Ek.* 133. Folwarkowy drob, kury, gęsi, indyki, kaczki i t. d. *Haur. Sk.* 117. Gospodarſtwo około drobiu albo ptaſtwa domowego. *Kluk Zw.* 2, 93. *ſ.* rybi drób, drobiazg, małe rybki, kleine Fiſche. Karpięta i waszelaki drób łowić, a ſtawy tym rybić. *Goſt. Ek.* 68. (*ob.* narybek). *ſ.* Drób, *liczb. mn.* DROBY *s*, DROBKA, i, ż., *liczb. mn.* DROBKI, *Bh.* drob, droby, drobky, ſkrzydełka, nóżki, pępki, wątrobki, szyiki i główki, które od gęsi, kaczek, lub innego drobiu lub ptaſtwa odkrawaią. *Wiel. Kuch.* 400., z Klein, z. B. Gänſeklein, Geſchlinge, Gekröſe, Obd. jung Gänſel, *Bh.* huſji drobecky, drobecky, *Rs.* рубцы, потроха). Drób do paszteтów, iako kurze grzebienie, wątróbki i t. d. *Tr.* Paſtetenſchleckereyen. *Droby* bydlęce, iagnięce, są główka, nóżki, wątrobka, płucki. *Tr.* Lämmergeſchlinge (cf. Obd. Beuſchel). W innych dyalektach słowo drob znaczy wnętrza, ielita, trzewa: *Vd.* drob, drueb, drub, drobje, zhrevu, zhrevje; *Crn.* drôb; *Sla.* drob, creva; *Rg.* droob, pikat; *Cro.* drôb, drobëcza; *Sr.* 1. ſjivotné dřob. DROBIANKA, i, ż., piwo lub wino chlebem drobno zatarte. *Dudz.* 36, *ob.* koldeszan, die Mährte, kalte Schaale, Biermährte, Weinmährte. *Sr.* 1. drebeno, drebena yebj; *Slo.* mrvenec ne gidlo, žemlát; *Rg.* pódroba, pódrobiza, podròbas; *Br.* podrobaç cf. *Vd.* terizhnjak *Rs.* окрошка). Drobianka chleba, piwo z chlebem albo farmuſka, *intrita. Mącz.* Drobianka z ośrzodki chleba z winem a z cukrem. *Syr.* 922. DROBIĄTKO, a, *n.*, *zdrbn. rzeczw.* drobię, z maluchne, drobniuchne zwierzątko, ein kleines, winziges Thierchen. Ledwie się trzepiotało, ledwie nóżki wiekło, Ubożuchne drobiątko. *Nar. Dz.* 3, 19. (o dzierlatce). DROBIAZG, *DROBIOZG, u, *m.* DROBIAZDZEK, dzka, *m.* DROBIAZDZIK, DROBIOZDZIK, a, *m.*, *zdrbn.* frazka, mała rzecz, małego co, *collect.* maleństwo, małostki, eine Kleinigkeit, etwas Winziges, Kleines, Unbedeutendes, *coll.* Kleinigkeiten, klein Zeug, Winzigkeiten. *Bh.* drobet, drobećek; *Sr.* 1. drobaz, drébenczа; *Br.* drobnica; *Rs.* дребезгъ, дребезги; мелочь, мелязна cf. mielizna; дробязнязъ drobne towary); *Rg.* drobisak). Zwyczaynie się natura w małych rzeczach wynurza, i ważne nauki przez takowy drobiazg podaie. *Pilch. Sen.* 65. Z rzeczy naywspanialszych iakieś okruszyny robią, i ucząc takowego drobiazgu, rozum upodlaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 162. Tę odrobinę, którą zowiemy wiekiem ludzkim, porównay z ową niezmiernością, a obaczysz, iaki to ieſt drobiażdżek. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 268. Wszyſtek ten czas, którego żyiemy, chwilką ieſt; lecz ten drobiażdżek podzieliła natura . . . *ib.* 1, 372. – O ludziach, drobiazg, drobiazgowi ludzie, drobni, maleńcy, co do wzrostu, wieku, dozrzałości, co do ſtanu, sposobu myślenia i t. d. kleine Leute, Unmündige, Unerwachſene, Ungebildete, Unbedeutende. Dzieci niewychowane; z drobiazg, kleine, unerzogene Kinder. Widząc Esau niewiasty i dzieci ich, pytał: co to? i mówił Jakob: drobiażdzik ieſt, który mi bóg darował. *W. Genes.* 33, 5. (dziatki to są. *Bibl. Gd.*). Wnet ten drobiazg głupków zmędrzeie, iak chłusną iednego z nich. *Birk. Zyg.* 15. Tam nie przypuszczą owego drobiazgu, co to nie urośli w cnoty wielkie, ale ieno zaczęwszy, odſtąpili od nich. *Star. Zad. C.* 2, *b.* Nie ieſt wielkim, kogo cnota od drobiazgu pospólſtwa nie odsaczy. *Lub. Roz.* 203. – Drobiazg folwarczny, iako to, indyki, gęsi, kaczki, kury. *Swith. bud.* 54. Faſel, Federvieh. *Goſt. Ek.* 133. – Drobiazg rybi, rybięta, cf. narybek, kleine Fiſchchen. Rybitw rzadko co rosłego, ale rychłéy iaki drobiazg ułowi. *W. Poſt. W.* 3, 7. Kleinzeug. DROBIAZGOWY, a, e, – *o adv.*, od drobiazgu, do drobiazgu należący, drobiazgu się tyczący, maleństwa zarywaiący, *Rs.* мелочный (cf. miałki), Kleinigkeits-, Kleinigkeiten-, kleinlich, detaillirt, ins Kleine gehend. Ciekawość, chciwa drobiazgowego rostrząśnienia. *Zab.* 6, 298. DROBIC *czyn. niedok.*, zdrobić, udrobić, podrobić *dok.*, drobno dzielić, drobnym czynić, klein machen. *Bh.* drobiti, drobjwati, zdrobiti; *Sr.* 2. drobiſch, *Sr.* 1. drebu, rozdrebu, drebiu, drebim; *Vd.* drobiti, zdrobuvati, zdrobiahiti, kositi (cf. kęs); *Hg.* darabolni; *Cro.* drobiti; *Rg.* drobitti; *Bs.* drobiti, udrobiti, razdrobiti, zdrobitti, smrriviti; *Rs.* дробить, дробаю, содробить, содробляю (cf. *Gr.* τρίβω, *Samar.* תרב *fregit*; *Gr.* θρύπτω cf. *Gr.* θρυμμα, *Ger.* Trümmer, *Rabb.* תרך *collisit*). Zdrobisz ofiarę chlebową drobno. 1 *Leop. Levit.* 2. Drobić chléb, kruszyć, kroszyć, bröckeln, *Ross.* мрошить, намрошить. Potrawę i chléb drobiony zgotował żeńcom. *Sk. Zyw.* 2, 376. (cf. drobiankę). Drobiony kroczek. *Teat.* 20, *b.* 119. cf. drepsić). Nie trzeba ſkib drobić. *Cresc.* 657. – Trąbiąc drobić, przerywać trąbienie, unterbrochen, abgeſetzt, ſtoßweiſe. Zwołuiąc lud pospolity, będziecie proſto trąbić, nic nie drobiąc, ani przetrębuiąc. 1 *Leop. Mem.* 10. (nic nie przerywaiąc. *Bibl. Gd.*). – Drobić, dzieleniem mnieyszyć, słabić, durch Vertheilen ſchwächen, verringern, klein machen. Hetman woysko drobić musiał osadami. *Tr.* *ſ. drobić pończochy iglicami. *Tr.* dziać, robić pończochy, ſtricken. DROBICIEL, a, *m.*, drobiący co, kruszyciel, der Kleinmacher, Verkleinerer; *Sr.* 1. drebicjel; *Vd.* zdrobuvauz; *Ec.* дробимелъ. *Wrodz. Łeś.* DROBICIELKA. – DROBIĘ, – ięcia, *n.*, *zdrbn. rzczwn.* drobiec, drób, cf. drobiątko, z zwierzątko, bydlątko, ein kleines Stück Vieh, ein Stück kleines

Bieh. *Vd.* drobenzo, drobnina). Nie przywiodłeś mi drobięcia na całopalenie. *Budn. Jes.* 43, 23. (bydlątka. *Bibl. Gd.*). Nie zarzniesz Jehowie łyka albo drobięcia, w ktorymby była wada. *Budn. Deut.* 17, 1. (wołu ani bydlęcia. *Bibl. Gd.*). DROBIEC, bca, *m.*, mnieysze bydlę, owcze bydlę, ein Stück klein Vieh, Schaafvieh (*Vd.* drobez, drobizh, droblei = odrobina, kawałek). Pierworodnego osła odkupisz drobcem. *Budn. Ex.* 4, 20. *not.* „to iest, baranem albo kozłem“, owcą. *Bibl. Gd.* DROBIĘCY, a, e, od drobiu, od drobięcia, Kleinvieh=, Schmahlvieh=. *Crn.* drobenske *ovillus*) Brona drobięca. *Budn. Neh.* 3, 1. brama owcza. *Bibl. Gd.* das Schaafthor. *Luth.* *DROBIEZNY, a, e, drobiazgowy, drobny, kleinlich, Kleinigkeiten=. Drobiezne wydatki. *Tr.* *DROBINA, y, ż., odrobina, trocha, kęs, okruszyna, ein Brocken, ein Bischen, eine Krume. *Bh.* drobet, drobinka (*Rs.* дробина, дробины мясо). Ptaki zbieraią drobiny rozszarpanego ciała. *Banial. C.* 2, 6. Za lada moment trzeba w kray inny póyśdź, słodkiey życia zbywszy drobiny. *Anakr.* 78. Cóż mi więc nada, kiedy czas płynie, Błądzić w tey życia marnéy drobinie. *Anakr.* 51. *DROBKA, i, ż., *w liczb. mn.* DROBKI *ob.* Drob', Droby. — §. 2. drobiazg, maleństwo, Kleinigkeiten. Ktoby też śliczne ciało poganił, że ma dróbki! *Zab.* 9, 86. *Złych.* (drobne wady cf. brodawki, piegi). *DROBNICA, y, ż., minuta, *Sadow. Ok.* 34. (*Sr.* 2. drobenja okruszyna; *Cro.* drobnina *minutiae*; *Rs.* дробница worek szrotowy). DROBNIEC *niiak. ndk.*, odrobnieć, zdrobnieć *dk.*, drobnym się stawać, maleć, słabieć, winzig werden, klein werden, schwach werden. Zdrobniałe potomki bogatego dziedzica. *Kras. Pod.* 2, 167. Przy owéy wspaniałości, ci co się w swych domach zdali bydź wielkiemi, znacznie drobnieli. *Pilch. Sen. list.* 324. Książęta Kiiowscy dla niezgod i domowych woien drobnieć poczęli i słabieć. *Nar. Hst.* 7, 45. Puls u pacyenta zdrobniawszy, cofnął się. *Perz. Cyr.* 3, 189. Odrobniały. *Błaż. pr.* DROBNIUCHNY, a, e, DROBNIUCZKI, DROBNIUSKI, DROBNIUTKI, DROBNIUSIENKI, DROBNIUTENKI, DROBNIUSIENECZKI, DROBNIUTENECZKI, a, ie, — o *adv.*, *intens. adj.* drobny, ganz klein, winzig, winzig klein. *Boh.* drobaučký, drobnilký, drobaučce; *Crn.* drobshékun; *Eccl.* дробненькій; *Ross.* крошечный (cf. kruszyć). Ziemia z tak drobniuchnego nasienia tak wielkie pniaki wydaie. *Budn. Cyc. star.* 26. Deszcz drobniuchny. *Boter.* 201. Drobniuchna ręka. *Zab.* 16, 177. (delikatna). Korzenie drobniusienko stłuczone. *Archel.* 3, 41. DROBNO, *adverbium* słowa Drobny (*Bh.* drobne *minutim*; drobet *parum*, *paullum* trocha) klein, aus kleinen Theilen bestehend. Drobno pisać. Drobno mięsiwo posiekać. DROBNOMIERZ, a, *m.*, instrument, do mierzenia małych łuków. *N. Pam.* 19, 84. *micrometrum. ib.* 75. das Micrometer, der Kleinmesser. DROBNOSC, — ści, ż., *μικρομερεια exilitas partium. Cn. Th.* Kleinheit, Kleintheiligkeit. *Vd.* drobnust; *Rag.* drobnósz; *Ross.* дробность, мѣлкость, мѣлкота. Wiele rzeczy wielkich z małych drobności urosło. *N. Pam.* 15, 367. Często drobności poczytane za rzeczy wielkie. *ib.* 377. (drobiazg, maleństwo). 2.) małoliczność, liczba mała, kleine Anzahl. Do pięciuset dawniéy było biskupów, teraz was tylko pięciu w całey Afryce zostało; a w tey drobności swary między wami o przodkowaniu powstaią. *Skarg. Dz.* 1024. DROBNOSTKA, i, ż., rzecz małéy wagi, eine Kleinigkeit, Sache ohne Werth, Geringfügigkeit. Seymy takiemi zarzucano drobnostkami, iż kłócąc się, opuszczano to, co prawdziwie było potrzebnego *Gaz. Nar.* 1, 307. *DROBNOSYPKI, a, ie, *DROBNOSYPY, a, e, drobno się sypiący, miałki, kleinkörnig. Jak mnoży morze piaski drobnosype, Tak się urodzi gumno twe obfite. *Bielaw. Myśl. F.* 3. DROBNOWID, u, *m.*, *Hub. Wst.* 3-6. = DROBNOWIDŁO, a, *n.*, *Zool. Nar.* 69. = DROBNOWIDZ, a, *m.*, narzędzie do widzenia drobnych rzeczy, których samym okiem doyrzeć nie możemy. *Rogal. Doś.* 1. *praef.* das Microscop (sporyzs). Owad tak drobny, że tylko przez drobnowidze dostrzeżonym bydź może. *N. Pam.* 2, 155. Microscopium nie źle drobnowidz się mówi; ale nie źle wyraziłbym mnogowidz, że nietylko drobne rzeczy pokazuie dobrze, lecz i sporsze, pomnażaiąc wzrok, lepiey obiaśnia. *Alecz. Zd.* 76. — *Fig.* Wad iak przez drobnowidło będę szukał wszędzie, I tam nawet ie wytknę, kędy ich nie będzie. *N. Pam.* 6, 314. DROBNY, a, e, *Bh.* drobny; *Sr.* 1. drobné; *Cro.* drôbën; *Dl.* szitni; *Vd.* droben, sdroblen, tinek; *Carn.* drobne, pishle; *Rg.* dròbni; *Bs.* drobni; *Rs.* дробный, мѣлочный, мѣлкій (cf. miałki), małoczątkowy, kleintheilig, aus kleinen Theilen bestehend, klein gemacht, klein. Drobne drewka, drobna siekanka. Moneta drobna, szelągi, grosze, czechy, potroyne. *Gost. Gor.* 2. Drobny pieniądz, *Vd.* droben denar, drobish; *Crn.* boshjak). Drobne pieniądze, kleines Geld, *albo też* drobne *bez dodatku słowa pieniędzy*: *n. p.* Nie mam drobnych, ich habe nichts Kleines, kein kleines Geld. Drobnych nie miałem; a częstokroć i zmienić nie było co. *Teat.* 31, *b.* 14. Uyrzał Jezus wdowę ubożuchną, składaiącą do skarbu dwa drobne. *Budn. Luc.* 21, 2. (dwa drobne pieniążki. *Bibl. Gd.*). — §. 2.) mały, szczupły, klein, geringe. Z drobnego nasienia wielkie rosną drzewa. *Opal. sat.* 148. (cf. *Sr.* 2. drobnik drobny mały ięczmień). Lepszy był twóy drobny koń, niż nasz zbyt wyniosły. *Alb. n. W.* 15. Jest tam po trosze kóz i bydła, ale drobnego. *Boter* 249. (cf. drobiec, drob). Każdy, acz naydrobnieyszą maiący roztropność, uznać to musi. *Bals. Niedz.* 1, 159. §. 3.) małoważny, drobiazgowy, kleinlich, geringfügig. Ludzie znaczni, po wielkich myślach, maią swe drobne zabawy; które mnieysi w nich upatrując, próżnowaniem zowią. *Lub. Rox.* 481. *otium.* Zarzut ten od poprzedaiących nie mniey błędny i drobny, ale godny pamięci i baczności powszechnéy. *Ust. Konst.* 2, 55. §. 4.) niesilny, niemocny, schwach, kraftlos. Ogromny zwierz na drobnego nie dba szczeniuka. *Tr.* Drobna to praca. Podług drobnéy możności moiéy. *Tr.* §. 5.) niegęsty, rzadki, dünn, nicht häufig. Drobne w tym lesie są drzewa. Siew drobnemi wychodzi kiełkami. *Tr.* §. 6.) Drobna szlachta, drobny lud, z niższéy rangi, pospolity, der niedrige, kleine Adel, das gemeine Volk. Sadło swińskie godzi się chłopom do grochu i drobnéy szlachcie. *Cresc.* 567. *Teat.* 25, *c.* 21. Starać się trzeba, aby drobnego stanu ludzie, im naywięcéy może bydź, bezpieczni byli od krzywd. *Modrz. Bazyl.* 306. (*zaraz potym*: podłego stanu ludzie). Namieszało się

dro-

drobnieyszych osób między pany. *Baz. Sk.* 223. Obmyślić, ażeby robotnicy, rzemieślnicy i lud drobny mogli sobie chleba zarobić. *Mon.* 73, 495. DROBYSZ *herb*, litera mała *h*; przez którey wierzch strzała żelezcem przechodzi; koło niey dwie gwiazdy. *Kurop.* 111, 13. ein Wappen.

Pochodz: *na-drabiać*, *na-drobić*; *odrobina*; *podrob*; *przydrobić*, *wdrobić*, *zdrobić*, *zdrobniały*.

DROCIANY *ob.* Drotowy. DROCIK, a, *m.*, *Dimin.* słowa Drót, ein Drähtchen.

DROCZ *ob.* Dreszcz.

DROGA, *ż.*, (*Bh.* cesta cf. ścieszka, dráha; *Slo.* cesta; *Sr.* 1. broha, puć *Sr.* 2. broga, puśch; *Vd.* zhesta, pot; *Crn.* zęsta, pot; *Sla.* pút; Rg. pút, drúm; *Cro.* czesta, czeszta, pút, drúm, czepas; *Bs.* pút, staza, drúm; (*Dl.* droga *vallis* cf. drożyć); *Rs.* дорóга, путь; *Gr.* τρίοδος; *Hebr*, דרך *derech* via, דרך *darach* calcauit). mieysce, którym dokąd iadą, idą, płyną, der Weg, die Straße. Słowo to powszechne zaymuie gościńce, ścieszki, ulice. – Droga torowana; *ob.* torować drogę, *Rs.* мостить дороры; *Ec.* путемостью. Droga rowna, gładka, *Rs. vulg.* гладь. Zła droga zepsuta *Ec.* злопутіе; *Rs.* распутица. Droga Krakowska, nierówna, pagórkowata, wązka. Droga krzyżowa z zbieżenie się drog, der Kreuzweg; rozstanie się drog, rozstaynia, der Scheideweg. Dobrowolna droga *ob.* Dobrow: die öffentliche Straße, die Heerstraße. Drogi i mieysca rozmaite maią miary i liczbę. *Warg. Kurc. praef.* Tobie sto, złodzieiowi tylko iedna droga. *Pot. Arg.* 724. *albo* Szukaiącemu tysiąc drog, uciekaiącemu iedna. *ib.* 600. Dwie drodze (*Duális*) *W. Post.* 2, 74. Przyszło do niego szczęście, nie wiedząc drogi. *Czach. Tr. B.* 1. ślepo, trafunkiem). Nieszczęście iakie to zrządziło, Co i takiego drogę przestąpiło. *Tward. Daf.* 30. (n. p. baba, zaiąc: zaiąc drogę przebieżał, z wróżka nieszczęścia. *Cn. Ad.* 1296.). Drogą kto chodzi, tą drogą nie zabłądzi. *Paszk. Dz.* 77. Czarna droga Tatarska, czarny szlak, (*ob.* Czarny). *Biel. Sw.* 264, *b.* Naprowadzam na drogę *Ec.* путеводствую, путенаставляю; *Gr.* ὁδηγέω. Po drodze co, mimochodem *Rs.* перепутье. Mieć się iak groch przy drodze *ob.* Groch). – Dzień drogi, eine Tagereise. Gonili ich dzień drogi. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 45. Przez drogę, przez ulicę tylko, niedaleko, nur über die Straße, nicht weit. Niezabawem powróci, gdyż dom tylko przez drogę. *Teat.* 24, *c.* 65. Kiedy zacznę krzyczeć z drogi! Dzwonnik straciłby słuch drogi. *Teat.* 52, *c.* 48. Z drogi! z drogi! iaki taki, bo idzie Jaśnie Oświecony. *Teat.* 55, *b.* 14. *Zab.* 4, 345. *Prov. Slo.* opilemu człoweku i pan bóh ſ cesti wihn'e. a.) Droga przez cudzy grunt, z prawo, wolność ieżdżenia przez cudzy grunt. *Cn. Th.* das Wegerecht, Triebrecht über des andern Grund. b.) *Aſtron.* droga mleczna na niebie, die Milchſtraße. Białawy pas wpośrzód nieba, nieforemnego kształtu, i owdzie iakoby na wyspy podzielony, nazywamy drogą mleczną, *via lactea. Hub. Mech.* 532. Droga białomleczna na niebie. *Zab. XIII*, 119. c.) Drogi w winnicach, w ogrodach, z chodzenia. *Cn. Th.* die Gänge in den Gärten ꝛc. §. 2.) Droga, którą czyniemy, podeymuiemy, z podróż, iazda, ście (*Bh.* cesta; *Cro.* putuvanje; die Reiſe, der Weg. Slubne drogi na cudowne mieysca, iuż teraz rzadkie. *Groch. W.* 264. (cf. peregrynacya, pątnikowanie,) Wallfahrten, święte drogi. *Pam.* 85, 1, 594. Slubował odprawić Częstochowską drogę. *Paszk. Dz.* 27. eine Wallfarth nach Czenſtochau. Wam dobra noc; mnie w drogę. *Brud. Oſt. A.* 4. Jechał, nie wiem dokąd w drogę. *P. Achan. J.* 121. es iſt verreiſt. Niemasz męża w domu, poszedł w drogę daleką. *Budn. Prov.* 7, 19. Drogę odprawić *Cre.* putuvati (cf. pątnikować). Droga zawsze drogą. *Dwor. D.* 5. kosztowna a niewygodna (doma naylepiey). Odchodzisz! szczęśliwa droga! *Teat.* 53, *c.* 38. glückliche Reiſe; *Ec.* благополучіе; *Gr.* ὁδία; *Ec.* благополучно: *Gr.* ὑπόθεσις. W drodze, z idąc, *Vd.* gredo, med potam, gredeozh; unter Wegens. Wybierać się w drogę, *ob.* wybierać się. §. 2. Droga, z opisanie drogi, którędy iechać trzeba, *Cn. Th.* drożnik, *Guide* Gall. ein Wegweiſer, eine Wegebeſchreibung. Drogi pocztowe przez całe Niemcy; tytuł książki, daiącey wiadomość o nich. b.) Opisanie drogi przez kogo odprawioney. *Cn. Th.* Reiſe, Reiſebeſchreibung. *Zbilitowskiego* droga do Szwecyi. §. 3. *Fig.* droga, sposób do doyścia czego, der Weg, die Art und Weiſe zu etwas zu gelangen Począł szukać tych dróg, żeby mu się bić nie przyszło. *Gorn. Dw.* 31. Ludzie do sławy dwie ieno drogi maią, szablę a pióro. *Star. Vot. B.* 4, *b.* Jedna droga do życia, a tysiąc do śmierci. *Wolſt.* Tysiąc iest drog do błędu; lecz iedna prowadzi Do prawdziwych piękności; tą rozum iśdź radzi. *Dmoch. Szt.* R. 5. Nie z drogi podobno Pan Lupa mówi, iż piękność nie iest zawsdy dobra. *Gorn. Dw.* 409. nie od rzeczy). I to nie z drogi i nie od rzeczy będzie, powiedzieć tu i o powinnościach przychodniów. *Budn. Cyc. pow.* 65. Szydził z wierszących, mówiąc bardzo z drogi. *Zebr. Ow.* 208. (ſehr ungereimt). Te ich słowa zdały się być Skanderbegowi nie z drogi *Baz. Sk.* 273. Drogę komu do czego ukazać. *Cn. Ad.* 210. I owszem drogę sama pokazuie Natura, radząc śpiesznie do miłości. *Paſt. Fid.* 153. Kto się wielu drog chwyta do iakowego zamiaru, naybardziey błądzi. *Kras. Pod.* 2, 52. Jakby łzy swe uskromić, nie znayduie drogi. *Groch. W.* 420. Przestronność morza i nieświadomość języka, do handlów drogę zagrodziła. *Pilch. Sall.* 151. Dzieci, którym fortuna do wielkich urzędów drogę ściele... *Klok. Turk.* 32. (sposobność ułatwia). Nie Panu Chrystusowi, ale iego przeciwnikowi droga się ściele. *Hrbſt. odp. L* 1 3. *b.* (służba się odprawia). Przez świętych do boga, a przez sług do Pana, Droga każdemu, iak mówią usłana. *Jabł. Ex.* 14. przystęp). α.) Drogą, z sposobem, auf dem Wege, vermittelſt, durch. Roskazał król wszystkie królewszczyzny drogą licytacyi sprzedadź. *Uſt. Konſt.* 1, 195. β.) Droga, z sposób zachowania się, postępowania, der Weg, der Wandel, der Lebenswandel. Młody człowiek drogi swéy, gdy się starzeie, nie odstąpi. *Bial. Poſt.* 175. Droga Pańska iest pokora, snażność... *ib.* 55. Tak o nich kościoł trzyma, że są na zbawiennéy drodze. *Falib. Dis.* o. 2. Moia dusza nie iest na dobréy drodze; pozwol mi wprzód wyspowiadać się, nim umrę. *Teat.* 29, 97. Syn moy na dobréy iest drodze; iuż nie gra. *Teat.* 1, 116. Czemuś nie chciał chodzić drogą sprawiedliwości, aleś gdzieś chciał godził nogą? *Kulig.* 162. Swiat sidła na drodze zastanowił, po któréy chadzałem i chodzę. *ib.* 245. Interessa moie na dobréy drodze. *Teat.* 25, *b.* 21. *et* 24, *c.* 83. (dobrze się kierują).

Pochodz: *Drogopisarz, drożka, drożny, bezdrożny, drożyſko, drożyć, oddrożyc, wydrażać, wydrożyć, wdrożyć się, zdrożny, zdrożność, zdrożnie, dwóydrogi, tróydrogi*, i t. d. *nadróżny, podroż, podrożny, przydrożny.*

DROGI, a, ie, *Compar.* Droższy; DROGO *Adverb.*, Drożey *Comp.*; *Bh.* drahý, draiſſi, draho, draze, draje, drajegi (*sed. Bh.* drahný *grandis*); *Slo.* drahý; *Sr.* 2. drogi, drogo; *Sr.* 1. drohi, droho; *Rg.* drágh, *Hg.* drága; *Vd. et Crn.* drag; *Cro.* dràg, dragi, drago; *Dl.* dragh; *Bs.* dragh (*Bs. et Sla.* - drago s - kolwiek); *Sla.* ſkùpo; *Rs.* дорогій, дорогій, дóporb; *Rdſ.* dûr; *Dan. et Suec.* dyr; *Angl.* dear; *Ger.* theuer. §. 1. *Oppos.* tani, theuer, nicht wohlfeil. Nie wszyſtko ieſt drogie, co się za wyższe pieniądze kupuie; to dopiero ieſt drogie, gdy cenę pospolitą i nayczęſtszą przechodzi. Gdy ią przechodzi czwartą częścią, drogo ieſt; gdy połową, znacznie drogo; gdy trzema czwartemi częściami, bardzo drogo; gdy drugie tyle, bardzo wielka drożyzna. *Kluk. Rośl.* 1, 247. Drogo kupił, kto długo prosił. *Gem.* 75. *Nulla res carius conſtat, quam quae precibus empta eſt. Sen.* Drogo co kupić, osolić, opieprzyć, przepłacić. *Cn. Th.* Drogo przedaie towar, kto go drogo kupił. *Kłok. Turk.* 96. W wielkich miaſtach zawsze drożéy. *Kluk. Rośl.* 3, 250. Droższe rzeczy smaczniejsze. *Cn. Ad.* 211. (drogość rzeczy cukruie). *Jronice* Sliczne rzeczy, a niedrogie. *Wolſk.* - Wziąć pieniądze drogo. *Goſt. Gor.* 16. (w wielkiéy cenie, wysoko przyimować). - Kupować co za drogie pieniądze. *Torz. Szk.* 228. za znaczne, wielkie pieniądze drogo, für theures Geld, theuer). §. 2. Wielką wartość maiący, kosztowny, von hohem Werthe, koſtbar, edel. Drogie złoto w pieniądzu; ale droższym bydź się zdaie w koronie. *Bals. Swięt.* 2, 384. Drogie perły i cenne korale burzliwe rodzi morze. *Pocieſ.* 126. Nie wszyſtko drogi kruszec, co się mignie, *Zab. XIV.* 102. *Nar.* (cf. nie wszyſtko złoto, co się świeci), edles Metall). Drogie kruszce są dziełem samego ognia. *Stas. Buff.* 102. Drogie kamienie, Edelſteine; *Bh.* drahý kamen; *Slo.* drahý kámen; *Hg.* drága kö; *Dl.* dragi kamen; *Rg.* draghi kàmenak; *Vd.* shlahtni kamen, dragi kameni); cf. *Sr.* 1. drohe zélo, drohi koren *aroma*; *Vd.* draguſtvu, dragotinſtvu a kleynot). Metel Kartagińczyków zbiwszy, korzyść nad podobieńſtwo droższą wziął. *Warg. Kurc. praef.* Jak co drogiego ważyłem sobie; Jak rzecz ukochania godną szukał tego. *Kulig. Her.* 46. U człeka w naukach zanurzonego czas bardzo ieſt drogi. *Boh. Kom.* 4, 108. *Sr.* 1. drohotné. Wiem, że u Wc Pana czas drogi. *Teat.* 34. *b. i i.* Drogie nam godziny upływaią. *ib.* 22, 7. - §. 3. Drogi s cenny, szacowny, poważany wysoce; hoch geachtet, hoch geſchätzt. Podług prawa waszego, toby tedy iedna grzywna droższa niźli głowa moia była! *Gorn. Wł. H.* Czyli to droższe są rzeczy wasze, niż wy sami? *ib. H.* 2. Wybrańce, gdy się wprawią w rzemieſło rycerſkie, za czasem u królów mogą bydź niźli wy droższi. *ib. S.* 4. Począł rzecz od domu swego ſtarożytnego; nie zaniechał bogactwa, urody, lat, czym wszyſtkim u księżny miałby bydź drogim. *Gorn. Dz.* 70. Drogo to sobie szacuiemy, czego trudno doſtaiemy. *Cn. Ad.* 211. a.) móy drogi! mein Theurer, mein Theuerſter; *Crn.* drago moj; *Dl.* drag, mijl; *Sla.* dragi, ljupovnik, drágà, milloſtnica, ljuba; *Cro.* dragovati *blandiri*). Azaż nie często słychamy onych iedwabnych słow: móy drogi, móy złoty, moie serce! *Klon. Wor. praef.* (cf. nieoszacowany, nieprzepłacony, nayukochańszy). Każda mi praca, móy drogi Karyuie, Dla ciebie s tobą miłusieńko płynie. *Paſ. Fid.* 258. Kędyś poszła odemnie, moia droga żono, Gdzie cię zaprowadzono. *Zbil. Lam. A.* 3. Żegnam cię drogie dziecko. *Weg. Marm.* 1, 93. Niech iuż zaśnie dziecię drogie, Ucieszne, śliczne, chędogie. *Groch. IV.* 368. To do naydroższego oyca należy. *Teat.* 496, 5. - §. II. Jak drogi? iak drogo? s iakiéy ceny? po czemu? wie theuer? Jak drogi łokieć tego sukna? Jak drogo kupiłeś te śrebra? III. Drogi, s drogo przedaiący, theuer, theuer verkaufend. (cf. opieprzyć, osolić; *Vd.* drag, dragoten, osolen). Nie chódź do tego kupca, bo on bardzo drogi. *Tr.* Drożey ceń, a w miarę zapłacą. *Cn. Ad.* 211. Nie bądź z tym drogi, co cię nic nie kosztuie. *Gorn. Dw.* 372. b.) drogi bydź w czym, s trudnym bydź, drożyć się, ſchwierig ſeyn, ſich nicht leicht geben. Przeprosi Tryzna Oſſ[illegible]ńskiego; byłe też i on już więcey nie był w tym tak drogim. *Boh. Oſſol.* 1, 120. c.) Drogi rok, drogi czas, skąpy, theure Zeiten. Drogi to teraz czas, trzeba się miarkować. *Mon.* 75, 684. (DROGIET, u, *m.*, DROGIETA, y, *ż.*, z *Franc.* droguet, cf. *Lat.* Troccus, materya półwełniana, półiedwabna, Droguet, ein halbwollen, auch halbſeiden Zeug. Po całym mieście Szczęsny chodzi w drogiecie. *Min. Ryt.* 3, 210.). DROGO *Adverb.* vide Drogi. DROGOCENNY, a, e, *poet.*, kosztowny, wielkiéy ceny, theuer, koſtbar; *Cro.* dragocěnni *n. p.* Indyſkie drogocenne perły. *Min. Fars.* 24. Złoto szacowne i drogocenne. *Mon.* 69, 654. Imaginacya nasza czyni rzeczy drogocenne. *ib.* 71, 148. Drogocenność, *Rs.* дорогоцѣнность. *DROGOKUPNY, a, e, za wielkie pieniądze przedayny, theuer, von hohem Werthe. Drogokupne sobole. *Baniat. J.* 2. Nosicie się dla zbytku w drogokupnym złocie. *Pot. Zac.* 151.

DROGOMIR *herb.* (od drogi mierzenia), w polu czerwonym trzy nogi zbroyne z ostrogami. *Kurop.* 3, 13 ein Wappen.

DROGOMIRA, y, *ż.*, Drahomira, imię białogłowskie Czeskie.

DROGOPISARZ, a, *m.*, der Wegebeſchreiber, der Reisebeſchreiber. *Tr.*

DROGOPŁATNY, a, e, drogokupny, drogocenny. theuer.

DROGOPŁATNOSC, - ści, *ż.* płaca wielka, kosztowna s. theurer Preis, Koſtbarkeit. Wartości edukacyi nie równowi drogopłatność francuzkiego guwernora. *Zab. XI.* 406. *DROGOSŁANY, a, e, *n. p.* Drogosłane mary. *Tr. C.* 3. t. i. kosztownie wysłane, koſtbar bedeckt.

DROGOSC, - ści, *ż.*, *Bh.* drahо, drahota; *Sr.* 2. drahost; *Slo.* drahota; *Vd.* dragota, draguſt, draginja; *Rs.* дорогое, дорогôвчја; *Cro.* dragocha; dragota, *Dl.* dragoſt, *Hg.* drágaság; *Rs.* дорогота; *Ec.* дорогоми; *Sr.* drahota, drahotnosçj; cena wielka, das Theuerſeyn, hohe Preis. Drogość tego towaru wstręt mi czyni [illegible] szego kupienia. *Ld.* §. 2. Drogość w żywności, [illegible] Theurung. Drogość wielka; iednym zębem trzeba [illegible] ieść. *Cn. Ad.* 211. Drogość rzeczy cukrnie. *ib.* [illegible] rzeczy smaczniejsze). §. 2. Wartość wielka, [illegible] Werth. Nic w drogości nie przechodzi zdrowia. *Ld.* D[illegible] z ludzkiego rozumienia roście. *Cn. Ad.* 211. DRO[illegible] SŁAW *herb*, w polu czerwonym półpierścienia [illegible]

do góry barkiem stoiącego, na nim strzała. *Kurop.* 3. 13. ein Wappen. DROGOTKANY, a, e, kosztownie tkany, koſtbar gewirkt, gewebt. Ja nie dbam, żeby orszak sług za mną ubranych Stroyno, chodził, w iedwabnych szatach drogotkanych. *Zbyl. Zyw. A.* 2, *b.* Ni opon drogotkanych, ni kosztownych pałaców, ni twierdz niedobytych Pragnę. *ib. A.* 2.

Pochodz: *Drożyć, drożeć, poddrożyć, poddrożeć, przedrażać, przedrożyć, przedroženie, wydrożyć, zdrożeć, zdrożały, drożyzna.*

DROGOWODCA, przewodnik *Rs.* путеводи́тель. *in fem.* путеводи́тельница. Przewodnictwo путеводительство. DROGOWY, a, e, od drogi, *ob.* drożny. Wegs; Reiſe-; *Bh.* cestný, cestowný; *Crn.* zestne; *Cro.* putni; *Ec.* пу́тный (cf. putny), *Rs.* дорожный. путевый, походный. Drogowe *Subſt.* myto od drogi, Wegegeld, Straßengeld. DROHICZYN, miasto dosyć znaczne w Podlaskim, mieysce seymików i sądów, *Dyk. Geogr.* 1, 174. eine Stadt in Podlach. DROHOBYCZ, miasto w Woiew. Ruskim, teraz w cyrkule Samborskim. *ib.* 1, 174. eine Stadt in Reußen. DROHUBUSK abo Dorohobuſk, miasto w powiecie Włodzimirskim. *ib.* 174. eine Stadt in Litth. (DROMEDAR *ob.* Drabarz. DROMLA *ob.* Dremle.)

DROP', – ia, *m.*, der Trappe, die Trappgans, ptak, *otis tarda*, wielkości indyka; nie lata wiele; ale bieży prędko i długo. *Zool. Nar.* 244. *Bh.* drofi; *Sr.* 2. trappa, grerppun; *Ss.* dropglja; *Vd.* trop, tropla, trapa, trapla (cf. trop); *Cro.* drop, tuzok, tura; *Rs.* дрохва, дудакъ (cf. *Ec.* мропъ śpieszność, *Rs.* мропа ścieszka; *Ger.* traben, trappen, cf. drab, drabować); *Slo.* lujni ptak cf. leżny). Ciężkie dropie. *Banial. J.* 3. Drop' kykał. *ib. J.* 3. *b.* Dropie tokują w Marcu. *Lad. Hiſt. Nat.* 30. Drop' mały, *otis tetrax. Rs.* мрачунка, стрепетъ. – §. 2. Głupiec, ein Einfaltspinſel. Dropie. *Pim. Kam.* 126. DROPI, ia, ie, Trappen-. Rodzay dropi należy do rzędu bocianiego. *Zool. Nar.* 244. *Rey Zw.* 231. DROPIATY, a, e, tak upstrzony ciemnosiwoczerwono iak drop' na grzbiecie, bo ten iest płowo z czarnym pomieszany. *Lad. Hſt. Nat.* 30. Siwe konie dropiate. *Hipp.* 8. Rothſchimmel. Gatunek siwey sierści iest dropiaty. *Lek. Kon.* 5. Dropiatey sierści koń bywa mdły i słaby. *Lek. Koń.* 5.

DROSZCZ *ob.* Dreszcz.

DROT, u, *m.*, (*Bh.* drát; *Sr.* 2. drot; *Cro.* drót; *Hg.* drót; *Dl.* sicza; *Crn.* drât, zhilëshn *Vd.* drót; *Sla.* xica gvozdena; *Rs.* прóволока, прóволочка (cf. przewlec) *Ger.* der Draht; *Suec.* tråd, *Dan.* traad; *Angl.* thread); kruszcowa nić, *n. p.* Drót żelazny, *Rs.* cymýra. W drótarni téy żelazne droty ciągniono. *Os. Zel.* 69. Zelazo ciągnione na drót. *N. Pam.* 15, 552. – Drot śrebrny do związania polipu, powinien się wprzód w ogniu odmiękczyć, żeby się nie złamał pod czas operacyi, *Czerw. Nerz.* 19. Drót, z mosiężne albo miedziane piórko, którym Rzymianie pisali. *Cn. Th.* = *ſtylus*, der Schreibegriffel. Drot kędziorny. *Ir.* = żelazko do palenia włosów, ein Wickeleiſen, Brenneiſen. – *Fig.* Chciał się napić, gwałtowną zmordowany szargą, Aż język drotem stanie ścierpnąwszy i z wargą. *Pot. Zac.* 149. t. i. zdrętwiał, die Zunge erſtarrte ihm. – Drót, iglica do robienia pończoch, die Strickradel; *Vd.* pleteuna jigla; *Rs.* спицы вязальныя. Pończochy na drotach robione t. j. dziane, drobione, nie na warsztacie robione, geſtrickte Strümpfe. Pończoszki na drótach robi *Mon.* 67, 164. –. *Transl.* Niezgrabna lutnio, rdzą zaszłe dręty, Natężcie głosu, niech zabrzmią noty. *Zab. XII*, 6. *poët.* miasto: Strony Saiten. – §. 2. Drotami zowią też cieńsze nici grubszą składaiące, dünnere Fäden, aus denen der ſtärkere zuſammengedreht wird, (cf. zwevdrátbig, drevdrátbig). Powrozek ze trzech drotow nie łatwo się rozerwie. *Leop. Eccl.* 4, 12. (ze trzech promykow. 1 *Leop.* sznur troiity. *Bibl. Gd.*). ein dreydrátbiger, drevfacher Schnur. cf. tróydrotowe pończochy. §. Drot nazywa mularz sam ostry kant w wyprawie na winklach, i ten czasem bywa zrzynany. *Mag. Mſkr.* bey den Maurern, die ſcharfe Ecke einer Wand. DROTARNIA, DROTOWNIA, – i, ż., fabryka, w któréy z żelaza i inszych kruszców ciągną dróty, nazywa się drotarnia. *Os. Rud.* 524. die Drathzieherey. *Os. Zel.* 69. *Vd.* zhubeshnerja; *Rs.* волочильня. DROTOWNIK, a, *m.*, *Bh.* dratnjk; *Crn.* zhileshnik; *Vd.* zhubeshnik, zhubeshnar; *Rs.* волочильщикъ; chodzący koło ciągnienia albo robienia drotów; der Drathzieher. *Fr.* DROTOWY, DROTOWNY, DROCIANY, a, e, od drotu, z drotu, von Drath, Drath-; *Bh.* drátowý; *Vd.* zhubeshni; *Rs.* проволочный, сумужный, n. p. Złoto drotowe; śrebro drotowe. *Goſt. Gor.* 120. Gryf był uchwycon, a to siecią drótowną. *Myśl. d.* 2. Drotowe sieci. *Smotr. Lam.* 9. Oszukują złotnicy przez owe szkodliwe szmelce w robotach drotowych. *Złotn. A.* 2, *b.* Tatarzyn w prawéy ręce drotową trzymał kańczug plecią. *Pot. Jow.* 52. Drathflechte. Powróz drotowy. *P. Kchan. Orl.* 1, 91. – Pończochy dróciane, z na drótach robione, *oppos.* warsztatne. geſtrickte Str. – Pochodz: *dratwa.*

DROYKI, a, ie, zbyt słodki, ſehr ſüß, überſüß, geil. *Syzt. Szk.* 101.

DROZD, a, *m.*, *Bh.* drozd, cvrčala; *Slo.* drozd; *Sr.* 1. drózen, drózna, drozen; *Sr.* 2. drozn; *Rg.* dròxd; *Vind.* druez, drus; *Crn.* drusg, dlèšk, brinovka, zigovt; *Sla.* dròzd; *Bs.* drozd, drogn; *Cro.* drózd, borovnyak, branyug; *Dl.* dron; *Rs.* дроздъ, дрозденокъ; *Dan. et Norweg.* troſt; *Suec.* traſt; *Bretan.* drasque; *Anglos.* throttle; *Angl.* thrusc, throttle; *Gall.* tourette; *Lat.* turdus; die Droſſel. Drozd większy, *turdus viscivorus*, leśny ptak, żywiący się iemiołą; *visco.* – Drozd śpiewak, *turdus musicus*, żywi się iagodami iałowcowemi; słowika śpiewaniem naśladuie. *Zool. Nar.* 226. Drozdy miłe. *Banial. J.* 3. Drozdy skrzypią. *ib. J.* 3, *b.* Mieysce karmienia drozdów *Ec.* дроздоя́мелище, дроздопя́лище *turdarium.* §. 2. Drozd morski, ryba nakrapiana, *Cichela. Cn. Th.* DROZDOWY, a, e, od drozdów, Droſſel-; *Rs.* дроздо́вый, дроздя́чій.

DROZDZE, Drożdże, *G.* drożdżow *et* drożdży *plur.* (*Bh.* drozdi, kwaſnice; *Slo.* drozdé, kwaſnice; *Sr.* 2. drozdzele; *Sr.* 1. drozdzie; *Vd.* droshje, troſkje, troſka, v'mat, mödenze, *Crn.* dróshje, vòlovze; *Cro.* dròsgye (*faeces vini* lagier); gampa, tâlogh; *Rg.* mûtex (cf. męty); *Bs.* droegd, kisseliça (cf. kisnąć); *Rs.* дрóждіе, дрóжди, дрóжжи, подóнки; *Sup. Germ.* Druſen, cf. Trug, Treſter; *Holl.* Droessem; *Anglos.* Dros, Dreſten; *Angl.* dregges, drege; *Suec.* draegg; *Isl.* dreggiar; *Graec.* τρυξ; *Lat. Med.*

drasens). Uſtoiny trunków albo napoiów, oſobliwie piwa, wina; u oleiu i kawy zowią ſię fusy; u wódki braha, die Hefen. Roscieki kisnące, co pod czas swego wewnętrznego ruchu opuszczaią na dno, pospolicie drożdżami zowią. *Kruml. Chy.* 541. Wino, które długo ſtało na lagrze, albo na drożdżach po Polſku. *Cresc.* 344. Pszenne mąki rozczyniaią ſię drożdżami. *Kluk Roſl.* 3, 262. *Fig.* Ta miłość iak ciaſto na drożdżach rośnie. *Teat.* 10, 76. Słowem, do drożdży wypić musisz, coś uwarzył. *Zab. VI*, 327. Zasłużył kielich ten wypić i z drożdżami. *Szow. Roz.* 63. Sami ſię sądźmy, ieżeli niechcemy Drożdży kosztować, z téy co dziś piiemy Beczki tak przykréy. *Groch. W.* 568. Ma każdy likwor swoie drożdże na dnie; nikt bez ale. *Burl. A.* 3. *Meton.* Gardło zalepił drożdżami; drożdżami śmierdzi, z upił ſię, er hat ſich benebelt. *Tr.* DROZDZANY, a, e, z drożdży, von Hefen; *Rs.* дрожданый. *DROZDZEC *niiak. ndk.*, zdrożdżeć *dk.*, gęścieć, dick werden. Zdrożdżała krew. *Oczk. Prz.* 5. DROZDZOWY, a, e, od drożdży, Hefen =; *Rs.* дрожжевый, подóнный; *Ec.* дрóжданый. DROZDZYSTY, a, e, pełno drożdży, hefig, voll Hefen; *Slo.* drojdawý, kalný; *Sr.* 1. drojdżopité; *Cro.* drosgyliv. DROZĘ *ob.* Drożyć. DROZEC, - zi, - zie, *neutr. ndk.*, zdrożeć *dk.*, w cenę iść, w górę, droższym ſię ſtawać, theurer werden; *Ross.* вздорожáть, дорожáю, n. p. zdrożała znowu kawa. *Ld.* DROZEY *Compar. Adverb.* Drogo.

DROZKA, i, ż. *Demin*: słowa Droga, ein kleiner Weg, eine kleine Reiſe; *Sr.* 2. drojka; *Rs.* дорóжка; *Bh.* cestička; *Sr.* 1. pucjik. Swoie modlitwy odprawił, żeby mu bóg w iego dróżce błogosławił. *Paszk. Dz.* 61. Drożka święta do Mekki iest nakazana wszyſtkim bisurmanom. *Klok. Turk.* 194. Drożka Jakubowa, ś. Jakuba droga, *lacteus orbis circulus. Mącz.* die Milchſtraße. cf. droga mleczna, białomleczna. DROZNIK, a, *m.*, ow co droży, wydraża, tocznik, *tornarius.* (*vid.* drożyciel). *Mącz.* der etwas aushöhlt, ausgräbt, ein Drechsler (cf. tokarz). *Rs.* дорóжникъ hebel do laſkowania). II. Drożnik, opisanie drogi, którą gdzie iechać trzeba. *Cn. Th.* ein Wegweiſer, ein Buch das ſtatt Wegweiſer dient. DROZNY, a, e, DROZNIE, DROZNO *Adv.*, od drogi, Wege =; *Bh.* cestný, cestowní; *Sr.* 1. pucjowné; *Ec.* местéнный, по которому имти можно. Drożne skręty. *Hul. Ow.* 162. - Drożny, gdzie droga, drożyſty, przyſtępny, węgſam, zugänglich, gangbar. Ziemia spuſtoszała i niedrożna. 1 *Leop. Ps.* 62, 3. Na puszczy a niedrożnym mieyscu. 1 *Leop. Jes.* 43, 20. (na *przedrożu. 3 *Leop. ob.* bezdroże). Droga niedrożna wiedzie ku śmierci. 1 *Leop. Prov.* 11, 28. (błędna 3 *Leop.*) §. 2. *Opposit.* zdrożny, z niedrożny, dogodny, ſtosowny, angemeſſen, paſſend. Weneci w tym gatunku poſtępuią drożnie, I swoie dyplomata wydaią ostróżnie. *Klon. Wor.* 54. Zdało im ſię, że nad to nic drożnieyszego u siebie należć nie mogli. *Biel. Kr.* 582. Kto ſię gniewa na brata swego niedrożnie, winien sądu. *Sekl. Matth.* 5. (bez przyczyny. *Bibl. Gd.*). Wszyſtkie owe gienealogie, przez które naród Słowiański niedrożnie i niepodobnie wiodą. *J. Kchan. Dz.* 189. Bogom niedrożno ſtarych niestrzyc żelazny wyrok łomić. *Zebr. Ow.* 398. *rumpere non possunt*, niepodobna im, niemożna). §. Drożny, zdrożny, verkehrt, unrecht. Adwersarze dopuszczaią wielce rzeczy drożnéy, pismu S. z każdey miary przeciwnéy. *Salm.* 4, 462.

DROZSZY, a, e, *Compar*: słowa Drogi. - a) DROZYC, yl, y, *Act. Niedok.*, zdrożyć *dk.*, droższym czynić, theurer machen, vertheuern; *Bh.* drajiti, zdrajiti; *Crn.* dragim; *Vd.* dragiti, sdragiti, predragiti, sdrashiti; (*Rs.* дорожúть = cenić). Potrzeba rzeczy droży. *Cn. Ad.* 355. - §. 2. Drożyć co, z drogo szacować, cenić, szacować, hoch und werth halten. Godzienli człek iest, że go tak wielmożysz, Że go tak bardzo w sercu swoim drożysz! *Chroſć. Job.* 31. Cnoty pragnie i uczciwego wychowania; które obie rzeczy kniaź księźnie przyznaie, i tym ią sobie wielce droży. *Gorn. Dz.* 98. §. II. Drożyć ſię, drogim ſię czynić, ſich koſtbar machen; theuer machen. Kryształ brylantowany wielu oczy zwodził, Gdy ſię więc nad rubiny i szmaragdy drożył. *Kras. Bay.* 63. (wynosić ſię w wartości). §. Trudnym ſię pokazywać, Schwierigkeiten machen, um noch mehr zu gewinnen, koſtbar thun, (ſich zieren); *Bh.* zbrahati ſe; *Rs.* дорожúться. Drożyła nam ſię Jeymość, teraz my nie tani. *Zabł. Fir.* 82. Nie droż ſię tak bardzo. *Teat.* 1, 102. Nadto ſię z nią drożysz. *ib.* 54, *b.* 24.

b) DROZYC, *Drużyć, Drążyć, - yl, - y, *Act. ndk.*, wydrożyć *dk.*, *qu. v.*) wydrażać, dłubać, łobić, czczo robić, höhlen, aushöhlen, eingraben; *Bh.* blabati; *Slo.* blabu; *Rag.* dúbiti, izdúbiti; *Crn.* dóbsti, döbem, dóblem, dóbam, beakâm; *Vd.* dlietiti, sdlietuvati, spahuvati; *Cro.* dubazti, izdubazti (cf. *Dl.* draga *vallis* cf. droga); *Rs.* долбúть, дожжúть; *Eccl.* ѡдолаю, вздолбленію, вдолбаю, вдолбаю, взмáю, дуплю. Pegaz co Hipokreńſki zdrój kopytem drożył. *Pot. Jow.* 2, 148. Niech to wschód i zachód w twardy marmur dróży. *Pot. Syl.* 223. Gdy patrzę dłużéy, on promień ſię w promyki cieniusieńkie druży. *Pot. Arg.* 431. DROZENIE, ia, *n. Subſt. Verb.* dłubanie, das Höhlen, Aushöhlen. DROZONY, a, e, *Perf. Pass.* dłubany, wydrożony, ausgehöhlt. Drzewo wewnątrz drożone i natkane rzemieniem. *Jer. Zb.* 68. *Cro.* súplyszt. DROZYCIEL, a, *m.* ten co obrazy rzeże, *caelator. Mącz.* der Bildſchnitzer, dłubacz, der Kupferſtecher, drożnik. DROZYDŁO, a, *m.* dłóto, der Meißel, Grabſtichel. Sporszym w ten czas, gdy większym będziesz iodłem, drożydłem, dam ci napiz miły. *Zab. IX*, 380. *Eyes. Vd.* svotlenka; svotonisza.

DROZYNA, y, ż. biedna wązka droga, ein miſerabler, enger Weg. Wie tayne drożyny w tym lesie. *Teat.* 55, 81. DROZYSKO, a, *n. z przyganą*, zła fatalna droga, ein ſchlechter, häßlicher Weg, ein Waldweg, ein Nebenweg, ein Abweg. Leśne i bagniſte drożyſka. *Krom.* 289. Leśnemi i ciasnemi drożyſkami zboże do miaſta woził. *Warg. Ces.* 231. (cf. manowiec). Uiechała ciasnemi w gęſtwie drożyſkami. *P. Kchan. Orl.* 1, 33. 1.) DROZYSTY, a, e, pełen dróg n. p. *paruii saltus* drożyſte, przeſtronne dąbrowy. *Mącz.* - (*Oppos.* bezdrożny), węgſam, wo Wege ſind, wo durchzukommen iſt. *ob.* drożny.

2.) DROZYSTY, a, e, drożony, wydrożony. *Cn. Th.* ausgehöhlt.

DROZYZNA, y, ż. drogość żywności znaczna, die Theuerung; *Bh.* drahota; *Vind.* drashina, draginja, dragina, dragota; *Cro.* drasina, dragocha, dragota, zakupócha;

Hg. drágaság; *Rs.* дороговизна, дороговь; *Ec.* доporomà, высокая цѣна. Drożyzna wielka iest, gdy cena przechodzi drugie tyle pospolitą. *Khk. Rosl.* 3, 248. Wielkie nieurodzaie czynią wielką drożyznę. *ib.* 251. Nie było drożyzny, chociaż dwieście statków z zbożem flaga zalała. *Nar. Tac.* 2, 511.

DRUCH, DRUH, a, *m.*, *Bh.* druh *sodalis.* cf. *Druthe* w prawie Saliyskim, *minister sponsae*, Brautführer. Mdlg. *Vd.* druhnik, tovarsh (cf. *Vd.* drushe z małżonek; *Cro.* drûg, drûgh *socius*; *Dl.* druug; *Rg.* druxitegl, drugh, druxeechi, druxbenik, drugar; *Bs.* drugh, drugar; *Rs.* дрýгъ, содрýгъ *amicus*; *Ec.* подрýгъ, (cf. Drugi). towarzysz, kollega, spólnik, der Kamerad, Gespan, Geselle, Kollege. Pompeiu, z druchów moich pierwszy móy kompanie, Z którym nieraz dzień długi strawiłem przy dzbanie. *Hor.* 1, 219. *Min. meorum prime sodalium).* I znaiomi i poufali druchowie iakoś iuż odemnie stronią. *Psalmod.* 51. Gdzie nas kolwiek fortuna poniesie póydziemy, Druchowie mili, acz końca nie wiemy. *Petr. Hor. B.* 2. wierni druchowie. *Zimor.* 229. *Prov. Croat.* chlovekuje veksa túga, Kad' ù salosti ne ma drúga, Ki ù salosti druga ima Boli mu sse pól odnima. cf. przy wiernym przyiacielu żaden nie ubogi). Lepsze ko druhów, niźli rublów w kalecie, Lecz to gorsza *niet (nie masz) druhów bez rublów na świecie. *Jag. Gr. B.* 4, *b.* Ty tym czasem druchu, Póki pieniędzy nie masz, posiedzisz w łańcuchu. *Pot. Arg.* 727. (iest tam mowa o iednym, który w dziewosłęby do królowey ieździł). Jak to druh dobry do swoiey drużyny Bocian do liszki przyszedł w nawiedziny. *Kniaź. Poes.* 3, 146. Tak rzekł do druha. *Dwor. E.* 2. Pytał się druh u druha. *Exam.* 58. (cf. siabr, swat, drużba; cf. drużyna, drużyć). DRUCHNA, y, ś., towarzyszka; druźka (*Bh.* druzicka *ministra sponsae*; *Vd.* drushiza, tovarshiza; *Bs.* drugariça; *Rg.* druxiteglizza, druxizza drugarizza, druxbenizza, drûga; *Ec.* дрýгиня, подрýга (z przyiaciołka; подрýжие małżonka); die Gehülfinn, Begleiterinn; insonderheit die Brautjungfer. Nadstaw ucha, co druchny, coć i mówią sweci. *Gaw. Siel.* 371.

DRUCZEK, - czka, *m. demin.* słowa Druk, kleiner Druck, kleine Schrift.

DRUCZYC, ał, y, *cz. ndk.*, Dzierlatka druczała. *Banial. f.* 4. gorgolila, ćwierkała, zwitschern.

DRUCZYSKO, a, *n.* druk nieszgrabny, paskudny, elender, miserabler Druck, elende Schrift.

DRUDZY *nom. plur. masc.* słowa DRUGI. - *DRUGDY *adv.*, *Bh.* druhdy, czasem; *Sr.* 1. drudè; *Vd.* drugdai, drugzhasa, drugazh; *Cro.* drugda, drugi put; *Rg.* drûgda; *Sla.* drugacsie (z *niby:* drugie gdy, drugą razą, drugi raz, (cf. drugdzie) czasem, pod czas, niekiedy, zuweilen, Drugdy mniemamy, iż to nam zdrowo, czego się nam zachciało, a ono iest trucizną; drugdy mniemamy, iż sobie dobrze życzem, a my się sami zabiiamy; drugdy mniemamy, iż bliźniego miłuiem, a my sami siebie. *Skarg. Kaz. Niedz.* 590. To, co się drugdy mówi albo pisze, ia mam nie tak z wielkiego czytania, iako z ustawicznego myślenia. *Orzech. Qu.* 173. *DRUGDZIE *Adverb.*, (drugie gdzie *Etym.*) gdzie indziey, gdzie niegdzie, anderswo, hier und dort, stellenweise; *Rg.* drugovdje, drughdje; *Bosn.* drugovjè; *Sla.* drugdi; *Vd.* drugazhi (z inaczéy *Crn.* drugaku); *Crn.* dèrgam, dèrgod; *Sr.* 1. drubje; *Cro.* drugam, drugdo; (*Cro.* drugach z inaczéy; *Cro.* drugud z inędy; *Cro.* od drugud z zinąd). W drodze drugdzie po mału iadą, a mieyscy prędko poganiaią. *Skarg. Kaz. Nied.* 109. Kiedy do nas z waszemi proiektami przyiedziecie, Niegdzie w nich ieszcze przydamy, a drugdzie wymiemy. *Bielsk. S. N.* 14. Wszędzie iachał trawami wielkiemi nad morzem; drugdzie też piaskami. *Gwagn.* 123. Tak wielki był głód, iż matki swoie dzieci iadły, drugdzie służebniczki. *ib.* 61. Not. *Jak* drugdy *o czasie* niekiedy; *tak o mieyscu* drugdzie *znaczy* niekędy.

DRUGI, a, ie, *Bh.* druhý; *Slo.* druhí; *Rg.* drughi; *Sr.* 2. drugi; *Sr.* 1. druhi; *Vd.* drugi; *Crn.* druge, drugi; *Cro. et Sla.* drugi; *Bs.* drughi; *Rg.* drughi; *Rs.* дрýгій, дрýгóй. §. 1. *Numer. Ordinal.* w porządku liczby po pierwszym następuiący, wtóry, (cf. *Cardin.* dwa), der zweyte, der andere. KRASICKIEGO Pana Podstolego część druga, rozdział drugi, karta dwudziesta i druga. Nie może bydź drugi; bo ieszcze takiego pierwszego świat nie miał. *Teat.* 11, *b.* 4. Drugim bydź w rzędzie, *Ross.* вмóрсмвозамъ. - Która teraz godzina? druga! welche (Stunde) ist es? aber wie viel ist die Uhre? (die zweyte) zwey! zwey Uhr. Czy to iuż druga? *sc.* godzina. Nie! dopiero wpół do drugiéy; naywięcéy trzy kwadranse na drugą. - Ja tam drugi raz nie póydę; drugi raz nie posyłay mnie tam. *Teat.* 19, 24. Drugi raz na iednymże się potknąć, nie rozum. *Cn. Ad.* 211. zum zweyten male. Raz, drugi, i trzeci. *Dambr.* 250. Drugi raz, po drugie, *Vd.* drugemali, endrugikrat, enodrugobart, drugizh; *Crn.* drugezh; *Cro.* drugóch; *Rs.* вдрýгорь, вдрýгорядь. Drugi nalew piwowarski *Rs.* дрýгáвь. Co drugi dzień, *Bh.* obden; co drugą noc, *Bh.* obnoc. - §. 2. Jeden z dwóch, bez względu na następstwo liczebne, iako *oppos.* słowu ieden, der andere, einer von zweyen, ohne bestimmte Zahlenordnung, Jedno ku drugiemu, *albo* iedno drugiemu pomaga. *Cn. Ad.* 315. Jedna, gdy iey unikasz, w drugą wiedzie wada, Z iednego nierostropny błędu w drugi wpada. *Kor. Hor.* 4. Jednego błędu uchodząc głupi, trafia w drugi. *Cn. Ad.* 312. Jednego złego pozbędziesz, a drugie większe nastąpi. *ib.* 313. Jednemu gody, drugiemu głody. *ib.* 314. Jednemu się zmiele, drugiemu się skrupi. *ib.* Jednemu szydła golą, drugiemu i brzytwy nie chcą. *Gemm.* 115. Jednoś upuścił, drugiegoś nie dostał. *Cn. Ad.* 316. Jedno wschodzi, drugie zchodzi, *albo* iedno zchodzi, drugie wschodzi. *ib.* 317. Jeden szyie, drugi porze; ieden buduie, drugi psuie; ieden tak, drugi owak; ieden robi, drugi trawi. *ib.* 308. Jeden to lubi, drugi to. *Gemm* 113. Jednemu się to podoba, drugiemu owo. *Gemm.* 115. (cf. Każdy co inszego lubi). Jeden sasa, drugi do lasa. *Gemm.* 113. Jedno bez drugiego nic; iedno do drugiego. *Gemm.* 116. Jedno porzuci, drugie weźmie. *ib.* 116. Jedna zbroduia rodzi drugą. *Stas. Num.* 2, 29. Co iednym uchem usłyszysz, to drugim wypadnie. *Biał. Post.* 189. Rzadko który (*albo* ieden) złoczyńca wziął drugiego w łyka, Ani rozboynik będzie ścigał rozboynika. *Jakub. Bay.* 39. Not. *często miasto* drugi *powtarza się też samo słowo, iak tu w tym przykładzie: rozboynik nie będzie ścigał rozboynika z ieden rozboynik nie b. &c. drugiego, cf. Kruk krukowi oka nie kluie, z ieden kruk drugiemu.* - *Wydawał*

sąsiad sąsiada, przyiaciel przyiaciela, powinny powinnego. Skarg. Zyw. 2, 169. *t. i. ieden sąsiad drugiego, ieden przyiaciel drugiego etc. cf. od domu do domu chodzić t. i. od iednego domu do drugiego. cf. Od czasu do czasu.* b.) Przeciwny, na odwrót, **der andere, entgegengeſetzte.** Z iednę ſtronę ſtały woyſka Auguſta, z drugą Brutusowe. *Warg. Wal.* 19. Na drugi brzeg wysiadłszy, poiechał daley. Na iednéy ſtronie tego medalu był bust królewſki, a na drugiéy miaſto Warszawa. Drugą podleyszą ſtronę ſukna zowią nice; ztąd suknią przenicować, na drugą ſtronę przerabiać. *Ld.* – *α.*) *ieden, drugi, drugi, drugi* = ieden, drugi, trzeci, czwarty, **der eine, (der andre) ein andrer, (der andre d. i. dritte) ein dritter, oder noch ein anderer; ein vierter, noch ein anderer** ꝛc. Jednemu dał bóg rozum, drugiemu wymowę, drugiemu radę i dowcip, drugiemu umieiętność prawa, drugiemu do woyny, drugiemu do Rzpltey, drugiemu do rządow, drugiemu do kapłaństwa, i inne innym dał talenta swoie rozmaite i niezliczone. *Skarg. Kaz.* 469. Dał iednemu pięć talentów, a drugiemu dwa, a drugiemu ieden, każdemu według własnego przemożenia. *ib.* 465. *β.*) ieden w drugiego. *Gemm.* 114. cf. chłop w chłop; koń w koń = ieden tak dobry, iak drugi, **einer ſo ſchön, ſo gut, ſo brav, wie der andre.** §. 3. Drugi = drugi raz, niby to powtarzanie pierwszego, **noch einmal, noch ein ſolches, ſolcher, zweymal, zum zweyten mal.** Na przyſłoyne opłakanie takowego przypadku Cyceronowego, drugiegoby Cycerona trzeba. *Warg. Wal.* 160. Napominaniem swoim możesz poprawić bardzo wielu; a tyle drugie nieuważnych urazić na siebie. *Mon.* 69, 356. **noch einmal ſo viel, zweymal ſo viel.** Drugi taki *albo* taki drugi. *Cn. Th.* Pierwszy punkt szczęścia, mieć drugiego siebie. *Zab.* 13, 228. **ſein zweytes Ich.** (cf. druch). §. 4. Drudzy = reszta ludzi; drugi = ieden z reszty ludzi, **ein andrer, andre, (als die, von denen was beſtimmt worden iſt);** *Vd.* ti drugi, huni; *Oppos.* sobie = **ein andrer, andre, (als ich, als wir).** Drugim dogodzić, sobie zaszkodzić. *Cn. Ad.* 214. *albo* Drugim dobry, sobie zły (cf. Cudzą pszenicę ogania, a iego wróble piią). Dam rad drugiemu, dogodziwszy sobie samemu. *Cn. Ad.* 1073. (cf. Pierwey Sobkowi, potym Dobkowi). Drugich opatruiesz, a sam tego bardziéy potrzebuiesz. *Cn. Ad.* 212. Drugiemu rozdaiąc, sam na się pomniy *albo* Drugich dzieląc, siebie nie zapominay. *Cn. Ad.* 216. Drugich prowadziemy a sami błądziemy; *albo* Drugim mądry, sobie głupi *albo* Sam błądzisz, a drugich rządzisz. *ib.* 213. Drugiemu dobrze wnet poradzimy, a sami sobie nie umiemy. *Cn. Ad.* 216. Drugiemu przygania, a sam nic nie czyni. *Cn. Ad.* 215. – *Slo. Prov.* **gali ge ldo Selma, tak teſ' i o drubich miśi** (cf. ożogiem maca drugiego, kto sam w piecu lega cf. Sameś taki). Drugiego chcąc oszukać, sam się oszukał, *albo* co drugiemu umyślił, to samego potkało; *albo* Kto drugiemu dół kopie, sam weń wpadnie. *Cn. Ad.* 213. Drugi robił, a on się dobrze ma. *Cn. Ad.* 115. Niech też i drugi robi. *Cn. Ad.* 560. Załem ia tu sam tylko iest, niechay też drudzy daią. *Sekl.* 104. Piymy iako drudzy. *Teat.* 43, *c.* 164. *Wyb.* Co tobie nie miło, tego drugiemu nie czyń. *Cn. Th. not.* „nie rozumiéy = *drugiemu*, to iest, *wtóremu*; ale każdemu, choć iest trzeci, dziesiąty, setny; nikomu, żadnemu *vel* bliźniemu.“ – §. 3. Jaki taki, (**mancher andere**), **einer und der andere.** Powiadaią o Wenetach, iż drugi i umrze tak; a iako żywo na koniu nie siedział. *Gorn. Dw.* 125. Bydlę czasem poiętnieysze od drugiego czeka. *Teat.* 52, 10. Sława książąt Litewskich potąd w ciemnochmurnych iaskiniach sieuziała, o których drugi własny Litwin przedtym ani słyszał. *Stryik.* 404. I dziś w każdym prawie kącie Ruskim iest po części Litwy; z których drudzy rzadko po Litewsku rozumieią. *ib.* 528. By tu wasze grzechy na kazaniu powiadane bydź miały, czymbyście tę sromotę odkupili! i drudzyby umrzeć woleli. *Skarg. Kaz.* 3. – §. Drugie = niektóre: drudzy = niektórzy, **einige, manche.** Artykuły, któreście nam w ręce podały; nie wszystkie, ale drugie nam się podobały. *Bielſk. S. N.* 14. Z tych kościołów ieszcze i teraz drugie całe stoią; a drugich tylko rumy znaczne ukazuią. *Groch. W.* 188. Starzy drudzy wielomówni są. *Skarg. Dz.* 222. Nie każdy płacz iest z niedowiarstwa albo z krewkości, drugi też iest z wesela, drugi z miłości, drugi z skruchy. *Skarg. Zyw.* 2, 406. – §. 6. Drugi = iaki, (ieden) **ein.** Biskup ten tak żył, iako drugi zakonnik. *Skarg. Zyw.* 1, 33. **er lebte wie ein Mönch.** Błażéy święty na brzeg wyszedł z iasną twarzą, iako drugi anioł. *ib.* 77. (*cf.* prosiła Kunegunda, aby tak, iako *iedna* mniszka pogrzebiona była. *Skarg. Zyw.* 1, 155. Nie miał Moyżesz dworzan; na wszystkim, iako *ieden* pospolity człowiek przestawał. *Skarg. Zyw.* 1, 332.). DRUGOKROTNY, a, e, – ie *adv.*, drugi kroć powtórzony, **zweymalig;** *Vd.* drugoverſten. DRUGORODNY, a, e; *Kg.* drugorodjen, (cf. pierworodny) **zweygebohren.** DRUGOZENIEC, ńca; *m.*, co się drugi raz ożenił, **der die zweyte Frau hat.** *Tr. Lc.* двоебрачный. DRUGOŻEŃSKI, a, ie, tyczący się drugiego małżeństwa, **die zweyte Ehe betreffend.** DRUGOZENSTWO, a, *n.* powtórzone małżeństwo, **die andere Ehe.** *Tr.* – DRUGUBICA, °DRGUBICA, DRYGUBICA, *ż.* cf. dryga, *Verriculum bilix vel trilix, carens sinu. Cn. Th.* sieć na ryby. *Dudz.* 36. *Bs.* zagasggna, mrjesgja za ribbu; **ein Fiſchernetz, eine Wathe, das Zuggarn, Streichgarn; Oeſterr. der Segen;** z łac. segena). Na rzekach i na szerokich wodach, miewaią sieć; którą *transuersariam*, u nas drgubicą zową albo mrzeżną, ze trzech sieci złożoną, śrzednia gęsta; a dwie skrayne z obu stron rzadkie oka miewaią. *Crescent.* 643. Drygubica; sieć ta robi się potroynie; śrzednia pola iest gęsta, dwie z obu stron z rzadkiemi okami; zastanawia się iak ściana w wodzie od brzegu do brzegu. *Kluk. Zw.* 3, 244. 2.) Drygubice na słonki; nazywam tak dla podobieństwa, ile że na śrzedniéy ścianie gęściey szey z téy i owey strony są ściany z rzadszemi okami. *Kluk. Zyw.* 2, 347. **ein Lerchennetz.**

DRUH *ob.* Druch.

DRUIA lub Sapieżyn, miasto w Wileńskim, dosyć handlowne nad Dźwiną. *Dyk. Geog.* 1, 175. **eine Stadt in Lith.**

DRUID, a, *m.*; pogański kapłan, które imię niektórzy chcą wyprowadzić z Słowiańskiego *dru, deru* = drwa, drzewo, że pod drzewem świątości odprawowali, **der Druide; ein heidniſcher Prieſter.** Druidom samym o bogach fata pozwoliły i wiedzieć i nie wiedzieć. *Bard. Luk.* 12.

DRUK, u, *m.*, z *Niem.* **der Druck;** *Bh.* tisk = cisk; *Sr.* = **cijiczerſke, piſmiki;** *Crn.* ſtis, utis, utisk; *Vd.* ſtiſk,

ebtampa; *Bs. ital.* actampa; *Cro.* ſtampa; *Rs.* клеймо-чáманїе, передóренїе; *Ec.* печатарство. 1.) Wybiiane litery, bite księgi, die gedruckte Schrift, der Druck. Co druk głosi, to prawda; bo od czegożby służył? *Kras. W.* 17. Mamyć tak siła nauk; lecz za wszyſtkie druki Więcey choć ieden przykład ma w sobie nauki. *Pot. Pocz.* 228. Tak oni udają w druku swym. *Złot. B. b.* — §. 2. Druk, pismo, którym drukuią; lane litery różnego gatunku, które na papierze wybiiaią, die Druckſchrift, die Schrift des Druckes, der Druck. Ciśnięto w Krakowie drukami szkoły głównéy Koronney. *Przyb. Batr. fin.* Edycya ta dobra; tylko druk bardzo drobny. *Ld.* Druk składać, spaiać, ſetzen. (cf. wybiiać). §. 3. Druk = drukowanie, (*Bh.* tiſknuti = ciśnięcie); das Drucken, der Druck. Powiadasz: drogi druk, i papier kosztuie. *Opal. Sat.* 67. Już też ta okoliczność warta druku. *Teat.* 43, 6, 85. O Fauście! z twoiey łaſki druk głupſtwa wyciſka! *Kras. W.* 11. Podać do druku (*Bh.* dati do tiſku), in den Druck geben; w druku bydź (*Bh.* byti w tiſku), im Drucke ſeyn. cf. prasa.) wydać w druku, (*Bh.* wydati w tiſku) cf. na iawią, na świat, z pod prasy. — §. II. Druk *fig.* wyraz, wyrażenie, wizerunek, der Abdruck, das Ebenbild. Utrzymywał Sokrates kształty wiecznie i wszyſtkich rzeczy niby druki. *Min. Ryt.* 1, 309. *ideae, paradigmata).* III. *Bywaią działa z miąższych żelaznych *druk* albo sztabów wespół zbitych. *Archel.* 27. Eiſenſtäbe. DRUKARCZYK, a, *m.*, czeladnik drukarſki, der Buchdruckergeſelle. DRUKARKA, i, ś., kobieta co książki drukuie, (*Bh.* tiſkařka), die Buchdruckerinn, (die ſelbſt druckt). DRUKARNIA, i, ś., (*Bh.* tiſkarna = *ciſkarnia, impreſſi, knihárna; *Sr.* 1. cjijcjerna; *Rg.* utjesctenizza, pritjesctenizza; *Vd.* ſtiſkarnia, ſtiſkalishe, ebtamparia; *Crn.* ſtiſkarya; *Cro.* ſtamparnicza; *Bs.* ectamparia; *Ren.* друкарня; *Rs.* книгопечатня, печатня, печáтной дворъ; die Druckerey. Turcy boią się, żeby drukarnie nie odięły sposobu życia przepisuiącym księgi. *Kłok. Turk.* 42. Drukarnie przeſtaną drukować; a ludzie przeſtaną mówić, czytać, pisać i myśleć. *Bibl. Targ.* 3. Drukarnia Mitzlerowſka korpusowi kadetów ofiarowana. *Vol. Leg. VII*, 810. DRUKARSKI, a, ie, od drukarza, albo druku, Drucker =, Druck =, Buchdrucker =; *Bh.* knihařſký; *Cro.* ſtamparszki; *Vd.* ſtiſkarſku, ebtamparſki; *Rs.* печатничій, передóрщичій, n. p. omyłka drukarſka, *Bh.* omyl tiſkarſký; *Rs.* опечáтка. Drukarſki papier, albo wodny; *Rs.* книжная бумага. (*oppos.* kleiowy, pisarſki). Drukarſka nauka wynaleziona przez Jana Fauſta. *Ld.* Rytmow teraz tak wiele, że im drukarſkie prasy zaledwie wyſtarczyć mogą. *Dar. Lot. A.* 2. Wolność drukarſka. *Mon.* 73, 604. wolność prasy, die Preßfreyheit. DRUKARSTWO, a, *n.* chodzenie koło drukarni, das Buchdrucken, die Buchdruckerkunſt; *Bh.* tiſkařſtwj, knihařſtwj; *Ec.* печатарство. DRUKARZ, a, *m.*, *Bh.* tiſkař, *ciſkarz, impreſſor, knihař, knihtiſkař, knihtlačitel; *Slo.* knihotiſkár, knichtlačitel; *Sr.* 1. cjijcjernik; *Bs.* utjesctenik, utjesctitegl, ectampatur; *Sla.* ebtampatur, pritiſkaoc; *Rg.* utjesctenik; *Vd.* ſtiſkar, ſtiſkavez, ſtiſkovauz, ebtampar, bukvitiſkar, puhdrukar; *Crn.* buqveſtiſkava, utiſkavz, ſtiſkavz, ſtiſkâr; *Cro.* ſtampar, pritiſkavecz, drukar; *Rs.* печáтникъ; *Ec.* друкарь, друконачáлникъ. (diſt. дручитель, удручитель dręczyciel); der Drucker, Buchdrucker; typograf, drukarz, tłoczyciel. *Mącz.* Powiadasz, drogi druk, i papier kosztuie; Napisz iedno co godnie, naydziesz na drukarza. *Opal. Sat.* 67. Miltou w oſtatniéy żył nędzy do śmierci; a drukarze na raiu utraconym ſto tysięcy talerów zyſkali. *Dmoch. Szt. R.* 89. albo raczey *księgarze*). — §. 2.) Drukarz, wybiiacz w drukarni, który w prasie wybiia, co ſkładacz ułożył; der Drucker in der Druckerey, im Gegenſatze des Setzers. §. Drukarz płótna, co płótno drukowane, to iest, farbowane prasuie, *Rs.* набóйщикъ. DRUKARZOWA, y, *f.* żona drukarza, des Buchdruckers Frau, die Buchdruckerinn. cf. Drukarka. DRUKOWAC, ał, uie *Act. ndk.*, wydrukować *dokon.*, bić księgi, wybiiać litery, *Bh.* tiſknauti = ciſnąć, i tak też podpisał. *Przyb. Batr.* ciśnięto w Krakowie, drukami szkoły głównéy Koronéy; drucken, Bücher drucken; *Vd.* ſtiſkati, vtisnuti, ebtampati, drukati, obtiſkati; *Crn.* ſtisneti, ſtiſkam, utiſkam; *Bs.* utjesciti knighe, ectampatti; *Rg.* vtjesctiti; *Cro.* pritiszkati knyige, ſtampam, drukam, ſtampanye; *Ec.* друкую, друкóванный; *Rs.* печатать, напечáтать, тúснуть, тúскать, передорúть. — Gada, iak książka drukowana. *Mon.* 65, 521. Za iedno pismo dobre, mamy ſto głupſtw drukowanych. *Kras. W.* 11. Drukowane potrafię czytać, ale nie pisane. *Teat.* 30, 4. druk, das Gedruckte, Gedrucktes. — §. 2.) Płótno drukować, Leinwand drucken. Mamy też młyny do farbowania; albo jak mówią, do drukowania płócien. *Rogal. Doś. 1, praef.* Drukować materye, *Rs.* набúть, набивать; Drukowany, farbą wybity, *Rs.* набúвный, набóйный. Płótno drukowane *Rs.* набóйка. Z drukowanego płótna набóйчетый. — 3.) *Fig.* wybiiać, wyciſkać, abdrücken. Nikt go nie uczy, sameg wskazuie Natura w sercach i z wieków drukuie. *Paſt. Fido* 152. Łzy płowią hoyne, że mokre tropy Drakuią bose za niemi ſtopy. *Miaſt. Ryt.* 88. *DRUKSKŁADNIK, *DRUKSPOYNIK, a, *m.*, co w drukarni litery składa lub spaia, dla różnicy od wybiiacza, który złożone już litery w prasie wybiia; der Setzer in der Druckerey, zycer.

Poch. *druczek, druczyſko, nadrukować, oddrukować, podrukować, przedrukować, przydrukować, rozdrukować, wdrukować, wydrukować, zadrukować, zdrukować.*

DRUMLA, Dromla *ob.* Dremla.

DRUZBA, y, *m.*, (*Bh. et Slo.* družba *paranymphus*; *Crn.* drûg; *Vd.* saumar; *Sr.* 2. družba, pobraſchka; *Sr.* 1. braſchka; *Rs.* дружка = 1.) przyiaciel pana młodego, 2.) para, 3.) iedno z téy pary, *Ec.* дружка, невѣстоводникъ, тысяцкой, предобручникъ, который сговариваетъ жениха съ невѣстою. (cf. *Vd.* drushba, drushtvu = towarzyſtwo *ob.* drużyna; *Vd.* drusha, zakonſki mosh = małżonek; *Rg.* drúgh, druxbenik *collega*, druxba = towarzyſtwo; *Bs.* drusgba; *Sla.* drúshtvo; *Crn.* drûsba, druſtvo; tovaruſtvo; *Rs. et Ec.* дружба, друголюбïе przyiaźń, *Etym.* druch); z dziewosłąb, raiący małżeńſtwo. *Wład.* swat, *żerzec, *żerca, der Brautwerber. (w prawie Saliyſkim Druthe). Koń się pod drużbą zaieździł. *Teat.* 6, *b.* 80. — 2.) imiennik, iednego zemną imienia, nie zaś nazwiska. *Dudz.* 36. der Namensvetter, von gleichem Taufnamen. My też, co teraz imię twe nosimy, Stanisławowie pokornie prosimy, Proś za *drużby* swe grzeszne Stanisławie. *Groch. W.* 270. Zdrów

rość, Stasieńku z swey białéy szaty, strzeż byś nie zmazał, drużba móy, za laty . . . *ib.* 598. (Grochowskiemu Stanisław było). DRUZBAKI, Mauschenbach, wieś w Starostwie Spiskim, sławna łaźniami i wodami zdrowemi od Krak: 13 mil. *Dykc. Geogr.* 1, 175.

DRUZGAC, ał, a, *albo* DRUZGOTAC, *DRZUZGOTAC, ał, druzgoce (*et Frequ.* Druzgota) *Verb. Act. ndk.*, zdruzgotać *Dokon.*, (*Bh.* zdrižbati, trasetati *cf. noſtrum* trzaſk) z trzaſkiem złamać, zkruszyć, zerſchmettern, zerſchlagen, zerknirſchen; *Rs.* можжить, размножжить, можжу). Remigiusza czaszę onę zdruzgotaną spoił, iż i rozpadlin znać na niey nie było. *Skarg. Dz.* 1021. Gdyby łodź z onych ſkał upadła, w kęsyby się zdruzgała. *Biel. Hſt.* 283. zdrzuzgoczo. *Tward. Wł.* 74.

DRUZKA, DRUSZKA, i, *Bh.* družička; *Slo.* družica, družice; *Crn.* drushiza; *Dem.* słowa Druchna, towarzyszka, assyſtentka panny młódéy, panna drużąca, dziewosłębica, swachna, die Brautführerinn, Brautwerberinn, Brautjungfer; *Sr.* 1. Swónka; *Ec.* чермóжница, сваха; *Cro.* drusbenicza, tovarusicza *socia; Vd.* drusha, sakonſka shena *uxor*; *Carn.* druhize *Charites* Wdzięki). W ubiorach wyszywanych będzie przyprowadzona do króla, dziewice za nią, druszki iéy, przywiedzione będą tobie. *Budn. Ps.* 45, 14. (towarzyszki iéy. *Bibl. Gd.*). druszka. *Pot. Syl.* 250. On wzywał bogów z Stygu i Kocytu I drużek nocnych i piekielnéy zgrai. *Chrośt. Luk.* 211. DRUZYC, ył, y, *Neutr. ndk.*, towarzyszyć, assyſtować, dziewosłębić; *Bh.* družiti *paranymphum agere* družiti ſe *sociare se; Cro.* drusujem ſe towarzyszę: *Rg.* drûžiti *comitari; Bs.* druzgiti ſe towarzyszyć; *Vd.* drushiti, parati, drojati ſe parzyć parę; *Vd.* sdrushiti se ſe sprzymierzyć się; *Vd.* sdrushliu ſe małżeńſki; *Rs.* дружить услугiвать, дружиться poprzyiaźnić się, сдружать przyiaźnić); Geſellſchaft leiſten, zur Geſellſchaft dienen, freywerben. Straszliwa Juno była przy ślubie I Hymen z nią drużył. *Chrośt. Ow.* 72. *Ec.* невѣсноводствую; *Gr.* συμφαγωγῶ. Na gody, ni się Juno swatowna ſtawiła, Ni Hymeney, i Łaſka w łożnicy drużyła. *Zebr. Ow.* 150. Przyrodzenie włosy iéy w tak ślicznie uwiło pierścienie Jakoby ie do ślubu Troiańſkiey Heleny Pięknicy nie utreſiły drużące Laceny. *Tward. Pasq.* 10. t. i. druchny, drużki, swachny, die Brautjungfern, Kränzjungfern. (cf. drużyna); *Bh.* družebna nedela środopoſtna *Laetare*; družbanec, placek, iaki w tę Niedzielę pieką.

2.) DRUZYC *ob.* Drożyć.

DRUZYNA, y, *ł. collect.* druchowie, towarzysze, pocześć, towarzyſtwo, die Geſpanen, Gefährten, Begleiter, Kameraden, die Kameradſchaft, die Begleitung, das Gefolge; *Vd.* drushtvo, drushtvu, drushba, tovarſtvo, sprevod; *Crn.* drushina z domownicy; *Rg.* druxba, druxina, druxtvo; *Bs.* druzgba, druzgina, druzgtvo; *Cro.* druſtvo, drùsba, tovaruſtvo; *Cro.* drusina; *Dl.* chelyad *familia*, *dem.* drusinicza; *Dl.* chelyadcza (*ob.* czeladka); *Rs.* дружина z towarzyſtwo, 2.) małżonka). – Książe Lew zbity, sam w małéy drużynie ledwie uciekł. *Stryik.* 310. Woiewoda zebrawszy się w małym ufie, tak żołnierzów, iako zbieranéy drużyny, uderzyli na nieprzyiaciół. *ib.* 309. Rzucił się nań w małéy drużynie to ieſt z trochą swoich konnych. *Warg. Wal.* 74. Niech myśl twoia i wola z drużyną się zgadza, Bo kto bracią opuszcza, iawnie się sam zdradza. *Papr. Koł. T.* 4. „Nadgrobki zbieranéy drużyny" Symonidesa, przez Łęſkiego nam zachowane, przy Sielankach tegoż. §. 2.) *Fig.* Pełna dziwów natura, kto uwagi żąda, niech się zgodnéy drużynie pszczół w dzieni przygląda. *Zab. IX*, 104. *Zabł.* 3.) Z przyganą: chałaſtra, Troß, (cf. *vetus Germ.* Droſſ), Geſindel. Kiedy oddadź dziesięciny, niemasz nic, a ieſt na ſtrawne drużyny. *Wad. Dan.* 91. *Salin.* 2, 165. Po téy woynie puſte Rzymſkie gmachy, nie szlachta napełni, ale licha świata drużyna. *Bardz. Luk.* 119. Otoczony mnóſtwem drużyny ubogiéy. *Teat.* 46, 2. DRUZYNA *herb*, iedno co SRZENIAWA. *Kurop.* 3, 13.

DRWA, *G.* drew, *plur.*; materya ta do budowania, do palenia, którą nam drzewa daią, Holz, das Holz; *Boh.* dřewa, dřjwj (dřwo z drewno); *Rg.* dêrva; *Crn.* derva; *Cro.* dèrva (dervo z drzewo); *Rs.* дрова; *Gr.* δῦρα; *Ger. obs.* Dru, Der; *Angl.* tree). W lesie rąbiąc, usłyszawszy krzyknienie, iął uciekać z wozem drwy nałożonym. *Gorn. Wł. J. b.* (drwami albo drzewami, drzewem). Ona drew na ogień teraz nie oszczędza, J przykre, iak ia, zimno od siebie odpędza. *Zab. XIII*, 156. Nade drwy z nad drwami albo drzewami przełożony, Holzaufſeher. Urzędnik nade drwy, drewniczy, drewnik). Drwa dobrze świędłe, czyli terminem hutnym szyty. *Torz. Szk.* 17. Drwa rąbać *Vd.* druvariti, druve (nprauliati). Męczennik posżedł na mieysce pochodniami i drwy zewsząd ogrodzone. *Baz. Hſt.* 30. (na ſtos). Izaak drwy obciążony. *Zrn. Poſt.* 3, 784. Coraz więcéy drew, im w las idziesz dłużey. *Pot. Arg.* 716. (cf. co daley, to gorzey). Lecą trupy, iako drwa, ten ſtęka, ten kona. *Pot. Arg.* 293. Moc Pańſka żołnierza ścrpiła, Drugich iako drwa na ziemię waliła. *Groch. W.* 261. wie ein Stück Holz. Tak śpią iako drwa. *P. Kchan. Jer.* 227. Zdięty Jezus tęsknicą do uczniów się kwapi, Aż oni śpią, iako drwa, i Piotr z niemi chrapi. *Pot. Zac.* 30. W cudzym domu drwa rąbią, a do nas wióry lecą. *Rys. Ad.* 71. (cf. przy złym i dobremu się dostanie). Kto żądze ciała pełni, świerką butą puchnie, miasto szaługi djabłu drwa niesie do kuchni, *Pot. Zac.* 141. Drwa do lasa wozić, t. i. gdzie czego dosyć, tam to słać, *Noctuas Athenas. Mącz. Slov.* do bori drewo wozit; do Donagè wodu nosić, nierostropnie pracować. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 90. Na tamtéy ſtronie, iak twóy towar płaci, Pytay się braci, Byś drew do lasa nie woził. *Klon. Fl. D.* 3. (cf. tłuſty potrzeć smarować). §. 2.) Drwa, osobliwie drwa do palenia, Brennholz. Drzewa na budowanie i na drwa godne. *Stat. Lit.* 33. – §. *Fig.* czcze mowy, rzeczy, bez sensu, bez smaku, czczość, próżność, niesmak; leeres Geſchwätze, Strohzeug, dummes Zeug; Abgeſchmacktheit. Ryby, które w Dnieprze łowią, bardzo są złe, iakoby drwa gryzł. *Syxt. Szk.* 61. Uważay zawsze pilnie, co może bydź trefnie, a co, iakobyś drwa gryzł. *Gorn. Dw.* 163. als wenn man Stroh kaute). Co odpowiedzieć, gdyż twoia mowa drwa i paięczyny. *Chrośt. Job.* 133. On naywyższe w młodości zwiedziwszy urzędy, Widział, że wszyſtko próżność, drwa, kawy i błędy. *Pot. Arg.* 218. By piorun wszyſtkie kąty nauk zwierzieć i zbieżeć chce, a naoſtatek we drwa. *Podw. Wr.* 14. Nie mamy piérwey odpowiedzieć, niż drugi ſkończy, żebyśmy czego innego nie odpowiedzieli, coby nie grzeczy było; a takbyśmy

po-

poszli iako mówią w kawki abo we drwa. *Erazm. Ob. C.* Nasza z nowemi coraz elekcya pany, Pełna błędu, pełna drew i godna nagany. *Pot. Arg.* 114. Zdrożne zdania, drwa! kawy! *Pot. Pocz.* 676.

DRWAL, a, *m.* DRWALNIK, co drwa przedaie, rąbie, der Holzhacker, Holzhändler. *Crn.* dervâr; *Rg.* darvâr; *Cro.* dervár; *Vd.* druvar). Drwal rąbiąc drwa nad rzeką, siekierę w wodę wpuścił. *Exop.* 72. *Teat.* 54, *b.* 25. Drwalnik objad sobie gotuie w dolinie i rąbie drzewo. *Dmoch. Jl.* 280. – §. człek tak na rzeczy iako i na obyczaiach gruby, niewdzięczny, *durus oratione et moribus. Mącz.* cf. nieokrzesaniec, grundychwał, grundal, basałyk, bałwan, ein Tölpel, ein Klotz (Oeſt. ein Talg) (ein hölzerner Peter). Nie za szlachcica, maią cię za drwala, Bo co poczniesz, to podrwisz. *Pot. Pocz.* 57. Gnoiem twarz (francowatą) okładaią; łkubią panny drwale, Ty dla lica przeglądać chciéy się w urynale. *Pot. Jow.* 200. Gdy fukną, ſtoisz drwalu! czyć miło w surowey łydź niewoli, *Słonk. Pers.* 33. DRWALNIA, i, ż., drewnia, derewnia, kolnia, skład na drzewa, *Vd.* dervarnizza; *Cro.* dervarnicza, dervoczep, drevoczep, der Holzſtall, das Holzmagazin. Na podworzu powinna też bydź drwalnia, dla chowania pod kluczem drzewa rzniętego i łupanego. *Swiąt. Bud.* 49. Drwalnia Sułtańska, kędy dwa tysiące chłopow ustawicznie robią około drew, rzeżąc, rąbiąc, układaiąc w stosy, i nosząc do kuchni etc. *Star. Dw.* 22.

DRWALNIK *ob.* Drwal.

DRWĘCA, y, ż., rzéka, płynie przez Prusy, a pod Toruniem wpada w Wisłę; obfituie w węgorze. *Ład. Hſt. Nat.* 31. der Fluß Drewenz in Weſtpreußen. – *Dyk. Geogr.* 1, 175. kładzie: 1) *Drwęca*, rzeka w Woiew. Pomorſkim, wpada w Wisłę. 2) *Drybentz*, rzeka w Prusiech, wypływa z Hokerlandyi, rozgranicza Chełmińskie od ziemi Michałowſkiéy i Mazowsza, wpada w Wisłę.

DRWIARZ *ob.* Drwinkarz. DRWIC, ił, i, *czyn. ndk.*, (podrwić, zadrwić *dk., qu. v., cf.* wydrwić, odrwić, nadrwić się) 1) baiać, drwa abo czcze rzeczy gadać, pleść, albern ſchwatzen, Strohzeug reden. Człowiekowi, który chce, żeby mu słów dostawało, iżby lada czego nie drwił, trzeba aby miał pierwéy nie mało rzeczy w swéy głowie. *Gorn. Dw.* 232. Mów co krzeczy, bo iako poczniesz drwić, *Wyrykam cię iako nieuka. *Tworz. Wie.* 59. Czemuż ty lada co drwisz? *ib.* 23. Drwi trzy po trzy iak w zachwyceniu. *Obr.* 42. Przypomniy sobie swe kazanie, gdzie takeś drwił, że nie skończywszy, poszedłeś z wielkim wstydem. *Pimin. Kam.* 357. Drwił rzeczą; nie wie sam co mówi. *Cn. Ad.* 577. *oratio eius nec caput nec pedes habuit. Cic.* cf. gadał ni w pięć, ni w dziewięć. 2) drwić, s poszkapić się, potknąć się, einen Bock machen. Nie godzi się dwa razy podrwić hetmanowi; Dosyć raz; a podrwi raz; niech nie drwi drugi raz. *Opal. Sat.* 86. 3) drwić głową, z rozum i przytomność tracić, zayść w głowę, den Verſtand, den Kopf verlieren. Zydzi Pana Jezusa synem cieśli zową, Że nim Maryi Panny mąż był; – lecz drwią głową. *Pot. Pocz.* 54. ſie ſind nicht geſcheut. Niech się śmieią z rozumnych, co rozum stracili, Azaż mądrzy dlatego głową będą drwili? *Łęczn. Zw.* 19. Nie chcę cię mieć filozofem, co głową drwi a wszystko gani. *Zab. XII*, 335. *Eysym.* Nie drwiy Waszeć głową. *Zabł. Zbb.* 38. ſo ſeyd doch nur geſcheut. 4 drwić z kogo, = kpić z niego, żartować z niego, mit einem ſein Geſpötte treiben, Scherz treiben, ſpötteln, einen zum Beſten haben. *Vd.* posmehuvati se, posramuvati, kichati, faikati, pazhiti se, shpotati se, ograjati, kuditi; *Ross.* цыганить, поцыганить, трунить. Drwił, kiedykolwiek żart mu się nagalił, I wzaiem śmiechy znosił między swemi. *Chroſć. Fars.* 326. Rzadki Pan wdaie się w żarty z swym lokaiem; ale ia miałem ten honor, że Pan zemnie drwiłeś. *Boh. Kom. V*, 138. Drwić możemy z bogatych. *Teat.* 8, 16. DRWIARZ, a, *m.* DRWINKARZ, a, *m.*, lubiący drwić z drugich, ein Spottvogel; *Vd.* posmehuvauz, faikavez, kichavez, shpotliuz, *Rs.* трунь. Mimo się puszczam, abym nie iak drwiarz żartowny bajał; acz i tak może bydź człek prawdomowny. *Zab. XIII*, 318. *Język.* DRWINKOWAC *czyn. niedok.*, drwinki kroić, ſpötteln, ſchrauben. Drwinkuiąc. *Teat.* 43, *a.* 43. DRWINY, *G.* drwin, DRWINKI, *G.* – nek *plur.*, żarciki, przycinki, przymówki, Stichelreyen, Schraubereyen, Spötteleyen. *Rs.* глумленіе. Pomyśliłem, iaka téy grzeczności pobudka, Czy sobie drwinki ze mnie chce stroić, iak z dudka? *Zabł. Zbb.* 2. Ty widzę drwinki stroisz. *Teatr.* 43, 75. Drwinki zemnie stroi. *ib.* 30, *b.* 15. Czy ona mówi do prawdy, czy tylko na drwiny? *ib.* 41, *b.* 281. Masz tyle śmiałości, te drwinki stroić? *ib.* 53, *c.* 76. Weźcie go, woła, i wytrzepcie drwiny Mocno i gęsto postronkiem od liny. *Jabł. Ez. B.* 4. Co mówić na tak zamaszyste drwinki! *Zab. XVI*, 160.

DRWIEC, – iał, – ieli, Drwienie *contr.* zamiast Drewnieć.

Pochodz. *od słowa Drwa: drewienko, drewka, drewnia, derewnia, drewutnia, drwal, drwalnik, drwalnia, derewnictwo, drewniany, drewnik, drewniczy, drewnisty, drewno; Drzewo, drzewko, drzeweczko, drzewionko, drzewiec, drzewiany, drzewieć, drzewisty, drzewniczy, drzewny, drzewojad, drzewsko; bezdrzewny, starodrzewny. §. drwić, zadrwić, odrwić i t. d.*

DRYADA *Rs.* русалка *ob.* Nimfa.

DRYAKIEW *vid.* Dryiakiew.

DRYBLAS, a, *m.*, drabina t. i. koń przerosły, niezgrabny, Bucefal. *Alb. n. W.* 11. ein ungeſchlachter großer Roßchlop długi, wysoki, niezgrabny, ein großer, langer Kerl. Rzymian przysłowie: nie widać małego pokornego, dryblasa śmiałego. *Jabł. Ez.* 69. Dostanę męża według swego gustu, nie takiego kinała albo dryblasa. *Mon.* 70, 14.

DRYFUS, DRYBUS, u, *m.*, trójnóg, z Niem. der Dreyfuß, *Gr.* τρίπους. *Cn. Th.*, *Sr.* a. tribbuß; *Vd.* drifus, tribos, tripesh, trinoga; *Slav.* sacxàk; *Eccl.* маранъ. 2) pomywalnik, wanienka. *Włod.* drybus, potok albo faska do potaczania chust należąca. *Mącz.* der Waſchtrog. DRYBUSEK, – ſka, *m.*, *Dem.*, *trulla* faseczka, szaflik. *Mącz.* Oberd. ein Spülſchaff, ein Schaffel.

DRYGA, i, ż., sieć na same iesiotry, podwóyna z rzadkiemi i gęstemi okami. *Mag. Mſkr.* ein Störneß.

DRYGAC, DRYGNĄC *ob.* Drgnąć. DRYGANT, a, *m.*, (Dryś *Demin.*) *honeſtius dicitur* koń; *vicinum eſt* gadnik; *sed latius patet* Drygant. *Cn. Th.* (trzeba wiedzieć, że Knapski słowa *Ogier*, *Bh.* ot nie znał) der Hengſt. Drygant, ogier. *Loderecк.* Ludzie rycerscy

częściéy wałachów, niż drygantów używać zwykli. *Hipp.* 27. W wałachach krew się tak zbytecznie nie mnoży, iak w dryganciech. *Lek. Kon.* 11. – *Fig.* Szedłeś z domu drygantem, wrócisz się wałachem, utrzebił cię rzeźmieszek. *Klon. Wor.* 36. Kazałbym takowe dryganty, co około cudzych żon rżaią, powałaszyć. *Lekarſt. B.* 2. DRYGAWKA, i, ż., ſłisowſki wyraz, rudel żratwiany. *Urm.* das Steuerruder auf den Flößen. Drgawka. *Tr.* DRYGLIWY, a, e, – *ie adv.*, drżący, zitternd, zuckend. *Rs.* дрогливый (boiaźliwy). Woda spłynie potém Z ſtoiącego ieziora drygliwym odwrotem. *Przyb. Milt.* 375. DRYGOTKA, i, ż., drżenie, *Ross.* mpenomb, das Zittern, Zucken. Z téy nagłéy gorączości przychodzi drżenie, albo iak mówią poprostu drygotka. *Syxt. Szk.* 249., *Rs.* дергома kurcz, spasm, дергóма konwulsya. DRYGUBICA *ob.* Drugubica.

DRYIA, – yi, ż., z *Grec.* ἡ τρίας, tróyka, n. p. na kostkach do grania. *Wlod.* die Dreye, drey Puncte, z. B. auf der Würfel. Dryia w Szmiglu konia wygrała, a chłopa obieszono. *Rys. Ad.* 11. (Kostka). §. Dryia iest tróykątna figura, na trzy węgły tak rozłożona . . . *Orzech. Qu.* 64. §. potróynie, po trzech, trzema, zu drey. Co ociec ieździł parą, czasem dryią, to pan syn chowa koni procesyą. *Kochow.* 179. (trzema końmi). DRYIA *Herb*, w czerwonym polu między dwiema liniiami, które od prawéy na lewą ukosem idą, trzy kamienie żołte, na hełmie trzy ſtrusie pióra. *Kurop. III.* 14. ein Wappen.

DRYIACZNIK, a, *m.*, co dryiakiew robi, przedaie, ein Theriacsmacher, Theriacskrämer, cf. oleykarz (*Boh.* dryaćnik. 1) *negotiator theriacarius*, 2) *garrulus* plotkarz, gaduła, dryaćnice: *dryiacznica, plotka, swiegotka, *garrula*). DRYIAKIEW, – kwi, ż., *Bh.* dryak; *Rag.* teriaka; *Sr.* 1. dreyak; *Crn.* terjak; *Vd.* teriak; *Croat.* terjak, turjak; *Hg.* terjek). Sok przyprawny przeciw truciznie, imię ma z Gr. θηρίον, θήρια, z bestya iadowita; żmiia; iuż że w sobie zawieral części żmii, iuż że go używano przeciwko ukąszeniu żmiiowemu, *Dyk. Med.* 1, 710. – *Zool. Nar.* 203, – *Kluk Zw.* 3, 72. der Theriac. *Prov.* Dobry iest wąż dryiakwi, dobry i truciznie. *Pot. Jow.* 2. Wyciągać dryiakiew ze żmii. *N. Pam.* 22, 110. (złe na dobre obrócić). b) ogólnie, wszelkie przeciw truciznom lekarſtwo, *antidoton* Gegengift; lekarſtwo, Arzeney. Czosnek iest dryiakiew chłopſka, bo w nich gorąco przyrodzone pomnaża. *Urzęd.* 18. Proch ze ſkórek bobkowych przeciw wszelkim iadom iest prawa dryiakiew. *Cresc.* 418. Czosnek dobry bardzo iest ludziom proſtym, którzy iadaią grube rzeczy, tedy trawi w nich to karnie, a przeto iest ich dryiakiew. *Sien.* 9. Nie tak dobra dryiakiew z rozmaitych gadzin zgotowana, iako iałmużna. *Psalmod.* 55. §. 2) Dryiakiew polna, albo ziele S. Urbana, *Scabiosa Linn.* iest ogrodowa, iest i dzika. *Kluk Rośl.* 2, 245. Skabioſen, Grindkraut. Dla tego tak nazwana, iż iako prawdziwa dryiakiew bywa wielkim lekarſtwem, ta nie mniéy ſkuteczna. *Syr.* 1270. Dryiakiew polna, *scabiosa arvensis*, podgryziona, *succisa*, górna *columbaria*, siarczyſta *ochroleuca Linn.* – *Jundz.* 131. *Bh.* bliżnj bolina, żerkuš; *Rs.* грудная трава, чермогрыв. DRYIAKWIANY, DRYIAKWOWY, a, e, od dryiakwi, Theriacs-, Dryiakwiane lekarſtwa przeciw iadom i truciznom z dryiakwi czynione. *Syr. Ziel.* 111. Oblął sienie, przysionki zapach dryiakwowy. *Kras. Sat.* 38. DRYIAWNIK, a, *m.*, chrościna kozłek wielki, *Valeriana Phu* dryiawnikiem dla osobliwych ſkutków zowią przeciw wszelkiemu iadu. *Syr.* 49. Baldrian, Theriacskraut. §. Dryiawnik, ryba, DRĘTWIK. *Tr.*

DRYL, DREL, u, *m.*, DRYLOWNIK, DRELOWNIK, a, *m.*, gatunek świdra lub śpicy świdrowéy, u cyrulików *trepan*, z Niem. der Drillbohrer. Swidrem maiącym w sobie dryl klinowaty, wytoczysz dziurkę. *Perz. Cyr.* 2, 295. Swider do wiercenia czaszki ma iedno żelazko do dryłów klinowatych podobne. *Perz. Cyr.* 2, 294. Drylowników okrągłych i płaſkich 18. *Jak. Art.* 2, 289. – DRYLOWAC, DRELOWAC *cz. ndk.*, drylownikiem wiercić, drillen, mit dem Drillbohrer bohren; *Sr.* 2. drillowaſch.

DRYNDAC *cz. ndk.*, dryndować *idnt.*, wahać czym, roszać czym, drgać czym, machać, womit wedeln, rühren. Moy mucyk dryndа chwostem. *Zab.* 10, 200. *Zatl.* – DRYNDULKA, DRENDULKA, i, ż., doroszka, faetoncik, gatunek małych pojazdów ulicowych do naymowania, ein kleiner Miethswagen, eine Art Fiaker. *Zgrubiale* Dryndula.

DRYS, – ia, *m.*, *Demin.* słowa Drygant, z ogierek, ein junger Hengſt. *Hipp.* 358. Nie kwikaycie tak zbytnie, moie miłe fraszki, Bo pewnie Censor z drysiów poczyni wałaszki. *Kochow. Fr.* 141.

DRYSSA, y, ż., rzéka w Litwie. *Wyrw. G.* 20. ein Fluß in Lithauen.

*DRYWOTNIA, i, ż., źle mówią miasto wiorzyſko. *Dudz.* 31.

*DRYZDACZKA, i, ż., bieguńka, ſtolec rzadki, die Scheiße, der Dünnſchiß. *Bndtk.*, *Ross.* дрисня. *DRYZDAC *cz. ndk.*, Dryzdować *idnt.*, rzadki ſtolec mieć; dünn ſcheißen. *Bndtk.*

DRYZLOWAC *cz. ndk.*, n. p. dryslować, poiechać na komedyą, odbierać wizyty i oddawać, otoż cała iéy zabawa. *Teat.* 37, 133. może z Niem. drieſeln, aufdrieſeln roskręcać, odkręcać). Szkatułeczka do dryzlowania. *Teat.* 37, 275.

DRZĄCZKA, i, ż., drżenie, drygotka, das Zittern. Tay febry, aż ią wyda rąk drżączka niezdrowa; Wrzód ſłupiec tylko, przez wſtyd, niegojony chowa. *Zab.* 8, 333. Fałszuiąc dokumenta, rękę ma od drżączki wolną do ſkrobania, *Nar. Dz.* 3, 151. Mnie drżączka popadła, ſtałem iak bez duszy. *Otw. Ow.* 564. Zdięty był nagłą drżączką po wszyſtkich członkach. *Nar. Tac.* 2, 328. Mię drżączka wſkroś porze Leżąc w śniegu na dworze. *Brud. Oſtat. C.* 4. Drżączka ziemię znędzniła. *Brud. Oſt. B.* 3. t. i. trzęsienie. 2) Febry pospólſtwo nazywa drżączkami, zimnicami, psinami, ciotuchnami. *Krup.* 5, 527. das kalte Fieber. DRZĄCZKA, *Briza Linn.* rodzay właściwéy trawy; u nas iest mała i średnia, bydlętom ulubiona. *Kluk Dyk.* 1, 82. – *Jundzill* 150. Zittergras.

*DRZASDZISTY, a, e, *n. p.* Psia róża liſtki ma szare, iako na ilmie drzasdziſte. *M. Urzęd.* 98. może chropowate, pełne rozpadlin, rauh, ſchrumpfig (cf. drzazga z trzaſka). *Bh.* hrapavy.

*DRZASNĄC się, *zaimk. idnt.*, zlęknąć się, erſchrecken,

zuſammenfahren. Słuchaiąc słów tych zdrzasło się serce twoie. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 39. ulękło się. 3 *Leop.*).

DRZĄSTWISTY, DRZASTWISTY, a, e, dziarſtwiſty, grubo piaszczyſty, *glareosus*, *Mącz.* (*Bh* ſterkewity) kieſig. *Volckm.* 371. *Sr.* 1. wotroperijcjopité. DRZĄSTWO, DRZASTWO, a, *n.*, piasek na poły z drobnemi kamyczkami na brzegu rzeki abo morza; dziarſtwem niektorzy zowią. *Mącz. glarea.* Kies, Gries (Grus Grand.). W iamach z mnych mieszkali, abo na drząſtwie. W. *Joh.* 30, 6. (w ſkałach, *Bibl. Gd.*). Drząstwo, dziarſtwo, graby i kamienisty piasek. *Volckm.* 371.

DRZAZGA, DRZAZECZKA *ob.* Trzaska.

2.) DRZEC, darł, darli, drze; *Prim. Praes.* Drę; *Act. ndk.*, zedrzeć, zdarł *dk.*, *qu. v.*, Dzierać, ał, a *Frequ. et cont.*; *Bh.* dŕti, dŕel, dru, dráti, dral, deru; *Slo.* drat, dru, derem; *Sr.* 2. dreſch, dreju, ſdraſch; *Sr.* 1. drjej; *Bs.* derati, odrjeti; *Crn.* dręti, dèrém, dertje, dertya; *Vd.* dreti, dèrl, dérem, odirati, sdreti; *Croat.* dréti, dèrem; *Sla.* derati; *Rg.* deratti; *Ross.* драмъ, деру (cf. *Gr.* δέρω *excorio*, *Arab.* דרך *darah* cf. *lat.* traho cf. *Ger.* zerren). 1) drapać, palcami, paznokciami rwać, szarpać, reißen, mit den Händen, Fingern, Nägeln reißen, zerreißen. Z gniewu drze liſt, i rzuca go na ziemię. *Teat.* 29, 75. Bilet drze na dwie. *ib.* 22, *b.* 10. Zalem zwyciężona szaty darła. *P. Kchan. Orl.* 1, 199. My bankiety wesołe, my dziewcząt potyczki, Gdy w zwadce paznokciami chłopcom drą policzki, Spiewamy. *Hor.* 1, 35. *Nar.* Na co drzeć na sobie włosy? *Pilch. Sen.* 165. die Haare auf dem Kopfe zaufen, raufen. Grzebień ten bardzo drze, der Kamm rauft. Drzyy się za łeb, gryź ze złości, żebyś pękł z zazdrości. *Teat.* 56, *c.* 42. Wieprz głodny drze wór, a kwiczy. *Zebr. Zw.* 93. Łyka drzeć, z odzierać Baſt reißen. Gdy się łyka drzeć dadzą, w ten czas ie drzeć trzeba. *Zab.* 16, 149. Pomniy w ten czas drzeć, kiedy drzeć się daią łyka, Korzyłay z pory, ſkrzydła czas ma, w lot wzyka. *Min. Ryt.* 5, 358. – *Lub. Roz.* 107. man muß das Eiſen ſchmieden, wenn es warm iſt. Drze łyka kędy może, i z drzewa suchego. *Rey Poſt. Oo*, 4. (zdzieracz, zdzierca, łakomiec). Kędy możesz, drzesz wełnę z bliźniego. *ib. U.* 1. (zdzierasz go). – §. Pióra drzeć, Federn reißen, *Bh.* perí drat; *Sr.* 1. reri drjej; *Vd.* omusniti, odlizhiti, Federn ſchleißen. Większe pióra od puchu drzeć trzeba, t. i. obdzierają się same tylko chorągiewki, a piśki odrzucają. *Kluk. Zw.* 2. 158. W Listopad ie dziewki poczynaią pierze drzeć, *Zaw. Gosp.* Przy ſtaroſci niemasz sił do prac ciężkich, przetoż abyś darmo czasu nie trawił, zacz drzeć pierze. *Boh. Kom.* 3, 77. Dobrze tobie pierze drzeć. *Cn. Ad.* 192. (cf kędzieł prząść, kozy paść, za piecem siedzieć), Drący pióra. *Subſt.*, *Vd.* omusovez, omusnik. 2) drzeć suknie, szaty z używaniem przecierać, rozdzierać, Kleider abtragen, abreißen, durch den Gebrauch reißen. Chłopiec ten bardzo drze suknie *Tr.* Jeſt czas drania (darcia), a czas zszywania. *Budn. Eccles.* 3, 7. (czas rozdzierania. *Bibl. Gd.*). 3) drę albo orzę nowiny, *novello Mącz.* (cf. wzdzierać, wzdarty) reißen, aufreißen, pflügen. Nowodarta rola, *novalis. Mącz.* (Nowina cf. Lada). Gdyby kto chciał nowinę drzeć abo kopać. *Cresc.* 105. 4) Wielki wrzask z daleka mu darł uszy. *Oſſol. Str.* 8. t. i. uderzał o uszy, ein groſſer Lärm erſchütterte ſein Ohr. 5) drzeć gardziel: wyciągaiąc szyię krzyczeć, mit ausgeſtrecktem Halſe ſchreyen. *Sr.* 2. ſie dreſch; *Vind.* dreti se, derem; *Carn.* dręti se, *cum clamore lacrymari*). Wnet iako gęsi więc do żoli, Drą chrapliwe gardziele, wypuszczone z koyca, Niech umrze krol żydowſki. niechay żyie zbóyca, Krzyczą żydzi. *Pot. Zac.* 94. *Vibriſſare*, *vocem in cantando crispare*, trafić głosem w śpiewaniu, t. i. drzeć, trząść a wykręcać głosem. *Macz.* 6) *fig.* drą sobie oczy: nienawidzą się, ſie möchten einander die Augen auskratzen. b) drzeć koty, lisy z kim: kłocić się z kim, w zatargi z kim poyść, mit einem hadern, zanken. Darliśmy dotąd kota, a djabeł wie czego. *Zabł. Zbb.* 11. Chociaż masz przyiaciół, z drugiemi kota drzeć abo iaką nienawiść wieśdź musisz. *Modrz. Baz.* 175. (Not. *może ztąd, że chart, złapawszy kota sc. leśnego, czyli zaięca, drze go, to ieſt, szarpie*, der Windhund zauſet nämlich die Feldhaße oder den Haſen wacker herum). Bić się o niespełnienie albo drzeć lisy, abo tłuc ſklenicę o łeb, więcey szalonemu należy, aniż swobodnemu. *Lekarſt. B.* 2. 7) drzeć kogo: zdzierać, skubać kogo, złupić go, einen prellen, ſchinden, rupfen, placken, ihm die Haut über die Ohren ziehen. Kupców drze naybogatszych przez srogie wymysły, Wkłada na nich gabely, nim do portu przyszli. *Jabł. Tel.* 36. Czy Woyt iaki, czy ſtaroſta, Drze pan ieden, drugi chłoſta. *Kniaź. Poez.* 2, 178. Pan drze chłopa, iako ſkopa; a djabeł Pana, iak barana. *Jabł. Ex.* 182. Taiemnie ubogiego drze ledwie nie ze skóry. *Groch.* IV. 13. – II. Drzeć *Verb. neutr.* dziurawieć, reißen, entzwey gehen, Löcher bekommen. Boty te ma dopiero tydzień, a już drą. *Ld.* – §. *Fanaticus homo*, człowiek, któremu koczki drą we łbie, abo mu się muchy roią w głowie, iako niektórzy mówią, *Mącz.* – III. Drzeć się, *recipr.* dziurawieć, reißen, entzwey gehen. Szaty się drą, czas kruszy perły i złoto. *Mon.* 74, 338. 2) drzeć się, abreißen, entzwey reißen, entzwey gehen. Powroz się drze. *Id.* 3) drze się drzewo: da się drzeć. *Cn. Th.* der Baum oder der Baſt reißt, d. i. läßt ſich reißen, abziehen. Łyka drzeć, kiedy się drą. *Cn. Ad.* 455. 4) Drzeć się: w zatargi z kim chodzić; kłócić się, bić się, mit einander hadern, ſich herumſchlagen, zanken, ſich beißen. Moskwa, chcąc kogo z serca pochwalić, mówią: ieſt to taki bohatyr, żeby się mogł i z Litwą drzeć. *Guagn.* 574. Drą się, iako dwoy koci. *Pot. Arg.* 761. §. 5) gwałtownie się rozciągać, ſich ausſtrecken, ausdehnen. Kto to słucha, Drze się mu gęba od ucha do ucha. *Hor.* 2, 131. *Nar.* Często ziewa, i mnie się gęba drze; goście ten przykład naśladuią. *Mon.* 68, 241. – §. 6) drzeć się gdzie: cisnąć się, dobywać się dokąd, *Ross.* карабкаться, wohin dringen, andringen, ſich wohin oder wozu drängen. Łakomi z głodu wilcy, wiedząc swe przebiegi gdzieś do owiec, choć w dobrze zapartéy kosarze, drą się do nich na oślep. *Tward. Wład.* 254. Drzeć się na skały. *Teat.* 56, *b.* 25. Ja w Sabińskim lesie Buiam bezbronny, aż do mnie wilk drze się. *Mon.* 70, 532. Dzieci na łono mi się drą. *Weg. Mar.* 3, 279. Drze się oślep w swe nieszczęśliwości. *Zebr. Ow.* 128. (*in sua fata ruit*). Jaćwingowie na miecze nieprzyiacielskie, iako na wesele, oślep się darli. *Sryik.* 181. Widzisz tę górę? ku niebu się wznosi, Temi cierniami drzeć się na nię

trzeba. *Kniaź. Poez.* 1, 27. Na broń nieprzyiacielską się darł, w ogień prawie lazł. *Warg. Cez.* 235. Sława iuż iego drze się w obłoki. *Zab.* 11, 344. *Zabł.* Mo-skwę wspomniawszy, drą się gwałtem wielkim w uszy i w oczy nasze, mężne, zawołane, wielkie dzieła iego. *Birk. Kr. Kaw.* 36. - §. Drą się o ten towar: ubiegaią się oń, cisną się doń, **man reißt ſich um dieſe Waare, es iſt ein Gerciſſe darum.** §. drą się dziecięciu zęby: dolywaią mu się; kluią mu się, **die Zähne brechen bey dem Kinde hervor, das Kind zahnet.** DARCIE, - ia, *n., Subſt. verb.* **das Reißen.** *Gr. δαρσις, Crn.* dertje, dertya). Darcie piór, **das Federnreißen, Federnſchleißen.** 2) Kolika albo darcie w kiszkach. *Syr.* 545., *Sla.* dêrtavica). Darcie, kłócie, parcie, kolika; *choroba. Sleszk. Ped.* 410. **die Kolik, die Darmgicht.** DARTY, a, e, *part. perf.* **geriſſen,** *Eccl.* дрѣмый. Darte piéra, **geſchloſſene Federn.** Darta deska *ob.* dranica. Darty iedwab', **geſchloſſene Seide.** Czepek przetkniony dartemi cielistemi iedwabiami. *P. Kchan. Orl.* 1, 123. 2) darty, co się da drzeć, odrzeć, obłupić. *Cn. Th. ὁ δαρτός Gr.* **was ſich reißen läßt.**

Pochodz: *dodzierać, dodrzeć, dodarty; nadzierać, nadrzeć, nadarty; naddzierać, nadedrzeć, naddarty; odzierać, odrzeć, odarty, odartus; oddzierać, odedrzeć, oddarty, obdzierać, obedrzeć, obdarty, obdzierca; podzierać, podrzeć, podarty; poddzierać, podedrzeć, poddarty; rozdzierać, rozedrzeć, rozdarty; wdzierać, wedrzeć, wdarty; wydzierać, wydrzeć, wydarty; udzierać, udrzeć, udarty, udry; zadzierać, zadrzeć, zadarty; zdzierać, zedrzeć, zdarty, zdzierca, zdzierſtwo; zadzierk; paździerze, Październik; dziura, dziurawić, i t. d.* (*Bh.* děrawý *dziurawy*); *wzdzierać się.* Może tu też należy: *darſki, darſkość; dziarſtwo, dziarſtwiſty* albo *drzązstwo, drzązstwiſty. cf. droga cf. ror.*

2) DRZEC drzeć (*obs.* drżać), drżał, drżeli, drży, drżę. *Neut. ndk.* (zadrżeć *dk., qu. v.*), *Bh.* třáſti ſe, třiſti ſe, drkotati; *Sla.* dêrtati; *Cro.* derhtati; *Rg.* darchjatti; *Bs.* darhchjati, drrihtati, drrihchjati, derhtati; *Vd.* derjetati, derjezhem, se adersniti; *Crn.* dêrgetâm, dergôzhem; *Sr.* 2. djasch; *Sr.* 1. třjacź, třju; *Rs.* дрожáть, дрожý, *Hebr.* ורע *raasch*), trząść sobą, drygać, **zittern, beben.** Drżąc tę noc przebyliśmy od zimna srogiego. *Jabł. Tel.* 82. Drży iako ryba z prądu. *Pot. Zac.* 58. Nie znam tu nikogo, ktoby drżące kroki moie doprowadził do niego. *Teatr.* 49, 94. *Bogusł.* Niech ta ręka nie drży, która trzyma szalę. *Psalmod.* 30. Cóż drżą ci ręce; ieżeli rękami nie możesz; więc iuż odwiąż i zębami. *Paſt. Fid.* 133. Drżące osiki. *Pot. Arg.* 377. Jawor chciwym poruszony drżał wiatrem. *Paſt. Fid.* 48. Powietrze z głosów pomieszanych drżało. *P. Kchan. Jer.* 113. Jako drży promień na wodę ciśniony, Tak niespokoyne źrzenice toczyła. *P. Kchan. Jer.* 402. (cf. migać). Szarpie honor móy, aż uszy drżą słuchaiąc. *Boh. Kom.* 1, 22. (aż uszy bolą). - §. Drżeć z boiaźni, mocno się bać, lękać, strachać się, **vor Furcht zittern, ſich ſehr fürchten, beben.** Drżą ludzie, kiedy się boią, dla oziębienia; bo ciepło przyrodzone wewnątrz się kupi. *Petr. Ex.* 247. (cf. blednąć, bladość, płotnieć, cf. popuścić). Cycero będąc lękliwym z natury, łytki mu drżały, kiedy rzecz iaką czynił, a chociażby naylepiéy się gotował, przedsię drżał. *Kosz. Cyc. C.* 1. **die Knie ſchlotterten ihm.** Im przyſtoi drżeć przed wami. *Pilch. Sall.* 171. Rozpustnicy drżą i przed swoim cieniem. *Jabł. Tel.* 18. Ludzie w szczęściu zuchwali, w nieszczęściu drżą, nie wiedząc gdzie się udadź daley. *Jabł. Tel.* 187. Tak go potraszył mową swoią, że wszystek drżał iako ryba. *Birk. Gl. Kun.* 70. *Sla. Prov.* ſtrâh me je, dêrſhchem kao péch). - Drżeć o co, obawiać się, **um etwas beſorgt ſeyn, für etwas zittern.** Drżę o konstytucyą moię, bo widzę codziennie pisma przeciw niéy powstaiące. *Gaz. Nar.* 1, 128. *Stan. Aug.* c) Drżeć na co z chciwości do tego drżeć, **vor Begierde nach etwas zittern.** *Prurire in pugnam*, piszczeć, chciwym bydź albo drżeć na bitwę. *Macz.*

Pochodz. *drżączka, drżeść* (*dreść, drocz, droszcz*), *drżenie, zadrzeć, cf. trząść, trzęsę, i t. d.*

DRZEMAC *ob.* drzymać. DRZEMLIK, DRZYMLIK, a, *m.*, ptak należący do rodzaiu orłego. *Zool. Nar.* 277. między drapieżnym ptastwem naymnieyszy, podobny do sokoła; ugania się za skowronkami. *Lal. Hist. Nat.* 30. **der Lerchenfalk.** *Bs.* poštoljuvka, vitruscja; *Vd. et Crn.* šimbr) *falconellus. Rzączyń. auct.* 354. *Czack. Pr.* 2, 245. Drzemliki zgodne. *Banial. J.* 3. Sokoł, raróg, białozor z iastrząbkami kwili, krogulce, drzymlikowie toż ciszéy czynili. *ib. J.* 3, *b.* DRZEMLIWY, DRZEMOTA *ob.* Drzymliwy, Drzymota.

DRZEN, DRDZEN, RDZEN, a naylepiéy ZDRZEN, - ia, *m.*, *Bh.* střjel, střen', zřen, dřen', dren; *Sr.* 2. den; *Sr.* 1. rjo; *Crn.* sterahen; *Bs.* sredica, sridica, srdika, sarcika, mozak; *Rs.* сердцевúна, смéрженъ, смерженéкъ. Rzecz pulchna, rzadka, komorkowata, siatkowata; w pośrzodku drzewa iak w rurze zawarta; ona to iest życiem roślin. *Bot. Nar.* 16. *medulla*, **das Mark in der Mitte des Holzes.** 2) wybór, treść czego, kwint, **der Kern, das Beſte einer Sache.** - Uszy gałązkami r... albo drzeniem, który drudzy trzęścią nazywaią, zaleczywszy, bolenie głowy uśmierza. *Syr.* 533. Spalone drzeń i treść sama woyska Tureckiego. *Klok. Turk.* 2... §. Drzeń, miasto w Brandeburgii, **die Stadt Trie... Bndt.** Pochodz. *Drzeniſty, Biedrzeniec.*

DRZENIE, - ia, *n.*, *Subſt. verbi* Drżeć, z trzęsienie sch... **das Zittern.** *Bs.* drrihat, treptenje, drrihchjanje: ... derhtanye; *Sr.* 1. rjani; *Sr.* 2. djane; *Ross.* дрожь (... dreszcz). Drżenie, drżączka choroba, poruszenie ... mienne, przerywane, mimowolne, nieporządne, ... się uczuć w iednym, lub w kilku razem członkach. ... *Med.* 1, 713. Drżenie serca. *Comp. Med. Ar... Cziach. C.* 2. *Dambr.* 787. - *§. Drżenie ziemi z trzęsienie ziemi, **das Erdbeben.** *Vind.* treſs, pot... *Hebr.* ורע *raasch. n. p.* R. 1301 było straszliwe drże... ziemi po wszystkiéy Pruskiéy ziemi, trzykroć się cha... ziemia, iż ledwo ludzie na nogach się trzymali. ... 261. R. 1200 było wielkie drżenie ziemi w Pol... i wiele kościołów i domów się poobalało. *Bielsk. Kr.* 111. *Cresc.* 672.

DRZENISTY, RDZENISTY, ZDRZENISTY, a, e, ... drzenia, **markig, voll Mark.** Winna macica nie ... niſta iest, iak bez, kalina. *Cresc.* 54. Sadzo... dy tak czcze, iako i drzeniſte. *Sienn. Rej.* DRZENNOŚCI, *m.*, obfitość drzenia, drzeń, **die Markigkeit**

Mark im Holze. Drzenność w dębie pospolicie ieſt twarda i mocna. *Jak. Art.* 3, 133. Drzewa im więcéy maią drzenności w obrębach swoich, tym też mniéy mieć będą gąbkowatości. *Jak. Art.* 3, 133. DRZENNY, a, e, od *drzenia*, Mark, Biel, któremu sok będzie dodawał obfitego pokarmu, przemieni się w drzenne drzewo. *Jak. Art.* 3, 136. — §. *tr.* Drzenny drąg z wałek w ludwisarni długi żelazny, osadzaiący się w formę armatną, kiedy armata nie leie się pełno. *Jak. Art.* 3, 290. *et* 1, 187. Herzwalze, Herzbaum, der die Höhlung der Kanone beym Guſſe ausfullt.

DRZESC *ob.* Dreszcz, Drocz.

DRZEWCE, a, *n.*, *DRZEWIEC, wca, *m.*, *Bh.* drewce *tariſſa*, kopiia, pika, Etymolog. Drwa, Drzewo (*Eccl.* дрекóлиа, дрéвца у кóней z oszczepiſko, der Lanzenſtiel), eine Lanze, ein Spieß. Każdy szlachcic za Kazimierza Jag. z każdego ſta grzywien dochodu, miał iezdnego z drzewcem na woynę wyprawić; a pod iednego iezdnego z drzewcem imieniem, zamykali się trzy iezdni, bo ieden zbroyny z drzewcem musiał mieć przy sobie dwu drugich ſtrzelców z kuszami. *Stryik.* 607. Władysława pod Warną głowę uciąwszy Janczarowie na drzewiec wetkli i po woysku nosili. *Bielſk. Kr.* 335. Pieszy u Rzymian ſtali z drzewcy tak długiemi, iako na 14 łokci; dwa ręką zakrył, a dwanaście wyłożył. *Papr. W.* 1, 130. z *M. Bielſk.* Joab wziąwszy trzy drzewca, przebił niemi serce Absalomowe. *Radz.* 2 *Sam.* 18, 14. — §. Sylla dobra buntowników pobitych pod drzewce dał. *Kosz. Cyc. A.* 2. cf. *subhaſtatio*). DRZEWCZYK *ob.* Dzierlatka, drzewianka. DRZEWECZKO, a, *n.*, *Dem.* słowa Drzewo, Drzewko, das kleine Bäumchen. Drzeweczka, ziołeczka. *Jeż. Ek. D.* 1. Topolne wysoko rostące sadzi młode drzeweczka. *Lib. Hor.* 109. — *Birk. Zyg.* 33. §. Małe *drzewce*, kopiyka, ein kleiner Wurfſpieß. Drzeweczko wziąć, i z nim do pierścionka albo do czapeczki pomierzyć. *Rey Zw.* 113. DRZEWIANY, a, e, *Boh.* drewenný, drzewniany, z drzewa, hölzern, von Holz. Gołębie się nayradniéy legą w drzewianych, to ieſt z drzewa zbudowanych gołębnikach. *Cresc.* 584. Służysz bogom drzewianym i kamiennym. *Radz. Deut.* 28, 36. Wolał pić z drzewianéy czaszy, opuszczaiąc śrebrne kubki. *Starg. Dz.* 1021. — 1 *Leop. Bar.* 5, 3. §. drzewowy, Baum=. Wszyſtka iſtność ſkory drzewianéy, choć zielnéy, ſtawa się z materyi ziemi, która ze środka drzenia na wierzch bywa wytłoczona. *Cresc.* 54. DRZEWIANKA, i, *f.* DRZEWCZYK, a, *m.*, *rana arborea*, żaba mała, gładka, zielonawa, na drzewa łażąca, muchami się żywiąca. Dla oznaki odmiany powietrza chowaią ią w naczyniach szklanych. *Zool. Nar.* 206. — *Kluk Zw.* 3, 64. der Laubfroſch. *2) Dzierlatkęśmy powinni zwać drzewczykiem, że przeciw zwyczaiowi ſkowronków, na drzewie siada. *Kluk. Zw.* 2, 252. die Haubenlerche. 3) Sokolik drzewiec, albo sokoł mniéyszy, *falco subbuteo*, mniéyszy od sokoła, ale mu zupełnie podobny. *Kluk Zw.* 2, 305. der Baumfalk. DRZEWIASTY, a, e, do drzewa podobny, holzicht, Holz ähnlich. *Bh.* drewnaty. *Rośliny* iednegoż rodzaiu czasem maią gatunki iedne drzewiaſte, drugie zielne. *Bot. Nar.* 148. Torebka drzewiaſta *capſula lignóſa*, gdy ſkórka ieſt twarda, iednak na ściany podzielona. *Jundz.* 3, 85. DRZEWICA, *herb.*, w pola błękitnym miesiąc żółty, rogami do góry, gwiazda iedna pod nim, druga nad nim. W helmie pięć piór ſrusich. *Kurop.* 3, 14. ein Wappen. 2) miaſto w Opoczyńſk. z. Stadt. *DRZEWIE, ia, *n.*, *collect.* z drzewa, Bäume. *Vd.* drevje, drevesa; *Crn.* dręvje). Wszyſtkie drzewie kołące dobrze sadzić po groblach. *Cresc.* 22. Gdy oblężesz miaſto, nie wytraciss drzewia iego, rąbiąc io siekierą. *Budn. Deut.* 20, 19. Drzewie niektóre ieſt samo z siebie bardzo wilgotne. *Cresc.* 52. *et* 105. DRZEWIEC *ob.* Drzewce *et* Drzewczyk. DRZEWIEC, drzewieć, – iał, – ieli, – ieie *neutr. ndk.*, zdrzewieć *dk.*, drzewem się ſtawać, w drzewo rosnąć, zu Holz werden, in Holz übergehen. *Cn. Th.* cf. drewnieć (*Ec.* дрéвнѣть ſtarzeć). *DRZEWIEY *obsol. adverb.* (*Bh.* dřiw, dřiwe, dřiwegi, *comparat.* słowa dřy prędko, wnet), prędzéy, rychléy, pierwéy, eher, früher. *Ec.* дрéвле z дáвно; дрéвный dawny; дрéвность ſtarodawność, дрéвнѣть ſtarzeć; cf. *Crn.* dręvi z dziś wieczor). Nie drzewiéy będę iadł, aż pierwéy odprawię rzecz swoię. *Radz. Gen.* 24, 33. Rozkaże, aby wszyſtko wyniesiono z domu drzewiéy, niźli wniydzie do niego. *Leop. Levit.* 14, 36 (pierwéy niż sam wniydzie. *Bibl. Gd.*). Władysław Płockiego zamku Konradowi drzewiéy puścić nie chciał, aż mu też Gosłynia iego puścił. *Bielſk.* 164. Drzewiéy niźli ſtanęły granice świata, pierwéy niźli wiały wiatry; przedtym niż huczały gromy, ieszcze niż się oświecały łyſkawice, i drzewiéy niż były umocnione grunty zaiowe, zedym ia myślił. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 1. — *Kucz. Kat.* 2, 364. — *Baz. Hiſt.* 103. Posły iednak posłali nadrzewiéy do siebie, Chcąli by nie przychodziło ku téy potrzebie. *Kmit. Spyt. B.* 1.

DRZEWIENKO *ob.* Drewienko. DRZEWINA, y, *f.* DRZEWINKA, i, *f. zdrob.*, miserne biedne drzewo (cf. drzewsko), ein armer, elender Baum. *Bh.* dřewinka *abrotanum* Boże Drzewko). Starą drzewinę, wiśninę palić; z tych naylepszy popioł. *Zaw. Gosp.* Jdęby są podległe zepsuciu, iak inne drzewiny. *Fors. Drz.* 39. Nigdy po drzewinie nie chodzą przygody. *Rey Wiz.* 44. (nie po drzewach, po ludziach chodzą przygody). DRZEWISTY, a, e, pełen drzew, leśisty. *Cn. Th.* waldig, holzreich. *Ec.* дрéвиſтый, дрéвиſтый. DRZEWKO, a, *n. Dimin.* słowa Drzewo, ein kleiner Baum, ein Bäumchen. *Vd.* drevze; *Crn.* dręvze; *Cro.* drevcze; *Sla.* dêrvce; *Rs.* дерéвцо; *Ec.* дрéвцо (*Dl.* drevcze *nauiculum*); *Dl.* sztabalcze; *Bh.* ſtrumek, ſtromek, ſtromček; *Slo.* ſtromek, ſtromček; *Sr.* 2. komł; *Bs.* dúbać, dubcicch). Przy suchym drzewku i mokre goreie. *Bratr. R.* Zuay co drzewko zielone, co zbótwiałe próchno. *Teat.* 42, *c.* 35. Boże Drzewko albo drzewko P. Maryi *ob.* Bożv. DRZEWKOWATY, a, e, – o *adv.*, na kształt drzewka, wie ein Bäumchen, bäumchengeſtaltet. Odziomek drzewkowaty *turculus dendroides*, ma kształt drzewka ſtoiącego; a na wierzchu gałęzie w koronę ułożone. *Jundz.* 2, 19. DRZEWNICZY, ego, *Subſt.*, co ieſt od drzew, leśniczy, der mit den Bäumen, mit den Hölzern zu thun hat, der Holzfäller, Holzaufſeher, Förſter u. ſ. w. DRZEWNIEC *niiak. ndk.*, zdrzewnieć *dk.*, drzewieć, w drzewo rosnąć, zu Holz werden, holzicht werden. Aby korzeń marchwi nie zdrzewniał. *Syr.* 130. — *DRZEWNO *ob.* Drewno. DRZEWNY, a, e, od drzewa, drzewowy, Holz=, Baum=,

Bh. drewnỳ; *Sr.* 1. jelenodrewané. Puſte place w lasach zasiać nasieniem drzewnym. *Mon.* 74, 706. Pień drzewny *arboreus*, kiedy poiedynczy wyraſta i długo trwa. *Botan. Nar.* 38. Narod ten, po lasach się błąkaiący, ſowami i drzewnemi owocami się żywił. *Ir. Tel.* 182. Baumfrüchte. Drzewny czerw, *Bh.* drewni czerw. Blaszcz drzewny, około drzew wysokich się pnie i obwiia. *Sr.* 886. §. niedrzewny = drzewa niemaiący. *Cn. Th.* bezdrzewny, holzlos, holzarm, ohne Bäume.

DRZEWO, -a, *n.*, słowo to u nas ma dwa główne znaczenia *ligni* Holz, i *arboris* Baum. Cieniowania w znaczeniach tych po dyalektach zachodzące, godne zaſtanowienia: *Slo. et Bh.* drewo, drwo *Dalem.* 99. *lignum*, drjwy *ligna*; ſtrom *arbor*; *Sr.* 1. drewo *lignum*; roztjacje drewo, ztom *arbor*; *Sr.* 2. drowo *lignum*; bom *arbor*; *Crn.* dervú *arbos*, *aratrum*, dręvje = sad; *Crn.* lęs, leis *lignum* cf. las; *Vd.* drevo, drevu, drevesa, drevje *arbor*, druve = drwa na opał; *Vd.* lieſs *lignum*: *Cro.* drévo, dervo, léss *lignum*, *arbor*; *Dl.* drevo, brod, ladja *nauigium*; *Dl.* sztablo *arbor* (cf. zdzieblo); *Rg.* dárvo *lign.*, drjévo *nauig.*, ſtablo, ſtabar, dúb (cf. dąb) *arbor*; *Bs.* darvo, drrivo, dervo *lign.*, drjevo, bród *nauis*; ſtablo, çablo, çablicch, dúb *arbor*; *Sla.* dérvo, ſtablo; *Ross.* дéрево, *arbor*; дéрево, дъ'ch *lign.*; *Ec.* дрéво *arbor* (*ob.* drwa cf. *Angl. et Dan.* tree, *obs. Ger.* Der, Dru, *Gr* δρῦς. *Gr.* δενδρον cf. Druid). Drzewo ieſt udoſkonalonym bielem. *Bot. Nar.* 15. das Holz. Drzewem albo z drzewa co robić. *Cn. Th.* in Holz arbeiten, aus Holz machen. Na dwu drzewu zasiadł. *Kosz. Lor.* 41. *duabus sedet sellis.* Wolą siedzieć w izbie z drzewa, niż w murowaney wieży. *Pot. Jow.* 200. Nie z każdego drzewa Merkuryusz. *Pot. Jow.* 2, 8. Kaiądz tam klepie Djabeł wie co z pamięci na święconym drzewie. *Nar. Dz.* 3, 145. na ambonie). Do drzewa twardego należą: dąb, brzoſt, trzmiel, orzech, iarząb, obroſtnica, grabina, płonka. Do miętkiego: iasion, bok, kasztan, iodła, sosna. *Jak. Art.* 3, 152. hartes Holz, weiches Holz. Do liściowego, czyli iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, iawory, icsiony, wiąze, lipy, brzozy. *Mon.* 74, 744. Laubholz. Do szpilkowatego, czyli iak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą, sosny, iodły i iałowiec. *ib.* 743. Nadelholz. Drzew ścinanie, spuszczanie, rąbanie, koło drzewa chodzenie *Vd.* druvarjenje, druvaritje, druv napraulenje. *Slo. Prov.* s kajdeho drewa uble páli, z każdego drzewa węgle pali, *omnia in suum emolumentum conuertit.* §. Z roślin powszechnie wziętych, drzewa są to, które maią więcey cząſtek gęſtych, tęgich, aniżeli rzadszych, trwaiąc lat niemało. *Kluk. Rośl.* 1, 4. der Baum. Drzewo płodne, rodzące, owocorodne, sadowe; drzewo płonne, niepłodne. *Cn. Th.* Części drzewa są; korzeń, pień, gałęzie, gałązki, latorośl, szczep, liście, kora, biel, drzeń, korona, szczyt, chochoł, czub. — Drzewo krzywe *Eccl.* кълпина; *Rs.* рогу́ли, рогу́лька. Drzewo wyschłe *Eccl.* сухо́. Drzewo żywota było w pośrzodku raiu; i drzewo wiadomości dobrego i złego. *Bibl. Gd. Genes.* 2, 9. der Baum des Lebens; — der Baum der Erkenntniß des Guten und Böſen. Wycięto drzewo, usechł pniak, pokruszyły się gałęzie. *Psalmod.* 41. *Slo. Prov.* geden ſtrom ne rodi háj, iedno drzewo nie czyni lasa. cf. iedna iaſkolka.) Jakie drzewo, takie owoce. *Cn. Ad.* 686. *Slo. Prov.* gaki ſtrom; take owoca. Znać z owocu drzewo. *ib.* 1361. Dobre drzewo owocu złego nie urodzi. *Zimor.* 217. *Prov. Cro.* Chim szu dreva viszekesa, Szeszu nienye rodneja = im drzewa wyższe, tym mniey rodzayne (cf. chłopa w korzec nie mierzy). — Ani chyba, ſto kiów! R. ieszcze to drzewo nie urosło! *Teat.* 33, 3. Każde drzewo ma swego robala. *Kras. Liſt.* 55. cf. każdy ma swego mola. — Im tarsze drzewo, tym się tardziey psuie. *Zal.* 13, 220. Na podłe drzewo i koty ſkaczą. *Gemm.* 167. (na ubogiego wszędy kpie). Drzewoby uschło, gdy poczuie przeklinać. *Cn. Ad.* 217. (łorzeczliwy). Przeklina go, aż drzewo schnie, *imprecatur illi quaeque pessima. Mącz.* To wszyſtko nie po drzewie chodzi, ale po ludziach, co się na kogo przygodzi z bożkiego dopuszczenia. *Kulig. Her.* 107. (nie po drzewinie chodzi przygoda). Potrzeba po ludziach chodzi, a nie po drzewiech. *Glicz. Wych. N.* 8. *b.* (ludzka rzecz nieszczęściu podlega). §. Drzewo woſkowe w Ameryce, *Myrica cerifera Linn.* der Wachsbaum, krzew, którego iagod mięſiwo ieſt woſkowe, na świece zdatne. *Kluk. Dykc.* 3, 133. — §. drzewo, drzewiec, drzewce = kopiia; pika, oszczepiſko, die Lanze, der Spieß, der Schaft. Racowie za Ludwika Węg. naprzód do nas służbę żołnierſką z drzewem a z tarczą wnieśli; i na ten czas ſtarożytną broń Polſką, kuszę i rohatynę nasi porzuciwszy, do drzew się rzucili. *Bielſk.* 218. Klorynda, widząc przeciw sobie We wszyſtkim biegu rzeźwiego iunaka, Skoczyła także z drzewem w oney dobie, Chcąc go ugodzić w gębę nieboraka. Trafili się w łeb i ſkruszyli obie Drzewa . . . *P. Kchan. Jer.* 61. Króla na szable i drzewa pozywa rycerz błędny. *P. Kchan. Orl.* 1, 247. Szczeciny nieżone by drzewa złożone, *densis similes haſtilibus horrent. Żebr. Ow.* 197. On podniosł oszczep swóy, albo kopiią swą, albo drzewo swe na trzyſta. *Budn.* 1 *Chron.* 11, 12. *not.*) By mię nie był lud ten lekce poważył; nie podniosłbym był drzewa mego przeciwko nim. *Kalz. Judith.* 11. 2. (nie podniosłbym był oszczepu mego. *Bibl. Gd.*). *Meton.* drzewo = zbroyny drzewem albo drzewcem, der Lanzenmann, Lanzenträger, die Lanze. Kiedy obywatelom woiennym sposobem za granicę ruszyć się rozkażemy; tedy pięć grzywien na każde drzewo zapłacić obiecuiemy, *Herb. Stat.* 588. §. na drzewo = na służbę woienną z drzewem, Lanzendienſt, Lanzenkriegsdienſt. Przykryć ono był ſtatut z osobna każdemu, wziąwszy na drzewo, ciągnąć za granicę; ale Rzpltéy był bardzo zdrowy. *Gorn. Wł. S.* 4. Trzebaby wrocić nazad onę konſtytucyą, iżby król, dawszy na drzewo, mógł szlachtę pociągnąć za granicę, i trzymać iaką chwilę. *Gorn. Wł. S.* 3, *b.* — §. Kiedy się czyſte śrebro rozpuści w żywym śrebrze i serwaserze, i zmięszawszy z wodą poſtawi w cieple, wyraſta niby przedziwne drzewko śrebrne, drzewem filozoficznym, *arbor Dianae*, *philosophica*, zwane. *Kluk. Kop.* 2, 317. der Baum der Diana, der philoſophiſche Baum. §. Drzewo życia, *Anatom.* Gdy otworzą muszczek w zupełney iego długości, poſtrzegaią rozdziały subſtancyi białey, rozchodzącey się po subſtancyi popielatey, na wzór rosochatości wypadaiących z pospolitego pnia drzewa. Nazywaią ie także drzewem Dyany. *Dykc. Med.* 1, 717. der Lebensbaum. §.

Drzewo krewności ieſt wymalowane niby drzewo, maiące w sobie iako pień i rózgi, początek rodzaiu i rozmaite ſtopnie krewności. *Saxon. Porz.* 123. der Stammbaum. Drzewo pokolenia Pana Jezusowe. *W. Poſt. W.* 3, 304. *DRZEWOBRANIE, ia, *n.*, *Eccl.* древобрáніе *lignatio*, *Gr.* ξυλισμὸς, das Holzſammeln. *DRZEWODZIEY, – ieia, *m.*, robiący drzewem lub z drzewa, cieśla, ſtolarz, ſtelmach, kołodziéy, *faber lignarius*, der Holzarbeiter. *Cro.* drevodèlya, dervodelecz; *Dl.* dárvodelya, drivodylya, dárvodelich; *Sla.* dêrvodilac; *Rag.* darvodeglja, darvodjegljaz; *Bs.* dervodiglja, drrivodiglja, darvodiglja; *Ross. Ec.* древодѣля, древодѣль, древодѣлатель. *DRZEWODZIELNY, a, e, – ie *adv.*, *Rg.* darvodjeglni; *Eccl.* древодѣлателенъ *Gr.* ξυλουργικὸς. *DRZEWODZIEYSTWO, a, *n.*, robienie drzewem, cieśielſtwo, ſtolarſtwo, kołodzieyſtwo, das Holzarbeiten. *Rg.* darvodjeglſtvo; *Rs. et Ec.* древодѣлáніе, древодѣльство. Drzewodzielſtwem się trudnię *Ec.* древодѣлствую *Gr.* ξυλουργέω. DRZEWOIAD, u, *m.*, ziele *ob.* Omieg. *DRZEWOŁOM, u, *m.*, *poet.*, chmura z wiatrem wielkim. *Dudz.* 37. (der Baumbruch) ein Bäume brechender Sturmwind. Były to owe tylko krótkie drzewołomy, Co z gęſtym deszczem ſtraszne wysypały gromy. *Zab.* 1, *b.* 180. *Nar.* DRZEWOŁOMY, a, e, drzewa łamiący; baumbrechend. Dębom ſtoletnim ani wiatr sprosta, ani gromy drzewołome – *Zab.* 6, 336. *DRZEWORĘBACZ, *DRZEWOSIEK, a, *m.*, łapacz drzewa, ręba cz, drwal, der Holzhacker. *Slo.* drewoſtep, drewoſtépec; *Cro.* dervoczép; *Ross.* дровосѣкъ, *Ec.* древосѣчець, *Grec.* ξυλοκόπος. – *§. Drzewosiek, *DRZEWOTOCZ, czerw drzewowy, der Holzwurm, die Holzmade. *Slo.* drewotoč, drewni čerw; *Rs.* дровосѣкъ. DRZEWOWY, a, e, *drzewny*, od drzewa, Baum-, Holz-. *Bh.* dřewný, ſtromowý. Pałac drzewowy ieſt piękny ſtós na ogień domowy. *Haur Ek.* 8. Skóra drzewowa nie ieſt z tak cieńkich żyłek spoiona, iak skóra zwierzęca. *Crorc.* 54. Bluszcz drzewowy. *Sien.* 60. *ob.* Drzewny. DRZEWSKO, a, *arbor infelix*, *inanis*, *Cn. Th.*, z przyganą, ein elender, ein häßlicher, untauglicher Baum. *Sr.* 2. drowisko; *Sr.* 1. drewisko; *Ross.* сáженъ. 2) Skoro się Jezus drzewska (t. i. mar) dotknął, ożył martwy. *W. Poſt. W.* 2, 235. als er das Holz, die hölzerne Bahre berührte.

Pochodz. *ob.* pod słow. Drwa.

*DRZYZGOTAC *ob.* Druzgotać.

DRZWI, *Gen.* drzwi *plur.*, *Boh.* dwéře, dwýře (cf. dowrzeć, dowierać cf. wierzeia *Bh.* dwereg, dwerége, weřegé); *Slo.* dwéře; *Sr.* 1. durje, dure, duri; *Sr.* 2. jura; *Vd.* duri, dure; *Crn.* dauri, durè; *Cro.* dviri, vrata; *Sla.* vráta (cf. wrota); *Rs.* двéрь, двéри; *Ec.* двéрь (cf. dwór) *Gr.* θύρα, *Ger.* Thüre, Thor, *Suec.* dör, *Dan.* dor, *Ang.* door, *Pers.* der, *Alban.* dera, *Crim.* thurn; *Chald.* תרע *tera*, *Syr.* תרעא *taro*, *Arab.* ترعة. 1) otwór sam, dziura sama, plac do weyścia, weście. *Cn. Th.* die Thüre, der Eingang. Dobrze mieć wiele drzwi w domu. *Cn. Ad.* 529. Drzwi abo weście tylne, plac do weścia tyłem. *Cn. Th.* die Hinterthüre. 2) drzwi z deſki, fórta, wrota, dźwierze, cf. dźwirki, die Thüre, die Thürflügel, der Thürflügel. Drzwi w różnych pomieszkaniach bywaią dębowe, sosnowe. *Klok Rosl.* 2, 158. Drzwi kościelne. 1 *Leop. Act.* 3, 2. die Kirchenthüre. Carſkie drzwi *ob.* Carſki. – Drzwi bramne, Thorflügel. Drzwi dwuſkrzydłaſte, rozchodzące się. *Cn. Th.* Flügelthüren. Czworoſkrzydłe drzwi, *quadrifores*. *Cn. Th.* gebrochene Flügelthüren. Drzwi kraciſte, z kraty, z szczeblów, Gitterthüren. Drzwi spuszczane do piwnic. *Boh. Djab.* 2, 144. spuſt, Fallthüre. Zastępować komu ode drzwi. *Mon.* 71, 331. einem die Thüre verſetzen. Zamknąć drzwi przed kim. *Teat.* 18, 55. Choć drzwi zamkniesz, znaydzie zły duch dziurę. *Pot. Arg.* 701. Cóżby po drzwiach było; kiedyby ich pewnych czasów zamykać i odmykać nie potrzeba? *Pim. Kam.* 141. Robota niepotrzebna, drzwi do lasu. *Cn. Ad.* 995. – *Rys. Ad.* 9, (cf. wodę mierzyć). Oknem wieżą, komu drzwi złoto nie otwiera. *Pot. Poez.* 608. Smaczno iada i piia, dłużnicy drzwi nie pilnuią. *Falib. Dis. F.* Na cóż to między drzwi i podwoie palec wrażać. *Teat.* 30, 25. (nie narażay się). Drzwi i ściany częſtokroć nas wysłuchaią. *Teat.* 12, 8. (wszędzie śpiegúią). Kto drzwi za sobą nie zamyka, albo pańſkiéy albo paiéy natury zakrawa. *Rys. Ad.* 32. O wilku mówią, a wilk przede drzwiami. *ib.* 52. *lupus in fabula*). Miałem tam co ieść i co pić; siedziałem iak u Pana Boga za drzwiami. *Oſſol. Bay.* 2. (cf. iak pączek w maśle). Kto nie ma co dadź, musi u drzwi ſtać. *Rys. Ad.* 27. Prosili iałmużny, do drzwi ode drzwi chodząc. *Birk. Dom.* 80. (od domu do domu). We drzwi kołatać, z naprzykać się komu. *Wolſk.* Napomnienie iednym uchem do głowy nam wpada; a drugim iak drzwiami wypada. *Jabł. Ez.* 80. Uſtawy kraiowe zasługom obszerniéy drzwi otwierały. *Pam* 83, 2, 182. (większe pole im dały). *Slo.* ſmrt mu pri dverách ſtogí, śmierć przede drzwami, tuż, blizko). Drzwiami skrzypać, próżno co robić. *Wolſk.* – Ah za drzwi! precz, won! heraus, willſt du heraus! *DRZWICZKI, *G.* drzwiczek, *plur.*, *Demin.*, *Bh.* dvířka, dvířata, dvéřky, dvéřce; *Vd.* durize, vratice; *Sr.* 1. duričića; *Sr.* 2. žuřka; *Rs.* двéрцы, das Thürchen, eine kleine Thüre. Raz w rok te drzwiczki otwierają. *Star. Dw.* 26. Skryte drzwiczki za ołtarzem były. *Wad. Dan.* 262. DRZWICZNY, a, e, ode drzwi, Thür-. *Bh. et Slo.* dvérní; *Rs.* двéрный.

Pochodz. *bezedrwi*, *nadedrzwie*, *odźwierny*, *odźwiernia*, *odrzwie*.

DRZYMAC, DRZEMAC, – ał, – a *et* drzymie *neutr. ndk.*, *Bh.* dřímati; *Slo.* dřímem; *Rag.* drjémati, zadrjémati; *Cro.* dremati, dremlyem, dremlyati; *Bs.* drimati, drimatí se, *Sr.* 1. driemać, drímam, dremam; *Carn.* dremati, drémlem, drémam (*Crn.* drámem sè *somnum excutio*); *Vd.* driemat, drimlem, k' spanju kiukati; *Ross.* дремлется (cf. дрыхнуть); *Ec.* дремлю cf. *Lat.* dormire, dormitare, *Mekkenburg.* dörmen, Nieders. drömken, drimſen, *Gr.* δαρθάνειν, *Hebr.* דרם; *Suec. et Jsl.* dur z drzymanie, cf. *Ger.* träumen), z niemocno i niedługo zasypiać, ſchlummern, *propr. et fig.* Postronne monarchie drzymią dotąd bezpiecznie, póki u brzegów ich nie zakołacą. *Psalmod.* 87. Nie racz drzémać cy Panie, który nas ſtrzeżesz! *Modl. Gd.* 39. Na złych pomſta nie drzemie, a nagroda nie omieszka. *Wiśn.* 3812. Czasem bozki Homer drzymie. *Zab.* 4, 21. *Oſſol.* Drzymał Homer niekiedy; fraszka to drzymanie; My nie drzymiem, ale śpiem ... *Kras. W.* 9. Drzymiący umysł. *Teat.* 6. *b.* 33. II. drzémie się komu z sen go napada, oczy mu w kupę idą, lepią mu się, er iſt ſchläfrig, der Schlaf kommt ihm an.

Jeść kiedy się chce; spać, kiedy się drzymie. *Pot. Jow.* 176. III. *Recipr.* drzemać się, *dk.* zdrzemać się: a) zasypiać, einſchlummern, einſchlafen. Przyszedł do uczniów, oto zdrzémali się wszyscy i posnęli. *Leop. Math.* 25, 5. Czasem i Homerowi zdrzymać się przychodzi, Lecz w długiéy dzieła pracy, zasnąć się też godzi. *Kor. Hor.* 19. b) zdrzymać się na co: nie uważać, nie dochodzić, zu etwas oder bey etwas ſchlafen, unthätig zuſehen, nicht ſuchen, rügen, ahnden. Bóg pomstę zatrzymał, Właśnie iakby na moie występki się zdrzymał. *Kulig. Her.* 19. Zbigniew nic nie sprawiwszy, powrócił; zdrzymał się na to wysokiego umysłu Bolesław, i tak nie mieszkaiąc sam z woyskiem ruszył. *Krom.* 123. DRZEMAŁA, y, *m.* drzymiący, *Cn. Th.*, który zawsze drzymie, flegmatyk. *Vd.* driemavez, driemlovez, saspanez; *Cro.* dremlyávëcz; *Rg.* drjemgljalaz, drjémalaz, drjemcina, ein ſchläfriger Kerl, ein Träumer, eine Schlafmütze. DRZYMKA, i, *ż.* DRZEMOTA, y, *ż.* DRZYMLIWOSC, ści, *ż.* drzymanie, senliwość, ospałość, die Schläfrigkeit, das Schlummern, der Schlummer. *Bh.* drjmawoſt, drjmota; *Cro.* drèm, dremlyenye, dremlyavicza; *Vd.* driemota, driemanje, driemlenje, saspanoſt, pospanoſt; *Crn.* dremóta, dremóta; *Bs.* drim, drimeng; *Ross.* дрема, дремáнїе, дремóта, дрёмлемъ. Drzemota dziś na świecie panuie. *Zrn. Pſt.* 3, 743. §. No! do prawdy, alboż ia to nocna drzymka? *Teat.* 1, *b.* 72. przeszkoda nocna, ein Geſpenſt? DRZYMLIWY, DRZEMLIWY, a, e, – *ie adv.*, senliwy, ospały, ſchlummernd, ſchläfrig. *Bh.* drimawý; *Slo.* drimlawý; *Vd.* driemliu, driemajoshen, pospan, saspan; *Rg.* drimgliv; *Sla.* sanan; *Eccl.* дремли́вой, дремáтельный. *oppos. Ross.* недремáнный.

Pochodz. *Drzemlik, podrzymać, przedrzymać cf.* Rg. *drjémak* z *opium*).

DRZYST, u, *m.*, Czwarty rodzay Jaskru, korzonków cieńkich długich, zowiemy kozim drzystem. *Syr.* 874. eine Art Hahnenfuß.

D U.

DUB', – ia, *m.*, DUP', – ia, *m.*, *cf.* DZIUB', – ia, *m.*, *Bh.* daupě, *obs.* dupa, dira w zemi neb ſkále, *antrum, luſtrum*, daupnaček *columba lignorum; Slo.* daupě, ſtrzyſſe zwěri *latibulum*; *Sr.* 1. dupo, dupecja *cauа; Crn.* dupla, duplina, *foramen arboris, foramen in petra*, a dóbem, dóbam, doblem *excauo; Bs.* dubina *profunditas*, dubok *profundus*, dubſti *excauare*; *Rg. id.*; *Cro.* dúplye, duplo; dubzti *cauare*; *Rs.* дупло́ wydrożenie w drzewie, пруноръ́вина, *Es.* дупля́ *concauitas*, дупли́ю *cauo*; *Lat. med.* dupia, *Gall.* douve, cf. *Ger.* tief. Niederſ. Dubbe (ceber), dziura dęta w drzewie. *Wlod.* dziura wygniła w drzewie. *Dudz.* 37. dupl, dziura w ſkale, die Höhlung in einem hohlen Baume, oder in einem Felſen. Schoway ten pas w dupiu ſkalnym. 1 *Leop. Jer.* 13, 4. (w maclochu. 3 *Leop.*). Synogarlice we pniach spróchniałych albo w dupiach kryią się. *Spicz.* 149. Pszczoły znayduią sobie ule za ſkórami drzew i w dubiach wygniłych. *Boter.* 158. Ule wydrożone w drzewach, albo iakie dupie wygniłe. *ib.* 3, 42. Napominali ptacy sowę, aby się w dupiu nie siedliła. *Exop.* 48. (DUB *herb. ob.* Dąb). DUB, a, *m.*, *w licz3. mn.* Duby: baie, bzseusa, Geſchwätz, Unſinn. On żarty i duby na śmiech prawi. *Zab.* 8, 344. *Jżyck.* Starzec właśnie jak dziecku takie duby plecie. *Teat.* 43, *c.* 51. *Wb.* Takiego mu duba poplotę, że musi zabłądzić w lesie. *ib.* 51, *b.* 11. Przyidzie i ten i ów, prawi duba, choć i szpetnie. *Mon.* 73, 612.

DUBAS, a, *m.*, mierny ſtatek, o 8, 10, do 14 ludzi, bierze do 20 łasztów. *Magier Macr.* ein Lichter, ein Leichtſchiff. Dubas abo szkuta, *nauis onetaria, ſtamentaria, siue actuaria, siue fluuiatilis. Klon. Fl. B.* 3, *b.* Rotman płaci od dubasa po trzy złote poboru. *Vol. Leg.* 3, 60. cf. Dziubas.

Pochodz. *dubiel, dziub, dziób, dziubaty, dziubas, dupa, wydupniały, dupiaſty, dupniaſty, zobacz też.*

DUBELT, a, *m.*, piwo dubeltowe, z *Dupelbier. Syr.* 946. mocniéysze lepsze od zwyczaynego, Doppelbier. Kupisz mi połgarca dubeltu. *Teat.* 22, *b.* 8. Czy masz tam gdzie choć dubelta piwa i zrazika pieczeni. *ib.* 63. 2 j. DUBELT, DUPELT, *adv.*, po dwa razy, podwoynie, doppelt *ob.* Dupeltowy.

DUBIEC *ob.* Dębiec. DUBIECKO, a, *m.*, miasteczko, założone od Piotra Kmity; od lat dwoch set dziedzictwo Krasickich (oyczyzna Xcia Arcybiſkupa Prymasa). *Kras. Liſt.* 33. ein Städtchen in Gallicien.

DUBIEL, a, *m.*, ryba, *Cyprinus pinguior, Cn. Th.* Dóbel, Diebel (cf. dub'), (*Boh.* tlauſt z tłuściec) Dubiel rybka do karasia podobna. *Sienn.* 310, rodzi się z karpia i z karasia. cf. *Rs.* галя́нъ, сынмена, сапа. – §. 2) Głupi a grubi prości ludzie, dubielowie, *asini.* Mącz. ein dummer Eſel, ein Schöps, Stockfiſch. Żydowie, iako grubi dubieli, niech temu wierzą. *Zebr.* Żw. 1. – *Papr. Kol. G.* 4. Zdradzi przyiaciela, Jeszcze się ktemu naśmieie z prostego dubiela. *Rey Wiz.* 31, *b.* kto zmyślił statki, dubasy, szkuty, Wierzę, że Polszcze ty nieprzyiacielem, Albo dubielem. *Klon. Fl. B.* 3, *b.* starodub.

DUBIENKA, i, *ż.*, miasto znaczne ſkładem złoż, osiadłe cieślami nad Bugiem. *Dykc. Geogr.* 1, 76. eine Stadt an Bug. DUBIN, a, *m.*, miasto Saskie z zamkiem, *Jan. G.* 1, 175. Dúben in Sachſen. DUBINKI, miasto w Wileńskim, imienia Radziwiłłów. *ib.* 176. eine Stadt in Wilnaiſchen. DUBINSKIEGO sukna postaw. *Inſtr. Lit.* DUBISSA, y, *ż.*, rzeka w Żmudzkim, łącząca się z Niemnem, płynie pod Rosienie. *Dykc. Geogr.* 1, 176. ein Fluß in Samogitien.

DUBLA, DUBLET, DUBLOWKA *ob.* Dupla.

DUBNO, a, *n.*, znaczne miasto w Wołyńskim, sławne traktami. *Dykc. Geogr.* 1, 176. Dubno, berühmt wegen des Umſchlags, oder der Meſſe. Jak Dubno Dubnem, jeszcze takich nie było kontraktów; zjechała się moc szna państwa pożyczać pieniędzy u chudych pach *Zab.* 13, 187. DUBROWICA, DUBROWNA *ob.* Dąbrowica, Dąbrowna.

DUCH, a *et* u, *m.*, *Bh., Slo., Sr.* duch; *Bs.* dúh; *Cro.* dúh (*Cro.* duha z zapach cf. zadúh, dáh; *Vd.* duh z dech, zaduch, zapach, w duhati z wąchać; *Vd.* duh dajeti, dišhati *Crn.* duh (*Crn.* duham *olfacio*, duhan z tabaka) doh; *Rs.* духъ, cf. dech, dąć). 1) Duch, *G.* – u,

duch znaczy pierwotnie powietrze, którego oddychaniem żyiemy. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 74. oddech, der Geiſt, der Hauch, der Athem. Wszyscy się z legowiſk ruszaią co duchu. *Zab.* 1, 183. *Nar.* (co tchu, in vollem Athem). Sama co duchu się wybierała; ieszcze czwartego konia zakładano, ona iuż na wózku siedziała. *Ossol. Str.* 3. Duchem tam pobiegł, co tchu, co żywo, aus vollem Athem. (*ob.* Duszkiem). Widząc królowa Saba wszyſtkę mądrość Salomonową, nie ſtawało iey więcey ducha. IV. 3 *Reg.* 10, 5. (zdumiała się bardzo. *Bibl. Gd.*). Jam się spodziewał, żeś ty miał oſtatnie duchy moie zebrać, że zamkniesz oczy me. *Jabł. Tel.* 238. meine letzten Athemzüge. §. Duch, para, wyziew, wyskok; *Vd.* dushik, shganik; der Dampf, Dunſt, Brodem, Geiſt, Spiritus. Duch piecowy do suszenia lnu tak ma bydź umiarkowany, aby ciepła słonecznego nie przechodził. *Przedz.* 24. Duch saletrzany, serwaser, tęga wodka chimicznie wyciągniona z saletry. *Jakub. Art.* 3, 290. Duch wszyſtek ciągnął się do wyższego ſklepu. *Torz. Szk.* 108. Tygle wolnym duchem, słońcem albo wiatrem suszone. *ib.* 105. — §. Sok nerwowy albo duchy ożywiaiące, *spiritus vitales*, są ową naysubtelnieyszą płynnością w nerwach, którą dla swey lotności z wielką szybkością poruszenia czyni. *Kluk. Zw.* 1, 34. der Nervenſaft, die Lebensgeiſter. Wino to duchy ożywiaiące, ktore w sercu bytność swoię maią, oczerſtwia. *Syr.* 502. duchy serdeczne ożywia. *ib.* Duchy cielesne posila i oczerſtwia. *ib.* 392. *Vd.* shivotna duhovitnoſt. §. Duch, treść, rdzeń, iądro czego albo dzieła iakiego, der Geiſt, der Kern eines Werks. Duch wszyſtkich dyurnalów, esprit des iournaux. *Ld.* — §. Duch, *G.* — a, z to co nas ożywia, życie, der Geiſt, die Lebenskraft, das Leben. Wpuszczę w te kości ducha, a będą żywe; i dam im ducha, a będą żyć. z *Leop. Ezech.* 37, 6. Gdy dusza sądzi o rzeczach, zowie się rozumem; gdy czuie, zmysłem, gdy dycha, to duchem. *Sak. Dusz.* 67. Przedsięwziął ieść i pić, póki ducha ſtanie. *Chroſć. Fars.* 498. Weszło do korabiu po parzo z każdego ciała, w ktorym był duch żywota. *Bibl. Gd. Genes.* 7, 15. O boże duchów wszelkiego ciała. *Bibl. Gd. Numer.* 16, 22. — §. Iſtność z ciałem złączona rozumna, dusza; *oppos.* ciało, der Geiſt, die Seele. Nazaiutrz ducha wypuścił. *Skarg. Dz.* 830. et gab ſeinen Geiſt auf. Wyniidzie duch z człowieka, a on się nawróci do ziemi. *Bibl. Gd. Ps.* 146, 4. Wróci się proch do ziemi; a duch wróci się do boga, który go dał. *Bibl. Gd. Eccles.* 12, 7. Mało mu na tym, ducha-li śrzód pogańſkich szyków, Domowych-li wyleie dotkliwych języków. *Tward. Wł.* 75. §. żywy duch, żywa dusza, człowiek, n. p. Niktże cię nie widział? P. żywy duch. *Teat.* 20, *b.* 112. keine lebendige Seele. §. Duch, to co zagrzewa umysł, Geiſt, Geiſteskraft, Kraft, Begeiſterung. Słowa, które ia wam mówię, duch są i żywot są. *Bibl. Gd. Joan.* 6, 63. Duch pomſty nie oznacza dobrey duszy. *Teat.* 24. *c.* 40. Gdy woyna koniec wzięła, w Moſkwę duch iakoby się wrócił. *Tward. Wł.* 51. (otucha; z ożyli). cf. *Bh.* nedug *infirmitas.* §. Fantazya, opiniia; uroienie, Meinung, Einbildung. Ani chce błędu poznać, ani prawdy słucha, Pełen o swym rozumie wysokiego ducha, *Nar. Dz.* 3, 120. Co ten Paryż umie, kiedy i ten prosty wieśniak, takich tam duchów nabrał. *Teat.* 35, *c.* 27. Nabiera fantaſtycznych duchów. *Mon.* 71, 533. Mąż, który nie ma mocy nad duchem swoim, iest iako miaſto rozwalone bez muru. *Bibl. Gd. Prov.* 25, 28. §. Umysł, wola, rozum, myśl, der Geiſt, Wille, das Gemüth, der Gedanke. Coż, duch ci był ochoczy, lecz ciało nie duże. *Pot. Arg.* 384. Jednym duchem tchną. *Cn. Ad.* 311. Jego to on duchem mówił, z podług iego woli, iemu gmyśli. *Cn. Th.* Pisarz tego dzieła iuż nie żyie; ale słysząc one, będziecie towarzyszyć prawie duchom iego oſtatnim. *Gaz. Nar.* 1, 135. Duch filozoficzny, podnosząc się powoli na szaliſku przesądów, rozumowi przywraca panowanie. *Zab.* 8, 185. Wſtydzą się tego wyiawić, co w duchu chowaią. *Teat.* 7, 70. Duchem był z nami. *Hrbſt. Art.* 202. im Geiſte. On w duchu się, iak mówią, śmieie. *Jabł. Ez.* 65. *Mon.* 76, 235. er lacht in ſeinem Geiſte. Goście byli źli w duchu na gospodarza. *Zab.* 3, 109. — §. Duch, rozumna iſtota bez ciała, der Geiſt, ein körperloſes vernünftiges Weſen. Duch ieſt iſtota poznawaiąca i chcąca, wszyſtko przenikaiąca, żadney wielkości, figury i części nie maiąca. *Boh. Djab.* 12. Bóg duch ieſt, ciało nie ieſt; nie ieſt rzecz widoma, bo ducha własność ieſt bydź niewidomym. *Wiśn.* 312. Duchy, dusze zmarłych, duszyce. *Cn. Th.* die abgeſchiednen Seelen. Zgiełkiem tym przeſtraszona zawoła: wszelki duch Pana Boga chwali. *Teat.* 29, *b.* 106. *et* 16, *b.* 233. *Ossol. Str.* 1. alle guten Geiſter loben Gott den Herrn. Duchowie dobrzy, z aniołowie. Dusza nasza duchem się zowie, gdy z anioły, którzy są szczérzy duchowie, obmyśla rzeczy niebieſkie; ale się duszą zowie, gdy rzeczy ziemſkie i te z bydłem równe zabawy, na sobie nosi. *Skarg. Kaz.* 85. — Zły duch, z djabeł, czart, bies, szatan. *n. p.* Swięty ten duchy gniewliwe i czarty wymiotał. *Skarg. Dz.* 14. Naukami zabronionemi duchów złych przyzywali. *Chełm. Pr.* 186. Oy; idzie ku nam niedźwiedź, zjadłby złego ducha. *Jabł. Ez.* 78. (bies, djabol). Starzy mienili, że każdy człowiek ma dwu swoich duchu (*Dual.*), który z nich ieden szczęście przynosi, a drugi nędzę czyni. *Erazm. Jęz. B.* 5, *b.* — §. Duch święty, der heilige Geiſt. Bóg ociec ieſt duch, Syn Boży ieſt duch, anioły nazywamy duchami; lecz gdy mówiemy, wierzę w ducha świętego, ma się rozumieć trzecia osoba tróycy ś. *Karnk. Kat.* 63. *et* 764. *Kucz. Kat.* 162. *a.*) Duch święty ieſt miłość boża, którą bóg samego siebie miłuie. Duch mądrości i rozumu, duch porady i mocy, duch umieiętności i pobożności, duch boiaźni bozkiey; to, pismo zowie czasem darami ducha świętego, czasem duchem ś. *Karnk. Kat.* 66. die Gaben des h. Geiſtes, der h. Geiſt. Duch S. z nami. *Teat.* 24, *b.* 64. Prawie duchem S. ten prałat cnotliwy przeſtrzegał, aby gotowość na poganina była. *Falib. Dis. X.* 2. *β.*) Paſterzów przypowieść: do świętego ducha, nie zdeymuy kożucha. *Haur. Sk.* 55. do zielonych Swiąt, vor Pfingſten. (DUCHA *ob.* Duha).

DUCHAK, a, *m.*, duchowny, od kościoła S. Ducha, ein Geiſtlicher, von der h. Geiſtkirche. Za Leszka Białego duchacy Krakowscy wzięli w podziale pracę około szpitalu chorych i wychowu podrzutków. *Nar. Hſt.* 4, 224.

DUCHA, y, ż., czapka, noena z puchu. *Dudz.* 37. *Ern.* 75. eine mit Daunen gefütterte Schlafmütze, eine Federmütze; *Sla.* dushek, perixja = pierzyna). Głowne

poduszeczki drudzy duchną zowią. *Syr.* 533. ein kleines Kopfkiſſen. Helmem się pieczętuiesz; pierzyny i kuchni Pilnuiąc; dalekoćby piękniéy było w duchni. *Pot. Pocz.* 537. Królewna tam z swoiemi pannami łuk ciągnąc wolniuchny Albo na przeſtrzał, albo ſtrzelały do duchny. *Pot. Arg.* 356. §. 2. Imię zmyślone królewnéy w pieśniach *Myszeidos Kras.* (cf. panna duszka), die Prinzeſſinn in der Manſeade. DUCHNIAK, a, *m.*, *z przygan.*: duchowny, pop, der Pfaff, der Schwarzrock. Duchniak co noc do młynarki chodził. *Pot. Jow.* 2, 41. DUCHNICZEK, -czka, *m.*, *z urgan.* popek, ſpöttiſch, Schwarzröckel. Siła takich duchniczków, co od dzbana idą Do ołtarza, od kufla do kielicha śpiesząc. *Opal. sat.* 129. *W rodz. żeń*; DUCHNICZKA, i, *ż.*, cf. zakonniczka, księni. *DUCHOCIĄG, u, *m.*, wiatrociąg, powietrzociąg, machina pneumatyczna. *Klecz. Zd.* 75 *et.* 76. die Luftpumpe. *DUCHOMOR, a; *m.*, ducha czyli duszę morzący, utrzymuiąc, że śmiertelna, ein Seelentödter, Läugner ihrer Unſterblichkeit. Bluźnią duchomory, utrzymuiąc śmiertelność duszy, czynią ią potworem boga dziwacznym. *Zab.* 9, 47. *Zabł.* cf. *Ec.* Духобóрець *Gr. πνευματομάχος*; *Ec.* Духобóрствуıс *Gr. πνευματομαχῶ*. *DUCHONOSNY, a, e, *Ec.* Духонóсный, который духа св. имѣетъ въ себѣ (cf. bogonośny); pełen ducha S., voll des h. Geiſtes. *DUCHOWESELNY, a, e, -ie *adv.*, rozweselaiący ducha, den Geiſt erfreuend. *Chodk. Koſt.* 52. DUCHOWIENSTWO, a, *n.*, *Boh.* duchowenſtwe; *Sr.* 1. duchownſtwo; *Slo.* knazſtwo; *Hg.* papirend; *Crn.* duhovshena; *Vd.* duhouſtuo, duhouſka, farſtvu, duhounoſt, duhonshina; *Rs.* Духовéнство, причетъ; *Ec.* священнíчество. Stan duchowny, die Geiſtlichkeit, der geiſtliche Stand. I dał się na duchowieńſtwo czyli na ſtan duchowny, *Cn. Th.* cf. Kapłańſtwo. - §. *Collect.* ludzie duchownego ſtanu, Geiſtliche, die Geiſtlichkeit. Prześwietne duchowieńſtwo niech żyie. §. Duchowność, die Geiſtigkeit. Dusza nasza ieſt z cielesności i duchowieńſtwa spoiona. Cielesność chce wczasów, rozkoszy; lecz duchowieńſtwo i rozum, gdy widzi, że to uczciwości szkodzi, przeciwić się winny. *Skarg. Kaz.* 597. *DUCHOWNIK, a, *m.*, duchowny, ziądz, nieświecki, ein Geiſtlicher, einer vom geiſtlichen Stande; *Cro.*, *Bs.*, *Sla. et Crn.* duhovnik; *Vd.* mashnik, dohounik; *Rg.* duhovnik, zarkovgnak; *Rs.* Боголужи́тель, причéтникъ. Chciał im pokazać, że papież i duchownicy maią bydź przekładani nad pany świeckie. *Baz. Hiſt.* 4. *§. *Rs.* Духовни́къ spowiednik, ociec duchowny, der Beichtvater. Za iego perswazyą, iako na ten czas duchownika mego, dzień wstąpienia do zakonu naznaczyłem. *Smotr. Ex.* 15. DUCHOWNOSC, -ści, *ż.*, *Vd.* duhounoſt, duhovitnoſt; *Ec.* Духóвность; istność duchowna, Geiſtigkeit, geiſtiges Weſen. O duchowności a nieśmiertelności duszy. *Mon.* 73, 547. *et* 70, 142. §. Bogomyślność, geiſtige Denk- und Handlungsart, Geiſtigkeit. DUCHOWNY, a, e, - *ie adv.*, od ducha, geiſtig. *Boh.* duchownj; *Rg.* duhovni, duscevni; *Slav.* duhovnicſki, duhovni; *Vd.* duhoviten, duhouni, duhoun; *Crn.* duhovne, duhovſke; *Cro. et Bs.* duhovni; *Sr.* 1. duchowny, duchomny, duchowné; *Rs.* Духóвный, причетническій. §. *metaphys.* Dusza, ieſtność wcale duchowna. *Mon.* 70, 142. Stworzył bóg z niczego duchowne ſtworzenie, to ieſt, niezliczone anioły. *Kucz. Kat.* 49. Nie materyalnym, ale duchownym sposobem. *Sak. Probl.* 36. Dusza ieſt duchowna, niematerysalna, niesłożona. *Kluk. Zw.* 1, 54. Duchowny ś człowiek, iedzenia nie potrzebuiesz; a my cielesni musim ieść i robić. *Skarg. Dz.* 247. Martwił Paweł ś. ciało swoie, które snadź duchowniejsze było, niż dusza moia. *W. Poſt.* IV. 3, 301. Te cuda tym więtsze są, im są duchowniejsze, tym zacniejsze; im nie ciałom ale duszom pomagaią. *Birk. Kaz. Ob. H.* 3. §. *Moraln.* bogomyślny, geiſtig geſinnt, geiſtig, im geiſtigen Verſtande. Stał się z niego wielce duchowny i nabożny kapłan, przykład cnot wszelkich. *Skarg. Dz.* 738. Zazdrościwi owi Faryzowie, oni Duchowni nieduchowni. *Sk. Kaz.* 166. Usta nasze duchownie maią bydź obrzezane, aby nie mówiły złych słow. *Bial. Poſt.* 144. Duchowny wykład pisma. *Ld.* - §. a.) Duchowny oyciec, mistrz *magiſter pietatis. Cn. Th.* der geiſtliche Lehrer, duchownik, spowiednik, der Beichtvater; *Sr.* 1. duchowné też *clericus*. Tych bóg karze, którzy się oycom duchownym karać nie dopuszczą. *Skarg. Dz.* 322. β.) Oyciec duchowny, z chrzesny, der Herr Pathe; duchowna matka, z chrzesna. *Tr.* die Frau Pathe. - Duchowny ſtan, z księża, duchowieńſtwo, der geiſtliche Stand. - Człowiek duchowny, duchownik, ein Geiſtlicher. Nieszczęśliwa ta kompania, w którey się człek duchowny znayduie. *Boh. Kom.* 3, 282. Duchowne prawo, które od papieżów i od biſkupów dla rządzenia rzeczy kościelnych uſtanowione. *Sar. Porz.* 3. das geiſtliche Recht. Królu, wychowano cię przy kościele; ſtrzeż się, abyś po duchownemu nie rządził. *Stas. Num.* 2, 207. auf geiſtliche Art, auf gut geiſtlich. DUCHOWNY, - ego, *Subſt.*, ieden ze ſtanu duchownego, ein Geiſtlicher, der Geiſtliche; *Bh.* duhowni; *Cro.* pop, *qu. v.* Jeden brat żołnierzem, a drugi duchownym został. *Ld.* (cf. *Rs.* Духóвная teſtament, oſtatnia wola; Духовница teſtament, zakryſtya; *Rg. et Crn.* dohovnishe z klasztor.

*DUCZAJA, i, *ż.*, (cf. duha). Wéź ſtarą ordzewiałą blachę: tę skrzyw na podobieńſtwo rogu wołowego; wymyyże onę duczaię żelazną, i nakładź w onę żelazną duczaię tego nasienia. *Sienn.* 614. trąbka zwinięta, etwas zuſammengerolltes, eine Tüte, Röhre. - *demin.* *DUCZAYKA, i, *ż.*, dołek wykopany, ein Grübchen, eine kleine Grube. W ziemi parę duczaiek wybrawszy, nabożeńſtwo rozczyna. *Zebr. Ow.* 168. *egeſta ſcrobibus tellure duabus)*. Kopa w ziemi duczaykę, *humum effodit. ib.* 273.

1.) DUDA, y, *m.*, DUDARZ, a, *m.*; *Bh.* leydar, dudař cf. *Germ.* dúten, dudeln; *Cro.* dudáſa, dudáša, diplaš; *Hg.* dudáš; *Sr.* 1. kozler; *Rs.* Ду́дочникъ; *Ec.* Дудáрникъ; co na dudach gra, gayda, der Dudelſackpfeifer. Skrzypkowie, cymbaliſtowie, dudowie, i inszá wieyska muzyka. *Vol. Leg.* 5, 179. Zawołany dudarz iuż nadyma skórę. *Zab.* 10, 71. *Koſſ.* Nie ma duda na pobór, znaydzie na gorzałkę. *Pot. Arg.* 602. Dudarze, skomorosy, płacą każdy po groszy dwadzieścia. *Vol. Leg.* 2, 996. Dudę wolno będzie chować, chociaż zje za dwoie psów, a wypiie za dziesięć wołów; bo mnieyszym go mytem odprawi, niż organiſtę, bo dudy nie tak drogie, gdy kozieł po śmierci wrzeszczy, a woźnica go drażni. *Lekarſt. D.* 6. W tym grobie duda leży; dudy naleziono A po śmierci na stárey wierzbie obieszono; Smierć trochę uprzedziła, i opak się stało,

Bo co się dudom dzieie, to dudzie bydź miało. *Siel. Anon.* 407. *Pot. Jow.* 62. Ledwieby się dudarzowi abo przekupce na trecie to zeszło. *Pimin. Kam.* 105. Wziąć dudę z dudami. *Mat. z Pod. C.* 3. (cf. konia z biczem). §. – *Fig. Alleg.* Coż wy zasię rzeczecie nieszczęśni dudowie, ktorzy opuszczaiąc szczery głos trąby niebieskiey, co innego świątu przynosicie. *Rey Apoc.* 11. §. 2. Duda, imię, które daią gończym psom, der Name eines Stäubers oder Stöbers. §. 3. Duda, dudek, głuptas, ein Einfaltspinsel, ein Gimpel. Kto pisał tę piosnkę, wielki musiał bydź duda. *Zab.* 1, 112. *Nar.* – §. 2. DUDA, y, ź, *albo raczey* DUDY, *G.* dud *et* dudów *plur.*, gaydy, cf. multanki; *Bh.* dudy, keydy, ſſutky; *Morav.* kaydy; *Vd.* dude, meshniza, pishou na mich; *Crn.* mèshin; *Sr.* 2. m'echawa; *Rg.* dipli, mjesnizza; *Cro.* dúda, dúde, diple; *Ilg.* duda; (*Rs.* дуда, дудка, дуточка, волынка z piszczałka ze trzciny); der Dudelſack, die Sackpfeife; (cf. *Germ.* die Düte, Düten; Niederſ. Teute; *Holl.* tuyten; *Angl.* to toot; *Suec.* tuta; *Ger.* Dudeln). Jak dudy nadmiesz, tak grają. *Cn. Ad.* 289. Zaniechay regała, ieżeli i na dudach zabeczeć nie umiesz. *Opal. sat.* 6. Dudy leżą, kiedy ich nie nadmą. *Dwor. B.* Niedźwiedź zdechł, dudy o ziemię. *Rys. Ad.* 48. Oczy mruży i mdleie, iak dudy bez pary. *Pot. Arg.* 297. Ci biodra z brzuchem trzymaią i uda, Owi pierś z głową, niby martwe dudy. *Chrość. Lut.* 91. Nagła znowu pogoda; razem spadną wiechy Buntów owych; wszyscy cyt, wszyscy dudy w miechy. *Pot. Arg.* 602. (umilkli). – Jak dudy ten człowiek, *pro imbecilli, languido, exossi. Aliquando in laude quoque, pro non refractario, cui facile eſt quidvis persuadere. Cn. Ad.* 289. er läßt mit ſich machen, was man will. – Dobryć król sam; ale cóż? własne dudy żyie, Tak zagra, iako dworskie nadmą go fakcye. *Pot. Arg.* 160. Weseléyby było, kiedyby były *Dudy. Dwor. J.* 1. t. j. Starostwo w Litwie, ktore sobie ktoś tą dwuznacznością u króla uprosił). – A ty Smorgońska dudo! znay, żem z ciebie drwiła, Właśnieś też wart zazdrości! *Zabł. Zbb.* 14. (dudku, głupcze! du Smorgoniſcher Dudelſack, Einfaltspinſel, Tölpel, cf. Smorgonie. – Znowu szlachcic w gniew, znowu błazna bioą, Znowu mu dudy potężnie opiorą. *Pot. Jow.* 1, 196. (pludry, zadek). DUDAC, –, ał, – a, *Act. ndk.*, na dudach grać, dudeln, auf dem Dudelſacke ſpielen; *Boh.* dudati; *Rs.* дудѣть piszczeć na trzcinie. §. 2. Głos dudom podobny wydawać; dudeln, einen Ton wie der Dudelſack von ſich geben, ſchreyen wie der Wiedehopf. Dudek duda. *Pot. Syl.* 28. Dudkowie dudali. *Banial. J.* 3, *b.* – §. Ani dudać o czym, ani myśleć, etwas gar nicht vermuthen. (*ob.* ani duda). O złym nie dudaiąc przybyła. *Zebr. Ow.* 227. *fatorum nescia*). O Akteonie ani duda ona. *ib.* 77. *illa quid Acteon nescit*).

DUDEK, – dka, *m.*, DUDOSZEK, – szka, *m. zdrbn.*, *Bh.* dudek, dedek; *Slo.* dudek; *Sr.* 1. wupak, hupak; *Sr.* 2. hupaz; *Vd.* uudeb, vodeb, butei; *Crn.* odap, otap, adofs, smèrdakávka; *Cro.* dèp, dëb, dáb, futach; *Dl.* dedek, bosij petesich, kokotich, putpudin; *Hung.* babuk; *Sla.* kukavicsji korj; *Bs.* dedek, bosgji pivaç, bosgji piteo, putpuden; *Rs.* вдóдъ, удодъ, пустóмка, бустóмка, поташýйка; *Ec.* вдóдъ; ptak rzędu sroczego, *upupa epops*, wielkości kosa, z czubem na głowie pierzystym; gniazdo robi z gnoiu w dziuplach; przykrey ieſt woni. *Zool. Nar.* 266. der Wiedehopf. Dudkowie dudali. *Banial. J.* 3, *b.* Dudek duda. *Pot. Syl.* 28. Ze ten ptak zawsze śmierdzi, ztąd przysłowie: śmierdzi iak dudek. *Kluk Zw.* 2, 289. Siedziałem wedle ciebie wczoray czas, malutki, Z gęby iedzie gorzałka, z szkołnierza dudki. *Pot. Pocz.* 421. t. i. smród). Puhacze nienawidne, dudki śmierdzące. *Ben. J.* 3. Ma-ć też dudaszek czubek i pstrociny, A przedsię śmierdzi, tak iako i inny. *Rey Zw.* 220. Dudek i sam śmierdzi, i gniazdo swe zaplugawi. *Rey Zw.* 52. Znać dudka między dzięcioły. *Rys. Ad.* 78. Dudka między kokoszami snadnie poznać. *Stryj.* 220. Znać dudka z czubka. *Cn. Ad.* 1361. (znać wilka po sierci; znać z octu wino). Każdy dudek ma swóy czubek. *Cn. Ad.* 340. (nikt bez ale; – albo też: każda głowa ma swoię czapkę). – Nie grab' dudku siana, ulgniesz po kolana; Będzieszli tak zuchwały, Uwięźniesz iak mały, Jako się samoczysz, Z błota nie wyſkoczysz. *Bies. Roſk. A.* 4. (cf. Szaszku nie podeymuy się legawego pola; *quid valeant humeri.* §. 2. Z wytykaniem głupſtwa; dudek z głupiec; ein Gimpel, ein Schöps, Einfaltspinſel. Ci na dudka poszli, co to zdanie utrzymywali. *Sienn. wykł.* Milczże dudku borowy. *Teat.* 53, *c.* 18. Miły dudku! *Tworz. Wis.* 88. Kłaniay się dudku. *Teat.* 22, *b.* 20. Ja tu iak dudek stoię. *ib.* 55, *d.* 10. Powolność zbytnia nas w dudki poſtrzyda dopuszcza. *Mon.* 70, 258. Na dudka kogo wyſtrychnąć. *Teat.* 55, *b.* 38. Nie oszukasz, nie ta dudki łowić. *Cn. Ad.* 630. Tak bracie, dudki łowią. *Pot. Arg.* 232. *Cn. Ad.* 1153. Niech inszy dudkiem będzie; mnie już nie zwiedziecie. *Jakub. Bay* 244. Nie dudek Jakubek, er iſt kein Narr. *Gemm.* 181. nie Dorota). Wielki z ciebie dudek. *Pot. Jow.* 119. rura.) Nie na dudka trafiłeś, gotuy się na mnie dobrze. *Boh. Kom.* 1, 189. Pokażęć dudka na kościele. *Mon.* 66, 723. (nie złapiesz mnie; odrwisz się na mnie). Byłoć mędrców wiele, Co sobie wywróżyli dudki na kościele. *Zab.* 12, 168. *Zabł.* (okpili się). §. Dudkami Bonifratrów zwano cf. czubki. – §. Dudek od żony, z rogal, ein Hahnrey. *Tr.* Kiedy ſtarzec młodą za żonę bierze, z żony kokietka, a z męża pewno dudek. *Teat.* 51, *b.* 112. – §. 2. Dudek, *trigrossus* potróyny grosz. *Urs. Gr.* 358. ein Düttchen, ein Deut. Czasem człowieka choć rzecz ucieszy malutka; Dałem dudkowi, czego nie wymawiam, dudka. *Pot. Jow.* 2, 74. Czuwają na iego śmierć, na iego dudki. *Opal. sat.* 29. (dzięgi, pieniądze; Geld). DUDKA, i, *m.*, dudek, dudarz; der Sackpfeifer. Satyr dudka, imieniem Marsyas. *Otw. Ow.* 232. DUDKI, – ów, (*Bh.* dudky *scutica* korbacz), żelaza, któremi koniowi nos nymuią, die Pfeifſtange, womit dem Pferde die Naſe eingeklemmt wird. *Ir.* DUDKI, *G.* – ek *plur.*, *Demin.*, małe dudy, multanki, eine kleine Sackpfeife. Bożek Pan ze trociny woſkiem zlepione dudki zrobił, z nierównych piszczeli złożone. *Otw. Ow.* 42. Senatorowie posłów datkiem na swą ſtronę zaciągać, a kędy się im podobało nawodzić, a zgoła właśnie, iakoby dudki iakie (gdyż tak z nich niektórzy przeszydzać zwykli), nadymać ich poczęli. *Krom.* 689. *quasi tibias inflare.* cf. Dorotka). §°. 2. W wielu aktach

Mazowieckich, Rawskich i pobliższych, były połowiczne księgi czyli łomanych stronic; takie wązkie księgi nazywano dudkami. *Czack. Pr.* 2, 158. Actenbücher in gespaltner Bogenform. DUDKOWAC, – ał, – uie *Act. ndk.*, dudać, dudeln, auf dem Dudelsacke blasen. Tam radzi dudkuią, gdzie dudy ładuią. *Dwor. D.* 2. (gdzie zapłata, tam muzyka, cf. iaka płata, taka robota). §. żarty, śmieszki stroić, błaznować; Narrenspossen machen, Possen treiben, den Narren machen. Dudkuią przed Jezusem ukoronowanym draby, To obiema; to iednym klękaiąc kolanem. *Pot. Zac.* 114. – §. Nadskakiwać komu, einem aufspringen, aufwarten, zu Gebote stehen, auf jeden Wink passen. Dworzanin u dworu zabiega, dudkuie, usługuie. *W. Post. Mn.* 219. Gdy gęsty worek u kogo poczuią, By też był iako świnia, wszyscy mu dudkuią. *Rey Wiz.* 97. By miał koziel pieniądze, to mu dudkuiemy. *Papr. Kot. N. b. et Q.* 2, *b.* Pochlebstwo i dudkowanie. *Rey. Post. S.* 6, 5. *Rey Zw.* 13. Każdy przed tobą dla bogactw dudkuie! *Budn. Apopht.* 132. Nie dudkuy złemu plemieniu, Nic na tym, choć ma w rzemieniu. *Rys. Ad.* 49. Pani swoiey bić niziuchno czołem, dudkować, umizgać się, iak czepla w kobieli. *Mat. z Pod. C.* 3. Gdy się trochę fortuna iego zachwiała, iuż za pieniądze przyiaciół nie mógł dostać, których pierwéy darmo wielkiemi rotami za nim i przed nim dudkuiąc chodziło. *Stryik.* 691. – §. Durnieć z trwogi, vernarren. Oto staią na głowie włosy, dudkuie serce, groza wspomnieć na takie straszydła. *Ossol. Str.* 8. DUDKOWY, a, e, od dudka, Wiedehopfs-; *Rs.* вздóдовый. DUDLIC, ił, i, *Act. Ndk.*, dudlać *kontyn.*, na dętym instrumencie bezsztucznie, niedbale grać, dudeln: żyiesz roskoszny ziemi wychowanek (koniku polny) Dudląc ustawnie w organek. *Anakr.* 36. §. W debaniec wina pijany wargi swoie dudla. *Jabł. Tel.* 47. dudląc wraża, er dudelt seine Lippen in den Weinkrug hinein. NI DUDU *Adverb.*, wcale nic, i tyćka nie, ganz und gar nichts; auch nicht so viel. Często Jowisz dla dziewki o niebie ni dudu, Często dla niéy do głupstwa brał się i do cudu. *Zabł. Amf.* 5. Poliarch ieden w iéy uściech; o Palladzie ni dudu. *Pot. Arg.* 441. Spi, pijany masłokiem człek na obie uszy Roskoszy tego świata, ni dudu o duszy. *Pot. Zac.* 35. Inaczéy ani dudu. *Teat.* 29. 15. – DUDZISTA, y, *m.*, dudarz, duda, der Sackpfeifer. Dla większéy powagi niech habit różny noszą i różne baczmagi, aby znano co poseł, co trybunalista, co senator, prokurat, a co też dudzista. *Star. Vot. E.* 4, *b.*

*DUERN, u, *m.*, (cf. kwatern, sekstern, oktern) wyraz drukarski, oznaczaiący, że pod iednę literę alfabetu, którą na spodzie we środku karty dla liczby kładą, dwa arkusze podciągniono. Tak na ostatniéy karcie *Marc. Urzęd.* znaydziesz: A, B, C, D, E *etc.*, wszystkie *tryerny*; oprócz Rr; Ss, Tt, które *duerny* są: t. i. Z tamtych liter każda rozciąga się przez trzy arkusze albo 6 kart in folio; z tych każda tylko do dwóch arkuszy albo czterech kart; die Duerne, in den Buchdruckereyen. *Ld.* DUET, u, *m.*, śpiewanie we dwoie, das Duett, der Doppelgesang, z Włosk. duetto. §. Gatunek stroiu kobiecego na głowę, ein Weiberkopfputz. Ubrać się w czołko albo w duet. *Teat.* 22, 58.

DUFAC, DUFNOSC, DUFNY *ob.* Ufać, Ufność, Ufny.

DUGA, i. ż., *DUHA, DUCHA, y, ż., (słowo iedney z tych rzeczy, które nie znaydują się w Polszcze. *Dudz.* 32.) kabląk nad chomątem, der Bügel über dem Kommont (*Rs.* дуга łuk, дуговый, obłączysty *cf.* duczaia). Duha do wózka iednokonnego bywa brzostowa, czeremchowa. *Kluk Rośl.* 2, 158. Za chomąt chłopski 6 groszy; za duhę dwa pieniądze. *Stat. Lit.* 395. Krzywicie iako duhę głowę swoię. *Leop. Jes.* 58, 5. (zwieście iak sitowie. *Bibl. Gd.*). Inszy fryz; inszy zmudzin, insze są szewluchy, Przyrodne do orczyka, chomąta i duchy. *Pot. Jow.* 197. §. *Slov. et Bh.* duha, daube, Taufel; *Rg.* dúgha; *Ls.* dúga, łuk niebeski; *Slz.* dúga; *Cro.* duga, puga, huga; *Sr.* 1. ťuciel, tutjel; *Sr.* 2. tůza, ptuza, ptúzza; *Ic. et Rs.* дуга небесная, рáдуга; *Crn.* mavérza; *Vd.* maura, mavérza, boshji stol, pisuka); tęcza, der Regenbogen. Duha albo tęcza, i teraz przed dżdżem i po dżdżu pospolicie na kształt duhy się okazuie. *Stryik.* 7. *Slo. Prov.* pige gako duha wodu *insignis potator.* §. duga, wyraz ciesielski, n. p. weźcie na dugę tę belkę, t. i. podnieście ią, podsadziwszy pod nię ieden koniec drugą; a drugi przez inszą kłodę ciągnąc na dół. *X. Kam.* bey den Zimmerleuten, die Schwippe. DUGOWAC *cz. ndk.*, zdugować *dk.*, podważać, *X. Kam.* auf die Schwippe nehmen, wippen.

DUKAC, – ał, – a *Act. ndk.*, Dukać *idnt.*, w róg trąbić, dúten, auf einem Horne blasen. *Cn. Th.* Owczarz iuż dukał, dwa razy dukaiy. *Tr.* §. żaba duka, rzegoce, skrzeczy, der Frosch koart. Żaby wrzaskliwe dukaią. *Simon. Siel.* 59. Dukaiącą sobie w wodach żabkę, kaczka pożarła. *Gawiń. Siel.* 391. §. Dukam, powtarzam iedno z uprzykrzeniem. *Dudz.* 22. einen wenit in den Ohren liegen. Ustawicznie mi o tym duka. *Tr.* – §. *ob.* dukwić.

DUKAT, a, *m.*, DUKACIK, a, *m. zdrbn.*, czerwony złoty, czerwieniec, der Dukaten; *Bh.* dukát; *Vd.* dekat, slat; *Bs.* zgjutica, zgjuticica (cf. żółty); *Rs.* черво́нецъ; (*Cro.* dukat = 25 gr.). Powszechnie bierzemy dukat za czerwony złoty; w średnich wiekach były te obiedwie monety rzeczy różne. Kiedy floreny zaczęły bydź podleysze, czyste złoto wybiiano, i te od xięstwa (Apulii), w którym ie bito, nazwano dukatami. *Czack. Pr.* 1, 165. Mocny promotor, co się dukat zowie. *Jabł. Ex.* 14. Dukatami ponabiiał trzoski. *Zab.* 11, 188. Bieda; kiedy człek nie ma dukacików. *Teat.* 43, *c.* 17. Wezak i tobie zdałyby się dukaciki. *Ib.* 15, *c.* 14. DUKACINA, y, ż. mizerny dukat; ein armer elender Ducaten. DUKACISKO, a, *n.*, szpetny nieforemny dukat; ein häßlicher ungeschlachter Ducaten. DUKATON, u, *m.*, moneta srebrna Włoska, Hollenderska, Szwedzka i t. d. eine Silbermünze, ein Ducaten. Dukatony Weneckie. *Star. Mon. A.* 3. DUKATOWY, a, e, od dukata, Ducaten-. Złoto dukatowe ma 23 karaty i 16 gran. *Krumf.* 67. *Łęsk.* 2, 87. *Rs.* червóнное зóлото.

DUKT, u, *m.* z łac. *ob.* Ciąg cf. cug.

DUKWIEC, – ał, – ię, *intr. ndk.*, Dukać *kont.*, (cf. *Germ.* ducken). fałdów nad czym przysiadywać, ślęczyć; über etwas lange und unaufhörlich liegen. Inni nad robotą dukwiąc, święta gwałcą. *Bals. Niedz.* 2, 265. Ślepi, duka w zbótwiałych szpargałach młody susceptant w pieniackiey iaskini. *Monit. an.* 65, 48. *Rs.* корпѣть, мышкать. DUKWIAT, a, *m.*, siedzący nad czym, dukwiący, ślęczący, der über etwas lange sitzt. *Bndt.* z *Zab.* 8, 327.

DULCINA, i, ż., z łac. *dulcis*, kochanka, das Liebchen, (Dulcimene, Dulcynea.): Kupił iarmark swoiey dulcince. *Ir.* ſeiner Schönen.

DULCZYC *intrans. ndk.*, dukwić, ślęczyć, worüber ſitzen, brüten. Ja sobie tyle pracy daię, dzień i noc dulczyć muszę, abym z ciebie co wyciosał. *Teat.* 30, *b.* 55. §. ustawicznie srzędzić. *Wolſk.* in einem fort gnurren.

DULICZ *herb*, półpierścienia, a na nim litera wielka T; w hełmie pięć piór Strusich. *Kurop.* 3, 14. ein Wappen.

DULKA, i, ż., Dulki są po dwa kołki w burcie dla każdego z ſlisów, między które kładą poiazdy, kiedy niemi robią. *Magier. Mſkr.* die beyden hölzernen Pflöckchen auf dem Borte, zwiſchen denen ſich das Ruder bewegt.

DUMA, y, ż., *Bh.* dûméńka; *Rs.* Дума, *1) zastanawianie się uwagą, rozmysł, das Nachdenken, Erwägen, Nachſinnen cf. умъ. W dumie zostaiąc nad wielkiemi cnotami a oraz i niewinną śmiercią Sokratesa. *Mon.* 71, 180. (w zadumieniu; dumaiąc). §. urojenie, domysł, domniemanie, Einbildung, Dünkel; Meynung. Wszystkie swoie o doczesnym pokoiu i rozkoszach dumy na stronę odłożywszy, wołay do boga: okaż mi drogę prawą. *Smotr. Lam. pr.* Pogaństwo rozumniało, że bogowie żony maią, i według dumy ich Juno była żoną Jowiszową. *Budn. Apopht.* 138. Dokądże wy chramać będziecie na dwie *dumie (*Dual*)? ieśli Jehowa bóg, idźcie za nim. A ieśli Bahal, idźcie za nim. *Budn.* 1 *Reg.* 18, 21. (na obie strony *Bibl. Gd.*, t. i. wątpliwe zdanie). §. 2. Górnomyślność o sobie, wysokie mniemanie o swoiey zacności, Eigendünkel, Dünkel, ſtolze Meynung von ſich, Hochmuth; *Vd.* prevsetnoſt; *Crn.* ohòl, mogozhnomisloſt; *Cro.* oholnozt, gizdozt, bahatozt; *Bs.* oholóſt, uznosnoſt; *Sla.* hòlloſt; *Rg.* oholoſt, osórnos; *Rs.* дмéнïе (cf. дмить dąć) высокоумïе, спесь, занóсчивость; *Ec.* высокомѣріе. Chcieć bydź, czym bydź nie możem, duma to iest podła. *Kras. sat.* 62. Jamci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy iego tak na hardo każą, Weźcie go pod strażą. *Morszt.* 134. Nestor Achillesa szumy, pychę Agamemnona i Ainka dumy, moderował. *Jabł. Tel.* 147. Kupiec zuchwały odpowie mu z *dumu (z dumy), Wszystko pochodzi to z mego rozumu. *Jabł. Ez.* 54. Dość iuż dumny, na większąś dumę dziś go wsadził. *Dmoch. Jl.* 1, 248. Znamci ia dumkę twoię. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 28. Nie miałby dla czego czuba podnosić nad drugiego, ani sam dumy sobie stroić. *Gil. Poſt.* 103, *b.* §. 3. Duma z elegia rycerska, niby zamyślona pieśń, das Heldentrauerlied, der heroiſche Klagegeſang, Elegie, (cf. *Germ.* Ton, Dön, Döhnken). Duma o Stefanie Potockim: Słuchaycie rycerze młodzi, Załosnéy lutni ięczenie - *Niemc. P. P.* 132. Jusze iest śpiewanie pieszczone, iako są lamenty, dumy: Jusze śpiewanie męzkie, iak na woynie. Dawali im Grecy pewne przezwiska od powiatów Doryka, Frygika; iak u nas Ruskie lamenty, Podolskie dumy. *Petr. Ppl.* 204. Nad tobą duma będzie śpiewana. 3 *Leop. Jer.* 51, 14. (piosnka marynarska 1 *Leop.*). *Fig.* smutne śpiewanie, Trauergeſang, Klageton, Trauerton. W maiowéy chwili Już o wschodzie słońca dawne słowik dumy kwili. *Zab.* 1, 105. *Nar.* Wdzięczne dumy ptaszątek. *Brud. Oſtat. A.* 3.

DUMAC, ał, a, *ndk.* *§ 1) *obsol., transit.*, tajemnie myślić, w myśli układać co, auf etwas dichten; *Rs.* Думать, думаю, обдумать, обдумывать, удумать. (*Eccl.* Думаю *Gr.* συμβούλιον *consilio*; думноначáлствовать konsulat). Nie dumay na bliźniego twego złá; gdy on mieszka bezpiecznie z tobą. *Budn. Prov.* 3, 29. (nie knuy złego. *Bibl. Gd.*). Izali nie błądzą, którzy dumaią złość? zaś miłosierdzie i prawda dumaiącym dobroć. *ib.* 14, 22. (wymyślaią. *Bibl. Gd.*). Blaszkara dawa wszystkim złościwym wolność, dumać co złego. *Modrz. Baz.* 141. §. *Intransit.* Zamyśleć się nad czym, ſtaunend nachſinnen, ſtieren, (verblefft ſeyn), ſtaunen, hinſtarren in Gedanken; *Rs.* одуматься, подгорюниться. Nie maiąc pokoiu, ni swobod w téy chwili, Siedli i rozpłaczą się dumaiąc nad sobą. *Przyb. Milt.* 298. Ociec duma, kwapi się nieskoro, Twarz mu się mieni, sam cós rozmyśla wątpliwie. *Bard. Tr.* 311. Saul sobie dumał a myślił, niech się na Dawida obali ręka Filistyńska. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 17. On sobie pilnie duma o mnie. *ib.* 23, 22. O złoty ieden zapamiętałby się i wpadłby w rozpacz, dumaiąc tak to na swym umyśle, a cóżby to za nakład miał być, siłaćby to! *Glicz. Wych. M.* 2, *b.* Nie dumaiąc wiele, z więzienia się wyłamał i szedł sobie śmiele. *Paszk. Dz.* 36. Puściwszy w słup oczy, Duma, ni ſtary wałach na poboczy. *Pot. Jow.* 2, 29. To mieysce przyiemne smutkiem nie odraża, wzywa dumać; dumanie lubości przymnaża. *N. Pam.* 3, 337. (melancholii nabawia). Melancholiia czyli dumanie. *ib.* die Melancholie. Wódka ta tęskność, złe dumanie oddala. *Spicz.* 104. Ocet z morskiéy cebuli pomaga padaiącą niemoc cierpiącym, także dumaiącym, szaleiącym i zapomniałym. *Sienn.* 628. (melankolicznym, cf. dumieć, *zumieć, zdumieć cf. *um*). §. Tęskuić za czém, ſich nach etwas bangen, ſehnen. Zaiechawszy za Dunay, iuż do domu nie dumay. *Rys. Ad.* 81. §. Zdumiawszy się, melancholicznie śpiewać, in Gedanken melancholiſch vertiefft ſingen, ſtaunend ſingen. Nie trap' się nadto srogością Glicery, Nie dumay smutnym wierszem na nieszczery Postępek . . . *Hor.* 1, 149. *Min. neu miserabiles decantes elegos*). Sobie ia dumam; nie pragnę by skały I lasy po mych baletach skakały. *Kochow.* 258. Surmy frasobliwe dumaią. *Leszcz. Klass.* 64. (żałosnie graią).

DUMCA, y, *m.*, DUMIEC, - mca, *m.*, człowiek dumny, o sobie górno myślący, *Rs.* спесúвецъ, спесьнó; ein Menſch voll Eigendünkel, ein Hochmüthiger. Uchoway boże, żeby się który szlachcic był przeciwił któremu z tych dumców. *Przeſtr.* 90. DUMIEC się, - iał, - ieli, dumieie się *recipr. ndk.*, (zdumieć się *dokon. qu. v.*). z podziwem zastanawiać się, zdumiewać się, *Rs.* мать, обомать; über etwas ſtaunen. Gdzie się na tyle rzeczy ludzie dumieiecie, Ja prócz boga i duszy, nic nie mam na świecie. *Dmoch. Sąd.* 28. Na bogactwa iego dumieią się oczy. *Dmoch. Jl.* 1, 268. DUMIENIE, - ia, *n. Subſt. Verb.*, zastanowienie z podziwem, zdumiewanie, das Staunen. Z dumieniem wielkim temu się dziwować nie mamy, że bóg w ubóstwie urodzić się raczył. *Biał. Poſt.* 72. DUMKA *ob.* Duma. DUMNIE, DUMNO, *Adverb.* słowa *Dumny*, hochmüthig; *Rs.* заносчиво. (cf. *Rs. vulg.* думно z wątpliwie) Wynosi on się szumno i dumno, gdyby ieno zawsze tak stawało. *Haur. Sk.* 204. Porzuć surowość twoię, nie idź semną dumnie. *Teat.* 44, 23. *DUMNOPŁASKI, a, ie, nadęty a czczy, hochtrabend und ſchaal. Pełne są śmie-

aznych a dumnopłaſkich wyrazów oſtatnich wieków panegiryki. *Pir. Wyn.* 313. DUMNOMYSLNY, a, e, – *ie adv.*, gornomyślny, hochherzig, hochmüthig. Schył pod swe nogi dumnomyślne głowy. *Zab.* 16, 348. DUMNOSC, – ści, ż., wyniosłość, górność, pyszność, der Hochmuth, die Hochmüthigkeit; *Vd.* prevsetnoſt; *Rg.* oholoſt, osórnos). Dumności swoiéy założyć nie umieią granic, *Mon.* 71, 433. •DUMNOWYNIOSŁY, a, e, dumą uniesiony, ſtolz aufgeblaſen. Nie day się dumnowyniosłym pankom zrażać. *Pilch. Sen. liſt.* 357. DUMNY, a, e, 1°., w Moſkwie, tak jak *buczny* tytuł, z zacny, zacnéy rangi, vornehm; (*Rs.* дума, taiemna czyli sekretna rada, думной дворянинъ, дьякъ, человѣкъ z zasiadaiący w radzie, konsyliarz, sekretarz rady; *Ec.* думный *consiliarius* radny; *Cro. et Rg.* dumna z zakonnica). Dumni boiarowie moſkiewscy i dumny Diakon albo pieczętarz. *Zołk. Mſkr.* 50. Dumny boiarzyn. *Boter* 160. My pełnomocni posłowie, Jch Carſkich Wieliczeńſtwa bliźni boiarowie i dumni ludzie. *Vol. Leg.* 6, 155. – §. O sobie wysoko trzymaiący, hochmüthig; *Bh.* дрипнѣ, mysłny; *Sr.* 1. hoffartny; *Sla.* ohol, hòl; *Rg.* ohòl, ossorau; *Crn.* ohôl, oholn; *Vd.* preusetn, visokonoshen; *Bs.* uznosni, oholi; *Rs.* высокоумный, господоватъ, бояроватый, заносчивый, спесивый; *Ec.* высокопарный, высокосердечный, гордый, величавый, который много о себѣ думаетъ. Z pyszney i dumnéy fantazyi ludźmi przeſtawać nie chciał. *Skarg. Zyw.* 345. O dumny, gdyć fortuna pochlebi choć mała, O tchorzu, gdy cię trwoga w ſtrachu obleciała. *Bard. Tr.* 196. Naylepszy sposób na dumnego, nic nie dbać o niego. *Tr.* Dość iuż dumny, na większąś dumę dziś go wsadził. *Dmoch. Jl.* 248. Tyś młody a ſtateczny; nie dumny w darach, których ci niebo szczodrze udzieliło. *Zab.* 7, 212. *Kossak.* Dumny *glorieux. Teat.* 24, 67. *Czrtr.* Dumnym bydź, *Rs.* высокоумствовать; *Ec.* вехемударствую, много о себѣ думаю, высокоумствую.

•DUNĄC, – ął, – ęli, dunie, *cz. dk.*, *Sr.* 2. dunnſch, duſch; *Rg.* dunuti, dutti; *Bs.* dunut; *Rs.* дунуть, дуть, дую = dąć, dmuchnąć, blaſen. Chryſtus dał apoſtołom, dunąwszy na nich, Ducha S. *Fund.* 3. – §. Prysnąć, drapnąć, dmuchnąć, uciekać, ausreißen, davon laufen. Dwornik oſtatek zmłócił i do lasu dunął, A klucznik drugą dziurą za nim się wysunął. *Rey Wiz.* 12, *b.* Gdy usłyszą pukawki, działo w zamku runie, Ali nasz z płochą twarzą precz od zamku dunie. *Bielſt. S. N.* 33. Nie dufay, radzę, nikt prawie fortunie, Zawiódłszy cię w las, ni wzwiesz kiedyć dunie *Rey Zw.* 229, *b.* Nie pokładay nadziei w obłudnéy fortunie, Ta cię tylko zawiódszy, na ſtronę wnet dunie. *Papr. Kol.* S. *b. ib.* *J.* 2. *Rey Zw.* 234. *b.*

DUNAIEC, – ayca, *m.*, rzéka Polſka, wypada z gór Karpackich, wpada w Wisłę. *Dyk. Geogr.* 1, 176. der Fluß Dunaiec. Ten komu się morze zdarzyło przepłynąć, Może na Dunaycu zginąć. *Zab.* 13, 283. *Tręb.* Lepsze iayca od Dunayca, niżeli od Wisły. *Rys. Ad.* 38.

DUNAL, u, *m.*, Dunale są dwa gwozdzie z uchami od haków i te na wylot do budy na szkucie wychodzą i są szplintami zabite. *Magier Mſkr.* zwey Nägel mit Oehren, die in die Schiffscajüte durchgehen.

DUNAY, – aiu; *m.*, rzéka wielka w Niemczech, która przez Niemiecką i Węgierſką ziemię bieżawszy do Tatar, siedmią odnóg wpada w morze czarne. *Otw. Ow.* 67. *Biel. Hſt.* 337. *Slo. et Bh.* Dunag; *Dl.* Dunay; *Hg.* Dunà; *Sla.* Dunáj; *Rg.* Dunav, Dunaj; *Bs. et Cro.* Dunaj, Dunay; *Vd. et Crn.* Dunàva (*Vd. et Crn.* Dunava, thunouſka deshella = Auſtrya; *Vd. et Crn.* Dunej, Dunnej = Wiedeń); *Rs.* Дунай; die Donau. DUNAYSKI, a, ie, od Dunaiu, Donau =, von der Donau, *Bh.* Dunayſký; *Cro.* Dunayszki; *Dl.* Dunayszki; *Rs.* Дунайскій.

DUNY, *G.* dun, *plur.*, die Dünen; (*Holl.* duynen; *Gall.* dunes; *Angl.* downes). Są góry małe z piaſku wysypane przed brzegami morſkiemi wzdłuż leżące, *Wyw. Geogr.* 12. Przy dunach wśród morza wysypanych toną. *Przyb. Milt.* 224.

DUNCZYK, a, *m.*, człowiek z Danii rodem, ein Däne. Duńczykowie posiadaią także niektore osady w Ameryce. *Dyk. Geogr.* 1, 159. Duńczykowie, duńczy y, duńczyki. *Dudz.* 11. *Rs.* датчанинъ. DUNKA, i, ż., kobieta z Danii rodem, eine Dänin; *Rs.* датчанка. DUNSKI, a, ie, od Danii, Däniſch, von Dänemark =; *Cro.* Danszki; *Hg.* Dániai; *Rs.* Датскій, Krolestwo Duńskie zawiera w sobie niemałą część ziemi onéy, którą niekiedy zwano *Cymbrica Chersonesus. Gwagn.* 438. *ob.* Dania. Że krolestwo Duńskie naydawnieysze ze trzech krolestw północnych; przeto król Duński ma pierwszeństwo przed Szwecyą. *Dyk. Geogr.* 1, 158. (cf. Duńsko, Gdańsk).

DUNIEC, – ńca, *m.*, Doniec *ob.* Dońſki Kozak.

DUODEC, z łac n. p. książka w duodec, *Vd.* dvanaiſtina. dvanaiſtnoſt.

DUP[1] *ob.* dub[1], dziup[1]. DUPA, y, ż., DUPKA, i, ż., *Demin.*, zadek, rzyć, zadnica, der Arſch, der Hintere, *Sla.* guzica, ſtraxnjica; *Rs.* жопа, задница. W[illegible] w dupie gówień, niżli w głowie rozumu. *Rys. Ad.* [illegible] Czy wcale go niemasz, czy rozum nosisz w dupie? *Pot. Jow.* 2, 30. Wolno dupce, w swoiey chałupce. *Rys. Ad.* 74. (cf. dupiaſty). Dał mu w dupę, w sop[illegible] w cymbał, w chałupę, w zadek, w ſtarą panią. – Około dupki dziecęcéy. *Spicz.* 134. §. Członek wstyd[illegible] żeńſki, die weibliche Schaam. Nie trzeba głodyszą dupy. *Pot. Jow.* 2, 35. Dla dupki utracił maiątek. [illegible] kiep[1], kiepſtwo). §. Kurze dupy albo dupki, na[illegible] wedle otworu pośladkowego. *Perz. Lek.* 2, 19. Zeigenwurz. DUPEL, DZIUPEL, – pla, *m.*, DZIUPLA, i, ż. dup[1], d[illegible] dziub[1], eine Baumhöhlung. Niektóre ptaki gnieżdżą [illegible] w dziuplach, to iest, w wyprochliznach drzew, *Zo[illegible] Nur.* 229. Dudek gniazdo ściele z gnoiu po dziu[illegible] drzew. *Lad. Hſt. Nat.* 32. Zaiąc wie bory, las[illegible] iako odludek, Prócz targu nigdzieś nie wiesz; [illegible] w duplu dudek. *Pot. Pocz.* 501. Siedź iuż pl[illegible] w swym duplu obrzydły, Wdziawszy kożuch za zb[illegible] za miecz wziąwszy widły. *ib.* 123. (cf. Domator, [illegible] mak).

DUPELBIR *ob.* Dubelt. DUPELHAK, u, *m.*, (cf. [illegible] wnica, półhak) z Niem. Doppelhaken, gatunek [illegible] ſtrzelby, z których za pomocą podſtawki do [illegible] tów ołowiu wyſtrzelano. – Działeczka albo dupe[illegible] *chel.* 2, 62. DUPELTOWKA, i, ż., ſuzya z [illegible] rurą, ein Doppellauf, eine Flinte mit zwey [illegible] *Vd.* dvoika. DUPELTOWY, a, e, Doppel =; [illegible]

pelt; *Cro.* dvojſtruk; *Rs.* мохрóвый; *Ec.* сугубопымянный, o trunkach: drugie tyle mocnieyszy: *n. p.* dupeltowe piwo, *Teat.* 19, 20. Doppelbier; dupelbir. *Syr.* 946. Dupeltowa wódka, Doppelbranntwein.

DUPIASTY, a, o, tęgą czyli dużą dupę maiący, ſtarkárſchig. DUPKA, *Demin. Nom.* Dupa *qu. v.*

1.) DUPLA, i, ż., podwoyne, drugie tyle, das Doppelte. - §. *Tela serica densior vel bilix. Cn. Th.* zweydráthiger Seidenzeug, kitayka dupla, Doppeltaffet. Kitayka dupla karmazynowa zł. 1. gr. 20. *Goſt. Gor.* 112. tańsza po zł. 1. gr. 12. Kitayki dupli łokieć złł. 2. proſtéy groszy 10. *ib.* 78. - §. Miaſta szoſ dwóy, który zowią duplą, płacić maią, na przyszły rok. *Vol. Leg.* 3, 52. Miaſta szoſ, który zwano dotąd duplą, dwie sympli w sobie maiący, płacić maią. *ib.* 592. Doppelſteuer, doppelter Schoß. 2.) (*DUPLA *ob.* Dupel). DUPLAK, a, *m.*, podwóyny grosz. *Cn. Th.* (ein Doppelgroſchen), ein Zweygroſchenſtück. DUPLETA, DUBLETA, y, ż., drugi exemplarz czego, DUPLIKAT, u, *m.*, das Duplicat, die Dublette; *Gall.* doublet. §. Nieprawdziwy drugi kamień, ein falſcher Edelſtein, eine Dublette; *Rs.* смáленъ, Dublety, szmelce, rubiny farbowane. *Zlotn. C.* DUPLIKOWAC, DUPLOWAC, ał, uie *Act. ndk.*, zduplikować *Dokon.*, brać dwa razy wielkość iednę. *Solſk. Geom.* 2. dupliciren, dupliren, verdoppeln, doppelt nehmen, zweymal nehmen. Duplikowany, a, e, *Part. Perf.*, dwa razy wzięty. *ib. Sr.* 2. topplowaſch; *Bs.* duplati, zdoplan. DUPLON, DUBLON, u, *m.*, Gall. doublon, podwóyny dukat, die Dublone. *fig. tr.* podwóyny, sowity, doppelt, zwiefach. Heretyków tych możemy pieklowczykami zwać, a ieszcze duplonami, to ieſt, większemi; sami djabli tylko symplizną wielkość złości maią, ale oni dwoiſtą. *Birk. Exorb. D.* 4. *b.* DUPLOWKA, DUBLOWKA, i, ż., szycie na około klinika u trzewika damſkiego. *Mag. Mſtr.* die Doppelnath am Zwickel im Damenſtuhe.

DUPNIASTY, a, o, pełen dubiów, wydupniały, wyprochniały, *Bh.* daupnatý; *Rs.* дуплáстый, дупловатый, (дуплúть wydrożyć drzewo); *Ec.* дýплень, у котораго средина выгнила и пуста; ausgefault, hohl, voll ausgefaulter Löcher. *Cn. Th.* DUPNIEC *niiak. ndk.*, wydupnieć *dk.*, zostawać wydupniałym, czczym, wydrożonym, hohl werden, löcherig werden. Zęby od zakału zakażoney flegmy próchnicią i dupnicią. *Eras. Ob. A.*

*DUR, a, *m.*, *Rs.* дурь krnąbrność, upor, Eigenſinn, Tücke. Dur cię iął ſchizmatyku. *Smotr. Ex.* 92. Puść za gory Szpetne chmury, Bo świat bury Szuka *dury, By cię *snury J za mury Związał po swéy woli. *Rey Zw.* 20.

DURAK, a, *m.*, DUREN, - rnia, *m.*, *Rs.* дурáкъ, дурацкій, дурачúще, дурачекъ, придурь, юродúвъ; *Succ.* dare *cf. vetus Gallic.* daurné, etourdi); der Thor, ein ſtolzdummer Kerl, hardoglupiec; *Vd.* terklazh, amoshnik; *Crn.* abota; *Cro.* bedak; *Bs.* trúm, budalaſt). Obadwa błazny; albo ieden kiep', drugi dureń. *Dwor. - Jabł. Fz.* 12. Niech się ten dureń kędy indziey żeni, nie tu. *Pot. Syl.* 355. DURNICA, y, ż., głupiodumna baba, *Rs.* дурúца, дурында; *Ec.* дура; *Vd.* abotniza; eine Thörinn, ein ſtolzdummes Weib. 2°.) Bzdurſtwa, drwa, Geſchwätze. Gdy wam durnice i bayki przynoszę, Wnet audyencyą u was ia uproszę. *Jabł. Ez.* 58. DURNIEC, - iał, - ieli, durnieie *neutr. ndk.*, *Rs.* дурéчиться (дурúть, подурúть s brzydnieć), дурúть, одурúть, durnym się ſtawać, thöricht werden, vor Stolz zum Narren werden. *Tr.* DURNOSC, - ści, ż., głupſtwo z dumy, Thorheit, dummer Stolz; *Rs.* дурéнье, дурáчество (дурность, дурнотá brzydkość); *Ec.* лудз; *Vd.* budaloſt, abotnia. DURNOWATOSC, - ści, ż., odurzenie, głupowatość, Blödſinnigkeit. Mimowolne wyobrażeń powodowanie, od przedmiotów zewnętrznych odbłąkaiące się, durnowatością zowią. *Perz. Lek.* 192. Saula na durnowatość choruiącego rozweselił Dawid, graiąc na cymbałach. *ib.* 199. DURNOWATY, a, e, - o *adv.*, odurzony, głupowaty, blödſinnig; *Rs.* дуракова́тый, дуренькій, дурнова́тый. Wielka choroba ludzi durnowatemi czyni. *Perz. Lek.* 148. DURNY, a, e, DURNO *adv.*, *Rs.* дурáцкій (дурный s brzydki), Ciągnie na nas bezpieczny, pyszny, durny, zbroyny. *Pot. Arg.* 12. I tobie przeyrzały Nieba śmierć prędką od mężnieyszéy ręki, Coś to teraz tak durny i zuchwały. *P. Kchan. Jer.* 245. Jakby iuż w niewoli nas miał durno kazał. *Jabł. Tel.* 146. Że nie każę zbyt durno nad utrapionemi, Pokazałem to światu przykłady moiemi. *Bard. Tr.* 84. Według twéy durnéy głowy, musi to być. *Pimin. Kam.* 280. Z berdyszem Arkas durny wyſtępuie. *Zebr. Ow.* 200. *furens*). Durne i głupie mniemanie. *Sak. Kal. D.* 2. - *transl.* Durneć złoto nas sprząta; nie czuć było woyny; Gdy bukowy na ſtole ſtał kufel nieſtroyny. *Ryb. Gſtl. B.* 2. DUROWAC, ał, nie, *intrans. ndk.*, *Rs.* дурúть, придурúвать; *Ec.* дурю, дурáчествую, бунтувую; *Bs.* budaliti); błaznować, Thorheiten begehen, Narrenſtreiche machen. Niechay Pan błaznuie; łacno mu durować. *J. Kchan. Dz.* 101. Phaeton gdy raz durował, oycem Febem butny, zlaiał go Jnachowic. *magna loquentem* gdy się iunaczył). §° Duruię, *furor*, *furore exagitor. Urs. Gr.* 256. ich wüthe, raſe. DURZEC, ał, eli, durzeie *niiak. ndk.*, odurzałym się ſtawać, zadumiałym, zapamiętałym, ganz bethört werden, ſtaunen, verthieſft ſeyn. Durzieesz nad tym obrazem. *Tab.* 13, 133. *Jézyk.* DURZYC, ył, y, *Act. ndk.*, (odurzyć *dk.*, *qu. v.*). z rozumu zbiiać, bethören, den Verſtand benehmen; *Rs.* дурáчить, одурáчить. Będziemy ią durzyć przed ślubem, a po ślubie swoie zaczniemy. *Teat.* 22, 12. Dawne były matki wesołe i zdrowe, nie durzyły im głowy dymy romansowe. *Niemc. Pow. P.* 69. (*Cro.* oddurjavam *abominor.*). DURZYCIEL, a, *m.*, odurzaiący kogo, der einen zum Narren macht. *w rodz. żeńſk.* Durzycielka.

Pochodz: *badurzyć*, *bzdura*, *bzdurſtwo*, *bzdurzyć*, *odurzyć*, *odurzeć*, *odurzały*, *zdurnieć*, *zdurniały*.

DURSZLAK, u, *m.*, z Niemc. der Durchſchlag; *Sr.* 2. durchſchlag, triſchlag; przetak. *Haur. Sk.* 76. (*Bh.* cedidlo, cedník, cezak; *Slá.* cidilo, *cf.* cedzíworek). Durszlak od praſ winnych. *Otw. Wirg.* 406. Durszlak blaszany. *Cresc.* 33. *Ern.* 182. Durszlak w kuchni, naczynie blaszane lub miedziane, przez które gąszcze, sosy etc. przecedzaią się. *Wiel. Kuch.* 400. - U ślosarza durszlak ieſt śpiczaſte narzędzie do przebiiania dziury w żelezie, der Durchſchlag des Schlöſſers, das Durchſchlageiſen.

DUS, Duś, - ia, *m. Demin.*, dukacik, ein Ducátchen. Byle ſtatki powrócily z fryżu, i kochanych dusiów przywiozły, sprawię córce rubron. *Ossol. Str.* 7. Dusio grunt, reszta

bliktry. *Teat.* 43, c. 19. *Wyb.* Jest bogacz wielki, i dusie pewne u niego. *ib.* 27, 9. Woli on kochane dusie Niż kobiet gładkie gębusie. *ib.* 55, c. 8. Dwieście dusiów. *ib.* 48, *b.* 42.

DUSIC, il, i, duszę *Act. ndk.*, (zdusić, udusić, zadusić *dk. qu. v.*). *Bh.* dušyti, dušywati, dušywam, dušym, zdušyti, zdaušyti, *Sr.* 1. dušu, dušem; *Rg.* duuscjm; *Rs.* Душить, Душу; (*Lit.* ? *duoch* extinctus est compressione; (*Crn.* dushim, duham = pachnę); *Vd.* gerzhiti, sagerzhiti, (cf. gardlo), dusić, duszę maiącego, żyiącego, dawić, einen würgen. Jan patryarcha cesarza, iako maly Dawid lwa, pisaniem za szyię dusił. *Skarg. Dż.* 702. Gdy ianczara duszą; trzy razy na znak z działa wypalą. *Kłok. Turk.* 220. Ztąd go nudzi świerzb, zewsząd ciężki kaszel dusi, W utrawicznych ięczeniach ſiękać tury musi *Zab.* 8, 396. Duszący *Bh.* udušljiwy. §. 2. *Fig.* przytłumiać, n. p. Dusić słowa w mowie, nie wyraźnie domawiać słowa, die Wörter verbeißen. *Tr.* Dusić w sobie uczucie, s hamować, hemmen, zurückhalten, unterdrücken eine Regung. Na reszcie przełamuie się, dusi w sobie żałość, tłumi łkania, i tak daley mówi: *Stas. Num.* 2, 74. Dusić ogień, tłumić, przytłumiać, das Feuer dämpfen, nicht auflodern lassen. Ogień, co go dusisz, to się barziey żarzy. *J. Achan. Dz.* 111. Nie podobna aby ogień, który się tam dusił, na wierzch wydać nie miał. *Falib. Dis.* 111. — W kuchni dusić, smażyć, dämpfen, in einem verschlossnen Gefäße kochen. Dusić pieczenią, gołębie, *Vd.* ohlapiti, pohlapiti). Duszone mięso, *Sla.* prigano méso; *Vd.* nebulenu; ohlapnjenu, pohlapnjenu mesu, tempfanu mesu). Duszona rzepa *Vd.* smodnize, smounize). Duszona pieczenia *fig.* gorąca łaznia, bicie, plagi, ein heißes Bad, eine Prügelsuppe. Ja się na nim zemszczę, daleyże Mospanie, sprawmy mu duszoną pieczenią. *Teat.* 22, b. 104. *Golisz.* — Węgle dusić, tlić, Kohlen brennen, Kohlen schwelen. — Prawdę dusić, sekret dusić, ukrywać, zurückhalten, verschweigen, bey sich behalten. Na nic się nie przyda prawdy dusić. *Ossol. Str.* 7. Naypoufalszym nie ufaią i przeto duszą sekret w sobie. *Pilch. Sen. list.* 15. Wolałabym powierzyć ten sekret wierney sludze, iak dusić go i męczyć siebie. *Teat.* 24, 112. *Cztr.* Dusić przy sobie, s zatrzymywać, nie wydawać, zurückhalten, nicht weggeben. Tacy kowale snadnie fortunę ukuią, Co to spleśniałe trzosy w domach swoich duszą. *Opal. sat.* 58. Kupiec ten zboże dusi, czekaiąc lepszéy ceny. *Ld.* — Dusić flachę, duszkiem wyciągnąc, wysuszyć, auspfeifen, ausleeren, bis auf den letzten Tropfen austrinken. (*ob.* dusikufel). Oyciec Rafał tym czasem, Pomrukuiąc sobie basem, Chwaląc wstrzemięźliwość świętą Dusi flaszkę nadpoczętą, *Kras. List.* 154. — Dusić robotę iaką, pilnie nad nią dukwić, fleißig worüber sitzen. — Gąsiora dusić nazywaią flisy, kiedy stanąwszy na piasku wpuszczaią gąsiora i nim podważaiąc statek z piasku spychaią. *Magier Mstr.* das Schiff von der Sandbank losmachen. (*ob.* Gąsior). — §. *Slo.* dušt Slowenčinu, Uherčinu, Němčinu, Latinčinu, *est malus Slavus*, *Hg.*, *Ger.*, *Lat.* DUSIC SIĘ *Verb. Recipr.*, 1.) duszę się, duszno mi, nie mam wolnego oddechu; mir ist beklommen. Dusić się będą ludzie od boiaźni. *Budn. Luc.* 21, 26. (drętwieć będą. *Bibl. Gd.*). *Fig.* Sumienie się twe dusi, żeś mnie tak zgrała. *Teat.* 43, *b.* 42. 2.) Dusić się z sobą, s iedeń z drugim, walczyć, biedzić się z sobą, mit einander kämpfen, ringen. Mocni dusili się z sobą; a tym czasem słaby się wyśliznął. *Oss. Bay.* 2. 3.) Ogień gdy się dusi, będzie niepogoda. *Haur. Sk.* 104. t. i. gdy się nie iasnym płomieniem pali, das Feuer glimmt, schwelet, schmaucht, brennt nicht auf. Gdy się zacznie dusić w piecu, ogień pokaże nieżywy i niebiały, znakiem, że w piecu wiele się już żaru napaliło. *Torz. Szk.* 110. DUSZENIE, ia, *n.*, *Subst. Verb.* dawienie, przytłumianie; w kuchni smażenie nakryte; das Würgen, Hemmen, Dämpfen. 2.) Duszenie nocne s mara, mora, das Alpdrücken, der Alp, die Trutz; *Sor.* 1. duschate thodet. Duszenie nocne, mara, kiedy kto mniema, żeby go kto dusił we śnie! *Volckm.* 202. DUSICIEL, a, *m.*, *kg.* dusiciel, izdusiciel; (*Gro. barb.* dùscmanin = nieprzyiaciel); *Ec.* Аумúмель, удавúмель; który dusi. *Wlod.* der Würger. Wąż olbrzym dusiciel, *Boa constrictor*, do piętnastu łokci długi, zwyduie się w Ameryce; rzuca się obss na przechodzące zwierzęta, wije się około nich, i ściska aż udusi. *Zool. Nar.* 201. *W rodz. żeńsk.* DUSICIELKA. — DUSIDŁO, a, *n.*, narzędzie duszenia, dławidło, ein Würginstrument. *Zebr. Ow.* 251. Kat uwikławszy go w sidle Zepchnie i odbiedzy go na onym dusidle, Szubienicą to zowią. *Mon. Wor.* 40. (die Würgmaschine, der Galgen). DUSIENICA, y, *i.*, dusidło, szubienica, der Galgen. Wronki się pasą koło dusienice. *Mon. Wor.* 40. DUSIKUFEL, — fla, *m.*, moczymorda, ein Saufaus. A to dusikufle co tu robią? *Teat.* 28, *b.* 11.

DUSZA, y, *i.*, *Bh.* dušše; *Slo.* duša, dušše; *Sor.* 1 *et* 2. dúscha; *Sla.* dúsha; *Cro.* dusha, dussa; *Dal.* dusa; *Rg.* dûsja; *Bs.* dusja; *Vd.* dusha; *Crn.* dusha; (= *Gr.* Ψυχή) *Rs.* Душа; władza życia, życie, żywot, die Seele, das Leben, die Lebenskraft, der Geist. Od tego, że dusza ożywia ciało, zowie się żywotem. *Sak. Dusz* 67. Dusza daie nam życie. *Teat.* 23, *b.* 91. Uciekaiąc sprośnie, duszę wypuścił. *Skarg. Dz.* 499. er ließ sein Leben, gab seinen Geist auf. Ledwo z człeka dusza nie wyskoczy od zimna. *Teat.* 36, *c.* 6. W łóżku bez duszy go zastano. *Pam.* 83, 434. Pomarli, co twoiey duszy szukali. *Biel. Hst.* 29. Że on duszę swą za nas położył; my takież mamy kłaść duszę swą za bracią. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 16. *ib. Jan.* 10, 15. *Sekl. Jan.* 13. *not.* „żywot"). Powiędli wszyscy, iakoby im wpół duszy nie stało. *Smotr. Ex.* 17. (strupieli). *Crn.* duszepust = zgon; *Ec.* сдушный ożywiony, żywy, beseelt; *Ec.* вдушевлю, *Gr.* ἐμψυχόω *animo* beseelen. O Zaporoskich baią, iż ci iunacy dziewięć duszy maią. *Paszk. Chor. A.* 2. Z Kochanowskiego o duszach iuż wiecie, Że iedna ma bydź w ciele, a druga w kalecie. *Jag. Gr. B.* 4. Sam radby umknął się gdzieś z duszą. *Bardz. Tr.* 377. Kiedy z oyca dusza, na panią matkę opieka spadnie. *Falib. Dis. R.* 2. Jakeśmy się na niego do szabel porwali, Nas było wielu, ledwie został się przy duszy. *Niemc. Pow. P.* 85. Rzekł, ponieważ tak na mą nacieracie duszę, Ja od nieprzyiaciela ratunek wziąć muszę. *Otw. Ow.* 187. Zakazano, żebyś krwi nie iadał; bo krew iest dusza; przetoż nie będziesz iadł duszy z mięsem iéy. *Bibl. Gd. Deut.* 12, 23. Wyrobnikowi tegoż dnia dasz zapłatę iego, abowiem ubogi iest, a z tego żywi duszę swoię. *ib.* 24, 15. Gdy głod zaś wszystkich nierodzielnie dusi, I to dadź przyidzie, co kto ma przy

przy duszy. *Chrośt. Fars.* 390. Szeląga nie ma przy duszy. *Teat.* 8, *b.* 14. Winien iest z włosy i z duszą i z ciałem. *Mącz. animam debet.* Gdybyś kogo bił, tak żeby śmierć zaszła, tedy dasz duszę za duszę. *Bibl. Gd. Exod.* 21, 23. Miłował go, iako duszę swoię. *Budn.* 1 *Sam.* 20, 17. Ey nie żartuy, ta iest dusza iego iedyna; wierz mi, nie ma nic milszego. *Paſt. Fid.* 157. Owieczko moia, duszy méy duszo! *Karp.* 1, 59. Duszo moia, pociecho iedyna. *Teat.* 53, 42. – §. 2) uczucie z serce, die Seele, die Empfindung, das Herz. Pierwszych chrześcian było serce iedno i dusza iedna. *Skarg. Dz.* 19. ein Herz und eine Seele. Jedna to dusza (o wiernych przyiaciołach). *Cn. Ad.* 311. Bazyliusz z Grzegorzem żyli iako dusza iedna we dwóch ciałach. *Skarg. Żyw.* 1, 3. Ja i on iedną prawie żyiemy duszą. *Teat.* 21, *b.* 11. Jedną duszą w dwóch ciałach tchnęli. *Mon.* 70, 654., *Bs.* zdusciti se *animo coalescere*, *Eccl.* единодушествую *Gr.* ὁμοψυχέω; *Eccl.* единодушный *Gr.* ὁμοψυχος z *Eccl.* согласодушный, у котораго душа нам сердце сЪ кѢмЪ согласно, содушный, такуюже душу имущій. *Ec.* единодушіе *Gr.* ὁμοψυχία. – *Ec.* благодушный *Gr.* ἐυθυμος, ἐυψυχος, *Eccl.* благодушіе *Gr.* ἐυψυχία, ἐυθυμία *animi praestantia, alacritas, animositas, generositas; Eccl.* благодушествую *Gr.* ἐυψυχέω, ἐυθυμέω (cf. tuszyć, otucha). Z duszy cały, serdeczny, uprzeymy; *Rs.* задушéвный. Z duszy i serca wielbię wspaniałe to hasło: naród z bogiem, bóg z narodem. *Gaz. Nar.* 1, 196. *St. Aug.* Wieraz pełny duszy i ognia. *ib.* 302. W tę wargi dusza się zebrała Ergaście wszystka. *Paſt. Fid.* 73. Z duszy cały kontentem. *Teat.* 48, *b.* 4. *et* 15. 107. Z duszy serca to uczyni, von ganzer Seele, von Herzen gern (*ob.* serce). Dusza go ma nie cierpi. *ib.* 48, *b.* 4. Mię to bluźnierstwa za duszę wzięły. *Smotr. Ex.* 15. ſie giengen mir an die Seele. – §. Dusza różna od ducha, iako władzy wyższéy, rozsądku, rozumu, niedere Seelenkräfte. Słowo boże przenika, aż do rozdzielenia i dusze i ducha, i myśli i zdania serdeczne. *Bibl. Gd. Hebr.* 9, 12. Dusza nasza duchem się zowie, gdy obmyśla rzeczy niebieskie; ale się duszą zowie, gdy rzeczy ziemskie i te z bydłem równe zabawy, na sobie nosi. *Skarg Kaz.* 85. §. 3) istność w nas myśląca, przez ciało działaiąca, wolą i rozum maiąca, die Seele, das in uns denkende Weſen. Dusza człowieka iest to iestestwo i moc niejaka, która okazuie się przez rozum, wolą, wolność. *Mon.* 76, 211. Jako matka między pszczołami, dusza w ciele człowieczym między wszystkiemi członkami. *Gil. Paſt.* 45. Wielce się przelękłszy, poradzili sobie, bo mądra iest rzecz dusza w potrzebie. *Skarg. Żyw.* 2, 395. Psu oczy przedał, a czertowi duszę. *Jabł. Ez.* 161. Dam mu i to, ale powiedz, że za iego duszę. *Boh. Kom.* 1, 143. (cf. sumnienie). Żydowska dusza a księże zebranie. *Rys. Ad.* 80. O dziś się z miéysca nie ruszę, Przyrzekam ci to na duszę. *Karp.* 1, 147. bey meiner Seele! Na duszę moię, żeć dotrzymam tego. *Paſt. F.* 277. Ah! na moię duszę, Zamknąć ich muszę. *Teatr* 52, *d.* 71. – *ib.* 30, *c.* 30. – *ib.* 55, *b.* 87., *Slo.* na mog' dušu; *Sr.* 1. nam duſchu, na moju duſchu; *Vd.* per mojei dushi, cf. *Vd.* perdushiti se, sadushiti se, *Bh.* duſſati ſe, duſſugi ſe *iurare in animam suam.* *Crn.* perdúsham se z duszę zapisuię). Brać na duszę *ob.* Brać). Nie zarazem, kiedy się człowiek poczyna w żywocie matki swéy, dusza bywa wlewana, ale za czasem, kiedy ciało zupełne będzie. *Karnk. Kat.* 31. – §. 4) dusze zmarłych, duchy, die vom Körper getrennten Seelen, die Geiſter. Dusz ludzkich przechodzenie w ciała drugich ludzi abo zwierząt, a z nich zaś w ciała drugich ludzi, *Metempsychosis. Cn. Th.* die Seelenwanderung. Nieboszczyk móy ociec, Boże świeć nad duszą iego, tak mawiał... *Kras. Doſ.* 19. Nieboszczyk móy brat, Panie świeć nad duszą iego... *Kras. Podſt.* 1, 70. Gott ſey ſeiner Seele gnädig, Gott habe ihn ſelig. *Bs.* zadusgbina, dobro djello uczyneno za duscju, almuſtvo (cf. zaduszny dzień). §. 5) stworzenie duszą obdarzone, *per excell.* człowiek, die Seele, das mit einer Seele begabte Geſchöpf, der Menſch. Jest takich miéysc wiele, gdzie się sama dusza miasto wszystkiego człowieka kładzie. *Sat. Dusz.* 32. Dusza nasycona i plaster miodu podepce, ale głodnéy duszy i gorzkość słodka. *Bibl. Gd. Prov.* 27, 7. Nie zostawił ni szczątka w mieście, i wszystkie dusze wytracił. *Bibl. Gd. Jos.* 10, 40. (wszystko, co dycha. *Budn.*). Wziął Abram żonę i brata i wszystkę maiętność, i dusze, których nabyli w Haranie, i wyszli. *Bibl. Gd. Genes.* 12, 5. Nie była z nią na ten czas, żadna żywa dusza. *P. Kchan. Jer.* 157. keine lebendige Seele, kein Menſch. Udał się do wsi, blisko miéysca bitwy będącéy, w któréy żywéy duszy nie znalazł. *Pers. Cyr.* 3, 82., *Bh.* ani Kŕiſka ne bylo doma. – Dusza fałszywa. *Teat.* 53, 52. (człowiek, charakter fałszywy). Dusza prawa. *Rey Poſt. T.* 4. Rozumiałby kto, że niewinna dusza, a w tobie całe piekło iest zamknięte. *Teat.* 10, *b.* 28. (niewiniątko). *Ec.* чистодушный, чистосердечный. Dobra dusza; człowiek ani zły, ani dobry, eine gute Seele, eine ehrliche Haut. Wielki z niego prostaczek, ale przy tém bardzo dobra dusza. *Teat.* 53, 24. Był móy ociec z tego rodzaiu ludzi, których to pospolicie nazywaią dobrą duszą. *Kras. Doſ.* 13. – 6) sprężyna czynności, die Seele, die belebende Triebfeder. Pan Doświadczyński był duszą każdego posiedzenia. *Kras. Doſ.* 63. On duszą rozrywek i przewodnikiem do wszystkich uciech. *Teat.* 7, 27. Żądza duszy pozwala buiać po całym świecie, przetoby ią duszą duszy nazwać. *Mon.* 71, 877. 7) dusza, treść, drzeń iakiéy rzeczy, duch iéy, wyciąg, die Seele, der Geiſt, die Hauptkraft, der Kern einer Sache. Extrakt, to iest wyciągnienie duszy albo istności z roślin, *Syr.* 96. Istność albo dusza z ruty wyciągniona, *ib.* 546. – §. II. 1) Wewnętrzne wydrożenie armaty, zowie się duszą. *Archel.* 3, 54. die Seele der Kanone, die Höhlung. – W sznurach składaiących się z więcéy niż trzech żeber, duszą się zowie sam pośrzodek, bądź to z nici dany, bądź też pleciony. *Jak. Art.* 3, 290. der Kern in einem Stricke, die innern Fäden. cf. *Vd.* luzhna dusha z Knot lampy. – Odspodnie miąższe żelazo, które przez całą oś przechodząc, w drzewo z dołu się wpuszcza, zowią duszą. *Archel.* 3, 62. das Sahlband. – Dusza żelazka od prassowania chust, der Bolzen des Pletteiſens. – Dusza pióra z wewnętrzny w pieniu pióra drzeń, die Seele im Federkiele. *Tr.* – Dusza formy, iest to część iéy wewnętrzna, którą metal oblewa. *Os. Rud.* 170. die Seele der Gießform, der Theil, den das Metall umfließt. Dusza bomby; kula gliniana, zro-

biona na wrzecionie żelaznym, czyniąca po odlaniu próżne mieysce w bombie. *Jak. Art.* 3, 290. der Kern, die Höhlung der Bombe. – §. *Botan.* macierza dusza *ob.* Macierza. DUSZĘ *ob.* Dusić. DUSZENKA *ob.* Duszeyka. *DUSZETRATNY, a, e, – *ie adv.*, duszę gubiący, duszę tracący, *duszozgubny, seelenverderbend. Zło i duszetratne rzeczy. *Smotr. Ap.* 178. *DUSZEWNY *ob.* Duszny. DUSZKA, i, *ż.*; *Demin.* słowa Dusza, das Seelchen. *Rg.* duscizza; *Cro.* dussicza; *Br.* dusciça; *Ec:* душечка (*Rs.* душка wentylator; dołek serdeczny; *Crn.* dushk *ažr.*). *Meton.* Da on duszkę świętą, da on łaskę bożą, nie da nic. *Cn. Th.* 488. (cf. z bogiem!). 2) pani duszka, miłośnica (cf. małpa, gamratka) die Buhlerinn. Kazimierz wróciwszy się z Rusi, dopiero znowu na zbytki się udał, i miał iednę panią duszkę w Opocznie, drugą w Krzeszowie, a trzecią w Lobzowie. *Bielsk. Kr.* 193. Poznał ią zaraz po stroiu kto była; I krzyknie: anoż pani duszka z gachem. *P. Kchan. Jer.* 553. Upoił go bardzo, i położył podle niego panią duszkę, którą naprawił, że mu klucze ukradła od szkatuły. *Nar. Chodk.* 1, 191. (z starego pisma 1592 R.). Przestań na saméy poduszce, A day pokoy pani duszce. *Bielaw. Mysl. A.* 3. Fraybiterki, panie duszki. *Pask. Dz.* 127. *Exop.* 133. Biada gładkim rozkosznicom, Paniom duszkom upstrzonym. *Brud. Ost. E.* 8. Przysięga miłosnicy, pani duszce. *Mącz.* Rzekła Pallas, nie mnieć to onego jabłuszka Było dano, Wziąłać ie ona pani duszka, Chytra Wenus. *Rey Wiz.* 85, *b.* – §. 3) móy duszko, móy duszka, moia duszko, moie duszko, podług rodzaiu osoby, do którey się mówi: o móy ty kochany, iedyny, moie życie, moie serce, mein Herzchen, mein Schätzchen. *Rs.* душенька. Odnieś to, móy duszka, memu bratu. *Zebr. Ow.* 235. *fidissime*). Tak iest, móy duszko, tak. *Twor. Wie.* 50. *Mel meum*, móy duszko! móy rodzony, móy miły. *Mącz.* Coż go (kota) w uszko ukąsiło, bo się łapką skrobał móy duszka. *Zab.* 13, 285. *Tręb.* Dafni móy duszka. *Zab.* 13, 424. *Zabł.* 4) *Botan.* Macierza duszka *ob.* Macierza d. *DUCHEM, *DUSZEM, DUSZKIEM *adv.*, iednym tchem, nie oddychaiąc, nie odpoczywaiąc, in einem Athem, in einem Zuge, auf einen Zug. *Bh.* gednim dahnutim, na geden dahnut; *Cro.* na dussak; *Br.* u jeden duscjak; *Rg.* na duscjak; *Rose.* духомъ. Umie on gorzaleczki duszkiem kwartę wypić. *Rey Wiz.* 62. Jednę za drugą szklankę wytrząsał z duszkiem. *Teatr* 43, *c.* 76. *Wyb.* Co dobry kufel duszkiem zmoże, to grzeczny pacholek. *Falib. Dis. R.* 3. Po lekku będziesz pił, a nie duszkiem. *Syxt. Szk.* 279. Kto tam nie wypił nalanéy duszkiem, Wziął podług ustaw w głowę garnuszkiem. *Nar. Dz.* 1, 124. Połknął duszkiem pełną szklenicę; po téy, nie oddychaiąc, połknął drugą. *Offol. Str.* 1. Spiewaiąc pełniliśmy duszkiem miodek słodki, Ten za zdrowie Jagnienki, tam ten za Dorotki. *Zab.* 1, 187. Hollender częstym się zakrapia duszkiem. *Min. Ryt.* 2, 299. (łykaniem, piciem, wyłykaniem iednym tchem). – §. co tchu, co tchu staie, in vollem Athem, aus vollem Athem. *n. p.* Ona co prędzéy wziąwszy się ku gęstwie, Gdzie niosły oczy *z *duszem uciekała. *Tward. Daf.* 66. Duchem pobiegł na drugą wieś. *Ld.* DUSZEYKA, DUSZENKA, i, *ż.*, pani duszka, das Liebchen, die Buhlerinn. Aliści wszystko, cokolwiek zostało, Miasto Duszyckiéy duszeczek się dało. *Bratk. P.* 3. Duszéyka smaczne pieruszki gotuie, A arszenikiem powierzchu cukruie. *Bratk. K.* 3, *b.* DUSZKOBY, DUSZKOZBY, DUSZKOZ go, czegokolwiek, z oby to. *Cn. Th.* o gdyby tu! *Wlod.* ach wenn doch! o wenn doch! wollte Gott! Duszkoby znaleść człeka takiego, By mnie pozbawił gościa tak złego (podagry). *Comp. Med.* 384. Duszkoby w wolnéy popłynąć wolności! *Wad. Dan.* 57. Duszkożby i prędzéy umierać; ale dosyć woli bożkiey rychło. *ib.* 178. Duszkożby Poliarcha w takiey mieszaninie! On sam tylko iedyną tarczą i paiążą. *Pot. Arg.* 374. Obudziwszy się chłop mówił: hey, hey, duszkożby tam na iawie bydź, i zażyć, iakom téy nocy we śnie zażywał. *Haur Sk.* 160. DUSZNIE *adv.*, z duszy, serdecznie, von ganzer Seele, von Herzen. Duszniem się z tego radował. *Mon.* 76, 142. Dusznie sobie życzył zostać Hrabią. *Ustrz. Kruc.* 2, 304. Do domów prosili dusznie o dymissyą. *Tward. IV. D.* 2, 180. Synu móy, niesłusznie Potwarz na cię tę kładłem; żal mi tego dusznie. *Min. Ryt.* 1, 30. Dziwować się dusznie mamy temu, Że Hiena wprzód bywszy samicą, zrodziła samcem. 2) koniecznie, durchaus, poniewoli. *Cn. Th.* Takich trzeba dusznie na gardło sądzić, aby więcéy nie broili. *Star. Vor. E.* 4. Upatrował go wszędzie, żeby się dusznie z nim zprobował. *Tward. Pasq.* 86. Nie odkładay do iutra, dziś żyy stryia słusznie, Młody może, staremu trzeba umrzeć dusznie. *Kochow. Fr.* 49. Nie dopuszczaią wolności żadney obierania religii; ale wszystkim dusznie rozkazuią bydź protestantami. *Birk. Ek.* 16. DUSZNICA, y, *ż.*, Bydlęta robocze, podległe są iako i człowiek ślinogorzowi katarahemu i zapalaiącemu, i to nazywaią dusznicą. *Dyic. Med.* 2, 3. Verſetzung des Athems durch Bruſtgeſchwüre, Engbrüſtigkeit. *DUSZNIK, a, *m.*, duszy nieprzyiaciel, der Seelenfeind. Mam te, czarcie, nadzieie, Że się z twoich fortelów, duszniku, naśmieię. *Groch. W.* 187., *Crn. et Vd.* dushnik z krtań, luft, przewiew; *Ross.* душникъ luft, душничекъ, духовáльня bańka wonna, ein Riechfläschchen; *Ec.* душникъ, мѣхъ внутри человѣка, пропитательный воздуха, легкое, pluca). DUSZNO *adv.*; 1) tu duszno, tu iest zaduch, ciężkie duszące powietrze, hier iſts zum Erſticken, hier iſts beklemmend, drückend, drückende, ſchwere Luft. Słowo Ruskie. *Dudz.* 32. 2) duszno komuś, dogrzewa mu, es beklemmt ihn, es iſt ihm ſchwüle, beklommen. *propr. et fig.*, parno ciasno mu; *n. p.* Kazimierz, że mu iuż duszno było, wziął z Bolesławem do dwóch miesięcy przymierze. *Bielsk. Kr.* 150. Jak to niewieściuch znieśie kirys w boiu, Gdy mu w bławacie duszno na pokoiu? *Kochow.* 89. Dobywał Rzymu, i iuż Rzymianom było bardzo duszno. *Rey Zw.* 86, *b.* Duszno duszy moiéy, w ciężkiéy żałości nic iéy nie ukoi. *Ryb. Ps.* 43. On rozdawał, sam iuż prosi, Wczora Pan, dziś mu duszno. *Bal. Sen.* 44. DUSZNOSC, – ści, *ż.*, die Engbrüſtigkeit, das Keichen, ſchwerer Athem; *Boh.* duſſnoſt, duſſnota (duſſneti = dusznieć, duszność cierpieć); *Rs.* духота para, wydech). Dusznica, przytrudniéysze oddychanie, *n. p.* Duszność pochodzi z ſtaroſci albo z zaſtarzałego kataru. *Haur Sk.* 421, (cf. Dychawica). O

duszności i dychawicy, *de aſthmate. Perz. Lek.* 184. – §. duszność powietrza, ciężkość oddychania w nim, die Schwere der Luft, die einem beklommen macht. DUSZNY, DUSZEWNY, a, e, od duszy, duszy się tyczący, Seelen-, der Seele, die Seele betreffend. *Boh.* duſſný; *Bs.* duscevan, duhovni; *Ross.* душéвный, душ'шный (*Cro.* dusevni *conscientiosus. Dal.* dussevnoszt *conscientia*). U nas i w świeckich i w dusznych rzeczach zgody niemasz. *J. Kchan. Dz.* 177. Dobra wierzchne, dobra duszne, dobra cielesne. *Petr. Ef.* 26. Od boga w dary duszne, opatrzony będąc. *Birk. Dom.* 97. Duszne siły daleko ważnieysze są, niżli cielesne. *Exop.* 123. Duszewne. *Smotr. Ap.* 35. Choroba duszewna, grzech. *Pmin. Kam.* 182. Jak sobie dusznego życzę zbawienia. *Mon.* 73, 347. Już tedy kreaturo nieszczęśliwa trzebać, abyś swą skruchę duszną wyraziła; A żal i gorzkość żalu na wierzch wynurzyła. *Kulig. Her.* 4. §. duszę maiący, beſeelt. Rzeczy duszne i bezduszne. *Petr. Ekon.* 51. §. duszny, duszący, oddech ciążący, beklemmend, erſtickend. *Vd.* blapliu, slapoviten. (cf. *Crn.* dushliv *respiratio*. *DUSZOBOYCA, y, *m.*, zabóyca duszy, der Seelenmörder. Odłępy od prawdziwego pasterza, a przystawa do szubrawców i duszobóyców piekielnych. *Birk. Exord. D. – Birk. Sk. C.* *DUSZOBOYNY, a, e, – *ie adv.*, zabijający duszę, ſeelenmordend. Paciorki te bronią się na duszoboyne one mocarze. *Chod. Koſt.* 11. cf. *Ec.* душеóрепные *Gr.* ψυχομαχια; *Ec.* душеборствую *Gr.* ψυχομαχεω. – *DUSZODAWCA, y, *m.*, *Ec.* душедáвець *Gr.* ψυχοδότης, der Seelengeber. *DUSZOIEDZCA, y, *m.*, der Seelenfreſſer. O żeby duchowny był duszoiedzcą, t. j. niczym się innym, jeno dusz bogu pozyskaniem nie karmił. *Sk. Zyw.* 268. *DUSZOŁOWNY, a, e, – *ie adv.*, duſſe chwytający, ſeelenfangend. Duszołowne grzechy. *Rel. Gfil. D.* 2. *DUSZOLUBNIK, a, *m.*, der Seelenfreund, Freund der Seele. *Ec.* душелюбець, душелюбúтель, *adj.* душелюбúвый, *Greck.* Φιλοψυχος. *DUSZONIENAWISTNIK, a, *m.*, der Seelenhaſſer. *Ec.* душенеистель gb *Gr.* μισοψυχος. DUSZONY, a, e, *part. paſſ.* verb. Dusić, gewürgt. §. w *kuchni*, w zamknięciu na czynniu gotowany, o *mięsiwie*, gedämpft; *n. p.* duszona potrawa, ein gedämpftes Gericht; duszone wołowe, gedämpftes Rindfleiſch; duszonina. *Budzk.* *DUSZOROZBOYCA, y, *m.*, *duszobóyca, der Seelenmörder. Dwaj kacermistrzowie, iadowici duszorozboycy. *Sk. Dz.* 1151. – *Sk. Zyw.* 2, 194. *DUSZOROZBOYSTWO, a, *n.*, zaboy duszy, der Seelenmord. Oby królestwo to od domowego duszorozbóyſtwa, a niezgody wolne było. *Sk. Zyw. pr.* *DUSZOSKAZNY, a, e, – *ie adv.*, kazący duszę, Seele verderbend. *Ec.* душегубúвный *Gr.* ψυχοφθορος, *Suſp.* душегубúтельство. *Gr.* ψυχοφθορια, *Ec.* душегубúтель *Gr.* ψυχοφθορευς. *DUSZOZBAWIENNY, a, e, – *ie adv.*, ſeelenerlöſend. *Ross.* душеспасúтельный, душеполéзный, *Ec.* душеспасúтельный. Nauka duszozbawienna. *Pim. Kam.* 396. Duszozbawienny pożytek. *Smotr. Nap.* 9. *Duszozbawiciel *Ec.* душеспасúтель. *DUSZOZGUBNY, a, e, *adv.*, *ob.* duszotratny, *Ro.* душегубúтельный, душегубúтельный, душегубúвный; *Ec.* душегубúтельный. ztąd душегубúтельствую, душегубúтель, душегубúвство, душегубúвство. DUSZYCA, y, ż., dusza zmarłego, duch, der abgeſchiedne Geiſt, die Seele des Verſtorbnen. W podziemnych krainach, blade duszyce mieszkanie swe maią. *Groch. W.* 604., *Sor.* 1 wotemrete duſche (NB. Dusii a Gallis adpellati sunt daemones improbi mulierum appetentes. *Reinec. defens. variar lect.* 134.). Blade duszyce, naymniéy nie wiedzą iuż co to tęsknice. *Groch. W.* 436. Poszarpię pazurami wam krzywemi lice, Jaką moc zmarłych maią po śmierci duszyce. *Hor.* 2, 332. *Min.* Godny ten rym świętéy ustroni; Słodko duszycom w chętne uszy dzwoni. *Hor.* 1, 256. *Nar. umbrae*). 2) biedna dusza, die arme Seele! Jeśliże na tym dosyć, iż ciało ubrane, A na miléy duszycy wszystko odrapane. *Rey Wiz.* 54. DUSZYCZKA, i, ż., *Demin.* słowa Dusza, Duszka, das Seelchen. *Bh.* duſſicka; *Crn.* dushiza). *W. Poſt. W.* 52. Duszyczko miła, gościu i towarzyszko tego ciała, gdzie ty teraz póydziesz! *Skarg. Dz.* 80. Z wierney duszyczki bożey sprawią poganina. *Paszk. Dz.* 50. Niewinna duszyczka. *Rey Poſt. B.* 4. Duszyczkę polewać z posilić się trunkiem, ſich mit einem Trunke laben. *Tr.*

Pochodzą ieszcze: *bezduszny*, *dodusić*, *nadusić*, *odusić*, *podusić*, *przedusić*, *przydusić*, *udusić*, *uduszliwy*, *zadusić*, *zaduszny*; **oduszewić*.

*DUTKA, – tki, ż., trąbka zawinięta, z Niem. ein Dütchen, Tütchen. *Fig.* Oddam ia wet za wet dobrodzieyce, Zawyie i ona w dutki tak, jak iéy dokuczę. *Teat.* 24, *b.* 22. (cf. dudek).

*DUTEPASY *n. p.* Uwierzywszy poganie, że oblężeni dobrze ieszcze opatrzeni, poszli w dutepasy. *Pol. Pocz.* 361. odstąpili od oblężenia; zwątpili o wzięciu miasta.

*DUTKOWAC *ob.* dudkować. *DUZ *ob.* Duży.

DUŻAC się, – ał, a, *recipr. niedok.* (zdużać *dok. qu. v.*), walczyć z kim, pasować się z kim, mocować się z kim, biedlować się z kim, mit einem ringen, kämpfen. Duża się z fortuną, siłą swéy mądrości, Jak pływacz przeciw rzéce. *Jabł. Tel.* 313. Do wzmocnienia siły dzieci, dużania się wzaiemne, podnoszenie ciężarów, ubiegania się na wyścigi, używane bydź powinny. *Kras Liſt.* 65. DUZEC, – ał, – eli, – żeie *neutr. niedok.*, duższym, większym, silnieyszym się stawać. *Ross.* дюжúть, gröſſer und ſtärker werden. Sił mu coraz przybywa, co dzień to dużeie. *Pot. Arg.* 577. Potrawami się człowiek posila i dużeie, nie tylko do życia; ale do roboty, do chodzenia. *Skarg. Kaz.* 281. *DUZNOSC *ob.* Dużość. DUZO *adv.*, wielce, mocno, bardzo, znacznie, mnogo, groß, ſtark, ſehr, viel. Wielki iuż strach czuie, włosy wstaią i pod nim drżą dużo kolana. *Jabł. Tel.* 249. Zgromadza woysk dużo. *Przyb. Luz.* 128. Ledwobym cię mógł poznać, dużoś się odmienił. *Jabł. Tel.* 130. Męczennika tego tak dużo kat do pala łańcuchem przywiązał, aż go zadawił. *Baz. Hiſt.* 34. Bay prawie, bay dużo. *Mon.* 75, 64. DUZONOGI, a, ie, nóg dużych, großfüßig. Byki dużonogie. *Otw. Ow.* 258. DUZORĘKI, a, ie, rąk dużych, großhändig. *Ross.* рукáстый. DUZOSC, DUZNOSC, – ści, ż., wielki wzrost, Größe des Wuchſes. *Ro.* дюжесть. Przestraszony dużością olbrzyma. *Otw. Ow.* 196. 2) siła, moc, die Stärke. Postawa ta naysłuszniéysza, gdy koń ma ciało zupełne a

mocne, gdzie też wzrost z dużnością ciała zgadza się. *Cresc.* 525. *et* 15. Przy poznawaniu dobroci konia, uważay też mocność albo dużość iego. *Cresc.* 525. Sercem wielką dużość pokazywał, w bogu ufaiąc. *Skarg. Dz.* 548. Po wszystkim ciele swym zdrowie uczuł i dużość, z podziwieniem lekarzów, którzy iuż byli o nim rozpaczyli. *Birk. Dom.* 153. cf. niemoc). Dobra cielesne, zdrowie, czerstwość, dużość, uroda. *Zrn. Pst.* 2, 353, *b.* Pan iest opoka ma, moc a dużość ma. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 2. (siła moia. 3 *Leop.*). Podpierayże mię, a day mi dużość. *Baz. Hst.* 33. Skanderbeg okazował niepodobne dużości swéy i męztwa swego znaki. *ib.* 403. *et* 101. *et* 141. Toć iest szczęśliwy zakon, w którym duch ś. z nimi robi, i nam do niego dużość daie, abyśmy wypełniać go mogli. *Skarg. Kaz.* 257. Niedużość, niedużność = słabość, *n. p.* Boże podeymuy niedużość naszę do tey roboty, day siłę chorym rękom naszym; robić będę, ieśli mi tę chorą rękę zleczysz. *St. Kaz.* 92. Wodka ta członków niedużność i niesnadność ku ruszaniu léczy. *Sian.* 241. W białéy głowie ma bydź coś pieszczonego w miarę żeńskiéy niedużości. *Gor. Dw.* 228. Kiedyby siła przy téy niedużości kobiecéy, toby świat nogami zdeptały. *Tward. Daf.* 45, (*Boh.* nedub choroba; *Ec.* недугъ, недуговáти chorować *ob.* Niemoc. *Slo.* nedaužiwosť *debilitas*; *Bh.* dužiti służyć komu n. p. potrawa ta służy mi). DUZY, *DUZ, a, e; *compar.* Duższy, Dużniéyszy, = wielki, wysokiego wzrostu, groß, von großem Wuchse. *Ross.* дужíй, дюжíй, дюжъ. Duższy olbrzym, niżeli karlik. *Skarg. Zyw.* 2, 254. – §. mocny, silny, ſtark, mächtig, kräftig. Mądrze natura opatrzyła, aby mąż był duższy; niewiasta od męża, słabszą i mdléyszą. *Petr, Ekon.* 7. Nie goń duższego; miiay go o milę. *Jabł. Ez.* 146. Gdzie prawa żadnego niemasz, tam kto duższy, ten lepszy. *Bielsk. Kr.* 573. – *Rys. Ad.* 28. Zmacniay się, a bądź dużym; nie bóy się, ani się lękay. *W. Jos.* 1, 9. Jesteś o wodzu taką cnotą duży. *Jałł. Buk. D.* Niezliczona liczba z powietrza umierała; naydużsi ledwo do piątego dnia trwali. *Skarg. Dz.* 555. Dużniéysi mogą dłużéy wytrwać. *Kłok. Turk.* 176. Którzy po górach mieszkaią z bydłem pasterze, dużniéysi maią bydź, niżli którzy na noc do wsi zganiaią. *Cresc.* 570. Mars i Herkules, zdrowi i duży będąc, rycerstwa dokazowali. *Groick. Obr. pr.*, *Ec.* благодужествую *Gr.* εὐθενέω. Która strona dłuższa, a która słabieie? *Alb.* 2 *Woy.* 29. Nie na chód prawych ścieszek, lecz na chod złéy drogi, Miałem duże nogi. *Kulig. Her.* 21. Za nim, iako za nayduższym murem w obronie siedzą. *Falib. Dis. S.* 2. Potrawy téy pożyway, abyś z niéy duży był czartu i przeciw grzechowi. *Skarg. Zyw.* 2, 424. W nas wiele chorych członków i niedostatków tai się, póki ciało iest zdrowe i duże; które czasu choroby iątrzą się. *Modrz. Baz.* 158. Wziąłem chléb niebieski na posilenie; toć iuż duży będę na pracą w robocie bożéy. *Skarg. Kaz.* 261. Na takie nie duż ieszcze niewygody. *Susz. Pies.* 3. *K.* 2, *b.* *Spado* bez sił albo członka męzkiego urodzony, *wnętr, nieduż, albo wałach, rzezaniec. *Mącz.* Nieduży, z Czeska nedužiwy chory; *n. p.* Mogłeś doma siedzieć a niedużych tym czasem braci, w chorobie doglądać. *Krom.* 447. *aegrotos*, krank, *Slo.* nedužiwi (*Slo.* nedaužiwý *debilis*); *Rs.* неду́жный, неду́жень (cf. niemocen).

DW.

DWAY *masc. person.*, DWA *masc. et neutr.* – DWIE *femin.*, *Boh.* dwa, dwě; *Sr.* 1. dway, dwai, dwe; *Slo.* dwa, dwé; *Sr.* 2. dwa; *Sla.* dva, dvi; *Rg.* dvá, dvje, dva; *Bs.* dva, dvi, dva; *Cro.* dvá, dve, dva, *Crn.* dva, dvę, dva; *Vd.* dva, dua; *Rs.* два, двѣ, два; *Obd.* zuen, zuo, zuei; *Ulphil.* twa, twai; two, *Niederd.* twe, *Anglos.* tu, twa, twegen, *Angl.* two, *Suec.* twä, *Irland.* do, w *Krym.* tua, *Lat.* duo, *Gr.* δυω, *Pers.* dou, *Indoſtan*, du, dujum, *Chald.* דו duo (*Hebr.* דו *satis*). *Numeral. cardinale*, pośrednie między iednym a trzema, zwey. Manicheuszowie uczyli, iż są dwa początki rzeczy. *Bial. Post.* 251. *Dwa (dway) z uczniów iego szli. *W. Post. W.* 326. Dwa dni przetrwać *Eccl.* Двоеденствовáти. Siła złego, dwóch na iednego. *Teat.* 19, *b* 76. – *Pot. Arg.* 2. Herkules sam nie zdoła dwoma. *Pot. Arg.* 298. I Herkules nie był dwiema srogi. *Tward. Daf.* 62. Dwiema lepiéy z sobą, niż iednemu. *Cn. Ad.* 219. Dwa więcéy mogą, niż ieden. *Cn. Ad.* 219. – *Rej Zw.* 26. Dwa więcéy wyrzą, niż ieden. *Cn. Ad.* 219. Stara nowina, dway pięciom nie zdoła. *Pot. Syl.* 137. Zawsze łatwiéy dway trzeciego pobodzą. *ib.* 168. Dwa razy daie, kto prędko daie. *Gemm.* 76. Dwa pan, trzy woysko. *Rys. Ad.* 9. Łap dwie kaczki za iednę nogę. *Rys. Ad.* 34. Dwie sroki za ieden ogon. *Wolsk.* Na ieden raz dwie wieczerze odprawić, *coenas duas unica mensa explicare*. *Mącz.* Jednym podarkiem dwu sobie niewolić. *Cn. Ad.* 313. Ubić iednym strzelaniem dwa ptaki. *Teat.* 45, *b.* 22. Jedno dobrodzieystwo ma dwiema służyć. *Gorn. Sen.* 423. Złe dwiema służyć; gorzéy dwom panować. *Kochow.* 269. Dwiema panom razem służyć trudno. *Cn. Ad.* 220. Trudno z iednego wołu dwóch skór łupić. *Pot. Zac.* 2. Kto dwu zaiąców goni, żadnego nie uchwyci. *Cn. Ad.* 378. Między dwiema siekiera zginęła. *Rys. Ad.* 34. Ptak na dwu drzewach chcąc sieść, na ziemię upada. *Rys. Ad.* 58. cf. na dwoch stołkach siedzieć. *Slo.* medzi dwoma stolič-kami na zem človek padá. Na dwu drzewu siedzieć, z iednéy bańki dwie *ścienie malować, na obiedwie *nodze chramać, dwom stronom służyć. *Kosz. Lor.* 41, *et* 52. – Po dwu lat (latach, leciech) widział Faraon sen ... *W. Genes.* 41, 1. Po dwu dniu. *W. Post. W.* 528. (*Dualis*; zamiast: po dwóch albo dwu dniach). *Dwu rzeczy potrzeba. *Kucz. Kat.* 2, 573. Miał *dwu niewolniku. *Glicz. Wych. M.* 3, *b.* Dwa *pieniądza. 1 *Leop. Luc.* 21, 2. Dwa *miecza. *ib.* 22, 38. Dwa grosza (cf. grosz). – Za dwóch iadł, pił, bił się etc. = tyle ileby dwóch drugich potrafiło, er hat für zwey gegessen ꝛc. so viel, als zwey andere. Widziałem wielu ludzi; którzy zjadali i za dwóch; ledwie nie za trzech. *Syxt. Szk.* 265. Nie trzeba było siwosza (osła) na powtórki prosić, Natychmiast zaczął za dwóch kosić. *Zab.* 13, 274. *Tręb.* – Dway a dway kaci na przemiany, ściąwszy gniewem zęby W subtelnym (Jezusowym) ciele rąbią okrutne poręby. *Pot. Zac.* 100. t. i. parą; coraz dwóch drugich, zu zwey und zwey, immer ein Paar. Ci tedy między so-

bą dwa a dwa szermuią, *Paszk. Dz.* 60. O dwóch rzeczach, które powinny bydź do siebie dobrane, mówi się zamiast dwa, *para*: parą końmi przyiechał: parę pistoletów sobie kupił. Kazał sobie robić parę trzewików, tak też: trzy pary pistoletów; sześć par trzewików, ale już nie dwie pary koni, tylko cztery. §. *Jmpr.* Dwa słowa odkryią ci tę taiemnicę. *Teat.* 25. *b.* 9. para slow, iedno słowo, nie trzeba wielu słów, ein Paar Worte. DWADZIESCIA, *G.* dwudziestu; *Boh.* dwadcet, dwadcetti; *Slo.* dwacat'; *Sr.* 1. dwazecžii, dwaczetjo; *Sr.* 2. dwaczetjí, dwazaścja; *Sla.* dvádeset; *Bs.* dvaeſt, dvadeset; *Rg.* dvâdeset; *Crn.* dvajęt; *Vd.* dvaiſti, dvaiseti, duniseti, doiedeset; *Cro.* dvadeszet, dvadeszéti; *Rs.* двáдесять. Dwa razy dziesięć, zwanzig. – W czasie dwudziestu czterech godzin. *Wys. Aloys.* 436., *Rs.* новедéнство. Przez cztery dwadzieścia godzin. *Syr.* 270. On taki tchórz, iakiego o dwadzieścia mil w okolicy nie znaydzie. *Teat.* 17, *b.* 14. Przed *dwiemadziesty lat (przed dwudziestą latami). *Herb. Stat.* 5. – *Vol. Leg.* 2, 591. ze stem i *dwiemadziesty ofiarnikami. *Budn.* 2 *Chron.* 5, 12. Dwadzieścia i ieden, ein und zwanzig. Dwadzieścia i dwa, zwey und zwanzig ꝛc. *Boh.* gedenmecžtma, dwamecžtma, dwamezcžtma; *adj. ord.* dwamecžtmý; trimecžtma, cžtyrmecžtma, pětmecžtma ꝛc.; dwadzieścia siedm *Boh.* ſedmmecžtma; *Ec.* тридесѧть. Dwadziescia ośm *Bh.* osmmecžtma *Slo.* osm a dwadcáte. Dwadzieściakroć *Bh.* dwacetkrat. DWADZIESCIORAKI, dwudzieścioraki, zwanzigerley *Bh.* dwadcaterý. DWADZIESCIORO, DWUDZIESCIORO, – rga, *n.*, dwadzieścia sztuk różnéy płci, zwanzig Stück. DWADZIESCIĄTRYANGUŁ, u, *m.*, *Icosaedrum*, *Solſki Geom.* 2. dwadzieściatrójkąt, Dwudziestościan. *DWADZIESTNOSC, – ści, ż., *dwadziestoczęſtny pobór, *vicesima*, podatek u starych. *Mącz.* der zwanzigste Theil, eine Abgabe. *DWAIAC *ob.* Dwoić. DWAKROC, DWAKROTNIE *adverb.*, dwa razy, dwa razy tyle, zweymal, noch einmal ſo viel, zweymal ſo viel. *Bh.* dwakrat; *Sr.* 1. dwopezé; *Ec.* дважды, двашно, двáщи; *Cro.* dvaput. Dwakroć leniwy robi, dwakroć skąpy płaci. *Dwor. J.* 3. Dwakroć grzeszy, kto się grzechu nie wstydzi. *Cn. Ad.* 217. Większy to akt, od dzieła dwakroć sześciornego. *Bard. Tr.* 66. od robot 12 Herkulesowych. DWAKROTNY, a, e, – ie *adv.*, zowity, doppelt, zwiefältig. *Bh.* dwanact, dwanacte; *Slo.* dwanácte, dwanaſt'; *Sr.* 1. dwanacje, dwanazo; *Sr.* 2. dwanaſcjo; *Cro.* dvanajzt; *Sla.* dvánaest; *Rg.* dvânaest, dvanaesti; *Bs.* duanaeſte; *Crn.* dvanajſt; *Vd.* dvanaiſt, duaneiſt; *Rs.* двенадцать; *Eccl.* обанáдесять, обанáдесяте; dziesięć a dwa, zwölf (cf. tuzin). Dwoie sześć dzieł zacnych, to iest, dwanaście Herkulesowych. *Otw. Ow.* 606. Od *dwunaściu (dwunastu) konsulnych siekier dostał się do łańcuchów Punickich. *Warg. Wal.* 220. *Dwoienaście pokolenia synów Izraelskich. *Dambr.* 561. *Rey Poſt. Zz.* 4. Obrano Macieia, aby liczba ona *dwunaściu (dwunastu) zpełna była. *Skarg. Kaz.* 528. Liczba ta 12 dawno była w starym piśmie poświęcona: *dwunaścią (dwunastą) patryarchów, *dwunaścią pokolenia ludu bożego, *dwunaścią pereł na piersiach naywyższego kapłana. *Skarg. Kaz.* 528. Nierozumna rzecz, przed dwanaście lat dzieci polecać komu uczyć; ale prawie, w samo dwanaście lat. *Glicz. Wych. J.* 6, *b.* Dwanaście artykułów wiary. *Zrn. Poſt.* 2, 293, *b.* Co dwanaście godzin, n. p. o południu i o północy. *Torz. Szk.* 113. Piętnaście tysięcy złotych ze *dwanaście miast (z dwunastu miast). *Bielſk. Kr.* 398. Dwoienaście książąt imiona (dwunastu). *Leop. Genes.* 25, 15. – *Radz. ib.* Oddzielił mu część między *dwoygonaściem pokoleniem. *Leop. Syr.* 44, 26. (na dwoienaście. *Bibl. Gd.*) t. j. między dwunastą pokoleniami cf. Dwoie). Kościoł *dwiemanaścioma (dwunastą) wieź *zawierszony. *Weresz. Kii.* 4. Odwieść się dwiemanaście świadków, *Tarn. Uſt.* 136. – Wyszedł Jezus do Betanii z *dwiemanaście. *Leop. Marc.* 11, 11. (z dwunastą *scil.* uczniami). Ołtarz z *dwiemanaście napisów według *dwóyganaście pokolenia. *Radz. Exod.* 24, 4. Chrystus to samym *dwunaście Apostołom rozkazał. *W. Poſt. W.* 228. liczbę *dwunaście apostołów pilnie opisali ewanieliſtowie. *ib.* Zegar zamiast dwanaście uderza sto razy, kiedy sprężynę ma słabą. *Stas. Buff.* 13., *Slo. Prov.* bere pat' za dwanaſ't *deceptor.* DWANASCIEKROC *adv.*, dwanaście razy, *albo* dwanaście razy tyle, zwölfmal, zwölfmal ſo viel. *Bh.* dwanáctkrát. DWANASCIEKROTNY, a, e, – ie *adv.*, zwölfmalig. DWANASCIEPALCOWA kiszka, pierwsza z kiszek cienkich, ma początek w prawéy dziurze żołądkowéy *Duodenum*, *Kirch. Anat.* 21, der Zwölffinger-Darm. DWANASCIOPIĄCIOKĄT, u, *m.*, *dodecaedrum*, figura pełna ze dwunastu pięciokątów złożona. *Solſk. Geom.* 2. DWANASCIORO, – rga, *n.*, dwanaście nieiednakowéy płci (*Vd.* dvanaiſteru z tuzin), zwölf Stück, zwölf. Kornelii, z dwanaściorga dzieci, dwoie tylko fortuna zostawiła. *Offol. Sen.* 22., *Rag.* dvanaeſtero, dvanaeſterizza. DWANASCIORY, DWUNASCIORY, a, e, DWANASCIORAKI, a, ie, – *o adv.*, dwunastu różnych rodzaiów, zwölferley. *Bh.* dwanácterý; *Sr.* 1. dwanaſcjoraki. DWANASTNY *ob.* Dwunastny. DWANASTY *ob.* Dwunasty. DWAY *ob.* Dwa. DWIESCIE, *G.* dwóchset, *Bh.* dwé ſtě; *Slo.* dwé ſto; *Sr.* 1. dwie ſeji; *Sr.* 2. dwa hunderta; *Sla.* dviſta; *Vd.* dvieſtu, dvejſtu; *Rg.* dvjeſti; *Bs.* duiſti; *Cro.* dvesto; *Rs.* двѣсти; *Ec.* двáсте; dwa razy sto, zweyhundert. Dwieściekroć, zweyhundertmal. Za pokutę aby sto kroć i dwieście kroć mówili Kyrieeleison. *Skorg. Dz.* 791. Obraz przed dwoma sty lat malowany. *Kluk Turk. praef.* (DWINA, y, ź., rzeka w Moskwie, wpada do morza białego. *Wyrw. Geogr.* 20. die Düna, ein Fluß in Rußland. cf. Dźwina). DWOBRZUCHATY, a, e, – o *adv.*, o dwóch brzuchach, zweybäuchig. Myszka dwobrzuchata, *musculus biventer* w brożdzie podle wyrostku cyckowego, *Kirch. Anat.* 34. DWOCHSETNY *ob.* Dwusetny. DWOCIAŁY *ob.* Dwucielisty. DWOCZĘSTNY *ob.* Dwuczęściowy. DWOCZŁONKOWY, a, e, *i. q.* dwocialy, zweygliedrig. DWOCZŁONKOWCY, – ów, chłopokoniowie, półzwierzowie. *Otw. Ow.* 491. die Centauren. DWOCZOŁY *ob.* dwuczelny. DWOFARBISTY, a, e, dwubarwny, zweyfärbig. Cieńkie tamaryszki i mirt dwofarbisty. *Otw. Ow.* 393. Jagody dwofarbiste. *ib.* 440. *DWOGŁOSNIK, *DWOGŁOWY *ob.* Dwugłoska, Dwóygłowy. *DWOGRANISTY *ob.* dwóygraniste. DWOIA *ob.* Dwóy. DWOIAK, a, *m.*, bliźniak, *Bh.* dwogce; *Slo.* dwogcence, dwogcatka; *Crn.* dvojzhek, dvojzhèzh; *Cro.* dvojak, dvòyki, dvojki; *Sla.* dvoici; *Dl.* dvoyczi,

blizanczi, dvoinczi, dvanki). Dwoiacy, bliźnięta. *Dudz.* 37. der Zwilling. – 2) podwoyny kraycar, ein Doppelkreutzer, ein Zweykreutzerſtück. *Tr.* (na Slązku). *Carn.* dvojàk; *Vd.* dvojak, zbajer; *Sr.* 2. zwejar, połkraycara. §. naczynie podwóyne, z dwóch złożone, ein Paarchen, ein Doppelgeſchirr, z. B. zwey Töpfe zuſammen mit einem Bügel. DWOIAKI, a, ie, dwóch różnych gatunków, zweyerley, von zweyerley Art. *Slo.* dwogni, dwogaki, dwogunaſobni; *Sr.* 1. dwoyaki; *Sla.* dvoſtruk; *Ross. Ec.* двоякій, двойный. Dwoiaka waga i dwoiaka miara, to oboie obrzydłym ieſt Panu. *Radz. Prov.* 20, 10. – §. dwuznaczny, oboiętny, zweydeutig. Mówić słowa w dwoiakim sensie. *Niemc. Krol.* 4, 228. Dwoiakiego rozumienia słowo. *Tr.* Mąż dwoiakiego umysłu niestateczny ieſt we wszyſtkich drogach swoich. 1 *Leop. Jak.* 1, 8. *§. dwoiſty *duplex. Cn. Th.* dwa razy tylki, zweyfach, zwiefällig. DWOIAKO *adv.*; §. dwoiakim sposobem, auf zweyerley Art. Dwoiako się to ma rozumieć słowo. *Tr.* Dwoiako go nazywaią. *Ld.* *§. na dwie części, na dwoie, in zwey Theile. Dwoiako co podzielić. *Ld.* §. dwa razy, we dwóy nasob, zweymal (größer, beſſer ꝛc.). Sowicie we dwóy nasob oddaycie, a odmierzaycie mu dwoiako. 1 *Leop. Apoc.* 18, 7. DWOIAKOSC, – ści, ż., podwóyna różność, oboiętność, oboſtronność, podwoyność, die Zweyerleyheit, die Doppelheit, Doppelſinnigkeit. *Rs.* двоякость. Słowa niewinne dla iakiéyśiś źle wziętéy dwoiakości znaczenia chwytaią, krytykuią. *Mon.* 71, 601. (*Rg.* dvoſtrukkos). DWOIC, – ił, i, *cz. ndk.*, Dwaiać *kont.*, zdwoić, udwoić, podwoić *dk.*, *qu. v.*). §. drugie tyle pomnożyć, verdoppeln. *Bh.* dwogiti, dwogim, dwognaſobiti; *Slo.* dwogim, dupluzi; *Sr.* 1. dwoyaloſcjam, dwoyacjju, beru na dwoye; *Bs.* duoſtruccitti, uzdvojiti, duoduplati, zduplati; *Rg.* dvoſtrucciti; *Vd.* sdvojiti, doiverſtiti, podvojiti, sadvojiti, dvoiverſtiti, dvoisdrushiti, vkupsdvoijti (*Vd.* dvojati, vdvojiti, vdrushiti, sparati z parzyć; *Vd.* dvojenje z wątpliwość: *Sla.* dvohumiti z wątpić, *Crn.* dvohomim; *Cro.* zdvojiti z zwątpić, rozpaczać); *Rs.* двои́ть, двои́вать, удвоить, удваивать, сдвоить, сдваивать; *Eccl.* удвои́ти (*Ross.* двоить вино z przepalać wódkę). Ze syn własny nieszczęsnéy ieſt przyczyną doli, To mi dwoi nieszczęście, żal srogi pomnaża. *Zab.* 8, 379. *Koſſak.* Ażeby to złe udwoili i utroili, poczęli do złego złe rzeczy przyczyniać. *Smotr. El.* 3. Zdwoisz tę liczbę. 1 *Leop. Deut.* 19. Dwoienie czyli dublowanie batalionu, kiedy ze dwóch szeregów robi się ieden. *Papr. W.* 1, 470. Wyższość dostoieństw obowiązki dwoi. *Zab.* 13, 13. *Zabł.* – §. na dwie części dzielić (*dk.* rozdwoić), *Crn.* dvojim, in zwey Theile theilen. *pr. et fig.* Tatarzy sprawili się na dwa ufce; naszych, że mało było, nie było co dwoić, razem się wszyscy potkali. *Bielſk. Kr.* 135. Dwoie zdania senat na dwa działy dwoią. *Nag. Cyc.* 38. Neſtor iedność persony w Chryſtusie dwoi. *Smotr. Ex.* 33. – *P. Achan. Orl.* 1, 163. Nie *dwoią serca swoiego od niego. *Rey Poſt. Oo.* 4. (nie oddalaią). II. Dwoić się, *recipr.*, *Rs.* двои́ться. 1) podwaiać się, ſich verdoppeln. Będęć obok, więc nasze posiłki się zdwoią. *Przyb. Ab.* 230. Choć mu się dwoi w oczach, chociaż z iednéy świecy dwie widzi, ulubionéy nie rzuca szklenicy. *Hor. sat.* 1, 69. Piianym wszyſtko w oczach się dwoi. *Tr.* Bilem się i tam, kędy wóz niebieſki ſtoi, J w Egipſkiéy Syenie, gdzie się cień nie dwoi. *Bardz. Luk.* 31. 2) rozdwaiać się *propr. et fig.*, ſich in zwey Theile theilen, ſich entzweyen. Na płaszcz Eliasza wody się dwaiały. *Chod. Koſt.* 84. Nie dał się duch narodowy dwoić, ani od seymu i zamysłów iego obywatelſkich oddalać. *Uſt. Konſt.* 1, 130. Lubo się w tym rozstaniu dwoim, serce moie z tobą. *Jabł. Buk. B.* 2. J my w zdaniach się dwoimy; trzebaby nas połączyć. *Teat.* 19, *c.* 11., *Vd.* dajemo *discordia.* DWOICIEL, a, *m*, podwaiaiący, der Verdoppler. *Ec.* двои́тель *duplicator*; *w rodz. żeńs.* Dwoicielka (*Cro.* dvojitel z wątpiciel). DWOIE, *DWOYGO, *DWOYKO, *G.* dwoyga, z dwie strony, para, zwey Stück, ein Paar, zwey. *Boh.* dwé; *Slo.* dwoje; *Vd. Sla.*, *Rg.* dvoje; *Dl.* dvoyako; *Bs.* dvoie, dvoi, *Sr.* 1. dwoie; *Ross.* двое, двои, *Ec.* двоє, пара, супругъ. Dwoyko gołębiątek przyszło mi na wziątek. *Zebr. Cw.* 342. Nas dwoyko wszytka rzesza. *ib.* 12. Niewziątek dwóyko. *ib.* 147. Otom rodzica wasza, was dwoykiem stoiąca. *ib.* 143. Pamiętam, żeś mi tego wyliczył aż dwoie. *Teat.* 43, *c.* 80. Ściśle związane małżonki, dwoie w ciele iednym. *Kras. Pod.* 2, 77. Innych rzeczy po dwoygu dano człowieku, dwie oczy, dwie uszy, dwie nozdrze, a ięzyk iedno ieden. *Erazm. ięz. C. b.* Ze zwierząt dwoygo i dwoygo weszło w korab'. *W. Genes.* 7, 9. (po parze) po dwoygu. 1 *Leop. Genes.* 6. Koziel i baran po dwoygu rogów maią. *Birk. Ex. B.* 3. Gdzie to bydź może, żeby król ieden dwoygu królestw mógł dosyć uczynić! *Bielſk. Kr.* 204. Między dwoygiem złego, mniéysze trzeba obrać. *Gorn. Dz.* 88. Jedno z dwoyga obrać potrzeba. *Teat.* 55, 78. eines von beiden. „Dwoie ludzi, chleba, dwoie prosiąt, chłopiąt, iagnąt, *idem eſt, quod* dwa człowieka (*Dualis*, z dwóch ludzi), dwa chleby, dwie szczenięta (*Dual.*, z dwa szczenięta); *sed talia usus respuit. Dicitur etiam* dwoienaście (ob. dwanaście), troienaście etc." *Cn. Th.* II. Dwoie z odsłowa Dwoy, – oia, – oie, *qu. vide.* DWOIMIONY, a, e, dwoie imię maiący, doppelnamig, einen doppelten Namen, oder zwey Namen habend. *Eccl.* двоеименитый. Dwoimiony był rzeczon syn Eneaszów, bo zwano i Aſkaniuszem i Julusem. *Otw. Ow.* 588. DWOISTO *adv.*, podwóynie, doppelt, zwiefach. dwoiſto chleb złożył. *Tr.* na dwoie. DWOISTOPIERZASTY, a, e, n. p. odziomek, w botan., *surculus bipinnatus. Jundz.* 2, 19. von zweyerley Gefieder. DWOISTOSC, – ści, ż., rozdzielność na dwoie, oboiętność, Zwiefältigkeit, Zwiefachheit, Zweydeutigkeit. *Vd.* dvoiſtvu, dvoinost. Tę królowi naszemu przypisuię dwoiſtość. i do boiu i do pokoiu. *Tr.* Dwoiſtość mowy, w ręku swoich pacierzy dziecko, przewracanie słów nazwane. *Zab.* 7, 172. *Zab.* dnicza dwoiſtość. *N. Pam.* 20, 155. DWOISTY, a, e, podwoyny, doppelt, zwiefach. *Bh.* dwogitń, dwogin, dwapočetny; *Slo.* dwogi, dwogitń, dwognáſobny; *Ross.* двойственный. Wrota dwoiſte. *Star. Dw.* 12. Oblec w szatę dwoiſtą. *Baz. Hſt.* 33. Drzwi dwoiſte. 1 *Leop.* 3 *Rg.* 6, 34. – §. na dwoie złożony, doppelt zuſammen geſetzt oder gelegt. dwoiſtego albo dwoiego ciała. *bicorpor. Cn. Th.* Włoż to między dwoiſte chusty. Dwoiſtego *mm*, *pp*, *ss*, nie używamy w naszym języku.

Tr. 4) oboiętny, oboſtronny, chytry, nieszczéry, zweydeutig, argliſtig. Feba duchem napuszony wieszczek, dwoy dwoiſty z trzynożnych daie wyrok deszczek. *Węg. Org.* 10. Mówi iasno, nie zoſtawuiąc nic, coby mogło mieć dwoiſte znaczenie. *Mon.* 74, 655. Nie ma sprawy z człowiekiem dwoiſtego ięzyka. *Gil. Poſt.* 99, *b.* Wiele pokazł krolestw ięzyk dwoiſty. *Gil. Poſt.* 99, *b.* §. W głowie Hektor myśli rozważał dwoiſte. *Dmoch. Jl.* 2, 122. (wątpliwe, na dwoie przeważaiące się). *DWOMORZE *ob.* Dwumorze. DWOKSZTAŁTNY *ob.* Dwukszt: DWONOZNY *ob.* Dwun: *DWOOSTRZY, a, e, dwa oſtrza maiący, obosieczny, zweyſchneidig. Dwooſtrzą siekierę wziąwszy w ręce obie, wspiął się. *Otw. Ow.* 317. DWOPIORY, a, e, z obu ſtron opierzony, doppelt befiedert. Obracał w ręku swoich halabart dwopióry. *Otw. Gn.* 182.

Dalszy ciąg pod Dwóy, Dwu ...

DWOR, a *et* u, *m.*, *Bh.* dwůr, dworu, od dowirani t. i. obrażeni (cf. wrzeć, dowrzeć, dowierać, drzwi); *Slov.* dwor; *Sr.* 1. *et* 2. dwor; *Vd.* duor, duorishe, prödurje, dvorishtvu; *Crn.* dvòr; *Hg.* udvor, udvar; *Dl.* dvori, *Bs.* duor; *Rg.* dvôr, dvoriscte; *Sla.* dvór, havlija; *Cro.* d r, dvorishe; *Rs.* дворъ (cf. *Rs. et Ec.* дверь drzwi); *Pers.* der, *Arab.* דאר *domus*; *Samarit.* דרת *atrium*). 1) mieysce pod niebem zagrodzone przy pomieszkaniu, podworze (cf. dziedziniec), der Hof bey einem Gebäude. Kareta iuż stoi na dworze. Wypuścić kury na dwor. *Ld.* – Z dworu: zewnątrz, von Außen. *Bh.* wenku; *Sr.* 1. wot zwenka; *Sr.* 2. zwonka, zwonkach, wot wonka; *Cro.* zvan. zvana; *Vd.* s'vunai, od svuna (cf. wan); *Ross.* снаружи; *Ec.* оманбуду. Z dworu i wewnątrz drzwi zawarto, z i zewnątrz i węwnątrz, von innen und von aussen. Z kramow wewnątrz płacą po 500 czerw. złł. a z tych co szą ze dworu po 100. *Star. Dw.* 12. – Na dwór, w oppozycyi pokoiu, domu, heraus, hinaus, aus dem Zimmer oder Hause heraus. Ha na dwór psie! willſt du heraus! Na dwor wyszedł z pomieszkania wyszedł, er iſt hinaus gegangen. *Sla.* navan). Wyrzucaią go precz za dwor co naydaléy, że nie będzie wewnątrz w domu, ale daleko od wnętrzności. *Sekl.* 34. Tego korzenia dobrze używać, niżliby na dwór wyszedł z domu między ludzie. *Syr.* 272. – Na dwór wyiść: na przechód, na potrzebę, hinausgehen, ſich leichter zu machen, ſeine Nothdurft zu verrichten, auf den Hof gehen. Smolik od stołu rzęsto wychodził na dwór. *Dwor. F.* Jak dzieci oduczyć leniſtwa wyiścia na dwór. *Perz. Lek.* 180. Na wielki dwor, to iest, na stolec. *Perz. Lek.* 78. (na retyradę, na prewet, ackret, ratusz, ganek, auf den Abtritt, aufs Häuschen, Oeſterr. aufs Häuſel). Na dwor mi się wielki chce, na stolec, wypróżniać się, *cacaturio. Cn. Th.* Na mały dwór iść, iść z wodą na dwór, wodę puszczać, szczać. *Perz. Cyr.* 2, 249. Na dwór mi się mały chce, *micturio. Cn. Th.* 442. – Na dworze, nie pod dachem, pod niebem, pod gołym niebem, unter freyem Himmel. Czas iest dżdżysty, nie możemy siać na dworze. *Bibl. Gd. Ex.* 10, 13. Na dworze, na ulicy, w polu, na otwartym powietrzu, na świecie, draußen, im Freyen. Gdy się poniekąd wypogodziło na dworze, umyśliłam przeyść się po ogrodzie. *Teat.* 23, 50. – §. Dwor we wsi, w ogrodzie, celniejsze pomieszkanie, pomieszkanie pana lub iego namieſtnika na wsi, folwark, dom zwierzchności, der Hof, der Herrenhof, Edelhof (*Bh.* dwůr *villa* maiętność). *Vd.* shlahten dvor, shlahtnishtvu; *Rs.* усадьба. Że dom się wali, nie moia w tym wina, dwór ten bardzo stary, nie za mnie zbudowany. *Pilch. Sen. liſt.* 79. Pługi chować we dworze i kłócić się z parobkami, oſtatnia rzecz. *Haur Sk.* 45. Lepiéy więcéy mieć łanów, niżeli dworów. *Petr. Kk.* 12. Poimany wiedzion był do dworu, który Kaſteletum zowią w Paryżu. *Baz. Hiſt.* 106. – §. Zwierzchność mieyscowa, pańska, pana wsi, dominium, die Gutsherrſchaft, die Herrſchaft, das Dominium. Chłop w przygodzie iakiéy, zwykł się uciekać do dwora. *Haur Sk.* 155. – §. Mieysce przytomności panuiącego, der Hof, die Hofhaltung, der Ort der Gegenwart des Landesherrn, das Hoflager. *Rs.* дворъ. Kanclerskie sądy maią nazwisko zadwornych, że się na dworze królewskim odprawiać zwykły. *Skrzet. P. P.* 2, 344. Sądy za dworem krolewskim, przy boku króla odprawuiące się, gdzie krol, relacyyne, assessorſkie, dawniéy przed uſtanowieniem trybunałów naywyższe, das Oberhofgericht. Pozwy za dworem naszym nie maią bydź dawane, tylko w rzeczach w ſtatucie opisanych. *Vol. Leg.* 2, 1463. Taki ma bydź karany *salua appellatione* za dworem naszym. *Coſt. Gor.* 80. Gdziekolwiek z dworem naszym rezydować będziemy, *ib.* 81. Dwór, w wiekach dawnych, zjazd króla na różne mieysca, gdzie święta uroczyſtsze odbywał, obywatelów zgromadzał, sprawy sądził, okoliczności powiatowe ułatwiał, igrzyska i uczty dawał; ztąd w historykach sposoby mówienia: na Wielkanoc miał król dwór w Sandomierzu, był dworem, ſtanął dworem, *ob. Bielſk. Kr.* – Dwór królewski, zgromadzenie u króla, pokoie, *Gall.* cercle, Cour, Cercle, Zirkel bey Hofe. Przez cały tydzień dworu nie bywa, iak tylko w Niedziele i święta. *Pam.* 84, 256. – §. Panuiący, monarcha, król z swoiemi, z familią lub też z swoim gabinetem, der Hof, der Regent mit den Seinen, mit der Familie oder mit den Miniſtern. Dwór na lato przenosi się z Wiednia do Laxenburga. Dwory zagraniczne, dwory północne n. p. przychylaią się do pokoiu. *Ld.* – *Gener. collect.* dwór: ci co we dworze mieszkaią, pan i co do niego należą, iego familia, słudzy, osobliwie wyżsi, dworzanie, dworscy, czeladź, Hof, Hofſtaat, Hofbediente, Höflinge, Hofgeſinde. Dwór pański nietylko marszałek, pisarz, podskarbi, ale też i szafarze i urzędniki. *Goſt. Ek.* 2. Starzy panowie dwór wielki chować lubili, sług, pokoiowych, chłopców mnóſtwo trzymali; a teraznieysi ledwie kilku ludzi na dworze swym trzymaią. *Mon.* 73, 142. Zacnieysi obywatele trzymali dwory licznością okazałe, nie dla dumy, ale dla przysługi oyczyznie. Brali do boku swego młodzież szlachecką, nie na jurgielty i podłe usługi, ale dla ćwiczenia w doſkonałości i dobrych obyczaiach. *Kras. Pod.* 2, 171. Przybywało mu codzień dochodów, czeladzi, dworów; tak iż iako za królem tak wiele za nim dworu szło. *Sk. Zyw.* 2, 434. Im większy iest który dwór, tym więcéy znayduie się w nim nierządów. *Zab.* 16, 13. Gdy się pan śmieie i dwór wesoły. *Groch. W.* 354. Nie składay się z dworem, Przypłacisz tego worem. *Rys. Ad.* 41. (nie wdawszy się z dworskiemi). §. Dwór, służba dworska, Hof, Hofdienſte, Na

dworze cesarskim, królewskim, papieskim kto iest. *Cn. Th.* 155. Syny twoie będą komornikami na dworze krola Babilońskiego. *Bibl. Gd.* 39, 7. Teraz panowie ledwie kilku ludzi na dworze swym trzymaią. *Mon.* 73, 142. – Dwor, służba dworska, życie dworskie, sposób życia dworskiego, dworstwo, dworszczyzna, Hof, Hofdienst, Hofleben, Hofmanier. Grzeczność talent nie lada, ten rad w dworach gości, Ten kształci oświecone Jaśnie Wielmożności, Ten iest cechą każdego, co się dworu ima, Co pozoru ma nazbyt, a istoty nie ma. *Kras. sat.* 85. Kto z każdym pięknie, z nikim szczérze postępuie, Z każdego szydzić umie, tego dwór przyimuie. *Zegl. Ad.* 206. Cnota i pokora nie ma mieysca u dworu, *Rys. Ad.* 5. Fora z dwora, kto chce w cnocie żyć. *Bardz. Luk.* 142. Idąc do dworu, trzeba cierpliwości woru. *Rys. Ad.* 18. U dworu, trzeba dobydź woru. *Dwor. D.* 3. Dwór, iak dziurawy wór, nigdy go nie napchasz. *Rys. Ad.* 12. Błogo temu przy dworze, komu pług doma orze. *Cn. Ad.* 26. Nie zawsze przy dworze gody, czasem głody. *Rys. Ad.* 43. Szerokie wrota do dworu, wązkie nazad. *Dwor. A.* 4. (łacno wleźć, trudno wyleźć). Bywał Janek u dworu, wie iak w piecu palą. *Rys. Ad.* 4. (niegruntownie z daleka tylko powziął wiadomości). – §. *Metonym.* swoim dworem żyć, na swóy sposób, samopas, nie oglądaiąc się na drugiego, podług swego widzi mi się, auf seine eigne Hand leben, ganz nach eignem Gefallen, für sich, ohne Rücksicht auf einen andern. Nie znamy wodza, każdy swoim dworem. *Pilch. Sent list.* 268. Mąż inszym, żona inszym dworem żyie z kim się podoba. *Teat.* 36, *c.* 76. – §. Dwór królewski, żołnierza nadworny, żołdowy, czyli poczet żołnierzy, który dawni królowie przy boku swoim utrzymywali i prowadzili na woynę, königliche Leibsoldaten, Leibgarde. U Rzymian *triarii*, naymężnieyszy huf, który ostatnią potrzebę, gdzie gwałt wyciągał, zastępował, iak u nas królewski dwór albo hetmański huf. *Mącz.* DWORACTWO *ob.* Dworstwo. DWORACZEK, – czka, *m.*, *Demin.* słowa Dworak. *Boh. et Slo.* dworaček; *z urąganiem*, ein Höfling. Szczęśliwszy wiercipięta, dworaczek obrotny, Choć kostera, choć piiak, choć urwis istotny. *Zab.* 12, 167. *Zabł.* z pożałowaniem DWORACZYNA, y, *m.*, *n. p.* Daruy dworaczynie. *Teat.* 43, *c.* 15. DWORAK, a, *m.*, zgrubiale, z dworzanin, der Höfling, Hofmann (*Boh.* dwořak *villicus*, der Meyer z dwornik). *Slo.* dworak, dworan; *Vd.* dvornik; *Rag.* dvoritegl, dvoran). Zlem się udał; daremniem staranie postradał, A któż się u dworaków o prawdzie wybadał! *Kras. sat.* 85. Podgórzanin, maiący dobre serce, szacowniéyszy iest nad dworaka, który do wszelkich podłości skłonny. *Zab.* 16, 22. *Prov.* Muzyk muzyka szanuy; dworzanin dworaka. *Dzwon. Stat. A.* 3. *Avis* ptak, *superbia* dworak. *Dudz.* 28., *Slo.* ani ják, ani dworak ani do rady, ani do zwady). DWORAKIERYA *ob.* Dworstwo (°DWORAZNY *ob.* Dwuraźny). DWOREK, – rka, *m.*, *Demin.* słowa Dwór (*Bh.* dvorek *area domus* 2) *villula*, *praediolum*). *Slo.* dvorek; *Ec.* дворикъ; małe pomieszkanie uczciwsze, na wsi lub w mieście, ein kleiner (Herren-) Hof. Gdy mi Jeymość nie odda z pieniędzmi worka, To ia się uchwycę wioski i dworka. *Teat.* 24, *b.* 11. DWORKA, i, *ż.*, zyiąca na dworze Pańskim, cf. dworzanka. *Slo.* dworka, dworanka; *Ger.* ein Hoffrauenzimmer (eine Höflinginn). Tegom ia, dworką będąc starą, Postrzegała częstokroć w potocznych iéy mowach. *Tward. Pasqu.* 53. Wiesz, co gładka dziewoia, co iest ładna dworka? Ray oczu, piekło duszy, a czyściec dla worka. *Min. Ryt.* 3, 364. §. dworka, *villica. Cn. Th.* dworniczka, die Meyerinn, Viehpächterinn. Doyrzeć, aby dworka i urzędnik ukazał panu pożytek z wszelakiego przypłodku. *Zaw. Gosp.* Dworka rządna bydła pilnie ma doglądać, tak zimie, gdy na oborze, iako też kiedy na polu bywa. *Gost. Lk.* 78. DWORNICZKA, i, *ż.* DWORNICA, y, *ż.*, dozorczyna folwarczna, die Hofmeyerinn, die Meyerinn. Na krowy cielne pilny ma bydź dozór każdéy dworniczki. *Haur Sk.* 52. Dworniczka, gdy bydło do domu przychodzi, ma one zaraz oglądać. *ib*, 62. Przyszła do dwornicżki po maślankę. *Pot. Arg.* 77. – §. dziewka od bydła, die Viehmagd. Czy dworniczka iuż doiła? *Tr., Rog.* dvorkigniza *pedissequa*. DWORNIE *adv.*, podług trybu dworskiego, grzecznie, sztucznie, zręcznie, nach Hofart, höflich, erkünstelt, geschickt. U dworu dwornie, a doma wybornie. *Rys. Ad.* 69. – *Gliczn. Wych. K.* 6, *b.* – §. ciekawie, neugierig, vorwitzig (*Bh.* dostojne). Nikt się dwornie pytać nie ma o taiemnicach pańskich. *W. Post. W.* 5, 96. Wierzym; a dwornie się, iako to bydź mogło, nie dowiaduiem. *Skarg. Dz.* 193. Dlatego wyszli z miasta, żeby się dwornie napatrzyć mogli Pana. *Groch. W.* 204. Betsamitowie, że na skrzynią bożą dwornie patrzyli, srodze pokarani zostali. *W. Post. W.* 218. DWORNIK, a, *m.*, °a) starosta we wsi folwarkowy. *Cn. Th.* podstarości, der Hofmeyer, Hofvogt. *Rg.* dvornik; *Boh.* dwořak, nadwornik; *Slav.* dvornik; *Bs.* dvornik; *Sr.* 1. ndvornik; *Vd.* dvornik; *Rs.* дворецкій (дворникъ oddźwierny). Z pol się wracaią kosarze, żńcy, pomdleni na poły, Którym toczoney pociskiem marzugi Dokuczał dwornik. *Tward. Dof.* 82. – §. zawiadowca dworski pospolitszy, gospodarz, ein Wirthschaftsaufseher auf dem Lande (*Rg.* dvornik *servus publicus*). §. dzierżawca dworskiey obory, der Viehpächter. DWORNO *adv.*, po dworsku, hardzie, pysznie, chytro, auf Hofmanier, gut hofmännisch. Tak mówiąc, pyszny Szatan krok posuwa dworno, Gardząc; lecz zawsze chytrze z bacznością przezorną. *Przyb. Milt.* 120. §. dworno, z z wielkim licznym dworem, czeladno, *Ld.* mit einem großen Hofstaate. DWORNOSC, – ści, *ż.*, ciekawość (*Boh.* dostojnost), die Neugierde, der Vorwitz. Dworność, ludziom przykra. *Cn. Ad.* 221. Słuchaiący słowa bożego z dworności, są ludzie próżni. *Lach. Kaz.* 1, 358. Zaden inny z dworności niechay nie patrzy na te rzeczy, które są w świątnicy. *Leop. Num.* 4, 20. Wiele z tych, co się dwornością parali, znieśli księgi i popalili ie. *W. Act.* 19, 19. (niepotrzebnemi naukami. *Bibl. Gd.*) §. chytra zręczność, künstliche Arglist. Strzeż się dworności, co w słoweczku zwinnym Srogiemi godzi na serce zapędy. *Zab.* 15, 407. *Zabł.* – §. grzeczność *Rg.* dvornost *urbanitas*, Höflichkeit. Osieł wspinaiąc się na pana swego, i nogami go kopiąc, rozumiał, aby to mądrze a z dwornością czynił. *Ex.* 7. *Cro.* dvornoszt, dvoransztvo; *Hg.* udvariság. DWORNY, a, e, °§. nadworny, dworski, od dworu, Hof-. *Cro.* dvoranszki, dworni *aulicus urbanus*; *Bh.*

zdworný, zdworiły grzeczny; *Vd.* dvorni, dvorski, dvornoshegen, podvorski, dvorishen = dworski; *Rg.* dvorgni *exterior*, *Rg.* dvoran *urbanus*; *Hg.* udvari *feſtinus*; *Rs.* дворный dworſki.). I kmiecy i dworny grunt pobór ma oddawać. *Star. Vot. B. b.* Michał Gliński, marszałek dworny Litewski. *Stryik.* 670. Chodkiewicz, hetman dworny. *ib.* 257. urzędnicy dworni. *Vol. Leg.* 3, 39. Wszyſtkie ſtany, duchowne i świeckie, książęta, panięta i urzędnicy ziemscy, dworni, dworzanie i ziemianie... *Stat. Lit.* 37. Dworney Pani, coby się wszyſtkim podobała, a z któreyby kształt się brać mógł wszystkich cnot z pięknością złączonych, nie było nigdy na świecie. *Gorn. Dw.* 227. eine Hofdame. Cnoty, które tak w dworzaniuie, iako i w dworney pani naydować się maią... *ib.* 229. (*ob.* dworzanka.). Starzy chłopy swe do posług dwornych obracali, dawszy im suknie ochędożne. *Budn. Apoph.* 90. – §. sztuczny, pieszczony, erkünſtelt, künſtlich. Corki Syońskie szły i pląsały, chadzały i nogami swemi dwornym krokiem postępowały. *Leop. Jes.* 3, 16. (drobno *Bibl. Gd. cf.* drepać) §. ciekawy, wszystko rad wiedzieć, przesadzający w ciekawości, nawet rzeczy, którychby nie powinien wiedzieć. (*Bh.* dostojny), neugierig, vorwitzig. Piotr był w tym dworny, że badał się o tym, co nań nie przynależało. *Bial. Post.* 113. Przychodzili niektórzy dworni, aby się tylko przypatrowali sprawom iego świętym. *ib.* 289. Nie chciey być tak jeszcze dwornym, byś miał pytać, co za męki będą cierpieć w piekle. 1 *Leop.* 4. *Ezdr.* 9, 13. Dworna a niepotrzebna rzecz. *Hrbſt. Nauk H.* Swych rzeczy opatrzyć nie umieią, a w cudzych bywaią dwornemi. *Ezop.* 57. Chwaliss dowcip, wolnością nazywaiąc dworną. *Hor. sat.* 70. Dworny on; wszystkoby chciał wiedzieć; nic przed nim nie skryiesz. *Cn. Ad.* 220. Kto dworny, ten i wielomowny, *curiosus idem garrulus*. *ib.* 378. Dworna sikora. *Baniat. J.* 3. – §. ciekawość budzący, dowcipny interessant, witzig. Księga ta pełna dwornych rzeczy. *Tr.* Dworne rzeczy, nie potrzebne, *non vitae, sed Scholae discunt*. *Cn. Ad.* 220. kurieuſe Sachen, die blos die Neugierde reitzen, ohne zu nützen. Nie stoię o rzecz dworną, lecz o duszę pokorną. *Zyw. Jez.* 44. – Niedworny, niecciekawy, niedowcipny, tępy, nicht witzbegierig, unwitzig, ſtumpf. (°DWOROGATY *ob.* DWUROGATY). DWOROWAC, ał, – uie; *intrans. ndk.*, dworską służyć, żyć na dworze, Hofdienſte thun, am Hofe leben, ein Hofleben führen. *Rg.* dvoritti; *Cro.* dvoriti *famulari*. (*cf. Eccl.* вдворяюся *Gr.* ἐναυλίζομαι *aulam intro.*). Takiego się dziś namnożyło próżnowania, iż każdy dworować chce, a nic nie robić. *Skarg. Zyw.* 1, 42. – §. żarciki ſtroić, żartować, szydzić, urągać się, przedrwiwać, Spaß treiben, ſpaßen, ſpotten. Jezus nie na to przyszedł, aby miał dworskim ludziom dworować, a kuglarſtwy iakowemi krotofilić. *Zrn. Poſt.* 3. 777. Umiała rymować, trefnie dworować, uprząść postawę, ustrzępić mowę. *Pilch. Sall.* 49. Zacznie kto mówić od pisma świętego, Alić błaznowie wnet dworują z tego. *Bratk. H.* Już ty żartuiesz, i drwisz sobie zawzdy, Ba ty to semnie szydzisz i dworuiesz. *Paſt. Fid.* 99. Okrutna dziewka z męy się niewoli cieszy i dworuie. *Burl. B.* 4. Własnym sam z siebie dworował ięzykiem. *Min. Ryt.* 4, 237. Cudze wady materyą były iego dworowania. *Mon.* 70, 99. *Vd.* dvoruvanje, dvorodeshtvu = utrzymywanie dworu, die Hofhaltung. *Rag.* dvornikovati *villicari*. DWOROWNIK, a, *m.* żartowniś, szyderca, ein Scherztreiber, Spaßmacher. Te przymioty dworownikom po wszyſtkie czasy dawano. *Mon.* 68, 490. DWOROWY, a, e, dworski, od dworu t. i. placu, Hof =, den Hof betreffend. *Rs.* дворовый, дворцовый, усадьбенный. Dworowe gołębie także i tym się różnią od dzikich, że tylko lecie jayca niosą. *Sienn.* 292. DWORSKI, a, ie, należący iako część do domu dworem zwanego, należący do osob dwór składaiących, żyiący na dworze, *Boh.* dworſky, *Sr.* 1. knejoh, dworſti; *Vd.* dvorni, dvorski, dvorishen, dvornoshegen (*Crn.* dvorske; dvorliv = grzeczny); *Rg.* dvorni; *Cro.* dvorjanszki, dvorni; *Hg.* udvari; *Rs.* дворскій, дворцовый, Hof =, den Hof =, die Hofſtatt, das Hofleben betreffend. Życie dworskie, *satyra Kras. p.* 84. Dworski żywot, świetna niewola. *Cn. Ad.* 222. Żywot dworski, słodkogorzki. *ib.* Dworski, *per excellentiam*, monarchiczny, cesarſki, królewski, książęcy, Hof =, Fürſten =, Königs =, Kaiſer =. Duchowieńſtwo dworskie, to iest, które do dworu cesarskiego należy. *Pam.* 83, 212. Pan mój żadnego interesu dworskiego bez moiey rady nie kończy. *Boh. Kom.* 4, 40. Dworskim ludziom nie godzi się sekretu wydawać. *ib.* 40. Człek dworski iest niewolnik polityczny. *ib.* 4, 75. Dworska odprawa, z golemi rękami do domu. *Cn. Ad.* 223. Dworską (*sc.* służbę) służyć, iest w próżną nadzieię nędzy użyć. *Cn. Ad.* 223. Kto służy dworską, nie ma opatrzenia, Takowy każdy godzien obieszenia. *Rat. Pob. A iii.* Dworska służba *Sr.* 2. bon. – Dworska choroba czyli franca. *Krup.* 5, 444. Dworska niemoc, którą francą zowią. *Syr.* 107. °Przymiot dworski, *contagio*. *Syxt. Szk.* 227. Choroba ta końska iest we wszyſtkim, za łaską mówiąc uczciwego uszu, dworskiey chorobie podobna. *Hipp.* 120. die Luſtſeuche, die Franzoſen. Dworska ospa *idem. Pot. Pocz.* 239. §. Dworski, dworny, polityczny, sztuczny, höfiſch, politiſch. Dworska mowność iest bezpieczna, żartuiąca, bezwstydliwa. *Gil. Post.* 67. §. Dworski, – iego, *Subſt.*, dworzanin ein Hofmann, Hofbedienter. Pan ten wiele trzyma dworskich. *Ld.* Co dworscy, co broń ta znaczy? *Siem. Cyc.* 422. – b.) stronnik dworu abo królewski, einer von der Hofparthey. Nie dowierzano iego obywatelſtwu, bo go mieli za dworskiego. *Ld.* DWORSKIE, DWORSKO, *po* DWORSKU *Adv.*, sposobem dworskim, układnie, grzecznie, sztucznie, auf Hof-Manier, höfiſch, künſtlich, erkünſtelt. Seneka obraził Nerona i wypadł z łaski, bo u dworu nie po dworsku się sprawił. *Pilch. Sen.* 89. Człowiek bywały umie się kłaniać dworskie. *Petr. Pol.* 194. *Facete et urbane irridere* trafnie a dworsko się z kogo naśmiać. *Mącz.* Wymówić się dworskie, iakożkolwiek. *Kosz. Lor.* 1142 *b.* DWORSTWO, a, *n.* życie dworskie abo przy dworze das Hofleben. *Bh.* dworſtwo *comitatus aulicus* = dwor; *Rag.* dvorſtvo, dvoranni *cohors*). §. Dworſtwo, DWORACTWO, postępowanie dworskie, maniera dworska, höfiſche Manier. Za Zygmunta I. dworactwo Franciszka I. z nauką Leona I. stały się nam wspólną własnością. *Czack. Pr.* 2, 263. – §. dowcipny koncept, ein witziger Einfall, Witz, Spötteley, Sticheley. Swiętokractwa swoie żartami a dworſtwem pokrywał. *Warg. Wal.* 9. Wszyſtkie dwor-

ſtwa, wszyſtkie żartowania, szpaczkowania, kortyzacye gotów wycierpieć. *Weresz. Regl.* 118. Julian skarby kościołów brał, mówiąc dworſtwem, iż ia to czynię, abyście rychléy byli zbawieni. *Biel. Sw.* 60. Skarbek dworſtwem idąc, wpuścił sygnet do skrzyni cesarſkiey, mówiąc, idź złoto do złota. *Gwagn.* 43. Dworſtwa, wydworne powieści, iakoby apophtegmata. *Dwor. A.* 1. drwinki, żarciki, uszczypki, przekwinty). Książę Rakuzki, widząc, iż mu Polacy nie sprzyiaią, nie chcąc z siebie dłuższego dworſtwa ſtroić, cicho z Krakowa wyiechał. *Gwagn.* 70. **er wollte ſich nicht länger zum Beſten haben laſſen.** Około uciech, które bywaią w żaraciech, średni może bydź nazwan żartobliwy, dworzanin, a cnota ta dworſtwo. *Petr. Et.* 109. **ſcherzhafter Witz**, (Jovialitas) z DWORACTWO *n. p.* Dworactwo dało Prokopowi przyiemną złośliwość i trafność w obronie lub naganie. *Czack. Pr.* 1, 24. (cf. *sal atticum*). – §. Na złą ſtronę Dworſtwo, z DWORAKIERYA, yi, ż. złe obyczaie dworskie, szyderſtwo, obłuda, nieszczerość, chytrość, **höfiſche Spottſucht, Falſchheit, Argliſt.** Żywot swóy w dworſtwiech i w szyderſtwiech ſtrawili. *W. Poſt. W.* 2, 349. Na tém swoię dworakieryą zasadza, żeby każdego wyśmiać. *Mon.* 71, 124. §. Dworſtwo, na dobrą ſtronę, obyczayność, grzeczność, okrzesaność; *Cr.* dvoranstvo; **Höflichkeit, Artigkeit, Manier.** Sercem, urodą, dworſtwem i ludzkością We wszyſtkim woysku nikt go nie celuie. *P. Kchan. J.* 14. Płaczą cię ſtarzy, płaczą cię i młodzi, Dwór wszyſtek w czerni przed cię Kryſki chodzi, Abowiem dworſtwo i ludzkość przy tobie W iednymże zaraz pochowano grobie. *Papr. Kl.* 495. Dwórſtwo, obyczaiów układność i ludzkość. *Eraz. Ob. A. Erasmi Civilitas morum* Dworſtwo obyczaiów dobrych, tłumaczone przez *Klonowicza.* Same Dworſtwa sprawiły to, iż ledwie ieden drugiemu prawdę przyiacielſkie rzec może. *Modrz. Baz.* 238. DWORSZCZYZNA, y, ż, dworſkie życie, dworſkie sposoby, dworſki tok, **Hofleben, Hofton, Hofmanier.** Aryſtoteles lepiéy się teszcze znał na dworszczyznie, niż na filozofii. *Kras. Hiſt.* 30. Chcąc środek utrzymać między wieśniactwem a dworszczyzną, daią wsi lato a miaſtu zimę. *Kras. Liſt.* 2, 24. Sztuka subtelnéy dworszczyzny, przez którą, korzyſtaiąc z dobroci Pańſkiéy, grożą słudzy panu porzuceniem go. *Teat.* 19. *b.* 41. – §., powinności dworowi, pańszczyzna, **Hofdienſte, Arbeit für den Hof, Hofarbeiten, Frohndienſte.** Zapłacił dziś chłop dworszczyznę zaległą. *Ld.* Odrabiać dworszczyznę. *ib.* §. Dworszczyzny, dworſtwa, żarty, **Scherze.** Przepędziliśmy reszte czasu na zabawnych dworszczyznach u moiego prałata. *Xiądz* 28. – §. *collect.* Dworszczyzna, dworscy, dworzanie, **Hofleute, Hofgeſinde.** DWORZANEK, – nka, *m.*, *Demin.* słowa *Dworzanin;* dworaczek, *z przyganą*, **ein Höfling.** Jeden z owych dworzanków dał policzek Panu Jezusowi. *W. Poſt. W.* 274. DWORZANIN, a, *m.*, *Bh.* **dworenin, dworan;** *Slov.* **dworan, dworak, dworenin;** *Hg.* udvari; *Bs.* dvoranin, dvornik; *Cr.* dvorjanin, dvornik; *Vd.* dvornik; (*Rs.* дворянинъ z szlachcic) царедворецъ; *Rg.* dvoritegl, dvoran, dvoranin; *Crn.* dvorân; **ein Hofmann, Hofbedienter; ein Hofmann, ein feiner, höflicher Mann.** Dworzanie, którzy dworu patrzą, *aulici. Mącz.* Dworzanie, osoby, które dla usługi państwa przyięte są. *Gal. Cyw.* 1, 126. U króla są dworzanie. *Gliez. Wych. F.* 4. Dworzanie książąt wielkich *Rs.* гридьба. – §. Dworzanie *in specie*, gatunek sług iurgieltowych przy dworach Pańskich szlachty, poiedynczo abo dwochnasob to iest z pacholikiem i konno służących, którzy panom towarzyszyli, przed poiazdami konno jeździli, i. t. d., między niemi pierwsi, marszałek, koniuszy, **Hofcavaliere, Hofbediente.** U panów teraz w Polszcze zabrali mieysce dworzan, pokoiowych, kamerdynery, lokaie, laufry. *Kras. Pod.* 2, 273. §. Dalsze cieniowania: Dworzanin, nie przeto dworzanin, iż dworzaninem iest, abo że we dworze, ale że wydwornym w obyczaiach, postępkach, w mowie, w głowie, w każdéy sprawie a przynależytey sobie zabawie *Dwor. a.* 1. Pospólſtwo zowie dworzanina, ktory się dworem bawi, który we dworze mieszka. Wtórym sposobem teraźnieyszym dworzanin iest, który łapa łaskę pańską bądź złym, bądź dobrym sposobem (**ein Höfling, ein verſchmitzter Hofmann**;) dworzanin zaś, według ſtarych ludzi, który szlachetnie t. i. poczciwie żyie (**ein Ehrenmann, ein Biedermann**). *Petr. Et.* 14. – §. *In peior. part.* Wstyd dworzanina nie karmi. *Rys. Ad.* 70. Osobom podeyrzanym niema bydź wolny do domu przystęp, iako są dworzanie, nierządni pacholcy, żacy, baby, które na cnotę białych głów czuwaią. *Petr. Ekon.* 18. §. *In melior. part.* Napisał *Łukasz Gornicki*, na wzór *Gracyana*, księgi, którym dał tytuł: Dworzanin. *Papr. Ryc.* 414. (cf. Kortezan) – Dworzanin, żartowniś, iowialiſta, wydrwiś, **ein Scherzer, ein Spaßvogel, ein feiner Gaſt.** Około uciech, które bywaią w żarciech, średni może bydź nazwan żartobliwy, dworzanin; a cnota ta dworſtwo. *Petr. Et.* 109. DWORZANKA, i, ż., na dworze pańskim żyiąca, **eine Hofdame.** *Tr.* (cf. dworka) *Slov.* **dworanka, dworka.** (*Rs.* дворянка z szlachcianka *contemn.*). DWORZANSKI, a, ie, *a voce* dworzanin, dworski, **Hofleute-, Hof-,** Żywota dworzańskiego dobrze trzeba poprawić. *Modrz. Baz.* 146. Weyże tego mędrelki; iako dworzańskiego zakrawa mędrka. *Als.* z *Woy.* 17. Żebyś z onemi niebieskiemi duchami dworzańską (sc. służbę) Panu służył. *Wys. Aloys.* 484. (*Rs.* дворянскій, szlachecki). царедворческій. DWORZANSTWO, a, *n. collect.* dworzanie, **der Hofſtaat, die Hofleute.** Przy ponurym królu, dworzańſtwo zaniemiało ſtało. *Stas. Num.* 2, 8. *Vind.* dvornu sloshtvu, dvorſku sprevodishtvu; (*Rs.* дворянство z szlachta); *Cr.* dvorstvo cf. dworſtwo). – §. dworska służba, **Hofdienſt.** Dworzańſtwo uſtało, niema się gdzie szlachecki synek umieścić. *Kras. Pod.* 2, 274. §. dworskie obyczaie, obyczayność, grzeczność, **Hofmanier, Höflichkeit, Geſchliffenheit.** Wiele iest rzeczy daleko pożyteczniejszych, niż to takie wymyślone, iż tak rzekę, dworzańſtwo przez się samo. *Gorn. Dw.* 320. (elegancya). DWORZEC, – rca, *m.*, (*Bh.* **dvorec**, *villa*, dwór we wsi, folwark, **der Aebelhof, der Meyerhof, das Vorwerk.** Spalili dworzec iego ogniem. *Budn.* 2 *Sam.* 14, 30. Wiedział, gdzie który towarzysz mieszkał i ktorekolwiek dworce w swéy każdy dzierżawie i mory miał. *Kosz. Cyc. A.* 3, 6. §. podwórze, obora, **der Hofplatz, der Hausbof, der Viehhof;** *Rg.* dvorisce, *Cro.* dvorische). Naiazd na dom szlachecki, nie tylko na sam dwór, ale i na gumno i na dworzec, gdzie bydło i insze gospodarſtwo domowe bywa chowane. *Stat. Lit.* 148. §., dworzec, dwór ſtary.

biformes Scillae). *Pan* bożek dwocialy, połowicą człowiek, drugą połowicą kozieł. *Otw. Ow.* 582. DWUCIENNY, a, e, z dwóch ſtron cień rzucaiący, doppeltſchattig. Dwucienni mieszkańcy pasa gorącego. *Sniad. Jer.* 139. DWUCZELNY, DWOCZOŁY, a, e, maiący dwa czele (*Dual.*, z czoła) albo twarze, *bifrons. Mącz.* zweyſtirnig. Dwoczoły Janus. *Otw. Ow.* 571. DWUCZĘŚCIOWY, DWOCZĘSTNY, a, e, z dwóch części, zweytheilig, *binembris. Mącz., Eccl.* Двочасный. O mnogościach ilości dwuczęściowéy. *Alg. Nar.* 61. *de potentiis binomii.* DWUCZUBY, a, e, o dwóch ezubach, zweyſchöpfig. *Ross.* Двухóхлый. DWUCZWOROGRAN, u, *m.*, *quadrato quadratum*, albo czwarty ſtopień, *quarta poteſtas*, die vierte Potenz. *Uſtrz. Alg.* 2, 7. DWUCZWOROGRANNY, a, e, *n. p.* Pomiary dwuczworograune czyli czwartoſtopniowe. *Uſtrz. Alg.* 2, 170. von der vierten Potenz. DWUDASZY, a, e, o dwóch dachach, doppeldachig. *Ross. et Ec.* Двускатный. DWUDŁONNY, DWOYDŁONNY, a, e, na dwie dłoni. *Cn. Th.* zwey Händebreit lang, *bipalmis.* *DWUDNIE, ia, *n.*, dwóch dni przeciąg, *Rs.* Двудне́вие, eine zweytägige Friſt. DWUDROTOWY, a, e, o dwoch drótach, dwunitny, zweydräthig n. p. pończochy dwudrotowe *Rs.* двоинмаковый; двойникъ podwóyna nić. DWUDROZE, a, *n.*, dwu drog rozſtanie, *biuium. Mącz.* ein Doppelweg (cf. dwoydrogi). *Vd.* dvoipotje, dvoipotishe; *Cro.* dvoyputje. DWUDZIELNY, a, e, - *ie adv.*, na dwoie podzieley, zweytheilig. Łodyga dwudzielna, *caulis dychotomus*, gdy łodyga, gałęzie i naydrobnieysze gałązki na dwoie się dzielą. *Jundz.* 2, 10. Wąsy dwudzielne, *cirrhi bifidi*, na dwie gałązki podzielone. *ib.* 44. Baldaszek ziela dwudzielny. *Jundz.* 260. Stosunek dwudzielny, *subduplicata. Leſk.* 2, 103. DWUDZIENNY, *biduus. Mącz.* zweytägig *Bh.* dwudenni, dwudniy; *Rs.* двудневный. DWUDZIESCIORAKI, a, ie, - o *adv.*, dwudziestu różnych rodzaiów, zwanzigerley. DWUDZIESCIOTRYANGUŁ *ob.* Dwadzieściotryanguł. DWUDZIEŚTKA, *f. z.*, liczba dwudziestu, dwadzieścia czego, die Zwanzig, eine Zahl von zwanzig, zwanzig Stück. dwudziestka, iedna dwudziesta część całości podzieloney. *Jak. Mat.* 1, 55. ein Zwanzigtheil. ℌ. Dwudziestka, *Bh.* dwadcetka; dziewczka dwudziestoletnia, ein Mädchen von zwanzig Jahren (eine Zwanzigerinn). DWUDZIESTKOWANIE, ia, *n.*, *vicesimatio*, dwudziestego karanie. *Cn Th.* die Ausheburg des zwanzigſten Mannes, z. B. zur Todesſtrafe. DWUDZIESTNY, a, e, *Bh.* dwadcatery, *vigecuplus. Cn. Th.* zwanzig enthaltend. - DWUDZIESTOCZTEROGODZINNY, a, e, przez godzin 24 trwaiący, vierundzwanzigſtündig; *Rs.* суточный, посу́точный cf. Doba. DWUDZIESTODZIENNY, a, e, *Bh.* dwadcetidenni, dni dwadzieścia trwaiący, lub co dwadzieścia dni przypadaiący, zwanzigtägig. DWUDZIESTODWUŁOKCIOWY n. p. drąg. *Dmoch. Jl.* 2, 89. łokci dwudziestu dwoch, zwey und zwanzigellig, von zwey und zwanzig Ellen. DWUDZIESTOLETNI, ia, ie, *Boh.* dwadcetiletý, dwadcetileté; *Sr.* 1. dwaczeteré, o dwudziestu latach, zwanzigjährig. DWUDZIESTOSCIAN, u, *m.*, *icosaëdrum. Geom. Nar.* 2, 51. cf. dwadzieściątryangul. *Solk.* DWUDZIESTOWKA, *f.*, *t.*, pieniądz o dwudziestu mniéyszych, ein Zwanziger; *Bh.* dwacetnik; *Crn.* dvajsétiza, dvajsetak (*Crn.* dvajséták *vicesurio* dwudziestnik, przełożony nad dwudzieſtą). DWUDZIESTY, a, e, *Bh.* dwadcátý; *Slo.* dwacáti; *Sr.* 2. dwajaſti; *Sr.* 3. dwacjeté, dwazety; *Crn.* dvajsęte; *Vd.* dvajseti, dvajseteri; *Cro.* dvadeszéti; *Sla.* dvadeseti; *Rg.* dvedeseeti; *Bs.* dvaeseti; *Bh.* двадесѧтый. *Ordinal. numeri Cardin.* dwadzieścia, der Zwanzigſte. *Pierwsze a dwudzieſte capitulum. *Sekl.* 99. dwudziesty pierwszy rozdział. *Bh.* gedenmecýtmý; dwudziesty trzeci trimecýtmý, - czw. czyrmecýtmý; *czwarte a dwudzieſte capitulum. *Sekl.* 115. - szósty ſeſtmecýtmý; - ósmy oſmmecýtmý. DWUDZIOBNY, a, e, o dwóch dziobach, końcach, ſpicach, zweyſchnäblig, doppelſchnäblig, n. p. młot, naczynie podkopnicze nakształt młota, maiące obie głowy kończate. *Jak. Art.* 3, 290. *marteau à deux pointes.* *DWUDZWIERNY, a, e, o dwóch drzwiach, zweythürig, doppelthürig. *Ec.* дводе́рный. DWUFUNTOWY, a, e, dwóch funtów wagę maiący, zweypfündig. *Sor.* 1. dwoyopůnodowné. DWUGARNCOWY, DWUGARCOWY, a, e, dwa garnce zawieraiący, *bicongius. Cn. Th.* zwey Maße enthaltend (cf. garniec). Dwugarncowa miara, *bicongium. Cn. Th.* Dwugarcowe flasze. *P. Kchan. Orl.* 1, 428. DWUGLĄD, - ędu, *m.*, *parallaxis*; węgieł dwuględu *angulus parallacticus. Hub. Wſt.* 304. - *N. Pam.* 19, 86. die Parallaxe. DWUGŁOSKA, j, *f.*, *Diphthongus. Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4. ; DWUGŁOSNIK, a, *m. Urs. Gr.* 127., *Slo.* dwohláska, dwogzwuczka; *Vd.* dvoinik; *Ec.* двогла́сный. DWUJARZMY, a, e, o dwóch jarzmach, doppeljochig. Dwuiarzmych oſtrowidzów ſtroyne karki ſkracasz. *Zebr. Ow.* 74. *biiugum lyncium.* DWUJĘTNY, a, e, o dwóch końcach do ujęcia, cf. obojętny, an zwey Orten anfaßbar. Już ſtoi, już ogień wielki był gotowy, Już go dwujętne miechy rozdymały. *P. Kchan. Jer.* 36. DWUJĘZYCZNY *ob.* Dwóyjęzyczny. DWUIMIONY, a, e, o dwóch imionach, zweynamig. *Slo.* dwugmenný. Aſkaniusz dwuimiony *binominis. Zebr. Ow.* 366. *DWUISTNY, a, e, z dwóch iſtot złożony, aus zweyen Weſen beſtehend. *Ec.* двоесу́щный *Gr.* δίφυής. DWUKŁYKTY, a, e, o dwóch kłykciach, *Gr.* δικονδύλος. *Cn. Th.* zweyknöchelig (wie die vier Finger, den Daumen ausgenommen). U nog, u rąk cztery palce dwukłykte, wielki palec iednokłykty. *Ld.* DWUKOLE, a, *n.*, *birotum. Mącz.* ein zweyräderiger Wagen. *Cro.* dvojkolnicza (*Cro.* dvojkolnichár *cisiarius*). DWUKOLNY, a, e, o dwóch kołach, zweyräderig. Dwukolny wóz nocy. *A. Kchan.* 139. - *Chmiel.* 1, 225. DWUKOLOROWY *ob.* dwubarwny. DWOYKONCZATY, a, e, o dwóch końcach, zweyendig. *Rs.* двуконе́чный. DWUKONNY, a, e, od pary koni, zweyſpännig. Wózek dwukonny *ob.* parokonny. DWUKOPYTNY, a, e, o dwóch kopytach, zweyhufig. *Rs. et Ec.* двукопы́тный. DWUKROPEK, - pka, *m.*, *duo punkta*, wyraz nowy. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 2. das Colon, der Doppelpunkt. *Ross. et Ec.* двоето́чие, двоесто́чие. DWUKROTNY, a, e, - ie *adv.*, dwa razy wzięty, zweymal genommen. Czworogran dwukrotnéy ściany, *quadratum radicis binomiae. Uſtrz. Alg.* 2, 32. cf. Dwuczęściowy. DWUKSZTAŁTNY, a, e, o dwóch kształtach czyli różnych ciałach, *Ec.* двообра́зный, двои-

granach, węgłach, kątach, rogach, śpirach, zweyendig, zweyśpiżig. Z poksykiem sporym straszliwie dwogranistym szermował ięzorem, *linguâ bisulca*. *Zebr. Ow.* 219. DWOYGROD, u, *m.*, podwóyny grod, Doppelburg, eine zweyfache Burg. Z Leonowego śpiewaczki dwóygrodu Prędziuchno przyszły. *Zimor. Siel.* 194. (Lwów; który był niegdyś o dwóch zamkach). DWOYGRODNY, a, e, o dwóch grodach, mit zwey Burgen, stolica dwóygrodna. *Zimor. Siel.* 327. (Lwów). DWOYIĘZYCZNY, DWUIĘZYCZNY, a, e, z dwoma ięzykami. *Slo.* dwogazyčný; *Rg.* dvojezicjan, dvojezicni, *Sr.* 1. dwopobyazecjné; *Ger.* zweyzüngig, mit zwey Zungen. Dziw dwóięzyczny urodziła. *Ld.* - §., dwa ięzyki mówiący, zwey Sprachen sprechend. Mowę makaronizmami przeplataną za gładkość mowy nie sądzono, ale dwoyięzycznemi tak mówiących nazywano. *Klecz. Zdan.* 89. Na pograniczu zwyczaynie ludzie bywaią dwuięzyczni; mówią albowiem swoim oyczystym ięzykiem, a razem i sąsiedzkim. *Ld.* - §., nieszczery, *Rs.* двоязычный; zweyzüngig, falsch. Usty dwuięzycznemi brzydzę się. *W. Prov.* 8: 13. (usty przewrotnych. *Bibl. Gd.*). Prawdomówca dwuięzyczny. *Hor. Sat.* 35. *Rs.* двоязычіе chytrość; *Eccl.* двоязычествую, fałszywy iestem. DWOYKA, i, ś., liczba dwóch, die Zwey, *Bh.* dwogka; *Cr.* dvojka; *Vd.* dvoiza, dvuje, dvoje s para; (*Vd.* dvoika s dupeltówka); *Cr.* dvoicza; *Rg.* dvoisza; *Rs.* двойка, двойца s para, двойчатая парка; сдвойка podwoyny szlad, trop; *Eccl.* двойца; сугубина, двойная или двоекратная вещь. Syna nam nie stanie, to iest, Chrystusa; tak utracim tróycę, przy dwóyce zostaniemy. *Smotr. Lam.* 119. Dwóyka, karta Francuzka, na któréy dwa oka. - Dwóyka s dwoie, dwoyko, n. p. bić we dwoykę, kiedy dwóch bije, albo wziął we dwóykę, t. i. od dwóch razem był chłostany, zu zwey, von zweyen, zweyfach. Dwóyka, dwoy, dwoiak, naczynie podwoyne, ein Doppelgeschirr, ein Paarchen. DWOYKO, Dwoygo *ob.* Dwoie, *Gen.* dwoyga. DWOYKOWY, a, e, *Sr.* 1. dwopaciné; dwóyce służący; *Cn. Th.* - *Cn. Syn.* 310. W dawnych książkach, *Nomina et Verba*, oprócz zakończeń na wyrażenie *Singularis et Pluralis*, mają ieszcze i zakończenia dwóykowe, *Dualis*, równie iak w Greckim: n. p. dwie kobiecie; dwie rozdze, dwie nodze; póydźwa ty i ia (póydźmy); póydźta wy dway sobie procz. *Ld.* DWOYLIST, u, *m.*, Podkolan, ziele, *Ophris*, rośnie w lasach; ma tylko dwa listki, podobne ciemierzycy białéy. *Syr.* 1412. *Kluk. Rosl.* 2, 218. Zweyblatt. *Urzęd.* 227. DWOYLISTNY, DWULISTKOWY, a, e, *Eccl.* двулистный; o dwóch listach, zweyblätterig. Pochwa dwulistkowa *spatha bivalvis*, z dwóch listków złożona. *Jundz.* 2, 49. DWULISTNIK, u, *m.*, rodzay rośliny: tego rodzaiu: ptasie gniazdo, dwóylist koralowy, serduszkowy, maska. *etc. Kluk. Dyk.* 2, 150. *Rs.* двулистникъ. DWOYLISTOWY, a, e, od ziela dwóylistu, Zweyblatt-. DWOYMORSKI, a, ie, Korynt dwóymorski. *Petr. Hor. B. b.* das zweymeerige Corinth. Dwumorzy *id.* *Dwiomorski Korynt, *bimaris. Zebr. Ow.* 117. DWOYNASOB, we DWOYNASOB, we dwoie. *Wlod.* (*Bh.* dwognasobné; *Sla.* dwognásobni), doppelt, zwiefach. DWOYNASOBNY, a, e, (*Bh.* dwognasobny; *Bh.* dwognasobiti *albo* dwogiti s dwoić, podwaiać), z §. drugie tyle, zwiefach. Państwo w dwoynasob rozprzestrzenił. *Warg. Wol.* 92. Sowicie, we dwóynasób, dwoiako. 1 *Leop. Apoc.* 18, 6. *Baz. Hist.* 136. *DWOYNOMACIORY *n. p.*, Bachus, *bimatris. Zebr. Ow.* 78. von zweyen Müttern. *Eccl.* двуименный. DWOYNY, a, e, dwoy, podwóyny, doppelt, zwiefach. By Ilia straciła w sobie dwóyne płody, nie byłby Rzym, zginąwszy w tworcy, swiata panem. *Hul. Ow.* 157. Dwoyne Argi, dwoiakie pokazuią domy. *Bard. Tr.* 274. §., oboistronny, chytry, falsch, zweydeutig. Niemasz ty z sercem dwóynem i obłudném spotki, Nie znasz co to pochlebstwa dwa obrotne stołki. *Zab.* 10, 68. *Kossak.* Dwoyny Kupido. *Bard. Tr.* 369. DWOYNOZNY, a, e, dwunogi, o dwóch nogach, *Rg.* dvonògh; zweybeinig. Dwoynożni orłowie. *Bal. Sen.* 45. Odmieńmy czworonożne zwierzęta w dwoynożne, myśliwiec będzie bohatyrem. *Kras. List.* 191. DWOYNOS, a, *m.*, miano, które się daie ogarom *ob.* Cweynos, ein Name der Stäuberhunde. DWOYPIENIĄŻEK, żka, *m.*, w Litwie podwóyny halerz. *Czack. Pr.* 1, 14. ein Doppelheller. DWOYPOSTATNI, ia, ie, dwóch postaci, o dwoch postaciach, dwukształty, dwucielisty, doppelt gestaltet. Dwoypostatni cielec, Minotaur. *Bardz. Tr.* 175. Dwóypostatnie cudo *ib.* 152. DWOYRURNY *ob.* Dwururny. DWOYRZĄDZCA, y, *m.*, dwoma państwami rządzący, zweyer Länder Beherrscher. O Władysławie, dwóyrządco szlachetny. *Petr. Hor. C. b.* bo razem był królem Polsk. i Węg. DWOYUSZNY, DWOYUCHY, DWUUCHY, a, e, cf. dwouchy. *Cn. Th.* zweyöhrig, zweyohrig. *Mon.* 75, 594. Dwóyuchy trójnog. *Dmoch. Jl.* 2, 293. Kufel dwuuchy. *Miask. Ryt.* 2: 18. *Bh.* dwegussuj. DWOYWIERZCHNY, DWOYWIERZCHY, a, e, o dwóch wierzchach, zweygipfelig. Dwóywierzchny Parnass. *Zim.* 259. Dwóywierzchy. *Kochow.* 319; *Chrośc. Luk.* 158. *Rs.* двувершій; *Eccl.* двовершій; *Gr.* διάκορφος, *biuertex*. DWOYZĘBY, DWUZĘBY, a, e, o dwóch zębach, zweyzähnig. Dwuzębe grace. *Orw. Ow.* 411. Dwoyzębe widły. *Orw. Ow.* 331. *ob.* Dwuząb. DWOYZEŃSTWO, a, *n.*, mienie dwóch żon, *Cr.* dvojsenitvo, die Bigamie. *Cn. Th.* §., drugieżeństwo, małżeństwo powtórzone. *Wlod* die Ehe mit der zweyten Frau. *Rs.* двоеобразіе, двоеобразный. DWOYZON, a, *m.*, DWOYZENIEC, DWUZENIEC, - nca, *m.*, dwie żony razem maiący, der zwey Weiber hat, mit zweyen Weibern zugleich (in der Bigamie) lebt. *Cr.* dvojsen, *Sr.* 1. dwoyczężenene, dwopobzenité. Jam zdrayczyna siestrzyna, ty dwóyżon. *Zebr. Ow.* 154. Strofować dwużeńców, trzeżeńców. *Smotr. Lam.* 23. - §., powtóre żonaty; *Cr.* drugosen, der die zweyte Frau hat, oder zwey Frauen eine nach der andern gehabt hat. Dwóyżeńcow, wdowcow na żaden stopień kapłańśki u nas święcić nie maią. *Pimin. Kam.* 151. Dwóyżonaty *id. Hrbšt. Odp. Tt* 5. *b.* *Rs.* двоеобразный. DWUBARWIANY, DWUBARWNY, a, e, dwumaśtny, dwobarwisty, Dwóybarwisty. *Syr.* 1452. zweyfärbig, von zweyerley Farbe. Dwubarwna topola. *Kchan.* 220. Dwumaśtny mirt. *Zebr. Ow.* 246. (*ob.* maść). Dwubarwiane oliwki, *bicolor. Zebr. Ow.* 209. *Rs.* двуличневый, двуличный; *Eccl.* двошарный. DWUBOCZNY, a, e, o dwóch bokach, zweyseitig. *Czack. P.* 2, 17. DWUCIELISTY, DWOCIAŁY, DWOCIELNY, a, e, o dwóch ciałach (cf. dwukształtny). *Sla.* dvotelni: *Ger.* zweyleibig. Kreta, matka dwocielnego byka. *Mo-* 7, 229, (Minotaura). Dwucieliste cudo. *Brud. Ost. D. b*

biformes Scillae). *Pan* bożek dwociały, połowicą człowiek, drugą połowicą kozieł. *Otw. Ow.* 582. DWUCIENNY, a, e, ś dwóch stron cień rzucaiący, doppelt schattig. Dwucienni mieszkańcy pasa gorącego. *Sniad. Jer.* 139. DWUCZELNY, DWOCZOŁY, a, e, maiący dwa czele (*Dual.*, z czoła) albo twarze, *bifrons. Mącz.* zweyſtirnig. Dwoczoły Janus. *Otw. Ow.* 571. DWUCZĘŚCIOWY, DWOCZĘSTNY, a, e, z dwóch części, zweytheilig, *biniembris. Mącz., Eccl.* Двочастный. O mnogościach ilości dwuczęściowéy. *Alg. Nar.* 61. *de potentiis binomii.* DWUCZUBY, a, e, o dwóch ezubach, zweyſchöpfig. *Ross.* Двухóхлый. DWUCZWOROGRAN, u, *m.*, *quadrato quadratum*, albo czwarty ſtopień, *quarta poteſtas*, die vierte Potenz. *Ufrz. Alg.* 2, 7. DWUCZWOROGRANNY, a, e, *n. p.* Pomiary dwuczworograne czyli czwartoſtopniowe. *Ufrz. Alg.* 2, 170. von der vierten Potenz. DWUDASZY, a, e, o dwóch dachach, doppeldachig. *Ross. et Ec.* Двухровный. DWUDŁONNY, DWOYDŁONNY, a, e, na dwie dłoni. *Cn. Th.* zwey Händebreit lang, *bipalmis.* *DWUDNIE, ia, *n.*, dwóch dni przeciąg, *Rs.* Двуднéвие, eine zweytägige Friſt. DWUDROTOWY, a, e, o dwóch drótach, dwunitny, zweydräthig n. p. pończochy dwudrotowe *Rs.* Двонитковый; двойникъ podwóyna nić. DWUDROŻE, a, *n.*, dwu drog rozſtanie, *biuium. Mącz.* ein Doppelweg (cf. dwoydrogi). *Vd.* dvoipotje, dvoipotishe; *Cro.* dvoyputje. DWUDZIELNY, a, e, - ie *adv.*, na dwoie podzielny, zweytheilig. Łodyga dwudzielna, *caulis dychotomus*, gdy łodyga, gałęzie i naydrobnieysze gałązki na dwoie się dzielą. *Jundz.* 2, 10. Wąsy dwudzielne, *cirrhi bifidi*, na dwie gałązki podzielone. *ib.* 44. Baldaszek ziela dwudzielny. *Jundz.* 260. Stosunek dwudzielny, *subduplicata. Łęſk.* 2, 103. DWUDZIENNY, *biduus. Mącz.* zweytägig *Bh.* dwudenni, dwudnj; *Rs.* Двудневный. DWUDZIESCIORAKI, a, ie, - *o adv.*, dwudziestu różnych rodzaiów, zwanzigerley. DWUDZIESCIOTRYANGUŁ *ob.* Dwadzieściotryangul. DWUDZIESTKA, i, *z.*, liczba dwudziestu, dwadzieścia czego, die Zwanzig, eine Zahl von zwanzig, zwanzig Stück. dwudziestka, iedna dwudziesta część całości podzielonéy. *Jak. Mat.* 1, 55. ein Zwanzigtheil. §. Dwudziestka, *Bh.* dwadcetka; dziewczka dwudziestoletnia, ein Mädchen von zwanzig Jahren (eine Zwanzigerinn). DWUDZIESTKOWANIE, ia, *n.*, *vicesimatio*, dwudziestego karanie, *Cn Th.* die Ausheburg des zwanzigſten Mannes, z. B. zur Todesſtrafe. DWUDZIESTNY, a, e, *Bh.* dwadcatery, *vigecuplus. Cn. Th.* zwanzig enthaltend. - DWUDZIESTOCZTEROGODZINNY, a, e, przez godzin 24 trwaiący, vierundzwanzigſtündig; *Rs.* сутóчный, посутóчный cf. Doba. DWUDZIESTODZIENNY, a, e, *Bh.* dwadcetidenni, dni dwadzieścia trwaiący, lub co dwadzieścia dni przypadaiący, zwanzigtägig. DWUDZIESTODWUŁOKCIENNY, n. p. drąg. *Dmoch. Jl.* 2, 89. łokci dwudziestu dwoch, zwey und zwanzigellig, von zwey und zwanzig Ellen. DWUDZIESTOLETNI, ia, ie, *Boh.* dwadcetiletý, dwadcetiletý; *Sr.* 1. dwaczeteré, o dwudziestu latach, zwanzigjährig. DWUDZIESTOSCIAN, u, *m.*, *icosaedrum. Geom. Nar.* 2, 51. cf. dwadzieściatryangul. Solk. DWUDZIESTOWKA, i, *z.*, pieniądz o dwudziestu mniéyszych, ein Zwanziger; *Bh.* dwacetnik; *Crn.* dvajsétiza, dvajsetak (*Crn.* dvajsetàk *viceturio* dwudziestnik, przełożony nad dwudziestą). DWUDZIESTY, a, e, *Bh.* dwadcátý; *Slo.* dwacáti; *Sr.* a. dwajaſti; *Sr.* 1. dwacjeté, dwazety; *Crn.* dvajsęto; *Vd.* dvajseti, dvajseteri; *Cro.* dvadeszéti; *Sla.* dvadeseti; *Rg.* dvedeseeti; *Bs.* dvaeseti; *Bh.* двадесáтый. *Ordinal. numeri Cardin.* dwadzieścia, der Zwanzigſte. *Pierwsze a dwudzieſte capitulum. *Sekl.* 99. dwudzieſty pierwszy rozdział *Bh.* gedenmecátmý; dwudzieſty trzeci trimecýtmý, - czw. czterymecýtmý; *czwarte a dwudzieſte capitulum. *Sekl.* 115. - szósty ſeſtmecýtmý; - ósmy oſmmecýtmý. DWUDZIOBNY, a, e, o dwóch dziobach, końcach, śpicach, zweyſchnäblig, doppelſchnäblig, n. p. młot, naczynie podkopnicze nakształt młota, maiące obie głowy kończate. *Jak. Art.* 3, 290. *marteau à deux pointes.* *DWUDZWIERNY, a, e, o dwóch drzwiach, zweythürig, doppelthürig. *Ec.* Дводверный. DWUFUNTOWY, a, e, dwóch funtów wagę maiący, zweypfündig. *Sor.* 1. dwoyopyrnbowné. DWUGARNCOWY, DWUGARCOWY, a, e, dwa garnce zawieraiący, *bicongius. Cn. Th.* zwey Maße enthaltend (cf. garniec). Dwugarncowa miara, *bicongium. Cn. Th.* Dwugarcowe flasze. *P. Kchan. Orl.* 1, 428. DWUGLĄD, - ędu, *m.*, *parallaxis*; węgiel dwuględu *angulus parallacticus. Hub. Wſt.* 304. - *N. Pam.* 19, 86. die Parallaxe. DWUGŁOSKA, i, *z.*, *Diphthongus. Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4. ś DWUGŁOSNIK, a, *m. Urs. Gr.* 127., *Slo.* dwohláska, dwogzwućka; *Vd.* dvoinik; *Ec.* Двогласный. DWUJARZMY, a, e, o dwóch jarzmach, doppeljochig. Dwuiarzmych oſtrowidzów ſtroyne karki ſkracasz. *Zebr. Ow.* 74. *biiugum lyncium.* DWUJĘTNY, a, e, o dwóch końcach do ujęcia, cf. obojętny, an zwey Orten anfaßbar. Już ſtos, już ogień wielki był gotowy, Już go dwujętne miechy rozdymały. *P. Kchan. Jer.* 36. DWUJĘZYCZNY *ob.* Dwóyjęzyczny. DWUIMIONY, a, e, o dwóch imionach, zweynamig. *Slo.* dwugmenný. Aſkaniusz dwuimiony *binominis. Zebr. Ow.* 366. *DWUISTNY, a, e, z dwóch iſtot złożony, aus zweyen Weſen beſtehend. *Ec.* двоеſтéственъ *Gr. διφυής.* DWUKŁYKTY, a, e, o dwóch kłykciach, *Gr. δικονδυλος. Cn. Th.* zweyknöchelig (wie die vier Finger, den Daumen ausgenommen). U nog, u rąk cztery palce dwukłykte, wielki palec iednokłykty. *Ld.* DWUKOLE, a, *n.*, *birotum. Mącz.* ein zweyräderiger Wagen. *Cro.* dvojkolnicza (*Cro.* dvojkolnichàr *cisiarius*). DWUKOLNY, a, e, o dwóch kołach, zweyräderig. Dwukolny wóz nocy. *A. Kchan.* 139. - *Chmiel.* 1, 225. DWUKOLOROWY *ob.* dwubarwny. DWOYKONCZATY, a, e, o dwóch końcach, zweyendig. *Rs.* Двуконéчный. DWUKONNY, a, e, od pary koni, zweyſpännig. Wózek dwukonny *ob.* parokonny. DWUKOPYTNY, a, e, o dwóch kopytach, zweyhufig. *Rs. et Ec.* Двокопытный. DWUKROPEK, - pka, *m.*, *duo punkta*, wyraz nowy. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 2. das Colon, der Doppelpunkt. *Ross. et Ec.* Двоеточíе, Двоесúпóчíе. DWUKROTNY, a, e, - ie *adv.*, dwa razy wzięty, zweymal genommen. Czworogran dwukrotney ściany, *quadratum radicis binomiae. Ufrz. Alg.* 2, 22. cf. Dwuczęściowy. DWUKSZTAŁTNY, a, e, o dwóch kształtach czyli różnych ciałach, *Ec.* Двообрáзный, Двови-

дный, zweygeſtaltet, von zweyerley Geſtalt. Dwukształtny centaur, połowicą koń, połowicą człowiek. *Otw. Ow.* 87. cf. chłopokoń. Dwukształtny Minotaur. *ib.* 306. (cf. dwóypoſtatni, dwucieliſty). Dwukształtny Chyron. *Zebr. Ow.* 46. *et* 308. *Math.* Funkcye dwukształtne, *biformes. Sniad. Alg.* 1, 67. DWUKSIĘŻYCZNY, a, e, zweymondig. Czas dwuksiężyczny, gdy się zdaie, iakby na niebie dwa księżyce były, to ieſt, dwór około księżyca. *cf.* Dwumiesięczny. DWULATKA, DWULETKA, i, ż., Co przeszłego roku urosło, zowie się latorośl; co drugiego, dwuletka. *Kluk Rośl.* 1, 126. ein zweyjähriger Sproſſe. Owca dwulatka. *N. Pam.* 8, 230. ein zweyjähriges Schaf. DWULETNI, ia, ie, dwa lata maiący, *bimus. Cn. Th.* zweyjährig. *Bh.* dwauletń, dwauletnj; *Slo.* dweletnj; *Cro.* dvoyletni; *Sr.* 1. dwielietni, dwopohlétné; *Sr.* 2. dweletni; *Vd.* dvej leti ſtar; *Rag.* dvoljetni, dvogodni; *Bs.* duogocje; *Rs.* двулѣтный, двугодовалый. Dwuletni przeciąg *Ec.* дволѣтіе, dwa lata bawię *Ec.* дволѣтствую *Gr. διετίζω.* Dwuletni koń, wół, dwuletnik *Bh.* dwauletnik *Slo.* dworoczak. DWUŁĄCZNY, a, e, we dwoie złączny, doppeltvereint. *Bot.* Liście dwułączne, *f. coniuncta*, gdy dwa listki proſto do siebie nasadami są obrócone. *Jundz.* 2, 86. DWULICNY, DWULICZNY, a, e, dwoiakiego lica, dwoiakiey twarzy, von zwey Geſichtern. *Ec.* дволичный. Janusz dwulicny. *Hor. sat.* 186. §. Dwuliczna kitayka. *Rys. Ad.* 11. barwna na obiedwie ſtrony, auf beyden Seiten geglättet. §. *moral.* obłudny; *liceмierniczy, heuchleriſch; *Ec.* дволичный; ztąd DWULICZNOSC, - ści, ż., fałszywość, die Falſchheit. Szczerość bez żadney dwuliczności. *Veryſ. pr.* 41., *Ec.* дволичіе *Gr. διπροσωπία*, Dwulice, ein Doppelgeſicht. DWULIST, DWULISTNY *ob.* Dwóyliſt. DWUŁOKIETNY, a, e, dwa łokcie wynoszący, zweyellig. *Bh.* dwaułoketnj; *Sr.* 1. dwopoh wochcjowne. Czosnaczek ziołko łokietne, czasem dwułokietne. *Syr.* 707. DWUŁOPATNY, a, e, o dwóch łopatach, zweyſchaufelig. *fig.* Owce dwułopatne, które po dwóch latach swoie dwa zęby zgubiły, a natomiaſt dwóch innych, owczemi zębami zwanych, doſtały. *Wolszt.* 106. zweyjährige Schafe, Zweyſchaufler. DWUMASTNY *ob.* Dwubarwny. DWUMIESIĘCZNY, a, e, *Bh.* dwaumeſyćnń; *Slo.* dwameſyćnń; *Sr.* 1. dwopohmĕſacjné; *Rg.* dvomjeſecni; *Ec.* двомѣсячный. *Ec.* двомѣсячіе *bimeſtre tempus*). dwa miesiące trwaiący, *bimeſtris. Mącz. diſtingue* Dwuksiężyczny. DWUMNOŻNY, a, e, *n. p.* Stosunek dwumnożny, *ratio duplicata. Geom. Nar.* 1, 204. - *Jak. Mat.* 1, 181. - *Łeſk.* 2, 103. DWUMORZY, a, e, DWOYMORSKI, DWUMORSKI, a, ie, *n. p.* Dwumorzy Korynt. *Otw. Ow.* 235. między dwoma morzami leżący, zweymeerig, zwiſchen zweyen Meeren gelegen. Dwumorſki Iſtm. *Zebr. Ow.* 150. *Dwumorzowy Korynt. *Chrość. Ow.* 155. DWUMORZE, DWOMORZE, a, *n.*, Iſtm, dwomorze, kraina, co z obu boków swoich morze ma. *Otw. Ow.* 274. eine Erdzunge zwiſchen zweyen Meeren. DWUNASTEK, - ſtka, *m.*, dwanaście sztuk, zwölf Stück, eine Zahl von Zwölfen. Z tysiąca osób, ieden przynaymniéy dwunaſtek wyprowadzić z błędu. *Mon.* 76, 237. DWUNASTKA, i, ż., die Zwölf. *Bh.* dwanactka, liczba 12; we grze, dwanaście ok, zwölf Augen. *Vind.* dvanaiſtik, dvanaiſteriza; *Ec.* двенадесятница. §. Dwunaſta część czego, ein Zwölftel, *Sr.* 1. dwanatélk. DWUNASTNICA, y, ż., część kiszki naybliższa żołądka, *inteſtinum duodenum. Zool. Nar.* 27. dwunaſtopalcowa kiszka, der Zwölffingerdarm, dwunaſtocalówka. DWUNASTNIK, a, *m.*, *Dodecatheon. Plin. H. N.* 25, 4. ziele powszechne na wszelką chorobę, *dicta a* 12 *diis maiorum gentium. Cn. Th.* Zwölfgötterkraut. Siedmlist *etiam dici poteſt, quia septem ſolia habet* Siebenblätterkraut. (*Vd.* duanaiſtla, dvanaiſter, dvanaiſtnik, apoſtel z apoſtoł, rozesłaniec, ieden z dwunaſtu. *Ecc.* двенадесятьмонахъ *Gr. δωδεκάδαρχης.* DWUNASTNY, DWANASTNY, a, e, *Bh.* dwanacterń; dwanaście zawieraiący, zwölf enthaltend. DWUNASTOCALOWKA, i, ż., Kiszka dwunaſtocalówka, *inteſtinum duodenum. Perz. Cyr.* 1, 48. der Zwölffingerdarm, dwunaſtopalcowa kiszka, dwunaſtnica. DWUNASTODNIOWY, DWUNASTODZIENNY, a, e, dni 12 trwaiący, lub co 12 dni przypadaiący, zwölftägig. *Bh.* dwanáctidenní. W dwunaſtodniowym kursie. *Pimin. Kam.* 277. DWUNASTOKĄT, a, *m.*, *dodecangulum*, figura o dwunaſtu kątach i ścianach. *Solſk. Geom.* 2. ein Zwölfwinkel, Zwölfeck. Dwunaſtościan. *Jak. Mat.* 1, 25. DWUNASTOKĄTNY, a, e, o 12 kątach, zwölfeckig. DWUNASTOKROTNY, a, e, - *ie adv.*, w dwanaście razy tyle czyniący, zwölffach. *Ec.* двенадесятькратъ, двенадесятократно. DWUNASTOLETNI, ia, ie, - *ie adv.*, lat dwanaście maiący, zwölfjährig. *Bh.* dwanáctiletń; *Ec.* двенадесятолѣтный. DWUNASTOLISTNY, a, e, zwölfblätterig *Eccl.* двенадесятолиственный. DWUNASTOŁOKCIOWY, DWUNASTOŁOKIETNY, a, e, zwölfellig. *Ec.* двенадесятолакотный. DWUNASTOMIESIĘCZNY, a, e, caloroczny, zwölfmonatlich, *Eccl.* двенадесятомѣсячный. DWUNASTONOGI, a, ie, zwölffüßig, mit zwölf Füßen. *Ec.* двенадесятоногій. DWUNASTOPALCOWY, a, e, n. p. kiszka, od długości, którą iéy pospolicie nadano, tak nazwana, *inteſtinum duodenum. Krup.* 2, 38. *ob.* Dwunaſtnica), zwölffingerig, Zwölffingerdarm. DWUNASTOPIĄCIOKĄT, a, *m.*, *dodecaëdrum*, bryła w dwunaſtu pięciokątach równych zawarta. *Solſk. Geom.* 2. das Fünfundzwanzigeck. DWUNASTOSCIAN, u, *m.*, *dodecaëdrum. Geom. Nar.* 2, 51. Dwunaſtokąt, ein Zwölfeck. DWUNASTOSTRUNNY, a, e, *Ec.* двенадесятострунный *Gr. δωδεκάχορδος*, zwölfſaitig. DWUNASTY, a, e, dwunaſty, *Bh.* dwanáctý; *Slo.* dwanásti; *Sr.* 1. dwanaté, dwanaty; *Sr.* 2. dwanaſti, *Sla.* dvánaeſti; *Rg.* dvanadeeſti; *Cro.* dvanajszti, dvanadeszti, dvanadeszti; *Vd.* duanajsti; *Crn.* dvanajſt, dvanaiſte, dvanajſtire; *Rs.* двенадесятый, двенадцтой, второнадесять, *numer. ordinal. card.* dwanaście, der zwölfte. Dwunasta (sc. godzina) biła, es hat zwölf (Uhr) geſchlagen (*Ec.* двенадесятоднéвіе święta od 6go Stycznia zaczynaiące się, w mowie proſtackiéy сахмак *ob.* Swiątki). DWUNIEDZIELNY, a, e, - *ie adv.*, przez dwa tygodnie, co dwa tygodnie, zweywöchentlich. DWUNOGI, a, ie, DWOYNOZNY, DWUNOZNY, a, e, o dwóch nogach, zweybeinig. *Bh.* dwaunohý; *Slo.* dwonohí; *Sr.* 1. dwopohnohaté; *Rg.* dvonògh; *Cro.* dvoynog; *Bs.* duonoggi; *Eccl.* двоногій. Bóg napełnił ziemię dwu-

nożnemi i czternożnemi zwierzęty. *Skarg. Żyw.* 2, 424. Dwunożne bydło. *Wad. Dan.* 265. Dwunożne zwierzę. *Pam.* 85, 1, 583. DWUNITNY, a, e, dwudrótowy, z podwóynie skręconych nici, zweydrátkig. Sztuka muchairu dwunitnego. *Boh. Offol.* 2., *Sr.* 1. dwoyohnitjné. DWUOKIENNY, a, e, o dwóch oknach, mit zwey Fenstern. *Torz. Sz.* 42. DWUPALCOWY, a, e, dwupalcowa miara, *sextans pedis. Cn. Th.* zwey Finger breit oder lang. DWUPIĘDZISTY, a, e, na dwie piędzi. *Cn. Th.* von zwey Spannen. DWUPIENIĘŻNY, a, e, dwa pieniądze wynoszący, zwey Heller betragend. DWUPIĘTRY, a, e, o dwóch piętrach, von zwey Stöcken, zwey Stock hoch. DWUPIĘTRZE, a, *n.*, *albo* dwupiętry dom, dwupiętre budowanie, ein zwey Stock hohes Haus. *Cn. Th.* **DWUPŁAWY bok P. Jezusa. *Miask. Kyt.* 2, 134. z którego krew z wodą płynęła, doppeltströmig. DWUPŁCIOWY, a, e, *n. p.* Są zwierzęta dwupłciowe, *hermaphroditi*, z których każde ma oboią płeć razem; iak ślimaki. *Zool. Nar.* 72. beyde Geschlechter habend, Zwitter. Rośliny, które maią w kwiecie prącики razem i słupki, zowią się roślinami dwupłciowemi, *hermaphroditae. Bot. Nar.* 115., *Ross.* двуснáстный. DWUPŁODNY, a, e, *Eccl.* двоплóдный *Gr. dixagnos*, *duplicem fructum gerens.* DWURAMIENNY, a, e, o dwóch ramieniach, zweyarmig. Kiedy nieruchomy punkt dźwigni przypada między mieyscami, na których ciężary wiszą, to takową dźwignią nazywaią dwuramienną, *vectis heterodromus. Hub. Mech.* 77. DWURAZNY, DWORAZNY, a, e, dwa kroć powtorzony, na dwa sawody robiony etc., zweymal gemacht. Dworazny *duplex. Urs. Gr.* 184. Dwurazna potęga, *geminae vires. Zebr. Ow.* 310. Przednie piwo Krakowskie, Marcem albo dwurazném nazwane. *Sleszk. Ped.* 206. t. i. dwuwarowe, dupeltowe, Märzbier, Doppelbier. - §. Karczmarz z szkodą bliźniego kretki zażywał dwurazney. *Pol. Jow.* 68. t. i. dwie kreski za razem piszącéy, żłobkowatéy, Kreide, die zwey Striche auf einmal schreibt; hohl ausgeschnittene Kreide. §. *moral.* na dwoie, obłudny, doppelzüngig. Nieszczerzy ludzie i dwuraźni, Co nietylko serc z ustami nie zgodzą, Lecz złości skryte farbą cnot ogrodzą. *Chrośt. Job.* 160. §. dwurazna progressya z gieometryczna, die geometrische Progression. DWUROCZNY, a, e, dwuletni, zweyjährig. *Slo.* Dworočí; *Subst.* Dworočák. **DWURODNY Bacchus, *bis genitus. Zebr. Ow.* 64. zweymal gebohren (*Ec.* двоюродный *consobrinus*). DWUROGI, a, ie, o dwóch rogach, zweyhörnig. *Rg.* dvorogh, dvoroxni, dvoroxaz; *Ec.* двороги. DWUROZNY, DWUROGATY, *id.* (*oppos.* iednorożny, iednorog, iednorożec), zweyhörnig. Dwurożni Faunowie. *Chrośt. Ow.* 43. Dwurogie widły. *Otw. Wirg.* 411. (o dwóch końcach, śpicach). Dwuroga czapka. *Odym. Sw. G.* 3. Dwurogata infula. *Zygr. Pap.* 4, *b.* Dwurożny kapelusz. *Zab.* 12, 61. na dwa rogi złożony, zweyspitzig, zweyeckig, zweykrämpig, zweystützig. DWURURNY, DWOYRURNY, a, e, o dwóch rurach, zweyröhrig, doppelröhrig, mit zwey Läufen (von Schießgewehren). Kazałem strzelcowi dwururną Pańską fuzyą nagotować. *Teat.* 1, *c.* 26. Nabijam zaraz dwoyrurną fuzyą. *ib.* 33, *d.* 40. (*ob.* Dupeltowka). DWURZĘDNY, DWURZĘDOWY, a, e, o dwóch rzędach,

zweyreihig, zweyzeilig. Dwurzędny ięczmień, u którego tylko we dwa rzędy w kłosie rodzi się ziarno, zowią plaskur. *Haur Sk.* 15. (cf. czwartak, sześciorak). Łodygi dwurzędowe *caules diftichi*, dwoma sobie przeciwległemi rzędami na pniu osadzone. *Jundz.* 2, 11. Liście dwórzędowe, *f. diftricta*, z dwóch przeciwnych stron wyrastaiące. *ib.* 2, 21. DWUSĄZNY, a, e, na dwa sążnie, zweyklafterig. *Zab.* 15, 366. DWUSCIENNOROWNY trójkąt, maiący dwie tylko ściany równe. *Solsk. Geom.* 16. ein gleichschenkliches Dreyeck. DWUSETNY, DWOCHSETNY, a, e, *ordin. num card.* Dwieście; *Bh.* dwanstý; *Slo.* dwoští; *Bs.* duiftoti; *Rag.* dvoftotni; *Ross. et Ec.* двусóтный; po sto dziewięć dziesiąt dziewiątym następuiący, der Zweyhundertste. §. dwieście w sobie maiący. *Cn. Th.* zwey hundert enthaltend. W dwóchsetnéy stroynych dworzan szedł parade. *Hor. sat.* 30. DWUSIECZNY; a, e; obosieczny, zweyschneidig. Dziesięć siekier dwusiecznych, dziesięć prostych kładzie. *Dmoch. Yl.* 2, 315. DWUSKŁADNY, a, e, z dwóch złożony, aus zweyen zusammen gesetzt, zwiefach. Dwuskładne poruszenie, *motus compositus*; poiedynkowe poruszenie, *simplex. Pilch. Sen.* 177. DWUSKRZYDLASTY, DWUSKRZYDŁY, DWUSKRZYDELNY, a, e, o dwu skrzydłach; *pr. et tr. Rs.* двукрылый, *Ec.* двокрилный; zweyflügelig. Ptaki dwuskrzydłe. *Ld.* Szyk woyska ukośny dwuskrzydelny. *Jak. Art.* 2, 488. §. *fig.* drzwi dwuskrzydlaste, rozchodzące się, Flügelthüren (cf. Czteroskrzydłe drzwi). *Rs.* створчатый. DWUSŁOWNY, a, e, dwujęzyczny, nieszczeromówny, *Rag.* dvoslórni, dvorjecni; *Vind.* dvoinokasen, doppelzüngig, zweyzüngig, arglistig. Dyakoni maią bydź męże stateczne, nie dwusłowne. *Budn. 1 Tim.* 3, 8. (nie dwoistego słowa. *Bibl. Gd.*). §. *Math.* Przez różniczkę dwusłowną rozumiony takie wyrażenie, w którym ilość naybardziey poskładana, iest iakimkolwiek bądź stopniem ilości dwusłownéy. *Jak. Mat.* 3, 91. - DWUSŁOWNOSC *Rg.* dvoslovje, dvorjecje. *DWUSŁUPIE, ia, *n.*, *Eccl.* двоестолпие *Greck. διστυλος*, DWUSPICZASTY, a, e, - *o adv.*, o dwóch śpicach, doppelspitzig, zweyspitzig, *Bh.* dwauspičatý. DWUSPOYNY, a, e, - *ie adv.*, z dwóch spoiony, dwuskładny, doppelt zusammen gefügt, zwiefach. Dwuspoyne słowo, dwusłowie, dwóchsłów, słowo z dwóch składane. Podobnież trójspoyne, czworospoyne, trójsłowie, czworosłowie. DWUSPRZĘŻNY, a, e, dwujarmy. *bilugis. Urs. Gr.* 166. doppelspännig. DWUSTOPNY, a, e, o dwóch stopach, na dwie stopy, zweyschuhig, zweyfüßig. *Ross.* двустóпный. *Hor. sat.* 211. Dwustopna miara, *dipondium. Cn. Th.* DWUSTRONNY, a, e, - *ie adv.*, na dwie strony, obostronny, zweyseitig, doppelseitig, wechselseitig. Wzruszenie ziemi było różnego rodzaiu, t. i. wirowate, poziome i dwustronne. *Pam.* 83, 2, 494. Ugoda dwustronnie obowięzuiąca. *Gal. Cyw.* 3, 178. DWUSTRZYZKA, i, *f.*, wełna od takich owiec, które po dwa razy na rok strzygą. *Kluk Zw.* 1, 271. (*ob.* iednostrzyżka), Wolle der zweyten Schur. *DWUSWIECZNIK, a, *m.*, lichtarz o dwóch ramieniach, o dwóch świecach, *Ross.* двусвéщие, ein Doppelleuchter, mit doppelten Armen oder Lichtern. DWUSYLLABNY, a, e, - *ie adv.*, dwuzgłoskowy, o dwóch syllabach czyli

zgłoskach; zweysylbig. *Slo.* dwogslowkowité; *Ross.* двусло́жный. DWUSZESCIOGRAN, u, *m.*, cubocubus, albo ſtopień szóſty. *Ufirz. Alg.* 2, 7. die ſechſte Potenz. *DWUSZOSTNY, a, e, – *ie adv.*, dwunaſtny, zweymal ſechs enthaltend, doppelſechſig. Z dwuszoſtnych apoſtołow ieden. *Chodł. Apoſt.* 12. DWUTULNY Basza, dwubunczuczny, zaszczycony buncznkiem o dwóch ogonach końſkich, ein Baſcha von zwey Roßſchweifen. *Atok. Turk.* 61. DWUTYGODNIOWY, Dwuniedzielny, a, e, – o *adv.*, dwa tygodnie trwaiący, co dwa tygodnie przypadaiący, zweywöchentlich. DWUTYSIĘCZNY, a, e, – *ie adv.*, dwa tysiące dopełniaiący lub zamykaiący; *Bh.* dwautiſýcý, *Ger.* der Zweytauſendſte. DWUUCHY *ob.* Dwóyuszny. DWUWARGOWY, a, e, o dwóch wargach, zweylippig. *Bot.* Kielich dwuwargowy, *bilabiatum*, gdy ma dwa głębokie wcięcia, a każdy przedział ieſt ząbkowany. *Jundz.* 2, 68. DWUWIECZNY, a, e, – *ie adv.*, dwa wieki zamykaiący, dwuſetny, zweyhundertjährig. Gdyby przynaymniey to upłynne życie Chociay dwuwieczna obeymowała ſfera. *Zab.* 9, 308. *Zabł.* Dwuwieczny zakon Loiolitów. *Zab.* 12, 234. DWUWIOSŁOWY, a, e, o dwóch wioſłach, zweyruderig. *Rs.* двувесе́льный; *Ec.* дивесе́льный *biremis.* DWUWYKŁADNOSC, – ści, *ż.*, oboiętność, podległość dwoiakiemu wykładowi, Zweydeutigkeit, Doppelſinnigkeit. W pisaniu unikay wszelkiey dwuwykładności. *Jak. Mat.* 3, 15. Ciemne i dwuwykładności podległe przepisy. *Teat.* 45, *d.* 12., *Ross.* двусмы́сленность. DWUWYKŁADNY, a, e, – *ie adv.*, rożnie wykładać się mogący, oboiętny, zweydeutig, doppelſinnig. Ciemne i dwuwykładne wielomoſtwo. *A. Zam.* 6. Dwuwykładne chytre odpowiedzi. *Teat.* 45, *d.* 46., *Rs.* двусмы́сленный. DWUZĄB, – ębá, *m.*, cokolwiek o dwóch zębach, *ob.* dwóyzęby, *Rg.* dvozúbja, ein Zweyzahn, Doppelzahn. *ſ. Botan.* ziele *bidens Linn.* Zweyzahn, Gabelkraut. Dwuząb trzydzielny, *tripartita bid.*, *Rs.* чередá; swiały *cernua*, naymnieyszy *minima*. *Jundz.* 406. DWUZENIEC *ob.* Dwóyżeniec. DWUZŁOTOWKA, i, *ż.*, pieniądz dwa złote zamykaiący, ein Zweyguldenſtück. Dwuzłotowka Polſka, 1/40 grzywny Kolońſkiey. *Łęſk.* 2, 86. DWUZNACZNOSC, – ści, *ż.*, dwuwykładność, oboiętność, die Doppelſinnigkeit. *Vd.* dvoinopomenitnoſt, dvoinokasnoſt. DWUZNACZNY, a, e, – *ie adv.*, dwuwykładny, oboiętny, zweydeutig. *Vd.* dvoinopomeniten, dvoinokasen). Zeno dwuznacznem słowem gaził na oszukanie. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 361. DWUZON *ob.* Dwóyżeniec. *DWUZYWOTNY, a, e, *Ec.* двожи́вненный *Gr.* δίζωος, zweylebig.

D·Y.

*DYABEŁ *ob.* Djabeł. DYADEMA *ob.* zawóy, *Ec.* ди́а́ло, главомяжь, препо́яска. DYAFRAGMA, – atu, *m.*, z *Greck.* przegrodka lub błonka myszkowata, która rozdziela piersi od brzucha. *Kirch. Anat.* 121. das Zwerchfell. *DYAGONALNA linija *ob.* węgielna, przeciwkątna, przekątna, narożna. DYAGRYD, u, *m.*, διαγρυδιον, sok ſkamonii, Scammonienſaft.

DYAK *ob.* Djak.

DYAKON, a, *m.*, z *Greck.* (Dziakon, cf. Arcydziakon, ardziakon); *Sla.* djakon (cf. *Sla.* dják c. żak); *Vd.* kaplan, podrushnik, odhudnik; *Rs.* дїа́конъ, дья́конъ; *Ec.* священнослужи́тель. Duchowny, ſtopniem niższy od kapłana; obowiązany assyſtować do mszy, uprzywileiowany do czytania ewanielii. *Karnk. Kat.* 265. der Diaconus. Iuzgi ſtopień między świętemi ſtanami zaſtępuie dyakon. *Kucz. Kat.* 2, 621. Apoſtołowie, chcąc się ułacnić, obrali ſiedm dyakonów, którzy nietylko żywność ubogich obmyślali, ale i ciało i krew Pańską rozdawali. *Skarg. Dz.* 19. *IV rodz. żeńſk.* Dyakonica, *Rs.* дьяко́ница, *Ec.* дїа́конисса, служе́бница церко́вная, первосвя́щница. Dyakonem bydź *Ross.* дїаконствовать. DYAKONSTWO, a, *n.*, das Diaconat, ſtopień duchowny; porządek też święcenia, daiący się przez biſkupa. *Karnk Kat.* 265., *Rs.* дїаконство. DYAKONOWY, a, e, od dyakona, Diaconus-, *Ross.* дїаконовъ. Subdyakon dyakonowemu urzędowi usługuie. *Kucz. Kat.* 2, 620. DYAKONSKI, a, ie, od dyakoństwa, das Diaconat betreffend. *Ross.* дїаконскїй, дьяконскїй.

DYALEKT, u, *m.*, z *Greck.* własność języków; iako w naszym języku Słowackim, inaczey mówi Polak, inaczey Rusin, inaczey Czech, inaczey Illiryk, a wszły iednak ieden język ieſt: tylko, iż każda ziemia ma swą własność, i także też i w Greckim języku było. *Mącz.* der Dialect, die Mundart. *Vd.* sgovorlivoſt, pregovornoſt, jesikna visha (*Crn.* shpęl, *antiqua iam exoleta vox*, a pójem, spejl. *cano*); *Rg.* izgovor; *Rs.* нарѣчіе; *Ec.* бесѣда.

DYALEKTYKA, i, *ż.*, rozumowſtwo *Ld.* nauka rozważania i rozsądzania rzeczy u siebie albo z drugim. Nauka dysputowania, rozpierania się z drugim o prawdę. Nauka prawdomówna, albo prawdomowſtwa, prawdomówności. Rozsądność nabyta o rzeczach. Snadność rozsądna, krótkomowna o rzeczach. *Cn. Th.* die Dialectik. *Cro.* razumoznanztvo. DYALEKTYK, a, *m.*, podług dyalektyki rozumniący, der Dialectiker. *Ec.* разглагóлственникъ. O mili a uczeni dyalektykowie! *Hrbſt. Art. C.* 2. *w rodz. żeńſk.* разглагóльница.

DYALOG, u, *m.*, rozmowa dwóch lub więcey osób między sobą. Polska literatura ma rozmowy Gornickiego o elekcyi i wolności, Artaxerxa z Ewandrem Lubomirſkiego. *Kraſ. Zb.* 1, 249., *Ec.* двоесло́вь, ein Geſpräch. Dyalogi szkolne niegdyś coś na kształt sztuk teatralnych, udawania przez żaków różnych dzieiów, na wzór, ale nie podług prawideł teatru, Schulgeſpräche, Dialogen. U nas przez długie czasy był teatr ubogi, Gdzie w niezgrabnym układzie, dla proſtey zabawy, Kiedy pozasiadała liczna szlachta ławy, Zaki różne czynili widowiſka z siebie, Udawali co w piekle, co dzieie się w niebie. *Dmoch. Szt. R.* 47.

DYAMENT, DYAMANT, u, *m.*, DYAMENCIK, a, *m.*, *zdrbn.* (z *Greck.* ἀδαμας *ob.* adamantyn), *Bh.* dyamant; *Slo.* diamant; *Ital.* diamante; *Hg.* dijemanth; *Dl.* diamant; *Cro.* gemant, gyemant; *Crn.* djęmant; *Vd.* diemant, dimant; *Sr.* 1. habamant; *Rs.* адама́нтъ, алма́зъ; *Ec.* дїама́нтъ; *dem. Rs.* алма́зецъ, алма́зикъ, der Diamant. Naytwardszy i naykosztowniejszy kleynot, którego kolor czysty, iako czysta woda. *Kluk Kop.* 2, 25. Roboty złotnicze kamieńmi lub też dyamentikami

kami przyozdobione. *Złot. A.* 2, *b.* Perſkie szable dyamentami sadzone. *Teatr* 1, *b.* 34. Tafle szklanne dyamentem rznąc. *Torz. Szl.* 101. Naypięknieyszy dyament ieſt krola Portugalskiego, waży 1680 karatów. *Wyrw. Geogr.* 381. Serce twoie nad dyament twardsze. *Paſt. Fid.* 231. Dekret na dyamencie kowany u mnie, abym wyszedł. *Birk. Dom.* 66. (niewzruszony) (cf. Brylant, Dyksztyn), *fig.* co drogiego, rzadkiego, eine koſtbare Edelnerl, ein Diamant. Głupi przy fortunie, Jeſt skop w złotym runie, Uczony ubogi Dyament w śmieciach drogi. *Min. Kyt.* 3, 356. §. dyament, ziele *Adamantis. Plin. H. N.* 24, 17. którego zetrzeć nie można, ein unzerreibbares Kraut, nach Plinius. *Cn. Th.* DYAMENTOWY, a, e, z dyamentu, własności dyamentu, Diamant:. *Boh.* dyamantowý; *Slo.* diamantowi, *Vd.* diamanten; *Ross.* алмазный; *Ec.* Діаманшовый. Miał do zbycia iakąś sztukę dyamentową. *Mon.* 69, 298.

DYAMETER, = Przeczuomiar. *Tr., Rg.* srjedomjerra.

DYANA, y, ż., bogini łowów, Diana, die Göttinn der Jagd. Saydaczna Dyana. *Otw. Ow.* 112. u Słowaków Zewonia, Dziewanna, *Stryik.* 136. Ziewonia *Krom.* 55. *Bielski Kr.* 34. Dziewena, Diwa, t. j. dziewica. *Klecz. Zd.* 8., *Cn.* Marena, Nozhliza, Triglav. §. *meton.* urodna, ładna, białogłowa, ein ſchön gebildetes Weib, eine Schönheit. Kocha się w żabie, rozumie że w Dyanie. *Tr.* Dyana to jego. *Tr.*

1) DYARRYA, DYARYA, yi, ż., z *Grecł.* tym się tylko rozni od biegunki, że ieſt trwalsza i dłuższa. *Dyke. Med.* 2, 5. (cf. dyssenterya, czerwonka), die Diarrhee, der Durchlauf. - 2) DYARYA, yi, ż., z łac., dzienna porcya, die Tagesportion. Ordynarya i dyarya każdemu według prawa i postanowienia ma bydź naznaczona. *Haur Kl.* 181. DYARYUSZ, a, *m.*, z *łac.* opis codziennych czynności. *Kras. Zb.* 1, 250. dziennik, ein Tagebuch (cf. dyarul). Dyaryusz podróży królewskiey p. *Naruszewicza.* Księgi, dyaryuszami nazwane, służą także do przełożenia tego, co ieſt w autorach naylepszego. *Zab.* 7, 81. żurnale, peryodyczne pisma.

DYASEK *ob.* Djasek.

DYBA, y, ż., *1) pręgierz, pręga. *Cn. Th.* słup, do którego przywiązanych złodzieiów smagaią, der Pranger. *Ross.* дыба żołnierska szubienica). Car Moſkiewski pięcia dziesiąt z oſkarżonych na mieyscu pospolitym u pręgierza, który tam nazywaią dybą, kazał knutami wychłostać. *Gwagn.* 534. (Omyluie Adelung Polſkie dyba, pod słowem Dieb, ma za targowisko niewolników). 2) *Cataſta*, wilk, kłoda, też dyba, iako niektórzy mówią: *machina lignea, qua serui vincti tenebantur. Mącz.* tram przewierciony, który za karę wkładaią na ręce lub nogi, der Gefangenblock; der Stock, Fußſtock, Handſtock. Dyby na winowayców bywaią sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Przysądziłeś mię więzieniu i dybom. *Chroſć. Job.* 31. Dyby komu na ręce dadź. *Tr.* cf. Dybki. DYBAC, *DEBAC, - ał, dybie, *dyba *cz. ndk.*, (zdybać, nadybać *dk.*, *quod vid.*; cf. *Germ.* Dieb, = złodziey, u *Ottfrieda* i *Tacyana* Thiob, u *Notkera* Dieb, u *Ulphilasa* Thiubs, *Angl.* Diof, *Holl.* Dief, *Dan.* Tiuff, *Suec.* Tiuf, *Sor.* Tat. cf. *vetus Germ.* dieben, *hodie* ſtehlen kraśdź, u *Ottfrida* thinben, *Anglos.* deofian. U *Ulphilasa* thiuljo = taiemnie), skradać się, iak gdyby na palcach, cicho, dybkiem iśdź, auf den Zehen ſchleichen. *Bs.* dibatise, navoditise, *vacillare, titubare. Ross.* дыбиться wspinać się). Złodziey nawiedzawszy obory, Dybie też do komory. *Klon Wor.* 35. Smierć własny złodziey, dybie, na kształt łotrzyka. *Brud. Oſt. A.* 11. Jugurta, przez góry za niemi dybał. *Pilch. Sall.* 214. Gdziekolwiek ſtąpisz, śmierć za tobą dybie. *Dambr.* 925. - §. dybać na co = czyhać, auf etwas lauern. Lis dybie na kury. *Rey Wiz.* 59. Dybią na to, iak kot na mysz. *Saxon. Porz.* 20. Jak wilk na owce, tak nań dybała. *P. Kchan. Orl.* 1, 90. Choćby mi co rano przyszło dybać na tego niedźwiedzia, on móy bydź musi. *Teat.* 51, *c.* 58. Pies szczeka, zapewne na moie pieniądze kto dybie. *Teat.* 7, 28. Na zdrowie mu dybią. *Warg. Wal.* 107. Na groch dybie we dnie z lasa zaiąc. *Rey Wiz.* 26, *b.* Dzień Pański na nas dybie, iako złodziey. *Rey Apoc.* 40., *Rg.* prêxati). *§. Zywi się ptakami, *debiąc je ſtrzałami, *petendo eas. Zebr. Ow.* 316. ſtrzelaiąc, ubiiaiąc, trafiaiąc, treffend, erlegend. DYBIDZBAN, a, *m.*; DYBIKUFEL, - fla, *m.*, moczywąs, moczymorda, zdechł na kieliszek, szukaiący żeby się upić, ein Saufaus. DYBIK, u, *m.*, uszczerbek, uszkodzenie, dokuczenie, Verluſt, Beſchädigung, Ungemach. Woysko Polſkie bisurmanowi harcem daie po skórze dybiku. *Rak. Pob. B.* 3. Daliby mi dybiku. *Teat.* 13, 82. (daliby mi się we znaki, poczułbym). Jakby mię wziął do żołnierzy, dałżeby mi dybiku, djabelnie tam w skórę biią. *ib.* 54, 85. Napędzić komu dybiku. DYBKI, - bków *et* - bek, *plur.*, *Dem.* słowa Dyba *albo* DYBY, więzy na ręce, Handfeſſeln. Arsynoë w tryumfie prowadzona, w złote dybki związane ręce miała zadnie. *Bardz. Luk.* 2, 47. DYBKIEM *adv.*, na palcach cichuteńko. *Wlod.* auf den Zehen. Ptaszka poſtrzegłszy kotka, dybkiem nań czatuie. *Tol. Saut.* 34., *Rs.* дыбомъ wspinaiąc się, стать на дыбы, на дыбки na zadnich nogach). *DYBIWIECZOREK, - rka, *m.*, wieczorem dybiący, ein Nachtſchleicher, der im Finſtern herumſchleicht. Wiedz o tym Panie Zmuda, wiedz dybiwierzorku, Żeś w Jaskaryatowym szachowanym worku. *Klon. Wor.* 45. auch du Nachtſchleicher haſt einen Platz im buntgeſtickten Judasbeutel.

Pochodz. *Nadybać, podybać, przydybać, zdybać.*

DYBOW, a, *m.*, Założyli Krzyżacy z onéy strony Wisły twierdzę *dębową*, prawie preciw Toruniowi, którą dziś zowią *Dybów*; ale miała bydź *Dębów. Bielsk. Kr.* 120. - *Gwagn.* 374. das Schloß Dybau, Thorn gegenüber an der Weichſel.

DYC, *vulg. Mazow.*, = wzdy, wszakże, *coniunct.* ja wohl. Dyć to Kazimirek, o którym dziś rano powiadałam Panu. *Teat.* 14, 175.

1) DYCH, u, *m.*, u *Trotza* mięsista sztuka zabitego bydlęcia, das Stück eines geſchlachteten Stück Viehes. *obs. Ger.* der Diech, *hodie* Dickbein cf. lędźwie). DYSZEK *zdrbn.*

2) *DYCH, u, *m.* (*Etym.* dech, dąć), dychanie, oddech, der Athemzug. On iuż ostatnie ziewa tylko dychy. *Chroſć. Łuk.* 269. DYCHAC, ał, a, *neutr. ndk.*, Dychnąć *idnt.*, oddychać, *Bh.* dychati, dychnauti, deychati; *Sr.* 2. dêcham, dycham; *Dl.* dihati; *Cro.* dihati, dihanye; *Bs.* dihati, duhati, pihati, puhati; *Rg.* dihati, dihati, odisati, pjêhnuti; *Rs.* Дохнуть. дыхнуть; дышать (= i

μαι); tchnąć, ſchwer athmen. Ciężko raniony, gdy ieszcze dychał, dobili go. *Radz. 2 Macch.* 14, 45. Jehowa daie dychanie ludowi na ziemi, i ducha chodzącym po niéy. *Budn. Jes.* 42, 5. (tchnienie. *Bibl. Gd.*). Człowiek bez dychania wiatrem, nie może żyć. *Sak. Probl.* 168. ohne Luft zu athmen. Ztąd dychać, oddychać z żyć, athmen, leben. Wszyſtko, co dycha, wyniszczył. *Budn. Jos.* 10, 40. (wszyſtkie dusze wytracił. *Bibl. Gd.*). Wziąwszy miaſto, nie dał żyć żadnemu dychaiącemu. *Budn. Deut.* 20, 16. *Fig.* Tym dycha, kto się czego z dzieciáſtwa napiie. *Tol. Saut.* 110. (tym oddycha, oddaie, trąci). §. Z choroby oddychać, nieporządnie oddychać, piersiami robić *pr. et impr.* keuchen. Bydlęta dychaią w chorobie. *Wolszt.* 44. Pierś moia ciężko dycha. *Przyb. Ab.* 48. — *Fig.* Już znacznie brama dycha pod tarany. *Pot. Syl.* 96. das Thor keucht unter den Stöſſen der Sturmböcke. §. Etna, góra w Sycylii, ogniami i kurzawą dychaiąca. *Otw. Ow.* 553. der Aetna (ſchnaubt) dampft Feuer und Rauch. 3) dychać na co, z wielkiéy żądzy dyszeć, aus heftiger Gemüthsbewegung ſchnauben. *Bh.* dychtiti po nečem, *anhelare, inhiare.* Król Ahab mordem na proroki dycha. *Pot. Pocz.* 146. Saul dychał groźbą i morderſtwem przeciwko uczniom Pańſkim. *Bibl. Gd. Acta.* 9, 1. Już nieprzyiaciela nad swemi ramiony dychaiącego mieli. *Baz. Sk.* 365. (dyszącego). *Bh.* dychtiwý chciwy). DYCHAWICA, y, ż., *Bh.* zaduch, zaduſſina (*Bh.* dychawice *arteria aspera* Luftröhre gardziel; *Sr.* 1. cjejki dechel; *Cro.* dihavicza, nedùha, szip (*Dal.* sila duhatnicza, treptavicza *pulsus*); *Rg.* záduha, pjehgna, sijp; *Vd.* nödúha (*Bs.* dihavica *oscedo, vena pulsatilis*); *Rs.* удутье; *Ec.* дыха́вица, дыхавичная болѣзнь, задыи́ка, одыи́ка. *Aſthma*, wielka ciężkość oddechu, z gwałtownym ruchem piersi i z nieiakim gwizdaniem czyli świszczeniem przy każdym prawie odetchnięciu. *Dyk. Med.* 2, 21. (cf. gwizdotchniący), die Engbrüſtigkeit (die Dämpfigkeit, der Dampfen). Od wzdychań, łkania, dostał dychawicy. *Zab.* 15, 188. Koń maiąc dychawicę, prędko oddycha i znacznie robi bokami. *Kluk Zw.* 1, 196. *Hipp.* 108. wenn das Pferd den Dampf hat (oder die Herzſchlächtigkeit) ... DYCHAWICZNIEC, DYCHAWICZEC, *niiak, ndk.*, zdychawicznieć *dk.*, dychawicznym się ſtawać, engbrüſtig werden. Bydlęta z tego zdychawicznieią. *Wolszt.* 43. *Bh.* dychawičnětí, duſſnětí. DYCHAWICZNOSC, – ści, ż., podległość dychawicy, die Engbrüſtigkeit, *Bh. et Slo.* dychawičnoſt, deychawičnoſt; *Crn.* nadúha, nadushlivoſt; *Vd.* neduha, ſiplivoſt, teshkodihanje, jezha, jetnishe; *Rs.* одышка; *Sla.* sipot. DYCHAWICZNY, a, e, dychawicy podległy, engbrüſtig. Dychawicznemi piersi bezuſtannie robią. *Ptzeſtr.* 211. Kanianka ziele dychawicznym i ciężko tchnącym iest ratunkiem. *Syr.* 504. *Bh. et Slo.* deychawičnů, deychawů, dychawů, dychawičnů, zaduſſnů; *Sr.* 1. pachlacžé, ciežko dechawcz; *Crn.* nadushliv; *Vd.* neduhen, teshkodihaſt, teshkoduhen, teshkodihavez, hripetliuz; *Cro.* nedúſslyiv, sziplyiv; *Bs.* zaduhaſti, zaduhan, sipgliv: *Rg.* zadugliv, pjéhavaz; sipgliv, zaduhat, zaduhglivaz, sipayaz; *Sla.* sipotljiv; *Rs.* удушливый, одышливый, дыхащь; *Fc.* дыха́вичный, краткодыхателенъ (*Rs.* дыха́тельный oddechowy). Dychawicznym iestem *Fc.* дыха́вичествую. DYCHAWICZYC *ex. ndk.*, zdychawiczyć *dk.*, dychawicznym uczynić, engbrüſtig ma-

chen. *X. Kam.* DYCHAWKA, i, ż., U ryb do oddychania są dychawki, *branchiae. Zool. Nar.* 17. die Kiemе, die Kiefer (die Fiſchohren).

Pochodz. *cf. słowa* Dąć, Dech, z *dodychać, oddychać, wydychać, zdychać, zdechnąć, wzdychać.* 2) *dyszeć, dodyszeć, przydyszeć, zadyszeć.*

1) DYCHT *adv.*, *ob.* Dychtownie. §. DYCHT, *vulgo* DYCHTYK (*cf. Ger.* tüchtig), z tak ieſt, właśnie tak, w rumel, co do ioty (cf. rychtyk), kubek w kubek, getroffen, richtig, ganz recht. 2) DYCHT, *DYKT, u, *m.*, (z Niem. dicht), Szpary w okręcie muszą bydź ubiiane, lub z bydlęcéy sierści robionemi powrozami, lub iakimkolwiek przędziwem umoſonym, co pospolicie dychtem zowią. *Otw. Ow.* 453. das Dichtwerk, womit das Schiff kalfatert wird. W okręcie dziura się otwarła, woſkowy zroniwszy dykt, lak śmiertelny wpuszcza. *Zebr. Ow.* 284. DYCHTOWNY, DYKTOWNY, a, e, DYCHTOWNIE *adv.* (z *Niem.* dicht., *Rs.* сплошный, сплошь, сплошь). W częściach swoich ściśle spoiony, szczelny, dicht. Dobre, dychtowne i trwałe sukna. *Haur Sk.* 63. (cf. gęſty, tęgi). Gęſtym lub dychtownym lasem ieſt ten, w którym drzewa i krzaki tak blizko koło siebie ſtoią, że żaden człowiek przeyść nie może. *Leſk.* 76. Ściśle dolegaiący, dicht, genau anſchließend. Naczynia te maią bydź z dylow dyktownie spoionych. *Suitk. Bud.* 279. Te dwie rzeczy powinny bydź iak naydychtowniey spalane. *ib.* 347. Ule z deszczek albo z łat dychtownie zbite. *Goſt. Ek.* 139. DYCHTOWAC, ał, – uie *act. ndk.*, podychtować, zadychtować, udychtować *dk.*, chłać, upakowywać, utykać do szczętu, do szczeliny, dichten, kalfatern, z. B. ein Schiff. Smoły i woſku żeglarze zażywaią do dychtowania okrętów. *Otw. Ow.* 583. Szkutę urobił i udychtował i żelazem obił. *Klon. Il. D.* 4, *b.* Szkuta dobrze udychtowana. *ib. F.* 1.

DYCZ, a, *m.*, imię *Decius. Jabł. Her.* ein Name.

DYDAKTYCZNY, a, e, – *ie adv.*, z *Greck.*, didactiſch, Lehr-. Poemata, zamykaiące prawidła nauk, sztuk i kunsztów, dydaktycznemi zowią. *Gol. Wym.* 287. Lehrgedichte (nauczny).

DYDELF, u, *m.*, dydelf sakwiſty, *Dydelphus marsupialis*, zwierzę wielkości kota. Samica w sakwie na brzuchu ku pachwinom przyrosłym, dzieci swoie nosi. *Zool. Nar.* 330. die Beutelratze (dziecionos, torebnik).

DYDKO, a, *m.*, Dydkiem Ruś zowie djabła. *Birk. Frorb. H.* 2, *b.* der Teufel (im Reuſſ.) w Polszczyznie wszelakie ſtraszydło nocne, *dydo, dydko*, z bobo, ein Geſpenſt, Spuk.

DYECEZYA, yi, ż., biſkupſtwo, powiat, *regio* (cf dzielnica. *Sk. Dz.*), *prouincia, diuisio, quia ecclesia unius episcopatus diuisa eſt ab ecclesia alterius. Farr.* 533. die Diöceſe, die Pflege eines Biſchofs. DYECEZANIN, a, *m.*, do pewnéy dyecezyi należący, der zu einer Diöceſe gehört.

DYESTYA, DYIESTYA, DYGIESTYA, yi, ż., z *łac.* ſtrawienie, ſtrawność, die Digeſtion, Verdauung. Kawa dygieſtyi lub ſtrawieniu żołądka dopomaga. *Krup.* 5, 115. Upór, cholera, nawet zła dyeſtya miniſtra, często bardzo nieszczęśliwych ſkutków dla kraiu ſtaią się przyczyną. *Kołł. Liſt.* 1, 94.

DYETA, y, ż., z *łac. diaeta*, ſkromność i miarność w używaniu żywności, wſtrzymywanie się od iadła dla zdrowia, głodzenie się dla zdrowia, *Crn.* nadnyza; *Vd.* ze-

dnosmernoſt, domernoſt; *Cro.* mertuchlivozt, die Diät, gute Lebensordnung. Do dyety należą aerya, łożko, leżenie w łóżku, pokarm i napóy. *Krup.* 5, 365. Dobra dyeta w gorączkach połowę leczenia czyni. *Krup.* 5, 364. Dyety używać na zapobieżenie chorob. *Perz. Lek.* 25. Przez dyetę czyli powśtągliwość w iedle i napoiu doszedł miley ſtaroſci. *Pilch, Seu. liſt.* 2, 26. Dyetę przepisać. *Nar. Hiſt.* 6, 341., *Eccl.* разписать, предписать пищу больному. Tyś Jezusie uczynił dyętę, którą zasłużyło obżarſtwo nasze. *IV. Poſt.* W. 265. cf. poſt, głod.

DYFERENCYA, - yi, *ż.*, *Math.* przewyżka, którą iedna liczba ieſt większa od drugiey. *Solſk. Geam.* 3, 78. die Differenz, der Unterſchied, rożność, rożnica.

DYFIDENCYA, - yi, *ż.*, niedowierzanie, podeyrzenie. *Jez. Wyr.* das Mißtrauen. *Klok Turk.*

DYFTONG, u, *m.*, wyraz Grecki, znaczy dwie samogłoſki w iedney zgłosce. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 2. dwugłoſka, der Doppellauter, dwubrzmiączka *Crn.* shlizhnèk.

DYG, u, *m.*, ukłon opuszczeniem kolan, ein Knicks. Podrosła ſkoczków Joniſkich dziewczyna Uczy się z chęcią, iak czynić dyg ładny. *Hor.* 2, 62. *Kniaź. fingitur artuſi.* Chłopſkie dygi *ſaltus agreſtes.* *Zebr. Ow.* 363. Odchodzi, naigżyte odprawiwszy dygi. *Pot. Arg.* 712. Na czas wolniéyszy odłożywszy dygi. *Chroſt. Farſ.* 471. Na korwety gotuy się do niéy i na dygi. *Pot. Syl.* 24. Gdzie dygi maią miéysce, nieprzyſtoyne godło, Już się tam będzie Panu wedle myśli wiodło. *Klon. Wor.* 58. cf. Dyk.

DYGNAC *intrans. ndk.*, DYGNĄC *idnt.*, schylać się, kłaniać się, osobliwie kolana spuszczaiąc (cf. dygotać), ſich neigen, verbeugen. Allons Mademoizell, dygnąć do ziemi. *Zact. Bal.* 30. (uczące iéy Menueta). Wychodzi panienka, kłaniam się iéy, dyga mi wzaiemnie. *Teat.* 16, *b.* 24. Umizgalſka dyga, z miną zmyślenie ſkromną. *Teat.* 19, *c.* 86. §. trząść się, zittern. Nie drżyy, niech ci nie dygaią nogi. *Pot. Pow.* 2, 54.

DYGNITARSTWO, a, *n.*, z *lac.*, dostoieństwo. *Cn. Th.*, *Ross.* санъ; eine hohe Reichswürde. Mieczyslaw, widząc, iż król w Rusi się zabawił, pragnąc pierwszego dygnitarstwa, Kraków opanował. *Gwagn.* 49. (królewſkiego dostoieństwa lub maieſtatu). §. *per excellent.* urzędy koronne *in iure publico* ob. *Vol. Leg.* Dygnitarstwa w obyczaiach odmianę zwykły czynić. *Birk. Dom.* 5. *honores mutant humores.* DYGNITARSKI, a, ie, do dygnitarstwa należący, *Ross.* санóвный, die hohen Reichswürden betreffend. DYGNITARZ, a, *m.*, dostoynik; *in iure publico* wysokiego rzędu urzędnik, ale nie senator, ein hoher Reichsbeamter, *Rs.* санóвникъ, назначенникъ, рядъ.

DYGOTAC, - al, dygoce, *dygota *intrans. ndk.* (*Etym.* dyg), drgać, drżeć sobą, trząść sobą, zappeln, zittern. Serce w piersiach oziębło, dygocą golenie. *Pot. Arg.* 131. Dygoczące, wybladłe, bez tchu i bez siły, Ku zwłokom nieboszczyka ledwo co kroczyły. *Przyb. Ab.* 191. Czemuż ſtoimy dłużéy, dygocąc od ſtrachu? *Przyb. Milt.* 339. Wszyſtkim nam z wylęknienia członki dygotały. *Przyb. Luz.* 155., *Bh.* drkotati. DYGOTKI ma w nogach szkapa, trzęsą iéy się nogi. *Ryd.* die Mähre hat das Zittern in den Füßen. DYK! DYK! głos maiący wyrazić dygotanie, Zipp! Zipp! das Zittern auszudrücken. Biedna szkapa, cóż z nią teraz zrobię, kiedy mi kuleie, dyk! dyk dyk! *Teat.* 52, *c.* 42. (upada, utyka, niby dyga).

DYKCYONARZ, a, *m.*, DYKCYONARZYK, a, *m.*, *zdrbn.*, zbiór słów abo rzeczy, według porządku liter abecadła, słownik. *Kras. Zb.* 1, 250., ein Dictionair, ein Wörterbuch. Słowozbior; u *Trotza* słownik z *vocabulaire*; dykcyonarz z mownik, jak też i na tytule iego dzieła. Właściwićyby mownik z *phraseologia*). Łacińſkiego języka z Polſkim dykcyonarzyk. *Zab.* 15, 130. słowniczek). Ułożenie Polſkiego dykcyonarza albo słownika. *Mon.* 68, 251. DYKCYONARSKI, a, ie, słowniczy, dictionairiſch, lexicographiſch.

DYKSZTYN, u, *m.*, z *Niem.*, der Dickſtein. Szliſuią się dyamenty także na dyksztyny, u wierzchu i u spodu iednę grubość maiące. *Kluk Kop.* 2, 28.

*DYKT *ob.* Dycht.

DYKTATURA *Sr.* 1. rozkazwarſtwo *ob.* rozkaz.

DYKTERYIKA, i, *ż.*, powiaſtka, osobliwie dowcipnie żartobliwa, eine kleine kurzweilige Erzählung. Chcąc mu delikatnie przyciąć, powiada iaką dykteryikę o drugim takimże sędziu. *Mon.* 71, 394., *Slo.* porekadlo.

DYKTOWAC, al, uie, *act. ndk.*, podyktować *dk.*, powiadać piszącemu. *Cn. Th.* dictiren. *Cro.* diktujem, vperodajem; *Hg.* diktalok; *Slo.* dyktugi. Dawać a pronuncyować co ku pisaniu. *Mącz.* Weźmiy się do reieſtru, usiądź Wć Pan, ia mu dyktować będę artykuły. *Teatr.* 52, *c.* 20. Dyktowanie *Cro.* vperodávanye, diktuvanye). Dyktuiący *Cro.* vperodávavecz, diktálo. - §. 2) *Fig.* Nie są tak rozumni, żeby dla niektórych maxym, które im dyktuie natura, chcieli bydź cnotliwemi. *Zab.* 16, 6. (podaie, namyka). Niesłuszność abo emulacya dyktowała te sentencye. *Mon. a.* 65, 65. Ja tylko to mówię, co mi rozum dyktuie. *Teat.* 1, *b.* 25.

DYKTURKA *ob.* Tynkturka.

DYL, u, *m.*, tarcica, deſka, z *Niem.*, die Diele, das Bret, *Inf. Sax.* Deele, *Holl.* deyle *et* deele, *Anglos.* dall, dille, *Angl.* deal, *Suec.* tilja, *Lat.* tales; *Gr.* ταύλη *tabula*; *Vd. et Crn.* dila, diliza; *Sr.* 2. delá, bohla; *Sr.* 1. bola; *Slo.* dil *tignum* (*Bh.* dyl z dłużéy), cf. *Germ.* theilen = dzielić); drzewo obrobione siekierą, ciesane (cf. tarcica, bal), *Bh.* oſtepačka. Cieśle dyle albo tarcice do podłog obcinaią. *Archel.* 2, 30. Dyle, sztuki drewniane rznięte, używane bywaią na pomoſty pod działa. *Jak. Art.* 3, 290. Biły na okręt wały, W tym śmierć dobywała się szturmem przez dyl mały. *Kulig. Her.* 138. *ob.* Dylować.

DYLACYA, yi; DYLATA, y, *ż.*, z *lac.* odwłoka, przewłoka terminu, odroczenie, der Aufſchub. Dylacya przedłuża tylko, ale nie umarza rozpoczętey sprawy. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 45. Częſte dylaty, na których wypłacenie trzeba używać tyle uciemiężenia. *Pam.* 83, 491.

DYLĄG, a, *m.*, może ze słowa Długoląg abo Dziwoląg), drygant, drabina, niekształt olbrzymi, długosz niezgrabny, poſtawa człowieka wysokiego, przerosłego, w którym reszta pomiarowi wzrostu nie odpowiada, nieſkładny, niegłaźny, eine ungeſchlachte Figur. Dylągowie piekielni, *Cyclopes.* *Brud. Oſt. C.* 8. Mazurek ten w

domu się niemałym dylągiom uchował. Oyciec widząc, że czysty dyląg, rzekł, iużby też czas ukazać się między ludźmi. *Falib. Dis. L.* 2.

DYLOWAC, al, uie, *act. ndk.*, podylować, wydylować *dk.* (*Bh.* oſtepowati), dylami pokładać, dielen, mit Bretern belegen. Podłoga w kurniku dylowana bydź ma. *Haur Sk.* 133. Dylowana wieża. *Baz. Sk.* 229.

DYLOWANIE, ia, *n.*, *subſt. verb.*, wykładanie dylami, das Dielen. 2) pokład abo podłoga drewniana z dylów, die Dielung, der Bretterboden. Dylowanie pod kartauną. *Archel.* 2, 31. Uczynili sobie dylowanie i obdaszek. *Baz. Sk.* 212.

DYM, u, *m.*, Dymek, *zdrbn.*, wyziewy z podniet ognia nad płomień się wynoszące, der Rauch (cf. Dąć, dymać). *Boh.* dým, deym, kauř; *Slo.* dim, dým; *Sr.* 1. dym, dem, kad; *Sr.* 2. dúm; *Sla.* dim; *Bs.* dim; *Cro.* dim; *Crn. et Vd.* dim; *Rs.* дымъ, кýрево, кýрень (cf. *Anglsax.* dim, dym = ciemny; *Angl.* dimſter = ponury; *Suec.* dimer = ciemny; *Suec.* dim, dima = mgła; *Epirot.* dim *vapor* cf. *Germ.* Dampf. Dym nie innego nie ieſt, tylko soli ługowéy cząſtki, i letkie ziemne kwaśne i wodniſte, które piérwéy własność drzewa ſkadały, a te ogień rozprasza. *Torz. Szk.* 117. Z lasu podpalonego dym się wzbiia pod same obłoki. *Zab.* 13, 156. Dymy bure. *Pot. Arg.* 285. Gdy się po mieszkaniach dymy (*plur.*) włóczą, gęſte są na powietrzu humory. *Haur Sk.* 103. Dymem kogo dusić, einen ſchmäuchen. *Tr.* Dymem trącić, nach Rauch riechen. *Tr.* Dymem wykurzać *ob.* Wykurzyć). Mali w dymie, a wielcy w wodzie urody swéy (wzroſtu swego) pożytek odnoszą. *Rys. Ad.* 39. (niskich dym przenosi, wysokich nie lada woda utopi). Pasorzyt patrzy tylko dymu z komina. *Zab.* 12, 100. er ſieht, wo der Schornſtein raucht. Srebro podłe, gdy włożysz na kapelo, odchodzi go dymem mało nie trzecia część. *Zlot. A.* 3. (ulatuie, verfliegt) *ob.* niżéy iak dym, w dym, z dymem). *Prov, Slo.* wetſí dim, nejſi pečenka więcéy huku niż puku, wątku mało, viel Geſchrey und wenig Wolle, z wielkiéy chmury mały deszcz). §. Ogólniéy dymy z pary, wyduchy, wyziewy, wapory, Dünſte, Dämpfe, Dampf. Wilgotności i dymy ziemi czynią dziwne sprawy w ciele człowieka. *Latos Kom. B. b.* Dymy, które z zapalenia krwi pochodzą, sprawuią, iż się każda rzecz większą zdaie, iako też i słońce zda się bydź większe, gdy kto na nie przez dymy patrzy. A tak wszyſtkie rady maią bydź odłożone, aż ono zapalenie krwi opłonie, a dymy wewnętrzne ucichną. *Modrz. Baz.* 27. Zbytek trunków napełnia głowę dymem, a worek wiatrem. *Zab.* 5, 124. Na czczo, nim wam zaymie głowy dym mocnych trunków. *Hor. sat.* 158. Z miesięcznego płynienia dymy abo kurzawy zaraźliwe, głowę bolem zarażaią. *Sak. Probl.* 21. §. *Metonym.* od własności dymu, że zasłania, dym = fałsz, mara, cień, przeszkoda do widzenia, bielmo, obłuda, mamienie, omamienie, blauer Dunſt, Blaues, Dampf, Täuſchung. Obie ſtrony chytrością swoią, chciały sędziemu dym w oczy puścić. *Modrz. Baz.* 352. *Jabl. Tel.* 11. (cf. oczy zamydlić cf. tuman). Dymem karzą, kto dym przedawał. *Kosz. Lor.* 52, *b.* Kto wiatrem służy, temu dymem ma bydź płacono. *Weresz. Rgl.* 121. *Rey Zw.* 84. (iaka praca, taka płaca; obłudnika niedobry koniec). §. od nierozkładnéy gęſtwy, dym = gmatwa, ćma, mnogość wielka nierozszykowana, tuman, ein groſſer, dicker Haufen. Banicye lecą iak dym. *Tr.* Na tym fundamencie uderzyłem iak w dym do niego. *Teat.* 32, *b.* 105. obsee, prosto, wzręcz, z kopyta, z góry natarłem nań, wie eine Rauchwolke, geradezu, ohne alle Umſtände. Otoż to zwyczay panów, na hulanki radzi, A gdy worka pociągnąć, iak w dym do czeladzi. *Zabł. Fire.* 18. (iak na pewną, prosto). Dusza mego pana z dymem póydzie do nieba. *Teat.* 18, *c.* 5. (prościuśieńko). y. że duſi, gryzie, dym = rzecz przykra, Rauch, Dampf, Unannehmlichkeit, Widrigkeit. Jużeś mu w oczach dymem, gorzka, zaniedbana. *Zab.* 5, 328. *Koſſ.* cf. sol w oku, kość w gardle, szydło. §. od nikłości, zaikomości, dym z rzecz marna, czcza, Dampf, Dunſt, Eitelkeit, Leerheit, ein Nichts, etwas ohne Grund, ohne Werth. a) *fig.* kadzidło, fałszywe pochlebowanie, Weyhrauch, Schmeicheley. Kto w pochlebnym kocha się dymie, ten we mgle grubéy osiędzie. *Zab.* 15, 318. Ma on dosyć takowych dymów, co się niemi rad pasie, bo iest chciwy sławy, i w małych rzeczach radby był głośny. *Lub. Roz.* 241. β) urojenie, Hirngeſpinſte, Träumerey. Na cóż się przyda ten spoczynek, ktory wiatry ściga, dymem karmi się. *Zab.* 1, 115. *Albertr.* — γ) dymia, pycha, Eigendünkel, Aufgeblaſenheit. Człowiek pełen dymu, a nader pragnący sławy. *Gorn. Sen.* 40. Nie próżnéy ambicyi dymy przywiodły mię do pisania życia mego. *J. Oſſ. Dyar.* δ) nic, bezistotna rzecz, ein Nichts, ein Dunſt. Krótkie, podłe i nikczemne są wszyſtkie bogactwa i pompy, są one szczére dymy i bańki dziecinne. *Birk. Gl.* 28. Wszyſtko to dym, w czym się tak ludzkie serca zakochały. *P. Kchan. Jer.* 357. *Ztąd. propr. et fig.* w dym póyść, albo z dymem póyść z wniwecz się obracać, im Rauche aufgehen, zu Waſſer werden, zu Nichts werden. Co to miało i wsi w tey woynie z dymem ku górze poszło. *Falib. Dis. u.* (zgorzało). Rady ich w dym poszły. *Skarg. Dz.* 271. I zkądże więc pochodzi, że tak wiele wspaniałych zamysłów z dymem idzie! *Zab.* 7, 378. Niezbożnicy z dymem póydą. *Budn. Ps.* 37, 20. („*not.* niszczeią"; Jako tłuſtość barania z dymem niszczeie, tak oni zniszczeią. *Bibl. Gd.*). Naoſtatek u nas pisane i niepisane prawa, wszyſtko to póydzie z dymem. *Gorn. Wł. G.* 2., *Slo.* wſičko do Dimu idé). Skoro ma pieniądze, tak zaraz miłość w dym się rozchodzi. *Teat.* 2, 11. Jako dym uleciały lata moie uciekły. *Ryb. Ps.* 197. II. dym lub kómin. *Vol. Leg.* 8, 134. der Rauchfang, die Feuermauer (der Rauch. Adlg). Fort! bo cię ſtaropolſkim kaźń obyczaiem Powiesić w dymie i ciąć we dwoie nahniem. *Zabł. Zbb.* 22. §. 2) dym = dom z dymem lub kóminem lub kóminami, eine Feuerſtätte, ein Wohnhaus (Rauch Adlg.). Gdzie włok wymierzanych nie maią, iedno dymy, iak na Podlasiu, tam po dwa dymy na ieden złoty poboru składać się maią. *Vol. Leg.* 3, 49. (cf. Podymne, dymowe).

DYMA, y, ż., z Tureck. tkanka bawełniana, a pospolicie bawełnianolniana. *Gall.* basin, Canevaß. *Vd.* koton, konfa. *Rs.* канифасъ (дымка krepa). Dyma szkieſka, *Baz.*

croisé, gekóperter Canevaß. Dyma wyszywana, ausgenähter Canevaß. *Tr.* Dymy na żupan chciał kupić. *Teat.* 29, *c.* 76.

DYMACZEK, - czka, *m.*, miechy czyli dymaczki w kuźniach. *Rog. Doł.* 3, 420. der Blaſebalg. *Bh.* nadymać.

DYMAC, ał, a *Act. Niedok.*, dąć, dmuchać, blaſen, anblaſen., *Bh.* dymati, deymati; (cf. *lat.* tumeo, tumidus). kowal, dymaiący na węgle w ogniu. *Radz. Jes.* 54, 16. (poddymaiący. *Bibl. Gd.*). DYMALNY, a, e, ku dymaniu, dmuchaniu, *Cn. Th.* zum Anblaſen gehörig, n. p. miechy dymalne. §. 2. co poddymać się daie, anblaſlich, das ſich anblaſen läßt. Węgle dymalne. DYMARKA, i, *ż.*, W Definacie topią rudę w piecach małych, które nad stop 21 nie wyższe; my ie dymarkami zowiemy. *Os. Rud.* 113. ein kleiner Schmelzofen, Luppenofen, Luppenfeuer. cf. *Rs.* домна. Za Zygmunta 1. w dobrach krolowy Bony na dymarkach żelazo wyrabiać zaczęto. *ib.* 116. (cf. fryszerka). O kuźnicach czyli bardziey dymarkach świadczą fundusze trzynaſtego wieku. *Czack. Pr.* 2. 199. *Pam.* 83, 375. DYMARZ, a, *m.*, który żelazo topi, szczególniey na dymarce, der Eiſenſchmelzer, Luppenſchmelzer. Węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy. *Vol. Leg.* 2, 664, *Zyg. Aug.*, *ib.* 3, 52. *Zygm.* 3. DYMEK, - mku, *m.*, *Dimin.* Dymu, *ob.* czat, czad, ein kleiner Rauch, kleiner Dampf, Dunſt. Dymek pachnący sie roschodzi. *Tr.* Gdy się gorzałki napiie, dymek mu mózg zamroczy. *Perz. Lek* 257. *Sorab.* 2. ruſch., Dymki filozoficzne trochę im głowy zakręcaią. *Teat.* 1, 113, (uroienia, widziadła). Czego mię te tchorze przechodzą dymki? *Teat.* 30, *b.* 87. (czcze obawy). Co więc o dymek chwały dbać wam? *Zab.* 7, 392. Winko niemłode ma dymek. (cf. myszkami trąci). Bania wina, co dymkiem trąci, za *kontrybucją* nalana Tulla. *Mon.* 70, 216.

DYMENSYA, yi, *ż.*, z *lac.* wymiar, rozmierzanie, pomierzenie, przemiar, pomiar, *Solsk. Geom.* 3. die Dimenſion, die Abmeſſung, Ausdehnung.

DYMIC, *czyn. nied.*; *Rag.* dimmiti (*Rag.* dimmovati *exhire*; *Vind.* dimiti, kaditi; *Bosn.* dimmiti, (*Cr.* dimiti: kurzyć, kadzić); *Rs.* дымить, дымлю. Intransit. dym wypuszczać z siebie, Rauch von ſich geben, rauchen. Dymiące kule. *Jak. Art.* 2, 95. Piec dymi, kómin dymi, drzewo dymi, ziemia dymi. *Ld.* - §., *transit*: dymić co, *in malam partem*: przydymiać, räuchrig machen. Zły kucharz wszyſtkie potrawy dymi. *Ld.* §., Dymić, kopcić, räuchrig machen. Piec źle wylepiony dymi wszyſtkie ściany. - Dymić *Medic.* dymem napuszczać, bähen; *artific.* dymem farbować, napuszczać, nawodzić, mit Rauch anlaufen laſſen. II. Dymi się, *imperf. zaimk.* es raucht; *Carn.* dimy se; *Vind.* se kadi). W tym budynku, w tey izbie, dymi się. DYMICIEL, a, *m.*, który dymi, der Räucherer, der Rauch macht. *Vd.* kadiuz, kadivar, kadivacz (*ob.* kadziciel), dimaspushavez. *Eccl.* дуновимеяь. DYMIĘ, - ienia, n, wklęsłość czyli wpuklizna między biodrem a udem, der Schaambug, die Dünnen, die Weichen, die Leiſten. Ból czuł pod kością, która iest przy dymionach. *Sien.* 410. (*Carn.* „dimle *a* dim = dym; *quia in inguine tenebricoso quasi fumit.*" *sed. cf. Ger.* die Dünnen. DYMIENICA, y, *ż.*, *bubon*, nabrzmiałość, ein Bubon, eine Beule. Dymienice, *bubones*, wydaiące się guzy z zapaleniem na glandulach, pod pachami, na słabiznach. *Comp. Med.* 594. Dymienice, nabrzmienia czyli gruczoły zaognione pod pachami i w pachwinach nabiegaiące. *Perz. Cyr.* 2, 63. Dymienice na Rusi dziumami zwane. *Perz. Lek.* 254. Na zbieranie dymienic łonowych i innych członków. *Sleszk. Ped.* 165. Powietrzna dymienica, zaognione nabrzmienie w czasie morowey zarazy, nietylko pod pachami i w pachwinach, ale nawet za uszami, na szyi, na piersiach, ramionach, nogach pokazuiące sie. *Perz. Cyr.* 2, 65. (*ob.* bolączka) eine Peſtbeule. *Carn.* „dimlázha; *a* dim (= dym), *quia bubones atrae sunt pessimae.*" *Vd.* tuer, bule; *Rg.* gukka. Na powietrze lekarſtwo, wyciągaiące iad z członka zarażonego, bądźby na nim była dymienica, bądź ogniſty wrzod, abo ktory inny pryszcz. *Sleszk. Ped.* 165. DYMIENICZNE ziele, abo DYMIONOW ziele, DYMIONNE ziele, Gwiazdeczki, Jaskierki; Gawęda, Djablik, Aſter, *Bubonium* Bruchkraut. Ma moc wielką przeciwko niemocom dymionnym. *Urzęd.* 41. DYMIENIE, *ob.* Dymić. DYMIK, *ob.* DYMNIK. DYMIONKA, *plur. zdrbn.* rzeczown. dymię, dymiona, ein kleiner Schambug. Chuſtę tę dziecięciu na dymionka wzdęte przyłoż. *Sien.* 471. Wydęcie i napuchnienie w dymionkach, i zapalenie łonka. *Spicz.* 188. DYMIONNY, a, e, od dymion, Schambugs, Leiſtens. Dymionne niemocy. *Urzęd.* 41. Dymionne ziele, dymionow ziele *ob.* Dymieniczne ziele. DYMKA, i, *ż.*, gatunek cebuli. *Lad. H. N.* 20. eine Art Zwiebeln. - DYMKOWATY, a, e, na kształt dymka, wie ein gelinder Rauch. (*Rosa.* дымчатый żółtawy). Dymkowate wino, dymkiem trącące, podſtarzałe. DYMNICA, y, *ż.*, *bubo*, któréy różne rodzaie, iako to proſta albo zwyczayna, iadowita, powietrzna, i dymnice dworskiey choroby. *Comp. Med.* 8. *ob.* Dymienica, ein Bubon, eine Beule, Peſtbeule, veneriſche Beule u. ſ. w. - II. dymnice, pagórki piaſkowe w morzu wzdłuż brzegu, *Holl.* duynen, *Gall.* dunes; *Angl.* downs, *Ger.* die Dünen. Przy dymnicach morza Niemieckiego ſtoią ieszcze upadłe mury miaſta Winety. *Krom.* 22. *ob.* Duny. III. Dymnica, DYMNIK, a, m, DYMIK, gdzie co dymią. *Cn. Th. ob.* czarna izba; die Rauchkammer, Rauchſtube. *Slo.* dymárna, miſto, kde se wina podkurugí; *Vd.* dimniza, kadiuniza; *Rs.* конюшня; *Eccl.* суннло. Dymnica, kurzawnia, *vaporarium*. *Volckm.* 1050. - §. *tr.* zła garkuchnia, eine ſchlechte Garküche. *Tr.* §. dziura, którą dym odchodzi. *Cn. Th.* iak bywa w chałupach bez kómina, das Rauchloch, Windloch. *Rs.* дымникъ. Naylepszy oddech z poddasza dymowi; bo mu wiatr przeszkodzić nie może, a dymnikiem za wiatrem go wypuszczać. *Haur. Ek.* g. Rury czyli dymiki w ſtayniach, które wyiście zaduchu ułatwiaią. *Wolszt.* 8. (luſty, Luftlöcher). Otwór nad kapturem alembikowym, dymnik, *tuyau. N. Pam.* 11, 211. Dymnik, okno w pośrzodku dachu, *impluuium*. *Mącz.* cf. kumin, *Bh.* dymnik; *Sor.* 3. dúmniza; *Sor.* 2. ſadob; *Vd.* dimnik, *Crn.* dimnék; *Sla.* dimjak; *Bs. et Rag.* dimgljak; *Cro.* dimnyak, dimnya. §. dymnica; dymnik, izba z dymnikiem zamiaſt komina, eine Stube mit einem Rauchloche ſtatt Schornſteins. DYMNISTY, a, e, *Vd.* dimnaſt, kadiun, okajen; *Sor.* 1. demovité; *Rag.* dimgliv, dimmaſt; *Bs.* dimgliv; *Cro.* dimliv, dimech; *Rs.* дымистый, rauchend, räucherig, voll Rauch. Wre ukrop od ognia, Potok wody dym-

nisty burzy się. *A. Kchan.* 179. DYMNY, a, e, z dymu, Rauch=. *Bh.* dymny, dymowny, dymawy; *Slo.* ućadlý; *Sr.* demné; *Rg.* dimmiv; *Rs.* дымный. Dymna zużel das Hüttennicht, w kominach hutnich pieców, troiaka; pierwsza się wiesza, iako grona winne, a to iest groniſta dymna zużel, *pompholix botrytis*, das Graunicht, das graue Nicht; druga iest skorupiasta przy ścianach kominowych, *pompholix cruſtacea*; trzecia iest maszyita, *pompholix vellurea*; Weißnicht: wszakże wszyſtkie *urewem* niektórzy zowią. *Sienn. Herb. Wyh.* a z niego *Sleszk. Ped.* 410. Dymna izba. *Torz. szk.* 105. *ob.* Dymnica. – §., dymny kamień *Capnias*, *Capnites Plin. H. N.* 37, 9 et 10. *gemma fumo quasi infecta. Cn. Th.* ein gewiſſer Edelſtein, der gleichſam räucherig angelaufen iſt. – §. dymny, dymiący, kopcący *Cn. Th.* rauchend. Dymne drewka. §. dymem trącący, räucherig. **DYMONOSNY, a, e, *poet.* Dymonośnemi rykami byki mieysce owe napełniały. *Otw.* 258. *fumificis mugitibus*, rauchbringend, rauchmachend. cf. *iskrodymy. **DYMOPEŁNY, a, e, voll Rauch, Dampf, Dunſt. dymnopełny obiok. *A. Kchan.* W. 220. DYMOPŁOD, a, m; płodzidym, kopcidym, ein Sudelkoch. §. futyniec, wietrznik, puſtak, próżnochwał, próżnogad, świszczypała, ein Windbeutel. DYMOWĄCH, a, *m.*, patrzący, gdzie się z kumina dymi, szukaiący obiadu, einer der wittert, wo der Schornſtein raucht, der fremde Mittage iſt. Opuszczam iuż tych dymowąchów, którzy na cudze obiady czatuią. *Mon.* 71, 357. DYMOWKA, i, ż., iaskołka, która się gnieździ osobliwie w kóminach. *Kluk. Zw.* 2, 227. *hirundo ruſtica Klein*, die Rauchſchwalbe. 1. DYMOWY, a, e, od dymu, Rauch=. *Sr.* 1. demowé, *Rs.* дымовый. Cały dom zgorzał, iego tylko komorka od zapału i od woni dymowey była wolna. *Birk. Dom.* 104. Dymowa żużel, *turia*, die Tutia, das Pompholix, eine Art Zinkkalk. *Sien.* 267. – *Subſt.* Dymowe, G. – ego, *n.*, *ob.* podymne, podatek z dymu, Schornſteingeld, Rauchfanggeld. *Vd.* kadiuni denar; *Rs.* дымовое, пеналовая, подворное. (2. DYMOWY, z dymy *ob.* dyma, von Canevas). DYMECZEK, czka, *m. zdrbn. ob.* dymek, ein ganz kleiner Rauch. Gdy sie cyna rozgrzeie, niby dymeczek żółty czyli waporek wylatuie. *Torz. Szk.* 305.

Pochodz. (cf. *słowo* Dąć). – *dodymać, nadymać, odymać, poddymać, podymne, przydymiać, przydymić, zadymka, zadymać, zadymek, rozdymać; wdymać, wzdymać, przedymać, kopcidym; płodzidym.*

DYNAREK *ob.* Denarek, troynog.

DYNDA, y, ż., rzecz wahaiąca sie, wahadło, eine Baumel, etwas das baumelt. Silnemi bąki dziadów w tę i owę ſtronę Ogromne dyndy hałas czynią poruszone. *Weg. Org.* 2. t. i. dzwony die Glocken. *Rs.* колоколъ. DYNDAĆ, ał, a, *Neutr. Niedok.* wahać się, ruszać, dygotać wisząc, baumeln. Może go tam w tarasie dłużnik iaki więzi, Może iuż gdzie nogami dynda na gałęzi. *Tręb. S. M.* 73. (Świat żegna nogami). DYNDEL, a, *m.*, mała dynda, eine kleine Baumel, Ohrenbaumel, Ohrgehänge. Od dyndela u ucha, i od noszenia by żaba, talar niech płacą. *Lekarſt. Cs. b.*

*DYNDERA, y, ż., Sam nie wiem, czy się dziad spił, czy obiadł dyndery, Wyprowadzić go iednak muszę z téy chimery. *Zabł. Zbb.* 98. §. *DYNDYRZ, a, *m.*, akomoroch, co niedźwiedzie wodzi, der Bärenleiter, Bärenführer. Wodzi każdego, iako dyndyrze niedźwiedzia. *Gil. Poſt.* 130.

DYNGARZ, a, *m.*, (z *Niem.* dingen, ztargować, umówić,) gornik, który ztopioną rudę centnarami wedle ustanowionéy umowy oddaie, der auf den Centner gedungene Bergknappe. *Tr.*

DYNA! *Interj.* wykrzyk radości, wesela, przy muzyce, ein Freudenausruf bey der Muſik. Walasku, Kubasku zagraycie, Stanasku, Wóytasku dudaycie. Oy dyna, oy dyna, oy dyna, Niech żyie pan Jezus dziecina. *Kant. Krak.* 192. Jak się przywidziało mu, cały stoł czasem, Dyna! Dyna! przy lutni brał górę lub basem. *Zab.* 8. 326. *Jżyck.*

DYNIA, i, ż., (cf. bania, *genericum*, cucurbita *Linn*). *Cucurbita pepo Linn.* w wielu rozmaitych odmianach utrzymuie się w ogrodach wieśniaczych, i daie pospolitwu dość zdrowy i posilny pokarm. *Jundz.* 467. die Melonenpfebe, der Melonenkürbiß. Dynia, *cirullus*, ieſt kształt bani. *Krup.* 5, 60. Dynie albo malony wodniſte u nas rzadkie, a z Węgier, z Morawii i z Wołoch bywaią przywożone upominkami. *Syr. Ziel.* 1187. *Bh.* dyn, dyné, *Carn.* dina; *Vd.* dinja, sladka buzha z melon. *Sla.* dinja Zuckermelone, lubenica Waſſermelone; *Bs.* lubeniça, digna vodeguacja *anguria*; *Bs.* digna; *Rag.* digna, melone d'acqua; *Dl.* dinya; *Hg.* dinnye = melon; *Cr.* dinya, duma, tikia (cf. *Cr.* tunia, tynya = pigwa); *Rs.* дыня. Dynie są gładkie, zielone, podługowate, białe i żółte, okrągłe z żebrami, i takie, których kształt ze wszyſtkim podobny do zawoiu Tureckiego. Téyże pracy koło siebie potrzebuią, co i ogorki; ale że wiele mieysca zabieraią, lepiéy ie sadzić koło płotów. *Kluk. Rosl.* 1, 223. – *Lud. Hiſt. Nat.* 33. Soczyſte dynie. *Przyb. Milt.* 153. Malony iabłczyſte albo dyuie okrągłe, *melopepo*, Rundpfebe. *Syr.* 1186. Wie Bóg co czyni, Ja głupi, żem chciał na dębie dyni. *Zab.* 12, 310. DYNIAK, a, *m.*, *pepo*, nasiennik mięsisty, w którym nasiona do wewnętrzney strony skóry są przyrosłe, *n. p.* dynia pospolita, ogorek. *Jundz.* 2, 87. ein fleiſchiges Saamengehäuſe. DYNIOWY, a, e, od dyni, Melonenpfeben=, dyniowe gliſty, wyglądaią właśnie by pasmo z ziarnek dyniowych iedno w drugie powtykanych utkane. *Perz. Lek.* 188. (cf. rupie). *Bh.* dynowý, *Rs.* дынный = melonowy). Dyniowy zagon, *Bh.* dyniſtě.

DYOPTRYKA, i, ż., z *Grec.* część optyki, daiąca naukę o łamaniu się swiatła. *Hub. Wſt.* 237. nauka o widzeniu, które sie staie przez promienie przygięte, *per radios refractos. Krup.* 2, 315. die Dioptrik.

DYPLOMA, *n.*, DYPLOMAT, – atu, *m.*, akt publiczny od naywyższéy władzy, lub osób wielkiemi prerogatywami zaszczyconych pochodzący. *Kras. Zb.* 1, 251. otwarzony (otwarty) liſt. *Farr.* 533. (cf. patent). ein Diplom. *Vd.* saprizha, saprizhnu pismu; *Rs.* дипломъ. DYPLOMATYCZNY, a, e, – ie *adv.* diplomatiſch. *Vd.* saprizhoun.

DYPTAN, u, *m.*, *dictamnus albus Linn.*, dyptan pospolity, naski, *iesionka*, ziele ogrodowe, w Podgorzu dziko rosnące, wchodzi do lekarstw. *Kluk. Rosl.* 2, 218. der weiße Diptam, die Aſchwurz. Liście tak ma do iesionowego drzewa podobne, że od niektórych iesieńcem albo iesionką, i małym a nizkim iesionem bywa mianowany. *Syr.* 106. *Carn.* jésénák; *Cr.* jeszenyak; *Bosn.* jasenak;

Ru. Бадьянъ сибирскій, ясенёцъ. §., Dyptan Kretenski, Podolski, który do aptek przywożą z Kanady, większy iest od pierwszego. *Lad. Hist. Nat.* 53. *Origanum Dyptamnus Linn.* der cretiſche Diptam.

DYPTYCHY, - ów, *plur.*, *z łac.* tablicki u Rzymian, na ktorych wyryte były nazwiſka konsulów. W hiſtoryi kościelney czytamy o dyptychach żyiących i zmarłych; oſtatnich, żeby była w modlitwach o nich pamięć. Wymazowanie z dyptychów było znakiem wyłączenia ze społeczeńſtwa kościelnego. *Kras. Zb.* 1, 252. die Verzeichniſſe der Conſulen bey den Röm. - In der chriſtl. K. Verzeichniſſe der Lebenden (z. B. der Biſchöfe) und Verzeichniſſe der Verſtorbenen, für die gebetet werden ſollte. Po śmierci tego kacerza wpisali niektórzy w dyptychy, to iest, do mszy, imię iego, ale drudzy go znowu wymazowali. *Skarg. Dz.* 468.

DYRDA, y, *m.*, grubiańſkich i sprosnych obyczaiów duchowna osoba. *Czrtr. Msc.* ein Geiſtlicher von groben ſchlechten Sitten.

DYRDAC, DERDAC się, ał, a, *Intrans. Nied.*, drepsić, drobnemi krokami śpiesznie bieżyć, trippeln. Ze ſtrachu osieł derdakrok sporszy, obwisiwszy uszy. *Zab.* 15, 178. *Nagł.* Myszka dopadła zielonéy równiny Dyrdaiąc, iako szczurek, kiedy sadło śledzi. *Zab.* 13, 284. *Tręb.* Koń dyrda, kiedy się trzęsie w chodzeniu, ciężko nosi. *Ryd.* DYRDOS, a, *m.*, Koń ciężko noszący, trzęsący, ein Pferd, das ſchwer trägt. *Ryd.*

DYREKCYA, -yi, *ż.*, kierowanie, rządzenie, dozór, die Direction, Oberaufſicht; *Ru.* начальничество, Znaczni Panowie zaciągali ś. Wincentego do dyrekcyi dziatek swoich, aby się pod iego dozorem wychowywały. *Skarg. Żyw.* 2, 12. - 2., kierunek die Anleitung. Przyszli królowie do kapłanów Jerozolimskich, aby za ich dyrekcyą Jezusa doszli. *Bals. Niedz.* 1, 32. DYREKTOR, a, *m.*, rządzący, dozór maiący, der Director, der Oberaufſeher. *Cn.* vlohar, *Rg.* vpravnik, vpravitegl; *Ru.* начальникъ. Dyrektor cyrkułu nazywa sie w Niemczech książę prezydujący prowincyi na seymie Rzeszy. *Kras. ZB.* 1, 252. der Kreisdirektor. - Dyrektor dzieci, ein Hofmeiſter, Informator DYREKTORKA, i, *ż.*, die Direktorinn. *Rg.* vpravniza, vpravitégliza; *Ru.* начальница.

DYRWIANY, - ów, *plur.*, wielkie i małe, miaſta w księztwie Zmudzkim. *Dykc. Geogr.* 1, 180., zwey Städte in Samogitien, Groß - Dyrwiani und Klein - Dyrwiany. DYRWIAŃSKI powiat, der Dyrwianer Kreis. *ib.*

DYS, a, *m.*, Jak ten świat umie, i chłop ze wsi Dysa Przedał w Lublinie żydu psa za lisa. *Bratk. E.* (cf. dydek).

DYSCYPLINA, y, *ż.*, rząd wewnętrzny kościelny, ustanowiony na fundamencie kanonów. *Kras. Zb.* 1, 238, die Kirchendiſciplin, Kirchenzucht. §., Dyscyplina, Karność, *n. p.* dyscyplina woyſkowa, Zucht. *Wolſk.* §., biczowanie się z nabożeńſtwa. *Cn. Th.* die Geißelung aus Andacht. *Cn. Th.* Ciężkie dyscypliny sam nad sobą czynił. *Birk. Dom.* 79. Czarty od braci wyganiał, korząc ich dyscyplinami rózgowemi. *Birk. Dom.* 154. 3. - §., dyscyplina, ktorą się biczuią, sznurki, rózga. *Cn. Th.* die Diſciplin, die Geißel. *Vd.* jeshla, jishla. DYSCYPLINANT, a, *m.*, biczownik, *Vd.* jeshelnik, der Geißler. DYSCYPLINNY, a, e, od dyscypliny, Diſciplinen-, Geißel-. Msze, posty, spowiedź, modlitwy, Dyscyplinne z ciałem bitwy w niebie mu łaskę zjednały. *Chod. Kosł.* 91. DYSCYPLINOWAC, ał, nie, *Act. Niedok.*, biczować, geißeln. Dyscyplinował ciało swe aż do krwi, siekąc ie okrutnie. *Birk. Dom.* 79. Prosił ś. Hugo dla boga, żeby był dyscyplinowany, to iest rózgami bity. *Skarg. Zyw.* 1, 207. DYSCYPLINOWAC się, *Recipr.* biczować się, ſich geißeln. *Vd.* jezhlati, gaishlati, §., Dyscyplinować *ob.* ćwiczyć, doſkonalić, wprawiać.

*DYSCYPUŁ, a, *m.*, *Skarg. Zyw.* 1, 391. uczeń.

DYSENTERYA, yi, *ż.*, biegunka krwawa, oddanie exkrementów przez ſtolce z bolem, z torsyami, z rznięciem albo krwią. *Krup. V*, 704. *Comp. Med.* 224. *Sla.* kérvogriz; *Rg.* sardoboglja, die Diſſenterie, die rothe Ruhr.

DYSGUST, u, *m.*, niechęć, Abneigung, Mißfallen. Dysguſt, który ku sobie małżeńſtwo ma, nie może nie mnieyszyć ich miłości. *Zab.* 16. 273. Cokolwiek bądź, dysguſt na tym balu Pani Leśniczyny był materyą wielu szeptów. *Kras. Pod.* 2, 25. nieukontentowanie, zły humor.

DYSGUSTOWANY, ZDYSGUSTOWANY, a, e, zniechęcony, abgeneigt gemacht. Tylą gryzot zdysguſtowany, przeſtał chodzić tak gorliwie koło oyczyzny. *Ld.*

DYSHARMONIA *ob.* rozgłós, niezgoda.

DYSHONOR, u, *m.*, niecześć, die Verunehrung. Kiedy o grzechu albo dyshonorze bozkim co usłyszał, w żal ciężki wpadał. *Skarg. Zyw.* 397.

DYSK, u, *m.*, *discus*, krąg kamienny płaski, którym tak w Greckich, iak w Rzymſkich igrzyſkach do mety rzucano. *Hor. Poez.* 1, 44. cf. krążek, der Diſcus, die Wurfſcheibe bey den Alten. *Ec.* Дискосъ misa, na którey podczas liturgii hoſtyą wznoszą.

DYSKANT, DYSZKANT, u, *m.*, głos nayciensszy w śpiewaniu, der Diſcant. *Vd.* dishkant, shkant). Młodzi ludzie głos cienki maią, i dyszkantem śpiewaią. *Sob. Przyb.* 100. Póki się śpiewak nie ozowie, Nikt nie wie, czy z dyſkantu śpiewa, czy z tenoru. *Pocz. Poez.* 634. Słowik miłosny swóy dyszkant przez noc całą śpiewał. *Przyb. Milt.* 122. - §., dyszkant, DYSZKANCISTA, y, *m.*, DYSKANCIK, a, *m.*, *zdrbn.*, śpiewaiący dyszkantem, *Rg.* pritankopojnik, der Diſcantiſt. Bracie słowiku, Wdzięczny muzyku, Dyszkancie naszego gaiu. *Zab.* 11, 341. *Zabł.* Zwykli wesoło swoie śpiewać pieśni Dyszkanci leśni. *Zab.* 4, 392. §., miano, które się daie psom gończym, ein Name, den man den Stäubern zu geben pflegt.

DYSKRECYA, DYSZKRECYA, yi, *ż.*, wzgląd, baczność, das Rückſichtnehmen, die Nachſicht, Billigkeit, Rückſicht. Roztropność albo dyſkreeya, ieſt iako woźnica cnot wszyſtkich. *Skarg. Zyw.* 2, 233. W rozmyśle dobrym zależy matka cnot, dyſkreeya, to ieſt dobre rzeczy uważanie i rozeznanie. *Herb. Stat.* 28. Czasem i goście nie maią dyskrecyi dla gospodarza, musi się z niemi upić, choćby rad był trzeźwym. *Petr. Pol.* 2, 82. Przez twoię niedyskrecyą i nieposzanowanie dla mnie, jeſteś mi przyczyną umartwienia. *Niemc. Kr.* 3, 110. (cf. grubiańſtwo). To już gruby żart; prawdziwa niedyſkrecya. *Teat.* 246. 30. Poddać się pod dyſkrecyą nieprzyiacielowi z spuszczać się na iego ludzkość, auf Gnade und Ungnade. Biada krolowi, który na dyſkrecyą takich plotkarzów się daie. *Jabl. Tel.* 328. (który się robi im podległy).

DYSKREDYT, u, *m.*, utrata kredytu, wiary, znaczenia, Mißcredit. W dyſkredyt podać kogo i w oſtatnie pośmiewiſko, za grzech nie poczytuią. *Lach. Kaz.* 1, 392. Drożyzna przy dyſkredycie papierowych pieniędzy. *N. Pam.* 12, 378

DYSKRET a, *m.*, człowiek bączny, względny, grzeczny.

ein bedachtſamer, Rückſicht nehmender, artiger Mann. Wielkiś niedyſkret, iam ongi twey dziewce wierzył, iż ciebie doma nie było; a ty mnie samemu wierzyć nie chcesz. *Gor. Dw.* 190. DYSKRETNY, DYSZKRETNY, a, e, DYSKRETNIE *Adverb.*, baczny, względny, grzeczny, Rückſicht nehmend, achtſam, behutſam, beſcheiden. Był on równie dyſkretny, iak miłosny. *Niemc. Król.* 4, 78. Teraz ten dobry kto trochę dyſkretniéy złym ieſt. *Fredr.* 13. Dosyć go dyſkretnie ten pan traktował. *Skarg. Żyw.* 2, 44. Natręt niedyszkretny. *Zab.* 13, 65. Usłuchał téy niedyſkretnéy rady. *Zab.* 13, 359. *Druśb.*

DYSKURS, DYSZKURS, u, *m.*, DYSKURSIK, a, *m.*, *zdrbn.* rozmowa, die Unterredung, das Geſpräch. Tobie tylko uydzie to samemu Długie dyſkursy prowadzić, po swemu? *Chrośc. Job.* 42. Nie zawsze ten, co w dyſkursie uſtawe, Dlatego w saméy też prawdzie przegrawa. *Past. F.* 288. Dotknęło się tego tym dyſkursikiem. *Grod. Dis. G.* 3. *b.* DYSZKUROWAC, ał, uie *Act. Niedok.*, rozprawiać, diskuriren, ſich unterreden. Kto Filozofem? który dyszkuruie! kto dyszkuruie? kto wino kupuie! *Bratk. F. b.* O tym ci niechcy dyſkuruią, którzy się filozofią bawiąc, takowe rzeczy wypatruią. *Warg. Wal.* 287. Naprzód z nim o rzeczach potocznych dyszkurowała. *Skarg. Żyw.* 2, 431. Nie gębą dyszkuruią, ale szablą sieką. *Pot. Pocz.* 140.

DYSPENSA, DYSPENSACYA, yi, *ż.*, wyięcie od chowania uſtawy iakiéy. *Cn. Th.* die Diſpenſation, Losſprechung von etwas. Dyspensa, swolnienie oſtrości prawa, bywa nadawana niektórym osobom, dla względów osobliwych. *Mon.* 75, 289. Dyspensa do małżeńſtwa, uwolnienie od przeszkod. *Gall. Cyw.* 1, 39. Małżeńſtwo to, chóć pierwsza żona żywa była, miało sie zwać dla rozgrzeszenia i dyspensacyi, prawe i dobre. *Skarg. Dz.* 759. Weź dyspensę, zebym mógł dobrym sumnieniem poiedynkować, a zobaczysz... *Boh. Kom.* 4, 257. Szukanie indultów czyli dyspens od zapowiedzi. *Xiądz.* 230. DYSPENSOWAC, ał, uie *Act. Niedok.*, z kim w czym; *Cn. Th.* *albo* kogo z czego, einen von etwas losſprechen. *Rs.* разрѣшáть, разрѣшúть.

DYSPONOWAC, ał, uie, *Act. Niedok.*, zadysponować, udysponować *Dokon.*, rozporządzać, einrichten, zurichten, lenken, leiten. Nie w ludzkiéy to naturze, dysponować losem. *Kras. Wiersz.* 65. Dysponować kogo do czego: przysposabiać, einen zu etwas zubereiten. *Tr.* Musisz iść na szubienicę, ale ci pozwalamy dysponować się na śmierć. *Boh. Kom.* 2, 126. DYSPOZYCYA, yi, *ż.*, ułożenie, rozporządzenie, die Einrichtung, die Veranſtaltung. Rządca dworu codziennie rano dla dyspozycyi wewnętrznéy przychodzi do pana. *Kras. Pod.* 2, 206. §., dyspozycya ciała do iakiéy choroby, skłonność do zarażenia się nią, die körperliche Diſpoſition, Neigung, Empfänglichkeit, in Anſehung einer Krankheit. Poczuł w sobie niedyzpozycye w ciele. *Perz. Lek.* 25. słabość, niezdrowie, Unaufgelegtheit, üble Diſpoſition. §, dyspozycya, przygotowanie do śmierci, Vorbereitung zum Tode. DYSPOZYTOR, a, *m.*, rządzca folwarczny, der Hofmeyer, der die Feldarbeiten anordnet. Kawałek świécy ochrania, a komisarzowi, lub innemu dyspozytorowi pozwala ukrzywdzać się w wielkich rzeczach. *Zab.* 16, 18. DYZPOZYTORKA, i, *ż.*, rządzicielka folwarczna, die Meyerinn.

DYSPUTA, i, *ż.*, gadanie, rozprawa, *Bh.* hádka; *Rg.* innáda, prigovor; *Rs.* словопрѣніе, состязаніе, спязáніе; der Diſpút, das Reden. Wiesz dobrze, że u Panów dysputa niedługa, Co rozkaże Pan, musi wykonać to sługa. *Min. Ryt.* 2, 79. Zamiaſt nauki, wpadliśmy w dysputę. *Mon.* 65, 90. Różnica sposobu myślenia wznawia dysputy. *Kras. Pod.* 2. 108. §., dysputa *albo* Dysputacya, - yi, *ż.*, przegadywanie się uczone, rozprawa uczona, eine Diſputation. Nauki swe wszyſtkie odprawiwszy, publiczną miał dysputacyą. *Warg. Wal.* 365. Wyzwali tego doktora na gadanie i dysputacyą. *Skarg. Żyw.* 2, 425. O nauce Jezusa słysząc Rabinowie, na gadanie go i dysputacye wyzwali. *Skarg. Aar.* 493. Gotował się biskup na dysputacyą, a zgromadzaiąc uczone ludzie, z pompą na gadanie ono iśdź chciał. *Skarg. Żyw.* 2, 89. DYSPUTANT, a, *m.*, który dysputuie, ein Diſputierender. *Tr.* DYSPUTOWAC, ał, uie *Act. Niedok.* (przedysputować *Dokon. qu. vid.*) o czym, z kim, z rozmawiać, rozprawiać, diſputiren. *Bs.* nadgovaratise; *Sla.* prigovaratise; *Rg.* innaditise, prigovaratise; *Rs.* состязаться, спязаться, совопрошáтися сдорúть, вздорúть, вздорúчать. Radzęć baranie, nie dysputuy z wilkiem. *Bratk. Bb.* - Dysputować się z kim: (*vid.* *gadać się), rozpierać sie z kim, przegadywać się z kim, mit einem diſputiren. Dysputował się ieden filozof z ś. Epifaniuszem, a spor długi miał. *Skarg. Żyw.* 1, 313. (*Rg.* innaadni *disputabilis*). DYSPUTOWNIK, a, *m.*, *disputator. Mącz.* ein Diſputirer. *Rs.* состязáтель; *Rag.* innadnik, prigovornik; *Eccl.* разглагóлственникъ, совопрóсникъ.

DYSTRAKCYA, yi, *ż.*, roztargnienie myśli, die Zerſtreuung der Gedanken. Na modlitwie rzadko kiedyś miewał dyſtrakcye. *Skarg. Żyw.* 1, 418.

DYSTRYBUTYWA, y, *ż.*, rozdawanie wakansów i urzędow. *Lub. Roz.* 461. die Vertheilung erledigter Aemter.

DYSTYLACYA, yi, *ż.*, części subtelnych pachniących przyzwoitym ognia stopniem, pod kształtem pary subtelnéy wyiętionych, w pewne naczynie przeprowadzenie. *Krup.* 5, 15. *Kruml. Chy.* 219. das Deſtilliren. *Rs.* сидка, насидка, насиженíе, выгонка. DYSTYLOWAC, ał, uie; *Act. Niedok.*, przedyſtylować *Dokon.*, wodki, abo co inszego na wódki, oléyki palić, przepalać, lutrować, smażyć, dusić. *Cn. Th.* - *Vd.* diſtillivati, preskapluvati, preseduvati, prekaplati; *Rs.* насидѣть, насиживать, выдвоить; *Croat.* sgati.) diſtilliren, abziehen. *Kruml. Chy.* 219. Dyſtylowanie, -ia, *n.*, palenie wodek, oleyków abo ziół, korzeni *etc.* na wodki, oleyki. *Cn. Th.* das Abziehen, Diſtilliren. *Rs.* двоéніе. Oleie za pomocą deſtylowania otrzymane, tęgi zapach daią. *Kruml. Chy.* 132. (cf. prasa). Dyſtylowany, a, e, przepalany abgezogen, diſtillirt. Różne wody dyſtylowane pachniące. *Krup.* 5, 15. *Rs.* насúженный. Wodka dyſtylowana, *ob.* przepalana, alembikowa. - *fig.* W dyſtylowane peryody mowę komponuie. *Mon. a.* 65, 148. t. i. w przesadzone, geſchrobene Perioden. - Dyſtylluiący *Rs.* двоúтель, двоильщикъ przepalacz; *Cr.* égányar.

DYSTYNKCYA, yi, *ż.*, rożnica ludzi od ludzi, pochodząca albo od opatrzności, iednego więcey niż drugiego obdarzaiącey, albo z fantazyi, z uroienia. *Jez. Wyr.* der Unterſchied, die Verſchiedenheit. DYSTYNGWOWANY,

a, e, szanowany. diſtingirt, ausgezeichnet, vornehm. Lub dyſtyngwowana dama, nie mniéy powinna mieć miłości ku dzieciom, iak naypodléysza niewiaſta ku swoim. *Zab.* 16, 46. Z dyſtyngwowańszego ſtanu małżeńſtwo nie przechodźi ſię z sobą podług teraźniéyszéy mody. *ib.* 16, 273. Oſkarżył był człek iakiś męża dyſtyngwowanego. *ib.* 11, 255. DYSTYNGWOWAC ſię *ob.* popisować ſię, popisać ſię.

DYSYDENT, DYSSYDENT, a, *m.*, Nazwiſko dysydentów dawniéy wszyſtkim w religii różniącym ſię (rożnowiercom) wspólne, od czasu Zygm. III. oznaczać poczęło samych Lutheranów, Kalwiniſtów i Greków Nieunitów. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 49. – *Vol. Leg.* 7, 573. der Diſſident, eine allgemeine Benennung der Lutheraner, Reformirten und Griechen. *Bh.* rozdwogenec, rozdzielenec. DYSSYDENCKI, a, ie, od dyssydentów, diſſidentiſch. DYSSYDENTKA, i, *ż.*, die Diſſidentinn, *Boh. Djab.* 3, 100.

DYSUNITA, y, *m.*, *ob.* Nieunita.

DYSYMULOWAC, ał, uie, *act. ndk.*, taić, nie dadź, poznać po sobie, ſich nicht merken laſſen. Dysymuluy, bądź w wzroku oſtrożny i w mowie, Żebyś przed czasem nie dał poznać, co masz w głowie. *Morszt.* 315.

DYSZA, y, *ż.*, (*Etym.* duch, dech, Dać) kurkę, przez którą wiatr w piec wpada, z blachy białéy zrobioną, kuźniacy nasi zowią dyszą. *Os. Rud.* 80. die Luftröhre im Hüttenofen. Dysza, rura żelazna wprawiona w miechu kowalſkim. *Jak. Art.* 3, 291. das Luftrohr am Blaſebalge. DYSZEC, – ał, – eli, dyszy, *neutr. ndk.*, oddychać, dychać, athmen, Athem hohlen. *Bh.* dýſſi, deychati, duſſnjm, duſſéti; *Slo.* dychtjm; *Rs.* дышать, дохнуть, пыхнуть (*Vd.* dishat, duh od sebe dat z pachnąć; *Vd.* duh, dishik, dishanje z zapach; *Crn.* dishim, dishâti *olere*, dishanje *olitio*; *Bs.* disciati *olere*; *Cro.* dishati, dishim, z pachnąć; *Cro.* dehnenye z wonia); dyszeć *Cro.* dihati, dishem, diſsem; *Vd.* teshkodihati, hripetati; *Crn.* hripózhem; *Sorab.* 1. jachlicj, pachlu; *Sr.* 2. jachliſch. Z tego ſię daru śmiele tylko piszę, Zem wierny Panu memu, póki dyszę. *Nar. Dz.* 2, 72. Ni oczy widzieć, ni uszy chcą słyszeć, Ni uſta mówić, ani nozdrze dyszeć. *Ryb. Gesl. D.* Ledwiem dyszała, tego słuchaiąc. *Stas. Num.* 2, 105. Przyszedł tam zaledwie dyszący wargami od trudu. *Pocicy Hom.* 334. Ach! ia iuż ledwo dyszę. *Teat.* 53, *b.* 71. §. z trudnością oddychać, mit Mühe athmen, keichen. Zemdlony żniwiarz upałem srogim Dyszy w południe leżąc pod krogiem. *Nar. Dz.* 2, 187. (cf. udyszeć ſię). §. *fig.* ſtękać, keichen, ſtöhnen, ſeufzen. W niewoli i w poddaństwie ciężkim dyszą. *Warg. Cez.* 22. Oyczyzna moia pod wielkiemi dyszała nieszczęściami. *Tr. Tel.* 416. §. dyszy co gdzie, = ieſt w zakryciu, w kącie leży, kryie ſię, n. p. *latet furtum* zakryta ieſt, dyszy kradzież. *Cn. Th.* im Verborgnen liegen, im Winkel liegen. Nawiesza kołnierzów lisich pachołkom na szyi, a w tyle baran dyszy. *Rey Zw.* 66, *b.* Niech mię iak chcą ludzie piszą, Gdy pieniążki w ſkrzyni dyszą. *Cn. Ad.* 425. Już i krzyżyk gdzieś z szyi dyszy, i agnuszek Szczerozłoty zjadł ſię iuż dawno. *Opal. sat.* 31. §. Dyszeć na co, dychać na co, chciwie pragnąć, czatować na co, *Crn.* dehlem, heftig begehren, lauern, ſtreben, ringen. Wszyscy dyszą na mą zgubę. *Teat.* 54, 35. Krewniacy dyszą na sukcessyą, iak djabeł na dobrą duszę. *Teat.* 32, 39. Obroniłem cię od tych zabóycow, którzy dyszeli na zgubę twoię. *Teat.* 54, 40. (DYSZEK *n. p.* cielęcy *ob.* dych).

DYSZEL, – szla *et* – szlu, *m.*, DYSZELEK, – łka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh.* woz, woge; *Slo.* woge, oge; *Mor.* og; *Sr.* 1. wopo, wojo; *Vd.* oje, oyo, oinizę, us, rudu; *Crn.* vója, vòjenze; *Cro.* oje, oyje, rudo, rúd; *Dl.* timun; *Rg.* rúdo; *Bs.* ruda, rudo; *Bs.* dumen, timun; *Ross.* дышло, дышлего; die Deichſel (*Inf. Germ.* Dieſſel; *Suec.* tiſtel, *Anglos.* diſl, thiſl, thixl, *Holl.* dyſſel, duſſel). Drąg, którym konie poiazd ſkręcaią. *n. p.* Wkłada w dyszel Alekto siarczyſte woźniki. *Zab.* 15, 33. *Kniaź.* Ciężadło czyli dyszel. *Urs. Gr.* 389. W dyszelek koniki wprzęgał. *Hor. sat.* 203. Dyszle u karet, kolasek, wozów bywaią brzozowe, brzoſtowe. *Kluk Rosl.* 2, 158. Dyszel podwoyny, *ob.* hołoble, *Rs.* оглобля, оглобельки; na Kamczatce długi rzemień, do którego psów zaprzęgaią, zaſtępuiący dyszel, поводжникъ. *Fig.* Rzemiennym dyszlem iechać, zbaczaiąc, wſtępuiąc, w zygzak, nicht den geraden Weg fahren, beſtändig ablenken. *Slo. Prov.* wóz muſi iść za ogom, wóz musi iśdź za dyszlem. – *Phras.* Życie na dyszlu prowadzić, z w uſławiczney włoczędze (cf. na bruku, cf. pięty wiercić), ſich beſtändig auf der Landſtraße herum treiben. Usieść na dyszlu, na koszu usieśdź, ſitzen bleiben, nicht weiter können. Mamże usieść na dyszlu, uiechawszy tak daleko? *Teat.* 33, *d.* 81. Kto ſię naloży dworſkiéy polewki, trudno mu iéy doſtać, przyidzie mu na dyszle oſtać. *Mącz.* – 2) Dyszel, którym wiatrak obracaią ku wiatru. *Solſk. Arch.* 96. der Wendebaum an der Windmühle. §. Plugowy dyszel *ob.* grządziel. DYSZLOWY, a, e, od dyszla, Deichſel-. *Vd.* rudoun, oinizhen; *Rs.* дышловый. Do cugów karetowych dyszlowa para koni ma bydź naymocniéysza. *Kluk Zw.* 1, 186.

DYSZKANT, DYSZKRECYA, DYSZKURS *ob.* Dyſkant etc.

DYURNA, y, *ż.*, co ſię na dzień daie, bierze, płaci, Diurne, Tagelohn, Tagegehalt. *Rg.* nadniza. DYURNAŁ, u, *m.*, dziennik kapłańſki. *Cn. Th.* ein (geiſtliches) Diurnal, Kirchengebetbuch. W breviarzach, dyurnałach, officyuszach i innych książeczkach duchownych. *Solſk. Geom.* 3, 59. *Smotr. Lam.* 205, cf. dziennik, żurnał.

DYWAN, u, *m.*, ieſt to pokoy w sarain Sułtana Tureckiego, do sądów i rady naznaczony. *Klok. Turk.* 54. das Zimmer im Serail des Großherrn, wo die Gerichte und Rath gehalten werden. §. naywyższy Turecki trybunał. *Wyrw. Geogr.* 279. der Staatsrath des türkiſchen Kaiſers. Cesarz ſkładać każe dywan, czyli radę wielką. *Mik. Obs.* 77. §. kobierzec Turecki, ein türkiſcher Divan, eine türkiſche Decke. Stół wielki na środku okrywał bogaty Perſki dywan *Kras. Doſ.* 69, Złotem dziane dywany. *Pot. Arg.* 333. Tu nie o tym dywanie rzecz, co nim ſtoły nakrywaią, dywan nazywa ſię w Turczech senat. *Teat.* 26, *c.* 50. DYWANSKI, a, ie, na kształt Tureckiego kobierca, Turecki, wie ein türkiſcher Teppich, Türkiſch. Towary Tureckie, kobierce ze złotem, dywańſkie . . . *Vol. Leg.* 4, 82. Sciany obite były kobiercami dywańſkiemi. *Banial. B.* 3.

DYWDYK, u, *m.*, słowo Tatarſkie, przykrycie i długie i bogate na konia. *Czart. Mscr.* eine lange, reiche Pferdedecke. Jechał rycerz odziany w szaty królewſkie na dziel-

nym ſtępaku pod dywdykiem szarłatnym. *Nar. Hſt.* 7, 18. Gardzi złotem upſtrzonemi dywdykami. *Mon.* 71, 21. Na dzielnym rumaku była z przedniego złota kulbaka, i dywdyk z bogatéy materyi. *ib.* 69, 405. Dywdyk wzorzysty. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 426. Konie ich okryte były długiemi dywdykami z tafty, aż do kostek spuszczanemi, i herbami panów swoich haftowanemi. *Uſtrz. Kruc.* 3, 138. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, *dygdyki. *Vol. Leg.* 4, 82. Widziemy rumaki pod złotemi dywdykami przepysznie ubrane. *Zab.* 7, 131. Koncerz, ani błask dywdyków, nie utworzą woiowników. *Jakub. Bay.* 274. §. materya pewna iedwabna Turecka, ein Türkiſcher Seidenzeug. *N. Pam.* 16, 17.

DYWERSYA, yi, *ż.*, rozerwanie nieprzyiaciela z wielu ſtron razem, aby się musiał dzielić na części. *Papr. W.* 1, 470. die Diverſion, die man dem Feinde macht.

DYWERTYMENT, u, *m.*, rozkosz, Vergnügung. Niech patrzą w dywertymentach zatopieni świata hołdownicy, na łzy dzieciny boga. *Bals. Sw.* 2, 681.

DYWIZYA, yi, *ż.*, podzielenie; udział, dzielnica. DYWIZYYNY *n. p.* wódz, *ob.* Udziałowy.

DZ.

DZ. - Januszowſki, *narzekaiąc, że na wyrażenie tego dźwięku, poiedyńczéy osobnéy litery nie mamy,* „*ieśli co, powiada, to nam* dzyta, *Greckie* Ζητα, ζ, *bardzo ieſt potrzebne.* - J. Kochanowſki *wymyślił trojakie różne osobne litery na* dz, dź, dż. - Januszowſki *różnicę tę woli tak oznaczyć*: dz, ᵗdz, ᵈdz. Gornicki *kładzie pr. d literą* i *samo* ᵈd *z daszkiem bez* Z *n. p.* ᵈdiathi, *bądź.* Nowy Char. *II.* Dz *iedna ieſt z tych liter, które nas oddalaią znacznie od inszych Słowiańſkich dyalektów, gdzie* 1) *z początku samo z ieſt bez poprzedaiącego* d *n. p. dzwon Bh.* zwon, *dzwonić* zwoniti. *Tak też częſto piszą naſi dawni autorowie* Mączyński, Syreniusz, Marcin z Urzędowa: *zwon, zwonić, zban.* 2) *nasze* dz *wyraża się też w Czeſkim przez* dź *n. p. dzban* z dźban, dźbanek. 3) *przed* i, dz *nasze w Czeſkim i t. d. bez* z *się wydaie. n. p. dziw* z diw, *dziwny* diwný; *działo* dilo; *dziura* dira; *dzieci*, děti; *dziewka*, dívka. *III. Zadnego słowa Polſkiego* (*bo* Djabeł, djasek *nie są oryginalnie Polſkie*) *nie mamy, gdziebyśmy pisali* di; *iedno dzi*, Bh. diviti ſe, *u nas* dziwić się. *IV. Przed* é *ściśnionym, które my podług* Kpcz. *kréſkuiemy* (*gdy dawni kréſkowali* e *otwarte*) d *przyimuie do siebie ieszcze*: zi; *wyiąwszy tedy słowo deszcz* (*bo* dech, denko, deptać, *deſka* etc. *maią* e *otwarte, to ieſt u dawnych kréſkowane*) *zawsze piszemy*: dzie *n. p.* wiedzieszᵗ, *w piérwszéy osobie* wiodę, idziesz, idę. - Bh. dije *dzieła*; dewět *dziewięć*; Den *dzień*, *a w drugim przypadku, wyrzucaiąc znowu przybyszowe* dz, *dnia* Bh. dne; *ztąd* Bh. dnes hodie, *u nas* dziś. *V. Po* dz *na początku słów nie może naſtąpić* y, *tylko* i; *nie może naſtąpić* e, *tylko* ie. *VI. Przeciwnie po* dźdź, *nie może naſtąpić* i, *iedno* y.

*DZAMBAS, a, *m.*, z Tureck. na Podolu z faktor. *Czrtr. Mſkr.* ein Factor, Unterhändler, Mäkler.

DZBAN, *ZBAN, a, *m.* (*Etym.* bania), naczynie baniaſte z uchem, do wody, i rozmaitych trunków, ein Krug, Waſſerkrug ꝛc. *Bh.* džban, děbán, ekraubliť; *Slo.* džbán, děbán; *Cro. barb.* zbàgn; *Cro.* ſtúcza; *Bs.* s.bagn, súd od vode, patrina, bukla; *Sr.* 1. ЗЬа, nabliwaczné zbaszan; *Sia.* pehar, kupa (*cf.* puhar, kuſa; *Dl.* vares, vichya; *Rs.* жбанъ drewniana konewka, ушанъ flaszka, *cf.* кухлинъ, кувшинъ, кубышка (*ob.* kubek), скудельница, корчага (*ob.* korczak); *Ec.* бања, кубшинъ. Zoſtawiła *zban swóy u zdroiu. 1 *Leop. Joa.* 4, 28. dzban. 3 *Leop.* Do czasu dzban wodę nosi, aż się urwie. *Zegl. Ad.* 63. póki się ucho nie urwie. *Teat.* 23, 91. Dzban wodę nosi, póki się nie ſłucze. *Jabł. Ez.* 157. Dotąd ze dzbanem chodzą, aż się też urwie. *Pot. Jow.* 2, 17., *Slo.* dotuď džbanek na wodu dobí, dokuď ho nerozbijú. *Ger.* Der Krug ſo lang zu Waſſer geht, bis er einmal zerbrochen ſteht. Theuerd. 88. Der Krug gieng, wie man ſagt; So lang zu Waſſer, bis er brach. Wiel. Siła pies we dzbanie widzi, ale głowa nie wniydzie. *Rys. Ad.* 64. (oczy tylko paść było; oczy się dobrze miały, ale zęby od głodu szczekały). Każe on piwo nosić, a za *zbanie (a za dzbanu) wygląda. *Klon. Wor.* 34. hinter dem Kruge hervor. Za młodym ieszcze do dzbana. *Teatr* 43, *c.* 98. *Wyb.* t. i. do piiatyki, do pełnéy, do kufla, do kolei). §. Dzban, miara, dzban piwa, miodu, rozmiar, garniec, ćwierć, konew, *pro vase vulgaris mensuroe potus in quovis loco usitatae. Cn. Th.* ein Krug, ein Maß, eine Kanne Bier, Meth, Wein ꝛc.

DZBANEK, - nka, *m.*, DZBANECZEK, - eczka, *m.*, DZBANUSZEK, - uszka, *m.*, *Demin.* (*Bh.* děbánek, děbáneček, okraubliček; *Crn.* dębanza; *Bs.* bukliica, patriniça; *Rs.* чашечъ; ein Krügelchen, ein kleiner Krug (ein Krügel), ein Kännchen. Do czasu dzbanek wodę nosi. *Rys. Ad.* 9. *Zbanuszek. *Syr.* 773: DZBANARZ, DZBANKARZ, a, *m.*, co dzbany lub dzbanki robi, der Krugmacher, der Krüge, z. B. Waſſerkrüge macht. *Boh.* děbanečník, děbaneckář, děbankář. §. *meton.* kufel, moczywąs, ein Saufaus. Nieborak on dzbanarz leda gdzie w błocie się powali, tamże i uśnie, suknią pomaże, czapkę ſtraci. *Rey Zw.* 61. DZBANOWY, DZBANKOWY, a, e, od dzbanów lub dzbanków, Krug-, Kannen-. Cyna dzbankowa, do któréy dodaią cztery dwudzieſte piąte części ołowiu. *Kruml.* 192.

*DZBER, a, *m.*, *Bh.* děkr ceber, ein Zober. Warz w wodzie słomę i wléy gorącą w dźber; opałkę połóż na onym dźberze. *Syr.* 990.

*DZBŁO *ob.* Zdźbło.

DZDZAWY, a, e, dżdżyſty (*Etym.* deszcz), regenhaft, regneriſch. *Bh.* deſſtivý, deſſtný. Dżdżawy Oryon. *Klon. Fl. A.* 2, *b.* Czas dżdżawy. *Budn. Ezdr.* 10, 13. (dżdżyſty. *Bibl. Gd.*). Kray w chmurach za dżdżawym Auſtrem uſtawnych się pierze. *Zebr. Ow.* 5. *DZDZENOSNY, a, e, *poet.* deszcze przynoszący, regenbringend. Już przeminęły dżdżenośne obłoki. *Zab.* 14, 165. *DZDZEWY, DZDZEWNY, a, e, deszczowy, Regen-. Dżdżewe wody. *Ryb. Gęsl. B.* Dżdżewne wody. *Cresc.* 548.

DZDZEWNICA, DZDZOWNICA, y, *ż.*, deszczowa woda, Regenwaſſer. *Bs.* dasegdiviça, voda dasgdiviça; *Cro.* desgyevina; *Vind.* dishouniza, kap, ſtrieshenza). Między inszemi wodami, dżdżewnica ieſt bardzo dobra, zwłaszcza która lecie z gromem spada. *Cresc.* 10. -

§. dżdżownica, deszczowy robak. *Volck.* 503., *Sor.* 1. dejczowé hadjik; *Vd.* dishui zherv, dishounik; *Sla.* glijsta gujavica). Dżdżowo glisty, dżdżownice niektórzy zowią, *lumbricus. Mącz.* der Regenwurm. *Dudz.* 37. glista ziemna. *Cn. Th.* §. W Epirze z bedł dżdżownic mieli się rodzić ludzie. *Otw. Ow.* 273. *e pluuialibus fungis*, Regenschwämme, Pilze. §. kamień z deszczem spadaiący, iak mniemaią. *Cn. Th. Ombria Plin. H. N.* 57, 10. der Donnerkeil, Schoßstein (cf. piorunek), kamień, który mało co się różni od piorunka, Skutki ma czynić to samo, co i strzałka. *Lad. Hist. Nat.* 34. §. Dżdżownice *plur.*, gromadka nieznacznych gwiazd, które Grecy zowią *Hyades. Otw. Ow.* 517. – *Brud. Ost. A.* 3. – *J. Kchan. Dz.* 7. Hyady, siedm gwiazd na czele byka, które przynaszaią deszcze, Polacy nazywaią dżdżownicami. *Hor.* 1, 19. die Hyaden, das Regengestirn, die fünf oder sieben Sterne am Kopfe des Stiers (cf. Baby *Pleiades*, das Siebengestirn, die Gluckerinn). Ni grad, ni pluta, ani nawalnice, Ni iemu słotne ugrożą dżdżownice. *Zab.* 9, 11. – *Otw. Ow.* 129. DZDZOWY, a, e, od deszczu abo dżdżu (*Bh.* dessťowy, deszczowy), Regen-, Woda dżdżowa. Ptaki dżdżowe, *Charadrii*, należą do rzędu bocianego. *Zool. Nar.* 246. Regenpfeifer. DZDZOWNIK, a, *m.*, ptak *Charadrius Hiaticula*, znayduie się na błotach, i lubi miéysca obficie deszczem skropione. *Zool. Nar.* 246. der Strandpfeifer, eine Gattung Regenpfeifer. *DZDZYC, yl, y, *act. ndk*, deszczem spuszczać, regnen lassen, regnen. *Bh.* dssťiti, dscati, dssťim, ssťim; *Rg.* daxdjetti; *Bs.* dasgditi; *Crn.* deshuvati, deshûje, deshy; *Vd.* disheti, dishuvati, dechuje; *Rs.* дождить, дождю; *Ec.* дождоточити, капли испускать, дождь испускать. Dżdżyłem na iedno miasto, a na drugie miasto nie puściłem dżdżu. 1 *Leop. Am.* 4, 7. Bóg dżdżył im mannę ku iedzeniu. *W. Ps.* 77, 24. (spuścił im iako deszcz Mannę. *Bibl. Gd.*). Ogniem i siarką dżdżyć będę nań i na iego woysko. *W. Ezech.* 38, 22. (ogień i siarkę spuszczę nań. *Bibl. Gd.*). Bodayby nań wypuścił gniew zapalczywości swoiéy, a dżdżył nań woynę swoię. *W. Job.* 20, 23. DZDZY *impers.*, deszcz pada, es regnet; *Vd.* dis gre, desh hodi, dishuje; *Cro.* dosgyi; *Ross.* дождить, дождь идетъ. – DZDZY się, zadżdżyło się, ma się na deszcz, chmura się. *Cn. Th.* es läßt sich zum Regen an. Płótna bieliąc, strzedz, aby na dżdżu nie legały, kiedy się zadżdży. *Gost. Ek.* 70. DZDZYSTY, a, e, – o *adv.*, pełen dżdżu; regenhaft, regnerisch. *Bh.* dessťiwý, prssťiwý; *Slo.* dessťowný, dessťowatý; *Sr.* 1. dežćjowitė; *Crn.* deshevne; *Vd.* dishoun, dishen, dishji; *Cro.* dosgylyiv; *Bs.* dasgdivo; *Rs.* ненáстный, дождливый, *n. p.* dżdżysty wiatr; dżdżysta chmura. – Fingal król pagórków dżdżystych. *Kras. Off. A.* 2, *b.* potoki dżdżyste. *ib. A.* 3. dżdżowne, Regen-. Woda dżdżysta. *Syxt. Szk.* 18. Regenwasser. – NB. *dalsze pochodzące słowa* deszcz *w dyalektach*: Vd. *obdishuvati, podishuvati* (*odeszczyć, *podeszczyć; Eccl. одождити, одождаю, beregnen; Rs. неодождимый *nieożdżony*, unberegnet; Vd. *skusdishuvati* = *przedżdżyć, durchregnen; Vd. *isdishuvati, vunsdishuvati* = *wydżdżyć, ausregnen.

DZGI! DZGA! dżgi! dżga! *exclam.* podochocaiąc, heysa! Maski Kuligowe tańcuią: E! dżgi, dżga, ha ha ha! *Teatr* 43, *c.* 64. *ib.* 32, *b.* 61., *Cro.* nu, nuda, de, dejda. DZGNĄC *cz. idnt.*, dżgać *ndk.*, żgnąć, uderzyć, kłoć, uszczknąć, stoßen, stechen. Czasem mię dżgnęła sztychem, czasem płazem. *Zab.* 11, 270. §. *intrans.* machać, ruszać, śpieszyć, vorwärts machen, eilen. Nuże żywo, dżgay śmiało! *Teat.* 36, *b.* 74. §. *fig.* dżgnął sobie dobrze, łyknął dobrze duszkiem, er hat es ohne Absetzen ausgestochen. *Tr.*

DZIAC, ał, dzieie *cz. ndk.*, udziać *dk.*, *Boh.* zdjti, zdjl, zdjm; *Sr.* 1. djewam; *Vd.* djati, diem, djanje, delati, dejem (*Crn.* dijati, dęnem, dęvam, dęlam *facere, ponere*); *Ec.* дѣлати, дѣю, дѣлаемъ (*Rs.* дѣ́лать, дѣ́лаемъ *addere*); działać, robić, czynić, machen, thun, wirken. Wszechmocny z takich naród po'ężny udzieie. *Przyb. Milt.* 385. Człowiek ma moc nakłaniać się, i dziać zatem według pobudek moralnych. *Mon.* 76, 267. handeln. Ku zbawieniu swemu dzieycie co. *Smotr. Apol.* 127. *ib.* 190. §. dziać tkane roboty, tkać, weben, dziać pończochy, stricken. Wstydać się będą, ktorzy sprawuią len, którzy działi a tkali subtelne rzeczy. *Leop. Jer.* 19, 10. Panna mieszeszek działa. *Pot. Arg.* 356. (*cb.* Dziana suknia). Jedne będą szyły na krosieńkach, drugie rękawiczki iedwabne będą działy. *Star. Dw.* 45. (*Vd.* djati, vtekniti = wetknąć) dziać pończochy *Vd.* spletuvati, jiglati, setkati; *Rs.* вязать, сплести. §. dziać wiersze, składać, tworzyć, robić, komponować, Verse machen. Sercu ięzyk posłuszny pełnemu Odbiera słowa i nowy rym dzieie. *J. Kchan. Ps.* 64. – §. Pszczoły miód, wosk dzieią *ob.* Dzienie, dzianka. §. Ciasto dziać, gnieść *ob.* dzieża. – II. dziać komu (*Bh.* diti *dicere*, dim, *aio, inquam*), nazywać kogo, einen nennen, einen Namen nennen, einen Namen geben (*Bh.* djti, děl, djm *dico*, přezdjti, gmena přemeniti przezywać; *Slo.* djm *inquam*; *Sr.* 1. ja djach *dicebam*; *Sr.* 2. jasch, jeju *loqui*; *Vd.* dim *dico*, djal *dixit*, pridevik *cognomen*; *Crn.* dim, djal; *Bs.* izditti imme *indere nomen*; *Rg.* nadjetti tkomu imme; *Cro.* izdeti, izdevam ime; *Cro.* pridovek *cognomen*; *Dl.* pridivak; *Ross. obs.* меза, мéзя imię (cf. *Talmud.* נשׂא *schaah* nunciauit cf. *Ger.* sage cf. *Gr.* δείκνυμι, δείκνυμι). U chrzcielnicy kapłan naprzód pyta: iakoć dzieią? *Hrbšt. Nauk. U.* 2, *b.* Doktorowi temu Eunochares dziano. *Kosz. Lor.* 146. Pytał go Jezus: co za imię masz? a on mu odpowiedział: dzieią mi Ćma; bo nas sam wielo. 1 *Leop. Marc.* 5, 9. Pogańskiego aralda Pindarem zwano, Chrześciańskiemu Arydaeus dziano. *P. Kchan. Jer.* 146. Tankred mu dzieią. *ib.* 60. Rynald mu dzieią. *ib.* 66. Już tęskno Annie (tak dziano królewny). *J. Kchan. Dz.* 99. *Nomino* mianuię, wzywam, daię imię, *zdzieię. *Mącz. Nominare ex altero*, tak *zdziać iako kto imię ma. *Mącz.* (cf. *nazdziewać, *nazdziać). III. Dziać się, dział się, dzieie się *recipr. ndk.* (Dziewać się, *frequ.*, *qu. v.*), *Bh.* diti se, dal se, dęgi se, djwám se; *Bs.* ditti se, djettise; *Vd.* je djanu, je zgojenu, goditi se; *Crn.* godit se, gody; *Sorab.* 2. se tschojisch; *Eccl.* дѣятися, содѣятися, содѣватися (*Rs.* дѣ́ться, дѣ́ваюсь przybydź do czego); *Rs.* ключáется, довóдится; stawać się, geschehen, sich zutragen, vor sich gehen. Uczmy się, iż się wszystko zrządzeniem bozkim, a nie przygodą dzieie. *Skarg. Dz.* 1107. Dzicie się mną, tobą, tym się to dzicie, = ta tego przy-

czyna, dlatego. *Cn. Th.* Nie wiemy, co się w tym dzieie, abo co za przyczyna tego ieſt. *Ber. Dek. A.* 4, *b.* Co się z przykładu dzieie, słusznie się zda dziać. *Petr. Ek.* 22. Myślmy co czynić mamy, mińmy co się działo. *Teatr* 43, *b.* 95. *Drozd.* W tey sztuce scena przez trzy akty dzieie się w domu, czwarty w krzewinach. *Teat.* 116, 2. die Handlung geht vor. Co będzio to będzie, niech się dzieie wola boża. *Teat.* 27, *c.* 87. (niech się ſtanie, Gottes Wille geſchehe). Chcę mu wszyſtko odkryć, cokolwiek się w sercu moim dzieie! *Teat.* 9, *b.* 98. was in meinem H. vorgeht. Tu się coś źle dzieie. *ib.* 30, *b.* 56. (Co się dzieie? *Vd.* kai se godi? *Crn.* dijanu so s'nami *actum eſt*; *Sr.* 1. mi ſo dȷìvo, mam djecjo s śni mi się). Widzimy z doświadczenia, co się w ludziach dzieie, Z płaczącym człowiek płacze, z śmiejącym się śmieie. *Kor. Hor.* 7. §. dzieie się komu co s trafia się, zdarza się, powodzi się, es geſchieht oder geht einem gut, wohl, übel, ſchlecht. Aby się mnie dobrze działo, nie godzi się inszym źle życzyć. *Swad.* 1; 207. Nie porzucay nadzieie, Jakoć się kolwiek dzieie. *J. Kchan. Dz.* 240. Skarżą się potym: ah nie wiem, co mi się dzieie. *Urzęd.* 104. Gdzieć się dobrze dzieie, tam zoſtań. *Jabł. Tel.* 7. Bali się; iż w odmianie, gorzéy im się dziać będzie. *Kras. Pod.* 2, 40. Podnosząc mię rzekł: cóż ci się dzieie, a przecz tak serce twoie ieſt ſtrwożone? *Budn.* 4 *Fzdr.* 10, 31. — Co się z tobą dzieie? was geht mit dir vor? Nie wiem, co się teraz s bratem moim dzieie. *Ld.* Nie wiedziałem, co się semną działo, was mit mir vorgieng. §. Dzieie się o czym, traktuie się, rozprawia się, abgehandelt oder verhandelt werden. W księgach Salomonowych kaznodzieyſkich, o marności świata tego się dzieie. *Leop. Eccles.* 1. — §. dziać się w co s obrócić się w co, zu etwas werden, ſich worein verwandeln. Wszyſtko tu ginie, wszyſtko w nic się dzieie; Skoro niezbedny mus ciężko zachwieie. *Zab.* 9, 303. *Zabł.* §. dziać się s podziać się gdzie, wohin gerathen, wohin kommen. *Crn.* dijati se kam (cf. *Vd.* djati, diem, podjati, loshiti, poloshiti s kłaśdź, cf. *Gr.* θέω; *Cro.* dérati s kłaśdź; *Cro.* devenicza *farcimen* cf. nadziewać, nadziewanie). Gdy łamiesz pęta ich, gdzie się dzieią co więźniów ſtrzegą? *Miaſk. Ryt.* 3. Jeślić matka zginie, pszczoły pewnie spadną, A gdy ula nie ſtanie, gdzie się dziać, nie zgadną. *Rey Zw.* 253. Sława krzywoprzysiężcy, iako punkcik ieden, i ci, co nań patrzyli, rzekną: gdzie się działo? *Skarg. Kaz.* 225. Pytam się domowych, i co blizko siedzą Drzwi, Alić wszyscy o nim, gdzie się działo, nie wiedzą. *Kochow. Fr.* 107.

Pochodz. *Dzianka, Dzienie, Dziany, Dzieie, dzieiopis, dzieiopismo, dzieiopisarſki; dziewka i t. d. dzieża; nadziewać, nadziać, nadziany, nadziewanie, nadzieia; odziewać, odziać, odzież, odzienie; przyodziewać; przyodzieć, przyodziany; poodziewać; podziewać; podziać; samodział; spodziewać, spodziany; niespodziany; rozpodziewać, wdziewać, wdziać, wdziewalny, wzdziewać, zdziać; zadziać, zdziewać się. Kołodziéy, kołodziéyſki, kołodziéyſtwo. Złodziéy, złodziéyka, złodziéyſki, złodziéyſtwo. Dobrodziéy, Dobrodziéyka, dobrodziéyſtwo. II. Działać, działywać. Dzieło. Dzielny, dzielność. Niedziela, niedzielny, sześcioniedziałka, sześcioniedzielnica, Dwuniedzielny. Poniedzielny, Poniedziałek, poniedziałkowy; nadziałać, oddziaływać, oddziałać; przedziaływać, przedziałać, rękodzielny; zadziaływać. Dla, qu. v.*

DZIAD, a, *m.*, (*Boh.* děd; *Slo.* dědo, děd, ſtari otec neb tatik; *Mor.* ſtařík, ſtařeček; *Sr.* 1. djed, děd; *Sla.* did, ſtári otac; *Cro.* dëd; *Dl.* did; *Rg.* djed; *Crn.* dęd, dędz; *Vd.* ded, dedei, diedez, ſtarez, ſtari ozha, ozhjak; *Rs.* дѣдъ (*Ec.* дѣдъ, прáотецъ, cf. *Ec. Rs.* дѣдо ſtryi; cf. *Gr.* θεῖος; cf. *Sup. Germ.* Dod: otiec chrzestny, Tatta, tata, tatuś, Atta; Adlg. *Roman.* atta *Sext. Pomp.* cf. *Bh.* otec i ociec). 1) mego oyca abo matki ociec. *Saxon Porz.* 124. dziadek, ſtarek. *Cn. Th.* der Großvater. Atlasa słusznie Niobe dziadem swoim zowie, bo iedna z siedmiu córek iego była Taygeta, matka Nioby. *Otw. Ow.* 225. Jowisza zaś taż Niobe dziadem zowie, bo Tantalus, którego córką była, był synem Jowiszowym z Ploty Nimfy. *ib.* Dziad, ſtary ociec, ſtary tata, *pappus. Mącz.* cf. baba, babka, ſtara matka. — §. dziady, = przodkowie, die Vorfahren, Vorältern. Przecz chwalisz dziady, gdyś sam szkaradny? *Rys. Ad.* 58. §. dziad względem lat, = ſtary, zgrzybiały. *Cn. Th.* ein alter Mann (cf. ſtara baba). Co rzec o dziadach, co po bezzębnych dziąsłach ięzykiem bełkocą. *Hor. sat.* 206. Od małego dziecka, aż do ſtarego dziada, iuż go wszyscy znaią. *Teat.* 10, 81. Dziecko ſtraszą, w nocy nie wychodź, bo cię wilk zje, dziad weźmie. *Mon.* 71, 107. Dziad kościelny, ſtaruszek usługi kościelne, n. p. dzwonienia, zamiatania kościoła etc. odprawniący, der Kirchenalte, ein alter Mann, der das Läuten und die Säuberung der Kirche verſieht. Silnemi barki dziadów w tę i wowę ſtronę Ogromne dyndy hałas czynią poruszone. *Węg. Org.* 2. §. ſtary, żebrak ſtary, ein alter Bettler. Dziad przy kościele śpiewa. *Zab.* 9, 347. *Zabł.* Na dziady poyść = żebrać, z torbą póyść, *Rs.* ходить съ сумою, betteln gehen. Będę musiał póyśdź z żoną i z dziećmi na dziady, żeżelibym was wszyſtkich miał raczyć. *Off. Str.* 1. Gdyby się każdy człowiek z twą naturą rodził Jużby dawno świat z torbą między dziady chodził. *Nar. Dz.* 3, 122. §. W młynie, dziady na trybach, Panſtermühlgänge. *Schmidt.* DZIADEK, = dka, *m.*, *Demin.*, (*Bh.* dědek, dědeček) (*Rs.* дѣдушка ſtryiaszek; *Ec.* дѣдька pedagog). Starek, oycow albo matczyn oyciec, der Großvater. 2) Staruszek, ein alter Mann. Smierć lub dziatki lub dziadki mknie, iako się nawiną. *Brud. Oſt.* 9. Żadnego dnia nie opuści, żeby nie miał iść do kościoła, iako iaki dziadek kościelny. *Teat.* 36, *c.* 21. §. *tr.* dziadek, orzechołom drewniany, ſtryszek, der Nußknacker. DZIADOSKO, DZIADOWSKO, a, *m. et n.*, z przyganą, z niechęcią: dziadziſko, brzydki nieznośny ſtaruch, ein alter Knaſter. Przeklęte dziadowſko. *Teat.* 28, *iii.* §. *ironic.* ſtaruszek, ein guter Alter. I ieſt się czego lękać, żeby zwątlon troſką Z samego przywidzenia nie zamarł dziadoſko. *Zabł. Zbb.* 86. Poczciwe i dobrowolne dziadoſko. *Teat.* 24, *c.* 37. DZIADOWINA, y, *m.*, *pieszczenie*, ein Alchen, ein guter Alter. Po kimże Wac Pan chodzisz w tey grubéy żałobie! By. Po oycu. Wczoray zamarł luby dziadowina. *Zabł. Zbb.* 52. Nieborak dziadowina. *Teat.* 27, 44. DZIADOWIZNA, y, *ż.*, *Rs.* дѣдовщина, spadek po dziadku, das Großväterliche. Prawo na wnęki z córek urodzone nie ściąga się, aby mieli z ciotkami babiznę albo dziadowiznę ró-

wno brać. *Szczerb. Sax.* 428. *et* 117. Koloman uciekł do Polski, dziadowizny swéy. *Biel. Sw.* 128, *b.* Kostyrowie o oyczyznę Przyprawuią nie iednego, i o dziadowiznę. *Klon. Wor.* 72. DZIADOWSKI, a, ie, *Boh.* dědův, dědův; *Slo.* dědov; *Vd.* dedein, dedejou; *Cro.* dedov; *Dl.* didovo; *Rs.* дѣдичный, дѣдовскій, дѣдушкинъ; *Eccl.* дѣдовскій, дѣдичь, прдтеческій; od dziada abo dziadka, großväterlich. Dziadowska sztuka, tycze się wnuka, *Turpis fama datur saepe minoribus. Rys. Ad.* 10. §. żebraczy, bettlerisch. Dziadowska woda, u prostactwa, droga piaszczysta. *Wol.* DZIADUNIO, DZIADUS, — ia, *m.*, *Ross.* дѣдушка, cf. дѣдушка домовой marchalt), *pieszczenie* dziadek kochany, gutes, liebes Großväterchen. O tym ich tatuś, dziaduś i pradziaduś bynaymniéy nie wiedział. *Pam.* 84, 370. DZIADYGA, i, *m*, staruch, grzyb; ein mürrischer Alter. On tylko ieden dziadyga ponury Nie zna ludzkości głosu i natury. *Zab.* 16, 314. DZIADZINA, y, *m.*, *Zab.* 12, 100. (*ob.* Dziadowina). Alić pełznie iakowaś dziadzina z toporem. *Nar. Dz.* 3, 17. DZIADZISKO, a, *n.*, *z przyganą*, staruch, grzyb, ein häßlicher Alter. Młody się kłania, prosi, trudzi, A stare go dziadzisko próżno tylko łudzi. *Zab.* 5, 240.

Pochodz. *naddziad*, **ded*, *pradziad*, *prapradziad*. §. *Dziedzic* (Bh. dědic) *dziedziczyć*, *dziedzina* etc. §. *Do tegoż źródła należą: dziatki*, *dziatwa*, *dzieci* (Bh. děti, dite), *dziecko*, *dziecię*, *bezdzietny* etc. *cf.* Atta Adig. et *Ojciec*, *ociec*, Bh. otec.

*DZIAK *ob.* Djak.

*DZIAKIEŁ, — kła, *m.*, To co nazywało się w Polszcze pomocne, miało w Litwie imię dziakła. *Czack. Pr.* 1, 66. Hülfssteuer. W przywileiu na biskupstwo Wileńskie, Jagiello wyzwala dobra duchowne od wyprawy woiennéy, straży, oprawowania mostów, dziakłów etc. *Stryik* 446. Przywileiami dawnemi wszyscy ludzie bez uchwały seymu, od każdéy dani podatków, i też od dziakła, i od wszelakich brzemion powozowych, które podwodami zowią, wolni byli. *Stat. Lit.* 87. (cf. ciahły). *DZIAKIELNY, a, e, od dziakła, Hülfssteuer-s. Pod nazwisko siano dziakielne, szła piérwéy powinność tylko dawania siana, potym i różnych osypów, a nawet drobiu i iaiec. *Czack. Pr.* 1, 66.

*DZIAKON, ARCYDZIAKON *ob.* Dyakon.

1) *DZIAŁ, u, *m.*, (*Etym.* dziać s działać), dzieło, robota, praca, die Arbeit. Pługiem wyorano bulawę, i kilka żelazców od strzał staroświeckim działem. *Strzik.* 325. (staroświeckiéy roboty, von alter Façon). Przyniesiono Witoldowi od cesarza podarek smoka, pięknym a mistrznym działem od złota i śrebra urobionego. *ib.* 531. (smoka osobnym dziełem urobionego. *Bielsk. Kr.* 290.). Dał cesarz Zygmuntowi konew śrebrną bardzo pięknym działem. *Bielsk. Kr.* 478. konew śrebrną tak pięknym działem, iż więcéy robota kosztowała, niż śrebro. *Biel. Sw.* 279.

2) DZIAŁ, u, *m.*, *Bh.* díl s część; *Sr.* 1. dźitel, teil, djel, tél, djelk, telk, tjastka; *Sr.* 2. jel, jelba; *Sla.* thàl, dio; *Bs.* dil, dio; dilak; *Rg.* diò, djèla, dil, dila, djélak; *Cro.* dél, dál; *Dl.* díl, dio; *Crn.* dejl, tal; *Vd.* diel, tal, dieu, deilesh, resdejlenje, dielzhez; *Rs.* дѣлéжъ, *Ec. Rs.* дóля, часть; *Angl.* deal, *Suec.* del, *Anglos.* dael, *Ulphilas* Dail, *Ottfried* Deil, *Kero* Teil; *Ger.* Theil, theilen; *Gall.* tailler), der Theil, das Theilen. dzielenie, rozdzielenie, podział, das Theilen, die Theilung. Książę Witold obchodził się z bracią, iako lew z osłem, w dziale. *Strjik.* 531. Powinna białogłowa, po trzydziestu dniach mężowym sukcessorom dział uczynić. *Chelm. Pr.* 92. §. udział, rzecz przydzielona, działem przypadła, das Zugetheilte, der zugefallene Theil, der Erbtheil, der Theil. *Vd.* dieu, erbshen diel, nadiel, dodiel, nadielek, dieushnu, dieudizhnu blagu; *Rs.* учáстокъ, достоянïе, наи. Turcy mowią, że bog dał działem wodę chrześcianom, a onym ziemię. *Klok. Turk.* 250. Jakikolwiek potęgi dział ci się dostanie, Niech zawsze dobro ludu twe będzie staranie. *Zab.* 15, 108. Dobra żona, iest dobry dział. *Radz. Syr.* 26, 3; a w dziale boiących się Pana dana będzie. *Bibl. Gd. ib.* §. dział roli *ob.* łan. *Cn. Th.* §. część, der Theil, die Abtheilung. *X. Perzyna* dzieło: *Lekarz wiéyski*, dzieli na Działy, Rozdziały, Ucinki.

Pochodz. *słowa Dział. Działo*, *działko*, *działobój*, *działomierz*, *działowy*, *półdziałek*, *dzielca*, *dzielczy*, *dzielić*, *dzielniczy*, *dzielnik*, *dzielny*, *dzielność*, *dyl*; *niedzielny*, *niedzielność*; *oddział*, *oddzielić*, *oddzielacz*. *Podział*, *podzielić*, *podzielny*, *podzielność*, *przedział*, *przedzielić*, *przedzielacz*, *przedzielca*, *przedzielnica*; *półprzedział*. *Rozdział*, *rozdzielić*, *rozdzielny*, *rozdzielność*, *nierozdzielny*, *nierozdzielność*; *udział*, *udzielić*, *udzielny*, *nieudzielny*, *nieudzielność*; *wielodzielny*, *wydzielić*.

DZIAŁAC *cz. ndk.*, udziałać, zdziałać, podziałać *dok.*, działywać *czst.*, robić, czynić (*Etym.* dziać), machen, thun, handeln. *Bh.* dělati, dělam, dělawati; *Slo.* dělám, *fabrico*. *Sr.* 1. dźitlacj, dźielam, djilam, djilu, *vulgo* djiwam = proczupu so, pracuię; *Sr.* 2. ſclaſch, ſewaſch; *Cro.* délati *laborare*; *Vd.* delati, delal, delam, djati, diem, sdelati; *Crn.* dęlam; *Rg.* djellovati, djegljati (: 2) *caelare*); *Bs.* djagljati, djellati, djellovati, dillati (: 2) *laevigo*, *dolo*); *Rs.* дѣлать, сдѣлать, дѣлаю; *Eccl.* дѣ́ятн, дѣю, дѣлать, творить, дѣ мелстнаю, дѣ́лаю, cf. *Gr.* τελῶ *ago*, *perago*, ϑείνω *laborare*, *Hebr.* עלל *fecit*, התעלל *hithallel*, *peregit*). Rozolany z surowych skór wołowych kastany sobie działali. *Bielsk. Kr.* 13. Jezus nie iednego zdrowym udziałał. *Sekl. Jan.* 5. Bogactwa te własność mają, że głupiego mądrym działaią. *Cn. Ad.* 31. Dionyzego fortuna z kaięcia szkolnym mistrzem udziałała. *Warg. Wal.* 226. Co nie ma słuszności, to też pożytku nie działa. *ib.* 209. (nie przynosi). Co dobrze, znamy, a nie działamy. *Cn. Ad.* 90. Inszych nauczacie, sami nie działacie. *Zegl. Ad.* 105. Źle działamy, a fortunę obwiniamy. *Jak. Bay.* 190. Czegoż się to dziwić, że źli źle działaią. *Pilch. Sen.* 251. Powinności swéy dosyć nie działał. *Orzech. Qu.* 140. — *Liczbę za co działać. 1 *Leop. Hebr.* 13, 17. liczbę dawać, liczbę kłaśdź, sprawować się z czego, Rechnung oder Rechenschaft ablegen. *cf.* liczba). — Sér działać, *ob.* tworzyć, Käſe machen. *Tr.* — — §. *Intr.* działać, dzielnym bydź, czynnym bydź, handeln, thätig ſeyn, wirken. Ociec móy działa, i ia też działam. *Sekl. Jan.* 5. *not.* „nie próżnuie-ć ociec móy, stworzywszy świat, ale działa, i ia też syn iego nie próżnuię". Sześć dni iest, których ma bydź działano. *Sek. Luk.* 13. (cf. Niedziela, od niedziałania; *Ec.* праздникъ święto *ob.* próżnować). Człowiek się urodził do życia działaiącego. *Zabł. Roz.*

159. Sam działay, przyiaciół nie czekay. *Rys. Ad.* 63. (cudze ręce letkie, ale nie pożyteczne). Nie mówić, lecz działać przyſłoi. *Kras. IV. Ch.* 55. Nie dla próżnych okrzyków działa wielka dusza. *Kras. W.* 65. Którzy działali i którzy dzieła innych opisali, sławę przed światem maią. *Pilch. Sall.* 5. Czyń mężnie, działay, nie bóy się, ani się lękay. *Leop.* 1 *Chron.* 28, 20. Część nauki działaiąca *practica*, uczy, iak z umysłowey części *theoretica* powzięte wiadomości, istotnie działanemi i wykonywanemi bydź maią. *Perz. Cyr.* 1, 61. der practiſche Theil. Nieprzyiaciel działać zaczepnie umyślił. *N. Pam.* 23, 150. er wollte angriffsweiſe handeln. §. działać na co, wpływ mieć, ſkutkować, worauf wirken. Czas ponury nietylko fizycznie, ale i moralnie nad nami, albo raczéy w nas działać zwykł. *Kras. Pod.* 2, 98. Przyczyny działaiące. *Bals. Niedz.* 1, 374. wirkende Urſachen. *Rs.* дѣ́йствующій; *Rs.* дѣ́йствовать ſkutkować; *Ec.* дѣ́йствовамиса; *Vd.* delati; *Sr.* 1. bjewam, ſkutkuyu *operor*. Działać arytmetycznie, arithmetiſch verfahren *ob.* działanie §. 3. - DZIAŁANIE, - ia, *n.*, *Slo.* dělanj; *Rs.* дѣ́йствіе, дѣ́йство; *Ec.* содѣ́яніе; *Sla.* dillovanje); czynienie, czynność, das Machen, das Thun, das Wirken, die Thätigkeit, Wirkſamkeit. Przykład w ten czas niech ma dzielność, kiedy dobry, ale dawać się cudzemu niedobremu działaniu powodować, niegodna. *Kras. Pod.* 2, 264. Los wam dla oyczyzny dał w ten czas pracować, Gdzieście śmiałym działaniem mogli ią ratować, *Niemc. P. P.* 55. - §. 2) „Na *operacyą* nie znalazłem słowa Polſkiego, do tego rozumienia sposobnego; ale tak opisać mogę, iż ieſt moc z natury dana i czyniąca; może się zwać działaniem. Szukay kto inszego naszego słowa; aboć i to dobre: dzielna moc." *Skarg. Dz.* 636. das Wirken. §. 3) Arytmetyczne działania. *Łęſk.* 2, 5. Dodawać, odeymować, mnożyć, dzielić, są 4 fundamentalne arytmetyki działania. *Jak. Mat.* 1, 15. die vier Rechnungsarten, Species. DZIAŁANY, a, e, *partic. perf.* robiony, gemacht. Siarka ieſt samorodna i działana; działana ieſt, która ognia doznała. *Sleszk. Ped.* 420. natürlicher und künſtlicher Schwefel. Maiące bydź działane, czyniono *Ec.* дѣ́ланіе *agenda* (*Cro.* delatni dan = robotny dzień); *Vd.* dellarna, *Sr.* 1. bjewanicza warsztat, robotnia. DZIAŁACZ, a, *m.*, czynicieł, sprawca, działaniem swoim co wywodzący, der Thäter, der Wirker, Hervorbringer, Urheber, der die wirkende Urſache von etwas iſt. *Sr.* 2. djelacjer, djelnik, *fem.* djelnicjja; *Sr.* 2. jelaſcher; *Vd.* delauz, *fem.* delauka (delazh = rzemieślnik); *Crn.* narédnik; *Rg.* djellovnik; *Cro.* delàvëcz; *Dl.* dilovnik; *Hg.* dolgos; *Bs.* djegljar, djellaç *faber lignarius*; *Ross.* дѣ́лець, дѣлмець, дѣйствователь; *Ec.* дѣ́латель, *fem.* дѣ́лательница; дѣйствитель, дѣ́льникъ. Ta sprawa wielka; potrzeba tu dwóch działaczów i czynicielów. *Bals. Niedz.* 2, 546. My ieſteśmy nieszczęścia naszego działacze. *Kras. Liſt.* 2, 99. Działacz i sprawca wszyſtkiego dobra. *Wyc. Jgn.* 188. Dla człowieka wielki twórca tylo Swiatów zdziałał, a łaſką obdarzył go mile, Aby od niego w rzeczach wszyſtkich znaleziony Powszechny działacz, mógł bydź uwielbiony. *Przyb. Milt.* 96. Teraz iuż rzeczy w blizkich przyczynach poymuię, I do piérwszych działaczów iuż znalazłem drogę. *ib.* 282. - DZIAŁAY! *interj.* Ruſ! słowo pobudzaiące, *agasis*, *Wlod.* mache zu! vorwärts! weiter! mache fort! *Cro.* de, del! *ob.* Dział. C.

Pochodz. *cf. pod słowem Działać.* - *Dzieło*, *Dzielny*, *dzielność*, *Niedziela*, *Poniedziałek*, *niedzielny*, *dwuniedzielny*, *sześcioniedziałka*, *sześcioniedzielnica*; *nadziałać*; *naddziałać*; *oddziaływać*, *oddziałać*, *przeziaływać*, *przedziałać*, *przydziaływać*, *przydziałać*, *zadziaływać*, *zadziałać*. *Rękodzieło*, *rękodzielny*.

DZIAŁDOW, a, *m.*, miaſto Pruſkie z zamkiem, przy granicy Mazowsza. *Dyk. Geogr.* 3, 61. die Stadt Soldau in Preußen.

DZIAŁKA, i, *ż.* (*Etym.* dział, dzielić), pomiar podzielnych części, *scala*, n. p. działka prędkości, *scala celeritatum*. *Hub. Mech.* 22. die Scale, der Maßſtab. DZIAŁKO, a, *n.*, *Demin.* słowa Działo, armatka, *Rs.* пушечка, eine kleine Kanone, ein kleines Stück. Na co więc działka gęſto po miéyscach pewnieyszych, I wieżyczki dla ſtraży w górach wyniosłéyszych? *Star. Vot. D.* 3, *b.* Parę działek wypalił, a za każdą chybił, *Star. Vot. D.* 4, *b.* Synaczkowi czteroletniemu kazał narobić rozmaitych arkabuzików, działek i innych woiennych narzędzi maluśkich. *Wys. Aloy.* 34. DZIAŁNY, a, e, działowy, od działa, armatny, Canonen-. Huki działne i rośnicze. *Hipp.* 9. DZIAŁO, a, *n.*, *Bh.* dělo. - *Etym.* dział, dzielić; *Slo.* dělo; *Vd.* kanona, ſtrelni koſ, shtuk; *Crn.* koſ, tôp; *Sla.* top; *Rs.* пушка, пищаль, орудіе; wyraz powszechny, znaczący wszelkie narzędzie woienne, służące do wyrzucenia iakiegokolwiek pociſku. *Jak. Art.* 3, 291. ein Stück des Geſchützes. Zwyczaynie oznacza samę wielką ſtrzelbę, a nayczęściey samę armatę, ein Stück des groben Geſchützes, inſonderheit eine Canone. Roku 1378 ſtrzelbę ogromną i straszliwą, którą działem pospolicie zowiemy, ku zatraceniu wielu godnych ludzi, ieden Niemiec u Wenetów wymyślił, z spiży albo z miedzi ulaną. *Stryik.* 423. - *Gwagn.* 385. (cf. ſtrzelba piorunowa). Przywiózł śpiży wiele na lanie dział i wszelakiéy ſtrzelby. *Baz. Sk.* 590. Działa huczą, wyią. *Dudz.* 20. Działa przyrównywano do zwierząt szkodliwych, a ztąd im po większéy części przezwiska nadano, iako to: smok, bazyliszek, wąż, sokoł, iaſtrząb', krogulec, iaszczórka, sierszeń, świerzc. *Arc'el.* 8. Działo komorowe, ein Kammerſtück, ma komorę osobną na naboy, mniéyszey średnicy, niżeli ieſt kanał. *Jakub. Art.* 3, 291. (cf. śmigownica, półdziałek, armata). Miéysey ludzie maią mieć półhaki, działka, działa, miecze, oszczepy i wszyſtko, co do obrony piechoty należy. *Petr. Pol.* 454. Działa piękne i kosztownie ulane. *Mok. Turk.* 235. Nabił działo, które w zamku było, i wziąwszy ognia zapalił, gdzie o włos, gdy się działo na wſtecz rzuciło, pod koła go nie porwało. *Wys. Aloy.* 35. *Prov. Stephani Reg.* tego tylko z działa zabią, kogo piorun ma zabić. *Rys. Ad.* 67. - *fig.* Bazyli i Nazyanzenus, wielkie dwa działa na heretyki. *Skarg. Ls.* 269. (gromiciele, bicze). - (°§. II. Weyrzyy Panie na °*działo* twoie. *Wrob. Zołt.* 217. *respice in opera tua*, na dzieło twoie). Trzyſta kościołów w Kiiowie, rozmaitym °działem budowanych. *Biel. Sw.* 168. sposobem.

DZIAŁOBITNIA, i, *ż.*, batervа, miéysce, w którym artyllerya, obwarowana szańcem zkąd potrzeba, ſtoi bezpiecznie, i ſtrzela przez ſtrzelnice powyrzynane w przed-

pierścieniu. *Jakub. Art.* 3, 291. die Batterie, das Stückett, die Stückbettung. *Sla.* tabla; *Vd.* shtukouni nakop, shtukni nasip. DZIAŁOLEY, - eia, *m.*, DZIAŁLEYNIK, a, *m.*, ludwisarz; który działa leie, der Stückgiesser. *Tr. - Frn.* 1131., *Vd.* vlijauz strelneh kosou, shtukovlivez. DZIAŁOMIAR, u, *m.*, maszstab, pręt tak podzielony, iż objąwszy średnicę działa albo kuli, i przyłożywszy ią do przedziałów porobionych na działomierze, pokaże się z niego, wiele funtów waży takowa kula, albo działo wielofuntową kulę niesie. *Jakub. Art.* 3, 291. der Maßstab, der Richtstock, der Mündungsstab. *DZIAŁOSTRZELEC, - lca, *m.*, artyllerzysta, *Bh.* dělostřelec, Kanonier, der Canonier. DZIAŁOSZA, *herb*, w polu czerwonym szary róg ieleni; po lewéy iego stronie skrzydło sępie; na helmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 14. ein Wappen. DZIAŁOSZYN, a, *m.*, miasto w ziemi Wieluńskiey. *Dykc. Geogr.* 1, 180. eine Stadt in der Landschaft Wielun. DZIAŁOSZYNSKI, a, ie, z tamtąd. *n. p.* W Krakowskim dawano maldratowego osepu z łana po 6 korcy; i dochód ten kościoły miarą Paięcką, nie Działoszyńską, odbierały. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 302. Dzialoschiner Maß. 1) DZIAŁOWY, a, e, od działa, działny, armatny, *Ross.* пушечный, Stück-, Canonen-, kule działowe. *Nies.* 1, 16. Uyście działowe, die Canonenmündung. DZIAŁOWY, - ego, *m.*, *Subst.*, dozorca dział. *Arch.* 2, 18. der Stückaufseher. Działowemu wiedzieć potrzeba, iako działa obwarować, aby on nieprzyiacielowi bardzo, nieprzyiaciel zaś onemu, nic szkodzić nie mógł. *ib. praef.* Działowy, kanonier, *Bh.* dělostřelec, *Vd.* kanonirar, strielavez; *Rs.* пушкарь, заматной, замятной стрѣлець, цицальникъ. 2) DZIAŁOWY, a, e, od działu, Theil-, *Boh.* dílčí, dílný (*adhuc*: dzielowy).

DZIAŁOWIC, - ał, a, *act. frequ.* słowa Działać: czynić, oft thun, machen; zu machen pflegen. Wiele częstokroć działywał dla niego. *Odym. Sw. M.* 2.

DZIANET, a, *m.*, koń, piękny. *Dudz.* 37. z Hiszp. ein Genet, ein Arabisch-Spanisches Roß. Dzianety Hiszpańskie są konie naywiększéy piękności. *Boter.* 16. Piorun Jagiełle iednym razem zabił czterech woźników, i dziewięć dworzan konie, i królewskiego dzianeta. *Stryik.* 517. Królowi dał Jan Zamoyski konia stada swego, który urodą i cnotą podobien był dzianetowi. *Gwagn.* 180. Na dzianetach Hiszpańskich iadą. *Pot. Arg.* 272. Dzianet Turecki daleko prędszy iest nad Polskie lub Niemieckie konie. *Boter.* 3, 50.

DZIANIE *ob.* Dziać.

DZIANOWID ziele *ob.* Lisi ogon.

1) DZIANKA, i, ż., dziana szata, nieszyta, ein gewebtes Kleidungsstück. *Dudz.* 37., *Vd.* shtrikaria, pletenina, pletna delu (*Boh.* dančí *vestis linea superior breuis mulierum*). §. nocna kamizolka. *Tr.* ein Nachtcamisol. DZIANY, a, e, *part. perf.* słowa Dziać *qu. v.* - §. tkany, nieszyty, gewebt, gewirkt. Oponę robotą dzianą udziałasz. 1 *Leop. Ex.* 26. (haftarską, 3 *Leop.*). Rękawice dziane rozmaite. *Vol. Leg.* 4, 559. Złotem dziane dywany. *Pot. Arg.* 333. Dzianéy trudno było dzielić szaty iego. *Groch. W.* 178. Nie dzielono szaty pańskiéy dzianey; tak i nauka iego od niego samego udziana, nierozdzielna w sobie iest. *Zrn. Post.* 3, 783, *b.* - 2) DZIANKA, i, ż., *demin.* słowa Dzienia pszczelna; das Gewirk, das Nooß, die Waben im Bienenstocke. W takim ulu większą dzienią uzniesz, pociągnąwszy onéy krótkiéy dzianki, co na ieden zatworek tylko była urobiona. *Kąck. Pas.* 24.

*DZIARDYN, u, *m.*, *poet.* (z franc. *jardin*) wirydarz, piękny ogród, ein schöner Lustgarten. W dziardynie tym spoczywać wolę. *Kochow. Roż.* 106. Zakwitły piękne dziardyny. *Kochow.* 166. Wiosna każe, bierz krzaki z piwnic rozmarynu, Lubo są obumarłe, nieś ie do dziardynu. *ib.* 9. Dziardyn fiołkowy. *ib.* 143. W dziardynie rozmaryny, hizopy pachnące, Fioły różnéy barwy stały, nardy wonieiące. *Banial. L.* Z suchych wydmów rozkoszne wyrabiam dziardyny. *Zab.* 9, 104, *Zabł.*

DZIARN, i, ż., dziarstwo, drzastwo, Kies, grober Sand (*Etym.* ziarno). Burgundya wiele ma dziarń. *N. Pam.* 16, 98. DZIARNINA, y, ż., miód przez starość w ziarna obrócony, znayduiący się także w komorkach plastrowych. *Kluk Zw.* 4, 197. Körnerhonig, der vor Alter körnig geworden ist. DZIARNISTY, a, e, pełen ziarn, körnig. Piasek do wmieszania w wapno, powinien bydź kamienisty, albo iak mówimy, dziarnisty. *Kluk Kop.* 1, 308. Ziemia dziarnista. *N. Pam.* 16, 94.

DZIARSKI, a, ie, - *o adv.*, ochoczy, choży, śmiały, żwawy, darski, muthig, frisch, wacker. *Vd.* tersath, *Ec.* дѣрзый, дерзскій, смѣлый, безстрашный. Niedziarski, nieśmiały, *pusillanimis. Mącz.* Znowu się czuię zdrowa, dziarska i tańczyć gotowa. *Teat.* 56, *b.* 79. Kupid czeka, rychło ugoni zwierzynę, Młodziuchno chłopię, lub dziarską dziewczynę. *Zab.* 16, 326. Masz iednę z swoich pokoiowych bardzo dziarską. *Teat.* 18, 160. Dziarski iestem *Eccl.* Δερσάω cf. *Gr.* θαρσῶ; *Ec.* удерстновати, смѣлымъ учинить ośmielać. DZIARSKOSC, - ści, ż., ochoczość, chożość, śmiałość, żwawość, die Muthigkeit, Frischheit, Wackerheit (*ob.* darskość). Niedziarskość, nieśmiałość, *abiectio animi, Mącz.*, *Ross.* продерзость, дерановéнїе; *Ec.* дерзость, продеранумїе, продеранїе.

DZIARSTWISTY, a, e, podobny do piasku gruzłowatego. *Wlod.* drząstwisty, grobkörnig, kiesig. *Slo.* drsnatý; *Hg.* darabos; *Vd.* proden, debelopieskast; *Sr.* 1. wotroperjczovité. Ziemia dziarstwista. *Brzost. Duch.* 105. Często bywaią działa dziarstwiste, dziurawe, chropowate. *Arch.* 24. Twierdze z kamienia dziarstwistego. *Jak. Art.* 2, 293. DZIARSTWO, *ZDIARSTWO, a, *n.*, piasek gruby, drząstwo, Kies, Gries, grober Sand. Dziarstwo, gruby a kamienisty piasek. *Volck.* 372. *Brzost. Dch.* 129., *Ital.* giara; *Lat.* glarea; *Boh.* kuz, Estrk; *Sr.* 1. brozki pesk, wotra perjcj, wotropina; *Vd.* prod, prodje, debel piesek; *Dl.* xalò; *Rs.* хрящъ, хрящникъ, леденéцъ. Dziarstwo stłuczszy miałko, oblać ukropem. *Lek. koń.* 2, 16. Opoką loch i lekkiém zdziarstwem zasklepiła. *Zebr. Ow.* 59. *levibus tophis.* Wyłamał mi dziarstwem zęby moie. *Budn. Thren.* 3, 16. (pokruszył o kamyczki. *Bibl. Gd.*). Dziarstwo, dziarstwisty kamień, *gall.* tuf. *Stas. Buff.* 99. *tophus*, der Tof, der Tofstein; *Boh.* opuka; *Sr.* 1. drapatzné kamen.

DZIĄSŁA, *G.* dziąseł, *plur.*, *Boh.* dásně, dásnicka; *Slo.* dásné, gásno; *Dl.* deesna; *Crn.* dasne; *Bs.* dêsni; *Rg.* dêsna, dêsni desánaa, kosajèr, kosajeriza, xvallo, za-

zubiza; *Sla.* suberina, zuberinicza; *Sr.* 2. jeßna; *Sr.* 1. zdjaßna (*Sr.* 1. djaßno żuchwa, czeluść; djiaßna podniebienie); *Ross.* десна, десны, *gingivae*, mięsiła część wewnętrzną stronę szczęki składaiąca, wargami otulona, w którey zęby są osadzone. *Aluk Za.* 1, 46. das Zahnfleisch. Choroba dziąseł *ob.* dzięgna. DZIĄSŁOWY, a, e, Zahnfleisch-. *Rg* deesni, *Rs.* десничный. W dziąsłowych komorkach *in alveolis* szczęki, zęby są osadzone. *Zool. Nat.* 23.

DZIATECZKI, - ek, *plur. Demin.* słowa Dziatki, ganz kleine Kinderchen. Litwa z Sambyi niewiasty i dzieteczki jak trzodę do siebie wygnali. *Stryik.* 269. Wiele tysięcy dzieteczek, panienek, które w młodym ciele twarde męki zwyciężyły. *Birk. Krz. Kaw.* 29. Koniec małżeństwa są dzieteczki. *Skarg. Kaz.* 421. Dzieteczki niewinne śpiewały. *Groch. W.* 285. Dzieteczki moie, *Budn.* 1 *Joan.* 2, 1. meine Kindlein, Luther. Dopuśćcie dzieteczkom malutkim do mnie chodzić. *Sal.* 6, 161. DZIATKI, - tek, *plur. Demin.* słowa Dzieci, *propr. et improprie Boh.* dítky; *Slo.* dítki; *Ec.* дѣ́тки; Kinderchen, Kinder. Wiele złych dziatek z rodziców cnotliwych. *Auszp.* 29. Dobre dziatki zdobią matki. *Zegl. Ad.* 60., *Ec.* добро-чадїе. Jako ty rodzice swoie, tak cię uczczą dziatki twoie. *Rys. Ad.* 18. Dziatki moie, to wam piszę, żebyście nie grzeszyli. *Bibl. Gd.* 1 *Joan.* 2, 1., *Ross.* ребята! Smierć, lub dziatki lubo dziadki mknie iako się nawiną. *Brud. Ostat.* 9. jung und alt, Kinder und Greise. DZIATWA, y, ż., *collect.*, z ubolewaniem, arme Kinderchen. Obok oszarpanego gospodarza, na zbutwiałym barłogu, śpi mała a naga dziatwa. *Przestr.* 211. Ze złego zbioru drobna dziatwa nie ucieszy się. *Psalmod.* 34. Wielkiy i ty drobna dziatwo niepoiętego pana w dobroci. *Psalmod.* 57., Słownych przekazów drobna obawia się dziatwa. *Dmoch. Jl.* 2, 219. Nauczyciel dziatwy. *Nar. Hst.* 2, 364., *Ec.* дѣ́тща, чадца.

DZIĄZKI *dem. nom.*, dzięgi, z pieniążki, *n. p.* Dla pospólstwa kuć należy grosze i półgroszki, iako Moskwa ma zwyczay robić swoie dziążki. *Star. Vot. B.* 3, *b.*, *Ross.* деньга, денежка, eine halbe Kopeyke; Kleingeld.

DZICZ, y, ż., dzikość, die Wildheit. Minęły czasy dziczy, iuż i lud myślić poczyna. *Przestr.* 329. Nieszczęśliwie uwolnion od cnotliwéy dziczy, Przywykł sprosnym wyrazom słuch czuyny dziewiczy. *Kras. Wiers.* 6. Rodził się człek żeby kochał, Cóż za nałóg z piekła W dzicz go taką przekształcił, że potwor wściekła. *Zab.* 12, 175. Kwitnęło dobro, a dobro nie lada, Lecz dzicz nierządna i słuchać nie rada. *Zab.* 12, 403. 2) *collect.* dzicy ludzie, wilde, rohe Menschen; Wilde. Przechody północnéy i wschodniéy dziczy ku państwom Rzymskim, Gotów, Alanów, Hunów... *Nar. Hst.* 4, 143., *Ross.* дичь dzikie ptastwa, dziczyzna. *DZICZAK, a, *m.*, zwierz dziki, ein wildes Thier. Dziczak ubieżeć złemu się zdał razowi. *Zebr. Ow.* 185. *fera.* DZICZEC, - ał, - eli, dziczeie *neutr. ndk.*, zdziczeć *dk.*, dzikim się stawać, wild werden, verwildern. *Boh.* diwočiti se, zdiwočeti; *Rag.* divgljatti; *Sr.* 1. djiwu ßo; *Vd.* divjati, vdiujati se, sdiujati se; *Crn.* sdovjam; *Ec.* дичествую, дичю, дичу́ся, дикуюся; *Rs.* дичѣ́ть, дича́ть, одичать; свирѣпѣ́ть, звѣрствовать (*ob.* beſtwieć). Nie trzeba z bydlem groźno się obchodzić, inaczéy z boiaźni dziczeie. *Haur Sk.* 53. Winne drzewko chędogo obcinaią, aby nie dziczało od wilków. *Budn. Cyc. Star.* 27. On to przedtym nie znał polowania, Już inszego nie zna teraz podobania, Już zdziczał w borach ciemnych. *Jabł. Tel.* 88. Drzewa ogrodowe, choćby były naylepszego szczepu, do lasu przeniesione dziczeią. *Bok. Dyb.* 4. Surowych trzeba praw przeciw zdziczałemu ludowi. *Zab.* 15, 288. Człek dziczeie, nie maiąc zwierzchności. *Bluz Pl. B.* 3, *b.* DZICZEK, - czka, *m.*, drzewko nieszczepione, ein wildes Bäumchen. *X. Kam.* DZICZKA, i, ż., dzika dziewczyna, ein wildes, scheues Mädchen. Ale przestrzegam, zdała téy dziczki, Bobyście były współzałotniczki. *Zab.* 9, 334. *Zabł.* *DZICZYC *cz. ndk.*, zdziczyć *dk.*, beſtwić, dzikim robić, wild machen. *Bh.* zdiwočiti. DZICZYZNA, y, ż., dzikiego co, n. p. dzikie mieysce, das Wilde, ein wilder Ort, eine Wildniß. *Bh.* diwočina zwierzyna; *Bs.* divjacina, meso divjo; *Crn.* dovjina, wildes Gewächs, Wildpret, dovjazhèna, wildes Thier. *Ross.* дичина, кабанина. W ogrodzie widzim kwatery, drzewa, dziczyzny. *Dmoch. Szt. R.* 8. *cf.* dzika promenada. §. dzikość, surowość, Wildheit, Rohheit. Biada tym nikczemnikom służebnym dziczyzny Zwieńczonych grabieżników, ziemi niszczycielów. *Zab.* 12, 177. Tapicer Francuz dziczyznę dawną iey zamku iakożkolwiek miał przekształcić. *Kras. Pod.* 2, 214. §. dzikie zwierzęta, ptastwo, Wild, wildes Geflügel; *Rs.* дичь. Złapanie dziczyzny na stawie, lub na iakim ieziorze, iako to dzikich gęsi, kaczek. *Haur Sk.* 279. Jakim sposobem szkoda, przez dziczyznę wyrządzona, nagrodzoną bydź ma. *Gall. Cyr.* 2, 53. §. dzikowina, wieprzowina dzika. *Cn. Th.* mięso od wieprza leśnego albo dzika, schwarz Wildbret, Schwarzwildbret. *Rs.* кабанина *ob.* kabanina, chabanina.

DZIDA, y, ż., DZIDKA, i, ż., *demin.* (*Gall.* gide) włócznia, pika, rohatyna, ein Spieß, Wurfspieß (*Ross.* джидъ gatunek dawnych pochew). Brać się do płytkich dzidek Kupid pocznie, i czeka rychło z tych zwierzynę. *Zab.* 16, 326. Koncerzem albo dzidą, to iest włócznią Turecką przebity. *Birk. Podz.* 13. Umieć z dzidą strzelić. *Tward. Wład.* 8. §. dzidka, imię, które daią charcicom, ein Name der weiblichen Windspiele.

*DZIDZILIA, ii, ż., pod tym imieniem Słowiańskie narody Wenerę chwaliły. *Bielsk. Kr.* 34. Zezylia. *Krom.* 57. Zizilią, Wenerę, boginią miłości Sarmatowie zwali, któréy modły czynili dla płodu, i wszelkich rozkoszy cielesnych od niéy żądali. *Stryik.* 136. die Venus bey den Slaven.

DZIECI *ob.* Dziecię. DZIECIAK *ob.* Dzieciuch. DZIECIĄTECZKO, a, *n.*, *demin.* słowa Dzieciątko (Dziecko, dziecię), ein ganz kleines Kindchen. Dzieciąteczko noworodne. *Groch. W.* 395. Naywdzięczniéysze to dzieciąteczko każdemu się piastować i całować daie. *Skarg. Kaz.* 488. Kto raz to pieścidleczko Uyrzy, wdzięczne, dzieciąteczko, Nie nie uyrzy piękniéyszego. *Groch. W.* 354. DZIECIĄTKO, a, *n.*, *demin.* słowa Dziecko, *Boh.* dětátko, robátko, holátko; *Sr.* 1. djecjatko, děcjatko; *Sr.* 2. jeßchetko, golétko; *Vd.* dietetze, detteze, detteshe; *Sla.* ditesbce; *Be.* djetescçe; *Rs.* дитятко, чадце (дѣтёнышъ, дѣтенышекъ, щенекъ, птенчикъ piſklę); *Ec.* чадце, дитятко, сынокъ или дочка, дѣтище малое; das Kindchen, das Kindlein (Luther). Skoro usłyszała Elżbieta pozdrowienie Maryi,

Maryi, rozradowało się dzieciątko w żywocie iéy. *Bial. Poſt.* 61, Rzekł anioł paſterzom: nayдziecie maluczkie dzieciątko, w pieluchy uwinióne. *ib*, 62. Dzieciątko Jezus *Vd.* diete Jesus, boshje diete. – Szpital w Warszawie, za ſtaraniem X. *Baudoin*, missyonarza, założony, pod tytułem Dzieciątka Jezus. *Vol. Leg.* 7, 373. *Mon.* 68, 114. das Kindlein Jeſus, ein Findelhaus in Warſchau. Poszła ta summa do Warszawy, częścią na dzieciątko Jezus, częścią na śpital ś. Łazarza. *Ossol. Str.* 3. Straciwszy honor i sławę, do dzieciątka Jezus wprażać sie będzie musiała. *Teat.* 7 *c*, 8. DZIECIĘ, – ęcia, *n.*, *plur.* DZIECI, *Bh*, dite, robé, *G.* ditéte, *Plur.* déti; *Slo.* dita, dgeta, dgita, dgetki, ditki; *Sr.* 1. dzieczo, *Sr.* 2. jesche, gole; *Cro.* déte *pl.* decza, detcza; *Sla.* déte, dica; *Bs.* dite, djete; *Rg.* djete, tetta; *Crn.* dęte, otrok, otrozhje; *Vd.* diete, dieteta, dietetzi, otrok (*ob.* otrok); *Rs.* дитя, дѣти, отроча, младенецъ; *Eccl.* дѣтя, дѣтищъ, дитя, чадъ, чады, млада, младенецъ (cf. *Eccl.* дядя; *Gr.* θεῖος ſtryi cf. dziad, dziedzic, cf. *Eccl.* дядька; pedagog, cf. *Gr.* τυτθός, *ap. Ulphil.* diet *gens*; cf. dziatki, dziatwa). względem rodziców, syn lub córka, das Kind, ein Kind, Sohn oder Tochter. Dzieci mędrsze teraz, niż ociec, niż matka. *Burl. B.* 1. Dziecię za rękę, matkę za serce. *Rys. Ad.* 12. (matkę sobie uymuie, kto się z dzieckiem iéy pieści). Podrzutek, czyli dziecię znalezione. *Teat.* 30. das Findelkind, cf. bękart, bęś, basztart); Komu bóg da dzieci, da i na dzieci (cf. błogosławieństwo, konsolacya). Dziećmi, albo z dziećmi chodzić, w ciąży bydź, *ob.* Chodzić. Małe dzieci, *ob.* drobiazg. Dobre dzieci *Eccl.* доброчадіе. благословенное чадородіе, хорóшіе дѣти. §., względem wieku, niedoźrzałości, nierozumu, ein Kind, in Anſehung des Alters, der Unreife, Unmündigkeit. Dziecię ma bydź rzeczone, póki nie dóydzie siedmiu lat. *Saxon. Pors.* 150. Nie dziecięć iuż iest, Mać rozum, Minęło mu siedm lat. *Cn. Ad.* 593. Coby to było, mogą zrozumieć i dzieci. *Jag. Gr. A b.* Ale dzieci iesteście, We Pani i mąż iéy. *Teat.* 52 *d*, 88. Nie stawaycie się dziećmi na rozumie; ale we złości bądźcie małemi. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 14, 20. Dziecię prawdę powie. *Cn. Ad.* 224. Starzy dwa razy dziećmi. *Pot. Pocz.* 163. Dzieci uczyć *Eccl.* дѣтсвовать, наказывать, наставлять. Dziecię kwili, kwili się. *Dudz.* 20. §., *blandiend.* dziecię, serce, rybko, liebes Kind, mein Kind! Nie chodźże mi, moie dziecię kochane, móy aniołeczku. *Teat.* 26, 73. – II. dzieci ptasze, rybie, gadziny i innych zwierząt. *Cn. Th.* die Jungen der Thiere. Na nie mamy zakończenie – ę, *in Plur.* – ęta; *rybię*, *rybięta*; *lwię*, *lwięta*; *ptaszę*, *ptaszęta*; a ztąd ieszcze *demin.* rybiątka, lwiątka, ptaszątka *etc.* DZIECIĘCY, a, e, od dziecięcia, Kinder=, *Rg.* djetinski, djetigni; *Cr.* detichi, detiuszki; *Vd.* dietinski, otrushki, otroken; *Rs.* дитятинъ, младéнческій, младéнцевъ; Dziecięcy wiek, dziecięce lata, die Kinderjahre. Dziecięcy śpital. cf. dziecinny, dzieciński.

DZIĘCIELINA, DZIĘCIELNICA, y, ż., *ziele* Szmer Włoski, tym, cząbr Włoski, Römiſcher Quendel. *Syr.* 498. Dzięcielin wonieiący. (*Mascul.*) *Hor.* 1, 94. *J. Kchan.* §., Dzięcielnica Włoska, *Epithymum*, *Cuscuta Linn.* Thymſeide, *Thymus*, Thymian. *Krup.* 5, 126. *Cro.* temján; *Vd.* timash, temian; *Rg.* vrjees, (cf. wrzos); *Sr.* 1.

bemith; *Rs.* боpоpóдская тpава. Kanianka; tudzież Cąbrzyca, nie żeby do cąbru była podobna, ale iż na niéy się wiie i rozściela; tak ią też wyłupem zowiemy, że tenże po niey się pnie, *Syr.* 505. §., Dzięcielinę pierwszą Czesi zowią Rzymską *Macierzyduszka;* ale ta u nas znaczy *serpillum*, Hühnerkohl, gemeiner Quendel. *Syr.* 508. *ob.* Macierzaduszka. §., Dzięcielina, *Hesydarum Onobrychis Linn.*, Saint – Foin *Gall.* rodzay wyki, sieie się na łąkach sztucznych. *Kluk. Rosl.* 3, 307. *Esparsette* Konicz Francuzki. *Lad. Dyk.* 2, 271. Wickenklee, Stachelähre, eine Art der Eſelswicken. *Sr.* djecjel; *Sla.* ditelina; *Cro.* detilina, detelya; *Vd.* detela; *Bs.* djetelina, tripriſtaç. DZIĘCIELNICZNY, a, e, od dzięcielnicy, Quendel=, u. ſ. w. zapach dzięcielniczny.

DZIECINA, y, *masc. et fem.*, Mówiemy: ten dziecina, i ta dziecina, bo tu nie na znaczenie tylko, ale czasem na oſtatnią syllabę patrzą. *Dudz.* 2. *Rs.* дѣтина. ein Kind, in Rückſicht des Alters. Amor, płocha ta dziecina. *Morszt.* 12. Dziecina zębów ieszcze nie ma, więc grubych pokarmów gryźć nie może. *Petr. Ekon.* 91. Prawie z dzieciny maley dotąd marnie, latam swe trawił i godziny. *Kul. Iler.* 176. DZIECINECZKA, i, *masc. et ż.*, *Demin.* słowa Dziecina, ein kleines Kindchen. Powiedz co o tey dziecineczce maléy, Co go dziś karmisz, całuiesz, piastuiesz. *Groch. W.* 351. Dziecineczko! Boże prawy! *ib.* 338. Nie zgodzi się nikomu ten upomineczek, Chyba tobie naymilszy ze wszech dziecineczek. *ib.* 369. Kto przyiemniuchne śmieszeczki Raz słyszał téy dziecineczki, Nic nie słyszał tak wdzięcznego. *ib.* 354. DZIECINIEC, DZIECINNIEC, – ial, – ieli, dzieciniec *Neutr. Niedok.*, zdzieciniec *Dokon.*, dzieciunym się stawać, kindiſch werden. *Bh.* zdetinéti, détinjm; *Rg.* djetiniti *nugari*; *Bs.* djetigniti; *Dl.* detiniti *puerilia facere*; *Bs.* дитячиться, дитячусь, дитячишься, ребячиться, робячиться; *Eccl.* дѣтствую. Prawdziwie zdzieciniałem, a iak dziecko małe Sciskałbym ustawicznie rączki twoie białe. *Zab.* 11, 376. *Zabł.* Stary książę iuż był zdzieciniał przez laty. *Gorn. Dz.* 165. Zdzieciniał w swym sędziwym wieku. *Wad. Dan. pr.* Doczekał sie takiéy starości, że prawie zdzieciniele. *Leszcz. Gl.* 42. Hekuba dzieciniejąca. *Mon.* 70, 381. DZIECINKA, i, ż., *Demin.* słowa Dziecina, ein kleines Kindlein. Dziecinki nowonarodne. *J. Kchan. Dz.* 112. *Paſt. Fid.* 6. Wyskakiwał z kolebki na ziemię, dziecinką będąc. *Birk. Dom.* 79. *Sekl.* 87. Spiesz się do maléy dziecinki, Przynoś wonne upominki. *Groch. W.* 358. Naymilsza dziecinko mała! *ib.* 343. Chcesz mię widzieć żartuiącą Z moią dziecinką kwitnącą. *ib.* 359. Wtym się sercu memu miła Dziecinka uspokoiła. *ib.* 368. Gdyś ieszcze był dziecinką. *W. Tob.* 4, 21. DZIECINNIE *Adverb. przymiotn.* Dziecinny, kindiſch. Rzekłszy to, ogniem zewnętrznym dotknięty, Dziecinnie się iey prawie rozmiłował. *Chroſt. Fars.* 331. DZIECINNOSC, – ści, ż., *Rg.* djetinost); dziecinne obyczaie *Cn. Th.* kindiſches Weſen. Gdym iuż iest mężem, opuściłem dziecinność. *Gil. Poſt.* 44 *b.* – §., *ob.* dzieciństwo. DZIECINNY, a, e, od dzieci, Kinder=, Kindes=, *Bh.* dětský, dětſky; *Sr.* 1. djecjazjé; *Rg.* djetigni; *Bs.* ditigni, djetigni; *Vd.* detezhen; *Crn.* dętéshne; *Rs.* дитятинъ. Wiek dzieciany po upłynionym wieku niemówlęcym, trwa do lat około siedmiu. *Zool.* 284. das

Kindesalter. Niewinność dziecinna. *Skarg. Dz.* 683. Jaba dziecinna; *Rs.* дѣтская. §. obyczaiem dzieci, kindisch. *Bh.* titérný; *Rs.* ребяческій, ребячій, робячій, блажный. Choć był młodszy ze wszech, przedsię iednak nic dziecinnego nie czynił w swych sprawach. 1 *Leop. Tob.* 1, 4. Dziecinne obyczaie, zabawki, w piasku gmerać. *Cn. Ad.* 224. Do ośmiu lat bardzo on był dziecinny; a do próżności, igrania, biegania, skakania, bicia się i innych chłopięcych zabaw skłonny. *Skarg. Żyw.* 1, 182. Starzec dziecinną mowę znowu tworzy sobie. *Groch. W.* 334. Po dziecinnemu szczerbiocze. *Teat.* 28, *b.* 82. DZIECINSKI, a, ie, od dzieci, Kinder-, Kindes-. *Bh. et Slo.* dětinský; *Bs.* ditinski, djetinski; *Vd.* dietinski, otroshki; *Crn.* otrozhje; *Rag.* djetinski; *Cro.* detinszki, detechi; *Rs.* дѣтскій, отроческій, младѣческій. Ociec, iż dzieci miłuie, nie swego pożytku szuka, ale dziecińskiego. *Petr. Ek.* 90. Z dziecińskiego wieku były nagle pomknione do męzkiego. *Otw. Ow.* 366. Gniew ma bydź mierny; nagły iest wilczego obyczaiu, miękki zaś dziecińskiego. *Budn. Apopht.* 25. Stopy to są chłopie, niewieście i dziecińskie. *Leop. Dan.* 14, 19. Strach dziecińskis strach próżny. *Tr.* – Dziecińskie, po dziecińsku, *Adv. n. p.* Maximus Hannibala, dziecińskie sobie poczynaiącego, swą cierpliwością zmiękczał. *Budn Cyc. Star.* 6. po dziecinnemu). Gdym był dziecięciem, mówiłem po dziecińsku, i rozumiał i myślił po dziecińsku. *Gil. Post.* 44. *b.* Gdyby co sobie dziecińskie począł, wnetby w pośmiech do ludzi przyszedł, *Kons. Lor.* 16. *b.* DZIECINSTWO, a, *n.*, *Bh.* dětinstwj; *Sor.* 1. dzecięctwo, holcyiaństwo; *Sor.* 2. ieſçweſtwo; *Rg.* djetinstvo; *Bs.* djetinstvo, djetettina; *Cro.* detinztvo detinsztvo; *Vd.* dietinsto, otroshnost; *Crn.* dęteshnost, otroshena; *Ross.* дѣтство, отроество, младѣнество; wiek dziecinny, die Kindheit, das Kindesalter. Młodość człowiecza albo dziecińſtwo, *Selin.* 3, 112. Siódmego roku kończy się dziecińſtwo. *Boh. Djab.* 2, 241. Drugi wiek życia ludzkiego, dziecińſtwa samego, od siedmiu do dwunaſtu lat. *Kołak. Wiek. A.* 4. W dziecińſtwie, iż ieszcze nie maią dziatki baczenia, inaczey maią bydź wychowane; inaczey gdy podrosną. *Petr. Ekon.* 93. Wyszedł z dziecińſtwa, kiedy iuż doszedł lat dwudziestu iednego. *Chelm. Pr.* 70. (*ob.* małoletność). – *fig.* Pod czas dziecińſtwa Tureckiey potęgi, osłabiały siły panów sąsiedzkich przez domowe rozterki. *Klok. Turk.* 3. Szkoły nigdzie nie są w większym dziecińſtwie, iak w Norwegii. *N. Pam.* 13, 36. (niedoźrzałe, niedoskonałe). Z DZIECINSTWA, *Eccl.* издѣтска, издѣтства; отдѣтска, изї мягкихъ ногтеи; z młodu, von Kind auf. Jako ma bydź na potym dobry, kto z dziecińſtwa Do wszelkiego przywyknie złego. *Opal. sat.* 1. – §., dziecińſtwo, dziecinne sprawy, Kinderey. *Bh.* heble, heblata; *Crn.* otroshya; *Vd.* mladoſtnia, fantishtvu, otroshzhina; *Rs.* ребячество, робячество. DZIECIOBOYCA, y, *m.*, *Sor.* dzieczimordař; *Vd.* dietovmorez; *Eccl. et Rs.* чадоубійца, дѣтоубійца, младенцеубійца. (*Verb.* чадоубійствую, дѣтоубійствую); morderca dzieci, der Kindermörder. Herod dzieciobóyca. *Birk. Kant. A 3 b. Birk. Ex. C.* DZIECIOBOYCZYNI, i, ż., die Kindermörderinn, *Vd.* dietovmoriza. DZIECIOBOYSTWO, a, *n.*, der Kindermord. *Crn.* dętamorſtvu; *Vd.* dietovmorſtvu; *Rs.* дѣтоубійство, чадоубійство. Sprawa o dzieciobóyſtwo. *Vol. Leg.* 8, 315. *Pam.* 85, 1, 381. *DZIECIOCHRONICIEL, a, *m.*. *Eccl.* дѣтохранитель, *Gr.* παιδοφύλαξ. der Kinderwärter. DZIECIOGUBNY, a, e, – *ie adv.*, zabiiący dzieci, Kinderverderbend. *Eccl.* дѣтогубный, дѣтоненавистный. DZIECIOJAD, a, *m.*, (cf. dzieciożerca) Myszy, wilcy, nowe dzieciojady, i insze cuda, któremi był ztarty Faraon. *Pot. Arg.* 566. cf. bobo-, der Kinderfreſſer, der Knecht Ruprecht, der Popanz. *DZIECIOKARMICIEL, a, *m.* *Eccl.* чадолюбитель, der Kindernährer.

DZIĘCIOŁ, a, *m.*, *Bh. et Slo.* datel, ſtrakopaud; *Sr.* diteo, bórgzel, smĕrdovrana; *Cr.* detely, berglez; *Vd.* detal, klokar, deblajdesar, berglas; *Rs.* дятель, ремянка, поползень; *Crn.* dętel, plesovt, berglas; ptak, *picus* der Specht. Dzięcioł wielki, *P. Martius* der Schwarzſpecht, cały czarny, wierzch i tył głowy czerwony; wielkości kawki, głos ma gruby. Bijąc dziobem o drzewo, wydobywa liszki. Dzięcioł zielony, der Grünſpecht, (*Vd.* shona, shouna, sholna cf. żolna), *P. Viridis Klein*, żyie pszczołami. Dzięcioł pstry większy, *P. Maior*, der Buntſpecht, wielkości kosa. *Zool. Nar.* 265. Dzięcioł ciurka. *Ban. J.* 3. *b. Bs.* klukati; *Rs.* пикать, пикаю. Dzięcioł tarentowaty. *Ban. J.* 3. Dzięcioły cieślami nazywaią, iż drzewo oprawiaią. *Lud. H. N.* 34. *Prov. Allus.* Dzięcioł drzewo kluie, a nos sobie psuie. *Cn. Ad.* 1163. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3. *b.* (cf. Nie wiem, kogo bardziey boli; cf. Na się rózgę dał. Tobieć to gorzey. *Rys. Ad.* 9.). Dzięciołowi swóy nos nie wadzi. *Cn. Ad.* 562. (cf. Chleb w drodze nie cięży. cf. Nie cięży owies koniowi, ani skrzydła ptakowi). By siedział iako dzięcioł nadobnie upstrzony, A nie będzie rozumu, porowna z gawrony. *Rey. Wiz.* 46. *b.* Upstrzyli się iak dzięciołowie. *Gil. Kat.* 211. Na niego złota iako pstrocin na dzięcioła nawieszaią. *Rey. Zw.* 135. *b.* Uczynią synaczka z młodu dzięciołem, a potym krukowi będzie smaczny, gdy kruk bardzo na dzięcioły wrzy. *Glicz. Wych. F.* 3. DZIĘCIOŁEK, – łka, *m.*. *picus passerinus. Kluk. Zw.* 2, 278. der kleine Buntſpecht. DZIĘCIOŁOWY, a, e, od dzięcioła, Spechts, Rodzay dzięciołowy, *picus*, do rzędu sroczego należy. *Zool. Nar.* 265.

*DZIECIOLUBNIK, a, *m.*, lubiący dzieci, der Kinderliebhaber, Kinderfreund. *Eccl.* дѣтолюбець, чадолюбець. *DZIECIOLUBOSC, ści, ż., lubienie, kochanie dzieci, die Kinderliebe. *Rs.* дѣтолюбіе, *Eccl.* чадолюбіе. DZIECIOLUBNY, a, e, – *ie adv.*, lubiący, kochaiący dzieci, Kinderliebend. *Eccl.* чадолюбивый. Dzieciolubna, *Eccl.* чадолюбица. *DZIECIOPŁOD, u, *m.*, das Kinderzeugen, płodzenie dzieci, *Eccl.* чадотворе́нїе, дѣтотворе́нїе; дѣтотворю, чадотворити, dzieci płodzić. DZIECIOPŁODZICIEL, a, *m.* 1. *Eccl.* дѣтотворецъ; der Kinderzeuger. *DZIECIOPORUBSTWO, a, *n.*, *Eccl.* дѣторастлѣ́ніе, дѣторачи́тельство, сквернодѣ́йствіе съ отроковицею, кои моложе 12. лѣтъ, Kinderunzucht. DZIECIOROB, a, *m.*, *Mon.* 75, 589. dzieciopłodziciel, Kinderzeuger. DZIECIORODNY, a, e, – *ie adv.* dzieci rodzący, kindergebährend, kinderzeugend. *Rs.* дѣторо́дный. Pan Bog stworzył i te dzieciorodne członki. *Sak. Dusz.* 113. *Sak. Probl.* 224. *DZIECIORODZENIE, ia, *n.*, das Kindergebähren. *Eccl.* чадоро́дїе, рожденіе дѣ́тей. DZIECIORODZICIELKA, i, ż., die Kindergebärerinn.

Ecd. дѣпородица, дѣпородительница. Verb. дѣпородствую; Gr. παιδαγωγέω. - *DZIECIOWODZ, a, m., pedagog, mistrz szkolny. Dasyp. Rr. 3, Mon. 2, 589. Rg. djezovódja; Rs. дѣтоводитель; Eccl. дѣтоводець. dzieciowodzem czyli pedagogiem bydź, Rs. дѣтоводительствовать, дѣтоводствовать. Wocz. żeńsk. дѣтоводительница, Eccl. дѣтовóдица. *DZIECIOWODZTWO, a, n., pedagogia. Rs. дѣтоводительство; Eccl. дѣтовóдство, Kinderzucht, Kindererziehung, Pädagogie. DZIECIOZERCA, y, m., dzieci żrący, der Kinderfreſſer. Saturna dzieciożerny niechay kosa mściwa złępienie. Zab. 16, 405. (cf. pożerstwo). *DZIECIOZYWIENIE, ia, n., Eccl. дѣтопитательство, das Kinderernähren. DZIECIOCH, DZIECIUK, a, m., wyrostek, ein Aufſchößling, junger Menſch. Rg. djetich, Sla. ditcság, momcsich, mann; Bs. djetich, slasgbenik, momak z chłopiec służący; Cr. detich; dechak, decharecz; Rs. дѣтина. To dziecioch przyſłony i wcale grzeczny. Teat. 26, 75. Patrzno na dziecioszka, iak w siedm lat zęby roni, w drugą zarada, potym mężnieje! Psalmod. 72. Ktoż dziecioch, coż nasłuchawszy wiele, z tobą się Pirro, w miley grosze prześć? Hor. Poez. 1, 31. (Minas., gracilis puer). Nasy dzieciuszy. Chroſć. Luk. 205. Naaman gdy się umył z trądu w Jordanie, ſtał się tak biały, iak iaki dziecioch maly. Kulig. Her. 219. Kupido dzieciuk on hardy pan złotorzechey. Tward. Daf. 22. Giętkie iéy rózgi kazanie iakow swawolą. N. Pam. 19, 108. §., z przysł. który iak dziecię postępuie. Dudz. 37, ein kindischer Mensch. Nauczę tego dzieciucha ſtatkować. Tr. DZIECIUCHEK, - szka, DZIECIUCZEK, - czka, m., Dim., ein junges Menſchchen, ein kleiner Menſch. Rg. djetichek), Kupidyn iest dzieciuczek maly. Tol. Saut. 58. Dzieciuszek iak łątka opięty, Zab. 8, 339. *DZIECKI, a, ie, dziecinski, dziecinny; Rg. djetettov, Kinds-, Kinder-, kindisch. (*DZIECKI, - iego, m., Subſt., Dzieci byli w Litwie, co naydawniéy w Francyi, w Anglii i t. d. Missi Dominici, czyli posłańcy od pana, którzy znosili rozkazy panuiących, i pilnowali ich wykonania. Czak. Pr. 69. ein bevollmächtigter Abgeſandter. cf. Dziekować, Dzieckowny). DZIECKO, a, n., dem. rzeczown. dziecię, ein kleines Kind, Kindchen, Kindlein. Bh. dítě; Vd. dieteze; Cr. dechko, deteszi, dechachcz, decharecz; Dl. momchich; Rg. dietèszcze; Sla. dite, credo; Eccl. дѣтище, дѣтищо; (Rs. ребѣнокъ, ребенокъ). Dziecka nie na wiek dzieci. Morszt. 74. Dzieciątka do Jezuitow chodzą. Opal. Sat. 21. Dziecka wyrzucone, wpoł nagie, tuliły się około domu. Kras. Pol. 2, 17. Skrzydlaste dziecka, Amorkowie mali. Vſtrz. Tr. Nawracanie dzieciek w żywocie matczynym, sztuka cyrulika położnego. Perz. Cyr. 2, 260. (NB. na Szląsku Austryackim, dziecko = bękart; stosownie do zakończenia - cho z sko, na obydwie. - §., człowiek dziecinny, ein kindischer Kind, wie ein Kind, ein kindischer. Bh. dítě = łątkarz.

*DZIECKOWAC, *Dzieczkować, ał, nie Act. Niedok. podziecekować, zadziecekować, dok. (Bh. dětkowati, ineptire, dziecinna stroić). Zymować, zagrabiać, ciążać, na dzwonie zabrać, (cf. Dziecki Subſt.) pfänden. Jagiello podatek kościelne, gdy mu Stacyi nie dawali, bydło im zabierając, dziecekować zapoczął. Krom. 412. pignerasse fertur eorum facultates). Królowa tody mawiała: iuż ci dobytek chłopom podzieckowanym, ieszcze przywrócić możemy; ale łzy ich, kto ukoi? ib. 413. pignora reddemus. Wieśniakom, iż Stacyi wydawać nie chcieli; bydła zadzieckowano było. Krom. 574. pecudes pigneratae). Kiedy sie trafi dzieczkowanie albo ciążanie czynić, aby nie brali więcey, iedno coby stało za to, co ciążą: Herb. Stat. 88. et 468. *DZIECKOWNY, a, e, zaymuiący, zabierający, pfändend. Stacye ostrze, a zgoła dzieckowną bydląt chłopskich grabieżą, wyciągać, królu, nie zabraniasz. Krom. 531. pignoratio).

*DZIECTWO, a, n., dzieciństwo, die Kindheit. Od dziectwa, od dzieciństwa, a pueris. Mącz. Swiety Jan, skoro z dziectwa swego, mieszkał na puszczy. W. Poſt. W. 22. *DZIECZYZNA, y, ż., dzieciństwo, die Kindheit. Porachuy się i ty oyczyzno z sobą, od pierwszéy koronowaney głowy siedm wieków dzieczyzny pędząc. Psalmod. 78.

DZIEDZIC, a, m., Bh. et Slo. dědic; Rg. djedinik, basctinik; Bs. djedicch, djedinicch, basctinik; Cr. dedich, baschenik, bagynik, odvětek; Vd. dieudizh, erb, erbizh, namesnik; Cr. dęjd, dęjdězh, bashzhénik, erb, irb; Sr. 1. dobiernik, debprak, herba; Sr. 2. herba; (Rs. дѣдичь dziadowiznę biorący ob. dziad дѣдъ) Rs. отчичь (cf. *oycic), наслѣдникъ; Rs. et Eccl. преéмникъ. Spadkiem po kim fortunę biorący, der Erbe. Otoż bóg mi nie dał potomka; ale oto sługa domu mego dziedzicem moim będzie. Bibl. Gd. Genez. 15, 3. Nie będzie ten dziedzicem twoim; lecz który wyidzie z żywota twego, ten będzie dziedzicem twoim: tak bóg odpowiedział. ib. Komu prawo dziedziczenia przynależy, zowie się dziedzicem. Gal. Cyw. 2, 147. Prov. Slo. kdij dědic platé, w srdci sa smege. Dziedzicowi płaczącemu śmierci dobrodzieia bogatego, nie wierz Cn. Ad. 225. Z źle nabytych rzadko się uciesży trzeci dziedzic. Kluk. Rosl. 3, 12. co nespravedlive zjsteno, na rreteho dědica ne prichadza, §., theolog. Synami bozkiemi iesteśmy, a ieśli synami, pewnie i dziedzicami i spółdziedzicami z Chrystusem. Karnk. Kat. 15. Erben und Miterben Christi. Niebieski dziedzic, na ziemi nie ma nic. Rys. Ad. 44. §., dziedzic, dziedziczny pan iakich dóbr, der Erbherr; Ross. отчинникъ, вотчинникъ (cf. oyczyzna, oyczyc), владѣлецъ (cf. władzca). (cf. dzierżawca, dożywotnik). Przedtym królowie, po tytułach prowincyi, Polskę składaiących, używali tego słowa: dziedzic; ale po śmierci Zygmunta Augusta ustanowiono, aby tego zaniechali. Skrzet. Pr. Pol 1, 109. DZIEDZICTWO, a, n., Bh. et Slo. dědictwi; Cr. dedina (cf. dziedzina), baschina, odhvina, odvetchina, vekovechina; Rg. djedina, djedinstvo; Bs. djedina, basctina; Crn. dęjdèshna, irbshena; Vd. dieeushnu, dieudizhnu blagu, dieu, erbshina, dieudizhnost, dieushina, Vd. herbnosćj; Rs. наслѣдство, наслѣдіе, преемничество; Eccl. преéмство; spadek po kim, die Erbſchaft, das Erben. Dziedzictwo iest wstępek we wszystko prawo, które zmarły czasu śmierci swéy miał. Szczerb. Sax. 430, et 216. Zbiór wszystkich rzeczy, i wszystkich praw zmarłego, nazywa się iego spadkiem, puścizną, a względem dziedziców, dziedzictwem. Gal. Cyw. 2, 146. Dziedzictwo kończy się w siódmym rodzaiu. Sax. Tyt. 17.

Czwarte ociec synowi dziedzictwo gotuie, Gdy s m żyie cnotliwie, w cnotę go wprawuie. *Pot. Jon.* 20. Dziedzictwem co dostać. *Ld.* §., dobro dziedziczne das Erbgut. (*oppos.* dożywocie, dzierżawa), ein erbliches Gut, eine Erbherrſchaft. *Rs.* отчина, *Eccl.* обдержаніе, обдержство, имущество, владѣніе; Dubiecko, miasteczko od Piotra Kmity założone, od lat dwóchset dziedzictwem ieſt Krasickich. *Kras. Liſt.* 33. Przysłowie; mało dziedzictwo, wieczne kalectwo. *Ossol. Str.* 3. – §. *fig.* dział, udział, der Erbtheil, das Loß. Srogość dziedzictwem zwierząt; a litość człowieka. *Zab.* 4, 236. DZIEDZICZKA, i, ż., *Bh.* dědička, nápadnice; *Vd.* dieudiza, dieudizhinja; *Rs.* наслѣдница, преемница: która spadkiem po kim bierze, die Erbinn, Erbnehmerinn. §., pani dziedziczna, die Erbfrau; *Rs.* владѣлица. *DZIEDZICZNONAIEMNY, a, o, – *ie adv.*, naięty dziedzicznie, vererbpachtet, Erbpacht:. Dziedzicznonaiemne dobro, takowa własność użytków, która komu dziedzicznie wypuszczona ieſt. *Gal. Cyw.* 2, 88. DZIEDZICZNOSC, ści, ż., własność dziedziczenia lub dziedziczna, die Erblichkeit, das Erbeigenthum, Erbrecht, Erbbeſitz. DZIEDZICZNY, a, e, DZIEDZICZNIE *Adv.*, *Bh.* dědičný, dědičné, zdědilý, *Slo.* dědični *Crn.* dejdeshne; *Vd.* dieudizhen, dieushlin, dieushen; *Sr.* 1. herbwanſki; *Bs.* baſtinſki; *Cro.* odvetchni; *Rs.* наслѣдничій, наслѣдный, наслѣдственный потомственный, преемничій, отчинниковъ, владѣльческій, spadkowy, Erb:, erblich. Państwa dziedziczne, w których panuiący państwo dziedzicznym prawem zoſtawuie potomkom swoim. *Wyrw. Geogr.* 123. Dziedziczne choroby, które dzieci od swych rodziców, z sobą na świat wynoszą. *Perz. Lek.* 146. Suchoty dziedziczne, to ieſt, od oyca lub od matki, od dziada, od pradziada początek biorące, są nayniebezpiecznieysze. *Krup.* 3, 538. Długi dziedziczne, które potomkowie spadkiem dziedzicznym płacą. *Dambr.* 481. Bóg dziedzicznie trzyma wszyſtkie narody. *Bibl. Gd. T.* 82, 8. DZIEDZICZYC, ył, y, *transit. et intr.* *Neodon.* odziedziczyć, zadziedziczyć, zdziedziczyć. *Dokon.*; *Bh.* bědíti, bědím, zdědím; *Crn.* dejduvati, dejduvam, dejdujem; *Vd.* dieushati, podieushati, erbati poerbati, dodielshati, *Rg.* obasctiniti, podjediniti; *Sr.* 2. herbnuſch; *Rs.* наслѣдовать; *Eccl.* пріяти, пріемлю, ужичествовати, пріемствую; dziedzicem spadkowym bydź, erben, Erbe ſeyn. Wprzód trzeba w oycowſkich cnotach mu dziedziczyć, Niżeli się naſtępcą na króleſtwo liczyć. *Pot. Arg.* 108. Syn w rozumie nie dziedziczy, Worki tylko dobrze liczy. *Cn. Ad.* 803. Syn w cnocie nie dziedziczy. *Zegl. Ad.* 245. Trzeba służyć ochotnie P. Bogu, ieśli chcemy w niebie dziedziczyć. *Hrbſt. Nauk. K* 2 *b.* §. spadkiem wziąć, dziedzicznym prawem trzymać, ererben, durch Erbſchaft erhalten, erblich beſitzen. Niewielka chwała, że kto godne liczy Przodki, gdy podobnego nic im nie dziedziczy. *Zab.* 9, 7. Wielką po oycu dziedziczy maiętność. *Tr.* §., *Neutr.* dziedziczyć, spadać na kogo, zlewać się, geerbt werden, angeſtammt ſeyn. Oyczyſta w dzieciach często dziedziczy choroba. *Tr.* Kamień po rodzicach dziedziczy. *Ocz. Prz.* 423. DZIEDZICZENIE, ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, *Rs.* наслѣдованіе, das Erben, Ererben. Przywłaszczenie sobie spadku, zowie się prawo dziedziczenia. *Gal. Cyw.* 2, 146. Erbrecht.

*DZIĘDZIERAWA, y, ż., ziele, Dzikie dzierzawa, *Datura Stramonium*. Stechapfel, Fliegenkraut. *Jundz.* 159. *Rs.* дурманъ. DZIERDZIMIESZCZYNY, a, e (mieszczyć, dzierżeć) mocny, zwięzły, krzepki, tęgi, unterſetzt, ſtämmig, ſtark, kraftvoll. Zdrowość iego rzźwa, dzierdzieszczyna. *Pot. Arg.* 241. Chłop dzierdzieszczyny. *ib.* 725.

DZIEDZINA, y, ż., *Bh. et Slo.* dědina *pagus, villa.* (*Bh.* dědiny: *Dominus praedii immunis* Freyſaß; *Bs.* djedina, baſtina; *Rg.* djědina *patrimonium*; *Vd.* deshela, deshella, deshellſtvu, deshelſtvina, dieudizhna deshela; *Sor.* 1. hdźbné kubwo, nuknicza) *Rs.* урочище, удѣлъ, волость, владѣніе, область; *Eccl.* обдержество, отчина. Wieś, maiętność, grunt czyy, ein erbliches Gut: Erbgut, Erbdorf, erbeignes Grundſtück. Dziedzina ein liegend Erbgütlein. *Dasyp. A a* 3. *b.* Dziedzina niektórego człowieka bogatego hoynie się obrodziła. *Sekl. Luc.* 12. Strumień, który ieſt między dziedzinami, za granicę ma być poczytany. *Tarn. Uſt.* 1. Jaka dziedzina, tacy kmiecie. *Rey. Wiz.* 115. (cf. iaka osiadłość, tacy kmiotkowie). Komu krzywda ieſt od czyiego poddanego, ma go szukać na dziedzinie iego, i tamże po nim sprawiedliwości żądać u pana. *Sax. Porz.* 118. Bez przyczyny, nie szukay dziedziny. *Rys. Ad.* 2. (nie przenoś się do inszcey wsi). Wilk na dziedzinie nie szkodzi. *Rys. Ad.* 74. (bo się ludzi na wsi boi). DZIEDZINIEC, – ńca, *m.*, przedworze przed pałacem lub zamkiem, der Schloßhof, Schloßplatz, Vorhof. *Slo.* pŕitwor, trŕje; *Sr.* 1., pjitwor *Bs.* pridvorje, trim:; *Slo.* pridvŕjé; *Vd.* preddror, preddvorje, prederje, gradishe, gradni dvor; *Crn.* preddvor, preddurje; *Eccl.* предвратіе. Zgromadził się liczny lud na dziedzińcu Saſkiego pałacu. *Ld.* DZIEDZINCOWY, a, e, od dziedzińca, Vorhof:; *Eccl.* предвратный. DZIEDZINNY, a, e, od dziedziny, Erbguts:, Grundſtücks:. Dom dziedzinnym prawem przedany. *Leop. Leſit.* 25, 31. (tym prawem, którym role przédawaią. 3. *Leop.*). Twierdzę °dziedzinnie gruntował. *Chodk. Kośc.* 38. fundamentalnie. DZIEDZIZNA, y, ż., udział spadkiem przypadły, das Erbtheil. Dziedzizna tak piękna na kilkadziesiąt cząſtek była podzielona *Teat.* 1. *b.* 13.

Pochodz. (cf. *Dziad.*) *dodziedziczyć, nadziedziczyć się, odziedziczyć, wydziedziczyć, zadziedziczyć, spółdziedzic; spółdziedziczka, spółdziedziczyć, spółdziedziczny.*

DZIĘGA, i, ż., Dziążka, *zdrbn.*, śrebrny grosz Moskiewski albo półgrosza. *Cn. Th.* eine kleine Ruſſiſche Silbermünze, deren hundert auf den Rubel gehen. *Rs.* де́ньга, де́нежка półkopiyki, де́ньги, де́нежка pieniądze, де́неженъ pieniężny). Moſkiewſki grosz nie okrągły ieſt, ale przydłuższy, iakoby nakształt iaia, ze śrebra szczérego kowany, który oni dzięgą nazywaią. *Gwagn.* 477. Dzięgi Moſkiewſkie. *Star. Dw.* 2. Aspr Turecki, podobny dzięgom Moſkiewſkim. *ib.* – §. 2., dzięgi, pieniądze, osobliwie Moſkiewſkie. *Carn.* dnár, Gold. Mieszka dzięgami nie napełnisz, ale dzięgami *Cn. Ad.* 489. Moſkwę plondrowawszy wnieśliśmy wiele dziąg (*Genit. Plur.*) do Polſki. *Star. Ref.* 51. Szat drogich, dzięg i pereł w obozie Moſkiewſkim wielkość była. *Gwagn.* 119. Był w traktacie Moſkiewſkim ten warunek, aby każdy z swéy ſtrony woyſkami albo dzięgami wspomagał. *Vol. Leg.* 6, 157.

DZIEGCIASZ, a, *m.*, warzeniem dziegciu się obieraiący; *Ls.* дигя́рникъ: der Birkentheerſieder. Brzozowe lasy naymią dziegciarze na dziegieć. *Klak Rosl.* 11, 14. Dzięg... brzidły duż. *Torz. Szk.* 2. Dziegciarze, smolarze etc. *Vol. Leg.* 2, 997. Dziegciarze brzydcy. *Zimor. Siel.* 252. DZIEGCIOWATY, a, e, -*o adv.*, na kształt dziegciu, wie Birkentheer. Wody dziegciowate roznoszą z sobą zawiązki oleiowate ziemnego dziegciu. *Pez. Iel.* 20. DZIEGIEC, - gciu, *m.*, smoła robiona z spalonéy kory brzozowéy, którą dziegciarze odzierają bez zadrzeszenia miazgi, tak że znowu nowa kora rośnie. Używaią iéy do wykręcania skór, i amarowania (?) win. Zapach ma przenikaiący. Służy też do aptek, osobliwie przed czas powietrza. *Lad. Hist. Nat.* 34. *Rs.* дегтя́рь; das Birkentheer, das aus der Birkenrinde gesotten und zum Einſchmieren der Häute, Stiefeln u. ſ. w. gebraucht wird. *Prov.* Namaż ty chłopa maslem, przecz on dziegciem śmierdzi. *Kys. Ad.* 48. - *Dwor. B.* 2. - *Iwan.* 29. (cf. żyd chrzczony, wilk chowany), Er läßt nicht von Art. (cf. cegłę albo murzyna myć). DZIEGCIOWY, *DZIEKCIOWY, a, e, od dziegciu, Birkenbarz-, *Rs.* дегтя́рный. Wolę żyć w szałaszach z dziegciowemi gbury, Niż z Jaśnie Wielmożnemi Pany Łapiskiemi. *Nar. Dz.* 3, 233. z gbury śmierdzącemi dziegciem, (mit Birkentheer ſtinkende Bauern) *Rs.* дегтя́рная дзегцёвая пазка.

DZIEGIEL, - gla, *m.*, ziele; *Bh.* Angelika, Janosit, Janiołek, św. Ducha korzeń; *Vd.* angelika, angelishki koren, alkerza; *Crn.* angelshe; *Ross.* дя́гиль, дя́гильникъ, корнови́нникъ; *Angelica Linn.* rośnie w lasach, ma moc lekarską; prości ludzie w tabace go zażywaią. *Klak Rosl.* 2, 218. *Krup.* 5, 126. die Angelike, Engliſche Geiſt Wurzel, Bruſtwurzel, Luftwurzel. *Prov.* Ni z dziegiel do żywego; dadź kminu z dzięgielem. *Gemm.* 71. §. Dziegiel dzioziemski *Smyrnium*, Smyrnenkraut, Myrrhenkraut, *Syr.* 99. DZIĘGIELNICA, y, ż., ziele od podobieństwa dzięgielu imię maiące; zowią je też Lubczyk, ale od ziela Lubczczyk, do którego podobne, ale słabszy od lubości, którą białegłowy za używaniem tey maią ku mężczyznom. Zowią i Sylfą z greck. *Sylphium. Syr* 102. die große Angelike.

*DZIĘGNA, y, ż., DZIĘGNA, *G.* dzięgień *plur.* Dzięgna iest dziáłań każenie i gnicie. *Sienn. Rej. Spicz.* 40., (*cf.* szkorbut). Z wilgoci przypływaiących do ust dzięgna się czynią. *Sien.* 76. Zapalenie i okrostawienie dziąseł. *Wład. Parodontis Mącz.* die Mundfäule (cf. gnilec, szkorbut). Z skórek malogranatowych naparzanie, dzięgnę z ust oddala, gdy nim będą płókane usta. *Cresc.* 427. Każdodziennie usta płókać czystą wodą, aby uchodzić dzięgień i szkorbutu. *Haur Sk.* 407.

DZIEIĘ, *ob.* Dziać. - DZIEIE, - ieiów, *plur.*, 1) co się działo lub stało, i opisanie tego, Geſchichten, Hiſtorien. *Vd.* dnje, zhuda, hiſtoria, perhodesh, pergod, sgod, pergodba; *Crn.* pergodba; *Slo.* dogadjaj, hiſtorie; *Rag.* djella, *Crn.* pripovezt; *Sr.* 1. ſtabwizné; *Rs.* дѣти, дѣянія, повѣствованіе. Księgi dzieiów Apostolskich, napisane od świętego Łukasza. *Leop. Act.* 1. die Bücher der Apoſtelgeſchichte. Dzieie roczne Węgierskie. *Krom.* 565. *annales*). *Vd.* lietne bukve *ob.* latopis). Roczne dzieie Kościelne, wybrane z rocznych dzieiów *Baroniusza*, przez X. Piotra *Skarge*. Dzieie *Górnickiego*. §. dzieie z dzieła, działania, czyny, sprawy, Thaten. Jakie dzieie, takie pienie. *Simon. Siel.* 53. Przeszłych dzieiów doświadczenie. *Jabł. Tel.* 67. Pauzaniasz i Lizander dzieiami swemi państwo Lacedemońskie rozszerzyli. *Budn. Cic.* 40. - §. stare dzieie wspominasz. *Cn. Ad.* 1087. - *Teat.* 26, *c.* 53. (za króla *gwoździa*). **DZIEIODZIW, u, *m.*, *poet.*, czyn zadziwiaiący, eine Wunderthat, bewunderungswürdige That. Aza kto ieszcze chętliwy Wspomni iego dzieiodziwy. *Groch. W.* 493. DZIEIOPIS, a, *m.*, DZIEIOPISCA, y, *m.*, historyk, historyograf. der Geſchichtſchreiber. *Vd.* pergodoun pisar; *Rs.* дѣтописа́тель, повѣствова́тель, бытописа́тель. Powinnością dzieiopisa iest, powiadać o rzeczach, tak, jak się stały. *Kras Liſt.* 2, 119. Naruszewicz, dzieiopisów Rzymskich czoło pierwsze, Tacyta, przelał na oyczystą mowę. *Zab.* 12, 18. Dzieiopisca stary Gades miasto to nazwał. *ib.* 13, 248. *Nar.* Nie wszyscy dzieiopisowie maią podobne sobie przymioty. *Mon.* 73, 560. Dzieiopis roczny *Ross.* памятописецъ, cf. Latopis. DZIEIOPISARSKI *ob.* Dzieiopisny. DZIEIOPISMO, DZIEIOPISTWO, a, *n.*, Historyografia, die Geſchichtbeſchreibung. *Rs.* дѣтописа́ніе, бытописаніе. W dzieiopismie przyczyny główniéyszych w rządach odmian dochodzić. *Stas. Zam.* 8. Rzymskiego dzieiopisma książę, Sallust. *Zab.* 10, 227. Dzieiopismo rzeczy przyrodzonych. *Rog. Dos.* 1, 2. *hiſtoria naturalis*, die Naturgeſchichte. W dzieiopiſtwie przyzwoiciéy rodowitym ięzykiem pisać. *Mon.* 73, 152. DZIEIOPISNY, a, e, DZIEIOPISARSKI, a, ie, dzieie opisuiący, geſchichtſchreiberiſch, hiſtoriſch. *Vd.* pergodoun; *Rs.* дѣтописа́тельный, повѣствный. Ty sam lepiéy ogłosisz dzieiopisnym piórem Tryumfalne zwycięzkich zaszczytów rydwany. *Hor.* 1, 247. Dzieiopisarska księga. *Zab.* 8, 192. ein Geſchichtbuch. DZIEIOPISOWSKI, a, ie, od dzieiopisa. *Cn. Th.* Geſchichtſchreibers-. Powinnością dzieiopisowską iest, prawdy dochodzić. *Ld.*

DZIĘK! dźwięk! słówko oddaiące ton jakiś usłyszany, osobliwie dzwonkowy, tin! tin! Sanie za sonami dzięk dzięk dzięk. *Teat.* 36, *c.* 10. §. *Subſt.* dzięk, u, *m.*, odgłos, Getöne, Geklingere. Usłyszałem dziwny hałas, dzięk, brzęk, właśnie jak łańcuchy. *Teat.* 5, 66.

DZIĘKA, i, ż., *DZIĘK, u, *m.*, *in plur.* DZIĘKI, - ków; *Bh.* dika, dikà; *Slo.* dikú; dékowanj; *Sr.* 1. djak, ďak; *Sr.* 2. jak; cf. *Suec.* tack, *Island.* thaegr, *Angl.* thanks, *dzięki, wdzięczność, Graec. δεκτος* wdzięczny), der Dank; w inszych dyalektach słowo to bierze się na insze znaczenie; *Be.* dika, cjaſt, poszctenje *honos*, *laus*; *Rg.* dika, dicnos *decorum*, dika *gloria*, dicitise *gloriari*; *Cro.* dika, szlava *gloria*, dichenye, z czczenie, cześć; *Cro.* dichiti z chwalić, sławić; Przeciwnie zaś dzięka, podziękowanie wyraża się *Vd.* hvala, sahvala, sahvalenje; *Crn.* sahvàla; *Cro.* zahvalnozt; *Dl.* hvale; *Hung.* halandas; *Ross.* благодаре́нїе, возблагодаре́нїе; *Ec.* да́рственительное). *§. *obsol.* dobra wola, zezwolenie, die Einwilligung, der freye Wille; tylko w tych sposobach mówienia: wdzięk z dobrowolnie, freywillig, gutwillig, *oppos.* bez dzięki, *przez dzięki (cf. bez). *Slo.* bez dél, chtjc nechtjc, nepowolné, *Ger.* wider eines Dank, wider des Henkers Dank, d. h. durchaus, ſchlechterdings, ab-

ſolut, koniecznie, niewſtrzymanie. n. p. Chce ſobie ſam zadać śmierć przez dzięki. *Wys. Moy.* 65. Jan Kropidło chciał bydź przez dzięki arcybiſkupem, iakoś tył coś trochę. *Bielń. Kr.* 234. §. z musu, gwałtem, przymuśnie, gezwungen, wider Willen. Proszę, abyście przez wszelaką okazyą, bądź w dzięk, bądź bez dzięki, doścignęli iego na pamięć przywodzili. *Weresz. kegl. pr.* Wodzono ie bez dzięki, a z gorzkim przymuszeniem. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 7. Kupido, ieślić się do ręki Doſtanie, wiedź, nie folguy, i prowadź przez dzięki. *Sim. Siel.* 22. Jakożeś to sprawił oną ślów gładkością, Że co wrocić przez dzięki mieli i z niewoli, Do Pańſkiéy i powszechney ſkłonili się woli. *Tward. Misc.* 149. – 2) oświadczenie wdzięczności, der Dank, das Danken, Bezeugung der Erkenntlichkeit durch Worte. Jaka cześć, taka dzięka. *Dwor. C.* 3. (jakie czeſtowanie, takie dziękowanie). Francuzi Katarzynę królową witali, ſkąd dzięk brali. *Stryik. Henr. A.* 3. Z twoiéy tyle dobrodzieyſtw odebrałem ręki, Że mi iuż trudno za nie zdolne czynić dzięki. *Nar. Dz.* 3, 46. Obrócił się Poliarch, chcąc uczynić dziękę. *Pot. Arg.* 4. Za to ia dziękę ſkładam przed bogiem sowito. *Zab.* 13,411. W sercach waszych Panu zawsdy dzięki wzdawaiąc za wszyſtko. *Weresz. Regl.* 79. Ja wielbię niebo przy pokornym dzięku, Żeś ich uszedł ręku. *Teat.* 44, *b.* 24. Nie mogę dosyć dzięków czynić bogom, iż... *Teat.* 30, *b.* 15. Bogu dzięka, bogu dzięki, chwała bogu, Gott ſey Dank, Gottlob! Bogu dzięki, uratowaliśmy go. *Teat.* 54, *c. Dii.* et 55, *b.* 51. Dzięka tobie, Oycze, żeś mną, ſtworzeniem twoim nie wzgardził. *Wys. Kat.* 418. §. wdzięczność, Dankbarkeit. On zaś do nieba wzniosłszy obie ręce, O wiekopomnéy bogom ślubił dzięce. *Chrośc. Fars.* 453. §. Miéy go dzięk z wdzięcznym ci ia za to, ich bin dir dafür dankbar, habe meinen Dank dafür. Rzekł pan do sługi, który dwa talenta zyſkał, miéy go dzięk, sługo dobry i wierny. *Leop. Matth.* 25, 23. (dobrze! *Bibl. Gd.* ey du frommer u. g. K. Luther). Miéyże go dzięk, sługo dobry, iżeś na tym małe był wierzen. *Leop. Luc.* 19, 17. (NB. *ob.* dziękczynienie i t. d.). – *§. *DZIĘK *ob.* Wdzięk.

DZIEKAN, a, *m.*, z *lac.* decanus, *Bh.* dékan, gaben; *Sla.* dekan; *Bs.* ejakan, diak *clericus* (*Cro.* diak z żak); *Vd.* tehant; cf. dyakon; *Angl.* Dean, *Gall.* Doyen), der Dechant. ſtarszy nad księżą. *Xiądz.* 25. Dziekanowie, co widzę u nas w obyczaiu ieſt, są miasto paſterzów; a w niektórych kościołach maią ſtaranie o duszach ludzkich. *Modrz. Baz.* 526. Przyniesiono plebanowi zapowiedzenie księdza dziekana wizyty i kongregacyi dekanalnéy. *Xiądz.* 191. Dziekanem bydź *Rosz.* Діаконствовать. DZIEKANIA, ii, ż., pomieszkanie dziekańſkie, die Dechaney, Dekaney, das Decanat, die Wohnung des Dechants. *Vd.* tehanja, tehantia. – §. *ob.* dziekańſtwo. DZIEKANSKI, a, ie (*Bh.* dékanſký, gabenſký; *Vd.* tehanſki, tehantou), od dziekana, Dechanten=, den Dechant betreffend. DZIEKANSTWO, a, *n.*, *Bh.* dékanſtwj, gabenſtwj; władza i urząd dziekańſki, das Decanat, die Würde eines Dechanten. *Pim. Kam.* 150. DZIEKANOWY, a, e, *Bh.* dékanuw; do dziekana należący, dem Dechanten gehörig.

DZIEKCIOWY *ob.* Dziegciowy.

DZIĘKCZYNIENIE, ia, *n.*, *Boh.* djkčinění, djkučinenj, dziękowanie, das Danken, die Dankſagung. Niebyłbym dziękczynienia winna była nikomu! *Teatr* 49, 107. DZIĘKCZYNNY, a, e, dziękuiący, dziękowny, dankſagend, Dankſagungs=, Dank=. Z pól i cieniów dziękczynne zabrzmi ci śpiewanie. *Przyb. Abel* 13. Nie każmy nam, któremi pan ma bydź wielbiony Przez pokorną modlitwę i dziękczynne tony. *Przyb. Ab.* 44. Na znak dziękczynny pozdrawia go okiem. *Zab.* 15, 176. Cześć oddaiąc Panu hymn dziękczynny zrobię Za ratunek łaskawie dany mi w chorobie. *Przyb. Ab.* 115. DZIĘKOWAC, –ał, –łuie, *act. ndk.*, podziękować *dk.*, *Bh.* děkowati, děkugi; *Sr.* 1. djakowacj. *Sr.* 2. ſe ſekowaſch (*Cro.* dichiti, szlaviti *glorificare* cf. *Lat.* dico; z dziękować, podziękować *Cro.* zahváliti; *Rg.* zahváliti, zahvalivati; *Sla.* zahváliti, zahvaljujem; *Vd.* zahvalit, zahvaliti se, hvalo dati; *Crn.* zahvaliti, lônam; *Rs.* благодарить, благодареніе). wdzięczność swoię za co oświadczać, danken, Dank ſagen; *gratias agere.* Dziękuię bogu moiemu, iż więcey niż wy wszyscy ięzykami mówię. *Bibl. Gd.* 1 *Cor.* 14, 18. – Dziękować z odklaniać się, odzdrawiać, wieder grüßen, danken. Kłaniał mu się nisko; ale on mu nie dziękował. *Ld.* §. dziękować za co z grzecznie się wymawiać z nieprzyimowania, für etwas danken, ſich bedanken, es höflich ablehnen. Dziękuie za tę sławną i wolność i trudy, Nie uwierzysz w Paryżu iakie teraz nudy! *Niemc. Pow. P.* 47. – Dziękuię komu z czego n. p. dziękuię z wieczerzy, z nie obiecuię się, nie przyidę. *Cn. Th.* – porzucić, auffagen, aufgeben, verlaſſen (cf. abdankować). W życiu moim nigdym panu nie dziękował za służbę. *Teat.* 19, *b.* 42. (*ob.* wypowiedzieć). Teatr zbudował, woiennym czynom podziękował. *Bardz. Iuk.* 5. (pożegnał się z niemi). *Absol.* podziękował: umarł. *Cn. Th.* 751. §. dziękować, wdzięcznym bydź, obowiązanym za co bydź, *Lat.* gratias habere; *Rs.* возблагодарить: zu verdanken haben. Mówiemy: dziękuię sobie, żem toy a téy, za żonę nie wziął; dziękuię sobie, iżem się z tym a z tym nie powinowacił. Gdy to tak mówiemy, tedy się chlubimy sami, używaiąc tych słów, które bywaią, gdy kto za co komu dziękuie. *Gorn. Sen.* 353. DZIĘKOWANIE, – ia, *n.*, oświadczenie wdzięczności, das Danken, die Dankſagung. Jakie czeſtowanie, takie dziękowanie. *Cn. Ad.* 298., *Sr.* 2. ſ. ſłowanie. *DZIĘKOWANY, a, e, Źle się mówi: bydź dziękowanym od drugiego. *Gol. Wym.* 208. DZIĘKOWNY, a, e, od dziękowania, dziękczynny, Dank=, Dankſagungs=, *Rs.* благодарительный. Ofiary dziękowne. *Budn. Exod.* 24, 5. (ofiary dzięków czynienia. *Bibl. Gd.*) Dankopfer.

Pochodz. *podziękować*, *oddziękować*; *wdzięk*, *wdzięczny*, *niewdzięcznik*, *odwdzięczać*, *zawdzięczać*, *wywdzięczać*.

*DZIEL – *DZIEL *adv.*, częścią – częścią, bądź – bądź, theils – theils. Celniki u żydów za gorsze miano, dziel, żeby się żydzi podatków nie nauczyli byli dawać, dziel że też samych celników było wielkie niemiłosierdzie. *Sekl.* 22.

*DZIELACIEL, a, *m.*, Działacz, czyniciel, der Thäter, der etwas thut, ausübt. Odéydźcie odemnie dzielaciele nieprawości. *Budn. Matth.* 7, 23. (którzy czynicie nieprawość. *Bibl. Gd.*).

DZIELCA, y, *m.*, DZIELCZY, – ego, *m. Subſt.*, (*Etym.*

dział); *Bh.* dělić; *Sr.* 1. dzielicjeć; *Vd.* deliuz, rozdielnik; *Ross.* дѣлитель; *Rg.* djelitegl; *Cro.* delitel, delnik; *Dl.* podelitel, dilacz); dzielnik, podzielnik, *diuisor*. *Mącz.* der Theiler, der etwas theilet. Któż mię postanowił sędzią abo dzielczym nad wami? *Radz. Luk.* 12, 14. Sędzią abo dzielcą. *Bibl. Gd. Sekl. Luc.* 12. *Odym. Sw. Qq.* 3. DZIELCZY, a, e, od działu abo dzielenia, Theilungs-. *Bh.* dílčí. Działy maią bydź przez listy abo rejestra dzielcze, wzmocnione. *Ostr. Pr. C.* 1, 92. Listy dzielcze. *Stat. Lit.* 303. Transakcya dzielcza. *Czack. Pr.* 72. DZIELIC, - ił, i, *act. reft.*, podzielić, rozdzielić *dk.*, *qu. v.*, *Bh.* dělíti, zdělíti, zdělowati, deliwam; *Slo.* dělim; *Sr.* 1. dzielicj, djilim, djilin, djelu; *Sr.* 2. jelisch; *Crn.* dejliti, dejlim; *Vd.* deliti, dölit, tallat, talati (cf. *Gall.* tailler); *Rg.* djeliti; *Slav.* diliti; *Cro.* deliti; *Bosn.* diliti, podiliti, razdiliti; *Rs.* дѣлить (cf. *Gr.* διελεῖν, διαιρέω, *Aeth.* ፈለየ *separatus fuit*). cf. dział, theilen. §. rozdzielać na części, in Theile zerlegen, theilen. Każde ciało daie się dzielić. *Ld.* Pisarz ten dzieło swoie dzieli na cztery części. *ib.* - *Arithm.* dzielić liczbę przez drugą, iest to szukać, wiele razy pierwsza z tych dwóch drugą w sobie zawiera. *Jak. Mat.* 1, 38. dividiren. O dzieleniu liczb. *ib.* vom Dividiren. *Cro.* delenye; *Vd.* sdelitje, loxh (cf. łęcza, łączyć) *ob.* dywizya) sposób ieden z pięciu rachowania. *Sol. Geom.* 3, 77. Dzielący, dzielnik, *diuisor*, liczba, która drugą dzieli. *ib.* §. *tr.* Sofokl z Eurypidesem dzielili Ateny, Długi z sobą spór wiodąc o pierwszeństwo sceny. *Dmoch. Szt. R.* 45. dwoili, różnili, sie theilten Athen; die Meynung Athens war getheilt. Wątpliwość ta dzieli rożnie umysł iego ponury *Zab.* 15, 15. *Kniaź.* Oto płacze, oto kwili, A płacząc serce mo dzieli. *Groch. W.* 366. kraie, sein Weinen zerschneidet mir das Herz. §. dzielić co od czego, oddzielać, przedzielać, trennen, absondern, theilen, scheiden. Ta nieprzytomność, co nas tak długo dzieliła, Tereso serca twego dla mnie nie zmieniła? *Niemc. Pow. P.* 40. §. dzielić drugich czym, podzielać, rozdzielać co między drugich, unter andere vertheilen, andern theilen, die Theilung unter ihnen verrichten. Drugich dzieląc, siebie nie zapominay. *Cn. Ad.* 216. §. Dzielić co komu, komunikować, udzielać mu, einem mittheilen. On tak sąsiadowi swoie myśli dzieli. *Dmoch. Jl.* 39. Ach na cożeście tak wiek rozrządziły fata? mnie zbyt długie, synowi dzieląc krotkie lata! *Minas. Ausz.* 31., *Rs.* сподѣлить. 4) dzielić co z kim, uczęstnikiem się robić, Theil nehmen. Dzielimy ukontentowanie, które wzbudza pomyślna spraw publicznych nadzieia. *Gaz. Nar.* 1, 92., *Rs.* сподѣлить; причастить, участвовать; *Ec.* общáтися, сподвизатися. Dzielący co z kim, spólnik, uczęstnik, *particeps*, der Theilnehmer, *Vd.* doleshen; *Rs.* участный; *Ec.* обществуѣщій, общникъ, общéникъ, сообщникъ. *oppos.* безучáстный. DZIELIC się (podzielić się, rozdzielić się *dk.*). §. *passive* dzielonym bydź, getheilt seyn oder werden, sich theilen. *Ec.* часьтвовати. Liczba 15 na 3 części sie dzieli. *Leśk.* 2, 8. Państwo to dzieli się na trzy królestwa. *Ld.* §. *Recipr.* dzielić się czym z kim z podzielić między sobą, sich in etwas theilen, sich theilen. Zbóycy niesprawiedliwie wydzieraią, a sprawiedliwie się dzielą. *Rys. Ad.* 81. Dzielili się żołnierze zabranym łupem. *Ld.* - Dzielmy się, laßt uns theilen, tak mówimy, gdy kto co znayduie. *Cn. Th.* - Dla tego się bracia dzielą, że ieden słodko iada, a drugi gorzko; ieden słono, a drugi kwaśno. *Rys. Ad.* 11. cf. rozbrat. §. dzielić się, różnić się, oddalić się od czego, sich trennen, absondern. Racz bydź zemną: a ia nigdy od ciebie dzielić się nie chcę i przy tobie trwać będę. *Skarg. Zyw.* 2, 344. Oczy nabożnie w niebo obrócila, I przed śmiercią się z światem iuż dzieliła. *P. Kchan. Jer.* 39. To są to artykuły wiary, któremi się dzielimy od poganów i odszczepieńców. *W. Post. M.* 493. Z...nam was, bądźcie zdrowi, mili przyiaciele, Spieszę, gdzie mie bóg wzywa, iuż się od was dzielę. *Zab* 9, 200. *Kossak.* DZIELKO, a, *n*, *zdrbn. rzeczw.* Dzielo, das Werkchen. *Bh.* prácyčka; *Sr.* 1. djewko; *Crn.* dejzo, dejzheze; *Ross.* подѣлье, подѣлка.

DZIELNICA, y, ż., część komu udzielona, der zugefallne Theil, der Antheil (cf. *Bh.* dělnice *operaria*, djilnice, djilna warsztat; *Cro.* delnicza; *Dl.* dionicza *particeps facta*; *Cro.* delovnicza *officina*). Biskup ten utrzymywał, że to mieysce ieszcze do iego dzielnicy albo *dioecesis* należało. *Skarg. Dz.* 837. §. część od drugiéy oddzielona, die Abtheilung. Bozka piecza w pięć dzielnic ziemię usadziła. *Zebr. Ow.* 2. *plagae* pasy, strefy *zonae*). W mieście, kwatera domów oddzielonych od drugich. *Cn. Th.* domów szereg w mieście, który można obeyśdź iak wyspę. *Wlod.* ein Viertel oder Quartier einer Stadt. cf. polać, pierzeia). Powstał ogień w dzielnicy Balata, *quartier*. *Pam.* 83, 203. Dzielnice w księgach abo warsty dwie, trzy, cztery, *columnae*. *Cn. Th.* die Columnen, die Spalten in den Büchern. Księga o dwu dzielnicach czyli warstach. *Wlod.* Dzielnica rodu, domu, herbu, poboczna linija, *Gall.* branche, die Seitenlinie (cf. przydomek). Dzielnica herbu, część tarczy herbu czymsiś oddzielona, die Abtheilung in dem Schilde eines Wappens. §. Dzielnica woyska abo artyleryi, dywizya, znaczna ich część. *Jakub. Art.* 4, 291., *Ross.* отдѣлъ. §. dzielnica, to co iedno od drugiego oddziela, die abtheilende Sache, die eines von dem andern trennt, n. p. miedza, der Rain zwischen den Feldern. *Cn. Th.* §. różność, der Unterschied. *Cn. Th.* DZIELNICZY, a, e, dzielczy, dzielący, theilend. W łamanych liczbach, nad liniyką podzielna czyli do podzielenia dana, a niżéy liniyki dzielnicza, czyli ta, przez którą dzielić trzeba ilkość, kładzie się. *Ustrz. Alg.* 35. DZIELNIE, *adverb.* słowa Dzielny. 1) DZIELNIK, a, *m.*, dzielca, ten co dzieli. *Wlod.* der Theiler, der etwas theilet. *Bh.* dělič; *Bs.* digljâk, dilnik; *Sr.* 1. djelicjeć; *Rg.* djelitegl. *fem.* dieliteglicza (*Rg.* dionik, udionik *particeps* uczęstnik); *Cro.* delnik, delitel; *Dl.* podelitel, dilacz; *Vd.* deliuz; *Rs.* дѣли́тель. Któż mię uczynił sędzią abo dzielnikiem między wami! *W. Luc.* 12, 14. - 1 *Leop. ib.* - *Kosz. Lor.* 116. (dzielcą, *Bibl. Gd.*). *Arithm.* dzielnik, liczba w dzieleniu spodnia, która wyższą na części dzieli. *Solsk. Geom.* 3, 77. (cf. mianownik), der Divisor; in den Brüchen der Nenner. *Jak. Mat.* 1, 38. Liczba, przez którą dzielę. *Leśk.* 2, 8.

2) DZIELNIK, *DZILNIK, a, *m.*, (*Etym.* działać), *Boh.* dělník *operarius*, *f.* dělnice; *Cro.* delatnik *dies laboris*, *opp.* niedziela), działacz; *Slo.* dělník *cultor*), robotnik, pracownik,

czyniciel, der Arbeiter, der etwas macht, thut, der Thäter. Obrał Salomon robotniki ze wszego ludu; a poczet ich był trzydzieści tysięcy; a nad tym pocztem dzielników (dzielników) był postawion urzędnikiem Adomiram. *Leop.* 3 *Reg.* 5, 14. - Odegnani byli nieprzyiaciele, i wszyscy dzielnicy nieprawości zaburzeni byli. *Leop.* 2 *Macch.* 3, 6. (którzy czynili nieprawość. *Bibl. Gd.*).

DZIELNOPŁCIOWY, a, e, *botan.*, maiący płeć podzieloną, von getheiltem Geschlechte. Kozlek dzielnopłciowy, *Valeriana dioica*, ma płeć na dwu roślinach oddzieloną. *Kluk Dyk.* 3, 147., *Ross.* ладонь земной.

1) DZIELNOSC, - ści, *ż.* (od dzielenia), *Bh.* dilnost; *Rs.* дѣлимость; *Vd.* delitlivost; możność bycia podzielonym, podzielność, *diuisibilitas*, die Theilbarkeit.

2) DZIELNOSC, - ści, *ż.* (od działania), czynność skuteczna, wirksame Thätigkeit, thätige Wirksamkeit. *Crn.* delovnost; *Rg.* delinstvo, djellotvornos; *Cro.* delinsztvo, junachtvo, hrabrensztvo, kreposzt; *Rs.* дѣятельность, дѣйствованіе; *Ec.* дѣятелность, дѣйство, дѣйствительность, дѣлательство. Pilność iego uczyni go znacznym z osobnéy dzielności. *Gorn. Dw.* 32. §. skuteczna władza, siła, wirksame Kraft. Wola ludzka nad dzielnościami dusznemi iest Panią. *Bals. Niedz.* 2, 141. Jakaż iest dzielność przykładu, osobliwie gdy dany iest przez tych, którzy iaką zwierzchność maią nad drugiemi. *Kras. Pod.* 2, 276. Ze lwa o śmierć przyprawia tak subtelna strzała, Nie żelaza moc, lecz to dzielność ręki działa. *Min. Auz.* 3. Dzielności abo przymioty iego przechodzą ieszcze zacność urodzenia, którą ma. *Wys. Aloy.* 210. §. męstwo czynne, daiące się we znaki, thatenvolle Tapferkeit. Trudno tego przeć, że oni wygrali, Ale nam przedsię dzielność przyznawali. *P. Kchan. Jer.* 81. §. zaszczyt, zaleta, die Trefflichkeit, die Güte einer Sache. Dzielnością konia są sposobność i trwałość. *Kluk Zw.* 2, 163. §. rostropność, rozsądek. *Cn. Th.* Klugheit, Verstand.

1) DZIELNY, a, e, od działu abo dzielenia, dzielczy, Scheides, Trennungs, ściana dzielna, die Scheidewand. Dzielna linija, die Trennungslinie. Dzielny kopiec. *Ld.* §. co się dzielić daie, *Bh. et Slo.* dilný; *Bs.* digliu, razdigliu; *Vd.* delitliu; *Rs.* дѣлительный, дѣлежный, дѣлимый; *Ec.* чаственный; theilbar. Liczba, która ma bydź dzielona, nazywa się dzielną, *dividendus.* *Jak. Mat.* 2, 58. Niedzielne bracie z pieluch serce nosisz zemną. *Zab.* 12, 119. *Nar.* nierozdzielne, nierozstayne, untheilbar, untrennbar. *Bh.* nedílny, nedilný; *Cro.* nedelyiv *incommunicabilis.*

2) DZIELNY, a, e, DZIELNIE *adv.*, od działania, (*Bh.* dílny *laboriosus*, dílne dowado *iumentum*; *Slo.* dilný *actuosus*; *Sorab.* 2. dzielawy, dzilawy pracowity, dzelné *operarius*; *Vd.* delajozhen, delatliu, djanski, delaven; *Crn.* dęlovne; *Rs.* дѣльный gruntowny, rozumny, zdatny; дѣлецъ dobry adwokat, дѣловецъ tęgi zdatny człowiek; дѣятельный, дѣтельный skuteczny, дѣйственный mnożny; *Cro.* delia *virstrenuus*, *cf.* delijunak; *Ec.* дѣлистый, дѣйственный, дѣйствительный, содѣтельный, дѣлательный. §. skuteczny, czynny, thätig mit Erfolg. Bóg dał dzielność słońcu, ziemi, zwierzętom, aby nam pokazał wszechmocność swoię, która więcéy w dzielnych t. i. działaiących, niż bezdzielnych wydaie się dziełach iego. *Boh. Djab.* 20. Mowny język, ale niedzielny maią. *Bals. Niedz.* 2, 87. Co innego bydź pracowitym i czynnym, a co innego dzielnym. dzielny dorabia się skutku swoiey pracy, widzi dzieła swoiey roboty. *Ld.* §. czynny, pracowity, thätig, arbeitsam. Ład między dzielnemi pszczołami. *Mon. Lyr.* 40. §. odważny, ateczny, odważnoczynny, karbhaft, thätig, wader, muthvoll. *Cro.* kreposzten). Prawo nie znosi, tylko umysł dzielny. *Zab.* 16, 206. *Zabł.* Dzielny człowiek, i w nieszczęściu nie zwątpi o sobie. *Ld. Rs.* решимый. §. dzielny, w działaniu gorliwy, eifrig, mit Eifer thätig. Naszą przywarą iest, iż początki zawsdy żywe i dzielne; im zaś dłuższa trwałość, tym większe osłabienie. *Kras. Pod.* 2, 155. §. skuteczny, skutkuiący, wirksam, kräftig. Operacyą możemy zwać działaniem, albo dzielną mocą. *Skarg. Dz.* 656. *Dzielność* to przecię rzecz Monarchów czyny, Skoro król uciekł, wszyscy za nim w nogi. *Kras. Mysz.* 31. Dzielnym, skutecznym uczynić *Ec.* обдѣльствовати. §. mocny, tęgi, stark, kräftig. Pachną dzielnie pełne kosztownych perfumów kadzielnie. *Hor.* 2, 79. *Nar.* Dzielnieysze bywało dawniéy piwo z serem, niż teraznieysze herbaty i bulony. *Kras. Liść.* 63. posilniéysze). Dwa miesiące miiały; a moc żalu mego równie dzielną iak dnia pierwszego była. *Stas. Num.* 2, 74. §. dzielny rumak, wszystkie cnoty dobrego konia maiący, żwawy, ognisty a przytym kształtny, *Ld.* ein treffliches, muthiges Roß. §. rozsądny, rostropny, baczny. *Cn. Th.* klug, bedachtsam.

3) DZIELNY, a, e, działowy, od dział abo armat, Canonen-. Szaniec dzielny tak wysokie mieć ma zaszczyty, żeby działa dobrze okryły. *Archel.* 2, 52.

DZIŁŁO, *DZIŁO, a, *n.*, (*From.* działać, dziać) - *Bh.* dilo *labor*, *opus*, *negotium*; dęło działo, armata; *Sr.* 1. djielo, djewo praca; *Sr.* 2. jelo, jewo; *Rg.* djello; *Ist.* djello, dillo, posso; *Sla.* dillo; *Dl.* dilo; *Cro.* delo, *Hg.* dolohg; *Vd.* delu, djanje, delanje; *Crn.* dęlu, dilu, dijanje; *Rs.* дѣло, дѣйствo (z 2) sprawa, proces); *Ec.* содѣлованіе, дѣйствіе, дѣло. §. praca, robota, die Arbeit, die Mühe. Miał Cesarz Zygmunt z Wenety dzieła dosyć. *Bielsk.* 271. Gdy miał Bolesław ieszcze dzieło z królem Czeskim, poczęła Ruś o sobie radzić. *Bielsk.* 84. Z Tatary różne iest dzieło, aniż z inszemi; a trzeba z niemi umieć. *Bielsk. Kr.* 468. §. dzieło, n. p. dzieło rycerskie, z służba woienna, rycerskie rzemiosło, der Kriegsdienst, das Kriegshandwerk. Towarzysze maią się bawić sposabianiem konia do dzieła. *Vol. Leg.* 2, 1698. Szlachcic w dzieciństwie ma bydź wychowany w naukach, gdy podrośnie, w rycerskiem dziele, w gospodarstwie. *Petr. Khon.* 95. Przez wszystek czas nic innego niebył żywot tych ludzi, tylko ustawiczne dzieło woienne. *Klok. Turk.* 3. Durny a młody basza, i Polskiego dzieła, i sposobów niewiadom, za hakby siła ich naraził. *Tward. Wład.* 30. (trybu wojowania). Nieprzyiaciołka rozumu dobrego, Mistrzyni kradzieży i dzieła nocnego. *Past. F.* 225. (roboty nocney, łotrowstwa, Nachtarbeit, Liederlichkeit, Dieberey). §. funkcya, robota przyznaczona, die Funktion, bestimmte Arbeit. Naukę i rozsądek nadać i udoskonalić, iest dzieło dobrey edukacyi. *Monit.* 65, 239. Abym uczynił wolą tego, który mię posłał, i dzieło iego dokonał. *Sekl. Jan.* 4.

Wątro-

Wątroba dobrze swoie dzieło robi. *Tr.* Zaczął dzieło urzędu swego. *ib.* Dzieło dostoieństwa iego tego po nim wyciąga. *Tr.* §. czyn, die That. Dziełmi się państwa wznoszą, a nie słowy. *Kras. W. Ch.* 81. Zniknęły owe Ery i nowe i dawne, Te tych a owe tamtych królów dzieły sławne. *Dmoch. Sat.* 47. §., skutek działania, das Werk, (das durch Handeln und Thätigkeit hervorgebrachte). Szczęście narodu naszego teraźnieysze dziełem iest tego mądrego króla. *Ld.* — Uczone dzieło = pismo, księga, ein gelehrtes Werk, ein Buch. *Rs.* сочинéніе, твореніе. Dzieła X. B. *Naruszewicza* zawieraią wiersze iego, t. i. satyry, ody, liryczne wiersze. — *§. rzecz, sprawa, eine Sache. Moskiewski posły swe z dobrym dziełem i zupełną mocą do króla posłał. *Bielsk. Kr.* 711. Hetman potkawszy gońca, który się wracał z dobrym dziełem od boiarów dumnych do naszych komissarzow, i on wracał się z woyskiem, *Boh. Ossol.* 1, 101, z czymsiś dobrym, mit etwas Guten, mit guten Vorschlägen. *Opuszczaią też* dzieło, *kładąc same* z dobrym przyiechali posłowie *ob.* Dobry). NB. *Vd.* — delu s dla: wegen, *n. p.* dla mnie *Vd.* samojedelu; dla ciebie *Vd.* satvojedelu; dlaczego, za co, *Vd.* za kesdelo). §., dzieło; dzielność, lepkość, tęgość, Wackerheit, Trefflichkeit. Klacz ta paść musiała, Chociaż równey urodą i dziełem nie miała. *P. Kchan. Orl.* 1, 46. *DZIEŁORODNY, a, e, — *ie adv.*, rodzący dzieła, Werke hervorbringend. Francuzki gościec naczynia dzielorodne pasie. *Sat. Prośl.* 212. (członki rodzayne, die Zeugungsglieder). DZIEŁOWY, a, e, dziełom należący, dziela sprawuiący, dzielny, działaiący co, (*Oppos.* Bezdzielny). Stworzył to słowo *Knapski*, na wyrażenie myśli Kwintyliana; *poeticae* (a *noiein*) *artes sunt; quae post actum opus relinquunt, ut pictura.* Niby to *effectiuae*, Werke hervorbringend, Werke erzeugend und hinterlassend. *ob.* dzielorodny.

Pochodz. *ob. pod słowem* Dziać.

DZIELSIMIN, DZIELZAMIN, GIELZAMIN, u, *m.*, *Ital.* Gelsimino; *Bs.* cemin; *Cro.* gelzemin, jalsemin; *Hg.* gelsemin; *Rs.* жасминъ. *Jasminum Linn.* rodzay rośliny; który się sadzi przy kratkach z lat, aby nie leżał na ziemi. *Kluk. Dykc.* 2, 54. der Jasmin. Gielsaminy cudzoziemskie, *Jasminus exoticus*, wielorakie są, wszystkie z przyiemnym zapachem; Kataloński, Hiszpański, Judyyski. *Kluk. Rosl.* 1, 230. DZIELSIMINOWY, a, e, Jasmins. *Rs.* жасминный. Lobkowe, granatowe, dzielsiminowe i kwitnące drzewa, gościńce tey wyspy bramuią. *Tr. Tel.* 152.

DZIEN *Gen.* dnia, *m.*, *Bh.* den, dne; *Slo.* deň; *Sr.* 1. djen, dén; *Sr.* 2. jen, *G.* dna, *obs. nom.* dno; *Rg.* dán; *Cro.* dán, dén; *Bs.* dán; *Sla.* dàn; *Vd.* den, dan; *Czn.* dan, dueva; *Rs.* день, дня; (cf. *Turc.* dan *diluculum*). *Angl.* day, *Fries.* Dy, *Hibern.* dia, *lat.* dies, diu, *Dan.* dag, *Anglos.* daga, *Ger.* Tag; cf. *Hebr.* יום, *Graec.* ἡμέρα, *Germ.* Schein, Schimmer). der Tag. §., Dzień, obecność słońca nad horyzontem. *Wyrw. Geogr.* 47. der Tag, die Anwesenheit des Sonnenlichtes. (*Oppos.* noc). U nas tedy dzień, kiedy nam słońce świeci. *Smotr. Ex.* 45. Skoro mały dzień, póki ieszcze nie było dobrze widzieć, niewiele rycerstwa swego ukazał. *Kosz. Lor.* 154. (skoro świtało, zmierzchało się, sobald der Tag graute). Dzień się robi, dnieie, es wird Tag, es taget. Już też dzień iak wół. *Zab.* 15, 181. iuż nierano, iuż słońce wysoko, es ist schon hoch am Tage. Po iasnym dniu chmury nastawaią. *Kołak. Cat. C.* 2. chmurzy się, zacimia się). Do dnia wstawać, i zdrowiu i naukom, i gospodarstwu pożyteczna, *Petr. Ekon.* 13. Ku dniowi, przed świtem, vor Tages Anbruch. *Warg. Radz.* 302. Równo ze dniem wszytko było na pogotowiu do dalszey podróży. *Kras. Pod.* 2, 13. równo ze świtem, mit Tagesanbruch. Szóstą na dzień godzinę zegar bił ratuszny. *Pot. Zac.* 122. t. i. szóstą z rana, sechs Uhr in der Frühe, die sechste Frühstunde. (*Oppos.* szósta na noc). Już dobrze po północy na dzień się skłoniło. *Bard. Traj.* 203. Już dobrze na dzień, idźmy teraz. *Teat.* 27, 138. es ist schon hoch am Tage. Z obudwu stron długo na dzień z równą nadzieią zwycięstwa, bitwa trwała. *Stryik.* 345. — Na łóżku dnia białego w puchu czekał. *Brud. Ost. C.* 7. długo na dzień, bis an den hellen lichten Tag. *Vd.* per svietlen dnu). Nie tylko w nocy to się dzieie, ale też i śrzód *biała (białego) dnia. *Petr. Ekon.* 133. Miał dzień biały, czemu nie oglądał, nim kupił? *Klon. Wor.* 66. es war ja heller, lichter Tag? Jest to prawda tak iasna, iak słońce bez plamy. *Zabł. Amf.* 43. Pewnieysza to, niżeli ten dzień. *Warg. Wal.* 344. Radbym tam ieszcze za dnia stanąć = póki ieszcze dzień, przed wieczorem, noch bey Tage. Słońce w południe zapadło, zwątpili o dniu ludzie. *Bardz. Luk.* 14. (o powrocie dnia lub światła, sie verzweifelten an der Rückkehr des Tages, des Tageslichts). Chodzić w dzień za stadami musiałem licznemi, W nocy zaś opłakiwać nieszczęście czas miałem. *Jabł. Tel.* 19. *Vd.* po dnu, podni; *Crn.* za dnę, podnevi; *Sor.* 1. wiednio. Lubi spać w dzień, a latać po nocy. *Teat.* 35 *b.* 61. W dzień do mnie przychodź, nie w nocy, *Ld.* bey Tage oder am Tage. We dnie teraz gorąco iechać, lepiey wieczorem, bey Tage, am Tage. Dniem iechał, a nocą odpoczywał = przez dzień, den Tag durch. Dniem i nocą iechałem, żeby na czas stanąć, Tag und Nacht. *ib.* — §., Dzień dobry! *Przyb. Ab.* 20. pozdrawianie zwyczayne z rana, *Bh.* dobre gitro; *Sr.* 2. dobreitidro; *Slo.* dobro jutro; (cf. iutro, cf. rano) guten Morgen! Przychodzę dzień dobry powiedzieć We Panu. *Teat.* 29, 62. Na dobry dzień graią, wesele opowiadaią. *Dar. Lot.* 26. cf. heynal, sie spielen zum Guten Morgen, d. i. das Morgenlied. — §. 2., dzień, czas obecności słońca nad horyzontem, der Tag, die Zeit der Gegenwart der Sonne über dem Horizonte. Dzień bierze się też za ten czas, który iest od wschodu aż do zachodu słońca, i zowie się dniem artyficyalnym. *Kal.* 59, *M* 4. Dzień, według biegu przyrodzonego, zaczyna się od wschodu słońca. *Karnk. Kat.* 168. Dawniey w prawie naznaczano początek dnia, od wschodu słońca, a noc od zachodu. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 304. Dni zwyczayne rachuią się od rana do wieczora. *Stas. Buff.* 48. Dzień artyficyalny poczyna się na wschodzie, a kończy na zachodzie. *Zebr. Zw.* 31. Dzień się rodzi rano, umiera w wieczor, nazaiutrz z martwych wstaie. *W. Post. W.* 337. Po złym dniu, zła noc. *Burl. A.* 4. Dzień i noc, Tag und Nacht; *Sla.* dàn i noch; *Cr.* dan y noch; *Eccl.* днемощно, всенощедѣйствіе, вдалые сумак, и день и ночь. Wrota tam są dzień i noc otwarte. *Pam.* 84, 889. Przykładać ten plastr przez dzień i noc, to iest, od godziny do godziny, nie zdeymuiąc. *Syr.* 1223.

(od doby do doby). Dzień i noc szlocham, żem iest daleki Od tey, com przyrzekł kochać na wieki. *Zab.* 14, 227. Tag und Nacht. Dniaby mi nie stało, bym wszystko wyliczyć miał. *Baz. Sk.* 68. *Kosz. Lor.* 28. *Hróbt. Nau. L.* 3. (ieden dzień za krótki, czas za krótki, czas nie wystarczy). Dzień Pański, w piśmie, dzień ostatniego sądu. *Karnk. Kat.* 57. sądny dzień, der Tag des Herrn. Co to tu za huk, co za tumult straszny, Jakby sądny dzień przyszedł na mnie własny. *Jabł. Ez.* 101. der Gerichtstag, der Tag des jüngsten Gerichts. Dzień sądowny, niesądowny, *fastus, infastus* cf. rata, rok, roczek, Gerichtstag, Gerichtstermin. Każą mu po trzykroć pewnych dniow (dni) u sądu bywać, a tak zawsze na dniu szkoduie. *Chełm. Pr.* 135. na czasie, czas traci, er verliert den Tag, die Zeit, den Termin. *Bs.* dangubiti *terere tempus.* Powszedni dzień, *Bh.* wssedni den; *Crn.* dělovnek, der Werktag, *oppos.* niedziela, święto. Dzień czyy, przeznaczony dla niego dzień, jemandes Tag (cf. koley). *Eccl.* дневи-чесшво, дневанье; *Gall.* dejour). Przychodzę We Pana golić, wszakże dzisiay dzień We Pana. *Teat.* 20, 99. Dzień nieszczęśliwy, ein unglücklicher Tag (cf. zła godzina, cf. czas, cf. gwiazda). Wierzą, że to dni same przez się sprawuią burze, niepogody, choroby, przygody. *Zabr. Mł.* 433. W zły dzień z Paryża wyiechać musiał, i tu dnia fatalnego stanął. *Teat.* 33, c 39. *Medic.* Dzień sądowy, krytyczny, lekarski abo chorobny, zdrowiu ludzkiemu, abo też drzewom, owocom szkodliwy, abo niebezpieczny, *decretorius. Cn Th.* ein critischer Tag, der der Krankheit den Ausschlag giebt. Dni te, w ktore natura materyą gorączki czyniącą, wypędza i wyprowadza, albo złemu zbytecznemu podlega i przezwyciężoną bywa, zowią dniami sądowemi, lub krytycznemi, *dies iudicatorios vel criticos.* Według *Hippokratesa* dzień 3, 4, 5, 7, 11, 14, 17, 20, 24, 27, 31, 34, 40, 60, 80, 100, 120; nad ten ostatni dzień gorączka wychodząca, w długą chorobę się przemienia, i imię gorączki gubi. *Krup. V.* 454. Dzień naydłuższy w lecie der längste Tag. Dzień naykrótszy w zimie der kürzeste Tag im Jahre. *ob.* przesilenie słoneczne). Dzień imienin, imieniny, der Namenstag, dzień narodzenia czyiego, urodziny der Geburtstag *ob.* Janowiny, Piotrowiny. *Cn. Th.* cf. rocznica, uroczystość). Dzień przed uroczystością *ob.* wilia, przeddzień, przedjutrze, Vortag, Vorabend. Przybyszowy dzień, wstawiany, wstawka, wkładany, przydatny, *ob.* przybysz; Przestępny dzień *ob.* przestęp, der Schalttag. Wczorayszego dnia szukasz. *Cn. Ad.* 1148. szukasz gdzie czego niemasz, du suchst den gestrigen Tag. Dzień iazdy, *iter diei*, droga dnia. *Cn. Th.* eine Tagereise, Tagefarth. Dzień odjazdu; ten dzień, którego kto odjeżdża, der Tag der Abreise. Na dzień, na ieden dzień, *n. p.* na dzień mu strawę dałem, auf einen Tag. Za dzień to zrobi, w przeciągu iednego dnia, in einem Tage, *aliter* za dzień robić komu, za dniową powinność, dzień odrabiać, tagwerken, den Tag abarbeiten. Dzień, pańszczyzna iednego dnia, ein Frohntag, ein Tagewerk. Ile zagonów poddany trzyma, z każdego dzień chłopski, dzień kobiecy pańszczyzny odbydź musi, *Mon.* 68, 198. *Bs.* nadnica). – Dzień przepędzić *Rs.* днева́ть, днюю, *Eccl.* днева́ствую; *Gr.* ἡμερεύω. – *Eccl.* пребыва́ствование, przez ieden dzień przetrzymany. – Dzień wypowiedzieć, służbę wypowiedzieć, den Dienst aufsagen. Ona iuż do prawdy światu dzień wypowie, i czyni professyą. *Twurd. Wł.* 12. (pożegna się z światem). – §. 3., Dzień przyrodzony, od północy do północy, zamyka w sobie godzin 24. *Solsk Geom.* 3, 19. *Zeir. Zw.* 31. *Kal.* 39. *M.* 4. der natürliche Tag, von vier und zwanzig Stunden, der Tag. (cf. od doby do doby, na dobę). Dniem lato nie późne. *Rys. Ad.* 10. *parum pro nullo habetur*, ein Tag macht keinen Unterschied. *Slo.* geden den neni swet). Jeden dzień wiele odmieni. *Cn. Ad.* 306. *Slo.* wic dnow, nej hlobij, *non omnia hodie*, i iutro ieść trzeba). Nie frasuie się o dzień iutrzeyszy. *Birk. Gł. K.* 17. (*ob. niżey* na dzień żyie). Po dwu dniu. 1. *Leop. Levit.* 19. (*dual.* = po dwóch dniach). Już trzy dni temu, iak go nie widać. *Ld.* Dniem wprzód odjechał przed nim. *ib. Bs.* priadan, cf. *lat.* pridie). Co trzeci dzień; *Bh.* obden *alternis diebus.* Trzema dniami go uprzedził. *Ld.* Zbiór siedmiu dni zowiemy tydzień. *Ld.* Dzień dniu prawdę obwieszcza, godzinom godziny, Z pracy oycow szczęśliwe korzystaią syny. *Kras. W.* 13. ieden dzień drugiemu, ein Tag sagts dem andern. §., Na dzień żyć, dzień za dzień żyć, o nic starać o iutrzeyszym dniu, nietroskliwym bydź, *hemerobios. Mącz.* in den Tag hinein leben, sich um Morgen nicht kümmern, nur auf einen Tag und nicht weiter hinaus denken. *Vd.* en dan shiveti). Bydlęta na dzień żyią. *Pilch. Sen. list.* 4, 247. Na dzień żyią, nie myślą o grobie. *Pot. Syl.* 520. *in diem vivere. Mącz.* – Dzień w dzień, co dzień, codziennie, dzień po dzień, dzień na dzień, Tag für Tag, einen Tag in den andern, nach dem andern, alle Tage. *Cr.* dan na dan, vszaki dan; *Sla.* svàki dàn; *Vd.* vsaki den, den na den; ni dnu, da bi ne; vse dni; *Crn.* vsak dan). Słońce co dzień zachodzi, co dzień wschodzi. *W. Post. W.* 337. Co boży dzień. *Min. Ryt.* 4, 258. (*ob.* boży). Dzień po dzień gości. *Mon.* 68, 78. Ja się go spodziewam dzień po dzień. *Teat.* 15, *A.* 4. Dzień pole dnia rozkoszują. 1 *Leop.* 2 *Petr.* 2, 13. podle dnia. 3 *Leop.*). Nie sieca dzień podle dnia trzech dni. *Gost. Ek.* 76. (niewciąż przez trzy dni). – Szły dzień na dzień uniwersały, pełne potwarzy i fałszów. *Ust. Konst.* 2, 227. – Dzień za dzień, z ode dnia do dnia, z dnia na dzień, von Tag zu Tag, von einem Tage zum andern. Znam to, że obyczaie z dnia na dzień popsutsze. *Teatr.* 49. *b* 5. Z dnia na dzień suknią brał piękniejszą na się. *Teat.* 49, *b* 7. *Vd.* od dnu do dnu, den nu den; *Sla.* od dàna do dana). Nierychło dał, a dzień za dzień odkładaiąc; iednak zapomógł. *Kosz. Lor.* 114. *b.* Dzień za dzień odkładać od iutra do iutra, *in posterum differre. Mącz.* Panowie, mogąc i na iedney nodze co takowego odprawić, a wszy dzień za dzień odkładaią. *Budn. Apophr.* 135. Ode dnia do dnia pokutem odkładał. *Kulig. Her.* 176. §., Dzień gwiazdowy, przeciąg czasu między dwoma momentami górowania gwiazdy nad poziomem. *Sniad. Jeo.* 81. – §. 4., dzień z czas, der Tag, die Zeit. Do dziś dnia z do tego czasu, bis diesen Tag, bis jetzt, bis den heutigen Tag. Ogromni Marsowie, do dziś dnia ieszcze przez nikogo nie pokonani. *Stas. Num.* 1, 81. Po dziś dzień *id.*, aż dotąd, bis den heutigen Tag: *Bh.* podnes. Stoi ten słup ieszcze po dziś dzień, *Tr.*, *oppos.* od dnia, od czasu, seit, von. Chrystus mówił do Jana: wyszedłem od oyca od dniów (dni) wieczności. *Bial. Post.* 153. Od dziś dnia będę szukał do tego sposobności. *Zabł. Roz.* 89. (od dzisiey-

szego dnia, von Heute an). Dni owych z owego czasu, zu jener Zeit. Ofiarownik, który będzie dniów (dni) owych... *Budn. Deut.* 26, 3. (który na ten czas będzie. *Bibl. Gd.*). Chrystus był narodzony za dniów (dni) Heroda króla. *Bial. Post.* 153. – Dni, z życie, pasmo dni życia, die Tage, die Lebenstage, das Leben. Smutek dni moie króci. *Kulig. Her.* 8. Umarł Abraham w dobrey starości i dniów (dni) pełny. *Skarg. Żyw.* 1, 203. Dni są moie stracone na doczesney marności, i lata zielone. *Kulig. Her.* 125. Po nie wielu dniach zakończył dni swoie Micipsa. *Pilch. Sall.* 133. W liście życzy mu długich dni. *Birk. Kaw. Malt. C.* 2. (*Vd.* moje shive dni z przez całe życie). Dni szczęśliwe pędzić, *Eccl.* доброде́нствовати, благоде́нствую, *Gr.* εὐημερέω; *Eccl.* благоде́нствіе *Gr.* εὐημερία; *Eccl.* благоде́нствуемми ся, *Gr.* εὐημερεῖται μοι z powodzi mi się). Bodayby mieli złe dni, ci niewstydliwi i ciężcy wyciągacze dobrodzieystw. *Gorn. Sen.* 559. Boday złe dni mieli ci niewieściuchowie. *Gorn. Sek.* 558. §., nazaiutrz dzień *pleonast.*, z nazaiutrz, Tages darauf, den Tag darauf. Nazaiutrz dzień przed śniadaniem, prowadzę go na spacyer, i widzę, że... *Mon.* 65, 248 DZIEN I NOC, *Melampyrum Nemorosum*, gatunek krowiey rezi; rośliny tey kwiaty żółte piękny widok czynią. *Kluk Dykc.* 2, 113. Glaskraut, Peterskraut, Tag und Nacht.

Pochodz. *dziennik, dzienny, dzionek, codzienny, każdodzienny, tydzień; tygodniowy, cotygodniowy, każdotygodniowy, dwutygodniowy, – Dniowy, czterodniowy, czwartodniowy; dnieć, odnieć, odednieć, rozednieć; południe, południowy, południk, przedpołudnie, popołudnie, przypołudnie, przypołudnica, przypołnica. Przededniowy. – Dziś* (*Bh.* dneś), *dzisieyszy. – Onegday, Ongi, onegdayszy, przedonegday, przedonegdayszy. – *Pozdny, późny* (*Eccl.* поздень, вечерный, поздо бывающій.

DZIENIA, i, ż., DZIENIE *plur.*, dzienie iest pszczelna robota w ulu. *Tol. Saut.* 17. dzienie, robota pszczelna w barci. *Cn. Th.* das Gewirke der Bienen im Bienenstocke. (*Etym.* dziać). Choć z Kalabryiskiey miodu nie znam dzieni, Natrętney iednak, aczem tak ubogi, Nędzy z ubóztwem nie widzą me progi. *Hor.* 2, 122. *Kniaź.* Miodowych dzieni wydzieranie, i pszczelne kradziectwo, świętokractwem mienią. *Klon. Wor.* 11. Ule takie maią mieć w sobie barć długą albo dzienią, od wierzchu aż do spodku. *Kąck. Pas.* 6. W takim ulu większą dzienią urzniesz, pociągnąwszy oney krótkiey dzianki, co na ieden zatworek tylko była urobiona. *ib.* 21. Grube dzienie koło dziur ulowych *ob.* Pierzga, Ulicznik.

*DZIENNICA, y, ż., funkcya albo koley dzienna, *dejour*, die Tagesfunction, Tagesordnung. Za króla Dawida kapłański narod był podzielony na 24. części, ordunki czyli dziennice, z których każda pewne dni swe posługi miała. *Sekl. Luc.* 1. (*Rs.* де́нница iutrzenka; *Vd.* deniz, daniz, danska luzh Tageslicht). DZIENNIK, a, *m.*, *Bh.* dennik, każdodenniček; *Sr.* 1. wschodne zapismo; *Rg.* dnévnik; *Vd.* dneunik, danske bukve; *Rs.* подéнникъ, записки; *Rs.* дéньникъ, hurty, w których przez dzień bydło trzymaią), *ephemeris, diarium*, reiestr albo księgi, w które się wpisuią każdego dnia sprawy. *Mącz.* cf. Dyaryusz). das Tagebuch. §., Dzienniki są gatunek pism peryodycznych; dzienniki uczone podaią do wiadomości pisma nowo-wyszłe, wynalazki, tak w naukach, iako i w kunsztach *Kras. List.* 48. (cf. gazeta, pamiętnik) ein Journal. §., książeczka, modlitwy maiąca na dzień, *Cn. Th.* ein Gebetbuch, mit Gebeten auf jeden Tag. Dziennik kapłański *vid.* Dyurnał; cf. cyzyojanna. II., Dziennik *ephemera*, rodzay owadu, który zrzuciwszy skórkę poczwarki, i zostawszy lataiącym, parzywszy się, tego dnia ieszcze umiera. *Kluk. Zw.* 4, 114. Tagthierchen, Eintagsfliegen, Haft. *DZIENNONOCNY, a, e, *n. p.* kto się na te rozrywki dziennonocne święci, Czy maiątek wystarczy, niechay ma w pamięci. *Zab.* 5, 349. *Kossak.* (dzień i noc trwaiące, Tag und Nacht dauernd).

DZIENNY, a, e, dniowy, ode dnia, we dnie, nie w nocy się dziciący, dzień ieden, nie dwa, trzy, trwaiący. *Cn. Th.* Tages-, am Tage geschehend, einen Tag dauernd. *Bh.* denni, wezdeyssi; *Slo.* denní; *Sr.* 1, dneyski; *Vd.* danski, dneuni; *Bs.* dnevni; *Rg.* dnévni, daagni, dagni; *Cr.* dnevni, dáni; *Rs.* дéнной, подéнный, дневáльный; *Eccl.* поднéвнїй. Bieg dzienny ziemi, xiężyca, kręcenie się około osi, wirowy. *Sniad. Jeo.* 30. Swiatłość dzienna gwiazdy zatłumiła. *Otw. Ow.* 202. das Tageslicht. Wziął swóy dzienny grosz, na który on z tobą pracował. *Groch. W.* 426. Oyciec czeladny zmowę uczyniwszy z robotniki z grosza dziennego, posłał ie do winnicy swoiey. *Bial. Post.* 269. der Tagesgroschen. Wielkie iest okrucieństwo zatrzymywać zapłatę ubogim ludziom, żyiącym z dziennéy rąk swoich pracy. *Zab.* 16, 29. von der Tagearbeit ihrer Hände. Prosim, był nam dzienne sprawy Błogosławił bóg łaskawy. *Groch. W.* 33. Wyrobnik dzienny, *Rs.* подéнникъ, *w rodz. żeńsk* подéнщица. – Sowy są ptacy więcéy nocni niż dzienni. *Cresc.* 624. sie sind mehr Nachts als Tagesvögel. Niedzienny puhacz, gdy świat biały zaydzie pod ziemię, huk swóy wiedzie śmiały. *Kulig.* 253. (nocny, nächtlich). – Ludzie wyrzutni, i iakoby dzienni, albo niezapasni. *Boter*, 58. (na dzień żyiący, in den Tag hinein lebend, nur fur einen Tag besorgt).

DZIER, *ob.* Dziór.

DZIERG, u, *m.*, węzeł, kluczka, zadzierg, ein Knoten, ein geknüpfter Knoten, z. B. in einer Schnur. Sidła z końskich włosów, ukręconych na dziergi. *Haur. Sk.* 284.

DZIERGAC, ał, a *act. niedok.*, dziergnąć, ął, dziergnie; *idnt.*, zadziergnąć, *dok.*, *qu. v.* wiązać na kluczki, Knoten knüpfen, schlingen, klöppeln. Czasem kornet sobie upinam, czasem też i dziergam. *Mon.* 71, 127. DZIERGANA robota, na węzełki czyli kluczki pleciona, Klöppelarbeit. Forboty dzierganey roboty. *Haur. Sk.* 354. – Dziergać, u krawca, kamelorem, niciami lub iedwabiem dziurki u sukni obszywać. *Mag. Mskr.* Knopflöcher benähen.

Pochodz. *Przedziergniony, przedziergnienie, rozdziergać, rozdziergnąć; zadziergać, zadziergnąć, zadzierg, zadzierzg.*

*DZIERKACZ, *ob.* Derkacz.

DZIERLATKA, i, ż., cf. *Lat.* galerita, *Gr.* κορυδαλος). *Bh.* trpélka; *Sr.* 1. żkowrencz, (cf. skowronek); *Bs.* kukugljaccja, skerlecz; *Rs.* свиристéль. Skowronek czubaty, przebywaiący blizko domów, *alauda capitata, crissata, viarum. Klein. – Zool. Nar.* 227. die Haubenlerche, der Galander. śmieciucha, śmieciuszka. *Dudz.* 29. *Dziurładka. *Volcim.* 358. Drzewczyk też zwana, że przeciwko

zwyczaiowi skowronków siada na drzewie. *Kluk. Zw.* 2, 252. Dzierlatka czubata. *Banial. J.* 3. Dzierlatka druczała. *Banial. J.* 4. Nayliehszego nieprzyiaciela chwal; bo iak się noga powinie, toć nie dzierlatka, ale chłop ocali. *Czachr. Thren. J.* 4.

*DZIERSKI *ob.* Dzierżek.

DZIERZAK, a, *m.*, od dzierżenia; rękoieść, trzonek; w szczególności kiy dłuższy cepów, cepisko. *Wlod.* der Stiel, Dreschflegelstiel. (*ob.* cepisko) *Bh.* drjak, drjec, drjadło, drjatko; *Slo.* drjadlo; *Sr.* djerjel, pjimadwo, rucznicza; *Rg.* dàrxak, darxallo; *Crn.* dershâj; *Vd.* dershik, dershai, dershba, dershalu; *Bs.* dárzgiak, drrisgjak, rucicą; *Cro.* dèrsalo; *Rs.* держáлка, захвáтъ (w dyalektach słowo to ma gieneralnieysze znaczenie trzonka, rękoieści, iantabyt odpowiada naszemu zakończeniu niektórych rzeczowników na - *sko n. p.* topórzysko, wędzisko, biczysko). DZIERZAWA, y, ż., (*Bs.* drrisgjava, dersgiava, *regio, ditio, regnum; Carn.* dershâja *ditio; Rg.* darxàva *ager, provincia, dioecesis; Rs.* держáва, władza, państwo, *Eccl.* обдержанïе, обдéржество, все то, что содержится, имущество, владѣнïе, отчина); dzierżenie, trzymanie, posiadanie czego, das Besitzen, der Besitz. Jeszcze nie maią dzierżawy dobr swoich, a lubią te rzeczy, które kosztu znacznego potrzebuią, *Mon.* 68, 408. Człowiek ma iedynie czas w swéy dzierżawie, a iednak mniéy dba o niego. *Pilch. Sen. list.* 1. Imiona dzierżawę znaczące, służące dzierżawie, obrymuiące, *nomina possessiva. Cn. Th.* 165. §., władza, panowanie, Macht, Herrschaft. Bogu sława i dzierżawa na wieki wieków. *Budn.* 1 *Petr.* 5, 11. (panowanie. *Bibl. Gd.*) Jezus się urodził za dzierżawy Heroda. *Kanc. Gd.* 63. §., to, co się dzierży, co kto posiada, das Besitzthum, die Besitzung. Dzierżawy królewskie, K. Domänen; w szczególności, dzierżawa, arenda dóbr, arendowane dobra, *Pam.* 84, 593. Pacht, Pachtgut, Pachtgüter. *Vd.* najemshina, navsetje, *Rs.* откупъ, кормомá, кормовá. W dzierżawę wypuścić, t. i. wypuścić dobra własne w cudzą possessyą za kwotę umówioną. *Kras. Żb.* 1, 252. in Pacht geben. W dzierżawę wziąć, in Pacht nehmen; w dzierżawie mieć, dzierżawić, in Pacht halten. *Per excell.* Starostwa bez iurysdykcyi tenutami albo dzierżawami nazywaią, *Skrzet. P. P.* 1, 216. Starosteen ohne Gerichtsbarkeit, Tenuten. - Dzierżawa, prawo na dzierżenie, używanie dóbr cudzych, *usus fructus. Cn. Th.* der Nießbrauch. DZIERZAWCA, y, *m.*, dzierżący co, posiadaiący, der Besitzer. (*Rg.* darxávnik *provincialis, dioecesanus, Rs.* державецъ panuiący, rządca, державство panowanie, содержáтель posiadacz). Maiący rzecz iaką pod swą władzą lub obroną, zowie się iéy dzierżawcą, *Gal. Zyw.* 2, 17. possessor, który za ugodzone pieniądze cudze dobra trzyma, der Pachtinhaber, der Pächter. *Vd.* najemauz, najemlovez, najemlar, navsetnik; *Rs.* откупщикъ, кормóщикъ, повѣренный. §., Starosta bez iurysdykcyi, ein Starost ohne Gerichtsbarkeit. *§., pan iakiey rzeczy, właściciel der Herr, der Eigenthümer. Podnoszę rękę moię do boga, dzierżawcy nieba i ziemi. *W. Genes.* 14, 22. DZIERZAWIC, *czyn. nied.* dzierzawę dzierżeć, possessyą trzymać, zur Pacht halten. §., dzierżawić, w dzierżawę wypuszczać, in Pacht geben. (*Eccl.* державствую panuię).

DZIERZAWCZY, a, e, od dzierżawcy, Besitzers, Pächters. *Gramm.* zaimki dzierżawcze, *pronomina possessiua. Xpcz. Gr.* 1, 26. *ob.* dzierżawne *Ir.* DZIERZAWKA, i, ż., imieniczko, *possessiuncula. Mącz.* ein kleines Pachtgütchen. Jeśliżeby zszedł na maiętności brat twóy, a przeto dzierżawkę swą odbył.. i *Leop. Levit.* 25, 25. maiętnostkę swą. 3 *Leop.*). W Anglii małe uwielbiaią dzierżawki. *N. Pam.* 22, 84. §., *Femin.* słowa Dzierżawca; białogłowa dzierżąca dobro iakie, die Pachtinhaberinn. *Vol. Leg.* 6, 113, dzierżawczyni. *Ross.* отнупщица, содержáтельница. (*Rs.* дéржащая panuiąca; *Rg.* darxavniza *dioecesana*). DZIERZAWNY, a, e, od dzierżenia czyli dzierżawy, Besitz-, Pacht-, die Pachtinhabe betreffend. *Rs.* откупщичовъ; (*lg.* darxovski *provincialis*). Zaimek dzierżawny, *pronomen possessiuum. Tr. ob.* dzierżawczy. *§., dzierżawny, mocny, potężny, mächtig, gewaltig. Traktat Moskiewski: „Ku ozdobie Nayiaśnieyszego i *dzierżawnieyszego wielkiego Hosudara Jana III. z bożey łaski króla P....". *Vol. Leg.* 6, 146. *Rs.* державный panuiący, władnący. DZIERŻBA, y, ż., gatunek większych srokosów. *Zool. Nar.* 278. eine Art Neuntödter. drapieżny ptak na małe ptastwo. *Dudz.* 37. Tracinno klęki z szkodnemi nikomu dzierżbami. *Banial. J* 3 *b.* Uważ dzierzbę niestateczną, iak wesoło lata, głos iéy miłość zawsze wyraża. *Weg. Marm.* 1, 57. DZIERZEC, - ał, - eli, dzierży *act. ndk.*, zdzierżeć *dk.*, *qu. v.* - *Bh.* drjeti, drjim, drjiwam; *Sr.* 1. djerjati, djerju, djerjim, sdjetjowati; *Sr.* 2. jarjasch; *Rag.* darxatti, zdarxati, uzdárzati; *Bs.* daregjetti, drrisgjatti; *Sla.* dèrxati (dèrxanje z sprawowanie się); *Cro.* dersati, dersanye; *Dl.* darshatti; *Vd.* dershati, dershim (dershlivati z kąpić); *Crn.* dershati, dershim (dershina z czeladź, służący); *Hg.* tarchad *rene;* Rs. держать, держивать, содержать, содержу (cf. *Gr.* τηρέω *conseruo*); trzymać, halten. §. dzierżeć, trzymać, nie puścić, nie upuszczać, halten, nicht lassen, nicht fahren lassen. *propr. et fig.* Dzierż to, co masz; dzierżże to mocno, któy przy tym mocno; nie unoszę się czym innym. *Rey Apoc.* 40. Wielkie trudności bywaią o zbiegłe poddane; iedni się ich niesłusznie upominaią; a drudzy niesłusznie poddane cudze dzierżą. *Gorn. Wł. L.* 2. §. dzierżeć na sobie nieprzyiaciela, z trzymać go na sobie, odpieraiąc daléy go nie puścić, den Feind aufhalten, zurückhalten, ihm widerstehen. Władysław kasztelana z trochą ludzi na odsiecz zamku posłał; aby tylko nad nieprzyiacielem wieszaiąc się, dzierżał go na sobie, ażby on sam nadciągnął. *Biel. Kr.* 177. Herburt ordę wszystkę Tatarską na sobie dzierżawszy, gardło swe mężnie dał. *Orzech. Qu.* 132. - Odpór przeciwko komu dzierżeć, odpierać mu, Widerstand leisten. Dysputował o rzeczach ku filozofii należących; przeciwko któremu odpór dzierżał Jan Karmelita. *Baz. Hst.* 2. §. zachowywać, utrzymywać, erhalten, wohl erhalten. Pilność z oszczędliwością dzierży gospodarstwo, *conseruant. Mącz.* Byście nigdy z podeyrzanemi składów nie dzierżeli. *Papr. Kol. D.* 2, *b.* spółki nie utrzymywali, Gemeinschaft haben. §. Mamka, iż dziecię dzierży, trzeba, żeby nagrodę miała. *Boh. Off.* 1, 13. utrzymuie, karmi, wychowuie, piastuie, die Amme wartet und säugt, unterhält das Kind. Biada brzemiennym, i przy piersiach dzier-

łącym w tomte dni. 1 *Leop. Luc.* 21, 23. §. Ku portu ster dzierżcie. *Orzech. Qu., praef.* mocno kieruycie, nie [illegible] steuert unaufhaltbar nach dem Hafen hin. §. *Idzie dzierżeć* o czym, sądzić, urtheilen (für etwas halten). *Vd.* sa tu dershati, mieniti; *Sr.* 1. dzerjn, mam za te. *Dzierżę* o tym, że ktoby tak mówił, iżby go [illegible] wyrozumieć, byłoby to silna wada. *Gorn. Dw.* [illegible] ich halte dafür. Julian o Krystusie przedtym nie dzierżał, iako Arian. *Biel. Sw.* 60, *b.* (w Chrystusa nie wierzył). – *Acc. c. Inf.* Pannę Maryą nabłogosławiona między niewiastami być dzierżę. *Baz. Hyl.* 149. Dzierżeć z kim, tak mniemać, jak i on, *pedibus ire in sententia alterius. Mącz.* es mit jemanden halten, seiner Meinung seyn. §. dzierżeć czym na kogo, s przy nim s czym ostawać; iemu przysądzać, einem etwas zusprechen, es ihm zuwenden. Po śmierci Mieczysławowéy wszyscy na Leszka Białego monarchią dzierżeli; tylko [illegible] Krakowski z biskupem Fulkiem przeciw temu byli, a na syna Mieczysławowego Władysława dzierżeli. *Biel. Kr.* 112. §. Dzierżyć kogo na czym, s trzymać [illegible] na czym, s zawod mu czynić, odwłaczać go, einen aufhalten, herumziehen, durch Zögern ermuden. Prosili [illegible] Kazimierza, aby ich upewnił, i na wątpliwéy rzeczy nie dzierżał, ieśli ma przyiąć krolestwo, lub nie. *Biel. Kr.* 333. er sollte sie nicht in der Ungewißheit stecken lassen. Pruski mistrz, nie maiąc czym zapłacić służebnym swoim, dzierżał ie na słowie. *Gwagn.* 85. zog sie mit leeren Worten herum. §. dzierży szatę s drze. *Cn. Th.* er reißt die Kleider, reißt sie fast ab. §. dzierżę komu danego słowa s dotrzymuię, ich halte jemanden sein Wort. Fortuna nigdy nikomu wiary nie zdzierżała. *Weren. Regl.* 149. Tego co przyrzekł, nie zdzierżał. *Baz. Hyl.* 81. §. dzierżeć, posiadać iako dzierżawca, [illegible] dobro, *Cn. Th.* ein Gut im Besitze, im Pachte haben. §. posiadać ogolnie, besitzen, haben. *Vd.* posedeti, obdershati; *Rg.* uzdàrxati (*Ec.* благодержáство, [illegible]). Ci wszystko dzierżą; tamci nic nie mają. *Kras. IV. Ch.* 101. DZIERZEC się *recipr.*, trzymać się czego, nie odstępować, sich an etwas halten, davon nicht lassen. Sędzia samego prawa Polskiego się dzierży. *Gorn. Wł. L.* 2. Opuści człowiek oyca swego i matki, a będzie się dzierżał żony swoiéy. *Leop. Marc.* 10, 7. (a przylączy się do żony swoiéy. *Bibl. Gd.* er wird an seinem Weibe hangen, *Luth.*). §. wiązać się, spaść się, trzymać się czego, an einander halten, zusammenpassen. Jedno się zgoła drugiego nie dzierży, Choć wiersz nierówny niemal nicią mierzy. *Opal. Poet.* §. *Dzierżę* się na czym, *conteror s. gr. in foro, in causis; contero vitam. Cn. Th.* seine Kräfte, seine Lebenstage bey etwas zusetzen, sich aufreiben. DZIERZĘGA, i, ż., rzęsa wodna, drobniuchne listeczki na wodzie stoiący, ktore kaczki iedzą. *Dudz.* 37. *Lemna minor, Linn.* Wentengrütze, Meerlinsen, Wasserlinsen. *DZIERZEK, – rżka, *m.*; *burl.*, który dzierży, posiada, posiadacz, der Besitzer, der etwas wirklich hat und hält und besitzt. Nie pożyczę; nie wierzę, żadnym obyczaiem, Wolę bydź zawsze dzierżkiem, niżeli czekaiem. *Kochow. Fr.* 46. besser habe ich, als hätte ich. *ob.* Dzierżków. *§. Dzierżek od Moskalów do Wielkiego Księcia wysłany. *Boh. Zamoy.* 123. DZIERZENIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, trzymanie, das Halten, das Besitzen &c. *ob.* Dzierżeć.

*DZIERZKI, a, e, Dziarski, darski, rzeźwy, munter, muthig. Bramy pełne dzierzkiego samey młodzieży żołnierstwa. *Stas. Num.* 1, 54. *DZIERZKOW, a, *m.*, *burl.*, miéysce przez kogo dzierżane, posiadane, ein Ort, den man wirklich im Besitze hat. Nie masz dadź; nie trzymay mnie na twych obietnicach, Bo wolę bydź w Dzierżkowie, aniż w Myślenicach. *Kochow. Fr.* 102. cf. Dzierżek). *DZIERZNY, a, e, od dzierżenia, mogący bydź dzierżanym, zu halten, haltbar; *Sh.* držebný; *Sr.* 1. dierjeczné *tenax.* DZIERZWA *ob.* Dzierżba. DZIERZYCIEL, a, *m.*, dzierżący, który dzierży, trzyma, posiada, der etwas hält, besitzt. *Boh.* držitel; *Rag.* uzdarxitegl; *Ross.* держáмель. Oycze S. duchownych darów wszystkich dzierżycielu. *Smotr. Lam.* 68. Dzierżyciele téy ziemi. *N. Pam.* 15, 383. *W rodz. żeńsk.* DZIERZYCIELKA, *Rag.* uzdarxitegliza. DZIERZYSŁAW, a, *m.*, imię męskie *Derslaus. Jabł. Her.*

Pochodz. *Dodzierżeć, odzierżeć, podzierżeć; samodzierca, samodzierczy, samodzierztwo, iednodzierż; spółdzierżenie; spółdzierżawca, udzierżeć, uderzyć; wydzierżeć, zadzierżeć. §. nadrze, zanadrze.*

DZIESIĄTAK, a, *m.*, 10 groszy Polsk. *X. Kam.* ein polnisches Zehngroschenstück. DZIESIĄTEK, – tka, *m.*, *Boh. et Slov.* desátek; *Sorab.* 1. dźesatnik, dźesatnosći; *Carn. et Vind.* desetak; *Bosn.* desetak; *Croat.* deszetak; *Dal.* defsetine; *Hung.* dezma, tiz – számú; *Ross.* десятина; dziesięć w liczbie, dziesięć sztuk, Zehn an der Zahl, zehn Stück, ein Zehner. Na każdym dziesiątku talerów zyszcze ieden. *Grod. Dis.* 13. Będzie temu lat około dziesiątka. *Teat.* 54, *c. Cii.* Gdy słońce w pierwszym dziesiątku dwi znaku bliźniąt. *Syr. Ziel.* 440. Jużem lat przeżył, więcéy siedm dziesiątków, Może nie stare Parkom dla mnie wątków. *Zab.* 15, 383. cf. krzyżyk). Już dziesiątkami lata moie są skupione. *Przyb. Luz.* 293. Rozdzieleni na dziesiątki. *Bzow. Roż.* 19. Dziesiątek słów przykazanych, *Kanc. Gd.* 252. (dziesięcioro). Dał Jobowi bóg córki trzy, dał mu i syny, których siedm było, że dziesiątkiem całym Widział swe plemię w orszaku niemałym. *Chrośc. Job.* 6. Ci mężni rycerze byli w liczbie dziesiątką tysięcy. *Ustrz. Kruc.* 2, 270. Miał koło dziesiątka tysięcy intraty. *Mon.* 68, 630. Zebrało się rzeszy wiele dziesiątków tysięcy. *Sekl. Luk.* 12. §. *Arithm.* dziesiątek, liczba dziesięć razy więcéy znacząca od iedności, ein Zehner. Podpisuią się liczby iedne pod drugiemi w dodawaniu tak, żeby iedności pod iednościami, dziesiątki pod dziesiątkami, sta pod stami przypadały. *Łęsk.* 2, 5. §. Dziesiątek drew ma siągów 8. *Solsk. Geom.* 3, 137. ein Holzmaß von 8 Klaftern. §. Dziesiątek żołnierzów *decuria. Cn. Th.* eine Rotte von zehn Mann. Z *dziesiątka bywa rotmistrz, s szlachcica książę, z księdza biskup. *Gorn. Dw.* 396. t. j. z dziesiątnika, der Zehnmann *decurio.* DZIESIĄTKA, i, ż., *Boh.* desytka; *Crn.* desetiza; *Sla.* desetina; *Cro.* deszetka; *Rs.* десúтка, десúтое, десúтокъ; *Ec.* десятúца, cyfra wyrażaiąca liczbę dziesięciu, die Zehne, das Zahlzeichen von Zehn. – §. kralka w kartach, die Zehne im Kartenspiele, albo na kostkach, auf der Würfel. §. dziesiąta czego część, ein Zehntel. 8/10 ośm dziesiątek. *Jak. Mat.* 1, 60. DZIESIĄTKOWAC, – ał, – uie, *act. ndk.*, *Slo.* dejmowati; *Sr.* 1. dźesatkuju; *Bs.* desetkouati, dozmati; *Rg.* desetkovati; *Crn.*

desetinom; *Cro.* deszetkuvati; *Dl.* deszetkovati, desmati; *Hg.* désmálok, dézmálni, tizedelni; *Ec.* десятиповѣсти, десятію; dziesiątego karać, *decimare. Cn. Th.* den zehnten Mann ausheben, z. B. zur Todesstrafe. §. Na dziesiątki dzielić, *decuriare. Cn. Th.* in zehn Theile theilen. - DZIESIĄTKOWANIE, ia, *n.*, *subst. verb.*, dziesiątego karanie *decimatio. Cn. Th.* die Aushebung des zehnten Mannes, z. B. zur Todesstrafe. §. na dziesiątki dzielenie, rozrządzanie *decuriatio. Cn. Th.* das Zertheilen in Zehner. *Ec.* вали. DZIESIĄTKOWY, a, e, dziesięć maiący, podziesiętny. *Cn. Th.* zehnzählig. Cyna, do którey dziesiątą część ołowiu dodaią, dziesiątkowa. *Krumf. Chy.* 192. Miara dziesiątkowa. *Lesk.* 3. Decimalmaß. *ob.* dziesiątny, decymalny. DZIESIĄTNICA, y, ż., rocznica dziesięcioletnia, dziesiątoroczny fest; *Ec.* десятница; десятный годъ; das zehnjährige Jahresfest. Konstantyn, dziesiąty rok na państwie maiąc, dziesiątnicę sprawował, nie po pogańsku, w igrzyskach i biesiadach, ale w modlitwach. *Skarg. Dz.* 181. §. część wieku dziesięć lat zawieraiąca, das Zehend von einem Jahrhundert. Żyiemy iuż w ostatniey dziesiątnicy wieku ośmnastego. *Ld.* DZIESIĄTNICTWO, a, *n.*; urząd dziesiątnika w woysku, w mieście, das Amt eines Zehenmannes, *decurionatus. Cn. Th., Eccl.* десятоначалїе. DZIESIĄTNIK, a, *m.*, *Bh.* desatnik, desetnik, desytnik; *Slo.* desátnik; *Sr.* 1. nad dziesatjimi rozkazwać; *Crn.* desetak; *Cro.* deszetnik; *Hg.* tizedés; *Rs.* десятникъ, десятинникъ, десятиннойъ; *Rg.* desetnik; *Ec.* десятникъ, десятоначалникъ. *Decemvir* u Rzymian, ieden z dziesięciu, osobliwą władzą do zarządzenia stanowemi sprawami przybranych, ein Decemvir, Zehnherr. §. nad dziesięcią żołnierzy, nad rotą przełożony, *Decurio*, einer über zehen Mann. Żołnierze byli pod sprawą swego dziesiątnika. *Warg. Cez.* 15. Był on dziesiątnikiem nad swą rotą. *Groch. W.* 222. Uczynił ich rotmistrzami, setniki, pięćdziesiątniki i dziesiątniki. 1 *Leop. Deut.* 1. (cf. kapral). DZIESIĄTNY, a, e, dziesiątkowy, dziesięć maiący, podziesiętny, zehnzählig. *Ec.* десятинный; *Rs.* десятерный, десятичный. Ułomki dziesiątne, *Lesk.* 2, 32. Pomiędzy wszystkiemi podziałami, ten co się robi przez części dziesiątne *decimales*, to iest, dzieląc iedność na dziesięć części coraz mnieysze, naywygodnieyszy. *Jak. Mat.* 1, 10. decymalny. DZIESIĄTOROCZNY, a, e, co dziesiąty rok się dzieiący, was alle zehn Jahre geschieht. Dziesiątoroczny fest, *Decennalia. Cn. Th., ob.* Dziesiątnica, das zehnjährige Jahresfest. §. dziesięcioletni, zehnjährig. *Tr.* DZIESIĄTY, a, e, *num. ordin.*, w porządku liczby po dziewiątym następuiący (*cardin.* dziesięć), *Bh.* desátý; *Slo.* désátí, desátý; *Sr.* 1. dießaty; *Sr.* 2. jaßeti; *Rg.* deseeti; *Bs.* deseti; *Sla.* deséti; *Cro.* deszeti; *Vd.* deseti; *Crn.* desęti; *Hg.* tizedik; *Rs.* десятый; *Jnd.* dashami (cf. *Hb.* עשרון *nonus*). Dziesiąty raz, das zehente Mal. Od nas nie uydziesz karania srogiego, Niech się dziesiąty karze z występku twoiego. *Paszk. Dz.* 26. (t. i. każdy, wszyscy). Ey poskrobie się on teraz; powie on i dziesiątemu, żeby mi nie przymawiał. *Boh. Kom.* 1, 360. t. i. nie iednemu, nie drugiemu, nie dwom). Nie raz przez dziesiąty płot przed nim uciekać musiałem. *Teat.* 22, *b.* 48. §. Dziesiąta (*sc.* godzina) biła, es hat zehn (Uhr) geschlagen.

DZIESIĘC, - ięci *et* -ięciu, *num. cardin.*, między dziewięcią a iedynastą środkuiący; *Bh.* deset, deseti; *Slo.* désať; *Sr.* 1. dießati, dießaci; *Sr.* 2. jaßesch; *Vd.* deset; *Crn.* dèsęt; *Bs.* deset; *Sla.* desat; *Rg.* desset; *Cro.* deszet; *Dl.* deseth; *Hg.* tiz, tyz; *Rs.* десять; *Jnd.* dasha; *Ital.* dieci, *Lat.* decem, *Gr.* δεκας (cf. *Hb.* עשר *tescha* nouem); zehen, zehn. Ona w dziesięć rycerzów wybrała się. *P. Kchan. J.* 127. Z iednego golego dziesięć zbroynych nie wezmą. *Gemm.* 385. Cóż to iest, ieden na dziesięciu. *Jabl. Buk. O.* 4. Dziesięć kroć, *Bh.* desetkrat), zehenmal. Zdrowie na szanc kładli, nie raz, nie dziesięć. *Birk. Ex. G. b.* (nieraliczone razy). Dziesięć z dziesięć, po dziesięciu, dziesiątkami, *deni*, zu zehen, je zehen. *Sr.* 1. dießatjo, podjeßatjich. - Dwa razy dziesięć z dwadzieścia; trzy razy dziesięć z trzydzieści; cztery razy dziesięć, z czterdz.; pięć r. d., z pięćdziesiąt i t. d. sześćdziesiąt, siedmdziesiąt, ośmdziesiąt, dziewięćdziesiąt. DZIESIĘCINA, y, ż., DZIESIĘCINKA, i, ż., *dem.*, *Bh. et Slo.* desátek; *Sr.* 1. dießatk; *Sr.* 2. daza, dazent (cf. taca); *Rg.* desettina, desétak, desetka; *Vd.* desetina (cf. *Vd.* dazia, taz z akcyza); *Crn.* dèsetina; *Cro.* deszetina, désma, deszetek (Lukno, *certa pensio parocho a parochianis proueniens, sapo, sapones, obtinuit usus; pro decima potissimum a Dalmatis accipitur*); *Bs.* lukno, desetina, dohodak, désétak, dezma; *Hg.* dézma, tized; *Rs.* десятина. Część dziesiąta pożytków ziemi, którą iako opłatę oddaią, der Zehente, die Abgabe des zehenden Theils, der Decem. Dziesięciny prawem królewskim za pogaństwa będące, za chrześciaństwa ustąpione zostały kościołom. Ale zaraz w początku obowiązek ten oddawania kapłanowi dziesiątey zbioru części, zdawał się bydź uciążliwością. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 30. Mieczysław kościołom przez siebie założonym, ze wszelakiego urodzaiu zboża, z swoich równie, iako i ze wszystkich szlacheckich, mieyskich, wieyskich gruntów, dziesięciny nadał; a to tak, aby namienione dziesięciny po zrobieniu z pola od samychże rolników na miéysca naznaczone były zwożywane. *Krom.* 59. Kompozyta o dziesięcinę snopową, Garbenzehente, na pieniężną, Geldzehente, gruntuie się na bulli Urbana, przez *Jerzego Ossolińskiego*, posła Rzpltéy, otrzymaney, *Ossr. Fr. Cyw.* 1, 204. Dziesięcina wytyczna z Wytyczna z dziesięcina snopowa, der Garbenzehente (cf. Maldrat). Dziesięcina w ziarnach, der Körnerzehente, *ob.* osép, sep, zsép). Dziesięcinę dawać, den Zehenten geben. *Ec.* десятствую, десятую дѣнгу даю. Dziesięciny dawanie *Rs.* десятство. Dziesięcinę odbierać z wytykać, den Zehenten nehmen, zehenten, *Ec.* одесятствовати, десятію, десятное емлю. §. dziesięcina, dziesięcinka, dziesiąta część czegokolwiek, ein Zehentel. Wielki post, albo kwadragiezyma, iest dziesięciną wszystkiego roku. *Sak. Persp.* 31. Będzie przymuszony choć dziesięcinką swoiego zysku mnie kontentować. *Teat.* 19, *b.* 64. DZIESIĘCINNIK, a, *m.*, który dziesięcinę odbiera, *Croat.* désmar, deszetár, deszetkár; *Hg.* désmás, désmálo, tizedetverö; der Zehenter, der Zehentsammler. *Wol.* cf. Wytycznik, der Zehentmahler. Z pszczół, i innego wszelakiego bydła, dziesięcinnik bierze swoię dziesięcinę. *Szczerb. Sax.* 126. DZIESIĘCINNY, a, e, od dziesięciny, *Crn.* desetinske, Zehenten-. §. obowiązany do dziesięciny, der den Zehenten geben muß. Dzies-

wca ten dziesięcinnym iest kościołowi. *Ld.* §. co się iako dziesięcina daie, Zehenten=, zum Zehenten gehörig. Snop dziesięcinny, die Zehentgarbe. W Kiiowie, cerkiew' dziesięcinna, od dziesięciu z wszyſtkiéy Rusi oddawanych, rzeczona. *Steb.* 111., *Ec.* десятинная церковь, od S. Wlodz. wyſtawiona, na którą dziesięcina ze wszyſtkiego idzie. DZIESIĘCINOWAC, - ał, - uie, *act. niedok.*, dziesięcinę dawać, zehenten, verzehenten, den Zehenten geben. Biada wam Faryzeuszom, ktorzy dziesięcinuiecie mętkę i rutę. *Budn. Luc.* 9, 42. *not.* t. j. dziesięcinę daiecie. - Wszyſtko, co mi bóg da, dziesięcinuiąc, dam mu dziesięcinę. *Budn. Genes.* 28, 22.; *Crn.* desetugem (*opp.* wytykać). DZIESIĘCIOGŁOWY, a, e, o dziesięciu głowach, zehnköpfig. *Ec.* десятиглавный, *Gr.* δεκακέφαλος. *DZIESIĘCIOGROD, u, *m.*, *Ec.* десятоградіе *Gr.* δεκαπολις. DZIESIĘCIOKĄT, a, *m.*, *decangulus. Solſk. Geom.* 3. *Jak. Mat.* 1, 52. dziesięć boków maiący, ein Zehneck. DZIESIĘCIOKĄTNY, a, e, dziesięć kątów maiący, zehneckig. Figura dziesięciokątna, *decangulus. Sol. G.* 3. DZIESIĘCIOKROTNY *ob.* Dziesięćkrotny. DZIESIĘCIOLETNI, ia, ie, dziesięć lat maiący abo trwaiący, *Bh.* desetiletý; *Sr.* 1. dießatiletné; *Bs.* deseták; *Rg.* deseteroljetni, desetoljetni, deseterogodni; *Ec.* десятолѣтный; zehnjährig. Dziesięcletnia praca. *Bard. Traj.* 195. Dzień ten dziesięcioletnie klęski nam nagrodzi. *Dmoch. Jl.* 2, 90. W dziesięcioletnim boiu Troiańſkim Greckie woyſka zniszczały. *Hul. Ow.* 36. Dziesięcioletnie dziecię. *ob.* dziesięcioroczny). Po dziesięcioletnich szturmach wywrócono Troie. *Jabł. T.* 4., *Ec.* десятолѣтіе *decennium.* DZIESIĘCIOMIESIĘCZNY, DZIESIĘCMIESIĘCZNY, a, e, - *ie adv.*, miesięcy dziesięć trwały, lub co dziesiąty miesiąc przypadaiący, zehnmonatlich. *Ec.* десятомѣсячный. Bole cierpiał dziesięćmiesięczne. *Bardz. Tr.* 256. DZIESIĘCIONOGI, a, ie, o dziesięciu nogach, zehnfüßig; *Ec.* десятоногій. DZIESIĘCIORAKI, a, ie, *Bh.* deſaterý), dziesięci różnych gatunków, zehnerlei. §. dziesięć razy tyle wynoszący, zehnfältig. W dziesięcioraki zyſk pociechami i łaską swą nam nagradza. *Fal. Dz. A.* 3., *Sr.* 1. dießaciory; *Sr.* 2. zaßeſchoraki; *Sla.* deseteroſtruk; *Ecc.* десятерáкій. DZIESIĘCIORAKOSC, - ści, i, ż., die Zehnfachheit, Zehnfältigkeit. DZIESIĘCIORNASOB, *adv.*, *Bh.* deſaternaſobně, dziesięć razy tyle, zehnfältig. DZIESIĘCIORNASOBNY, a, e, *Bh.* deſaternaſobný, wynoszący dziesięć razy tyle; zehnfältig. DZIESIĘCIORO, - rga, *n.*, *Slo.* dèſatoro; *Sla.* deſetero; *Rg.* desetero, desćtak; *Cro.* deszetere; *Ross.* десятеро, десятерицею. Dziesięć sztuk, zehn Stück verſchiedener Art. Dziesięcioro bydląt, prosiąt = dziesiątek. *Cn. Th.* - Dziesięcioro przykazania bożego, die zehn Gebote. *Rs.* десятословіе; *Cro.* deszet zapovedi bosje). Dziesięcioro przykazanie, Dał nam Pan bóg na chowanie. *Przyk. Boże. Dekalog* albo dziesięcioro boże przykazanie, krótkie zebranie wszyſtkiego zakonu, wyraził bog na dwóch tablicach kamiennych, i dał Moyżeszowi na górze Synai. *Karnk. Kat.* 290. *DZIESIĘCIORY, a, e, dziesięcioraki, dziesięćkrotny, dziesiętny. zehnmalig, zehnfältig. *Boh.* deſaterý; *Sr.* 1. dießatéré; *Ross.* десятеричный. Dziesięcioro dziesięć uczyni ſto. *Grzepſk. Geom. G.* 2, *b.* DZIESIĘCKROC *ade.*, *Bh.* deſetkrat; *Rs.* десятижды; dziesięć razy, zehnmal. Djabliſtowie dziesięćkroć na dzień djabłu pokłon oddawali. *Birk. Exorb.* 9. DZIESIĘCKROTNY, a, e, - *ie adv.*, dziesięć razy powtarzany, zehnmalig. *Cro.* deszeterovêrazt; *Hg.* tizennyi; *Ec.* десятократный. DZIESIĘCMIESIĘCZNY *ob.* dziesięciomiesięczny. DZIESIĘCSTOPNY, a, e, dziesięć stop wynoszący, zehnfüßig, zehen Fuß betragend. Dziesięćstopna laſka = mierniczy pręt. *Cn. Th.* die Meßruthe von zehen Fuß. DZIESIĘCTYSIĘCY *ob.* tysiąc. DZIESIĘCTYSIĘCZNY, a, e, der zehntauſendſte. Dziesięćtysięczna liczba, *Myrias. Cn. Th.* zehntauſend, eine Myriade. *ob. Cns. Budn. Ps.* 3, 6., *Rs.* тморичный.

Pochodz. *Dwadzieścia, dwudziesty; trzydzieści, trzydziesty; czterdzieści, czterdziesty; pięćdziesiąc, pięćdziesiąty, sześćdziesiąt, sześćdziesiąty; siedmdziesiąt, siedmdziesiąty; ośmdziesiąt, ośmdziesiąty; dziewięćdziesiąty. Kilkadziesiąt. Podziesiątny.* a) *iedynaście*, Bh. gedenacte, t. j. geden na deſet; *iedynasty; dwanaście, dwunasty; trzynaście, trzynasty; czternaście, czternasty; piętnaście, piętnasty; szesnaście, szesnasty: siedmnaście, siedmnasty, ośmnaście, ośmnasty; dziewiętnaście, dziewiętnasty. Kilkanaście. cf. Piętnadzieſta, siedmnadzieſta.*

DZIESNA *ob.* Dziana.

DZIESZKA *ob.* Dziełka.

DZIETRZECH, a, *m.*, imię męzkie *Dietriecus. Jabł. Hen.* Dietherich.

*DZIEWAC SIĘ, - ał, a, *frequ.* słowa Dziać się, zu geſchehen pflegen, vorgehen. Inakszy wszyſtek wiary sposób gdzie indziéy się dziewa. *Orzech. Qu.* 80. Cuda się dziewały przy onych grobach. *Gil. Kaz. B. b.* Na tym miéyscu się chwała boża dziewała. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 2. Na tym miéyscu służba się dziewa. 1 *Leop. Num.* 3, 30. Mordy, które się między żydy dziewały. *Kosz. Lor.* 9, *b.* Jakie się srogie pomſty nad niemi o to dziewały. *Rey Zw.* 43.

1) *DZIEWANNA, y, ż., Dyanę, boginią łowów, zwali Sarmatowie ięzykiem swym Ziewonią albo Dziewanną. *Stryik.* 136., *Bh.* jewěna *Ceres*). Dziewina, Diwa, t. j. Dziewica. *Klecz. Zd.* 8. Chwalili Słowacy Dyanę, nazywaiąc ią Ziewonią. *Krom.* 55. - *Bielſk. Kr.* 34. die Göttinn Diana. *cf.* Dzidzilia. 2) DZIEWANNA, *Verbascum Thapsus. Linn.* die Königskerze, ziele, rośnie na miéyscach piaszczyſtych; liście maią moc uśmierzaiącą, rozmiękczaiącą i zamulenia płuc rozwalniaiącą. *Jundz.* 161. dla dziwnéy swoiéy mocy tak zwana. *Sienn.* 237. *Spicz.* 100. (Kotnica). Dziewanka abo mazyca. *Urzęd.* 55., *Boh.* Diwizna; *Vd.* rukaz; *Rg.* lópuh; *Rs.* коровякъ царскій самнемръ. - Dziewanna czarna, ma liście do pierwszéy podobne; korzeń iéy, gdy zeschnie czarny. *Syr.* 1420. *Verbascum nigrum*, die ſchwarze Königskerze.

DZIEWCZARZ, a, *m.*, za dziewkami, kobietami się ubiegaiący, der den Mädchen nachläuft. Gaszek i dziewczarz. *Mon.* 73, 605. DZIEWCZĄTKO, a, *n.*, *Bh.* děwčátko; *Sr.* 1. djouczatko, holcjo; *dem.* słowa Dziewczę, Dziewka, ein ganz kleines Mädchen. Milnchne dziewczątko. *Teat.* 7, 71. W pieſku tym maluckim ono dziewczątko się kochało. *Warg. Wal.* 14. DZIEWCZĘ, - ęcia, *n.*, *Bh.* děwče; *Slo.* dívča, dgewča; *Sr.* 2. jocjo, jocjko, jowcjo, jowcjko; *demin.* słowa Dziewka, ein kleines

Mädchen. Mleko białéy głowy dziewczę karmiącéy. *Syr.* 933. Dziewczę śmiertelne. *Morszt.* 6. Co za rozum moy, pokochać to dziewczę bez duszy. *Wyg. Marm.* 1, 19. Dziewczętom podobnym tydź, *puellascere. Cn. Th.* Tylko iedno dziewczę o tym wiedziało. *Warg. IV.* 212. O dziewczę, dziewczę, niechły za ieno matką twoią tyła. *Teat.* 30, *b.* 112. Niewinne w leciech swych dziewczęta. *Pasz. Dz.* 100. DZIEWCZĘCY, a, e, do dziewczęcia należący, Mädchen-, ein kleines Mädchen angehend. Dziewczęcym sposobem, *puellariter. Cn. Th.* wie ein kleines Mädchen. Nad pieniądze niemasz dziś lepszych zalet w płci dziewczęcey. *Teatr* 43, *b.* 6. (*ob.* płeć). DZIEWCZY, a, e, od dziewki, Mädchen-. *Bh.* dewčin, *Sorab.* 1. djowcijí, djowcjenć, djowcijinski, djowcijijski; *Crn.* dęklen, deklenske). Dziewczy Helikon. *Zebr. Ow.* 34. *virgineus* panieński, od Muz.). cf. *Boh.* Dewčihrad Magdeburg). Dziewcze trzymaią cię zabawki. *Chrość. Ow.* 18. Tysiąc iest dziewczych szaleństw, tysiączne młodzieńcze. *Zab.* 9, 80. Mädchenmarrheiten. Cło dziewcze od Mahometa postanowione, aby każda panna, gdy się zrękuie, dała od siebie 4 zł. *Star. Dw.* 15. DZIEWCZYNA, y, ż., młoda dziewka, ein Mädchen. *Sr.* 1. holcza, holza; *Rs.* дѣвчина. Jeszcze z dziewczyny była nie wyrosła, A już szalone konie objeżdżała. *P. Kchan. Jer.* 38. Służąca dziewczyna, ein Dienstmädchen. *Bh.* děwčiti *ancillari*; *Crn.* deklétvu: dziewcza służba. DZIEWCZYNI, a, e, od dziewczyny, des Mädchen. Mąż, który spał z nią, oycowi dziewczynemu da pięćdziesiąt śrebrników. *Budn. Deut.* 22, 29. (oycu dzieweczki. *Bib. Gd.*). DZIEWCZYNINA, y, ż., *zdrbn. rzeczown.* dziewka, z pożałowaniem: biedna dziewczyna, ein armes Mädchen. Dziewczyną ią zwał, dziewczyniną. *Zab.* 9, 72. *Jęzek.* DZIEWCZYNKA, i, ż., *zdrbn. rzecz.* dziewczyna *blandi.*, ein liebes, kleines Mädchen. *Ross.* дѣвчóнка; *Bh.* djwčičtka. Znalazłbyś sobie ładną dziewczynkę. *Teat.* 22, 35. Oczki mu biegaią, czy tylko nie iaką dziewczynkę złowił. *ib.* 15, 45. DZIEWCZYNISKO, DZIEWCZYSKO, a, *n.*, z pogardy, ein elendes, abscheuliches Mädchen, eine miserable Magd. *Sr.* 1. djowcijisto. We Francyi dziewczysko iedno potłukło monarchów Angielskich. *Psalm.* 28. Znowu się Piotr Chrystusa przed biednym dziewczyskiem zapiera. *W. Post. Mn.* 262. Z wieyskim się dziewczyskiem dożywotnie złączył. *Mon.* 65, 59. mit einem Dorfmensch. O srogie baiecznego Parnassu dziewczyska, Bodaybym nigdy w wasze nie zayrzał siedliska. *Zab.* 12, 167. *Zabł. - Z pożał.* Biedna dziewczyniско, zdaie się, że w głowę zachodzi. *Teat.* 27, 16. DZIEWECZCZYN, a, e, od dzieweczki, *Bh.* děweččin; *Sr.* 1. djowcjenć; *Rs.* дѣвственный. Co ku dzieweczkom należy, *puellaris. Mącz.* kleinen Mädchen zuständig. DZIEWECZKA, i, ż., *demin.* słowa dziewka. *Bh.* děwečka, děwče, holčinka; *Slo.* dívča, děvča, dgevča, dewčica, děvčička, děvčatko, divčica; *Sr.* 2. jocjo, jowcjto, jocjko, jowzizka; *Sr.* 1. holcza, holczka, holczka; *Vd.* diviza, dekelza, dokelz, deklizhka; *Crn.* dèklê, deklèza, punza; *Cro.* deklich, pucza; *Rg.* djeviciza, djevojciza; *Bs.* djevojka, divojka, djevojčica, gusciça, gusicica; *Ross.* дѣвочка, дѣвушка, отроковица; ein Mädchen.

DZIEWIĄTEK, - tka, *m.*, liczba dziewięciu czego, eine Zahl von neun. *Vd.* devetik; *Cro.* devetica; *Dl.* devetnicza; *Sr.* 2. jewescherak. DZIEWIĄTKA, i, ż., na kartach, kostkach, die Neun. *Bh.* děvatka; *Rag.* devetka *Rs.* девя́тка; *Ec.* девятица. W chapance biła trzy pancerola; teraz biią ią dziewiątki. *Zab.* 11, 36. § dziewiąta część, ein Neuntel. *ofy* cztery dziewiątki. *Jak. Mat.* 1, 60.; *Sla.* devetina. DZIEWIĄTKOWY, DZIEWIĄTNY *ob.* DZIEWIĘTNY, dziewięć zamykaiący, neun enthaltend. *DZIEWIĄTOBRZEGI Styg. *Zuard W. D.* 13. dziewięć brzegów maiący, der neunufrige Styx. DZIEWIĄTY, a, e, *ordin. num. cardin.* dziewięć, w porządku liczby po ósmym następuiący, *Bh.* děvátý, *Slo.* děvátí; *Sr.* 1. djewiaty; *Sr.* 2. jewcti, *Crn.* devęte. *Id.* deveti, deveten; *Bs.* deveti; *Sla.* deveti; *Rs.* девя́тый; der neunte. Dziewiąty raz, das neunte Mal. Dziewiąta (*sc.* godzina) biła, es hat neun (Uhr) geschlagen. Piąte w dziewiąte, groch z kapustą (*ob.* ni w pięć, ni w dziewięć, *ob.* piąty), das Hundertste ins Tausendste.

DZIEWICA, y, ż., *Bh. obs.* děvíče; *Crn* divica, *Jordan a Lat.* diana, *quasi* dica (cf. Dziewona); *Crn.* dęklla, deklizh; *Vd.* divizi, dokelza, dekle, *Kg.* djevizza, djeva, dikliza z N. P.; *Bs.* diva, divica, djeva, djevica, *Sla.* divica, divicsica; *Cro.* devicza z N. P.; *Rs.* дѣва z N. P. дѣ́вица panna; *Ec.* дѣвая, дѣвица. panna, prawica, eine reine Jungfer, eine Jungfrau. *Ec.* незакосномужная, *Rs.* безмужная. Bywa exceptya z prawa *pro hac vice*; wszakże to bardzo szkodliwa. Lei *pro una vice* nie będzie z panny, dziewice (dziewicy). *Petr. P.* 2, 10. Znaleźli w mieście cztery dziewice, które nie poznały były męża. *Budn. Judic.* 21, 12. *Hrbst. Nauk. E.* 2. §. Bogarodzica Dziewica, Błogosławiona Marya. *Bielsk. Kr.* 19. Gottesgebärerinn, Jungfrau, Gebenedeyte Maria. *Ec.* милородѣ́вственная, пресноде́вва. Obraz przeczystéy dziewicy. *Arsp.* 56. t. i. N. Panny. 2) o mężczyznach niepokalanych, auch vom männlichen Geschlechte, eine Jungfer. Ci to są, którzy się nie plugawili niewiastami, bo są dziewicami. *Leop. Apoc.* 14, 5. (bo panicy są. 3 *Leop.*). Ci, którzy się z niewiastami nie pomazali, dziewice są. *Mon. Zyw.* 160. (cf. panic). *Ec.* дѣ́вственникъ; *Kg.* djevas. DZIEWICTWO, a, *n.*, *Bs.* divjejanstvo, djevstvo; *Rg.* djevstvo, djevicjanstvo; *Vd.* divishtvu, divizhnoft, *Crn.* divishtvu, divizhnoft, dęlishtvu; *Cro.* divojachtvo, *Dl.* divsztvo, divichausztvo; *Rs.* дѣ́вство, panieństwo, die Jungferschaft. Niewiasta ta narzekała, że iey dziewictwo mocą odjął. *Skarg. Dz.* 206., *Vd.* odivzhati). Mówił, iż się iey nie dotykał, a iż dziewictwo iey całe iest. *Skarg. Dz.* 1049. W dziewictwie żyć *Rs.* дѣ́вствовать. §. o mężczyznie, auch vom männlichen Geschlechte, Jozef dziewictwo swoie i czystość cielesną aż do śmierci zachował. *Skarg. Zyw.* 1, 175. §. ogólnie czystość, niepokalaność, bezżeństwo, Ehelosigkeit, I poganie dziewictwo i powściągliwość czcili. *Skarg. Dz.* 12. Dziewictwu z pokorą złączonemu dziwuiemy się, i powściągliwość chwalimy. *ib.* 248. Dziewictwo albo wdowi stan (o obojey płci). *W. Post. W.* 49. DZIEWICZY, a, e, *Bs.* djevicjanski; *Cro.* divojachki; *Dl.* divichauszki, divichki; *Kg.* djevicjanski, djevieni, djevski, djevojacki; *Crn.* divishke, divizhné, deklishke; *Vd.* divizhni,

vishni, divizhen, divishtven; *Rs.* дѣвическій, дѣвичей, дѣвичій дѣвичь, panieński, jungfräulich, Jungfern, jüngferlich. Jeżeli cię dziewicze nie bawią biesiady Od wewnętrzney skłonności masz zasięgać rady. *Zab.* 9, 384. *Zabł.* Swięty Kazimierz z daru bożego dziewiczego kwiatu nigdy nie utracił. *Skarg. Zyw.* 1, 140. Dziewiczy wstyd. *Zyw. Jez. B* 2 *b*, Dziewicze pomieszkanie, *Ec.* дѣвственлище, обитель для дѣвъ богупосвященныхъ. Ziemię czystą początkową nazywaią elementarną, poiedyńczą, dziewiczą, *terra vitrescibilis, virginea. Kluk. Kop.* 1, 255. die Jungfernerde. Henryk podatki, które zwano dziewiczémi, wdowiémi, i takich innych wiele zniosł. *Bielsk. Kr.* 132. cf. dziewcze cło). Przestroiony po dziewiczu. *Zabł. Roz.* 103.

DZIEWIĘC, - i, *et* - iu, *Bh.* dewět; *Slo.* dewať; *Sr.* 1. djewiacżo, djewiacż, djewetj; *Sr.* 2. jewesch; *Vd.* devet; *Crn.* devęt; *Bs.* deuet; *Sla. et Rg.* devet; *Cr.* dévet; *Rs.* дѣвять. (*Hebr.* עשׂר *tescha* nonem); *numer. cardinal.* środek między ośmią a dziesięcią (cf. *Ordin.* dziewiąty). neun. Wszystkich noc tłumi w grubey niepamięci, których imiona są bez sióstr dziewięci. *Zab.* 13, 8. (bez Muz, die neun Schwestern, die Musen. Ni w pięć ni w dziewięć: bez sensu, weder gehauen, noch gestochen, ohne Menschenverstand. Jest to ni w pięć ni w dziewięć, i przeciw zdrowemu rozumowi. *Mon. a.* 65, 368. *ib.* 73, 278. *Teat.* 6, 46. (cf. piąta w dziewiąte). *Cro.* markay łebudkay). - Dziewięć a dziewięć, po dziewięciu. *Cn. Th.* zu neunen. DZIEWIĘC MOCY, *ziele, Veronica.* Ehrenpreis, *Tr.* DZIEWIĘCDZIESIĄT, *Gen.* dziewięciudziesiąt *cardin. num.*, (*Bh.* dewadesat, *Slo.* dewatdesat; *Sr.* 1. djewiacżdjesat; *Sr.* 2. jeweschjaseti; *Sla.* devedeset; *Crn.* devetdeset; *Vd.* devedéset, devetdeset, devetred; *Bs.* devedeset; *Rg.* devedeset; *Cr.* devedeszet, devetdeszet; *Rs.* девяно́сто, девятьдеся́тъ, dziewięć razy dziesięć, neunzig. Starzec ten lat dziewiećdziesiąt przemieszkał na świecie. *Zab.* 15, 199. Będzie radość w niebie nad iednym pokutuiącym więcey, niż nad dziewiącią dziesiąt i dziewiącią sprawiedliwych. *Skarg. Kaz.* 295. Dziewięćdziesiąt i ieden, ein und neunzig; dziewięć dziesiąt i dwa zwey und neunzig *etc.* Opuścił dziewiąci dziesiąt i dziewiąci owiec szukaiąc iedney zabłądzoney. *Sekl. Mat.* 18. DZIEWIĘCDZIESIĄTY, a, e, *Bh.* dewadesatý; *Slo.* dewatdesáti; *Sor.* 1. djewiacżdjesaty; *Vd.* devetredni, devetdeseti; *Sla.* devedeseti; *Crn.* devetdeseté; *Rg.* devedesèti; *Cro.* devetdeszéti; *Rs.* девяно́стый, девятьдесятый. *Ordin.* w porządku liczby po ośmdziesiąt dziewiątym następuiący, der neunzigste. Dziewięćdziesiąty pierwszy *albo* dziewięćdziesiąt pierwszy der ein und neunzigste; dziewięćdziesiąt drugi *etc.* DZIEWIĘCDZIESIĄTOLETNI, ia, ie, dziewiećdziesiąt lat maiący, neunzigjährig. *Bh.* dewadesatiletý; *Ec.* девятьдесятолѣтный. DZIEWIĘCGŁOSY, a, e, z dziewięci głosów składany neunstimmig; *enneaphtongos. Cn. Th.* DZIEWIĘCINY *Liczb. mn. Ec. et Rs.* девятины, nabożny obchód pamięci zmarłego, dziewiątego dnia po zaszley śmierci, das Leichenfest am neunten nach dem Sterbetage. *ob.* dziewiętnik. DZIEWIĘCIOKĄT, a, *m.*, *enneagon*, 9 boków maiący. *Jak. Mat.* 1, 52. das Neuneck. DZIEWIĘCIOMIESIĘCZNY, a, e, - *ie adv.*, miesięcy dziewięć trwaiący, lub co dziewięć miesięcy przypadaiący,

neunmonatlich. *Ec.* девятомѣсячный. DZIEWIĘCIONOGI, a, ie, o dziewięciu nogach, neunfüßig; *Ec.* девятоногій. DZIEWIĘCIORNIK, DZIEWIĘCIERNIK, u, *m.*, ziele *Parnassa*, rodzay, którego u nas ieden gatunek, Dziewięciornik pospolity, *palustris. Linn. Kluk. Dykc.* 2, 169. die Leberblume. Dziewięciernik na Rusi zowią Przywrot. *Urzęd.* 136. *Rs.* перелóйная трава. DZIEWIĘCIORAKI, a, ie, - *o adv.*, dziewięciu gatunkow, neunerley; *Sr.* 2. jeweschoraki; *Sr.* 1. djewiacjory; *Sla.* deveteroštruk. *DZIEWIĘCIORAZOWA woda Styga. *Chodk. Kosl.* 17. po dziewięć razy obkrążaiąca, neunmalig. DZIEWIĘCIORNY, a, e, neunfach, *nouenarius. Cn. Th.* - *Sr.* 1. djewetjné. DZIEWIĘCIORO, - rga, *n.*, dziewięć sztuk czego, neun Stück. *Sla.* devetero. *DZIEWIĘCIORY, a, e, dziewięć razy powtarzany, neunmalig. Dziewięciora szesnaście czyni 144. *Grzepsk. Geom. L. Bh.* dewaterý, dewaternasobný. DZIEWIĘCKROC *Adv.*, dziewięć razy, neunmal. Po dziewięckroć bitwę zwlokł. *Skarg. Dz.* 216. *Vd.* devetbarti, devetkrat; *Ec.* девятижды. девятицею, девять крать; *Cro.* devetich. DZIEWIĘCKROTNY, a, e, - *ie adv.*, neunmalig. DZIEWIĘCLETNI, ia, ie, lat dziewięć maiący, trwaiący, zehnjährig; dziewiętoletny. *Cn. Th.* - *Bh.* dewitiletý, *Rg.* deveteroljetni, deveterogodni, devetoljetni; *Cro. Bs.* devetak; *Ec.* девятолѣтный. - *Subst.* DZIEWIĘCIOLECIE, - ia, *n.*, *Ec.* девятолѣтіе *nouennium.* DZIEWIĘCLISTNIK, a, *m.*, ziele, *Enneaphyllon. Plin. H. N.* 27, 9. *Cn. Th.* Neunblätterkraut. DZIEWIĘCSET, neunhundert; *Sr.* 1. djewiacjstow; *Sla.* devetsto; *Bs.* devetsât; *Ec.* девятьсóтъ. DZIEWIĘCSETNY, a, e, *Ord.* w porządku liczby po 889, następuiący, der neunhunderste; dziewięćsetny w rzędzie. *Cn. Th.* §., z dziewięciuset złożony, aus neun hundert bestehend. Dziewięćsetny, dziewięćset w sobie maiący. *Cn. Th.* DZIEWIĘCSIŁ, DZIEWIOSIŁ, a, *m.*, *Chamaeleon*, Eberwurz, ziele w ogrodach znayduiące się; liście iego po ziemi się rozścielaią, wchodzi do leków. *Kluk. Rosl.* 2, 218. (*Rg.* devesigl, *Bs.* deuesigl, *Cro.* devesil z *ferula*, rózga). Dziewiosił wieśniacy zowią oman pospolity, *inula Helenium. Jundz.* 414. *Rs.* девесúлъ, девятисúлъ; der wahre Alant. - §., *ob.* dziewięsił.

DZIEWIENISZKI, - ów *plur.*, miasto w województwie Wileńskim. *Dykc. Geogr.* 1, 180. eine Stadt in Litthauen.

DZIEWIERZ, a, *m.*, brat męża, szwagier, des Mannes Bruder, der Schwager. *Rg.* djever; *Bs.* diver, brat mu-

sgja, scjura, *Cro.* dèver; *Crn.* divęr; *Vd.* diver, moshouj brat, svoger, suak; *Rs.* деверь; *Gr. daηρ.* Jeśliby ieden z braci umarł bez potomstwa, tedy dziewierz ma poiąć sobie wdowę. *Radz. Deut.* 25, 5. *Budny id.* brat iego. *Bibl. Gd.*) Agamemnon, dziewierz Heleny. *J. Kchan. Dz.* 50. Gdy przyiechała Narymuntowa do Dowmanta dziewierza swego, aby opłakała śmierć siostry, wziął on sobie gwałtem za żonę bratową. *Stryik.* 310. - §., świekier, męża oyciec, des Mannes Vater, der Schwiegervater. Niewiastka Helego była brzemienna; a usłyszawszy, że umarł dziewierz iey Heli, tudzież i mąż, poroniła. *Leop.* 1 *Reg.* 4, 19. (świekier *Bibl. Gd.*) cf. niewiastka). DZIEWIERZOWY, a, e, od dziewierza, szwagrowy, Schwagers, *Rs.* деверевъ.

DZIEWIĘSIŁ, DZIEWIĘSIOŁ, DZIEWIĘCSIŁ, *(co obacz)*

a, *m.*, niby to dziewięć sił maiący, *Briareus*, *Hippócentaurus*, *Aegaeon. Cn. Th.* olbrzym storęczy, ein Riese mit zehnfältiger Mannskraft, z. B. der hundertarmige Briareus. Dziewięsił Bryareusz i Tyfon storęki. *J Achan. Dz.* 26. Strzałami piorunów ustrom harde dziewięćsiły, ktorzy na woynie wszystkę pokładaią sprawiedliwość. *Psalmod.* 69. Gora złego przystępu, we drzwiach straszne dziwy, Centaurus, Bryareusz dziewięsił brzydliwy. *Kraj. Chim. B.* Miał potyczkę i straszną z dziewięsiłem onym, Lecz go przebił natychmiast mieczem ustalonym. *ib. B.* 2. *P. Achan. Orl.* 1. 56. DZIEWIĘSIŁKA, i, ż., olbrzymka, die Riesinn. Rugier zwycięża dziewięsiłkę srogą Erytilę. *P. Achan. Orl.* 1, 167. Dziewięsiłka brzydka. *ib.* 168.

DZIEWIĘTNASCIE, - astu, *Bh.* dewatenacte, *Slo.* dewatnást; *Rg.* devetnaes; *Bs.* devetnaeste; *Sla.* devetnaest, *Vd.* devetnaist, devetnest; *Sr.* 1. djewatnatjo, djewiadnacje; *Sr.* 2. jewetschnasctjo; *Rs.* девятнадцать, девятьнáдесять; *Cro.* devetnayszt. - *Cardin.*, dziewięć nad dziesięć neunzehn. DZIEWIĘTNASTY, a, e, *Bh.* dewatenáctý; *Slo.* dewatnáste; *Sr.* 1. djewiatnaty, djewatnaté; *Sr.* 2. jewetschnasti; *Sla.* devetnaesti; *Rg.* devetnaesti; *Vd.* devetnajsti; *Rs.* девятнáдцатый, девя́тый надесять. *Ordinal.* w porządku liczby między ośmnastym a dwudziestym środkuiący, der neunzehnte. DZIEWIĘTNASTNY, a, e, dziewiętnaście zawieraiący, neunzehn enthaltend. §., z dziewiętnasty, der neunzehnte. DZIEWIĘTNASTKA, i, ż., liczba dziewiętnastu, die Zahl Neunzehn; *Bh.* dewatenactká. DZIEWIĘTNASTOLETNI, ia, ie, lat dziewiętnastu, neunzehnjährig. *Bh.* dewatenáctiletý. *DZIEWIĘTNIK, a, *m. Bh.* dewětnik, dewjtnik; *Slo.* dewátnik *nouena* dziewiętodzienne nabożeństwo, eine neuntägige Andacht, *ob.* dziewięciny). §., siedmdziesiątnica, Niedziela starozapustna, der Sonntag, Septuagesima. DZIEWIĘTNY, DZIEWIĄTNY, a, e, dziewiątkowy, dziewięć obeymuiący, neun enthaltend, neunzählig. *Ec.* дѣвятиѝнный. Dziewiętne grono córek Helikonu, Graią koncerty z wesołego tonu. *Zab.* 4, 392. *Piram.* Wielkie twe imię, Mus grono dziewiętne, Już zapisało w swe księgi pamiętne. *Zab.* 13, 10. Dziewiętne grono dam Parnaskich. *Kochow.* 16. Dziewiętne nadobne siestrzyce. *Mon.* 76, 600. Kiedy słodkie piię wino, Zaraz z dziewiętną drużyną Siostr Kastalskich w miętkie strony Spiewam Feba włos złocony. *Anakr.* 54. Plodna Mnemozyne Jowiszowi dziewiętne porodziła córy. *Min. Ryt.* 4, 28. Już Tycyusz dziewiętne wolny odkrył staie; J sęp nienasycony piersi mu nie kraie. *Ustrz. Klaud.* 41. DZIEWIĘTODNIOWY, a, e, *nouendialis. Cn. Th.* neuntägig, dziewięć dni trwaiący, lub co dziewięć dni przypadaiący, *Vd.* devetdanski; *Bh.* dewjtidenni. DZIEWIĘTOLETNI *ob.* Dziewięćletni. DZIEWIOSIŁ *ob.* Dziewięćsił ziele.

DZIEWKA, i, ż., *Bh.* dewka, djwka, dewce, holka; *Sla.* dewka, dewca, dívka, dgewka; *Sr.* 1. djowka, holza; *Bs.* dekla, djevojka; *Vd.* dekla; *Crn.* deklish; *Sla.* divoika; *Rg.* djevojciza, djète; *Cro.* deklich, (dév, dévácz *masc.*, déva, dévicza *fem.* 2) *Dl.* deva, *Cr.* gamila *camelus*); cf. *Gr.* ωαις *ancilla*, cf. *Arab.* זעד *famulatus fuit*; cf. dziać, dzieie). *Rs.* дѣ́вка: białogłowa młoda nieżonata, ein Mädchen (eine Magd). Dziewki iak konopie prędko rostą; *Rys. Ad.* 12. Upił się kapral, iak cztery dziewki. *Ossol. Str.* 2. (tęgo). *Slo. Prov.* uf' ge hulka wiwezná *conclamatum est*). Za dziewkami biega, er läuft den Mädchen nach. Dwie dziewce, (*dualis*). *Warg. Wal.* 212. Jak się stało, że ci się młodcy dziewki staremu zachciało. *Teat.* 43, *c* 109. *Wyb.* Bożek dziewek *Crn.* anek). Tęga dziewka. *Tr.* Dziewki Parnaszkie, s Muzy die Musen, - §. służąca niezamężna; eine Dienstmagd. *Sr.* 1. djowka; *Sr.* 2. jowka, *Crn.* dekla, cf. *Gr.* δολη; *Vd.* dekla, shushaunza, *Cr.* dekla, *Bs.* moma, djevojka; *Rs.* челядинка, отроковица. Muszę iak iaka dziewka robić. *Teat.* 50, *b* 82. *Bh.* děwcitj, *Crn.* dęklovati, dęklujem *ancillari*; służba za dziewkę *Crn.* deklestvu). Starsza dziewka *Sr.* 1. horinet. Dziewka od bydła, die Viehmagd; *Vd.* shivinarka, shivinariza, *Rs.* скотница (*ob.* skot). Dziewki folwarczne maią umieć żąć, pleć, koło krów, owiec chodzić *etc. Kluk. Ros.* 5, 3. *§., dziewka z, córka die Tochter. *Slo.* cera, ďgewka, *Sr.* 1. djowka; brodżena djowka. *Sr.* 2. jowka. Jaka matka, taka i dziewka iey. *Leop. Ezech.* 16, 44. (córka iey. *Bibl. Gd.*). Kryftyna Władysławowi zarzucała, że ona cesarską dziewką, i wnuczką cesarską. *Krom.* 163. Polacy dwie poimane dziewki króla Duńskiego, iednę Norwegom a drugą Niemcom wydali; syna tylko w zakładzie zawiązwszy. *Krom.* 32. Jan Tarnowski w senacie mowił: Mam syna i dziewkę, Tak i inni owego wieku, pisarze mawiali: dziewka woiewody Krakowskiego, zamiast: Woiewodzanka Krakowska. Dzisiay to słowo nie byłoby mile uszom od niego odzwyczaionym: *Boh. Tarn.* 84. *Mon.* 69, 460. - *§., *niewiastka, synowa, die Schwiegertochter. U nas się w Polszcze zachowywa, że zięcia zowie oyciec żenin i matka synem; iako też i Noemi stara Ruth niewiastkę swoię, syna swego żonę, dziewką swoią zwała. *Bial. Post.* 71. DZIEWKARZ, a, *m.*, *Bh.* děwkař, za dziewkami biegaiący, der den Mädchen nachläuft; *Crn.* deklének; *Vd.* deklinszhak, deklizhnik. *DZIEWOBOYCA, y, *m.*, zabóyca dziewki, panny, der Jungfernmörder. *Ec.* дѣвоубíица, *Gr.* παρθενοκτονος. *DZIEWOGWAŁT, u, *m.*, gwałcenie dziewki, czyli panny, die Jungfernschändung. *Ec.* дѣвоповрастáвнїе; *Gr.* παρθενοφθορια *stuprum*. *DZIEWOGWAŁCICIEL, a, *m.* der Jungfernschänder. *Ec.* дѣвонасíльникъ. дѣворастлíтель. DZIEWOIA, - oi, ż., dziewica, siły i odwagi męzkiey, eine recht tüchtige Magd, Jungfer, *virago*. Ktorąż modlitwą zmiękczą Westę Czyste swoię dziewoie? *Hor.* 1, 14. *Minas.* Ochłodnąłem ci w ten czas trochę; lecz w pamięci Odtąd ona dziewoia zawsze mi się kręci. *Zimor.* 165. Udatne dziewoie od matek stadem pędzono do szarain. *Psalmod.* 44. J ty, Bombiko, słusznie płaczesz; twe dziewoie Uwiedzione, niewolą cierpią w Nahaiowie. *Zimor.* 179. Bach iak podaunie w głowę dziwy troie, Za nic są mądre Parnassu dziewoie. *Zab.* 9, 36. *Zatl.* (Muzy). *Dambr.* 851. - *Rg.* djevvojka, djevójciza; *Sla.* djvojka; *Bs.* djevojka, moma; *Cro.* divoyka; *Dl.* diva, divicza.

DZIEWOSŁĄB, - ęba, *m.*, (Etym. ślubić). *Bh.* šnaubce; *Sr.* 1. braidła, šwónczju; *Vd.* zaumar; *Cro.* dever szvadbeni, *Dl.* sztachilo pirovni, a okol morja kúm; *Ec.* неѣвстьноводи́мель, неѣвстьноводѣць, swat, druch, drużba, żerzec; który rai małżeństwo, *Wlod.* der Brautwerber. Rutygerus posłał do Wandy dziewosłęby, prosząc, aby iego małżonką była. *Bielsk. Kr.* 24. Bodayby tych dziewosłębów nieszczęście porwało. *Teat.* 18, *b* 4. Dziewosłąb,

poema *J. Xchan. Dz.* 102. – *fig.* Mówi z świętą dziewosłąb dziewicą, By pozwoliła bożą bydź rodzicą. *Groch. W.* 104. *Pieśń kat.* 9. (Archanioł zwiastuiący P. Maryi). Oczy dziewosłęby niewstydu. *Pocies. Hom.* 353. pokusę czynią). §., *paranymphus*, dziewosłąb, żerca, swat, hochmistrz albo marszałek na zawadziebnym weselu. *Mącz.* przełożony wesela. *Wlod.* der Brautdiener. *Vd.* shenitni besednik. DZIEWOSŁĘBIC, ił, i, *Act. Niedok.*, raić małżeństwo, brautwerben, freywerben, Heyrathen ſtiften. *Rs.* невѣсмоводительствовать. Juno, która dziewosłębić rada. *Hor.* 2, 38. *Min.* Tu za swoim Latona prosi Apollinem, Tu za swym można Juno dziewosłębi synem, Gardzi Ceres obiema, a że się obawia Nieba, na ziemi córkę nieostróżna stawia. *Ustrz. Klaud.* 14. *Ustrz. Troi.* 8. Biskupi dziewosłębili Kolomanowi Salonikę za małżonkę. *Biel. Sw.* 192. – §., bydź przełożonym wesela. *Wlod.* Brautdiener oder Brautjungfer ſeyn. Weselè to godne, by Helena w nim dziewosłębiła. *Bardz. Trag.* 224. DZIEWOSŁĘBICA, y, ź., *Sr.* 1. ſwonka, ſlonka (od soli); *Cro.* poszvesanicza; *Vd.* svatina, teta; *Crn.* têta (cf. ciotka). z swachna, druchna. *Dudz.* 37. która rai małżeństwo, albo iest przełożoną wesela. *Wlod.* die Brautwerbinn, Brautführerinn. *Volkm.* 664. *Dasyp. O* 4, *b*, *Cn. Syn.* 722. DZIEWOSŁĘBSTWO, a, *n.*, raicnie małżeństwa, das Brautwerben, Freywerben, Heyrathsſtiften. Wołoski Woiewoda posłał w dziewosłębstwie do Jana Alexandra, prosząc, by mu była siostra iego dana za małżonkę. *Stryik.* 677. Posłał Bolesław do Beli z dziewosłębstwem, aby mu córę swą dał za małżonkę. *Gwagn.* 51. er ſchickte mit einem Heyrathsantrage an ihn ab. – DZIEWUCHA, y, ź., rubaszuie, ein Jüngferchen, Jünaferlein. A otworzysz ty dzisiay dziewucho! *Teat.* 14, *d* 24. Naszym dziewuchom wspomnieć tylko o chłopie, to ledwo się nie wścieką. *ib.* 21. 107.

DZIEZA, y, ź.; DZIEZKA, i, ź., DZIEZECZKA, *Demin.*; *Bh.* dize, diž, dižka, ossatka, wossatka; *Dl.* dixa; *Hg.* deza, desà; *Vd.* diesha, mela, koritje; *Crn.* dęsha, shtęsel; *Sr.* 2. ježa, ježka, nazki; *Sr.* 1. dionza, klebnik cf. *Ger.* Döſe, Deſe, Teuſe, cf. dziać ciasto; *Slo.* walowcek; *Bs.* rusignaccja za trritti tisto; *Rg.* nacchi, kopagna, ghgenčejak, rusiguaccja, tarveniza; *Cro.* gnechyak, korito meszitje; *Dl.* nachve / *Rs.* лоткъ, лоткóкъ, лотóчникъ, квашня, квашéнка; niecka, koryto do ciasta, der Backtrog, die Beute, Backdöſe. Trocha kwasu wszystkę dzieżę zaraża. *Skarg. Kaz.* 75. Łyżka kwasu całą zaprawuie dzieżę. *Pot Pocz.* 445. Judaszowi, choćbyś ciasto z dzieżą dał, przecię iże po staremu. *Klon. Wor.* 28. Dzieżeczka mąki. *Birk. Sk. B.* DZIEŻNY, a, e, od dzieży, Backtrogs-. Mąka rozczynia się kwasem dzieżnym, albo drożdżami. *Kluk. Ros.* 3, 262. *Rs.* лоткóвый, лотóчный.

DZIK, a, *m.*, *Bh. et Slo.* diwoky wepř; *Slo.* diwoki braw; *Sla.* divjak; *Bs.* vepar, divji prasaç; *Sr.* djiwe ſwino; *Dl.* divyi praszacz; *Cro.* divjak, praszecz divji (divjachina z zwierzyna; *Rg.* divjacinna, divjac *ferina*); *Rs.* кабáнъ, кабанóкъ. wieprz leśny, ein wildes Schwein. Po lasach dębowych i bukowych trzodami chodzą; który zaś poiedyńczo błąka się, zowie się odyńcem; samicę zowią maciorą, średniego samca poiedynkiem, a prosięta w drugim roku warchlakami. *Lad. Hiſt. Nat.* 34. *Kluk. Zw.* 1, 346. – §., dzik u drzewa, wilk, wyrostek dziki, der Räuber, ein überflüßiges Reiß an einem Baume. Dziki i wilki od korzenia i pnia drzewa uprzątnione bydź maią, aby soków nie kradły. *Kluk. Ros.* 1, 131. – *fig.* Zgrał się jak bizun, złapali dzika panowie iubilerowie. *Teat.* 55 *e*, 10. (okroiła im się grzanka, znaczny zysk, einen fetten Braten). §., Nie mogliśmy zrozumieć gadaniny dzika. *Przyb. Luz.* 152. (dzikiego człowieka, ein wilder Menſch, ein Wilder= *DZIKAWIEC, – wca, *m. n. p. Zebr. Ow.* 17. *horridus homo.* – DZIKAWY, a, e, żelazney ſarby, eiſenfárbig. Komonica ziele ma nasienie drobne dzikawe. *Syr.* 514. Rodzay tey pszenicy iest biały, rusy, żółty, dzikawy. *Syr.* 963. DZIKI, a, ie, Dziko *adv.*, Dzikczeyszy, dzikszy *comp.*; *Bh.* diwý, diwoky; *Sla.* diwokí, nestrocený; *Bs. Rg. Sla. Cro.* divji; (cf. dziw); *Sr.* 1. djiwi, *Sr.* 2. jiwi; *Crn.* dovje, *Vd.* divije, diviack; *Rs.* дикíй, дúвый, (*Ec.* дикоокíй *feroculus*): wild. §., nieogładzany, nieokrócony, nieoswoiony, wild, nicht zahm, ungebändigt. Zwierzęta iedne są dzikie, w knieiach i lasach się kryiące, drugie są domowe albo swoyskie. *Chmiel.* 1, 571. Zwierzę dzikie *Vd.* svier, sverina, svérjazhina, sverze). Sieką się pałaszami, iako wieprze dziey kłami. *Tward. Wł* 79. (*ob.* dzik). Wilka dzikim psem zowią, bowiem iemu postawą i wyciem podobny. *Sien.* 286. *Podobnież* o drzewach: dzika iabłoń, dzika gruszka. *Mon.* 74, 763. – *transl.* ikał i dzikim głosem wył albo ryczał. *Kul. Her.* 66. (zwierzęcym, mit einer Thierſtimme, wie ein wildes Thier). Dziwactwo iego pokazuie, że on cóś musiał dzikiego zachwycić. *Zab.* 12, 272. (waryacyi, Verrücktheit). Dziki, płochy, wild, ſcheu. Powiedz twoiey pannie, żeby nie była tak dzika ku mnie; wszak to przedemną iak przed djabłem ucieka. *Teat.* 21, 107. – §., niepolerowny, wild, rauh. Dzikie narody, które w grubey nauk i kunsztów niewiadomości zostaią, obyczaiów żadnym prawem określonych nie maiąc. *Wyrw. Geogr.* 129. (cf. gruby). Dziki i niepoięty sposób mówienia. *Teat.* 3, 55. – §., dziki mąż, leśny, leśna potwora *satyrus. Cn. Th.* ein wilder Mann, ein Waldmenſch, Satyr. §., dzikie pole = pustynia eine Wildniß. Pola bez roli pustynią i dzikiemi polami mianuią. *Haur. Sk.* 5. – Dzikie Pole, *Campi deserti*, kraina nowey Serwii, między Polskiemi granicami i Dnieprem, pełna stepów, mało mieszkana od Tatarów. *Dyks. Geogr.* 1, 180, ein Steppenland am Dniepr. Tatar Wołochów gromił także w dzikiém polu. *Stryik. Gon. X.* 3. – *fig. tr.* W dzikie pola z swoim Seneką, idźże tam moralizować. *Teat.* 24 *c*, 119. §., dzika farba = żelazna farba. *Cn. Th.* Eiſenfarbe; *ob.* dzikawy. – §.*, dzikie mięso = dziwe mięso, *Medic.* wild Fleiſch. *Bh.* diwí maſo. Głupstwo iest iak dzikie mięso, przyciąć go trochę, odrośnie, zerznąć do żywego, dopiero zgoi się. *Teat.* 11 *b*, 42. DZIKOLUDY, – ów, *plur.*, Rzędu pierwszego zwierząt srogich rodzay pierwszy zawiera dzikoludy, *troglodytes*, iak Orang-Outang etc. *Kluk. Zw.* 1, 61. Menſchen ähnliche Affen, Waldmenſchen. *DZIKOKSZTAŁTY, a, e, kształtu dzikiego, wild geſtaltet; *Rs.* свирѣпообразный. DZIKOŚĆ, – ści, ź., *Bh. et Slo.* diwokoſt; *Bs.* divjcinſtvo, zebarſtvo; *Rs.* дúкость, свирѣпость, свирѣпство; *Ec.* дúчество, дúкость, дúкость. Nieugładzane obyczaie, nieulizaność, srogość, die Wildheit, Rauheit. Dzikość, zacny Krzysztofie, kto

dobrze tłumaczy, Nie samo okrucieństwo, lub niezgrabność znaczy, Jest iey wiele rodzaiów . . . *Kras. List.* 2, 58. W księgach się tych dzikości wszystkich nauczyłeś, W tych księgach, nad któremi iuż oczy stracileś. *Niemc. Po. P.* 12. *DZIKOSMIESZNY, a, e, wildlächerlich. Piiacy tracą z zdrowiem baczenie rozumne, J dzikośmiesznym bawią świat widokiem. *Zab.* 2, 230. *Nar.* DZIKOWATY, a, e, - *o adv.*, cóś dzikiego zarywaiący, trochę dziki, etwas wild, *Rs.* дикова́тый. DZIKOWINA, DZIKOWIZNA, y, *ż.*, zwierzyna z dzika, Schwarzwildpret, wildes Schweinefleisch. *Bh.* dziwočina zwierzyna). *Rs.* ка́банина *ob.* kabanina). On dzikowinę chcąc mieć w swey śpiżarni, Odyńce płoszy przy gromadnéy psiarni. *Zab.* 4, 266. *Hor.* 2, 320. §., dzikie pole, pustynia, puszcza, Wildniß, Wüsteney. Chodź semną w puszcze Apenninu; dobywaymy iey dzikowizny i uprawiaymy iey ziemię, *Stas. Num.* 2, 39. Spoyrzyi na to puste dzikowiny, gdzie człowiek się ieszcze nie zadowił; one są naieżone krzaki gęstemi czarnemi etc. *Stas. Buff.* 43. DZIKOWY, a, e, od dzika, Wildschweins; *Rs.* кабаний, кабанiй. Dzikowe kły, Wilde Schweins Hauer.

Pochodz. *dzicz, dziczeć, zdziczeć, dziczka, dziczyzna, zdziczały. cf. Dziw.*

*DZILNIK *ob.* Dzielnik. *DZIŁO *ob.* Dzieło,

*DZINGA, i, *ż.*, *n. p.* Ni Orfeusz lutnią, ni Amfion dzingą, Ani prześławną Merkury syryngą, Taki wab daie, iako gdy podwikę Widząc, na tę młodź bieży politykę. *Kochow. Fr.* 45.?

DZIOB, DZIUB, a, *m.*, *Bh.* zob, łop, zowák, topak (cf. zob', zobać, cf. ząb); *Sla.* kljún; *Bs. et. Rag.* kljun (cf. klwać, kłać); *Cro.* klyun, klyunek; *Vd.* klun, shnabel, gobez, (*Vd.* sobje = morda); *Crn.* klun; *Sr.* 1. pésk, péščjik (cf. pysk); *Sr.* 2. schnobel; *Rs.* клювъ; *Ec.* уубъ, ноcъ пти́чiй, зо́бъ (*Cro.* zòb z owies). cf. dup', dub') ptaszy nos, der Schnabel. U ptaków mieysce zębów zastępuie dziób rogowy. *Zool.* 24. Dziób ten składa się z dwóch szczęk, z wierzchniey nieruchomey, maiącey dwie dziurki, które są nozdrzami, i ze spodniey ruchomey. *Zool.* 212. Kruczy dziób; narzędzie dorwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191. Obcążki, kruczym dziobem zwane, do dobywania potrzaskanych kości. *Perz. Cyr.* 3, 2. - §., dołek na twarzy ospowy, die Pockennarbe, Pockengrube. *Rs.* щедри́на, шадри́на, рябина́. Co robić, żeby twarz nie miała z ospy ani dziubów ani szwów. *Perz. Lek.* 353. DZIOBAC, DZIUBAC, - ał, dziobie, *czyn. Niedok.*, dziobem kłoć, mit dem Schnabel picken, hacken. *ob.* żobać (*Bh.* zobati). Dziobać obiesia ptacy będą. *Jabł. Ex.* 204. Będą ci dziobać nasze zboże ptacy. *Jabł. Buk. G 4 b.* Kocznie sęp niezbędny przy krwawéy wątrobie, A coraz łacznym nosem w Tycyusza dziobie. *Hor.* 2. 47. *Kniaź.* DZIOBANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Picken, Hacken mit dem Schnabel. DZIOBANKA, i, *ż.*, Dziobanki nazywa hutnik flaszeczki aptekarskie małe, w kształcie bańki, z szyiką długą. *Mog. Mskr.* in der Glashütte, Apothekerfläschchen, mit einem langen Halse, cf. słoik. DZIOBAS, DZIUBAS, a, *m.*, klukas, wielki dziób, ein großer langer Schnabel. Orzeł swoim srogim dziubasem rozdziera smoka. *Stas. Num.* 1, 127. §., siekierka mała do wydrążenia drzewa. *Włod.* do robienia dupli, przysiek, eine Spitzart. §., dziobas, koniec okrągły ostry oskarda do rąbania

muru. *Mag. Mskr.* das scharfe Ende der Spitzart. DZIOBATY, DZIUBATY, a, e, dołkowaty (*Cro.* ospy. *Mor.* pobúbaný; *Bh.* zdobany od ospin, dołečkowaty, dulkowaty) pockengrübig; *Ld.* pikaň, osepnizhast (pasi; *Oss.* порябый, щерѣпиновидный, щедроватый, щедрованый щедриновидный, рябоватый. *Slo. Prov.* čert na nom brach mlátil. Dziobatym się stawać, *Rs.* рябѣть, порябѣть. DZIOBATOSC, DZIUBATOSC, - ści, *ż.*, die (Pockengrübigkeit) Pockenaruben. *Rs.* рябо́сть, рябова́тость. DZIOBEK, - bka, *m*, DZIUBECZEK, - eczka, *m*, *Demin.*, *n. p.* Miluchny iey podbrodek, jak dziubeczek ptaka. *Zab.* 15, 196. das Schnäbelchen. DZIOBIASTY, a, e, z dziubasem, großschnäbelig. Dziobiasty borian. *Przyb. Milt.* 225. *Rg.* kljúnast. DZIOBOWY, DZIUBOWY, a, e, od dzioba, do dzioba należący, Schnabels. Kleszcze, zagięte wobłąk, *dziubowemi* nazywaią. *Kruml. Chy.* 59. DZIOBOWATY, a, e, - o *adv.*, na kształt dzioba, schnabelgestaltet. *Bot.* strąk dziobowaty, *siliqua rostrata*, gdy przegroda zewnątrz nad połowki znacznie się wznosi. *Jundz.* 2, 87.

*DZIOŁ, u, *m.*, Rozmaitą z nim płaszą manierą Jedni hołubca, drudzy Ruskie dzioły. *Pot. Jow.* 124.

DZIONEK, - nka, *m. zdrón.* słowa Dzień; *Sr.* 1. djencik; *Rg.* danak; *Ec.* денёкъ; ein (Taglein) kleiner Tag, eine kurze Zeit, eine nicht lange Weile. Niechże wam ten dzionek będzie iako wionek. *Teatr.* 52, 7. Tak gdy się radzi bawią iednomyślnie Dzionek im cały ubiega pomyślnie. *Zab.* 9, 18. Dzionek ieden kęs się mignie, Aż z blawatu szermięga. *Brud. Ost. A*, 9. Dobry dzionek, dobre dwa, *quemcunque dierum sors dabit, lucro appone. Cn. Ad.* 184. Naprzód przed świtaniem godzinę trąbiono; a skoro iedno był mały dzionek, powtóre trąbiono i w bębny bito *Gwagn.* 606. (cokolwiek dnia, świtu, so bald es nur etwas tagte).

DZIOR, DZIOR, DZIER, u, *m.*, zwyczayniey w liczb. mn. DZIERY, pierwsze naygrubsze wyczoski lnu lub konopi, der allergröbste Abgang vom Flachs oder Hanf. *Bandtk. ob.* paździerze, paczesie, pakuły, zgrzebie.

DZIORA, DZIORKOWAC *ob.* Dziura.

DZIRYDA, y, *ż.*, DZIRYT, u, *m.*, dziryda z Tureckiego, krótki pocisk, z rodzaiu tych, co Francuzi nazywaią *un dard*. Używali ich i Polacy, na tasaku nosząc ie, i przypasuiąc się do nich. Nie więcey iak trzy w iednym olistrze znayduie się. *Czart. Mscr.* ein Wurfspieß. *Bs.* darda, *Hg.* dardia; *Ital.* dardo; *Fg.* hàrba, gildet. cf. *Chald.* ארב *sarith* trabes *Gr.* χαραξ cf. żerdź). Dziryt, pewna niby włócznia, trzy łokcie wzdłuż, z grotem na końcu, iedno z tém, co starsi zwali *pila. Klok. Turk.* 219.

DZIS, *DZISIA, DZISIAY, *Adverb.*, *Bh.* dneś; *Slo.* dnés, dnéšna; *Rg.* danas; *Bs.* danas, danaska; *Sla.* dànas; *Vd.* danasa, donesa, dona, nesa; *Crn.* danas, dans; *Cro.* danasz, denesz; *Dl.* danaszka; *Sr.* 1. djeßa, djencza, djencz, djenr, *Sr.* 2. jinß, jinßa; *Rs.* днесь, сего́дня, сегодни, нынѣ, нынѣча. (*Etym.* Dzień *Bh.* den) obecny ten dzień, (*ex oppos.* wczoray *et* iutro) heute. Dzisia zemną będziesz w raiu. *Sekl. Luk.* 23. Starszy dziś każdy, niźli wczoray. *Kulig. Her.* 201. Nie dość na tym co mamy dziś, trzeba myśleć, co będzie iutro. *Kras. Pod.* 2, 236. Gdy mówim, nienawistny czas szybko ucieka, Dziś żyy; niepewny czas iest iutro dla czło-

wieka. *Hor.* 1, 56. Dziś to nasz czas własny, iutro iuż nie nasz. *Rey. Zw.* 66 *b.* Coć dziś da fortuna, iutroć to wziąć może. *Pieśń.* 165. Co dziś opuścisz, iutro nie dogonisz. *Zegl. Ad.* 40. Troſk nie wyſtraszym przez płacze rzewne. Dzisiay ieſt naszym, Jutro niepewne. *Kras. Liſt.* 2, 128. O iutro nie ſtoię wiele, gdy sobie dziś podweselę. *Cn. Ad.* 777. Dziś pić, iutro nic, *Rys. Ad.* 11. Lepsze pewne dzisia; niż naylepsze niepewne iutro. *Fredr.* 48. *Slo. Prov.* lepſi dneſ kuſ, neż zitra huſ). Żyć na dziś tylko, to ieſt, bez wszelkich ſtarań i troſków. *N. Pam.* 11, 190. Dziś słońce smutną cóś twarz chmurzy, Jutro z morza wesołą wynurzy. *Min. Ryt.* 3, 55. Mnie dziś, a wam iutro. *Skarg. Kaz.* 387. heute mir, morgen dir. – Dziś rano, *Bs.* jutros, sega jutra; *Sla.* jutròs; *Cro.* jutrósz; *Vd.* dave; *Crn.* davi); Dziś w wieczor, *Bs.* veceras, veceraſka; *Sla.* vecseras; *Crn.* dręvi; *Cro.* nochasz; *Vd.* donasz na nuzh, drieve; *Adject. Vd.* dreveshni z dziś wieczorny, *Vd.* daveshni z dziś ranny. §.; czas teraznieyszy, teraznieyszość, die gegenwärtige Zeit, die Gegenwart, jetzt. U Pana Boga zawzdy dziś; niemasz przeszłego ani przyszłego czasu. *Biał. Poſt.* 84. Dziś wóz drew za kopę, co był pierwéy za groszy cztery. *Falib. Dis. u.* Już też nie dziś żyię, ale w podobnéy nigdym nie był awanturze. *Teat.* 43 *c*, 127. (nie dziś, dopiero, nie ieſtem dzisieyszy, ich bin nicht von heute). Żyiąc nie dzisiay na świecie, miałem nieraz to szczęście, że . . , *ib.* 42 *c*, 35. Dziś rok, dziś tydzień, z rok temu, tak rok, tak tydzień. – Dziś trzeci dzień *ob.* onegday; dziś czwarty dzień *ob.* przedonegday. – §., *Subſt. Bh.* dneſſek. Ze złego dziś, może być iutro dobry. *Herbſt. Nauk. M.* 6. Nie prosimy chleba rocznego, ale tylko powszedniego, a na każdy dzień, na każde dziś tego chleba prosimy. *ib. d* 7. *b.* – §., Do dziś dnia, Po dziś dzień, po *dzisie z do tego czasu, bis auf den heutigen Tag. *Slo.* podneſ, podneſſa, bodneſ, bodneſſa. Ogromni Marsowie do dziś dnia ieszcze prez nikogo nie pokonani. *Stas. Num.* 1, 81. Od Amurata po dziś dzień tego znowu żaden Sultan nie czynił. *Star. Dw.* 52. Takiey nocy, aż po dzisie nigdym nie doświadczyła ieszcze. *Przyb. Milt.* 142. – §., Od dziś za dwa dni *ob.* poiutrze; za trzy dni, *ob.* zaiutrze; za cztery dni *ob.* pozaiutrze. §., NB. – *ś, kończące przysłowek dziś, odpowiada Cerkiewnemu*: сїѭ, *z to*; *n. p.* нощесь тéy *nocy*; Bs. *jutros, sega jutra z tego poranka*; Bs. *veceras z tego wieczora*; *cf.* Pol. *Istoś.*

*DZIŚI, ia, ie, *DZIŚIAYSZY, DZISIEYSZY, *DZISIEDNIOWY, *DZISTEGODNIEYSZY (*Dambr.* 123.). a, e, *Bh. et Slo.* dneſni, dneſni; *Sr.* 1. dienciiiſchi; *Vd.* doneshen, donnashni, doneshnu; *Crn.* danashne, sédàn; *Rg.* danàsegni, sadasegni; *Bs.* danasegni; *Sla.* danashnji; *Cro.* danasnyi; *Rs.* днéшный, сегóдняшный, сенóдняшный, нынѣшнїй; tegoż dnia ieszcze, heutig. Jaie dzisiéysze, chléb wczorayszy, cielę sześćniedzielne a wino łońskie naylepsze. *Rys. Ad.* 20. Nigdy tenże nocnego miesiąca kształt wiekuie, Zawzdy iutrzéyszego dzisiedniowy uboższy, ieśli go przybywa. *Zebr. Ow.* 381. Dzisiéyszy dzień, *Boh.* dneſſek. – §. niedzisiéyszy z dawny, ćwiczony, szczwany, nicht von heute, alt; erfahren, bewandert. Nie dzisiéysza to ieſt reflexya, wielu ią ludzi przedemną uczyniło. *Zab.* 5, 60. Pan nie ieſt iuż dzisiéyszy, i wie dobrze, że ſtarzy Polacy szczerości nie mieli za zuchwalſtwo. *Zabł. Dziew.* 10. §. niniéyszy, teraznieyszy, tego czasu, heutig, gegenwärtig, jetzig. Zona dzisiéyszéy daty. *Teat.* 25, 61. (*ob.* data cf. dawnéy daty). Takżeć wieku dzisiego my właśnie czynimy, Że ludzi mądrych radą upornie gardzimy. *Papr. Kol. R. et T.* Przymuszam się, by według dzisiéyszego świata Nic mię iednéy kochanki nie smuciła ſtrata. *Zab.* 15, 223. Domyślaią się, niektórzy dzisiéysi, że biſkup ten Aryaninem umarł; ale podobniéy tym wierzyć, którzy na on czas żyli. *Skarg. Zyw.* 1, 192.

DZIESNA, y, ż., rzéka Polſka, płynie przez powiat Brasławſki, i wpada w Dźwinę. *Dykc. Geogr.* 1, 180. *Boter*, 1, 158. ein Fluß in Litthauen. DZISNA, y, ż., miaſto Polſkie w woiew. Połockim, pod panowaniem Rossyiſkim; leży blizko uyścia Dzisny w Dźwinę. *Dyk. G.* eine Stadt in Litthauen.

DZIU DZIU! ton wyrażaiący granie, śpiewanie, ein nachgemachter Ton, den Geſang oder das Spielen auszudrücken. Gra tak treliſto dziu dziu. *Mon.* 75, 64.

DZIUB, DZIUBAC, DZIUBAS, DZIUBATY *ob.* Dziób. – DZIUB' *ob.* Dnp'. DZIUMA *ob.* Dymienice. DZIUPLA *ob.* Dupla, Dub'.

DZIURA, *DZIORA, y, ż., *Bh.* dira, dirka, djreićka; *Slo.* djra; *Sr.* 1. dziera, djera, dzira, dira; *Sr.* 2. jera; *Rs.* дыра̀, дúрка, cf. *Chald.* חורא *chora*, *Hb.* חר *chor*, cf. *Ger.* durch, *Ger.* Thüre *Bh.* dwere *Pol. obs.* dźwierze); *Sla.* jamma (*ob.* jama); *Vd.* luknja, votlina; *Cro.* prélo, mlàka, mlachicza; *Bs.* sorta, ruppa, acjupglina, utlina; *Ec.* ymaизна, скважня. Każdakolwiek otwartość iakiéykolwiek rzeczy, das Loch. Dwie dziurze (*Dualis*). *Haur Sk.* 335. Zabobonni ludzie na febrę dziurę w marchwi robią, tęż uryną chorego napełniaią, zatykaią i marchew w kóminie suszą. *Krup.* 5, 565. W Soczawie dobrze się brunili, a co nasi we dnie w murze dziurę uczynili, to oni ią w nocy zaprawili. *Bielſk. Kr.* 435. Dziura we drzwiach kluczowa. *Cn. Th.* das Schlüſſelloch. Patrzę przez dziurę w zamku. *Teat.* 33, *b.* 52. durchs Schlüſſelloch. Dziura w kluczu, das Loch im Rohre des Schlüſſels. Dziura w garncu od ſłuczenia. *Cn. Th.* das Loch, das der Topf bekommen hat. Dziura garńca, kubka, rury, z otwor, uyście, szerokość, die Oeffnung, die Mündung eines Topfes, Bechers ꝛc. Dziura w młyńſkim kamieniu *Rs.* вогнѣ. Dziúra w budowaniu od gruntu do wierzchu dla wysuszenia. *Cn. Th.* z luft, das Luftloch in einem Gebäude. Dziura, dół, wodą wyryty, *Rs.* водорóй, водоройнн. Dziura, rysa w sukni. *Cn. Th.* das Loch, der Riß in einem Kleide. Dziura w sieci; z robienia iéy, z tkania, nie z rozdarcia. *Cn. Th.* oko, ein Loch, eine Masche in einem Netze, das Auge. Dziura piszczałkowata wzdłuż, rura, das Loch, die Röhre. Dziura do trzonka, do wędzidła, das Loch, wo der Stiel eingesetzt wird; das Loch am Gebiß. §. dziura *fig.* niedoſtatek, brak, das Loch, der Mangel, der Abgang an etwas. Dowcipem nagradza mądra białogłowa, gdzie w gładkości dziura. *Bud. Apopht.* 5. Tego roku Turcy ſtracili przez szturm 28 galer; zatykaiąc tedy dziurę, kazał zaraz Wezyr nowe budować. *Klok. Turk.* 247. um das Loch zuzuſtopfen, um den Abgang zu erſetzen. Obaczywszy znaczną w sobie dziórę, drapnęli. *Jabł.*

Buk. S. 4. Ośmdziesiąt tysięcy, to djabelną dziurę w worku uczyni. *Teat.* 16, 43. Dziura w mieszku, w maiętności *lacuna rei familiaris. Cn. Ad.* 226. Eclipsis figura, Gdy w mieszku dziura. *Brath. B. b.* – §. dług, eine Schuld, Schuldenlaſt. Zatykaiąc tę dziurę, wioſkę zaſtawił. *Ir.* um dieſes Loch zuzuſtopfen, dieſe Schuld zu tilgen, verſetzte er ein Landgut. §. okienka w piśmie, golizny, braki, niedoſtatki, die Lücken in einer Schrift. Wszyſtkie dziury w tym piśmie wypełnić trzeba. *Ir.* §. niebezpieczne zawzięcia, złe razy, gefährliche Stellen, Unternehmungen, Geſchäfte. Nikim innym nie było i w Polszcze i w Litwie złe dziury zatkać, iedno Janem Tarnowſkim. *Orzech. Tarn.* 70. Kiedy się bić, Nami naygorszą dziurę zatykaią, • I na złe razy idziemy waselakie. *P. Kchan. Jer.* 215. – §. ciasna dziura = ciasnota, ciasny kąt, cieśnina, die Bedrängniß, die Enge, die Klemme. Starał się, iakoby z onéy ciasney dziury, z złego razu i miéysca, woysko wywiódł. *Skarg. Dz.* 265. A wychodźże mi z dziury, bo ſto batów mało. *Teat.* 43. *c.* 62. z kąta, z kryiówki). §. *fig.* wniyście i wyiście, wchód abo wychod, sposob ratunku, wywikłania się, das Loch, der Eingang, der Ausgang, das Hülfsmittel, Rettungsmittel, die Ausflucht. Nie iednę dziurę królik ma do iamy. *Cn. Ad.* 529. (cf. Dobrze mieć wiele drzwi w domu), der Fuchs hat mehr als ein Loch. *Slo.* chudobná ge to miſ', ktera len gednu diru má. Tak i tu ordzie gdy wezbrano skóry, Szuka gdzie indziéy przeprawy i dziury. *Jabł. Buk. J.* 4, *b.* Klęska pod Koronowem nic Krzyżaków nie zastraszyła; owszem oni w niéy sobie dziurę do fortelu znaleźli. *Krom.* 465. *dolo etiam locum ex ea inuenere*). Słowa kontraktu należy dotrzymać, dziur, sposobów złych i chytrych nie wynaydować. *Haur Sk.* 236. – Dziurą na urząd wléźć, bokiem, nie prawą drogą, nicht auf dem geraden Wege, nicht durch die rechte Thüre. Bonifacyus, iako dziurą wszedł na stolicę, także też poczynał. *Biel. Sw.* 87. Pogardzony iako natręt i dziurą wlazły do owczarni téy wilk. *Smotr. Elen.* 10. §. dziurę ma w głowie = postrzelony. *Ir.* er hat einen Schuß, er iſt geſchoſſen. §. aż po dziury, po dziurki, = po uszy, bis über die Ohren. Chociażeś go chlebem nakarmił aż po dziury, Odmówże mu co królu, aż zaraz gniewem szaleie. *Pot. Arg.* 322. DZIURAWIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, zdziurawić *dk.* (podziurawić, przedziurawić *dk.*, *qu. v.*), *Bh.* dirawéti; *Ross.* исковыривать; *Ec.* дирю. Dziury porobić, *pr. et fig.* Löcher machen, durchlöchern. We krwi pływaiący ięzyk iego igłą dziurawiła. *Odym. Sw. Dd.* *b.* Dziurawią sobie uszy, nozdrza i wargę spodnią, i w nich wieszaią sztuczki złota. *Boter* 318. Ręka iego od postrzału z samopału zdziurawiona. *Birk. Kr. Kaw.* 36. Kropla wody, Kapaiąc ustawicznie, naytwardszy kamień zdziurawi. *Gorn. Dw.* 287. *Ustrz. Troj.* 41. Obmowcy cudzą sławę iak czerw wiercą i dziurawią. *Birk. Chod.* 20. Dziurawić, ‡skał nadziałać, *rimas agere. Mącz.* Ritzen machen, durchritzen. DZIURAWIEC, – wca, *m.*, ziele, *Hypericum perforatum*, *Linn.* *Androsaemum*, ś. Jana ziele, Panny Maryi dzwonki, dzwonek matki bożéy. *Sleszk. Ped.* 410. das Johanniskraut. *Ross.* зверобой, зверобойникъ. Kwiecie i liście iego, kiedy kto ściśnie, sok z siebie czerwony wypuszczaią. *Otw. Ow.* 400. Liściá ma przezroczyście kropkowane, przez co delikatnie podziurawionemi bydź się zdaią. *Jundz.* 380. DZIURAWCOWY, a, e, *adj.*, *Rs.* зверобойный DZIURAWIEC, – iał, – ieli, dziurawicie *neutr. ndk.*, zdziurawieć *dk.*, = DZIURAWIC się, ZDZIURAWIC się *zaimk.*, dziurawym się stawać, löcherig werden. Płuca na wrzgębki lekkiéy zdziurawiałe, *Kraz. Jęz. B.* 8, *b.* To dziw, iż sieć się nie zdziurawiła, choć dość wielkie były ryby. *Odym. Sw.* 2, *Nn.* 2, *b.* (że się nie rozdarła, nie pękła). Pończochy też iuż dziurawieią, choć nowe. *Ir.* W nocy kości moie dziurawią się boleściami. *Leop. Job.* 30, 16. (utrapienia wiercą kości moie. *Bib. Gd.*). §. naruszać się, nadwerężyć, verletzt werden, ein Loch bekommen. Dla marnego złota, dziurawicie cnotą. *Ir.* Zdziurawione sumnienie. *W. Poſt. W.* 68. DZIURAWOSC, – ści, ż., niecałość, die Löcherigkeit. *Bh.* dérawoſt. DZIURAWY, a, e, – o *adv.*, pełen dziur, löcherig. *Slo. et Bh.* dérawý (cf. drzeć, drę); *Sr.* 1. djerawé; *Rs.* дира́вый, дирчатый, дироватый, *Ec.* ушлый, дирявый; *Vd.* lukniast, votlast, *Cro.* vutel; *Bs.* scjupgliv, put scjupgline, kakoti sir). Dziurawego statku nie napełnisz. *Cn. Ad.* 226. Dziurawy wor trudno napchać. *Rys. Ad.* 11. O człowieku rozrzutnym mówimy: dziurawy wór. *Kpcz. Gr.* 5, *p.* 90. (cf. bezdenny). Będzieie ieść, a nie najecie się; ten co weźmie naiem swóy, kładź go będzie do dziurawego miecha. *Radz. Hag.* 1, 6. – §. *fig.* skażony, nadwerężony, verletzt (löcherig). Więc z takową od kilku leszczem odprawą, Że ia sam, com to mowił, mam głowę dziurawą. *Nar. Dz.* 3, 123. Sumnienie dziurawe. Cnota dziurawa; *n. p.* Nie pomogą nic złota, Gdzie dziurawa cnota. *Jag. Gr. B.* 4. Michayło widząc, iż nadzieia dziurawa, udał się w pokorę. *Strykk.* 682. Kto sobie pochlebia, sam się też zawodzi, I tam pływa w dziurawéy doskonałość łodzi. *Bach. Epist.* 67. Żewząd dziurawo, zewząd bardzo świta, Nie wzwiemy, skąd nas miecz pański przywita. *Strykk. Gorn.* S. 2. (zewząd biéda). DZIURECZKA, i, ż., *Bh.* direčka, *Rs.* дирочка; *demin.* słowa Dziurka, ein ganz kleines Löchelchen. Wypatrzył dziureczkami u drzwi, co robią. *Skarg. Dz.* 201. Ze drzewa pływaią na wodzie, to iest skutkiem powietrza, którym naydrobniéysze ich dziureczki (*pori*) są zapełnione. *Hub. Mech.* 269. Pori, Canäle, Luftlöcher. DZIURKA, i, ż., *demin.* nowe. dziura, *Bh.* dirka; *Sr.* 2. jerka; *Rs.* дирка, das Löchlein, Löchelchen. W dnie ula maią bydź dwie dziurce (*Dualis*; = dziurki), któremiby pszczoły z ula wychodziły. *Cresc.* 593. Dziurki guzikowe (cf. dziergać). Knopflöcher; dziurki do sznurowania, Schnürlöcher. *Teat.* 20. Pierwéy kwadrans zaglądałem przez dziurkę, nim wszedł. *Teatr* 29, 61. (przez zamkową dziurkę, durch's Schlüſſelloch. Kiedy drzwi zastanie zamknięte, to się dziurką od klucza wciśnie. *Teat.* 28, *b.* 7. Dziurka okrągła *Rs.* обчёя, обечейка, ячея. Dziurka w uchu od zauszniczki *Ross.* прóйма. Dziurki drobne iako w przetaku, w gębce. *Cn. Th.* – §. dziurki subtelne w skórze człowieczéy i zwierząt, któremi wilgotność i pot z ciała wychodzi. *Cn. Th. pori*, die Schweißlöcher. *Botan.* kapelusz (bedłek) ma dziurki, *porc.*

gdy dolna powierzchnia iego iakby szpilkami pokłóta być się zdaie. *Jundz.* 2, 53. §. Dwie iamy nosa, dziurkami nosowemi zowiemy. *Kirch. An.* 75. die Nasenlöcher. Dziurki w nosie, w oczach, w uszach i kanały, któremi się przyrodzenie czyści. *Cn. Th. meatus, foramina.* die Canäle oder Gänge im Körper. Ma dziurki w nosie, wszystko zwącha, filut. *Wolsk.* er hat eine feine Nase. §. aż po dziurki: aż po uszy, po dziury, w brod, bis über die Ohren, überflüssig. Mam co ieść i pić, aż po dziurki obie. *Min. Rot.* 4, 33. Radem ci nieborak, dam ieść, pić; dam i owsa koniom aż po dziurki. *Opal. sat.* 185. Napiła się nieszczęśliwa piwa Po same dziurki swego warzywa. *Zab.* 15, 213. DZIURKOWAC, - ał, - ane, *cz n dk.*, zdziurkować *dk.*, dziurki porobić, wyrznąć, kłoć, kleine Löcher machen. Ziele to ma listki dziurkowane. *Sien.* 84. Szwaczki, coby płótno rzedły, dziurkowały, psowały, maią dadź poboru groszy 10. *Lelarf. C.* 2. (cf. kłóć). Garniec duo dziurkowane miał, iako durszlak. *Sienn.* 523. DZIURKOWATOSC, - ści, ż., mianie mnogich dziurek, die Löcherigkeit, Porositat. *Cro.* rahlòszt; *Rs.* ноздреватость, сыворотка. Dziurkowatość plastrów miodowych. *Sirm. Gaz.* 31. Dziurkowatość ciała zwierzęcego niczym nie iest, iak drobne koniuczki żyłek, pochodzące od żył większych. *Zool. Nar.* 39. *Hub. Wst.* 382. *Rog. Dos.* 1, 111. Widać włosów ich dziurkowatościami przesączania się. *Perz. Lek.* 14. DZIURKOWATY, a, e, - *o adv.*, pełen dziurek, *Boh.* dirkowaty; *Sr.* 1. djerkopitè, mrekljikraté. *Rs.* ноздреватый; *Cro.* rähel, puhkek; lèdnat, roreč. Przez pełne żyły dziurkowatey ziemi Zimny zyiący wody w porach znaczonych wytryskał. *Przyb. Mit.* 109. *Torz. Szkł.* 65. Kamień dziurkowaty, *ż. cel* kamienna, kamień z piany morskiey, *pumex*, der Bimsstein. *Cn. Th.* 260., *Vd.* rahel kamen, luknjast kamen, votzh; *Rg.* plovúchjas; *Rs.* пемза. (DZIURLADKA *ob.* Dzierlatka). DZIURNIK, a, *m.*, otwor zadny, das Loch im Hintern, das Arschloch. Grzybki, *fig.* koło dziurnika wyrastaiące. *Perz. Cyr.* 2, 274. Gdy dziecko z zrosłym dziurnikiem na świat się urodzi. *Perz. Cyr.* 2, 272. DZIURZYSTY, a, e, - *o adv.*, pełen dziur, voll Löcher, löcherig; *Bs.* bezgglivi; *Ec.* дупласт. Przestarzały baran z zawiłym koło skroni dziurzystych porożem. *Zebr. Ow.* 170. *caua tempora*).

Pochodz. *Czu orodziury*; *nadziurawić, odziurawić, podziurawić, przedziurawić, przydziurawić, udziurawić, rozdziurawić*; *wdziurzyć się, wydziurawić, wydziurkowany. S. nozdrze. S. cf. drzeć.*

DZIW, u, *m.*, *Bh.* diw, odiw (diwadlo teatr); *Slo.* diw, zázrak; *Sr.* 1. djiw (= cud), zvodjiw *ostentum*; *Rs.* дивo, дивство, дикóвина, дикóвинка, удивлéніе cf. *Sr.* nan *stupere*). Rzecz zadziwiaiąca, ein Wunder, eine Verwunderung erregende Sache. O dziwie wielki, nigdy niesłychany. *Past. Fid.* 116., *Ross.* невидаль, невидальщина. *W liczbie mnog.* o dziwy! o Wunder! W ten czas krzyknie lud zdumion, o rozum, o dziwy! Jeszcze tak ślicznéy rzeczy żaden człowiek żywy Nie wymyślił. *Zab.* 12, 61. Nie wielkie dziwy, że łotr szczęśliwy. *Rys. Ad.* 49. §. na dziwy, w dziw, s do zdziwienia, nadzwyczaynie, zum Verwundern, außerordentlich. Siostra Wisława, iż na dziwy była szpetna, nikt iey poiąć nie chciał. *Bielsk. Kr.* 86. Lny Egipskie w dziw cienkie. *Jabł. Tel.* 34. §. troie dziwy: bardzo dziwne abo dziwaczne rzeczy, gar sehr wunderliches Zeug (blaue Wunder). Zgiełku onego nie wiedząc przyczyny, prawią o nim troie dziwy. *Pot. Arg.* 213. Niech o swych bohatyrach troie dziwy pisze świat starodawny. *Pot. Pocz.* 283. Gdyby cię tu widano, Język oszczercow uszczypliwy Mógłby na mą ohydę zmyślić troie dziwy. *Morszt.* 155. §. dziwy broić, stroić, s wydziwiać, niezwyczayne rzeczy wyrabiać, wunderliches Zeug angeben, unerhört wüthen, toben. Sroga Lachezys ciężkie dziwy broi. *Bard. Troj.* 351. Dziwy zemną Metopis, a wszystko zdradliwie robił. *Jabł. Tel.* 18. Szaloma ta troie dziwy broi. *J. Achan. Dz.* 94. Bogata Kleopatra w strojach dziwy broi. *Bardz. Luk.* 180. Pluią nań, i inne dziwy stroią. *Rey Post. Cc.* 4. Okrutnie nieprzyiaciel warunek nasz wyciął, aż umarłych w ziemi zabijali, drugi raz niesłychane z niemi zbrodnie stroiąc i dziwy. *Tward. W. D.* 24. Draby troie dziwy broią, Gdy Pana Jezusa w maszkaradę królewską ustroią. *Pot. Zac.* 115. Niezgodnych kilku synów miał oyciec sędziwy, Codzień wrzawy i wielkie wyrabiali dziwy. *Zab.* 16, 239. Podpisy fałszywe zmyślał, i inne dziwy czynił. *Skarg. Dz.* 817. - §. siedm budowań starożytności, dziwami świata zowią, die sieben Wunderwerke der Welt. Mauzoleum było poczytane między siedmią dziwami świata. *Petr. Ekon.* 64. Piramidy Egiptskie za ieden dziw są między siedmią dziwów na świecie. *Gwagn.* 685. Kolos Rodyyski był siódmym dziwem na świecie. *Skarg. Dz.* 656. - e) Wiersz bohatyrski okraszony dziwem. *Dmoch. Szt. R.* 67. *not.* „dziw czyli okoliczności podziwienia godne, a razem nie przechodzące wiary; co Francuzi *Merveilleux* nazywaią. koniecznie są w Epopei potrzebne;" das Wunderbare im heroischen Gedichte (cf. cud zawsze naganny). §. dziw; *Gen.* dziwa, s dziwoląg, dziworod, dziwoplod, *propr. et fig.* ein Wunderthier, Wunderding, *monstrum. Mącz.* Satyr, ten dziw obrzydliwy. *Past. Fid.* 206. Góra ta, na którey dziw Chimaera była Nieiednego okrutnie śmierci nabawiła. *Krajew. Chem. B.* Głosami bydlęta mowiły ludzkiemi, Dziwów się namnożyło z członkami dziwnemi formą ludzką. *Bardz. Luk.* 14. Nimfę tę ustawicznie srogi ten dziw (Cyklop) goni. *Tward. Pasqu.* 53. Zdanie wszystkich senatorów o Zbigniewie było, aby dłużey nie cierpieć dziwa takiego. *Krom.* 129. *monstrum*, ein solches Ungeheuer, einen solchen Unhold. §. rzecz niepoięta, ein Wunder, etwas Unbegreifliches. Wielkie się dziwy tam porobiły, maią teraz wolność, maią pana, o iakim ieszcze nigdyśmy nie słyszeli. *Teat.* 54, *c. Cii.* Wiele dziwów po wszystkim świecie dzieie się, ale że się zawsdy dzieią, nie cudem, ale przyrodzeniem to nazywamy, bo rozumiemy, że się to z natury dzieie. Jeśliby ieden człowiek od umarłych powstał, dziwby to był wielki u wszystkich ludzi; a temu się żaden nie dziwuie, co widzą, że się na każdy dzień dzieci rodzą, a to nie mnieyszy dziw. *Bial. Post.* 206. Pogrom ten więcey zarobił u obcych ludzi na dziwy, niż na wiarę. *Birk. Chod.* 3., *Ec.* великодѣйствіе. - §. rzecz, bieg i siły natury przechodząca, cud, cudo, eine Wunderthat, ein Wunderwerk, ein Wunder. Chrystus tyle dziwów uczynił, a przecię mu nie wierzyli. *W. Post. W.* 2, 231. - II. dziwy, s dziwowanie, podziwie-

nie, das Wunder, die Verwunderung. Męstwo w cierpliwości same pogany do dziwów porywało, i męczennikom mężnym nieśmiertelną chwałę gotowało. *Birk. Krz. Kaw.* 23. Pan Jezus dziwy nietylko dla dziwów uczynił, ale aby to co czynił *dziwem* było tym, co go widzieli. *W. Post. W.* 2, 231. damit ſie ſie in Verwunderung ſetzen ſollten. III. dziwowisko, eine verwundernde Erſcheinung, ein Schauſpiel. - Rzekł Mojżesz, pójdę a oglądam to widzenie wielkie, czemu nie zgore ten kierz; widząc Pan, że idzie na dziw, zawołał nań, i *Leop. Ex.* 3. Dzień zawodom naznaczony przychodzi; wysypuie się na dziw niezmierna ludzi wielkość. *Krom.* 40. *ad spectandum*). Zony na dziwy chodzą, nie żeby się rzeczom przypatrowały, ale raczéy żeby się im dziwowano. *Petr. Ekon.* 78. Wszyscy, którzy o śmierci iego usłyszeli, iakoby na iakie dziwy zjeżdżali się. *Baz. Sk.* 333. Na tak zacne sprawy iako na dziwy zjeżdżali się. *ib.* Na dziwy się zeszli, i *Leop.* 3 *Mach.* 5. (cf. *Bh.* diwadło teatr cf. widowisko). Baiazeta Tamerlan w °kliczy woził po świecie na dziwy. *Birk. Ex. H.* 3, *b.* - IV. dziw, *G.*, - a, *m.*, dziwuiący się, *mirator, admirator, substantiuo opus eſt, quo caremus, usitato; sit* dziwowidz, dziwownik. *Cn. Th.* der Bewunderer. *sed vide* Dziwiciel. - 2) DZIW! *particula admirantis, ut* ſtrach! - ein Wunder! wunderbar! A nie dziw temu! *Wroń.* 201. Żywot mię mierzi, dziw nie szaleię, Gdy we dnie w nocy ciężko boleię. *Comp. Med.* 384. Dziw! iako on to mógł uczynić. *Ld.* 3) DZIW, DZIW! zwyczayny świergot wróblom, z alluzyą do słowa Dziw, das Zwitſchern der Sperlinge auszudrücken, mit Anſpielung auf das Wort Dziw). Wróbel ptaszek nieboraczek Uziąbłszy śpiewa iak żaczek: Dziw, dziw, dziw, dziw nad dziwy! *Kant. Krak.* 227. Wróbel dziw, dziw, dziwi, Tak, tak kwaczą kaczory. *Mon.* 70, 190. Jęli mu się przypatrować, a iakoby wróble około sowy dziw dziw dziw dziwować. *Glicz. Wych. H.* 7, *b.* A wiecie zkąd to: dziw dziw wroble kraczą, nam się dziwuią - *Jabł. Ez.* 109. DZIWACKI, a, ie, DZIWACZNY, a, e, chimeryczny, pełen uroienia, grillenhaft, wunderlich. *Bh.* wrtochławý, wartogłowy; *Vd.* muhoumten, chuden, naſkerliu; *Carn.* muhaſt (*ob.* muchy w nosie); *Rs.* чудный, нравный (*ob.* cud, narow), вздорный, мечтомельный, страннообычный, странный (cf. *Bh. et Slo.* diwoký; *Vd.* diviacke; *Rg.* divjacjan *ferus*). Dziwacko, dziwacznie, po dziwacku, po dziwackiemu *adv.* n. p. Cały móy dom był z gruntu przestroiony, ale tak po dziwacku, iż go ledwie poznałem. *Mon.* 69, 626. Służący ustroieni po dziwackiemu. *Kras. Pod.* 2, 232. DZIWACZEK, - czka, *m.*, rodzay roślin Indyiſki, *Mirabilis, Linn. Kluk. Dykc.* 2, 123. die Wunderblume. §. *ob.* Dziwak. DZIWACTWO, a, *n.*, DZIWACZNOSC, - ści, ż., chimeryctwo, tetryctwo, humor dziwaczny, wunderliche Laune, Grillenfängerey. On chce udawać Anglika przez dziwactwo. *Kras. Pod.* 2, 131. Gardzi dziwactwem roſkropny Anglik. *ib.* *Bh.* wrtochń, diwnoſt; *Vd.* muhuvanjé, muholovitje; *Ross.* вздоръ, причудливость (*Bs.* divjacinſtvo; *Rg.* divjactvo, divjác *ruſticitas*, divják, divjaanos *feritas*). DZIWACZEC *niiak. ndk.*, zdziwaczeć *dk.*, dziwacznym się ſtawać, wunderlich werden. Przed śmiercią człowiek dziwaczeie. *Teat.* 35, *b*, 59.; *Vd.* divjati *furere*). DZIWACZYC, - ył, - y, *intr. ndk.*, dziwakiem bydź, dziwactwa ſtroić, Grillen fangen, wunderliche Streiche angeben. *Rs.* чудействовать (*Kag.* divjatti *ferum in modum viuere*). Niech kobietki cudzemi ięzykami dziwaczą i łaią, swemi chwałą i pieszczą, póydzie płeć nasza za ich skinieniem. *Monit.* 65, 84. Honor, honor to iakiś z nami tak dziwaczy. *Zab.* 11, 372. *Zabł.* Dziwaczy się, kiedy się nie tyle wyśpi, ile potrzeba wyciąga. *Teatr* 4, *c.* 6. man iſt wunderlich. - §. dziwy broić, wydziwiać, toben, wüthen. Z gniewu dom własny zapalił, zkąd gdy po blizkich dachach wiatr dziwaczy, całe miasteczko spłonęło. *Chroſć. Fars.* 370. DZIWACZKA, i, ż., *Rs.* причудница, чудесница; kobieta dziwaczka, pełna uroienia, chimeryczka, tetryczka, fantaſtka, eine Grillenfängerinn, ein wunderliches Weib, eine Phantaſtinn. A ty moie czaczko, Zſalduy czoło, właśnie ci pięknie bydź dziwaczką. *Zabł. Z. S.* 13. DZIWACZNY *ob.* Dziwacki. DZIWADŁO, a, *n.*, co zadziwia, czemu się dziwuią, ein Wunderding. Ma iednę głowę, nie dwie, nie trzy, bo to iuż byłoby dziwadło. *Gil. Kntch.* 260. DZIWAK, a, *m.*, DZIWACZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, tetryk. człowiek dziwaczny, któremu nikt nie może dogodzić, *faſtidiosus. Mącz.* ein Grillenfänger, ein wunderlicher Heiliger. *Boh.* djwek *spectator* - - wrtoch, *abo* wrohławec = wartogłow, dziwak (*Rg.* divjac *animal ferinum*, divják *ruſticus, ferus*; *Crn.* dovják *degener*; *Cro.* divjak = dzik); *Vd.* muhovez, muholovez, rasa, posebnik, sanysvoi; *Boh.* zlochjuda; tamasejan; *Rs.* чудодѣй, чудакъ, чудесникъ, человѣкъ сосѣчиною, дикарь, причудникъ, недотыка, петрóня меня (cf. niedotykalny cf. wrzód). Takie robią dziwaki z siebie, że aż okropno znaydować się z niemi. *Teat.* 48, *b.* 40. Smieszna rzecz dziwak opanowany. *ib.* 2, *c.* 59. - §. dziwny, podziwienia godny, der Bewunderungswürdige, der Wunderbare. Gdy anioła pytał, co za imię iego, Powiedział mu, iż dziwak przezwisko u niego. *Rey Wiz.* 155. DZIWACZYNA, y, *m.*, biedny dziwak, z pożalow: ein elender Grillenfänger (*Cro.* divjachina; *Rg.* divjacinna, divjac *ferina*). (DZIWER, - u, *m.*, *Turcic* słowo: ſlader w ſtali, w zbroiach, w główniach. *Czart. Mscr.* die Flader, die flammichte Ader in ſtählernen Klingen, Rüſtzeugen ꝛc. DZIWEROWAC, - ał, - ie, *act. ndk.*, demeszkować. *Ad. Czart. Mscr.* - *ob.* demeszkować, damaſciren). DZIWIC SIĘ *ob.* Dziwować się. DZIWICIEL, - a, *m.*, dziwuiący się, dziw (otoż rzeczownik, którego żądał Knapski, *substantiuo opus eſt, quo caremus usitato; sit*: dziwowidz, dziwownik, dziw), der Bewunderer. Zganiszli iego wiersze! to on gdzieindziey dziwicielów chwyta, I kto tylko da ucho, temu wiersze czyta. *Dmoch. Szt. R.* 21. Otoczony licznym dziwicielów zbiorem. *N. Pam.* 18, 383. DZIWISZ, a, *m.*, *Boh.* diwiš *Dionyſius*, imię męzkie. *Nies.* 1, 103. Dionyſ. *Kucz. Kat.* 2, 326. Dyonizyusz albo Dziwisz, biſk p Koryntſki. *Bial. Poſt.* 112. Czytay Dziwisza Areopegitę. *ib.* 112. Dziwisz ſkarżył się na Walka. *Herb. Stat.* 247. Dziwisz *alias* Sięgniew. *Jabł. Her.* - §. Dowiaduy się od tych dziwiszów świętych. *Orzech. Qu.* 42 *ob.* dziwak. DZIWNIE *przysłk.*, na dziwy, na podziw, cudnie, do zadziwienia, *Bh.* diwně; *Ec.* дивно,

wunderbarlich, wunderbar. On dziwnie poczciwie w téy sprawie postąpił. *Warg. Wal.* 129. Dziwnie wielki Se-sostrys dobrze mię traktował, Okręty na móy powrót z woyskiem ofiarował. *Jabł. Tel.* 24. Dziwnie nie lubię, że się te bębny włóczą koło mnie. *Teat.* 24, *b.* 24. (cf. okrutnie, strasznie nie lubię). DZIWNO, *przysłk.*, dziwno iest, zadziwia, es nimmt (einen) Wunder. Dziwno mi to bardzo. *Baz. Sk. pr.* Bóg dziwno uczcił świętego swego. *Wróbl. Zoł.* 6. *mirificauit sanctum suum.* DZIWNOSC, - ści, ż., *Boh.* djwnost; *Sor.* 1. zpodziwnosci; *Bs.* zamjernost; *Ec.* дивство, дивность, nadzwyczayność. zadziwiaiąca, die Wunderbarkeit. *DZIWNOSTRASZNY, a, e, potworny, *monstrosus*, miß-gestaltet, scheuslich. Dziwnostraszne płody morzemy; dzieci nawet, ieśli się słabo, brzydkie na kształt poczwary urodzą, wyrzucamy. *Pilch. Sen.* 150. *ob.* dziwopłod, dziwoląg, dziworod, dziwotwór). Jeszczem słów nie domówił; alić niespodzianie Dziwnostraszna poczwara w oczach moich stanie. *Zab.* 6, 155. DZIWNY, a, e, *Bh.* diwný, podiwný; *Slo.* diwný, ku podiwu; *Bs.* cjudno-vat, zamjeran; *Dl.* cudnovath; *Vd.* zhudliu, zavsetliu; *Sr.* 1. djiwné, zgodjiwné; *Ros.* дивный, дикóвинный, удивительный; *Ec.* удавлаемый, чудимый, чудо-дѣ́емый; zadziwiaiący, wunderbar, Verwunderung er-regend. Łaskawość króle dziwne czyni i u ludzi miłe. *Skarg. Kaz.* 152. Ludzie dziwuiąc się życiu iego, sła-wili go, i dziwnym u innych czynili, tak iż zewsząd po błogosławieństwo do niego bieżeli. *Skarg. Żyw.* 107. Wszystko to budowano od marmurów różnych, Dziwne rzezania maiąc na ścianach. *Star. Dw.* 25. Sol dziwna Glaubera. *Krup.* 5, 180. wynalazca skutki iey zbyt wyniosło wylicza, a przeto solą dziwną nazwał. *Kruml. Chy.* 296. - §. nadprzyrodzony, übernatürlich, wunderbar, Wunder-. Rzecz dziwna iest, któréy przyczyn nie do-chodzimy. *Boh. Djab.* 78. Dziwne rodzenie figuruie się w żywocie z zapatrzenia się matki. *Sazon. Porz.* 152. W żydowstwie wielu się znakom dziwnym Jezusowym sprzeciwiało. *Bial. Post.* 130. cudom, den Wunderzei-chen. §. dziwny: dziwacki, dziwaczny, wunderlich, grillenhaft, seltsam, artig. Ty mię kochasz, to dosyć; w układach swych dziwni Oyciec móy i macocha dotąd nam przeciwni. *Niemc. P. P.* 42. Dziwny też iesteś móy mężu, twoie gadanie zaostrzyło tego młodzieńca. *Węg. Marm.* 1, 122. Wiele takich rodziców srogich i dziwnych, którzy leda o co z wielką furyą dzieciom swym łaią. *Glicz. Wych. G.* 2, *b.* Starzy zazwyczay są dziwni. *Teat.* 31, *c.* 10. Bałem się, iżeś ty człowiek dziwny. *Sekl. Luk.* 19. *not.* surowy albo trudny a srogi). Płocha była i dzi-wna. *P. Kchan. Orl.* 1, 407. Czyli ci się co dziwnego marzy? *Teat.* 30, *c.* 72. (czyś zwaryował?). Co dziwne-go sobie zrobić gotów iestem. *ib.* 21, *b.* 57. (co wary-ackiego, zabić się). Dziwny, -ego, *subst. m.*, dzi-wak, któremu żaden nie może ugodzić, *dyscolus. Mącz.* DZIWO, a, *n.*, poczwara, dziw, ein Ungeheuer; Wun-derthier. Umrzeć musi, niech miéysca nie ma takie dzi-wo. *Pot. Syl.* 20. Niech cię to brzydkie dziwo (po-twarz) nie dosięże, Gdy się na zgubę czyię okrutnie sprzysięże. *Zab.* 15, 111. Co za dziwo słabości i cno-ty. *Teat.* 47, *c.* 36. Wunderding. §. z dziwa, bardzo rzadko, ledwie kiedy, u prostactwa. *X. Kam.* wunderselten. DZIWO-CIZNA, y, ż., dziwa gléyta śrebrna, czarna i twarda. *Tr.* wilde Silberglätte. DZIWOK, a, *m.*, *poët.* sokoł. *Dudz.* 37. raczéy *dziwook*, znać od bystrego wzroku; iak czwornogiemu zwie-rzowi jednemu dla teyże przyczyny imię *ostrowidza* nadano, der Falk. *DZIWOKI, a, ie, *Boh.* diwoký, dziki, wild. Osłów iest dwóy rodzay; iedni dziwocy, które zowią łosi; drudzy swoyscy. *Cresc.* 546. Wiepra dziwoki. *Miask. rytm.* 2, 42. (*ob.* dzik). Góry wysokie za zamki maią kozy dziwokie. *Ryb. Ps.* 205. DZIWOLĄG, -ągu, *m.*, poczwara, straszydło, dziw. *Mon.* 75, 589. *Dudz.* 37. ein Ungeheuer. DZIWOLĘZNY, a, e, dzi-ki, przeciw przyrodzeniu, widernatürlich, mißgestaltet, scheuslich. Precz zgraia zabobonna, dziwolężna, twarda, Co w Rodopie Trackiego rozdrapała Barda. *Przyb. Milt.* 212. - DZIWOPŁOD, u, *m. Hor.* 2, 233. *Kniaź. Mon.* 75, 589. - DZIWOROD, a, *m.*, dziwotwor, dziwoląg, poczwara, ein Ungeheuer. Zazdrość, Ten to srogi dzi-worod, łez ludzkich niesyty, Patrząc na twe zasługi, sławę i kredyty, Ryknął. *Zab.* 12, 234. Ey moi mili, iak ten dziworod (*monstrum*) miluchny! *Zab.* 16, 151. O dziworodzie szkaradny! *Kchw.* 288. DZIWORODNY, a, e, czarnoksięzki. *Dudz.* 19. zauberisch, dziworodne wiedmy maści. *Petr. Hor. E. b.* (*not.* które dziwy czynią). §. Dziworodny kształt. *Chodk. Nost.* 21., *Ec.* дивострашный *dziwostraszny: potworny, monströs. DZIWOSY, -ów, *plur.*, dziwactwa, wunderliches Zeug. Co za an-drony, co za dziwosy, co znowu? *Zabł. Zbb.* 71. *DZI-WOSPRAWCA, y, *m.*, cudotwórca, ein Wunderthäter. Z magii uczyli się w rzeczach bardzo taiemnych bydź umieiętnemi i dziwosprawcami. *Bial. Post.* 156. DZI-WOTA, y, ż., *Ec.* дивость, дивость; dziwność, die Wunderbarkeit. Kroczy szatan dumnie zbroiony w dyament i złoto, A chrzęszcząc zda się straszyć ogromu dziwotą. *Przyb. Milt.* 179. Nie dziwóta, że tak sobie postąpiła. *Teatr* 30, *b.* 142. niema się czemu dziwować, kein Wunder! DZIWOTWOR, u, *m.*, DZIWOTWO-REK, - rka, *m. zdrbn.*, poczwara, dziwoląg, dziwo-rod, ein Ungeheuer, ein Scheusal. Każde zwierzę, któ-re na świat przychodzi, z ukształceniem członków, prze-ciwnym porządkowi przyrodzonemu, iest dziwotworem. *Dyk. Med.* 2, 85. *Mon.* 75, 589. (*Bh.* diwotworce cu-dotworca). Wchodzi dziwotwór, baba przeklarzała, Co się bawiła dotąd nad granicą. *Kras. Mysz.* 47. Bobo, mały dziwotworek. *Teat.* 11, *b.* 108. DZIWOWAC się, - ował się, dziwuie się, *zaimk. kontyn.*, dziwić się *ndk.*, komu, *albo* nad czym, z podziwieniem uważać, *cudować się, zdumiewać się. etwas bewundern, sich über etwas verwundern, sich wundern. *Bh.* diwiti se, diwjwati se, diwjwám se (djwawam se przypatruię się czemu), po-diwiti se; *Sr.* 1. djiwam so (*Sr.* 1. djiwu so szaleię); *Ross.* дивить, удивляю, дивиться, дивоваться, удивиться, удивляться (cf. *Chald.* תמה, *Syr.* ܬܡܗ, *Gr.* θαυμάζω, θαυμαίνω); *Bs.* cjudditise; *Dl.* chuditi se, *Cro.* chudimusze; *Crn.* zhuditise; *Vd.* zhudit, obzhuditi, pozhuditi (*Vd.* diujati z wściec się). Między tak wielą, nie naydzie żadnego, coby się twoim dziełom nie dziwo-wał. *P. Kchan. Jer.* 45. der nicht deine Thaten bewun-dert. Dziwuiemy się w Filipie i w Hamilkarze wielkiey ostróżności na woynie; w Alexandrze zaś i w Annibalu wielkiey śmiałości w bitwach. *Starow. Woy. A.* 2, *b.*

Powól, żebym się i ia też temu dziwił, iż się We Pan dziwuiesz, bo tylko rzeczy nadzwyczayne daią prawo dziwić się. *Kras. Pod.* 2, 210. Dziwuiemy się puſtelnikom. *Skarg. Kaz.* 38. Zony, na dziwy chodzą, nie żeby się rzeczom przypatrowały; ale raczéy żeby się im dziwowano. *Petr. Ekon.* 78. *§. dziwować się czemu, przypatrywać się *Boh.* diwawam ſe), zuſehen, zuſchauen. Jeśliby kto śmiał w dzień święty albo się iakim igrzyſkom dziwować, albo się przy sędzim zabawiać, taki rycerſtwo ſtraci i oyczyznę. *Szczerb. Sax.* 426. §. dziwić kogo, zadziwienia nabawiać, zdumiewać kogo, einen Wunder nehmen, in Verwunderung verſetzen. *Rs.* удивить, удивлять. Dziwisz mię We Pan! ℣. a ia się domyślam o przyczynie zadziwienia. *Kras. Pod.* 2, 51. *§. dziwić co z dziwnym czynić, wynosić, wielbić, wunderbar machen, verherrlichen. Błogosławiony Pan, że zdziwił miłosierdzie swe mnie w mieście obronnym. 1 *Leop. Ps.* 30, 22. (dziwne uczynił. 3 *Leop.*). II. dziwować komu, z mieć za złe. *Cn. Th.* einem etwas verargen, verdenken, ſich über ihn wundern. Kogo Pan bóg na małe pocieszy, Nie dziwuię mu, że się daléy śpieszy. *Alon. Fl. D.* 1, Nie dziwuię Niobie, że na martwe ciała Swoich naymilszych dziatek patrząc, skamieniała. *J. Kchan. Dz.* 114. DZIWOWANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, uważanie z podziwem, zadziwienie, *Vd.* zhudovanje, die Bewunderung, Verwunderung. Day nam Panie Jesu gorące sprawom twoim dziwowanie, i dobrodzieyſtw twoich pilne rozmyślanie. *Skarg. Kaz.* 37. Porsena pomſtę nad Scewolą w dziwowanie odmienił. *Warg. Wal.* 88. Nic niemasz u boga niespodziewałego, z czego pospolicie dziwowanie przychodzi. *Bial. Poſt.* 225. *§. przypatrywanie się, das Zuſchauen. Białogłowa oprawę swą traci, ieśliby na dziwowanie, na gry albo inne złe towarzyſtwa chodziła nad wolą mężową. *Szczerb. Sax.* 458. (cf. *Bh.* diwadlo spektakl *ob.* dziwowisko). DZIWOWID, DZIWOWNIK, a, *m.*, słowo przez *Knapſkiego* na wyrażenie łac. *Admirator* zrobione; *ob.* Dziwiciel, Dziwder Bewunderer. *Sr.* 1. djiwacjer, *in fem.* djiwacjerka. DZIWOWID, DZIWOWIDZ, a, *m.*, *mirator. Mącz.* der Bewunderer. I nikczemne rzeczy maią swoie dziwowidze i chwalce. *Modrz. Baz.* 222. - §. dziwowidz, widz iakiego dziwu, albo dziwowiſka, patrzacz, spektator, der Zuſchauer. Teatr był pełen dziwowidzów. *Pot. Pocz.* 507. W prawą i w lewą rękę nieprzeyrzane gminy, Pełne drzwi dziwowidzów, dachy i kominy. *Pot. Arg.* 810. Co żywo bieży, wszyscy chcą bydź dziwowidze. *ib.* 134. gęſte dziwowidzów rzesze. *ib.* 214. Zydzi ślepi cudów Pańſkich dziwowidze. *Pot. Zac.* 172. - §. dziwida, zjawiennik, *visionnaire. Mon.* 75, 589. ein Viſionair, ein Träumer. Zacięty upornie w swoim widzi mi się dziwak czyli dziwowidz. *Mon.* 70, 735. (*ob.* fantaſt). Jeſt rodzay marzących na jawi dziwowidzów (*qui sibi somnia fingunt*), co ich miłośnikami zowią. *Mon.* 69, 188. *§. dziwny do widzenia, dziwotwor, dziwowiſko, ein Wunderding, Wunderthier, ein Ungeheuer. Zydowſka arka w świątnicy skryta, dziwowidem niewidnym samemu Izraelowi była. *Bzow. Roz.* 47. Tam nie z ludźmi tylko, ale i z dziwowidzami woyna była. *Fal. Fl.* 57. Tam wiele gadziny i dziwowidzów morſkich i rozmaitego robactwa. *Pasz. Dz.* 19. DZIWOWISKO, a, *n.*, dziwotwór, ein Wunderding, Wunderthier, ein Monſtrum. Wszyſkie straszydła, dotąd świata niewidziane, I dziwowiska z różnych form w jedną zebrane . . . *Kulig. Iler.* 46. Monſtrum, dziwowisko straszne i szpetne. *Gal. Al.* 302. Areopagitowie, cóżby tym tyrańſkim teraźniéyszym, nie ludziom, ale dziwowiſkom, albo beſtyom dzikim, krwi ludzkiéy nienasyconym, czynili? *Starow. Ref.* 114. Sparta, dziwowisko ono polityki. *Zab.* 1, *b.* 23. *Albertr.* §. rzecz dziwna, zadziwiająca, etwas Wunderbares, ein Wunder. Jeżeli to dziecię dalszych lat dóydzie, będzie wielkim człowiekiem i światu dziwowiſkiem. *Skarg. Zyw.* 2, 430. II. dziwowisko krotofilne, publiczne, widok, spektakl. *Cn. Th.* ein Schauſpiel. *Bh.* diwadlo (*ob.* widowisko); *Sr.* 1. pjihladwanczjſko. Przez te dni publicznéy radości igrzyſka tylko były i różne dziwowiſka. *Tr.* §. mieysce ku patrzaniu na widok. *Cn. Th.*, *Bh.* diwadelni, diwadlo; *Sr.* 1. hrawenecza, pjihladwancja; cf. komedyalnia, teatr, der Schauſpielort, das Schauſpielhaus. Swiat dziwowisko, życie podróż; przyszedłeś, poszedłeś. *Zab.* 7, 253. *Koſſak.* §. ludzie się dziwuiący. *Cn. Th.* dziwowidze, die Zuſchauer. Skończyła się ta ceremonia z powszechnym ukontentowaniem dziwowiſka. *Tr.* DZIWY, a, e, *Boh.* diwy, diwoký; *Slo.* diwý; *Rg.*, *Bs.*, *Sla.* divji; *Cro.* divii (divjak *aper*, divjak, divjachina z zwierzyna); *Vd.* divije, diviacke; *Crn.* dovje; *Sr.* 1. djiwi; *Sr.* 2. jiwi, *Rs.* дивій. dziki, *n. p.* dziwe mięso, *Medic.* wildes Fleiſch. *Bh.* diwj maſo. Kędy się ciało *zapasie, co dziwym mięsem zowią, póki ono złe trwa, dobre goić się nie może. *Zrn. Pſt.* 3, 748. Gdyby się pokazały guzy białe, a narastawałoby dziwe mięso w onych guziech, tedy trąd jeſt. *Radz. Levit.* 13, 14. - *Budny id.* Dziwe mięso kamieniem piekielnym nacierać. *Parz. Cyr.* 1, 77. Maść dziwe mięso trawiąca. *Hipp.* 117. - *§. Weź szczawiu bądź sadzonego, bądź dziwego . . . *Syr.* 890. (t. i. polnego, leśnego, dzikiego; teraz przymiotnik. dziwy tylko o dziwém mięsie w używaniu).

Pochodz. dalszy ciąg: *nadziwić się*, *podziw*, *podziwienie*, *przedziwny*, *przedziwnie*, *przydziwniéyszy*, *wydziwić się*, *zadziwić się*, *zdziwić się*. §. *dziki*, *z skróconego dziwoki i t. d.*

DZWIĘCZNY, a, e, - *ie adv.*, dźwięk wydaiący (*diſt.* wdzięczny), tönend, klingend. *Slo. et Boh.* zwučný; *Sr.* 1. zenčijaczé, zenčijaté; *Vd.* avenzhezhen; *Hg.* zengo, hangos; *Ross.* звучный, звучень, звычный, звонкій, звончатый; *Ec.* звенящій. Niechże zabrzmi chwała dźwięczna, Niech i dzięka idzie wdzięczna. *Piel. Kat.* 93. *sonora*) cf. *Rs.* доброзвучный, благозвучный harmoniczny. DZWIĘCZNOSC, - ści, ż., dźwięczenie, wydawanie dźwięku, *sonoritas*, das Tönen, Klingen. *Rs.* звучность, звонкость, звычность cf. *Ross.* благозвучность harmonia. DZWIĘCZYC, DZWIĘCZEC, - ał, - y, *cz. i niiak.*, dźwięk wydawać, tönen, klingen, einen Ton oder Klang von ſich geben. *Bh.* zwučeti, zniti, cvnkati; *Slo.* znim, zwučim; *Hg* zengek, *Sr.* 1. zenčiju; *Crn.* shvenklàm; *Vd.* shvenzhiti, zinglati, svonzhiti; *Rg.* zvečjati; *Bs.* zukati, zvekati, zvecjati; *Cro.* czinkati, svenchim; *Hg.* tsengek; *Rs.* звучать, звенѣть, звычáть, зазвычáть, прозвычáть; *Eccl.* звуцáти, звучу. Gdy kto w miedź brząka, słyszą ludzie, iże dźwięczy. *Gil. Poſt.* 45, *b.* Stałem się, iakoby miedź, która dźwięczy, albo cymbał

brzmiący. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 13, 1. Pszczoły dźwięczą bardzo, gdy się z nieprzyiaciołmi swemi potykaią. *Cresc.* 603. (bęczą, brzęczą). Nie będę mu dźwięczeć, nieſłotyś panie, nieſłotyś zacny mężu. 1 *Leop. Jer.* 22, 18. (trąbić. 3 *Leop.* cf. *Ross.* звучать). Dźwięczenie w uszach. *Perz. Lek.* 189, das Klingen in den Ohren. DZWIĘK, u, *m.*, brzmienie, odgłos, der Klang, der Ton, das Klingen, der Schall. *Bh.* zwuk, znění; *Slo. id. Sr.* 1. zénk; *Sr.* 2. Euk; *Vd.* shvenk; *Crn.* shvénk; *Bs.* zúk, zvék, zvecjanje, zucenje, zvon; *Cro.* svenk, svènchanye, zvenk; *Rg.* zvék, zvoon; *Dl.* zvón; *Hg.* zengés, hang; *Ital.* sono, *Lat.* sonus, tonus, *Ger.* Ton ton, *Anglos.* sweg; *Rs.* звукъ, звонъ, змкъ, звенѣніе; *Ec.* звѣки, звящáнїе. Uderz w garniec, dźwięk go wyda. *Cn. Ad.* 1161. Szklankę poznać po dźwięku, ludzi po mowie. *Budn. Apopht.* 14. Dźwięk złota głuszy sumnienie iego. *Teatr* 4, 17. Dźwięk lutni. *Auszp.* 26. Trzymaią w swych ręku bębny huczne, a przy dźwięku Weseląc się organów, tańce wyprawuią. *Kulig. Her.* 211. Dał się słyszeć cudowny dźwięk bębna, i huk bąka, dud. *Otw. Ow.* 584. I we mnie serce ieſt myśliwe, Chociem i w polu ieszcze nie bywała, Że gończe słysząc dźwięki przeraźliwe, Com się po błotach, po dachach wieszała. *Tward. Daf.* 6. Wiatr wolny czyni, że liście i wody dźwięk czynią wdzięczny – *P. Kchan. Jer.* 400. Dźwięk za węch. *Rys. Ad.* 10. iaka praca, taka płaca). – O głosie czyli dźwięku. *Hub. Mech.* 188. Jak dźwięk głosu iego ieſt przyiemny. *Teat.* 37, 42. (ton). *zwięk. 1 *Leop. Ps.* 41, 5. dźwięk. 3 *Leop.*). 2) brzmienie, tenor, treść, der Inhalt. Rymy te tego były dźwięku . . . *Pot. Arg.* 642. t. i. tak brzmiały, ſie lauteten ſo. II. przez omyłkę pisania częſto zamiaſt: wdzięk *qu. v.*

Pochodz. *Zadźwięczyć cf. dzwon.* Slov. zwukujinak **dźwiękoznak*, = *akcent.*

DZWIERZE, - ów, *abq*, – y, *plur.*, drzwi (*Bh.* dwere *Genit.* dwerí), die Thüre. Kazał więcéy ſtraży do dźwierzy więzienia przysadzić. *Papr. Gn.* 1164. Zamknąwszy dźwierzy. *Sekl. Math.* 6. DZWIERKI, – ów, *pl.*, drzwiczki, das Thürchen. Napadł na dźwierki obmurowane. *Mon.* 69, 66. *Dzwirki. *Cresc.* 656.

DZWIGAC, – ał, – a, *cz. ndk.* (*Boh.* zdwihati), ciężko podnosić i unosić; *Crn.* zijaseti, (ſchwer) heben; *propr. et impr.* Drąg ułżywaiący przy dźwiganiu, siły dźwigaiącemu przyczynia, a ciężaru umnieysza; drąg zaś uciążaiący, gdy go dźwigaiący używa, ciężkości przyczynia. *Solſk. Arch.* 50. Wiek niedołężny blizko, sił tak mało, że iuż mi ciężko dźwigać własne ciało. *Zab.* 13, 293. Owca niewinna przez rok wełnę dźwiga; Oſtrzygą wełnę, a iéy za to figa. *Bratk. O.* 4, *b.* Podbiliśmy Antemnatów; ale Marsowie ieszcze nie dźwigaią Rzymſkiego iarzma. *Stas. Num.* 1, 77. Żyłem cały w niéy, dźwigałem te słodkie więzy. *Teat.* 29, 74. Niech Rzymianie dźwigaią też same kaydany, które sąsiadom przygotowali. *Teat.* 45, 10. Niepróżno głowę dźwigasz na karku, panie moczymordo. *Teat.* 28, *b.* 4. nie dla kształtu nosisz głowę). §. wznosić, podnosić, zu heben ſuchen, emporheben wollen *pr. et fig.* Po śmierci Wacława Łokietek znowu prawa swoie dźwigać zaczynał. *Nar. Hſt.* 6, 151. t. i. podnosić, wyſtawować, dochodzić, er fing an, ſeine Rechte wieder hervor zu ſuchen. II. DZWIGNĄC, – ął, – ęli, *F.* dźwignie, *idnt.*, *Bh.* zdwihnauti, zdwihati (*Etym.* dwih wołanie na popędzanie koni); *Slo.* zdwihugi; *Sr.* 1. zwihnu *declino*; *Sr.* 1. zbiham, zbihnu, zbihnem; *Sr.* 2. ſwigaſch; *Rg.* dvighnuti, dighnuti; *Bs.* dighnuti, dvighnuti, zdvighnuti; *Croat.* dignuti, dichi, dischi, disem, digati, podignuti, podischi, zdignuti, zdisem; *Dl.* dignuti, uzdignuti, podignuti; *Vd.* vsdiguit, vsiguiti, vsignuvati, gorvsiguiti gorvsignuvati (*Rs.* двинуть, двигать ruszyć, недвижимый nieruchomy; *Ec.* движéнїе, движáнїе agitacya, двигáтель poruszyciel). z ciężkiego co podnieść, etwas Schweres heben, in die Höhe heben, aufheben, empor heben, empor bringen *pr. et fig.* Dla ubezpieczenia dalszych gwałtów dźwignął nad Wisłą zameczek, zkąd wypadaiąc ſtatki łupił. *Nar. Hſt.* 4, 342. Wzywano imieniem oyczyzny wszyſtkich seymuiących, do dźwignienia wraz z niemi silnemi barkami budowy rządu. *Uſt. Konſt.* 1, 152. O dźwignieniu sił Rzpltéy, ani pomyślić wolno było. *Kll. Liſt.* 1, 12. Dźwignęliśmy z upodlenia oyczyznę naszę przez wzmocnienie sił kraiowych. *Goz. Nar.* 1, 179. III. DZWIGNĄC się, *zaimk.*, podnieść się, powſtawać, ſich erheben, aufſtehen, ſich aufrichten. I drzewo prędzéy do góry się dźwignie, Gdy go nikt z młodu ku ziemi nie przygnie. *Morszt.* 223. Jedno państwo upadnie, a drugie się dźwignie. *Niemc. P. P.* 8. Litwa dźwignąwszy się na siłach po dawniéy odniesionych klęſkach, chciała szkod swoich powetować. *Nar. Hſt.* 4, 423. DZWIGACZ, a, *m.*, dźwigacze, ciężary z okrętów wynoszący. *Krom.* 654. der Laſtenträger, Träger, Heber. *w rodz. żeńſk.* DZWIGACZKA. – DZWIGALNY, a, e, od dźwigania, Hebes. Drąg dźwigalny ciężaru ulżywa, że większą iego część na podſtawek przenosi. *Solſk. Arch.* 4. der Hebebaum. DZWIGNIA, i, ł., cf. drąg) *Vd.* podpirnia, orudje sa vsignenje, der Hebel. Dźwignia iédnoramienna, *vectis homodromus. Hub. Mech.* 77. dźwignia dwuramienna, *heterodromus. ib.* Dźwignia kątowa, *angularis. ib.* 80. dźwignia krzywa, *vectis curuus. ib.* Sztuka poruszania wielkich brył na swoie prawidła we władzach ciała i w dźwigniach. *N. Pam.* 23, 229. DZWIGNIONY, a, e, *perf. paſſ. verbi* dźwignąć, gehoben. §. co dźwignąć można, co się da udźwignąć, do udźwignienia, erhebbar, was ſich aufheben läßt. Ogromne a ledwie ludzką siłą dźwignione ciężary bez trudności unaszać uczyli się. *Pilch. Sen.* 206. Niedźwignione ubił mi kaydany. *Chroſć. Job.* 189. DZWIGON, – ia, *m.*, dźwigarz, tragarz, nosznik, drągarz, ein Laſtenträger. *Dudz.* 37.

Pochodz. *Podźwigać, poddźwigać, wydźwigać, wydźwignąć, udźwignąć.*

DZWINA, y, ł., rzéka w Moſkwie, *Rubeo*, wpada przy Rydze do morza Baltyckiego. *Wyrw. Geogr.* 21. die Düna, ein Fluß. Mianuie się od Jugi i Suchany, które w nię wpadaią; bo Dźwina u Rusi dwoie znaczy. *Gwagn.* 488.

*DZWIRKI *ob.* Dźwierki, drzwiczki.

DZWON, u *et* a, *m.*, w dawnych pismach *Zwon.* Narzędzie do dawania znaku, abo zwoływania ludu dzwonieniem (cf. dynda), eine Glocke. *Slo. et Bh.* zwon; *Sr.* 1. zwon, ćwon; *Sr.* 2. Ewon; *Cro.* zvón; *Dl.* zvon; *Vd.* zvon, zgon, zvonz, zvun, 'zgùn; *Crn.* zgvon, zgvonz;

Sla. zvono; *Bs.* zvonno (*Bs.* zvón, zvék *sonus, ton*); *Rg.* zvonno (*Rg.* zvoən, zvék *sonus*); *Rs.* звóнница, колоколь (*Rs.* звонъ *sonus, tonus* cf. *Ger.* Ton, tönen, *Inf. Sax.* bönen cf. ſtöhnen); *Ec.* колоколъ, по книжному называется кампанъ или клепало, bo przed wynalezieniem dzwonów dawano znak schodzenia się klepadłem, ztąd *Ec.* клепаю, звоню dzwonię). Dzwon na trwogę *Ross.* набатъ Sturmglocke. Dzwon osobno wiszący, do którego się wszyſtkie inne dzwonieniem ſtosuią *Eccl. z Tatarſk.* ясакъ (cf. iassur). Sam przykład drogę do dobrego ściele, Dzwon na maszą woła, nie będąc w kościele. *Mon.* 71, 794. (inszych nauczacie, sami nie działacie). Dzwon do kościoła ludzi zwoływa, a sam w kościele nigdy nie bywa. *Cn. Ad.* 226. Dzwon nienabożny nabożnych zwołuie; Osła nie sieczе, lecz kosy wecuie. *Zegl. Ad.* 68. *Zwony nie chrzczą, ale święcą. *Hrbſt. Nauk. R.* 3, *b.* die Glocken weihen, nicht taufen. Dzwon zegarowy z u biiącego zegara, cymbał, die Glocke an einer Schlaguhr. *Tr.* Jaki dzwon, taki dźwięk. *Zegl. Ad.* 46. Dzwon ſłuczony ascr. ka. *Dudz.* 20. – §. Ruszać dzwona (*ob.* dzwonek), etwas rege machen, anregen, reitzen. Już dawno Wenus porzucona, Znowu zaś ruszа dzwona. *Petr. Hor.* 2, *f.* 4. ruszać dzwona z gabać kogo, drażnić, poduszczać. – §. Pod iednym dzwonem siedzieć z pod iednym prawem, unter einerley Gerichtsbarkeit wohnen. Ludzie iednego prawa, iako mówią, pod iednym dzwonem, nie daléy maią sądu czekać, iedno od wschodu słońca aż do południa. *Sax. Porz.* 40. Kto siedzi z drugim pod iedném prawem, iako mówią, pod iednym dzwonem, ma tego dochodzić, niźli rok i sześć niedziel wyidzie. *Saxon Art.* 13. *Groich. Obr.* 71. – §. Sierak wytarty, w którym w domu chodziła, iako mówią, od wielkiego dzwonu. *Min. Ryt.* 2, 189. z we święta, an den Feyertagen. – §. Naczynia kształt dzwona maiące, u ogrodnikow do przykrywania kwiatów, Glocken, glockenähnliche Gläſer, Geräthe u. ſ. w. Ale niechay się i pod ziemię wryie, Niech naoſtatek dzwonem się odzieie, Namacam go ia. *P. Kchan. Jer.* 185. niech się dzwonem przykrywa, iak w ogrodach kwiaty dzwonami szklanemi od promieni przykrywaią). – *NB. był też w średnim wieku gatunek pewny sukni oboiéy płci, dla kształtu dzwonem*, lat. cloca *zwany*. – §. Nurkowie wpuszczaią się w głębią morza za pomocą naczynia, zwanego dzwonem nurkowym, *campana urinatoria. Hub. Mech.* 277. die Glocke der Waſſertaucher. §. dzwon u wiatrociągu, die Campane an der Luftpumpe. §. Dzwon, sieć na kuropatwy, w kształcie dzwona lub namiotu. *Kluk Zw.* 2, 352. das Glockengarn, das Glockennetz, die Glocke. *DZWONARZ, a, *m.*, *Bh.* zwonař; *Rs.* колоколъникъ; ludwisarz, który dzwony leie, der Glockengießer. *DZWONARKA, i, *f.*, *Bh.* zwonařka, ludwisarka od dzwonów, die Glockengießerinn. DZWONECZEK, – eczka, *m.*, *demin. nomin.* dzwonek, ein kleines Glöckchen, eine kleine Schelle, Klingel. *Bh.* zwoněcek; *Sr.* 1. klinczjadwo; *Ross.* нáкра. Szemranie łagodne, dzwoneczkowi podobne. *Groch. W.* 352. DZWONEK, – ńka, DZWONYSZEK, – yszka, *m.*, *demin. nomin.* dzwon, ein Glöckchen, eine Klingel, eine Schelle. *Bh. et Slo.* zwonec, zwoněcek; *Sr.* 2. Swonk, Swonaſchk; *Vd.* svonzhik, svonizh, shvenzhek, svonzhika, krogula; *Crn.* zhéshen; *Bs.* zvonge, garbjac, praporac; *Rg.* zvònas, zvonze, zvóncich; *Hg.* tsengetyii; *Rs. et Ec.* звонецъ, звонóкъ, колоколецъ. Bierze dzwonek, i dzwoni na pisarza. *Teat.* 34, *b. ii.* Dzwonki z blachy porobione, iak u nas nosi bydło na paſtwę puszczone. *Paszk. Dz.* 128. Przed sankami konie z dzwonkami. *N. Pam.* 10, 53. Schellen. Dzwonków na koniach przed sankami huk. *Teat.* 36, 9. Głośno w dzwonyszkach mnogie kuleczki brząkały. *Tol. Saut.* 54. Głośny dzwonek, zła sława. *Rys. Ad.* 5. Sumnienie niby dzwonek budzi. *Wad. Dan.* 135. (cf. excytarz). – Lada świeczka, lada dzwonek, lada snopek snadnie ich odstraszy od zasnienia. *Rey Ap.* 17. (boiaźń klątwy, bo wykluiąc heretyków ksiądz świecę zrzuca z amboney, i trzy razy dzwoni). – Gdy myszy kota zjmać chciały, (chcą nań dzwonek uwiązać, aby go słyszały, Ale gdy na to przyszło, kto ma wiązać dzwonek, Wnet każda szła pod ſtrzechę, wtuliwszy ogonek. *Rey Wiz.* 173. ſeine wollte der Katze die Schelle anhängen. – Ruszyć dzwonka, *excitare rumorem odiosum vel periculosum. Cn. Ad.* 1014. etwas rege machen, in Anregung bringen. Tyś mowiąc o tym, bardzo ruszył dzwonka. *Rey Wiz.* 57. Z tym panem źle tam dzwonka ruszyć. *ib.* 86. Niechcę o tym szerzey mówić, bym *zwonka nie ruszył. *Orzech. Qu.* 178. Musisz tam nie iednego dzwonka ruszyć. *Rey Zw.* 36, *b.* (nie iednemu się narażać). *Zygr. Fp.* 105. cf. kamaryny ruszyć). – Dzwonki przywięzuią ptakom łowiym do nóg, żeby ich, gdzie polecą, łacniéy dogonić, die Schellen, die den Stoßvögeln an die Füße gebunden werden. Orzeł bujał bez dzwonków, znasz mu je przypną, Jako drzwi wydawaią złodzieia, gdy ſkrzypną. *Pot. Jow.* 40. Jako u iaſtrzębów, dzwonków nawieszaią. *Paszk. Dz.* 128. – Dzwonki należą też do ſtroiu błazeńſkiego cf. błazna z cepami. – §. dzwonki w kartach. *Tr.* Schellen in der Karte *Bh.* bubny; *Vd.* kragnja, zheshin, kusa *ob.* dzwonka. §. Dzwonek *ptak ob.* Dzwoniec. – §. Dzwonek, Dzwonki, *Campanula Linn.*, rodzay roślin, zamykaiący przeszło czterdzieści gatunków. *Kluk Dyk.* 1, 93. die Glockenblume; kwiatek ma podobny dzwonkom kościelnym; zowią też szyine ziele, *Cervicaria*, iż boleściom w gardle pomocne. *Urzęd.* 68. nasienie, gdy w główkach dozrzeie, a bylina iego rucha się od wiatru, tedy dzwoni. *Syr.* 829., *Sr.* 1. Swatoho Yana zelo; *Rs.* колокольчики. Dzwonek Rapunkul, *Rapunculus Linn.* der Rapunzel. *Jundz.* 166. Dzwonek Szwedſki, *C. Patula, Linn.* pospólſtwo Imem Maryi nazywa, *ib.* 167. Dzwonki Panny Maryi *ob.* Dziurawiec. – Dzwonki płotowe, Powój płotowy, *Convolvulus sepium, Linn.* – *Jundz.* 159. die Zaunwinde, Zaunglocke, Weißglocke. DZWONIARZ, DZWONNIK, a, *m.*, dzwonienie odbywaiący, der Glöckner, der Glockenläuter. *Slov. et Boh.* zwonik; *Rg.* zvonâr; *Bs.* zvonár, koji zvoni; koji cini zvona; *Vd.* svonar, sgonar, svonik; *Cro.* zvonar (*Sla.* zvonár z mnich; *Rs.* звонáрь *f.* звонарúха; *Ec.* звонáрь, звóнникъ. A długoż téy sławy będzie? Póki dzwonnik we dzwon gędzie! *Rey Zw.* 234. Dzwoniarz nasz, nie zły kantor, przy Parſkim kościele. *Zebr. Zw.* DZWONIC, – ił, – i, *Boh.* zwoniti, zwoniwati, zwěti, zwučeti, cynkati; *Slo.* zwučim, znim; *Sr.* 1. zvonu, klinczju; *Sr.* 2. ſnesch, znisch; *Hg.* tsengek; *Rg.* zvonitti,

zvécjati; *Bs.* zvoniti, udarati ù zvonno, zvecjati; *Sla. et Dl.* zvoniti; *Cro.* zvoniti, czinkati, svènchim; *Vd.* zvonit, zgoniti, shvenziti, zinglati, zvonzhiti; *Carn.* zgvonim, zenglâm, shvénklâm; *Ross.* звонúмь; *Eccl.* звущáмu, зéбнемь, звоню, кхенаю (*ob.* klepać). §. *niiak. ndk.* dźwięczyć, brzmieć, tönen, klingen, läuten. Im bardziey we dzwon biią, tym on głośniey dzwoni. *Nar. Dz.* 3, 130. Srebro zwykle dzwoni. *Pot. Zac.* 6. Gospodarz nosi konwią; ci piią, że iuż beczka dzwoni. *Pot. Jow.* 166. Próżna beczka dzwoni (cf. beczka). Spiewa łabędź kiedy kona, Dzwoni flasza wypróżniona. *Min. Ryt.* 3, 307. §. *fig.* Jeszcze dzwonią w iey uszach ludne te słowa. *Przyb. Milt.* 284. Po dziś dzień ieszcze w uchu moim dzwonią. *ib.* 245. (żywo się przypominaią). W uszach mu przykro dzwoni. *Bard. Tr.* 554 (nierad to słyszy). *fszcz.* Uszy dzwonią *cf.* dzwonienie w uszach. – W półtrynku pełno oręża i broni, Ze strach po całéy Włoskiéy ziemi dzwoni. *Chrość. Fars.* 37. (rozlega się). Ten waleczny kawaler, ten iéy w sercu dzwoni. *Morszt.* 192. (przyczyną iest niespokoyności, er macht ihr Herz unruhig). Jeden drugiemu poprzysiężnym bratem, A gdybyś wiedział, co mu w sercu dzwoni... *Pot. Syl.* 479. co tam się świeci, wre, was in seinem Herzen kocht). Serce iéy dzwoni, twarz szkarłatem gore – *Zab.* 16, 312. serce puka, das Herz klopft). Ty w te inszego zaciągniy amory, Moia za uchem Testylis mi dzwoni. *Tward. Daf.* 42. odzywa mi się, przypomina mi się). – 2) *activ.* wywodzić iaki odgłos, robić, żeby co brzmiało, brzękać, einen Ton hervor bringen, tönen lassen, tönen. Usiadł Apollo, i gdy głowę skłoni, tak w lutnią dzwoni. *Zab.* 4, 389. Młodź ich nie w cytry i w lutnie dzwoni po bruku; ale z młodu zwyczai zaraz się do łuku. *Tward. Wład.* 216. in die Laute tönen, sie spielen). Pokaże się iak na dłoni, że moy ięzyk prawdę dzwoni. *Zab.* 15, 184. (śpiewa, opiewa, singt, besingt obwieszcza verkündet). Przedemną wilk w Sabiny lesie Uciekł, gdy moy wieraz cną Lalagę dzwoni. *Hor.* 1, 108. Kto o prawdzie dzwoni, taki na guz goni. *Rys. Ad.* 32. kto się z nią głośno odzywa). Dzwoniąc mieczami w tarcze czarci bluźnierstwa wyrzekli. *Przyb. Milt.* 28. biiąc, anschlagen, anstoßen, daß es schallt). Gdzie w kufel dzwonią, tam piiannice radzi idą. *Dwor. B.* 1. Gdy mu iuż z prowiantem torba resztą dzwoni, Widząc wielką iaskinią skrył się do nicy. *Pot. Pocz.* 151. da im Kober die letzten Reste klappern. Drżę cała, dzwonię zębami, co krok noga moia zbucza. *Teatr* 52, *c.* 53. klapie zębami, mit den Zähnen klappern. Ja iuż trzeci dzień zębami dzwonię, a Pan o strawnym nie myśli. *Teat*, 22, *b.* 38. (głód cierpię). – Tyran ten, iuż w Tantalowéy toni Na wieki pragnie i zębami dzwoni. *Pot. Arg.* 686. Gdy mu otoż matka w ucho dzwoni... *Chrość. Fars.* 393, nalega, naciera nań, sie liegt ihm in den Ohren). Wszędzie Labien zbroynym woyskiem dzwoni, Na każdéy drodze dybiąc, i przeprawie. *Chrość. Luk.* 2, 29. daie się słyszeć i widzieć, läßt sich spüren. 3) dzwonić, dzwonem albo dzwonkiem ruszać, läuten, klingeln, schellen. Pytam chłopca, dzwon słysząc dziś rano u fary, Komu dzwonią? aż mnie onmówi, umarł sąsiad stary! *Pot. Jow.* 173. Niemasz cię; iuż ci teraz ostatecznie dzwonią. *Groch. Tren. B.* 4. schon läutet man dir zu Grabe. Na tym tu świecie iednego leczą, a drugiemu dzwonią. *Rey Wiz.* 66. Dzwonić do kościoła, in die Kirche läuten, *Rs.* благовѣстить. Dzwonić na iutrznią, na nieszpor, zur Frühmetten, zur Vesper oder in die Vesper läuten. Dzwonić na kazanie, zur Predigt läuten, in die Predigt läuten. *Slo. Prov.* (Iiż'al zwonit, ale nè zezwánit niedobrze poiął, o czém mówiono). §. *fig.* Człowieka iak bydło zabiiaią; większa cena szkapy, niż człowieka. Azaż tak stworzeniu bożemu dzwonią! *Lekarst. B.* 2, *b.* (tak go cenią? szacuią?) §. Kto od strachu umiera, wiesz czym mu dzwonią? *Teat.* 32, *b.* 68. (bździnami). §. Piesek ogonkiem strzyże i ogonkiem dzwoni. *Mon.* 75, 661. (macha, wedelt mit dem Schwanze). – §. Vlissow dzwonić, gdy ieden albo dwoch, stoiąc na polce przy maszcie, ściągaią linkę, gdy kolować przestaią. *Magier Mscr.* bey den Bootsknechten, das Zugseil einziehen. DZWONICA, DZWONNICA, y, *f.*, budowanie na dzwony, der Glockenthurm. *Bh.* zwonice; *Slo.* zwonica; *Sr.* 1. Swonicza; *Vd.* zvonzhna hisha; *Crn.* zgvonik; *Rg., Sla., Bs.* zvonik; *Fc.* звонница; *Rs.* колокóльня, колокóльница. Kościoł pobiiasz, a dzwonicę odzierasz. *Cn. Ad.* 559. *stabulum spolias, quo horreum tegas*). Nie maią bydź czynione złe rzeczy, aby z nich przychodziły dobre; ani dzwonica, iako nasi mawiaią, ma bydź odzierana dla przykrycia kościoła. *Modrz. Baz.* 400. Böses thun, damit Gutes daraus komme; den Glockenthurm abreißen, um die Kirche auszuflicken (cf. by był wilk syty, a owca cała). – Kościoł odzierasz, a dzwonnicę pobiiasz. *Cn. Ad.* 559. *Caput nudas, ut pedes tegas* (cf. brać chleb dzieciom a miotać szczeniętom. *Bibl. Gd. Matth.* 15, 26. DZWONICZNY, a, o, od dzwonicy, Glockenthurms. *Rs.* колокóленный. DZWONICTWO, a, *n.*, prawo używania dzwonow, das Glockenrecht. Krol Władysław Gdańszczanom wolne szafowanie dzwonictwa postąpił. *Krom.* 458. *campanaturarum conferendarum ius.* DZWONIEC, – ńca, *m.*, DZWONEK, – nka, *m.*, *Loxia Chloris*, – *Linaria*, *Klein.* gatunek kleskow, rzędu wróblego. *Zool.* 219. der Hänfling; zowią go też *konopka*; ptaszek ten głośno świergocze; większy iest od wróbla, koloru zielonawego. *Lad. Hst. Nat.* 35. Dzwonek brzmi. *Banial. J.* 4, *b.* dzwonek czerwonogardły, *ib. J.* 3. §. dzwoniec, chwast między zbożem rosnący, którego ziarnka mąkę smolą i szpecą. *Haur St.* 37. ein Unkraut im Getreide. Dzwoniec, *Hypericon vulgatum*, *fuga Daemonum*, ś. Jana ziele, ma strączki maluchne, w których iest nasienie czarne, a gdy wiatr ruchа na polu, tedy dzwoni. *M. Urzęd.* 171. (*ob.* dzwonki, dzwonek ziele). – §. miano ogarów, ein Name der Steuerbunde. *Ryd.* DZWONIENIE, – ia, *n.*, *subst. verbi* dzwonić, das Tönen, Klingen, Läuten. *Boh.* zwonka, znění; *Vd.* svonenje, svonstvu *Rs.* звонъ. Dzwonienie albo bicie we dzwony. *Twarz. Ok. C.* 2. Dzwonienie na mszą *Ross.* благовѣсть. Dzwonienie na pacierz, die Betglocke. Dzwonienie zębami, s klapanie, das Zähneklappern. §. dzwonienie w uszach, błąd imaginacyi względem dźwięków, których powietrze nie przesyła słuchowi. Nazywaią go *gwarem*, gdy się choremu zdaie, że słyszy łoskot stłumiony; *świszczeniem* lub *piszczeniem*, gdy ten łoskot iest piskliwy; *dzwonienie* zaś, czyli *szum*, kie-

dy łoskot prawie iest ustawiczny, i podobny do łoskotu koła, rzeki bieżącey i piorunu. *Dykc. Med.* 2, 89. das Klingen und Sausen in den Ohren. Piskanie i dzwonienie. *Spicz.* 253. DZWONKA, i, ż., pewna maść w karcie, Schellen in der Karte. Zaczynam karty rozdawać; wyrzucę iednę kartę; alić dzwonká zaświecila. *Boh. Kom.* 2, 279. (*ob.* Dzwonek, dzwonki w kartach). 1) DZWONKI, *herb*, trzy takie dzwonki, iakie do nóg iastrzębiom wieszaią. *Kurop.* 3, 14. ein Wappen. 2) DZWONKI, – ów, *plur.*, mięsiste wiszące cząstki pod szczeką dolną, iakie widzimy u niektórych świń, także u koguta, indyka. *Zool. Nar.* 72. pucki, die Bartläppchen des Hahns, Truthahns, mancher Schweine. DZWONKOLEY, – eia, *m.*, dzwonkarz (*Boh.* zwonař), der Glockengießer. *Tr.* der Schellengießer. *Vd.* svonolivar. DZWONKOWATY, a, e, – o *adv.*, na kształt dzwonków, glöckchenartig. Korona kwiatów dzwonkowata, *campanulata*, którey część dolna wypukła, ku środkowi zwężona, kraiem szerokim się kończy. *Botan. Nar.* 102. Kapelusz dzwonkowaty, *pileus campanulatus*, środek ma sklepisto wypukły, a boki na wszystkie strony dzwonkowato się rozchylaią. *Jundz.* 2, 51. DZWONNY, a, e, od dzwonu, Glocken-. Do baszty bliskiey przez powrós dzwonny wsunął się. *Birk. Dom.* 12., *Vd.* svonski). Dzwonne, – ego, *subst. neutr.*, zapłata od dzwonienia, das Leutegeld, Glockengeld. *Cn. Th.* DZWONNICA *ob.* Dzwonica. DZWONNIK *ob.* Dzwoniarz. DZWONO, a, *n.*, obląk kołowy, obod, *Boh.* laukot; *Vd.* lok; *Crn.* pęga; *Sr.* 1. Ćweno, zweno); die Radfelge. Dzwona u kół bywaią brzostowe, brzozowe. *Kluk Ros.* 2, 158. Dzwona w kole nie ruszaią się, ażby się wszystko koło ruszało. *Petr. Ekon.* 82. §. obląki, w które się węże i tym podobne czołgacze zwiiaią, die Krümmungen und Bögen der Schlangen &c. Wąż krążnemi zakręty zatoki łuskate Wiiąc, rączo się zwiia na dzwona garbate. *Otw. Ow.* 103. Smok pozwiiany w przeogromne dzwona. *Przyb. Milt.* 57. §. o człowieku: Zwiia się we trzy dzwona. *Pot. Syl.* 465. Skoro poczuie w brzuchu nadchodzące (po purgansie) spuły, Narzeka, i we trzy się chodząc dzwona skrzywi. *Pot. Jow.* 2, 27. er schmiegt den Rücken in drey Bögen, in drey Krümmungen. Zaraz uprzeymości, zaraz poczyna miłości; łamie się we trzy dzwona, długie katalogi fortun swych wyliczaiąc. *Pot. Arg.* 447. §. części na które czołgacze, węgorze, i ogólnie ryby dzielą, ein querdurch abgehauenes Stück von einer Schlange, von einem Aale, und dann überhaupt von Fischen. *Rs.* мѣшка, мѣшка część ryby od oskrzelów do płusku). Siekierą węża przeciął na trzy dzwona Od łba, drugie od środka, trzecie od ogona. *Jakub. Bay.* 196. Zwono ryby wtore i trzecie z grzbieta naylepsze. *Sienn.* 323 Dzwon, dzwono, dzwona, różne rzeczy; to u koła Znaydziesz; owo u stoła (ryby), tamto u kościoła. *Kochow. Fr.* 103., *Ross.* звено, звенья, звѣньице część iakiey całości; ogniwo łańcucha. DZWONOWY, a, e, od dzwonu, Glocken-. *Ross.* колоколѣвый. Sława ta z brzękiem dzwonowym przemiia. *Rey Zw.* 161, *b.* Dźwięk dzwonowy. *Gil. Post.* 68. (*Bh.* zwonowina *cuprum*). DZWONYSZEK *ob.* Dzwonek, Dzwoneczek.

Pochodz. *wydzwonić*, *zadzwonić*.

DZYDA *ob.* Dzida.

DZYNDZYK, a, *m.*, co się dynda, dzwonek, kutasik, etwas Baumelndes; z pogardą nos, verächtlich die Nase. Powiedz mu, we drzwi niech nosa nie wtyka, Bo mu się dzyndzyk urwie abo zkrwawi. *Pulpit.* 15.

E.

E. – *piąta głoska alfabetu; z pomiędzy samogłosek druga.* Kras. Zb. 1, 253. der fünfte Buchstabe und zweyte Vocal. E *troiako wymawiamy*: 1) *otwarto, n. p. panowie, dobrze*, das offene e, 2) *ściśnionemi trochę ustami: dobré, złé. Dawni kréśkowali otwarte; my kréślimy ścisnione é*, das dumpfe e. 3) *nosowe ę z półmiesiączkiem*, das gehälelte oder Cedillen-e, *wymawia się przez nos, n. p. moię matkę.* Kpcz. Gr. 1, p. 24. ę *przed* b *i* p *brzmi* em, *n. p. dębowy* z *dembowy: tępy* z *tempy. Przed innemi spółgłoskami* eng *n. p. męka* z *mengka; ręka* z *rongka; na końcu słów ledwie co słychać różnicy* ę *od* é *n. p. idę, gotuię, matkę.* – Januszowski *prócz tych, czwarte ieszcze nayduie, n. p. w słowach panięy ochotnéy; i temu naznacza kréśkę od prawéy do lewéy; otwartemu zaś od lewéy do prawéy, w czém się i od* J. Kchan. *i od* Łuk. Gornickiego *odstrzela.* Nowy Char. (*cf.* Not. *ad lit.* a, ą, q). *NB. Niemasz żadnego słowa prawdziwie Polskiego, któreby się od* e *zaczynało*; Elbląg, *osada Lubecka, imię nadane sobie miał przez Niemców*; Łynał, heynał, *Węgierskie iest słowo. Pochodzi to stąd, że czém u Grekow* spiritus asper, *tém u nas iest* j, ch, h.

ECH! ę! ah! głos żalu, ach! ey! Litowali a żałowali go, mówiąc: ech także oto upadł mocarz! z *Leop.* 1 *Mach.* 9, 20. Ę, hę, *sonus gementis in morbo. Cn. Th.* 170.

ECHEY! *interj.* he! słysz no, he! höre doch! Echéy żono śpisz czy czuiesz! *Tr.*

ECHO, a, *n.*, z *Greck.* odgłos, dźwięk głosu odbiiaiący się. *Kras. Zb.* 1, 254. odgłos odbiiaiący się od iakiego twardego ciała, i na wstecz wracaiący się, skąd wyszedł. *Sak. Prob.* 63., *Crn.* ogglasuvavka, das Echo, der Widerhall. Z nami echo w dolinach nizkich siedząc gada A do słów naszych koniec rymowny przykłada, Że nigdy nie złożemy parę wierszów sami, My tylko pierwszy, echo tworzy drugi z nami. *Zimor.* 129. Głos iego pierzaźliwy powtarzały echa podziemnych lochów. *Kras. Poł.* 214. Już pieśń pogromu mocarze zaczęli, Echo odgłosy po padołach dzieli *Kras. Off. A.* 3. Echo, Nimfa *Bh.* Ozwena.

ECOWAC *ob.* Hecować.

EDWARD, a, *m.*, EDWARDEK, – dka, *m.*, *zdrob.*, imię męzkie, Eduard. *Bh.* Edeš.

EDUKACYA, – yi, ż., z *lac.*, ćwiczenie młodzieży w obyczayności, naukach lub kunsztach. *Kras. Zb.* 255. *N. Pam.* 1, 16. die Erziehung. Instrukcya iest pomoc

edukacyi człowieka, a edukacya czynić go powinna szczęśliwym. *Zab.* 14, 192. Edukacya fizyczna z moralną i instrukcyą zawsze łączona bydź powinna. *Skrzet. P. P.* 2, 267. Otoż nieszczęścia krain, które wasza przynieść nie może niedukacya. *Zab.* 16, 168. brak edukacyi, Mangel der Erziehung. EDUKACYYNY, a, e, od edukacyi, Erziehungs-. Zniesienie Jezuitów było pierwszym krokiem do postanowienia R. 1773 komissyi edukacyynéy albo edukacyi narodowéy. *Skrzet. P. P.* 2, 258. - *Vol. Leg.* 8, 266. die Erziehungscommission. Do niéy pod prezydencyą Xcia Prymasa Mich. *Poniatowskiego* w tych czasach należeli Xżę Ad. *Czartoryski*, Ignacy *Potocki*, Jul. *Niemcewicz* etc. Komissya edukacyyna miała pod sobą towarzystwo do wydawania ksiąg elementarnych, elementarny. EDUKOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, edukować *dk.*, wychowywać, ćwiczyć, uczyć, erziehen. Człowiek edukowany, t. j. okrzesany, ćwiczony, ein wohl erzogner, oder ein gebildeter Mann. EDUKT, u, *m.*, termin prawny w trybunałach, znaczy w sprawie *in quantis*, zabieranie się strony obżałowanéy do woiewództwa lub ziemi na seymik. Tam w przytomności stron, zgromadzeni obywatele daią świadectwo *in laudo*, czyli uznaią osobę, o któréy nierówność idzie, za rodowitego ziemi lub woiewództwa szlachcica. *Kras. Zb.* 1, 256. der Erweis der Aechtheit des Adels.

EDYCYA, - yi, ż., *ob.* wydawanie księgi, wydanie, *Rs.* книгоиздáніе, завóдъ; *Ec.* издáча, изданіе; die Edition, die Ausgabe eines Buchs. Ta książka czy nie edycyi twéy? *Teatr* 43, *b.* 18. czyś ty iéy nie wydał, napisał?). *fig.* Jest to kobietka wcale nowéy edycyi, lubi grę, baliki, serenady, chłopców ładnych. *Teat. n. d.* 96. (cf. data, moda).

EDYKT, u, *m.*, z *lac.* wyrok zwierzchności. *Kras. Zb.* 1, 256. das Edict.

*EFIALTES *ob.* humeral.

*EFORARZ Lacedemoński. *Krom.* 689. *ephorus.*

*EGIDY *ob.* Idzi.

EGIER, - gru, *m.*, EGRA, y, ż., miasto w Czechach. *Dyk. G.* 1, 182. die Stadt Eger. *Bh.* Cheb. EGIERSKI, a, ie, od Egru, Eger. Wody Egierskie. *Krup.* 5, 210., *Bh.* Chebſky.

EGIPT, u, *m.*, kray w Afryce. *Dyk. Geog.* 1, 182., *Boh.* Egypt; *Cro.* Egipt, Egiptom; *Dl.*, *Bs.*, *Sla.* Egipat; *Rs.* Египетъ; Egypten. EGIPCYANIN, EGIPCZYK, a, *m.*, z Egiptu rodowity, ein Egypter; *Bh.* Egyptian; *Bs.* Jeghjupk, Jeghjupčanin, *Sla.* Egipcianin; *Dl.* Epichan, Epichanin; *Cro.* Egiptonecz; *Rs.* египтянинъ. Egipcyanie pierwsi zaczęli doskonalić nauki. *Dyk. G.* 1, 182. Trybem dawnych Egipcyan. *Star. Dw.* 73. Egipczykowie od bogów wywody narodu swego poczynaią. *Stryik.* 67. Bóg pokazał Egipczyków. *Wrob.* 188. EGIPCYANKA, i, ż., z Egiptu rodowita, eine Egypterinn. *Crn.* Egyptarza; *Bs.* Jeghjupka). Ładna Egipcyanka. *Przyb. Luz.* 174. EGIPTSKI, a, ie, od Egiptu, z Egiptu, tyczący się Egiptu, Egyptisch. *Slo.* Egiptſki; *Bh.* Egyptſký; *Croat.* Egiptomszki; *Dl.* Egipszki; *Bs.* Jeghjupacki; *Rs.* Египетскій.

EGOISTA, y, *m.*, siebielubiec, sobek, samoiściec, der Egoist. EGOIZM, u, *m.*, EGOISTOSTWO, a, *n.*, samoistwo, die Egoisterey. *Bh.* sobetnoſt; *Rs.* самолюбіе.

EGRA miasto *ob.* Egier. 2) EGRA, rzeka w Czechach, *Bh.* Ohře; *adj.* Ohrſký *ob.* Egierski.

EIA! EHEU! *interj.* echeu! hę! Zawołał zły duch: eia! co nam i tobie! *Budn. Marc.* 1, 24. (ach! cóż my z tobą mamy. *Bib. Gd.*). Ehey, doświadczony sługo móy dobry. *Odym. Sw.* 2, *U.* 3.

EKLIPTYKA, i, ż., z *Grec.* die Eclipſe, droga po środku zodyaku, którą ziemia obieg swóy roczny odprawuie. *Wyrw. Geogr.* 45. *Sniad. Jeo.* 100.

EKONOM, a, *m.*, z *Grec.* dworuik, urzędnik folwarczny, *Boh.* hoſpodarſký; *Ross.* домовóдъ; *Eccl.* приставникъ (*ob.* przystaw), домостроителъ, экономъ, управителъ; der Oekonom, der Aufſeher über die Feldwirthſchaft. §. gospodarz, znaiący się dobrze na gospodarstwie, ein guter Landwirth, der die Landwirthſchaft gut verſteht. Dobry z niego ekonom. *Ld.* §. dobrze się i wstrzemięźliwie rządzący, ein guter Wirth, ein ökonomiſcher Mann. *IV rodz. jedn.* EKONOMKA, die Oekonominn. Jesień naylepsza iest ekonomka i szafarka, potrzebom wszystkiego dostarczaiąca. *Mon.* 71, 203. EKONOMIA, ii, ż., EKONOMIKA, i, ż., powszechnie znaczy rząd, ułożenie. *Kras. Zb.* 1, 258. die Verwaltung, Verweſung; morainie wstrzemięźliwość, die gute Wirthſchaft, Sparſamkeit; n. p. Przestrzegać należy, aby ekonomia nie przemieniła się w łakumstwo. *Zab.* 16, 17. Ekonomia czyli oszczędność. *Teatr* 4, *b.* 41. - Fizycznie, gospodarstwo domowe, rolne, die Hauswirthſchaft, Landwirthſchaft. Ekonomika, nauka gospodarstwa. *Petr. Ekon.* 2., *Ross.* домостроительство; *Ec.* приставленіе. Lustratorowie starostw powinni się na ekonomice doskonale znać. *S. Grodz.* 2, 132. Ekonomika kraiowa albo polityczna, die Staatsökonomie. Wielkie za Kazimierza Wielkiego zasługi koło wnętrzney kraiu ekonomiki. *Nar. Hſt.* 6, 345. - §. ekonomia, mieszkanie ekonoma. *X. Kam.* die Wohnung des Oekonomen. II. W Polszcze dobra stołu królewskiego nazywaią się ekonomiami. *Kras. Zb.* 1, 258. eine königl. Oekonomie, ein königl. Tafelgut. §. dostoieństwo ekonoma królewskiego. *Tr.* die Würde eines königl. Oekonoms. EKONOMICZNY, a, e, - *ie adv.*, tyczący się gospodarstwa, ekonomii; od gospodarstwa, Haushaltungs-, ekonomiczne wiadomości. §. gospodarny, rządny, ścisły, wstrzemięźliwy, haushälterisch. Bardzo ekonomicznie żyie. §. od kraiowego gospodarstwa czyli rządu gospodarnego, Staatsökonomiſch. W naszym wieku politycy Francuscy, prawa narodu, rządu ekonomicznego tyczące się, iako to, reguły i przepisy gospodarstwa rolnego, związki tegoż z handlem i rękodziełami etc. prawem ekonomicznym albo ekonomiką nazwali. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 8.

EKS -; tak *Knapski* pisze słowa zaczynaiące od ex-, n. p. ekstrakt, ekspektatywa, *Cn. Th.* 170. lecz gdy dziś krótsze *x* używaysze, zatém obacz takie słowa pod ex-, expektatywa, extrakt.

*EKTENIA *ob.* Litania.

EKUMENICKI, a, ie, z *Grec.* powszechny, allgemein, ökumeniſch. Focyusz zebrał synod w Carogrodzie, który ósmym ekumenickim i generalnym albo powszechnym nazwał. *Skarg. Dz.* 845.

EKWAŁ, u rówńia, Gleichheit. Tam to w ekwał z tym idzie. *Tr.* EKWATOR, a, *m.*, cyrkuł porównania dnia i nocy. *Wyrw. Geogr.* 21. cf. śrzednik, der Aequator EKWILIBRYSTA, y, *m.*, równoważnik, ein Balancierer, *Tr.* EKWILIBRYUM, *n.*, równowaga, das Gleichgewicht. EKWINOKCYALNY, a, e, nocorówny, äquinoctial. Zegar ekwinokcyalny : dachowy. *Tr.* Linia ekwinokcyalna.

EKWIPAŻ, u, *m.*, ekwipaż woienny lądowy znaczy sprzęt woyskowy albo bagaże. *Papr. W.* 1, 471. die Equipage, Bagage. §. ekwipaż na okręcie, bierze się za korpus oficyerów morskich, żołnierzy, maytków etc. ktorzy służą na morzu. *ib.* 471. die Equipage eines Schiffes. Ekwipaże różnych okrętów wypowiedziały posłuszeństwo zwierzchności. *Pam.* 83, 445. §. kareta z końmi, die Equipage, Kutsche und Pferde. Komissarz nie ma mieć więcéy ekwipażu nad kolaskę i wózek; w kolasce cztery, a w wózku koni dwa. *Kras. Pod.* 2, 200. Często widziemy pałace za pyszne ekwipaże w zamian dawane. *Teat.* 49, 44. Teraz ma swóy własny ekwipaż, pierwéy fiakrem ieździł. *Ld.*

EKZ-, tak przed *a* i *e* pisze *Knapski* n. p. ekzamen, ekzekutor, co obacz pod *ex* -, examen, exekutor.

ELASTYCZNOSC, - ści, *ż.*, *ob.* Sprężystość. ELASTYCZNY, a, e, *ob.* sprężysty.

ELATYNEK, - nku, *m.*, rodzay rośliny, elatine. *Linn. Kluk Dykc.* 1, 198. Elatynek naprzeciwliści *F. hydropiper Linn.* - okręgowy, *alsinastrum. Jundz.* 250. Wasserpfeffer, Tämel.

*ELB', i, *ż.*, ELBA, y; *ż.*, wielka rzeka w Niemczech, płynie przez Saksonią, i wpada w morze niżéy Hamburga. *Dykc. Geogr.* 1, 184. die Elbe. *Crn. et Sta.* Elba; *Bh. et Sr.* 2. Labe; cf. *Bh.* Polabſky nad Elbą leżący.

*ELBIĄG, ELBLĄG, a, *m.*, iedno ze trzech wielkich miast Pruskich (cf. Toruń, Gdańsk), osadą iest Lubecką. *Dykc. Geogr.* 1, 184. Elbing, in West-Preußen. Popłynąwszy pod sławny **Olbiąg. Klon. Fl. G.* 2. **Lbiąg. Mysl. E.* 3. *ELBIĄGSKI, ELBLĄGSKI, ELBLĄSKI, a, ie, von Elbing. Okolica Elbląska. *Dykc. Geogr.* 1, 184. ELBIAN, ELBIANIN, ELBLĄZANIN, ELBIĄZANIN, a, *m.*, z Elbląga rodem, ein Elbinger. Elbiążanie. *Gosł. Gor.* 52. ELBLĄZANKA, i, *ż.*, eine Elbingerinn.

ELEAR, a, *m.*, ELIER, HALIER, harcownik, poprzedzaiący woysko przed bitwą. *Dudz.* 37. żołnierz przodem wysłany, do dania zaczepki nieprzyiacielom. *Wład. - Cn. Th.*, z łac. *eligere*, ein Freybeuter, ein Partheygänger, der einen Streifzug macht. Nim się zaczęła bitwa, nalegał Chodkiewicz na Zamoyskiego, ażeby go pospołu z Sieniawskim na eliery wypuścił. *Nar. Chodk.* 1, 42. *not.* „Elierami czyli halierami nazywano nayprzedniéyszą iazdę, wybraną z całego woyska, która na wrażenie trwogi, a na znak większego o sobie rozumienia, czerwonemi bindami, czyli nałęczami, pierś na ukos z barków przepasywała.“ - *Eleari dicti praestantiores equites ex toto exercitu selecti, ad audaciorem impressionem faciendam, pro tessera humeros rubris fasciis praecincti. Pias. Chr.* 249. Wspomina to imię Helierów *Birkowski* w kaz. pogrzeb. Chodk. *cf.* komonik.

ELEGANT, ELEGANCIK *zdrbn.*, z *fac.*, *ob.* gustowniś, fircyk, modniś; *Rs.* щеголь (cf. szczegolny). Elegantem bydź *Rs.* щеголять. *W rodz. żeń.* ELEGANTKA *Rs.* щеголиха. ELEGANCYA, yi *ż.*, gustowność, modność, *Rs.* убранство. ELEGANCKI, a, ie, - *o adv.*, po ELEGANCKU, gustowny, modny; *Rs.* щегольской, щеголеватый.

ELEGIA, ii, *ż.*, z *Graec. fac.* rodzay w poezyi rytmów żałosnych, iakie są Jana Kochanowskiego treny. *Kras. Zb.* 1, 259. die Elegie, das Klagegedicht (bohatyrska elegia *ob.* Duma). *Rg.* płacna pjesan, *Sr.* 2. ſtruchwa pěſna. ELEGIYNY, a, e, elegiſch, *n. p.* elegiyne wiersze; *Sr.* 2. ſtruchwopěšénſki.

ELEKCYA, yi, *ż.*, obieranie na urząd, *Bh.* wolení, *Vd.* svol, svolſtvu, die Wahl, die Kühr. Obrządek prawny, przez który równi w stanie, dla spólnego bezpieczeństwa, obieraią przełożonego. *Kras. Zb.* 1, 259. Elekcye nierządne zgubiły Węgierską koronę. *Gorn. W. b.* 3. - *Łuk. Gornickiego* Rozmowa o elekcyi. ELEKCYYNY, ELEKCYONALNY, a, e, obieralny, Wahl-, Państwa elekcyyne, Wahlreiche, są, w ktorych krola obiera zgromadzone pospólſtwo, albo znaczniéysi panowie i szlachta. *Wyrw. Geogr.* 122. Odtąd tron Polski elekcyynym przez familie mieć chcemy. *Gaz. Nar.* 1, 166. z *Konſt.* 3 *M.* ELEKT, a, *m.*, nowo obrany, der neu Gewählte. ELEKTOR, a, *m.*, co obiera, obieraiący, *Bh.* volenec; *Cro.* izberitel; *Crn.* sbornik; *Vd.* svolnoprevishnik, der Wahlherr Wybrani po departamentach elektorowie zgromadzą się dla obrania reprezentantów. *Gaz. Nar.* 1, 281. §. tytuł nadany dziewięciu udzielnym rzeszy Niemieckiéy osobom, maiącym przywiléy obierania cesarza. *Kras. Zb.* 1, 259. *kurfirſt, der Churfürſt. *Sr.* 2. Curferſchta; *Rs.* курфюрстъ. ELEKTORALNY, a, e, od elekcyi, Wahl-, zur Wahl gehörig. na polu elektoralnym, elektoralne zgromadzenie. *Tr.* - ELEKTORAT, u, *m.*, władza i państwo elektorskie, das Electorat, das Churfürſtenthum. W Niemczech dziewięć iest elektoratów, których panowie zowią się elektorami, dla prawa do obierania cesarza. *Wyrw. Geogr.* 121. ELEKTORATSKI, a, ie, do elektoratu należący, churfürſtlich. Biskupstwa przednie Niemieckie, zwłaszcza elektoratskie, pobantowano. *Birk. Ex. G.* 2, *b.* ELEKTORKA, i, *ż.*, die Churfürſtinn. ELEKTOROWA, y, *ż.*, des Churfürſten Gemahlinn, die Churfürſtinn. ELEKTOROWNA, y, *ż.*, córka elektorstwa, die churfürſtliche Prinzeſſinn. ELEKTOROWY, a, e, do elektora należący, dem Churfürſten gehörig, churfürſtlich. ELEKTORSKI, a, ie, od elektoratu, zum Churfürſtenthume gehörig, churfürſtlich, Chur-. *Vd.* svolnoprevishtven, *Rs.* курфюрстскій. Cyrkuł elektorski albo dolnego Renu. *Wyrw. Geogr.* 208. der Churkreis, der Niederrheiniſche Kreis. ELEKTORSTWO, a, *n.*, elektorat, kray w Niemczech, którego właściciel ma prawo głosowania na elekcyi cesarza. *Dykc. Geogr.* 1, 184. das Churfürſtenthum. *Vd.* svolnoprevishtvu, svolnovriedſtvu; *Rss.* курфюрстство. §. *coll.* elektor z elektorową, der Churfürſt und die Churfürſtinn. Wczoray elektorstwo z Drezna wyiechali do Pilnicy. *Ld.*

ELEK-

ELEKTROMETR, u, *m.*, z *Grech.* narzędzie, za którego pomocą dowiaduiemy się o natężeniu i gatunku elektryczności ciała iakiego. *Scheidt Elektr.* 110. der Elektricitätsmesser. ELEKTRYCZNOSC, ści, *ż.*, własność elektryczna, przez którą ciało iedno drugie do siebie przyciąga. *Os. Fiz.* 353. die Elektricität. Elektryczność, własność wzbudzona w ciele przez tarcie lub promienie słoneczne, zasadzaiąca się na przyciąganiu ciał lekkich, elektrycznym ciałom poddanych. *Dykc. Med.* 2, 94. Niektóre ciała elektryczne udzielaią elektryczności ciałom nieelektrycznym. *Scheidt Elekt.* 24. ELEKTRYCZNY, a, e, ELEKTRYCZNIE *adv.*, electrisch. Są ciała, które potarte lub zagrzane wydaią znaki elektryczności; są inne, które, chociaż iak naydłużey tarte i zagrzane, żadnych nie pokazuią; pierwsze zatym nazywamy elektrycznemi, drugie nieelektrycznemi. *Scheidt El.* 22. Gruntem elektrycznéy materyi iest ciepło właściwe ziemi. *Stos. Buff.* 172. ELEKTRYZACYA, yi, *ż.*, działanie fizyczne, przez powtórzenie tarcia wzniecaiące żywioł ognia. *Kras. Zb.* 1, 259. das Elektrisiren. bursztynowanie. *Rog. Dol.* 1, 124. *Mon.* 73, 776. ELEKTRYZOWAC, - ał, - uie, *Act. Niedok.*, elektryczności nabawiać, elektrisiren. ELEKTRYZOWANIE, ia, *m. subst. verb.*, elektryzacya, bursztynowanie, das Elektrisiren.

ELEKTWARZ, *LEKTWARZ, a, *m.*, z łac. *electuarium*, przyprawa aptekarska, zasadzona na rozrobieniu proszków w syropach, konserwach, lub innym iakim likworze lépkim. *Dykc. Med.* 2, 94. *lakwarz. *Urzęd.* 4. Składanie lektwarza, to iest powidlek, z soku różanego. *Sienn.* 343. Z ięczmienia konfekt albo elektuarz. *Cresc.* 163. *Bh. et Slo.* lektwar, lektwar; *Hg.* liktáriom; *Vd.* lotvàra; *Ital.* lattuario. cf. leki, lekarz.

ELEMENT, u, *m.*, *ob.* żywioł, pierwiastek; *żart.* Pieniądze są tych wieków piątym elementem. *Pam.* 85. 1, 753. (sprężyną wszystkiego; alluzya do dawnego mniemania o czterech elementach). ELEMENTA, - ów *plur.*, elementa nauk, nazwisko oznaczaiące pierwiastki rozmaitego rzeczy poznania. *Kras. Zb.* 1, 259. die Anfangsgründe. ELEMENTARNY, a, e, początków uczący, die Anfangsgründe lehrend, Elementar-. Książki elementarne umieiętności, każdemu obywatelowi pożytecznych, koniecznie potrzebne były. *Zab.* 14, 191. Elementarwerke, Schulbücher. Za tym wyznaczono towarzystwo do wydawania ksiąg elementarnych, dla szkół narodowych, które działania swoie pod utwierdzenie Komissyi edukacyyney podawało. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 266. Mowa w dzień rocznicy otwarcia towarzystwa do ksiąg elementarnych, przez *X. Piramowicza*. *Zab.* 14, 189. Towarzystwo elementarne, die Schulbücherkommißion, pisze, przegląda i examinuie książki elementarne, które Komissya edukacyyna dla szkół iak naylepiey napisane mieć stara się. *Dyar. Gr.* 154. ELEMENTARZ, a, *m.*, książka początkowa. *Pir. Pow.* 116. *Bh.* slabikar; *Crn.* bukvar; *Vd.* jimenske bukvize, das Namenbuch, das A B C Buch. Elementarz dla szkół parafialnych zawiera naukę pisania i czytania, katechizm, naukę obyczaiową, naukę rachunków. *El. Kr.*

*ELEMOZYNARZ *vid.* iałmużnik.

ELIASZ, a, *m.*, prorok starego zakonu, *Sla.* Jlia, *Rs.* илïя; der Prophet Elias. Dzień Eliasza proroka u Rusi w wielkiey świątobliwości, a zowią go ś. Jlia. *Gwagn.* 547.

ELIER *ob.* Elear.

ELIXIR, u, *m.*, większą ma gęstość od tynktur albo essencyi, czy to pochodzi od własności iego, czyli od istot, które wyciągnął, *Kruml. Chy.* 161. ein Elixir.

ELIZ, u, *m.*, *poet.* pola Elizeyskie, Elysium. Już twey z Elizu nie wrócę Barbary. *Zab.* 5, 403. *Nar.* - ś., wietrzyk łagodny, ein sanfter Wind. Cichuchnym szmerem eliz szeleści. *Tr.* Choćby leżał na wonnym zły człowiek elizie . . . *Pot. Zac.* 206. ELIZEYSKI, a, ie, ELIZOWY, a, e, elysäisch. Elizeyskie pola, mieysce, według mitologii, rozkoszne, dusz sprawiedliwych i bohatyrów wiecznie szczęśliwe siedlisko. *Kras. Zb.* 1, 260.

ELLIPSA, y, *ż.*, z Greck. linija krzywa w sobie zamknięta, maiąca środek, w którym każda linija prosta tam przechodząca przecięta iest na dwie części równe. *Sniad. Jeo.* 16. die Ellipse.

ELZBIETA, y, *ż.* *HELZBIETA. *Gil. Pst.* 272. *ALZBIETA. *Biel. Sw.* 131. ELZBIETKA, i, *ż.*, *demin.*, u pospólstwa Halszka, Halka, Zbita, imię białogłowskie, z *Hebr.* Elisabeth. *Bh.* Alžbeta, Beta, Bětka, Betuška; *Crn.* shpela; *Sor.* 2. Liša, Liška, Hulja, Halschbetha. - *R.* 1539 Izabella t. i. Elżbieta, córa Zygmunta, Janowi królowi Węg. w małżeński stan iest dana. *Biel. Sw.* 292. *b.* Elżbieta, małżonka Zacharyasza, matka Jana Chrzciciela. *Kras. Zb.* 1, 261. Dwie Elżbiecie (*dualis*). *Bielsk. Kr.* 430. ELZUNIA, ELZUSIA, i, *ż.*. ELZUSIENKO, ELZUSIECZKO, ELZBINIO, i, *ż.*, *demin. nom.* Elżbietka, Elisabetchen, Lieschen. Owa to iest, owa Elzunia. *Tręb. S. M.* 24. Chyba, że on się poprawi, inaczey Elzusi nie liźnie. *ib.* 30. Moia ty piękna Elżbiniu. *Teat.* 30 *b*, 25. Tobie to, moia Elżusienku. *ib.* 24 *b*, 15. Woła: Elzuniu, Elżusienku, Elżusieczku. *ib.* 24 *b*. 22. ELZBIECIN, a, e, od Elżbiety, Elisabeths-. *Bh.* Alžbětin (*Bh.* Alžbietónka, Elizabetynka ELIZABETANKA, zakonnica reguły ś. Elżbiety).

*EMBOLIZM, y, *m.*, z *Grech.* wkładanie dnia iednego w miesiąc. *Skarg. Dz.* 386. das Einschalten eines Tages im Jahre. cf. Przybysz, przybyszowy.

EMFAZYS, *Emphasis*, *Slo.* gedrność, wigebritelnost, wisłowutnost.

EMFITEUZYS, z *Greckołac.* gatunek kontraktu, przez który grunta puste puszczane bywaią, z obowiązkiem płacenia z nich pewnego czynszu, albo czynienia usługi iakiey, i przyprowadzenia ich do lepszego stanu. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 60. Emfiteuzys, albo dobra zakupne. *Szczęb. Sax.* 128. *Bh.* zákup; *Vd.* pridavshiulanje). Zlepszenie a poprawienie imienia naiętego. *Forr.* 546. der Meliorationspacht, wodurch man nicht blos zur Entrichtung der übernommenen Gebühren, sondern auch zur Verbesserung und Anbauung wüster Gründe verpflichtet wird. EMFITEUTA, y, *m.*, który pod takiemi warunkami grunta dzierży, ein solcher Pächter, ein Meliorationspächter. *A. Zamoy.* 148. *Bh.* zakupník; *Vd.* pridavshiulavez. EMFITEUTYCZNY, a, e, - ie *adv.*, tyczący się emfiteuzys, emphyteutisch. Grunt emfiteutyczny, albo służebne dobro. *Gal. Cyw.* 2, 88. *Bh.* zakupný.

EMIGRACYA, yi, *ż.*, z łac. wywędrowanie, wynoszenie się z kraiu, die Emigration, das Auswandern; *Crn.* preseluvanje; *Cro.* odszelenye. EMIGRANT, a, *m.*, EMIGRANCIK, a, *m.*, *zdrbn.*, który się z kraiu wynosi,

der Emigrant. *Bh.* wystěhowanec; *Rs.* выходецъ, *w rodz. żeńsk.* EMIGRANTKA die Emigrantinn. EMIGROWAC, *intrans. nied.* wynosić się z kraiu, emigriren, auswandern. *Rg.* izselittise, izselivatise; *Cro.* preselyùjemsze, izszelyujemsze, odszelyùjemsze; *Bs.* odselitise, priselitise; *Vd.* se lozhit, bandrat, se seliti.

EMPIR, u, *m.*, *post.* trzecie niebo, *Gall.* l' empirée, der dritte Himmel. *Tr.* EMPIREYSKI, a, ie, *n. p.* Jutrzenka empireyskim przystroiona złotem. *Przyb. Milt.* 175. Niebo Empireyskie. *Przyb. Luz.* 311. das Empireum.

EMPIRYK, a, *m.*, na samém się doświadczeniu zasadzaiący, bez należytéy wiadomości teoretyczney, ein Empyricus. *Pam.* 84, 635.

EMULACYA, yi, *ż.*, przesadzanie się, ubieganie się, zawiść, przesada, der Wetteifer. Emulacya iest nayżywszą do czynów chwalebnych pobudką. *Kras. Podśt.* 1, 43. *Rg.* natjezzanie, *Rs.* соревнованїе, ревнованїе. EMULANT, EMULATOR, a, *m. Rg.* natiezzalaz, zatocnik; *Vd.* napomujar, nadostaulavez, vrezhonashelnik; *Rs.* соревнователь, соревни́тель; *Ec.* подобящїйся; *w rodz. żeńsk. Rs.* соревнова́тельница. *Rg.* natjezzaliza, zatocniza. EMULOWAC *intrans. nied.*, przesadzać się, wyścigać się, wetteifern. *Vd.* napomujatise, nadostaulati, vrezhonashe-liti, popresuvati, hrepeniti; *Crn.* tękmam; *Cro.* lyubonenaviditi; *Rg.* nazzjezatise, nadhodittisé s'kjem, *Rs.* соревновать, ревновать, ревную.

EMULSYA, yi, *ż.*, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego, gęstość mleką maiącego. *Krup.* 5, 253. eine Emulsion, ein milchartiges Arzneymittel.

ENALLAGE, *Greck.* zamiana słowa za słowo, *Slo.* druhotitelka, druhotitelka.

ENCYKLOPEDYA, yi, *ż.*, *z Greck.* okrąg wszystkich nauk *Mącz.*; okrąg umieiętności. *Mon.* 76, 318. die Encyclopädie, związek wiadomości, zbiór nauk. Pod tym tytułem wydany Francuzki dykcyonarz zawiera w sobie opisy nauk i kunsztów. *Kras. ZB.* 1, 264. Zbiór wiadomości ludzkich, albo encyklopedya, tych czasów wydana, sławną będzie w dzieiach umieiętności epoką. *Zab.* 1 *b*, 54. *Alb.* ENCYKLOPEDYSTA, y, *m.*, składacz encyklopedyi, ein Encyklopädist. Filozofowie, encyklopedyści piszą o edukacyi fizyczney niemowląt, a my iey zaniedbamy! *Zab.* 7, 125.

ENDEBURSKIE n. p. wino. *Vol. Leg.* 3, 9. Składy na wina Endeburskie w Polszcze postanowić. *Gost. Gor.* 31.

ENDEMICZNE choroby czyli kraiowe, które z przyczyn nam niewiadomych zawsze w pewnych kraiach panuią, tak n. p. kołtun w Polszcze iest choroba endemiczna. *Krup.* 5, 9. endemische Krankheiten. *z Greck.*

ENDYWIA, ii, *ż.*, *Cichorium Endiuia Linn.* gatunek sałaty zimowey, liście podobne do cykoryi. *Lad. Hst. Nat.* 56. Endivien. *Sr.* 1. Endiv; *Sla.* antivia; *Vd.* antisna solata; *Rg.* xutjeniza; *Bs.* zgjuteniça. cf. Mlecz sałaciany; Szczerbak ogrodny wielki. ENDYWIOWY, a, e, Endivien-s. Endywiowa sałata.

ENEIDA, y, *z.*; Bohatyrskie poema Wirgiliuszowe, opiewaiące dzieie Eneasza Troiańskiego, po Polsku przekładania *Andrz. Kochanowskiego*, die Aeneide des Virgil.

ENEMA, y, *ż.* kliśtera, kształt medykamentu ciekącego, który przez otwór kotnicy wchodzi w kiszki grube. *Krup.* 5, 286. das Klystier. *Rg.* stirzeliza, usctarzanje; *Bs.* krristir, krrister, zrriçaliça; *Crn.* kershtira; *Vd.* sadivshverkanje, odpir telesnega saperija, klistir; *Rs.* прочистительное, клистиръ. Spryca do enemy, albo syrynga, *Czerw. Narz.* 9. Enemę brać, enemę dawać. ENEMOWY, a, e, od enemy. Klystier-. *Rs.* клистирный.

ENERGIA, ii, *ż.*, *z Greck.* moc albo zwięzłość wymowy. *Kras. Zb.* 1, 264. die Energie, die Kraft, der Nachdruck. Od dawnych pisarzów uczmy się energii, która się po Polsku iakąś piśmienną żywością, raczey pióra każdego duszą nazwać może. *Lub. Ros.* 63 Energia charakteru, tęgość. ENERGICZNY, a, e, - *ie adv.*, *ob.* tęgi, mocny, silny.

ENTUZYASTA, y, *m.*, gorliwiec, ein Enthusiast. *Ross.* изступлённикъ. Entuzyastów albo zbogomówców kacerstwo. *Zygr. Pap.* 260.

EOL, AEOL, a, *m.*, bożek wietrzny, der Aeolus, der Winde Gott. *Crn.* Viharnek, Fertunz. cf. Poświst, Swist; wicher.

EPAKTA, - ow, *plur.* liczba dni iedenastu, któremi rok słoneczny przewyższa rok księżyca. *Kras. Zb.* 1, 265. - *Rog. Dos.* 2, 282. die Epacten. (cf. cykl). *Slo.* mesaćni kluć.

*EPANALEPSYS, *Greck.* fig. krasom. powtarzaiąca na końcu peryodu słowa, początek iego składaiące, *Slo.* predozadowka. *EPANODOS, *Gr.* fig. kras. zwracaiąca z wyboczenia do rzeczy mowy; *Slo.* Spetopaćilka. *EPENTHEZYS *Gr.* wsunięcie głoski lub zgłoski w środek słowa *Slo.* Prostredovalka.

*EPHOD, Efod *ob.* humerał.

EPICZNY, a, e, ściągaiący sie do Epopei, z *Greck.* Episch. Poema epiczne albo heroiczne. *Teat.* 24, 9. *Cstr.*

EPIDEMIA, ii, *ż.*, *z Greck.* oznacza wszystko, co panuie między ludźmi czyli gminem. *Dykc. Med.* 2, 117. osobliwie choroba powszechnie panuiąca, die Epidemie. *Ross.* повальная, перевалъ, язва; *Eccl.* язв. EPIDEMICZNY, a, e, - *ie adv.*, epidemisch. *Rs.* повальный. Choroby epidemiczne, które z powszechnych przyczyn wielu ludzi w pewnym mieyscu mieszkaiących napadaią. *Krup.* 5, 718. Choroby epidemicznie, t. i. powszechnie panuiące. *ib.* 5, 10. cf. przymiotny, przyrzutny.

EPIGRAMMA, - atu, *m.*, *z greck.* znaczy w s prawdzie napis na posągach, domach; ale teraz się bierze za myśl krotką i dowcipnie wierszem wyłożoną. *Gol. Wym.* 403. *Rg.* pjesánza; das Epigramm. Epigramma myśl krótko rymami wykłada, Raz ich mniey, a drugi raz więcey wierszy składa, Albo proste zamyka rzeczy opisanie, Albo ieszcze dowcipne mieści o nich zdanie. *Dmoch. Szt. R.* 32.

EPILEPSYA *ob.* Kaduk, Wielka choroba, ś. Walentego niemoc, padaczka; *Vd.* skernina; *Rs.* умина.

EPILOG, u, *m.*, *Gr.*, zakończaiąca mowa, zakończenie, die Schlußrede. *Ec.* надгласголанїе. cf. надгласголю *σπιλέγω*.

EPIR, u, *m.*, prowincya Turcyi Europ. *Dyk. G.* 1, 388. Epirus. EPIRENSKA ziemia. *Baz. Sk.* 515. *z id.*

EPISKOP, a, *m.*, biskup Greckiego obrządku, ein griechischer Bischof. *Gal. Al.* 5. (*ob.* biskup). *Rs.* преосвященный. EPISKOPIA, ii, *ż.*, EPISKOPSTWO, a, *n.*, biskupstwo Greckie, ein griechisches Bisthum. *Rs.* преосвященство. Episkopstwa nie otrzymał, o które się usilnie starał. *Gal. Al.* 5.

EPISTOŁA, y, *ż.*, część mszy, die Epistel, ein Theil der

Meſſe. Po tym epiſtola śpiewana będzie, po którey graduał następuie. *Tr.* §. Właściwie z łac. liſt, Epiſtel.

*EPISTROFE, z *Gr.*, *fig. krasom.* powtarzaiąca kilka słów na końcu interpunkcyi, *Sło.* zadopaćiłka.

EPITET *ob.* przymiotowy wyraz. EPIZEUXIS, *Gr.*, *fig.* krasom. powtarzanie słów raz w raz dla tém większego wrażenia, *Sło.* propaćiłka.

EPOKA, i, *ż.*, pewny czasu punkt, sławnym iakim zaszczycony dziełem, od którego chronologowie lata liczą. *Wag. Hiſt.* 4. die Epoche, der Zeitpunkt. *Kal.* 39, 3. *Rs.* начаłочиcлéнiе.

EPOLET, u, *m.*, EPOLECIK, ka, *m.*, *zdrbr.*, z franc. naramka, przyramka, wstęga na wierzchu ramion, das Achſelband. Coś brakuie téy liberyi; trzeba dodadź kutasiki i epolety. *Teat.* 19 *b*, 36.

EREB, u, *m.*, *poët.* z łac. piekło, mieysce po śmierci potępionych, die Hölle.

*EREKCYA, yi, *ż.*, wystawienie, założenie, fundacya, die Errichtung. – §. *Aſtrol.* szukanie gwiazdy, pod którą się kto urodził, das Nativitätsſtellen. Erekcyą komu czynić, narodzenia iego godziny albo gwiazdy pytam, szukam. *Cn. Th.* 171. einem die Nativität ſtellen.

EREMITARZ. *Zab. Geom.* 108. *ob.* puſtelnik. *EREMITARYA. *Xiądz* 74. *ob.* puſtelnia, puſtelnicze pomieszkanie.

*ERGOCISTA, y, *m.*, uparcie dysputuiący, ein Diſputar. Przez filozofa nie rozumiem półmędrka, albo nieprzegadanego ergocisty. *Mon.* 73, 488.

ERNEST, a, *m.*, imię męzkie, Ernſt. *Bh.* Arnoſſt.

*ERRATA, z łac. spis błędów, regiestr omyłek.

*ERSZT *ob.* Herszt.

ES, a, *m.*, na kośtce, w kartach, iedna liczba. *Wlod.* das Aß oder Aeß, die Eins auf dem Würfel. *Vd.* svinja; (cf. *Gall.* As, *Ital.* Asso, *Suec.* Aes, *Angl. Ace*, *Gr.* ἑις). Kośtki wziąwszy, rzucił essy. *Haur. Sk.* 230. *fig.* Zawsze umysł iednaki, lub essy lub zessy Kość padnie, nie zmieszа go, nie zrzuci z imprezy. *Pot. Pocz.* 624. Mnie zezy padły, a tyś wygrał essy. *Kochow.* 61. Często też, czyniąc daremne imprezy Padaią nam essami upewniono zezy. *Pot. P.* 526. Niechay iuż wedle ich wyroku lub es, lub zes, ia za prawo przymuię. *Orzech. Qu.* 16. cf. licho, cetuo). §. naydrobnieyszy gwichcik złota lub śrebra, das kleinſte Gold- und Silbergewicht. Jeśli to póydzie na wagę, wiem, że wiele mu essów nie będzie dośtawać. *Boh. Kom.* 4, 132. – §. es, część kapitelu, *ital.* scima, z wierzch. *Callit.* 7. – §. kształt wielkiego łac. *S*, die Figur eines großen lateiniſchen *S.* n. p. gąsienica etem lezie *Tr.* cf. wężykiem. *ob.* esowaty, – §. esy, których się haczki trzymaią, das Oehr, die Oehſe. Haczki zepniesz oponę iednę z drugą. *Budn. Exod.* 26, 6. *not.* haczki to musiały bydź, iak teraz esy). U flisow esy zakładaią się na oszewkę pod czas gwałtowney fali, i na tych drugi i trzeci rząd tarcic się kładzie, gdy wysoko bije fala. *Mag. Mscr.* §. Es czyli suspir, znak muzyczny, okazuiący wstrzymanie czyli milczenie tonu. *Mag. Mskr.*

ESENCYA, yi, ESSENCYA, *ż.*, treść, istota, dusza, das Weſen, die Eſſenz, der Geiſt. Esencya pisma tego, ta. *Tr. Medic.* nazwisko essencyi dopiero w przesłym wieku weszło do aptek, oznaczaiąc te tynktury, które od wyciągnionych istot bardzo są zgęszczone. *Krum. Chy.* 161. (cf. tynktura). Dwie flaszeczki, w których iest essencya cudowna. *Teat.* 37, 69.

ESKADRA, y, *ż.*, część floty z 4. okrętów, eine Eſcadre, *Tr.*

ESKARPA, y, *ż.*, *Milit.* stoczystość, die Abdachung. eskarpa w piaszczystey ziemi. *Tr.* – *ob. Skarpa.*

ESKORTA, y, *ż.*, die Eſcorte. *Tr.* przystawa. ESKORTOWAC, al, nie *czyn. Niedok.*, żołnierzmi odprowadzać, einen eſkortiren, mit Bedeckung begleiten. Eskortuiący *Ec.* проводи́тельный.

ESOWATY, ESSOWATY, a, e, na kształt *S* łac., wie ein lat. *S.* – Munsztuk z czanką krótką esowatą. *Hipp.* 88. ESOWATOSC, ESSOWATOSC, ści. *ż.*, kształt taki, die Figur eines *S.*, die Schönheitslinie, Schneckenlinie. ESSOWNIK, a, *m.*, Kolumny członki wklęsłowypukłe, iuż essowników *sima*, iuż wierzchów essowatych *cymatium Lesbium*, dla podobieństwa literze *S*, biorą nazwisko. *Rog. Bud.* 28. Karnieß, Karnießlein.

ESTYMA, y, *ż.*, ESTYMACYA, yi, *ż.*, ſtyma, poważanie, szanowanie, die Achtung, Hochachtung. Dla tey potwarzy mało dawnéy o nim nie utracili estymy. *Skarg. Zyw.* 2, 433. Wiek co sobie zasłużył na mądrego imię, W maley przecię rozumnych ludzi ma estymie. *Zab.* 7, 151. *Węg.* ESTYMATOR, a, *m.*, szanownik, czciciel, der Verehrer, Hochſchätzer. *w rodz. żeńſk.* ESTYMATORKA, *n. p.* Matka moia twoią iest naywyższą estymatorką. *Teat.* 16, 31. ESTYMOWAC, al, nie, *czyn. Niedok.* poważać, szanować, czcić, ſchätzen, hochhalten. Dla cnoty i poczciwości wszędzie ma powagę, i wszędzie iest estymowanym. *Teat.* 9, 51.

*ESZ *ob.* iż.

--- ęta. *zakończenie pierwszego przypadku liczb. mn. rzeczown. trze ich formy, maiących pierwszy przypadek liczb. poied. na -ę, drugi na -ęcia; n. p. cetę, -ęcia, -ęta. A to po większey części są słowa z drobniate: praszęta, wrobięta, luięta. Ale są też dawne imiona Polskie kończące się na -ęta: Wierzbięta, Wawrzęta. Jabł. Her.*

ETYKIETA, y, *ż.*, zwyczaie, ceremonie, die Etikette. Według etykiety. *Pam.* 84, 162, §. cédułka z napisem, ein Zettel mit einer Aufſchrift, eine Etikette.

ETYMOLOGIA, ii, *ż.*, z *Grec.* nauka dochodząca źródła i wywodu słów; *ob.* źródłosłów; wywód słowa, die Etymologie, Wortforſchung. *Sło.* właſtnosłownoſt. *Crn.* imenavędnoſt; *Vd.* besedoveidnoſt; *Rs.* словопроизведéнiе, *Ec.* истинносло́вiе, художносло́вiе. ETYMOLOG, *Rs.* словоиспыта́тель.

EUCHARYSTYA, yi, *ż.*, z *Grec.* znaczy: dobro, łaskę abo dziękowanie. U nas zaś znaczy ciało i krew Pańską. *Karnk. Kat.* 162 das h. Abendmahl. Eucharyſtya, to iest, sakrament chleba i kielicha. *Skarg. Zyw.* 1, 248. *Kucz. Kat.* 2, 401. *Baz. Hiſt.* 139. *Ec.* жертва безкро́вная, словесна́я слу́жба, евхаристі́я.

EUFORBIA, ii, *ż.*, *Euphorbia Linn.* rodzay rośliny, pełen soku mlecznego; do niego należy Wilcze mleko, Sporysz, Romanek, Czartowe mleko, Psie mleko, Roman, Opat. *Kluk. Dyk.* 1, 211. Wolfsmilch.

EUNUK, EUNUCH, a, *m.*, z *łac.* rzezaniec, trzebieniec, der Verſchnittene. Biali i czarni eunukowie pilnuią szaraiu. *Mik. Obs.* 222. *Teat.* 51, 31.

EUROPA, y, *ż.*, nayszczupleysza z części świata mieszka-

nego. *Dyk. Geogr.* 1, 195. unſer Welttheil Europa. Europa rzeczona od Europy, Agenora krola córy. *Gwagn.* 1. EUROPEYCZYK, a, *m.*, z Europy, der Europäer. *Vd.* Europear; *Bh.* Ewropćan; *Rs.* европеецъ. Stuzeźmy się Europeyczykowie wytworności dzikiey i srogości obyczayney. *Zab.* 7. 131. Wszyſtko w Europeyczykach zdawało się nowém dla Azyanów. *N. Pam.* 20, 143. EUROPEYKA, EUROPIANKA, i, ź., która z Europy, die Europäerinn. EUROPEYSKI, a, ie, *EUROPSKI, *EUROPINSKI, od Europy, Europäiſch. *Rs.* европейскій. Miechowita obie Sarmacye spisał, Europſką i Scytyyſką. *Bielſk. Kr.* 498. *Europſki* zawsze u *Kromera*, *Bielſkiego*, *Stryik.* – Morze Europeyſkie, t. i. Śrzodziemne. *Dudz.* 45. das mittelländiſche Meer. Morze Europińſkie, śrzod naszego świata leżące. *Cn. Th.* 426.

EURYP, u, *m.*, przy cieśninie wyspy Negrepontu uyście morſkie w zakrętach swoich rozlicznych niedoścignione. *Kras. Zb.* 278. der Euriy, die Meerenge zwiſchen Euböa und Böotien. §. *poet.* morze das Meer. *Tr.*

EUSTACHI, – ego, *m.*, imię męzkie, Euſtachius. S. Euſtachiusz protektor myśliwców. *Farn. pr.* EUSTAS *zdrbn.*

EWA, JEWA, y, ź., małżonka Adama, matka rodzaiu ludzkiego. *Kras. Zb.* 1, 279. die Mutter Eva. *Sr.* Ћejba; *Rs.* ева, прародительница, прамѣтерь, *Ec.* прамѣти. (ztąd: Ewka, Jewka, Ewin, Jewin, a, e, Ewulka). Jewie było powiedziano, a w niey białogłowym wzyſtkim, w boleści będziesz rodziła. *Bial. Poſt.* 126.

EWAKUACYA, yi, ź., wypróżnienie, rugowanie, die Räumung. Staranności miniſtrów winniśmy ewakuacyą woyſka Rossyyſkiego. *Gaz. Nar.* 1, 187.

EWALUACYA, yi, ź., szacunek rzeczy według iey prawdziwey wartości. *Kras. Zb.* 1, 280. die Evalvation, Schätzung, Reducirung.

EWANGELIA, EWANIELIIA, ii, ź., słowo to *evangelium* kończymy pospolicie na *a*, z rodzaiem żeńſkim, i piszemy według wymawiania ewanieliia. *Kpcz. Gr.* 2, 47. *Bh.* Ewangelium, ćtenj ſwatè; *Sla.* Evangjelje; *Cro.* Evangelium, nazveschenye, *Dl.* blagovesztje; *Rg.* evanghjelje, vanghjelje, blagovjeſtje; *Vd.* evangeliu, *Rs.* евангеліе, благовѣствіе, чемвероевангеліе. Z Greckiego znaczy: dobrą, pożądaną wiadomość. *Kras. Zb.* 1, 280. ein Evangelium, eine gute fröhliche Bothſchaft. Odszczepieńſka ta nie ewangelia, ale kakangelia. *W. Poſt. W.* 2, 315. t. i. nie dobre, ale złe uwiadomienie. §. Tytuł czterech książek nowego teſtamentu, zawieraiących hiſtoryą życia Jezusa. *Kras. Zb.* 1, 280. die 4 Evangelien oder Lebensbeſchreibungen Jeſu, t. i. Mateusza, Marka, Łukasza i Jana ś. – *Prov.* Nie ewanieliia to; niepewna to, wierzyć może, kto chce. *Rys. Ad.* 55. Powiem też zdanie swoie; wszak nie ewanieliia; może kto chce wierzyć. *Latos Kom. B.* 4. Co im doniesie, w to, iak w pismo, iak w ewanielią wierzą. *Mon.* 71, 209. U ciebie przysłowia są tak ważne, iak ewangielia. *Teat.* 22 *b*, 63. §. część z tych książek wyięta, którą w święta w kościołach czytaią i obiąśniaią das (jedesmalige Sonn- oder Feſttägliche) Evangelium. Ewanieliia niedzielna. §. ewanieliie *plur.* książka, zamykaiąca cztery ewanieliie, *Rg.* vanghjeliſtar, ein Evangelienbuch. Ewanieliiki, *zdrbn.* kleine Evangelien. *Pam.* 83, 655. – §. Nauka nowego zakonu, das Evangelium, die Lehre des N. T. EWANGELICKI, EWANIELICKI, a, ie, tyczący się ewanielików, Evangeliſch. *Bh.* Ewangelicki; *Vd.* evangelſki; *Rg.* evanghjelſki, vanghjelſki, vanghjeoſki, *Rs.* евангелскій. *Bial. Poſt.* 10. EWANGIELICZKA, EWANIELICZKA, i, ź., ewangielickiego wyznania będąca, eine Evangeliſche (*ob.* Luterka) Na ewangielii iako prawa ewangieliczka uſtawicznie czytała *Twor Ck. F* 2. EWANGIELICZNY, EWANIELICZNY, a, e, – ie *adv.*, od ewangielii, z ewangielii, aus dem Evangelio, Evangeliſch; *Cro.* evangeliumszki, *Dl.* vangyeliszki, vangyelszki; *Ec.* благовѣственъ. Z bogaczem ewanieliczuym na chciwość narzekaią. *Lach. Kaz.* 1, 146. EWANIELIK, a, *m.*, *Bh.* Ewangelik, Luteranin, ein Evangeliſcher. Od ewangelii Luteranie nazywaią się ewanielikami. *Bial. Poſt.* 135. Upoważnienie imienia ewanielikow. *Vol Leg.* 5-3. EWANIELISTA, i, *m.*, *Bh.* Ewangeliſta; *Vd.* evangeliſt; *Cr.* evangeliſta, naveszatnik; *Dl.* naveschenik; *Rg.* vanghjeliſta; *Rs.* евангелистъ, благовѣствователь. Ewanieliſta ieſt, który z przepowiadaniem ewanielii Jezusa Chrystusa z apoſtolską powagą ieſt posłany. *Rey. Poſt. E* 2. ein Evangeliſt, Lehrer des Chriſtenthums. Bog z nas dał niektóre apoſtoły, a niektóre proroki, a drugie ewanieliſty, ku zpoieniu świętych i budowaniu ciała Chrystusowego. *Bibl. Gd. Ephes.* 4, 12. Wszedł w dom Filippa ewanieliſty, który był ieden z onych siedmiu. *ib. Acta.* 21, 8. (*w rodz. żeńsk.* EWANIELISTKA, *Rs.* благовѣствователница). §. który ewanieliią, życie Chrystusowe pisał, der Evangeliſt, Lebensbeſchreiber Jeſu, iako Mateusz, Marek etc. EWANIELISTWO, a, *n.*, urząd ewanieliſty, das Evangeliſtenamt. Na ewanieliſtwo ieſt ofiarowanych pewna liczba, którzy hiſtoryą ewanielii S. spisali. *Gd. Poſt.* 288. *b. Rs.* благовѣствованіе. EWANIELIYSKI, a, ie, Ewanielſki, od Ewanielików, evangeliſch. Zasmakowała im ta wolność ewanieliyska, która ieh, dziesięcin nie płacić, trzymać plebanie. *W. Poſt. Kr.* 283. EWANIELIZOWAC, ał, uie, *czyn. Niedok.*, ewanielii bydź nauczycielem, das Evangelium predigen. *Dl.* blagovesztim; *Rg.* blagovjeſtiti; *Rs.* благовѣствовать; *Ec.* благовѣствити.

EWAZYA z obwinienia, *ob.* Wyprawienie się. *Cn. Th.*

EWEKT, u, *m.*, wywóz die Ausfuhr. 2) cło od wywozu, der Ausfuhrzoll.

EWIKCYA, yi, ź., w prawodawſtwie Polſkim powszechnie toż znaczy, co gwarancya, ubezpieczenie. Szczególniey, zaręczenie przedawcy za pewność dziedzictwa maiętności przedaiącey się. Pod tenże rygor ewikcyi podciągaią się summy posagowe, wyderkafy etc. *Kras. Zb.* 280. die Gewährleiſtung. Ewikcyą daię z waruię co komu. *Cn. Th.* Ewikcyą biorę z waruię co sobie. *ib.* EWIKTOR, a, *m.*, iściec *iur.*, der Gewährsmann. przedawca odpowiadaiący kupuiącym za wszyſtkie pretensye, któreby w czasie dóbr im sprzedanych czynione bydź mogły.

EWIN, a, e, JEWIN, od Ewy, der Eva, Evens, Evä. Oycu naszemu Ewina rozpuſta Wetknęła prawie co iabłko w uſta. *Pot. Jow.* 2, 1. Nam Jewina pierwsza wina Rayſkie wrota zawarła. *Groch. W.* 150. O Jezu, wspomniy na Jewine syny, *Kanc. Gd.* 317. Marya po porodzeniu panną zoſtała, co się żadney córce Ewiney nie stało. *Bial. Poſt.* 73. (cf. Ewka, Jewka, Ewulka).

*EWIRAT, a, *m.*, z *lac.* trzebieniec, rzezaniec, ein Entmannter, ein Verſchnittener. (*wymężczyzniony). - Z mężów czynią nożem ewiratów. *Chroſć. Fars.* 156.

EWKA, JEWKA, i, *ż.*, *Demin. Nom.* Ewa, Ewchen. Są ieszki, co się zwodzić lada daią wężom, Są też Sary, których bog każe słuchać mężom. *Pot. Zac.* 127. (cf. Ewka, Ewin).

EWOCACYA, yi, *ż.*, w prawie Polſkim, wyprowadzenie kogo zapozwanego do sądu iey nieprzyzwoitego; dla czego tak pozwany dopomina sie na powodzcę *poenas evocationis*. *Kras. Zb.* 1, 281. die Vorladung vor einen fremden Gerichtshof, dem der Geladene nicht unterliegt.

EWOLUCYA, yi, *ż.*, w trybie woyſkowym, sposób rozmaitego szykowania i obrotow żołnierſtwa. *Kras. Zb.* 1, 280. obrot, ktory czyni woysko, chcąc odmienić formę albo położenie. *Papr. W.* 1, 471. eine (militäriſche) Evolution, ein Manœuvre. (cf. rękoczyn. *Jak. Art.* 3, 291.).

EWROPA *ob.* Europa.

EWUŁKA, i, *ż.*, *Demin. Nom.* Ewka, Jewka, Ewa, Ewcken. Adaś póydzie za oycem, Ewułka za matką. *Zab.* 9 21.

EX -, Knapſki *odrzuciwszy* x *pisze zamiaſt niego ks lub też kz, n. p. ekſtrakt, ekzemplarz; ulegaiąc teraźniejszey pisowni, która dla krotkości* x *przywrócila, kazemy podobne słowa pod* ex -. 2) *Ex* -, z byłey, niegdyś, *Gall.* ci - devant, geweſen, ehemalig, expodkoli, exkanclerz, expodkomorzy, i t. d., n. p. Cokolwiek mowił ów exlokay, to wszyſtko było mądre, grzeczne, rozumne. *Mon.* 68, 38. cf. *Rs.* pac n. p. pacnonb wyświęcony z urzędu pop, wyświęcony.

EXAGERACYA, yi, *ż.*, *lac.* figura krasomowſka, powiększająca rzecz dla wzruszenia passyi. *Kras. Zb.* 1, 281. przesadzenie, die Exaggeration, Vergrößerung *ob.* przesada, przesadzanie. EXAGEROWAC *ob.* przesadzać.

EXACYA, yi, *ż*, *z lac.* extorsya, wymuszenie, wybieranie gwałtowne, die Erpreſſung, das Eintreiben der Abgaben u. ſ. w.

EXAMEN, - inu, *m.*, *Ekzamen abo *eksamen *szkolne (akademickie) na promocyą, abo kościelne na kapłaństwo, t. j. doświadczanie, badanie, macanie, proba nauki, biegłości. *Cn. Th.* 170. doświadczanie, dowód, popis, das Examen, die Prufung. *Sr.* 1. jpotano; *Rg.* jſkuscjanie, jspitovanje, raziſkivanje; *Rs.* допросъ, свидѣтельское показаніе. Examen i wypytanie. *Sk. Zyw.* 2, 75. Zadał maturzem w filozofii po długim i kamiennym, iak zowią, examinie. *Sk. Zyw.* 2, 76. EXAMINATOR, a, *m.*, examinuią y, dochodzący, badaiący, der Examinator, *Rg.* jſkuscjalaz, jſkuscitegl, potresalaz, jspitovnik; *Ec.* испытникъ; *Rs.* допросителъ; *w rodz. żeńſk.* EXAMINATORKA, die Examinatorinn. EXAMINACYYNY, a, e, od examinu, Examinations-. *Rs.* допросный. EXAMINOWAC, - ować, - uie, *czyn. nied.*, wyexaminować *dok.*, wypytywać, wybadywać, badać, doświadczać czyiey nauki, examiniren, erforſchen, prüfen. *Rg.* jſkuscjavati, jspitivati, raziſkivati; *Sr.* 1. zpotupu, rapotupu, ezpraſchupu; *Rs.* допросить, допрашивать, разыскать, разыскивать, разыскиваю.

EXARMOWAC, desarmować *ob.* rozbraiać.

EXCELLENCYA, z fr. tytuł; Wassa Excellencya, podług Franc. *Rg.* uzvijscenos, *Rs.* ваше превосходительство; *adj.* превосходительный. cf. Jaśnie Wielmożny, Jaśnie Wielmożność. *Kras. Zb.* 1, 28.

EXCEPCYA, yi, *ż.*, *z lac.* wyiątek, die Ausnahme. *Bh.* wybrada. Są iak mówią excepcye od reguł pospolitych. *Kras. Pod.* 2, 293.

EXCES, u, *m.*, EXCESSIK, a, *m*, *zdrbn.*, *z lac.* przeſkrobanie w czym, wyſtąpienie, przeſtępſtwo, wykroczenie, ein Excess, eine Ausſchweifung. Krol Wacław coraz to głębiey w ciężkie zabrnął excessa. *Sk. Zyw.* 1, 306. Ociec gasząc iego excessiki, sobie obroku ujął. *Falib. Dis. Q.* 3.

EXCYPOWAC *czyn. nied.*, *z lac.* wyimować, warować sobie, excipiren, ausnehmen, eine Ausnahme machen. *Boh.* wybraditi.

EXCYTARZ, a, *m.*, *z lac.* co wzbudza, budzi, pobudza, budziciel, pobudziciel, der Wecker, Aufwecker, Ermunterer, Aufmunterer. *Bh.* budić, budiček. *Sr.* 1. zbudjadwo; *Crn.* budilu; *Bs.* perbudillo, budillo; *Dl.* probudilo; *Cro.* prebudilo, zbudilo, prebudilo; *Rs.* будильникъ, будильщикъ. Excytarz do walecznego rycerſtwa Polſkiego. *Kchow.* 254. (wiersz pobudzaiący, pobudka). Dziewki nakoniec pogniotły pana excytarza. *Zab* 13, 279. *Trzb.* (koguta, co io budził). §. w szczególności: zegar excytarz. *Papr. W.* 1, 315. der Wecker an der Uhr. Pocznie bić excytarz, słucha Litwin długo . . . *Pot. Jow.* 118.

EXEKUCYA, yi, *ż.*, *z lac. Bh.* wykonob, wykonanie, uſkutecznienie, sprawowanie, die Vollziehung, Vollſtreckung. Prawo iest martwe bez exekucyi. *Zab.* 5, 102. Posłowie często Zygmunta praszali, aby exekucya, to iest, wypełnienie praw i swobod koronnych stać się mogła; ale dla złych czasów musiał ią odkładać, chociaż tak zaniedbaną długo. *Vol. Leg.* 2, 609. Na seymie Piotrkowſkim 1562 R. exekucya bydź miała wszyſtkich praw i ſtatutów; po których mało więc bywa, gdyby do exekucyi nie były przywiedzione. *Biel. Kr.* 556. Powiadaią pospolicie, iż to iest exekucya, brać, co komu nad prawo dano; ale branie abo dawanie, nie są grunty krolestwa Polſkiego, ale są przypadki iakieś iego, które przychodzą i odchodzą, okrom upadku koronnego. Ale to iest exekucya, która nachylone do upadku królestwo, w iego kłobę wstawia i też przywileymi, przez króla nam poprzysiężonemi. *Orzech. Qu.* 40. §. w szczególn. exekucya, wykonanie przez urzędnika wyroków sądu. *Kras. Zb.* 1, 281. die gerichtliche Execution, Urtheilsvollziehung, Decretsvollſtreckung. Ukrzywdzona sprawa, gdzie wprzod exekucya, niżeli sąd ſtawa. *Pot. Zac.* 51. Rozkazano, aby exekucyą w więzieniu udziałał, to iest, aby ią udawił. *Warg. Wal.* 168. §. wymożenie zaległych podatków, das erzwungene Eintreiben der Rückſtände. Zołnierze do niego posłano na exekucyą. *Ld.* EXEKUCYYNY *ob.* wykonawczy. EXEKUTOR, a, *m.*, wykonawca, wykonacz, der Executor, Vollzieher. *Eksekutor abo *eksekutor, sprawca, wykonacz, szafarz teſtamentu. *Cn. Th.* 170. Exekutor abo wyciągacz sprawiedliwości bożey. *Wyc. Jgn.* 83. *w rodz. żeńſk.* EXEKUTORKA, i, *ż.*, die Executorinn, Vollzieherinn. EXEKWOWAC *czyn. nied.*, wykonywać, *wyiszczać, exequiren, vollſtrecken, vollziehen. Prożno iest prawa czynić, które wyiszczane abo exekwowane nie będą. *Herb. Stat.* 24. Co woiewodowie postanowią, to ſtaroſtowie niech wyiszczaią. *ib.* 181.

EXEKWIIE, – iy, *liczb. mn. z łac.* obrządki pogrzebowe, die Exequien; *Cro.* pokop, pokapanye; *Rg.* sprovod, sprovodiscte, ukòp; *Crn.* wile. (cł. wilia). EXEKWIALNY *Rg.* sprovodni, ukopni; – *verb. Rg.* sprowoditti *parentare.*

EXEMCYA, EXEMPCYA, yi, *ż.*, EXEMPT, u, *m.* EXEMTA, y; *ż., z łac.* przywiley uwalniający od obowiązku przykazanego. *Kras. Zb.* 1, 281. die Exemtion, Befreyung von einer Staatslaſt. Sprawy o exempcye czyli wykupna zaſtawy. *Czack. Pr.* 2, 106. EXEMT, a, *m.*, exemcyą uwolniony, ein Eximirter.

EXEMPLARZ, a, *m.*, EXEMPLARZYK, a, *m.*, *zdrbn.* *ekzemplarz abo eksemplarz, przepis, konterfet, kształt, model, wizerunk. *Cn. Th.* das Exemplar. *Sr.* 1. wotspiß, pjepiśmo; *Vd.* popisanu, podubſtvu). Wszyſtkie Greckie exemplarze na to się zgadzaią. *Sekt. Jan.* 4. Eksemplarz piérwszy abo własny, abo przedni, *archetypum. Cn. Th.* oryginał, autentyk, die Urſchrift.

EXENTEROWAC *czyn. nied.*, trupa wywnętrzyć, exenteriren, einen Todten (ausweiden) ſeciren. EXENTEROWANIE, – ia, *n.*, EXENTERACYA, yi, *ż.*, wywnętrzenie trupa, die Exenteration. Dano wolność doktorom powiatowym do exenterowania pacyentów. *Pam.* 85, 1, 620. cf. patroszyć.

EXERCEROWAC, *intransit. nied.*, bronią robić, exerciren; *Vd.* okserzirati, povajati, povardievati; *Sla.* zabavljatise orũžjem, priucsávatise). §. *transit*; exercerować, ćwiczyć, üben, exerciren. EXERCERUNEK, nku, *m.*, robienie bronią, das Exerciren. *Vd.* povajanje). Plac exercerunku, *Vd.* povajalishe. EXERCYTACYA, yi, *ż.*, ćwiczenie, die Uebung, das Ueben, Exerciren.

EXHALACYA *ob.* wyziew, para, wyduch. *Zebr. Zw.* 1.

EXJEZUITA, y, *m.*, bywszy Jezuita, ein Exjeſuit. cf. Pojezuicki.

EXKANCLERZ, a, *m.*, bywszy kanclerz, der Excanzler, geweſene Canzler. Zamoyski exkanclerz, prawdziwy z cnot obywatelskich Rzymianin. *Zab.* 16. 172.

EXKLAMACYA *ob.* wykrzyk, wykrzyknik, *Slo.* wikrikovatelka, wikrikowani, wikriknuti.

EXKLUDOWAC *ob.* wyłączyć. EXKLUZYA *ob.* wyłączenie *Boh.* wyrazka.

EXKOMUNIKA, i, *ż.*, klątwa, die Excommunicirung, der Kirchenbann; obrządek kościelnego prawa, wyłączaiący przeſtępcę z społeczności wiernych. *Kras. Zb.* 1, 281. EXKOMUNIKOWAC *ob.* wyklnąć, wyłączyć.

EXKREMENT, u, *m.*, EXKREMENTA, – ów, *liczb. mn.* co ſtolcem odchodzi, ſtolec, die Excremente, der Stuhl. *Krup.* 5, 722.

*EXKUZA, y, *ż.*, Wymówka, wymawianie; die Entſchuldigung. *Zab.* 11, 73. Wszyſtkie długi exkuzą płacił. *ib.* 13, 207. EXKUZOWAC *czyn. nied.*, wyexkuzować *dok.*, wymówić, wymawiać, entſchuldigen. Exkuzował się, iż o tém nie myślił. *Sk. Zyw.* 1, 323. Exkuzował się, i wywodził się, ale niewinności swoiéy wywodzić nie mógł. *Sk. Zyw.* 1, 296.

*EXOFFICYA, ów, *licz. mn.* urzędowne ciężary, ämtliche Laſten. Uciążliwe przedtém były dla miaſt exofficya czyli dawanie ſtancyy dla dworu krolewskiego, tudzież w czasie seymów i t. d. *Skrzet. P. P.* 2, 113.

EXORBITANCYA, yi, *ż.*, w prawie Polskiém przeſtępſtwo przeciw ſtanowi publicznemu. Roku 1669. był seym exorbitancyi, na ktorym ſtarano się przywrocić do dawnego trybu, co z kloby należytéy wypadło. *Kras. Zb.* 1, 281. co *ex orbita legum* wypadło. *Vol. Leg.* 5, 978. Gręzwidrigkeit, Abweichung vom Geſetze. Trzymaiąc się prawa, nie trzeba nowych szukać śrzodków na zniesienie nieslychaney exorbitancyi. *Leszcz. Gl.* 78. EXORBITOWAC, *intransit. nied.*, z kluby prawa wykraczać, die Gränzen des Geſetzes überſchreiten. Marszałek sądzi excessa, które pod bokiem królewskim exorbitowały. *Nies.* 1, 249.

EXORCYSTA, y, *m.*, z Greckolac. maiący moc wypędzania djabła z opętanych. *Karnk. Kat.* 265. der Exorciſt, Teufelsbeſchwörer, Teufelsbanner. *Rg.* zaklinalszy. Exorcyſtowie, zaklinacze czartów, czarty mieli wyniatać z ciał ludzkich. *Sk. Kaz.* 127. *Cer.* 1, 151. Trzeci ſtopień święcenia iest exorcyſtów. *Kucz. Kat.* 2, 618. EXORCYZM, u, *m.*, zaklinanie czarta, die Teufelsbeſchwörung. *Rg.* zaklétve), Exorcyzm, wypędzanie czy odpędzanie mocą boską złego ducha. *Cer.* 1, 149. zaklinanie, poprzysiężenie; poprzysięga i zaklina kapłan duszneg nieprzyiaciela, aby z ſtworzenia, które ma bydź chrzczone, wyszedł. *Hrbſt. Nauk. T.* 2. Naylepszy na złych duchów exorcyzm, kiy. *Teat.* 11 *b*, 35. EXORCYZMOWAC *czyn. nied.*, zaklinać abo zażegnać czarta *Rg.* zaklignati, den Teufel beſchwören, austreiben. Oley exorcyzmowany, t. i. poświęcony, i nad którym szczere wyklinanie. *Sk. Zyw.* 1, 195.

EXORTA, y, *ż.*; EXORTECZKA, i, *ż.*, *zdrbn.*, napomnanie, die Ermahnungsrede, Ermahnung, Ermunterung. Nietylko tygodniowe do dyscypułów exorty miewał, ale też ustawicznie króciuchne nauki czynił. *Sk. Zyw.* 1, 3 1. Na księdza krzyk, że cóś zlapie za pogrzebek, exortecke. *Xiądz.* 53.

EXOTYCZNY *ob.* zagraniczny, obcy, przywożny. EXOTYCYZM, u, *m.*, sposób mówienia czyli wyraz nieswoiski, zagraniczny, *Slo.* inonaſledowka.

EXPEDYCYA, yi, *ż.*, odprawa, wyprawa, die Expedition, Ausfertigung; Abfertigung; der Kriegszug. Expedycya pocsty zabawiła go przez cały dzień. *Lub. Roz.* 54. Expedycya generalna *ob.* pospolite ruszenie. EXPEDYOWAC *czyn. nied.*, wyexpedyować *dok.*, odprawować, wyprawować, expediren, ausfertigen, abfertigen. Nie miałem czasu, bo był dzień expedyowania poczty. *Lub. Roz.* 54.

EXPEKTATYWA, y, *ż.*, nadzieia dostąpienia czego. die Anwartſchaft. Ma u króla *ekspektatywę na biskupstwo, ſtaroſtwo. *Cn. Th.* 170. Expektatywy, przywileie na przeżycie dawane. *Czack. Pr.* 212.

EXPENS, u, *m.*, EXPENS, y, *ż.*, – w *liczb. mn.* EXPENSA, – ów, z koszt, wydatek, rozchód, die Ausgabe, die Koſten, der Aufwand. *Rg.* trátgna (cf. ſtrata); *Sl.* troshak; *Cro.* sztrossek, potròssek; *Dl.* tratna; *Ru.* трáта, исмóра. Expens ta z dochodów na expens nieprzewidziane wyznaczonych, wyłożona bydź ma. *Vol. Leg.* 6, 846. Zygmunt zastępował przez dwa dni exp bądź na konie, bądź na ludzi. *N. Pam.* 9, 27. EXPENSOWAC *czyn. nied.*, wyexpensować *dok.*, wydawać, łożyć na co, ausgeben, Aufwand machen, worauf verwenden. *Cro.* potrossújem, potrosilszem; *Ru.* произдержать, истрáтить, истрáчивать. Więcey nie godzi się e

pensować, ink tyle, ile iest przychodu; bo wydatek nad przychód z cudzych iest pieniędzy. *Teat.* 19 *b*, 43. Ja niechcę, żeby się twóy pan miał expensować dla mnie. *Teat.* 36 *c*, 112. (niszczyć, ubożyć, ſich Koſten machen. EXPENSOWNOSC, ści, *ż.*, kosztowność, wydatek wielki, Koſtbarkeit, große Ausgaben, Aufwand. EXPENSOWNY, a, e, – *ie adv.*, kosztowny, wielki expensujący, łożący, koſtbar, mit Aufwand. Expensownie żyć. *Xiądz.* 24.

EXPERYMENT, u, *m.*, EXPERYMENCIK, a, *m.*, *zdrbn.*, doświadczenie, dowód, próba, der Erfahrungsverſuch, der Verſuch, die Erfahrung, die Probe, der Beweis. Piérwey experyment posłuszeństwa dał w szkołach mnieyszych. *Sk. Zw.* 1, 391. (cf. praktyka) §. termin prawny, według wyrazów statutu Litewskiego, rozpieranie się; upomnienie rozkazu sądowego, aby stronę zwłóczącą przymusić do stawienia się u sądu, i to iest pierwsze accessorium. *Kras. Zb.* 1, 282. Zwangsbefehl an die zögernde Parthey, ſich vor Gericht zu ſtellen.

EXPLIKACYA *ob.* wykoczołowanie.

EXPLIKACYA *ob.* wyłuszczenie, wyprawa, rozbiór, objaśnienie, wyiaśnienie. EXPLIKOWAC *ob.* wyłuszczać, objaśniać, rozbierać.

EXPOSTULOWAC z kim, *intransit. nied.*, żądać od kogo sprawowania się z czego, spierać się z kim, von jemanden Rechenſchaft fordern, ſich mit ihm herum diſputiren. Poczęliśmy z gospodarzem expostulować, czemuby w tak srogą widzią tak słaby dał objad. *Star. Ref.* 44. Kiedy... dowiedziawszy się, że Jagiełło nań się zmówił z Krzyżakiem Pruskim, expostulował z nim o to. *Biel. Kr.* 200.

EXPRESSYA *ob.* wyraz, wyrażenie.

EXPROMISSOR, a, *m.*, wyręczaiący dłużnika, zaręczyciel, ręczymia, poręcznik, der Bürge, Gewährleiſter, Gutſchaft. Gdyby wierzyciel, opuściwszy przedniejszego dłużnika, trzymał się wiary expromissora; tedy ów bywa woley, a na iego zapis zlecony expromissor następuie. *Chełm. Pr.* 139.

EXTORSYA *ob.* wydzieranie, zdzieranie, wymęczenie, wymuszenie, wycisk.

EXTRA, *ob.* oprócz, nad. – §. nadzwyczaynie, srogo, mocno, wielce, bardzo, außerordentlich, ſehr, ſtark. Golego orężu extra się lękam. *Teat.* I, 55.

EXTRAKT, u, *m.*, EXTRAKCIK, u, *m.*, *zdrbn.*, wypis, wyiąg, Auszug, Extract. w prawie: transakcya z protokułu kancellaryi autentycznie wyięta, z pieczęcią, korrektą i podpisem konfrontuiącego. *Kras Zb.* 1, 282. *ekstrakt prawny. *Cn. Th.* 170. §. *Medic.* *exſtrakt u aptekarzów, wyciągnienie istności, duszy. *Cn. Th.* 170. *Syr.* 96. ein mediciniſcher Extract. Extrakt, wyciąg, istoty oddzielonej od roślin, za pośrzednictwem wody, *Dyk. Med.* 2, 150. *Krup.* 5, 33.

EXTRAORDYNARYYNY *ob.* Nadzwyczayny. Działa *extraordynalne, *Archel.* 18. *id.*

EXUL, EXULANT *ob.* wygnaniec, *Rs.* осѣмстнованный.

EXULANTSKI, a, ie, wygnańczy, des Landes verwieſen, im Exil befindlich. Exulantskie seymiki, Smoleńskie, Starodubowskie. *Vol Leg.* 7, 186. (zakordonowane). EXYLOWAC *ob.* wygnać *Rs.* осемствовати.

EXYSTENCYA, *ob.* byt, bytność, iesteſtwo. *Kras. Zb.* 1, 281. das Daſeyn; *Rg.* bivſtvo, *Rs.* существованïе, сýщность; *Ec.* осуществïе, бытность. EXYSTOWAC, bydź, iesteſtwo czyli bytność mieć, istnąć, exiſtiren, vorhanden ſeyn. *Rs.* веществовать, существовать. Exystuiący, *Rs.* сýщïй; *Ec.* осуществóванный, воспринявшïй существо.

EY! *wykrzyk. Bh.* ey, ay; *Rs.* yá. – a., radości: Ey! Ey! dalemże iemu, dalem. *Boh. Kom.* 1, 359. Kozak na teorbanie tnie tańczyki: wszyscy goście krzykną: ey wiwat ochoczy gospodarz. *Zab.* 13, 204. – b., żądania przyniecierpliwszego. Ey! Ey kiia! *Zab.* 13, 134. – c., zachęcenia Ey! Ey pókiż to rycerstwo ponosić będziemy. *Pilch. Sall.* 41. – d., zadziwienia, Ey! ſchau! Ey, ey, iakie dziwy. *Mącz. papae!* – e., niechęci, Ey! Ey cóż tu robić? kto mu doda rady! *Zab.* 16, 331. Ey ey ey umieram bru bru włosy mi wstaią na głowie. *Teat.* 27, 107. – f., przestrogi zastanawiaiącey: ey! eyże! Ey! Ey! *n. p.* Ey przebóg Mści Panowie! *Zab.* 15, 183. Ey day mi pokóy, bo weźmiesz i drugi raz w pysk. *Boh. Kom.* 1, 70. Ey co bzdurzysz. *Teat.* 30, 5. Zawiedziesz się, ey wara! *Brud. Oſt. a.* 11. Ey synu niżey, ma rada, opalić słońce skrzydła. *Falib. Dis. E* 3. Młynarzu! są tu ryby? Są, panie łaskawy! Eyże! podobno niemasz! *Pot. Jow.* 24. Ey Marcinie! ey uważay. *Boh. Kom.* 4, 180. Eyże, mówcie prawdę. *Birk. Ex.* 17.

EYNAŁ, HEYNAŁ, HAYNAŁ, u, *m.*, słowo Węgierskie; *Hg.* haynal *aurora*; *Pannones excubitores sub auroram sibi accinunt*: Haynal wagiion szeppiros, haynal, haynal wagiion t. i. *erumpit iam elegans rubens, s. aurora etc. ut noſtri*: O widzę cię, widzę etc. U nas tedy znaczy: pieśń budząca, ein Weckelied, ein Morgengeſang der Wächter im Lager. Niż iutrzenka nad obozem wschodzi, Muzyki heynał otrąbią krzykliwy. *Chroſc. Fars.* 286. Rano zaraz probować chcą swéy fortuny, i zagrzmieć ogromnemi heynał pioruny. *Tward. Wład.* 122. Heynał wszyscy zaśpiewaymy, *Fja. Pieśń.* 2. Poczciwemu nie trzeba stróża z heynałem na wieży, bo iuż stróżem u niego cnota. *Rey. Zw.* 135 *b*. Heynał utrzpioney koronie Polskiey: Heynał świta! Febus wstaie! *Kochow.* 244. – §. W Krakowie dawniéy na wieży P. Maryi przez kilka niedziel przed bożym narodzeniem, zacząwszy wnet po północy aż do świtu na dętych instrumentach grano, aż do samego dnia bożego narodzenia, i to tam także zwali heynał; das Frühblaſen vor Weyhnachten auf dem Marienthurme in Krakau. – §. Już po heynale, iuż po godach, iuż po harapie, minął dobry byt, es iſt vorbey, es iſt aus. Trza za wczasu kuratora sierocie, nie w ten czas, kiedy iako mówią po heynale, kiedy się koła rozbieżą, kiedy iuż wszystko utraci. *Groi. Obr.* 92. *§. zorza, die Morgenröthe. Eurus podpadł pod heynał. *Zebr. Ow.* 5. *ad auroram*). EYNALIK, a, *m.*, *zdrbn.* – EYNAŁOPIS, a, *m.*, który eynały pisze, der Frühlieder dichtet. *Tr.* – EYNAŁOSPIEW, a, *m.*, który eynały śpiewa, der ſie ſingt. *Tr.*

*EYROPA *ob.* Europa.

EYZE! *ob.* EY f).

EZAIASZ *ob.* Izaiasz.

F.

F *litera szósta alfabetu łacińskiego.* Kras. Zb. 283. *Głoska ta nie iest Słowiańska, dla czego też tu pod* f *żadnego słowa Słowiańskiego nie znaydziesz.* – Omnia apud Slavos nomina, quibus litera Φ, et apud Bohemos (et Polonos) f initium dant, suam peregrinitatem produnt, et sunt numero exigua. Durich Bibl. Sl. 1, 105. *Atoli Czesi w niektórych Słowiańskich słowach w przemienili na* f *n. p.* fausy *z wąsy*: fausaty *z wąsaty.* – *U nas iedno słowo*: *fu! fuk! fukać – niepewno, czy swoyskie, czy przyswoione.* §. *Dawni pisarze Łacińskim i Greckim słowom przyswoionym zostawuią* ph. *n. p. philosophia, Phaeton; my teraz piszemy wszędzie* f *zamiast* ph *n. p. Filozof, filozofia, filozoficzny, Faeton.* Kpcz. Gr. 2, p. 260. *w czém Włochów naśladuiemy.*

FA! FA! *wykrz.* pfa, pfe! Nie mogąc wstrzymać, zawołali: fa, fa! *Dwor. F.* 4. fe, fi! pfe! *ob.* fafać, feydać.

FABRYKA, i, *ż., z łac.* budowanie, wystawianie budowni, das Bauen, der Bau. Cały maiątek swóy fabryce ś. Piotra darowała. *Warg. Wal.* 229. *Haur. Fl.* 6. Fabryka zamku Grodzieńskiego, dla nieoddania potrzebnych pieniędzy, ieszcze nie dokończona. *Vol. Leg.* 5, 520. Rozpoczęta fabryka, ma bydź podług podanych abrysów kontynuowana. *ib.* 7, 102. – §. budowanie, gmach, das Gebäude. Kościoł ś. Zofii wszystkie inne fabryki wspaniałością swoią przechodzi. *Star. Dw.* 5. Nagle z gruntu na wierzch fabryka wspaniała A przerozległa powstała. *Przyb. Milt.* 29. §. sposób budowania, ułożenie, struktura, die Art des Baues, der Bau. Fabryka lub ułożenie serca takie iest: .. *Krup.* 2, 238. 2) warsztat rękodzielny, rękodzielnia, rękodzieło, eine Fabrik. *Vd.* rokodelauzhnia; *Rs.* заводъ. Trzeba nam założyć fabrykę kraiową na wszelkie towary. *Koll. List.* 1, 76. *fig.* słowa nowe z ich fabryki wychodzące. *Mon.* 69, 252. 3) FABRYKA, FABRYKACYA, yi, ż. sfałszowanie urzędownych pism. *Kras. Zb.* 1, 285. die Verfälschung gerichtlicher Schriften. Są kancellarye nasze pieniactwa i wybiegów składem; sędztwo fabryk i korrupcyi professyą. *Zab.* 16, 166. FABRYCZNY, a, e, od fabryki, budowli lub rękodzieł, Bau-, Fabriken-. Dozorca i pisarz fabryczny. *Xiąd.* 101. *Torz. Szk.* 57. *Rs.* заводскій, подзаводскій. FABRYKANT, a, *m.*, rękodzielnik, ein Fabrikant. *Cro.* rukotvòrecz; *Rs.* заводчикъ. FABRYKANTKA, i, ż. die Fabrikantinn. FABRYKANTSKI, a, ie, od fabrykanta, Fabrikanten-. Fabrykantskie exkusy. *Torz. Szk.* 6. FABRYKOWAC *czyn. nied.*, zfabrykować *dok*: robić co, składać co, osobliwie co niedobrego, fabriciren. Pan Laurenty zfabrykował testament. *Teat.* 5, 134.

°FABUŁA, y, ż., °FABUŁKA, i, ż., *zdrbn.*, eine Mähre, eine Fabel. Iest o nieśmiertelności plotek i fabuł u pogaństwa dosyć; a u samych chrześcian prawda zostaie. *Skarg. Kaz.* 641.

FACECYA, yi, ż., *z łacińskowłosk.* kunsztownie i śmiesznie powiedziana rzecz. *Mącz.* kunsztowanie, *ib.* koncept zabawny dowcipny, żarcik, ein scherzhafter Witz. *Rg.* scjala. (cf. żart).

°FACELET, °FACILET, FACELIT, FACOLET, u, *m.*, *Ital.* fazzuoletto; *Vd.* facinötl, facilet, faceneti, hantvela, hadra; *Crn.* fazanękel; *Bh.* facalit; chustka do nosa, das Schnupftuch. Facelet iey był łzami napoiony. *J Achan. Ir.* 69. Oleiek trwałey woni ku rękawicom i faceletom, które chcą wonne mieć. *Sienn.* 573. Mam facelet od niego; ieszczem panną była, Tańcował zemną, głowa mu się zapociła, Otarłszy, rzucił na mnie, iam zchowała. *Sim. Sel.* 91 §. chustka, ein Tuch. Wszedłszy w grob, wyrzekł prześcieradło leżące i facelet, który był na głowie iego, z osobna zwiniony. *Radz. Joa.* 20, 7. (chustkę. *Bibl. Gd.*) Stroie białogłowskie, iakie są rucha, facolety, pończoszki, ferety i t. d. *Gost. Gor.* 129. Kobiety strojow nie-zwyczaynych nie maią wymyślić, facelity od wierzchu głowy do ziemi. *Petr. Pol.* 2, 197. Twarz iego faceletem zawiązana. *Rey Post. Ooo.* 1, Facilet. *Paszk. Dz.* 122. W facelit co zawinąć. *Hrbst. Nauk. C.* 4.

FACHA, y, ż., z Niem. przegroda, das Fach, die Abtheilung. Cebulę morską, rozebrawszy na fachy, w śklenicę włoż. *Sienn.* 627. Wydłub' z iabłek iądra i z ich fachami włóż do garca. *ib.* 522. Okrętny pieczyk w sobie fachy ma, iakoby półki w łąkotkę. *ib. ustl.*

FACYATA, y, ż., FACYATKA, i, ż., *zdrbn.*, z *Włosk.* domu przednia ściana, czoło, die Fronte eines Gebäudes, die Façe (*ob.* Adlg.). Próżno na facyacie pałacu zawieszać herby, kiedy we środku głucho o familii. *Mon.* 61, 259. §. iedna strona karty, stronnica, *pagina*, eine Seite des Blattes. Od arkusza extraktów, po dwadzieścia wierszów na iedney facyacie, po ziotemu. *Vol. Leg.* 7, 320. §. żart: twarz, oblicze, das Antlitz, das Gesicht. Wątpię, aby mego pana ta malowana uludziła facyatka. *Teat.* 21 *d.* 46. (twarzyczka). Niepodoba iey się twoia facyata. *Id.* °§. kształt, die Beschaffenheit, der Zustand. Ta była Rzymskich obrotów facyata, W ten czas, nim daley Anton ie pomiata. *Chrośc. Fars.* 62.

FACYENDA, y, ż. FACYENDKA, i, ż., *zdrbn.*, z *Włosk.* sprawka, handelek, szachry, frymarczyk, ein Kaufhandel, Tauschhandel, Geldhandel. W takie go facyendy wprawił kunszt łotrowski, Że w rok poszły intraty i summy i wioski. *Kras. Sat.* 111. Plenipotent, wziąwszy mię za rękę: rzękł: mam z WMc Panem facyendkę. *Zab.* 11, 159. FACYENDARZ, a, *m.*, który za facyendami chodzi, ein Tauschhändler, Kaufhändler, Geldhändler. Znasz tych facyendarzów, lichwiarzów, kapitalistów. *Teat.* 33 *d.* 9. FACYENDARKA, i, ż., eine Tauschhändlerinn etc. FACYENDOWAC, ał, uie, *act. nied.*, facyendy robić, Tauschhandel, Geldhandel im Kleinen treiben. (cf. frymarczyć).

FAETON, – nta, *m.*, syn słońca, który nie umieiąc kierować wozem słonecznym, zginął, Phaeton. Przysłowie: bydź może: nie bądź Faetontem, t. i. nie napieray się, czemu nie sprostasz. *Petr. Hor.* 2, *M. b.* – §. gatunek nowomodnych wysokich kolasek, ein Phaeton, eine Art hoher Wagen. Faetoncik *zdrbn.* cf. doroszka.

FAFAC, ał, a *act. nied.*, mówić fa fa, abo pfe pfe, Pfeifen, pfui sagen. Skoro poczną nieczyste mieszać, mu. fafać niechcąc i nie mogąc złego wąchać. *Dwor. H.*

FAFAŁEK, łka, *m.*, złote fafałki. *Nar. Dz.* 218. błyszczące szuszałki, Flitter.

FAGOT, u, *m.*, z Franc. narzędzie muzyczne dęte, wydaiące

daiące odgłos basu, der Fagot. FAGOCISTA, y, *m.*, graiący na fagocie, der Fagotist.

FAJA *ob.* Fayka.

FAJANZA, miasto w stanie Papiezkim, sławne wynalazkiem pięknych fabryk farfurowych, ztąd maiących *fajansow* nazwisko. *Dyac. Geogr.* 1, 196. FAJANS, u, *m.*, Fayance.

FAIERBAL *ob.* ogniста piłka. *Jak. Art.* 3, 291. FAIERKA, FEIERKA, i, *ż.*, (*z Niem.* Feuer), ein Kohlenbecken, Gluthbecken. *Bohem.* ohřiwadlo, ohnisstko, ohnisstatko; *Slo.* zahřiwadlo, ohnisstátko; *Sr.* 1. wohrjwadlo; *Rg.* ghrioniza; *Bs.* grasta, fogun; *Sla.* tava, kadionica; *Crn.* kadilnèk; *Vd.* ponou sa vogle, gretniza, grieterza; *Rs.* канфóрка, жарóвня; *Cro.* serjavnik (cf. żar, zarzewie). Ładna feierka. *Teat.* 8, 59. W kramach nad feierkami się grzeią. *Haur Sk.* 347. (cf. kotlina, kotlinka, ogniско). Mosiężna do grzania pościeli faierka, szkandalan od niektórych zwana. *Mon.* 71, 204. ein Bettwärmer. *Fairka, z piecyk ruchomy żelazny. *Cn. Th.* 171. Fairka stołowa do grzania potraw. *Cn. Th. ib.* Na szkucie faierka iest zrobiona z dwóch desek na kant zbitych, które na budzie przy kominie stawiaią, aby się nie dymiło w kuchni. *Magier Mscr.* - Faierka do kadzenia, ein Rauchbecken. FAIERWERK *ob.* Feierwerk.

FAIFER *ob.* Fayfer. FAINGULD *ob.* Feynguld. FAINZYLBR *ob.* Feynzylbr.

FAKCYA, yi, *ż.*, *z łac.* partya, strona, eine Faction, Parthey. Fakcye niebezpieczne bywaią. *Gemm.* 78. Luboś się zgarbił, Mości Panie Wóycie, Przecięż, iak mówią, fakcyi nie stróycie. *Bratk. C.* 2, *b.* W gnuśnym pokoiu tylko fakcye, tylko swary stroią. *Kochow. Wied.* 5.

*FAKIEL, - kli, *ż.*, *z Niem.* pochodnia, wachla, die Fackel. Fakle iarzęce w ręku trzymali. *Auszp.* 56.

FAKTOR, a, *m.*, FAKTOREK, - rka, *m.*, *zdrbn.*, sprawca interesów drugiego, der Factor, Geschäftsbeforger. Faktorowie i kommissyonarze, toż samo znaczą, co posłowie państw w materyach politycznych. *Mon.* 72, 53. Faktorom, czyli handlownym urzędnikom. *Pam.* 85, 1, 826. Kupcy maią swe faktory tam, skąd im towary przychodzą. *Grod. Dis. D.* 3. Zysk nasz bywa w ręku faktorów i legierów cudzoziemskich. *Gost. Gor.* 107. Faktorowie na poły się dzielą zyskiem. *ib.* Rutyliusz nie był celnikiem, ale celnikom za faktora służył. *Warg. Wal.* 219. §. Szczególniéy, żyd strzeczyciel, ein jüdischer Faktor, Mäkler, Zubringer. Zyd faktor, żyd i doktor, żyd iest i podskarbi. *Comp.* 395. FAKTORKA, i, *ż.*, die Factorinn, die Unterhändlerinn. FAKTORSKI, a, ie, Factors-. FAKTOROWAC, *cz. niedok.*, faktorstwem się bawić, den Factor machen. FAKTORSTWO, a, *n.*, die Factorey, das Geschäfts eines Factors, Zubringers, Unterhändlers.

FALA, i, *ż.*, (*cf.* weln, *Germ.* Welle); *Slo. et Bh.* wlnobitj; *Sr.* 2. żwalla; *Rs.* волнéнïе, зыбь, зыбель; *Ec.* влахнïе; nawalność morska, ein Seesturm. *Cn. Th.* Wody morskie za falą wylewaią z brzegów. *Gorn. Sen.* 28. Fala okrutna morska powstała. *Warg. Wal.* 21. Fala na Wiśle wielka. *Mon.* 69, 68. §. fale *plur.* zowią ci, co po wodach żegluią, wzruszenie wód przez wiatry, które czasem statki wodne i okręty zalewaią. *Otw. Ow.* 441. welny, die Wellen, Wogen. Niech stanie wszystek w falach ocean burzliwy. *Bard. Tr.* 165. Wszystko się na kształt fali na morzu tu i owdzie chwieie. *Teat.* 42, *d. d.* *fig.* Fale przeciwnéy fortuny. *Pot. Syl.* 62.

FALANDYSZ *ob.* Falendysz.

*FALANGA, i, *ż.*, Tak Macedonowie zwali swoie naymężnieysze woysko, uszykowane w czworogran; wielka falanga miała ludu sześnaście tysięcy; mała połowę tego. *Warg. Kurc. praef.* der Phalanx der Lacedämonier.

FALBALA, FALBULA, FALBANA, FALBANKA, i, *ż.*, *zdbn.*, *z Franc.*, falbala, obszycie fryzowane u fartuchów, sukni białogłowskich, die Falbel, die Frisur an der Kleidung des Frauenzimmers. *Cro.* obtòk, obmet; *Crn.* obtòk; *Bs.* obtoka, rese, listiçe, skút, kraj od sukgne; *Ross.* выметка, накладка; *Ec.* оментъ, воскрилïе. Falbule wysiekane i wyrzezane, wykłóte, *Gall.* pretintailles, ausgestochne Falbeln. *Tr.* Szarfy trefne z falbanami *Comp. Med.* 705. FALBANOWY, a, e, od falbany, Falbel-. FALBANOWATY, FALBANIASTY, a, e, na kształt falbany, falbelartig.

FALBIERZ *ob.* Farbierz.

FALC, FALS, FELC, u, *m.*, *z Niem.* die Falze laskowanie, fuga, n. p. Spodnice z falcami. *Comp. Med.* 705. (cf. fald). W futrze od drzwi lub okna, iest felc do ramy od okna lub do drzwi. *Mag. Mst.* §. falc, u introligatora, kościany lub drewniany, do kształcenia sznurków na grzbiecie książek. *Mag. Mst.* das Falzbein der Buchbinder. FALCOWAC, FALSOWAC *cz. ndk.*, u introlig. składać arkusze do oprawy. *Mag. Mst.* falzen, beym Buchbinder.

FALCGRABCZYK, a, *m.*, rodem z Falcgrabstwa Ryńskiego, ein Pfälzer. FALCGRABIA, - bi, *m.*, *albo* - biego *subst.*, elektor palatyn, elektor Bawarski, der Pfalzgraf, der Churfürst von der Pfalz. FALCGRABINA, y, *ż.*, elektorowa Palatynatu, die Pfalzgräfinn. - FALCGRABSKI, a, ie, od Palatynatu, palatyński, pfälzisch. elektor falcgrabski abo palatyński, Bawarski, der Churfürst von der Pfalz. - FALCGRABSTWO, a, *n.*, palatynat, die Pfalz. Wyższy Palatynat czyli Falcgrabstwo Wyższe w Bawaryi, die Oberpfalz; Niższe Falcgrabstwo, czyli Palatynat Renu albo Elektorat w cyrkule Elektorskim czyli dolnym Ryńskim, die Unterpfalz, die Pfalz am Rheine im Churkreise. *Dyac. Geogr.* 2, 256. - *Wyrw. Geogr.* 208. - §. Falcgrabstwo, *collect.* Falcgrabia z Falcgrabiną, der Pfalzgraf und die Pfalzgräfinn. Cf. *Grof*, *Grabia*, *Hrabia*, *Hrabstwo*, *Margrabia*, *Margrabstwo*, *Burgrabia*, *Burgrabstwo*.

FAŁD, *FAUD, u, *m.*; FAŁDA, y, *ż.*, FAŁDKA, FAŁDECZKA, i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh. et Slo.* fald, fáfa; *Crn.* favd, bavd, shkriz, guba; *Vd.* fald, garba, guba, baudi; *Bosn.* ghib, puço, frafka; *Rag.* ghib, obtok, skút; *Cro.* gib, guza; *Dl.* fraszka, brzegotina, gib; *Sr.* 1. falda, bawda; *Rs.* фáлда, фáлдочка, загúбь, сгúбь, перегúбь, перегúбка, загúбка, загúбь, склáдка; *Ital.* Falda, *Angl.* Fold, *Anglos.* Fealde, *Hisp.* Falta, *Holl.* vonde, *Gr.* πλῆς; *lat. med.* faltus; *Lat.* plica); die Falte, z żmarsk w iakiéy materyi, w suknie, w sukni etc. czy to z pogniecienia, czy też dla stroiu umyślnie założony; n. p. Nałogowi nie poradzisz, Faldu w sukni

nie wygładziesz. *Jakub. B.* 75. Sposób, aby faudów i żadnego pogniecienia w szatach znać nie było. *Haur Sk.* 372. Na ostrożnego że strzała trafiła, W fałdach się tylko iego szaty zawiesiła. *Otw. Ow.* 182. Szaty przedtym niewiasty miewały od wierzchu do ziemi pełne szwów i fałdów. *Mącz.* – Cóż to, iż twoia żona, mam chodzić o dwu fałdach w staroświeckiey kiecce? *Papr. Przyk. C. b.* Fałd postawowy = środek założony w postawie sukna, die Mitte, der Bruch des Tuchs im Stücke. *Tr.* Fałdy rozsypuię albo rozpuszczam, *replico. Mącz.* – §. *fig.* fałdów przysieść nad czem = ustawicznie nad czym pracować, sich bey einer Arbeit Falten sitzen, ausdauernd fleissig seyn. Uczone dzieła lekko się nie robią; nad niemi fałdów przysieść trzeba. *Ld.* cf. *Rs.* присѣсть *assiduitas*, присѣдность, присѣдность; *adj. Ec.* присѣдительный, присѣдный *assiduus. Subst.* присѣдникъ. §. fałdów komu przysieść = do ciasnoty go wpędzać, w ciasny kąt go wpierać, duszno mu robić, einen in die Enge treiben, ihm warm machen, ihn ins Gedränge bringen. Nieprzyiaciel naszym bardzo fałdów przysiadł, żywności im broniąc. *Zołk. Mscr.* 25. Moskwicin nam fałdów przysiadł. *Starow. Ref.* 12. Za cesarza Zygmunta Turek chrześcianom przysiadał bardzo fałdów. *Bielsk. Kr.* 314. (faudów. *Petr. P.* 314.). Oni nieprzyiacielowi fałdów nie przysiędą. *Chachr. Tr. G.* 2. (nie dadzą mu się we znaki, da on im radę). Zaczyna się przytulać, fałdów iey przysiadać, W swéy mowie kształcić, błaźnić, i iakby szpak gadać. *Zab.* 14, 29. §. fałdy na ciele = zmarszczki, Runzeln. Smutek w mego wieku porę Młodego pomarszczył mi w drobne fałdy skórę. *Kul. Her.* 85. U starych wszystkich oblicze iednakie, Szpetne i pomarszczone, iako fałdy iakie. *Prot. Kont. B.* Dziad o iednym zębie, Wiele lat, tyle fałdów maiący na gębie. *Tręb. S. M.* 28. §. fałdy łamać = zmarszczyć się, die Stirne runzeln. Darmo on fałdy łamie, bo iuż dla niego nadziei nie ma. *Pot. Arg.* 332. On się kryguie; on fałdy łamie. *ib.* 736. FAŁDOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, zfałdować, ufałdować, *dk.*, we fałdy zbierać albo układać, *Boh.* falbowati, gahybugi; *Sr.* 1. bawbuyu; *Sr.* 2. rypiſch; *Crn.* favdam, sgerbiti; *Vd.* baudati, sbaudati, gubati, *ob.* gubać; *Bs.* ghibati, prigibati, fraſkati, namrriſkati, ruditi, podvratiti; *Rg.* zghibati, nasctipati, pokuppiti; *Cro.* gibati, rugati, guzati; *Dl.* fraszkam; *Ross.* сунимъ, нагибаю; fälteln, falten, in Falten legen. *propr. et fig.* marszczyć, runzeln. Bardzo misternie ufałdował swoy płaszcz. *Haur Sk.* 518. Kończy Moloch, czoło fałdniąc z rozpaczy. *Przyb. Milt.* 38. A ty moie czaczko Zfałduy czoło, właśnie ci pięknie bydź dziwaczko. *Zabł. Z. S.* 13. Spierać się o co, podniosłszy brwi do góry, ufałdowawszy czoło. *Pilch. Sen. list.* 4, 62. FAŁDOWANIE, ia, *n.*, *subst. verb.* zmarszczenie, zbieranie, szypłanie, das Falten, Fälteln, in Falten legen, Runzeln. – §. *zbiorowo* fałdy, zmarszki, die Falten, Runzeln. FAŁDOWATY, a, e, na kształt fałdów, w fałdy złożony, gefaltet, gefältelt, wie Falten. Na téy roślinie w Marcu na prątkach wyrastaią pąpie brodate fałdowate. *Syr.* 1155. FAŁDOWNY, FAŁDZISTY, a, e, marszczony, pełen fałdów, *Sr.* 1. bawbovité, bawbwanité; *Vd.* baudaſt, gubaſten; *Crn.* gubne; *Rg.* skùtaſt; *Bh.* tásný; *Rs.* борúстый; voll Falten, faltenreich, faltig. Gdy szybko wiatry siekły, Głóg ią w biegu strzymał, Gdy za suknią fałdziłą kolcami pomał. *Zab.* 1, 189. *Nar.* Fałdziste szaty. 1 *Leop. Lam.* 4, 14. FAŁDZIC, ił, i, *cz. ndk.*, przełamać, przekładać, fałzen. Staremu kapeluszowi wyniosłość pychy właśnie on odświeży W trzech narożnikow fałdząc go odzieży. *Zab.* 12, 74. (haftuiąc) iuż i morze swéy igły dowcipnym poskokiem W kłęby fałdzić poczęła błękitnym zatokiem. *Zab.* 15, 31. *Kniaź.* FAŁDZIK, a, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* fałd, ein Fältchen. *Rs.* фáлдочка. Z pływaiącą iéy suknią igrają wietrzyki, A wstyd lękliwy ściąga rozpierzchłe fałdziki. *N. Pam.* 19, 111.

FAŁDYSZTOR, u, *m.*; *Ital. Faldistorio*, *una delle sedie, che usano i prelati nelle chiese*, względnie do klęczenia. *Tr.* ein Kniepolster.

*FAŁECZNY, *FAŁESZNY, a, e, FAŁECZNIE *przysł.*, *Bh.* falessný; *Sr.* 2. falschni; *Lat.* falsus, *Suec.* falsk, *Isl.* falskur; *Angl.* false, *Hiber.* fulsa, *Gall.* faux) = fałszywy, nieprawdziwy, falsch. Mamy świątłość prawdziwą przeciwko fałesznéy świątłości mędrców tego świata. *Bial. Post.* 90. Fałeszny świadek. *Leop, Deut.* 19, 18. Djabeł zwodzi przez fałeszne nauczyciele. *Karnk. Kat.* 439. Fałeszna a niezbożna sentencya. *W. Post. Mn.* 43. Fałecznie a pokrycie obchodzili się z nim, chcąc go zawsdy podstąpić w rozmowach swoich. *Rey Post. J.* 7. Nastaną fałeszni Chrystusowie, i fałeszni prorocy. *Leop. Matth.* 24, 24. Egipczykowie od tych, którzy nigdy nie byli, fałecznych bogów, wywody narodu swego poczynaią. *Stryik.* 67. – §. 2) Owcarze, Osepni, Paśtowi, *Faleczni* i inni, aby dali od dziesięci owiec swych po groszy dwa. *Vol. Leg.* 2, 989. na drugiém mieyscu: *Załęczni. Vol. Leg.* 5, 557. na trzeciém mieyscu: *Falenczni. Vol. Leg.* 3, 589. Mengeschäfer, Satzschäfer. FAŁECZNIK, FAŁESZNIK, a, *m.*, fałszom się parzący, der sich mit Falschheiten, Unwahrheiten zu thun macht. Omylacze a fałecznicy świata, które duch ś. psy, świniami, złodzieiami wszędy nazywa. *Rey Apoc.* 17. Od takowych fałeszników pisma święte nas przestrzegaią. *Rey Post. M.* 2. *FAŁECZNOSC, FAŁESZNOSC, -ści, ż., fałszywość, fałsz, nieprawda, kłam, *Boh.* falessnost; *Slo.* falesť); die Falschheit, Unwahrheit. Wytrwasz w stałości Panu, nie oglądaiąc się na fałeszność pasterza swego. *Rey Apoc.* 37. Znamię wszéy chytrości i fałeszności. *Sienn.* 427. Fałeczność nauki. *Hrbšt. Odp. A a.* 4. Pełni zdrady i wszelakiéy fałeczności. *W. Post. W.* 3, 148. O wy pełni wszelkiéy zdrady i wszelakiéy fałeszności, syny djabelskie. *Leop. Act.* 13, 10.

*FALANDYSZ, FALENDYSZ, *FAYLENDYSZ, u, *m.*, może z Niem. fein Holländisch lub fein Englisch. cf. Lundysz), gatunek sukna Hollenderskiego, Angielskiego, eine Art Holländisch, oder Englisch Tuch. Sztuka falendyszów Hollenderskich sukien – *Instr. C. Lit.* Na Angielskim falendyszu stąpiłoby się na każdym pułpięta ćwierci lepiéy niż ćwierć. *Grod. Dis. E. b.* Falendyszu nayprzedniéyszego drożéy nie maią przedawać łokieć nad złł. 3. *Vol. Leg.* 3, 370. Zaciężki staropolski, choć trwały na szaty, Porzucili falandysz; Karmazyn, szarłaty, lekkie, rzadkie J w senatorskiéy izbie i w senacie widzisz. *Pot. Pocz.* 328. Jemu co przedtym sługi w aksamicie nosił, Samemu ledwie potym faylendyszu dostawa. *Petr. Ek.* 97.

Uwinąwszy się w falendysze lub nordery. *Zab.* 1, 135.
FALENDYSZOWY, a, e, z falendyszu, von ſolchem Tuche. Falendyszowa suknia. *Sak. Sob. B. d.*
FALESZNY *ob.* Faleczny, Fałszywy.
FALGELD, u, *m.*, opłata przy rogatkach, z Niem. das Pfalgeld, Schlagbaumgeld. Król od cła czyli falgeldu ma około miliona talerów. *Pam.* 84, 953.
FALISTWO, a, *n.*, z *Włoſk.* bankrut, das Falliren, der Bancrout. Nieuchronne iego faliſtwo, gdy wszyſtko przemarnował. *Boh. Offol.* 222., *ob.* falit, falować.
FALISTY, a, e, na kształt fal morſkich, wellenartig. *Rs.* волнистый. Liście faliſte, *f. undulatum*, tu i owdzie, osobliwie po brzegach gładko ſtrzepiące się. *Bot. Nar.* 61.
FAŁKI, – ów, *liczb mn.* odpadliny od mąki, das Abfallen vom Mehle. Mąkę przesiać trzeba z otrąb i z fałków, iak piekarze czynią. *Syr.* 437. *ob.* fałatki, szuszfałki.
FALIT, a, *m.*, ten który zawiódł bądź wspólkupca, bądź którego pieniędzy pożyczył. *Włod.* Falit, niesłowny korespondent kupiecki, albo pożyczalnik. *Cn. Th.* 171. bankrut, der Falit, Bancrouttier. Falit, utratnik, *decoctor. Cn. Syn.* 265. Fallitowie, szalbierze. *Groi. Obr.* 161. Falitarz. *Cil. Pſt.* 28.
FALMOWAC *cz. ndk.*, zfalmować *dk.*, w hucie ſklanéy, odszumować szkło roztopione, das zerſchmolzene Glas abſchäumen. Mayſter to szkło, gdy się ſtopi, powinien zfalmować, to iest proch i kurz z wierzchu na nim będący ściągnąć. *Torz. Sk.* 204. *et* 171. FALMUSY, – ów, *liczb. mn.*, szumowiny ze szkła roztopionego. *Torz. Sk.* 126. der Schaum von zerſchmolzenem Glaſe. Mayſter powinien swóy tygiel zfalmować; falmusy tę osobno zbierać i schować. *ib.* 266. *et* 205.
FALLO, fler, błąd, omyłka, Fehler, Irrthum, Verſehen, Verſtoß. Ruś wielkie fallo w tym tobie przyznaie. *Pimin. Kam.* 28., *Crn.* falonga, faler. FALOWAC, – al, – nie, *niiak. ndk.*, zfalować *dk.* (*Ital.* fallare, *Germ.* fehlen; *Vd.* falati, fallati, bloditi; *Crn.* falim; *Cro.* faleti, falim; *Sla.* falliti); nie odpowiadać ſkutkowi, chybać, szwankować, fehlſchlagen, nicht fortkommen, ſeiner Function nicht genug thun. Pierwiaſtki magistratur naszych lepiéy słynęły, koniec faluie. *Nar. Tac.* 2, 319. *finis declinat).* Tu ach! nieſtety! język mi faluie przed żalem, który tak serdeczny czuię. *Paſt. Fid.* 205. Klin klinem wybić; upiłeś się wczoray, ieślić głowa faluie, Piy znowu, będziesz zdrów. *Bies. C.* 2. Skoro szczęście zfaluie, iakoby nie znali Odbieżą, co przy tobie stać obiecowali. *Lud. Ap.* 132. Kto roſtropnie co sprawuie, Nie ma przygany, choć faluie. *Cn. Ad.* 394. – Falować, brakować, nie bydź takim, iak się należy, fehlerhaft ſeyn, mangeln. Powagi i układności tak trzeba używać, aby ceby w oboygu falowało, tego się wiarował. *Glicz. Isocr. Ji.* 4. – §. falować na czym z szwankować na czym, uszczerbku na czym doznawać, Abbruch an etwas leiden. W tych leciech dla podeszłey starości na rozumie falował. *Pilch. Sall.* 134. – §. czyn. *falować co, nabawiać szwanku, nadwerężać, fehlerhaft machen, verletzen. Piiaństwo zwykło ludzki rozum falować. *Haur Et.* 189. – §. Faluie kupiec *ob.* bankrutuie, ein Kaufmann falirt.
*FALSARUCHA, y, *ż.*, gatunek sukni (cf. fałszura, eine Art Kleid. One dziwne czuhy, one falsaruchy, one stradiotki, one delie, żupany. *Rey Zw.* 57, *b.*
FALS, FALSOWAC *ob.* Fałc, Falcować.
FALSET, u, *m.*, z *Włoſk.* głos zmyślony, nieprawdziwy dyszkant, ſistula. *Włod.* das Falſett, die Falſettſtimme.
FALSECISTA, y, *m.*, ktory falsetem śpiewa, der durch die Fiſtel ſingt.
FAŁSZ, u, *m.*, *Bh.* faleš; *Slo.* falež' (*Slo.* falš *astutia*); *Sr.* 1. balſch, *Lat.* falsus, *Ger.* falſch, Niederſ. falsk, *Gall.* faux; *Crn.* fòvsh cf. faleczność), nieprawda, kłam, *Rg.* neiſtinos, neiſtinſtvo; *Ec.* мyйcтвo, неправда, Unwahrheit, Falſchheit, Lüge. Fałsz prawdy nie lubi. *Cn. Ad.* 226. Często prawda wziąć na się fałszu postawę musi, aby ią ludzki rozum mile przyiął; fałsz zaś, własny kształt zachowuiąc, przyſtęp znayduie. *Zab.* 6, 367. Wielki fałsz ozywać się chrześcianinem, a uczynków chrześciańſkich nie naśladować. *Rey Poſt. J. i.* 5. Gdy do pisma S. co obcego przydano, albo co odmieniono, albo co inszego nad to zmyślono, to za fałsz ma bydź miano. *Wiśn.* 317. Rozum ludzki i fałsz, ściały nader z sobą związek maią. *Zab.* 6, 366. Wyſtawuią w iſtotnéy barwie prawdziwe obrazy, Bez wszelkich fałszów pozornéy zarazy. *Paſt. Fid.* 49. Jeśli to nie ieſt fałszem o pannie Elżbiecie, To się iuż żadnéy wierzyć nie godzi kobiecie. *Tręb. S. M.* 125. Nie dodaway fałszu do wiarołomſtwa. *Teat.* 18, 119. Niewdzięcznik podobny do człowieka, który z fałszu i ze zdrady żyie. *Gorn. Sen.* 172. von Lug und Trug leben. Fałsz sam, choć go nid popychasz, szyię łomie. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 316. Czynią różność między fałszem a nieprawdą, iakoby nie rzeczy saméy, ale dźwięku patrzeć trzeba. *Modrz. Baz.* 241. – §. 2) Za Władysława silny fałsz w monetach się ukazał. *Gwagn.* 79. t. i. zfałszowanie, Verfälſchung. cf. fałszywa moneta. – §. 3) Płótno na fałsz do tyłu kamizelki. *Teat.* 29, c. 76. na fałszywy, to ieſt, z inszéy materyi zatylek kamizelki, der falſche Rücken in einer Weſte. FAŁSZERKA, i, *ż.*, nieprawdą się paraiąca, die mit Unwahrheit umgeht, eine Lügnerinn. Tyś to, ćwiczona fałszerko! *Paſt. Fid.* 108. FAŁSZERSKI, a, ie, od fałszerza, Lügners-, Fälſchers-, Verfälſchers-. *Sr.* 1. pjebalſchwaté, pjebalſchwarſki. FAŁSZERSTWO, a, *n.*, zfałszowanie, die Verfälſchung. Przekonani o fałszerſtwo. *Nar. Tac.* 2, 267., *Bh.* faleſſniſtwo, faleſſnictwj. FAŁSZERZ, *FAŁSZYRZ, FAŁSARZ, a, *m.*, fałszem się paraiący, kłamca, *Boh.* faleſſnik (*ob.* faleczník); *Slo.* falſſit, faleſſnjk; *Cro.* krivochin; *Vd.* prevratauz, agalſuvauz; der mit Unwahrheit umgeht, ein Lügner. Takie iawne matactwo iuż nio wodza znaczy, Leca szatana, fałszerza szlakownego racący. *Przyb. Milt.* 134. *Rey Poſt. R.* 5. O zdradliwy fałszerzu, sztukmiſtrzu wszech złości! *Bardz. Tr.* 217. Bezecny żywot fałszerza Mahometa w siłu księgach opisany. *Kłok. Turk.* 123. Fałszyrze swoiéy powagi nadſtawiaią sobie. *Gil. Poſt.* 41, *b.* Ten wymyślny fałsz Urban Riegiera śmiał udadź; krótko tedy niewſtyd tego fałszerza pokażemy. *Bial. Poſt.* 112. – §. 2) fałszuiący co, der Verfälſcher. Fałszerze monety. *Goſt. Gor.* 48. Fałszerz monety [na gardle będzie karany. *Chełm. Pr.* 186., *Rg.* pricignalaz). Fałszerz rachunków. Fałszerz teſtamentów. *Cn. Th.* –

Ross. подда́тель. *FAŁSZOAPOSTOŁ, a, *m.*, przepowiadacz fałszu, fałszywy apostoł, pseudoapostol, ein falſcher Apoſtel. Za czasów Apostoła Pawła byli fałszoapostołowie, robotnicy nieprawości. *Zygr. Ep.* 13. *FAŁSZOMOWCA, y, *m.*, łgarz, kłamca, der Lügner. FAŁSZOPISZEC, - szca, *m.*, pisarz kłamstwa, der Lügenſchreiber. Ow Aryanin i fałszopiszec, niezbożną był wydał książkę. *Stebel.* 2, 175. FAŁSZORODNY, a, e, rodzący czyli płodzący fałsze, lügenerzeugend. Fałszorodne herezye. *Chodk. Kost.* 3. FAŁSZOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, posfałszować, zfałszować *dk.*, *Boh. et Slo.* falſſowati, falſſugi; *Sr.* 2. falſchewaſch; *Crn.* favsham; *Vd.* afaushat, kriviti, vratati, sgalufati; *Rg.* izopacivati, izopaciti, isctettiti, pricinitti; *Rs.* испортить, подда́лать, обмануть. prawdziwéy istności pozbawiać, fälſchen, verfälſchen. Zyd złoto, śrebro, przysadą i innemi fortelnemi sztukami zfałszuie. *Grod. Dis. F. b. Star. Mon. A.* 3. Oléy szczéry, żadnéy rzeczy przymieszaniem niefałszowany. *Sekl. Març.* 14. Odszczepieńcy fałszowali wiarę. *W. Post. W.* 2, 150. Fałszuią słowo boże. 1 *Leop.* 2 *Cor.* 2, 17. - Łakomstwo bezecne ludzką myśl fałszuie. *Star. Vot. B.* 2. Wenus, która bogatéy Ankonie panuiesz, A frasunkami ludzkie rozkoszy fałszuiesz. *Papr. Ryc.* 24. U chorego smak zfałszowany. *J. Kchan. Dz.* 285., *Rs.* непо́длинный. FAŁSZYWOSC, - ści, ż., nieprawdziwość, nieprawda, osobl. moraln. nieszczérość, nierzetelność, die Falſchheit, die Unwahrheit, die Unredlichkeit. *Slo.* faleſ'; *Sr.* 1. balſchnoſci; *Sr.* 2. falſchnoſcź; *Crn.* fovshya; *Vd.* kriunoſt, krivizhnoſt, galuſishnoſt, galuſia; *Cro.* nevera; *Rs.* подло́жность, ложность. FAŁSZYWY, a, e, FAŁSZYWIE, FAŁSZYWO *przysłk.*, nieprawdziwy (cf. faleczny, *Bh. et Slo.* faleſſuń; *Sor.* 2. falſchne; *Sorab.* 1. falſchny, balſchniwé, balſchné; *Crn.* fovsh; *Vd.* kriun, galuſiahen, galuſaſt; *Sla.* falishan, laxljivo (*ob.* łżywy); *Cro.* falalyiv, himben; *Dl.* varovit, chalaren; *Rg.* laxiv, laxni, himben, neiſtinit; *Rs.* фальшивый, ложный, лжи́вый, мни́мый; falſch, unrichtig. Nasz sąd iest fałszywy, kiedy go zasadzamy na zdaniach fałszywych. *Stas. Buff.* 15. Częstokroć znayduie się ospa fałszywa, ma pierwszym widzeniem zda się bydź podobna prawdziwéy. *Krup.* 5, 335. Siedm wyższe ziobra prawdziwe, a pięć niższe fałszywe, *verae et spuriae. Kirch. An.* 106. fałszywe dlatego, że chrząstki nie do kości piersiśtéy przyrastałe. *Krup.* 1, 124. Pacierze fałszywe kości kuprzastéy. *Krup.* 1, 113. - §. zfałszowany, falſch, verfälſcht. Fałszywe złoto, fałszywa moneta. *Cn. Th.* Naleziono przy nim fałszywe listy. *Chelm. Pr.* 185. Fałszywe regiestra. *Tr.* §. *moral.* nieszczéry, nierzetelny, udaiący, udawany, niestateczny, falſch, nicht aufrichtig, betrüglich. Fałszywy świadek, który mówi kłamstwo. *Dambr.* 856., *Rs.* лжесвидѣтель. Fałszywie świadczyć, *Rs.* лже свидѣтельствовать. - Fałszywy człowiek, słowa swoie opakuiący, i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stoiąc, insze siedząc. *Wersz. Rgl.* 118. Łzy, które iéy płyną, tak iak ona fałszywe. *Teatr* 49, *b.* 42. Fałszywy duch w ustach waszych proroków. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 22, 22. (omylny. 1 *Leop.*). Fałszywy prorok *Eccl.* лжепроро́к; apostoł лжеапо́стол; nauczyciel лжепроповѣ́дникъ, лжеучи́тель; Fałszywa nauka лжеуче́нїе. Przysięga fałszywa. 3 *Leop. Zach.* 8, 17. (łżywa. 1 *Leop.*). Między ziemi zła przyiaźń, nietrwała, fałszywa. *Jabł. Tel.* 184.

*FAŁSZURA, y, ż., Chodziwszy po ranu w kapie Włoskiéy, w wieczor chodzą w Tureckiéy fałszurze. *Modrz. Baz.* 201. Ich fałszury, kołnierze do pasa, błazeńskie czupryny - *W. Post. W.* 2, 178. Nie są u boga płatniéysze fałszury, a niźli uczciwe rewerendy. *Zrn. Post.* 2, 366, *b.* gatunek długiéy zwierzchniéy sukni, ein langer Oberrock. *ob.* fałszarucha.

FALUIĘ *ob.* falować.

FAMILIA, ii, ż., z *lac.* rod, dom, eine (angeſehene) Familie. *Bh.* rodina; *Bg.* obitel; *Crn.* ahlâhta (cf. szlachta *Ger.* Geſchlecht); *Vd.* drushtvu, drushba, drushina (*ob.* drużyna); *Sr.* 2. ſchlachta; *Sla.* národ (*co ob.*); *Rs.* фами́лія, семе́йство, се́мья *cf.* siemię); *Ec.* вседомо́вство, вамара. Osoby, od iednego przodka pochodzące, i iednakie nazwisko noszące. W Polszcze, nazwiska pozostałe herbów, znaczą pierwszy szczep domow; dzielnice, od włości etymologią nazwisk wzięły. Toporowie od herbu, a od włości Tęczyna zwani Tęczyńscy, z Ossolina Ossolińscy. *Kras. Zb.* 1, 286. Postanawiamy, aby tron Polski elekcyynym był przez familie; nie zaś po zgonie każdego panuiącego, przez wybór oddzielnych osób. *Ust. Konst.* 1, 123. ein Familienwahlthron. Mąż iest naywyższa familii głowa. *Zab.* 16, 12. Miasto woynami zniędzone, na mało *pokoleniu* zostało, *ad paucas familias recidit. Mącz.* Rozszykowano ich, według domów i familiy swoich. 1 *Leop. Num.* 2, 32. (rodzaiów swoich. 3 *Leop.*). Wzgardzony w familii swoiéy. 1 *Leop. Math.* 13, 58. (w domu swoim. 3 *Leop.*). Słynie cudzemi dziełami, kto liczy familią. *Bard. Traj.* 18. antenatow). Całe plemię ludzkie, iedną familią iest, po świecie rozbiegłą. *Jabł. Tel.* 156. cf. herb, przydomek. FAMILIANT, a, *m.*, herbowny, do herbu iakiego należący, ein Wappenverwandter, der zu dem nämlichen Wappen, alſo urſprünglichen Geſchlechtshauſe gehört. Więcéy familiantów tego herbu nie piszą. *Nies.* 1, 15. §. 2) zacnego znakomitego rodu, czyli domu, ein Hochgebohrner, aus einem ſehr anſehnlichen Hauſe. *Carn.* plemenitnek; *Rag.* plemenik, vlastélin; *Rs.* великоро́дный; *Ec.* благородный; *Vd.* jimenitnik). Spisków nie robiła uboga szlachta; ale panowie; iak ich pochlebstwo nazywało, familianci; a wiek nasz nazywa ich arystokratami. *Gaz. Nar.* 1, 395. *Nar.* Szesnastoherbowny familiant. *Mon. a.* 65, 323. *W rodz. żeńsk.* FAMILIANTKA, *Rg.* plemenitza. FAMILIARNY, a, e, - *ie przysłk.*, poufały, bezpieczny, familiair, vertraut. We Pan zemną bardzo sobie familiarnie postępuiesz, to pewnie dla dawnéy między nami znaiomości. *Teat.* 2, *b.* 126.

1) FAMULA, i, *m.*, książka ta pisana przez nieumieiącego ięzyka famulę. *Mon.* 65, 304. sługa u iakiego literata, akademika, ein Famulus. *Sr.* 1. wotrojk. 2) FAMUŁA, y, ż. (gramatka cf. panata), *n. p.* Sliwy, które maią bydź smażone, powinny bydź dostałe, żeby się dobrze na famułę rozpuściły. *Haur Sk.* 76. Ośrodki suchéy z chleba miałko utartéy w wodzie warzyć i przebić, do tego iabłek a gruszek warzonych przydadź, soli i masła włożyć, będzie potrawa, którą famułą nasi przodko-

wie zwali. *Syr.* 922. ein Obſtbrey. •FAMULOWAC, *intr. ndk.*, za famulę służyć, Famulus ſeyn. A u kogo famuluiesz? *Teat.* 24, 96.

•FAMURAŁY, FEMURAŁY, – ów, *plur.*, z *łac. femoralia*, gacie, fartuch, winnik. *Mącz. perizoma.* – femurały, gacie, *campeſtria. Mącz.* •Famural, *feminale. Volck.* 295. (cf. płudry, ubranie, spodnie), Unterbeinkleider, Unterziehhoſen. *Sr.* 1, podkaſ.

FANATYCZNY, a, e, – *ie adv.*, z *łac.* pełen fanatyzmu, fanatiſch, ſchwärmeriſch. *Sr.* 1. torné. W fanatycznym Egipcie zwiedli gmin i popy Czarci . . . *Przyb. Milt.* 22. Fanatyczne uprzedzenie. *Kras. Pod.* 2, 157. FANATYK, a, *m.*, kiedy człowiek przeciwko zdrowemu rozumowi co czyni i w wiarę, co śmiechu godno, fanatykiem go zowią. *Mon. a.* 65, 412. Fanatyk, któremu koczki drą we łbie, albo mu się muchy roią w głowie, niektórzy mowią. *Mącz.* – *Rs.* насмушáнныхъ; ein Fanatiker, ein Schwärmer. *N. Pam.* 16, 118. FANATYZM, u, *m.*, nierozsądne i śmieszne przywiązanie się do iakiéy opinii. *Mon.* 65, 412. der Fanatiſmus, die Schwärmerey; szczególniey zaś żarliwość nieprawa, przechodząca miarę, czyniąca gwałtowności pod pozorem religii. *Kras. Zb.* 1, 256. Stałość często odmienia się w upor, zbawienna gorliwość w szalony fanatyzm. *Zab.* 12, 147. Fanatyzm, krzyż w iednéy ręce, żelazo ma w drugiéy, Zasłoni oczy, pozatykał uszy, Lubi kalęki; śmierć, nędzę i rany. Piie łzy cudze, tuczy się swym iadem. *Karp.* –, 25. (cf. zabobon).

FANFARY, odgłos trąb, trantaratan, Töne, den Trompetenſtoß nachzuahmen. Słychać koni tent, ludzi ryk, trzaski fanfary. *Jabł. Tel.* 144.

FANFARON, a, *m.*, z *Włoſk. abo Franc.* iunak, wicherzyk *Rosс.* храбрецъ; ein Prahlhans, ein Windbeutel, ein Großſprecher. Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo, Nie boy się nigdy człeczo fanfarona, U którego to gęba otworzona. *Jabł. Ez.* 22. FANFARONADA, y, ż., iunakierya, *Rs.* молодечество; Großſprecherey. Porzuć tę fanfaronadę. *Teat.* 19, c. 27. FANFARONOWAC, – ał, – uie, cz. *ndk.*, iunaczyć, breit thun, groß ſprechen. cf. kokoszyć się, pawić się, gorgolić się.

•FANNA, y, ż., miéysce, gdzie wapno rozrzyniaią, wapienna fanna *Mortarium. Mącz.* FANIENKA *zdrbn.*, der Kalktrog, die Kalkgrube. *cf.* wanna.

•FANSLIBR, Fańzylbr *ob.* Faynzylber.

FANT, u, *m*, z *Niem.* das Pfand, *Sr.* 2. pant. Rzecz, którą się dłużnik wierzycielowi w długu broni, gdy czym innym płacić nie ma. Zowią go też zakładem. *Sax. Porz.* 70. zaſtaw, das Pfand, Unterpfand. Fant bywa dan i dla dłużnika, aby mu tym pewniéy wierzono, i dla wierzyciela, aby tym bezpieczniéyszy był. *Szczerb. Sax.* 152. Zyd, kiedy daie na zaſtawę, to fant dobry ieſt, na który daie. *Gorn. Sen.* 2. Fant zaſtawny. *A. Zamoy.* 152. fant w zaſtaw oddadź, *ib.* Wrócić fant abo zaſtawę. 1 *Leop. Ezech.* 33, 15. §. w fanty grać, o fanty grać, um Pfänder ſpielen. §. fant z rzecz kosztowna, n. p. drogie kamienie, perły, złoto, ein koſtbares Stück, Geräthe, Edelſteine, Schmuck, Gold, Silber, Koſtbarkeiten, Pretioſa. Bolesław, uspokoiwszy Ruś, podatki na nię, nie tylko pieniężne, ale wszelakich fantów (*rerum*) do życia i chodzenia przynależących, włożył. *Krom.* 104. Pierwéy pieniądze trawią, potym też i fanty. *Klon. Wor.* 34. Co po fantach, na które poszły wsie dziedziczne? *Kras. Sat.* 42. Wydawał on gdzie trzeba; ale nie na fanty, Nie na fraszki, co z wierzchu szklną się, wewnątrz puſte. *Kras. Sat.* 51. Przykazuiemy, aby nikt od ludzi nieznaiomych, a do miania rzeczy, które przedaią, niepodobnych, żadnych fantów nie kupował. *Gaz. Nar.* 2, 68. (cf. fantować).

FANTASTYCKI, a, ie, FANTASTYCZNY, a, e, FANTASTYCZNIE *adv.*, z *łac.* zmyślony, uroiony (cf. dziwaczny); *Sr.* 1. jezdatjnimé; *Rs.* мечтáтельный, призрáчный; fantaſtiſch, ſchwärmeriſch, eingebildet. Fantaſtyczne cnoty nie są cnotą. *Zab.* 11, 364. Eutychianie pletli, iż ciało Chrystusowe było iakieś powietrzne i zmyślone, fantaſtyckie; ale Jezus łaknął, umarł, co ciałom fantaſtyckim nie przystoi. *Skarg. Kaz.* 556. FANTASTYK, a, *m.*, •snowidz, uroieniec, dziwak, dziwowidz; *Vd.* fantasirovez, nepametnik, siravez; *Ec.* мечтанобóрецъ; ein Fantaſt, ein Träumer. Gdzie myśli warsztat obrotny, Fantaſtyk na złe ochotny, Całe nieuſtawnie knuie Na nim budynki funduie. *Dar. Lot.* 16. *Sien.* 286. I teraz ieſt takich fantaſtyków wiele, co z prawdy zmyślone rzeczy czynią. *Sak. Duszn.* 22. Fantaſtyk, mniemaniem narabiaiący. *Cn. Th.* FANTASTYKOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, roić, fantaſtycznie myślić, ſchwärmen, fantaſiren. *Cn. Th.*, *Vd.* fantasirati, siruvati, nepametovati). Brzydzę się takiemi ludźmi, co to uſtawicznie myślą a fantaſtykują. *Kosz. Lor.* 176.

•FANTAZM, u, *m.*, uroienie, widzi mi się, ubrdanie, ein Fantasma; *Ross.* призракъ; *Ec.* прикáзь. Reputacyą, tchórzów fantazmem nazywa. *Jabł. Tel.* 157.

FANTAZYA, yi, ż., §. siła abo zmysł wnętrzny u człowieka i zwierząt. *Cn. Th.* władza umysłu. *Petr. Ek.* 74. imaginacya, dzielność umysłu, przez którą człowiek stawi sobie w wyobrażeniu rzeczy pięte. *Kras. Zb.* 1, 399., *Rs.* воображáтельная сила; *Ec.* мечтáтельное. wyobraźnia, malownia, die Fantaſie, die Einbildungskraft. §. 2) obraz na fantazyi, myśl n. p. wlazła mu w łeb ta fantazya, die Fantaſie, das Bild in der Seele, der Einfall, den man hat (cf. koncept, uroienie, ubrdanie). *Bh.* přelud; *Vd.* fantasia, mienenje, skasilu, iskasa, resmiona; *Rs.* мечтá, бредá, грéза. Co za fantazya przyszła mu do głowy! *Teat.* 18, b. 15. Fantazye swoie i wymysły, za słowo boskie udawaią. *W. Poſt. W.* 3, 60. Co było, co ieſt, ba i to co miia, Wszystko nazwać możem, iż to fantazya. *Bies. A.* 2. *cf.* dym). §. 3) humor, skłonność myśli, die Laune. Znam ia iego fantazyą, i tak spodziewam się dogodzić iego fantazyi. *Cn. Th.* Ta ieſt mniemana nasza wolność, czynić, co fantazya każe. *Xiądz.* 161. W oyczyznie wedle fantazyi swéy chce brodzić. *Star. Vot. C.* 2., *Rs.* на обычáй. Rozmaitą i dziwną maią fantazyą niewiasty, zwłaszcza w ubiorach. *Petr. Ek.* 74. Jako niesie przyrodzenie czyie, Tak różne w różnych ludziach fantazye. *Kochow.* 33. – §. dobra myśl, ochota, frober Muth, gute Laune, Fröhlichkeit. A tu zmarszczone Proserpina czoło Natychmiast w fantazyą ustroi wesołą. *Ustrz. Klaud.* 73. *Ustrz. Tr.* 49. *ib.* 36. Raźność i dobra fantazya były instrumentem moiego szczęścia. *Krasi Doſ.* 56. Narzekała, że

zawsze smutna, i fantazyi żadnéy do wesołości nie miewała. *Haur Sk.* 308. Połknął kieliszkiem pełną szklenicę, po tey nie oddychaiąc drugą, przepada i trzecia; a tak zapaliwszy faykę, z gętą fantazyą na złego ducha czekał. *Offol. Str.* 1. – *Zbić kogo z fantazyi* = zamącić, zawstydzić, zmieszać, einem den Muth benehmen. Łowczy na szczenięta nie fuka często, ani iegromi zbytnim wrzaskiem, boby one zbił z fantazyi, i niewczesnym postrachem zatłumiłby w nich wrodzoną pochopność. *Pilch. Sen.* 58. – Tracić fantazyą, spuszczać z basu na kwintę, skrzydła zwiesić, den Muth verlieren, die Flügel hängen lassen. Nic nie tracąc fantazyi, śmiało się do drugich obraca. *Mon.* 68, 387. Mawiała matunia: dziecię to niezmiernie boiaźliwe, gdybyśmy mu dyrektora dali, straciłoby fantazyą. *Kras. Doś.* 19. – §. dumna fantazya, z duma, pycha, Stolz, Einbildung, Eigendünkel. Z pysznemi i dumnéy fantazyi ludźmi przestawać nie chciał. *Skarg. Żyw.* 1, 343. FANTAZYYNY, a, e, od fantazyi, imaginacyyny, von der Einbildungskraft. Niektórych rozsądek iest niedoskonały, bo ich fantazyyne obrazki nie są tak dobre, żeby ich dusza należycie użyć mogła. *Tr.*

FANTOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, zastawiać, w zastawę lub zakład oddawać, verpfänden, zum Pfande geben. *Sr.* 2. pandowaſch. Bez potrzeby kto wszystko kupuie, Z potrzeby wszystko przedaie, fantuie. *Mon.* 73, 115. *Teat.* 1, 12. – *Zaimk.* fantować się, obciążyć się fantowaniem, ſich verpfänden. Zgrałem się, musiałem się fantować i karty wydawać. *Teat.* 19, *b.* 33. Poczciwemu przyidzie się fantować, żeby nabytéy nie utyrał sławy. *Jabł. Buk. M.* 3. (*Cro.* fantitisse = mścić się). – §. ciążać, zaymować, zagrabić, °dziecko wać, pfänden. Takowego sędzia skaże na fantowanie, to iest, aby iuż pozwany w tym długu, o który tak iest przesyskan, był fantowan i ciążan przez sługi urzędowe. A gdzieby fantu nie wydał, t. i. iakiéy rzeczy, któraby dług przesyskany ważyła; to . . . *Saxon. Porz.* 68. Bydło zaięte albo fantowane. *Szczerb. Sax.* 40. FANTOWNIK, a, *m.*, który na dany fant długu zaciąga. *Sax. Tyt.* 89. der Pfandeinſetzer.

FANZYLBER *ob.* Faynzylber.

°FAR, (z *łac.* Pharus), Egipt, Egypten. Lata przyszłe zobaczą wiarę Faru (Ptolomeusza względem Pompeia). *Bardz. Luk.* 145. Kleopatra dziedziczne państwa Faru składa do nóg Cezara. *ib.* 2, 17., *ob.* Farski, Farowy.

FARA, y, *ż.* (*Bh.* fara; *Vd.* fara, zirkounishtvu; *Crn.* fárа; *Sr.* 2. farra; *Sr.* 1. pfara; *Angl.* parish, z *łac.* parochia), die Pfarre, obywatele do iednego pasterza należący, i urząd pasterza nad niemi, die Pfarrgemeinde, Pfarrpfründe, die Pfarre. Téy to fary człowiek. *Cn. Th.* Do fary wcielić, einpfarren *Vd.* vfarati, noterfarati, zafarati). Księża ze wszystką farą Maią na zmarłego waść starą. *Kanc. Gd.* 98. Młody ksiądz wielkich talentów, który iednak ieszcze nie miał fary, wyborne miał kazanie . . . *Zab.* 8, 89. Chuda fara, sam pleban dzwoni. *Rys. Ad.* 6. Raz dosyć, drugi, kształtem chudéy fary. *Gaw.* 357. Koło nich wielki defekt, albo iako mówią, fara chudnieie. *Glicz. Wych. F.* 2, *b.* (niedostaie im). §. kościół farski, die Pfarrkirche. Drudzy z nas nabożniéysi, każdy przy swéy farze Obłapiali ze łzami kościelne ołtarze. *Groch. W.* 538. Choć mu wierzgać u fary na pniu między żaki, Bierze pracownych piórek dziela na przetaki. *Nar. Dz.* 3, 117. ieszcze mu trzeba do szkoły chodzić). – Utraciwszy wieś dzieciom, poydziesz sam do fary. *Pot. Pocz.* 524. (na dziady, du wirſt an der Pfarrkirche betteln). – §. fara, faryna, rodzay, die Gattung, die Art, das Gelichter. Do teyże też fary utrat przynależą biesiady. *Lekarſt. B. b.* teyże faryny są, ſie ſind deſſelben Gelichters, von einem Schlage. *cf.* mynica.

FARAFAMFA! *Cn. Th.* 1023. *verbis effutitiis adnumerat.*

FARAON, – a, *m.*, nazwisko to dostoieństwo, nie imię króla Egipskiego znamionuie. *Biel. Sw.* 68. Pharao, Titel der alten Egyptiſchen Könige. 2) gra, iedna z pierwszych azardowych. Pharao, eines der erſten Hazardſpiele. Żebyśmy wszyscy grali, graymy w faraona. *Teat.* 9, 42. Szuler ten, upamiętawszy się, przestał bydź tym, czym przedtym był, i Faraona na całe życie wyrzekł się. *Mon. a.* 65, 356. po FARAONSKU =, iak Faraon ów, który dręczył Izraelitów w Egipcie, po tyrańsku, auf Pharaoniſch, deſpotiſch. Poddanych w niewoli ciemiężyć po Faraońsku. *Haur Sk.* 255. *Haur Ek.* 178.

FARARZ, a, *m.*, parafianin, do fary który należący. *Cn. Th.* = *Dudz.* 37. der Pfarrgenoß, das Pfarrkind, der Kirchgenoß. 2) farski ksiądz, pleban, *Bh.* farař; *Slo.* farár; *Sr.* 2. farrař; *Sr.* 1. pharař; *Vd.* far, farmoiſter, faimaſter, farmashter; *Crn.* fajmashtr; *Sla.* parok, xúpnik, der Pfarrer. Fararze protestanccy. *Wyrw. Geogr.* 569. (*w rodz. żeńsk. Bh.* farrarka.

FARBA, y, *ż.* (*cf.* barwa; *Bh.* barwa; *Dl.* farba, maszt; *Crn.* farba, boja, barba; *Vd.* farba, karbina; *Cro.* farba, colur, boja; *Sla.* boja; *Rg.* zamjera; *Ross.* краска, цвѣтъ; *Eccl.* краска, мάрь; *Dan.* farve, *Suec.* faerg, *Lat.* farba cf. varius), die Farbe; kolor, barwa, maść, die Farbe eines Körpers. Przez farbę rozumiemy przyczynę, która sprawuie, iż iakie ciało pewny tylko gatunek światła na około siebie rozrzuca. *Hub. Wſt.* 263. Farby te są pierwiastkowe i pochodne. *ib.* Grundfarben, Hauptfarben, und zuſammengeſetzte Farben. Farba albo maść przyrodzona końska iest ta, którą dzikie konie miewaią. *Cresc.* 525. Morze czerwone od farby dna iego rzeczone. *Boter* 11. Farby iedney w drugą odmiana w malowaniu *Harmoge. Cn. Th.* die Farbenmiſchung. Farby napsowaney co, barwy albo maści zmienioney, *decolor. ib.* Suknia iego nie tylko bardzo była wytarta i zdrapana, ale też od starości farbę zmieniła. *Wys. Aloy.* 253. (*cf.* spełznąć, blakować). b) farba twarzy, cera, płeć, die Geſichtsfarbe, die Farbe. Mienię farbę = mienię twarz. *Cn. Th.* Farbą wstydu zarumieniła swe lice. *Wtg. Mar.* 1, 194. Ułowiony farbą iednéy dziewki dobrych i bogatych rodziców. *Wys. Aloy.* 529. – §. 2) farba, która farbuie, n. p. malarska, die Farbe, andere Körper zu färben. Malarz przedni sam nie trze farby i pędzle gotuie, To on uczniom więc swoim zostawuie. *Jabł. Tel.* 313. Przypadł nań z kiiem farbierskim, którym farbę wyciskaią. *Skarg. Żyw.* 1, 271. Straszniéyszy djabeł w farbach, niż w saméy istocie. *Zab* 11, 588. *Zabł.* nie tak straszny, iak go maluią). Farby położyć na twarz. *Teat.* 24, *b.* 26. (*cf.* barwidło, rumienidło, bielidło). Farba na włosy, piękrzydło, Haarſchminke. §. 3) *fig.* piękrzydła, pozory, płaszczyk, die Farbe, der Anſtrich, die gute Seite, von der man etwas vorſtellt. Rzeczniki

swemi farbami wielekroć sprawy zatrudniają. *Modrz. Baz.* 384. Żywą farbą malował okazałość dworu. *Teat.* 45, 28. Cnocie farby obce szkodzą. *Warg. Cez. praef. d.* 2. Potrzegł farby do razu. *Pot. Arg.* 184. t. j. fałszu, udawania, **er merkte ſogleich den Betrug** (cf. znamy się na farbowanych lisach). FARBIARZ *ob.* Farbiers. FARBIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, farbować, barwić, **färben.** Nie zawsze wiosna wonne farbi kwiaty. *Hor.* 1, 240. *Zab.* 4, 11. *Kobyln.* FARBICA, y, ż., FARBICZKA, *FARBICKA, i, ż., farba do malowania twarzy, iako to bielidło, barwiczka czyli rumieniдło, czernidło, błękitnidło, **die Schminke.** Twarze mażą oléykami, farbiczkami. *W. Poſt.* IV. 312. Teraz piattuy zwierciadełka, pilnuy farbiczek, mydełka. *Jag. Wyb.* C. 2. Twarze oleykami i farbiczkami smelcowali. *Zarn. Poſt.* 3, 747, *b.* Poczciwey żenie nie potrzeba żadnego oszukania, tak przez zbytni ubior, iako też przez farbiczki. *Petr. Ek.* 8. Nie pomogą babie Ni farbiczki zamorſkie, ni gładkie iedwabie. *Nar. Dz.* 3, 52. Dawne białegłowy nie znały innych farb, iedno gdy się przez wſtydliwość która zarumieniła, lecz z dzisieyszych nie każda na takiey farbiczce przeſtanie. *Budn. Apopht.* 140. Łagodnemi i wdzięcznemi słowkami, iako farbiczkami nieiakiemi, tak one piękrzycie, że się wam samym widzi Helena iakaś. *Birk. Exorb.* 7. - §. maść, kolor, barwa, n. p. sukna, **die Farbe des Tuchs.** W ubierze różnych ſtanow poczyń też różnicę nie z złota, ni kleynotow, lecz sukien farbiey. *Jabł. Tel.* 167. - §. pozor, barwa, Schein. Ten zarzut nikczemną i próżną pokazał się bydź farbiką. *Zygr. Fp.* 16. FARBIERKA, i, ż., *Crn.* farbarza; *Bh.* **barwirka**; *Ross.* красильница; niewiaſta, która materye farbuie, **die Färberinn.** *ob.* farbierz. FARBIERNIA, i, ż., mieyſce, gdzie materye farbuią. *Wlod.* **die Färberey.** *Bh.* **barwirna, barewna**; *Slo.* **barwarna, farbowna**; *Crn* farbarya; *Vd.* farbaria, farbarishe; *Cro* farbanicza; *Rs.* красильня. Janowiec w farbierniach daie piękne żołtą farbę. *Jundz.* 367. Materya ieſt w farbierni = farbuią ią. **der Zeug iſt in der Farbe.** *Tr.* §. farbiernia ſtaroświecka, folusz. *Cn. Th.* blecharſki młyn. *Cn. Th.* **die Walkmuhle.** FARBIERSKI, *FALBIERSKI, a, ie, od farbierza, lub od farbowania w farbierni, **Färber-, Färbe-.** *Rs.* красильников, красильническій. Falbierſka sztuka przez wpojenie sukna farbuie. *Rog. Dof.* 1, 52. **die Färberkunſt.** Przypadł ieden nań z kiiem farbierſkim, ktorym farbę wycilkaią, i uderzył go w głowę. *Skarg. Zyw.* 1, 271. Rośliny farbierſkie, **Färberkräuter, Färberhölzer, Färbepflanzen,** są, któremi w rękodzielach iedwabnych, sukiennych, płóciennych, kolory się daią. *Klok Ros.* 5, 350. Boryth, ziele falbierſkie. *Birk. Zyg.* 16. Farbierſkie ziarnka, *ob.* szarłatne iagody. - Farbierſkie drzewko, chrościna, *Rhus Cotinus, Linn.* **das Gelbholz, Fuſtel.** FARBIERSTWO, a, *n.*, sztuka farbierſka czyli farbowania materyi. *Wlod.* **die Färberkunſt.** *Mon.* 73, 530. §. farbierſtwo ſtaroświeckie, folowanie, **das Walken, die Walkerprofeſſion.** *Cn. Th.* FARBIERZ, *FALBIERZ, a, *m.*, *Bh.* **barwir, barewnik**; *Slo.* **barwar, barwjr, farbjr**; *Sr.* 2. **barwar**; *Crn.* barbar, farbar; *Vd.* farbar, förbar, farbavez, ferbar, lepofarbar; *Cro.* farbar, farbavecz, namakavecz, bojach; *Sla.* bojàr, bojacz; *Bs.* mastillaç; *Rg.* mastijèlaz; *Rs.* красильникъ, красильщикъ (синильникъ, синильщикъ błękitno farbuiący); *Lc.* обагритель; co materye farbuie, **der Färber.** *Rog.* 1, 52. Farbierz sukno farbuie. *Cn. Th.* Farbierz od wełny, **ein Wollenfärber**; farbierz od iedwabiu, **ein Seidenfarber.** *Pasza Dz.* 122. 2) farbierz ſtaroświecki, folarz. *Cn. Th.* **der Walker, Walkmuller.** *Fullo* wałkarz, ktory bieli płotno, albo też szaty chędoży; też farbierzem zowią niektorzy. *Miącz.* Szaty białe iak śnieg, iakich farbierz na ziemi nie może tak białych uczynić. *Sekl. Mark.* 9. *FARBISTOCHWOSTY paw'. *Otw. Cw.* 545. pstrofarbowny ogon maiący, **der buntbeſchwiffte Pfau.** FARBISTY, a, e, pełen farb, kolorow rozmaitych, **voll von mancherley Farben, bunt, buntfarbig, farbig.** Ogrody ſarbiſtemi ziołami pachnące. *Otw. Wirg.* 458. Natura ſtroi smugi w ſarbiſte kwiecie. *Zab.* 14, 6. Ziemia ſarbiſta kwiatki rożnych kolorow rozpuszcza. *Jeż. Ek. B.* 2. FARBNIK, a, *m.*, *Chem.* **Färbeſtoff,** pierwiaſtek farbuiący, znayduiący się w ciałach, maiących własność farbowania. *Krys. Mscr.* FARBOWAC, - ał, - nie, *cz. ndk.*, ufarbować, zfarbować *dk.*, *Bh.* **barwiti, barwim, barwjwam**; *Sr.* 1. **barbu**; *Sr.* 2. **barwiſo**; *Vd.* farbati, polarbati, *Crn.* barbam; *Cro.* farbati; *Dl.* farbati, maſztuti, bonadissati; *Rg.* farbati; *Rs.* красить, крашивать; *Lc.* шаронить, шарю, разукрашаю; **färben.** 1) farbą napuszczać, napaiać farbą, **färben, von einer Farbe durchdringen laſſen.** Sirpika ziela używaią sukiennicy, do farbowania sukna. *Syr. Ziel.* 1254. Wełna, gdy się ufarbuie, do pierwszey białości iuż nigdy nie przyidzie. *Petr. Hor.* 2, *F.* Korzenie krwi tak mnogiey nasycone Brunatno zfarbowały owoce zrodzone. *Otw. Cw.* 113. Morze się wszystko krwią farbuie, Trup płynący okrętom przyſtęp zaſępuie. *Bardz. Luk.* 48. - §. powierzchownie farbą powlekać, pofarbować, **färben, tünchen; mit einer Farbe überziehen, bemahlen, mahlen, anſtreichen.** Potrychnął drzewo rubryką i rumianą uczynił albo ufarbował barwę iego. 1 *Leop. Sap.* 13, 13. Sekiel farbowany. *Kochow.* 95. *NB.* było zwyczaiem u Polakow, i ieſt dotąd u Turków, farbować wpoł mniey lub więcey ogony koniom, mianowicie siwym, żołto osobliwie i czerwono. *A. Czart. Mscr.* - Dotkliwemi przerażony słowy Wſtydem rumiane iagody farbował. *P. Ach. J.* 406. Ogląda Car szable, które całe okrwawione, A które się dopiero mało zfarbowały. *Luk. Bardz.* 123. §. 5) kolor puścić, brudzić, smolić, odfarbować. **abfärben, die Farbe laſſen, ſchmutzen, ſchmutzig machen.** Granatowy i czarny kolor, kiedy nie bardzo dobry, koszule farbuie. *Ld.* Błękitne sukno rzadko tak dobre, żeby nie farbowało. *ib.* - §. 4) *fig.* barwić, piękrzyć, **beſchönigen (färben).** Ty zawsdy zdrady twoie wymowkami iakiemi pokrywasz a farbuiesz. *Baz. Szk.* 547. Fortuna rzeczy nam farbuie. *Bach. Fp.* 48. Lichwiarzu! farbuy ty to swoie rzemiesło, iako raczysz, przecięż ty zdzieraczem. *Starow. Ref.* 102. Zbrodnie swoie pięknemi słowkami ufarbował. *Grod. Dis. F. b.* Sprawami, a nie słowy, cnota się farbuie. *Jag. Wyb. E. b.* FARBOWANIE, ia, *n.*, *Rg.* mastènje; *Rs.* выкрáска, *subſt. verb* **das Färben, das Anſtreichen.** *pr. et fig.* Mąż nie ma dopuścić żenie zbytniego ubioru i farbowania. *Petr. Ek.* 8. Prawdę bez zdobienia i farbowania słów, iak się godzi,

mówi. *Fur. Uw. F.* 4. FARBOWANY, a, e, *part. perf.* – contracte *farlowny*, gefärbt, getürdt, angeſtrichen. Opona z karmazynu po dwakroć farbowanego, 1 *Leop. Ex.* 26, 36. *et* 28, 5. (barwionego, marzanego, 3 *Leop.*). Farbowane gładkie płotno *Rs.* крашенúна, крашенúнка. – §. *fig.* pozorny, na pozór, nieszczery, fałszywy, verſtellt, falſch (gefärbt). Znay się na farbowanéy wełnie. *Burl. B.* 2. (na pozorach). – Wierzy na zmyślone i farbowne przyiaźni. *Opal. sat.* 70. Słówka farbowane. *Rey Zw.* 13, *b.* Farbowane to liſy. *Gemm.* 80. Farbowanych liſów nie zna, *ib. Graiorum dolos variumque ignorat Ulyſſem. Virg.* – Znam cię wſkroś, znam po ſierci, farbowany liſie. *Min. Ryt.* 1, 228. (znam cię ziółko, żeś pokrzywa). – Nie ieſt tak ciężka niewola pod Turczynem, iako w naszéy farbowanéy wolności. *Kłok. Turk. proef.* Jedyne ſtaranie miéycie o pobożności, nie bawiąc ſię farbowaném nabożeńſtwem. *Kłok. Turk.* 174. Niefarbowany, szczéry, rzetelny, ungefärbt, ungeſchminkt. Na długiéy dosyć będąc probie, Niefarbowaną cnotę pokazał nam w sobie. *Pot. Arg.* 432. FARBOWNIK, a, *m.*, *Botan. Isatis Tinctoria*, *Linn.* Waid, u innych Urzetem, po Ruſku Siniło zwany; sieią go dla sukienników do błękitnego farbowania. *Kluk Ros.* 2, 254. 5, 351. *ob.* farbowne ziele. *Bh.* zlutidlo; *Cro.* farbovnik trava, bojotrava, masztilacz; *Crn.* farbovnek, oblajik; *Rg.* farbóvnik; *Bs.* farbounik; *Sr.* 1. waifarſké zelo. FARBOWNY, a, e, *contr. zamiaſt* Farbowany, n. p. Za przepaleniem z kozim blaſkiem śrebro ſtaie ſię czyſtszym, twardszym i farbowniéyszym. *Sienn.* 605. Prawda malowana bywała z proſta, Pſtrocin farbownych w sobie nie miewała. *Rist. Kant. C.* – §. farbowaniu służący, zum Färben gehörig, Färbe-. Zioła, których sposób bywa farbowny, albo też same farbuią, mocniéysze rosną po górach niż w padołach. *Cresc.* 676. Farbowne ziele albo sinidło, którym farbierze farbuią płótno i sukna modro. *M. Urzęd.* 178., *ob.* farbownik. FARBOWY, a, e, od farby, Farbe-, Farben-. *Boh.* barewný.

Pochodz. *Dofarbować, dofarbować ſię, nafarbować ſię, ofarbować, odfarbować; pofarbować, podfarbować; przefarbować; przyfarbować, ufarbować, rozfarbować; wfarbować, wyfarbować, zafarbować. cf. Barwa, Barwić.*

FARFURY, *G.* Farfur, *plur.* (z *Tureck.* Fagfur. *Ad. Czart. Mscr.*) są to owe naczynia różne, podléysze od porcellanowych, przedniéysze od pospolitych polewanych, które nic nie maią przezroczyſtości, i w przełamaniu są dziarniſte. U Cudzoziemców zowią ie *Fajance*, od Włoſkiego miaſta *Faenza*. Z kraiowych są naygłośniéysze Uiazdowſkie, albo iak pospolicie zowią, Belwederſkie pod Warszawą. *Kluk Kop.* 1, 310. Steingut. Półmiſki, wazy, talerze były z farfur zwyczaynych. *Kras. Pod.* 2, 139. (*Rs.* фарфоръ porcellana). (*Cro.* terſura = bałamut; terſuriti = bałamucić). FARFURKA, i, ż., talerz farfurowy, ein Tellet von Steingut. FARFUROWY, FARFURKOWY, a, e, von Steingut, Steingut-. Glina farfurowa, *argilla cinerea*, z któréy farfurowe robią naczynia, Niemcy Pfeifenthon nazywaią, ieſt niezupełnie biała, iednak w ogniu mniéy więcéy bieleie. *Kluk Kop.* 1, 251. W farfurowych naczyniach mleka na ſtół dano. *Tward. Parg.* 58. (*Rs.* фарфóровый).

FARMAZON *ob.* Franmason.

FARMUSZKA, i, ż., gramatka, das Mus, der Brei. Drobianka chleba, piwo z chlebem, *intrita. Mącz., Sr.* 1. wurmuj, wuſmuj, wuſmujk cf. *Ger.* Warmus, Warmbier.

FARNY, a, e, *ob.* 2) Farſki.

*FAROWY, a, e, od Faru, Egipſki, Egyptiſch. Pompéy przywrócił oycu Ptolomea rządy państw Farowych. *Bardz. Luk.* 2, 17. – 1) *FARSKI, a, ie, *i. q.* Farowy, Egipſki, Egyptiſch. Skoro głowa od ciała (Pompei) ścięta odſtąpiła, Farſki żołnierz puie ſię iż nieść do Ptolomea. *Bardz. Luk.* 146.

2) FARSKI, a, ie, FARNY, a, e, *Bh.* farní; *Crn.* farshke; *Vd.* farſki, farjou, farashki, farshki, farni; *Rs.* прихóдскiй. od fary, Pfarr-. Młody kaiąd miał kazanie w kościele farſkim *Zab.* 13, 89. in der Pfarrkirche. Farſki dom, das Pfarrhaus.

*FARTOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, Ociec iego maszta-lerz konie fartował. *Pot. Pocz.* 538 (dressował, objeżdżał, bereiten, dreſſiren, abrichten. *cf.* fertować.

FARTUCH, a, *m.*, z *Niem.* das Vortuch (Fürtuch Obd.), die Schürze. *Bh.* fertuch, paſnice, načarik, zástera; Slo. predpaſek; *Sla.* fertun, pregacsa, oprega, zaprega; *Cro.* nadkolenicza, krilza, preprega, zaszlon, fertuh, fertun, zaztor, pasz; *Crn.* birtah, prepert; *Vd.* birtah, predinjak, nadkoleniza, predresaniza, predpert, okiet, obpaſ, sagernilu, obgernilu; *Rg.* zapreghgnacerja; *Sr.* 1. podkaſt, pidkaſt, ſchorzjuch, wokaſt; *Rs.* передникъ, фартукъ; *Dl.* fertús, zaprega, zaztor; *Ec.* пáсъ, обшáло. Koron kobiety używaią na garnitury, na fartuchy. *Haur* S4. 354. Ozimine w fartuchu, a iarzynę w kożuchu (siać). *Rys. Ad.* 53. (*ob.* prościca). Fartuch otoczyſty szeroki z szorc. *Cn. Th.* ein Schurz. FARTUSZEK, – szka, *m.*, *demin.*, eine kleine Schürze (ein *Fürtüchel). *Crn.* birtashz; *Vd.* birtashez, opasek; *Rs.* фартучокъ; *Bh.* paſnička. §. *menotym.* kobieta; ein Weib, ein Frauenzimmer. Już po moim kredycie, ni ſkoro ſię fartuszek wmiesza. *Teat.* 52, 49. – §. Fartuszek u spodni, der Hoſenlatz. *Bh.* poſlopec; *Vd.* kampa; *Rs.* гульфикъ. Lewą rękę zaraz wścibił do fartuszka. *Hul. Ow.* 46.

FARTYCZNY, FERTYCZNY, a, e, – *ie adv.*, wartki, obrotny, zwinny, gewandt, behend, verſchlagen, raſchmitzt. Owa iakaś minka fartyczna czaruie człowieka. *Teat.* 21, 110. Fartyczna sztuka. *Pot. Arg.* 725. (od fertać ſię, *ob.* wartać ſię). FARTYCZNOSC, – ści, ż., wartkość, zwinność, die Gewandtheit, Behendigkeit.

1) FARYNA, y, ż., od fary; teyże fary (*qu. v.*) albo faryny bydź z równie ładaco, *cf.* mynica, kuźnia, gleichen Schlages, von gleichem Gelichter ſeyn. *Bh.* na to brdo (*ob.* bardo). W senat i wszędzie natka ludzie swéy faryny. *Pot. Arg.* 2. Leute von ſeinem Schlage. Hultay ten z lada gdzie to domu i wzgardzonéy faryny. *Tward. Pasq.* 219. Z lada gminu i wzgardzonéy faryny. *Tward. Wład.* 54.

2) FARYNA, y, ż., może od gry Faraona; gra w losy, iak bywa po iarmarkach, der Glückshafen, der Glückstopf. *Boh.* farban. Siedziałem przy farynie, kędy z

kształt

kształt nieczki. Wymowano z zawartéy nasłady karteczki. *Pot. Jow.* 169. Bykowo mięso służy tylko ludziom grubszéy natury, pod czas kiermaszu, gdzieś na wsi, na farynę. *Haur Sk.* 504. FARYNARZ, a, *m.*, co z faryną po iarmarkach się włóczy, ein Glückshafner, Glücksbóspfet, Glücksbúdner. *Bh.* farbanik. Kaczmarka się dziwuie, co za pudło noszę, Muiemała bym farynarz, albo kramarz iaki. *Mat. z Pod. A.* 3. *Ern.* 114. — §. 2) Farynarz, kramarz, ein Krämer. Farynarz większy, kupiec iarmarczny, ein Kaufmann, der zum Jahrmarkte geht. Przekupnie, farynarze, wendetarze, po groszy pętnaście płacą. *Vol. Leg.* 3, 53. Farynarze więksi, co drogie towary maią, płacą po złł. 100. Farynarze mali po pięć; Jubilierowie po sto. *Vol. Leg.* 3, 592. FARYNARSKI, a, ie, od farynarza, Glücksbúdners. Bania, farynarska. *Chodk. Kost.* 32.

3) FARYNA, y, ż., z *Włosk.* surowy cukier, ale iuż w Ameryce lutrowany, który w Europeyskich dopiero cukierniach krystalizuią. *Kluk Dyk.* 3, 36. der Farinzucker. Cukru *chomosu albo faryny kamień. *Inst. cel. Lit.*

FARYZEUSZ, *FARUZ, *PHARUZ, a, *m.*, secta żydowska, popisuiąca się swoią obłudną nabożnością, ein Pharysäer. Faryzeuszowie od żydów się dzieląc, takie imię słusznie odnieśli, bo Faryzeusz (z Hebr. ורש) znaczy: oddzielony. *Skarg. Dz.* 3. Slepi wodzowie w obyczaiach, iako Pharużowie. *ib.* 1059. Nie ludziom, iako Pharyzeuszowie, aby byli widziani, ale Bogu pośćny. *Skarg. Kaz.* 112. Wjazdem swoim Jezus bogate a zuchwałe one Pharuże pohańbił. *Skarg. Kaz.* 150. Farużowie wiadomie bardzo Chrystusa prześladowali. *Skarg. Żyw.* 1, 54. Zbór Pharużow, uczon chytrze, I w zakonnych piśmach mistrze, W iednę kupę zebrani... *Koch. Roż.* 22. — *Not.* Pospolicie nasi ich zowią *Licemiernikami* qu. v. Przeciwnicy ich byli Saduceuszowie. — §. 2) ogólniéy: obłudnik, nabożniś, liziobrzuch, gryzipaciorz, ein Scheinheiliger, ein Gleißner. Owi Faryzeusze i wyschli i smutni, A w łakomstwie nienasyci, w dumie absolutni, Mściwi, krnąbrni, łakomi, nieludzcy, *oszczercę*, *Kras. Sat.* 20., *Cro.* szamopravichnik. FARYZEYSKI, *FARYZAYSKI, a, ie, licemierniczy, pharisäisch. Chytrości Pharuzayskie. *Skarg. Kaz.* 151. Faryzayska postać *Pot. Jow.* 2, 10., *Sr.* 1. pharisäisch.

FASA, y, ż., das Faß (*lat.* vas, *Angl.* fat, *Suec.* fat, *Dan.* fade, *Cro.* vosa, szud, *Bh.* sud *vid. obsol.* sąd, sud), naczynie drewniane, różniące się tym od beczki, że iedno tylko dno ma przymocowane. — *n. p.* Te frukta moczą w iakim przycierku albo fasie. *Sienn.* 531. Fasa szeroka i głęboka. *Solsk. Arythm.* 172. Wino z fasy do fasy przetaczać. *Zaw. Gosp.* — *Cresc.* 360. (cf. kadź). — Fasa kupiecka do towarów, ein Schlagfaß. *ob.* fasować. FASKA, FASECZKA, i, ż., *diamin.* ein kleines Faß, ein Fäßchen. *Boh.* fasska; *Sr.* 2. baßken; *Cro.* vosa, lagu; *Slo.* sudek; *Sla.* sudich; *Vd.* sod, shkaf, pizhau, pitrih, *Bs.* krricjagh, krricjasgicch). Faski i inne statki bednarskie, wiadra, beczułki, bywaią dębowe, sosnowe, bukowe. *Kluk Ros.* 2, 159. Faska masła. *Petr. Ek.* 127. ein Fäßchen Butter. Faska do masła, albo od masła, ein Butterfäßchen. Faska do towarów, ein Schlagfäßchen, ein kleines Schlagfaß. Faska do popłukiwania albo płókania czego, cebrzyk. *Cn. Th.* ein Spülfaß. FASKOWY, a, e, od faski, Faßchen-. Od faskowey, to iest całkowéy krowy, faska masła ma bydź oddana. *Gost. Ek.* 120.

FASCYKUŁ, u, *m.*; z *łac.* konwolut, zwitek papierów czyli pism, *Rg.* rukovét, zamotaj; *Ross.* свертокъ, сверточекъ; ein Fascikel, ein Bund Briefschaften, Schriften.

*FASOŁ, u, *m.*, poswarek, burda, Hader, Zank, Streit. Bez wszego fasolu, rozmawiał się dosyć długo z nim. *Zygr. Pap.* 170. Nic ona nie umie, iak stroić po domu fasoły. *Sim. Siel.* 112. Burdy, fasoły, rosterki. *W. Post. W.* 27. §. mozoł, frasunek, Kummer, Sorgen. Wymawiał się, nie chcąc wchodzić w takie fasoły, żeby pokoiu swego nie stracił. *Wyr. Aloy.* 309. Na niego fasołów onych walnych, któreście amnestyą pogładzili, przyczynę położono. *Birk. Sk. E. b.* §. figle, żarty, Possen, Gaukeley. Chlube fasoły Brzmiącym czyni kopytem ieździec. *Hor.* 1, 354.

FASOLA, i, ż., (Fazyoli. *Cn. Th.*), *Phaseolus*, *Linn.* roślina wszystkim dobrze znaiома, lubo początkowie obca, dla użytku swego w ogrodach iarzynnych pospolicie utrzymywana. Fasola pospolita, *Phas. Vulgaris Linn.* na pręt się wiia, Türkische Bohnen, Schminkbohnen, Faselen, Phaselen (Säbelbohnen, Schabbelbohnen). Fasola karłowata, *Ph. Nanus*, *Linn.* nisko rośnie, i podpory prętu nie potrzebuie, die Zwergbohnen. *Jundz.* 366. Ostatnią, że tyczek nie potrzebuie, zowią wieśniacy *piechotką*. *Kluk Dyk.* 2, 179.; *Bs.* fasúa, fasul; *Ita.* fagiolo; *Cro.* basol, básuly, basulyek; *Hg.* faszulyka; *Dl.* fasol; *Sr.* 1. fazola, denhl hróch. Fasolę zowią też Bob albo Groch Turecki, Groch Niemiecki. *Syr.* 1034. *et* 790.

*FASOLNY, a, e, od słów muzycznych: *ut re mi fa sola*, albo też od fasolu, z basowy, gruby, grob tönend; aus dem Basse. Głos fasolny, głos ogromny, Huczna trąba wynosi. *Kochow.* 120. Znagła się głos fasolny strasznéy trąby odzywa. *Brud. Cstat. B.* 5. *clangit buccina sonoribus tremendis.*

FASOWAC, — ał, uie, *act. ndk.* (nafasować, pofasować *dk.* qu. v.), do fasy mieścić, w beczkę wbić, w nawę sypać. *Cn. Th.* in ein Faß füllen, fassen, hinein schütten. *Sr.* 2. faßowasch; *Vd.* basati, bashem, bashuvati, tovoriti; *Crn.* fasam). Łodzie zbożem fasowane. *Tr.* Tereus swe w swe brzucho wnętrzności fasuie. *Zebr. Ow.* 157. §. dopełniać, zbiiać, voll pfropfen, anstopfen. Baszty narożne warował Dla bezpieczeństwa i dla większéy mocy, Ziemią ie z gnoiem na poły fasował. *P. Kchan. J.* 131. Cieśl proste niespoione iednę przeciwko drugiéy kładą, na czele żelazem ie zeymuią, ziemią dostatecznie fasuią. *Warg. Cez.* 167. §. Żołnierz dziś strzelać nie umie, i fasować lontu. *Pot. Pocz.* 614. może: wkładać go do kurka, iaki bywał u dawnéy muszkiety. 4) Zrzebca na ręce trzeba uczyć chodzić, dzierżąc za duży cugiel, a nic nie fasuiąc. *Hipp.* 32. szarpiąc, reißen, zausen. Drżące woźniki biczem, kiiem fasuie a zacnie fasuie. *Zebr. Ow.* 39. (ćwiczy, biczuie, zacina).

*FAST, u, *m.*, chwast, Unkraut. By nie mróz na zło

pokrzywy; byłby ten fast zawsze żywy. *Rys. Ad.* 5.

FASTEK, s kapusta w główki niezbita, niezłożona, mięka, *Rydel.* unköpfiges, weichblättriges Kraut.

*FASTRZYGA, i, ż., nić, którą się co fastrzyguie, czyli szerokiemi ściegami przyszywa, der Anſchlagfaden. Mdłych nici fastrzygi pod krawieckie idą nożyce. *Pot. Pocz.* 248. Mieli iuż woynę domową obrzydem, Która ich zbiera iak na nić fastrzygi. *Chrośc. Fars.* 372.

FASTRZYGOWAC, FASTRYGOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, nacinać, rzezać. *Wlod.* karbować. *Cn. Th.* kerben, einſchneiden, Einſchnitte machen. - U krawców: rzadkim ściegiem sztuki pospaiać przed szwów obrobieniem. *Mag. Mſk.* bey den Schneidern: anheften, anſchlagen, mit weitläuftigen Stichen annähen. Nasz rozum potrzeba cnotą fastrzygować, Bo gdzie téy nie dostanie, trudno go bramować. *Rey Wiz.* 89.

FASZYNY, *G.* faszyn, *plur. z franc.* wiązki chrostowe. *Jak. Art.* 3, 322., *Crn.* sózhje; są to pęki z gałęzi wiązane, których używaią na spalanie roboty iakiéy, na zasłonienie siebie od nieprzyiaciela, przysypawszy ziemią, na zarzucenie fossy. *Papr. W.* 1, 471. Faſchinen. *Fasciny i chrosty z winnic, które na ogień rzucaią, aby gorzały. *Birk. Exorb. E.* 4, *b.* Faszyny do tam owania wód wiążą się wierzbowe, łozowe. *Kluk Ros.* 2, 159. - *Switk. Bud.* 399.

FATALIA, - iów, *plur.*, *z lac.* wymiar czasu dochodzenia sądownie swego prawa. *Kras. Zb.* 1, 287. die Fatalien (cf. dawność, preſkrypcya). Fatalia, albo czas wnoszenia rzeczy pomocnéy kończy się do sześciu niedziel. *Dubin.* 93. FATALNOSC, - ści, ż., los przykry nieuchronny, Fatalität, unangenehmes Geſchick. Przez iaką fatalność niepoiętą, honory, które zasługi ogłaszać powinny, pospolicie opoką bydź zwykły, o którą się rozbiia cnota. *Zab.* 7, 258. Do wszystkich wielkich nieszczęść ma iakowyś wpływ fatalność. *N. Pam.* 11, 170. *List móy do Xięcia pisany, fatalnością iakąś iemu był oddany. *Teat.* 48, *b.* 7. przypadkiem fatalnym). FATALNY, a, e, FATALNIE *adv.*, wrogowy, losowy, do fatum należący, Schickſals, Niech bez boiaźni księgi fatalnéy obaczę Otwarcie, iednych szczęścia a drugich rozpacze. *Dmoch. Sąd.* 61. das Buch des Schickſals. §. nieszczęścia lub przykrości nabawiaiący, fatal, Unglück bringend. W zły dzień z Paryża wyiechać musiał, i tu dnia fatalnego stanął. *Teat.* 32, *c.* 31. Nie mogłem się schronić, iak pod rozpuszczonym Fatalnego po świecie komety ogonem. *Kulig. Her.* 38. Fatalna była dla Polski trzech sąsiedzkich mocarstw iedność. *Ust. Konst.* 1, 54. Duma możniéyszych i uciemiężenie gminu przez nich, była od wieków fatalną narodu naszego przywarą. *Nar. Hst.* 2, 199. FATUM, *indeclin.*, Nieodmienne przeyrzenie bozkie. *Bud. Apoph.* 44. bieg świata i wszystkich rzeczy na nim toczenie wieczne. *Nag. Cyc.* 73., *Boh.* dopuſtění; *Slo.* zřízení bożj; *Rg.* udés, uredba, ósuda boxja; *Rs.* судьба, участь; *Ec.* самослу́чное. cf. los, wróg, das Schickſal. Mus. *Hor.* 1, 158. *Nar.*

FATYGA, i, ż., utrudzenie, trud, die Beſchwerde, beſchwerliche Bemühung. Bez fatygi znaczney ostatek drogi odprawił. *Skarg. Zyw.* 1, 392. Nie wiem, czy przyidzie po fatydze tak długiéy i srogiéy, fortunnie powitać swe penaty. *Jabł. Tel.* 331., *Sorab.* 1. wustacji, mucznosći, zyroczności; *Bh.* ustalosť; *Crn.* trûd, trudnoſt, muja; *Vd.* trudnoit, vgnanoſt, prepadnoſt, obtrudnoſt; *Ross.* мóчность, усталость. FATYGOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zfatygować, sfatygować, posfatygować *dk.*, trudzić, trupać, mordować, bemühen, Mühe machen, müde machen, ermüden. *Bh.* unawiti; *Slo.* unawugi, ustalcko činim; *Vd.* smujat, obtrudit, trudit; *Crn.* truditi, pęsham; *Sr.* 1. wumuczjam; *Rs.* мáять, умаять, умомить, умомлять. Nie śmiem fatygować We Pana Dobrodzieia daléy. *Ld.* FATYGOWAC się, *zaimk. ndk.*, Posfatygować się *dk.*, trudzić się, ſich Beſchwerde und Mühe machen, ſich mühen, bemühen. Niechże mam honor odprowadzić We Pana. *Pr.* Suplikuię się nie fatygować. *Teat.* 8, 52., *Crn.* mujám se; *Sr.* 2. ße ſmuzjiſch. §. Sfatygować się, utrudzić się, zmordować się, ermüden; *Vd.* se obtruditi, vgnati se, se vtruditi, se ſtrudditi; *Crn.* zatruditisze, opeſsávam; *Dl.* szuszłajem). Dzień i noc kuryerem biegnąc, mocnom się sfatygował. *Teat.* 8, *b.* 28. Sfatygowany, ſtrudzony, zmordowany, *zrobiony, ermüdet. *Sr.* 2. muzni; *Sr.* 1. mucjné, zprocžné, wuſtaty; *Vd.* truden, otruden, vgnan; *Crn.* trudu, peshovt; *Rs.* присталый, устáлый; *Ec.* утомлённый, который нéсколько усталъ, утруждённый. Sfatygowani z drogi. *Teat.* 4, *b.* 43. Zaczynaią się w bitwie hetmani uwiiać, aż sfatygowani spoczną trochę *Bardz. Luk.* 2, 58. Niesfatygowany, niespracowany, nie do sfatygowania, unermüdet *Slo.* neuſtalý.

*FAUDA *ob.* Fald, Falda.

FAUN, a, *m.*, *z lac.* Faunowie, według mytologii, byli dzicy i leśni mężowie kosmaci, z nogami kozimi. *Otw. Ow.* 14. ein Faun, ein Waldgott. cf. satyr, Pan, Chłopcy bożkowie, leśnobożce.

*FAUTOR, a, *m.*, łaskawca, życzliwy, sprzyiaiący, der Gönner. Ma on w sądzie tym fautory. *Tr.* *FAUTORKA, i, ż., łaskawczyni, sprzyiaiąca, die Gönnerinn. Wielką ona fautorką nauk. *Ld.* FAWOR, u, *m.*, FAWOREK, - rku, *m.*, *zdrbn.*, łaska albo życzliwość nieporządna, iako u zwierzchności, u urzędnika. *Cn. Th.* die Gunſt, die Begünſtigung. Każdy chce w pierwszym bydź faworu kroku Po drugim swego oświadczenia słowie. *Zab.* 14, 382. Kto ma fawor u dworu, ten ma i zasługi. *Opal. sat.* 82. Skarbimierz w sztuce woiennéy wielce biegły, a przeto w wielkich u dworu faworach zostaiący. *Wag. Hst.* 21. Sędzia nie ma faworem się unosić. *Ld.* §. 2) część ubioru kobiecego Płacić maią od wstąg, od faworów. *Vol. Leg.* 4, 80. Bierzmy duszyczko z nowéy mody wzorki, Przedaymy złoto, a kupmy faworki. *Brath. E.* - §. faworki, kreple, ciasta smażone. *Wiełąd. Kuch.* 400. Kräpfchen, kleine Krapfkuchen. - FAWORYT, a, *m.*, FAWORYTEK, - tka, *m.*, *dem.*, kochanek, wierniś, wiernik, der Favorit. *Vd.* lublenik, perjasnik, radovidenik; *Rs.* любовникъ, милостникъ, наперсникъ. O barwie faworytów niech się nikt nie pyta, Poznać z miny zuchwałéy sługę faworyta; Choć nierówne teatrum, gdzie są umieszczeni, Co Pan w izbie, to słudzy dokażą w sieni. *Kras. Sat.* 91. *Pam.* 83, 619. Woła, żeby mu faworyta zagrać. *Teat.* 24, 119. *Cztr.* tańca upodobanego, der Favorittanz. FAWORYTKA, i, ż., die Fave

ritium. FAWORYZOWAC, – ał, – nie, *cz. ndk.*, komu, sprzyiać komu, faworem się unosić, einem günſtig ſeyn, ihn begünſtigen. Faworyzowana broda, *Kochow. Fr.* 18. *FAWOWAC *id.* n. p. Zem ci w rytmie swym zapomniał fawować, Proszę, nie racz się ztąd na mnie fasować. *Kak. Pob. B. iij.*

FAYDAC *ob.* Feydać.

FAYFER, – fra, *m.*, piszczek, *z Niem.*, der Pfeifer. Biegaiąc przez rózgi, na to tylko żali się, iż mu fayfer piszczy nad uchem. *Boh. Djab.* 3, 93. *Teat.* 47, 8.

FAYFKA, FAYKA, i, ż., FAJECZKA, i, ż., *demin.*, *Bh.* fagyfka; *Slo.* pipka; *Hg.* pipa; *Vd.* feifa, kadniza, fridiviza; *Sr.* 2. feiffa. Cybuch z lulką do palenia tutuniu, eine Tabakspfeife. Słodka rozrywko w cichym pokoiku, Kochana fayſko, tlący się piecyku. *Mon.* 71, *ob. Min. Ryt.* 3, 318. Chodzi z fayką bezpieczny Sawk. Kozak po Maydanie. *Zab.* 16, 123. Kapral nakrzesawszy, i zapalił sobie fayke. *Offol. Str.* 1.

FAYLADYSZ *ob.* Falendysz. FAYNZYLBER *ob.* Feynzylber.

FAYT! *interj.* smyk! witſch! hutſch! Ze krzty nad ciebie nie mędrszy iest twóy szyderz, fayt ogon pod siebie. *Zab.* 9, 60. FAYTAC *cz. ndk.*, śmigać, smagać, ćwiczyć, ſchmieſſen, peitſchen, hauen.

FAZAN, a, *m.*, imię, które wyżłom daią, ein Name, den man den Hühnerhunden giebt. – *FAZYAN, a, *m.*, ein Fasant, der Phaſan. Czy boisz się o swoią kapuzę, gdy fazyany i kuropatwy następuią! *Skarg. Kaz.* 259.

FAZYOLI, groch Turecki *ob.* Fasola.

F E.

FE! *interj.* pfe, fa! pfuy! A fe do kata. *Boh. Kom.* 1, 2-3 Ie panno, chcesz iść za mąż, a nie umiesz nic. *Teat.* 8. *l.* 46., *Sr.* 2. fi, pfui, fi ba; *Sr.* 1. phi, phihi; *Vd.* fej, kêk; *Crn.* fej, kêk; *Cro.* pi; *Rs.* фу; *Gr.* Φεῦ. *Lth.* pfey! *Sla.* pfui *Slo.* pfi, pfug.

FEBRA, y, ż., *z lac.* febris, *Ital.* febbre, *Dan.* feber, *Angl.* fiber, feaver, *Gall.* fievre, das Fieber, das kalte Fieber. Febra, po Polsku ograżka. *Sienn. Rej.*, *Sr.* 2. ſimnica, *Sr.* 1. zebmniza, zebmnicżka; *Cro.* febra, treshlika, grozniczа, zimlicza; *Crn.* mersleza; *Rg.* treseglja-ica, groznicza; *Ec.* трясавица, зимница, лихорадка, огница, огневица; жегавица; *Rs.* лихоманка; *Bh.* zymnice, nátcha, natka, ſtudenka, zymnicka; *Slov.* ſtuda. *Vd.* mersliza, treſliza, kobiliza, hudobnica; *Sla.* grozница, zimnica; *Dl.* zimnica; *Bs.* groznica, oghgnica). Chorobа ta zaczyna się od przeciągania, ziewania i prażnienia, dręczy potym przykrym zimnem, roztaczaiącym drżenie po całym ciele, a kończy swóy paroksyzm na bolu głowy i gorączce. *Dyk. Med.* 2, 153. Febra albo gorączka, bieg gwałtowny i nieporządny krwi. *Boh. Djab.* 2, 164. Febry są dwoiakie, zimne i gorące. *Comp. Med* 111. Cierpiała febrę; Chrystus stoiąc nad nią, przykazał ograżce, i opuściła ią. 1 *Leop. Luc.* 4, 39. Leżała w gorączce; tedy się dotknął ręki iey, a wnet ią febra ominęła. *ib. Math.* 8, 14. Pospólstwo febry nazywa dżiączkami, zimnicami, psinami, ciotuchnami, ciotkami. *Krup.* 5, 527. (*trząsca). Febry przestaiące, *intermittentes*, Wechſelfieber, są codzienne, das tägliche oder alltägliche Fieber, tercyany czyli trzeciaczki, dreytägige Fieber, kwartany czyli czwartaczki, viertägige Fieber. *Krup.* 5, 531. Gorączka piecze, febra trzęsie. *Pot. Jow.* 21. Febry dzielimy ieszcze na wiosienne (*Rs.* весняха) i na iesienne. *Krup.* 5, 535. Frühlingsfieber, Herbſtfieber. – §. *fig.* Febra mię brała, gdym go obaczyła. *Teat.* 31, *c.* 91. dreszcz, wſtręt; z wzdrygałam się, Schauer. – Żeby go frebra porwała! *Teat.* 36, 26. (*ob.* choroba, kaduk, kat, zle!). FEBERKA, FEBRECZKA, i, ż., *demin.* ein Fieberchen. Urodę iedna feberka odmieni. *Skarg. Zyw.* 2, 420. Nędznego człowieka lada febreczka poraza. *W. Poſt. W.* 2, 284. FEBERNY, FEBROWY, a, e, od febry, Fieber-, *Bh. et Slo.* zymnični; *Vd.* meralizhen; *Bs.* oghgnicjav; *Ross.* лихорадочный. FEBRUIĄCY, – ego, *m.*, *Bh.* zymnikar; zimnicę maiący. *Mącz.* ein Fieberender, der das kalte Fieber hat.

FECHTARSKI, a, ie, szermierski, Fechter-. *Rs.* мечебитный, фехтовальный. Fechtarska sztuka, die Fechtkunſt. FECHTARZ, *m.*, *z Niem.* der Fechter. szermierz. *Sr.* 1. fechtar, kawatżiċ; *Vd.* fehtar, ahtriter, bojak, boinik, mezhuvauz, junak, jenak; *Rs.* мечебитецъ, мечебойцъ; *Cro.* fektar; *Dl.* zatochnik; *Slav.* megdangyis. FECHTMISTRZ, a, *m.*, *Boh.* fechtmiſtr; *Sr.* 1. fechtowné miſter; *Rs.* фехтмейстеръ; *z Niem.* der Fechtmeiſter. Kto innych wybiie i wyparuie z kroku, ten wart, żeby był fechtmiſtrzem. *Pam.* 85, 1, 700. FECHTOWAC, *FEKTOWAC, *WECHTOWAC, – ał, – nie, *cz. ndk.*, szpadą robić, szermować, fechten. *Sr.* 1. fechtowaſch; *Vd.* fehtat, smezhmi ahtritat, mezhuvati, bitise; *Crn.* fẹhtam; *Cro.* fektatisze; *Dl.* rattimasze; *Rs.* фехтовать. Przeciwnik móy fektować nie umiał, a nademnie w całey Anglii lepszego do szpady nie było. *Zab.* 2, 87. – §. Oslą szczęką Samson na Filistynów wechtnie. *Psalm.* 103. (szermuie). §. Fektuie ręką. *Teat.* 35, *c. b.* macha, szermuie). FECHTOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, potkanie się na szpady, das Fechten. *Sr.* 1. zpolne fawano; *Vd.* mezhuvanje; *Rs.* фехтованіе. Sekret w fechtowaniu zasadza się na tym, aby bić, a nie dadź się pobić. *Teat.* 36, *c.* 11. *et* 24, 118. FECHTY, – ów, *plur.*, sztuki i fortele fechterskie, die Fechtkunſtgriffe, die Kunſt zu fechten, das Fechten. Miéysce fechtów, *Vd.* mezhuvalishe, bojalishe, boinishe, der Fechtboden.

FECYAL, a, *m.*, Fecyali byli kapłani Rzymscy, którzy woynę wypowiadali imieniem ludu Rzymskiego, także i do zawierania pokoiu należeli. *Kras. Zb.* 1, 288. ein Römiſcher Fetial, Kriegs- und Friedenspriester. Fecyał wschodni, albo opowiedzenie woyny przez Czausza Tureckiego, *wiersz Kochow.* 308.

*FEDERKIEL, u, *m.*, *z Niem.* der Federkiel. pipa od pióra. *Tr.* pieniek pióra. *Ld.* FEDERPUSZ, u, *m.*, *z Niem.* der Federpuſch, *ob.* pioropusz). Kita albo herb na przyłbicy, szyszaku. *Cn. Th.* Na nim federpusz ze lwich grzywity Powiewne trzęsąc najeży kity. *Nar. Dz.* 1, 125. Porwał go za federpusze. *J. Kchan. Dz.* 1. koń z federpuszem, *pennatus equus. Mącz.* FEDERPUSZNIK, a, *m.*, szermierz *pinnirapus. Mącz.* – *Juvenal.* 3, 158. ein Klopffechter, der nach dem Federpuſche haſcht.

FEIERKA *ob.* Faierka. FEIERWERK, u, *z Niem.* das Feuerwerk. *Bh.* ohnowe diwadło, ſtrog ohniowy, ohnoſtrog;

Vd. veseliten ogenj, kunshten ogenj; *Rs.* фейерверкъ, комбинный огонь, комбиха. *ob.* ognie, palenie ogniów puszkarskich, ognie krotochwilne). Wulkan z Liparu dobywszy iskierki, Już rozłożone pali feierwerki, Cyfra nad same wzniosła się pałace, Fontany setne wyrzucają race. *Zab.* 9, 149. Po wieczerzy, feierwerk; goście patrzą z sali, Wpadł szmermel między gumna, stodoła się pali; Ja wybiegam, ia gaszę, ratuię i płaczę, A tu brzmią coraz głośniéy na wiwat trębacze. *Kras. Sat.* 82. FEIERWERKIER, a, *m.*, co feierwerki robi (cf. puszkarz), der Feuerwerker; *Vd.* ognjishtvar, delaus kunshtnega ognja, *Rs.* фейерверкеръ, комбинихъ.

FEIN *ob.* Feyn. FEKTOWAC *ob.* Fechtować.

FELBANKA, i, *ż.*, W felbankach nowych, w ponsach, tak myszko gnieździsz się śmiało? *Zab.* 9, 275., *ob.* falbula, falbanka.

FELC *ob.* Falc.

FELCZER, a, *m.*, cyrulik, *z Niem.* der Feldscheer. Tą trzecią częścią cyrulictwa zamierzyłem sobie przysługę uczynić Panom regimentsfelczerom, niemniéy kompanicznym i chorągwianym felczerom. *Perz. Cyr.* 3, *a* 2., *Bh.* felčar, ranhogič; *Sr.* 1. feldschar; *Vd.* brivez, bradobrivez, keramzal; *Rs.* фельдшеръ, фершехъ, лѣкарь.

FELER, u, *m.*, *z Niem.* der Fehler, błąd, omyłka, usterk; *Vd.* falar, falanje *ob.* falować.

FELPA, y, *ż.*, *z Włosk.* materya iedwabnowełniana, der Felbel. Felpa farbista. *Gost. Gor.* 108. Od aksamitów, atłasów, kitaiek, felp, płaci się następuiący podatek . . . *Vol. Leg.* 4, 81.

FEMORAŁY *ob.* Famurały.

*FENDEL, – ndla, *m.*, podobno *z Niem.* der Fenner Obd., der Fähndrich z Chorąży). — Reytarowie czarni, harde wsparłszy boki, Na frezach, hop hop krzycząc, bucane stroią skoki; Zaś ćme knechtów z śpisami pod stem fendlów kroczą, Potym za Mistrzem obóz i dział dwieście toczą. *Stryik. Kr.* 494. Jdąc ku sobie woyska, piasek pyłem poruszaią, Fendle proporce wzgórę z obu stron wznaszaią. *Stryik. Kr.* 503, *Stryik. Henr B.* 3.

FENDZIA, i, *ż.*, imię, które daią charcicom, ein Name der Windhündinnen.

FENGREK, u, *m.*, *Foenum Graecum, Linn.* inaczéy *Boża trawka, Krzyżyczki, Koziorożec*, rodzay rośliny o kwiatach iarzynnych, krętawych i białawych. *Dyk. Med.* 2, 153. Griechisch Heu, Bockshorn. *Krup.* 5, 143.

FENIK, a, *m.*, FENICZEK, – czka, *m. zdrbn.*, *z Niem.* der Pfennig. Pieniążek, moneta drobna w Polszcze idealna; znaczy rozdział naymniéyszy monety miedzianéy. *Kras. Zb.* 1, 290., *Vd.* boshjak, belizh, vienar, denarez (*ob.* biela, bielka). Co się tycze rachunków, przyśliy czeladnika Jutro rano, zapłacę Waści do fenika. *Zabł. Z. S.* 21. ich werde alles bis auf den Heller bezahlen. U niego oprócz smyka, Niema w worku i fenika. *Zab.* 11, 287. *Zabł.* Złota cetnary kopiesz, lecz coć ztąd wynika, Oto, bo się za czasem przebierze fenika. *Zab.* 8, 319. Jesteśmy golutency, i fenika złamanego w domu niemasz. *Teat.* 22, 4. I feniczka nie znaydą. *ib.* 11. 67. W sercu niemasz za fenik dzielności. *Mon.* 71, 545. (ani krsztyny).

FENIKS, a, *m.*, iedyny ptak, iak powiadaią, wielkości órła, maiąc sto sześć lat, sam się zapala, a z tego popiołu zaś się rodzi. *Mącz.* ogniwaczek, wyczyniec; *Crn.* fenx; *Bs.* fenisgja). Fenix nagotowawszy sobie ogniśko suche, zapali go, i sam na nim zgore na popioł; a wzdy zasię bóg z onego popiołu ożywi chrobaczka. *Gil. Kat.* 273. Feniks albo *samolot*, iest iedyny na świecie; ma umrzeć i znowu się narodzić. *Gwagn.* 696. der Phönix. Feniks bystrooki. *Bamisl. J.* 2, *b.* Feniks się śmial. *ib. J.* 3, *b.* Patrzą nań, iak na Feniksa, iak na ogniwacza, Co go bayka w naturze iedynym naznacza. *Przyb. Milt.* 150. Feniks z rzecz bardzo rzadka, eine große Seltenheit. — §. 2) Towary cudzoziemskie, tasiemki, pierze strusie, feniksy, piszczałki etc. płacą ten podatek — *Vol. Leg.* 4, 81.

FENOMEN, u, *m.*, *z greck.* zjawienie nadzwyczayne, osobliwe; naybardziéy używaią tego słowa w Astronomii, względem osobliwszych i nieprzewidzianych na firmamencie widowisk. *Kras. Zb.* 2, 352. das Phänomen. Fenomen, wszelki skutek przyrodzony w świecie powszechnym, lub w dziełach natury, zachodzący, i wpadaiący w zmysły ludzkie. *Sniad. Jeo.* 20.

FERALNY, *FERALIS, t. i. dzień, *z łac.* dzień żałobny, pogrzebowy, der Sterbetag, Begräbnißtag. Czy feralny dziś na mnie! Nic mi się nie wiodło. *Zab.* 7, 20⁹. Dzień dzisieyszy dla mnie iest dniem feralnym. *Teatr* 33, *d.* 56. Jakiś na mnie dziś feralis. *ib.* 24, *c.* 97. nieszczęsny, ein Unglückstag.

*FERARZ, a, *m.*, *Rey Wiz.* 89. *Ferrara*, miasto w stanie Papiezkim, Ferrara im Kirchenstaate. Wina czarne około Ferarza maią naywybornieysze. *Cresc.* 297.

FERDYNAND, a, *m.*, FERDYNANDEK, – dka, *m.*, *zdrbn.* FERDYNAS, ia, *m. zdrbn.*, imię męzkie, Ferdinand. Ferdynasiu, Henrysiu, poczekaycie! *Boh. Kom.* 5, 181.

*FERENC, *FERENS, a, *m.*, hołysz, goły, ein armer Schlucker. Chudy ferenc bywa nie z iednego, Dopiero widzi on Pan z gospodynią Co zbytki czynią. *Groch. W.* 567. Bezgroszni ferensowie, co gotowi łupić, Ganią miasta, gdy niemasz za co chleba kupić. *Jag. Gr. B.* 3.

FERENDYNY od sztuki . . . *Instr. C. Lit.* materya iakaś iedwabna, ein Seidenzeug.

*FERET, u, *m.*, *FERETA, *WERETA, y, *ż.*, *FERETKA, i, *ż.*, *zdrbn.*, bukiel, sprzączka, die Buckel. Halsbanty złote uczyniemy tobie z feretami śrebrnemi. *Budn. Cant* 1, 10. (Luther Pöcklein. z nakrapianiem śrebrnym. *Bib. Gd.*). Nic ci nie pomoże, gdy się ubierzesz w szarłat, gdy się ubierzesz w ferety złote. *Ib. Jer.* 4, 30. (ozdoby złote). O głowę się tylko stara, aby bieretek był z ferety, z piękną zaponą i z piórki barw rozmaitych. *Gorn. Dw.* 115. Co łowych nastało dziwnych pontalików, feretów, smalcowanych łańcuszków, pstrych bieretków; a snadź iuż drudzy nietylko na głowie, ale i na nogach te pontały a te ferety sobie przyprawuią. *Rey Zw.* 57, *b.* Kobiety stroiów nieszwczaynych nie maią wymyślać, ferety, pontały niepotrzebne. *Petr. Pol.* 2, 197. Niewiasty dzisieysze feretami, pontałami, kamieniami, nie inaczéy iako niebo gwiazdami świecą. *Petr. Pk.* 75. Bieretek miała na głowie z feretkami, a pióreczko za nim. *Rey Wiz.* 53. — §. 2) Za-

łobną ciało pokryła weretą. *Min. Ryt.* 3, 277. *not.* „wereta czyli fereta, wór gruby, zgrzebny, długi i rozwlekły, na kształt flory żałobnéy; ftróy czyli pokrycie niegdyś głow mężatek owdowiałych.“ Trauerflor, ein Kopfputz der Witwen.

FEREZYA, - yi, ż., (*Vd.* faresha, dishni plash; *Ecel.* ęepeзia *vestis exterior*; *Ross.* ęépeзa odświetna suknia chłopek Rossyysk. ęepь krolowa w szachach); *Gr.* Φορεσια, Φορμα, *Turc.* Feredze. *Czart. Mscr.*) suknia wierzchnia nie przypasana. *Włos.* ein weiter, offner Oberrock. *Rs.* ряса, рѣнка, сакkос. Teraz woźnica nie chce w kożuchu baranim bydź widzian, ale go ferezyą z wierzchu okrywa, aby przecię suknią czerwoną był od ludu pospolitego różny. *Star. Ref.* 10. Nieladaiako ten syn ucieszył rodzice, Co ferezyą zgubił, a nalazł maźnicę. *Pot. Jow.* 191. – §. 2) ferezya dębowa, sosnowa, s dawny sposob leczenia franey, eine alte Art, die Franzoſen zu heilen (cf. delia, metle). Z takiego spółkowania iuż się bez cudzoziemſkiey nie obeydzie choroby, bez lekarza i dębowey ferezyi. *Haur Sk.* 487. W reszcie udadź się do chirurga, a osobliwie dla sosnowey ferezyi. *ib.* 421.

FERMENTACYA, - yi, ż., Sposób którym roślinne rzeczy w inszą się naturę przemieniaią, zowie się kisanie lub fermentacya. *Krup.* 2, 31. die Gährung. Przez fermentacyą lub kisanie piwa, części grubsze niestrawne od subtelnieyszych oddzielaią się i do dna idą. *Krup.* 5, 93. *Vd.* jeshanje, kip, kiponje; *Ross.* бpoжeнie, бpoдъба, бpoдия. FERMENTOWAC, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, *Vd.* ieshati), wzburzać się, kisać, gähren. Wina Włoskie albo mało fermentuią, albo wcale nic. *Krup.* 5, 100.

FERNAMBUK, u, *m.*, wióry, podobnie iak Brezyliowe, do farbowania służące, przednią daią czerwoną farbę. Z iakiey one rośliny wzięte, dotąd nie wiadomo. *Klok Dykc.* 1, 93. Imię maią od miasta Amerykańskiego, das Fernambuckholz.

FEROWAC, - ał, - uie, *act. ndk.*, wyrokiem ustanawiać, durch gerichtlichen Ausſpruch befeſtigen. Appellniąc sprawę do wyższego sędziego wedle prawa, stoiąc bywa wotum zganione i zepsowane, a siedząc bywa ferowane. *Chełm. Pr.* 46. Dekret feruie. *Jabł. Ez.* 161. FERYARZ, a, *m.*, dekretarz, księga wyrokow, das Decretenbuch. W feryarzu nie tylko komparycye stron, ale i przytomność deputatów sędziów na każdey sessyi pisane bydź maią. *Vol. Leg.* 7, 694.

FERTAC się, *zaimk. ndk.*, szastać się, wartać się, ſich herumtummeln, herumdrehen (cf. fartyczny). Trzeba nam na tym baliku młodzieży, dla fertania się. *Teatr* 33, *d.* 64., *Crn.* ferkam; *Cro.* ferkati, ferchem). Będziesz fertać się aż do iutrzenki. *Teat.* 33, *d.* 89. Ferta się, fkacze, kręci się, iak cyga. *Teat.* 12, 12. Jak żywe śrebro chłopiec zawsze kręci się i ferta. *ib.* 48, *b.* 37. Jakoż czlek się ieszcze nie źle ferta. *ib.* 42, *c.* 4. (*ob.* wartki).

*FERTON *ob.* Wiardunk.

*FERYAS, *indecl.*, FERYA, yi, ż., wakacye, Ferien, Vacancen, Fevertage. Dni od sądów wolne, prawo pospolicie feryas zowie. *Szczerb. Sax.* 426., *Rg.* priſtaje, počivanje.

FERYOWAC, - ał, - uie, cz. *ndk.*, u malarzów, farby inszéy przymieszać, mit einer andern Farbe verſetzen, vermiſchen. Kożaną farbę tuszować lakiem, feryować blaygielem. *Haur Sk.* 364.

FEST, FESTYN, u, *m.*, dzień wesoły publiczny. *Cn. Th.* uroczystość, ein Feſt, eine Feyerlichkeit. We Włoszech zowią feſt, gdzie się zjeżdżaią na dobrą myśl. *Petr. P.* 2, 227. Z czaszy tey złotéy pili na feście. *ib.* 206. Nie wątpię, na taki feſt, żeby tam nie byli. *Rey Wiz.* 23. Trwały feſtyny z okoliczności wesela Krolowy Nawarry przez długi czas. *Niemc. Arol.* 1, 15. Uczynił on pan feſt wielki. *Weresz. Reg.* 132. Wszystko się na ten feſtyn wspaniale sporządzało. *Nar. Hſt.* 3, 81. Każdy dzień widział feſtyn zawołany, Brzmiał w nim spor głosow wdzięcznych na przemiany. *Zab.* 5, 246. *Minac.* FESTON, u, *m.*, Tytuł mappy niech będzie girlandem z liści, lub feſtonem ozdobiony. *Lęk. Miem.* 113. binda malowana, lub rzezana, owocu, kwiecia pełna, Fruchtſchnur, Fruchtgehänge, Fruchtband, Fruchtkranz, Laubſchnur.

FETOR, u, *m.*, smród, der Geſtank, *Rs.* дyмeнъ. Nie ma nic niewygodnieyszego w domu, nad fetor z mieysc wychodnych. *Swirk. Bud.* 100. Przyzwyczaieni do fetoru, nie czuią go. *Krup.* 5, 14. Wiele chorych dla ciężkiego fetoru porzucanych leżało. *Skarg. Zyw.* 1, 395.

FEUDALNOSC *ob.* Lenność.

*FEYDAC, - ał, - a, *act. ndk.*, srać, *Vd.* zhenati, ſcheiſſen (cf. *Cro.* ofaytavam *humecto* cf. *Ger.* feucht; cf. *Vd. et Crn.* faja z kuper). Amelſkie tam mieszkanie, gdzie nie iadaią, ani feydaią. *Rys. Ad.* 1. By był wilk nie feydał, iużby był dawno za gorę. *ib.* 3. Nie pomogą rayce, kiedy się feydać zachce. *ib.* 47. *Maturum ſtercus intolerabile onus.*

FEYERWERK *ob.* Feierwerk.

FEYN, u, *m.*, FEYNZYLBR, u, *m.*, FEYNGOLT, u, *m.*, (z *Niem.* fein), z czyſtego, chędogiego kruszcu, śrebra albo złota. Srebro przednie, ktore pospolicie zowią fainzylber, powinno bydź w ogniu tak dobrze probowane na kapeli, aż proba iego ſtanie Marc. grad. 24. *Złot. B.* 3, *b.* W tysiącu talerow twardych ieſt fainzylbru grzywien 125. *Dosc. A.* 2, *b.* Złoto przednie Węgierſkie, ktore pospolicie zowią layngold, powinno bydź w ogniu tak dobrze probowane na kapeli, aż proba iego ſtanie Marc. Grad. 24. *Złot. B.* 3. Faingolt. *Złot. B.* 4, *b. aurum ſublimatum. ib. A.* 4, *b.* Dziesięć talarow bitych z grzywny feynu. *Vol. Leg.* 7, 451. Hiſtoryą tę na drogim rysuią. *fańslibrze (fańzylbrze, feynzylbrze). *Pot. Pocz.* 122. *Ufirz. Alg.* 159. (cf. Superſm. *Cro.* fini *egregius*; *Sr.* 2. beini, boini = piękny). FEYNOWAC, FEINOWAC *cz. ndk.*, cienkim czynić, fein machen. Feynowanie monety. *Pam.* 85, 1. 62. Dowcipnie feinowane bałamuctwa. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 120. subtylizowane.

FEZ, u, *m.*, krolestwo i stolica krolestwa w Afryce. *Dykc. Geogr.* 1, 203. Fetz. FEZANSKI, a, ie, od Fezu, Fetziſch. Krolestwo Fezańskie leży między krolestwem Algierskim a Marokańskim. *ib.*

F I.

FI, *interj.* pfe! fa! fe! pfe! pfui! Fi! iak ten szpetny, ledwo mu nos widać. *Jabł. Ez.* 7. Fi! wstydź się moy Panie. *Teatr* 52, *c.* 22. *et* 50, *c.* 86.

FIAKR, a, *m.*, pojazd ulicowy do naięcia, tudzież woźnica iego, z *franc.* der Fiaker. *Rs.* извощикъ. Angielska remiza, gdy się iuż psuie i ku ruinie zbliża, na fiakr numerowany potym obrócona, iuż chyba od pospólstwa brana i płacona. *Teat.* 48, *b.* 12.

FIALA, i, *ż.*, *z łac.* Phiala; szklane naczynie podłużne chemików, eine (chemiſche) Phiole. Butelka długą szyię maiąca, lub fiala. *Krup.* 5, 76. Banie proſte, maiące zbyt długie wałkowate szyie, nazywamy baniami długoszyynemi, krócicy fialami. *Kruml. Chw.* 52.

FIAŁEK, FIAŁKOWY *ob.* Fiołek. FIANK *ob.* Flank.

FIC! *interj.* on konia ostrogami spina, koń zacznie brykać, a on fic z niego pod moſt. *Boh. Kom.* 1, 437. patſch! pleh!

FICYGERNA, y, *ż.*, *n. p.* Dwa razy i Londyn i Bernę Odwiedził, zkąd nam iednę przywiozł *ficygernę* Z kilką modnych wachlarzow. *Nar. Dz.* 3, 152.

FIDELIS, a, *m.*, wierniś, faworyt, der Vertraute. FIDELISKA, i, *ż.*, wiernisia, die Vertraute. Usłuchała Algunda rady fideliſki, Podaiąc z życiem, cnotę swą na azart ślizki. *Min. Rst.* 3, 273. Swych się taiemnic nie zwierzay nikomu, Z fideliſkami podstarość szkodzi. *Mon.* 73, 113.

FIERLETKA *ob.* Fiołetka.

FIGA, i, *ż.*, FISZKA, i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* fik, fyk; *Slo.* fik, fikowé owotce; *Hg.* fige - fa, fige, fenge; *Cro. et Vd.* figa, figaze, *Sr.* 2. figa, *Sr.* 1. fika; *Cro.* figa, szmokva; *Dl.* szmokva; *Sla.* smokva; *Rg* smòkva; *Bs.* smokva, petrovaccja; *Ross.* фига, смоква, винная ягода; *Ec.* смоквичіе (cf. smoktać); *Ital.* fico, *Lat.* ficus, *Gall.* figue; *Hisp.* higua, *Angl.* fig, *Dan.* fige, *Suec.* fikon); die Feige, die Frucht des Feigenbaums. Figi są owocem drzewa, w przednieyszych ogrodach znayduiącego się. *Klak Ros.* 2, 219. Nie zbieraią owocu z głogu, ni fig z oſtu. *Kul. Her.* 189., *Slo.* fiki na trni ne rosinu). Figi figami, motykę motyką zwać. *Kosz. Lor.* 55. (proſtakiem bydź). §. Figa morwowa. *sycomorus*, morwowe drzewo, liście maiąca takie, iakie ma figa. *M. Urzed.* 344., *Ec.* смоковница; *Rs.* ягодичіе. §. za figę = za szyszkę, za nic, za cyfrę, fur ein Nichts, fur eine Null (z. B. gelten). Wszystkie te rady on miał za figi. *Chroſt. Fars.* 61. Uczeni dziś u niektorych zamieią, i za fiszkę ich sobie ważą. *Glicz. Wych. N.* 6. Taki człek u nas za figę. *Dzwon. Stat. A.* 2., *Vd.* figamosh = tchorz) cf. *Ger.* feige. - §. pokazać komu figę = *Ital.* monſtrar le fiche ad uno = wyśmiewać go, za pośmiewiſko go mieć, palec mu przez szparę ukazać; *Ross.* показать кому фигу; *Ec.* кукишъ показую; einem die Feige weiſen. Anielka odchodząc, figę mu pokazuie. *Teat.* 22, *b.* 93. Złączywszy Lidów i Syryą w figę, Smiele pokażę na Pergamy figę. *Pot. Syl.* 304. Wsiadłszy w okręt, pokażemy figi Złym ludziom, i póydziemy z wiatrem na wyścigi. *Pot. Arg.* 60. Nic mu nie dadź, ukazać mu figę. *Dzwon. Stat. B.* 2. Figę w kieszeni pokazywać, *secreto irasci*, *palam metuere. Gemm.* 80. Naſenſtüber in der Taſche geben (cf. serdyt a nie duż) cf. figiel). Fiszkę mu w nos zadano. *Glicz. Wych. C.* 1. §. figę wziąć = poyśdź z niczém, z kwitkiem, mit einer Naſe abziehen. Patrzay ieno ſtarca wygę, A to rzecz nie do poięcia, Chcieć mu młodego dziewczęcia, Weźmiesz za to dziadu figę.

Zabł. Bal. 10. Owca niewinna przez rok wełnę dźwiga, Ostrzygą wełnę, a iéy za to figa. *Bratk. O.* 4, *b.* §. Fig się objadła *burl.* bębenek iéy zawieszono, ſie iſt ſchwanzen. *Tr.* - §. 2) figa (*Fig, u, m.*), drzewo, der Feigenbaum. *Vd.* figovu dreuo; *Sr.* 1. fikowna; *Sla.* smokvenica; *Rs.* смоковница. Niemasz fig na fidze. *Budn. Jer.* 8, 13. Ono drzewo, co się zdało bydź figiem, było ciernien. *Zarn. Poſt.* 2, 347, *b.* Figi maią to osobliwego, że bez kwiatu owoce wydaią. *Kluk Ros* 1, 107. - §. 3) Figi, sadzele bolesne w siedzeniu. *M. Urzęd.* 24, Figi zowią guzy w siedzeniu, takież insze sadzele w ſtolcu, *ib.* 319. Maść ta szyszkom, albo wewnątrz w rurze ſtolcowéy fiszkom będącym ieſt lekarſtwem. *Syr.* 125. Bąbele pęcherzywate w ſtolcu figami zowią. *ib.* 163. (cf. kurze dupki). - §. Figi migi, = Fik mik, fortele, kliktry, kuglarſtwo. Gaunſtriche, Gaukeley. Kiedy służebna zna te figi migi, Kiedy z piwniczym lędzie iedney ligi... *Bratk. D.* 4 Wszytko, fik mik, za nic. *Teatr* 43, *c.* 55. *Wyb.* Teraz wszytko na fik mik. *Teatr* 43, *c.* 80. FIGARNIA, i, *ż.*, U nas na figowe drzewa budują figarnie i dobrze je na zimę opatruią. *Lud Hiſt. Nat.* 57. *Mon.* 23, 210., *Sr.* 1. fikownenczja; *Rg.* smokovisete; *Cro.* szmokvische, figovische; *Hg.* figèskert; die Feigenſtude, das Feigenhaus.

FIGATELE, - i, *plur.*, pulpety, z cielęciny, kapłona, mięsa wołowego, wieprzowiny i łoiu kruchego, z chlebem białym siekaią, przydawszy iay, gałki małe robią. *Wiel. Kuch.* 400. Fleiſchklöſſe. Dano Włoskie menedry, także figatele. *Bamal. B.* 5. §. 2) *fig.* Dawniey znaki i miasto wałem obwodzono, Dziś figatele tylko wyſtawiono. *Bratk. M.* 4, *b.* t. i. bagatele, traszki.

FIGIEL, - gla, FIGIELEK, - lka, *m*, *Bh.* figl (*Ross.* фигли kuglarſtwo); sztuka, ktora się komu wyrządza, psikus, ein Streich, den man jemanden ſpielt, ein Schabernack. Zrobisz mi figla iednego, ia ci dziesięć innych wyrządzę. *Teatr* 4, *b.* 162. *Teat.* 34, *c.* 75. Gdzie idzie o iaki figielek, niema sposobnieyszego nad niego do tego. *ib.* 31, *c.* 42., *Vd.* hudusadetje, norzhnia, oshribnost, shimf, *Sr.* 2. роßn; *Rs.* проказы, привязка, скоморошество. §. Krotochwilne sztuczki, zabawki, krotochwile, Poſſen, Kurzweil. Powiedz, twoy to głos? bez figla wszelkiego. *Paſt. Fid.* 233. Nieraz figielki płotła. *Teat.* 54, *b.* 71., *Slo.* to ſu len fraſti a figle, *fictiones politicae.* Wolno po dworze chodziła małpa, wszędzie ſtroiąc figle. *Zab.* 15, 309. - §. figiel malarſki, sznicerſki, złotniczy *parerga. Cn. Th.* drobny wymysł, eine kleine Schnörkeley. Jakim sposobem łatwo wyrysować wiersze, herby, figle, floresy. *Haur Sk.* 374. FIGLARKA, i, *ż.*, kobieta figle ſtroiąca, wyrządzaiąca, eine Poſſenmacherinn. FIGLARNY, a, e, - *ie adv.*, FIGLARSKI, a, ie, figluiący, ſchabernakiſch, poſſenhaft, durchtrieben. *Rs.* фигларскій, привязчивый, скоморошный, скоморошескій; *Ec.* скомрáшескій. Tobie potrzeba patrona bardzo figlarnego i subtelnego. *Teat.* 30, *c.* 54. Mina figlarna. *Teat.* 12, *c.* 44. FIGLARSTWO, a, *n.*, kuglarſtwo. *Cn. Th.* Gaukeley, Poſſen; *Rs.* привязчивость, скоморошество. Odrzuć te ſochy i twoie figlarſtwo. *Mat. z Pod. C.* 2. FIGLARZ, a, *m.* kuglarz, ein Poſſenreißer. FIGLARZYK, a, *m.*, *demin.*, *Ross.* фигларъ, скоморохъ; *Ec.* скомрахъ; *Vd.* norahu-

vanz, glumazh, oshribnik, shalez. FIGLAS, a, *m.*, *zgrub.* psi figiel, psia sztuka, ein Streich, ein Bubenstück. Co on też dokazywał przez niemałe czasy, Pamiętasz świekrze owe nadobne figlasy, Kiedy ci się był dobył do okutey skrzyni? *Tręb. S. M.* 10. - §. żarty, śmieszki, Possen; Späßchen. Co za figlasy, aż miło. *Teat.* 45, *c.* 65. FIGLOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, figle stroić, wyrządzać, Streiche machen, Possen treiben, *Vd.* norzhuvatise, norza palli, gnati, paukati; *Cro.* budaliti; *Rs.* скоморошить. Przy dworze naybezpieczniéy figlować i frantować można. *Dzwonk. Stat. A.* 2. (cf. nafiglować się, wyfiglować). FIGLOWNY, a, e, *-ie adv.*, żartowny, sztuczki wyrabiaiący, kurzweilig, voll Possen. Nic niemasz figlowniéyszego od chytrości, którą od przybycia twego narabiasz. *Tr. Tel.* 260.

FIGOJADKA, i, *ż.*, die Feigendrossel, Feigenschnepfe; ptak od fig nazwany, któremi się żywi. Litwa obfituie w te ptaki, lubo fig nie ma. *Lud. Hst. Nat.* 37., *Ital.* beccafico, *lat.* ficedula luscinia altera. *Klein.* - *Krup.* 5, 68. - *Figoiadek, *Volck.* 503., *Sr.* 1. schnepula, schnepa; *Crn.* klunazh; *Vd.* podlisk, podliska; *Bs.* ghermuscja, ghrimuscja; *Slo.* giřice, čwrčala; *Cro.* germuscha, szlúka, kosiza, chernoglávka, szmokvojedicza; *Hg.* fige-évő. FIGOMORWA; y, *ż.*, *cf.* sykomor, Figa Egipska, karwia. *Ficus Indica. Linn.* die Maulbeerfeige, die Adamsfeige. FIGOWATY, a, e, na kształt fig, feigenartig. FIGOWNICA, y, *ż.*, ogrod figowy, der Feigengarten. *Sr.* 1. fihownenza; *Cro.* figovishe, szmokvische, szmokvische; *Hg.* figeskert; *Rg.* smokvisete). Oliwnice wasze i figownice pożerała gąsienica. *W. Amos.* 4, 9. (figowe sady. *Bib. Gd.*). FIGOWNIK, a, *m.*, figowy ogrodnik. *Cn. Th.* der Feigengärtner. FIGOWY, a, e, od fig, Feigen-. *Bh. et Slo.* fikowý; *Sr.* 1. fihownané; *Crn.* figove; *Vd.* figou; *Cro.* figov, szmokovèni; *Hg.* figés; *Rg.* smòkven: *Rs.* фиговый; *Rs.* смоковный. Figowy kamień, *sycites. Plin. H. N.* 37, 11. der Feigenstein.

FIGURA, y, *ż.*, FIGURKA, FIGURECZKA, i, *ż. zdrbn.*, *z łac.* kształt, który rzecz iaka ma, die Figur, Gestalt. *Vd.* figura, furm, obras, poduba (*ob.* *podoba); *Sr.* 1. figura; *Sla.* figura, prilika; *Rg.* slikka, prilika; *Ross.* фигура, вóзрастъ, óбразъ; *Ec.* уподобленïе. Każde ciało musi mieć iaką figurę, ułożenie części składaiących go. *Os. Fiz.* 16. - §. wystawienie kształtu rzeczy iakiéy, rysunek, obraz, posąg, die Figur, das Bild, die Statue. Stawiaią w Persyi figury trzech Doktorów Tureckich przede drzwiami, aby goście na nich patrząc wszystek iad i uroki wypuścili. *Kłok. Turk.* 143. Figura przy drodze, krucyfix, boża męka, eine Figur, ein Kreuz, ein Crucifix an der Landstraße. *Prov.* Siedzi pod figurą, a djabła ma za skórą (z wierzchu owca, wewnątrz wilk). §. wystawienie rzeczy umysłowéy przez zmysłową, die Figur, sinnliche Vorstellung des Uebersinnlichen. Dziwne sprawy ś. Janowi pod zakrytościami a figurami iakiemi okazywały się. *Rey Apoc.* 3. §. *theol.* figury przeznaczaiące, w starym zakonie, die Vorbilder, Typen. *Rg.* otajitvo; *Sr.* 1. predznamo; *Vd.* predobras, predklad, predfurm, predpoduba; *Ec.* предображенïе, предобразованïе. Pan Chrystus był figurami przeznaczony w pewnych patryarchach, ludziach onych, które bóg mieć chciał nieiaką figurą i kształtem syna swego. *Bial. Post.* 63. Równie figurami, iako i pismem był nam przeznaczony i opowiedziany Chrystus. *ib.* 64. §. Figury krasomowskie, grammatyckie: sposoby mówienia o rzeczach niewłaściwego, przenośnie: n. p. cztery litery: kiep. Trzy drewna: szubienica. Wronami karmiony: chytry. Szczwany: doświadczony. Tu też należy wielka część przysłów i przypowieści: n. p. łaska pańska na pstrym koniu iedzie t. i. odmienna. Dobremu piwu nie trzeba wiechy: cnota się sama zaleca. *Ld.* Rhetorische und grammatische Figuren, wohin auch ein groser Theil der Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten gehört. *Slo.* ozdobka, ozdobilka. - §. Rzecz uważana co do samego kształtu iéy, eine Sache bloß ihrer Gestalt nach betrachtet, die Figur. *a)* matematyczna figura, pewne ustawienie liniy albo ścian zawartych. *Solsk. Geom.* 3. miéysce ograniczone liniiami. *Lesk. Miern.* 15, eine mathematische Figur. *b)* osoba, co do iéy wyglądania, eine Person in Rücksicht ihrer Gestalt. Figura piękna; uroda, *Rs.* осáнка. Mniemaią, żeś mym oycem; udawayże iakbyś nim był w saméy rzeczy. *By.* Więc będę utrzymywał figurę oyca twego. *Boh. Kom.* 4, 286. Figura iego ma dość w sobie powabów. *Teat.* 33, *d.* 36. Jest to chłopiec figury piękney. *ib.* 17, *c.* 25. Figurka, gdyby trzcinka, kształtna i prosta. *ib.* 10, 5. Odrażaiąca figurka. *ib.* 19, *c* 74. Figurę stroić, figurą nadrabiać, figurę prowadzić: powierzchownie imponować, äußerlich imponiren. *Rs.* важничать, заважничать. - Figura, sposób życia, Art zu leben. Żadney zuiskąd nie maiąc intraty, taką prowadzi figurę; czyliż to na stan iéy przystoi? *Teat.* 7, *c.* 6. Chce większą nad stan figurę prowadzić. *ib.* 34, *b. Bii.* Gniewa ich, iż on figurę większą większym kosztem prowadzi. *Mon.* 70, 355. Okropną figurę prowadzić musi żona taka. *Zab.* 16, 45. eine solche Frau muß eine scheußliche Figur machen. Co to za figura, co tam siedzi za stołem! *Ld.* 7) figuralna muzyka, melodyia, Figural, Figuralgesang. Ta muzyka figurą idzie. *Tr.* Figurą idący: melodyyny, *harmonicus. Cn. Th.* Figurą śpiewam: melodyynie. *ib.* (cf. Figuralna muzyka). FIGURALNY, a, e, FIGURALNIE *adv.*; 1) figuryczny, niewłaściwy, pod figurą ukryty, figürlich, uneigentlich. *Sr.* 1. piedznamenaté; *Rs.* изобразительный, образовáтельный, прообразовáтельный, образнóй; *Ec.* противообрáзный, знаменáтельно, умнó. To figuralnie wyrażone było w starym testamencie. *Bals. Niedz.* 2, 38. Ekklezyastyk to przepowiedział figuralnie. *ib.* 1, 118. 2) Figuralną muzykę zowią, śpiewanie iakie na kilka głosów, według wdzięczney melodyi uczynione. *Petr. P.* 2, 373. der Figuralgesang. Figuralna muzyka, melodya t. i. z kilku rożnych głosów albo tonów, wyższych, niższych, średnich albo z instrumentów rozmaitych złożona, *Concentus. Cn. Th.* Muzyka figuralna i instrumentalna. *Petr. P.* 2, 372. Muzyka głosowa figuralna i instrumentalna. *ib.* die Vocal- und Instrumentalmusik. FIGURANT, a, *m.*, aktor na teatrze nie mówiący, tylko osobą swoią reprezentacyi dopomagaiący, der Figurant auf dem Theater. FIGURANTKA, i, *ż.*, aktorka taka, die Figurantinn. FIGURARZ, a, *m.*, który wszystko figurycznie wykłada, ein figürlicher Ausleger, der alles durch Figuren erklären will. Uważayże, iako ci figurarze (Kalwinowie) i figlarze,

sakramenta iedno w figurę i w fantazyą obracaią. *W. Post. W.* 2, 29. FIGUROWAC, - ał, - nie, *czyn. nik.*, figurę stroić, eine Figur machen, Aufsehen machen. *Slo.* figurowati. Figurował w ankniach codzień inszych. *Teat.* 24, 94. *Czrtr.* Chcą figurować równo z panami. *ib.* 22, 25. Panowie ci bardziéy myślą o figurowaniu, iak o istotnéy usłudze kraiowéy. *Gaz. Nar.* 1, 20. By tylko figurować, każda przedać się gotowa. *Teat.* 54, 22. Górować i figurować. *Mon.* 69, 602. Rzuci się do figurowania, zdobienia domu, ekwipażów wymyślnych. *Teat.* 19, *b.* 26. - §. pod figurą przeznaczać, figürlich verbedeuten, vorstellen; andeuten. *Vd.* predpodobiti, predobrasati, predfurmati; *Ec.* предображати, предобразовамн. Te rzeczy Izraelitom się stały, nas figuruiąc. *Leop. 1. Cor.* 1, 6. *Sekl.* 57. - §. figuralnie śpiewać, einen Figuralgesang singen. *Tr.* FIGUROWANY, a, e, *part. perf.*, pod figurą ukryty, niewłaściwy, figürlich, nicht eigenthümlich. Prawdziwe iest ciało Chrystusowe w sakramencie, nie figurowane, ale istotne. *Skarg. Zyw.* 62. Figurowany baranek Chrystus. *Rey Apoc.* 52. *Kucz. Kat.* 62. FIGURYCZNY, a, e, FIGURYCZNIE *adv.*, pod figurą, allegoryczny, niewłaściwy, figürlich. *ob.* Figuralny. - FIGURZYSTA, y, *m.*, który figuralnéy muzyki dopomaga, der Figurist, Figuralsänger.

•FIANKA *ob.* Flanka.

•FIIRK, u, *m.*, może z Niem. Viertung (cf. ferton, wardunk). - Wyciąganie, które zowią Lobegal (może Laubgeld) i fiirkiem, w ziemiach Miłrzowi poddanych, od Polaków nie ma bydź wzięte. *Herb. Stat.* 706.

FIK, u, *m.* (*Bh.* fik), figa wrzód, die Feigwarze. Na wrzód wychodny, który fikiem zowią, a z gruba rzymym wrzodem, szkodliwy a pod czas i śmiertelny, lekarstwo takie ... *Sleszk. Ped.* 203. Ten wrzód nayczęściéy z krwawnic zapieklych przychodzi, gdy w nich krew zgęstnie, że wyiść czerwonką nie może. *ib.* wrzod zadkowy. *ib.* 215. - §. Fik mik *ob.* Figa.

FIKCYA *ob.* wymysł, zmyślenie, *Ec.* прнмаорёнїе.

FILADELFIA, ii, *ż.*, z *Grecк.* miłość braterska, die Bruderliebe, w szczególności między plebanami przyiacielskie wzaiemne obcowanie, Freundschaft und Nachbarlichkeit unter den Landpfarrern. Uchylam się od przeiażdżki na odpusty, którą plebani dla wzaiemności filadelfią pospolicie zowią. *Xiądz.* 212. Z memi konfratrami nie utrzymuię filadelfii, nie doieżdżaiąc do ich kościołów na odpusty. *Xiądz.* 195. FILANTROP *ob.* •człowiekolubec.

FILAR, u, *m.*, FILAREK, - rka, FILARZYK, a, *m.*, *Carn.* falar; *Vind.* steber, podpertek, podporna; *Ross.* смóлбъ, смóлиъ, смолбникъ; *Boh.* pilíř, *Ital.* pilastro, *Gall.* pilier, *Hisp.* pilar, *Suec.* pelare, *Lat.* pila, *Gr.* πυλη), der Pfeiler. Filary są słupy murowane, na których leży sklepienie. *Jak. Art.* 2, 256. Filary kształtowne trzymaią na sobie w kościelech wysokie sklepy. *Gorn. Dw.* 411. Znieście filarzyki domu iego. *Bib. Gd. Jer.* 5, 10. Filary w koło maiący ganek, *perystyllium*, ein Bogengang, eine Säulenlaube; *Ec.* крyгосмóлнїе. *Cn. Th.* - §. 2) *fig.* podpora, die Stütze, der Pfeiler. Był ś. Cyryllus wielką podporą wierze Katolickiéy przeciw Aryanom; którzy znaiąc go bydź wielkim filarem Katolickiego wyznania, mocą go wygnali. *Skarg. Zyw.* 1, 194. FILAROWANIE, - ia, *n.*, filarów rząd. *Cn. Th.* 175. kolumnada, ein Säulengang, eine Säulenstellung. Filarowanie, budowanie na słupach. *Cn. Th.* 51. FILAROWANY, a, o, filarmi osadzony, mit Säulen besetzt. Swiątynia z ciosu marmurowego wydawiona, i filarowanym okrążona gankiem. *Tr. Tel.* 68. FILAROWY, a, e, od filarów, słupowy, Pfeiler-, Säulen-.

FILATA, y, *ż.*, z *Włosk.* z szereg, pasmo długie, eine lange Reihe. - §. Część główna woyska, einer von den Hauptttheilen der Armee. Woysko dzieli się na trzy filaty albo linije. *Tr.* Pierwsza filata, awangwardya. *Tr.* przednia straż, das Vordertreffen. Srzednia filata albo batalia. *Tr.* korpus, das Mittelttreffen. Trzecia filata. *Tr.* tylna straż, das Hintertreffen. Ostatnia filata, rezerwa. *Tr.* odwod, die Reserve.

FILET, u, *m.*, u introligatora, liniyki lub wzorki wyciskane na oprawie. *Mag. Mśk.* Filet, Filett, Filetstämpel der Buchbinder.

FILGRĄNOWY, a, e, Filgranową robotą zpol zaszyte. *Łączw. Zw.* 8.?

•FILIAŁ, •FILIALNY kościoł, *Cn.* perekrushenca.

FILIP, a, *m.*, imię męzkie, z *Grecк.* φίλος et ἵππος. (ro. Filip); znaczy kochaiącego się w koniach, koniolubca, Philipp. *Prov.* Wymknął go, iak Filipa z konopi. *Kys. Ad.* 71. Wyrwał się, iak Filip z konopi. *Mon.* 73, 51. *et* 723. *Teat.* 18, *b.* 10. *t. i.* gdy kto co nie à propos mówi). Filip ze wsi własnéy Konopie, będąc za Augusta I. posłem na seymie Piotrkowskim, w swoim odzwał się interessie; krzyknionno: Panie Filipie z Konopi, wyrwałeś się. *Chmiel.* 1, 75. Ni ztąd ni zowąd wyrwał się, iak Filip z konopi. *Teat.* 33, *d.* 37. FILIPEK, - pka, *m.*, pieniądz złoty Włoski, eine Italiänische Goldmünze. Za czasu Bony niemała summa Filipków ze Włoch do Polski przywieziona. *Gorn. Dz.* 144. FILIPIKA, i, *ż.*, Mowy gorliwe Demostena przeciw Filipowi królowi, maią tytuł: filippiki, które na Polskie przełożył X. *Nagurczewski*, die Philippica des Demosthenes. Ztąd filippika z mowa gorliwa przeciwko komu, eine feurige Rede gegen etwas, eine Streitrede. Niektóre żurnały mowę tę tak rozsądną przeistoczyły w filippikę przeciwko religii. *Gaz. Nar.* 1, 198. FILIPPOW, - a, *m.*, miasto Polskie w Woiew. Trockim. *Dyk. Geogr.* 1, 205. eine Stadt in Litthauen. FILIPOWIEC, - wca, *m.*, *w liczb. mn.* FILIPPOWCY FILIPPONY, - ów, *plur.*, Wylęgła się u Dyzunitow za Jana Kazimierza wiara starowierców czyli Filiponow. Ci nie chcieli przyiąć nowego przekładu pisma S. i liturgicznych ziążek, które moskiewski patryarcha Nikon wprowadził. Rozdzielili się na dwa główne podziały Popowców i Dyakowców. *Czack. Pr.* 1, 301. *et* 84. iest to lud wśrzód lasów i bagien Litewskich osiadły. *Dyk. Geog.* 1, 204. eine eigne Art Menschen in Litthauen, die auch eine eigne von den Dissuniten noch verschiedne Secte ausmachen. Podano memoryał od Filipponów, mieszkaiących w Warszawie, z żądaniem pozwolenia im tu duchownego, dla odprawienia sakramentów. I ten rodzay ludzi, różnie wierzących od Nieunitów, który naywięcey wpływał do zaymuiącego się dawniéy buntu, powinien bydź urządzonym. *Gaz. Nar.* 2, 256. Pod imieniem markietanów zwoszczyki, filipony obce, i księża zagraniczni, Czerńcy zwani, podmawiali chłopów do buntu i

rzezi.

rzezi. *Ust. Konst.* 2, 50. FILIPOWSKI, a, ie, od filipowcow', Philipponen=. Filipowska herezya; autor iey Filip, około R. 1650, za patryarchy Nikona. *Chmiel.* 1, 1118.

FILISTYN, a, *m.*, Filistyny, naród w Palestynie, który naywięcéy dokuczał żydom, ein Philister. Samson był wybawicielem ludu żydowskiego z ręku Filistynów. *Bial. Post.* 64. FILISTYNSKI, a, ie, od Filistynów, Philister=. Samson był ku wybawieniu ludu swego z niewoli Filistyńskiéy. *Bial. Post.* 64.

FILIZANKA, FLIZANKA, i, *ż.* (z Tur. findzan. *Ad. Czart. Mscr.*), naczynie niby to czaszka, do brania kawy, herbaty, szokolady, *Slo.* fincxan, csasha, shalica za kava, eine Theeschale, Kaffeeschale, Chocoladenschale, oder Tasse. Filiżanka wierzchnia, die Oberschale, Obertasse. Filiżanka spodnia, die Unterschale. W początkach chorob gorączkowych po filiżance kawowéy rosołu daiąc, co godzina, dosyć iest. *Krup.* 5, 369. Wypiła kawy trzy filiżanki. *Mon.* 68, 282. *Pam.* 83, 2, 1214. Filiżanki nowe z brzegami złotemi. *Mon.* 68, 287. FILIZANECZKA, i, *ż.*, *zdrbn.*

FILOLOG, a, *m.*, z Greck. uczony, naywięcéy literaturą i językami się bawiący, der Philolog. Filologiem pospolicie tego zowią, który około wielu i rozlicznych nauk i wiadomości chodzi. *Pilch. Sen. list.* 4, 22. FILOLOGIA, ii, *ż.*, nauka trudniąca się szczególniéy językami i literaturą, die Philologie. *Cro.* jezikoznanstvo; *Ross.* любословіе, словесность. FILOLOGICZNY, a, e, - ie *adv.*, philologisch. *Rs.* любословный.

FILOWAC, *cz. ndk.*, zfilować *dk.*, z Franc., ciągnąć kartę. eine Karte ziehen. Umiemy zfilować kartę zręcznie, wolę zrobić niewidzialnie, lisika w karty ułożyć nowego. *Teatr* 4, *b.* 115. Ten woła pas, ów acorde, ów kręgle, ten filuie. *Mon.* 71, 707.

FILOZOF, a, *m.*, z *Greck.* posiadaiący filozofią, der Philosoph. Miłomędrzec. *Zab.* 12, 78., *Rs.* любомудръ, любомудрецъ, умствователь; *Rg.* mudaraz, mudroznanaz; *Cro.* mudroznan; *Vd.* sveta moder, modroznanez; *Sr.* 1. świeta mudré. Wolę, iż kto rzecze filozof, niż mędrzec; bo to iuż każdy rozumie; a ktemu niewłaśnie to, z Greckiego filozofia mądrość. *Gorn. Dz.* 49. Spytany Pytagoras, iakoby się dał zwać, nie chciał mędrcem, bo to iuż ten tytuł ubieżeli byli oni siedm mędrcow; ale się filozofem, to iest miłośnikiem mądrości, nazwał. *Warg. Wal.* 272. Lubomędrcy abo filozofowie. *Klecz. Zd.* 72. Filozofy u pogan, byli to co kaznodzieie, prorocy. *Starg. Dz.* 58. Nie tak to trudno zostać filozofem; chwały co drudzy ganią: myśl iako chcesz, byleby osobliwie; kiedy nickiedy z religii zażartuy; decyduy śmiele, a gaday głośno; uydziesz wkrótce za wielkiego filozofa. *Kras. Dos.* 61. Filozofem kogo uczynić, *Ec.* ухлобомудрити, научить мудрости. FILOZOFEK, - ka, *m.*, *zdrbn.*, urągaiąc, ein Philosophchen. FILOZOFIA, ii, *ż.*, *Rs.* философія, любомудріе; *Bh.* libomudrcwj, mudrctwj; *Crn.* svejtavednoſt; *Rag.* mudroznanje; *Sla.* mudroznanſtvo; *Cro.* mudroznanztvo). w powszechności rozciąga się do wszystkich objektów. Traktuie albowiem o bogu i duszy w Metafizyce; o obyczayności i prawie w Etyce, o przyrodzeniu w Fizyce; o sposobie myślenia i mówienia w Logice. *Kras. Zb.* 2,

354. die Philosophie. Filozofia iest mądrości zamiłowanie i pożądanie. *Pilch. Sen. list.* 5, 33. Nie wielka to filozofia, dzieci to umieią, das ist keine große Hereley. *Tr.* Rzecz iest właściwa nieszczęściu, iż do filozofii przyprowadza. *Zab.* 7, 84. t. i. filozoficzne zastanawianie, philosophisches Nachdenken. FILOZOFICZNY, a, e, FILOZOFSKI, a, ie, *Boh.* libomudrcky, mudrcký; *Sr.* 1. swetamudrowczki; *Rs.* любомудрственный, любомудренный, любомудрый, умственный; od filozofii, philosophisch. Filozofskiemi naukami okraszony. *Skarg. Dz.* 123. Wszystkie pożytki, które naukom przynosi filozofia, razem zjednoczone, nayduią się w duchu filozoficznym. *Zab.* 8, 183. philosophischer Geist. - *Po filozofsku adv.* sposobem filozofów lub *Filozoficznie*, philosophisch, auf Philosophen Manier *Ec.* смышленнѣ, по умствованію. Słowa moie po filozofsku tłumaczysz. *Teatr* 36, *b.* 30. FILOZOFKA, i, *ż.*, kobieta paraiąca się filozofią, die Philosophinn. Moia żona także filozofka. *Wyg. Marm.* 25. O nowa filozofko, o świata mądrzyni. *Łącz. Zw.* 6. Rzadko filozofka bywa dobra gospodyni. *Kras. Pod.* 2, 245. Filozofki uczoną terminalnością pomazawszy sobie język, nim kawą poczęstuią, gotowe godzinę gadać o Arabii; a tym czasem kawa ostygnie. *Mon.* 72, 424. Nie życzą sobie mężowie, aby filozofkami żony bywały. *Stas. Zam.* 41. FILOZOFOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, *Rs.* любомудрствовать, мудрить, помудрить, помудровать, умствовать; *Ec.* любоприемудрствовати; *Boh.* mudrowati; po filozofsku rozbierać, philosophiren. We śnie filozofować i chłopu nie trudno, Bo śpiąc nie dba się o to, co na iawie nudno. *Zab.* 11, 187. Byłoby dobrze, gdyby albo filozofowie chrześciańscy królowali, abo królowie filozofowali. *Skarg. Dz.* 860. *Mon.* 70, 317. Epikurowie mieszkanie w cieniu sobie ulubili, a filozofowanie na biesiedzie. *Gorn. Sen.* 227., *Ross.* мудрствованіе; *Ec.* мудрословіе, умствованіе, умлѣніе. Filozofować z kim *Ec.* сълюбомудрствовати.

FILTROWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, z łac., cedzić; n. p. likwor przez bibułę szarą, włożywszy leiek w butelkę, lub w inne naczynie. *Wiel. Kuch.* 401. filtriren, durchseihen. Oczyszczenie i filtrowanie wody nieczystéy, żeby rury nie zamulała. *Swith. Bud.* 412.

FILUNK, a, *m.*, miéysce wyniosłéyszym krańcem zamknięte, w malarstwie, w architekturze, z Niem. die Füllung. Wnęka u malarza, głębokość na około filunka. *Mag. Mst.* Fryz w tablaturze, wyskok na około filunka. *it.*

FILUT, a, *m.*, FILUTEK, - ka, *m. zdrbn.*, z Franc., frant, oszust, sztuczny szalbierz, ein schlauer Betrieger, ein feiner Spitzbube. *Bh.* kluk, klaúcek, klukowina; *Rs.* плутъ, плутецъ, шишимора, обирóха. Filut grzecznie się kłania, słodkim tonem mówi, A gdy zwiedzie głupiego, gdy się zeń obłowi, Z swoich sztuk się przechwala, z prostoty się śmieie. *Dmoch. Szt. R.* 74. Ten dziś pieniędzy nie zbiera, Kto nie żyie filutem. *Teatr* 17, *b.* 59. iak filut, spitzbübisch. Znam cię iuż filucie, Jnsze masz w ustach słowa, inaze w sercu czucie. *Zabł. Amf.* 66. Musi bydź wielki filut, kto mię oszukać potrafi. *Zabł. Bal.* 18. Do was więc mowę zwracam, sztuczni a ostróżni, Filuty Oświecone i Jaśnie Wielmożni,

Wielmożni i Szlachetni - *Kras. Sat.* 29. §. *żartem:* niegłupi, przebiegły, ein Pfiffiger, Schlauer, Schlaukopf. Oy filut z tego mego pana. *Teat.* 22, *c*, 40. Oy filut dziewczyna. *ib.* 29, 18. FILUS, miano kota w *Kras. Mysz.* 39. der Name einer Katze bey Kras. FILUSIA, imię służącey. *Teat.* 43, *c.* FILUTKA, i, ż., kobieta filut, frant, eine Spitzbübinn. *Rs.* плутовка. Filutko, hultayko, nie wiem, co mnie wstrzymuie, Ze cię nie morduię! *Teat.* 28, 71. - *Zart.* Kobiety są naywiększe filutki w świecie. *Teat.* 55, *b.* 59. Filutka, iak to teraz dobrą zdaie się. *ib.* 54, 71. O filutko! *ib.* 29, 84. FILUTERNY, a, e, FILUTERSKI, a, ie, FILUTERNIE, FILUTERSKO *adv.*, frantowski, spitzbübisch, verschmitzt, durchtrieben. *Ross.* плутовскій. Patrzy na nią filuternie. *Teat.* 20, 38. FILUTERYA, yi, ż., sztuczka, figiel, frantostwo, eine Spitzbüberey, ein Streich. Cóż to za chytra kobieta, co za wybiegi, co za filuterya. *Teat.* 10, *b.* 67. Filuterye *Rs.* плутни, проволоки. FILUTOWAC *cz. ndk.*, filutem bydź, okpiewać, betriegen. *Rs.* плутовать, смошенничать. We grze oszukiwać i filutować. *Teat.* 4, *b.* 116. FILUTOSTWO, FILUTOWSTWO, FILUTERSTWO, a, *n.*, frantostwo, Spitzbüberey, *serio i żart.* Niemała to rzecz iest; zadać filutostwo dobrze urodzonemu człowiekowi. *Boh. Kom.* 1, 93. Ukontentuie się z odprawionego szczęśliwie filuterstwa. *Teat.* 31, *c.* 77. Snowieszczek przepowiadania funduią się na samem filutowstwie. *Boh. Djab.* 2, 97., *Ross.* плутовство. FILUTOWATY, a, e, na filuta pochodzący, etwas spitzbübisch. *Rs.* плутовамый. Tak iest szalbierny, filutowaty, że bodayby i mnie nie oszukał. *Teat.* 48, 40.

FIMFA, FINFA, y, ż., bliktry, tumany, dymy, Staub in die Augen. Turczyn nie raz Cesarzowi zwykł finty kurzyć. *Leszcz. Claff.* 24. Jabym miała przepomnieć iego fimf, przekąsów? *Zabł. Zbł.* 12. Może ci tu poradzę; na przykład, czy Nimfy Warszawskie gorzkiey w nos ci nie wpuściły fimfy? *ib.* 6.

FIN, FINT, a, *m.*, człowiek ćwik, kos, szczwany, ein Schlaukopf. Cały fin z dziada, czyśto chciał mnie się pozbydź. *Teat.* 21, 93. Co to za fint dziewczyna. *ib.* 14, *b.* 30. *ob.* fcyn.

FINAŁ, u, *m.*, *z łac.*, dokończenie pieśni, das Finale, die Beendigung des Gesanges, der Schlußton. FINALNY, a, e, - *ie adv.*, końcowy, *konieczny, zamykaiący, Final=. *Rs.* заключительный.

FINANSE *ob.* dochody, intraty. FINANCER, a, *m.*, skarbowy, nad skarbowemi interessami pracuiący, ein Financier. *Na złą stronę:* za zyskiem pieniężnym uganiaiący się, ein Geldspeculant. Należli się financerowie, którzy pożytek swóy upatruiąc, poczęli monetę drobną robić. *Gosł. Gor.* 2. *Phinancarzmi, falitarzmi nazywa. *Gilowski Post.* 28. FINANCERSKI, a, ie, od financera, Financier=, Speculanten=. By przemysły ludzi financerskich ustać musiały. *Gosł. Gor.* 37. FINANCERSTWO, a, *n.*, uganianie się za pieniężnym zyskiem, Geldspeculation. Trzeba, żeby im się droga do tych financerstw zagrodziła, żeby pieniądzmi tak nie handlowali. *Gosł. Gor.* 34.

FINESSY *ob.* wybiegi. FINETKA, i, ż., miano suczki. *Teat.* 23, *b.* 68. Name einer Hündinn.

*FINIK *ob.* Daktyl.

FINLANDIA, yi, ż., xięstwo do Rossyi należące. *Dyk. G.* 1, 206. Finland. *Boter* 197., *Rs.* Финляндія. FINLANDZKI, a, ie, *Rs.* финскій, чухонскій. Finländisch. Golf Finlandzki. *Dyk. G.* 1, 206. FINLANDCZYK, a, *m.*, rodowity z Finlandyi, der Finländer. *Rs.* финляндецъ. *w rodz. żeńs.* FINLANDKA, die Finländerinn. *Rs.* чухна.

FINOSTWO, a, *n.*, frantostwo, wybiegi, Schlauheit. Nauczyć finostwa. *Teat.* 20, 20.

FINTA, y, ż., z Franc. *feinte*, zmyślenie, samolowka, fortel, Verstellung, Finte, Schlinge, Fallstrick. Fintę komu stawić. *Tward. W. D.* 2, 204. Fintą pod pokrywką cnoty tai złośliwe przymioty. *Jezd. Jel.* 526.

FIOK, u, *m.*, *z Włosk.*, kutas, eine Quaste, Ficque. Te dzwonki, ten fiok biały przy tym wielkim czbi, Koń móy siwy! ah mężu, iakże ia to lubię! *Zabł. Z. S.* 10.

FIOLEK, FIAŁEK, - łka, *m.*, FIOLECZEK, - czka, *m. zdrbn.* (*z łac.* Viola), die Viole, das Veilchen. *Bh.* fiala, fialka; *Slo.* fiola, fialka; *Ilg.* viola. *Crn.* fiola, fiolèza; *Vd.* fiola, biola, fiolza, lubizi; *Cro.* fiola, fiolicza; *Dl.* lyubicza; *Sla.* ljubica; *Bs.* gljubiza; *Rg.* ljubizza; *Sr.* 1. vipavka; *Ross.* фіалка. Fiołki wielkie są: Marcowe, *Viola Martia Linn.* Marzyolen, są to kwiateczki błękitne, na wiosnę rosnące. *Kluk Ros.* 2, 219. Fiołki żołte *Cheiranthus Cheiri Linn.* gelbe Veilen, Lack, gelber Lack, chowaią się w ogrodach. *ib.* Fiołki nocne, *Hesperis Linn.* Nachtviolen. *Kluk Ros.* 1, 2 5. Skopki albo fiołki białe, *Cheiri Viola Alba*, *Leucoium album*, Weiße Schöe Violen, weiße Violen. *Syr.* 754. Małki bożéy fiołki, albo Kolpaki, *Medium*, *Viola Mariana*, Marienglocken, Glockenblumen. *ib.* 1284. Zime skopki albo fiołki, *Viola Matronalis*, Frauenviolen. *ib.* Fiołek miesięczny, Grecki, *Viola Lunaris*, *Bulbonac*, Mondveilchen, Osterblumen. *ib.* 1454. Fiołki brunatne albo sadowe, *viola purpurea.* *Urzęd.* 311. Fiołek potrzeny, *ob.* brat z siostrą. *Syr.* 1452. Fioleczki brunatne, żołte, modre i szarlatne. *Groch. W.* 358. *Urzęd.* 311. FIOLET, u, *m.*, kolor fiołkowy, błękitnoczerwony, das Violett. Pastorał wspiera biskupie dłonie, Fiolet krzyż dotiarcza. *Zab.* 12, 25. *Kniaź.*, *Sla.* ljubicasta boja; *Cro.* fiolichne farbe. FIOLETOWY, a, e, tegoż koloru będący, violett. *Vd. et Crn.* fiolnat, fiolnast, fiolzhen; *Rg.* gljubicjast; *Rs.* фіолетовый; *n. p.* wstążka fioletowa. FIOŁKOWY, FIAŁKOWY, a, e, od fiołków, Veilchen=, Violen=. Kwiatek każdy fiołkowy; składa się z pięciu listków. *Dyk. Med.* 2, 159. syrop fiołkowy. *ib.* *Boh.* fialowý, fialkowy; *Sr.* 1. vipavkové; *Vd.* fiolni; *Cro.* fiolichni; *Dl.* lyubichni; *Rg.* gljubicni; *Rs.* фіалковый. - §. 2) koloru fiałków (cf. brunatny), violenbraun. Fiołkowéy maści. *Cn. Th.* Brunatna farba fialkowa. *Paszk. Dz.* 122. - §. Fiołkowy korzeń *ob.* Kosaciec.

FIONIA, ii, ż., Fünen, znaczna wyspa Duńska na morzu Baltyckim, między Zeelandyą i Jutlandyą. *Dyk. Geogr.* 1. 206.

*FIRAMKA, *FIRHANKA, *FIRCHANKA, FIRANKA, i, ż., FIRANECZKA, i, ż. *zdrbn.*, *z Niem.* der Vorhang, zasłona wisząca n. p. u okien, koło łóżka. *Boh.* zawěsseni; *Sla.* zástor; *Vd.* firank, firanki, vmang, prid-

visje, predvisik, zagrinalu; *Crn.* firènk; *Cro.* vmang, ferung, zasztor, zaszlon, zakrivalo; *Rs.* занѣса, занавѣсь, занавѣска, занавѣсочка. Za źle ułożoną firankę łaie Jéymość przez kilka dni. *Zab.* 16, 21. Firanki u łożka podniesiono. *Niemc. Król.* 2, 122. Do gierady należą firhauki. *Szczerb. Sax.* 135. *et* 134. Firchauki. *Sax. Tyt.* Firanki zasunąć, zasłonić, die Vorhänge zuziehen. Firanki odsunąć, odsłonić, die Vorhänge aufziehen, aufmachen.

FIRCYK, a, *m.*, wiercipięta, *ofertowniczek, trzpiot, fartyczny; *Crn. et Vd.* ferkolin, shtonzel, smerkolin, hodlauz, dedes (*Vd.* ferzhati, ferkati, flattern); *Ross.* мерзавецъ, франтъ; ein Hasenfuß, ein spaßhaft thörichter Mensch, ein Stutzer. Fircyk iest przyiacielem u całego świata, Fircyk wszystkiego świadom, wszystko on rozpłata. Fircyk ma nos ogarzy, wszędy się on dowie, Fircyk jestami, ieśli nie ięzykiem powie. *Nar. Dz.* 3, 106. Prostak w zakącie chaty tak iest szczęścia bliskim, Jak fircyk pusty, co go posiadać rozumie. *Węg. List.* 9. Widziano na ziemi djabłów wysmuknionych na fircykow. *Off. Str.* 8. Fircykiem bydź, *Rs.* мерзавцемъ.

FIRKA, i, *ż.*, Kiedy się odrodzą od swych wielkich przodków Mam ich za firkę i za prostych chłopów. *Op. sat.* 107. Oná święta cnota, nie stoi za firkę, kiedy niema złota. *Papr. Kol. C. b.* (cf. za szyszkę, za figę).

FIRLEIE, – eiów, *plur.* n. p. Krom piwa i chleba Nie stroi Firleiów baba, *sine Bacho et Cerere friget Venus. Mącz.* Stroi baba firleie, Kiedy sobie podleie. *Rys. Ad.* 65. Stroi Baba Firleie, kiedy w czubek naleie, t. i. że królowa Bona, będąc na Panów Firleiów łaskawa, kiedy była dobrego humoru, naywięcéy im rozdawała, i ich bogato stroiła, maiąc ich przy boku swoim. *Chmiel.* 1, 75. – Strzelić z kogo firleie z kpić z niego, einen zum Besten haben. Gdy się z niego śmieią, temu się też śmieie, Nie wiedząc, iż to z niego tak stroią firleie. *Prot. Kont. B.* 2.

FIRLEIKA, i, *ż.*, *Lychnis Coronaria*, Marienröslein, Himmelsröslein, w ogrodach zowią kąkolikiem; dla kwiatu kąkolowi podobnego; liście ma wełniaste. *Ałuk Ros.* 2, 219. Zowią też Rożyczką Panny Maryi. Przodkowie nasi starzy, póki bawełny nie mieli, suchego do knotów firletki liścia używali, i ztąd *Lychnis*, to iest *Knotem*, *Knotownicą* nazwali. *Syr.* 577. Firletka płonna albo krowia, *Ocimoides*, *Ocimastrum*, Bazylia płonna. *ib.* 1301. Feldbasilien. Fierletka wodna, Wodna Bazylia, *Prinus*, *Ocimastrum aquaticum*, wilde Basilien. *ib.* v. Smolka, *Crn.* smilka, *Rs.* мыло, арѣма.

FIRMAMENT *ob.* twierdza, utwierdzenie.

FIRZAC, – a *et* – u, *m.*, blacha stawiąca się przed otworem pieca hutnego, z Niem. der Vorsatz, das Vorsatzblech vor der Oeffnung des Hüttenofens. Zastawić się dziura w firzacie, na którą zawsze robiący koło szyt szulera, ma spozierać. *Torz. Szk.* 109. Do wyższego sklepu firzacu nie trzeba. *ib.* 311. *ib.* 312. *ib.* 110.

FISK, u, *m.*, nazwisko w prawie skarbu publicznego. *Kras. Pod.* 1, 294. der Fiscus. *Rs.* казна, казначейство. FISKAŁ, a, *m.*, urzędnik skarbu publicznego; 2) fiskał w konsystorzu kościelnym, der Fiscal. *Cro.* blagaynik; *Rg.* blagajnik. – § *fig.* pieniędzy chciwy, ein Geldsüchtiger. Co tych fiskałów u nas? co szlachcic, co dzierżawca, co arendarz, wszystek ich zamysł, aby worki natkali. *Birk. Kant. O.* 2. FISKALNOSC, – ści, duch fiskalny, gdy tylko o fiskusie myślą, fiscalischer Geist, Fiscalität. Wzrosła w podatkowaniu nierówność, fiskalność, słowem oszukanie i uciążliwość. *Ust. Konst.* 1, 82. FISKALNY, a, e, – *ie adv.*, do fisku należący, fiscalisch. *Rg.* blagajnicki; *Cro.* blagaynicki; *Rs.* казенный. Król Pruski w nadgrodę szkod swoich fiskalnych, cessyi Gdańska domagał się. *Ust. Konst.* 1, 95.

Pochodz. *Konfiskować*, *konfiskata*, *konfiskacya*.

*FISTEK n. p. fistek za fistek, listek za listek. *Rys. Ad.* 13. Lelum Polelum, fistum po fistum. *ib.* 34. *verba effutitia* für Lar!

FISTUŁA, y, *ż.*, rana czyli wrzód iamisty, którego otwór iest ciasny, a głąb szeroki. *Dyk. Med.* 2, 165. die Fistel, das Rohrgeschwür, das Hohlgeschwür. Fistuła, po Polsku, rzeczy wrzód. *Sienn. Rej.* Fistuły, to iest, rany dziurawe a głębokie. *Cresc.* 291. wrzody wydubniałe, albo fistuły. *Syr.* 1506. Fistuła łzawa, wrzód iamisty w kącie wewnętrznym oka, w torbeczce łzawéy. *Dyk. M.* 2, 165. die Thränenfistel. Łzowa cewka, czyli fistuła. *Perz. Cyr.* 2, 168. Fistuła zadniego otworu. *Dyk. M.* 1. die Gesäßfistel. – §. 2) fistuła, głos, *falsa vocula in cantu. Cn. Th.* falset, das Falsett, die Falsettstimme, die Fistel. Zawsze prawie Chińczykowie fistułą śpiewaią. *N. Pam.* 22, 19. b) piszczałka iedna w organach, die Fistelpfeife in der Orgel. *Tr.* §. 3) fistuła Kassya, Kassya w laskach, *Cassia fistula Linn.*, iest strączo twarde, czarne, sękowate, długie na półtorey stopy, owocem drzewa Indyyskiego, podobnego do orzechowego drzewa. *Dyk. M.* 3, 30. die Fistelcassie, Rohrcassie. FISTUŁOWAC, – ał, – uie, *act. ndk.*, falsetem śpiewać, przez fistułę, durch die Fistel singen. FISTUŁOWATY, a, o, na kształt fistuły, fistelartig. Wrzody fistułowate, ciężkie do goienia. *Perz. Cyr.* 2, 88.

FISZBEIN, u, *m.*, z *Niem.* das Fischbein. Z rogu wierzchnicy szczęki wieloryba mamy fiszbein, który do sznórowek, parasolów i innych sprzętów bywa używany. *Zool. Nar.* 393. *Fizbin. *Pam.* 83, 131., *Sr.* 2. fischbein; *Bh.* kostice; *Crn.* ribna kost; *Vd.* ribja, ribna kust; *Rs.* китовые усы (cf. *Rs.* фижмы rogówka).

FISZKA *ob.* Figa.

FISZOLC, u, *m.*, drewka suche, *focula. Cn. Th.* z Niem. Fischholz, kleines, trocknes Holz.

FIU FIU! *interj.*, na wyrażenie wietrzykostwa, Windbeuteley auszudrücken. W głowie fiu fiu. *Teat.* 22, c. 29. (pstro). Znam dobrze Angelę; iéy umysł nie fiu fiu. *ib.* 23, 75. stateczny). Ta rozpusta, to ustawiczne fiu fiu. *Zabł. Zbb.* 12. FIUGAS, fugas, *żart.*, w nogi! cf. Lat. fugio, reiß aus (*Crn.* fugniti z uciekнąć). Ja bez ceremoniy fiugas. *Teatr* 43, c. 124. *Wyb.* (fiugas chrustas per choinas, cf. a nasi w chrost, cf. drapaka dadź). FIUTE, – ego, *m.*, pędziwiatr, wietrznik, ein Windbeutel, Leichtfuß, Hasenfuß. *Bh.* fućik, fućidlo, fifidlo. cf. *Lat.* futilis). Komu źle w głowie ułożono, ten się chwyta, czego się nie chwytać, i zowiem takiego po Polsku fiute, który ani nauką, ani od natury nie iest opatrzon baczeniem skłonnym do przystoynego. *Petr. Et.* 122. Lepiéy służyć statecznemu, niż fiutemu. *Cn. Ad.* 441. Widziałem często fiutę między Pany. *Bratk. praef.*

FIUTYNIEC, FUTYNIEC, – ńca, *m.*, *idem*, *n. p.*

Wychodzę, ledwiem ieden krok był na ulicy, Bies iakiego fiutyńca konno mi nadarza, Pędzi iak wiatr, ia na bok, i iużcim w piwnicy! *Zabł. Zbb.* 50. Fiutyniec pochlebſtwem więcey, iak szczerością narabia. *Mon.* 75, 671. *Fiutyński, imię osoby teatralnéy. *Teat.* 12, *b.* 25. Obchodź się z taką pogardą z tym futyńcem, na iaką zasługuie. *ib.* 28, *b.* 93.

*FIXMENTY, *n. p.* fixmenty, bonety, kornety. *Haur Sk.* 519. gatunek płaszczyków kobiecych, ein Mäntelchen der Frauenzimmer.

*FIZERUNEK *ob.* Wizerunek. FIZY, u bednarza, miara żelazna, która mu służy, do oznaczenia wysokości i szerokości ſtatku, podług ilości garcy, wiele ma w sobie trzymać. *Mag. Mſk.* das Viſirmaß, der Viſirſtab der Böttcher. FIZERAYZA, y, ź., u introligatora, żelazko, którym u książek i pullaresów brzegi *fizeruie*, t. i. liniykę czyli roweczek po brzegach na gorąco wyciſka. *Mag. Mſk.* das Viſireiſen der Buchbinder.

*FIZYCKI, a, ie, FIZYCZNY, a, e, FIZYCZNIE *adv.*, od fizyki, *Rs.* есмественный, phyſiſch. Geografia fizyczna ziemię nie względem części powierzchownych, ale względem części wewnętrznych uważa. *Wyrw. Geogr.* 2. Edukacya fizyczna z moralną i z inſtrukcyą zawsze łączona bydź powinna. *Skrz. Pr. P.* 2, 267. FIZYK, a, *m.*, obieraiący się fizyczną nauką, ein Phyſiker. *Rs.* естественникъ. Fizykiem bydź *Ec.* естествовдати, о естествахъ разсуждаю. FIZYKA, i, ź., z Greckolac. *Physica*; nauka, własności i ſkutki ciał wykładaiąca. *Os. Fiz.* 1., *Rs.* естествословіе, die Phyſik, die Naturlehre. Fizyka doświadczaiąca, doświadczeniami potwierdzona, die Experimentalphyſik. *FIZYKOWAC *cz. ndk.*, fizycznie rozbierać, rozumować, phyſiſch unterſuchen. Posłuchay, w iakiey materyi i iak gruntownie fizykuią. *Mon.* 73, 311. FIZYOLOGIA, i, z Greck. nauka o powinnościach i czynnościach wszyſtkich części i członków w ciele ludzkim zdrowym zawartych. *Perz. Cyr.* 1, 2. die Phyſiologie. FIZYOLOGICZNY, a, e, - *ie adv.*, phyſiologiſch. FIZYONOMIA, FIZOGNOMIA, ii, ź., *z Greckolac.* Physiognomia, twarzy kształt albo ſkład. *Cn. Th.* die Geſichtsbildung, die Phyſionomie. *Rg.* oblicuiza). Fizyonomia szlachetna, i pełna dobroci. *Teat.* 7, 21. Fizognomia We Pana wielce mi się podoba. *ib.* 34, 14. ſ. zbiór uwag nad powierzchowną ciała poſtacią, uczący, iak z ciała poznawać duszę. *Kpcz. Gr.* 3, 48. die Phyſiognomik. *Rg.* slikkoznanje. FIZYONOMISTA, y, *m.*, FIZONOM, a, *m.*, z twarzy przyrodzenie i ſkłonności poznawaiący. *Cn. Th.* der Phyſiognom, Phyſiognomiker. Fizyonomowie z twarzy, a z położenia członkow, nietylko obyczaie, ale i myśli czasem człowiecze wiedzą. *Gorn. Dw.* 409. Wielu takich fizyonomiſtów na tych kontraktach było, którzy po humorach i ſkładzie twarzy wyczytywali, czy chce pożyczyć, lub radby odebrać. *Zab.* 13, 188. Jeden fizyonomiſta źle bardzo z twarzy Sokratesa wyczytywał ſkłonności. *Kpcz. Gr.* 3, 48., *Rag.* slikkosnanaz.

F L.

FLACHA, y, ź., wielka flasza, eine groſe Flaſche. *Ross.* фляга, чвань.

FLĄDER, FLONDER, - dra, *m.*, FLĄDRA, y, ź., FLONDRA, FLĄDERKA, FLANDERKA, i, ź., *dem.* (*Danice* Flyndre) der Flunder, eine Art Schollen, *Pleuronectes flesus Linn.* ryba bokopław morſka; wędzoną i świeżą iedzą. *Kluk Zw.* 3, 163. *Krup.* 5, 70., *Ross.* камбала. Cała ta ryba tak spłaszczona, że iedna iey ſtrona ieſt grzbietem, a druga brzuchem; obie zaś oczy na iednéy ſtronie głowy znayduią się. *Zool. Nar.* 180. Zowią ią też *Wroblem morſkim.* Na Ukrainie zowią ią *Półryb. Lud. Hſt. Nat.* 37. §. 2) flądra, niechlubnowata kobieta, eine Schlampampe (cf. *Ger.* Flötz); *Boh.* ſſlundra; *Rs.* мамуха, неряха.

FLADER, - dru, *m.*, FLADROWANIE, - ia, *n.* cf. ladrowanie, ladrowany), płomieniſta szeroko rozſtrzelona żyła w drzewie, w kamieniach, z sloiowatość, sloy, die Flader, das Geäder im Holze, in Steinen. *Vd.* shile, shilouje; *Rs.* жилъ. Liſtwy ławy płynącym fladrem pokładane. *Rey Zw.* 11, *b. Biel. Sw. E.* 2, *b.* Adamaszek z fladrem. *Grod. Dis. D.* 3, *b.* FLADROWAC, *FLANDROWAC *cz. ndk.*, fladrem niby przyozdabiać, ädern, mit Geäder verzieren. Fladrowany *Rs.* жиловый. Adamaszki flandrowane. *Grod. Dis. D.* 3, *b.* FLADROWATY, a, e, sloiowaty, na kształt fladru, *undatim crispus. Cn. Th.* fladericht. *Vd.* shilen, shilaſten; *Rs* сосновый (cf. *Gall.* filandreux). Jawor, drzewo farby białéy, i fladrowatéy. *Haur Ek.* 166. Fladrowaty marmur. *Torz. Szk.* 173. Drobno fladrowaty ſtolik, *apiata mensa. Plin. H. N.* 13, 15. *Cn. Th.* klein geädert. FLADROWY, a, e, z fladru, Flader's, fladerig. Zbytnim są gmachy złotem obite, ſtołki hebanowe, fladrowe. *Perz. Ek.* 30. Szafa bardzo ozdobną fladrową robotą urobiona. *Bud. Ap. T.* 3.

1) FLAGA, i, ź., z *Niem.* die Flage (cf. *wilgi), eine dicke Donnerwolke, die bald verüber flieat burza pochmurna, prędko przemiiniąca, cf. planeta). *Vd.* slapi, slapovje, valouje; *Sr.* 1. zmoha; *Ec.* волнѣнїе. - Weseli, kiedy flaga pod pogodną dobą, uciehnie szumna. *Klon. II. D.* 4, *b.* Bez słusznego ładunku od flagi morſkiéy okręty bywaią miotane. *Otw. Ow.* 61. Nie było drożyzny, chociaż dwieście ſtatków flaga zalała. *Nar. Tac.* 2, 311. cf. fala).

2) FLAGA, i, ź., okrętowa bandera, wielka chorągiew przy maszcie, *Holl.* Vlagghe, *Dan.* Flagd, *Suec.* flagga, *Isl.* flagg, *Angl.* flak, *Ital.* fiocco, die Flagge, Schiffsflagge. Proporczyk płocienny na maszcie. *Klon. II. G.* 3, *b.* Handel pod flagą Hollenderſką prowadziły. *Pam.* 82, 35.

*FLAGMA *ob.* flegma.

1) *FLAK, *FLEK, u, *m.*, z *Niem.* der Flecken, z. B. Schmutzflecken; *Bh.* flek (flák plaga, cięcie); *Crn. et Vd.* blek *Gr.* φλαγις; plama, n. p. Maść ta wszyſtkie nieczyſtości z twarzy, iako i flaki, piegi i węgry spędza. *Sienn.* 155. *Spicz.* 43. Wodą tą umyway sobie lice, chceszli piegi i inſze fleki spędzić. *Sienn.* 82. Sok ten na twarzy flaki i inſze *szkaradości spędzi. *Sienn.* 113.

2) FLAK, u, *m.*, FLACZEK, - czka, *m. zdrbn.*, wnętrze, kiszki, kałduny, der Darm, das Gedärme, der Fettdarm. Że wół ma cztery żołądki, snadnie może się obaczyć w owych flakach, które się dzielą na czworo, na księgi, czepiec, łosią skórę i ślaz. *Sak. Proh.* 71. W bitych tych na ofiarę bydlętach, ani płuca tchnące ni

prawym boku leżą, ani serce na lewym, ani w swéy miękkości flaki się koło tłustych popięły wnętrzności. *Bardz. Tr.* 363. Na ofiarę dla Plutona flaki z Flaków wypróto. *Bal. Sen.* 39. (wnętrzności). Flak pępkowy, *funiculus umbilici. Perz. Cyr.* 2, 218. die Nabelschnur. - §. 2) *Concisa segmenta ventriculi animalis e. gr. bovis, Polonis* flak gładki prosty. *Cn. Th., w liczbn. mn.* flaki, Flecke, Stücke von den Gedärmen der Thiere, Kuttelflecke (cf. kutlof). *Cro.* fileki; *Vd.* vampni bleki, *Re.* рубцы. *Bh.* dršťky. Flaki po 6 groszy w garkuchni iadał, a i to czasem na kredyt. *Teat.* 29, c. 20. Kto płócze flaki, rozumie, że każdy taki. *Mon.* 71, 752. (cf. kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca, cf. sameś taki). Ale to teraz iuż obyczay taki, Kiedy u Pana zjesz w szafranie flaki, Gdy flaszą wina utraktuie gości; To trzeba zaraz obrać Jegomości. *Bratk.* 3. §. Flaki w głowie, siano w głowie, Stroh im Kopfe. *Teat.* 33, 81, *Zab.* 9, 61. §. flak, róż nietęgiego *ob.* flakowaty, zflakciały, etwas Schlappes, Schlaffes.

FLAKCZEC, FLAKOWACIEC, - ał, - eli, - eie, *neutr. ndk.*, zflakczeć, zflakowacieć *dk.*, miętkim zostawać, odtężeć, weich oder schlaff werden. Pęcherzyna nadęta pod czas lata, w zimie wolnieie i flakczeie. *Rog. Dol.* 1, 210. Piersi przez gwałtowne zatracenie pokarmu flakczeią. *Mon.* 69, 657. Gdy nerw opadnie i zflakowacieie. *Perz. Cyr.* 2, 242. Zmocnienie zflakowaciałych wnętrzności. *Perz. Lek.* 243. FLAKOWATY, a, e, iak flak, zflakciały, schlapp, schlaff. Wódka flakowatym i nietęgim ciało czyni. *Perz. Lek.* 13. §. 2) plamisty, fleckig; *Sr.* 2. flakati; *Crn.* blekàst). Wódka na ułożenie flakowatéy skory na licu. *Sien.* 253. na twarz pigowatą i flakowatą, żeby zginęły te nieczystości. *ib.* 113. *Spicz.* 108. FLAKOWY, a, e, od flaku, lub flakow, Darm-; Fettdarm-, Flecke-. Zołądek flakowy czyli księgowy. *Wolszt.* 30., *ob.* księga.

FLAMSKI, a, ie, (*z franc.* Flamand), flämisch, aus Flandern. Z Flandryi, z Niderlandyi, n. p. Karty do gry Flamskie. *Vol. Leg.* 4, 82. płótna Flamskie. *ib.* 81. Flamskiego sukna postaw. *Instr. C. L.*, *Rs.* фламское полотно.

*FLANCA. *Torz. Szk.* 177. *ob.* roślina. *FLANCOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, sadzić, pflanzen. *Crn.* flanzam; *Vd.* flanzat, sadit, sasajat; *Cro.* zepiti. Flancowanie wielu służy kwiatom; ułamawszy rósszczkę roczną, rozszczep u dołu się czyni, i wsadzi w ziemię pulchną. *Kluk Ros.* 1, 242. Flancowanie, sadzenie ziół bez korzenia do ziemi, rozszczepiwszy rószczkę od dołu do kolanka, włożywszy gałeczkę gliny w rozszczepienie. *Syr. Rej.*, *Rs.* садка. FLANCOWANY, a, e, *part. perf.* gepflanzt, sadzony.

FLANDERKA, FLANDER, *ob.* Flądra.

FLANELA, i, *ż.*, materya wełniana, z franc. cf. *Lat.* flamineum, der Flanell. Członek ciepłą flanelą rozcierać. *Perz. Cyr.* 2, 36. FLANELOWY, a, e, z flaneli, Flanell-. n. p. kaftanik flanelowy.

FLANK, FIANK, FIIANK, u, *m.*, *Fortyf.*, bocznica. *Tr.* Ramię narożnika, część wału z swoim przedpiersieniem, przytykaiąca iednym końcem do zasłony, a drugim do czoła narożniczego. *Jakub. Art.* 3, 313. die Streiche, die Streichlinie, die Flanke. Darmo nowe kosze posypano, Fiianki, parapety, kiedy zamek wzięty, ręku nie zamierzaiąc. *Tward. IV. D.* 36. Fortece te bez fianków. *Boter.* 3, 80. FLANKOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, z boku nacierać, von der Seite angreifen.

*FLASTR, FLASTROWAC *ob.* plastrować.

FLASZA, y, *ż.*, cf. Flacha, *Bh.* flaše, flašťka; *Hg.* palaszk, palatzk, palatzkotska; *Sr.* 2. flaša; *Sr.* 1. bleša, bleška; *Croat.* flasha, flassa, flaska, palàszka; *Dl.* kondir; *Sla.* plaskia, boca; *Rg.* fiascjak, trufla plosniza, truffiza; *Crn.* flasha, vízhja; *Vd.* flasha, barigla, blashka, blesha. *Re.* фляга, фляжка, чашъ, чашечь. *Ital.* Fiasco, *Hisp.* Flascon; *Angl.* flask, *Suec.* flaska, *Dan.* flaske, *Gall.* flasque, flacon, *Lat. med.* flaseca, flaca, flaxa, flacta, *Herych.* φλασκων) naczynie pospolicie szklane, z szyią wązką do zatykania, die Flasche. cf. butla, butelka. FLASZKA, FLASZECZKA, i, *ż.*, *demin.*, das Fläschchen. Otwiera puzdro i ogląda flasze. *Teatr* 4, 203. Flasze puzdrowe. *Mon.* 73, 140. Flasza obozowa. *Teat.* 8, 43. Feldflasche; *Rs.* манёрка. Flaszka gluka, bełgoce. *Dudz.* 20. Nastawiali różnych rzeczy flaszek, flaseczek, pudełek, skrzyneczek. *Teat.* 19, 25. Flaszeczki aptekarskie z długą szyiką *ob.* dziobanki). Trzeba z dobrym powitawszy się przyiacielem, flaszkę z nim iednę i drugą wypić. *Monit. a.* 65, 40. Ze flaszą wina utraktuie gości, To trzeba zaraz obrać Jegomości (n. p. na posła). *Bratk.* 3. Ospalstwo, nieochędostwo, karty, flaszka gubią młodzież. *Aras. Pod.* 2, 210. (piiaństwo). Kto pisze fraszki, Trzeba mu flaszki. *Zeg. Ad.* 119. (wina). - §. Złotnicy maią prasę ku ściskaniu formy, którą lewną flaszą zowią. *Sleszk. Ped.* 343. die Formflasche der Metallarbeiter. FLASZANY, FLASZKOWY, a, e, od flaszy lub flaszki, Flaschen-, Fläschchen-. FLASZKOWATY, a, e, na kształt flaszki, flaschenartig, wie eine Flasche.

FLATERKA, i, *ż.* (*z Niem.* flattern), der Flitter; polatka. *Dudz.* 37. trzęsidło. - FLATERKI, - erek; *plur.*, *w górnictwie* dąterki, dwie rury, któremi miech węgle nadyma, Bergw. Flatterröhren, zwey Röhren, durch welche der Blasebalg die Kohlen in dem Triebofen anbläst. *Tr.*

FLAYTUCH *ob.* Fleytuch.

FŁAZYC *ob.* rozflażyć.

FLECIK, a, *m.*, *zdrbn. rzeczw.* flet, das Flötchen, eine kleine Flöte. Ten zaniosę iéy, ten to bukiecik, Ma iuż odemnie Multankę i flecik. *Zab.* 9, 97. Gęba zbyt nadęta, a flecik mały; tym wyrazem Sofokles wytykał ludzi, chcących wszystko wysoko i gornie powiedzieć. *Pir. Wym.* 277.

FLEGMA, *FLAGMA, y, *ż.*, *z Grack.* φλεγμα, *Lat. med.* fluma; *Crn.* fluma, shlęm; *Ec.* φλεγμα, χραχαμίνα, χάρκαμινα; *Rs.* хáркотина, перхóтина, мокрóта; *Bh.* flusowatosť; *Bs.* hrákotina; *Rg.* krakotina, hrakotina; *Vd.* shlemovina, pluvotina, shleme, slinouje; *Sr.* 1. wozer; *wozgrza, woda we krwi takowa, iako smarki z ust albo z nosa pochodzą. *Mącz.* - *Lek. Koń.* 3. Schleim im Leibe. *mucus*; gęsta od ciała zwierzęcego odchodząca wilgoć, która się w wodzie rozpływa. *Kluk Zw.* 1, 36. Gdy po tłustym zaraz piiesz, miasto dobréy krwi, flegmy w sobie nabędziesz. *Haur. Sk.* 487. Flagma, powróz na flare. *Rys. Ad.* 13. Julep hołkowy uśmierza pleury, flegmy, kaszel. *Sleszk. Ped.* 95.

(cf. smark, plwociny). – §. 2) *moral.* oboiętność, zimna krew, Kaltblütigkeit, Phlegma. Wszystko on robi z flegmą. *Zab.* 8, 331. Groźby Achilla flegmą wymorzyłem. *Bard. Tr.* 194. W prawnictwie nie bądź żywym, flegmy trzeba. *Teatr* 45, c. 46. *Wyb.* Wac Pan z passyą grasz, a ja z flegmą. *Teat.* 9, 48.. *Bh.* wodnokrewność. FLEGMATYCZNY, a, e, – *te adv.*, temperamentu nieochoczego, tępego, wolnego, phlegmatiſch, ſchläfrig. FLEGMATYK, a, *m.*, pełen flegmy człowiek, wiele nieczyſtości w sobie maiący, charchała, chrapek. *Mącz.* ein Menſch voll Schleim und zäher Wäſſerigkeit, ein Phlegmatikus. Flegmatykowie maią poſtanowienie ciała zimne i wilgotne. *Petr. Lr.* 139., *Ec.* флегматикъ. §. 2) *moral.* człowiek flegmatyczny, nieochotny, nierychły, ein Phlegmatikus, ein kaltblütiger, ſchläfriger Menſch. Flegmatycy, ludzie gnuśni, śpiący, leniwi. *Petr. P.* 2, 302. Flegmatyk chrapie, sapi, śpi, a na brzuch pluie. *Rey Zw.* 3, *b.* Flegmatyk kładło się rodzi. *Rey Zw.* 6, *b.* FLEGMISTY, a, e, pełen flegmy, cf. wozgrzywy, verſchleimt, voll Schleim. *Boh.* flusowatý; *Crn.* shlęmaſt; *Vd.* shlemuiu, shlemoviten, shlemaſt, pluvotinaſt; *Rs.* мокротный, мокро́мистый; *Ec.* флегмистый. Kiszek zamulenie ſtaie się przez szlamistą, flegmiſtą materyą. *Krup.* 2, 61. Flegmiſtym ludziom mocnieysze można dawać purgancye. *Krup.* 5, 191. Zyły szlamowatościami °flagmiſtemi ogarnione. *Syr.* 194. Chleb z nowego zboża, dla zbytniey wilgotności swey, czyni pokarm wilgotny i flagmiſty. *Syr.* 920. Ryb przyrodzenie pospolicie ieſt flegmiſte. *Sienn.* 322. FLEGMISKO, a, *n.*, flegma brzydka, häßlicher Speichel. Narodzi się flegmiſka plugawego niemało. *Syxt. Szk.* 217.

FLET, u, *m.*, *Crn.* flavta; *Gall.* flente, flute, *Hisp. et Ital.* flauta, fiuto, *Ang.* flute), die Flöte, narzędzie muzyczne dęte. *Vd* pishalu, pishal; *Cro.* shvelya; *Rg.* súrla, sviralla; *Rs.* флейта, свирѣль, цѣвница; *Ec.* букъ, сопѣлъ. Grać na flecie, auf der Flöte blaſen. Flecik *demin.* qu. v. FLETNIA, i, *ż.*, piszczałka poprzeczna, fletrawers, po teraźniejszemu. *Wlod.* eine Querpfeife, Querflöte. Ja zaś, gdy się z dowcipem cokolwiek rozrucham, Toż samo gram na harfie, lub na fletni dmucham. *Zab.* 9, 104. *Zabł.* Ucieszna fletni moia, niebios darze złoty, Ty folgę sercu czyniasz, ty koisz kłopoty. *Nar. Dz.* 3, 50. *Chodk. Kosł.* 5. Na biesiadach ſtarzy przodków ſławne dzieie Przy graniu na fletniach śpiewali. *Warg. Wal.* 38. §. 2) w organach rząd piszczałek, odgłos fletniczy wydaiących, das Flötenwerk in der Orgel. *Tr.* FLETNICZEK, – czka, *demin nominis* fletnia, ein Querflötchen. Fletniczki piszczą, a puzany bęczą. *Rey Wiz.* 25, *b.* FLETNISTA, y, *m.*, graiący na fletni, ein Flötiſt, ein Querpfeifer. *Rs.* флейщикъ; *Rg.* surlár, sviras, svardonicjar. FLETRAWERS, u, *m.*, z *franc.*, z fletnia poprzeczna, die Querflöte (Flötetrawet). *Crn.* poſtraniza, vidaliza; *Vd.* poprezhna flauta, poſtranſka pishal). Fletrawers, gdy wszystkie boczne dziurki ma przykryte palcami, naygrubszy głos wydaie. *Kpcz. Gr.* 3, 20.

FLEYTUCH, °FLAYTUCH, u, *m.*, FLEYTUSZEK, – szka, *m.*, Fleytuch, ieſt u barwierzów, mech chuściany, owo co wyſkubuią nici z ſtarey chuſty, a z tego knoty czynią, albo też tak wziąwszy szczypty, na to maści nakładą, a na rany przyłożą. *Sienn.* 386. *Spicz.* 239. Mech z płotna skrobanego, knot do rany. *Cn. Th.* Charpie, Zaſerleinwand, Schleißen, Meißeln (Pflucktuch). *Ag.* ſtigl, ſtigen; *Bs.* ſtigl, ſtign; *Rs.* cinçi, cinki, czczi; *Cro.* czandra, kerpa; *Crn.* kopaja; *Sr.* 1. hulk; *Ross.* кочанокъ; *Ec.* клочь або ѣзовъ годный. Flaytuch w rany kładą. *Syr.* 54. Fleytuchy skrobane. *Perz. Cyr.* 2, 7. Krew mu wyssa, ranę stoli, Narobiwszy z rozdartey fleytuchy koszuli. *Pot. Pocz.* 151. Cyrulik mu fleytuchy w rany kładł. *Pot. Arg.* 687. Maścią tą trzeba fleytuchy albo knoty nacierać. *Haur Sk.* 438. W tym przypadku, niech fleytuszek maścią posmaruie, na miysce tłuszcze przyłoży, i plaſtrem pokryie. *Krup.* 5, 308. *Perz. Cyr.* 1, 85. §. 2. fleytuch, niechluy, ſłaba, ein Schlaf, eine Schlampe, ein Floß, Schmutzhartel. *Vd.* nevzhednik, ſlorgank, zotovez, koludel, mrjas z, pazhei, ogadnik, vmasanek, mulei, bradomasnik; *Carn.* tiptik; *Rs.* замарáха, неумы́вка, сквернúщь, отвы́лка. Chłopiec służący do stołu, fleytuch rozczochrany. *Hor. sat.* 262. Cóż z takim poradzisz fleytuchem? *Zabł. Zbb.* 29. FLEYTUCHOWATY, a, e, niechluyny, unreinlich, ſchlampampiſch. °FLEYTUSZKIEWICZ, *żart.* imię cyrulicza. *Teat.* 32, *b.*

°FLINEK, – nka, *m.*, Zewsząd uſtawicznie [illegible] strzały gęste, W szyszak około głowy brzęczą ſlinki ciągłe. *A. Achan.* 267.?

FLINTA, y, *ż.*, z *Niem.* die Flinte, ſtrzelba, muszket; *Bh.* ſlinta; *Crn.* ſlinta; *Angls.* ſlint; *Suec.* ſlinta, *Dan.* ſlint (ſlus ſkalka); *Vd.* puksha; *Sla.* puſchka; *Ross.* ружьé. Co tylko Włoch unieść może flintę, to zaraz biega na polowanie. *Pam.* 83, 2, 47. Flinta z bagnetem ma długości stop 6 i dwa cale. *Papr.* IV. 1, 137. Kto nie ieſt Generałem, może flintę dźwigać, [illegible], nie rządząc woyſkiem, nieprzyiaciół ścigać. *Dmoch. Szt. R.* 81. (może bydź prostym żołnierzem). FLINTOWNIK, a, *m.*, ein Füſelier. *Tr.* FLINTOWY, a, e, od flinty, Flinten-. Łoża flintowe, są okładki drewniane, w których osadzają się rury flintowe. *Jak. Art* 3, 300., *Rs.* ружейный. FLINTPAS, a, *m.*, bandolet od ſtrzelby, der Flintengurt, Flintenriemen. Karabin, abo piſtolet, na flintpasie. *Pam.* 83, 2, 70.

FLIS, FLISAK, FLISNIK, a, *m.*, maytek rzeczny, szkutnik, ein Bootsknecht, z Niem. Fluß, *fluuius. Klon. Fl. C.* 4. *not.*..) może raczéy z Niem. Floß, tratwa, Flöſſer; cf. *Cro.* flyosz, chàtra *ratis* tratwa; *Cro.* flyoszar, floszar, plohar, *Dl.* plutvar *ratiarius*). Chłop, co wiosłem robi, flis. *Urs. Gr.* 184.; *Bh.* weſlak; *Vd.* flosar, veslar, ladjovosez, łopatar, ploholadjar, zygar). Bosman, flis. *Volck.* 594. Marynarz, albo flis po naszemu. *Klok. Turk.* 189. Póki hoyne pol naszych zasiewy i zbiory, Spuszczać będzie w Baltyckie morze flisak spory. *Zab.* 9, 249. *Eysym.* To dobry flisnik, który rudla rad pilnuie. *Bach. Ep.* 2. *Syr.* 1006. Flisnicy, każdy od siebie płacą po groszy dwudziestu; okrom tych flisników, którzyby na ſtatkach szlacheckich płynęli, a ich poddani własni byli, takowi maią bydź od tego wolni. *Vol. Leg.* 3, 51. Sternik flisnikom kazał przybić do lądu. *Petr. Ek.* 103. – §. Flis, flisowski żywot, *Cn. Th.* flisowstwo, der Dienſt oder Stand eines Bootsknechts. Poszedł na flis = został flisnikiem, er iſt ein Bootsknecht geworden,

er iſt unter die Bootsknechte gegangen. §. flis, in abstracto, *nauigatio fluuiatilis. Klon.* Już kiedy flis zasmakuie komu, Już się na wiosnę nie zoitoi w domu. *Klon. F. C.* 4. (cf. fryor, spuszczanie), die Waſſerfarth, der Waſſerhandel. Kupiectwem albo flisem, doma siedząc, się bawią. *Pot. Pocz.* 18. Wszyſtka w handlach, w kupiectwach, wszyſtka szlachta w flisie. *ib.* 612. O chędożeniu zbóż na flis i na targi. *Haur Sk.* 39 Kto wedle natury swey żyie przepisu, Obeydzie się bez pieprzu, bez wina, bez flisu. *Pot. Jow.* 59. Choćbyś się tysiąc razy potkała z Parysem, Pewnieby cię kradzionym nie uwoził flisem. *ib.* 179. FLISOWAC *cz. ndk.*, flisem bydź; spuszczaniem wodą bawić się, ein Bootsknecht ſeyn; Waſſerhandel treiben. Wzdy się nam chce do Gdańska ze zbożem flisować. *Star. Vot. B* 3. FLISOWKA, i, *ż.*, flisowiwo, Bootsknechtsleben. Poszedł na flisowkę. *Magier Mscr.* – §. drwa na wodzie przywiezione, Flößholz. *Jr.* FLISOWSKI, a, ie, do flisów należący, Bootsknechts-. Węzel flisowski, do wyrywania z ziemi pałow, do przywięzywania batów, robi się, zadzierguąc pierwszą kluczkę około pala, a potym na téy pierwszéy znowu drugą kluczkę. *Jak. Art.* 3, 44. (cf. węzeł Angielski, Niemiecki etc.). Choćbyś mu ſtawiał naylepszą zwierzynę, Przedsię on woli flisowską iarzynę. *Klon. F. C.* 1. (pęcak). Krupy Tatarkowe flisowskiemu żołądkowi nic nie wadzą. *Haur Ek.* 38. Flisowskie odprawuie nabożeństwo z kluie. *Tr.* er flucht, wie ein Bootsknecht. FLISOWSKIE, po FLISOWSKU *adv.*, sposobem flisów, bootsknechtsmäßig. FLISOWSTWO, a, *n.*, żywot albo ſtan flisowski, flis, das Bootsknechtsleben. Mówił Cezar rybytwie: iać to sprawię, Że cię z ręczney roboty, z flisowſtwa wybawię. *Bardz. Luk.* 84.

FLIZA, y, *ż.*, (*Holl.* Vlys, Vlysteen, *Dan.* Fliis, Flisſteen, *Suec.* flis), die Flieſe. *Rs.* плита, плитка, изразецъ, изразчикъ. Fliszy pospolite w posadzkach kościołów naszych, z Gdańska sprowadzane, są kamienie, składane z gliny i pyłu ziemi. Do Gdańska przychodzą z Szwecyi, która ich dostarcza wielką obfitość. *Kluk. Kop.* 2, 84.

FLIZANKA *ob.* Filiżanka.

FLOGISTYK, u, *m.*, z *Grec.* das Phlogiſton. Maią to bydź cząſtki elementarne ognia, znayduiące się w ciałach. *Os. Rud.* 65. (cf. ciepłoczyn).

FLONDER *ob.* Fląder.

*FLORA, y, *ż.*, materya, krepa, der Flor, ein dünner, zarter Zeug. *Tr.*

FLORA, y, *ż.*, bogini kwiatów, die Göttinn Flora. *Crn.* Kolęda, Roshnezvitarza; *Rg.* Zvjeta, cf. Kwiat, Kwiecie, Kwitnąć. FLOREK, – rka, *m.*, *demin. nomin.* Floryan, z Floruś, Florianchen. *Rg.* Zvjętko). Florek go w pyſk biie, *burlesque*, womituie, zwraca, er bricht, übergiebt ſich. *Tr.*

FLOREN, a, *m.*, złoty cudzoziemski różnego waloru, n. p. Reńſki z 4 zł. P. ein Floren, *Gall. et Ang.* florin, *Ital.* fiorino, *Lat. med.* florenus; *Hg.* forint, *a flore lilii, quem moneta aurea Florentiae* 1251 *cusa referebat, dictus*). Naypiérwéy we Florencyi bito czerwone złote, i ztąd imię florenów otrzymały. *Czack. Pr.* 1, 165.

FLORESY, – ów, *plur.*, z łac. sztuczne figle rysunkowe, Zeichnungszierathen. Jakim sposobem wyrysować wierzchołki, herby, figle, floresy. *Haur Sk.* 374., *Vd.* zvetishtvu, zvetishke). *Teat.* 43, *c.* 78.

FLORET, u, *m.*, szpada do fechtowania, das Floret, *Gall.* fleuret, das Rappier. Fechtmiſtrz, odebrawszy floréty od lokaia, oddaie ieden uczniowi. *Teatr* 36, 10.

FLOROWATY, a, e, na kształt flory materyi, florartig. *Stroczki florowatéy sztuka. Jnſtr. C. Lit.*

FLORYAN, a, *m.*, Florek, – rka, *m.*, *demin. qu. v.*), FLORUS, ia, *m.*, *demin.*, imię męzkie, Florian. *Rg.* Zvjętko, Zvjęto, Zvjetan). S. Florian, męczennik przezacny. *Skarg. Dz.* 1186. Kościoł ś. Floryana na Kleparzu pod Krakowem; a ztąd Floryańſka ulica w Krakowie, die Florianſtraße in Krakau. Na Floriańſkiéy u Schmita ulicy, Gdzie uczęszczaią nasi Politycy. *Pot. Jow.* 123. FLORYLEGIUM *ob.* Kwiatozbior, antologia. FLORYZOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, ufloryzować *dk.*, floresy rysować, floresami ozdabiać, Zierrathen, Laubwerk mahlen, damit verzieren. Jak śrebrem pisać i floryzować. *Haur Sk.* 358. W miſterne szyła wzory cud dzieła nieścigły, Tu żywioły porządkiem floryzuiąc w cienie, tam . . . *Zab.* 15, 29. *Kniaź.* Cokolwiek ręka śmiertelna umiała Sztucznie ufloryzować, Wszystko tu zebrała. *Tward. Pas.* 3. FLORYZOWANIE, – ia, *n.*, wyrysowane kwiecie, floresy. Laubwerk. Wyrył na drzwiach cherubiny, i osoby palm, i inaze floryzowania bardzo wydaiące się. *Leop.* 3 *Reg.* 6, 32. (rozkwitłych kwiatów wyrycie. *Bib. Gd.*). Na drzwiach tam floryzowanie ieſt rozmaite, dziwną umieiętnością kwiaty i liście w kamieniu wyciosane. *Warg. Radz.* 135. FLORYZOWANY, a, e, *part. perf.* floresami ozdobiony, upſtrzony kwieciem, wzorzysty. mit Laubwerk geziert, modellirt, gemuſtert. Srebro gęſto złotem floryzowane. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 26. Stała floryzowana w drogie na niéy hafty. *Pot. Arg.* 125. Obraz floryzowany. *Tr.*

FLOTTA, y, *ż.*, łódziogrono, gromadołódź. *Wlod. Bh.* armada (cf. *armata), łody, łodſtwo, łodnć wogſko, łodni prijſaw, *Dl.* plav voyſka; *Vd.* ladjonje, ladjoustvu, flota, poladje; *Ross.* флотъ, флотилія (*Gall.* flotte, *Ital.* flotta, *Dan.* floade, *Suec.* flotta, *Ang.* fleet, *Holl.* Vlote), die Flotte. Zbiór okrętów, naypospoliciey woiennych. *Papr. W.* 1, 471. Flotty wyprawa *Rs.* корабленоплаваніе.

FLUKS, FLUS, u, *m.*, z *lac.* – *Medicin*, wszelkie przeniesienie się, czyli ścieczenie, z iednéy części ciała do drugiéy. *Dykc. Med.* 2, 176., *Sr.* 2. Floß; *Crn.* flus; der Fluß, der widernatürliche Zu- oder Abfluß der Säfte im Körper. Fluks ust, z ślinienie *ib.* der Speichelfluß. Fluks dyssenteryczny, z dyssenterya, *ib.* der Bauchfluß. Fluks hemoroidalny, z hemoroidy. *ib.* 177. krwawnice, der Blutfluß. Fluks miesięczny, z miesiące. *ib.* 185. der weibliche Fluß, die monatliche Reinigung. (cf. upławy, pław). Flusy, które w oczy spadaią i cieką. *Syr.* 1151. Kmin ſlusy albo wilgotności zimne w głowie rozgrzewa. *Syr.* 431. §. to co ciecze, ciekąca materya, die fließende Materie. Ryma i sapka ieſt fluksów ściekanie. *Tr.* – §. Flus, Fluks, FLUXYA, yi, *ż.*, reumatyzm, eine Flurion, ein Fluß, Rheumatism. *Sr.* 1. kripawosći; *Vd.* nahad). Fluks w szczęce, gdy wszyſtkie zęby po iednéy ſtronie bolą. *Perz. Cyr.* 2, 192., *Boh.* flus; *Rs.* флюсъ.

*FLUKSOWATY, a, e, *Medicin*, ściekaiący, fließend,

abfließend. *Bh.* flusowatý; *Slo.* flusowitý. Kto ma nogi do róży skłonne, a do tego niedbalstwo przyłączy, dziurami fluksowatemi róża mu nogi psuie. *Perz. Lek.* 276.
FLUKT, u, *m.*, *złac. n. p.* Wody w biegu stają, flukta idą na dno. *Zab.* 8, 307. *Nar.* weluy, flaga, fala, die Fluthen. Rozbuiałe flukta. *Kras. Mon.* FLUS, a, *m.*, flus w kartach, wszystkie iednego koloru po sobie idące karty, der Fluß im Kartenspiele, besonders im Piquet, alle auf einander folgenden Blätter in einer Farbe. Adlg. On zakazał na flus. *Gorn. Dw.* 210. Król Zygmunt graiąc flusa, iż mu przyszli dwa króle, powiedział, że ma trzy króle. *J. Kchan. frag.* 6. *Mon.* 76, 727. – §. Istoty, które do pewnych ciał, trudnych do roztopienia, dodane, znacznie ich topienie przyśpieszaią, nazywaią flusami. *Krumł. Chy.* 181. chemische Flüsse. – §. *ob.* fluka.
*FLUZBA, y, *ż.*, n. p. Wyprawił ktoś pachołka po ryby z fluzbami. *Jag. Gr. B.* 2.?

F O.

*FOCHIARKA, i, *ż.*, innych gniewaiąca, iątrząca, podbudzaiąca, die andere zum Zorne reizt, aufbringt. *Tr.* czy nie raczey zalotna figlarka; *Trotz* zdaie się derywować od fr. facher; ale p. fochy. *Bh.* foch, samvgł pozor, pozorność; fochrowati wachlować). FOCHIARZ, a, *m.*, innych gniewaiący, iątrzący, podbudzaiący, der andere erzürnt, aufbringt. *Tr.* FOCHOWATY, a, e, gniewliwy, leicht zu erzürnen, ärgerlich. *Tr.* FOCHOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, gniewać kogo, iątrzyć, podbudzać, podburzać, einen aufbringen (cf *Gall.* facher, cf. fachen, anfachen). FOCHOWNY, a, e, pełen fochów, figlów, voll Faxereyen. Córka zamężna bardzo fochówna, ubrawszy się, przyszła do niego; bardzo mu to nie było miło. *Falib. Dis. M.* 3. FOCHY, – ów, *plur.* cf. Foszki *demin.*, rozpusta, swawola, szaleństwo. *Cn. Th.* zaloty. *Dudz.* 37. figle, kuglarstwo. *Tr.* fochy czynić w tańcu, *matassiner. Tr.* Faxen, Gaukeley, Fixfaxereyen. Wszetecznico! darmo się musisz z takiemi oń fochy. *Pot. Syl.* 11. Odrzuć te fochy i twoie figlarstwo. *Mat. z Pod. C.* 2. *Not.* Trzeba to słowo porównywać z Niem. Faxen (*Etym.* fachen), figlarskie postawy znaczące cf. dawne Francuzkie *enfaxcigner*, cf. *Germ. Sup.* fatzen, żartować, szydzić, przedrwiwać cf. *Ital.* fazio – §. fochy, czcze groźby (cf. fuki, fukać, *Ger.* pochen). leere Drohungen, Drohworte. Od słowa do słowa wyleciał z tey kompanii, z pogróżkami na mnie niesłychanemi; ale ia mniey dbam o te fochy. *Boh. Kom.* 1, 27. Czyż mogę bydź tak głupia, bać się iego fochów? *Teat.* 28, 106. (cf. *serdit a nie duż).
*FODER, – dra, *m.*, Od Drelinka, fodra, półfodra, od każdey baryły, maią płacić po dwanaście groszy. *Vol. Leg.* 2, 666. z Niem. Fuder, miara różnych rzeczy, osobliwie też i wina, *Sax. Inf.* foder; foer, *Angl.* fodder, fother; W Gdańsku foder tyle co łasa, ma 4 okselty albo 480 garnców.
*FODRUM, *indeclin.*, *n. p.* Marszałkowie dawni dla koni królewskich wybierali na wsiach furaże, a żywość dla dworskich; co się nazywało *fodrum*, podobno z Niemieckiego Forderung czyli eksakcye. *Nar. Hst.* 5, 474. (cf. foldrowanie).

FOLARDA, y, *ż.*, ziemia folarska, Fullerde, Waschthon, Fettthon, *terra fulonum.* Ziemie folarskie, albo sukiennicze, są te, które zamiast mydła zażywane bywaią przy folowaniu sukien. *Kluk Kop.* 1, 325. FOLARSKI, a, ie, od folarza albo folusznika, Walkmüller:. Folarska ziemia, Fullerde. *ib.* FOLARZ, a, *m.*, folusznik, który sukna folnie, der Walkmüller. *Crn.* zhesrarz; *Cro.* prálecz; *Rg.* ſlupár. §. 2) FOLARZEM, FULARZEM, w górnictwie zowią tego, który węgle zwozi do pieca lub do fryszerki. *Os. Rud.* 582. der Kohlenführer, im Hüttenbaue.
FOŁDROWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.* (z Niem. fordern, *Dan.* fodre, *Suec.* fodra, *Lat. med.* foderare, *Vd.* fordrat, fodrati, z żądać kogo, wyzywać, pozywać). 1) foldrować na kogo e indygować, nastawać, oskarżać. *Wlod.* auf einen bey Gerichte instigiren, ihn anklagen. Rozumiał Piłat, że to wielka skarga bydź musiała, iż tak wielcy stanowie na Jezusa foldrowali. *W. Post. W.* 283. Na Krystusa foldrował Naród iaszczurczy, wrzaskliwém wołaniem, Bacząc, że Piłat chciał dać wyrok za nim. *Odym. Sw.* 2. *E e* 4, *b.* Foldrowali na niego, rozmaitemi potwarzami go oskarżali. *Gil. Kat.* 219. Nie będąc biegłym w prawie, a nie tylko nie foldruiąc nigdy na nikogo, ale ani u sądu słowa należnego ku prawu mówiąc, teraz na księcia skargę kładę. *Gorn. Ies.* 61. b) foldrować co z sądowi donieść, dem Gerichte anzeigen. Prokuratorze, z potwarzą na sąd przyszedłeś, a to fałsz iawnie foldruiesz. *Orzech. Tarn.* 84. Stronie, co foldrowała, połowica winy ma przyiść. *Tarn. Uj.* 120. c) słownie powstawać na kogo, nacierać nań, auf einen mit Worten losdringen, losgehen. Gdyżeś ieft tak cnotliwy, nie foldruię na cię, Bo widzę z twey postawy, iże cię wstyd ruszył. *Rey Wiz.* 123. §. 2) foldrować kogo, z *Niem.* einen fördern, ihm Vorschub thun, Hülfe leisten, dopomagać, wspomagać). Gdyby kto hołtaie piciem i iedzeniem, albo innym obyczaiem foldrował, i wspomożenie dawał, rzeczy od nich kradzione przechowywał . . . *Sax. Post.* 11. – FOŁDROWANIE, ia, *n.*, *subst. verb.* das Instigiren, die gerichtliche Anzeige, das Losdringen mit Worten. Gdy ie bydź winne nalezione, z foldrowania stárey rady, pościnano ie. *Biel. Sw.* 287, *b.* 2) das Fördern, Befördern. FOŁDROWNIK, a, *m.*, instygator. *Dudz.* 37. der Instigator. *Vd.* fodraus z żądaiący). Michał przedniéyszy foldrownik na Hołsa. *Baz. Hst.* 6, *b.*
FOLEYZE, a, *n.*, w hutach szklanych, widłowate żelasko, w palik wbite przed warsztatem, na którym pisze się rychtuie, i szkło się ostrzyga. *Torz. Szk.* 33. in den Glashütten, ein Eisen, das Glas zu beschneiden.
1) FOLGA, i, *ż.*, FOLIA, z *lac. folium*, die Folie, ein dünnes Blättchen Metall, z. B. unter den einaefaßten Edelsteinen. Folga pod kamień drogi przeźroczyłły, zapał. *Cn. Th.*, *Rs. et Ec.* фóльга, подь камыки подсмúлка. Kupuiąc iuż osadzone kleynoty, trzeba bydź ostróżnym, aby się nie oszukać na podłożonym listeczku, albo folium (foldze). *Kluk Kop.* 2, 24. Lśni kleynot drogi, folgą podprawiony. *Groch. W.* 169. Wypadł kamień z swéy folgi, lecz temu poradzi, Jeśli cały, znowu go iubiler osadzi. *Pot. Pocz.* 344. Folga, iest to rzecz pod drugą podstawna. *Karnk. Kat.* 175. Niż ty onych tłu-

uczeńców z kosmatym odprawisz, Wierz mi, iż próżną folgę pod nieszczek podprawisz. *Lec. Wiz.* 57. (cf. *Crn.* fosar = jubilier).

2) FOLGA, i, ż., Pol do wiązania konia powinien bydź przy toku na osobnym rzemieniu, czyli foldze, na prawey stronie zawieszony. *Kawal. Nar.* 395. cf. *Germ.* die Zelgeschnur.

3) FOLGA, i, ż., ulga, ulżenie, die Linderung, Milderung, Erleichterung. cf. *Ger.* Folge); *Bh.* folk, oblewa, flewunk; *Rs.* снорожка. Chciey żyć wesoło; niech myśl folgę czuie. *Past. Fid.* 65. Ucieszna fletni moia, niebios darze złoty, Ty folgę sercu czynisz, ty koisz kłopoty. *Nar. Dz.* 3, 50. Mnie trzeba zięcia, ktoryby przy mnie siedział, dla folgi i pociechy mey starości. *Beh. Kom.* 3, 66. Gdy Moskwa usilnicy wieże i blanki Smoleńskie strzelbą psowała, rokował Hielowic, prosząc małey folgi, ażby się rozpytał o poddaniu. *Stryik.* 722. W tym pałacu łzami memi zalanym, ieszcze nie małem momenta folgi. *Teat.* 57. Nie morduie się, choć bez folgi chodzi. *Susz. Pieś.* 3, *F* 3, *b.* (ustawnie, bez ustanku). §. 2) niedopilnowanie, niebaczność, die Unachtsamkeit. Nieprzyiaciel za folgą śpiegów uszedł. *Papr. Ryc.* 163. FOLGOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, pofolgować, zfolgować, zfolgować, ufolgować *dk.*, ulżywać (cf. *Ger.* folgen; *Bh.* folkowati, oblewiti, oblewowati; *Vd.* folgati, pokoren biti, *morem gerere*; *Carn.* v kam *obsequor*; *Sr.* 2. folgowaſch; *Bs.* enghedovati; *Rs.* снорожить, снораживать; nachlassen, erleichtern, mildern, lindern. Zdechł woł od pracy; dziś go gospodarz żałuie, Prędko postrada, gdy kto czemu nie folguie. *Simon. Siel.* 120. cf. Chłostał, chłostał, aż konik ustał). Aby folgował pracom twym, z tobą robił i pracował. *Cro. W.* 125. §. popuszczać komu, odpoczywać komu, einem nachsehen, nachgeben, ihn schonend behandeln, schonen. Kto ziemu folguie, cięższe wnet poczuie. *Cn. Ad.* 404. Kto nieprzyiacielowi folguie, ten sobie śmierć gotuie. *Rys. Ad.* 23. Dobrym szkodzi, kto złym folguie. *Zezl. Ad.* 63. §. ochraniać, schonen, verschonen. Szkodzić próżnowaniem dla pracy niewadzi. *Min. Ryt.* 4, 38. Eog własnemu synowi nie zfolgował, ale go za nos wydał na śmierć. *Radz. Rom.* 8, 32. Kładź sobie przed oczy staranie iego wielkie, nieufolgowania sobie, nakłady niezliczone. *Jan. Pos. B* 2, *b.* Rozbił pan, ani ufolgował ręki, Wszystkie Joba ozdoby i sprzęty. *Chrośc. Job.* 183. Kiedy mnie bogowie chcieli ufolgować, Właśnie mię byli mieli kazać zamordować. *Orw. Ow.* 384. Kto folguie rozdze, nienawidzi syna swego. *Leop. Prov.* 13, 24. (kto zawściąga rózgi swéy. *Bib. Gd.*). Helena ś. pracy, nakładom nie folgowała, aby krzyża ś., bluźnierczą zawalonego, dostać mogła. *Bals. Niedz.* 1, 220. W miłowaniu bliźnich naszych, nakładom żadnym folgować nie mamy. *W. Post. M.* 525. §. dogadzać, stosować się, wzgląd mieć, sich nach einem oder nach etwas bequemen, darnach richten, Rücksicht darauf nehmen. cf. *Germ.* Folge leisten. Więcéy przykładow nie przytaczam, folguiąc krótkości. *W. Post. M.* 568. Krótkości i tęskliwemu czytelnikowi folguiąc, tysiąc dowodów o Sarmatskiéy rycerskiéy dzielności opuściłem. *Stryik.* 106. Wiele o tym królu historya powie; tu się krótkości folguie. *Papr. Ryc. praef.* Muszę ia dziś światu folgować.

W. Post. W. 2, 79. Są i drugie rzeczy o Dymitrze, które uczciwie powiedziane bydź nie mogą; a mnie nietylko świętym uszom W. Kr. M., ale i poczciwym uszom moim folgować przystoi. *Gorn. Dz.* 64. Nie dobrze iest folgować czyiey osobie w sądzie; gdyż dla kęsa chleba stawa się człowiek przewrotnym. *Radz. Prov.* 28, 21. (wzgląd mieć na osobę. *Bib. Gd.*). Gdyby był folgował wczasowi swemu, a nie posługom Rzpltéy, żyłby był ieszcze lat wiele. *Gorn. Dz.* 35. Szczęście tym folguie, które myśli oszukać. *Bud. Ap.* 82. Gdy nam szczęście folguie, chcemy, aby nas każdy chwalił. *Kosz. Cyc.* 57. (służy). – §. folgować, kształtować, tworzyć *fingo. Volck.* 307. bilden, gestalten. FOLGOWNIE *adv.*, popuszczaiąc, mit Nachsicht, nachlassend, nicht heftig. Niefolgowniey iednak Choynicę nasi oblężeniem cisnęli. *Krom.* 675. *nihilo segnius.* FOLGOWNY, a, e, popuszczaiący, dogadzaiący, stosowny, nachlassend, nachgiebig, Folge leistend. Mielsztyńskiemu Scifkowski folgowną miłość dla nadobnéy żony wyrzucał. *Krom.* 429.

FOLIA *ob.* Folga.

FOLIAŁ, u, *m.*, księga całoarkuszowa, ein Foliant. Pełneć tego po grodach wprawdzie foliały. *Zab.* 15, 302.

FOLOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.* (*Lat. med.* folare, *Gall.* fouler, *Ang.* full), walkować sukno, walken. Weź mydła sukienniczego, którym folują szaty splugawione. *Sienn.* 568. Ziemie folarskie zamiast mydła zażywane bywaią przy folowaniu sukien. *Kluk. Kop.* 1, 323. – §. Pergaminowe woreczki naboiowe bezpieczne od zakradnienia się ognia, ale swą tłustością zapał i komorę armaty bardzo folują. *Jak. Art.* 1, 359. (tłuszczaią, sie machen sie fett). Gipsowe kartacze kanał armaty folują. *Ib.* 1, 263. FOLOWANY, a, e, *part. perf.*, gewalkt. Płat gruby niefolowany. *Bud. Marc.* 2, 21. Żaden ci nie przyszywa sukna nowego niefolowanego do starey szaty. *Radz. Marc.* 2, 21. FOLUSZ, a, u, *m.*, blecharski młyn. *Cn. Th.* do folowania albo walkowania sukna, die Walkmühle. cf. farbiernia staroświecka. *Slo.* valchárna; *Sr.* 1. walfarna; *Sr.* 2. walka; *Crn.* valavnèza; *Rg.* ſtuppa (cf. ſtępa); *Rs.* валяльня, суконовальня. Każda sztuka sukna, nim do foluszu póydzie, musi bydź zmierzona. *Pam.* 85, 164. Oni iako sukno ubite w foluszu, W grubości serca nie nadstawią uszu. *Chrośc. Job.* 148. FOLUSZNIK, a, *m.*, farbierz staroświecki, barwierz od barwienia albo kutnerowania, walkarz, pracz, blecharz. *Cn. Th.* der Walker, Walkmüller (der Fuller folarz); *Bs.* ſtupar, koji cisti hagline; *Rg.* ſtuppár; *Rs.* валяльщикъ. Folusznicy powinni naznaczać, wiele się w folowaniu sukna zbiegło. *Pam.* 85, 164. FOLUSZNICZEK, – czka, *m.*, czeladnik foluszníkowy, der Walkmüllergeſelle. FOLUSZOWAC *cz. ndk.*, folować, walić, walkować, walken. Sukno doskonale wygotował foluszowaniem. *Grod. Dis. E.* 2. folowaniem. FOLUSZOWY, a, e, od foluszu, Walkmühlens. *Rs.* валяльный.

FOLWARCZANY, FOLWARCZNY, FOLWARKOWY, a, e, od folwarku, *Rs.* мызный, Vorwerks, zu einem Vorwerke gehörig. Trzeba mi ieszcze kupić koni folwarcznych. *Mon.* 74, 151. (roboczych). Folwarkowe gospodarstwo. *Haur St.* 117. Landwirthſchaft. Ogrody, w których się tylko rośliny stołowe i kuchenne mieszczą, folwarcznemi nazywaią. *Kluk Roś.* 1, 39. Küchengärten,

Gemüſegärten. - FOLWARCZNY, FOLWARKOWY, - ego, *subſt.*, zawiaduiący folwarkiem; urzędnik, ſtaroſta, włodarz, dwornik. *Cn. Th.* der Verwalter. *Crn.* priſtavshék (cf. przyſław); *Vd.* majar, priſtaunik; *Sr.* 1. Nukniczař, Nuk; *Ross.* мѣшанинъ. FOLWARCZEK, *dem. nom.* folwark, ein kleines Vorwerk. *Sr.* 1. nukniczka; *Be.* basctiniça. Mieszkam w mieście, i chcę folwarczek iaki nad miaſtem dla przeiażdżki i poriechy kupić. *Gorn. Sen.* 254. FOLWARK, u, *m.*, oddzielona część wsi, przysiołek, ein Vorwerk. *Slo.* maget; *Hg.* major; *Sr.* 2. vorwark; *Sr.* 1. nukniczа; *Vd.* priſtava, marhoff; *Crn.* priſtáva; *Sla.* majûr; *Be.* basctina; *Rs.* ръморh (*ob.* futor), хуморh, нóмѣсь, помѣстьице, мыза. Każdy w Polszcze folwark czyli dwór, albo ieſt taki, że w nim sam Pan mieszka, albo też, że w nim tylko trzyma iakiego ekonoma. Pierwszy oprócz budynków gospodarſkich musi mieć mieszkanie dla Pana; drugi obeydzie się bez niego. *Swith. Bud.* 53. On Job wschodni, on człowiek pobożny, Maiętny w bydła, w folwarki zamożny. *Chroſt. Job.* 12. (we wsie, w dobra, w grunta). Przybywszy do folwarku mego pod miaſtem, utyſkowałem na nakłady na walący się dom. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 79. (cf. maiętność, *Mayerhof*). *Prov.* Folwark bardziey włodarzowi Pożyteczny niż panowi. *Cn. Ad.* 227. Rzemiesło ſtoi za folwark. *ib.* 189. Dobry folwark na zyſki, ſkarb publicznéy rzeczy. *Kras. Wiersz.* 21. Polityka ieſt moim folwarkiem, który mi wszyſtkiego dodaie. *Boh. Kom.* 1, 84.

FOLZEC *niink. ndk.*, ſfolżeć *dk.*, łagodnieć, gelinder werden, nachlaſſen. Gdyby gniew nie ſfolżał fortuny zażartéy, Nie widziałaby ziemia monarchii czwartéy. *Dmoch. sąd.* 49.

FOMENTACYA, yi, ż., *z łac.* Medic. naparzanie, zagrzewanie, das Bähen, die Bähung. Rozmaite choremu lekarſtwa przepisał, tak do wzięcia przez uſta, iako i fomentacye albo zagrzewania. *Wys. Aloys.* 431. §. 2) *polit.* poduszczenie, naprawienie osoby iakiéy do zaszkodzenia trzeciemu. *Kras. Zb.* 1, 298. das Aufhetzen. FOMENTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*; *Medic.* naparzać, zagrzewać, bähen. Członek ten fomentować trzeba. - §. 2) *polit.* poduszczać, aufhetzen. Jupiter serca, siły Greckie posiłkuie, A na biedne Troiany bogi fomentuie. *A. Kchan.* 52. Wizytator z Superiorem, fomentuiąc coraz pretensye Laików, usadzili się przeciw szkołom pobożnym. *Skarg. Zyw.* 2, 147.

FOMFRY, - ów, *plur.*, Wać masz fomfry w nosie. *Zabł. Z. S.* 12. A ia mówię, że Hortensya ma fomfry w nosie, i upór kobiecy. *Teat.* 24, *c.* 113. muchy w nosie, kaprys, Caprice.

FONTANA, y, *ż.*, FONTANKA, i, *ż.*, *zdrbn.*, *z franc.*, wodoſkok, wodociſk, wodorzut, die Fontaine, der Springbrunnen. *Rg.* kladenaz; *Vd.* ſkokni ſtudenz. vodni ſkok, vſtrelni ſtudenz; *Ross.* фонтанъ, водометъ. Ona fontana, ona źrzodło. *W. Poſt. W.* 2, 181. 3 *Leop. Ex.* 38, 8. *Boter.* 31. §. ſkrzynia wodna, w którą z rurmusa woda ciecze. *Cn. Th.* der Röhrkaſten. §. czasza nad ſkrzynią. *ib.* der Crater, das Becken des Springbrunnens. FONTANELLA *ob.* Upuſt, apertura; *Vd.* fontanela, zabganiza.

FONTAZ, FONTANZ, u, *ż.*, FONTAZIK, FUNTAZIK, a, *m. zdrbn.*, *z franc*, związana na różę taſiemka, eine Bandſchleife. *Bh.* ſábora, ſábor. Trzewiki bez sprzączek w fontaż tylko wiązką związane. *Teat.* 19, *c.* 3. Jak ci się zdaią fontazie zamiaſt sprzączek w moich trzewikach? *Pod.* 52. Niewiaſty głowy zdobiły fontaziami. *Comp. Med.* 703. List złożony na kształt funtazika. *Teat.* 24, *c.* 68.

1) FORA *interj.* (*Lat.* foras, *Ital.* fuoro), fort! fort! heraus! weg mit Dir! precz ztąd, won, wnéżże się ztąd, wyprowadź się ztąd! - Kto ieſt poczciwy, od dworu fora. *Chroſt. Luk.* 261. Fora z dwora, kto chce w cnocie żyć. *Bard. Luk.* 142. Fora do chlewa, z królewſkiego tronu. *Wad. Dan.* 107. Fora mu z dwora kazano. *Pim. Aam.* 375. Fora z dwora, precz z pałacu. *Brud. Oſt. A. b. Rys. Ad.* 13. Fora serce wszeteczne! nic mi z tobą gminie! *Hor.* 2, 6. *Nar.* (Precz gminie podły, precz z bożkiey świątnicy. *ib.* 3. *Aniał.*).

Pochodz. *Forować*, *wyforować*.

2) FORA! *interj.*, *da capo* Ital., - drugi raz, noch einmal! (cf. *Germ.* von vorn anfangen, d. i. vom Anfange). (*ob.* Fura). Spiewała na scenie; na krzyknienie fora! ześlękła się i upadła. *Teat.* 42, *c.* 5.

3) FORA: y, ż., *ob.* Fura.

FORAK, u, *m.*, *w gornictwie*, hak u sań, der Vorhaken, womit die Schleife gezogen wird. *Bergb. Tr.*

FORBOT, u, *m.*; FORBOTEK, - tka, *m. zdrbn.*, Koronki, Spitzen (Kanten), ein geklöppeltes Gewirke. Lubo haftowała, lubo forbot złoty ciągnęła, wszyſtkie w ręku rosły iéy roboty. *Pot. Arg.* 356. Na ſtroie każą z Hollandyi forboty, korony wozić. *Lekarſt D.* Teraz żony człowieka ubogiego niemasz, którąby czepców nie nosiła troiakiemi forbotami albo tkanicami złotemi szerokiemi bramowanych. *Kosz. Lor.* 104, *b.* Fartuch z forbotami. *Sim. Siel.* 110. Nauka o wypraniu koron, forbot. *Haur Sk.* 354. Forbot drogo zapłacony. *Pot. Zoc.* 152. Nie chodziła ona w kleynotkach, w forbotkach. *W. Poſt. W.* 3, 272. Nie ſkubać po głowie, poprawuiąc forbotków, bryżyków albo wianeczków. *Rey Poſt. fff* 2. Z łyka forboty, szlachcic bez cnoty. *Rey Zw.* 237, *b.* Wymowa bez cnoty, z łyków forboty. *Cn. Ad.* 402. Koń mu wiodą z forboty, na pochwach się trzęsą. *Rey Wiz.* 53. FORBOTNI, ia, ie, FORBOTNIE *adv.*, ſtroyny w forboty lub koronki, mit Spitzen ausgeputzt. Mamki forbotnie, klucznicy, dziewczyny, Panien, służebnic, ſtarey ochmiſtrzyni Używasz bracie, iakoś nie używał, Ty i twóy ociec tego nie widywał. *Brath. H.* 2, *b.*

FORCIANY, a, e, od fórty, Pforten-, Thür-. Krzyż dębowy przy dzwonku fórcianym zwykł się uwiązywać. *Stebel.* 2, 409.

FORCOWAC *ob.* Forsować.

FORDAN, - a *et* - u, *m.*, pobór wodny, der Flußzoll. Żołnierz ſtołeczny bierze niektóre podatki poborowe, t. i. czwarty grosz, fordan, ſkładne etc. *Vol. Leg.* 3, 243. Do tey zapłaty należeć ma pobor z ſkładnego, z czwartego grosza, z fordana. *ib.* 244. Reieſtra z *fordana. *Goſt. Gor.* 13., *Vd.* brodnina, brodovina, ladjouſka dazia. §. 2) *Fordon*, miaſteczko w zachodnich Prusiech nad Wisłą niedaleko Torunia, gdzie od ſtatków cło wodne wybieraią, die Stadt Fordan. Fordon, Werdon. *Dyk. G.*

3, 185. FORDANSKI, a, ie, od fordanu, Waſſerzoll; od miaſta Fordonu, Fordoner. Rejeſtra fordańſkie. *Goſt. Gor.* 23.

*FORDYGAŁ, a, *m.*, Fordygał z Krasną Melampidą, Stroi kortezy, kiedy w taniec idą. *Kochow.* 292.?

FORDYMENT, FURDYMENT, u, *m.*, blacha na główni szpady, das Stichblatt. *Vd.* mezhna branva, balanga; mezhni primik, vozhnik; *Cro.* rukobran). - Sporządziłem sobie furdyment mocny, za którymby ręka, iak za murem bezpieczna była. *Mon.* 67, 402. U szabli ogromny furdyment. *ib.* 222. U pasa kord, u korda fordyment hańiebny, *Fortis mens* ieſt, od którey mężowie są chwalni, Fordyment w leda zrobią ślósarſkiey kowalni. *Kochow. Fr.* 78. Junak ten na ogromnym pokazuie fordymencie, zamiaſt szabli, uchо zaięte. *Zab.* 1, *b.* 101. Stoi w kącie pałasz z furdymentem. *Kras. Doſ.* 60.

FOREMKA *ob.* Forma. FOREMNIK, a, *m.*, wartość w geometryi, *numerus regulator. Sniad. Alg.* 1, 258. der geometriſche Werth. FOREMNOSC, -ści, ż. (z lac. forma), przyſtoyność, okrasa, ochędożenie, piękność, *decor. Mącz.* der Wohlanſtand (cf. rymowność). §. regularność, die Regelmäßigkeit. Nieforemność, nieregularność; *Cro.* prekoredi oszt. FOREMNY, a, e, FOREMNIE *adv.*, *Vd.* poformi, pofurmaſt, poduben, dospodubeu; *Sr.* 1. pjimerſti. 1) według form lub reguł, regelmäßig. Wyraz który się przypadkuie według iednéy z powszechnych form, nazywa się foremny. *Xpcz. Gr.* 1, 38. Nieforemny, *Rg.* bezrédni; *Cro.* prekoredni; *Slo.* neforemný; *Sr.* 1. neporune. Wyraz nieforemny, *irregularis*, który od form odſtępuie, *Xpcz. Gr.* 1, 38., *Slo.* nepravidelne, ſamowlaſtne, wiſtupuć ſlowo. Gdy wielokąt ma wszyſtkie boki i kąty równe, nazywa się foremnym, *regularis. Geom. Nar.* 1, 220. *Jak. Mat.* 1, 53. Nieforemne figury, których boki i kąty nierówne. *Lęſk.* 16. §. 2) przyſtoyny, wohlanſtändig, artig, ſchön. Gość foremny, a grzeczny. *Dzw. Stat. A.* 2. Nieforemnie go zowią. *Cn. Ad.* 594. *n. p.* Jako cię zowią? ale mi odpuśćcie, duda. *Cn. Ad.* 594. Niemi słowa nieforemnego nie przemówią. *Zab.* 13, 79. (niepięknego, niegrzecznego). Pojął bardzo gładką żonę, o któréy iednak była nieforemna sława. *Bud. Ap.* 138. (niepięknа). 3) sztuczny. *Cn. Th.* miſterny, künſtlich, ſinnreich. Czásem się puści morzem śrzodziemnym, Szuka żywności sposobem foremnym *Klon. Fl. C.* 1, *b.* Foremnie i miſternie, *fabre et affabre. Mącz.* Im mniéysza rzecz ieſt, tym większe i foremniéysze sztuki. *Syxt. Szk.* 4. *subtil.* FOREMNIUCHNY, a, e, *intensiv.*, nadobniuchny, *scitulus. Mącz.* ſehr artig.

FORESTERYA, yi, ż., z Włoſk. w klasztorach pokóy dla gości wyznaczony (*ob.* forylter), in den Klöſtern, das Gaſtzimmer, das Zimmer für die Fremden. Umieszczono mię, iako waryata w foreſteryi u Bonifratrow. *Zab.* 11, 165.

*FORGA, i, ż., kita, pióropusz, der Federbuſch, z. B. auf dem Helme. Włosy iey przyrodzenie w prześliczne powiło forgi i pierścienie. *Tward. Pasqu.* 10. Po szyszaku się toczy forga piór Feniksowych. *Tward. Wład.* 48. *ib.* 201. Już odjął Wezyr świetną od zawoiu forgę, czy że się w drogę gotuie, czy głowę ułatwiaiąc, po którą nie zadługo Stambulſkie Emiry przyidą. *Psalmod.* 67. Z srogiéy tęſknicy opuściwszy ciało, Gdy serce moie z piersi wyleciało, Sam go uſtroił Kupido pierzchliwy W swe forgi, sam mu dał lot popędliwy. *Zimor. Sied.* 523. Jak od złota pałały tarcze i puklerze, Rzędy, forgi, bunczuki, pałasze, koncerze. *Tward. W. D.* 26. Na Pana wszyscy patrząc pozwieszaią głowy, Zrzucą forgi z szyszaków, i iuż nie surowy Mars im w oczach. *Tward. Misc.* 40. Konie pod orlemi ogromne forgami. *ib.* 162. Strusią forgą z siedmiu piór herb Kończyc się puszy. *Pot. Pocz.* 434.

*FORGOCZA, y, ż., *n. p.* Zrzebiec pierzchliwy nie da w niewiadome nóg opinać forgocze, aż musi. *Kochow.* 170.? pęta.

*FORKI? *n. p.* Chodzili, by jakie mary, Zarzuceni Forkom na ofiary. *Tward. Misc.* 101.

FORLON *ob.* Furlon.

FORMA, y, ż., Formka, Foremka, i, ż. *zdbn.*, z *lac.*, tworzydło; *Sr.* 2. forma; *Vd.* furm, visha, predkład, poduba, obras; *Crn.* kip, furm, podobítvu; *Cro.* forma, pelda, obriz; *Dl.* desinal, osznova, zlevalka, tvorillo; *Sla. et Bs.* kalup *cf.* kadlub; *Sr.* 1. pjimera; *Rs.* форма, λΐπλο. 1) kształt zrobiony iakiéy rzeczy, wzór, foza, die Geſtalt eines durch die Kunſt gemachten Körpers. Potrzeba rzemieślnikom obyczay, formę i kształt rzeczy postanowić. *Goſt. Gor.* 73. Malowana forma obrazu. *Rey Poſt. Z.* 2. (rys). Forma noża, stołu. *Tr.* §. Forma księgi z format, das Format eines Buches. Forma półarkuszowa z kwart. Księga formy arkuszowéy z foliał. §. ogólniéy, kształt iakiéykolwiek zmysłowey lub umysłowéy rzeczy, sposób, jakość, gatunek, die Form, die Geſtalt jeder andern Sache, die Art und Weiſe, die Gattung. Ile ieſt form rządów, tyle ieſt praw politycznych. *Zab.* 6, 222. Regierungsformen, Regierungsarten. 2) forma; to, czym się rzeczom pewna forma czyli kształt daie, die Form, die den Dingen ihre Geſtalt giebt. Formy kulowe, są cząſtki żelazne, składaiące się z dwóch połowic, każda wydrążona w półkulę, w które nalewa się roztopione żelazo. *Jak. Art.* 3, 292. formy armatne, są to powłóki, i niby rury, z gliny umyślnie do tego przyprawnéy zrobione, wewnątrz maiące całą postać armaty wypiętnowaną. *ib.* 291. Coby to było, gdyby materya formą, nie zaś forma materyą rządziła! *Boh. Kom.* 4, 156. Forma na działo, na dzwon, obraz, lichtarz. *Cn. Th.* Forma garncarſka, formierſka. *ib.* Forma do wybiiania pieniędzy z niegl, der Stempel zum Geldprägen. Forma do świec, die Lichtform. Forma drukarſka z rama, w któréy pismo wkładane zazrubuią, die Buchdruckerform. Formy do drukowania płócien bywaią gruszkowe. *Kluk Ros.* 2, 159 Formy do robienia cegły, dachówki, bywaią dębowe. *ib.* Forma papieruicza z rama drotem przegrodzona, którą miazgę na papier z kadzi czerpaią, die Papiermacherform. §. *transl.* model, muszter, wzór, wedle ktorego co robią, die Form, das Modell. Jako w rzemiesłach są formy, na robienie iednakich rzeczy, tak w ięzykach są formy na przypadkowanie i czasowanie. *Xpcz. Gr.* 1, 38. die Formen des Declinirens und Conjugirens. *Bh.* obytka, obybatelka; *Slo.* obchilnoſt, obibatelka, obibnoſt; *Vind.* pregybalshe; *Crn.* preſtavnoſt; *Sla.* pregibanje; *Rs.* склоненїе. - *fig.* Chce mię przerobić na swoię formę i sposób swoiego myślenia. *Teat.* 19, *b.* 2. (cf. bleyer, kopyto, cf. przekabacić). - §. forma z formularz, das Formular. Forma abo kształt poświęcenia chleba w sakramencie: to ieſt ciało moie. *Karnk. Kat.* 171. Czytay

formę ustawy Pańskiéy. *Gil. Post.* 70. *Pim. Kam.* 78. forma zapisów, pozwów, zdania. *Cn. Th.* Forma w teologii znaczy to, co dzielność nadaie sakramentom. *Kras. Zb.* 1, 299. W rzeczach prawnych forma znaczy istność urzędowną. *ib.* §. Rzecz formą zrobiona, die Form, die geformte Sache. Dziurę, którą wiatr z miechów w piec wpada w hucie, mayerowie foramą zowią. *Os. Rud.* 96. im Hüttenbaue, die Form, die Röhre, worin der Blasebalg liegt. - §. forma w kościele, stała, siedzenie w chorze dla kanoników, der Sitz eines Canonikus im Kirchenchor. Jako kanonik, maiąc *stallum* w chórze, to iest, mieysce, formę między kanoniki, gdy w chór przyszedł, kanoników tak się wiele naiechało było, iż wszystkie formy zastąpione znalazł. *Gorn. Sen.* 526. Na mszy siadł w formach, gdzie kanonicy. *Min. Ryt* 4, 231. FORMAK, a, *m.*, kamień, w którym forma osadzona. *Os. Zel.* 46. der Formstein. FORMALNOSC, - ści, *ż.*, w prawie znaczy sposób przędownie przepisany do postępowania. *Kras. Zb.* 1, 299. die Formalität, die Formalien. Idąc za potrzebną czasu oszczędnością, przestrzegam, iż należy odstąpić od formalności ordynaryynych seymów. *Koll. List.* 2, 15. Gdy się tym zbawiennym krokiem czcza formalność naruszona znalazła, pytano się: ktoby nie wolał formalności, iak oyczyznie uchybić? *Ust. Konst.* 1, 154. FORMALNY, a, e, FORMALNIE *adv.*, *Rs.* формальный, foremny, odpowiadaiący formom, formalnościom, regułom, przepisom; zupełny, ze wszystkim należyty, förmlich, nach allen Regeln der Kunst, gehörig, vollkommen, gänzlich. Formalnie drwi sobie zemnie. *Teatr* 21, 96. Nie tylko odparł nieprzyiaciół, lecz też formalno odniósł nad niemi zwycięstwo. *Ld.*

FORMAN, FORMANKA *ob.* Furman, Fornal, Fornalka.

FORMARZ, a, *m.*, *ob.* Formierz, ktory formy rzeźo, *propiastec. Mącz.* FORMAT, u, *m.*, n. p. iakiéy książki, s kształt i wielkość iéy, forma, co do części arkuszowych, tak format ćwierćarkuszowy, kwarto, das Format eines Buchs. FORMATY, - ów, *plur.*, list świadeczny od biskupa do inszéy dyecezyi, das schriftliche Zeugniß, das einem der Bischof an eine andere Diöces ertheilt. *Cn. Th.* 1086. *Cn. Syn.* 295., *Sr.* 1. loßlist. FORMIANY, a, e, w formie zrobiony, formowany, in einer Form gemacht, geformt. Formiane ciasto. *Tr.* FORMIERSKI, a, ie, od formierza, Formir-, Bossir-. Formierska robota, dzieło. *Cn. Th.* Formierski koł, pal, na którym, gliną go abo gipsem oblepiwszy, formuią obrazy, figle; także zdunowie garńce na kole obrotnym. *Cn. Th.* die Formscheibe, Bossirscheibe. FORMIERKA, i, *ż.*, formierską sztuką bawiąca się, die Bossirerinn. *Dasyp. U.* 4. FORMIERSTWO, a, *n.*, formierska nauka. *Cn. Th.* die Formirkunst, Bossirkunst, die Plastik, kunszt wybiiania obrazów na wosku, gipsie. *Dudz.* 38. FORMIERZ, a, *m.*, co obrazy na wosku, alabastrze, gipsie wybiia. *Cn. Th.* - *Dasyp. U.* 4. der Bossirer. Formierz nazywa się ten, co robi iakąkolwiek formę. *Jak. Art.* 3, 292. der Formenmacher. FORMISTY, a, e, kulisty, pełny, kugelförmig, voll. Sposób, aby melony były wielkie, albo formitte. *Syr.* 1187. FORMKA *zdrbn.*, *ob.* Forma. FORMOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, uformować *dk.*; *Slo.* formugi; *Sr.* 1. formuyu, wumeczelnu; *Hg.* formalok; *Vd.* furmati, vishati, podubuvati, isobrasati; *Crn.* podobújem, kipam; *Rg.* slikkovati, slicnotvoritti, sliccitti; *Cro.* obrazim; *Rs.* образовать, вылѣпить, вылолить, выпколить, изваять. kształtować, kształcić, formiren, bilden. *propr. et impropr.* Co bog uformował, przeformować chcą. *Comp. Med.* 83. Głos formować. *Pilch. Sen. list.* 111. Syn moy ieszcze nie iest ze wszystkim uformowany. *Teat.* 13, 9. Formował on serce swoiéy corki, doskonaląc ią w iak nayżywszey tkliwości. *Zab.* 14, 289. Nam iedynie idzie o taką umieiętność; którą formuie rozum i rozsądek. *ib.* 292. - Formować komu proces o co, einem einen Proceß machen. Formować pretensye, *ob.* rozszyć pretensye. - Formować się, układać się, sich bilden, *Koss.* образоваться, вообразить. FORMOWANIE, - ia, *n.*, *Koss.* образованіе, kształtowanie, kształcenie, das Formiren, das Bilden, die Bildung. Mieysce, w którym kości pierwszy początek maią, i w którym dalszy wzrost biorą, zowie się punkt kości formowania, *punctum ossificationis. Krup.* 1, 3 FORMOWANY, a, e, *part. pers.*, geformt, gebildet. *Rs.* образованный. Ciasta formowane albo garnuszkowe. *Lekarst. C.* 2. w formie pieczone, formiane, in einer Form gebackne Backwerk. Od masła formowanego z migdały, niech płacą po groszy dwadzieścia cztery, bo dobre po florenu masło. *ib. C.* 2, 5. in Formen abgedrückte Butter. FORMOWNIK, a, *m.*, formuiący co, der etwas formt. *Slo.* formowatel; *Hg.* formolo. FORMUŁA, y, *ż.*, regula, wedle którey w pewnych okolicznościach obchodzić się maią; a tak są ułożone formuły transakcyi, testamentów, aktów publicznych. *Kras. Zb.* 1, 298. das Formular. *Bh.* notula; *Slo.* formule; *Hg.* formátska (cf. harynga). Formuła lub recepta, przepis lekarski, iak lekarstwa z aptek maią bydź dawane. *Krup.* 5, 52. das Recept. FORMULARZ, a, *m.*, księga formuły zawieraiąca, das Formularbuch. *Rs.* формуляръ. Formularze dlatego są, aby człek wszystko w głowie nie nosił; ale gdy o czem rzecz przypadnie, do regiestru o onych rzeczach uciekał. *Haur Ek.* 1. Gęba iego, słowa z zwyczaynych zasięgnione formularzów wytrzęsa. *Pilch. Sen. list.* 399. 2) zbieracz formuł, ein Formularsammler. *Tr.* Formularz abo praktyk. *Cn. Th.*

Pochodz. rzeczwnk. *Forma: foremność, foremny, foremnie; nieforemność, nieforemny, nieforemnie; odformować, przeformować, reformować, reforma, reformacya, reformowany, uformować, wyformować.*

FORNAL, a, *m.* (cf. FORMAN furman), parobek na wsi od koni, ein Pferdeknecht auf dem Lande. Do oraniа, odwracania, bronowania, zasiewania i gnoienia iest sprząg folwarczny, do którego są fornale i parobcy. *Pam.* 83, 534. Dwór tego sknéry składał się z iednego fornala, który cały tydzień, podług pory roku, albo w polu włóczył, albo drzewo z lasu, albo zboże na targ, a co niedziela samego Jegomości do parafii woził. *Off. Str.* 3. FORNALKA (cf. FURMANKA), i, *ż.*, cztery konie wiéyskie cugowe, vier Dorfpferde zum Zuge. Dokupię pary koni do fornalki, żebym i ia poszotno iechała. *Off. Str.* 7. Fórmanki, ieżeli maią bydź cugowe, nie podłe bydź powinny, lubo nie koniecznie iednéy maści. A kiedy woźnica forman z kulbaki na dyszlowym koniu po-

wozi, tak ten, iak pod forysiem, parne i do wierzchu sposobne bydź muszą. W formankach, czterokonnych tylko ieden pod formanem wierzchowy. W formankach wozowych pod brykami, naywięcey się uważa na siłę do ciągu. *Kluk Zuć.* 1, 186. §. Fornalka, żona fornala, die Frau des Kutschers auf dem Lande. FORNALSKI, a, ie, od fornala lub fornalki. Dorfkutscher-, Dorfcsparn-. Kolaska iakaś sześcią fornalskiemi końmi przyjechała. Dorfpferde, Arbeitspferde.

FORNEROWAC *cz. ndk.*, u stolarzów, obkładać drzewa cienkiemi deszczułkami, bey den Tischlern, fourniren, auslegen. Drzewo obrabiaią pod liniią, hebluią, forneruią. *Chmiel.* 1, 675.

FOROWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wyforować *dk.*, fora, to iest, precz wyganiać, hinaustagen, fortjagen, hinaustreiben. Brutus z miasta tyranow forował. *Bardz. Luk.* 2, 64. Swe żony Alcydes od siebie forule tym rozwodem. *Bard. Tr.* 457. Ociec niechay syna z domu foruie do szkoły. *Gucz. Wych. L.* 1. *Stryik. Gon. K.* 3. *Wad. Dan.* 101. FOROWAC SIĘ, *zaimk.*, wieźć się precz, prowadzić się precz. ſich wegfahren. Z przymusu twego z domu w drogę się forunę. *Bard. Tr.* 93. Niechay mi ten nie będzie przyiacielem, niech się foruie wen. *Weresz. Regl.* 118. Nalazł hetman w Derpcie ieszcze dworzanina iednego wielkiego książia, któremu z zamku się coprędzey forować kazał. *Gwagn.* 176. Lub z Meduzeyskiego źrzódła się nam foruycie i z Hiatyńskiego, lub z Ematyńskich lasów my wam ustąpiemy. *Otw. Ow.* 193.

FORPOCZT *ob.* podłuch.

FORSA, y, ż., *z franc.*, gwałt, moc, usilenie, die Force, die Macht, Gewalt. Nie iest moy zamysł żenić się przez forsę i żądać tego serca, które iuż komu innemu oddane. *Teat.* 7, 116. Nie znał, co są zabiegi, forsy i partye. *Gaz. Nar.* 1, 77. (forsowanie interessu, poforsowanie, popieranie wszelką usilnością). FORSOWAC, - ał, uie, *cz. ndk.*, sforsować, poforsować *dk.*, silić, gwałtownie chodzić koło czego, etwas forciren, mit Gewalt durchsetzen wollen. Przestrzegam, mam przyiaciół, lędę forsował, żebyście i wy pisarze i drukarz wasz, przykładnie ukarani byli. *Gaz. Nar.* 1, 16. Dali dla niego bankiet, wielkim i sforcowanym apparatem. *Off. Boh.* 1, 439. - §. Forsować się, silić się, ſich anſtrengen. Na zgubę moię sforcowali się. *Psalmod.* 41. Po takiey słabości, żebyś się naymniey nie forsowała, *Teat.* 20, 89. Tak się sforsował, tak się wszędzie silił. *Pot. Syl.* 148. Kupidyn z łuczkiem się swym sforcuiąc. *Tward. Pas.* 22. Sforsowny i sforsowany; ściśniony, gezwängt. Krętym strużek sforsowny wężykiem, W iasnym dnie kamyk trąca za kamykiem. *Hor.* 1, 204. Nar. - §. *Venat.* forsować, na umor gonić zwierze, *Gall.* par force, eine Vorforcejagd halten, hetzen, jagen. *pr. et fig.* O forsowaniu rozmaitego zwierza, i w które dni naylepiey polować. *Mon.* 72, 104. Po wszystkich go ulicach forcować potrzeba, nim go w iednem mieyscu dopadnę. *Teat.* 10, 82.

FORST, FORSZT, u, *m.* (cf. *Germ.* Forſt, *Ital.* foresta), dyl krayny z drzewa wytarty, z iednéy strony z kory nieociosany, na trzy cale gruby, die Schwartendiele, das Schwartenbret, die Pfoſte, Pfoſtenholz, Forſtholz. Wewnątrz kościoła pobudował ściany z forstu cedrowego; a takie wszystkie wewnątrz obił był drzewem. *Radz. i Reg.* 6, 15. (deski cedrowe. *Bib. Gd.*). Na Lokach każdego forsta dwoie fugowanie będzie, przez które forst z forstem się spoi. *i Leop. Ex*, 26, 17. (deszczka z deszczką 3 *Leop.*). Skrzynia z miąższych i mocnych forsztów. *Solsk. Arch.* 37. W Polszcze miechy drewniane robią z bałów grubych na trzy cale; te bale pospolicie zowią forsztami. *Os. Kud.* 88. Forszt dębowy, sosnowy, szeroki na trzy ćwierci łokcia, gruby na cztery cale. *Tr.* - §. *ob.* Forsztowanie. FORSTOWAC, FORSZTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zforstować *dk.*, forstami wykładać, bedielen, mit Forſtbretern ausſchlagen. Na wierzchu uczynił strop sklepiły, z drzewa cedrowego, i zforstował go cedrem. *Radz. i Reg.* 6, 9. nakrył go balkami. *Bib. Gd.*). FORSZTOWANIE, FORSZT, wykładanie forsztami, die Ausforſtung. Sciany zamku oprawili forsztem drewnianym, iodłowym i cedrowym. *Jer. Zbr.* 315. - §. przeforsztowanie, przepierzenie, przegroda, eine Wand von Forſtholz. Niecnota ten móy mąż zaczął się za forsztowaniem. *Teat.* 28 106.

FORSZLAK, u, *m.*, w muzyce, nota mała przy nocie dodana, która zawsze połtonem iest wyższa. *Mag. Mſkr.* z Niem. der Vorſchlag in der Muſik.

FORSZPAN, a, *m.*, stangret z konia powożący. der Kutſcher auf dem Sattelpferde (z Niem. der Vorlpann). Forszpan stay z forysiem trąbią achy! achy! *Teat.* 43, *c.* 35. *Wyb.* §. *ob.* podwody.

FORSZTAN, a, *m.*, w hucie szklanéy, forsztany, kamienie przed samemi dziurami, któremi płomień wybucha z pieca, leżące; tudzież forsztan, zębata sztuka żelaza, na które mayster, rozgrzewaiąc iuż nabrane szkło, piszczał dla lepszey spiera wygody. *Torz. Szk.* 33. z *Niem.* Vorſteine, Steine vor der Ofenöffnung in der Glashütte; auch heißt ſo ein gezahntes Eiſen, worauf die Glasröhre geſtützt wird.

FORSZTAT, FURSZTAT, u, *m.*, materya iedwabna, saia wzorzysta. der Forſt, ein Seidenzeug, blumige Soie. Minerwa z Arachną warsztaty postawiwszy, i przędzę na nie nałożywszy, forsztaty albo saie wzorzyste foremnie robią. *Otw. Ow.* 214. Arachne wprowadziła na forsztat swóy, który robiła w krosnach, wzory o cudzołóstwach bogów dawnych pogańskich. *ib.* 220. A naprzód Jowisza w cielca przerobionego, wyrobiła dziełem tkackim na forsztacie swoim. *ib.* 221. Furształu sztuka. Półforsztatu sztuka. *Inſtr. cel. Lit.* Towary cudzoziemskie muchaiery, saie, forsztaty, płacą następuiący podatek. *Vol. Leg.* 4, 81.

FORSZTELACYA, yi, ż., FORSZTELOWANIE, - ia, *n.* (z *Niem.* vorſtellen pr. oddawić, prezentować), prezentacya i rekomendacya do wyższéy rangi oficerskiéy, die Vorſtellung und Empfehlung zu einer höhern Officersſtelle. Pułkownik ten został forsztelowany na Generała Maiora. Takie forsztelacye czynić się tylko zwykły, gdy kilka zbierze się wakansów. *Gaz. Nar.* 1, 284. FORSZTELOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, prezentować lub przedstawić z rekomendacyą do wyższéy rangi, einen zu einer höhern Officersſtelle vorſtellen und empfehlen. Żołnierze myślą, iakby się doskonale w rycerstwie wyćwiczyli, a wyćwiczeni do wysokiéy rangi forsztelować mogli. *Bals. Niedz.* 1, 57. Dawid Saulowi był tak ulubiony, że go koniuszym swoim forsztelował. *Leszcz. H. T.* 254.

FORSZTMAN, a, *m.*, forszpan, ſtangret z konia powożący, der Kutſcher von vier Pferden. Lubo koni i pojazdów dobrych niemasz, a przecię forsztmani po francuſku i z burtami śrebrnemi. *Teat.* 24, *b.* 7.

2) FORT, *interj.*, z *Niem.* fort! weg mit Dir! *Crn:* fortam!), fora, won, wieć się ztąd, precz! *Sr.* 2. fort. Nie masz służby, fort fort z domu! *Zabł. Z. S.* 41. Fort fort! nie masz tu mieysca w moim domu. *Boh. Kom.* 1, 438. Fort ztąd! *Teat.* 18, *b.* 45. (*Vd.* furt z natychmiaſt, ſkoro).

2) FORT, gatunek wódki, eine Art abgezognen Waſſers oder Branntwein. O paleniu wódki, ktorą zowią fort. *Sienn.* 391. *Spicz.* 240.

FORTA, y, ż., *Bh.* fortna; *Sr.* 2. porta; *Sr.* 1. porta, rota; *Crn.* porta; *Rs.* врата (cf. wrota) cf. porta, *Lat.* porta, *Gall.* porte, *Suec.* port), die Pforte, drzwi u domu, n. p. Słyszysz, iak szumy fortę obiiaią, Jak płaſkie dachy wiatry miotaią. *Petr. Hor.* 2, *F.* 4. Która białogłowa nad miarę używa wina, i cnotom wszyſtkim zamyka, i niecnotom otwiera fortę. *Warg. Wal.* 200. – *Medic.* Naczynia oddzieleniu żółci służące, zowiemy żyłą forty, *Vena portae. Krup.* 2, 80. *Sienn.* 138. *ob.* fortka.

FORTECA, y, ż., FORTECZKA, i, ż., *zdrbn.*, z *Włoſk.*, twierdza, mieysce obronne, die Feſtung. *Bh.* feſtunga; *Sla.* grâd; *Rg.* tvardja; *vulg.* kúla; *Vd.* obranſtvu, branishtvu; *Ec.* твéржа, формéца, твердЪлъ, твердъ, вытвердадъ; *Russ.* крѣпь, крѣпость, крѣпостца. Nie dobywszy żołnierz fortecy, nie może się bezpiecznie w kraiu rozpościerać. *Leszcz. Gl.* 116. Fortece z municyą w nich się znayduiącą, własnością samemu cesarzowi Tureckiemu należą. *Kłok. Turk.* 4. Maiąc fortece, z wielorakich przyczyn kraiowi od nieprzyiaciela zaradzam. *Leszcz. Gl.* 116. *W dawnych pismach różnica się zachowuie między* fortecą a twierdzą. n. p. Wielkie Łuki sławną było i mocną fortecą, do którey dwanaście twierdz na około wyſtawionych, przyſtępu broniło. *Boh. Zam.* 109. Podszańcowawszy się pod naywyższą twierdzę, która fortecę od woyſka naszego zasłaniała, wysłano ku tey twierdzy iednego piechura. *ib.* 112. (cf. Fortyfikacya, fortyfikować). FORTECZNY, a, e, od fortecy, Feſtungs-. *Rs.* крѣпостный n. p. komendant forteczny. *Jak. Art.* 3, 233.

FORTEL, *FORTYL, u, *m.*, *Bh.* fortel, obmyſł; *Crn.* forkèl *fraus* (*Vd.* fortel z obora); *Vd.* savitnoſt, ſkasnoſt, potuknoſt, potuhnjenoſt, posebnu snanje, vmetalni viedesh (*Cro.* fortely; *Dl.* opasa *sagacitas*); *Russ.* ухватка, увёртка, замёшки, происки, прóиски, крючекъ, збóй; *Ec.* хитростнотвореніе. – *§. z *Niem.* der Vortheil, rzecz zyſkowna, der Vortheil, der Nutzen, Gewinn. Na Ulissa tylko zależało woli, żyć z Kallipsą w nieśmiertelności; ale chciwość powrotu do ubogiéy oyczyzny sprawiła, że wszyſtkiemi temi pogardził fortelmi. *Tr. Tel.* 8. W każdym kłopocie ieſt fortel nie mały, Mieć umysł trwały. *Petr. Hor.* 2, *A.* 4. §. przemysłny i ſkuteczniéyszy sposób robienia czego, der Handgriff, Kunſtgriff, der Vortheil. Dobremu żołnierzowi trzeba, aby wszyſtkie znał i wiedział fortele broni. *Gorn. Dw.* 29. §. sztuka, przemysł w obchodzeniu się z kim, chytre obéyście się, podéyście, podſtęp, künſtliches und liſtiges Verfahren, Uebervortheilen, Ränke, Kniffe; Kunſtſtücke, Liſt, z. B. Kriegsliſt. Jeśli fortelów godzi się na woynie używać? *Petr. P.* 3, 415. Fortel ieſt brat cnocie w słuszney woynie. *Paszk. Bell. A.* 4, *b.* Fortyl. *Kosz. Lor.* 175. Wykłamać, pożyczyć, nie wrócić, fortelem się wykręcić. *Falib. Dis. O.* 3., *Cro.* forteliti; *Rs.* изманивать. Fortelow używać na nieprzyiaciela waszelakich godzi się, byle iedno wiara była zatrzymana. *Petr. Ir.* 244. Nie mężny, ale fortelow był pełny, I na woienne zasadzki subtelny. *P. Achan. Jer.* 423. Czego mocą dostąpić nie mógł, fortelem dokazał. *Nar. Hſt.* 2, 122. Kiéyſtut więcey zwykł fortelami i chytrością, niźli mocą walczyć. *Stryik.* 422. Jaropełk niezwyciężonego Bolesława fortelem i chytrą zasadzką pod Halicz m zwyciężył. *Stryik.* 193. Jarop ik przemyślał, iżby też on fortel fortelem Bolesławowi mógł oddadź. *ib.* 189. Podeyść kogo fortelem, einem den (Mang) Rank ablaufen. FORTELNY, a, e, FORTELNIE *adv.*, z *§. z Niem. vortheilheit, korzyſtny, awantażowny, n. p. O iako szczęśliwie pańskie łekawe Fortelnie moię zapoczętą sprawę. *Paſt. F.* 92. – §. *Crn.* forkèlnaſt; *Vd.* savit, saferlan, saroblen, potuhnjen; *Rs.* замѣчательный. Sztuczny, przemyślny, podeyścia pełny, chytry, künſtlich, liſtig, argliſtig, reich an Vortheilen und Kunſtgriffen. Żyd złoto, śrebro przysadą i inszemi fortelnemi sztukami fałszuie. *Grod. Ins. f b.* Fortelnie i śmiało na Tureckie namioty naſtępuią. *Sek. Chod.* 11. Słowa święte fortelnie przezeń wywrócone. *Paszk. Dz.* 151. Ten wygra sprawę, kto ma fortelnieysze świadki. *Gorn. Wł. L.* Co chciał, to wszyſtko przewiódł swoią głową, Chytry, obrotny, fortelny, świczony. *P. Achan. Jer.* 43. Człowiek chytry i fortelny. *Skarg. Dz.* 842. Ulisa fortelnie wymowny. *Chroſt. Gr.* 36. Na wsi miłość ieſt prawdziwa bez fortelney przysady. *Zab.* 14, 373. FORTELNIK, a, *m.*, *Vd.* potuhnjenik, savitnik, temnak); chytrzec, człowiek fortelów i podéyścia pełen, ein Argliſtiger, ein ränkevoller Menſch. Powiadali mi o srogiey niecnocie zdradnego fortelnika. *A. Achan.* 34. FORTELNOSC, - ści, ż., chytrość, sztuczność, podſtępność, die Argliſt, Ränke, Kniffe. *Vd.* oziganoſt). *FORTELNOSCIOIENNY, a, e, Założył fortecę na pograniczu fortelnowoienny. *Arch. dedyk.* t. i. gdzie fortelem na woynie dokazywać można albo też, co do woyny pożyteczny, zu Kriegsränken vortheilhaft.

FORTKA, FORTECZKA, i, ż., *demin. nomin.* Forta, drzwiczki u domu, zwłaszcza iakie bywaią w klasztorach, das Pförtchen. cf. forta, *Lat.* porta cf. wrota; *Rs.* врата; *Sr.* 1. portka, rotka; *Ec.* врáтца (*Kos.* фортка szyba w oknie do otwierania); *Rs.* врáтникъ, калúтка, калúточка. Dwoiakie wniyście do dworu, iedno małą fórtką, a drugie szeroką bramą. Kto skromnie fortką wchodzi, zapomożony tam, bramą wyieżdża; kto szumnie bramą wieżdża, straciwszy, fortką wychodzi. *Dwor. A.* 4. Fórtki były zamknione. *W. Poſt. W.* 349. – *Fig.* Wziął człowieka na poły umarłego; duszę, która iuż u fórtki była, nazad wrócił, do domu go swego odniosł, łóżka mu swego ustąpił. *Gorn. Sen.* 315. Smierć ieſt fórtka do pokoiu wiecznego. *Boh. Kom.* 2, 70. (przeyście, brama). Usiłuycie wniyść ciasną fortką. z *Leop. Luc.* 13; 24. (przez cnotę do nieba).

§. *Med.* fórtka żołądkowa. *Urzęd.* 409. Fórtka wychodzenia płodu. *Spicz.* 175. (*ob.* forta). – *ob.* Fórtyan.

FORTUNA, y, ż., bogini dobrego mienia, według mitologii corka Jowisza. *Kras. Zb.* 1, 299. die Fortuna, die Göttinn des Glücks. *Crn.* fertûna z bogini wiatrow; *Crn.* Fertunz *Aeolus*; ztąd *Crn.* fertûna, *Vd.* fortuna, *Cro.* fortûna *procella* burza, szturm; *Bs.* fortuna, frrituna, barasćka, zlo vrjeme, *Ital.* fortuna di mare; *Vd.* fortunašt z burzliwy). Fortuna bogini *Bh.* ſtěſtěna cf. szczęście *Crn* sręcha). Slepa Fortuna dlatego, że nie widzi, częściey temu sprzyia, co niewart, niż temu, co z. służył. *Teat.* 31, *b.* 15. Ach Fortuno, Fortuno! iakżeś niedaleczna. *Boh. Kom.* 4, 80. *cf.* koło. – §. los nami rządzący, das Schickſal. Od ślepey i niedaley fortuny nic nie pochodzi. *Petr. Ek.* 59. Ale gdy czego przyczyny nie wiemy, fortunie to przypisuiemy. *ib.* 60. Fortuna we wszystkich na świecie rzeczach rozkazuie; a ma to sobie za igrzyſko, podnieść i pogrążyć. *Gorn. Dw.* 20. Onże, gdy mu pomyślna fortuna służyła Jednakowo to przyiął, iak gdy odbiegała. *Lib. Hor.* 102. Alcybiada iakoby dwie fortuny między się rozdzieliły. *Warg. Wal.* 215. Auguście większy nad fortuny obie, Monarcho mądry, cóż za dobroć w tobie! *Zab.* 15, 382, t. i. nad szczęście i nieszczęście, Glück und Unglück *secunda et aduersa fortuna*. Zlo ten znosi przeciwnéy fortuny natarczywość, który niegdyś samych tylko iéy pieszczot doznawał. *Zab.* 6, 203. Hetman tam pracował lewą bardzo fortuną. *Tward. W. D.* 2, 275. Smiałym służy fortuna. *Zab.* 8, 352. *aud. f. iuſ.* – §. przygoda szczęśliwa, ein glücklicher Zufall, ein Glück. Fortuna nam się przytrafia, bez naszéy intencyi i myśli, na przykład, gdy orząc lemieszem bryłę złotą wywalę. Szczęście z intencyą i myślą naszą przychodzi nam, gdy się ćwiczemy w dobrych sprawach, dobrze żyiemy. *Petr. Ek.* 73. §. szczęśliwe powodzenie, szczęście, Glück, Wohlergehen. Nie naprawi fortuna człowieka, chyba zepsuie. *Lub. Roz.* 47. Stara przypowieść, że przyiaźń z fortuną na świecie chodzi. *Pot. Zac.* 145. Za fortuną swawola pochodzi. *Morszt.* 209. Tam ludzie, gdzie fortuna. *Pot. Arg.* 695. Kowal fortuny nie kuie, sobie ią kto chce zbudnie. *Fred. Ad.* 3. Leszek, pomniąc na dawny ſtan, że był złotnikiem, Mawiał, każdy fortuny swéy iest rzemieślnikiem. *Min. Ryt.* 2, 8. *fortunae suae quisque faber.* Fortuna przyiaciela, bóg fortunę dawa. *Zimor. Siel.* 178. Ach nie trzebać nikogo sądzić póki żyie, Smierć dopiero każdego fortunę odkryie. *Pot. Zac.* 134. Szczęście niewieście, fortuna chłopia. *Rys. Ad.* 62. – Niefortuna, nieszczęście, bieda, Unglück. Panowie i słudzy zarówno tymże niefortunom podlegli. *W. Poſt. W.* 3, 208. Czyć go niefortuna nadała, że właśnie teraz nadchodzi? *Pot. Jow.* 2, 41. (cf. choroba, nieszczęście, kaduk, kat). §. bogactwo, maiętność, Wohlſtand, Reichthum, Vermögen. *Rh.* zbożićło. Jam też miał pieniądze, złoto i fortuny, alem tym dla Chrystusa wzgardził, pożyteczniéy mi, bez tych dostatków świeckich żyć. *Skarg. Zw* 1, 431. Oyciec móy, był szlachcic, maiący 400,000 abo 500,000 fortuny. *Mon. a.* 65, 212. Gdy raz do swych fortun iachał, w niebytności iego wielka się stała odmiana. *Skarg. Zyw.* 2, 141. (do dóbr swoich, auf ſeine Güter). Nie tobie się, lecz twoiéy fortunie kłaniaią. *Fredr.* 30. Z fortuną, nie z godnością laska pańska chodzi. *Pot. Arg.* 29. Goły, iak bizun; cała fortuna w brzuchu i w gębie. *Teat.* 19, 56. Potrzeba sobie fortunę zrobić. *Mon.* 69, 512. Robi sobie fortunę z ruin drugiego. *Teat.* 45, *b.* 23. §. fortuna, gra. *Cn. Th.* faryna *Vd.* piſker, posoda te srezhe; das Glücksſpiel, der Glückshafen, Glückstopf, die Glücksbude. FORTUNARZ, a, *m.*, *Cn. Th.* farynarz, der Glückshafner, Glückstöpfer, Glücksbudner, kupiec losem dający towary kupującym. *Wlod.* FORTUNAT, a, *m.*; bogacz, ein Reicher, ein Mann von großem Vermögen. Fortunatow mieszek. *Rys. Ad.* 13. Bardzo wielkim iest fortunatem. *Glicz. Wych. P.* 5, *b.* cf. Job). *oppos.* niefortunat, biedak, ein Elender. Nieszczęśliwy ia człowiek, banit wytrąbiony, przeklęty niefortunat. *Kul. Her.* 58. FORTUNATKA, i, ż., Bogaczka, ein Frauensperſon von großem Vermögen, eine Reiche. FORTUNIC, – ił, – i, *cz. nik.*, ufortunić, pofortunić *dk.*, szczęścić, zdarzyć, gedeihen laſſen, ſegnen. Cokolwiek ieno czynił, wszystko Pan fortunił. *Radz. Genes.* 39, 23. (co on czynił, to Pan szczęścił. *Bib. Gd.*). Nie słowa, lecz miecz niech nas ufortuni. *Chroſć. Luk.* 214. Będzie bóg tobie fortunić. *Kanc. Gd.* 268. *Paszk. Bell. B.* 3, *b. Zrn. Poſt.* 3, 792. II. FORTUNIC SIĘ *Recipr.*, szczęścić się, glücken, gelingen. Tym czasem się Litwie przeciw Moskwie rządnie fortuniło. *Bielſk. Kr.* 516. Czemu się tak fortunią drogi niepobożnych? *Radz. Jer.* 12, 1. (czemu się droga niezbożnych szczęści? *Bib. Gd.*). FORTUNKA, i, ż., *demin. nom.* fortuna, zbiorek, dostateczek, ein kleines Vermögen. Maiąc 40 funtów szterlingów w kieszeni, spodziewałem się, że powrócę do oyczyzny, i spokoynie zażywać będę nabytey fortunki. *Zab.* 3, 185. °FORTUNOWŁADNY, a, e, – *ie adv.*, władnący szczęściem, das Glück regierend. *Sted* 2, 260. FORTUNNY, a, e, FORTUNNIE *adv.* §. od fortuny zawisły, Glücks-. Dobra duchowne, dobra cielesne, dobra fortunne. *Hrbſt. Nauk. r.* 8, *b.* – §. szczęśliwy, błogosławiony, glücklich, geſegnet. Dziwi fortunne pola, Śliczne gaie, doliny, i łąki kwieciſte, Wyspy trzykroć szczęśliwe. *Przyb. Milt.* 92. Stefan Woiewoda Wołoſki był człowiek chytry i fortunny. *Stryik.* 669. Fortunna to Rzplta, w któréy ludzie brzydzą się tym człowiekiem, który krzywdę czyni drugiemu. *Gorn. Wł. E.* 2. Pan był z Józefem, zkąd on był człowiekiem fortunnym. *Radz. Genes.* 39, 2. (mężem szczęśliwie postępuiącym. *Bib. Gd.*). – *Oppos.* Nieszczęsnaż dziś oyczyzna nasza, i my z nią niefortunni. *Falib. Dis. U.* Jeſtem niefortunna króla Edenu córka. *Nieme. Kr.* 4, 171. O niefortunna śmiertelnych doli, o godne litości plemię. *Zab.* 13, 239. *Nar.* Niefortunnie Adam iabłka skosztował. *Gor. Dw.* 3.

FORTYAN, a, *m.*, fórty n. p. klasztorney pilnuiący, odźwierny klasztorny, der Pförtner, z. B. in den Klöſtern. *Boh.* fortnîř; *Vd.* vratar, sapirazh; *Rs.* врамарь. *w rodz. żeńſk.* FORTYANKA, i, *Mon.* 70, 744. die Pförtnerinn.

°FORTYCZNY *ob.* Fartyczny.

FORTYFIKACYA, yi, ż., z *franc.*, kunszt stawienia i zmocnienia twierdz, do architektury woiennéy należący. *Kras. Zb.* 1, 299. die Befeſtigungskunſt. §. miéysce obwiedzione fossą, zakryte walem, usypanym z ziemi wy-

dobytéy z fossy, obmurowanym lub obdarnionym, a hasztami, oraz wieżami pod czas basztowemi zmocnione. Służy na to, aby male woysko mogło dadź odpor większemu. *Papr. IV.* 1, 472. die Befeſtigung, Feſtungswerke. Fortyfikacye naturalne maią rowy okryte wzgórkami, na ktore nieprzyiacielowi trzeba się dostać. *Jak. Art.* 2, 499. Kunsztowne fortyfikacye. *ib.* 500. FORTYFIKOWAC, - ał, - nie, *cz. ndk.*, ufortyfikować *dk.*, umacniać, obwarować, befeſtigen. Król, gdy fortyfikował wieś iedną, zarażon był paraliżem. *Bielſk. Kr.* 89.

FORUM, *indeclin. n.*, w prawie znaczy sąd właściwy. *Kras. Zb.* 1, 209. Forum czyie kędy, ſtanie u prawa. *Cn. Th.* das Gericht, unter dem iemand ſteht. O droższą cenę, forum kupcom naznaczamy przed woytem, a mieszczanom w sądzie Grodzkim naznaczamy. *Goſt. Gor.* 79. Którzyby nad taksę przedawali, naznaczamy im forum według prawa. *Goſt. Gor.* 76. *Sr.* 1. ſubjencza.

FORUT, u, *m.* (z Niem. voraus), w gornictwie, z góry dawane pieniądze od uczeſtników kopalni, der Vorſchuß, den die Theilnehmer am Bergwerke herſchießen.

FORWACHT *ob.* Furwach.

FORYS, - ia, *m.*, FORYSIEK, - ſka, *m.*, FORYTARCZYK, a, *m.*, *demin. nom.* Forytarz; z przeieżdżca przed karetą poszoſtną; *Sr.* 2. Vorreitar; *Cro.* foringaſs, prejahach; *Vd.* predjesdez; *Rs.* вершникъ; der Vorreitburſche bey einem ſechsſpännigen Wagen. Pod forysiem powinien bydź koń i pewny i do wierzchu sposobny. *Kluk Zw.* 1, 186. Forszpan suty z forysiem trąbią achy! achy! *Teatr* 43, 35. *Wyb. Haur Ek.* 178. Biedny forysiek. *Auszp.* 20.

*FORYSTER, a, *m.*, z *włoſk.*, cudzoziemiec, der Ausländer, der Fremde.

FORYTARSKI, a, ie, od forytarza, *Cro.* foringaſki, foringaſsen, Vorreiter: Forytarſki koń, des Vorreiters Pferd. FORYTARZ, a, *m.*, z *Niem.* der Vorreiter, foryś, przeiedźca przed karetą poszosmą; *n. p.* Od woźników poszosnych niech płacą złotych cztery, a osobno od forytarza złotych dwa, gdy na sześciu koniech o iednym woźnicy nie mogą ieździć. *Lekarſt. C.* 3. *Sak. Prob.* 5. §. *fig.* dopomagacz, der Beförderer, Mitgehülfe zu etwas. *Vd.* napreivpraulenik, napreipelauz, povishar; *Ross.* посѣшествователь, способствователь (cf. pośpieszyć, sposobić). Jaropełk wdzięcznie przyjął Włoszczewica, weseląc się z tego, że mu bóg dał pomocnika i forytarza do podniesienia woyny na Polaków. *Strȳik.* 189. Wierutnym łotrom forytarzami byli. *Birk. Zam.* 10. *Zrn. Pſt.* 3, 17, *b. et* 756. Cnotą trzeba urzędów dochodzić, nie forytarzami; dosyć ten ma forytarzów, kto dobrze działa. *Modrz. Baz.* 38. Przemytnicy z ich forytarzmi, za których dopuszczeniem, przyiaźnią, radą, przeiechanie cła się ſtaie, iednaką winą maią bydź karani. *Herb. Stat.* 97. Zły dłużnik naypewnieyszą rzecz nicuie, i forytarzów wiele do tego sobie nabędzie. *Sax. Tyt.* 84. §*. *quadruplator*, oskarżyciel, forytarz, wydawca, który zwłaszcza wydawał przed radą Rzymską występne ludzie i forytował na nie ten występ. *Mącz.* foldrownik, donosiciel, der Angeber bey Gerichte. *§. *quaeſtionarius*, forytarz złoczynców, oprawca, podkacie. *ib.* der Häſcher, Scharfrichters Knecht. FORYTOWAC, - ał, - nie, *cz. ndk.*, komu: przeieżdżać mu, forysiem iego bydź, einem vorreiten, ſein Vorreiter ſeyn. §. *fig.* forytować kogo, = wynosić, popierać *Cn. Th.* einen befördern, ihm wozu helfen, ihn begünſtigen. *Sr.* 2. fórdrowaſch, fodrowaſch; *Slo.* februgi; *Vd.* napreipelati, napreivpraviti, povishati; *Rs.* способствовать (cf. способить), поспѣшествовать. Po śmierci Wacława, łaskawsze niż przedtym szczęście Łokietka na krolestwo forytować poczęło. *Strȳik.* 331. Galba nic swoim domysłem nie czyniąc, cudzemi się tylko chuciami forytował. *Nar. Tac.* 2, 482. Posłano dwu, aby onych więźniów rzecz forytowali. *Baz. Sk.* 356. *Odym. Sw.* 2, *H* 3, *b.* Ludzi niegodnych forytują, wynoszą, bogacą. *W. Poſt. IV.* 365. Judyta modliła się bogu, aby forytował radę iéy. *Budn. Judith.* 12, 8. (aby sprawował drogę iéy. *Bib. Gd.*). - §*. Forytować na kogo, foldrować, auf einen inſtigiren. *Quadruplator* u Rzymian wydawał przed radą występne ludzie i forytował na nie ten występ. *Mącz.* - FORYTOWANIE, - ia, *n.*, *ſubſt. verb.* das Vorreiten przeieżdżanie, der Vorritt. §. dopomaganie, pomoc, die Beyhülfe, Begünſtigung. Narody z nikczemnych początków, za postępkiem czasów, i forytowaniem szczęścia, w wielką się możność rozmnożyły. *Strȳik.* 67. Ludzie bądź za swoim własnym szczęściem, bądź za udaniem i forytowaniem czyim, opatrzenia i tytułów dochodzą. *Warg. Cez.* 24.

FORZAC, u, *m.*, sztuka z gliny, zamykaiąca okno w piecu szklarskim, przez które tygle wstawiaią się. *Torz. Szk.* 34. z Niem. der Verſatz, vor das Ofenloch in der Glashütte.

FOSA, y, *ż.*, z *łac.* rów, *Rs.* ендекъ; *Sla.* graba, der Graben. Fosy kopać przed miastem szerokie i głębokie należy. *Papr. W.* 1, 185. Słubuie dygnitarstwa i wszelkie honory, Nie tylko śrebrne fosy, lecz i złote góry. *Kulig. Her.* 244.

FOSFOR, u, *m.*, istota z siebie światło oddaiąca, należąca do ciał zapalnych. *Mier. Macr.* der Phosphorus. FOSFORKI *phosphoreta*, kombinacye fosforu z innemi ciałami. *Sniad. Chy.* 320. FOSFORAN, u, *m.*, *phosphor*, sol z kwasu fosforowego i z zasady solney złożona. *Sniad. Chem.* 2, 67-68. FOSFOROWY, a, e, od fosforu, Phosphorus-. FOSFORYCZNY, a, e, zamykaiący, fosfor, phosphoriſch.

FOSZKI, - szek, *plur. demin. nomin.* Fochy, figielki, sztuczki, Poſſen, Streiche. Ty nie wiesz, pani rozkosz, co za dziwy płodzi, A iako tu nędzny świat swemi foszki zwodzi. *Rey Wiz.* 33.

*FOTARLĘ, - ęcia, *n.*, może obac. z Włoſk., bękarcię, Baſtardchen. Dziecię to, Amor, acz ślepe, ale widzisz, iż przecię ugadza; O nie iednegoż wiesz mi, to fotarlę zdradza. *Rey Wiz.* 29.

FOXAL, u, *m.*, z *Angielſk.* Zabawa wieczorna ogrodna, Vauxhall. Komedyi, redut, pikników, foxalów, nigdy nie opuszczali. *Teat.* 19, *b.* 3. FOXALOWY, a, e, tyczący się foxalu, Vauxhalls-. Koło dziesiątéy kończąc dzień przyiemny, Foxalowe zabawy okrywał mrok ciemny. *Niemc. P. P.* 51.

*FOZA, *FUZA, y, *ż.*, *Ital.* foggia); kształt, model, gatunek, sposób, die Art, Manier, Form, Geſtalt. Żona koniecznie chciała mieć zawicie nową fozą. *Star. Ref.* 43. Kawaty nowey fuzy kwiatkami upstrzone. *Trod.*

Dis.

Dis. D. 3. J w kochaniu są żołnierskie fozy, Ma też Kupido szańce i obozy. *Pot. Arg.* 697. Swięty Marcinie, nie bardzo to do fozy, Suknią rznąć, kiedy ludzie szubią się na mrozy. *Pot. Pocz.* 147.

F R.

FRABUGA *ob.* Frambuga.

FRACZEK, - czka, *m.*, *demin. nom. frak*, suknia kroiu Francuzkiego, ein Fräckchen, ein kleiner Frack. Fraczek Angielski. *Teat.* 14, 94. Fraczek na siebie wdziewam, bo ten teraz pewno wrzuca kaydany na serca młodych dziewcząt. *Teat.* 23, *d.* 25. *ib.* 28. Kobietki teraz prędzéy fraczek, niźli kontusz zwiedzie. *Niemc. Kr.* 4, 251. *Metonym.* fraczek i. q. fraczkowy rycerz. FRACZKOWY, a, e, od fraczka, w fraczek ubrany, Fräckchen-, mit einem Fräckchen angethan. Fraczkowi rycerze pilnują tylko umiązgów. *Teat.* 15, 55. Uśmiechła się do fraczkowego młodzika. *Off. Str.* 3. Jest on rodzony brat wielu naszych fraczkowych panieczów. *Teat.* 29, 21.

FRAK, u, *m.*, suknia kroiu Francuzkiego, der Frack. Równie pod kontuszem, iako pod frakiem znaydziesz serca czułe. *Teatr* 29, 25.

FRAKCYA, yi, *ż.*, *Arithm.*, łamana liczba, część iaka albo części liczby całéy, dwiema liczbami, nad i pod liniyką wypisane. *Solst. Geom.* 3, 78., *Rs.* чёмъ. Łamane ilkości czyli frakcye. *Ustrz. Alg.* 49. die gebrochne Zahl, der Bruch (cf. mianownik, licznik). FRAKT, u, *m.*, w muzyce, łamanie głosu. die Brechung oder Beugung der Stimme. Rożnym traktem głosu z pięknym śpiewał trelem. *Hor. sat.* 30. FRAKTOWY, a, e, od fraktu czyli łamania głosu, Beugungs-. Spiewania kościelnego, bądź na organach, bądź fraktowego, bądź choralnego, bardzo się dobrze u nich wyuczają. *Birk. Dom.* 148.

FRAKTARZ, a, *m.* (cf. frocht) faktor, der Faktor, der Frachter. Hollendrzy naywięksi na świecie fraktarze. *Wyrw. Geogr.* 322.

FRAMBOGA, FRAMBUGA, FRAMUGA, i, *ż.* (może z *Niem.*, przynaymniey po części), *Bok.* frampauch; obłączyste sklepienie, ein Schwibbogen, eine Bogenmauer, ein Bänkenbogen, eine Arcade. Tyrzel przed sobą most bogaty długi, który kamienne dźwigały trambugi. *P. Kchan. Jer.* 453. Złodziey w nocy przez krzywe frambugi Oknem wlazł w kościoł. *ib.* 35. Przyszedł na górę Saul, i wystawił frambogę na znak zwycięstwa. *Leop.* 1 *Reg.* 15, 12. frambugę tryumfalną. *Wuiek.* pamiątkę zwycięstwa. *Bib. Gd.*), einen Triumphbogen. §. macloch, miéysce wolne w murze dla postawienia czego, eine Blende, Bilderblende, Nische. *Rg.* vloscniza). Spuściwszy się głęboko w loch, postrzegł w iednéy framudze okuty żelazem półskrzynek. *Off. Str.* 3. Stoi w apteczce szafa szeroka i długa, Za którą zasłoniona iest w murze framuga. *Tręb. S. M.* 122. FRAMBUZKA, i, *ż.*, *demin.*, macloszek, eine kleine Nische, Bilderblende. FRAMBUZNY, a, e, od frambugi, Schwibbogen-. frambuzny kamień. FRAMBUZYSTY, a, e, na frambugach, filarach, słupach budowany. *Cn. Th.* auf Schwibbogen ruhend. Frambuzyste ganki. *Tr. Tel.* 233. Okno frambuzyste = sklepione, ein gewölbtes Fenster.

FRAMUZKA *ob.* Farmuzka.

FRAMZA *ob.* Frandzla.

FRANCA, y, *ż.* (*FRANCUZA *obsol.*), dworska choroba, ospa dworska, weneryczna zaraza, cf. Kanoniczy katar, kwarciana ospa, Francuzka ospa, *Vd.* franzhoshi; *Sr.* 2. franzoſe; *Cro.* franczuz; Rg. xenska ótrov, bluudna nemooch, *Ec.* фряика; *Ross.* нечистъ; die Lustseuche, die Franzosen. Lubieżna choroba. *Perz. Lek.* 2, 3 Przyniot, abo bo prostu mówiąc, pani franca. *Syxt. Szk.* 306. Na końcu wieku piętnastego franca naprzód do Polski przyniesiona. Przyniosła ią iedna białogłowa z Rzymu do Krakowa, co tam na odpust chodziła. Ta choroba naprzód się we Włoszech, zwłaszcza w Neapolitańskim państwie na Francuzach pokazała, gdy ósmy *Karzeł krol Francuzki do Włoch targnął; i przetoż tę niemoc francą zowią od Francuzów; a Francuzowie ią też zowią Neapolitańską, że się tam naprzód na nię zdobyli. *Bielsk. Kr.* 432. Rozmaita iest franca, iedna wilcza, co za gardło chwyta; pyszna, co na czoło wypada; sprosna, co indziéy się wjada. *Dwor. C.* 1. (cf. rzezawka, trypa, kiła, dymienica. cf. dolia dębowa, rezya sosnowa, metle). Rdza z miedzi na proch starta, francuzy wysusza. *Sienn.* 331. Za pożądliwością chodząc, nabędziesz podagry, *francuzy. *IV. Post. W.* 3, 323. Za takim życiem idą scyatyki, pleury, francuzy. *Rey Wiz.* 90. Stara miłość, iako stara franca. *Rys. Ad.* 62. (niewyléczona). §. Franca! *interj.* do djabła! zum Henker. Franca! sparzyłem się. *Tr.*

FRANCIA; *plur. nom.* Frant. FRANCIASZEK, - aszka, *m.*, FRANCIK, a, *m.*, *demin. nom.* frant, ein durchtriebnes Schälkchen, ein kleiner listiger Betrüger. Na iarmark drugi przyiedzie franciaszek; Pasz zgoła grosza, całe próżny mieszek. *Bratk. K.* 4. Chytrze mu odpowiedział francik. *Dwor. K.*

FRANCISZEK, - szka, *m.*, *Rg.* Frâne, Frâno, Francesko; *Cro.* Ferenez; *Dl.* Ferenacz, Francesco, Frano, Frane; *Rs.* Frane, Franno). imię męzkie *Franciscus*, Franz. Franciszek ś. w Assyżu urodzony. ś. Franciszek de Paula. Franciszek Xawery. Franciszek Salezyusz. - Cesarz Franciszek I, Franciszek II. *Kras. Zb.* 1, 301. (*Demin.* Franuś, Franulo, Franulko). *w rodz. żeńsk.* FRANCISZKA, *Rg.* Franuscja, Frâne, Franna. FRANCISZKAN, a, *m.*, ieden z zakonu *fratrum minorum*, albo braci mniéyszych, ustanowionego przez Franciszka z Assyża. *Kras. Zb.* 1, 301. ein Franziskanermönch, ein Franziskaner. Franciszkan konwentual. Franciszkan trepkowy; Franciszkan *strictioris observantiae*. FRANCISZKANKA, i, *ż.*, die Franziskanernonne. FRANCISZKANSKI, a, ie, od franciszkanów, Franziskaner-.

FRANCOWACIEC, - iał, - ieli, *neutr. ndk.*, zfrancowaciec *dk.*, francowatym zostawać, venerisch werden. Wszystka iuż prawie Polska zfrancuziała, a podobno zfrancowaciała. *Star. Ref.* 43. FRANCOWATY, a, e, od francy, venerisch. Lubieżne czyli francowate dymienice. *Perz. Cyr.* 2, 69. FRANCOWY, a, e, od francy, venerisch. Ponieważ Merkuryusz francę leczy, także i w ospie, gdy jad francowemu jadowi podobny się zdaie, pomocy udzieli. *Krup.* 5, 445.

FRANCUZ, a, *m.*, z Francyi rodowity, ein Franzose. *Bh.*

et Slo. Francaus; *Sr.* 2. franzoſa, franzoſak; *Vd.* franzos; *Sr.* 1. Franzoſa; *Cro.* Franczuz; *Hg.* Frantzia; *Rs.* ФРАНЦУЗЪ, *Francuzowie (Francuzi, *Galli*, Gallowie). Rzym wzięli i kapitolium obegnali. *Warg. Wal.* 245. *Francuzowie ſtanęli w gotowości do szturmu. *Ustrz. Kr.* 2, 334. Czemu się Waść kręcisz, niby na zawiasie, szaſt szaſt, iaki mi Francuz. *Teat.* 43, *c.* 5. *Wyb.* (wartki, swinny, fartyczny). - FRANCUZIEC *niiak. ndk.*, zfrancuzieć *dk.*, Francuzem zoſtawać, Francuza zarywać, zum Franzoſen werden, Franzöſiſch werden. Teraz Warszawa zfrancuziała. *Mon.* 68, 88. Wszyſtka iuż prawie Polſka zfrancuziała, a podobno zfrancowaciała. *Star. Ref.* 43. *Tward. W. D.* 2, 150. FRANCUZKA, i, *ż.*, kobieta z Francyi, eine Franzöſinn. Podobała im się grzeczność Francuzek, białość Angielek. *Mon.* 73, 218. Francuzek siłą się dowcipy, ażeby ſtroy codzień odmienny się pokazywał. *ib.* Francuzka cf. guwernantka. §. gatunek drzewa budowlego, Franzbolz, eine Art Baubolz. Wielka, średnia, mała francuzka. *Tr.* FRANCUZCZYZNA, y, *ż.*, wszyſtko co ieſt Francuzkiém, obyczaie, ſtroie, mody, ięzyk, das Franzöſiſche, Franzöſiſche Sitten, Moden, Putz, Sprache; *Boh.* francina. Gadała bardzo złą francuszczyzną. *Niemc. Kr.* 2, 202. (źle po francuzku). Mowa francuszczyzną przeplatana. *Kras. Pod.* 2, 232. Francuszczyzna w modzie. *ib.* 110. FRANCUZKI, a, ie, od Francyi, Franzöſiſch; *Bh.* francauzſký, franſký, francký; *Sr.* 2. franzoiſki; *Sla.* francuſki; *Vd.* franzoſki; *Ross.* ФРАНЦУЗСКІЙ. Francuzka wyspa, *Isle de France. Dyk. G.* 1, 205. Zamki francuzkie do drzwi podwóynych. *Boh. Kom.* 3, 169. Szmelce robotą francuzką. *Złot. A.* 2, *b.* Francuzki *gościer. *Sak. Pr.* 81. (*ob.* franca). Po francuzku, sposobem francuzkim, ięzykiem francuzkim, *adv.* Franzöſiſch, auf Franzöſiſch. Teraz u nas wszyſtko po modnemu, po francuzku, po niemiecku. *Kras. Doſ.* 263. Kosztów nie trzeba żałować, bo się nauczył po francuzku dyszkurować. *Opal. sat.* 3. FRANCYA, - yi, *ż.*, niegdyś królewſtwo, teraz cesarſtwo Francuzkie, *Bh.* francauzy, franky; *Sla.* francuzka; *Vd.* franzoſka deshela; *Rs.* ФРАНЦІЯ; Frankreich. u Rzymian *Gallia. Wyrw. Geogr.* 300. Z *francus (z Francyi) do Rzymu przyiechawszy. *Krom.* 89.

FRANCYK, a, *m.*, Frankonczyk, ein Franke. Juſtynian pisał się Francykiem, iakoby Franki kiedy zawoiował. *Skarg. Dz.* 536.

FRANDZLA *ob.* Frężla.

FRANEK, - nka, *m.*, *demin. nomin. propr.* Franciszek, Fränzchen, Znay koza Franka. *Rys. Ad.* 78.

FRANKONIA, ii, *ż.*, cyrkuł rzeszy Niemieckiéy, położony prawie w samym środku Niemiec. *Dyk. Geogr.* 1, 216. Franken, der fränkiſche Kreis. FRANKONCZYK, a, *m.*, z Frankonii rodowity, ein Franke. Frankonczykowie, czyli racsey Frankowie, w Tureczyznie i. q. Europeyczykowie. *Pam.* 84, 773. die Franken in der Türkey. FRANKONKA, i, *ż.*, kobieta z Frankonii, eine Frankinn. FRANKONSKI, a, ie, od Frankonii, fränkiſch. Cyrkuł frankoński. *Wyrw. Geogr.* 204. der fränkiſche Kreis. Wino Frankońskie często za Reńskie przedaią. *Krup.* 5, 107.

FRANMASON, a, *m.*, z *Franc.*, wolny mularz, należący do towarzyſtwa sekretnego, z Anglii początkowo wyszłego, który w swoich obrządkach używa znaków mularskich, der Freymäurer. FRANMASONERYA, yi, *ż.*, wolne mularſtwo, towarzyſtwo franmasońſkie, die Freymäurerey. FRANMASONSKI, a, ie, od Franmasonów, freymäureriſch.

FRANT, a, *m.*, *plur.* Francia, - i; z filut, sztuczny szalbierz, Lis, ein ſchlauer Schalk, ein liſtiger Vogel, ein Fuchs. *Vd.* saritnik, domishlenik, zigan, kurbetat, galuf; *Ec. et Rs.* франтъ, мутъ, скоморахъ, шишиморa, плутъ, плутовъ (*Rs.* франтъ, франтикъ fircyk). Lis frant z natury. *Jabł. Ez.* 138. Frant, iako mówią, karmiony szpakami, *ib.* 163. Na franta zawsze się frant znaydzie. *ib.* 40. We dwóynasob miła sztuka, frant filuta gdy oszuka. *Jakub. Bar.* 70. Na wszyſtko wiedział sposob, był to frant nad franty. *ib.* 272. ein rechter Hauptſchalk. Domyślił się frant; i chłopi frantami. *Jabł. Ez.* 159. auch unter den Bauern giebts Schälke. Francia piiacy, nazaiutrz mawiaiąc, Nie pamiętamy, przebacz Mości bracie. *Bratk. F. b.* Frant niezapłaconego długu złapan i do więzienia włożon. *Chełm. Pr.* 140. Baby gorzałką chcą frantа bola z łóżnicy wyprowadzać. *Perz. Lek.* 10. Oto dziewczyna frant! *Teat.* 30, *b.* 47. 2) *sodalis*, biesiadniczy towarzysz; frant też niektórzy mówią. *Magy.* der Zechbruder. FRANTOSTWO, FRANTOWSTWO, a, *n.*, *id.* galuſnia, galuſnoſt; *Rs.* плутовство, мошенство; szturzne szalbierſtwo, Schalkheit, liſtige Spitzbüberey. Poznał frantowſtwo. *Jabł.* 49. Niedługo się z pożytku frantoſtwa swego nacieszył. *Ustrz. Kruc.* 2, 205. Mniemam, że sama chce, lecz tai to z frantoſtwa w duchu. *Hul. Or.* 121. Nayleprze frantoſtwo ieſt, nie bydź frantem. *Zabł. Roz.* 42. *Mon.* 74, 123. FRANTOWNY, FRANTOWATY, a, e, żartowny. *Cn. Th.* ſpeszhaft, poſſenhaft. U kogo oczy małe, ma bydź dowcipny, frantowaty. *Chmiel.* 1. 183. ў. sztuczny, chytry, ſchlau, liſtig. *Tr.* FRANTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, frantowſtwo ſtroić, *Rs.* смошенничать, плутовать, шишиморить. - (żartować. *Cn. Th.*) Schalkheiten ausüben. Co robić? muszę frantować, ażeby cię dostać. Frantuymyż! Bierze zatym ułożoną minę, ſłapa z parteſów, na kształt karmnego prałata. *Zab.* 13, 2-6. *Irzęb.* Przy dworze bezpiecznie figlować i frantować może. *Dzwon. Stat. A.* 2. FRANTOWKA, i, *ż.*, *Rs.* плутовка, kobieta frantowſka, ein ſchalkhaftes Frauenzimmer. Frantowka ta Jakie ma serce chytre i zmyślone! *Paſt. Fid.* 175. FRANTOWSKI, a, ie, sztucznie chytry, ſchalkhaft, ſchlau. Frantowſko, po frantowſku *adv.*, *Vd.* galuſiahen, galuſen, savit, preverahen, premeten, oziganſki; *Ross.* плутовскій, плутовамый Frantowſkie się z frantem obchodzić. *P. Achan. Ort.* 1, 83. Z frantem po frantowſku, inaczéy się sparzysz. *Fredr. Ad.* 42. Jedno żelgać, a drugie frantowſko powiedzieć. *Dzwon. ſtat. A.* 4. §. frantowſki, fryerſki; n. p. frantowſka piosnka, wiersz, żart. *Cn. Th.* bubleriſch.

Pochodz. *przyfrant.*

FRANUS, - ia, *m.*, FRANULO, FRANULKO, a, *m.*, *zdrbn. imienia Franciszek*, Fränzchen. Franku, Franulu! *Teat.* 10, *b.* 38. Franuś miał szczkawkę przez półgodziny. *ib.* 26, *b.* 59.

FRAS, FRASOBLIWY *ob.* Frasunek, Frasobliwy, *Frasowaty. FRASOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ufrasować, zfrasować *dk.* (cf. *Germ.* freſſen gryźć; u *Ottfryda* frezzen, *Dan.* fraadſe; cf. *Germ.* die Fraiß, Fraiſch, die Freyßam. Adlg.), gryźć kogo, troſkać go, kłopotać go, *Ross.* крушить; auf einen losbeißen, ihm zuſetzen, ihm nagenden Kummer machen. Wielkie utrapienie ufrasowało go. *W. Poſt. Mn.* 51. Frasuią mię nieprzyiaciele moi. 3 *Leop. Ps.* 26, 2. (ciążą. 1 *Leop.*). Co cię frasuie? *Teatr* 52, 9. Ufrasował go niedoſtatkiem. 1 *Leop. Deut.* 8. Im więcéy się przybliżam do końca, tym więcéy mnie to frasuie. *Teat.* 54, *b.* 54. Frasowali Zygmunta Auguſta Panowie Litewscy niektórzy, o małżeńſtwo z Barbarą. *Stryik.* 747. Smiał się Walewſki z pogrożek i głowy Swéy nie frasował temi kroła słowy. *Min. Ryt.* 2, 116. (cf. głowę kłórić). - Panie racz zfrasować te nędzne czasy nasze, niźlibyśmy na potym mieli przyść na te srogie dekreta twoie. *Re Poſt.* vy 3. (napełnić frasunkami, mit Kummer erfüllen). - II. Frasować się, *zaimk.*, gryźć się, troszczyć się, ſich kümmern, ſich härmen, nagenden Kummer haben. *Pg.* morattiare, tartise; *Bs.* jadatise; *Crn.* tuhtam; *Rs.* скорбѣть, скорблю, пригорюнимься. Frasuię się dla tych, którzy uciekli do Chaldéyczyków. 3 *Leop. Jer.* 38, 19. (pieczliwym. 1 *Leop.*). Kto się nie rad frasuie, pięknie i długo żyie. *Cn. Ad.* 391. Co się mamy o rządach frasować, niech sobie rządy tak idą, iak idą. *Bok. Kom.* 5, 254. - §. Frasować się na kogo s. skarżać się gryźliwie nań, ſich bitterlich über jemanden beklagen. On naywięcéy się frasuie w tym piśmie na Tessona pustelnika. *Skarg. Dz.* 1039. Ze gwiazd effekty omylne bywaią, ztąd się ludzie często na matematyki frasują. *Podw. Wroż.* 15. FRASOWANIE, UFRASOWANIE, ZFRASOWANIE, Frasowanie się, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, zgryzota, der Kummer, der Harm. Wy nie znacie, co próżne ludzkie niesie frasowanie. *Tward. Daf.* 8. Wszyſtko próżność i ufrasowanie ducha. *Bud. Eccl.* 1, 14. Zmiłuy się, móy Panie, w tém zfrasowaniu i ukłopotaniu. *Ryb. Ps.* 54. Bez długiego frasowania głowy swoiéy. *Rey Pſt. Hhh* 6. FRASOWANY, ZFRASOWANY, UFRASOWANY, a, e, zkłopotany, bekümmert. Kamenom przyiaciel kochany, nie będę nigdy zfrasowany. *Petr. Hor. D.* 4., *Bs.* jadan, jadovan, sgjaloſtan). Kato myśl sprawami uciśnioną a ufrasowaną, winem chłodził. *Kosz. Lor.* 126. Frasowan smutkiem grzechu. 3 *Leop. Syr.* 14, 1. (*ściśnion. 1 *Leop.*). *FRASOWATY, *FRASOWITY, FRASOWNY, FRASOWLIWY, FRASOBLIWY, a, e, FRASOWLIWIE, FRASOBLIWIE *adv.*, pełen frasunku lub zgryzoty, voll Kummer und Harm, bekümmert, ſich härmend. *Cro.* jadoven; *Dl.* jadan; *Rs.* кручинный, прискорбный. W Maiu ieszcze śnieg na dwa łokcie wzwyż spadł; frasowaty oracz bogu to poruczał. *Gwagn.* 385. Mąż iéy, zbytnie frasowliwy, zbieżał do iednego oyca. *Wys. Jgn.* 175. Bogaty boiaźliwy, frasowliwy. *Cn. Ad.* 36. Chadział pocieszać frasobliwych. *Birk. Dom.* 71. Zakazuie bog ſtarania niemiernego, frasówliwego. *Zarn. Poſt.* 2, 389. Frasowite a uſtawiczne ſtaranie. *Kosz. Lor.* 80. Naród pilny i frasowity około ſtrzeżenia państwa swego. *Baz. Sk.* 390. Ze potomſtwa nie miała, dziwnie była frasowita. *Birk. Dom.* 22. Strofuiesz moię frasobliwą grę, i chcesz, aby ten frąsunek ze ſkąpſtwa pochodził. *Gorn. Dw.* 121. Pokutuiący frasowliwy głos wypuszcza za grzechy swoie. *Biał. Poſt.* 262. Całe nocy, całe dni frasobliwa wzdycha. *Otw. Ow.* 97. Oycu, ieſteś frasobliwym. *Zbil. Drog. E.* 3. Byłem bardzo frasowity, gdym słyszał słowa takie. *Radz. Neh.* 5, 6. Jabym cię tak pieczliwym a frasownym nie zoſtawił. 1 *Leop. Tob.* 5, 17. (w frasunku. 3 *Leop.*). Frasowitszy (*compar.*) *Petr. P.* 2, 75. - §. *act.* nabawiaiący frasunku, Kummer machend, Kummer bringend. Jeſteś między rozkoszą, choway wſtrzemięźliwość, w żalu ieſt frasobliwym, miłuyże cierpliwość. *Bach. Epiſt.* 13. FRASOWLIWOSC, FRASOBLIWOSC, - ści, ż., ſkłonność do frasunku, die Aengſtlichkeit, der Hang zum Gram und Harm. FRASOWNIK, a, *m.*, frasuiący kogo, der den andern kümmert, ihm Gram macht. Ty ieſteś między frasowniki moiemi. *Budn. Judic.* 11, 35. (tyś ieſt z tych, którzy mię frasuią. *Bib. Gd.*). FRASUNEK, - nku, *m.*, FRAS, u, *m.*, troſka, kłopot, cf. rupʼ, mol, Kummer, Harm, nagende Sorge. *Crn.* kmr; *Ross.* прискорбіе, кручина, кручинушка, крушéніе, сѣтца. Kiedy się iaka *przekaźka w ich ſtaraniu ſtanie, Wnet *frasunk, wnet dziwna rozpacz na nich przychodzi. *Rey Poſt. a. b.* Co gdy matka obaczy, wnet w frasunki srogie, Sama się policzkować i bić srodze ięła. *Prot. Jal.* 19. Wiele ludzi frasunek pozabiiał, i niemasz w nim pożytku. *Skarg. Kaz.* 230. Na frasunek, dobry trunek. *Cn. Ad.* 527. *Mon.* 76, 832. Precz frasunki, kiedy trunki. *Cn. Ad.* 173. Helżbieta frasunek przez dobry trunek cieszyła, a naymniéy się z srogiego oyczyzny zburzenia nie zasmuciła. *Stryik.* 419. Nie tuczy trunek, kiedy frasunek. *Bratk. U.* 4, *b.* (W *Leszcz. H. S. p.* 436. zawsze *fransunek*). Zoſtawić kogo w frasunku. 3 *Leop. Tob.* 5, 17. (pieczliwym a frasownym. 1 *Leop.*). Frasunek komu odjąć, wybić z głowy. *Cn. Th.* einem den Kummer benehmen. Frasunek złożyć, den Kummer fahren laſſen. Przeminął prędkobieżący frasem żywot nasz. *Gil. Poſt.* 131, *b.* (w frasunkach).

Po hodz. *nafrasować, zafrasować, niefrasobliwy.*

FRASZKA, i, ż., FRASZECZKA, i, ż. *zdrbn.* (z *Włoſk.* frasche), mała rzecz, *półrzeczy, maleńſtwo (cf. wielka rzecz *iron.*), bagatela, eine Kleinigkeit, ein Bagatell. (*Bh.* fraſſky z baraszki; *Crn. et Vd.* frashka *fragmenta carbonum*; *amurca*; *Bs.* frafka; *Dl.* fraszka, brazgotina z ruga fald, zmarszczka; cf. *Ger.* Fratze). Fraszka *Bh.* baretka; *Sr.* 2. bagatella; *Bs.* ſcjurka, drrincica; *Vind.* malurriedilvu, jigra, jigrazha, kilakala, zhazha; *Crn.* tróha; *Ross.* мѣлочь, мѣлизна, бездѣлица. Głupiego zwieść, to fraszka; mądrego, to sztuka; W niéy miłość za przebiegłą miéy, nie za nieuką. *Zab.* 6, 11. W Indyach nasze igiełki, zwierciadełka, dzwonki i inne fraszki złotem odważaią. *Summ. A.* 3. Dziecinne fraszeczki. *Smotr. Lam.* 34. Fraszka wiek ludzki, fraszka wszyſtkie sprawy. *Zbil. Lam. A.* 2. Więzienia ciężkie, kaydany, łańcuchy, plagi powtórzone, wuczonym w to okrucieńſtwo panom, fraszkami bydź się to zdaie. *Mon.* 65, 199. Fraszka śmierć, gdy się co podoba. *Pot. Pocz.* 365. Zyy lata Matuzalowe, Albo przynaymniéy połowę, A choćby ćwierć dla igraszki, Dwieście lat,

i to nie fraszki. *Kras. W.* 125. Nie ieſt to fraszka służyć panu, który nie ma pieniędzy. *Teat.* 8, *c.* 34. Fraszki, dzieło Jana *Kochanowſkiego*; ieſt ich ksiąg trzy i liczba dosyć znaczna. Niektore dla wyboru i rzeczy i myśli i wyrazów takby zwać nie należało. Zawiera się w tym zbiorze wiele pieśni z Anakreonta; nadgrobki ludzi zacnych, powieści krotochlne. *Kras. Liſt.* 80. Die Sammlung der kleinen Gedichte des Joh. Kochanowſki führt den Titel: Kleinigkeiten. Fraszki tym książkom dzieią; kto się puści na nie Uszczypliwym ięzykiem, za fraszkę nie ſtanie. *J. Kchan. Fr.* Naśladuiąc go, przyłączył swemu *Prożnowaniu nie próżnuiącemu* podobne fraszki *Kochowſki*. FRASZKOPISEK, - ſka, *m.*, FRASZKOPIS, - a, *m.*, poeta fraszki piszący, der Verfaſſer kleiner Gedichte, ein Kleinigkeitendichter. *n. p.* Wspomną wielkiego fraszkopiſka (*Jana Kochan.*) sobie, Jako w podobnéy i on nucił dobie. *Kochow.* 244. Ja wytrwam, choć mię będą fraszkopisem wołać, Bom nie mogł ani boiom, ani mężom zdołać. *J. Kchan. Fr.* 78.

FRATER, - tra; *m.*, *z łac.*, brat, tytuł, który daią w klasztorach zakonnikom, ein Frater bey den Mönchen (*Cro.* frater, zakonnik).

FRAUCMER, FRAUCYMER, *FRONCYMER, - eru, *m.* (*z Niem.*, Frauenzimmer). 1) mieysce, pomieszkanie dla kobiet, dwor panieński składaiących, das Frauenzimmer, das Gebäude fürs weibliche Geſchlecht. *Vd.* shenſka jispa). Panieński rzęy albo dwor, *gynecæum*. *Mącz.* Obowiązał się August II., że krolowa więcey nad cztery osoby z państwa swego białych głów w górnym fraucymerze mieć nie będzie. *Vol. Leg.* 6, 23. - §. 2) *collect.* osoby dwór panieński składaiące, das Frauenzimmer, die weiblichen Perſonen, die zu einem Hofſtaate gehören, der weibliche Hofſtaat. *Bh.* ženſtwo; *Vd.* frauuzimer, shenſtvo). Fraucymer przechadzały się po brzegu. 1 *Leop. Exod.* 2, 5. (panny. 3 *Leop.*). Tak Estherę samę, iako fraucymer abo służebne panny iéy, przybrał i ozdobił. 1 *Leop. Heſtr.* 2, 9. Fraucymer krolowéy składać się powinien z Polek rodowitych. *Skrzet. P. P.* 1, 124. Królowa Bona do Włoch ze wszyſtkim zbiorem swym iechała, maiąc dwór ozdobny, i froncymer szlachcianek Polſkich. *Gorn. Dz.* 129. Gdy arcyksiężną krolowi przywieziono, wszyſtek fraucymer iéy i sługi, których z sobą z Niemiec wzięła, zaraz odprawiono, a inszy fraucymer swego narodu i sługi iéy przydali. *Petr. P.* 2, 82. *Thetis* Achillesa kryła w ubierze niewieścim między fraucymerem. *Petr. Hor. B.* 3. . §. *Fraucymer, kobieta, białogłowa, ein Frauenzimmer, eine Frauensperſon. Szukał, gdzieby gładki fraucymer, panna, pani, dziewka była. *Glicz. Wych. G.* 6, *b.* - **Fraucymerek* zdrbn., ein Frauenzimmerchen. *Ze cię beształą, iak chcą fraucymerki, Mowią że wszyſtko znosisz dla swéy gierki. *Chroſt. Ow.* 119. FRAUCMERNY, FRAUCYMERNY, a, e, od fraucymeru, do dworu białogłowſkiego należący, zum weiblichen Hofſtaate gehörig, Frauenzimmer-. Panna fraucymerna. *Jag. Wyb. D b.*

FRAZA, FRAZESA, y, *ż.*, FRAZESKA, i, *ż. zdrbn.*, *z Greck.*, w Gramatyce i w Krasomowſtwie znaczy sposób mówienia. *Kras. Zb.* 2, 356. die Phraſe, die Redensart. *Crn.* govorina; *Vd.* govorina, govorna visha; *Ross.* изреченіе; *Ec.* образорѣчіе, речéніе, речéнійце.

FRAYBITER, FREYBITER, a, *m.*, *z Niem.*, der Freybeuter rozboynik morſki). Poimali go fraybiterowie abo zbóycy morscy. *Warg. Wal.* 222. §. kaper morſki, uprzywileiowany od rządu swego zboyca morſki do chwytania poiedyńczych okrętów nieprzyiacielſkich, der Caper, ein privilegirter Seeräuber. Zygmunt August fraybiterow postanowił dla zabronienia Narwickiéy nawigacyi. *Biel. Kr.* 567. Iż ci fraybiterowie, których krol miał na morzu, Gdańszczanom byli ciężcy, wygubili ie. *Gorn. Dz.* 167. Dwu freybiterow ſtracono I głowy ich wywieszono Z murów Gdańſkich; a byli Iey śmierci nie zasłużyli. *Groch. W.* 509. §. Freibiter *ob.* Kozak. §. *W roſz. żołd.* FRAYBITERKA; *żartobl.* Owe fraybiterki, mam rzec panie duszki. *Paszk. Dz.* 127. rozpustnice, gżlące na młodzież, fryierki.

FREBRA *ob.* Tebra.

FREGATA, y, *ż.*, *z franc.*, okręcik woienny, maiący iedno piętro, osadzony armatami od 16 do 25. *Papr. W.* 1, 335. eine Fregatte. 2) fregata, ptak, *pelecanus aquilus*, wielkości kury koloru czarnego, w Amerykańſkiém morzu. *Zool. Nar.* 259. die Fregatte, eine Art Waſſervogel.

FREJERZ *ob.* Fryjerz. *FRESUNK *ob.* Frasunek. - *FREY *ob.* Fryi. FREYBERG, u, *m.*, imię miaſta w Morawii: *Bh.* Příbor. *FREYBELLER, u, *m.*, dawny podatek od każdego cetnaru kruszcu. *Czack. Pr.* 2, 199. eine alte Abgabe von jedem Centner Metall.

FREZ *ob.* Fryz.

FRĘZELKA, i, *ż.*, *demin. nom. Frezla*, eine kleine Franſe, ein Fränschen. FRĘZLA, FRANDZLA, i, *ż.*, *FRAMZA, y, *ż.*, *Cro.* franse, franzicza, franczlini, *Sla.* prànczе; *Crn.* franſha, pramesh, zifa; *Vd.* periem, priem, okrajek; *Bh.* třepeň; *Rg.* kerize, resi, liſtize, kére; *Rs.* мохóрь, мохорóвь, бахромá, бахромкá (*Ital.* frangia, fregio, freggio, *Gall.* frange, *lat. med.* frangia, frigia, frisum (cf. fryzura), *Ang.* fringe, *Dan.* frynbſe, *Suec.* frané), die Franſe. bramowanie znitkami wiszącemi końcem na dół). Spodnie z wiszącemi frandzlami. *Comp. Med.* 705. - Worek ten framzą około ſtron cudnie ozdobiony. *Klon. Wor. praef.* Starsi z nich w bieli i z frandzlą złotą chodzili. *Jabl. Tel.* 168. FRĘZLOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, obfrężlować *dk.*, frężlą bramować, mit Franſen beſetzen. FRĘZLOWANIE, - ia, *n.*, *ſubſt. verb.*, bramowanie frężlą, das Umfränſeln, der Beſatz mit Franſeln. FRĘZLOWANY, FRĘZLOWY, a, e, od frężli, befränſelt, Franſen-. *Crn.* zifaſt; *Rs.* мохровaтый.

FROCHT, FROKT, u, *m.*, *Cro.* foringa; *Sla.* kirja; *Vd.* basinga, tovor, tovorſtvu; *Ross.* повóзъ, повлáжка. *Suec.* frakt, *Dan.* fragt, *Holl.* vracht, *Ang.* fraight, *Gall.* fret, *Hisp.* flete, *lat. med.* fretta, frectagium, frettatio, cf. fractum, fractus; et *Gall.* frais), die Fracht, das Frachtgeld. Zapłata za przewiezienie towaru z iednego miéysca na drugie. *Wyrw. Geogr.* 321. *N. Pam.* 12, 287. 2) ładunek, towary naładowane, die Fracht, die Ladung. *Tr.* - *Magier Mscr.* FROCHTOWY, a, e, od frochtu, Fracht-. frochtowy liſt, der Frachtbrief. *Tr.* Frochtowy Holendrów handel na morzu śrzodziemnym. *N. Pam.* 12, 291. *et* 14, 163. FROKTARZ, a.

m., ob. fraktarz faktor, der Faktor. *Trotz* Kladzie: solny faktor, Salzfactor.

FROM! odgłos szarpanych mocno stron, den Ton einer stark gerißnen Saite auszudrücken. Palcami przebiera, from from from na gitarze. *Teat.* 20, 30.

FROSCYMER *ob.* Francymer.

FRONKA, i, *ł.*; imię białogłowskie, *Veronica. Tr.* ein Weibername.

FRONT, u, *m.*, czoło n. p. woyska, *Rs.* спрóй, die Fronte eines Heeres. Front domu, FRONTON, u, *m.*, n. p. Ozdoby w gmachach, portyki, kolumny, frontony, i co ieno znalazł wymysł dumny. *Jabł. Tel.* 169., *Boh.* fronte; *Vd.* predhishje.

FROTYER, a, *m.*, *z franc.*, gładziciel posadzki, *Rs.* полóмерь, der Frotier, Zimmerputzer. FROTYERSKI, a, ie, *Rs.* поломерьв.

FRU BRU! huk puk! zmyślone słowa na wyrażenie furyata hałasującego, das Toben eines ungestümen Menschen auszudrücken. Fru bru, *furiata mente Coraebus*, Virg. - *Gemm.* 82. 2) Fru na fru, bru na bru; *arma in armatos. ib.* albo: bru na bru, fu na fu. cf. iak gałą tak biią, wie du mir, so ich dir. Wie man in den Wald hinein schreyt, so hallt es wider (cf. klin klinem wybić), FRUCZEC, - ał, - y, *neutr. ndk.*, brzęczyć, schnurren, brummen. Alić znowu, ieno brzask, fruczą kołowroty. *Zab.* 13, 278. *Tręb.* FRUCZKA *ob.* fryga.

FRUKT, u, *m.*, *z lac.*, owoc, osobliwie drzewny, die Frucht, Baumfrucht. *Vd. et Crn.* sad, sadje, sadjovina cf. *Pol.* sad). Cokolwiek iesień z wiosną w fruktach ma dwiego, w koszach srebrnych noszono. *Jabł. Tel.* 7. Sposób, żebyś miał od roku do roku świeże *frukty (frukta). *Kur. St.* 72. Na wety daią się frukta. 2) Niwy zależałe bez fruktu odłogiem Są za nic; tak ty iesteś, za cysę przed bogiem. *Kulig. Her.* 70. t. i. bez zboża, Feldfrüchte, Getreide. FRUKTOWY, a, e, od fruktow, owocowy, Frucht-. *Vd.* saden, sadoun (cf. sadowy). Drzewa dobre fruktowe. *Kras. Pod.* 2, 32.

FRYC, a, *m.*, FRYCASZEK, - szka, *m.* (może z Niem. Fritz, co iest *demin.* imienia *Friederich*), urągaiące imię, które flisnicy nowym kollegom swoim daią, ein Name, den die Bootsknechte den Neulingen geben, etwa Fuchs, Hopf, Strutz, Wittstock. Fryc, chłop, pierwszy raz idący na flisowkę. *Magier Mscr.*, *Cro.* frisek, nov). Jeśliżeś fryc albo szyper nowy, Już się tu (na wodzie) musisz uczyć inszéy mowy, Byś nie wziął szablą u Nogatu brzegu, Bo to zła na cię. *Klon. Fl. E.* 1, *b.* *Novitius.* - Frycowi nad Nogatem pamiętne daią, A gdy tak będzie zmyty, Już go wyswolą i nazywaią bratem. *ib. G.* 2, *b.* - ogólniéy: fryc z niego, nieokurzony. *Gemm.* 83. ein Unerfahrner, ein Neuling. Przy mnieć to królewic, będąc frycem w woynie, Napatrzył się dzieł wielkich i krwi ludzkiey hoynie. *Morszt.* 114. Kto wierzy temu, będzie u mnie frycem. *Chrośc. Ow.* 90. (*oppos.* ćwik, bywalec, szczwany). Musiałby bydź w historyach frycem, ktoby tego nie wiedział. *Pot. Syl.* 3. Z całym twym miastem byłbyś frycem w naszéy wiéyskiéy szkole. *Zab.* 9, 378. *Eys.* FRYCKA, i, *ł.*, imię białogłowskie, *zdrbn. imienia Fryderyka*, Friederica. Młoda ta panienka zowie się Frycka Pleurant. *Niem. Król.* 1, 170. FRYCZYSKO, a, *n.*, z urąganiem, Füchschen, Hopf, Neuling. Biedne fryczysko pospolicie bywa w gospodarskim domu celem szyderstwa czeladzi. *Zab.* 5, 195. FRYCOWAC, - ał, - uie; *cz. ndk.*, naigrawać się z nowego kollegi, iak Flisy nad Nogatem szablą, albo pod Toruniem całowaniem baby drewniancy, einen fuchseln, einen Neuling zum Besten haben. FRYCOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, frycowka. - 2) pierwiastkowe dzieło, pierwiastki, das Probestück. Pyrrhusie, mord Pryama twoie frycowanie. *Min. Ryt.* 1, 70. FRYDERYK, a, *m.*, imię własne, Friedrich. *Bh.* Frydrych, Frydryssek, Bedrich; *Sr.* z. Frizo, Fritscho; *w rodz. żeńsk.* FRYDERYKA *ob.* Frycka.

FRYGA, i, *ł.*, wartałka, cyga, kráglica, bąk, fruczka. ein Brummkränsel, ein Kränsel. Tak się kręci, iak fryga na miéyscu. *Mon.* 73, 325.

FRYIE, - iów, *plur.*, FRYI, *FREY, - iu, *m.*, *Boh.* freg, frege cf. *Germ.* Frea, Fryga *Venus*, freyen, cf. frech; *Sr.* z. frpot wolność Freyheit, *Suec.* fria, *Dan.* frie. *Goth.* frigon : kochać), zaloty, gamractwo, gachostwo, Buhlerey. Kto się na złe udawa, zwłaszcza ku frejowi, albo ku psocie, już taki traci srom. *Ezop.* 90. Córka, ieśliby się udała na fryie, może bydź wydziedziczona. *Sax. Porz.* 48. Fryie stroić. *Kochow.* 226. Niechay to w głowę starym wdowcom wbije, Jako z młodemi nadaią się fryie. *Pot. Syl.* 47. Skusi ona fryiów sprosnych tytułem miłości. *Bardz. Luk.* 185. Antoniusz długo fryie nad Nilem stroił przy dziewczynie. *ib.* 178. - *§. Dawno było przysłowie u sądowych urzędników w Litwie: dziś *freiu* niemasz; kiedy grzywień nie było *Czack. Pr.* 2, 75. *et* 113. (cf. *fredum* cf. fryt). FRYI, - yia, *m.*, FRYERZ, FREJERZ, a, *m.*, *Bh.* fregiř, fregiřr; *Sr.* z. fryař; cf. *Germ.* Freyer, *Dan.* Frier), zalotnik, gach, gamrat. *Brud. Ost. E.* 9. der Buhle. *Dl.* lyubovnik; *Hg.* matka; *Sr.* 1. lubł, lubcz; *Crn.* drajnek; *Vd.* vesuvauz, lubei; *Rs.* волокúта. Miał prawo mąż, złapaną na uczynku małżonkę, z lubownikiem, czyli iak nazywano, z freierzem zabić. *Czack. Pr.* 2, 238. Gramatyk i gamratyk chcesz wraz bydź, lecz głupie, Mądrość z fryiem nie chodzi nigdy w iedney kupie. *Kochow. Fr.* 66. Za zbieżeniem się z obozu do Polski mężowie dopominali się o żony; fryerze i służalcy nie chcieli z rąk puszczać ułapaney zdobyczy. *Nar. Hst.* 2, 436. Zastarzały *fryieriśta. *Pimin. Kam.* 68. FRYERKA, FRYJERKA, i, ż., zalotnica, gamratka, nierządnica, die Buhlerinn. *Bh.* fregiřka; *Crn.* drajna). Fryerko bezczelna. *Teat.* 51, *b.* 30. Jedna fryerka wniweczs go obróciła. *ib.* 8, 33. Oto złotem powolność fryerki opęta, A szeląg na dłoń rzucił biednego natręta. *Zab.* 16, 162. Smiała się, umizgała, wzdychała, stroiła się, iak fryierka. *Zab.* 15, 198. FRYERSKI, FRYJERSKI, - a, - ie, FRYJOWNY, - a, - e, zalotniczy, gamracki, buhlerisch, verbuhlt. Jako się z młodu okazał plugawym, także i na starość smrodem był, bowiem był łakomy, *friowny, okrutny. *Biel. Sw.* 75, *b. Biel. Hst.* 168., *Slo.* fregirski; *Vd.* vesujezhen, lubujezhen; *Rs.* любовный, блудодѣйный, волокúтный. FRYJERSTWO, FRYERSTWO, a, *n.*, gamractwo, fryie, Buhlerey. *Rs.* волокúтство. Dla kurestwa abo fryierstwa, niechayby każdy swą miał żonę. *Glicz. Wych. P.* 2. *Cresc.* 37. *FRYJOWAC *Bh.* fregowati *ob.* gamratować.

FRYJOR, FRYOR, u, *m.* (z Niem. Frühjahr wiosna),

wiosienne spuszczanie zwłaszcza do Gdańska, die Frühjahrschiffahrt, zumal nach Danzig. Trzeba wymłócić pszenicę, na przyszły fryor do Gdańska. *Teat.* 8, *c.* 23. Osmy do Gdańska szczęśliwie odbyłem fryor. *Teat.* 16, *b.* 19. Owsy te mogłyby poyść na fryor. *Mon.* 71, 189. Kiedy ia w naytkliwszym iestem rozkwileniu, Mąż przychodzi mi gadać o życie, ięczmieniu, O fryorze do Gdańska ... *Niemc. Pow. P.* 66. W polu tego roku zupełnie chybiło, na przyszły rok nie myślić nawet o fryorze. *ib.* 72. Byle statki powróciły z fryoru, sprawię córce robran. *Ossol. Str.* 7. Tędy na fryior pływaią rotmani. *Klon. Fl. E.* 3. Fryor powrócił z Gdańska. *Terz. Sz.* 7. statki fryorowe. FRYIOROWY, FRYOROWY, a, e, od fryoru, von der Frühlingsschiffahrt. Fryiorowe złotko. *Ossol. Str.* 8.

FRYKAS, u, *m.*, *z franc.*, potrawa z różnego mięsa, t. i. cielęciny, kapłóna, gołąbków etc. z białym sosem zaprawiana. *Wiel. Kuch.* 401. das Fricassée. Kucharzowi nieobeznanemu z francuzkiemi wymysłami, ze wzgardą barszczu, rosołu, bigosu, skwarzyć każą muiemane cudzoziemskie frykasy. *Mon. a.* 65, 420.

FRYKCYA, – yi, *ż.*, ogólnie: tarcie, die Reibung, das Reiben. §. *Medic.* Frykcye, tarcie ciała suchemi chustami, nad dymem n. p. ziołowcowym trzymanemi etc. *Krup.* 5, 452. Friction, Reibung.

FRYMARCZYC, – ył; – y, *cz. ndk.*, *Frymarczać *czśl.*, przefrymarczyć *dk.*, *Bh.* freymarciti; *Slo.* fregmarćim (cf. *Germ.* Freymarkt); zamieniać, tauschen, vertauschen. *Dl.* zaminiti; *Rs.* мѣнять. Szczęśliwe lata były, gdy ludzie nie znali złota; gdy swe rzeczy przedawali i kupowali, frymarcząc a zamieniaiąc. *Urzęd.* 395. Angielczyki frymarczą z Maroką orężа i kruszce za cukry. *Boter* 254. Frymarczony towar, *Rs.* смѣнь. Gdy dom frymarczamy za wieś, zakonie.. *Petr. P.* 73. My Włochy nigdybyśmy na wasze prawa nie frymarczyli. *Gorn. Wł. F.* 4. Przewiódł Regulus w Senacie, aby więźniów nie frymarczano. *Fal. Fl.* 58. Są tacy, którzy się frymarczą z żonami. *Gorn. Wł. F. b.* Przecięż się nie chciał frymarczyć z bogaczem, Chociaż tamtemu nie zeszło ni na czém. *Chrośc. Job.* 3. Karamani pismo swoie dziś frymarczyli na Arabskie. *Boter.* 209. Lud ten dziś frymarczył prostotę za obojętność, statek za upor. *ib.* 80. FRYMARCZNIK, a, *m.* (cf. *Germ.* Freymärkter), Zamieniacz, der Tauscher. Gdy się dway frymarczanicy zeydą, a da ieden drugiemu co złego ... *Mącz.* FRYMARK, u, *m.* (cf. Niem. Freymarkt), zamiana, der Tausch, der Tauschhandel. *Crn.* barantya; *Rs.* мѣна. Ilekroć się stawa frymark na grunty albo na maiętność nieiednakiey ceny, tak iż trzeba do iednego z onych gruntów co przydadź, tedy trzeba, aby zapłata na frymark przydana, była mniejsza niżeli grunt, do którego była przydana. *Chełm. Pr.* 124. Frymarkiem odprawuią wszystkie swoie rzeczy; Bo gdy tam z płótnem, z suknem kupcy przyieżdżaią, Za to oni barany krowy, woły, daią, A lud za lud frymarczą. *Paszk. Dz.* 4. Pan bóg wynalazł iarmarki, a djaboł frymarki. *Rys. Ad.* 55. Na frymarku ieden traci. *Cn. Ad.* 942. Mądrość nie może bydź kupiona za złoto, ani może bydź odważone śrebro za iey frymark, Złoto nie porówna z nią, ani frymark iey może bydź za kleynot złota szczérego. *Radz. Job.* 28, 15. (za iey odmianę. *Bib. Gd.*). Dla mizernéy świata rozkoszy, utracić rozkosz bez końca, iako mizerny to iest frymark. *Bial. Post.* 198. Frymarkiem to poszło, wy szlachta, ięliście się kupczyć; a kupcy ięli się za szlacheckie grunty. *Gorn. Wł.* S. 2. I takem do frymarku przyszedł misternego, Czegom Kupida uczył, zapomniałem tego, A czego mię Kupido nauczył, to miewam W pamięci, i dziś tylko o miłości śpiewam. *Simon. Siel.* 21. *Diomedis et Glauci permutatio*, nierówny frymark, konia dadź za bark. *Mącz.*

Pochodz. *Przefrymarczyć*, *zafrymarczyć*, *wyfrymarczyć*.

*FRYMUSNY, a, e, *n.p.* Rodzice aby dzieci swe na wodzy mieli, one od zbytków iakich niefrymusnych karaniem hamowali. *Glicz. Wych. F.* 8, *b.*

FRYOR *ob.* Fryior.

FRYSZ, *z Niem.* frisch, chyży; chyżo, żwawo, żywo, munter, lebhaft. *Slo.* frišo! *agedum* żywo! *Sr.* a. frischni; *Ilg.* fris; *Vd.* frishen, bersen, zhertivi; *Crn.* frishku, frishu; *Sla.* frishko, frixak; *Cro.* frisko). Nie ta to ia dziś Maryna, Hoża, skoczna, frysz dziewczyna; Teraz ciężką, teraz słabą, A co gorsza, iestem babą. *Kniaź. Poez.* 3, 200. Czy można tak prędko zdziczeć? czemu ia zawsze frysz! *Teat.* 19, *c.* 65. Zobaczysz córko, że ci znaydę ot tak frysz chłopczyka. *Niemc. Pow. P.* 94.

FRYSZERKA, i, *ż.*, *ex Niemc.* der Frischheerd, Fryszerki, piece, w których żelazo surowe przewarzaią i czyszczą. *Os. Rud.* 83. der Frischofen. FRYSZERSKI, a, ie, od fryszowania, Frisch-. piec fryszerski. *Os. Rud.* 278. der Frischofen. FRYSZERZ, a, *m.*, der Frischer. U pieca fryszerskiego dwa boki są otwarte, przez nie fryszerz, albo kowal młotowy, nachyliwszy się, w piec wnić może. *Os. Rud.* 278. FRYSZOWAC, – ał, – uie, *czyn. ndk.*, das Metall frischen. Pod czas pierwszego warzenia i kucia, czyli fryszowania żelaza surowego, wiele ginie. *Os. Rud.* 57.

FRYSZT, u, *m.*, *z Niem.* die Frist odwłoka w prawie. *Cn. Th.* die gerichtliche Dilation, die Frist. *Bh.* lhota, lhuta; *Vd.* nadlog, odlog, odklad, zhasa; *Rs.* срокъ, напокъ, отсрочка, отсроченіе. *Urs. Gr.* 121. b) ogolnie, odwłoka, czas wolny, Zeit, Muße. Jezabel długo miała fryszt do uznania swego, aż po nie małym czasie bóg ią zatracił. *Rey Apoc.* 31. §. pewny naznaczony czas, termin sądowy, ein gerichtlicher Termin, eine Frist. §. wytchnienie zmówne w potyczce. *Cn. Th.* rozćym, zawieszenie broni, der Waffenstillstand. Prosili o fryszt i przerwanie woyny. *Pilch. Sall.* 302. Przez opóźnienie, które z poddaniem się czyniło, miasto fryszt miało. *ib.* 268. *Urs. Gr.* 121. §. w górnictwie, wyznaczone miéysce do szybu, im Bergw. ein abgezeichneter Ort zu einem Schachte. *Tr.* – FRYSZTOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, miéysce na szyb wyznaczać, einen Ort zum Schachte anzeichnen. *Tr.* FRYSZTOWY, a, e, od fryszta, Frist-. *Rs.* срочный.

FRYT, *interj.*, *z Niem.* Friede! Ruhe! Słowo pokoy lub przyiaźń nieprzyiaźnemu oznaymuiące; co teraz mówiemy: zgoda! zgoda! *Wład.* Skoczny Niemiec nieraz rzekł fryt, Gdy od nas był bit. *Stryik. Gon. M.*,

FRYTATA, y, *ż.*, *z Włosk.*, robi się w kielenice żelazney, w któréy rozpuściwszy masło, iaia na nie wybiiesz,

i na węglach piec będziesz; potym przyrumienione pocukruiesz. *Wiel. Kuch.* 401. Frittate, gerlaſne und gebaknе Eyer. *Crn.* zvertk; *Vd.* zvertje, zvertzha, ozvrietje (cf. jajecznica).

FRYTTA, FRYTA, -y, ż., W hucie ſklaney sulerze przysadę swoię, którą nazywaią frytta, sypią w oszow, i tam ią częſto kociubą przemieszywaią, żeby się węgielki, korzonki, słonki przypaliły iak naylepiey. *Torz. Szk.* 153. mieszanina, miazga, z ktorey ſkło się robi, z Niem. Fritte, die Maſſe, aus welcher das Glas gemacht wird. FRYTOWY, a, e, od fryty, Fritten: n. p. piec. *Torz. Szk.* 270.

1) FRYZ, u, *m.*, u malarza, w tablaturze wyſkok na około blanka. *Mag. Miſk.* der Fries bey den Malern. §. *archit.* środnia część belkowania, der Frieß. *X. Kam.*

2) FRYZ, FRIZ, a, *m.*, Koń Fryzyyſki. *Dudz.* 38. ein Frieſe, ein Frieſiſch Pferd, ein Friesländer. Tatarowie Niemcom hoyni krzy strzałami częstemi pa li. *Stryik.* 345. Dwa posłowie od mistrza hiszno przyiechali, Nafrezach kosmatonogich, kusych hasaiących. *Stryk.* 405. na kosmatonogim fryzie. *Achow.* 234. Książęta Litewscy ośmset więźnow, i siedmdziesiąt koni wielkich frezow, z rozmaitemi łupami, z Prus wywiedli. *Stryk.* 407. Frez blachą zewsząd dla strzał kowany. *ib.* 503. Niemcy we trzech latach na frezie kłusać poczynaią. *Hipp.* 30. (*ob.* Fryzya, Fryzyſko). *Prov.* Upominek iak zmudzinek, iak fryz oracya. *Mon.* 26, 472.

FRYZA, y, ż., *n. p.* Biegaią żydzi w długich płaszczach, z rękawami, na kształt fryzy, z brudnym na szyi galganem. *N. Pam.* 9, 275.

FRYZER, FRYZYER, FRYZOWNIK, -a, *m.*, FRYZEREK, -rka, *m. zdrbn.*, FRYZOWNICZEK, -czka, *m. zdrbn.*, z fran., cf. perukarz, der Friſeur. *Crn.* ferkózar; *Rs.* волосочесамель; *Fc.* власодѣлашель, власокрасишель, власопишашель. Cała trzoda piźmownikow, fryzownikow. *Pilch. Sp. liſt.* 2, 13. *W rodz. żeńſk.* FRYZERKA, die Friſeurinn; *Crn.* ferkozarza (cf. warkocz). FRYZOWAC *cz. ndk.*, zfryzować, ufryzować *dk.*, *trefić, kędzierzyć włosy, friſiren. *Rs.* учесáть, учесывать, прич сать, причесывать. Białe włosy i długie z tamizjem fryzował. *Jabł. Tel.* 39. Jak się lepiéy zfryzuiesz i odmienisz odzież, Można cię ieszcze wkroczyć między piękną młodzież. *Tręt. S. M.* 26. Był gustownie ufryzowany. *Mon.* 67, 282. Wszyſtkich zazdrość dołaie szkodliwemi sztychy, Fryzowane prałaty i strzyżone mnichy. *Węg. liſt.* 20. *S. tr. fig.* Kapelusz fryzowana. *Węg. Mar.* 3, 17. (kędzierzawa, kraus). Ich pierwsze słowa zdały się bydź fryzowane. *Mon.* 65, 521. (nastrzępione, sfektowane). FRYZURA, y, ż., FRYZURKA, i, ż. *zdrbn.*, włosy strojnie w pewną figurę zaczesane, die Friſur. *Ross.* чесна, чоска, причесна, вичесна, уборка. Co przedtym chodziły w czołeczkach, dziś o trzech piętrach noszą fryzury. *Teat.* 36, c. 112. Fryzura zdobi me czoło. *Mon.* 74, 366. §. kędzierzawość, die Krauſe, krauſiges Weſen. Włos martwy, raz zafryzowany, nie maiąc zniſkąd odwilżenia, długo bardzo w sobie fryzurę utrzymuie. *Perz. Lek.* 16.

FRYZLE, -i, *plur.*, są krosteczki prosianemu ziarnu podobne, połową nad skórą się ukazuiące, często wraz białe i czerwone. *Krup.* 5, 351. *miliaria*, der Frieſel, der weiße Frieſel, der rothe Frieſel, der Hirſenfrieſel. Fryzle położnic. *ib.* 361. der Wochenfrieſel, Wochenbettfrieſel.

FRYZYA, -yi, ż., iedna z prowincyi skonfederowanych Hollenderskich, dzieli się na West-Fryzyą, należącą do Hollenderskiey Rzpltey, i na Ost-Fryzyą należącą do krola Pruskiego. *Dyk. Geogr.* 1, 221. Obfitnie w zboże, bydło, osobliwie konie dobre. *ib.* (*ob.* Fryz), Frieſland u Holland. FRYZYSKO, FREZYSKO, a, *n.*, brzydki fryz, ein ungeſchlachtes Frieſiſches Pferd. Opętale frezyska i gnuśne szkapska. *Hipp.* 11.

*FSTĘGA *ob.* Wstęga.

F U.

FU na FU *ob.* Fru.

FUGA, i, ż., z *Niem.* die Fuge, die Pfalze, zwey Körper zuſammenzufügen. Spaianie w drzewach lub kamieniach wyrzynane, dla połączenia ich. *Vd.* skupsloshba, sklenja; *Rs.* паэб. Wszyſtkie deszczki iedna fuga będzie trzymała. 3 *Leop. Ex.* 26, 21. (iedna zwora, 1 *Leop.*). Fugi około nog łożowych. *Sienn.* 579. Oni śpią, choć słońce przez fugi świeci. *Pot. Jon.* 116. (cf. skalina, skadlubina). Fugi w łożu armatnym, są owe wydłubane dziury, przez ktore się rygle ściągaią i łoże mocno się zbiia. *Archel.* 3, 61. §. fuga w muzyce, die Fuge in der Muſik. (FUGAS *ob.* hegas). FUGASSY, -ow, *plur.*, *ob.* pierzyki podkopowe. *Jak. Art.* 3, 212. FUGOWAC, -al, -uie, *cz. ndk.*, pofugować, zfugować *dk.*, fugi wyrzynać, fugami spaiać, pfalzen, fügen, zuſammen fügen. *Vd.* skupsloshiti, persloshiti; *Ross.* пазить пажу. FUGOWANIE, -ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Fügen, Zuſammenfügen. *Rs.* пажение, пазовка. Hebel do fugowania *Rs.* пазило, пазникъ. 2) fuga w drzewie, w kamieniu, die Fuge, Pfalze. *Crn.* ſklad. *n. p.* Na bokach każdey deszczki dwoie fugowanie będzie, przez ktore deszczka z deszczką się spoi. *Leop. Prod.* 26, 17. (dwa czopy. *Bib. Gd.*) cf. laſkować, laſkowanie.

FUJARA, -y ż., FUJARKA, -i, ż., *demin.*, flet, fletnia, piszczałka, *Rg.* sviralla, suriè, svardoniza, svirока, die Querpfeife, Querflöte. Zaczniy fujaro moia (*tibia*), zaczniy śpiewać zemną, Ktorą się sławi Menel, zaczniy pieśń przyiemną. *Neg. Wug.* 517. Fujarka, przedtym nieodstępna towarzyszka Milona, teraz oniemiała wisiała w szałasie. *Oſſ. Str.* 9.

FUK, u, *m.*, fukanie, strofowanie z trzaſkiem, hałasem. *Wlod.*, *Crn.* fershmaht; das Schmälen, Schelten, Wettern. Na fuki a przymowki mowę stroicie, a na wiatr słowa wypuszczacie. 1 *Leop. Job.* 6, 26. Do dźwiękow strasznеy groźby i fukow używa. *P. Kchan. Ord.* 1. 87. Jak fuk twoy usłyszało morze, wnet się suchem stało. *Rvb. Ps* 211. Pierwey fuki, niż puki. *Cn. Ad.* 831. *prius minae, quam verbera adhibenda sunt.* Od fukow, przyszło do puków. *Rys. Ad.* 53. Po fukach następuią puki. *ib.* 59. *qui non curat verba, curabit verbera.* FUKAC, -al, -a, *cz. ndk.*, Fuknąć *idnt.*, zfukać *dk.*, gromić kogo, łżyć, z trzaſkiem łaiać, einen ſchelten (wettern, ſchmälen). *Boh.* faukati *flare cum murmure et ſtrepitu*, fauknauti, faukawati (cf. puchać cf. *Germ.* fuchen; *Slo.* faukam, wegi *spiro*; *Hg* fuvok; *Sr.* 2. fukoich); *Cro.* fegati; *Dl.* poszvesztivati *obiurgare*; *Cro.* tuczati = gniewać się; *Cro.* fuchkati = gwizdać); *Bs.* vi-

kati s krzyczeć); *Vd.* kleti, ozbitati, karati, shentati; *Ross.* бранжать (*Rs.* ѣхать: brzydzić się; dmuchnąć bierkę w warcabach); *Ec.* хухнаю, гаждю; *Bh.* ſtamrati, ſtamſi. Pan Chrystus uczniе swoie, że są maley wiary, fuka. *Bial. Poſt.* 236 Chrystus uczniów swoich dla małey wiary stukał. *Bial. Poſt.* 237. *Otw. Ow.* 79. Zfukali go, iż przeciw prawu posłom gwałt uczynił. *Stryik.* 102. Niech cię zfuka Pan, o Szatanie. *W. Poſt. Mn.* 265. Nie zlaiał ani zfukał ich. *ib.* 307. I pieniędzy brać niechciał, i to, co ie dawali, fukał. *Skarg. Dz.* 582. Fukasz i pukasz. *Gemm.* 84. I fuknąć i puknąć bezpieczniéy ieſt w téy sukience. *Teat.* 15, *c.* 20. (i gromić, i bić). §. Fukać na kogo, słowami nań się rzucać, oburzać się nań, einen anfahren. *Vd.* sabuknіti na koga, sareshati na koga, sidaeti se, se obregniti). Fukać nań poczęła i upominać, aby zdrowsze miał o téy rzeczy rozumienie. *Birk. Dom.* 21. Przywiedziono do Jezusa dziatki; ale zwolennicy fukali na nie. 1 *Leop. Math.* 19, 13. Na ſtarszego nie fukay; ale proś go iako oyca. 1 *Leop.* 1 *Tim.* 5, 1. FUKANIE, FUKNIĘCIE, - ia, *n.*, gromienie, zgromienie, das Schelten, Schmähen. Kupuiąc woły, uważay, coby się też fukania słów i bicia były. *Cresc.* 551. Jedno moie fuknięcie sprawi w iéy umyśle odmianę. *Teat.* 11, 73.

Pochodz. *fukliwy, ofukać, ofuknąć, wyfukać, wyfuknąć, zafukać, zafuknąć; cf. huk, huknąć.*

•FUKAROWA, - y, ż., *n. p.* Jakie ieſt podobieństwo lat i natury między młodym a babą, między Pamfilem a Fukarową! *Petr. Elon.* 73. Żona, gdzieby osięgła nad mężem panowanie, gorsza będzie niż Medea i Fukarowa. *ib.* 76, *ob.* sekutnica. FUKLIWY, a, e, - *ie adv.*, skłonny do fukania, auffahriſch, zankſüchtig. Nic nie znaydziesz w nim fukliwego, nic guiewliwego. *W. Poſt. W.* 3, 340. Z fukliwą i srogą twarzą karał go o to. *Wys. Jgn.* 28. Fukliwie o to nalega. *Mon.* 76, 141.

FUKIEL, - kla, *m.*, plaz, uderzenie plazem, plaga, z Niem. die Fuchtel. Gdyby nie pieniądze, byłby zapewne kilka fuklów oberwał. *Teat.* 15, 100. FUKLOWAC *cz. ndk.*, plazą bić, fuchteln. Maszeruy, albo cię tak będę fuklował. *Teat.* 15, 99.

FULARZ, - a, *m.*, *ob.* Folarz.

•FULMINOWAC, - al, - nie, *cz. ndk.*, *z lac.*, piorunować, fukać, auf jemanden losdonnern. Wyliczywszy złe kacerze, Fulminuie na nich szczerze. *Kochow.* 46.

FUM, u, *m.*, FUMIK *zdrbn.*, *z lac.*, dym, wyziew, para, Dunſt, Dampf. Roskosz z pachnących fumików tłusto zaczynionych, i wonieiących potraw. *Petr. Et.* 184. 2) *fig.* wiatr, próżna rzecz, szum, próżność, duma, dym, Wind, Eitelkeit, Einbildung, Stolz (cf. tuman). Na cóś téy niebodze dziewczynie takie fumy puścił, bo wiem, że się z nią nie ożenisz. *Teat.* 30, 79. Przestańże tych fumów mieć w głowie *ib.* 53, *c.* 53. (uroienia, marzenia). Kto poczciwie myśli, szydzićby powinien z tych fumów, i ile możności zabiegać im. *Teat.* 22, 25. W niższych podłość bez miary, w wyższych fum bez granic. *Zabł. Zbb.* 75. Przyiaciół nad pochlebców poważay rozumy, Złoż przed niemi autora wyniosłego fumy. *Zab.* 16, 111. - FUMETOWY, a, e, *n. p.* Ciasta formowane, garnuszkowe, fumetowe. *Lekarſt. C.* 2.? wonne, wohlriechend. FUMIGACYA. *Xiądz* 195., *ob.* Kadzenie.

FUMEL, - mla; *m.*, u szewców, drewienko wyrznięte do kładzenia podeszwy. *Mag. Miſk.* das Fiemelholz.

FUNCIK, a, *m.*, *denin. nom. Funt*, das Pfundchen, ein kleines Pfund. *Sr.* 1. puntjik. Aby mu imbier i pieprz się nie psował, Pogańskie pisma i ſtare kroniki Lepiéy użyte poszły na funciki. *Kras. Mysz* 15. Z epigrammatu mego zrobiła funcik do tabaki. *Teatr* 29, 10. (paczkę, trąbkę, ein Päckchen, eine Düte; cf. na placki).

FUNDACYA, - yi, ż., założenie, die Stiftung, Anlegung, Gründung. *Crn.* shtiftenga, vęzha; *Vd.* samoſtan, vſtanovishtvu, vterdishtvu, vſtanovitje, vterditje cf. ustanowienie). - Fundacya miasta. 2) odkazanie do budu, die Stiftung, das Vermächtniß. Fundacya kościoła, ołtarza. *Tr.* Psalterze, katedry i inne fundacye zakładaią, a śpitala niemasz. *Sekl.* 35. *Gal. Cyw.* 2, 18. FUNDACYYNY, a, e, od fundacyi, Stiftungs.. *Vd.* vſtanouitlin, vſtanovishtni. FUNDAMENT, u, *m.*, grunt, der Grund, das Fundament cf. osnowanie, *Bh.* podwal, zâſtlad, *Slo.* postawnik, zatlad, grunt; *Hg.* fundamentom; *Sr.* 1. zadneno; *Crn.* fundament, sakłada, uklâda, tęmo; *Rg.* temegl; *Bs.* temegl, podumirta; *Cro.* fundament, temel, osnova; *Turc.* temel, *Gr.* θεμελιον; *Rs.* фундáментъ, основанїе; *Ec.* фундáментъ, основа, мзерь, смавало. Materya, fundament, i inne, są słowa Łacińſkie, których, iako swych używamy. *Gorn. Dw.* 19. Trudno się ma zostać budowanie, gdy się fundament obali; i owszem zostać się budowanie bez fundamentu nie może, a fundament bez budowania stać może. *Skarg. Kaz.* 304. Fundamentu żadna część domu, ani ściana nie wspiera; ale on sam wszyſtko wspiera. *ib.* 572. Wykorzenienie wszyſtkiego, aż do fundamentu. *Wrob.* 314. aż do gruntu). Kędy fundamenta poruszone, iuż wszyſtko budowanie leci. *Falib. Dis.* A. 3. U was zły fundament i złe budowanie, Upaśdź wasza moc musi, grunt i panowanie. *Pasz. Dz.* 78. Na wysokie pałace, kopay głębokie fundamenta. *Skarg. Żyw.* 1, 23. •Fundamenty (fundamenta), które budownik dobry założył, nie mogą bydź wzruszone. *Skarg. Dz.* 819. - Z fundamentu, z fundamentem: fundamentalnie, gänzlich, von Grund aus. *Tr.*, *Slo.* iztemelja). Na fundamencie: z przyczyny, dufaiąc, gruntuiąc się n. p. Uczyniłem to na fundamencie daney mi mocy, auf dem Grunde. Bez fundamentu *Eccl.* неодержимо, grundlos. •§. dowód, der Beweisgrund. Z mocnych fundamentów może bydź wierzono, iż dusza iego błogosławiona. *Wys. Aloy.* 408. FUNDAMENTALNIE *adv.*, z fundamentu, z gruntu, na fundamencie, gruntownie; *Bs.* temeglito, dziedzinnie; *Rs.* основáмельно; gründlich. Fundamentalnie to wywodził. *Tr.* FUNDAMENTALNY, a, e, *Bh.* zâſtladni; *Cro.* temelit; *Rs.* основáмельный. gruntowny, główny, Grund-, Haupt-. Fundamentalne prawa, *ob.* Kardynalne. FUNDAMENTALNOSC, - ści, ż., gruntowność, die Gründlichkeit. *Rs.* основáмельность. FUNDATOR, a, *m.*, założyciel, zakładacz, der Stifter, Errichter, Urheber, Gründer. *Bh.* zakladatel; *Vd.* vſtanovitnik, vterdnik, vſtanuvauz, vſtaulavez, shtiſtar, gruntovloshnik; *Rg.* temeglitel; *Cro.* temelitel; *Rs.* основáмель, творúтель, кмúторъ; *Ec.* зиждúтель. Bolesław Chrobry był narodu Polskiego fundatorem. *Nar. Hſt.* 5, 203. *ib.* 6, 190. - §. fundator klasztoru, zakonu: nadawca,

der

der Stifter, der Fundator. O swoim fundatorze sami uczniowie głucho tylko mówią. *Kłok. Turk.* 179. FUNDATORKA, i, *ż.*, założycielka, nadawczyna, die Stifterinn, Urheberinn. *Vd.* vſtanovitniza, vſtaulaviza, vterdniza, shtiftarza; *Rs.* основáмелъница, творимелъница; *Boh.* zakładatelkyně. FUNDATORSKI, -a, -ie, od fundatora, Stifters-. FUNDOWAC, -ał, -anie, *cz. ndk.*, ufundować *dk.*, zakładać, ſtiften. *Sr.* 1. zadnu; *Vd.* vſtanoviti, vterditi, vſtaulati, gruntati, sidati, vſtebrati, naſtajati; *Crn.* układam; *Rg.* temegliti; *Bs.* utemegliti, ſtaviti; *Cro.* temelim (*Cro.* fundati = burzyć); *Rs.* основать, основывать; *Ec.* зиждити, зиждy. Funduię miaſto, zamek, wieżę = zakładam, buduię, wywodzę mury. *Cn. Th.* Funduię kollegium, bractwo, szkołę. Funduię zakonniki = zaczynam zakon. *Cn. Th.* Chodkiewicz w Bychowie kanoniki zakonne fundował, we Zmudzi oyce Jezuity. *Birk. Chod.* 3. Kollegia ludzi uczonych fundować. *Sekl.* 55. - §. fundnię zbudowane iuż kollegium = nadaię, funduszem opatrzuię, mit einem Fonds verſehen, fondiren. Fundował suknie na ubogich w śpitalach na różnych mieyscach. *Star. Zad. D.* 2, *b.* 2) gruntować, iak na gruncie wyſtawić, gründen, ſtützen. Naukę swoię fundował na mniemanych cudach. *Tr.* Na czémże funduiesz te porozumienia? *Teat.* 7, 103. FUNDOWAC się, *zaimk. ndk.*, ufundować się *dk.*, sadzić się, poſtanowić się, ſich anſetzen, niederlaſſen, feſtſetzen. Od chwały bożéy patryarchowie zaczynali, gdziekolwiek się, chociaż na mały czas fundowali. *Skarg. Żyw.* 1, 246. §. gruntować się, ſich gründen, ſtützen, ſteifen. Fundował się na Pańskiéy obietnicy. *Tr.* §. fundować się w co, opatrywać się w co, ſich womit verſehen, verſorgen. Ostróżni będąc, we wszyſtko się funduią. *Falib. Dis. H.* Pod czas woyny naybardziéy się w przyiaciół fundować trzeba. *Boh. Kom.* 3, 161. Bacząc, że krótko się na téy ſtolicy miał osiedzieć, to uprządł sobie w taiemnicy, żeby się w ſkarb i same pieniądze fundował. *Tward. Wład.* 56. FUNDOWNICZKA, i, *ż.*, fundatorka, założycielka, die Stifterinn, Urheberinn. Maryą ieden święty fundowniczką wszyſtkich kościołów na ziemi zowie. *Skarg. Kaz.* 603. FUNDOWNIK, -a, *m.*, fundator, założyciel, zakładacz, der Stifter, Urheber. Romulus fundownik miaſta Rzymu, *creator*, *Mącz.* FUNDUSZ, u, *m.*, fundowanie, fundacya, nadanie, dochód, der Fond, der Fundus, das Stift, die Stiftung. *Sr.* 1. zaſtoynictwo, zaſtahtzio. Czyni wiele rzeczy bez funduszu samym przemysłem. *Xiądz.* 79. FUNDUSZOWY, a, e, od funduszu, Fonds-. Domy funduszowe, gdzie wielu z uczących się maią darmo pomieszkanie. *N. Pam.* 11, 175. na funduszu, Stiftungshäuſer, Stifte.

Pochodz. *Naſundować, poſundować, przyſundować, zaſundować.*

FUNKCYA, -yi, *ż.*, FUNKCYIKA, i, *ż. zdrbn.*, z *fr.*, urząd, mieysce, umieszczenie czyie, sprawowanie urzędu, die Function, das Amt, die Verſorgung, die Verrichtung. Pewne urzędy nazwano funkcyą, nie urzędem. *Czack. Pr.* 2, 204. Żołnierz nasz służy na reieſtr, funkcyą, i na śmierć. *Chmiel.* 1, 82. Wynaydę dochodną dla ciebie funkcyikę. *Teat.* 30, *b.* 100. §. *Math.* Funkcya ieſt proſtém wyrażeniem terminów, zamykaiących różne ilości, iakimkolwiek sposobem z sobą zmieszane, bez żadnego między niemi związku. *Sniad. Alg.* 1, 8.

FUNT, a, *m.* (cf. *lat.* pondus, *Angl.* pound, *Sax. Inf.* Pund), das Pfund. *Bs.* funt; *Sla.* funt; *Sr.* punt; *Vd.* funt, libra; *Crn.* funt, libra, libréza; *Cro.* funt, litra, litrica; *Bs.* littra; *Rg.* litra, litriza; *Ross.* фунтъ. Funt kupiecki, das Krämerpfund ma ważyć łotów Wrocławſkich 32. *Skrzet. P. P.* 2, 196. *Spicz.* 241. Przypowieść dawna: lepszy funt złota, niż cetnar ołowiu. *Złot. A.* 3. *Min. Ryt.* 4, 208. *albo:* Lepszy funt szafranu, niźli wóz siana. *Rys. Ad.* 38. Darmo nic nie weźmiesz, chcesz doſkonałości Kupić funt, musisz dwa dać twoiéy cierpliwości. *Bach. Epikt.* 15. Nie uydą was tu dziś wczorayszé bunty, Choćby mi obu was płacić na funty. *Zab.* 15, 258. (tyle, ile zaważycie; iak naydrożéy). Dałabym funt krwi, żebym tu nie była. *Teat.* 9, 34. (niewiedzieć co). Gotów za funt złota zrzec się wiary. *Teat.* 45, *d.* 91. *Wyb.* (za pieniądze). - Winien 10,000 funtów. = *Leop. Math.* 18, 23, (talentów. 3 *Leop.*). Funt szterlingow *ob.* Szterling. - Funt aptekarſki, das Apothekerpfund tylko 24 łotów. - Funt mincarſki z ośm uncyi, grzywna. *Cn. Th.* das Münzpfund, eine Mark. Cwierć funta, Pół funta. Dwa funta, trzy funty, pięć funtów. §. gwichty, Gewichte, Pfunde. Na obietnicę funtów nie kładą, *spem pretio non emo. Mącz.* §. paczka funtowa, ein Päckchen zu einem Pfunde. Widziałem pisma twoie przeformowane na funty do pieprzu i gałek muszkatołowych. *Mon.* 72, 318. (*ob.* funcik). §. Funtami, zu Pfunden, t. j. obficie, w mnóztwie, zu ganzen Pfunden. Na funty zekpać, wyłaiać kogo; z błotem zmieszać. *Wolſk.* §. *Funt, -u, *m.*, *fig.* dar przyrodzony, talent, das Talent, das einem mitgetheilte Pfund. Używay *funtu, który ci bóg dał. *Tr.* (FUNTAZIK *ob.* Fontaz). *FUNTCOLL, u, *m.*, FUNTOWIZNA, y, *ż.*, opłata morſka, der Pfundzoll von den Schiffsfrachten. Cła i myta wszyſtkie, mianowicie te, co funtowizną, a po Niemiecku funtcoll nazywano, odcięto. *Krom.* 598. (u *Lengnicha* Wohlgeld). *Funtczul. *Herb. Stat.* 747. *Funtomczell. *ib.* 740. *Funtczoł Gdańszczanom odięto. *Groch. W.* 509. FUNTOWY, a, e, od funta, Pfund-. *Bh.* liberni; *Vd.* funten, enolibraſt; *Rs.* фунтовый. Funtowe części abo gwichty różne kupieckiego *funtu. *Cn. Th.* 2) Funtowy, funtowny, funt ważący, pfündig, ein Pfund ſchwer. Większe bekasy myśliwi zowią funtowemi. *Kluk Zw.* 2, 309. Funtowy gwicht *Rs.* фунтовикъ. Funtowa ſkóra *Rs.* пумна.

FURA, FORA, -y, *ż.*, z *Niem.* die Fuhre; wóz ieden czego, abo woźenie, n. p. iedna fura *albo* dwie *furze (*Dualis*) czego wziąć. *Cn. Th.* ein Fuder. *Bh.* fůra; *Sr.* 2. forra; *Cro.* voz; *Vd.* vus, voshna tesha, vosna basinga, voshnja, vòsba; *Crn.* furenga; *Bs.* voz; *Ross.* повозка, ѣздило, подвода, возъ, возникъ, возникъ (*Rs.* фура = bryka furmańska). Pomogłem Bartłomieiowi złożyć furę siana pod ſtrych. *Teat.* 24, *c.* 21. - *fig.* fura siana *ob.* siano. - Fura wina, ein Fuder Wein, *Bh.* polawozj. - *fig.* Chociażbyś furą do domu woził, a miał żonę piiaczkę, tedy ona garściami tylko wynosząc, ciebie i siebie zuboży. *Perz. Lek.* 262. §. transport, przewiezienie, przewóz, der Transport. Dla niedoſtatku okrętu, umyślił z Brytanii dwoią forą woysko przeprawić. *Warg. Cez.* 105. Tać

iest do bezdennego piekła forta, którą I on, i iego studzy, iedną zaydą fórą. *Pot. Zac.* 155. Tąż i Niemcy przez Elbę i przez Odrę, którą Dunczykowie przez morze, przepłynęli fórą. *Pot. Pocz.* 2. Kupiec nieborak przez ogień, przez góry, Wiedzie niepewne; choć bogate fóry. *Klon. Fl. C.* 1. §. ciężar; eine Laſt. Niesie Jezus ciężką, niż drzewo moich grzechów forę. *Pot. Zac.* 137. Myślił mu oddadź nałożoną forę. *Chroſć. Luk.* 2, 8. Moie i wasze zdrowie w tym wzaiemnie, Jeśli téy dopnę Konsulatu fury. *Chroſć. Farn.* 145. Giną i szlachta i senatorowie, Nie uydzie żaden naznaczonéy fury. *ib.* 235. Smutny prognoſtyk z takiéy bierze fóry. *Chroſć. Luk.* 2, 8. – §. dosyć na tę furę = na ten raz, genug für dieſesmal. *Tr.* Drugą forą = drugiego razu, zum zweyten male. Panie Jezu, gdy z nieba drugą przyidziesz furą. *Pot. Zac.* 137. Niechay się bie, by Parysowi tę odebrał, którą on mu w Grecyi porwał pierwszą forą. *Chroſć. Ow.* 178. (cf. Fora!) – §. fura, furlon, myto od fury. *Cn. Th.* das Fuhrlohn (cf. Furlon, Furman). Podwyższyliśmy Sternikowi fórę aż do sta złotych. *Warg. Radz.* 29. FURAŻ, Furaż, u, *m.*, *Crn.* futrásha; *Rs.* фураж*ъ*. z *franc.*, paſtwa dla koni woyſkowych, siano, słoma, owies etc. *Papr. IV.* 1, 472. Strawa, furaż, wszelka żywność dla koni woyſkowych lub innego bydła. *Jak. Art.* 3, 317. die Fourage. *ib.* spiża woienna, *pica). Day furaż! bóg wie za co włożony drapieżnie, Póy miodem, tucz kurami mundurowe leżnie. *Zab.* 16, 125. *Nar.* – FURAZOWAC, Furażować, – al, – uie, *cz. ndk.*, furaż zbierać, *picować, fouragiren. furażowanie. *Lęs. Miern.* 59. FURAZYER *ob.* *picownik.

FURDA, – y, ż., bzdura, fraszka, bagatela, eine Kleinigkeit. U mnie to furda, iednym zamachem dziesięciu położyć. *Mon.* 71, 517. Nic to, żart tylko, furda. *Teat.* 13, 32. Co mówię, i to nawet furda. *Mon.* 71, 747. Zwyczaynie, iak sprawa piiana, to wszyſtko furdy furdy. *Teat.* 43, c. 82. *Wyb.* Furdybaszki. FURDYMENT *ob.* Fordyment.

FURFANT, – a, *m.*, z *Włoſk.*, frant, ein ſchlauer Betrieger. *Crn.* furba). Trafiła się raz mowa, co się furfant znaczy? I iakie słowo? każdy iak chce, tak tłumaczy. Aż któś: słowo łacińſkie *fur*, *fant* Polſkie, rzecze, Jakoby złodziéy ten, co cudzy fant wywlecze. *Min. Ryt.* 3, 361. Przebóg, furfant to iakiś był. *Gwagn.* 107. FURFANTERYA, – yi, ż., frantoſtwo, ſchlaue Betriegerey, Hinterliſt. FURFANTSKI, – a, – ie, frantowſki, betriegeriſch. *Crn.* furbaſt.

*FURKA, – i, ż., z *łac.*, niby to szubienica, trzy drewna, przez które Rzymianie ieńców dla obelgi przepędzali; die Römiſche Furca; auch eine Art von Galgen. Nurku, ach nurkiem chodzisz; przecięż Nurka, Za ten poſtępek w Polszcze czeka furka. *Brath. R.* 4, *b.* I my pod Furki póydziemy, Pomrzemy pierwéy, pomrzemy. *Tward. Misc.* 28. Da, i prawa słuszne poda zwyciężonym, Nie karki; nie nizkie ramiona siekierom, Nie Furki Kwirytom, Nie iarzma Samnitom. *ib.* 50.

FURLON, u, *m.*, z *Niem.* das Fuhrlohn; *Sr.* 2. forlon; *Crn.* vosnina; *Rs.* извóзка, извóзное; myto od fury, frocht, to ieſt, co się płaci furmanowi, n. p. Paweł Janowi towaru nie wydaie, pokąd mu forlonu nie zapłaci. *Kosz. Cyc.* 206. – §. cło od fury. *Dudz.* 38. myto od przewiezienia, cło na brzegu, *portitorium*. *Mącz.* der

Frachtzoll, die Mauth. *Crn.* vośnishtvu, vosnya *jus arrigandi*. FURMAN, – a *m.*, FURMANKA, – nka, *m. de in*, z Niem. der Fuhrmann. *Bh.* forman, wozotag, wozka, *Slo.* furman, wozŕ; *Hg.* kotsis; *Sr.* 2. formann; *Crn.* furman, *Vd.* fuerman, fuormon, vosnik; *Slu.* kocsiásh; *Rg* kolnik, kociar, kollovoghja, gognic; *barb.* kirigia; *Cro.* foringash; *Rs.* фурманъ, фурманщикъ, извощикъ, повозникъ, подвощикъ, развозщикъ (*ob.* zwoszczyk); *Ec.* извозникъ, возапай, вывозапай, rozwoźnik, obieraiący się przewożeniem towarow z mieysca do mieysca za ugodzony frocht; n. p. Furmani, ktorzy towary za granicę wywożą, płacą po gr. 15; a furmankowie mnieysi, co po koronie żywność szukaią, po 10. *Vol. Leg.* 3, 410. Gdzie księża a furmani piią, tam naylepsze piwo. *Rys. Ad.* 16. Furman we złym razie odrzeka się swego Pana, a przyiechawszy na nocleg, znowu woz smaruie. *ib.* 13. albo Furman ulgnąwszy, drog się odprzysięga, A gdy pogoda, przysiągłszy, zaprzęga. *Gemm.* 84. Furmana błoto, ſlisa deszcze trapią, Że się obadwa, pod swoy daszek kwapią. *ib.* Kluie iak furman, er flucht wie ein Landsknecht. *Tr.* Stary furman rad słyszy, kiedy kto biczem trzaska. *Rys. Ad.* 64. Furmanem, przez furmana posłałem, durch einen Fuhrmann, mit einem Fuhrmann. §. furman *ob.* woźnica, der Fuhrknecht, Kutſcher. 2) *Bootes*, *Arctophylax*, gromada gwiazd, którą *furmanem* albo woźnicą zowiemy; mieysce swoie ma nie daleko wozu gwiazdecznego. *Otw. Cw.* 64. *ib.* 411. cf. 309. der Bärenhüter, das Geſtirn. Choć pod mroźnym furmanem w Moſkwie byśmy byli . . . *Bardz. Luk.* 73. Schylonego bali się furmana. *ib.* 65. 3) Furmanek, ptak, ein gewiſſer Vogel. Furmankowie przestroźni, bez sił iadowici. *Banial. J* 3, *b.* FURMANCZYK, a, *m.*, parobek furmański, der Fuhrknecht, Fuhrmannsknecht. FURMANIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, furmanem bydź, wozić, einen Fuhrmann abgeben. *Bh.* formanim, wożim; *Rs.* извóзничать; *Ec.* извозничаю. Ociec iego na Pradze konie trzymał i furmanił. *Teat.* 1, 123. *Mon.* 67, 114. FURMANKA, – i, ż., *§. pobór od furmanów, die Steuer der Fuhrleute. Eksaktorowie, którzy furmankę wybieraią, tylko po gr. 12 od iednego woxu brać powinni. *Vol. Leg.* 3. 879. §. żona furmana, lub furmaństwem się bawiąca kobieta, die Fuhrmännin. *Boh.* formanka. – §. furmaństwo, stan furmański, das Fuhrweſen, *Bh.* formenka. §. cztery konie różney maści do zaprzęgu, ein Zug von vier Pferden, iedes von andrer Farbe (cf. formalka, formal). Furmanki mam bardzo piękne, z samych jezdnych koni zebrane; ale iaka to wygoda mieć konie różney maści. *Mon.* 73, 764. Przedałem furmankę kasztanowatą. *ib.* 72, 687. *Teat.* 19, *b.* 8. FURMANSKI, – a, – ie, od furmana, Fuhrmanns-. *Bh.* formanſkŏ, wozatagſtŕ; *Rs.* фурмановъ, фурманщиковъ, извóзничій, извóщичій извóзный, возничій, повóзничій, ямскій. Toby się ledwie na furmańſki wóz włożyć mogło. *Rey Apoc.* 88. (cf. bryka). *Vd.* tovoreu vus. FURMANSTWO, – a, *n.*, ſtan furmański, der Stand eines Fuhrmanns, das Fuhrmannsgewerbe. *Bh.* formanſtwi, wozatagſtwi; *Crn.* vóshna, vosnishtvu). Furmaństwem się żywi. *Ld.* §. cokolwiek się tyczy rzeczy furmańſkich w którym kraiu; das Fuhrweſen. Furmaństwo lądowe. *Koll. liſt.* 2, 62. 3) Furmani,

collect. die Zufriente. Do téy karczmy samo furmaństwo zaiéżdża.

FURSTAT *ob.* Forsztat.

FURSTUS, u, *m.*, z *Niem.* der Borſtoß, w górnictwie, kruszec ieszcze nie do końca oczyszczony, noch nicht völlig gereinigtes Erz. *Tr.*

FURTA, FURTKA, FURTYAN *ob.* Forta, Fortka, Fortyan.

FURTAC *cz. ndk.*, szmer robić kręcąc co, womit ſchnurren, indem man es umdreht. Dzieci wartatką furtają. *Tr.* 2, 5759., *ob.* frufru cf. tryga.

FURWACH, u, *m.*, z *Niem.* die Vorwache. *Tr.*

FURYA, - yi, *ż.*, Piekielne ięduze, furye, Megera; Tyzyfona i Alekto, które dręczyły potępieńcow. *Kras. Zb.* 1, 304. die hölliſchen Furien. 2) zapalczywy gniew, wściekłość, die Furie, die Wuth, Raſerey. Gniew bez rozmysłu zowią furyą albo szaleństwem. *Weresz. Regl.* 131. Wzburzony nagłą furyą ieden człowiek bezrozumny a szalony, wybiegł z golym mieczem, i kogo potkał zabiiał. *Skarg. Zyw.* 2, 164. Likurga za furyą pospolstwa z miasta wypędzono. *Warg. Wal.* 161. Cierpliwość często obrażona, w furyą się nakoniec obraca. *W. Post. Mn.* 9. Gdy Kazimierz dworzanina swego ograł, ruszyła furya onego dworzanina, że Panu swemu dał w gębę. *Bielsk. Kr.* 101. Nie złożyli furyom Legata Polacy. *Krom.* 650. *non cessere furori eius.* Uspokoili go, włócząc, po mieście z wielkim gniewem, furyą. *Skarg. Zyw.* 1, 172. Nie Zmudzką beczą furyą mierzą; Krakowskim korcem, i to pod ſtrych. *K. Ad.* 47. 3. pewny ſtróy niewieści, ein Theil des Weiberputzes. Kornety, bonety, fontazie, furye. *Haur Sk.* 219. FURYAT, - a, *m.*, Furyburski *Teat.* 25, 80. Człowiek zapalczywy, wściekły, ein jähzorniger, tobender Menſch. Co poczyna Jezus z takiemi potwarcami, furyaty i mężobójcami swemi? *Skarg. Kaz.* 145. Furyat ten, nie iednemu palce obciął. *Opal. sat.* 137. Wysłuchał cierpliwie furyata. *Skarg. Zyw.* 395. FURYATKA, - i, *ż.*, kobieta wściekła, eine jähzornige, tobende Weibsperſon. FURYOWAC się, - al, - uie, *recipr. ndk.*, rozzłościć się, wpadać w zapalczywość, w furyą, beſtwieć, wüthend, grimmig werden. Na te słowa iak szaleny biegać, wrzeszczeć, furyować się począł. *Skarg. Zyw.* 2, 390. Niech się świat, iak chce, furyuie, Niech chytrze narody buntuie, Skoro Pan słowo wypuści, Ziemia się zaraz rozpuści. *Ryb. Ps.* 87. Fortuna się furyuie. *Jabl. Ez.* 208. W iakąż cię to złość wprawiło, iakże się furyuiesz! *Teat.* 2, *b.* 80.

FUS, FUSY *ob.* Fuz.

*FUSBERTA, - y, *ż.*, *n. p.* Ciął nań Rynald fusbertą. *P. Kchan. Orl.* 1, 32. Fusberta żelazo i kość przepędziła. *ib.* 1, 33. ręczna barta, Fauſtbarte *ob.* barta, halabarta?

*FUSTA, - y, *ż.*, Ja bezpiecznym sercem i pełen otuchy W równéy fuście popłynę przez morskie rozruchy. *J. Kchan. Dz.* 211. gatunek letkiego okręcika, die Fuſte, ein Schiffchen.

*FUSZER, - a, *m.*, partacz, z *Niem.* der Pfuſcher. Maystrów trzeba dobierać, żeby byli biegli w robocie, a nie fuszerów. *Torz. Szk.* 281. *ib.* 211. *ib.* 275.

FUTERAŁ, u, *m.*, FUTERALIK, - a, *m. zdrbn.*, *Lat. med.* foderellus, das Futteral puzdro sztućcowe, pochew i t. d. pokrowiec; *Vd.* noshnize, pokrou; *Cro.* z *Hg.* tok, *Rs* футлярb, футлярецb, влагалище, коробка; *Ec.* крабія, крабица, коробка, коробейка, коробочка. Futerał z kartonu. *Leſk. Mier.* 132. Futeralik. *Leat.* 36, *c.* 31.

*FUTAK, *FUTOR, u, *m.*, po naszemu folwark. *Weresz. Kij.* 14. ein Vorwerk. *Rs.* хутоpb, хyторb, Chłop ieden, maiący swóy futor niedaleko barci. *Torz. Szk.* 4. Poddani blizko laſku po futorach mieszkaiący. *ib.* 18. *Sreb.* 265, 2. W. długie szaty się stroią po Medyyskich futorach Partowie. *Bardz. Luk.* 139.

FUTRO, - a, *n.*, FUTERKO, - a, *n.*, *demin.* (cf. *Suec.* föder, *Gall.* feutre, feultre, *Germ.* Futter, Filz, Fell, Pelz, *lat.* vellus, pellis), odzienie ze skory zwierzęcéy kosmatey od ciepła, der Pelz. *Bh.* kojeſſina; *Sla.* churak, churdia (*Sr.* z. Fudder-s podszewka); *Crn.* kèrsen, shavba; koshushovna; *Vd.* koshuhje, koshuhna roba, koshushje, *Cro.* kerzno, menten; *Rs.* скapa, скopa, шyбb, мѣхb. Kmiotek okrył się kożuchem, Lecz pan z potrzeby zbytki porobił I futrem z dalekich krain sprowadzonym Wyniosłe barki ozdobił. *Niemc. P. P.* 127. Lepiey nosić sobole, niż kożuch, bo letkie i ciepłe futro. *Zab.* 13, 210. (cf. bekiesza, węgierka, wilczura, niedźwiedzie, lisy i. t. d.). Futrem podszywać *Rs.* шyбить, подшyбить. Maluy się, upiżmuy się, potrząśniy *putrem A przecięż ty świnim *futrźm. *Kochow.* 175. §. Futra *plur.* skory kosmate, Rauchwerk, Pelzwerk. Futerka *plur.* skórki takie pomnieyysze, Fellchen, kleines Rauchwerk (cf. popielne, łatki, biela). §. Futro od drzwi lub okna bywa dębowe lub sosnowe; w nim iest felc do ramy od okna lub do drzwi. *Mag. Mſt.* die Fütterung, das Thürfutter, Fenſterfutter *ob.* futrowanie. FUTROWAC, - al, - uie, *cz. ndk.* (cf. *Gall.* foultrer, fourrer, *Hisp.* aforrar, *lat. med. et Ital.* foderare, *Angl.* fodder, *Dan.* foerre, *Suec.* fodra, *Germ.* füttern), podszywać, zwłaszcza futrem, unterfüttern, beſonders mit Pelzwerk. Futrowane albo dwoiste odzienie, suknia drugiem suknem podbita, *diplois. Mącz.* - *fig.* Jest to sowite i futrowane kłamstwo. *Weresz. Regl.* 119. (dupeltowo, tęgie, derb, tüchtig). - §. *tr.* powlekać czém, womit überziehen. Gdy iuż kapa będzie zamurowana, trzeba ią iakąkolwiek gliną futrować. *Torz. Szk.* 88. - §. sadzić kamieniem, drzewem ściany, taflować, täfeln, mit Täfelwerk bekleiden, futtern. *Wlod.* FUTROWANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.* das Täfeln, Bekleiden mit Täfelwerk. Futrowanie ścian z posadzka na ściany, das Täfelwerk. Wszędzie po ścianach było cedrowe futrowanie, że kamieni nie było widać. *Budn.* 1 *Reg.* 6, 18. Futrowanie pokoiów, co dziś zowiemy boazeryą, daie się z desek cieńkich, dobrze wyschłych, i iak naylepiéy fugowanych, a to od podłogi aż do samego auffitu. *Swirk. Bud.* 162. §. U szewca, futrowanie, skórki na około w środku trzewika. *Mag. Mſt.* das Futterleder im Schuhe. FUTROWIZNA, - y, *ż.*, futra, Rauchwerk, Pelzwerk.

*FUTRZNY, - a, - e, skórzany, *pellicus. Mącz.* FUTRZANY, von Fellen, von Pelzen, Pelz-. *Rs.* мѣховый. Towary futrzane. *Chmiel.* 1, 584.

FUTYNIEC *ob.* Fiutyniec.

FUY! *interj.* fa, fe, fi, pfe! Pfui.

FUZ, FUS, u, *m.*, FUZY, FUSY *plur.*, *Franc.* fèces,

Ital. feccia, *Lat.* fex, der Satz, der Bodensatz eines flüssigen Körpers. *Bh.* Sjedlina, žábog, rmut; *Vd.* shoder, soderga, smet, vsednina; *Crn.* frashka, grampa, nanga, sodérga, tropina; *Bs.* murga, muresg; *Rg.* mûtex; *Rs.* подóнки, выжúмки. Sedyment czyli fus jest materya, która przez dłuższe lub krótsze stanie spokoyne, z cieklizny na dno naczynia upada. *Krup.* 5,468. Woda mętna, gdy ogień ią zwarzy, wiele na ten czas kału i fuzów z siebie wyrzuci. *Haur Sk.* 98. Swiatum wino dał, Bogu zaś lagier daruię, Moszcz światum oddał zgodny, Bogu fuz oddaię. *Kulig. Her.* 174. Fuz pozostały na podzie stopionego masła. *Haur Ek.* Brud albo fuz oliwny. *Cresc.* 151., *Sr.* 1. wołowe brudę, woług; *Vd.* frashka, grampa, droshje od oleja). Fuz od oliwy, który się na samym ustawa spodzie. *Haur Sk* 348. Oehldrusen, Oehlhefen (cf. Ustoiny, drożdże).

FUZA, - y, ż., nota muzyczna z główką pełną, iakie są ćwierciowe, półćwierciowe i same naykrotsze i nayprędsze, eine Note mit vollem Köpfchen, eine Viertel-, Achtel-, Sechszehntelnote u. s. w. Fuza prosta muzyczna, ma w sobie raz wiązanych not dwie; fuza raz wiązana, ma w sobie dwa razy wiązanych dwie. *Mag. Mst.* §. fuzą *fig.* szybko, schnell, eiligst. Tak czas mi fuzą uchodzi a dymem, Jużby lepiey zarazem zostać Bernadynem. *Rey Zw.* 16. Ale ty wżdy nieboże sam na się micy łaczność, Aby fuzą nie wyszła ta twa zacna młodość. *ib.* 29. FUZOWY, - a, - e, od fuzów, Bodensatz-, Hefen-. Fuzowy brud.

FUZYA, - yi, ż., FUZYIKA, - i, ż. *zdrbn.*, z *Franc.*, strzelba, flinta, eine Flinte. *Vd.* puksha, pushka, *Ross.* фузéя, фузéйка.

FYN *ob.* Fin.

Koniec pierwszéy Części Tomu pierwszego.

SŁOWNIK
JĘZYKA POLSKIEGO,

PRZEZ

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE

Fil: Dokt:, Członka Nayw yższey Izby Edukacyi Publiczney, Rady Dozorczey Szkoły Prawa, Królewskiego Towarzystwa Przyiaciół Nauk w Warszawie, Królewsko-Czeskiego Towarzystwa w Pradze, Rektora Licéum Warszawskiego.

TOM I. CZĘŚĆ II.

G. — L.

w WARSZAWIE, u AUTORA.

1808.

Nasz język Polski urodził się z Słowiańskiego; albowiem wszystkie te języki Polski, Czeski, Ruski, Charwacki Bośnieński, Serbski, Racki, Bulgarski i inne, były piérwéy ieden język, jako i ieden naród Słowiański. Z tego te narodu, kiedy iedni tam, drudzy sam siedliska swe przenieśli, przyszło i to, iż z iednego języka wiele się ich u dziło różnych.

Gornicki Dworzanin, 46.

JAŚNIE WIELMOŻNEMU JEGOMOŚCI PANU

STANISŁAWOWI HRABI ORDYNATOWI

NA

ZAMOŚCIU

ZAMOYSKIEMU,

JEGO CESARSKO-KRÓLEWSKIÉY MOŚCI TAYNEMU KONSYLIARZOWI i SZAMB:,

KAWALEROWI RÓŻNYCH ORDERÓW.

Zaszczyciłem część pierwszą tomu pierwszego Słownika imionami JO Xcia Jmci Generała Adama Czartoryskiego, i JW. Hrabiego Józefa Ossolinskiego, imionami, mówię, w kraiu i za granicą świetnemi; poważam się tę drugą część wydadź pod zaszczytem imienia JW. WacPana Dobrodzieia. Ścisły związek zachodzący między Osobami tak wysokiego znaczenia, do tego mię ośmiela; a wdzięczność należąca się odemnie JW. WacPanu Dobrodzieiowi, za doznane wcześnie tak hayne wsparcie mego przedsięwzięcia, naymocnieyszém dla mnie iest zniewoleniem. — Ktokolwiek choć w części zna dzieie literatury, bądź kraiowéy, bądź obcéy, oddaie cześć powinną JO. Xciu Jmci Teściowi JW. WacPana Dobrodzieia, iako Muz Opiekunowi; JW. WacPan Dobrodziéy zaszczycasz, przyozdabiasz, pomnażasz, znane od dawna w Polszcze nauk. siedlisko, założone przez Wielkiego Jana Zamoyskiego, Przodka swego, którego nieśmiertelna pamięć słynie dotąd w historyi nauk i kraiów. Tamto troskliwie zbierasz JW WacPan Dobrodziéy szczątki i zabytki starożytne, tam sprowadzasz kosztowne zbiory ksiąg, i narzędzi do nauki służących, tam zgromadzasz mężów, talentami, i nauką celuiących, tam zachęcasz młódź kraiową, aby korzystała ze sposobności, którą iéy do kształcenia się na ludzi zdatnych, i znakomitych podaiesz. — Troskliwy o przyszły los nieocenionych swoich skarbów Polskiéy, Słowiańskiéy i obcéy literatury, JW. Hrabia Ossoliński, w Wiedniu, znalazł zaspokoienie troskliwości swoiey, odda-

iąc drogie te zbiory pod opiekę JW. WacPana Dobrodzieia; cieszą się miłośnicy nauk, tak kraiowi, iak obcy, z wyboru, który na zawsze oddala wszelką obawę, żeby skarb ten literacki, z taką usilnością, tak wielkim kosztem przysposobiony, wniwecz nie poszedł. Ja zaś z moiey strony teraz tym więcey cieszę się i chlubię, że, ile mi siłymoie pozwoliły, należałem do zbierania tych naydroższych, bo nayrzadszych literatury zabytków.

Racz tedy JW. WacPan Dobrodziéy przyiąć i to dzieło moie, nad którém w ciągu kilkoletnim, przy założeniu przez JW. Hrabiego Ossolińskiego owego zbioru literatury kraiowéy pracowałem, a wśród pracy moiéy około niego, wciąż doznawałem zachęcaiących pobudzeń i pomocy JO. Xcia Generała Teścia JW. WacPana Dobrodzieia; racz go przyiąć z tą właściwą sobie uprzeymością, z któréy w kraiu i za granicą nauki się chlubią; racz go poczytać nieiako za treść wyciągnioną z tego zbioru, który troskliwość JW. Ossolińskiego opiece Pańskiéy powierzyła.

z Warszawy, w Miesiącu Listopadzie 1808.

DALSZY CIĄG PRENUMERANTOW.

Nayiaśnieyszy Cesarz Austryacki.

Józef Hrabia *Bielíński.*
Ignacy *Bleszyński.*
Szkoły *Bobrzeyskie.*
Brezá Minist: Sekr: Stanu.
Jakób *Byszewski.*
Antoni *Chłapowski.*
Tadeusz *Czacki* Starost: Nowogrodzki.
Łukasz *Dąbski* Sekr: Stanów Gallicyi.
Soter *Darowski.*
Tadeusz *Dembowski* Minist: Skarbu.
X. *Diehl* Członek Izby Eduk:
Jerzy *Dobrzański.*
Biblioteka Królewska *Drezdeńska.*
X. Marcelli *Dzięcielski* Kan: Kujaw:
Hr: Antoni *Dzieduszycki.*
Fuſs Konsyl: Stan: Ross: Sekretarz Akademii Petersburskiéy.
Franzius Senator w Gdańsku.
Kassa mieyska *Gdańska.*
z Sierakowskich *Górska.*
Michał *Grabski.*
Horn Księg: Uniwers: Wileńskiego.
Józef *Jaraczewski.*
Ignacy *Jelski* Podpółkownik.
Karazyn Konsyliarz Stanu Ross:
Kicki Arcy-Biskup Lwowski Konsyl: Stanu.
X. Hugo *Kołłątay.*
Rafał *Kołłątay* Starosta Trześniowski.
Szkoły *Kowieńskie.*
Krupowicz Pisarz miasta Wilna.
Marcin *Krzyżanowski.*
Józef *Kuropatnicki.*
Antoni *Lanckoroński* Konsyliarz Tayny Cesarski.
X. Wincenty *Łancucki* Kanon: Żytomirski.
Łowicka Szkoła nauczycielska.
Łuszczewski Minister Spraw Wewnętrznych.
Ignacy *Marchocki.*
Masłowski Konsyliarz Prefektury Kaliskiéy.
Stan: Hr *Miączyński.*
Szkoły *Mińskie.*
Szkoły *Mozyrskie.*
Julian *Niemcewicz*, Sekretarz Rady Stanu.
Gabryel *Ogiński.*
Kazimierz *Olechowski.*
Starosta *Ossoliński* Prezes Sądu Appelacyynego.
Ludwik *Pac* Kawaler Maltański.
Kazimierz *Plater* Starościc.
Jędrzey *Polsfus* Pisarz Sądu Pokoiu Wschowskiego.
Szkoły *Postawskie.*
Teodor *Potocki* Wda Bełzki.
Seweryn *Potocki* Senator Rossyyski.
Biblioteka *Prazka.*
Antoni *Pstrokoński.*
Woyciech *Pusłowski* Marszałek Słonimski.
Xżę Ordynat Dominik *Radziwił.*
Baron Ludwik *Rastawiecki.*
Michał *Romer* Prezes Trybunału Wileńskiego.

Röune Szambelan Imper: Ross:
Józef *Sierakowski* Kawaler Maltański.
Szkoły *Słuckie.*
Jan *Sniadecki* Rektor Uniwersytetu Wileńskiego.
Jędrzey *Sniadecki* Professor Uniwers: Wileńskiego.
X Opat *Sokolnicki.*
X. Teodor *Sołtyk.*
Szkoły *Swisłockie.*
Józef *Szadorski.*
X Xawery *Szaniawski* Proboszcz Grodziski.
Szymański.
Augustyn *Trzecieski.*
Nepomucen *Umiński.*
Kollegium *Warszawskie* XX. Piiarów.
Teodor *de Weychart* Konsyliarz Imperatora Ross:
Zuzanna *Wilczyńska.*
Uniwersytet *Wileński.*
Szkoły *Wileńskie.*
Seminaryum Główne Duchowne *Wileńskie.*
Jan *de Witt.*
Stanisław *Wołowicz* Podkom: Rzeczycki.
Piotr Hr: *Zabielski* Stolnik Gallic.
Tomasz *Zycki* Professor Matemat: Uniwersyt: Wileńskiego.

Autor Słownika ma honor uwiadomić Prześwietną Publiczność, że odtąd prenumerata na całe dzieło, dla nowo przybywaiących prenumerantów, podwyższa się dwoma czerwonemi złotemi, tak, że teraz całkowitość prenumeraty wynosić będzie czerwonych złotych dwanaście w złocie. To podwyższenie bynaymniéy się nie ściąga do tych, którzy przed wyyściem ieszcze téy drugiéy części piérwszego tomu prenumerowali. Ostrzega oraz autor, że po wydaniu drugiego tomu, obeymuiącego litery od *M* do *O*, (co nastąpi ku końcowi przyszłego roku), cena podwyższona będzie do czerwonych złotych piętnastu w złocie; takowe albowiem podwyższenie wypada z obrachunku wzrastaiących coraz bardziéy kosztów druku tego dzieła.

w Warszawie, w Listopadzie 1808. Roku.

LINDE.

G.

G, g, *litera alfabetu łacińskiego siódma, grechiego trzecia, polskiego* (ą et ę za litery rachuiąc) *dziewiąta.* Kras. Zb. 1, 305. der siebente Buchstabe des lateinischen Alphabeths. *W Polskim wymawiamy g zawsze grubo, nigdy nie iak j; gdzie go zaś trochę miękciéy wymawiamy, piszemy po nim samogłoskę* i *n. p. giermek, giełda.* Kpcz. Gr. 1, p. 37. das g klingt im Polnischen blos alsdann wie j, wenn i darauf folgt, sonst immer fast wie das Deutsche k. Januszowski *rady ieszcze przekłada, żeby w słowach z Łacińskiego przyswoionych raczéy pisać* j *niż* g, *n. p.* rejestr, *nie* regiestr, Anjoł *nie* Angioł (*iak w dawnych drukach wszędzie*), Ewanjelia, *nie* Ewangielia. – Gornicki *zadawnione* gi, *co my dziś* go *mówimy, z daszkiem pisze: skarał gi bóg, zskarał go bóg.* Nowy Char. *Ze* g *przed* e *zawsze iest miękkie, więc zawsze po sobie przed* e *żąda włożonego* i, *n. p. gies, gieść albo jeść, z łac.* gestus, *Gieneral albo Jeneral.* Zwischen g und e muß ein j eingeflickt werden. – *Czesi naszego* g *nie maią; ich* g *iest naszym* j; *n. p.* gablko *iabłko*, gal *iak*, geden *ieden. Nasze* g *zaś w Czeskim zastępuie* h, *n. p. gadać* habati, *ganić* haněti, *głowa* hlawa, *gnida* hnida, *gora* hora, *gotowy* hotowy. – *Toż i w naszych niektórych krainach postrzegamy; mowią:* gańba *i* hańba; *mówimy:* ganić, *a przecięż nie* gańbić, *lecz* hańbić, *haniebny.* „*Bogatków, gdy się z Mazowieckiego do Litwy przenieśli, Bohatkami nazywano.*“ Nies. 1, 129. *cf.* **Borzobohaty*; *cf. gębka, gąbka, hubka.* – §. G *zamiast* k *piszą w owych skróconych:* gmyśli, gwoli, grzeczy (*zkąd* grzeczny) *z kmyśli, kwoli, krzeczy, to iest: ku myśli, ku rzeczy* ob. ku, *z uedle.*

G. Z. P. *abbrewiacya: Generał Ziem Podolskich.*

GABAĆ, gabać, – ał, – a, *cz. ndk.* (– gabnąć *idnt.* w składanych), niepokóy czynić, drażnić, napastować, anfechten, reizen, beunruhigen. cf. *Ital.* gabbare). Stała się niezgoda między jastrzębi, że walcząc między sobą, innych ptaków nie gabali. *Ezop.* 131. Jeśli ku nim blizko przystąpisz, a będziesz ie gabał, tedy się na cię rzucą i zabiią cię. *Jer. Zbr.* 7. Odrzuć, cokolwiek cię na szkodę twoiéy duszy gaba. *Pot. Zuc.* 53. Kacerz ten dysputacyykami, któremi proste gaba, zhardział. *Skarg. Dz.* 293. Gołębie drapieżni ptacy albo szkodliwe zwierzęta gabaią. *Cresc.* 588. Cudzołoztwo z iednéy strony iest, gdy dziewka cudzego gabi męża. *Haur Sk.* 238. Bez przyczyny nieradzi nikogo gabaią. *Papr. Try. C.* 2. Już ona umarła, co więcéy gabasz uczyciela (żeby przyszedł uzdrowić ią). *Budn. Marc.* 5, 36. (czemuż go ieszcze trudziasz? *Bibl. Gd.*). Nie na wieki pszenicę młócić będziesz, ani iéy będzie *gabać koło wozowe. *Leop. Jes.* 28, 28. (potrze. *Bibl. Gd.*). – Gabać kogo o co, nalegać nań o co, einen um etwas mahnen, ihn dringendst deshalb anliegen. Kogo o dług przodków jego gabaią, ten . . . *Szczerb. Sax.* 86. Żaden się nie żałował nań o żadną rzecz, ani go też żaden o żadną rzecz nie gabał ani molestował. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 10, 63. Jeśliby kto chciał gabać kogo o imienie, ma to czynić przed owym sądem, gdzie iest wzdane. *Sax. Tyt.* 75. GABANIE, – ia, *n., subst. verb.*, napastowanie, drażnienie, das Anfechten, die Anfechtung. GABACZ, – a, *m.*, co gaba, drażni, drażniciel, der Anfechter. Trudny gabacz brzuch, *molestus interpellator. Mącz.*

Pochodz. *nagabać, nagabnąć, nienagabniony, przenagabać, przenagabnąć.*

GĄBCZASTY *ob.* Gębczasty.

GABELA, – i, *i.* (*Ital.* gabella, *Gall.* gabelle, *Lat. med.* gabella, gavlum, gabligium, Obd. die Gaffel), cło, pobór, die Steuer, der Zoll. Gabella, nazwisko we Francyi podatku na sol włożonego. *Kras. Zb.* 1, 306. Gabele od soli. *Star. Ref.* 43. W Wenecyi gabelę wszyscy płacą. *ib.* 164. *Jabł. Tel.* 36.

GABINET, KABINET, – u, *m.*, GABINECIK, – a, *m. zdrbn.* (*Gall.* Cabinet, *Ital.* Cabinetto, *Angl.* Cabbinet), pokoik poboczny ciszy, das Cabinet, ein kleines, stilleres Zimmer. *Vd.* kabinet, kamerza, shtibelz, jispizn, skrinna jispa; *Sr.* 1. pjitwark; *Rs.* кабинетъ, отхожій, отхожая, горница. Sypialnie i gabinety dla zgiełku oddalone bydź maią od pokoiów dziecinnych. *Swith. Bud.* 99. §. gabinet u monarchów iest miéyscem sekretniéyszych obrad w interessach kraiowych. *Jez. Wyr.* das Cabinet an den Höfen. Czasem bywa pierwéy w gabinecie rezolucya, niż w senacie deliberacya. *Lub. Roz.* 453. Z tych siedmiu ministrów składa się teraz krolewski taicmny gabinet. *Pam.* 83, 568. §. skład, zbiór różnych kosztowności, sztuk pięknych, das Cabinet, ein Zimmer zu Kostbarkeiten. *Sr.* 1. hutjowna jtwa, bulnenczja. Gabinet naturalny, ein Naturaliencabinet, iest miéysce, w którym się przechowuią rzeczy od przyrodzenia wyprowadzone, w iak naypodobniéyszym, ile można, żywości stanie. *Kluk Zw.* 1, 15. Piękny ma gabinet, pełny rzeczy rzadkich. *N. Pam.* 8, 149. GABINETOWY, – a, – e, od gabinetu, Cabinets-. *Ross.* кабинетскій. Sekretarz gabinetowy. *Mon.* 70, 540. (cf. *dumny). Negocyacye są woyną gabinetową. *Zab.* 9, 229. t. i. gabinetów dworskich, albo dworów, ein Krieg der Cabineter.

GĄBKA i t. d. *ob.* Gębka.

GABLOTEK, – tka, *m.*, *Gall.* tablette, deszczułka do ściany z góry przybita, żeby na niéy co postawić, ein Bretchen an der Wand, etwas darauf zu stellen. *Tr.*

GĄBR *ob.* Cząbr.

GAC, Gać, – i, *ż.*, faszyny, pęki z gałęzi wiązane. *Papr. W.* 1, 471. Faſchinen, Reisbündel. §. Gać, Gacie *liczb. mn.*, pomost z takich pęków, Faſchinenwerk, ein Knüttelbamm, eine Reiſerbrücke. *Bh. et Slo.* hat; *Hg.* gát; *Bs.* gát, zagatje, zajazenjo (*Bs.* gazisce, brod *vadum* bród); *Cro.* gata (= gat, gacie 2) jaz *q. v.*; *Cro.* gáz, *Hg.* gázlóhely *vadum* bród); *Crn.* gatshe; *Vd.* gas; *Rs.* гать. Cymbrowie, podciąwszy wielki las, gać uczynili, i tak się przez rzekę przeprawili. *Stryik.* 55. (cf. Gacić).

GACEK, – cka, *m.*, cf. gaszek, gach, cf. *Ital.* gazza, cf. *Ger.* Aſſel) nietoperz, latoperz, latonka, die Fledermaus. *Bs.* gligljak, pirçaç, netópjer; *Crn.* pirpogazhéza; *Vd.* mrazhnik, shishmish; *Slav.* slipimish; *Ross.* кожанъ, летучая мышь. Nietoperze także gackami zowią. *Zool. Nar.* 2, 2. Osądzono nietoperza, żeby już we dnie nie latał, Lecz w nocy omackiem, I już nie nietoperzem, ale zwał się gackiem. *Min. Rzt.* 4, 98.

GACH, – a, *m.*, ponocnik, fryjerz. *Cn. Th.* (cf. *Ger.* Gauch, Geck, Gäck = mokos, głupiec; *Ital.* Cucco, *Dan.* Giak, *Holl.* Ghoek, *Angl.* Gick, *Suec.* Gek, *Islnd.* Gick, cf. *lat.* Jocus), ein Nachtſchwärmer, ein Buhler. Tu w tym lesie z swym gachem kryie się. *Teatr* 52, *d.* 118. Swięty urząd gamratom, ołtarz gachom służy. *Zygr. Papr.* 289. *Zartbl.* Jmć Pan Gachowski. *Mon.* 63, 282., *ob.* Gaszek *dem.* – GACHOWAC, – ał, – uie, *intransit. ndk.*, po nocy chodzić szaleiąc. *Cn. Th.* bey der Nacht ſchwärmen. b) za dziewkami biegać, fryie stroić, den Mädchen nachlaufen, buhlen. GACHOWAC SIĘ *recipr.*, zbytnie się stroić, ſich übermäßig putzen. *Tr.* GACHOWANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, GACHOWSTWO, GACHOSTWO, nocne brukowanie, das Schwärmen bey der Nacht; gamratowanie, fryierstwo, das Buhlen, die Buhlerey. Z gachowstwa zrobić przyiłoyność i ochędostwo. *Mon.* 60, 123.

GACIC, – ił, – i, *cs. ndk.*, gacią pomościć, mit Reisbündel belegen, bebrücken. *Boh.* hatati, hatam; *Slo.* hatám; *Hg.* gátot tsinálok; *Crn.* gatim *farcire*; *Cro.* gaziti, zajeziti, zajazti (cf. jaz); *Rs.* гатить, гать; *Ec.* гамю (*diſting. Cro.*, *Rg.*, *Bs.* gaziti *radere* brodzić; *Ital.* guazzare; *Crn.* gasim, *Vd.* gasiti; *Crn.* gàs *calliſ nivis* cf. *Ger.* Gaſſe; cf. *Rg.* gicka *lutum*). Polacy, aby snadniey przez rzekę przebydź mogli, gacili ią i mościli chrostem. *Stryik.* 545. Wybrani Chrysta gacili rózgami palmowemi drogę Panu. *Biał. Post.* 12., *ob.* nagacić).

GACIE, – i, *plur.*, (cf. Oberd. Gaten, Gadichoſen, *Hg.* Gatya *ob.* Gatki); *Slo.* gaty; *Vd.* gazhe; *Bs.* gachje, gacchiçe, svitiçe (*Cro.* gàche = Węgierskie gatki; *Croat.* hlache = Węgierskie spodnie; *Croat.* gege = Niemieckie spodnie); *Ec.* гáщи, препоясало, опоясаïе (*Ross.* гáчи końce gatek; гáчникъ, гáшникъ sznur do zwięzywania gatek; *Cro.* gachnyak *ligula femoralis*); ubranie, spodnie, die Hoſen, die Beinkleider. Gacie spuściwszy golą mu wypnie dupę. *Pot. Jow.* 2, 34. cf. portki, pludry). *Prov. Slo.* ne hogi ſa Nemec, je mu gaté wezmu, *vacuus cantat coram latrone viator.* – *Prov. Cro.* koi dobre gách nevése, Rad guszto nye potese, *qui rem primo bene non agit, saepius iterare cogitur*). •Gacionosz *Ec.* гащеносецъ *braxatus*; *gaciodziéy *Ec.* гащедѣлатель *braccarius*.

GAD, – u, *m.*, *Bh. et Slo.* had *anguis* wąż; *Sr.* 1. had *vipera*, *coluber*; *Sr.* 2. huj wąż; *Crn.* gad *vipera*; *Vd.* had, kad, kazha = wąż; *Vd.* kazhinka, kazhur = węgorz (cf. kaczka); *Cro.* kacha, gád = wąż; *Ec.* гáдъ, животныя пресмыкающееся по земли n. p. змiй (cf. *Rg. et Bs.* gad *sordes*; *Bs.* gadniti *inquinare*; *Vd.* gaditi = ganić; *Rs.* гадкiй brzydki, гадливый ckliwy; cf. *Arab.* غذا *hajath* animal; cf. gadać, zgadywać); = ziemiopłaz, czołgacz, płaz, ein auf dem Bauche oder auf ſehr kurzen Füßen kriechendes Thier. Wszystek gad ziemski, według rodzaiu swego. *Radz. Genes.* 1, 25. (wszelki płaz ziemski. *Bibl. Gd.* alles Gewürme. Luth.). *Reptilia* gad, rzeczy czołgaiące się po ziemi, mianowicie węże i jaszczurki. *Chmiel.* 1, 595. (cf. gadać, zgadnąć). Gadem nazywamy to zwierzęta, które maią krew czerwoną zimną, serce o iedney komorce i oddychaią nie płucami, a nadto ieszcze płuca do oddychania. Te *Linneusz* umieścił w gromadzie nazwaney *Amphibia*. Dawniéysi zaś naturaliści tym wyrazem *Amphibia* oznaczali niektore tylko zwierzęta, iako to bobry, wydry, jaszczurki, żaby i t. d., a tego względu, że one równie w wodzie iak i na powietrzu żyć mogą. *Zool. Nar.* 190. cf. *Kluk Zw.* 1, 25. die Amphibien und dem Linné. Ze tę klassę gadem nazywam, tak się usprawiedliwiam. Zawsze pod tym imieniem u nas rozumiano takowe zwierzęta, które na obrzydłych miéyscach przemieszkiwaią, przez odmienność kształtu swego od innych zwierząt, w oczach ludzkich okropne były, owe węże, żmiie, padalce, iaszczurki. *Kluk Zw.* 3, 3. Schlangen, Ottern, Vipern, Eidechſen ꝛc. W siedliſkach Dydony i Eneasza włoczą się dziś gady. *N. Pam.* 20, 223. Jak będziesz klął twą postać wspaniałą człowiecze, Różniącą się od gadu, co się nisko wlecze. *Dmoch. Sąd.* 23. Często ten •had (gad, o Tatarach) w Podolskich krainach gości. *Papr. Gn.* 1037. t. j. gawiedź, dieſes Geſchmeiß, die Tataren. cf. Gadzina.

•GADA, – y, *ż.*, piętro, Obd. der Gaden, das Stockwerk. Spadł na dół z trzeciéy gady, i wzięto go umarłego. 1 *Leop. Act.* 20, 9. (piętra. 3 *Leop.*). Były trzy gady. 1 *Leop. Ex.* 42, 6. (piętra. 3 *Leop.*).

GADAC, – ał. – a, *cz. ndk.*, (*Bh.* hadati *coniicere*, *ratiocinari*, hadać *vates*; *Slo.* hádám *hariolor*, hadać *hariolus*; *Rg.* gâtati *sortilegio uti*, gataz, gâtalas *sortilegus*; *Cro.* zgadyam, zgoditi = zgadywać, zgadnąć (cf. gody); *Cro.* gatávecz *futurorum diuinator*; *Rs.* гадать, гадывать zgadywać, гадáмель wróżek; *Sr.* 1. hudaci; *coniecturare*, *Hebr.* חוד *chud* aenigma proposuit, חידה *chidah* aenigma. cf. gad, *Sor. etc.* had *serpens*; hadam *auguror*; *quia serpens callidum eſt animal*, *quod tanquam diuinare seu sagire queat*). *Pol.* = mówić, rozmawiać; wszelako zawsze, mniéy poważnie używa się gadać, niż mówić, reden. *Sr.* 2. groniſh; *Cro. et Sla.* govoriti; *Rg.* govoritti, *Crn.* govorim; *Vd.* marnuvati, govoriti, besediti, kremlati, vesuvati; *Rs.* говорить (*ob.* gaworzyć), сказать, сказываю, баять; *Eccl.* изглаголами. Nie usiłuiemy uczyć tego mówić, który gadać nie umie, *docere dicere*, *qui loqui nescit*, den ſprechen lehren, der nicht reden kann. *Pir. Wym.* 223.

Chętnie o tym gadamy, co miłuiem z chuci. *Jag. Wyb. C.* 1, *b.* Niechże gada, ma-li co mówić, bo nie mam czasu. *Teat.* 24, *c.* 87. Trudno nie gadać, kiedy ziemną kto mowi, *ib.* 15, *c.* 55. (nie otwierać się, nie wyiawić). Co w sercu kryiesz, twarz będzie gadała. *Bardz. Ir.* 469. (wyda). Nie ustąpi milczenie częstokroć wymowie, Gadać nas uczą ludzie, a milczeć bogowie. *Nar. Ds.* 3, 106. Łacno gadać, nie łacno dokazać. *Cn. Th.* 412. (cf. gębą woiować). Każdy gada, chociaż nic nie umie. *Jabł. Ez.* 127. Jemu gadać o tém, toż samo, iak o wilku żelaznym. *Teat.* 19, *b.* 49. (głuchemu gadać; groch na ścianę rzucać). Oh nie gaday! *Teat.* 36, *c.* 105. (co mówisz! nie do wierzenia!). Weźm żonę, stółę, urząd, póki tchniesz żywotem, Zawsze o tobie gadać będą, nie wątp' o tém. *Jakub. Bay.* 89. Niech na cię gada, iak kto chce złośliwie, Ty iesteś cały, cnota cię zasłania. *Karp.* 4, 42. Ufformuie cerę, iak gdyby trzeciego dnia gadał z Panem Bogiem. *Opal. Sat.* 165. Gadał z papieżem, z królem; *Tigranem salutauit.* Cic. *Vilnae, me puero, sub Stephano Bathorio nobilis quidam occasionem dedit dicto simili:* Gadał z Ferensem; *adeo ille altos sumpserat spiritus ex colloquio cum aulico, apud regem gratioso, ut aegre aliquis ad eum accedere posset, famulis respondentibus:* Gadał dziś Jego Mość z Ferensem. *Cn. Ad.* 228. cf. Gagatek. §. gadać, siła mówić, nabiiać uszy. *Cn. Th.* schwatzen, plaudern. Wielka różnica między temi, którzy wiele czynią i którzy wiele gadaią. *Mon.* 63, 492. Gadaią wiele, nic nie mówiąc. *Teat.* 25, 93. Wiele gada a mało mówi. *ib.* 28, *b.* 28. *3, gadać z zgadywać, dorozumiewać się. *Cn. Th.* rathen, schließen, folgern, muthmaßen. Gaday nam tę gadkę: piąciu psów łowimy w lesie blizkim; czego dostawamy, tego nie mamy; co nam uciekа, to mamy; – a on zgadnąć nie mógł. *Warg. Wal.* 337. II. *Gadać się *recipr.*, *Bh.* hadat se disputare, cf. *Germ.* hadern, Hader, cf. *hadrunek, *hadrunkować, *hadrować, *hadrownik) rozmawiać się z kim, dysputować się, rozpierać się, *Rs.* совопрекаться, состязаться; mit Worten ſtreiten, disputiren, Worte wechſeln. Oni się o to zemną gadali. 1 *Leop. Job.* 31, 23. (sprzeczali. 3 *Leop.*). Często się o to gadali, któryby z nich miał bydź zacnieyszy. *Zrn. Pst.* 96, *b.* Kto w szkole Arystotelesowéy nie bywał, radzę, aby o rzeczach wielkich i skrytych nie mawiał, ani pisał, ani się o nie gadał. *Orzech. Qu.* 90. Kazimierz, gadaiąc się pod dobą my[illegible] z biskupy o nieśmiertelności duszy, umarł. *Stryik.* 203. rozweseliwszy się rozmową). Ludzie się ięli o wierze gadać i swarzyć. *Bielsk. Kr.* 525. Będę się tam z nimi gadać o lud moim. *Leop. Joel.* 3, 2. (będę się z nimi sądził o lud swóy. *Bibl. Gd.*). O co się to między sobą gadacie? *Leop. Marc.* 9, 16. (o cóż spór macie między sobą? *Bibl. Gd.*). Kto się gada z bogiem, ma iemu odpowiadać. *Budn. Job.* 39, 35. (kto chce strofować boga. *Bibl. Gd.*). Gadaiąc się z ś. Szczepanem, nie mogli się sprzeciwić mądrości iego. *Biał. Post.* 105. GADANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, *Bh. et Slo.* hadanj *diuinatio, aruspicina; altercatio; Ec. et Rs.* гаданїе wróżenie, zgadywanie, gadka, zagadka). *Pol.* z mówienie, rozmowa, das Reden, das Gerede, das Geſchwätze. Kiedyż się uważnie nauczysz mówić, i tych próżności gadania odrzucisz? *Jabł. Tel.* 42., *Vd.* bes-duvanje, govarjenje, pladranje, jesizhenje, jesikanje, quantanje, *Rs.* пустословіе. O wdzięczne wód szemranie, wdzięczne zdroiów gadanie. *Groch. W.* 352. §. zgadywanie, domysł, proroctwo, das Rathen, Errathen, die Weißagung. 2) gadanie (gadanie się) z słowny spór, rozprawa, dysputacya, der Wortwechſel, Wortſtreit, die Disputation. *Rs.* словопреніе. O nauce Jezusa słysząc Rabinowie, na gadanie go i dysputacye wyzwali. *Skarg. Kaz.* 493. Gotował się biskup na dysputacyą, a zgromadzaiąc uczone ludzie, z pompą na gadanie ono iść chciał. *Skarg. Żyw.* 2, 89. Żydzi mieli gadanie o wierze z Sylwestrem. *Skarg. Dz.* 181. Zefirenus uczynił gadanie abo dysputacyą z Montaniſtami. *ib.* 110. GADACTWO, – a, *n.*, wielomostwo, świegot, Geſchwätze, Rederey. Gadactwa dosyć, mądrości mało. *Pir. Wym.* 123. GADACZ, – a, *m.*, (*Slo. et Bh.* badać *vates*; *Sr.* 1. hádal; *Rg.* gátiz, gátalaz *sortilegus*; *Cro.* gatávecz *futurorum diuinator*; *Rs.* гадамель wróżek, wieszczek); dużo i szeroko gadaiący, świegot, ein Schwätzer, Wortemacher. Siedzi przedemną nieprzebłagany gadacz, nabitą wiatrem i nic nie znaczącemi słowami gębę maiąc. *Zab.* 6, 325., *Eccl.* глаголивыхъ. Wielcy oni gadacze albo świegotliwi ludzie, którzy w towarzyszeniu z drugiemi sami mowę zabieraią, i w tym co powiadaią, końca znaleźć nie mogą. *Zab.* 6, 318. *b*) cektownik, przegadywaiący się z kim, spieraiący się o co. *Wod.*, *Rs.* совопросникъ, ein Disputator. Jakiś twardy i chytry gadacz. *Skarg. Dz.* 314. Co iest iawnego bez sporu, nie potrzebuie żadnego gadacza. *Poc. Hom.* 570. 2) weding Czeſkiego badać *vates*, mądry, który łacno zgaduie, wieszczek. *Cn. Th.* ein Weiſer, ein Seher. Pytaycie się wieszczków i gadaczow. 1 *Leop. Jes.* 8, 19. Nie słuchaycie prorokow i gadaczów, i tych, co sny wykładaią, i wróżków. 1 *Leop. Jer.* 27, 9. na kształt gadacza. 1 *Leop. Prov.* 23, 6. wieszczka. 3 *Leop.*). Gdzie mędrzec, gdzie rozumny w piśmie? gdzie gadacz wieku tego? *Budn.* 1 *Cor.* 1, 20. Prostakiem, nie gadacz, *Danus sum, non Oedipus. Mącz.* GADACZKA, – i, *ż.*, świegotka, eine Schwätzerinn. – *§. prorokini, die Seherinn, Wahrſagerinn. *Bh.* badačka; *Rs.* гадательница. *Krok* zostawił po sobie trzy córy, iedna była czarownica, druga wieszczka, ostatnia gadaczka. *Gwagn.* 460. *Biel. Sw.* 137, *b.* GADANINA, – y, *ż.*, świegotanie, próżne słowa, Geſchwätz, Gewäſch. Téy stałości owe wykrętarskie gadaniny pewnie sprawić nie mogą. *Pilch. Sen. fist.* 4, 56. (Przy budowaniu Babilońskiéy wieży) wnet brzydka gadanina między murarzami Szerzy się, w któréy głusi nie godzą się sami. *Przyb. Milt.* 383. Gadanina ta Maurów iest mieszaniną Arabskiego i Judyyskiego ięzyka. *Przyb. Lux.* 332. GADATLIWOSC, – ści, *ż.*, gadulstwo, wielomówliwo, die Schwatzhaftigkeit. *Vd.* pladrazhnoſt, jesizhnoſt; *Rg.* govornoſt, jezicnoſt; *Rs.* говорливость, словоохотность. GADATLIWY, – a, – e, – ie *adv.*, świegotliwy, wielomówny, schwatzhaft, plauderhaft. *Sr.* 1. sítecjnitwy; *Crn.* sgovarliv; *Rg.* govorni, jezicjan (cf. ięzyczny); *Vd.* pladrazhen, jesizhen, jesikaſt, quantazh; *Rs.* говорливый. Łgarz gadatliwy. *Hul. Ow.* 110. GADKA, – i, *ż.*, gadanie, mowa o czém, das Reden, das Gerede, die Rede von etwas. Niech się strzegą gadek, przechadzek, rozmów nieprzy-

ſtoynych z niewiaſtami w kościele. *Skarg. Kaz.* 344. Do kościoła chodzić mamy, nie na gadki, nie na rozmowy, ale abyśmy się modlili. *W. Poſt. M.* 324. Niewiele w gadki się z nim wdawała. *Radz. Z. P.* 47. Strzeż się gadek wszelakich próżnych i plugawych. *Karnk. Kat.* 348. Dla swoich pantofli gadką był całego miaſta; nawet dzieci szydziły z niego, wytykaiąc go palcami. *N. Pam.* 3, 274. Proces tak śmieszny zoſtałby gadką wszyſtkich próżniaków, albo złośliwych języków. *Zabł. Dz.* 130. *Teat.* 30, *b.* 49. Już ta rzecz nie nową w uszach ludzkich gadką. *Pot. Syl.* 63. O tobiec to gadka, Nacięć to przymówka. *Cn. Ad.* 800. Staliśmy się gadką ludzką, t. i. wszyscy o nas mówią, każdy nami uſta wymywa, *fabulae sumus. Mącz.* To uważaiąc Antoniusz zdala, Od niepotrzebnych gadek rzecz oddala. *Chroſć. Fars.* 22. – §. Rozmowa, spór, gadanie, dyſputacya, die Unterredung, der Wortwechſel, die Diſputation. *Bh.* hádka *diſputatio.* Od wyznania prawdy nie dał się uwieść żadnemi gadkami ani namowami przeciwników. *Baz. Hiſt.* 110. Wywabiał na gadki Wikleſiany ieden Karmelita. *ib.* 4. Mało na świecie mędrców w tym się gdzieś zgodzili, Chociaż w głębokie gadki o tym zachodzili. *Rey Wiz.* 133. Nie należli, żebym z kim w kościele gadki czynił. *Skarg. Dz.* 9. O usprawiedliwieniu wiele ieſt gadek między dziesiéyszemi o wierze swary. *Skarg. Kaz.* 309. §. pytanie, kweſtya, die Frage. Z tey gadki albo pytania, taka się nauka wydaie... *Saxon Tyt.* 96. Jeſt tu gadka o to, iaka Rzplta ma bydź? *Modrz. Baz.* 13. §. trudne, zawiłe, ciemne pytanie, zagadka, das Räthſel. *Bh.* pohádka; *Vd.* gunitva, vganka, razl; *Sr.* 2. godalo, godlo, gobane (cf. godlo); *Rg.* gonétka, gátka; *Cro.* gánka, zaganka, gonotka; *Dl.* gonitka, zagoda, gotka, pritich; *Ross.* гаданїе. Zawikłana przez przenośnią mowa, po Grecku *aenigma*, po naszemu, nie od ciemności, ale od zgadywania gadką nazwana. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 88. Zgadniycie mi iednę gadkę: z iedzącego wyszedł pokarm, a z mocnego słodkość? *Skarg. Zyw.* 2, 2. Sphynx trudne gadki zadawała. *Bard. Tr.* 350. Oedip wątpliwe gadki rozwięzuie. *ib.* 355. Królowa Saba przyiechała, aby ſkuſiła Salomona w gadkach. *Leop.* 2 *Paral.* 9, 1. Gadki, którym nie mógł dadź rozum ludzki rady, Wykładać ięły rzeczne boginie Naiady. *Otw. Ow.* 291. *fig.* Gadką są dla mnie mowy Wc Pana, poiąć ich nie mogę. *Teat.* 3, 39. (ciemne, niepoięte, Ihre Reden ſind mir ein Räthſel). *§. Gadka, *problema. Cn. Syn.* 715. ein Problem; *Bs.* pricja, pricića, kojom se iſtina ischje. *Sr.* 1. wudatjo.

{*GĄDEK, *GĄDŁ *ob.* Gędziec, Gędzić).

*GADOWNIK, – a, *m.*, gaduła, gadacz, ein Plauderer, Schwätzer. Niesyty gadownik. *Zab.* 8, 325. *Język.* II. Czosnek dziki, *allium serpentinum*, zmiiowym albo gadownikiem mianuiemy, iż szyię ma pſtrą, iak zmiia. *Syr.* 1226. *ob.* gadowe ziele. GADU GADU! *interj.* Wiſch Waſch! *Vd.* shnodranje; *Bh.* třeſky pleſky, třeto, ćać. Gadu Gadu, a psi w krupy, a świnia ryie, a wilk w owce. *Cn. Ad.* 228. *Loquacitas aufert eorum*, *quae agenda sunt*, *occasionem*, die Schäfer ſchwatzen und der Wolf hohlt die Schafe. Ah iakie długo tego gadu gadu. *Zab.* 15, 180. (téy gadaniny).

Pochodz. *Gaduła*, *Gaduſki*, *dogadać*, *nagadać się*, *ogadać*, *odgadać*, *odgadywać*, *odgadnąć*, *pogadać*, *przegadać*, *rozgadać*, *wygadać*, *zgadywać*, *zgadać*, *zgadnąć*, *zagadać*, *zagadnąć*, *zagadka*, *uzgadać*. §. *godło.*

GADOWY, – a, – e, od gadu, (*Bh.* hadí wężowy; *Sr.* 1. hadowé, *Ec.* гáдовь źmijowy); das kriechende Gewürm betreffend. Gadowe ziele *ob.* Wężowaik. GADUCHA, – y, *ż.*, (cf. *Bh.* had wąż) gad, gadzina, czołgacz, ein auf dem Bauche kriechendes Thier, z. B. eine Schlange. Człowiek uwalił ſtrasznie kiłem węża, a żona krzyknie: cóż ci gaducha ta winna mizerna? *Zabł. Ez.* 216.

GADUŁA, – y, *m.* et *ż.*, gadacz, gadaczka; świegot, świegotka, der Schwätzer; die Schwätzerinn. Bywszy długo tułaczami W domu zoſtali gadułami. *Zab.* 15, 180. Wielki z ciebie gaduła. *Teat.* 18, 5. Sekret! co to, to wcale nie; ſtraszny zemnie gaduła. *ib.* 55, *b.* 8., *Boh.* hármotlach, howora; *Slo.* tlachać, tlachuła; *Rs.* тлопáть, тлапа, çankavaç *f.* tlapnića, çankavića; *Sr.* 1. plapotak (cf. papla); *Vd.* krantazh, pledrovez, jesikazh, lopotez, klopotez, shlabuder, lapeuſa, trabusa; *Rs.* балáбникъ, разговóрщикъ, переговóрщикъ, шалбéръ, говорóнъ, говоръ, говорýнъ *f.* говорýнья. Gaduła, co ma język iak paprzycę z mliwa, Przyiemna w posiedzeniu; niemowa wſtydliwa za nic. *Zab.* 9, 33. *Zabł.* GADULSKI, – a, – ie, *ob.* gadatliwy, ſchwatzhaft. *Sr.* 1. plapotaczné; *Ec.* балдúвый. – *Subſt.* GADULSKI, – iego, *m.*, gadacz, ein Schwätzer. Starosta Gadulſki w *Powrocie Posła*, *Komed. Niemcewicza.* GADULSTWO, – a, *n.*, gadatliwość, paplanie, Geſchwätzigkeit, Redſeligkeit. GADULIA, – ii, *ż.*, *Sr.* 1. plapotecztwo, plapotacinoſci; *Ec.* балдéнїе, балдословїе; балдá, балдúство, тщеслóвїе; *Rs.* пустомельство; *Bosn.* jezicjenje, tlapa.

GĄDZIEL, – i, *ż.*, *Ajuga*, ziele soczyſte, od pszczół, rogacizny i owiec bardzo lubione. *Kluk Dykc.* 1, 19. Günſel. cf. *Lat.* Consolida.

GADZINA, – y, *ż.*, (*Slo.* hyd ptaſtwo domowe, *Rs.* гадина robactwo, гáдь, дáды *id.* – гадить brudzić, psuć; гадиться brzydzić się, cknąć, гадкíй brzydki); płaz, ziemiopłaz, gad, zwierzę po ziemi się płazaiące. *Radz. Genes.* 1, 24. *not.* ein kriechendes Thier. cf. Hadyna. – Kaczki chowaią przy takim mieyscu, gdzie niemało żabnéy gadziny, któremi się iak kłuſkami paszą. *Haur Sk.* 126. O ukąszeniu od gadziny i robactwa, iako to pszczół. *Pam.* 83. *prf.* Takiéy kury nie imie się laſka, ani żadna inna gadzina. *Haur Ek.* 134. Gezücte, Geziefer. – §. Gadu czołgaiącego rodzay pierwszy nazywam gadzinami, powszechnym wprawdzie imieniem, które daiemy pospolicie wszyſtkiemu czołgaiącemu się gadowi, naybardziéy przecięż temu rodzaiowi służącym, ile że wszyſtkie są bardzo iadowite, a ich ukąszenie po większéy części śmierć przynosi, *Crotalus.* *Kluk Zw.* 3, 28. (Klapperſchlange). Kto się zlutuie nad zaklinaczem, którego wąż uiadł, i nad wszyſtkiemi, którzy się przybliżaią ku gadzinom okrutnym! 1 *Leop. Syr.* 12, 13. (cf. wąż, Schlangen). – §. *fig.* gadzina, iaszczorka, żmiia, padalce, ſtworzenie szkodliwe, iadowite, zapalczywe, Gezücte, Otterngezücte, Kröte, jedes ſchädliche, giftige, oder boshafte Weſen, ein Ungeheuer. Niemasz gadziny iadowitszéy nad obmówcę, niebezpieczniey nad pochlebcę, niewſtydliwszéy nad pasorzyta. *Zab.* 15, 73. Gadzinie téy (Chimerze) i ſkrzydlaty Pegaz ledá

podołał. *Kraj. Chim. Bb.* Co za zła gadzina! *Teat.* 55 *b*, 16. Któżby wierzył, żeby ta mała, głucha i garbata gadzina, tak się rzucać mogła? *ib.* 1 *b*, 52. A odezwiyże się głucha gadzino, czego płaczesz? *Teat.* 16, 33. b) Gadzina folwarkowa = ptaſtwo domowe, drób' domowy, *Slo.* hyb (osobliwie kaczki, może iż się gadziną żywią, cf. *Cro.* kacha, gad = wąż; *Vd.* kazhinka, kazhur = węgorz), kleines Hofvieh, Federvieh, beſonders Enten. Na wyżywienie młodéy gadziny, krom poszladów, trzeba dadź zboża. *Haur Ek.* 133. Gadzina folwarkowa, mianowicie kury, gęsie, indyki, kaczki, gołębie. *Haur Sk.* 63. Stokłosa gadzinę drobną folwarkową wyżywi. *Haur Sk.* 56. §. *fig. collect.* gawiedź, ludzie niehamowni, Geſindel, Gezüchte. Izydor, gdy począł w Moskwie kazać, poimali go; ale uciekł i więcéy nie chciał téy gadzinie kazać. *Gwagn.* 79. (*ob.* jaszczurcze plemię). GADZINNY, - a, - e, od gadziny, żmiiowy, wężowy, Ottern=, Nattern=, Schlangen=. Od grzechu, iako od żądła gadzinnego stronią. *Birk. Kant. C.* 3 *b.*

GĄGA, - i, ż., obłe drzewo, do rozpierania ſtatków, ładuiąc ie. *Ryd.* ein ovales Stück Holz, das beym Beladen der Gefäße gebraucht wird.

GĄGAC *ob.* Gęgać.

1) GAGAS, - u, *m.*, GAGATEK, - tku, *m.*, czarna ſtwardniała ziemna żywica, niektórzy ią czarnym burſztynem bydź rozumieią. Daie się polerować, iak przedni kamień. *Kluk Kop.* 1, 210. Nazwany od miaſta Gaga w Licyi. *Sienn.* 324. *Lad. Hiſt. Nat.* 37. der Gagath, das Bergwachs. *Biel. Hiſt.* 277. *Scheidt El.* 22. GAGATKOWY, - a, - e, od gagatku, Gagath=. §. koloru gagatu, czarny, ſchwarz, wie Gagath. Naydziesz drugiego z siwą brodą tak szalonego, iako i z gagatkową. *Rey Zw.* 135 *b.*

2) GAGATEK, - tka, *m.*, z łac. *Achates*, imię u *Virg. Aen.* 1, 174. zaufanego przyiaciela Eneasza, u nas oznacza poufałego przyiaciela, ein vertrauter Freund, Seelenfreund, Buſenfreund, Jonathan. Często nawet uszczypliwie i żartem, za udaiącego się za takiego, miszgusia, pochlebnisia, nadſkakuiącego, żeby się wkradł w przyiaźń; chlubnego, chełpliwego z niéy (cf. Gadał z Tarnsem). *Oſſol. Wyr.* der ſich einem zum Freunde aufdringt, oder mit jemandes Freundſchaft groß thut. Cóż to, ty gagatku! *Zabł. Amf.* 64. Tylko się nie wynoś, moy ty gagatku; to ci oczy wydrapię. *Teat.* 55 *b*, 18. Będziesz mi zabraniał gadać? Jaki mi gagatek! *Teat.* 8 *c*, 11. No ty móy Gagatku! *Teat.* 43 *c.* 83. *Wyb.* Gagatek Smorgońſki, wyćwiczony w akademii Smorgońſkiéy, gach niepocieszny, nieoſkrobany, gap', źle wychowany, niezgrabny. *Oſſ. Wyr.* ein Tölpel.

GAIC, Gaić, - ił, - i, *cz. ndk.*, (zagaić, F. zagai *dk.*) (cf. *Bh.* hajiti tueri *defendere*; *Cro.* gaiti *fouere nemora*, ramos inutiles decidendo, amputando, *animalia arcendo*; *Crn.* gaym *sylvam purgare*; *Germ.* hägen, *Auſtr.* hayen, *Suec.* hägna, *Dan.* hegne grodzić, ogrodzić *cf.* gay). 1) gaić las = otworzyć go do rąbania, einen Forſt eröffnen, ihn hauen laſſen. W lasach Tarchomińſkich znayduie się drzewo do gaienia w miéyscu oznaczonym; chcący gaić, dowie się o cenie fury iednokonnéy tamże w auſteryi. *Gaz. Nar.* 2, 30. O gaieniu w lasach. Graniczne drzewa trzeba ſtęplem poznaczać, i tak poznaczone drzewa przy rewizyi po gaieniu nienaruszone znaydować się powinny. *Kluk Roſl.* 2, 143. - §. gaić sąd = warować pod winą. *Cn. Th.* trzymać sąd, Gericht hägen. (Ablg. domyśława się, że ten sposób mowienia pochodzi od szranek abo grodzenia, w którym dawniéy pod niebem sądowano). W ośmnaście niedziel grabia sąd swóy na słusznem sądowém miéyscu gaić ma. *Szczerb. Sax.* 153. Na same święta chwalebne gaią sądy. *Sowir.* 66. Burgrabia ma wolność gaienia od króla. *Szczerb. Sax.* 38. Burgrabia tak zagai sąd: mocą Pana Boga, Króla i Rady iego, mocą Burgrabſką i szoltysią, mocą Panów przysiężników i całego pospólſtwa, *gaię* wam sąd wielki i przykazuię pokoy. *Sax. Porz.* 36. (cf. zagaić). Gaione sądy, *iudicia legitime indicta. Cn. Th.* sądy zapowiedziane urzędownie. *Wlod.* gehägte Gerichte, angeſagte Gerichte. *ob.* gayny. §. gaić = maić, belauben. Gaić budkę gęſtemi liściami. *Tr.* GAIECZEK, - iczka, GAICZEK, - iczka, *m.*, *demin. nomin.* Gaik, Gay, ein niedliches Luſtwäldchen, ein kleiner Hayn. Ciemny gaieczek. *Groch. W.* 351. Na ſtaie od wsi był gaiczek mały, Ręką opatrzney kształcony natury. *Zab.* 13, 24. GAIEK, *G.* gayka, GAIK, - ika, *m.*, *demin. nom.* Gay. *Bh.* hágek; *Ross.* перелѣсокъ, роща, рощица; *Rg.* gaich; ein kleiner Hayn, ein Luſtwäldchen. Dla méy przechadzki gaik zielony Milszy niż sztuczne ogrody. *Zab.* 16, 5. - 2) ſtanowiſko ptasznika, gaik, polko, gumienko, *Bh.* čjíchadlo; *Crn.* tizhènza; *Vd.* tizhniza, tizhanſhe, tizhenza; *Cro.* gayba, gaypicza, kerletka; *Rs.* птицеловня, мокъ; der Vogelheerd. Na ś. Bartłomiéy ptasznicy gaiki dla łowienia ptaków gotuią. *Zaw. G.* Ptasznik lepową rószczką ptaki zwodzić nauczony, Zmyślił na oszukanie gaick gałęzisty. *Tol. Saut.* 65. (GAIER *ob.* Gichta). GAIEWNIK, - a, *m.*, *Boh.* hagny, gaiowy, leśniczy. *Wlod.* der Hägereiter, Häger, Forſtknecht. GAIONY *ob.* Gaić. GAIOWINA, GAIOWIZNA, - y, ż., GAIOWISKO, - a, *n.*, grunt gaiem okryty, mit Geſträuchen bewachſener Boden. Gaiowiſka iakie albo kamienia wyniątać, aby tak łąka do swoiéy przyszła doſkonałości. *Haur Ek.* 51. Odłogi, gaiowiny, chrościny, iak na pożyteczne obrócić role. *Haur Sk.* 28. Gaiowiſko z korzenia wykopać trzeba. *ib.* 29. Proso bardzo dobrze się rodzi, gdzie iaką wykopano gaiowizrę. *ib.* 13. GAIOWY, - a, - e, od gaiu-Hain=, den Hain betreffend. Gaiowa świątynia *Crn.* hoſtel, Gaiowy kapłan *Crn.* hoſtelnek. Gaiowy, - ego, *subſt.*; gaiewnik, ein Hägereiter, Forſtknecht. *Bh.* hágný; *Sr.* 1, hajnik. Pod zwierzchnością leśniczych tyle bydź powinno gaiowych, aby na swoich ſtanowiſkach roczne części doſkonale utrzymywać mogli. *Kluk Roſl.* 2, 123. GAISTY, - a, - e, krzewiſty, buſchig, ſchattig. Pod drzewem gaiſtym i pod dębem gałęziſtym. *W. Exech.* 6, 13.

Pochodz. *odgaić*, *zagaić*.

GALA, - i, ż., z *Hisp.* Gala, uroczyſtość u dworu, die Galla bey Hofe. Wiersz z okoliczności gali Koronacyi Nayiaśnieyszego Pana. *Zab.* 16, 341. (ztąd *Galowy*). Czerwone bóty od gal chowa. *Teatr* 29, 68. Gala u mnie dziś. *Kras. Pod.* 2. 238. W noc błądząc, trafiliśmy na galę do pewnego rubachy parafianina. *Teat.* 42 *c*, 33. NB. Słowo gala, które uroczyſtościom dwornym, potém biesiadom partykularnych nadano, ieſt od słowa

Arabskiego *cala* lub *caloat*, suknia honorowa. *Czack. Pr.* 1, 254.

GAŁA *ob.* Gałka. GAŁAMAIA, - i, *m.*, basałyk, nieokrzesaniec, ein ungeſchickter Tölpel. *Tr.*

GALANT, - a, *m.*, GALANCIK, - a, *m.*, *dem.*, *Brud. Oſtat. E.* 8. *z franc.*, gładysz, wysmukły. *Cn. Th.* ein Putzmärtchen, ein Stutzer. Galant ſtara się wytwornie o ochędoſtwo ciała i szat. *Wlod.* Galant, gładysz, ſtroi się nazbyt. *Cn. Ad.* 228. Galant, wymuſkano, sudanno. *Gemm.* 86. Nie ma on miny galanta, miny owéy słodziuchnéy. *Teatr* 17, 131. Piżmowany galancik. *Pilch. Sen. liſt.* 392. Debosz, mizguś, galancik. *Xiądz.* 52. §. gach, gaszek, der Buhle. Co widzę! żona moia z galantem! *Teatr* 52 *d*, 125. GALANTERYA, - yi, *ż.*, dworſtwo obyczaiów, feine Lebensart, Galanterie. §. 2) miłoſtki, verliebtes Betragen, Galanterie. Zalotliwość. *Mon.* 76, 423. Tysiąc iéy powiedział galanteryi. *Nieme. Krol.* 1, 176. - §. ſtroy, ozdoby, guſtowne, modne, modiſcher Putz, Zierrathen, Galanterieſachen. Rozmaite tam ſtarożytności i galanterye, tak morſkie, iako też i robione z kości słoniowych. *Star. Dw.* 3. Wszelkio w ubierze ma galanteryę. *Tr.* Galanteryę fontan są ludzie, zwierzęta, konchy, trąby, z których woda wypada, z rozweseleniem patrzących. *Tr.* GALANTKA, - i, *ż.*, kobieta wysmukła, lubiąca galantność, eine Galante, ein galantes Frauenzimmer. Przebóg co za galantka, jak ją zaraz miłość zapala. *Teat.* 54, 71. Galantka nie jeſt dla niéy doſkonałym wyrazem; oto gamratka z młodziany się liżąca, *Teat.* 34, 68. GALANTNOSC, - ści, *ż.*, zalotliwość, Galanthcit, Galanterie. Miłość, galantność, w dawnych wiekach używały środków nayuczciwszych. *Nieme. Kr. pr.* Iść za zwyczaiem galantności. *ib.* 2, 165. GALANTSKI, - a, - ie, - o *adv.*, modny, modnoſtroyny, zalotny, galant. Skoro się bierzemy, trzeba się oboygu wyſtrychnąć galantsko. *Teat.* 24 *c*, 58. GALANTOM, - a, *m.*, modniś, ein Galantom, ein galanter, modiſcher Herr. Gdyby miał kaznodzieia powtorzyć kazanie, Nie poszedłby galantom do kościoła na nie. *Pot. Zac.* GALANTOMIA, - ii, *ż.*, Po wsiach ieszcze może kochaią się po dawnemu; w miaſtach modna panuie galantomia. *Kras. Doś.* 58., *ob.* galanterya, galantność.

GALAR, - u, *m.*, GALAREK, - rka, *m. zdrbn.*, galera, ſtatek rzeczny bez maszztu, eine Galeere, bey uns ein Flußſchiff ohne Maſt. *Cro.* galiá, *Hg.* galya, *Lat.* galea). Galar, ſtatek, który potrzebuie ludzi naywięcéy 12, bierze zaś łasztów 15, 20, do 30. *Mag. Mscr.* W płynny iak prędko galar nogę wniosła, Poczuła Wisła, iuki kleynot niesie. *Zab.* 4, 49.

*GALARDA, - y, *ż.*, ſkoczny taniec Włoſki, ein hüpfender Italiäniſcher Tanz. Mogę galardy z Włoską Pergameszką ſkoczyć, Plęsy Ruſkie wyprawiać, Polſkim tańcem toczyć. *Zimor. Siel.* 276. Kosztów nie trzeba żałować, bo się grać na lutni, Spiewać, ſkakać galardy, ba i po francuzku Nauczył dyſkurować. *Opal. sat.* 3. Wenelo tu miéysce ma, galarda, maszkara.. *Klon. Wor.* 57. I po dziś dzień we Włoszech są miéysca, gdzie szermuią, gdzie piłki grają, gdzie galardy ſkaczą, dla lepszego zdrowia. *Petr. Pol.* 340. Jeſt szkoła taneczna, gdzie galardy ſkakać uczą. *ib.* 2, 190. Przeſtali wnet Padwany i wdzięczney galardy. *Papr. Try. D.* 4.

GALAREDA, GALARETA, *GALATYNA, GIELATYNA, *GARLETA, - y, - ż., (*lat. med.* galatina, gelina, Galreda, Geladria, *Gall.* gelee, die Gallerte, die Sulze. *Boh.* huſpenina; *Sla.* ladnetina; *Bosn.* galatina, palatja, hladnettina, sgelatina, sgjaladia; *Cro.* hladnetina, merzletina, hladnitina; *Ross.* студень. Galareda albo nazimne, *ius congelatum. Mącz.* Z poziomek czynią także galaretę czyli galatynę. *Syr. Ziel.* 1333. (*ob.* gielatyna). Gęſta garleta. *Sien.* 608. Galareta sucha. *Kromf. Chy.* 170. Gielatyna z nożek cielęcych. *Comp. Med.* 427. Galaretę polną, Fiſchgallerte, robią z ryb, gotuiąc ie mocno z pietruszką, aż od kości odpadną, i rosol ten, gdy się podkroi, przecedziwszy przez serwetę, wpuszczaią soku z cytryn, wlewaią wina, wsypuią cukru, znowu gotuią i znowu cedzą. Galareta mięsna, Fleiſchgallerte, z nożek wieprzowych, cielęcych etc. *Viel. Kuch.* 401.

GALAS, - u, *m.*, (*lat.* galla, *lat. med.* galea nux, Galique, *Angl.* Gall, *Suec.* gall, galläple), der Gallapfel. *Slo.* galeš; *Hg.* galles; *Bs.* galiça; *Crn.* gal, dobliza, shishka; *Rg.* sciscka (cf. szyszka); *Sr.* 1. dubenka. Dębianki galasem zowiemy. *Botan. Nar.* 186. Dębianki przydaią się dla farbierzów i na atrament, pod imieniem galasu. *Lad. H. N.* 29. *Pam.* 84, 456. - §. W gonach Krak. galas, polewka z rozgotowanych owoców, osobliwie z gruszek suszonych. *X. Kam.* Obſibrey, Obſtmus. GALASOWNIK, - a, *m.*, *cynips Linn.* owad bardzo mały, podobny do osy; kołąc korę, liście, szypułki lub kwiaty drzew niektórych, kłada w tych zakłóciach iaia swoie. *Zool. Nar.* 130. das Gallinſect, die Gallápfelfliege. *Galasowski, u *Kluk Zw.* 4, 392. GALASOWY, - a, - e, z galasu, Gallapfel-, *Crn.* galove (*Grn.* galop z atrament).

GAŁĄZ, *GAŁĄS, - ęzi, *ż.*, *Isl.* gagl, *Mor.* halauza, halauzka; *Sr.* 1. hawza, holoſa, hałoſa; *Sr.* 2. galuś; cf. *Gr.* κλών); - *Bh.* wětew, ratoleſt; *Crn.* vęja, odraſk; *Vd.* vöja, veja; *Rg.* hvòja, grâna; *Bs.* grâna, huojka; *Cro.* szvera, grana, veja, kita (*Rs.* галу́шка kluſka); *Rs.* вѣ́твь, вѣ́тка, вѣ́точка, лоза, ло́зка, ло́зочка, сукъ (cf. зск); *Eccl.* сучець, вѣ́ія, вѣ́твь. Gałęzie, są to niby ramiona na pniu porządkiem pewnym osadzone, i na coraz drobniéysze rószczki się dzielące. *Bot. Nar.* 46. der Aſt. Gałąź oliwna, znak pokoiu. *Jabł. Tel.* 152. (gałązka, Oehſzweig) Gałąź ſucha z suszu, ein dürrer Aſt. Gałęzie obcinać. Gałęzi obcinanie. *Collect. singul.* *Gałęzie (cf. liście, kamienie), Aeſte, Zweige. Gałęzie gnoiem przytrząśnione, pauie się, prochnieie, bucznieie. *Cresc.* 151. *Zebr. Ow.* 196. *et* 212. *Rs.* сучье. §. *fig. tr.* szubienica, wisiadło, trzy drewna, der Galgen (*Suec. et Dan.* Galge, *Holl.* Galghe, *Angl.* gallow, wywodzi *Jhre* z Islandzkiego *gagl* gałąź). Godzien, bydź dawno na gałęzi. *Pot. Arg.* 731. Póydziesz na gałąś, - i obiesił go. *Weresz. Regl.* 107. - Dwoie chłopiąt na imię obieś i gałąś. *Gliez. Wych. II.* 8. gałęźnik, wisielec, Galgenſtrick. GAŁĄZKA, GAŁĄZECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, das Aeſtchen, der Zweig. Gałązka młoda z latorośl; *Sr.* 2. galuśka; *Sr.* 1. holoſa, hałoſka; *Mor.* halauzka; *Bh.* wětwička, ratolíſtka; *Crn.* vershichk, shtibla; *Vd.* vejica; *Rg.* grancizza, granizza, hvoiza, hvojka, graniciza; *Es.* graniça, ghrrm; *Cro.* granicza, szveglicza, kita; *Sla.* grańcsica, otoka, grèna; *Rs.* сучо́къ, сучо́чекъ; *Ec.* вѣ́тка, расль. Oliwne piękne gałązeczki.

Kanc. Gl. 268. Gibkie gałązeczki. *Tol. Saut.* 78. Day mi ieszcze iednę gałązkę roż. *Teat.* 37, 298. Schorzałą gałązkę odcina ogrodnik. *ib.* 46 *d.* 44. Aby figowe drzewo rodziło rozliczny owoc, zwiąż dwie *gałązce* (*dual.*) społem biały i czarney fig, i wsadź w ziemię. *Cresc.* 100. *Warg. Wal.* 45. Gałązkami, po gałązce, ein Aeſtchen nach dem andern, aſtweiſe. GAŁĄZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt gałązki, wie ein Zweig. Bluszcz ma szypułki gałązkowate. *Jundz.* 305.

GALBAN, – u, *m.*, gatunek opichu, *Bubon Galbanum*, *Linn.* z Hebr. גלבנה, *Gr.* χαλβάνη, *Rs.* халва́нъ, *Cro.* mastkin med, Galbanum, roślina Afrykańſke, która się u nas chowa w naczyniach; ma sok pachnący w sobie, który zgęſtwiony ieſt wiadome Galbanum, czyli sok abo olejek Galbanowy. *Kluk Dyc.* 1, 89. der Galbanſaft.

GAŁDA *ob.* Giełda. GALĘ *ob.* Galić.

GAŁECZKA, – i, *ż.*, *demin. nom.* Galka; *Ec.* ра́нца; ein kleines Kügelchen. Pion, iglica na końcu gałeczkę maiąca. *Jerz. Cyr.* 2, 4. Gałeczka lub groch do włożenia w ranę. *Czerw. Narz.* 8. GAŁECZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt gałeczki, wie ein Kügelchen. Proces kości gałkowaty lub gałeczkowaty, *condyloideus processus. Perz. Cyr.* 1, 177.

GALEMON *ob.* Galmaja, Galmon.

GALER; – u, *m.*, gatunek płótna, eine Art Leinwand. Płótna Koleńſkiego Galeru sztuka. *Goſt. Gor.* 112.

GALERA, – y, *ż.*, rodzay okrętu, na których przy żaglach, i wiosłach się używa. *Kras. Zb.* 1, 307. die Galeere; *Ill.* galeje, galeg; *Vd.* galera, galeja, galöja; *Crn.* galeja, *Bla.* galja, ghemia; *Rg.* gália; *Ec.* галера, галея, *Jt.* galea, *Gall.* galère. *Lat. med.* galera, *Gr.* γαυλος *ob. Pol.* galia); *Rs. obs.* ка́морга. Turcy budują lotkie galery, większą ufność maiąc w wiosłach, niż w wiatrach. *Klok. Turk.* 247. *P. Kchan. Orl.* 1, 275. Dostać się na galery, za niewolnika oddanym bydź do robienia wiosłami na galerze, auf die Galeere kommen. Nie tylko przez zbrodnie na galery dostać się można. *Teat.* 49, 87. – §. Galera nazywa się w artyleryi rękoczyn, służący do przeciągnienia ludźmi znacznych ciężarów z iednego miéysca na drugie. *Jak. Art.* 3, 293. bey der Artillerie, ein gewiſſes Manœuvre, große Laſten durch Menſchen weiter zu bringen. GALERNIK, – a, *m.*, galerowy niewolnik, ein Galeerenſclave, *Rs.* ка́моржникъ; *Crn.* galijot, galejc. GALEROWY, – a, – e, od galery, Galeeren-. *Rs.* ка́моржный. Węzeł galerowy. *Jak. Art.* 3, 49. *et* 3, 243.

GALERYA, – yi, *ż.*, (*Gall.* gallerie, *Jt.* gallaria, *lat. med.* galeria, galleria, galilaea, *Etym.* aller); *Vd.* galerija, preddvor; *Crn.* ardak); ganek okryty tak w domach, iako i w fortyfikacyi. *Archel.* 2, 154. die Gallerie, ein bedeckter Gang. Galerya ieſt ganek zrobiony z mocnych dyłów na urząd, bezpieczny od kul ręczney broni, przy pomocy którego attakuiący przeprawia się przez rów forteczny. *Jak. Art.* 3, 292. Galerye podkopowe, podziemne przechody pod twierdzami forteczuemi wymurowane: zaſklepione, albo też tylko wycembrowane. *Jak. Art.* 3, 292. – §. Galerye bywaią dawane przed pałacami i domami i na weyściu do odgrodów. *Teat.* 24 *b*; 33. galerya, chodzenie nakryte. *Chmiel.* 1, 78. b) nazwiſko gmachu, pospolicie rozciągłego, gdzie naywięcéy zbiory obrazów, lub posągów bywaią pomieszczone. *Kras. Zb.* 1, 307. ein langes Zimmer, eine Gallerie, z. B. eine Bildergallerie. *Rg.* zboriza, rátkoscniza). Mniemasz ten portret zdatnym bydź do galeryi iego. *Teat.* 9, 19. GALERYYKA, – i, *ż. zdrbn.*, ein Gallerichen n. p. Zobaczysz w domu moim galeryikę małą portretów. *Teat.* 9, 18. (*Ross.* образна́я галерея образовъ SS.).

GAŁĘZIE *ob.* Gałąź. GAŁĘZIORODNY, – a, – e, *poet.*, lesiſty, drzewiſty, drzeworodny, zweigereich, aſtreich, baumreich, baumerzeugend. Gałęziorodny Olimp. *Otw. Wirg.* 586. GAŁĘZIOROGI, – a, – ie, *poet.*, o rogach gałęziſtych lub rozpchatych, äſtig gehörnt, äſtiges Geweih habend. Gałęziorogie sarny. *Nar. Dz.* 1, 123. GAŁĘZIOWY, – a, – e, z gałęzi. *Cn. Th.* von Aeſten, n. p. Gałęziowy chłodnik. – *Sr.* 1. hawzowé; *Bh.* witwowý; *Rg.* hvojni; *Rs.* вѣтвяный. GAŁĘZISTOSC, – ści, *ż.*, obfitość w gałęzie, die Aeſtigkeit. Korzenie konopne gałęziſtością swoią w uprawie targaią przędziwo. *Przędz.* 42. GAŁĘZISTY, – a, – e, – o *adv.*, pełen gałęzi, äſtig, voll Aeſte. *Sr.* 1. hawzowité, hawzkwaté; *Bh.* ratolestný; *Vd.* vejatu, vejaſt, koshat, ſtershenaſt, velikuvejaſt; *Crn.* koshât; *Bs.* granaſti, granicjau; *Cro.* vejaszt, szveranyaszt; *Rg.* granicjaſt, granât, granáſt; *Rs.* вѣтвистый, вѣтвя́стый, суковатый. Lecą graby, padaią iodły gałęziſte. *Bardz. Luk.* 45. Mam chłodnik przeplatany kłonem gałęziſtym. *Zbyl. Zyw. A.* 2. Stoią Tatry wysokie i długie Bieściady, I bory gałęziſte i szczepione sady. *Zbyl. Zyw. E.* 2. Korzeń gałęziſty, *r. ramosa*, na wiele gałęzi podzielony. *Jundz.* 2, 6. §. rozochaty, den Aeſten gleich, äſtig. Gałęziſte ielenie rogi. GAŁĘZNIK, – a, *m.*, *n. p.* Nie zły też krogulec bywa, który zwiodłszy się za matką, od gałęzi lata do gałęzi; tego zowią gałęznik. *Cresc.* 614. Krogulce, które zwiodłszy się z gniazda, od gałęzi do gałęzi z matką przelatuią się, to zowią gałęznikami, dla różnicy od gniazdowców. *Haur Sk.* 268. Gniazdoszęta i gałęźnicy krogulce rychléy się wprawiaią, niźli insi. *Cresc.* 615. der Aeſtling, ein junger Vogel, der ſchon von einem Aſte auf den andern fliegen kann, beſonders von den Sperbern. 2) wisielec, wart gałęzi abo szubienicy, ein Galgenvogel, Galgendieb. *Tr.* gałąz. GAŁĘZNY, – a, – e, do gałęzi należący. *Cn. Th.* Aſt-. Gałęźny obcinacz *Eccl.* вѣтвосѣчецъ.

1) GAŁGAN; GAŁGANEK, *zdrbn.*, *Maranta Galanga*, ziele aptekarſkie. *Kluk Dyc.* 2, 109. *M. Urzęd.* 10. der Galgant. *Bh.* galgan; *Crn.* galgân; *Ec.* галга́нъ; *Ross.* галга́нъ. Cło płacą ryż, rozynki, Tatarſkie ziele, gałgany. *Vol. Leg.* 4, 81. §. Idzie na gałganki a na chrzciny, ponieważ na chrzcinach zwyczaynie pito wódkę gałganową. *Rydel.* er geht zum Kindtaufen, Galgant trinken.

2) GAŁGAN, – u, *m.*, GAŁGANEK, – nka, *m. zdrbn.*, łata, łachman, szmat, coś odartego, ein Lumpen, ein Hader, Fetzen (cf. *Gall.* haillon); *Bh.* hadra, tapart, kloc; *Crn.* zapa, znjna; *Cro.* czanyek; *Vd.* krainik, blek, ſtarina, banjusa, zhemernina, zuna; *Ross.* ветошка, лоскутъ, лоскутокъ, рубъ, рубище. Gałgany, łachmany, łachy, Lumpen, Fetzen, zerriſſene Kleider. Czyliż krawiec z potarganych gałganów potrafi zrobić całą sukuią? *Perz. Lek.* 38. Nagość swoię okrywa gałganami. *Kras. Pod.* 2, 18., *Bs.* razdertinne, ra-

drritinne, krripinne; *Vd.* zota ſtarina; *Rs.* ру́бище, ру́бище, отре́пье; *Eccl.* порты. 2) rzecz nikczemna, nic nie warta, eine unbedeutende Sache. Przyniosł iaki kupiec chuſtkę albo inny gałganek, bez targu rzucił dwa czerwone złote. *Teat.* 22 *c*, 8. – §. gałgan, – a, *m.*, odartus, golota, człowiek nikczemny, *Vd.* potepuh, preshernik, berazhna zota, zunga, prepezhka, hedovez, norzhei, trepei, shterz, sanikarnik; *Crn.* zap; *Rs.* лоскýтникъ, von einem Menſchen, ein Lump, ein abgeriſſener Bettler, ein ſchlechter Kerl (cf. łaydak). On co milionami facyendował, został teraz gałganem. *Tręb. S. M.* 110. – *Podol.* 104. Gardzą gałganem i obcy i swoi. *Zab.* 14; 275. Cierp' prawdę chudy gałganie, kiedy nie masz czém kłamſtwa zapłacić. *Teat.* 20 *b*, 185. – Kobieta gałgan, gałganica, *Rs.* лахóха, ein Lumpenweib. GAŁGANOWATY, – a, – e, – o *adv.*, nieco gałgańſki, etwas lumpig. GAŁGANOWY, – a, – e, od Gałganu ziela, von Galgant, Galgant-. Wódka gałganowa. §. łachmanowy, Lumpen-. GAŁGANSKI, – a, – ie, – o *adv.*, odarty, lichy, chudy, lumpig; *Crn.* zapàſt, zujnaſt; *Vd.* ſtarinaſt, zunaſt, ſtergun, zunjan; *Rs.* немóщный, рубищный, лоскýтный. GAŁGANSTWO, – a, *n.*, gałgany, łachmany, hołota, *pr. et impr.* Lumpen, Lumperey, Lumpengeſinde. *Vd.* zhemernoſt, sanikarnoſt.

•GALIA, •GALIIA, – ii, *ż.*, (cf. galera, *Ital.* galea, *Suec.* Galleia, *Dan.* Galleie), eine Galeere. *Quinqueremis* galiya albo nasad o pięciu rzędów wiosł narządzana. *Mącz.* – *Paro* mała galiia, to ieſt, łódź. *ib.* •GALIYNIK, – a, *m.*, Galiynik albo hetman na okręcie *triremis* zwanym; *triarchus. Mącz.* kapitan okrętowy, der Schiffscapitán, der Galeerenführer.

GALIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, (*Etym.* gałka, cf. Gall I. Adlg.), galić piłkę, wydawać piłkę w graniu. *Wtod.* – *Dudz.* 38., *Rg.* gljùskati, den Ball (im Ballſpiele) einſchenken, dem andern zum Schlagen vorwerfen. Kiedy piłę graią, raz ten bije, potym gali albo pasie. *Falib. Dis. H.* 2. Tak biią, iako galą. *Pot. Arg.* 103. Jak galą, tak biią. *Dwor. H.* 4. *Rys. Ad.* 17. Jak kto gali, tak mu odbiiaią. *Lub. Roz.* 451. wie man den Ball ſchenkt, ſo wird er geſchlagen (cf. wet na wet. cf. Fru na fru, bru na bru, cf. Jak dudy nadmiesz, tak graią. Jakie czeſtowanie, takie dziękowanie, wie man in den Wald hinein ſchreyt, ſo hallt es wieder heraus. §. •Galić komu = sprzyiać mu, forytować mu, ſtręczyć mu, einen begünſtigen, ihn fördern, ihm helfen, beyſtehen. Z panów iedni bratu nieboszczyka Leszka galąc, opiekunem go bydź słusznym młodego Bolesława, koniecznie nadadź chcieli. *Krom.* 230. Prawdzie powinienem zawsze galić. *Pot. Arg.* 103. Szafarz z dóbr pańſkich chytrze sobie galił. *Odym. Sw.* 2, *C.* 4. Każdy sobie gali. *Cn. Ad.* 343. Sobie gali, gdy cię zły chwali. *Rys. Ad.* 63. §. b) galić co komu, galić co na kogo, = ſtręczyć co komu, einem etwas zuzuwenden ſuchen. Acz senatorowie książętom Mazowieckim królestwo na potym galili, przemogło przecię zdanie Kazimierzowe. *Krom.* 345. Przełożony aby pożytku poddanych tak ſtrzegł, iżby wszyſtko, coby ieno począł, ku niemu galił. *Kosz. Lor.* 54. §. galić na co, na kogo = mierzyć na co, ważyć na co, zachodzić na kogo, lub na co, auf etwas zielen, darnach ringen und ſtreben. Wszyſtkie iego postępki na nic inszego nie galą, tylko na większe zamieszanie oyczyzny. *Nies.* 1, 120. Wszyscy się na łupieſtwo puścili, darli i rwali, ten na cudzy dom, ow na rolą chciwie galił. *Pilch. Sall.* 24. On na życie oyca mego galił. *Teatr* 46 *c*, 67. Słuszna, byś ty to cierpiał, coś na zgubę czyią Galił, i swą przypłacił, coś chciał cudzą szyią. *Min. Ryt.* 4, 81. Galić na nieszczęście, nach Unglück ringen. *Tr.* §. b) galić na kogo, na czyię ſtronę = ciągnąć, kierować, obracać, auf jemandes Seite hinziehen, hinwenden, zuwenden. Polakiem ieſteś, więc na ſtronę Polaków galisz. *Krom.* 447. Nie wierzy wodzom nowym, z ſtaremi chowany, Na obie ſtrony gali. *Bardz. Luk.* 69. GALENIE, – ia, *subſt. verb.*, wydawanie piły, das Einſchenken des Balles. Zachodzenie na co, das Streben, Ringen nach etwas. Galenie komu = forytowanie, die Begünſtigung, das Befördern, Zuwenden.

1) GALICYA, – yi, *ż.*, prowincya Hiszpańska. *Dykc. Geogr.* 1, 225. Gallicien in Spanien.

2) GALICYA, GALLICYA, – yi, *ż.*, Krolestwo Halickie, które teraz zowią Galicyą i Lodomeryą. *Dykc. G.* 1, 265. Gallicien und Lodomerien, das ehemalige Halitſch. *Bh.* Halice. Teraz ią zowią Wschodnią Gallicyą, Oſtgallicien; a Krakowskie, Sandomierskie, Lubelskie nazywaią zachodnią Gallicyą, Weſt-Gallicien. GALLICYANIN, – a, *m.*, rodem z Gallicyi, ein Gallicier; *Bh.* Halićan. GALLICYANSKI, GALLICYISKI, – a, – ie, Galliciſch. *Bh.* Halicacky. Gwardyą Gallicyańską w Wiedniu połączono z Niemiecką w przytomności deputowanych od ſtanów Gallicyańskich. *Gaz. Nar.* 2, 69.

•GALIK, – a, *m.*, *n. p.* Nierządnicy rozmaitych bolów, Włoſkiego łamania, Francuzkiego galika doſtawaią. *Gil. Poſt.* 54. (*ob.* franca).

GALIMACYA, – yi, *ż.*, gadanina bez sensu, z fr., Galimatias. *Rs.* несвязица, несклáдица. Niech umrę, ieżeli rozumiem choć słowo z téy galimacyi. *Teat.* 41 *b*, 179.

•GALIYA, GALIYNIK *ob.* Galia.

GALIZANT, – a, *m.*, ieden z partyi Francuzkiey, ein Anhänger der Franzöſiſchen Parthey. *Tr.*

GAŁKA, – i, *ż.*, Galeczka *demin.*, (cf. *Germ.* Kávlchen, z. E. Schnellkäulchen, cf. Kegel, Kugel, Galle I. Adlg) kulka, das Kügelchen. *Ec.* галка, у россовъ прямо значитъ ворóну; у поляковъ жекруглое что-нибудь. Z chleba utoczone gałki rzucała na wodę. *Pot. Arg.* 208. Gałki do grania, Spielkügelchen, Schnellkügelchen. Gałki graiąc przegrał. *Herb. ſlat.* 330. Gra ſtołowa w gałki, biliar nazwana. *Rog. Doſ.* 3, 246. der Ball, die Billardkugel. Kapłun gardłem płaci gałki, które go tuczą. *Pot. Jow.* 94. t. i. okrągłe kłóſki, die Klöße, womit man die Kapáune ſtopft. Gałki wonne albo pacierze wonne ku kadzeniu przy sobie dla woni. *Sienn.* 562. *Sleszk. Ped.* 242. cf. jabłuszko, runde Balſambüchschen. Gałka na kościele na krzyżu, der Knopf auf dem Kirchthurme. Metal zamykaiący kanał armaty z tyłu nazywa się dnem; do którego bywa przylana gałka czyli grono (bouton). *Jak. Art.* 1, 139. Gałka u szpady, der Knopf an einem Degengefäße, der Degenknopf. On to w piersiach pogańſkich aż do saméy gałki Kruszył drzewa na trzaſki i drobne kawałki. *Pot. Jow.* 53. Gałka ruchoma u sznura, eſſen-

offendix. Cn. Th. kutas der Knoten, die Quaste an einer Schnur. Gałka muszkatołowa. *Aluk. Dykc.* 2, 134. die Muskatennuß. *Sor.* 1. muszkatelska kruschwa, muszkota; *Slav.* orèshak; *Vd.* orieshiz, mushkatvu orih. *Bosn.* orascjaç miskani); Dzieła iego widziałem przeformowane na funty do pieprzu i gałek muszkatołowych. *Mon.* 72, 318. Gałka cyprysowa = szyszka cyprysowa die Cypressennuß. *Tr.* Kichlarze robią gałki pieprzne. *Syr. Ziel.* 914. Pfeffernüsse. – Gałka do kréskowania, bierka, kreska, ein Kügelchen zum Votiren, das Votum. Wotowanie ma bydź albo gałkami albo kartkami dawane. *Bzow. Roż.* 120. §., *fig.* Iracі gałkę = łeb, głowę, er wird den Kopf verlieren, man wird ihn eine Spanne kürzer machen, *Cn. Th. ob.* Gałuszka.

GALLIA, – ii, €., Wallia, prowincya Angielska. *Wyrw. Geogr.* 394. Wallis in England. *§. ob.* Francya. GALSKI, – a, ie, z Gallii aus Wallis, Wallisisch. Hrabstwo Galskie. *Wyrw. Geogr.* 394.

*GALLIOTY, – ót, *lub* – ów *plur.*, Ten bez broni, ten boso, drudzyby byli i galliotow odbieżeli. *Alb. z W.* 30.

GALMAIA, – ai, ż., GALMAN, GALMON, GALEMON. – u, *m.*, GALMAY, – aiu, *m.*, der Galmey, *Vd.* kolmai; *Crn.* hobrésh; *Ital.* Gellamira, *Lat. med.* calia, calamina; owa materya, która się zbiera w piecu, gdzie kruszec zynkowy wytapiaią; zażywa się do robienia mosiądzu. Jest też i naturalny, podobieństwo do ugru maiący. *Aluk. Kop.* 2, 238. Cło to płacone bydź ma od zboż, potaszów, galmanów. *Vol. Leg.* 5, 113. Bez urodzaiow nastych nie obeydą się sąsiedzi, bez wołów, skór, wełny, wosków, ołowiów, galemonu. *Gost. Gor.* 14.

GALON, – u, *m.*, GALONIK, – a, *m. zdrbn.*, z franc. Gramakosztowna, eine Tresse, Galone, Borte. *Boh.* prym; *Sor.* 2. bohyrda; *Crn.* portá; *Vd.* priem, porta. – §., Galon, z ang. miara do trunków, mnieysza od garca, na którą kupuy porter i piwo Angielskie rachuią. *Wolsk.* GALONOWAC *czyn. ndk.*, ugalonować *dok.*, galonami obszywać, mit Borten besetzen, bordiren. *Vd.* priemati, opriemati). Ten z i naypodleyszy szlachcic iest tak galonowany, iak przedtem sami książęta. *Boh. Kom.* 4, 8. Ciżba przy dworach haftowanych i galonowanych suto nieboraków. *Krac. List.* 2, 43. *Crn.* portaſt. – §. *fig.* Familia moia nie iest tak świetna, iakem ią sobie w myśli ugalonował. *Teat.* 20, *b* 160. (upstrzył, ubrdał).

GALOP, – u, *m.*, z Włosk., cawał, der Galopp. Rwał się galopem, tak biegał, iakby go tuż na karku gonił. *Zab.* 14, 53. Puścić się galopem. *Niemc.* 2, 202. GALOPOWAC *intrans. ndk.*, cawałać, galoppiren. Ty sobie na bystrolotnym rzesko galopuy pegazie. *Zab.* 13, 88.

GALOSZ, – u, *m.* (*Ital.* galloccia, *Gall.* galoche cf. *lat. med.* calo, calopes, *Gr.* καλον) swierzchni trzewik z przygrubszą podeszwą dla wstrzymywania wilgoci, *Bosn.* nazuvke, die Galloſche, der Ueberziehſchuh, der Kothſchuh. Co ia, to tylko o to, moie państwo, proszę, Zebyście mi kazali dadź iakie galosze; Czasy teraz wilgotne, kataru się strzegę; Jazda mi nieco szkodzi; piechotą pobiegę. *Zabł. Z. S.* 11.

GALOWY, – a, – e, od gali, *Ross.* однорядочный, Gallas. Galowa suknia. *Teat.* 9, 33. *Ross.* однорядокъ, однорядка. W sukni galowey iakżeby się wydawała przedziwnie. *Vfg. Mar.* 3, 101. GALOWAC *czyn. ndk.* ugalować *dok.*, po galowemu przystroić, in Gala kleiden, herausputzen. Był ugalowany suto. *Teat.* 33 *d*, 18.

GALSZTYN, – u, *m.*, gatunek witryolu, z Niem. der Galitzenstein, Zinkvitriol. Hałun i galsztyn wodę mętną czynią przeyrzystą. *Cresc.* 13.

GAŁUCHA, – y, ż., ziele, *Oenanthe*, Erdnuß, Erdfeige. *Syr.* 738.

GAŁUSZKA, – i, ż., *Slo.* haluſska, gałeczka, ein Kügelchen, Knöpfchen n. p. gałka z mąki, kłoseczka, ein kleiner Mehlklos, die Gänse u. s. w. zu ſtopfen. Z żytney mąki robią gałuszki, któremi gęsi karmią. *Haur. Sk.* 125. *Rusn.* галушка. §., główka u ziół z nasionami. *Dudz.* 38. das Saamenköpfchen. Główka abo gałuszka u lnu. *Cn. Th.* Gałuszka maku = makówka, das Mohnköpfchen. §., Owoc na drzewie dopiero zawiązany po odpadnieniu kwiatu. *Vlod.* gogolka, golanka. *Cn. Th.* das Obſtknöpfchen, nach abgefallener Blüthe, der Ansatz z. B. zur Birne, zum Apfel.

GAŁUSZYC *intransit. ndk.*, bałuszyć, bałuch czynić (*ob.* głuszyć), Getöſe machen. Gałuszą wzbyt, lud wrzaskiem, powrozy tarkotem, woda klaskiem haniebnym, rum powietrzny grzmotem. *Zebr. Ow.* 283. *conant*). Przeraźliwym szumem daleko gałuszy, *plus quam vicina fatigat. Zebr. Ow.* 19.

GAMON, – ia, *m.*, GAMUŁA, – y, *m.*, człowiek ani be ani me, gap, ein Tölpel, ein Simpel. Wielki on prostak i gamoń. *Teat.* 7 *c*, 45. Ale powiadam ci gamoniu, że nie z téy strony! *ib.* 3, 49. Z czego się ten gamoń śmieie? *ib.* 56 *d*, 11. Chłopiec gamoń, *ib.* 20.

*GAMORZYC *czyn. ndk.*, gaworzyć chełpliwie, iunaczyć się, ruhmredig ſchwatzen, ſchwadroniren. Tak kiedy gamorzył, bok w pędzie rozciągniony mieczem mu otworzył Ceneus. *Zebr. Ow.* 309. *jactanti talia*).

GAMRACIC się, – ił, – i, *zaimk. ndk.*, fryie stroić, umizgać się, buhlen. Częstokroć i sam mąż pozwoli, kiedy z żonką bogacz iakiś chce się gamracić. *Hor.* 2, 63. *Kniaź. Ross.* волочи́ться, амури́ться. GAMRACKI, – a, – ie, fryerski, buhleriſch, Buhler=; Liebes=, *Vind.* vesujezhen, lubujezhen, *Ross.* любовный, волоки́тный. Te kraie ludzi rodzą w gamrackie skłonnych obyczaie. *Otw. Ow.* 238. Gamracka piesń, *carmen amatorium. Mącz.* pieśni gamrackie. *W. Post. Mn.* 331. GAMRACTWO, – a, *n.*, fryie, gachoſtwo, Buhlerey; *Ross.* волоки́тство. Cudzołoztwa, gamractwa. *W. Post. Mn.* 54. – *§. Gdyby osieł się zapalił ku gamractwu oślicy, tedy mu świerzopkę przystawiwszy, k nicy go przypuszczać, a on nią nie wzgardzi. *Cresc.* 545. ku lubieżności). GAMRACYA, – yi, ż., fryierstwo, porubstwo, Buhlerey, Hurerey. *Boh.* freg; Pilnuycież, iakobyście uczciwie chodzili, nie łakociami i piiaństwy, nie legowiski i gamracyami. *Budn. Rom.* 13, 13. (wszeteczeństwy. *Bibl. Gd.*) Lata swoie nie na gamracye, ale na prace ustawiczne wydawali. *Biel. Sw. D* 2 *b.* Wdał się w nieczystość cielesną, albo w gamracyą. *Kosz. Lor.* 6 *b.* GAMRAT, – a, *m.*, (*Ital.* Camerata, *Fr.* Camarade) *1. der Camerad, towarzysz, spólnik. *Dudz.* 23. – §. 2., (cf. *Germ.* Gam, Bräutigam. Adlg.) Fryerz, gach, der Buhle. *Vind.* vesuvauz, lubei; *Ross.* волокита. Gamraci, to iest, miłośnicy. *Skarg. Żyw.* 2, 96. Oyczyznę twoię z gamraty, z któremiś dziewictwo utraciła, pożarła; przetoż iako nierządnica mówisz. *ib.* 410. – *Procus* Gamrat, który się zagonił około którey białogłowy. *Mącz.* *§. Ksiądz Gamrat wszystko wiedział, a nic nie wiedział, *Margarites*

multa scit, sed omnia male scit. Rys. Ad. 75, przytyk sławnemu Gamratowi biſk. Krak. GAMRATKA, - i, ź., fryerka, die Bublerinn. Jupiter, aby gamratki, Inachowey córki, nie wydał odmówieniem zarazu Junonie, krowę żądaną darował. *Otw. Oa.* 36. Kazał sobie przynieść świecę zapaloną, chcąc się przypatrzyć piękności gamratki. *ib.* 413. Bolesław siostrę Jarosława za gamratkę miał mieć u siebie. *Krom.* 77. Nie galantka ona, ale gamratka z młodziany się liżąca. *Teat.* 34, 68. Mężа w podeyrzeniu miała, że przy niéy sobie gamratkę chował. *Kosz. Lor.* 28 *b.* GAMRATLIWY, - a, - e, do gamractwa ſklonny, buhleriſch, verbuhlt. Jowisz z natury swoiey gamratliwy. *Tward. Pas.* 44. Kiernoz iedney farby lepszy, niźli pstry, a gamratliwy. *Cresc.* 565. GAMRATNY, a, e, gamracki, fryerſki, buhleriſch, miłosny, *eroticus. Mącz.* Adelaida, wazeteczności gamratną męża przeniewierzonego obruszona, pieszą do domu oycowſkiego odeszła. *Krom.* 282. GAMRATOWAC, - ał, - uie *czyn. ndk.*, fryiować, *Boh.* fregowati; *Vind.* vesuvati, salubuvati), miłować, dwo[illegible]yć, *amare. Mącz.* buhlen. Uliss nad temi się mścić chciał, którzy żonie iego gamratować chcieli. *Korz. Ovc.* 72. Każde iaycа, a zwłaszcza wróble, ku gamratowaniu siłną pomoc daią. *Sienn.* 295. (ku lubieżności). §. *transl.* Kiernoz w ośmi miesiącach poczyna gamratować, a to rzemiosło dobrze robi, aż do czterech lat. *Cresc.* 566. Baran iedno do ośmi lat może gamratować. *ib.* 559. (das Beſpringen).

GAMUŁA, - y, *m.*, milczący, ani trzech nie zliczy, nie dopytasz się na nim ani słowa; nie umie ani gęby rozdziewić, ni pachnie, ni śmierdzi. *Oss. Wyr.* einer der nicht drey zählen kann.

GANBA, - y, ź., *Eccl.* гаждá, (cf. hańba, ganić *Boh.* hanèti), ganienie, nagana, der Tadel. Arystoteles gani Rzpltą Platońſką, o któréy gańbie dotąd czytaliśmy. *Petr. Pol.* 106. Król z senatorami powinien przypatrować się dekretom, i dobre pochwalać, á złym dawać gańbę. *Gorn. Wł. P.* 6. Pogarda i hańba, kontempt, łaianie i gańba. *Kulig. Her.* 19. Chwała i gańba. *Petr. Pol.* 2, 159. Zgoda w przyſłoynych rzeczach znayduie się z chwałą, w nieuczciwych z gańbą. *Petr. Elon.* 25. GANCA, - y, *m.*, ganiciel, der Tadler, *Boh.* hánce. Na gańcę: Wszytko ganisz, nie w żadnym nie pochwalisz domu, Nikt ci się nie podoba, i ty też nikomu. *Kochow. Ir.* 7. (*ob.* Ganić).

GANCARZ *ob.* Garncarz.

GANDZIARA, - y, ź., (cf. Andzar) batog, korbacz, eine Karbatſche. Gdybym ci go był dopadł, byłżebym mu gandziarą wygarbował skórę. *Ossol. Str.* 7.

GANEK, - nku, *m.*, GANECZEK, - czku, *Dem.*, z *Niem.* der Gang, der Theil eines Hauſes, vermittelſt deſſen man zu den Zimmern gelangt. Podsienie, chodzenie w domu, galerya, kurytarz; *Sor.* 2. gang; *Sor.* 1. pjeſchadjwanczа; *Croat.* gank, gajnk, hodalische, prisztrosaëk; *Dal.* pritvor, *Carn.* gank, gangézh, hodin, kerpt; *Ross.* переходы. Trzeba iść gankiem; tam czeka przy wschodach. *Teat.* 31 c, 92. (przez ganek, über den Gang). Ganki wzgórę wywiedzione, z których ludzie na iakie krotochwile patrzą. *Budn. Cyc.* 125. Ganek albo otoczenie balasowe, *podium. Chmiel.* 1, 78. Ganek mały, altanka przechodnia, *pergula*; ganek wielki nakryty, *atana, logeum. Chmiel.* 1, 78. Zbudował przy murze kościelnym ganki wszędy w około, uczynił też gmachy w około. Ganek spodni był na pięci łok i wszerz, a szczodni na sześć. *Bibl. Gd.* 1 *Reg.* 6. 5. Ganki podkopane, przechody pomnieysze, wychodzące od galeryi na loki, prowadzące do podsad prochowych. *Jak. Art.* 3, 233. Ganek, *berme*, w działobitni zostawiony przechód na około ſtrony zewnętrzney przedpiersienia. *Jak. Art.* 3, 293. Ganek w ogrodzie, ulica, alea. Ganek, mieysce w kościołach dla śpiewaków, chor. *Wol.* das Chor, die Emporkirche. muzyka na czterech gankach stała. *Warg. Wal.* 306. Ganek okrętowy der Oberlauf, das obere Schiffsverdeck. Ganek w okręcie, *fori*, *Vollm.* 327, Ganki ſiłowſkie die Ruderbänke. *Tr.* - §., ganek, z retyrada, prewet, die Retirade, der Abtritt, das Häuschen (der Gang *obsol.*) Poszedł na ganek.

GANG, - u, *m.*, z *Niem.* der Gang einer Uhr, die Bewegung des Perpendikels. O dobroci zegara sądzą z gangu. *Zabł. Zbb.* 105. *not.* gang, termin w zegarmistrzom, znaczący bicie perpendykułu. - Zegarka kieszonkowego gang czyli bicie słabo w odległości wyleie się. *Hub. Mech.* 202. - §. w górnictwie gang, wykopane pod ziemią ścieszki, die Gänge in einem Bergwerke. Pod ziemią, było gangów czyli zaczętych robot nie osłabił, wolno póyść pod cudzy grunt. *Czack Pr.* 2, 200. Rudy, ganki, płoki rzeczne. *Biel. Hſt.* 26.

GANGRENA, - y, ż., der heiße Brand. Prawdziwy ogień, gangrena, to iest, nayważnieysze, iakie tylko bydź może zaognienie się któreykolwiek części ciała; oraz początek psucia się zgnilizny i obumierania przepalaiącey się części. *Perz. Cyr.* 1, 117. *Carn.* priand; *Vnd.* vsluganiza, szpeczkiza, legar; mesotrouniza), *Dyke. Med.* 2, 231. wielkie zgnicie w humorach. *Krup.* 5, 362. martwienie członka. *Cn. Th.* gangrena t. i. zmartwiało mięso *Stem. §. fg.* Musiałoby bydź już w gangrenie głupstwo [illegible], którego zeń uleczyć nie mogli. *Teat.* 11 b, 83. (do ostatniego stopnia doszło).

GANIC, - ił, - i, *Act. Niedok.*; *Boh.* hanèti, *Slov.* hanjm, cest obginám *criminor, calumnior*; *Sor.* 1. hanu, nanaru, cf. *Boh.* hana, hańba, *Ger.* Hohn, *Dan.* Haan, *Gr.* ονειδος, *Lat.* honos; *difling. Vnd.* gànit *moveri*, *Rog.* ganati) ganić, *Vnd.* gaditi, ograjati, krivdovati, tadati, kuditi, karati, opesuvati, pomenshuvati, potvarjati, sanishovat (cf. nicować); *Carn.* grajam, favsham, tadim. *Sor.* 2. tešinu; *Slav.* kuditi, psovati (cf. psić). *Croat.* kuditi, szpoganyati; *Ross.* порочить, укорить, хорять, восхулять, оговорять, расудить, охулять, поснунать, охуждать, охулить, охуливать, порещи, порицать, хулить, *Eccl.* поносить, гождати, гаждати, порóковати, хуланье. *oppos.* chwalić); niedoskonałości wytykać i zadawać tadem. Nie gań nic, aż pierwey doświadczysz; pierwey dozmy, potym gań. *Radz. Syr.* 11, 7. Samo się dobre chwali a złe gani. *Dwor. J* 3. Czego chwalić nie możesz, nie gań. *Cn. Ad.* 124. Ani mię chwal, ani mię gań. *Gemm.* 6. cf. Nie głaszcz, a nie biy. - Nie gań, czegoś nie świadom. *Cn. Ad.* 595. Łatwo i woynę ganić i hetmana, Siedziawszy w domu, nie bywszy w potrzebie. *Pot. Syl.* 562. Gani ten, co kupuie, chwali ten co handluie. *Cn. Ad.* 229. - §. Ganić komu co, ſtrofować go o co, einem

was verweisen, es abuden. Gwałtownikowi tego, iakoby należało, nie zganiono. *Sak. Persp. pl. B3 b.* – §., g nić wyrok sądowy: nie uznaiąc go appellować, ein Decret verwerfen und weiter appelliren. Ja ten dekret ganię, i powiadam, iż iest niesprawiedliwy. *Chełm. Pr.* 40. GANIENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.* nagana, gaśba, das Tadeln, der Tadel. GANICIEL, – a, *m.*, gaśca, który gani, *Sor.* 1. ganicjeł, wumetwaŕ, naßwaricjeŕ; *Vind.* sanizhuvauz, g[illegible]k; *Croat.* szpogànyavecz, szpogonitel; *Ross.* укоритель, бранитель, порицáтель, хульникъ, хулитель; *Eccl.* гаждáтель; der Tadler. GANICIELKA, – i, *ż.*, która wszystko gani, *Croat.* szpoganyàvka; *Vnl.* sanizhuvanka, galniza; *Ross.* бранительница, укоритательница; die Tadlerinn. *GANIEBNY, – a, – e, haniebny, tadelhaft, schimpflich; co może bydź ganiebnieyszego, iako klamliwą gębą złupić poczciwą białogłowę z dobrey sławy! *Gorn. Dw.* 273. ganiebny występek, *tb.* 272. ganiebny sposob. *Glicz. Wych. D 6 b.*

GANKIEL, – kla, *m.*, naczynie pewne w hutach szklannych, ein gewisses Gefäss in der Glashütte. Gdy iuż tyle z dawnego szkła są dobrze wyfal nowane, i piec dobrze wygrzany, materyalista dopiero gankiel niech dobrze oczyści. *Torz. Szk.* 263.

GAP, gap, – ia, *m.*, (cf. *Germ.* gaffen, Gähnasse); *Boh.* zewel, hap, otewřhuba; *Vind.* samolonik, siaus, siazh, vustodpirez; *Ross.* зѣвáка, верхоглядъ, разиня, помозáй, помозáдникъ; gluptaś, ein Maulaffe; niech piorun trzśnie takiego gapia. *Teatr.* 36, *b* 26. Idź precz gapiu. *ib.* 30, 58. Nie z gapiem będzie miał do czynienia. *ib.* 30, 58. – §., gra w karty, którą i kasztelanem zowią. *Dan. B* 4. ein Kartenspiel. GAPIEC, *niiak. nied.* zgapić *dk.*, gapiem się sławać, odurzonym bydź, verblüfft, rathlußt seyn. Niewiem czemum tak prędko zgapiał. *Teatr.* 35, *c* 77. *Croat.* buveti, chubeti, *Ross.* помозáдить. GAPIOWATY, – a, e, – o *adv.*, na gapia podobny, mauláffisch. Mina gapiowata. *Teat.* 36, *c* 61. *ib.* 28, *b* 186. GAPIOWATOSC, – ści, *ż.*, cały układ [illegible]y, die Maulaffigkeit; *Ross.* помозáйство.

GARA, – y, *ż.*, cf. *Slo.* garel koryto rzeki), dziura w drzewie wydłubana, ein ausgezimmertes Loch im Holze, eine Fuge; W[illegible] tym wytniy garę na wylot. *Solsk. Arch.* 16. Staroświecko tochodzi wgarach, to iest, w liśtwach wyfugowanych. *Cr. Rost.* 49. *ob.* Garować. – §., ogrzewadło, feierka; eine Feuerjacke, eine Feuersorge. Baba ma garę pod nogami. *Tr.*

GARB, – u, *m.*, (*Boh.* hrb, hrbol, hrbek, *Slo.* hrb, nahrbetí, *Morav.* hrbol (*Mor.* hrbolce guz); *Sor.* 2. garb, *Sor.* 1. herb; *Dal.* garba; *Hung.* görbeség, geierbe; *Bosn.* ghrbina, garba, gherba; *Rag.* gàrba; *Cro.* garba, gërba, p[illegible]klya (*Cro.* gerba = krzywość; zmarszczka, fałd; *Cro.* hrib colles); *Crn.* garba, herbovina = garb; *Crn.* gerbâva = pagorek, garb; gèrba *ruga*, hrip = góra); *Vd.* gerba, ger[illegible]iza, pukel, pukou cf. *Vd.* hrib, gora = góra; hriber, hrbàz = pagorek; garba = zmarszczka; *Ross.* горбъ (cf. горбýнъ sierpik; gatunek łososia *salmo gibbosus*; горбýшка okraiek chleba, przylepka); cf. *lat.* acernus, *Ger.* Garbe, *Ger.* Kropf cf. krzywy), wyrosłość na grzbiecie, der Höcker auf dem Rücken. Żyłę na grzbiecie, gdzie bywa garb, zową krzyżową. *Sienn.* 420. (cf. grzbiet). Wielbłądy iedne maią dwoch, drugie o iednym tylko garbie. *Haur. Sk.* 323. §. Garb; zwichnienie krzyża, lub dobrowolne pacierzów krzywo wyrastanie. *Perz. Cyr.* 2, 216. *Dyk. Med.* 2, 206. der Höcker eines Buckligen. Na starość dwa garby, *rime senectutem, non enim venit sola. Rys. Ad.* 47. Ezop miał z przodu i z tyłu garby, iak sakwy. *Jabł. Ez.* 8. §. Garb na nosie; *Eccl.* хóрисмво, der Nasenhöcker. §., *fig.* garby gór, dróg, z wydatności, nierówne wysokości ungleiche Berghügel. Nasi tamtych niewiadomi garbów i uboczy, zabłądzili. *Tward. W. D.* 27. §., garby, smarszczki, Runzeln. Płotna magluią, aby się garby wygładziły. *Przydz.* 74. Pólsetek mocno rozpiąć, aby iak nayrówniey wyschł; bo gdyby się na nim pozostały garby, w czasie maglowania zwitkiby się porobiły. *ib.* 91. GARBACIC, – ił, *czyn. ndk.*, zgarbacić *Dok.*, garbatym czynić, höckerig machen. *Rog.* zgarbitti, ogarbaviti, pogarbiti; (*Vd.* zhellu gerbat = czoło marszczyć; cf. garbić). *Vd.* gerbazhiti, zgerbati). Kret kopie, grzebie i garbaci ulice w ogrodach. *Haur. Sk.* 306. GARBACIEC, – iaj, – icie, *niiak. ndk.*, zgarbacieć *Dokon.*, garbatym się sławać, *Boh.* hrbatěti; *Cro.* gërbaveti, gerbimsze; *Bosn.* ghrribbitise; *Eccl.* горбáмѣю, buklich, höckerig werden. Grzbiet zgarbaciał, twarz zbabiała, *Bal. Sen.* 82. GARBACIZNA, y, *ż.* co iest garbatym, garby, höckerigés Wesen, Höckr. miejsca garbate iak rozcierać u dzieci. *Perz. Cyr.* 2, 217.

Pochodz. *garbaty, garbatość, garbek; garbić, garbonosy, nagarbić, zgarbić*, 2. *grzbiet*, Boh. hřbet, *grzbietowy, grzbieciśty.* 3. *grzyb, grzybek, grzybiasty. grzybień; grzybieć, zgrzybiały; pochrzypczina, pochrzepł.*

GARBARCZYK, – a, m, czeladnik garbarski, der Gärbergeselle. GARBARKA, – i, *ż.*, która skóry garbuie; albo też żona garbarza, die Gärberinn. (*Boh.* koželuška). GARBARNIA, – i, *ż.*, mieysce, gdzie garbuią, das Gärbehaus, die Gärberey. *Rag.* tabakaria; *Ross.* кожевня. Pięćperś w garbarniach do garbowania skor używać się może, *Jundz.* 274. Za granicą lepsze wychodzą skóry z garbarni, iak tu. *Torz. Szkł.* 92. GARBARSKI, – a, – ie, od garbarza albo garbowania, Gärber-; (*Boh.* koželušśký; *Ross* кожевенный, кожевный; *Eccl.* усмáрскій. Garbarskie ziele, *Rhus coriaria Linn. Bosn.* ruevina, der Gärberbaum, całe to ziele garbarzom zdatne iest, i ztąd imię ma. *Kluk. Rośl.* 3, 353. Garbarska kora *Crn.* sherêsalu; Garbarski nóż *Crn.* stergòn. GARBARSTWO, – a, *n.*, rzemiesło garbarskie, die Gärberey. *Boh.* koželužśtwí; *Vd.* vdelanje teh kosh; *Eccl.* усмáрство. Jeśli się trzeba uczyć krawiectwa, szewstwa, garbarstwa, i innych rzemiosł, cóż dopiero sztuk i nauk? *Hrbšt. Odp. P p.* – §., *coll.* garbarze, die Gärber. GARBARZ, – a, *ż.*, *niem.* der Gärber rzemieślnik od garbowania skór, skórnik, *ob.* *kaźemiak; *Sor.* 1. harwaŕ, *Slo. et Boh.* kožluh (cf. *koża); *Crn.* garbar, lędrar, usènar; *Vd.* lederar, ussiner, vusinar, štroinik, koshar, erdezhovusinjar, vdelava teh kosh, *Bosn.* tabak, majštor koji kosge štroji; *Cro.* kósar; *Rag.* koxar, tabakàr; *Dal.* tabak; *Hung.* timár; *Ross.* кожевникъ, *vulg.* усмомáзъ; *Eccl.* усмáрь. Garbarze nie maią skór wyprawionych, to iest rzemienia gotowego, do postronnych ziem wysyłać. *Herb. stat.* 336. Garbarze do wyprawy skór zażywaią pospolicie dębowey kory. *Kluk. Rośl.* 3, 353, (cf. skórnik, białoskórnik). Dom Symona garbarza. 3 *Leop. Apśt.* 10, 32. (skórnika 1 *Leop.*)

żartbl. Ociec móy był garbarz, ale nie z tych prostych garbarzów; on tylko moiéy matce skórę czasem wygarbował. *Teat.* 22 *b*, 48. *ob.* Garbować, wygarbować.

GARBATY, – a, e, garb maiący buckelig, höckerig. *Boh.* hrbatý, hrbowatý; *Slo.* hrbowatý; *Sor.* 1. horbaté; *Sla.* gèrbav; *Bosn.* gherbav, ghrribav; *Rag.* garbav; *Crn.* herbovat, gerbovz (gerbazh *rugosus*); *Vd.* puklaſt, puklat, (cf. *Vd.* gerbau, gerbaſt, sgerban = zmarszczony; *Cro.* garbau, (gerbav, *Hung.* görbe *curvus*) gerbav, gerbaszt, puklyaszt, puklyàv, *Dal.* ogarblyen; *Hung.* görbebatu; *Ross.* горбáтый; *Eccl.* хрбтїй (*Ross.* хрбтa pies z nagiętym grzbietem). Wielbląd garbaty. *Banial* J 2. Krogulca nos garbaty. *Otw. Ow.* 504. Zakochany ociec garbatą poczwarę zowie, mądrym Ezopem. *Zab.* 13, 64. §., *fig.* nierówny, chropawy, uneben, höckerig, holperich. Bezsęka iodła, smrok szyszkami garbaty. *Otw. Ow.* 393. Garbata drogá, trudno się pośpieszyć. *Otw. Ow.* 601. – §. Garbaty; – ego, *m. Subſt.* ein Buckliger, *Boh.* hrbáč, hrbaček, (*ob.* garbus) *Rag.* garbavas: *Cro.* gèrbavècz: *Bosn.* garbavaç, ghrribavaç, gherbavaç; *Crn.* gerbovz; *Ross.* горбунъ. GARBATA, – éy, *ż.*, *Subſt.* eine Buckligе. *Rag.* garba, *Cr.* gerbavicza, gerbavka; *Ross.* горбунья. GARBATOSC, – ści, *ż.*, mienie garbu, die Buckeligkeit; *Boh.* hrbatoſt; *Cro.* gerbavoszt, gèrbina, gerbavina, *Hung.* görbeség, *Eccl.* горбáтïе. – §., nierówność, chropawość, die Höckerigkeit, Ungleichheit, Holprigkeit. GARBEK, – bku, *m.*, *Demin. Nom.* garb, *Boh.* hrbek, *Ross.* горбúна, *Eccl.* горбóкъ; ein kleiner Buckel, ein kleiner Höcker. Garbek łokietkowy *Ross.* цúкологокъ. GARBIC, – ił, i, *czyn. ndk.*, zgarbić *Dok.*, garbacić, krzywym robić, buckelig machen, krümmen, höckerig und uneben machen, *Boh.* shrbiti; *Carn.* gerbim, gerbavam, sgerbiti (zfaltować); *Vd.* gerbariti, kriviti, sasgerbati, sasgusati; *Rag.* zgarbitti, pogarbiti; *Cro.* gerbim, gerbavim; *Hung.* gorbitem; *Ross.* горбúть, згóрбить, сумулить, сяучити, хляцáти; *Eccl.* горблю, горбáма чиню. Wiek go zgarbił. *Tr.* Góry zgarbione. *Paſt. F.* 82. przechyłe, z garbami; *Slo.* shrbený, k zemi zehnutý; *Ross.* сумýлый; *Eccl.* сяúкїй, сяúченный. – Garbić się *zaimk.*, ſich krümmen. *Carn.* skluzhiti se). Czemuż się zgarbił na słabym koniku? *Bratk. C.* Któreż pola tak gładkie, by się nie zgarbiły, W nabrzmiałe z ciał ſtosami leżących mogiły? *Zab.* 6, 227. GARBIENIE, GARBIENIE się, *Subſt. Verb.*, = garbatość, die Buckligkeit. Przeciw garbieniu plec na ſtarość, lekarſtwo. *Sieszk. Ped.* 80. *Cro.* gerbenye; *Hung.* görbités; *Ross.* сáгнocть. GARBONOSY, – a, e, nosa wypukłego. *Włoc.* krótki, wzgarbiony a iakoby wskązany nos maiący, *resinus. Mącz.* höckernäſig, babichtsnäſig.

GARBOWAC, ał, – uie, *czyn. ndk.*, wygarbować *dok.*, z Niem. gárben skórę wyprawiać, *Boh.* wydelawati kuzi; *Vd.* koshe vdelati; *Crn.* garbati, ſtrojeti; *Croat.* sztròim; *Sor.* 2. garowaſch; (cf. ircha). Skórę ielenią garbuią żołnierzom na kolety, *Haur. Sk.* 289. §. *fig.* garbować kogo *ob.* wygarbować, *Ross.* кокóшить. GARBOWANIE, – ia, *n*, *Subſt. Verb.*, das Gárben. Do garbowania skór potrzebuią dębowey kory. *Botan. Nar.* 186. – §., Brodgolacze bawią się tylko myciem a *garbowaniem brod i głow. *Syr.* 248. GARBNIK, – a, *m.*, *chem.* Gárbeſtoff, *le tannin*, pierwiaſtek garbuiący, znayduiący się w ciałach, maiących własność garbowania inne ciała; obficie się znayduie w dębowey korze. *Krys. Miſk.* GARBOWINY, – in, *plur.*, wyrzutki garbarſkie, Gárberabfälle. Garbowiny, które od garbarzów wyrzucaią się, mogą się używać na pognóy. *Kluk. Rosl.* 3, 187. *Pochodz.* wygarbować, pogarbować.

GARBUS, – a, *m.*, człowiek garbaty, ein Buckliger, *Boh.* hrbáček.

*GARBUZ, – a, *m.*, Arbus, Karbus, die Netzmelone, *ob.* Arbuz. Wdzięcznie nas przyimowali Tatarowie, i częstowali winnemi gronami i garbuzami słodkiemi. *Stryik.* 566.

GARCARZ, GARCOWKA, GARCOWY, *ob.* Garncarz, Garncowy, i t. d.

GARDEROBA, – y, *ż.*, *z franc.* szatnica, pokoy na schowanie szat lub sukien, die Garderobe. GARDEROBKA, – i, *ż.*, *Demin.* das Kleiderzimmer, die Kleiderkammer, *Slo.* draſtowna. Pokoiowa w garderobie uszarga spodnicę pani swoiey skrobie. *Pot. Arg.* 84. Pokoie gościnne z garderobami. *Kras. Pod.* 2, 109. W garderobie były szafy, a w nich porządnie ułożona wyprawa. *Kras. Pod.* 2, 56. – §., suknie, szaty, wszystko co do ubioru należy, die Kleider, Kleidungsſtücke, die Garderobe. Po zmarłym Jegomości wszak ieſt garderoba? *Teat.* 52, 43. Garderobę przeglądano, i naymnieyszey iéy rzeczy nie brakuie. *ib.* 54 *d*, 35. Dawnieyszych wieków często garderoba dziada ieszcze wnukowi służyła. *Przeſtr.* 140. GARDEROBIANKA, – i, *ż.*, która ma dozór nad garderobą, *szatna, *szatnica; *Rag.* loxnicjariza; *Carn.* mojshkra; *Vd.* jispniza, jispna gospa, (cf. panna, młodsza), die Garderobenjungfer. Rozmawiał w oknie z iedną z myich garderobianek. *Niemc. Król.* 1, 55. GARDEROBNY, – a, e, od garderoby, Garderoben=, Powróciwszy Jeymość, opowiada swe głupſtwa wierney swoiey garderobney kobiecie. *Zab.* 16, 44. Garderobny *Subſt. m*, Kamerdyner, *szatnik, *Ross. obs.* стряпчей. Garderobna *Subſt. f.* garderobianka, n. p. iabym garderobney za niego nie dała. *Teat.* 24 *b*, 14.

GARDŁACZ, – a, *m*, wole na szyi maiący, ein Kropfart. Napatrzyć się możesz gardłaczów w Karyntyi. *Haur. Sk.* 99. – *fig. żrtbl.* Nasi gardłacze staraią się pokazać dalekiemi od staropolſkich swyczaiów. *Mon.* 71, 514. (grubo chuſtki na szyi noszący, Dickhälſe). §., gardłacz gołąb' *ob.* Garlacz. GARDŁECZKO, – czka, *m.*, GARDŁKO, – łka, *m.*, *Dem. Nom.* Gardło, das Kehlchen, das Gurgelchen; *Boh.* hrdélko. Skowroneczek ku niebu w górę polatuie, I gardleczkiem krzykliwym wdzięcznie przegruie. *Sim. Siel.* 103. Słowiczku, ptaszeczku leśny, Przyleć z głoskiem ulubionym, Przybądź z gardłkiem ucieszonym. *Groch. W.* 357. Niechay wdzięczny słowiczek w gęſtéy topoliuie Gardłkiem swym wyprawuie. *Zbyl. Zw. B.* 2. Krew z gardłek gołąbiąt wycedził. *Odym. Sw. G.* 5.

GARDLINA, GARLINA, – y, *ż.*, kłoć. *Cn. Th.* 281. snop prosty a równey słomy; *Włod.* lub trzciny, ein Bündel graden Strohes, oder Rohrs. Gardliny wiązanie. *Zow. Gosp.* Prosta po wymłóceniu słoma pokrzebuie się w garliny. *Kluk. Rsl.* 3, 232. Dwór powinien bydź dobrze opatrzony, aby do dworu nie ciekło; gonty, gwoździe i gardliny powinny bydź zawsze we dworze. *Haur. Ek.* 16. Gardliną albo trzciną izby poszyway; nie masz-li trzciny, targaną słomą, to mało krociéy trwa, niż gardlina. *ib.* 66.

GARDŁO, GARŁO, - a, *n.*, *Boh.* hrdlo, *collum*; *guttur*; *Boh.* krtan, črtan (*ob.* krztan); *Slo.* hrdlo *cervix*, *collum*, *guttur*, črtan, pajerak, pojeradlo *gula*; *Rag.* gȁrlo; *Sla.* gȅrlo; *Bosn.* garlo, ghrillo, sgderallo; *Cro.* gȅrlo, gut, posirák; *Dal.* garlovicza = ślinogorz; *Vd.* gerlu, gertanz, gortanz, vrat, goltanz, gout, poshirak (2, garlu, gartanz *collum*; *Crn.* gerlu; *Sor.* 2. gorgawa (*Sor.* 2. gardło, garło, garwo wole; *Sor.* 1. hordło wole; łyrk gardło, pędnica gardziel, łutwo *ingluvies*); *Ross.* горло, *vulg.* хайло. cf. *Germ.* Gurgel, *Angl.* gargle, gurgle, gorge, *Gall.* gargouille, gorge, *Itol.* gorga, *Dan.* Gurgel, *lat. med.* gargalia, gorgia, *Suec.* Quarka, *Isl.* kuerkur, *Finl.* curcku, *Hebr.* גרגרת cf. *lat.* gurges) Część szyi od brzucha zowie się gardłem. *Zool. Nar.* 67. die Gurgel, die Kehle, der Schlund, der Vorderhals. Ślinogorz, skwinancya, choroba inflammatyczna w gardle. *Dyk. Med.* 6, 175. Gardło mię boli, der Hals (ja nicht etwa szyia, denn dieß wäre blos der äußere Theil) thut mir weh. Gardło otrzyć = pragnienie robić. *Tr.* Durst machen. Niecnotliwe garło wszystko pożarło. *Rys. A.* 48. Żona mi kością w gardle stawa, będąc naygorszą w świecie babą. *Zabł. Amf.* 28. cf. kość, das Weib ist mir ein Knochen in der Kehle, macht mir die Hölle auf Erden. Wszystkie zęby ci w gardło wtrącę. *Teatr.* 30, 62. Boli gardło, śpiewać darmo. *Mon.* 70, 648. (cf. brząkać, amarować, cf. darmo nic). Tak pełny, aż mu w gardle stoi, *libo confertus. Mącz.* er hat sich bis an den Hals voll gefressen. Bóg cię wydrze z ręki olbrzyma, za gardło cię trzymaiącego. *Psalmod.* 66. (*Sla.* zagȅrliti, *Cro.* gȅrliti, gȅrlit *amplecti*). Przez gardło mówić *Vd.* poderauvati. - Mówiący p. g. *Vd.* poderauvauz. Kęs z garła wydrzeć, t. i. dobrą i pewną iuż nadzieię zepsować, *bolum e faucibus eripere. Mącz.* einem den Bissen aus dem Munde reißen. Smierć mu iak z garła Gniewu ofiarę i żrzu wydarła. *Min. Ryt.* 2, 149. Smierć często z garła oddala, choć iuż kogo pożarła. *Pot. Syl.* 3. aus dem Rachen zurück. - §., Z gardła, co gardła, gardłem = iak naygłośnicy, z całego głosu, głosem, aus voller Kehle z. B. schreyen, *Slo.* z celebo hrdla kričať. *Ross. vulg.* хайло распухнить, хайлить. Z garła gwałtu woła. *Haur. Sk.* 100. Groza, zemsta, zgorszenie, grzech nie odpuszczony, Wołay Oycze Pasnucy, co garła z ambony. *Nar. Hr.* 3, 149. Wołay gardłem, nie folguy. *Budn. Jer.* 58, 1. Wołay wszystkim gardłem *Bibl. Gd. ib.* Gardłą rozpuścić, wrzeszczeć. *X. Kam.* §., po gardło, = po uszy, po dziurki, bis an den Hals, bis über die Ohren. Co do mnie? w szczęściu kto po garło brodzi. *Zab.* 11, 4. *Kossak.* - §., *fig.* na gardło = na kark, na gardle = na karku, auf dem Halse, auf dem Nacken. Bogowie, daycie mi na garle usieść Aleksandrowym. *JKchan. Dz.* 76. Woiowali, aże potym iedon na drugiego gardle usiadł. *Leszcz. Class.* 61. Mógł Car Zawolski na granicy Moskiewskiey na gardle nieprzyiacielowi leżeć, a tam sobie korzyści zdobywać z granic nieprzyiacielskich. *Gwagn.* 269. Nieprzyiaciel, opanowawszy Janiculum, na samym właśnie gardle miasta usiadł. *Fal. Fl.* 19. Nieprzyiaciel na gardło oyczyzny nastąpił. *Petr. Et.* 570. - W gardle nieprzyiacielskim bydź = pod pięścią iego bydź, mieć go na karku, na sobie, den Feind ganz auf dem Nacken haben. Woiewoda Wołoski nie mógł się naprzód wydzierać na woynę z Turkami, zwłaszcza będąc u nich w gardle. *Bielsk. Kr.* 435. et 447. *aliter* Tarent w samych gardłach morza Adryatyckiego zasadzony. *Fal. Fl.* 38. (w uyściu). - §., gardło = życie, das Leben (die heile Haut, ganze Kehle *Vd.* gerzhiti, sagerzhiti = dusić, zadusić, cf. gardłować). Od prześladowcy Focyusza ledwie z gardłem do Rzymu uciekł. *Skarg. Dz.* 830. Podług Moiżesza, ten coby nieobacznie bliźniego zabił, do miasteczka na schronienie obranego niech ucieczę, a gardło swe opatrzy. *Modrz. Baz.* 313. Zbieg zamordował króla zdradliwie, a z gardłem sam uciekaiąc, zabity też iest. *Skarg. Żyw.* 2, 241. Bitny Mitrydat, gdy z gardłem uchodził. *Bardz. Luk.* 31. Malutką raną zbył garła. *Otw. Ow.* 227. - Do gardła, = do upadłego, do ostatniey kropli krwi, bis auf den letzten Blutstropfen, aufs äußerste, bis aufs Leben. 47 królów Greckich przysięgło się, do gardł i maiętności swoich na zburzenie Troi. *Warg. Cez. praef. A.* 3. Pomorzanom rozpacz do gardł się bronić radzi. *Krom.* 83. Pana naszego nie chcemy odstępować; ale przy nim bydź do gardł swoich, i posłuszni mu bydź zawsdy chcemy. *Bielsk.* 67. Erdziwił ślubował, Rusinom do pierwszey wolności do gardła przeciw Tatarom pomodz. *Stryik.* 230. Nigdy od wiary, do swych gardł, (choćby głowę stracić), nie odstępowali. *Zbil. Dr. F* 3. - Na gardło komu stać. *Dwor. D.* 2. *Boh.* o bezhrdlj niekoho usylowati; na życie następować einem nach dem Leben trachten. Jaromira, rąk Warszawiców, na gardło mu stoiących, ratunkiem ludzi skupionych uszedł. *Krom.* 67. Na gardło komu odpowiedzieć = na zabitą śmierć go wyzywać, einen auf Leben und Tod herausfordern, befehden, Fehde ankündigen. *fig.* Chcąc, bydź widzeni prawemi dworzany, na gardło księgom odpowiedzieli. *Gorn. Dw.* 6. Na gardło = na stracenie gardła, t. i. życia, na śmierć auf den Verlust der Kehle, des Lebens, auf den Tod. Na gardło siedzi związany. *Groch. W.* 173. Mógł biskup naywyższy rozkazać, aby brano do więzienia i na gardło, które on nauce swey przeciwne rozumiał. *Skarg. Dz.* 21. Aby żony nie odkazował od siebie, chyba, ieśliby iey nie chciał na gardło gonić. *Sekl.* 20. Nierychło, ale na gardło ugoni. *Wad. Dan.* 164. - Na gardło karać = na życiu abo śmiercią karać am Leben bestrafen, mit dem Tode bestrafen. *Cro.* zaglavlyújem, zaglavlyam). Gardłem darować = życiem das Leben schenken. U tego narodu mężowie maią moc żony i dzieci na garle karać, abo nim darować. *Warg. Cez.* 138. Urząd moc ma karać na gardle, abo darować. *ib.* 11. Ktoby pieczęci nasze sobie ryl i ich używał, niczym inszym, tylko na gardle ogniem karan bydź ma. *Stat. Lit.* 18. Był u nas ten zwyczay, że kiedy złodzieia tracić wiodą, ieśli wszetecznica iawna prosi go sobie za męża, gardłem takiego daruią. *Gorn. Dw.* 191. Gardło mu darowano, za staraniem przyiaciół. *Klok. Turk.* 78. (żywiono go). - Gardło brać, = zabić, das Leben nehmen. Odebrawszy miasto, trzem tylko mieszczanom, pryncypałom odpadnienia, gardła pobrano. *Krom.* 628. *de tribus capitale supplicium sumptum.* Nie zaraz męczennikiem ten iest, któremu gardło wetmą, albo na pal wbiią *Zrn. Post.* 244. Gardła odprosić = stracenia odprosić, das Leben erbitten. Jednemu z między potępionych, ani królowa gardła odprosić nie mogła. *Krom.* 636. *veniam impetrare non potuit.* Gardło dadź, gardło położyć, stracić = życie swoie stracić das Leben verlieren, sein Leben lassen. Rychard, strzałą

żartob. Ociec móy był garbarz, ale nie z tych prostych garbarzów; on tylko moiéy matce skórę czasem wygarbował. *Teat.* 22 *b*, 48. *ob.* Garbować, wygarbować.

GARBATY, - a, e, garb maiący buckelig, höckerig. *Boh.* hrbatý, hrbowatý; *Slo.* hrbowatý; *Sor.* 1. horbatè; *Sla.* gèrbav; *Bosn.* gherbav, ghrribav; *Rag.* garbav; *Crn.* herbovat, gerbovs (gerbazh *rugosus*); *Vd.* puklast, puklat, (cf. *Vd.* gerbau, gerbast, sgerban s zmarszczony; *Cro.* garbau, (gerbav, *Hung.* görbe *curvus*) gerbav, gerbaszt, puklyaszt, puklyàv, *Dal.* ogarblyen; *Hung.* görbebatu; *Ross.* горбáмый; *Eccl.* лбнїй (*Ross.* лбка pies z nagiętym grzbietem). Wielbląd garbaty. *Banial* J 2. Krogulca nos garbaty. *Otw. Ow.* 304. Zakochany ociec garbatą poczwarę zowie, mądrym Ezopem. *Zab.* 13, 64. §., *fig.* nierówny, chropawy, uneben, höckerig, holperich. Bezsęka iodła, smrok szyszkami garbaty. *Otw. Ow.* 393. Garbata droga, trudno się pośpieszyć. *Otw. Ow.* 601. - §. Garbaty; - ego, *m. Subst.* ein Buckliger, *Boh.* hrbáč, hrbáček, (*ob.* garbus) *Rag.* garbaȝas: *Cro.* gèrbavècz: *Bosn.* garbavaç, ghrribavaç, gherbavaç; *Crn.* gerbovz; *Ross.* горбýнь. GARBATA, - éy, *ż., Subst.* eine Buckelige. *Rag.* garba, *Cr.* gèrbavicza, gerbavka; *Ross.* горбýнья. GARBATOSC, - ści, *ż.*, mienie garbu, die Buckeligkeit; *Boh.* hrbatost; *Cro.* gerbavoszt, gèrbina, gerbavina, *Hung.* görbeség, *Eccl.* горблéнїе. - §., nierówność, chropawość, die Höckerigkeit, Ungleichheit, Holprigkeit. GARBEK, - bku, *m.*, *Demin. Nom.* garb, *Boh.* hrbek, *Ross.* горбúна, *Eccl.* горбóкъ; ein kleiner Buckel, ein kleiner Höcker. Garbek łokietkowy *Ross.* цúкологоть. GARBIC, - ił, i, *czyn. ndk.*, zgarbić *Dok.*, garbacić, krzywym robić, buckelig machen, krümmen, höckerig und uneben machen, *Boh.* hrbiti; *Carn.* gerbim, gerbavam, sgerbiti (s faldować); *Vd.* gerbaviti, kriviti, sasgerbati, sasgusati; *Rag.* zgarbitti, pogarbiti; *Cro.* gerbim, gerbavim; *Hung.* gorbitem; *Ross.* горбúть, згóрбить, сумулить, слячити, хляцáти; *Eccl.* горблю, горбáма чиню. Wiek go zgarbił. *Tr.* Góry zgarbione. *Past. F.* 82. przechyłe, z garbami; *Slo.* hrbený, k zemi zohnutý; *Ross.* сумýлый; *Eccl.* слякїй, сляченный. - Garbić się *zaimk.*, sich krümmen. *Carn.* sklushiti se). Czemuż się zgarbił na słabym koniku? *Bratk. C.* Któreż pola tak gładkie, by się nie zgarbiły, W nabrzmiałe z ciał włosami leżących mogiły? *Zab.* 6, 227. GARBIENIE, GARBIENIE się, *Subst. Verb.*: garbatość, die Buckligkeit. Przeciw garbieniu piec na ſarość, lekarſtwo. *Sieszk. Ped.* 80. *Cro.* gerbenye; *Hung.* görbités; *Ross.* сáгносмь. GARBONOSY, - a, e, nosa wypukłego. *Włod.* krótki, wzgarbiony a iakoby wskazany nos maiący, *resinus. Mącz.* höckernäſig, habichtsnäſig.

GARBOWAC, ał, - uie, *czyn. ndk.*, wygarbować *dok.*, z Niem. gärben skórę wyprawiać, *Boh.* wydelawati kuzi; *Vd.* koshe vdelati; *Crn.* garbati, ſtrojeti; *Croat.* sztrôim; *Sor.* 2. garowaſch; (cf. ircha). Skórę ielenią garbuią żołnierzom na kołety, *Haur. Sk.* 289. §. *fig.* garbować kogo *ob.* wygarbować, *Ross.* колóтить. GARBOWANIE, - ia, *n, Subst. Verb.*, das Gärben. Do garbowania skór potrzebuią dębowey kory. *Botan. Nar.* 186. - §., Brodgolacze bawią się tylko myciem a °garbowaniem brod i głow. *Syr.* 248. GARBNIK, - a, *m.*; *chem.* Gärbeſtoff, *le tannin*, pierwiaſtek garbuiący, znayduiący się w ciałach, maiących własność garbowania inne ciała; obficie się znayduie w dębowéy korze. *Krys. Mst.* GARBOWINY, - in, *plur.*, wyrzutki garbarſkie, Gärberabfälle. Garbowiny, które od garbarzów wyrzucaią się, mogą się używać na pognóy. *Kluk. Rosl.* 3, 187. *Pochodz.* wygarbować, pogarbować.

GARBUS, - a, *m.*, człowiek garbaty, ein Buckliger, *Boh.* hrbáček.

°GARBUZ, - a, *m.*, Arbuz, Karbuz, die Netzmelone, *ob.* Arbuz. Wdzięcznie nas przyimowali Tatarowie, i częſtowali winnemi gronami i garbuzami słodkiemi. *Stryik.* 576.

GARCARZ, GARCOWKA, GARCOWY, *ob.* Garncarz, Garncowy, i t. d.

GARDEROBA, - y, *ż.*, z *franc.* szatnica, pokoy na schowanie szat lub sukien, die Garderobe. GARDEROBKA, - i, *ż.*, *Demin.* das Kleiderzimmer, die Kleiderkammer, *Slo.* draſtowna. Pokoiowa w garderobie uszarganą spodnicę pani swoiey skrobie. *Pot. Arg.* 81. Pokoie gościnne z garderobami. *Kras. Pod.* 2, 109. W garderobie były szafy, a w nich porządnie ułożona wyprawa. *Kras. Pod.* 2, 56. - §., suknie, szaty, wszyſtko co do ubioru należy, die Kleider, Kleidungsſtücke, die Garderobe. Po śmarłym Jegomości wszak iest garderoba? *Teat.* 52, 93. Garderobę przeglądano, i naymnieyszey rzeczy nie brakuie. *ib.* 54 *d*, 35. Dawnieyszych wieków często garderoba dziada ieszcze wnukowi służyła. *Przesł.* 140. GARDEROBIANKA, - i, *ż.*, która ma dozór nad garderobą, °szatna, °szatnica; *Rag.* loxnicjariza; *Carn.* mojshkra; *Vd.* jiapniza, jiapna gospa, (cf. panna, mladsza), die Garderobenjungfer. Rozmawiał w oknie z iedną z myich garderobianek. *Niemc. Król.* 1, 55. GARDEROBNY, - a, e, od garderoby, Garderoben-, Powróciwszy Jeymość, opowiada swe głupſtwa wiernéy swoiey garderobnéy kobiecie. *Zab.* 16, 44. Garderobny *Subſt. m.* Kamerdyner, °szatnik, *Ross. obs.* стряпчей. Garderobna *Subſt. f.* garderobianka, n. p. iabym garderobney za niego nie dała. *Teat.* 24 *b*, 14.

GARDŁACZ, - a, *m.*, wole na szyi maiący, ein Kropfiger. Napatrzyć się możesz gardłaczów w Karyntyi. *Haur. Sk.* 99. - *fig. żartob.* Nasi gardłacze staraią się pokazać dalekiemi od staropolskich zwyczaiów. *Mon.* 71, 514. (grubo chuſtki na szyi noszący, Dickhälſe). §., gardłacz gołąb' *ob.* Gardlacz. GARDŁECZKO, - czka, *m.*, GARDŁKO, - łka, *m.*, *Dem. Nom.* Gardło, das Kehlchen, das Gurgelchen; *Boh.* hrdélko. Skowroneczek ku niebu w górę polatuie, I gardleczkiem krzykliwym wdzięcznie przepruie. *Sim. Siel.* 103. Słowiczku, ptaszeczku leśny, Przyleć z głoskiem ulubionym, Przybądź z gardłkiem ucieszonym. *Groch. W.* 357. Niechay wdzięczny słowiczek w gęstéy topolinie Gardłkiem swym wyprawuie. *Zbyl. Zyw. B.* 2. Krew z gardłek gołąbiąt wycedził. *Odym. Sw. G.* 3. GARDLINA, GARLINA, - y, *ż.*, kłoć. *Cn. Th.* 282. snop prostey a równey słomy; *Włod.* lub trzciny, ein Bündel graden Strohes, oder Rohrs. Gardliny wiązanie. *Zaw. Gosp.* Prosta po wymłóceniu słoma poknebluie się w garliny. *Kluk. Rsl.* 3, 232. Dwór powinien bydź dobrze opatrzony, aby do dworu nie ciekło; gonty, gwoździe i gardliny powinny bydź zawsze we dworze. *Haur. Ek.* 16. Gardliną abo trzciną izby poszywaią; nie masz-li trzciny, targaną słomą, to mało krociéy trwa, niż gardlina. *ib.* 18

GARDŁO, GARŁO, ~ a, *n.*, *Boh.* hrdlo, *collum*; *guttur*; *Boh.* krtan, črtan (*ob.* krztan); *Slo.* hrdlo *cervix*, *collum*, *guttur*, črtan, pajerak, pojeradlo *gula*; *Rag.* gȁrlo; *Sla.* gȇrlo; *Bosn.* garlo, ghrillo, agderallo; *Cro.* gȅrlo, gut, posirák; *Dal.* garlovicza s ślinogorz; *Vd.* gerlu, gertanz, gortanz, vrat, goltanz, gout, poshirak (2, garlu, gartanz *collum*; *Crn.* gerlu; *Sor.* 2. gorzgawa (*Sor.* 2. gardło, garło, garwo wole; *Sor.* 1. hordło wole; tyrk gardło, pędnica gardziel, łutwo *ingluvies*); *Ross.* горло, *vulg.* хайло. cf. *Germ.* Gurgel, *Angl.* gargle, gurgle, gorge, *Gall.* gargouille, gorge, *Ital.* gorga, *Dan.* Gurgel, *lat. med.* gargalia, gorgia, *Suec.* Quarka, *Jtl.* kuerkur, *Finl.* curcku, *Hebr.* גרגרת cf. *lat.* gurges) Część szyi od brzucha zowie się gardłem. *Zool. Nar.* 67. die Gurgel, die Kehle, der Schlund, der Vorderhals. Ślinogorz, śkwinancya, choroba inflammatyczna w gardle. *Dk. Med.* 6, 175. Gardło mię boli, der Hals (ja nicht etwa szyia, denn dieß wäre blos der äußere Theil) thut mir weh. Gardło otrzyć s pragnienie robić. *Tr.* Durst machen. Niecnotliwe garło wszystko pożarło. *Rys. Ad.* 48. Żona mi kością w gardle stawa, będąc naygorszą w świecie babą. *Zabł. Amf.* 28. cf. kość, das Weib ist mir ein Knochen in der Kehle, macht mir die Hölle auf Erden. Wszystkie zęby ci w gardło wtrącę. *Teatr.* 30, 62. Boli gardło, śpiewać darmo. *Mon.* 70, 648. (cf. brząkać, smarować, cf. darmo nic). Tak pełny, aż mu w gardle stoi, *ibo confertus. Mącz.* er hat sich bis an den Hals voll gefressen. Bóg cię wydrze z ręki olbrzyma, za gardło cię trzymaiącego. *Psalmod.* 66. (*Sla.* zagȇrliti, *Cro.* garlit, gȅrlit *amplecti*). Przez gardło mówić *Vd.* podersuati. - Mówiący p. g. *Vd.* podersuvaus. Kęs z garła wydrzeć, t. i. dobrą i pewną już nadzieię zepsować, *bolum e faucibus eripere. Mącz.* einem den Bissen aus dem Munde reißen. Smierć mu iak z garła Gniewu ofiarę i żądła wydarła. *Min. Ryt.* 2, 149. Smierć często z garła oddała, choć już kogo pożarła. *Pot. Syl.* 3. aus dem Rachen zurück. - §., Z gardła, co gardła, gardłem s iak nayprędszey, z całego głosu, głosem, aus voller Kehle z. B. śćrzeć, *Slo.* s celeho hrdla kričať. *Ross. vulg.* хайло растрескивать, хаяать. Z garła gwałtu woła. *Haur. Sk.* 105. Groza, zemsta, zgorszenie, grzech nie odpuszczony, Wołay Oycze Pasnucy, co garła z ambony. *Nar. Hz* 3, 149. Wołay gardłem, nie folguy. *Budn. Jes.* 58, 1. Wołay wszystkim gardłem *Bibl. Gd. ib.* Gardłą rozpuścić, w zeszczeć. *X. Kam.* §., po gardło, s po uszy, po dziurki, bis an den Hals, bis über die Ohren. Co do mnie? w szczęściu ktopo garło brodzi. *Zab.* 11, 4. *Kossak.* - §., *fig.* na gardło s na kark, na gardle s na karku, auf dem Halse, auf dem Nacken. Bogowie, daycie mi na garle usieść Aleksandrowym. *JKchan. Dz.* 76. Woiowali, aże potym ieden na drugiego gardle usiadł. *Leszcz. Class.* 61. Mógł Car Zawolski na granicy Moskiewskiey na gardle nieprzyiacielowi leżeć, a tam sobie korzyści zdobywać z granic nieprzyiacielskich. *Gwagn.* 269. Nieprzyiaciel, opanowawszy Janiculum, na samym właśnie gardle miasta usiadł. *Fal. Fl.* 19. Nieprzyiaciel na gardło oyczyzny nastąpił. *Petr. Et.* 570. - W gardle nieprzyiacielskim bydź s pod pięścią iego bydź, mieć go na karku, na sobie, den Feind ganz auf dem Nacken haben. Woiewoda Wołoski nie mógł się naprzód wydzierać na woynę z Turkami, zwłaszcza będąc u nich w gardle. *Bielsk. Kr.* 435. et 447. *aliter* Tarent w samych gardłach morza Adryatyckiego zasadzony. *Fal. Fl.* 38. (w uyściu). - §., gardło s życie, das Leben (die heile Haut, ganze Kehle *Vd.* gerzhiti, zagerzhiti s dusić, zadusić, cf. gardłować). Od prześladowcy Focyusza ledwie z gardłem do Rzymu uciekł. *Skarg. Dz.* 830. Podług Moiżesza, ten coby nieobacznie bliźniego zabił, do miasteczka na schronienie obranego niech ucieczę, a gardło swe opatrzy. *Modrz. Bas.* 313. Zbieg zamordował króla zdradliwie, a z gardłem sam uciekaiąc, zabity też iest. *Skarg. Żyw.* 2, 241. Bitny Mitrydat, gdy z gardłem uchodził. *Bardz. Luk.* 31. Malutką raną zbył garła. *Otw. Ow.* 227. - Do gardła, s do upadłego, do ostatniey kropli krwi, bis auf den letzten Blutstropfen, aufs äußerste, bis aufs Leben. 47 królow Greckich sprzysięgło się, do gardł i maiętności swoich na zburzenie Troi. *Warg. Cez. praef. A.* 3. Pomorzanom rozpacz do gardł się bronić radzi. *Krom.* 83. Pana naszego nie chcemy odstępować; ale przy nim bydź do gardł swoich, i posłuszni mu bydź zawsdy chcemy. *Bielsk.* 67. Erdziwił ślubował, Rusinom do pierwszey wolności do gardła przeciw Tatarom pomodz. *Stryik.* 230. Nigdy od wiary, do swych gardł, (choćby głowę stracić), nie odstępowali. *Zbil. Dr. F* 3. - Na gardło komu stać. *Dwor. D.* 2. *Boh.* o bezhrdlj jinkoho usylowati; na życie następować einem nach dem Leben trachten. Jaromirz, rąk Warszawiców, na gardło mu stoiących, ratunkiem ludzi skupionych uszedł. *Krom.* 67. Na gardło komu odpowiedzieć s na-zabitą śmierć go wyzywać, einen auf Leben und Tod herausfordern, befehden, Fehde ankündigen. *fig.* Chcąc, bydź widzeni prawemi dworzany, na gardło księgom odpowiedzieli. *Gorn. Dw.* 6. Na gardło s na stracenie gardła, t. i. życia, na śmierć auf den Verlust der Kehle, des Lebens, auf den Tod. Na gardło siedzi związany. *Groch. W.* 173. Mógł biskup naywyższy rozkazać, aby brano do więzienia i na gardło, które on nauce swey przeciwne rozumiał. *Skarg. Dz.* 21. Aby żony nie odkazował od siebie, chyba, ieśliby iey nie chciał na gardło gonić. *Sekl.* 20. Nierychło, ale na gardło ugoni. *Wad. Dan.* 164. - Na gardło karać s na życiu albo śmiercią karać am Leben bestrafen, mit dem Tode bestrafen. *Cro.* zaglavlyújem, zaglavlyam). Gardłem darować s życiem das Leben schenken. U tego narodu mężowie maią moc żony i dzieci na garle karać, albo nim darować. *Warg. Cez.* 138. Urząd moc ma karać na gardle, albo darować. *ib.* 11. Ktoby pieczęci nasze sobie rył i ich używał, niczym inszym, tylko na gardle ogniem karan bydź ma. *Stat. Lit.* 18. Był u nas ten zwyczay, że kiedy złodzieia tracić wiodą, ieśli wszetecznica iawna proszi go sobie za męża, gardłem takiego daruią. *Gorn. Dw.* 191. Gardło mu darowano, za staraniem przyiaciół. *Kłok. Turk.* 78. (żywiono go). - Gardło brać, s zabić, das Leben nehmen. Odebrawszy miasto, trzem tylko mieszczanom, pryncypałom odpadnienia, gardła pobrano. *Krom.* 628. *de tribus capitale supplicium sumptum.* Nie zaraz męczennikiem ten iest, któremu gardło wezmą, albo na pal wbiią *Zrn. Post.* 244. Gardła odprosić s stracenia odprosić, das Leben erbitten. Jednemu z między potępionych, ani królowa gardła odprosić nie mogła. *Krom.* 636. *veniam impetrare non potuit.* Gardło dadź, gardło położyć, stracić s życie swoie stracić das Leben verlieren, sein Leben lassen. Rychard, strzałą

jadem napuszczoną w ramię postrzelony, dla swoiey chciwości gardło zarazem dał. *Star. Ref.* 98. Patrokl i Antyloch, i ci dali gardło z szyią. *Jabł. Tel.* 210. Nie mogli go doktorowie ratować, i tak na puchlinę gardło dadź musiał. *Falib. Dis. D.* 3. Bez ratunku tonąc, dadz gardło prędziuchno musiała. *Gorn. Dw.* 282. Którzyby byli mieli i po trzy gardła, radziby ie byli przy nim położyli. *Wereszcz. Regl.* 42. Gardło i maiętność stracił. *Szczerb. Sax.* 393. Podle boku króla naybitnieysi gardła swe położyli. *Warg. Cez.* 64. Gardłem albo pod gardłem się obowiązać, ręczyć za co, przyrzekaiąc życie łożyć. *Wład.* pod straceniem gardła, bey seinem Leben, bey seinem Kopfe. Komornik Litewski pod gardłem swoim ślubował Krzyżakom, zamek im poddadź. *Stryik.* 261. Kiedy woysko Tureckie przechodzi, otrębuią, aby się nikt nie ważył, pod gardłem, wina przedawać. *Kłok. Turk.* 239. Pod gardłem wszędy otrąbiono. *Wad. Dan.* 73. Niewolno teraz z obozu oddalać się pod gardłem. *Wyg. Mar.* 120. bey Lebensstrafe. Ostatki Jaćwingów do przyięcia wiary chrześciańskiey mieczem, pod straceniem gardła, Bolesław przymuszał. *Stryik.* 181. Gardłem pachnąć = śmierć za sobą ciągnąć, den Tod zuziehen. Mężobóystwo, złodzieystwo, świętokradstwo, i insze takowe występki, gardłem pachną. *Chełm. Pr.* 18. – §., gardło, wyrosłe gardło gardlacza, wole, der Kropf. Gardła od nieczystey wody narastaią. *Tr.* – §., Gardło u ptaka, wole, podgardlek, *Vd.* putan, tizhji krof; *Bosn.* guscja, voglje od ptiçe, bey den Vögeln, der Kropf. §., gardło u bydląt niektórych, wole bydląt, der Kader, die Wampe, die Wamme. GARDŁOWAC, GARŁOWAC, – ał, uie, *czyn. ndk.*, (*Boh.* hrdlowati se *luctari*, hrdliti męczyć; *Slo.* korhelowati *perpotare*; *Vd.* gerzhiti, sagerzhiti = dusić, zadusić; *Crn.* gerglam = gargaryzuię; *Rag.* garliti *et Slo.* gèrliti = uściskać za szyię; *Ross.* горлать hardy). wdawać się w niebezpieczeństwo życia *Wład.* halsbrechende Sachen unternehmen, sich in Lebensgefahr setzen. Jak gardłuie rycerz w polu, żeglarz na morzu, kupiec po świecie. *Hrbst. Nau. J.* 7. Kupiec gardłuie po ziemi, po morzu, po górach, byle co na kupi swoiéy zyskał. *Dambr.* 387. Aby żonę i dziatki pożywić, gardłować po ziemi, po morzu nie lituiemy. *Hrbst. Nauk. D* 8. Szerzył w tey mowie posługi swoie, jakó nie śpi, iako garłuie, iako maiętność utraca przez królewską sławę. *Gorn. Dz.* 78 Już od wielu lat gardłuiemy w Prusiech. *Biels. Kr.* 370. schon seit vielen Jahren brachen wir uns die Hälse in Pr. Nayżwawiey za wolność i całość oyczyzny gardłował. *Star. Vot. E* 2 *b. Pilch. Sen.* 354. Głupstwem mu się bydź zdało, w cudzey sprawie gardłować. *Pilch. Sall.* 254. To tylko to iedna familia naród Polski miłuie i przy nim gardłuie? *Orzech. Tarn.* 10. GARDŁOWANIE, GARŁOWANIE, – ia, n., *Subst. Verb.* = narażenie się na śmierć, Halsbrecherey, Kampf mit Lebensgefahr. Kąsaliście się do rozlania krwi waszey = nieprzyiaciołmi oyczyzny, co na wieczne czasy świadczyć będą posługi i garłowanie krwawe wasze, *Orzech. Tarn.* 9. Czekay, ieślić czym nie nadgrodzi hetman twego garłowania! *Alb. na W.* 21. Jakie niebezpieczeństwa, iakie gardłowania podeymniemy, dla trochy tego imienia doczesnego. *Hrbst. Nau. D* 8. GARDŁOWATY, – a, – e, wolaty, gardlacz, gardłaczka, kropfig, ein Kropfiger. *Cn. Th.* – *Boh.* hrdlatý, zahrdlitý; *Eccl.* горлáнистый. GARDŁOWY, a, e, od gardła, Gurgel =, Hals =, *Boh.* hrdelní; *Ross.* горлáтный, горлáнный. Gardłowy wrzód ein Halsgeschwür. Gardłowy guz, *Sor.* 1. ferkownę wołech. Gardłowa skóra, *Ross.* дужчатый. Gardłowa kara *Boh.* bezhrdelna pokuta. Przypadki gardłowe. *Mon.* 76. 536. Gardłowa sprawa, *ob.* kryminalna. cf. *Boh.* hrdelořez = gardłorzezacz.

Pochodz. *Gardziel, gardzielny, Garlica, Gardziołka, Garłacz, Garliczki, podgardle, podgardłek, sinogardlica, zagardlić.*

GARDNIE *adv.* z pogardą, gardząc: verächtlich, mit Verachtung. Staw się nym wierszom proszę niegardnie łaskawy. *Kraj. Chy. A.* 2 *b.*

GARDYAN *ob.* Gwardyan.

GARDZIC *czyn. ndk.*, pogardzić wzgardzić, *dok.*, co lub czém gardzić, nie cenić, nie ważyć, nie szanować, verachten. *Boh.* zhrdati, zhrdnauti, zhrzeti, pohrdati (cf. hrdohardy; *Sor.* 2. gárdi dumny); *Bosn.* pogardit, hadiiti, kudditi, poghrriditi (*Bosn.* gard, ghrrid *spurcus*); *Vd.* sanichuvati, samezhuvati, sanemarderahati (*Vd.* gerd, gard *Ger.* garstig, *Compar.* garshi cf. gorszy; *Vd.* gerdoben, gerd = haniebny); *Rag.* garditti, izgarditti, pogarditti, *deformare, alicui conuitium dicere*) *Crn.* sarcl. jem (cf. za nic) *Crn.* gerdim *foedare*); *Cro.* kuditi, mrzuti, oddurити (*Cro.* gërd, gard *turpis*) *Sla.* huditi, *Sor.* 1. zahspu; *Ross.* презирамъ, презрѣмъ (cf. przeyrzeć, przzierać), пренебрегамъ, *Eccl.* презорѣмонамъ. Gdyś przyiął me serce, nie gardź i mą ręką. *Teat.* 54 *c*, 107. U starych naywiększy był honor, gardzić niebezpieczeństwa wszelkie dla oyczyzny. *Mon.* 65, 704. Przed śmiercią miey się do siebie, Ty światem gardź, nim on ciebie wzgardzi. *Dar. Lot.* 24. Jako ludźmi gardzisz, tak też tobą gardzą wszyscy. *Gorn. Sen.* 198. Kto gardzi, gardzą też nim, i bardzo się boię, Że przyidzie na gorszego za tę hardość twoię. *Sim. Siel.* 48. Gardzić się nikim nie godzi, i naypodleyszy zaszkodzi. *Cn. Ad.* 209. Małym gardzący, większe traci. *Cn. Ad.* 471. Kto gardzi, iada chleb twardy. *Rys. Ad.* 27. Nie gardź nikim, by naypodleyszym. *Cn. Ad.* 595. Gardzą mną = w poniewierce leżę. *Cn. Th.* (cf. figę pokazać, przytknąć). – *Impersonel.* n. p. Bawi się częstokroć z ludźmi występnemi; ale w rzeczy samey gardzi się niemi. *Zabł. Roz.* 124. *on les meprise*, man verachtet sie. GARDZENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, pogardzenie, wzgarda, das Verachten, die Verachtung; *Vd.* sanizhuvanje, samezhuvanje. GARDZICIEL, – a, *m.*, pogardziciel, der Verächter. *Ros* garditegl; *Vd.* sanizhuvauz, samezhuvauz; *Sor.* 2. ſarrzomar; *Ross.* презирамелъ, презрѣмелъ. Patrzay się gardzicielowie, a dziwuycie się. 1 *Leop. Act.* 13, 40. GARDZICIELKA, – i, *ż.*, die Verächterinn. *Ross.* презрѣмельница.

GARDZIEL, – i, *ż.*, *et* – a, *m.*, *oesophagus* kanał pokarmowy, poczyna się w gardle; pokarm przechodzi nim do żołądka, *Zool. Nar.* 25. die Speiseröhre, der Schlund, die Gurgel, die Kehle. *Boh.* hltan, hlton (cf. otchłań), gebnák, gicha; *Crn.* govtanz; *Bosn.* garkgljan, gherkgljan, glavrik, ljan; *Sor.* 1. ředniczа, kérk, hort; *Ross. et Eccl.* горло, горловина, гортань. *Wych. An.* 112. *Aichh. Anat.* 17. Maiętność swoię przez gardziel przelać, utracić, *demittere in viscera census.* Maruotratnik ten przez

gardziel wszystko przepuścił. *Fur. Uw. G* 2. Po gardziel w się nalać. *Haur. Sk.* 161. Kto nie żałuie łać wino w gardziele, łacno o sekundanty. *Pot. Arg.* 12. W Nilu wziął Pompeiusz po gardziela. *Chrość. Luk.* 193. abo po szyi t. j. gardło dał, życie stracił, er verlor da den Kopf. – ŷ., gardziel, rura oddechowa w zwierzętach, krtoń die Luftröhre *Sien. wyd.* tchawica). Gardziel oddechowy, *trachea. Wych. An.* 107. Inszy iest gardziel, którym iemy i piiemy, a inszy, którym mówimy i śpiewamy. *Sak. Pro.* 105. *Slav.* gêrkljan; *Boh.* bydawice. – ŷ., podgardlek pt kow niektórych, der Kropf der Vögel. *Tr.* – ŷ., gardziel, dziura w wierzchu pieca, aby przez nią wychodził wapor węgli palących się, i wiatr, który ie rozżarza. *Oss. Rud.* 152. das Luftloch oben am Hüttenofen. cf. czeluść). – ŷ., ni bezpieczne mieysce między górami, przerwa, abo na morzu wir, ein gefährlicher Ort, eine Kluft, ein Schlund. Hetman zaś w nocy gardziel ten przebywa Pułk zostawiwszy Marsowy w odwodzie. *Chrość. Tars.* 121. GARDZIELNY, GARDZIELOWY, – a, – e, od gardzieli, w gardzieli będący, Gurgel-. Gardzielny wrzód go dusi, Że od niego umrzeć musi. *Lib. Sen.* 11. Już utracił głos klarowny Dla wrzodu gardzielnego. *Bald. Sen.* 47. Arteryia gardzielowa; *aesophagea. Krup.* 3, 32. GARDZIOŁKA, – i, ż., *Demin. Nom.* gardziel, das Gurgelchen. Gardziołka głosowa, krtań die Luftröhre. *Tr.* Wpada czasem potrawa w gardziołkę do głosu (in die unrechte Kehle) i zatem dusi. *Tr.*

GARDZISTA *ob.* Gwardzista.

GARGARYZM, – u, *m.*, z *Grecholac.* płokanie gardła. *Dyk.* 38. das Gurgeln. *Boh.* kloktáčka: *Dal.* gargochya; *Pg.* gargócchja i *Vd.* gergranje. ŷ., czém gardło płoczą, das Gurgelwasser. Na ślinogoza plastry i gargaryzmy. *Haur. Sk.* 408. Z rzepiku gargaryzmy abo charkanie czyniąc, dziąsłom ratunkiem. *Syr.* 279. Lekarstwo płynne, przyrządowane do chorób ust, dziąseł, gardła, szyi, krtani, języczka a niekiedy głowy, płócze się tym gęba i gardło, ale się nie połyka. Gargaryzm znany Polakom pod imieniem płokania. *Dyk. Med.* 2, 250. GARGARYZOWAC, GARGARYZMOWAC, – uię, – uie *czyn. ndk.*, gardło płokać, gardłem glegotać *Cn. Th.* gurgeln. *Boh.* kloktati; *Vd.* gergrati; *Crn.* gerglam; *Cr.* gergrati; *Il.* gargiyati; *Rg.* gargochjatti: *Bosn.* gargochjati, ghrrikolyati). Saletry z kryniczną wodą umieszawszy, na stronę bolejącego zęba gargaryzmować. *Haur. Sk.* 385. *et* 408. Octowatym dobrze często ciepło oleyka tego gargaryzować. *Syr. Ziel.* 12.

*GARKOSKROB, – a, *m.*, Darmochlebów zowią przy dworze *ollares amicos*, garkoskroby. *Burl. A* 3. Schmarotzer, Tellerlecker, Topfstratzer. GARKOWIEC, – owca, *m.*, lawet der Topfstein, kamień po wierzchu nieco śliski, robią z niego naczynia, które dla większey twardości wypalaią się w piecach garncarskich. *Kluk. Kop.* 2, 89. GARKOWY, – a, – e, od garka, Topf-; den Kochtopf angehend. *ob.* Garniec, garnek.

GARKUCHNIA, – i, ś, *niem.* die Garküche, *Slo.* obecná kuchyné; *Hung.* kos konyha; *Vd.* kerzhmaria, taberna, goshtarja; *Sor.* 1. górbuda, wiejna chuchma; *Ross.* харчовня, харчевéнка; traktyernia, das Speisehaus. Kiedy Pan nie ma swéy kuchni, pośliy sobie do garkuchni. *Teat.* 53 *b*, 44. Postanowiłem ieść obiad u siebie z garkuchni. *Zab.* 3, 205. Obiadowałem w garkuchni z przyiaciołmi. *Zab.* 11, 165. Przecięż kiedy, choć w garkuchni spoyrzemy sobie w oczy. *Czach. Tr. K* 3. GARKUCHNIK, GARKUCHMISTRZ, – a, *m.* traktyer, utrzymniący garkuchnią, der Garkoch, der Speisewirth; *Crn.* prekúhz; *Sor.* 1. napjedahn waricjer; *Vd.* vunkuhar, tabernar, kerzhmar; *Ross.* харчевникъ. Jużem zamówił wieczerzą u garkuchmistrza. *Boh. Kom.* 4, 379. Garkuchmistrzem bydź *Ross.* харчевничить. Garkuchmistrzyni *Ross.* харчевница. GARKUCHENNY, – a, – e, od garkuchni, z garkuchni; Garküchen-, Traiteur-. *Ross.* харчéвенный, харчéвничій, харчевническій. Garkuchenny plac обжорной рядъ.

GARŁACZ, GARDŁACZ, – a, *m.*, *columba gutturosa*, większy od pospolitego gołębia; wole nadąć może do wielkości całego ciała. *Zool. Nar.* 225. *Haur. Sk.* 127. die Kropftaube. Szyia modnie iak u garłacza wypakowana. *Teat.* 14, 109. GARLICA, – y, ż., GARLICZKA, – i, ż., *demin.*, gołębica gardłowata, die Kropftäubinn. Stół nasz gęś zaymie karmna i gołąbek, Garliczka sina lub swoyski iarząbek. *Zab.* 9, 16. Człowiek blegotliwszy nad garliczkę, która zawsze huczy swym głosem. *Eras. Jez. D* 6 *b.* *Rg.* gàrliza = sinogarlica. GARLICZKI, – czek, *plur.*, *Physalis Alkekengi Linn.* psie wiśnie, żorawiny, miechunki, pęcherzyca, Judenkirschen. *Syr.* 1374.

GARLETA, *ob.* Galareta. GARŁO, GARŁOWAC *ob.* Gardło, Gardłować.

GARNĄC, – ął, – ię, *czyn. idnt.*, zgarnąć, pogarnąć *dok.*, *Boh.* hrnauti, hrnul, hrnu; (*Crn.* gernem *simplex non est in usu*, *sed composita* oggernem *ogarnąć*, zagernem *zasłonić*); *Vd.* gerbati; *Rag.* garnutti *congerere*, ogarnutti *tegere*) *Ross.* грести, сгребать, garścią w kupę zsuwać, zbierać, grabić, zusammen scharren, zusammen scharren, streichen *właśc: i niewłaśc:* rwać, porywać, zrywać, raffen. Młodziuckie kwiatki, trawki niedostałe, Zarówno kosa garnie. *Kołak. Kat. B.* 4. Sobie zgarnął pieniądze, a mnie przywiózł kwity. *Teat.* 43 *c*, 5. *Wyb. Kul.* Każdy pod się garnie. *Teatr.* 43 *c*, 3, *Wyb. Kul.* – *Slo.* kajdi pod seba hrabe. Garnąć co do siebie etwas an sich raffen. GARNĄC się *zaimk.* (*Boh.* hrnauti se *volvi*, *celeriter ferri*) dążyć gdzie, brać się, chronić się gdzie śpiesznie, sich eilends wohin wenden, wohin aufmachen, woran machen, wohin eilen, sich wohin retten. Każda rzecz do podobnéy sobie rzeczy, z przyrodzenia iakoby, rada się garnie. *Gorn. Dw.* 117. Królowie, którzy się do doskonałości nie garną, bezsławnie schodzą *Gorn. Dz. dedyk.* Wszyscy się tam garną, przy kim szczęście iest. *Petr. Ek.* 19. Widząc, że nie daleko za nim byli, kazał łodkę obrócić, i ku nim się garnąć, *Skarg. Dz.* 259. – GARNIENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, rwanie, porwanie das Scharren, Schüren, Raffen. *Bh.* hrnutí, hrnení, hrnutí. Garnienie do siebie, das Aufschraffen. GARNIENIE się, dążenie, śpieszne chronienie się, das Hineilen, schleunige Hinflüchten.

Pochodz: *dogarnąć*, *dogarnywać*, *nagarnąć*, *nagarnywać*, *ogarnąć*, *ogarnywać*, *obgarnąć*, *obgarnywać*; *odgarnąć*, *odgarnywać*, *pogarnąć*, *pogarnywać*; *podgarnąć*, *podgarnywać*, *przegarnąć*, *przegarnywać*; *przygarnąć*, *przygarnywać*; *rozgarnąć*, *rozgarnywać*, *ugarnąć*,

wgarnąć, wgarnywać; wygarnąć, wygarnywać; zgarnąć, zgarnywać; zagarnąć, zagarnywać. 2. *garść, garſtka, garściany, garściowy; przygarść.* 3. *garniec, garnek, garczek* etc.

•GARNCZEK, GARCZEK, rzka, *m., Demin. Nom.* Garnek, Garniec, ein kleines Töpfchen. *Boh.* hrnýček; *ob.* garnussek, *Eccl.* горшéкъ, горшечикъ, (*Vd.* vershik, gerzhiza s krużyk, dzbaneczek). GARNCARZ, (•GARNCZARZ. *Cn. Th.*) •GANCARZ, – a, *m.*, zdun, który garce abo garki robi; (*Boh.* hrnčíř; *Slo.* hrnčár, hrnčjř; *Sor.* 2. garnzař; *Sor.* 1. hornčjeř; *Hung.* gerentsér; *Dalm.* grinchyar; *Bosn.* ghrrincjar, loncjar; *Cro.* lonchar; *Rg.* loncjar, sudàr, zdjellár; *Vd.* lonzhar, piſkrar, habnar, zhrepinjar; *Crn.* lonzhar; *Sla.* loncsár, pechàr; *Ross.* гончáрь, горшéчникъ, скудéльникъ; *Eccl.* брeнодѣлатель, гончарь; der Töpfer, der Hafner. Garncarz siedząc przy robocie swoiey, obracaiąc nogami swemi koło, w ręku swoich sprawuie glinę. *Leop. Syr.* 38, 32. Wiedzą Panowie Turecy zkąd pochodzą, z iakiey gliny są; sam sułtan iest garncarzem, który ich lepi iako chce z iedneyże materyi, i niemuiey mu wolno garniec zrobiwszy ſtłuc, iako na naywyższey szafie poſtawić. *Kłok. Turk.* 57. Garncarzem bydź *Vd.* piſkrati, lonzhariti; *Ross.* гончáрничать. Garncarz garncarza nienawidzi. *Skarg. Zyw.* 2, 252. *Slo.* hrnčár hrnčárovi závidí. Garncarz się iako żywo z garncarzem nie zgodzi. *Pot. Arg.* 383. (ztąd w Czeſkim hrncowati ſe •garncować, się z wadzić się). §., garncarz, co garki przedaie. *Cn. Th.* der Topfhändler. GARNCARCZYK, – a, *m.*, czeladnik garncarſki, der Töpfergeſelle, Töpferjunge. GARNCARKA, – i, ż., *Boh.* hrnčířka *Vd.* lonzhariza, habnarza; *Cro.* loncharnicza). która robi garki die Töpferinn, die Töpfe macht. §., która przedaie garki die Topfhändlerinn. GARNCARSKI, – a, – ie, *Bh.* hrnčířský; *Slo.* hrnčiarſký; *Sr.* 1. horntjerſke; *Sla.* loncsarſki; *Rg.* loncjaarſki; *Ross.* гончарный, горшéчный, скудéльничій; *Eccl.* ганчарный; od garncarza, Töpfers. Garncarſka glina, Töpferton. Garncarſkie koło, die Töpferſcheibe, *Vd.* lonzhariku kolu, lonzharjou kolorat. – Garncarſki warsztat. *Cn. Th.* • GARNCARNIA, – i, ż. *Vd.* lonzharniza, lonzharishe, piſkrarishe, *Slo.* hrnčáreň, hrnčarna, hrnčirna; *Sor.* 1. horntjerna; *Rog.* loncjaarniza; *Ross.* гончарня; *Eccl.* ганчарня. GARNCARSTWO, – a, *n.*, (*Boh.* hrncířſtwí: *Sor.* 1. hornčjerſtwo; *Vd.* lonzharſku delu, lonzhäria, piſkraria; *Rg.* loncjàrſtvo, *Ross.* гончарство; rzemiesło garncarſkie, das Töpferhandwerk. GARNCARZOWY, – a, – e, *Boh.* hrnčířův, do garncarza należący, dem Töpfer gehörig, Töpfers-. Dom garncarzowy. *Leop. Jerem.* 18, 2. Jak glina w ręku garncarzowych, tak ludzie w ręku ſtworcy. *Smotr. Lam.* 23. Rola •garncarzowa. 1 *Leop. Math.* 27, 10. GARNCARZOWA, – y, ż., żona garncarza, die Töpferinn, die Häfnerinn, die Frau eines Töpfers oder Häfners. (*ob.* Garncarka). GARNCZYSKO, – a, *n.* paſkudny garnek, ein elender Topf. *Kęck. Pas.* 12. GARNEC *ob*, Garniec. GARNEK, – nka, *abo* garka, *m.*, *Dem. Nom.* Garniec. (*Boh.* hrnek, *Sr.* 1. hornyk, hafen; *Crn.* lónz, *Rg.* lònas, *Eccl.* конóбъ, горшéкъ, горшéчикъ. zwyczayne gliniane naczynie do gotowania, der Topf, der Hafen, der Kochtopf. Garnek od mléka, mleczak *Morav.* látka, *Cro.* lumbora, *Ross.* крúнка, крынка, крúночка. Garnek gliniany *Ross.* лопанецъ. G. szeroki *Boh.* kragal. G. od warzywa *Sr.* 1. warenk, piecowy kachleuk. Suszyciel garków *Slo.* ſuſiahrnik *exsiccator olitorum.* Chciéby w garnek nakładł tych rupieci, Nie nakarmiłby siebie, żony, dzieci. *Zab.* 14, 255. Garnek ſłuczony szczęka. *Dudz.* 20. Garnek wrzący glegoce. *ib.* 20. W cudzerad zagląda garki, *Tr.* miesza się do wszyſtkiego, er ſteckt ſeine Naſe in alles. U nas Moſpanie tak się, widzę, dzieie, W zakrytym garku kucharz wie co tleie. *Bratk. D. b.* Ciemno tam, iak w garku. *Teat.* 14 *d*, 28. Kociel garkowi przygania, a obadwa smolą. *ib.* 22, 46. (sameś taki, cf. kto sam w piecu lega i t. d. *Slo.* kotel hrncu závidí, cf. peſ pſu blchi vibíra. Woli każdy w swóy garnek głosz rzucić, niż w cudzy. *Burk. B* 2. (każdy na swoie koło ciągnie). GARNIEC, – ńca *abo* garca, *m.*, (*Boh. et Slo.* hrnec, *Sor.* 2. garnz, ganz; *Sor.* 1. hornécz, hornyz, hornc *ab* horiu *ardeo* gorę, *ut Lat.* urna, urceus *ab* uro); *Bsn.* ghrrinac, lonac, lopiscia; (*Vnd.* gerzha *poculum*) *Vd.* piſker, lonz; *Sla.* lonac; *Cro.* lonècz, pechnyak; *Dl.* prinaca; *Ross.* горшокъ, *Eccl.* горнъ, горшокъ, жерéмокъ (cf. *Lat.* hirneola cf. galer) wielki garnek do rozmaitego użycia, ein groſſer Topf oder Hafen. Nie dbam o wielki garniec, kiedy się z małego naiem. *Rys. Ad.* 51. Kociel garcowi przymawia, a ob smolą. *Cn. Ad.* 350. (większy złoczyńca śmie ſtrofować mnieyszego. *Xpcz. Gr.* 3, *p.* 91.) Garńca natłuczonego dłużey, z łatane zdrowie trwalsze, gorsze rzeczy dłużey trwaią; lepsze bóg bierze; abo złego nikt nie chce. *Cn. Ad.* 230. *Prov. Slov.* ktemu hrncu doſť ge teq pokrivki. Gaki hrnec, taká poličſka *dignum patella operculum.* Mali hrnec ſkoro wivre *parui facile irascuntur*). Uderz w garniec: dźwięk go wyda. *Cn. Ad.* 2161. an dem Klange erkennt man den Topf, aus der Rede den Troſ. Nech się ſtrzeże żeby ten garniec, który przyſtawił do ognia, nie spukał się na głowę iego. *Ossol. Boh.* 149. Zaden Chodkiewicz garców nie przyſtawiał, a głowy moiey nikt się nie tknie, kto swoiey nie nadſtawi. *ib.* 150. Na Znudzi u ludzi ſielſkich nayprzednieyszy ſkarb, kociołek i garniec miedziany. *Stryik.* 106. *Ross.* глиняникъ. §., garniec, miara średnia do mierzenia rzeczy sypnych i ciekłych; dzieli się na 2 półgarce, 4 kwarty i 16. kwaterek. *Jak. Mat.* 1, 5. *Leſk. Mier.* 2, 26. cf. *Ross.* горнецъ, *Cro.* polich). ein beſtimmtes Maaß flüßiger Dinge von vier Quart, ein Stübchen, ein Topf. Garniec nowy gląb całów 7, ćwierci 2 i ósmą część cala; na szerokość całów cztery, trzy ćwierci i ósmą część cala. *Vol. Leg.* 3, 519. Cztery kwarty maią czynić garniec, a garncy sześć takich w baryle dwadzieścia i cztery. *Herb. Stat.* 170. Poł garca z dwie kwarty, ein halbes Stübchen. GARNCOWY, – a, – e, od garca Topfs; *Sor.* 1. horaczowé, *Rg.* lonacki). Przyiaciele kuchenni albo •garnczowi. *Koss. Lor.* 47. Garncowa miara z GARNCOWKA, GARCOWKA, ein Maaß von einem Garniz.

GARNIROWAC *czyn. ndk.*, Ugarnirować *Dok.*, bramować, garnieren. Suknią kształtnie ugarnirować. *Teat.* 10 *c*, 6. Gułownie ugarnirować suknie. *Mon.* 71, 127. Sza sobie suknią garniruie. *Teat.* 10 *c*, 5. Kornecik ugarnirowany białemi wstążkami i piórami. *ib.* 20 *b*, 57. *Ross.* омороченіе, омораченіе. Garnirowanie. *Teat.*

10, 99., *Rs.* отворочка. GARNITUR, - u, *m.*, *z franc.*, obszywanie, die Einfassung, der Besatz. Koron kobiety używaią na garnitury, na kornety. *Haur Sk.* 354. §. sztuki tkanin lub mebli dobrane, eine Garnitur. Dobrane klejnotów garnitury. *Kras. Pod.* 2, 43. Przy cnocie twoy garnitur zły i niedobrany, świetnym iest. *Teat.* 43, 25. Garnitur do kawy cały rzucili z stołu i stłukli. *ib.* 19 *b.* 54. GARNITUROWY, - a, - e, dobrany n. p. szklanki garniturowe. *Torz. Szk.* 125. von einer Garnitur.

GARNIZON, - u, *m.*, warunek; część woyska, obrócona na bronienie i straż miasta. *Kras. Zb.* 1, 310. die Garnison. Garnizonem stać. *Teat.* 41 *b*, 176. in Garnison ligen, liegen, stehen.

GARNKOWY, GARKOWY, - a, - e, od garnka, Topf-. Ps. garnkowy chymiczny. *Kruml. Chy.* 37. GARNUSZEK, - szka, *m.*, GARNUSZECZEK, - szka, *m.*, *dem. nom.* Garnek, ein ganz kleines Töpfchen. *Boh.* hrnéček, hrnéčk, *Sr.* 2. garnuszk, *Vd.* 1 garnz, lonzhiz; *Ls.* lonciech; *Cro.* pecknyachek, kahlyicza (cf. *Rs.* горшочекъ на ogniskach miéysce, gdzie węgle się zgarnywią. Polewki niech garnuszkiem albo czareczką piie. *Cirich. D.* 1. GARNUSZKOWY; - a, - e, od garnuszka, Töpfchen-. Ciasta garnuszkowe. *Lekarſt. C.* 2. 1. i. formowane w garnuszkach, in Töpfchen oder Scherben geformte Bäckereyen, Scherbelkuchen.

GAROWAC, - ał, - ują, cz. *ndk.*, gorę wyrąbać, ein Loch in ein Holz zimmern. *Tr.* §. Garuie wiatr z boku w żagle dmie, der Wind bläst von der Seite in die Segel. *Haur Fk.* 174., *ob.* garuga.

GARSC, - ści, ż., Garstka, - i, ż., *dem.*, (*Bh.* hrst, hrstka, hrstwa; *Sr.* 2. garsć; *Sr* 1. horsć; *Crn.* perishe; *Vd.* prishe, prishzhe, poumapest, pestnik; *Bs.* rukovet; *Rg.* rukovet, scjakka, pregaract; *Cro.* buglyar, peralska. *Rs.* горсть, пятерня, ручня, cf. *Germ.* Garbe 2. Adj.) ręka abo dłoń zkrzywiona dla garnięcia lub objęcia czego, die hohle Hand, um etwas damit zu fassen, oder darin zu halten. Jak cię w garść pochwycę! *Teatr* 35, 74. Tedy woyska, iuż w garści trzymaiąc pałasze, Bez krwi się rozeydą na swoie szałasze. *Pot. Arg.* 276. Ostatni, co mniemał, że miał w garści, utracił. *Gorn. Dw.* 310. Garścią obéymuię *Ec.* ороспмаю, ороспмано, ороспмаю ropcmiio; *ob.* ogarnąć). Braci swéy dobrane dochody z garści wyiął. *Birk. Dom.* 80., *Sr.* 1. horstju biru, wuhorstjuyu, *evolare*. Łyżka abo nóż z garści (wrożka), pewnie gościa blizko. *Pot. Jow.* 206. der Löffel oder das Messer fällt Dir aus der Hand, es kommen Gäste (ein Wahrzeichen). Pieniądze same w garść czasem wlażą. *Pilch. Sen. list.* 2, 241. Nikomu w garść ptak nie skoczy. *Mysl. A.* 3. *albo* w gębę nie wleci, die Vögel fliegen niemanden in den Mund. Mróz łyl potężny, w garść gospodarz chucha. *Jabl. Fr.* 153. der Mälze in die Hände blasen. *Aliter fig.* W garść chuchać: ślinki połykać: daremney nadziei żałować, die versäumte Gelegenheit bedauern. Omyliła go nadzieia, chucha w garść. *Chrośc. Fars.* 134. Odstąpiony od wszystkich, musi w garść sam chuchać. *Jabl. Tel.* 176. Piszczy w garść. *Groj. Ow.* 126. *Glicz. Wych. L.* 1 *b.* Lepiejby było wcześnie przestrog mądrych słuchać, Niżeli iako mowią, po czasie w garść chuchać. *Pot. Arg.* 342. §. w garści mieć s w mocy swoiéy, in den Händen, in seiner Gewalt haben. Na resztę, masz iuż w garści twoię szczęśliwość, pasterzu szczęśliwy. *Zab.* 11, 98. Pan Bóg od wieku świat w garści trzyma, i żywych i umarłych w swéy mocy ma. *Kołak. Cat. C.* 1. Już teraz wpadnie nam w garść. *Jer. Zbr.* 150. (w ręce). Jagiello na łowiech w iednym lesie, o włos nie wpadł w garść Krzyżakom. *Bielsk. Kr.* 275. - §. garść, iako miara, tyle, ile garścią objąć można, eine Handvoll, so viel sich mit der hohlen Hand fassen läßt. Garść, *manipulus*, zawiera w sobie tyle, ile całą garścią wziąć można. *Krup.* 5, 235. Wyrwę sobie z głowy garść włosów. *Teat.* 51 *b*, 52. Ty komu szczypta, a tobie djabeł garścią. *Zegl. Ad.* 257. *Weresz. Kij.* 6. Lepsza iest iedna garść z pokoiem, niżli obie garści z utrapieniem. *Radz. Eccles.* 4, 6. Hoyniczysza garść ziemi z błogosławieństwem, a niżli wieś z przeklęctwem. *Falib. Dis. S.* 2. Dość garści piołunu na zepsowanie beczki napoiu. *Fred. Ad.* 101. Nie garścią cukier iedzą. *Cn. Ad.* 596. Ozimynę garścią, a iare zboża szczypta siać należy. *Haur Sk.* 11. Był hoynym w życiu, szczodrym w rozdawaniu każdemu, a nie szczypta, ale całą garścią. *Gorn. Dw.* 380. *Nag. Cyc.* 110. Garściami, pełnemi rękami, mit vollen Händen. Garściami na kartę złoto sypali. *Teat.* 19 *b*, 2. §. garść, *manipulus*, tak wiele, jak żeńca zaraz sierpem urznie. *Mącz.* so viel Getraide, als sich mit der Sichel auf einen Schnitt abschneiden läßt, der Schwaden. Przy miądleniu konopie w garści zawiiać się zwykły. *Jak. Art.* 3, 220. Z potrzeby żną czasem niedoszłe zboża, które na garściach kilka dni suszyć muszą. *Haur Sk.* 15. in den Schwaden trocknen lassen. Na garściach żąć ostatnia. *ib.* 17. *Dmoch. Jl* 2, 184. Zboże żęte po garściach rozłożyć. *Tr.* schwadenweise herum legen. §. garść woyska, żołnierzy, s mała liczba, eine Handvoll Soldaten. Mało cóś więcéy nad siedm tysięcy woyska; w téy to garści małéy zdrowie i żywot był oyczyzny cały. *Tward. Wład.* 72. Garścią woyska iego nieprzyiaciel gardził. *Warg. Cez.* 217. Mała garść częstokroć wielkie woyska wstrzymuie. *Bardz. Lul.* 65. Bywa, że mała garść siłu bije. *Lub. Roz.* 530. GARSCIANY, GARSCIOWY, - a, - e, od garści, co garścią objąć można, was sich in eine Hand nehmen läßt, eine Handvoll betragend. GARSTKA, GARSTECZKA, - i, ż., *demin. nom.* garść, *Bh.* hrstka; *Rg.* scjaciza; *Rs.* горсточка, горстка, eine kleine Handvoll. Zwyciężali małą garstką ludzi ogromne woyska. *Star. Ryc.* 46. Garsteczka ludzi. *Birk. Chm. B.* 4. Mała garstka śmiałego żołnierza, zwyciężyła częstokroć nieprzeliczone hufce gnuśnych niewolników. *Koll. List.* 1, 91. (cf. przygarść).

GARSON, - a, *m.*, *z franc.*; miano wyżłów, ein Name der Stäuberhunde. *Rydel.*

GARUGA, - i, ż., wiatr z boku, po którym iednakowo iść można, i to nazywaią flisy na garugę iść. *Mag. Mscr* ein Seitenwind. cf. garować.

GARUMNA, - y, ż., *Garonne* rzeka Francuzka, bierze swóy początek w górach Pirénéyskich. *Dyk. Geogr.* 1, 228. die Garonne in Frankreich. *Warg. Cez.* 3.

GARY, - ów, *liczb. mn.*, sznury po obu końcach rei, któremi się pod czas hysu żagiel kieruie. *Mag. Mscr.* die Schnüre an beyden Seiten der Naa.

2) *GAS, GAZ, - u, *m.*, O własności gasu czyli gazu, służącego do napełnienia powietrzney bani, wiadomość dostateczną daie *Osiński* w różnych pismach fizycznych. *Kniaź. Poez.* 2, 131. Gas. Gas kwasu solnego. *Sniad. Chym.* 261. gas saletrowy. *ib.* 202. Gaz niedokwas saletrowy. *ib.* 200. i t. d.

3) GAS, - u, *m.*, uderzenie na kogo w pociemku. *Cn. Th., Wlod., Dudz.* 38. das Losschlagen auf jemanden im Finstern. Mieć gas na kogo = czuwać nań, einem heimlich beykommen suchen, einem auflauern. Na mnie to gas, na mnie to proroka wołanie przypada. *Kulig. Her.* 102. Gas tu iest naybardziey na iednę z nich. *Mon.* 63, 322. Widzę, że się zbliża gas nieszczęśliwy na nich, który uczyni koniec ich złościom. *Nag. Cyc.* 40. zguba, raz, cios. *GASBA, - y, ż., A gdy na gaśbę Anton innych wyśle Kilku ich zaraz na miéyscu zabito. *Chrość. Fars.* 57. (na zgubę, na pobicie). GASIC, - ił, - i, czyn. *ndk.*, zgasić, ugasić *dk.*, *Bh.* hasyti, zhasyti; zhasywati, nhasyti, sfaukati, sfauknauti; *Sr.* 1. haschu; *Crn.* gasim, oggasim; *Vd.* vgasiti, pogasit, pogashati; *Bs.* ugasiti, jedunuti, utrrinnuti; *Rs.* тушить, тушу, тушимъ, тушу, тушатъ. *propr. et fig.* co się pali tłumić, löschen. Trudno ogień gasić, poki słoma przy nim trwa. *Skarg. Zyw.* 1, 186. Nie gaś, gdy cię nie ugara. *Cn. Ad.* 191. was dich nicht brennt, das lösche nicht. *Slo.* čo ta nepali, nè hasi. W wodzie kowale gaszą stal rozpaloną. *Comp. Mel.* 231. *Os. Rud.* 459. Dopiero gasić, kiedy iuż zgorzało, *aquam infundere cineri. Mącz.* lekarstwo po śmierci). Gaszące na nie świeczki, wyklęli ie. *Sk. Dz.* 1181. Nieugaszony ogień, *Sekl. Mar.* 9. którego zgasić niepodobna). Oto oyczyzna gore, gaś, gaś, kto cnotliwy. *Opal. sat.* 79. ratuy, ratuy! - Pragnienie gasić, den Durst löschen. *Vd.* shejo vgasiti, prepuati. Aby woda była napoiem gaszącym pragnienie, powinna w sobie mieć cząsteczki solnoziemne. Wody dystylowane nie gaszą pragnienia. *Kluk Kop.* 1, 114. *fig.* Gasić niechęci. *Teat.* 236, 17. §. *tr.* gasić kogo, zacimiać go, zbijać z fantazyi, *fig.* einen verdunkeln. Paw swoią pięknością gasi wszystkie ptaki. *Tol. Saut.* 43. §. Gasić wapno. *Suith. Bud.* 16. den Kalk löschen. Niegaszone kamienie wapienne od każdéy wilgoci rozpalaią się. *Kluk Kop.* 2, 75. Wapno ieśli niegaszone, tedy ie zagaś w wodzie; tak ie długo gaś, aż z niego wszystka gorzkość wyidzie. *Spicz.* 239. Niegaszone wapno, na które gdy wody naleiesz, to wre i pryska. *Damb.* 228. GASICIEL, - a, *m.*, który gasi, *propr. et fig.* der Löscher, Dämpfer. *Vd.* pogashavez, pogashar; *Rs.* тушильщикъ; *Ec.* тушильникъ. *GASIDŁO, - a, *n.*, naczynie od gaszenia, ein Löschinstrument *Rs.* тушило cf. *Bh.* hasprna koryto od gaszenia). GASISWIECZKA *żrtbl.* - *Mon.* 75, 589. ostatni w cechu lub iakiéykolwiek społeczności, der Lichtauslöscher, der Unterste, Letzte.

Pochodz. *gasnąć, gaśnienie, gaszenie; dogasić, nagasić, pogasić, przygasić, rozgasić, ugasić, ugaszony, nieugaszony; wygasić, zagasić, zgasić, zgasnąć, zgasiały, niezgasiały.*

GĄSIĘ, - ięcia, GĄSIĄTKO, - a, *n.*, (*Bh.* hausatko, hause; *Slo.* husa; *Sr.* 1. hufatko; *Sr.* 2. pile, piletko (cf. piskle), *demin. nom.* gąska, gęś, ein ganz junges Gänschen. Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk Zw.* 2, 147. Młodym gąsiętom szkodzi bardzo parzenie pokrzyw. *Cresc.* 579. *Haur Ek.* 134.

GĄSIENICA, - y, ż., GĄSIONKA, - i, ż., *demin.*, (*Bh.* hausenka; *Slo.* husenka, husenica, husclnica; *Sr.* 1. hußaneza, hußanca, hußaniza; *Sr.* 2. gußelnza (*Sr.* 2. hujenz robak); *Rg.* gusjenniza, zariaccja, cmogl; *Cro.* guszenicza, martinecz, chierv, kisze ù lisztje zavija); *Slv.* gusinica; *Bs.* hûs (cf. husnuti = kąsać cf. gęś) koji grize lozje, gusjenica; *Vd.* gosseniza, osenza, voseniza; *Crn.* gosenza, mramor; *Dl.* gufsinicza, zaviachya; *Boss.* гусеница, мгница, *Hb.* тля gasom *eruca*, *Gr.* κάμπη. liszka zielna, wąsienica, wąsionka, die Raupe. Motyl rodzi się gąsienicą, a ta gąsienica przedtém się dopiero w motyla. *Zool. Nar.* 80. Często nayszkaradnieysza gąsienica, naypięknieyszego wydaie motyla. *Kluk Zw.* 4, 79.

GĄSIENICZNIK, - a, *m.*, *ichneumon Linn.* owad osom podobny, lecz drobny, koląc żywe gąsienice motylów, iaia swoie w nich składa, a tak zamiast motyla z gąsienicy gąsieniczniki wylatuią. *Zool. Nar.* 129. der Raupentödter. GĄSIENICZNY, - a, - e, od gąsienicy, Raupen-. *Vind.* vosenizhen, osenzhen.

GĄSIOR, GĘSIOR, - a, *m.*, GĄSIOREK, - rka, *dem.*, (*Bh.* hauser, husák; *Slo.* husár; *Crn.* gosjak; *Vd.* gosjak; *Sr.* 1. hußer; *Sr.* 2. gufor; *Rs.* гусакъ; *Germ. vulg.* Gauser, Gansert), der Gänserich. Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk Zw.* 2, 147. Gąsiora między łabędziami snadnie poznać. *Stryik.* 229. Krzyczy, by gąsior na wiosnę. *Rys. Ad.* 23. Kto chce wygrać gąsiora; trzeba ważyć kaczora. *Cn. Ad.* 572. - §. kuna żelazna, kłoda, więzienie, die Fiedel, der Stock, worein man lasterhafte Personen einspannt. Niederfächs. der Ganten. Taki napastnik powinien bydź karany, i z którą godzinę posiedzieć w gąsiorze. *Haur Sk.* 232. Z chłopkiem do kabata albo do gąsiora. *Falib. Dis. S.* 2. Ze sto kańczugów za to mu wlepić w gąsiorze. *Teat.* 106, 12. W pośrzód rynku za gardło i za nogi w kłodzie i w gąsiorze był męczon. *Petr. Pol.* 2, 25. - 3) dachówka szeroka, wierzchowa, łuby na prostych domach. *Cn. Th.* eine Kehlziegel, Hohlziegel. Do dachowek wyginanych narożnice są gąsiory. *Kluk Kop.* 1, 304. §. Gąsior u flisów, belka trójgraniasta, w zęby wycinana, którą spychaią statek, gdy na haku stanie. *Mag. Misc.* ein dreyeckiger gezahnter Balken, das Gefäß von der Sandbank los zu machen. Gąsiora dusić, nazywaią flisy, kiedy stanąwszy na piasku, wpuszczaią gąsiora, i nim podważaiąc statek, z piasku spychaią. *ib.* §. gąsior, gąsiorek, naczynie od trunków, bania, flacha, eine große bauchige gläserne Flasche. Wyschły kufle, gąsiory i dzbany. *Kras. Mon.* 12. *GĄSIOREK, - rka, *m.*, *Genserichus*, sławny wódz Wandalski, der Vandalische Gänserich. Wandali z Gąsiorkiem do Afryki zaszli. *Klon. Wor.* 7. *Sarn. Ann.* 990. GĄSKA, - i, ż., *Bh.* husycka, hause; *Lg.* gùska, guscciza; *Cro.* guschicza, libicza; *Crn.* gòska; *Vd.* tube, tubeti; *Sr.* 1. husso; *Sr.* 2. gußizka, pile (huschè kaczka młoda); *Bs.* guscciech; *Rs.* гусёнокъ, *demin. nom.* gęś, das Gänschen. Niemasz lepszéy zwierzyny, iako nasza gąska, Dobre pierze, dobry mech, nie gań mi i miąska. *Rys. Ad.* 49. Nie pomoże nie gąsce, choć z łabędźmi pływa, Przecię między białemi nasza gąska siwa. *Rey Wiz.* 98. - §. Żelazo z kruszcu

abo rudy wytapia się w sztuki znaczne gąskami zwane. *Kluk Kop.* 2, 222. eine Eisengans, eine Gans, ein in dem hohen Ofen geschmolzenes Stück Eisen. Z materyału żelaznego w rowie przed formą pozostałego, staie się gąska, którą potym fryszują. *Os. Rud.* 201. cf. gęś. 3) Gąska gra, das Gänsespiel. *Tr.*, *Rs.* рыспкнъ. §. Gąska, część trafty, złożona ze czterych tafel. *Urm.* ein Theil des Holzstoßes. §. Rzadka Gąska, *Agaricus Cantharellus Linn.* Pospólstwo iey używa i lisicami na niektórych miéyscach zowie. *Jundz.* 557. eine Art von Blätterschwämmen. §. Nadgrobek Gąsce. *J. Kchan. Fr.* 80. (człowiekowi, który grzeczy słowa wyrzec nie umiał): Jużeś leciał za morze, Gąsko, jużeś w dole, A czarney Persefonie spaczkuie przy stole. Ośmdziesiąt lat czekała śmierć, żeby był Gąska mówił grzeczy, Nie mogła się doczekać, Lżnem go tak wzięła. – Gąska, błazuuy ty przedsię, imię twe nie zginie, Poki dzika i swoyska gęś na świecie słynie, eine Gans, ein Gänschen, ein Gimpel.

GĄSLECZKI, – eczek, *plur.*, *demin. nom.* gęśle, narzędzie muzyczne. n. p. Tobie nieśmiertelny Panie, Póki mi żywota stanie, I bita będą śpiewały, I gąsleczki moie grały. *J. Kchan. Ps.* 209., *ob.* Gęśl, Zither.

GĄSNĄC, gasł, 'gasnął, gaśnie *niiak. ndk.*, zgasnąć, ngasnąć *dk.*, (*Bh.* hasnauti, hasl, hasnu, zhasnauti, uhasnauti; *Rg.* gàsnuti; *Vd.* vgasniti, pogasniti se, savgasniti; *Rs.* гаснуть, угаснуть, угасать, мухнуть, умухнуть; *Ec.* безвластвовать. *cf. Activum* gasić; *propr. et fig.* przestawać się palić, błyszczeć; ściemnieć, erlöschen, auslöschen, ausgehen, vergehen, verschwinden. Gdy niemasz drew, gaśnie ogień. *Budn. Prov.* 26, 20. Gaśnie ogień, gdy nie ma czém wesprzeć swéy pożogi, Tak bez nieprzyiaciela ginie nam czas drogi. *Bardz. Luk.* 43. Swieca dogorzawszy zgasła. *Birk. Sk. E.* 3. Ogień w piekle nie gaśnie. *Sekl. Mar.* 9. niegasiły. i *Leop.* Niegasłe piekielne płomienie. *Tol. Saut.* 88. niegaszone, niezgaśnione. *Sekl. Mar.* 9. Cudne przy cudniéyszym gaśnie. *Zegl. Ad.* 47. Swieczka przed słońcem gaśnie. *Pot. Zac.* 207. Kiedy nam słońce swieci swoią twarzą iasną, Niechay się zaćmi księżyc, niechay gwiazdy gasną. *Pot. Arg.* 258. Przed iego pięknością zgasły wszystkie, iako koral przy tamtie, a szkło przy dyamencie. *Kul. Her.* 112. (zciemniały, spaszowały, znikły). Krew gaśnie, gdzie interes życie. *Teat.* 22, 21. (umilknie, ustąpi). GASNIENIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, *Rs.* мумение, das Erlöschen, Auslöschen, Ausgehen, Vergehen. GASNIK, – a, *m.*, azote, Stickstoff, pierwiastek wielu ciał; w kształcie rozparu zabija zwierzęta i gasi palące się ciała. *Mier. Msc.*

•GĄSTAĆ, – ał, – a, *cz. ndk.* obsol. (*Bh.* hausti gęślić *tetrachordo canere*, *ob.* gędzić), mruczeć, skrzypieć, murren, schnarren. Bóg sam wszystkę ziemię zgromadził, a nie był, ktoby ruszył piórem albo otworzył usta i gąstał. *Leop. Jes.* 10, 14. (mruczał. *Bibl. Gd.*). cf. pisnąć, trunąć, bąknąć.

GASTRZYCA, – y, *ż.*, kustrzyca, guzica, huzica, rząp'. *Cn. Th.* kuper u ptaka. *Wlod.* der Steiß, der Bürzel, besonders des Federviehes.

GĄSZCZ, – u, *m.*, rzecz gęsta, *Bh.* hausst, hausstí; *Sr.* 1. husti; *Cro.* guschina; *Vd.* gosha, goshova, govosha; *Crn.* goshava, gosha, gloshka (gojsd s las, *Crn.* hósta z chrost; *Crn.* shgánz *polenta*); *Rs.* гуща, кусть, кусмяринъ, гаумъ; *Ec.* чаща, частина, купина, das Dicke, Dichig. 1) gąszcz płynnych rzeczy, etwas dick eingekochtes, ein Brey, ein Muß, ein dicker Saft. Gąszcz, sos bardzo gęsty, który robią z rozenków, ś., cebul albo bulw, pietruszki abo marchwi etc. gotuiąc dobrze, gdy uwre, przez sito przepuszcisz. *Wiel. Kuch.* 402. ein Brey, ein Mus. Gąszcz, powidło, sok z owoców, do pewnego stopnia zgęstwienia smażony. *Kluk Dykc.* 1, 14. – Przez gąszcz gruzłowaty (morza piekielnego) brodząc, czart pośpieszy. *Przyb. Milt.* 66. durch das dicke, holperige Höllenmeer. – Gąszcz śrebrny, iest ziemia płynna, gęsta, na wolném powietrzu twardniejąca, maiąca w sobie pospolicie czyste śrebro. *Kluk Kop.* 1, 341. der Silberschaum. Gąszcz *ob.* fuzy, ustoiny, drożdże, der Satz, die Hefen. 2) gąszcz, gęstwina, gęsto rosnące drzewa, krzaki, das Dickicht, die Dickung. Bory te ponure w głuchym swoim gąszczu, sposobią tylko legowisko niedźwiedziom. *Przestr.* 128. Błądzi, zaszedłszy w iakieś nieprzedarte gąszcze. *Stas. Num.* 2, 188. Tuśmy się w gąszczach tego lasu tali. *ib.* 2, 251. (*ob.* gęsty, gęścić).

GASZĘ *ob.* Gasić.

GASZEK, – szka, *m.*, *demin. nom.* Gach, gamracik, fryjerz, ein Buhle, ein junger Laffe, ein Läffchen, ein Löffler. Cóż to za gaszek, drogiemi ulany Wódki, a różą cały osypany, Z tobą się pieści w cieniu chłodnéy grotty? *Hor.* 1, 32. *Nar.* Niech się gaszek smaży. *Pot. Arg.* 666. Skróy się Dorotko, na model tych ptaszków, Którym powszechnie imię daiem gaszków. *Zab.* 10, 402. *Zabł.* Ci modni gaszkowie. *Teatr* 7, 23. Wy mię dziś wystroicie, iak młodego gaszka. *Teat.* 48, 54. GASZKOWAC, – al, – uie, *cz. ndk.*, gachować, gamratować, dworzyć, läffeln, caressiren, buhlen. GASZY, – a, – e, od gacha albo gachów, des Buhlen, des Laffen, oder (im plur.) der Laffen, der Buhlen. Wszakżeś ty nie iest Penelopa owa, Byś próżnym ogniem gasze piekła serce. *Hor.* 2, 87. *Nar.*

GASZTOŁT, – a, *m.*, *nomen proprium*, n. p. Król dał, a Gasztołt wziął. *Rys. Ad.* 25.

GAT, – u, *m.*, Gaty są blaszki czworograniaste, któremi gwoździe nituią. *Mag. Msc.* Nietbleche, Nietklappen.

GATKA, – i, *ż.*, *volua*, kielich bdłów. *Kluk Dykc.* 1, 36. die Hülle der Bilze, der Hut.

GATKI, – tek, *plur.*, *dem. nom.* Gacie, podspodnie, zwyczaynie płócianе, Unterziehhosen, Obd. Gatiehosen, *Hg.* Gatya; *Slo.* gatè; *Sla.* gache, svite; *Rg.* gacchje, podgacchize, gacchize; *Cro.* gache, bregise; *Vd.* podhlache, svitize; *Crn.* svitze, brégeshi; *Rs.* порты; *Ec.* препоясало, опоясаніе, пояс.

•GATRZYSTY, – a, – e, Piecyk ten ma oddech pod ogniskiem gatrzystym, które ogień rozdyma. *Sienn. Wykł.* kraciasty, gegittert, mit einem Gitter oder Gatter.

GATUNEK, – nku, *m.*, z *Niem.* die Gattung, die Art. Sr. 1. gattunga, hottunga; *Bh.* dro; *Slo.* twarnosť; *Rg.* vàrsta; *Bs.* vrrista, fela, plemen, varsta; *Crn.* fèla, shara; *Vd.* sorta, visha, shvaht, musa, furm; *Cro.* nachin, féla; *Rs.* порода, отрóдіе. Gatunek iest poięcie cząstkowe tego, co iest w iednotniku. *Cyank. Log.* 92.

Układ roślin dzieli się na gromady, *classes*, rzędy, *ordines*, rodzaie, *genera*, gatunki *species*, odmiany *varietates*. *Botan.* 144. Dobrego gatunku *sm.* пор. Добый, породистый. Im więcéy gatunku, tym więcéy hasunku. *Rys. Ad.* 18. Ludzie niższego gatunku mogą się żenić, kiedy im się podoba. *Boh. Hom.* 4, 75. (niższey kondycyi). Rożnego gatunku, von verſchiedener Art. Jednego gatunku ludzie z iedney kuźni, iednego płotu kol, eines Gelichters, von gleichem Schlage. Tego gatunku ludzie i na kazaniach nawet tywać nieraczą. *Hon.* 63, 304. Nie znam cale, co to iest za gatunek ludzi. *Teat.* 19 *c*, 57. GATUNKOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.* (rozgatunkować *dk.*), na gatunki dzielić, gatten Obd., ſortiren. Gatunkowanie, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Sortiren. Dla łacniéyszego gatunkowania ryb złowionych, trzeba mieć wanny, kadki, cebry. *Haur Sk.* 142. GATUNKOWY, - a, - e, Gattungs-. Wyraz gatunkowy, który ieden gatunek, zamykaiący w sobie wiele osobnych rzeczy, znaczy, n. p. człowiek, *Kpcz. Gr.* 3, 4. ein Gattungsname, Gattungswort (cf. rodzaiowy). Ciężkość gatunkowa, *specifica. Hub. W.* 97. die ſpecifiſche Schwere.

Pochodz. *pogatunkować*, *rozgatunkować*.

GAUDENCY, - ego, *nom. pr.* Gaudentius. *Bh.* Radim.

GAUROWIE, - ów, *plur.*, albo *Guebrowie*, narod rozsypany w Azyi, osobliwie w Persyi i w Indyach, ogniowi wielką cześć oddaiący. *Dykc. Geogr.* 1, 230. die Gauren oder Gwebern in Aſien. 2) Turcy fałszywie nas nazywaią Gaury, iakoby od Agary; siehie Saraceny, iakoby od Sary. *Rey Apoc.* 82. *Warg. Radz.* 121. ein Schimpfname, den die Türken den Chriſten geben, Hagarsſinder. Turcy pobożność w gaurze rzadko przyznawaią. *Tward. Wład.* 55.

1) GAWĘDA, - y, *ż.*, ziele, *aſter amellus Linn.* das Sternkraut, die Sternblume, gatunek iastru, rośnie na łąkach. *Kluk Dykc.* 1, 60. Ziele to gawędą zowią od członków wstydliwych, którym ratunek daie. Zowią też gwiazdeczkami, Iskierkami, Jaskierkami, zielem Dymienicznym. *Syr.* 1445. §. GAWĘDA, - y, *m.*, *obs.* członki wstydliwe chore. *Syr.* 1445. kranke Schaamtheile. - §. który gawędzi, papla, brechaylo, ein Schwätzer, eine Plaudertaſche. Co ten stary gawęda rzędzi! *Teatr* 19 *b*, 32. GAWĘDZIARKA, *femin.* - GAWĘDZIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, paplać, gadać ni w pięć, ni w dziewięć, abgeſchmackt ſchwatzen, weder gehauen, noch geſtochen. *Bh.* tlachati; *Dl.* traſkati). Czego ieszcze i w tém gawędzisz, zatrzymuiesz się i nie domawiasz. *Teat.* 19 *b*, 86.

GAWEŁ, - wła, *m.*, GAWEŁEK, - łka, *m. zdrbn.*, imię własne, Gallus. *Bh.* Hawel, Hawlíček, Hawlik. Przystroiony iak król żaków w dzień Gawła upstrzony. *Paszk. Dz.* 81. Zaczkowie w dzień S. Gawła spuszczaią kogutý na siebie do boiu. *Syr.* 587. - *Prov.* Ja o Pawle, a ta mu o Gawle odpowiada. *Pot. Arg.* 448. *Obr.* 28. *ego de allio, ille vero de cepis. Rys. Ad.* 17., *Slo.* mi o Hawle, ti o Pawle; mi o koze, ti o woze; Pitati ſa ho o ſliwach, a on odpowedél o hubach. §. Gawełek u ſlisów zowie się kołek na końcu hamulca, za który ſternik trzyma, gdy prze rudlem. *Mag. Masc.* der Pflock oben am Steuerruder, womit es der Steuermann regiert.

GAWIEDZ, - i, *ż.*, ein Fiſch, czeladź podłéysza dworska, wojska, maystra. *Wol.* der Trof, das Geſindel, das Geſchmeiß (*sag. et Mir.* omne comitatus genus). Gawiedź czyli czeladź na ich tak liczna była, iż za Stefana zbroynego woyska, co ieden iey 500,000. *Hil h. Sall.* 197. Na wzrok Jana III. ogromny, na blask płytkey ſtali, Kopami się od Wiednia zbita gawiedź wali. *Nar. Dz.* 2, 9. On to Partow grożących gawiedzie Rzymowi zbitych w tryumfie powiedzie. *Hor.* 1, 61. W wielkiey onéy gawiedzi pogańskiey. *Papr. Herb.* 551. Marna gawiedź pospolstwa nikczemnego. *Arom.* 513. Słowianie z pierwu się w sprawney gawiedzi narodów prawych tam. *Arom.* 6. Poczciwy nie ma gawiedzi, łayecki, psubraty, nikczemna holota. *Teat.* 21 *c.* 45.

•GAWOR, •GOWOR, - u, *m.*, mowa, rozmowa, rozprawa, die Rede, Unterredung, das Geſpräch, die Unterhandlung. *Bh.* howora gadula; w inszych dyalektach to słowo znaczy mowę, rozmowę, *Cro.* govor verbum, govorina *phrasis*; *Rg.* govór, razgovór *sermo*. *Br.* govor *locutio*; *Cro.* govor, govórenye; *Sla.* govor e. Smierć zawarła gowor. *Kanc. Gd.* 292. Czarta groźliwie książę Aniołów połane, Lecz mu dumny przeciwnik wraz odpowiedź daie, . . . Tak ci skończyli gowor, a wraz się udali Do niewysłowney bitwy oba nayzuchwaley. *Przyb. Milt.* 185. Jeśli was co dolega, nie łyżoż seymowych goworów doma, w izbie nawet posłkiey swiatodzey głosów! *Birk. Zyg.* 31. Bieży do nieprzyiaciela, i z tym gowory ſtroi, aby złoto mu i za zdradę swoię. *Birk. Is. B., b.* kunszafty). *Gen. Hym.* 297. GAWORZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, z pogardą gadać ni to ni owo, pleść, ſchwatzen. Papugi gaworzą. *Haur Sk.* 330, *Bh.* howoriti, howoříwam gwarzyć; w innych dyalektach to co u nas mówić, gadać (*Sr.* 2. gronisth); *Br.* govoriti *loqui*; *Rg.* govoriti *id.* govorúkati *loquitari*, govoríca *garrulus*; *Sla.* govoriti: govorljiv = wymowny. *Vd.* govoriti, marnuvati, béseditі, kremlati, vesnvati (= mówić), nagovorit, ogovorit *compellare*; *Crn.* govoriti. *Cro.* govoriti, govorlivost = wymowność); *Ross.* говорить; говорливость gadatliwość, говорь gadanie, cf. *Gr.* ἀγορεύω. Tak goworzył w sobie, *secum ait. Zer Ow.* 221. •GAWORNIK, •GAWORZYCIEL, •GOWORZYCIEL, - a, *m.*, *Rg.* govórnik, govoritelj *loquax*.

•GAWOTA, - y, *ż.*, Nie usłyszysz kazania albo rzadkiędy, Żeby grzechy i ludzkie wytykało błędy. Śmiegraią gawoty do upodobania Ludzkiego, same herby dosiéysze kazania. *Pot. Poez.* 385. (cf. *Jt.* gavotte: pewny taniec).

GAWRON, - a, *m.*, (*Bh.* hawran; *Ec.* гай, воронъ, воронъ ворóна *Gl.* хоρωνη; *Rs.* грачъ, грачонокъ (cf. gay, cf. *Lat.* gavia), = *coruus coronae*, podobny do kruka, ale mniéyszy, i nie tak czarny, lata z kawkami. *Zool.* 261. *coruus frugilegus. Kluk Zw.* 2, 291. *cornix nigra. Klein.* die Rabenkrähe. Gawrony pożywne. *Sinial. J.* 3 *c.* Kruczy, gawrony, wrony, nierożnie krakały. *Banial. J.* 3 *b.* (w inszych dyalektach gawran = kruk n. p. *Sla.* gavràn; *Br.* grauran; *Rg.* gravran. *Vd.* kavran, krampazh, pódhuika, noshni orel; *Crn.* kavran, kavranozh; *Sr.* 1. hauroń; *Sr.* 2. karwona wrona, nie kruk; *Slo.* hawran, krkawec *corax*; *Cro.* kavran, krampach, gauran (*Dl.* grávran, vrán *corvus*). §. gawr-

emblema głupstwa, gil, gęś (*oppos.* kos, szpak, wrona), Gimpel, Dummian, Tölpel. Głupszy nad gawrona, kto róże chce zbierać z ościstego głogu. *Kul. Her.* 204. Czeka, iak młody gawron, gębę rozgiewiwszy, ażby mu co w nię wetknął. *Rey Zw.* 159 *b.* GAWRONIC się, GAWRONIEC, *niiak. ndk.* gapieć, oduraeć, verdummen, verblüffen. GAWRONI, - ia, - ie, od gawrona, Rabenkräben-. *Ross.* гра́чій, гра́чій, гра́чьій. GAWRONIĘ, - ięcia, *n.*, piskię gawrone, das Junge der Rabenkrähe. Gawronięta, kury Mazowieckie. *Pot. Jow.* 106. GAWRYŁO, - a, *m.*, gap', gawron, ein, ein Gimpel, ein Tölpel. Ten Szczepetka coż to za gawryło! *Teat.* 43 *c*, 112.

GAY, - ju, *m.*, gaik, *demin.*, *Bh.* háj; *Slo.* háj, les; *Sr.* 1 hay, *Rg.* gâj, gaich; *Sla.* gȃj; *Bs.* gaj, scjumiça, dubravica; *Cro.* gay, lúg, dubrava, summa, losa *sylva purgata*; *Crn.* gay, lóg, logaz, dobrôva, lubun; *Vind.* gosd, gozd, borsht; *Rs. et Ec.* ráй, хворостникъ, дубрава, роща, рощица; cf. *Germ.* Hag, *lat. med.* Haya, heya, heycium, *Gall.* haie, *Ger.* Gau, *Hb.* גּא, גּי *vallis*, *Gr.* γαῖα, γῆα, γῆ *terra*), der Hayn, dąbrowa, *sylva amoena, campos et pascua habens, nemus. Cn. Th.* (*Sr.* 1. zelewez, zelené les; *Sr.* 2. lesso (*Sr.* 2. bletto las). Rozkoszne gaie, Kędy ptaszęt liczne zgraie, Gdzie się wietrzyk z trawką pieści, Strumyk mruczy, lilt szeleści. *Kras. Liſt.* 9. - *§.* las, knieia, ein Forſt. *Stationes non faciant de lignis in syluis, gais aut rubetis. Vol. Leg.* 1, 32. an. 1347. - *Intrantes syluam et* gaian, *quercus vel ligna excidunt. ib.* 34. Nayprzyzwoitszy czas do otworzenia gaiu, daią miesiące zimowe. *Kluk Rośl.* 2, 147. (cf. gaić). §. gay ciemny, zabobonny, pogański, *lucus. Cn. Th.* ein heidniſcher, einer Gottheit heiliger, Wald. Kazał wynieść gay święcony precz z Jeruzalem. *Bibl. Gd.* 2 *Reg.* 23, 6. Saul mieszkał pod gaiem w Ramncie. *ib.* 1 *Sam.* 22, 6. Wyſtawił ołtarze Baalowi, i nasadził gay. *ib.* 2 *Reg.* 21, 3. - II. gay z may, liście zielone, Laub, grüne Aeſte. Gaiem młodocianym z różnych drzewek chłodnik opleść. *Tr.*

Pochodz. *Gaić, zagaić, gaiony, gayny; zagayny, zagaiśto. Gaiek, gaik, gaieczek; gaiewnik; gaiowina, gaiowizna, gaiowisko, gaiowy, gaiſty.*

GAYDA, - y, ż., naywięcéy *in plur.* GAYDY, GAYDKI *zdrbn.*, z dudy, multanki, die Sackpfeife, der Dudelſack. *Bh.* kejdy, dudy; *Slo.* gajdi, kejdy; *Mor.* kajdy; *Ross.* волынка (cf. gędźba) cf. *Ec.* ráio їако вдиѣ kraczę, croczo): Ilekroć na méy gaydzie chrypliwéy Zal twoię srogość tchem ciężkim dmucha ..., *Zab.* 10, 200. *Zabł.* Nadęte gaydy. *Ern.* 69. - *fig.* Pomieszałyby się im te gayłki, któremi teraz z nas nagrawaią. *Weryſ.* 65. (żarty, przytyki). *Prov. Slo.* na gedne gajdi piſſat też piosnky śpiewać. 2) gayda, - y, *m.*, duda, dudarz, co gra na gaydach, der Dudelſackpfeifer. *Bh.* kejdoſs, kejdař, dudař; *Mor.* kajdoſs, *Slo.* piſſeć na kejdy; *Sr.* 1. kozlerr. Lutnida grać nie zaczęła, aż gayda umilknie. *Cn. Ad.* 466. Wolę bydź ledajakim muzykiem, niż prostym gaydą. *ib.* 1253. Zły gayda dobrym kornetystą nie będzie. *ib.* kto się do łacniéyszych rzeczy nie zgodzi, o trudniéyszych niech nie myśli. *ib.* 1352. aus einem Eſel wird kein ſpaniſch Pferd. *Tr.* Skleci gaydy wierszyny. *Zab.* 12, 100. GAYDOWSKI, - a, - ie, do gaydy należący. *Cn. Th.* Sackpfeifers. Gaydowska pieśń.

GAYNY, - a, - e, *contr. zamiaſt* gaiowy, od gaiu, Hayns. Ptak w krzewiu gaynym. *Chodk. Koſt.* 24. - §. Gaiony, prawnie otworzony, legalnie rozpoczęty, gesetzlich eröffnet oder gehegt. Przed radą albo gaynym sądem. *Dub.* 97. Sąd woytowſki, burmiſtrzowſki, radziecki i ławniczy gayny. *ib.* 150. (cf. zagayny). Liſt takowy u gaynego sądu ma bydź czytanym. *Saxon. Porz.* 135. Któryby mayſter rzemiesło utracił, taki do gaynego cechu chodzić nie może. *Szczerb. Sax.* 185.

1) GAZA, - y, ż., *x franc.*; gatunek krepy gładkiéy, eine Art von glatten Flor, die Gage. Na przéyrzyſtéy gazie. *Zab.* 14, 155. Wyrazy iego niekiedy swawolne, gazą iednak grzeczności osłonięte, nie urażały. *Kras. Pod.* 2, 62. (*ob.* gazowy). cf. bawełną obwiiać, cf. uiedwabić.

2) GAZA, Gaża, - y, ż., *x franc.*, pensya z urzędu, die Gage, die Penſion, der Gehalt. Urząd każdemu z gażą ieſt nadany. *Jabł. Ex.* 138.

*GAZDA, - y, ż., *n. p.* Dwa kroć z każdego woyska, dwakroć łupił każdy, Dwakroć Michał przechodząc ziemię, palił gazdy. *Brath. B. b.* Takie tam poiazdy, Takie to tam gazdy. *ib. L.* 2.

GAZECIARSTWO, - a, *n.*, pisanie gazet, ſtan gazeciarza, nowiniarſtwo, gonienie za nowinami, die Zeitungsſchreiberey, Neuigkeitenkrämerey, Zeitungsſucht. Często woien łakomy, zły duch gazeciarſtwa, ledwo się nie udusił z gwałtu swego łgarſtwa. *Zab.* 16, 402. GAZECIARKA, - i, ż., gazetami się bawiąca, nowiniarka, die mit Zeitungen zu thun hat; eine Neuigkeitenkrämerinn. Dowiedziałam się tego od iednéy sławnéy gazeciarki. *Teatr* 30 *b*, 46. GAZECIARSKI, - a, - ie, od gazet, Zeitungs-. Gazeciarſkiego cechu ludzie. *Mon.* 71, 211. GAZECIARZ, - a, *m.*, który pisze gazetę, der Zeitungsſchreiber. Cel gazeciarza ieſt rzeczy wiadomości publicznéy godne opisać, bez własnych domysłów. *Kras. Pod.* 2, 113. Teraz oſtatnia na gazeciarzów karyſtya. *Mon.* 71, 214. (Octob. 1806.). *Gaz. Nar.* 1, 360. §. który gazety czytywa, lubi, z nich rozprawia, ein Zeitungsleſer, Zeitungsfreund. - §. nowiniarz, nowinkonoś, nowinki rozsiewaiący, za niemi się ubiegaiący, ein Neuigkeitenkrämer. GAZETA, - y, ż., GAZETKA, - i, ż. *zdrbn.*, z Włoſk., *le mot vient de la figure d'un petit oiseau apellé* gaza, *que l'on imprimoit à la tête de feuilles volantes, qui annonçoient des nouvelles des evenemens publics.* Denin. clef 80. *obs. Ger.* Gazette, *Rs.* газéта, вѣдомости; *Rg.* oglasniza; *Crn.* zhasnéze; *Sr.* 2. Zeitung; pismo peryodyczne, zawieraiące zbiór wiadomości publicznych czasowych. *Kras. Zb.* 1, 310. *Ger.* die Zeitung. Gazeta ieſt niby liſt powszechny, obwieszczaiący to, co się u nas i w inszych kraiach dzieie. *Kras. Pod.* 2, 113. Gazety są gatunek pism peryodycznych, obwieszczaiący rzeczy, ku nasyceniu ciekawości służące. *Kras. Liſt.* 48. cf. dziennik. Różnica między uczonym i nieumieiętnym nie ieſt tak wielka, iak ią rozumieią; cała rzecz na czytaniu gazet literackich zawisła. *Zab.* 5, 92. literäriſche Zeitungen, gelehrte Zeitungen. §. nowiny, Neuigkeiten. Gazetek zbieraniem bawią się. *Mon.* 71, 208. GAZETNY, - a, - e, od gazet, Zeitungs-. *Rs.* газéтный, вѣдомостный.

GAZOWY, - a, - e, z gazy, von Gage. Obłok gazowy. *Min. Aux.* 25.

GĄZWY *liczb. mn.*, kapturek u cepów, wiązanie skórzane, łączące biiak z dzierżakiem. *Kyd.* die lederne Kappe oben am Dreschflegel; *Vd.* gosh, gosha, zepovesnik.

GB; GD.

GBUR, - a, *m.*, *Sr.* 1. bur, ratař; *Vd.* paner, purizh; cf. *Lat.* puer, *Gr.* πῶϱ, *Alemann. et Franconice* Gebura, Giburo = rolnik; *Syr.*, *Samar.*, *Chald.* ר bar *foris*, *in agris*; *Hb.* בר *agreſtis*), der Bauer, chłop, wieśniak. - Chłopstwo i robotne gbury. *Pot. Arg.* 101. §. *z przyganą*: gruby gbur, grundychwał, prostak, *Arcadium germen. Mącz.* ein (grober) Bauer. *Rs.* мужи́къ, деревéнщина, ослóпъ, ослопи́на. Nie inaczéy się z niemi obchodzą, iedno by z iakiemi prostemi chłopy a gburami. *Glicz. Wych. N.* 8. Niemasz tam praw wolności, gbur z panem iednaki. *Pasz. Dz.* 51. Niewolnicy, gburowie, prości ludzie. *Petr. Pol.* 239. Gburem iesteś; ieśliś iest na tę żałość głuchym. *Tol. Saut.* 96. Dziki gbur, co się na niczém nie zna. *Teat.* 48 *b*, 5. *w rodz. żeńſk.* GBURKA, - i, *ż.*, kmiotka, wieśniaczka, die Bäuerinn. *Cro.* musacha; *Bh.* chrapaunka. Pasquilina w gburkę przebrana. *Tward. Pasq.* 37. GBURNY, - a, - e, chłopski, gminny, Bauers, Pöbels, pöbelhaft. Wystaw sobie chłopów tańcuiących ociężało, i wyrzucaiących sobie w gburnych drwinach co iedon na drugiego wio. *Teat.* 24, 32. *Czrtr.* GBUROWATOSC, - ści, *ż.*, grubiaństwo, gminność, die Pöbelhaftigkeit *Rs.* мужиковамость. Gburowatość w nayczciwszych posiedzeniach, słyszałem czasem z ust młodych kawalerów. *Teat.* 24, 76. *Czrt.* GBUROWATY, - a, - e, zarywaiący gbura, gminny, grubiański, pöbelhaft, *Rs.* мужиковáтый, ослóпный. Gburowata ta dziewka ma bydź siostrą moią! *Teat.* 1 *c*, 34. GBUROWIC, - a, *m.*, chłopowic, prosty człowiek, *encyclius. Mącz.* ein Bauerburiche. GBURSKI, - a, - ie, chłopski, bäuerisch, Bauern-, *Sr.* 2. burſki; *Sr.* 1. ƀurſki, burowy; *Vd.* purouski; *Rs.* мужи́цкій, бурла́цкій, бурла́ческій; *Bh.* chrapaunſký. Ręce moie zwyczayniéysze są ku pióru, niźli ku robocie gburskiéy. *Cresc.* 700. Ciemierzycę tylko naturom gburskim i mocnym dawać. *Syr.* 1465. Powieść gburska. *Zebr. Ow.* 228. *ut referunt tardi agreſtes.* GBURSTWO, - a, *n.*, *collect.* gburowie, chłopstwo, Bauern, Bauerkerle. §. wieśniactwo, grubiaństwo, gburowatość, Pöbelhaftigkeit, Grobheit. *Sr.* 1. poburſkoſcj, burſtwo; *Bh.* chrapaunſtwj; *Rs.* бурла́чество, бурла́ченїе; *Ec.* поселя́нство. Gburstwa zarywać *Rs.* бурла́чить, *Ec.* поселя́нствую *ruſticor.* GBURZANKA, - i, *ż.*, chłopówna, das Bauermädchen, Bauernmensch. GBURZYSKO, - a, *n.*, nieokrzesany, nieforemny, ein ungeſchlachter Bauerkerl. Gburzysko to. *Teat.* 20 *b*, 149.

GDAKAC, - ał, gdaczę *cz. ndk.*, gdaka *kont.*, (*Bh.* kdakati, kdákám, kdáci, kdákáwam; *Slo.* kodkodáci, kwokám; *Hg.* kotyogok; *Sor.* 2. galaſch; *Sr.* 1. dakotam kaj kokoſch; *Vd.* kokkodakam, zhaklati; *Crn.* jaſkam; *Rs.* кудахтать, укда́хчу. *Holl.* kackelen, gaghelen, *Suec.* kakla, *Angl.* cackle, *Gall.* caqueter, *Ital.* checcalare, gakſen, gackern, kwokać, wyraża krzyk kokoszy, osobliwie po zniesieniu iaia). Kokosza zniosła iayko i gdacze. *Cn. Ad.* 625. Gdyby kwoka nie gdakała, aniby ieden wiedział, że iaie zniosła. *Mon.* 70, 199. Kwoczka po brzegu chodzi, kaczęta pływaią, Kwoczka gdacze; kaczęta nayminicy nie słuchaią. *Sim. Siel.* 37. Żołnierzem nie bydź, a o woynie siłę gadać, W koniu się kochać, na harc na nim nie wypadać, Jeſt to gdakać a iaia nie znieść, moim zdaniem. *Kochow. Fr.* 78. Sokrates cierpiał żonę zrzędną, a ty czy nie cierpisz w domu kokoszy gdaczących! *Budn. Apopht.* 4. - §. *fig.* wiele mowić, paplać, plappern, ſchnattern. *Deblatero*, wiele mówię, nie zawieram gęby, gdaczę a gdaczę ustawicznie. *Mącz.* *Wstydayże się, że tak wiele gdaczesz, a i sam nie wiesz, co plecieſz. *Pim. Kam.* 179. Wie go kat, co gdacze, Język mu ſkacze. *Klon. Fl. G.* 4 *b.* Przekonana nie mowi, ale baba gdacze. *Pot. Arg.* 492. Na waszych umiłowanych sobie gdakay, a nie na nas. *Pim. Kam.* 50. §. chwalić się, przechwalać się. *Tr.* prahlen, groß ſprechen. GDAKANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, GDAK, - u, *m.*, kwokanie, kwok, das Gackſen, das Gackern. Czy cię, kogucie, piekielnik rozpierzył, psi ptaku, Ja z twoim przemierzłym głosem? przybeczysz ty twego gdaku. *Zab.* 13, 279. *Trę.* (twego piania, krzyku, Krähen, Krähe, Geſchrey. §. GDAK, - a, *m.*, świegot, gadula, ein Schwätzer, eine Plaudertaſche. Czyż można wierzyć bredni iego, co ieſt gdakiem? *Zab.* 9, 321. *Języki.* Stary gdak. *Teat.* 8, 73.

Pochodz. *ogdakać*, *pogdakać*, *rozgdakać*, *wygdakać*, *zagdakać*.

GDANSK, *GDANSKO, *DANSKO, - a, *m.*, *lat.* Dantiscum, Gedanum, Danzig. *Boh.* Dánſko, Gdánſko, *Cro.* Dantiſk, *Hg.* Dantzka; miasto Pruskie, w woiewodztwie Pomorskim, iedno z naywiększych, naybogatszych, nayhardłownieyszych miast Europy, trzecie w rzędzie trzech głownych miast Pruskich (cf. Toruń, Elbląg). Oyczyzna Kluweryusza, Heweliusza, Lengnicha. *Dykc. Geogr.* 1, 230. Wizimierz wielką maiąc okwitość więźniów *Duńskich*, onemi miasto morskie osadził, które DANSKIEM abo GDANSKIEM od *Duńczyków* na ono miysce wprowadzonych, nazwał. *Krom.* 33. cf. *Nar. Hſt.* 4, 165. Dańsko abo Gdańsko, *Dantiscum. Mącz*, Może też Gdańsk, *Gedanum*, od *sinus Godanus*, bliskiéy odnogi morskiéy. *Chmiel.* 1, 417. (cf. Fryior do Gdańska; spuść do Gdańska). Wolą szlachta *czci sprawiać, do Gdańska szafować, Niźli w polu leżeć. *Bielſk. S. Maj. C.* 2. Niedarmo u nas rymuią: Gdańsk, koniec państw. *Lekarſt. B.* 4. Na szkutach tych prowadzą do *Gdańska* Poty cnych kmiotków, a raczéy do *Chłańska*, Ztamtąd ma pycha podłoge do zbytku, Miasto pożytku. *Klon. Fl. B.* 4. GDANSKI, - a, - ie, Danziger, von Danzig. *Boh.* Gdánſký. Gdańska wódka Gdańska żubrowa, zawiera wsi 53. *Dykc. Geogr.* 1, 230. der Danziger Werder. Gdańskie mleko = śmietanka z startemi migdałami uwarzona. *Tr.* Danziger Milch, Rahm oder Oberes mit geriebnen Mandeln gekocht. PO GDANSKU, = Gdańskim sposobem, auf Danziger Art. Koło to powinno bydź okowane gładko, po Gdańsku. *Solſk. Geom.* 2, 7. GDANSZCZANIN, - a, *m.*, rodowity z Gdańska, ein Danziger. Kluweryusz, Heweliusz, Lengnich, sławni

w nankach Gdańszczanie. *Dyk. Geogr.* 1, 231. GDANSZCZANKA, - i, ź., rodowita z Gdańska, die Danzigerinn.

GDERAC, GDERLIWY *ob.* Gdyrać, Gdyrliwy.

GDULA, - i, ź, rodzay gruszek. *Dudz.* 38. *Lad. H. N.* 46. die Pfundbirne. *Bh.* gdaule, gdule, gdaule = pigwa, *malum cydonium*; *Sr.* 1. bula *id.* - §. gdula ziemna, ziele, rzepa leśna, świniak, wieprzowy albo świni chleb, świni orzech. *Syr.* 622. *cyclamen* Saubrot, Schweinbrot, Erdbrot, Grundbirne, Erdbirne; *Boh.* brambory; *Bs.* kriagjalina, skriagjalina, paporcina, vucja jabuka; *Crn.* grud avinske, kroshizh; *Cro.* krumpér); w ogrodach chowana bywa dla kwiatów; ma korzeń na kształt wielkiey bulwy, liście bluszczowym podobne. *Kluk Ros.* 2, 220. *Krup.* 5, 184. §. gdula ziemna mnieysza, *Cisanthemus*, die Speckllilie, Je länger je lieber. *Syr. Ziel.* 625. GDULOWY, - a, - e, od gduli, Saubrot-.

GDY *conj* (*Bh.* kdy; *Slo.* kdy, kdyj, kdij; *Sr.* 1. gdy, dy, *rectius* kdy (cf. kiedy, *Hb.* יד di = *quia*, כדי kedi, kdi *quum*, *Gall.* que, *Jt.* cho, *Gr.* ὅτι, *Hb.* כ ka, ke = *sicut*), kdé, kdej, kli, kyj, dokalj; *Sr.* 2. di, diga, ga, gaj, gadga, dij, gabú, jo; *Vd.* kdei, obkai, aku, dokler, tukei, zhe; *Crn.* kè, kader, dokler; *Sla.* dok, ako; *Cro.* gda, kada, kâd, ako, kayti, ar, stoti; *Dl.* jér, ér, jerbo, stoti; *Marit.* zách; *Rs.* коли, буде, внегда; *Ec.* внегдѣ, когда, ежма (*Hb.* כ ki *quod*, *quia* cf. kiedy). - §. w ten czas, kiedy, wann. Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu. *Cn. Ad.* 250. Gdychwa mu to any powiedziała... 1 *Leop. Genes.* 41. (gdyśmy mu powiedzieli). - Gdy przychodzę, on odchodzi. *Tr.* - §. przyczynę; gdy, gdyż, = ponieważ, da, nachdem, weil. Co gdy tak iest, iż pewny cel iest spraw ludzkich, mamy z wielką pilnością opisać go, co iest zacz. *Petr. Et.* 4. - §. gdyby, = ieśliby, wenn, wofern, *Slo.* kdijbi, kebi; *Sr.* 1. gdyby, kdébé; *Sr.* 2. gabá; *Cro.* ako. Nie skończyłbym, gdybym się miał z tym wszystkim rozszerzać, czegom się od niego nasłuchał. *Mon. a.* 65, 66. Gdyby nie lada co z niego, byłby grzeczny. *Gemm.* 87. Nie masz żadnéy pod słońcem rzeczy bez pochyby, Gdzieby mieysca nie miało nieuchronne *gdyby*. *Pot. Arg.* 509. es bleibt allenthalben ein wenn doch zu wünschen übrig, *Prov. Slo.* kebi keb ne bolo, wsekobi dobre bolo cf. ale. §. gdyby, o gdyby, oby, o daß! *Bh.* kdy; *Slo.* o kebi, kebki, keb. §. gdyby, iakby, iak, wie, gleich wie, alsich als. Jakie się to prześliczne dziewcę uczyniło, Gdyby róża rozkwitła, aże patrzyć miło. *Tręb. S. M.* 94. Chłopczyna, gdyby grosz. *Teat.* 42 *c*, 32. Ona wino piie, gdyby wodę. *Zab.* 16, 217.

Pochodz. **drugdy*, *niegdy*, *nigdy*, *inegdy*, *onegday*, *onegdayszy*.

GDYRAC, GDERAC, - ał, gdyra *et* gdyrze *intrans. ndk.*, zrzędzić, mruczeć, łaiać, schmälen, gnurren, schelten. Zrzędzi i gdyra co moment; ale się go nikt nie boi. *Teat.* 27, 23. Na moment nie przestaie hałasować, gdyrać, piorunować. *ib.* 24 *c*, 5. Dopierteńko com się spotkała z tym naszym dziwakiem, gdyra, gdyra. *ib.* 23, 49. Nie mogę wcale poiąć, co mu się dziś stało, Mruczy, zawraca oczy, przymawia i gdyra. *Zabł. Z. Sz.* 55. Dziś tylko słucham, iako gdyrze stary Rozum, wepchnąwszy na nos okulary. *Zab.* 9, 304. *Zabł.* On tylko gdyrze;

pracę mą tłumaczy Za płochość, mówiąc, czyby nie mógł przecię Lepszéy zabawki znaleźć w mądrym świecie? *Pulp.* 14. Jakże na ciebie nie gdyrać, kiedy sama niechcesz bydź szczęśliwa? *Teat.* 14, 26. Przyimuie sługi, żeby miał na kogo gdérać. *ib.* 24 *c*, 22. Gdyrania starego Bartłomieia. *Kras. List.* 123. Wytrzymać nie mogę gdyrań tego babsztyla. *Teat.* 35 *b*, 4. Wasze gdyranie do rozpaczy nas przywodzi. *ib.* 54 *b*, 79. GDYRACZ, - a, *m.*, Powiadaią wszyscy, że idę za naywiększego w świecie gdyracza i marudę. *Teatr* 24 *c*, 68. zrzęda, niedogodnik, ein Gnurrer, ein Brummbär. GDYRLIWY, - a, - e, skłonny do gdyrania, gnurrig. Przeklęta to rzecz narowista szkapa, a gorszy ieszcze doktor gdyrliwy. *Teatr* 24 *c*, 39. Powiadaią, że ia gdyrliwa; a ia bez przyczyny nikogo nie polaię. *ib.* 6 *b*, 13. GDYRLIWOSC, - ści, ź., zrzędność, die Gnurrigkeit.

GDZIE *conj. et adv.*, *Bh.* kde, kdej; *Slo.* kdè, kam; *Crn.* kjé; *Vd.* kei, kier, kai; *Sla.* gdi; *Rg.* ghdi, ghdino, ghdio; *Cro.* gde; *Dl.* gdi; *Bs.* ghdi, ghdje; *Sr.* 1. dje, djeto; *Sr.* 2. jo, joj, joga; *Rs.* гдѣ; *Ec.* юдуже, уду, гдѣ, юду, амо (cf. *Hb.* אי, *Lat.* ubi, *Jon.* ὅπου, *Gr.* ὅθι); oznacza: 1) mieysce gdzie się co znayduie, kędy; *in loco*, wo. §. bez zapytania: Gdzie Pan bóg, tam zwycięstwo. *Skarg. Dz.* 295. Gdzie ludzi więcéy, tam moc silniéysza. *Herb. Stat.* 343. Gdzie kto zgrzeszy, tam pokutuie. *Sax. Porz.* 50. Gdzie wziąć, to wziąć, byle było. *Gemm.* 88. man mag es hernehmen, wober man will. Skarżemy się, iż szlachta u nas mieścić się gdzie nie ma; woysko małe, zmnieyszone panów dwory. *Monit. a.* 65, 466. Na ieden dział roli, albo na dzienne siianie, iako gdzie zowią, dosyć wywieść 24 wozów gnoiu. *Cresc.* 81. Gdzie indziéy, nie tu, na inszém mieyscu, wo anders; anderswo; *Vd.* keihinde; *Sr.* 1. nédje drudje (*ob.* drugdzie). - Gdzie niegdzie, mieyscami; hier und dort. Są ieszcze gdzie niegdzie zabytki dawnéy trwałości. *Kras. Pod.* 2, 264. *Bh.* ende y ondc. Gdzie - gdzie = tu - tam, hier - dort. Brandeburscy za wszelką okazyą nasadzili się na Polskę, i gdzie gwałtem, gdzie zdradą, granice iéy szarpali. *Krom.* 328, §. *dubitandi*, *impossib.* n. p. O gdzie zaś.... *Teat.* 8, 40. ey wo doch! warum nicht gar! Ey co ty żartuiesz, gdzieby on myślić miał o kobiecie smutkiem wynędzniony! *ib.* 15 *c*, 6. O idź z takiemi baiami, gdzież trup ma czucie? *ib.* 55 *c*, 47. §. gdzie lepiéy, daleko lepiéy, nie do porównania, weit besser, (ungleich) ohne Vergleich besser. Gdzie lepiéy się ma dziś, w nocy febry nie miała. *Teat.* 9, 75. Mówisz, że nie myślę o interessach, a ia mówię, że gdzie więcéy od niego myślę. *ib.* 9, 50. - §. pytaiąc: gdzie? gdzież? kędy? na którym mieyscu? wo? Kiedyż, gdzie, dokąd? *Bardz. Tr.* 510. Gdzie rozum? gdzie pamięć? gdzie wola? *Boh. Kom.* 1, 182. Gdzież człowiek iest bez błędu? *Teat.* 45, 5. - 2) mieysce, do którego co dąży, dokąd; *ad locum*, wohin. a) bez wyraźnego zapytania, wohin. Zebrawszy się kilkadziesiąt tysięcy, gdzie droga, gdzie niesie gniew ślepo, wypadaią. *Tward. Wład.* 20. Gdzie mię oczy poniosą, póydę w świat. *Gemm.* 87. Idzie, a gdzie, sam nie wie. *Teat.* 6, 34. b) pytaiąc: dokąd? wohin? *Sr.* 2. jośi, jogajcm, jojo, jajo. Ale gdzież We Pan idziesz? *Teat.* 25 *c*, 27. §. II. gdzie, gdzieby, gdzież,

gdzieżby, *condit.* s ieżeli, ieżeliby, wenn, wofern. Stygiéyskiéy czarnemi obroty Swiadczę wody, gdzie mowy nie wysłuchasz naszéy, Wszystkie piekła otworzę, czarnemi przestraszę Dzień i niebo chmurami. *Ustrz. Klaud.* 13. Gdzieby żywotny owoc swóy widzieli, Slubili go dadź na posługi boże. *Groch. W.* 247. §. III. gdy, da. Teraz wiele czásu na czytaniu trawi, gdzie przedtym ani godzinki bez kart się nie obszedł. *Teat.* 48, 19. GDZIEKOLWIEK, s było gdzie, *Bh.* kdekoli, kdekoliwiek; *Slo.* kdekolwek; *Sr.* 1. djejkuli, djezlem, nech ie djesch chce; *Sr.* 2. jojkuli, jojlem; *Bs.* ghdjegodi, ghdjetidrago; *Sla.* gdigod; *Cro.* gdègode, kamgod, kamgoder; *Dl.* kadigodar; *Rg.* ghdigodi, ghdimudrógo, ghdigodjer; *Crn.* kjerbodi, danękam, danekôd, merski; *Ec.* аможе аще. a) *in loco*, kędykolwiek, wo es immer ist, gleichviel wo. Gdziekolwiek będę, nie zapomnę ciebie. – b) *ad locum*, dokądkolwiek, wohin nur immer; gleichviel wohin. Gdziekolwiek idziesz, poydę z tobą. GDZIES, gdzieś, wyraża mieysce niepewne, niewiadome, dort wo, irgend wo; *Sr.* 1. tam nedje; *Sla.* igdi (*oppos.* nigdzie); *Vd.* na enem kraji, negdai, neikai, neizhei (niegdzie). Epikur gdzieś tam boga swego wrzucił, gdzie do niego modły człowiecze nie przychodzą. *Gorn. Sen.* 273. Uprzeyma miłość, gdzieś tam tuła się za światem, Za szczęściem ink jaskułki biegamy za latem. *Nar. Dz.* 3, 127. GDZIEŻ *adv.* Gdzie. – §. *Optativ*: bodaj, Gott gäbe, wollte Gott. Gdzież mię to fortuna na one czasy zachowała! *Kchan.* O gdzieżby mi to kto przyniosł. *Cn. Th.* O gdzież to kiia! *ib.* O kiiu święty! *ib.*

G Ę.

GĘBA, – y, ż., *Bh.* huba, hauba, tlama; *Slo.* huba *os*, g'amba *labium*; *Rg.* gùbiza; *Vd.* gobiz, gobez, vuše (*Cro.* gùbecz z ryi, rylec); *Sr.* 1. huba *labium*; rt, rot *os*; *Sor.* 2. guba *labium*, mula *os*; *Ross.* губа warga; gomb, ома *os*, жерло (cf. *Hebr.* נשף saphah *labium oris*). Usta czyli gęba niekiedy znaczy tylko szparę w poprzek idącą między nosem i podbrodkiem; niekiedy owę iamę, która się przy wargach zaczyna, i aż do pacierzy szyi idzie. *Krup.* 2, 336. das Maul, der Mund. Poprzeczny otwór między nosem i podbrodkiem, nazywa się *os*, to iest gęba; a podniesienie nieco w górę, brzegi *labia*, to iest usta. *Wey. Anat.* 176. (cf. warga). Gęba u człowieka, pysk u innych zwierząt, iest ten otwór, którym naypierwéy pożywienie wchodzi, z nim poydzie do żołądka. *Zool. Nar.* 23. – W mnogich mówienia sposobach, słowa tego używamy, przez wzgląd na usta, albo iako na część twarzy; albo iako na narzędzie iedzenia, albo iako na narzędzie mowy. In den Redensarten wird dieses Wort bald in der Bedeutung eines Theils des Gesichts, bald mit Rücksicht auf den Mund, als Werkzeug des Essens, bald mit Hinsicht auf ihn als Werkzeug des Sprechens gebraucht: a) Nie dam sobie na gębie grać. *Cn. Ad.* 566. (cf. po nosie; z odgryzam się). Błaznowi na gębie graią. *Pot. Syl.* 430. A iż cię tak wszyscy znaią; Więc ci też na gębie graią. *Rey Zw.* 231 *b.* Wezyr kazał człowiekowi silnemu dadź w gębę posłowi Francuzkiemu. *Kłok. Turk.* 110. Dał mu w gębę dosyć głośno. *Falib. Dis. J.* 3.; *Rs.* прегубый rozcięty gę-

by, wargi. Nie bij mię w gębę; nie karmisz mi iéy. *Cn. Ad.* 557. Jakby w gębę wziął, tak się zawstydał. *Pot. Arg.* 249. Jakby mu w gębę dał, zawstydził się. *Cn. Ad.* 294. Bracie, tyś to podobno mię udarł w gębę? *Boh. Kom.* 5, 207. Dawszy djablu i rozkoszy po gębie, za cnotą się udał. *Orzech. Tarn.* 21. (porzuciwszy ie, cf. dadź kim o ziemię). Po gębie komu dać. *Pot. Syl.* 11. Gębę na co otworzyć, rozdziewić, z zadumienia, das Maul aufsperren. Gębę otworzywszy, temu się widokowi przypatrował. *Boh. Kom.* 4, 203. – Wyższa gęba, niż nos. *Cn. Ad.* 1290. pyszny, stolzirer, die Nase hoch tragen. Pyszny wyżéy gębę, niżeli nos trzyma. *Bies. A.* 4. Bogaty wyżéy nosa gębę nosi, A wszystkie inne oczyma przenosi. *J. Kchan. Dz.* 235. Inszy teraz gębę nosi. *Cn. Ad.* 525. er trägt die Nase nicht mehr so hoch. (cf. Spuścił z kwinty). – Gębę zmienić z galant, poważny. *Cn. Ad.* 243. er macht ein ander Gesicht. *Rs.* перемѣнить. Nie miał nic na gębie prócz, A już trzeci rok na rycerskiéy sprawie. *P. Kchan. Jer.* 18. t. i. na brodzie, na podbrodku; gołowąsem ieszcze był, er hatte noch keinen Bart. b) gęba, ze względem na iedzenie, das Maul, in Hinsicht des Essens. Nasi Polacy mówią: niech się gęba zgadza z mieszkiem; a Łacinnicy: *parsimonia magnum vectigal. Budn. Apophth.* 7. Niechay gęba z mieszkiem nie wadzą się nigdy. *Rey Wiz.* 28 *b.* Nie trzeba gębie wierzyć, *os est impostor. Rys. Ad.* 42. Nie twoiéy to gęby kąsek. *Cn. Ad.* 685 (dobra Matyasowi plotka). Swéy i cudzéy gębie chleba nie żałuie. *Dwor. E.* 3. Wiele mię gęba kosztuie. *Cn. Ad.* 557. Iż rok zupełny ma gębę nie małą, Nie wydołam intratą tuteczną iéy całą. *Zimor.* 136. Nie przyleci do gęby gołąb upieczony. *Kołak. Wiek. E.* 4. Czasem kąsek od gęby odpadnie. *Pot. Arg.* 395. Kęs i z gęby zginie, gdy nie obiecany. *Morszt.* 107. (cf. z gardła). Często od samóy gęby łyżka odpadnie. *Sim. Siel.* 18. cf. I łyżka czasem nie trafi w zęby). Daleko gęba od potrawy. *Rys. Ad.* 10. – Dalby, sobie od gęby odjąwszy. *Cn. Ad.* 140. Odbieram sobie od gęby, a im dnię. *Teat.* 7, 63. – Nie ma co włożyć do gęby. *Teatr* 43 *b.* 3. Daremnie siądę do stołu, bo nic nie będę mogła wziąć w gębę. *ib.* 24, 122. – Ma z gębę chleba. *Cn. Ad.* 479. *Bals. Niedz.* 2, 102. (ile trzeba, aby się naieść, er hat sein nothdürftiges Auskommen, von der Hand ins Maul. Nie zayrzę ziemskim łożkom dorzecznego nieba, Bylebym był spokoynym, i miał z gębę chleba. *Nar. Dz.* 3, 42. – W gębę wkładać *Ital.* imboccare, *Bs.* zalagati, zalosgiti, datti zalogaj; *Bs.* zalogaj *bolus; Bs.* zakusnuti se, *cochleari inducere sibi cibum in os*, zakusnuti koga, *cochleari in os inducere cibum.* – Gęba czego, kęs czego, tyle ile na raz w gębę włożyć można, *Ross.* глотокъ. §. w gębie czyiéy bydź, z w gardle, w garści, w ręku iego, jemandes Gewalt ausgesetzt seyn. Polska zasiadła nieprzyiaciołom wszystkim w gębie, i przez nię droga do wszystkich innych chrześciańskich państw iest. *Bielsk. Kr.* 661. – Pod gębą, pod ręką, na dorędziu, na pogotowiu, bey der Hand. Taki pod gębą nie może bydź zawsze rzemieślnik, coby każdą rzecz porządnie naprawił. *Haur Ek.* – *Meton.* gęba, człowiek, ile potrzebuiący pokarmu, ein Mensch, ein Maul. Wszystkich gąb, które Sułtańśki chleb iedzą, w szaraiu

iest

iest 13, 400. *Star. Dw.* 42. so viel Mäuler. c) gęba, ze względem na mowę, das Maul, der Mund, in Hinſicht des Sprechens. Ze złey gęby, nie dobra mowa. *Fred. Ad.* 22. Opatrz pilno rozumem, co z kim kiedy rzeczesz, Co z gęby wyszło, tego w gębę nie wewleczesz. *Pot. Arg.* 583. Grekowie pokóy w gębie maią, a nie w sercu. *Skarg. Dz.* 1496. Na papieża się wszeteczną gębą przed ludźmi miotał. *ib.* 1063. Gębą donosić. *Gemm.* 89. Gębą dorzuci każdemu z przymawia, nalaie. *Cn. Ad.* 141. Wdowa zaraz kmosek porządnych z gębami dostanie. *Jeż. Ek. G.* 1. (swatek wyszczekanych, wielomównych). Gęba złośliwa, niewyparzona. *Birk. Exorb.* 8. Gęba niewyparzona, przeſtworna. *Rys. Ad.* 48. *Offol. Dyar.* 29. ein loſes, zügelloſes Maul. Mieć gębę przeſtroną. *Duor. D.* 1. (wielemówną, złośliwie świegotliwą). Nie ma gęba pana. *Pot. Arg.* 251. Nie woły; wezmąć gębę na ratusz. *Cn. Ad.* 714. Stul gębę, nie praw więcey. *Bardz. Tr.* 198., *Sr.* 1. ſtulei hubi! *Slo.* drž hubu! *Sr.* 2. žarž gubu, *Ger.* halts Maul. Gęby poskrom tak bezpiecznéy. *ib.* 287. Filozofowie bezpiecznie gębę na chrześcian otwarli. *Skarg. Dz.* 86. Otworzyć na się gęby ludzkie. *Tr.* (na języki przyść). Jąkać, gęby otworzyć nie śmieią, *ne mutire quidem audent. Mącz.* Gęby otworzyć nie umie. *Cn. Ad.* 493. Gdyby gęby, to żadna nie otworzyła. *Teat.* 8 *b*, 6. (ani pisnęła). Nie śmie puścić z gęby pary. *Vad. Dan.* 79. Gębę sobie pomazał łaciną z trochę skosztował. *Cn. Ad.* 243. liznął). Zamilkł filozof, iakby nie miał gęby, ale zła żona wyszczerzyła zęby. *Jabł Ez.* 132. Milczy, iakby mu gębę zawiązał. *Cn. Ad.* 493. Baszowie, iakby im gębę zawiązał, nie wiedzieli, co na to odpowiedzieć. *Kołak. Turk.* 59. Jużeś i mnie gębę zamknął. *Falib. Dis. R.* 3. Nie doczekasz się, żebyś mi miał gębę zatkać. *Teat.* 8 *c*, 11. Czyliż można ludziom złym gębę zamknąć, aby drugim sławy nie szarpali? *ib.* 15 *c*, 5. Zatknąć komu gębę pieniędzmi, przedarować go, *aſſ-ingere linguam mercede. Mącz.* einem (mit Gelde) das Maul ſtopfen. cf. Srebrogoz gardło mu zasiadł). *Slo.* zapať nekomu hubu, usta. Gębę mu zawarł, gębę mu zatkał; gębę mu zalano. *Cn. Ad.* 212. Gębę mu zawarł z sprawił, że musi milczeć. Gębę mu zalał z częstowaniem go sobie miał, że będzie milczał (cf. Winogora mu gardło zasiadł). o człowieku, który z urzędu mówić powinien za słusznością; a nie mówi, dlatego, że iest przekupiony albo upoiony. *Kpcz. Gr.* 3, p. 91. Czegoż gęba zakupiona nie uczyni! *Zygr. Ep.* 71. Wybaw duszę moię od gąb niesprawiedliwych. *W. Poſt. W.* 3, 78. Wziąłeś mi z gęby; właśniem to chciał mówić. *Cn. Ad.* 1278. du haſt mir die Worte aus dem Munde genommen; *Slo.* z uſt mi minul. – Skłamał w gębę swoię. *W. Poſt. Min.* 311. Musiał odwołać, musiał w swą gębę wziąć, *ad palinodiam redactus. Mącz.* er muſte widerrufen (cf. odszczekać). Co mi zątd, że ia będę u stołu polował? zwierzyny nie ubiię, a gęba się panie darmo. *Mon.* 71, 708. Wiele biie gębą. *Teat.* 30, 40. Gęba go tylko, gębą woiuie. *Gemm.* 89. Jeżeli się o woynie z nim mówiło kiedy, Wszyskie gębą Tatary, wszyskie poiadł Szwedy. *Pot. Jow.* 70. a) całą gębą, na całą gębę, z na cały głos, gardłem, aus vollem Halſe. Tak Kokles całą gębą prawił, A Pyrrus iako niema ryba siedział. *Zab.* 15, 264. Smiały się między sobą na całą gębę. *Teat.* 38, 54. Rolnik całą gębą żyiące w mieście wielbi mieszczany. *Zab.* 8, 317. Teraz ma mieć cześć swoię Pallas, teraz ona Ma słusznie całą gębą od nas bydź chwalona. *Otw. Wirg.* 432. *β*) całą gębą, z w ostatnim stopniu, im höchſten Grade. Fortuna całą gębą pańska. *Teat.* 19 *b*, 19. Toć to już do prawdy całą gębą było skąpstwo. *Offol. Str.* 4. Całą gębą pan. *Offol. Wyr.* Całą gębą szelma. *ib.* Oszukać ufaiącego sobie, iest to właśnie, co się może nazwać, całą gębą zdradzać. *Lub. Roz.* 306. Sliczna by to rzecz była, mię, całą gębą chłopa, widzieć w klatce, ieszcze tak, iak maluią Kupidyna. *Rzewusk. Mscr.* §. Gęba całus, pocałowanie, ein Kuß, ein Mäulchen. cf. *Bh.* hubičkovati, hubičkovawam; *Sor.* 1. pohubiczkuju, pohubitzkwano, hubiczki, dahtzo, hubiczkwano z całować, całowanie, pocałowanie). n. p. Dayże mi gęby! (całuią się). *Teat.* 30, 61. Day mi gęby, a nie gnieway się na mnie. *ib.* 30 *b*, 81. – §. 2) *transl.* gęba rzeki, źrzodła, z uyście, die Mündung eines Fluſſes, eines Quelles. Ren nie iedną się gębą w Ocean leie. *Warg. Cez.* 78. Nił siedmią gąb wyrzyna się w morze. *Chrośc. Ow.* 196. Gęba albo mieysce, gdzie wpada rzeka. *Boter.* 136. Teraz skoczcie żołnierze, moi zrzućcie co prędzey, A wy źrzodła powodzi z swych gąb iak naywięcey przysporzcie. *Bardz. Luk.* 29. §. 3) gęba naczynia iakiego z otwor, die Mündung, z. B. einer Kanone, *Rs.* жерло, дуло. Gęba u armaty, otwór, którego szerokość zowią kalibrą. *Archel.* 111. Lampa wywrócona wisiała gębą na ziemię, tyłem wzgórę. *Birk. Dom.* 88. Kwas z wina wychodzi, gdy gałązki winne świeże będą kładzione, często odmieniaiąc na gębę fasy. *Cresc.* 560. Zatkay wierzch albo gębę naczynia, a przewroć go gębą na dół. *ib.* 542. §. II. GĘBA, – y, *m.*, z GĘBAL, GĘBACZ, – a, *m.*, gęba, odmigęba, który wielkie wargi ma, *labeo. Mącz.* pucek, iako niektórzy mówią, *chilo. ib.*, *Vd.* velikoustnik; *Rs.* рыбàнь, рыбáнь, ein Großmaul. *Sr.* 1. hubati. Gębal. *Apcz. Gr.* 3, *p.* 139. wielkogęby, gębiasty. – §. gęba go tylko, gębą woiuie. *Gemm.* 83. ein Großmaul, Eiſenfreſſer, Bramarbas *Bh.* hubař, tlučhuba. Cymber był i wielki opoy i zuchwały gębacz, pił i bluzgał. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 561. – *w rodz. żeńſk.* Gębaczka *Bh.* hubařka, *Rs.* рыбáнья (*Bh.* hubatka koryto). GĘBATY, GĘBIATY, GĘBIASTY, – a, – e, wielkiey gęby, großmäulig. *Bh.* hubaty, tlamatý; *Sr.* 1. hubato, hubaté. *Vd.* velikoustен, grosnovuſten; *Rs.* губáстый. – §. głośny, chlubnogłośny; lautſchreveriſch, großredneriſch, großmäulig. Gębate wrony. *Kmit. Spit. A.* 4. Ty kiedy krzyknicsz, słyszą trzy powiaty, Flisie gębaty. *Mon. Fl. F.* 2. Furman gębaty. *Haur Sk.* 324. No ty gębata mądroszko z Warszawy! *Teatr* 43 *c*, 43. *Wyb.* Zaproszono na bankiet wszyskich panów posłów, abo wżdy co gębiatszych. *Opal. sat.* 88. GĘBCZASTOSC, – ści, ż., gębkowatość, dziurkowatość, die Schwammigkeit. *Vd.* gobounoſt, gobna ranloſt, puhloſt, GĘBCZASTY, GĘBCZYSTY, – a, – e, gębce podobny. *Dudz.* 39. dziurkowaty, ſchwammartig, porös, löcherig. *Bh.* hubowatý; *Slo.* hubatý; *Bs.* spengav, spugav, spnggavi; *Vd.* gobeu, puhel, rahel kaker goba, gobaſt, goboun; *Rg.* spùgaſt; *Cro.* spongiàszt, gubaszt, glivaszt; *Ug.* gombás; *Rs.* губúстый, губчатый (z 2) warga-

fty). Kość gębczaſta niższa na dolney bocznéy części iamy nozdrzowey, *os spongiosum*, złożona z słabiuchnych gębczaſtych blaszeczek, a błoną śmarczyſtą powleczona. *Arup.* 1, 63. Gębczaſtą kulę słońca zrobił twórca Pełną otworów, które rzecz świetliſtą piią. *Przyb. Milt.* 223. Gębczyſta materya ziela zapaliczki. *Syr.* 181. GĘBKA, GĄBKA, – i, ż., GĘBECZKA, *demin. nom.* Gęba, = uſteczka, ein kleiner Mund. *Bh.* hubička; *Sr.* 1. hubičja *labellum*; *Sr.* 2. mulka, mulzička; *Fc.* губка *labellum*; *Vd.* hóbe; *Rs.* ротикъ. Ty zawsze z swą gąbką wyieżdżasz. *Teat.* 31 *c*, 59. Jadasz się iuż do Pana z swą gębeczką wiezie, *Pot. Zac.* 41. Dobrze swą gębkę karmić, *molliter curare cuticulam. Mącz.* b) całus, pocałunek, ein Mäulchen, ein Küſschen. Osobliwie zaś gąbki, byś nie dała, bronię. *Hul. Ow.* 5. 2) *Botan.* gąbka, należy do zoofitów, koloru pospolicie żołtawego, dziurek wszędzie pełna, rośnie o obliwie na ſkałach w morzu; zażywa się do chędożenia. *Aluk Zw.* 4, 494. gębka. *Zool. Nar.* 88. (*Bh.* huba, hauba; *Slo.* huba; *Hg.* gomba; (*Slo.* gomba; *Hg.* gomb = guz; *Sla.* gubba; *Vd.* gòba, gobiza, gliviza, gliva; *Crn.* góba; *Sr.* 1. ſchwom, ſchwomczik; *Rg.* spenga, spugga, spenxizza; *Cro.* spòngia, gliva, guba; *Rs.* грѣшная губа, бадяга, бодяга; cf. *noſtrum* hubka), der Meerſchwamm, der Badeſchwamm, Schwamm. Gębki w łaźniach do wycierania ciała używamy. *Syr. Ziel.* 1395. Gębką ocierać *Bs.* pospengati; *Rg.* spengatti, ospengatti, ospùgati). Gębkę barwierską ciepło przykładay na piersi. *Sienn.* 522. Język ieſt część ciała rzadka, na kształt gębki. *Sak. Pr.* 77. (*ob.* gębczaſty). Teraz gębka napiła; którą kiedy ściśniesz, Zoſtanieć tylko gębka, a woda przez szpary Przepłynie. *Opal. sat.* 25. Leie się z obłoków, iak z gębki. *Bardz. Luk.* 55. cf. iak z cebru). §. gębka ielenia, ielenia bedłka, iayka, *Phallus impudicus Linn.* ieſt to bedłka pełna wilgotności mleczney; tak że się trzęsie, iak galareta iaka. *Syr.* 911. *et* 1235. der Hirſchſchwamm, Hirſchling, Grübling, die Hirſchbrunſt. GĘBKARZ, – a, *m.*, co gębki zbiera. *Cn. Th.* der Schwammſucher, Schwammſammler. *Lc.* губопродавецъ "gąbkoprzedawca. GĘBKOWATOSC, GĄBKOWATOSC, – ści, ż., dziurkowatość do gąbki podobna, gębczyſtość, die Schwammigkeit, Poroſität. Drzewa im więcéy maią rdzenności w okręgach swoich, tym mniéy maią gąbkowatości. *Jak. Art.* 3, 133. GĘBKOWY, – a, – e, od gębki, Schwamm=. *Bh.* hubný; *Cro.* glivni, glivov). Gębkowy kamień, *spongites. Cn. Th.* der Schwammſtein. *Bh.* hubowaty kamen. GĘBNY, – a, – e, od gęby, uſtny, Mund=, Maul=. *Rs.* (губной wargowy) ротовый. Pokarm niebieſki nie ieſt gębny, brzuchowy, ale umysłowy. *Zrn. Poſt.* 3, 83 *b.* Bóg nie patrzy na uſtną, a gębną wiarę. *ib.* 3, 115. GĘBOLOTNY, – a, – e, płochy, faſelnd. Nie wierzmy gębolotnéy Hanuli wierze. *Zab.* 15, 332. GĘBOWAC, – ał, – ie, *intrans. ndk.*, (*Bh.* hubovati) szkalować, ein loſes Maul haben, ſchimpfen, läſtern. Wymówcy, którzy umieią gębować na ludzie zacne i maiętne, bardzo się podobaią pospólſtwu. *Petr. Pol.* 2, 57. Zwyciężone ieszcze bardziéy gębowały. *Zebr. Ow.* 126. *ib.* 308. *conuicia jacere*). – §. u flisów gębować, zagębować n. p. Nietylko niepohamowaną gębą flisi gębują, ale też gdy na cyplu zbyt byſtra woda, to dla warunku ſtatku u sztaby zagębują. *Heur Ek.* 174.? GĘBUNIA, GĘBUSIA, – i, ż., *demin. nom.* Gębeczka, gębka, gęba; *pieszczenia* uſteczka, ein feiner niedlicher Mund, ein Mäulchen. Wolę ia kochane dusie, niż kobiet gładkie gębunie. *Teat.* 55 *e*, 8. Popsuła się gębunia na sejmikowym Węgrzynie. *Offol. Str.* 8. Naucz się przeto, że piękney gębuni płoche słowo za mądre uyść musi. *Zab.* 10, 402. *Zall.* Która gębusię szturuie, niech płaci po dwanaście groszy. *Lekarſt. D.* Sznurowanie gębusi. *Mon.* 70, 153. GĘBUS, – ia, GĘBUSIEK, – ska, *m.*, małuś, człeczek kochany, ein liebes kleines Jungchen. Witayże nasz gębuśku, robaczku malusienki. *Pi-ſ. Kat.* 43.

Pochodz. *gubka, hubka; nagębek, pogębek, krzywogęby, wielkogęby.*

GEDKO *ob.* Giedko.

*GĘDZBA, gędźba, – y, ż., muzyka, *Bh.* hudba (*Rg.* prigudniza = psałterz, inſtrument; *Rs.* погудка rzępolenie (cf. gayda). Dawidzie przyidź z gędźbą organ i harfę twoię, śpieway pieśni. *Jer. Zbr.* 178. Na wierzbach zawiesiliśmy gędźbę naszę, zawiesiliśmy ſkrzypice. *Wrob.* 313. *organa noſtra*). Osiel muzykę wszelką, gędźbę, w nienawiści ma. *Sienn.* 272. *GĘDZIC, gądł, ięndii, gędzie, *cz. ndk.*, Gędać, – ał, – a; *contin.* (*Bh.* hauſti, hudl, hudu grać na inſtrumencie; *Cro.* guszlati, gudil *citharizare*; *Vd.* goditi, na ſtrunah jigrati; *Crn.* gósti, gòdem, godl, sgòdem = na ſkrzypcach grać, geigen; *Rg.* gùdi i, gùſti ù gùsle *fidibus canere*; *Bs.* guditi *bombilo, murmuro*, guditi ù gusle *sonar di lira*; *Sla.* hegedaty = na ſkrzypc. gr.; *Lc.* гуселаспаую; *Rs.* гудить, гужу, гужу rzępolić, гудѣть brzęczeć, погудѣть zagrać na inſtr.; *Bh.* hausle = ſkrzypce cf. gęśle, cf. gusla, cf. *Germ.* Geige, *Suec.* Giga, *Angl.* Gig, *Itol.* giga, *lat. med.* giga = ſkrzypce) = grać na muzycznem narzędziu, na lutni, na kornec e. *Cn. Th.* auf einem Inſtrumente ſpielen. Słyszałem iakoby głos gędzców, gędących na cytarach swoich. *Leop. Apoc.* 14, 3. (cytryſtów, graiących na cytrach swoich: *Bibl. Gd.*). Która czyta, śpiewa, gędzie, z téy rzadko cnotliwa będzie. *Rys. Ad.* 29. Apollo gądł na lutni, a boginie mu *przyśpiewawały. *Biel. Hiſt.* 23. Ku rozkoszy na lutni gędą, na téyże i smętnie niegdy graią. *Kraz. Jęz. C.* 5. Niech każdy ſkacze, iak mu lutnia moia gędzie. *Strÿk. Tur. B.* 2. Na Orfeusza gędzienie *kamienie ſkakało. *Biel. Sw.* 10. Nic tu nie będzie, Choć Orland gędzie, I Balcerek nuci. *Kochow.* 172. Stroyne nam ſkrzypce nie gędzą, Które ludzie w taniec pędzą. *Pot. Arg.* 760. *Pot. Pocz.* 400. Sam sobie gędę, sam wesół będę. *Rys. Ad.* 64. *Tworz. Hie.* 80. Niech świnia, gdy nie umie, na dudach nie gędzie. *Papr. Przyk. C.* 4. Gdy gądł gędziec, tedy była na nim ręka Jehowy. *Budn.* 2 *Reg.* 3, 15. (gdy on gracz grał. *Bibl. Gd.*). – §. *fig. transl.* Niech każdy pląsze, gdy fortuna gędzie. *Jag. Wyb. L.* (gdy mu sprzyia). A długoż téy sławy będzie? Póki dzwonik we dzwon gędzie. *Rey Zw.* 234. (poki w dzwony bije, dzwoni). Chłop też łaiąc za piecem czerwoną maść pije, Bo mu gędli z wieczora na trzy głosy w kiie. *Rey Wiz.* 73 *b.* ſkórę mu wyłupili). Ano mu ręce gędą, zapłynęły oczy, Nogi się zataczaią, nie daleko ſkoczy. *ib.* 93. (drżą, drygotaią). GĘDZIEBNY, GĘDCOWY, – a, – e, GĘDZIECKI, – a, – ie, od gędzienia, od gędźca, *Bh.* hudebny; *Rg.* gùslarſki *lyricus* (cf. gusła); *Rs.* погудошный ſkrzypcowy; гудошный.

Ec. гу́сельный, прегудническій, мусикійскій, organowy, muzyczny, musikalisch, zur Musik gehörig. Instrument, czworograne gędźiebne naczynie o dziesięci strunach. *Mącz.* Poczynił Salomon gęśle gędźcowe. *Budn.* 1 *Reg.* 10, 12. (harfy i lutnie śpiewaków. *Bibl. Gd.*). Z cyprysu bywaią deski, z których czynią naczynia gędźiebne. *Cresc.* 169. GĘDZIEC, *G.* gędźca, *m.*, °GĄDŁK, - dka, *m. zdrbn.*, *Bh.* hudec, hudbař, hudebnik; *Slo.* hudec; *Vd.* godez, violinar s skrzypek; *Crn.* gôdz; *Fg.* gidaz *sonator di viola*, guslár *sonator del monocordo*; *Dl.* gudacz *citharoedus*; *Sr.* 1. hudjewz skrzypek, hudlać muzyk, hudak guslarz; *Cro.* gudecz *fidicen*; *Bosn.* gudar; *Sla.* hegedúsh; *Hg.* hegedüs (*Sla.* hegedár s co hegedre robi); *Rs.* гудо́шникъ muzyk, гудецъ, арганъ harfista, гудельщикъ, гудило s rzępola, гусельникъ, który harfy robi, *vulg.* погудало skrzypek, гусля; *Lc.* гу́сленикъ, коморый на гуслях играетъ, гу́сельникъ, гусленгра́ничь. s muzyk, gracz muzyczny, lutnista, harfista, cytrzysta etc. der Musikus, der Tonkünstler. Do zwierzyńca był wezwan ieden gędziec; [illegible] gdy począł trąbić; zeszło się około niego mnóstwo [illegible]. *Cresc.* 572. Orfeusz był muzyk albo gędziec [illegible]. *Biel. Hist.* 26. *Biel. Sw.* 10. Gędziec znamienity Aryon. *Ezop.* 50. Dom iednego gędźca. *ib.* 51. [illegible] gędźców, gędących na cytarach swoich. 3 *Leop.* [illegible], 2. (lutnistów, którzy na lutniach swych grają. *Leop.*). Przywabcie mi gędźca, - a gdy gądł gędziec, [illegible]. *Budn.* 2 *Reg.* 3, 15. (na harfie grającego. *Bibl. Gd.*). Gądki i piszczki, którzy się nie zabawiaią [illegible] muzyką, ale od karczmy do karczmy się tułaią, [illegible] pieśni tańcuią. *Szczerb. Sax.* 16. *ib.* 15., *Vd.* [illegible], muzikazhi *ob.* kapela. §. *Fig.* poeta, śpiewak, der Dichter, der Sänger. Ukazuią mię, gdy miiam, palcami [illegible] gędziec sławny Polskiemi rymami. *Petr. Hor.* 2, [illegible]. *W rodz. żeńsk. Bh.* hudkyne; *Bs.* guslarica; [illegible] dzica; *Ec.* гусельница.

A. - i, ż., gęś, die (Schnatter-) Gans. Gdy [illegible] zmydą swoie gęgi (ukradzione gąski), Dadzą [illegible] oboźne cięgi *Mon. Il. L.* 4. §. GĘG, - u, *m.*, das Geschnattere, das Schnattern. Manliusz [illegible] udzony gęgi, Rzym zachował. *Zab.* 15, 255. GĄGNĄĆ, GĄGNĄĆ, - ął, gęgnie *czyn. iednot.*, Gęgać, - ał, - a, *contin.*, *Bh.* gagati; *Slo.* g'agati, gegakad, gagogok; *Cro.* gagati, gagam; *Crn.* [illegible], gagam; *Vd.* gagati; *Rg.* klozzati; *Rs.* горомы́жничать, гагакать, гагокать, гоготать, гоготать, гогот

fiti, zgnanuti: *Rs.* **густить, сгустить, сгущать;** *Ec.* сгустити, насырити, густо (*cf.* gęstować. gęścić). Gęszczenie włosow iak na bydź sprawione. *Sienn.* 490. (*cf.* gęstwić). *fig.* Na cię wszystko szczęście wyleie i nad podziw zgęści. *Zab.* 9. 5. GĘSCIUCHNY, - a, - e, *intens. adj.* Gęsty, **ganz dick, recht dicht.** Włoska wierzba kwiatki ma modre gęsciuchne, iakby wieńcem obwił. *Urzęd.* 521.

GĘSI, - ia, - ie, od gęsi, Gänſe-. *Bh.* husí; *Slo.* husí; *Sla.* gushesij; *Crn.* gosji, goſji, *Cro.* guſkin; *Bs.* guscino; *Rg.* guſkin, guscji; *Rs.* гусиный. Czwarty rzęd ptakow gęsi. *Zool. Nar.* 21-. Gęsi pastuch, *gęsiarz *Bh.* husař; *Crn.* gosár; *Rg.* guſkàr; *Cro.* guszar (*Dl.* guszar = rozboynik c. huzar). *Rs.* гусякъ. *Hr dz. żeńsk.* gęsia pastuszka, *gęsiarka *Bh.* husařka, husna, husařka; *Cro.* guszaricza (*Rs.* гусятникъ lubiący gęsi). - Gęsi chlew. *Kluk Zw.* 2, 151. karmnik gęsi, sadz, *gęsiarnia, *Bh.* husinec; *Vd.* gosyek, gosinjak gosinji hlivi. *Cro.* guszinjak, guszarnicza; *Rs.* гусятня, гусятник. Gęsi szmalec. *Lud. Hst. N.* 39. Gęsi trunek z woda, Gänſewein, Waſſer. Ja nie piem gęsiego trunku. *Test.* 26 *b*, 69. Gęsia szyia. *Hipp.* 60. Gęsie mięso *Rs.* гусятина (*gęsięcina). Gęsia woyna, gęsia utarczka *ob.* kokosza woyna. *Tr.* Nie tak iak ktoś pisal gęsie boie; iasno rzecz głoszę. *Paszk. Chor. A b.* Chod gęsi z taczanie się pianego, das Watſchlen, Taumeln. Chodzenie gęsiego zakrawa. *Tr.* podpity). *Rs.* гусемъ ieden za drugim iak gęsi (*ob.* ławą). - §. *Botan.* Gęsi groch, wilczy groch, gęsia wyka, *Eruum*, rodzay roślinny, do niego należy soczewica. *Kluk Dyke.* 1, 206., *Cro.* kihra azochivo, die Erve. Gęsie ziele, *Potentilla*, *Argentina*, inaczey Świchnik, gęsi bardzo rady to ziele iedzą, i w nim się kochaią. *Urzęd.* 253. der Gänſerich. Gęsia stopa, Gęsia noga, ma list podobny gęsiey nodze. *Urzęd.* 244., *Ross.* гусиная лапка; *Chenopodium*, rodzaiu tego gatunki po większey części zażywać się mogą iak szparagi, albo na zieleninę. *Kluk Dyke.* 1, 120. der Gänſefuß *ob.* serdecznik. Gęsi poley *ob.* Pieniężnik. - Gęsi bóy, ziele *ob.* Swietlicznka. - Gęsie łapki, w niektórych powiatach zowią ziele przywrotnik pospolity, *alchemilla vulgaris*, *Jundz.* 110., *Rs.* лягушья лапа, росянка. GĘSICA, - y, ż., abo Warzęcha, *Platalea cochlearia*, die Löffelgans, iedni zowią ią czaplą, drudzy bąkiem, babą, lubo to wszystko inne ptaki są. Gęsica trochę mnieysza od gęsi, nogi ma wysokie iak czapla, kolor biały. Dziob na końcu ma podobieństwo łyżki lubiwarzęchy. *Kluk Zw.* 2, 317. GĘSIONOGI, - a, - ie, gänſefüßig. Magnus gęsionogi. *Groch. W.* 512. GĘSIOR *ob.* Gąsior. - GĘSL, - i, ż., GĘSLE *liczb. mn.*, *Bh.* hausle, hauslicky: *Slo.* husle, husličky; *Hg.* hegedü, hegedüitske; *Sr.* 1. huſle; *Vd.* gosli, fiolin, gosle, gosla; *Crn.* gosle, a gos (gęś) *ob. longitudinem colli anserini)* z skrzypce; *Dl.* goſle z cytra; *Bs.* guslica ghedde *pandura*, gusli *fides*, *lyra*, *cythara*; *Rg.* gûsle *lira*, guslize *fidicula*, *diminutivo del monocordo ruſtico*; *Cro.* guszle, guszli = skrzypce; *Sla.* eggede, hegede *fides*; *Rs.* гусли harfa leżąca, гудокъ dawny muzyczny instrument o trzech strunach; *Ec.* гусль cytra). gatunek cytry, eine Art von Cither. Picia, iedzenia wielki dostatek dawano, W muzyki rozmaite na przemiany grano, To w fletnie, to w piszczałki, to w gęśle Podgorskie. *Simon. Sel.* 20. Gęśli mocia! i Niemi nucić lędę tony, Jeszczem nie bezą[illegible]: tacie [illegible] iuż Promy. *Zab.* 1, 343. *Koſſak.* Poczęli sobie [illegible] i *gęśle muzykom. *Leop.* 3 *Rz.* 10, 12. Na cytrze łacinu grayćie złoconéy, Grayćie na gęśli dziesięć i [illegible]. *Karp.* 5, 85. - §. Wiązka krotz., tudzież wiązanie tuku złożonego, zowie się pisania od śpiewania, do gęśli od instrumentu, na którym przy śpiewaniu wiersze przygrywa. *Apoc. Gr.* 3, 9. ein krauses Gedicht, ein Lied, *Schäferlied, Schäferey.* GĘSLOWY, - a, - e, od gęśli, Gänſe-. *Rs.* гусельный hudebny).

GĘSINAC, GĘSNAC, - ąc, - ęli, *niak. istnoł.*, GĘSTNIEC, GĘSCIEC, - iał, - ieli, *niak. n.*, zgęścieć, zgęstnąć, zgęścić się, zgęścieć *dk.*, *Boh.* hustnauti, husti, hustnu, zhustnauti; *Sr.* 1. hustnu, *Crn.* gostiti, gostim; *Rg.* zgustnuti; *Rs.* густѣть, густѣю; *Bol.* огустѣвать, сгустѣвало, сгущѣвать, сгущѣваю, сгустѣвающій. Gęścieć się tłuszcz, dick werden, dicht werden. [illegible] gęstwy. *Cn. Th.* [illegible] się, flüſſige Körper werden dick, gerinnen, ſtocken ſich. Trzeba, aby dobrze [illegible], pilnie [illegible], i tym [illegible] dbałość dla zgęścienia lepszego. *Haur Sk.* [illegible]. Strzyżą to w puszwi, ażeby nie dała zgęścić tłuszczu, ale [illegible] mięsa. *Orw. Ow.* 161. *Zgęścić Ross.* сгущать, сгустить. сгущенный. §. o suchych rzeczach, ścisnąć się, dicht werden. Przez folowanie sukno gęstnieje. *Lel.* §. *fig.* W oczach się iego smutney nocy ciemność zgęsta, [illegible] *Dmoch. Jl.* 106. (*ob. activ.* gęścić). (GĘST *ob.* Gęsty. GĘSTO *adverb.*, GĘSCIEY *comp.*, *Bh.* husť (*Bh.* hustá *frequenter*); *Sr.* 2. gusto; *Sr.* 1. husto, tiszo [illegible]. husťišchy, tiaſtiy, husťcio - częściey. tołsto grubo. *Vd.* gostu, zhestu *saepenumero*, pogostu [illegible] velku, velku, mnogu; *Rs.* густо; dick, dicht. a) o cieklizach zsiadłe, dick, geronnen. gęsto czynię z gęszczę, zgęszczam. i o rozłożonych rzeczach, ścisło, dicht, gedrungt, enge. *Cn. Th.* Gęsto pisane litery, iedna na drugiey *R.* густописьменный. Gęsto pisać *Rs.* густописьмено. *b) gęsto z często, oft (so kommt auch in Oberdeutſchen Kanzleyen dick be melbet, dick beſagt, dickmals für oft gemeldt, oft beſagt, oftmals, häufig vor). Dygitalina tym [illegible] lebniey odrzucił, im gęściey zwykły zatapać [illegible]. *Birk. Dom.* 85. Często gęsto z częstokroć, oftmals, [illegible] oft. Nasi plundrowali ziemię Węgierską; [illegible] narzekania przychodziły do Władysława często z [illegible]. *Bielsk. Kr.* 429. Często gęsto w dół wpadnie, kto [illegible] kim kopie. *Pot. Jow.* 65. Raz się filozof ze [illegible] gami, Począł rozrywać gęsto kiełkami. *Jabl. Ez. B.* **GĘSTOBRUDNY, - a, - e, dick ſchmutzig, dick ſchmutzig. Już gęstobrudna noc swoie ugwiażdżone czoło Był[illegible] d nicała na niebo przestrone *Orw. Ow.* 605. *GĘSTOBRWISTY, - a, - e, brwi gęstych, dickaugenbrauicht. *Rs.* густобровый. **GĘSTODZIURAWY, - a, - e, pełny dziur, voll Löcher, gębczasty, dziurkowaty, löcherig. Kamienie morskie gęstodziurawe. *Orw. Ow.* 528. GĘSTOMGLISTY, - a, - e, dicknebelig. Gęstomgl[illegible] zewsząd zaślepiona cieniem. *Orw. Ow.* 301. GĘSTOKWITŁY, - a, - e, gałęzisty, voll Sprößlinge. [illegible] i kosmate kozy Zagnawszy w mile cienie gęstokwitłe [illegible]. Nadobna Amaryllis, spoczywała w cieniu. *Gaw. Sibl.* 5- GĘSTOLISCI, - ia, - ie, dicklaubig, dick belaubt. [illegible]

dzy gęstoliściem lasem. *Hor.* 1, 26. *Kniaź. in umbrosis lustris.* W gęstoliściem. *Nar. Dz.* 2, 18. Słaz, roślina p[o]bo[c]n[y] wilgotnych i gęstoliściastych. *Syr. Ziel.* 1104. Gęstoliściasty. *Mon.* 75, 594. Pod gęstoliściem tych gór namiotem. *Kniaź. Poez.* 1, 126. GĘSTOMIERZ, - a *m.*, *manometrum*, wynalazek Ottona Gweryka. *Hub. Wst.* 19. ein Dichtigkeitsmesser. GĘSTOOKI, - a, - ie, ein Netz mit kleinen engen Augen. **GĘSTOPIĘTRY, - a, - e, n. p. Gęstopiętre książęcych [k]orzeniery. *Nar. Dz.* 3, 32. die hochgethürmten Frisuren. GĘSTOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* hustost; *Rg.* gûstos, gustina (*Nr.* 1. hustości, tiaſotności częſtotliwość; *Cro.* gusztoća, chesztoch; *Rs.* густота, густина, частота, плотность, плотность; die Dicke, die Dichtheit (*opp.* rzadkość). Gęstość iest wielka liczba cząſtek pod małym [o]bjęciem. *Rogal. Dos.* 1, 204. *Jak. Mat.* 3, 235. Stosunek liczby cząſtek materyi do miéysca przez nie zaſtąpionego. *Sniad. Jeo.* 22. a) płynnych rzeczy zaſiadłość, n. p. gęstość krwi (gąszcz), die Dicke, z. B. des Bluts. b) gęstość płótna, sukna. *Cn. Th.* ścisłość, die Dichtheit, die Dicke der Leinwand, des Tuches. c) gęstość rzeczy rozległych n. p gęstość drzew w lesie, die Dichtheit, z. B. eines Waldes, der Bäume in einem Walde. d) mnogość, die Vielheit, ſtarke Zahl. Gęstość spraw[y] go zatrudnia. GĘSTOWATY, - a, - e, - *o adv.*, nieco gęſty, etwas dick, dicklich, *Rs.* густоватый. GĘSTOWŁOSY, - a, - e, dickhärig. *Cn. Th.*, *Rs.* густоволосый, *Ec.* густовлáсый. GĘSTWA, - y, ż., *Sr.* z. hüſz; *Id.* gosha, goshova, govosha; *Crn.* gôshia, gôshuva (błota i krzaki); *Rs.* кусть, кустáрникъ; *Ec.* чéща, частина, кушина. gęstość, ścisłość rzeczy rozłożonych, die Dichte, die Dichtheit, z. B. der Bäume im Walde. gęstwina, gąszcz, das Dickigt. Gęstwa z cieńkiego [s]ta wydana chrostu, Tam kęs młodego niby to zapustu. *Zab.* 9, 143. Ona co prędzéy wziąwszy się ku gęstwie, Gdzie niosły oczy z duszem uciekała. *Tward. Daf.* 66. Gęstwę leśną dał wybić. *Wiśn.* 420. Położył ciemność [o]koło siebie, ćmę wód, obłoków gęstwę. *Budn.* 2 *Sam.* 22, 12. zgromadzenie obłoków. *Bibl. Gd.*). Ale zda mi się, [c]o się coś ruszyło W onéy gęstwie, i tak się szarpie. Właśnie iako wilk. *Paſt. Fid.* 236. §. mnogość, tłum, tłok, ein groſſer Haufen, eine groſſe Zahl, Menge. Kmiory tego miaſta, dla gęstwy zdadzą się iako las z daleka. *Warg. Radz.* 24. Akwitania dla wielkości a gęstwy ludu, trzecia część Francyi. *Warg. Cez.* 67. Na prawém ſkrzydle dla gęstwy żołnierza, silni naszym byli. *Warg. Cez.* 51. Trwożyła serce Władysława gęstwa Prusaków; lecz uſtąpić im placu za rzecz szpetną poczytał sobie. *Krom.* 528. *multitudo.* GĘSTWIĆ, - ił, - ił, *cz. ndk.*, zgęstwić *dk.*, gęſtym gęſtym czynić, verdicken, verdichten. Rzadki włos iak zgęstwić, a łezieniu włosów iak bronić, *Senn.* 196. Krew gęstwi myślenie długie. *Boh. Djab.* 2, 79., *Rg.* uzgûſtiti; *Rs.* огустить, огущать; *Ec.* загустить, гущу. §. na kupę zbierać, nakupić, aufhäufen, häufig machen, vermehren. GĘSTWIĆ się, GĘSTWIEĆ *ob.* gęſtnieć, gęścieć, dick werden, dicht werden; häufig werden. GĘSTWINA, - y, ż., gąszcz w lesie, das Dickigt. *Bh.* hauſſtina; *Cro.* guschina, gusztina; *Dal.* gusztoszt; *Rg.* guſtina, guſtocchja; *Bs.* guſtina, guſtóſt; *Rs.* густыня. Las był ciemny, siekierą od wieków nietkniony, Dla niezmierney gęstwiny okropnie zaćmiony. *Bardz. Luk.* 44. Gęstwina z drzew skrzywionych cień dawała. *Jabł. Tel.* 23. Ten lasek swą gęstwiną i we dnie noc rodził. *Jabł. Tel.* 5. GĘSTY, - a, - e, *comp.* gęściejszy *et* gęstszy (*oppos.* rzadki); *Bh.* huſtý, huſtſſi; *Slo.* huſtý; *Bs.* gûſt, guſti; *Rg.* gûſt; *Crn. et Vd.* goſt, koshat, goshaſt; *Sr.* 1. huſté, tiaſotné; *Cro.* guszt, cheszt, rúd, chvrszt; *Rs.* густый (гу'стъ bogaty), частый, дремучій, плóтный; dick, dicht. a) o ciekliznach, zsiadły, dick, von Flüſſigkeiten. *n. p.* Gęsta krew, gęste piwo. b) o suchych ciałach, dicht. Ciało, im więcéy zamyka cząſtek w mniéyszym rozłożeniu, tym iest gęstsze. *Rog. Doſ.* 1, 203. Ciało iedno gęstsze od drugiego, kiedy pod iednakową objętnością zawiera w sobie więcéy cząſtek materyalnych. *Jak. Mat.* 3, 235. Gdy ciało iakiemu gęstszym się ſtaie, znak to iest, że cząſtki iego przybliżaią się do siebie, ściſkaią się w mniéyszym rozłożeniu. *Rog. Doſ.* 208. Gęste albo pełne ciało więcéy ma massy, a zatem więcéy waży, niż rzadkie równo wielkie. *Os. Fiz.* 9. Gęste płótno, sukno, nabite, dicht, von Zeugen. Białą kitaykę tak płacą, iak onę gęſtą. *Grod. Dis. D.* 4 *b.* *Prov.* Rzadka szata na gęsty mróz. *Cn. Ad.* 639. t. i. tęgi, potężny, tüchtig. *fig.* Gęsta mina. *Teat.* 21, 157. Gęsta fantazya. *Off. Str.* desperacka, desperat). - §. gęsty, blisko siebie licznie ležący, dicht neben einander, dicht. Gęsty rząd, przy szyszaku szyszak, mąż przy mężu, Puklerz iest przy puklerzu, oręż przy orężu. *Dmoch. Jl.* 2, 8. Gęsty lub dychtowny las, w którym drzewa i krzaki tak blizko koło siebie ſtoią, że przez nie przeyść nie można. *Leſt. Mier.* 76. Wkrótce się gęsty las zazielenił. *Teat.* 46 c, 56. d) liczny, częsty, zahlreich, oftmalig. Miéy kray mierny, a niech go gęsty lud osiędzie. *Jabł. Tel.* 160. Gęsty na seym zjechał się był senator. *Krom.* 659. *frequens*). Kiedy na wysokiéy ziola Hyble, gęsta ze wszyſtkich ſtron upadnie pszczoła. *Uſtrz. Klaud.* 50. Kto zwycięſtwa zliczy twoie, gęste iako włosy moie. *Lib. Sen.* 14. Niech siostra, matka, mamka, kochanka urywa, Nayprędzéy gęſtą ręką zdobycz się nabywa. *Hul. Ow.* 59. Nizkąd inąd nie idą tak gęste u was morderſtwa, iedno z waszego dziwnego prawa. *Gorn. Wł. J.* O zniszczeniu kościołów dziś naygęstsza mowa. *Birk Kaz. Ob.* 2 *b.* Wrzaſkiem wszyſtkich okrutnym, i częſtym a gęſtym ksykaniem znacznie był zelżonym. *Warg. Wal.* 243. (*ob.* częſty). GĘSZCZĘ *ob.* Gęścić.

Pochodz. *niegęſty, zgęſtać, zgęszczać, zgęścić, zgęſtwić, ugęszczać, zagęszczać.*

*GĘZIC *ob.* Giemzić.

G I.

GI, *obsol.* zamiaſt *go*, iego, *Accusat. Pron.* On, ona, ono, ihn. *Bh.* gi; *Ec.* и, имѣсто его. Pisze ten autor o ſtanie szlacheckim, zalecaiąc *gi* bydź wielkiéy zacności. *Papr. Ryc.* 3. Poczyńże w korabiu komorki, i osmolisz *gi* wewnątrz i zewnątrz, a uczynisz *gi* tak. *Leop. Genes.* 6, 14. Łup, nad którym iuż dyszał, aby *gi* otrzymał, do końca *gi* zgubił. *Wys. Kat.* 26. Kościoł; gdy *gi*

prześladują, naywięcéy kwitnie; gdy gi tłumią, rośćie. *W. Post. IV.* 81. Zbierzcie łąkol, a związćie *gi* w snopki. *Skarg. Kaz.* 71. Warszawę na séym naznaczamy; lecz w przypadku przekazy, wolno nam będzie tam *gi* złożyć, gdzieby wygodniey było. *Herb. Stat.* 11. *et* 41. – *Sekluc. N. Test.* wszędzie pisze *j* zamiast *gi*, to iest *go*. – *Bazylik iy*, n. p. Ktoby prawdę odrzucał, za kogo *iy* poczytać mamy? *Modrz. Baz.* 79.

GIĄC, giąć, giął, gnie, gnę *cz. ndk.*, zgiąć P. zegnie *dk.*, *qu. v.*), Ginać, – ał, – a, *Frequ. in Compositis; w Rossyysk. w témże co u nas znaczeniu* гнуть, гну, согнуть, сгибать, сгибаю, взкорбить; *Ec.* гну, гнёю, w innych dyalektach właściwie znaczy *mouere* ruszać n. p. *Bh.* hnauti, hnul, hnu, hebbam; *Sr.* 1. hibnucj, hibam, hibnu, hnuvu (cf. gibać, chybać; *Sr.* 1. shibujem, zhibuvu gnę, zginam; *Sr.* 2. gnusch, gibasch; *Cro.* genuti, giblyem, gibati (*Sla.* sagnuti = chylić); *Vd.* geniti, ginem, gànit, gibati; giblem (*Vd.* gubati = faldować; *Vd.* guba = fald); *Crn.* ganiti, gânem (gânok = członek). Giąć u Polaków znaczy: naginać, prostą rzecz nakrzywić, beugen. Niby wosk na wszystko giąć mi się pozwoli. *Teatr* 43 *c.* 150. *Wyb.* Ja, niepodległym będąc nikomu, przed możnym nie gnę kolana. *Zab.* 14, 5. Wierzy każdy naród, że miłość bogiem i z bogów nielada, Owszem przed nim to pierwszym karki gnie i pada. *Zab* 5, 352. *Kossak.* GIĄC SIĘ *zaimk.*, uginać się, sich beugen. Smok krętnemi pasmami łuszczyste zatoki Łamiąc gnie się jak obłąk; srogie stroiąc skoki. *Zebr. Ow.* 55. *sinuatur in arcus*). Pod srebrem stół się gnie i stęka. *Mon.* 70, 193. (*Vd.* se ganiti = ruszać się). Gałęzie owocem obładowane gną się. *Stas. Num.* 2, 83. Kawałek lodu gnie się pod ciężarem. *Rog. Dol.* 1, 218. GIĘCIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, das Beugen. *Rg.* ghib; *Vd.* genenje, gibanje = ruch; *Crn.* genutje = giest. – GIĘTY, – a, – e, *part. perf.*, zgięty, ugięty, gebeugt. Wychowanie i zwyczaie gwałtem gięte, a przesądem utrzymywane, kierują ich kroki. *Przestr.* 23. Prącie odemnie świeżo nacięte, O nie łamże się, gdy będziesz gięte, A gdy się ręce posłuszne moiéy, Wszak póydziesz w ręce nadobnéy Chloi. *Chody. Gesn.* 87.

Pochodz. *giętki, giętkość; doginać, dogiąć; naginać, nagiąć, nagięcie; oginać, ogiąć cf. ogień, ogniwo, ogniско; obginać, obgiąć, obgięcie, obgięty; odginać, odgiąć, odgięty; poginać, pogiąć; przeginać, przegiąć, przegięcie, przegiętka; przegub; przyginać, przygiąć, przygięcie; rozginać, rozgiąć, rozgięty; uginać, ugiąć, ugięty; wginać, wgiąć, wgięty; wyginać, wygiąć, wygięcie, wygięty; zginać, zgiąć, zgięcie, zgięty, niezgięty; zaginać, zagiąć, zagięcie, zagięty; wzginać, wzgiąć, wzgięcie, wzgięty.*

GIBAC, – ał, – a, *czyn. niedokonane*, gibnąć *idnt.*, z dyalektów iawno, że *giąć* i *gibać* iedno i toż słowo; w *Bs.* ghibati, prighibati *inflectere*, ghib *ruga*, w *Ross.* согнуть, сгибать, сгибаю, w *Cerk.* гибаю, гну, maią toż znaczenie co w Polskim, naginania, uginania; w innych dyalektach zaś znaczą ogolnie ruszać, ruchać, n. p. *Bh* hnauti, hnul, hnu, hebbati, hebbam; *Cro.* genuti, gibati, giblyem (gib, gibka = fald); *Sla.* gibanje = ruch; *Vd.* geniti, gibati, giblem, genem, genenje, gibanje = ruch *Crn.* gibàti, gibam, giblem; Gib = członek: Guba = fald, Gibne = fałdziły). *Sr.* 2. gnusch, gibasch; *Sr.* 1. hibnucj, hibnu, hibam, hnuvu; cf. *Po.* chybić, chylić, chybać, cf. kiwać kiwitka cf. kipieć *Ger.* kippen cf. Schwippe). naginać, beugen, *lentare. Cn. Th.* 189. naginać co gibkiego. *Wład.* GIBAC SIĘ *zaimk. ndk.*, gibnąć się *idnt.*, naginać się, sich beugen. Gibam się, przegibam się *arcuor. Cn. Th.* 18.., *Vd.* se gibati, se giblem, se ganiti *mouere.* GIBAS, GILBAS, – a, *m.*, dryblas, ein grofer, langer und dabey ungeschickter Kerl. *Tr.* Hayduki gilbasy łomią kopień karety na zatrzc. *Teat.* 43 *c.* 45. *Wyb.* (GIBIEL *ob.* Gibel). GIBKI, – a, – ie, giętki, smagły, co się giąć daie, biegsam, geschmeidig. *Bh.* hebký, obebný, hnuwný, hnuiewnatý, hebbawý (hbity *agilis*; giwy *vimen*); *Slo.* hbki, obebné. *Sr.* 1. hnuvité, hibacjné ruchomy, zhibité, wiązelné; *Rag.* pighibgliv, sklouiv; *Sla.* pregibljiv, *Crn.* gibek, nagibljiv, genetliv, sidek; *El.* ganetliv; *Crn.* gibek, gibezhne, shibke (cf. szybki). *Vd.* genitliv, genika, giblu, shibek, shibkat, lizhen (cf. *Crn. et Ill.* shiba = pręt, wić; *Vd.* gibezhin = członek wstydz); *Ros.* гибкій, сгибный, разгибный, негибкій. Gibkim świdra pręcikiem. *Przestr.* 293. Gibkie gałązeczki. *Tel. Sent.* 78. Tyś Galatea, nad prącie wierzbowe giblejsza, Nad białe latorośle winne odmienniejsza. *Otw. Ow.* 3.5.. *Ros.* уклóнный, уклóнистый, уклóнчивый, згибкій, згибленый. GIBKOWATY, – a, – e, nieco gibki, etwas geschmeidig. Nadgroda zwycięzcom jabłka gibkowata. *Otw. Ow.* 393. GIBKOSC, GIBKOWATOSC, – ści, ż., giętkość cf. sprężystość, die Biegsamkeit, Geschmeidigkeit. *Bh. et Slo.* obebnost; *Bh.* hebkanost = elasticitas; hibkost prędkość, szybkość; *Crn.* shibkost *tenuitudo*, shiba = rózga, wić; *Vd.* giblivost, genlivost, genitlivost, shibkust, shibkota, shibezhnost, lizhnost; *Cro.* nagibljivoszt; *Sr.* 1. hibacjnosć, hnuwitosć; *Ross.* гибкость, уклóнность, уклóнливость, уклóнчивость. Lek, ażeby swoiéy nie tracił gibkości, nie zawsze jest nim bydź natężony. *Mon.* 70, 548.

Pochodz. *nagibać, przegibać, przegub, niegibki; szybki, szybkość.*

GICHCIARZ, – a, *m.*, szychciarz, robotnik, który materyały w piec hucziany sypie. *Os. Rud.* 101. z *Niem.* der Gichter, der den Eisenstein von der Gicht in den hohen Ofen stürzt. *Os. Zel.* 86. GICHTA, – y, ż., z *Niem.* die Gicht, der Gichtboden, der Geyer in den hohen Oefen. Gdy rudę albo węgle w piec hutny sypać potrzeba, gichciarz wchodzi na gichtę, albo iak niektorzy zowią geyr. bo do pieca węgle i rudę z wierzchu sypią. *Os. Rud.* 94. (cf. Szychta).

GICZEL, – i, ż., giża, giżela. *tibiae in animal. inf. summitas. Cn. Th.* 190., *ob.* giżek. *Sr.* 2. gisla golen. Der Knochenkopf am Schienbeine. §. **Giczał, kość, piszcz l. goleń, Knochen, Schienbein. Wziął przez pół od ciemienia aż po pas przecięcie, Wnet z bolu i z wściekłości powlokł wątły giczał. *Przyb. Milt.* 188. Olbrzymy z silnemi giczały. *Przyb. Milt.* 368.

*GIDNY *ob.* iedny.

GIĘCIE *subst. verbi* Giąć.

GIEDKO, GEDKO, – i, *m.*, albo Gosław, imię męskie *Gedeon. Jabł. Her.*

GIEFES, GIFES, – a, *m.*, ielca szpadowe, z Niem. das

Gefäß am Degen, das Degengefäß. *Rs.* ефесъ. Złodziéy chwycił za gies od szpady Xcia, dymentami obsadzony; iuż gies na iednéy tylko wisiał nitce, gdy Xżę postrzegł *Sk. Geż. Nar.* 2, 75. Wart iesteś, żeby tę szpadę po sam gies w tobie utopić. *Teat.* 22 *b*, 103.

GIEFREYTER, – a, *m.*, żołnierz wartę zaprowadzaiący, z Niem. der Gefreyte. *Sla.* fant; *Vd.* vinaset, opravlen, opravlnik; *Rs.* ефрейторъ. Giefreyter często zaślepnie kapała. *Kon. Nar.* 10. GIEFREYTERSKI, – a, – ie, od giefreytera, Gefreyter-, *Rs.* ефрейторскій.

GIEL *ob.* GIL. GIELATYNA *ob.* Galareta.

GIEŁDA, GAŁDA, – y, *ż.*, z Niem. die Gilde. *Rs.* гильдія (*Anglos.* Gild, *Suec.* gilde, *Angl.* guild); towarzystwo czyli kompania społayma kosztem biesiaduiąca, pikanik, eine geschlossene Gesellschaft, die auf gemeinschaftliche Kosten schmauset. (cf. *Germ.* Geld). *Slo.* zbirka. – Gdzieś tedy konfraternie kupieckie giełdami pospolicie zowią. *S. Grodz.* 2, 115. die Confraternität der Kaufleute, die Gilde. §. miéysce, gdzie się konfraterniá kupiecka schadzá, der Versammlungsort der Kaufleute, die Gilde, die Börse (cf. bursa). *Rs.* биржа; *Vd.* kupuvanska hisha, vkupschoulishe za kupze). Miéyskie giełdy, gdzie kupcy o pewnych godzinach o rzeczach handlowych trakcyą. *Haur Sk.* 157. W Toruniu, w domu pospolitym, co giełdą zowiemy, pokóy z Krzyżakami obwołano. *Krom.* 677. *Bielsk. Kr.* 395. die Gilde, die ehemalige Kaufmannsbörse in Thorn. Giełda Londyńska. *Mon.* 72, 52. W Gdańsku giełda zwana *Artushof. Dyk. Geogr.* 1, 230. Panowie kupcy, iak się z sobą o pewnéy godzinie przed giełdą, albo w saméy giełdzie, o cenie namówią, tak cenę trzymaią. *Haur Ek.* 173. – 2) karczemna giełda, daleko od tamtey różna. *Haur Sk.* 157. gospoda pospolita, karczema. *Drudz.* 38. ein Wirthshaus (ein Saufgelag). Nie uczęszczay na giełdę, lepiéy pilnuy domu. *Zobl. Zbb.* 38. Teraz dwory pańskie są wszeteczeństwa i wszelakiey niepobożności i sromotnemi giełdami. *Krom.* 648. *ganeae).* Z gwiedź, hałastra, tłok, Gesindel. Niemasz się czego lękać brzmiącéy téy a gnuśnéy barbarzyńców giełdy. *Nar. Tac.* 2, 263. *fig.* Myśl dobra chorem bożym, myśl zła giełdą szatańską. *Mon.* 76, 153. Ciało starego iest śmiekiem zgnilizny, a umysł giełdą frasunków. *Mon.* 70, 592. Nie iedna, ale cała giełda namiętności. *Pilch. Sen. list.* 2, 386. GIEŁDZIANY, – a, – e, od giełdy, die Gilde betreffend, *Rs.* гильдейскій; giełdziany dom. §. karczemny, Wirthshaus-; giełdziany hałas.

*GIEŁCH, *GIEŁG, GIEŁK, – u, *m.*, zwyczayniéy zgiełk, hałas (cf *Germ.* gällen, Gall, Schall, Hall, *Bh.* hlahol, gekot, *Rs.* гулъ, гулъ, *Bh.* hluk, *turba populi*; cf. *Suec.* gaella, *Isl.* gialla, *Angl.* yell, *Holl.* ghillen, *Dan.* gale, *Gr.* καλεω, *Hb.* קול), der Hall, das Getöne, Getöse. Przy tym giełku słów nikczemnych moich, czas prożno straciłeś. *Gorn. Dw.* 199. Strzeż się giełchu świata tego. *W. Post. W.* 166. Na on giełk więcey się ludzi zbierało. *Stryik.* 159. Gdy się uspokoił giełg. *Budn. Act.* 20, 1. (gdy się rozruch uciszył. *Bibl. Gd.*). Wszczęło się wielkie wołanie, i różne mowy między wszystkiemi, że w onym giełku, a zamieszaniu, nic porządnego nie było. *Baz. Hst.* 218. Obaczył wielki giełk, ano iedni wychodzą, drudzy wchodzą. *Kosz. Lor.* 70. *Sekl. Mark.* 5.

GIELZAMIN *ob.* Dzielsimin.

GIEMEIN, – a, *m.*, z *Niem.* der Gemeine (Soldat). prosty żołnierz; *Sla.* prosti; *Vd.* mnoshen shoun r; *Rs.* рядовичь. Przystawali za giemeynów do regimentów *Mon.* 73, 582.

GIEMIELNICA, – y, *ż.*, n. p. Sok ten giemielnicę i ospicę dzieciom rychléy wywodzi na wierzch. *Syr.* 1042.?

GIEMZA, giemża, – y, *ż.*, Kozadzika, die Gemse, wiesza się rożkami gdzie stanąć na drzewie nie może. *Sienn.* 284., *ob.* koza.

GIEMZIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, giemzać *kontin.*, swędzić, świerzbić, jucken, ein Gejucke verursachen. Gdy się choremu żyła trzęsie, iakoby mrówki giemzały, wiedz, że takowemu śmierć nie iest daleko. *Sienn.* 399. Wódka ta w pacierzach giemzanie uśmierza. *Sienn.* 241. *Spicz.* 102. das Gejucke (cf. mrowić). Giemzi mię coś z rupi mię. *Cn. Th.* – *Dudz.* 38. es juckt mich etwas, macht mir eine juckende Empfindung. §. Zwykli szyię kurczyć i *zgęziwszy się chodzić, którzy od wielkiego spania zgłuśnieli. *Eraz. B.*?

GIENEALOGIA, GENEALOGIA, – ii, *ż.*, słowo greckie, oznacza następowanie przodków familii. *Kras. Zb.* 1, 312. die Genealogie, das Geschlechtsregister. Rod, rodzay, rozrodzenie, *Cro.* rodoréd; *Rs.* родословіе, родословная. Arabowie, niedbali o się, z wielką pilnością gienealogią koni swoich zachowuią. *Zab.* 5, 384. GIENEALOGICZNY, – a, – e, – ie *adv.*, rodowy, rodosłowny, genealogisch. *Rs.* родословный. Mikreliusz wszystkich królików Pomorskich w iedno drzewo gienealogiczne złączył. *Nar. Hst.* 2, 243. (cf. *Rs.* степенная книга gienealogiczne księgi Xiążąt Ruskich od S. Olgi do Jana Wasilewicza). GIENEALOGISTA, – y, *m.*, rodopis, ein Genealoge. *Ross.* родословъ. Gienealogistowie o nim nic nie piszą. *Nies.* 1. GIENEALOGIZOWAC *cz. ndk.*, trudnić się dochodzeniem gienealogii, genealogisiren, *Ec.* родословаю.

GIENERAŁ, GENERAŁ, – u, *m.* (*Kpcz. Gr.* 1, *p.* 37. woli pisać Jeneral). *Sla.* general, general; *Vd.* general, vishnik; *Rg.* parvovlastnik, parrovladalaz, glavoredovnik; *Cro.* parvovladalacz; *Dl.* glavorednik). I. pierwiastkowo oznacza maiącego naywyższe przełożeństwo, der General, der die höchste Würde unter mehreren ihrer Art hat. 1) w niektórych zakonach głowę pierwszą całego zakonu zowią gienerałem, różniąc go od prowincyałów, n. p. Oyciec gienerał zakonu Jezuickiego. *Birk. Sk. E.* der General eines Ordens. 2) urząd znamienity w woyskowym trybie, wódz. *Kras. Zb.* 1, 313. der General, ein vornehmer Kriegsbefehlshaber. *Ross.* полководецъ, мыслимой, предводитель. Gienerał, komendant główny czyli szef. Gienerał Leutenant ma komendę na miéyscu Gienerała szefa. Gienerał Major ma komendę nad półkownikami, a sam iest pod komendą Gienerała Leutnanta. *Papr. W.* 1, 472. Każda brygada ma swego gienerał maiora i brygadyera. *Jak. Art.* 2, 467. Do gienerałów artyleryi należy, naznaczone dochody na artyleryą szafować, arsenały utrzymywać, rejestra wszystkiego spisywać. *ib.* 2, 235. 3) Woiewodowie niektórzy, iako to Kiiowski, Ruski, Mazowiecki, Rawski, Czerniechowski, nazywaią się gienerałami, z téy podobno przyczyny, że wszystkie ziemie ich prowincyi do nich należą. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 162. die Woiwoden von Kiiow, Reußen, Masuren, Rawa, Tschernichow heißen Generale. Chwalebne pracę Xcia

Adama Czartoryskiego, Gienerała ziem Podolskich. *Vol. Leg.* 7, 105. Starosta Kamieniecki i Latyczewski ma tytuł Gienerała Podolskiego. *Kras. Zb.* 1, 313. Starostę Wielkopolskiego nazywano, od obszerniéyszéy nad innych starostów iurysdykcyi, gienerałem Wielkopolskim. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 217. Gienerał Małopolski, wprzód starostą Krakowskim nazywał się. *ib.* der Starost von Kamieniec hat den Titel: General von Podolien; der Starost von Groß-Polen: General von Gr. P.; der Starost von Krakau: General von Klein-Polen. Starosta Zmudzki ma tytuł gienerała. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 162. Auch der Starost von Samogitien heißt General. – 4) W Litwie w każdym województwie i powiecie nad inszo ieden woźny ustawiony iest, którego zowią gienerałem. *Star. Lit.* 222. In Litth. heißt der Obergerichtsfrohn, in einer Woiwodschaft oder in einem Kreise, General. Czém się różni woźny powiatowy od woźnego gienerała. *Czack. Pr.* 2, 111. Komuż tayna iest praktykowana z woźnemi, czyli iak nazywamy, z gienerałami, łatwość skierowania ich do pieniacza potrzeby? *Dyar. Gr.* 366. – – II. GIENERAŁ, – u, *m.*, Zjazd powszechny Prowincyi. *Kras. Zb.* 1, 313. der Generallandtag, z. B. der Preußischen Stände. Lubo każde województwo Pruskie swoie partykularne séymiki odprawuie; przecięż iednak wszystkie się potym dla spólnéy rady na gienerał Pruski łączyć z sobą powinny; który raz w Grudziądzu, drugi raz w Malborku składaią; tak iż ieżeliby któregokolwiek województwa séymik nie doszedł, iuż gienerału bydź nie może. *Nies.* 1, 185. Séymiki gienerału Ruskiego. *Vol. Leg.* 7, 70. – – III. GIENERAŁ, – u, *m.*, gienerałna reguła lub maksyma, eine Generalregel, allgemeine Regel. Pamiętaymy ten gienerał, że cokolwiek postanowiono w kościele bożym, nietylko nie ma się przeciwić słowu bożemu, ale też właśnie musi bydź z nauki Pańskiéy wzięto. *Sekluc. N. T.* 75 *b.* Przykład ten służy gienerałem wszystkim małżonkom. *Haur Sk.* 521. – §. generał, główny klucz, der Hauptschlüssel. *Wolsk.* GIENERALIK, – a, *m.*, *demin.* 2) Gienerałik województwa Pomorskiego poprzedza gienerałny stanów ziem Pruskich kongres. *Vol. Leg.* 7, 626. der Provinciallandtag von Pommern geht dem Preußischen Generallandtage vor. GIENERALNY, GENERALNY, – a, – e, GIENERALNIE *adv.*, powszechny, allgemein, Generals. Gienerałny kongres stanów Pruskich. *Vol. Leg.* 7, 626. Gienerałny sztab, der Generalstab. Kiedy dobosi pierwszy raz uderzą w bębny do pochodu, to się nazywa gienerał marsz. *Jak. Art.* 2, 483. gienerałny marsz). GIENERALNOSC, – ści, *ż.*, zbiór pierwszych wielożonych, die Generalität. *Vd.* generalność). Gienerałność konfederacyi Targowickiéy. *Ust. Konst.* 2. GIENERAŁOWA, GENERAŁOWA, – y, *ż.*, żona gienerała, des Generals Gemahlinn, die Generalinn. GIENERALKA, – i, *ż.*, władzę gienerałską maiąca, die Generalinn, die die Generalswürde selbst bekleidet. *Sla.* generalica. GIENERAŁOWY, – a, – e, do gienerała należący, dem General gehörig, des Generals. *Ross.* генеральшинъ. GIENERALSKI, – a, – ie, od gienerałstwa, Generals. Gienerałską powinnością iest, utrzymywać dobrą w woysku karność. *Vd.* generałski. GIENERALSTWO, – a, *n.*, władza gienerałska, die Generalswürde. *Vd.* generałstwu; *Dl.* parvovlasztvo, parvavlaszt; *Rg.* parvovlastvo; *Rs.* полководство, мыслящее. – §. *coll.* gienerałowie, die Generäle, die Generalität. §. gienerał z żoną, der General nebst Gemahlinn.

GIENERYKA, GENERYKA, – i, *ż.*, Dobra stołowe są wolne od wszelkich ciężarów, stanowisk, hibern, gienerык, ciągnienia. *Vol. Leg.* 5, 622. Żeby nikt więcey sobie uzurpował mocy w possessyach, exakcyach hibern albo gienerык od dzierżawców. *ib.* 5, 555.

GIENIUSZ, GENIUSZ, – u, *m.*, GENIUSZEK, – szka, *m.*, *zdrbn.*, *Crn.* shtâta; *Vd.* resumnost, perroshnost). Umysł nad pospolite umysły górnieyszy, dowcip, co przenika żywo, co wynayduie bez przewodnika, zgłębia śmiało sam przez się; imaginacya przy tym pełna natury, mocna i bystra, to wszystko nazwano gieniuszem. *Przyb. Hym.* 9. das Genie. Geniusz różni się bardzo od dowcipu. Dowcip iskry, gieniusz płomień wydaie, dowcip do poymowania rzeczy wynalezionych nam pomaga, gieniusz nowe wynayduie. Jest to tworzące natchnienie, które wielkich ludzi prowadzi, i często zrywa z toru zwyczaynego. *Teat.* 24, 43. *Cztr.* Czuł swe losy wspaniałe, i zaraz z pieluszek Wyższe zabawki kochał swieży gieniuszek. *N. Pam.* 22, 107. b) tryb myślenia, das Genie, die Denkart. Każdy naród stosuie się do własnego gieniuszu. *Zab.* 12. 267. – – II. Gieniusz, – a, *m.*, według mytologii, duch, każdego człowieka maiący w swoiey straży. *Kras. Zb.* 1, 314. aniołek stróż, der Genius, der Schutzgeist. *Crn.* bratek). Domowy gieniusz *Crn.* skrytek, shkratel. GENIUSZOWSKI, – a, ie, GENIUSZOWSKO, po Geniuszowsku, *adv.*, od gieniuszu, Genies. Gieniuszowskie zapędy. GENIUSZOSTWO, – a, *n.*, gieniuszowski sposób postępowania, Genieweſen.

GIENUA, GENUA, – y, *ż.*, miasto i państwo w Włoszech. *Dyk. G.* 1, 233. Genua. *Boh.* Janow; *Sla.* Genua. GIENUENSKI, – a, – ie, od Gienui, Genueſiſch. GIENUENSKA Rzplta. *Dyk. G.* 1, 233. GENUENCZYK, – a, *m.*, rodowity z Gienuy, ein Genueſer; *Sla.* Genuinac). Co Genueńczykowie winni familii Doryów. *Dyk. G.* 1, 234.

GIEOGRAF, Geograf, – a, *m.*, ziemiopis, *Alecz. Zd.* 74. der Erdbeschreiber, Geograph, *Rg.* kopnorazpisalaz. GIEOGRAFIA, GEOGRAFIA, JEOGRAFIA, – ii, *ż.*, kraiopisarstwo. *Wyrw. Geogr.* 1. die Geographie, die Erdbeschreibung, *Rg.* kopnopisaje). Jeografiią polityczną uważam, iako zbiór opisów na własność i osadę, przechodzącą z rąk do rąk. *Sniad. Jeogr. pr.* GIEOGRAFICZNY, – a, – e, kraiopisarski. *Wyrw. G.* 1. geographisch. Szerokość gieograficzna. *Lesk.* 2, 188. GIEOMETRA, GEOMETRA, – y, *m.*, mierniczy gruntów. *Solsk. Geom.* 3. ziemiomiar. *Alecz. Zd.* 74. der Geometer, der Feldmesser. Ziemiomierca. *Gaz. Nar.* 1, 376. Ziemiomiernik. *Petr. Pol.* 231. *Boh.* zemiměřič; *Cro.* zemlyomernik, zemlyomerecz, polyomerecz; *Crn.* pojlamirz; *Rg.* kopnomjeraz, zemgljomjeraz; *Rs.* землемѣръ. GIEOMETRYA, GEOMETRYA, – yi, *ż.*, nauka o rozmierzaniu ziemi i wszelkiéy inszéy wielkości. *Solsk. Geom.* 3. *Lesk.* 1. die Geometrie, die Meßkunst: ziemiomiernictwo, *Rs.* геометрія, землемѣріе; *Rg.* zemgljomirje, kopnomirje; *Cro.* zemlyomerenye. GIEOMETRYCKI, – a, – ie, GIEOMETRYCZNY, a, – e, ziemiomierniczy, geometrisch. *Cro.* zemlyomerni; *Rg.* kopnomjerni). Proporcya gieometryczna, *Petr. Lt.* 145. Postęp gieometryczny *progressus.*

grassus. Sniad. Alg., 1, 166. progressya gieometryczna iest ciągły rząd wyrazów, z których każdy zawiera w sobie poprzedzaiący, albo w nim iest zawarty. *Jak. Mat.* 1, 170. Jeżeli w przystosowaniu dwóch ilości, uważamy, wiele razy iedna drugą w sobie mieści, albo w niey iest umieszczona, wypadek z takowego przystosowania nazywa się stosunek gieometryczny. *Jak. Mat.* 1, 136. Stosunek gieometryczny, *Lesk.* 2, 69.

1. GIER *ob.* Giersz. GIER ptak, *ob.* krzywodziob. GIER albo *grów*, *Genit. plur. Nom.* Gra.

GIERADA, - y, ż., są to te rzeczy, które pannie idącey za mąż ku *ochędożności jey przy posagu daią, które ona w dom męża przynosi, ztąd po grecku παραφερνα. *Saxon. Tyt.* 1. die Gerade, das Haus- und Kattenzeräthe, das die Frau dem Manne mitbringt. (cf. Przywianek). Gierada albo szczebrzuch. *Groi. Obr.* 35. Hergwert (das Heergewette) i gierada, iuż nie maią być osobno wydzielone; iedno wszystek statek po zmarłym, bądź po mężczyznie albo białogłowie, ma iść w równy dział między potomki. *Dub.* 100. *Zygm. Aug.*. 2. Nazywaią też tym słowem naczynie wszelkich rzemieślników, sprzęt domowy i pospolicie mówią *grat*, szczebruch domowy, naczynie. *Saxon. Tyt.* 1. *Szczerb. Sax.* 145. Geräth, Hausgeräth, Geräthschaften. GIERADNY, - a, - e, od gierady, zu der Gerade oder auch dem Geräthe gehörig. Gieraday statek. *Sax. Tyt.* 5.

GIEREBOWAC *czyn. ndk.*, u flisów, kiedy od lądu odbiiaiąc, poiazdami robią na burcie stoiąc, aby się statek sztabą obrócił na wodę. *Mag. Mskr.* vom Lande abstoßen und den Vordertheil des Schiffs gegen das Wasser umkehren.

GIEREY, GEREY, n. p. Lecz nie *gerey, gdy chodzi herbowny o kiiu *Pot. Pocz.* 65.?

GIERGIEDANOWY, - a, - e, z *Tur.* giergedan = *Rhinoceros* nosorożec. Nóż z trzonkiem albo z pochwą z rogu giergiedanowego nazywano, nie dodawaiąc wzmianki ani trzonka, ani pochwy, nożem Giergiedanowym. *ACzart. Mscr.* ein Messer mit einer Schale von dem Horne des Nashorns.

GIERKA, - i, ż., fryerka, gamratka, die Buhldirne (cf. giermek). Ową rzecz, równą do magierki Dostanie na krowodrzy byle chciał u gierki. *Pot. Jow.* 2, 50. Ociec gniewny czyni narzekania, Że z miłości gierki Pan syn stroi turnicie. *Zab.* 10, 340. Że cię beztaią iak chcą fraucymerki, Mówią, że wszystko znosisz dla swey gierki. *Chrość. Ow.* 119.

*GIERLIA; n. p. *Gerlii od postawu... *Instr. Cel. Lit.*

GIERMAK, u, *m.*, suknia długa chłopska. *Dudz.* 38. *Vestis talaris vulgi in publicum prodeuntis. Cn. Th.*; *Dl.* jecherma *gauscpa).* ein gemeiner Oberrock. Staroświeckim giermak kroiem Dzisieyszym odnawiam stroiem, Spuszczam glanków, sparam guzy, I stanu popuszczam dłużey. *Kchow. Fr.* 115. Na wsi zbytnich, co świat ma stroiów nie zażywa, Oprócz co się giermakiem i szubą okrywa. *Gaw. Siel.* 358. Moskale ubiory maią aż do kostek długie, z wełny abo sukna, które nazywaią *giermiaki. *Gwagn.* 518. Szkolny młodzieniec w giermaku i sukni nowey. *Dwor. K.* Giermaki *lacernae. Brud. Ost. C.* 4. Nasi oycowie czarne giermaki miewali, kiedy przy boku Pańskim w radzie zasiadali. *Star. Vot. D.*

GIERMAN, - a, *m.*, imię świętego, patrona tonących, der h. Germann, Herrmann. *S. Germanus* niemal iuż tonącym się ukazuie, iako ich wiele wierzy; bądź też to światło z iakiéy przyczyny przyrodzoney idzie. To tylko twierdzę, że na morzu żegluiącym ukazuie się, iako iasna gwiazda albo lana świeca zapalona; usiada często w półmasztu, i trwa tam przez pacierz. *Warg. Radz.* 289, *et* 283.

GIERMEK, - mka, *m.*, słowo Węgierskie, *Hung.* gyermek = chłopiec, gyermechke *infans).* oręźnik, oręźny, nosiciel oręża czyiego. *Budn.* 1 *Chron.* 11, 39. der Waffenträger, Schildträger, Schildknappe, Knappe. *Bh.* zbrogonoś; *Slo.* paweźnik, zbrog nosyć; *Sr.* 1. bronski; *Vd.* opróda; *Crn.* oppróda; *Rs.* щитоно́сецъ, щи́тникъ, оружено́сецъ. Day rycerzowi giermka, który oręż i puklerz niosąc, i sam też waleczny do powiększenia siły w szyku, i do przyzwoitey okazałości służy. *Pir. Wym.* 252. Ni iaśnieiąc' ni Jowisza giermek (orzeł) wznieci z Tenixem woyny. *Zab.* 15, 161. *Kniaz.* Giermek Jowisza gromonośny. *Mon.* 73, 111. Gdy Jagiełło iechał z Poznania, piorun konia iednego królewskiego, na którym siedział giermek, co drzewo niosł za królem, zabił. *Bielsk. Kr.* 276. Przy książęciu Borysie, i giermek iego wierny był zabity. *Stryik.* 153. GIERMIKA, - i, ż, nosząca za kim zbroię, die Waffenträgerinn. *Boh.* zbrognosse. Nimfie giermce oddała Halony oszczep. *Zebr. Ow.* 59. *armigerae).* GIERMKOSTWO, - a; *n.*, służba giermkowa, der Schildträgerdienst. *Cn. Th.* GIERMKOWY, - a, - e, do giermka należący, des Schildträgers.

GIERNY, - a, - e, od gier abo grów, od gry, Spiel-, zum Spielen gehörig. *Vd.* jigrazhni, *Ec.* игрательный. *Theatrum*, plac do gier, gierna iata abo szranki może bydź zwane. *Mqcz. Vd.* jigrishe, jigralishe.

GIERTRUDA, - y, ż., imię białogłowskie, Gertrud; *Vd.* Jedert, Jedruta, Jedrutka.

GIERWARD, - a, *m.*, *Gervasius*, imię męzkie. *Jabł. Her.*

GIERSZ, GIER, GIR, GIRZ, u, *m.*, *Herba S. Gerhardi*; *Aegopodium Linn.* der Gersch. *Syr. Ziel.* 1089. *Sor.* 1. *Merik.* Kiedy chybią ogrody, więc do lasa na gier, Jeśli pola szwankuią, do dąbrowy na żer. *Klon. Wor.* 78.?

GIERYDON, GIRYDON, - u, *m.*, z fr. gueridon, der Leuchterstuhl, der Gueridon. Na girydonach leżały korony. *Tr. Ecc.* свѣщникъ.

GIERZYK *ob.* Jrzyk.

GIERZYNKU sztuka. *Instr. Cel. Lit.* Od gierzynków po gr. 15. *Vol. Leg.* 4, 556.?

1. GIES, GIEZ, - a, *m.*, gzik, *oestrus*, owad podobny do bąka; w tyle kałduna ma kolec, którym przebiia skórę bydląt, i w tey ranie składa iaia; gdy razi nerwiaki, w ten czas bydlę z bolu szaleie, i biega, i gzi się. *Zool. Nar.* 116. der Bißwurm, eine Art Bremsen. *Sor.* 2. jabi; *Sor.* 1. tjecik; *Rg. Bsn. Cro.* obád, *Rs.* овóдъ cf. owád) cf. *Crn.* beslam, *petulcire more vitulorum, a sono tabani* bès bis). - Nie macie ieść zaiąca, *gieża, bo przeżuwa. 2 *Leop. Deut.* 14, 7. królika. 3 *Leop.*) 2. GIES, giesu, GIEZ, gzu, *m.*, gżenie, gdy bydło się gzi, szaleie i biega od bolu rany, zadaney od giesa abo gzika. *Lad. Hist. N.* 40. das Bißen oder Laufen und Toben des Rindviehes, vom Stiche des Bißwurms. Gdy Zefir wieie, uziaiane nad rzeczką po gzie chłodzi bydło. *Jabł. Tel.* 98. 2. *fig.* szaleństwo, mania, żądza, chuć, die Manie, die Gier, die Wuth, die Magi. Do nieba każdemu snadnie Wnieść, zwłaszcza

poetycki kogo gies napadnie. *Min. Ryt.* 1, 250. Kleopatra z Dolabellą swe miała nałogi i chęci Jak wprzod z Cezarem, kiedy ią gies kręci. *Chrość. Fars.* 197. W nieswykłey zwierzęta gies połączył sforze. *Hor.* 2, 355. *libidine iunxit mirus amor.* I senat patrzał arcyniełaskawo, Ze twego oyca gies na państwo kręci. *Chrość. Fars.* 74. Ten strumyczek, z łez mych nabrzmiały, co pierwey stroił gzy z piaskiem złotym, Teraz cichuchno płynie zdumiały. *Zab.* 10, 201. *Zabł.* Precz Światowy gminie, Już zapał i giez nagły ludzkie zmysły ninie Wypędza z moich piersi. *Zab.* 15, 4. *Kniaź.* Teraz na nowe gzy twe i amory Przybierasz sobie Sycyliyskie cory. *Chrość. Ow.* 203. Dzień po dzień hula, stroi gzy i piie. *Jabł. Buk. Mb.* cf. gzić się). Swywolnica upodla mię, iéy się tylko gzy trzymaią. *Teat.* 16 *c*, 43.

GIESŁKO, GIEZŁECZKO, – a, n. *Dem. Nom.* Gzło, (*Sr.* 2. sgelso koszulka, sglo koszula), czechło, dziecinna suknia płócienna. *Dudz.* 39. koszula, osobliwie niowieścia. *Wtod.* ein Leinwandskittel, ein Linnenrock für Kinder, ein Weiberhemde. Szczęśliwa nader to iest pastereczka, która z białego swoiego giesłeczka Ozdobę swoię, choć ubogą, bierze. *Past. Fid.* 96. Milszaś ty u mnie nadobna dziewoczko, Gdy się z prosta ubierzesz w cieniuchne giesłeczko, Niżeli niepozorna panna, chociaż szatna. *Zimor. Siel.* 301. *JKchan. Dz.* 110.

GIEST, GEST, JEST, – u, m. z *łac.* gestus; poruszenie zewnętrzne członków ciała, wyrażaiące wewnętrzne uczucia, towarzyszące mowie. *Kras. Zb.* 1, 317. der Gestus, die äußere Bewegung des Sprechenden. *Bh.* krepčit; *Slo.* posunek; *Crn.* genutjè, qviuta, obnashanje; *Vd.* saderhauje, sadershanje; *Rg.* rúkomáh, rukomizanje; *Rs.* мѣлодвижéніе; *Ew.* рукодѣйствο. (rękoruch). Wszystko nas zdradza, iesta, twarz, ięzyk i oczy. *Morszt.* 303. Gesta ludzkie więcéy maią w sobie pewności, niż słowa. *Teat.* 24 *c*, 12. Prostym ludziom bardziéy się podobaią ucieszne iesta, niż powieści dowcipne. *Zab.* 12, 267. Iesta czynić. *Teat.* 18, 155. – giestykulować; *Boh.* krepčit; *Rg.* rukomahati, rukomizzati; *Crn.* obnasham se, *Eccl.* рукодвиѭ, рукомѣрѧю. Giestami narabiać z rękami pląsać. *Tr.* die Gestikulation übertreiben. GIESTYKULACYA, – yi, ż., kunszt giestów albo akcyi, który wiele w krasomówstwie może na słuchaczu. *Kras. Zb.* 1, 317. die Gestikulation, das Geberdenspiel. *Eccl.* рукодвиѭжаніе.

GIĘTKI, – a, – ie, mogący bydź giętym, giąć się daiący, gibki *phys. et mor.* geschmeidig, biegsam. *Boh.* ohebný; *Sla.* pregibljiv; *Vd.* nagenitliu, vgenliu (cf. genitliu, genliu, gibliu; *Cro.* genutliv *mobilis*). *Bsn.* prighnutiv, koji se lasno prihhne, pokuciv, scto se lasno mosge prighnuti; *Crn.* udajliv, udajovn; *Rs.* разги́бный, укло́нный, укло́нистый, укло́нчивый. Kareta na sprzężynach giętkich zawieszona. *Wgg. Liść.* 8. Cokolwiek iest dziurkowate, musi też bydź giętkie. *Rog. Doś.* 1, 217. Ciało stałe iest, albo giętkie, gdy się łatwo naginać może, a nie łamie się, albo tęgie. *Hub. Mech.* Łodyga giętka *caulis laxus*, prosto stoi; lecz za naymnieyszym wiatrem zgiąć się daie. *Jundz.* 2, 12. Giętka złota bryła. *Hul. Ow.* 224. W mieyscu wszelakiém móy się humor giętki Uchyla, że go z ogi pocisk minie. *Karp.* 1, 81. Trzeba w pochopnych sercach grunt cnoty zakładać, Póki się ieszcze dawa giętki umysł władać. *Nar. Dz.* 5, 83. Leszek acz w młodym wieku miał serce do cnoty giętkie, a umysł w przedsięwzięciu niezłamany. *Nar. Hst.* 4, 133. GIĘTKOSC, – ści, ż., gibkość, die Beugsamkeit, Geschmeidigkeit; (*Vd.* genlivost z ruchawość) *Rs.* укло́нность, укло́нливость. Gięty, – a, – e, *Part. Perf. Verbi* Giąć, gebeugt, gebogen.

GIEZ *ob.* Gies.

GIEZEK, – zka, *m., Dem. Nom.* giża, giczel, der Knochenkopf am Schienbeinknochen. Noga bez giezka leżała. *Pot. Jow.* 2, 51.

GIEZŁECZKO *ob.* Giesłko.

GIFES *ob.* Gieles.

*GIGA, – i, ż., *niem.* die Geige, skrzypce, *Sr.* giga, *Angl.* gig, *Ital.* Giga, *lat. Med.* giga cf. chelys) *Magas* giga albo lira. *Mącz.* cf. gęśl, gędźba.

GIGANT *ob.* obrzym, stwolim, stoliman; *Cro.* Oriàs, Gigan. *adj.* Oriàski; *verb.* oriassimaze *extollo me, asirisme infero.*

GIL, GIEL, – a, *m., Boh.* hyl; *Rs.* гиль, гиль (cf. *Ger.* Gehl-; *Crn.* gejl z żółty); *Rs.* гиль *motacilla erithacus*, снигирь *loxia pyrrhula*, горлихвостка; *Cro.* dlaszka, jurichicza; *Crn.* bôld, wolt, gimpel, gumpel, kumpel, woltek, brojeza, brolèza; *Vd.* erdezhiza, lepar; *Bsn.* chjucchka, crrivenka; *Rg.* cjucka; *Sla.* cèrnoglavka; *Sr.* 2. sniégula, *Loxia pyrrhula Linn.* Popek, gatunek kl sku, rzędu wroblego, grzbiet ma iasno popielaty, piersi czerwone, wierzch głowy czarny. *Zool. Nar.* 219. der Gimpel, der Dompfaff, der Blutfink. Pełno się w cieniu garnęło ptaszków; A pod wschodowe wiaz słońce, Jod szkarłatnych giel adamaszków I słowik n il i dzwońce. *Zab.* 8, 3. *Nar.* Gile świszczące. *Banial. J.* 3, *b.* Lepszy gil, niż motyl, chociaż oba ptacy. *Rys. Ad.* 35. cf. lepszy ryba niż nic, besser etwas, als nichts. – §. Gil ma nosie, z zimna, eine rothe Nase von der Kälte; ein Sperling auf der Nase.

GILAWA, – y, ż., Deutsch Eylau, miasto w Pomezanii w Prusiech. *Wyrw. Geogr.* 581.

GILBAS *ob.* Gibas.

GIŁOWATY *ob.* Iłowaty. *GIMAC *ob.* imać.

GIMNAZYUM, – *n. indecl.* z Greck. das Gymnasium. §. mieysce, szkoła do ćwiczenia ciała w różnych sztukach, iako to w zapaśkach, w bieganiu, szermowaniu. Od słowa *γυμνος nagi*, że się w nim nago młodź ćwiczyła. §., teraz w sensie niewłaściwym bierze się za szkołę, gdzie łaków uczą. *Nar. Tac.* 2, 272. *Sr.* 1. hutjencza. GIMNAZYASTA, y, *m.*, uczęszczaiący do takiey szkoły, der Gymnasiast. GIMNASTYKA, – i, ż. nauka ćwiczenia ciała, robiącego udatnym i czerstwym, część fizyczney edukacyi, die Gymnastik. GIMNOZOFISTA, – y, *m.*, z Greck. mędrzec Indyiski, nago prawie chodzący, ein Gymnosophist; *Eccl.* нагомудрственникъ.

GINĄC, – ął, –ęli, ginie *Neutr. ndk.*, zginąć *Dokon.*; *Boh.* hynauti, hynul, hynu, zhynauti; *Slo.* hynauti, zahynauti; *Sr.* 1. hinu (hinitosć marność, *Rg.* ghinuti, poghinuti, *deficere, periclitari*; *Vd.* giniti, ginem, poginiti, konz vseti; *Crn.* giniti, agineti; *Cro.* ginuti, ginem, czackati, czerknuti, parnuti, krepati; *Sla.* lipszati; *Bsn.* ghinnuti, hodit na magne, mankavati; *Rs.* гибнуть, гибну, гибаю (cf. *act.* gubić; cf. ги́бель zguba; cf. ги́нуть, зги́нуть niknąć); исче́знуть, исчеза́ть, окая́нствовати, obracać się wniwecz, niszczeć, gubić się, tracić się, in die Gefahr des

Umkommens gerathen, umkommen, zu Grunde gehen, untergehen, verkommen, vergehen, ſchwinden, verſchwinden. Boday mię wszyscy bogowie zgubili, żebym iuż oraz ginął, a nie codzień ginął z wielką męką moią. *Birk. Kaz. Ob. K* 4. Jezus zginął, aby lud iego nie ginął. *Skarg. Kaz.* 153. Zlego, ktorym giniemy, przyczyną są nasze winy. *Zab.* 1, 41. Zginąć abo gardło swe położyć. *Wiśn.* 138. Wolę ginąć, niż z takim żenić się trzpiotem. *Teat.* 24 *c*, 94. Co do ziemi powraca, uſtaie to, ale nie ginie. *Pilch. Sen. liſt.* 288. - *Impers.* Na polu zginie, w oborze pozdycha. *Rey. Poſt. Uu* 3. (niszczeie ziarno) - *fig.* Panna Zuzanna ginie prawie za Cnotliwſkim. *Teat.* 16, 43 (umiera Sterbens verliebt). §., zawieruszać się do nieznalezienia, zapodziewać się, podziać się niewiedzieć gdzie, przepaśdź, verlohren gehen, wegkommen, ſich verlieren, verſchwinden. Naznaiutrz poprzylepiano wiele kartek, daiąc znać co komu zginęło; bo ieden zgubił pas, drugi rękawiczki. *Baz. Hiſt.* 59. §., *fig.* Czas moy tak prędko zginął, iak cień znikł, iak woda nplynął. *Kul. Her.* 125. Zginęła prawda, zginęła szczerość, zginiemy i my, nie będzie kto poprawy. *Groch. W.* 193. GINIENIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*; 1, zguba der Untergang, das Verderben, Verderben, Schwinden, Verſchwinden, 2. Rzecz się das Verlorengehen, Wegkommen.

GINDZAŁ, - u, *m.*, Gdyby kto kogo z gniewu nożem, pugnałem, gindzałem zabił, takowy.... *Stat. Lit.* 331. t. i. nożem Tatarſkim. *Czack. Pr.* 1, 151. ein Tatariſches Meſſer.

GIPS, - u, *m.*, (*lat.* gyphum, *lat. med.* gippum, guppum, *Ital.* gesso, *Pers.* guczh) der Gyps, *Bh.* gyps, ſádra; *Sr.* 1. lips, *Crn.* gips; *Vd.* gipss, bielokam; *Sla.* gips, bili kamen; *Bsn.* kamen bjeli, ges; *Rg.* bjelokàm; *Ross.* гипсъ, подмазка. miner. I, podobny nieco do kamienia wapiennego, kamień biały, miękki, podobny do alabaſtru, upalony ſtaie się massą twardą, z ktorey robią osobki i inne bagatele. Używaią go też do ſufitów, i innych ozdob architektury. *Lad. Hiſt. N.* 40. Wapna z muszli, z ślimaków gypsem zowią. *Syr.* 934. Kryształowy gips albo talk. *Torz. Szk.* 189. GIPSOWAC, - ał, - nie, *czyn. ndk.*, pogipsować, wygipsować *Dok.*, gipsem powlekać, bielić, gypſen, mit Gyps überziehen. *Vd.* gypsati; *Eccl.* rancyo. GIPSOWANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, bielenie gipsem, das Gypſen; *Rs.* напштукатуреніе. GIPSOWANY, - a, - e, *Part. Perf.*; gipsem powlekany, pobielony, gegypſet, mit Gyps geweißt. *Rs.* напштукатуренный. GIPSOWY, - a, - e, od gipsu, Gyps-. *Rs.* гипсовый. Gipsowa ziemia *terra Selenitica*, die Gypserde, nic innego nie ieſt, iak wapienna, z kwaſkiem siarczyſtym złączona. *Kluk. Rosl.* 3, 69. obraca się po paleniu w iakieś niby wapno. *Kluk. Kop.* 1, 250. Gypskalk, Sparkalk. Gipsowy kamień der Gypsſtein, ieſt miękki, nożem się łatwo ſkrobie, we wnątrz ma lśniące iſkierki. *Kluk. Kop.* 2, 79. Gipsowe kartacze. *Jak. Art.* 1, 263.

GIR *ob.* Gier, Gieraz.

GIRAFA, - y, ż., *cervus carmelopardalis*, zwierz ieden z wyższych, biorąc wysokość od głowy do ziemi; znayduie się w Etyopii. *Zool. Nar.* 374. die Giraffe.

GIRYDON *ob.* Gierydon.

*GISER, - a, *m.*, z *Niem.* der Gießer, z. B. Rothgießer, Gelbgießer, odlewacz wszelkich rzeczy z kruszców. *Cn. Th.* Aleksander *rodgiesser wiele mi złego wyrządził. *Radz.* 2 *Tim.* 4, 14. (kotlarz. *Bibl. Gd.*) *Ec.* сапмѣль. Giser charakterów drukowych *Rs.* словолитецъ, словолитчикъ Schriftgießer. GISERNIA, - i, ż., dom czyli warsztat giserſki, *Boh.* Slitina; *Vd.* vlivalishe; *Rs.* словолитная. GISERSKI, - a, - ie, Gießer-, *Rs.* словолитный.

GISLENOPOL, u, *m.*, z *Lac.* miaſto *St. Guillain* w Niderlandzie. *Wyrw. Geogr.* 246. die Stadt St. Guillain in den Niederlanden.

GITARA, - y, ż., GITARKA, - i, ż., *Demin.*, z Włoſk. gatunek cytry, eine Art Zither. klarynety i skrzypce z gitarką *Zab.* 8, 122. Idź po moię gitarę do gabinetu muzycznego. *Niem. Krol.* 1, 56.

GIWOIT, - a, *m.*, Są i dziś na Zmudzi, którzy węże iakieś, które oni ięzykiem swym nazywaią giwoitami, co maią iakoby po cztery nogi pod brzuchem czarne, krociuczkie, na kształt ſkrzelów, iako iakie domowe bożki chowaią. *Gwagn.* 427. eine Art Schlangen in Samogitien.

GIZA, Giża, - y, ż., GIZELA, Gizela, - i, ż., GICZEŁ, u, *m.*, kości goleniowey koniec. *Wład.* kość goleniowa większa. *Dudz.* 38. *tibiae in animalibus summitas, vel caput. Cn. Th.* der Kopf am Knochen des Schienbeins; *ob.* giczek.

G Ł.

GŁĄB', *G.* głębi, ż., *Boh.* hlaub, hlaubka, hluboczina; *Slo.* hlubina, tiſſina; *Vd.* globozhina, globokuſtvu, bresen, prepad; *Crn.* globózhina; *Sr.* 1. hubina; *Sr.* 2. blúm; *Rs.* глубина, прб; *vulg.* глубь. głębia, głębizna, mieysce głębokie, *oppos.* miela, die Tiefe. Ja żagle pełne rozwinę, i na głąb' samę popłynę. *Dar. Lor.* 3, 11. in die Tiefe des Meeres. Ja się na głąb' wybiiam, i żagle pełne rozwiiam. *ib.* 2, 3. On w tym rączo ciała wſtrzępawszy dłoniami Wſkoczył w głąb', gdzie tam i sam miecąc ramionami, Swiecił się w przeyźroczyſtey onych wód iasności. *Otw. Ow.* 155. Koń zbrykawszy na głąb' ſkoczył w brodzie. *Jakub. Bay.* 61. Okręt w głąb' idzie. *Tr.* na dno, tonie, geht unter, zu Grunde. §. *fig.* Gdy wzrok moy obracam na *głęb' męy ruiny. *Kulig. Her.* Zdrayco, przez cię głąb', w ktorey ginę, wydrożona. *Teat.* 45 *b*, 78. §., w głąb', w głąbsz, in die Tiefe. Dziura na łokieć w głąb' wykopana, wszerz na poltory piędzi. *Warg. Radz.* 60. Kopał ziemię nad zwyczay w głąb'. *Bach. Epikt.* 47. Druzus wkroczył w głąbsz Niemiec. *Ossol. Sen.* 48. in das Innere, in das Herz von Deutſchland. 2. GŁĄB, *G.* głąba, głęba, *m.*, GŁĄBEK, - bka, *m.*, GŁĄBIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, pień niektórych ziol, iako kapuſty, sałaty. *Wład.* łodyga, kłącze, der Strunk, z. B. Kohlſtrunk. *Bh.* hlaub, hlaubek, ſtaupek zelný; *Rg.* tárſtak, társ, tarſtje; *Sr.* 1. lub; *Sr.* 2. glum, gwum, gum; *Bsn.* bûs; *Cro.* koczèn; *Crn.* aktor; *Rs.* кочерыга, кочерыжка; *Eccl.* стеблò, стебéлце. Głąby żadne nie przyimuią się, chociaż wszczepione. *Cresc.* 121. Nasienie w ziemię się rzuca, z ziemi głąbki i słupce wydaie. *Brzoſt. duch.* 104. Swinie w zimię pasą zgoninami, głąbami, żołędzią. *Haur. Sk.* 61. *Głąbie*, - ia, *n.*, *collect.*, n. p. pasą głąbami, lub głąbiem. *X. Kam.* - *fig.* Zrze i pije, narzeka na niewczasy, narzeka na głąby, Ano nie wczas, kiedy go iuż zła niemoc gnąbi. *Rey Wiz.* 62. guzy weneryczne). §., głąb, *Architt.* część kapitelu, łodyga, *lat.* cauliculi. *Vitruv.* 4, 1. *Calli-*

rect. 7. eine Verzierung an den Kapitälen. Koryntyyski porządek budowniczy zawiera w sobie 16 zawoiów, 8 głąbików, i 3 rzędy krętego liścia.' *Rog. Bud.* 50. §., głąb, grundychwał, basałyk, nieokrzesaniec, pień., ein Mensch wie ein Kloß, ein Strunk. Szpetny ieden, głąb nieudatny. *Kochow. Fr.* 14. §., Głąb, ryba, *ob.* głębik. GŁĄBIASTY, GŁĄBISTY, GŁĄBOWATY, – a, – e, GŁĄBIASTO, GŁĄBISTO, GŁĄBOWATO, *Adv., surculosus. Cn. Th.* strunkig. Głąbisto, szeroko a liściowato rość, *caulescere. Mącz.* Ziele to głąbowato *roście. *Syr.* 1441. *Eccl.* стéбльный, стеблови́дный. GŁĄBIEC, – ńca, – ńcio *Neutr. ndk.*, w głąb wyrastać, *caulescere. Cn. Th.* in einen Strunk auswachsen, einen Strunk bekommen. *Eccl.* стебля́ю, стéбля́ю испущаю. GŁĄBIUSZ, – a, *m.*, żaba *ngaaxios. Przyb. Batr.* der Strunkfrosch. (cf. zielodłubek). GŁĄBOWY, – a, – e, z głąbu. *Cn. Th.* Strunks, von Strunk.

Pochodz: *głębia, głębina, głębizna, głębik, głębielisko, głęboki, głębokość; pogłębić, przegłębić; wgłębić; wygłębić, zagłębić, zagłębienie.*

GLAC, – u, *m.*, hrabstwo i forteca na pograniczu Szląska. *Dyk. G.* 1, 241. Glatz; *Boh.* Kladsko.

GLACY *indecl.* mieysce otwarte pod fortecą, das Glacis. *Boh.* koltiště. Glacy *ob.* siok.

*GLĄDAC, – ał, – a, *Act. ndk., Boh.* hleděti, hledim *videre*, hledati *quaerere*, hljdati *videri, explorare*, Ile hlele *ecce!* hled, hlednutje *visus; Vd.* gladat, gledati, viditi, gleduvati, gledal, gledam, pogledati; gleite, leite z patrzcie!; gledauz, pogleduvauz z widz; *Crn.* ględam; głęd, pogled *visus, Angls.* hlead; *Slav.* gledati; *Rg.* glèdati; gledalaz *spectator*; *Bsn.* glodati, viditi; gléd, pogléd *aspectus*, gledalaç, *spectator*; *Dl.* glyedati, gledati; gledalacz; *Cro.* gledati, gledim, glediti; gleditel, gledavecz; gledalische z spektakl, widowisko; gléd *aspectus; Sr.* 2. glednusch; gledaj patrz! *Sr.* 1. hladaći, pohladaći, ladaći; *Rs.* глядѣть, гляжу́, гляну́ть, глазѣть, глядь oko cf. *Ger.* glosen; *Gr.* λάω. *teraz tylko w samych składanych pochodzących, w czasie Niedokonanym używane: doglądać, dwugląd, naglądać, oglądać, poglądać, przeglądać, przyglądać, rozglądać, wglądać, wyglądać, zaglądać; wzglądać, zkąd wzgląd, względność, względny; – znaczy: baczyć, bacznie patrzyć i widzieć*, sehen, schauen; n. p. Która kwaśna, ponuro gląda. *Burl. B.* 2. (t. i. pogląda). Już glądaniem, iuż macaniem szukaiąc tam i sam, nicem nie mógł należć. *Wys. Kat.* 396.

*GŁADEK, GŁADKI, – a, – ie, *Compar.* Gładszy, *Boh.* hladký, hladssi, *Slo.* hladki; *Vd.* gladek, glatik, gladak; *Crn.* gladkè, glahke; *Sor.* 2. glatni, glatki; *Sr.* 1. wadki (*Sr.* 1. hlatki lichy, blahy); *Bsn.* gladák; *Cro.* gladek; *Rs.* гла́дкій, гладокъ, гладже (droga równa, gładka *Rs. vulg.* гла́дь); *Suec.* glad, Niederſ. glad, *Dan.* glat, *Ger.* glatt, *Hebr.* חלק, *Chld.* חלל, *Arab.* אחז). §., gładki na dotknienie, niechropawy, niesękowaty, glatt, eben. Łodyga gładka *caulis glaber*, korę ma aż do ślizkości gładką. *Jundz.* 2, 15. Będą krzywe rzeczy sproszczone, a chropawe drogą gładką. 1 *Leop. Luc*, 3, 5. Naygładsze i nayglancownieysze szkła i blachy, maią po wierzchu niektóre górki, dołki, przerwy. *Rog. Dość.* 3, 117. – *Tr.* Tłuste kapłuny naśmiewały się z iednego, iż nie był tak gładek, iak one. *Ezop.* 101. Patrz na mię, iako ia gładek, a to nic nie robię. *ib.* 45. (tłusty, okrągły, tuczny, wypchany, pulchny). §., nieksomaty, nieobrosły, glatt, nicht rauch. Gładki u niego ieszcze podbrodek' *Ld.* §., bezłuskny ohne Schuppen, glatt. Gładka ryba, iak węgorz. §., prosto zrobiony bez fałdów, wygubów, bram, glatt, ohne Falten und Erhöhungen gemacht, ungemodelt. Gładka materya. *Tr.* Taki pan tego domu w gładkiéy sukni chodzi. *N. Pam.* 24, 373. §., dobrze wyrobiony, schön und ohne Anstoß verrichtet, wohl ausgeführt. Zaleta z gładkiego tańcowania; iest to zaszczyt teatralny. *Zab.* 5, 70. §., gładki do słuchania, fein anzuhören. *Rs.* плавный, плавенъ. Bardzo gładką miał mowę. *Tr.* – §., gładki, okrzesany, ociosany, *Sg.* gehobelt, fein, dreſſirt. Kto chce bydź gładkim, trzeba przycierpieć. *Rys. Ad.* 32. Bez cnoty naygładszy rozum krzywy, nieforemny. *Zab.* 13, 319. *Jakub.* §.; gładki na weyrzenie, piękny, śliczny, schön, hübſch, artig (cf. Niederſ. eine glatte Jungfer). Imię mu Olind, Zofromia onéy, Jako ta gładka, tak on urodziwy. *P. Kchan. Jer.* 31. Nad piękną matkę gładsza ieszcze coro. *Hor.* 1, 90. *Nar.* Gładki; zaiąca iedn. *Cn. Ad.* 243. *Plin. H. N.* 28, 19. *vulgaris opinio, esu leporis gratiam corpori conciliari in septem dies.* Co gładkiego, to gładkiego, a co *żadnego, to *żadnego; co szpetnego, to i złego, a co cudnego, to też dobrego. *Glicz. Wych. P.* 8 *b.* Gładka żona iest wiecha na piwo i na miód. *Opal. sat.* 125. Jéy gładka twarz mi przeszkadzała. *Past. Fid.* 161. Teraz ten iest nayzacnieyszy, który co gładkiego narai. *Star. Ref.* 15. (pastwę łakomości). §., łagodny, miły, słodki, sanft. Panowanie iedno ostre iest, a gwałtowne; drugie łagodne, gładkie a znośne. *Gor. Dw.* 356. *GŁADCEJ, GŁADKO *Adverb.*, Gładziey *Compar.*; *Boh.* hladce, hladko, *Sr.* 1. wadze; *Vd.* glatko, glatt. §., niechropowato, równo glatt, gleich, eben. Gładko wyrobiona deska. *Tr.* Gładko z szczętem, doczysta n. p. gładko mu łeb uciął. *ib.* – 2. pięknie, pięknym sposobem, udatnie, nadobnie schön, auf eine schöne Art, fein, hübſch. Są którzy piszą gładko, ale niegładko mówią. *Zab.* 13, 250. Staray się o wszystkim gładce i dobrze mówić. *Gorn. Dw.* 106. Dobrodzieystwo od człowieka surowego wzięte i niegładce dane, zwał ieden chlebem piasku i kamieni pełnym. *Gorn. Sen.* 61. Czym tym doktora nadgrodziwszy, pozbyli się go gładko. *Perz. Lek.* 350. Szydzić z cnoty i wiary, nikt zapewne gładziey nademnie nie potrafi. *Monit.* 65, 215. §. pomyślnie, smarownie, glücklich, nach Wunsche. Tak to kochany sąsiedzie, kto smaruie, gładziey iedzie; *Zab.* 15, 57. Winszuię ci, żeś tak gładko z processu wyszedł. *Teat.* 30 *c*, 91. Jakżem się gładko wykręcił, a oni też uwierzyli. *ib.* 22, 85. Wiadomo ci, iak gładko go odrwiwałem. *ib.* 7 *c.* 25. Salmina była w sercu swoiém rada, Że się tak gładko iey powiodła rada. *Min. Ryt.* 2, 140. §., przyiacielskie, bez kłotni, hałasu, łagodnie, in Freundschaft, ohne Streit, im Guten, mit Gutem. Krzywdy swey mścić się chcieli; ale król tę rzecz gładce uspokoił i poiednał. *Bielsk. Kr.* 545. Miał nieco trudności Orzechowski z biskupem swym o żonę, ale Macieiowski pomógł mu, że się ta rzecz gładce odłożyła. *Gorn. Dz.* 31. Gładko co uchodzi, *mollius accipitur. Cn. Th.* es geht für genossen hin. Naywiększe często występki u dworu gładko uchodzą. *Tr.* *GŁADKOBLASK, – u, *m.* politura, die Politur. *Tr.* błyskogładnia, *X. Kam.* **GŁADKOBRZMIĄCY, a, e, krasny do słu-

chania wohlſtönend. Oto hymniſtę gładkobrzmiącéy mowy Zamknione, ehey! w trunience cisowey. *Zimor Siel.* 196. *Ec.* гладкословный. GŁADKOMOWNOSC, - ści, ż., krasomowność, die Wohlredenheit, die Beredtſamkeit. Gmin gładkomownością rzecznika zmamiony, złą sprawę pochwala. *Pilch. Sen.* 191. Gładkomówność Memniusza. *Pilch Sall.* 40. *Fc.* гладкословїе. GŁADKOSC, - ści, ż., niechropowatość, die Glätte, die Gleichheit. *Bh.* hladkoſt; *Rg.* gladkos, *Vd. et Crn.* gladkust; *Sr.* 1. wadkoſcj; *Cro.* gladkoszt, gladkócha; *Rs.* гладкость. Gładkość zwierciadła. §., łagodność, die Sanftheit, die Milde. Gładkość obyczaiów nauki wprowadziły. *Zab.* 1, 42. §., gładkość, krasa, piękność mowy abo rzeczy iakiey robionéy, die Schönheit, Nettigkeit, Zierlichkeit einer Sache, z. B. einer Rede, eines Werks; *Rs.* плавность. §., uroda, die (natürliche) Schönheit. Kto się komu podoba dosyć ma gładkości. *Jag. Wyb. B.* 3. Do gładkości potrzeba porządku, rozmiaru i przyſtoynych granic ciała. *Petr. Etyk.* 326. uroda abo gładkość. *W. Poſt. Mn.* 491. Zaiąca iada dla gładkości. *Cn. Ad.* 243. (cf. gładki). Nie tylko patrzyć na gładkość białéygłowy, ale też i uszy posyłać na targ, iaka o niéy sława. *Budn. Apopht.* 138. Któż gładkości nie holduie, Kogoż ona nie zwoiuie? *Zimor Siel.* 343. GŁADKOWŁOSY, - a, - e, (cf. *prostowłosy), pięknych włosów, ſchönhärig. Gładkowłosa twoia Lilidora. *Zimor Siel.* 277. GŁADNĄC, - ął, *F.* gładnie *niiak. iedntl.*, GŁADNIEC, GŁADZIEC, - ieł, ieio *ndk.*, gładkim się ſtawać, ſchön werden. Oléy, po którym twarz gładnie. *JKchan. Ps.* 153. Tyią i gładzieią. *Budn. Jer.* 5. 28. (lśnią się. *Bibl. Gd.*). GŁADYSZ, - a, *m.*, wysmukły, galant, ſtaraiący się o krasę ciała, lalka, ein ſüßer Herr, ein Püppchen. Jeden gładysz, który się w sobie kochał, pomaluchno a ostrożnie ſtąpał. *Budn. Apopht.* 59. Do posługi ſtołowey zniewieścieli Rzymianie używali wysmukłych i wymuſkanych gładyszów z długiemi włosami, ubranych nakształt niewiaſt. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 149. Pewny wysmukły gładysz rozwiozłych obyczaiów. *Mon.* 76, 89. Człowiek rozumny, ale nie gładysz, ma nie źle podobieństwo do ostrygi. *Zab.* 5, 129. Nie każdy gładysz gładki. *Pot. Jow.* 2, 57. GŁADYSZKA, - i, ż., piękna białogłowa, piękność, ein ſchönes Frauenzimmer, eine Schönheit. Wdowa ieśli nie gładyszka, każdy nią pogardza. *Dambr.* 437. Precz ztąd gładyszki pieszczone, Pſe groby pſe pobielone, Pieszczot waszych nieczyſte Brzydkie mi psoty kaliſte. *Dar. Lot.* 4, 25. Już się nie chełpi z gładyszki powolney (z Heleny) Frygiyſki gaszek. *Hor.* 2, 32. *Kniaz.* Adleidę, że była nie gładyszka, wnet sobie zmierził Kazimierz. *Krom.* 347. *Opal. sat.* 181. §., gładyszka, gładzidło, narzędzie od gładzenia, *Boh.* hladidlo, hladik; *Vd.* gladilu, likalu, likamik; *Crn.* likavnèk; *Rs.* гладилка, n. p. słoniowa kość introligatorſka do gładkiego składania papieru. *Tr.* das Falzbein der Buchbinder, kamień półokrągły do gładzenia płótna, papieru *etc. Tr.* der Glättſtein. *Rs.* гладило. GŁADYSZOWA, - y, ż., ż gładyszka 1); ż ein ſchönes Weib. Do Pani Gładyszowéy: Na niebie słońce, na twéy twarzy gładkość świeci, Tam to na ziemi, ta w mém sercu ogień nieci. *Kochow. Fr.* 9. *GŁADZA, - y, ż., gładkość, piękność, die Schönheit. Oni mu siedm krzeseł w upominku dadzą, J wagą

równych i sztuką i gładzą. *Chroſć. Ow.* 28. GŁADZIC, - ił, - i, UGŁADZAC *cz. ndk.*, ugładzić, zgładzić *dk.*, *Bh.* hladiti, hladim, hladjwám, uhladiti; *Sr.* 1. wadju, wadke tjtnu, tjolu (ładzicj, cjeſſacj ż czesać); *Bs.* gladiti, progladiti, ogladiti; *Cro.* gladiti (ż głaſkać); *Dal.* planati; *Rag.* gladiti, ugladiti, gladkovati, lascitti (ż *adulari*); *Vd.* gladkuvati, gladku ſtoriti; gladiti, pogladiti ż głaſkać; gladkati ż prasować (*diſig.* gladiti, glodati ż *głodać); *Crn.* gladiti, gladem (gladesh *adulator*), likam; *Ross.* гладить, гла́живать, глажу, гла́жду, угладить, угла́живать; сгла́дить, сгла́живать hebłować, polerować; лощить, лощу, укатать; glätten: a) równym czynić, chropowatości odeymować, glatt machen, eben machen, glätten. Prócz maglu i kalendry gładzą niektórzy płótna młotkiem drewnianym. *Przyd.* 99. Zgładziła marszczki. *Przyb. Ab.* 22. wygładziła). Hańbę na czele gładzi kruszec złota. *Teat.* 48 *b*, 28. Wódka ta niewymownie twarz gładzi, bieli i zmarszczki rozciąga. *Sleszk. Pedem.* 47. *Sienn.* 362. b) przyozdabiać, piękrzyć, zieren, putzen. Nierządnica ta gładzi mowę swoię. *W. Prov.* 2, 11. Twarz swoię bardzo gładzi i przybiera. *Skarg. Żyw.* 1, 207. §. kaptować, uymować, iednać sobie, gewinnen, einnehmen. Demoſtenes wiele słów przykładał, w mowie swéy, któremiby był ludzi gładził, a łaſkawe *słyszenie u nich sobie czynił. *Erax. Jęz. II.* 7 *b.* (cf. głaſkać, ngłaſkać). c) Zacierać złe, poprawiać, popiłować, verbeſſern, ausfeilen. Mowa ta piękna; tylkoby ią ieszcze gładzić potrzeba. *Tr.* Powſtali w Atenach wymówce źli, zamiaſt dobrych i rzeczy ugładzaiących rządców. *Petr. Pol.* 138. - d) plamy gładzić ż wywabiać, Flecken ausmachen, ausreiben, vertreiben. Sol. szczawowa naylepiéy gładzi plamy atramentowe. *Tr.* - e) znieść, niszczyć, *Ec.* поскорнавю, почернивю, vertilgen, vernichten. Jezus grzechy wasze gładzić przychodzi. *Skarg. Kaz. Niedz.* 21. Baranek z nieba iedyny Idzie darmo gładzić winy. *Groch. W.* 53. Panie Boże, który gładzisz nieprawość. 1 *Leop. Ex.* 34. Urząd od boga karan będzie, ieśli nie będzie gładził bałwochwalſtwa. *Kosz. Lor.* 93 *b.* Gładzi teraz długi swoie. *Tr.* GŁADZIC SIĘ *zaimk. ndk.*, piękrzyć się, ſich putzen, ſchmiegeln. Żona dla męża samego ma się gładzić; iemu bydź gładką, nie cudzym oczom się podobaiącą. *Petr. Et* 70. GŁADZENIE, - ia, *n.*, *ſubſt. verbi*, polerowanie, das Glätten, Poliren i t. d. *Bh.* hlazenj; *Rs.* лощёнїе. Od gładzenia, prasowania плоющильный, n. p. młyn, prasa, kalendra плоющильня. GŁADZONY, - a, - e, *part. perf.*, polerowny, poliert. Twarz miała, iako kiedy kto gładzony Rumianą różą słoniowy ząb zmyie. *P. Kchan. Jer.* 85. Gładzony papier, geglättetes Papier. GŁADZICIEL, - a, *m.*, który co gładzi, der etwas glättet; *Crn.* gladnik, glajnik (*Crn.* gladesh *adulator*, *Rg.* gladitegl) *Rs.* гладильщикъ; *Vd.* likavez, likar; *Sr.* 1. tjolicjer. GŁADZICIELKA *w rodz. żeńſk.* - GŁADZIEC *ob.* Gładnąć, Gładzieć. GŁADZIUCHNY, - a, - e, GŁADZIUSIENKI, GŁADZIUTENKI, - a, - ie, *intensiv. Adj.* Gładki, ſehr glatt, extra fein, ſchön, nett. *Sto.* hladičli, hladičičli, hladucki; *Ecc.* гладенькїй. Szyia gładziuteńka. *Auszp.* 123. Naylepsze konopie są te, które sa gładziuchne na dotknięcie. *Jak. Art.* 3, 221. Zbył

nas gładziuteńko. *Boh. Kom.* 3, 190. Kieliszki gładziuteńko ścina. *Mon.* 71, 125. GŁADZIZNA, – y, *ż.*, przestrzeń gładka, rownina, die Glätte, eine glatte Stelle. *Boh.* hladina. Na gładziznach widzieć rzeźb kunsztownych wiele. *Przyb. Luz.* 176.

Pochodz. *dogładzić, nagładzić; ogładzić; obgładzić; odgładzić; przygładzić, rozgładzić; ugładzić, wygładzić, zagładzić, zgładzić; niezgładzisty.* 2) *głaskać* (Boh. hladiti) *ogłaskać, pogłaskać; ugłaskać, zagłaskać, nieogłaskany.* – *głaźny, nieglaźny*; cf. *głaz.*

GLAN, – u, *m.*, męty, ustoiny, gąszcz, Bodensatz, Dicke. Woda w każdym morzu plugawa a słona, Gęsta, przykra, przemierzła, iako glan zielona. *Rey Wiz.* 146. Wodkę tę, z glanu, który się ustoi, zlać, a glan warzyć aż się spieni i stwardnieie. *Syr.* 121. Z onego pierwszego błota, a z onego plugawego glanu pierwszych łowów swoich, wypłókali sieci swoie. *Rey Psł. G.* g. 4. Fus abo glan, ktory sie na dole usadza. *Syr.* 590.

GLANC, GLANS, *GLANDZ, – u, *m.*, z *Niem.* der Glanz. *Angl.* Glance, Clean, *Holl.* Glantz, *Dan.* Glands, *Suec.* glans) z blask, błysk, łysk, połysk, gładkoblask, błyskogładnia, *Boh.* lesk, blesk; *Sor.* 1. swetliwesć; *Vd.* svietloba, svetlina, svetlust; *Rs.* лоскъ, глянецъ, возсіяніе, сіяніе, лучезарность, свѣтозарность. Glanc marmuru; glanc kruszców; glanc drogich kamieni. Glanc od kamienia, to iest, kamieniem gładyszką rzeczom dany. Glanc sukna; glanc kapelusza. Materyom glandz daią i srebrnym i złotym. *Jabł. Tel.* 54. Lepiéy Minerwę z marmuru, niżeli z kości słoniowéy robić, dlatego, iż dłużéy glanc potrwa. *Warg. Wal.* 10. b) krasa, piękność uderzaiąca, glänzende Schönheit, Glanz. Ginie glans na iagodach, co przed laty było Wdzięczne, to połogami teraz się zmieniło. *Bardz. Tr.* 455. Glanc twarzy. *Pociey* 144. Coraz rzeskiego ubywa nam wieku; A czas i lata i glans z twarzy niesie. *Hor.* 1, 243. *Nar.* c) okazałość błyszcząca, glänzende Pracht, Schimmer, Glanz. Dzisiay się świeci glans Hierozolimy, Jutro iéy pogrzeb mgliste sprawią dymy. *Kchow.* 109. Dostoieństwo cesarzow Tureckich straciło teraz siła glansu swego. *Klok. Tur.* 202. Cnota iego bez glansu, lecz gruntowna. *Teat.* 49, 17. d) *moral.* piękność, szlachetność, czystość, die Schönheit, Würde, Reinheit, Lauterkeit. Uchowa mię bóg, żeby dobréy sławy Glans miał oszpecić postęp plugawy. *Morszt.* 212. GLANCOWAC, GLANSOWAC, – ał, – uie *czyn. ndk.* poglancować *Dok.*, glanc czynić, polerować, błyskogładzić, glänzend machen, glänzen (*actiue*), poliren. *Bsn.* svitlati; *Cro.* szvetlati; *Rs.* свѣтлить, высвѣтлить. GLANCOWANIE; – ia, *n.* *Subst. Verb.*, polerowanie, das Poliren, Glänzen. §., polor, blask der Glanz, das Glänzen. Od glancowania warsztat *Rs.* лощильня; narzędzie, n. p. gładyszka лощило. GLANCOWANY, – a, – e, *Part. Perf.* polerowany, polirt, geglänzt, mit Glanz zugerichtet. *Rs.* лощёный. Płótno glancowane лощенка. *fig.* Jeśli mowa trefiona, glansowana i misternie układana, znak że serce zniewieściałe. *Pilch. Sen. list.* 4, 94. GLANCOWNY, GLANSOWNY, – a, – e, lśniący się, błyszczący, glänzend. *Rs.* глянцовáтный, лосковый, лучезáрный, лощúльный, свѣтовúдный. Marmury glansowne się lśniły w filarach. *Bardz. Luk.* 179. Jąłem brudne głazy dobywać, i glansowne czynić z nich obrazy. *Zab.* 15, 293. Naygładsze i nayglancowuieysze szkła i blachy, maią po wierzchu niektóre górki, dołki, przerwy. *Rog. Dość.* 3, 117. b) *fig.* piękny, glänzend schön, schön. Wiersz glansowuieyszy, przepasany żartem. *Kchow. Fr.* 65. GLANCOWNIK, – a, *m.*, który rożne rzeczy glancuie glanc im dawa. *Tr.* der Glätter, Glänzer. *Cro.* szvetlávecz; *Rs.* лощилыщикъ.

Pochodz. *doglançować, naglancować, oglancować, poglancować, przyglancować; wyglancować, zaglancować, zglancować.*

*GLANEK, – nku, *m.*, Ja dlatego życzliwą ręką dziś po glanku Opasuię cię milszy nad zdrowie kochanku. *Pot. Jow.* 100. Staroświeckim giermak kroiem Dzisieyszym odnawiam stroiem, Spuszczam glanków, sparam guzy, I stanu popuszczam dłużey. *Kchow. Fr.* 115.?

GLANS *ob.* Glanc.

*GŁASAC, *GŁASZAC, – ał, – a, *czyn. ndk.* (*Boh.* hlasati *Etym.* głos, *Boh.* hlas cf. halas) wołać, publicznie wywoływać, oznaymiać, mówić rufen, ausrufen, bekannt machen. Gdy owce doią, milczenie ma bydź, tylko sam pasterz ma nieco k nim głasać. *Cresc.* 560. Zapowiedzieli im zgoła nie głaszać ani uczyć w imię Jezusowe. *Budn. Act.* 4, 18. (aby nie mówili. *Bibl. gd.*). – Głasać z wołać *Cn. Th. ob.* zgłaszać, zgłosić; rozgłaszać, rozgłosić; ogłaszać, ogłosić.

GLASEROWAC, *czyn. nied.*, mówi się o ciastach lub cukrach, które po wierzchu cukrem się polewaią czyli glaseruią. *Wiel. Kuch.* 402. glasiren, mit Glasur überziehen. *ob.* Glazować.

GŁASKAC, – ał, głaska *et* głaszcze *czyn. ndk.*, Głasnąć *iedn.*, pogłaskać *Dok.*; *Boh.* hladiti, pohlazowati, pohladiti, chlacholiti, chlacholiwám; *Vd.* gladit, pogladit, perlisuvati, perlubuvati; *Sr.* 1. ladjiti, wadju; *Rg.* lasctitti; *Crn.* pobóshati; *Rs.* ласкательство, ласкатель, ласкать, ласкаю, приласкáть, уласкать, полощить. (обласкать pochlebić *ob.* chlesny). *Etym.* gładki cf. gładzić *et Germ.* glätten; albo też od łaski, łaskawości.) z ręką łagodnie muskać kogo pieszczenie, streicheln. Gdy kota głaszczą, marmocc. *Aluk. Zw.* 1, 303. Im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziéy ogon wznosi. *Cn. Ad.* 324. Głaszcz ty kotowi skórę, a on ogon w górę. *Rys. Ad.* 16. Głaskać pod włos z przeciw włosom, wzgórę, wider die Haare streichen, aufwärts streichen. *Tr.* Jedną ręką głaszcze, a drugą policzkuie. *Cn. Ad.* 310. Gdzie pana kochaią, tam i iego pieska głaszczą. *Teat* 22, *b.* 38. Głaskać i szczypać, a to wszystko razem, *ib.* 16. *c.* 78. Te włosy, które niedawno maściami głaskano, teraz popiołem posypano, *Leop.* 3 *Mach.* 4. (gładząc parfumowano). §., musnąć, pomusnąć, pomuskiwać, letko się dotykać, łechtać, leicht berühren, sanft betasten, *phys. et morl.* Chłodnym głaszcząc drzewa tchem, wietrzyk się bawi. *Hul. Ow.* 163. Po głowie bogini głaśnie nas chabiną. *Zebr. Ow.* 356. *tetigit virga*). Zgodne na wyzłoconéy lutni strony głaszcze. *ib.* 56. W iedném polu baranek młodą trawkę głaszcze I dziki tygrys łaczną krwią napawa paszcze. *Nar. Dz.* 2, 198. ścina). To męzkie dzieła! – ciebie prozno głaska chęć do dzieł męzkich. *Hul. Ow.* 112. (bodzie). §., głaskać kogo po głowie: dadź mu się we znaki, czochrać go, *fig.* einem den Kopf zausen, ihm zu schaffen machen. Fortunne z tego rodu hetmany miewali Krolowie; Mężnie Niemce zuchwale głaskali Po gło-

wie. *Papr. Gn.* 42. 2) pochlebiać, słowami łechtać, ſchmeicheln, mit Worten liebkoſen, ſitzeln. Pochlebuie im i prawie ie głaszcze. *Wis. Ek.* 164. Brzmi słodka muzyka, która uszy głaszcze, a duszę przenika. *Przyb. Lux.* 292. *Mon.* 76, 456. Głaszcząc, pochlebiaiąc *Rs.* ласкаючи. Gdy głaszczą pochlebſtwem swém, iad gotuią. *Skarg. Dz.* 899. Nie umiał w kazaniu głaſkać, ieduo grzechy srogim gromieniem burzył. *Skarg. Zyw.* 2, 235. Kogo szczęście głaszcze, tego rade troszcze. *Rys. Ad.* 26. *fortuna, cum blanditur, captatum venit.* Głaszcząc prawdę mówią poetowie. *Hor.* 1. *Nor. dedyk.* b) łagodzić, gładzić mildern, von der guten Seite vorſtellen. Okrutny postępek głaſkali i wycieńczali. *Pilch. Sen.* 165. – §. Głaſkać *się Recipr.* ſich ſtreicheln. Głaszcze się pod brodę. b) głaſkać bawiąc się n. p. psa. ſich mit Streicheln unterhalten. Kobiety się często przez cały dzień z pieſkami głaszczą. *Tr.* GŁASKACZ, – a, *m.*, głaszczący drugiego, pochlebca, der Schmeichler. cf. *Inf. Germ.* Glattſtrieler; *Sr.* 1. liſzczijiciel *palpo.* Pochlebca, głaſkacz ucha, Życie z tego, co go słucha. *Jakub. Bay.* 9. GŁASKANIE, GŁASZCZENIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, muśnienie; das Streicheln; *Boh.* hlazenj; *Sr.* 1. liſzczijiceno. Konia urodziwego więcey głaſkaniem do powinności przywiedziesz, niż biciem. *Petr. Ek.* 61. Głaſkanie pod włos das Streicheln wider den Strich der Haare, der Gegenſtrich. *Tr.* GŁASKLIWY, – a, – e, co się da ogłaſkać. *Wlod.* der ſich zähmen läßt, zähmbar. (cf. łaſkawy) *Cn. Syn.* 30–. *Sr.* 1. zkludjenité *domabilis.* Niegłaſkliwy *cicuratu difficilis. Cn. Th.* 502.

Pochodz: *dogłaſkać, nagłaſkać się, ogłaſkać, ogłaſkany, niedogłaſkany, niegłaźny; pogłaſkać; podgłaſkać, przegłaſkać, przygłaſkać; rozgłaſkać; ugłaſkać, zagłaſkać.* cf. *Gładzić, Gładki; Łaſka.*

GLASY *ob.* ſtok, *fortifik. Jakub. Art.* 3, 317. das Glacis. *Bh.* koliſſe.

GŁASZCZĘ *ob.* Głaſkać.

GLAUBICZ, *herb.*, w polu błękitnym ryba żółta, do karasia podobna, niby pływaiąca w lewą tarczy; na hełmie pięć piór ſtrusich; z Niemiec przyniesiony. *Nies.* 2, 221. ein Wappen.

1. *GLAZ, – u. *m.*, *Rs.* глазъ око, cf. *glądać *Rs.* глядать; Oberd. glaſen.

2. GŁAZ, – u, *m.*, GŁAZA, – y, ł., *Dudz.* 15., *Sienn.* 338. GŁAZIK, – a, *m.*, *Demin.*, kamień pospolity, der Kieſelſtein, der Stein. *Rs.* глазунъ brukownik). Głaz, *Gall.* grés. *Stas. Buff.* 154. Nie dość, lecz święte gwałcąc praw rozkazy, wytrącasz graniczne głazy. *Hor.* 1, 302. *Nar.* Tu ſtrumyk pſtre liże głaziki. *Pot. Arg.* 377. Będzie nasienia twego iak piaſku, i płód żywota twego iak głazików iego. 1 *Leop. Jez.* 48, 19. (iako kamyków. 3 *Leop.*) Głazik Kocytowy. 1 *Leop. Job.* 21, 32. (piasek piekielnéy rzeki. 3 *Leop.*). Z klęczenia, które częſtym na modlitwie razem Zwykł odprawiać, kolana ztwardniały mu głazem. *Min. Ryt.* 3, 5. Znikuie miłość, powaga i przyiaźne chęci; Smierć zetrze wszyſtko głazem do samey pamięci. *Zab.* 13, 238. Głaz *albo* głazik probierſki *Tr.* der Probierſtein, der Streichſtein.

GLAZ, GLAZUR, – u, *m.*, śrebro mieszane ze złotem. *Dudz.* 38. Zywicę ziemną, przy którey piąta część śrebra iest, własnym imieniem zowią *glezum* albo glazur, *electrum. Mącz.* – *Plin. Hiſt. N.* 33, 4. eine Erzmiſchung von Gold und Silber. Srebro wyborne. *Cn. Th.* 1056.

GLAZGAL, – a, *m.*, materya, na roztopionym szkle, iak oleiek, czyli woda, pływaiąca. *Torz. Szk.* 258. z Niem. die Glasgalle, der Glasſchaum, Glasſchmelz.

GŁAZNY, głaźny, – a, – e, zwinny, zręczny. *Wol.* geſchickt, adrett; *oppos.* nieglaźny cf. niezgrabny, nieokrzesany.

GŁAZOŁOMNY, – a – e, n. p. oszkard. *Mon.* 75, 594 kamieniołomy, ſteinbrechend, kieſelbrechend. GŁAZOWAC *czyn. ndk.*, z brukować. *Ose. Wyr.*; *Boh.* dlaźiti, dlaźditi. GŁAZOWATY, – a, – e, na kształt głazu, ſteinartig, kieſelartig. Kamyki głazowate a krzemieniſte. *Syr.* 1002. Ziemia głazowata, *la silice*, Kieſelerde. *Mier. Mscr.*

GLAZUR *ob.* Glaz. GLAZURA, – y, ż., glaserowanie, powleka, którą garki polewaią, polewa, die Glaſur, z. B. der Töpfe. *Vd.* gorezhiza, nalizhik, glasura; *Ross.* глазь. GLAZUROWAC, GLAZOWAC, *czyn. ndk.* glazurą powlekać, *ob.* glaserować, glaſiren. (*Vd.* nalizhiti, glasirati, s'gorezhizo obmasati, obglasirati, poloshati, oblizhiti; *Rs.* муравить. Dokona *glazowanie a czuynością swą wyczyści piec. 1 *Leop. Syr.* 38, 34.

*GLEBA, – y, ź., Łac. *gleba*, gruda ziemi, ziemia, grunt, die Erdſcholle, die Erde, der Boden, der Grund. *Ross.* глыба. Kto swey soli zaniedba i odſtąpi gleby, Niech ma karę, iak żołnierz, co uciekł z potrzeby. *Jabł. Tel.* 173.

GŁĘB', GŁĘBIA, – i, ź., GŁĘBINA, GŁĘBIZNA, – y, ł., głąb', mieysce głębokie, die Tiefe. *Bh.* hlaub, hlauba, hlaubina, hlubocžina; *Slo.* hlubina, tiſſina; *Sor.* 1. hubina; *Vd.* globozhina, globokuſtvu; *Crn.* globózhina; *Cr.* glubina; *Dl.* dubina, puchina; *Bsn.* dubina, puccina; *Rg.* dubina, puccina; *Rs.* глубина. Tu przeſtwory przepaści szeroko rozwartey, Tu wielka głęb' okropna. *Przyb. Milt.* 205. Głębiny ſtudzienne. *Birk. Zbar. B.* 3, *b.* Włożyli go na czoln, i szukali naywiększéy głębiny w rzéce, tam go wrzucili. *Birk. Gl. Kun.* 24. W morskie fale ſtłoczony, gdy się na głębią morską wydawam... *Dar. Lot.* 3, 11. Zywot to dobry; żywot nader święty, Kto ani iedzie na głębią nadęty, Ani boiąc się nieszczęsnego biegu, Trzyma się brzegu. *Petr. Hor.* 2, *B* 2. Okręty, które na kotwicach ſtały, na głębią w nocy płynąć, a potym do brzegu iachać musiały. *Warg. Cez.* 87. Nad głębiną, iakoby w nią iuż wpaść miał, słabo ſtoi, drżący i ſtrapiony. *Skarg. Dz.* 44. Trzykroć tonąłem; noc i dzień w głębinie trwałem. *Budn.* 2 *Cor.* 11, 25. (w głębokości morſkiey. *Bibl. Gd.*) – *fg.* Dziś nasze kobiétki w głębinę matematyki i fizyki zapuszczaią się. *Zab.* 2, 46. Głębina taiemnic bozkich. *Psalmod.* 76. – W głębi kurytarza ieſt framuga. *Teat.* 52, *d.* 57. w tyle, im Hintergrunde. Teatr reprezentuie ogród, w głębi pałac. *Teat.* 54, 3. W głębi sali. *ib.* 7, *c.* 3. *Czrt.* – *U Malarzów:* na głębią podadź *enfoncer. Tr.* vertiefen. Podanie na głębią das Vertiefen, die Vertiefung, bey den Mahlern. §. *Phras.* Wierz mi, że cię wywiodą w głębią z miałkiego. *Rey Wiz.* 31. że cię wybawią, wyzwolą; albo też że cię z deszczu pod rynę poprowadzą. *GŁĘBIC, *Bh.* hlaubati; *Ecc.* глубинію, глубинумворю, *ob.* wyglębić, zglębić. *GŁĘBICIEL, *ob.* wyglębiciel, zglębiciel, cf. *Bh.* hlaubal *criticus.* *GŁĘBIE, – ia, *n.*, głąb', głębia, głębizna, die Tiefe. Cztery wiatry z głębia gwałtowne poruszywszy morze, bitwę ſtoczyły. *Wad. Dan.* 148.

GŁĘBIELISKO, - a, *n.*, topieliſko, ein tiefer Mohr. W błotnych głębieliſkach ſiła zakrytych ſiedziało. *Kroy.* 243. GŁĘBIEY *Compar. Adv.* Głęboko. - GŁĘBIK, - a, *m.*, ryba morſka, przynawek. *Cn. Th.* 879. *pompilus* der Schiffkittel, der Segler. §.; *ob.* kielb', kielbik. GŁĘBINA, GŁĘBIZNA, *ob.* głęb, głębia. GŁĘBOKI, - a, - ie, *Compar.* *głębokszy, głębszy, *Boh.* hluboký, *Comp.* hlubší; *Slo.* hlubokí, hlubší; *Crn.* globók; *Vd.* globok; *Sr.* 1. huboki, lyboki, lobſchi; *Sr.* 2. hlúmoki, hlumeki; *Cro.* glubok; *Dl.* dubók; *Rg. et Bsn.* dubok; *Rs.* глубокій *oppos.* miałki). tief. Dół ten przy iednym końcu ma bydź głębszy. *Cresc.* 625. Dołek iednę ſtopę głęboki. *ib* 397. Ucieczesz ſię do głębokszych ſtudniczek. *Rey Pſt. A.* 6. Im która głębsza rzéka, tym więc ciszéy płynie. *Opal. sat.* 116. Trudno było wybrnąć z tak głębokiéy toni. *Klok. Turk.* 136. §., wyraża wielkość ſtopnia, którego rzecz doszła, tief, als Zeichen einer Intenſion, oder eines hohen Grades. Pod czas głębokiego snu, niektórzy od żelaza zginęli. *Kulig. Her.* 67. im tiefen Schlafe. Wśrzód głębokiego pokoiu wzięli Turcy uśpioną Dydymotychę. *Klok. Turk.* 119. Prosimy Cię o tę łaſkę Krolu, z naygłębszym uszanowaniem. *Zab.* 15, 135. Głębokie milczenie; = głuche milczenie, n. p. ſtoią zbladli w głębokiem milczeniu. *Zab.* 8, 222. §., względem koloru, ciemny, tief von Farben, dunkle Farben. W głębokiéy żałobie chodzić, in der tiefen Trauer, (Obrd. Klage). §., głębokie tony, tiefe Töne *oppos.* wysokie. Głębokim śpiewa basem. *Tr.* §., daleko zaciekły, weit hinein gedrungen, ſpät, tief. W głębokie iuż zaszedł lata *Tr.* er iſt ſchon tief in die Jahre; im Deutſchen ſagt man auch: er iſt ſchon hoch in die Jahre, er hat ein hohes Alter erreicht. *Susza* ſkończył życie w głębokiéy ſtaroſci. *Stebel. pr.* W głęboką noc powrócił = pożno w noc, ſpät in die Nacht. Dobry rozsądek, choć nie w głębokim wieku. - Zachodzić w głębokie gadki in tiefe Geſpräche. *Tr.* - §., głęboki rozum = głęboko przenikaiący, byſtry, przenikliwy, ein tief dringender, durchdringender Verſtand. Wół ieden, głębokiego rozumu, rzeknie, przyiacielu.... *Zab.* 15, 179. Człowiek głęboki zna rzeczy teraznieysze, wie o przeszłych, zgadnie przyszłe. *Teat.* 26, *c.* 150. Myśli głębokie, n. p. Jeżeli która, tedy ta iest myśl i wysoka i głęboka. *Boh. Kom.* 4, 134. tiefſinnig, von Gedanken. *ob.* głębokomyślny. Głęboka nauka = gruntowna, eine tiefe, gründliche Gelehrſamkeit. §., Nauka ta dla mnie zbyt głęboka = zatrudna do poięcia, zbyt wysoka, die Wiſſenſchaft iſt für mich zu tiefſinnig, ſie iſt mir zu hoch, zu abſtract. §., głębokie są taiemnice boskie = głęboko zakryte, niedoścignione, tief, verborgen, unergründlich. Otworzyć naygłębsze serca ſkrytości. *Teat.* 33, *c.* 6. GŁĘBOKO *Adverb.*, GŁĘBIEY *Compar. Adv.*; *Boh.* hluboce, hlaubce, *Comp.* hlaub *et* hlaubegi; *Slo.* hlboko; *Sor.* 1. luboko; *Cro.* gluboko; *Rs.* глубоко, глубже, niemiałko, nieletko, daleko przenikaiąc, *propr. et fig.* tief. Trzeba ieszcze głębiey kopać, żeby wodę znaleźć. *Ld.* Głębiéy w serce krzywda wchodzi, i dłużey się pamięta, niżeli uczynność, *Gorn. Sen.* 6. Zabrnąłeś głębiéy nieco, iż cię słowy naprawić trudno; toć zelżywością zawściągnion będziesz. *Pilch. Sen.* 152. Gdyby się miał tak głęboko z nią wdawać, uwiadomię oyca. *Teat.* 30, 29. Pochlebniki głęboko się kłaniaią, ale głębiéy ieszcze w mieszek sięgaią. *Falib. Dis. E* 3. Nie tak głęboko w rzeczy patrzą młodzi. *P. Kchan. Jer.* 134. Drugi po wierzchu tylko uważa, a inny głębiéy sięga rozumem. *Zab.* 12, 275. Umiem rzecz wywodzić, i mówić o rzeczach głęboko. *Bach. Epikt.* 60. Im głębiéy myślą sięgam, tym bardziéy mię to bawi. *Teat.* 49, *d.* 43. Jegomość głęboko bierze, ia tego nic nie rozumiem. *Teat.* 34, *b. B, h.* 2. - §., śpią głęboko. *Zab.* 13, 278. *Trel.* tęgo, mocno). GŁĘBOKOMYSLNY, - a, - e, tiefdenkend. *Mrong.*, *Vd.* globokumislen; *Rs.* глубокомысленный. GŁĘBOKOMYSLNOSC, - ści, *ż.*, tiefes Denken, *Vd.* globokumislenoſt, globokumislezhnoſt; *Ross.* глубокомысленность, глубокомыслие. *GŁĘBOKOMOWNY, - a, - e, *Ec.* глубокорѣчивый. *tiefſprechend. GŁĘBOKOSC, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* hlubokoſt; *Vd.* globokuſt; *Crn.* globókuſt; *Sr.* 1. hubokoſcj cf. głąb', głęb', głębia; przymiot tego, co nie miałko, nie płytko, ale daleko w głąb' zachodzi, die Tiefe. Prędkim ſkokiem w głębokość Tyrową wpadł. *Varg. Wal.* 139. - Głębokość lasu, szyku, woyſka, die Tiefe, Vertiefung. Głębokość batalionu (die Tiefe) die Höhe eines Bataillons, wie viel Mann hoch es ſteht. §., mieysce głębokie, ein tiefer Ort, eine Tiefe (cf. przepaść). Z głębokości wołam do ciebie o Panie. *Bibl. Gd. Ps.* 130, 1. §., niedoścignioność, niepoięte ſtość die Unerforſchlichkeit, die Tiefe, unergründliche Beſchaffenheit. Wszytkie nauk przeniknął głębokości. *Tr.* Wy nie macie tey nauki, wyście nie poznali głębokości szatańſkich. *Bibl. Gd. Apoc.* 2, 24. Głębokości boskich nikt nie zna, iedno duch, który iest w nim, *Gil. Anr.* 59.

Pochodz: *dogłębić, przegłębić, wygłębić, niewygłębiony; zagłębić się; zagłębiony; niezagłębiony.*

GLEGOT, KLEKOT, - a, *m*, wielemówny, *blatero. Mącz.* świegot. *Dudz.* 41. ein Plauderer, ein Schwätzer. cf. *Boh.* gekot *ſtrepitus, fremitus, echo*; *Cro.* klokoticzа, *Hung.* kotyogás, *gloctorium*, *Rs.* клокотъ, клокотаніе = bełkotanie. GLEGOTAC, GLEKOTAC, KLEKOTAC, - ał, - a *et* glegoce *czyn. ndk.* (cf. klecken Adlg. *Bh.* geklati *crepare, ſtrepere*). małym języczkiem glegotać, nabrawszy wody w usta, charchać, *gargarizare. Mącz.* gurgeln, ſich gurgeln. §., bocian nosem glegoce, klekoce albo klekce, gęgoce, der Storch klappert mit dem Schnabel. Bociany nosem klekotały. *Banial. J.* 3, *b. Cro.* klokotati, klokochem, klyukati *glotero*; *Ilg.* klokdok; *Sr.* 1. klapotam ſaj bacjen. §., bełkotać, momotać, zaiękiwać się, ſtammeln, lallen; *ob.* klektać. §., świegotliwie paplać, ſchwatzhaft plappern. §., Garnek wrzący glegoce, albo w garku glegoce, glekoce. *Dudz.* 20. der kochende Topf bullert, kollert, es bullert im kochenden Topfe. *Eccl.* клокотать. GLEGOTANIE, GLEKOTANIE, KLEKOTANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.* - §., gargaryzm, das Gurgeln. §., glegotanie bociana, das Klappern des Storchs. §., bełkotanie, momotanie das Stammeln. §., świegotanie, das Schwatzen. §., glegotanie garka, albo w garku, das Bullern im kochenden Topfe. GLEGOTKA, GLEKOTKA, KLEKOTKA, - i, *ż.* rzegotka, brząkadło, eine Klapper, Klapperbüchſe, eine Schnarre. Płaczącym dzieciom daiemy iabłka albo klekotki, aby się bawiąc niemi, umilkły. *Petr. Pol.* 451. W wielki Piątek nic u nas nie słychać, okrom niewdzięcznego głosu rzegotek, i klekotek. *W. Poſt. W.* 254. Klekotki, które wołom przywięzuią.

więzią, bywaią sosnowe, dębowe, olszowe. *Kluk Rośl.* 2, 160. - §. klekotka, *masc. et fem.* świegotliwy i świegotliwa, lub świegotka, ein Plaudermaul, eine Plauderta̧ſche. *Cn. Ad.* 1116.

GLEN, - nia, *m. et* gleni ż., Głonek *demin.*, potężny kawał chleba, ein Runken oder Ranken Brots, ein Flanken, Flarden Brots (cf. Kloß). Włożył sobie kilka gomołek w zanadrza i gleń chleba. *Falib. Dis. L.* 3., *Ross.* ломоуáи, ломóмъ, ломмикъ, ломмиге; *Ec.* укрухъ (*Rs. et Lc.* гаѣнъ, гаѣнецъ - sok); *Sr.* 2. gòln (cf. *Rs.* сглотить połknąć, pochłonąć).

GLETA *ob.* Gleyta.

GLEWIA, - ii, ż., spia, die *Glefe, der *Glefen, Obd. Gláve, Glevc, *Lat. me l.* glavea, *Suec.* glaſwen, eine Lanze, ein Spieß, Speer. Rzymianie mieli iedne oręże pociſkowe, mnieysze od grotów, żelazo trzygraniaſte maiące; na całów tylko pięć długie, a drzewce na ſtop półczwarta, nazwano glewiią, *verutum. Papr. W.* 1, 54. ein Römiſcher Wurfſpieß. *Cn. Syn.* 918. GLEWIYNIK, - a, *m.*, kopiynik, żołnierz dzidą uzbroiony, iak Kozacy. *Dudz.* 38. der *Glefner, ein Spießknecht, Piquinier. *Cn. Syn.* 918.

GLEY, - eiu, *m.*, gatunek ziemi, maſtka iak mydło, gdy ſtężeie na powietrzu ſtaie się twardą. *Torz. Szk.* 64. *et* 63. *et* 5. *argille glaise. Brzoſt.* 105. Niedrd. der Kleython, Lehm, Märgel, Niedrſ. Klegg, *Holl.* kley, *Angl.* clay (cf. kléy,; *Vd.* glenza, glen, glinza; *Boh.* ſlin. GLEYCIſTY, - a, - o, pełen gleiu, lettig, thonig. Torf bardzo gleyciſty i kleiowaty. *Brzoſt.* 120., *Vd.* glenaſt, glenzaſt.

1) *GLEYT *ob.* Glid - 2) GLEYT, - u, *m.*, GLEYCIK, - a, *m. zdrbn.*, *z Niem.* das Geleit, der Geleitsbrief, das freye, ſichere Geleit. *Bh* gleyt, průwodní liſt, průwod bezpečnoſti, liſt zachowací; *Dl.* verni lijſt; *Vd.* povodnu pismu, obvarnu pismu; *Sla.* pratnje; *Rs.* опасная грамота. Gleyt ieſt od słowa Niemieckiego Geleit, *salvus conductus. Czach. Pr.* 204. Gleyt, albo wolne przeyście, kto komu da, powinien go bronić od szkody. *Szczerb. Sax.* 145. *Literae salui conductus*, liſt, którym osobie oſkarżoney w sprawie kryminalney, król oſtrzega bezpieczeńſtwo ſtawania w sądzie. *Kras. Zb.* 1, 321. Król wydaie to gleyty czyli liſty, zaręczaiące bezpieczeńſtwo do ſtawienia się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 104. (cf. żelazny liſt). Huſsowi dali gleyt, albo przymierze wolnego przyiechania i odjechania. *Gil. Kat.* 99. Miał ieden paszport od Wezyra, i od hospodara Wołoſkiego gleycik. *Bit. Ex. C.* 4 *b.* GLEYTOWAC, - ał, - nie, kogo *cz. ndk.*, dadź mu gleyt, gleytem go ubezpieczać. *Dudz.* 38. einem ſicheres Geleit geben. §. odprowadzić *honoris causa* towarzyſtwem. *Mącz.* einem eine Bedeckung geben. GLEYTOWY, - a, - e, od gleytu, Geleits-. Gleytowy liſt.

GLEYTA, - y, ż., Glita. *Haur Sk.* 92., *Gall.* glette, *Suec.* glitt); *Bh.* glet; *Vd.* pena, amet, die Glätte, Glötte, Glöthe. Wapno ołowiane ciągłym paleniem obrócone w szkło, maiące przy tęgości kruchość, a oddzielaiące się w łuſkę żółtawą i rumianą, = glita. *Kruml. Chy.* 529. Ołów w popioł obrócony, nagle ſtopiony, obraca się w szklanną materyą gleytą zwaną; żółtą zowią złotą, białą śrebrną od koloru, Goldglätte, Silberglätte. *Kluk. Kop.* 2, 201. cf. glutniak. §. piana odchodząca od złota, śrebra, Gold- oder Silberſchaum, Schlacken. Swietne śrebro, ſkoro ie ogień od gleyty odcedzi. *Pot. Sył.* 50. GLEYTAK, - u, *m.*, *z Niem.* der Glätthaken, hak do wyprowadzenia gleyty z pieca. GLEYTOWY, - a, - e, od gleyty, Glätt-, von Glätte. Maść gleytowa, *unguentum de lithargyrio. Perz. Cyr.* 2, 325.

*GLIBIELA, *GIBIEL, *GNIBIEL, - i, ż., przepaść, otchłań, bezgruncie, Schlund, Abgrund (*Ross.* гибель zguba). W błotney żaby hasaią glibieli, *limoso in gurgite. Zebr. Ow.* 149. Chcieli Niemcy przytaionych z leśnych glibieli wyciągnąć. *Krom.* 492. *e latebris*). Pierzchnąwszy ielenie, w krzewinę nas ciemną I nieprzebyte nawiodą glibiele. *Tward. Daf.* 51. Oblężeńcy drą się przez gnibiele, przez głazy na mury. *Chroſt. Fars.* 217. Wnet nowe woyny uyrzysz w twéy gnibieli I wtóre woyſka biiące się głównie. *Chroſt. Luk.* 239. W sadzie moim z gałązek rozkwitłych chłodniki, Tam mię pod cień wzywaią i letne pośniki, Gdzie trawiąc czas łagodny pod temiż *gibieli, Na zielonych traw buynych kładę się pościeli. *Gaw. Siel.* 361. Bukowińskie wyświadczą gnibiele, Co iuchy, co tam i tołubów dyszy. *Jabł. Buk.* 3. Kamień znaydziesz w lada glibieli. *Mon.* 71, 545.

*GLICZA, - y, ż., *Discriminale* szwayca albo glicza, którą przedział czynią na głowie. *Mącz.* die Neſtnadel.

GLID, GLEYT, - u, *m.*, *z Niem.* das Glied, z. E. Soldaten, rząd, szereg n. p. żołnierzy, *Sla.* glida, réd). *Klidt *vulgo* gleyt, *acies in filum porrecta. Chmiel.* 1, 82. Kroczą pasmem, a w marszu wzgórek ni dolina, Las ni ſtrumień porządnych gleytów nie przecina. *Przyb. Milt.* 177. Żaden się nie mógł w gleycie utrzymać na nogach. *ib.* 296. Tysiączne kolumn rzędem ſtoią glidy. *Zab.* 10, 21. Zaſtępowały Cheruby gleytami świetnemi. *Przyb. Milt.* 402., *Rs.* поперéножно. *GLIDWASER, - u, *m.*, wodniſta wilgoć w rannych członkach, z Niem. das Gliedwaſſer. Sok który w ranach glidwaser zaſtanawia *Syr.* 70.

*GLIF, - u, *m.*, *n. p.* Mularze używaią do węgłów i glifów, niektórych naczyń. *Solſk. Geom.* 2, 106. Glif u mularzow, ukoſność muru przy oknach dla światła, lub przy drzwiach dla przeſtrzeńszego wéyścia. *Mag. Mſkr.*

GLIIOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, rozpalać, *z Niem.* glühen, glühend machen. gliować żelazo. *Tr.*

GLINA, - y, ż., *Bh* hlina; *Slo.* hlina; *Dl.* gnyla, gnilla; *Rg. et Bs.* ghgnilla; *Cro.* ilovácha (*cf.* il); *Sr.* 2. glina; *Sr.* 1. lina; *Crn.* glina, perſt; *Vd.* glina, - jiu, glinu, glinja, ilouza, let, berna, musga; *Rs.* глúна, брéнїе; *Ec.* брéнїе, скудéль. *Anglos.* lim, lam, *Angl.* loam cf. *Gr.* λυμα, *lat.* limus cf. *Gr.* γλια, *Lat.* gluten; *Germ.* kleben, Schlamm, Schleim; cf. 2) glen), der Lehm, der Thon, die Thonerde: *argilla*, ziemia ciągła, nie tak krusząca się, iak inne ziemie, w palcach zdaie się bydź tłuſta, iak gdyby czym posmarowana była; w wodzie zoſtaie lipką; daie się wyrabiać na różne kształty; ususzona, twardnieie. *Kluk Kop.* 1, 250. Statki z gliny. *Warg. Wol.* 223. (*ob.* garki, ſkorupy). Gliną oblepiam *Ec.* глúнюю. - §. *fig.* On fortuny blaſkiem otoczony, Jakby z innéy był gliny niż gmin ulepiony. *Zab.* 16, 207. *fig.* Osłabł cały, iak glina. *Perz. Lek.* 314. - §. Gli-

na zdunſka, Töpfer-Thon, *Rs.* суглинокъ. GLINIANY, *plur.*, miaſto w ziemi Lwowſkiey, ſławne zebraniem się tu szlachty po śmierci Zygm. Aug. *Dyk. Geogr.* 1, 241. eine Stadt im Lembergiſchen. GLINIANY, - a, - e, z gliny, thönern, irden. *Bh.* hlinénný, hlinatý; *Slo.* hliněný, hlinowatý; *Vd.* perſten, is perſti; *Carn.* perſtęn; *Sla.* zemljenj; *Rs.* глинянный, скудельный, скудельничій, суглинистый, *Ec.* глинный, глиняный, изъ глины заѣланный, перстный, брéнный. Gliniany ſtatek, abo garncarſkiey roboty. GLINIARNIA, - i, ż., komora służąca na glinę. *Jak. Art.* 3, 293. izba do siekania, mieszania i zupełnego przygotowania gliny na formy w ludwisarni. *Ib.* 3, 101. die Lehmkammer, Thonkammer, Thonſtube. *Rg.* ghgnillarniza. *GLINIARSTWO, - a, *n.*, *Bs.* ghgnilarſtvo, *opus lateritium*, Thonarbeit, Lehmarbeit. GLINIASTY, GLINIATY, - a, - e, pełen gliny, lehmig, thonreich. *Boh.* hlinowatý, hlinowity, ſlirowaty; *Sorab.* 1. linerité; *Dalm.* guylovath, guillaszt, *Croat.* ilovachkszt; *Rg.* ghgnillaſt; *Vd.* glinjaſt, jinnaſt, ilounaſt; *Crn.* glinaſt; *Ec.* брéнистый; *Bs.* ghgnilaviy). Ziemia gliniata. *Cresc.* 143. Nietylko urodzayne i czarne grunta, ale nawet gliniaſte nagradzaią pracę człowiekowi. *Zab.* 6, 105. § koloru do gliny podobnego, lehmfarbig. Walach gliniaſty. *Papr. Ryc.* 99. GLINKA, - i, ż., *alumina*, ziemia znayduiąca się obficie we wszyſtkich glinach, ziemiach tłuſtych i mokrych. *Sniad. Chem.* 132. *argilla bolus*, subtelna, prawie oleiowata ziemia; w. uściech rozpływa się iak maſło; w aptekach iéy zażywaią pod imieniem *terrae sigillatae*, feine Bolarerde. *Kluk Kop.* 1, 252. Glinka tłuſta, Fetthon. *Krup.* 5, 148., *Bh.* hlinka *argilla colorata*, Farberde (*Sr.* 2. glinka wierzch pieca). Glinka lekarſka ma podobieńſtwo do krédy. *Brzoſt.* 123. Glinką ciesielſką rubrykę nazywaią, iż nią cieśle znaki swoie na drzewie wypisuią. *Kluk. Kop.* 1, 333. der Röthel, der Rothſtein. GLINKI, - ek, *plur.*, doły glinne. *Cn. Th.* Lehmgrube. *Bh.* hlinik, hliniſtě; *Rs.* ghgnillariscte, miejſce ghdi se ghgnilla copa; *Rs.* глинища. §. GLINKA, - i, *m.*, koń gliniaſty, ein lehmfarbiges Pferd. Glinko móy białogrzywy. *J. Kchan. Fr.* 79. GLINNY, - a, - o, *ob.* gliniaſty, lehmig. Gdyby ziemia była bardzo glinna. *Cresc.* 310. Ziemia tłuſta, puchlna, glinna. *Cresc.* 179. - *GLINOMAZ, - ia, *m.*, *pogardl.* zdun, ein Lehmſchmierer, Lehmklecker. *Boh.* hlinomaz (cf. *Boh.* hlinař *luti calcator*). GLIOWATY, - a, - o, gliniaſty, gliny pełen, lehmig, voll Lehm. Kryie się w kałużach gliowatych. *Birk. Kant. C.*

*GLIPKI *ob.* Lipki. GLISNIK *ob.* Gliſtnik.

GLISTA, - y, ż., *Bh.* hliſť, Sſkrlawka; *Slo.* hliſta; *Mor.* hliſta; *Hg.* geleszta; *Sr.* 2. gliſta; *Rg.* gliſta, gliſtina; *Cro.* glizta, glisata; *Dl.* glyzte, guja; *Sla.* glijſta, gujavica; *Bs.* ghliſta, gliſta, gujina; *Crn.* gliſta; *Vd.* semleſki zherv; *Rs.* глистá. Gliſty, *lumbrici*, dżdżownice, robaki znayduiące się w ziemi, któremi się ryby i wodne ptaſtwo tuczy. *Zool. Nar.* 92. der Regenwurm. Szczupły, *szczury, cieńki, gliſta, konop'. *Cn. Ad.* 1138. er iſt ſo dünn, wie ein Regenwurm. - §. 2) Jeſt też ieden gatunek robaków w ciele ludzkiém, okrągłych, nie bardzo długich, które gliſtami zowiemy. *Krup.* 5, 737. der Spulwurm im Leibe. *Rg.* gúja). Dzieci gorączki miewaią, gdy na gliſty choruią. *Sleszk. Ped.* 177. Owe przeczytawszy liſty, zkrzywił się, iakby chorował na gliſty. *Jabł. Ez. C.* 3. cf. na trzy dzwona. - Glista taſiemkowa lub serdeczna, der Bandwurm, *solitarius*, *tenia*, na kilka lub kilkanaście łokci długości maiąca. *Perz. Lek.* 187. Gliſty dyniowe wyglądaią właśnie by pasmo ziarnek dyniowych, iedno w drugie powtykanych, utkane. *ib.* cf rupie. GLISTNIK, GLISNIK, - a, *m.*, *Boh.* ſſtrklawičné ſemeno; *Sla.* Esarina; *Bs.* sitje, voga, alega, buncevje), piołun gliſtny, gliſtne ziele, *santonica*, Santoniſch Wurmkraut, Wurmſamenkraut, od gliſt rzeczone, iż czerw w żywocie morzy i wywodzi. *Syr. Ziel.* 390. gliſtnikowe ziele. *Syr.* 360. §. gliſtnik morſki, korałowy mech, gniazdo korałowe, *muscus corallinus*, roście na morſkich ſkałach, na ſkorupach małżowych, także gliſty wywodzi, das Korallenmoos. *Syr. Ziel.* 1417., *Ross.* раковинный мохъ. - 3) gliſtniki z gliſty, dżdżownice, Regenwürmer. Leżą gęſto zmięte, iak gliſtniki, gdy się po sadach rozproszą. *Przyb. Milt.* 16. GLISTNY, - a, - e, od gliſty, Regenwurms-, Bandwurms-. *Crn.* glistne, gliſtav; *Cro.* glisztav; *Sla.* gljiſtáv). *Syr.* 390. GLISTNIKOWY, - a, - e, od ziela gliſtnika, Wurmſamenkraut-. *Syr.* 360. *GLISTOMORNY, - a, - e, *Crn.* glistamórne, z zabiiaiący gliſty, wurmtödtend. *GLISTOWIEC *niiak. ndk.*, *Ec.* глистомóръ, глистный мóръ. *vermino.*

GLITA *ob.* Gleyta.

GLNY, *abbreviatio* zamiaſt: *Gieneralny*, v. p. Marszałek Glnéy konfederacyi. *Vol. Leg.* 8, 127. - GLNOŚĆ, Gieneralność.

GLOB, - u, *m.*, z *Lac.*, machina okrągła, wyrażaiąca okrąg świata i wszyſtkie iego przedziały. *Aras. Zb.* 1, 322. der Globus, die Weltkugel. *Bh.* obor świta. Tobie wypierwszy glob wykształtował, i na tablicy miedzianéy ziemię i morze odrysował. *Wyrw. Geogr.* 5. Ziemia ma globem okrągłym, troszeczkę w biegunach spłaszczonym. *Leſk.* 2, 54. GŁOBIC, - ił, - i, *cz. nd.*, zgłobić *dk.*, (cf. *Bh.* hlaubati *himium per rutam egerere*; *Rg.* oglobitti *proscribere*, glòba *proscriptio*; *Cro.* oglobljevem *glubeo* ogrizavam). ściskać, spaiać, zuſammen drücken. *Circumpangere* zgłobić, *circumpactus* zgłobiony. *Mącz. Compago* zgłobienie, zięcie. *ib.* cf. oglobić, rozgłobić, ogłabiać, zgłabiać. §. *fg.* ciężyć, uciskać, bedrücken, drücken, plagen. Więzy niż wszystkie rany, liſt.on głobi serce iego. *Pot. Arg.* 75. (= nieszczęście własne; Rzymie, *głobie, żeś na trzech panów pozwolił. *Chrześć. Luk.* 5: (*ob.* Pogłobić) §. Głobić się o co, troszczyć się, ſich kümmern, ängſtigen. Śliby kto rozumiał, żeby sług bogu potrzeba było, nad się o to nie głobić ani starać, boć ich ieſt bardzo żywo, kiedy ci pomrą *Gliczn. Wych. O.* 7.

GŁOD, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* hlad; *Sor.* 2. glet; *Sor.* 1. hłod, wod; *Vd. et Crn.* glad, lakota; *Cro.* glad, *Bs.* *Rg.* glád; *Rs.* голодъ; *Ec.* гладъ. Gdy żołądek wyprożniony nic nie ma do trawienia, zatém przez ustawiczne iego ściąganie się, czucie się ſtaie w żołądku nazwane, coraz przykrzeysze, i do potraw użycia, ociężały kto nie chciał, przymuszaiące. *Krup.* 2, 56 f: Hunger. Kiedy fałdy żołądkowe czcze wzaiemnie ocierają; wtedy zwierzę czuie głód. *Zool. Nar.* 3.

wielki morzący *ob.* Przemor. Psi głód, choroba, *bulimia*, der Hundshunger, Heißhunger, żądza iedzenia zbyt wielka w pomiar sił żołądka. *Dyk. Med.* 2, 275. (cf. wilcza choroba, *Crn.* kukèz; *Rs.* алчба. Głodu ten znać nie czuie, co tego i owego tylko kosztuie. *Cn. Ad.* 247. Głod do domu przypędzi. *Cn. Ad* 244. Głód dowcipny, głod wszystkiego nauczy. *ib.* Głód wilka z lasa wywoła. *ib.* Głód tani, sytość droga, *abo:* glodu nie kupić, sytość wiele kosztuie. *ib.* Przysmak wyborny, glod. *Cn. Ad.* 247. Głód naylepszy kucharz. *Teat.* 8, 43. Głód słanie za kuchmistrza, t. j. potrawy mniéy smaczne głodnemu żołądkowi przypadaią do gustu. *Pilch. Sen. list.* 1, 128. *et* 4, 141. Arabowie na pracę i głód dziwnie są trwali. *Warg. Radz.* 49. Kto robi, głodem nie umrze. *Cn. Ad.* 314. Bogu służąc, nikt nie umarł głodem. *Chrośc. Job* 33. Z głodu umieram. *Teat.* 17 *b*, 25. verhungern, vor Hunger sterben. Głód mrzeć, grozben Hunger leiden, bis zum Verhungern. W domu obfitym głod marł. *Ezop.* 51. Chceszże, żeby syn z nami głód marł? *Teat.* 8, 49., *Vd.* gladi vmreti, sgladeti, salakotuvati, gladi konz vseti). Głód cierpieć, łaknąć; *Sla.* gladovati; *Cro.* gladuvati; *Rs.* голодáмь, оголодáмь; *Ec.* гладствовами. Głodem kogo morzyć. *Boh. Kom.* 4, 203. einen mit Hunger quälen. - *Slo. Prov.* hlad sa sčenice nè bogi głod nie boi się szubienicy; hlad sa nè da slowmi utišit głód się nie da słowy uciszyć, *ob.* głodnego żołądka bayką nie zabawić; *Cro.* glad ochi nema, *Rg.* glád occi nei ma = głód oczu nie ma; *Cro.* Glad y vu kuxu ide hisu, *Rg.* glád i ù kùxnu kucchju ulazij, *fames et pestiferam intrat domum.* §°. głod napoiu = pragnienie, der Durst. W obłoki suche usta wlepili i oczy, Co większa, tym ich bardziey głod unpoiu tłoczy. *Bardz. Luk.* 61. §. wielka chciwość, pragnienie lub łaknienie czego, großes Verlangen, Hunger. Głód bogactw, pragnienie czci, nienasycone iest. *Zygr. Ep.* 43. Głod słowa bożego. *Hebst. Lek. B.* Przepuszczę ia głód na ziemię, nie chleba, ale słowa bożego. *Karnk. Kat.* 425. Poślę głod na ziemię; nie głód chleba, ani pragnienie wody, ale słuchania słów Pańskich; tak że się tułać będą od morza do morza, szukaiąc słowa Pańskiego. *Bibl. Gd. Amo.* 8, 11. 2) Głod, Glody, *in sing. et plur.* wielki niedostatek chleba i zgoła żywności i pierwszych potrzeb, die Hungersnoth, der Hunger, der Mangel. Gdy się stał głód wielki po krainie oney, począł i on niedostatek cierpieć. *Selluc. Luk.* 15. W wielkim głodzie R. 1440 w Polszcze ludzie z liścia, z korzenia ledaiakiego, i lepu siemiołowego chleb działali. *Stryik.* 561., *Vd.* lakota, stradanje, gladuvanje, potrebnost krushnie; *Bs.* skupochja, glad, potriba od hrane). Głód żywności cierpieć *Rs.* голодовать. Jednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314.. *Slo.* geden presicenim riha, druhi hladom zimá. Jedź ty do mnie na głody, a ia do ciebie na gody. *Gwagn.* 385. Często odprawiwszy gody, muszą cierpieć głody. *W. Post. IV.* 69. Z wielkiey intraty przyszedł na głód. *Hor. sat.* 72. Zła miłość o głodzie. *Rys. Al.* 78. O głodzie, pospolicie mówią, miłość oziębła. *Petr. Ekon.* 72. *sine Cerere et Bacho friget Venus.* Przy głodzie, przykrzy się woiewodzie, a przy chlebie, chce mi się i ciebie. *Teat.* 14 *b*, 32. - §. Głod wody, brak wody, Wassermangel. Odjął im potok, którym woda szła do miasta; i tak udziałał wielki głód w mieście w piciu, że wszyscy bardzo pragnęli. *Jer. Zbr.* 64. Widząc, że głodem wody nie może nic uczynić, kazał pod miastem zbudować twierdzę. *ib.* 65. GŁODAC, - ał, - a *et* głodze *cz. ndk.*; *Bh.* hlodati, = hrizti; *Vd.* glodati, glojem, glodam; *Crn.* glódam (*Sor.* 1. dreptam *rodo*; łodaci, wodaci skrobać); *Cro.* glodati, gloyem *rodere*, glodati, glodyem = *terere*; *Rg.* gloghjatti; *Ross.* глодáмь, заглодáмь, гложу. grzyźć, beißen, nagen. Dziecina zębów ieszcze nie maiący, grubych pokarmów nie może gryźć abo głodać. *Petr. Lk.* 94. Drogie szaty nasze w skrzyni mole głodzą; a ubodzy i prostéy suknie od nas mieć nie mogą. *W. Post. W.* 2, 161. Golą kość leda kondys głodze. *Pot. Pocz.* 70. Psy, które kość pod stołem głodzą. *Pot. Arg.* 221. Nie póydą w pole z myśliwczemi prości Kundlowie, wolą w kuchni głodać kości. *Kochow.* 38. Odtąd paść się iuż więcéy nie będziecie kozy, Kędy kwitnie szczodrzeniec, ani głodać łozy. *Narg. Wirg.* 486. *carpetis*). Zetrze wężowi głowę; a wąż piętę iego głodać będzie. *Zrn. Pst.* 3, 709. Jedne iabłka głodzą osy, drugie czyrw gryzie. *Rey Zw.* 115. 2) *fig.* nacierać, wycierać, reiben, drücken, schaben, abreißen. Piastom dawnym twardy szyszak głowy pierwéy głodał, Niźli włożyli koronę. *Pot. Pocz.* 15. Bóg mię snadź szatanowi na obroty podał, Ażeby przez swe naczynia mię głodał. *Chrośc. Job.* 59. Hoyny, iako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rey Zw.* 217. Brzeg taki woda głodze. *Klon. Fl. E.* 2 *b.* Jadąc obaczę szewca, tuż przy saméy drodze, A on dąb nadstarzały z wierzchniéy skóry głodze. *Pot. Pocz.* 306. obnaża). GŁODEK, - dku, *m.*, *draba Linn.* znaiome ziołeczko, rosnące na polach, miane za wróżkę nieurodzayności. *Kluk Rośl.* 3, 99. das Hungerblümchen. Głodek obwodkowy, *D. ciliaris*, *Linn.*, wiosienny, *D. verna*, żółty, *D. muralis. Jundz.* 329. GŁODNIE, GŁODNO, *adv. adj.* głodny, hungrig. Ey chłodno i głodno; Choć i głodno i chłodno, Ale żyiem swobodno. *Kniaź. Poez.* 2, 177. wir leiden Kälte und Hunger. Chłodno, głodno, i do domu daleko, = wszystko złe na raz. *Ossol. Wyr.* GŁODNIEC, - iał, - iecie *neutr. niedok.*, zgłodnieć *dk.*, *Sla.* gladovati; *Cro.* gladuvati, gladujem; *Bs.* gladovati, *Rg.* gladnjetti, gladovatti, biti glaadan; *Vd.* gladuvati, gladiti, glad terpeti; *Ross.* голодáмь, оголодáмь; *Ec.* гладствовами, алкáти. głodnym się stawać, głodnym bydź, głód cierpieć, łaknąć, hungrig werden, hungrig seyn, hungern. Lwięta niedostatek cierpią i głodnieią. *Budn. Ps.* 34, 10. Głodnieć musi między bogactwami. *Past. Fid.* 261. Słucha mię teraz uczeń z ochotą, bo pamięta, że głodniał. *Mon. a.* 65. 250. Zgłodniały czego, chciwy, pragnący czego, wornach begierig. Widzenia twoiego zgłodniały. *Past. F.* 135. Skarbów, bogactw, zdobyczy zgłodniali. *Przyb. Luz.* 204. *GŁODNIK, - a, *m.*, łaknący, głodny, ein Hungriger, Hungerleider. *Vd.* gladounik (*diftg. Vd.* glodauz, grudovez; *Crn.* glodovz = głodaiący, gryzący); *Rg.* gladnik; *Bs.* gladnik; *Cro.* gládnyak, gládnik; *w rodz. żeńsk. Rg.* gladnizza; *Bs.* gladnića (*Boh. et Slov.* Hladolet *Saturnus*). GŁODNO *ob.* głodnie. *GŁODNOKARY, - a, - e, n. p. Głodnokare szczenię bardzo podle będzie na szczwanie. *Myśl. C 6.* kare a głodne.

*GŁODNOKUPNY, - a, - e, głodem zjednany, objadem kupiony, n. p. Głodnokupni pochlebiacze. *Kras. Liſt.* 2, 50. aus Hunger verkäuflich. GŁODNOSC, - ści, ż., łaknienie, die Hungrigkeit. *Bh.* hladowitoſt; *Sr.* 1. wodnoſcj. *GŁODNOZŁY, - a, - e, głodem doymuiący, hungerpeinigend. Brzuch-em móy słodziny napełnił w tak głodnozłey dobie. *Kulig. Her.* 11. GŁODNY, - a, - e, *GŁODZIEN, - dna, - dne, łaknący iedzenia, hungrig. *Bh.* hladowitý, hladowň; *Slo.* hladowitý; *Sr.* 2. glodní; *Sr.* 1. wodné; *Sla.* gládan; *Cro.* gladen; *Rg.* glaudan; *Vd.* gladoun, lazhen, vozhen; *Crn.* gladne, gladovitne; *Cro.* gládën, lachen, tësch; *Rs.* голóдный, гла́дный, алчный, жадный. Głodnemu chleb na myśli. *Rys. Ad.* 13. Głodny woli ieść, niż muzyki słuchać. *Cn. Ad.* 246. Głodnego żołądka bayką nie zabawić. *Fred. Ad.* 35., *Slo.* Hlad ſa ně da ſlowmi utiſit. Głodny niczém nie brakuie. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 141., *Cro.* Gladen seludëcz retko vszagdasnya zameche, *ieiunus ſtomachus raro vulgaria temnit.* Gladen vuk kladesze najé *esuriens lupus caudicem vorat*). Głodny iak pies. *Teat.* 8 *b*, 60. cf. psi głód. cf. kości, ſklepy się w brzuchu łamią). Głodny, ukąsiłby kamienia. *Cn. Ad.* 245. Głodnemu, iako żywo, syty nie wygodzi. *Sim. Siel.* 107. Nie umie się bić żołnierz głodny. *Jabł. Buk. C.* 3 *b*. Głodnemu naybardziéy się mieszka; Głodnemu zawsze południe, zawsze się chce ieść. *Cn. Ad.* 244. (cf. zegar naypewniéyszy, brzuch). Głodny gniewliwy; głodnemu day pokóy; głodnemu się nie nawi'ay, głodnych i mucha zwadzi. *Cn. Ad.* 245. Głodnych i mucha powadzi. *Rys. Ad.* 14. Głodnemu nie śmiech *Vd.* katiri kruha ſtradajo, so smicha hitru navelizhajo. Głodny kiia się nie boi. *ib.*, *Slo.* Hlad ſa ſibenice ně bogí. Głodny nie przebiera, przysmaków nie szuka. *ib.* 246. cf. Gdy się kto przepości, w niwczym niemasz kości. - b) *fig.* łakomy, chciwy, begierig, habſüchtig, hungrig. Głodny to całek, choć ma dosyć, da-ć się przecię przekupić. *Ld.* Sędzia nie ma bydź głodnym. *ib.* 2) głodny czas z głód przynoszący, nieurodzayny, drogi czas, drożyzna, theuer, Hunger bringend, z. B. theure Zeit, ein theures Jahr. Opat czasu głodnego, gdy lud ubogi żywności i miłosierdzia szukał, tak się zań modlił: . . . *Skarg. Zyw.* 2, 26. Czasu iednego głodnego, klasztor nie miał iedno troie chleba. *ib.* głodny rok. *Cn. Th.* - 3. niedoſtatek czego cierpiący, Mangel an etwas leidend. Bolesław Łysy, będąc grosza głodnym, miasteczka niektórym swoim ludziom zaſtawił. *Krom.* 258. *cum pecunia indigeret).* Kościoł we wszyſtkiéy dyecezyi Kiiowſkiéy głodny ieſt. *Wercsz. Kii.* 34. GŁODOTWORCA, - y, *m.* tworzący głod, przykładaiący się do drożyzny, der Urheber einer Hungersnoth. Tych, którzy kupuiąc tanio zboże, drogo przedawali, nazywano lichwiarzami, głodotwórcami, samokupcami. *Czack. Pr.* 326. GŁODZĘ, - dze, - dać, *ob.* Głodać, głodze, głodzę. GŁODZIC, - ił, - i, *cz, ndk.*, wygłodzić, ogłodzić *dk.*, głodem morzyć, mit Hunger quälen. *Ross.* голодúть, оголодúть (гложу *ob.* głodać); *Eccl.* гладомвориши. Mieszkaiąc w Rzymie Otton, nie chcąc wielkością żołnierzów miaſta głodzić, rozpuścił woyſko. *Skarg. Dz.* 877.

Pochodz. *mrzygłod*; - a) *od słowa głodać: nagłodać, ogłodać, pogłodać, przegłodać, przygłodać, rozgłodać, wgłodać się, wygłodać*; b) *od słowa głodzić: doglodzić, nagłodzić, ogłodzić, przegłodzić, przygłodzić; wygłodzić; zgłodzić, zgłodniały, wygłodniały; zagłodnieć.*

GŁOG, - u, *m.*, *Bh.* hleb, lob, Eſſpek; *Slo.* hleb, płana gabloň, płané gablko; *Sr.* 2 glog; *Cro.* glóg, glogovina; *Sla.* glogovina, shipak: *Bs.* glogovina, kolnika, kovika, trrin; *Rg.* glogh, bjecla dracija, glagovina; *Carn.* glóg; *Vd.* voglouje, shipak, dren: *Ross.* глоdъ, боярышникъ, сербарышникъ, шипóвникъ; *Eccl.* маnóкъ, *Crataegus Oxyacantha*, *Linn.* ieſt krzew jeden z większych, liście ma pięknie zielone, kwiat biały; owoc iego ieſt iagoda piękuie czerwona. *Klok Ros.* 2, 52. der Hagedorn, der Weißdorn. §. głóg, cierniſte, twá roży, die Dörner des Roſenſtrauches, der Dornſtrauch, worauf die Roſe wächſt. Musisz się głogiem zakłuć, aby ś róży urwał. *Kołak. Wiel. C.* 1. (cf. piękna róża ale tarń cf. przy róży oſtre ciernie). - §. ciernie, cierniſte, Dorn, Dornſtrauch. Uroda i piękność bez cnoty, na głogu iagody. *Rey Wiz.* 4. Nie zbieraią owoca z głogu, ni fig z oſtu. *Kulig. Her.* 189. Głupszy nad pawiona, kto róże chce zbierać z oścíſtego głogu. *ib.* 204. Taki będzie iako on głóg przy drodze, co sam drapie, a iagoda się niczemu dobremu nie godzi. *Rey Zw.* 74 *b*. Oci. móy karał was biczmi, a ia was będę karał głogiem *Budn.* 2 *Chron.* 10, 11. *not.* biczmi ſpiczaſtemi (Kolbaczami. *Bibl. Gd.* niedźwiadkami *alii*, mit Scorpionen *Luth.*). §. owoc róży polnéy, die Hagebutte, die Frucht der Hageroſe. Głóg różowa iagoda, *Cino bati frutto*, służy w dyssenteryach. *Krup.* 5, 149. Rożane iagody nasi wieśniacy nieroſtropnie głogiem zowią. *Sienn. Wol. - Cn. Th.* 638. Obd. Hetſchepetſche. §. głog drzewo dzikawidwa.

GŁOGOTAC, GOGOTAC, - ał, - oce, *cz. ndk*, wydawać głos bełkoracy, cf. gołgotać, głogotać, kłekotać, eine bullernde Stimme hören laſſen, bullern, kollern. *Rg.* glogotatti *cantar del gallo d'Jndia*). Orzeł, na wierzchu bramy, gdzie król szedł, ſkrzydły iak żywy chodził, kłaniaiąc się głogotał, szczęśliwie winszuiąc. *Stryk. Kron. C.* Rzekł krukowi orzeł, by milczał; on przedsię swym głośnikiem mierzienio gogotał. *Papr. Kol. M.* 5 *b*.

GŁOGOW, - a, *m.*, Wielkie miaſto w Śląsku dolnym, po Wrocławiu nayludniéysze. *Wyrw. Geogr.* 250. Gros. Glogau in Unter-Schleſien. *Bh.* Hlohow. 2) Głogów mały, w księſtwie Opawſkiem. *Dyk. Geogr.* 1, 242. Zum Glogau. 3) Głogow, w Sandomirſkim, ozdobne pałacem książąt Lubomirſkich. *ib.* eine Stadt in der Wem Sandomir. GŁOGOWCZYK, - a, *m.*, rodem z Głogowa, ein Glogauer. *w rodz. żeńſk.* GŁOGOWIANKA, die Glogauerinn. GŁOGOWIEC, - wca, *m.*, *papilio crataegus*, motyl dzienny, dosyć pospolity; ma skrzydełka okrągławo biało, z żyłkami czarniawemi. *Zool. Nar.* 139. ein Tagſchmetterling, der Baumweißling, Heckenweißling, Lilienvogel. GŁOGOWY, - a, - e, z głogu, Hagedorn-. *Bh.* hlohowý, Eſſpekowý; *Crn.* glogov; *Ec.* шипкóвый, шúпчанъ. We Francyi wypalą głogowemi wapno palą. *Kluk Rosl.* 2, 52. Głogowy krzak *Slo. et Bh.* hlohj; *Crn.* glogje, glozhje; *Ill.* voglounik, shipezhje, jesusove krone; *Ec.* шипковникъ

Głogowa iagoda *Bh.* hlohyně; *Bs.* gloghigne. GŁOGOWSKI, - a, - ie, od Głogowa, Glogauer:. *Boh.* Hlohowsky.

*GŁOM, - u, *m.*; Kiedy wieprza zabiią, a kiszki od plugastwa wychędożą, tedy z nich naskrobać głomu, to iest *materiam mucillaginosam. Haur Sk.* 465. ſchleimigtes Weſen.

GŁOMBATY, - a, - e, może Giąbaty, iak giąb, gruby, nieokrzesany, niećwiczony, plump, dick, grob, ungeſchliffen. Pisma te wydaię, nie dla głombatych głów ani złośliwych, Lecz dla rozumnych, grzecznych i uczciwych. *Mon.* 71, 503.

*GŁOMZA, - y, ż., z *Pruſkiego*, der Gloms, Quark, Käſequark, twarog. *Mrongov.*

1) GŁON *ob.* Glan. GŁONEK, - nka, *m.*, *demin. nom.* gleń, kawał chleba, ein kleiner Knollen Brot. Dadzą czereśni lub słodkich wisionek Iż słuszny chleba ku téy uczynie głonek. *Zab.* 9, 15. - 2) Głon, glina, Lehm. Wodę chlipaz głonem. *Zebr. Ow.* 21. *limosa flumina potat.*

GŁOS, - u, *m.*, *Boh.* hlas, hlahol; *Slo.* hlaſ; *Sor.* 2. głoś, ſchtumma; *Sr.* 1. woß, loß; *Bs.* glas (*Rg.* glas *fama, nuntium*; głasnik *nuntius*); *Cro.* glasz (= ſława, honor); *Dl.* glaasz; *Vd.* glas, glaſa, gles, ſtima, shvenk, glasitje, glasje; *Crn.* glas, shtima (glasbe = lutnia); *Rs.* голосъ, глась, звукъ, звонъ, языкъ; cf. *Gr. Lat.* glossa, glottis, *Gr.* χλάζω cf. halas), die Stimme, die thieriſche Stimme. Zwierzęta, które maią pluca, głos wydaią; głos ten dzieie się przez powietrze wydobywaiące się z płuc kanałem powietrznym. *Zool. Nar.* 21. Głosem moim do Jehowy zawołam, głosem moim do niego modlić się będę. *Budn. Ps.* 142, 1. Kiedy Agryppa w Cezarey przemowę uczynił, pochlebcy zawołali, że to głos boży, a nie człowieczy. *Skarg. Dz.* 32. Bydlętom tylko głos, człowiekowi samemu mowa iest dana. *Petr. Pol.* 11. Głos żywy niemało krasy przydaie. *Pilch. Sen. liſt.* 272. Głos iednéy z nich iest pełny, wspaniały, wdzięczny, uymuiący, drugiéy miły, szypki i do podziwienia lekki. *Pam.* 83, 2, 186. Głos wielki *Rs.* велегласіе, zząd adj. велегласный, wielkiego głosu. - Głos słaby *Ec.* скудогласіе. Głos brzydki, kozi, *Ec.* козогласіе. Głosem niskim *Ec.* нетолсма, низкимъ гласомъ. Głos przeſtworny, woluy; głos rozumny, wyrozumny; głos wdzięczny. *Cn. Th.* Głos zmyślać = nie własnym głosem mówić abo śpiewać. *Cn. Th.* Psi głos, nie idzie do niebios. *Rys. Ad.* 53., *Slo.* pſi hlaſ do neba ně idě (cf. pies szczeka, słońce świeci). §. *Co głosu* = co gardła, mit voller Stimme, aus vollem Halſe. Krzyczą, co głosu w piersiach, co w gardzielach pary, Ukrzyżuy go! *Pot. Zac.* 118. Co głosu ſtaie, woła, gdzie bieżycie? *Petr Kchan. Jer.* 550. - §. *W głos:* a) głośnie, laut, mit lauter Stimme. W głos tego powiedzieć nie mogę, ale iednemu z was potaiemnie powierzę. *Warg. Wal.* 209. Ta przysięga na ten czas w głos czytana była. *Steb.* 2, 453. Gdy żołnierze niedoſtatek żywności uznawać poczęli, w głos przeciw królowi szemrzą. *Krom.* 759. Dzień odjazdu w głos obwieszczono. *ib.* 760. b) w głos = właśnie w ten sens, oczywiście tak, mit klaren Worten, klärlich, deutlich. W głos opowiada prawo. *Tr.* §. *Na głos, na wszyſtek głos* = z całego gardła, aus vollem Halſe. Włosy z rozpaczy targałem, a na głos ciebiem wzywał. *Teat.* 54 *d*, 20. Tu mię śmiech na wszyſtek głos wzrusza. *Pot. Jow.* 2, 30. §. *Głosem*, głośnie, laut, mit lauter Stimme. Łacki, zwoławszy rotmiſtrzow do siebie, kazał przed niemi liſt deszpota czytać głosem. *Gwagn.* 113. Co szepcesz, a iakobyś się miał bać, tak słabo odpowiadasz? Głosem Chryſtusową moc wyznawszy, a wolnym ięzykiem potępiay pogański nierozum. *Skarg. Zyw.* 49. Jeden obaczywszy, iż uzdrowion iest, wrócił się z wielkim głosem wielbiąc boga. *Sekl. Luc.* 17. Nalegali wielkiemi głosami, aby Jezus był ukrzyżowan. *ib.* 23. (*not.* wołaſmi). *U myśliw.* głosem gonić, to iest szczekaniem psów. - Podnieść głos, die Stimme erheben. Stanęli z daleka i podnieśli głos swóy, rzekłąc: zmiłuy się nad nami! *Sekl. Luk.* 17. Spuścić głos, die Stimme ſinken laſſen. - §. 2) głos, z ton przez głos wydany die Stimme, der Ton, der Laut, den man mit der Stimme hören läßt. Głos śpiewaiący bez inſtrumentów, die Singeſtimme *ob.* głosowa muzyka. - Na dwa, trzy, cztery głosy muzyka abo muteta, pieśń. *Cn. Th.* na trzy głosy śpiewać. *ib.* dreyſtimmig ſingen. Głos *hoc loco ad artem musicam, non ad personas canentes refertur, nec vocem humanam, sed sonos artis differentes significat. Cn. Th.* 442. Kto zmiarkuie, iak wiele chor ma głosów? iest tam głos cieńki, gruby, i średni, są głosy niewiaſt, i mężczyzn; daią się głosy wszyſtkich słyszeć ogólnie; lecz w szczegolności żaden. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 378. Trąba głosu wielkiego. *Dambr.* 775. Człowiek tak usposobiony z natury, iż może wymawiać głosy wyraźne, które nazywamy słowami. *Cyank. Log.* 88. - §. 3) brzęk któregykolwiek rzeczy, die Stimme, der Laut, der Ton, der Schall, den irgend etwas von ſich giebt. Głos bez słowa nic inszego nie iest, iedno goły a prosty dźwięk. *Zrn. Pſt.* 17 *b.* Głos się ſtaie, gdy wiatr przez ciasne iakie miéysce przechodzi. *Sax. Pr.* 99. Usłyszał głos z nieba, iakoby głos szumiących wod, a głos nieinaczéy, iako wdzięcznych gędźców. *Rey Poſt. M m m* 2. Przez głos nie rozumiemy samego głosu zwierzęcego, ale każde brzmienie, każdy dźwięk dzwonów, inſtrumentów etc. *Os. Fiz.* 229. O dźwięku czyli głosie. *Hub. Mech.* 188. Ty zaczniy Tyrsie pierwszy nā nieszczęsne losy W żałobne takty wiązać twéy ſuiary głosy. *Zab.* 8, 303. *Nar.* - §. 4) odgłos, pogłoſka, das Gerede, das Gerücht. Złożyli Polacy séym w Gąsawie, puściwszy ten głos, że to dlatego czynią, aby uspokoili książęta Wielkopolſkie. *Bielſk. Kr.* 122. *et* 557. Głos ten brzmi dawno, że masz tak ładną córkę. *Auszp.* 38. Nie dlatego na tak daleką woynęśmy iechali, Abyśmy ten głos tylko lichy mieli, Żeśmy pogańską ziemię swoiowali. *P. Kchan. Jer.* 7. (sławę). - §. 5) głós, *votum*, przyzwolenie czyie na kogo, aby był obran abo wzięt na urząd. *Mącz. ſuffragium*; *Slo.* hlaſ, hlaſwolenj, zwolenj; *Sr.* 1. pžiproſtwa, wobleno; *Vind.* pervola, besiada, die Wahlſtimme, die durch Worte oder Zeichen ausgedrückte Meynung in der Berathſchlagung mehrerer, die Stimme. Kamil twardemi a prawie żelaznemi senatorów głosami z wotowaniem z Rzymu wypędzony. *Warg. Wal.* 146. Senatorowie maią na séymach miéysce i głos. *Bot.* 3, 44. Głos Pańſki zgadza się z temi głosami, na które się też wiele ludzi zgadzaią. *Rey Zw.* 102. (wyrok, *vox populi, vox Dei*). Mąż dobrego su-

mnienia, patrząc na silną wielkość ludzi, co są przeciwko niemu, nie liczy głosów, co są przeciwko niemu, ale iednym tylko wygrawa głosem. *Gorn. Sen.* 278. Zgodnemi głosami został obrany marszałkiem séymu Stanisław Małachowski. – §. 6) wolny głos, głos, wolność mówienia, przymówienia się, das Recht ſeine Stimme zu geben, ſeine Meynung zu ſagen, die Freyheit zu ſprechen in der Verſammlung. Proszę mi nie przeszkadzać; ia głos zabieram. *Teatr* 29, 102. Zrzenica wolności, i tyią uno niony prawami głos wolny. *Vol. Leg.* 7, 453. Moſpanie Marszałku, proszę o głos, ich bitte um Erlaubniß zu ſprechen. Ma głos Jmć Pan Poseł Lubelſki, er hat die Stimme, die Erlaubniß zu ſprechen. *Gaz. Nar.* Marszałek seymowy głosy do mówienia posłom rozdzie. *Kras. Zb.* 2, 128. GŁOSEK, – ska, *m.*, GŁOSECZEK, – czka, *m.*, *demin.*, das Stimmchen. *Bs.* glasać; *Ross.* голосокъ; *Sr.* 1. woſcjik; *Ec.* гласецъ. Krzyknie ona na mnie swym głoſkiem. *Teatr* 29, 71. Co za głosek miłutki! *ib.* 55 *b*, 22. Wiatreczek głoseczkiem się ozywa. *Groch. W.* 352. Słowiczku, przyleć z głoſkiem ulubionym. *ib.* 357. Cieniuchne głoseczki. *ib.* 352. GŁOSIC, – ił, – i, głoszę *cz. ndk.*, (ogłosić, zgłosić, rozgłosić *dk. qu. v.*, *Bh.* hlaſyti, hlaſati (*Sr.* 2. ße ſgłoßiſch zgodzić się); *Rg.* glâsiti; *Cro.* glasziti; *Vd.* glasiti, glasovati, głos dati; *Crn.* glasim; *Rs.* голосить, голошу (*Ec.* гласити мówić, wołać, nazywać); *Rs.* гласить, гласу. ogłaszać, wiadomo lub głośno czynić, bekannt machen, eine Nachricht verbreiten, gemein machen. Głoszą, powiadaią, słychać, wieść iest. *Cn. Th.* Głosi się. *Smotr. Nap.* 13. man ſpricht, man trägt ſich damit herum, es geht die Rede. GŁOSICIEL, – a, *m.* (*Bh.* hlaſatel), głoszący co, ogłosiciel, der etwas bekannt macht, der Verkündiger, Kundmacher. *Rg.* glasitegl (*Rg. et Bs.* glasnòscja *nuntius*, glâsnizza *nuntia*). GŁOSICIELKA, die Verkündigerinn. GŁOSISTY, – a, – e, wielkogłosy, ſtarkſtimmig. *Rs.* голосистый. Głosiſte trąby. *Susz. Piesn.* 1. *D.* 4. 1) GŁOSKA, – i, ż., *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4., *Slo.* známka; *Sr.* 1. pißnik; *Sr.* 2. buchſchtowa; *Sla.* slovo; *Cro.* szlova, puſtùba; *Crn.* shèrka (shèrkam = piszę, rysuię); *Vd* zherka, zharka; zherkati, zherkuvati = syllabizować; *Ross.* буква; *Ec.* писмя, спикхїя. – §. 2) u *Trotza*, wokal, co *Kpcz.* samogłoską (*Bh.* hláſka nocna ſtraż). (2) GŁOSKA *ob.* Głozowie (*Bh.* hláſka nocna ſtraż). GŁOSKOWY, – a, – e, 1) od głosek za, Głozka). czyli liter, literalny, Buchſtaben=. Głoſkowe pismo, die Buchſtabenſchrift. cf. głosowy. 2) podług *Trotza*, co się tycze wokalów abo samogłosek, die Selbſtlauter betreffend. Głoſkowe brzmienie. *GŁOSLIWY, – a, – e, głośno brzmiący, laut tönend. Nie biy w głośliwe bębny. *Lib. Hor.* 27. GŁOSNIA, – i, ż., Krtań w górze ma dziurkę podługowatą, która się głośnią, *glottis*, nazywa. *Hub. Mech.* 207. (głosowa dziurka), die Stimmritze. GŁOSNIE, GŁOSNO, *adv. adj.* Głosny, *Boh.* hlaſyté; *Rs.* чуть-нко. głosem (*oppos.* cicho), laut. Jeden ſtarszy modlitwę głosno mówi, a drudzy za nim cicho mówią. *Star. Dw.* 59. Głośno mówić *Ec.* гормáнсмвомáти, громко говорить. Głośno czytany, mówiony *Rs.* возглáсный. Głośno się śmiać. *Przyb. Ab.* 97. (cf. chychotać). – §. 2) wiadomo, sławnie, ruchbar,

laut, berühmt. Głośno to będzie; długo abo wszędy o tym mowić będą. *Cn. Ad.* 287. Dom ten bogactwy wielkiemi a naybardziey miłością u ludzi głośno słynął. *Karp.* 1, 145. *GŁOSNIK, – a, *m.*, akcent, *Crn.* glasnik; *Slo.* hlaſuznak. **GŁOSNOBRZMIĄCY, – a, – e, głośny, lauttonend. Z męſtwa twego sławęś wziął, na wszyſtek świat głośnobrzmiącą. *Groch. W.* 542. GŁOSNOŚĆ, – ści, ż., brzmienie głosu. *Cn. Th.* der helle Laut. *Rg.* glaasnos; *Cro.* glásznoszt; *Sr.* 1. wóßnoſć; *Rs.* гласность. **GŁOSNOTWORNY, – a, – e, głośnéy sławy nabawiaiący, lauten Ruhm bringend. Na głośnotwornéy arſie waleczne hetmany Wychwalał. *Zim.* 274. GŁOSNY, – a, – e, *comp.* głośniéyszy, *Boh.* hlaſotný (hlaſný, ponocný nocny ſtróż; *Slo.* hlaſný); *Sr.* 1. wóßné; *Vd.* glasen, glasoviten, glasnu, glasan, glasn; *Es.* glasni, glasoviti; *Cro.* glaszen, glászovit; *Rs.* гласный, звонкій, звончашый, громкій, возгласный, яркій, звучный; *Ec.*, гласисный (*oppos.* cichy), laut. a) wydaiący głos brzmiący, einen deutlichen Laut von ſich gebend, laut. Wiesz, dla czego dzwon głośny? bo wewnątrz iest próżny. *Kras. Bay.* 79. Głośne iabłowce rzucaiąc i iodły W ogień, czyniły za umarłe modły. *Zimor.* 194. Głośny to dzwonek będzie. *Gemm.* 89. *hic rumor terras transilit et maria. Oven.* Zabił się, żeby dał głośny dowód szaleństwa. *Teat.* 5 *b*, 74. *§. Na tym ganku ſtała muzyka głośna różnych głosów według potrzeby. *Warg. Wal.* 306. (t. i. głosowa, wokalna, Vocal=). – §. 2) sławny, chwalebny, głośny na cały świat. *Zegl. Ad.* 224. laut berühmt, bekannt. *Slo.* wyhlaſený; *Crn.* glasovit, glasovitne; *Vd.* resglasen, ozhiglaszni; *Bs.* naglasni, uzglascen, koji se svud cjuje i zna; *Ec.* знамóмый. Sława iego iest głośna. *Teat.* 18 *b*, 34. Nie mogąc zostać znakomitemi ludźmi, chcą przynaymniéy zostać głośnemi. *N. Pam.* 1, 62. Wassyngton, rozumem swoim w Ameryce zasłużony, a głośny w Europie. *Uſt. Konſt.* 1, 210. *GŁOSOCHWATNY, – a, – e, głos łapaiący, *n. p.* Głosochwatne po lasach echy. *Nar. Dz.* 3, 103. das ſtimmenhaſchende, tönehaſchende Echo. *GŁOSOWAC *intrans. contin.*, głosy dawać, kreskować, wotować, Stimmen geben, votiren. Nie mogli w głosowaniu zgodzić się bogowie. *Przyb. Luz.* 9. GŁOSOWY, – a, – e, od głosu, Stimm=. Między chrząſtkami krtani iest dziurka głosowa, *glottis. Krup.* 2, 259. (*ob.* głośnia). Muzyka głosowa i inſtrumentalna. *Petr. Pol.* 2, 72. Muzyka głosowa abo wokalna, i narzędziowa abo inſtrumentalna. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 12, 2) głosowy (cf. głoſkowy, od głosek), głos lub słowa wyrażaiący, Laute oder Töne ausdrückend. Głosowe pismo daleko iest wygodnieysze i zrozumialsze nad rzeczowe abo hieroglificzne. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 31. GŁOSZĘ *ob.* Głosić.

Pochodz. **głasać*, *głaszać*; *nadgłaszać*, *nadgłosić*; *ogłaszac*, *ogłosić*, *ogłosiciel*; *odgłos*; *pogłoſka*; *przeogłaszać*, *przegłosić*; *przygłaszać*, *przygłosić*; *rozgłaszać*, *rozgłosić*; *wieległośny*; *zogłaszać*, *zagłosić*; *zgłosić*; *zgłoſka*, *zgłoſkować*, *zgłoſkowanie*; *samogłoſka*; *spółgłoſka*. 2) *hałas*, *hałasować*, *hałasownik*, *pohałasować*.

GLOT, GLUT, – u, *m.*, glot abo kulka do rusznicy,

glans. Mącz., z *Niem.* das Loth, cf. lotka, die Ladung des kleinen Feuergewehrs, z. B. Kraut und Loth; sonst auch von Kanonenkugeln. Gloty, są kawałki siekanego żelaza, którego dawniéy używano do kartaczów. Używaią ich też do ręcznéy broni, a na ów czas są to kule ołowiane, na kilka części nieregularnych porozcinane. *Jakub. Art.* 3, 293. Działa pełne glotów nasuli. *Bielsk. Kr.* 704. kul działowych). Głutami strzelała swemi smrodliwemi. *Zimor. Siel.* 231. Już nam, Gąska, niebożę, nie będziesz błaznował, Już pod Operyaszem nie będziesz harcował, Ani glotów z rękawa sypał na chłopięta, Kiedy cię więc opadną, iakoby szczenięta. *J. Kchan. Fr.* 80. (*Vd.* glota z zielsko; *Ec.* глóмb, обúдливый человѣкb *harpax*, гломаю *ingurgito*; глóмка *guttur.*

GŁOWA, – y, ś., *Boh. et Slo.* hlawa; *Sr.* 2. głowa; *Sr.* 1. łowa, hwowa; *Crn., Vd., Cro., Ill., Bs.* glava; *Lg.* glâva; *Sla.* glava; *Rs.* головà, главà cf. *Gr.* κεφαλή, κεφαλή, κεβαλη, κεβλη cf. *Lat.* calva, cf. globus cf łeb; cf. *Ger.* schlau), der Kopf, das Haupt. Właściwie, część ciała, w któréy wszystkie zmysły są zebrane. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. Głowa, iedna z istotnych części zwierzęcia, zawiera w sobie mózg i początek zmysłów. *Zool. Nar.* 42. *Kirch. Anat.* 2. *Dyke. Med.* 2, 280. Głowa ogołem wzięta, iest naywyższą i nayprzedniéyszą częścią ciała ludzkiego; iest siedliskiem czyli warsztatem duchów ożywiaiących i zmysłów wszystkich. *Perz. Cyr.* 1, 36. dzieli się na część włosami porosłą, *in partem capillatam*, i na twarz, *in faciem. ib.* 17. Dzieli się na czaszkę i na twarz; dzieli się na wierzchołek (cf. ciemię), przodek głowy, *sinciput* (*Bh.* témeno; *Rg.* tjémme; *Sr.* 1. hwówné prédk), tylną część abo zatylek, *occiput* (potylica. *Urs. Gr.* 180., *Sr.* 1. hwówné zadk, téwo; *Rg.* zatjelak; *Ec.* задъ главы, замы́локъ, примозго́вница), skronie *tempora. ib.* Przez choroby głowy, rozumiemy owe, których skutki w głowie się ukazuią. *Krup.* 5, 600. Eół głowy *Sla.* glavobolja, *Vd.* glavobol; Kopfschmerz. Głowa mię boli, der Kopf thut mir weh. Nie upiiay się, nie będzie cię głowa bolała. *Zeal. Ad.* 170. Chustka na głowę *Cro.* pecha. – Pięknie ubrana na głowie. *Teat.* 15 *c*, 72. Czapkę na głowę włożył. *Tward. Wł.* 171. – Stoiący z głową odkrytą, mit bloßem Kopfe, *Ec.* наголавый; *oppos.* z głową nakrytą, mit bedecktem Haupte. Zimno przywiązć go nie mogło do tego, aby był kiedy głowę swoię nakrył. *Warg. Wal.* 286. Głową kiwał na drugie. *Mon.* 65, 207. – Głową na dół z nogami wzgórę. *Cn. Th.* Głową się rodzi człowiek. *ib.* t. i. głową wychodzi z żywota, mit dem Kopfe nach unten. Długo głową na dół wisiał. *Mon.* 70, 745., *Sla.* skèrmoglavicé; *Ec.* стремглáвь. Na głowę strącony *Rs.* стремглáвный. – Od głowy aż do stóp. *Pam.* 85, 1, 882. *Mon.* 75, 613., *Slo.* od hlavi aj po pati). *Prov. Slo.* kam noha, kam ruka; kam ocaf, kam hlawa *scopae dissolutae.* – Niech głowa nogom nie mówi: iesteście mi niepotrzebne. *Skarg. Dz.* 280. Mucho! tobie się ma godzić Każdemu po głowie chodzić? *Zab.* 13, 282. *Trębicz.* Na co głową bić o ścianę! *Pilch. Sen.* 165. Muru nie przebiiesz głową. *Alb. n. W.* 22. I głowy gdzie skłonić nie maią. *Paszk. Dz.* 49. – Trupia głowa, *Vd.* mertvuška glava, lubanja (cf. łeb). – Głowę podnieść, wynieść z wzbiiać się, das Haupt erheben. Bałwochwalstwo, które zawsze głowę podnosiło, poniżył. *Skarg. Dz.* 335. Nie mogą głowy podnieść, bo Turecką ręką Są zhołdowani iak piekielną męką *Paszk. Dz.* 53. Pospólstwo nie ma sposobu głowy podnieść, i iarzmo z siebie zdjąć. *Kłok. Turk.* Trudno pan który, albo miasto, wzbić się może nad zwyczayną mierney fortuny powagę, i głowę wynieść między sławne świata monarchie, póki go więzy prawa ściskaią. *Kłok. Turk.* 8. Ubogi głowę podniesie nad pany. *Bard. Tr.* 231. Anieli chcący nad innych wynieść głowy, ze wszystkim upadli. *Balt. Niedz.* 1, 238. Dziewczęta patrzą wyżey nad głowę, wstydzą się brać mężów równych sobie. *Teat.* 54, 21. (*ob.* wyżéy nosa gębę nosić). – Składać głowę z poniżać się, sein Haupt beugen. Prowincye otwierały wrota, i składały głowę pod szczęściem broni Ottomańskiéy. *Kłok. Turk.* 62. – b) głowa, uważana iako siedlisko życia, der Kopf, das Haupt, als Sitz des Lebens betrachtet. cf. gardło. Dałbym głowę, że tak iest. *Teatr* 29, 7. Jakby mu o głowę szło, *tanquam si animae discrimen agatur. Cn. Ad.* 287. Nie idzie o czapkę, ale pospołu i z czapką o głowę. *Rey Zw.* 126. W bitwie nie żałował głowy nastawić. *Gorn. Dw.* 289. Zmatałeś na głowę swoię. 3 *Leop. Dan.* 13, 55. (na swą szyię. 1 *Leop.*). W obcych krajach szukał schronienia swéy głowie, Bo mścić się nad nim chcieli Herkula wnukowie. *Dmoch. Jl.* 1, 55. Skarawszy nas, i na ich mścicyie się głowie. *Jabł. Tel.* 150. Gdyby pan zabił poddanego, w tym przypadku szła głowa za głowę. *Pam.* 85, 1, 727. Znaydę ieszcze pana, przy którym głowę moię położę. *Teat.* 19 *b*, 27. (przy którym umrę). Królowie łożą tysiącami głowy ludzkie na dostanie iednéy piędzi ziemi. *Kłok. Turk.* 103. Często złość na głowę się swego mistrza sadzi. *Bardz. Tr.* 306. (zgubę). Ja na swą głowę tego brać nie chce. *Falib. Dis. L.* 3. (żeby moia głowa za to odpowiedziała). Sąd o głowę, *iudicium capitis.* Stać komu o głowę, chcieć kogo zabić, *petere caput alicuius. Mącz.* Głowę karzą, kiedy ręka zgrzeszy. *Morszt.* 142. Za głowę szlachcica przedtym iedno 30 grzywien płacono; potym sześćdziesiąt, potym sto i dwadzieścia, z siedzeniem w wieży. *Herb. Stat.* 249. Głowę komu uciąć. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. köpfen, den Kopf abschlagen; den Kopf vor die Füße legen. *Vd.* oglaviti, glavó vzeti, odglaviti, glavo odsekati; *Ec.* обезглáвити, безглáвлю *decapito* ἀποκεφαλίζω; Ścięty главоусѣченый. §. Nad głową n. p. wisieć, über dem Kopfe schweben, auf dem Nacken haben (cf. nad szyią, karkiem, gardłem). Rozumieli każdego momentu, że im nieprzyiaciele nad głową wiszą. *Kłok. Turk.* 243. Zapłacić trzeba, stoi nad głową wierzyciel. *Gorn. Sen.* 530. – §. Po głowie czyiéy, po zmarłéy głowie, z po śmierci, nach jemandes Ableben. Czegom sobie za zdrowia uprzeymie życzyła, Zebym po twoiéy głowie sierotą nie była, Dziękuię bogu memu, iże mię w téy mierze Wysłuchawszy, niegodną, przed tobą wprzód bierze. *Zimor. Siel.* 267. Ale nie tylko grunty i kąciki moie, Wszystek świat po iéy głowie twarz odmienił swoię. *ib.* 260. Teraz po iey głowie, iakby odjął ręką. *ib.* 259. Syn nie inaczéy bydź może uczęstnikiem maiątków naszych, aż dopiero po zmarłéy głowie. *Mon.* 71, 372. (*ob. niżéy* głowa z osoba, główna osoba). – §. *Chy.* Materye pozostałe na bibule przy

cedzeniu prochu, są siarká i węgle; w tym ſtanie, będąc odłączone od saletry, nazywaią się głowa umarła prochu, *la tête morte. Jak. Art.* 1, 28. *caput mortuum*, der Todtenkopf, der Rückſtand bey chemiſchen Arbeiten. cf. królik. – §. Na głowę = a) zupełnie, do szczętu, aufs Haupt, völlig, ganz und gar. Woysko tył podało, i pobici wszyscy prawie na głowę. *Skarg. Dz.* 295. Prawie na głowę powalił Rzplitą Terency przegraną Kanneńską. *Warg. Wal.* 133. Nieprzyiaciel przegrał na głowę. *Teat.* 21, 153. Rozumiał, że iuż na głowę rzeczy ich upadły, i że iuż nie można było mieć żadnego szczęścia u ludzi zginionych. *Ustrz. Kruc.* 2, 53. Podchodziły nam na głowę obory. *Sim. Siel.* 111. Żydowski naród iest na głowę nieprzyiaciel chrześcianom. *Comp. Med.* 387., *Rs.* заодѣй глóвны nieprzyiaciel). Zdanie Seneki zda się bydź na głowę przeciwne. *Pilch. Sen. liſt.* 356. (w brew). β) na głowę, na łeb, na szyię, co żywo, über Hals und Kopf. Choć mętne czarne błoto, do picia sprosznego Bieży żołnierz na głowę, trzeźwi żyiącego Woda. *Bardz. Luk.* 60. Biegaią tam na głowę. *Jabł. Buk. E.* 2 *b.* Wilk z owieczką złapaną do lasu na głowę. *Jakub. Bay.* 111. Wszyſtkę na głowę ruszył Hiszpanią, Aby zgubił i niszczył do szczętu Francyą. *P. Kchan. Ort.* 1, 3. §. Na całą głowę = ze wszyſtkich sił, aus Leibeskräften. Owoż ten głuszec; trzeba z nim wrzeszczeć na całą głowę. *Boh. Kom.* 1, 45. Począł Czausz na całą głowę wrzeszczeć, uſkarżaiąc się na złamanie traktatu. *Zamoy. Boh.* 184. – §. W głowę = na gardło, na złamaną szyię, w brew, *Rs.* опрометью, auf den Tod, auf Tod und Leben. Poczuiąć, żeście im w głowę nieprzyiacielе. *Birk. Ch d. A.* 2. W głowę był nieprzyiacielem koronie Polſkiéy. *Birk. Zbar. D.* 2 *b.* Winu i Wenerze w głowę był nieprzyiacielem. *Banial. P. b.* todtfeind. Wolność z niewolą nic nie ma spolnego; owszem, oney ieſt w głowę przeciwną. *Gorn. Wł. C.* – W głowę pobić = na głowę pobić. *Tr.* – §. c) głowa, uważana iako siedlisko zmysłów, pamięci, rozumu, talentów, der Kopf als Sitz der Sinne, des Gedächtniſſes, des Verſtandes. Mądry, dowcipny, ma w głowie. *Cn. Ad.* 464. Może to być, iżci nauczyciel będzie miał co w głowie; ale ieśliby obyczaynym nie był, nie ſtałoby to za to. *Glicz. Wych. L.* 7 *b.* (że mądry, rozumny, uczony). Ma on oléy w głowie. *Pot. Arg.* 538., *ob.* ma kiełbie we łbie cf. kos, szpak, wrona, er hat Grütze im Kopfe. Nie dobrze mu w głowie ułożono; czegoś mu w głowie nie doſtaie; szydłem albo igłą albo widłami w głowie układano; puſto w głowie; nie wszyscy doma. *Cn. Ad.* 249. er iſt nicht recht bey Sinnen, er iſt nicht recht bey Troſte. cf. braknie mu piątéy klepki). Siedząc nogami igrać abo rękami gmerać, owych ieſt, którym w głowie nie wszyscy doma. *Frazm. Dw. B.* Pokaż przed światem, że nie sowy płodzisz w głowie. *Teat.* 16 *b*, 46. (pſtro w głowie). Macie flaki w głowie. *Teat.* 33, 84. (nie tęga głowa). W głowie iak po śliwkach. *ib.* 24 *c*, 68. (nie snuią się coś koncepta, nie roią się). Ciarlatan, choć mu źle w głowie, wrzeszczy iak woźny, że mądrość przedaie. *Jabł. Ez.* 88. – W głowę zayśdź = zwaryować, verrückt werden. *Ross. vulg.* рехнуться. Mieczysław w głowę zaszedłszy, rozum ostradał. *Krom.* 83. Od zdumienia wielkiego leda w głowę nie zaszedł. *Skarg. Zym.* 1, 356. Szalony, szaleie, zaszedł w głowę, odszedł od siebie. *Cn. Ad.* 1125. Z głowy wyśdz *idem.* Jugurtha, w tryumfie Maryusza iako ieniec prowadzony, z głowy wyszedł, a wkrótce potem w więzieniu dokonał z nędzy i głodu. *Pilch. Sall.* 315. – §. Spiewali na tych uczłach pieśni, które z wina w głowy brali. *Otw. Ow.* 2–5. które im się przy winie roiły, die ihnen aus dem Weine in den Kopf ſtiegen. Czyſte wino w głowę nie idzie. *Teat.* 5–, 57. ſteigt in den Kopf. Wina pić nie chciał, ani innych napoiow, które idą w głowę. *Gorn. Dw.* 3–. Moią ma ze katy głowę, wszyſtkich przepiła. *Teat.* 33, 73. (tęgopóy). Głowy mocnéy, [illegible] cy. *Cn. Th.* ſein Kopf kann was vertragen. Mieć co w głowie, podpiłym bydź, im Kopfe haben. §. Głowa, dobra, porządna, tęga głowa, nie dla kształtu, z rozum, dowcip, ein Kopf, ein guter, tabtiger Kopf. Skorom co rzekł, znać było, żem głowę. *Cn. Ad.* W. 3–. Masz, widzę, głowę, móy kumie. *Teat.* 30 *e*, 15. Pokaże – ć, że głowę noszę nie dla kształtu. *Pot. Arg.* 109. Nie od czego noszę głowę. *Teat.* 16 *b*, 93. (nie od pozłoty. O wy głowy do pozłoty, mózgu w nich brak ie. *Teat.* 12 *d*, 99. (półgłówki). *Zabł. Amf.* 48.). Nie tłukę się, moia w tem głowa. *Teat.* 16 *b* 92. (zawadzę ia tem). Czyń rzeczy, za głową. *ib.* 43 *c*, 131. *Wyb.* (rozumnie). Obadwa z mózgiem głowy. *Groch. W.* 531. Tertullian w pisał k[illegible] one, wielkiey głowy de praescriptione. *Sk. Dz.* 90. [illegible] nych głową przechodził! *Wad. Dan.* 28. Węzeł [illegible] trudny, a nie naszéy głowy. *Rey Wiz.* 114. O tem dyskurować nie chcę, nie mey to głowy. *Falib. Ins. L.* 3. Nie nasze to sprawa głowy. *Morszt.* 18. Nie [illegible] to głowy. *Prot. Jał.* 30. *Cn. Ad.* 682. cf. Kto z natury do czapki ſtworzony, Niechay swą głową ni [illegible] korony, cf. Dudku nie grab' siana cf. Szaszku, nie p[illegible] muy się legawego pola), dazu iſt ein beſſerer Kopf nöthig. Cóż ci do głowy przyszło, móy Orgonie, stary o młodéy miałbyś myśleć żonie? *Zabł. Bal.* 19. was ist dir doch in den Kopf gekommen. Gdy mi się nie ch[illegible] nie zaśpiewa, choćbyś go na wszyſtko zakl[illegible], a [illegible] kiedy lubo nieproszonemu do głowy co przyszło, [illegible] wszyſtkich tonów ſkoczne wygrawał tańce. *Zeb.* 15, 61. Cóż to twemu panu wjechało w głowę? *Teat.* 22 *b*. (cóż mu się ubrdało?). – – Głowy mi nie [illegible]. (nie poradzę sobie). *Sło.* gława mu kolem [illegible]. Mam interessów pilnych dość na głowie. *Teat.* 22 [illegible] Rozumialem, iż maią na głowie swoiéy całego [illegible] naywiększe interessa. *Mon.* 63, 272. Niepodobna [illegible] mu mieć wszyſtko na głowie. *Zabł. Dziew.* 55. – [illegible] cię głowa o to nie boli. *Teat.* 30 *c*, 9. (nie [illegible] nie gryź się, głowę miéy w tém wolną). Nie przyszczay do głowy tak smutnych myśli. *Teat.* 55 *d*, 2. Pana głowa zaboli, gdy rachować przyidzie. *Jez. Ek. E.* 2. Darmo bydź cnotliwym, bardzo głowa boli. *Sow. Vot. E.* 2 *b.*, *Vd.* tebi ne bo shau, te ne bo glava bolela). Nigdy spokoyney głowy maieſtaty nie [illegible] *Bardz. Tr.* 243. Głowę komu psuć, nabijać komu głowę, einem den Kopf warm machen. Lepiey ubogą [illegible] mieć, z którąbyś w ſtateczności mieszkał, niż bo[illegible] któraćby głowę gryzła. *Glicz. Wych. Q.* 2 *b.* głowę kl[illegible] Chociażby kliny na głowie ciosała. *Teat.* 16 *b*, 18. Gł[illegible]

Kra-

ſtracić przytomność, wcale odéyść od siebie, den Kopf verlieren, von Sinnen kommen. Głowę chyba ſtraciwszy mogła odrzucać ofiary Doranta. *Teat.* 1, 9. Sami nie wiedzą co chcą, zgubili głowę, *Gaz. Nar.* 1, 374. – §. Odtąd niechay mię kto iak chce nagania, za moią głową poydę. *Jakub. Baz.* 8 v. za moiem zdaniem, ich will meinem Kopfe folgen. Słuchać nie chce, i sama swoią głową wszystko robi. *Teat.* 26, *c.* 84. Wszystko podług swoiey głowy robią. *Teat.* 2, *b.* 58. *Rs.* самонравный. Każdy swoią iedzie głową, i własne swoie ma niezgodności i zazdrości. *Tr. Tel.* 224. Sędziowie nic z głowy i domysłu swego sądzić nie maią, tylko według tego ſtatutu. *Stat. Lit.* 179. nichts nach ihrem Kopfe und Erachten. – §., Siła sobie ludzi pisząc księgi, głowy nalamali. *Budn. Apopht.* 4. ſie haben ſich den Kopf gebrochen. Głowę sobie suszyć, smażyć *qu. v.*) Głową pracować. *Pam.* 81, 630. mit dem Kopfe arbeiten. Uczeni ludzie głową pracuią, i wysilenia myśli przywodzą ich często do hypochondryi. *Kras. Pod.* 2, 190. – §., Mieć co w głowie, w myśli, im Kopfe, in Gedanken, im Sinne haben. Co We Pan u djabła masz w téy głowie? *Teat.* 55, *b.* 37. Moi Panowie, cóż u was w głowie! *ib.* 52, *d.* 69. Jusza mi się teraz postać monarchii Tureckiey zdaie, niżelim ią miał pierwey w głowie. *Klok. Turk. praef.* niżelim pierwéy sobie uprządł). Jeśli Janczarowie nic nie maią w głowie, iedzą spokoynie, ale ieśli maią niesmak iaki, depcą półmiski. *Klok. Turk.* 228. Dziś u ładnych kobiet w głowie graf lub książę. *Teatr.* 43, 77. To w głowie, żeby ich się bano, maią. *Bard. Tr.* 243. Pani ma w głowie woiał. *Teat.* 48, *b.* 44. Prawdziwie zapomniałem, miałem co innego w głowie. *Boh. Kom.* 4, 69. Nie ma w głowie téy myśli, żeby sobie sam miał ſtać o zdrowie. *P. Kchan. Orl.* 1, 135. *Slo.* ma jiwe ſtribro w hlawe *Pertumnus.* – §., Próżny postrach żołnierzom z głowy wybił. *Klok. Turk.* 27. *Jabł. Tel.* 143. wyperswadował im ertat ihn ihnen aus dem Sinn geredet. – §., Porzekay, porozeź ia się swoiey głowy. *Boh. Kom.* 1, 192. ich will vorher meinen Kopf zu Rathe ziehen, das Ding überlegen. Ey dziáku skorzyliście kaducznie do głowy po rozum. *Ost. l. Str.* 1, ruszyłeś konceptem). I tu ruszyłaś głową, iak zd chle cielę ogonem. *Pim. Kam.* 61. – §., Otóż niech te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w rozum. *Glicz. Wich. N.* 2. (niech wezmą na uwagę, in Erwägung). §., Nie wleze mu w głowę, nie poymie, es geht ihm nicht in den Kopf. Alwar żadnym sposobem nie chciał mi wleść do głowy. *Kras. Pod.* 2, 143. Wniosek ten nie mógł w głowę wniyść, chociaż mądrym panom, *Wad. Dan.* 165. – Moią własną głową lekarſtwa znalezione. *Otw. Ow.* 30. przeczemnie wymyślone). – Dawne przysłowie: niech głowa się nie bíie, niech ręka nie radzi. *Gaz. Nar.* 1, 58. Głowa rządzi; głową i człowiek i rząd stoi. *Cn. Al.* 247. Gdzie głowa chodzi za nogami, a nie nogi za głową, rząd tam płochy bydź musi. *Smotr. Ap.* 47. Myią się nogi, kiedy błądzi głowa, *Mon.* 71, 469. Gdybyś chciał według twéy żyć zdrowéy głowy albo rozumu... *Kulig. Her.* 131. – §., Jeśli spytany będziesz, niechay ma głowę odpowiedź twoia. *Birk. Obóz. Kaz. K. b.* (sens dobry, rozum, deine Antwort ſoll Hand und Fuß haben). – §. 2., *metonym.* głowa, zamiast całego człowieka, na przykład, tysiąc głów, t. i. ludzi, *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. Kopf, ſtatt Perſon, Menſch i. B. tauſend Köpfe. Okrutne powietrze na tysiącznéy głowie ludu szerzy się. *Jabł. Tel.* 223. U Turków wiele głów przez powietrze co lato ginie. *Klok. Turk.* 103. Od każdey głowy pół sykla; od wszystkich, którzy szli w liczbę, których ludzi było sześć kroć sto tysięcy. *Bibl. Gd. Exod.* 38, 26. Obliczcie summę synów Izraelskich według głów ich. *ib. Numer.* 1, 2. według osob ich. *v.* 18. Zbieraycie mannę po miarce na każdą głowę. *Biel. Hſt.* 31. Byli popisani głowami swemi wszyscy obywatele. *Rey Poſt. C.* 6. *Rs.* поголовно. W wolnym narodzie nie powinno się od głowy płacić. *Leszcz. Gl.* 128. cf. pogłowne) *Ec.* κλαλλιο, *Gr.* κεφαλαιον *capitatim colligo.* Ztąd mówiemy *biała głowa qu. vide*, niewiaſta, kobieta. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. cf. *Cro.* muſka glava z mężczyzna). – a) uważaiąc człowieka, iako ſtworzenie myślą, rozumem obdarzone, głowa z człowiek, osoba, Kopf, ſtatt Perſon, beſonders mit Rückſicht auf die geiſtigen Eigenſchaften. Ile głów, tyle rozumów na świecie. *Ossol. Str.* 5. Co głowa, to rozum. *Rys. Ad.* 5. *quot capita, tot sensus.* Ile osób, tyle odmian; ile głów, tyle zdań. *Zab.* 8, 264. *Nar., Sla.* kollo hlaw, tollo klobukow, co hlawa, to rozum; *Vd.* koliker ludi, toliku zhudi; koliker glau, telku misel; *Rs.* сколько головъ, столько умовъ; ſo viel Köpfe, ſo viel Sinne. Każda głowa ma swoię czapkę. *Pot. Jow.* 34. – Nasze damy modne są śmieszne głowy. *Kras. Pod.* 48. Skłonnieysze młode głowy do robienia zdrady. *Bard. Tr.* 306. Głowa nieszczęsna, czemu nie masz boga przed okiem? *Miask. Ryt.* 73. Pusta z ciebie głowa. *Teat.* 46, *b.* 26. pustak). Nie żałuią, nie płaczą nic po tey złéy głowie. *Jabł. Tel.* 289. Plato z Arystotelesem, to dwie niebieskiego rozumu głowie, (*dualis*). *Gor. Dw.* 399. W dwóch głowach iednak więcéy rozumu, niż w iednéy. *Teat.* 30, *b.* 116. Głowa uczona królom naypotrzebnieysza. *Boh. Kom.* 2, 479. uczeni ludzie). Smieszne się robią kobiety w posiedzeniach, skoro chcą uchodzić za uczone głowy. *Kraj. Pod.* 144. Król senat sobie teraz tworzy nowy, Porzuciwszy nas stare doświadczone głowy. *Pot. Arg.* 322. Moia biedna głowa z tą uprzykrzoną babą. *Paſt. Fid.* 88. (ia biedny człowiek). – Mądra głowa, przez swoie staranie wszystko nam przywróciła. *Jabł. Ex.* 73. – §., Swą głową, swoią osobą, osobiście, sam, in Perſon. Sam nakoniec Sułtan głową swoią nad Nieſtrem stanął. *Birk. Podz.* 2. Cesarz ciągnie na woynę swą głową. *Paszk. Dz.* 107. Amurat iest głową swoią w woysce. *Baz. St.* 193. Antonin Piusz zawzdy w Rzymie głową swą leżał. *Kosz. Lor.* 109 *b.* Narymunt przeniósł stolicę do Kiernowa, iżby w pośrzodku Litwy, Zmudzi i Rusi sam głową zawzdy mieszkał. *Stryik.* 305. β) dwieście głów bydląt, owiec *etc.* *Cn. Th.* to iest sztuk, zweyhundert Häupter Rindvieh, d. h. Stück (vid. Adlung.). γ) głowa na głowę z iedno w drugie, eins ins andre gerechnet. Głowa na głowę, grunta w Europie średnio sześć ziarn za iedno wydaią. *Kluk. Rosl.* 3, 231. – §. 3. głowa, uważana, iako przednia część ciała, znaczy: a) starszego, przełożonego, rządcę, naczelnika (cf. czoło) das Haupt, das Oberhaupt, die vornehmſte Perſon unter mehrern, der Vorgeſetzte, der Aelteſte. *Vd.* poglavar, vishi glavar (glavar z autor); *Crn.* glavar; *Rg.* glavâr, poglaviza (poglaſtvo *Excellentia*); *Ban.* poglaviça; *Cro.* poglavár (poglávje, poglavek *caput*,

principium; (*Ec.* голова, dawny tytuł naczelnika strzeleckich pułków, przez Teodora Aleksiewicza na tytuł pułkownika przemieniony). Bóg wszystko Chrystusowi poddał pod nogi iego, i postanowił go głową nad wszystkiemi. *Salin.* 2, 470. Głowa niewidoma kościoła Katolickiego Chrystus, widoma papież, *Karnk. Kat.* 73. Pułkom wodze i starsze głowy naznaczono. *P. Kchan. Orl.* 1, 386. Chociaż chodzą samopas, maią iednak każda ich horda głowę, którey słuchaią. *Boter* 250. Gdzie głowy niemasz, rządu nie pytay. *Cn. Ad.* 236. (cf. Gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi, cf. wielu rząd, nierząd). Nie mogą nigdy głowy familii, na poznanie doskonałe postępków swoich służących, dosyć łożyć starania. *Zab.* 16, 8. die Familienhäupter. (cf. ociec czeladny). Głowa senatu, głowa rady = pierwsza osoba w senacie, w radzie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. Przeciął to mąż głową w domu! *Teatr.* 33, 8. Częstokroć że te domu i małżeństwa głowy, Przechodzą swą słabością baby, białogłowy. *Teatr.* 43, *c.* 109. *Wyb.* Któż tu iest głową w domu, he? *Teat.* 28, *b.* 3. (kto tu ma do rozkazania, wer ist hier Herr?). Wolę się głowy, a niźli nóg uiąć. *Gwagn.* 387. t. i. przednieyszych się trzymać, niż poślednieyszych. – Głowa buntu *ob.* herszt. Spisek wyiawiony, wątpić o nim nie mogę, acz nie wiem kto iest tego sprzymierzenia głową. *Teat.* 45, 21. Między historykami oyczystemi głowa, Jan Długosz. *Nies.* t. *praef.* pierwszy, der Vornehmste unter den Geschichtschreibern. cf. książę poetów Jan Kochanowski. b) o rzeczach bezżywotnych cf. czoło, auch von leblosen Dingen, das Haupt, das Vornehmste in seiner Art. Rzym, głowa wszystkiego pogaństwa i narodów. *Skarg. Dz.* 66. Zelandya wyspa, głowa albo stolec królestwa Duńskiego. *Biel. Hst.* 292. Kupcy Angielscy miasto Emden mieli za głowę swych handlów. *Boter.* 98. Prosto chciał Olbracht do Soczawy, iako do głowy. *Bielsk. Kr.* 455. t. i. do stolicy, miasta głównego Hauptstadt). Fraszka nosić złotogłów; mieć złoto, to głowa. *Jag. Gr. A* 3, *b.* (to grunt, fundament). §., głowa = władza, die Gewalt, Bothmäßigkeit. Podbił ich pod głowę pana swoiego. *Tr.* c) początek, zrzódło der Ursprung, der Quell, (das Haupt, *obs.* Oberd.; Adlg. *Vd.* glavar *autor*; *Cro.* poglavje, poglavek *caput*, *principium*). Morze patrząc uciekło; także Jordanowy Obrocił się wspak strumień do głowy. *JKchan. Ps.* 171. Cóż się to dzieie? rzeki wtecz do głów swych idą! *Birk. Kaz. Ob. A* 3. *d) głowny przedział, *caput*, na co teraz mamy słowo od *Budnego* wprowadzone *rozdział*, eine Hauptabtheilung, ein Capitel. *Vd.* kapitel, glavitek, glavitje, poglavje; *Bsn.* poglauje od koje kgnighe; *Rs.* глава (cf. *Ec.* оглавлéніе, краткое главъ книжныхъ показаніе, росписъ, главизна treść, rozkład; возглáвіе вещéй *Gr.* ἀνακεφαλαίωσις rekapitulacya). Krakowski tłumacz biblii (*Leopolita*) zowie rozdziały *kaputami*, a Brzescy *kapitułami*; ia ie zwałem *rozdziałami*, moglibyśmy ie też z łac. *głowami* zwać. *Budn. Bibl. praef.* Kirsztein, Cerazyn, w rozdziale, czyli iak nazywa, w głowie 15tey, woła o niezapominaniu kary śmierci na zaboyce. *Czack. Pr.* 2, 116. – Tych rzeczy, które powiadamy, to głowa abo summa. 1 *Leop. Hebr.* 8, 1. e) *fortyf.* głowa, główna liniia bastyonu, die Haupt-, oder Capitallinie eines Bollwerks. *Tr.* Głowa trzecią część niesie wyciągu swego. *Tr.* – §, 4., głowa, oznacza też rzeczy, postacią swoią podobne do postaci głowy. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. etwas das die Gestalt eines Kopfes hat, z. B. ein Krautkopf, Mohnkopf, Sáulenkopf, Nagelkopf. (cf. Kopf, Knauf). Głowa w kapeluszu, w czapce, *Rs.* тулья, тулейка, тулéечка. Głowa kapusty, ein Krautkopf, *Rs.* кочанъ, кочень, кочемóкъ, кочешéчикъ. Kapusta biała na Żuławie Gdańskiéy bywa tak wielka, że iedna głowa ma pięć pędzi cyrkumferencyi. *Lad. Hst. N.* 67. Podczas o głowę kapusty żołnierz odniosł dekret krwawy, Tak się u Rzymian toczyły sprawy. *Groch. W.* 506. Nie kapuśtna u mnie głowa, *Cn. Ad.* 605. On sam wie wszystko, a drudzy kapuściane głowy. *Min. Ryt.* 1, 310. (cf. głowiasta kapusta). Głowa makowa, *Kpcz. Gr.* 3, p. 72. *ob.* główka. Głowa u słupa, *Kpcz. ib.* der Säulenknauf. Głowa armaty albo działa, iest sam przodek rury działa, wypukleyszy nad przyległą część wylotu. *Jakub. Art.* 3, 293. przy samym wylocie armaty iest głowa, albo obręcze wylotowe, *bourlet*. *Jak. Art.* 1, 138. der Kopf an einem Stücke Geschütz, der vordere erhabne Theil an der Mündung. Głowa śpilki, Głowa gwoździa, i t. i. – §., Wyższy kray głową przedniey ręki nazwany, który z przedramieniem się styka. *Krup.* 1, 143. die Handwurzel, die Oberhand. Końce przednie środnią część nogi składaiące, głowami nazwane bywaią, ponieważ okrągłe, też w siebie biorą dołkowatości pierwszych członków palców. *ib.* 1, 171. Koniec wyższy grubszy głową piszczałki lub kości goleniowéy nazwany. *ib.* 155. *ob.* giczel. – §., Głowa walca, = czoło, die Stirne einer Walze. Wał wiatrakowy w głowie trzyma skrzydła. *Tr.* Głowa miechu kowalskiego *Boh.* zhlawj miechu. – §., Głowa cukru = sztuka cukru ulanego w formie kręgla, ein Hut Zucker, ein Zuckerhut. *Boh.* homole cukru; *Rs.* голова сахару. Człowiek pyszny, prędzéy od żyda głowę cukru odbierze, iak od poddanego suplikę. *Teat.* 6, *b.* 44. Dla głowy cukru wszystko, bez głowy cukru nic, t. i. za datek – bez datku. Głowa cukru to zrobiła, t. i. uczynił przekupiony: ztąd, że żydzi pospolicie panom albo ich zastępcom dawaią w podarunku głowy cukru. *Ossol. Wyr.* Opuszczaią też słowo *cukier*, mówiąc: do niego trzeba z głową, t. i. z głową cukru, z podarunkiem, z datkiem póyśdź. – §. 5) *Głowy*, łóżkowa deska u głowy, albo strona, mieysce w łóżku u głowy, das Haupt, der Kopf der Ruhestätte, des Bettes, der Ort, wo das Haupt ruht. *Rg.* glave, *Rs.* головы. Płakał w głowach chorego siedząc, *Gorn. Dw.* 207. zu den Häupten des Kranken, *Sor.* 2. głowach. Uyrzała dwu aniołów, iednego w głowach a drugiego w nogach. 1 *Leop. Joa* 20, 12. Po polach sypiali, nic w głowy nie kładąc. *Glicz. Wych. E.* 5. ohne etwas unter den Kopf zu legen. On tak na trawie i na gołéy ziemi Układł się, a tarcz w głowy sobie włożył. *P. Kchan. Jer.* 252, Rękę zabitego męża, uwinioną drogo, i namazaną, w głowach łóżka swego chowała. *Skarg. Zyw.* 2, 171. Nakłonił się ku głowom łoża iego. *Bibl. Gd. Genes.* 47, 31. Pacyenci po wsiach proszą księdza, by im nad głowami czytał. *Perz. Lek.* 126. §. *6) W siermiędzeli czy w złotych *głowach*, *JKchan. Dz.* 68. *ob.* złoto głów, śrebrogłów. – – §., Głowa Bawola *herb*, czarna głowa bawola z rogami w polu czerwoném; w hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 17. ein Wappen. – §., *Głowa trupia*, *herb*, głowa trupia szablą z wierzchu cięta; wprost idzie sza-

lla od lewego boku tarczy z rękoieścią złotą. *ib.* ein Wappen. GŁOWA, – y, *m.*, GŁOWACZ, – a, *m.*, wielkogłowy, *capito. Cn. Th.* ein Großkopf, Dickkopf. *Slo. et Boh.* hlawač; *Carn.* glavâzh, glavina; *Vd.* glavazh, grosnoglaunik, debeloglaven; *Dl.* glavan; *Sr.* 1. hwowaty, wulku hwowu mévaczé, *Cro.* glavina, glavach, glavat; *Rg.* glavina, glavettina, *vulg.* glavurina; *Rs.* головáчь, головáстикъ, *Ec.* главáчь. Głowaczowi. *Kochow. Fr.* 32. – §. 2, głowacz ryba, *Squalus maior. Capito fluuiatilis* der Alant, ein Fiſch mit einem großen Kopfe. *Boh.* hlawatice, klauſſt, praudnik; *Slo.* hlawač; *Sr.* 1. wulkohwowata réba; *Vd.* glavazh, glavazhek; *Crn.* oza; *Esn.* glavoç, çipol; *Rg.* glâvoc; *Cro.* glavâch ribicza, czipûl; *Ec.* главль, главáвль, головль; (*Rs.* рáмпан, кумá; cf. *Rs.* башка głowa każdéy wielkiéy ryby). Głowacz, *mugil*; gatunek ryby, dużą głowę maiący, z natury mały; nie ieſt bardzo w używaniu. *Krup.* 5, 70. Głowacz nie ieſt główna ryba, choć to bywa, że przez ſiłę pod wodę z iesiotrami pływa. *Mon.* 69, 590. Głowacz suchy *ob.* dorsz. §. 3. głowacz zwierz, *catoblepas. Plin. H. N.* 8, 21. ein afrikaniſches wildes Thier mit einem großen Kopfe. §. 4. głowacz, owad morſki der Waſſerſalamander, *Gall.* tetard, der Waſſermolch. *Krup.* 5, 71. – §. 5. Szczupaki naywiększe głowaczami zowią, albo głównemi. *Kluk. Zw.* 3, 173. cf. półmiſkowe, trawniki, die größten Hechte, Hauptheche. Głowacz karp' *ob.* ćwik). *Trotz* karpia głowacza bierze za karpia głowiaſtego, to ieſt, chudego z wielką głową. – §. 6. *Głowacze*, to konopie, które maią kwiaty rodzące. *Kluk. Dykc.* 1, 98. inaczey *Głowatki Haur. Sk.* 6. głowatki konopne. *Zaw. Gosp.* Konopie samce zowią *głowaczkami. Syr. Ziel.* 822. Konopie albowiem są dwoiakie; które dochodzą wcześnie, zowią się ſłoſkunią (płoſkunka, płoſkonne konopie); drugie nie kwitnąc daią nasienie, i są macioramі albo *głowatkami. Lad. Hſt. N.* 76. der weibliche Hanf, der Saathanf. *Boh.* hlawatka, *planta oleris*, 2) *ascia*). NB. *głowatka* u *Trotza*: a) galuszka, główka nasienie maiąca u ziół, n. p. u lnu, das Samenköpfchen, z. B. des Flachſes. b) gogołka, owocu drzewnego początek, das Obſtknöpfchen. – §. 7, głowacz, gatunek gwoździów, o szerokich głowach, eine Art Nägel mit breiten Köpfen. Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Os. Zel.* 12. – *§. 8) głowacz, przełożony, rządca, głowa, czoło, z *pogard.* głowacz ten nad wszyſtkim światem, nie wſtydzi się udawać bydź przełożonym? *Zygr. Ep.* 49. Głowacza tego znać nie chcemy, który z samego siebie, a nie z boga panuie. *Zygr. Ep.* 50. *Sor.* 2. głowazk. GŁOWACIEC, – iał, – iele *niiak. ndk.*, zgłowacieć *Dokon.*, głowaczem się ſtawać, głowy dużey doſtawać, einen großen dicken Kopf bekommen. Nie trzeba przeładować ſtawów, żeby przez to nie chudnęły, nie drobniały, nie głowaciały i brzuchatemi nie były narybki. *Haur Sk.* 138. GŁOWCZASTY, *ob.* głowiaſty. GŁOWCZYZNA, GŁOWSZCZYZNA, – y, *ż.*, Dawniey szlachcic za zabóyſtwo chłopa główczyzną czyli grzywnami za głowę zabitego zapłaconemi, okupował się. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 159. *Czack. Pr.* 2, 74. die Geldbuße für eine Mordthat. *In legibus Jaroslavi* головa *occurrit, ſignificatu poenae pro homicidio. Veteres Bohemi eodem sensu usi sunt. Durich.* 1, 316. *Rs.* головúщина kryminał. GŁOWECZKA, – i, *ż.*, *Demin. Nom.* głowka, głowa; *Boh.* hlawička; *Sor.* 1. hwowičźka, *Ger.* ein kleines Köpfchen. Wianeczek ku większey ozdobie, Kładę na głoweczkę tobie. *Groch. W.* 372. Gwiazdy Twéy świętéy gloweczki pilnuią. *Suez. Pieſ.* 2 *B.* GŁOWI, – ia, – ie, od głowy, Kopf=, des Kopfes, des Haupts. Głowia kość. *Cn. Th.* GŁOWIASTY, GŁOWISTY, GŁOWCZASTY, GŁOWIATY, – a, – o, *adv.* na – o, głowę maiący, mit einem Kopfe oder Knaufe verſehen. *Boh.* hlawatý; *Sor.* 1. hwówaté; *Dl. et Rg.* glavat; *Crn.* glavát; *Vd.* glavazhen, glavat; *Rs.* головáстый, головáтый; *Ec.* главастый, главоногжкій. Koniczyna białym kwiatem główczaſto kwitnie. *Syr.* 518. Głowiaſta kapuſta *Rs.* кочáнная капýста. Głowiaſta ſałata *Cr.* glavatica, ſhalata; *Vd.* likouſhniza). *Nóż* głowiaſty, maiący guzik na końcu, służy do wytaczania zebraney ropy z piersi, *culter capitatus. Czerw. Narz.* 22. Gwoźdź głowiaſty, *ob.* głowacz gwoźdź. – §. 2, z wielką głową, großköpfig. Ryby brzuchate i głowiate pochodzą ztąd, gdy ſtaw przeładowany. *Haur Sk.* 140. Sposób, żeby cebula rodziła się głowiaſta. *Haur Sk.* 74. – §. 3. głowiaſty korzeń ziol, *bulbosus*, okrągły w kulki, bollig. GŁOWICA, – y, *ż.*, głowa *z pogardą*, łeb, łbisko verächtlich, der Kopf. Dla kilku głowic wichrowatych, tyle kraiowego nieszczęścia. *Pot. Arg.* 169. Ciąwszy go w wyſtawione lice, w zapadłe ſkronie, potym tłukł wierzchem głowicę. *Otw. Ow.* 475. §. 2. Każdey rzeczy koniec grubszy, iako laſki, kości goleniowey. *Włod.* i t. d. das dickere Ende einer Sache, der Knopf, der Knauf, der Kopf. Bierze się gorliwie za głowicę miecza Polak przy czytaniu ewanielii. *Psalmod.* 14. Miecz dobyty głowicą na ziemi położył, a koniec sobie oſtry do piersi przyłożył. *P. Kchan. Orl.* 1, 124. Rękoieść z kości słoniowéy, Głowica znak wydaie domu Ateńſkiego. *Birk. Tr.* 162. Z przylbic pióra wyrwała, miecze przetopiła z głowicami. *Bardz. Luk.* 114. Głowica u szpady, der Degenknopf. *Vnd.* glaviza, knoff). Macharzyna od deſtylowania, nakrywa się kapitelą, czyli głowicą, dziubem obdarzoną. *Krup.* 5, 20. Głowica, kapitela, naywyższa z trzech części słupa. *Callit.* 6. das Kapital einer Säule. *Esn.* nadglavje; *Ec.* окрýжíе. Głownica. *Chmiel.* 1, 77. Głowice kości ſławowych, der Knopf, der runde Vorſatz am Knochen. Głowica pierścieniowa, *pala annuli*, głowica albo osadzenie na pierścieniu, w które kamień wsadzaią. *Mącz.* wierzch pierścienia, gdzie kamień, pieczęć lub co podobnego. *Włod.* der Kaſten am Ringe. GŁOWIENKA, – i, *ż.*, *Demin. Nom.* głownia. a) głowienka n. p. od szpady, eine kleine Degenklinge. b) głowienka do ſtrzelby, ein kleines Flintenrohr. b) głowienka drewna, albo palna, ein kleiner Löſchbrand, Brand ein kleiner brennbarer Körper. Zmieszawszy to wszyſtko, tocz z niego głowienki albo świeczki, które posusz; a gdy chcesz zakadzić, zapalay ie z końca. *Sleszk. Ped.* 277. *Sienn.* 577. §., głowienka z ołowianka, das Senkblei, Lothblei. Tyrczykówie naypierwéy głębokości morſkich przepaści głowienką dochodzili. *Tr. Telem.* 49. – §. 3. *Botan.* Głowienki czerwone, *solidago virga aurea Linn.* heidniſch Wundkraut, Golden Wundkraut, rodzay żywokoſtu; korzeń ſkuteczny na wrzody i rany. *Kluk. Rosl.* 2, 220. b) Głowienki, *prunella Linn.*, *Rs.* гормáнная трава; rodzay roślin, daią-

cych dobrą paszę dla bydła. *Kluk. Dykc.* 2, 231, die Brunelle, Braunelle, das Antonikraut. Głowienki pospolite *Rs.* сухоцвѣтникъ. GŁOWIENKOWY, - a, - e, *botan.* od głowienek, Wundkraut-, Brunellen-. Wodka głowienkowa. *Syr. Ziel.* 263. GŁOWINA, - y, *ż.*, biedna głowa, ein armer elender Kopf. *Carn. etc.* glavina = wielka głowa). GŁOWISTY *ob.* Głowiasty. GŁOWIZNA, - y, *ż.*, łbisko, głowica, *z pogardą*, der Kopf (verächtlich). Takie gazety rodzą się w pustych głowiznach. *Nar. Dz.* 3, 106. Brodata iakaś okropnéy poczwary głowizna. *Nar. Hist.* 4, 313. 2) grubszy koniec kości goleniowéy, dolna głowizna, *malleolus. Cn. Th.* der Knopf, runde Vorsatz am Knochen, besonders des Schienbeins. Głowiznę zowią wypukłość kości goleniowéy końskiey, i mówią głowizna goleniowa. Jest to owo spoienie nogi końskiey, które widziemy u spodu w przegubie nad kopytem. *Dykc. Med.* 2, 284. (*ob.* glozna). 3) głowizna *ec.* świnia ein Schweinskopf. Głowizna z chrzanem smaczna. *Jeż. Lk. P* 5. *Rs.* головизна łeb zwierzęcy, главизна początek, przyczyna, rozdział; *Ec.* главизна *compendium, summa*, treść). GŁOWKA, - i, *ż.*, Gloweczka, *Bh.* hlawka, hlawička; *Vd. et Cn.* glaviza; *Rg.* glavizza, glaviciza; *Bsn.* glaviça, glaviciça; *Rs.* головка, головушка, головонька; *Ec.* главка, главица. *Demin. Nom.* Głowa, das Köpfchen. Głowka iak makówka, a rozumu pusto. *Cn. Ad.* 248. *albo* Główka, by makowka, a rozumu by napiwał. *Rys. Ad.* 14. ein hübsches Köpfchen, aber nichts drinnen. Próżna głowkom gorącym rada. *Falib. Dis. R* 3. Główka go nie zaboli = dobrze się ma. *Cn. Ad.* 54. Z wody główkę tylko widzieć było. *Lib. Hor.* 114. Główka do pozłoty, Norybérskiey roboty *ob.* głowa). - Ozdobo świętych, główko uwielbiona, Więc ty tak ostrym cierniem rozkrwawiona. *Groch. IV.* 365. Anonym Archidyakon powiada, że w Polszcze, do Wacława, miasto pieniędzy, były skórki z główek wiewiorczych. *Nar. Hist.* 5, 286. *ob.* aspergili). Dotąd w Gallicyi chłopstwo niektóre pieniądze n. p. 28groszówki zowie główkami, Kopfstücke. Znalezione pieniądze chłopi, często po kilka wykopuiąc, nazywaią głowkami S. Jana. *Czack. Pr.* 112. 2) główka na członku męzkim *glans. Mącz.* die Eichel des männlichen Gliedes. Zołądź czyli główka korzenia męzkiego. *Perz. Cyr.* 1, 146. Główka członka męzkiego albo koniec bywa nakryty błonką, którą zowią praeputium. *Kirchh. Anat.* 65. *ob.* obrzezka, napletek). 3) *Botan.* Główka, *anthera*, zwierzchnia część pręcika na nitce osadzona, w któréy się pyłek robi. *Botan. Nar.* 109. der Staubbeutel, die kleinen Köpfe auf den Staubfäden der Blumen. Główka lniana, makowa, nasienna = galuszka das Samenköpfchen z. B. des Flachses, Mohns. makowa głowka, *Apcz. Gr.* 3, p. 72. (makowka). - Podleyszy gatunek maku iest ten, którego główki pod kapelusikiem otwarte są. *Kluk. Rosl.* 1, 226. Czas zbierania, koniczyny, kiedy główki, w których się znayduie nasienie, pękaią. *Pam.* 84, 1171. - W główki się wiąże sałata, der Salat häuptelt sich. Głowka czosnku, lilii, cebuli, korzeń głowiasty. *Cn. Th.* die Zwiebelwurzel. 3) główka śpilki, gwoździa, der Kopf, der Knopf, das Knöpfchen, die Kuppe z. B. Stecknadelkuppe. §., Głowka cukru *ob.* głowa, ein Hütchen Zucker, ein Zuckerhütchen. Wezmę główkę cukru, oko kawy. *Mon.* 71, 394. - 4) Głowka ś. Jana, *ziele*, rozmaite ma imiona: króliki, książki, drudzy matecznikiem i stokrocią wielką zowią. *Chrysanthemum Leucanthemum Linn.* die grosse Maslieb, das Gänsekraut. *Syr. Ziel.* 782. Złote główki *ziele ob.* złotogłów. Kakosze główki, Kozia rutka, kokosza wyka, *ziele, hedysarum onobrychis Linn.* sparcetta, die Esparsette, der Wiesenklee. *Syr.* 826. GŁOWKORODNY, - a, - e, rodzący czyli noszący główki, köpfchenzeugend, köpfchentragend. *Botan.* Łodyga główkorodna *caulis bulbifer*, przez kwiatow i liści, nosi na sobie zarodki główek lub cebulek. *Jundz.* 2, 16. GŁOWKOWATY, - a, - e, główkę mający kuppig, eine Kuppe oder ein Köpfchen habend. Owoszki głowkowate. *Nar. Tac.* 3, 68. *Boh.* hlowkowý, hlawkowatý. GŁOWKOWY, - a, - e, dollig, korzeń głowkowy, *tuberosa*, okrągławy, mączysty, na włóknach wiszący. *Botan. Nar.* 31. *Jundz.* 2, 7. eine Zwiebelwurzel *ob.* główka c). - GŁOWNE, - ego, *n.*, *Subst.* zagłowę pieniądze abo karanie. *Cn. Th.* - *Hist.* głowczyzna, die Geldstrafe für einen Mord. GŁOWNIA, - i, *ż.*, Główienka *Demin.*, *Boh.* hlavně, hlawen' (2. = rura strzelby); *Vd.* glovnia, gladnja, pogorielishe; *Cn.* glovna, palèsh; *Sr.* 2. głowna; *Bsn.* glavgna, glavgnja, *Cro.* glavnya, poleno; *Rg.* glàvgna, glavguzza, *Rs.* головня, главня, головёшка. (2. головня świeć w zbożu); *Ec.* главная. Szczepa drzewa do palenia też niedopalona, ein Scheitholz, ein Brand, ein brennes Stück Holz, ein Löschbrand. Któż głownie po tey ognia bierze, kędy się pali! *Birk. Kaz. Ob.* A. Głownia, niedopalone węgle. *Kruml. Chy.* 25. Głownia wysuszona, tłuszcy siarki syta, Prędko do siebie pożar palący chwyta. *Zimor. Siel.* 205. Samson głownie z ogniem do ogonów liszek przywiązał i puścił je; a te rozbiegaiąc się, popaliły wszystko zboże Filistynom. *Skarg. Żyw.* 2, 2. Głownia żywa, żarzysta, *Cn.* ogek. *Sr.* 1. żehliwé smalenez; Głownia gaszona *Boh.* ugal; *Cr.* ogorek; *Hg.* úszbg; *Sr.* 1. wošmalenez; wošmalenik. - b) Konrad Prussy wzdłuż i wszerz głownią a żelazem popuszczył *Krom.* 234. ogniem a mieczem, mit Feuer und Schwerdt. - §., głownia słupa, *ital.* fusto, *lat.* scapus, średnia z trzech części słupa. *Collar.* 6. (*Vitruv.* 1, 77. der Schaft einer Säule. - §. 3. szable nieoprawne nazywamy głównie. *Pol. Pocz.* 489. die Säbelklinge. Brandnary, w Islandzkim języku nazywano same głowy, czyli nieoprawne szable. *Czack. Pr.* 1, 216. Głownia szpadowa. *Tr.* die Degenklinge. Głownia noża (= brzeszczot), die Messerklinge. *Morav.* krn'a, krn'k. = klinga, dardiza, plozha (cf. plaza), plozhiza, Slavon. jeno grozdje; *Sor.* 2. lúnya; *Rs.* клинокъ, полоска, полосочка. - 4) Dla miner głownią zowią ziemię się kopie. *Chrośc. Luk.* 112. - 5*) Głownia albo rura strzelby, działa der Lauf, das Rohr eines Feuergewehrs. *Tr.* toż i w Czeskim języku znaczy. - GŁOWNICA, Głowica. GŁOWNIE *Adverb.*; *Boh.* hlavně, *cantus.* arcy-, bardzo, iak naybardziey, haupt-, recht sehr, sehr. Takieśmy odebrali wiadomości, które głównie obchodzą bezpieczeństwo oyczyzny. *Ust. Konst.* 2, 146. A co? ty widzisz? *Rr.* bardzo głównie widzę. *Min. Ryt.* 1, 2. Głównie! teraz to dopiero potrafisz. *Trib. S. M.* (głównie dobrze, arcydobrze, hauptgut, vortreflich, brav o! *)* To nam głównie smakować będzie. *Teat.*

Głównie go nienawidzi, z do śmierci, er haßt ihn auf den Tod (ob. na głowę nieprzyiaciel). GŁOWNIK, - a, *m.*, główny występca, kryminalista, mężobóyca, morderz, ein Criminalverbrecher, ein Mörder. (*Vd.* glounik, *Crn.* glavnik : grzebień). Wieże iakie maią bydź na głowniki albo kryminalistów. *Vol. Leg.* 6, 485. Wyznał się głównikiem i krwi niewinney rozlaney grzesznikiem. *Jabł. Ez.* 99. Nie chce mieć u siebie głównika, winnego głowy. *Alb. z Woy.* 6. Starostom Boleslaw rozkazał, aby złodzieie, głowniki imowali, nie patrząc zacności person. *Bielsk. Kr.* 43. GŁOWNY, - a, - e, *Boh.* hlawni, zakładnj; *Sr.* 1. bowiem; *Bsn.* glavno, iżrarsno; *Rg.* glávni, poglávni; *Cro.* glavni, poglávit; *Crn.* glavnè, poglavitn; *Vd.* glaun, gloriten, poglaviten; *Ec.* головный, главный od głowy, do głowy należący den Kopf betreffend, Kopf=, Haupt=. Pułszczeczki główne. *Syr. Ziel.* 533. (*ob.* względowie). Gorączki główne, w których chorzy bole głowy niewypowiedziane cierpią. *Krup.* 5, 314. das Kopffieber, die Hirnwuth. *Boh.* hlawnice *febris ardens*. Cyruliki według różnych części ciała materacykom imiona daią; te na głowę zowią, czapkami głównemi, lub kukułami. *Krup.* 5, 298. die Kopfmatratzen der Chirurgen, *Vd.* pezha, glavopokr.). Przy zaflawionym tedy goszczące stole Bachusem głowne zalewaią mole. *Chrośc. Luk.* 2, 43. - §. 2. główny, gardłowy, na gardło stoiący, o zdrowie przyprawuiący, den Kopf, den Hals, das Leben angehend. Główna rzecz, t. i. gdzie o gardło idzie, *causa capitis*, *Mącz.* eine Criminalsache. Maią to za rzecz główną i niesłuszną, gościa w czym ukrzywdzić. *Warg. Cez.* 141. Kryminalny, główny występek *Rs.* безголóвный, уголóвный; kryminał безголóвье, уголóвщина. Główny nieprzyiaciel z śmiertelny, na głowę, ein Todfeind, *Bh.* aublawnj; *Vd.* glavitn, *Rs.* злодѣ́й, *fem.* злодѣ́йка. - *Oppos.* główny przyiaciel, do gardła, do śmierci, Freund auf Tod und Leben. Będęć iuż przyiaciel prawie na waszem główny. *Papr Kol. N.* - §. 3. Nad innemi przełożony, andern vorgesetzt, über sie gesetzt, Haupt= *Rs.* глáвной naczelnik). J. W. P. Mik. Zebrzydowskiemu, marszałkowi naywyższemu koronnemu, Krakowskiemu głównemu staroście. *Jan. Lig. A.* 2. Dwie szkoły główne w Polszcze, Krakowska i Wileńska, na podobieństwo zagranicznych akademiy urządzone, głównemi są nazwane; bo w nich formuią się nauczyciele na cały kray; one cały związek z wydziałowemi i podwydziałowemi szkołami utrzymuią. *Dyar. Grodz.* 153. (*Carn.* modrishe, glagóle; *Vd.* visoka shula, modroskupzhina, glagole); die beyden Hauptschulen, Landschulen, Universitäten. Główne miasto, w którym dykasterya naycelnieysze swoie maią siedlisko, die Hauptstadt. *Vd.* poglavitno mestu; *Rs.* митрополíя. Główna kwatera. *Lesk.* 2, 238. W muzyce ton, do którego inne odnosimy, nazywa się tonem głównym, *tonus principalis*. *Hub. Mech.* 147. der Hauptton, der Grundton, fundamentalny, zasadny). - Przyczyna główna, *Mon.* 76, 41. (cf. przyczyna poboczna) die Grundursache. Grzechy głowne, z których inne rosną, a iakoby z studnicy nieiakiéy płyną. *Hrbšt. Nauk.* i, 2 *b.* Hauptsünden. - Główna summa pożyczana. *Gost. Gor. pr.* kapitał, iścizna; *Rg.* glavnizza, glavno, das Capital, das Hauptgeld, Hauptgut, der Hauptstamm, die Hauptsumme, der Hauptstuhl. Główna rzecz, prymcypalna, die Hauptsache; *Boh.* aublawnost; *Vd.* glavitna riesh, glavitnost, poglavitnost). Żadnych nie ma głównych interessów. *Teat.* 7, *c.* 28. ważnych, wichtige Geschäfte. - §. 4. przedni, celny, wyśmienity, wyborny, walny, vortreflich, hauptsächlich, Haupt=. Jestem zdrów wyśmienicie, i apetyt mam główny. *Boh. Kom.* 4, 372. Wina są różne, stołowe, średnie, główne, podgłówne. *Haur. Sk.* 510. Ma tysiączne w piwnicy antały głównego wina; iednak piie kwas spleśniały. *Hor. Sat.* 189. *et* 149. Główne piwko. *Teat.* 8, 44. Apelles dnia iednego główny obraz przed domem wystawił. *Jabł. Ez.* 192. (cf. naczelny, cf. arcydzieło). Malarz on główny, któremu to w robotach nie iest żaden równy. *Jabł. Tel.* 313. Na głos brata przybiega Teucer, strzelec główny. *Dmoch. Jl.* 2, 80. Piątym pułkiem władał sam Henryk; a tam stanął główny mąż Polskich i Szlązkich ludzi. *Krom.* 245. *flos*, sam kwiat, drzeń, treść, der Kern. - §. 5. główna miara, główny korzec, główny łokieć : urzędowny, urzędownie przepisany, das Richtmaß, das Eichmaß, der Richtscheffel, die Musterelle. *GŁOWOCIĄG, - u, *m.*, *Rs.* главомя́жь, chustka, którą żydzi przy modlitwach głowę przykrywaią. **GŁOWOKRĘTY, - a, - e, głowę przewracaiący, den Kopf verdrehend. Bachu głowokręty. *Hor.* 1, 171. *Nar.* *GŁOWOKSZTAŁTY, - a, - e, na kształt głowy pochodzący, kopfgestaltet *Ec.* главови́дный, *Gr.* κεφαλοειδής. GŁOWOŁOMNY, - a, - e, - *ie adv.*, łomiący głowę, Kopfbrechrisch. *Rs.* головоло́мный. - *Subst.* головоло́мъ robota głowołomna, trunek głowołomny. *GŁOWOSIEK, - a, *m.*, *Ec.* главосѣ́чецъ : mistrz, kat. *Rs.* головорѣ́зъ wichrowaty). *GŁOWOWIĄZ, - u, *m.*, cokolwiek do wiązania głowy służy, *Ec.* главомя́жь, главоповязáнïе, *Gr.* κεφαλοδέσμιον *ob.* *Głowociąg. GŁOWSZCZYZNA *ob.* Głowczyzna.

Pochodz. *Bezgłowy; białogłowa, białogłowski, dwugłowy, trzygłowy, czworogłowy, wielogłowy, wielkogłowy; krętogłów; krzywogłowek; łomigłów; nogłowek; ogłowia, ogłowka; pogłowie, pogłowne, pogłówszczyzna. Podgłówny; przegłównik, przezgłównik; wartogłów, wartogłowieć; względowie, względowko, względoweczko, zagłowek; złotogłów, srebrogłów, żółtogłowy.* - §., *kłobuk, kłobuszek.*

GLOZA, *GLUZA, - y, *m.*, z *greckolac.* tłumaczenie wyrazu i sensu trudnego. *Kras. Zb.* 322. die Glosse, die Auslegung eines dunkeln Worts oder Sinnes. Bibliią z glozą czternaście razy przeczytał. *Birk. Zam.* 26. Na to słowo tu silney glozy trzeba, Bo się ten tekst rozciąga od ziemi do nieba. *Rey Wiz.* 50 *b.* Utrzymuią, że pismo obiaśnienia nie potrzebuie; przecię swoie komenty i glozy i wykłady natrącaią. *W. Post. W.* 342. *Warg. Wal. pr.* Glozy *super articulos iuris Magdeburgici. Sax.* 731 55. Gloza marginesowa, nabrzeżna eine Randglosse *§., uszczerbek, szkoda, uszkodzenie, Beschädigung, Schaden, Nachtheil. Zwyciężyli Rzymianie, nie bez wielkiéy gluzy, Gdzieś za ostatnie morze zagnawszy Francuzy. *Pot. Pocz.* 145. Pegaz, którego nie bez wielkiéy gluzy Neptun spłodził w kościele Minerwy z Meduzy. *ib.* 20. Nie bez wielkiey cney korony gluzy Królaśmy sobie między szukali Francuzy. *ib.* 37. GLOZKA, GLOSKA, (Glozatka, *Cn. Th.*, - i, ż., *Demin.*, między wierszami co drobno napisanego, przypisek. *Cn. Th.*, *interpositio*

eine zwiſchen die Linien der Schrift eingerückte Anmerkung. Pismo drobne, *literae minutae. Cn. Th.* feine kleine Schrift. *ob.* glozować.

*GLOZNA, - y, ż., *Bh*, ſlezen kut, koſtka; *Crn.* gleſhn (gleſhnat, gleſhnovat *scaurus*); *Vd.* glieshnjak, kotnik; *Bs.* gljesczjan, koſt od noghe; *Rg.* ghljéxno, ghljéxan; *Sla.* glixanj; *Cro.* glesëny; (*Vd.* glieshna, ſtegnu, bedru s biodro); *Ross.* глѣзна, лодыжина s kut, koſtka nóżna; *Ec.* глѣзна *crus, tibia*, das Unterbein, der untere Theil des Beines bis an den Knöchel; der Knöchel. Zyły w obu nogach nad glozny, abo koſtkami od nóg. *Sien.* 420. *Spicz.* 193. *Malleoli*, koſtki w nogach, miedzy ſtopą a miedzy glozną. *Mącz.*, *Perna*, wieprzowa szoldra albo goleń albo glozna solona. *ib.* Wolnością drudzy zowią, gdy glozn nie brami okową. *Ryb. Gęsl. C.* 4. (t. j. noga).

GLOZOWAC, GLUZOWAC, - ał, - ie *czyn. ndk.*, (wygluzować, zgluzować *Dok.* qu. v.) z pisma wymazać, wyſkrobać, wygładzić, wyniszczyć, aus einer Schrift ausradiren; auslöſchen, vertilgen. Glozujmy błędy niektore, przypadkiem w pracowitych pismach zoſtawione. *Zab.* 8, 270. Pozwalaią sobie, co się im nie podoba w piśmie, wykładami swemi glozować; a czego wyglozować nie mogą, to wyrzucić, podeptać, zelżyć chcą. *Skarg. Zyw.* 2, 300. Plamę gluzować a wywabiać. *Tr.* einen Flecken ausmachen. Nierządy glozuy z świata, nie wyglozuiesz ich. *Tr.* ausrotten. GLOZOWANIE, GLUZOWANIE, - ia, *n.*, zmazanie, poprawianie n. p. w piśmie. *Tr.* das Ausſtreichen, Verbeſſern, Corrigiren. Styl mu bez żadnego gluzowania w miodopłynnych wypłynął wyrazach. *Tr.*

GLU GLU, wyraża bełkot, gdy się co leio z naczynia, wązką szyię maiącego; teraz się mówi bul bul. *Wlod.*, *lat.* glut glut. *Pithoei Catal.* der Schall, den das Flüſſige macht, wenn es aus einer engen Mündung, z. B. einer Flaſche, herausſtürzt, Gluck Gluck, Glu glu. *ob.* gluglarka, glukać; *Bh.* ſloktati gargaryzować),

*GLUBA, - y, ż., Na koniec piorun z twardéy ciſka gluby. *Zab.* 15, 259.? *cf.* kluba.

GŁUCH, - a, *m.*, głuszek, niedosłuch, wcale nic abo mało co dosłuchuiący, ein Tauber, der nichts oder ſehr wenig hört. Na dworze Ottomańſkim znayduią się Sagarowie, to ieſt, głusi, a są oraz z przyrodzenia niememi; ćwiczą się w swoim głuchym ięzyku, który zawisł na pewnych znakach, przez które się słusznie porozumiewaią. *Kłok. Turk.* 44. Stali iako głuchowie, a nic tego nie baczyli. *Rey Poſt. L.* 6. *Rey Zw.* 112. Niemasz gorszych głuchów, iak ci, którzy słyszeć nie chcą. *Teat.* 26, 14. §., niemy, ein Stummer. *Cn. Th. siue aliquid audiat, quod rarum eſt, siue nihil, quod fere semper.* GŁUCHNAC, - ął, - ie, *niiak. iednzl.*, GŁUCHNIEC, - iał, -iele *ndk.*, ogłuchnąć *Dokon.* qu. v.) *Boh.* hluchnauti; *Rg.* glùhnuti; *Crn.* glushim; *Rs.* глóхнуть, оглóхнуть (*ob.* olchnąć); *Ec.* глóхну, глухомѣю; głuchym się ſtawać, albo bydź, taub werden, taub ſeyn. Czemuż na słowa te głuchnieiecie? *Bals. Niedz.* 1, 57. Nie przychodź nigdy do mnie kruszcu płony, Na twóy dźwięk sacme głuchną mi bardony; Palce na ſtronach, a myśl idzie w pole. *Anakr.* 79. GŁUCHO, *Adverb. Adj.* Głuchy, nie słysząc, taub, harthörig. Głucho słyszy. *Tr.* 2) nic nie słychać, cicho, es iſt ganz ſtill. Próżno na facyacie pałacu zawieszać herby, kiedy we śrzodku głucho o familii. *Mon.* 65, 259. Gdy inne ptaki głucho spały, Jey ufta wprzod słyszaną mowę powtarzały. *Tol. Saut.* st. 2 b) Nie wyraźnie, niezrozumiale, niemo, nicht vernehmlich, undeutlich. Głucho o tym mówią, piszą. *Cn. Th.* O swoim fundatorze samiż ci uczniowie głucho mowią. *Kłok Turk.* 179. O tem mało co i głucho pisali. *Petr. Wod.* 9. Wybadywano, coby to za poźrzodki pokoiu były, o których głucho dał znać Matyasz. *Arom.* 533. *quae tectus significasset).* *GŁUCHOSC, - ści, ż., GŁUCHOTA, - y, ż., niesłyszenie *propr. et moral.*; *Boh.* hluchoſt, hluchota; *Vd.* gluhoſt, gluhota, glotchu; *Crn.* gluhoſt, gluhoba, gluhóta; *Lg.* gluhos, gluhocchja; *Bsn.* gluhocchja; *Cro.* gluhota, gluhoszt; *Sr.* 1. huchoſći, huchota; *Rs.* глухотá. Głuchota ieſt natężenie lub osłabienie lub ſtwardnienie i zgubienie błonki, która w końcu meatu uszuego na kształt bębna ieſt rozciągniona. *Boh. Djab.* 2, 165. Głuchota, naruszenie albo ſtracenie słuchu. *Comp. Med.* 401. Głuchnienie abo głuchota. *Syr.* 215. die Taubheit. Abo ż mię nieba skarały głuchotą, Żebym twych pieszczot z dala niesłyszała? *Zab.* 13, 388. Rozkazał się otworzyć ieyo głuchości i niemocie iego. *Rey Poſt. Mm* 2. Człowiek głuchością i niemością zarażony. *W. Poſt. W.* 2, 190. Zatwardziałość i głuchota żydowska nie lada głos [illegible] wała. *ib.*, 32. - b) głuch, głuszek, n. p. Nieszczek głuchota. *Teatr.* 50, 9. ein Tauber. GŁUCHOWATY, - a, - e, - o *adv.*, nieco głuchy, nie dobrze słyszący, etwaſs taub; *Boh.* nachluchý, *Vd.* gluhovan, *Bsn.* naglúh, auglúh, poglùh, auglusczjaç; *Cro.* gluhe; *Rs.* глуховáтый. - GŁUCHY, - a, - e, *Comp.* głuszy, *Boh.* hluchy (hluch słuch), *Sr.* 2. gluchi; *Sr.* 1. luchi, huchoſćjne; *Vd.* gluh, gluhaſt, gluhoben; *Crn.* gluh, obtusus *et* gulem *hebeto*; *Valesianis* chluſt *auris*), *Cro.* gluh; *Bsn.* glúh; *Sla.* glùh; *Rs.* глухíй, глухóй. cf. sluch, cf. ucho, cf. baluch) niesłyszący, taub, gehorlos. Od urodzenia głusi, bywaią także niememi. *Dyk. Med.* 2, 255. Głuchemu próżno co powiadać, bo nie słyszy. *Biel. Ar.* 336. Głuchemu próżne słowa. *Skarg. Dz.* 10. Nie pomaga głuchemu piszczek. *Birk. Exorb. E* 4 *b.* *Slo.* hluchému śpiwać; cf. groch na ścianę rzucać, *Vd.* hobsano metati; rakam shvisligati). Głuchego nie rozwesela spiewanie. *Zab.* 7, 162. Głuszce głuche. *Banial. J.* 5. Głuchy rychléy się z głuchym zmówi. *Mącz. ballus b* [illegible] *rectius intelligit.* - §. 2. *moral.* nie chcący słuchać, nie folgsam, taub gegen etwas. Próżno głuchemu co dawego radzić, Gdy nie chce ucha swego do mych rad przydzić. *M. Bielſk. S. M. C.* Nie głuchemu to było powiedziano. *Birk. Dom.* 107. Głuchym się na te wszystkie przekładania matki swey synaczek ſtawił. *Mon.* 65, 259. *Slo.* hluchim ſa robit. Upominaniu twemu [illegible] uszy. *Tward. Wł.* 24. Głuchemu ociec piosnkę śpiewał. *Pot. Syl.* 424. er predigte tauben Ohren. Krzyża y Pasyi Pańskich znowu na swą ſtronę przeciągnąć pokusił. Iest to właśnie, iakoby głuchym baiano. *Krom.* 604. Siedzi iako głucha na ścianie opona. *Rey Wiz.* 74. Nie bądź głuchym bydź na takie baśnie. *Teat.* 45 *b*, 20. Głucha będzie na prośby twoie. *ib.* 54, 55. Prośb, [illegible] nawetem miękcząc go używał, Ale cóż, gdy na wszystko głuchym zawsze bywał? *Teat.* 45 *b*, 16. Zdaleczego

uszy wszyſtkie głuche były. *Baz. Sk.* 52. Głuchemu dwa kroć mowić trzeba. *Cn. Ad.* 248. – §. 3. głuchy, którego nie słyszeć. *Cn. Th.* lub mało co słyszeć ſchwach zu hören, nicht laut (*oppos.* głośny). Czołgaiące ſtrzelanie *à ricochet*, w początkach nazwane głuchym (*boulets sourds*); bo ponieważ do nich mało prochu potrzebować się zwykło, przeto też i huk z wypaloney armaty w tym razie mało słyszeć się daie. *Jak. Art.* 1, 439. – 3 b) niewyraziſty, niejasny, nicht deutlich, dunkel. Chcąc zamierzyć kres maiętności, Sokrates głuchego słowa użył, aby skromnie żyli. *Petr. Pol.* 106. – 4) głuchy, gdzie nie słychać, cichy, spokoyny, ſtill, ruhig. Głuche milczenie ſtraszne temi myślami czyni zadumienie. *Jabł. Tel.* 249. Góry i doliny i ſkały głuche człeka ſtraszą. *Warg. Radz.* 114. Co to za niebezpieczna puszcza, a głuchy las. *Rey Poſt. Na* 2. *Rs.* глухъ. Nieprzyiaciel w głuchey nocy wszedłszy do twierdzy po drabinach, wyciął śpiący garnizon. *Nar. Hiſt.* 4, 335. Wczas i pokóy w głuchéy osobności. *Poſt. Fil.* 94. Niedziela głucha, abo trzecia, der Sonntag Oculi. *Tr.* – *Sla.* głúho dóba s w nocy godzina od 11–12. – §. 5. głuche miéysce, głos tracące. *Cn. Th.* gdzie się głos nie może rozlegać. *Mącz.* ohne Reſonanz. Jeśli grunt ieſt głuchy, że w nim nieprzyaciel nie daiąc się słyszeć, zbliżyć się może do przeciwpodkopów... *Jak. Art.* 2, 425. Głuchy pokóy mowcom przykry. *Tr.* – Głuchy owies, orzech; bez ziarna, iądra, taub, hörnicht. *Tr.* Głuchy paſternak *ob.* Karota. Głuchy piołun, że żadnego smaku ani zapachu nie ma, *Abs. futuum.* *Sr.* 358. Gäuchwermuth. Głuchy owies, owsiſko. *Vd.* gluhez). *Moral.* Głucháż to przyczyna waszego niewſtydu. *Zgr. Pop.* 288. (błaha, niegruntowna, płocha).

Pochoda. *głuszek*; *głuszka*; *głuszec*; *Głuszyć*, *dogłuszać*, *ogłuszać*, *ogłuszyć*; *poogłuszać*, *ogłuszenie*, *ogłuszony*; *ogłuchnąć*, *ogłuchły*; *ołchnąć*, *ołchnienie*; *przegłuszać*, *przegłuszyć*; *przygłuszać*, *przygłuszyć*; *zagłuszać*, *zagłuszyć*, *zagłuszenie*, *zagłuszony*; *zgłuszyć*.

GLUGLARKA, – i, ż., łaydaczka. *Tr.* eine Schlampe, Schlampe, czy nie piiaczka? GLUGLARZ, – a, *m.*, pijak?

GLUKAĆ, – ał, – a, *Med. ndk.* cf. Glu. bełkotać. *Włod.* cf. Glu. glu; lutteln, den Ton hören laſſen, den das Waſſer macht, wenn es durch eine enge Flaſche herausgeſtürzt wird, *Boh.* wedle klokotem wrzeć; *Rg.* klokugnati, glogojatti; *Subſt.* kl. kruga *liquor exultim aeſtuans*; *Rs.* булькнуть, булькать; *Crn.* plunkam, pluſkam (cf. *Crn.* klòkam *lat.* clocito, *Don.* klukke, *Gr.* κλώζω). Flaszka gluka, bełgoce. *Dal.* 20. Glukanie w brzuchu, chlupotanie się, burczenie. *Włod.* das Rumpeln in den Gedärmen. *Crn.* krulìti, *Rs.* ворчать *ob.* warczeć.

GŁUPAWY, – a, – e, głuptawy, głupowaty, przygłupszy, albern, etwas dumm, einfältig. *Bzn.* sulludi; *Vd.* siran, vertraglau. GŁUPAWOSC, – ści, ż., *Bzn.* sulludoſt; *Rs.* скудоумие, die Albernheit. GŁUPCZYZNA, – y, *m.*, głupiec, ein Dummkopf. Ty dudku, głupczyzno. *Mącz. insciens*). głuptas. GŁUPEK, – pka, *m.*, *dem. nom.* głupiec, ein Dümmling. Wnet ten drobiazg głupków zmędrzeie, iak chłusną iednego z nich. *Birk. Zyg.* 15. GŁUPI, – ia, – ie, *Comp.* Głupszy, *Boh.* hlaupý, nowtipný, nowyrtwaný, blaud, blaudek, hlb, hlbý, tulpa; *Slo.* hlaupý; *Sor.* 1. wupé, lupy, nelepé; *Vd.* norshki, nepameten, trepoun, neumen; *Crn.* budálaſt, bebaſt, bębz, wębaſt, tapaſt, trapaſt, norzhaſt, norzhav, sbota; *Sla.* lúd, budalaſt; *Esn.* budalaſt, ludjak; *Cro.* budálaszt, bedaszt, lúd, glumpak, glumpes, bedak, bedalo; *Dl.* Jud, ludjak, budalak, glumpaszt; *Rs.* глупый, шальный, юродивый; *Ec.* бүйй (cl. *Suec.* glappa cf. *Ger.* klaffen, *Ger.* glupiſch, glupſt, *Gr.* αλοπιος. *Arab.* غفل *s neglexit*, *non curauit*) bez rozgarnienia będący; cf. nie dobrze w głowie ułożono; nie wszyscy domа; czegoś mu w głowie nie doſtaie; szydłem albo igłą w głowie układano; puſto w głowie; rozumu puſto; braknie mu piątéy klepki. (*oppos.* mądry), dumm, nicht geſcheut. Głupi, – iego, *m.*, *Subſt.* głupiec, błazen, ein Narr, ein Thor; Głupia, – iéy, *f. Subſt.* głupka, eine Närrinn, eine Thörinn. – Kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi. *Rys. Ad.* 22. Pośleszli do Paryża osiełka głupiego, Jeśli tu był osłem, tam nie będzie koń z niego. *Rys. Ad.* 55. Kto głupi, za naydroższe pieniądze rozumu nie kupi. *Pot. Arg.* 9. Starałem się o pewny honor; ale mi odpowiedziano, żem głupi, że gęby nie umiem otworzyć przed ludźmi. *Boh. Kom.* 1, 308. Głupi człowiek mądrze nie mówi. *Sell.* 61. Głupi powie czasem co rozumnego; ale rozumnemu głupiego udadź, rzecz nie lada. *Teat.* 12, 33. I nauka czasem głupim człowieka czyni. *Boh. Kom.* 4, 162. Już gęby więcéy nie otworzę, będę stał iak głupi. *ib.* 1, 307. Jam nie głupi, rozumiem, co się do czego ściąga. *ib.* 304. Głupi by sadło, zdumiały, zmilkły, ochopny, iak pień na ptaki, *ſtupidus*. *Mącz.*, *Rs.* дубина. Głupi iak świnia, iak cielę, iak gęś, iak osieł). Jak sak głupia. *Teat.* 31 *b*, 81. Jak sadło. *Mon.* 70, 177. Jak borsuk *qu. v.*; Głupi cietrzewiu! *Cn. Ad.* 250. Dudku głupi. *ib.* (cf. sztokfisz, cymbał). Głupszy nad gawrona, kto róże chce zbierać z głogu. *Kulig. Her.* 204. Kto głupi, ten też i zły ieſt. *Corn. Sen.* 289. Trudna z głupim sprawa. *Cn. Ad.* 256. Głupiemu day pokóy. *ib.* Głupiego trudno nauczyć. *Sk. Dz.* 546. Z głupim źle się i dzielić. *Ld.* Głupiemu trzeba wybaczyć. *Gemm.* 90. Głupim bydź nayłepiéy. *ib.* 255. Görge kommt gewiß mit ſeiner Dummheit fort. Jeden głupi dziesięciu mądrych zwiedzie; a dziesięć mądrych ieduego głupiego nie. *Rys. Ad.* 20. Głupi leda czemu uwierzy; Głupiego leda kto oszuka. *Cn. Ad.* 253. Im kto głupszy, tym bywa bezpieczniejszy. *ib.* 21. Im kto głupszy, tym śmielszy; a im mędrszy, tym boiaźliwszy. *Cn. Ad.* 324. I głupi mądry, gdy wielom rozdaie; I mądry głupi, gdy w mieszku nie ſtaie. *Bratk. B.* 2 *b.* I mądry głupi, Gdy go nędza złupi *ib.* Między głupiemi żyiem, głupich znaydziem wszędzie, Kto z cudzych głupſtw nie mędrszy, głupim większym będzie. *Zab.* 3, 271. *Nar.* Nie trzeba głupich siać, sami się rodzą. *Rys. Ad.* 44. Głupich nie orzą, nie sieią, sami się rodzą. *Mon.* 70, 200. Na głupich orać nie trzeba, ani siać. *Teat.* 32 *b*, 31. – Wierzyć w to, głupiemuby przyſtało. *Boter.* 37. Głupi, kiedy milczy, za mądrego uydzie. *Rys. Ad.* 14. Głupi u prostych, uydzie za mądrego. *Cn. Ad.* 253. Głupi znaydzie głupszego, co mu się zadziwi. *Zab.* 16, 114. Rzadki, co rzeczy waży na przyſtoyney szali, Głupi znaydzie głupszego, który go pochwali. *Dmoch. Szt. R.* 21. Gdyby to nie tak, toby nas za głupich osłów poczytano. *Teat.* 30, 6. Głupiemu nic się cudzego nie podoba, a swoie wszyſtko. *Cn. Ad.*

257. Głupiemu naywięcey mówić. *Cn. Ad.* 252. Głupiego łacno poznać, sam się wyda. *ib.* 254, (cf. znać dudka z czubka). Głupi, a mądrym się czyni. *ib.* 252. Drugim mądry, sobie głupi. *Cn. Ad.* 213. (cf. Drugich prowadzimy, a sami błądzimy). Sam głupi, a drugich chce uczyć. *ib.* Nayglupszy to, co się mądrym czyni. *ib.* Musi bydź mądrym, kto się bydź głupim rozumie. *Min. Ryt.* 4, 152. Głupi bierze, a mądry daie. Głupi daie, a mądry bierze. *Cn. Ad.* 252. Głupiego oyca, mądry syn; głupiego mistrza, mądry uczeń. *ib.* 254. (cf. nie urodzi sowa sokoła). – §. 2. głupi, głupstwo wydaiący, po głupiemu ułożony, zrobiony, dumm, auf eine dumme Art gemacht; Dummheit verrathend. Głupie słysząc pytanie, nie odpowiaday na nie. *Cn. Ad.* 254. Znać głupią twarz i u psa. *Ostror. Myśl.* 8. Głupie gadanie *Ec.* глупословіе. – GŁUPIE *Adverb.*, Głupiey *Compar.*; *Boh.* hlupě: niemądrze, bez rozgarnienia, dumm, einfältig, thöricht, nicht geschickt. Pisma głupie i nieumiejętnie przywodził. *Skarg. Dz.* 894. Głupie gadaiący *Ec.* глупословнгь. Ciszy, głupie Waść gadasz. *Teat.* 28, 79. Kto widzi błąd po szkodzie, widzi bard. o głupie. *Dmoch. Jl.* 2, 218. Czasem i mądry człowiek głupie sobie pocznie. *Sekl.* 61. Głupie sztuczny, sztucznie głupi *oximorus. Cn. Th.* – Z głupia, głupstwa zarywaiąc, po głupiemu, auf eine dumme Art. *Stulte arrogans* z głupia szalon, °wirudny błazen. *Mącz.* Pochlebcy nadsługuią młokosom, ludziom z głupia hoynym. *Klon. Wor.* 55. Z głupiać mówi Mazur, ale bez rozmysłu uderzy. *Falib. Dis. L.* 3. Z głupia mądrzy. *Kosz. Lor.* 14. – §. niby to głupie, głupstwo udaiąc, zum Schein dumm, verstellt dumm, dummklug. Udadź się za prostaka, podczas i nieuka, Bydź z głupia mądrym, iest to niepoślednia sztuka, *Zegl. Ad.* 80. Chłop na to odpowiedział prostym stylem, z głupia frant, skrobiąc się po głowie... *Min. Ryt.* 4, 267. GŁUPIEC, głupieć, – iał, ieie *niiak. ndk.*, zgłupieć *dok.*, *Boh.* hlupěti, hlupim, zhlupěti; *Sr.* 2. glupiſch ſſe; *Crn.* norrẹti, norruiym; *Rs.* глупѣть. głupim się stawać, dumm werden. Zgłupiałość, nie ustrzegłeś przykazań Jehowy. *Budn.* 1 *Sam.* 13, 13. (głupieć uczynił. *Bibl. Gd.*) I mądry mąż zgłupieie przy złey, zrzędney żenie. *Pot. Poez.* 70. Nie bądź mądrym więcey niż potrzeba, abyś nie zgłupiał. *W. Eccl.* 7, 17. *Baz. Hist. pr.* 8. W szczęściu człowiek głupieie, ni dziecię. *Wad. Dan.* 166. Starodawna przypowieść, a prawdziwa pieie, Z mądrymi człowiek mądry, z głupiemi głupieie. *Pot. Arg.* 9. b) zdumieć, erſtaunen, vor Erſtaunen den Verſtand verlieren. Na to zacina się ięzyk, miesza się pamięć, głupieie rozum. *Tr.* Głupieie od podziwienia. *Tr.* Zgłupieli na one ramoty. *Pot. Arg.* 229. GŁUPIEC, – pca, *m.*, *Rh.* hlupec, hlupak, hlb; *Sr.* 1. wupowcz, nelepcz; Crn. gumpèz, abota, bębz, nor, norz; *Vd.* norz, trep, trepez, neumnik, terban, terz; *Rg.* budàlina, zamlatą, tròmina; *Cro.* zàpelyak, bedak, glumpes, trubilo, budàlo; *Dl.* trùm, ludjak, zablenut, tupacz, zapanen; *Rs.* глупéцъ, фáлд, сумбýрщикъ; niemądry, błazen, dubiel, pień, cymbał, duda, cietrzew (cf. dureń, błazen) ein Dummkopf, ein Narr. Ten iest u niego głupiec, kto nie ma pieniędzy. *Zab.* 14, 68. O ty głupcze! *ob.* Głuptas. °GŁUPIOGŁUCH! *Teat.* 30, 9, imię bakałarza, z przeszydzeniem. GŁUPIOMOWNOSC, – ści, ż., *stultiloquentia Cn. Th.*, *Ec.* глупословіе, albernes Schwatzen. GŁUPIOMOWNY, – a, – e, – ie *adv.* dumm ſchwatzhaft, *morologus. Cn. Th.*, *Ec.* ludogovoréechi, ludogovornik; *Ec.* глупословесный. Gerdła bezecne głupiomówne. *Birk. Kaz. Ob. F* 4. GŁUPIOSZTUCZNOSC, – ści, ż., z głupia frantowstwo, gdy kto sztucznie głupiego udaie, künſtliche Dummheit, Dummklugheit. GŁUPIOSZTUCZNY *ob.* Głupie sztuczny. GŁUPIUCHNY, – a, – e, *ie adv.*, GŁUPIUSIENKI, GŁUPIUTENKI, GŁUPIUTKI, GŁUPIUSINIEZKI, – a, – ie. – *o adv.*; *intensiva adj.* głupi, ſtockdumm, ſtrohdumm, hornviehdumm. Głupiusienki człowiek. *Teat.* 21, 70. Głupiutka, aż do zapamiętania mię kocha. *ib* 17 *b*, 31. Biedny na mózg rozum zostawił, głupiuteńki przyiechał. *ib.* 7 *c*, 61. Jużnie dowiodę, żeś głupi, głupiuchny, głupiusienki i °głupissimus głupiec per omnes casus et modos. *ib.* 31 *c*, 31. Głupiusieczki. *ib.* 35, 131. GŁUPKA, – i, ż., głupia kobieta, gąska, ein dummes Weib, eine Närrin. *Cn.* abotneza, norriza; *Ec.* дура, *Rs.* сумбýрщица. Zdy iuż prawo tę głupkę skazało Na śmierć, i mieczem przechten pokarało. *Past. Fid.* 211. °GŁUPOSC, – ści, ż., GŁUPSTWO, – a, *n.*, *Boh.* hlaupost, hlbost; *Sor.* 1. wupoſcj, lupoſe; *Vd.* norzhovitnoſt, noruſt, norzhomnoſt, norzhnia, noria, bresumnoſt, preproſtnoſt, abotnoſt, neposmet, trepzhnia, spaka; *Crn.* norruſt, norrya, norzhya, abotnya, budàloſt; *Sla.* budaláshtina; *Ban.* budaloſt, budoſt, budovanje, mahnitoſt; *Cro.* budalosst, bedaszto cha; *Dl.* budosst; *Rs.* глýпость, юродство, бýесть, глупство, неучёность. niemądrość, die Dummheit, Thorheit, Albernheit. Nie śmiey się z méy głupości. *Sat. Siel.* 29. *Orzech. Qu.* 125. Dopuścił się tego z prostoty albo głupości. *Sax. Post.* 15. Głupstwo, chorobać to nie duszna. *Gorn. Sen.* 539. Głupi przez własne głupstwo ukaranym iest. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 46. Głupiego, by w możdzierzu, iako ięczmień na ptyzanę utłukł, nie odpędzisz od niego głupstwa. *Skarg. Dz.* 546. Kiedy komu wymawiamy głupstwo, lub złe postępki, mamy zwyczay mówić, znać, żeś nie wiele wziął plag w szkołach, znać, że cię niedobrze bito, znać, żeś nieczęsto pieniek wycierał. *Mon.* 73, 136. – 2) głupi postępek, eine Dummheit, dumme Handlung. *Rs.* сумбýрство. Kto z cudzych głupstw nie mędrszy, głupim większym będzie. *Zab.* 3, 271. *Nar.* Wielkie się głupstwa dzieią na tym świecie. *Teatr.* 33, 29. GŁUPTAS, – ia, *m.*, niby *Demin. Nom.* Głupiec, głuptek, ein dummer Tropf, ein Gimpel. O biedny głuptasie *Treb. S. M.* 62. GŁUPTAWOSC, GŁUPOWATOSC – ści, ż., *dementia*, niezdatność do dobrego rozumowania, i należytego o rzeczach sądzenia. *Dyk. Med.* 2, 292. Albernheit, Blödſinn; *Rs.* малоуміе. GŁUPOWATY, GŁUPTOWATY, GŁUPTAWY, – a, – e, przygłupszy, głupawy, etwas dumm, albern, blödſinnig. Głuptawi czuią dobrze impressye zewnętrzne, ale nie mają sposobności do rozumowania. *Dyk. Med.* 2, 291. *Mon.* hlaupý; *Rs.* глýпенькій, глуповатый, малоумный, дубиноватый, сумбýрный.

GŁUSZEC, – szca, *m.*, *tetrao urogallus Linn.* der Auerhahn. *Slo.* hluchan, tetrew; *Vd.* rusen petelin, gozdni divji petelin; *Rs.* глухáрь, глухой мелкорослый. Ptak wielkości indyka, znayduiący się w wielkich lasach. Siedząc na drzewie samotnie, graią głuszce na zgrzebizmy; w tym razie tak są odurzone, iż nie widzą, ani słyszą. *Zool. Nar.* 239. Głuszce głuche. *Banial. J.* 5.

Głuszec puchał. *ib. J.* 3 *b.* §. Głuszec *ob.* Głuszek.
GŁUSZEC, Głuszeć, - ał, - eie, *niiak. ndk.*, ogłuszeć *dk. gu. v.*; głuchnąć *idnt.*, *Bh.* hluchnauti, głuchym się ſtawać, ſłuch tracić, głuchym bydź, *phys. et mor.*, taub werden, das Gehör verlieren, taub ſeyn. W grzechach zakamieli na zbawienne rady głuszeią. *Nies.* 1, 48. - §. 2) czczym się ſtawać, körnerlos werden, taub werden. Owies głuszeie. *Ld.* GŁUSZEK, - szka, GŁUSZEC, - szca, *surdaſter*, niedobrze doſłyszący. *Mącz.* niedosłuch, *Bh.* hlauſſel; *Crn.* glushz; *Vd.* gluhez, glushizh, nashlishcoz; *Rg.* glúscjas; *Cro.* gluhák; *Dl.* gluhacz, gluscez; cf. gluch, ein Hartbóriger. Owoż ten głuszec; trzeba z nim wrzeszczeć na całą głowę. *Boh. Kom.* 1, 45. GŁUSZKA, - i, ż., niedobrze doſłyszącа, eine Hartbórige. *Rg.* gluscizza; *Dl.* gluhacha). Pan nasz dobrze słyszy, ale wy głuszkę panią macie. *Gorn. Dw.* 201. *Star. Dw.* 25. GŁUSZYC, - ył, - y, *czyn. ndk.*, ogłuszyć *dk. qu. p.*, *Boh.* hluſſiti; *Vd.* glushiti; *Crn.* glushim; *Rs.* глушить. Słuch odeymować, cf. bałuszyć, gałuszyć), betäuben, taub machen. Przerażającym uszy krzykiem, głuszy mówiących. *Mon.* 65, 257. Trąb i głosów wesołych okrzyk brzegi głuszy. *Pot. Arg.* 268. Dźwięk złota głuszy sumnienie twoie. *Teat.* 1, 17 - § 2) głuszyć rośliny, tłumić, nie dadź im rość, Gewächſe erſticken, ſie nicht wachſen laſſen, taub machen. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone, Drobniéysze chróſty i poręby sobą głuszą. *Tward. Wład.* 232. Już kąkol zboże głuszy; czemuż tedy nie plewiemy? *Pot. Arg.* 168. Wonne kwiaty, których nie głuszą badele. *Przyb. Mdt.* 153.

GLUT *ob.* Glot. GLUTLOCH, - u, *m.*, w hucie szklaney, dziura naprzeciw szurlochu, przez którą żar i popioł, gdy ich w piecu nadto będzie, wygartuią się. *Torz. Szk.* 34. Gruba czyli glutloch oszowa. *ib.* 41. z Niem. das Glutloch. GLUTLOSZEK, - szka, *m. zdrbn.*, Zoſtawić glutloszek przeciwko każdego tygla. *Torz. Szk.* 50. Glutłoszki, dziury małe przeciwko każdego tygla zoſtawione (w piecu), przez które żelaznemi sztabami tygle się rychtuią. *ib.* 234. GLUTNIAK, - u, *m.*, popioł z pieców hutnych. *Torz. Szk.* 200. *et* 44. *et* 170. Glöttaſche, Aſche aus dem Glasofen cf. gleyta.

GŁUZA *ob.* Głoza. GŁUZOWAC *ob.* Głozować.

*GŁUZYC, *Głużyć, - ył, - y, *cz. ndk.*, Twóy to czyn, Wisło, że przymorscy głużą Pruszanie, W pławne śpichrze wglądaiąc, drogo łaszt Panie? *Ryb. Gżel. D.* 2 *b.* cf. Głuszyć.

G M.

GMACH, - u, *m.*, z *Niem.* das Gemach. 1) *obs.* pokóy, gabinet, apartament (*Vd. et Crn.* gmah *quies, pax*), das Zimmer, das Gemach. W domie biſkupa Maciejowſkiego u wszyſtkich gmachów drzwi zawdy otworem stały. *Gorn. Dw.* 2. Pani brzemienna ma chodzić legliwo, po gmachu albo po wschodzie, na górę i na dół zstępuiąc. *Sienn.* 447. Zasmucił się Dawid, wstąpił do gmachu na bronę, i płakał tam. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 18, 33. *Baz. Hiſt.* 71. Skoro wszedł na zamek, zaraz mu gmach ukazano, w którym z jednym sługą zostać musiał. *Bielſk. Ar.* 518. Łzy iego karmią, gmach staynia. *Groch. W.* 410. Podźwa do gmachu Wenery skrytego. *Lib. Hor.*

42. Chowanie domowych rzeczy różnych gmachów potrzebuie, iako szat, chleba, piwa, mięsa. *Petr. Ek.* 14. Na zamku tym gmachów, ani mieszkania niemasz żadnego. *Vol. Leg.* 3, 199. Poczyniono gmachy w domu Pańskim. 1 *Leop.* 2 *Par.* 31, 11. (śpiżarnie. 3 *Leop.*). - §. 2) teraz gmach się bierze za wielkie budowanie. *Włod.* (cf. machina), ein großes Gebäude. Poſtrzegłem opodal gmach okazały; powiadano mi, iż to dom znacznego Pana. *Kras. Pod.* 2, 169. Fortuna mię z gmachu w ciasny ſtrych przeniosła. *Teatr* 43, 96. (z pałacu pod dach). - *transl. fig.* W tym świata szerokiego gmachu. *Pot. Jow.* 85. Gdyby woda była trochę rzadsza, nie mogłaby utrzymywać gmachow pływaiących, które okrętami zowią. *Zab.* 6, 111. *Minas.* GMASZEK, - szku, *m.*, *demin.*, pokoik, ein kleines Gemach, ein kleines Zimmer. Ow gmaszek, w którym dopiero wieczerzał, obalił się. *Warg. Wal.* 27. Doma z preceptorem w izdebce, albo w iakim gmaszku, zawarłszy uczyć się będzie. *Glicz. Wych. K.* 6, (*ob.* gabinecik). Dwadzieścia skarbnych gmaszków. 1 *Leop. Ezech.* 45, 5. Nigdy tu iuż do gmaszku tego nieprzyiaciel twóy, nie przystąpi, nigdy i zakolatać do niego nie będzie śmiał. *Skarg. Kaz.* 161. Ochędożysz przybytek twóy, a szlachetny gmaszek cnotliwego sumnienia twoiego. *Rey Poſt. O.* 1. GMASZYSTY, - a, - e, wielkiego obwodu, von großem Umfange. Pałac to iest światła gmaszyſtéy przeſtrzeni. *Przyb. Milt.* 223. (cf. zamaszysty cf. machina).

GMATAC, GMATWAC, - ał, - a, *cz. ndk.*, zgmatwać *dk.*, (*Bh.* hmatati macać cf. matlać, gnieść), gmatwać rzeczy, sprawy; siła na się brać, a nie rozprawiać, *sub unum titulum res natura disiunctas tradere.* *Cn. Ad.* 257. kupić, mieszać, durch einander werfen, unter einander miſchen, miſcheln, mengeln, einen Miſchmaſch machen. Na kupę gmatwać. *Petr. Ar. Pol.* 78. Wszyſtko w téy rozprawie w kupę gmatwasz, i w iedno tłoczysz. *Smotr. Ex.* 54. Czemuż to dwoie gmatwa w iedno, co ma bydź dzielone? *Exam.* 15. *Gil. Kat.* 69. Spór ten boskie i ludzkie prawa zgmatwał. *Pilch. Sall.* 126. Nauczyciel ma używać iak naykrótszych wyrazów, nie gmatwaiąc rzeczy długiemi wywodami. *Pir. Pow.* 155. Dziś z trzech stanów iuż ieden stan wespół iest zgmatwan. *Strykk. Gon. D.* 3. GMATWA, GMATWANINA, - y, ż., nieporządna mieszanina, der Miſchmaſch, das Mengſel, Gemiſche. Bóg wyszedłszy nad gmatwę (Chaos) z promieniſtą głową; Rzekł do wartkiego słońca i gwiazd mocne słowo: Stańcie się. *Przyb. Ab.* 66. Głos tworczy chaos usłyszał; gmatwa wzięła stan w tartasie, Przeſtworna nieskończoność ograniczyła się. *Przyb. Milt.* 97. Zgiełkiem woiennym i gmatwą Utrzymuią stałą anarchią łatwo. *ib.* 64. Przełożę pokolenie narodu Wołoskiego, ieśli ieszcze co pewnego z tak guzowatéy gmatwaniny będzie się mogło wywikłać. *Krom.* 359.

Pochodz. *nagmatwać, pogmatwać, zagmatwać.*

*GMENT, - u, *m.*, *n.p.* Wosić z inąd towarów tu nie dozwalamy, Tak sukna, iako gmentów i iedwabnych rzeczy. *M. Bielſk. S. N.* 22., *Bh.* Kment z byssus, cieńkie przednie płótno, batyſt, *ob.* Kment.

GMERAC, GMYRAC, - ał, - a, *czyn. cont.*, gmerzeć *ndk.*, *Niem.* mähren, mit den Händen in etwas herumrühren, ſcharren, klauben, wühlen, grzebać n. p. w pia-

ſku, pyſkać, dłubać, szperać, *Bh.* čmyrám ſe, hmyzým ſe, hmeyždim ſe (*Vd.* gmerat ſe mnożyć). – Dziecinna zabawka, w piaſku gmerać. *Cn. Ad.* 224. Godzi-li się palcami w misie gmerać? *Klon. Eras. C.* 3. Nie gmeray w onym iſtym, by bardziéy nie śmierdziało. *Rys. Ad.* 42. Los człowieka, rąk pracą w swoiéy ziemi gmerać. *Zab.* 14, 39. Obarczony ciężkim kmiotek pługiem, Gmerze w roli do znoiu pod groźnym kanczugiem. *Nar. Dz.* 3, 122. Nie gmerz w tym, co tak długo było utaiono, Temu co w rzeczach gmerze, nie raz źle wrożono. *Bard. Tr.* 386. Ale po co gmerzę w dawniéyszych czasiech? Wszak mamy świeże tego przykłady. *Pilch. Sen.* 326. Zelazo w wnętrzach iego bezecnych gmerało. *Paſt. Fid.* 180. W ciele iego robacy gmerali. *Leop. 2 Mach.* 9, 9. (z ciała iego robacy wylazili. *Bibl. Gd.*). Sprochniały pień, i pod którym mrówki gmerzą, a kokosze grzebą. *Rey Zw.* 160 *b.* Sledziarze zawsze muszą w rosole abo w laku gmerać. *Klon. Eras. A.* 4*c*. Umizgay buzią, gmerz koło bawetu, lub zmarszczonego poprawiay mankietu. *Zab.* 10, 392. *Zabł.* Poznać to ma każdy ociec, aby syn nie zarazem w szatach gmerał. *Glicz. Wych. F.* 2 *b.* (przebierał). Alboż my tak z młodu w pieniądzach gmerali, iak Wc Pan? *Teat.* 8, 52. Jam tu hetmanem, ia tu sam chcę rządzić, Rad uyrzę, kto mi tu w czym gmerać będzie! *P. Kchan. Jer.* 116. Ten praw wiecznych żywot prawy, Nie wieczności nie zgmerze. *Bald. Sen.* 75. Lepiéy się dziwować; niżeli w sprawach bożych ciekawie gmerać. *Dambr.* 161. Abyś nie gmyrał w taiemnicach chrześciańſkich. *Hrbſt. Nauk B.* 6 *b.* GMEREK, – rku, *m.*, szperacz, szyplacz, ein Klauber, Puhler. Dawnych pisarzów nie czytał Hermogen grzeczny, ni też umiał ów gmerek Co Katula tylko z Kalwem szumiał. *Zab.* 10, 325. *Jycki.*

Pochodz. *wygmerać.*

GMIN, – u, *m.* (*GMINA, – y, ż., *Chroſć.*), z *Niem.* die Gemeine. *Crn.* gmajna *communitas*; *Vd.* gmein *vulgare*; *Cro.* gmanya, *respublica*; *communia, ut communes sylvae*; *Sr.* 1. *et* 2. gmeina. 1) *towarzyſtwo pod spólnym prawem żyiące, die unter einerley Geſetzen lebende Geſellſchaft, die Gemeine. *Cro.* gmania, opchina, tyucztvo, pük; *Vd.* drushba, druhtvu; *Sr.* 1. zromadné lud. Wolnych ludzi séym czegoś dobrego a pożytecznego gminowi a społeczności swoiéy szuka. *Orzech. Qu.* 9. W Lacedemonii wszyſtek gmin, pospólſtwo i przednie, chodzili na biesiadę. *Petr. Pol.* 184. Przysięga rayca bogu, królowi, sędziemu i wszyſtkiemu gminowi pospolitemu, bogatemu i ubogiemu. *Szczerb. Sax.* 345. 2. a) niższy ſtan miéyſki, prości mieszczanie, *coll.* der gemeine Bürgersmann in den Städten. Rachunki miéyſkie przed radą, ławą i gminem zdawane bydź maią. *S. Grodz.* 107. vor dem Rathe, den Schöppen und den Bürgersmännern (Ordnungsmännern, Hundertmännern, Sechszigmännern). cf. gminny. Herszłowie z miéyſką znoszą się gminą. *Chroſć. Fars.* 31. 2. b) na wsi gmin, gromada, die Dorfgemeinde, die Gemeinde. – §. Gmin kościelny, zgromadzenie, społeczeńſtwo kościelne, parafia, szczególniéy u proteſtantów, die Kirchengemeinde, die Gemeinde. W tym gminie, w którym kościoł konsyſtorſki znaydować się będzie . . . *N. Pam.* 22, 41. Gmin kościoła naszego, będąc kościołem bożym prawym, mogł sobie obrać paſtérze prawe. *Zygr. Ep. A.* 4. 3) pospólſtwo, część ludu mniey poważana, *Vd.* gmein volk, mnoshtva, nishi ludſtvu, mnoshtvu, puk, ſkupshina; *Rs.* простонародіе; das gemeine Volk, der gemeine Mann. Tu swe ozdoby oyczyzna wyciedzi, Gdzie z gminą senat życia wspol poſtrada. *Chroſć. Luk.* 228. Nie płacz ubogi gminie na ſtan twóy nikczemny, Przyidzie wszyſtkim odwiedzieć wkrotce loch podziemny. *Nar. Dz.* 2, 67. 3. b) z przyganą: motłoch, der Pöbel, der Jan Hagel. Gmin głupi, płochy, i pletliwy. *Paſt. Fid.* 252. Walczyć z gminem należy, kto go chce oświecać. *Kras. Liſt.* 2, 59. Gmin ieſteś, zdrowsze dzieci igraiących zdanie. *N. Pam.* 14, 262. (prózniak, grundał, ciemny, głupi). 3. c) gmin z gromada, kupa, mnóstwo, tłuszcza, rzesza, tłok, Haufen, Menge, Gedränge, Schaar, Schwarm; *Cro.* zkupchina). Ukrieść ten sekret, w naywiększym gminie nieprzyiaciel zgnać niepodobna. *Boh. Kom.* 3, 159. Któż w przyszłych lat gminie, lub w całym wieku, wspomni tak wielkie przygody? *Bard. Tr.* 505. Stawam na czele gminu zacnych i z całey okolicy z tym łączonych osób, szlachty, duchowieńſtwa, mieszczan i innych rozmaitego stanu ludzi. *Mon.* 3, 59. Rozeszło się między gminem niewolnice corkę króla. *Wag. Mar.* 1, 152. Ukrzyżowanie przodków obrazy w niektórym gminie. *Hal. Ow.* 56. Wyiedźcie nas na tę puſtynią, abyście wszyſtek gmin złodem pomorzyli, 1 *Leop. Ex.* 16, 3. (mnóſtwo. 3 *Leop.*). Na téy szerokiéy ulicy ludzie gminem przechadzaią się. *Warg. Radz.* 99. kupami, haufenweiſe. 4) gmin biały z biała płeć, das weibliche Geſchlecht. *Tr.* GMINNOSC, – ści, ż., pospolitość, nikczemność, podłość, das Gemeine, Niedrige, Schlechte. *Rs.* простолюдинство. GMINNY, – ego, *m.*, *subſt.*, Gminni są umocowanemi reprezentantami wszyſtkich obywatelów miéyſkich. *S. Grodz.* 107. ein Repräſentant der Bürgerſchaft (*Crn.* gmajnar *agrarius*). b) reprezentant prostego mieszczaństwa, ein Repräſentant des gemeinen Bürgersmannes (ein Ordnungsmann, Hundertmann, Sechszigmann). Trzy porządki miéyskie: radzcy, ławnicy i gminni. *S. Grodz.* 2, 106. W nieprzytomności burmiſtrza, gminny, ktorego magiſtrat wyznaczy, iego miéysce zaſtąpi. *ib.* 106. Cały magiſtrat, ławnicy i gminni, iednomyślnie między sobą ułożyli obrać Wc Pana burmiſtrzem. *Teat.* 13, 14. Gminny, *tribunus plebis. Chroſć. Fars.* 172. GMINNY, – a, – e, *Sr.* 1. zromadnolbudſki, od gminu, ludu miéyſkiego, Volks-, das niedere Volk, den gemeinen Bürgersmann angehend. Trybun gminny, woyſki pospolſtwa, obrany urzędnik, dla obrony gminu. *Nag. Cyc.* 5. Memmiusz, woyſki gminny. *Pilch. Sall.* 165. Volkstribun. 2) z przyganą, od pospólſtwa, von dem gemeinen Volke, vom Pöbel. *Vd.* gmein, mnoshtven, poukon, neshlahten; *Sr.* 2. gmejn; *Rs.* простолюдный, простонародный, бурлацкій, бурлаческій, рядовый. Stan gminny, to ieſt, część ludzi, mniéy szlachetnemi, iak mniemanie niesie, sprawami bawiących się. *Nar. Hſt.* 6, 347. die Klaſſe des Pöbels, die niedere Volksklaſſe. Nic nie ma znikomszego, nad gminną wiarę. *Nar. Hſt.* 4, 187. als die Treue des Volks, des Pöbels. Nic ci nie przyſtoi gminnego, nic podłego. *Oſſol. Sen.* 36. *plebeium*, nichts pöbelhaftes. GMINOWŁADNY,

– a, – e, demokratyczny co do rządu, gdzie pospólstwo Rzplitą sprawuie, democratiſch. Polacy mieli rząd dawniey gminowładny, nim dla napaści Frauków wodzów sobie, a zatym i królów dożywotnych porobili. *Nar. Hiſt.* 6, 185. Rząd gminowładny u Rzymian przemagał. *Pilch. Sall.* 54. Zgasła miłość oyczyzny, znikły obyczaie, Znikła cnota, co mocni gminowładne kraie. *Teat.* 45 *d*, 29. *Wyb.* GMINOWŁADZTWO, – a, *n.*, demokracya, rząd gminowładny, lub przez pospólstwo sprawowany. *Wyrw. Geogr.* 108. die Democratie, die Volksregierung. *Mon.* 75, 589. *et* 75, 447., *Rg.* puuckovladanje; *Vd.* ludſtvenu gospoduvanje; *Rs.* народоначалїе. cf. iedynowładztwo, możnowładztwo. *GMINOWICZ, – a, *m.*, z gminu pochodzący, *plebeius.* Upominam Jmć PP. Zawadyackich, Hałasnickich, Gminowiczów, aby się nie ważyli turbare pacem. *Mon.* 70, 134. *GMINOWODZ = demagog.

GMYSLI, z kmyśli, z ku myśli (*ob.* ku *et notam* pod lit. *g*), podług myśli, wedle żądania, nach Wunſche. Nie zawsze całeku wszystko gmyśli. *Cn. Ad.* 731. es geht nicht immer, wie man's haben will. Bardziey do serca co boli przypuszczamy, niżli co gmyśli się dzieie. *J. Kchan. Dz.* 66. (cf. gwoli). GMYSLNY, – a, – e, – *ie adv.*, podług myśli, pomyślny, nach Willen, nach Wunſch, erwünſcht. Niegmyślna odmiana. *Kanc. Gd.* 128.

G N.

GNĄBIC, GNĘBIC, – ił, – i, *czyn. ndk.*, zgnębić *dk.*, przytłaczać, gnieść, drücken, bedrücken. Bóg się mści krzywd sług swoich nad temi, którzy ich gnąbią i prześladuią na świecie. *Bial. Poſt.* 99. Wielu panów tak nielitościwie gnębili poddanych, iż równać ich było można z niewolnikami. *Kras. Pod.* 2, 228. Ciężył nas a gnąbił twardém jarzmem. 1 *Leop.* 2 *Par.* 10, 4. (przyciskał. 3 *Leop.*). Barzo ciężką niewolą gnąbią nas, a ciążą. 1 *Leop. Hiſt.* 14, 8. Cnotę zgnębioną ratować od zniewagi. *Teat.* 51, 31.

Pochodz. *dognębić*, *pognębić*, *pognębiony*, *przygnębić*, *zagnębić*.

GNAC, Gnać, gnał *cz. cont.* (*praesenti caret*, na to miéysce mów: gonię, żonę, żenie, *Bh* hnati, hnał, hánjm, honjm, ženu *f.* pojęnu; *Slo.* hnat, honit, ženém, honjm; *Vd.* gnáti, gnal, shénem, goniti, gnanje, gonja, *Crn.* gnâti, gnâl, gónem, shênêm; *Sr.* 2. ganaſch, gnaſch, jenu, jenom; *Sr.* 1. hnaćj, honaćj, honićj, honu; *Ross.* гонишь, гнать, гонишь, *Ec.* гнáти, гоню, жену, доспигать. cf. *Germ.* jagen). pędzić, gonić, treiben. *Gnać* ze swemi złożonemi wygnać, dognać *etc.* maią tylko czas przeszły. *Apcz. Gr.* 3, *p.* 203. Gnał zabóycę podstarości, a dogoniwszy go poimał. *Skarg. Zyw.* 197. Niebywałec, nieświadom, nie wie, gdzie kozy gnano. *Cn. Ad.* 556.

Pochodz. *dognać*, *nagnać*, *obegnać*, *obegnany*, *ognać*, *odegnać*, *przegnać*, *przygnać*, *rozegnać*, *ugnać*, *wygnać*, *wygnanie*, *wygnaniec*, *wygnany*, *wygnańczy*, *wegnać*; *zagnać*. – *Gnać zdaie się bydź* contr. *słowa* ganiać, frequ. Verbi *Gonić*; *cf. żonąć*, *żonę*.

*GNAP, – a, *m.*, może to co knap, z *Niem.* der Knappe. Ładniey na głowie kutas wisi szkapie, Niż polityki w tobie stary gnapie. *Bratk. M.* 2 *b.* (stary bzdyku).

GNAROWAC, – ał, – uie, gnarować żywot *cz. ndok.*, GNAROWAC SIĘ *zaimk.*, (z *Niem.* nähren, *u Otfr.* ginæren, *Suec.* nära, *Dan.* nähren, *Gronl.* nerrick, *Norweg.* norrie, *Angl.* nurse, nourrish, *Ital.* nodrire, *Gall.* nourrir, *Lat.* nutrire), życie swoie utrzymywać, żywić się, sprawować sobie obeyście do życia potrzebne, opędzać swoie potrzeby, sustentować się, nähren, ſich nähren, ſich den Unterhalt verſchaffen, von etwas leben. Był w Kruświcy obywatel Piast, z niewielkiego gruncika roli, a z barci żywot swoy gnaruiąc. *Krom.* 18. Da mu się też legomin; resztę niech gnaruie. *Alb. n. W.* 4. Udzielił mu kawałek ziemi, którymby się gnarował. *Psalmod.* 11. Nie maiąc, czym się będzie gnarowało ubóstwo, póydzie na rozbóy. *Valib. Dis. N.* 2. Wolnemi od radelnego mieli bydź ludzie, szczupłéy roli gruncikiem gnaruiący się. *Krom.* 505. Uchwalono, aby szlachta na wyprawie zagranicznéy żołdem pięci grzywien na konia, gnarowała się. *ib.* 505. Osada na tym zawisła, żeby każdy dobry gospodarz w swoim gospodarstwie mógł się gnarować i sustentować. *Haur Sk.* 42. 2) gospodarzyć, rządzić się, sprawować się, gut oder ſchlecht wirthſchaften, ſich gut oder ſchlecht auffuhren. Chcąc się dowiedzieć, czy żona dawniéy u rodziców też tak się z czeladzią swarzyła, pytał iéy się, iak się tam gnarowała między niemi? *Ezop.* 87. Człowiek sam przez się, iak stracona owieczka, nie umie kierować się, ani gnarować. *Gil. Pſt.* 195. Chłopów, którzy się źle gnaruią, rolą pustoszą, naylepiéy zaraz oddalić. *Haur Sk.* 49. 3) *fig.* Drzewa się na takim gruncie gnaruią. *Tr.* dobrze się przyimuią, krzewią, die Bäume kommen gut fort, bekleiben. 4) obchodzić się z czym; chodzić koło czego, mit etwas umgehen, etwas abwarten. Jak się z końmi w drodze i na miéyscu gnarować. *Haur Ek.* 149. GNAROWANIE się, GNAROWANIE, *subſt. verb.*, opędzanie potrzeb, żywienie się, obchód, obéyście, die Nahrung, das Gewerbe, das Umgehen mit etwas. Gnarowanie się końmi, orężem, winem. *Tr.* 2) przestawanie z kim, der Umgang mit jemanden. Gnarowanie się z grzecznemi ludźmi. *Tr.*

Pochodz. *gnera*, *gnerka*, *sknera*.

GNAT, – a, *m.*, GNATEK, – tka, *m. zárbn.*, *Boh.* hnat (z. *femur*; *Slo.* hnat *crus*; *Vd.* gnat, plezhe s szynka; *Bs.* ghgnat, gogljen *crus*; *Cro.* guât, ghnât, cziv od golena, czipet *tibia*; *Rg.* ghgnât = tibia, *osso della gamba* (cf. *Ger.* nagen, Knochen) kość wielka z mięsa obrana, ein Knochen ohne Fleiſch. *Sr.* 2. kuot; *Rs.* кость, *Ec.* кóстно (golch, gnat). Co nie robią, tym mięso, co robią, tym gnaty. *Burl. A.* 3. (płacą drożéy próżniakom, niż czeladzi). Z kuchni gryzły psy wyrzucone gnaty. *Tward. Wład.* 37. Gnat wielki wołowy. *Ross.* мосóлъ. Wydziera się pies z swory, iuż myśli o gnacie. *Myśl. B.* 3 *b.* Wilk ieden, skóra tylko a gnaty. *Jakub. Bay.* 11. – *2) pieniek, klocek, n. p. Na gnacie chłopca rozciągnięcie. *Tr.* legt ihn über den Klotz, zieht ihn über. GNATOWY, – a, – e, od gnata, Knochen=. *Bh.* hnatowý *femoralis*; *Rg.* ghgnaatni *tibialis*. = Pochodz. *łomignat*.

GNĘ, gnie *ob.* Giąć. GNĘBIC *ob.* Gnąbić.

*GNERA, – y, *m.*, GNERKA, – i, *m.*, zbytecznie przemyślawaiący o gnarowaniu się, sknéra, skąpiec, liczy-

grosz, liczykrupa, liczygrzywna, ein Geitzhals, ein Knicker, ein Filz. *Krumph.*

GNIADY, - a, - e, GNIADO *adv.*, *Boh.* hnědy; *Ross.* гнѣдый (*Br.* ghgniiad *putredo*); maści kasztanowatey, *o koniach*, kastanienbraun, braun (von Pferden). Gniada sierść na sześć się sierści dzieli, na iasnogniadą, na żółtą, na kasztanowatą, na ciemnogniadą, na iabłkowitą, i na z gniada pleśniwą. *Lek. Koń.* 4. Gniady koń; iasnogniady, złoty, kasztanowaty; ciemnogniady, gniadopleśniwy, iabłkowity. *Hipp.* 7. (cf. kasztan). GNIADOSZ, - a, *m.*, gniady koń, der Braune (von den Pferden). Gniadosz iego chodziwy zaraz po dzieciach iego następuie, a po nim dopiero przyiaciół kładzie. *Karp.* 4, 37. Nie postrzegłem drogi, Jak mię tu przyniosł gniadosz białonogi. *Kniaź. Poez.* 2, 196., *Sla.* dorat; *Rs.* гнѣдочáлый, каракула, мухóрный.

GNIAZDECZKO, GNIAZDKO, - a, *n.*, *demin. nomin.* gniazdo, *Boh.* hnizdečko; *Sor.* 1. nezdajko; *Bsn.* ghgnizdaccę; *Rg.* ghgnjèzdáscze; *Cro.* gnyezdelcze; *Vd.* gniesdizo; *Crn.* gnęsdézhe, ein Nestchen. Gniazdeczka ptaszął. *Past. Fid.* 44. *Simon. Siel.* 103. Ptaszek pod dachem cudzym gniazdko ściele. *Wad. Dan.* 188. Ptaszkowie u gniązdek swoich. *Rey Zw.* 150 *b.* GNIAZDO, - a, *n.*, *Bh.* hnizdo; *Sr.* 2. gnesdo; *Sr.* 1. nezdo; *Bsn.* ghgniazdo; *Rg.* ghgnjèzdo; *Croat.* gnyezdo; *Slav.* gnjizdo; *Carn.* gnęsdu; *Vind.* gnesdu, gnjiesdu, gniesdje; *Carn.* gnesdu; *Ross.* гнѣздо; *Suec.* Naesta, *Angl.* Nest, *Irland.* nead, *Walis.* nith, *Gr.* νεοσσια, νεοττια, *lat.* nidus, *Germ.* Nest). *in Locali:* w gniaździe albo w gnieździe. *Dudz.* 15. Pomieszkanie abo przechowanie, które ptak dla siebie i swoich ptasząt ściele, das Nest der Vögel. Parę gołąbków w gnieździe. *Teat.* 8 *b*, 7. Gniazdo kurze *Vd.* svalishe). Ptak dla swoich dzieci gniazdo ściele. *Zegl. Ad.* 109. Zły to ptak, który gniazdo swoie plugawi. *Cn. Ad.* 1354. *Teat.* 35 *c*, 50., *Slo.* mrha ge to pták, kteri do svého hnezda nečistotu robi. *Prov. Slo.* nagišt' ptáča w hnézdě *inuenire quaesita*, *Gr.* ἑυρηκα. Mi sme hn'ézda zhodili, druzi pobrali mladé *sic vos, non vobis.* §. 2) ptaszęta w gniazdach, die Jungen oder Eyer im Neste. Całe gniazdo się wylęgło. *Cn. Th.* Swego własnego gniazda pewniéysze kurczątko. *Haur Sk.* 8. własnego chowu). Chciałem zgromadzić syny twoie, iako ptak gniazdo swoie pod skrzydła. 1 *Leop. Luc.* 13, 34. wie eine Henne ihre Jungen. Luth.). *Rs.* поганѣздно parą, po parze. - §. *de aliis animalibus:* Swinia maciora wydaie raz lub dwa razy na rok na iedno gniazdo kilkoro do kilkunastu prosiąt. *Zool.* 381. (na iedno oprośnienie, auf einen Wurf). §. 3) rod, dom, pokolenie, zkąd kto pochodzi, szczep, das Stammhaus, der Stamm, die Abkunft. Zmnieyszyło się bardzo tych wybornych koni gniazdo. *Pam.* 83, 357. Sarmatowie, przodkowie i gniazdo Polaków. *Wag. Hist.* 17. Polacy i Czechowie inszego gniazda są od tych ludzi, na których mieysca nastąpili. *Krom.* 25. Gniazda pierwsze domów niektórych. *Fabl. Her.* Paprocki w księdze: gniazdo cnoty, początki herbów szlacheckich w Polszcze opisuie. *Nar. Hist.* 3, 99. Jerax w Egipcie kacermistrz nowy, powstał z Manicheuszowego gniazda. *Skarg. Dz.* 150. Miasta są nieszczęsne gniazda ludzkich upadków. *Warg. Wal.* 236. Dobrego gniazda człowiek. *Cn. Ad.* 169. Są to ludzie, iak mówią, dobrego gniazda. *Kras. Podst.* 1, 270. Dobrego gniazda, dobre plemię. *Fred. Ad.* 32. Gniazdo nic nie pomoże obyczaiom złym. *Rey Wiz.* 99 *b.* (Zły to ptak, który gniazdo swoie szpeci. *Dudz.* 9.). Każdemu gniazdo mile, w którym się wylęgnie. *Stryik. Tur. G.* 3., *Slo.* kajdi ptak lubí swoge hn'ézdo. 4) pomieszkanie, siedlisko *propr. et fig.* die Wohnung, der Sitz. Ktoż wierzy tułaczowi, który nie ma gniazda, ale zostawa, gdziekolwiek się zamierzchnie? *Bibl. Gd. Syr.* 36, 26. Pijaństwo u nas zasadziło swe gniazdo. *Opal. Sat.* 128. Cnota w nim gniazdo swe prawie usłała. *Protas. Kont. E.* 4 *b.* To wszystko prawie na iedném gniaździe lągnie, prawda, cnota a sprawiedliwość. *Rey Zw.* 51. Miło tam patrzyć, gdzie w nadobnym ciele Cnotá s rozumem gniazdo sobie ściele. *Rys. Ad.* 40. Ateny gniazdem filozofii i wszystkich nauk wyzwolonych w Grecyi były. *Bud. Apopht.* 1. 4. b) bociane gniazdo na okrętach, der Mastkorb (der Mars). Maszty wyniosłe z bocianemi gniazdy Pod same gwiazdy *corbes*, *corbitae.* *Klon. Fl. G.* 3 *b.*, *Vd.* shtokovu gniesdu *ob.* bociane nosky). 4. b) *fig.* gmatwa, ein Mischmasch, Gemengsel. Kto umiał Azota albo Bonacytę, gniazdo snów niepoiętych, mniemał, że mu rano i w wieczor dwakroć trzeba uchylić kolano. *Zab.* 12, 248. 5) gniazdo u cieśli, stolarzów, łoże, dziura do spoienia drzewien. *Cn. Th.* fuga, die Fuge, die zwey Hölzer mit einander verbindet. 6) gniazdo czopu, śrzuby z macica, das Zapfenloch, die Schraubenmutter. Machina, im ma więcéy kół, tym oporem czopów w gniazdach swoich, ciężaru więcéy przydaie. *Solsk. Arch.* 33. 7) gniazda, przegrody, komorki, mieszkaniczka, przegrody w śpichlerzach, abo piętra rożne, przegrodki abo komorki przegrodzone w szafach księżnych. *Cn. Th.* 842. die Abtheilung, das Fach, z. B. in einem Schranke. W szafach bywaią przegrodki abo gniazda. *Tr.* *Similiter:* Chmiel potrzebuie okopowania, ziemią obsypuiąc aby górki były, które gniazdami zowią, a w każde gniazdo wsadzić tykę. *Cresc.* 346. 8) *Botan.* gniazdo korałowe *ob.* Gliśtnik morski, Mech korałowy. - Gniazdo ptasze abo srocze *ob.* Marchew polna, pasternak polny. *Sienn.* 128. bo okołki, gdy się do nasienia dozrzenia maią, wierzchem się stulaią, że we środku iako ptasze gniazdo maią. *ib.* 1055. Gniazdo, Gniazdosz, ziele, *cynomorion*, *Dentaria maior*, Löwensandel, Ohnblatt. *Syr.* 265. GNIAZDOSZ, - a, *m.*, GNIAZDOWIEC, - owca, *m.*, GNIAZDOWIĘ, - ięcia, GNIAZDOSZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, Krogulec, który po zwiedzeniu innych, zostaie się na gnieździe, takowego łowcy zowią gniazdowcem; bywa on łaskawym. *Haur Sk.* 268. der Nestling, *lat.* Nidarius, *Nidasius*, *Gall.* niais, ein junger Raubvogel, z. B. Sperber, der im Neste gefangen worden, ein Nestling. *Ross.* гнѣздарь, гнѣздникъ. Gniazdoszęta i gałęźnicy krogulce, snadniéy a rychléy się wprawiaią niźli insi. *Cresc.* 615. Dobry krogulec bywa, który po zwiedzieniu drugich, na gnieździe zostawa; a tego zowią gniazdowic albo gniazdoszę; taki od pana rzadko ucieka. *ib.* 614. Gniazdowięta i gałęznicy sposobnieysi są, niż inny rodzay. *Haur Sk.* 269. - *Burlesque.* Paparona gąska, domator gniazdowy. *Rys. Ad.* 58. ein Nesthucker, der hinter dem Ofen nie hervor gekommen ist. GNIAZDOWY, - a, - e, od gniazda, Nest-, Stamm-.

Gniazdowe miasto, die Vaterstadt. *S. Grodz.* 2, 67. (cf. oyczyzna).

Pochodz. *Gniezno*; *Gnieznieński*; *gniełdzić*, *nagniełdzić się*, *pogniełdzić*, *przygniełdzić*, *rozgniełdzić się*, *ugniełdzić*, *wgniełdzić się*, *wygniełdzić się*, *zagniełdzić się*.

GNIBIEL *ob.* Glibiel, Gibiel.

GNIC, Gnić, -il, gniie, *niiak. ndk.*, zgnić *dk.*, *Bh.* hniti, hnil, hnigi, shniti (hniljćeti *fracescere*,; *Cro.* gnyiti, gnyiem; *Dal.* gniem; *Rag.* ghgnjetti (ghnús *sordes*); *Bosn.* ghnitti, ghgnil, ghgnio; *Sr.* 2. gnisch; *Sr.* 1. hnicj, hniyu, snily; *Vd.* gniti, gnijem, segniti, ogniti, strohniti, strohlivati; *Crn.* gnyti, *Sla.* truo, trula, – lo, z zgnity); *Ross.* гнить, гнію, согнить, сгнить, согнію, сгнію, согниваю, сгниваю, тухнуть, мать (cf. *lat.* segnities). botwieć, faulen, in Fäulniß übergehen. Gdy się pierwiastki ciała przez kiszenie nawzaiem od siebie rozrywaią, tak że woda i początek palny na powietrze uchodzą, a nic nie zostaie z ciała zepsutego prócz ziemi, mówiemy, że ciało gniie. *Krumf. Chy.* 577. W grobie ciałem, niż syn móy rozumu dóydzie, gnić będę albo iuż zgniię. *Skarg. Kaz. praef.* Niewinny często, więzień gniie w wieży. *Falib. Dis. X.* 2. Nie tobie ślicznéy dziewki przystało bydź wrotnym, Byłeś raczéy gnić godny w więzieniu zromotnym. *Hul. Ow.* 34. Niebo przez wszystek ten czas pochmurne i smętne wiecznym zgniły potopem. *Tward. Wł.* 19. §. 2) *moral.* gnuśnieć, faulenzen, faul und träge da liegen. Pókiż tu gnić będziemy bracie? póydźmy fortuny szukać. *Jabł. Ez.* 13. Siła ludzi gniie w gnuśnym opuszczeniu. *Jabł. Tel.* 330. Gniiesz ieszcze, i głować, co tak osłabiała, Poziewa po wczorayszém gębą rozdziewioną. *Słonk. Pers.* 24. Gniiąc w zbytkach, lenistwie i biesiad zwyczaiu Myśleliśmy o sobie, a nigdy o kraiu. *Niemc. P. P.* 11. GNICIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, das Faulen; bótwienie, die Fäulniß. *Bs.* ghgniiad; *Rs.* гніеніе. – Gnoie przez swoie gnicie sprawuią w ziemi kiśnienie. *Kluk Rośl.* 3, 168.

Pochodz. *Gniły*, *Gnilec*, *Gnilizna*, *Gnilka*; *dognić*, *dogniwać*; *nagnić*, *nagniły*; *ognić*, *pognić*, *przegnić*, *przegniły*, *rozgnić*, *ugnić*, *wygnić*, *zgnić*, *zgniły*, *zgniłość*, *zgnilizna*, *zgnilki*; *zagnić*, *zagniły*, *zagniłość*. 2) *gnoy* (*Bh.* hnug), *gnoiec*, *gnoiek*, *gnoyka*, *gnoiowy*, *gnoisty*, *gnoiownik*, *gnoiowka*, *gnoynica*, *gnoiewisko*; *gnoić*, *dognoić*, *nagnoić*, *nadgnoić*, *ognoić*, *pognoić*, *podgnoić*, *przegnoić*, *zgnoić*, *zagnoić*. 3) *gnuśny*, *gnuśność*, *gnuśnik*, *gnuśnica*, *gnuśnieć*.

GNIDA -y, ż., GNIDKA, -i, ż. *zdrbn.*, *Bh.* hnida, hnidka; *Slo.* hnida; *Sr.* 2. gnida; *Sr.* 1. nihda, nida; *Crn.* gnida; *Vd.* gnida, vushenek, vushanek, vushiz; *Cro.* gnyida, gnida; *Rg.* ghgnidda; *Bsn.* ghgnida; *Sla.* gnjida, *Ross.* гнида, гнидка, вошкарица; *Dan.* gnid, *Suec.* gneet, *Angl.* hnitu, *Angl.* Nits, *Gr.* κονις), die Nisse in den Haaren. Gnidy są iaia wszów. *Zool. Nar.* 107. Lew łowca zadłabił, iak gnidę. *Chrość. Lut.* 11. GNIDOSZ, – a, *m.*, *Bh.* hnidak, krasowlasek; *Rs.* гнидникъ, вшивая трава; *Cro.* peneznacha, *pedicularis. Linn.* das Rödelkraut, das Läusekraut. *Jundz.* 325. sokola gryka, albo gnidosz w chorobie wszawéy służy na prędkie uwolnienie głowy od iadu. *Djác. Med.* 2, 300. gnidy i wszy wytraca. *Syr.* 1478. GNIDOWY, – a, – e, od gnid, Nisse. *Bh.* hnidowy; *Vd.* gniden: *Crn.* gnidov). gnidowy grzebień, ein Läusekamm. GNIDZISTY, – a, – e, *Bh.* hnidowatý; *Vd.* gnidast; *Cro.* gnyidav; *Bs.* ghgnidav). pełen gnid, *lendinosus. Mącz.* voll Nisse in den Haaren. *Rg. subst.* ghgniddavaz; *in fem.* ghgniddaviza.

GNIESC, Gnieść, gniotł, gnietli, gniecie, gniotę *cz. nk.*, zgnieść, pognieść *dk.*, *Bh.* hnisti, hnětl, hnětu, shnisli, shnětl, shnětu; *Rg.* ghgnèsti, gnetém, ghgnèciti, gghnâviti, aghgnèciti; *Crn.* gnèsti, gnèdem; *Vd.* gnjetiti, miesiti, muzhkati, shokati, strentati; *Cro.* gnyeszti, mészim teszto; *Dl.* gnekom, gneczim teszto; *Bs.* misiti, meciti, izmeciti; *Rs.* гнесть, гнету, трутить, тручу, мѣсить, мѣшу, жать, жму, сдавить, сдавливать, корежать; *Ec.* согнетаю; *Dan.* knede, *Suec.* knada, *Angl.* knead, *Sax. Inf.* gniden, *Gr.* κνηθειν z gnieść ciasto, mieszaiąc ściskać, *Ger.* kneten, z. B. den Teig. – Ogólniéy ściskać, ucisnąć *phys. et tr.* drücken. Trzewik na nodze większy, krok myli, a zaś ciasny gniecie. *Mon.* 68, 235. Wielki go ciężar, zacność familii, gniecie. *Bardz. Tr.* 205., *Slo.* to mna hnětě a tlačí *hoc mihi curae cordique est).* Widzę słowo to koło cię i gniecie. *Jabł. Tel.* 158. O iakże mię ta icy niewdzięczność gniecie. *Karp.* 1, 47. (boli, martwi). Duższy gniótł słabszego. *Bardz. Tr.* 466. (uciskał, unterdrücken, bedrücken). Jeszcze w kólebce Herkules gniótł węże. *Kchow. Wied. pr.* (ściskał, duśił, zgniatał, zusammendrücken). Osiadłszy na grzebiecie Smierć cię nieubłagana na tamten świat gniecie. *Hor. Sat.* 189. (wygniata, wyciska wygania, herausdrängen). – Stanie za lekarstwo wrzodowi, kiedy go nie gniecieasz. *Fr. Ad.* 100. (nie tykay się go, nie iątrz, nicht rühren, nicht drücken). *Absol.* gniecie, es drückt. Pytay się pacyenta, w żołądku czyli gniecie, czyli nudzi i zbiera się? *Perz. Lek.* 77. §. *Zaimk. – fig. tr.* On mi raz powiedział, iecz w wielkim sekrecie, Że się sprawa na dworze niebezpieczna gniecie. *Jabł. Tel.* 180. (że się knuie, es wird etwas geschmiedet). – §. Xiądz młody długo się przy mszy gniecie. *Mon.* 74, 471. (dusi się, męczy się, er plackt sich). cf. gniotek.

Pochodz. *gniotek*, *gniotka*, *dognieść*, *dogniatać*, *nagnieść*, *nagniatać*, *nagniotek*; *odgnieść*, *odgniatać*, *ognieść*; *pognieść*; *przygnieść*; *rozgnieść*; *ugnieść*; *wgnieść*, *wygnieść*; *zagnieść*. §. *gmatwa*, *gmatwać* i t. d. – §. *Niecka* (Rs. гнѣмъ *wielki gwicht do wytłoczenia soku*; Bh. hnětinka *gatunek ciasta*).

GNIEW, – u, *m.*, *Bh.* hněw; *Slo.* hn'ew; *Cro.* gnyiu. *Bs.* ghgniv, jadovitość, srzeba; *Rg* ghgnjev, ghgnis; *Sr.* 2. gniw, grul; *Sr.* 1. niw, new; *Vd.* gnjiou, slobnost, jesa (cf jędza), serditnost, sérd, napuh; *Crn.* jęsa, tógóta; *Slav.* sèrdba; *Ross.* гнѣвъ, задоръ, заря, досада, яросмь; cf. *Germ.* Eifer, *Dan.* Iwer, *Suec.* Ifwer cf. *Germ.* Gift). Wielki stopień niechęci za iaką urazę, der Zorn, der Aerger. Gniew iest gwałtowne poruszenie umysłu z złéy chciwości, prawie się wydzieraiąc ku pomście; a ten się zda być nieiakiém zapaleniem w człowieku, że przezeń, iako przez ogień, sili się rzeczy kazi między ludźmi. *Rey Pst. T.* 4. Wre zemsta wszystkim w sercach, gniew im z oczu strzela. *Dmoch. Jl.* 2, 8. Tu król od gniewu z oczu iskry sypie, Marszczy się czołem i w wargi się szczypie. *Zegl. Ad.* 81. Cesarz miał o to gniew na Węgry, iż mu wiele sług pobili w Wę-

grach, gdy ciągnął do Jeruzalem. *Bielsk. Kr.* 73. (urazę). Prawda gniew przynosi; o prawdę się ludzie gniewaią. *Mącz.* (cf. Prawda w oczy kole). Gniew bezsilny, nie iest silny. *Cn. Ad.* 207. (cf. serdyt, a nie dziś, *Slo.* kdo sa hněvá, nich sa o zem bodí. - Gniew dodaie oręża. *ib.* Gniew nierychło się ztroi. *ib* (cf. udobruchać). Gniew rychło opłonie, nienawiść ani utonie, *ib.* Gniew uśmierza odwłoka. *ib.* Gniew wywarzy, co się w sercu bierzy. *ib.* Gniew żal za sobą prowadzi. *ib.* Gniew oślepia. *ib.* Gniew hamuy, gniew zły poradnik. *ib.* Któż w gniewie liczy albo w zwadzie razy? Kto w ten czas pierzy krzywdy i urazy? *P. Kchan. Jer.* 121., *Slo.* hněv a gazil na uzdě mag. - Dał pokóy i sam w sobie gniew złamał, *Warg. Wal.* 195. Cóż to takiego? wsię We Pana w gniewie? *Teat.* 7, 115. (zagniewanego, rozgniewanego!). Jakby gniew ugłaskać. *Pilch. Sen.* 107. Głęboko zasadzony gniew w samym sercu warzą. *ib.* 120. Gniew zastarzały, ein alter Groll. *Cn. Th.* - *W. liczbn. mn.* Chwalebne są twe gniewy, żale sprawiedliwe. *Teat.* 45 *c*, 20. - Gniew i winę odpuścić nieprzyiacielom. *Tar. Ust.* 235. (darować urazę). Gniew swóy na kogo wywierać, seinen Zorn auslassen. *Synonima fere sunt*: chrap, wark, serduszko, wątrobka, apetyt. - §. 2) gniew, gniewliwość, sierdzistość, skłonność do gniewania się na kogo. *Cn. Th.* die Aergerlichkeit, Neigung zum Zorn. Ale ściśle biorąc, między gniewem a gniewliwością taś zachodzi różnica, iaka między piiakiem a piianym, między boiącym się a boiaźliwym. *Pilch. Sen.* 119. GNIEW, - u, *m.*, miasto w woiewództwie Pomorskim. *Dyke. G.* 1, 242. Mewe in West-Preußen. Dusburg Zamek Gniew nazywa *castrum Gnieum. Nar. Hst.* 5, 173. - §. - - GNIEW. Iest wiele imion Polskich kończących się na *gniew* od gniewu, Nasigniew, Siegniew, Zbigniew. *Jabł. Her.* die Endigung mancher polnischen Namen. GNIEWAC, - ał, - a, *cz. ndk.*, rozgniewać, zgniewać *dk*, *Bh.* hněwati, hněwam, hněvam, zlobiti; *Slo.* hněvám; *Sr.* 2. gniwaty; *Vd.* gnjievati, slobiti, serditi; *Rs.* гнѣвить, гнѣвать, сердить, досадить, задорить. gniew wzbudzać w kim, einen ärgern, zum Zorne reizen, böse machen. Nie poznaię We Pani! cóż ią to ma gniewać? *Teatr* 17, 159. Złego każda rzecz gniewa. *Zab.* 8, 261. Nie gnieway tego dzisiay, kogo iutro masz przepraszać. *Rys. Ad.* 42. Nie ma bydź gniewano, co ma bydź oddano. *ib.* 45. To mię gniewa, że ... das ärgert mich. GNIEWAC się *recipr.*, *Bh.* hněwat se; *Slo.* hněvám se; *Sr.* 1. zwobu šo, pjidspu; *Bsn.* srricitise, srriditise; *Cro.* guyivamszé, jaditisze; *Crn.* ihtitise, ihtem, jesim se, peklim se, togotim; *Ross.* злобствовать, негодовать, досадовать; *Ec.* полютѣвати, ïapiò. gniewać się na co albo o co. *Dudz.* 12. sich über etwas ärgern; zürnen, böse seyn. Jednakowoż na ciebie trochę zła iestem. *By.* We Pani chcesz mówić, iż się gniewasz na mnie. *Teatr* 30 *b*, 22. Punkt honoru maiąca kobieta zmartwi się, zgniewa. *Teat.* 42 *c*, 15. Gniewa się baba na targ; a targ o tym nie wie. *Rys. Ad.* 14. Gniewać się na nierozumnego, nierozum. *Cn. Ad.* 259. Iest to wada gniewać się, mówisz; o nieboże, większa wada, gdy się kto gniewać nie może. *Zab.* 16, 217. Gniewać się, pod czas nie wadzi. *Cn. Ad.* 258. Gniewaiąc się nie wiele sprawisz. *ib.* im Zorn, im Aerger. Jak to głupio iest, na to się rzeczy gniewać, które na gniew ani zasługią, ani go czują. *Pilch. Sen.* 237. Nie gniewam ci się, ale rozbaczam, mamli się gniewać. *Bal. Ipoht.* 42 Im kto nie tak por, wczy iest do gniewu, tym się srożéy gniewa, kiedy się rozgniewa. *Zab.* 12, 279. Za prawdę ludzie się gniewaią. *Zab.* 12, 272. (cf. prawda w oczy kole). Gniewaią się z sobą o maią chrap na siebie, sie zürnen mit einander, sind mit einander böse. GNIEWANIE, - ia, *n.*, wzbudzenie gniewu w kim, das Bösemachen, Aergern. §. Gniewanie, zgniewanie s. Gniewanie się, das Böseseyn, der Zorn, der Aerger. Dobrodzieiem moim był zawsze, i mimo gniewań iego, znam ieszcze, że mię kocha. *Teatr* 49 *b*, 95. Okazuie słodyczy więcéy, niż zgniewania. *Przyb. Luz.* 283. (niż gniewu). - *Zgniewany*, rozgniewany, *Partic.*, gniewny, u. p. Z czołem zgniewaném mówi ... *Przyb. Luz.* 240. GNIEWILN *ob.* Gniewny. GNIEWKOW, - a, *m.*, miasto w Kuiawsk., eine Stadt in Cuiavien. GNIEWKOWSKI, - a, - ie, Woiewodów Kuiawskich Gniewkowskiemi przydtym tytułowano. *Nies.* 1, 140. GNIEWLIWIE *adv.*, *Bh.* hněwivě; w gniewie, gniewaiąc się, zornig, im Zorne. Gniewliwie mu odpowiedział. GNIEWLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* hněvinost; *Sr.* 1. newnosći; *Rs.* гнѣвливость, яростъ; *Ec.* прогнѣваніе, прогнѣва; skłonność do gniewu, iadowitość, zjadłość, die Hitze, gestrwinder Zorn, die Aergerlichkeit. Taka iest różnica między gniewem a gniewliwością, iaka zachodzi między piiakiem a piianym, między boiącym się a boiaźliwym. *Pilch. Sen.* 119. GNIEWLIWY, - a, - e, *Bh.* hněvivy, zhořklivý; *Slo.* hněvliwi; *Sr.* 1. zwobocjiwé; *Vd.* gnjievan, gnjievovitan, serditliu; *Rs.* гнѣвливый, яростный, яровидный; zjadły, iadowity, do gniewu prędki, cf. iak osa iadowity; rozgniewa się, by mu palec zakrzywił, by mu na nos mucha padła, sierdzisty, kokotliwy, hitzig, ärgerlich, zum Zorne geneigt. Gniewliwy, co ię nadawicznie gniewa. *Rey Zw.* 75 *b.* Rozgniewany może bydź niegniewliwym; gniewliwy może czasem nie bydź rozgniewanym. *Pilch. Sen.* 119. Był on gniewliwy, i iako ogień skwapliwy, ani mógł gniewu swego pohamować. *Skarg. Dz.* 329. Był ten król wielce gniewliwy; gdy go furya wzięła, czapkę z głowy rzucił, pas i szaty z siebie zmiatał, pościel targał. *Skarg. Dz.* 1163. Człowiek gniewliwy wzbudza zwady, a kto iest prędki do gniewu, będzie ku zgrzeszeniu skłonniéyszy. *IV. Prov.* 29, 22. Iew, z natury okrutnéy srogości, przestanie bydź gniewliwym, gdy będzie w starości. *Protaz. Kont. C.* 2. Gniewliwego hamować, nie pobudzać trzeba. *Cn. Ad.* 260. - b) gniewaiący się, gniewny, zornig, aufgebracht. Cierpliwy, poruszony, gniewliwszy. *Cn. Ad.* 185. Gniewliwy, ogień mu z oczu pryska. *Zegl. Ad.* 80. Morze gniewliwe. *Groch. W.* 295. - §. 2) do gniewu przywodzący. *Cn. Th.* aufbringend, ärgernd, zum Zorne reizend, ärgerlich (cf. fatalny). Bardzo gniewliwy to dla mnie przypadek. *GNIEWNIK, - a, *m.*, gniewaiący, do gniewu pobudzaiący, der einen ärgert. Kto nie używa dóbr niebieskich, gniewnikiem bożym i przeklętym iest. *Zrn Post.* 209 *b.* Nie dla siebie, ale dla nas gniewników swoich, wszystko uczynił miłościwy ten pan. *ib.* 37 *b.* Człowiek nędzny, gniewnik, sprzeci-

wnik, będący w przekleństwie u boga. *Rey Poſt. B.* 4. GNIEWNO mi, markotno mi, es iſt mir etwas verdrießlich, ärgerlich, es bringt mich auf, iſt mir fatal. Gniewnoć było, żeś równą Alcydowi była. *Bardz. Tr.* 495. *Mon.* 75, 637. Choć-ci mi gniewno, śmiać się muszę przecię. *Paſ. F.* 289. Gdy się tego dowiedział, gniewno mu to było. *Papr. Ryc.* Tu smutny Car rozważa, gniewno mu w tym. *Bardz. Luk.* 2, 57. Fundamenta ziemi trzęsły się, iż Jehowie było gniewno. *Budn. Ps.* 18, 7. (od gniewu jego. *Bibl. Gd.*). §. w gniewie, gniewając się, z gniewem, im Zorne, ärgerlich. Gniewno mu odpowiedział. *Tr.* GNIEWNOSC, – ści, ż., rozgniewanie, gniew, złość, die Aergerlichkeit, das Aergerniß, der Zorn. *Rg.* ghgnijvnos; *Ben.* ghgnivnóſt; *Cro.* gnyivnoszt. GNIEWNY, GNIEWIEN, – a, – o, rozgniewany, zorniy, ärgerlich. *Sr.* 1. niwny, newné; *Rg.* ghgnivan; *Ben.* ghgnivni, jadoviti; *Cro.* gnyivën; *Vd.* gnjieun, sloben, serditen, jesn, sardit; *Crn.* jęsn, togotu; *Sla.* gnjivan, ljút; *Rs.* гнѣвный. Zbyt ieſteś śmiały, iżeś mu Trimmer gniewny. *Kras. Offy. G.* 5. Ot Xero idzie z gniewną twarzą; co niesie, boię się ruchliły. *Bard. Tr.* 554. Jowisz gniewny na króla, woyſku ſtraszną klęſkę zadał. *Dmoch. Jl.* 3. Był gniewien na b'ſkupa król. *Bielſk. Kr.* 298. On tak rzecze gniewny . . . *Anakr.* 47. Czterdzieści lat byłem gniewien na ten rodzay. *Wrobl.* 226. °GNIEWOSZ, – a, *m.*, gniewliwy, podległy gniewowi, der ſich oft ärgert. Pan Gniewosz, nie bardzo dobry musi bydź. *Wiesz. Reg.* 124. *Gniewosz*, imię własne familii Polskiey. *X. Kam.*

Pochodz. *dogniewać, nagniewać się, odgniewać się, przegniewać, rozgniewać, rozgniewać się, rozgniewany; zagniewanie, zagniewany*, Vd. *sunsgnjevati se*: °*wygniewać się*: Ec. гнѣводержательный, злопамятливый, памятозлобливый *dzierżący urazę czyli gniew, niezapominaiący prędko*; Subſt. гнѣвоудержáніе, памятозлобіе.

GNIEZDZIC, – ił, – i, *czyn. niedok.*, zagnieździć *dokon.*, *Bh.* hnijździti ſe, hnijždim ſe; *Rg.* ghgnijéźditi se; *Cro.* gnyezditisze; *Crn.* gnęsdém, – diti; *Vd.* gniesditi, gnjiesdarati, gniesdu delati, *Sr.* 1. nìjdju, nìjdo tvaru; *Rs.* гнѣздиться, гнѣжу́сь; *Ec.* гнѣ́ждюся (*Ec.* угнѣздúти: osieść; *Slo.* hnéźdiť ſa *inquietum eſſe*, co ſa tak hnéždiš? *quid ita inquietus es?*) gniazdo czynić, słać, das Neſt bauen, niſteln *pr. et fig.* Gdzie fanatyzm, zazdrość gnieździ łoże, Tam całość państwa ostać się nie może. *Zab.* 13, 9. Niektórzy zjadłą zawziętość w sercu swoim ku drugiemu gnieżdżą. *Zachar. Kaz.* 1, 215. – Gniździć się *zaimk. ndk.*, ugniździć się *dk.*, gniazdo sobie słać, ſich niſteln, ſich ein Neſt bauen. Gnieżdżą się ptaki na drzewach, na ſkałach, przy domach, na ziemi. *Zopl. Nar.* 215. b) *fig.* osieść, ſich häuslich niederlaſſen, anſiedeln. Boday się człowiek dobry w tych ſtronach nie gnieździł, Boday tylko wygnaniec temi ścieszki jeździł. *Kras. Lyl.* 29. W kąciku się ugnieździł. *Jak. B.* 153. GNIEZDZENIE SIĘ *subſt. verbi*, gniazda robienie, das Niſten. Czas gnieżdżenia się, die Hecksit. Ec. гнѣздотворéніе. – гнѣздотворúтель *nidificator.* GNIEZDZISTY, – a, – e, pełen gniazd, voll Neſter. Ruda ſkaliſta, obłazgowa, gnieździſta albo łączna. *Os. Zel.* 3.

GNIEZNIENSKI, – a, – ie, od Gniezna, von Gneſen. Arcybiſkup Gnieznieński, prymasem całego królestwa i wicereiem w czasie bezkrólewia. *Dyk. Geogr.* 1, 242., *Bh.* hnězdnenſkí, hnězdſký. GNIEZNO, – a, *n.*, *Boh.* Hnězdno, Hnězdo, miaſto Polskie, niegdyś ſtolica całego królestwa Polskiego. *Dyk. Geogr.* 1, 242. Gneſen; vor Alters die Hauptſtadt von ganz Polen. Sześć mil od Warty rzeki Lech miaſto poſtawił, i Gnieznem je zwał; snadź od gniazda; że albo na miejscu onym, na którym się ptaſtwo dzikie gnieździć miało, zamek miał ſtanąć, albo iż na nim orle gniazdo zaſtał był. *Krom.* 31. Nie od orlich gniazd; ale od pierwszego naszego w tym miejscu zagnieżdżenia się, osadę Lechową z czasem nazwano Gnieznem. *Kras. Hiſt.* 205. Tam gdzie zaczętych Lachów *Gniezdo* leży. *Petr. Hor.* 2, *f.* 3. °GNIEZNY, – a, – o, od gniazda, gniazdowy, Neſt-. Nie słychać jeszcze kwilącego ptaka Z kolących czupryn drzewa, lub z gnieznego krzaka. *Przyb. Ab.* 11.

Pochodz. *pod słowem Gniazdo.*

GNIIĆ, *ob.* Gnić. GNILEC, – lca, *m.*; szkorbut, dziegnia, gnilizna i ſkorbut. *Syr. Ziel.* 156. die Mundfäule, der Scorbut, Scharbock. (*Bh.* hnis ropa, otok, hnisowaty ropowaty). Dziąsła gniiące, abo gnilec. *Syr. Ziel.* 564., *Vd.* vuſtnu gnitje, gniune vuſte, sobna gniloba; shuela (*Vd.* Gnilz, liſtognoj z Liſtopad); *Cro.* zazubnicza (*Rs.* гнилáякъ człowiek pełen zgniłych humorów). Szkorbut niesi zowią gnilcem. *Petr. Wod.* 24. W gnilcu czyli szkorbucie, piławki dobrze ieſt ſtawiać. *Perz. Cyr.* 2, 131. GNILIZNA, – y, ż., gnicie, die Fäulniß. *Bh.* hnilina, ſhnilina, ſhnilotina; *Ben.* ghgniiad; *Vd.* gniloba, segnija; *Rs.* гниль, пóрча; мáя, мухлость, мýхоль, гнилýха, гнилýшка, трупорѣ́шина. 2) *collect.* rzeczy zgnile, faules Zeug, verfaulte Sachen. GNIŁKA, – i, ż., rzecz zgniła, etwas Verfaultes. Prochno, pługawą będąc gniłką, ludzkie błaźni oczy. *Pot. Pocz.* 288. Gniłki, co się walą, zbudowane będą. *Leop. Ezech.* 36, 10. (miejsca poburzone. 3 *Leop.*). Dom zły, domiszczko, gniłki, obaliny. *Cn. Th.* 135. b) gruszka zgniła, odleżałka, eine faulichte Birne. *Bh.* hnilice, hnilicka. Owoc niektórych drzew długo nie źrzeie, niegdy się doleży, iakoby gniłki. *Spicz.* 121. Niech się nie kwapią gniłek wybierać, aż pierwey w słomie doyźrzeią. *Hipp.* 22. – *fig. tr.* Pod cudzym drzewem zbierasz gniłki a za świeże owoce udaiesz. *Zebr. Zw.* 113. GNILNY, – a, – e, gniłości nabawiaiący, faulen machend. Kiszenie gnilne *fermentatio putredinosa. Kruml. Chy.* 540. GNIŁOSC, – ści, ż., (cf. zgniłość), gnicie, das Faulen, die Fäulniß. *Vd.* gniloſt, gnija; *Bsn.* ghgniiad; *Rg.* ghgniládina, saghgnitje; *Rs.* гнилостъ, мóзглостъ, трупорѣ́хова́мость. Nasiona ogórkowe są łacne ku próchnieniu i gniłości. *Spicz.* 22. GNIŁY, – a, – e, *part. perf.*, (cf. zgniły), bótwiały, faul (verfault). *Slo.* hnilí; *Sr.* 2. gnili; *Vd.* gnil, gniu, gnilaſt, gnilu, ſtrohneu; *Crn.* gnil, gnyl, gnyle; *Cro.* gnyil; *Dl.* gnio; *Rg.* ghgnio, – ila, – ilo; *Ross.* трупорѣ́хова́тый, мозглый. Kazał ci za gniłe gruszki podziękować. *Rys. Ad.* 25.

GNIOTĘ *ob.* Gnieść. GNIOTEK, – tka, *m.*, GNIOTKA, – i, ż., placek nagnieciony. *Wtod.*; *depſtus, depſtitius panis. Cn Th.* 197. ein (Knetling) derb gekneteter

Kuchen. *Bh.* hnětinka. Gniotek, placek z makiem i miodem. *Cn. Th.* 706. – §. gniotek, który się z robotą iaką gniecie. *X. Kam.* ein Placker, Tröbler, langſamer Menſch.

GNIP *ob.* Gnyp.

*GNIUS, – u, *m.*, cf. *Cro.* gnyusz *fimus*; *Rs.* гнїючесть gnuiość (cf. gnuśny), Faulheit, Fäulniß. Dokąd snem leniwa spać będziecie, dokąd gniusu niedbalstwa od oczu serc waszych nie otrzecie? *Smotr. Lam.* 11.

GNOIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, zgnoić *dk.*, zgniłym uczynić, robić żeby co gniło, dadź gnić, faulen machen, faulen laſſen. *Boh.* hnoiti, hnojiwati, hnoim, hnojiwam; *Slo.* hnojim; *Hg.* ganéjosom; *Vd.* gnojiti, obgnojiti, gnoyt; *Crn.* gnojim; *Sr.* 2. gnojſch; *Sr.* 1. nojiej, noyu; *Bsn.* ghnojiti; *Sla.* gnoiti, gjubriti; *Cro.* gnoiti; *Ross.* гноить, сгноить, унавозить, унавожинать, удобрять. Chłopa, który się źle gnaruie, budynek na swéy osadzie gnoi, naylepiéy oddalić. *Haur Sk.* 49. U nas nietylko nie budują w ſtaroſtwach, ale ieszcze zamki gnoią. *Petr. Pol.* 2, 192. Jak ten pas w ziemi zgnił; tak ia zgnoię pychę Judy. *W. Jerem.* 13. 9. (skażę. *Bibl. Gd. J.* Niezbożnik zgnoi i zhańbi wszyſtko. *Budn. Prov.* 13, 5. Zboże swe gnoisz, łaknącym nie daiąc. *Protas. Jat.* 14. Czemuż skępcze nie daiesz, gnoiąc skarby swoie? *ib.* 10. (dusząc). Gnoić kogo więzieniem, abo w więzieniu, s trzymać go w więzieniu smrodliwym, aż zgnije i umrze, einen im Gefängniſſe faulen und verfaulen laſſen. Buntownika tego Bolesław do więzienia wtrąciwszy, zgnoił. *Krom.* 147. *perpetuo carceri mancipauit*). Potym był poiman i w więzieniu zgnoion. *Biel. Sw.* 104. Gnoić ranę, wrzód, s do ropienia przymuszać ią, ſie eitern machen, eitern laſſen. Łakomy balwierz, mogąc rychło uléczyć ranę, gnoi ią; aby za dłuższym leczeniem więcéy zarobił. *Saz. Porz.* 20. Maść gnoiąca. *Cn. Th.* 197. eine Eiterſalbe. Gnoi się rana (*Bh.* hnoji ſe), zbiera się, ropi się, die Wunde eitert. *Vd.* se gnojit, otiekuvati, heitrati; *Rs.* гноиться (cf. *Ec.* гноевица zgniła gorączka). Na wrzód plaſtry przykładaią, aż się sam zgnoi i przepuknie. *Petr. Ek.* 62. – Gnoić rolą s nagnoić, nawozić gnoiem, sprawiać gnoiem. *Cn. Th.* den Acker düngen. GNOIENIE, ZGNOIENIE, – ia, *n.*, *subſt. verb*, nabawienie gnicia czyli zgnłości, das Faulmachen, in Fäulniß Verſetzen. Sposob, ktorym zwierzęce części w inszą się naturę przemieniaią, zowie się zgnoienie, zgniłość, putrefakcya. *Krup.* 2, 31. Gnoienie ziemi, roli s nawóz, das Düngen *Vd.* gnojenje, gnojina. GNOIEK, – oyka, *m.*, gnoynik, charłak, na gnoiu siedzący, mieszkaiący, *fimeti incola*. *Cn. Th.* der im Miſte ſchläft. Gnoiek ci to, co w gnoiu da sie aresztować. *Jag. Wyb. E.* 2. (cf. *Eccl.* гноеименитый, гноемѣзный, гнусоименитый *copronymus*. – §. *fig.* człowiek plugawy, smród, ein Miſtfink, Miſthammel (Miſtvieh, Oeſter.). Nasi własni naymici, smrodliwi gnoykowie, Nam panom swym dziedzicznym usiedli na głowie. *Zimor. Siel.* 229. Lada gnoiek paſtwi się dziś nad żydem. *Pot. Zac.* 96. b) domak, domator, der nicht hinter dem Ofen hervorgekrochen iſt. GNOIEWISKO, GNOIOWISKO, – a, *n.*, *Bh. et Slo.* hnojiſtě; *Sor.* 1. nowencza, łopicza noya; *Cro.* gnojnische, gnoische, gnojnik; *Crn.* gnojnishe; *Hg.* ganójhely; *Bsn.* varpina, varpiscte, smetliscte, buniscte; *Rs.* гноище; miéysce, gdzie gnóy kładą, *fimetum. Mącz.* der Miſthaufen, die Miſtgrube, die Miſtſtatt. Osobne b dź powinny na podworzach chłopskich gnoiowiska, żeby się tamtędy ani iéździło, ani gnóy był rozniesiony. *Switk. Bud.* 453. Przy folwarku dobrze mieć dwa gnoyniki albo gnoiowiska. *Cresc.* 81. Dom i go będzie gnoiowiskiem. *Budn. Ezdr.* 6, 11. GNOIOWKA, – i, ż., gnoynica, iucha gnoyna, Miſtjauche. Zgniła gnoiowka. *Holszt.* 13. Do uprawy gruntu pod len używaią gnoiu gołębiego z gnoiówką bydlęcą. *Przędz.* 6. GNOIOWKI, – owek, *plur.*, poboczne deſki wozu gnoynego, die Miſtbretter. *Cn. Th.* GNOIOWNIK, – a, *m.*, nawoźnik, który gnoy nawozi, der Miſtbauer, der Dünger, der den Dünger auf den Acker führt. *Tr.* GNOIOWY, – a, – e, od gnoiu, Miſt-, Gnoiowa góra. der Miſtberg. GNOISTY, – a, – e, *Sr.* 1. hownoyité, ſmrodowité; *Vd.* gnoinu; *Ross.* гнойный, гнюстый. nagnoiony. *Cn. Th.* voll Miſt, Dünger, wohl gedungt. Na to zboże trzeba, żeby rola gnoiſta była. – §. pełen gnoynicy abo iuchy gnoynéy, gnoiowki, voll Miſtlache. Gnoiſty nawóz na roli na spód kładą, a suchy nie dognoiony na wierzch. *Haur Sk.* 30. – §. Ropiſty *Rs.* гноевидный, гнойный, гнюстый. Mocz gnoiſty, to iest ropiſty. *Sien. Wykl.* Swierszbiączka albo gnoiſty liszay. *Sien.* 162. eitrig, voll Eiter. GNOY, – oiu, *m.*, *Bh.* hnůj, hnoge *ſtercus* i *pus* ropa; *Slo.* hnuj; *Sla.* gnoj, gjubre; *Crn.* gnoj; *Vd.* gnui, gnoi, klat, lainu; *Bsn.* ghnoj *pus* ghnoj, ghnús *fimus*; *Rag.* ghnooj, ghnús (ghnojniza s wrzód); *Cro.* gnoj, gnyusz; gnóy u rane *pus*; *Hung.* ganej, gancij, gané, ganézas, ganay, ganaij, genyetség, genyedsegh; *Dal.* gnoy; *Sor.* 2. gnoj; *Sor.* 1. nóp, noi, ſmród, hówno; *Ec.* гной, выдавки, выходки. łayno, der Koth, die Excremente. Gnóy iest wyrzutem ostatków, iuż gnić poczynaiących, pokarmu zwierzęcego. *Kluk Zw.* 1, 36. Gnóy bydlęcy, wołowy, krowiniec, *Rag.* bálloga, baloxina, der Fladen, Kuhfladen. Gnóy końſki *Vd.* koinſki gnoi, koinſke ſige, ermenove jaize, Pferdeápfel. Gnóy myszy, owczy, kozi s bobki, Mäuſekóthel, Schafkóthel. NB. *Słowacki dyalekt na wyrażenie gatunkowe gnoiu czyli łayna, ma szczególne zakończenie* – ince, *n. p.* holubince, kobilince, kozince, kurince, owćince, ob. krowiniec, *gołębiniec; *w Windyysk. zakończenie na* – ak *n. p. golobjak, golobzhjak.* §. gnóy, gnoie *plur.*, nawóz, der Miſt, der Dünger. Jeſt u nas powszechny po wsiach zwyczay, gnoie przed samemi prawie trzymać oknami. *Krup.* 6, 14. Gnoie przez swoie gnicie sprawuią w ziemi kiśnicnie. *Kluk Rosl.* 3, 168. Końſki gnóy ieſt nad wszyſtkie gorętszy. *Haur Sk.* 29. Ludzie z domu gnóy wożą, a my do domu. *Rys. Ad.* 38. Gnóy nim tylko iuż wozić; do gnoiu się ieno zgodzi. *Cn. Ad.* 261. Stary koń do gnoiu, choć przedtym służył w boiu. *ib.* 1088. Naylepszy gnóy na rolą, pańſkich ſtop ślady, t. i. pańſki pilny dozór urodzayną czyni rolą. *Petr. Ek.* 12. cf. w tym się polu dobrze rodzi, po którym gospodarz chodzi, cf. oko pańſkie krowia tuczy. – §. Gruczołki uszne oddzielaią tłuſtość uszną, abo gnóy uszny. *Kirchh. Anat.* 50., *Vd.* vushetna shauba, smola is vushet; das Ohrenſchmalz. *Simil.* Oczny gnóy *Slo.* hnug w očích, *Ger.* Augenmaterie; *adj. Slo.* okohnogný *gramiosus*. – Gnóy w ranie, ropa, der Eiter; *Slo.* hnug wrebu; *Hg.* genyetség. §. smieci, brudy, wyrzuty, *propr. et fig.* Miſt, Kehrig, Koth. Rzadko kiedy który z tych Baszów lepiéy

niż

niż w gnoiu będzie pochowany. *Kłok. Turk.* 99. Sam on nędznika wziąwszy z gnoiu prawie posadza go na książęcey ławie. *Groch. IV.* 565. aus dem niedrigſten Stande. §. 2) gnóy, - oia, *m.*, człowiek plugawy, gnoynik, gnoiek, ein Miſtfink. Słudzy, gdyby nie czuli karności nad sobą, zpysznieliby, gnoiami, upornemiby się stali. *Petr. Ek.* 108. Zwykli szyię kurczyć gnoiowie, którzy od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. Ob. B.* GNOYKOSTWO, - a, *n.*, brudne zmindactwo, ſchmutzige Filzigkeit. Co ty nazywasz skromnością, to u nas wędrniących iest głupstwem czystém, gnóykostwem. *Teat.* 39, 64. GNOYNICA, - y, *ż.*, *Bh.* hnojnice; *Sr.* 1. noiſchejiza; *Vd.* gnoiniza, gnojishe, guoina jama, gnoina lusha, gnoinishe; *Crn.* gnojnèza; *Cro.* gnoynicza; *Rs.* гнóище; *Ec.* гноилище, нужникъ, гноепріемелище, gruba gnoyna, die Miſtpfütze, Miſtlache. Młode drzewka świeżo sadzone trzeba polewać wodą z gnoynicy, albo inszą zagnilą wodą. *Zaw. Gosp.* cf. *Cresc.* 118. gnoynicą ziemię zmoczyć). Na psie włosy u konia nayleprzy sposób, żeby koń po kostki stawał w gnoynicy, na każdy dzień po ćwierci godziny. *Haur Sk.* 471. - §. 2) gnoynica, *Botan.* gatunek trzęsidła, substancya galaretowa, za poruszeniem drżąca, bladozielonawa, faldzista, po deszczach się pokazuiąca, w czasie suchym niknąca. Znayduie się po deszczach na łąkach, w szpalerach ogrodowych, i w lasach, *Tremella Noſtoc Linn.*, *Jundz.* 522., *Kluk Dyk.* 3, 121. Erdgallert. GNOYNIK, - a; *m.*, gnoiek, ubogi na gnoiu leżący, charłak, *Vd.* smerdliuz, smerdliuka, klatnyak; *Ec.* гнойникъ, гнойствуемый; ein elender Armer, der auf dem Miſte umkommt. X. Skarga, tknięty widokiem leżących w gnoiach i umieraiących po ulicach chorych, założył, iak pisze w erekcyi, szpital gnoyników. *Gaz. Nar.* 2, 19. - §. Gnoynik, *Bh.* hnognik, gnóyny wóz, der Miſtwagen. - Gnoynik s gnoiowiſko. *n. p.* Przy folwarku dobrze mieć dwa gnoyniki albo gnoiowiska, żebyś z iednego gnoynika gnóy stary wywoził na rolą, niż się on nowy na drugim gnoyniku doleży. *Cresc.* 81. Miſtſtatt, Miſthaufe, *Vd.* gnoini kup, gnoiſtvu (*Cro.* gnoynik *ager fimatus*). §. *Botan.* bedłka gnoynik, *agaricus fimetarius Linn.* blonki iéy miękkie w ciecz czarną śmierdzącą za czasem zamieniaią się. Rośnie w ogrodach i na polach gnoiem nawiezionych. *Jundz.* 560. der Miſtblätterſchwamm. GNOYNY, - a, - e, gnoiowy, *Lh. et Slo.* hnogný; *Vd.* gnoin, siven, klaten (gnojan z ropisty; *Hg.* ganéji; *Sr.* 1. hownané, smrodowé; *Ger.* Miſt-. gnoyna woda, *Bh.* hnogna woda, gnoynica. - od gnoiu, zum Miſte gehörig, Miſt-. Gnóyne nosidło, *Bh.* hnogne nosydlo, gnoiowki, die Miſtbare, *Bh.* korba. Gnoyne widły, *Bh.* hnogne widły, die Miſtgabel. - §. 2) gnoiſty, voll Miſt, miſtig. Nawóz gnóyny i gęſty. *Haur Sk.* 314. Kapusta żąda ziemi tłuſtéy i dobrze gnóynéy. *Cresc.* 205., *Vd.* gnjunu, orannu pole. GNOYSTWO, *GNUSTWO, - a, *n.*, gnuśność, leżuchostwo, Faulheit, Faulenzerey. Złota dobywać nie chcieli, nie z gnóyſtwa, ale z wzgardy. *Jabł. Tel.* 114. Grunt wyborny, ale gnóyſtwem srogiem nieorany, niesiany. *ib.* 48. Dla *gnuſtwa i złości. *Zygr. Pop.* 319. *GNOYTOCZNY, - a, - e, *Ec.* гноемочивый *lippus*, *ulcere scatens*, cf. ropisty). *GNUS, - a, *m.*, zgnuśniały, leżuch, gnoiek, gnóy, śmierdziuch, der vor Faulheit ſtinkt, ein Faulenzer, Bärenhäuter (*Vd.* gnus *nausea*; *Rag.* gnus *sordes*: *Croat.* gnyúsz = brzydota, wstręt). Gnus leniwy mawia: nie póydę w drogę, ono lew koi. *Birk. Chmiel. B.* 3. Gnusa po spaniu prędko poznaią. *ib.* Gnusowie na posłuchach, na straży lada co myślą, mówią. *ib.* GNUSLIWY, - a, - e, - *ie adv.*, skłonny do gnuśności, träge, zur Faulheit geneigt. Żyć nie znasz w gnuśliwéy miękkości. *Mon.* 68, 169. GNUŚNIEC, - śnął, - śnęli, - śnie, *nijak. niedok.*, zgnuśnieć *dk.*, gnuśnym zostawać albo bydź, próżnować, lenić, faul werden, träge ſeyn, faulenzen, müſſig ſitzen. *Slo.* lahnaweti; *Vd.* vedluvati, hlenitise (*Vd.* gnusyti, gnusiti *nauseare*, *auersari*; gnusitise, grso imeti, osfuditise = brzydzić się; *Crn.* gnusiti *auersari*); *Rg.* ljenitise, lexatti (*Rg.* ghnúsiti *inquinare*; *Bsn.* ghnusiti *foedare*; *Cro.* gnyuszíti = brzydzić; *Cro.* gnyuszimisze *nauseo*, *abominor*; *Dl.* gnuſsitiſse = brzydzić się); *Ross.* гнушáться, изгнúться (гнушáться, погнушáться wstręt mieć; *Ec.* гнуснѣю brzydnieć; сгнуситися, погнушаться кѣмъ brzydzić się). Długoli będziesz gnuśniał w tym niewstydzie? *Chrość. Ow.* 119. Głuśniał w próżnowaniu. *P. Kchan. Orl.* 180. Od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. Ob. B.* Wiele czynić, to iest żyć, gnuśnieć iest bydź w grobie. *Zab.* 15, 102. Swięty pokoiu, tę masz wadę w sobie, Że ludzie radzi zgnuśnieią przy tobie. *J. Kchan. Dz.* 215. Czyż warta tego, by w ciemnym ukryta byciu, gnuśniała próżno iéy uroda? *Hul. Ow.* 113. Chude krowy zjadłszy tłuste, takowąż iak i pierwéy chudością i szpetnością gnuśniały. *W. Genes.* 41, 21. GNUSNIK, - a, *m.*, gnus, leń, leniuch, ein Faulenzer; *Rs.* рóхля, хомякъ, *Ec.* щанспвенникъ (*Rg.* ghnusnik, ghnùsaz *spurcus*). Od wyroku żaden człek się nie wybiega, Równie mu i bohatyr i gnuśnik podlega. *Dmoch. Jl.* 168. GNUSNO *adv.*, leniwo, faul, träge. Pies gnuśno rosły, nie myśl, żeby ci zająca ugonił. *Bielaw. Myśl. C b.* GNUSNOSC, - ści, *ż.*, leniſtwo, ospałość, die Faulheit, Trägheit. *Boh.* rozmarſloſt; *Rg.* ljenós, lotroſtvo, zlocéſtvo (ghnùsoſt, ghnusoba, ghnusocchja, ghnús *sordes*; *Dl.* gnuſsota = brzydliwość; *Cro.* gnyuszoba *sordes*, *abominatio*); *Bsn.* zlocestvo, zloto, lotroyſtvo, linoſt, tromnóſt (*Bsn.* ghnusoba, ghnusóchja, gadnoſt *spurcitas*); *Vd.* toshlivoſt, lenoſt, lenoba, oterpnoſt, vtrapnoſt, vedlivoſt, vedluſt, namarnoſt (*Vd.* gnusitnoſt, gnusnoba *abominatio*; *Crn.* gnusóba, gnusia = szkaradność; *Rs.* гнúсность brzydkość, гнúсно bezbożność; *Ec.* гнусь, гнúсность brzydota); *Ec.* щáсспво. Gnuśność i nieruchawość ciał, nieudolność ciał do wzruszenia siebie samych. *Boh. Dj.* 11. Obaczcie, ieśli iest w was iaka gnuśność albo leniſtwo, bo nam lepiéy bydź ustawicznie czynnemi. *Bax. Hſt.* 108. Z niedbalſtwa wynikła gnuśność w ćwiczeniu, od owéy wyciekło do wypełnienia leniſtwo. *Smotr. Lam.* 10. GNUSNY, - a, - e, leniwy, założył ręce, w zanadra ręce włożył. *Cn. Ad.* 261. faul, träge. *Boh.* nesgápný, rozmarilý; *Rg.* ljén (ghnúsan, ghnuusni *obscoenus*, *sordidus*); *Cro.* len, tròm (gnyiùszni *sordidus*); *Bsn.* lin, trom, trúm, lottar; zlocest (ghnusni, neciſti, gadni *sordidus*); *Vd.* vedel, kassan, pozhassen, toshliu, vtragliu, prevedel, vedel kaker en peſs, vedeu da smer-

di, namarn, lejn, faulaſt, oterpnjen (gnusen, gnusiten, gnusnoben : obrzydliwy); *Crn.* utragliv (*Crn.* gnusnè *abominabilis*); *Rs.* увáльчивый (*Rs. et Ec.* гнусный brzydki, szkaradny). Gnuśni w błocie się tarzają. *Dar. Lot.* 18. Mężnych szczęśliwszy ieſt pogrzeb, niżeli gnuśnych żywot. *Warg. Wal.* 156. Flisowie nad wiosłem śpią, gnuśni na pracę. *Jabł. Tel.* 47.

GNYP, GNIP, – a, *m.*, *Bh.* knepp, *Dan.* kniv, *Angl.* knife, *Suec.* knif, *Gall.* canif, *lat. med.* kaniuus, canipulus), der Kneif, Schusterkneif. Nóż szewczy. *Zab.* 9, 63. Szewc skupował gnipy i kopyta. *Hor. sat.* 188. Choć nie ieſt w cechu i nie robi gnypem, ieſt szewc. *ib.* 44. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 78.

GO.

GO *accus. sing. masc. pronom.* On, *Bh.* ho,) ihn. Widziałem go. – Dawni często piszą: *gi, ii, ji, i, j* zamiaſt *go*, n. p. *Schlucyan* cf. gi, *ob.* on.

GODŁO, – a, *n.*, znak ugodzony, umówiony, ein verabredetes Zeichen, ein Losungszeichen, Losungswort. *Vd.* znaminje, losanjo (*Crn.* gòdla *ſtrapula*); *Crn.* gèslu (*Sr.* 2. godalo, godlo, godane gadka, zagadka cf. gadać); *Rs.* лозунгъ. Godło, znak między przyiaciołmi do iakiéy uczty, biesiady; teraz mówią *bilet. Wlod.* Znak zmówny we wsi, w miaſteczku. *Cn. Th.* 198. Zydom Zdrayca Judasz takowe dał godło. *Kanc. Gd.* 91. (*ob.* pocałowanie Judaszowe). Godło woienne : hasło, die Parole, die Losung der Soldaten. Ona do bramy śmiele szła i godło Dawszy, wrotniego łatwie oszukała. *P. Kchan. Jer.* 159. – §. Kwiaty te wzorzyſtsze patrzącym sprawiały wéyzrzenie, Niż kosztowne z różnemi godłami kamienie. *Przyb. Milt.* 126. t. i. z znakami, z ranięciem, mit mancherley Zeichen, Figuren. §. 2) oznaka przyszłości, wróżba, die Vorbedeutung, das Anzeichen der Zukunft. Godło o przyszłych rzeczach, z iakiego trafunku albo mowy wzięte, wrożka trafunkowa, *omen. Cn. Th.* 199. Sprawiedliwość ieſt każdéy sprawy nayleprzém godłem. *Stas. Num.* 1, 128. *le meilleur des augures).* Dwa gołębie przedemną usiadły. Cieszy mię to szczęśliwe godło. *ib.* 2, 106. Rzymianie niepogodę uważali za pomyślną wróżbę; miémy tę teraznieyszą także za godło powszechnéy pomyślności. *Gaz. Nar.* 1, 213. (cf. zniąć, aroka, sowa, kruk, baba etc.). GODNE, – ego, *n.* (*ob.* adj. Godny). – §. *subſt.* w przywileiu Bolesława Maz. Xcia 1278 R. klasztorowi Lubieńskiemu danym, wydatek na częstowanie przyieżdżaiącego monarchy. *Czack. Mscr.* więc od *godów*, i *godowania* cf. Godziwe), die Koſten der Bewirthung des anweſenden Monarchen. Godne, powinność dawania pewnéy opłaty lub wielości bydła, albo darów iakich, w dni uroczyſte. *Czack. Pr.* 1, 203. Pflichtgeſchenke an feyerlichen Tagen. GODNIE, GODNO *adv. adj.* Godny; zasługuiąc na co, warto czego, würdig. *Bh.* hodně; *Ec.* гóдѢ, угодно, приятно. Zamoyski co iedno począł doma i na woynie, sprawił wszyſtko godno pochwały. *Groch. W.* 535. b) zacnie, vornehm. Znaleziono między zabitemi Barona Teifeliusza, i innych godnie urodzonych. *Boh. Zam.* 211. c) godnie, należycie, gehörig. Potomſtwo godnie udało się w oyca. *Niemc. Kr.* 3, 85. (chwalebnie, rühmlich). 2) godno ieſt, wolno ieſt, dozwolono, godzi się, es iſt erlaubt. Nie ieſt godno żadnemu wniyść do tego kościoła iedno boso. *Cn. Th.* (nie godzi się żadnemu, nie ieſt godna rzecz). O Kaliguli nie ieſt godno, aby co o nim pisano, dla iego sprosności. *Biel. Sw.* 47. *Sak. Persp.* 31. Wypiy tego na noc z octem tyle ile godno. *Papr. Kol. F.* 5. GODNOSC, – ści, ż., *Bh. et Slo.* hodnoſt; *Sr.* 1. doſtojnosci; *Vd.* urednoſt; *Crn.* urędnoſt (godnoſt *maturatio*); *Cro.* vrednoszt, *Sla.* poshtovanje; *Rs.* годность zdatność; санъ ranga wysoka; *Ec.* прáсло, чинъ, степень, состоянíе жизни, достоинство (*Ec.* негодность nikczemność). wartość, zasługa, zdatność, zdolność, die Würdigkeit, die Würde, der Werth, das Verdienſt. Wasza Królewska Mość dworzan swych godności byłeś bardzo świadom. *Gorn. Dw. praef.* Witen był komornikiem na dworze Troydena; potym za godnością i postępkiem lat, był marszałkiem naywyższym. *Stryik.* 317. nach mehreren erworbenen Verdienſten wurde er in ſpätern Jahren . . . Ci których sama godność na kościelne doſtoieństwa wyniosła, chociaż byli nizkich domów, naywięcéy kościołowi pomogli. Dobra rzecz, gdy się to oboie zéydzie i godność i zacność; ale do kościoła bożego możny pan a zł, kapłan zarazą ieſt. *Starg. Żyw.* 2, 123. Ociec aby piérwéy obaczył, ieśliby na kapłaństwo był godnym syn iego; abowiemci godność na wszyſtko nas przywodzi. *Glicz. Wych. O.* 5. Honor głupich bez godności. *Min. Ryt.* 4, 9. Za godnością łaska pańska. *Rys. Ad.* 77. – §. 2) doſtoieństwo, urząd wysoki, eine Würde, ein hohes Amt. Godność cnocie, nie urodzie ma bydź dana. *Cn. Ad.* 261. Godność nie czyni zacności, lecz iéy powinna bydź nadgrodą. *Zab.* 5, 49. Godność ieſt obyczaiów odmienność. *Biał. Poſt.* 217. godność odmienia każdego, ale nie często w lepszego, *abo* Godność wynurzy, co się w kim burzy. *Cn. Ad.* 262–3. *honores mutant humores).* Godność zalecenie małe, a cnota całe. *ib.* Godności z urzędami idą za familiami, często nie za personami, nie za dowcipami. *Cn. Ad.* 263. Godności cnotą, nie faworami doſtawać trzeba, ani sztukami. *ib.* Godności zabieganie, motylów łapanie. *ib.* Za szczęściem godność; za doſtatkiem dobra myśl. *Rys. Ad.* 77. Równéy rangi godność *Ec.* равночéстiе. 2. b) osoby godnością czyli doſtoieństwem zaszczycone *collect.* mit einem Ehrenamte bekleidete Perſonen. Sześć koni trochę lepszych, liczna czeladź dworska Wydała, że się wali godność Podkomorska. *Węg. Org.* 23. t. i. godny Jmć Pan Podkomorzy z Panią Podkomorzyną. GODNOSTKA, – i, ż., *demin.*, mała wartość, zasłuszka, ein kleines Verdienſt, kleiner Werth. Maiąc coś godnoſtki w sobie, tak się ludziom udaią fortelnie, iakoby byli wielce godni. *Petr. Ex.* 267. Jedni wchodzą do dworu, skromnie godnoſtkę swoię wnosząc z małemi doſtatkami. *Dwor. A.* 4. GODNOWIERNY *ob.* Wiarogodny. GODNY, GODZIEN, – dna, – dne, *Bh.* hodny, hoden *dignus, probus, magnus; Slo.* hoden, hodný *dignus*, přihodný *aptus; Sr.* 1. hodni, hodry, doſtojny; hodi, pjihodné *idoneus; Bsn.* zgodni, prigodni, doſtojan; *Sla.* doſtojan, vridan; *Cro.* vreden; *Vd.* ureden, zaslushen, delesben; *Crn.* urędn (*Crn.* godnè *maturus; Ross.* гóдный, угóжiй, угóжь, угóдный, достóйный (негодный nikczemny) cf. *Lat.* dignus). Godny ku czemu, do

ozego, czego, w co, na co, z zdatny, zdolny, sposobny, godziły, godziwy, °grzeczny, tauglich, geſchickt, fähig. Z Rzymu blizko ſto tysięcy ludzi ku boiu godnych wychodziło. *Gorn. Wł. S.* 3. Olbracht wciągnął do Wołoch, maiąc ludu Polskiego godnego do boiu około ośm dziesiąt tysięcy. *Bielsk. Kr.* 435. Między innemi młodemi do boiu, wzięci też byli dwaj synowie iego, iako do męstwa i żołnierskiego stanu godni. *Skarg. Żyw.* 2, 197. Aby pierwéy obaczył ociec, ieśliby na kapłaństwo był godnym syn iego. *Glicz. Wych. O.* 5 *b.* Doszedł lat godnych na woiowanie. *Paszk. Dz.* 59. Uczą się i ćwiczą dotąd, aż godnemi się staną. *Gliczn. Wych. O.* 2. Gdy lat męża godnych doszła, ociec chciał, aby za mąż poszła. *Skarg. Żyw.* 1, 184. da ſie die mannbaren Jahre erreicht hatte. Siostry królewskie naywiększym w świecie królom w małżeństwo są godne. *Gorn. Dz.* 154. – §. 2) godny czego z zasługuiący na co, wart czego, würdig, werth. Godnym go bydź rozumiem chwały i poszanowania. *Cn. Th.* Heretycy i dobrego słowa niegodni. *Birk. Cboz.* 2 *b.* Twóy zamiar godny wielkiéy pochwały. *Teat.* 47 *b.* Podobny obrot godzien iest pochwały. *ib.* 14, 105. lobenswürdig, Ma miłę uszanówania godną. *ib.* 34, 12. verehrungswürdig. Adoracyi godny *Rs.* поклоняемый anbetungswürdig. Nie godnego pamięci nie sprawił. *Tward. Wł.* 102. nic pamiętnego, nichts Denkwürdiges. Widzenia godny *Ec.* достозо́рный *Gr.* ἀξιοθέατος, ſehenswürdig. Godny słuchania *Ec.* достослы́шный *Gr.* ἀξιάκουστος, hörwürdig. Dziwu godny *Ec.* досточюдный *Gr.* ἀξιοθαύμαστος, bewunderswürdig. Mówienia godny *Ec.* достослове́нный *Gr.* ἀξιολογος, redenswürdig. Ozdoby godny *Ec.* достолѣпный *Gr.* ἀξιοπρεπὴς, verzierungswürdig. – §. Godny, należyty, gehörig. Nie potrafię twoiey cnocie godną oddadź nagrodę. *Teat.* 42 *d*, *d* 2. Zapłaci mi, co słuszna a godna będzie. 1 *Leop. Num.* 20, 19. (co sprawiedliwość niesie. 3 *Leop.*). *tr.* Będzie iutro godny mróz *Bh.* bude tam zeytra hodny mraz należyty, tęgi). – §. godny komu z dogodny, przysłoyny mu, ihm anſtändig. Trzéy królowie upominki oddali bozkie, i królewskie, i odkupicielowi świata godne. *Skarg. Kaz.* 520. Staray się, iakobyś był godzien panu bogu naprzód. *Glicz. Wych. E.* 4. 3) godny, szanowny, znakomity, ſchätzenswerth, ſchätzbar, achtbar, verehrungswürdig, würdig. *Ec.* достопочéстный. Ten Jaśnie Wielmożny, co winien był, wziął w pierwszą parę do tańca, godną żonę bogatego urzędnika. *Zab.* 13, 212. A godna WPana Dobr. konsolacya, w iakim zdrowiu zostaie? *Zab.* 13, 198. A godny rodzic Wo Pana w iakiém zdrowiu? *Teat.* 27, 35. To człowiek bardzo godny. *Ld.* §. znaczny, znaczący co, von Bedeutung, erheblich. Żadnéy godnéy męki niemasz, ku onéy wiecznéy nadgrodzie. *Skarg. Żyw.* 2, 369. (którąby co znaczyła w porównaniu ku ...). §. niegodnym się stawać, *Ec.* унедостоя́тися. GODOWAC, – ał, – uię, *intransit. ndk.*, biesiadować, ſchmauſen. *Bh.* hodowati, hodugi, hodowánj, kwaſyti, kwaſſenj; *Slo.* hodugi, kwaſým; *Sr.* 1. hoſtjupu, ſchlamupu; *Vd.* goſtuvati, goſtitise, po goſteh hoditi; *Rs.* бражничать (*Rs.* годовать rok gdzie bawić, годованіе bawienie przez rok na iedném miéyscu; незгодовать niewytrzymać roku). Za stołem iego będą godować panięta. *Ryb. Ps.* 39. Tańcuiąc i goduiąc, wesołe sobie piosnki zaczynali. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 6. Zawsze goduią, nigdy się nie poszczą. *W. Poſt. W.* 2, 72. Przez cały miesiąc hoynie godowali, Wdzięczney uciechy wszyscy zażywali. *Auszp.* 92. Do każdego okrętu daruię wam po dwa woły; goduiąc czciycie bogi swoie ofiarmi swemi. *A. Kchan.* 116. Raguel gody uczynił swéy córce, i godowali naprosiwszy sąsiadów. *Biał. Poſt.* 198. §. 2) godować kogo *transitiv.*, częstować, gody sprawować, einen tractiren, einen Schmaus geben. Winem będziesz mię godował, któreś sobie w piwnicy dawno nacechował. *Lib. Hor.* 43. (*ob.* hodować, nahodować). GODOWNIK, – a, *m.*, *Boh.* hodownik, kwaſewnik, kwaſitel, hodokwaſſan, ſwadebnik *f.* ſwadebnice; *Slo.* hodownjk; *Vd.* goſtenik, dobrojedez, skupjedez, goſtuvanski bratez; *Ec.* напоса́мець (*Rg.* godisczniza, godisceniciza *ancilla*); co gody sprawuie. *Cn. Th.* der Schmausgeber, der Hochzeitvater, der den Hochzeitſchmaus giebt. 2) gość zaproszony na gody. *Wiod.* weselnik, gość na weselu. *Cn. Th.*; *Pieśń. Kat.* 95. der Hochzeitgaſt, der Gaſt bey einem Schmauſe, beſonders Hochzeitſchmauſe, biesiadownik, który używa i biesiad rad patrzy, *comeſſator. Mącz.* §. godownik, miéysce godowania, der Ort, wo geſchmauſt wird. W kościele i godowniku Pana wiele iest wezwanych, a mało wybranych. *Skarg. Kaz.* 409. GODOWY, GODOWNY, – a, – e, od godów, biesiadny, weselny, Schmauſs-, Hochzeits-, Tractaments-, (*Bh.* hodowný = rozpustny); *Crn.* goſtne; *Rs.* бра́чный, подзѣнечный (*Rs.* годовый roczny); *Ec.* свадебный. Do domu godownego nie wchodź, byś miał z niemi siedzieć i ieść i pić. 1 *Leop. Jer.* 16, 8. Lepiey iść do domu żałobnego, niźli do domu godownego. 1 *Leop. Ec.* 7, 3. Godowni goście *Sla.* svatovi). Godowne pochodnie *taediae iugales. Zebr. Ow.* 16. Po krzyżmie kładziono na cię biały czepek, odzienie godowne. *Hrbſt. Lek. F.* 4 *b.* (uroczyste, świętalne, odświętne, ein Feyerkleid). Godowne im rozdaią szaty. *Kanc. Gd.* 152. Jakoś tu wszedł, nie maiąc szaty godowney? *Sk. Kaz.* 1109. nie maiąc odzienia godownego? *Leop. Matth.* 22, 12. Rozdarł wszystek stróy godowy. *Chroſt. Ow.* 191. §. Godowy, tyczący się godów, t. i. bożego narodzenia, Weihnachts-. *Rs.* рожественскій. GODY, *G.* god *plur.*, *Bh.* hod, hodů, hoſtina, kwas *epulum*, hod boji *feſtum nativ. Chr.*, *Paſcha*, *Pentecoſtes*. – w hod w sam czas; ne w hod nie w czas; hod ſwadebný weselo; *Sr.* 2. godi boże narodzenie, Hodna méšacztvo Styczeń; hoſtjina *conuiuium*; *Cro.* gód = święto; *Cro.* godovni dan = imieniny; *Cro.* – gód *enclit.* = kolwiek n. p. kajgod = cokolwiek; gdegod = gdziekolwiek; *Cro.* zgoditi, zgadyam = zgadywać, zgadnąć; *Bsn.* – god, – godi, – godir *enclit.* = kolwiek, n. p. ghdjehod, ghdjeti drago *ubiuis*; *Vd.* god, gud, goden den = święto; god, jimena den = imieniny; godishe = rok; gotei = kum; gota, gotjza = kuma cf. Obd. Göd, Gödel, Godel; *Crn.* gôd = święto (godem, gôsti = °gędzić); *Dl.* godischye = rok; *Rs.* го́дъ rok; *Ec.* годъ, година rok; го́дъ, иногда время, ча́съ czas cf. *Ger.* geuden, vergeuden cf. *Lat.* gau, gaudium). – *Pol.* biesiada, uczta, bankiet, der Schmaus, *Bh.* hody, kwas; *Vd.* goſtuvanſtvu, = oſtuvanje, goſtitje; *Dl.* gozthina). Godowanie, z niewiastami obcowanie, i inne rzeczy ku godom należące, wesela żywoto-

wi nie przynoszą; ale uczciwe rozmowy, i skromne na godziech w iadle i w piciu używanie. *Budn. Apopht.* 77. Często odprawiwszy gody, muszą cierpieć głody. *W. Post. IV.* 69. Dziś gody, iutro głody. *Haur Sk.* 179. Nie zawsze przy dworze gody, częstsze głody. *Cn. Ad.* 732. Trudno z god na gody. *Rys. Ad.* 66. *abo* z iednym brzuchem na dwoie gody. *Cn. Ad.* 1330. Jednemu trudno, iak powiadaią, na dwoie gody. *Strykk. praef.* Trudno z iedną miską gody. *Pot. Jow.* 67. Kazimierz, gdy owe zawołane, a wielką hoynością sławne wszystkim stanom gody sprawił, skoro się napił, umarł z wielkim strachem godniących. *Strykk.* 203. Nie śpieway, aże z god poiedziesz. *Rys. Ad.* 48. (*cf.* Nie mów hop, aż przeskoczysz). Nie będziesz na tych godach : (nie będziesz miał téy uciechy). *Teat.* 27, 94. – *tr.* Zarłoczne sępy wydzierają sobie zgotowane im na poboiowisku przebrzydłe gody. *Stas. Num.* 1, 209. (padłwę). – §. *fg.* W tem się ocucili apostołowie, i trafili na wielkie gody, a z rozkoszy niewypowiedzianéy, mniemali, iż iuż niebo było: widzieli syna bożego w chwale iego, widzieli Moyżesza, patrzyli i na Eliasza. *Sk. Zyw.* 2, 95. §. ogólniéy: dobry byt, dobre mienie, wesołość, szczęśliwość, bonowanie, płużenie, Wohlleben, Wohlstand. Jednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314. By nie były przygody, Byłby świat iako gody. *Rys. Ad.* 3. (*Rs.* незгóдье, незгóда nieszczęście, przygoda). Jedź ty do mnie na głody, a ia do ciebie na gody. *Gwagn.* 385. Ustały me pociechy, ustały me gody. *Groch. IV.* 419. Sumnienie dobre, ustawiczne gody. *ib.* 553. – §. 2) szczególniéy, biesiada czyli uczta gwoli wesela małżeńskiego, uczta weselna, wesele swadziebne, nowożeńskie, der Hochzeitschmaus, die Hochzeit. *Bh.* hod svadebný; *Cro.* svatba; *Vd.* shenitva, shenitnu kosilu, hoset. hosetnu gostuvanje; *Rs.* свáдьба, брáки, брáкъ, бракосочетáніе; *Ec.* брáчество, бракопричáстіе. W on czas były gody małżeńskie w Kanie Galileyskiéy. *Leop. Joan.* 2, 1. *Skarg. Kaz.* 46. Król wielkie gody na iéy poślubieniu i weselu uczynił. *Skarg. Zyw.* 2, 540. Wezwawszy wiele przyiaciół na gody, sprawił wesele. *W. Genes.* 29, 22. Uczynił weselo małżeńskie synowi swemu. *Sekl. Math.* 22. *not.* „gody abo "swad." – §. 3) gody s boże narodzenie (*Bh.* hod boží, vánoce; *Sr.* 2. godi; *Bh.* hod s Wielka noc, i Zielone Swiątki), das Christfest, Weihnachten. Boże narodzenie, po naszemu gody. *Pot. Jow.* 146. Służebna czeladź od gód zwykła się odmieniać. *Haur Sk.* 255. Czasem i ku godom długo trwaią ciepła. *ib.* 135.

GODZIC, – ił, – i, *czyn. niedokonane*; (*Bohem.* hoditi, hazeti, házím, hazím *iacere, conicere, mittere* cisnąć, miotać, rzucać, hodit sebau *se sternere*; hodlati, hodlám *velle, cogitare*; *Slo.* hádzat *proiicere*, házím *iacio*; *Hg.* hagyitom, hajitok, *Rg.* hoditi (*cf.* ugodzić, ugadzać); *Cro.* goditi, ugajam, ugoditi *delectare, oblectare* cf. dogadzać, dogodzić; *Crn.* godim, godnim *fouere, maturescere*; *Cambris* godyner *tenellus*; *Rs.* годи́ть, гожу̀ bawić, omieszkiwać, marudzić; перегодить cierpliwość mieć, czekać; негóдь nieszczęście, przygoda; *Sla.* – goder s kolwiek n. p. koigoder s ktokolwiek); *Ec.* гожу̀ на чтò godzę na co, mierzę, годствовати, имѣть волю, власть, prawo). – *Pol.* godzić : zmierzać, mierzyć gdzie, dążyć dokąd, lub do czego, *phys. et moral.* wohin zielen, sein Augenmerk haben, darnach ringen, streben. *Rs.* цѣлить, нацѣлить, прицѣлиться, прицѣливаніе, мишенить, мѣтить, мѣчу, намѣтить, намѣчать, изноровúть, изноравливать, изноравливаніе, изноровка. Gdy czwałał; godził nań Baasa syn. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 15, 27. W to iuż godzi twa mowa. *Teat.* 42 *d, d.* Nie godzę na Wac Pana temi słowy. *Tr.* Nie godzi na cudzy upad. *Opal. sat.* 7. God il na jego zgubę. *Nog. Fil.* 59. Zły na śmierć godzi. *Wad. Dan.* 141. Wolił nie iawną woyną, ale fortelem to godził, iakby mógł one rozterki Smoleńskie uśmierzyć. *Stryk.* 175. Widziałem cię z okieneczka, kiedyś przechodził. Rozmiałam, żeś się zemną obaczyć godził. *Zimor. Sel.* 2, 1. Ptak gdy się nakarmionym czuie, Na wyrzucenią przestrzeń nie godzi. *P. Kchan. Jer.* 12. Ptaszkowie lesni, gdy noc głucha nadeszła, nie nucą swych pieśni, i wszyscy godzą na sen. *Kulig. Her.* 166. – §. 2) godzić spory, pogadzać ich, Streitende vergleichen, ausschnen. Biorąc ich za rękę, godzi ich wzaiemnie. *Teatr* 92, 120. Dla was obu szukałem szczęśliwego godzenia sporu. *Teat.* 45, 42. Smierć wszystkie rzeczy godzi. *Teat.* 206, 4. Godzący, pogadzaiący *Ec.* миродержцы. – *tr.* Godzić głos fletni z twym głosem miłym, Gdyś w gronie naszém czasem śpiewała, Ze wszystkich najlepszy iaś potrafił. *Chodan. Ges.* 5. wtorować, skłonić, zu einander den Gesang mit der Flöte begleiten. – Godzić służebnego robotnika, ugadzać, naymować, contractiren, verhandeln (*cf. Bsn.* godisetnica, službenica : służąca). §. 3 *neutr.* godzić do czego, godzić się do czego, sposobnym bydź, fähig, tauglich seyn. Pan gruntu, gdy siwę tak obchodzi, Przebóg rzecze, to zboże iuż do sierpa godzi. *Jakub. Bay.* 268. GODZIC SIĘ, – ił się, – i się, godzę się *recipr.*, *Bh.* hodit se, frownawati; *Sr.* 2. ße gódjiſch. *Sr.* 1. hodźić, hodźu ſo, hźihodźu ſo; *Ross.* годúться, сгодúться, гожусь; *Ec.* сгождаемся на чтò, гожуся на чтò. Godzić się na co, ku czemu, w co, do czego s sposobnym bydź, zdatnym, zu etwas, sich, tauglich seyn, taugen, geschickt seyn zu etwas, sich. Wszelki gnoy do roku leżący, dobry iest; a ieśliby dłużéy leżał, niczemu się nie godzi. *Cresc.* 81. Twemu niczemu się dobremu nie godzą. *Biel. Kr.* 300. Na golenie połamane, nie godzą się, ani do uciekania, ani do bitwy. *Baz. Szk.* 402. Przyprawił rolą, aby się godziła przyiąć nasienie. *Kraz. Jęz. Ll.* 5. Nie godzi się zaraz syna młodego daią w służbę, ale służby się ustał. *Glicz. Wych. J.* 4 *b.* Obadwa się godzą do filozofii i do oratoryi. *Herb. Art.* 36. Kto się do tego zad, nie godzi się do królestwa niebieskiego. *Baz.* 308. Ludzie, którzy się do roboty godzą, od leniwstwa maią bydź odpędzeni. *Modrz. Baz.* 147. Póki chcesz póty się godzim. *Rys. Ad.* 53. Stary wół karku wybry, do pracy się godzi, Młodemu przykre iarzmo i potrzeba pług szkodzi. *Kochow.* 208. Jemu tylko za tym mym schodzi, Królestwa nie ma, choć się na nie godzi. *P. Kchan. Jer.* 12. Co się ludziom nie godzi, to bogu oddaią. *Cn. Ad.* 101. *deteriora Deo*, was die Leute nicht brauchen können. (*Rey Wiz.* 39. o szpetnych dziewkach; które do klasztoru pchaią). Jam się iuż nie

rzała, anić się już godzę za mąż. *Leop. Rut.* 1, 12. (nie mogę już iśdź za mąż. *Bibl. Gd.*), ich tauge nichts mehr fur einen Mann, oder zum Heirathen. *przeciwnie;* już się godzi ta panna za mąż : już iey czas za mąż iśdź. *Wlod.* ſie iſt ſchon mannbar. Chcecieli którego z braci iego na państwo wybrać? ale lat po temu nie maią; dlaczego na ten czas, ażby dorosli, nie godzą się na władzą tak wielką. *Stryik.* 316. Gdy z iagody wytryśnie ziarnko samo, mięsem iagody nie obrosłe, ale czyſte, już się godzą iagody zbierać. *Cresc.* 335. Owies do sierpa się już godzi, albo do sierpa godzi : już się dostał do żniwa, er iſt ſchon ſichelreif, kann ſchon geſchnitten werden. Nie zapłacę szewcowi, jeżeliby się te trzewiki na moię nogę nie godziły. *Tr.* wofern ſie nicht auf meinen Fuß paſſen. - Djabłu, złemu, niczemu dobremu się godzić : nic nie wartać, nichts taugen, nichts werth ſeyn (den Henker was taugen). Matka moiey żony djabłu się godzi, a żona dwom; i za łeb mię rwą i za mieszek. *Dwor. J.* Żołnierze się też djabłu godzą, Co od wymysłow nie wiedzą, iak chodzą. *Rak. Pob. B.* 2. W niebie wszytko dobre, na ziemi wszytko odmienne; w piekle djabłu się godzi. *Burl. A.* 4. Szatanu się godzi. *Bardz. Tr.* 557., *Ross.* неподи ися (cf. niegodziwy). Magdeburskie prawo też się czartu godzi. *Gorn. Wt. H.* 3. Złe, kwaśne piwsko, co się wszem złym godzi. *Opal. sat.* 13. Zła moneta djabłu się godzi. *Lekarſt. B.* 5 *b.* Bez soku roszczka schnie, i w ogień się godzi. *Skarg. Żyw.* 1, 2. t. i. warta bydź spaloną, ein dürrer Zweig taugt ins Feuer, iſt nichts weiter werth, oder nutze, als verbrannt zu werden. 2) godzić się na kogo, : przystać mu, przystoyno mu bydź, einem anſtehen, wohlanſtändig ſeyn, ſich fur ihn ſchicken. Nie godzą się na starych gamrackie fochy. *Tr.* 3) godzić się komu, : w smak mu bydź, einem gefallen, ihm Wohlgefallen machen. Piźmo nie wszystkim panom się godzi. *Tr.* §. Godzić się, pogadzać się, przestawać się kłócić, ſich vertragen. Nasz to iest zwyczay, kilka razy na dzień kłócić się i godzić się. *Teat.* 24 *b*, 51. GODZI SIĘ, godziło się *impers.*, niezakazano, wolno, dozwolono, es iſt erlaubt, es ſteht frey. *Slo.* hodi ſe *conducit*; *Sr.* 1. hodjii ſo, dirbi ſo *oportet*; hodji ſo *condecet*, po dopuſczene; *Vind.* proſtuſtati (cf. *Ind.* goditise, sgoditise, ſtoritise : dzać się, przygodzić się; Kai se godi : co się dzieie? *Crn.* gody, goditise *fit, agitur*); *Dl.* szlobodno yeſt; *Rs.* годится, достоить, надобно. *Fc.* годитьсуещь кому что, достойно, позволено, надлежить; годитьсуетъ ми что, лѣпъ ми ѣсть, вольно миѣ, лѣпъ, достоить. Prawo iest pospolite, że co się iednemu Nie godzi, to się też nie ma godzić drugiemu. *Zimor.* 220. Głupi ten iest, co nie wie, ile mu się godzi. P. W tym chwała, robić dobrze, nie tak iak się zgodzi. *Bard. Tr.* 555. Nie wiedzieli prostacy, że co lud ob hodzi, Że co małym nie wolno, to wielkim się godzi. *Kras. sat.* 117. Tym się bardziey chce tego, czego się nie godzi. *Jabl. Tel.* 77. Bardziey tego pragniemy, czego się nie godzi, Smaczna woda choremu, lubo mu zaszkodzi. *Zegl. Ad.* 11. Co chce, to mu się godzi. *Cn. Ad.* 88. (cf. co lubiemy, to prawem zowiemy). Co się wielom godzi, to w obyczay wchodzi. *Cn. Ad.* 104. (cf. gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmiele). Niemasz dziś żadney rzeczy, którąby się nie godziła; te słowa: nie godzi się! grzech! są wypędzone z Warszawy, *Teat.* 15 *c*, 82. Czyli mi się nie godzi uczynić z moiém co chcę? *Sekt. Math.* 20. b) wypada, można, es geht füglich an, es läßt ſich thun. Dla mieysca ciasnego, nie godziło się wiele ułów szykować. *Stryik.* 313. Godzi się już ieść ten owoc. *Cn. Th.* już czas, już dostał, doyźrzał, już wypada). Jużem też stary; godziłoby się pofolgować staremu słudze. *Teat.* 26 *b*, 10. §. godzi się, : należy, słusz, es gehört ſich, es iſt recht und billig. Godzi się też wiedzieć, iż między wszem gnoymi gnoy osłowy naylepszy iest, zwłaszcza ku rzeczom ogrodowym. *Cresc.* 80. (trzeba wiedzieć). Godzi się, żeby każde zgromadzenie o tych staranie miało, którzy się w nim urodzili. *Modrz. Bax.* 147. GODZICIEL, - a, *m.*, który godzi, pogadza, zgadza, der Ausſöhner. Pan Podkomorzy, godziciel całéy okolicy. *Kras. Pod.* 2, 63. *f.* GODZICIELKA, die Ausſöhnerinn. GODZIWY, - a, - e, erlaubt. Godziwa rzecz, która się godzi, wolna, niezakazana. *Cn. Th.* 199.

GODZINA, - y, *ż.*, *Bh.* hodina *hora*, hodinŭ *horologium*; *Slo.* hodina *hora*, hodini *horologium*; *Vd.* ura, vura; *Crn.* ura; *Sr.* 2. ſchtunda; *Sr.* 1. żtunda; *Sla.* sát (godina : rok); *Bsn.* dobba, urra, vrjeme, sahat (*Bs.* godina, godiscte *annus, tempus, tempeſtas*); *Rg.* dobba, dubaiza, ura (godina, godiscte : rok); *Cro.* vura, ora (god'na, godische : rok; godina, dëgy : deszcz); *Hg.* óra; *Cro. brbr.* sahát; *Dl.* szát, vrime, vra (godischye : rok); *Rs.* часъ (година : czas, los, szczęście; *Ec.* година, годъ : rok). - *Pol.* dwunasta część dnia politycznego, a dwudziesta czwarta przyrodzonego, die Stunde. Dwanaście iest godzin dnia. *W. Jan.* 11, 9. Godzina dzieli się na cztery kwadranse. *Solſk. Arch.* 5, 19. NB. *Teraz liczemy tylko dwanaście godzin od północy do południa, a od południa do północy; w szesnaſtym ieszcze wieku w Polszcze, iak dotąd we Włoszech, liczono 24 godzin, zacząwszy od zachodu słońca aż do zachodu drugiego dnia; a to były godziny podług* zegaru; *rachuba zaś dwunaſtu tylko, była wedle* półzegarza (*cf. zegar, półzegarze*). n. p. Zygmunt dwadzieſtéy wtóréy godziny na zamek był wprowadzon. *Stryik.* 689. o godzinie szesnaſtéy. *ib.* 687. godzina dwudzieſta. *ib.* 773. *Equites conueniendi horam tredecimam, h. e. diei quintam, sibi assignauere.* Orzelſk. Hiſt. Int. Mscr. l. 5. *Conueniendi hora duodecima, h. e. quarta diei.* ib. - *Phras.* Godzina pcha godzinę, dzień dnia w kark potrąca, Tydzień tygodnia ściga, a miesiąc miesiąca. *Nar. Dz.* 3, 77. Biie pierwsza godzina . . . iużże ta przepadła. *Zab.* 16, 376. es ſchlägt (die erſte Stunde) ein Uhr, es ſchlägt eins! auch die Stunde iſt wieder hin! *Quota eſt hora* o którey iest godzinie? *Mącz.*, *albo* która godzina? wie viel iſt die Uhr? welche Zeit iſt es? druga, zwey Uhr, zwey. O którey godzinie? *Vd.* kovried? obkovried? -). Opuszcza się słowo *godzina*: Piąta iuż biła, niedaleko wieczor. *Teat.* 52 *c*, 4. Kiedy piąta w noc bić miała, minął tę górę. *P. Kchan. Orl.* 1, 231. O którey przyydziesz? przyidę o piątéy, albo naypoźniey kwadrans na szóstą, albo wpół do szóstéy, Um wie viel Uhr, um welche Zeit wirſt du kommen? um fünf, um ein Viertel auf Sechs. - Anmerk. Uhr heißt hier immer godzina, und

fordert das Ordinale in feminino. - Od godziny do godziny, = 1) od iednéy godziny do drugiey, von einer Stunde zur andern. Czekałem od godziny do godziny; a nie mogłem się go doczekać. *Tr.* 2) od godziny do godziny, : od doby do doby, alle zwölf Stunden. Chory tego dnia od godziny do godziny ieść nie ma. *Haur Sk.* 387. Maść ta od godziny do godziny ranę goi. *Comp. Med.* 591. Przez dzień i noc, od godziny do godziny. *Syr.* 1225. *Scherb. Sax.* 147. Sędziwoy z Jadły w też tropy za Tarnowskim wybieżał, i był od godziny do godziny w Krakowie, 60 mil Węgierskich. *Biel. Kr.* 227. - §. godzina, pewny wyznaczony czas, eine bestimmte Stunde, bestimmte Zeit. O swoich godzinach kładziemy się i wstajemy. *Mon.* 69, 443. Pod czas godzin czterdziestu gorące modły czyniono. *Birk. Podz.* 8. (*b.* czterdziestogodzinne modlitwy). Téy godziny, tego momentu, zur Stunde *Sr.* 1. smolom. Od tey godziny, od tego czasu, von Stund an. Godzina śmierci, die Todesstunde, das letzte Stündlein. Ktoś do więzienia mego wchodzi, czy tylko nie przynoszą mi godziny śmierci! *Teat.* 9 *c*, 69. (wyrok na śmierć). - W sądach też godzinę nazywano czas namyślenia się. *Czack. Pr.* 2, 97. (cf. ustęp, Deliberationsstündchen der Richter). - Godzina, cała godzina, znaczny czas, eine ganze Stunde, eine Stunde lang, = lange. Otóż iuż nic nie powiem, choćby i godzinę gadał. *Teat.* 34 *b. G. ii.* - Godzina, mała część czasu, chwila, ein kleiner Zeitpunkt, eine Stunde. Jedna godzina, któ wiernie miłuie Rokiem się stanie, i iakby wiekuie. *Past. Fid.* 125. Nigdy iednéy dobréy godziny od męża nie miała. *Tr.* Przeszłych waszych woien sława na tym dniu, na teraźniéyszéy godzinie zawisła. *Warg. Cez.* 207. Jedna godzina siła sprawi. *Cn. Ad.* 506. - §. Jedź w dobrą godzinę. *Papr. Ryc.* 24. w boży czas, zur glücklichen Stunde. *Ross.* ав добрый часъ. - Ach nieszczęśliwa godzina! *Teat.* 21, 23., *Vd.* hudovurnik, nesgoda, nesrezha; *Prov. Vd.* vura je nesrezhna bila, Ker je mati me rodila (cf. gwiazda). W złą godzinę, = w zły czas, zur unglücklichen Stunde. Przyszedł w złą godzinę. *Ld.* - Uciekay, póki masz godzinę. *Chrość. Ow.* 194. (czas po temu, dogodny, porę cf. pogodę). - §. godziny kapłańskie, das Stundengebeth, die *horae canonicae*, *Ec.* часы. Gdy godziny swoie kapłańskie odprawował, wielkie miał od pokus przegabanie. *Warg. Wal.* 293. Na czasiech abo godzinach psalmy zwyczayne nie czytaią się, ale na każdéy godzinie proza ta czytana bywa. *Pimin. Kam.* 226. Godziny Carskie albo wielkie, składane przez Cyrylla. *ib.* 253. Nocnych godzin śpiewanie. *Groch. W.* 45. Godziny wszystkie swego czasu odprawował. *Birk. Dom.* 84. Księga godzin kapłańskich *Ross.* часовникъ, часословъ. GODZINKA, GODZINECZKA, - i, ż,, *Bh. et Slo.* hodinka, (hodinki = zegarek); *Sr.* 2. schtundka; *Vd.* vuriza, kratka vura; *Rs.* часокъ, часочникъ, часочекъ; ein Stündchen. Co godzinka upłynie, to iuż nie nasza. *Rey Zw.* 103. (chwila, chwilka). Co godzinka na zegarze uderzy, to iuż czas przeminął, a co daléy to do kresu bieżemy. *ib.* 23 *b.* Żadnéy godzinki dobréy nie miała, frasuiąc się. *Glicz. Wych. C* 2 *b.* Heliogabal żadnéy godzinki nie opuścił, aby był iakiéy sprosnéy krotochwili nie wymyślił. *Rey Zw.* 102 *b.* Za godzinkę zeydziemy się u nicy. *Teat.* 19 *c*, 50. Podpiszęć, godzinki mi tylko pozwol czasu. *Teat.* 1 *c*, 55. O godzineczko szczęśliwa, Niech często taki gość bywa. *Groch. W.* 389. - §. 2) Godzinki kapłańskie, = godziny kapłańskie, pacierze, kościelne modlitwy. *Cn. Th.* das Stundengebet. Godzinki Panny Maryi, = pacierze z nabożeństwem do N. P. *ib.* Stundengebete zur Jungfrau Maria. Godzinki Panny Maryi, = książka zamykaiąca te modlitwy. *ib. officium B. M. V.* das Gebetbuch zu diesen Stundengebeten.

*GODZINNIK, - a, *m.*, zegar, eine Uhr. (*Bh.* hodinář *Godzinarz, = zegarmistrz, hodinářka *godzinarka, zegarmistrzyni. hodinářský *Godzinarski, zegarmistrzowski. hodinářství *godzinarstwo, zegarmistrzostwo. - *Ec.* часословъ, книга *horologium*, *ob.* godziny kapłańskie). Wielką ten człowiek miał w astronomii naukę, i w Magdeburgu godzinnik uczynił. *Skarg. Dz.* 893. Jan ślepy wynalazł godzinnik słoneczny. *Skarg. Dz.* 558. eine Sonnenuhr. GODZINNY, GODZINOWY, - a, - e, od godzin, Stunden=. Skazówka godzinna i minutna. *Jak. Mat.* 1, 62., *Sr.* 1. stundjisti; *Vd.* vuren, vsakovuren; *Cro.* vúrni, vurudug; *Rs.* часовый (*Rg.* godisetni; *Sla.* godishnji = roczny). - §. 2) godzinę trwaiący, eine Stunde lang, eine Stunde dauernd. Po godzinnéy pracy dostaliśmy się na plac, gdzie śniegu nie było. *Zab.* 13, 121. Mógł o kruszcach godzinową przeciągnąć rozmowę. *Xiądz.* 3. Po godzinowéy nauce, śpiewano. *ib.* 135. - §. 3) umysł godzinny, albo niestateczny. *Fred. Ad.* 94. wankelmüthig. *GODZINOPŁYNNY, - a, - e, *poet.*, godzinę płynący, eine Stunde fließend. Rzesza próżnuiąca, niepomna ważnych widoków, Godzinopłynnych słuchała potoków. *Niemc. P. P.* 118. GODZIWE, - ego, *n. subst.*, rodzay danniczy w przywileiach książąt naszych. *Nar. Hist.* 2, 86. (cf. godne), eine ehemalige Abgabe. GODZIWO, *adv*, godzi się, wolno, erlaubt, vergönnt. Ah gdyby człowiekowi było to godziwo, Uyrzeć cnoty ozdobę, iéy to postać żywo. *Zab.* 6, 177. 2) słusznie, recht und billig. Całe przystoyno i godziwo iest, z powodu samey powinności, przyiaciół bydź obrońcą. *Pilch. Sen.* 142. Niegodziwo iest, wydzierstwem żyć. *Pilch. Sen. list.* 2, 157. GODZIWOSC, - ści, ż., przyzwoitość, die Anständigkeit. *Sr.* 1. hodnosczj (*Rs.* рѣдкое cnota). GODZIWY, - a, - e, - *ie adv.*, godziły, wolny, niezakazany, frey, erlaubt, unverwehrt. *Sr.* 1. hodné; *Dsn.* prôšt, dopuszczony (*Rs.* рѣдкій zdatny, zdolny). Czyliż godziwa iest, tak się naśmiewać z uczciwych ludzi? *Teat.* 38, 11. (czyż można, czy się godzi?) - Aby ksiąg Słowiańskich do nabożeństwa godziwie używać mogli. *Stebel.* 1, 21. (aby im się godziło używać). - *Oppos.* niegodziwy, niegodziwie, = niesłuszny, nieprzystoyny, nikczemny, fatalny, mizerny niesłychanym sposobem, ungerecht, schlecht, fatal, infam. Niegodziwie też naśmiewasz się z niewinności. *Teat.* 23 *b*, 15. Już też ty mnie niegodziwie służysz. *ib.* 27 *c*, 22. (nie można gorzéy). Drogi niegodziwe, a konie mizerne, ledwie mię z błota wyciągnąć mogły. *Teat.* 15, 11. Ale iakież nam niegodziwe szkapy dali. *Teat.* 28, 157. Niegodziwie mu patrzy z oczu. *Teat.* 15, 44. (szelma, filut z oczu mu wygląda).

Dalszy ciąg pochodz. *dogodny, dogoda, dogodność, dogadzać, dogodzić; niedogodny; niedogoda; nagodny; nagoda;*

nagadzać się, nagodzić się; odgodzić, odgadzać; pogodny. pogodno; pogoda, niepogodny, niepogoda, pogadzać, pogodzić, pogodziciel; wypogadzać; wypogodzić; przygodny, przygodność; przygoda; przygadzać się, przygodzić się; nieprzygodny; ugoda, ugodliwy; ugadzać; ugodzić, ugodzony; przedugodny; wygodny, wygoda, wygadzać, wygodzić; niewygodny; niewygoda. Zgodny, zgodność, zgoda, zgadzać się, zgodzić się, zgodliwy, bezgodny, niezgodny; niezgodà; zagodzić, zagodzony; – §. cogodzinny, cogodzinnie, półgodzinny.

GOFRY, – ów, *plur.*, gatunek ciasta kratkowego (cf. androty), Waffeln; *Fr.* gaufre.

GOGOŁKA, – i, ł,, golanka, gałeszka, owoc na drzewie dopiero zawiązany. *Włod.*, *Dudz.* 38. das Obſtknöpfchen, der Anſatz zum Obſte nach abgefallener Blüthe. – *Groſſus* gogołki figowe. *Mącz.*

*GOGOTAC *ob.* Głogotać.

*GOGRABIA, – iego, *m.*, z Niem. der Gaugraf sędzia powiatowy, der Landſchaftsrichter; *Nie ze wszyſtkiém prawdziwy ieſt naſtępuiący wywod*: Gograbia rzeczony ieſt ſtąd, że sprawy prędkie, a iakoby bieżące sądzi; abowiem po Niemiecku gehen ieſt chodzić (*lecz ob.* Gau Adlg.) a Graf znaczy sędziego; ſtąd *gograf ieſt iakoby bieżący a prędki sędzia. *Szczerb. Sax.* 145. Gograbiowie do prędkiego osądzenia gwałtów bywaią obierani. *ib.* 147. *GOGRABSKI, – a, – ie, od gograbiego, Gaugrafens. Gograbſki urząd. *Szczerb. Sax.* 147. z *GOGRABSTWO, – a, *n.*, władza gograbſka, das Gaugrafenamt. *Szczerb. Sax.* 146.

GOIC, goić, – ił, – i, *cz. ndk.*, ugoić *dk.*, Goiwać *frequ.*, leczyć zewnętrznie, heilen, äußerlich kuriren. *Bh.* hogiti, zhogiti, hogiwam; *Slo.* hogim; *Sr.* 2. gojſch, jüſch; *Sr.* 1. howu, hoju, howiu, howiem; *Hg.* gyógyitom, *Hb.* nna *gahah* sanauit, *Gr.* ὑγιόω; (*Vd.* zelyti, osdravit rane cf. calić; *Rs.* полѣзовать. cf. *Rag. et Bsn.* goitti; *Croat.* goiti s *fouere, nutrire, saginare, educare; Rag.* gooj s roſkosz). Zna ziołka, które i łatwo i prędko goią rany. *Teat.* 54 *c, B, ii.* – *fig.* Azaż nie radniey ieſt, szukać, iakby krzywdę zatrzeć i ugoić, niżli iakby się iey zemścić! *Pilch. Sen. Gn.* 348. GOIC SIĘ *recipr.*, *Bh.* hogiti ſe; *Sr.* 2. jüſch, leczyć się zewnętrznie, heil werden, heilen. Rana taka trudno się goi. *Ld.* GOIENIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Bh.* hogeni, zewnętrzne leczenie, das Heilen, äußerliche Kuriren, die Heilung. Nagle wrzodów goienie, ieſt to samo, co i prędkie biegunek wſtrzymywanie. *Perz. Lek.* 308. Goienie się, das Heilwerden, das Heilen. GOISTY, – a, – e, co może bydź goiono, heilbar. *Bh.* hogitedlný; *Sla.* hogitedelni. Niegoiſty, trudny do goienia. *Włod.*

Pochodz. *dogoić; nagoić, ogoić, pogoić, przegoić, wygoić, zagoić, zgoić, zgoiſty, zgoiony, niezgoiony.* Bh. hogecy *lekarſki;* Slo. hogitelná zelina salutifera herba; Bh. et Slo. hogič, Hg. *gyógyitó*, Sr. 1. howeř (Cro. *vrachitel*, Rs. исцѣлитель) *cyrulik, lekarz.* – Sr. 1. howerſki *cyrulicki;* howerſtwo, kunit howena *cyrulictwo* (*cf.* Rg. *goitegl*, Bsn. *gojitegl* educator, *f. gojitegliça* educatrix, nutrix.

GOLA, – i, ł., golizna, miéysce gołe, otwarte, das Freye, ein freyer, offener Ort Pagórek cienia nie miał żadnego, atoli on siadł na téy goli. *Otw. Ow.* 393. Zdybieszli ielenia, sarnusię na goli, Zaſkocz mądrze, psy zasadź, tak maiąc po woli. *Bielaw. Myſl. D.* 3. Na goli co leży, z otworzyście, na widoku, na golèy ziemi. *Dudz.* 46. es liegt frey da. Na goli zoſtaiąc bez wszelakiéy kraiowey obrony. *Tward. W. D.* 2, 35. Bolesław Łysy zaſtawił ziemię Lubuſką, którą ieszcze miał na goli, margrabiom Brandeburſkim. *Bielſk. Kr.* 144. – *fig.* A tak przecię trudność ta zoſtaie na goli, ieśli lepiéy mieć iednego rządzcę, czyli więcéy. *Petr. Pol.* 256. (t. i. ułatwioną). Na goli i na iasni go poſtawił. *Budn. Oyc.* 66.

GOŁĄB', – ębia, *m.*, *Slo. et Boh.* hołub; *Hg.* galamb; *Sr.* 2. gołb'; *Sr.* 1. hołb, howbacze ſanecz; *Bsn. et Rag.* gołúb; *Sla., Cro.*; *Dl.* golub; *Vd.* golob, golobni samez, samiz; *Crn.* golob (*Crn.* golub *muſtela piscis*); *Rs.* голубь. cf. *lat.* columba); bez różnicy rodzaiu czy gołąb' czy gołębica; z ptak należący do rzędu wróblego. *Zool. Nar.* 225. die Taube. Gołąb' pospolity żyie w parze, samiec z samicą na przemiany siedzą na iaiach. *Zool. Nar.* 225. Rozmaite ich są gatunki: kruczki, noſki; włochate, pawiówki, garlacze, bębenki, dachówki, swoyſkie, izdebne, dzikie. *Haur Sk.* 127. *Drudzy gołębie tylko lecie iaia niosą, te zowią dworowe gołębie, drudzy są leśni a dzicy gołębiowie, a ci są mnieysi niźli domowi. *Spicz.* 149. Gołąb' dziki ieſt nieco większy od gołębi domowych; zowią go grzywaczem. *Lad. Hiſt. N.* 42., *Vd.* divji, lesni golob; *Rs.* вемюмникъ. Gołąb' niebieſkawy, modrawy *Rs.* синякъ (*Rs.* синій gołębiobarwy *Gall. colombin*). Gołąb' morſki *columba Grönlandiae, Linn.*, *Rs.* чистикъ. Gołąb' grucha, bębni. *Dudz.* 21., *Ec.* голубь вопкуемъ. Nie wyſławiał sobie, że mu pieczony gołąb' sam do gęby wleci, przeto szczerze gotował się do boiu. *Oſſol. Str.* 3. Nie przyleci do gęby gołąb' upieczony. *Kołak. Wiek. B.* 4. Leniwy chce, aby mu pieczone gołębie do gęby wlatały. *Birk. Podz.* 10. Tak prawda, iak że kiedyś żywe kiełbasy a pieczone gołębie po świecie latały. *Pim. Kam.* 359., *Slo.* jadnemu pečeni holub do uſt ne wleti. – Siwa, gdyby gołąb', baba. *Teat.* 42 *c*, 43. – Co zdobi gołębia, i krúka nie szpeci. *Pot. Pocz.* 93. – *Slo.* widiſ', gakoſ' medzi holubi treſil *rem acu tetigiſti.* – *Slo.* Inſích ludi za holubow ma *ille sapit solus).* Orzechy łuściaki takie, iakby ie dopiero gołębiowi z gardła dobyl. *Bies. Rozk. H.* 1. (świeże, okrągłe, do przełknięcia łacne). – §. 2) gołąb', różniąc go od gołębicy, samiec, der Tauber. GOŁĄBECZEK, – czka, *m.*, *demin. secundum*, das Täubchen. *Bh.* holubíček. Nie gruchniy teraz gołąbeczku. *Groch. W.* 367. *Zab.* 15, 198. O móy gołąbeczku, i, ty masz żołć w sobie; oy dziéwczę, niechby ia ieno matką twoią była. *Teat.* 30 *b*, 112. GOŁĄBEK, – bka, *m.*, *demin. subſt.* gołąb', das Täubchen. *Boh.* holaubek; *Slo.* holúbek; *Sr.* 1. holbik; *Sr.* 2. golbik, golbáſchk; *Vd.* golobez, golobizh; *Crn.* golôbz; *Bs.* golubicch; *Sla.* golubich; *Rg.* golubich; *Cro.* golùbich, golùbek; *Rs. et Ec.* голубокъ, голубичникъ. Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki. *Rys. Ad.* 43. Gołąbki niewinne prostym ku niebu dążą lotem. *Weg. Mr.* 1, 193. Człowiek serca dobrego, łaskawego i niezawziętego, iak gołąbek bez żołci. *Teat.* 24 *b*, 54. 2) pieszczenie: gołąbku, serce, rybko, mein Herz, mein Theurer, cf. *Rs.*

приголубить, приголубливать pochlebić, przypochlebiać). O iak słodko zasypiasz, gołąbku môy siwy, O iak milé spoczywa człowiek sprawiedliwy! *Zab.* 1, 68. *Nar.* (syn o oycu). – §. gołąbek, *Bh.* belaubel, holubek, *agaricus cinnamoneus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach; ma zapach nieco korzenny. *Klk Dyc.* 1, 11. der blaue Täublina. Naylepsze z grzybow gołąbki. *Sr.* 1595. cf. *Rs.* голубекъ borowka. – §. gołąbek *ob.* hołubiec tanie. GOŁĄBIĘ, GOŁĘBIĘ, – ięcia, *n.*, GOŁĘBICZEK, – czka, *m.*, GOŁĄBIĄTKO, GOŁĘBIĄTKO, – a, *n.*, *demin.*, ein junges kleines Täubchen, piskle gołębie, *Bh.* belaubé, belaubátko; *Cro. et Vd.* golobizhi; *Sla.* golubicha, *Cro.* golubich. *Hg.* galambsi). Dwoyko gołębiątek w wierzchu drzewa, i z gniazdem przyszło mi na wziątek. *Zebr. Ow.* 342. Dwoie gołąbiątek młodych. *Rey Posł. K.* 1. 1 *Leop. Luc.* 2, 24. Gołębiowi, gdy kto gołębięta z gniazda wybiera, on żarliwie wzdycha. *Auszp.* 33. Para gołębi świeżo wylęgłego. Załuią gołębięcia z gniazda wypadłego. *Groch. W.* 399. Z rządu przyrodzonego zawsze to pochodzi, Iż orzeł gołębięcia mdłego nie urodzi. *Papr. Gn.* 808. Mamy bydź prostego umysłu iak gołębiczki. *W. Posł. W.* 367. 1 *Leop. Math.* 10, 16. Maią sami siebie gołębiczkami prościuchnemi. *Biał. Posł.* 9. – (NB. *Dalszy ciąg pod:* Gołębi).

GOŁANCZA, – y, *ż.*, miasteczko w Gnieznieńskim. *Dyc. G.* 1, 244. eine Stadt in Großpolen.

GOŁANKA, – i, gogolka, galuszka, głowatka, die Baumknospe, das Obstknöpfchen nach abgefallner Blüthe (*Etym. gdy* cf. pachołę, cf. *Bh.* hołka, hołcička dziewczątko). Niedoyrzałéy nie zryway iagody, Zaniechay golance czynić szkody. *Petr. Hor.* 2, *A.* 3 *b.* *GOLARZ, *GOLACZ, – a, *m.*, brodogól, cyrulik, feldszer, balwierz, der Barbier *Bh.* hołić; *Vd.* britvar, britbar, brivez, bradobriuz; *Crn.* bryvz, britbar; *Bsn.* briać; *Cro.* briavecz, podbrivach, podbrijach; *Hg.* borotváló; *Sla.* briáca; *Rs.* брильщикъ (cf. brzytwa, broda). Łaziebników, golaczów i barwierzów wytworne mazidła. *Syr.* 278. *w rodz. żeńsk. Boh.* hołička *ob.* barwierka. – *GOLARSKI, – a, – ie, barwierski, cyrulicki, Barbier=. *Rs.* брильный.

*GOLCZ, – u, *m.*, gatunek płótna, eine Gattung Leinwand. Płótno wszelakie, a mianowicie płotno Golcz, aby było na wielkie łokcie przedawane. *Herb. stat.* 322.

GOŁĘBI, – ia, – ie, od gołębia lub gołębi, Tauben=. *Bh.* holubj; *Slo.* holubňí, holubečí; *Hg.* galambi; *Dl.* golubinny; *Sr.* 1. howbaczé; *Bsn.* golubgui; *Vd.* golobji, goloben, golobou, golobizhen; *Rg.* golubigni, golubni; *Cro.* golubini, golubichji, golubni, golubov, golubinszki; *Ross.* голубиный, голубячій. Rodzay gołębi należy do rodzaiu wróblego. *Zool.* 225. Gołębi gnóy, *Slo.* holubinec; *Vd.* golobjak, golobzhjak, golobji klat). Gołębi kolor *Rs.* голубый niebieski, błękitny, голубоватый niebieskawy, сизый, зизякъ, голубецъ, голубизна błękit). §. *Botan.* gołębi groch *ob.* groch gołębi; Gołębie ziele *ob.* koszyczko. GOŁĘBICA, – y, *ż.*, GOŁĘBICZKA, – i, *ż. zdrbn.*, gołąb' samica, die Taubinn. *Bh.* holubice, holubička, holubinka; *Slo.* holubica; *Sr.* 1. howbacza, fauczka; *Vd.* golobiza; *Bsn.* golubiça, golubiciça; *Cro.* golubicza, golubichiza; *Rg.* golubizza, golubiczixa; *Ec.* голубица. GOŁĘBICZY, – a, – e, od gołębicy, Täubinn=, gołębi, Tauben=. Kruk nie zna igrzyska gołębiego. *Bals. Niedz.* 2, 218. Duch S. w osobie gołębiczey. *Post. Pol.* 13. *Rs. P.* B. 5. W przodcie gołębiczey, miał węzą mądrość. *Skarg. Zw.* 1, 168. GOŁĘBIANCOWY, – a, – e, ol gołębia. Taubenhaus=, gołębień owe przegrodki, komorki. *Cr. Th.* 200. GOŁĘBIENIEC, GOŁĘBIANIEC, – nca, *m.*, GOŁĘBNIK, – a, *m.*, *Bh.* holubinec, holubník, hudník; *Slo.* holubinec; *Hg.* galamb-ház, galamb-lyuk. *Scr.* 1. bowbenej; *Bsn.* golobnik, golobinac, *Sla.* golubnik, *Cro.* golubnyak, golobinyak; *Dl.* golubnik; *Vk.* golubnjek, golubnyek, golobnik, golobinjak, tupik, tumpish, *Crn.* golobnik, golobinek; *Hg.* galambdúk, galambnik, *Rs.* голубятникъ, голубня, голубятня (голубятникъ gołębie chować); das Taubenhaus, to owe okrągłe lub czworograniaste, umyślnie na gołębi, wybudowane pomieszkanie, *Klok Zw.* 2, 172. Po stołu naszego nie lada potrawy J gołębie nie mają dziurawy. *Mon. Pl. B.* Gołębie płoche prożne gniazda mają Po gołębieńcach żałośnie łzykają. *Groch. W.* 356. Gołębie przyleciały do gołębińca zamkowego. *Bial.* Wiele dziur nadziałali, a z oszczarni polskiey gołębińców naczynili. *Zrn. Posł.* 264 *b.* *§. gołębiniec, gołębi *Slo.* holubinec; *Vd.* golobjak, golobnjak. Wz gołębińców albo łanien gołębi h. *Scr.* 403. GOŁĘBIA, – y, *ż.*, *pieszczenie*: gołębi a, zärtlich die Täubinn, das Täubchen. Uczy się, iak kształtnie się wyno iakie stroić miny, Jak celować składnością mie ny. *Zab.* 12, 322. *Nar. Rs.* голубятина, голуб мясо gołębina, gołębie mięso (cf. ciężnia, wie GOŁĘBINNY, – a, – e, gołębiczy, gołębi, Tauben=, Taubens. Duch S. w postaci gołębinney. *Smotr. Kr.* 41. GOŁĘBNIK, – a, *m.*, gołębini ptak, §. 3 iastrząbek, *falco columbarius*, od inszych gołębiarzy zwany. *Klok Zw.* 2, 305. der Taubenfalk *ob.* kogutek §. 3) który gołębie chowa, koło nich chodzi, *Bsn. Slo.* holubár gołębiarz; *Vd.* golobar, golobinar, golobnjak; *Cro. et Rg.* golubar; *Hg.* galambász, галамбокъ, голубятникъ; der Taubenwärter, Taubenhalter, holubárka *gołębiarka, co koło gołębi chodzi, gołębie przedaie. *Bh.* Holubarstwi *Gołębiarstwo, chowanie gołębi.

GOLEC, – lca, *m.*, GOŁEK, – łka, *m.*, człowiek gołe gołotka, hołota, chamlak, ein nackter Bettler, ein armer Wicht. *Boh.* holomek; *Sor.* 1. bowrzej, *Cr. impubis*; *Rg.* gôlaz, ighlicjar *avicula depluta*, (*Scr.* let *ob* golizna). *Rs.* голякъ. Nie ma włosa golec obnażony. *Kulig. Her.* 231. Wenus ma syna *lada którey zapłaci. *Dwor. C.* 2. Powiedzą, posag mamy, Ale takiemu golcowi nie damy. *Fren.* 4 *b.* – *vid.* gołkiem. 2) łysy, głowę gołą mający, Kahlkopf. Staremu golcowi. *Kochow. Tr.* 67. Golec, *Rasus. Hrbšt. Odp.* yy 4. GOLEC, golé, – ce, *neutr. ndk.*, ogolec *dk.*, n. p. Mieysca, tą maścią goleią; dlatego iey używaią, gdzie chcą włosy ... *M. Urzęd.* 590. gołym się stawać, łysi werden. *Rs.* голѣть, ороѣть.

*GOLEMY, – a, – e, *Rs.* голѣный bardzo duży, gruby. U nóg kostki z golemym gruczołem wyięte. *Ow.* 214. *immodico prodibant tubera talo.*

GOLEŃ, – i, *ż.*, (*Boh. et Slo.* hnatowa kość, Knochen, gnat; *Bh.* holen, holenka, cholewa); *Rs.* голень

ghnat, *Rg.* goljen, goljeno, goljenak, (goljenka *tibiale*; *Sla.* golna; *Dl.* golyen; gnat, cziv od golena. *Cro* czév nosna, czipel, gnat, ghnat, cziv od golena; *Sr.* 1. vijdjel (*ob.* piszczel), *Sr.* 2. gijela (*ob.* gizel); *Id.* golen, golainu, podkolenska zieu, kusł od kolena do pet; *Crn.* golejnu; *Rs.* голень, бирюля (голенище cholewa), берцо; *Ec.* лыснио, гавзно, голень, берцо, плюсна лодышка. *Nuda tibiae pars, sola cute contecta. Cn. Th.* rura większa nogi, albo goleń, między rurą udową a nogą; mnieysza zowie się piszczalką. *Kirch. Anat.* 112. das Schienbein. cf. kolano). Długich goleni *Ross.* голенастый. — Maią cnoty tak wiele, iako na wróblowey goleni. *Glicz. Wych. II* 6 *b.* Tak rana boli w goleni, iako i w głowie. *Rys. Ad.* 66. — §. 2. Przy goleni mocy, jak zowią winiarze, cokolwiek wyrośnie, ma być obrzynane. *Crec.* 315. *ob.* kolano, kolanko, das Knie, der Knoten an der Weinrebe. — §., Szyna, laska kuszowa, eine Schiene, eine Stange Metall. Lita goleń złota, srebra, *une barre. Trotz.* 1, 586. *Rs.* самнорв. GOLENIE, — ia, *n., Subst. Verb,* golić; odeymowanie włosow albo brody brzytwą, das Scheeren mit dem Barbiermeſſer, das Barbieren. *Rs.* бритіе, *Ec.* брѣнїе, бродобритіе. *Crn* ogolenje *absumado.* Musi dni 40 zakonowi przypatrować się, który do nas wstąpić chce, toż dopiero golenie nasze bierze. Ale on dla boga prosił, aby natychmiast był ogolony i przyięty. *Skarg. Zyw.* 1, 93. (cf. tonsura, korona, plesz). GOLENIEC, — ńca, *m.*, golowąs, mołoyczyk, otroczek, ein junger Burſche. Miły mi patrzeć, gdy dziewka na koniu harcuie, Niż kiedy gonionego z golefcem tańcuie. *M. Bielſk. S. N.* 19. (cf. golenka). GOLENIOWY, — a, — e, od goleni, Schienbein-. *Rs.* бедренный. Kości goleniowe są dwie rury, goleń właściwa i piszczałka. *Kirch. An.* 112. Czaszka goleniowa, *patella, rotula. Krup.* 1, 158. die Knieſcheibe. — *§., Te tedy pierwsze potrzeby że mam, twoie panie dzieło, Mnie dobrze wdzięcznym bydź a tobie miła; Przeto dziękuiąc za skarb ci takowy Zemnąć oddaią dzięki *Goleniowy. (?) *Kchow.* 96.

GOLF *ob.* wierzeże, zatok, odnoga morska; *Rg. et Sla.* zamorze. *Ec.* алмань. *ob.* odlewisko, zatop.

GOLGOTAC *czyn. ndk.*, gogotać, głogotać, (cf. glegotać, kiokotać) wydawać ton bełkocący, baudern, kollern. Indyk ogon roztacza i golgocze. *Zool.* 238.

GOLIASZ GOLIAT, — a, *m.*, sławny olbrzym Filistyński, der Rieſe Goliath. Dawid poraził Goliasza. *W. Pſt. IV.* 317, GOLIACKI, — a, — ie, od Goliasza, olbrzymski, Goliathés-, Rieſen-, rieſenmäßig. Nadępuią na obozy z okrzykami olbrzymowatemi po Goliacku. *Birk. Ex.* 2.

GOLIBRODA, — y, *m.*, brodogol, golarz, cyrulik, feldszer, co brodę goli, barwierz, der Bartſcherer, der Balbier. *Sh.* holić, *f.* holicka; *Sor.* 1. bower; *Crn.* brado-bryva, bryva, britbar; *Vd.* britvar; *Bs.* briać); Czekay Panie golibrodo. *Teat.* 16 *c*, 28. GOLIC *czyn. ndk.* zgolić, ugolić, ogolić *dok.*, gołym czynić, obnażać, zdeymować włosy lub brodę brzytwą, kahl machen, Haare wegnehmen, ſcheeren mit dem Scheermeſſer, barbieren. *Bh.* holiti, holjm, briti, bregi; *Slo.* holjm; *Sr.* 2. gelišć; *Vd.* briti, brijem, pobriti, pleshiti, *Crn.* bryti, bryem (brytne, bryvne *tonsilis*); goliti; *Rg.* gûliti, ogûliti, izgûliti *decorticare*); *Rg.* briati, briciti, obriati; *Sla.* obriati, obricsiti; *Cro.* briti, briem (*Cro.* guliti *decorticare*); *Dl.* briti, briati; *Hg.* beretválom; *Bs.* briciti, obriciti, ściscjati, oscìscjati (*Bs.* guliti, izguliti *vellere, ſtirpitus extrahere; Rs.* голить, брить, брѣю, збрить, збривать (cf. brzytwa); *Ec.* брутвити; *Hbr.* גלח *galasch* detondit, *Arb.* حلق *nudauit pilis*). — §. *Pol. n. p.* Dziś pierwszy mech mu brzytwa z twarzy goli. *Pot. Syl.* 317. Ja tobie na złość dam się ogolić; i wnet barwierza zawołano, który mu plesz i brodę ogolił. *Baz. Hſt.* 272. (księdzem został). Daiący się zgolić *Ec.* голутельный *tonsorabilis.* — Próżno łysego golić. *Haur Sk.* 174; *Slo.* holému ſnadno ſa hlawa oholi. Już on tego kiedy chce, iako błazna goli. *Rey Wiz.* 136. (na błazna wyſtrychnie). Na sucho mię goli, Kto zemną przy ſtole siedzi bez żartu. *Pot. Jow.* 162. er raſirt mich ohne Seife, martert mich, męczy mię, nudzi). Nade wszyſtko proszęć pilnie miła żono, Gdy ia rzekę golono, nie mów ty ſtrzyżono. *Papr. Przyk. B.* 2. (nie bądź mi sprzeczna; mit dem Meſſer geſchoren; rein! mit der Scheere geſchoren (cf. bewahrt und verwahrt das Feuer und das Licht, oder der Hecht iſt blau. *Gellert*). A golono? golono! ſtrzyżono? ſtrzyżono! *Rys. Ad.* 1. cf. a biało? biało! a czarno? czarno! t. i. potakiwa, einem nach dem Munde reden). Nieszczery, obłudny, insze mówi, insze myśli, i ſtrzyże i goli. *Cn. Ad.* 658. ein Maulredner. Komu nie ieſt przemierzły człowiek fałszywy, i słowa swoie opakuiący, który i tak i owak słowa odmienia, i ſtrzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi ſtoiąc, insze siedząc. *Wer. Rgl.* 118. — Szydła mu golą = powodzi mu się nadzwyczaynie, es glückt ihm außerordentlich, es geht ihm alles außerordentlich von Statten. Panu temu u krolowey bardzo szydła golą. *Rey. Wiz.* 23. Nie psuy sam sobie czasu, pókić szydła golą. *ib.* 22. Jednemu szydła golą, drugiemu i brzytwy nie chcą. *Cn. Ad.* 314. czego ieden i wielkiemi sposobami nie dokaże, to drugi nie wiedzieć czém wykonywa, mancher hat mehr Glück als Verſtand, mancher mehr Verſtand als Glück. Gdyby łaskawa fortuna, co bez brzytwy innym goli, Dała ſtrzydz swe złote runa Mym życzeniom poiéy woli. *Zab.* 8, 121. — §. 2°) golić owce z ſtrzydz (*Bh.* holiti) mit der Scheere geſchoren. Baranek milczy przed tym, który go goli. *Radz. Act.* 8, 32. (ſtrzyże *Bibl. Gd.*) — 3) golić rybę, z łusk nożem obnażyć einen Fiſch ſchuppen. 4) *fig.* golocić, ogołacać, gołym czynić, obnażać entblößen, kahl machen. Gdy żąć będziesz zboże, nie będziesz golił ziemi aż do gruntu; ale zoſtawisz też ubogim. *W. Levit.* 19, 9. (nie będziesz do końca pola twego wyżynał). Akwilo ziemię z kwiatów goli. *Hor. Sat.* 237. Gdy tak niemiłosiernie złe szczęście nas goli, Miłość może dopomodz do wyiścia z niedoli. *Tręb. S. M.* 85. Za ieden nocleg musi tak zapłacić, iak gdyby cały tydzień łał; oy będę golił bez mydła. *Teat.* 28 *b*, 6. (będę zdzierał). Goli Pan. Bóg bez mydła. *Gemm.* 91. — §., Szwadronów pierwszych i oſtatnich iednym goląc ciosem, Usłał ziemię śmiertelnym zwycięzca pokosem. *Hor.* 2, 289. *Kniaź.* kosząc, er mähte ſie mit einem Hiebe ab. Temu nie dostaie palca, drugiemu nogę ugolono. *Gil. Pſt.* 130. (ucięto). — §., Oy! ci Jchmość wexlarze djabelnie teraz golą pieniądze. *Teat.* 3 *b*, 18. łowią, garną, grabią, zdzierają, ſie fiſchen Geld. — §., Fortuna z cnotą zawzdy z sobą burdę maią, a pewnie trzeba mądrze golić, przy którey-

by tu zostać. *Rey Zw.* 121 *b.* Tu wierz mi, iż trzeba mądrze golić. *ib.* 36 *b.* (obracać się, kierować się, ſich klug benehmen). GOLIC się *Recipr.* brodę sobie golić, ſich barbieren, raſieren. GOLIZNA, – y, *ż.*, mieysce gołe, szczególnie, gołe pole, wygorzałe, wyprzałe, *Cn. Th.* (*oppos.* Porośliná). ein kahler Erdſtrich ohne Gras. *Bh.* temeniſtě; *Slo.* pleſſina; *Sr.* 2. gołia; gołiła; *Rag.* golét, *Vd.* golinna; *Crn.* golina; *Bsn.* golotina. (*Bs* golića, cjun = czoło); *Rs.* голизна, проплешина, обнажённое, голынь, голость (*Rs.* голúкъ miotła otarta, голица gatunek powierzchnich rękawiczek). Kurzenie tylko w przeſtronych puszczach na goliznie opodal od drzewa pozwalaią. *Haur Ek.* 162. W pośrzód zaraźliwych bagnisk na ziemi wyższéy szerzą się pewne golizny, podobieńſtwa nawet do łąk nie maiące. *Stas. Buff.* 44. Przy łąkach, ieśli są iakie golizny mchem porosłe, pługiem przyorać. *Haur. Sk.* 28. Ani owoców, ani zboża, ale szczere golizny widzimy po tych górach. *Petr. Wod.* 7. GOŁKA, – i, *ż.*, pszenica z kłosami gładkiemi bez ości. *Kluk Rośl.* 3, 129. *Syr.* 927. *Crn.* goliza, der glatte Weitzen ohne Grannen, der Kolbenweitzen. Popowitſch. *oppos.* wąsatka, ołka. §., gołka, gołe ciało, n. p. dano mu plagi w gołkę. *X. Kam.* auf den Bloßen. – Gołkiem *Adverb.*; gołо, kahl, bloß. W początkach ptakowi żywność się gołkiem na dnie klatki posypuie. *Kluk. Zw.* 2, 395. (cf. *Bh.* holka, holcička dzieweczka cf. goleniec) holička *grossus*). §., Gołka, Gułka muzyczna, nota cała, ma w sobie ogonatek dwie. *Mag. Mſk.* eine ganze Note. §. Gołka, we grze, osmka dzwonkowa. *Wol.* Schellenacht. GOLNĄĆ, – ął, – ie, *Act. Dokon.* palnąć, uderzyć, bić, ciąć einen Hieb verſetzen, ſchlagen. Nie mowił ani słowa więcey, ale go golnął od ucha prętem. *Ossol. Str.* 3. Walnąłem szynką o ziemię; djabeł ią podniosłszy w samo mię czoło golnął, aż gaz wyſkoczył. *ib.* 8. *Crn.* guliti *affricare, verberare.*

GOŁO *Adv. Adj.* Goły, *Rs.* голо, нагó; kahl, entblößt, arm. Stół na koło serwetami nakryią, a we środku gołо, niemasz obrusu żadnego. *Star. Dw.* 31. Włosy nie stanowią wiary, chociaż się kto gołо nosi. *Twor. Ok.* C 3. W łaźni i w trumnie oba gołо siedzą, pan i gołota, *Jag. Gr. A.* 3. Do boiu żołnierz nie gołо wybieży, ale ma zbroię i oręż. *Star. Vot. D* 3. Było przy nim zawsze chudo, ciasno, gołо. *Wybick. Kulig.* 49. (ubogo). GOŁOBIODRY, – a, – e, gołe biodra maiący bez portek, gołodupſki, ohne Hoſen. Idą, a pozad żak golobiodry Sypie z koszyka fiołek modry. *Zab.* 9, 355. *Zabł.* GOŁOBRODY *adj. et Subſt.*, gołowąs, bezbrody, ohnbärtig, ein Glattbart; *Boh et Slo.* holobrádek; *Rg. et Bs.* golobrád, golobradaz; *Vd.* gołobraden (*Vd.* golobradnoſt, mladenishtvu = *gołobrodość, die Unbärtigkeit). GOŁOCIC, – ił, – i, *czyn. ndk.*, (ogołocić *Dok.*, qu. v.) obnażać, gołym czynić, entblößen, kahl machen. Wydziedziczenie brata racz Wac Pan odwrocić, J nie chciey go bezecnym podſtępem gołocić. *Trzb. S. M.* 49. Całą familią naszę podſtępkiem tym ze sławy gołoci. *Teat.* 30 *b*, 129. GOŁODUPSKI, – a, – ie, golobiodry, nagi, *sans culottes*, nackärſchig, *Rs.* безштáнный. GOŁOGŁOW, – a, *m.*, GOŁOGŁOWY, – a, – e, kahlköpfig, ein Kahlkopf; *Vd.* gologlau, gologlavash; *Crn.* gologlav, gologlavz (*ob.* łysuń, bezwłosy); *Cro.* gologlàv; *Dl.* opuzo, plesaiv; – §., *gadus*, ryba, maiąca głowę gładką, na kadłubie dro-

bne bardzo łuſki. *Zool. Nar.* 173. GOŁOGON, – a, – e, o gołym ogonie, kahlſchwänzig. Jeden z dziadow iuż tu był osiadły, Kiedy Popiela myszy gołogone zjadły. *Nar. Dz.* 3, 112. *GOŁOGUMNO, – a, *n.*, *n.p.* Nawoz z pofrugania na podworcu, na gołogumnie, gdzie ludzie i bydło częſtym przechodem ziemię potrzęſią... *Haur. Sk.* 50. na placu między gnoiskami, der Schutthaufen. *GOŁOGUS, – a, *m.*, *Stipes farinae*, bl. zw. *Myx.* im Stockmarr. GOŁOLEDZ, – i, *ż.*, *GOŁOLEDNIA, *Sr.* 2. polodna; *Vd.* ledenina, ledovje, sveżai ledj; *Ro* голодь, гололедица; *Ls.* голодь, гладкость, lód gładki ślizki z deszczu mroźnego, das Glatteis. Skała gołoledź oszukuiąc nogi, nie iednego przywiodła do szkody. *Min. Aux.* 10. Kamienny rzeka moſt na grzbiecie swoim, gdzie się rozbiiać musi gołoledzią. (*Chrośc. Lek.* 98. ks.) Ai dotąd dawał odpór żydowskiey zawiedzi, Trzymał się Pan, jako kot na gołoledzi. *Pot. Zac.* 122. cf. Ł. 9. Stoi na gołoledzi *Pr.* ślizko, nieberpieczno, ich habe einen ſchlüpfrigen Stand. 2) *burl.* łysina, die Glatze. *Pr.* GOŁOLEŃ, – a, *m.*, gatunek więk. kowatych na ryby, Fiſchwadel. *Cresc.* 644. eine Art Fiſchreuſe. GOŁOMÓG (*Cn.* gołonóg *ob.* Bosy. GOŁOMĘKI, – a, – ie, *Ec.* (bez rąk) nie maiący nic w ręku, lub na ręku, Handlos. GOŁOŚĆ, – ści, *ż.*, golizna, die Kahlheit, Nackt[heit], nagość, ubostwo, *Bh.* holomſtwo; *Vd.* [illegible] (*Cn.* gołota; *Rg.* golocba, golotnja, *Sr.* 1. lenost; *Ro* голодь. GOŁOSKRZYDŁY, – a, – e, o gołych lub rzadko opierzonych jeszcze skrzydłach, kahlflügelig, noch unbefiedert auf den Flügeln. Gdy zrani macierz ptaszka gołoskrzydłego, Smutnym się głosem poczet ozwie gołoskrzydły. *Zab.* 10. 268. GOŁOSŁOWNY, – a, – e, GOŁOSŁOWNIE *Adverb.*, w samych słowach zawarty, blos, in Worten beſtehend. Nobilowie nie mieli nic na swey wolności swych innego, tylko dobrowolną służbę dziedzica wolą. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 35. Grunt, gołosłownie darowany, prawnéy nie nadzie tedy ſi *ib.* Gołosłówne rady i proiekta. *Xiąż* 129. My na nie gołosłównie, ale demonſtratiue dowodzimy *Fl.* 27. *Obr.* 31. *Steb.* 2. GOŁOSZYYCA, GOŁOTA, – y, *m.*, GOŁOTKA, – i, *m.*, goły, ubogi, nie ma iedno duszę, nie ma gdzie położyć, nie ma gdzie konia rozsiodłać; tako go pisz. *Cn. Ad.* 263. chudy pacholek, chudy lipiecek, hołysz, gołysz, hołaczek, *Bh.* holomek; [illegible] dóves, norzhei, trepei, shterz, potepuh. [illegible] бобыль, безпомѣстный; *Ec.* безособственный, не имѣть собственнаго бытія, бездомный, бездомовъ, которой не имѣть жилища, неимѣтельный. W prawie zaś: nieosiadły, [illegible] nat, ein Unangeſeſſener, ein Unbegüterter; ein [illegible] fel, armer Schlucker. Gołota, który nie ma g[illegible] wy swoiey skłonić. *Gil. Kat.* 344. *Baz. Pr.* [illegible] nieosiadły, albo inaczey odarta albo gołota, kom winien, ma odpowiadać w sądzie grodzkim o [illegible] rzecz. *Herb. Stat.* 350. Który oprawę żeniąc p[illegible] przegrał, ma bydź mian za gołotę, i na potym [illegible] prawem gołotów patrzan. *ib.* 224. (ludzi ni[illegible] Gdy sługa czyy, rzeczony gołota, albo inaczey kom[illegible] krzywdę uczyni, pan iego będzie powinien [illegible] yć uczynić. *ib.* 360. *Si famulus alicuius dictus aut alias* obłomek *etc. Vol. Leg.* 1, 36. *R.* 1547. 1

się, że w zwadzie, na biesiedzie, gołota albo kto bardzo ubogi, rani kogo . . . *Gorn. Wł. M.* 4. Stało się, pycha ich dnie, szczęście to robotka, Nie ma nic do bogacza ubogi gołdyka. *Zab.* 9, 107. *Zabł.* - §. 2. gołota, hołota, *coll.* ubóstwo, ubodzy, ubogi lud, das Armuth, arme Leute, Bettelvolk, *Bh. et Slo.* hołota, hołomjstwo; *Crn.* golota; *Vd.* shterzouje, sanikarni lud, *Ar.* голѣмена, голѣдьбꙋ, збродъ. A wam, co mam powiedzieć, cnotliwa hołoto? Dobrzy, cierpieć wasz podział, ale cierpieć z cnotą. *Kras. Sat.* 34. - §. 3. gołota, gołość, golina, *Crn.* golota, Kahlheit, Grund pod pozłotę żółty dla, bo choćby złoto się odtarło, jednak się gołota na żółtym nie tak łatwo okaże, jak na czerwonym albo białym. *Sienn.* 596. *Cro.* golóta; *Dl.* golina, golotina. GOŁOWĄS, - a, *m.*, bez wąsów młodzik, młodzieniaszek, z dziecińſtwa wyrastający, goleniec, ein Unbärtiger, ohne Schnurrbart. *Bh.* hołobradek, *Crn.* golz; *Bs.* bezbradac, gołobrad; *Rs.* голоусый. Gołowąs, bezbrody *imberbis. Męcz.*; *Mon.* 75, 589. Cóż nieznośnieyszego, iako gołowąsa Censora, gdy mé sprawy nieuie, przetrząsa? *Zab.* 16. 237. Gołowąsowi cóż za przyczyna babſko tego poymować? *Burl. B.* 3. GOŁOWĄSY, - a, - e, *Komody*, unbärtig. Gołowąsy gach. *Kochow.* 91. Gołowąsy młokosek, wołny od nauki, Psy, konie i rycerſkich gonitw lubi sztuki. *Kor. Hor.* 10.

(GOŁSZLAR, - a, *m.*, co złoto na blaszki bije, z Niem. der Goldschläger. Złotnicy, malarze, goltślarowie. *Szczerb. Sat.* 111.)

GOŁUCHNY, - a, - e, GOŁUTENKI, GOŁUTKI, GOŁUSIENKI, GOŁUSKI, - a, - ie, - *o adv.*, *intens. Adj.* Goły, ganz kahl, bloß, faser nackend. *Vd.* golonag, golonag GOŁY, - a, - e, Golszy *Compar.*, *Boh. et Slo.* łysy, łysawý; *Sr.* 1. hówé; *Sla.* gòl, goli; *Bs.* gò, goli; *Crn.* gol, szlechen; *Rg.* goo, goli, golli; *Vd.* gol, golan. *Crn.* gólè; *Rs.* голый, оголѣлый. *noab. cl. lat.* calvus, *Hbr.* קרח, פלח, *Pers.* khal, *Ger.* kahl. bezwłosy, kahl, ohne Haare. Ezau był kosmaty, a Jakob goły. *Radz. Genes.* 27, 11. (kładki. *Bibl. Gd.*) Goły, bez włosów na głowie, łysy, kahlköpfig, kahl. Prędzey, niż się gola splewie. *Rys. Ad.* 56. prędziutko, *Sor.* holemu sa snadno hlawa oholi). Poydźże ty goły, kiedy oyca niemasz. *Cn. Ad.* 53. *pater senex mortem propinquam sentiens, caput rasit, et inter liberos paruos sedit; quem tamen mors, dissimulans, se eum nosse, abstraxit).* Nie pomoże ziela, kiedy rożkaże wsiadać gola. *Rys. Ad.* 42. (*sc.* śmierć für den Tod hilft kein Kraut). Ptaszęta gołe bez pierzá, unfiúcke Vögel. Węgorz iest ryba gola *Tr.* bez łusk, ohne Schuppen, schuppenlos, glatt. - §. 2. golego co, gdzie niemasz przydatku, co samo tylko iest, nic nie maiąc przyczynionego, samo iedno zostaiąc, cf. li, *in bonam et malam partem*, kahl, bloß, leer, ohne weitern Zusatz. *Vd.* zhist, gol, sgol, sgolen, nesmieshan (*ob.* zgoła) *Rg.* golli, goo). Gdy się ciała same kładą do ogniska, mówimy, że się wyſtawuią na goły ogień. *Krumł. Chy.* 33. ans bloße Feuer. Wzięli go z golego tylko podeyźrzenia, iakoby się przyłożył do tey rzeczki. *Kłok. Turk.* 109. Goły spór iest między nami, O to tylko iuż, kto ma przed kim zasługami. *Otw. Ow.* 507. Małżeństwo nie iest gołą obietnicą, ale samego siebie oddanie. *Karnk. Kat.* 276. Sama gołá wola nie iest dobrodzieyſtwem. *Gorn. Sen.* 416. Słowa mi tylko gołe, nie pomoc, dawali *P. Kchan.*; *Orl.* 1, 242. *ob.* gołosłowny). Księgi golego papieru. 1 *Leop. Jer.* 36, 4. czystego, niezapisanego). Położył gołą kartkę na ołtarzu, aby anioł na niey napisał. *Skarg. Dz.* 468. Przyrodzenie człowiecze rodzi się iako gołá tablica abo gołá karta. *Rey Poſt. L.* 3. *tabula rasa.* Gdzie ćwiczenia nie będzie, ta tablica z gołá Naszego przyrodzenia będzie zawsze gołá. *Rey Wiz.* 90. Na sądzie ostatecznym sprawiedliwość szczérá i gołá skazować ma. *Skarg. Kaz.* 4. Szczéra woda i gołá, bez żadnego na duszę skutku, aż gdy się przyłączy słowo Boże. *ib.* 17. *Rg.* golla vòda). Zawzdy do kościoła, cesarza godne dary przynosił, i z gołą się ręką bogu nie ukazał. *Skarg. Dz.* 870. Trzeba mu co za pracę posłać, żeby wżdy nie z gołemi rękoma do niego przyiść. *Sak. Sob.* B 3 *b.* Rozgniewawszy ią, nie przystępuy do niéy z gołą ręką, ale ią piérwéy w wielki podarunek obwiń. *Mon.* 75, 690. *Teat.* 15, 83. (z próżną ręką, w któréy nic nie masz, bez daru). Gołemi rękami się bronił z bezzbroynemi. - Pole gołe z niezarosłe, gołe, *n. p.* Skoczą tedy, iako psy, kiedy w polu gołym Z barankiem się od matki potkaią gołym. *Pot. Zac.* 43. Żadney ściany, żadnego placu gołego nie było, ktoregoby ludzie nie zastąpili, by go widzieli. *Gwagn.* 147. (próżnego). - Kościoł Katolicki nie każdemu radzi gołe pismo ś. czytać. *Skarg. Żyw.* 1, 131. tak samo, bez wykładu, als lein für ſich, ohne Commentar. Heretycy nic nie chcą przyiąć, tylko gołe pismo. *W. Poſt. W. praef.* pismo samo, bez wszelkich przydatków). - Ty tak rozumiesz, że to tytuł goły, J cnotliwą bydź i dobrą rzeczona! *P. Kchan. Jer.* 152. próżny tytuł). - Panienka ta na gołym obłoku. Do tych czas łoi, przypowieścią prostą, O tych, które iuż ołtarza dorosłą, *Pot. Sil.* 376. panna na wydaniu). - §. 3. niezakryty, nienakryty, bloß. *Rs.* наголѣнный bez powłoki n. p. futro). Jeszcze Waszeć bóg wie gdzie wędrował, Gdym ia iuż na łeb goły panom assystował. *Teat.* 43 *c*, 143. *Wyb.* Pod gołém niebem, *sub dio, Męcz.*, unter freyen Himmel. Na gołą szablę odprawuią swe przysięgi, potym ią całuią. *Paszk. Dz.* 113. z gołą nań nastąpił szpadą z z dobytą, mit bloßem Degen. §. 4. nagi, ubogi, bloß, arm, nackt, kahl. Służąc na honor dla utrzymania zaszczytu moiey familii, goły iestem iak święty Turecki. *Zabł. Bal.* 87. Jestem zdrow, ale co goły, to goły. *Zabł. Fire.* 8. Goły nagiego nie okryie. *Gemm.* 91. Bokami świeci, goły iak bicz, *Teat.* 30 *c*, 6, *Rs.* голь какъ сокола. Widząc się bydź na kształt palca gołem, Wór cielſkum przywdział, głowęm szuł popiołem. *Chrośt. Job.* 60. On tak iak palec goły. *Teatr.* 43 *o*, 96. *Wyb.*: Goły iak bizun. *Teat.* 11, 64. iak byk. *ib.* 30, 35. cf. derwisz, łęt). Postrzegłem, żem wydany, że nieprzyiacioły Maiąc przy sobie, siedzę iak na zyzie goły. *Pot. Arg.* 52. Skoro się możnieyszym zechce królować, Już tam król iak na zysie goły. *ib.* 10. Pyszny teraz iak zmokły wiłk, iak goły na zyzie, chodzi nos powiesiwszy. *Pot. Pocz.* 305. *Slo.* tak ſa máme, gako holi w trni. (cf. groch przy drodze). GOŁYSZ, - a, *m.*, gołotka, chudak, ein armer Schlucker. Głupi ty kupcze, co gołyszowi daiesz na kredyty. *Nar. Dz.* 3, 123. *ob.* hołysz, *Rs.* голышъ, голякъ; *Sor.* 1. hówenc; *Rg.* goliac z golobrody; *Bs.* goliac, ptiech bez perja.

Pochodz. *Gola; hołota, hołysz, hołaczek, golanka;*

ogołem, ogułem; ogólny, ogulność; szczególnie, szczegul, szczegula; szczególny, wyszczególniać, wyszczególnić, wyszczególnienie; zgoła, - §. golić; dogolić, nagolić, pogolić, podgolić, przegolić, wygolić, zgolić, zagolić. - §. dogołocić, ogołocić, ogołacać, pogołacać; zgołacać, zgołocić, zgołocony. §. nagolenica; krzywogoleni. - §. cholewa Bh. **holen.** - cf. §.Sor. 2, **gole** *dziecię*, Bh. **holka** *dzieweczka cf. pacholę* Sr. 2. **golz, golazł.**

GOMOŁKA, - i, ł., GOMOŁECZKA, - i, ż., *zdrbn., Boh.* **homolka** cf. *Germ.* **Molken, gemolken, melken,** *Dan.* **melka,** *Suec.* **molka,** *lat.* **mulgere,** *Gr.* **αμελγειν**). cf. *Bh.* **homole másła** osła masła; **homole cukru** głowa cukru cf. *Rg.* **gomilla,** *Cro.* **gomulya,** *Dl.* **gromilla** *aceruus lapidum, congeries, moles, Bs.* **gomila** *maceries; Es.* **gomoglika,** *Rg.* **gomoglikka** z trufla; *Rs.* **гомзуля** gleń chleba; cf. gomoły). W serwatce przegotowaney znaydzie się zawsze twarog, z którego porobią się gomołki na rozchód pospolity. *Kluk. Zw.* 1, 229. *Cresc.* 246. ser twarożny na kształt osły, **ein Quarkkäse in Form eines Butterstücks.** Od parmezanu niech płacą groszy dwanaście; bo większa gomółka za grosz, niż parmezanu za dwanaście. *Lekarst.* (2 b. Z owéy mąki czopek utoczyć, iakóby gomołeczkę. *Spicz.* 90. Jakby go gomółką przestrzelił. *Rys. Ad.* 20. Złote abo tłuste owe lata, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a połciami i gomołkami domy pobiiano. *Podw. Wroż.* 24. GOMOŁY, - a, - e, GOMOŁO *Adv.*, nieśpiczasty, tępokończaty, **ohne Spitze, stumpfspitzig, abgestumpft.** *Boh.* **komoly** *mutilus.* Szpetne gomołe drzewo. *Zebr. Zw.* 342. *turpia sine frondibus arbos).* Dobywa gomołego kiia. *ib.* 305. *sine cuspide).* Kłos gomoły = nieoścista, *mutica spica. Cn. Th.* 2) bezrogi, **=szuły hörnerlos, ohne Hörner.** Wzdyć pierwey sierść niż rogi na głowie gomołey Dzikie maią ielenie i oborne woły. *Pot. Pocz.* 229. Skoczą tedy, iako psy, kiedy w polu gołym Z barankiem się od matki potkaią gomołym. *Pot. Zac.* 43. *Pot. Jow.* 194. Miesiąc swe koło na ów czas toczył po sferze gomoło. *Pot. Arg.* 822. (w pełni był).

GOMON, - a, *et* - u, *m.*, (cf. *Gr. γομμων gamebundus*) burda, poswarek, zatargi, kłopot. *Dudz.* 38. **Hader, Streit, Händel, Zank.** *Rs.* **гомóнъ, гáмъ.** Ta sprawa bez żadnego gomonu i zawieruch poszła. *Smotr. Nap.* 9. Skwierk a gomon między niemi. *Glicz. Wych. C.* 5. Wielkie kłopoty bywaią, w takowym gomonie z strony żony, dziatek i czeladzi, *Zrn. Pst.* 3, 543. (tamtąs). Maiąc gościa w domu, nie czyń z czeladzią gomonu. *Rys. Ad.* 39. Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu. *Cn. Ad.* 230. Wszystkom gotów uczynić, żeby uyśdź nienawiści i z ludźmi gomonu. *Pot. Arg.* 579. Francuzowie znowu gomony z Cezarem zaczynaią. *Warg. Cez.* 210. Złożenie patryarchy było przyczyną wielkich kłótni i gomonów między wiernemi. *Skarg. Dz.* 809. Tą nowiną sieiłrze przyczynię gomonu. *Groch. W.* 228. W małżeństwie często kłopotu i gomonu końca niemasz. W. *Post. W.* 69. Żona rzadko bez gomona. *Rys. Ad.* 79. W tym domu szatani gomony i niepokoie czynią. *Ząbk. Mł.* 300. (strasży, przeszkadza w t. d.) - *tr.* Szczebietliwy gomon ptastwa drobnego. *Tward. Pasq.* 104. (wrzawa, szelest, wrzask). GOMONIC się, - ił, - i *Recipr. ndk.*, swarzyć się z kim, wadzić się. *Wlod.* **mit jemanden hadern, zanken.** *Rs.* **гомонить** uniepokaiać, **гомозúть, загомóзить, гоможу** niestatkować; **угомонить, угомонять** uspokaiać). GOMONNY, - a, - e, swarliwy, **hadernd, sforend, polternd.** Ledwo gomonny łękon a dzwon ryknął z wieży... *Nar. Dz.* 1, 191. *Rs.* **гомонúнъ, гомоза** niespokoynik.

GOMUŁKA *ob.* Gomółka.

GON, - u, *m.*, *Morow.* **hon; *Boh.* honba; *Rs.* гóнка;** gonienie, gonitwa, łowy, polowanie. *Vd.* **gonja, guanje; das Jagen, das Rennen, die Jagd.** Na granie Amfiona W bezdrożnym skały czyniąc gony kole Przeskakiwały na poboczne pole. *Zab.* 11, 354. Dokąd tak śpiesznie bieżysz? z włosem rozpuszczonem, Bez stroiu z raunych kwiatków? czemuż takim gonem! *Przyb. Ab.* 185. (pędem, *Boh.* **honem**; *Rs.* **аб гонúтъ** na wyścigi). Wpadnie sam w sieć złoczyńca, choć nie będą gony. *Paszk. Dz.* 102. Smiał się Mars z dala z Fortuną pospołu Na te igraszki i wzaiemne gony. *Jabł. Buk. N* 2 *b.* Niech inni opiewaią gony i igrzyska. *Przyb. Milt.* 260. Malarzowi kazał dom malować z zwierzęcami, i myśliwemi gonami, *Skarg. Dz.* 795. Nie tak brzmią słodkie w twoim uchu strony, Jako ogarów zawiesistych gony. *Pot. Arg.* 209. Cieszył się psim abo sokolim gonem. *Pot. Syl.* 15. Ten nogę a ów złamał w gonach szyię. *Chrośc. Ow.* 66. §., Bobrowy gon, bobrowniał, bobrowe gniazdo, **der Biberbau.** Jeśliby kto miał łowy i lasy, ieziora i bobrowe gony. *Stat. Lit.* 292. Bóbr wypłoszony z gonu, traci wszytek przemysł. *Czack. Pr.* 2, 264. Bobrowe gony były pod dozorem łowczych. *ib.* 1, 66. *§. 2. paięczny gon, gatunek paiąka (cf. skorpion, krzeczek, tarantula, eine Art schädlicher Spinnen.* Od paięcznego gonu, t. i. od paiąka na długich nogach obrażonym, lekarstwo. *Syr.* 459. Od niedźwiadka, abo i od gonu paięczego obrażonym... *ib.* 696. *GONBA *ob.* Gonitwa. GONCA, - y, *m.*, (*Boh.* **honec,** *Sr.* 1. **honicjer,** który goni, **der Jäger.** Gońców za złodzieiem wysłano. *Tr.* (gonicielów **Rathsherr**). Gońca był z kopiią przedni, i na dobrym koniu siedział. *Star. Ryc.* 44. Prosił go na wesele córki, dla gonitw, bo był gońca niepospolity. *Bielsk.* 91. goniący w gonitwie, zawodnik, **Wettrenner).** Poiedynek ten mocne zakończyły ciemności, Był iednak godzien, aby iasne słońce Odkryło było światu takie gońce. *P. Kchan. Jer.* 256. - §. 2. gońca, pies gończy, **der Courshund, ein leichter Hetzhund;** gońca iest pies wietrzny, który popędzone zwierze goni ze wszystkiego skoku poty, póki może, albo zwierzę gonić, abo zwierzę uciekać. *Ostror. Myśl.* 31. Neptun Archont, z tych się każdy sili, Gdzie gońca zmyli. *Archow.* 323. Na zaiące zażywaią gońców chartów. q. v. (GONCIANY, GONCIK, GONCIARZ *ob.* Gontowy, gont, gonta).

GONCZA, - y, ł., *Tr.*; *ob.* gon, gonitwa. GONCZY, - a, - e, *Boh.* **honěl, honicy,** *Sr.* 1. **honicjerski;** *Rs.* **гончій,** od gonienia, **nachsetzend, jagend; Jagd-.** Ogary, gończe psy maią bydź prędkie i z dobremi głosami. *Haur. Sk.* 340. **Courshunde, Hetzhunde.** Skoro on gończe rozpuścił ogary Naszczwał zwierzyny, i nabił bez miary. *Chrośc. Cw.* 47, *ob.* brzesznik, *Cro.* **kopov).** Psy rozsworuie i gończe ogary. *Chrośc. Luk.* 118. Łowiec, pókty tyczek nie rozstawi Z sieciami, wiąże charty i gończe. *Bardz. Luk.* 63. Gończy chart. *Min. Ryt.* 4, 221. Mia-

na gończych psow: wilczek, cypr, cymbał, dawizwierz, Wisła, Dunay, Raba, Skawa i t. d.). Gończe słysząc dźwięki przeraźliwe Jam się po błotach, po dachach wieszała. *Tvard. Daf.* 6. (hałasy, głosy, krzyki). – §. Królewic z Xciem gonił na ostre w gończéy zbroi. *Gorn. Dz.* 6. in der Turnierrüstung, w gonitwianéy zbroi. GONIARNIA, – i, ż., dźwignia górnicza, przez konie obracana, der Göpel, der Treiber, im Bergbaue, das durch Pferde getriebene Hebezeug. *Tr.* GONIARZ, – a, *m.*, co konie u goniarni pogania, der Göpeltreiber, der die Göpelpferde antreibt. °GONIASY, – ow, *plur.* gonienie się na wyścigi, prześladowanie, wechselseitiges Herumjagen, Verfolgen. Tamtem tedy król umarł, partye, goniasy, Bóg wie, kto nie był, to Piast, to Francuz, to Sasy. *Teat.* 43, 145. *Wyb.* GONIC, – ił, – i, *czyn. ndl., Boh.* honiti, honjm, honjwam, haněti, háňjm, hnáti, gnał, jenu (*ob.* gnać, żonąć); *Slo.* honit, honjm; *Sr.* 2 gonisch, ganasch, gnasch, jenu, jenom; *Rg.* gonitti; *Cro.* goniti; *Sr.* 1. honiçi, honiu, honim, hnaçi, honaçi, hnał; *Vd.* gonit, gnáti, gnal, shénem; *Crn.* gônem, gnáti, gnal, shênêm; *Rs.* гóнить, гонять, гнáть; *Ec.* гнáти, гоню, жену; cf. *Gr.* κονέω, cf. koń cf. Hund, cf. *Syr.* נכע). – *Pol.* ścigać, pędzić za kim, by go ułapić, jagen, nachjagen, nachsetzen. *Vd.* napojati, nalouiati, pojati, gnáti, poditi se, derviti, naperganjati; *Crn.* dervim; *Rs.* ссаривать, ссорить; *Ec.* гнáти, гоню, достигать, взбжать за кбмъ. Gwałtownika na świeżym uczynku gonono; ci zaś co go gonili, w gonieniu poimać go nie mogli. *Szczerb. Sax.* 181. Przed czém dziś uciekasz, iutro sama zatem będziesz gonić. *Teat.* 10, 54. Gońcie ich co nayrychléy, bo ich dogonicie. *Radz. Joz.* 2, 5. Gonił go przez siedm dni, i dogonił go na górze Galaad. *Radz. Genes.* 31, 25. Zbiegowie lękają się, chociaż za niemi nie gonią. *Zab.* 7, 219. *Kossak.* Tak biegał, iakby go kto tuż na karku gonił. *Zab.* 14, 53. Z koniem pierzchnął; gońże wiatr po lesie. *Alb. n.* IV. 4. Żeby nie gonił wiatru po ulicach w nocy. *Teatr.* 21 *b*, 14. (żeby się nie wałęsał, nie włóczył). Nie goń tego, co sam ucieka. *Cn. Ad.* 597. Gonił za sobą, z wysiekł się piętami. *Cn. Ad.* 1, 286, er hat Reißaus genommen, dadź drapaka). Goniący *Ec.* гонúтельный. – §. *Fig.* Walczmy, giñmy, śmierć gońmy; ale dla oyczyzny. *Zab.* 12, 177. *Nagl.* (szukaymy śmierci). Syn zbywszy się rodzica straży Swoim się poważy gonić polem. *Tvard. Wład.* 48. (żyć na swoię rękę, swoim dworem). Ciężkim go prawem dłużnicy gonili, Jam swą niewolą wyrwał go z bastyli. *Zab.* 13, 249. prześladowali sie verfolgten ihn mit aller Strenge des Gerichts. Krewny powinien krewnego gonić w sprawie o złamanie pokoiu. *Szczerb. Sax.* 227. Żony cudzołożnéy mógł mąż odkazować od siebie, ieśli iéy nie chciał na gardło gonić. *Sekl.* 20. (na śmierć oskarżać, wystawiać). – Jedna trwoga drugą goni. *Paszk. Dz.* 44. (tuż za drugą następuie). Już iedna drugą przepychem stroiu i gustem kwiecia goniła. *Zab.* 12, 297. *Gawdz.* wyścigała, przepisywała, sie wetteiferten mit einander. Już nie widać wé wsiach, by moi rolary gonieni byli nad przepis do pracy. *Zab.* 16, 342. przypędzeni, nagleni, angetrieben. Ustąp tym, co fortunę lepiey sobie gonią. *Morszt.* 68. (sobie łowią). – §. 2. *Verb. Med.* gonić z śpiesznie gdzie dążyć, wohin eilen, eilends streben, hinjagen, rennen, darnach rennen, ringen. *Rs.* гонзнуть, гонзáть; *Ecc.* гонзáти, убѣгать, бѣгствовъ спасаться, гонзнути, уйти, убѣжать, умечь pierzchnąć, uciec). Do pierścienia gonić. *Groch. W.* 488. *Pot. Jow.* 2, 23. nach dem Ringe rennen. – Na ostre gonić z potykać się kopiią. *Wład.* scharfe Lanzen brechen, ein Scharfrennen halten. Królewic z Xciem gonił na ostre w gończéy zbroi. *Gorn. Dz.* 6. – Nie poyrzał na nię, ni się iéy pokłonił, Tylko oczami po ścianach gonił. *Jabł. Ex.* 209. dziko poglądał, er ließ die Augen wild herumschweifen). – §. *fig.* gonić na co z zalawiać, nach etwas ringen. Goni na zwadę, łowi na gus, zadziera. *Cn. Th.* Zygmunt przyiechawszy do Litwy, obaczył Moskwę być przeciwną sobie, a na woynę gonić. *Biel. Sw.* 272 *b.* Żyliśmy wszyscy swowolnie, Na twą pomstę goniąc dobrowolnie. *Kanc. Gd.* 302. (zasługuiąc, zarabiaiąc). Znaleźli się rodacy, którzy uporznie na swoię i Rzpltey zgubę gonili. *Pilch. Soll.* 64 Upominał ich, żeby nie gonili na zwadę. *Budn. Apopht.* 128. On iako ten, co na hańbie nie goni, Nie chce bydź więźniem ani poimanym. *P. Kchan. Jer.* 119. Greki młode troycę ś. bardzo mieszaią, i na Aryańskie kacerstwo gonią. *Skarg. Kaz.* 255. zarywaią kacerstwa). Herodyas na złe Janowi S. gonila, i o gardło go przyprawić chciała. *Sekl. Mar.* 6. czuwała nań). °Gonić na °sławę. *Tr.*, NB. *mnie się zdaie, że*, gonić na co, *zawsze na złą stronę się używa.* §. 3. gonić czém, z gonić resztą, ostatnim, szczątkiem z ostatnich sposobów używać, do ostatniego iuż bydź przymuszonym, das letzte Mittel ergreifen müssen. cf. *Slo.* psow z palcu za zagácmi honit. Już skarbowi przyszło resztą gonić. *Chrośc. Pars.* 389. *Falib. Dis. P.* 2. Płeć biała nad tobą prawie serce roni, Ale za to szkatuła prawie resztą goni. *Nar. Dz.* 3, 128. kona). U niego i naycięższy czas nie goni szczątkiem, Bo wszystko idzie ładem i pięknym porządkiem. *ib.* 1, 34. Już ostatnim goniemy. *Teatr.* 4 *b*, 36. Zapuść, zapuść kotwice, zrzuć napięte żagle, Wiedz, że ten szkodą goni, kto co czyni nagle. *Błaz. Tl. a.* cf. co nagle, to po djable). GONIC się *zaimk.*, uganiać się, wyścigać się, pędzić ieden za drugim, sich jagen, *Rs.* погнаться погонюсь. Chłopcy się po ogrodzie gonią. *Tr.* Tak się tu wszyscy iako mizerne ryby goniemy, po tém nędznem morzu burzliwego świata tego. *Rey Posł. Kkk* 3. – Gonić się kieliszkami, konwiami, z przepiiać się, ieden drugiego. *Tr.* einander zu Boden trinken. – Gonić się za czém, zapędzać się goniąc, im Nachjagen begriffen seyn, weit verfolgen. Medea w ucieczce, brata swoiego członki, po tych mieyscach, któremi się ociec za nią gonił, rozrzuciła. *Siem. Cyc.* 212. Patrz iak się iałowica goni za dorodnym buhaiem i nadawa sama. *Tvard. Pas.* 30. Kto się za złością goni, bieży k śmierci swey. *Budn. Prov.* 11, 19. (kto naśladuie złości. *Bibl. Gd*). – §. 2. zwierzęta się gonią z chciwe są mieszania się z sobą, läufig seyn. Wilk goni się z samicą przez dwanaście dni. *Haur. Sk.* 312., *Sr.* 2. še ganasch, ganzasch; *Cro.* gonitisze, gonimsze, tiramsze; *Crn.* sè goniti; *Vd.* naskozhuvati, naskakati, pojatise, gonitise, se poplemenuvati, se plemeniti, se jesditi; *o łoszłach* se perskati; *o świniach* se hukati; *o kotach* shtramlati. GONICIEL, – a, *m.*, który goni, ścigacz, der Nachsetzer, Verfolger. Wyrwiy mię z ręki nieprzyiacioł moich, i go-

nicielów moich. *Budn. Ps.* 31, 15. (ktorzy mię prześladuią. *Bibl. Gd.*) *Bh.* honák; *Crn.* gonazh, gonack, *Vd.* gnanz, gonik, gonazh, gonez, *Sr.* 1. honicier; *Boss.* гоня́тель. GONIEC, - ńca, *m.*, kayer, kursor, ein Eilbote, Kourier. *Boh.* honec *actor, agitator, Rg.* gognic *vector, Crn.* jedernek, *Rs.* гонецъ, шпицъ, погонщикъ, ѣздовой; *Ec.* гонецъ, скорописецъ, писмонесецъ, вѣстникъ, скороходецъ, скоропечеть. Lekki goniec sprawić tego nie mógł; trzeba było posła wielkiego tam posyłać. *Tward. W. D.* 2, 133. *Smalc.* 14. Posłany Wocki goniec z tą nowiną. *Tward. W. D.* 2, 116. als Kourier. Przyszedł goniec z Hiszpani. *Niemc. Król.* 3, 85. Przysłał mi gońca. *Teat.* 45 *d*, 102. *Wyb.* - *fig.* Gończe złotego słońca, różana iutrzenko; Jużeś to w chatki moiey zayrzała okienko! *Zab.* 1, 177. *Nar.* Botbote, Eilbote. Gdy swoie gońce pomknąwszy słońce Już na sam nieba wybiegło śrzodek. *Zab.* 11, 264. *Zabł.* bieguny swoie). - *j. Szedł za nią iakoby goniec. 3 *Leop. Syr.* 11, 23. (śladownik. 1 *Leop.*, goniciel, ścignacz, Nachsetzer). GONIENIE, - nia, *n.*, *Subst. Verb.*, ściganie, das Jagen, Nachsetzen. *Bh.* honba; *Ec.* гонба, гоненїе; *Rs.* выбивка. GONIONY, - a, - e, *Partic. Perf.*, ścigany, gejagt. 2) gra, gdzie ieden drugich ściga. *J. Kchan. Dz.* 269. das Haschespiel, Haschen (Dichpack, in Preußen). *fig.* Jął uciekać, razów iednak kilka w tym gonionym oberwał, *Dwor. H.* 3. Choć odmiany w rzeczach są lubione, Lepsze gonione w szczęściu, niż mienione. *Jag. Gr. E b.* Ty gością lądem, ia gram gonionego wodą, *hospita tu terris erras, ego in undis. Zebr. Ow.* 142. b) taniec, ein lustiger hurtiger Tanz. Miley patrzeć, gdy dziewka na koniu harcuie, niż kiedy gonionego z goleńcem tańcuie. *M. Bielsk. S. N.* 19. Dawno to i u cielca karał bóg onego, Kiedy około niego też szli w gonionego. *Rey Wiz.* 162. Umysł stateczny a *wspaniły nigdy się ukazać nie może, iedno w rzeczach przeciwnych; bo pewnie w *cenarze, ani w gonionym, nic się tam nie okaże. *Rey. Zw.* 86 *b.* Pewnie w *cynarze, ani w gonionym albo tańcu szałonym, nic się tam nie okaże. *Wer. Rgl.* 144. GONIPIENIĄDZ - dza, *m.*, liczykrupa, liczygrosz, łakomiec, ein Geldhungriger, ein Habsüchtiger. Lichwiarz, gonipieniądz, odrzyskóra, *W. Post. W.* 2, 368. GONITWA, *GONBA, - y, ż., zawód, ubieganie się do mety, das Wettrennen; *Rs.* гоня́нка, гоньба́, ристанїе; *Crn.* derkanje; *Cro.* zderkalische, (*dist: Vd.* gunitva, vganka z gadka, zagadka; *Dl.* gonitka *id.*) Gonitwa końmi *Ec.* конерыстáнїе; *Rs.* скáчка. Konia, co trzymał gonitwę czas długi, Puszczaią wolnym na omaśne smugi. *Zab.* 13, 295. Innych to bawi, by w gonitwie sami W prochów Olympu zakopceni dymie, Rozpalonemi w biegu kół osiami, Nie tknąwszy mety, zwycięzkie swe imię Przenosząc z chwałą nad gmin ludu mnogi, Między rządzące ziemię wnieśli bogi. *Hor.* 1, 4. *Kobyl.* Gonitwa do pierścienia, das Ringrennen. - Bywa to w oney gonitwie na ostre za tarczą, że ieden będzie drzewem przebity, a drugi mało ranny. *Gorn. Sen.* 335. das Lanzenbrechen. Gdy kogo obwinią o iaki uczynek, on się chce szrankami, albo ostrą gońbą wywodzić, .. *Szczerb. Sax.* 439. das Scharfrennen. - Gonitwy mieysce, die Rennbahn, *Bh.* hony, rendiwú plac; *Sr.* 1. bèhancia, pièbehancza; *Vd.* tiekalishe, dirjauna ograja, tieknu skushanje; *Crn.* dirjavna ograja; *Rs.* бѣгалище, поприще; *Pc.* бѣжалищь, позорище. гдѣ бѣгаются, борются, ристанїе. (*Ec.* гонипводѣлецъ *celetizon*). *GONITEWNY, - a, - e, od gonitwy, Wettrennen-. *Rs.* ристалищный, которыя принадлежатъ къ ристанїю. GONIWAĆ, - al, a, *czyn. czst. Verb.* gonić; *Boh.* honiwati) zu jagen pflegen. Pomnię go na francuzkim dworze kiedy w karyżu goniwał z kopiią. *P. Kchan. Jer.* 72. *GONKA, - i, ż.; gonicielka, die einen jagt, die Jägerinn, die Jägerinn, Treiberinn. *Chodk. Kost.* 26. *Rs.* гонка ров, gonienie. *GONNY, - a, - e, od gonu, Lauf-, Renn-. *Slo.* honní. Dziwuię się gonnéy krotofili, *spectacula cursus. Zebr. Ow.* 185. Lepiéy spokoynego żywota używać, niż tak iako gonna *massia za dworem biegać. *Rey Zw.* 158 *b.*

Pochodz. *(ganiać) gnać; błazgon, błazgonić; doganiać, dogonić, dognać; naganiać, nagonić, nagnać; oganiać, ogonić, ognać, oganiacz, oganiaczka: ogań, ogańka, ogon, ogonek, ogonowy, ogoniasty, ogonak, ogonaczek; obegnać, obegnany, obegnaniec; obganiać, obgonić; odganiać, odgonić, odegnać, odegnanie, odganiacz; poganiać, pogonić, pognać; poganiacz, pogoń, pogonia; przeganiać, przegonić, przegnać, przegoń, przegoń, przganiać, przygonić, przygnać, przygnanie; rozganiać, rozgonić, rozegnać, rozegnanie; uganiać, ugonić, ugnać, ugon; uganiać, ugonić, wegnać, wyganiać, wygonić, wygnać, wygnanie, wyganiacz, wygnaniec, wygnańczy, wygon, wygońsko; zganiać, zgonić, zgnać, zegnanie, zegnany; zgoniny, zgon, dozgonny, dozgonność; zaganiać, zagonić, zagnać, zagon, zagonisty.* cf. *łonąć, łonę, łenie*, cf. *koń.*

GONKA *ob.* Gunka. GONOREA *ob.* rzeżączka, ciekączka, trypa.

GONT, - u, *m.*, GONTA, - y, ż., GONTEK, - tka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh. et Slo.* ſſwrdel, ſſindel; *Hg.* scindely sindel; *Cro.* sindel; *Bs.* scimla, scindra; *Hg* scimbla, darvene plocce; *Crn.* shinkel, shkodla; *Vd.* krounizza, szieplenka, skodliza deskiza, ziepotnik, shintel; *Sr.* 2. ſchindel; *Sr.* 1. ſchindjel; *Rs.* гонтъ, гонтина. *lat. scandula, ital* scandola, *Gall.* echandole, *Lothar.* chondre, *Ger.* die Schindel szkudla, deszczulka, dranica do pokrywania dachu *n. p.* Dachy pokrywaią się też szkudłami czyli gontami dębowemi, a zwyczayniey sosnowemi. *Swit. Bud.* 223. *Gost. Gor.* 121. Suchy gont nayprędzéy się pali. *Gaw. Siel.* 366. Pięć tysięcy lat, a ieszcze, iż tak rzekę, żadna gonta z nieba nie spadła, ani się która gwiazda naruszyła. *Skarg. Kaz.* 518. Gonta, szkudła. *Volck.* 853. Różność iest między gontami a szkudłami; gonty przy iedney ſtronie wydrożone, szkudły niedrożone, pospolicie dębowe bywaią. *Mącz.* GONCJARZ, - a, *m.*, co gonty robi, szkudłarz, der Schindelmacher, Schindler. *Bh.* ſſindelar; *Vd.* krounizgnik krounizhni krivez. GONTAL, GONTARZ, - a, *m.*, *Bh.* ſſindelák, gontowy gwoździ, ein Schindelnagel. Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Os. Zel.* 64 *et* 64. GONTOWY, GONCIANY, - a, - e, *Bh.* ſſindelný, ſſindelowý, *Rs.* гонтовый, od gontów, szkudłany n. p. dach, *scandulare. Mącz.* Gonciany, szkudłany. *Volck.* 853. *Vd.* krounizhna ſtreha). Cwieki gontowe. *Os. Zel.* 64. von Schindeln, Schindel-.

GOPŁO, - a, *n.*, iezioro w Kuiawach, na pięć mil długie, na pół mili szerokie, z którego wychodzi *Notecz* rzeka. W pośrzod ieziora iest zamek spustoszony pod Kruświcą, gdzie niegdyś rezydowali *Popielowie Lad. H. N.* 42. der Gopiersee.

GORA, - y, ż.; *Bh.* hora, hura, hurka; *Slo.* hora, wrch cf. wierzch; *Morav.* kopec cf. kopiec; *Sr.* 2. gohra, gohrka; *Sr.* 1. hora, horka; *Vd.* gora, hrib, (cf. garb); *Crn.* gorra, hrib; *Bs.* gora, planina, brigh (cf. brzeg) brriddo, glaviça (2. *Bs.* gora *Sylua*); *Sla.* bêrd, planina, bêrdo; *Rg.* gòra, plannina, bàrdo (2. *Rg.* gòra *Sylva*); *Cro.* gòra, planina. breg; *Rs.* горá; *Ilg.* oriaa; *Gr.* ὄρος, *Jon.* οὖρος; *Dor.* ὦρος; *Hbr.* הר *har*, הרר *harar*, *Ger.* Harz; *cf Esthon.* Wuori, Wari, *Isl.* und. biarg *Dan.* bierg, *Anglos.* beorg), der Berg. Gora iest wysoka ziemi wyniosłość. *Wyrw. Geogr.* 11. Przez góry rozumieią się te części iakiey okolicy, które tak są nad inny grunt ziemi wzniesione, że od ludzi i koni z trudnością są dostępnemi. *Lesk. Miern.* 79. Gora nieprzykra *Vd.* berda). Góra ogniista, ogniomiotna, wulkan, *Rs.* сопка. - *Prov. Vd.* ni planine bres doline z niema góry bez doliny z nic tak zupełnie złego). Góra rodzi, a płód mysz. *Kras. List.* 2, 115. *parturiunt montes*, z wielkiey chmury, mały deszcz). Czciy góry, mosty, chceszli mieć grzbiet prosty. *Crn. Ad.* 123. (ostrożnie, gdzie niebezpiecznie). Jasna góra *ob.* Częstochowska. Łysa góra *ob.* Lysy. Jedzie baba na łysą górę. *Teat.* 25 *c*, 61. *et* 28 *b*, 151. (czarownica; cf. *Crn.* klêk z czarownic schadzka). - §. Góry, ciąg gór, pasmo gór, ein Gebirge, eine Bergkette. *Boh.* hory; *Gr.* ογώα; *Vd.* gorouje, gorouſtvu, gorski reber, gorni brieg, klanz, planina; *Ilg.* gorje; *Cro.* prigorje; *Sla.* planina; *Dl.* planine *alpes*). Naywyższe gory są w kraiach podsłonecznych, *Wyrw. G.* 11. Góry Karpackie, nazywaią się tak od iedney góry Karpak. *Lad. H. N.* 43. cf. Tatry, das Carpatiſche Gebirge. Strona iedna gór Karpackich na południe, należy do Węgier, a północna należała do Polski, która pod Nowym Targiem *Magora*, pod Drużbakami *Krpak*, a pod Gorlicami *Beszkid* nazywa się. *ib.* (cf. babie gory). Olbrzymie góry, pasmo wysokich gór dzielących Czechy od Szląska. *Dyk. G.* 2, 346. das Rieſengebirge, *Bh.* krkonoſſe, krkonoſſké hory. Góry lodowe, śnieżne, śnieżnice, Eisberge, Gletſcher. *Mier. Mscr.* - §. Góry z' gruby, żupy, lochy, gdzie kopią kruszce, sól *etc. Wlod.* Brüche, Schachte. Słowa gór w Polszczyznie też używano przenośnie, chcąc wyrazić roboty górnicze, albo obrane w tym celu położenia, n. p. góry Olkuskie, miedzianogórskie i t. d. *Mier. Mscr.*; *Slo.* baňa, báně; *Ilg.* bánya; *Sr.* 1. kopalnia, *ob.* kopalnia; *Rs.* рудникъ. Góry wapienne, Kalkbrüche, napełnione są kamieniami białawemi, z których palą wapno. *Lad. Hſt. N.* 44. Gór kamiennych Steinbrüche, w Polszcze iest bardzo wiele, osobliwie około Pinczowa. *Lad. Hſt. N.* 64. Góry kamienne, tyszarnia, *lapicidina. Volk.* 459. *Vd.* kamenarje, kamnalom, kamenarniza; *Slo.* lom, lomnica. Gór kruszcowych, Erzbrüche, Erzgruben, mamy bardzo wiele; ale kruszców z nich nie dobywamy. Za Stanisława Augusta uformowała się kompania, kładąc koszt na otworzenie gór Olkuskich. *Lad. Hſt. N.* 43., *Sla.* železná báně, duol železný; *Ilg.* vas bánya; *Cro.* ruda (*ob.* ruda); *Vd.* rudna roba, rudſtvu; *Rs.* рудокопня, рудникъ. - *Prov.* Złote góry obiecuie, a nie ma i ołowianych. *Rys. Ad.* 80. *Rg.* obechjavati zlato herzegovo, *Slo.* zlaté hauě někomu ſlubovať. - §. Góra nadmorska, albo namorska. *Cn. Th.* przedgórze, przylądek, ein Vorgebirge. August zwyciężył Antoniusza wodną bitwą, u gory pomorskiey, którą zwano Actium. *Otw. Ow.* 655. - §. *Fig. tr.* gromada, kupa wielka, ein großer Haufen, ein Berg. Chelpił się, że miał zobaczyć pierwey, niżeliby głowę swoię stracił, gurę tak wielką z cudzych głów usypaną, iako iest meczet Zofii. *Alok. Turk.* 29. Wielką sobie przed bogiem górę zasług, w szukaniu zbawienia bliznich nawiozła. *Wys. Kat.* 180. Mikołay Dzierżgoski, tak iak Jan Łaski chcieli, aby skarb pospolity założono, ktory zwali *montem pietatis*, górę zbożności albo miłosierdzia, bo do niego mieli wszyscy, wedle możności swey, każdy raz na skarb pospolity zrzucić. *Modrz. Bas.* 482 *et* 557. ein Staatsſchatz von freywilligen Beyträgen. - *Irtz* tłumaczy: komora potrzebnych ein Leihhaus, wo dem Armuth ohne Intereſſe gelichen wird. Gora miłosierdzia na pożyczanie pieniędzy ubogim ludziom. *Tr.*, Lombard. §. 2. góra, mieysce wyższe, mieysce wzgórę, (*oppos.* dol) der höhere Ort, oben. Gora w mieszkaniu, w budowaniu: wyższa iego część, piętro, poddasze, mieszkanie na górze, der höhere Theil eines Gebäudes, ein höherer Stock, der Boden. Na górze dwa pokoiki, ukazywały widok całey okolicy. *Xiądz* 74. Poddasze, to iest, wszystkiego budynku góra *Hauſ. Ek.* 11. Góra nad staynią, gora nad wozownią; gora nad sieczkarnią. *Switk. Bud.* 77 - 8. (cf. strych). - §. Z góry, z na dół *propr. et fig.*, z wyższego mieysca na niższe, *Bh.* z hury; *Vd.* sgora, odsgor, odsgora; *Crn.* sgór, sgorej, odsgor, odsgorej, odsgor; *Cro.* zgor, odzgor, odzgora; *Bs.* zgori, zgara, od zgara, ozgar, odi zgara; *Ec.* сьнизъ, сверху, сьнизу, bergab, nach unten; *oppos. na górę, wzgórę, do góry, w górę, pod górę, ku górze*, bergan, nach oben, aufwärts, hinauf. *Sr.* 1. hóre; *Sr.* 2. gorej; *Sla* gorri; *Bs.* uzgor; *Vd.* gor, gori, nasgor, k' verhu, navishe, gorsem, semgori, gorse, sem na sgor; *Crn.* goi, hogori; *Rs. et. Ec.* горѣ, вьверхъ. Zaiąc ku górze prędszy, niżli z góry. *Sienn.* 285. Siemię dało owoc podnoszący się ku górze. 1 *Leop. Mar.* 4, 8. (rosnący. 3 *Leop.*) Z góry nie trzeba poganiać. *Gil Poſt.* 169 *b.* Wołochy, gdy Mahomet wziął Carogrod, a wszystko iak z góry poszło wschodnie Cesarstwo, [illegible] iarzmo przyięły niewoli. *Zward. Wlad.* 54. (smarownic, gładko; raz w raz). Do czci świeckich, iako wóz z góry; a do rzeczy bożkich, iako na górę, na którą wiele koni przyprzęgać trzeba. *Skarg. Kaz.* 91. Inszy zapęd do góry, inszy bywa z góry. *Pot. Arg.* 818. Do złego iako z góry, a do dobrego, iako wzgórę, i przeciw wodzie idziemy. *Skarg. Kaz.* 77. Dla piany karczmarz z góry nalewa. *Pot. Jow.* 67. er ſchenkt recht hoch von oben ein, damit es beſſer ſchäumt. Ogień wnętrzny ogień, który co raz bierze moc do góry od swychże poddymany. *Kochow. Roz.* 68. Oliwa w wodzie do gory idzie. *Tr. - Chym.* Dystyllowanie w górę, gdy para z wierzchu naczynia, w którym powstaie podnosi się do pokrywy nań włożoney, *Deſt. per ascensum. Kruml. Chy.* 220. - Podskoczy do góry z radości. *Teat.* 27, 21. wysoko, in die Höhe ſpringen, aufſpringen. Wszystko teraz do gory nogami przewraca się. *Teat.* 34 *c*, 35., *Bh.* na ruby, na opak obrátiti, *Sr.* 1. to ſpodne k'wer-

dem; *Vd.* pridan zad, das Unterſte zu Oberſt. Z pod wod do gory robiąc ręką, pływa. *Bardz. Ir.* 519. (na wierzch, er arbeitet ſich herauf. - *U ſtisów* do góry iść, iść ſtatkiem przeciwko wodzie. *Mag. Mscr.* ſtrohmauf, gegen den Strohm, *opp.* na dol iść). Na szkutach legumin tyle przysposobić trzeba, ile na dol i na górę wyſtarczyć może. *Haur. Ek.* 171. (tam i sam, tam i na powrót). - §. *Fig. tr.* Każdy myśli się wzbić w górę nad inszych. *Kłok. Tur.* 159. wynosić się, ſich über andere erheben. Stanmoy nigdy ducha mego nie unosił w górę. *Teatr.* 29 *c*, 58. (nie nadymał). Niech cię zbytnia pomyślność nie wynosi w górę. *Zab.* 13, 244. *Nar.* Poszli Francuzowie za zwycięztwem w górę, i wielkie myśli brali przed się. *Warg. Cez.* 220. ſie wurden ſtolz. W górę nie patrz by sokoł, nie chciey przypisywać sobie wielkich godności. *Bach. Epikt.* 67. - Nauki, idąc w górę iak po ſtopniach, do wiekszéy teraz doſkonałości przyszły. *Mon.* 65, 373. rosły, ſie ſteigen ſtufenweiſe höher. Polacy Jagiełłę tak ku górze wyſtawili, wsadziwszy go na ſtolec królewſki, iż z iednym królem naywiekszym mógł porównać. *Bielſk. Kr.* 370. wywyższyli, ſie haben ihn ſo hoch erhoben. Sukcesya w górę poſtępuiąca. *A. Zamoy.* 134. wstecz, nazad, na antonatów, rodziców, *etc.* aufſteigende Erbſchaftslinie. Tak gwałtownie teraz zakupuią konie, iż cena ich nadzwyczaynie w górę poszła. *Gaz. Nar.* 1, 235. *Vd.* zena se povisha, gorvdari, der Preis iſt außerordentlich geſtiegen. U sąsiadów za zawarciem granic wszyſtko w górę póydzie i w cenę. *Star. Mon. A* 4. §., z góry płacić z awansować zapłatę, uprzedzić zapłatą czas iéy się należący, voraus bezahlen, vorſchießen, *Vd.* denarje napreidati, poprieddati). Dawanie pieniędzy z góry, der Vorſchuß, *Vd.* napreidanje, poprieddanje). Wygodził mu w pożyczeniu summy, z tą tylko iedną wymową, aby z góry procent odebrał. *Zab.* 13, 205. - §., z góry z od samego początku, von oben, von Anfang, Trzeba nam to opisanie z góry zacząć. *Jabl. Tel.* 203. Zaraz z góry go wylaiał. *Ld.*, na samym wstępie. - §. z góry, z nieba, od boga, von oben, vom Himmel, von Gott. Co od ludzi nie przyidzie, czekać z góry trzeba. *Jabl. Tel.* 333. - *Górę mieć, brać, wziąć* i t. d. z górować, przewagę mieć, przeważać, die Oberhand haben. *Vd.* prevezhati, presiliti, gorpriti (cf. wakórać). By swawola góry nie brała. *Falib. Dis. B.* 2. Zawzdyśmy górę otrzymawali, i dzisiayśmy zwycięſtwo otrzymali. *Baz. St.* 583. Po kilku bitwach górę miał Ludwik. *Skarg. Dz.* 855. Większa ryba mnieyszą zje, dużsi górę maią. *Alb. z Woy.* 31. Zwyczaynie maią źli nad dobremi górę. *Pot. Syl.* 135. Wybiła górę mizerya Polſki. *Psalmod.* 23. wygórowała, naywyższego dosiała ſtopnia). Ruscy książęta, piąty raz poraziwszy Połowców, do Rusi się wrócili, chwaląc boga, iż im dał górę nad pogany. *Strzyk.* 179. Kiedy raz iuż nad tobą górę wziął, nie wyſtarczysz iemu oprzeć się, i od tak mocnego nieprzyiaciela pokonany będziesz. *Zał. Teſt.* 281. Jeden syn mi zginął, Drugi w awywolą wpada, znaiąc swoię górę, Ze tylko na nim samym zakładam podporę. *Treb. Syn. M.* 77. swoy awantaż. cf. porzód mieć). Kassyusz na morzu dwa kroć Dolabellę poraził, Pierwey wątpliwym ścieraiąc się losem, Drugi raz górę wybił nad młokosem. *Chroſć. Fars.* 197. Dziwna była ta potrzeba, którey sobie każdy przypisował górę, iako mogąc podobieństwo przynaymniey zwycięſtwa na ſtronę swoię pociągaiąc. *Uſtrz. Kruc.* 2, 282. - §. *Górą* z wyższą drogą, obenwärts, von oben her. Dla wezbranych wod, nie można było dołem iechać; trzeba było górą obiechać kilka mil. *Ld.* Roślina ta tak gorą, iak i dołem pędzi wietrznośći w ciele zamknione. *Syx.* 438. Gdy ſkórę bzową na dół ſkrobiesz, dołem purguie, gdy ku górze, górą wywodzi womitami. *Haur Ek.* 163. Gorą buia sokoł, a czapla niżey. *Ir.* Górą wylatować ięła chłopięcina, *audaci coepit gaudere volatu. Zebr. Ow.* 195. Prawda zawzdy górą latać musi, iako orzeł. *Weresz. Rgl.* 111. Ty wiesz Panie, że myśl moia górą nie wylatywała. *Ryb. Ps.* 265. nie unosiła się). cf. górnie, wyniosle, pysznie, hochtrabend, ſtolz. Nowy ten doktor wszyſtko górą bije. *Bach. Epikt.* 27. Patrz ten co przy lesie Łoſiſki ciołek, iak górą śnieżny karczek niesie. *Zab.* 6, 334. Ma swoię dumę bogactwo, nie rado podlega, górą zawzdy chodzi. *Petr. Ekon.* 71. - Górą nasz bardzo dmiesz, wiele o sobie rozumiesz. *X. Kam.* du fährſt hoch hinaus. Wać widzę chcesz koty drzeć? górą nasi, górą! *Zabl. Amf.* 18. Górą nasz ieszcze to nieśmiertelna. *Gemm.* 91. - §. *Z górą*, z nadatkiem, z przydatkiem, z okładką, über den Strich gemeſſen, reichlich, mit einer Zugabe. Miał lat 70 z górą. *Teatr* 33, 12. Będzie miał lat z górą 40. *Perz. Lek.* 255. Trzydzieści lat z górą nie tańczyłem. *Teat.* 33 *d*, 96. (przeszło). Flottę od 1000. z górą okrętów złożyli. *Siem. Cyc.* 229. Za korzec złota z górą nie chciałbym zamieniać tego. *Teat.* 16 *b*, 36. §., Na górze z na wierzchu, oben, *Slo.* hore; *Sr.* 1. hore, horkach; *Sr.* 2. gorekach; *Vd.* tosverha, tosgora, togori; *Cro.* gori; *Sla.* gorri). Musztruiąc rekruta: „Postać poważna! głowa w gorze! oczy w brew!" *Teat.* 36 *b*, 22. Mężnieysza baba na górze, niż naylepszy rycerz na dole. *Budn. Ap.* 122. Na górze mieszka sława, a szczęście ieszcze wyżey, Lecz gdy chęć nie ustawa, to człek się do nich zbliży. *Bogust.* Nie chcę myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Zab.* 16, 94. - II) GORA, - y, ż., miasto Polskie w ziemi Czerskiey, pięć mil od Warszawy. *Dyk. Geogr.* 1, 245. *Kras. Liſt.* 14. eine Stadt in Polen.

Pochodz. *górka, góreczka, górny, górnica, górno, gornochciwy, gornolotny, górnomyślny, górnośny. Goral, górnik, gornicki, górnictwo; gorzyſty, gorzyſtość. Gorować, wygorować, niewygorowany; pagorek, pagoreczek, pagórkowy, pagorczyſty, pagórkowaty; w górę, wzgórek; podgórze, podgórny, podgórſki, podgórzanin, podgorczyk; przedgórze; przygórek; ugor, ugorowy, ugorowanie; zgóraproſt, zgóraproſty, zgóraproſtownica; zagórny.* §. *wſkórać* Vd. *gorpriti.* §. *ſkowronek* Vd. *gorianz, ſkurianz.*

*GORAC *ob.* Gorzeć. - 1. GORĄCO *Adverb. Adj.* Gorący; *Goręcey Compar.*; *Boh.* horce, *Cro.* sar (cf. żar); ciepło w naywyższym ſtopniu aż do palenia (cf. parno) heiß. Dziś bardzo gorąco. *Ld.* Nie piy tak gorąco, bo się sparzysz. *ib.* Gorąco mi, mir iſt heiß. Otwórz trochę okno, tu ieſt gorąco. *Teat.* 20 *b* 52. Od żony gdakania w głowie mi trzeszczy, i w uszach gorąco. *Teat.* 42 *d*, *d.* §., *fig. tr.* gorliwie, żwawo, z zapałem, hitzig, feurig, heiß. Gorąco chodzić koło tego będę, by prośba moia ſkutku doſtąpiła. *Paſt. Vid.* 30. Krol sam poszedł, gdzie naygoręcéy, i nieprzyiaciół gromi. *Pol. Jow.* 15. wo es am heißeſten

heißesten war, wo man ſich am hitzigſten ſchlug. Człowieka porywczego nazywamy, gorąco kąpanego. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 90. kurz angebunden, hitzig. Gorąco cię kąpano, ſkoryś nazbyt; przed czasem chcesz. *Cn. Ad.* 263. Kto gorąco kąpany, prędko spłoszy ptaki. *Pot. Arg.* 334. (cf. gorączka). 2) GORĄCO, - a, *n.*, GORĄCOSC, - ści, *f.*, ciepłość w wyższym stopniu, die Hitze. *Boh.* horaucnoſt, horkoſt, wraucnoſt, horko, wedro, paliwoſt, palčiwoſt; *Slo.* horko, horučoſt, horkoſt, horliwoſt, wraucnoſt; *Sr.* 1. horczoſcj, nutnoſcj, piczą; *Sr.* 2. hiza; *Vd.* gorkóba, gorkôta, urozhina, gorezhnoſt, hiza, vrezhina; *Crn.* górkoba, gorkôta, vrozhuſt, urozhina; *Cro.* vruchina, sarkoszt; *Sla.* vruchina; *Dl.* vvruchina; *Rg.* goruuoctvo, vruchina, toplina, páh; *Ec.* опалъство; *Rs.* горячесть, горячность. Gorącości moc ieſt zagrzewać, gorąco czynić, palić. *Spicz. pr.* Pro pod gorącością. 3 *Leop. Jes.* 25, 5. (pod oblokiem palącym. 1 *Leop.*). Gorąco miia; gorąco uſtało. Na co iechać na takie gorąco; za gorąca lepiéy wytchnąć a chłodem iechać. Gorącość słoneczna ſkwar; dopala, dopieka. Gorącość żelaza rozpalonego. *Ld.* - §. *Za gorąca* i na gorącym uczynku, na świeżym uczynku, auf friſcher That. Złoczyńca, na świeżym uczynku, albo iak mówią, za gorąca poimany. *Saxon. Porz.* 88. Poimany za gorąca, nie może bydź dan na rękoiemſtwo. *ib.* 51. - §. 2) Gorącość i żwawość, żywość, zapał, gorliwość, die Hitze, das Feuer, die Hitzigkeit, der Eifer. Gorącość krwi. Gorącość młodego wieku opłonęła. Jeśli pokazuię nieco gorącości, upewniam, że mię wzruszenie politowania zapala. *Nag Cyc.* 92. Wielka była gorącość iego ku mądrości. *Birk. Zem.* 27. *GORĄCOKREWNOSC, - ści, ż., *Bh.* horkokrewnoſt, *cholera*, krew gorąca, die Heißblütigkeit. - *adj* *GORĄCOKRWISTY, - a, - e, heißblütig. *Bh.* horkokrewnń. **GORĄCONOSNY, - a, - e, *poet* gorąco z sobą przynoszący y Hitze bringend, beifügend. Gorąconośny pies (gwiazda). *Ow. Virg.* 411. GORĄCY, - a, - e, *compar.* Gorętszy, *Bh.* horaucy, horka, horčeyſſi, hřiwý, wrauca, paliwý, palčiwý; *Slo.* horký, wrauci; *Sr.* 2. goruzi; *Sr.* 1. horczovité, horcze, nutné; *Vd.* goresh, gorezhen, goiku, urozhe, vrozh, vrezh; *Crn.* górké, urózh; *Rg.* gorúch, goruuchi, vrúch; *Sla.* goruch; *Cro.* gorúchi, vruch; *Dl.* gorvachi; *Ban.* vrúcch; *Rs.* горячій, горячій, горячь, жáркій (cf. *Pers.* karm, *Ger.* warm, cf. wrzący, wrzeć, wrę); ciepły w naywyższym stopniu, heiß. Ogień zawsze ieſt gorętszy sam, niż piec, który od niego ciepło bierze. *Gorn. Dw.* 390. Słońca gorolotnego promienie gorące. *Groch. W. A.* 3. Lecie, kiedy czasy gorące bywaią. *Comp. Med.* 265. Pas gorący, między zwrotnikami leżący. *Sniad. Jeo.* 137. *zona torrida. N. Pam.* 74. Zimny i gorący pot na mnie bije. *Teat.* 9, 80. Kasza gorąca. *Boh. Kom.* 3, 97. Kto się na gorącém sparzył, i na zimne dmucha. *Cn. Ad.* 396. (po szkodzie mądry, ein gebranntes Kind ſcheut das Feuer). - §. Broda żółto gorąca. *Teat.* 33, 81. palaiąca, ogniſta, ogniowego koloru, feuergelb, feuerfarben. §. gorący pieprz, imbier. *Cn. Th.* zapalaiący krew, Hitze machend, erhitzend, hitzig. §. *fig.* zapalony, zapalczywy, popędliwy, porywczy, prędki, feurig, hitzig, jäh, haſtig. *Ec.* опальчивъ, зрв. W młodości był gorący i zapalczywy, i poczynił wiele, na co się mu potym patrzać nie chciało. *Pilch. Sen.* 39. Gorący pomiesza, nie pomoże. *Fredr. Ad.* 3. Temperament gorący. *Pam.* 83, 2, 284. O iakaż z ciebie gorąca kasza. *Boh. Kom.* 3, 97. (*ob.* gorączka, człowiek popędliwy). - §. serdeczny, gorliwy, przenikaiący, nieobojętny, innig, heiß, herzlich, nicht gleichgültig. Z temi niewiastami złączył się gorącą miłością. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 11, 2. (okrutną miłością. 1 *Leop.*). Gorąca miłość, sanna droga, krogulcze pole, niedługo trwaią. *Rys. Ad.* 16. Sprzeciwić się Tureckiéy pysze gorącą odpowiedzią, iest to dodadź żagwi zaiętemu iuż płomieniowi. *Klok. Turk.* 113. Do żywota duchownego gorące serce wziął. *Skarg. Dz.* 714. Swiat nie miał ludzi nabożniéyszych, czyſtszych, i do służby bożéy goretszych. *Skarg. Żyw.* 2, 172. Kto goretszy w nabożeńſtwie nad niego? *Star. Ryc.* 48. Panny, o co pana boga goręcéy proszą, ieśli nie o męża? *Teat.* 34 *c*, 4. Upomnienia goretsze, niż pieszczone uszy znieść mogą, wdzięcznie przyymował. *Birk. Sk. D.* 3 *b.* (żarliwe). - Gdy gorąca bitwa była, świeże posiłki przywiódł. *Warg. Cez.* 208. eine hitzige, blutige Schlacht. Gorąca bitwa chwilę trwała. *Paſt. Fid.* 71. Poimany, na gorące pytanie, wyśpiewał wszyſtko pod knutem. *Pot. Arg.* 372. (doymuiące, doſkwieraiące, dokuczaiące, cf. *pytki). - §. 3) *Jurid.* gorący uczynek: popełniony gwałt czyli kryminał, ein friſches Criminalverbrechen. Gorący uczynek, to ieſt, występek iawny, któremu czas roku i sześciu niedziel nie minął. *Czack. Pr.* 1, 205. Gorące uczynki podług prawa R. 1768 popełniaią zaboycy, od roku i 6 niedziel, rozboynicy, na kradzieży złapani, po drogach napaſtuiący, domy naieżdżaiący. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 25. W prywatnych przestępſtwach, tylko na gorącym kryminalnym uczynku złapany zbrodzień szlachcic, imany bydź może; a takowe zbrodnie są: zabóyſtwa, rozboie, kradzież, napaści na drogach, i naiazdy domu. Czas zaś gorącego uczynku do roku iednego i niedziel 6 rozumie się. *ib.* 1, 310. znalezieni na oczywiſtey zbrodni. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 47. Złoczyńca na gorącym uczynku, albo iako mówią, za gorąca złapany. *Saxon. Porz.* 51., *Vd.* sraunu naiti, na toplem zagerniti). Dobył noża, pchnął go w brzuch, a w tym chciał się schronić; ale go na gorącym razie uchwycono. *Paszk. Dz.* 24. §. Gorące prawo, które wszelkiego czasu i w święto i czasów zawieszonych od praw, bywa, gdy iaki złoczyńca na iasnym i świeżym złoczyńſtwie będzie ułapiony, tak iżby mu szło o gardło. *Saxon. Porz.* 51. Na tym sądzie złoczyńca zaraz bywa sądzon. *ib.*; więc co u woyſkowych: *sztandrecht*, ein außerordentliches Kriminalgericht, ein Civilſtandrecht. Osadzili o nim prawo gorące i ścięli. *Bielſk. Kr.* 495. W Krakowie burmiſtrza i dwu rayców ścięto, iż niesłusznie poimawszy szlachcica, duli byli ſkwapliwie na gorącym prawie ściąć. *Stryik.* 739. Na gorącym prawie pozywać nie trzeba, ale poimać co nayrychléy. *Gorn. Wł. P.* 4 *b.* Aleby i około gorącego prawa inaczéy poſtanowić trzeba. *ib. H.* 2. §. Gorący, dokuczaiący, ważny, pilny, dringend, wichtig, ſchwer. O radę prosiłem senatu, co czynić w tak gorącym razie. *Nag. Cyc.* 67. Jakiś gorący interes mieć musi. *Teat.* 22, 135. GORĄCZKA, - i, ż., *Boh.* hlawnice, hlawnicka; *Slo.* oganj, vatra; *Vd.* gorezha bolieszen, legar; *Bs.* oghgnića; *Rg.* oghguizza,

oghnia, ogagu; *Rs.* горя́чка; *Ec.* огневи́ца, гное́вица, огница, жеравица (cf. febra, ograżka, zimnica); w powszechności, iest to bieg nieporządny i nieumiarkowany masey krwi, z częstszym nierównie pulsem i wielkim rozpaleniem całego ciała czyli gorącem. *Dykc. Med.* 2, 311. iest to choroba, w którey po ograżce i niby zimnie przechodzącym, gorącość następuie, puls bije prędzey, a cały człowiek źle się ma. *Perz. Lek.* 41., *Boh. Djab.* 2, 164. das Fieber, im allgemeinen. Gorączka ciągła (ustawna, *Cn. Th.*), *febris continua*, która choremu żadney folgi, żadnego odpoczynku nie daie. *Dykc. Med.* 2, 322. das anhaltende Fieber. Gorączka przeciągowa (nieustawna, *Cn. Th.*), *remittens*, opuszcza chorego, a w czasach stałych znowu się wzmaga. *ib.* 363. das nachlassende Fieber, das Wechselfieber (cf. febra). Trawiąca gorączka, *hectica. Perz. Lek.* 50. Żółciowa gorączka, *inflammatoria. ib.* 47. Osutkowa gorączka, *exantematica*, przy powszechnych każdey gorączce przypadkach, miewa ieszcze właściwe swoie przypadki, kończąc się na wyrzuceniu czyli obsypaniu ciała. *ib.* 49. Wielką gorączkę nazywamy zgniłą ztąd, iż bardzo łatwo soki ciała w tey chorobie psować się i gnić poczynaią. *ib.* 46 - 49. Krwisto pałaiąca gorączka, *acuta sanguinea*, u nas zwana łożną chorobą. *ib.* 43. Gorączka codzienna, albo febra codzienna, *quotidiana*, która codzień o iedney godzinie powraca. *Dyk. Med.* 2, 323. das alltägliche Fieber. Gorączka trzydniowa, która w iednym ze dwóch dni powraca. *ib.* 314. das dreytägige Fieber. Czterdniowa gorączka, abo febra kwartanna, das viertägige Fieber, powraca trzeciego dnia po dniu przystępu. *ib.* 314. Gorączka iednodzienna, *ephemera*, trwa tylko 24 godzin. *ib.* 342. das eintägige Fieber. Gorączka katarralna. *ib.* das Katharrfieber. Gorączka zapalaiąca, das hitzige Fieber; gorączka zgniła, das Faulfieber. *ib.* 366. - §. Leżeć w gorączce, *Leop. Math.* 8, 14. Już skóra skorupieie, a oczy pałaią, Lice znać zapalone o gorączce daią. *Bardz. Luk.* 93. Gorączka piecze, febra trzęsie. *Pot. Jow.* 21. Sto gorączek niech zje, mów mu odemnie. *Boh. Kom.* 1, 141. (cf. sto djabłów, katów; do choroby! do kaduka!). Prawisz iak w gorączce. *Teat.* 9 *b*, 43. iak waryat, iak szalony). §. *moraln.* porywczość, popędliwość, n. p. Prędko gorączkę swoię opłakował, Porywczość, że niegodną rzecz w godnych znaydował. *Jabł. Tel.* 220. die Hitze, Heftigkeit. 2. b) Gorączka, *mascul. et fem.*, człowiek gorący, zapalony, gorąco kąpany, popędliwy, porywczy, ein Hitzkopf, *Rs.* сердитка. ремливый; Tylko Wac Pan nie bądź takim gorączką, i czekay. *Zabł. Bal.* 76. Jaki też z Wc Pana gorączka! *Zabł. Zbb.* 15. (cf. gorąca kasza). I ia też czasem taki gorączka, iak Wc Pan. *Teat.* 9 *b*, 8. Jesteś nazbyt wielka gorączka. *ib.* 23, 74., *Pam.* 84, 702. GORĄCZANY, - a, - e, tyczący się gorączki, Fieberhitze-, Fieber-. Ogień gorączany. *Czia. Prz.* 94. GORĄCZKOWATY, - a, - e, do gorączki podobny, fieberhaft, fieberartig. Puls gorączkowaty. *Perz. Cyr.* 1, 112. GORĄCZKOWY, - a, - e, od gorączki *Cn. Th.* Fieber-, Gorączkowy paroksyzm. Gorączkowe lekarstwo.

GORAL, - a, *m.*; GORALIK, - a, *m. zdrbn.*, mieszkaniec gór, ein Gebirgsbewohner, ein Bergbauer. *Bh.* horal, horáček; *Slo.* horár *(sylvanus)*; *Rg.* gorannin, goraštanik, gorsctàk, prigoraz; *Cro.* gornyak, prigòrecz, planinecz; *Crn.* gorijanz (*Crn.* gorenz z Wyższey Karyntyi mieszkaniec); *Rs.* горя́нинъ; *Ec.* погорный, нагорный, горожа́нель (*ob.* pogórczyk, podgórczyk, podgórzanin). Nimfy, Satyrowie, gorale, Sylwani, Ziemię raz sobie zdaną, niech w wieczność osiędą. *Zebr. Ow.* 7. Gorale są zwyczaynie mocniéysi i wyżsi od mieszkańców dolin i równin. *Stas. Buff.* 270. - §. W Paryżu deputowani naywyższe ławki zasiadaiący po lewéy stronie, nazywani byli *montagnards* góralami. *N. Pam.* 1, 49. 2) taniec Goralom właściwy, ein den Bergbauern eigner Tanz. Aż miło spoyrzeć, aż miło, Gdy Stach z Basią swą utnie gorala. *Kniaz. P.* 3, 177.

GORALKA, - i, ż., *Bh.* horačka; *Slo.* horárka; *Rg.* goranka; *Rs.* горя́нка; mieszkanka gór, die Gebirgsbewohnerinn. GORALSKI, -a, -ie, od goralow, Bergbauer-. O goralskim rokowaniu. *Haur Sk.* 113.

GORAM *ob.* Gorzeć.

GORCZYC, Gorczyć, *cz. ndk.*, gorzkim czynić, bitter machen; *Rs.* горчи́ть, нагорчи́ть. GORCZEYSZY *ob.* Gorzki, *ob.* Gorczyć. GORCZYCA, - y, ż., GORCZYCZKA, - i, ż. *demin.*, *Bh. et Slo.* hořčice; *Sr.* 1. wonišćo, ѣonop; *Sr.* 2. ѣonop; *Sla.* gorushica; *Rg.* goruscizza; *Bsn.* goruscića, slaticća, slacića, rukula, rigga; *Cro.* goruchicza, gorusicza, szlaschicza; *Vd.* shenff, mushtarda, gorúshiza; *Hg.* mustár; *Rs.* горчи́ца; *Eccl.* горѣ́ница (*Eccl.* горчи́ца, горкїй трáвы вообще); ziele, którego nasienie iest białe i szaro, z którego musztardę robią. *Lud. Hst. N.* 43. *sinapis*, *Linn.* der Senf. Gorczyce do przysmaków stołowych gorczyczkami, drudzy musztardami od mosztu winnego, z którym przyprawiane, zowią. *Syr.* 1203. Ma to w sobie gorczyca, że w oczy kąsa, i łzy z nich wyciska. *Dambr.* 111. Gorczyca polna, *arvensis*, czarna, *nigra*, biała, *alba. Jundz.* 347. pszonak, ruka, rukiew, ma kształt i smak i skutki po części gorczycy podobne, Wegerich, wilder Senf. *Syr.* 1207. GORCZYCOWY, GORCZYCZNY, - a, - e, od gorczycy, Senf-. Gorczycowe ziarna lub nasiona są smaku ostrego, szczypiącego. *Dykc. Med.* 417., *Ross.* горчи́чный. GORCZYCZNIK, - a, *m.*, *erysimum Linn.* der Hederich, rodzay rośliny, noszący strąki długie, które dobrą paszą są dla owiec. *Kluk Dykc.* 1, 208. Gorczycznik pospolity, *Rs.* полевая горчи́ца, *officinale*, Gorczycznik rzeżucha zimowa, *barbarea*, czosnaczek, *alliaria*, lewkoniowy, *cheirantoides. Jundz.* 337 (*Ec.* горчичникъ, горчи́чница puszka musztardowa). GORCZYCZKOWATY, GORCZYCOWATY, - a, - e, małemi punkcikami niby ziarnami gorczycy upstrzony, mit kleinen Flecken wie mit Senfkörnern besprengt. Konie gorczyczkowate, iedne czarnéy gorczyczki, drugie czerwonéy. *Lek. Kon.* 4. Konie siwe gorczyczkowate iedne są czarnéy gorczyczki, drugie czerwonawéy. *Hipp.* 8. Gorczycowaty, siwojabłkowity, ein apfelgrauer Schimmel. *Menin.* 1, 24.

GORD, GARDA, Kordygarda, - y, ż., z *franc.* corps de garde, straźnia izba, die Wachtstube.

GORĘ, GORE, GOREC *ob.* Gorzeć. GORECZKA *ob.* Górka.

GORGA, - i, ż., GORG, - u, *m.* (cf. *Germ.* Gurgel, *Gall.* gorge, Adlg.) kunsztowanie głosem, trel, der Triller. Tu się niesforny wrzask pomiędzy krzaki Rozlega, gdy wiosienne gorgi stroią ptaki. *Min. Ryt.* 2, 310. Słuchałem cię tu na stronie, Jakieś gorgi czynił w tonie. *Zab.* 11, 341. *Zabł.* Słowiki polne ciągną gorgi wolne. *Susz. Pies.* 3, *Q* 4 *b.* Orzeł kwili, skowronek mile gorgi zbiera. *Tol. Saut.* 89. Przedtém głos moy strzępiąc przedziwnie trelował, Głośną trzodę leśną gorgamim celował. *ib.* 68. Zwiedz wszystkie melodye z gorgiem ćwiczoney szyie. *Susz. Piel.* 3. *P.* 2. •GORGOLIC się, GORLIC się, - il, - i, *zaimk. ndk.*, rozgorgolić się *dk.*, markotnie narzekać, fukać, schmähsen, murren, gnurren (*Bh.* horliti, *indignari*, *lamentari*, rozhorliti se *ira incendi*; *Rs.* горланить со gardła krzyczeć, горластый, горлань krzykayło). Język się gorlący, *luctans loqui*. *Zebr. Ow.* 154. Maią mię za obcego, 'żem się gorlił o dom twóy zelżony. *Ryb. Ps.* 130. (żem się gorliwie zastawił). Gorgoli się, kokoszy się. *Genm.* 92. (pawi się). Niecierpliwi nierównie gorgolą się, rozruchy stroią. *Petr. Pol.* 2, 7. On nań nalegał i gorlił się, że tak uczyć nie chciał. *Wys. Aloys.* 314. Pani matka rzkomo się gorgoli, Że ślub nie prędko, bardziéy na to boli. *Bratk. J.* 2. Co iest człowiek, żeby się na boga miał gniewać, albo ten naród skaziteiny, żeby się miał tak gorlić z niego? *Leop.* 4 *Exdr.* 8, 34. (gorzkim bydź. *Bibl. Gd.*). Finkas rozgorlony mieczem mścił się krzywdy. *Ryb. Ps.* 213. - §. GORLIC, Gorlić *cz. ndk.*, gorgi stroić, trelować, trillern. Gorli sinogarlica. *Ban. J.* 4.

GORKA, GURKA, GORECZKA, - i, ż., *Boh.* hurka; *Sr.* 2. gohrka; *Sr.* 1. horka; *Bs.* goriça, brridasccę, humka; *Rg.* gorizza, bardascze, brjég, glavizza; *Cro.* goricza, bërdaszcze, bereg, berdo (goricze z winnica); *Dl.* ertich, ertichar; *Vd.* goriza, gorizhiza, berd, homez, hrib, hriber, reber, Lrieg, berda, gorazhina; *Carn.* grish, gerbâva, berda, rębr, klanz; *Rs.* хо́лмикъ; *Ec.* го́рбка, приго́рокъ, бу́горокъ; mała góra, pagórek, wzgórek, ein kleiner Berg, eine Anhöhe, ein Hügel. Miasto opasane goreczkami. *Boter* 112. Górka Wenusowa, *mons Veneris*. *Krup.* 2, 157. Strona tylna nogi sklepista, górką kości pięty nazwana. *ib.* 164. - §. Górka, imię familii Polskiéy. *Wolsk.* §. 2) Gurka, nazywa się cielęcina, któréy używaią na kotlety, odcinaiąc każde żeberko osobno, lub też samę całą pieką nadziewaną. *Wiel. Kuch.* 402. (cf. górnica). GORKOWATOSC, - ści, ż., Erhöhung. Gdy członek wybitym został, pokazuie się na iednym mieyscu zaklęśnina, a na drugim gurkowatość. *Perz. Or.* 1, 99. wyniesienie). GORKOWATY, - a, - e, wyniesiony, erhoben *Rs.* холмистый.

GORLIC, - a, *m.*, piękne miasto w Luzacyi. *Dyk. Geog.* 1, 246. Görlitz in der Lausitz. *Bh.* Hořelice, Zhořelice; *Sr.* 1. Sorlej. Zgorzenie przypadkowe odmieniło Drebanowi miastu nazwisko; nazwane potym zostało Zhorelicami w ięzyku Serbskim, które potym w Niemieckiéy mowie w Gorlic odmieniło się. *Nar. Hst.* 2, 60. Chociaż woyny nie służył, choć nie był za Lwowem, Dość kiedy wie Gorlicę, Bobową z Grybowem. *Pot. Jow.* 198.

GORLIC, Gorlić się *ob.* Gorgolić.

GORLIWIE *adv. adj.* Gorliwy; gorącym umysłem, żarliwie; zapalczywie, eifrig. *Bh.* horliwě; *Crn.* ajfrèk; *Rs.* усе́рдно, стра́стно; *Ec.* мо́щно. Bardzo gorliwie obstawał przeciw stronnikom pańtw sąsiedzkich. *Ld.* Gorliwie się starać *Vd.* pomujati se, vrezhosheluvati. GORLIWIEC, - wca, *m.*, żwawiec, żarliwiec, ein Eiferer. *Crn.* ajfrar; *Vd.* vrezhoshelnik; *Rs.* ревни́тель, ревнова́тель, *f.* ревни́тельница. GORLIWOSC, - ści, ż., *Bh.* horliwost, horleni; *Sr.* 1. 'nutnosci; *Sr.* 2. surow; *Crn.* ajfr, adùr; *Vd.* gorezhlivoft, gorezhonagloft, vrezhosilnoft, gorezhnoft, gorezhina, vrezhoshelnoft, shelije; *Cro.* lyubsztvo, ljublyensztvo; *Rs.* горя́честь, горячность, усе́рдіе, усе́рдство, усе́рдность, ревнивость; *Eccl.* благоусе́рдіе, попща́нїе; żwawość, żarliwość, zapal, gorącość umysłowa, der Eifer. Gorliwość o rzeczy bozkie, *zelus*. *Cn. Th.* 7. gorliwości obywatelskiey narażał się stronnikom sąsiedzkim. *Ld.* aus patriotischem Eifer. - §. 2) zawiść, die Eifersucht. Jeśli ma żonę nayupodobańszą, musi ią z domu wypędzić, żeby sołtany do gorliwości nie przywieść. *Klok. Turk.* 90. GORLIWY, - a, - e, *compar.* Gorliwszy, *Bh.* horliwý (cf. horliti gorlić); *Vd.* gorezhliu, gorezhonagel, gorezh, vrezhosheln; *Sla.* xeftok; *Rs.* усе́рдный, стра́стный, ревни́тельный, ревностный, ретивый; *Ec.* вставливъ, прилѣженъ къ дѣлу, усердень, попщаливъ, попща́нный, попща́тельный; gorąco obstawaiący, eifrig, eifernd. Gorliwy o boga i o bozkie rzeczy. *Cn. Th.* Gorliwi miłośnicy zakonu. *Bibl. Gd. Act.* 21, 20. Po gorliwych usługach twoich wszystkiego się spodziewam. *Teat.* 6, 73. Gorliwym bydź *Rs.* усердствовать; *Ec.* благоусе́рдствую *Gr.* προθυμέω. 2) zawistny, zazdrosny, iako i Czechowie mówią horliwý. *Mącz.* eifersüchtig.

•GORLOTNY *ob.* Gornolotny. GORNICA, - y, ż., górna pieczenia z nérką, der Nierenbraten. *Tr.* Górnica cielęca, wołowa (*ob.* Górka, Gurka). cf. Rs. горница izba, świetlica. GORNICTWO, - a, *n.*, der Bergbau. Kruszce pospolicie się szukaią w wnętrznościach gór, ztąd powstało imię górnictwa. *Kluk. Kop.* 1, 15., *Vd.* rudovanje, rudstvu, rudishe (*ob.* ruda); *Boh.* hawjřstwo. GORNICKI, - a, - ie, GORNICZY, - a, - e, od górnictwa lub górników, bergmännisch. *Vd.* rudoshegen, rudokopauzhen; *Ross.* го́рскій. Ustawy górnicze porządek zachowuią między górnikami. *Kluk Kop.* 1, 16. R. 1374 wydane górnicze prawo. *Czack. Pr.* 1, 191. Bergrecht *Crn.* gornisa). Górnicza nauka, metalurgia *Rs.* рудослові́е; Górnicza szkoła го́рное учили́ще (горница izba). Kommissya górnicza p. Stan. Aug. ustanowiona. *Os. Zel.* 27., *Pam*, 83, 370. GORNIK, - a, *m.*, *Bh.* hornik, fowkop; *Vd.* rudokopaus, knap, rudokopazh; *Crn.* rudar (*Crn.* gornik *vindemiator*); *Cro.* rudar; *Rs.* горо́ко́пъ, рудоко́пъ, рудоко́пщикъ, co w górach kopie co, kamiennik, kruszcowy górnik. *Cn. Th.* der Bergknappe, der Bergmann. Wszyscy ci, którzy robią w kopalni, nazywaią się górnikami. *Kluk Kop.* 2, 288. Górnicy się głęboko w ziemię kopią, a gardła swe na głębi w niebezpieczność ważą, dobywaiąc kruszców rozmaitych. *Sienn.* 256. - §. 2) co na górach mieszka,

orze, pasie. *Cn. Th.* goral, der Bergbauer, Gebirgsbewohner. *§. Gorniki, Polniki, sekta chrześciańska. *Hrbſt. Art.* 16. Montaniſten, Cataphrygier. GORNO, GORNIE *adv. adj.* Górny, z nadęcie, wyniosle, dumnie, z piętra, pysznie, hoch, erhaben, hochtrabend, ſtolz. Porwie się na rzecz wielką rymy zbyt śmiałemi, A co miał gorno latać, czołga się po ziemi. *Dmoch. Szt. R.* 3. Hiszpani są górni, i górno gadaią i górno o sobie rozumieią, i górno, choć po nizkim padole ſtąpaią. *Dwor. C.* 3. (iak z parteſow). Gorno o sobie trzymał. *Pilch. Sen. liſt.* 326. Zawsze górnie roskoszy patrzał. *Glicz. Wych. E* 5 *b.* Z wysokiego czoła, górnie dzieci swoie przyodziewaią. *ib. F* 3 *b.* To coś z górna, niezrozumiale gadasz. *Teat.* 19 *c*, 65. (zbyt wysoko, szumno). GORNOCHCIWOSC, - ści, ż., ambicya, die Ehrſucht. Górnochciwość i niesprawiedliwość nie mogą znaleźć, czego szukaią w woynie. *Zab.* 9, 224. GORNOCHCIWY, - a, - e, Górnochciwie *adv.*, ambitny, ehrſüchtig. *GORNOKOT, - a, *m.*, *felis parvalis*, wielkości naywiększego psa, nayduie się w Ameryce. *Kluk Zw.* 1, 77. die Bergkatze. *GORNOKRYW, - u, *m.*, *archit.* z gzems, das Geſimſe. *Reg. bud.* 25. GORNOLOTNY, GOROLOTNY, GORLOTNY, - a, - e, bijaiący, wysoko się wzbiiaiący *propr. et fig.* hochfliegend. Sokoły górnolotne. *Banial. J* 2 *b.* Orzeł górlotny. *Kochow.* 329. Słońce gorolotne. *Groch. W.* 206. Na morzu górnolotne wały. *Dambr.* 99. Gorolotne pióra. *Zimor. Siel.* 172. Gorolotny ogień. *P. Kchan. Jer.* 186., *Nar. Dz.* 1, 29. Zebym opiewać mógł z myślą ochotną Sługi twoiego sławę górolotną. *Groch. W.* 246. GORNOMYSLNOSC, - ści, ż., wyniosłość, pycha, duma, hoher Sinn, Stolz. GORNOMYSLNY, - a, - e, Górnomyślnie *adv.*, wyniosły, dumny, pyszny, hochmüthig, ſtolz. Pan bóg za dawnych czasów górnomyślne głowy Karał przez muchy, żaby i owad domowy. *Zimor. Siel.* 244. Górnomyślna buta. *Nar. Dz.* 2, 9. My tu onych wyrokiem górnomyślnéy buty, Skazani między podłe natury wyrzuty. *Zab.* 8, 351. *Koſſak.* Górnomyślni kraiów cudzych podbiiacze. *Zab.* 9, 213. Górnomyślny Brytańczyk. *Pam.* 85, 1, 13. Górnomyślną twarzą brząkał napuszyſty. *Zebr. Ow.* 201. *magniloquo ore*). GORNOROZUMNY, - a, - e, szumnego rozumu, n. p. Ludzie nadęte i górnorozumne. *Dambr.* 607. eingebildeten Verſtandes. GORNOSC, - ści, ż., wyższość, wysokość, górnomyślność, Hoheit, Höherheit, Erhabenheit, hoher Sinn, Hochmuth. Górność albo nizkość są znamiona dobrego albo złego miéysca ku mieszkaniu. *Cresc.* 653. (wysokie położenie). I z nikczemnych rzeczy nawet; górności ludzie szukaią. *Modrz. Baz.* 222. Młodź bierze łatwo na siebie nieiaką nieprzyſtoyną górność *Petr. Ek.* 95. **GORNOSNY, - a, - e, góry dźwigaiący, bergtragend. Olbrzym górnośny. *Bardz. Tr.* 494. (*Eg.* goroſłasnik *gigas*). GORNY, - a, - e, *Bh.* horni, hořeni, hořepſſi; *Sr.* 1. horny, horeni, horſti; *Ben.* gorgni; *Rg.* gorgni, gorſki, plannijnſki; *Cro.* gornij, zgornyi; *Vd.* gorn, gorſki, berden, sgorn, nasgorn, gurni, goreni, planinſki; *Crn.* sgurn, sgorne, sgoreja, sgorne (gurje, gurshi *praeſtantior*); *Rs. et Ec.* горный, гореносный; od gór, do gór należący, Berg:. Fundamenta górne trzęsły się. *Budn. Ps.* 18, 7. (n. „t. i. gór"). Ziele to górnikom przeciw górnym smrodom i parom użyteczne. *Syr.* 242. (Hrabia Mocno = górny, = *de Montfort. Birk. Dom.* 23. Tołossanie poddali się synowi *Mocnogórſkiemu. *ib.* 24.). §. na gorach będący, mieszkaiący, rosnący, Bergs:, Gebirgs:. Górni obywatele *Ld.* ziele górne. *ib.* Górne poziemki zbierano. *Zebr. Ow.* 4. *montana*). Górny wróg, pokuſka po górach ſtrasząca *Vd.* gorſki moshiz, rudni vrag, das Bergmännlein (cf. boruta, marchult, latawiec). - §. 2) wzgorę będący, nagórny, wyższy, Ober:, obere. Górne piętro. *P. Kchan. Orl.* 1, 329. Kara wieży ieſt dwoiaka górna lub cywilna, a dolna lub kryminalna. Górna wieża, ieſt zamknięcie w więzieniu uczciwym, oświeconym, żadnéy przykrości nie zadaiącym. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 381. der Civilarreſt in dem obern Thurme, in dem obern Theile eines Thurmes (cf. dolna wieża, dno wieży). Od położenia kraie nazywaią się górnemi i dolnemi. Kray między albo przy górach leżący, nazywa się górny, Ober:, a kray gór nie maiący, dolny, Nieder:; ztąd Szląſk górny i dolny, Ober: und Unter:Schleſien. Część iakiego kraiu blisko źrzódła rzeki leżąca, nazywa się górna; a ku uyściu zbliżona, dolna, ztąd górna i dolna Saksonia od Elby, Ober: und Nieder:Sachſen. Kraie blizkie morza są dolne, a oddalone od niego górne, ztąd gorna i dolna Normandya. *Wyrw. Geogr.* 13. Ziemia górna i dolna. 3 *Leop. Jud.* 1, 15. (wierzchnia i niższa. 1 *Leop.*). §. Pieczenia górna, górka cielęca, ſkopowa, ein Braten vom Halsſtücke, ein Genickſtück. Za beczkę piwa, za pieczenią górną, powinność swoię urzędową przedaie. *Syr.* 943. §. Górne liniie w notach muzycznych, które nad rygami na nótach się dodaią. *Magier Muſk.*, *oppos.* przypisne liniie). - §. *transl.* główny, przełożony, naywyższy, Ober:, in Rückſicht des Ranges, der Gewalt. Górny sąd, das Obergericht. Nie inaczéy bywam przynaglony, tylko górnemi rozkazami, t. i. samego króla. *Teat.* 26, 55. - §. wysoki *propr. et fig.* hoch, Orzeł górnym się nad wszyſtkie ptaki unosi lotem. *Tr.* Wzmocnił się pochlebca w górną u Cesarza powagę, *Skarg. Dz.* 311. Co za górne morały! *Teatr* 52 *d*, 25. Styl górny. *ib.* 24, 19. *Czrt.* - §. niebieſki, bozki, des Himmels, Gottes. Ty zawsze swe obracasz życie do górnego prawa, idziesz za bogiem. *Bardz. Luk.* 164. Obwinia człowiek górne kołowroty, A sam z powinnych obrębów wylata. *Zab.* 11, 31. *Nar.* - §. górnomyślny, dumny, hohen Sinnes, hochmüthig, ſtolz. Hiszpani są górni, i górno gadaią i górno o sobie rozumieią. *Dwor. C.* 3. Fantazya górna; umysł górny. *Tr.* *GOROBLĄKACZ, - a, *m.*, po górach się błąkaiący, der auf den Bergen herumirrt. *Rg.* goroſkitalaz *montivagus*. *GOROCHODNY, - a, - e, chodzący po górach, *Ec.* горохóдный, по горáмъ хóдящій; *subſt.* горохóдецъ *Gr.* ὀρειβάτων, bergwandelnd, der Bergwandler. *GOROCHWYTNY, - a, - e, na górach chwytaiący się, *Ec.* горохи́щный *Gr.* ὀρειάλωτος, *in monte raptus*, bergergriffen. *GOROKOPNY, - a, - e, od kopania gór, górniczy, kopalny, Bergbaus. *Rs.* горокóпный. *GOROŁAZ, - a, *m.*, łażący po górach, ein Bergkletterer, Bergſteiger. *Boh.* horolaz. §. droga wązka poboczna na górach, łaz, obłaz. *X. Kam.* ein ſchmaler Seitenweg auf dem Gebirge. GOROLOTNY *ob.* Górnolotny. GOROWAC, GUROWAC, - ał,

– nie, *intrans. ndk.*, na górze, na wyokości bydź, in der Höhe ſchweben, oben ſeyn; oben drüber ſeyn. W tym herbie dwa kołka podle siebie gorują; trzecie spodem idzie. *Nies.* 1, 73. Goruie gwiazda, *culminat*, kiedy właśnie o dwunaſtéy na południk przyidzie. *Hub. Wſt.* 28. Gorowanie gwiazdy, moment, gdy gwiazda przyidzie do południka miéysca. *Sniad. Jeo.* 73. b) wzgorę się wzbiiać, ſich empor ſchwingen. Orzeł nad wszyſtkie ptaſtwa zwykł górować. *Tr.* b) górę t. j. przewagę, prym mieć, den Vorzug, die Oberhand haben. Senatorowie, iako ſtopniem, tak wszelką ozdoby iego przyſtoynością, wszędzie i zawsze gurować i figurować powinni. *Mon.* 691 602. Żadnego niemasz, któryby tak we wszyſtkiém gorował, żeby go w czém kto inny nie przechodził. *Zab.* 12, 263. *Dudz.* W młodym i w ſtarym wieku chwalić co zuyduię, Młody siłą, a ſtary rozumem góruie. *Zab.* 15, 173. Prawo zawsze nad pany góruie i górować powinno. *Tr.* °Górowałeś w dobroci twéy utrapionemu boże. *Budn. Ps.* 68, 10. (zaſtępy twe dla ubogiego nagotowałeś dobrotą twoią. *Bibl. Gd.*). Pochodz. *Wygórować*, *wzgorować*; *wſkórać* Vd. *gorpriti*.

GOROWATY, – a, – e, nierowny, chropowaty, pagórkowaty, hügelig. Miéysca górowate. *Hipp.* 23. °GOROZIELON, – a, – e, *ob.* bergryn, *Vd.* goroselen, berggrün. °GOROZOŁTY, – a, – e, *Vd.* gororumen, berggelb.

GORS, – u, *m.*, z *franc.*, bramowanie napierśne u koszuli, die Halskrauſe. Pieszczone iéy piersi z pod gorsów wyglądaią niewiele. *Zab.* 15, 204. Bukiet, co go twe ręce uwiły, Tak mi od ciebie był miły, Żem go do gorsu przypięła. *Teat.* 5 *b*, 4. Dyament w podarunku, w szerszе gorsy panienki przewlekał. *Zab.* 13, 250. *Nar.*, *Kniaz. Poez.* 2. 167. Niech w krągłym gorsie palce twe nie dłubią. *Hul. Ow.* 21., *Ross.* брыжи *ob.* bryze.

GORSET, – u, *m.*, z *franc.*, część ubioru kobiecego, ſtanik, das Corſet, ein Leibchen. Hazuczki z gorsetami. *Comp. Med.* 105.

GORSKI, GORSKNĄC, Gorśnienie, Gorszczéyszy *ob.* Gorzki, gorzknąć, gorzknienie.

GORSZEC, – ał, – eli, – ecie, *neutr. ndk.*, zgorszeć *dk.*, gorszym się ſtawać, ärger werden. GORSZY, – a, – e, *comparatiuus adj.* zły, *adverb.* gorzéy *qu. v.*, *Bh.* horſſi; *Slo.* horſi; *Sr.* 2. gorſchi, ſtorſchi; *Sr.* 1. horſchi; *Sla.* gorji; *Ben.* gorri; *Cro.* gorji, gorshi; *Rg.* gorri, hughi; *Vd.* huishi, hudobneishi, hudobliveishi (cf. *Vd.* gord, gard garſtig brzydki, *compart.* garshi, garji, gershi; *Crn.* gard, gershé cf. gardzić); *Rs. et Ec.* горшій, злѣйшій, нужній; ärger, ſchlechter, ſchlimmer. Pospolicie po złym oycu, bywa gorszy syn. *Biał. Post.* 177. Częſto nad słabość gorszy iest sposób léczenia. *Zab.* 12, 384. Wiek oyców, gorszy nad dziadów, nas rodzi Gorszych niż oni; od nas plemię Jeszcze gorsze wnet zarazi siemię. *Hor.* 2, 61. Złego człowieka karze pan bóg przez gorszego. *Rys. Ad.* 79. Nie ieden obawiaiąc się złego, poddał się gorszemu. *Lub. Roz.* 105. *cf.* z deszczu pod rynę). Gorszy ſtrach, niż sama bieda. *Gemm.* 92. Ta święta uſtawa iego na gorszy się koniec obraca. *Rey Pſt. K.* 2. (na złe użyta). Gorszy koniec *ob.* szary koniec). Nie grzeszże daley, być się co gorszego nie ſtało. *Sekl. Jan.* 5. noch was Aergeres. Nic chorémy nie pomogło; ale owszem ku gorszemu zdrowiu przyszła. *Sekl. Mark.* 5. (pogorszyło iey się). Dobry, gdy się zepsuie, bywa naygorszy. *Cn. Ad.* 184. Jeden drugiego gorszy; niemasz w czym przebierać. *ib.* 306. Łakomy wszyſtkim zły, sobie naygorszy. *ib.* 426. Gorsze rzeczy dłużéy trwaią. *Gemm.* 92. das ſchlechtere. cf. lepsze bóg bierze; cf. garńca natłuczonego dłużéy. cf. łatane zdrowie trwalsze, cf. ſkrzypiące drzewo; cf. złego nikt nie chce). Co lepsze zginęło, co gorsze °zoſtanęło (zoſtało). *Cn. Ad.* 94. Nic gorszego nad złą niewiaſtę. *Zab.* 15, 224. – Co gorsza, że się w moiey biedzie nikomu zwierzyć nie mogę, a to naygorsza, was das Schlimmſte iſt. Przebóg, co też Wć Panna naygorszego robisz! *Teat.* 25, 52. (bardzo źle robisz; *opp.* co naylepszego robisz).

GORSZYC, – ył, – y, *czyn. niedok.*, zgorszyć *dok.*, gorszym robić, psuć, pogarszać, pogorszyć, zgorzyć, ärger machen, ſchlimmer machen, verſchlimmern. *Bh.* horſſiti, horſſim, zhorſſim; *Sr.* 2. goriſch; *Sr.* 1. horſchu; *Rg* smûtiti, smêtati; *Bs.* smutiti *Vd.* pohuishati, agrenzhiti, zagrenkuvati; *Rs.* блазнить, блажнить; *Eccl.* соблазнити, соблазнити. Miasto léczyć, zgorszył chorobę. *Tr.* b) *moral.* do złego pobudzać przykładem, mową etc., ein Aergerniß geben, ärgern. Gorszyć się, a ein Aergerniß nehmen, ſich ärgern. Żeś dobry, gorszysz wszyſtkich, iak o tobie słyszę; I ia się z ciebie gorszę, i satyry piszę. *Kras. sat.* 10. Gorszyli się w nim. 1 *Leop. Mar.* 6, 3. Gorszący, psuiący, *Bh.* pohorſſliwoſt, zhorſſiwoſt; *Rs.* блазненный, соблазнительный. Kronika gorsząca. *Pam.* 85, 1, 517. *chr. scandaleuse.* Gorszący mową *Rs.* блазнорѣчивый. GORSZENIE, – ia, *n.*, zgorszenie, das Aergern, das Aergerniß, das man einem giebt. *Rg.* smûtgna, smêchja; *Bh.* pohorſſliwoſt; *Ross.* блажненїе, блазнéнїе, соблáзнь; *Ec.* соблазнéнїе. GORSZYCIEL, – a, *m.*, gorszący drugich, der den andern ein Aergerniß giebt, Sittenverderber. Filozofom, niby młodzieży gorszycielom, z miasta ustąpić kazano. *Offol. Sen.* 15., *Ec.* соблазнитель; *w rodz. żeńſk.* GORSZYCIELKA, die Sittenverderberinn.

GORSZNĄC *ob.* Gorzknąć. GORUIĘ *ob.* Górować.

GORYCZ, – y, *ż.*, rzecz gorzkiego smaku, *propr. et fig.* die Bitterkeit (*oppos.* słodycz). *Rg.* gorcillo, garcillo, gorcina; *Rs.* горечь (горесть zgryzota); *Ec.* бридость, острость вкуса, горесть, оскорбленіе. W iarzmie tym słodko zaprawną goryczą poczuiesz w czasie. *Teatr* 46, 19. Prześladowania, oto to iest piołun, który życie nasze goryczą zaprawia. *Karp.* 2, 107. – §. gorycz, smak gorzki, który czuiemy, der bittere Geſchmack, die Bitterkeit im Halſe. cf. gorz). Gorycz zawsze wzbudzona bywa skażeniem żółci. *Dykc. Med.* 2, 420. – §. *Botan.* Gorycz, *picris Linn.* Bitterkraut, rodzay rośliny *ob.* zmiiówka. *Kluk Dykc.* 2, 182. Gorycz szorſtki, *Echioides*, wielokwiatowy, *hieracioides. Jundz.* 388. GORYCZKA, – i, *ż.*, *Gentiana Linn.* Enzian, Bitterwurz. *Bh.* hořec; *Rs.* горечавка, korzeń *goryczany. Urzęd.* 155. większy rośnie na błotach, ma liść biały ciemierzycy podobny, używany do lekarſtwa. *Kluk Rośl.* 2, 220., *Sienn.* 73. Wszyſtkie gatunki tego rodzaiu, gorycz iaką w sobie maią. *Kluk Dykc.* 2, 23., *Urzęd.* 155. goryczka płucowa, *pneumonanthe*, czerwo-

na, *centaurium*, *Rs.* золотомысячникъ; *Vd.* srederz, slatni germek, zhantara; łąkowa, *amarella*, polna, *campestris*, krzyżowa, *cruciata*; *Rs.* соколей перелетъ, der Kreußenzian, der kleine Enzian, Sperenstich, Hummelsstengel. *Jundz.* 174. Goryczka włoska, centuryya wielka, Jasieniec, *Centaurea Centaureum Linn.* Groß Tausendgüldenkraut. *Syr.* 654. GORYCZNIK, GORYSZ, GORZYSZ, - a, *m.*, wieprzyniec, świni kopr, wszywy kopr, sarni korzeń, jeleni korzeń, siarkowy korzeń, *peucedanum Linn.*. der Haarstrang, Saufenchel. *Syr.* 195. Gorzysz, bo w górzystych a ciemnych lasach rośnie. *Sienn.* 133. pospolity, *officinale*; gorysz kmin końiki, *silaus*, Roßkümmel. *Jundz.* 185., *Rs.* желтолепь.

GORYWAC, - ał, - a, *neutr. frequ. verbi* gorzeć, brennen, abbrennen. Niechay miasta nie gorywaią, domy niechay nie gnią. *Gorn. Sen.* 485. Aby w ów czas, kiedy pożary gorywaią, żaden ognia nie niecił w boru. *Haur Ek.* 9.

*GORZ, - a *et* u, *m.*, *obs.* zgaga, palenie w gardle, *fig.* żądza; *Crn.* gerloviza, gerlovna (cf. gardlo), die Kehlsucht, Begierde nach etwas. W składanych: ślinogorz, winogorz, śrebrogorz, złotogorz. *§. gorzenie, pogorzenie, pogorzeliśko, der Brand. Eneasz długo błądził po morzu, Nie chcąc oyczystéy Troi patrzyć gorzu. *Stryik. Gon. M.* 3.

2) GORZ, - a, *m.*, *n. p.* Gdy się wrota do morza otworzą rzékom, ziemia się raduie zbywszy z zimy swego gorza. *Kołak. Wiek. B.* 1. t. i, powierzchowności śniegowey iakoby tego, co było na górze, die obere Decke, der Pelz, die Hülle, fig.

GORZAŁA *ob.* Gorzałka. GORZAŁCZANY, - a, - e, od gorzałki, Brantwein-, *Rs.* водочный (*ob.* wódka). Przeklęta gorzałczana kufo! *Teat.* 18 *b*, 8. Gorzałczany piiaku. *Gorzałczany*, - ego, *m. subst.*, gorzalnik, który gorzałkę pali (*Bh.* kořalnik) der Branntweinbrenner. Na dobrą gorzałkę, gdy nabiie gorzałczany, niech do niéy soli ocakowatéy włoży. *Haur Sk.* 164. GORZAŁCZYCA, - y, *ż.*, GORZAŁCZYSKO, - a, *n.*, pałkudna gorzałka, Fusel, schlechter Branntwein. *Bies. A.* 1., *Pot. Zac.* 189. GORZAŁECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, Branntwein. *Bh.* kořalička. W alembiku przepalać prostą gorzałeczkę Z winem, z cukrem, z korzeniem, z ziołmi na wodeczkę. *Jeż. Ek. F.* 1. *GORZAŁA, - y, *ż.*, GORZAŁKA, - i, *ż.*, u goralów palanka, *Bh.* kořalka, hořalka, palené (wino), pálený; *Sr.* 2. palenz; *Sr.* 1. palene; *Sla.* rakka; *Vd.* shganje, shganu vinu; *Cro.* stanicza; *Crn.* shganje, *Rs.* горѣлка, вино, винцо, хлѣбное вино; po Małorossyyśku horylka. *Czack. Pr.* 1, 276. (cf. Lubihorylka. *Pot. Jow.* 72.) der Branntwein. Te trunki, które oycowie nasi po prostu nazywali gorzałką, potym wódką, my teraz ochrzciliśmy likworami. *Kras. Podśt.* 1, 18. Z żyta pospolicie pędzi się gorzałka. *Kluk Rosl.* 3, 733. lepsza gorzałka pędzi się z pszenicy. *ib.* 273. Pewny człowiek; *Ka* zwany, doszedł sekretu palenia gorzałki; potym przez zbyteczne iéy zażywanie, zaięła się w nim gorzałka, tak że zgorzał; a ztąd (*zgorzał Ka*) gorzałka ma mieć swoie nazwisko. *Haur Sk.* 164. *cf.* messówka, szumowka z prosta gorzała. *Rs.* пригонъ, подгонъ pierwszy ciek gorzałki (cf. okowity, okowitka).

Gorzałki porcya, którą w Moskwie dawniey zakonnikom w święta dawano красовуля. Gorzałki palenie *Ross.* винокуреніе, *adj.* винокурный. - Gorzałką za grosz przyiaciela uczcisz, a za dziesięć umorzysz. *Rys. Ad.* 14. Gorzałka iak złodzieiy, ani wzwiesz, iako się wkradnie. *Rys. Ad.* 14. GORZAŁKOS, - ia, *m.*, gorzałczany piiak, ein Branntweinsäufer. *Bh.* kořalnik. Ci to gorzałkosiowie, piianicy, przy gorzałce o woynie radzą. *Opal. sat.* 156. GORZALNIA, gorzelnia, - i, *ż.*, budowanie do palenia gorzałki, das Brennhaus, die Branntweinbrennerey (pospolicie zowią browarem; ale browar na piwo iest). *Bh.* winopalna, palirna; *Rs.* винокурня, винокуренный заводъ. O gorzałce i gorzalni. *Haur Sk.* 163. Za zwyczay po wielkich folwarkach znayдować się muszą gorzalnie. *Switk. Bud.* 280. Zawiedziony śpichlerz, browar, gorzalnią. *Kras. Podśt.* 1, 66. Zaczęczą się gorzalnie, browary; podniosą się żyta i ięczmiona. *Mil. Rosl.* 3, 249. GORZALNICA, - y, *ż.*, co gorzałkę pali, palaczka, die Branntweinbrennerey. *Bh.* winopalnice, kořalnice. Nabożne białogłówki i gorzalnice czynią też wódkę z Tatarskiego ziela. *Syr.* 22. GORZALNIK, - a, *m.*, palacz gorzałki, der Branntweinbrenner. *Bh.* kořalník, palirník, winopal, winopalnik, kořalczik, *Vd.* shganjar, shganjodelauz; *Rs.* винокуръ. Dla gorzałki potrzebne są piekarzom, gorzalnikom. *Haur Sk.* 163

GORZCZEY *ob.* Gorzko. GORZCZYC *czyn. nedok.*, - gorzeć *dok.*, gorzkim uczynić, bitter machen, verbittern. *Bh.* zhořčiti; *Sr.* 1. woberkoscjam, horke tworu, *fig* ogorcitti; *Crn.* sgrenim; *Rs.* огорчать, огорчаю, огорчаваю (огорчительный іщущій krzywdzący); *Ec.* горчю, горчу. Uroczystość pełna słodyczy, żadną trucizną niegorzczoney żadną. *Pocz.* 217.

GORZEC, Gorzeć, - ał, - eli, gorzecie; Goreć, rzad. goreie; *et* gore; *neutr. ndk.*, zgorzeć *dk.*, *GORAC -ał, - a, *kontyn.*, cf. gorywać, *Bh.* hořeti, zhořet, hořím, hořiwam; *Slo.* horeti, hořím, zhořím; *Rg.* gorétti, *Sr.* 2. ße gorésch; *Sr.* 1. hořu ßo; *Vd.* goreti, gorim, sgoreti, pogoreti; *Crn.* goręti, gorim (*a gori, quia ignem altum petit, Cambricum* gores *feruor, cum Germ.* goręzh *consonat*); *Sla.* gorì; *Bs.* goritti, gorim, goriti, zasgecchise; *Cro.* goreti, gorim; *Dl.* goriti, *Rs.* горѣть, горю, сгорѣть, сгораю; *Ecl.* самосожигаться, горѣть ab ogнъ; *Hb.* חרה charah *ardsit*; *Arab.* حرّ *exarsit*, *Hb.* אור heir *incendit*, Heir אור *lucere* cf. zorza *cf. Lat.* uro); palić się, *propr. et fig.* brennen, entbrannt seyn. Ogień ma wiecznie gorzeć na ołtarzu, a nigdy nie gasnąć. *Kn. Leuit.* 6, 12. Przed grobem Pańskim dwanaście lamp zawsze goreią. *Warg. Radz.* 144. Lampy tam zawsze goreiące wiszą. *ib.* Jagiello zbudował kościoł na tem mieyscu, gdzie pierwey gorzał ogień pogański. *Twarz. Ex. F.* 1. Gdzie ogień gore, nie dziw, że iskra wykoczy. *Morszt.* 303. Już i tobie biada, Kiedy tuż podle gore u sąsiada. *Budn. Apophr.* 67. Gwałtu! gore! *Teat.* 20 *b*, 23. es brennt! Feuer! Na ogień ukazuiąc, mówi tam *gora. *Warg. Wal.* 216. Tu gore; tu boli. *Pn. Ad.* 67. *hinc lupus urget*, *hinc canis angit.* cf. niedy młotem a kowadłem. cf. ani mię tam, ani mię sam). Kto bliżéy ognia, bardziéy gorc. *Chodk. Kosł.* 39. Gorz-

łem w ogniu, ledwie tak gorzią Słoneczne koła, kiedy lwa miiaią. *J. Kchan. Ps.* 42. Tam pola wyschłe od słońca gorzią. *Petr. Hor. D* 3 *b.* Już wiatry i niebieskie w płomień idą kręgi, Gore papier, gorzią kroniki i księgi. *Pot. Jow.* 96. Tego roku kometa gorzała miesiąca Lutego. *Latos Kom. E b.* (świeciła płomieniem). Gore mu wszystko w ręku, = rzemieślnik albo robotnik pilny, pracowity. *Cn. Ad.* 264. es geht ihm wie der Blitz von der Hand, er arbeitet reißend, schnell, *Slo.* pilno mu, gałobi horelo. *albo też:* o człowieku prędko tracącym, mowiemy: gore mu wszystko w ręku. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 90. es dauert bey ihm nichts lange, er jagt alles durch die Gurgel. Zawsze gore na złodzieiu czapka. *Pot. Arg.* 226. niespokoyne sumnienie, żyie by mysz na pudle, auf einem Diebe brennt die Mütze, d. h. er hat ein unruhiges Gewissen. Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Kras. W.* 74. cf. mucha uwięźnie, bąk się przebiie). Już poczęły ogniem woyny goreć ściany nasze. *Nag Fil.* 183. Bela, widząc, iż ze wszystkich stron gore, uciekł do Dalmacyi. *Biel. Sw.* 130 *b.* Właśnie woyna z Albigieńczykami gorzała. *Birk. Dom.* 92. Oto oyczyzna gore, guś, guś, kto cnotliwy. *Opal. sat.* 79. Wdzięcznym zapałem twych ślicznych oczu gorcię. *Past. Fid.* 19. Zapaliłeś iey serce, co bez tego *gory (gorzie). *Jabł. Tel.* 42. Do wziętey Eryzeidy smutny Achil gore. *Hul. Ow.* 69. Korymen gorzał ku piękney Dafnie, która się ieszcze ku niemu nie zaięła wzaiemnym zapałem. *Zab.* 11, 81. Serca ogniem w nas gorzały, J słuchaiąc go, prawie rozpływały. *Odym. Sw.* 2 *Mm* 3 *b.* Zaż serce nasze nie gorzało w nas, kiedy nam pisma otwarzał? *Sekl. Luc.* 21. Cwiczy się w pobożności, miłością bożą goraiąc. *Koch. Roz.* 90. Francya obelżona gora, i gniewem przeciw nam pała. *Warg. Cez.* 110. Broń iego ieszcze z mordu świeżego gorzała. *Otw. Ow.* 145. war noch warm; rauchte noch. Nie goreiesz ze wstydu, z podobnemi przychodzić kłamstwy? *Teat.* 29, 36. (*ob.* zapłonić się). Gorzały mu oczy, iako dwie pochodnie. *Tr.* t. i. błyszczały się, sie funkelten. Goreią w nim humory. *Tr.* t. i. wzburzaią się, das Geblüt wallet. Cały gorę za boiem, nie znam w sercu trwogi. *Dmoch. Jl.* 2, 5. Sardanapal zgorzał na wymyślne wygody i miękkości. *Bals. Nied.* 1, 210. – §. Koniom w drodze kopyto albo piętka gorzeie albo się nadbiie. *Hipp.* 56. zaognia się, entzündet sich. Ziele brodawnik gorzeniu a boleniu głowy ulgę czyni. *Urzęd.* 164. GORZELINA, – y, ż, GORZELISKO, – a, *n.*, stos drowny, ein Scheiterhaufen. *Tr.* §. drzewo do gorzelni zdatne. *X. Kam.* Holz zum Brandhause. – §. pogorzelisko. *Tr.* leine Brandstelle (cf. *Boh.* Hořelice, Zhořelice *Gorlic*, miasto w Lusacyi, Görlitz. *Dyk. Geog.* 1, 246. *ob.* Zgorzelec). GORZELNIA *ob.* Gorzalnia. *GORZELNY, – a, – e, od gorzenia, palny, Brenns, zum Brennen. Na gorzelnych marach trup zsiniały niosła. *Zebr. Ow.* 371. *ursuro feretro*).

Pochodz. *gorący, gorętszy, gorąco, gorącość; gorączka, gorączkowy. Gorlic, Zgorzelec, Zhorelice; Gorliwy, gorliwość; dogarać; ogarać, ogorzeć; ogorzały, ogorzałość, ogorzelina; ogarek; ogar (ogier); pogorzeć; pogorzały; pogorzalec, pogorzel, pogorzelica, pogorzeliśko, pogorzenie; przegarać, przegorzeć, przegorzały, przegarzanie; przygorzeć, przygorzały, przygorzałość; rozgorywać się, rozgorzeć się, rozgorzały; ugarać, ugorzeć; wygorzeć, wygorzenie, wygorzelina, wygorzały; zgorzeć, zgorzały, zgorzelina, zgorzeliśko, zgorzyśty, niezgorzyśty; zagorywać się, zagorzeć się, zagorzenie, zagorzały, zagorzelina. §. Gorz, ślinogorz, śrebrogorz, winogorz, złotogorz. §. Gorczyca; gorzki, gorzkość, gorzkawy, gorzkliwy, gorycz, goryśz, gorzyśz; gorzknąć, gorznieć; przegorznieć, przegorzkniały; przygorznieć, przygorzkniały: zgorśnieć, zgorzkniały, Zgorzkniałość. §. Gorzeć = grzać, grzany, grzanka; grzéyskarb; łożogrzéy, dogrzewać, dogrzać, nagrzewać, nagrzać; ogrzewać, ogrzać; odgrzewać, odegrzać; podgrzewać, podgrzać; przegrzewać, przegrzać; przygrzewać, przygrzać; rozgrzewać, rozgrzać; zgrzewać, zgrzać; zagrzewać, zagrzać.*

GORZEY *adv. comparativus adverb.* źle, *cf. adj.* Gorszy; *Bh.* hůře, hůř, źle (hoře, hoř biadowanie); *Sr.* 2. gorej; *Sr.* 1. hore, hobri, naihorszo (horio *calamitas*); *Sla.* gorij, gorjè; *Bs.* gorro; *Cro.* gòrje; *Crn. et Vd.* gorjo *vae!* biada! *Rs.* горе; стад горемыкать хлопотać się, горемыкать biadować się; *Rs. et Ec.* горше, жуже, нуже, злѣишно; ärger, schlimmer. Tu źle, a tam ieszcze gorzéy. *Cn. Ad.* 5. Znamy, co dobrze, co źle, a co gorzéy. *Chrośc. Luk.* 304. Już bydź gorzéy nie może, o ludzie, o czasy! *Pot. Arg.* 238. Gorzéy potym będzie. *Cn. Ad.* 264. Codziennie prawie gorzéy rzeczy idą. *Zab.* 6, 354. Baba lecąc z wschodów wołała: co daléy, to gorzéy. *Rys. Ad.* 1. Chorował bardzo ciężko, że co daléy to gorzéy z nim było. *Birk. Dom.* 102. Gorzéy niżeli źle. *Gemm.* 93. noch schlimmer als schlimm. J tak nie naygorzéy, = i to nie źle. *Cn. Th* 282. *dictum priuigni, qui lapide canem ferire volens, percussit nouercam.* – Niezgorzéy, nienaygorzéy, nie źle, niczego n. p. Mógłbym się wypromowować niezgorzéy w tamtym kraiu. *Teat.* 1, 43. nicht ganz schlecht. Przycina mi niezgorzéy. *ib.* 34 *c*, 63. (kaducznie, za katy). – §. *Gorze! = źle, biada! übel, schlimm, schlecht, wehe! Henryk, uyrzawszy, że Mieczysław począł z woyska uciekać, westchnął i rzekł: *gorze* się nam stało. *Bielsk. Kr.* 136. Ach gorze mnie, miły Panie. *Wrob.* 297. *heu mihi!*

GORZKAWY *ob.* Gorzkliwy. GORZKI, – a, – ie, *compar.* Gorzszéyszy, *Bh.* hořký, *comp.* hořcejší; *Slo.* horší; *Sr.* 2. gorki; *Sr.* 1. hórki, hiorki; *Bs.* gorak, gorki, ghenk, ghrrik, agjùk; *Sla.* gorak; *Rg.* gorak, gorka, gorko, gaark, cemerni; *Ill. barb.* xûk (cf. żółć); *Cro.* gorki, gorčk, sûhkek; *Dl.* gorup; *Crn.* gorjup, grênk (cf. chrzan), garjup, britke (cf. brzydki); *Vd.* grenek, grenku, sharek, shołku, britek, skukák, superno; *Rs.* горькій, горкій, горекъ, горькóнекъ (горестный біéды); *Ec.* горкій, горестный cf. *Finn.* earwe, *Suec.* kerf, *Ger.* herb); smaku przykrego szczypiącego, piołunowatego, bitter. Lekarstwa gorzkie, są substancye, które na języku zostawuią wrażenie niemile, pospolicie znane pod nazwiskiem goryczy. *Dyk. Med.* 2, 421. Gorzki smak iest gorący i suchy, ostry i przykry. *Sak. Pr.* 95. Gorzki iak żołć *Vd.* krenek kaker shouz). Często sok, chociaż gorzki, utaiony w ziele, Pomoc daie słabemu; i chorobę léczy. *Hul. Ow.* 210. §. *fig.* przykry, żałosny, empfindlich, schmerzhaft, bitter, sauer. Szwanki i postrzały, Niegorzkie mu dla miléy oyczyzny

i chwały. *Leszcz. Cliff.* 80. Tak na świecie bywa, Tę słodką rozkosz gorzki ból przerywa. *Zab.* 14, 279. *Rzew.* Wyłępek swoy gorzkiemi łzami opłákuią. *Przyb. Milt.* 349 Serce srodze zranione, u niego twarz blada, usta gorzkie. *P. Achan. Orl.* 1, 121. Jam bardzo gorzkiego teraz umysłu. ł *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 41. O dniu gorzki i nieszczęśliwy. *Skarg. Dz.* 857. Spuść temu wzdy bania gorzkie dla ciebie nędznemu. *Paſt. Fld.* 100. Ustawiczna, gorzka praca, *labor improbus. Mącz.* Tym cięższa i gorzczéysza męka. *W. Poſt. W.* 210. Niewiasta zła gorszczéysza niźli śmierć. *Leop. Eccles.* 7, 27., *Radz. ib.*, *Zrn. Poſt.* 219 *b.* Słodkie z gorzkiém się miesza *Slo.* sladké z horkim sa misa, premena. GORZKLIWY, GORZKAWY, - a, - e, coś gorzkości zarywaiące, etwas bitter, bitterlich, *amarulentus. Mącz.*, *Slo.* ušbeľkí; *Sr.* 1. naherk, trochu herki; *Bs.* nagorak, pogorko, nagorko, nagluriko, *Rs.* горьковáтый. Gorzkliwy abo gorzkawy. *Ern.* 124. Tynktura gorzkawa, *amaricans. Krup.* 5, 75. GORZKLIWOSC, - ści, ż., *fig.* niesmak, Mißlaune, Bitterkeit. Waszelka gorzkliwość, i gniew, i nienayrzenie niech dalekie będą od was. *Leop. Ephes.* 4, 31. (gorzkość. *Bibl. Gd.*). GORZKNĄC, GORZNĄC, - ał, - ęli, - ie, GORZKNIEC, - iał, - ieli, - ieie, *niiak. ndk.*, zgorszknąć, zgorszknieć *dk.*, *Bh.* hořknauti, hořknu, zhořknauti; *Sor.* 1. hórknu; *Rag.* garknuti; *Bsn.* gorcjatti, ogorcjatti; *Crn.* grenim, oggrenim; *Rs.* огоркнуть; *Ec.* горкну, горчаю, згóркну; gorzkim się ſtawać, *propr. et fig.* bitter werden. Olcie nie świeżo zaraz wyprasowane gorzknieią, ostrzeią. *Krup.* 5, 32. ranzig, galſtrig werden. Niemiło czego nazbyt, miód nawet gorzknieie, Gdy nim zbytek nadto leie. *Min. Aus.* 109. Jużci gorzknieie bez końca biesiada. *Hor. sat.* 255. Wnet zgorszknialy potrawy, Wnet i wety żołcią się wylały. *Błaz. tł. C* 3. Gorzkną biesiady bez końca czyniono. *Zab.* 13, 134. Gorzknieie mi wszystko. *Gemm.* 93. żółcią mi się ſtaie; cf. kością w gardle). Gorzknienie, Zgorzknienie, das Bitterwerden, die Galſtrigkeit. *Ec.* огорканіе. Zgorzkniały, bitter geworden, galſtrig; *Bohem.* prožluklý; *Eccl.* згорклый. GORZKO *adverb. adj.* Gorzki; *compar* Gorszey, *Bh.* hořko, hořce; *Ec.* горькъ, горько (cf. *Rs.* горе! biada! *ob.* gorzéy, *gorze), *propr. et fig.* bitter. Nigdyby usta smaku w słodyczy nie miały, Gdyby nigdy co gorzko skosztować nie miały. *Zab.* 14, 153. Gorzko, ale zdrowo. *Cn. Ad.* 264. Wyszedłszy precz, płakał gorzko. *Leop. Matth.* 26, 75. er weinte bitterlich. Mężny Hektor gorzko opłakany. *Hul. Ow.* 102. der bitterlich zu beweinende Hector. Gorzko teraz za to żałuie, że nas nie umiała szanować. *Boh. Kom.* 2, 49. Dwoiako ciężéy a gorzéy Pan od nas przyimuie, gdy grzeszymy, aniżeli od pogan. *Zrn. Poſt.* 3, 783. Stąd naycierpszą poymuię gorycz, że gorzko znosisz przygodę iego. *Offol. Sen.* 36. z przykrością, mit Widerwillen. GORZKOPIERNY, - a, - e, - *ie adv.*, gorzki, przytém pieprzny, bitter und brennend, wie Pfeffer. Ziele to smaku iest gorzkopiernego. *Syr.* 835. GORZKOSC, - ści, ż., *Bh. et Slo.* hořkoſt; *Sr.* 2. gorkoſci; *Sr.* 1. horkoſcj; *Rag.* garkos, gorſkos, garcina; *Bosn.* gorkóſt, garkóſt, ghrricina; *Cro.* gorkoszt, gorkocha, gorchina, suhkocha; *Dal.* xukoſst; *Vind.* grenkuſt, sharkuſt, britkuſt, grenkoba; *Carn.* grenkuſt, grenkoba, britkoſt *Ross.* горькость; *Eccl.* горесть, горкость, ѳ нáгость, огорчéніе; gorycz, smak gorzki, die Bitterkeit. Gorzkość słodyczą się nadgradza. *Zegl. Ad.* 81. §. niesmak, przykrość, trudność, Widerwärtigkeit, Unannehmlichkeit, Ungemach. Do krolestwa niebieſkiego przez mękę i gorzkość droga iest. *Skarg. Żyw.* 2, 62, Pokazuie mu na oko, iak wiele słodkości przykryła ta mała gorzkość, którey człowiek musi troszkę uczuć, kiedy się namiętnościom przeciwia. *Gorn. Dw.* 328. O miasto, iak siedzisz, by wdowa osierociała, bramy i zamki twoie popsowane, wszystka cię gorzkość obięła. *Skarg Kaz.* 312. §. Gorzkość serca z gniew, niechęć, żal. Erbitterung, Unwille. Odpisywał z gorzkością, i na wszystkie biskupy słowy miotał. *Skarg. Dz.* 118. Aryusz zazrzał Aleksandrowi biskupstwa, i żoną gorzkością serca stłapiony, do niezgody przyczyn szukał. *ib.* 181. Zamaszczywszy się, i gorzkość serca nań czuiąc, wyliczał, co mu złego uczynił. *ib.* 788. GORZNĄC *ob.* Gorszknąć.

*GORZYC się, - ył, - y, *zaimk. ndk.*, srożyć się, sierdzić się. *Cn. Th.*, *Włod.* böſe, unwillig werden. może to iedno co: gorszyć się, *Bh.* horſſiti ſe *indignari.*

GORZYKNOT ziele *ob.* Knotnica. GORZYKWIAT, - u, *m.*, *consiligo*, podobny do czarnéy ciemierzycy, vermeynte ſchwarze Nießwurz. *Syr.* 1472., *Bsn.* lisjać, *Cro.* lizjácz.

GORZYSKO, - a, *n.*, szpetna przykra góra, ein häßlicher, abſcheulicher Berg. Juliana Kardynała w oboczyńskim gorzysku iednym łotrostwo odarło. *Krom.* 567. *in valle*, w dólinie, w padole między przykremi górami. GORZYSTOSC, - ści, ż., mnogość gór, nierowność dla gór, die Unebene, ein gebirgiges Land. Gorzystość, pasmo czyli ciąg gór z sobą związanych, Gebirge. *Mier. Mscr.* Górzystość kruszcowa, Erzgebirge; górzystość warstwiana, z wielorakich warstw ułożona, Flötzgebirge; górzystość tylna lub zagórze, Hintergebirge. *ib.* - Górzystość, którędy panna rodzicielka boża do S. Elżbiety chodziła. *Warg. Radz.* 86. góry. Gebirge. §. puklość, *convexitas. Solſk. Geom.* 3. eine erhobne bauchige Rundung. GORZYSTY, - a, - e, pełny gór, górny, gebirgig. *Bh* hornatý; *Slo.* hornatí, wrchowiſtný; *Sr.* 1. horſatí, horowitě, bardovit, bardaſt; *Bsn.* brijdast; *Cro.* brdovit, bresaszt, bregovit; *Dl.* bärdovit, bärdaszt; *Fd.* goraſt, berdaſt, goren, goraſten; *Crn.* gorrovat; *Ross.* горúстый Gorzyste ciemne lasy. *Sienn.* 133. Kark gorzysty *colla toris extant. Zebr. Ow.* 53. - Pukłasty, okrągły, *convexus. Solſk. Geom.* 3. bauchigrund, linſenrund. Górzyste Watykanu wieże. *Zab.* 12, 231. §. Po górach rosnący, górny, Berg-. Jzop górzysty, po górach rośnie. *Syr.* 264. GORZYZNA, - y, ż., miejsca górzyste, ein bergigter Ort. Na pagórkach i górzyznach chróst urość nie może. *Mon.* 74, 674.

GORZYSZ *ob.* Goryczník.

GOSC, - ścia, *m.*; GOSC, - i, ż., *Boh. et Slo.* hoſt; *Sr.* 2. goſcj, *dem.* goſciik; goſciina uczta; *Sr.* 1. hoſcj, hoſtj; *Rg.* goost, *f.* goſtiza; (*Sla.* goſtba = uczta; *Dl.* goszbina); *Cro.* gòzt, goschenik, goszt, prihodnik, sztanovnik; *Dalm.* gosztenik; *Bosn.* góſt; *femin.* goſtiça; *Vind.* guſt, goſti, goſtonik, perhodnik; *Crn.* gôſt, gûſt; *f.* guſtija; *Rs.* гостьмя, *f.* гóстьмя (гостéбникъ obcy, nieosiadły

osiadły kupiec); *Ec.* гость, присѣльникъ (z гость, бывшій купецъ); *Gr.* μεγαλεμπορος). cf. *lat.* hostis, hospes; *Gall.* hote, *Ital.* hoste, *Angl.* guest, *Holl.* gast, *Dan.* gest, *Siec.* gæst). odwiedzający drugiego w iego domu, der Gaſt. §., który u drugiego ie, pije, używa, der bey einem andern ißt, der Gaſt zu Tiſche. Gość na biesiedzie, na uczcie, zaproszony. *Cn. Th.* Gości zaprosiwszy, sam się częstuie. *Cn. Ad.* 268. Gość brzuchopas, gość bez rozmowy, za beczkę stoi; *abo* Gość z brzuchem tylko i zębami, Godzien siedzieć iest z osłami. *Cn. Ad.* 265. Gościu, ostatni poczynay ieść, a pierwszy zaś przestaway. *Cn. Ad.* 270. Niezwykła gościa do potraw powszednich, Ledwie ie z pychą mogła wziąć do zębów przednich. *Hor. Sat.* 212. – *Slo.* Sati na bosťoch trhati *impense detinebant* częstować zbytnie). Gość na bankiet nieproszony, nie bardzo bywa uczczony. *Cn. Ad.* 266. cf. kogo nieproszą, tego kiiem wynoszą. *Cro.* nepozvanemu gosztu, za vrati meszto. Nepozvanemu gosztu cheszto za vratisko káse meszto); *Slo.* nezvanich hoſťow pod ſtôl ſádzugu. Wieczerzał on gościem na pewnym mieyscu, z drugiemi proszony. *Gorn. Sen.* 191. – §., gość; podeymowany w cudzym domu, i bawiący tam przez nieiaki czas, czy za zapłatę, czy darmo, der Gaſt, der von einem andern beherbergt wird, für Bezahlung, oder aus Gefälligkeit. Goście przyimuię z gospodę trzymam. *Cn. Tk.* Dla zacnych zasług tego obywatela, dworek iego od stanowiska gościa, tak z seymem, iako i bez seymu, i każdego zjazdu, uwalniamy. *Vol. Leg.* 5, 357. Gościem stać u kogo z *Cn. Th.* gospodą stać przez czas, bey einem zur Herberge ſeyn, als Gaſt ſich aufhalten. Trzymał ią w domu przymuszoną gością. *Pot. Syl.* 348. Tyżeś do nas przyszła gością. *Tward. Pasq.* 57. Przyszedłem gościem w dom twóy, a nie dałeś wody na moie utrudzone nogi. *Odym. Sw. Zb.* W dom przed gościem; z domu za gościem: *advenientem hospitem hilariter excipere, abeuntem humaniter dimittere. Rys. Ad.* 75. Ni z gościa korzyści. *Rys. Ad.* 49. We Pan bardzo częſty gość w moim domu. *Teat.* 10, 65. Gość częſty i długi, ryba się sprzykrzy; *abo* gość i ryba, trzeciego dnia cuchnie. *Cn. Ad.* 265. *Cro.* goszt i riba gdesze lyube, V tretjem dnevu czenu gube). Gość nie z próżnemi rękoma, Naydzie u mnie wszystko doma. *ib.* 266. Gość który nie nie przynosi, Niech się prześpi w polu, w lesie. *ib.* Gościa lepiey nie przyimować, niż go tudzież wyforować. *Cn. Ad.* 268. Więcey gość w cudzym domu za godzinę, niż gospodarz za dzień uyrzy. *Rys. Ad.* 72. Gościu, w gospodarſkie rzeczy nie wdawy się, swe miéy na pieczy. *Cn. Ad.* 270. Gościa kiedy masz w domu, nie czyńże przy nim gomonu. *Cn. Ad.* 268. Przed gościem żony nie chwal, czeladzi swéy nie zalecay, z koniem się nie popisuy. *Rys. Ad.* 58. – Goście z Gáſte, Beſuch, Geſellſchaft. cf. kompania). – *fig.* zima zły gość. *Zaw. Gosp.* Widzę, iż z nieba na dół pewnie będą goście, Jeśli nie deszcz, tedy grad. *Rey. Wiz.* 125. – §., obcy, przybysz, ein Fremder, ein Ausländer, der nicht an dem Orte einheimiſch iſt, ein Gaſt. – *Jurid.* Gosciem u sądu ten iest, który tak daleko mieszka, iż iednego dnia do sądu przyiść nie może, *Saxon. Porz.* 49. Gość, niechay tego dowodzi, że cudzoziemiec, i iż tak daleko od tego sądu mieszka, że iednym dniem do onego przybyć nie może. *Chetn. Pr.* 30. cf. gościnne prawo). Tu gością chodzę *huc hospita veni. Zebr. Ow.* 120. Ty gością lądem, ta gdam po nie iego wodą, *hospita tu terris erras, ego in undis. Zebr. Ow.* 142. Znał iego złote cnoty nie tylko Polak; ale z obcych kraiów gość, który się mu trafił. *Groch.* IV. 418. Hardowie, lud wielki i świeży, gość do Francyi. *Warg. Cez.* 24. Nie dopuszcz zaycie nigdy tey gości do naszey ziemi, (Heleny do Troi). *J. Kchan. Dz.* 80. Nie chceszli w drogę póyśdź z tą gością? *P. Kchan. Jer.* 108. Starzec przed sobą uyrzawszy tę gością, rzekł. *Pot. Arg.* 301. Nie trzeba bydź gościem u przyiaciela. *Duor. H.* 2. t. i. tak bydź iak u siebie, bez ceremonii. c) gościem w czym bydź = u ś. siadom. *Cn. Th.* noch fremde in etwas ſeyn. Jam ieszcze gość w tey nauce. *Tr.* GOSCIC, gościć, – ił, – ści, goszczę *Med. ndk.*, gościem stać, zur Herberge ſeyn, herbergen *propr. et fig.*, *Rs.* гостить, гощу; *La.* rogy *diversor*; гощю или гостя пріемаю, погостити, принять кого въ гости, угостить; *Sr* 1. hoſpoduju *hospitor, hospitium capio, praebeo*; w innych wszyſtkich dyalektach słowo gościć czynnie znaczy; gościa lub gości podeymować; *Bh.* hoſtiti, hoſtjm *dare alicui cibum et potum*; *Rg.* goſtitti tkoga; *Bs.* goſtiti, gozbuciniti = częstować; *Cro.* goztiti; *Vd.* goſtiti, goſtuvati, obgoſtuvati, pogoſtuvati (goſtitise, po goſteh hoditi z biesiadować, godować); *Crn.* goſtim, goſtujem, goſtuvati cf. *Hebr.* שכן hoschibh *habitare fecit*). W on czas, iakom tu gościł, miałeś syna zda mi się. *Zebr. Ow.* 556. *cum primum haec moenia vidi*). Przybył do Francyi Innocenty, z Rzymu wygnany, który w Karnucie, w pałacu Teobaldowym gościł. *Skarg. Żyw.* 2, 348. Bolesław przyimował u siebie goszczącego Cesarza Ottona. *Psalmod.* 88. Moſkale iak goszczą tak goszczą w Polszcze, nie myśląc o wyiściu, *Kur. Pet.* 102. Na cóż z tak wielką chęcią dobywamy Wszystkiego, gdy tak krótko gościć mamy? *Opal. Poet.* 14. Ta iest, co teraz w sercu twoim gości. *Paſt. Fid.* 169. Wy przychodniami w tém mieście iesteście? wasze goszczą uszy, i o tych pospolitych rozmowach całego miasta nie słyszą? *Siem. Cyc.* 460. *GOSCICIEL, – a, *m.*, gości podeymuiący, przyimuiący; der Gaſtgeber, Gaſtwirth; *Rg.* goſtitegl, goſtenik; *Cro.* gosztitel; *Dl.* chasztitel, gosztenik. (GOSCIEC *ob.* Goździec). GOSCINA, – y, *ż.*, (*Boh.* hoſtina gody; *Sr.* 2. gosczjina, *Sr.* 1. hoſtjina uczta; *Vd.* goſtitje, goſtuvanje, *Crn.* goſtje, goſtarya = biesiada; *Crn.* goſtnishe = sala iadalna); *Rg.* goſtionicica, goſtioniza, goſtivnica, gozbina; *Bs.* konak; (gozbina, goſtenje = częstowanie); *Cro.* gosztilnicza = austerya (goschenye *Dl.* gosthina, gozba, chasztenye *epulum*) *Rs. obs.* гостьба, гостьбище; = odwiedziny, wizyta, der Beſuch. Będą uczęszczać do ciebie goście, i ty niekiedy do innych domów póydziesz w gościnę. *Kras. Pod.* 2, 84. Gość wiedzieć ma, kiedy i iak na długi czas w gościnę iechać. *Kras. Pod.* 2, 94. Słysząc, że to Tobiasz, tak miła gościna łzy mu wyciska. *Leszcz. H. T.* 405. Póydę! móy ten przyiaciel, móy ten zawołany, Kiedym tak w domu iego dawno pożądany, Nazwie to dniem szczęśliwym, gościną przyiemną, Odpocznę w sercu moim, i serce me zemną. *Karp.* 1, 185. §., gościnny dom, mieysce, gdzie kto iako gość bawi, das Gaſthaus, der Ort, wo man ſich als Gaſt auf-

hálł. (*ob.* gościniec *Ec.* гостинница, винальница. Przez gościnę publiczną rozumiemy ten dom, w którym w podróży będących przyimuią; prywatna zaś gościna, gdy kto do iakiego domu zaieżdża. *Siem. Cyc.* 18. W tymem domu gościną z wygodą zawsze stawał. *Teat.* 42 *d. B.* (zaieżdżałem tam, ich kehrte da ein). Ofiarowali mi, z politowania, gościnę. *ib.* 50 *b*, 29. przytułek; Unterkommen). *fig.* Swiat gościna, mieszkanie indziey naznaczone. *Zab.* 9, 204. *Kossak.* Gdzie tylko słońce miewa swe gościny, Wszędzie twe dzieła głośne są i czyny. *Chrość. Ow.* 114. (gdziekolwiek dochodzi). §., Gościna, bawienie gościem, der Aufenthalt als Gaſt, das Verweilen bey jemanden, als Gaſt. Malta wyspa sławna gościną ś. Pawła. *Birk. Kaw. Mlt. C* 2. W gościnie bydź *Bh.* po hoſtinu byti. Lepsza iest żywność ubogiego pod przykryciem deszczkowym, niźli hoyne gody w gościnie bez domu. 1 *Leop. Syr.* 29, 29. §., droga, podróż, bawienie za granicą, die Reiſe, die Fremde; *Ec.* странничество, странствїе, странство. Argonauty przypłynęli do Colchis, przyszli po gościnie do króla Oeti. *Biel. Sw.* 9 *b.* Pod rękę stryiową odjeżdżaiąc w gościnę, wszystko mu domowe oddałem gospodarstwo. *Simon. Siel.* 105. Wsiadłem, nie wiedząc w okręt, dokąd płynę, Na boga swoię puściwszy gościnę. *Pot. Syl.* 561. W nabożeństwie pilnym w dnie i w nocy, czekali końca gościny żywota tego. *Skarg. Zyw.* 1, 285. GOSCINIEC, – ńca, *m.*, *Bh.* hoſtinice, *hospitale cubiculum)* *1) gościnny dom przy drodze, zaiazd, karczma, ein Einkehrhaus, ein Gaſthaus, eine Schenke, *Slo.* hoſtinec; *Bs.* goſtilniça, goſtiniça, osctaria; *Rg.* goſtiniza, hosteria; *Cro.* gosztilnicza, oſtaria; *Vd.* goshtarja, goſtniza, oshtaria; *Rs.* странноприёмница; *Ec.* винáлище, винальница, винáлня, гостúнница, всеприёмница, всеприятелище, странноприятелище. Kazać karczmarzom, aby utrzymywali porządny gościniec, żeby nie ciekło, a w nim dostatek owsa, siana, piwa, chleba; a złości niech nie wyrządzaią podróżnemu. *Goſt. Gor.* 103. Klasztory derwiszów stoią za gospody i gościńce pielgrzymom. *Klok. Turk.* 173. Z drugą stronę kościoła gościniec postawi, aby ci, co na odpusty chodzą, wszelkie piiatyki, zgorszenia i nieràdy tamże zamnażali. *Opal. Sat.* 69. – §., droga pospolita torowana, bita, *Bh.* gizdba, ſylnice; *Vd.* velika shesta, voshni pot; *Sla.* drum; *Bs.* drûm; *Cro.* drùm, czepas, orszachka czezta, kolnik; *Rs.* большая, проѣзжая дорога. *pr. et fig.* die Landſtraße, Fuhrſtraße, der Fuhrweg, die Straße, die Bahn. Gościniec, albo droga królewska, ma być tak szeroka, aby wóz ieden drugiego mógł minąć. *Szczerb. Sax.* 110. Wyprawę artylleryczną prowadzić trzeba wielkiemi gościńcami. *Jak. Art.* 2, 298. Jeździł wszystko wielkim gościńcem, bitym torem. *P. Kchan. Orl.* 1, 37. Scieszkami, nie gościńcem bitym się puścił. *ib.* 1, 105. Na bitym gościńcu trawa nie urośnie (ci. kamień często poruszany, mchem nie obrośnie). Na ścieszkę ty z gościńca nie bocz dla złey drogi. *Zab* 13, 279. *Tręb.* Gościńca się trzymay, za przodkami idź; pospolitéy drogi się nie puszczay. *Cn. Ad.* 268. Lustratorowie gościńce spisać maią, i drogę im na dziesięć łokci dla furmanów i pędzenia wołów wymierzyć. *Herb. Stat.* 59. Bogowie dotąd cię wiedli, gościńcem czystéy cnoty. *Jabł. Tel.* 40. Cnota z rozumem i fortuną, rożnemi gościńcy chodzą. *Rey Zw.* 21 *b.* (każde swoim dworem) Te obie rzeczy na ieden się gościniec schodzą. *Modrz. Baz.* 194. (na iedno wychodzą). §., Gościniec główny: nurt, wartrzeki, der Hauptſtrohm eines Fluſſes. *Tr.* §., Gościniec, podarunek z podróży, cf. *Ec.* странноприимство (странноприимие *xenium*) ein Reiſegeſchenk, das man einem von der Reiſe mitbringt. Proszę nie wzgardzić małeńką daniną, czyli gościńcem, który dla pani przywiózłem z Gdańska. *Teat.* 16 *b*, 22. A przywiózłżeś We Pan gościniec? *Rr.* Nie mam innego dla Eugienii gościńca nad własne serce. *ib.* 51 *b*, 92. Nie przyniesiemy żadnego z sobą gościńca. *Vilch. Sen. Ipſ.* 85. GOSCINCOWY, – a, – e, od gościńca, auterniczy, drogowy, Gaſthaus-, Landſtraßen-. Gościńcowy rozboynik, *Vd.* zeltni ropovez, potni rasboinik, hoſtnik. GOSCINNIE *Adv. Adj.* gościnny, gaſtfrey. GOSCINNOSC, – ści, *f.*, gościnna ochota. *Cn. Th.* die Gaſtfreyheit. *Sor.* 1. hoſpodliwość; *Rg.* goſtionſtvo; *Vd.* goſtna svojobodnoſt; *Cro.* gosztinsztvo; *Hg.* gazdalto das; *Rs.* гостепрїимство, странноприимство, странноприятие, страннолюбие, хлѣбосóльство; *Eccl.* гостúница, странничество. Gościnność wielkie zalecenie. *Cn. Ad.* 269. – §., zachowanie gościnne, publiczne, prywatne, przyiacielstwo gościnne. *Cn. Th.* die Gaſtfreundſchaft. GOSCINNY, – a, – e, *Boh. et Slo.* hoſtinſky; *Rs.* гостúнный, od gości, dla gości, Gaſt-, für die Gäſte. Gościnny dom, gościniec, zaiezdny dom, auterya, das Gaſthaus, *Sla.* goſtinica; *Eccl.* постоялой домъ, стоялой дворъ. Do domu gościnnego, albo do karczmy się skłonił. *Warg. Wal.* 22. W gościnnym domu miéysca nie było. *Sekl. Luc.* 11. *not.* w gospodzie". *Birk. Poſt.* 62. – Niegościnny dom, wolny od przyimowania gości lub od stacyi. *Cn. Th.* 502. frey von Einquartierung. – Gościnna izba, die Gaſtſtube, *Bh.* hoſtěnice, hoſtnice; *Vd.* tabernarska jispa; *Rs.* гостúная (гостúнной дворъ kupiecki dwór, gdzie się pakuią towary). Jużeście wstali Panie Gościu? czemużeście dłużéy w gościnnéy izbie nie spoczęli? *Teat.* 54 *c. Bii.* – Tłuki dy gospody, gdzie mieszkały niewiasty gościnne. *Bielſk. Kr.* 495. podróżne, fremde. Prawo gościnne ma bydź prędsze, niźli tym, co tam mieszkaią. *Saxon. Art.* 44. t. i. dla podróżnych für Fremde cf. gość 2) O prawie gościnnych abo podrożnych. *Chlm. Pr.* 30. Sprawiedliwość na iarmarkach z każdego kupieckiego człowieka ma bydź czyniona prawem gościnnym przez starostę. *Vol. Leg.* 2, 686. §. Przyiaciel gościnny, od gościny, u którego gościną stawam, abo on u mnie *hospes. Cn. Th.* der Gaſtfreund. – §., Gościnny, goszczący u kogo albo gdzie, bey einem Gaſt ſeyend, ſich aufhaltend, weilend. Piérwsze dwa gatunki tego ziela w cieplejszych, niż nasze, kraiach rosną; trzeci nam iest gościnny. *Syr.* 321. Tak wielkiéy ziemi bogi gościnne krwią popluskał. *Horg. Wal.* 318. – 2) gościnny, który rad obce do siebie przyimuie, częstuie i ludzkość okazuie, *philoxenus. Mącz.*, *Slo.* hoſpodný, hoſtinſký; *Sr.* 1. hoſpodlivé; *Rg.* goſtni, goſtorod, goſtogljub; *Rs.* гостепрїи́мный, прїи́мчивый, страннолюби́вый, страннолюбный; *Subſt.* странноли́бецъ, странноприёмникъ, странноприи́мецъ, хлѣбосóлъ *f.* странноприи́мница; *Ec.* винальный, странноприятельный, странноприе

мный; *f.* странноли́бица. Gościnnym bydź *Ru. et Ec.* гостепріи́мствовать странноприи́мствовать, странноло́бствовать. Gościnny człowiek, chlebodawca wielki, nie żałuie nikomu chleba, rad gościowi. *Cn. Ad.* 269. Ruska szlachta gościnne. *Petr. Et.* 139. Niegościnny, człowiek, nierad gościom. *Cn. Ad.* 598. Niegościnne Syrty. *Otw. Ow.* 303. (nieprzystępne). GOSCINNY, - ego, *m., Subst.*, Gospodarz domu gościnnego, oberżysta, austernik, der Gastwirth; *Slo.* hostinský, *f.* hostinská; *Bs.* gostionik, oštar; *Rg. et Slv.* gostionik; *Ec.* всепріи́мецъ, дворя́нинъ. Przyiedzieszli do iakiego gościńca, to gościnnym iest żyd. *Pam.* 85, 1, 871. - §., Gospodarz z urzędu dla posłów Rzpltey. *Cn. Th.*, *paroikos*, der die fremden Gesandten zu bewirthen bestellt ist. - GOSCINNE, - ego, *n., Subst.*, zapłata od stania w gospodzie, stainne, *Cn. Th.* Quartiergeld. cf. **gościnna*, pozostałe ieszcze na Podlasiu opłaty od bydła, podobne do słowa * *gościytua*, użytego w przywileiach Pomerańskich R. 1175. *Czack. Pr.* 1, 203. *GOSCIOBOYSTWO, - a, *n.*, zabóystwo gościa, der Gastmord. *Ec.* странноубі́йство, *Cr.* ξενοκτονία; *GOSCIOBOYCA, - y *m., Ec.* странноуби́йца. - *Verb.* странноуби́йствую. - GOSŁAW, a, *m.*, (*Bh.* hostislaw) *abo* Giedko, imię Staropolskie *Gedeon. Jabł. Her.* GOSPODA, - y, *ż., Boh. et Slo.* hospoda; *Sr.* 1. Gospoda; *Sor.* 2. gospoda; (*Cro.* goszpoda, *Dl.* goszpodo *domini, optimates; Vd.* gospoda = państwo; *Crn.* gospoda = szlachta); cf. *lat. hospitium*) dom gościnny, gościna, das Gasthaus, der Gasthof, die Herberge. *Crn.* irpèrgé). Nie było miéysca w gospodzie. *Sekl. Luc.* 11. *not.* w gościnnym domu"). Chan u Turków niby karczmy abo gospody znaczy. *Klok. Turk.* 200. Rozgniewany do stołu na zamek przyiść nie chciał, ale został w gospodzie. *Corn. Dz.* 57. Ten świat nie iest nasz dom, ale iest gospoda, Która tu nam z urzędu dana iest od boga. *Rey Wiz.* 105. Człowiek mieszka na świecie, stoiąc iako to w gospodzie, a nie w własnym domie. *Glicz. Wych. L.* 7. Na tym świecie tylko do czasu, iako na gospodzie mieszkamy. *Kosz. Lor.* 182. Piotr ś. w Rzymie gospodę miał za Tybrem. *Skarg. Dz.* 29. *Leop. Act.* 10, 32. Gubernator wystarał się dla nas o gospodę. *J. Ossol. Boh.* 32. Przyięli go wdzięcznie, i dali mu gospodę w monasterze. *Bielsk. Kr.* 127. *Vd.* podstrehnuvati, pod streho vzeti). Przychodzącym nietylko pokoiu i obcowania, ale ani dachu i gospody pozwalali. *Zygr. Pap.* 229. *hospitium.* Jesus wszedł do człowieka grzesznego, aby tam gospodą był. *Sekl. Luc.* 19. (tam na noc został. *ib. Math.* 21.) Był gospodą u znacznych szlachcianek. *Birk. Dom.* 70. Przyiechawszy, u przyiaciołki gospodą stanęła. *Varg. Wal.* 129. *Ec.* станемвоевать. Cudzołożnicą będzie, ieżeli na inszey gospodzie będzie spała nieuczciwym obyczaiem. *Chelm. Pr.* 78. Gdzież stoi gospodą ten brutal kapitan? *Teat.* 24 c, 96. Odpuść tłuszczą, aby szedłszy do okolicznych wsi, gospodami stali, i dostaliby iedla. *Budn. Luc.* 9, 12. gospody abo chronienie mieli, herbergen, einkehren. U Antenora gospodą posłowie. *J. Ach. Dz.* 61. *scil.* stoią, sie logiren bey ihm. *§., Panie, gospodą ty naszą byłeś od rodu do rodu. *Budn. Ps.* 90, 1. (ucieczką naszą *Bibl. Gd.*) schronieniem naszym, unsre Zuflucht. - Gospody żołnierskie *ob.* kwatera. GOSPODARCZYK, - a, *m.*, niewiele znaczący gospodarz, ein kleiner Wirth. §., mora, der Alp, der Kobold *Ir.*; *Bh.* hospodaliček *numen domesticum*, ein kleiner Hausgeist, den man gut pflegen muß, um Wohlthaten von ihm zu empfangen. GOSPODARNIE *Adv.*, (*Bh.* hospodarně) z ekonomiką, oszczędnie, wirthlich, wirthschaftlich, sparsam. Rozbierzmy iak nayoszczędniey i naygospodarnicy dokładną woyska potrzebę. *Att. List.* 1, 139. GOSPODARNY, - a, - e, *Boh.* hospodarný; *Vd.* gospodariten; *Ross.* домови́тый, разсчетливый, oszczędny, dobrze się rządzący, wirthlich, wirthschaftlich, haushälterisch. GOSPODARNOSC, - ści, *ż.*, *Boh.* hospodarnost, *Vd.* gospodaritnost, pridnost, pervarnost, haushujezhnost; *Rs.* домови́тость, oszczędność, ekonomika, die Wirthschaftlichkeit. W lasach niegospodarność przynosi szkodę, aż wiekiem chyba nagrodzoną. *Alut. Rosl.* 2, 129. GOSPODAROWAC, - ał, - uie; GOSPODARZYC, - ył, - y, *intransit. ndk.*, gospodarstwa pilnować, domem rządzić *propr. et fig.*, wirthschaften. *Bh.* hospodařiti, hospodařim, sedlačiti; *Rs.* хозя́йствовать, хозя́йничать; *Vd.* gospodariti; (*w innych dyalektach słowo naszemu podobne znaczy:* panować; *n.p. Vd.* gospodovat, gospodvat, gospodinit; *Crn.* gospodujem (*Crn.* gospodariti, gospodinem = gospodarować); *Bs.* gospodovati; *Rg.* gospodovatti, gospodaritise; *Sla.* gospodujuchi = panuiący; *Ec.* госпожа́рствую, господствую). - Ostatnia to z księgi gospodarować, z kalendarza siać i orać, a z apteki się zalecać. *Haur. Sk.* 170. Źle się gospodarowało; intraty się zmniejszały. *Kras. Pod.* 2, 43. Naylepiéy gdzie ieden w domu gospodarzy. *Pot. Jow.* 2, 8. - §. *tr.* Kozacy za Turkami pędząc, wpadli aż do obozu ich, i tam gospodarować zaczęli. *Ossol. Bohom.* 312. wydziwiać, dokazywać sie fiengen da an zu wirthschaften, zu hausen. Gliński udał się pod opiekę Moskwy, pod ten czas gospodaruiącey w Litwie. *Kur. Pet.* 20. Miłość w iéy sercu gospodarzy = wydziwia *Tr.* GOSPODAROWANIE, - ia, *n., Subst. Verb.*, das Wirthschaften. GOSPODARSKI, - a, - ie, *Boh.* hospodářský; (*Subst. Boh.* hospodář *oeconomus*); *Cro.* goszpodarszki; *Hg.* gazdasági; *Rs.* домострои́тельный, хозя́йственный (*Rs.* господа́рев, госпожа́рскій hospodarski, od hospodara; *Vd.* gospodski, gospodarski, gospodariten, gospodujezhen; *Rg.* gospodárev, gospodinov = pański). 1) od gospodarza, lub gospodarzów, do gospodarza należący, Wirths-, dem Wirthe, Hauswirthe, Gastwirthe zuständig. Gościu w gospodarskie rzeczy nie wdaway się, swe miéy na pieczy. *Cn. Ad.* 270 Gospodarskie zdrowie = gospodarza = gospodynią, des Wirths- und der Wirthinn Gesundheit, des Hausherrn und der Hausfrau. - Doglądanie insze iest gospodarskie, insze gospodyni. *Petr. Ekon.* 14. t. i. gospodarza, oyca *czeladnego, eine andre Aufsicht hat der Wirth, eine andere die Wirthinn zu führen. §., od gospodarstwa, Wirthschafts-, Hauswirthschafts-, Landwirthschafts-. Iest to u Porty rozumienie, że się zabawy z gospodarską usługą godzić nie mogą. *Klok. Turk.* 230. Pogańska Litwa iaszczórki za gospodarskie bogi w każdym domu chowała. *Krom.* 410. za domowe, Hausgötter. - Księgi gospodarskie = o gospodarstwie, Wirthschaftsbücher, Landwirthschaftsbücher. Nauka gospodarska = ekonomia, die Landwirthschaftswissenschaft, die Oekonomie. - Na seymikach

gospodarskich umawiaią się woiewodztwa, o wewnętrznym u siebie porządku. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 246. *S. Grodz.* 2, 18. der ökonomische Landtag, auf welchem Gegenstände der innern Ordnung einer Woiwodschaft verhandelt werden. *Po gospodarsku advertial.*, gospodarnie, wirthschaftlich, wirthlich. Trzeba umieć po gospodarsku gospodarować. *Haur Sk.* 223. GOSPODARSTWO, - a, *n.*, *Boh.* hospodářstwí; *Sr.* 2. Gaztojane; *Vd.* gospodaruvanje, hishuvanje, gospaditje; *Cro.* goszpodarztvo; *Hg.* gazdaság; *Rs.* хозяйство, домоводство, домостроительство, домоправленїе; *Ec.* приставленїе домовное. (cf. *Vd.* gospodarstvu, gospodstvu = państwo, władza; *Rg.* gospòdstvo *dominium*, *imperium*, *amplitudo*). rząd domowy, die Hauswirthschaft. Jeden syn poszedł do woyska; drugi w domu się został, gospodarstwa pilnował. *Ld.* §., chodzenie koło roli, rolnictwo, die Landwirthschaft. Co to dziś za gospodarstwo w naszey Polszcze; kędy było łanów sto, ledwo dziś połowica. *Falib. Dis. N.* 2. - §., Narzędzia, naczynia i wszelkie potrzeby gospodarskie, Wirthschaftsgeräthe, Ackergeräthe. Naiemnik iego maiętnostki pobrał, sprzęt wszystek i rolne gospodarstwo; i zjechał. *Warg. Wal.* 131. Wszelkie gospodarstwo, wszelki dobytek, kozy, owce, cabany, sługi, służebnice i sprzęt inny złota i srebra, na pół dzielę z nim: *Teat.* 42 *d*, d. §., nauka lub umieiętność chodzenia koło rolnictwa, gospodarna nauka, ekonomia, die Landwirthschaftswissenschaft, die Oekonomie. *Haura* Gospodarstwo, księgi o gospodarstwie. *Ld.* - §. Ekonomia abo gospodarstwo woienne, staranie o wygody woyska, o dostarczanie żywności, zabieganie chorobom, utrzymywanie zdrowia. *Monit.* 65, 612. die Kriegsökonomie. - §., *collect.* gospodarz z gospodynią, Wirth und Wirthinn. *Vd.* gosposhina, gospoda, gosposhka; *Ross.* хозя'ева. Nastąpiła wieczerza, siedli gospodarstwo, dzieci, dyrektor i ia. *Kras. Podśt.* 1, 7. Niechcąc rozgniewać gospodarstwa, iakem mógł, takem się ułożył. *Monit.* 65, 124. Nie chcąc zabierać czasu gospodarstwu, udałem się do moiey stancyi. *Kras. Pod.* 2, 50. GOSPODARUIĘ, *ob.* Gospodarować. GOSPODARZ, - a, *m.*, *Bh.* hospodář; (Górale mówią *gazda* zamiast *gospodarz*). *Slo.* hospodár, gazda; *Hg.* gazda *hospes*, *pater familias*; *Bh.* hospodin Pan Bóg (*ob.* *gospodyn); *Bh.* hospodský karczmarz; *Cro.* gospodar *pater familias*, *dominus*, *Cro.* gorpon, goszpon, (cf. jespan), goszpodin, *Dl.* gozpodar, *dominus*, *herus*; *Sr.* 2. gospodař; *Sr.* 1. hospodař, hospydar ociec *czeladny *pater familias*; *Sla.* gospodár = pan; *submissius vero dicitur* gospodine *quam* gospodáru; (*Sla.* Vashe Gospodstvo = Wasz Mość); *Rg.* gospodâr, gospâr, gospodin *dominus*; *Bs.* gospodar, gospodin = pan; *Vd.* hishnik, gospodaruvauz, haushuvauz, gospodar, hishni gospud, hospodar = gospodarz; *Vd.* gospud, gospodar = pan: gospoduvauz, gospodnik = panuiący; gospojnik = Sierpień; *Crn.* gospodâr *pater familias*, gospud = pan; *Rs.* господáрь hospodarz n.p. Wołoski; *Ec.* господáрь *dominator*; господь Pan Bóg; *Rs.* господúнъ = pan, szlachcic (cf. *Gr.* δεσπότης *dominus*). - *Pol.* rządzący gospodarstwem n.p. domowém, domem, der Wirth, Hauswirth, Hausherr. *Sla.* domachin; *Rs.* домовóдъ, домостроúтелъ, хозя'инъ; *Ec.* приставникъ, управителъ. Gdzie iest gospodarz; tam rozum i praca, Kształci rzecz lada i w korzyść obraca. *Zab.* 16, 183. *Kniaź.* Dobry gospodarz o naymnieyszey rzeczy sam wiedzieć chce. *Skarg. Kaz.* 336. Komornik pana, u którego imienie naymuie, gospodarzem panem zowie; gospodarz zaś tego, komu naymuie, komornikiem, czynszownikiem i naiemnikiem. *Saxon. Lyt.* 213. Stary gospodarz Pan Bog, wie czego o każdemu potrzeba. *Rys. Ad.* 54. - *fig. trz.* Żołądek iest wszystkiego ciała gospodarzem. *Haur Sk.* 61. Żołądek gospodarz. *Furl. A.* 3. Kura wieśniacy gospodarz czowią, bo to lepszy gospodarz ływa do kokoszek, niżeli gliczki do żonek, *Dwor. G. b.* §., Osobliwie zawiadaiący rolnictwem: der Wirth, Landwirth. Gospodarz powinien wiedzieć o polu, o gumnie, o stayni. *Rys. Ad* 13. Jeden człowiek gospodarz nasadzi sobie winnicę.) *Leop. Math.* 21, 33. oddzierżawi winnicę.) *Leop.*) Gospodarz wyszedł bardzo rano zamawiać robotników do winnicy swoiey.) *Leop. Math.* 20, 1. W tym sie polu dobrze rodzi, po którym gospodarz chodzi. *Rys. Ad* 75. cf. Naylepszy gnóy na rolą, państkie stopy; cf. oko państkie konia tuczy. - Gospodarz dobry wiele przedaie, mało kupuie. *Cn. Ad.* 270. Niemcy są wielcy gospodarze; zatym rozmaite kaszywa maią. *Syr.* 988. Pracuiącego pożytecznie gospodarza, [illegible] wychwala, o[illegible]: ten wielki gospodarz. *Haur. Kal.* 5, 11. ein grosser Landwirth, Oekonom. Gospodarzowi często trzeba bydź głuchym i ślepym. *Rys. Ad.* 14. - Gospodarz = dobrze się u siebie rządzący, ekonom, ein guter Wirth. Spyta się zima zarazem, byliś lecie gospodarzem. *Rys. Ad.* 63. Kto gospodarz, temu zawsze staie. *Ld.* - Zły gospodarz, o dom nie dbaiący *Rs.* нерадивый. - §. gospodarz, względem gości, podeymuiący u siebie gości, czy to z przyiaźni, czy za zapłatę, der Wirth, im Gegensatze der Gäste. *Vd.* gostuvar, gostuvanz). Goście krzykną: ey vivat ochoczy gospodarz! *Zab.* 13, 204. Gospodarza ochota zawsze, a ogień zima zaleca. *Cn. Ad.* 271. Gospodarza w domu nie czestuy, czeladzi mu nie poy, żenie się iego nie zalecay. *Rys. Ad.* 16. Gospodarza w iego domu słuchać, nie wadzi nikomu. *Cn. Ad.* 271. gospodarz każdy w swoim domu pan). - Gospodarz = z urzędu, dla posłów Rzpltey, gościnny urzędowy. *parochus. Cn. Th.* der vom Staate bestellte Bewirther der Gesandten. - Gospodarz, co goście przyimuie w gościńcu pospolitym, der Gastwirth, Schenkwirth. *Boh.* hospodský; *Slo.* hostinský; *Vd.* oshter; *Crn.* oshtir; *Rg.* góstionik, gostitegl; *Hg.* gazda; *Sla.* gostionik). Gdyby kto na czas pana iakiego z iego sługami w dom przyiął, ten nie może być za gospodarza domu gościnnego rozumian; ale jedno ten, który goście i przychodnie ustawicznie stawia i chowa. *Szczerb. Sax.* 142. Helena była gospodarza gościnnego corka. *Skarg. Dz.* 168. austeruika, oberżysty). Rachunek ten był bez gospodarza. *Pot. Syl.* 452. Rechnung ohne den Wirth, mylny, zawodny, na domysł). - §., Szafuiący czem, szafarz *fig.* der Austheiler, Vertheiler. Mielecki, gdy Stefan chciał, aby mu stręczył osoby do urzędów, odpowiedział: wolę łaski królewskiey bydź gościem, niż gospodarzem. *Budn. Ap.* 115. GOSPODARZYC *ob.* Gospodarować. GOSPODKA, - i, ż., *Demin. Nom.* Gospoda, eine kleine Herberge, Obtoczył gospodkę iego żołnierzami. *Skarg. Dz.* 359. GOSPODNY, - a, - e, od gospody, zur Herberge gehörig. *Tr.* Gospodne, - ego, *n. Subst.*, płaca od kwatery abo stancyi das Quartiergeld. Żołnierz gospodnego wziąć nie ma *Tr.* *GOSPODYN, - a, *m.*, pan, der Herr, *Sla.* gospodin, *Bs.* gospodin, gospodar; *Rg.* gospodin, gospodâr, gospâr (*ob.*

gospodarz); *Cro.* goszpódin, goszpan; *Dl.* goszpoditel, dům *dominus*. *Rs.* господинъ pan, szlachcic; *Ec.* господь, *Bh.* hospodin Pan bóg). Przyięli ludzie Kazimierza mnicha, wjeżdżaiącego do Polski, iako za iednego świętego, czyniąc mu wielką poczciwość, śpiewaiąc po staroświecku: a witayże witay, nasz miły gospodynie! *Biel.* 52.

GOSPODYNI, – i, *ż.*, GOSPODYNKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* hospodyně; *Slo.* hospodina, hospodárka, gazdina, hospodárině; *Hg.* gazd'aszazony; *Sr.* 2. gospoſa (*ob.* gosposia); *Sr.* 1. hoſpoſa, hoſpyſa, hoſpoza; *Cro.* goszpodinya, goszpodaricza, gozpodaricza, gazdaricza; (*Cro.* gospa, goszpoditelicza, goszpá; *Dl.* goszpoia = pani; *Cro.* gospodichna *herula* panna; *Vd.* gospodinja, kishna gospa; (*Vd.* gospa, gospodinja *domina* pani; gospodiza, gospodizhna = panna, szlachcianka) *Crn.* gospodina (gospa = pani); *Rg.* gospodja, gospoja, gòspa, domaczija, domaczhizza *domina* (*Rg.* gòspa, babba *avia*); *Bs.* gospa, gospoja *hera*; *Sla.* gospodaricza, *grzeczniéy* gospoja = pani; gospodiczna = panna); *Ec.* господыня, госпожа pani). rządząca gospodarſtwem, domoſtwem, die Wirthinn, Hauswirthinn, Hausfrau. Gospodyni od gospodarſtwa rzeczona ieſt niedarmo; musi się tedy zatrudniać domoſtwem; a że ią też zowią panią, musi mieć nad czeladzią przewagę. *Petr. Ek.* 77. Ona wszyſtko umie i robi; na gospodynią lepszéy nie znaydziesz. *Teatr* 52 *c*, 26. Zła gospodyni, źle się rządząca, *Rs.* пустодомка. Gospodyni powinna wiedzieć o kuchni, o spiżarni, o piwnicy. *Rys. Ad.* 14. Nie pragniy komornico żyć z gospodynią społu. *Por. Arg.* 311. My officerowie lubiemy się bawić w pokoikach naszych gospodyniek. *Teat.* 21, 8. (u panien domu, gdzie kwaterą ſtoimy). Gospodyni gościnna *ob.* Karczmarka, die Schenkwirthinn; *Slo.* hoſtinſká. – NB. Znayduiemy w ſtarych księgach w piątym przypadku *gospodze*, zamiaſt gospodyni czyli pani. *Kper. Gr.* 2, *p.* 157. Już dobra noc ogrodeczku, z żalem odchodzę, Dobra noc wam ziołeczka, i tobie gospodze. *Zim. Siel.* 318. gosposiu *ob.* gosposia. – *Per excll.* o Nayśw. Pani, *Cro.* Nassa Goszpa, Goszpoja Nassa, *Maria*, unſre Frau, die Jungfrau Maria (*Crn.* gospodnèza = wniebowzięcie N. P.) Godzi się ciebie Maryo, zwać panią i *gospodzą (*Inſtrum.*); przyczyń się gospodze i pani za nami. *Skarg. Kaz.* 601. Chwała tobie Gospodynie, iż o twych świętych cześć słynie. *Pieśn. Kat.* 141. O N. Panno, gospodze nasza, za twą wolą póydę. *Zyw. Jez.* 44. – §., dobrze się rządząca, eine gute Wirthinn. Mrówki są to gospodynie, Głodnemi nigdy nie były. *Kniaz. Poez.* 3, 103. GOSPOSIA, – i, *ż.*, *Demin. Nom.* Gospodyni; die liebe Wirthinn. *Vocat.* Gosposiu! gute Frau Wirthinn. *Sr.* 2. gospoſa, *Sr.* 1. hoſpoſa, hoſpoza, hoſpyſa; *Ec.* госпожа, господыня = gospodyni, pani). Dobry wieczor gosposiu! *Teatr* 52, 56. We Pan z swą gosposią wyſtępnie życzę. *Teat.* 1 *b*, 70. Słyszycie, gosposiu! *Falib. Dis. N.* 2. GOSTEK, – ſtka, *m.*, *Demin. Nom.* gość, das Gäſtchen. Skacze serce w kaczmarzu, Przypłaci mi ten goſtek, myśli sobie, wczasu. *Pot. Jow.* 165. GOSZCZĘ *ob.* Gościć.

Pochodz. *odgościć się*, *rozgościć się*, *zgoszczenie się*; *zagościć się*; *niegospodarnie*, *niegospodarny*; *dogospodarzyć*, *wygospodarzyć*, *przegospodarzyć*. §. *od Gość*, hoſtis, hospes, hospitale *ſpital*.

GOT, – a, *m.*, Gotowie naród gruby, który państwo Rzymſkie zniszczył. *Zab.* 12, 249. der Gothe. Napoiony Alwarem i Szkotem, Ledwo się prawie dzikim świat nie uyrzał Gotem. *ib.* – *ob.* Gotszyzna, Gotyzm, Gotſki.

GOTART, – a, *m.*, imię męzkie, Gotthard. (cf. ...Hard Adlg) Trafiła Marta na Gotarta. *Rys. Ad.* 66. Nalazła Marta swego *Tarta. *Jabł. Ez. C* 3. *Cascus Cascum duxit*, Znalazł swóy swoię. Gleich und gleich geſellt ſich gern. Gretchen fand Hanſen.

GOTCZYZNA, – y, *ż.*, sposób Gotſki, ięzyk, guſt ich, barbaryzm, Gothiſches Weſen, Gebräuche, Sitten, Sprache, Bauart, Barbarey. *ob.* Gotſki druk. Jak to można czytać taką ſtarą gotczyznę z księgę gotſkim drukiem. – Wandalszczyzna i Gotczyzna w pisaniu, w mówieniu. *Mon.* 73, 149. (cf. Sarmatyzm). Kościoł ś. Szczepana w Wiedniu piękna Gotczyzna, z budowanie Gotſkie, ein ſchönes Denkmal der Gothiſchen Bauart.

GOTOW *ob.* Gotowy. GOTOWAC, – ał, – uie, *czyn. konjug.* *GOTOWIC, – ił, – i, *gotowić *ndk.*, *Bk.* gotowiti, gotowim, dyſpati, dršam, dršiwam; *Sr.* 2. gettowaſch, gotowaſch; *Sr.* 1. hotuju, hotuja; *Cro.* gotoviti; *Bs.* gotovim; *Sla.* zgotovèti; *Rg.* ugotòviti, zgotòviti, gotòvim; *Vd.* perpraviti, perpravlati, ſkrit. daperneſti, *fertigovat; *Rs.* готовлю, готовляю; *Pol.* готовляю, готовлю. (cf. *Arb.* עתד *paratus fuit*; *Chld. Syr. Hebr.* ד עת *promptus*). przyrządzać co, etwas zubereiten, bereiten. Więzy, ognie, miecze, na mnie, na swego króla gotuią. *Boh. Kom.* 2, 512. Maiętnościami i siłami wszyſtkiemi woynę gotuią. *Warg. Cez.* 201. Sami w dobrach kościelnych ręce maczali; a synom piekło gotowali. *Skarg. Dz.* 865. Dwie części odpór dawały; trzecia gotowała obóz. *Warg. Cez.* 32. Posłał lud, aby szańców gotować bronił. *ib.* 32. Chleb gotowili krucy dla Eliasza, by go używili. *Chodk. Koſt.* 19. Idzie baranek, gotuiąc drogę do Jerozolimſkiego tryumfu, toruie ścieszkę do państwa. *Pocisy* 210. Lekarſtwa ciało gotuiące *praeparantia*. *Syxt Szk.* 1. Czemu gotuiesz zęby i żołądek? *Zygr. Popr.* 112. (ostrzyć appetyt). Co on w swey wściekłości gotuie za nowę złości. *Bardz. Tr.* 111. Kłamſtwo nieszczęście gotuie. *Teatr.* 49 *b*, 62. Miłosierdzie a prawda gotuią dobre rzeczy. 3 *Leop. Prov.* 14, 22. (przygotowywaią. 1 *Leop.*) – §., osobliwie potrawy gotować, warzyć, zurichten, kochen, ſieden. *Bs.* gotovim, variti, svariti, kuhati, ſkuhati (cf. kucharz, *Lat. coquus*, *coctus*, *It.* cotto); *Rg.* gotovim, ugotoviti, zgotovit, kùhati; *Cro.* kuhati, kuham, varim; *Vd.* kuhati, ſkuhati; *Crn.* kuham; *Ross.* кипятить, вскипятить, стрянать, сострянать. Nie każdą potrawę iednako gotować. *Cn. Ad.* 606. Pan tak ieść musi, iak kucharz gotuie. *Bratk. U* 3 *b*. Gotować na popiele; w ten czas poſtawisz rondel na popiele z ogniem żarzyſtym, i podobnież z wierzchu, iak od spodu, nałożysz na pokrywę ogień. *Wiel. Kuch.* 402. GOTOWAC się *zaimk.*, przyrządzać się, ſich vorbereiten, ſich bereiten. Na bankiet się wielki *gotowią (gotuią). *Jabł. Ez.* 103. Rycerz się do bitwy gotuie. *Prot. Kont. D* 3. Smierć śmiech, gdy się kto do niéy gotuie. *ib. D* 3 *b*. Gotowałem się w drogę. *Warg. Radz.* 176. wybierałem się). Ciężką zimę wiatr ciepły znosi, ustępuie wiosna latu, i to się precz od nas gotuie.

Lib. Hor. 99. wybiera się, macht ſich auf, uns zu verlaſſen. §., o potrawach: warzyć się, *niiak.*, kochen, *neutr.*, ſieden. Jeszcze się mięso nie gotuie. *Rs.* romonumbca. – GOTOWALNIA, – i, ż., toaletta ze wszyſtkiemi potrzebami od ubierania się i trefienia głowy, die Toilette, der Putztiſch, *Rs.* убóрной столикъ. (*Rs.* готовальня sztaciec *etuis*). W gabinecie swoim przy gotowalni siedząc, ubiera się. *Teat.* 18 *c*, 10. U naymodnieyszych dam naszych, zaſtaniesz na gotowalni, tuż przy węzełkach i bielidle, księgi P. Roussęau. *Kras. Doſ.* 60. GOTOWALNIANY, – a, – e, od gotowalni, Toilettens, Putztiſch=. Od godziny 11 aż do 2, oddawałem wizyty gotowalniane. *Mon.* 67, 36. Stroić się dobrze nigdzie nie umieią, tylko w Warszawie; a zatym chcieć słuchać Warszawſkich przepisów gotowalnianych. *Teat.* 22, 52. Nasi gaszkowie i gotowalniani rycerze, klaniają się biciem ostrogą w ostrogę. *Zabł. Bal.* 31. Gotowalnianych mędrców teraz aż nadto. *Kras. Liſt.* 72. GOTOWANIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, *Bh.* hotowenj; przyrządzanie, die Zubereitung, Vorbereitung. Iż był dzień gotowania, przeto nie miały zostać ciała na krzyżu na sobotę. *Leop. Jan.* 19, 31. (dzień przygotowania. *Bibl. Gd.* przyrządzanny *Setluc.* der Rüſttag Luth.) b) warzenie, das Kochen *Rs.* стряня, сострянiе. Gotowanie, iest to zmiana w ciałach tęgich, przybliżonych do ognia, skutkowana dzielnością płynnych, wzbudzoną lub powiększoną ogniem. *Dykc. Med.* 2, 427. Gotowanie w żołądku, *coctio*, *concoctio*, das Kochen des Magens, die Verdauung. *Krup.* 5, 455, strawienie. *GOTOWIĘ *ob.* Gotować, gotuię. GOTOWCEM *adverb.*, pogotowiu, gotowo, fertig, bereit. I obronę i skarbu prowenta będziem mieli gotowcem. *Star. Vot. B.* Ozdobny pałac w swoiey wielmożności, Gotowcem czeka na przyięcie gości. *Chrośc. Luk.* 2, 92. Krzywda, ubóstwo na Jezusa następują, A on gotowcem ie znosił; cóż ia? *Birk. Cl. K.* 35. GOTOWIEC, – wca, *m.*, człek na wszystko przygotowany, rezolut, ein reſoluter Menſch, der zu allem gleich fertig iſt. *Tr.* – *§. Po gorzałce ieszcze ieść przesuchy, na węglu piec pępki, A słodek też z kapuśtką to gotowiec prędki, Więc wędzonka, więc pana też wędzą przesuchy. *Rey Wiz.* 62. (iadło gotowe). na GOTOWIU, gotowo, fertig, bereit. *ob.* pogotowiu). Człek ten zawsze ma na gotowiu respons. *Jabł. Ez.* 154. (w gotowości). GOTOWIUCHNY, – a, – e, GOTOWIUTEŃKI, GOTOWIUSIENKI, – a, – ie, – o *adv.*, *intens. Adj.* Gotowy, ganz fertig, den Augenblick bereit, *paratissimus*, na iedno palca kinienie gotowiuchny. *Mącz.* Gotowiuteńka widzę, przyść na nowo w czuby. *Teatr* 43 *c*, 157. *Wyb.* GOTOWIZNA, – y, ż., gotowego co, zapas, co się na dorędziu ma, Vorrath. Mam gotowiznę drew i mąki. *Tr.* – §., gotowe pieniądze Barſchaft, bar Geld, *Crn.* gotovina; *Vd.* gotovinna, gotovi denarjo, perpraulishtvu, samoshenje, vprizhen denar; *Cro.* gotovi novczi; *Sla.* gotovi nòvci; *Rs.* наличность. Dziś gotowizna płaci, darmo się na ścianie Szynkarz cieszy kreſkami. *Pot. Jow.* 201. Wielkie summy, i na prowizyach i w gotowiznie, umieraiąc zostawił. *Kras. Pod.* 2, 29. Gotowizną płacić, bar zahlen, mit barem Gelde. GOTOWNIK, – a, *m.*, gotuiący co, przyprawuiący, *inſtructor*. *Mącz.* der Zubereiter, Zurichter, Vorbereiter.

GOTOWO *Adv.* (*Bh.* hotowe) przyrządziwszy się, cf. na dorędziu, fertig, bereit. Już wszystko gotowo, tylko wsiaday. *Rs.* naлажу. GOTOWOSC, – ści, ż., *Ich. et Slo.* hotowoſt; *Sr.* 1. hotowności; *Vd.* perpravlenost, perpravnost, perpraulivost, pripravlenost; (*Crn.* gotóvost z pewność); *Rs.* готовность. przyrządzona sposobność, die Bereitſchaft. Zakład niepozwala w wszelkiey gotowości. *Id.* – Cii którzy obieżdżaią konie, iak gotowości ie ćwiczą, nie odeymuią im biegu ani fukania. *Gorn. Da.* 350. Przykłady cnoty, bez zabawienia na ni, nie maią tey gotowości, aby człowieka ſkłonić zaraz mogły. *Bals. Nieſz.* 1, 200. Polska gotowość do wojny niekora. *Birk. Zam.* 5. Rząd teraz bez przerwy zatrudnia się gotowościami do przyszłey wojny. *Gaz. Nar.* 1, 111. przygotowaniem, mit den Zubereitungen. GOTOWY, GOTOW, – a, – e, *Boh.* hotowy, hotow; *Sr.* 1. hotowè; *Rg.* gotòv; *Cro.*, *Bs.*, *Sla.* gòtov; *Rs.* готóвый; *Vd.* perpraulen, bereden, napravlen, pripravlen, storien, dapernesaen; *Crn.* perpravlen, pripravlen, vzn. gotov z pewny, bezpieczny). przyrządzony, przysposobiony, bereit, fertig, zubereitet. Seym zawsze gotowym trwaie, a w potrzebach nagłych zwołany. *Gaz. Nar.* 1, 116. a *Konſtyt.* 3 *Maia.* Żebyś na czwartą godzinę zawsze był gotów w podróż. *Teat.* 24 *c*, 102. reiſefertig. Słyszą, żeś w podróż gotowy, pragnie z tobą przed twoim wyiazdem rozmowy. *ib.* 45 *c*, 36. Zawsze gotowi niegotowym. *Pot. Arg.* 693. Nad niegotowym siła na gotowy. *Pot. Syl.* 210, *Pot. Arg.* 289. Kiedyś niegotowy, nie wprowadzay bitwy. *Pot. Arg.* 409. – §., do końca przyprowadzony, ganz fertig, fertig. Z gotową rzeczą przyść, *parate ven re ad dicendum*. *Mącz.* mit fertigen Sachen kommen. Słuchać mi iest miło tak wielkiemu mistrzu gotowey i ustroioney rozmowy. *Orzech. Ow.* 146. Polskowski do prawa, do biegłości w rycerskiém rzemieśle, do wiadomości rzeczy koronie Polskiey należytych, tak gotowy, iż w tém mógł nie dadź nikomu przodku. *Gorn. Lu.* 316. – §., dokończony, beendigt, fertig. Jeszcze się toaletę kończy, ale wraz będzie gotowa. *Teat.* 19 *c* 11. Odpis gotowy. *ib.* 3 *b*, 46. – *Subſtantive* Gotowe, Nie Fertige. Ugodźcie się sami, ia do gotowego przyłożę. *Teat.* 47 *b*, 6. *ib.* 22, 93. On przyszedł do gotowego, nie sam robił substancyą. *Teat.* 17 *c*, 51. er iſt zum Fertigen gekommen. Łacniey co począć z gotowego, niż nabywać nowego. *Cn. Ad.* 409. Wino ie ieśń z owoca rozmaitym dawa, Potym do gotowego gnuśna z mi wa. *Kanc. Gd.* 13. Pitagoras uczniom kazał milczeć a słuchać gotowego. *Gliez. Wych. H* 5 *b*. Automat gotowego, iako mówią, zawsze patrzył. *Kosz. Cz. Ab.* – §., co na dorędziu bey der Hand, bereit, fertig. Ci, którzy chleb gotowy maią, pożyteczną robotą nie maią. *Starg. Dz.* 38. U wdowy, chleb gotowy. *Teat.* 24 *b*, 44. Naywdzięczniéysze dobrodzieystwa, które gotowe, które same na nas nabiegaią. *Gorn. Sen.* 5. Lepsza gotowa, niż czekana fortuna. *Fred. Ad.* 40. Dobrze, że Jeymość do siebie gachów nie ngci, bo gotowa niesława. *Teat.* 22 *c*, 19. Śmierć gotowa, kiedy nie ma głupi. *Opal. Sat.* 68. Gotowe zdrowie, kto chce powie. *Cn. Ad.* cf. grzechu wyiawienie, iego zgładzenie. – §., gotów, skłonny co robić, decydowany, bereit, geneigt etwas zu thun, entſchloſſen. *Vd.* radovoljen, pri-

len, povolen, volen). Gotów ieſtem na rozkazy Wc Pana Boga dzicia. *Zabł. Dziew.* 35. Nayniższy sługa; zawszem gotowy na usługi Wc Pana. *Teat.* 49 *b*, 84. Był gotowym dla Chrystusa na śmierć. *Skarg. Żyw.* 504. Korona męczeńska nie była zgotowana dla Dominika, ale on był gotowy zawsze na koronę. *Birk. Dom.* 69. Na waszyſko gotów człowiek rozumny, Ten go los potka, lub inny. *Hor.* 1, 237. *Nar.* §., gotowe pieniądze; gotowe gotowizna, pieniądze *in natura*, bares Geld, *Vd.* perpraven, vpižhen, perpraulen; *Rg.* pjenezi gòtovi; *Rs.* наличныя. Zapłacił 1000 dukatów Hollenderſkich gotowemi pieniędzmi. *Teat.* 6, 119. Nie pomogą damaſki, ani złotogłowy, ani owe pitrociny; lepszy grosz gotowy. *M. Bielsk. S. N.* 19. Obietnicą nikt nie syty, a każdy dzień trzeba chleba za gotowe kupić. *Budn. Apoph.* 22.

Pochodz. *dogotować, nagotować; niegotowy, niegotowość, niegotowiec; ogotować, pogotowie; pogotować; przegotować; przygotować; rozgotować; ugotować, wgotować, wygotować; zagotować, zgotować.* (Sor. 1 gotowně parabilis).

GOTSKI, – a, – ie, od Gotów, gothiſch. W potomności oczach wiek nasz blask ten ſtraci, Co w naszych Gotſki, wiecy nasa tey będzie postaci. *Zab* 4, 231. W Gotyckich albo Krzyżackich budowłach jakowaś części one składaiących nieszykowność. *Mon.* 72, 471. Gotſki druk zowią Niemieckie literzyſka, któremi dawniey wszyſko prawie w Polszcze drukowano; a i teraz nawet w książkach od nabożeństwa ieszcze go zachowuią, der gothiſche, alte deutſche Druck, womit die alten polniſchen Ausgaben gedruckt ſind. Przeiąwszy druk od Niemcow, mieiący w swoim ięzyku książki drukowane Gotſkim czyli Niemieckim drukiem, aż do początku teraznieyszego wieku. *Gol. Wym.* 78. GOTYZM, u, *m.*, duch Gotſki, gotczyzna Gothiſcher Geiſt. Karól XII, tchnął gotyzmem, iak Alarykowie i Genserykowie, *Zab.* 2, 171. (cf. Sarmatyzm).

GOWNO, – a, *n.*, GOWIENKO, – a, *n.*; *Demin., Bh.* howno, hownyko; *Slo.* howno; *Sor.* 2. gewno, ſmrod; *Sr.* 1. howno, żiwotné ſmrod; *Sla.* góvno, pogán; *Vd.* gouna, laimu, gleu, drek, ludnjak, klat, klatje; *Crn.* govna, ladnek (*Crn.* kovn *turbidus ob.* kalny); *Bs.* govno, ghnús; *Hr.* ga ěj; *Rg.* gòvno, ghnoj, ghnus (gubina *sordes*); *Crn.* govno, gnyusz, gnoy, gómno, drek; *Rs.* калъ, навозъ. (cf. *Ger.* hofieren). Gnóy odchodzący od zwierząt z pokarmów przetrawionych, zwłaszcza od człowieka, der Dreck. *pr. et fig.* Pomarańcza żółta, a wzdy gowno gowno. *Pot. Jow.* 2, 15. Koza rozmaryn lubi, a zaś świnia gówno. *Pot. Jow.* 35. Dziś zjedli kokosz, a nazaiutrz, gówno. *ib.* 95. *Slo.* na táj hogno, na druhi táj howno; *Slo.* picha ma ulici, a howno w trubliel; *Slo.* wez to gowno mieſchaſch, wez wono ſmerji. Nie będzie z gowna bicza. *Rys. Ad.* 45. z piaſku bicz nie będzie). *Muscerda* myszy upominek, gówno. *Mącz.* Pośliy krówkę; ale ona przyniesie gówienko. *Rys. Ad.* 53. – Dla ogrodki brzydkiego tego słowa prostactwo mawia *ono* zamiast *gówno*: Swinie tu były, człowieka nie poznały, a *ono* zwietrzyły. *Dwor. F.* 4. GOWIENNY, – a, – e, od gowna *pr. et fig.* Dreck-. *Sr.* i. hown'nané, ſmrodowé; *Vd.* klatjen, klatjaſt. GOWNIASTY, – a, – e, pełen gówna, voll Dreck. *Sr.* 1. hownovité, ſmrodovité; *Rg.* gòvnen (*Rg.* govnitti, izgovnitti *merdare*) *Cro.* govnen.

*GOWNOWAŁ, – a, *m.*, gatunek chrabąszczów, w gnoiach żyiących, der Miſtkäfer. *Bh.* howniwál *scarab. ſtercorarius*; *Slo.* howniwár; *Sla.* govnováij; *Rg.* gúndováj, popgovnár, govnovágl; *Cro.* govnoval, gomnoval, kukecz; *Vd.* mouranz, gnoini keber, mourini.

GOWOR, GOWORZYC *ob.* Gawor.

GOZDAWA, – y, *ż.*, *herb*, W polu czerwonym dwie lilie, przez które związka żołta. Na hełmie pięć piór pawich; takież lilie na nich. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen.

GOZDZ, GWOZDZ, – ia, *m.*, kawał żelaza lub innego kruſcu, lub drzewa, z iedney ſtrony głowiaſty, z drugiey śpiczaſty, do wbiiania, der Nagel. *Sor.* 2. goſdj; *Sr.* 1. hoſdj, hozdj; *Rs.* гвоздь; *Lc.* гвоздь, шипъ, шипъ; *Bh. et Slo.* hřeb, hřebil (*Bh.* hwozd ozdownia; *Rg.* gròadje s kruszec, żelazo; *Sla.* gvozdje s żelazo; zamek u ſtrzelby; sabljeno gvozdje s głównia szabli; gvozdjeń s żelazny) *Sla.* klinac, csavao s gożdź, *Bs.* cjavao, cjaval, klinać (grozdje s żelazo); *Cro.* chàvel; *Dl.* chyaval, chyavo, *Sla. Turc.* ekszer; (*Cro.* guozdje s żelazo; guozditi *cuneare*); *Vd.* shrebel, shebel, zhaul; *Crn.* shebl (*Crn.* gojsd *sylva*, gojzdim *cuneare*). Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki, ćwieki, ćwieczki, gatunki gwoździ. *Os. Zel.* 4. Gwoździe do przybicia łat, tarcic, bywaią dębowe, sosnowe. *Kluk. Rsl.* 2, 159. Z którey ſtrony gwoździ wbiiaią, tego ściana ieſt. *Sax. Rej.* Bydło często wtłacza abo wdepta sobie, idąc po drogach, gożdzie w nogę, lub kawałki żelaza lub drzazgi. *Dyk. Med.* 2, 429. §., U ſliśów, karpowe gwoździe, służą do przyciągania zymbratów do wręgów; cumowe gwoździe służą do ściągania szycia. *Mag. Msc.* Gwoźdź wiosłowy *Bs.* skaram od broda, ſkaram, klin od vesala, sosciça; *Dl.* palacz). Przybiiać gwoździami *Rs.* гвоздить, гвозжу, гвожду, пригвождаю; *Cro.* guozditi *cuneare*. – §. gwoźdź, czop u beczki, der Zapfen. Zawołano go z piwnicy, gdzie piwo toczył; on kwapiąc się, gożdź maiąc w ręku, wetknąć go zapomniał; dopiero potym wspomniał na szkodę, i gożdź w ręku maiąc, z smutkiem się do piwnicy wracał. *Skarg. Zyw.* 2, 352. Jedni dla gożdzia nie miodu nie radzi, I memu gożdziu, gdy kupuię, wadzi. *Bratk. U.* 5. – §., Gożdź u główni nożowéy, szablowéy, mieczowéy, szyieczka wchodząca w rękoieść, die Angel an einer Klinge. *Tr.* Gożdź u siepacza, *Gall. toyere Tr.* die Angel an einem Hackmeſſer. – §., *Medic.* Gożdź hiſteryczny, *clauus hiſtericus*, ból głowy, który się czuć daie, w iedném tylko mieyscu, za zwyczay po nad oczyma, lub w ſkroni, iak gdyby gożdź w głowę wbiiano. *Dyk. Med.* 2, 423. eine Art Migräne, Stechen im Kopfe. – *aliter* Narośliny przez ſtawy i członki, które Łacinnicy *clavos* nazywaią, my ćwiekami abo gwoździami nazwać możemy. *Syr.* 739. Auswüchſe an den Gliedern und Gelenken. (cf. Goździec). – §. *Fig. Morl.* gożdź, mól, frasunek, ein Nagel im Kopfe, ein Wurm; Kummer, Beſorgniß, Angſt. Nie miałbym czuć gożdzia, co mi serce porze? *Pot. Syl.* 254. Wielkie mu dwa gwoździe w łeb wbiiemy, wielką mu ziemię odeymuiemy, i woyſka iego zniszczymy. *Star. Woy. A.* 4. (*Rs.* подгвоздить, подгважживать podbechtać, iątrzyć). GOZDZIATY, GWOZDZIATY – a, – e, na kształt gwoździa, nagelförmig, wie ein Nagel ge-

ſtaltet, *Ross.* гвоздовáтый. GOZDZIARZ, - a, *m.*, rzemieślnik od gwożdzi, der Nagelſchmid, *Sla.* gvozdar (gvozd,ar = żelezak); *Vd.* shreblar, shreblizar; *Crn.* sheblar; *Rs.* гвоздянникъ. Goździarz szkodzie na tem, że żelaza w pobliżu brać nie może, *Pam.* 85, 622. D. Wrtb. 302. GOZDZIARCZYK, - a, *m.*, rzeładnik goździarſki, der Nagelſchmidsgeſelle oder Burſche. GOZDZIARKA, - i, ż., żona goździarza, kobieta, przekupnia z goździe, die Nagelſchmidinn, *Vd.* shreblariza, shreblarka. GOZDZIARNIA, - i, ż., warsztat goździarski, die Nagelſchmide, *Rs.* гвоздарня. GOZDZIARSKI, - a, - ie, od goździarza, Nagelſchmids-. *Crn.* shreblarski. GOZDZIARSTWO, - a, *n.*, rzemiesło goździarskie, das Nagelſchmidhandwerk. GOZDZICZEK, - czka, *m.*, *Demin.* Nasienny goździczek, *qu. v.* GOZDZIEC, GWOZDZIEC, GOŚCIEC, G. goździca, gościa, *m.*, gościec czyli kołtun. *Arnp.* 5, 617. On nieszczęsny gościec abo kołtun, *Szt. Sk.* 306. *Petr. Hod.* 21. *Perz. Cyr.* 2, 103. Goździec *eſt morbus ipse; non modo circa capillos, ſed et in venis, neruis, musculis, carne et ossibus haerens, et vehementer crucians*, kołtun *eſt proprie capillorum ex hoc morbo complicatio. Cn. Th.* das Gliederreißen vor dem Ausbruche des Weichſelzopfs. - ś., Francya, dworska choroba, die Venuskrankheit, die Franzoſen. Francuski gościec naczynia dziełorodne popsuie. *Sek. Pr.* 212. Człowiek sam Francuzkim gościem pod czas drugie oczłowieka zra a. *Sek. Prob.* 81. GOZDZCOWATY, GOSCOWATY, - a, - e, kołtunowy, Weichſelzopfs-, disponirt zum Weichſelzopf. Złośliwe kości nabrzmienie zwykło pochodzić z goździcowatéy przyczyny. *Perz. Cyr.* 2, 105. Z goździcowatéy złości soków, pochodzą nabrzmienia. *Perz. Lek.* 20. U ludzi *goździcowatych włosy i *kołtony pokręcone wyrastaią. *Sek. Pr.* 112. Jeſt wiele *gościcowatych w Rusi. *Syxt. Szk.* 407. GOZDZIENIEC, - ńca, *m.*, *Illecebrum*, roślina rosnąca na wilgotnych pastwiſkach. *Kluk. Dykc.* 2, 56. das Nagelkraut. §., Goździeniec, *clavaria Linn.* grzyb gładki, podłużny. *Jundz.* 568. goździeniec ſtępłowy, *piſtillaris*, substancya gębczaſta, podługowata, do tłuczka podobna. *ib.* goździeniec drzewny, *hypoxylon*, gałęziſty, gałęzie rogom ielenim podobne. *ib.* Goździeniec korzia brodka, *coralloides*, miętki, mięsiſty, maiący gałązki krótkie na wierzchu, niby ząbkowane; wieśniacy go używaią. *ib.* Goździeniec mchowy, *muscoides*, rośnie na mieyscach mchem zarosłych, i do iedzenia się zdżywa. *ib.* Goździeniec palczaſty, *digitata*, ſkłada się z kupy pałeczek czarnych, u spodu z sobą złączonych. *Jundz.* 569. GOZDZIK, GWOZDZIK, - a, *m.*, GOZDZICZEK, - czka, *m.*, *Demin.*, 1) mały gożdź do wbiiania, ein kleiner Nagel. *Sr.* 2. gosdžik; *Sr.* 1. ǧezdžik; *Rs.* гвоздикъ, гвоздочекъ, гвоздóкъ; *Bh.* hřebíček; *Vd.* shrebelz, shreblizа; *Crn.* shèbiza, shebliz, shebliznik; *Cro.* chávlek; *Bs.* ćavlicch). Goździk żelazny, *Ld.* goździk drewniany, ein Pflöckchen. Goździki u łutni, u ſkrzypców: kołki, die Wirbel an einer Laute, Geige. §. 2. goździk korzenny, *Caryophyllus aromaticus*, *Bh.* hřebíček; *Cro.* klinchècz; *Dl.* garofulich; *Sla.* karamsichuk, klincsac, karamfil; *Crn.* nagel; *Rs.* гвоздика, гвоздичка, das Nägelein, Gewürznägelein, die Gewürznelke, tak nazwany z przyczyny kształtu swego; korzenie to wonne, ieſt owoc drzewa Indyyſkiego wielkości i kształtu, który kielichem koronowany przed doyźrzałością obiiaią i suszą. *Klok. Dyk.* 1, 111. *Dykc. Med.* 2, 435. goździki ſklepowe; goździki krajane; dla różnicy od kwiatów goździków. - Na wyspach Molukanii zwanych, goździków się naywięcey rodzi. *Sienn. Zw.* 2, 3. 4. - (. 3. goździk. *Dianthus Linn.* die Nelke, *Bh.* karafiát; *Sla.* karafilár, klincsiks; *Sr.* 1. nelk, nelka; *Sr.* 2. nalken; *Sla.* karafil; *Cro.* klinchecz; *Ld.* karofil, nagelz, nagel; *Rs.* гвоздика, гвоздичка, rośliny, których iest bardzo wiele gatunków, i które rodzaiem swym za piękny ch kwiatów. *Dykc. Med.* 2, 435. Goździki ogrodne są pełne i proſte, a zowią ie goździkami od wsi szlachetney, którą maią, iak gwoździki Indyyſkie, któremi potrawy korzenimy. *Urzęd.* 52. Proſte zwyczayne są Hollenderſkie abo Włoſkie, kwiat daleko większy, w kolorach ledwie zliczonych; Chińſkie abo kapuſne, maiące okołki kwiatu czerwonego, Saſkie. *Klok. Dykc.* 261. Gwoździk brodaty, *barbatus*, die Bartnelke, Krutzek; *Carthusianorum* die Carthenſer-Nelke; *graminea* die wilde Büſchel-Nelke; głowkowy, *proliferus*, Rozſprossende, goździk trawny, *deltoides*, die dreifarbige Nelke; kłoczłowity, *superbus* die ſtolze Nelke; karłowy, *pumilus* die Zwergnelke; piaſkowy, *arenarius* die Sandnelke. *Jundz.* 213. - §. 4. goździk Indyyſki, goździk Indyyſki, Wielkie ziele, Ottona Włoſka, *Jovis Alcea*, die Tunisblume, (turkiſche Nelke). *Syr.* 8. Goździki zimne albo Indyyſkie, które temi czasy nazwały Francuzkie, śliczny a piękny kwiat. *Urzęd.* 52. - y., *Hr.* Dobry dzień mo kochanie, szafirku, tulipanku, nayśmieszyy goździczku. *Teat.* 11, 10. (gożdżku, ryc.)

GOZDZIKOWY, - a, - e, od goździków, Nelken-. Goździkowey kory funt. *Inſt. vet. Lit.* t. i. drzewa goździkowego, która to kora podobna do kory oliwnego drzewa. *Dykc. Med.* 2, 452. Nelkenbaumrinde. Bzyła goździkowa, *cariophyllata*, wonią u goździ. kową. (rc. 262. *Bh.* hřebíčkowa. b) goździkowy, z koloru goździka, Nelkenfarbig, *Boh.* karafiatowy; *Rs.* гвоздичный (GOZDZIOWATY, *Tr.*, *ob.* Goździcowaty, Goscowaty. GOZDZIOWY, - a, - e, od goździa, Nagel-. *Rs.* гвоздевой, гвоздичный. GOZDZISTY, - a, e, pełen goździ, voll Nägel. *Sor.* 1. bezdzietne.

Pochodz. *dogwoździć, nagwoździć, odgwoździć, zagwoździć, pozagwaździać, nazagwaździać, przezagwaździać* - *cf. guz.*

G R.

GRA, - y, ż., *Boh. et Slo.* hra, *Sr.* 1. hra, rht; *Sr.* 2. gra; *Vd.* igra, jigra, pojigranje, shegil; *Crn.* igra, *Sla. Rg. Cro. Bs.* igra (cf. igra); *Rs.* игра. *Genit. Pl.* gier gry; das Spiel zum Zeitvertreib, um Geld oder umſonſt. W liczbie fraszek łudzących nuduości, gry w liczbie grów pierwsze mieysce trzymaią, szachy. *Iren. Liſt.* 2, 83. Gra to iego nauka, w szachy, w kości, w karty. *Kulig. Her.* 139. Spiel, Schachſpiel, Würfelſpiel, Kartenſpiel. *ob.* chapanka, trysetka, tryszak, kwindecz, weintein, onzedmi, maryaż. *Teat.* 21. Gry hazardowne. *Pam.* 85, 1, 865. Hazardſpiele. Wdał się w grę, która mu była rozrywką, ale potym zaczął się w passyą. *Pam.* 83, 2, 281. *Vd.* jigreshelen, vesel-

na jigro, potozheu na jigro. Gra w kręgle, Kegelſpiel. Buk etos, gier, maszkar patrzy. *Petr. Pol.* 188. Gra w fanty, Pfänderſpiel. *Vd. Prov.* kader naibol jigra teshe, njer obernit imash plezhe s kiedy ci się gra naywięcey szczęści, nie obracay się). Fortuna z ludzi gry sobie wyprawuie. *Jabł. Tel.* 129. (z nich sobie żartuie). Gra idzie o co, *propr. et fig.* man ſpielt darum, das Spiel geht darum; es iſt darum zu thun; es geht jetzt darum. Niemasz ci tak głupich między nami, abyśmy nie rozumieli, o coć gra idzie. *Bielsk. Kr.* 48. dokąd mierzysz, warum es dir zu thun iſt, wohin du zielſt. Krzyżakom nie o wiarę, ale o panowanie gra była. *Stryik.* 434. Konrad po lud większy do Mazowsza bieżał; zaczym oblężeni poczęli bydź w trwodze, gdyż o nie gra szło. *Bielsk. Kr.* 161. O cię gra idzie, iuż i tobie biada, Kiedy tuż podle gore u sąsiada. *Budn. Apopht.* 67. Idzie o życie moie. *Hegg. Mar.* 3, 262. Już i o nich gra, i o gardło sprawa. *Wad. Dan.* 47. Wreszcie swoiah, czyli Metella odwagą zginę, o tym gra teraz. *Pilch. Sall.* 238. — Bez słowa *gra*: idzie o to, o owo, *ob.* idź. — I o to się gra nie rozéydzie. *Cn. Ad.* 281. to nas nie porużni, das wird die Freundſchaft noch nicht aufheben. — Trudna gra z dziwokiem. *Zab.* 7, 205. Trudna gra z osobą taką. *ib.*, sprawa trudna, mit einem Grillenfanger iſts ein ſchweres Spiel, iſt ſchwer, was auszurichten. cf. Grać.

GRAB, – u, *m.*, *Boh.* habr; *Slo.* habr, brab, gawor; *Sr.* 2. grab; *Crn.* gabr; *Sla.* grab; *Vd.* hrabrika; *Cro.* graber, grâb dub; *Bs.* grab, *carpinus betulus Linn.* die Weißbúche, Hagebúche, Steinbúche, drzewo miernéy wysokości; dla twardości i trwałości w rozmaitych rzemiosłach zażywane; w ogrodach gęste, piękne i trwałe formuie szpalery. *Jundz.* 464., *Kluk Rosl.* 2, 20., *ob.* grabina, grabowy. °§. Tylko co westchnąć przyszło na te graby. *Jabł. Buk.* Q 2. t. i. grabieże, rabunki, Räubereyen.

GRABARKA, – i, *ż.*, z *Niem.*, która kopie ziemię, die Graberinn, Teichgräberinn &c. *Bh.* rybnjsarka. Przyszła grabarka z szewcową do sądu. *Papr. Przyk. B.* 3 *b.* — §. 2 chodzenie koło kopania ziemi, ſtawów etc. das Graben, die Beſchäftigung mit Graben. Pan burmiſtrz, miasto sądow, pilnuie grabarki. *Klon. Wor.* 15. Mężowie nas maią za praczki, kucharki, Dobrze że nam nie każą robić do grabarki. *M. Bielsk. S. N.* 13. Wiedzą to i kopacze, i inni, którzy grabarkę robią. *Sxar. Sxk.* 11. GRABARSKI, – a, – ie, od kopania, Graben-, zum Graben gehörig. Do zakładania ſtawów trzeba dobrego mayſtra grabarskiego. *Kluk. Zw.* 3, 196. einen guten Teichgrábermeiſter. Łokieć grabarski. *Teat.* 8, 53. GRABARSTWO, – a, *n.*, grabarka 2), das Graben. *Piscinarius*, który ma chuć ku kopaniu sadzawek, rad się z grabarſtwem obchodzi. *Mącz.* GRABARZ, – a, *m.*, z *Niem.* der Gräber, z. B. Teichgräber, *Bh.* rybnjsar; kopacz, osobliwie który ſtawy kopie. *Kluk. Zw.* 3, 197. Niegodna rzecz, aby kto tę zapłatę, którą czyni nauczycielowi za syna, miał równać z zapłatą tą, którą wydaie grabarzowi. *Glicz. Wych. M.* 3 *b.* So kriegte dann der Groſknecht, der mir pflügt, Beynah ſo viel, als der Gelehrte kriegt, Der das beſorgt, was mir am Herzen liegt. Gellert). (cf. grobarz). GRABARZOWA, – y, *ż.*, żona grabarza, des Gräbers Weib.

°GRABIA, – i, *m.*, °Grof, po teraźnieyszemu Hrabia, z *Niem.* der Graf. Według ſtarey Saſkiey Niemczyzny, to słowo groff albo grabia, znamionuie sędziego. *Szczerb. Sax.* 69., *ib.* 152. (*ob.* grabſtwo). Toporów starożytnych słynie, Moia czci i ozdobo, Grabio na Tęczynie. *P. Kchan. Jer.* — §. 2) w niektórych prowincyach s burgrabia, podstarości. *Tr.* (cf. burgrabia, falcgrabia, margrabia.

GRABIĆ, – ił, – UGRABIAĆ *cz. ndk.*, ugrabić *dk.*, *Bh.* hrabati, hrabám, hrabawam; *Sr.* 2. grabaſch; *Bs.* grabiti (u grabus *certatim*); *Rg.* grabiti, ugrabiti, zgrabiti *rapere*, *abripere*, grabèchi *rapax*: *Cro.* grabiti *rapere*, grablyati *raſtris euellere*; zgrabiti, zgrablyujem — uchwycić, porwać; *Vd. et Crn.* grabiti s rwać, grześć, grabić (grabeż, vrabez s wróbel); *Ross.* грабить, грабаю, грести, грести, гребу; grabić (сгребки zgrzebie); *Ec.* гребу сѣно grabię; гребу умéршаго, погребаю pogrześć, гребу весломъ *remigo*); cf. *Ger.* grapſen, raffen, greifen, *Lat.* rapere; *Suec.* grabla s chwycić; *Dan.* gribe, Ndſächſ. gripen; *Angl.* grope; *Gr.* γραπτειν, γραφος; *Hb.* אגרוף *egroph* pugnus; *Hb.* גרף *verrit*, *Syr. cumulatim abſtulit*) cf. *lat.* rapere, *Ital.* arraffare, *Suec.* rappa); raffen, wegraffen, wegnehmen, plündern; zabierać, ciążać; *Vd.* rubiti, salog vseti, fentati, salogavati, isarati, vunsarati; *Cro.* plenyati). Jagiello kmieciów, którzy nie chcieli ſtacyi dawać, kazał grabić obyczaiem Litewſkim; ale go królowa prosiła, aby poddanym ubogim gwałtem dobytków nie brał. *Stryik.* 444. cf. dzieckować. — §. grabiami zmiatać, *Bh.* hrabati; *Crn.* grabiti; *Cro.* grablyati; *Vd.* grabiti; grablenje; rechen, mit dem Rechen an ſich ziehen (harken). Grabić siano, słomę. *Cn. Th.* Grabić ziemię posianą, cf. bronować. *Rimari* grabiami czyście ugrabiać, każdą bryłkę rozbić. *Mącz.* — *fig.* Człowiek fałszywy, i tak i owak słowa odmienia, i ſtrzyże i goli, i grabi i siecze. *Wer. Regl.* 118. (cf. a biało? biało! czarno? czarno). — *Prov. Slo.* każdy pod ſeba hrabe każdy pod siebie grabi; garnie, na swoie koła ciągnie. GRABICIEL, – a, *m.*, który grabi, ciąży, der Plünderer, Pfänder, Recher; *w rodz. żeńſk.* grabicielka. GRABIE, – i, *plur.*, *Boh.* hrabě; *Slo.* hrable; *Hg.* gereblye; *Sr.* 2. grabě; *Sr.* 1. rabie; *Ban.* grabglje; *Cro.* grablye, rahlicza, zubàche, zubczi; *Crn.* grable, rahliza; *Vd.* grable, greben (cf. grzebień); *Crn.* greben s żelazne grabie); *Ros.* грабли (гребли grabienie, *Maloroſs.* grobla); narzędzie gospodarskie, którem żyto i siano grabią, *merga*. *Mącz.* der Rechen, die Harke. Grabie drewniane, potrzebne ogrodnikowi do zagrabiania posianego nasienia. Grabie żelazne, do rozbiiania grudek, i gładkiego równania ziemi. *Kluk Rosl.* 1, 81. Ziemia zrównana grabiami, i zdrobiona na zagonie. *Cresc.* 200. Kosy do zboża, maią nad żelazem osadzone grabie, o czterech długich zębach, któreby skoszone zboże od stoiącego oddzielały. *Kluk Rosl.* 3, 121. das Reff an der Senſe. *ob.* Grabki. Grabie pełno czego, eine Harke voll. — §. Polisem kudły grabiami drabuie. *Zebr. Ow.* 340. *pectit*, cf. grzebień). GRABIE *herb*; są grabie białe do góry postawione, utkwione na wzgórku zielonym, o siedmiu zębach, w polu żółtym. W helmie pięć piór strusich.

Kurop. 3, 18. ein Wappen. (§. 2. Grabie *ob.* grab', grabina drzewo). GRABIEC *niiak. ndk.*, zgrabieć *dk.*, kurczeć, kurczyć się, krumm werden, zuſammen ſchrumpfen. Zgrabiały rączki, mrozem b. I przięty cały. *Mon.* 76, 1. GRABIEZ, Grabież, – y, *ż.*, konfiskowane rzeczy. *Cn. Th.* 297. ciąża, ein gepfändetes oder confiscirtes Gut. §. grabież, pograbienie, zabranie, konfiskowanie. *Cn. Th.* 297. das Confisciren, Pfänden; *Bh.* obſtawek. – §. rapież, rapieztwo; *Bsn.* grabsa; *Rs.* грабёжь; der Raub. Czemu gwoli téy do Kolchów grabieży, Wysmukła Argos Magnetyyska bieży? *Chroſć. Owc.* 154., *Rg.* gràbscja *rapacitas.* GRABIEZNIK, – a, *m.*, zagrabiacz, zabieracz, der Wegraffer, Wegnehmer; Pfänder. *Bh.* hrabač; *Rs.* грабúтель; *Cro.* grabitel, grablyivëcz; *Rg.* grâbîlas; *Crn.* grabésh (cf. drapieżnik). Gińmy dla oyczyzny! Biada tym nikczemnikom służebnym dziczyzny, swieńczonych grabieżników, ziemi niszczycielów. *Zab.* 12, 177. *Nagl.* GRABIEZNY, – a, – o, od grabieży, zabrany, zaięty, zagrabiony, confiscirt, weggenommen, gepfändet, geraubt. Grabieżna klacza kontentuie się i plewami. *Rys. Ad.* 15., *Rs.* грабительскій.

1) GRABINA, – y, *ż.*, Hrabina, die Gräfinn. cf. burgrabina, falegrabina, margrabina.

2) GRABINA, – y, *ż.*, drzewo grabowe, weiß Büchenholz. Grabina do opału bardzo przednia ieſt. *Kluk Rosl.* 2, 21., *Bh.* hrabí; *Rg.* grabovina; *Rs.* грабúна. GRABISKO, Grabiszcze, – a, *n.*, *Bh.* hrabiſtě, trzonek grabi, der Rechenſtiel. *X. Kom.*

GRABKI, – bek., *plur.*, *demin. nom.* Grabie, ein kleiner Rechen, oder Reff an der Senſe. *Sr.* 1. rabiczki; *Rs.* грабельки; *Crn.* kopúla). Grabki przy kosach bywaią, gdy owies abo tatarkę sieką. *Mącz.* Owsy sierpem żną, albo na grabki kosą sieką. *Haur Sk.* 16. Sieczenie na grabki zboża, ma ten pożytek, że się pokosy równo kładaią. *ib.* 80. b) *ſtołowa grabka*, ſtołowe grabki, z gatunek widelców mnogokończatych, eine Tiſchgabel mit mehreren Zanken. Grabki, widelce. *Teat.* 28 *b*, 108. GRABOLIC *cz. ndk.*, grześć, grzebać nogami iak kury, mit den Füßen graben, ſcharren, wie die Hühner. Wpląta'eś się, iako kokosz w zgrzebie, która im się więcéy graboli z nich, tem się bardziéy pląta. *Sowit.* 16., 95. wygrabolić się. GRABOŁUSK, – a, *m.*, *loxia coccothraustes. Klein.* der Kirſchfink, Kernbeißer, ptak wielkości kwiczoła, żywi się iądrkami pestek wiśniowych i orzechów, które dziobem dobywa, gatunek kleſków, rzędu wróblego. *Zool. Nar.* 219. GRABOW, a, *m.*, miaſto w Kaliſk. *Dyk. G.* 1, 248. eine Stadt im Kaliſchiſchen. GRABOWIEC, – wca, *m.*, miaſto w Bełzkim. *Dyk. G.* 1, 248. eine Stadt im Belzkiſchen. GRABOWIECKI, – a, – ie, od Grabowca, Grabowiczer. Staroſtwo Grabowieckie. *Dyk. G.* 1, 248. Piwo Grabowieckie. *Syr.* 946.

Pochodz. *nagrabić, odgrabić, pograbić, ugrabić, przegrabić, rozgrabić, przygrabić) zagrabić, zgrabiały; zgrabny; niezgrabny. – §. grzebień, grzebienek, grzebieniowy, grzebiennik; grzebienica, grzebieniarz; zgrzebie; zgrzebiowy; zgrzebny, zgrzebiany, zgrzebło; zgrzebełko. §. cf. grześć, grzebać, grob i t. d. – §.* Vd. *grabez, vrabez, vrabel* z *wróbel.*

GRABOWY, – a, – o, od drzewa grabu, Weißbüchen-. Drzewo grabowe ieſt bardzo twarde i białe; na osi do poiazdów bardzo zdatne. *Kluk Rosl.* 2, 20., *Bh.* hrabowý, hrabčný; *Crn.* grábové; *Bs.* grabov; *Cro.* grabrov; *Rs.* грабовый, грабúнный, грабельный.

GRABSKI *ob.* Hrabſki. GRABSTWO *ob.* Hrabſtwo. cf. burgrabſtwo, falegrabſtwo, margrabſtwo.

*GRABSZTYKIEL, – kla, *m.*, GRABSZTYCH, – u, *m.*, z *Niem.* der Grabſtichel, dłoto do wyrycia. Rylec, grabsztych, narzędzie sztycharskie, którym na blasze ryie. *Jak. Art.* 3, 314. Iżby słowa moie były wyryte grabsztyklem żelaznym na ołowiu, abo na kamieniu, żeby wiecznie trwały. *Radz. Job.* 19, 24. *ib. Jerem.* 17, 1. (rylcem żelaznym. *Bibl. Gd.*).

GRAĆ, Grać, – ał, – a, gram, *ex. ndk.*, Grywać *częſt.*, *Bh.* hrati, hral, hram, hragl, hrávám; *Slo.* hrať ſa, *Cro.* igratisze; *Sr.* 2. graſch; *Sr.* 1. hrapu; *Vd.* igrati; *Bs.* igratti; *Crn.* jegrám; *Ross.* играть, играюсь; ſpielen; a) grę iaką grać, bądź o pieniądze, bądź darmo *Rs.* сыграть, сыгрываться, разыграть, разыгрываться; ein Spiel ſpielen. Nie gray, nie przeſtawa. *Rys. Ad.* 44. Grać karty, koſtki, szachy, warcaby, abo w karty, w koſtki, w szachy, w warcaby etc. 12, Karten, Würfel, Schach ꝛc. ſpielen. *Slo.* grať ſa w karti. Czołuie, gra, baliki daie; szafuie pieniędzmi *Teat.* 14. 107. Ociec, aby syna nie zlecał takiemu, któryby dobrze grać, abo w iedenaście siedm miotać umiał. *Glicz. Wych. I.* 8 *b.* A w cóż tedy grali? czy może Maryaszą, w Weintena? *Teat.* 22, 66. Jeśli orzeł fyra; takiż się i syn bierze, Gra iuż *koſtk (koſtkami) gra i *kart, w iedynaſtym roku. *Opal. sat.* 56. Grać o pieniądze, grać w pieniądze. *Dudz.* 12. um Geld ſpielen, t. i. ſtawiaiąc we grze. *Cn. Th.* Grać na szalę, to ieſt, ſtawiać ią we grze. *Cn. Th.* ſeinen Kopf auf Spiel ſetzen. – §. *fig. tr.* Jeśli w ciągu trzechletniey tenuty dzierżawca umiera; arendarz z dobr ustąpić ma z sukcessorami o niedobior grać powinien. *Oſtr. Pr.* Cc 1, 274. t. i. czynić, prawem czynić, er ſoll mit ihnen darum rechten, Prozeß führen. Potrafię z We Panem grać u każdego sądu. *Koh. Kom.* 1, 69. Ja z am ciasy zdrowiem. *Pot. Syl.* 86. t. i. gra mi dziś o życie idzie, heute ſetze ich mein Leben aufs Spiel, mein Leben iſt heute im Spiele. – §. *music.* na narzędziu muzycznym tony wybierać; *Cro.* igrati; cf. *gędzić; *Vd.* godili, igoditi; ſpielen (auf einem Inſtrumente). Grajcie wesoło, graycie radośnie, Niechay nam serce z weselem kwitnie. *Nar. Dz.* 1, 125. Gdy się chcą ucieszyć mroźnych ochłodą, Tak im graią iak owym, co ich na śmierć wiodą. *Paszk. Dz.* 53. Jak im graią, tak skaczą. *ib.* Na żadnym inſtrumencie nie gra. *Teat.* 19 *b*, 5. Grać na lutni, na kornecie. *Cn. Th.* Grać na klawikordzie, na organach. – Grać na flecie, z dąć na flecie, die Flöte blaſen. Grać taniec, aryą, piosankę. Waltornicy chodzą, powtarzaiąc grany vivat *Teat.* 32 *b*, (auf Inſtrumentach). Grana maszą. – §. *Fig.* Oycze wszelkie we mnie znaydziesz posłuszeńſtwo. R. W. mi gray; a widzi Waść, kiedy ia pogrożę Jakaś lutka! *Treb. S. M.* 127. t. i. tym tonem zemną mów, dieſem Tone ſprich. – *O niektórych zwierzętach* mówi że graią: Cietrzewie graly, a ich cieciórki kokały. *Krasnial. J* 3 *b.* die Auerhähne kollern. Głuszce na tr... zimy, samotnie na drzewie siedząc, graią. *Zool.* die Birkhähne kollern (balzen). Przy domu psy s...

kają: w knieci zaś graią! *Krai. Pod.* 62. die Hunde auf der Jagd ſchlagen an (bellen). Trąba iuż głosi, psy graią za wczasu, A ciebie na koń sadzi chęć gorąca. *Kniaź. Poez.* 1, 112. Jakiekolwiek nasze są psy, przecięż I one też będą grały (Bo tak się zwie, gdy szczekają); A ia myśliwiec zuchwały, Poydę w knieię za tą zgraią. *Kras. Liſt.* 190. §. W piersiach, w gardle gra, chrapliwie się odzywa, es röchelt auf der Bruſt, im Halſe. W gardle iakby w piszczałki albo w dudki graią, Piersi przez wielką ciężkość ledwie oddychaią. *Prot. Kont. A* 3 *b.* Gra mu w piersiach, s śmiertelny. *X. Kam.* §. Trunek gra, s, robi, ein Getränk arbeitet. Tym sposobem likwor zaraz grać zaczyna, i kwas swóy traci. *Torz. Szk.* 237. – §. Armaty graią, są w robocie, biią z nich, die Canonen ſpielen. Sto armat naszych tak skutecznie grały, iż prawie wszyſtkie nieprzyiacielskie pozrzucały z lawetów. *N. Pam.* 2, 229. Działobitnie wyłamowe powinny grać dniem i nocą, celuiąc armaty w sam spod muru. *Jak. Art.* 2, 336. – §. Grać iaką osobę, rolę, s udawać, prezentować, eine Perſon, eine Rolle ſpielen. Jakąż ia w téy okoliczności gram osobę? *Teat.* 7, 25. (cf. figurę prowadzić). Koniecznie chce grać bohatyra. *Teat.* 43 *c*, 119. *Wyb.* Trudnéy podjęłam się grać roli. *ib.* 52 *b*, 15. Dobrze grała swoię rolę. *ib.* 15, 68. – §. grać, igrać, swywolnie się bawić, ſpielen, tändeln. Dzieci graią, s igraią. Grać komu na gębie. *Pot. Arg.* 60. cf. koły komu na głowie ciosać, einem auf dem Maule herum ſpielen. A ty coś wygrał w pokoiu, Iż ci po łbie kto chce orze, A iż cię tak wszyscy znaią, Więc ci też na gębie graią. *Rey Zw.* 231 *b.* *Nie spodziewałem się, byś sobie plebanowi mógł dadź grać na nosie.* *Węg. Org.* 9. ſich von ihm auf der Naſe ſpielen laſſen. Nie trwoż się, że gra szczęście z twą [illegible]. Groch. *W.* 599. Znowu im morze szczęśliwie [illegible]. Jak grał, tak się im wszyſtko dobrze stało. *Aurel.* 60. t. i. igraiąc, jak fraszka, wie im Spiele, ſpielend, bez trudności. Graiąc on więcéy zrobi, niż drudzy pracuiąc (śpiewaiąc, tańcuiąc, na iednéy nodze, żartuiąc, śpiąc). Gra w sprawach zbawiennych, w rzeczach bożkich żartuie. *Smotr. Ex. pr.* W sprawach bożkich grać nie dopuszczały. *Smotr. Ap.* 3. (cf. drwić).

Pochodz. *gracz, graczka, granie, grany, bazgrać, bazgracz, bazgranina; grawalny, grawać, grywać, gracki, gracko, dogrywać, dograć; nagrywać, nagrać, ograć, poograć, ograć; odgrywać, poodgrywać, odegrać; odegrana; pogrywać, pograć; przegrywać, poprzegrywać, przegrać; przegrana; przedgrywać, przedegrać, przedgrawek; przygrawać, przygrawek; rozegrać się, rozgrywać się, wygrywać, powygrawać, wygrać; wygrana, zgrawać, pozgrawać, zgrać; zagrawać, zagrać, spół rainy. Igrać, igraszka, igrzysko, doigrać, naigrać, ponaigrawać, naigrawać się, poigrać, przeigrać, rozigrać się.*

GRACA, – y, ż., *Bh.* kratce, krace; *Sło.* g'race; z *Niem.* die Kraße (cf. kraßen Adlg. *not.*), narzędzie do kopania, siekania etc. der Karſt. *Rs.* кирка; *Crn.* pralza, sarpéza; *Bs.* objetelica). Graca, hacyk ostry, osadzony na końcu kija, na trzy lub cztery stopy długiego. *Brzoſt. Duch.* 420. Graca ogrodnicza, do chędożenia ulic. *Kluk Rosl.* 2, 159. die Gartenhaue. Gracą kopiąc, piasek łopatą z rowu wyrzucać. *Cresc.* 143. Graca ogrodnicza, albo też oracza, grabki żelazne. *Cn. Th.* die Gäthacke, Gäthaue. Graca widlasta ogrodnicza, s motyczka dwóyzęba. *Cn. Th.* der Gärtnerkarſt. Graca szeroka, s motyka, die Haue, der Karſt. Były u Amurata ku dobywaniu zamków długie żelaza kończate i nakrzywione, iako też motyki, rydle, grace i inne rzeczy. *Baz. Sk.* 280. Graca wapienna, mularska. *Kluk Rosl.* 2, 159. die Mörtelkrücke, Mörtelhaue. Graca u mularza, żelazo tróykątne zakrzywione, na drążku oprawne, którym się wapno gracuie. *Mag. Mſk.* Graca kuminiarska. *Kluk Rosl.* 2, 159. die Kraße, das Kraßeiſen der Rauchfangkehrer. *ob.* gracować. – §. Do wyciągnienia z kłaków przedniéyszego przędziwa służą grace dróciane. *Przędz.* 108. Hechel, Flachshechel. *Rs.* чесалка.

GRACISKO, – a, *n.*, grat podły nikczemny, ein ſchlechtes, häßliches Geräthe, Rummeley. Stare graciska były nic niewarte. *Teat.* 54 *c, dii.*

GRACKI, – a, – ie, *Rs.* игрецкій, dobrego gracza, tęgiego człeka oznaczaiący, waluy, cf. *czyſty, Spieler-, ſpielermäßig, trefflich, wacker, brav. Jak mnie nie kochać? taki zemnie cacka, Taliyka smukła, piękna buzia, mina gracka. *Zabł. Firc.* 62., *Treb. S. M.* 93. Arystyp do biesiady Gracki, wesoły, lubi ieść dobre objady. *Min. Ryt.* 1, 310. To ruszenie, ta postać, czy gracka iest? *Teat.* 15, 31. Będziesz mi gracka, ieśli co z niego wyssać potrafisz! *Teat.* 7, 44. GRACKO *adverb.*, recht wacker, trefflich, brav; *Rs.* игрецки. cf. *czyście). Już teraz wszyſtko gracko, gdyś się i ty przecię Wydrapał. *Min. Ryt.* 1, 282. Bylem w kilku okazyach, stawiłem się gracko. *Teat.* 24, 103. *Cztr.* Nie wie, co mówić, gracko go złapali. *ib.* 25 *c*, 119. Gracko się wyśliznął. *Offol. Bay.* 2. Czas korzyſtać z iego powolności, kiedy na moie usługi tak czuły, Trzeba tu gracko zażyć Jegomości. *Zab.* 12, 250. *Szym.* Każdy, kto tylko gracko spełnia kielichy, za zwyczay iest dobréy natury. *Teat.* 53 *d*, 47. gładko.

GRACOWAC, – ał, – nie, *cz. ndk.*, ziemię, ogród, gdy iuż weszło nasienie, wskopywać. *Cn. Th.* die Erde karſten, auflockern, behacken. Gracować, wygracowywać chwast, s wysiekać, ausgäten mit der Gäthaue. W winnicach trzeba gracować, tyki szczepić. *Mar. Pow.* 3, 102. Gracować wapno, s gracą mularską go ruszać. *Mag. Mſk.* den Kalk umrühren mit der Mörtelkrücke. GRACOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Karſten, Gäten &c. GRACOWNIK, – a, *m.*, który gracą robi, gracuie. *Cn. Th.* der Hacker, Hauer, Gäter. Gracownik u mularzy, ieden z pomocników, do gracowania wapna naięty. *Mag Mſk.* der Kalkrührer.

GRACYA, – yi, ż., trzy Gracye, towarzyszki Wenery. *Kras. Zb.* 1, 528. Wdzięki, Łaski, *Charites*, boginie piękności. *Hor.* 1, 24. die Gratien, *Bh.* Miloſtenka. Plato zalecał uczniom swoim, aby Gracyom czynili ofiarę. *Kras. Liſt.* 66. – b) gracya; wdzięk, przyiemność, die Anmuth, die Gratie, das Reitzende. Łatwiéy iest czuć, iak opisać co iest gracya. Do wyrażenia słowa tego i sensu, negatiuum mamy, positiuum brakuie nam. Gracia iest oppositum niezgrabności. Gracya iest to ów wdzięk, z którym rzecz się każda czyni. Wdziękowi temu Grekowie cześć bożką oddawali, w osobach trzech niewiast, towarzyszek Wenery; bo piękność bez wdzięku mało warta. Nieulizanego człeka chcąc znaczyć, mówili Grecy

że nie musiał nigdy Gracyom ofiary palić. *Czart. Pann. praef.*, *Teat.* 24. Niecudną, prawią; ale ma gracyą. *Gorn. Dw.* 50. — §. 2) GRACYA duchowna, beneficium Gnadige, eine griechiſche Pfründe. *Tr.* GRACYANOPOL, — a, *m.*, *Grenoble*, ſtoleczne miaſto Delfinatu we Francyi. *Wyrw. Geogr.* 303. die Stadt Grenoble.

GRACZ, — a, *m.*, *Boh.* hráč; *Slo.* hrač; *Sr.* 2. graz (gárz ſkrzypek); *Sr.* 1. hérez, hracžk, racžk; *Rg.* igraz, igarz; *Cro.* igrash; *Bs.* igrač; *Vd.* jigrazh, jigrauz, igrash, shpilavez; *Crn.* jigrez, jegravz; *Rs.* игрóкъ; *Ec.* игрáмеаъ, игрецъ (*diſt.* грáчъ kruk); co do gry w karty etc. der Spieler, z. B. Kartenſpieler. Dobry gracz, gdy mu koſtka na warcabnicy źle ſtanie, dobrém daniem sobie pomoże. *Gorn. Dw.* 374. Gracz cudzego pragnąc, swe traci, i komu Chce szkodę nieść, niesie ią sam do swego domu. *Gwagn.* 46. Między graczmi djabeł pieniądze bierze. *Rys. Ad.* 39. cf. szuler, koſtyra). Niemasz nic świętego dla gracza. *Teat.* 45 *b*, 9., *Sr.* 2. lépſchi grazk, a wétſchi ſchelma; *Sr.* 1. liepſchi racžk, a wecžk ſchibal. cf. szuler). — §. na inſtrumencie, der Spieler auf einem Inſtrumente cf. muzyk, *gędziec, gayda, piszczek). Doſkonały gracz każdą ſkrzypcę zgodnie naſtroić potrafi. *Zab.* 7, 219. *Koſſak.* Naylepszy gracz, naywiększy łotr. *Rys. Ad.* 44. *optimus artifex, pessimus vir*). — §. *fig. tr.* Od słów do słow w czubki zoſtali graczami. *Zab.* 15, 182. (za czuby się wzięli). §. gracz teatralny, *Boh.* hrač, aktor, der Acteur. §. gracz, gracki człowiek, łepſki, tęgi, walny, cf. *czyſty, ein ganzer Mann, ein ganzer oder tüchtiger Kerl. To łepſki gracz. *Mon.* 71, 705. Spotykay się, kiedyś gracz. *Teat.* 21, 25. Jak on kiedy trafi na gracza, na to popędliwe iunaki, wsiądą mu na ſkórę. *Teat.* 43 *c*, 144. *Wyb.* Skoro poznali gracza, dali mu pokóy. *ib.* 43, 123. Mego pana chwalą, to z dobroci, to z rezonu, to że gracz do wszyſtkiego. *ib.* 10, 10. Bogacze, wielcy to są na świecie w swéy mamonie gracze. *Zab.* 14, 67. GRACZKA, — i, *ż.*, die Spielerinn. GRACZOWY, — a, — e, od gracza, Spieler-, *Rs.* игрéцкій, игрокóвъ.

GRAD, — u, *m.*, der Hagel, *Slo.* hrad, krupy; *Bh.* kraupy (cf. krupy, *Ger.* Graupe); *Sr.* 1. krupe; *Rg.* gràd, krûpa, krupizze; *Sla.* gradd (*diſt.* gràd = forteca *ob.* grod); *Bs.* grad, krupe, tuccja (cf. tluc); *Cro.* krúp, krupe, grad, tucha; *Lat.* grando; *Vd.* grum, tozha, tuzha; *Crn.* tôzha; *Rs.* грáдъ. Grad wtedy ieſt, gdy krople deszczu w padaniu marzną, i lodem się ſtaią. *Hub. Wſt.* 165., *Boh. djab.* 171. Grad pada (*Bh.* kraupy padagi), es hagelt, *Vd.* germi; *Rg.* graddobitti; *Slo.* krupy prſſi; *Sr.* 1. krupé perſchu. Grad kolacze po dachu. *Rey Zw.* 92. Ogniu i gradzie! śniegu i paro! *Budn. Ps.* 148, 8. Widziałeś kędy maią swe noclegi Ziarniſte grady, abo sypkie śniegi? *Chroſć. Job.* 150. Od Tatarów potarci, iak od gradu zboże byli. *Bielſk. Kr.* 136. Napełnią ſtrzałami powietrze; ſtrzały iak grad puszczone latają. *Bardz. Luk.* 29. Strzelba naſtąpiła na Turki, iak grad gęſta. *Birk. Chod.* 34. Grad mieczów padł na twoię duszę. *Susz. Pies.* 2, *E* 3. (cf. chmura, chmara). Wszyscy iak grad padli mu do nóg. *Teat.* 54 *c*, *C ii.* (*ob.* Gradobić, gradowy, gradowaty, gradowizna, gradowka.

GRADACYA, — yi, *ż.*, ſtopniowanie, powiększanie ſtopniami, die Gradation, die Steigerung. *Rhetor.* Figura krasomowſka, wyrażaiąca rozmaite ſtopnie ludzkich namiętności. *Kras. Zb.* 1, 329., *Rag.* naprjedka, uzlazenje.

GRĄDAL *ob.* Grundal.

GRADAŁ, — u, *m.*, księga regałowa, naywiększy foliał, ein groſser Foliant. *Tr.*, *ob.* Gradual.

GRADOBIC, — i, *ż.*, GRADOBICIE, — ia, *n.*, bicie lub padanie gwałtowne gradu, uszkodzenie przez grad. *Boh. et Slo.* krupobitj; *Rg.* graddobicje, graddovina, graddobitna, vocchje graddom ubièno; *Cro.* szolika; *Rs.* градúна. *powszechniéy* nawał *propr. et fig.* Hagelwetter, Hagelſchaden, Ungeſtüm, Sturm. Milsze po srogiéy gradobici żniwo. *Pot. Syl.* 1. Po srogiéy żałów i troſk gradobici, Słodkim fortuna owocem nasyci. *Pot. Syl.* 321. Cna Zuzanna iuż na gradobicia Kamienne niosła głowę z pewną ſtratą życia *Min. Ryt.* 2, 271. na kamieniowanie). — §. pole przez grad wybite, spuſtoszone, gradowiſko, gradowizna, ein vom Hagelwetter verwüſtetes Feld. Trzecie po srogiéy burzy krolu miia lato, Jak na tém gradobicu i puſtym zagonie, Płaczemy. *Zab.* 14, 182. *Sałow.* GRADOBITNY, — a, — e, — *ie adv.*, biiący gradem, hagelſchlagend. Gradobitny szturm. *Mon.* 75, 594. GRADOBITY, — a, — e, od grada spuſtoszony, vom Hagel beſchädigt. — §. Samcy owiec byli pſtrzy, srokaci i gradobici. *Bud. Gen.* 31, 10. białonakrapiani. *Bibl. Gd.* weiß geſprenkelt. GRADONOSNY, — a, — e, — *ie adv.*, niosący grad, Hagel bringend *Rg.* graddonosni. GRADORODNY, — a, — e, — *ie adv.*, rodzący grad, Hagel erzeugend. *Rg.* graddorodni. GRADOWATY, — a, — e, na kształt gradu, hagelig, dem Hagel ähnlich. Gradowaty kamień, z twardy iak dyament, kamień drogi, kolorem do gradu podobny. *Cn. Th.*, *Chalazias. Plin. H. N.* 37, 11. ein Edelſtein, an Härte dem Diamant gleich, an Farbe dem Hagel ähnlich. GRADOWISKO, — a, *n.*, pole gradem bite i niszczone, ein vom Hagelſchlag verwüſtetes Feld. Uderzone o ziemię niſko Bóg w gest wzniesie gradowiſko. *Susz. Pieſ.* 2 *G* 4 *b*. GRADOWIZNA, — y, *ż.*, owoc lub zboże gradem potłoczone. *Cn. Th.*, *Wied.* der Hagelſchaden, Hagelſchlag cf. gradobicie. GRADOWKA, — i, *ż.*, sól krupiaſta ob. gradowa, geſotten Salz. W ziemi Sanockiéy, wody słone czerwoniawe, gdy się uwarzą i w sól obrócą, ta sól pęka się w drobne sztuczki, biorąc nazwiſko gradowka. *Nar. Hiſt.* 2, 289. *Syr.* 1010. GRADOWY, — a, — e od gradu, Hagel-, *Slo.* krupobitný; *Rg.* gradni; *Rs.* градный; *Ec.* грáдовый. Kamienie gradowe obłą do iego. *Budn. Ezech.* 13, 11. Hagelſteine. Gradowa zawałność, gradobicie, der Hagelſturm. Sól gradowa gradowka, geſotten Salz. — Wolno szlachcie kaźdéy tylko potrzebie, gradowey soli kupować. *Herb. St.* 116. Zamorſkiéy soli, którą gradową albo krupiatą zowią, używać wolno. *Vol. Leg.* 2, 726. Seeſalz, Meerſalz, Boiſalz. Trzeci gatunek soli z cudzych krain przywożą, miałką, białą, szarą i gradową. *Herb. St.* 178.

GRADUAŁ, — u, *m.*, część mszy, który po epiſtole śpiewaią. *Tr.*, *versus graduales*, tudzież księga, która to zawiera (*ob.* gradał), der Theil der Meſſe, der nach der Epiſtel geſungen wird, und das Buch, das ſie enthält, das Graduale. Twoiém zdaniem nic po gradałach, po

traktach, po ofertoryach, po sekretach, po kommuniach i po potkommuniach; bo tych wszystkich w ewanielii nie napisano. *Pim. Kam.* 124. GRADUS, – a, lub –ju, *m.*, ſt pień, die Stufe. *Hg.* garádits; *Rg.* póstupaj, vsstúpniza. *Vd.* stopiunica, shtapla, stolniza, vishik, grod: *Bs.* prejashe, pricko stupne; *Bh.* schůdek, schodek. Ona w ostatnim gradusie waryatką. *Teat.* 7 c. 67. (do ostatniego stopnia, w ostatnim stopniu). Gradusy wschodowe, die Stufen einer Treppe (Stiege). *Matem.* der Grad. gradus, część cyrkułu, na iakich cały cyrkuł dzieli się 360. *Solsk. Geom.* 3. Gradus dzieli się na 60 minut. *Wyrw. Geogr.* 41. *et* 77. Gradus *w prawie*, sposób postępowania prawnego, przez który strona nieukontentowana wyrokiem iurysdykcyi mniéyszéy, do wyższéy się odwołuie. *Kras. Zb.* 1, 329. das gerichtliche Verfahren bey der Appellation.

*GRADYW, – a, *m.*, *Gradivus*, Mars, bóg woienny. *Kras. Zb.* 1, 329. der Kriegsgott Mars. *Boh.* Smrtonoš, Ladon; *Crn.* Ladon, Tor, Tork (cf. Wtorek, cf. Lado).

*GRADYWOWY, – a, – e, Marsowy, woienny, kriegerisch. Gradywowe tańce, s woienne turnieie; Kriegsgetummel,

GRĄDZIC *ob.* Grążić.

GRADZISTY, – a, – e, gradu pełen, voll Hagel, hagelig. *Rs.* градны, pun gradda). n. p. Gradzista chmura.

GRADZKI *ob.* Gracki.

GRAF, – a, *m.*, po teraźniéyszemu Hrabia. *Europ.* 12. der Graf; *ob.* Hrabia, *Grof.

GRAFKA, – i, *ż.*, *Gr.* γραφεῖον; *graphium*, der Griffel. pręcik, którym rysować można co na piasku; którym *niegdyś matematycy* figury rysowali. *Wład.*, *Dudz.* 38., *Boh. rafila*, rafička; *Slo.* rafige; *Sor.* 1. pisacji, pero; *Bs.* tokaq; *Vd.* bodalzo za pisanje, resalze, stil; *Crn.* ataz; *Rs.* грифель, указка; *Ec.* писáло. Aby były moiey moie wyrznione na księgach prącikiem albo grafką żelazną. 2 *Leop. Job.* 19, 24. Na tablicy grafką pisze. *W.* 4 *Reg.* 21, 13. cf. styl). Czytać się uczącym, grafką się pokazuią litery. *Tr.*

GRAFOWA, – y, *ż.*, żona Grafa, Hrabina, die Gräfinn.

GRAFOWSKI, – a, – ie, hrabiski, gräflich; *Rs.* графскій, графовъ; *Bh.* hraběcý.

*GRAIA, – i, *ż.*, zgraia, kupa, rzesza, ein Haufen, eine Menge. Wiąże Eolus dużémi łańcuchy Niespokoyne szumnych wiatrów graie. *Tward. Daf.* 26.

GRAM *ob.* Grać.

GRAMATKA, – i, *ż.*, farmuszka, polewka gęstsza z wody i tartego chleba, der Brey. Gramatki i inne polewki. *Syr.* 417. *et* 151. Ośrzodkę z chleba, z winem a cukrem, albo w piwie warzyć, masła a soli przydawszy, polnego kminu dla smaku trochę, będzie gramatka abo biermuszka. *Syr.* 922. Piwa używaią też do biermuszek abo gramatek, z chlebem a masłem. *Syr.* 948. Chce śmiercią kogo uprzedzić, a gdy na łożku usiędzie, Sama swą ręką urobi gramatki. *Pot. Syl.* 70.

GRAMATYCKI, – a, – ie, GRAMMATYCZNY, – a, – e, od gramatyki, grammaticalisch. Gramatycznie, po gramatycku, po gramatycznemu; *adverb.* GRAMATYKA, – i, *ż.*, GRAMATYCZKA, – i, *ż. zdrbn.*, *Slo.* Debromluwnost; *Sr.* 1. pisarska hutjiwa; *Vd.* gramatika, govorni vuk, jesikna vmetalnoſt, jesizhni podvuk, sreklivishe; *Rs.* грамматика, nauka o mówieniu i pisaniu dobrém. *Dasyp. Aa b.* Zbiór porządny uwag nad mową. *Apcz. Gr.* 1, 1. nauka słów i sposobu mówienia, według reguł każdego ięzyka. *Kras. Zb.* 1, 329. die Sprachlehre, die Grammatik. Na Alwarę miéyscu wydano są iakieś krótkie i karłowate grammatyczki. *Mon.* 73, 130. – §. klassa druga w szkołach; po infimie, die zweyte Schulklasse von unten. Promowował się z infimy na gramatykę. GRAMATYK, – a, *m.*, uczący gramatyki, albo posiadaiący ią dobrze, ein Grammatiker. Gramatyk chodzi około mowy, a ieśli się chce daléy pomknąć, tedy i koło historyi; co ieśli się iuż ostatecznie rozpostrzeni, tedy sięguie i rymopisarstwa. *Pilch. Sen. list.* 2, 3. (cf. filolog).

*GRAMITU od łokcia. *Instr. cel. Lit.?*

GRAMOLIC *cz. ndk.*, dłubać, końcami palców poruszać, puhlen, krabbeln. *propr. et fig.* Po wierzchu tylko gramolim, przestaiąc na tém, że przy nawale potocznych zabaw, szczątki samo i pobierki czasu poświęcamy filozofii. *Pilch. Sen. list.* 2, 39. GRAMOLIC się, GROMOLIC się, – ił, – i, *zaimk. ndk.*, gramoliwać się *czst.*, przez zawady się z trudnością przebierać, telepać się, *propr. et fig.* sich wohin mühsam durcharbeiten. Z ciężkością się po opokach gramolą. *Stas. Num.* 1 170. Zagradzamy i nayliższe ścieżki, któremiby z pospolitości iakożkolwiek nędzny gramolił się mieszczanek. *Mon.* 65, 49. Ku niéy się gramoli za niewolą prawie. *Zebr. Ow.* 51. *passu incedit inerti*). *Rs. et Ec.* взкрамолúться wzburzyć się, buntować się).

Pochodz. *dogramoliwać się*, *dogramolić się*, *nagramolić się*, *przygramolić się*, *przegramolić się*, *wgramolić się*, *wygramolić się*.

GRAMOTA *ob.* ramota.

GRAN, – u, *m.*, z łac. *granum*, das Gran. *Grano ma miarę pieprzu lub ziarnka ięczmiennego. *Krup.* 5, 235. Skrupuł ma w sobie granów 20. *ib.* Kleynoty ważą się na grany i karaty. Gran nieco lżéyszy iest od iednego Essa na wadze czerwonego złotego. *Kluk Kop.* 2, 25.

GRAN, Grań, – i, *ż.*, *Archit.* węgieł, róg, die Ecke. *Bh.* hrana; *Ec.* грáнь (*Rs.* грань graniczny kamień). Podwoie iedne były na pięć grani, a drugie na cztery granie. *W.* 3 *Reg.* 6, 31, 33. fünfeckige und viereckige Pfosten. *Luth.* pięćgraniaste i czterygraniaste). Udziałasz ołtarz pięć łokci na dłużą, a pięć na szerzą, to iest, na cztery granie. *Leopol. Exod.* 27, 1. Zamek na cztery granie murowano. *Warg. Radz.* 103. Wymierzył sień na dłużą sto łokiet, i na szerzą sto łokiet, na cztery granie. *W. Ezech.* 40, 47. – §. grań z granica, obwód, obręb, die Gränze, der Umfang, der Umkreis. Miasto potym wymierzył, w téy, w któréy dzisiay grani. *Pot. Poez.* 2. Wyciągaią to ciało wedle woli swoiéy, Że wszystkie stawy w ciele wystąpiły z grani. *Pot. Zac.* 161. Niech się każdy zachowuie w przyzwoitéy grani. *Pot. Arg.* 166. – *§. psia grań, kanikuła, der Hundsstern, die Hundstage. Ryba włóczeń w okręty skarze, a to we psią grań, gdy ią w skrzele gzik gryzie. *Sien.* 317.

Pochodz. *graniasty*, *granowity*, *granisty*; *dwoygraniasty*; *czworogran*, *czworograniasty*; *trójgran*, *trójgraniasty*, *pięciogran*, *pięćgraniasty etc. wielogran.* §. *Granica i t. d. cf. ukraina*, *kray*, *kraiać* (Rs. гранить *ślifować drogie kamienie*).

GRANADYER, GRENADYER, – a, *m.*, z *franc.* der Gra-

natier, Grenadier. *Sla.* granatir; *Vd.* granatirar; *Bh.* kaulometec = kulomiotacz). Grenadyerowie ręczne granaty z ręku rzucaią. *Papr. W.* 1, 268. GRANADYERSKI, - a, - ie, Granatier-. Granadyerſki kołpak, eine Granatiermütze. Po granadyerſku *adverb.*, granatiermäßig. - - 1) GRANAT, - u, *m.*, i GRANATA, - y, ż., i pocisk woienny, różniący się od bomby, tém, że ieſt mnieyszéy śrzednicy, i uszu nie potrzebuie. Kiedy są tak małe, że się z ręku rzucaią, nazywaią się ręczne. *Jakub. Art.* 3, 293., *Rg.* klupko oghgnèno, die Granate, im Kriegsweſen, kleinere Bomben; - die ganz kleinen heißen Handgranaten. §. rodzay broni, iakoby obuch z puinałem wewnątrz. *Wlod.* koſtur, *dolon, Cn. Th.* ein Dolchſtock, ein Stock, inwendig mit einem Dolche. §. żerdź na przedzie okrętu poſtawiona z dwoma żaglami. *Tr.* der Bugſpriet, die Segelſtange auf dem Buge des Schiffes. - - 2) GRANAT, - u, *m.*, drzewo, *punica Linn.* które ogrodnicy utrzymuią dla kwiatu. *Kluk Dykc.* 2, 242. der Granatenbaum, Granatbaum, imię abo z łac. *granum*, abo od Granady w Hiszpanii; *Bh.* granát; *Sla.* granata; *Vd.* granota; *Bs.* scipak; *Rs.* вишня. Granaty pełne, *balauſtia*, ieſt tó granatowe drzewko bez owocu; ale z kwiatem pełnym i pięknym. *Kluk Rosl.* 1, 279. Granat z kwiat granatowy, die Granatenblüthe. Jabłko Punickie, granat. *Birk. Gl. K.* 7., *ob.* granatowe iabłko. - §. granat, z sukno granatowego koloru, dunkelblaues Tuch. Sukna szkarłaty, granaty, półgranacia, półszarlacia etc. *Vol. Leg.* 4, 81. Granat i półszkarłacio w iednéy cenie chodzą. *Goſt. Gor.* 114. - - §. Granat abo: GRANATEK, - tka, *m.*, kleynot mniéy więcéy przeźroczyſty, pospolicie ciemnoczerwonego koloru. *Kluk Kop.* 2, 40. der Granat, ein Edelſtein. b) granatek *ziele*, szarłat, lepiennik, zwiesinosek, *horminum. Tr.* wilder Scharley, *Crn.* kadulja. GRANATNICA, - y, ż., granatyerka, ładownica do granat ręcznych, die Granatiertaſche. *Tr.* GRANATNIK, - a, *m.*, haubica, rodzay działa komorowego, dłuższy od moździerzów, a krótszy od armat, do ſtrzelania granatami. *Jakub. Art.* 3, 293. *Łeſk.* 2, 239. der Granatenmörſer, die Haubitze. 2) co granaty robi, chowa. *Tr.* der Granatenmacher. GRANATOWY, - a, - e, - 1) od granat woiennych, Granaten-. Granatowy ogień, Granatenfeuer, Granatenhagel. 2) Granatowe drzewo. *Kluk Dykc.* 2, 242. der Granatenbaum. cf. pomagranat). *Bsn.* scipak, scipkov). Jabłko granatowe, der Granatenapfel. Wiele w iabłku *granatſkim ziarnek się zamyka. *Birk. Gl. K.* 6. ſtąd też ziarniſte iabłko. *Spicz.* 128., *Sr.* 1. zornovité yabuka; *Bsn.* scipak, mogragn; *Vd.* margran, granotnu jabuku; *Crn* margarana, margaranovu jabuku; *Slo.* granatowé gablko; *Hg.* pómagranát. Syrop granatowy. *Dykc. Med.* 2, 439. Kwiat granatowy; Wino granatowe. - §. Kamień granatowy podobny ieſt granatkom; tylko że wielkością częſtokroć pięści i głowie ludzkiéy wyrównywa. *Kluk Kop.* 2, 99. der Granatſtein. §. Granatowy, koloru brunatnego, indychowego, fioletowy, dunkelblau, granatowy surdut. GRANATYR *ob.* Granader.

*GRANC, - u, *m.*, u. p. W Nowym Grodzie Wielkim kupcy bardzo bogate ſklepy swoie, które oni zowią granc, maią, i tam ſkarby swoie chowaią. *Gwagn.* 485. das Kaufmannsgewölbe.

GRAND Hiszpański *Tr.* zacnie urodzony, ein Spaniſcher Grand. GRANDEZA, - y, ż., wyniosłość, duma z wysokiego urodzenia, der Adelſtolz. Dumne w swoiey grandecy Hiszpany. *Zab.* 14, 271. *Rzew.*

GRANIASTOSŁUP, - a, *m.*, *prisma. Geom. Nur.* 2, 124., *Hub. Wſt.* 265. Graniaſtosłup, ciało Geometryczne o dwóch podſtawach, we wszyſtkim sobie równych; inne zaś ściany maiące proſtokątami albo równoległobokami. *Łeſk.* 2, 175., *ob.* graniaſte szkło). GRANIASTOSŁUPOWY, - a, - e, prysmatyczny, prismatiſch. Ciała walczaſte i graniaſtosłupowe, *prismatica. Sniad. Alg.* 2, 167. GRANIASTY, GRANIATY, - a, - e, *Bh. et Slo.* hranatý, z graniami abo rogami, węglaſty, eckig. Faseol między tatarką albo iuszym graniatym zbożem dobrze się rodzi. *Cresc.* 176. Tatarka ma ziarna graniate. *Cresc.* 179. Graniaſte szkło, *prisma*, niezliczoną moc promieni słonecznych rozróżnia, rozłącza, i na siedm pierwiaſtkowych farb podziela. *Stas. Buff.* 26. (*Rs.* гранистый o wielu szlifowanych kątach). *Rg.* granàst *ramosus*, grána = gałąź). GRANIASTOSC, - ści, ż., węglaſtość, die Eckigkeit, *Boh.* hranatoſt. - - GRANICA, - y, ż., *Bh.* hranice (z. ſłow. *rogus*), pomeżý; *Slo.* končiny, meze, pomeżý (*ob.* miedza); *Rg.* granizza = *vulg.* meghjaasc; *Sr.* 2. mreża; *Sr.* 1. mjeza, miosa; *Vd.* meja, krai, krajishe; *Crn.* meja, pokrajna; *Cro.* krsina, kotár; *Dl.* hatar, dirsara (*ob.* kotara, dzierżawa), *Ruſt.* aúpa; *Rs.* граница, предѣлъ, межа, сполье, сумежіе, рубежъ, *obs.* ураи, чрьтъ; *Ec.* граница; *lat. med.* granicies, grenicia; *Suec.* Gräns, *Dan.* Gränſe, Obd. Granitz; Adlg. wywodzi z *Island.* greina = dzielić, *Gr.* χρινειν, cf. *Ger.* Rain, Rand, *Pol.* kraiać, kraina, ukraina, grań, kray), die Gränze, kres kończący obwod iakiéy rzeczy *propr. et fig.* Rzeki, strugi, potoki, rzeczyſka, rowy, doły, oddzielaiące iednę maiętność od drugiéy, w prawie nazywaią granicą naturalną. *Zabor.* 360. Starodawna przypowieść, że między sąsiady Naypierwsza okazya granice do zwady. *Pot. Arg.* 568. Podkomorzowie ziemscy sądzą sprawy o granice między obywatelami. *A. Zamoy.* 26. Granic nie przechodź, nie ruszay. *Cn. Ad.* 272. Granic pomykać; Granice rozprzeſtrzeniać; Granicę czynić, ſtanowić z *ob.* kopiec, nacios. - O granicę z o ścianę, angränzend, *Rs.* искранъ. Szczęśliwy, kto z równemi o granicę siedzi. *Kras. Bay.* 112. Jeſt i po dziśdzień na Szląſku, o granicę z Polską, Brzeg miaſto. *Krom.* 21. Nieprzyiaciel o granicę ieſt, z tuż nad karkiem, an der Gränze, vor der Thüre. - Za granicę, z w cudzy kray, ins Ausland, in die Fremde. Złe ſkutki bywaią, wysyłanie dzieci za granicę. Podroże za granicę w wieku doſkonałym tylko, mogą bydź pożytecznemi; bo tak każdy z za granicy potrzebnemi zbogacony wiadomościami powróci. *Karp.* 7, 14-17. Mniéy dbały na to, co ma w domu, za granicą wszyſtkiego szuka. *Teat.* 55 *e*, 17., *Boh.* cyzyna = cudzy kray; do cyzyny giť; w cyzyně brot; *Slo.* w cyzóm kragi; *Sr.* 1. zuſbi; - ſzuſbi z zagranicy; *Eccl.* иностранствіе, пребываніе внѣотечества. - §. *Fig.* I cnota ma swoie granice. *Teatr* 52 *d*, 8. Jeſt miara w każdéy rzeczy, są pewne granice. *Jez. Ek. G.* 1. Schranken, Gränzen, *eſt modus in rebus, sunt certi denique fines.* On na wysokim zasiadłszy urzędzie, Nie zna

swéy dumie iak położyć granic. *Zab.* 16, 140. Schranken ſetzen. Wychodzi z granic prawdy, myśl płodna poety. *Hul. Ow.* 250. To mi to dla niego sława, ieśli moc swoię i władzą w granicach utrzyma. *Pilch. Sen.* 60. in Schranken halten. Obowiązki Sołtana z przysięgi na ſtatuta Mahometa, tak przeſtroune granice mają, że go nie bardziey można nazwać ścianionym od prawa, iako więźniem tego, któremuby się wolno po całym świecie przechodzić, dlatego, że nie może daléy iśdź. *Klok. Turk.* 7. Granicą swego ſtrachu nie miarkuię. *Susz. Pieſ.* 2 *D* 4 *b.* GRANICZNIK, - a, *m.*, który graniczy z kim, sąsiad, der Gränznachbar, Nachbar, *Vd.* mejak, mejazh, permejazh, namejazh; *Rg.* granicjár, kraicnik, krajcjanin, kraičnik; *Rs.* рубежникъ. Jął osadzać puſtynie, miaſt, zamków przymnażał, Granicznikom się srogim i mężnym pokazał. *Papr. Gn.* 4. Krolowie niektorzy maią sobie za pierwszą powinność, ſtarać się o holdowanie granicznikow swoich. *Gorn. Dw.* 366. - §. do ſtawienia granic należący, mierniczy, komisarz, der Gränzenmeſſer, Markſcheider, Gränzkommiſſarius. *Cn. Ih., Sr.* 1. mezwaŕ; *Vd.* mejomernik, meje alozhnik; cf. podkomorzy. §. *Bh.* hraničník, mezník; *Sr.* 1. miośnik; *Vd.* mejnik, mejni kamen z kopice; kamień graniczny, der Gränzſtein, *Rs.* межа. Granicznikami osadzony, межеванный. §. *Botan.* ziele, poroſt, gwiazdosz, płucnik, *pulmonaria*, Lungenkraut. *Syr.* 1350. GRANICZNY, - a, - e, od granic, Gränz-. *Boh.* hraničný, pomezný, mezní; *Slo.* mejný, mejnaťeľ, hraničný; *Kg.* granicni, graniciar; *Cro.* kotarszki; *Dl.* grauichni, grainszki; *Bs.* krajicjanin, susid. *Rs.* граничный, межевый, сограничный, порубежный, рубежный. Mappa graniczna. *Zabor.* 368. Podkomorzowie, sędziowie spraw granicznych. *A. Zamoy.* 26. Komornicy graniczni są namieſtnikami podkomorzych. *Kras. Zb.* 1, 164. Hetmanów polnych powinnością było dawniéy granic od nieprzyiaciela pilnować, i ztąd hetmanami granicznemi nazwali się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 176. die Gränzfeldherren, Unterfeldherren. Graniczni żołnierze *Bs.* krajicjani; *Cro.* kotarszki junaki). Graniczny kamień *Slo.* mezník *ob.* granicznik. - *Phys.* Graniczny śrzodek, *metacentrum*, granica wysokości, w któréy może bydź położony śrzodek ciężkości. *Jak. Mat.* 3, 389. GRANICZYC, - ył, - y, 1) *intrans. ndk.*, ſtykać się granicami, gränzen mit jemanden, an jemanden. *Sr.* 2. gränzowaſch; *Bh.* hraniti, mezowati; *Slo.* spolu mejím; *Vd.* mejitise, menitise, permejati, namejati; *Rs.* граничить, сограничить, сосѣдствовать. Moſkwa graniczy z Persami. §. *transit. ndk.* ograniczać, granice ſtawiać, begränzen, Gränzen ſetzen, die Gränze machen. *Ec.* грани, граничу (*Rs.* ограничить, ограничивать szlifować kamienie). Przysiągł, iż sprawiedliwie wiódł i graniczył. *Tarn. Uſt.* 9. Morze srzodziemne Afrykę graniczy z Hiszpanią. *Biel. Sw. B* 4 *b.* Polskę graniczą Karpaty. *Tr.* §. Graniczyć się *zaimk.*, ograniczać się, określać się, ſich begränzen, begränzt werden. Chwała ta nie graniczy się granicami żywota tego i ciasnościami, ale wszyſtkie kopce przeſkoczywszy, oświeca i żywot przyszły. *Birk. Chod.* 25. GRANICZENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Gränzen, Begränzen.

Pochodz. (*cf. graň, kraina, kray, kraiać*) *nagraniczny, pograniczny, pogranicze; ograniczyć, ograniczać; odgraniczyć; przegraniczyć; przedgraniczny; ograniczony, ograniczoność, nieograniczony, nieograniczoność, zagraniczny, zagranicznik* (Ec. граматóвіе Gr. γραφικὴ verſificatio).

GRANIE *ob.* Graň.

GRANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.* grać, *Boh.* hraní; *Ross.* игрáніе; das Spielen. Granie szulerów; granie muzykow; granie abo igranie dzieci, das Spielen der Spieler, der Muſikanten, der Kinder. Granie komedyi, das Spielen oder Aufführen einer Komödie. Klaryssa na granie swéy roli przyſtała. *Wyg. Mar.* 249.

GRANISTY *ob.* Graniaſty.

GRANIT, - u, *m.*, *z łac.* granum; porfir czerwonawy z ziarnami czarnemi. *Kluk Kop.* 2, 63. der Granit. *Ross.* дресвянникъ. GRANITKI, *Dudz.* 39. *demin.* - GRANITOWY, - a, - o, z granitu, Granit-. *Rs.* дресвяный.

GRANO *ob.* Gran. - *ob.* Grać.

GRANOWITOSC, - ści, *ż.*, graniaſtość, die Eckigkeit. Na świątynią będzie pięćset w pięciuset prętów granowitości. *Budn. Ezech.* 45, 2. (czworograniaſtych. *Bibl. Gd.*). GRANOWITY, - a, - o, granie maiący, o węglach lub różkach, eckig (*Rs.* гранóвитый o rogach polerowych, ślifowany). Granowity groch, *cicer. Gorn. Dw.* 123. Obił ściany blachami złotemi, robotą granowitą pod prawidło. *Leop. et Wuiek.* 3 *Reg.* 6, 35. (powlekł złotem ciągnionym to co było wyryto. *Bibl. Gd.*). §. czworograniaſty, viereckig. Zbuduiesz ołtarz, wzdłuż na łokciu, a wszerz także na łokciu, aby był granowity. *Radz. et Budn. Exod.* 30, 2. (*Bibl. Gd.* czworogranity). Rzezali kamienie granowite na budowanie domu bożego. *Budn.* 1 *Chron.* 22, 2. Quaderſteine. 1 *Leop. Lam.* 3, 9. *ob.* cios.

GRASSANCYA, - yi, *ż.*, brukowanie, włóczenie się po bruku, das Nachtſchwärmen, Herumlaufen auf dem Pflaſter. Bywaią między wami nocne grassancye. *Bals. Niedz.* 1, 321. GRASSANT, GRASSOWNIK, - a, *m.*, z *łac.* brukownik, kruk nocny, ein Nachtſchwärmer. Ponocny grassant, *Neg. Fil.* 152. Wyniydzie synek na wolność, aliż tu zalotnik, lubieżnik, piianica, koſtera, kartowuik, napasuik, grassant, *Bals. Niedz.* 1, 8. Gdyby każdy pracować musiał, nie byłoby iak teraz nocnych grassowników, napaśników, złodzieiów. *Iaur Sk.* 160. GRASSOWAC, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, na bruku w nocy się włóczyć i dokazywać, brukować, nächtlich herumſchwärmen. Złodzieiy zuchwały śmiało po Krakowie grassuie. *Bals. Niedz.* 1, 139. - §. powietrze grassuie, z dokazuie, die Peſt graſſirt, geht um, herrſcht an einem Orte. Zaraźliwe powietrza często tam grassowały. *Chroſt. Luk.* 279. *Jabl. Tel.* 269. Pod czas grassuiącego powietrza w Rzymie, ochotnie służył chorym. *Skarg. Żyw.* 2, 145.

GRAT, - u, *m.*, GRATY *liczb. mn.*, sprzęt domowy, Hausrath, Hausgeräth, Geräth (*Sr.* 1. hrat = narzędzie); *Crn.* orodje; *Vd.* roba, imanje, napraulishtvu; *Rg.* orèpine, kàrpine, ruttine, odàrtina: *Crn.* berklarye; *Slo.* haraburdy; *Bh.* haraburdy, harapatky; *Rs.* рухлядь, скарбъ, поклажа. cf. *Suec.* gerad, *Isl.* redi, reidi. *It.* corredo, arredo, *Carinth.* rodje, *ob.* Gierada). Skryła się w iednę szafę, i okryła się iak naylepiéy mogła mate-

racami, kobiercami i inszemi gratami. *Klok Turk.* 25. Meble, obicia, zwierciadła, obrazy, krzesła, stolki, Liura, wszystkie zgoła graty, wziął z sobą do Litwy. *Teat.* 48 *b*, 35. Po śmierci mieszczki, wszystek grat i szczebrzuch do męża i dzieci ma *przysłuszeć. Sax. Porz.* 130. Dla ochrony wielkiey choroby, wieszaią dzieciom na szyi rożne graty. *Comp. Med.* 621. Stare graty, iako są stare żelaza, szaty, śmieciska, stare sprzęty domowe, *scruta. Mącz.* rupieci, das Gerumpel, altes Hausgeräthe.

in *GRATIAM imienin iego sprawuię balik. *Kras. Pod.* 2, 23. z łac., z na cześć, z powodu, zu Ehren, auf Veranlassung GRATKA, – i, ż., od słowa łac. *gratis*; s obrywka, prezencik, na piwo, na śpilki, Trinkgeld, Nadelgeld. Teraz miasto gratki, me obrywki są łaskawi. *Jakub. Bay.* 192. Ach iakaż to dla ciebie będzie gratka. *Teat.* 55 *d*, 7. Niezła gratka 50 dukatów. *ib.* 12 *b*, 36. GRATIS *łac.*; darmo, daremnie, umsonst. Wilk lekarz chce oddadź usługę Jego Kościkiey Mości; lekarstwa tedy gratis oświadcza mu z duszy. *Zab.* 13, 276. *Tręb.* On tylko patrzy z wiertrzy, gdzie zażyć gratysa, I póty z tobą, póki i na stole misa. *Kochow. Fr.* 12. (GRATYNA *plur.*, mieysca pomiędzy wręgami, gdzie się woda sączy na statkach. *Mag. Mscr.* auf den Flußschiffen, Ritzen, wodurch es einsickt). GRATYSKOWY, GRATYSOWY, – a, – e, – *o adv.*, darmo wzięty, umsonst erhalten. Nie wszystkie starostwa są gratyskowe; wielu za własne pieniądze kupiło. *Gaz. Nar.* 1, 189. Gardło nalać winem gratyskowém. *Mon.* 69, 1041.

GRAWAC, GRYWAC, – ał, – a, *czsł. verb.* grać, zu spielen pflegen. *Bh.* hrawati. Nie ty Amfionie, ktoryś mógł czasem pieśń grać i samey Dyonie, Będziesz mi grawać. *Kul. Her.* 1. Przyszła do oyczystych, gdzie niegdy grawała, brzegów. *Zebr. Ow.* 21. *ubi ludere saepe solebat*). GRAWALNY, – a, – e, od grania, Spiels. *Cn. Syn.* 547., *Sr.* 1. hracíkowský; *Rs.* игрáльный, игóрный. Grawalny pokoy z grawalnia.

GRAYCAR, – a, *m.*, z *Niem.* der Kräzer, der Kugelzieher, wykręt, żelazo o iednym lub dwóch wąsach krętych, osadzone na pręcie, do wykręcania rzeczy uwięzionych w strzelbie. *Jakub. Art.* 3, 323., *Sla.* sharáf; *Ross.* шúпертка, пыжовникъ. Jeżeli kula w kości uwięźnie, wykręcić ią graycarem do tego służącym. *Perz. Cyr.* 2, 15. §. Graycar, GRAYCAREK, – rka, *m.*, od wyrywania korków, zatyczek, korkociąg, wyrywacz (*wyrwicz). *Rs.* штóпоръ, der Pfropfenzieher.

GRĄZ, Grąź, – ęzu, *m.*, Kal do ugrąźnienia, topielisko, błocko. Schlamm und Koth zum Steckenbleiben. *Cro.* grez; *Vd.* gres, glenska jama, klatna jama; *Slo.* hrúz, hruzík; *Rs. et Ec.* грязь, грязища. Grzęzy, fusy, usłoiny, der Bodensatz. Polewce kapustnéy dadź się trochę podstać, dokąd grzęzy nie posiędą. *Sien.* 539. – §. Grąź, GRĄZEL, – zli, ż., GRĘDZIDŁO, – a, *n.*, GRĘZY; GRZĘZY *liczb. mn.*, u niewodu grąźle, pierścienie żelazne, na powróz dolnego niewodu nawleczone, żeby ten dobrze do ziemi grąźnął, *oppos.* pławy), das Gesenke am Grundgarne, *Rs.* грузúло; (*Ec.* грузúло chrscilnica; *Bh.* hrizenice *propago plantae*, odnoga). Na dolnym sznurze niewodu osadzaią się grzęzy albo słupki, pospolicie żelazne, któreby sieć grążyły. *Kluk Zw.* 3, 242. GRĄZIC, GRĄZYC, GRĘZIC, UGRĄZAC *cz. ndk.*, ponurzać, potapiać, utapiać, im Schlamme, im Wasser sinken machen, sinken lassen *pr. et fig.* (*l. l.* savtopiti, vtoniti, vtopiti, potoniti, potopiti); *Rs.* грузúть, гружý; *Ec.* гружю (грузило chrzcilnica; гружение, погружение *baptismus*: *Ba.* bijžiti *demittere*). Uyrzał, iak woda tułow w wodę gręży. *Chrość. Lul.* 271. Grążyć sieć, zagłębiać, kamienie do skrzydeł przywięzywać, żeby do gruntu dostawała. *Skarbk.* Ciełko duszę w marności światowey grązi. *Psalmod.* 8. Fortuna niezasłużone zdobi dostoyność ią. A ludzie niewinne ugrąża ciężkością. *Ryb. Gęsl. B. b.* GRĄZIC się *zamk. ndk.*, Grążać się *kontyn.*, Grąznąć, Grężnąć, Grzązać, Grzęznąć *idatl. ndk.*, ugrąznąć, ugrzązać, ugrzęznąć, ugrzęznąć *dk.*, tonąć w błocie, w wodzie i t. d. sinken, untersinken, stecken bleiben im Schlamme, versinken; tief hinein gerathen *propr. et fig.*; *Rag. et Bsn.* greznuti, ogreznuti; *Cro.* greznem, greznujem, ugreznujem, greznuti; *Crn.* gręznem, pogręznem; *Vd.* pogreznili, zapotoniti se, vtoniti se, potoniti se; *Ross.* грязнуть, грязну, грузнуть, грязнúть, огрузнýть, огрязать; *Ec.* гружусь. Mniemasz, że siądziesz iak na lądzie snadno, Omylisz się, ugrąźniesz, i poydziesz aż na dno. *Zab.* 10, 187. *Tel. Saut.* 1. W błocie ugrązł. *Teat.* 10 *b*, 21. Ugrązł wóz, ani ruszyć iuż się nie mógł w błocie, Ustał furman, ustały i konie w robocie. *Kras. Bay.* 86. Ugrzęzłe i ukalane w błocie leżą. *Pilch. Sen. list.* 3, 169. Furman nie raz się grąża w błocie. *Kołak. W. B* 4. W bagniskach tych konie i ładzie pospolu grzęźli. *Nar. Hist.* 3, 353. Okręt, iak się we środku rozbiie, Grąźnie głęboko, i bród morski piie. *Bardz. Tr.* 548. To się pławi, to grężnie. *Przyb. Milt.* 66. Powiem ci, w iakiém nieszczęściu ugrązł. *Jabł. Tel.* 161. Grot iego rozbiwszy tarczę, grzęźnie w piersiach nieprzyiacielskich. *Stas. Num.* 1, 145. (tkwi).

Pochodz. *ogrążka*, *ogrążka*, *pogrążać*, *zagrążać*, *nagrążać*, *nagręzły*, *niepogrążony*, *niezagrążony*, *ugrążać*. – *grząski*, *grzęski*, *hrúski*, *grząskowaty*, *grząskość*.

GRDAC, Grdać, – ał, – a, *cz. ndk.*, o głosie derkacza, von dem Schlagen des Wachtelkönigs, cf. gdyrać). Bąk w ieziorze wznosi brzmienie, Derkacz ie gardłem przerywa. *Kras. List.* 2, 155.

*GRDUŁA, – y, ż., n. p. Ach głupia ręko, co kwapiąc się marnie, Miiasz winniki i smaczne bitarnie, A łżąc chucią zbyt łapczywo z słomy Grdułę, gasisz nią apetyt łakomy. *Lochow.* 187.2.

GRDYCA, – y, ż., GRDYKA, – i, ż., ogryzek, krztoń, *pomum Adami. Perz. Cyr.* 1, 171. GRDYCZEŁ, iabłko Adama, pagórek przy gardle. *Kirch. Anat.* 24. der Adamsapfel an der Kehle, der Kröbs, der Gröbschel *Ross.* кадыкъ. – §. gardło, krtań, die Gurgel, die Kehle. Moszcz szumny, wesoły, ledwo do grdycy Sam nie wyleci z pełnéy szklenicy. *Anakr.* 77.

GRECKI, – a, – ie, od Grecyi, z Grecyi, griechisch. *Bh.* řjecký; *Slo.* řecký; *Vd.* grieški, gershki, grikshi; *Bs.* górcki, ghrricki, ghercki; *Cro.* gerchki, gerkov; *Hg.* górógi, górög; *Rs.* грéческій; *Ec.* елláдскій, елликскій. Cudność piam Greckich. *Mon.* 65, 79. Focyusz naydzielniéy do Greckiéy schizmy dopomógł, i lubo Jan

Pa-

Paleolog do unii przystąpił, dotąd przecię Grecki kościoł w odłączeniu od Łacińskiego zostaie. *Kras. Zb.* 1, 331. cf. cerkiew, władyk, pop). Greckim językiem, = po grecku, in griechischer Sprache, griechisch. Grecka mowa = *Hellenismus. Cn. Th.* Skorupa z Greckiey gliny. = *Leop. Jes.* 45, 6. Włoski orzech *Rs.* грѣцкій орѣхъ. b) Grecka mowa, Greczyzna, po Grecku, iedno co nierozumianie, nie do poięcia, nicht zum verstehen, unverständlich, zu hoch, zu gelehrt. *Slo.* to ge grécki yre téba. Sposob ten mówienia wszczął się ciemnych owych wiekow, kiedy rzadką wiele rzeczą była umiejętność Greckiego języka, który dopiero pod Zygmuntem I. zakwitnął. *Rarum fuit et pene inauditum Graecarum litterarum in Polonia nomen, quae ita erant hominibus nostris incognitae, ut id, quod quis non intelligeret, Graecum esse diceret. Orich. Orat. in funebr. Sig. I.* apud *Pistor.* 3, 41. GRECYA, - yi, ż., Griechenland. Kray ku wschodowi Europy, dawnieyszych czasow dzielił się na Tessalią i Grecyą właściwie rzeczoną. Nazwała się także Grecyą Wielką Sycylia. *Kras. Zb.* 1, 330. teraz pod panowaniem Turków, rządzony przez Baszow. *Dykc. G.* 1, 251., *Bh.* Rjeky; *Vd.* gershka deshela; *Sla.* géreska; *Cro.* gerchka zemlya; *Hg.* görög; *Rs.* грѣція. GRECZEK, - czka, *m., demin. nomin.* Grek, ein kleiner, junger Grieche. *Bs.* ghercicch, ghrricicch). Greczek niektory wiersze podawał Augustowi. *Kosz. Lor.* 83 *b.* b) który mało po Grecku umie, *graeculus. Mącz.* der im Griechischen schwach ist. (GRECZKA *ob.* Gryka). GRECZKA, GRECZANKA, GRECZYNKA, - i, ż., GREKINIA, - i, ż., *Rg.* garkigna; *Rs.* грѣчанка; *Fc.* ελληνιννη. kobieta z Grecyi, eine Griechinn. List iednéy Grekini w pismach Lucyana. *Mon.* 69, 365. Teofana, matka cesarza, Greczka. *Skarg. Dz.* 886. Greczka nieiaka Hippo. *Skarg. Wal.* 190. Greczka niewiasta. *Kosz. Lor.* 68 *b.* Zona Ottona Greczka radowała się, iż naród iéy Rzymiany zwoiował. *Sk. Dz.* 884. GRECZYN, GREK, - a, *m.*, z Grecyi rodowity, der Grieche. *Boh.* Rjek; *Vd.* grick, gerk, grieh; *Fg.* gàrk; *Cro* gèrk; *Dl.* gark; *Sla.* gêrk; *Ben.* gark, grrik, gherk; *Hg.* görög; *Rs. et Fc.* грекъ, грекинъ, еллинъ. Jan VI. papież, Greczyn. *Sk. Dz.* 791. Grecy teraźnieysi, ani podobni do owych dawnych Greków. *Dykc. G.* 1, 251. GRECZYZNA, - y, ż., Grecki język, Greckie starożytności, pisma, zwyczaie etc. das Griechische; griechische Sprache, Alterthümer, Schriften, Gebräuche ꝛc. *Bh.* řečtina. Słusznie im przy Greczyznie, Słowiańszczyznie, Polszczyznie, i po Łacinie umieć. *Pim. Kam.* 375. Gdyby Rzymianie, uwiedzieni cudnością pism Greckich, Łacińskim swoim rodowitym językiem wzgardzili, i ślepo poszli za Greczyzną, nie mielibyśmy Cycerona. *Mon.* 65, 79. Naieżeni mędrcy swą Hebrayszczyzną, Greczyzną, Łaciną, niechcą mówić nawet językiem drugim zrozumiałym. *Zab.* 5, 53. §. Wielu się ich od kościoła Rzymkiego ku Greczyznie z Moskwą obrócilo. *Biel. Sw.* 275. ku Greckiéy cerkwi, *Gr.* wierze, griechische Kirche.

*GRECZYCHY, *n. p.* od beczki. - *Jnstr. Cel. Lit.* - ?

GRĘDA, - y, ż., rześcia, bieg konia średni. *Wtod.*; *Dudz.* 39. der Pferdetrapp. *Rs.* грунь cf. kłus). Jeden się koń urodzi z krzywemi nogami, drugi z prostemi, Więc ieden inochodą, drugi chodzi grędą. *Rey Wiz.* 128. Nie widać bitwy, lecz same upadki, Skoczyć Rzymanin nie wydźla grędą, Ani się zewrzeć. *Chrość. Luk.* 132. Jeden po drugim nagle następuie Niby w pogoni nadchodzący grędą. *Wad. Dan.* 63. - *fig. tr.* Między ptaki widamy rożne natury, ieden waśniwy, drugi pokorny, ieden rychły, drugi leniwy, ieden grędą, drugi inochodą. *Rey Zw.* 67 *b.*

GRĘDZIDŁO *ob.* Grąż, grążel.

GREGORYANEK, - nka, *m.*, nowy żak, który się niedawno zalecił do szkoły; tak zwany, iż dawni Polacy niektórzy w dzień ś. Grzegorza, chwalebnego dzieci nauczyciela, do szkół swych synów oddawali. *Dudz.* 39. abecadlarz, abecedaryusz, ein ABC Schüler, ein neuer, frisch angekommner Infimist. §. Gregoryanek, nieuk, ein unwissender Mensch. *Mon.* 74, 38. b) żak obchodzący Gregoryanki, ein Gregorius = Schüler, der den Gregoriustag begehet. GREGORYANKI, - ów, *plur.*, święto ś. Grzegorza i pod ten czas żaków uciechy. *Wtod.* das Gregoriusfest, ein Schulfest. Grzegorz S. dziatki, które przedawać w niewolą przywieziono, odkupował i do szkoły dawał; a ztąd w iego dzień dawaią dziatki do szkoły, i Gregoryanki zowią. *Biel. Sw.* 69 *b.* Ubrała go, iak na iakie Gregoryanki. *Haur Sk* 257.

GRELE, KRELE, - ów, *plur.*, rodzay gry chłopskiéy z pałkami. *Wtod.* żelazne pręty, na końcu głowiaste, któremi pod czas igrzysk poiedynkowali się wyniosłe. *Dudz.* 39. Grele do zbijania, *conti capitati, quibus in ludicro certamine monomachi plebeii utuntur. Cn. Th.* Stangen mit Knaufen, zu Kampfspielen.

GREMPLA, GRĘPLA, - i, ż., GRĘPEL, - plu, *m.* (cf. *Ital.* gramola, *lat.* carmen, carminare), z *Niem.* die Krämpel, der Krämpelkamm. szczotka dróciana do czesania wełny. *Dudz.* 38., *Boh. et Slo.* trample; *Vd.* karte; *Crn.* ahel, ahla; *Hg.* gereben, héhel; *Bs.* gardasce, grebeni zavunnu; *Cro.* rihalo, greben, *vulg.* jahlya; *Rs.* ворсильна, чесалка, чесалочка. Gotowałem do gręplu wełnę z naszéy trzody. *Chod. Ges.* 190. GRĘPLARZ, GRĘPLOWNIK, - a, *m.*, który gręplą wełnę czesze, der Krämpler, Wollkämmer. *Volckm.* 524. *Vd.* kartar, kartavec; *Bs.* gardasciar; *Cro.* grebenàr, cheszravocz; *Hg.* gerebellós; *Rs.* чесальщикъ; *Ec.* волномйтель, шерстобой. *Mangones*, wszelakich starych rzeczy poprawiacze, *smukirze, gremplarze. *Mącz.* GRĘPLOWNICZKA, - i, ż., kobieta gręplą robiąca, die Wollkämmerinn, Krämplerinn; *Cro.* cheszravka, grebenarica; *Hg.* gerebellóna; *Rs.* чесальщица. GRĘPLOWAC, - ał, - ie, *cz. ndk.*, przegręplować, zgręplować, wygręplować *dk.*, gręplą wełnę czesać, krämpeln. *Dudz.* 38., *Bh. et Slo.* tramplowati cf. *Lat.* gramalare); *Hg.* gerébelni; *Cro.* grebenim, cheszram, jahlyam; *Sr.* 1. tramplupu, wódlupu; *Bs.* gardascjatti; *Crn.* ahlam; *Vd.* kartati, reshzhetuvati, skepsti; *Ross.* ворсить, заворсить. Gremplowania warsztat ворсовальня. GREMPLOWY, - a, - e, od grępli, Krämpel-, *Rs.* ворсильный.

GRENADYER *ob.* Granadyer. GRESZEL *ob.* Grosz.

GRETA, - y, ż., imię kobiece, Małgorzata, Grete, Margarethe. Gdy szynkarka im wina donasza, panią ią Gretą zowią. *Rey Zw.* 101.

GRĘZY *ob.* Grąz. GRĘZNĄC *ob.* Grąznąć.

GROB, - u, *m.*, *Bh.* hrob (hrobka, hřbitow cmentarz); *Slo.* hrob (2. hrob, center cmentarz); *Sr.* 1. hrów, row; *Sr.* 2. row; *Vd.* grob, jama, pokopalishe, pokopniza, sharf, sidanu pokopalishe; *Crn.* grób, pokopniza; *Bsn.* grob, greb (robje = cmentarz); *Dl.* greb, halom; *Rg.* gròb, grèb (gròbje, pokòpje = cmentarz); *Sla.* grób (grobje, cintor = cmentarz); *Cro.* grob, (grobje, pogrobje, grobovische = cmentarz); *Rs.* гро́бъ, гробо́къ, усыпа́льня (2. гро́бъ trumna) cf. *Hebr.* קבר kawar *sepeliuit*; cf. *Dan.* Grav, *Anglos.* graelve, *Ger.* das Grab (cf. grześć, graben, gruba, Grube); loch w ziemi zrobiony do chowania zmarlego, mieysce pokładu ciała umarłego). - Grob i naywiększego obéymie. *Cn. Ad.* 272. Grob i pogrzeb niepotrzebne ſtaranie, *Cn. Ad.* 273. umarły nie czuie, gdzie i iako leży). Należysz się w grobie. *Cn. Ad.* 533. du wirſt im Grabe ausfaulenzen (będziesz odpoczywał). Próżnowanie żywego człowieka ieſt grobem. *Kul. Her.* 143. Dziś ieszcze może ſtargane siły moie w grobie złożę. *Teat.* 45 c, 37. Komu bóg nie obiecał śmierci, Ten się i z grobu wywierci. *Ryt. Ad.* 29. Komu ieszcze bóg śmierci nie naznaczył z nieba, By był w grobie, wynidzie, wątpić nie potrzeba. *Kmit. Tr. C.* Wszyscy, którzy w grobiech (w grobach) są, zmartwychwſtaną. *Bial. Poſt.* 27. Grob Pańſki = boży grob, Jezus, das heilige Grab. Jak bożego grobu, iak czego drogiego, broni, ſtrzeże. *Cn. Ad.* 285. (cf. bożogrobſki). Odwiedzać groby, zwyczay w W. Piątek, die h. Gräber beſuchen. - Jedną nogą ſtoi iuż w grobie, *Bardz. Luk.* 65. iuż niedługo mu żyć, er hat ſchon einen Fuß im Grabe. Ta, co nogą W grobie iedną, lubieżną przec ę poszła drogą. *Gaw. Siel.* 368. Cóż z téy pracy przyidzie tobie, Jedną nogą ſtoisz w grobie? *Kniaź. Poez.* 3, 95. Jedną iuż nogą będący w grobie, te kilka słów oſtatnich piszę do ciebie. *Zab.* 14, 332., *Smotr. Nap.* 24.1 *Slo.* gednu nohu w hrobe má. Z gednu nohu nad hrobem ſtoj. Grob = śmierć, der Tod, das Grab. Konsułowie nie do grobu w Rzymie takiemi zoſtawali pany. *Zab.* 15, 274. (cf. dożywotni). My często tak na świecie poczynamy sobie, Że rzadko abo nigdy nie myślem o grobie. *Groch. W.* 402. Zakołatał do grobu, blizki był grobu, er war dem Tode nahe. *Tr.* - Grob = śmierć, zguba, ginienie, Tod, Verderben, Untergang. Grob sobie gotuie, Kto swym nieprzyiacielom czeka i folguie. *Pot. Arg.* 236. Często w grob lezie, kto przed nim ucieka. *Pot. Syl.* 48. - §. *area in hortis*, groby abo ozimki w ogrodziech, na których kwiatki i rozmaite ziela siewaią. *Mącz.* eine Rabatte, ein Gartenbeet. §°. Grob pobitym ſtawię, którego wieki nie zmienią. *Jabł. Buk. U 2 b.* grobowiec, pomnik, ein Grabmal, Denkmal. GROBARZ, GRUBARZ, - a, *m.*, *Bh.* hrobař, hrobník; *Slo.* hrobár; *Rg.* greboděr; *Bs.* greboder, mrtvoder; *Cro.* greboder, pokòpich, pokápavecz, grabàr; *Vd.* pogribz, pogrebnik, pokopauz, pokopazh, shulz; *Crn.* pogrebnik, shulz; *Sr.* 1. totk, totka, morbwéch pohrebwař; *Rs. et Ec.* гробокопа́тель, погребальщикъ, могильникъ, могила́нъ, гробозда́тель, погреба́тель; co zmarłych grzebie, der Todtengräber. Grobarz w tym pogrzebiony grobie wśrzód cmentarza; Jakoś doſtał tak rychło drugiego grobarza? *Pot. Jow.* 95. Ty nieboże grobarzu swą własną łopatą, któryś tak wielu chował, przysutyś ieſt. *ib.* 96. O Śmierci Antygona grubarz pewność miawszy, Kopał ziemię nad zwyczay w głąb, rydel swoy porwawszy. *Bach. Epikt.* 47. Grubarze w wykopany grob trupa włożyli. *Skarg. Dz.* 272. Alić ią pogrzebią grubarze w padole. 1 *Leop. Ezech.* 39, 15. Niedawno był Diaulus lekarz, dziś grubarzem, Co teraz grubarz czyni, toż czynił lekarzem. *Min. Kyt.* 3, 84. *Kchow. Fr.* 12. Rozlali krew ich, a niemasz grubarza. *Bu ln. Ps.* 78, 3. *not.* pogrzebaiącego.!" - *W rodz. żeńſk. Boh.* hrobaika, hrobnice Grobarka. - §. 2) grobarz, *silpha*, owad chrząszczowy, żyiący ścierwem, podkopuiąc te mieysca, na których leży. *Zool. Nar.* 165. Todtengräber, eine Art Käfer, *Rs.* могильникъ, могилянъ. - - GROBELKA, - i, ż., *demin. nom.* Grobla. ein kleiner Damm. *Sulik. Bud.* 393. / *Bh.* hrazka. GROBELNY, GROBLANY, - a, - e, od grobli, Damm-. Wino sadzą też na przekopach grobłanych. *Cresc.* 295. *Grobelne*, - ego, *n. subſt.*, myto, cło, od grobli. *Cn. Th.* Dammzoll, Dammgeld. *Grobelny*, - ego, *m. subſt.*; = dozorca grobli, der Dammaufſeher. (GROBIAN *ob.* Grubian). ? °GROBIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, o grob przyprawiać, zabiiać, morden, tödten. Idzie król, gdzie naygorę ey, i nieprzyiaciele grobi, gromi. *Pot. Jow.* 1, 15. - - GROBLA, - i, ż., *Bh.* hraz, másyp; *Slo.* hať, násyp; *Cro.* namet, naszip; *Rs.* jarak, nasap, zasutje, zagatje, zajazenje, gát; *Dl.* nasap; *Sr.* 1. hatjeno (*Sr.* 2. gatk = rów); *Rg.* nàsap, zaſtava, naamèt; *Vd.* grobla, nasip, sep, sasip, shutina, jesa, sherm (*Vd.* grobla = grazy); *Crn.* grobla, sagreb, sasip, sashap; *Mahor.* гре́бля (*Rs.* гре́бля grabież); *Rs.* на́сыпь, запруда, перемычка; *Ec.* хлябъ; der Damm (im Graben, ein Erdwall); grobla ieſt ziemia dla zatrzymania wody, abo przeiazdu przez bagna, wysypana. *Wars. Geogr.* 13. Bez dołu grobłá nie będzie; bez nakładu zyſk. *Cn. Ad.* 16. Stawem mierz groblę; a co nad to więcéy Bezmózgie tylko mieć pragną szaleńcy. *Hor.* 2. 271. Zawsze grobla do ſtawu, bo to więc nie ładne, Gdy ta bardzo wysoka, a wody kęs na dnie. *Pot. Jow.* 208. Stosuie się to do owéy powieści Dyogena Mindanom, maiącym małe miaſteczko z wielkiemi bramami zamkniycie bramy, aby miaſto nie uciekło. *Budn. Apoph.* 33. - *fig.* tama, granica, n. p. Gdyby tylko nad tym takowa swoboda grobli nie przerwała. *Pilch. Sall.* 1?4. °GROBNIK, - a, *m.*, *Slo.* hrobník *libitinarius*, der Leichenbeſtelter. °GROBOKRADZCA, - y, *m.*, grobu okradaiący, grobownik, *Rs.* гробокра́дца, der Gräberdieb. GROBOWIEC, - owca, *m.*, grob, nagrobek, pogrzebowy pagórek, der Grabhügel. *Vd.* nadgrobnisa; *Rs.* гробница (*Cro.* grobovische, grobje, pogrobje; *Rg.* grobiscte, pokop, pogrobje, grobje = cmentarz). Pochowany był książe pod ſkromnym grobowcem, bez ozdoby napisów; bo cnot iego pamiątka zdobiła go dosyć. *Nasz. Kr.* 1, 193 Już go śmiertelny grobowiec zamyka *Jes.* 45 c, 32. Co za okrutna ręka, krzyknie potém, Poruszyła grobowców, gdziem leżał uśpiony? *Ps. Sąd.* 72. *fig. tr.* Bano się, żeby Wołoſka ziemia nie była grobowcem woyſka naszego. *Birk. Chod.* 17. (= grobem, zgubą. Grab, Verderben, Tod). §. grobowiec. GROBOWNIK, - a, *m.*, co groby wyłupuie. *Cn. T.*

der Gräberdieb, der die Gräber beſtiehlt, *Ross.* гробокрадца. GROBOWCOWY, - a, - e, od grobowca, Grabbügel-, Grabmal-. *Rs.* гробничный. GROBOWISKO, - a, *n.*, *Rg.* groboviscte; *Cro.* grobovische; *Bh.* hřbitow), cmentarz, grzebiſko, pogrzebowiſko, der Kirchhof. *Wad.* GROBOWIZNA, - y, *ż.*, grob proſty polny, ein ſchlechter Grabhügel. Widzim grobowizny liche i bez tytułów, bes ordynku wszego. *Bardz. Lut.* 149. GROBOWY, - a, - e, od grobu, Grab-. *Ba. et Slo.* hrobní, hrobowý; *Cro.* grobni; *Rs.* гробный, гробовый. To życie nasze światowe Zwaćby raczéy grobowe, *Dar. Lot.* 1., *Wad. Dan.* 218. Abyś nas boże od grobowych trwog zachował. *Modl. Gd.* 24. (od ſtrachow śmierci, vor den Schrecknissen des Todes. Aż do grobowéy deſki. *Mon.* 70, 806. (aż do zgonu, bis in den Tod). Do grobowéy deszczki wierność ci moię dochowam, *Teat.* 28, 14., *Mon.* 76, 802. Grobowy kamień, z GROBSZTYN, - u, *m.*, *z Niem.* der Grabſtein. Zasnął w pokoiu, i złożon w grobsztynie, A pamięć iego cnot aż dotąd słynie. *Chrośc. Job.* 171. Smętny grobsztyn. *Bzow. Roż.* 99. Smutna pociecho z kosztownych grobsztynów. *Zimor. Siel.* 257. Nad ową wodą, Darniowy grobsztyn ku niebu wywiodą. *Pot. Syl.* 537. Zburzę miasto na grobsztyn, i to ieszcze mogiła zuyt lekka. *Bardz. Tr.* 66.

Pochodz. *bożogrobſki*, *bożogrobca*; *nagrobek*, *nagrobny*, *nadgrobek*, *pogrobek*, *pogrobowy*, *cf. grześć*, *grzebać cf. gruba*, *grubarz*. *cf. rów.*

GROCH, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* hrach; *Sr.* 2. groch; *Sr.* 1. rech, *Cro. et Rg.* gràh; *Bs.*, *Vd.*, *Crn.* grah; *Sla.* grah, zrnak; *Ross.* горóхъ, горóшекъ, горошина; *Fecl.* гапо, *pisum Linn.* roślina; z drobnych korzeni puszcza chmiznę, albo po ziemi się ciągnącą (piechotkę), albo wąsikami tyczek się chwytaiącą; w ſtrąkach ma ziarna grochowe, łatwo się na dwie połówki dzielące. *Aluk Rosl.* 3, 159., *Bs.* loznaç, grah loznaç). Groch ogrodowy, Gartenerbſen, cukrowy, Zuckererbſen, Hollenderſki, Hiszpański karłowaty, Zwergerbſen, Franzerbſen. Groch dziki, łąkowiec leśny. *Syr.* 1028. *arvense*, Stockerbſen. *Jundz.* 369. Groch Niemiecki, Turecki, fasola, Bohnen, Schminkbohnen, *Austr.* Fiſolen. *Aluk. Rosl.* 1, 224. Słoneczny groch iest bobowéy natury, sieią go dla nathuszenia ziemi w winnicach. *Cresc.* 174., *ob.* słonecznik). Groch Włoski, cieciorka, *cicer satiuum*, Kichern. *Urzęd.* 93. Groch Pruſki *ob.* soczewica, Linſen. Groch zaięczy, z wilczy groch, gęsia wyka. *Syr.* 1039. z orobek, *orobus Linn.* Erven. *Aluk Dyk.* 2, 158., *Jundz.* 362. Groch tyczny *ob.* wielogroch. - Golębi groch, leśny groch, *orobus hirsutus Linn.* Walderven, Faſanenkraut. Kozi groch, łyszczyca, *Isopyrum Phaseolum*, Bockbohnen. *Syr.* 1445. Sewi groch, sowiazob, *faba sylueſtris*, Wildbohnen. *ib.* 1028. Groch Syberyyſki, *Acacia Sibirica*, der Schotendornbaum, drzewo czasem pierwszey wielkości, kwiat ma grochowy, a potym ſtrączki. *Aluk Rosl.* 2, 63. akacya, robinia. *Jundz.* 379., *Rs.* гороховое дерево, горóховникъ, золомúрникъ. Groch prażony, Pregelerbſen. - §. Lepszy groch doma, niźli w gościnie zwierzyna. *Cn. Ad.* 385. Pamiętam tę przypowieść, że groch aksamitem zwano; bo takowéyże ceny był groch i aksamit, po złotych dwa; a nie był

tak pospolitą potrawą. *Falib. Dis. M.* 2. Kto groch ie, nie wisi. *Rys. Ad.* 28. *seruus cuiusdam heri, a pisorum esu abhorrens, furto facto profugerat. Missi, qui eum retraherent, inuenerunt eum in hospitio pisa auide edentem, ideoque non ausi manus ei inicere; abierunt. Cn. Ad.* 379). Jak gdy się z złego wora groch brzmiący rozsypie. *Tward. Wład.* 237. (z hałasem się rozpierzchli). Pochlebne głosy są iako groch w pęcherzu, które tylko iż brząkaią, a pożytku żadnego nie czynią. *Rey Zw.* 92. - *Prov. Slo.* Mili Bracha, dokuď ſa temu naučiſ', eſče pogeſ' muoho ſlowenſkeho bracha, zjeſs beczkę soli, nim się tego nauczysz). *Slo.* čert na nom hrach mlátil *valde variolatus*). - Mam się iak groch przy drodze, z każdy mię szarpnie, trąci. *Rys. Ad.* 39. alles rupft mich, wie Schoten an der Straße. Skępiec ieſt iako na ſkale iagody, Ludziom nic po nich, iedno wronom gody, A łotry zasię iako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rey Zw.* 217., *Sr.* 2. ako groch pſchi droſe. - Groch na ścianę rzucać. *Cn. Ad.* 517., *Vd.* bob v' ſtieno metati; rukam shvishgati; *Slo.* gako na ſ'tenu hrach. Mojeſ' hrach na ſ'tenu gakokolwek hádzał, ne prilepi ſa, z głuchym bayki prawić, daremnie usiłować, tauben Ohren predigen, ſich fruchtlos Mühe geben. cf. tobie z uił, iemu mimo uszy szuił. cf. Mow ty ścienie). Mruczał, kiwał, żegnał; wszyſtko to iedno było, co groch na ścianę rzucać. *Oſſol. Str.* 3. To tyle pomoże, co na pieru groch siać. *Goſt. Gor.* 67. Tak tak, rzucay groch na ścianę, I moie takież zdanie nie było słuchane. *Tręb. S. M.* 126., *Zabł. Zbb.* 63. Komu zły duch zopaczy rozum i sumnienie, Tyle w nim cuda sprawią, ile groch na ścienie. *Pot. Zac.* 81. Wy gadacie; on swoie czyni; i nagany wszelkie, są to groch próżno na ścianę rzucany. *Zab.* 7, 153. *Wg.*, *Rs.* горохомать, оропóхивать, czyſtą prawdę rznąć, prawić bez ogródki). - Groch od ściany n. p. Tak ich odważnie ſtrzelano i bito, Że odpadali iako groch od ściany. *Chrośc. Turs.* 454., *Jabł. Bud. P 6.* szybko tył podali, ſie prellten zurück, wie Erbſen von der Wand. Tatary prędko natrą z impetem, prędko nazad plochem Jako mówią od ściany odpadaią grochem. *Pot. Pocz.* 408. - Bez nadgrody oziębnie cnota, iako groch na bębnie. *Pot. Arg.* 415. może od zwyczaiu wysypania ugotowanego grochu na czémsiś rozpoſtartém dla ſtudzenia). - I suknią weźmie, kiedy w grochu zdybie, nie russ cudzego polcia, *Burl. A.* 3. lice, rzecz ukradzioną i z pod grochu wydobędzie). - Groch z kapustą, z nieład, gmatwa, Kraut und Rüben, alles durch einander. Pomięszałeś tu wszyſtko, iak groch z kapustą. *Pim. Kam.* 69. W ogrodzie każda rzecz przyzwoite powinna zabierać mieysce, aby groch z kapustą, iako mówią, w lesie i na łące nie znaydował się. *Aluk Rosl.* 1, 71. - §. Grochu się objadła *burl.* zaſtąpiła, poięła, brzemienną zoſtała, w ciąży, ſie iſt ſchwanger. *Tr.* - GROCHOTAC *oi.* Gruchotać. GROCHOWATY, - a, - e, soczewicowaty *pisiformis*. *Perz. Cyr.* linſenförmig, erbſenartig, na kształt grochu. GROCHOWINY, - in, *plur.*, bieliny i ſtrąki grochowe po zbieranym grochu, Erbſenſtroh, *Bh.* hrachowina; *Vd.* grahorina; *Rs.* горóховина. Słoma grochu albo grochowiny. *Syr.* 1030. Ten brzydał, gdyby snop grochowin. *Teat.* 32 *b*, 7. Grochowiny krowom i owcom wyśmienitą są paſtwą na zimę.

Kluk Rosl. 3, 140. Dziewki w grochowinach śpią po pracy głęboko. *Zab.* 13, 278. *Tręb.* GROCHOWINOWY, - a, - e, od grochowin, von Erbſenſtroh. Ługiem z grochowinowego popiołu psa parszywego smaruią. *Oſtror. Myſl.* 23. GROCHOWISKO, - a, *n.*, rżysko grochowe, pole grochowe, das Erbſenfeld, worauf Erbſen geſtanden haben, der Erbſenacker, *Bh.* hrachowiſtě. Na grochowiſku co i iak siać. *Haur Sk.* 9. Na grochowiſku, na rzepniſku, na ięczmieniſku. *Haur Ek.* 32. GROCHOWKA, - i, *ż.*, gąszcz grochowy, Erbſenbrey. *Ob. Poſt. A.* 5. Grochowka z wielogrochu *faba freſſa. Cn. Th.* Tać, co się gębą brzydzi niegodną Stanie grochówka z iarzyną ogrodną. *Zab.* 9, 16. Grochówka albo z grochu polówka, iak w Niemczech czynią. *Syr.* 1031. Ryż w grochówce albo poléwce z grochu warzyć. *ib.* 1002. GROCHOWY, - a, - e, *Bh.* hrachowý; *Rs.* горóховый, z grochu, Erbſen-. Szukamy tu zdatney głowy, Przybrać ten wieniec grochowy, Czy tu ieſt dom Orgonowy? *Zabł. Bal.* 93., *Teat.* 1, 201., *ib.* 24 *c*, 48. znak głupſtwa, ein Erbſenkranz, Emblem eines Strohkopfs. Grochowy to wiecheć, z gorszy ſtrach niż bieda. *Gemm.* 94. więcéy huku, niż puku. *Aues etiam inanis fundae sonus territat* (*ob.* groch w pęcherzu). Placek grochowy *Rs.* горохóвникъ. Grochowe drzewo, *Robinia Pseudacacia*, drzewo Amerykańſkie znacznéy wysokości. *Kluk Dykc.* 3, 21, der Amerikaniſche Schotendorn, der Wunderbaum. cf. groch Syberyyſki.

Pochodz. *groszek, wielogroch, groszyna, groszyſko. ſ. cf. gruchot, grochot, grochotać.*

GROCIK, - a, *m.*, *demin. nom.* Grot, *qu. v.*, ein kleiner Gehren, ein kleines Wurfſpießeiſen, eine kleine Pfeilſpitze. b) grocik na słoneczniku, z pręcik, ſkazówka, der Weiſer an einer Sonnenuhr. *Tr.*

GROD, - u; *m.*, *Bh.* hrad, twrze twierdza, Hradec miaſto Grac na Szląſku; *Slo.* hrad *arx*, *cinctura*; *Sla.* grâd z forteca; gradjanin z mieszczanin; *Cro.* grad z zamek; Gradëcz *Graecium*; *Dl.* grad, miſto z miaſto; gradzki miéyſki; gradyanin z mieszczanin; *Dl.* tuargya z twierdza, *Hg.* vaar (*ob.* warowny); *Bosn.* grád z miaſto 2) tvrrighia z twierdza; kula z forteca, zamek; *Rg.* grad z miaſto; gradaz *caſtrum*; graaghja, zgradda *aedificium*; *Vd.* grad, grashina, gradshina, gradishtvu; *Crn.* grâd z *arx*; Gradèz z miaſto Grac w Styryi, *Bohor.* (Stargard z ſtary grod *Frenzel in Weſtphal. monument.* 2, 2419. cf. Nowogrod cf. Białogrod, Carogrod); *Sor.* 2. grod zamek; *Sr.* 1. hrod, rod; - *Rs.* гóродъ miaſto; *Ec.* градъ miaſto (*Ec.* краеградъ *Gr.* ἀκρόπολις twierdza *cf. Suec.* Gard; *Hb.* קריה kirja *urbs*, גדר *septum*; *Chld.* קרת kereth *et* קריא kirja *urbs*; cf. *Germ.* Garten, - grad, Róde, Róthe, Hofróde, Hofróthe. W ięzyku Słowiańſkim zamki, *caſtra*, horodami, grodkami i grodami nazywaią. *Nar. Hſt.* 2, 387. die Burg, das Schloß. Miaſto Moſkwa ma we środku zamek, abo grod murowany. *Boter* 160. Wszędzie iuż w Polszcze widać miaſto dworów grody, A miaſto ugor Włoſkie ogrody. *Petr. Hor.* 2, *C.* 2. - §. W szczególności w Polſk. ięzyku: zamek królewſki, ktorego Staroſta ma powierzoną sobie moc sądzenia pewnych artykułów, *caſtrenses* zwanych. *Kras. Zb.* 1, 332. sądowe miéysce szlacheckie. *Cn. Th.* das Burggericht, Adelsgericht. Zapozwać kogo do grodu. Zapisać w grodzie. *Crn.* shtokánda. GRODEK, - dka, *m.*, *demin.*, kasztel, ein Kaſtell, *Boh.* hrabek; *Vd.* gradez, gradizh; *Crn.* gradish; *Cro.* gradich; *Sr.* 2. grodk (miaſto Epremberg w Lusac.); *Sr.* 1. hrobk, robk; *Rs.* городокъ *Ec.* градецъ, miaſteczko). Grodki za ktoremi Moſkal naszym dobry odpór dawał, były na kształt forcow albo kasztelów iakichsić. *Zołk. Mscr.* 26. §. Grodek, miaſto w Woiew. Ruſkim, 4 mile od Lwowa. *Dykc. Geogr.* 1, 254. miaſto Litewſkie w Woiew. Trockim nad rzeką tegoż imienia. *ib.* miaſto Polſkie w Podolſkim, 10 mil od Kamieńca. *ib.* miaſto Polſkie w Podlaſkim, bliżko Buga. *ib.* der Name verſchiedener Polniſchen Städte. (GRODETUR, GRODYTUR, - u, *m.*, gatunek materyi iedwabnéy, Gros de Tour, ein Seidenzeug. Grodetur niebieſki. *Teat.* 29 *c*, 76. GRODETUROWY, - a, - e, z grodeturu, von Gros de Tour). GRODKA, - i, *ż. zdrbn. rzecz.* grodza, zagrodka, ein kleines Gehäge. Orzechy Włoſkie maią bydź pierwéy w grodce sadzone, aby się tam wykochały, niżby do ogrodu były przesadzone. *Cresc.* 401., *Bh.* hrázka grobelka, *Sr.* 2. grodka ſtaienka. GRODNO, - a, *n.*, znaczne miaſto Lit. w Trockim, ſławne zeymami, które się tu z kadencyi odbywały. *Dykc. G.* 1, 254. Grodno in Lithauen. *GRODOBURZYCIEL, - a, *m.*, *Eccl.* градоразорúтель *euersor urbis* πορθητὴς, Burgſtürmer. *GRODOPIS, - a, *m.* *Przyb. Pis.* 77. *cancellarius.* cf. kancellista. GRODOWY, - a, - e, GRODZKI, - a, - ie, *Ind.* gradſki, graden, gradishen, grashki; graiſki; *Sla.* gradſki; *Sr.* 2. hrodjanſki; *Cro.* gradzki *arcensis* (*Dl.* gradzki; *Rs.* городскóй, грáдный, грáдскій, *Ec.* городовый z miéyſki); od grodu, Burg-, Burggerichts-. Królowie ſtraż grodów, czyli zamków, wraz z iurysdykcyą sądową ſtaroſtom powierzyli; zkąd grodowemi albo sądowemi, i sądy ich grodzkiemi lub ſtarościńſkiemi nazywaią. *Skrzet. Pr. Pol.* 407. Burghauptmann, Burggericht, *Rs.* городничéскій, городничій *ob.* Horodniczy, Horodnictwo. GRODZ. Grodź, - i, *ż.*, GRODZA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* hradba (*Bh.* hráz *agger*); *Rs.* граждá z budowla; *Rg.* graaghja, zgradda, zagrada, zgraaghja *aedificium*; *Cro.* ograja z ogrodzenie; *Vd.* ograda, okluk, ogradishe, ograd (*Crn.* gradishe *munimentum*; *Sr.* 2. groj ſtaynia; *Sr.* 1. rodj ſtaynia; wuhroda, wothrodjenſtwo ogrodzenie; *Rs.* городьбà, горóженіе, огрáда, градéжь, изгорóдь, забрáло, тынъ, горóдня; *Ec.* забрáло, халу́га; *Hb.* גדר geder, gader *septum*, *cf. Suec.* gärd, *Dan.* giärde, *Anglsx.* geearde, *Gr.* χορτος, *Dan.* gaard, cf. *lat. med.* girata, gordus, gortium, curtis, *Angl.* yard, *lat.* chors, cohors, *Ger.* Garten, Adlg. *Gall.* jardin); ogrodzenie, zagroda, eine Umzäunung, ein Zaun. Winnic, ogrodów albo rol grodze i obrony rozmaite bywaią; bo iedni ie przekopami okopuią, drudzy płotmi z kołów i z chroſtu uplecionemi, drudzy zaś osadzaią tarniem. *Cresc.* 142. Winnicę zasadził, i grodź około niéy otoczył. *Sekl. Math.* 21. Mieysce na błéch nayzdatniéysze są łąki, grodź albo trawnik nad rzeką położony. *Przęd.* 78. Nauczs się obwodzić twe grodze. *Bach. Ep.* 55. Prosięta z maciorką trzeba mieć przynaymniey dwa miesiące w grodzy i zawarciu. *Haur Sk.* 60. Cieląt na świeżą trawę do za-

dnego pasternika, ani do grodzy puszczać. *ib.* 57. W grodzy wrzeszczą iagnięta. *Bies. B.* 2. (cf. hurta). §. *Septa* albo *ovilia* grodze, czyli mieysce wotowania, na ktorym lud Rzymski, gdy miał wotować, przegradzano. *Pilch. Sen.* 191. GRODZIANIN, - a, *m.*, mieszkaniec grodu lub zamku, ein Einwohner der Burg, ein Schloßbewohner. *Sla.* gradjanin, *Dl.* gradyanin; *Rs.* городянинъ mieszczanin). Olha, nie mogąc zamku Choraftona mocą dostać, posłała do mieszczan i do grodzian, mówiąc, daycie mi za dań tylko po trzy gołębie i po trzy wróble. *Stryik.* 118. Dowmant, oblężony na zamku Ucianie, prosił grodzian Uciańskich, aby nie poddawali zamku, pokiby on nie przyszedł im na odsiecz. *ib.* 310. 2) Grodzianin, z Grodna miasta rodem, ein Grodner, einer aus Grodno. Połoczanie, Nowogrodzianie, Grodzianie. *Steb.* 163. GRODZIANKA, - i, ż., eine Grodnerinn. GRODZIC, Grodzić, - ił, - i, *ez. ndk.*, ogrodzić, ugrodzić *dk.*, *Bh.* hraditi, hradim, hradjwám, tynitì; *Bs.* graditi, grajiti; *Sr.* 1. hrodjim, hrodju; *Vd.* graditi, ograditi, pliet delati; *Crn.* gradim, graditi *sepire*, *munire* (*Sla.*, *Bs.*, *Rg.* grâditi, zgrâditi, ograditi *aedificare* budować); *Rs.* городить, тынить, отынить; *Gr.* κρατύνω cratibus cingo cf. kraty, cf. *Hb.* גדר gadar *sepsit*); *Dan.* giärde, *Suec.* gaerde, *Gall.* garder, jardin), ogradzać, zäunen, einzäunen. Orać, siać, grodzić. *Haur Ek.* 66. Płot grodzony. *Szczerb. Sax.* 301. Ogrodnicy szczepie młode grodzą, aby ich nie zdeptano. *Petr. Hor.* 2, *K* 4 *b.* - *Fig. tr.* Pole ślicznym woyskiem grodzi. *Białob. Odm.* 38. (wieńczy, otacza). Z Srzeniawy wielkiey cnoty Pastwiska Polskie maią ogrodzone płoty. *Paszk. Bell. A.* Wielka iest rzecz, potomstwo mieć, a nim się grodzić. *Glicz. Wych. C.* 5 *b.* Cokolwiek zaś dobrego człowiek w sobie grodzi, Nie skąd inąd, tylko to od boga przychodzi. *Min. Kyt.* 2, 170. w sobie chowa, was er Gutes in sich hegt). Prosi iey, żeby mu szczęścia nie grodziła, nie wiązała świata. *Pot. Arg.* 618. zagrodziła, zatamowała przeszkadzaiąc, sie möchte ihm sein Glück nicht hindern, den Weg zum Glücke nicht sperren. Wiele iest przygod, od ktorych się grodzić musi. *Skarg. Kaz.* 82. warować się, sich dagegen verwahren. GRODZICIEL, - a, *m.*, grodzę robiący, der Häger, Umzäuner, *Bs.* graditegl, zidaç *aedificator.* GRODZIENSKI, - a, - ie, od Grodna, Grodner-, von Grodno. Dyaryusz sęymu sześćniedzielnego Grodzieńskiego. - Ekonomia Grodzieńska należała do dóbr stołowych królewskich. *Dykc. Geogr.* 1, 254. GRODZISKO, - a, *n.*, szpetny nieforemny gród, eine häßliche Burg, *Boh.* hradisstè; *Ross.* городище (2. mieścisko). §. plac grodowy, der Burgplatz, *Bh.* hradisstè. GRODZKI, - a, - ie, *ob.* Grodowy, Burg-. Złotnik pewny na Grodzkiey ulicy w Krakowie. *Pot. Jow.* 128. die Burgstraße. GRODZOWY, - a, - e, od grodzy, Zaun-, *Rs.* градёжный.

Pochodz. *dogrodzić*, *dogradzać*; *horod*, *horodnia*, *horodnica*, *horodowy*, *horodniczy*, *horodziszcze*, *horodnictwo*; *nagrodzić*, *nagradzać*, *nagroda*, *wynagrodzić*, *nienagrodny*; *ogród*, *ogrodek*, *ogrodnik*, *ogrodniczek*, *ogrodniczka*, *ogrodowy*, *ogrodzić*, *ogradzać*, *ogrodka*, *bez ogrodki*: *pogrodka*, *pogrodzić*, *pogradzać*; *przegradzać*, *przegrodzić*, *przegródka*, *przegroda*, *nieprzegrodzony*; *przygradzać*, *przygrodzić*, *przygrodka*; *rozgradzać*, *rozgrodzić*; *ugradzać*, *ugrodzić*; *wgradzać*, *wgrodzić*; *winogrod*; *wygradzać*, *wygrodzić*; *zagradzać*, *zagrodzić*, *zagroda*, *zagrodnik*.

*GROF, - a, *m.*, graf, grafia *ob.* Hrabia.

GROM, - u, *m.*, huk piorunu, piorun huczący, grzmot, der Donnerknall, Donnerschlag, Donner. *propr. et fig.* *Bh. et Slo.* hrom, hromobiti; *Sr.* 1. rôm, newebrowné raj; *Vd.* grum, grumska strela, germanje, germenje, tresk; *Crn.* grom (Gromâzh = *Jupiter*; Grumina, Mozhirna = bogini niepogody *oppos.* Pahoda); *Rg.* gròm = grzmot; *Bs.* grom, gromovina; *Sla. et Cro.* grom; *Rs.* громъ (громкій huczny, cf. ogromny); *Ec.* перунъ, громовая стрѣла, cf. *Gr.* βρομος; *Sax. Inf.* Grummel). Wiatr czyni szmer; grom i działo wydaie huk. *Hub. Wst.* 215. Uderzyły łyskawice, i gromy, i wiele tysięcy ich pobiły. *Sk. Dz.* 117. Jak w kosztowne pałace uderzaią gromy, Giną murowe wzaiem i drewniane domy. *Ban. G.* 3. Otworzył Jowisz upusty górney swey skarbnice, Poruszył wody, gromy, łyskawice *Groch. W.* 558. Zabił go Jowisz gromem. *Biel. Hst.* 22. Jako więc pracowity oracz wylękniony, W niepogodę piorunem srogim ogłuszony, Kiedy iuż trzaskawica i on grom ustawa, . . . *P. Kchan. Orl.* 1, 23. - *Przckl.* Żeby ich iasne zabiły gromy. *Teat.* 24 *c*, 77. Zdrayco! godny, by cię mściwy grom ugodził. *Teat.* 45 *c.* 57. - §. *Fig. et tr.* Gdy Pawła czytam, nie słowa mi się zdadzą, ale gromy. *Sk. Dz.* 40. (*ob.* piorunuiąca mowa). Gdybyście ów grom słów Katyliny zasłyszeli, podobnoby was samych na swe koło przeciągnął. *Pilch. Sall.* 40. - §. Grom, huk, grzmot, łoskot, der Knall, der Donner. Słuch zagłuszyły trąby, bębny, i działa zewsząd grom puściły. *Stryik. Henr. C.* - *fig.* Gdy się to stało, wszystkich grom przeniknie. *Chrośc. Fars.* 90. strach, przestrach). - §. Pogrom, klęska, bicz na co, zguba, Donnerschlag, Verderben, Tod, Unglück, Plage, Geißel. Nabuchodonozor wiarołomnego grom mściwy Syony. *Zab.* 14, 156. Lis stary, traut z natury, Grom na króliki i kury. *Jak. Bay.* 272. - §. Bożek, Jowisz, der Donnergott. Chrystusowi za Mieszka ustąpił Grom, Ladon, Marzanna, Pogwizd, Ziewanna. *Stryik. Gon. K.* 3.

Pochodz. *gromić*; *gromnica*, *gromniczny*; *gromowy*; *gromowładzca*, *gromowładny*, *gromizawierz*, *ogromny*, *ogrom*, *ogromność*, *odgròm*, *odgramiać*, *odgromić*, *pogromić*, *pogrom*, *rozgramiać*, *rozgromić*; *zgromić*. 2) *grzmot*, *grzmotnąć*, *grzmotliwy*, *grzmieć*, *odegrzmieć*, *przegrzmieć*, *zagrzmieć*.

GROMADA, - y, ż., *Bh. et Slo.* hromada; *Sr.* 2. gromada; *Sr.* 1. romada; *Rs.* громада; *Hb.* ערמה aremath *aceruus*; ערם *accumulari*; *Rs.* громоздъ stós gratów; - *Vd.* gromada, germada, gromazha *Ital.* gromazha = kupa kamieni, drzewa, stós *rogus*, krzaki; *Vd.* germ = kierz, krzak; *Crn.* germada *planities sterilis*, *rogus*, germoje *frutetum*, gèrm *dumus*; gromazha = gruzy; *Hung.* garmada *strues lignorum*: *Ital.* germoglio *stolo*; *Croat.* gromacha, gomila, gomulya *moles*, *aceruus lapidum*; *Cro.* germada *rogus*; germ = chrost); *Dl.* gromilla = kupa; *Rg.* gromaccja *aceruus lapidum*); w Polsk. ogólniey: kupa rzeczy, kupa czyli tłum ludzi, ein Haufen, ein Haufen Sachen, ein Volkshaufen; *Bh.* obor; *Carn.*

oggrêb; *Dl.* kup, zkupschina; *Sla.* hêrpa; *Ben.* cetta, skupsetina, skûp, jattσ, mnósg; *Rs.* кучa, сходище, гурьбá, людство, сóдъ; *Ec.* космéръ, складéніе. Ofiarowali dziesięciny z wołów i z owiec, a wszystko to znosząc, nacynili gromad bardzo wiele. 1 *Leop.* 2 *Par.* 31, 6. Choroba ta, którey przypadki poiedynkiem albo w gromadzie maiąc, barwierza potrzebuie. *Oczk. prz.* 293. (poiedynczo, lub w kupie razem). Powstań, a gromada ludzi obtoczy cię. 1 *Leop. Ps.* 7 8. (zbor. 3 *Leop.*). Wszędzie, gdziekolwiek się pokazał, gromady trupów zostawił. *Boh. Kom.* 4, 265. (całe stosy). Maią gromadę leżących pieniędzy. *Gost. Cor.* 64. Dwie *gromadzie (*dual.* z gromady). *W. Post. IV.* 2, 231. Sług nieprzeliczone roie, gromady przyiaciół. *Teat.* 46 *c*, 21. Za iednego sługę dobrego, ieśli się zdarzy, złych gromada. *Kras. Pod.* 2, 39. W gromadzie ludzi i naylepszy kawaler może szwankować. *Boh. Kom.* 3, 159. Gromada psów, śmierć zaiąca. *Rys. Ad.* 13. viel Hunde sind des Hasen Tod. Gdzie gości gromada, niesmaczna biesiada. *Cn. Ad.* 240. Gdzie gromada, mnieysza, Tam sprawa łacnieysza. *ib.* 236. Między gromadę strzała nadaremnie nie wpadá. *Ossol. Sen.* 62. - Gromadą, gromadami, z gromadno, kupą, kupami, haufenweiſe, zu ganzen Haufen, *Sor.* 2. grommaje pospołu; *Sor* 1. romadje razem, fromadu kupami; *Rs.* кучами. Mali ptacy, kiedy uyrzą sowę, tedy za nią latają gromadą. *Ezop.* 49. *oppos.* poiedynczo). Jżby się ze chrztem księża tym prędzéy odprawowali, kazał Jagiello Litwie gromadami niemałemi stanąć, i tak wszystkie razem w onéy gromadzie wodą kropiąc chrzcili, a imiona własne każdéy gromadzie dawali. *Bielsk. Kr.* 233. Niepoiedynkiem, ale gromadą filozofów tych teraz przywiodę. *Petr. Pol.* 193. - *Botan.* Układ roślin dzieli się na gromady, *classes*, rzędy *ordines*, rodzaie *genera*, gatunki *species*, odmiany *varietates*. *Botan. Nar.* 144. die Claſſen in der Naturgeſchichte. - §. Schadzka ludu, osobliwie wieyskiego, na społną ob adę, gmin, die Verſammlung, die Gemeinde, Dorfgemeinde, *Bh.* hromada, obec, obecnice, obecnik (cf. obec); *Sr.* 2. gmeina; *Crn.* gmajna, opshina, skupshina; *Vd.* druhsba, druzhtvu (*ob.* družba), sborishe, spraulishe, shod, bratoushina; *Cro.* zkupchina, obchina; *Rs.* міръ (cf. mir). Panowie zjechawszy się do gromady, na mieysce Mieczysława Kazimierza mianowali. *Papr. Ryc.* cf. do koła). Gromady z chłopami co miesiąc czynić potrzeba, dla napomnienia porządku gospodarskiego. *Haur Ek.* 181. Jeśliby się zadłużyli chłopi na rzecz gromadzką, tedy każdy z gromady powinien on dług płacić. *Szczerb. Sax.* 83. Mieysce gromady, schadzka *Bh.* shromaždišče. Nakazać gromadę, uczynić gromadę, zwoływać gromadę, die Gemeinde zuſammen berufen. Gromadę odprawić, ſie aus einander geben laſſen. Przed gromadą chłopa ciągą karać. *Tr.* Jaki wóyt bywa, taka i gromada. *Rey Wiz.* 99. iaki pan, taki kram.

GROMADKA, - i, ł., *dem.*, *Bh.* hromadka; *Rs.* грудá (громоздокъ); ein kleiner Haufen. Wjeżdżaiąc do Jeruzalem, miał Jezus około siebie dwunaſtu Apostołów, i iakąkolwiek gromadkę ludu żydowskiego. *IV. Post. W.* 13. Modrzewnica ma listeczków gromadkami pełno. *Syr.* 600.

GROMADNO, GROMADNIE *adverb.*, kupą, licznie, mit Haufen, zahlreich, *Bh.* hromadně; *Ec.* громáдно; *Rs.* толпомъ. Przodkowie nasi dla cześci oyczyzny maiętności swoie tracili, aby się mogli iako naygromadniey stawić do obozu, przeciwko nieprzyacielowi. *Starow. Ref.* 18. - Gromadno, to dłużno. Im większe maią ci Panowie długi, Tym też gromadniey obsadzą się sługi. *Kochow. Fr.* 10. Gromadnie. *Druch. Jl.* 2, 103. GROMADNY, - a, - e, kupami łączący, liczny, zahlreich, in Haufen, *Slo.* mnohočetně; *Ec.* громадный, громатный. Woyska iego tak gromadne musiały iść w rozsypkę. *Star. Ryc.* 23. Czeczotki gromadne. *Banial. J 3 b.* lataiące gromadami). Miasto gromadne, z ludne, *Tr.* eine volkreiche Stadt. - Jednem wieszczkiem Pieryd, nie zaś twym gromadnym. *Hal. Ow.* 6. gminnym, gromadzkim, Sänger der Pieriden, nicht des groſſen Haufens. *GROMADOŁODZ, - i, ż., łodziogrono, flotta. *Wlod.* - *Bh.* lodij, lodjstvo, lodne wogſko, lodnj přiſtaw; *Dl.* plav voyska; *Vd.* ladjarje, ladioustvu, poladje, die Flotte. GROMADZIC - dzę, - dzi, *cz. ndok.*, zgromadzić *dok.*, zgromadzać, zbierać, kupić, häufen, zuſammen ſammeln, verſammeln, *Bh.* hromaždim, shromaždi, shromaždovati; *Slo.* hromadzim, shromažďugi; *Sr.* 1. romadzicj, romadzin, fromadzicj, gromadjam; *Dl.* kupiti, zkupiti; *Vd.* kup grabit, spravt, spraulat, sbirati; *Rs.* сгромоздúть, сгромождáть, громоздúть, громожу; *Ec.* громáжу, сгромажданим, расположить, згромаждáю, сгромаждю. Wysokie stogi z pieniędzy gromadzą. *Bhk. Kant. B* 3. aufhäufen, aufthürmen. W młodości zgromadzać, a w starości używać. *Pilch. Sen. list* 284. Czyniąc dobre, niepewniieysze bogactwa gromadzisz. *Psalmod.* 37. Co miesiąc chłopów gromadzić. *Haur Ek* 181. Wielcy książęta, możni kurfirsztowie, Gromadzące pułki na odsiecz orężne. *Achw. Wied.* 11. Gromadzić się, z kąd się. *Cn. Th.* ſich häufen, ſich verſammeln, *Vd.* se seljati cf. schodzić się (*Rs.* громоздúтися wzwyż). Sędziowie zgromadzili się. *Baz. Hist.* 125. GROMADZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, kupienie, das Häufen, Anhäufen. *Phys.* Gromadzenie *aggregatio*, związek części mnieyszych ciała iakiego, który określa w. kość iego. *Krupt. Chy.* 15., *Bh.* hromaždění. Gromadzenie się, das Verſammeln, die Verſammlung. *ob.* zgromadzenie. GROMADZICIEL, - a, *m.*, ktory gromadzi, der etwas zuſammenhäuft, der Sammler, Verſammler. *wz. ziść.* GROMADZICIELKA, die Sammlerinn, Häufterinn. GROMADZISTO, z Gromadno. GROMADZISTY, z Gromadny. GROMADZKI, - a, - ie, od gromady, Gemeinde-, *Sr.* 1. zromadnohludski. Sprawy gromadzkie, to iest, poddanych wsi naszych królewskich z starostami, dzierżawcami etc. *Vol. Leg.* 7, 466. Jeżeli się zadłużyli chłopi na rzecz gromadzką, tedy każdy z gromady powinien on dług płacić. *Szczerb. Sax.* 83.

Pochodz. *nagromadzać*, *nagromadzić*, *zgromadzać*, *zgromadzić*, *zgromadzenie*, *zgromadziciel*, *zgromadzki*, *zgromadno*, *niezgromadność*, *zagromadzać*, *zagromadzić*.

GROMCA, - y, *m.*, Gromiciel, gromiący, piorun., der Donnerer. Ołtarz Panomphéyskiemu gromcy. *Tenanti. Zebr. Ow.* 273. Droga do samego dziedzińca i pałaców gromcy naywyższego. *ib.* 6. - §. Pogromca, zwoiownik, der Sieger, der Krieger, ein gewaltiger Er-

sbeter. Gangiskan, ów sławny gromca wschodnich kraiów. *Zab.* 14, 7. GROMIC, Gromić, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zgromić *dk.*, GROMIWAC *czest.*, grzmotać, fukać, trzaskać, donnern und wettern auf einen, ihn ausschelten (*Crn.* gromim; *Rg.* gromitti, garmietti s grzmieć; *Bh.* hromowati klnąć boday cię piorun -; *Rs.* громить burzyć). Kazimierza pod czas Fulkon o cudzołostwo gromiwał. *Krom.* 199. Od miasta gromieniem słów go odstraszył. *Skarg. Dz.* 621. Nie słyszę z ust twoich, iak pełne łagodności *gromienia. *Węg. Mar.* 3, 132. (raczéy: strofowania). 2) porażać, schlagen, niederschlagen. Hetman w te czasy nieprzyiaciela naybardziéy gromił, i z państwa wybiiał. *Warg. Wal.* 66. Gromili wzaiem Słowianie pogromców swoich. *Ner. Hist.* 2, 82. Dotąd wszędzie powiedaią, Że nasi gromią, Tebanie pierzchaią. *Kniaź. Poez.* 2, 23. Nasi pogaństwo strwożone gromią sieką, biią. *Tward. Wład.* 128. - *fig. tr.* Nim to się dzieie, piérwéy winne grona Znikną, i rzeź nie będzie sierpami gromiona. *Ryb. Gęsl. B.* 3. rznięta, żęta, mit der Sichel abgeschnitten. GROMICIEL, - a, *m.*, gromca, ktory gromi, pogromca, ein drohender Erobrer, ein gewaltiger Krieger. Ci gromiciele całą ziemię przeymuią starki, pogróżkami. *Zab.* 16, 200. GROMIWRZAWA, - y, *m.*, hałasnik, burda. *Mon.* 75, 589. ein Lärmmacher, Händelmacher GROMIZWIERZ - a, *m.*, miano psa myśliwego. *Otw. Ow.* 111. Wildbändiger, Name eines Hetzhundes cf. Grzmiłas. GROMKI, - a, - ie, piorunuiący, gramotliwy, donnernd. Nie spuścił Jowisz gromkiego z wysoka pioruna. *Kulig. Her.* 7., *Rs.* громкій huczny. GROMNICA, - y, *ż.*, GROMNICZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* hromnice, hromnička, święcona świeca, eine geweihte Kerze (Donnerkerze). Te nasze gromnice przeżegnane taką moc biorą, iż zapalone, gromy i pioruny odganiaią. *Skarg. Kaz.* 523. Swięty był obyczay przodków naszych, który ieszcze i sam pomnę, iż gdy gramoty waczynały się, każdy gospodarz przed obrazem, który na ścianie zawzdy mieli, wezwawszy wszystkich domowników do modlitwy, zapalali świecę, którą gromnicą od tego zwali. *Skarg. Zyw.* 139. Trzech mszy słuchał, Zmówił cztery rożańce, na gromnicę dmuchał ... *Kras. sat.* 21. (nabożniś). Kiedy grzmiało, czołem biła, i gromnicę trzymała w ręku. *Teat.* 24 *b*, 49. Nadzieię ma w kadzidle, w kropidle, w ziołku, w główience, w gromniczce, w błażeyku. *Rey Pst. X.* 4. Połóż Bogu na ofiarę, nie gromniczkę, ani błażeyka, ale onę niewinną cinogarliczkę. *ib. K.* 4. Gromnice konaiącym do trzymania w ręce daią. *Cerem.* 1, 200. *Februare*, równie tak, iako u nas czynią z gromnicami, gdy bydło, konie, ludzie i domowe kąty ogniem gromnicznym obchodzą. *Mącz.* 2) *Gromnica, Gromnice, - mnic, *plur.*, oczyszczenie P. Maryi, *Bh.* hromnice; *Sr.* 2. swezkownica, szwezkowna Maria (szwezkowni Luty.); *Cro.* szvechnicza; *Sla.* svitlo Marinje; *Vd.* suczhinza, sviezhniza; *Crn.* svezhnèza; *Rs.* сретеніе господне; Mariä Reinigung (Lichtmesse, Lichtweihe, Kerzenweihe). Dzień ofiarowania Pańskiego do kościoła, dziś Gromnicami zowiemy. *Rey Pst. K.* 1. Dzień gromniczny, Swięto Nayśw. Panny Gromniczney, Gromnice, iak świece gromnice od gromów nazywaią się, tak od tychże świec i sami dzień. *Cerk.* 1, 200. Dziś, w to święto oczyszczenia P. Maryi, téy pięknéy i świętéy ceremonii noszenia świec i ognia dobrze zażywaymy. *Skarg. Kaz.* 523. Tego dnia w kościele święci i rozdaie kapłan gromnice. *Bals. Niedz.* 1, 91. Dawny iest żołnierz, dobra iest nadzieia, Od Gromnic służył, do święta Błażeia. *Bratk. E.* O Gromnicach wilcy śladem chodzą. *Gorn. Dw.* 158. Koło Gromnic, w Styczniu i Lutym wilcy kupą chodzą. *Haur Sk.* 313. GROMNICZNY, - a, - e, od gromnicy, von geweihten Kerzen. Z ogniem gromnicznym obchodzą śaynie. *Mącz.* - b) od święta oczyszczenia P. Maryi, Mariä Reinigungs-, Lichtmesse-, *Rs.* сретенскій. Dzień oczyszczenia matki bożey gromnicznym zowiemy. *Skarg. Dz.* 540. GROMNIEC, - iał, - ieie, *niiak. niedok.*, ogromnieyszym lub większym się stawać, większeć, größer und stärker werden. Grudka w bryłę gromnieie, tocząca się w biegu. *Min. Ryt.* 3, 204. Kłamstwa są iak bryły śniegu; tym bardziéy gromnieią, im dłużéy się toczą. *Zab.* 5, 128. W małym ziarneczku płód tego wszystkiego iest, co potym wybuia w naywyższe szczepy, i w nay oslcyste gromnicie drzewa. *Zab.* 6, 109. *Min.* GROMNY, - a, - e, gromki, grzmiący, huczny, piorunuiący, donnernd, knallend, *Rs.* громный. Spłoną mu gromne działa i nawy pożegą. *Przyb. Luz.* 295. *GROMOBICIE, - ia, *n.*, *Boh.* hromobitj, grzmot, grzmienie, szkoda od piorunu, das Donnerwetter, der Wetterschaden (cf. gradobicie, cf. piorunowisko). GROMOBOYCA, - y, *m.*, n. p. Jowi z gromobóyca. *Mon. Wor.* 1. który gromem lub piorunem boiuie, der Blitzschleuderer, *ob.* Gromowładzca. (GROMOLIC się *ob.* Gramolić się). GROMONOSNY, - a, - e, n. p. Giermek Jowisza gromonośny. *Mon.* 73, 111. orzeł pioruny trzymaiący, Donnerkeule tragend. *GROMOPIORUNNY, - a, - e, *Ec.* громоперунный, z grzmotem piorunuiący, donnerblitzend. *GROMOT, - u, *m.*, huk, łoskot, Getonner, Geknalle. Słyszał gromot wozów i chrzęst woyska wielkiego. *Budn.* 2 *Reg.* 7, 6. grzmot wozów. *Bibl. Gd.*): *Chod. Kost.* 17. GROMOTNY, - a, - e, - *ie adv.*, gromny, gromki, łoskotny, donnernd, knallend, krachend. *Chodk. Kost.* 34. GROMOWŁADNY, GROMOWŁADY, - a, - e, gromem lub piorunem szafuiący, piorunowładny, blitzschleudernd. Gromowładny Jowisz. *Leszcz.* 58., *Mon.* 75, 594. Miękczą modły Jowisza, a którą wyciągnie Gromowładną prawicę, za modią powściągnie *Zab.* 8, 380. *Kossak.* Oto zstępuie ociec gromowłady. *Zab.* 16, 89. *Tręb.* GROMOWŁADZCA, - y, *m.*, gromem władnący, gromobóyca, der Blitzschleuderer. Jowisz gromowładzca. *Otw. Ow.* 78., *ib.* 438., *Mon.* 75, 589. *GROMOWŁAYCZYNA, - y, *ż.*, władnąca gromem, die Donnergöttinn. *Gromowłayczyna pomstę przechowała na czas pogodnieyszy. *Zebr. Ow.* 41. *magni matrona tonantis).* *GROMOWOD, - u, *m.*, *Boh.* hromowod konduktor gromowy, der Blitzableiter. GROMOWY, - a, - e, *Bh.* hromowý, *Rs.* громовый, od gromu, Donner-. Ogień go gromowy przenika. *Bard. Tr.* 265. Oycze, sprawco, i ognia Panie gromowego. *ib.* 27. - *Rs.* громовая стрѣла, gromowy kamień, *Boh.* hromowy kamen, *belemnites*, der Donnerkeil, piorun - Gromowe korzenie, *Bh.* hromowe kořenj, dziki szparag na trawiastych pagórkach rosnący. *Lad. Hist. N.* 173.

wilder Spargel. Aszparag u nas gromowym zielem zowią. *Cresc.* 601.

Pochodz. *pod słowem Grom.*

GRONDAL *ob.* Grundal.

GRONISKO, - a, *n.*, pęk iagod, die Traube. Winne iagody, iak zachować aż do wiosny w groniskach. *Sleszk. Ped.* 365., *Sienn.* 614. GRONISTY, GRONORODNY, - a, - e, pełen gron iagodowych, *Cro.* grozdast *racemosus*; *Hg.* gerezdes, *Rs.* гроздовный, traubenreich, voll Trauben. Groniſty kamień drogi, *botrytes. Plin. H. N.* 37, 10. der Traubenſtein, ein Edelſtein. *Cn. Th.* Dymna zużel, która się wiesza w kominach hutnych, iako grona winne, zwana bywa groniſta dymna zużel, *Pompholix botritis*, Graunicht. *Sienn. 1kl.* cf. urewiec. GRONO, - a, *n.*, GRONKO, - a, *n.*, *demin.*, *Boh.* hrozen, hrozníček; *Sr.* 2. gran, granka (*Sr.* 2. grono z winowa); *Sr.* 1. kitj, kißej, kitka (cf. kita, kiść,; *Bsn.* grozdje *uva*, grozd, grana, grozdja *racemus*, *brachium arboris*; *Vd.* grosd, grosda, grosdish, grosdje, grosdezh, zheshula; *Crn.* grosd, grosdje, grosdiężhe, sobrinze, zheshúla; *Cro.* grazdje, grozdje, grozd, chehulya, chehulicza; *Dl.* grozd; *Hg.* gerezd; *Rg.* grózdje (*Slg.* grêna z gałąź, chroſt); *Rs.* гроздь, гроздїе, виноградъ; *Ec.* грѣзнъ, вїноградъ, изюмъ z Tatarſk., гроздїе; pęk iagod na iednym sosniku razem rosnących, die Traube. Doſtałość iagod winnych bywa poznana, gdy iuż grono nie będzie zielone, ale przyidzie ku barwie, w którey ma bydź w swym rodzaiu. *Cresc.* 334. Grono winne, kalinowe, bzowe. *Cn. Th.* b) grono, z winogron, die Weintraube, die Traube. Z wiela ziarnek chleb, a z wiela gronek wino bywa. *W. Poſt. W.* 213 Z gron nieźrzałych wyciskaią agreſt. *Sienn.* 187. - §. zbiór, wybór, sam kwiat, (dobrane) towarzyſtwo, czoło (cf. *Lat.* corona cf. koło), die Erleſenſten, Vornehmſten, Beſten; (auserleſener) Cirkel, (ausgeſuchte) Geſellſchaft. Trzymam dziś prym w gronie Warszawſkiey młodzieży. *Teat.* 29, 24. Figuruie między gronem uczonych. *Teat.* 29 *b*, 102. Dziewiątne grono córek Helikonu. *Zab.* 4, 392. Chce bydź kochana, wielbiona, gronem gałów otoczona. *Teat.* 52 *d*, 93. Całe grono bóstw morſkich Neptuna otacza. *Przyb. Luz.* 180. Grono bogów do walney rady zebrało się. *ib.* 6. Grono służących. *Teat.* 20 *b*, 37. (zgraia, gromada, orszak). Z grona swego, z z pomiędzy siebie, aus ihrer Mitte. §. Grono morſkie, pław albo owad, *Grappe de mer. Tr.* ein Zoophyt, ziołozwierz. *Lad. Dyk.* 2, 412. - §. Grono u armaty, die Traube an der Canone, *Rs.* виноградъ. Metal zamykaiący kanał armaty z tyłu, albo dno, przylaną do siebie miewa gałkę czyli grono, *bouton. Jak. Art.* 1, 139. GRONONOSNY, - a, - e, noszący czyli rodzący grona, Trauben tragend. Grononośnemu Bachowi podbita Indya. *Zebr. Ow.* 387. *racemifero.* GRONORODNY *ob.* Groniſty, Gronotworny.

GRONOSTAIOWY, - a, - e, HORNOSTAYKOWY, HORNOSTAIOWY, z gronoſtaiu, Hermelin-, *Bh.* dramoſtovlowý, kolčí kožich; *Rs.* горностаевый; *Ec.* горностáйный. Futra gronoſtaiowe dawniey były wielką ozdobą. *Zool. Nar.* 322. Gdy kto nagani ſkazanie kasztelana Krak., tedy mu dadź ma kożuch gronoſtaiowy. *Herb. ſlat.* 174. *pelliceam Hermelinam*, *alias* gronoſtaiowy. *Vol. Leg.* 1, 36. *a.* 1347. cf. koc). Na każdy z

miaſta Nowogroda kunich, sobolich, rysich, hornoſtaykowych fater po dziesięciu sorokow płacili. *Strjik.* 513. Hornoſtaiowe faterka z różnych krain w związkach po soroku, iako i sobole przedaią. *Gwagn.* 476. GRONOSTAY, HRONOSTAY, HORNOSTAY, - aia, *m.*, GRONOSTAIK, - a, *m. z Irbn.*, *Radz. Z. P. M.* 8., *Bh.* kolčawa bila, dramoſtěl (*Bh.* dramoſtiti *strepere*, dramoſta chrobot); *Rs.* горностай; *Vd.* harmelin, popeliza; *Bs.* ſivenjc Ljela, *muſtella erminea*, der Hermelin, eine Art Wieſel, większy, cokolwiek od łaſki pospolitey, krotkim białym włosem pokryty, ogon ma od połowy do końca czarny. W Szwecyi, w Moſkwie i w Polszcze ſię naydzie. *Zool. Nar.* 321. Białe gronoſtaie *Baniat. J.* 2. Gronoſtay w błocie ſię nie tarn. *Tr.* - §. 2) gronoſtay, - aia, *m.*, ſkorka gronoſtaiowa, Hermelinfellchen, Hermelin. Lepiey bydź o borsuie albo iasim grzbiecie, Niż po śmierci gronoſtay tylko na portrecie. *Zab.* 12, 170. *Zab'.* - Il on ſtaiow sorok. *Inſtr. cel. Lit.* Poſłąpili mu hołd płacić, pieniędzy, frezów, wszelkich futer, zwłaszcza kun, soboli, bielek, hornoſtaiow, po soroku. *Strjik.* 512.

GRONOTWORNY, - a, - e, tworzący grona, Trauben ſchaffend. Od gronotwornego Bacha zwyciężona Indya. *Otw. Ow.* 625. (*ob.* Grononośny). GRONOWINY, - owin, *plur.*, groniſka, Trauben. Z gronowin sok. *Haur Sk.* 346. GRONOWITY, - a, - a, kiiec gronowity. *Alb. n. W.* 11. t. i. w kostkę ciosany, na kształt grona, cf. bluszczokręt *thyrsus* traubenähnlich, *Ec.* гроздовидный. GRONOWY, - a, - e, od grona, Trauben-, *Bh.* hroznový; *Sr.* 1. kitjowé; *Vd.* grosdou, grosdeu, grosdjeu grosdjoun; *Crn.* grosdne; *Rs.* гроздный; *Ec.* гроздовый. Gronowa szypułka. *Cn. Th.* der Traubenſtengel. Gronowe kartacze, rodzay pociſku, złożony z wielu kul ołowianych albo żelaznych, umieszczonych w drelichowym albo płociennym woreczku, powierzchnie opleciony szpagatem, co mu daie postać winnego grona. *Jak Art.* 3, 293. Gałka gronowa u armaty. *ib.*, *ob.* grono.

Pochodz. *Winogran* (Ec. гроздь *racemo*).

GRONT *ob.* Grunt.

GROSBA *ob.* Groźba.

GROSZ, - a, *m.*, *Bh.* groš; *Crn.* grosh; *Vd.* grosh, drajar; *Sr.* 1. *et* 2. krosch; *Cro.* gros; *Hung.* garas, *Ec.* грошъ. z *lac.* grossus), der Groſchen; moneta dawny różnego gatunku i różnéy wagi. Grosz szeroki złoty, der breite Goldgroſchen wartał R. 1250, złł. 18.; Grosz szeroki srebrny, der breite Silbergroſchen R. 1250, złł. 6, gr. 22.; Grosz Praski, der Prager Gr. R. 1300, złł. 1, gr. 2; Grosz szeroki Polſki, der breite Poln. Gr. R. 1368, złł. 1, gr. 27.; - R. 1611, gr. 12, szeląg 1. Grosz pospolity Polſki, der Poln. Gr. R. 1250, złł. 1, gr. 15. - R. 1676, gr. 4. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 302. Naprzód było u nas grosze równey dobroci Praſkiemu groszowi, a potym podléysze. *Summ. A* 4 *b.* Teraz warta grosz Polſki półkraycara Cesarſkiego, sześć groszy czynią ieden Cesarſki. - Mówimy: dwa grosza. *Apcz. Gr.* 2, *p.* 139. trzy grosze, cztery grosze, pięć groszy, sześć groszy i t. d. W Maryasza grywam, i to ieszcze po trzy grosze. *Teat.* 22, 66. Zmówił ſię z robotnikami z grosza na dzień. *Sekl. Math.* 20., *ib.* 94. (z pieniądza. 1 *Leop. Mark.* 20, 13.). Wziął każdy z nich po groszu. 3 *Leop. Mark.* 20, 9. (po swym pieniądzu. 1 *Leop.*). §. grosz, z pieniądz.

niądz, halerz, maleństwo, fraszka, Groschen, Pfennig, Heller, Kleinigkeit. Grosza iednego powinnym swoim nie dał. *Skarg. Dz.* 1157. Łakomy, wpadłby w ogień za groszem. *Cn. Ad.* 420. za naymnieyszym zyskiem). Zda się i na grosz umierać. *Jabł. Tel.* 36. – *Prov. Slozge:* den unsprawedliwi gros' sto inich sprawedliwich stapff wibalt. Nie dałbym za to grosza, że kiedy się bawił Tak długi czas we Włoszech, potomstwo zostawił. *Pot. Pocz.* 556. Grosz kopy strzeże. *Torz. Szk.* 269. Kto nie szanuie grosza, ten za grosz nie stoi. *Rys. Ad.* 23. Woli się za szeląg, albo za grosz dadź ukrzyżować, aniżeliby go miał udzielić na nauki synowi. *Glicz. Wych. M.* 2 *b.* Nie ma rozumu i za grosz. *Teat.* 8 *b*, 26. (ani krztyny). *ib.* 35 *b*, 8. Ten, który własnych trzech groszy nie ma, ma mieć więcey rozumu nademnie, który to mam wsi kilkadziesiąt? *Mon.* 91. Na ostatnim groszu, w karczmie o precedencyą pierwszey pary, kłótnią wszczął. *Mon.* 361. §., dzięgi, pieniądze, maiątek, Geld, (Pfennige). Lepsze zdrowie, niż grosze. *Jag. Gr. A* 2. Grosz Pan, od roku do roku. *Jag. Gr. A b.* Co poganom domowe bożki, to nam grosze. *ib. B* 3 *b.* Dawniey za godność, nie za grosz dawano infuły. *Papr. Gn.* 1201. Pan groszem tylko droższy nad chudego. *Jag. Gr. A* 2 *b.* Pókim grosz miał, to mię każdy bratem zwał. *Jag. Gr. B b.* Pod maętnością zamyka się i grosz abo pieniądze. *Petr. Ekon.* 116. Przedał dobrze, i z groszem do domu powrócił. *Zab.* 11, 23. *Zabł.* - Łakomy na grosz, *philargyrus. Mącz.* ein Geldhungriger. *Auaritia ardere*, łakomstwem bydź zarażonym, abo mrzeć na grosz, niektórzy mówią. *Mącz.* - *Eh na swug grosz* interesowany, chciwy). I szlachectwo i żonę, wszystko grosze dadzą. *Pot. Jow.* 160. Albo móy grosz nie groszem! *Rys. Ad.* 1. czy moie pieniądze nie tak dobre, iak czyie? ist denn mein Geld nicht so gut, wie jedes andern? – Zbiiać grosz, garnąć, zbierać pieniądze, Geld zusammen kratzen, sammeln, erwuchern. Zona grosz lichwiarz nienasycony. *Zab.* 13, 241. *Nar.* Rozmaite sortele nabywania pieniędzy, i zbiiania groszy. *Petr. Pol.* 41. – W czas sumkę zebrać i dadź ią w płat komu, wabiąc grosz groszem do domu. *Star. Vot. C. b.* (prowizya z kapitału). Kupcy, rzemieślnicy, grosza groszem gonią. *Mon.* 70, 272. (idą za iak naydrobnieyszym zarobkiem). Iest przeciwko przyrodzeniu, aby grosz grosz rodził. *Gost. Gor. pr.* Na groszu grosz zarabiaią. *Ors. Wyr.* (drugie tyle). Porwono łakomstwo fraszce, Byle grosz był w taszce. *Ryb. Gęsl. B* 2 *b.* – Grosz w grosz s *moneta lectissima. Cn. Th.* das schönste ausgesuchteste Geld, ein Stück so schön wie das andre. (cf. chłop w chłop; koń w koń). Chłopczyna, gdyby grosz. *Teat.* 42 *c*, 32. Otóż dziewczę iak grosz! *ib.* 43 *c*, 93. *Wyb.* - Chronić się przed kim, iak przed złym groszem. *Teat.* 33 *b*, 4. – Swiętoiański grosz, zadatek, *arrabo Mącz.* Kontrakt takowy niech będzie utwierdzony, abo zadaniem Swietoiańskiego (grosza), abo litkupem. *Chełm. Pr.* 107. Handgeld, Drangabe. Grosz świętego Piotra, Swiętopietrze, pieniądz od każdey głowy w Polszcze, wypłacany każdego roku na lampę w kościele Rzymskim ś. Piotra. *Krom.* 89. Pobór papieżowi z Anglii, grosz ś. Piotra nazwany, trwał aż do R. 1530. *Skarg. Dz.* 707 der Peterspfennig. – Gotowe pieniądze, gotowizna baar Geld, baare Bezahlung. *Bh.* gros gotowy. Chwała bogu, że się Pan dorwał gotowego grosza. *Teat.* 1, 79. Postanawiamy, aby woysko z grosza żyło, wszystkie potrzeby w marszach, lub na stanowiskach za gotowe pieniądze kupuiąc. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 113. – Koszt, nakład, Kosten, Unkosten. Wiele szlachty spisało się było, bronić się od krzywd wszelakich, spólnym groszem wszyscy. *Bielsk. Kr.* 194. Pomorski książę obiecał własnym kosztem w Wielkiepolsce, a za Wielkąpolską zaś królewskim iuż groszem żołd wieść. *Krom.* 458. Przyprowadził kilkaset żołnierzy pieniężnych za mały grosz podnaiętych. *Krom.* 662. *exiguo aere.* – Cena, der Preis. Zboże na wyższy grosz chowa. *Opal. Sat.* 77.

Pochodz. *groszówka, groszyk, groszowy, dwugroszówka, dwógroszniak, trógroszniak, trógroszówka, półgroszówka.*

GROSZEK, - szku, *m.*, *Demin. Nom.* Groch; młody, zielony groch, grüne Erbsen. Lepszy groszyk, niż grosszek. *Jag. Gr. B* 3, – §. 2. *lathyrus Linn.* rodzay rośliny, będący wyborną paszą dla bydląt. Groszek główkowy, *tuberosus*, łąkowy *pratensis*, leśny *sylvestris*, szerokoliści *latifolius*, błotny *palustris. Jundz.* 365. *Aluk. Dykc.* 2, 73.

GROSZOWKA, - i, ż., pieniądz grosz wartaiący, ein Groschenstück, ein Groschen. W monecie miedzianey mamy trzygroszówki, groszowki, półgroszówki, szelągi. *Vol. Leg.* 7, 451. GROSZOWY, - a, - e, *Bh.* pogrossni, od grosza, Groschens. Książka groszowa. *Ber. Dek. A.* 4. za grosz. Kupcy, to są groszowi ludzy. *Jag. Gr. A.* 2 *b.* (chciwi na grosz). Żołnierz groszowy: płatny, pieniężny *Tr.* ein Soldat für Geld. Groszowe tytuły, *totum fac. Jag. Gr. A b.* GROSZYK, - a, *m.*, *GRESZEL, - szla, *m.*, *Demin. Nom.* Grosz, ein Gröschchen. *Boh.* grossle, grzesslicka; (grossik Lexman). *Cro.* grosich, grosichek; *Hg.* garasotska; *Sr.* 2. groschik, Szowka; *Ross.* грошикъ. Uprosił sobie u kogoś groszyk ieden. *Skarg. Dz.* 925. Nie mamy teraz tylko kraycary, greszle, piątaki, troiaki. *Dow. A* 2. Miłe groszyki! *Jag. Gr. A* 4. (dzięgi, dusie).

GROT, - u, *m.*, Grocik, - a, *zdrbn.*, *Bh.* hrot, *lat. med.* guarrus, garrotus, *Gall.* garrot, *Holl.* gheer) der Gehren, die Spitze eines Pfeils, Spießes. *Rs.* грóмъ, дрóминъ z włócznia; *Moraw.* hrotel, hroteček skopiec; *Bh.* hrotec (ach nieszczęsny!) żelazce strzały, kopii, włóczni, *Rg.* acik, acip; *Rs.* желѣзко, (cf. brzechwa, cf. płoszczyk). – Grot maiący nasadzony, *cuspidatus. Cn. Th.* Kopii grotem w pierścień wystawiony ugodził. *Auszp.* 20. Grota złotego sztych nieodbity. *Fredr. Ad.* 38. – §., włócznia, der Wurfspieß. Rzymianie mieli iedne oręże pociskowe, maiące żelazo trójwęgłaste na dziewięć calów, a drzewce na połszostéy stopy długie, które grotem nazywali. *Papr. W.* 1, 53. (cf. glewia). §., *signum militare ex auro vel argento hastae praefixum, qualis aquila fuit apud Romanos, apud nos crux, aquila etc. Cn. Th.* znak czyli herb na dzidach, kopiiach, iaki był orzeł u Rzymian. *Wlod.* das Wappenzeichen oder Emblem oben auf der Fahne, ein Kreutz oder Adler ꝛc. auf der Fahnenspitze. Ztąd też za chorągiew się używa: die Fahne selbst. Grot wystawiony abo złożony: proporzec abo chorągiew rozwinięta, zwinięta. *Cn. Th.* 211. Na chorągwiach Mahometowych miasto grotu, dwa ogony końskie wisiały. *Warg. Radz.* 166. *ob.*

buńczuk, *ob.* dwutulny. §., Grot ziele; *ob.* Kiwior, włóczma. GROTY *herb*, trzy groty szare w polu żółtym podle siebie do góry końcami obrócone. *Kurop.* 3, 28. ein Wappen.

GROTA, GROTTA, - y, ż., *z franc.* die Grotte, chłodnik murowany. n. p. Gdzie kto sobie życzy dadź fontanę, wymurowałaby się wprzód grota, *Switk. Bud.* 376. Grota czyli iaskinia. *Pam.* 87, 789. zapadnienie wnętrza skały. *Mier. Mscr.*; *Vd.* grota, skalna hramiza, podsemelsku jamishe. GROTOWY, GROTTOWY, - a, - e, od groty, Grotten's. - (2. GROTOWY, - a, - e, od grotu, Gehren's. *Bh.* hrotowný).

*GROW, s gier, *genit. plur. Nom.* GRA.

GROZA, - y, ż., *Boh.* hrůza; *Slo.* hrůza, přečěssenj; *Sr.* 1. rósa, rózba, rózwa; *Sr.* 2. grosnoscj; *Cro.* grosnya; *Bs.* groza; *Vd.* grosa, pristrah, stresa, gnusitje, ostudenje, gnusnoba, merhust, oddurnost; *Crn.* grosa; *Sla.* górstanje; *Ross.* гроза, ужасъ; *Ecc.* ужасмь; *Germ.* Graus, cf. *lat. med.* greusa, greusia, grausia, *Vet. Gall.* greuse) strach z wzdryganiem, das Grauen, Entsetzen. Uszom groza od lwich ryków. *Brud. Ost. E* 3. den Ohren kommt das Grauen an, grauset vor... O tych okrucieństwach, aż groza pisać. *Haur. Sk.* 314. es grauset einem, es ist gräßlich... Co Krzyżacy Polakom wyrządzili, z grozą i wspominać. *Bielsk. Kr.* 354. (cf. zgroza). Groza iest, boga oycem wzywać, a nieuczciwego co czynić. *Mon.* 76, 175. *Bh.* hrozno gest. - §., grożna karność, srogość, rygor, strenge Mannszucht, Strenge, Härte. Posłuszeństwo w woysku bez grozy bydź nie może, przeto Tarnowski groźnym hetmanem był, choć z przyrodzenia miłosierny. Dla posłuszeństwa wszystkie Manliusze grozą był przeszedł. Nieustroszony to był hetman nieposłusznemu. Tey srogości tę dawał przyczynę.... *Orzech. Tarn.* 49. Rektorowie żaków maią dobrze rządzić, i w grozie dobrey mieć. *Herb. Stat.* 385. Ciało w grozie duchowney zatrzymał. *Birk. Dom.* 79. Zuchwali ludzie, grozy i zwierzchności znieść nie mogą. *Petr. Pol.* 372. Młodzieniec nie maiąc nad sobą grozy, swéywoli się imio. *ib.* 376. Hetmany tym często przewinili, że swych nie trzymali w grozie ludzi. *Tward. W. D.* 2, 242. Zaburzone pospólstwo grozą samą łatwo uspokoisz. *Petr. Pol.* 2, 372. Nie umiał po oycowsku czynić Roboam, i grozy czynił więtsze niż ociec. *Birk. Syn K. B* 4. Aby każda niewiasta w wielkiéy grozie była. *Papr. Kol.* Q 3. (karna, skromna). Panowie dobrze czyńcie sługom, opuszczaiąc grozę, *Budn. Ephes.* 6, 9. (odpuszczaiąc groźby. *Bibl. Cd.* lasset das Dräuen. Luth.) GROZBA, - y, ż., *Bh.* hrozenj; *Sr.* 1. rozen'a (rozba, rozwa *formido*); *Cro.* grosnya; *Rs.* угроза, угрозы, похвальба; *Vd.* protenje, protiunost; *Crn.* prites, pritesh; *Rg.* prjétgna; *Dl.* pretna; *Bs.* pritgna, pritenje, zaprichjenje; *Ecc.* пропещенїе. pogróżka, przegrażanie się, das Dräuen, die Drohung. Grożbą nie wskórasz, z czego nie wyprosisz, nie wydrzesz. *Gemm.* 95. Prożbą, nie grożbą z nie wyfukasz. *Cn. Ad.* 933. Grożby się twéy nie boię, o łaskę nie stoię *ib.* 273. (GROZBOTA, -, ż., gatunek koronek; eine Art Spitzen. Na kornetach robione grozboty. *Mon* 71, 191. (cf. forboty). Robię też czasem i grozbotę, kiedy trzeba sobie nowomodny kornet upiąć, i dziergam też czasem. *Mon.* 71, 127.) GROZIC, - ił,

- i, *czyn. ndk.* Grozić się *zaimk.*, *Bh.* hrozyti, hrozém, hrozýwám; (zhrozyti se *exterreri*); *Slo.* hrozit; (zhrozim se *horreo*,; *Sr.* 2. groſiſch; *Sr.* 1. roju; *Cro.* grozitisze, groszitisze, hruzlitisze; (grusztimisze *fastidio*); *Bs.* pritiți, popriteti; (grozitse, grridise *nauseo*, *fastidio*; groznitse *horresco*); *Vd.* protiti, prutit, poprotiti, saprotiti, se komu slobiti; (grositi se, graushati *auersari*); *Crn.* pritiți, pertim, grosim se, uftiti se, uftim, (graushati *auersari*); *Rg.* prjétiti, zaprjetiti, zaprjetivati; *Dl.* prétim; *Rs.* грозить; грожу, угрожать, стращáть; *Ec.* претить, прещу, odgrażać się, pograżać, odkazywać się, straszyć karą, lub wyrządzeniem czego złego; dräuen, drohen. Dobrze mowią Polacy, kto grozi, ten przestrzega. *Budn. Apoph.* 70. Kto wiele grozi, mało zaszkodzi. *Cn. Ad.* 402. wer drohet, der ſchlägt nicht. Kto grozi, a nikt się go boi, na swą szkodę czyni. *Rys. Ad.* 32. Wielom ten grozi, krzywdę co iednemu czyni. *Min. Hyt.* 4, 148. Krzywém a grożącém okiem na niego spoyrzał. *Sienn. Oyc. Mow.* 462. Grożąc, groźnie, *Ec.* спрещéніемъ. Grozić komu czym złym. *Cn. Th.* jemanden womit drohen. Grozi głodem, złą śmiercią, grozi krwi rozlaniem; Grozi na maiętności i dzieciach skaraniem. *Paszk. Dz.* 116. Grozić palcem *Crn.* shúgam. - §., Grozić się na kogo, albo na co, czém; z przegrażać się, odgrażać się, groźnym się stawić, sich durch Drohen fürchterlich machen, Drohungen ausſtoßen. Mniemałem, że wszystka wielkość Panow w grożeniu się zawisła, i że insi ludzie dla nich są stworzeni. *Tr. Tel.* 246. drohende Fürchterlichkeit, furchtbares Dräuen. Dobytemi szablami straszył, grożąc się, rozkazać, że go miał na nich roznieść. *Warg. Wal.* 171. Grozić się na co z chełpliwie iunaczyć drohen, als wenn man alles freſſen wollte, den Bramarbas machen. GROZICIEL, - a, *m.*, który grozi, der Dräuer, Drohet, der einem drohet. *Przyb. Milt.* 282. *Cro.* grozitel; *Dl.* pritnik; *Ec.* грозúтель; прещáтель. GROZICIELKA, - i, ż. die Droherinn, die einem drohet. (*Bs.* grozniça; *Rg.* groznizza; *Cro.* groznicza, zimlicza *febris*). GROZLIWY, GROZNY, - a, - e, *Bh.* hrozný, hroznatý, hroznowitý, pohrůžčiwý; *Slo.* hrozni, hrozný *atrox*; *Sr.* 2. grosni; *Sr.* 1. rosny, rozécjne, porojwaczé; *Cro.* nagraslyiv; (*Bs.* grozni plaç *amarus*); *Vd.* grosan, grosoviten *horribilis*; grosoviten, nevsmilen z okrutny; grosoviten, grosliu z brzydki, obmierzły; grosen, prevelik z przewielki, ogromny), groźny *Vd.* saprotliu, poprotliu, protijozheu; *Crn.* grosovit, grosoviten, zaslobne; (*Crn.* grosne z brzydki, mierziony); *Rs.* грозúтельный, грóзный, угрозúтельный, ужáсный; *Ec.* претúтельный, прещáтельный, утерпающій, устрашающій. грозный, *Germ.* gräßlich, *Anglos.* grislic, Niederſ. griſlik; *Angl.* grisly, *Lat.* crudelis). grozę sprawuiący, grożący, straszący, straszliwy, gräßlich, drohend, fürchterlich. Smierć strzałą groźna i łukiem. *Brud. Ost. A* 4. Róża ostremi kolcy zuchwałéy ręce groźliwa. *Kniaź Poez.* 3, 38. Srogi twarzą, i wzrokiem groźliwy, idzie. *Bardz. Tr.* 17. Byk, wódz trzody, rogami groźliwy. *ib.* 125. Przydaie wiersz czarowny, i rączym groźliwy śpiewa tonem. *ib.* 352. O iak ślizki stan iest, i groźliwy wielkich rzeczy *Bardz. Luk.* 2, 63. Posłuszeństwo w woysku bez grozy bydź nie może; przeto Tarnowski groźnym hetmanem

był, choć z przyrodzenia miłosierny; nieproszonym był nieposłusznemu. *Orzech. Tarn.* 49. Chorego i głupiego postrachy niegrożne. *Zab.* 7, 220. *Kossak.* Bały się icy służące, bo była pani groźna. *Haur. Sk.* 509. sroga). GROZLIWOSC, GROZNOSC, - ści, ż., straszliwość z grozą, Furchterlichkeit, Gräßlichkeit. (*Sor.* 2. groźnosć: brzydkość, sprosność; *Vd.* grozovitnoſt z okrucieństwo; groslivuſt z mierzionoſć); *Rs.* грозность. GROZNO, GROZNIE, GROZLIWIE, *Adv.*; *Boh.* hrozno, *Bs.* pritgnom, pritecch; *Ec.* стращéнiемъ; *Rs.* угрозительно. grożąc, grozę czyniąc, ſchreckhaft, ſchauderlich. Nie będę ia bynaymniey groźno postępował z tobą, i owszem z wszelką łagodnością. *Teatr* 7, 101. GROZNOMOWNY, - a, - e, *terriloquus*, straszno mówny. *Cn. Th.* Drohworte ausſtoßend. GROZNOROGIE woły. *Otw. Ow.* 429. rogami strasząc, fürchterlich gehörnte Stiere; durch ihre Hörner Schrecken einjagend.

Pochodz. *odgrażać, odgrozić, ograika, nagrażać się, nagrozić, pograżać, pogrozić, pogróżka; przegrażać, przegrozić się; przegrożka; rozgrażać, rozgrozić, ugrażać, ugrozić; wygrażać, wygrozić, wgrażać, wgrozić, zagrażać, zagrozić.*

GRUBA, - y, ż., Grubka, - i, ż. *zdrbn.*, *Cro.* gràba; *Dl.* prokop; *Vd.* jama, jamiza; *Rg.* jamma, ruppa; *Rost.* ямáмна; *lat. med.* groba, *Suec.* grop, grufwa, *Alban.* gropa, *Wołoſk.* groapa; *Lett.* grabas; cf. *lat.* scrobs, *Suec.* ſkrubb; cf. *noſtrum* grob, grabarz, grabarka, grześć) die Grube. doł, loch, parſk, ziemianka, do chowania ziół, win, owoców. *Cn. Th.*, *Dudz.* 39. *podrum, ein Loch in der Erde, Früchte aufzubewahren. Czy iest tu taka gruba, żeby iabłka te w chłodzie swym świeże dochowała? *Pot. Arg.* 710. Gruby abo lochy ku chowaniu zbóż. *Cresc.* 153. Gruby, lochy, żupy, gdzie kopią sól, kruszce. *Wlod.*, *fodina*, szyba abo gruba, w ktorey iakie kruszce kopaią. *Mącz.* Erzgruben. Wapienna ſkrzynia abo gruba do rozczyniania abo moczenia. *Cn. Th.* ein Kalkgrube. Zagony albo gruby, drugdzie grzędami zowią. *Cresc.* 303. z GRUBA *ob.* Grubo. - GRUBARKA, - i, ż., cf. grabarka 2). - Grubarkę każdodzienną rymem wyſtawił. *Brud. Oſt. B. funera quotidiana*, grzebienie, chowanie zmarłych, Grab, Begräbniß. GRUBARSKI, - a, - ie, (cf. grabarſki) od gruby, grubarza, Gruben-. Ni mnie zła zawiść uszy, ni wiatr zły, ni chłody, Ni leniwa mdli iesień grubarſkie dochody. *Zab.* 9, 319. *Jivck.* t. i. owoce do schowania w grubach, Früchte, die in Löchern in der Erde aufbewahrt werden. GRUBARZ *ob.* Grobarz, Grabarz.

GRUBIIAN, GROBIAN, GRUBIANIN, - a, *m.*, *Bh.* nezbwořak, nemrawec; *Crn.* grobijan, saroblenz; *Vd.* tarban, riban, kluk; *Rs.* грубíянъ, невѣжа; *Ec.* невѣжда, грубíянъ. der Grobian (*Angl.* grobian) nieokrzesaniec, mazgay, grundychwał, niegrzeczny, nieobyczayny, nieulizany, parafianin, gbur, *Vd.* gládek kaker dobova ſkorja, okrogel kaker resdram). - Z grubiana mi trzeba się grzecznie obchodzić, ponieważ niegrzeczność drugiego, nie usprawiedliwia naszéy. *Zab.* 4, 157. Czasem nazywamy drugiego grubiianem, z tego powodu, że się nam nie podoba. *Zab.* 3, 263. Uwaga zdaie się grubiianom barbarzyńcom rzecz niewolnicza; królewſka zaś wszyſtko wſkok odprawować. *Atok. Turk.* 110. Taka

to grzeczność tego grubianina, pfe, nic nie umie polityki. *Teat.* 24 *b*, 10. Wſtydź się, grubianinie! *ib.* 27 *b*, 60. Grubianinem bydź *Rs.* грубíянить, грубíянствовать, грубить, невѣжничать. GRUBIANKA. - i, ż., baba nieokrzesana, nieulizana, *Crn.* grobina, eine Grobianin, ein grobes Weibſtück. Starość, ta okrutna grubianka, która i nayſławnieyszym nigdy nie przepuściła pięknościom, do oſtatniey mię przyprowadza rozpaczy. *Mon. a.* 65, 327. GRUBIANSKI, - a, - ie, GRUBIANSKO *adverb.*, niegrzeczny, niezgrabny, chłopſki, gburſki, *Cro.* grobianszki; *Hg.* goromban; *Bh.* nezdvorny, nezdvořilo, nezdvořácky; *Vd.* goren, nelleten, neperladen, neperjasn, debel, debelnaſt, zepzaſt, zepnaſt, tarbanſki; *Rs.* неблагонравный; *Ec.* грубíянскiй. unhöflich, grob. Obruszyła wszyſtkich przytomnych tak grubiańſka odpowiedź. *Pilch. Sen.* 338. Fortuna czasem do chłopa naygrubiańszego ſkarby swe przynosi. *Jabł. Ez.* 210. Przez nieobcowanie z grzecznemi, niemi bydź nie umieią, i ſtaią się politycznie grubianami abo grubiańſko politycznemi. *Mon.* 65, 421. Po grubiańſku z nimi się obeszła. *Teatr* 17, 35. Nie zna mnie, mógłby się zemną obyść grubiańſko, *ib.* 52 *c*, 54. *Rs.* сгрубить, сгрубíянить. Co z tym parafianinem wdawać się; odpowie co grubiańſko. *Teat.* 24 *b*, 71. GRUBIANSTWO, - a, *n.*, *Slo.* grobianſtwj, *Bh.* nezdvořactwj; *Cro.* grobiansztvo; *Hg.* gorombaság; *Crn.* grobúſt, *Vd.* gròbuſt, grobovitnoſt, debluſt, deblina, gornoſt; *Rs.* грубíянство, невѣжество, невѣжство, невѣжественiе; *Ec.* грýбость, грýбство, грубíянство. *Gall.* ruſticité. *Mon.* 76, 421. niegrzeczność, die Unhöflichkeit, Grobheit. Za grubiańſtwo grubiańſtwem u nas płacą. *Teatr.* 33, 85. Grzeczności powinnością, znosić grubiańſtwo. *Zab.* 4, 156. Między równemi poufałość powinna mieć granice, żeby się nie ſtała grubiańſtwem, *Kras. Pod.* 2, 111. Naywiększe nieprzyiacioły Rzpltéy głupſtwo i grubiańſtwo, którego szkoła nie otrząsła. *Birk. Kaz. Ob. G* 2 *b.* Grubiańſtwem narabiać *Rs.* нагрубить. GRUBIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zgrubić *Dol.*, grubszym czynić, gröber machen. *Vd.* debeliti, obtouſtiti, natouſtiti, potoushati, zadebeliti; (*Bs.* grubiti *deformare*; *Rg.* ogrubiti, opoganiti z obrudzić); *Ec.* дебелúти, толстúтъ аблáми. Przez grzech ludzie subtelną swą naturę zgrubili. *Przyb. Milt.* 199. GRUBIE *ob.* Grubo. GRUBIEC, Grubieć, - iał, -ieli, - ieie *niiak. ndk.*, zgrubieć *Dokon.*; *Bh.* hrubnauti; *Slo.* hrubnu; *Rg.* debèliti, odebeliti; *Cro.* debeleti; *Crn.* debelim, *Rs.* грубéть, огрубéть, крупнéть, толстéть, утолстéть, бонéть, разбонéть; *Ecc.* дебелéю, одебелéти, отолстéть. mięższeć, grubszym się ſtawać, gröber werden, ſtärker, dicker werden. Gdy wierzch zetną, drzewo grubieie. *Tr.* Ręce zgrubiałe i oſtre. *Syr.* 751. Głos zgrubiały. *Teat.* 28 *b*, 83. *Fig. tr.* Dzikszym się ſtawać, gröber, wilder werden. Mieszkaiąc długo w górach, zgrubiał był srodze, zarosłą brodę, suknią zdrapaną, ciało wyschło maiąc. *Skarg. Żyw.* 1, 13. Nie poznali go, bo był bardzo nędzną i niezwykłą robotą zgrubiał. *ib.* 2, 197. W obyczaiach co raz grubiicie, *Tr.* Zgrubiało a zmięższało serce ludu tego. 1 *Leop. Math.* 13, 15. (GRUBKA, - i, ż., *dem. Nom.* Gruba; *dołek, eine kleine Grube. Grubka ziemna. *Mącz.*) GRUBO, *GRUBIE *Adverb.*, grubiéy *Comp.*,

(*Bh.* hrubé *valde*; *Slo.* Hrube, welmi, wellce = bardzo, wielce), *Sor.* 2. tluſto, kluſto; *Rs.* мóлстo, крýпнo; grob. – §., miąższo, niecienko, dick, grob. *n. p.* grubo na palec. einen Finger dick. *Tr.* Chleb z maſłem grubo nasmarowany. *Tr.* Ciało grubo gęſtemi włosy z wierzchu zporaſtało. *Otw. Ow.* 546. – §., po proſtu, nieozdobnie, grob, ſchlecht. *Koſtka* móy, chociaż młody, iednak w téy mierze może się popisać niegrubie. *Gorn. Dw.* 5. Grubo się chowa, grubo żyie z niemiękko, nieroskosznie, er führt ein hartes Leben. §., nieobyczayuie, niegrzecznie, unhöflich, grob. Zebym miał mówić, że ta panna nierządne prowadzi życie, byłoby za grubo; szukać trzeba wolnieyszego wyrazu. *Teat.* 54, 68. Dosyć grubie napisał. *Pimin. Kam. pr.* Tak grubie mówisz, że ci nie odpowiem. *Zebr. Zw.* 100. Ma pan z ſługami obyczayuie poczynać, nie grubie i niebacznie. *Petr. Ekon.* 113. Grubie a niepoczciwie wyrzucono Jezusa z krzyżem na górę kalwaryi. *Wrobl.* 48. Żal mi Wac Pana, że tamci Jchmość tak go grubo przywitali. *Boh. Kom.* 2, 371. §., grubo, bardzo, dużo, ſehr viel, ſtark. Teofraſt grubie w tym wykroczył, że nazbyt chwali kosztowne krotochwile. *Kosz. Cyc.* 140. Jakże grubo błądzisz! *Teat.* 29, 25. Móy Pan nigdzie tak grubo nie łgał, jak tu. *Teat.* 26, 66. Drogie to teraz pieniądze, można niemi sprawiedliwie a grubo zyskiwać. *Teat*, 55 *e*, 10. Z GRUBA, z GRUBSZA = z piérwszego, nie ze wszyſtkiem; nie do końca; bez wyszczególnienia, aus dem Gröbſten, nicht völlig ausgearbeitet. Przetłukłszy to korzenie z gruba, moczyć octem. *Syr.* 21. Zioła te pokraiawszy, i z gruba potłukszy. *Perz. Cyr.* 2, 333. Z gruba wypracować *Rs.* обoлáнивать, обoлáнивaю. Teraz to z gruba tylko wyrzeknę, nieſubtelnie ieszcze. *Petr. Pol.* 197. Naprzód tu tę rzecz z gruba i po wierzchu mówiemy. *ib*, 205. Kamień z grubsza wyciosany. *Tr.* GRUBOBRZUCHY, – a, – e, o grubym brzuchu, dickbäuchig *Rs.* мoлстoбрюхий, GRUBOPTAK, – a, *m.*, ptak ziarnoiad, *loxica coccothraustus*. *Kluk. Zw.* 2, 270, wielkości drozda. *Ład. Hſt. N.* 46. der Dickſchnabel, Kirſchfink. *Bh.* dlaſk; *Mor.* dleſt (cf. kleſk) *Vd.* dlieſk, sernogris; *Sla* svrácsak. GRUBOGĘBY, – a, – e, gęby grubéy, dickmäulig, *Rs.* мoлстoгубый. GRUBOKOŚCI, – ia, – ie, kości grubych, *Vd.* debelokoſten, dickknochig. GRUBOKREWNY, – a, – e, krwi grubéy, von dickem Blute. Lekarſtwo ludziom grubokrewnym. *Spicz.* 99. GRUBOMOWNOSC, – ści, ż., nieforemny ięzyk, eine grobe ungebildete Art zu ſprechen. Grubomówności przyczynę wynalazł Kwintylian, iuż gnuśność młodzieży, iuż zaniedbanie rodziców. *Mon.* 71, 724. GRUBOMOWNY, – a, – e, – ie *adv.*, nieforemnie mówiący, grob und ungebildet ſprechend. GRUBONOGI, – a, – ie, nog grubych, dickfüßig, *Rg.* debellonògh; *Cro.* debelonog. GRUBOSC, *RUBOSC, – ści, ż., mięższość, die Dicke. *Bh.* hruboſt; *Vd.* debelloſt, debelnoſt, tousheva; (*Bs.* grubochja *turpitudo*, *Cro.* grubócha, grubota; *Rg.* grùbos, grubócrhja *deformitas*); *Cro.* debelocha; *Rg.* debellinà; *Rs.* грубость, мoлстотá, мoлщинá, дебелость, мóлща, бoлтливость, крупность; *Ec.* дебелствo, мoлщина, тучность, жирность. Drzewo było tey grubości, że troie chłopa ledwie rękoma obłapić go może. *Tr.* Grubość w niektórych przedmiotach nazywa się głębokością, czyli wysokością. *Łęſk.*

2. §., *fig. tr.*, niesubtelność, die Grobheit, Mangel der Feinheit. Ludzie na wzór cielesnych obrazów bogi sobie czynili, nie mogąc się z grubości swoiéy na niewidomą moc bożą podnosić. *Skarg. Zyw.* 2, 421. – §., niegrzeczność, nieobyczayność, die Unhöflichkeit, Grobheit. GRUBOWATY, – a, – e, – o *adv.*, przygrubszy, obgrubszy, gröblich, etwas grob, *Rs.* грубовáтый, мoлстовáтый, крупновáтый. GRUBOZIARNISTY, – a, – e, ziarn grubych, *Rs.* крýпчатый, крупичатый. (*GRUBRYNU Tureckiego sztuka. *Inſtr. Cel. Lit.* Grubrynu iedwabnego łokieć. *ib.* Grubryna Niemieckiego od łokcia – *ib.* Towary cudzoziemſkie, muchairy, czamlety, grubryny, płacą ten podatek. *Vol. Leg.* 4, 81. materya jakaś, ein Zeug). *w* GRUBSZ, = w grubość, in die Dicke, in der Dicke. Chmury w grubsz mogą bydź na 100 łop. *Aluk. Koſt.* 5, 88. cf. wszerz, wmiąż, wzdłuż. z GRUBSZA *ob.* z Gruba, Grubo. GRUBY, – a, – e. *HRUBY, *Dudz.* 29. *RUBY, *Bh.* hrubý; *Slo.* hrubý, *Hg.* goromba; *Sr.* 2. gropni, grofni, tlußti; *Sr.* 1. tolßty, wóbli, towßté; (*Vd.* grob, groboviten, tepez *rudis*); *Vd.* debel, debou, deblen, deblaſt, goren, neperluden; (*Crn.* grob *grandis*); *Crn.* debęl, sarôblén (urejên *subcrassulus*); (*Cro.* grub *deformis*); *Cro.* debel; (*Dl.* gruub; *Bs.* grúb, *Rg.* grûb, gard *deformis*); *Sla.* debeo; *Rg.* debèo, debella, debello, krupan; *Bs.* debelli, debeo, – la, – lo; *Rs.* грубый, крýпный, oблый, дебелый, мóлстый, бoтвлый; *Ec.* крупный. *Comp.* Grubszy, *Bh.* hrubßi; cf. *Dan.* grov, *Svec.* grof, *Ger.* grob; *Gual.* rhef *cf. lat.* rudis, crudus, gravis, *Holl.* groven) grob. §., miąższy, dick, grob, ſtark. Deſka na trzy cale gruba. – §., niecienki, nicht fein, grob. Gruby piasek. Grube sukno. – Gruba mgła w iasny dzień powſtaie. *Tward. Wład.* 76. (gęſta). – §., nielekki, ciężki, grob, ſchwer. Dzieci mlékiem, a drugich grubszemi potrawami karmią. *Karnk. Kat.* 6. W obyczaiach wieśniackich, w ſkrzętném obchodzeniu się, w tém grubém i niewytwornem życiu. *Siem. Cyc.* 82. Rzekłbyś, pod grubym niebem iż się rodził Beotów, tak się w rozsądek ogłodził. *Nag. Fil.* 216. Długi grube. *Dwor. D.* 3. znaczne, beträchtliche Schulden. Oyczyzna po oddaleniu się twoim w grubey żałobie, opłakuiąc utratę tak wielkiego człowieka. *Boh. Kom.* 2, 44. (w wielkiéy, głębokiéy). §., otyły fett, dick. Człowiek ciała wielkiego i rubego. *Petr. Pol.* 335. Jakiś tam człek gruby i brzuchaty czeka We Pana. *Boh. Kom.* 4, 59. *Crn.* debelak, *Rs.* мoлстяк. Szkapa im rubszy, tym się prędzey zfatyguie. *Alb. n. W.* 13. §., *moral.* nieokrzesany, niegładki, niewyczesany, nieulizany, nieozdobny, niekrasny, niegrzeczny, nieobyczayny, gburski, grob, bäueriſch, unhöflich, ungehobelt, ungeſchliffen, ungebildet. Grubym rozumiem człowieka proſtego, który bydlęce, nie ludzko rozumem się rządzi. *Petr. Pol.* 6. Gruby człowiek, grubian. *Cn. Ad.* 273. Narody grube, które żyią bez uſtanowionego rządu politycznego, chociaż maią nieco obyczayności, i niedoſkonałą kunsztów wiadomość. *Wyw. Geogr.* 129. *oppos.* polerowny, cf. dziki). Niektóre narody, acz same grubemi były, sąsiady nauczone miały. *Krom.* 6. Grube żarty przewoźników. *Mon. Fl. B.* 3. Do grubszych potym żartow się udał. *Mon.* 65, 404. Przyszło między niemi do słów grubych. *Warg. Radz.* 180. (obelżywych, szka-

luiących). Zwyczaynieysza ludziom z północy na południe, iako to z mieysc przykrych do weselnieyszych, z grubych do obyczaynieyszych prowadzić się. *Krom.* 27. Gruba mowa, gruby ięzyk, z nieforemny, eine ungebildete Sprache oder Sprechart, die Bauernsprache. cf. *Lc.* грубоязычествование. °§., Czyli tył raz podawszy gruby i zelżywy. Obrocą się? *Tward. Misc.* 22. haniebny, auf eine schimpfliche Art die Flucht ergreifen. W pół pysznéy nadziei, Nagły Neptun rozwiele Niemieckie zapędy, Ze gruby tył podali, *ib.* 16. GRUBSZOSC, – ści, ż., od *Comp.* grubszy, z większy stopień grubości, (die Gröberheit) ein höherer Grad der Grobheit. Chcesz mię cieszyć iak możesz, przy twoiey prostocie, Za grubszość twoiéy duszy hoynieś mi odpłacił, Boś dla mnie w méy niedoli ludzkości nie stracił. *Tręb. S. M.* 61. t. j. że polorem ustępuiesz drugim zdradliwszym przyiaciołom moim.

GRUCA, – y, ż., *Crn.* grûsha: *Slo.* grîsta; *Cro.* griez, kassa pshenichna; *Vd.* griesh, pshenizhna tolta mela, pshenizhni zdrob; *lat. med.* grutum, grutellum, gruellum; *Gall.* griotte, gruau; *Angl.* grout; *Anglos.* grut; *Dan.* grot, cf. *Germ.* Gries) die Grütze, grob gemahlnes und von allen Hülsen gereinigtes Getreide. Gruca nie co innego iest, tylko owies lub orkisz, otłukany z łupiny, i potłuczony. *Dykc. Med.* 2, 441. Krupy owieśne, u nas grucą zowią. *Cresc.* 166. Gruca owsiana, owsianka; *Crn.* tolta, Habergrütze, z owsa tłuczonego, i na krupki zmełtego. *Krup.* 5, 706. *Haur. Sk.* 408. Owsianka albo gruco, owsiane krupy, *auenarium legumen. Mącz.* Polewkę z owsa warzoną pospolicie grucą zowią. *Syr.* 988. Gruca ięczmienna, Gerstengrütze, kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor. *Cn. Th.* 270. – §., Ou sobie żyie grucą, choć mu specyały pieką. *Pot. Syl.* 398. (prostemi potrawami). – §., Gdybyś stłukł głupiego w moździerzu, iako °gruczę biią pałałem, nie będzie odięte od niego głupstwo iego. 1 *Leop. Prov.* 27, 22.

GRUCHAC, – ał, – a, *intrans. ndk.*, GRUCHNĄC, – ął, – ie, *iednrl.*, głos iak gołębie wydawać, cf. *lat.* gruo; *Rg.* gûkati; *Vd.* gurgukati, gurgukanje; girren wie die Tauben, trommeln, (kruen, kurren). cf. c..kru!) Gołąb' grucha. *Dudz.* 21. *Ec.* голубя воркуе́тъ. Gruchaiące gołębie. *Banial. J.* 3. Wzdychaią trukawki, gruchaią grzywacze. *Zab.* 12, 373. – *fig.* Galantom mu ieden koło żony grucha, To rękę ściska, to szepce do ucha. *Pot. Jow.* 124. – §., odgłos wydawać, dadź się słyszeć, brzmieć, zabrzmiewać, odzywać się, ertönen, erschallen, sich hören lassen. Gruchnęły wiatry, trzaskawice, błyskawice, ziemi trzęsienia. *Birk. Dom.* 16. Na takie słowa gruchniono radośnie. *Kniaź. Pocz.* 2, 60. W tym o północy ta nowina gruchnie. *Chrość. Fars.* 151. Jak tylko wieść ta gruchnęła, wszyscy ciekawie czekali. *Tward. Wład.* 150. Gruchnęła sława po wszystkiem mieście. *Baz. Hist.* 374, *Vd.* razglasitise, poglasuvatise, sglasitise. Z gruchnienia wszystkiego strzał iego, poznali boga. *A Kchan.* 262. Gruchnęło co, *ingruit terror*; *perstrepit rumor. Cn. Th.* – Gruchnąć, uderzyć, n. p. Jak cię gruchnę! *X. Kam.* hauen. Gruchnęli wszyscy z drzewa o ziemię. *Gorn. Dw.* 159. z trzaskiem spadli, sie platzten vom Baume herab auf die Erde. *Rg.* gruhnuti *ruere*, runąć. GRUCHAWKA, – i, ż., trukawka; drudzy sinogarlicę tak zowią. *Cn. Th.* 213. die Turteltaube; oder auch die Lachtaube (Ruckstaube). §., gruchotka, grzegotka. *Cn. Th.* 213 glegotka, eine Klapper. GRUCHOT, – u, *m.*, GRUCHOTANIE, – ia, *n.*, gruchanie gołębi, das Girren oder Trommeln der Tauben. *Rs.* воркованїе, (*Rs.* гроxотъ głośny śmiech; *Cro.* et *Dl.* grohot *cachinnus*; *Bh.* chrochot krząkanie). §., łoskot, szelest, chrzęst, das Rasseln, das Gerassel, Gepolter; *Cro.* grohot, skrobot; *Bs.* grohot; *Dl.* bshot *strepitus*). Straszny się wozów gruchot, zżenie koni, szczęk broni i zgiełk ludzi rozlegał. *Tr. Tel.* 313. W cieniutką skrzyneczkę nasypać iakiego siemienia, to od onego grochotania ptaki ku swiatłu odlecą. *Cresc.* 636. Bałki mostowe z niezmiernym gruchotem runęły. *Pilch. Sen. list.* 4, 157. Obegnanego miasta gruchot. *ib.* 2, 11. Między tym gruchotem, który myśli méy przerwy nie czyni, kładnę kołat przebiegaiących wozów. *ib.* 2, 5. Kości złamanych gruchot. *Zebr. Ow.* 301. GRUCHOTAC, – ał, – a, *intrans. kontyn.*, gruchoce *ndk.*; *Bh.* chrochtati; *Slo.* hrochcy gało świnć *grunnio*; *Hg.* röhögök; *Vd.* krohotati, krohozhiti; *Crn.* grohotati, grohôtshem *effuse ridere*, *grunnire*; *Bs.* grohotati *constrepo*; grohotatise *cachinnor*; *Cro.* grohochemsze, grohotatisze; *Dl.* grohotati, hrokochemsze), *Cro.* skergutam, *Hg.* tsikorgok, cf. *Ger.* krächzen krakać). §., głos gołębi wydawać, gruchać, girren, trommeln, wie die Tauben. *Tr.*, *Rs.* воркованъ; *Ec.* голубя воркуе́тъ. – §. łoskot wydawać, chrzęszczyć, rasseln, Po bruku wóz gruchoce. *Tward. W. D.* 2, 247. Z mieysc swych wypadały stawy, a kości w barkach gruchotały. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 4. – §., *Activ.* gruchotać *ndk.*; zgruchotać *dok.*, trzaskać, roztrzaskać, zerschmettern. Garncarz lepi co z gliny naczynia, Gruchota iedno, a z drugim się pieści. *Zab.* 11, 4. *Kossak.* Wszystkiego zgruchotała i w nic obróciła. *Kul. Her.* 78. Kotka słabą klatkę zgruchotała. *Tol. Sau.* 38. Zgruchocę ci nogi i ręce. *Teat.* 30, 62. GRUCHOTAC SIĘ, łamać się z łoskotem, kruszyć się, krachen, sich bröckeln. Już nieborak ledwie łazi, stawy się w nim gruchocą. *Bal. Sen.* 82. GRUCHOTKA, – i, ż., grzegotka, narzędzie do grzegotania. *Wtod.*, die Klapper. Tak wiele Kleopatra Włochom złego wniosła, Swą gruchotką Rzym przestraszyła. *Bardz. Luk.* 178. Gruchotka do budzenia, e excytarz *Tr.* der Wecker an einer Uhr. GRUCHU! odgłos gołębi gruchaiących, cf. cukru! der Laut, den die Tauben von sich hören lassen. Gołębie często wołaiąc gruchu, siła wypotrzebuią grochu. *Haur. Sk.* 127.

Pochodz. *pogruchotać*, *zgruchotać*; *dogruchotać*, *nagruchotać*, *rozgruchotać*. – §., *grzechotać*, *grzegotać*; *grzegotka*.

GRUCZOŁ, GRUZOŁ, – u *et* – a, *m.*, GRUCZOŁEK, GRUZOŁEK, – łka, *m.*, *Demin.*, die Drüse. *ob.* gruzła; *Bh.* žláza (cf. zolzy), *Slo.* hluska, pupenec; *Sr.* 2. Salse; *Sr.* 1. jawza, wura; *Vd.* ikra, gobize, slesde; *Crn.* glisha, slęsde, ikra, masûl; *Bs.* glanda, gliva, jagode; *Cro.* slèzda, zlezda, kehlya; *Dl.* gliva, glonda, glunta; *Rs.* желѣза, золотуха. Gruczołki, *glandulae*, są miękkie pulchne części ciała zwierzęcego, w których wielorakie nayduią się naczynia, w których się różne płynności oddzielaią, poprawuią, *etc.* *Kluk. Zw.* 1, 31. *Krup.* 2, 2. *Kirch. Anat.* 47. Gruczołek płaczliwy, z którego łzy płyną, leży przy kącie zewnętrznym w dołeczku kości czołowey. *Krup.* 2, 282. *glandula lacrymalis*, die Thränendrüse. W gruczołkach podle ucha położonych,

czeluściowych, podjęzykowych, oddziela się ślina. *Krup.* 1, 25. Gruczołki albo guziki ślinnate, *salivales*, ktore oddzielaią ślinę, są w gębie niezliczone. *Kirch. Anat.* 48. migdały, die Speicheldrüſen. *Bs.* savratak). Gruczołki skóry, ktore oddzielaią humory wodniſte i zbytnie, wyprowadzaiąc ie przez poty, *subcutaneae. Kirch. Anat.* 11. die Hautdrüſen. *Miliares*, są to gruczołki maluczkie, prosu albo iaglom podobne, i dlatego się nazywaią prosiane lub iaglane. *Kirch. Anat.* 48. Hirſendrüſen. Gruczoł pod żołądkiem z wielu mnieyszych gruczołków złożony, zowie się *pancreas. Zool. Nar.* 30. Nauka o zawałkach czyli gruczołkach; *adenologia. Perz. Cyr.* 1, 57. - Mamkom się czasem w piersiach mléko w gruczoły albo w gruzły zsiada. *Urzęd.* 28. Knoten. Guzy lub nabrzmienia na głowie zowiemy gruczołami, *teſtudo*, *talpa*, *lupa. Perz. Cyr.* 1, 126. - §., gruzoł, gruz, rum Schutt. Kray cały w ruinach, miaſt, wsi i gmachów ſtarożytnych iedyne tylko pozoſtaią gruzoły. *Mik. Obs.* 184. - §., guzik zaskórny, kostka martwa, kra, *scirrhus*, eine Drüſenverhärtung. *Cn. Th.* 307. *et* 218. *et* 213. GRUCZOŁOWATY, - a, e, GRUCZOŁKOWATY, pełen gruczołów, voll Drüſen. *Slo.* hlusťawý, trusťawý; *Sr.* 1. wurzpitě; *Vd.* ikraſt; *Cro.* kèhlyar; *Rossa.* желѣзи́стый. Owoc mały i gruczołkowaty, iż się na stół nie przydał. *Fors. Drz.* 17. Błona gruczołkowata *glandulosa. Krup.* 2, 3. GRUCZOŁKOWY, - a, - e, od gruczołów, Drüſen-. Narzędzia gruczołkowe. *N. Pam.* 4, 6.

GRUDA, - y, ź., *Boh.* hruda, hrauda, trupel (hrudí pierś od cielęcia, wołu); *Slo.* hruda; *Sr.* 2. gruſła; *Sr.* 1. ruzwa; *Cro.* gruda; *Hg.* gò ôngy; *Bs.* grudda, grumen zemglje, grun; *Lat.* grumus; *Rg.* grúmen; *Vd.* gruda, perſtena kepa, koſa, dern; *Crn.* gruzha; *Sla.* buſsa; (*Rs.* гру́да kupa kámieni, drzewa: гру́ди piersi kobiece, грудина piersiowa sztuka wołowa, cielęca i t. d.) *Ross.* мокло́къ, (*Ec.* гру́да, громáда gromada, 2) груда земли́ gruda, мóлица; гру́ди, пéрси piersi). kawał ziemi bryłowatéy, eine Erdſcholle, ein Erdhügel, ein Holper. W dzień Szymona Judy, boi się koń grudy. *Rys. Ad.* 74. cf. Spyta cię Luty, Maszli bóty). Gdy się koń na grudzie odbiie, iak go léczyć. *Haur Sk.* 471. - *fig.* Nie iako po grudzie albo czołach Stoickich, ale prawdę w ludzi wierszem wdzięcznym wmawiaią. *Tward. Wład.* 1. Jak po grudzie, chropowato, z ciężkością (cf. opoka; *opp.* iak po ſtole, cf. mydło, smarownie, gładko) ſchwer, ſchwerfällig. Często się dowcipowi z porywczości uda, Tam gdzie się rozumowi ciężka zda bydź gruda. *Zab.* 14, 57. przeszkoda, trudność). GRUDKA, - i, ź., *Boh.* hrudka; *Cro.* grudicza; *Hg.* göroengyoetſke; *Sr.* 1. ruzlicika; *Rg.* gruméncich; *Demin.* ein Klöſschen, eine kleine Scholle, Erdſcholle. Ziemia formuie się w duże bryły i grudki. *Brzost. Duch.* 107. Nalać na wysiéwki wrzącey wody i zmięszać, żeby się te grudki rozcierały. *Torz. Szk.* 170. Wieść wieści rodzi, błąd, błędy, tak mała śniegu Grudka w bryłę gromnieie, tocząca się w biegu. *Min. Ryt.* 3, 204. Schneeballen, Schneelawine. Grudka, gatunek sera owczego z przegotowanéy rzętycy robionego *X Kam.* - §. pewna ilość czyli forma tegoż n. p. grudka sera. GRUDNIOWY, - a, - e, od Grudnia, December-. *Rs.* декабрскій (гру́дный piersiowy). GRUDZIĄDZ, - a, *m.*, Graudenz, dawniey *Grodek*, znaczne miaſto Pruſkie w woiewództwie Chełmińſkim. *Dyk. Geogr.* 1, 255. GRUDZIĄDZANIN, - a, *m.*, z Grudziądza rodowity, ein Graudenzer; *w rodz. żeńſk.* Grudziądzanka, die Graudenzerinn. GRUDZIĄCKI, GRUDZIĄDZKI, - a, - ie, od Grudziądza, von Graudenz, Graudenzer. GRUDZIEŃ, - dnia, *m.*, dwunaſty miesiąc roku, *December. Haur. Sk.* 496. der Christmonat. Grudzień od grudy rzeczon, bowiem tego czasu mróz wielką siłę bierze. *Cresc.* 699. *Chmiel.* 1, 193. (*Boh.* hruden *intercalaris mensis*, przybyszowy der Schaltmonat); *Boh.* Prosinec, Prosynec (cf. prosię); *Slo.* prasince; *Sr.* 2. Zimski (cf. (zima); *Sr.* 1. welcjje mjesacz:wo; *Crn.* Grudn *Decembr.* 2) *Saturn* tempus edax rerum, a verbo *grudem* rodo; *Saturn* apud Priscos Krode); *Vd.* Gruden, vienaltnik, dvanaiſtnik; *Cro.* Gruden, Velikobosichnyak; (cf. *Cro.* Proszinecz, Maliboszchnyak *Januar*) *Dl.* Proszinacz, Proszineca; *Hg* Karátsan hava; *Sla.* Prosinac; *Bs.* Decembar, Prosinac, (*Bs.* prosinuti *illuminare*); *Rg.* Prosjinaz; *Rs.* декабрь, *obs.* гру́день, сны́день (cf. Rudzić, cf. Styczeń; *Ec.* декéмбрій. GRUDZISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen grudy ſchollig, voll Schollen. *Bh.* hrudowatý; *Slo.* hrudnatý; *Cro.* grudászt, grudovit; *Hg.* göröngyös; *Bs.* grùmenast, grumenit; *Vd.* grudaſt, kepaſt, kosen; *Sr.* 1. ruzwatá; *Ec.* грудова́тый *aceruosus* (грудный, подсосцный *submamillaris*, *Rs.* грудáстый szerokopiersi, o zwierzętach). *propr. et fig.* chropowaty, niegładki, holperig, höckerig. Zbieg liter spółbrzmiących, czyni mowę twardą, chropowatą i grudziſtą. *Pir. Wym.* 261.

GRUNCIK, - a, *m.*, *Demin. Nom.* Grunt, *Vd.* gruntizh, semliahize, z mała ziemia, roleczka, ein kleines Grundſtück. Miał gruncik pola, który sam rękami sprawował. *Jabł. Tel.* 300. Piaſt w Kruświcy z niewieliczkiego gruncika roli żywot swoy gnarował. *Krom.* 48. GRUNDAL, GRONDAL, GRĄDAL, GRUNTAL, GRUNDYCHWAŁ, GRUNDYS, - a, *m.*, gruntem t. i. ziemią się zatrudniaiący, ziemianin, rolnik, *Crn.* gruntar z kmieć cały) ein Ackersmann, Landmann. Widzisz tu w tym ogrodzie kopiące gruntale, Zaciągmy się między nie; to motyką rycie, Może nam dadź i żywność i grzbietu okrycie. *Trę.* S. M. 67. - §., z przyganą, chłop, chłopskie obyczaie maiący, głupi, proſtak, mrogętny człowiek, nieuczosaniec. *Mąc.*; *agreſtis*; gbur, ein Bauerkerl, ein bärriſcher Mensch. *Vd.* siazh, siaus, tarban; *Rs.* мужицкій, пéнюхъ, осмоло́дъ, хáйло. Grondale nie wiedząc co nieśli, złożywszy skrzynię, postawili ią sztorcem oparta na murze. *Mon.* 70, 744. Jabym szczesliwa była, gdybym takiego męża miała, zamiaſt tego niezgrabnego grądala. *Teat.* 13 *c*, *a*. Grzeczny się człowiek o przyiaźń iéy ſtarał, a wydali ią za grondala. *Man.* 76, 444. *Sus Mineruam:* nieuk a grundychwał doktora uczy. *Mącz.* Kto się grundalem urodzi, za gładysza nie uchodzi. *Jakub. Bay.* 253. Rozwaliwszy się grądal na kanapie, W przytomności zacnieyszych, iako wielbląd sapie. *Nar. Dz.* 3, 232. A tuś mi grądalu! *Teat.* 56 *c*, 114. GRUNT, *GRONT, *GRĄT, - u, *m.*, der Grund, *Boh.* grunt, zakład, podwal; *Slo.* grunt, zakład, poſtawnik, (cf. podſtawa); *Sor.* 2. grunt; *Cro.* grùnt, têmel, z *Grec.* θεμέλιον; *Crn.* grunt; *Vd.* grunt, podlog, gniva, semla; *Rs.* грунтъ, *Ec.* твердь; *Suec. et Dan.* grund, *Holl.* grunt, *Angl.* ground, cf. Gr. χωμα). *In Plur.* dawni Polacy piszą grunty, my teraz grunta. *Kpcz. Gr.* 2, 29. Grunt oznacza w powszechności to, na czem się co za-

kłada; *propr. et fig.*, der Grund, worauf man etwas baut, ſtúst. Grunt, fundament, dół wykopany do budowania. *Cn. Th.* 213. das Fundament, die Grundlage zu einem Gebäude; budowania początek, *ib.* der Grund, die Grundlage eines Gebäudes. Celc, ieſt twarde dno w gruncie, na ktorym się iuż godzi grunt kłaśdź. *Cn. Th.* 60. Nie wezmą z ciebie kamienia na węgieł, ani orcla na *grąth. 1 *Leop. Jer.* 51, 26. na grunt. 3 *Leop.*). Zeby ſtoły i ławy i littwy ocalić, Grunt, na którym cały dom zawiesił, obalić. *Pot. Zac.* 7. Grunt dobry założy, Kto się boiaźni bożey i cnocie przyłoży. *Groch. W.* 552. der legt einen guten Grund, baut auf einem feſten Grunde. Dziesięciorga przykazania gruntem i calcem ieſt sprawiedliwość. *Mon.* 71, 555. zasadą *Rs.* основáніе cf. osnowa). Czego w sześciu lat w młodości nie zaczniesz, gruntu nie zawćmie. *Falib. Dis. G.* 3. nie ugruntuie się, nie umocni się). Miałem We Pana zawsze za całeka dobrego gruntu i charakteru. *Teat.* 21, 178. (gruntownego sposobu myślenia). Drugi grunt zakładam wynalezienia tey prawdy, który taki ieſt . . trzeci grunt położę . . . czwarty grunt położę taki . . . *Petr. Elon.* 64. zasada, der zweyte Grundſtein, den ich lege, um jene Wahrheit (aufzufinden) darauf zu bauen. – Grunt malarſki, dno, farba, po któréy drugą daią, die Grundfarbe, der Grund bey den Malern. *Rs. et Ec.* левкáсъ, левкáніе. Grunt pod filarami kamienny, z podſtawek. *Cn. Th.* der Unterſatz, der Fuß einer Säule. Szczęśliwy, kto gdy się świat w swym gruncie poruszy, Wie mieysce, gdzie ma leżeć, woyna go nie wzruszy. *Bardz. Luk.* 62. wenn die Welt in ihrer Grunds veſte zittert. – Mądrości grunt cierpliwość. *Bud. Apopht.* 14. Bez gruntu, bez fundamentu; *Ec.* неодержимо. – §., grunt, główna rzecz, die Hauptſache. Grunt sprawy, pobożności. *Cn. Th.* 213. Suknia grunt. *Zab.* 1, 129. *Alb.* das Kleid macht den Mann. (cf. iak cię widzą, tak cię piszą). Rola, to grunt. *Falib. Dis. P.* U nas to grunt charakter, poczciwość, a tu słowa ieszcze o tém nie słyszałem. *Teat.* 19, 61. Nieposażna bardzo; a pieniążki grunt. *ib.* 7 c, 11. Cnotliwy a ubogi, nic u nich; to ieſt grunt, Kto ma pieniędzy siła, choćby nie miał cnoty. *Opal. Sat.* 58. W Polszcze każdy mu się zdał ladaiaki; tylko on grunt. *ib.* 4. ſich allein hielt er für den rechten Mann. – Do gruntu, *Slo.* do gruntu, z zupełnie, do szczętu, *phys et mor.*, bis auf den Grund, völlig, gänzlich. Mróz zwolniał, trzeba było się obawiać, aby do gruntu nie puściło. *Pam.* 85, 1, 212. Każde słowo iego przenika do gruntu serca moiego. *Teat.* 41, 124. Juliusz u Rawenny porażon był do gruntu. *Biel. Sw.* 111 *b*. Krzyżacy Prusów poganów nie mogli do gruntu wykorzenić. *Bielſk. Kr.* 120. – W grunt, z aż do dna, bis auf den Grund, bis ins Innerſte. Boiaźń ſkrytość i niedowiarſtwo, w grunt samego przyrodzenia wlepia. *Kłok. Turk.* 99. – W gruncie, na dnie, na spodzie; w saméy istocie, auf dem Grunde, auf dem Boden; im Grunde, in der That. W gruncie samym niewinny ieſt. *Teat.* 55 *b*, 161. – Z gruntu z, od samego fundamentu, fundamentalnie, gruntownie, zgoła, von Grund aus, gründlich, gänzlich. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone. *Tward. Wład.* 232. Morze z gruntu wzburzone. *Teat.* 29, 126., *Slo.* z gruntu; *Sla.* iz temelja; *Bs.* izadna; odadna). Piękną rezydencyą w Gruszczynie, Stan. Lubomirſki z gruntu wymurował. *Kras. Liſt.* 14. Mówię to z gruntu serca. *Teat.* 34, 16. To człowiek z gruntu poczciwy. *Teat.* 49 *b*, 21. Już iey spokoyność z gruntu pomieszałem. *Teat.* 45 *b*, 21. (ze szczętem, ginzlich). Jakże teraz młode panienki z gruntu się popsuły! *Teat.* 29, 46. ze wszyſtkiém). Nie znasz mnie ieszcze z gruntu, kiedy takim mię sądzisz. *Zab.* 14, 309, niegruntownie). – §., grunt: ziemia, rola, dobro leżące, nieruchome, Grund und Boden, Grundſtück, Feld, Acker, ein liegender Grund, cf. dziedzina; *Cro.* grunt, baschina, *Rg.* bascina; *Rs.* почва, пóчва. Nietylko urodzayne i czarne grunta, ale nawet gliniaſte nadgradzają pracę człowiekowi. *Zab.* 6, 105. *Min.* Królestwo Neapolitańſkie ma grunta dziwnie urodzayne. *Wyrw. Geogr.* 196. Wałem cię otoczą nieprzyiaciele, i rozrzucą rowno z ziemią grunty twoie. *W. Poſt. Mn.* 320. maiętnoſtki, wsie twoie). Dziś komu ciasne okolice Zuntu, Jutro ma dosyć na trzy łokcie gruntu. *Kochow.* 72. ziemi, Erdreich, Erde. Żądał Zygmunta Zelim o to, aby przepuścił woysko iego przez grunt Korony Polſkiéy. *Guagn.* 121. er ſollte ſie über Polniſchen Grund und Boden ziehen laſſen. – W wodzie Łackońſkiéy ieſt nieco rubryki i żelaza, co znaczy czerwoność i śniadość, którą grunt swoy, i ziola pobliższe sobie, powłoczy. *Petr. Wod.* 10. GRUNTAL *ob.* Grundal. – GRUNTOWAĆ, – ał, – nie *czyn. ndk.*, ugruntować *Dok.*, gruntem umacniać *propr. et fig.*, *Sr.* 2. gruntowaſch; *Crn.* gruntam; *Vd.* gruntati, sidati, vſtebrati, naſtajati; *Cro.* temeljm; *Rs.* основáть, основывать. W tobie iedynie całą moię gruntuię nadzieię. *Teat.* 55 *d*, 22. Kotwie okręty gruntuią. *A Kchan. Virg.* 146. *fundabant.* Co ieſt dobrze umocowano i ugruntowano, to się nie waha. *Pich. Sen. liſt.* 1, 280. Delos, *wysep, nieugruntowany, błędny, pływaiący. *Otw. Ow.* 230. Morze to dziś mrozy lodem ugruntuią, Jutro wiatry szalone zetrą i zwoiuią. *Papr. Ryc.* 25. – *Moral.* Bóg rzekł Jozuemu: bądź ugruntowanym, i nie się nie bóy. *Leszcz. H. T.* 177. (bądź stałym). §. Gruntować u malarza, pierwszym kolorem nałożyć. *Mag. Miſk.* gründen, die Grundfarbe auftragen. Malarz pierwey płotno gruntuie, potym farbami maluie, z grunt zakłada przygotuiącą farbą, der Mahler gründet die Leinwand; *Rs.* прокрасить, прокрашивать, левкасить, налевкасить. – §., gruntować, zgruntować *Dokon.*, gruntu abo dna szukać, zgłębiać, zu ergründen ſuchen, gründen, den Grund eines Gewäſſers ſuchen. *Vd.* posgruntati, nasgruntovati). Każe gruntować wodę, szuka brodu. *Stas. Num.* 1, 129. *sonder.* Wisłę gruntował nieprzyiaciel, która nań ziewała, i swoie już łakome łono otwierała. *Tward. Wład.* 179. Chcieć w sądach bożkich brodzić i one gruntować, ieſt to rzucać się dobrowolnie w przepaść błędów. *Mon.* 71, 207. GRUNTOWAC się *Recipr.*, fundować się, zależyć, założonym bydź na czem, ſich auf etwas gründen, auf etwas gegründet ſeyn. Wszyſtka wiara na bogu gruntuie się. *Karnk. Kat.* 297. Aż nadto podeyrzenie moie gruntuie się. *Teat.* 9, 50. gruntowne, iſt gegründet). GRUNTOWNIE *Adv.*, na pewnym fundamencie *propr. et fig.*, gründlich, wohlgegründet. *Rs.* основáтельно. (cf. dziedzinnie). Jeſt to człowiek, który się gruntownie zna na swéy sztuce. *Teat.* 34, 30. Gruntownie uczony *Vd.* presaſtopen, prevuzhen. GRUNTOWNIK, – a, *m.*, *Bh.* gruntownjk właściciel gruntu;

Cro. temelitel, *Vd.* gruntovloshnik, vterdnik s fundator. GRUNTOWNOSC, - ści, ż., ſtałość, pewność, nielekłość, die Gründlichkeit. W naymnieyszych działaniach oyców naszych upatruiemy zawsze iakowąś gruntowność, ktorey doyśdź teraz nie możemy. *Kras. Podſt.* 1, 250. *Rs.* основательность. GRUNTOWNY, - a, - e, fundamentalny, na dobrym gruncie założony, mocny, ſtały, gründlich, veſt, ſtark. *Bh.* gruntownj. *Vd.* grunten, vllojezhen, vterden; *Cro.* temelit; *Rs.* основáтельный, основáнный. Cnotom gruntownym to imię dano, iż wszyſtka sprawa poczciwego życia, iak na gruncie, na nich się funduie. *Hrbſt. Nau. N.* 7. cardinales virt: Grundtugenden. Miłość nassa ieſt gruntowna, że iey nic nigdy nie oſtudzi, ani rozerwie. *Teatr* 21, 5. Dyament cienki na takiey foldze osadzony, podobien dyamentowi parangon, gruntownemu i wesołemu kamieniowi szacownemu. *Złot. C b.* kamień półgruntowny. *ib.* GRUNTOWY, - a, - e, od gruntu, to ieſt, ziemi, polu, roli, *Vd.* grunten, Grunds, Grundſtücks, Własność gruntowa wyraża własność nad ziemią. *Zab.* 6, 224. Grundeigenthum. Zaſtawa nieruchoma, hypoteka, gruntowy zaſtaw. *Gal. Cyw.* 2, 102. Czynsz gruntowy *Rs.* поземéльное, поземéльныя дéньги. Gruntowa księga ziemiańska, das Grundbuch. - Łąki suche, albo iak nazywaią gruntowe, na tluſtych i soczyſtych mieyscach, naylepszą daią trawę. *Kluk Rosl.* 3, 286. Grundwieſen, trockne, aber fette Wieſen. Kość gruntowa lub kliniaſta leży w środku dna lub gruntu czaszki głowy, *os basilare. Krup.* 1, 38. GRUNTRYS, - u, *m.*, z *Niem.* der Grundriß, planta, zrysowanie fundamentu budynkowego. *Solſk. Geom.* 3. *Chmiel.* 2, 78. GRUNTWAGA, - i, ż., z *Niem.* die (Grundwage) Bleywage, Schrotwage, Setzwage, Waſſerwage, *cf.* szynwaga). Gruntwaga, deszczułka trzygraniaſta, maiąca przez środek na nici uwiązany ołów, służy do brania wagi lub ważenia, gdy się buduie. *Mag. Miſk.* Nie przeſtaiąc na przyrodzoney równości mieysca, potrzeba pod gruntwagą iedne mieysca zbierać, drugie nawozić. *Kluk Rosl.* 1, 43.

Pochodz. *bezgruntny, bezgruncie, dogruntować; nagruntować; ogruntować, podgruntować; ugruntować, wygruntować; zgruntować.*

GRUPA, - y, ż., z franc. włoſk., zbiór różnych figur kształtnie z sobą powiązanych, bądź w rzeźbie, bądź w malowaniu. *Min. Aus.* 33. *Bh.* wypada, podobina.

GRUSZA, - y, ż., *Sr.* 1. truſchwina; *Boh.* bruſſka; *Vd.* grushka, grushkovu drevu; *Rs.* грушéвница. gruszkowe drzewo, gruszka, der Birnbaum. Grusze potrzebuią ziemi dobrey, wkorzeniaią się głęboko, a pospolicie do znaczney wyrastaią wysokości. *Kluk Rosl.* 1, 136. Grusze dzikie wilde Birnbäume, dobrowolnie po polach rosną. *ib.* 2, 381. GRUSZCZANKA, - i, ż., galas z gruszek. *X. Kam.* Birnmuß. GRUSZCZANY *ob.* Gruszkowy. GRUSZCZYCZKA, - i, ż., *Rs.* грýшица, зелень зимняя, ziele, *pyrola Linn.* Winterarún, liście ma gruszkowym podobne, latem i zimą zielone. *Kluk Rosl.* 2, 221. zowią też iabłonką, zimozielonym. *Sienn.* 139 *et* 142. *Syr.* 1282. okrągloliścia, *rotundifolia;* mała, *minor;* iednoboczna, *secunda;* iednokwiatowa, *uniflora;* baldaszkowa *umbellata;* tey wieśniacy wiele lekarſkich ſkutków przypisuią, i ſtąd pomocnikiem nazywaią. *Jundz.* 236. GRUSZCZYSTY, - a, - e, GRUSZKOWATY, na kształt gruszki, birnenähnlich. Melon gruszczyſty, od kształtu gruszki. *Syr.* 1184. GRUSZECZNIK *ob.* Grusznik. GRUSZKA, - i, ż., GRUSZECZKA, - i, ż. *zdrbn.*, *Bh.* bruſſka, bruſſička; *Sr.* 1. kruſchwa, kruſchei; *Sr.* 2. kſchuſchta; *Vd.* grushka, grushkiza, gruſke, hruſke, grushovo drevo, *Crn.* hrushka; *Cro.* hruſka, hruſke, *Bs.* kruscka; *Dl.* kruſka, krusva; *Hg.* keurtvely, kòrtvely; *hg* krùscka, krusceiza; *Sla.* krushka, krushkovo dèrvo; *Ross.* грýша (cf. *Cro.* hrusztati s chróſtać cf. крýшка : kruż). gruszkowe drzewo, grusza der Birnbaum *Lad. H. N.* 46, i owoc drzewa gruszy. *Dyk. Med.* 2, 442. die Birn. Bardzo wiele ieſt gatunków gruszek; są małgorzatki, iakubówki, muszkatułki, pasówki, panny, baby, zimoſtradki, gdule, dawidki. *Lad. Hiſt. N.* 46. dawidówki; ceglówki, pigłowki. *X. Kam.* miodowki, pergamotki. *Dyk. Med.* 2, 443. kapuſtnice, rzepnice. *Cresc.* 225. koniakówki, kluniackie gruszki, bugi, (*Carn.* korobèle, kravojnèze, teruavke, garzaròle, lushperna, tępka, supanke, mazharye; *Bh.* djwčička; *Rs.* ранúса i t. d. Gruszka leśna die wilde Birn, Holzbirn, gruszka polna, owoc soczyſty mięſisty gruszy dzikiey. *Kluk. Rosl.* 2, 58. *Vd.* lesna grushka. - *Phras.* Śniło mi się, żeśmy gruszki trzęśli, to pewnie guzy znaczy. *Teatr* 29, 130. (do godło) Przebierać będę w dziewczętach, iak w gruszkach. *Teat.* 55 *b*, 4. (iak w odleżałkach). *Prov. Sr.* 2. ja zu ſ' jego łoſcjami kſchuſali klapaſch, przełyę gr.) *Prov. Pol.* Nie wszyſtkim gruszki, drugim iabłka. *Rys. Ad.* 49. *non omnibus omnia apta*). Nie zabaczy gruszki w popiele, *Cn. Ad.* 720. *suam quisque homo rem meminit*, er verſäumt die Gelegenheit nicht. *Exactus* pilen tego, co nań włożono, sprawny, nie zabaczy gruszki w popiele, iako w przypowieści bywa mówiono. *Męcz.* Gruszki nie zaśpię w piecu. *Pot. Jow.* 2, 6. *Klok. Tr.* 61. Wszyſtkich iutro uprzedzę mym przybyciem gości, Nie zasypiam w popiele moiey lubey gruszki. *Zabł. Z. S.* 13. *Pot. Arg.* 289. Nie zjeaz mnie w kaszy, gdzie potrzeba, nie zaśpię gruszek w popiele. *Mon.* 65, 723. *Teat.* 11 *b* 45. - Ukazywać komu gruszki na wierzbie. *Rys. Ad.* 69. t. i. dudka na kościele s za błazna go mieć, einen zum Narren haben. Przeſtrzegam, że Graf cię uwodzi, i obiecuie gruszki na wierzbie. *Boh. Kom.* 4, 88 - §., Gruszka miłosna, *solanum Melongena*, gatunek psianki. *Kluk Dyk.* 3, 89. Melanzanapfel. - §., ziemna albo wycza gruszka, *apios* die Erdbirn, od podobieńſtwa ma nazwiſko, bo korzeń iey ma kształt gruszki. *Syr.* 1510. ziemniak biały. - §., *fig.* Owe przy uszach gruszki iedwabne perłowe, Na poruszenie głową ruszać się gotowe. *Łęcz. Zw.* 23. t. i. zausznice, Ohrgehenk in Form einer Birn. §., Gruszka albo twardość około śledziony. *Spicz.* 5. eine Verhärtung, eine Beule cf. gruczoł, guz.

GRUSZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt gruszki, birnenartig, wie eine Birn; *Rs.* грушевидный. GRUSZKOWIEC, - wca, *m.*, gatunek motylów. *Lad. H. N.* 110. eine Art Schmetterlinge, der Birnenvogel; *tinea pomonella*, zanokcica maleńka, składaiąca iaia w gruszki lub iabłka. *Kluk. Zw.* 4, 380. GRUSZKOWY, GRUSZCZANY, - a, - e, od gruszki, Birn-. *Bh.* bruſſkowỹ; *Rs.* грушéвый. Drzewo gruszkowe przyimuie czarną farbę tak doskonale, że trudno poznać różności między hebanem. *Kluk. Rosl.* 2, 38. Liście gruszkowe. *Syr.* 1282. Drzewo gruszczane. *Cresc.* 313. GRUSZNIK, GRU-

GRUSZECZNIK, - a, *m.*, tym samym sposobem z gruszek się robi, iak iabłecznik z iabłek, ale napóy ten daleko ieszcze przyiemuieyszy iest. *Kluk Rosl.* 1, 173., *Vd.* grushovuz, grushni mosht, grushkovez; *Ross.* грушевка (*Sla.* krushcsik z sad gruszkowy; *Crn.* hrushovza z polewka gruszkowa). Gruszecznik. *N. Pam.* 4, 1. Im cierpsze są gruszki na grusznik użyte, tym się grusznik dłużey zachowuie. *Dykc. Med.* 2, 447. °Gruszownik. *Xiądz.* 77. der Birnmost, Birnwein, Birncider.

°GRUSZT, - u, *m.* (może z Niem. das Gerüſt z rusztowanie). Przeciwko tym pokusom cnotę na gruszt założyć. *Rey Wiz.* 102. Tak swawole swe drzewo na gruszt założyła, Trudno się iéy obronić, by nas nie złomiła. *ib.* 101 *b.* Rozumiał, iż ten harcownik ſtąd miał naypiérwéy na gruszt założyć, a ſtąd nędznego człeka naprzód pokusić. *Rey Pſt. M.* 5.

GRUZ, - u, *m.* (z *Niem.* der Graus, Grus, *Dan.* gruus, *Suec.* grus, kras, krossa), grus rozwalin, ruina, der Schutt, *Crn.* smét, gromasha: *Vd.* prod, prodje; kupez podertega sida: *Rs.* мусоръ, хлáмъ, хлáмостиъ, щебень. Kamyczek z góry o ten gmach zawadził, I wszyſtkie zgniotłszy kruszce, w ieden grus osadził. *Zab.* 12, 233. - Grus do tła nowy, z der Mörtel. *Cn. Th.*, *Vd.* prod, debel piesek (cf. dziarstwo), *Boh.* paćech, wapno z pyſkem rozdełané, Eſtérk; *Crn.* grjes, ſtremenk). Miéysce prożne między podłogą a ziemią, wyłożyć trzeba piaſkiem, gruzem dla uniknienia wilgoci. *Swirk. Bud.* 105. gruzem nabiiać, nawrzić, *ruderare. Cn. Th.* einen Eſtrich anſchütten, *Rs.* щебенить, защебенить. Gruzem nabiianie *Rs.* щебенка. °ý. Ktożby serce z gruzu miał i stali, By nie drżał patrząc; a tu świat się wali? *Chroſt. Luk.* 43. z głazu, z kamienia). GRUZŁA, - y, ż., GRUZEŁKA, - i, ż. *zdrbn.*, bryłka, grudka, ein Klümpchen (cf. Druſe, Dros Adig); *Sor.* 1. ruzwa, ruzl.cika; *Sr.* 2. gruſla. Lepsza trochę gruzełek ziemi bez bojaźni, niż szerokie buyne pola trwogi pełne. *Warg. Wal.* 230. Sucha chwila niedobra ku oraniu, bo w ten czas ziemia się spiecze, a tak suche gruzły nie mogą się zdrobić. *Cresc.* 88. Prostą gruzłę wypaloną zamienił Demokryt w szmaragd. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 72. Sodoma leży w smolnych gruzłach i w kupach popiołu. *Leop.* 4 *Ezdr.* 2, 8. (w smolnych bryłach. *Bibl. Gd.*). Gruzła soli, bryłka soli. *Wlod.* Gruzła w wapnie, z kamyczek w wapnie. *Wlod.* Gruzła mąki, ein Mehlklümpchen. Gruzła złota. *Pot. Jow.* 128. Kiedy się mamkom w piersiach mleko w gruczoły albo w gruzły zsiada... *Urzęd.* 28. Łobodę przyłożyć na twardość albo na gruzłę, tedy miękczy i ból uśmierza. *Spicz.* 10. GRUZŁOWY, - a, - e, w gruzłach, in Klümpchen (druſicht), klümperig. Sól gruzłowa w beczkach się przedaie. *Vol. Leg.* 3, 455. okruchy soli rumowéy). GRUZŁOWACIEC, - ał, - ieie, *niiak. ndk.*, zgruzłowacieć, pogruzłowacieć *dk.*, gruzłowatym się stawać, w gruzły się skupiać, ſich klümpern, klümperig werden. Mąka, gdy wilgotnieie, ztąd gruzłowacieie. *Rs.* мазрожиться, отмазрожиться. GRUZŁOWATY, - a, - e, GRUZŁOWATO *adv.*, na kształt gruzeł, bryłkowaty. *Wlod.* klümperig (druſicht). Mąka gruzłowata. Ziemię gruzłowatą z wielkim potem przewracali. *Warg. Wal.* 230., *Sor.* 1. ruzwaté. GRUZOŁ, GRUZOŁEK *ob.* Gruczoł, Gruczołek. GRUZOŁKA *ob.* Gruzełka, Gruzła. GRUZOWATY, - a, - e, gruzu pełny. *Cn. Th.* voll Schutt, ſchuttig. GRUZOWY, - a, - e, do gruzu, Graus-, Schutt-. Piasek gruzowy, *sabulum grossum*, grobkörniger Sand, Kies, Graus, Gruus, Grand, składa się z znacznych grubych i nierównych kamykow, zdatny do wysypania drog. *Kluk Kop.* 1, 254. (cf. gryz, dziarstwo).

GRY, *Gr. γρυ minimum:* n. p. Ani gry, ani krty: μηδε γρυ φθεγγεται, *ne gry quidem loquitur*, milczący, ani be, ani me; słowa się na nim nie dopytasz. *Cn. Ad.* 5. er giebt auch nicht den geringſten Laut von ſich; man kann nichts von ihm herausbringen.

GRYCHT, - u, *m.*, sztuka mięsa wołowego w ćwierci zadniéy, pod pieczenią zrazową, ein Stück Rindfleiſch aus dem Hinterviertel. GRYCHCIK, - a, *m.*, *zdrb.*, n. p. Możnaby mieć ćwierć, połowę, żeberka, grychciki. *Boh. djb.* 12.

GRYCZAK, - a, *m.*, gryzka, gryſka, placek z gryzu albo z mąki pszenicznéy pośledniey, *Wlod.*, chleb czyli pirog z mąki pszennéy podleyszéy. *Dudz.* 39. ein Backwerk von Griesmehl, ein Griesbrot. §. człek nieulizany, borys, gbur, grądal, ein plumper Bauerkerl. §. Gryczak, gryczany placek, ein Buchweitzenkuchen, *Rs.* грéчневикъ. GRYCZANKA, - i, ż., słoma od gryki albo tatarki, Buchweitzenſtroh. Gryczanka każdemu bydłu za siano się daie. *Kluk Rosl.* 3, 276., *Vd.* hedoushina. GRYCZANY, - a, - e, na Rusi Hréczany. *Dudz.* 29. hreczyany-, tatarczany, Buchweitzen-, od gryki. - Mąka pszeniczna i hreczyana. *Stryik.* 148. Kasza hreczana czyli tatarczana. *Krup.* 5, 706., *Rs.* грéчневый; *Crn.* ajdove). GRYCZANIK, HRECZANIK, - a, *m.*, n. p. Z mąki hreczanéy gotuią dla czeladzi kluski i placki pieką, nazywane hreczaniki. *Lad. H. N.* 47., *Crn.* ajdovnek, Heidekornkloß, Heidekornkuchen *ob.* Hreczuszki.

GRYF, - a, *m.* (*Gr.* γρυψ, *lat.* gryps, gryphus, *lat. med.* griffus, *Angl.* griffon), der Greif. *Illyri hanc auem Noh* albo *Nog vocant, cum aliae gentes fictae auis f.-ctum nomen retinuerint. Cn. Th.* - *Boh.* Nóh; *Sor.* 2. Kravf; *Bs.* grif; *Vd.* graif, orloleu, jaſtreb; *Crn.* velaór, cf. białozor), qvais; *Rg.* orolàv; *Rs.* грифъ; *Ec.* грифъ (*Ec.* морнотика, орелъ великій, иначе семиъ cf. sęp). Macie się ſtrzedz orła, gryfa i t. d. 3 *Leop. Lev.* 11, 13. (°Noga 1 *Leop.*). Cudowna hiſtorya ptaka gryfa, o którym dawni wierszopisowie baią, że gniazdo swoie z szczerego robi złota. *Zab.* 12, 182. Niechay ci drudzy ślą podarki drogie, Którym na ſkrzyniach leżą gryfy srogie, A ſtrzegąc czuynym licznych ſkarbów okiem, Nie zawrą sennym nigdy powiek mrokiem. *Nar. Dz.* 1, 126. GRYF *herb*, w polu czerwonym gryf biały. *Kuropat.* 3, 18. ein Wappen. GRYF, - u, *m.*, z *Niem.* der Griff, das Griffbret an einer Violine, deszczułka na ſkrzypcach, na któréy ſtrony palcami przebieraią się. §. łapa, paznogieć, szpona, die Klaue. Beſtya ta z płaſkim ogonem, z czterema łapeczkami, i gryfów trzech gronem. *Zab.* 15, 181. GRYFA, - i, ż., na podkowach koni ciągowych brodka, na przodzie się znayduiąca. *Kluk Zw.* 1, 187. der Griff vorn am Hufeiſen. *ob.* cele, ocele).

GRYGLINOWY, GRYALINOWY, - a, - e, z *Franc.* gris de lin, flachsblüthenfarben-. Téy klassy ludzie niech chodzą w gryglinowym kolorze. *Jabł. Tel.* 168.

Dyszer i gryalinowy kolor. *Comp. Med.* 705. podobny do kwiatu lnianego.

GRYKA, - i, *ż.*, miéyscami zowie się tatarka, a u Rusi Hreczka, der Buchweitzen, *Rs.* гречá, гречúха, дикумa; robią z niey kaszę pospolitą, odwarzaną i drobną, którą iedni Radomską, drudzy Krakowską nazywaią. Z mąki gotuią dla czeladzi kluski, i placki pieką nazwane hreczaniki. *Lud. H. N.* 47. Zowią ią też poganką, *Bh. et Slo.* pohanka; *Sr.* 2. Heida, pschuńniza; *Crn.* ajda; *Vd.* hoda; *Cro.* hajda, hajdina; *Hg.* hajdena, tatárka, Heidekorn. Podług *Linn.* roślina ta iest gatunkiem rdestu, *Polygonum*, Wegetritt; rdest gryka, *Pol. fagopyrum*; rdest tatarka, *Polyg. Tataricum. Jundz.* 229. hreczka, *Polyg. convolutus. Kluk Dykc.* 2, 214. W dawnych inwentarzach przed panowaniem Zygmunta Augusta o hreczce nic nie czytamy. *Czack. Pr.* 2, 246. (*ob.* hreczkosiéy). §. Sokola gryka *ob.* gnidosz. - Gryka dzika Syberyyska *Rs.* курлякъ.

GRYLOWAC *cz. iont.*, z *Franc.*, smażyć, suszyć w kuchni, rösten, dörren, pregeln. Zaczął kuchta smażyć, warzyć, grylować, tratować. *Teat.* 33 *d*, 83.

GRYMAS, - u, *m.*, z *Franc.*, dziwaczne twarzy krzywienie, dziwaczne miny, dziwactwo, die Grimasse, *Rs.* ужúмка, ужúмки. Lud prosty widząc grymasy, i łamania się, z wielości robaków w człowieku pochodzące, sądzi go bydź opętanym. *Perz. Lek.* 196. Lepiey ieszcze kiwać głową; właśnie tu te grymasy potrzebne. *Teat.* 33 *b*, 43. Te grymasy iuż wywołano z Polski. *ib.* 7 *d*, 15 *Cztr.* Prawda, że ma grymasy, ale to piękney twarzy przystoią. *Teat.* 36, 53. GRYMASNIK, - a, *m.*; *w rodz. żeńsk.* GRYMASNICA, - y, *ż.*, dziwak, dziwaczka, ein Grillenfänger, eine Grillenfängerinn, wunderliche Heilige. Grymaśnica, iakiéy w świecie nie znaydzie. *Teat.* 36, 51. GRYMASNY, - a, - e, - *ie adv.*; dziwaczny, wunderlich, grillenhaft. Trzeba koniecznie grymasne obyczaie płci żeńskiéy poprawić. *Gaz. Nar.* 1, 23. GRYMASOWAC *ob.* Dziwaczyć.

GRYPSNĄC *cz. idnt.*, smyknąć, ukradkiem porwać, grapsen, mausen, *Ross.* грабаздать. зграбаздать. *Gall.* gripper, cf. *Gr.* γρίπος. GRYPSIEWICZ, - a, *m.*, imię patrona. *Teat.* 30 *c.* cf. Wydrwigross, Łapcap.

GRYS *ob.* Gryz. GRYSKA *ob.* Gryczak. GRYSOWY *ob.* Gryzowy.

GRYSZPAN, GRYNSZPAN, - u, *m.*, *Bh.* grynšpan, też zielená, też miděná; *Vd.* grienspet, grienspot, zelenina is bronza; *Ross.* мѣдянка, зрь мѣдянка; podoccian miedzi, w handlu pod nazwiskiem gryszpanu *viride aeris* znany, sól z podkwasu octowego i z miedzi złożona. *Sniad. Chem.* 2, 153., z *Niem.* der Grünspan, rdza miedziana, sztucznie z miedzi wywabiona. *Kluk Kop.* 2, 325., *Sleszk. Ped.* 411. Gryszpan abo rdza miedziana. *Urzęd.* 401. GRYSZPANOWY, - a, - e, od gryszpanu, Grünspans. Woda gryszpanowa, inaczéy zwana kolor wodny, iż służy na mappie do oznaczenia wód. *Zabor.* 269.

GRYSZFORT, - a, *m.*, n. p. Przyszedłszy tam, warcaby iuż przed niemi znaydę, Gryszforta zda miś grali zawitego, Jeden iak kostkę rzucił, J gniewał się i smucił. *Kochow.* 60.

GRYWAC, GRAWAC, - ał, - a, *czśl. verbi* Grać, zu spielen pflegen. Szuler ten grywał, wygrywał, przegrywał całe życie. *Mon.* 66, 205., *Bh.* hrávám, hragi.

GRYZ, - u, *m.*, GRYZETKA, - i, *ż.*, gryzowa mąka, mąka pszenna. *Comp. Med.* 668. pośledna. *Cn. Th.*, *Włod.*, *Dudz.* 39. Griesmehl, grobkörniges, grieſiges Weitzenmehl, Aftermehl. Otręba z pszenicy bardzo iest czyszczącą, ale mało tuczy iéy gryz. *Cresc.* 157. Gryz, z szrot mielszy mąki orkiszowéy abo pszenicznéy. *Syr.* 953., *Crn.* krémen. - Prażona abo przypiekanego ięczmienia mąka, którą drudzy gryz zowią, *polenta*, geröstet Gerstenmehl. *Syr.* 979. Gatunek pęcaku i ięczmienia drobny. *Syr.* 953. Gryz z ięczmienia przypiekanego abo prażonego. *Cn. Th.*, *Dudz.* 39. Gries, grob gemahlnes Getreide, z. B. Gerstengries. - §. 2) gryz *ob.* gruzowy piasek, gruz. *Tr.* Griessand.

2) GRYZ, - u, *m.*, gryzienie, *phys. et mor.* gryzota, zgryzota, das Nagen, Beiſſen, nagender Kummer, Kränkung, Herzeleid. Z różnych gryzów, srzędow, boiaźni, rożnych też w ciele nabywamy humorów. *Haur St.* 439., *Cro.* griz; *Vd.* gris, vgris z ukąszenie. §. Gryz, pokost do złocenia albo malowania marmuru. *Tr.* eine Art Firniß *Gall.* mordant. GRYZAWKA, - i, *ż.*, GRYZBA, - y, *ż.*, gryzienie n. p. w brzuchu, das Nagen, Beißen; im Leibe, das Schneiden. Bywaią gryzawki u dzieci z żółci zieloney, którą miewaią z matek. *Syr.* 292. Wiatry gryzbę ciężką około pępka i ból srogi wzbudzaią. *Czia. Pr. C.* 1., *ib. B* 3. Wino to gryzawki i morzyska w żywocie układa. *Syr.* 120., *Vd.* grisha, grisenje, savijenje trebuha; *Cro.* griz, grysa (dyssenterya). GRYZC, Gryźć, gryzł, gryzie *cz ndk.*, zgryźć *dk.*, *Bh* hrýzti, hrýzl, hrýzu, zhrýzti, zhrýzl, hlodati; *Slo.* hrizť; *Cro.* gristi, grîzem, grisati; *Bs.* gristi, hrrisati, bridsti, ujidati; *Rg.* grilti, grizem, ugrisati, gloghjatti; *Vd.* gristi, grisèl, grisem, ripiti; *Crn.* gristi, grisem, grusti, gruditi, grudèm; *Sorab.* 1. drěptam; *Rs.* грызáмъ, грызу́, угрызáмъ, угрызáмъ (cf. *Sax. Inf.* gräfen kruszyć, *Gall.* ecraser); zębami ściskać, głodać, nagen Nie gryź rzemienia. *Burl. A* 3. nic czyń, co się na nic nie zda). Suchy lukrecyowy korzeń dawać dzieciom do gryzienia, gdy im się zęby kłuć nie chcą. *Perz. Cyr.* 2, 192. - Jakże markotny, iakże wargi gryzie, Nim wiersz wymęczy. *Min. Ryt.* 3, 312., *Slo.* hrizé pisťi. Stał zamyślony, gryząc wargi. *Teat.* 52 *b*, 27. Lata po izbie, paznokcie gryzie. *ib.* 29, 3. pióro gryzie. *ib.* 34 *b*, 11. er kaut an der Feder. - §. Gryźć dla lepszego połykania, przegryzać, żuwać, zerbeißen, aufbeißen, kauen, beißen. *pr. et fig.* Małe winy gryziemy, wielkie całkiem połykamy *Cn. Ad.* 470. Gryzie orzechy. *Teat.* 12, 128. Nie gryź z czartem orzechów. *Rys. Ad.* 42. Junak okiem orzechy gryzie, wąsem muchy ścina. *Kochow.* 50. (odkazuie się zuchwale). Gryzłem iakom mógł kości (tłumacząc Horacyusza). *Lib. Hor. A.* 4. (walczyłem z trudnościami). Gryź, ieżeli masz twardsze zęby, Jeżeli niemasz, nie psuy sobie gęby. *Lib. Hor. A.* 4. (lepiéy pot ańasz, zrób; nie potrafisz, nie poryway się). Nawiedz go, i pomoż mu gryźć tak twardego mola. *Pot. Arg.* 39. (trawić, znosić). - *Prov. Slo.* dávať temu liſſowce, ktorí gich hrizť ne móže, dawać temu orzechy czyli chleb, który go iuż gryźć nie może; łyżka po obiedzie, le-

karstwo po śmierci) – §. Gryść ziemię, s legnąć, poledz, ins Gras beißen, umkommen. Dam Bachusowi ucztę z kozłem białym, Że gdy mię drzewo uderzyło w ciemię Nie gryzłem ziemi. *Hor.* 2, 80. *Min.* Pod iego niezwyciężonemi barki, wielu z mężnych nieprzyiacioł popioł gryzło. *Stas. Num.* 2, 14. Rycerstwo za nim gryzłoby kamień. *Rys. Ad.* 61. Ziemię gryzie, upadłszy. *Bard. Tr.* 47. Już on gryzie ziemię. *Teat.* 45 *d*, 65. iuż w grobie). §. Gryzieniem bolu nabawiać, kąsać, iiadać, beißen, durch den Biß verwunden oder Schmerzen machen *propr. et fig.* Nayokrutnieyszy taki, co gryzie a pieści. *Kras. Bay.* 111. Na deszcz, muchy straszniе gryzą, die Fliegen stechen. *Ld.* Gdy koń kogo gryzie, rana bywa bardzo niebiezpieczna. *ib.* Zeby żona przestała mi gryść głowę. *Teatr* 52 *d*, 25. (kłócić, suszyć głowę, den Kopf warm machen). *Glicz. Wych. Q.* 1 *b. Teat.* 29 *c*, 96. Gryzą mię wnętrza moie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34. trapią mię. 3 *Leop.*). Gryść i martwić cię będzie, że umrzesz ze złości. *Teat.* 52 *d*, 45. Każdy ma swego mola, co go gryzie. *Min. Rot.* 3, 327. jeder Mensch hat seinen Kummerwurm, der ihn im Herzen nagt. Jednego to, drugiego owo gryzie. *Cn. Ad* 339. martwi, trapi, den einen nagt dieß, den andern jenes. Zafrasowany krol Panom opowiedział, co go gryzło. *Papr. Ryc.* Kto dobiera nie podług stanu swego żony, ten albo sam gryść musi, albo bydź gryziony *Nar. Dz.* 3, 123. beißen, zanken, geifern, kränken. Sumienie go gryzie. *Prot. Kont. C* 2 *b*, *Vd.* vieti mene teshi, peshe, *Slo.* brize bo Sw. doml. – Wszystko gryzę w sobie, i nikt nie wie, co ia cierpię. *Teat.* 14, 73. (taię w sobie, połykam, frasuię się. – §. *tr.* pieprz i t. d. gryzie, piecze, der Pfeffer u. s. w. beißt, *Vd.* ripiti. cf. *Vd.* grishik, esih, kisla z ocet). *fig.* Zbytek pokoy pospolity, iak rdza żelazo gryzie i traci. *Falib. Dis. F.* 1. nadwątla, nadszerpa. – §. Gryzie w brzuchu rznie, es schneidet im Bauche. GRYZC się *recipr.* §. Dzieci chorują, gdy się im zęby gryzą. *Cresc.* 577. gdy się kluią. die Zähne brechen durch; die Kinder zahnen. – §. *Moral.* frasować się, trapić się, martwić się, sich kümmern, härmen, *Rg.* pritisse, *Cro.* jaditiae; *Ba.* zhrissitise, jaditi, zgjalostitise; *Crn.* tahtam; *Rs.* скорбѣть, скорблю, прискорбіе, *Fc.* оскорбѣнии, скорблю, опечаленность. Girdymin gryzł się na umyśle swoim bardzo, widząc oyczyznę, tak srogo od Krzyżaków zburzoną. *Stryik.* 344. Ocuciwszy się, wpadł mu sen, ktory miał, w myśl, i gryzł się długo, coby się przez to znaczyło. *ib.* 354. Gryząc się sam w sobie na niewdzięcznego kniazia, przemyślał, iakoby go uśmierzyć. *ib.* 475. Gryząc się darmo, zdrowie sobie psuiesz. *Past. Fid.* 82. Na drugich się gniewać, a siebie gryść. *Teat.* 6 *b*, 49. Gryzący się, zgryziony, *Ross.* прискорбный, крушимый. Drzyy się za leb, gryź ze złości, chcę, żebyś pękł z zazdrości. *Teat.* 56 *c*, 42. Nie powinieneś się już niczym gryść, ani niczego wstydzić; bo to, za co człowiek w świecie wstydzić i gryść się może, iużeśmy obadwa poczynili. *Targ. Bibl.* 15. Tankred się z gniewu wielkiego nie czuie, Gryzie się srodze, i zębami zgrzyta. *P. Kchan. Jer.* 492. Gryść się z kim o co, z swarzyć się, na udry z kim iśdź, mit einem zanken, beißen, *Rs.* ѣсться съ кѣмъ. Zawsze się i z sobą i z drugiemi gryzłem. *Boh. Kom.* 1, 323 (GRYZĿTKA *ob.* Gryz). GRYZIENIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, *Boh* hryzenj, kąsanie, głodanie, żuwanie, dokuczanie, das Beißen, Kauen, Nagen, Zusetzen, Peinigen. Gryzienie w żołądku, morzenie, żarcie w kiszkach, das Bauchgrimmen. *Cn. Th.*, rznięcie, *Bh.* jrenj; *Cro.* griz, griza, grizenye, madron; *Dl.* grizd, grizna; *Be.* grizenje, grisgja, serdoboglja, sardoboglja, srridoboglja; *Vd.* gris, grisha, grisenje, savijenje trebuha; *Carn.* klanje; *Ec.* грыжа. GRYZIGŁOWA, – y, *m.*, głowę gryzący, kłopocący, ein Kopfwarmmacher, *Bh.* hryzacz; *Rs.* сѣдуха (*Rg.* grizlisa, grisiza *curculio*). On iest straszny gryzigłowa dla mnie. *Teat.* 24 *b*, 18., *Mon.* 75 589 GRYZIKOŁEK, – łka, *m.*, zrzęda, ein Murrkopf, *Rs.* ворчиза, ворчизень. Ona ma męża iakiegoś gryzikołka niezgrabnego. *Teat.* 15, 108. GRYZIKRUPA, – y, *m.*, skнéra, liczykrupa, ein Grützzähler, ein Knauser. A czyż djabli znowu niosą tego gryzikrupę! *Teat.* 30, 90. GRYZIMA *herb*, w czerwonym polu trzy liszki białe; na helmie trzy pióra strusie. *Europ.* 3, 18. ein Wappen. GRYZIPACIERZ, – a, *m.*, liziobrzek, świętoszek, nabożniczek, ein Heiligenfresser, ein Andächtler. Owże gryzipacierz, wilk w baraniey skórze, Co kościanemi gałki pobiia na sznurze. *Nar. Dz.* 3, 118. GRYZISŁAW *ob.* Gryzosław. GRYZLIWOSC, – ści, *ż.*, gryzienia przymiot, skłonność do gryzienia, bądź drugiego, bądź siebie, urażliwość, die Bissigkeit, das Beißen, die Zänkerlichkeit, Hang zum Kummer, oder auch zum Zanken mit andern; zänkisches Wesen, *Bsn.* bridkoſć, brideuje; *Rs.* ѣдкость, ѣдучесть. GRYZLIWY, GRYZNY, – a, – e, Gryźliwie *adv.*, gryzący, markotny, beißend, empfindlich, *Vind.* griseozh, griseszh, vgrisliu, vjedliu, vgriseshen, ripesh, serbezhen; *Crn.* grisęzh, osklyvne, osklyvne; *Cro.* ugrizavecz (grisau = dysenteriacus); *Be.* bridak, gljut; *Rs.* ѣдучій, ѣдкій, ѣдокъ (*Rs.* горячный artrytyczny). Pretor, co gryźliwe ludowi wyroki wydawa. *Zab.* 8, 351. *Kossak.* Gryźna nowina; gryźliwy frasunek. *Tr.* Gryźliwe kłopoty. *Przyb. Luz.* 305.

(GRYZMOLIC, – ił, – i, *czyn. niedok.*, zgryzmolić *dk.*, bazgrać, schmieren, klecken, schlecht schreiben. Gdybym choć trochę umiał gryzmolić na papierze. *Teat.* 33 *c*, 66. Umiał gryzmolić. *ib.* 15, 84. Węglem niezgrabne twarze gryzmoli po ścianie. *N. Pam.* 19, 100. GRYZMOLICIEL, – a, *m.*, GRYZMOŁA, – y, *m.*, bazgracz, ein Schmierer. Owi grysmoliciele nie wiedzą, co podać milczeniu, a co objawić. *Kras. Liſt.* 2, 114. Gryzmoła, pisarz. *Teat.* 13, 96. GRYZMOŁY *liczb. mn.*, bazgranina, Geschmiere, Gekritzle. Żaden przypadek politycznemi gryzmołami nie był tak przyćmiony, iak ten. *Pam.* 85, 1, 116).

GRYZOMIR, – a, *m.*, n. p. Wieku szóstego, kiedy myszym władał Gryzomir berłem, częste naiazdy czyniły lasice. *Zab.* 15, 48. imię króla myszego w Myszeidzie Krasickiego. (GRYZONY, – ów, *liczb. mn.*, Rzplta Gryzonów, sprzymierzona z Szwaycarami. *Dyk. G.* 1, 253. Graubündten, *Bh.* Rhetsko, *Rhaetia*). GRYZOSŁAW, GRYZISŁAW, – a, *m*, sławny przez gryzy, dokuczanie drugim, ein berühmter Zänker. Prawo to nie mogłoby się podobać rozpustnikom; przytłumiłoby

go chciał, rządu i sprawiedliwości gryzosław. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 12. Gryzisław, sławę gryzący, obmówca. *Chmiel.* 1, 60. GRYZOTA, - y, ż., zgryzota, frasunek, Gram, Kummer, Harm, Herzeleid, Kränkung. Wnętrznemi ażarte ku sobie gryzoty Wzaiemney dobywali potęgi na zgubę. *Nar. Dz.* 1, 203., *Vd.* samersa, samerę; *Rs.* кручи́на.

Pochoda. *dogryść, nagryzać, nagryść, ogryzać, ogryść, ogryzek, odgryzać, odgryść, odgryzek, pogryzać, pogryść, podgryzać, podgryść, przegryzać, przegryść; przygryzać, przygryść; rozgryzać, rozgryść; ugryzać, ugryść, ugryzek; wgryzać, wgryść, wygryzać, wygryść; zgryzać, zgryść, zgryzły, zagryzać, zagryść.* 2) *grzytać, grzytnąć, zgrzytać, zgrzytnąć, zgrzyt.*

GRYZOWATY, - a, - e, - *o adv.*, na kształt gryzu, griesartig. Chléb gryzowaty otrębisty, ludziom delikatnym niestrawny. *Syr.* 938. GRYZOWY, GRYSOWY, od gryzu, Gries-, von Griesmehl. Gryzowa kasza tuczy, ale niestrawna. *Syr.* 954. Chléb pszeniczny z śrzotowanego zboża, albo nader grubéy a otrębiastéy mąki, iakiego chłopi używaią, zowią gryzowy. *Syr.* 936.

GRZAĆ, - ał, - eli, grzeie *czrn. niedok.*, zgrzać, ogrzać *dk.*, *Bh.* hřiti, hřil, hřegl, hřáti; *Slo.* hrát, hřegi, hrejem; *Sr.* 2. hrevu, ševu; *Rg.* griati, zgriati; *Vd.* greti, griem, sgreti, sgrejati, ogreti, sagreti, pregrejati, vrešhiti; *Crn.* gręti, grejém; *Bs.* griati, topliti, zgriati, uzgriati, stopliti, utoplitti, pogriati, mlaciti, omlaciti, ciniti mlako; *Cro.* greti, grejem, topiti, topim; *Ross.* грѣ́ть, грѣ́ю, угрѣ́ть, угрѣ́ваю, согрѣ́ть, согрѣ́ваю cf. *Hbr.* חרר char *arsit*; חאיר heir *accendit*, cf. gorzeć), ciepłości nabawiać, ciepłym robić, wármen, warm machen; *propr. et fig.* Skoro dobry humor grzeie, Niech śnieg pada, niech wiatr wieie, Gdy radości coraz rosną, Zimno ciepłem, zima wiosną. *Kras. Liśt.* 2, 148. Łeb grzeie wino mocne. *Bard. Tr.* 74. Tak prosi, i te swe wzdychaniem grzeie Prośby. *P. Kchan. Jer.* 565. I w Hiszpanii hetman grzał buntowników. *Chrośc. Fars.* 348. w ciasny kąt ich zaparł, er machte ihnen warm. Chłopczyka rączka świerzbiała, gdy iéy w cudzéy kieszeni nie grzał. *Dwor. K.* gdy w cudzéy kieszeni nie polował, nie łowił, gdy nie kradł). - Grzać kogo, zagrzewać, zachęcać, anfeuern. Patrokl tak ieszcze żwawe grzeie woiowniki. *Dmoch. Jl.* 2, 105. Tak łaie gnuśnych, mężnych grzeie woiowników. *ib.* 1, 96. Próżno kondlów pasterze do natarcia grzeią. *ib.* 2, 185. (podszczuwaią). GRZAC się *zaimk.*, *Bh.* hřiti se, ciepła większego nabywać, sich wármen. Służebnicy ogień uczyniwszy, bo było zimno, grzali się. Był też i Piotr z niemi stoiąc i grzeiąc się. *Budn. Joan.* 18, 18. Grzał się u ognia. *Sekl. Mar.* 14. Kto bliżéy iest ognia, lepiéy się grzeie. *Hrbšt. Odp. Uu* 2 *b.* *fig.* zapalić się, sich erwármen, erhitzen. Miłość się tym bardziéy grzeie przeszkodą. *Zał. H. T.* 31. Tak mówił, i tak gniewem zapalony Grzał się sam w sobie Czyrkaszczyk zuchwały. *P. Kchan. Jer.* 291. §. grzać się, o zwierzętach, mianowicie o psach *appetere Venerem*, läufisch seyn (*ob.* ciekać się, biegać się). Pochodzące pod słowem: *Gorzeć.*

GRZĄDKA, - i, ż., *dem. nom.* Grzęda (*Et.* rząd, rzęd), lecha, leszka w ogrodzie, ein Gartenbeet, *Sr.* 2. lecha. Wszedł do ogrodu między grządki wonnych ziół. *Radz. Cant.* 6, 1. (zagonki. *Bibl. Gd.*). §. grządki, cf. *Ger.* Grendel, małe grzędy w kurniku, są to położone i umocowane łaski, na których kury siadać maią. *Klak. Zw.* 2, 118. die Hühnerstange. Już dosiadł Cezar rowney z Pompeiuszem grządki. *Chrośc. Luk.* 161. rowney rangi, równego stopnia, gleiche Staffel. §. Grządki ku wieszaniu szat. *Cresc.* 5, 1. eine Aufhängestange, eine Querstange, *Rs.* грядка, грядочка. GRZĄDZIEL. *Grądziel*, - a, *m.*, pługowy dyszel. *Cn. Th.* die Deichsel am Pfluge. *Ow. Wirg.* 382. cf. Grendel, Grúndel, *Bh.* hřídel *sc. aratri.*

GRZANIE, - ia, *n.*, *subst. verbi* grzać, das Wärmen, Erwármen. GRZANKA, - i, ż., GRZANECZKA, - i, ż. *zdrbn.*, kromka chleba suszona, zraz chleba ogrzany, który śpikiem albo masłem nasmarowawszy iedzą za przysmaczek, eine geröstete Brotscheibe, wie man sie mit Mark oder Butter zu essen pflegt, *Bh.* topenka; *Vd.* sneziza, naresek, shnita, ozvirk, tinjak pogazhe). Chleb dwa razy pieczony zowią *biscoctum*, to iest, grzanką. *Urzęd.* 348. *ob.* biskokt). Jużeś móy Stanisławie z sałaty z kominie, A przed tobą z grzankami spory kufel śl. *Opal. sat.* 70. Zdechł niedźwiedź; więc o ziemię dudy i maltanki, Spadło masło, iak mówią, niedźwiednikom z grzanki. *Pot. Pocz.* 184. zysk im przepadł, die Bullen fiel ihnen vom Brote, ihr Verdienst gieng in die Brüche. Spadło mu z grzanki, z chucha w garść; iak gdyby mu psi objad zjedli, omyliła go nadzieia. *Cn. Ad.* 783. Wissen ist ihm entgangen. Żeby z gęby i ręki grzanka nie upadła. *Jag. Wyb. C* 4 *b.* (cf. kęs, kąsek; cf. łyk od gęby odpadła). Grzanka go ta minie. *Chrośc. Fars.* 206. Stary iak kruk, nie daie nic i nie umiera, Przez się niezła czeku upiekłaby grzanka. *Zabł. Fir.* 29. niedaiaka korzyść, kein schlechter Bissen, kein kleiner Gewinn. Niezła tam będzie eksekutorowi grzanka. *Gorn. Dw.* 196. Abym ia tylko moię grzankę upiekł. *Ter.* 8 *c*, 5. (żebym swego dokazał, pożytkował). GRZANY, - a, - e, *part. perf. verb.* Grzać, gewármt, erwármt. Grzane wino, glühender Wein.

Pochoda. *pod słowem Gorzeć.*

GRZĄSKI, GRZĘSKI, GRZĘZKI, GRZĄZKI, HRUSKI (z Ruska), - a, - ie, gdzie grzęzną, lgnący, błotny, sumpfig, morastig zum Versinken, *Rs.* грязнова́тый, вя́зкій, моны́чій (гря́зный, obsadowany, piiany; гря́зкій ciężki); *Ec.* тинный. грязный. Naprowadzono naszych na miéysca grząskie i bagniste, które obszernych łąk i pastwisk powábny czynią pozór. Nakoło tych topielisk stali nieprzyiaciele. *Nar. Hist.* 3, 350. Rzeka Morawka grząska, kałużowata, i szeroko się rozlewaiąca. *Krom.* 523. *limosus*). Grzęskie ieziora. *Zimor. Siel.* 185. pole mokre, grząskie. *Papr. W.* 1, 368. Przyszło im się przeprawić przez miéysca bardzo *hruskie* albo lgniące. *Papr. Ryc.* 123. (*ob.* hrzaśty), *Rs.* топь (*ob.* topielisko), вязь. Wywrócił się, i zasnął twardo w błocie grzęskim. *Wyg. Org.* 2[illegible] GRZĄSKOSC, - ści, ż., błotnistość, kalužnost, Sumpfigkeit, Morast, *Rs.* вя́зкость. Rzeka ta, nie tak dla głębokości, iako dla lgniącéy grząskości, trudna do przeprawy. *Krom.* 142. Grząskość miesc. *Vit. Tac.* 3, 90. GRZĄSKOWATY, - a, - e, - *o adv.*, grząski, bagnisty, sumpfig. Hetmani nieumieiętni za miéysce grząskowate, gdzie sposobnie koniem obro-

trudno było, szeregi rozwiedli. *Krom.* 602. *limosus. Ec.* грязовидный; *Rs.* грязноватый. GRZĄZNĄC *ob.* Grążnąć.

GRZBIECISTY, -a, -e, grzbiet mocny maiący. *Wlod.* plecaysty, einen ſtarken Rücken habend, breitſchultrig.

GRZBIET, °CHRZYPT, -a, -u, *m.*, GRZBIECIK, -a, *m. zdrbn.*, *Bh.* hrbet, hrbytek; *Slo.* chrbet, hrbet; *Sr.* 1. hribet, hriebet; *Sr.* 2. hſchebat, chrebat; *Bs.* herbat, hrribat, plechja, harbat, leghja; *Sla.* légja; *Rg.* harbat, léghja; ledi (*vulg* harptina *spina dorsi*); *Cro.* herbet; *Dl.* harbat; *Vd.* herbet, plezhje (hrib, hriber, reber - gonka); *Carn* hèrbt (herbovina z garb; herhti he, herbtanz *spina dorsi*); *Rs.* хребёмъ pacierze, спинка grzbiecik); *Etym.* garb). Tylna część piersi iest grzbiet z pacierzami, zaczyna się od karku. *Kirch. Anat.* 3. *Zool. Nar.* 67. der Rücken. cf. plecy, krzyż). Na grzbiecie leżeć *Rs.* лежать на спинѣ. *Prov. Slo.* lahnut ſi na brucho, a chrbtom ſa prikrit *male lacere, carere lectiſterniis*, leżeć na brzuchu, a grzbietem się przykryć. *Slo.* chrbtom ge k ohnu, a bruchom k ſtolu grzbietem ku ogniowi a brzuchem ku ſtołowi *eſt fortunatus*, dobry na byt). Czcy gory, lasy, mosty, chceszli mieć grzbiet prosty. *Rys. Ad* 7. chceszli zdrów bydź). Nie chodź na piianego, żal mi grzbieta twego. *Bratk. J* 3 *b.* Nie powiaday tego, bobym zapewne dostał po grzbiecie. *Teatr* 29, 93. Godzienbyś za to dostać po grzbiecie. *Teat.* 26, 32. w skórę wziąć, auf den Rücken, auf das Fell, auf den Pelz kriegen Kiedy Pan o co słusznie po °chrzepiczne albo po grzbiecie wzbierze służącego, ma milczeć. *Hor. Ek.* 178. Swierzbi go grzbiet, z goni na guz. *Cn. Ad.* 119. załawia, der Buckel juckt ihn, er will Schläge haben. Swierzbi mię grzbiet, z świerzbią mię uszy, potka mię dziś coś. *ib.* der Buckel juckt mir, heute ſetzt es was. Grzbietem przypłacić z, skorą, mit dem Rücken büßen. *Slo.* kto meſec trati, nech chrbtom plati. O grzbiet się boi, z boi się plag, er iſt um ſeinen Buckel beſorgt. Trafi-li kędy na mocniéysze wstręty, To też umyka i grzbietu i pięty. *Jabł. Buk. M* 2. cofa się, ustępuie z boiaźni). Przed laską pierzchaią Psi, ba i czasem gburzy °chrzyptów umykaią. *Kchow. Fr.* 14. Lepiéy na cudzym, niż na swoim grzbiecie, drapieżnego konać niedźwiedzia. *Psalmod.* 87. (lepiéy kogoś, niż siebie narażać). - Uczy mego Pana maniery Francuzkiéy, spodziewaiąc się, że za to cokolwiek na grzbiet oberwie. *Boh. Nom.* 1, 300. na okrycie grzbietu lub ciała, sukni, daß er dafür was auf den Leib kriegen wird, ein Kleidungsſtück erkapern wird. Drugi na szańc szczęścia i wszystko wysadzi, iedno to iego, co na grzbiecie a na szyi zostanie. *Rey Zw.* 158 *b.* wie er geht und ſteht. Co w brzuchu, nikt nie widzi, co na grzbiecie, na to wszyscy oko maią. *Dwor. E* 3. iak cię widzą, tak cię piszą. - Grzbiet, z tył, plecy, die hintere Seite, der Rücken. Jeśli z nieba nam co użyczono Dobrego, na grzbiet ono Nie bacząc zarzucamy. *Ryb. Gesl. D. b.* wir werfens hinter Rücks. Smierć z swym dekretem, u młodych ludzi chadza, i sława za grzbietem, U starych zaś przed wzrokiem bywa. *Kulig. Her.* 284. - Grzbiet mu trzyma. *Rys. Ad.* 67. *tergum tuetur*; er hält ihm den Rücken, hält ihm die Stange, cf. plecy). Nie spodziewałem się po iego przyiaźni, aby on miał grzbiet trzymać głównym moim nieprzyiacielom. *Offol. Boh.* 149. Wstręt Turkom dali Węgrzy, którym Montekukuli grzbiet trzymał. *Klok. Turk.* 240. Grzbiet opatruię, waruię, uzbraiam, *tergoro. Cn. Th.* den Rücken verſehen. - Musieli się na dysputacye gotować prywatne i publiczne, chcieli - li im grzbiet dzierżeć. *Birk. Dom.* 13. nie ustępować, nie ulegać, utrzymywać się, odpierać, ſich behaupten, nicht weichen. - Na słowo: iam iest! grzbietem wstecz bieżą, I tak na pował po ziemi leżą. *Miaſk. Ryt.* 56. tył podali). *fig.* grzbiet rzeczy nie żyiących, tył, tylec, der Rücken an lebloſen Dingen. Grzbiet nożowy, tylec *Vd.* noshni herbet, telabez, telab). Książka z napisem złotym na grzbiecie. *Cn. Th.* - §. Część ta, którą co dźwigaią, der Rücken, der Nacken. Aby byli powolni, trzeba na ich grzbiecie ieździć. *Teat.* 44, 9. (osiodłać, opanować, oiarzmić ich). *Slo. Prov.* mát ſi wzal na chrbet, nej unéſt mójeſ'; (na kark, na barki). Krol August w most obwarowany Uiął grzbiet Wisły niepohamowany. *Groch. W.* 432. W Afryce góry główniéysze od niektórych pisarzów grzbietem świata zwane. *Stas. Buff.* 109. wierzch). (Grzbiet iesiotra, wyża *Rs.* баранъ). GRZBIETOWY, -a, -e, *Boh.* hřbetowy, hřbetni (hřbitow cmentarz); *Sr.* 1. hribetné; *Crn.* herbten, herbtove; *Rs.* хребмóвый, спинный (*Rs.* хребетный pacierzowy); od grzbietu, Rücken-, Rück-. Grzbietowa kość złożona iest z wielu kostek pacierzami zwanych. *Kluk Zw.* 1. 47. der Rückgrath; *Vd.* herbtanz, herbtenja, herbtishe). Dwanaście średnych pacierzów grzbietowemi zowią. *Krup.* 1, 102. - Dworzaninu po Lubelskim żartowny ratuszu Przechodził wśród lata w grzbietowym kontuszu. *Pot. Jow.* 176. t. i. z grzbietów lisich, z krzyżaków, von Kreuzfüchſen.

Pochodz. *pochrzept*, *pochrzypcizna*; ob. *garb.*

GRZEBEŁKO, -a, *n.*, *demin. nom.* Grzebło, das Striegelchen, ein kleiner Striegel. Grzebełko mu dadź w rączkę, ubędzie mu pieszczot. *Falib. Dis. J* 3. GRZEBIĘ *ob.* Grześć. GRZEBIELEC *ob.* Grzebło. GRZEBIELUCHA, GRZEBIOLUCHA, -y, ż, iaskołka brzegówka, która tylko po brzegach rzek przesiada. *Lad. H. N.* 52. Grzebielucha, *hirundo riparia*, gatunek mniéyszéy iaskołki, koloru popielatego, z gardzielem i brzuchem białym. *Zool. Nar.* 231. Jaskołki, które się lęgą w skałach albo górach przykrych, zowią grzebioluchy. *Sienn.* 298. *Spicz.* 152., *Rs.* стрижъ (cf. strzyżyk); die Uferſchwalbe. GRZEBIEŃ, -ia, *m.*, *Bh. et Slo.* hřeben; *Hg.* gereben, gereblye; *Cro.* grebeu, chesely, cheshel (cf. czesać; *Cro.* grebenim, chessem; *Hg.* gerebellek; *Sr.* 1. tjeßak, cjeßak; *Sr.* 2. jeßak; *Sla.* greben, caeshalj; *Bs.* cesejagl, grebeni (2. *Bs. et Dl.* grebeni z śpiczasta skała, *scopulus*); *Rg.* cesejágl (*Rg.* grebglje, zubaccja, grebuglja *raſtrum* grabie; grèben *scopulus*); *Vd.* glounik, glaunik (greben, grable z grabie; *Vd.* grebien; *Crn.* grebèn *spina*; *Vd.* grebien, grebenize *traduces* łozy winne do przesadzenia); *Crn.* grebenik, glavnik (grebenesh z kraty żelazne, spuſt); *Rs.* гребень, гребенóкъ, гребёнка, гребёночка; *Ec.* чесáло, гребень, der Kamm. Grzebienie do czesania włosów bywaią bukszpanowe, bzowe, słoniowe etc. *Kluk Rosl.* 2, 159. der Kamm zum Kämmen. Łysemu nie służy grzebień. *Birk. Exorb. B* 4 *b.* Włos kawalerski czesał grzebieniami.

Bardz. Tr. 135., *Hul. Ow.* 87., Grzebień rogowy *Rs.* рогъ́вильный. Włosy w górę przypiąć grzebieniem. *Teat.* 19 *c*, 3. Grzebień do czesania lnu i t. d. *Przędz.* 16., *ob.* grępla, die Hechel; *Carn.* grebęn, ahel, ahla; *Vd.* grebien, greben, dersei, derei; *Cro.* greben, jahlya; *Hg* greben, hehrl; *Sr.* 2. hochliza; *Bh.* wotle; *Ross.* мыльница, мыльница. Grzebień u smuklerza iest dębowy do profilowania osnowy. *Mag. Mst.* §. Narzędzie katowskie, ein Marterinſtrument. Bicze, osęki, pilki, grzebienie, pale i inne do męczenia, nacaynia. *Skarg. Zyw.* 1, 13. Grzebieniami srogiemi ciało ich targać, i po nim iako brózdy czynić rozkazał. *Skarg. Zyw.* 1, 43. §. W młynie grzebień żelazny koło z zębami. *Solſk. Arch.* 102. das Kammrad in der Mühle. – §. 2) Mięsistość wyrastaiąca na głowie u koguta. *Zool. Nar.* 72. der Hahnenkamm, der Kamm. Kogut ma mieć grzebień na głowie czerwony. *Haur Sk.* 113., *Sr.* 2. greben; *Crn.* grebęna, grebęn: *Vd.* petelinou graben, groben). – *fig. tr.* Grzebień podnieść; z pysznym a nadętym bydź *erigere cristas. Mącz.* ſein Haupt emporheben, ſtolz werden. Niewdzięcznik teraz ieszcze tym więcey podnosi grzebienie. *Pot. Arg.* 11. Skoro przyszedł do siły czub mu zaraz i grzebień wyrastał, *ib.* 548. – §. Grzebień na dachu dla wyścia dymu. *Torz. Szk.* 14. kurek, kaptur, eine Art Schornſteinkappen. – §. Grzebień podszyyny u kura, broda, podgardlek, *palea. Mącz.* das Hahnenläppchen, der Hahnenbart. §. *Anat.* Grzebieniem kura nazywaią wynioslenie na niższéy kanału korzeniowego stronie, wewnątrz kości sitowatéy. *Krup.* 2, 138–44., *Kirch.* 90. der Hahnenkamm, der inwendige Fortſatz des ſiebförmigen Beines. §. 3) grzebień, pław morski, die St. Jakobsmuſchel, die wie ein Kamm ausſieht, *Boen.* gavun

GRZEBIENIARZ, – a, *m.*, narzędzie do schowania grzebieni, das Kammfutter. Podatek ten płacą od rękawic, pończoch, grzebieniarzów, kapeluszów. *Vol. Leg.* 4 80. §. grzebieniarz, grzebiennik, *Bh.* hřebenař; *Cro.* grebenár, chesztravecz, cheslar: *Hg.* gerebellő: *Sla.* grebenar, czesahljár; *Rs.* гребе́нщикъ, гребенщикъ; rzemieślnik, który grzebienie robi, der Kammmacher. Rzemieślnicy dobrze odmalowane wyrabiaią grzebieniarze. *Pam. Zw.* 1, 259. Iglarze, grzebienniey. *Vol. Leg.* 3, 502. *IV rodz. ſzl.* GRZEBIENIARKA, die Kammmacherinn, *Bh.* hřebenařka; *Cro.* grebenarica, chesztravka; *Hg.* gerebellóne. GRZEBIENIARSKI, – a, – ie, od grzebieniarza, Kammmacher-, *Bh.* hřebenařſký. Grzebieniarskie rzemiesło z GRZEBIENIARSTWO, – a, *n.*, die Kammmacherey, *Bh.* hřebenařſtwj. GRZEBIENEK, – enka, *m.*, GRZEBIONEK, – onka, *m.*, GRZEBYSZCZEK, – yszczka, *m.*, *dem.*, ein kleiner Kamm, *Bh.* hřebynek: *Rs.* гребешо́къ, гребе́нка, гребе́ночка. GRZEBIENIEC, ńca, *m.*, GRZEBIENICA, – y, *ż.*, *Cynosorus Linn.* der Kerbel, rodzay trawy. *Kluk Dykc.* 1, 177. grzebienica grzebieniasta, *criſtata. Jundz.* 124. der Nadelkerbel, *ob.* czechrzyca; *Rg.* ocescglikka. GRZEBIENIASTY, GRZEBIENISTY, – a, – e, o grzebieniu, mit einem Kamme verſehen, *Bh.* hřebenatý; *Vd.* grebenast, grabenast, kopash, peruizhast, kukmast (*Bs. et Rg.* grebenit *scopulosus*); *Rs.* гребе́нчатый. Kogut grzebieniasty. *Przyb. Milt.* 226. Kur stróż grzebieniasty. *Groch. IV.* 32. Ptak grzebieniasty. *Orw. Ow.* 457. GRZEBIENIOWY, – a, – e, od grzebienia, *Rs.* гребе́ночный; Kamm-. Grzebieniowe zęby *Ld.* Cesy grzebieniowe. *Sołs. Arch.* 102. GRZEBIENOWATY, – a, – e, na kształt grzebienia, wie ein Kamm, *Fc.* гребенови́дный. GRZEBIEŃCZEC, – ńca, *m.*, GRZEBIEŃCZEK, – ńczka, *m.*, *Bh.* hřebenec, hřebenice, hřebenko. *Sło.* hrbelec, pośtrobać ſtrážadło, ćesadło; *Sr.* 2. ſchropa, ſchroſa, konſke drapadwo, drapadlicko, *Vd.* ſtrugalu, kela, konjska shzhet, shehbalu, zhesalu; *Sla.* czeshagja; *Cro.* chészalo; *Bsn. et Rag.* cessallo; *Ross.* скребница (гребло, гребокъ ſtrychulec, wiosło); szropa, grzebień do czesania koni, czyli do cudzenia, zgrzebło, der Striegel. Grzebło, cudzidło, drapaczka, szropa. *DPin.* 2. 457. Nalazł djabeł grzebło. *Rys. Ad.* 46. ma teraz czém dokuczać). – §. W hutach, żeby kopyto doskonalszą miało figurę, aby iego węgieł był znaczniejszy, przeciągaią przez brozdę kosior drewniany trzygraniasty, grzebło zwany. *Os. Rud.* 106. (*Bh.* hřebło *rutrum*) ozog huciany, ein dreyeckiger Schürſtock in den Schmelzhütten. GRZEBYSZCZEK, GRZEBYK *ob.* Grzebieniek (cf. zgrzebio, grępla, grabie, grześć).

GRZECH, – u, *m.*, *Bh. et Sło.* hřích; *Sr.* 2 grech; *Sr.* 1. hrech, rech, rich, hrich, riech; *Cro.* greh, pregreska, fallinga; *Dl.* greska, szagreha; *Vd.* grich, pregreha, pregreshka; *Crn.* greh, greih, pregreha; *Sla.* grih; *Rag.* grjêh, grjehotta; *Bs.* grjeh, grih, grjehota; *Rs.* грѣхъ (cf. *Lat.* horreo, *Ger.* grauen, cf. groza); grzech iest oddłączenie od rozumney a dusznéy woli, a za grzechem idzie wstyd i sromota. *Skarg. Zyw.* 1, 133. die Sünde. Grzech, przestąpienie przykazania bożego, sercem, słowem i uczynkiem. *Hibe. Na. h.* 5 *b.*, *Mon.* 73, 531. Wszelaka nieprawość grzech iest. *Budn.* 1 *Joan.* 5, 17. Te słowa: nie godzi się, grzech, są wypędzone z Warszawy. *Teat.* 15 *c*, 82. Jakiś skrupulat, wszytko się u niego nie godzi, grzech. *Teat.* 19 *c*, 79. Kto czyni grzech, ten ze djabła iest; bo djabeł od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 3, 7. Tych, którzy takowy grzech płodzą, wodą karać. *Glicz. Hych. D* 7 *b.* Niepodobnać, kto się człowiekiem urodził, bez grzechu bydź. *Psalm.* 34. Kiedy się człowiek téy kalkulacyi zględzie, zdaie się, iak gdyby grzechow pozbył. *Teat.* 16 *b*, 1., *Eccl.* прегрѣшенія *Gr.* παραπτώματα *praeteritia peccata.* – Grzech ciemność iszuka. *Cn. Ad.* 276. Grzech, djabła śmiech. *Zegl. Ad.* 82. Grzech dobrowolny, karania godny; grzech nad wolą odpuszczenia godny. *Cn. Ad.* 276. eine muthwillige Sünde – eine unwillkührliche Sünde. *Sło.* każdi hřich má swogu pokutu (cf. każda choroba ma swoie lekarſtwo). Grzech nieznany, nie bywa karany. *ib.* 277. Grzech zamyślany smakuie, co popełniony katuie. *ib.* Grzechu poznanie, z niego powstanie; grzechu wyznanie, iest iego zgładzenie. *ib.* Grzechy trzeba strofować, ale osobom folgować. *ib.* – Grzech nieczysty, z cielesny grzech, eine fleiſchliche Sünde. Grzech przyrodzony, który się na nas rodzeniem samym wylewa. *Skarg. Kaz.* 472. die Erbſünde. Grzech o pomstę do nieba wołaiący. *Teat.* 30 *b*, 7. eine himmelſchreyende Sünde, *Sr.* 1. nekmanſtwo. Grzech śmiertelny eine Todſünde. Jeden dla swéy kochanki, by z nią tylko siedział, I siedmby na się grzechów śmiertelnych powiedział. *Zab.* 7, 309. *Nar.* Cudzołożnica dość nie maiąc na tym, grzech grzechem goni. *Jabł. Ex. C* 3

ſie häuft eine Sünde auf die andere. - Gdy co prawda, to niegrzech. *Zab.* 16, 400. Płacz utrapionemu niegrzech. *Paſt. Fid.* 16. Niegrzech *indelictum. Cn. Th.* 502. Za niegrzéch wszyſtko poczytaiąc, naywiększą zbrodnią wypełnić gotow. *Gor. Dz.* 30. eine Unſünde, unſchuldige Sache.

Pochodz. *Grzechowy, grzeszek; grzesznik, grzesznica, grzeszny, grzeszyć, bezgrzeszny; iawnogrzesznik, rozgrzeszyć, zgrzeszyć* (Ks. грѣхолюбецъ **grzecholubnik;* грѣхолюбивый; Ec. любогрѣховый **grzechulubny;* Ks. грѣховодникъ **grzechowodziciel:* грѣховодничать, *do grzechu zwodzić;* грѣховодство **grzechowodnictwo.*

GRZECHOCĘ *ob.* Grzechotać. GRZECHOŁKA, - i, *ż.*, iaſkołka, która się gnieździ w kratach okien, gniazdo osobliwszym sposobem sobie buduie z ziemi, w pyszczku niesioney, ktore sianem i piórami wyściela. *Lad. H. N.* 52. die Fenſterſchwalbe. cf. Jerzyk). GRZECHOTAC, GRZEGOTAC, KRZEKOTAC, - ał, - oce, *cz. ndk.*, cf. rzegotać, gruchotać, klekotać, klappern, mit einer Klapper. *Bh.* břehtám, břehcy, řehtám, řehcy; *Slo.* ra-pocy; *Sr.* 2. ſchjerkotaſch; *Cro.* ſkrobochem, ſkrebechem, ſkergutam; *Ilg.* zbrgók, tsergetek; *Vd.* ropotati, ropoteshem, shkrepetati; *Crn.* ropotshem; *Rs.* дребезжáть. Grzegżołka grzegoce. *Baniat. J.* 4. t. i. gruchawka grucha, die Turteltaube trommelt. Kokosz krzekocze. *Dudz.* 21. (cf. krekorać). §. * lasne żaby, które Faraona karały, codzień tu krzekotaią przeciwko prawdzie chrześciańſkiey; poydźże ieno z temi grzegotkami na światło kościoła ś. *Birk. Exorb.* 7. (cf. ſkrzeczeć, krzektać, *Bh.* křehotám, křehocy, křehotati, *Ger.* knarren; *Kg.* karkocchjatti. GRZECHOTANIE, GRZEGOTANIE, - ia, *n.*, *Vd.* ropot, ropotanje, klopot, das Klappern, Geklapper; *Sr.* 1. zjerkot. Krucy wzbiwszy się z wielkim krzekotaniem, bili na okręt. *Kosz. Cyc. D* 2. cf. ſkrzekotać. GRZECHOTKA, KRZEKOTKA, GRZEGOTKA, RZEGOTKA, - i, ż., gruchotka, die Klapper, *Bh.* chřestáčka, hrkawka; *Slo.* rapotáčka; *Sr.* 2. ſchjerkawa; *Sr.* 1. zjerkawka; *Vd.* ropotula, ropotuliza, klepetula, ropotez, klopotez, sraka, shkrepetniza, shkerbliza, beruka; *Crn.* ropotûla, ropotuléza, klepetûla; *Bs.* gnakara, frricjaglka; *Rg.* svarcjóka, klepetallo; *Cro.* ſkrobotálka, ſkrablyicza, ſkrebetalyka, klepetalo, klopotecz, ſkreblicza; *Ilg.* tsergettyú; *Rs.* трещóтка, трещóтка, щелкýшка; *Ec.* стрóкало. Bywaią niewesołe czasy owe trzy dni wielkopolne, kiedy uſtaią dzwony, a na ich mieysce odzywaią się grzegotki. A to w dzień ś. *Grzegorza* iuż się gotuią grzegotki. *Swad.* 1, 118. W Wielki Piątek u nas nic nie słychać, prócz niewdzięcznego głosu rzegotek i klekotek. *W. Poſt. W.* 254. Grzegotka wielkotygodniowa. *Chmiel.* 1, 1189. Grzegotki, któremi chłopcy w Wielki Czwartek Judasza wyganiaią *Haur Sk.* 286. Wrzaſkliwe grzegotki. *Kras. Mon.* 26. Krzekotki, wyganiania Judasza. *Smotr. El.* 39. GRZECHOTNIK, - a, *m.*, *crotalus*, rodzay węży, maiący ogon chrząſtkami ſławowatemi zakończony, który gdy się rusza, chrzęſt na kształt grzechotki wydaie. *Zool. Nar.* 200. die Klapperſchlange.

GRZECHOWY, GRZECHOWNY, - a, - e, od grzechu, Sünden s. Zmaza grzechowa. *Groch. W.* 90. Nadgrody świętéy cnoty, zapłaty grzechowe. *Pot. Arg.* 225. Niemaiący kwasu grzechownego. *Smotr. Ap.* 153.

GRZECZNIE, *adverb. adj.* Grzeczny, *1) grzeczy, ku rzeczy, do rzeczy, *czyście, należycie, dobrze, *Rs.* чинно, ganz gut, ganz artig, zweckmäßig, zur Sache. Może grzecznie kto malować, nie będąc malarzem. *Petr. Et.* 99. Konie grzecznie ubrane. *Warg. Wal.* 150. Wyspy te Henryk grzecznie zmocnił. *Boter* 2, 86. *oppos.* niegrzecznie, niegrzeczy, nie ku rzeczy, nie do rzeczy, nic do rzeczy; n. p. Tym sposobem place domów budowania niepożytecznie i niegrzecznie do gospodarſtwa będą wydzielone. *Petr. Pol.* 104. - §. 2) dwornie, obyczaynie, uniżenie, höflich, artig, *Rs.* ласково. Ja mu iak naygrzeczniéy odpowiedziałem, a on się urasił. *Ld.* Z grubiianami trzeba się grzecznie obchodzić. *Zab.* 4, 157., *Rs.* благопристóйно. GRZECZNIS, - ia, *m.*, uniżony, przesadzaiący w grzeczności, ein gar zu höflicher Menſch, ein Komplimentenſchneider. *Rs.* учтивецъ. Z grzecznisiów albo offertowniczków naypręd*za pokazuie się zdrada. *Fred. Ad.* 68. GRZECZNIUCHNY, - a, - e, - *ie adv.*, *interc. adj.* Grzeczny, gar ſehr artig. W zwierciedle żona patrzy się młodziuchna: Snać pochlebuie, rzecze, żem grzeczniuchna. *Bratk. O* 3 *b.* *GRZECZNOLUBIĄCY umysł, *animus generosus. Fred. Ad.* 93. adelderkend. *GRZECZNOPOCZCIWY, - a, - e, - *ie adv.*, pełen pozorney cnoty i grzeczności, voll Höflichkeit und Ehrlichkeit. Człowiek grzecznopoczciwy, kiedy kraśdź i zdradzać Nakaże okoliczność, zdradzi i okrudnie. *Kras. sot.* 21. GRZECZNOUPRZEYMY, - a, - e, - *ie adv.*, z uprzeymością grzeczny, von einnehmender Artigkeit. Francuz grzecznouprzeymy. świegotliwy, gadacz. *Kras. W.* 61. GRZECZNOSC, - ści, ż. *§. zdatność ku któréy rzeczy, dorzeczność, zdolność, stosówność, die Fähigkeit, Tauglichkeit. Pierwszy do godności stopień, nie wiedzieć swoiéy do siebie grzeczności. *Pot. Arg.* 444. *§. piękność, krasa, die Schönheit, Artigkeit. Znaczney grzeczności dama. *Tr.* t. i. urody. - §. obyczayność, Höflichkeit, Artigkeit, *Bh.* zdvořilost; *Crn.* perlizhnost; *Vd.* zhednost, fletnost, perludnost; *Ross.* доброприáтіе, вѣжливость, вѣжество, благопристóйность, приятéльство, учтúвость, сговóрчивость. Grzeczność i przyiemność iest obyczayności ciała. *N. Pam.* 18, 376. wyrażeniem lub naśladowaniem cnot towarzyſkich, *ib.* 13, 44. po fr. politesse. *Mon.* 76, 421. Grzeczność na tym, abyśmy nic nie czynili ani mówili, tylko co się innym podobać może, a to sposobem miłym, poważnym i delikatnym. *Zab.* 4, 145. Grzeczność, okraſa obcowania ludzkiego, umie każdemu dogadzać. *Mon. a.* 65, 145. Grzeczności powinnością znosić grubiiaństwo. *Zab.* 4, 156. Z grubiianami grzecznie; bo niegrzeczność drugiego nie usprawiedliwia naszéy. *Zab.* 4, 157. - Był nam rad bardzo, tysiąc grzeczności uczynił. *Test.* 56 *b*, 80., *Rs.* угождéніе usługa, przysługa, Gefälligkeit, *Sla.* ljubav; *Rs.* удружить чѣмъ кому, grzeczność świadczyć. GRZECZNY, - a, - e, §*. do rzeczy będący, stosówny ku rzeczy, dorzeczny, *comme il faut*, w należytym stanie, zdatny (*oppos.* niedorzeczny, niedorzeczny, tauglich, gehörig, tüchtig, brav. Zbudował

tam zamek grzeczny, obawiaiąc się praktyk potaiemnych. *Boter* 82. Hiszpanii nie schodzi na portach grzecznych. *ib.* 4. Tam iest grzeczna forteca. *ib.* 6. Miasto po prawéy ręce rzeki ma grzeczny przyiazd. *ib.* 42. Osadziwszy miasto, przecię iszcze w pole do 15000 ludzi grzecznych, do boiu godnych, przebrało się. *Zołk. Mscr.* 55. Balicki, acz był w leciech zeszły, ale na sercu grzeczny, śmiały i mężny. *Gwagn.* 646. Każdemu grzecznemu każda kraina szczęśliwa. *Paſt. Fid.* 254. *oppos.* niegrzeczny, *niekrzeczny, *nickrzeczny, z niedorzeczny, od rzeczy, nicht zur Sache gehörig, untauglich, unnütz. *Futiles causas dicis*; nie krzecznego nie powiadasz. *Mącz.* Niekrzeczny, *niczemny, małoważny, *friuolus, nullius momenti. Mącz.* – *§. piękny, krasny, pozorny, ſchön, hübſch, artig, *Rs.* хорóшій, чúнный. Woysko krola było ozdobne, konie i chłopi grzeczy, piechota też grzeczna. *Bielſk. Kr.* 721. Kto nad Eurypida grzeczniéyszo tragiedyo pisał? *Warg. Wal.* 95. Nie cieśli, ani kowalowi przypisuią grzeczne budowanie domu; ale temu, który kształt iego wynalazł. *Petr. P.* 48. Pokoiowi Sułtańscy grzeczni, na urząd wybrani, aby z nich żaden szpetny nie był. *Star. Dw.* 24. Tam obfitość grzecznych ryb. *Boter.* 4. Nie bez szkody zdrowia swego niebezpieczneńy Szukaią przez okrutne rany śmierci grzeczneńy. *Otw. Wirg.* 462. *pulchram mortem.* – §. grzeczny, obyczayny, ulizany, höflich, artig, *Bh.* zdworný, zdwořilý (*ob.* dworny); *Rg.* dvoran; *Sla.* ljubazan, uljudan; *Vd.* zheden, fletn, fleten, vluden, perluden; *Crn.* perlizhn, salûdn, perludn; *Rs.* привѣтливый, благопривѣтливый, бѣжливый, добронравный, учтивый, очеслливъ, поклонный, сговорчивый, привѣтственный Grzeczniéyszym z zagranicy do domu wróci, kto był grzecznym doma. *Pot. Arg.* 9. Pompilia na tych igrzyskach bydź chciała; nadto grzeczny Pompiliusz razem z nią poszedł. *Stas. Num.* 1, 18. *trop complaisant.* – Grzeczny człek z niego, trzyma się pięknie. *Gemm.* 96. Lepiéy bydź mniéy grzecznym, a czynić dobrze. *Kras. Pod.* 2, 212. Za moich czasów i grzeczność Nie taka iak teraz była, Duma, potwarz i wszeteczność W posiedzenia nie wchodziła, A iednakże grzeczni byli, A iednakże się bawili. *Kras. Liſt.* 224. Nie iest teraz rzecz grzeczna modlić się, a zwłaszcza kiedy nie w kościele. *Kras. Pod.* 2, 212. Proszę cię, iakeś grzeczny, uczyńże mi to, *Rs.* пожáлуй, ich bitte dich bey deiner Artigkeit. – Grzecznyś, żeś to uczynił, z lepſkiś, du biſt ein braver Kerl, daß du... GRZECZY z g rzeczy, k rzeczy, ku rzeczy, do rzeczy, należycie, *czyście, słusznie (cf. gmyśli, gwoli), zur Sache, der Sache entſprechend, paſſend, ſchicklich, erforderlich, gehörig, recht, brav. Jeśli to słuszna, i ieśli to grzeczy? *P. Kchan. Jer.* 111. Letkomyślnym wszystko nie grzeczy się widzi. *Kłok. Turk.* 103. Toby wielkio niekrzeczy było. *Petr. Ek.* 117. O iak wielkie niegrzeczy, o sprawa żałosna. *Pot. Arg.* 639. To iest wielkie niegrzeczy. *Petr. Pol.* 98. *absurditas.* To ieszcze większe niegrzeczy. *ib.*: Abgeſchmacktheit, Unſchicklichkeit. Cóżby to za grzeczy, nauk głębszych szukać, a języka swego zaniedbać! *Now. Char.* Coż to za grzeczy, aby poganie nie mieli bydź zwyciężeni? *Jan. Lig. H.* 6. iaki to rozum, iaka racya? *Slo.* ſmeći *quadrat.* Było co chwalić; woysko ozdobne i niemałe było; więc konie i chłopi grzeczy; piechota też grzeczna. *Boh. Zam* 128. Grzeczy, grzecznie, iak przymuszał, iakby go wymalował. *Cn, Th.* ſchön, hübſch.

GRZĘDA, – y, ż., Grządka *demin.* (bróżda), zagon brozdami określony (*Etym.* rzęd) (eine Furre, ein Beet, ein Gartenbeet, *Slo.* hrada; *Vd.* grad, greda *Crn.* gręda; *Cro.* grèda *porca*; *Sla.* slog; *Rs.* грядá; *Ec.* грýдіе, мѣсто празднос въ саду между деревьями. Grzędami, zagonami *Rs.* погрядно (cf. rzędami). Zagony drugdzie grzędami zowią. *Cresc.* 302. Wyglądaiąc rozwinienia się kwiatka, od grzędy do grzędy przechodzi. *Karp.* 3, 72. W tym czasie grzędy w ogrodach ryć i gnoić trzeba, w których na przyszłą wiosnę sadzi zioła. *Zaw. Gosp.* Grzęda kwiatowa *Rs.* цвѣтникъ, цвѣтничекъ, różowa *Vd.* roshishe). Pan ma ośm miasta i wsi na Ukrainie, a my tam nie mamy i grzędy. *Teat.* 26, 32. – §. żerdź, drąg, baleczka, eine Stange; *Sor.* 2. gréda; *Sor.* 1. ráda, ráda; *Cro.* greda, trabs, szlem; *Bs.* greda, ejabrun; *Dl.* greda; *Hg.* gereda; *Sla.* gréda, gréde, rûda; *Rag.* gréda z brika). *Rosc.* cmónna. cf. *Germ.* Grendel, Gründel Adlg. cf. grządziel). W szczególności grzęda do siedzenia kurom. *Dudz.* 23. siadło, die Hühnerſtange, *Crn.* gręda, *Boh.* hřáda; *Vd.* kurnjak, kotez; *Rs.* насѣсть, насѣсти. Aby pawiom liszki nie szkodziły, przeto na ostrowiech albo na *grządziech między wodami ie osadzić. *Cresc.* 575. (w kurnikach, w koycach). Dobrze kurowi na grzędzie. *Kochow.* 292. Dano kurowi grzędę, a on wieży chce. *Budn. Ap.* 90., *Opal. sat.* 80. cf. na Ćwiekmu popuściasz, to on się domyśli na łokieć). Jak rad wyiedziem (Cezar mówi) złożywszy urzędy, Wzlecę z kogutem Antoni do grzędy. *Chroſć. Fars.* 60, t. i. skrzydłowę podniesie). – Kury na grzędę idą. die Hühner ſetzen ſich, gehen ſchlafen. Kury z grzędy spędzić. – §. drążek do zawieszania szat. *Wlod.* eine Kleiderſtange, eine Stange, Kleider darauf zu hängen. Grzęda z szatami u gospodarza *Klon Woł.* 3., *Rs.* грядá, грядочка.

GRZEGOCĘ *ob.* Grzechotać.

GRZEGORZ, – a, *m.*, *Gregorius*, imię męzkie, Grześ, – ia, *zdrb.*, Gregor. Grzegorz S. dziatki z niewoli odkupował a do szkoły dawał, a ztąd w iego dzień dawaią dzieci do szkoły. *Biel. Sw.* 96 *b.*, *ob.* Gregoryanki, Gregoryinki.

GRZEGOTKA *ob.* Grzechotka. GRZEGZOŁKA *ob.* Grzegżółka.

GRZEIĘ *ob.* Grzać. GRZEIĄCY, – a, – e, *part. act.*, ciepło robiący, wärmend, erwärmend. Grzeiące trunki.

GRZĘPA, – y, ż., drobne kamienie na miałkiey wodzie. *Mag. Mec.* kleines Geſteine in einer Untiefe (cf. Pryta). Miasto to Neptun sam trójzęby Wywiódł, spoiwszy iepo w morzu grzępy. *Miask. Ryt.* 2, 135.

GRZES, Grześ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Grzegorz, Jürgel, kleiner Gregor. *ob.* Grzesiowa.

GRZESC, Grześć, grzebł, grzebie, grzebię *cz. ndł*, *Bh.* hrabati; *Slo.* hrabem; *Sr.* 2. rišch; *Sr.* 1. rièbati. *Brez. Cro.* grabati, grnszti, grèbem, cheperlem, cheperlam. *Brn.* grebſti, ogrebiti (*Vd.* grebati; *Crn.* grębam z łopatą zrzucać; *Rs.* грéсть, грести; грéбу грести, гресться usiłować o co, drzeć się do czego, *Ec.* грести веслóмъ *remigo*, грéбу сѣно grabię siano, грéбу

умёршаго, погребло pogrzebuię). cf. grabić, grabarz, grob, cf. *Dan.* grave, *Suec.* grafwa, *Gr.* γραφειν, *Ger.* graben, ſcharren im Sande, wühlen, gmerać w ziemi, n. p. Widzi nadobne d ieciątko, a ono w piaſku grzebie, by małe kureczątko. *Rey Wiz.* 126., *Rag.* cepargljatti; *Vd.* praſkat, derſkati, derkati; *Bh.* popelit ſe (cf. popel). Koń dzieiny nogami ziemię grzebie. *Cresc.* 525. Ociepi nasi chlebodawcy, gdy grzebią dla nas uſtawicznie w ziemi. *Leszcz. Gl.* 100. Niemasz łaſkawych nam iaż bogów; fortuna wszyſtko oślep grzebie. *Bardz. Luk.* 120. bróżdzi). Grzebią temu za uchem cyrografy dług. *Rey Wiz.* 68 *b.* niespokoyny o długi). Za uchem mu to grzebie e frasuie go, es geht im im Kopfe herum, *Jr.* - g., grześć s chować umarłego, begraben. *Bs.* sagrobſti, zakopati, ukopati, ſtavit u zemglja, zadubſti, zagrrnuti, *Sla.* ukopati; *Cro.* pokapati, zakopati; *Vd.* pokopati, podzemljavati, h' semli perpravit; *Rg.* vkopatti, zakopatti, zaklopitti u grób; *Ec.* гребу умёршаго, corpenao. Niemá kto trupów grześć. *Birk. Kant. A* 4 *b.* Grzebła niewiaſta męża swego. *Warg. Radz.* 300. Nie bydź chciemi, nie ſtronić od grzebienia ciał zmarłych. *Bzow. Roż.* 108. Cóż daley żądasz? równa dla waszech ſtanow Ziemia, tak grzebie ubogich, iak panów. *Hor.* 1, 238. Dopaść mi grześć oyca mego, &c. Niechay umarli grzebią swe umarłe. *W. Luc.* 9, 59. (pogrześć. *Bibl. Gd.*) Grzebiąc szlachcica, co się ſtarym białym koniem Pieczętował, siła ksiądz dyszkurował o nim. *Pot. Jow.* 108. (na iego pogrzebie). NB. Że *Tobiasz*, pomimo zakazu Despoty Pogá'iego, sekretnie ziomków zabitych chował; ztąd żyda grześć, coś taiemnego knować (einen Juden begraben) etwas heimlich ſchmieden. Kiedy kto co kryiomo robi, zrzebie żyda. *Pot. Luc.* 76. Nie darmo to; coś to t. i. t, żyda tam iakiegoś grzebią *Cn. Ad.* 568. Powiedz prosto, a nie grzeb' po prożnicy żyda. *Pot. Arg.* 85. Sam tylko grzebię Eumenes żyda, Że on winnieyszy, niżeli mię nęka. *Pot. Syl.* 329. Wprzód iednak, niż się z nową rebellią wyda, Chce fortelu poradzić, chce to grześć żyda. *Pot. Arg.* 172. Wymawiay ty go iak chcesz, grzeb' dla niego żydy. *Morszt.* 136. - §. Cóż czynisz? wſtyd grzebiecie. *Bardz. Luk.* 58. podgrzebacie, wykorzeniacie). §., Grześć się *zaimk.*, bydź pochowanym, pochować się, begraben werden, ſich begraben laſſen. Nakłonił poddanych, żeby się pod kościołem nie grzebli. *Xiądz.* 233. Pan był pochowany obrzędem, z iakim w Palestyńſkim kraiu Grześć się żydowie zwykli. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 3 *b.* - §., *fig.* grześć się do czego, gramolić się, drapać się, drzeć się, przedzierać się, usiłować o co, wonach ringen, ſtreben, hinarbeiten. *Rs.* грестьса. On grzebłby się do tego, by siedź i pod lodem, Aby iedno oglądać, co roſkoszy [illegible]. *Rey Wiz.* 22 *b.*

Pochodz. *cf. grob, gruba, grobarz, grabarz, grabarka, grześć. - Grzebielucha, grzebło, grzebień; dogrzebać, dogrześć; nagrzebać, nagrześć, niegrzebny; pogrzebać, pogrześć, pogrzeb, pogrzebny, pogrzebowy, obgrzebać, obgrześć, odgrzebać, odgrześć, rozgrzebać, rozgrześć; wygrzebać, wygrześć, zagrzebać, zagrześć, zagrzebany.*

GRZESIOWA, - y; ż.; żona Grzesia t. i. Grzegorza, bey Jürgen Frau. Bartosowa i Grzesiowa ſtara, ieżdżą na łysą górę. *Teat.* 28 *b*, 151.

GRZĘSKI *ob.* Grząski.

GRZESZEK, - szka, *m.*, *Demin. Nom.* grzech, eine kleine Sünde. GRZESZNICA, - y, ż., pełna grzechow, die Sunderinn. *Boh.* hřiſſnice; *Sor.* 2. greſchniza, greſchnizka; *Sor.* 1. riſchnica, hriſchnica, reſchnicza; *Rg.* greſcuiza; *Bs.* greſsnica; *Cro.* greshnicza; *Crn.* greshnèza; *Vd.* grieshniza, pregrieshniza; *Ec.* грѣшница. Z wielkim ſtrachem przyszła do pana, bo była poganka, a wielka grzesznica. *Rey Pſt. N.* 1. Pierze kurze godzi się na poławie ku siedzeniu pani grzesznicy. *Cresc.* 583. GRZESZNICZY, - a, - e, od grzesznika, Sunder-. *Cro.* gresnichki; *Rag.* grescnicni; *Ross.* грѣшничій. GRZESZNIK, - a, *m.*, *Boh.* hřiſſnik; *Slo.* hriſ'nik; *Sr.* 2. greſchnik; *Sr.* 1. reſchnik, riſchnik, hriſchnik; *Cro.* greshnik, gresnik; *Vd.* grieshnik, pregrieshnik; *Crn.* greishnik; *Sla.* grishnik; *Rg.* grescnik; *Bs.* grescnik, grjecnik, grecnik; *Rs.* грѣшникъ, грѣхопворникъ. pełen grzechow, grzeszący, der Sünder. Ja się obciążonym wielkiemi grzechami bydź znam, i daymy to, że i ty grzesznym iest, ale ia większy grzesznik, bo ia swoie i cudze grzechy noszę. *Skarg. Żyw.* 1, 158. Wiele iawnych i taynych grzeszników, siedziało z nim. 1 *Leop. Marc.* 2, 15. *ob.* ſiawnogrzesznik). GRZESZNICZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.* das Sünderchen. *Sr.* 2. greſchnizk. GRZESZNOSC, - ści, ż., *Boh.* hřiſſnoſt; *Vd.* grieshnoſt, greshlivoſt, na hudu nagnjenoſt, hudobitnoſt). podległość grzeszeniu, skłonność do grzeszenia, grzeszne przyrodzenie, die Sündhaftigkeit. cf. bezgrzeszność. GRZESZNY, - a, - e, - ie *adv.*, grzeszeniu podległy, grzeszący, grzechów pełny, ſündig, ſündhaft. *Bh. et Slo.* hřiſſný; *Sr.* 2. gréſchni; *Sr.* 1. riſchny, réſchniwé, hriſchny; *Sla.* grishni; *Cro.* gressni, greasen; *Rg.* grèscni; *Vd.* grieshni, grieshen, pregrieshen, grieshliu, pregrieshliu, na hudu nagnien, hudobiten; *Rs.* грѣшный, грѣхóпный. *Ec.* погрѣшный; (согрѣшный. въ коморумъ можно грѣшить, согрѣшительный). Mniemacież, że oni nad wszyſtkich iunych grzesznieyszemi byli, iż takowe rzeczy ucierpieli? *W. Luc.* 13, 2. GRZESZYC, - ył, - y, *czyn. ndk.* zgrzeszyć *Dok.*; *Bh.* hřeſſiti, hřeſſim; *Sr.* 2. greſſáiſe; *Sr.* 1. réſchu, riſchu, hriſchu; *Cro.* greshiti, gresiti, gressim, zagreſaújem; *Dl.* szagressujem; *Rg.* grjèsciti, sagrjesciti, sagrjescivati; *Bs.* grjesciti; *Vd.* grieshiti, greshit, pregrieshiti, pregrieshuvati, se sagrieshiti (cf. *Vd.* grieshati, grieshem, agréshim *desiderare*, potrzebować a nie mieć); *Crn.* greishiti, greshim, sgreshim, agreshim, apèzhàm sè; *Rs.* грѣшить, грѣхопадать, согрѣшить, согрѣшать; *Ec.* законопрестунать, (cf. *Hbr.* חטא ratscha *peccauit*; *Gr.* ἁμαρτω, *Lat.* reus, *Ger.* raſen). grzech popełniać, ſündigen. Kto czyni grzech, ten ze djabła iest, bo djabeł od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Joa.* 3, 7. Jeszcze lepiey nie grzeszyć, niżli pokutować. *Pot. Arg.* 443. Dwa kroć grzeszy, kto się grzechu nie wſtydzi. *Cn. Ad.* 217. Gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmiele. *ib.* 236. *abo*: gdzie wielu grzeszy; tam nikt karany nie będzie. *Przeſtr.* 113. Gdy występków nie karzą, grzeszyłby, ktoby dobrze czynił. *Psalmod.* 33. Kiedy płużą występki i swe mieysce maią, Grzeszy, kto dobrze czyni, iako powiadaią. *Gow. Siel.* 367. Na grzechy się gniewa, nie na grzeszące. *Pilch. Sen.* 245. czołem biię osobom, ganię

obyczaie). Przez co kto grzeszy, przez to będzie karan. *Pot. Arg.* 234. *Wad. Dan.* 144. Przez co kto grzeszy, w tęż miarę Sam potym odbiera karę. *Jakub. Bay.* 217. *Smotr. Ap.* 144. Grzeszenie *Rs.* грѣхопаде́ніе płodzenie grzechów. – Panie nie day mi zgrzeszyć, niegodna ieſteś takiéy matki, iak ia. *Teat.* 30 *b*, 18. nie poczytuy mi za grzech). – Milczeć obiecuie, i nie zgrzeszyć w słowie. *Jabł. Tel.* 40. nie chybić, nie zdradzić, nie wydadź). GRZESZYSKO, – a, *n.*, *pogardl.*, szpetny grzech, häßliche Sünde. Swych własnych wielkich a sprosnych grzeszyſk i złości nikt widzieć nie chce. *W. Poſt. W.* 12, 103.

Pochodz. *pod słowem* Grzech.

GRZEYSKARB, – a, *m.*, (*ob.* grzać) liczykrupa, smindak, ſkąpiec, ein Knicker. W kim umysł wspaniały, iuż ten w trosze swoiéy Większy pan, niż grzeyſkarb, co o grosz płacz ſtroi. *Ryb. Gęśl. C* 4.

GRZĘZNĄĆ *ob.* Grążnąć. – GRZĘZY *ob.* Grąz, gręzy, grędzidło.

GRZMIEC, grzmiało, grzmi, *bezob. ndk.*, *Boh.* hřmiti, hřmělo, hřmi, hřmiwati, hřmiwa; *Slo.* hřmeti; *Sr.* 2. ße grimmaſch, ße grimmotaſch; *Sr.* 1. rimotę, rima, ſo rima; *Vd.* germeti, germati, germim, gormi; *Crn.* germęti, germy, garmy, germim, grumim, gromim (*ob.* gromić); *Bs.* garmiti, ghermiti, ghrrimiti, mugniti; *Rg.* garmietti, gromitti; *Sla.* gȅrmi; *Cro.* gȅrmeti, gȅrmi; *Rs.* грѣ́мыть, громъ громи́мъ, cf. *Hebr.* רעם raam: *tonare*, *ſtrepere*, cf. *Gr.* ὄρμη, Niederſ. grommen). Grzmi, gdy piorun chmury przedzieraiący, grzmot robi, donnern. Zachmurza się, grzmieć będzie. Téy nocy ſtrasznie grzmiało. – Grzmi mi w uszach i szumi mi w uszach, es ſauſet mir in den Ohren. Grzmi mi we łbie *phys. et moral.* Od guza tego ſtrasznie mu grzmi w głowie, es ſauſt ihm im Kopfe. §., grzmieć *Person. neutr.*, huk wydawać, donnern, krachen, *Rs.* грѣмѣть, грѣмало. Niebo grzmi, *P. Kchan. Orl.* 1, 236. Bruki grzmią i ulice od karoc i koni. *Tward. Wład.* 157. Tłuką w paiże grzmiące mosiądzowe. *ib.* 6. Bębny grzmią i działa. *Tward. Wł.* 137. Grzmiały piersi od pięści. *Bardz. Tr.* 444. Piersi grzmiały z ciężkich razów. *ib.* 526. – §., *Activ. Grzmić*, piorunować, grzmotu narabiać, donnern. Wzbudzi chmurę grzmiący Jupiter na powietrzu dżdżyſtą. *Tward. Wład.* 193. Kaius Cesarz sprawił sobie taką machinę, którą niby na przekor grzmotom, grzmił, i przeciw piorunom piorunował. *Pilch. Sen.* 171. GRZMIENIE, – ia, *n*, *Boh.* hřmění, *Sr.* 2. grimmane; *Sr.* 1. rimani; *Crn.* germenje; *Cro.* germlyavicza. *Subſt. Verb.*, grzmot, das Donnern, der Donner. Z pary ziemney ſtawaią się wiatry, grzmienia, pioruny. *Zebr. Zw.* 1. Dały się słyszeć grzmienia. 1 *Leop. Ex.* 19. Grzmienie w uszu, z szum das Sauſen in den Ohren. *Tr.* GRZMIŁAS, – a, *m.*, miano ogarów. *Kniaź. Poez.* 3, 120. ein Name der Stäuberhunde, (Waldbonner). GRZMOCIC *ob.* Grzmotnąć. GRZMOT, – u, *m.*, *Bh. et Slo.* hřmot, *Sr.* 2. pogrim; *Sr.* 1. rimot, rimenę, rimotano, reſkot; *Bs.* garmgljavina, ghrrimgljavina; *Vd.* grum; *Cro.* gȅrm, germlyavicza; *Rs.* громъ grom, huk ſtraszny, pospolicie za piorunem następuiący. *Wyrw. Geogr.* 36. Łoſkot wzbudzony na powietrzu z parowania cząſtek siarczyſtych, w atmosferze nagle zapalonych. *Dyk. Med.* 2, 448. der Donnerknall, der Donner. Z otrącania się chmur o chmury, łyſkawice i grzmoty pochodzą. *Otw. Ow.* 250. *Boh. Djab.* 171. Donnerwetter, Gewitter. Grzmot uderza po grzmocie, błyſk razi po błyſku. *Dmoch. Jl.* 251. ein Donnerſchlag nach dem andern. Bez grzmotu pioruny ſtraszliwsze. *Pot. Arg.* 617. Z takiego grzmotu trzaśnie piorun. *ib.* 496. – §., bałuch, łoſkot, trzaſk, grom, Getöſe, Donner. Z wzaiemnego między sobą dwu ciał twardych uderzenia, grżmot bywa. *Sak. Pr.* 61. Grzmot woienników. 3 *Leop. Jer.* 47, 3, (chrzęszczenie 1 *Leop.*) Grzmot końſki usłyszeli. *P. Kchan. Orl.* 1, 106. (tenten). Grzmot od bębnów miedzianych, od trąb, od ruśnic, od zbroy i od dział. *Zbil. Chrzc. A.* 2. Czołny płynęły, z głośnym grzmotem wioseł. *Warg. Cez.* 189. Obie ſtronie z wielkim grzmotem i krzykiem się potkały. *Stryik.* 35. – §. Byle nie zaczął od grzmotów po ſkórze moiey. *Teat.* 9 *b*, 17. od grzmotnienia w ſkórę, od plag). – §. Z oczu iego same grzmoty wyglądaią. *Teat.* 29, 4. groźny, ſtraszny). GRZMOTAC, – ał, – a, *czyn. ndk.*, grzmieć, piorunować, grzmotu narabiać, donnern, ein Getöſe machen. *Sr.* 2. ße grimmolaſch; *Sr.* 1. rimotam; *Rg.* gromignattise). Grzmotay iak chcesz, przewładny Jupiter, Ja nie zblednieię. *Zab.* 9, 35. *Zabł. ob.* Grzmotnąć. GRZMOTLIWY, – a, – e, – *ie adv.*, trzaſkliwy, łoſkotny, donnernd, krachend. Okryty laurem kaznodzieyſkiey pracy, Podniosł grzmotliwy głos Ociec Pankracy. *Kras. Antim.* 38. GRZMOTNĄĆ, – ął, – ie: *czyn. iednił.*, Grzmocić *ndk.*, z trzaſkiem uderzyć, gruchnąć, palnąć, *Vd.* povreshi, silnu vreshi, ſchmetternd ſchlagen, einen ſchmetternden Schlag geben. Podnosząc nogę pan Ogierowicz, ochotnie z całey siły iak wilka grzmotnie, z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Tręb.* Jak go posłyszycie, grzmoćcie kiymi należycie. *Teat.* 56 *c*, 106. Kiedy z flaszy dno przeźrzoczyſte obaczył, grzmotnął flaszę o ziemię. *Offol. Str.* 1. er ſchmetterte die Flaſche gegen die Erde. *Rg.* gromignattise, *in praeceps ruere*, bubnuti ò tlé, łupnuti, hrupnuti. GRZMOTNY, – a, – e, *Bh.* hřmotný, grzmotliwy, trzaſkliwy, donnernd, ſchmetternd, krachend. Piorunem grzmotnym mszczące się za niebo, rażę hardość tłumu. *Hul. Ow.* 100. GRZMOTOWŁADNY, – a, – e, gromowładny, donnerregierend. Wchodzą w złotem lśniącą salę, Grzmotowładnemu poświęconą. *Zab.* 14, 166. GRZMOTOWŁADZCA *ob.* Gromowładzca. GRZMOTOWY, – a, – e, od grzmotu, Donners. Sposoby liczenia oparzelizn grzmotowych. *Dyk. Med.* 2, 550. Umarli w tym samym położeniu, w iakim ich zastał cios grzmotowy. *ib.* 550.

Pochodz. *pod słowem*: Grom.

*GRZONĄC *czyn. iednił.*, grześć, garnąć, gmerzeć, ſcharren, kratzen (*ob.* odgrzonąć, podgrzonąć). Raz dwóch sporych wężów pod piękną dąbrową sprzęgłych, laską był grzonął, *baculi violauerat ictu*, *Zebr. Ow.* 64. (cf. grzmotnąć).

GRZYB, – a, lub, – u, *m.*, GRZYBEK, – bka, *m.*, *Dem.*, *Bh.* hřib; *Sr.* 2. grib; *Sr.* 1. rieb, rib; *Vd.* goba, gliva (cf. gąbka, gębka) (*Vd.* hrib, hriber = pagórek cf. garb); *Slo.* huba; *Hg.* gomba; *Sla.* gljiva; *Cro.* gliva, herchek; *Dl.* klobuchacz, pechurak; *Bs.* ghgliva, pecjurka, ghrrigljak, sargnacja; (*Rg.* hreeb, hrék *caudex*); *Rs. et Ec.* грибъ. (cf. garb, *Bh.* hřb). *boletus Linn.*, der Pilz,

ma spód dziurkowaty; bedłka zaś, *agaricus Linn*, pod spodem iest błonkowata. *Jundz.* 562, *et* 554. Grzyb prawdziwy, *bovinus Linn.* ma trzon gruby, głowę okrągłą, mięsistą, brunatnoczerwonawą, rośnie w suchych lasach; iest to ieden z nayużyteczniieyszych grzybów; zażywaią go świeżego, suszonego lub w maśle chowanego; pospolitwo wszędzie go *borownikiem* zowie. *Jundz.* 563. *Rs.* боровикъ, коровникъ, короваякъ. Grzyb korkowy, *suberosus*; czerwony, *cinabarius*; wonny, *suaveolens*; nakrapiony, *versicolor*; czarnogłowy, *fuscus*; skorkowaty, *perennis*. Tu należą także: maśluk, podosowik abo podosinnik, śluniak abo podbrzeźniak lub borowik; siedź abo chorosz; hupka. *Ld* W pospolitém używaniu te są grzyby: Kozakowie, biele, rydze, posadki albo podsadki; smarze albo piestrznice, olszowki, hołubki. *Syr.* 1394. cf. Kustrzebki, Karpiele. – Jeleni grzyb albo ielenia bedłka. *Lad. H. N.* 47. cf. prochówki, wężówki, muchomory; cf. *Bh.* daubrawnik, daubrawnicek, brizcch, trzapácje; *Vd.* mlezhnisa, kugmak. – §. *Phras., dicter., proverb.* Grzyby, ryby, łąka, mąka. *Wol.* dobre mienie). Powiadaią, gdy się grzyby zrodzą, chleba mało. *Kluk. Rosl.* 3, 99. Wieraze spore, lecz podłe, rodzą się iak grzyby. *Hor. Sat.* 141. Jeśliś grzyb, leźże w koźlab. *Frecl. Ad.* 65. Skóroś się rodził grzybem, do kobiałki grzybie. *Zabł. Amf.* 6. ieśliś szewc, patrz swego kopyta Schuster bleib bey deinem Leisten. W Turczech nie ieden z podłego stanu, w iednym momencie wyrasta, ni grzyb na wiosnę. *Kłok. Turk.* 58 er steigt empor, wie ein Pilzim Frühjahre, *cf.* spore iak konopi rośnie). Posredł do lasu na grzyby. *Rys. Ad.* 54. umknął, zwędrował). Idź Pan na grzyby z takim szlachcicem. *Teat.* 28 *b*, 76. (kryy się do kąta, pod ławę). Poślemy Pana Czesława na grzyby, *ib.* 31, 6. Osieł w iedwabiu, a człek w prostéy przędzy, Arystotelow na grzyby odeślą. *Wad. Dam.* 28. (cf. na dziady, pod płot). Kiedy tak łżysz, nie ma więcey pardonu, póydziesz na grzyby. *Zabł. Dziew.* 113. in die Pilze gehen przepadłeś. – §. Grzyb z zgrzybiałiec, starzec, strych, z urąganiem, spöttisch, ein alter Knaster, *Vd.* gerbazh z marasmyst.); *Rs.* хрычъ, хрычовка, старый хрѣнъ, остарокъ. (cf. tedyż rówien grzybu, ia starzec będę siedział bez zymy? *Pot. Arg.* 805.) Ze trzy dni wytrway stary grzybie, A sama cię śmierć bez mey pomocy przydybie. *Morszt.* 116. Siedźże tu grzybie, aż cię djabeł zdybie. *Rys. Ad.* 62. Zarzuca ci żonka, że zębów w gębie nie masz, żeś grzyb na pół zgniły. *Opal. Sat.* 15. Grzybowie ważyli się namawiać Zuzannę. *Bies. D.* 3. – *Temin.* Zjściły nieba, czegom żądał, Lico, Zjściły, grzybeś wszetecznico. *Hor.* 2, 280. *Kniaź.*, *fie anus*, babsko, ein verschrumpftes altes Weib. *ob.* grzybieć, zgrzybiały. – §. Nieochawy, nieczuły, ein Klotz, ein unbehülflicher, fabloser Mensch. Mniemał, żeby grzybami albo pniami byli, nie żeby który z nich wyrozumieć miał zdradliwe rady iego. *Baz. Hst.* 86. – §., grzyb morski, *tethea. Plin. H. N.* 32, 9. ein gewisser Meerfisch, *holothuria Rs.* губишка, die Seeblase, eine Art Schleimwürmer. – §., *Chirurg.* nazwisko to daią mięsiwom gąbczastym, miękkawym i ślamowatym czyli oślizłym, które się wznoszą z głębi rany lub wrzodów, lub które wyrastaią w otworze zadnim, w częściach przyrodzonych płci oboyga, po spółkowaniu nieczystym. *Dyke. Med.* 458. cf. dziwe mięso, wildes Fleisch, der Schwamm, ein schwammigter Fleisch-

ouswuchs in den Wunden; Feigwarzen cf. figi). Często dzikie mięso, grzybki różne wyrastaią na ranach, niechcących się żadnym sposobem goić. *Krup.* 5, 399. Gdy cyrulik widzi, że żadne grzybki z rany nie wyrastaią, niech ią co trzeci dzień tylko opatrzy. *Krup.* 5, 400. Póydzie wkrótce i miłe zdrowie bez pochyby, Bo mu już pysk wędrowne ukrasiły grzyby. *Nar. Dz.* 3, 55. franca, dworska ospa). – §. grzyb, grzybek z na knocie u lamp i świec, żużel; *Graeci et Latini translato* (fungus) *utuntur, cur non et nos? fungi vero iam emuncti* ułtrzyżyny. *Cn. Th.* der brennende Theil des Dachtes, die Schnuppe, Rose. – *W hutach* czasem w wyższym leyku pieca zbieraią się wielkie kawały materyi, w szkło odmienionéy, zwane grzybami. *Os. Rud.* 111. Glasschlacken. §., grzybek, *contemptim*, kapelusz płaski, do grzyba podobny, ein breiter flacher Huth. *ob.* birlet. *Cn. Th.* 32. – §., *ova frixa ad fungi similitudinem diducta. Cn. Th.* ein Eyerkuchen in Gestalt eines Bilzkopfes. GRZYBIA *ob.* Grzybień, GRZYBIASTY, – a, – e, szeroki wągórę iako grzyb. *Cn. Th.* flachköpfig. 2) iak grzyb miękki, dziurkowaty. *ib.* schwammig cf. gąbczasty, *Sor.* 2. гибогіté, *Slo.* hubatý; *Ross.* грибовѣтый, грибовидный. GRZYBIEC, – ca, iak, – iece *niiak. ndk.*, zgrzybieć *Dok.*, zgrzybiałym się stawać, starzeć, alt oder krumm werden, zusammenschrumpfen. *Rs.* одряхлѣть. Szukaiąc takiego męża, nietylkoby zestarzeć się, ale i całe zgrzybieć musiała. *Mon.* 68, 1011. Już świat grzybieie; iuż się te stare gmachy walą. *W. Post. W.* 15. Kto się rozkoszami bawi, zgrzybieie przed czasem. *Birk. Zyg.* 212. Wieku teraznieyszego człowiek staie się w 30 lat zgrzybiałym. *Zab.* 3, 158. *Hul. Ow.* 55. *Past. F.* 7. (GRZYBIEŁUCHA *ob.* Grzebielucha). GRZYBIEN, – ia, *m.*, GRZYBIENIE, albo wodna lilia. *Sienn.* 112. *Bh.* leknin, leknu; *Nymphaea Linn.* die Seeblume, rośnie w rzekach i wodach, z białym i żółtym kwiatem zażywa się w lekarstwie. *Kluk. Rosl.* 2, 221. Żółte grzybienie od żółtego kwiatu rzecrone. *Syr.* 773. *Rs.* грибовница, кувшинчики, одолень, кубышечки. – §., grzybienie mnieysze *ob.* Podbiał. – GRZYBIENIOWY, – a, – e, n. p. grzybieniowy korzeń, łotr sprzedał mi miasto pokrzyku. *Gorn. Dw.* 218. Seeblumen-; *Bh.* leknowý. GRZYBOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt grzyba, bilzicht, bilzenähnlich; pełen grzybów, wyrostków, schwammig, voll Schwämme und Auswüchse. Ponarastałe i grzybowate dziąsła. *Perz. Cyr.* 2, 193. GRZYBOW, – a, *m.*, okolica iedna w Warszawie, eine Gegend in Warschau (*Sr.* Gribowna folwark ieden w Luzacyi). Na podeyrzane mieysca, na Grzybow i Nalewki chodzisz. *Teat.* 1 *b*, 70. GRZYBOWY, GRZYBKOWY, – a, – e, od grzybów, od grzybków, Bilz-, Schwamm-. Grzybowa polewka eine Schwamm- (Schwämmerl-) suppe. *Sr.* 2. гибовé; *Rs.* грибный, грибовый. Grzybkowy sos. *Wol.*

GRZYMAŁA *herb*, trzy wieże z otwartą bramą; na hełmie także trzy wieże i pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen. GRZYMISŁAW, – a, *m.*, imię, miby głośny iak grzmot sławą. *Chmiel.* 1, 60. ein Name, Donnerruhm.

GRZYMKA, – i, *ż.*, Posłuszeństwo, więzienie, grzymka, ciemnica. *Saxon. Rej.* gatunek więzienia. eine Art Gefängniß.

GRZYT, – u, *m.*, zgrzyt, głośne zębów do siebie przycie-

ranie, das Knirſchen mit den Zähnen; ſkrzypienie, das Klirren, das Geklirre. Zabiiać, pałwić się z grzytu kaydan, ścinać głowy obywatelów. *Pilch. Sen.* 83. GRZYTAC, - ał, - a, *czyn. czstl.*, Grzytnąć *iednłl.*; zgrzytnąć *Dok.*, zębami głośno przycierać, mit den Zähnen knirſchen. *Slo.* zubami ſtŕipiu; *Sr.* 1. ze zubami kjipu; *Rs.* скрежетать зубами. Z wielkiey boleści grzytał zębami. - *fig.* Bronie zgrzytały. *Otw. Ow.* 650. chrzęszczały, klirren. GRZYTANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Knirſchen, Geknirſche, Klirren, Geklirre.

GRZYWA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* hŕiwa; *Sr.* 1. riba, riwa; *Sr.* 2. griwa; *Vd.* griva, grive, gribe; *Crn.*, *Cro.*, *Rag.*, *Bs.* griva; *Rs.* грива. cf. grzebień). die Mähne. Na karku u niektórych zwierząt, n. p. u konia, wołu, lwa, rośnie włos dłuższy grzywą zwany. *Zool. Nar.* 67. Zwierz grzywę albo kosę na szyi maiący. *Otw. Ow.* 625. Targnął mię za włosy, iak konia za grzywę. *Teat.* 51 *b*, 53. Grzywy dolna część *Rs.* загривокъ. Lew naieżoną Grzywą potrząsa, kiedy się sroży. *P. Kchan. Jer.* 220. §. Owi grzywowie, co czupryny w tyle noszą, przód podgoliwszy, iak grzywy kobyle. *Jeł. Ekon. E.* 1. ludzie niby grzywiaści, Mähnenmänner. GRZYWACZ, - a, *m.*, *Boh.* hŕiwnač = *columba torquata*, baumpnäcel *col. lign.*); *Crn.* grivnek; *Cro.* gerlach, *Dl.* grimach, grimis; *columba lignorum*, *palumbus Klein.* die Holztaube, większy od pospolitego gołębia. *Zool. Nar.* 227. dziki gołąb', *Lad. H. N.* 42. grzywacz, *palumbus* die Wald-Taube, gołąb' leśny, większy niźli dziki albo domowy. *Sienn.* 293. die Ringeltaube. *Krup.* 5, 68. Są i mnieysze grzywacze, które proſtactwo hukaczami nazywa. *Kluk. Zw.* 2, 298. Grzywacze huczne. *Banial. J.* 3. grzywacze huczały. *ib. B.* 4 *b*. Słyszysz, iak wzdychaią trukawki, gruchaią grzywacze. *Zab.* 12, 373. §. *fr.* ten grzywacz siwy, ten grzyb ſtary. *Pot. Arg.* 815. der alte Knaſter. GRZYWACZY, - e, - e, od grzywacza, Holztauben-. Gniazdo grzywacze. §., koloru gołębiego, *colombin Tr.* columbinfärbig. GRZYWIASTY, - a, - e, *Bh.* hŕiwnatý; *Slo.* hŕiwatý; *Sr.* 1. riwaté; *Cro.* grivaszt; *Rg.* grivalt; *Rs.* гривистый. grzywę maiący, mähnig, mit einer Mähne, bemähnt.

GRZYWNA, - y, *ż.*, GRZYWIENKA, - i, *ż.*, *zdrn. Bh.* hŕiwna; *Rs.* гри́вна teraz 10 kopiiek; гривенка, гривенни́къ, гривня́га dziesięciokopiynik; *Ec.* гри́вна z mnach funt, b) honorowy ałzbant, łańcuszek srebrny lub złoty). die Mark, ein Gewicht von 16 Loth; auch eine Rechnungsmünze. Grzywna, *marca*, była waga całkowita pewnéy liczby granów, czyli ziarn kruszcowych. Słowo to w Słowiańſkim dawnym ięzyku znaczyło toż samo, co waga we Francyi i w Niemczech, nazwana *marca*, *libra*, *pondo*, na którą się waży po mennicach bądź topione srebro w sztukach, bądź pieniądze wybite na monetę. *Nar. Hiſt.* 5, 290. Dwoiakim tedy sposobem dawniey brała się grzywna; raz za grzywnę śrebra; drugi raz za grzywnę pieniędzy. Naypowszedniey iednak brano ią za grzywnę liczałną. *ib.* 293. Pókiśmy samych groszy Polſkich zażywali, liczyliśmy summy na grzywny, w którey było 48 gr. Praſkich, a wynosiło to własnie na grzywnę śrebra. *Sum. A.* 4 *b*. Samo słowo, w Polſkim grzywna, w Czeſkim, Ruſkim do siebie podobne, okazuie, że téy wagi używali Słowianie. *Czack. Pr.* 154. Grzywna liczalna, 48 groszy. *ib.* 156. Trzy grzywny Słowiańſkie, to ieſt, sześć i trzydzieści szelągów. *Chełm. Pr.* 6. Cztery grzywny Pruskie czynią trzydzieści szelągow. *Chełm. Pr.* 21. Rachuiemy w grzywnę Pruſką po dwadzieścia groszy, z których każdy czyni ośmnaście pieniędzy. *ib.* 21. *Poena* sześć grzywien, *alias sex złotorubi. Vol. Leg.* 1, 35. Za głowę szlachcica przedtym iedno 30 grzywien płacono. *Herb. Stat.* 249. Przed laty trudniey było o grzywnę, niż teraz o sto złotych. *Gorn. Dz.* 114. Czynsze ſtare wybierają, grzywnę na dwadzieścia złotych i iedeń rachuiąc. *Star. Reſ.* 169. - Grzywna soli czyni sześć miarek soli drobney. *Herb. Stat.* 104. Podług ustawy 1764 R. grzywna ma łotów 16. *Vol. Leg.* 7, 331. W całych Niemczech, i u nas, śrebro i złoto ważą na grzywnę Kolońſką, która podziela się na 16 łotów. *Jak. Mat.* 1, 89. W monecie naszey grzywna Kolońſka czyſtego śrebra warta 80 złotych. *Jak. Mat.* 1, 90. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 313. Teraznieysze narody niemal wszyſtkie, grzywnę czynią miarą swey monety. *Wyrw. Geogr.* 434. Grzywna Polſka śrebrna = 4169 assów Hollenderſkich. *Leſk.* 2, 101. Grzywna moncarſka a złotnicza śrebra, złota, uncyi 8, a ſkoycy 24, połłocie. *Cn. Th.* §. W przekładach bibłii grzywna = talent n. p. daleś mi pięć grzywien; otożem drugą pięć urobił. 1 *Leop. Mach.* 25, 20. (talentów. 3 *Leop.*) Dwie grzywnie (*dual.*) 15. 25, 22. dwa talenty. 3 *Leop.*) Srebra sto grzywien. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 13, 15. sto talentów. 3 *Leop.* - §. pieniądz, pieniążek, pieniądze, grosze, grosz, ein Stück Geld, ein Stückchen Geld; Geld. Miły oyczo, nie godzi się tę grzywienkę chować dla potrzeby? *Hrbſt. Nau. B.* - §. Grzywny, iako kara pieniężna, Marken, als Geldſtrafe. Ma bydź karan na ſkórze, albo grzywnę ciężką, to ieſt, dwadzieścia i sześć szelągów położy. *Szczerb. Sak* 332. Strona ſtronie płaci grzywien dwoie czternaście. *Mon.* 76, 142. W kłótni między żydami grzywny, alias przesąd, nie do sędziego, ale do W. Xięcia należą. *Czack. Pr.* 94. Sąd mię niewinnie grzywnami obłożył. *Teat.* 15, 55. na pieniądze ſkarał, eine Geldſtrafe auflegen. Tu trąci grzywnami wielkiemi. *Teat.* 11, 103. GRZYWNIASTY, - a, - e, grzywny przynoszący, Marken bringend. Przecięż to grzywniaſta sprawa? zapytał burmiſtrz. *Mon.* 76, 142. GRZYWNOWY, GRZYWIENNY, - a, - e, grzywnę ważący. *Cn. Th.* eine Mark ſchwer; od grzywny, Marken-, Mark-. Waga grzywienna Francuzka. *Leſk.* 2, 101.

G U.

*GUBERNACYA, - yi, *ż.*, rząd, die Regierung. W sprawowaniu abo gubernacyi poddanych, srogość z wielką słodkością miarkował. *Wyr. Aloy.* 242. GUBERNATOR, - a, *m.*, rządzca imieniem wyższego, wielkorządca, der Gouverneur, der an eines andern Stelle einen Bezirk regiert. *Ross.* игемонъ, областоначáльникъ, областникъ, градоначáльникъ, градоправи́тель, мѣстоначальникъ, намѣ́стникъ; *Ec.* правительствующій правитель, управля́тель. Gubernator był w Prusiech niegdyś urząd naywyższy, po oswobodzeniu téy prowincyi z iarzma Krzyżackiego. *Kras. Zb.* 1, 340. *2) Jan Melsztyna dany był w młodości za gubernatora Kazimierzowi wielkiemu. *Worg. Cez. proef.* C 2. za guwernera, Gouverneur, Hofmeiſter. GUBERNATORKA, - i, *ż.*

wielkorządczyni, die Gouverneurinn, die eine Provinz regiert. Ludwik Węgierski matkę swoię Elżbietę gubernatorką na swym mieyscu w Polszcze zostawiwszy, i wszystkę iey sprawę koronną zleciwszy, do Węgier powrocił. *Stryik.* 914. GUBERNATORSKI, - a, - ie, od gubernatora, Gouverneurs-. *Ross.* намѣстничій. намѣстниковъ, намѣстническій. Gubernatorski urząd: GUBERNATORSTWO, - a, *n.*, die Gouverneurschaft. *Ross.* намѣстничество, градоначáльство, градоправительство; *Ec.* мѣстоначáлство. Nie uszanowano go, i gubernatorstwo mu wzięto. *Warg. Radz.* 349. - §. *Collect.* gubernator z żoną, der Gouverneur mit seiner Gemahlinn. GUBERNER, GUBERNANTKA *ob.* Guwerner. GUBERNIUM *indecl.*, GUBERNIA, - ii; ż., kraina pod gubernatorem, das Gouvernement. GUBERNALNY, - a, - e, od Gubernii, Gubernial-. Rada gubernialny.

'GUBAC się, GUBIC się, *zaimk.*, *attollere pallium*, ugabać się. *Cn. Th.* den Rock oder Mantel aufheben, um sich nicht zu beschmutzen, podkasać się; cf. przegub cf. gibać, gnąć, giąć. (*Vd.* gubati; *Bs.* ghibati, prigibati; *Rag.* zghibati; *Cro.* gibati, guzati, s fałdować; *Vd. et Crn.* guba: fałd, *Crn.* gubne: fałdzisty.

GUBIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zgubić *Dok.*, *Bh.* hubiti, hubim. *Sr.* 1. zhubu, zubiu, zubim (cf. hubenć biedny, hubenstwo *calamitas*); *Vd.* sgubiti, sgublati, sgublen; *Cro.* zgubiti, zgubiti, zgubivam; *Dal.* ſletiti; *Rag.* gubiti, izgubitti; *Bs.* gubiti, izgubiti; *Sla.* izgubiti; *Ec.* губимъ, гублю, сгубимъ (cf. гибнуть, гнить, гибло ginąć), *Ic.* губимелхмаую, гублю. cf. *Hebr.* אבד deficere, *Arab.* perire). utracać, tracić, verlieren. Dawali znać, co komu zginęło; bo ieden zgubił pas, drugi rękawiczki; mało ich było, którzyby w tey przygodzie czego nie zgubili. *Baz. Hft.* 59. W tym dniu fatalnym dla mnie, wszystko razem gubię. *Teat.* 44, 18. Gubi za niespodziewaną chmurą swą dziewkę kochaną. *P. Kchan. Orl.* 1, 222. - §., Chory febrę gubi. *Krup.* 5, 360. t. i. pozbywa się iey, er verliert das Fieber. § zatracić, wytracać, niszczyć, zu Grunde richten, verderben, vernichten, vertilgen. Zgubi ciebie bóg, iż nas niewinnie gubisz. *Skarg. Zyw.* 2, 169. Często człowieka iednego dowcip, miliony ludzi gubi albo ocala. *Stas Num.* 1, 160. Ufaiąc mocy swey gubili innych, Bóg ich osądzi i skarze iak winnych. *Chrośc. Job.* 250. Woyna ludzi nie rodzi, ale gubi. *Birk. Podz.* 10. Wino mię iednego zgubiło. *Boh. Kom.* 11. 20. Często gubiąc w wnętrznościach płod, i sama ginie. *Hul. Ow.* 460. Gubić długę u pana s czernić *Tr.* einen anschwärzen, um den Kredit bringen. GUBIC się *zaimk.*, sich verlieren. Nie podlegam bynaymniey tym chęciom szalonym, Ani się moia zgdza w proiektach nie gubi. *Zab.* 16, 191. *Węg.* GUBIENIE, - a, *n.*, *Subst. Verb.*, Zgubienie, zguba, das Verlieren, der Verlust. *Cro.* gublenye). Gubi za chmurą swą kochankę, i głosem co go staie, za onem zgubieniem napełnia pola, lasy iey imieniem, *P. Kchan. Orl.* 1, 222. Gubiciel, -, *m.*, który co gubi, der Verlierer; *Boh.* hubitel, cf. zgubiciel; *Ross.* губитель.

Pochodz. *dogubić*, *nagubić*, *pogubić*, *wygubić*, *zagubić*, *niezagubiony*; *zgubić*, *zguba*, *zgubny*.

GUBKA *ob.* Hubka cf. gąbka.

GUCZY *herb*, albo Zytynian; tarcza liniią szeroką przedzielona na ukos, od prawey ku lewey; po obu stronach po roży czerwoney. Na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 19. ein Wappen.

1) 'GULA, - i, ż., *z łac.*, żarłoczność die Gefräßigkeit. Gula, pani iakaś utratna, a na wszystkim strawna; Bo w iedney ręce picie nosi, w drugiey iedło; Wszystko je, nie przestaiąc iako inne bydło. *Rey Wiz.* 26. W Turczech trzeźwość, i miernośc i porządek płuży, a naszym Gula, Bachus i Wenera służy. *Pazd. Dz.* 109. Tylko Bachusa, gulę, roskosz miąć w wodzie, Nie umrze głodem żołnierz i w Tatarskiey drodze. *Stryik. Turk. L* 5. Miara swych uczy nie tracić dóbr gulą, zbytkiem szalonym, ani w kręgle kulą. *Stryik. Gon. B* 2.

2) GULA, - i, ż., Guz znaczny z uderzenia. *Rydel.* die Beule. cf. *Slo.* gulka, pokrutka bochenek. 'GULKA, - i, ż., klocek, pieniek, ein Knorren, Knollen Holz. Krzesi ogień, i suche z wyszłym z podszarza prowadzi gulki, które zdrobiwszy pod kocielek sadzi. *Zebr. Ow.* 209. *ramalia arida*. GUŁKA *ob.* Gołka.

GULDYNKA, - i, ż., strzelba, fuzya: ein Schießgewehr, ein Rohr. Od tego trzeba z guldynki gwintowney albo z tarczowey rusznicy dobrze sparzyć. *Haur. Sk.* 294. aus einem gezogenen Rohre.

GULTSZLAGIER, GULDSZLAGIER, - a, *m.*, z *niem.* der Goldschläger złotarz. - Płatkowe złoto i srebro 'gultszlagierowie na książeczki biią. *Haur. Sk.* 359. Weź złota czystego od guldszlagera kilka tabliczek. *Sienn.* 485. GUŁTSZLAGIERSKI, - a, - ie, płatkowy, Goldschlägerisch. Gultszlagierski fayngolt, *ib.* 375.

GUMA, - y, ż., z *Greck.* κομμι, das Gummi. *Vd.* gumei, pilpuh, smola; *Rs.* гумми, камедь. Guma, kley roślinny wysuszony. *N. Pam.* 6, 317. *Sniad. Che.* 1, 351. Kleykość soku roślinnego, gdy iest bez smaku, i w wodzie rozczynić się daie, gumą się nazywa. *Bot. Nar.* 24. cf. żywica, liposok. *ob.* Gumować.

GUMIENCZYSKO, - a, *n.*, klepisko, boiewisko. *Sell. Math.* 3. der Tennenboden. GUMIENKO, - a, *n.*, *demin. nom.* gumno, *Rag.* gúmniza, *Ross.* гуменцо (z. *Ross.* z plesz, korona na głowie). ein kleiner Scheunenplatz, eine kleine Scheune. Na potrzebę samę wystarczy gumienko. *Warg. Wal.* 230. Patrz kmiotecżka nędznego, choć każdy dzień robi, Jak mu bóg ubożuchny kącik iego zdobi; Ma pełno i w gumienku, w oborze i w skrzyni, To wszystko miła cnota z uprzeymości czyni. *Papr. Pr. E. b.* - - §., gaik na ptaki, stanowisko ptasznika, der Vogelheerd. *Bh.* humence; *Vd.* titsniza, tizhanishe, tizhenza; *Crn.* tizhènza; *Cro.* gayba, gaypicza, kerletka; *Rs.* мокъ, птицеловня. Gumienka powinny bydź w gaiu zasadzone, bo gdy ie na gołym polu zasadzą, ptaki rade przelatuią i miiaią te naprawy. *Haur. Sk.* 280. Gumienko, albo nęciśko do łowienia ptaków. *Cresc.* 625. 'GUMIENNICA, - i, ż., '§., Córka Babylońska iako gumiennica, czas młócenia iey. *Leop. Jer.* 51, 33. boiewisko. *Bibl. Gd.* Tenne, Luth.) §., gumiennica, dozorczyna gumien lub gumienna, die Scheunenaufseherinn. GUMIENNIK, - a, *m.*, GUMIENNY, - ego, *m.*, *Subst.*, dozorca gumien, przełożony nad gumnem, der Scheunenaufseher, *Bs.* gumnać; *Cro.* gumnacz; *Crn.* skèdnàr; *Ross.* гуменникъ; (ryb гуменникъ gęś dzika). Przy folwarkach powinien bydź gumienny przysięgły, który, ieżeliby pisać nie umiał,

przynaymniey na karbach wszystko należycie utrzymywał. *Kluk. Rosl.* 3, 226. Komissarzowi Ekonom, podstarości, zgoła aż do gumiennego każdy opłacić się musi. *Kras. Pod.* 2, 32. Urzędnik, urzędniczka, gumiennicy, pacholicy, drą nędznego chłopa. *Mon.* 75, 13. Przysięgły gumienny czyli karbownik w folwarku. *Torz. Szk.* 121. GUMIENNY, - a, - e, od gumna, Scheuer-. *Bh.* humenský; *Rs.* гуменный. GUMNO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* humno; *Dl.* gumno; *Rg.* gûmno, gûvno; *Bs. et Cr.* gumno, guvno; *Sla.* arman; *Vd.* gemnu, gumnii, skeden, parna, pod, stueg, kasha, gomnu, gumnishe, podalajniz; *Cra.* gumnu, skedn; *Cro.* shedeu; *Sr.* 1. hune, wuhno, brożna, jitna wuba, jitnicza; *Sr.* 2. brożna, tla (gumno = ogród); *Rs.* гумно, monb. cf. *Germ.* Kumpf, Adig. cf. komnata, Kammer komora) plac we środku zabudowania stodołowego, der Scheunenplatz, welchen die Scheunen, Schoppen, Feimen einschließen. Do gumna należą stodoła, brogi i styrty. *Tr.* - §., pospolicie używa się za iedno ze słowem stodoła, die Scheune, die Scheuer. Nie trzeba zboża do gumna swozić, aż należycie wyschnie. *Kluk. Rosl.* 3, 222. *Vd.* vskednjati, parnati, oparnati. - *Fig. tr.* Do nowych gumien drzwi nam otworzono. *Pam.* 83, 478. nowe drogi dowozu). - *Bh. Prov.* gli gest neprijitel za humny iuż iest nieprzyiaciel na karku. *§., *Boh.* humno *area*: klepisko, boiewisko, gumno w stodole, na którym młacaią. *Mącz.* gumno mloci. *Gorn. Wł. M.* b. die Tenne in der Scheune.

GUMOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, zgumować *Dok.*, gumą przyprawiać, mit Gummi zurichten, gummiren. Tafta gumowana. *Teat.* 20 *b*, 65. *Vd.* gumejast. Gumowanie, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Gummiren. GUMOWY, - a, - e, od gumy, Gumi-. Gumowa woda.

GUNIA, - i, ż., GUNKA, GONKA, - i, ż., przykrycie abo koc prosty, na obie strony kosmaty abo kudłaty, *Amphimalla. Mącz.* eine grobe zottige Decke, eine Kotze. *Bh.* hauně (haunatý kosmaty); *Slo.* hunč; cf. hunek: *Rs.* гуня galgany); *Hg.* gyékény; *Bs.* gûgn, gugnina *vestis vilis rusticana*, gûba, guberiça, *Rg.* gûgn (zagugnast = kosmaty; gugnaviti, zagugnastiti = kosmacieć); *Cro.* guny *cento, coopertorium*; *Dl.* guba; *Crn.* fárẹsha, janka, jankara); *Es.* гуня, *Lat.* gausape, gaunace, caunace; *Gr.* καυνάκη. Koniczka cudzimy, wycieramy, guńkami przyodziewamy; ale też koniczek musi za to kłakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95. Obmywszy stadnika, prześcieradłem i guniami przykryć trzeba. *Hipp.* 17. Bydło z wierzchu guniami nakryć, abo czym podłym. *Syr.* 980. Co za naszych oyców była gunia, to teraz kilim, derha, *Dwor. G.* 4. Od tuzina guniek Gdańskich piłrych ... *Vol. Leg.* 6, 135. - §., suknia gruba z guni, ein grober zottiger Rock. Tyżeś to Paskwalino w tey wzgardzoney guni? *Tward. Pasq.* 3. w tak bezecney guni. *Tręb. S. M.* 86. Prześpiy się na ziemi; guńką się odziey, którą starzy Rzymianie *gausape militare* zwali. *Star. Ryc.* 57. Czuhay wziąwszy Ruski, i gońkę i postoły, drogi się tey podeymuie. *Tward. W. D.* 77. Po co śless co rok babo do Torunia? Dobry szary płaszcz, dobra drugiey gunia. *Groch. IV.* 414. - §., *tr.* chłopstwo, gburstwo, czerń, das gemeine Bauernvolk. Nie tylko miłość w pańskim lągnie się biawacie, Znaydziesz ią czasem w guni i ubogiey chacie. *Zimor. Siel.* 166. Ręka twoia nie na gunie, nie na chłopstwo piiane, ale na bohatyry się rodziła. *Pot. Arg.* 82; cf. siermięga). GUNIECZKA, - i, ż., *Demin.*, eine kleine zottige Decke. Przywiodł mu konia białego, guniecżką nakrytego. *Popr. Gn.* 108.

GURA, GURKA *ob.* Góra.

GURDZIEL, KURDZIEL, - a, *m.*, wrzód, który się koniom na ięzyku czyni, *Hipp.* 128, ein Geschwür der Pferde auf der Zunge. Gurdziel iest wrzód, który się koniom na ięzyku czyni. *Lek. Kon.* 62, *Comp. Med. Append.* Od karmi ostrey, bydłu się kurdziele na ięzyku przydaią. *Haur. Sk.* 57. *ib.* 471.

*GURGOLE należą do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7.?

*GURMANA, - y, ż., suknia z grubego sukna, ein grober Tuchrock; n. p. w gurmanie. *Pot. Arg.* 77.

GURT, - u, *m.*, *z niem.*, der Gurt, pas. GURTOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, zgurtować *Dok.*, opasywać gurtem. GURTOWY, - a, - e, o pasach, Gurt-. Gurtowe łożko = na pasach, ein Gurtbette. *Tr.*

Pochodz. *odgurtować, rozgurtować, ryngort.*

*GUSŁA, - y, ż., GUSŁA, *G.* Gusel *plur.*, *Bh.* kauzlo, kauzla, kauzły (cf. *Bh.* hausle, *Cro.* guszle, guszli = gęśle, skrzypce), czarownicze kuglarstwo, Herrey, abergläubische Gaukeley. Czary i gusła w wschodnich kraiach panuią; naywięcey ich żony na zepsowanie płodu iedna drugiey używaią. *Kłok. Turk.* 186. Odeymę zabobony z ręki twoiey, i gusła albo praktyki, nie będą więcey w tobie. z *Leop. Mich.* 5, 12. Czarnoksiężnicy zabobony stroią szeptaniem, gusłą; gdy na ból zębów każą nowy nóż w ścianę wbić. *Petr. Pol.* 2, 87. Prawa zakazuią nauk czarnoksięzkich, iako gusł i zabobonów. *ib.* Mistrzowie gusł i zabobonów. *Syr.* 495. GUSLARKA, - i, ż., kugluiąca czarownica, eine Schwarzkünstlerinn, *Boh. et Slo.* kauzedlnice, čarodějnice; *Sr.* 1. kożlarecja, kożlarcja, kuświawicja, kobola; *Rs.* кудесница; (*Bs. et Cro.* guslaricza *fidicina* cf. gęśle). Guślarki i zabobonnice, niemowlętom impressye zdrowiu szkodliwe wzniecaią. *Mon.* 72, 424. Guseł w niech się gospodyni nie ima; lepiey dla niey bydź u guslarek prostaczką. *Haur. Sk.* 65. GUSLARSKI, - a, - ie, kuglarski, schwarzkünstlerisch. *Bh. et Slo.* kauzedlnický; *Sr.* 1. skuzwarski (*Rg.* gûslarski *lyricus*). O guślarskich czarach, ludziom na zdrowiu szkodzących, tu napiszemy. *Haur. Sk.* 452. GUSLARSTWO, - a, *n.*, kuglarstwo czarodzieyskie, Schwarzkünstlerey; *Bh. et Slo.* kauzedlnictwy; *Sr.* 1. skuzwarstwo. GUSŁARZ, GUSLARZ, GUSLNIK, GUSMAN, GUZMAN, - a, *m.*, *Bh.* kauzedlnik; *Sr.* 2. gosłowar, skuzwar, kuświar, kożlar *ab hirco, quod hirco diabolo seruit. Frenz. De cultu capri apud Slavos v. Hartknoch de festis veterum Prussor.*); *Rs.* кудесникъ (cf. *Bh.* hadat, *Sr.* 1. hudak *vates*; *Bh.* hauslat skrzypek; *Cro.* guszlar; *Bs. et Rag.* guslár *fidicen*; *Lc.* русленикъ, коморный на русляхъ играемъ *ob.* gęśle) = kuglarz, der Schwarzkünstler, Tausendkünstler. Niech się u ciebie nie znaydzie pytaiący się guślnika, czarnoksiężnik, i pytaiący się martwych. *Budn. Deut.* 18, 2. guslarz. *Bibl. Gd.* Ktoby chciał tak konterfetować ludzi, z rozdzieraniem gęby, z wyszczynieniem ięzyka, nie uszedłby też, iedno za guzmana. Bo wzdy guzmanowi, iż to iest iego rzemiesło, takowy sposób trefnowania przystoi. *Gorn. Dw.* 151. Pan Jakob w pomieszkaniu tylko obermanem U kmotra i żony, własnym guzmanem. *Klon. Wor.* 60. Ilekroć się pysznisz, tyle-

kroć się ſławasz błaznem i guzmanem u boga. *Weresz. Regl.* 84. GUSLIC, - il, - i, *czyn. ndk.*, kuglować, czarować, ſchwarzkünſteln, hexen. Niech zginie, któryby guślił i czarował. *Bial. Poſt.* 121. *Bh.* kauzliti (okauzliti, kauzovati oczarować); *Sr.* 1. kozlim, kuzuyu; (*Rg.* gúditi, gûsli ù gusle; *Cro.* guditi, guszlati *fidibus canere* cf. gęśle, cf. gędzić). GUSLNY, - a, - e, kuglarſki, od gusł, zabobonny, Hexen-, Zauber-, abergläubiſch. Pogańſkich ludzi guslne obrazy. *Jan. Lig. C.* 3. GUSŁOWATY, - a, - e, - o *adv.*, zarywaiący gusła; etwas ſchwarzkünſtleriſch. Sposoby to leczenia, których baby używaią, często coś gusłowatego w sobie maią. *Perz. Cyr.* 2, 206. GUSŁOWIERNY, - a, - e, wierzący w gusła, zabobonny, an Zauberey glaubend. W to tylko wierzyć mogą gusłowierni. *Syr.* 594. Pochodz. *nagusłić, zagusłić.*

Gust, - u, *m.*, z *lac. Fr. Włoſk.*, smak, der Geſchmack. *Rg.* okusajallo; *Ec.* вкуcъ, вкуcъ. smak, rozsądek rozeznaiący istotę piękności, i dobre iakiey rzeczy ułożenie. *Mon.* 67, 600. die Fertigkeit des Gefühls des Schönen oder Häßlichen, der Geſchmack. Guście, sędzio dzieł ludzkich, darze niebios drogi, Bez którego w ozdoby sam dowcip ubogi. *Dmoch. Szt. R.* 1. Ubraney gust wysoki uwielbiam w ubiorze. *Hul. Ow.* 123. Ma dobry gust. *Zab.* 15, 140. Dobry gust w naukach, przymiot duszy, czuiący ukontentowanie z wyboru myśli, lub sposobu pisania, odrazę, gdy w nim niedoskonałość postrzeże. *Mon.* 72, 341. Dobrego gustu ludzie. *Teat.* 3 *d*, 70. Tych wieków sąd o gustach (*plur.*) iest zupełnie do dam przekonany. *ib.* 34 *b*, *bii.* Znasz teraźnieyszy świat i gust, do mody stósować się należy, żeby uchodzić za ludzi umieiących żyć, i za ludzi du bon ton. *ib.* 19 *b*, 7. Twoy gust nietrudny, z prawą naturą się zgadza, Bez wykrętów na samey prawdzie się zasadza. *Jakub. Bey.* 44. O gustach dysputować się nie godzi. *Kras. Podſt.* 1, 19. Łatwiey iest uczuć, co iest albo nie iest w dobrym guście, aniżeli tenże sam gust opisać. *Gol. Wym.* 62. Boskiemu wieku Francya ten czysty gust, który od wieku Ludwika XIV., do tych czas, zaleca tylu pisarzów Francuzkich. *Teat.* 16 *c*, 3. Zaczyna gust brać górę; iednak tu i owdzie barbarzyzm przebiia się. *Teat.* 19 *c*, 11. (cf. polor, cywilizacya). - §., upodobanie, kochanie się w czym, smak, der Geſchmack, den man an etwas findet, das Wohlgefallen, Vergnügen an etwas. Rożne są w ludziach gusta. *Teat.* 21, 76. Każdy ma swoy gust, swe chęci, Nie iedno nas wszystkich nęci. *ib.* 53, 4. Ten ma gust w nauce, ten w grze, ten w polowaniu, ten w gospodarstwie. *Gol. Wym.* 62. W kniejach Cefal gust złożył, i w zwierzu zabitym. *Zab.* 13, 378. *Druzb.* Do rozkoszy gust wziąłem. *Hul. Ow.* 176. I lasy ciemne, gusty w téy muzyce miły. *Jabł. Tel.* 21. Położył się wcześnie, lecz nie miał gustu żadnego mieć we śnie. *Wad. Dan.* 141. Potrawy choć mniéy smaczne, głodnemu przypadaią do gustu. *Pilch. Sen. Liſt.* 128. Bardzoś mi do gustu przypadła. *Teat.* 7 *c*, 30. Widziała przed sobą ładnego chłopca do gustu swego. *ib.* 14 *c*, 6. Cóż to Wc Pani w moim dyskursie nie do gustu? *ib.* 26, 46. Jeżeli ten kapelusz nie w guście Wc Panny, to iéy trudno dogodzić. *Teat.* 17, 125. Z tey nowiny gust będzie miał dziwny. *Bardz. Lut.* 24. ukontentowanie, radość, uciechę). GUSTOWNOSC, - ści, *ż.*, przymiot dobrego gustu, die Eleganz. *Rg.* urèdnost, ugljudnost, ghizda. GUSTOWNY, a, - e, - *ie adv.*, dobry gust wydaiący; *Rg.* ghijzdav, geſchmackvoll. Gustowna kamizelka. *Teat.* 33 *d*, 74. Zawsze on bardzo gustownie i wspaniało ubrany. *Teatr* 17 *b*, 7. Gustownie ufryzowany. *Mon.* 66, 282. Suknia gustowna. *Teat.* 24 *c*, 58.

*GUTA, - y, *ż.*, Zachwat, sen tak ciężki, że człek za martwe leży; zachwyceniem drudzy zowią, niektórzy gutą. *Sienn. Wykł.* cf. letarg) Todesſchlaf, Entzückung.

GUWERNER, GUWERNOR, - a, *m.*, dozorca i wychowywacz młodych ludzi, ochmistrz, ein Gouverneur, Hofmeiſter junger Perſonen. Prządano mi guwernera grzecznego Francuzkiego, iak sam powiadał, Markiza. *Mon.* 65, 213. Już my z żoną wyrośli z guwernorów. *Mon.* 66, 246. (mamy swóy rozum). GUWERNANTKA, - i, *ż.*, ochmistrzyni, die Gouvernante. (cf. pani stara).

GUWNO *ob.* Gówno.

GUZ, - a, *m.*, nabiegłość na ciele, z uderzenia, albo z nabiegłéy zepsutey materyi, die Beule. *Hg.* guza z wole; *Cro.* guza e fald; guzati z marszczyć); *Morav.* hrbol, hrbolec; *Bh.* baule, hrčka, hlisa, šval; *Slo.* gomba; *Hg.* gomb; *Sr.* 1. wura; *Vd.* tvur, gumpa, mehier; *Crn.* mehiur, gumpa, bula; *Cro.* gùmb, fûga, fúnta, fúchka, gomb, herga; *Dl.* gucze; *Rs.* шишáкъ, желвáкъ, шишáрь, волдырь, шишка (cf. szyszka); *Ec.* нуrашца. Guz łoiowaty na ciele, *ſteatoma. Cn Th.* das Speckgeſchwulſt, die Speckgeſchwulſt. Nabrzmiałość, maiąca materyą do łoiu lub sadła podobną, nazywa sie guzem łoiowym, *tumor ſteatoma. Perz. Cyr.* 1, 127. Guz zaskórny twardy bez bolu, z kostka martwa, eine harte Drüſengeſchwulſt. Na wole i martwy guz lekarstwo. *Sienn.* 519. O wolach na gardle, i indzie, które martwemi guzmi abo kostkami zowią *ib.* Woda Drużbacka krę i guzy twarde zmiękcza. *Petr. Wod.* 16. Guz w gardle przyrodzony, wypukły, iabłko, grdyka, ogryzek, *Sr.* 1. terkownę woſech, *Ger.* der Adamsapfel, der Kröpf, der Bierknoten. Szkrofuły, to iest, bolączki pod gardłem, zowią świnie guzy, bo świnie tym wrzodem często niemogą. *Urzęd.* 154. Są guzy łagodne, czyli proſte, znane pod imieniem gruczołów; są inne zjadliwe, istotne, powietrzne, weneryczne, trędowate. *Dyke. Med.* 2, 477. Nabrzmiałość maiącą w sobie materyą do papki podobną, nazywamy guzem mączanym, *atheroma*; maiącą zaś materyą do przaśnego miodu podobną, guzem miodowym *meliceris. Perz. Cyr.* 126. Guz pulsowy, *aneurysma*, nabrzmiałość z obrażoney żyły pulsowey pochodząca. *Perz. Cyr.* 2, 120. Guz niecierpiętliwy, *Gall.* loupe, nabrzmiałość zaskórna w komorkach tkaniny sadliſtey. *Dyke. Med.* 2, 492. §. Guz na drzewie z *tuber arboris. Cn. Th.* ein Knorren am Baume. §., Guz z pchnięcia, uderzenia, eine Beule von einem Stoße, Schlage. Drzwi były tak niskie, iż lubom się ledwie nie pół zgiął, wszedłem z guzem na czele. *Kras. Pod.* 2, 18. Zwaliła mię kością w łeb, aż mi guz nabiegł. *Teat.* 22 *b*, 55. - *Metonym.* guz, guzy, cięcie, plaga, cios; ból, szkoda, rany, bicie, bitwa, Beulen, Schläge, Wunden, Schlägerey. Nie potrzebać po guzy ieździć na Podole. *Alb. n. W. B.* w lada karczmie guza dostanie. - Pogański synu, ty widzę guza szukasz. *Boh. Kom.* 1, 356. du ringſt nach Schlägen, du willſt Schläge haben. Karól V. wcale niepotrzebnie guza szukał przy

brzegach Afryki. *Zab.* 6, 345. Widzę, że guza szukasz, i łacno go u mnie znaleźć możesz. *Boh. Kom.* 1, 92. Samochcąc szukaliście guzow. *Teat.* 18 *b*, 27. Szukaiąc guza, szkalujesz i huczy. *Kniaz. Poez.* 3, 116. Zalawia, goni na' guza s świerzbi go grzbiet. *Cn. Ad.* 1119. Rad się wadzil; na guz gonił. *Glicz. Wych. L* 8 *b*. Na guzy ni z kim nie gonię, Lecz kto chce bić, skory chronię. *Ryb. Gesl. B.* 2, *b*. Otoż tobie Klimku, Guzy w upominku. *Biew. Roz. A* 4. zarobiłeś kijem pogrzbiecie). Guza oberwiesz (doczekasz się). Kto guz na sobie odniesie, ten go w zysku swego pojedynku sam i nosi. *Smotr. Ex.* 27. Patrz, żebym nie skończyła umizgów na guzie. *Zabl. Amf.* 77. Drżę cały, kiedy sobie wspomnę na guzy, które nas tam czekaią. *Teatr.* 29, 110. Była skóra w strachu, a ia strasznie nie lubię guzow. *ib.* 22, 85. Czy to, ześ nieprzyaciol skrocił, toś powinien i nam liczyć guzy! *Bardz. Lus.* 31. Srebray, złoty guz nie boli. *Cn. Ad.* 765. od dobrodzieia nie boli; niech łaie, kiedy daie). Pilnemu sludze zawsdy rosćie guz na brzuchu, a leniwemu na grzbiecie, *Rey Zw.* 26. albo: Rączemu guz na brzuchu rosćie, a leniwemu na grzbiecie. *Rys. Ad.* 59. pierwszy ma dobry byt, drugi weźmie po grzbiecie). §., guz, wielki guzik do zapinania sukni, ein groſser Knopf. Szata s guzami. *Tr.* - - §., Guz, karzeł, pigmeyczyk, pędrak, der Knipps (Knirps), ein kleiner Mensch. Karla laiąc, wrzeszczy: guzie niecnotliwy! *Banial. E* 2 *b*, guz, mały, karzeł, zapęziały. *Cn. Ad.* 476. *Pot. Jow.* 193. - - (GUZDRAC się *zaimk. ndk.*, gramolić się, niesporo się wybierać, zaudern, tändeln, langſam machen. A długoż ty się tam ieszcze guzdrać będziesz? nie uprzykrzyłoć się ieszcze spać? *Teat.* 1, 16) - - GUZICA, - y, ż., huzica, gastrzyca, rząp, hustryca, kuper, der Bürzel, der Steiß der Vögel. *Rag.* guzizza; *Cro.* guzicza, rit; *Sln.* guzica; *Rs.* гузно *ob.* huzno s zadek), *Cro.* kusak; *Sr.* s. ptacija woſkuvana wopuſch; *Rs.* гузка. Guzica kapłunka, potrzytek. *Mącz. clunis*, Kość ogonowa lub guzica, leży pod kością kuprzastą. *Krup.* 1, 115. - §., Guzica, gżegżolka, *coccys. Cn. Syn.* 191. *Sr.* s. kokulj, *Cr.* der Kukuk; *Rs.* гузица, трясогузка *ob.* trzęsiogonek. GUZICZKA, - i, ż., *Demin.*, das Bürzelchen. Lędźwica u kobyły, guziczka, *cluniculus. Mącz.* GUZICZEK, - zka, *m.*, *Dem. Nom.* guzik, guz, s guziczek, ein kleines Knöpfchen, Höckerchen. Włosy wyrastaią s guziczków w skórze będących. *Zool. Nar.* 69. *bulbilli.* Sol z oliwą rozpędza guziczki i każde wzdęcie bolące. *Spicz.* 133. GUZICZKOWY, - a, - e, od guziczka, Knöllchen-, Höckerchen-, Knöpfchen-. *Rs.* запоночный. GUZICZNY, - a, - e, od guzicy, kuprowy, Steiß-. *Rs.* пуговочный Kość guziczna lub ogonowa, związana iest z kością biodrową, przez związek biodrokuprzasty i guziczny. *Krup.* 1, 10. . GUZIK, - a, *m.*, *Dem. Nom.* guz, eine kleine Beule. *n. p.* Guzik twardy na palcach nóg, rąk, na podeszwach, goździowi podobny, *clavus. Cn. Th.* cf. brodawki, nagniotki, odciski, Hühnerauge, Leichdorn, Warze. *condilus* trzpień, oścień, kłykieć, guzik. *Perz. Cyr.* 1, 149. *Rs.* шишечка cf. szyszka; *Sr.* 2. buglin. Guziki w gardle s ślinne iagody, die Mandeln im Halſe. Guzik abo galka u kutasów, *Ec.* гвоздка, пуговица. Koronki wyszywane w guziki, s galki, Knötchen, Knöpfchen. *Tr.* Guziki u sukni do zapinania, Knöpfe am Kleide. *Slo.* gomba; *Hg.* gomb; *Crn.* gumpez; *Bh.* knoflik, knoflicek; *Vd.* gluviza, knoflizh, gumpizh (*ob.* knaflik); knof, gump; (*ro.* gumb; *Sla.* dugmetah; *Rs.* пуговица, пуговка, пуговочка. Guzik u koszuli *Rs.* запонка, запоночка *ob.* запонка). Garnitur guzików *Rs.* пормище. Fraczek z dużemi guzikami. *Teat.* 22, 14. W guzikach u szlafroku grosze pozaszywane były. *Teat.* 22 *b*, 12. Guzik u sźmukle za iest rozmaity, Angielski, Maszynowy, Hollenderski, chłopski. *Mag. Msk.* Guziki do sukien toczone, bywaią lipowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Guzik u laski *Rs.* набалдашникъ. GUZIKARZ, - a, *m.*, który guziki do sukien robi, der Knopfmacher. *Bh.* knoflikar; *Cr.* gumbar; *Ross.* пуговочникъ. GUZIKARKA, - i, ż., die Knopfmacherinn, *Bh.* knoflikarka. GUZIKARSKI, - a, - ie, od guzikarza Knopfmacher-. *Bh.* knoflikarſky. Guzikarskie rzemiesło abo GUZIKARSTWO, - a, *n.*, das Knopfmacherhandwerk, *Bh.* knoflikarſtwj. GUZIKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt guza zakończony, vorn mit einem Knopfe. Pociąg kości guzikowaty lub galeczkowaty, *processus condyloideus. Perz. Cyr.* 1, 177. Nóż krzywy z końcem tępo guzikowatym, potrzebny cyrulikowi do rożnych operacyy. *Czerw. Narz.* 29., *Vd.* gumpaſt, voslaſt. GUZIKOWY, - a, - e, od guzika, Knopf-. Guzikowa dziurka. *Leſk.* 190. das Knopfloch, *Rs.* петлица (cf. pętlica. GUZISKO, - a, *n.*, wielki szpetny guz, ein häſsliche Beule, ein häſslicher Knopf. *Ross.* шишмоха, шишмошка. (GUZMAN *ob.* Gusman). - GUZOWACIEC, - ini, - ieie, *niiak. ndk.*, GUZOWACIC, się *zaimk.*, zguzowacieć *Dok.*, guzowatym zostawać, guzów nabierać, dostawać. Knoten bekommen, knotig, knorrig werden. *Bh.* baulowatěti. Ciasto ustawnie mieszać trzeba warząc, by się nie guzowaciło. *Sienn.* 532. GUZOWATOSC, - ści, ż., nabrzmiałość zatwardziała, Knotigkeit, Knorrigkeit. Sok ten pomaga cierpiącym ociekłość twarzy, i ktorym guzowatość na twarzy narasła, iakoby trądem wielkim. *Sienn.* 284. GUZOWATY, - a, - e, o guzie, pełen guzów, beulig, höckerig, knotig. *Bh.* bulaty, baulowety, hlizowatý; *Cro.* hergan; *Vd.* tvurn, gumpaſt; *Rs.* желвастый, шишковатый. Proch ten zatwardziałe mięsca i guzowate miękczy, a żołzy rozganiaz. *Spicz.* 45. *Sienn.* 285. - *fig.* Przełożę tu pokolenie narodu Wołoskiego, ieżeli ieszcze co pewnego a tak guzowatey gmatwaniny będzie się mogło wywikłać. *Krom.* 359. sękowatey, zawiłey).

Pochodz. **zaguzikować*, może też: *giza*, *giczel*, *cf. goździ.*

G W.

GWAIAK, - u, *m.*, *Guaiacum officinale Linn.* drzewo wysokie, ale niegrube, w Jamaice, zażywane w lekarniach. *Kluk Dykc.* 2, 33. Franzoſenholz, Indianiſch Holz. Sok z tego drzewa wywarzony pić dałą przeciw francy. *Urzęd.* 347. GWAIAKOWY, - a, - o, od gwaiaku, Franzoſenholz-. Owoc gwaiakowy. *Oczk. Pr.* 22.

GWAŁCIC, - ił, - i, *czyn. niedok.*, zgwałcić *dk.*, gwałt wyrządzać, gwałtownie traktować co, gewaltthätig behandeln, Gewalt anthun, mit Gewalt ausrichten, durchſetzen, *Bh.* kwaltowati; *Vd.* sgvauti, posiliti, presiluvati

vati, obsilu ati, permurat, pertruzhat; *Sr.* 1. зкрѣпити, побѣдити, *Cro.* szilim, szilujem, oszilujem; *Bs.* usilovati, silovati, *Rs.* насильничать, насильствовать, насилую. Mogący bydź gwałconym *Sor.* 1. зранитіе *violabilis.* Umowę tę oni zgwałcili. 3 *Leop. Jer.* 31, 32. (zaik zemuli. 1 *Leop.*). Nigdy przysięgi moiey gwałcić nie będę. *Teat.* 5, 55. (łamać, bredien). Pana Boga się zaprzeć, ślub z nim złamać, przymierze zgwałcić. *Hist.* 3-5. Prawa gwałcić, den Gesetzen Gewalt anthun. Gwałcą się (*przez*) część prawa, pozoram obrony. *Teat.* 40, 5. (gwałt in się dzieie). Gwałcą wzrokiem wzdętym poyrzenia wdy lwie. *Alex. Wor.* 58. Dla ciebie Chrystus umarł, dla ciebie w dzień trzeci Gwałci grób z martwych wstawszy, śmierci kosę łamie. *Pot. Lac.* gwałtem lub mocą otwiera, przełamuie, er durchbricht das Grab. Gwałcić kobietę, einer Gewalt anthun, ſie ſchänden, *Sr.* 1. з мечу złabać, з мечу zgwałcić, pohwałcić, złamać; *Id.* po sni skrbati, krvnz silna odvrati, osramotiti, kvsnit i sheno, *Rg.* oskvrnuti). Kto pannę albo białogłowę gwałci, ten iey też cześć i wstyd wydziera. *Szczerb. Sax.* 147. GWAŁCENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, wyrządzenie gwałtu, die Gewaltthätigkeit, die Schändung, gewaltſame Behandlung, *Rag.* oskvarnos, silan osramotenje; *Rs.* насилованіе, насильствованіе. GWAŁCICIEL, - a, *m.*, GWAŁTOWNIK, - a, *m.*, ustka, gwałtu wyrządziciel, der Gewaltthätigkeiten ausübt, ein gewaltſamer Räuberer, *Bh.* násylnik, *Cra.* silěk; *Bs.* usilnik, posilnik, usionik; *Cro.* szilnik, oszilitel *Sor.* 1. ѣрѣдал, zranitjer; *Ross. et Ecl.* насильникъ, ранитель, нападникъ. Gwałtownik pokoiu. *Szczerb. Sax.* 159. *ib.* 158. *Zyw. Pap.* 291. Gwałtownik ten żyie ieszcze bez kary? *Pot. Syl.* 345. Nie mogł gwałt tam bydź żaden, przeto książę gwałtownikiem zwan bydź nie może. *Gorn. Dz.* 90. Gwałtownik prawa. *Teat.* 18 *b*, 28. Prawa gwałtownik. *Warg. Wal.* 315. Heretykowie, którzy kościół pański psuią, w ustawach ogłaszaią nasi gwałtownikami mianuią. *Star. Rec.* 6. Sądzący z własnych postępków gwałtownik, wśrzod siebie iest przeświadczony, o co innych ma karać. *Mon.* 65, 8. Gwałtownik miesca, z wyłupiciel. *Cn. Th.* ein gewaltthätiger Räuber, Einbrecher; gwałciciel przymierza, przerywacz. *ib.* der den Bund gewaltthätig bricht. Gwałciciel białychgłow, z sromotnik, ein Weiberſchänder. Mie za odbiegł gwałtownik w trwodze, Gdy na pomoc lud szedł mnie krzyczący. *Bardz. Tr.* 162., *Sr.* 1. powabiał; *Id.* silni skubar; *Rs.* расхититель. GWAŁCICIELKA, - i, *f.*, gwałt wyrządzaiąca, die Gewaltthäterinn. GWAŁT, - u, *m.*, z *Niem.* die Gewalt, Gewaltthätigkeit, *Dan.* Gewalt, *Suec.* Wald, *Angl.* weald, welde), z usiłstwo, przemoc przymuszaiąca, nagląca, przesił, *Bh.* twalt, pych, náſilí; *Sr.* 1. змоczности (*Sr.* 1. bawtwano rozruch); *Id.* gvauth, gvavt, posilje sila; *Crn.* silnoſt; *Cro.* szila, *Bs.* sila, usilnoſt, koja se cini drugomu; *Rs.* насиліе, насильство; нужда; *Eccl.* напасность. Gwałt kto uczynić chce, trzeba, iżby silnieyszy był, niż ten, komu gwałt stać się ma, albowiem gwałt nic innego nie iest, iedno moc a zholdowanie kogo nad iego wolą. *Gorn. Dz.* 89. Czyniliby nam iakie *przezprawie (bezprawie) abo gwałt, będziemy się bronić; a zwłaszcza gdyby w wierze gwałt czynili. *Biel. Hſt.* 210., *Sr.* 1. граненo. U nas tu gwałtow nie znamy, żyiemy pod rządem sprawiedliwego króla panowaniem. *Teat.* 9, 32. (cf. krzywda). Prawo, przez lat tyle wolne i całe, gwałt odniosło, wymazano go. *Warg. Wal.* 313. - Gwałt białegłowie uczyniony. *Cn. Th.*, *Boh.* podaw, gwałcenie, zgwałcenie, die Nothzüchtigung. - Gwałtem, z gwałtownie, mit Gewalt, gewaltig, gewaltthätig. Trzech braci pozabiiawszy, oycu truciznę dawszy wypić, sam się gwałtem uczynił panem Selim. *Star. Dw.* 53, *Crn. et Id.* posli; *Sla.* sillom; *Ross.* насильно, насильственно, отнѣмомъ; *Eccl.* понужденно. Gwałtem łzy, podobne dżdżowi, Rzuciły się człowiekowi. *Groch. W.* 559. Gwałtem wziąć może, ale dadź nie może. *Rys. Ad.* 14. Miał Herod przyczynę do boiaźni nowego króla; bo za gwałtem panował w królestwie. *Bial. Post.* 161. przez gwałt, przez gwałtowne środki). - Gwałtu wołać, z ratа, Gewalt ſchreyen gwałtu! z ratа! Gewalt! Gewalt! telfet! Hey Janie, Maciein, Michale, hey na pomoc, gwałtu! *Teatr* 30, 24. Gwałtu! coż to iest? czy mię chcecie zabić? *Teat.* 29 *b*, 74. Gwałtu! gwałtu! ratuycie, kto w boga wierzy. *ib.* 21, 60. Nań gwałtu zawołała, mowiąc: przybądźcie do mnie rychło siostry obie, on to dziki wieprz. *Otw. Ow.* 134. Jeśli mię będziesz zatrzymywał, to gwałtu zawołam. *Bot. Kom.* 5, 91. Bronię się, i gwałtu wołam. *Bolt. Kom.* 5, 255. Dla boga, gwałtu! *Teat.* 18 *b*, 9. Gwałtu! skoda w strachu. *ib.* 15, 40. Gwałtu woła po potrzebie. *Mat. z Pod. A* 1. - Na gwałt wołać, dzwonić, na trwogę, Allarm machen, Lärm ſchlagen, die Sturmglocke ziehen. Kiedy na gwałt wołaią we wsiach Tyschowi należących, tedy krzyczą: ſtarza, ſtarza. *Papr. Ryc.* 11. Spytał go, którego herbu? powiedział, nie wiem ci, iak go malują; ale gdy na wsi na gwałt wołaią, tedy go pomieniaią. Pułkoza, pułkoza. *Papr. Ryc.* 190. *Pozazdie się ztąd, że dawniey po wsiach miano herbu dziedzicznego było godłem gwałtu.* - Na gwałt ogniowy bić w dzwon był zwyczay. *Iward. Wł.* 10. Feuerlärm. Na gwałt uderzono dzwonem. *Hadl. Dan.* 106. Miasto Kraków dla zabicia Tęczyńskiego, gwałtu zawołanie utraciło. *Papr. Ryc.* 704. wolność bicia na trwogę). Ku gwałtowi, gdy kogo obwołaią, każdy powinien bieżeć; a w mieścach, gdy zadzwonią na gwałt, ku gwałtowi bieżeć maią. *Sax Art.* 28. - Na gwałt, gwałtem, gwałtownie, z całey siły, na łeb na szyię, co żywo, auf Gewalt, aus allen Kräften, mit aller Macht. Pędzi poganin na gwałt swoie rzesze. *Jabł. Bud. R.* 3., *Rs.* стремится, стремглавіе, нахлыстъ). Suknie na gwałt szyć kazałem. *Teat.* 24 *c*, 58. - Tęczyński z niemiłym płatnerzem zaczął kontrowersyą, z którey potym na gwałcie przyszedł o śmierć. *Papr. Ryc.* 18. gdy przyszło do gwałtów, als es zu Gewaltthätigkeiten kam. Ktoby zabił gwałtownika, nie przewini, gdy dowiedzie, że to na gwałcie uczynił. *Szczerb. Sax.* 158. Nothwehr. - §. Procz państwowszyzny chłopi odbywaią tłoki, gwałty, szarwarki. *Offr. Pr. Ow.* 1, 52. Nothhülfen, Nothbarbeiten. Ta powinność istotnie nazwana gwałtem, bo ludzie na odbycie iey pędzeni, wołaią gwałtu. *Mon.* 66, 198. Gwałtow bywa kilka, lub co tydzień przez całe żniwo. Na te, gdy poddanych pędzą, gdyby i 10 osob było w chałupie, tylko

iednę zoſtawuią, a wszyſtkich wypędzą. *Mon.* 66, 198. – §. gwałt, gwałtowne położenie, oſtateczność, niewola, konieczność, przycisk, ucisk, eine gewaltſame Lage, Gedränge, Noth, *Vd.* potrieba, sila, terdoba). Kiedy czuią gwałt iuż Turcy oſtatni, okrutnie się biią. *Leszcz. Class.* 76., *Vd.* silo terpeti). Książe Opoliki, nie maiąc gwałtu żadnego, poddał się królowi Czeſkiemu. *Gwagn.* 59. Zeby żołnierz pod czas woyny wszyſtko miał od Rzpltéy w domu, nie kłaniaiąc się, kiedy gwałt, po Gdańſkach nikomu. *Star. Vot. D.* 4. Rzymianie, gdy im gwałt był od wielkości, raczéy na placu umierali wszyscy, niżeliby uciekać mieli. *Star. Ref.* 18. Poddali się w Smoleńſku, żadnego gwałtu nie maiąc, gdy i prochów i żywności w zamku był doſtatek wielki. *ib.* 21. Węgrowie, uważaiąc gwałt woyny Tureckiéy, uradzili wziąć Władysława na królestwo. *Stryik.* 657. – Dziś gdy przeminął ów dawny wiek złoty, Ludzie gwałtem nie obcą łubić cnoty. *Groch.* IV. 586. koniecznie nie, mit Gewalt nicht, durchaus nicht, ſchlechterdings nicht. – §. gwałt, z przemoc, moc, die Macht, Uebermacht, Gewalt. Gwałtowi uſtąpić trzeba. *Tr.* Scypio Hiszpańſkie państwa znowu gwałtem odebrał. *Warg. Wal.* 61. mocą). Fulwiusz Kapuę przez gwałt wziął, *ib.* – §. mus, przymus, der Zwang, die Gewalt. Gwałt sobie prawie czyniąc, opuściłem tak miły dom. *Kras. Pod.* 2, 15. Przez gwałt zamrużał powieki z ckliwości. *Wad. Dan.* 141. Gwałt naturze saméy tyrańſkie ich sprawy czynią. *Teat.* 44, 30. Nasz ięzyk zda się trudny, a iakby człowiek całą gębą a gwałtem mówił. *Gorn. Dw.* 50. Krzywdzenie, choć z gwałtem niejakim, poprawić iednak można. *Mon.* 65, 110. Namiętnościom swoim gwałt uczynić trzeba. *Ld.* – §. 2) gwałt, wielka liczba czego, chmura, ćma, tłok, tłum, mnogość znaczna, eine gewaltige Menge, eine große Zahl. Gwałt trupa leży, ſtawiaią żałoby na grobach groby. *Bardz. Tr.* 352. Bulgarowie bydła gwałt chowaią. *Klok. Turk.* 244. Koni miał dwieście, gwałt Odalików, ſto ſług, szeraiu w sześć. *Zab.* 24, 251. *Sym.* Pełno wszyſtkie piwnice wszelakiego trunku, Ludzi gwałt, tak do kuchni, iako do szafunku. *Pot. Arg.* 808. Tym sposobem zebrało się gwałt pieniędzy. *Petr. Ek.* 41. Znałem takowego, co pacierzy gwałt mówił, a odrwił każdego. *Opal. sat.* 47. Drzewo wierzch w niebo niosło, a na rozłożyſtych Gałęziach pomarańczy gwałt miało złociſtych. *Nar. Dz.* 3, 200. Gwałt mamy w głowie, ale w mieszku mało. *Wad. Dan.* 91. więcéy huku, niż puku). *GWAŁTOWAC, – ał, – uie, cz. ndk., gwałcić, gewaltthätig behandeln. Cesarz gwałtuiąc prawo narodów, chciał Polſkie posły topić. *Krom.* 485. verletzen, brechen. Gwałtowanie pokoiu. *ib.* 460. gwałcenie, die Verletzung. GWAŁTOWNICTWO, – a, *n.*, wyrządzenie gwałtu, die Gewaltthätigkeit, Gewaltthat. Gdzie piiaństwo panuie, snadnie się tam dopuszczą gwałtownictwa. *Star. Ref.* 48. GWAŁTOWNIE *adv.*, gwałtem, przymuśnie, mit Gewalt, gewaltſam, *Vd.* silnoſtnu, oblaſtnu; *Bs.* usilno, silno, sillom; *Rs.* насильно, насильственно, нагло; *Ec.* понуждéнно, понуждïе. Smiech częſtokroć gwałtownie się wydaie, mimo woli śmieiącego się, tak iż drugi musi ięzyk i wargi sobie pokąsać, sam na siebie zły będąc. *Zab.* 12, 277. *Dudz.* Mogłaś się zatrzymać, a nie tak gwałtownie wpadać, iak gdyby się dom palił. *Teat.* 22 c, 75. raptownie, z trzaskiem). Gdy obaczyli, bydź woysko gwałtownie wielkie, ięli się modlić bogu. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 4, 30. niezmiernie, okropno, ogromno). GWAŁTOWNIK *ob.* Gwałciciel. GWAŁTOWNIKOWY, – a, – e, od gwałtownika czyli gwałciciela, Gewaltthäters. Pan wyswobodzi niedoſtatecznego od miecza ich, i z ręki gwałtownikowéy ubogiego. 1 *Leop. Job.* 5, 15. GWAŁTOWNOSC, – ści, ż., ſkłonność do używania gwałtownych sposobów, łatwość wyrządzenia gwałtu, gwałt wyrządzaiący się, lub doświadczony; *Sr.* 1. gmoczności; *Bs.* posilnoſt; *Vd.* silnoſt, sila, oblaſtnoſt, persilnoſt, permuranoſt, vganjoshnoſt; *Ross.* нáгласмь, стремительность, устремлéнïе; *Ec.* напрасность, злáность; die Gewaltſamkeit. Nie śmiał Maryus z Cymbrami zaraz się potykać, czekaiąc, ażby się ona popędliwość i gwałtowność ich ośmierzyła. *Stryik.* 32. Już daléy gwałtownośći Punickiéy odpierać nie mogli. *Warg. Wal.* 211. Cielesności a łakomſtwa dziwnie usil.a gwałtowność, ludzie wielcy od siebie radą i rozumem odpędzili. *Warg. Wal.* 120. Prędzéy spokoyność wykona, Niż gwałtowność natężona. *Jakub. Bay.* 158. W rzekę pędem wſkoczył, i tam upracowany w gwałtowności i głębokości rzeki utonął. *Warg. Cez.* 80. Gwałtowności w tym kraiu nie są cierpiane. *Teatr* 36 *b*, 53. GWAŁTOWNY, – a, – o, forsowny, gwałtownie poſtępuiący, gwałtownie uſkuteczniony, gewaltſam, *Bs.* násylný; *Sr.* 1. gmócné (*Sr.* 1. bawtwarſti, bawturne buntowniczy); *Vd.* silen, silnoſten, vganjozhen; *Bs.* sillan, usilan, posilni; *Rs.* насúльный, насúльственный, устремúтельный, порывúстый, стремúтельный, наглый; *Ec.* нужный, напрасный, напрáсливый, понуждáтельный, злáный. Nie swoią zéyść śmiercią, znaczy śmierć gwałtowną. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 141. Czuię dobywaiące się gwałtowne westchnienie. *Teat.* 51 *b*, 76. Co gwałtownego, długo trwać nie może. *Pot. Arg.* 115. Nie myślę bydź tak gwałtownym sobie samemu nieprzyiacielem. *Teatr* 29, 10. Achillu, z królem nie bądź tak gwałtowny. *Dmoch. Jl.* 2, 14. (cf. a ciszéy z panią matką). Zła sprawa z gwałtownym człowiekiem. *Tr.* Każdy tu widzi, że to gwałtowny wykład tego tu słowa. *Bial. Poſt.* 113. – §. mocny bardzo, ſtarf, feſt, gewaltig. W Łukomiu znać, iż tam kiedyś był zamek wielki i gwałtowny, bo to wały i kopiec szeroko wysypany świadczą. *Stryik.* 442. Spadł deszcz gwałtowny. *Tr.* Szum gwałtownych wód. 1 *Leop.* 4 *Fzdr.* 6, 17. (*ob.* nawalny). – §. gwałtownie pilny, nalegaiący, dringend, dringend nothwendig. Interes gwałtowny przymusza mię odjechać ſtąd. *Teat.* 23, 42. Gwałtownieysze transakcye Rzpltéy senatorowie i urzędnicy swemi podpisami utwierdzać zwykli. *Nies.* 1, 98. – §. znacznie wielki, liczny, gewaltig groß, zahlreich, anſehnlich, beträchtlich. Węgrowie ſtaroſtwo w Rusi Lubartowi, wziąwszy od niego gwałtowną summę złota, poddali. *Krom.* 390. *magna vi auri.* Są tu omyłki drukarſkie, ale niegwałtowne. *Ryb. Gesl.* Przed sobą widzieli woyſka pogańſkie gwałtowne. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 4, 7.

Pochodz. *zgwałcić, zgwałcenie, niezgwałciſty, pogwałcić, pozgwałcać.*

1) GWAR, – u, *m.* (cf. gawor, *Bh.* howoriti *ob.* gawoszyć *Sr.* 1. hara *rixa*, *Syr.* ריב *litigauit*, *Hebr.* גער *gaar increpuit*); szmer, zgiełk, z gadania wielu razem, das Gemurmel, das Geſchwätz mehrerer zugleich durch einander. Wśrzod gwaru naysilnieyszy głos ułaskawić zaczuie. *Dmoch. Jl.* 2, 194. Kto do prawego szczęścia dąży, niech zatknie uszy na gwary ludzkie. *Pilch. Sen. ij.* 253 Ci skotarze całą noc z sobą trawią na bezsennym gwarze. *Zab.* 9, 235. Posłyszawszy z gwarów o iego przyieździe, czyni przygotowania na przyięcie. *Tward. Wład.* 163. z pogłoski). Gwar w uszach *ob.* dzwonienie w uszach, szum.

Pochodz. *gwara*, *gwarzyć*, *rozgwar*, *rozgwor*, *rozhowor*, *rozhoworca*.

2) GWAR, – u, *m.* (*lat.* guaranda, guarandia, waranda, *Angl.* wary; *Anglos.* waere, ware cf. *Gall.* guarantie), die Währ, Währſchaft, Gewährſchaft, Angelobung der Gewähr, Sicherheitsſtellung für die Fortſetzung der Klage vor Gerichte. Gwar w tem ieſt, iż aktor obiecuie, że pozwanego chce bronić i zastąpić od wszelakiego przenagabania w tém, o co sam nań żałuie. *Szczerb. Sz.* 165. Rękoiemſtwo, które od sądu pochodzi, ieſt, kiedy kto ręczy o dostanie prawa. To w prawie istotą słowo gwarem zowią. *ib.* 355., *ib.* 143. *et* 166 *et* 6 *et* 15. Gwar ieſt niciakie wedle prawa rękoiemſtwo, albo zadanie, na żądanie pozwaney strony od powodu uczynione, dla uwiarowania iakiey szkody. *Sax. Porz.* 85. Kiedy sędzia skaże, iż powód ma podnieść gwar znakiem palca, uczyni to, podniosłszy palec wielki prawey ręki, uwiniony w rękaw, tak iżby go było dobrze wiać. Potym skaże sędzia, iże czas ieſt spuścić gwar wedle prawa. Powód potym iuż nie może swey żałoby przerywać, ani odmieniać, owszem pozwanego, ieżeli go kto inny o tęż samę rzecz gabał, zastępować będzie powinien: lecz obręczenie gwaru niepotrzebuie ieſt wyraźne. *ib.* 85–6. Dosyć, iż gwar uczynią ręką prawą podniesioną, a palcem wielkim ukazanym, a wyciągniesionym. *Dub.* 93.

Pochodz. *gwarancya*, *gwarować*, *gwarunek*; *cf. warunk.*

GWARA, – y, *m.*, brzechayło, przechera, *ob.* gwar 1.), ein Saufreſcher. Filip kazał im milczeć, i gwarę onego krzyżownego, bez naymnieyszego obrażenia wolno było. *Pilch. Sen.* 338. Nie Sofilę, nie gwarę, nie szalonego żaka. Lecz zdatnego niech kształcą dla Polski Polaka. *Zab.* 10, 236 Czemuż ty nie milbyś mówić, chociby się też głupi gwara nawinął? *Pilch. Sen. liſt.* 306. Nieprzesłuchany gwara. *Hor. sat.* 123. Złośliwy gwara, w złośnieyszego przeydzie szczekaniem ogara. *Hor. sat.* 203. Gwary nieuſłanna i uprzykrzona wielomówność. *ib.* 110. – °§. Gwara, ż., mowa (*ob.* gawor), ięzyk, die Rede, die Sprache. Swéy się nieboga gwary lękła. *Zebr. Ow.* 21. *pertimuit sonos.* Póki mowa służy, i w ustach dostaie gwarze przechodu, słowa te na wiatr podaie. *ora praeſtant vocis iter. Zebr. Ow.* 228. By prośbą i modłą nie mogła nic sprawić, gwarę iéy odstrychnęła, *poſſe loquï eripitur. ib.* 42.

GWARANCYA, – yi, ż. (cf. gwar 2.), *z franc.* die Garantie, termin prawa politycznego lub narodów, znaczący ubezpieczenie possessyy przymierzem nadanych, albo zachowanych, przez insze potencye, równie wchodzące w przymierze. *Kras. Zb.* 1, 342. GWARANT, – a, *m.*, der Garant. GWARANTKA, – i, ż., die Garantinn. Katarzyna była gwarantką rządu Polskiego, od niéy saméy narzuconego. *Jez. Wyr.* GWARANTOWAC, – al, – uie, *cz. ndk.*, zagwarantować *dk.*, garantiren, *Vg.* vshlishati, dovoliti, dobru ſtati, perrezhi). Rządy, gdy ieden drugiemu weźmie iaką krainę, to trzeci mu gwarantuie, że ta iego na zawsze będzie własnością. *Jez. Wyr.* °GWARDAIN, – a, *m.* (*lat.* guardianus, *Ital.* guardiano, *Gall.* guardien, *Germ.* Guardein), der Wardein, Münzwardein. Urzędowy probierca monety i kruszców mynarskich, cf. gwarek). Komissarze ci maią się znosić z °gwardainami, i tak ligę i gwicht pieniędzy postanowić. *Vol. Leg.* 5, 351.

GWARDYA, – yi, ż., z *franc.*, są to półki piechoty i iazdy, składaiące straż osoby królewskiey, i królewskiego domu. *Jez. Wyr.* nazwisko żołnierzy straż monarchów maiących. *Kras. Zb.* 1, 342. die Garde. Gwardya dawna Carska рында (cf. vánt). Jeśli królom potrzebna rzecz, gwardyą chować? *Petr. Pol.* 329. Partykularnym nienależyta utrzymywać ludzi woyskowych, na swym żołdzie, pod imieniem gwardyi nadwornéy. *Leszcz. Gl.* 117. °b) orszak, poczet, das Gefolge. Kazimierz córkę do Frankfortu do oblubieńca w pozornéy gwardyi sześci set konnych, i w porządnym dostatku posłał. *Krom.* 756. Przyiechał biskup z wielką gwardyą sług i przyiaciół swoich. *ib.* 472. Nie uyrzeli tam gwardyi dworzan zbroynych i świetno ubranych. *Dambr.* 74. GWARDYAK, – a, *m. pogardl.* żołnierz od gwardyi, ein Gardeſoldat. GWARDYSTA, GARDYSTA, – y, *m.*, ieden z gwardyi, ein Gardiſt; *Rs.* гвардѣецъ, мѣлохранимецъ.

GWARDYAN, – a, *m.*, *lat. med.* guardianus, tytuł przełożonego w niektórych zakonach, n. p. u Bernadynów, Franciszkanów, *Sla.* gvardian, der Guardian in einem Kloſter. Niż bydź złym gwardyanem, lepiéy prostym mnichem. *Pot. Pocz.* 113. Choć w kościele wszyscy iednym kielichem, Kiedy ofiary czyniem bogu winem, A wszdy nad prostym ieſt gwardyan mnichem. *Zab.* 15, 273. GWARDYANSTWO, – a, *n.*, urząd i władza gwardyana, die Guardiansſtelle, das Amt eines Guardians. GWARDYANSKI, – a, – ie, od gwardyana, Guardians.

GWAREK, – rka, *m.*, posiadacz żupy albo kopalni, *Ty.* der Bergherr, Herr eines Bergwerks. O gwarkach, iak maią utrzymywać spólne roboty, iaki między gwarkami i ich zwierzchnikami stosunek, iaki podział zysku. *Czack. Pr.* 2, 200. Urzędnicy gór ołowných i żelaznych: żupnik Olkuski, podżupek; Gwarkowie, którzy kruszec biorą; bogatsi płacą po złł. 25., ubożsi po 6 poboru. *Vol. Leg.* 5, 176. Z Korony żadnych towarów nie maią wywozić, kromia ołowiu gwarkowie, albo ci, którzy ołowiem kupczą. *Herb. ſlat.* 320. – §. górnik, kopacz górny, der Bergmann, Bergknappe. Gwarek, w górach złota szuka. *Chroſt. Luk.* 112. Kray ten ma góry śrebrne, i gwarków też nie mało, co koło nich chodzą. *Star. Dw.* 40. Dzisiay dla złota gwarek ziemię warzy z wierszów. *Pot. Syl.* 29. Już niech nie tęskni upragniona dusza Do ciemnych gwarków pełnego Olkusza. *Ko-*

chow. 68. Co za cera owych W górach gwarków skaliſtych Hemowych. *Tward. Misc.* 101. GWARECTWO, - a, *n.*, towarzyſtwo kopaczow. *Czack. Pr.* 2, 199, *et* 200. eine Bergwerksgeſellſchaft, Kurcompagnie.

GWARNY, - a, - e, gwar robiący, gwarzący. murmelnd, *Bh.* howorný. To skoro rzekł Anchizes, Sybelę i syna Wiedzie do nowéy ciżby do gwarnego gmina. *A. Kchan. Wirg.* 173. *turba sonans*). Cichym lis krokiem między tłuszcze gwarne (gęsi) spadnie I naypierwszego w stadzie trupem wodza kładnie. *Zab.* 15, 416. die ſchnatternden Heerden der Gänſe.

GWAROWAC, GWARUNEK *ob.* Warować, Warunek.

GWARZYC, Gwarzyć, - y, *cz. ndk.*, *ob.* gaworzyć, niezrozumiale razem z drugiemi gadząc zgiełk czynić, murmeln, durch einander reden, *Sr.* haruju *rixor* Svr. ריב *litigauit*; *Hbr.* ער gaar *obiurgauit*); *Bh.* howořiti, howořim, howořiwam. *propr. et fig.* Ptaſtwo małe gwarzy. *Dudz.* 21. - §. z *przyganą*: gadać, mówić, verächtlich: reden, ſchwatzen, ſchnattern. Co gwarzysz nierozumny! *Zab.* 5, 330. *Koſſak.* Uszy maią, a nie słyszą; nie gwarzą gardły swemi. *Budn. Ps.* 115, 7. (nie wołaią gardłem swoim. *Bibl. Gd.*). Starość ma to w sobie z przyrodzenia, iż rada długo gwarzy. *Budn. Cyc.* 27. Lubi gwarzyć, iak szczoka *Mon.* 70, 758., *Weg. Mar.* 5, 202.

GWAZDZIC, Gważdzić, - il, - i, *cz. ndk.*, mazać, bazgrać, gryzmolić, ſchmieren, klecken. Lecz do czego rym gważdżę tą podłą gawiedzią! *Zab.* 9, 117. *Zabł.*, *ob.* nagważdżać).

*GWEKSY, - ów, *plur.*; n. p. Malarze cudnych gweksów uczą ziołka. *Klon. Fl. D* 3 *b.* guexi - *sunt orificia tabularum*, może z Niem. Gewächs roślina. ? GWEKSY, *vexations Tr.* Verſiererey, Scherererey, drażnienie, żartowanie z kogo.

*GWENT, - u, *m.*, n. p. Zaczyna malarz swoie dzieło; wszelkie narody W gwenty wedle oyczyſtéy pędzłem ſtroi mody. *Min. Ryt.* 2, 298., *not.* gwenty, faldy, załamania, zagięcia u sukni, termin malarſki. - z Niem. das Gewand, szata, odzież, okrycie; *Vd.* guant, oblazhilu, oblick; *Crn.* gvant. cf. gment, kment.

*GWESNY, *GWIESNY, - a, - e, z Niem. gewiß pewny). n. p. Było gweśne a doſkonałe zdanie. 1 *Leop. Rut.* 4, 7., pewne 3 *Leop.*). Byłby iuż pan gweśne a pewne uczynił królestwo twoie. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 13, 13. Gwiesna a pewna rzecz. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 30. gruntowna 3 *Leop.*).

GWIAZDA, - y, ż., *Bh. et Slo.* hwězda; *Sr.* 2. gwězda; *Sr.* 1. vezda; *Crn.* svęsda, svojsda; *Vd.* svesda, sviesda, suisde; *Cro.* zvézda; *Sla.* zvizda; *Rg.* zvjézda (cf. *Rg.* ghizda *venuſtas*); *Bs.* zvjezda, zvjzda; *Rs.* звѣзда cf. świecić); promieniſto błyszczące ciało niebieſkie, der Stern. Gwiazdy, albo światła niebieſkie, dzielą się na gwiazdy nieporuszone i na planety. *Wyrw. Geogr.* 50. Gwiazdy ſtałe, nieruchome, przez się światłe, zdaiące nam się nie mieć żadnego własnego biegu, *fixae*; gwiazdy błąkaiące się, planety albo komety, maiące swóy własny bieg. *Sniad. Jeo.* 5. Błędne gwiazdy. *Pot. Arg.* 246. gwiazdy osobno chodzące. *Cn. Th.* die Irrſterne, Planeten. Tu się przypatrzył planetom błędliwym I gwiazdom niebłędnym. *Bardz. Luk.* 151. gwiazdy spółchodzące. *Cn. Th.* Fixſterne. cf. planeta). Miéysce, w którém gwiazdy widziemy, nazywa się niebem gwiazd. *Boh. Pr.* 7. der Sternenhimmel. Gwiazdy wiecznie w niebo wprawione. *Otw. Ow.* 56. *fixae.* Gwiazdy ſtałe, *fixae. N. Pam.* 19, 65., *Hub. Mech.* 476. Gwiazda zaranna, z iutrzenka, Wenus, der Morgenſtern, *Lucifer, Cn. Th.*, *Sr.* 1. yutna vězda. Dzień gdy się przybliża iutrzenką gwiazdą iuż się niedaleki bydz pokazuie. *Biał. Poſt.* 48. Gwiazda ieſt każda iasna z przyrodzenia swego, ale gwiazda iutrzenna, iuż co daley to ſaśnieysza, aż do wzeyścia słońca. *Rey Apoc.* 33. - Gwiazda wschodzi, śliczna gwiazda iutrzenna, Ta to gwiazda słońce wodzi. *Pieśn. Kat.* 44. - Gwiazda wieczorna, Wenus, iutrzenka, *Hesperus, Cn. Th.* Wieczernica. *Mącz.*, *Otw. Ow.* 158., *ob.* zwierzyńka, *Boh.* zwířetnice, zwířetnice; *Sr.* 1. večzorna vězda, večiornicza; *Vd.* svezherniza; *Crn.* vezhęrnęza, mrakinos, mrazhniza, der Abendſtern. Gwiazda ś. Jakuba, polszka, *orion, iugula. Mącz.* der Jacobsſtab, der Gurtel des Orion. Siędm gwiazd, *Pleiades*, *Hoby. J. Kchan. Dz.* 10., *Herbi Art.* 42., *Otw. Ow.* 129. pospólſtwo zowie nasiadkę ze swemi kurczętami. *Mącz.* kwoczkę z kurczętami. *Chmiel.* 1, 175., *Budn. Job.* 9, 9., *Sr.* 2. kuti, *Sr.* 1. čičijeranj, *Crn.* goſtosę i zhezhi, *Rg.* vlasnichi; *Rs.* семизвѣздіе, баба, das Siebengeſtirn, die Glucketinn. - *Canicula*, *signum caeleſte*, psia gwiazda na niebie; też psianką zowią. *Mącz.* der Hund. *Procyon*, gwiazda psia mnieysza, kanikuła, psianka, psia gwiazda. *Mącz.* der kleine Hund. Gwiazda żeglarska albo morska, polarna, der Polarſtern, *Crn.* hèrvór, burounh, warovah; *Vd.* burounh, hervor, mała medwedzica). Gwiazda morska ieſt na niebie, gwiazda świata wszystkiego, ieſt N. P. *Pieś. Kat.* 44. - Nauka około gwiazd dziwnie ieſt ucieszna, ale nie ieſt dana na wieżdżby. *Skarg. Kaz.* 518., *ob.* gwiazdarſtwo, aſtronomia cf. aſtrologia). - Po gwiazdach chodzić, iechać, z za świecenia gwiazd, przy świetle gwiazd, beym Sternenlichte; *alter* po gwiazdach iechać, żeglować, z zamierzaniem się niemi, nach Leitung der Sterne. Żeglarze gwiazdę żeglarską mieli za dyrektorkę dróg swoich na morzu. *Chmiel.* 1, 983. Trzey krolowie przybyli nawiedzić Jezusa za gwiazdą do Jeruzalem. *Żyw. Jez.* 35. (cf. Gwiazdka). Stąd *fig.* gwiazda, z powodniący, przewodnik, der Leitſtern, Führer. Prawda niechay zawsze będzie ci gwiazdą w drodze twoiéy. *Ld.* - Jeść o gwiazdzie; czas wieczerzania w wilią Bożego narodzenia. *Wol.* - §. *Fig.* od blasku, rzecz znamienita, człowiek drugich celuiący, der über die andern hervorſticht, ein ausgezeichneter, berühmter Mann. Zgasły, na których siła zależało, Gwiazdy Koronne. *Groch. W.* 562. Przyszedł czas, kiedy te dwie gwiaździe (*Dual.*) przedziwne (S. Cecylia z Waleryanem), Swiatłem swym rozganiały ciemności przeciwne. *ib.* 302., *P. Kchan. Orl.* 1, 176. Adieu, gwiazdo moia! adieu puziaczku! *Teatr* 29, 20. Gwiazda świata wszystkiego N. P. *Pieś. Kat.* 44. Oczy, co nazywałeś wdzięcznemi gwiazdami, Teraz są żalu i płaczu źrzódłami. *Paſt. Fid.* 112. - §. Gwiazdy, pewne położenie gwiazd, das Geſtirn, Sternbild; *Slo.* hwězdnatoſť; *Sorb* 1. zwězdjeno; *Vd.* svesdishe, sviesdje, ker je veliku svesd vkúpaj; *Crn.* svejade; *Cro* zvezdische, zvézdje; *Rg.* zvjezdoſtanischte; *Rs.* созвѣздіе, сѣдмило, *ob.* gwiazdozbiór. Gwiazda

narodzenia abo żywota sprawna, *natalitium*. *Cn. Th.* der Geburtsſtern. Fałszywie powiadają, że każdy ma gwiazdę, pod którą się rodzi, ktora pokazuie, ieśli szczęśliwy albo nieszczęśliwy będzie. *Bial. Poſt.* 160. Gwiazd położenie czasu narodzenia czyiego, = konſtellacya, die Konſtellation. Stąd gwiazda, często zamiast losu, das Schickſal, der Glück; oder Unglückſtern, die Eterne. Znam ia, znam, co mi gwiazda prorokuie, Moiego życia, i co mi gotuie. *Paſt. Fid.* 16. Dlatego tu przyszła, żebym ci odkryła, Co o tobie łaskawa gwiazda uradziła. *P. Kchan. Orl.* 1, 38. Zła gwiazda cf. nieszczęśliwa godzina, *Crn.* hudournèk, *Vd.* hudovurnik, nesgoda, nesrezha; Vura je nesrezhna bila, ker je mati me rodila, Unſtern. Na toż mnie cię dziś srogie gwiazdy dały, Aby me ręce twą krew wylewały! *Paſt. F.* 296. Z gwiazd wróżyć. *Ec.* звѣздослóвити. Gwiazd szkoda winować, Każdy zwykł sobie swe szczęście budować. *Paſt. F.* 215. – *Prov.* Nie dbam o gwiazdy, kiedy księżyc świeci. *Rys. Ad.* 42. Mnieý dba o gwiazdy, komu słońce świeci. *Pot. Poez.* 606. wolę się głowy trzymać, niźli nóg). Znasz się na tym, iak wilk na gwiazdach. *Cn. Ad.* 735. iak koza na pieprzu. – §. *translate* o różnych rzeczach, w kształcie do gwiazdy podobnych, Sa-den, die die Geſtalt eines Sternes haben. Nészcenie przy, [illegible] gwiazdy do szkół, wzięło początek we Francyi od R. 1351. *Nar. Hiſt.* 2, 156. der Stern auf einem Kleide. Talenta i cnota mogą zgasić gwiazd błyskawice. *Mon.* 76, 82. [illegible]. *Solſk. Geom.* 3. die Windroſe. Gwiazda, narzędzie artyleryczne do próbowania wagomiaru i równości kanału armatnego. *Jak. Art.* 3, 294. ein Kanonenmeſſer in der Artillerie. – Gwiazda, ryba, *ſtella*, formę gwiazdy promieniſtéy w pływaniu pokazuiąca. *Chmiel.* 1 627. der Sternfiſch. Gwiazda, u konia na czele we środku, plama biała, strzałka, der Stern; die Bläſſe, z. B. auf der Stirne eines Pferdes, *Ross.* нѣжина, иѣжинка. Gwiazda znaczy wesołego konia. *Hipp.* 11. – Pić opatrzyć korbą abo gwiazdą. *Solſk. Geom.* 3. t. i. korbą z ramionami, lub gwiaździſtą, eine Sternkurbe, mit Armen in die Runde. – W gwiazdę, s na kształt gwiazdy, in Geſtalt eines Sterns. W gwiazdę wał usypią. *Bardz. Inf.* 55.

•GWIAZDARNIA, – i, *ż.*, obserwatoryum, eine Sternwarte, *Bh.* hwězdarna; *Crn.* svęsdárna, svęsdogledarna; *Vd.* sviesdarna, svesdogledarna, sviesdoglodatishe; *Rs.* наблюдáлище. •Gwiazdopatrza. *Stas. Buſſ.* 12. •Gwiazdouważnia. *N. Pam.* 20, 223. GWIAZDARSKI, – a, – ie, od gwiazdarza, aſtronomiczny, *Boh.* hwězdarſký; *Rs.* звѣздослóвный, звѣздочётный, die Sternkunde betreffend, aſtronomiſch. Dla Astrologii i gwiazdarskiéy praktyki z kościoła wyznaczony. *Skarg. Dz.* 80. Gwiazdarska nauka, GWIAZDARSTWO, – a, *n.*, *Bh.* hwězdařſtwj; *Crn.* svęsdogledноst; *Cro.* zvezdoznanztvo, zvezdoznanye, zvezdomerztvo; *Rg.* zvjezdoznanje (*Dl.* gonetanye); *Vd.* sviesdna saſtopnoſt, svesdaria, svesdna vmetalnoſt, sviesdogledноst *Ec.* звѣздослóвїе, звѣздозакóнїе; *Rs.* звѣздоблюстительство, звѣздослóвїе, звѣздочётство, die Sternkunde. Aſtrologia (Aſtronomia), gwiazdarſtwo. *Biel. Poſt.* 156. GWIAZDARZ, GWIAZDOWIDZ, GWIAZDOWNIK, GWIAZDMISTRZ, GWIAZDOPIS, GWIAZDOWROG,

GWIAZDOWIESZCZBIARZ, GWIAZDOWIESZCZARZ, – a, *m.*, GWIAZDOZORCA, – y, *m.*, *Boh.* hwězdář; *Vd.* sviesdar, kiri na sviesde gleda, sviesdosnanez, sviesdni saſtopnik, na sviesde vuzhen, sviesdogledez, sviesdni kasauz; *Crn.* svęsdarnek, svęsdogląda; *Cro.* zvezdar, zvezdoznanecz, zvezdogledecz, zvezdomerecz; *Sla.* zvizdoznanac; *Bs.* zvjezdoznanac; *Rg.* zvjezdornannaz, zvjezdogledalaz; *Rs.* звѣздоблюститель, звѣздовольшéвникъ, звѣздозрúтель, звѣздослóвъ, звѣздочетъ; *Eccl.* звѣздозакóнникъ, звѣздочётецъ, звѣздочтецъ; który gwiazd pilnuie, patrzy, aſtronom, aſtrolog, der Sternſeher, Sternkundige, Sterndeuter. NB. *iak w Polſkim języku, tak i w innych dyalektach Słowiańſkich, w tworzeniu naszych tych słów, nieściśle zachowano różnicę między* aſtronomem *gwiazdopisem*, a aſtrologiem *gwiazdowieszczbiarzem*, *między aſtronomią a aſtrologią*, *a dla nowszego do wytłumaczenia potrzeby Rs. et Ic* звѣздослóвъ gwiazdowidz, Sternſeher, звѣздослóвъ gwiazdopis Sternkundiger, звѣздочетъ gwiazdowieszczarz Sterndeuter). Niechay ci teraz poradzą gwiazdarze, którzy patrzali na gwiazdy, i rachowali księżyce, aby ci powiedzieć przyszłość. *W. Poſt. Kn.* 59. Seweryna aſtrologom albo gwiazdarzom iurgieltu poſtanowił. *Kosz. Lor.* 106. Gwiazdmiſtrzów, geometrow i t. d. żegluiące narody szanuią. *Jabł. Tel.* 36. Wiem, żeś ty [illegible] iezdnikiem, a nie chrześcianin. *Skarg. Żyw.* 2, 307. Gazdowstwo, astronomia, matematykiem też niektorzy zowią. *Sęcz.*, *Cresc.* 106. Z Rzymu wygnani gwiazdarze abo matematycy. *Skarg. Izr.* 59. Cyrewie Niecnscy zlecili [illegible], aby z tymi gwiazdownikami, ktorych naywięcey i naygrzecznieyszych w Egipcie było, znalazł takie kolo, w ktorymby Wielka Noc nie chybiała. *Skarg. Dz.* 135 Panie gwiazdowidzie! *Zebr. Zu.* 176. Aſtrolog, gwiazdowidz. *Mącz. Zd.* 54. Gwiazdmiſtrz. *ib.* Aſtronom, gwiazdopis. *ib.* Twierdzą gwiazdopisowie, że się pod [illegible] Mars ſilni rodzą, odważni i nieustraszeni. *Sk. Pie.* 3 Q. Gwiazdowieszczarze chcą zgadywać z ruchu planet o losie ludzi. *Czech. Pr.* 2, 228. Gwiazdowieszczbiarze. *ib.* 2, 96. *Ec.* рожанúцы родовѣщки). Prognoſtyki gwiazdowrogów płonnych. *Zab.* 9, 206. GWIAZDECZKA, GWIAZDKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* hwězdicka; *Sr.* 2. gweſtla; *Sr.* 1. vezila; *Vd.* [illegible], *Cro.* [illegible], *Rs.* звѣздка, звѣздочка, das Sternchen. Oczki iak gwiazdeczki. *Groch. W.* 360. Pocałuiemy oczki gwiazdeczkom podobne. *ib.* 328. Gwiazdki drobne niedoyrzane. *Susz. P.* 3, *N* 3. Bądź zdrowa, gwiazdeczko polarna. *Teat.* 28 *b*, 116., *ob.* gwiazda. – §. Znaczek, który się robi w książkach, *aſteriscus*, ein Sternchen, ein Merkzeichen in den Büchern, *Rs.* помѣтка, помѣточка, отмѣтка, отмѣточка. Gdzie gwiazdeczki wyrzysz, wiedz, żem sam od siebie pisał, nie wziąwszy tego z żadnego exemplarza. *Szczerb. Sax. pr.* – §. gwiazdeczka, kamień drogi, *aſteria*. *Plin. H. N.* 37, 9. der Sternſtein, ein Edelſtein. Gwiazdeczkowy kamień, *aſtroites*, w nim wydaią się zewsząd gwiazdeczki czarniawe. *Lud. H. N.* 63. – §. *Botan.* gwiazdeczki, ziele dymieniczne, gawęda, iskierki, ziele maiące kwiat na kształt gwiazdy, das Sternkraut, *aſter*, die Sternblume. *Syr.* 1444. iaskierki, dymionne ziele. *Urzęd.* 41., *Bh.* čabljk; *Rs.* звѣздочка,

дочникъ. – §. *Gwiazdka*, » godowy podarunek. *Tr.* ein Weihnachtsgeſchenk, der heilige Chriſt. Jeśli mi gwiazdka co włoży, ieśli godowy podarunek doſtanę. *Ern.* 106. (zwyczay ten u Ewanielikow tylko się zachowuie cf. Kolenda). – §. *Botan.* Gwiazdki wodne, *Callitriche*, rodzay dwóch gatunków, są wiosnowei ieziene. *Kluk Dykc.* 1, 94., *X. Jundzill n. k.* 85. to ziele zowie gwiazdosz, *cu. v.* GWIAZDECZKOWY kamień *ob.* gwiazdeczka kamień. GWIAZDECZNY, – a, – e, od gwiazd, Sternen=. Niebo gwiazdeczne naywyższe, ogarnęło sobą inne siedm nieb planetow. *Otw. Ow.* 52. der Sternenhimmel. W nauce gwiazdeczney nieco rozumiemy. *Sienn.* 417. z *Spicz.* 191. Mąż *gwiazdoczny, *sidereus coniux. Zebr. Ow.* 281. GWIAZDMISTRZ *ob.* Gwiazdarz. GWIAZDNICA *ob.* Gwiazdownica. *GWIAZDNIK, – a, *m.*, *Cro.* zvezdenik, zvezdogled, zvezdomera; *Rg.* zvjezdnik, zvisdogled *astrolabium*, narzędzie mierzenia wysokości gwiazd. GWIAZDNY *ob.* Gwiazdowy. GWIAZDOZBIOR, – u, *m.*, *conſtellatio. Hub. Wſt.* 288. das Sternenbild, *Slo.* hwězdnatoſt; *Sr.* 1. zwězdjeno; *Vd.* svesdishe; *Rs.* созвѣздіе. GWIAZDOK *ob.* gwiazdziſty zasrańc. GWIAZDOLITY, – a, – e, *poet.*, z samych szczerych gwiazd, von Sternen. Przed olbrzymami d żal ſtary Saturn w gwiazdolitym gmachu. *Hor.* 1, 248., *Dudz.* 191, *Mon.* 75, 594. Biczem ogniſte Juno zacina rumaki, To lecą, i szybkiemi suwaiąc kopyty, Szlak wśrzod ziemi i nieba mierzą gwiazdolity. *Dmoch. Jl.* 1, 140. GWIAZDONOSNY, – a, – e, gwiazdy noszący, ſternentragend, *Cro.* zvezdonosni) n. p. gwiazdonośny okrąg nieba *ſtelliſer orbis. Mon.* 75, 592. Gwiazdonośnego ſtworzyciela koła. *Bardz. Boż.* 18. *Gwiazdnośne koła. *ib.* 111. GWIAZDOPIS, GWIAZDOPISARSKI, GWIAZDOPISARSTWO, GWIAZDOUMSTWO *ob.* gwiazdarz, gwiazdarſtwo. *GWIAZDORUCHY, – a, – e, gwiazdy poruszaiący, ſternenbewegend. Nieznacznym mkną obiegiem nocy gwiazdoruche osie. *Zab.* 15, 159. *Aniaś.* GWIAZDOSIĘZNY, – a, – e, do gwiazd sięgaiący, bardzo wysoki, bis zu den Sternen reichend, ſehr hoch. Na karku gwiazdosiężnych Alpów. *Nar. Dz.* 1, 160., *Dudz.* 19. *GWIAZDOSWITNY, – a, – e, gwiazdami oświecony, ſternenbeleuchtet, *Ec.* звѣздосіятельный. GWIAZDOSZ, – a, *m.*, *botan.* U *X. Jundz. n. k.* 85. *callitriche* i – §. *alchemilla*, ieden tylko u nas gatunek, przywrotnik; ziele w aptece używane. *Kluk Dykc.* 1, 20. cf. *Jundz.* 140. przywrotnik, gęsie łapki, der Löwenfuß, der goldne Gänſerich, die gemeine Alxemille, *Bh.* husiniczka. – §. Gwiazdosz, Granicznik, poroſt, płucnik, *pulmonaria*, Lungenkraut. *Syr.* 1350. GWIAZDOWATY, – a, – e, na kształt gwiazdy, ſternicht, wie ein Stern geſtaltet. Roſliny gwiazdowate, *ſtellatae*, u niektórych autorów osobną składaią gromadkę. *Bot. Nar.* 202., *Rs.* звѣздчатый. GWIAZDOWIEC, *m.*, gatunek koralu w kamień obrócony, achatowy lub marmurowy. Grunt pospolicie biały, gwiazdy na nim pospolicie ciemne. *Kluk Kop.* 2, 68. der Sternſäulenſtein. GWIAZDOWNICA, GWIAZDNICA, – y, ż., roślina, *ſtellaria. Linn.* das Sternkraut. *Kluk Dykc.* 3, 101. Gwiazdnica gaiowa, *nemorum*; dwudzielna, *dichotoma*; leśna *holoſtea*; trawna *graminea. Jundz.* 245., *Rs.* костенѣгь. GWIAZDOWROG *ob.* Gwiazdarz. GWIAZDOWY, GWIAZDOWNY, GWIAZDNY,

– a, – e, od gwiazd, gwiazdeczny, Sternen=, *Sr.* 1. zvězdine, vězdowé; *Cro.* zvezdeni *Koss.* звѣздный. Dzień gwiazdowy, przeciąg czasu między dwoma momentami górowania gwiazdy iakiey nad poziomem. *Sniad. Jeo.* 81. Miesiąc gwiazdowy, w którym księżyc powraca do iakiey gwiazdy ſtałey. *Hub. Mech.* 476. Rok gwiazdowy, *ib.* 510. Niebo gwiazdowne. *Bzow. Roz.* 44., *Ec.* небо звѣздное. Gwiazdowny maieſtat. *Bzow. Roz. pr.*, *ob.* gwiazdziſty. GWIAZDOZOR, – a, *m.*, *uranoscopus*, der Himmelſchauer, ein Seefiſch, ryba morſka, ztąd rzeczona, iż iey oczy wzgórę ſterczą, a na dół spoyrzeć nie może. *Sienn.* 319. GWIAZDOZORCA *ob.* Gwiazdarz. GWIAZDZIC, Gwiaździć, – ił, – i, *cz. ndk.*, ugwiaździć *dk.*, gwiazdami osadzać, beſternen, mit Sternen beſetzen Nocy ugwiaździone czoło. *Otw. Ow.* 605. Argus ugwiaździony, ſtom oczy głowę maiący nasadzoną. *Otw. Ow.* 38. GWIAZDZISTY, GWIEZDZIſty, – a, – e, pełen gwiazd, gwiazdami osadzony, geſtirnt, mit Sternen beſetzt, *Bh.* hwězdnaty; *Sr.* 1. vězdoplté; *Vd.* sviesdat, svesdat, sviesden, svesdisha, pun sviesd; *Crn.* svęsdat; *Bs.* zvjezdan; *Rg.* zvjezdat, zvjezdni, zvjezdovit; *Ec.* звѣздистый. Wielbię boga tak długo, póki nieodmiennym Kołem póydzie gwiaździſta noc za światłem dziennym. *J. Kchan. Ps.* 209. Niosą go aniołowie na wspaniałym tronie, Głowa iego w gwiaździſtey świeci się koronie. *Dmoch. Sąd.* 32. – §. na kształt gwiazdy, gwiazdowaty, ſternicht, wie ein Stern. Ziemne iaszczurki gwiaździſtemi zowią. *Syr.* 1015. Ruda gwiaździſta, która się w kawałkach nienadto wielkich znayduie. *Os. Zel.* 31., *Os. Rud.* 7. (*oppos.* oblazgowa) Gwiaździſty zasznaniec albo okóp z gwiazdowaty, eine Sternſchanze gwiazdok. *Tr.* – GWIAZDZISTOŚĆ *Bk.* hwězdnatoſt.

GWICHT, – u, *m.*, z *Niem.* das Gewicht, waga szalna, n p. funty, uncye, ſk y c, loty. *Dudz.* 39., *Pk.* ják wail; *Sr.* 2. wihta; *Vl.* gviht, tesha, vtesh, tesima; *Crn.* gviht; *Bs.* otezallo, jaje od kantara; *Rs.* вѣсъ, гиѣнь. Wszędzie na komorach maią mieć gwichty do ważenia złota *S. Grodz* 2, 134. Teraz gwichtami ważą; ale przedtym kamieniami a kamyczkami ważono. *Budn. Prov.* 16, 11, *not.*). Mićycie szale i gwichty sprawiedliwe: nie będziesz miał w worku twoim różnych gwichtow, większego i mnieyszego *Dambr.* 691. – *Fig. i tr.* słowa opatrzeych gwichtem będą ważone. i *Leop. Syr.* 21, 28. szalami. 3 *Leop.* Przedayna sprawiedliwość tam ugina szali, Gdzie złoty gwicht, lub groźny błyſka miecz ze ſtali. *Nar. Dz.* 1, 5. Nie tak ieſt licha krwi ziomków opłata, By ią gwicht lekki marnéy dumy cenił. *Nar. Dz.* 2, 75. Skutek ieſt gwichtem dobroci rad i zamiarów ludzkich. *Nar. Hiſt.* 5, *praef.* Wy, którym ſtwórca dał prawo udzielne, Byście nosili zasług gwicht mierniczy. *Zab.* 14, 101. *Nar.* Już ziemia w płody i żyzność bogata Osiadłszy, średni gwicht nięła świata. *Zab.* 16, 316. równowagę). GWICHTOWY, – a, – e, od gwichtu, Gewichts=, zum Gewichte gehörig, gwichtowe albo funtowe części. *Cn. Zh.*

*GWIESNY *ob.* Gwesny.

GWINT, GWIND, – u, *m.*, z *Niem.* das Gewinde, Schraubengewinde, der Schraubengang (*Ross.* винтъ szruba, винтовáльня szrubaztak). Rówki na szrobie wyrznięte, kręcone nakształt ślimaka, gwintami zowie-

ny. *Dog. Dosw.* 2, 388. – §. z szróbka, ein Schraubdr. *cz.* – z. w ciągnioney strzelbie ług, der Zug im gezogenen Rohr. *Ir.* GWINTOWANY, GWINDOWANY, – e, – o, o gwindach, mit Gewinden. Rura gwindowana, z ciągniona, ein gezogenes Rohr. *Ir.* Macica gwintowana, die Schraubenmutter. GWINDOWKA, GWINTOWKA, – i, ż., gwindowana strzelba, ein gezogenes Rohr. *Ir.* GWINDOWNICA, GWINTOWNICA, – y, ż., narzędzie do wyrzynania gwindów, der Schraubenbohrer, das Gewindeisen. GWINDOWAC, GWINTOWAC, – ał, – nie, *cz. ndk.*, gwinty wyrzynać, Gewinde schneiden. GWINDOWY, GWINTOWY, – a, – e, od gwindów, Gewindes. – *Fig.* Wy pochlebce gwintowego pyska, Idźcie odemnie w dalekie siedliska. *Zab.* 10, 165. *Zabł.* stosownego do okoliczności.

GWIZDAC, Gwizdać, – ał, – a, *cz. konjug.*, Gwiździć, – żdżę, gwiżdże *cz. ndk.*, Gwizdnąć, gwizdnął *et* gwizdł *dk.* *Bh.* hwizdawati, hwizdati, hwizdnauti (hwizdání lokosowé), *Ill.* ficim; *Dl.* zvidati; *Cro.* fuchkati, fuknem, zvizgam, zvisgati (fuczati z gniewać się cf. fukać). *Ag.* zvixdati, zazvixdati; *Bs.* zvjesgdati, zvjezdati; *Vd.* shvishgat; *Crn.* shvishgam; *Sla.* fchkati, svirati (*Rs. et Ec.* свистáти, позвистáти kaykać); *Ross.* свистать; świstać, pfeifen (mit dem Munde). Gwizdać sobie piosnkę. Gwiżdżący na chłopca. Koniom pijanym gwiżdżą. *Ir.* Makolągwy gwiżdżące. *Baniat. J.* 3. Od północnego ostry Boota Gwiżdże wiatr w uszy i śnieżnioty. *Nar. Dz.* 2. 189. Wiatry gwizły twórcy dziełę. *Przyb. Abel* 12. Wey wey wey, cóż to znowu za złe niewieście, Nauczę ia te baby gwizdać po kościele. *Tręb. S. M.* 44. Zakazał ksiądz, żeby chłop chłopowi nie powiadał: łżesz! lecz żeby miasto tego gwizgnął; Gdy tedy w kazaniu raz ksiądz niepodobnego coś powiedział, chłop co ma pary, gwiźnie; ztąd staroświecka przypowieść, dayże pokoy, nauczą się gwizdać w kościele. *Pot. Jow.* 115., *Slo.* naučim ho na kostole hwizdat *(docebo illum mores)*. Głupi rękoma klaszczą dla uczczenia swoich applauzów, a mądrzy szydząc gwiżdżą. *Mon.* 70, 830. – §. Gwiznąć kogo, w rubaszny sposobie, zamalować, uderzyć należycie. *Wlod.* einen Hieb geben. GWIZDANIE, GWIZDZENIE, – ia, *n.*, GWIZD, – u, *m.*, świstanie, świst, das Pfeifen (mit dem Munde), *Boh.* hwizd, *Rag.* svixd); Przezny był gwizd kaykaczów w Plutonowskiey sali. *Przyb. Milt.* 321. GWIZDZ, Gwiździ, – ia, *m.*, imię choroby końskiey, która go w 24 godzinach umorzyć może. Pochodzi z ochwatu lub gwałtownego w pracy przynaglenia. *Kluk Zw.* 1, 196. die Feifel, eine Pferdekrankheit (*Bh.* hwizd orzech robaczywy). GWIZDACZ, – a, *m.*, świstacz, ein Pfeifer, *Vd.* shvishgavez, shvishgar; *Cro.* zvizdavecz; *Rg.* svixdalaz). *w rodz. żeńsk.* GWIZDACZKA *Vd.* shvishgarza, die Pfeiferinn. GWIZDAWKA, – i, ż., narzędzie od gwizdania, eine Pfeife; *Rg.* zvixdak. *Mon.* 74, 496. *GWIZDOTCHNĄC *intrans. idnt.*, odetchnąć z gwizdaniem, pfeifend athmen. Pomaga to wino tym, którzy gwizdotchną, t. i. szyię wyciągnąwszy, a usta otworzywszy, ciężko i gwiżdżąc tchną. *Syr.* 95. Gwizdotchnącym, t. i. szyię wyciągnąwszy a usta otworzywszy, powietrza chwytaiącym. *ib.* 59. Gwizdotchnący *orthopneicos. Syr.* 217. engbrüstig,

Pochodz. *zaguiznąc, przeguiznąć, poguizdać, wyguizdać, wyguiznąć.*

*GWOLI z g woli, k woli, ku woli, z wedle woli, stosownie do woli, dogodnie, dogadzaiąc, zu Willen, zu Gefallen (cf. *gzeczy, *gmyśli). Gach ią namawiał, aby mu była gwoli. *Budn. Apoph.* 142. Ja żadnemu kwoli chwalić tego nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. Nie sobie gwoli kucharz potrawy zaprawnie. *Rys. Ad.* 44. *gulam domini debet habere coquus*, nie według swego gustu, nicht nach seinem, sondern nach des Herrn Geschmack. Człowiek nie sam sobie gwoli żyć ma, ale naprzod gwoli naywyższego Boga, potym kwoli oyczyznie a nakoniec i kwoli bliźniemu swemu. *Gost. Gor. praef.* Przyiaciele chcąc nam czynić gwoli, a nie patrząc czasu, ani ieśli ono iest ku naszemu dobru, często tyle szkodzą co nieprzyiaciele. *Gorn. Sen.* 81. Wszystkiemi gwoli i uciesze swéy nakładami, bogactw swych przebrać i przetrawić nie mogą. *Pilch. Sall.* 42. wedle woli i uciechy, nach Lust und Belieben. – Przyimek *gwoli* znaczy iedno co *dla*; w starych książkach znayduie się często położony po imieniu, n. p. ustąpił żołnierzom gwoli. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 185. *nayczęściey iednak przed imieniem, a to z trzecim przypadkiem*, z przyczyny, z powodu, w zamierze; dla). Dał bóg człowiekowi ten wszystek świat gwoli. *W. Post. W.* 2, 303. t. i. dla człowieka, für den Menschen. Prowadzić go myśli W iaki dom, gwoli wczasowi lepszemu. *P. Kchan. Jer.* 521. dla wczasu lepszego, mehrerer Bequemlichkeit willen (halber). Tu mamy zginąć, nie wiem gwoli czemu? *P. Kchan. Jer.* 349. dlaczego? na co? warum? zu was Ende? Gwoli handlów swoich, miał w drogę odjeżdżać. *Chelm. Pr.* 149. Tytyrze, w rozłożystym ty bukowym cieniu, Dmiesz w fuiarę, wieyskiemu gwoli siadłszy pieniu. *Nag. Wirg.* 483. dla wieyskiego pienia, ein ländliches Lied zu pfeifen. Wykrzyknyćie w słodkim pieniu Gwoli Pańskiemu imieniu. *J. Kchan. Ps.* 92. (chwale. *Karp.* 5, 176.), na cześć, zu Ehren des Namens des Herrn. Andrzeiowi bramy otwieraią Haliczanie, rozumieiąc, że on kwoli Włodzimierzowi, a nie kwoli sobie zaciąg ten podeymował. *Krom.* 195. *cum non suam rem agere*, że dla Włod., nie dla siebie. – Aż za bramę, gwoli więtszéy uczciwości, Litewskie Pany wyprowadzili. *Krom.* 575. *honoris causa*, grösserer Ehre wegen, Pośpiesza Kazimierz do Korczyna; a to gwoli seymowi. *ib.* 663. *ad comitia.* – Biskupi msze obrzędowne, kwoli obecności posłów odszczepieńskich zapowiedzieć chcieli. *Krom.* 694. z przyczyny, aus Ursache, wegen.

GWOZDZ, GWOZDZIEC *ob.* Gożdź, Goździec. – GWOZDZIC *ob.* Zagwoździć.

G Z.

GZEGZOŁKA, *GRZEGZOŁKA, – i, ż., GZEGZOŁECZKA *dem.*, kukułka, kukawka. *Cn. Th.* guzica, der Guckguck, *Bh.* jejhule; jejhulka; *Sr.* i. kokula; *Vd.* kukonza, kukoviza, kukaliza; *Cro.* kukuvacha; *Rs.* кукýшка, кокýшка (ржицолка, трясогузка trzęsiogon). Tu wdzięczne śpiewaią słowiki, A tam głośne po gibkich kukaią gżegżołki gałęziach. *Kulig.* 123. Grzegżołka grzegoce. *Baniat. J.* 4. W ciemnym liściu grzegżółki ku-

kaią, Grzywacze skrzydły żartkiemi tarkaią. *Tward. Daf.* 26. Gżegżołki gorące *Banial J.* 3. Już skowronek na górze pięknie przepioruią, Słowiczek we krzu krzyczy, gżegżołeczka kuie. *Rey Wiz.* 34. Nocna gżegżołka zawsze dzienną przekoka. *Res. Ad.* 50. GZEGZELICA, – y ż., der weibliche Guckguck. Gżegżelica w cudzym gniaździe odprawuie połogi. *Al n. Wor.* 60. Gżegżelia. *Ezop.* 100. GZEGZOŁCZY, – a, – e, kukulczy, Guckguck=, *Rs.* кукушечій, кукушкинъ.

GZEMS, GZYMS, XEMS, – u, *m.*, das Gesims. *Vitruv.* cymatium (*Isl.* [illegible] o Laba cl. *Ger.* Simś); Rzeczący okray na około iaki co miysca, żeby na nim co kłaśdź albo postawić, lub też dla ozdoby, *Bh.* podwlaky, gzyms, rzimsa; *Vd.* rema, poliza, okrainik, opasł, opasje, viens sverha sida, prekrou; *Carn.* poliza; *Ross.* карнизъ, карнизъ. Wystawne gzemsy. *Morszt.* 38. Z łuczastych gzemsów wiszą lampy, promieniste. *Przyb. Milt.* 30. Gzemsy, kornesy. *Cn. Th.* koronowanie, wyższa część słupa. *Callit.* 6. das Karnieß. Bałkowanie trzy części w sobie zawiera, nadstupie czyli spodobelk, tablicę albo śrzodobelk, xema czyli górnokryw *coronix*, co kray ostatni dachu nam pokazuie. *Rog. Sud.* 25. Xema, koronowanie kolumny. *Chmiel.* 1, 77. GZEMSIK, – a, *m.*, *dem.*, *Rs.* карнизецъ, część podstupia, *cimatio. Callit.* 7. das Fußgesims. GZYMSOWKA, – i, ż., cegła do wysadzania gzymsów, ma wycięcia w fo mie wy bian. *Klal Kop.* 1, 302. die Gesimsschabel, der Gesimsziegel. GZYMSOWY, – a, – e, od gzymsu, Gesims=, *Rs.* карнизный.

GZIC, Gzić, – ał, – ił, *ez. ndk.* (*Etym.* gies), kąsać mocno, (bissen), heftig stechen (cf. *Rs.* кемать, кусать trzeć sobie oko świerzbiące). Bący i gzicy gżą bydło. *Tr.* – §. *fig.* bośdź, p dzić, popędzać, iątrzyć, wzburzać, spornen, treiben, reißen, rege machen. Bodźcami ślepemi serce zwarszy, zbełtwialą gzila po wszéy ziemi. *Zebr. Ow.* 24. *profugam terruit*). Tu miękkie łóżko, gdzie matka gzila Kupidynów. *Bardz. Luk.* 2, 50. Nie tak Cybele gzi szalone serca, Jako gniew ludzki. *Hor.* 1, 90. *Nar. quatit mentem.* – GZIC się *zaimk.*, m. p. Bydło się gzi, srożeie i biega od bolu rany zadaney od giesa abo gzika. *Lad. Hst. N.* 40. das Rindvieh läuft und tobt, (bisset) vom Stiche des Bissewurms (*Czn.* bealàm. *petulari more vitulorum*; *a sono tabani* bès bès cf. gies, gzik, *quem pueri imitantes vaccas exagitant, et salire faciunt.* – *Sr.* 1. cielcju, cielcjim, cielcjiłam *currito*, *de vaccis vitulisque discurrentibus, cum sol urit*). Pasterze pilnować maią, gdy się bydło w lecie gzi, aby iedno drugiego nie poraziło. *Haur Sk.* 53. – §. *Catuliunt canes, quando venerem appetunt* gżą się. *Mącz.* ſie ſind (läufiſch) läufig. cf. grzać się). Krowa gżąca się. *W. Ozeas* 4, 16. (iałowica nieokrócona. *Bibl. Gd.*). *Vd.* gusati s trzeć); se jesditi. – §. O ludziach: pałać miłością, von Liebe entbrannt ſeyn, brünſtig ſeyn. Wierne kochania różną postać mienią Gżą się, weselą, drżą, bledną, rumienią. *Zab.* 9, 170., *Cro.* hinczatisze. *Remotissima femina a viris*, poczciwości pilnie strzegąca; nie gżąca się, *dworzkie mówienie. Mącz.* GZENIE, GZENIE się *subst. verbi*, (gies 2.), szalone bieganie, bżenie, das Herumtollen, das Biſſen. GZIK, – a, *m.*, robak ob. gies 1., der Biſſewurm, eine Art Bremſen, *Sr.* 1. tjeſt; *Cn.* bręzel. *Rs.* оводъ (1. owad). Pierzchaią Trackie potkawszy się skrzydła, Popędzonego gzikiem na kształt bydła. *Susz. Piet.* 3 A. Bydło trzeba w lecie w chłodney oborze zamykać, by ich robacy nie jedli abo gzikowie, kiedy ie pod ogonem szczypiąc do lasu wygnaią. *Cresc.* 348. – §. czas gżenia się bydła, bekowisko, gżenie się, *Rs.*, *pr. et fig. tr.*, z wyrwacya szaleństwo z zbytniego kochania lub radość i. die Bißzeit, Brunſtzeit, Brunſt; Toben, Raſen, Tollheit, Streiche. Już czwarty raz nasze gzik żniwa dogrzewał, Jakom nie chciała słuchać iego picia. *Zab.* 12, 33. *Gawdz.* kanikuła). Bydło na wszy. kie cztery świata strony, Lecą na gzik, dźwignąwszy do góry ogony. *Pot. Pocz.* 111. Wolność, którą u Wenery miał, gziki w nim drażni. *Zab.* 14, 30. Lud go uyźrzawszy, ledwo żyw z pociechy, Radośne sroi huczki, gziki, śmiechy. *Zab.* 12, 77. krotofile, Kurzweil, Streiche. Gzik ma *Vd.* nors ga lomi, es kriegt den Raps. Wezyr za prawo maiąc gzik swéy woli, może Bazom życie wydrzeć kiedy zechce. *Zab.* 15, 71. bodziec, Reitz, Stachel). GZIWY, – a, – e, gzić się lubiący, zu verliebten Streichen geneigt. Była żywą miłośniczką, przytém gziwą młodką. *Zab.* 15, 192. *Nagl.*

GZŁO, – a, *n.*, Giełko *demin.*, czechło, *Sor.* 2. ſyſe, ſuello koszula; *Bh.* cjechlik *indusium nocturnum.* cf. *Gr.* χλαινα chalasis, calasis; *Vd.* janka, interfat, koza, zhoka, kikel, zhikel, sraiza; *Crn.* kikla, robazha. *Rs.* понька, понява; lniane przestrone odzienie, osobliwie kobiece, ein Leinwandkittel. Tawta cienka, którą mucha, odpadłaią, że tylko w samym gźle została, Które tak wszystkich członków kryło ciemnice, Jako lilie kryią przeyrzyste sklenice. *P. Kchan. Orl.* 1, 176. Kapłani w luiane gzła przyb ani. *Otw. Ow.* 46. Owa we gzle kmiotówna, śpiewaiąc robotę sobie czyni miłą. *Gorn. Dw. Co. not.* „gzło iest odzienie czyli suknia dziewcza." Lecuch nie zdobi, ani kanak szyi, Grubego tylko gzła kolo niey płaty. *Chrośc. Luk.* 47. W długich gzłach Tatki. *Tward. Pasq.* 37., *Tward. Daf.* 32. – §. *fig.* zasłona, die Decke, Hülle figürl. Prosi ze drżeniem o spokoyność bogi, Wśrzód fługi morskiey, żeglarz pełen tow gi, Skoro gzło mgliste księżyc mu zaciemi. *Hor.* 1, 282. *Nubil. atra nubes*). Kiedy czarnym noc się gzłem zamroczy, Niebo zaś iasne kagańce roztoczy. *Zab.* 9, 11. cf. płaszcz. Tu bez zapon szkarłatnych i chlubnéy pozłoty, Spokoyność z czoła otrze gzło czarnéy zgryzoty. *Hor.* 2, 193. *Anicz.*

GZYGZAK, – a, *m.*, linija złożona z kątów na kształt Łac. *Z*, *Gall.* sieſac, der Zickzack. Przy każdym kącie załamanego gzygzaka robią się przedłużenia na drugą stronę, nazwane hakami. *Jak. Art.* 2, 346. W prowadzeniu koszokopu, linija składać się może z wielkich gzygzaków. *Jak. Art.* 2, 345.

GZYMS *ob.* Gzems.

H.

H.

H, h, *litera ósma w alfabecie łacińskim; ale nie tak litera, iako raczéy aspiracya abo* spiritus asper *Greków.* Kras. Zb. 1, 345. 1) *Od dawnych pisarzów często gdy w całe niepotrzebnie używana:* thego *z* tego; thylko *z* tylko Budn. Apoph. 17., Swięthey *z* swięty. Rey Apoc. 20., ktthóre *z* które. ib. 24., przethoż *z* przeto. Radz. Job. 35, 1., zathhawsię *z* zaſtaw się. ib. 5., otho *z* oto. ib. 10. haptekarſka *robota z* aptekarſka. W. 2 Paral. 16, 14. – 2) *z początku często opuszczona, gdzie ią teraz kładziemy:* ultay *z* hultay; aſſba *z* haſſba. Radz. Deut. 22, 21. 3) *Dawni często piszą* hnet *zamiast* wnet. Mącz. 4) *G nasze, w Czeszczyznie i w innych dyalektach Słowiańskich, zastępuie* h: gadać hadati, głowa hlawa; *gnida* huida; *gotowy* hotowy. *Toż i w naszych niektórych krainach się dzieie; tak* Bogatków, *gdy się z Mazowieckiego do Litwy przenieśli*, Bohatkami *nazywano.* Nies. 1, 129. *To służy do objaśnienia etymologii słowa* haſſba, haniebny *od źrzódłowego:* gnić Boh. hanieti. Hubka, *gubka*, *od źrzódłowego* gąbka, *gęba; pohaniec z poganiec, z łac:* paganus. 5) *Teraz w obcych nawet słowach przyswoionych, po literach r, t, nie piszemy* h, *bo go też nie wymawiamy, n. p. Retor, Ateny, Ateński.* Kpcz. Gr. 2, p. 261. (*Greckie* ph *wyrażamy przez* f, *n. p. filozofia.* 7) H *nie uchodzi w żadne zakończenia ani czasowania, ani formowania.* 8) *Często zamiast* h *piszemy i mówimy* ch: *habina, chabina; chuba, haba.*

HA *interj.* zadziwienia, ha! Ausdruck der Verwunderung. Rzecz do niego: ha! chłopie, więcbyś chciał mieć dwie [illegible], iak i szlachcie? *Dwor. J.* 2. – §., *ha ha!* śmiechu, Ausdruck des Lachens Ha ha ha, pocieszna nowina. *Boh. Kom.* 1, 132. Oy będziesz się śmiał ha, ha, ha. *Teat.* 51, 22. Dziecię w śmiech, ha ha, co raz powtarzaiąc. *Groh. W.* 553. Z wielkim śmiechem przybiega, ha ha! *Boh. Kom.* 1, 238. Z tonu śmiechu: ha ha, he he, hi hi, ho ho, ha ha, Szw. vear *Weiſs* wyprowadzał charaktery ludzkie. *Principes philos.* – §., urągania des Spottes. On [illegible]rżnan i katowskiemi bity, Człowiek ha ha znamienity. *Per. Hor.* 2, *N.* 3 *b.* Ha zapewnie nie za swoie zboże [illegible]ał tyle pieniędzy? *Teatr* 17 *c*, 7. Ha cóż, nie zgadam, he? *Teat.* 29. 16. – §., *Ex abrupto* dobrze! ha! nun! gut! Ha! wiem co uczynię. *Teat.* 54, 23. Ha! mierzsza o to, potym się wyspowiadam. *Boh. Kom.* 1, 63. §., pobudzenia, zachęcenia, anzuſpornen, aufzumuntern: *Ha ha* po lesie wszędzie się rozlega, Już sam bury wilk wybiega. *Kchow.* 25. t. ci. głos szczwaiących: Ha Ha der Jagenden erſchallt im Walde. Haże, ha, (uderza ręką), wycięło się dawniey w pysk komu z igraszki. *Teat.* 43 *c*, 11. Wół, gdy ma ciągnąć, wołaią nań: *ha ho! Linr. Sk.* 80. gdy zaś do pośpiechu *ha hoy!* i zatnie go byczyskiem. *ib.* cf. chala. – §., ha ho! ha ho! krzyk myśliwczy, kiedy już zwierz ubity: cf. do harapu! *Tr.* ho ho! Jägergeſchrey, wenn das Wild gefällt iſt. – §., ha la, ha la la, hu hu lala, ulala, głos w spotykaniu na woynie. *Wład.* Kriegsgeſchrey beym Angriff. Wypadli Kozacy, hała krzycząc, hała. *Twardz. W. D.* 30. §., głos w szczwaniu psa: *Wład.* die Hunde anzubetzen. Po takim psie polnéy gonitwy próżno się spodziewać, I ulala pokrzyknąć, i trąbą mu śpiewać. *Bielaw. Myśl. C b.* Ono zaiąc, ulala, biegay Serafinie! *ib. D 4 b.* Ulala! to dopiero prędko ruszyć koniem, Bo ieźli się zatrzymasz, będzie wnetże po nim (po zaiącu). *Bielaw. Myśl. D 1 b.* Doieżdżacz ruszaiąc ku temu mieyscu, gdzie psi maią póyść, ma zaraz głosem do nich mówić: nuże do lasa, hu la la. *Ostr. Myśl.* 51. Lepszy harap, niż hu la la. *Cn. Ad.* 449. cf. lepsze chwała bogu, niż dá – li bóg); *ob.* hul, hul la la.

HABA, CHABA, – y, ż., grube sukniſko białe, grobes weißes Tuch. *Cro.* haba, aba, *pannus Thessalonicensis*; *Rs.* rаба z Turecк. (cf. gunia, siermięga, parć). Haby od sztuki. *Inſt. C. Lit.* Grube owe przyobloksy haby. *Pot. Arg.* 83. Znam cię, królewno, choć mię widzisz w chabie. *Pot. Syl.* 469. Przynayмniey lepszą suknią wdziey, a nie chodź w chabie. *Pot. Pocz.* 24. Na którego nie postał twardy kiryś karku, Bardzo dobrze mu w habie pilnować folwarku. *Zegl. Ad.* 89. – *Fig.* Coż mi po lamie, kiedy wewnątrz chaba? *Pot. Syl.* 429. bieda, nędza, ubostwo, Noth, Elend, Armuth. (HABANINA *ob.* Kabanina). HABIANY, – a, – e, z haby, z grubego sukniſka białego, von grobem weißen Tuche. Opończa habiana. *Inſt. Cel. Lit.* Siermięgi habiane. *Pot. Arg.* 121.

HABDANK *ob.* Abdank. – HABELEK *ob.* Abelek. HABER *ob.* Chaber, Chabrek. HABINA *ob.* Chabina.

HABIT, – u, *m.*, z *Lac.* szata, którey mnisi z przepisu reguły swoiey, lub z zadawnionego zwyczaiu używaią. *Kras. Zb.*, 346. *Slo.* habit; *Bh.* hazuka, ſtanda, planda; *Vd.* kuta, minihnu oblazhilo, der Ordenshabit, die Ordenskleidung. Habit Krzyżacki, suknia czarna i płaszcz biały z krzyżem czarnym. *Nar. Hiſt.* 4, 213. Wkrótce przyięło S. Dominika habit sto dwadzieścia Czechów. *Skarg. Żyw.* 2, 48. Przyszedł mi na ratunek ieden w habicie. *Zab.* 11, 165. zakonnik). Habit, iak mówią, nie czyni mnicha. *Nar. Dz.* 3, 204. *Slo.* habit ne robi mnicha cf. broda iak u proroka, hayduckie sumnienie cf. wewnątrz wilk. – *§. Rożne stany niech habit różny noszą, aby znano co senator, a co dudziſta. *Star. Vot. E 4 b.* odzież, ubiór, Kleidung, Habit.

HACZEK, – czka, *m.*, HACZYK, – a, *m.*, *Demin. Nom.* hak, ein kleiner Haken, ein Häkchen, Häklein (Hakl). *Bh. et Slo.* háček, háčlik, *Crn.* akel, akelz, akek, jéklèz, kavélz: *Rg.* kópcize, *barb.* sponne, cf. szpona); *Rs.* крюкъ, крючечикъ cf. kruczek). Cyrulicki haczek dwoiaki dla podnoszenia arteryi przy związywaniu. *Czerw. Narz.* 15. haczek tępy do trzymania przy rznięciu gardzieła służący. *ib.* 22. haczek do trzymania przy odrzynaniu pierśi skancerowanych. *ib.* 23. Zaczepiwszy w ostrym haczku nętkę, Wabi na zdradną chciwe ryby wędkę. *Zab.* 9, 17. Haczek, haczyk do zapinania, który się esy trzyma, ein Häkchen zum Zuhaken. Uczynisz pięćdziesiąt haczków, i zepniesz opony iedną z drugą haczkami. *Bud. Exod.* 26, 6. haczyków. *Bibl. Gd.*). – Haczyk z antabką u drzwi, das Thürkettel. *Tr.* Thürhalchen. Poydę maćka szukać, a ty zamkniy się tu na haczyk z izby. *Teat.* 14 *d*, 10. – Haczki u konia: łańcuszek abo podbrodek u munsztuka. *Tr.* die Kinnkette. Wyiąć koniowi haczki, die Kinnkette abnehmen; haczkami spiąć konia die Kinnkette anlegen. *Tr.* Haczki do bótów, kruczki, *Rg.* nazuvnik. HACZKOWATY, – a, – o,

na kształt haczka zakończony, hakicht, wie ein Häkchen zugekrümmt. Żelazko haczkowate. *Hipp.* 56. *Rs.* крюковатый. HACZYC, - ył, - y, *czyn. ndk.*, (zahaczyć *Dok.*, *qu. v.*) haken, mit dem Haken fassen, *Rs.* цѣпляться, hakiem chwytać, zakładać; (*Bs.* skuciti, nakriviti, *Rs.* крючить *adunco*). HACZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, iak hak zakrzywiony, hakig, wie ein Haken gekrümmt; *Slo.* hákowatý; *Bd.* klukató; *Sr.* 1. hokuwaté, na kopow zhibnené, hákjonité; *Vd.* haklast, klukast; *Crn.* klukast, krégelast). Kotwice wyrzucone, gdy w morzu dno schwycą w swe haczyste szpony, Trzymaią okręt prawie niewzruszony. *Mon.* 73, 269. U mięsożernych ptaków dziob pospolicie iest haczysty. *Zool. Nar.* 24. Zerdziami go zaczepia haczykami. *Brud. Oft. D.* 3 *b. inuncatis.*

*HADERLĄB, - a, *m.*, z *niem.* Haderlump, zbieracz gałganów do papieru, wołaiąc po ulicach: haderlump lap lumv. *Tr.*, *Bh.* hadra galgan, lachy.

HADIACZ *ob.* Hadziacz.

*HADKO *Adv.*, brzydko. *Dudz.* 31, häßlich. *Rs.* гадкій brzydki, гадкость brzydkość.

HADROWAC, HADRUNKOWAC, - al, - uie *intrans. ndk.*; z Niem: hadern, zanken, streiten. *Sr.* 1. hadruju §o, haruju, cieru zwadu; *Sr.* 2. hadrowasch, *Crn.* ardram; *Syr.* ריב *litigauit* (cf. *Gr. ἐρις rixa*). Hadrować a swarzyć się z kim, *verba cum aliquo commutare. Mącz.*; *Jaroo* wadzę się, swarzę się, hadrunkuię z kim. *ib.*, cf. pienić. HADROWNIK, - a, *m.*, zwadzca. *litigator. Mącz.*, *Sr.* 1. hadruwawcj; *Ger.* der Haderer, Zänker, pieniacz, kłotnik. HADROWNICZKA, - i, *ż.*, zwadzielka, prawuiąca się *litigatrix. Mącz.* die Haderinn, Zankerinn, pieniaczka, kłotnianka. HADRUNEK, - nku, *m.*, poswarka, *concertatio. Mącz.* Hader, Streit, Zank. *Sr.* 1. hadriwa, zwada, bara; *Sr.* 2. hadra; *Crn.* ardrya; *Vd.* ardria (*Bd.* hadrunk, bakanal do góry nogami). Tak z królem iak z szlachcicem wielki hadrunk bywa, Nie iednemu takowa granica tęskliwa. *M. Bielsk. S. N.* 17. Gdy będziesz miłował bliźniego swoiego, iuż żadney zwady, iuż żadnego hadrunku, iuż żadnego kłopotu, nie *używiesz świata tego. *Rey Pst. pp* 2. *Smotr. Lam.* 69.

HADYNA, - y, *ż.*, (cf. gadzina) słowo Ruskie, które znaczy gadzinę bardzo iadowitą i lataiącą, wielkości kacaki, dziób ma zielony, ięzyk i nogi czarne, skrzydła podobne nietoperzym, ogon iaszczurczy, przydłuższy i zaostrzony iak strzała; podlatuie, biega po polach i lasach, a czasem pływa po wodzie. *Lad. H. N.* 48. sam przypadkiem iednę w lesie widziałem, na Polesiu. *ib.* ein ganz besonders giftiges kriechendes Thier in Reußen, das auch etwas aufliegen kann.

HADZIACZ, - a, *m.*, miasto w woiewództwie Kiiowskim, sławne komissyą tu mianą pod Janem Kazimierzem. *Dyk. Geogr.* 1, 262. do *Hadziaka. *Vol. Leg.* 4, 761. eine Stadt in der Woiw. Kiiow. *HADZIACKI, - a, - ie, von Hadziatsch. Komissya *Hadiacka (Hadziacka) w obozie pod Hadiaczem (Hadziaczem) z woyskiem Zaporozkim traktowała. *Vol. Leg.* 4, 637.

HAFT, *HAWT, - u, *m.*, z *Niem.* der Haft, Heft). Załatwa cyrulicka, der Heft, die Wundnath der Wundärzte. Gdzie się obeyść może bez krwawych haftów, to iest igłą i nicią, razey lipkiemi plastrzykami by rana haftowaną była przestrzegać. *Perz. Cyr.* 1, 71. §., przetykana robota, Stickerey. *Bh.* halje, zápona; *Bs.* vez). Arachne była sławna hawtami i przędzeniem wełen drogich. *Otw. Ow.* 214. Haft sukien modny i nowy. *Jabł. Tel.* 170. Haft wiodła, *pingebat acu. Zebr. Ow.* 127. Kobiety tam zabawne są, wzory robić na hafty, i haftować. *Jabł. Tel.* 31. Zatrudniaią ręce przez śliczną robotę, A na wyścigi hafty wyrabiaią złote. *Przyb. Luz.* 170. Posadzkę Jacynt, szafran i fiołek społem, W gęste naszady haftem wieńczyły wesołem. *Przyb. Milt.* 123. HAFTARKA, - i, *ż.*, umieiąca przetykaną robić robotę. die Stickerinn. *Cro.* štikarica; *Vd.* ishivarza, shtepanza; *Rs.* мастерица. Szwaczki, praczki, haftarki i inne takowe warsztatniczki. *Sien.* 465. *Susz. Piel.* 3, *G. b.* HAFTARSKI, - a, - ie, od haftowania, Stickers, zum Sticken gehörig. Urobił humeral ze złota, robotą haftarską. 3 *Leop. Ex.* 39, 2. krumperską. 1 *Leop.*) *Vd.* shtepanska dela). Haftarska igla, *Vd.* shtepna jigla, shtepanza. HAFTARSTWO, - a, *n.*, zatrudnienie haftowaniem. die Stickerarbeit, sztuka przetykania, die Stickerkunst. Krawiectwo, *hawtarstwo. *Glicz. Wych. H* 1 *b.*; HAFTARZ, *HAFTERZ, - a, *m.*, HAFTARCZYK, - a, *m. zdrtn.*, *acupictor*, wyszywacz, *hawtarz niektórzy mówią. *Mącz.* der Sticker. Hafterze. *Paszk. Dz.* 119. *Bs.* vezitegl, koji veze i cini rasplit; *Cro.* štikar; *Vd.* ishivanz, shtepar, shtepavez; *Rs.* мастеръ, мастакъ; Haftarz złotem, *Sla.* zlatoshioe). Haftarczyk. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 21, 19. - §. *haftarze, którzy nikczemne niewieście fraszki przedaią: *Kosz. Ler.* 104. szmuklerze, handluiący haftkami, śpilkami, igłami i t. d. Heftelkrämer. - - HAFTAYZ, - u, *m.*, z *Niem.* das Heftreisen narzędzie w hucie szklanéy używane, ein Instrument in der Glashütte. Haftayz, pręt żelazny, na który się bierze szkło, oderwawszy go od piszczała. *Trz. Szk.* 35. Kawałki szkła, które się zbieraią od haftayzow. *ib.* 126. HAFTKA, - i, *ż.*, kolce, knafel, das Häftel, Heftlein, Heftchen. *Bh.* spinadlo, zapona, sponka, przyponka; *Sr.* 1. zpinka; *Crn.* afkel, ded; *Vd.* saderel niza, hopzha, zapeniza, primzhik, kampiza, samiza, knupa, perjemik; *Bs.* kovce, kopcja, asgjuliça ombretta, zapinać, petglja; *Cro.* pripinyacha, zapinyacha, kapcha; *Hg.* kapota); Srebrną haftką, na nogach kształtny koturn spina. *Dmoch. Jl.* 2 100. Na białą nogę obuw kształtny wciąga, Który srebrnemi haftk iak naymocniéy sprząga. *ib.* 1, 74. Uczyniss haftek miedzianych, ktoremiby pętlice były zapinane. IV. *Exod.* 26, 11. (haczyków. *Bibl. Gd.*). Derwisze opasuią się pasem rzemiennym, u którego przy haftce, co go zawściąga, przyszywaią kamień iaki lśniący. *Kłok. Turk.* 170. Haftki i kobyłki mosiężne. *Tr.* cf. esy. - Haftka brylantowa do kapelusza. *agrafe*, *Tr.* eine Spange. HAFTKARZ, - a, *m.*, robiący lub przedaiący haftki (*ob.* haftarz), der Heftelmacher, Heftelkrämer; *Crn.* afklar; *Vd.* kampizhar; *Cro.* kopcinar; *w rodz. żeńsk.* HAFTARKA *Crn.* afklarza. HAFTOWAC, HAWTOWAC, - al, - uie, *czyn. ndk.*, zhaftowac, uhaftować, *Dok.*, heften, (*Suec.* haefta, *Isl.* hefta, *Holl.* hechten). §., haftować ranę i zszywać, eine Wunde heften, zusammen nähen. Haftowanie rany igłą, nazywa się haftowaniem krwawym. *Perz. Cyr.* 2, 145. Haftowanie rany lipkim plastrem, nazywa się haftowaniem suchym. *ib.* 145. Rany się haftuią, abo igłą, abo lipkim plastrem. *Perz. Cyr.* 2, 45. - §., przetykać, wyszywać, ausnähen, sticken. *Vd.* shtepati,

ishivati, poprięmati; *Crn.* shtępam; *Cro.* nasszavam, ſtikam, vézem; *Dl.* navezujem; *Sla.* vézti, navérti; *Rg.* vêſti, vêzem; *Bs.* veſti ighlom, naveſti, cinit rasplit). Napiersnik udziałasz robotą haftowaną. 3 *Leop. Ex.* 28, 15. szachowaną. 1 *Leop.*). Haftowany, przetykany, wyszywany, ausgenäht, geſtickt. Woreczki złotem haftowane. *Star. Dw.* 42. Na złotem *aftowanych (haftowanych) oponach iedwabnych, Były pięknie wytkane woyny Greków dawnych. *Zbil. Dr. G* 3. Suknia haftowana w złote i śrebrne liście. *Gaz. Nor.* 2, 75. Co tam sukien, iedwabiów *hawtowanych złotem? *Groch. W.* 179. Od haftowanych ręczników złotych trzy, co ieden sześć złg trzymaią. *Lekarſtw. C.* 2 *b.* Ciżba przy dworach haftowanych i galonowanych suto nieboraków. *Kras. Liſt.* 2, 43. t. i. w hafty abo haftowane suknie ubranych). Bóg przyozdobił, jak mu było trzeba, Górne gwiazd świetnych, aftowaniem nieba. *Chroſć. Job.* 96. przetykaniem, upſtrzeniem, die ſtrahlende Sternenſtickerey am hohen Himmel. Bóg uhawtował niebiosa gwiazdami. *Groch. W.* 290. *Pieſ.* 157. *Kanc. Gd.* 287. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 4 *b.* HAFTOWANIE, – ia, *n.*, czyn i dzieło samo, das Heften, das Sticken, das Geſticke, die Stickerey, *Bs.* vez, rasplit; *Rs.* вышивка.

HAHO! *ob.* Ha ho. – HAI – *ob.* Hayno.

1) HAIA *ob.* Chaia.

2) HAIA, – i, *ż.*, Rodzay trzeci gadu pływaiącego, zawiera w sobie *haie*, *squalus*, bardzo żarłoczne, wszyſtko połykaiące, nawet ludzi. *Kluk. Zw.* 3, 43. *Boter.* 93. tu należy *ludoiad*, der Hay, eine Art groſſer Seefiſche. *Rs.* акула, морской.

HAIDUK *ob.* Hayduk. HAIWO *ob.* Hayno.

HAK, – a, *m.*, Haczek, haczyk *Demin.*, *ob.* kluka, der Haken, *Bh.* hák; *Sr.* 1. hóka, kopow; *Crn.* ak, kavel, krêvel; *Vd.* hakel, kvaka, kluka; *Cro.* hákely, chaklya, machka, czaklya, kvaka, dràkmar, czenkin; *Hg.* matſka (cf. macek, kot, kotew); *Dl.* kvuka; *Bs.* kukka, kucjaliça, kgljun, kgljukka, drrikmar, ganaç, cenkin, drukmar, darkmar; *Rg.* tarkmár, cenkijn, kúcjaliza; *Ross.* (*Inſl.* гакъ), крюкъ, рожнéцъ; *Ec.* багóръ. (*Dan.* hage, *Suec. et Isl.* hake, *Anglos.* hoc, *Angl.* hook; *Norm. et Picar.* acq, acque, eich, cf. *Hebr.* חכה, *Gr.* αγκος, αγκυλη, αχη. *lat.* uncus) narzędzie na końcu zakrzywione do chwytania i trzymania czego; n. p. Chymicy haków używaią z żelaza robionych. *Krumf. Chy.* 59. Haki, w które złoczyncę wrzucaią, die Haken, worein ein Miſſethäter geworfen und ſo geſpießt wird. Komu po dziś dzień przy Trackim Bosforze, Hak twóy nieznany, Sarmacki Hektorze! Kto idąc tędy, nie ściśnie ramiony, Żeś tam umierał, trzy dni zawieszony? *Tward. Misc.* 60. Będziesz na haku, miey pewną nadzieię. *Tręb. S. M.* 110. zginiesz przez katowſkie ręce. – Day mię na haki, nie powiem. *Tr.* du kannſt mich in die Haken werfen laſſen und ich ſage doch nichts aus, cf. pytki) – Hak rybacki, którym ryby biią, der Fiſcherhaken, *Rs.* багóръ, подбагренникъ. Hak do ognia, ein Feuerhaken, *Sla.* oxog, vatrálj (*ob.* ožog.); hak kuchenny ein Keſſelhaken; hak dwóyzęby ein zweyzackiger Haken. Hak woienny, ein Enterhaken, ein Sturmhaken. Hakami spinam. *Cn. Th.* Bosak, hak skrzywiony do przyciągnienia batów i łodzi do brzegu, Boßhaken. Prędzéy bracia ku téy ſtronie; Daycie liny albo haka,

Ach; ratuymy nieboraka, Inaczéy pewnie utonie. *Teat.* 53 *b*, 4. – Haki zawias u drzwi, die Thürhaken, die Thüranglen. Jak się drzwi obracaią na hakach, tak leniwiec na łóżku swoim. *Radz. Prov.* 26, 14. (na zawiasach. *Bibl. Gd.*). – *Meton.* Już ſtępiał hak orłowi, nie dziobie, nie kluie, Kogo złota do ſkały łakomſtwo przykuie. *Pot. Pocz.* 11. haczyſty dziób, Hakenſchnabel, ſpitziger gekrümmter Schnabel. Twardą ziemię ſtalny hak lemiesza czyści. *Hul. Ow.* 237. śpica, ostrze, die ſtählerne Spitze. *Vd.* hakel *raſtrum*. – *§. Siedm tysięcy z haki ogniſtemi Moſkwy ſtało, potężnie ich odſtrzeliwaiąc. *Tward. Wład.* 231. z hakownicami, cf. połhak, mit Hakenbüchſen. – §. hak ryba, ma długi bardzo nos zakrzywiony, wielkości ieſt łososiów, z któremi z morza wchodzi do słodkiey wody; poławia się w Prusiech w rzéce Bid i zwaney; do jedzenia niesmaczna. *Lad. Hiſt. N.* 49. ein Fiſch mit einer langen krummen Schnauze. – §. Haki, gruczołki ślinne przy gardzieli, die Mandeln beym Schlunde. *Tr.* – §., piasek pod wodą ſtatkom niebezpieczny, eine Sandbank, ein Hager, eine Klinge. Hak nazywaią mieysce, gdzie piasek ieſt wodą nieco przykryty. *Mag. Mſk.*, *Vd.* pieſkna klop, pieſbna poliza, ładnji ſkol, morſki naterzhik; *Sla.* prúd; *Rs* отмель cf. odmiel, miela, mielizna). Day pokoy frochtom, wyſtrzegay sie haku, Zaniechay tych szkut. *Klon. Fl. C* 3 *b.* „*not.* ſlia zowie piasek hakiem.“ Okręt ten wpadł na haki, łomał się i rozbił. *Pot. Arg.* 198. *Wad. Dan. prz.* – *Fig.* hak, z oſtatnie niebezpieczeńſtwo, szańc, zły raz, die äußerſte Gefahr, das Aeußerſte, die äußerſte Noth. Na oſtatnią przyszło; o reszt idzie; przywiódł go o hak. *Cn. Ad.* 536. Do oſtatniego haku i ciężkości przywiedzieni. *Pal. Fl.* 108. Woli przyiść na hak oſtatni, a niż kark swóy iarzmu poddać. *Birk. Chod.* 16. Ach nie słuchaymy więcey zdradnych myśli, które nas na hak żeną. *Morszt.* 121. Nam ieszcze nie przyszło na taki hak, abyśmy mieli tak bardzo ubogiemi bydź. *Star. Pob. B.* 4. Na hak go wiodło, że nie dotrzymał wiary. *Czachr. Tren. G.* 2. (na szubienicę). Kto może wszyſtkie sztuki, wszyſtkie haki, któremi chłopi na białegłowy idą, wyliczyć? *Gorn. Dw.* 286. Pokaże się twoia poczciwość na haku. *Teat.* 32 *b*, 74. Teraz przyśliśmy na hak nieprzyiacielſki. *Biel. Hiſt.* 30. Przyiaciele nie rostropni przywodzą nas często na tenże hak, na który, żebysmy przyszli, pragnęli tego nieprzyiaciele nasi. *Gorn. Sen.* 81. Przywiódł Krzyżaków na taki hak, że ich znacznie poraził. *Papr. Ryc.* Tego nam trzeba dowiedzieć się pierwéy, wiele ieſt nieprzyiaciół, co myślą? abyśmy iako na hak nie byli przywiedzieni, i gardł swych, by niemе bydło, marnie nie dali. *Gwagn.* 153. Proszą Panowie króla, aby na potym i siebie i Rzpltey na taki hak nie przywodził. *Krom.* 127. Dobrze mi sie podoba, kiedy kto, nad mniemanie tych, którzy słuchaią, na hak kogo przywiedzie. *Gorn. Dw.* 187. – §. *Fortif.* Przy każdym kącie załamanego gzygzaka robią się przedłużenia na drugą ſtronę, nazwane hakami, *crochet. Jak. Art.* 2, 346. die Haken, hervorſtehenden Enden des Zickzacks in der Fortifie. – §. *Gospod.* Hak ziemi, *uncus*, ten ziemi pomiar ieſt wzięty ze zwyczaiów Duńſkich, a czyni dwudziestą część morgu. *Nar. Hiſt.* 7, 85. *Vol. Leg.* 3, 49. ein Haken Landes, ſo viel man mit einem Ackerhaken in einer gewiſſen Zeit beſtellen kann. (cf. Hakenhube Abſg.) *ob.* Socha.

HAKOWAC, – ał, – nie, *czyn. ndk.*, zhakować *Dok.*,

radlić, oraną iuż ziemię radłem na ukos przerzynać, hakenpflügen, mit dem Hakenpfluge querüber pflugen, *Bh.* hakowati. Radlonki odwracania abo hakowania lemieszem doyrzeć potrzeba, aby sobie nie ulżywali podniesieniem radła abo lemesza. *Haur. Sk.* 26. HAKOWATY, - a, - e, *unciformis. Perz. Cyr.* 184. na kształt haku, hakenförmig. HAKOWIEC, *ob.* szaklak, *krzew.* HAKOWITY, - a, - e, na kształt haku krzywy, *uncus. Mącz.* haczysty, hakig, wie ein Haken gekrümmt. HAKOWNICA, - y, *ż.*, *Bh.* hakownice: *Rs.* гакóвница; rodzay strzelby długiey, wagomiaru kilkołótowego, osadzoney na klocu drewnianym; dawniey po forterach w mocnym były używaniu. *Jakub. Art.* 294. die Hakenbüchse, der Doppelhaken, der Haken. cf. półhak. - Działa brzmią i hakownice. *Chelch. Poprz. A.* 4. *HAKOWNIK, - a, *m.*, wyrobnik hakiem pracuiący, *Rs.* крючникъ, der mit dem Haken, Bosshaken arbeitet.

HALA, HALALA *ob.* Ha.

HALA, - i, *ż.*, imie różnych miast Niemieckich, sławnych kopalniami solnemi, n. p. Hala w Magdebursk. *Dyk. G.* 1, 265. die Stadt Halle, *Bh.* Dobrosol, *Sr.* 1. Halska. cf. Halerz.

HALABARTA, - y, *ż.*, HALABART, ALABART, - u, *m.*, *Boh.* halapartna; *Sr.* 1. helporta; *Slo.* sstaryant; *Crn.* elemparta, šterôpel, braduiza, preddárz, duperniza *quasi* drojna peretniza *bipennis*, samojstra; *Vd.* halaparda, helporta, darda, dvoinooistru oroshje; *Hg.* alabárd, dárdás; *Cro.* halapárda, ostròper; *Dl.* ostroperacz; *Rs.* алéбарда, бердышъ; *Suec.* hallbard, *Dan.* hellebard, *Angl.* halberd, *Gall.* hallebarde, *Ital.* alabarda, cf. barta, bardysz, berdysz, bardyzana), *Ger.* die Hellebarthe, kopia z okszą osadzoną). Woysko zbroynych ludzi z harkabuzami, z łuki, z halabartami. *Baz. Hst.* 221. *Siem. Cyc.* 230. Niemasz ci tam oddźwiernych, niemasz halabarty. *Pot. Jow.* 49. On dla wzgardy swey zabił Pentea hardego, Likurga halabart pyszny noszącego. *Otw. Ow.* 137. Obracał w ręku swoich halabart dwopióry. *Otw. Ow.* 182. HALABARTNIK, - a, *m.*, który nosi halabart. *Wlod.* der Hellebardier, cf. haroerz, drabant, *Bh.* halapartnik; *Cro.* halapardnik, *Cro et Dl.* ostropernik, *Rs.* алебардщикъ. HALABÁRTNY, - a, - e, od halabarty, Hellebarthen: zbroyny halabartem, : HALABARTONOSZY n. p. Arkad. *Otw. Ow.* 317. Twą rękę halabartny czuie Likurg *bipenniferum Lycurgum mactas, Zebr. Ow.* 79.

HAŁABURDA, - *m.*, hałaśnik, krzykliwy burda, ein lärmender Händelmacher. Wielki brutal, zły, zazdrosny, hałaburda, który ścina i pali. *Teat.* 56 *c*, 12. *Cro.* halabuka *tumultus. Bh.* harabursky rupieci.

HALAC, - ał, - a, *czyn. ndk.*, hałkać, bełkotać, iak dzieci czynią. *lallare. Mącz.* stammeln, lallen. *Boh.* halam, spim śpię).

HAŁAS, - u, *m.*, (*Etym.* głos, *Boh.* hlas) zgiełk. *Dudz.* 23. krzyk, tartas; Lärm, Getöse. *Boh.* powyk; *Cro.* halozvanya, halabuka; halabura; *Dl.* talabuka; *Bs.* bukka, treska, talabukka; *Vd.* hrup, larma, tertranje, (buka, halabuka) rozruch; *Rs.* шумъ, тревога. (cf. *Hbr.* הלל alas *exultauit*). Bardziey mię mieszą hałas, niżeli trzask iaki i chrobotanie, *Pilch. Sen. list.* 2, 5. Mówmy bez hałasu, *Teat.* 29, 100. Cóż to za hałas? idź zobacz. *ib.* 17, 81. Białe głowy w hałas, uięły się za swoim lekarzem. *Zab* 15, 63. zaczęły krzyczeć. Nie wytrzymam, i hałasu narobię. *Teat.* 15, 49 Hałasy z niemi wielkie stroią. *Glicz. Wych J.* 7 *b.* Otwierają się drzwi więzienia z smutnym hałasem. *Weg. Mar.* 1, 160. (skrzypem). - §., rodzay sukni zwłaszcza nauczycielów publicznych bierze się też za naramiennik kościelny. *Wlod.* płaszcz albo epomida. *Dudz.* 23. opończa, *ib.* 39. *lacerna Cn. Th.* ein Regenmantel, ein Oberkleid. §., Hałas, miano psów gończych, ein Name der Hetzhunde. HAŁASIC, - ił, - i, hałaszę *et* HAŁASOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, hałasu, krzyku, zgiełku narobić, lärmen, toben. *Cro.* halovanyiti, halabuchiti, halaburiti, larmati, *Dl.* tal buchiti; *Crn.* haluvati; *Vd.* hrupati, tertrati, larmati, halabukati; *Rs.* барабанить, шумѣть. Jeszcze hałasuie; ale iuż nie tak bardzo. *Weg. Marm.* 121. Proszę cię, nie hałasuy. *Teat.* 18 *b*, 7. Ow skrzydlaty piorun, co hałasił wściekle ... *Przyb. Milt.* 12. Hałasować na kogo *Tr.* einen ausschelten. Hałasić kogo: przestraszyć go, ihn in Schrecken und Verwirrung setzen. Wedzie się zbroyno w obóz, i tak ich hałasi, że do szyku przyść nie mogli. *Pot. Pocz.* 482. HAŁASZENIE, HAŁASOWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Lärmen, Toben. Psy piekielne wydaią wark okropny, z ogromnym hałaszeniem. *Przyb. Milt.* 57. HAŁASNIK, HAŁASOWNIK, - a, *m.*, który rad hałasuie, ein Lärmmacher. Pełno ma hałasnika właśnie wiekow przeszłych. *Teatr.* 78, 77. hałaburda, burda, iunak. *Hałasnicki *Mon.* 70, 151. w *rodz. żeńsk.* HAŁASNICA, - y, kobieta hałasowna, kłótnica, eine Zänkerinn, Schreyerinn, Lärmmacherinn. Z niey wielka pyszałka, okrutna złośnica, i niemiłosierna hałaśnica. *Mon.* 69, 622. HAŁASOWNY, - a, - e, - *ie adv.*, krzykliwy, lärmend. Konwersacya razem wszystkich hałasowna. *Xiądz.* 215.

HAŁASPAS, - u, *m.*, luszty (może z *Niem.* Spaß składane) lustiges Leben, Scherz und Spaß. Bydło nasze swoiego zażywało wczasu, I nam chętka nadeszła zażyć hałaspasu I lubey krotochwili. *Gaw. Siel.* 382. Syn, żyć zwyczayny wolnym hałaspasem, Dom miał oycowski więzieniem, tarasem. *Min. Ryt.* 3, 283. A tom przecię w próżnowaniu Nie tracący czasu, Smak utopił w tym śpiewaniu Miasto hałaspasu. *Kochow.* 377.

HAŁASTRA *ob.* chałastra. HAŁASZ *ob.* szałasz. HALCYON *ob.* Zimorodek.

*HALEC od ła ... *Instr. Cel. Lit.?*

HALERZ, - a, *m.*, HALERZYK, - a, *zdrbn.*, *Bh.* halíř; *Sr.* 2. hallař, scharabatka; *Sr.* 1. halerk, *Vd.* poubelizh, poubelizha, boshjak (*ob.* biela) *Crn.* wełezh, wèz, shkofcza. *Rs.* рѣзань, пулло; der Häller. Król Wacław bił też drobnieyszą monetę, po sztuk dwanaście na jeden grosz większy szeroki. Nazywali ie *denarii Halenses*, dla podobieństwa bitych w Hali w Saksonii, dla czego ich w Polszcze halerzami nazwano. *Nar. Hst.* 5, 294. *Czack. Pr.* 119. Szczęśliwy halerzu, w imię boże dany, za który królestwa wiecznego dostanie. *Psalmod.* 55. Nie spodziewa się żebrak więcey wziąć, iedno halerzyk iaki nędzny. *Birk. Syn. K. B.* 4 *b.*

HALICZ, - a, *m.*, miasto w Galicyi, która od niego ma imię swoie. *Dyk. G.* 1, 265. Halicz in Gallicien; *Bh.* Halice. HALICKI, - a, - ie, od Halicza, von Halicz. Pod Leszkiem VI. ustało królestwo Halickie. *Dyk. G.* 1,

265. *Bh.* halicanecky. HALICZANIN, – a, *m.*, z Halicza rodowity, ein Haliczer, *bh.* Halican. *w rodz żeńsk.* HALICZANKA, die Halicz̄erinn.

HALIER *ob.* Elier.

HALINA, – i, *ż.*, HALKA, – i, *ż.*, Elżusia, *Demin. Nom.* Elżbieta, Elisabeth, Lieschen. Moia miła Halino. *Zab.* 11, 370. *Zabł.* Bartosz z Halką. *Zab.* 15, 178.

HALLELUIA, ALLELUIA, wyraz duchowney radości w pieniach i obrządkach kościelnych. *Aras. Zb.* 1, 71. słowo hebrayskie, rozumie się: chwalcie boga. *Budn Apoc.* 19, 1. *not.* Wesołego alleluia! winszuiąc świąt Wielkonocnych.

*HALKAC, – ał, – a, *Act. ndk.*, *ventilare*, w ręku przebierać, grać, i tam i sam i owak kołysać, hałkać. *Mącz.* herumschlankern, herumwerfen. HALKOWAC *czyn. ndk.*, kołować na wodzie statkiem, auf dem Waſſer umfahren, herumſchiffen um etwas. Buchtowanie, hałkowanie albo kołowanie, kiedy ślisi w tryiu idąc na poboczną natrafią rzekę, albo na iaką odnogę, to w koło idąc ciągną. *Haur. Ek.* 175. cf. hołować.

*HALMEM, dostatkiem, humem wszystkiego, *Zegl. Ad.* 85. reichlich, voll auf. cf. *Rs.* халемный pewna miara płynnych rzeczy. HALOM! nuże, ruszay! *Gall.* allons! vorwärts, friſch! By znowu iakiey nie doczekać się przeszkody, halom na pewne po śliczne oczęta. *Leat.* 32 *b*, 80. HALOWAC *ob.* Holować. HALSBANT, HALSBANCIK, HALSBANECZEK *ob.* Alszbant.

HALSKI, – a, – ie, od Hali miasta, Hallisch, von Halle. Akademia Halska. – *Sr.* 1. Halſſi z Halczyk, ein Hallenſer.

HALSZKA, HALSKA, – i, *ż.*, *Demin. Nom.* Elżbieta, *Elisabeth. Jabł. Her.*, *ob.* Halina; *Sr.* 2. Hilja, Halſchbetha.

HALSZTUK *ob.* Alsztuk.

HAŁUN *ob.* Ałun.

HALZOWAC *cz. ndk.*, zahalzować *dok.*, *co ob.*

*HAMAŁ, – a, *m.*, drągarz, ein Träger, Laſtenträger. Kupa hamałów, do ciągnienia beczek z piwnicy zgromadzonych. *Petr. Pol.* 84. Im będą hamali do dźwignienia między sobą równieysi, tym rychley kufy dźwigną. *ib.*

HAMBURG, – a, *m.*, miasto Niemieckie Anzeatyckie w Cyrkule Niższey Saksonii, *Dyk. Geogr.* 1, 266. die Stadt Hamburg. HAMBURCZANIN, – a, *m.*, rodem z Hamburga, der Hamburger, Hamburczanie są w Niemczech to, co Hollendrzy w Europie. *Wyrw. Geogr.* 211. HAMBURSKI, – a, – ie, od Hamburga, z Hamburga, Hamburger.

HAMER, *CHAMER, – mru, *m.*, HAMERNIA, – i, *ż.*, z *Niem.* der Hammer, das Hammerwerk, der Eiſenhammer, Kupferhammer. młoternia, huta do żelaza, miedzi i t. d. (*Sr.* 1. hamorik, młotek, hamor młot, hamornik blacharz); *Vd.* ſishina, kladilištvu, ſishinaria, kladvishe; *Rs.* молотовня, заводъ; *Bh.* hamry. Na huty, kuźnie i *amernie w lasach drwa rąbać. *Haur Ek.* 161. Żadne kuźnie na świecie, żadne zgoła chamry, tak mocnego nie zrobią ogniwa. *Pot. Pocz.* 247. Surowa wytopiona miedź idzie w sztukach do hamerni, gdzie ią przetapiaią, i młotami, od wody pędzonemi, przerabiaią na różne blachy. *Kluk. Kop.* 2, 188. Bełty Jowisza w hamerniach Lipary taiemnych ukrzepione tęgim hartem. *Nar. Dz.* 3, 188. §. *Flis.* Hamry, na końcach lasek, które śliey przykładaią do ramienia, kiedy niemi pchaią. *Meg. Asc.* die Enden der Stoßſtangen bey den Botsknechten.

HAMO *ob.* Imisław.

HAMOWAC, – ał, – ano, *czyn. ndk.*, uhamować *Dok.*, *Niem.* hemmen, *Suec.* haemma, hamma, hamla; *Dan.* hemme, *Angl.* hem, *Bh. et Slo.* hamowati, hamugi; *Cro.* zavreti, zaviram; *Vd.* zavreti, vtlaviti, vdershati, zabranuvati, muditi; *Crn.* zavęram; *Sr.* 1. zawobaram, wuzapram, zpinam; *Rs.* замораживать, *Ec.* сдинати, пренояо спати. (*Sla.* hámovi s szory); z prędkość dalszego biegu powściągać, *proprie* o kołach hamulcem, die Räder hemmen. Darmo hamować, gdy się koła rozbieżą. *Opal. Sat.* 57. Hamuy koła z gory, a ochronisz skory. *Cn. Ad.* 1127. *fig.* powściągać, zatrzymywać, hemmen, zurückhalten, Einhalt thun. Tego hamuy, co się porywa do miecza: nie tego, co do mieszka. *Rys. Ad.* 68. Hetman iął hamować uciekaiące, i sprawił huf ku potkaniu, i tak oparł się nieprzyiaciołom. *Bielsk. Kr.* 121. Day to, iż nie hamował cię odźwierny; ale ty miałeś to wiedzieć, w iakim odzieniu chodzą ludzie na gody. *Hrbšt. Lek. G.* Kto żądze swe hamuie, niczego nie potrzebuie. *Cn. Ad.* 385, miarkuie). Kogo wstyd nie hamuie, niech boiaźń uskromi. *Min. Ryt.* 4, 157. Rozpuſte zmysłów munsztukiem rozumu hamuią. *Gorn. Dw.* 406. Rzymianie stanowili prawa hamuiące wolą swierzchności. *Ałok. Turk.* 83. tamuiące, określaiące. – b) *Jurid.* hamować rzeczy czyie s aresztować, przytrzymywać, ciążyć, mit Arreſt belegen, arretiren, anhalten. *Vr.* Cudzoziemskie piwa Wrocławskie maią bydź hamowane. *Lekarſt.* C. 2. HAMOWAC się *zaimk.*, powściągać się, ſich hemmen, mäßigen, enthalten. Sami się od złych uczynków hamuią. *Karnk. Kat.* 244. Kto się w małych rzeczach nie hamuie, w wielkie upada. *Skarg. Żyw.* 1, 275. Alcyd sam się uhamuie. *Bord. Jr.* 504. HAMOWANIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb. Act.*, das Hemmen, die Hemmung, *Sr.* 1. zawobrotjo; karność żołnierska srogim a okrutnym hamowaniem żyie. *Warg. Wal.* 55. *Vd.* saklepa, saklenja, vſtaulenje, udershanje. – *Jurid.* aresztowanie, przytrzymanie, das Arreſtlegen, Beſchlagen, der Beſchlag. Hamowanie się *Subſt. Recipr.*, powściągnienie, powściągliwość, das Enthalten, die Enthaltung, die Mäßigung, Enthaltſamkeit. HAMOWNIK, – a, *m.*, ktory co hamuie, powściąga, der etwas hemmt, der Hemmer; aresztuiący drugiego, der den andern arretirt, anhält, einſtecken läßt. Zoſtawszy wolnym, u krola skargę położył na one hamowniki i szarpacze swoie. *Papr. Ryc.* 35. HAMOWNY, – a, – e, – *ie adv.*, mogący bydź hamowanym, powściągnionym, powściągliwy, hemmbar, der ſich hemmen läßt, oder hemmen kann. Co to iest tych hamownych białychgłow na swiecie? mało nie wszystkie boiaźń albo wstyd na wodzy trzyma. *Gorn. Dw.* 269. Skarz ich nichamowne złości. *Ryb. Ps.* 111. *Zab.* 7, 150. *Wtg.* (HAMRY *ob.* Hamer). HAMULEC, – lca, *m.*, narzędzie do hamowania, wstrzymywania lub powściągania kół, woza lub koni, die Radeſperre, Hemmkette, *Hod.*; *Rh. et Slo.* hamowni řetěz, zawirka; *Cro.* zavor, zavorova, zapornicza; *Sr.* 1. zapěradwo, zapiradwo, woinik; *Crn.* savòra, savornèza; *Vd.* savretniza, savretnik, savara, savernza, sapenilu; *Rs.* уносъ, морозъ; *Ec.* хранило. Hamulec, łańcuch, którym hamuią się koła; do niego czasem dla ochrony dzwon, bywa przykuty drewniany źło-

bek, na którym suwa się koło. *Jak. Art.* 3, 294. Służący ma koniom w górę zfolgować; z góry zaś przykrey hamulcem zahamować. *Haur. Ek.* 178. – *Fig.* Powściąg, wodze, wszytko co hamuie i wstrzymuie n. p. żądze i namiętności, Zwang, Zaun, z. B. der Begierden, Leidenſchaften. – y., U ſisow, hamulec, drąg od rudla, którym ſternik kieruie, w ſkrzyni osadzony. *Mag. Msc.* die Steuerſtange. Kazałem się chwytać czympredzéy lądu, wyſkoczył lis z hamulcem, ale nie dosiągł lądu. *Teat.* 166, 53.

Pochodz. *pohamować, uhamować, zahamować, niepohamowany, niezhamowany*; *cf. chomolec, chomulec.*

HAN *ob.* CHAN, CHAM.

HANBA, – y, ż., *Boh.* hanba, hana; *Slo.* hanba, potupa; *Sr.* 1. haniba, hannba, ſchümp, ſchump (hanba, hanbuwano winy, hanidba nagana, hankiroſcz Wzydliwość); *Bs.* prikor, prrikos, sramota; *Rg.* prjekor, pógarda, *Vd.* sramota, pogerda, pogerdſtvu; *Crn.* kúba, hamba; *Rs.* безславїе, зазóрь, обрáза, позóрь, поношь; *Ec.* гаждà, cf. ganić, *Bh.* hanéti cf. gańba; *Dan.* Hann, *Suec.* han, *Ger.* Hohn, Ottfr. honida, *Gall.* hónte; *Gr.* ὄνειδος; *Ger.* Schande.) wstyd, zelżywość, die Schmach, die Schande. Na złodzieia przyidzie hańba sromotna. *Bibl. Gd. Syr.* 5, 17. Co za hańba, uwieść kobietę dobrey familii takim podeyściem! *Teatr* 29, 89. Interes ten podły, mnie i familii całéy wieczną przyniesie hańbę. *ib.* 64. Pogarda i hańba, kontempt, łżanie i gańba. *Kulig. Her.* 16. Gańba. *Radz. Deut.* 22, 21. Jako tył podał Moab z hańbą, i iest teraz pośmiewiſkiem wszystkich! *Bibl. Gd. Jer.* 48, 39. *Sr.* 1. hanba po *pudet*, wstyd iest. *Slo* boli hanba. HANBIARZ, HANBICIEL, – a, *m.*, haniebnik, omówca, szacownik, przechera, *vituligator. Mącz.* der Schmäher, Schänder; *Bh.* hánce; *Vd* sasramuvauz, osramotaïez, smirjavez. – *w rodz. żeńſk.* HANBICIELKA, die Schmäherinn, Schänderinn. HANBIC, – ił, – i, *czyn. ndk.*, zhańbić *Dok.*, sromocić, łżyć ſchmähen, ſchänden, ſchimpfen, beſchimpfen; *Bh* zhanobiti, hanobim; *Slo.* hanim, cześt odgimam; *Sr.* 2. ſromoſchiſch, honnowaſch; *Cro.* ozkruniti, ozkrunujem, rúsim; *Vd.* osramuvati, sasramuvati, smirjati, sramotiti, ogerditi; *Ross.* позорить, опозорить, безславить. Sliczne miłości dowody, tak hańbiące mieć o mnie podeyźrzenie! *Teat.* 29, 79. Począł ich na harc wyzywać, hańbiąc Jarosława i rycerſtwo iego. *Stryik.* 153. szkaluiąc). Iest oyca tego pisanie do króla, gdzie Mahometańſkie błędy hańbi. *Skarg. Dz.* 860. HANBIENIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, sromoceuie, łżenie, das Schänden, Beſchimpfen. Hańbienie, oſtatnie karanie. *Glicz. Wych. G.* 4. – Hańbić się *zaimk.*, sromocić się, szpecić się, ſich ſchänden. *Bh. et Slo.* hanbiti ſa, hanbim ſe; *Sr.* 1. hanbuyu ſo wstydzę się.

Pochodz. *haniebny; pohańbić, pohańbienie, zhańbić, zhańbiony*, ob. *ganić i t. d.*

HANDEL, – dlu, *m.*, HANDELEK, – lku, *m. zdrbn.*, *z Niem.* der Handel, Kaufhandel, das Handeln, die Handlung, kupczenie, kupiectwo, kupia; *Bh.* handl, kupectwi, obchod; *Sr.* 2. handel; *Sr.* 1. kupczjeno; (*Crn.* andl *actio*), *Crn.* kopzhya, terguvanje; *Vd.* kupzhnia, barantanje, barantanſtvu; *Cro.* térſtvo, tersenye, tergovina, terstvo; *Sla.* tergovina; *Bs.* targ, targovina, trrigovina, tergouina, trrigouanje; *Rs.* торгóвля, торгъ; *Ec.* кýпля, прикупováнїе, купечество, купóна, промыселъ (cf. przemysł). Handel zowiemy odmianę rzeczy za rzecz inszą, iako gdy za zboże daię pieniądze, albo inszy towar. *Petr. Ekon.* 126. Potrzeba przyciąga ludzi do handlu, aby sobie tego wzaiemnie użyczali, co im brakuie. *Zab.* 6, 106. *Minas.* Mospanie Kupiec, iak się mu na handlu powodzi? *Teatr* 52, 21. Nieiaki kupiec, chciał zacząć nieiakiś handelek. *Mon.* 75, 531. einen kleinen Handel. Maiąc tysiączek, włożyłem go w handelek. *Kras. Pod.* 2, 111. Lepiey pilnować swego handlu, niźli tych miłoſtek. *Teat.* 15, 57. Ludzie luźni, przez odprawowanie różnych handlow, mieszczanom żywność odeymuią. *Vol. Leg.* 3, 26. durch mancherley Arten von Handel, den ſie treiben. Prowadziłem ia handel, szczęściło mi się, zbogaciałem. *Zab.* 23, 10. *Ec.* ростьбу дѣлати. Drobny handelek prowadzić *Ross.* колотырничать, колотырничать. Gwoli handlow swoich miał w drogę odjeżdżać. *Chelm. Pr.* 119. ſeiner Handelsgeſchäfte wegen. Ligurczykowie Alpeńscy, przeymuiąc towary, handle Włoſkie, Hiszpańſkie, Francuzkie powszechnie niszczyli. *Zab.* 3, 14. (im Deutſch. den *Sing.*, den Jt. Sp. Fr. Handel). Rok się skończył; perceptę gdy z expensą liczył, Poszedł handel z intratą, i ieszcze pożyczył. *Kras. Sat.* 49. Poszła w handel nauka, kramuią drukarnie, Głód kładzie pióro w rękę, zysk do pisma garnie. *Kras. Wiersz.* 11. ſie iſt ein Handelsartikel geworden. Handel spólny z spółkupczenie. *Cn. Th.* Compagnie-handel, Maskopeyhandel, *Ec.* ростинная сотня. – y. *Ir.* Z rad swych drogi handel prowadziła. *Paſt. F.* 108. kupczyła niemi, przedawała ie, ſie trieb mit ihren Rathſchlägen einen einträglichen Handel). Zły to handel spokoyności na kłopoty. *Teat.* 52, 17. *ob.* frymark, Tauſch, Tauſchhandel). Handelkiem się zasilać. *Teat.* 6, 105. szachrem, szachrayſtwem *ob.* szachrować. (HANDFAS *ob.* Antwas). HANDLARZ, – a, *m.*; *z przyganą* kupczyſko, tandeciarz, przekupień, kramarz, ein kleiner armer Krämer; *Bh.* handlíř, kupcjř; *Vd.* barantauz; *Crn.* barantavz, barantazh; *Rg.* targovaz, targovcich; *Cro.* tergóvecz, tersecz, ſtaczuner; *Bs.* tergouaç, trrigouaç; *Rs.* торжникъ; *Ec.* торгóвецъ, лазéбникъ, торгашъ, худый промышленникъ. Propinacyą powierzaią żydom i niszczą poddaństwo przez sztukę i namowy tych handlarzów. *Xiądz.* 95. Młody koń dostał się ſtaremu handlarzowi. *Teat.* 52 c, 26. *Handlers. *Kanc. Gl.* 3. HANDLARSKI, – a, – ie, od handlarza, kramarſki, Krämer-, Handels-. *Rg.* targovacki, targovni; *Bs.* tergouacki). Duch i umysł handlarſki. *Mon.* 68, 506. HANDLARSTWO, *HANDLIRSTWO, – a, *n.*, kupiectwo, der Handelſtand, der Handel. Od kupieckiego handlirſtwa niedawno się na ſtan duchowny udał był. *Krom.* 628. *a mercatorio quaeſtu.* HANDLOWAC, – al, – uie *czyn. ndk.*, kupczyć, handeln, Handel treiben; *Bh.* handlowati; *Sr.* 2. handlowaſch; *Vd.* hantlat, andlati, kupzkovat, barantati, barantuvati, dougovati (*Crn.* andlam *ago*) *Crn.* kopzhujem, barantám; *Cro.* terguvati, tergujem, tersim, szenymújem (cf. seymować); *Dl.* pazarim (cf. bazar); *Sla.* pazàriti; *Bs.* tergouati, trrigonati; *Rg.* targovatti; *Ross.* торговать; *Ec.* кýпльствовати, кýплю дѣлати, купечествовать. (*Anglos.* handlian, *Angl.* handle, *Suec.* handla, *Etym.* Hand *Germ.* ręka). Kupiec ten ludźmi handlował, iedne przedawał i drugie kupował. *Jabł. Ez. A.* 4. Pan iak widzę pieniędzmi handluie; *Boh. Kom.*

4, 82. Rzpltą handlować, iest to rzecz nietylko haniebna, ale i niecnotliwa. *Koszut. Cyc.* 157. szachrować). Dla łakomstwa rządy zaniedbali, sprawiedliwością tylko handlowali. *Leszcz. H. S.* 243. Dobra rzecz z buyną ziemią handlować, mówicie Kiedy cokolwiek w rolą nasienia wrzucicie. *Zimor. Siel.* 134. Handlować z kim = spolhandlować. *Cn. Th.* in Compagnie mit jemanden handeln, einen Maskopeyhandel führen. §., Handlować z kim, handlować się z kim, zamieniać, frymarczyć, tauschen. Choć z mięsem iecie, naszego zdrowia, daleko bardziey sumnienia i duszy, z wami nie handlowalibyśmy. *Teat.* 19, 54. Jeżeli to ma bydź wasz rozum i nauka, nie handlowałbym się z wami na głowę. *Teat.* 19 c, 17. HANDLOWNICZY, – a, – e, od handlownika, kupiecki, Kaufmanns=, Kaufmänniſch. Handlownicza zamiana. *Mon.* 71, 443. HANDLOWNIK, – a, *m.*, der Handelsmann, Kaufmann. Kupcy i handlownicy. *Budn.* 2 *Chron.* 9, 14. (którzy handlują. *Leśl. Cd.*) 1 *Leop.* 3 *Mach.* 3. Krzyżacy do Gdańſka woysko pomknęli, właśnie na ten czas, gdy był naywiększy tam handlownika na Jarmark zjechał się. *Krom.* 517. HANDLOWNOSC, – ści, ż., handel kwitnący, blühender Handel; *oppos.* niehandlowność, brak handlu, Mangel des Handels. Dla niehandlowności kraiu naszego, włości niszczeią. *Ostr. P. P.* 1, 56. HANDLOWNY, – a, – e, handel prowadzący, mówi się o kraiach, miastach, narodach. Handel treibend, von Ländern, Städten, Nationen: Handels=. Miasto Dubno iest dosyć handlowne. *Dyk. Geogr.* 1. 176. treibt ziemlichen Handel, iſt eine ziemliche Handelsſtadt. Ze wszystkich miast Tureckich, Smyrna iest nayhandlowniejsza. *Wyrw. Geogr.* 272. *Vd.* tershnu mestu, barantanſku mestu, iſt die gröſte Handelsſtadt, treibt den gröſten Handel. Sposoby do uczynienia państwa handlownym. *Mon.* 74, 102. HANDLOWY, – a, – e, od handlu, Handels=. *Vd.* barantanſki; *Rs.* моргóвый, коммéрческій. Francya między narodami handlowemi niepoślednie trzyma mieysce. *Wyrw. Geo.* 316. unter den (Handels=)nationen) handelnden Nationen.

Pochodz. *dohandlować się; nahandlować się, pohandlować, przehandlować, wyhandlować, zahandlować; spółhandlować.*

HANDZIAR *ob.* Andzar.

HANETA, – y, *ż.*, HANECZKA, – i, *ż.*, *Demin.*, imię białogłowskie, *Janeton*, Anna, Hannchen. cf. Hanka, Hanuśka, Hanusia. – Żądza ma daley mię unosi, Jak tylko zostać sługą Haney. *Zab.* 14, 365. Błędney nad brzegiem Wisłnych topieli Zdało się chodzić moiey Hanecie. *Zab.* 10, 207. *Zabł.* W tym też Haneczka na wonney błoni Ulęże ciałkiem, sen iéy wzrok zaſklepia. *Zab.* 10, 207. *Zabł.*

*HANGOWAC, – ał, – uie, *Act. ndk.*, górnicki wyraz, z *Niem.* hängen, in den Schacht herablaſſen, spuszczać po linie do szybu n. p. drzewo. HANGOWAC się *Recipr.*, spuszczać się do lochu po linie, ſich in den Schacht herab hängen, herabfahren. *Tr.*

*HANIEBNIE *Adverb.*, *Boh.* hanebně; *Sr.* 1. hańbně, hańbicjně; *Ec.* гаждáтельнѣ; *Sla.* hergiavo). hańbę przynosząc, sromotnie, ſchändlich, ſchimpflich. Haniebnie zdradzono Polaków. *Oppos.* niehaniebnie *Ec.* неосуждéнно. *§., ogromnie, strasznie, okropnie, ſcheußlich, gräßlich, überaus groß. Jałmużnę tam haniebnie wielką co dzień rozdawano. *Star. Dw.* 75. Tatarowie okrzyk haniebnie wielki uczynili. *Bielſk. Kr.* 137. Z obu stron tak haniebnie się z sobą bili, że nie wiedzieć, czyia wygrana była. *ib.* 173. HANIEBNIK, – a, *m.*, hańbiarz, omowca, szacownik, przechera, *vitiligator. Mącz.* der Schänder, Schmäher, Läſterer, hańbiciel, łżyciel. HANIEBNOSC, – ści, ż., *Boh. et Slo.* hańbnoſt, sromota, sprosność, *Vd.* gerdoba, sprunft, die Schändlichkeit, Schimpflichkeit; *Sr.* 1. hanbitoſej, wstyd, wſtydliwość. HANIEBNY, – a, – e, *Boh. et Sla.* haněbny hanliwy *criminosus; Sr.* 1. hańdbopitě (hańbné, hańbczné, hańbitoſczjwé wſtydliwy; *Vd.* sasramoten, sasramliu, smirjezhen, gerdoben, oguden; *Rg.* pri'órni; *Cro.* gérdoba; *Ross.* постыдный, порочный, срамной, зазорный, безславный; *Ec.* позорный, sromotny, ſchändlich, ſchimpflich. Haniebny ten postępek zaćmił sławę przeszłego życia iego. – *Anat.* Część niższa okolicy podżołądkowey zowie się okolica haniebna. *Anat.* 2, 14. *pubes* die Schamtheile, die Schamglieder, d. Scham=, ſo wie wielki, ogromny, okropny, gräßlich groß, ſchrecklich. Zaraz haniebna wielkość ludzi zbroynych urodziła się z siewu Kadmeusza, *Otw. Ow.* 105. Haniebna rzecz. *Ryb. Wez. Zap. B* 3. Z żup Bochnieńskich haniebne bałwany solne z pod ziemi na wierzch winduią. *Krom.* 261. *ingentes).* Haniebna tam bitwa była, i wiele ludzi z obu stron padło. *Bielſk. Kr.* 109. Pościnawszy na brzegu haniebne sosny, w rzekę ich nawalili. *Krom.* 416. *ingentes).* Haniebne koszty i wielkie wydatki czyniła *P. Kchan. Jer.* 418. Ze dżdżem haniebnym spadł tak wielki grad, iak kokosze iayca. *Gwagn.* 271. Okrutna powódź pola zalawszy, haniebną drogość przyniosła. *Krom.* 691. *permagnam.*

HANKA, – i, *ż.*, *Demin. Nom.* Haneta, Haneczka, Hanusia, Hannchen. Hankamci ia, Matysza Hanką, A tyś mniemał, że woiewodzanka. *Rys. Ad.* 16. Piastunka Hanka. *Rey Wiz.* 57. Cóż z moią Hanką zrówna w urodzie? *Zab.* 10, 204. *Zabł.*

HANREY, – eia, *m.*, rogal, któremu żona rogi przypięła, z Niem der Hahnrey. Pewnemu Jmci, w bractwie hanreiów będącemu, zginęła młoda gładka żonka. *Mon.* 73, 741.

1. HANSKI, – a, – ie *ob.* Chańſki.

2. HANSKIEGO sukna od postawu. *Inſtr. Cel. Lit.?*

*HANSLAK, *HANSZLAK, HANSZLAG, – u, *m.*, fortel, sztuka, z Niem. der Anſchlag koncept, ein Kunſtariff, Kniff. Pochlebnicy dziwnych sztuk a hanszlaków w tym swoim rzemieśle używaią. *Rey Zw.* 50 *b.* Łakomstwa ludzkiego dziwne fortele i hanslaki. *Weresz. Rgl.* 21. Nadobny ono była hanszlak na łakomce Semiramis uczyniła, gdy . . . *Rey Zw.* 48 *b.* (toż temiż słowy. *Weresz. Rgl.* 96.) Nowy hanszlag. *Baz. Sk.* 240. – *HANTWOS *Szczerb. Sax.* 125. *ob.* Antwas.

HANUSIA, HANUSKA, HANULKA, – i, *ż.*, *Dem. Nom.* HANETA, Hanka, Haneczka, Hannchen. *Rey Wiz.* 57. *Boh.* Anče, Arčička, Andula, Andulka. Wybacz mi Hanulko. *Teat.* 54 *c*, ii.

HANYZ *ob.* Anyż. HAP *ob.* Chap, HAPAC *ob.* Chapać.

HARACZ, – a, *m.*, danina na niemahometańskich w Turczech mieszkańców włożona. *Mil. Obs.* 65. *Mok. Turk.* 22. der Tribut, den die Nichtmuſelmänner den Türken

zabien; *Turc.* chaerag; *Cro.* harách; *Rg.* harâc; *Bs.* haraç, çarrina; *Arab.* ארק, *Chld. Talm.* ארק. *HARACZNIK, - a, *m.*, haraczowi podległy, ein Zinsbarer, *Cro.* harachnik, predavecz, podharachen; *adj. B.* haraçni *tributarius*; *Rg.* haracjàr *publicanus*; *Rg.* uharâciti *vectigal imponere.*

*HARA HARA. n. p. Pahuba russ młody, á ty popraw stary, Harap świat woła, a tu *hara hara. Brath. F.* 4. (*Rag.* hàrati, sharati *perdere aliquem*). *ob.* haru haru, *ob.* harować.

HARAMZA, - y, ż., HARANDZIA, - i, ż., gawiedź, Geſindel. Córkę królowską na koniu, a ieszcze bez siodła Nieszczęśliwa pogańska haramza uwiodła. *Pot. Pocz.* 338. Szydzą z niego żołnierze, możeli nazwana Zydowska bydź haramza. *Pot. Zac.* 175. W monasterze z swoią harandzią się wiedzie. *Białob. Odm.* 15.

HARAP! HERAB! HERAP!, *Interj.* głos myśliwych, poskramiających psy, przy zwierzu poymanym. *Wlod.* (z *Niem.* **Herab**) der Ruf der Jäger auf die Hunde, wenn ſie ihnen das Wild abnehmen. *Hg.* harapas *morsus*, *Hg. harapom* e gryzę; *diſting. Cro. Crn.* harap e Arab). Myśliwy, gdy się oblowi, Psom herab mówi. *Klon. Fl. E.* 2. Lepszy harap, niż hulala, *Cn. Ad.* 449. cf. lepsza chwała bogu, niż dali bóg, beſſer ein hab ich, als zwey hätte ich. - §., herap, - u, *m.*, *Subſt.* łowy, polowanie, die Jagd, das Jagen. Siła miewa przypadków herap nieszczęśliwy, Zaiącowi śmierć niosąc, aż łowczy nieżywy. *Kochow.* 242. Zaiąc uchodzi do wiadomey knieiprzed harapy. *Pot. Pocz.* 24. - §., Już po herapie. *Rys. Ad.* 18. niewczas, nierychło, iuż po czasie. *Cn. Ad.* 668. es iſt ſchon vorbey, es ſetzt nichts mehr, das Lied hat ſchon ein Ende, die Freude hat ſchon ein Ende, es iſt ſchon gar. Już po harapie tam było. *Tward. W. D.* 2, 273. Już zastał po harapie. *Teat.* 24. Wszystka iuż była gotowość na Pani wesele, Jedna lalka przyieżdża, wpada mu w oczy - iuż po harapie. *Zal. Dziew.* 88. Kto pierwszy dobieży do harapu, tego zwierz. *Chmiel.* 1, 80. Ubiedz kogo do harapu, s uprzedzić go do łupu, ubiedz go w zysku, przechwytać mu go *praeripere*, *intercipere. Mącz.* einem etwas wegfiſchen, ihm zuvor kommen. Pochowawszy oyca, sami do sukcesyi iako do herapu. *Psalmod.* 51. iak do łowu, do zdobyczy). Podać miasto wzięte w harap: na łupież albo plondrowanie żołnierzom. *Tr.* die eingenommene Stadt den Soldaten (zur Plünderung) Preis geben. HARAPNIK, HERAPNIK, - a, *m.*, bicz myśliwych z krótkim biczyskiem a długim bardzo sznurem, die Hetzpeitſche, *Ross.* арапникъ. Szczwaczom trzeba wielkiey pilności, aby Pański harapnik koło grzbieta albo uszu niedbałego nie uwiisł się. *Haur. Sk.* 339. Psa tak skropił harapnikiem, że aż skowyczeć począł. *Boh. Kom.* 5, 63. Zeby się koń w tył nie cofał, chodzić będzie za nim człek z harapnikiem, który go za każdym zastanowieniem się postraszy, i na przód popędzi. *Kaw. Nar.* 385. HARAPOWY, HERAPOWY, - a, - e, uszczwany, gefällt, erlegt: herapowy zaiąc. *Tr.* Trąbienie na uszczwanego, albo herapowe. *Ostr. Mysl.* 50. - *Pochodz.* odherapić.

HARAS, HARASOWY *ob.* Aras, Rasa.

HARC, - u, *m.*, *Cro.* harez; *Dl.* haracz; *Hg.* harcz, hartzolâs; cf. *Ital.* arcie e *cf. Gr.* χαρμη, χαρις, χαριζεσθαι) początek bitwy i pierwszy skok żołnierzy i kosztowanie się z kim, *Wlod.* utarczka, szarmucowanie, ugonianie się, poiedynek przed bitwą, poiedynecze uciieranie się przed potyczką walną, das Scharmützel, das Vorſpiel vor der allgemeinen Schlacht, der Zweykampf vor der Schlacht. *Vd.* pip, boi, bitje, boina prejigra; *Kr.* сшшчка. Hetman począł ich na harc wyzywać, hańbiąc i sromocąc, Jarosława i rycerstwo iego. *Stryik.* 153. Nie nowina mu, nie tylko ufcem na nieprzyiaciela natrzeć, ale i poiedynków abo harców na placu, który obozami swemi okrył nieprzyiaciel, szukać. *Birk. Syn. K.* C 3. Rycerze ci na harc często wyieżdżaią. *Teat.* 29. 152. Jedni harcami szczęścia próbowali, Drudzy gotowcem do potkania stali. *Paszk. Chor.* 43. On kilku ich na harcu z konia zbodzie. *Gorn. Dw.* 271. Jeden z Horacyuszów został zwycięzcą na harcu. *Mon.* 75, 620. Na woynach bywaią iezdni lekcy, którzy na harce i na utarczki wyieżdżaią. *Baz. Hſt.* 191. Dzień, którego chciliście koniec wnętrzney woyny, Już przyszedł; więc tu strawcie harc sił swoich stroyny. *Bardz. Luk.* 118. gotuycie potyczkę silną rozstrzygaiącą). - *Fig.* na harc czym wyieżdżać, *Gall.* debuter, teraz mówiemy, opuszczaiąc słowo harc: wyieżdżać z czym, na popis wyieżdżać, wyiąpić, ſich wenig ſehen laſſen, mit etwas herausrücken, mit etwas angeſtiegen kommen. Każdy tam z swoią sztuką wnet na *harc wyiedzie. *Paszk. Dz.* 102. Te gry rozmowne, gdziebym ia z niemi na harc wyiechał, w śmiechby się obrociły. *Gorn. Dw.* 5. - §., harce na koniu ſtroić: korwety, susy, ein Pferd wacker herum tummeln. Szalony pachołek na trzyletnim zrzebięciu harce po bruku stroi. *Hipp.* 30. - §., *harc*, - a, *m.*, zwadzca, ſuch, junak, ein Bramarbas, ein Eiſenfreſſer. Harc to swarliwy. *Tr.* HARCERSTWO, - a, *n.*, służba harcerska, der Hatſchierdienſt. Niewolniki z domów przednich wziął, i na harcerstwo i straż swoię obrócił. *Warg. Wal.* 341. HARCERZ, HERCERZ, - a, *m.*, halabartnik. *Cn. Th.* der Hatſchier, der Leibtrabant, (*Ital.* arciere, *Gall* archer) Król ten przez całe swoie panowanie nie chował harcerzów, ani żadnych stróżów zdrowia swego. *Petr. Pol.* 2, 68. *Arcera *satelles. Urs. Gr.* 159. Panie day zwyciężyć te harcerze srogie. *Kanc. Gd.* 265. harcowniki, woiowniki). Niepośledni hercerz. *Smotr. Kam.* 197. HARCERSKI, - a, - ie, od harcerza, Hatſchier-, Trabanten-. Służył potym ten żołnierz królowi harcerską (służbę). *Bielsk.* 713. (HARCIC, HARCONY *ob.* Hartować, Hartowany). HARCOWAC, *HERCOWAC, - ał, - uie *intrans ndk.*, bić się poiedynczo przed szykiem. *Dudz.* 39. *Vd.* predbojuvati, popreimezhuvati, sharmizirati, pipatise; *Ec.* предподвизатися. Scharmützieren, vor der Schlacht Zwerkämpfe oder kleine Scharmützel liefern. *Cro.* harczujem, harczujemsze *velitor*; *Hg.* harczolny *confligere*, hartzolok *dimico*, meghartzolok *digladior*). *Chercuiąc na koniu, wypadł przed wszystkiemi. *P. Kchan. Orl.* 1, 351. §., harcować sobie na koniu: biegać na nim tam i sam. *Wlod.* ein Pferd tummeln, auf- und abtraben, *Bh.* harcowati. Chłopiątko hercuie na chroście, wieyskie domy boczkiem objeżdża. *Zab.* 9, 375. *Lysym.* - *Fig.* Staraycie się, aby złych praw poprawiono, a na rozpustność wszędzie harcuiącą munsztuk włożono. *Modrz. Baz.* 558. t. i. buiaiącą, brykaiącą, unoszącą się. die überall herumſchweifende Ausgelaſſenheit. Wiem iak hercuie po Adryyskiey srodze Wicher odwodze. *Hor.* 2, 178.

Kniaź.

Kniaź. Kiedy suknia aż do samey ziemi Przedsię mi wiatr około goleni Nie tak harcuie. *Rey Zw.* 58. Przeciwnik rozpuśtnie po tey pobożnego mego pielgrzymowania zbawiennéy intencyi °hercuie. *Smotr. Ex.* 6. HARCOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, poiedynkowanie lub szarmyclowanie przed bitwą, das Scharmuzieren vor der Schlacht, das Scharmützeln. Letka kawalerya używa się do ustawicznego harcowania nieprzyiaciela. *Jak. Art.* 2, 463., *Cro.* harczuvanye. - §: bieganie na koniu, ćwiczenie konia. *Wlod.* das Tummeln des Pferdes. HARCOWNIK, - a, *m.*, ten co harcuie, albo który pierwszy wybiega z obozu na danie szczepki. *Wlod.*, *Vd.* poprejmeshuvanz, predboinik, predbojuvauz; *Ec.* предпоражникъ, der Scharmuzirer. Harcownik się po polach tam i sam uciera. *Bardz. Tr.* 419. *Monomachus*, harcownik, który się sam a sam potyka, *Mącz.* - §. co harcuie na koniu, cf. kawalkator. *Cn. Th.* der Pferdetummler. HARCOWNY, - a, - e, od harcu, utarczkowy, Scharmützel-. Tam iedno harcowne porażki były. *Biel. Sw.* 236 *b.*

HARCZEC, HARCZENIE *ob.* Chrachać, Charkać.

°HARD, HARDY, - a, - e, *Bh.* hrdý *superbus*, hrdinský bohatyrski; *Slo.* hrdý *gloriabundus*, hrdinský *magnanimus*; *Sr.* 1. hordé, hordoscziwé *gloriosus*); *Sr.* 2. gardi dumny cf. gardzić; *Rs.* гóрдъ, гóрдый, гордúнный, гордели́вый; *Ec.* высокосердéчный, гордый, надутый, который много о себѣ думаетъ cf. *lat.* ardeo, *Gr.* καρτερος, καρτος; *Germ.* hart w dawnym znaczeniu mocy, wielkości, męstwa; *Suec.* hardt, *Dan.* hard, *Isl.* hardur, *Angl.* heard, *Ulphil.* hardus, cf. *Ger.* hitz? Adlg.; cf. *Gall.* hardi); dumnie imponuiący, gebietherisch stolz, stolz, hoffärtig, *Vd.* klubeten, terdoglaven). Byłeś nam na urzędzie hard; teraz kłaniać się nam musisz. *Skarg. Kaz.* 337. Nie wiem, czy większey honości, czy wzgardy Godzien iest człowiek ubogi i hardy. *Bohom. Kom.* 4, 358. Przed zginieniem idzie pycha; a przed upadkiem hardy duch. *Budn. Pr.* 16, 18. (wyniosłość ducha. *Bibl. Gd.*). Kto nie iest hardy, nie czuie wzgardy. *Cn. Ad.* 387. Fortel na hardego, nie dbać nie o niego. *Rys. Ad.* 13. Na hardego dołek, a na łakomego kołek. *ib.* 42. Ja póydę statecznością, choć mię Egle gardzi, Słuchywałem, że nizko upadaią hardzi. *Sim. Stel.* 39. Hardego cięższy upad. *W. Post. Mn.* 154. Lubo kto skarby, lub kto hard dzielnością, Wszyscy przed Bogiem padną z uczciwością. *J. Kchan. Ps.* 66. - *Fig. tr.* Baszta tak twarda, że i burzącym działom harda. *Miask. Ryt.* 144. (że i tym się opiera cf. *Germ.* hart). Na hardą kazać, z pysznie się odgrażać, nie ustąpić, sich stolz widersetzen, hoffärtig trotzen. Piechotnie w sprawie zazykowani stoiąc, a na hardą każąc, wysłali swego szpaśnika na plac naznaczony. *Stryik.* 126. Jazdi chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy iego tak na hardą każą, weźcie go pod straż. *Marsz.* 134. - *Similiter*: Tak się na hardą przy fortunie wdaie, iż zelży boga. *Wad. Dan.* 209. Wsadzić kogo na hardego, lub na hardą, cf. na °barzego wsadzić, ieszcze dumniéyszym go robić, einen nur noch stolzer und trotziger machen. Tym krokiem wsadzilibyśmy go bardziéy ieszcze na hardego. *Pot. Arg.* 315. Ta, którą panowie od pierwszych królów wzięli władzą, Teraz królom uwłacza; ich na hardą wsadza. *Pot. Arg.* 319. Wiem ia, co wsadza ią na hardą. *Morszt.* 308. HARDO *ob.* Hardzie. °HARDOMOWCA, - y, *m.*, *Ross.* гордословецъ wyniośle mówiący, ein stolz Sprechender. °HARDOMOWNOSC, - ści, *f.*, *Ross.* гордословіе, Großsprecherey. HARDOMYSLNY, - a, - e, - *le adv.*, myślący hardo, stolzdenkend *Ross.* гордомысленный. HARDONOSY, - a, - e, dumny, wyżey nosa gęba, stolzierend, hoffärtig. Hardonosa buta. *Zab.* 9, 105. *Zabł.* HARDOSC, - ści, *f.*, *Bh.* hrdost; *Ross.* гóрдость, гордыня, горделивость; *Sor.* 2. gárdoscj; *Ec.* высокомѣріе, хищность, гордость, гордостные помыслы (*Sr.* 1. hordoscj *gloria*, hordoscjka *gloriola*); *Vind.* klubet, klubu, terdokornost; *Dal.* oholya; *Croat.* gizdost), duma imponuiąca, gebietherischer Stolz. Wysokolotna hardość, w niebie cześć straciwszy, w piekielne nizkości przepadła. *Smotr. Lam.* 30. Był to pan pyszny, i hardości takiéy, Że się bydź bogiem na świecie rozumiał. *Auszp.* 27. Honor na hardość wsadza. *Zegl. Ad.* 90. HARDOSZ, - a, *m.*, hardzina, pyszniec, dumca, ein Stolzer. Jeżeli umiem karać występce, umiem korzyć hardosze. *Stas. Num.* 2, 10. HARDOWYNIOSŁY, - a, - e, pyszniedumny, aufgeblasen stolz. HARDOWYNIOSŁOSC, - ści, *f.*, aufgeblasener Stolz. HARDZIC, Hardzić, - ił, - i, czyn. *ndk.*, zhardzić *dk.*, hardym czynić, napuszać, stolz machen. Pycha go zhardziła. *Chrośt. Job.* 73. HARDZIE, HARDO *adv.*, *Bh.* hrdé; *Sr.* 2. garzje (*Sr.* 1. hordzjecjne, tjepczjowné chełpliwie), dumnie, gebietherisch stolz. Co to za dobrodzieystwo, kiedy hardzie mi dano, albo rozgniewawszy się, ledwie nie w twarz mię uderzono. *Gorn. Sen.* 5. HARDZIEC, Hardzieć, - iał, - ieie, *niiak. ndk.*, zhardzieć *dk.*, *Bh.* hrdnauti, hrdnu, hrdil se, hrdim se (*Sr.* 1. hordzju chełpić się); *Rs.* горди́ть, гордиться, горжусь, возгордиться, разгордиться; *Eccl.* разгорди́ться, дмнтися, высокомнѣствую, вознтися, надмнатся; hardym się stawać, hardości nabierać, gebietherisch stolz werden. Ztąd takem zhardział, iż com miał pod nogi Boga mego paść nisko, tom nastawiał rogi. *Kulig. Her.* 24. Sługa prędko zhardzieie, gdy pan z nim się towarzyszy. *Petr. Ek.* 10. Daryusz z wielkiéy fortuny począł hardzieć, a okrutnym być. *Biel. Sw.* 24. Po zwycięztwie tak zhardział, że żadnego z panów swoich do namiotu puścić nie chciał. *Warg. Wal.* 326. Dobywał miasta mocno, zhardziawszy z swém męztwem. *Stryik. Tur. J.* Bacząc pańską łaskę, zhardział królowi. *Biel. Sw.* 180 *b.* wierzgnął. °HARDZINA, - y, *m.*, człowiek hardy, hardosz, ein Gebietherischer, Stolzer. Niechay i każdy hardzina wie, żeś Pan sprawiedliwy. *Ryb. Ps.* 129., *Bh.* hrdina bohatyr; hrdinský bohatyrski; hrdinstwj bohatyrstwo.

HARENDA *ob.* Arenda.

HARFA, ARFA, - y, *f.*, instrument pewny muzyczny o strunach napiętych, die Harfe; *Bh. et Slo.* harfa; *Hg.* hárfa; *Sr.* 2. harffa; *Sr.* 1. tarakawa; *Crn.* arfe; *Vd.* arpha, plunka, zitre; *Dl.* prigúdnicza; *Rs.* арфа, рúсаи; *Ec.* ѳѳннига; *Lat. med.* harpa). Szukali dla Saula męża, umieiącego grać na arfie. *Budn. 1 Sam.* 16, 16. Arfy i gęśle natychmiast zabrzmiały. *Kras. Off. D* 2. Oto nieswykłym nastroioną tonem, Składam ci arfę

przed naywyższym tronem. *Kniaz. Poez.* 2, 257. Grał na harpie. *Leszcz. H. S.* 203. – §. *Oecon.* narzędzie do czyszczenia zboża, eine Korufege, eine Harfe. Zboże aby było piękne, przez sita, arfę albo młynek chędogo wywiać. *Haur Fk.* 171. Arfy żelazne, młynki i przetaki Czynią coraz pięknieyszych ziarn potrzebne braki. *Tomasz. Roln.* 93. HARFECZKA, – i, *ż. zdrbn.*, das Harfenet, Harfchen. *Mącz.* HARFISTA, – y, *m.*, na harfie grаiący, der Harfift, Harfenift, *Bh.* harfenik; *Hg.* hárfas; *Vd.* plunkavez, zitravez; *Rs.* арфистъ, гусляръ, гусльникъ. Arfiſta ten był chłop iak dąb, ale grał ładaiako. *Budn. Ap.* 31. HARFISTNY, – a, – e, od harfity, Harfiſten-. Młotek harfiſtny, *plectrum*, *Mącz.*, *Rs.* гусельный. HARKABUZ *ob.* Arkabuz. HARKAWY *ob.* Chrachać. HARŁAK *ob.* Charłak. HARLEC *ob.* Charleć. HARMATA *ob.* Armata. HARMAZYN *ob.* Karmazyn.

HARMIDER, – u, *m.*, gwar, hałas, wrzawa, tartas, zamieszanie, niepokoy, Unruhe, Lárm, Verwirrung. W tym harmiderze nie mogłem dopilnować wszyſtkiego. *Teat.* 33 *d*, 86.

HARMONIA, – ii, *ż.*, *z Grecк.*, powszechnie znaczy zgodę albo ſkładność części rozmaitych; w szczególności zaś co do Muzyki, oznacza ſkutek rozmaitych tonów, zgadzaiących się z sobą, i czyniących dźwięk ogolny. *Kras. Zb.* 1, 356. die Harmonie, *Crn.* sloshnost; *Vd.* sloshnoſt, ſkupglasnoſt, enakeshnoſt; *Cro.* glaszoszlosnozt; *Rg.* ſkladnoglasie, ſkladnopojenie; *Rs* благозву́чность, стройность, согласіе, согла́сность, сладкопѣ́ніе; *Ec.* сладкогла́сіе. W muzyce harmonia, taka dobranych przyzwoicie różnych od siebie głosow zgoda, która wchodząc razem w uszy nasze, przyiemne im sprawuie brzmienie. *Mon.* 67, 451. *zgłośność. HARMONICZNY, HARMONIYNY, – a, – e, – *ie adv.*, zgodliwy, *zgłośny, harmoniſch, *Crn.* sloshn (cf. ſkladny); *Rs.* благозву́чный, доброзву́чный, стройный, складный, согла́сный; *Ec.* сладкогла́сный. Poezya piękna, harmoniyna; *N. Pam.* 1, 65. Grać harmonicznie, *Ec.* согласиль, соглашать.

*HARNASZ, – a, *m.*, pancerz, der Harniſch. Ow harnasz i pana i konia gniecie. *Rey Wiz.* 72.

HAROWAC, HOROWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, usilnie i ustawicznie ciężko pracować, ſchwer und ſauer arbeiten (*ob.* haru haru! cf. *Ger.* barren, hart). Każdy z nas iak wół haruie, Pan sam z tego pożytkuie. *Jakub. Bay.* 90. Sługa, aby też miał odpoczynek, żeby i we dnie i w nocy nie harował. *Petr. Ek.* 109. Kupcy dla zyſku dniem i nocą haruią, zabiegaią. *Bals. Swięt.* 2, 412. Haruie, pracuie, a lada bies weźmie. *Zegl. Ad.* 86. Ustawicznie harować i ięczyć w znoiu. *Jakub. Bay.* 35. Na te rzeczy, których chciwie pożądamy, ciężko horuiemy. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 381. Gdy zarówno ciągnąć będziemy, iednemu za wszyſtkie horować nie przyidzie. *Gorn. Dw.* 71. – §. *transitiv.* horować komu, kim, kogo, mordować go; pędzić go do pracy, einen anſtrengen, ſtrapaziren. Około tego zawodu, iak się ludzie piluie ſtaraią, iak szkapy haruią iak ie po kresu wodzą, dziwnie ſtroią. *Rey Zw.* 129 *b.* Także ty masz siedzieć by pani, a bez wszego przeſtanku tak harować nami! *Papr. Kol. A.* 3 *b.* Staremu folguy, młodym haruy. *Cn. Ad.* 1090. Hetman nie chciał nikomu dopuścić harcować, Trzeba, żebyście dzień ieden wytrwali, Coż? ustawicznie mam was i horować? *P. Achan. Jer.* 527. Nie utyſkuie na mię Juno, ni ciężko muą z waśni hornie. *Zebr. Ow.* 217. *omnis abeji iuſjorum poena laborum.*

HAROWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, ustawiczna ciężka praca, das Büffeln, unausgeſetztes ſchweres Arbeiten. Dla wielkich utrat i dawnego w wielkiey nędzy horowania. *Nar. Chodk.* 1, 169. Szczodrobliwością go ku dalszemu w podobnych razach horowaniu wesprzeć raczył. *ib.* 171. – §. Kiedy psi zatyią, źle niemi pracować, przeto im harowanie uczynić, zacieraiąc im raz albo dwa żytnemi otrębami. *Oſtror. Myſl.* 17. ?

*HARPA, – y, *ż.*, *łac.* harpe; miecz na kształt sierpa, ein ſichelförmiges Schwert. Perseusz Cylleńską harpą uzbroion. *Chroſt. Luk.* 308. tą obosieczną harpą Pallas sama siecze. *ib.*

HARPIA *o.* Drapieżnica.

HART, – u, *m.*, hartowanie, z Niem. die Härtung des glühenden Eiſens im kalten Waſſer, przyczynienie twardości żelaza rozpalonego przez nagłe oſtudzenie, w zimnéy wodzie; *Rs.* закалъ, закáлина, закалка (*Icel.* калило, кáленое желѣзо, укладъ, сталь ib.). Niechay będą dwa oszczepy iednakiego hartu, przecię wiele na tym należy, ieśli iednym oszczepem ze wszystkiey mocy ſtrzelono, a drugi ładaiako wypadł z ręki. *Gorn. Sen.* 60. Niedźwiedź skórę ma tak dużą, iż ledaie wymyślonego hartu oszczep iąć się iéy może. *ib.* 117. – *Fig* zatwardzenie, uczynienie twardszym, nieczulszym, mocniéyszym, die Abhärtung, die Härtung. Ukrzepie giętki i umysły synów Hartem ostrego wychowu. *Hor.* 2, 160. *Nar.* Hart mężney duszy roſkoszami rozwodnił. *Nar. Hiſt.* 2, 452. die Kraft, die Spannkraft, der Stahl. Waleczne serce spuściwszy z woiennego hartu, rozlało się na nierządy. *ib.* 3, 260. – §. harty, z groty hartowne, oręże, bronie, *fig.* Pfeile, Spieße, Waffen, Geſchütz. Dayże Boże, aby Dalmaty swoie harty przeciw bisurmańcom obrócili. *Gwagn.* 713. Łuk w ręku raz napięty z niezłomną cięciwą. Pusz za z siebie raz po raz hart z trucizną żywą. *Pasz. Dz.* 15. – §. hart, w górnictwie, cienki popioł, którym gletę od śrebra odłączaią. *Tr.*, *Haur Fk.* 177. der Teſt, feine Aſche, worauf die Glätte vom Silber abgeſondert wird. – Pochodz. *hartować*, *hartowny*, *hartowność*, *hartownie*, *hartnie*, *odhartować*, *zahartować*.

HARTFUL, – a, *m.*, drążek zaciosany, który przybiwszy do lądu wbiiaią maytki, i na nim ſtatek cumuią. *Mag. Mac.* może z Niem. der Erdpfal, der Pflock, an den das Flußſchiff angebunden wird. HARTFULNIK, – a, *m.*, ſlia hartfula pilnuiący, der Botsknecht, der mit dem Pflocke zu thun hat.

HARTKI, HARTKO *ob.* Zartki.

HARTNIE *ob.* Hartownie. HARTOWAC, – ał, – uie, *cz. kontyn.*, HARCIC, – ił, – ić, *czyn. niedok.*, zhartować *dok.*, żelazo rozpalone nagłym w zimnéy wodzie ſtudzeniem twardszym robić, Eiſen härten, *Sr.* 2. härtemaſch; *Rs.* калить, закалить, закаливать. Rozruch po kuźni; sam się Wulkan poci, Skwirczą harcone w ſtygu brudnym szyny. *Nar. Dz.* 1, 117. – *fig.* Każą dźwigać iarzmo dla nich zhartowane. *Teatr* 46, 11.

ukute, geſchmiedet. – §. Pióro hartować, s przeciągaiąc przez popioł gorący, lub nad świecą, twardszym robić, eine Feder abziehen, ziehen. Pióro hartowane, eine gezogene Feder. *Ir.* – *Fig.* zatwardzać, verhärten, abhärten. Kogo nieszczęśliwość długo prześladuie, hartuie na oſtatek. *Offol. Sen.* 3. *indurat.* – §°. Hartować w co, lub w czém, uderzywszy w co utkwić, worin ſticken bleiben, hinein bringen und ſtecken bleiben. Grot pierwszy darmo szedł puszczony; drugi za nim, by był szedł siłą miarkowaną, hartować miał we grzbiecie, *vis eſt haerere*. *Zebr. Ow.* 199. Oszczepem uderzył prawie na tarcz; lecz żelaza nie przebił, bo grot nie hartował w pawężę niedobytą. *J. Kchan. Ds.* 56. HARTOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Härten. Hartowanie iest, żelaza rozpalonego w wodzie zimnéy nagło ſtudzenie. *Os. Rud.* 572. HARTOWANY, HARTOWNY, – a, – e, przytwardzony, gehärtet. Achill w Stygu hartowny. *Hor.* 2, 234. *Min.*, *Rs.* закалённый. HARTOWNIE, HARTNIE, *adv.* hartowanym, przytwardzonym sposobem, niemiekko, gehärtet, geſtählt. Hartniéy zaoſtrzasz głód ſkłonności wrodny. *Zab.* 14, 158. HARTOWNOSC, – ści, ż., niemiękkość, ſtalność, die Abhärtung, die Ausdauer.

HARU HARU! *interj.* pracuy pracuy. *Dudz.* 39. (cf. harować), büffle und arbeite! Uſtawicznie haru haru, *Non eſt otium seruis*. *Cn. Ad.* 1216. °HARUMPALCATNIK, – a, *m.*, *fuſtuarius*, ktory rad na ludziach kiia °odchodzi, to ieſt biie. *Mącz.* der den Arbeitern Stockſchläge giebt (cf. przyſtaw, podſtarości).

HARUS *ob.* Arus.

HAS, – a, *m.*, rodem z Hassyi, Haſki obywatel, ein Heſſe. *Dyk. G.* 1, 278.

HASAC, Hasać, – ał, – a *et* hasze *intrans. ndk*, o koniach: ochoczo podſkakiwać; potym i ogólniey pląsać, eigentlich von den Pferden: ſpringen, Sätze machen, ſetzen; dann überhaupt: hüpfen, herumſpringen, ſpringen. *Bh.* gasati plesati (cf. *Germ.* äſchern, äspern, abäſchern); *Bh.* házati nohama *calcitrare*. Niecierpliwy rumak na powietrzu hasa, gryzie żelazo... *Stas. Num.* 1, 99. Pod nim hasze walach wiatronogi. *Kochow.* 7. Przed iałowicami buhay sobie hasze. *Tward. Misc.* 110. Dzień i noc hasał, a iednak się nie ſtrudził. *Pilch. Sall.* 51. Niegodnyś z kolem naszym tańczyć koło dzbana, Bo słychać tak hasasz, iak sroka zpętana. *Zab.* 9, 338. *Zabł.* – §. *trans.* konia zhasać, hasaniem zmordować, mit Springen müde machen. Było po co konia zhasać. *Teat.* 20 *b*, 222. HASANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, ſkakanie osobliwie końſkie, pląsanie, das Springen und Setzen der Pferde; das Hüpfen, Springen. Lekkim zrywaniem może konia do korwetów, pląsania, hasania applikować. *Hour Lk.* 149.

HASER, – u, *m.*, *Górniczy wyraz*, śniadanie. *Tr.* das Frühſtück (bey den Bergleuten).

HASKA, – i, ż., ſkóra iedna lub więcéy, która się kładzie na wierzchu kopyta. *Mag. Mſt.* wyraz szewſki, Leiſtenleder.

HASKI, – a, – ie, od Hassyi, Heſſiſch. Landgrabſtwo Haſkie w cyrkule Renu górnego. *Wyrw. Geogr.* 208. Tygle Haſkie od dawnych czasów wiadome są chymikom. *Krumt. Chy.* 46.

HASŁO, – a, *n.*, *Bh.* heſlo; *Slo.* heſlo, roták; *Hg.* ravás; *Crn.* gèslu; *Vd.* znaminje, lósanje; *Rs.* лозунгъ; *Lc.* бѣлкелцъ; godło woienne, znak albo cichy w rzeczy iakiéy widomey n. p. na ſukniach, albo głośny w słowie iakim, którym się ieden obóz różni od drugiego. *Wtod.* die Loſung, das Loſungszeichen, Loſungswort. Hasło, parol, słowo iakie, ktore dawane bywa w woyſku, dla rozeznania swoich od nieprzyiaciół. *Jakub. Art.* 3, 294. Na woynie hasła daią, aby się znali, i swoi i obcy. *Skarg. Dz.* 26. Głośnym hasłem nazywaią słowa, które ſtraż odprawuiącym, lub do potyczki daie hetman, często ie odmieniaiąc, aby i nieprzyiaciel hasła nie wiedział, i śpieg prędzéy się wydał. Półgłośny znak dawano dawniéy na trąbie, waltorni lub rogu, z którego zrozumiewał żołnierz, ieśli ſtać lub iśdź, gonić lub wrócić się należało. Nieme znaki są chorągwie, proporce, bandery, które w iaką ſtronę widział ruszone żołnierz, tam iśdź musiał. Oprócz tego na koniach, sukniach, orężu kładną znaki, po którychby swóy swego mógł rozeznać. *Papr. IV.* 1, 79. Gdy hasło będą wytrębować, aby każdy szedł do trębacza się wywiedzieć; kogoby poimano, a on hasła nie wie, ma bydź do hetmana przywiedzion. *Vol. Leg.* 2, 1701. Gdy nieprzyiaciele niedawno byli posnęli umordowani, niespodzianie trębacze razem wszyſtkiemi trąbami hasło dali. *Pilch. Sall.* 293. Dawszy swoim hasło „bóg zwycięſtwo“, uderzył w nocy na obóz. *Bibl. Gd.* 2 *Mach.* 13, 15. – *fig.* Płacz piérwszym hasłem rodzących. *Offol. Sen.* 35. *omen*; odezwa, die erſte Loſung der Neugebohrnen iſt das Weinen. Hasło woyny było przeszkodą wszyſtkim amantom. *Węg. Mar.* 89. ogłoszenie woyny. Kto się do hasła zna Dymitrowego, Biy, siecz, wiąż, łapay hołdownika iego. *Paszk. Bell. A* 3 *b.* do iego chorągwi, woyſka; Fahne, Heer. – §. *Theol.* Hasło wiary, *symbolum fidei*, przez któreby rozeznanemi byli wierni od inowierców. *Smotr. El.* 22. Chryſtus hasło widome *symbola visibilia* nazwiſkiem ciała i krwi uczył. *Zygr. Pap.* 218. HASŁOWY, – a, – e, od hasła, Loſungs-. Hasłowe trąbienie; hasłowy znak. – *Theol.* O znakowym i hasłowym ciele w eucharyſtyi, *de typico symbolicoque corpore*. *Zygr. Gon.* 256. ſymboliſch. HASŁOWY, – ego, *subſt. m.*, hasło rozdawaiący, der die Loſung austheilen hat. *Cn. Th.*

HASSYA, – yi, ż., Landgrabſtwo w cyrkule wyższym Renu. *Dyk. G.* 1, 278. Heſſen, die Landgr. (cf. Has, Haſki), *Bh.* Heſy; *Slo.* Hesia.

HATA *ob.* Jata. HATŁAS *ob.* Atłas.

°HATLIC *czyn. niedok.*, matlić, gmatwać mieszaiąc, zuſammen miſchen und kneten, vermiſchen, verwirren. Trzebać tu rozdzielić zakon Moyżeszow na trzy części, abyś wszyſtko w kupę nie hatlił, a różnych rzeczy nie mieszał. *Hrbſt. Odp. P* 8 *b.* Kto w kupę hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. *ib. B. bb*, 4. W iednę kupę wszyſtko hatląc, rzecz od rzeczy przyſłoynie nie dzielą. *ib. O.* 3., *ib. N b.*

HAUBICA *ob.* Granatnik. HAU *ob.* Hey, chap. HAUPAC *ob.* Hapać, chapać. HAUPTWACH *ob.* Odwach.

HAUSKNECHT, – a, *m.*, z *Niem.* der Hausknecht ſtróż domowy, *Rs.* дворникъ; *Bh.* nátworník. Zdatniéyszy on na hausknechta, co dom umiata; niż na °uczyciela. *Petr. Ek.* 98. Wwiązali się w łoża, w maiętności

pańskie hausknechci. *Paszk. Bell. B.* 3. *Usnacht. *Pot. Jow.* 63. *Husnacht. *ib.* 63. ſtróż domowy, usnacht, sergiel. *Cn. Th.* 1077. Z usnachty kucharki. *Jeż. Ek. F.* 3.

*HAUST, - u, *m.*, z Łac. z łyk, połknienie, der Schluck. Kieliszek z winem na dwa przełupawszy hausty wypił. *Mon.* 69, 1042.

HAW! *ob.* Hap, Chap.

*HAWERZ, - a, *m.*, z *Niem.* der Hauer, Hacker, Graber; *Bh.* hawýř. Kopacze abo hawerze. *Stryjk.* 19. Z ziemi naypierwéy szańce w nocy więc działaią, Potym ſtołę hawerze pod parkiem kopaią. *M. Bielſk. S. N.* 33. saperowie). Z hawerzmi zmówiwszy się, ukazali, iako mieli kopać pod zamek, a prochy zasadziwszy zapalić. *Biel. Sw.* 291. Hawerz wielkie ſkarby w ziemi nalazł. *Biel. Sw.* 142. Głupi hawerz, któryby chciał drewnianą motyką twardą ſkałę łamać. *Rey Zw.* 144 *b.*, *Boh.* hawýřſký górnicki; hawýřſtwo górnictwo.

HAY, HAYDA *ob.* Hey!

HAYDAMACKI, - a, - ie, od haydamaków, rozboyniczy, Haydamakiſch, einem verlaufnen Koſaken zuſtehend, räuberiſch. Dym z haydamackich samopałów nie zwykł sukien naprawiać. *Teat.* 24, 96. *Czrt.* Ponura owa i haydamacka namiętność, złe wszyſtko za sobą wiedzie, miecz i ogień. *Pilch. Sen.* 382. Junacy pierzchliwość swoię, powierzchowną suchwałością i haydamackim ſtroiem nadſtawiają. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 287. Haydamacka fantazya, czoło bezwſtydne, i hultayſkie poſtępki. *Mon.* 72, 747. HAYDAMACTWO, - a, *n.*, *collect.* haydamacy, gawiedź haydamacka, Haydamakengeſindel. W ciężkim Ukraina była upale, otoczona zewsząd zhukanym haydamactwem. *Vol. Leg.* 8, 214. - §. łotroſtwo, dzikie gwałtowne życie, Räuberey, rohes, wüſtes Leben (cf. de hayda *pod* hey). Miał wyryte haydamactwa herby na gębie. *Boh. djab.* 3, 114. paragrafy, szramy). HAYDAMACZKA, - i, ż., zdziczała kobieta, iunaczka, ein verwildertes, rohes Weib. Haydamaczki, przywdziawszy na siebie płci męskiéy odwagę, modeſtyą uznawaią za słabość płci swoiéy. *Mon.* 72, 424. HAYDAMACZYC *instr. ndk.*, po haydamacku poſtępować, łotrować, haydamakiſch, räuberiſch, liederlich leben. Haydamaczyć się *paſſ.*, ſtawać się łotrem, liederlich werden. Gospodarz ma dogadzać gościom swoim, ale zatym nie idzie, iżby się z piiakiem upił, z burdą haydamaczyć miał. *Kras. Pod.* 2, 60. HAYDAMAK, - a, *m.*, HAYDAMAKA, - i, *m.*, właściwie Kozak Zaporozki, łotroſtwem żyiący; łotr, rabuś, ein Haydamak, Zaporoger Koſak; ein Straßenräuber, ein Räuber (cf. de hayda, *pod* hey). Haydamak ma dosyć rozumu do rabowania, kradzieży, wykrętarſtwa. *Mon.* 75, 44. Straszniśmy zubożeli, gorszéy iak gdyby nas haydamacy zrabowali. *Teat.* 8, 55. Gdy chłop zubożeie, nie maiąc się czego chwycić, w haydamaki się zabiera. *Pers. Lek.* 260. do haydamaków, do rozboyników się zaciąga, er geht unter die Straßenräuber. - Tyś to haydamaka! *Teat.* 43 *c*, 10. *Wyb.* do Szerepetki), włóczęgo, łotrze, Herumtreiber. HAYDUCKI, - a, - ie, HAYDUCZY, - a, - e, od hayduka, Heiducken. Nań wszyſtkie tłumy biią i ciężary, Weń ugadzaią piechoty hayducze. *Chroſć. Luk.* 178., *Rg.* hajducka cetta *armatorum copia.* - Służę hayducką (służbę), z służę piechotą, w piechocie iestem. *Wlod.* Heiduckendienſte thun, zu Fuße dienen. - *Fig.* Nie wierzę, ani ufam takowéy twarzyczce, W któréy to postać święta, hayduckie sumnienie. *Opal. sat.* 47. łotrowſkie, barbarzyńſkie, ein larirtes Gewiſſen. HAYDUCTWO, - a, *n.*, życie i ſtan hayducki, Heiduckenleben, Heiduckenſtand. *zbiorowo* hayducy, Heiducken. Na pięść bez hayductwa, kozactwa nie ſtąpiemy. *Falib. A.* 2. Kozactwa, hayductwa, nie na co dobrego trzymaią, ieno na ſkwierk ludzi. *ib. U.* HAYDUCZKA, - i, ż., żona hayduka, die Heiduckinn cf. łokayka. - §. chata, chałupa, die Hütte. Ona ubogusienka co hayduczka była, mieni się w zacny kościoł *vetus casa. Zebr.-Ow.* 210. Zawszeć śmierć za pasem, byś też dobrze nigdy na woynie nie był, tylko w lichey gdzie hayduczce leżał. *Jan. Oksz. F.* 2. HAYDUCZYSKO, - a, *m.*, hayduk przerosły, niezgrabny, cf. łokaiſko, ein ungeſchlachter Heiduck. Haydućzyſko, gdyby wielbłąd uwiiał się. *Teat.* 16, 54. HAYDUK, - a, *m.*, HAYDUCZEK, - czka, *m. zdrbn. (z Węgierſk.)*, piechotnik łetko zbroyny, drab, der Heiduck, ein leicht bewaffneter Infanteriſt. Hayduki, rodzay piechoty, którą z Siedmiogrodu Stefan Batory Zygmuntowi Auguſtowi przysłał, a potym będąc królem Polſkim doſkonalił; mieli samopały, a za pasem siekierkę. *Czack. Pr.* 234., *Hg.* hadakozo z boiownik; hadakozni z woiować; hadi z wojenny; had z woyna; *Cro.* hayduk, haramia, *miles confiniarius pedeſtris, leuis armaturae*; hayduk, tolway *latro, praedo*, hajdukich *demin.*); *Rs.* гайдукъ, пѣшій воинъ. Haydućy, to ieſt piechota, używaią Lidyszów i ruśnic. *Papr. W.* 2, 270. Haydućy, którzy dla obrony zamku Kamieńca są. *Vol. Leg.* 3, 175. - *§. Naypiérwéy *hayduki wynalazł Kwintus Nowi, przebieraiąc z piechoty udatniéysze, siedm oszczepków każdemu daiąc, i tak ich ćwicząc, żeby i prędko bieżącym konnym i wracaiącym się zdołać mogli. *Warg. Wal.* 40. - Bóg serca czyni wielkie nie tylko królom, ale i hayduczkom nędznym. *Birk. Chmiel. A* 4. naylichszemu poddanemu). - §. haydukowie, hayducy, tak zwać możem *nomades*, ludzi nie maiących pewnego mieszkania, tylko się z bydłem tam i sam tłoką, małe chałupki z sobą wożąc. *Mącz.* herumſtreifendes Geſindel. Przychodzą haydukowie albo hayducy, iako ich pospólſtwo zowie, wielkiemi kupami na rozboy z Siedmiogrodzkiéy ziemi, z Multańſkiéy, z Węgier i innych ſtron. *Kłok. Turk.* 246. U Polaków Kozacy są toż samo, co Węgrzy zowią haydukami, Dalmatowie uſkokami. *N. Pam.* 10, 39. Nabrali na niego hultayſtwa, hayduków. *Bzow. Koł.* 67. - §. służący po hayducku ubrany, ein Bedienter in Heiduckenkleidung. Pies dobry, ſtoi za hayduka. *Cn. Ad.* 840. Hayduków za sobą nie ma, pocztów nie prowadzi. *Falib. Dis. O.* 2. Łokaie *apud nos prope euanuere, nam eorum vicem ſupplent paſſim velites pedites* hayducy. *Cn. Th.* 367., *Vd.* haiduk, ſtranoſtopnik; *Crn*, haramósh, orjak). Hayduk z ſtrzelcem za kołaską. *Teat.* 3, 76 - *Prov.* cera iak u dworaka, cnota iak u hayduka. *Fredr. Ad.* 119. człowieka dzikiego, nieczułego, er hat die Miene eines Hofmanns, und die Tugend eines Heiducken, eines wilden, rohen Menſchen.

HAYDY, HAYDYSZ! *ob.* Heydysz. HAYN, HAYNO *ob.* Haywo. HAYNAŁ *ob.* Eynał.

HAYSTRA, - y, ż., ptak ieden z większych, koloru sza-

rawego, żyie połowem ryb iak czapla po rzekach Polskich. Niektórzy niesłusznie nazywaią hayſtrami bociany czarne. *Lad. H. N.* 49. eine Art Fiſchreiger.

HAYTA, HAYTUS *indeclin.*, słowo dziecinne od mamek używane: na hayta, na haytuś, s na spacer, na przechadzkę, ſpaźieren. Mamkę też z piaſtunką przyſtróy miłośniczkę, Coby sobie na haytuś z panięciem chodziła. *Rey Wiz.* 57.

HAYTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, termin hutnicki, popioł przepalać. *Torz. Szk.* 31. in der Glashütte, die Aſche überbrennen. Te rośliny każesz dobrze haytować i w cyſty przepalić popioł. *ib.* 291. *ib.* 153.

•HAYW, •HAYWO, •HAYN, •HAYNO, •HAI, •HAIN, •HAINU, •HAIW, •HAN, *vulgar.*, tu, tędy, sam hier, hieher, *Sr.* 2. haw, how, höw, höwko, höwkot (*Sr.* 1. hu tak ieſt, ztąd, Hajak, Hättſchak Sorab z wyższéy Luzacyi); *Sr.* 1. tuh hew, tuh ſém. Wynidź ſtamtąd haiwo. *Sekl. Jan.* 11. Poydźże hayw do mnie. *Radz. 1 Sam.* 17, 44. •ayw. *Hrbſt. odp. Aaa 4. et aaa b.* Nie chodź hayw blizko. *Radz. Exod.* 3, 5. (nie przyſtępuy sam. *Bibl. Gd.*). Jeśliby hayw od nas chcieli do was, iuż nie mogą, ani też od was ztamtąd do nas. *W. Poſt. IV.* 2, 67. Jeden tam chce, a drugi hayw za rękawlerze. *Rey Wiz.* 71 *b.* Wſtąpcie hayw do mnie. *Rey Apoc.* 94. Przyidź haywo, że cię poślę do króla. *Bodn. 2 Sam.* 14, 32. (przyidź sam. *Bibl. Gd.*). Ale nawzaio szczęście, idzie hayn ktoś do nas. *Rey Wiz.* 43. Oż haywo, widzę go chodząc *eccum incedere eum video. Kr.* - §. hain, haino, *Slo.* hen; *ob.* heń; *opp.* haiwo, tam dort. Haiwo, abo oto haino. *Sekl. Luc.* 17. *not.* tu abo tam). Przeydź ztąd haino. *ib. Math.* 17. Oto tu, oto hainu Chryſtus, *ib. Mar.* 13. Będą wam mówić: oto tu, i oto hayn, nie chodźcie. *Leop. Luk.* 17, 23. (oto tu, abo oto tam. *Bibl. Gd.*). Powiedzą wam: owo tu ieſt Chryſtus, abo ono hain, nie wierzcie. *Leop. Math.* 24, 23. Znali mię haj w Węgierſkiéy ziemi. *Cantic. Fr. C.* 2. Idzie han ktoś piechotą. *Mat. z Pod. A.* 2.

HAZARD, AZARD, - u, *m.*, *z franc.*, przypadek, los, der Zufall, das Ohngefähr, der Haſard. Lepiéy hazard często kroć niż praca usłuży. *Kras. Wiersz.* 58. Różnym się szczęście kołem i hazardem toczy. *Zab.* 14, 152. Co hazard u ſtarożytności, U nas to rząd opatrzności. *Jak. Bay.* 65. Na •azart *Kras. Liſt.* 2, 120. na los, na szczęście, na przypadek, auf gut Glück. - §. Hazard, zbytek rezolucyi, płód niedonoszony nadziei, nieprzyiściel roſtropności, sposób oſtatni i nadzieia rozpaczy. *Mon.* 70, 283. *hazardowność*, hazardowanie, puszczenie na hazard, das Haſardiren, Wagen auf gut Glück. Hazardowność w woynie ma prawo dopominać się nadgrody. *Teat.* 47, 15. HAZARDOWAC, AZARDOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zhazardować *dk.*, na los puszczać, na azard, haſardiren, blindlings etwas wagen. Kupiec roſtropny nigdy całego maiątku nie azarduie. - *Transl.* Nie raz hazardował dyſkurs bez uwagi. *Zab.* 14, 57. awansował, *debuter*). HAZARDOWNY, AZARDOWNY, - a, - e, - *ie adv.*, Hazarduiący, na los puszczaiący, *Rs.* азартный, haſardirend, auf gut Glück wagend. Dziś owi azardowni panowie iuż porobili wota, więcey na swoie nie grywać pieniądze, iedno na cudze.

Zab. 13, 213. Lubię zawsze przedsię brać hazardowne zamiary. *Teatr* 36 *b*, 95. Grać grę równą, nieazardowną. *ib.* 19 *c*, 78. Gry hazardowne zakazane. *Pam.* 85, 1, 865. Haſardſpiele. *Fig.* Hazardowna byłaby to gra, iść za niego. *Teat.* 1, 130.

•HAZUKA, HAZUCKA, - i, *ż.*, AZUSTA, - y, *ż.*, *Bh.* hazuka habit), *praetexta*, hazuka Rzymſka, długa szata do pięt, szarłatem obramowana. *Mącz.*, *praetextatae virgines* panienki hazuczki noszące. *ib.* W szubach, w hazukach, w kaftaniech chodzą. *W. Poſt. W.* 2, 103. hazuczki z gorsetami. *Comp. Med.* 705. Zonki krotofilne na swe adryany, na wolanty, ażuſty, saki i robrany, wyciągnęły z spichlerzów korce. *Mon.* 70, 79. Zydzi wyglądaią, rychło się ferezye, kontusze, hazuki i żupany im doſtaną w zaſtawę. *Opal. sat.* 102., ein langes Oberkleid.

HE.

HE! *Interj.*, słowo nrazę wyrażaiące. *Wtod.* he! Ausdruck des Unwillens. Nie zaprzeſtaniesz tych sztuczek? he? odpowiaday niecnoto! *Teatr* 29, 94. Czy mi nie każesz kapelusza zdiąć, he? *Teatr* 17 *c*, 6., *Sr.* 1. heń; *Ra.* reń, эй; *Lat.* eho. - §. Zadziwienia, zapytania n. p. He... co mówisz! *Teat.* 54 *b*, 19. We Pan cóś masz twarz ponurą... he! .. *ib.* 1 *b*, 48. ey co to znaczy!) - §. wołania: he! he! słyszysz? - §. *indiffer.* n. p. Noc całą nie spać, to nie bardzo zdrowo. ℞. He co tam, to nie szkodzi. *Teat.* 36 *c*, 6. HĘ! *interj.*, wzdychanie lub ſtękanie n. p. chorego. *Cn. Th.* Ach! ach! Ausdruck des Schmerzes.

HEBAN, - u, *m.*, *Crn.*, *Bs.*, *Cro.* eban; *Rg.* èban; *Tur.* ebenus, ebenos, abenos; *Lat.* Ebenus, *Ital.* ebano, *Pers.* ebanus, cf. *Hbr.* הֹבֶן); drzewo czarne, maiące pień gałęzisty, niewysoki; oyczyzną iego właściwą Kandya. *Kluk. Dykc.* 1, 196. der Ebenbaum, das Ebenholz. HEBANISTA, - y, *m.*, ſtolarz robiący w drzewie hebanowym, ein Tiſchler, der in Ebenholz arbeitet, Ziertiſchler. *Teat.* 37, 275. HEBANOWY, - a, - e, z hebanu, von Ebenholz, Ebens. Drzewo hebanowe. *Kluk Dykc.* 1, 196., *Vd.* ebanoh lieſs; *Slo.* hebenowé dřewo; *Rs.* черное, гебеновое дерево. HEBANOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, drzewo tak przyprawić, żeby się zdawało bydź hebanem. *Sleszk. Ped.* 309, Holz ſchwarz beitzen, wie Ebenholz.

HEBDOMARZ, - a, *m.*, *z Grecl.*, oficyant abo urzędnik dotygodniowy w kościele, w klasztorze. *Cn. Th.* der Wöchner in Kirchen und Klöſtern, der eine Woche lang ſein Amt verrichtet.

HEBE, *Grecl.*, bogini młodości; *Bh.* Mláda.

HEBEL, - bla, *m.*, *Boh. et Slo.* hoblik, obrezak; *Sor.* 2. hebel; *Sr.* 1. hibel, hiblik; *Vd.* hoblo, oblo, pogladilnu, ſtrugalu, raunik, gladnik, ſtrugalka, hobeu; *Crn.* ubl, tésman; *Cro.* hoblich; *Dl.* plana, sztrug; *Bs.* gladillo, plagna, plagniça; *Rs. et Ec.* гебе́ль, стругъ, стружо́къ, строга́ло, нази́ло, назни́къ, дощанникъ, зубарь, рубанъ, руба́нокъ, заупорникъ, cf. *Dan.* hovel, *Suec.* höfwel, *Island.* hefill), der Hobel. Narzędzie ſtolarſkie do gładzenia deszczek. - Heblo ſtolarſkie bywaią osadzone w gruszkę, w klon. *Kluk Rosl.* 2,

159. Hebel, *planula*, którym gładzą a pociorują drzewa. *Mącz.* Do gładzenia tych płatów używa się osobnego *hyzla. *Jak. Art.* 1, 302. Pogładzać nierowności heblem. *Miach. Ryt.* 23. Hebel na łąki, der Wiesenhebel, die Wiesenschleppe, der Raupenstuhl, którym się krotowiny lub mole na łąkach wymoszłości równają, na trzy sztuki drzewa dębowe, na trzy ostrza wyrabiane. Takowy hebel od koni po łące ciągniony, równa ią. *Kluk Kosl.* 5, 121. HEBELKOWY, - a, - e, *Botan.*, na kształt hebla, dłutowy, hobelartig, meißelartig. Liście hebelkowe, *dolabriformes*, mięsiste, spłaszczone, na końcu okrągławo zaostrzone, spodem zaś wypukłe. *Bot. Nar.* 62, (HEBER *ob.* lewar). HEBLOWAC, - ał, - uie. *cz. ndk.*, poheblować, zheblować *dk.*, heblem pogładzać, hobeln, *Bh. et Slo.* hoblowati, hoblugi; *Sr.* 1. heblowasch, hublowasch; *Sr.* 1. bibljuju; *Vd.* hoblat, pohoulat, hobvati, strugati, liefs poglajati; *Crn.* ublam; *Cro.* hoblati; *Bs.* djellati, djagljati, plagnati; *Dl.* planati, dilati; *Rs. et Ec.* ребліою, строужить, строгать, строгать, соскоблить, соскабливать, стаивать, стаивать. Stolarz tarcice heblnie. *Rey Wiz.* 84. Drzewo sorbowe godzi się na skrzynie i na insze naczynie, które bywa ku heblowaniu. *Cresc.* 445. Heblowane trzaszczki z leszczyny. *Syr. Ziel.* 175. Uczyń sobie korab' z drzew heblowanych. 1 *Leop. Genes.* 6, 14. z drzewa heblowanego. *Wuiek.*, z drzewa lekkiego. 3 *Leop.*). - §. *transl.* Waść może naywięcey piechotą bruki Warszawskie heblujesz. *Mon.* 74; 67. bruki wytierasz, ausweßen, abweßen. - §. *fig.* Heblowałem cię przez proroki; 3 *Leop. Oze.* 6, 5. ciosałem cię. 1 *Leop.*). krzesałem, okrzesywałem, einen poliren, schleifen, hobeln. HEBLOWINY, - in, *plur.*, od hebla strużyny. *Wlod.* wióry. Hobelspähne, *Vd.* hoblavina, hoblovina, hobvanje, strugalna troshiza; *Crn.* ublanze; *Bs.* djelotine; *Sr.* 1. rèj; *Rs.* стружки, опилки. HEBLOWY, - a, - e, od hebla, Hobels, *Vd.* strugarski, strugalni.

HEBRAYCZYK, - a, *m.*, *Vind.* hebrear; *Ross.* евреи, еврянинъ; *Ec.* евреанинъ, *żyd.*, der Hebräer, der Jude. HEBRAIANKA, HEBRAYCZANKA, - i, *ż.*, die Hebräerinn. *W. Exod.* 1, 16. HEBRAYSZCZYZNA, - y, *ż.*, język, obyczaie i wszystko co iest Hebrayskiego, Hebräische Sprache, Gewohnheiten ꝛc., das Hebräische. Naieżeni, mędrcy swą hebrayszczyzną, greczyzną, łaciną. *Zab.* 5. 53. Hebrayczyzny zarywam *Ec.* евреемъзыю *ebraizo.* HEBRAYSKI, - a, - ie, hebräisch; *Vd.* hebrearski, hebraiski; *Rs.* еврейскій. HEBREUSZ, - a, *m.*, z urąganiem, żydowina, ein Mauschel, Jude. Zastawił płaszcz u hebreusza. *Ir.*

HECEL *ob.* Hycel.

HECIA! Na woły, miasto *od sielie*, na prawą rękę, wołaią: hecia! *Haur Sk.* 50. so wird auf die Ochsen gerufen, wenn sie sich rechts wenden sollen. HECIAK, - a, *m.*, prostak, gbur, cham, wołarz, ein Bauerkerl. HECIEPECIE, - a, hetki, szkapska, chudo lecz biegliwe, *żart.* unansehnliche Pferdchen; die dennoch laufen. Każ Pan zaprządz co prędzey swoie heciepecie. *Teatr* 43 *c*, 51. HECO *indecl.* (cf. *Germ.* heßen szczwać), tak się woła wyrzawszy zaiąca, so wird auf die Hasen gerufen, ztąd tytuł książki: *Cezarego* heco, albo polowanie na zaiące. - §. *Fig.* Heco, miód siedzi, świat tu woła heco, A tu pilnicy kupą na łeb lecą. *Bratk. J.* 4. kuraż! żwawo!) I o ty łby się pisać należało pranie to, Nie samo sowiem poiedź, nie samo im hero należy. *Pot. Pocz* 358. nie samem polowaniem się bawił. *HEC, - u, *m.*, *HECA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Hetze sz zwaluia. *Boh.* štwa, štwačka, štwanice; *Crn.* drashba, *Vd.* hukanje, drashba, hukalisce; *Rs.* травля.

HECOWAC, ECOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, nahecować, wyhecować *dk.*, gryzą z cekliną napuszczać dla wyżerania, z *Niem.* ätzen. *Żelaza ecowane*, t. i. wyżerane iakich form. *Sien. Rec.* Na rękoiści miecza miał hecowaną kwadrygę. *Warg. Wal.* 28., *Rs.* травить, травлю, отравливать, дутить, дую. - §. Polerować, chędożyć, wecować, poliren, wetzen. *pr. et fig.* Hecuie szyszaki i zbroie. *Rak. Pob. Am.* Szyszak hecowany. *P. Kchan. Jer.* 141. Tu Kupidowie z oczu dziewiczych się snuią, Tu na udatnych wargach strzały swe hecuią. *Zimor. Siel.* 32. Rodzice maią synów tak zawsze hecować, żeby mniey o sobie, niż iest rozumieli. *Petr. Ek.* 96. Przedsięwziąłem to dzieło, abym potomnym ludziom grubey mowy hecowania przyczynę podał. *Petr. Elon. praef.* Amor gdy nie zwalczył cnoty Narcysa, ogniem nieuiętey, Gnuśnym bydre żywiołem (wodą) *nahecował pręty. *Nar. Dz.* 3, 75. HECOWNY, - a, - e, polerowny, wecowny, zaostrzony, zu polieren, polierbar, wetzbar, poliert. Lwica na ciebie zęby postrza hecowne. *Lor.* 2, 153. *Nar.*

*HELIADA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Hebelade, u introligatora, lada z haczykami i sztyftami, maiąca dwie szruby, służy do wszywania książek. *Mag. Mšk.*

*HEGUMENIA, z *Grec.*, starsza, czyli przełożona nad zakonnicami. *Strebl.* 123., *ob.* ksieni.

HEIACH! *interj.*, heydysz! Jube! głos ochoty, Ausdruck der Munterkeit. Gdy trąbią, krzyczy rumak heiach, a z daleka czuie bitwę. *Budn. Job.* 39, 23. Rozdziewili na mnie usta swoie, mówiąc heiach, heiach, oglądało oko nasze. *Budn. Ps.* 35, 21. (ehey ehey. *Bill. Gd.*). HEIZE *ob.* Hey.

HEKATE, bogini piekła, *Bh.* Wyla, Wyle; *Crn.* Vila, Vilna (cf. szalawiła).

HEKTYK, - a, *m.*, na hektykę choruiący, ein Hectiker. HEKTYKA, - i, *ż.*, z *Grec.*, opadnienie z ciała, z gorączką małą długą, na noc zawsze oczywiście cięższą złączona. *Krup.* 5, 570. die Hectik, *Crn.* jętéka; *Vd.* jetika, nedeha, suha bolezen. HEKTYCZNY, - a, - e, hectisch, *Crn* jętézhn.

HELASZ od lądu, nie żałuiąc wiosła, Żeby komięga iak nayśpieszniey poszła. *Kochow.* 176. cf. heydy!

HELENA, - y, *ż.*, HELENKA, HELUSIA *zdrb.*, imię kobiece. Jolenta. *Steb.* 3, 35. Helena, *Rg.* Jella, Jeliza. *Cro.* Jela, Jeliza; *Rs.* елена. - § *Botan.* Helena *ob.* Oman, *ob.* Aloes.

HELIER *ob.* Elier.

HELIKON, - u, *m.*, góra w Beocyi, niedaleko od Parnasu Apollinowi i Muzom poświęcona. *Kras. Zb.* 1, 360. der Berg Helikon. HELIKONSKI, - a, - ie, od Helikonu, helikonisch. Z góry Helikońskiey wytryskało sławne źrzodło Hipokreny. *ib.* Helikońskie dziewki, - Muzy.

HELLESPONT, cieśnina morska pod Carogrodem, *Rag.* Zarigradsko more.

HELM, HEŁM, - u, *m.*, der Helm szyszak, *Lat. med.*

helmus, elmus; *Ital.* Elmo, *Gall.* heaume, *Dan* hiälm, *Islan.l.* Gialmur; *Suec.* hjelm, *Lat.* galea; *Gr.* γαλεη; *Bh.* helm, lebka, kapalin; *Slo.* lebka, ſtiſak; *Hg.* ſisak; *Sr.* 1. żelezne kwóbel. *Rg.* kasiga, *barb.* sciscjak; *Crn.* zhelàda; *Vd.* shelata, shelcana pokrivza; *Rs.* кѣчка, мисюрка *ob.* misiorka). W dawnych turnieiach, iż w zawartych helmach gonili, miał każdy na hełmie znak jaki. *Gorn. Dz.* 58. Wsiadaycie iezdni, ſtoycie w helmiech, obłoczcie się w pancerze. ꝛ *Leop. Jer.* 16, 3. w przyłbicach: 3 *Leop.*). — §. helm, wierzch herbu, to iest szyszak lub korona na nim; i znak taki na nich. *Wiel. Her.* 17. der Helm, die Krone auf einem Wappenſchilde, *Rs.* шлемъ. — §. helm, *herb*, szyszak husarſki cały, na ktorym dwa rogi wołowe i ogon wołowy. *Kurop.* 3, 20. ein Wappen. — §. Helm, kapelusz alembikowy n. p. Helm albo kolbę z rurą na alembik włożyć. *Syr.* 270., *Rs.* колпакъ, калпакъ, der Hut eines Destillirkolbens. HEŁMATY, — a, — e, w helm ubrany; behelmt, mit einem Helme. Bog deptał po ich helmatych głowach. *Przyb. Milt.* 205. HEŁMIK, CHEŁMIK, — a, *m.*, *Botan.*, gatunek tarczycy, *scutellaria galericulata Linn.* eine Art des Schildkrauts. *Kluk Dyk.* 3, 65., *Jundz.* 312.

HEŁMOWY, — u, *m.*, górniczy wyraz, odpoczynek wieczorny po pracy dzienney, der Feyerabend, bey den Bergl. *Tr.*, może z Niem. Hör auf.

HELUSIA. *Teat.* 24, 102., *ob.* Helena. HELZBIETA. *Papr. Ryc.*, *ob.* Elżbieta.

HEMOROIDALNY, — a, — e, od hemoroid, hämorrhoidiſch, hämorrhoidal, *Rs.* почечуйный. Żyły hemoroidalne są wewnętrzne lub zewnętrzne. *Dyk. Med.* 2, 541. HEMOROIDY, *Gen.* hemoroid, z *Greck.*, krwawnice, krwotok, złota żyła, die Hämorrhoiden, die goldne Ader, rozdęcie ociekłe żył hemoroidalnych, lub też płynienie tychże żył. *Dyk. Med.* 2, 541., *Arup.* 2, 62. hemoroidy, to iest krwi z zadku cieczenie, *Cresc.* 428. złote żyłki w ſtolcu. *Syr. Rej.*, *Ben.* ścjugli nemocch; *Ross.* почечуй.

HEN! *interj*, wey! oto! ſchau! ſiehe! *Slo* hen, *ob.* hayw, hayn, z tam, dort. Ku oneyeśmy protto udali się ziemi, Którą daleko widziasz hen oczyma swemi, *Otw. Ow.* 56. Co ono od drugich widzisz inszą ſtroną daleko hen. *ib.* 328. Patrzcie hen wrony i zuchwałe sroki Jeżdżą po owcach i ſkubią im boki. *Jabł. Ez.* 101.

*HENDIADYS *Greck.*, używanie dwóch rzeczowników zamiaſt przymiotnika z swoim rzeczownikiem, *Slo.* gednodwogiłła.

HENRYK, — a, *m.*, imię męzkie, Heinrich. HENRYS, HENRULKO *zdrbn.*, *Bh.* Gindrich, Gindriſſek. Ferdynasiu, Henrysiu, poczekaycie. *Boh. Aom.* 4, 181. Otoż i Henryś moy kochany idzie. *ib.* 114. HENRYKA, — i, ż., imię kobiece n. p. Twe tkliwe serce co czuie, luba Henryko? *Teat.* 55 *e*, 18.

HEPAĆ *intransit.*, głośno się odbiiać, rzygać, rülpſen. Odrzygiwanie głośne i hepanie, gdy się babie ſtarey i ponurey trafi, tedy ią zaraz maią za opętaną, rozumieiąc, że djabeł przez nię tak hepa. *Perz. Lek.* 126.

HEPATYKA, — i, ż., z *Greck.*, żyła wątrobna, die Leberader *Dyk. Med.* 2, 559.

HERALDYKA, — i, ż., wiadomość herbów, imię pochodzi *ab heroibus*. *Jabł. Her.* die Heraldik, die Wappenkunſt.

HERAP *ob.* Harap.

*HERASZ! *quod bene vertat*, *herasz, boże day szczęście. *Mącz.*

HERB, — u, *m.*, *Bh.* erb, znamenj, władztwj (*Sr.* 1. herba, dobytek, dziedzictwo = dziedzic; *Crn.* erb, irb = dziedzic; *Vd.* erbi, jerbi = potomſtwo); *Crn.* wópn; *Vd.* bapen, ſlachten znaminie, pismo (*Cro.* erbich = dziedzic); *Cro.* czimer; *Hg.* czimer; *Rs.* герб, бигляк od rodda; *Dl.* rodnoznamenye, rodni schitek; *Rs.* гербъ. cf. *Germ.* Erbe dziedzictwo, *lat.* aruum, *Gr.* ἐρα, *Anglos.* Yrfe, Arf, *Suec.* Erue), cf. kleynot das Wappen. Herby, znamiona, którem szlachetni od nieszlachetnych różnią się, z Łac. herba, *Chmiel.* 1, 373. Znak osobliwy nadany familiom, za piętno szlachectwa. *Kras. Zb.* 1, 363. Znamiona dzieł rycerſkich na tarczach rysowane, czyli herby, były znakiem naprzod ludzi w służbie woyſkowey celuiących, potym ich potomſtwa. *Nar. Hſt.* 7, 73. Tarczę, zaszczytem pierszym nasi nosili ludowie, Na tarczach mieli herby, żeby każdy brata Szlachcica znał, przyidzieli zawołać nań rata. *Pot. Pocz.* 328. Rzadki herb u nas, kto yby krzyżyka nie miał w sobie, ztąd niektorzy rozumieią, żeby z wiarą chrześciańſką dopiero u nas i szlachectwa i herby nastały; ale były iuż herby, lecz bez krzyżykow. *Bielſk. Kr.* 33. W Polszcze nazwiſka pozoſtałe herbow znaczą pierwszy szczep domow; dzielnice od włości etymologią wzięły. Ippotowie od herbu, a od włości Tęczyńscy, z Osolina Osolińscy. *Kras. Zb.* 1, 286. Herby są znaki szlachectwa, ale nie szlachectwo. *Orzech. Tarn.* 31. Nie piszą sławni a wielkich cnot a rozumów ludzie, ktorych herbów byli; ale wypisano cnoty ich, zacności ich, one wielkie rozumy ich, one sprawy ich. *Rey Zw.* 303 *b.* Wilk szlachcic, by miał herby. *Rey Wiz.* 100. — Herb, z rod, dom, das Wappen, das Stammhaus, die Familie. Herb Guzmanow krolo i cesarze rodził. *Birk. Dom.* 131. U żydów, nikt kapłaństwa sprawować nie mógł, iedno z herbu, iako mówiemy, i pokolenia Aarona idący. *Skarg Zw.* 347. HERBARNIK, — a, *m.*, herbopis, der Heraldiker. Sławny herbarnik Paprocki. *Jabł. Her.* — 1) HERBARZ, — a, *m.*, opisanie familii i herbów szlacheckich, iakie są Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Niesieckiego. *Kras. Zb.* 1, 363. ein Wappenbuch, *Rs.* гербовникъ. Zaleca filozofią to naybardziey, że w herbarze nie zagląda. *Pilch. Sen. liſt.* 328., *ob.* herbowy etc.

2) *HERBARZ, — a, *m.*, z *lac.* herba: zielnik, das Kräuterbuch, *Cro.* roshnishe, *Bh.* bylinář. Herbarz lub zielnik *Syreniusza*. HERBATA, — y, ż., z *lac. herba* et *The*, części roślinne, drobno pokraiane, osobliwie liście, kwiaty, wrzucone w gorącą wodę, gdzie się nakrywaią, bez dalszego gotowania. Po kilku minutach zlana woda gorąco się piie. *Kluk Dyk.* 1, 14. der Thee. Herbata, *Thea Linn.* krzew Chiński, ktorego liście ususzone parzą się wodą, i ta woda zażywa się pod imieniem herbaty. *Kluk Dyk.* 3, 111. der Thee, der Theeſtrauch, die Theeſtaude, *Vd.* te, teina trava; *Rs.* чай. Herba-thee, po Rossyyſku Czaja. *Mon* 74, 37. Herbata Chińska nayprzedniejsza *Rs.* мухайб, The,

które u nas herba-The zowią, iest drzewo Japońskie, Chińskie. *Chmiel.* 1, 643. Przetacznik ziele, zupełnie zastąpić może *herba The*, i dlatego herbatą Européyską się zowie. *Kluk Rosl.* 2, 247. Czokolata rozkosz Hiszpana, herbata rozrywka Angielczyka. *Zab.* 5, 67. Herbata bzowa, Hollunderthee. *Krup.* 5, 544. HERBATNY, - a, - e, od herbaty, Thee-, *Ross.* чайный. Herbatny imbryczek чайникъ, чайничекъ, самовáръ. Herbatna puszka чайница. HERBORYZACYA, - yi, ż., n. p. Chodzić na zbieranie roślin czyli herboryzacyą . . . *Bot. Nar.* 214. das Botaniſiren. HERBORYZOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, rośliny po botanicznemu zbierać, botaniſiren.

HERBOPIS, HERBOPISARZ, - a, *m.*, herbarnik, der Heraldiker, Wappenbeſchreiber. *HERBOUM, *HERBOWIEDZ, - a, *m.*, znaiący się na herbach, der Wappenverſtändige, Heraldiker. HERBOWAC się, - al, - uie, *zaimk. ndk.*, używać herbu iakiego, ein Wappen führen. Woiewodztwo Kaliſkie przedtym samą się szachownicą herbowało. *Nies.* 1, 124. - Zherbowane puklerze. *Przyb. Milt.* 260. herbem znaczone, mit dem Wappen bezeichnet. HERBOWNICZY, HERBOWNY, HERBOWY, - a, - e, od herbów, Wappen-, *Bh.* erbowni; *Sr.* 1. herbwanſki; *Rs.* гербовый, Nauka herbownicza. *Jabł. Her.* Gdy herbowne przezwiska nie rodzą się z znaków herbów, urodzić się musiały z iakiéy przygody. *Orzech. Tarn.* 6. - §. w herb opatrzony, bewappet, mit Wappen oder Ahnen verſehen, ahnenreich. Urodził się zacnym z herbownego domu. *Bies. B.* 2., *Rs.* гербовая бумага ſtęplowany papier). - §. herbowny, - ego, *subſt.*, do tegoż herbu należący, ein Wappenbruder, Wappenverwandter, von demſelbigen Wappen. Ślężacy bracia i herbowni nasi. *Star. Pob. A* 2 *b.* Sieciech z ſtarostą Wrocławſkim miał porozumienie, bo to iego był herbowny. *Bielſk. Kr.* 69. Obyczaiem ſtarych Polaków, wszyscy się herbowni, choć różnego nazwiſka, pod iedenże znak saciągali. *Nies.* 1, 114.

*HERBUARZYSTA, *HERBULARZYSTA, *HERBULARZ, zielnikarz, botaniſta, koło zbierania ziół chodzący, der Kräuterſammler. Ziele Oſtryż herbularze nasi Ryską Trawą zowią. *Syr.* 25. Herbuarzyſtowie. *ib.* 315. Herbularzyſtowie. *ib.* 321.

HERCERZ, HERCOWAC *ob.* Harcerz, Harcować.

HERETYCKI, - a, - ie, - *o adv.*, kacerſki, ketzeriſch, *Bh.* lacóтſкý; *Rg.* poluvjerni, poluvjerſki; *Vd.* krivoveren; *Cro.* krivoverni; *Hg.* eretneki; *Rs.* еретическій, злоѣ́рный, кривоѣ́рный, разколническій, раскольничій; *Ec.* éресный. Anglia wpadła we wszyſtkie heretyckie niewierności. *Skarg. Kaz.* 220. Załuie go, że po heretycku wierzy. *Birk. Exorb. G* 2 *b.* Tenże ſkrybent Zyzani bardzo heretycko pisał. *Sak. Persp. Rej. D* 4. Znieważyli heretycko sakramenta. *Smotr. Ap.* 18.

HERETYCTWO, - a, *n.*, kacerſtwo, die Ketzerey, *Rg.* poluvierſtvo, poluvéernos; *Bs.* poluvjerſtvo; *Cro.* eretinastvo, krivoversstvo, heretichanstvo; *Hg.* eretnekség; *Dl.* poluversztvo; *Crn.* krivovira, krivovirſtvu; *Vd.* krivovera, krivoverſtvu, krivovernoſt; *Rs.* éресь, еретичество, злоѣ́рïе, злоѣ́рство, разврáмь; *Ec.* кривоѣ́рïе, расколъ. Cokolwiek przeciw prawdzie mądrzeie, to będzie heretyctwem. *Zygr. Gon.* 71. Flandrya heretyctwy i woynami zniszczona. *Skarg. Kaz.* 220. Dionyzyusz Oryginesowi heretyctwo zadaie. *Skarg. Dz.* 122. - §. *collect.* heretycy, kacerze, die Ketzer. Długoż wzdy oczu nie otworzysz mizerne heretyctwo! *Skarg. Kaz.* 231. HERETYCZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, *z urąganiem*, Ketzerlein. Hardość i chytrość tych heretyczął. *Skarg. Zyw.* 229. HERETYCZEC, - - ał, - eie, *niiak. ndk.*, herezyą się zarażać; zheretyczeć *dk.*, ketzeriſch werden, von Ketzerey angeſteckt werden. Dania i Szwecya zheretyczała. *Skarg. Kaz.* 220. Między heretykami mieszkaiąc, nie heretyczeią. *Birk. Exorb. G.* Zheretyczały Mazepa. *Pimin. Kam.* 124. HERETYCZKA, - i, ż., kacerka, kobieta zheretyczała, die Ketzerinn. *Birk. Exorb.* 18., *Rs.* злоѣ́рка, еретичка, кривоѣ́рка. Powiadaią, żem kacerka; ia mówię, żem nie ieſt heretyczka. *Baz. Hiſt.* 74. Białegłowy niewierney, albo heretyczki poymować za żonę, nie godzi się. *Szczerb. Sax.* 224. HERETYCZYC kogo *cz. ndk.*, oheretyczyć *dk.*, zarazić heretyctwem, einen mit Ketzerey anſtecken. Sam w herezye wpadł, i nas oheretyczył. *Smotr. Ap.* 96. HERETYK, - a, *m.*, nie ten, który wątpi w wierze, ale który to, co źle wierzy, uporuie broni przeciw nauce kościoła powszechnego. *Karnk. Kat.* 67. kacerz, der Ketzer; *Sla.* heretik; *Crn.* krivovirnek, krivovirz; *Vd.* krivoviernik, krivovierz; *Hg.* eretnik; *Cro.* heretnik, krivoverecz, eretnik, neverecz; *Dl.* poluvernik, błazник; *Bs.* poluvjernik; *Rg.* poluvjeraz, poluvjernik (glavopoluvjernik = arcykacerz, kacermiſtrz); *Rs.* еретикъ, кривоѣ́рь, злоѣ́рь, разкольникъ, раскóльникъ. Ty ieſteś heretyk niewierny. *Sowit.* 68. Nie będzie tam niewierników, ani *złowierników, heretyków i schizmatyków. *Sax. Persp. pr. C* 2 *b.* HERETYKOWAC, - al, - uie; *cz. ndk.*, heretykiem kogo łaiać, einen verketzern, ihn Ketzer ſchelten. Niewinnie go hańbisz, aromocisz, heretykuiesz. *Zebr. Zw.* 96. Z miast ie wygnano, gdy ich heretykowano. *Kanc. Gd.* 191. Prześladuią nas, i o to heretykuią, że się słów twoich trzymamy. *ib.* 68. Drugiéy ſtrony, która tak nie twierdzi, nie heretykuiemy. *Sak. Dusz.* 111. Gwałtu wołać przeciw zpohańczonemu, zheretykowanemu i zapożydziałemu biſkupowi, *Zygr. Ep.* 52. zheretyczałemu). HERETYZOWAC *intrans. ndk.*, heretykiem bydź, heretyctwa uczyć, Ketzerey lehren, ein Ketzer ſeyn, *Rs.* еретичествовать; *Ec.* разкóлничествовати. Któż tu z tych dwu heretyzuie? ów który z nich wiarę Chryſtusową bluźni. *Smotr. Ex.* 49. *HEREZOSIEWCA, - y, *m.*, rozsiewacz herezyi, der Ausſtreuer von Ketzereyen. Cerkiew ta się na swych ſkrybentach herezosiewcach ufundowała. *Smotr. Ex.* 19. Wysłanie z kraiu tych herezosiewców Zyzaniów. *Smotr. Nap.* 13. HEREZYA, - yi, ż., kacerſtwo, z Greckiego, od wybierania herezya nazwana ieſt; bo w niéy każdy sobie to obiera, co mu się lepszego bydź zda. *Skarg. Zyw.* 1, 238. ieſt to zaparcie się iſtotnych niektórych wiary chrześciańſkiéy artykułów. *Oſtr. Pr. Kr.* 1, 96. die Ketzerey, *Sla.* herezia; *Rs.* ересь, еретичество, злоѣ́рïе, разврáмь; *Rass.* раскóлъ; *Ec.* разколéнïе, кривоѣ́рïе.

HERGIEWET, HERGWERT, HERWEGIET, - u, *m.*, z *Niem.*

z *Niem.* das *Heergewette*, *arma bellica*, rzeczy ku wyprawie woiennéy służące, które wdowa dziedzicowi po mężu wydadź musi. *Sax. Tyt.* 11., *Szczerb. Sax.* 167., *Groi. Obr.* 292. Hergwert i gierada iuż nie maią bydź osobno wydzielone, iedno wszyftek ftatek po zmarłym, bądź po mężczyznie albo białéygłowie, ma iśdź w równy dział między potomki. *Dub.* 100. *Zygm. Aug.* Herwegiet. *Cn. Th.* - §. *Synecd.* Sam twóy hergwet ftroi turnieie. *Zebr. Ow.* 313. *clypeus*, pawęża, tarcza, szczyt. HERGWETOWY, - a, - e, od hergwetu, *Heergewettes*, *Waffen*=. Cokolwiek rzeczy woiennych albo hergwetowych. *Szczerb. Sax.* 123. *et* 107.

HERHELE *ob.* Cherchele.

HERKULES, - a, *m.*, bohatyr Grecki, syn Jowisza i Alkmeny, po śmierci w poczet bogów policzony. *Kras. Zb.* 1, 364. der Griechiſche Held *Herkules*. Jeremiasz Wiśniowiecki, Herkules Polſki. *Oſſol. Boh.* 1, 458. - 2) *Botan.* Herkules, Herkulea, *ziele*, *ob.* Léczywrzód.

HERMAGORAS, imię męzkie, *Crn.* Mohar.

HERMAFRODYT, - a, *m.*, *Rg.* dvospolnik, polucjovjek, poluxena, polumuxko, poluxenſko, *f.* dvospolnisa; *Dl.* dvoyszpolnik; *Crn.* obojnak; *Ec.* мужожéнъ, мужежéнскій; *ob.* Mieszaniec.

HEROICZNY, - a, - e, - *ie adv.*, bohatyrſki, *Helden*=, *heroiſch*, *Heroen*=. Poema epicane abo heroicane. *Teat.* 24, 9. HEROINA, - y, *ż.*, z *Grec.*, bohatyrka, die *Heldinn*. Twóy wzroſt dawnych heroin wyrówna ozdobie. *Hul. Ow.* 123. Czytały bayki panienki, i chcą bydź heroinami. *Kras. Pod.* 2, 247. Ona to była heroiną tego nocnego romansu. *Teatr* 30 *b*, 45. HEROIZM, - u, *m.*, bohatyrſtwo, umysł bohatyrſki, wspaniałomyślność. der *Heroiſmus*, der *Heldenſinn*. Do takiego ſtanu przyszły rzeczy, iż co miało bydź łatwą powinnością, teraz iest prawie heroizmem. *Mon.* 65, 117. Miło służyć oyczyznie, miło dla niéy ginąć, Ale cierpieć bez zyſku, i nieszczęściem słynąć, Ale czuć się niewinnym, a bydź w złéy maszkarze, Ale służyć niewdzięcznym i znosić potwarze, To heroizm prawdziwy. *Kras. Liſt.* 2, 60. Heroizm poświęca się dobru publicznemu. *N. Sam.* 24, 327.

HEROLD, *ARALD, - a, *m.* (*lat. med.* heraldus, *Ital.* eraldo, *Gall.* herault), der *Herold*, *Lt.* klasatil, zwieſtowatel; *Slo.* poſel pologe; *Crn.* erold; *Vd.* osnamuvauz, poslan, sel; *Cro.* miraposzel; *Rs.* провозвѣстникъ, провозвѣстникъ, провозглашникъ, геро́льдъ, *fem.* провозвѣстница, геро́льдія; *Rg.* glasnik, nazvjeſtnik; *Sr.* i. beriez; poseł, który przymierze przynosi, *caduceator Mącz.*, poseł do nieprzyiaciela o pokóy. *Cn. Th.* (cf. rozhoworca. *Stas. Num.*). Już się obadwa rycerze byli zmordowali, W tym araldowie dwaj na plac wjechali, Którzy ie rozwieść i rozwadzić chcieli. *P. Kchan. Jer.* 146. HEROLDSKI, - a, - ie, od herolda, *Herolds*=, *Slo.* heralſký; *Sr.* i. bericzki. Heroldſka rózga abo laſka, którą pokoy abo przymierze znamionowano, *caduceus. Mącz.* der *Heroldsſtab*. *HEROLDSTWO *Cro.* miraposzelsztvo; *Dl.* pokliszarſtvo.

HERST, HERSZT, - a, *m.* (cf. *Ger.* Herrſcher, Herr), wódz, głowa złych ludzi abo sprawy złey. *Cn. Th.* pryncypał niecnot. *Gemm.* 98. der *Rädelsführer*; *Cro.* redovod; *Vd.* verſtnik, napelauz, sazhetnik, banditar, smotnjavez, spreda, ludſtva podhuſtnik, *Crn.* spręda, sazhętnik; *Ec.* народоводи́тель. Sam herſt odszczepieńców, Aryusz. *W. Poſt. W.* 229. Herſtom nie wierzyć, gdyż rozumicią, iż maią nad insze réy wodzić. *Goſt. Gor.* 118. - §. *in bonam partem* S. Piotr namieſtnik boga i herszt apoſtołów. *Op. Jer.* 74.; *ob.* książę apoſtołow. HERSTOWAC, HERSZTOWAC, - al, - ie, *intrans. niedok.*, do czego, albo w czym, réy wieśdź. *Cn. Th.* den Rädelsführer abgeben, der Anführer ſeyn, *Ec.* народоводи́тельствовать. Herszstowanie народоводи́тельствованіе.

HERWEGIET *ob.* Hergiewet. HESPER *ob.* Wieczernica.

*HESTER, - ſtra, *m.*, rodzay koni w Litwie, szczególniéy na Żmudzi. *Czack. Pr.* 1, 214. eine Race Pferde in Samogitien.

HET! *interj.* hen! ot! ſtiebe da! ſchau! het idzie. *Tr.* - §. pobudzaiąc konia, vorwärts! die Pferde anzutreiben. *ob.* hetka.

*HETEROGIEN, z *Greck.*, odmiennego rodzaiu; *Rg.* drogovarſtni, innovarſtni; *innorodny.

HETKA, - i, *ż.*, szkapſko, eine elende Mähre. cf. *Turc.* jedek (cf. iechać). Przekładaią iéździć korabiem i ſtarym i brzydkim, sześcią hetkami, niżeli ładną karetą, a parą końmi dobremi. *Mon.* 65, 420. Litwin ieden, parą hetek, choć w łatanéy szacie, Uraził się, żem mu rzekł, Mości Panie bracie. *Pot. Pocz.* 24. Suknia łatana, boty dziurawe, koń hetka. *Pot. Jow.* 67., *Rs.* фу́рсикъ. - §. o człowieku, wietrznik, ein windiger, leichter Menſch. Lada gdzie, lada iż tak mówić można hetka, chłyſtek, co ledwie w gębie obrócić może to słowo krol, gada na króla. *Mon.* 73, 378.

HETMAN, - a, *m.*, (*Bh.* heytman; *Slo.* hegtmann; *Hg.* hadnagy; *Cro.* hadnágy; *Vd.* auptman, hautmonn; *Crn.* avtmant *centurio*, cf. *Niem.* Hauptmann, co w dawnéy Niemczyznie przełożonego naywyższego nad całym woyſkiem oznaczało; cf *Rs.* аманáтъ naczelnik Kozacki; herszt rabusiów; ремнáтъ naywyższy naczelnik Kozacki). Hetman nazywał się naypierwéy każdy główny naczelnik woyſka. *Czack. Pr.* 1, 230., *Vd.* voiſkovnivodar, voiſkazh, voishak, kardelnik; *Slo.* zapovidnik; *Rs.* полково́децъ, военачáльникъ; *Ec.* вгемонъ, народовождь); w Polszcze urząd naywyższy woyſkowy. *Kras. Zb.* 1, 366. der Feldherr. *Chmielewſki* wywodzi z Łac. *haec manus. Chmiel.* 1, 57. Hetman Wielki Koronny i Litewſki, każdy woyſka swego narodu naywyższą ma komendę. *Papr. W.* 2, 234. der Kron=Groſsfeldherr, und der Groſsfeldherr von Litthauen. Hetmani polni, die Unterfeldherren, to ieſt, hetman polny koronny, der Kron=Unterfeldherr, i hetman polny Litewſki, der Litthauiſche Unterfeldherr, wzięli swóy początek, od wodza woysk granicznych, z któremi w polu ſtoiąc granic pilnowali, mianowicie przeciw Tatarom. Użyci potym do komendy woysk, innych w niebytności hetmanów wielkich. *Papr. W.* 2, 234., *Chmiel.* 1, 81, cf. graniczny, podhetmani). - §. Abimelech i *woiewoda* iego. *Budn. Genes.* 21, 22. *not.* „niektórzy (n. p. *Bibl. Gd.*) tłumaczą: *hetman*; ale iż to cudzoziemſkie słowo, woleliśmy własne, bo woiewoda właśnie ten ieſt, który *woie* abo woyſka wodzi“). Hetmani familiy. z *Leop. Num.* 7. głowy czyli oycowie familiy, die Familienhäupter. - *Prov.* Hetmanem woysko ſtoi. *Cn. Ad.*

279. Jaki hetman, taki żołnierz. *Birk. Exorb.* 4. Lepsze woysko ieleniów pode lwem hetmanem, niż woysko lwów pod ieleniem. *Cn. Ad.* 451. auf den Feldherrn kommt alles an. — §. Hetman woyska wodnego, = Amirał, der Admiral. *Cn. Th.* Kapitan Basza u Turków hetman morski. *Star. Dw.* 55. — Hetman w miastach, kapitan abo ceklmistrz, starszy nad ceklarzami. *Cn. Th.* der Rumorhauptmann, Policeycapitain. Hetman nocny, iakoby burmistrz, u którego o kopę, albo mało co więcéy lub mniéy, i o krzywdy słowne, iako o łaianie, selżenie, zwłaszcza gdy bywa między osobami podłemi, poszywają się. *Petr. Pol.* 399. (cf. podwóyt), der Grundrichter. *HETMANCZUK, — a, *m.*, kreatura hetmańska, stronnik hetmański, eine Creatur vom Feldherren. Nie myślcie, że sam motłoch bez ducha i siły, Przeciw wam się uzbraia, są tam hetmańczuki, duchy owe zuchwałe. *Teat.* 45 *c*, 66. *Wjb.* HETMANIC, — ił, — i, *intrans. niedok.*, HETMANOWAC, — ał, — nie, *kont.*, naywyższą komendę mieć, iako hetman woysko sprawować, das Oberkommando haben, als Feldherr kommandiren, *Eccl.* гетманю, игемонсмаую. Zambry, który hetmanił część woyska Eli, zbuntował się przeciwko niemu. *Zał. Test.* 207. Na woynie téy sam Zwingliusz hetmanił. *Zygr. Pap.* 256. *Fig.* Między Perypatetykami hetmani Arystoteles. *Petr. Et.* 276. W boiu dowcip hetmani. *Pilch. Sall.* 4. przewodzi, HETMANIENIE, — ia, *n.*, *subst. verb.*, komenderowanie naywyższe, das Oberkommando, das Kommandiren einer Armee. HETMANKA, — i, *ż.*, naywyższą komendę sprawniąca, die Feldherrinn, *Bh.* hejtmanka; *Slo.* hajtmanka. HETMANOWA, — y, *ż.*, żona hetmana, des Feldherrn Gemahlinn. HETMANSKI, — a, — ie, od hetmana, Feldherrn, *Bh.* hejtmanský; *Rs.* гетма́нскій, амаманскій, амаманово, полково́дцево, военача́льническій. U nas buława znakiem była władzy hetmańskiéy. *Jez. Wyr.* Jemu tylko tryumfy a hetmańskie klawy w myśli były. *Tward. Misc.* 44. PO HETMANSKU, als ein Feldherr. po hetmańsku ubrany. HETMANSTWO, — a, *n.*, urząd hetmański, die Feldherrnwürde; cf. buława. *Slo.* hajtmanstwo, hejtmanstwí, kapitanstwo; *Sr.* 2. hawtmanstwo; *Hg.* hadnagyság; *Rs.* гетма́нство, амаманство, полково́дство, военача́льство; *Ec.* игемонство, народово́дство. Zerbina chciał mieć na hetmaństwie. *P. Kchan. Orl.* 1, 205. — §. hetmanienie, das Oberkommando, das Kommandiren als Feldherr. Starodub za hetmaństwem Tarnowskiego pod państwo Polskie iest wzięty, *Latos Kom. A* 3 *b.* Za hetmaństwa człowieka wielkiego i zacnego, Jana Tarnowskiego. *Jan. okszc. C.* 4 *b.* — §. cnoty i przymioty hetmanowi potrzebne, Feldherrntugend, die einem Feldherrn nöthigen Tugenden. Wielkie się wydawało w Zamoyskim hetmaństwo. *Tr.* HETMANSZCZYZNA, — y, *ż.*, dobra hetmańskie, Feldherrngüter. — §. tak nazwani Kozacy Małorossyyscy. *Kras. Zb.* 1, 481. die Klein-Reußischen Kosaken.

HEWAR, — a, *m.*, narzędzie do ciągnienia wina z kufy. *Cn. Th.*, z *Niem.* der Heber, Weinhebet. *ob.* Lewar; *Sr.* 2. bebar; *Sla.* teglica, nategacja.

HEXAMETER *Slo.* šestóradec, šestoradek.

HEY! HAYZE, HAYDAZ, *interj.* pobudzaiąc, wzywaiąc, heh! frisch! *Slo.* hej, hejsa, hejsasa; *Sor.* 1. hej, hejßa; *Vd.* hop, hoi, vop; *Crn.* hajdi (*Sla.* hajdemo = chodźmy), *Lat.* heus. *Mącz.* Hey słońce w progu, Leniwcze powstań z barłogu. *Dar. Lot.* 26. Hey Janie, Macieiu, hey na pomoc, gwałtu! *Teatr* 30, 24. Hey dziewczyno, przynieś mi móy surdut. *Teatr* 52 *d*, 47. Hey ieść tam kto? *Teat.* 31 *c*, 83. Hey, rzeczе rycerz, co bądź to bądź, nacieraymy. *Pot. Arg.* 296. Zkłopotawszy się temi myślami, hey rzeczo, niefortuna, ale bóg nad nami. *ib.* 704. Hey zaś też nie to w was, co w przodkach męztwo, cnoty, dzielności, o sławne rycerstwo! *Stryik. Gon. X.* 2. Hey! komu zemną umrzeć miło, krzyknie na ochotnika, do mnie bracia, do mnie. *Tward. W. D.* 59. Hey towarzysze, sieci rzućcie w ten las swoie, Widziałem tu w nim lwicę i z nią szczeniąt dwoie. *Otw. Ow.* 164. Hey mądry doktorze, mów kiedykolwiek prawdę. *Zebr. Zw.* 132. Hey cóż mieszkacie? oto noc nadchodzi! *Tward. Def.* 83. Hayże w tany. *Teat.* 22 *b*, 26. Widząc, że ginie, haydaż po grodach, po trybunałach. *Teat.* 34 *b*, *Bii.* Kuferek w koczyk wrzuciwszy, hayże za granicę. *Teat.* 32 *b*, 24. na łeb na szyię, umykay!) — §. *de hayda* = łap cap, gwałtownie, porwanym sposobem (cf. haydamak), erwischt, geraubt, perfas, nefas, an sich gerissen. Te popędliwe iunaki, co *de hayda*, a choć nie *de iure*, wziądą mi na skórę. *Teat.* 43 *c*, 144. *Wjb.* Otóż to iest rozumnie, tak trzeba było zaraz, a nie tam do hayda. *ib.* 169. na biy zabiy, auf Mord und Todtschlag). Pan Bóg mnie stworzył pięknie, człowiek *de iure i de hayda. ib.* 15 *c*, 16. do wszystkiego zdatny, *opp.* ani do rady, ani do zwady). — §. HAY, HEY, HAI, HEYDA, CHOYDA, HAYZE, HEIZE; HEYDYSZ, HEYDASZ! błogo! dobrze! *Hbr.* הדר *hedad*; *Crn.* hojsha; *Sr.* 2. hej, juch, hejsa! *Ger.* hey! juchhe! ein Freudenausruf. *Lwan* heyda, heyda, albo heydasz, heydasz, iako nasi Polacy mówią, hey, hey! *Mącz.* Hayże, hay, dobra nasza, wiedzie nam się wyśmienicie. *Teat.* 24, 105. Niechay nie mówią w sercach swych hay hay, toć się dobrze stało. *Wrob.* St. *auge*). Ci którzy mi mówią hai hai! *Wrob.* 96. *not.* „którzy zemnie naśmiewaią się"). Heiże sługo dobry i wierny. *Sekl. Math.* 25. *not.* dobrze"; ey du frommer und getreuer Knecht Luth. *Sekl. Luc.* 19. Hayże pułkowniśiu, wszystko tobie sprzyia. *Teat.* 1, 105. By się urodzaie nie zawiodły, Byłożby gumno i plon hey niepodły. *Jabł. Ez.* 227. Rzekł nieprzyiaciel na wy hey ach! że *wyszki wieczne dostały się nam w dziedzictwo. *Budn. Ezech.* 36, 2. hey hey! *Bibl. Gd. ib* — *Euohe! vox bachantis*, heydasz heydasz, bru bru. *Mącz.* Heydyż iuż po strachach, Biesiaduymy wesoło, *euax. Brud. Ost. G.* 4. Choyda, świeżym zamętem włosy mi się trzęsą, A ręce Bachowego daru pełne pleśą. Choyda pofolguy Bache, rozgą złotą groźny. Bym się nie potknął iako nieostróżny. *Petr. Hor.* 2, *C* 4 *b.* Wino kadzi zagubiłem; nie będzie winiarz śpiewał: heydasz heydasz. *Budn. Jer.* 48, 33. — §. Narzekania, stękania cf. hę! ach! ey! Hey hey nad świątynią moią, iż splugawioną iest. z *Leop. Ezech.* 25, 3. Hey hey, wie kaycie z ziemi. 3 *Leop. Zach.* 2, 6. hau hau, z *Leop.* Heu Panie Jehowa, zmiłuy się nademną. *Tarnov.* 3

Heu bieda, heu bieda, heu biedaż mnie Panie móy. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 6, 5. HEYDAC, – ał, – a, *intrans. niedok.*, heydasz wykrzykać, juchhe! rufen, jauchzen. Wino z kadzi zagubiłem, nie będzie winiarz śpiewał heydasz heydasz, nie będzie heydał. *Budn. Jer.* 48, 33.

HEYNAŁ *ob.* Eynał. HEZEM *ob.* Hyzem.

H I.

HI HI! głos śmiechu (*ob.* chych, chychotać, ha ha), Hi hi hi, das Lachen auszudrücken, *Sr.* 1. chi chi chi. Jakże to go dziwi hi hi hi. *Teat.* 54 *b*, 25.

HIACYNT *ob.* Hyacynt. HIBERNA *ob.* Hyberna. HIBKI ze zamiast *Gibki. Dudz.* 29. HIDZIC *ob.* Hydzić.

HIERARCHIA, – ii, *ż.*, *z Greck.*, rząd duchowieństwa kościelny, die Hierarchie. *Kras. Zb.* 1, 368., *Ru.* іерархія, священноначаліе, священноначалство. *Boh. lyab.* 313. HIERARCHA, – y, *m.*, *Ross.* іерархъ, священноначальникъ (cf. episkop). Hierarcha nietylko iest pierwszy między presbyterami, ale i nad presbyterami. *Smotr. Ex.* 53. HIERARCHALNY, – a, – e, np. Wielkie hierarchalne ruszą się sztandary. *Przyb. Nk.* 165. do hierarchii, rządu kościelnego należące, tu, ponieważ mowa o aniołach, anielskie.

HIERONYM *ob.* Jarosz. – HIEROZOLIMA *ob.* Jerozolima.

HILARYA, – yi, *ż.*, imię białogłowskie, z *łac.* hilaritas. Tą zwą cię ochrzczono, kiedyć imię Hilarya dano. *Burl. B. 5.* Hilaria, ein Weibername. HILARENKA, – i, *z. demin.*, Hilarenko, zażywam słowa subtelnego, Chcę przeniknąć przez ciałko do serca samego. *Burl. B. 5.*

HIMN, HYMN, – u, *m.*, HYMNA, – y, *ż.*, *z Greck.*, Ody, pieśni ku czci bożkiey himnami zowią. *Gol. Hym.* 413. der Hymnus die Hymne. Pieśń wielbienia; rytmom kościelnym nazwisko to naywłaściwiéy służy. *Kras. Zb.* 1, 385., *Slo.* chwáłospew; *Ru.* имнъ; гимнъ; *Ec.* славословіе, благословеніе. Hymna wielkonocna iutrzenna. *Groch. W.* 59. Hymn mały na cześć Swiętego iakiego *Ross.* kondak. Hymnami uwielbiać *Eccl.* славословити, славословію. HYMNISTA, – y, *m.*, śpiewak hymnu, der Hymnensänger. *Zim. Siel.* 196. HYMNOPISEK, – ska, *m.*, piszący hymny, der Hymnendichter. Wiersze my to z apostołami, z świętemi cerkiewnemi hymnopisami. *Smotr. Ap.* 55.

HIPOKRAS, – u, *m.*, *vinum Hippocraticum*, wino przyprawne *Wolf.*, *mulsum*, picie niriakie z miodu a z wina uczynione, klaret. *Mącz.*, ein von Wein und Meth zusammengemischtes Getränk.

HIPOKRYTA, – y, *m.*, *z Greck.*, obłudnik, licemiernik, ein Heuchler. Nazywał świętego męża hipokrytą, obłudnikiem. *Skarg. Żyw.* 2, 433. HIPOKRYTKA *ob.* obłudnica, licemiernica. – HIPOKRYZYA, – yi, *ż.*, obłuda, Heucheley. Hipokryzya iest, gdy nabożeństwo nie zmierza ku chwale bożéy, ale żeby patrzący, nas poważali. *Kras. Pod.* 2, 213.

HIPSYMOWAC *ob.* ipsymować.

HIS *ob.* Hyz.

HISKAC, – ał, – a, *czyn. niedok.*, n. p. Szedł zgubionego pierścienia hiskać. *Papr. Gn.* 1191. szukać, *ob.* iskać.

HISTORYA, – yi, *ż.*, z *Greck. łac.*, (albo istorya, iak pospolicie wymawiaią. *Cn. Th.*) opis dzieiów. *Kras. Zb.* 1, 369. die Geschichte, *Boh.* hystorya; *Sor.* 2. historija; *Sr.* 1. historija; *Dl.* szkazanye; *Cro.* pripovezt; *Sla.* dogadjaj; *Ru.* Знаменописаніе. Historyą piszę *Ec.* іспорúствую. Historya na to iest, iżby rzeczy, tylko godne wiedzenia podawała ku wiadomości. *Kras. List.* 2, 124. – §. historya, scena, przygoda, awantura, Historie, Auftritt, Spectakel, wunderliches Zeug. Nie czyń tych historyy w domu cudzym. *Teatr* 43 *c*, 85. Jak się móy ociec dowie o téy historyi, zginąłem. *Teatr* 29, 90. Ona mi odkryła całą historyą. *Teatr* 29, 118. Abyś znow iakiéy dzikiéy nie zrobił historyi, iak niedawno z żoną moią. *Teatr* 30, 108. Idź mi z oczu, bo się tu z tobą wielka historya stanie. *ib.* 28, 116. Jutro taż sama będzie historya. *ib.* 15, 55. W okrutnéy iestem passyi, i zapewne straszną bym tu historyą z nim zrobił. *ib.* 24, 145. *Czrt.* Zona wielkie historye wyrabia, płacze, ryczy, rozwodem grozi. *ib.* 22 *b*, 79. – Historya! w potocznéy rozmowie tyle co: rzecz osobliwsza! *Wolsk.* unerhört! – §. Historya naturalna, nauka opisu natury, die Naturgeschichte, *Vd.* naturosnanstvu. HISTORYCZNY, – a, – e, – *ie adv.*, od historyi, historisch, *Bh.* hystorycký; *Sr.* 1. historijski; *Vd.* pergodinski, zgodouni; *Ec.* исторіáльный, историческій, повѣствовательный, повѣдательный, словопúсный. Prawda historyczna. *Teat.* 22 *b*, 83. HISTORYIKA, – i, *ż.*, *demin.*, ein Geschichtchen. Tysiąc on historyek wypłatał. *Teatr* 29, 90. Jam ciekawy téy historyiki. *ib.* 28, 125. (téy awanturki, sceny). Lekkomyślne żarciki, historyiki nieużyteczne, większy szacunek maią, niż gruntowne do cnoty pobudki. *Mon.* 66, 598. HISTORYK, – a, *m.*, dziciopis, *Kleez. Zd.* 74. der Geschichtschreiber; *Ru.* Знаменописáтель, повѣствователь; *w rodz. żeńsk.* повѣствовательница. – §. znaiący dzieie lub historyą, der Geschichtkenner, Historiker. Historyk karcsemny, przy kuflu szykuie woyska, znosi. *Gemm.* 68. konwisarz polityczny, ein Kannengießer.

HISZPANIA, – ii, *ż.*, *Boh.* Španělí; *Sla.* Shpanjská; *Vd.* Spanska deshèla; Shpaniolska deshela; *Cro.* Spanyolszko kralevsztvo, Spanyúrszki orszag; *Hg.* Spanyol ország; *Bs.* Scpagna; *Ru.* испáнія, гишпáнія; *Ec.* спáнія; *Hisp.* Espanna, *Gall.* Espagne, Spanien, znaczne królestwo Européyskie, styka się z Portugalią, i z górami Pyreneyskiemi. *Dykc. Geogr.* 3 *b*, 10. HISZPAN, – a, – *m.*, rodowity z Hiszpanii, *Bh.* Španěl, Španěl; *Cro.* Spanyolecz, Spanyúr; *Hg.* Spanyol; *Sla.* Shpanjol; *Bs.* Scpagnuo, Scpagnul; *Ru.* испáнецъ; der Spanier. Hiszpani są górni, i górno gadaią i górno o sobie rozumieią, i górno, choć po nizkim padole stąpaią. *Dwor. C.* 3. Kogut skakał iak Hiszpan po ławie. *Jabł. Ez.* 21. Nie bez guza, Hiszpan widzi Francuza. *Tr.* HISZPANKA, – i, *ż.*, ktora się urodziła w Hiszpanii, die Spanierinn, *Bh.* Španělka; *Ru.* испáнка. – §. tabaka Hiszpańska, Spanischer Taback. HISZPANSKI, – a, – ie, od Hiszpanii, Spanisch, *Bh. et Slo.* Španělský; *Vd.* shpaniol, shpaniolski, shpanski; *Sla.* shpanjski; *Ross.*

испáнскій Polacy mieli niegdyś Hiszpanów za tak dzielnych, iakby trudno było odebrać im krainy raz zdobytey. Ztąd ono przysłowie: Franca Hiszpańskiey natury, kogo raz opanuie, nie ustępuie. *Duor. C.* 1. I to: hetman ma mieć nogi Hiszpańskie, aby gdzie io raz włożył, nie ustąpił. *Dwor. B.* 3. Zamki Hiszpańskie, *Chateaux en Espagne*, napowietrzne, uroione proiekta, Schlösser in der Luft. Człowiek nabudowawszy zamków Hiszpańskich, zaledwie na schyłku dni swoich przyidzie do possessyi biedney chaty, gdzieby mógł spocząć. *Mon.* 70, 181. – Hiszpańska mucha *ob* Kantaryda. – *Po Hiszpańsku adv.*; Hiszpańskim ięzykiem, Hiszpańskim sposobem, obyczaiem i t. d. Spanisch. Cervantes pisał Don Kiszota po Hiszpańsku, t. i. Hiszp. ięzykiem. HISZPANSZCZYZNA, – y, ź., *collect.*, wszystko co na Hiszpana wychodzi, gust, obyczaie, mowa, ięzyk Hiszp., das Spanische; Sprache, Geschmack, Sitten u. s. w. der Spanier.

*HLADON, – a, *m.*, n. p. Jeździł na białym hladonie. *Pot. Arg.* 648.

*HLEDZIC, *Hledzić, – ił, – i, *cz. ndk.*; *Bh.* hledĕti; *Rs.* глядѣть, glądać, słowo Ruskie, u poetów używane. *Dudz.* 32. patrzeć, widzieć, sehen. Koziorożec krzywym okiem hledził, Kiedy się z rzeką mokry Wodnik biedził. *Petr. Hor.* 2, *C* 3 *b.*

HLUT *ob.* Glot.

*HNEK, *HNET, HNETKI (*Cresc.* 62.), *CHNET *adv.*, Wnet; natychmiast, bald, gleich, sogleich; *Boh.* hned, hnedle. *E vestigio* wnet abo hnet. *Mącz.*; *cito*, prędko, skoro, hnok. *ib.* Wydayciež go nam, odciągniemy hnet od miasta. *Leop.* 2 *Reg.* 20, 21. Zaczęli serce tracić, alić zasię hnet uspokoienie wielkie. *W. Post. W.* 85. Gdym podrosł hnet mieczom uczono szermować Każdey sztuki Marsowéy musiałem skosztować. *Modrz. Baz.* 441. Z ostrym sierpem wyciąga hnet rękę co żywo. *Kołak. Wiek. B.* 4. Baranki po odsadzeniu chnet maią bydź ostrzyżone. *Cresc.* 561.

HO.

HO! *interj.* zastanawiania, ho! ho ho! wenn man bey etwas Anstand nimmt, *Cro.* ho ho). Ho odrwiłeś mię, ty pogański synu! *Jabł. Ez.* 42. Ho ho ieszczeć to o duszy wiele mówić. *Boh. Kom.* 1, 14. Ho bylić też to ludzie, co te prawa ustawili. *Sekl.* 126. Ho ho, wiłk rzecze, ia się ieść wyrzekam mięsa! *Jabł. Ez.* 100.

HOBOISTA, – y, *m.*, graiący na hoboiu, der Hautboist.

HOBOY, OBOY, – oiu, *m.*, *Tr.*, OBOIA, – i, *ż.*, z *franc.* hautbois, die Hautbois, muzyczne narzędzie.

HOCHMISTRZ *ob.* Ochmistrz.

HODOWAC, – ał, – uie, 1) *verb. neutr.* z godować, biesiadować, schmausen. Obchodzili to święto, całe dwie niedziele piiąc i hoduiąc. *Stryik.* 311., *Rs. et Fc.* годовáть, прегодую, годъ переживаю *peranno.* – 2) *cz. ndk.*; *dok.* zhodować *F.* zhoduie, cf. godować kogo (*Bh.* hodowati), częstować, einen tractiren, bewirthen, aufnehmen. Gości dobrze hodować. *Min. Ryt.* 2, 1912. – Karmić, nähren, unterhalten, *Rg et Bsn.* goitti. *Cro.* goiti; cf. goić). Litwa na zgliskach węże karmili i hodowali, iako bożki domowe. *Stryik.* 357. Litwa ludzie małe, iako aniołki ziemne czczą i pokarmami hodnią, na pewne czasy w święta ich, stoł w gumnie postawią i zastawiaią, wzywaiąc ich na cześć. *ib.* 146. Ztąd: *hoduię, wychowuię: *Dudz.* 31; piastuię, pielęgnuię, pflegen, warten, erziehen, groß ziehen. Jam ciebie zhodowała macierzyńskim łonem, Jako matka, co kocha sercem niezmyślonem. *Zab.* 13, 409. Rodzice błogosławieni przez dzieci, które choduią. *Stas. Num.* 1, 6. *Crn.* godim, godnim; *Vd.* oskerbeti, strezhi, obstrezhi; *Ec.* хожду; hodowanie, pielęgnowanie ходьба, хожденїе. Chcę zawdzięczyć ich dobroć, że mię na swe ręce Przyiąwszy, hodowali me dni niemówlęce. *Dmoch. Il.* 2, 50. Hodowałem cię w równi z moim synem. *Teat.* 18, 14., *ob.* spolhodowny). Jestem i ia tego narodu cząstką, tu rodzony, tu mlekiem karmiony, tu hodowany zostałem. *Mon.* 65, 195. Oto dom, gdzieś się niemowlę hodował. *Zab.* 8, 377. *Kossak.* Smutnego hodowałam owoce zamęźcia. *Teat.* 45 *c*, 24. Starość icy hodować i wspierać będziesz twoiey pomocą młodości. *Teat.* 42 *b*, 10. – §. Hodować bydło, z karmić, wykarmiać, trzymać wychowuiąc, Vieh halten, Vieh ziehen, *Crn.* glajshtam). Hodowanie bydła, die Viehzucht; *Vd.* shivinoreja, govedaria, govedarstvu; *Ross.* скотоводство; *Ec.* скотоплитнѣе. Hodniący bydło *Rs.* скотовóдецъ. *Similiter* hodowanie drzew, die Baumzucht. *N. Pam.* 12, 276. – §. *tr.* Swięte ołtarze hoduią, *colunt. Zebr. Ost.* 78. utrzymuią). Ołtarze wonnym ogniem chodnie *placat. ib.* 302. – *fig.* Po owéy wielkiey radości i swawoli, którą długi pokoy zhodował, gwałtowny wszystkich smutek obleciał. *Pilch. Sall.* 56. wypielęgnował, urodził, der Uebermuth, den der lange Friede erzeugt hatte.

*HODY *interj.*, *ol.* hey! n. p. Gdy łaie, uszu napręż, gdy chce bydź chwalonym, Póki, hody! rąk w górę podniosłszy nie powie... *Zab.* 12, 101. *Jżyck.* Pożartuię bezpieczuie i w żartach znam hody. *ib.* 8, 330. *Jżyck.*

HODYNIEC *ob.* Odyniec.

HOHA! *interj.* pobudzenia, Habe! aufzumuntern. Hoha świat trąbi, ogary zaciekli Szukaią drugiey czary ni psi wściekli. *Bratk. F.* 4. cf. ha ha.

HOLA! *interj.* zastanawiania, zadziwienia, Ausruf des Aufhaltens, der Verwunderung, des Anstandes, den man wobey nimmt; *Vd.* lei ga, vidish ga, sherdei; *Sor.* 1, hola. Hola hola, ktoż cię to takich morałów nauczył! *Teat.* 15 *c*, 16. hola! sachte! Hola hola, nie dobry to taniec, proszę o Czerkaskiego. *Teat.* 8, 74. Hola nie rozpaczay. *Torz. Szk.* 76. Hola hola, co się ma dziać, cicho, stoycie! *Zab.* 15, 183., *Mon.* 75, 64. Hola Mospanie, nie odchodź. *Teat.* 17 *b*, 41. – §. radości, ukontentowania: heyza! juchhe! Hola hola radości, Io! *Brud. Ost. F. b.* – §. wezwania, wołania, z he! słyszysz! he! Hola! iest tam który? *Teat.* 8 *b*, 67. Hola! stołków! *ib.* 52 *d*, 77. Woła na łokaia: hola! *ib.* 47 *b*, *D* 2.

*HOŁACZEK, – ezka, *m.*, gołotka, ein abgerißner, nackter Mensch. Należli iakichsi hołaczków kilku; ale zaś puścili, gdy się nie było nad kim pastwić. *Gwagn.* 343.

HOLANDER *ob.* Hollender.

HOŁD, HOLD, – u, *m.*, (*Niem.* die Huldе, Holde cf. huldigen), *Bh.* hołd; *Sr.* 1. hówdwano; *Vd.* svieštuvanje

(cf. *Crn.* aldov *sacrificium*). Hołd, homagium, akt uroczystego kontraktu między hołdownikiem, a panem naywyższym kraiu przez hołd użyczonego. *Kras. Zb.* 1, 373. die Huldigung. – §. Lenna poddanność, die Lehnspflicht. Ręka pracowitych panować będzie, zaś zdradliwa będzie hołdem. *Budn. Prov.* 12, 24. (będzie dań dawała. *Bibl. Gd.*). będzie hołdowniczą, ſie wird huldigen müſſen, ſich unterwerfen und Tribut geben müſſen. Wnet nasi prawobierey wymknęli się z hołdu. *N. Pam.* 22, 111. – *Fig.* uleganie, poddawanie się, czołobitność, die Unterwürfigkeit, tiefe Verehrung, Huldigung. Hołdy niewolnicze zasługuią więcey na wzgardę, iako na dobre przyięcie. *Uſt. Konſt.* 2, 238. Przyimiyże hołd wdzięczności, któryć niesiem za twoie tak wielkie dobrodzieyſtwo, die Huldigung der Dankbarkeit. (HOŁDA, – y, ż., kupa ziemi, kruszec ieszcze w sobie maiąca, przy robocie na gromadę rzucona, *gorn.* ein Haufen Erde, worin noch Erz iſt, den die Knappen bey der Arbeit gemacht haben *Tr.*). HOŁDOWAC, °OŁDOWAC, – al, – uie, *niiak. niedok.*, hołd składać, daniczym komu bydź, einem huldigen, unterwürfig und tributair ſeyn, podlegać mu, poddanym bydź *propr. et fig.* – *Bh.* hołdowati; *Vd.* svietiuvati (cf. *Cro.* alduvati; *Hg.* aldozom *sacrificare*). Krol obrany ma hołdować rzeszy. *Szczerb. Sax.* 188. Hołduią im, daiąc dań na każdy rok. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 5. Słaby mocniéyszemu hołduie. *Ezop.* 115. Ręka mocarzów panować będzie; ale która osłabiała, ta hołdować będzie. 1 *Leop. Prov.* 12, 24. Lud miasta otworzy ci bramy, i będzieć hołdował i służył. *Bibl. Gd. Deuter.* 20, 11. Z musu, nie z chęci, bezprawiu hołduie. *Bardz. Luk.* 57. Mniéy wieśniaków, niż panów, medykowi hołduie. *Oczk. Pr.* 22. W duszy mniéysze nayduią się władze, Co hołduią iak głowie rozumu powadze. *Przyb. Milt.* 144. Nad pieniądzmi hołdować masz, nie im hołdować. *Min. Ryt.* 4, 155. Sam sobie wolen, inszym nie hołduie, Drzwi i pałaców Pańskich nie pilnuie. *Zaw. Gosp.* Naymniéysza w świecie liczba iest tych, którym fortuna hołduie. *Gol. Wym.* 438. – §. Hołdować kogo *cz. ndk.*, zhołdować *dk.*, podbiiać sobie *propr. et fig.* ſich unterwürfig machen, ſich zinsbar machen. Waiędzie na woźniki hołdować świat. *Groch. W.* 12. Człowiek rozumem hołduie pod moc swoię wszyſtkie zwierzęta. *Biał. Poſt.* 211. Gospodarz rolą swą niepłodną, pracą i naprawą zhołduie i uczyni płodną. *Gorn. Sen.* 576. Dobrego człeka na złe zhołdować, żadna siła, żaden mus nie potrafi. *Pilch. Sen. liſt.* 275. zniewolić). HOŁDOWNICZY, – a, – e, zinsbar, unterwürfig, *Sr.* 1. bahwkowné; *Crn.* mitne; *Bsn.* podbaracen; *Cro.* ſtibrèni). Hołdownicze państwa, które oprócz przysięgi wierności, płacą każdego roku daninę, i obowiązane są pod czas woyny służbę odprawować woienną. *Wyrw. Geogr.* 125. Przysięga hołdownicza, der Huldigungseid, der Lehnseid. Prawo hołdownicze, das Lehnsrecht. HOŁDOWNICTWO, – a, *n.*, hołd, lenna poddanność, die Zinsbarkeit. b) *collect.* hołdownicy, die Lehnsleute, die Vaſallen. HOŁDOWNIK, – a, *m.*, który hołduie drugiemu, leman. *Chełm. Pr.* 28. der Lehnsmann, der Vaſall, *Cro.* ſtibrènecz; *Ec.* данникъ. Krol może sądzić o dziedzictwo swego pana albo hołdownika. *Szczerb. Sax.* 227. Wszyscy znayduiący się w tym mieście, będą tobie °oldowniki (hołdowniki) i będą ci służyć. *Budn. Deut.* 20, 11. (każdy będzieć hołdował i służył. *Bibl. Gd.*). HOŁDOWNY, – a, – e, §. *paſſive* hołdowniczy, zinsbar, unterwürfig. Zygmunt August książęciu Pruskiemu poddaie w hołdowne używanie ziemie Pruskie, i przez podanie chorągwi go wwięzuie. *Gwagn.* 395. Oyczyzna nasza z łaski bożéy od początku swego nigdy hołdowną nie była. *Star. Pob. B* 2 *b.* Hołdowni. *Boter.* 193. hołdownicy, Vaſallen. – § *active* sobie hołduiący, podbiiaiący, ſich unterwürfig oder zinsbar machend, ſich unterwerfend. Kazimierz Wielki na Rusi aż pod sam Krzemieniec mieczem hołdowny rozwodzi. *Krom.* 346.

HOLLANDYA, – yi, ż., Rzeczpospolita Hollenderska, z siedmiu złączonych krain złożona. *Dyk. Geogr.* 1, 283. die Republik Holland, *Bs.* Olanda; *Rs.* голландія. b) Hollandya, nayznaczniéysza z tych siedmiu prowincyy. ib. die Provinz Holland. HOLENDER, – dra, *m.*, rodem z Hollandyi, *Rs.* голландецъ, der Holländer. *in plur.* holl ndrowie, hollendrzy, hollendry. *Dudz.* 11. °holandry. *Birk. Zyg.* 13. Hollendrzy, dobrzy gospodarze, prowadzą wielki handel, a ztąd bardzo bogaci. *Dyk. Geogr.* 1, 283. b) produkt Hollenderski, n. p. czerwony złoty hollenderski, z hollender; ser hollenderski, z hollender, ein Holländiſches Product, ein Holl. Dukaten, ein Holl. Käſe, ein Holländer. Nad tym głowę suszę, iak się dorwać holendrów, tych bestyiek. *Teatr* 43 *c*, 19. *Wyb.* – §. U nas osadników z Hollandyi sprowadzonych, chowem bydła naywięcéy bawiących się, Hollandrami, Hollendrami, Olandrami, Olędrami, Olendrami zowią, *ob. Vol. Leg* 3 388. die Holländer (nicht Haulánder), (unterthänige) holländiſche Kolonisten in Polen, die ſich vorzüglich mit der Rindviehzucht beſchäftigen. Te grunta daleko lepiéy uprawne, które posiadaią chłopi wolni, iakich my nazywamy Holendrami, i którzy pewną tylko płacą summę pieniędzy na rok. *Mon.* 73, 772. Włoki puste, które naymuią °Holandrowie na paszę. *Vol. Leg.* 3, 50. – § Wisła corocznie brzegi przerywaiąc, to w *Holendry*, to w Zalewy bieg swoy odwraca. *Vol. Leg.* 5, 391, t. i. w osady holenderskie. holländiſche Kolonien. cf. Olendry kępa). Bydło na Hollendrach u prostych chłopów daleko lepsze. *Teat.* 19, 20. Stada na Holendrach piękne. *ib.* HOLLENDERKA, – i, ż., z Hollandyi rodzona, die Holländerinn. – §. osadniczka Hollenderska w Polszcze, eine Holländiſche Koloniſtinn. – §. tabaczka Hollenderska, Holländiſcher Schnupftabak. Któréy zażyłeś tabaki? bo Hollenderkę mam w kieszeni. *Teat.* 9, 18. HOLLENDERNIA, – i, ż., die Holländerey, osada Hollenderska, folwark przez Hollendra osiadły, gdzie się naywięcéy doiwem i nabiałem bawią, die Kuhmelkerey. HOLLENDERSKI, – a, – ie, od Hollandyi albo Hollandrów, Holländiſch, *Sla.* hollandski; *Rs.* голландскій, Hollenderskie bogi cuda czynią na świecie. *Teatr* 36 *c*, 109. (dukaty). Pensyonarz Hollenderski iest to właściwie minister Rzpltéy. *Pam.* 37. Sławne są Hollenderskie sery, masło, płótna, sukna i dukáty. *Dyk. Geogr.* 1, 282. Chować będę 200 krów doynych sposobem Hollenderskim. *Niądz.* 23.

HOŁOBLE, – i, *plur.*, dyszle podwóyne poboczne, w które konia do poiedyńczego wózka wprzęgaią, die Bey-

pelte Deichſel, Gabel, Gabeldeichſel, Klabbeichſel, in deren Mitte das einſpännige Pferd eingeſpannt wird; *Koss.* ОГЛОБЛИ, ОГЛОБЕЛЬКА. Hołoble u konia ieduokomiego bywaią brzozowe. *Kluk Rosl.* 2, 159. Drzewo co się zeydzie na żerdź, na koły i na hołoble. *Stat. Lit.* 315. Nil Egiptſki płynie między groble Ięty prawie, iak między hołoble. *Klon. Fl. G.* 1. – *Prov.* Gdy konia nie może, bije po hołoblach. *Rys. Ad.* 49. *Momus, cum Venerem carpere non posset, sandalium eius carpsit). Pot. Arg.* 729., *Pot. Syl.* 392. (cf. *Ger. vulg.* er ſchlägt auf den Sack und meynt den Eſel).

HOŁOBOK, *herb*, na tarczy połłososia przeciętego w polu czerwonym; toż w hełmie. *Kurop.* 3, 20. ein Wappen.

HOŁOTA *ob.* Gołota; Hołysz.

HOŁOWAC *cz. ndk.*, ſliſowſki termin, hołować albo iść w hołu, znaczy, gdy ſ'ey idąc po na brzegach lądu w szołkach ſtatek linką do góry ciągną. *Mag. Msc., Gall.* haler, cf. *Ger.* hohlen Adlg., das Flußſchiff gegen den Strohm ziehen, ſtrecken; *Rs.* бечевать. Jeden chłop tylko przy ſterniku na warudze zoſtaiący, woła na tryłuiących ſliſów: hołuy, albo nie hołuy, t. i. ciągniy albo nie ciągniy. *Haur Ek.* 174.

*HOŁOWIENKA, – i, ż., z Ruſka gołąbek; rybka, serce, pieszcząc ſię, Herzchen, Täubchen, Schätzchen. One iedwabne słówka: moy bracisieńku, moia hołowienko. *Klon. Wor. dedyk., ob.* hołubek.

HOŁOWNIA *herb*, litera wielka T w czerwonym polu; w hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen.

HOŁOWNIK, – a, *m.*, miara dziesięciogarcowa smoły. *X. Jabł.* 5, 25. *Budik.* ein zehn Garniez Maß Theer.

HOLSZTYN, – u, *m.*, księſtwo HOŁSZTYŃSKIE, kray Niemiecki należący do króla Duńſkiego. *Wyrw. Geogr.* 205. *Hołszaty, *Stryik. Gon. K.* das Herzogthum Holſtein. HOLSZTYNSKI, – a, – ie, Holſteiniſch. Holsztyńſki obywatel z HOLSZTYNCZYK, – a, *m.*, der Holſteiner. *N. Pam.* 14, 186.

*HOŁUBEK, – bka, *m.*, HOŁUBKA, – i, ż., po Ruſku z *gołąbek (Bh.* hołaubek), pieszczenie: serduszko, rybko, Täubchen, Herzchen, Schätzchen (cf. hołowienka). Od wielkich mię przygod w nieszczęśliwey chwili Kameny, wdzięczne hołubki, broniły. *Petr. Hor.* 2. *E* 2 *not.* słowo w Rusi wymyślone, iakoby do pochlebſtwa i zalotów: móy *hołubuśku*, móy koraliczku". – Alboli czasem kochana hołubka Smierć nagle prędką poda tobie z kubka. *Brath. K* 3 *b.* pani duszka. – §. Szkutnicy potrzebuią drzewa na hołubki do kręcenia – – *Kluk Rosl.* 2. 169.? – §. hołubek, gołąbek, gatunek bedłki, *Bh.* hołaubek. *Syr.* 1394. eine Art Schwämme. HOŁUBEC, – bca, *m.*, taniec Ruſki, *Rs.* хлубёнокъ, хлубецъ taniec pospólſtwa, przy którym śpiewaią pieśń, gdzie się często хлубёцъ powtarza), ein Reußiſcher Tanz. Po graniu lutniſtki w tany Pohasał i hołubca zaciął iak nalany. *Zab.* 8, 330. Ja na lutni hołubca przebieram palcami powoli, A słowik toż powtórzył na wierzchu topoli. *Zimor. Siel.* 127. (*Rs.* хлубёцъ błękit).

HOŁYSZ, – a, *m.*, gołysz, człowiek goły iak Turecki święty, odartus, gołota, ein nackter, abgerißner Menſch, *Vd.* berzhna sota, zunga, prepezhka; *Ec.* сиромахъ. Ow Pegaz, co się dosiąść niekiedy pozwala, Laurowego hołysza wiezie do ſpitala. *Kras. Wiersz.* 26. Nieznośna gdy hołysz spanoszeie. *Min. Ryt.* 4, 217. Co? ten hołysz ma Lydź moim bratem? *Iręb. Syn. M.* 108. Dla hołysza nie ieſt dyshonor, że go łaydakiem zowią. *Teat.* 2 *b*, 97.

HOMAGIUM *ob.* hołd, hołdowanie. HOMILETA, wykładacz textu pisma S., *Rs. et Ec.* бесѣдникъ. HOMILIA, – ii, ż., *Rg.* vanghjelniza, razgovor visce vanghjeglja; *Ec.* бесѣда.

*HONCA, – y, *m.*, *HONIEC, – ńca, *m.*, ? – Poczekay-że iedno mało, a doczekay końca, Uyrzysz, żeć się wybodzie z tego ſtroiu (żony) hońca. *Rey Wiz.* 28 *b.* Stryi iego był ćwiczony w Rzeczypospolitéy, A wuy zasię nieboszczyk hońca znamienity. *ib.* 97 *b.* Gdyż to ieſt oſtateczny waszech kłopotów koniec, Kiedy się sam za siodło wybodzie tym honiec. *ib.* 94 *b.* (cf. goniec).

HONOR, – u, *m.*, z *Lac.*, cześć, uczciwe, uczciwość, *Slo.* čeſ't; *Sla.* poshténje; *Cro.* poſtenye, głos; *Hg.* tisztelet, tiszteſség, die Ehre. Honor zewnętrzny oznacza godności, tytuły, znaki powierzchowne; honor wewnętrzny gruntuie się na prawdziwych zasługach, na cnocie i mądrości. *Mon.* 76, 561. Honor zawiera w sobie chwalebne uczynki, bardziey z cnoty dobrowolney, niżeli z obowiązku pochodzące. *Mon.* 66, 703., *N. Pam.* 11, 219. Nie chciey czernić mego honoru. *Teat.* 23, 68. (*ob.* dobre imię). Gdzie honor, tam pożytek. *Stat. Num.* 2, 227. *nihil utile, nisi honeſtum).* Chyba też nie zna poczciwości, honoru i wſtydu. *Teatr* 29, 123. Taki naywiększy powinien mieć honor u wszyſtkich. *Pam.* 84, 701. konsyderacyą, ſtymę, szacunek, poważanie). Dla iakowegoś niby honoru życie ſtracić. *Teat.* 18 *c*, 4. Wielki mieliśmy z nim interes honoru. *Boh. Kom.* 4, 200. eine Ehrenſache. Punkt honoru z *point d'honneur* Gall., maiemane uczciwe, n. p. Zakładaią sobie punkt honoru w tym, aby coś nad ludzi pokazać się. *Lub. Roz.* 240. Zawsze ludzi omamia płochy punkt honoru. *Kras. Bay.* 37. – Słowo honoru, das Ehrenwort. Zaręczam słowem honoru, iż com powiedział dowiodę. *Gaz. Nar.* 1, 151. Parol honoru. *Teat.* 19 *b*, 57. Na honor mój – iakem poczciwy, auf Ehre, bey meiner Ehre. Przyrzekam na móy honor, wiernym bydź narodowi. *Gaz. Nar.* 1, 214. – Mam honor, poczytuię sobie za honor, za zaszczyt, ich habe die Ehre, halte es mir für eine Ehre. Mam honor powiedzieć, że... *Teat.* 9, 14. Jakże mam honor zwać? Br. ieſtem Szczerzecki. *Boh. Kom.* 1, 29. – Od honorów Dama. *Mon.* 69, 589. *dame d'honneur.* Anna de Boulen była panną honoru królowey. *Niemc. Kr.* 2, 168. – Honory woienne, die Kriegsehren. Wszędzie posłowi honory woyſkowe czyniono. *N. Pam.* 21, 208. Anglikom dozwolono woiennych honorów, i zasłano ich do Madras. *Pam.* 83, 425. – Wino honoru, der Ehrenwein, podarunek, który magiſtrat wolnych miaſt przeieżdżaiącym wielkim Panom zwykł uczynić, n. p. Przysłało miaſto Gdańſk przeieżdżaiącemu posłowi naszemu wino honoru w dwunaſtu dzbanach. *Gaz. Nar.* 2, 225. – §. honory, godności, doſtoieńſtwa, Ehrenämter. Pamiętay, że ociec móy nie miał tych honorów, których ia dzielnością swoią nabyłem. *Boh. Kom.* 4, 353. Honory odmieniaią obyczaie. *Radz. Z. P.* 49. Honory zwykły częſtokroć w ludziach odmieniać humory. *Zab.* 14, 42. Honory są często nieznośnym ciężarem barkom tych,

którzy ie dźwigaią. *Zab.* 5, 31. – §. Honor, miano chartów; ein Name der Windſpiele. – §. w niektórych grach w karty Honory, Sekwensy. *Mon.* 76, 728. die Honneurs im Kartenſpiele. HONORARIUM, zapłata, u. p. literatowi, das Honorarium. Honorarium czyli nadgroda patronowi. *Teat.* 25 *c*, 3. HONOROWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.*, czcić, uczcić, beehren. Takich trzeba honorować, Coswey nie chcą krwi żałować. *Kochow.* 276. HONOROWY, – a, – e, od honoru, Ehren-, *Vd.* shaften, poshten; *Rs.* почётный. Długi honorowe. *Teat.* 22, 35. przegrane). Karo-honorowych futer dla źle naganionych sędziow. *Czack. Pr.* 1, 130.

Hop! *ob.* Hup!

HORDA, ORDA, – y, *ż.*, po Tatarſku i po Turecku, Arab., *ordu* z obóz, że zaś Tatarów część naywiększa żyła pod namiotem i byli kocsuiącym narodem, obozem nazywali zgromadzenie i siedliska swoie. *A. Czart. Mscr.* eine Tatariſche Horde (cf. *Germ.* Heerde, *Pol.* trzoda), *Gr.* sbereg; *Rs.* орда. Horda Tatarska, zgromadzenie wielkości ludu na iedno mieysce; do iednego pułku, iakby do iakiego miasta abo prowincyi. Są rozmaite te hordy, a każda ma swe nazwisko osobliwe, między któremi są Nahayſkie, Zawolſkie, Astrachańſkie, Przekopkie etc, *Gwagn.* 598. Witold gniazdo iedno Tatarſkie, abo pokolenie, co oni ordą zowią, odegnał, *Krom.* 428. – §. horda, s. Tatarowie, die Tatarn. Póki Polacy miecze, palasze i kordy Nosili, póty nie były straszne im hordy. *Pot. Pocz.* 417. – §. zgromadzenie ludzi, kupa, oraszak, zgraia, tłuszcza, tłok, tłum, rzesza, ein Haufen Leute, eine Schaar Menſchen, *Orn.* kardele. bahta). Choć wielkiemi ordami na początek kazania Nowego gromadzili się ludzie, przecię potym mała część była na naukę iego. *Bial. Poſt.* 46. Tobie i hordzie twoiey to się nie podoba. *Sowit.* 66. Horda nań uderzywszy, zabiia go. *Sekl.* 19. – §. horda, – y, *m.*, *Pol.* tatarzyn, barbarzyniec, iunak, ein Eiſenfreſſer. Nie dla korda, panie horda. *Rys. Ad.* 44. HORDOWID, – a, *m.*, HORDOWINA, – y, *ż.*, rodzay drzewka bardzo gętkiego, którego kora rudawa niby otrębami na wierzchu posypana. Z tego drzewa naywięcéy robią cebuły do palenia tutuniu. *Lad. H. N.* 49., *Urs Gr.* 125. *Viburnum Lantana Linn.* der Mehlbaum, der Mehlbeerbaum, der Faulbaum. Ztąd *hordowe* cybuchy, *hordowe*, Pfeifenröhre von dieſem Holze. HORDYNIEC, ORDYNIEC, – ńca, *m.*, ieden z hordy, Tatarzyn, ein Tatar. Usiadł sułtan pod baldakinem, porwanym z kościoła świętokradzką ręką iego hordyńców. *Bark. Kant. A* 4. Umie się hordyniec na koniu ułożyć. *Tward. Wład.* 201. On pierw nie zeydzie, aż we mściwey zbroi Słusznym hordyńce mordem zaspokoi. *Zab.* 15 387. Ordyniec raz ucieka, a znowu przypada, *Bardz. Luk.* 7. HORDYNKA, ORDYNKA, – i, *ż.*, szabla tatarska, ein Tatariſcher Säbel. Turczyn z krzywą ordyńką. *Min. Byt.* 2, 299. Miarkuiąc po krzywéy ordyńce przy boku uwiązanéy, rozumiałem że pół obręczy wisi mu u pasa. *Teat.* 22 *b*, 99 HORDYNSKI, ORDYNSKI, – a, – ie, Tatarski, Tatariſch. Strasne oyczyznie ordyńskie kaydany, Straszne żelazne pęta. *Kochow.* 29. Nie po wygoloney ordyńskiéy czuprynie ma bydź poznawan prawdziwy szlachcic; ale po cnocie. *Star. Ref.* 32.

HOR LA LA *ob.* Ha la la. *HORELICA. *Sak. Sob. A* 2 *b. ob.* Gorzałka. *HOREZ, *Twor. Wie.* 62., i *Leop. Hier.* 3., *ob.* Oręż.

*HORKAC, HORKAWO *ob.* Chrachać.

HORNO, – a, *n.*, Naczynia gliniane pospolite wypalaią się w piecach garncarſkich *horno* zwanych. *Kluk Kop.* 1, 314. ein gemeiner Töpferofen.

HORNOSTAY, HORNOSTAYKOWY *ob.* Gronoſtay.

*HOROD, – u, *m.*, Słowiańſkie, po naszemu grod. *Nar. Hiſt.* 2, 387. die Burg, *Rs.* городъ miaſto, die Stadt *ob.* grod). Mówi Ruś: szto horod, to norow, zwyczay tam taki, i tu taki bydź może. *Pim. Kam.* 20. każdy kray, ma swóy zwyczay). Lada co, ni k *selu ni k horodu plecisz. *ib.* 220. ni w pięć, ni w dziewięć). HORODNIA, – i, *ż.*, grod prawny, das Burggericht. Góra ta na Polesiu, gdzie horodnie swoie szlachta miewali. *Vol. Leg.* 5, 995. HORODNICA, – y, *ż.*, n. p. Zamek Grodzieńſki ze wszelkiemi zabudowaniami horodnicą zwanemi. *S. Grodz.* 85. plac grodowy, Burgplatz. HORODNICTWO, – a, *n.*, *Rs.* городничество, HORODNICZOWSTWO, *Czack. Pr.* 1, 212. urząd mieyſki w prowincyach W. X. L., którego obowiązkiem pilnować zamków ſtołecznych lub woiewództw. *Kras. Zb.* 1, 375. in Litthauen, eine Burgvoigtey, Schloßhauptmannſchaft; wyszogrodztwo). Horodnictwo Polockie. *Vol. Leg.* 3, 966. HORODNICZY, – ego, *m.*, od ſtraży grodów czyli zamków warownych imię ma. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 213., *Star. Lit.* 88. cf. ſtarosta grodowy, *Rs.* городничей. Zamek ten będzie w zawiadywaniu horodniczego Wileńſkiego. *Vol. Leg.* 3, 199. ein Schloßhauptmann, Burgvoigt in Litthauen. Wyszogrodzki albo Horodniczy, gdzie takie urzędy są, będą mieć sobie od ſtarostow więźnie poruczone; a gdzie Wyszogrodzkich abo Horodniczych niemasz; tam podſtarości. *Stat. Lit.* 151. (HORODOWY, – a, – e, może Ordowy, od Ordy, n. p. Wszytkiemu woyſku naszemu Zaporozkiemu, tak Nizowemu, iak i Horodowemu. *Vol. Leg.* 5, 55.). HORODZISZCZE, – a, *n.*, plac grodu, na którym zamek ſtoi, der Burgplatz, der Schloßplatz. Zamek Giedotry zdawna starożytność dawnych czasow zniszczyła, iż dziś ledwo horodziszcze znać. *Stryik.* 306, Erdziwił kilka zamków na ſtarych horodziszczach znowu wyniosł i zabudował. *ib.* 227.

HOROWAC *ob.* Harować. HORTOWAC *ob.* Hurtować.

HORYL, HORYLKA *ob.* Oryl, Orylka.

*HORYLICA, – y, *ż.*, HORYŁKA, – i, *ż.*, gorzałka, der Branntwein. *Zimor. Siel.* 237, Lubihorylka, *Pol. Jow.* 72. der Branntweinſäufer.

*HORWACKA ziemia, z Kroacya. *Czach. Tr. B* 4. Kroatien, *Vd.* Hrovashku, Hrovashka deshela.

HORYZONT, – u, *m.*, z *Greckolac.*, der Horizont, widokres, poziom, *Vd* horisant, do ledna okroglina, dokrajar). Horyzont widzialny ieſt tą częścią świata, którą na około siebie widzieć możemy. *Kras. Zb.* 1, 376. Horyzont racyonalny, który się tylko myślą ludzką określa, cyrkuł dzielący sferę na dwie hemisfery. *ib.* Horyzont Warszawſki. *Mon.* 76, 149. HORYZONTALNY *ob.* poziomy, płaskoprosty.

HOSANNA! *hebrayſkie*, to ieſt: zawitay Panie, albo Panie zbaw' nas, wspomoż nas, day szczęście. *Bial. Poſt.* 13., *Sekl. Math.* 21.; *Cro.* Zvelichinasz.

*HOSPODAR, – a, *m.*, Hospodar znaczy w Słowiańſkim gospodarza; tytuł ten był dawany Panuiącym w Litwie.

Czack. Pr. 1, 179. *Seigneur, Sire*; Sapieha w dedyk. krolo i statuta Litewskiego pisze: „Były te rzeczy, Nayiaśniejszy Miłościwy Hospodaru Krolu". Tamże Krol tak się tytułuie: „Ja hospodar, znaiąc bydź powinnością swoią, żeśmy państwom naszym wolność ich trzymali"; a na drugim mieyscu: „Maiedat nasz Hospodarski"; tamże na k. 2, „Sam hospodar pan nasz żadney zwierzchności nad nami żyć nie może, iemu tylko, wiele mu prawo dopuszcza". *Hospoi Pim. Kam.* 1606., *ob.* Pan). (cf. gospodarz, *Bh.* hoivodat; *Vd.* hospodar); *Rs.* господарь, tytuł książąt Wołoskich i Multańskich h. *Kras. Zb.* 1, 359. der Hospodar der Wallachey und Moldau.

HOSPODARSTWO, - a, *n.*, *Rs.* господа́рство. W Turczech są dwa hospodarstwa, Wołoskie i Multańskie, nad którémi panuiący zowią się Hospodarami albo Woiewodami. *Wyrw. Geogr.* 122. Titel der Herzogthümer Moldau und Wallachey, Hospodarschaft. HOSPODARYNI, ż., pani, die Frau, Gebieterinn, n. p. królowa iako Hospodaryni ma wiedzieć, co się w domu iéy dzieie. *Birk. Zyg.* 48. HOSPODSKI *ob.* pański.

HOSTYA, - yi, ż., opłatek poświęcony, die geweihte Oblate, die Hostie, *Slo.* hostiaa, oplatek. *Hg.* oltya. *Vd.* hostia, oblat; *Rg.* svèdba, prićés). W religii Chrześciańskiéy słowo hostya uwielbione iest znaczeniem ofiary bezkrwawnéy ciała i krwi zbawiciela. *Kras. Zb.* 1, 380. Podali mu patynę i hostyą albo opłatek, który ciałem bożym zowią. *Baz. Hft.* 24. Na żertowniku pop wyrzezawszy zpośrzodku prosfury hostyą albo ahnec, kładzie na patynie. *Sak. Per.* 16., *Pim. Kam.* 74.

HOWAD *ob.* Owad.

HOWEIU! HOWEIU! poczęli wzdychać żydzi, nasz Pan Ayzyk, iako tam cierpi. *Duor. K.* Ey wei! Ey weih! iúdiske Lamentátien, żydowskie szłochanie, ięknanie, narzekanie.

HOY! *interj.* ochoty, Juch he! hey! Naie się, zagrzeie się i rzecze: hoy! zagrzałem się. *Budn. Jes.* 44, 16. (chey. *Bill. Gd.*). A ten głos, gdy to, hoy tryumfie będzie, Hoy, hoy tryumfie na ięzykach siędzie *Petr. Hor.* 2, K 6. Hoy siostrzyczki zamną, sam zamna, krzykúęła. *Zebr. Ow.* 77. (o!) *ob.* hey! - Hoy poczekay, nigdy ci tego nie daruię. *Teat.* 55 *c*, 51. ho, poczekayno, ey! HOYDA! *interj.*, *ob.* heyda, heyza, frisch! Hoyda hoyda, do kieliszka, nie do korda. *Mon.* 73, 440. Odprawiwszy to okrucieństwo, przyszli do niego ieszcze z rękoma świeżo ukrwawionemi, wykrzykaiąc, i on głos zwykły hoyda! hoyda! po powietrzu roznosząc. *Gwagn.* 553. (cf. hoyże).

HOYNIE, HOYNO, *adv. adj.* hoyny, *Bh.* hogně; *Sla.* błagodarno; *Rs.* щедро, щедрамо; szczodrze, obficie, reichlich, überflüssig. Będzieszli miał wiele, hoynie dáway; ieśli mało będziesz miał, też mało z chucią udzielay. 1 *Leop. Tob.* 4, 8. Używał na każdy dzień hoynie. 5 *Leop. Luc.* 16, 20. okazale. 1 *Leop.*). Skąpo wieczerzać, hoynie na objad ieść. *Petr. Wod.* 34. Kto hoynie sieie, hoyne żniwo miewa. *Petr. Jet.* 7. Ci co przedtym z tobą hoyno przestawali, Nie tobie, ale twemu szczęściu się kłaniali. *Piel.* 165. *affatim.* HOYNOLETNY, - a, - e, p. p. Pokoiu móy drogi, pokoiu szlachetny, Pięknéy zgody synu hoynoletny. *Ryb. Gest. B.* 3 *b.* hoyne lata zdarzaiący). HOYNOROSŁKA, HOYNAROSLKA, - i, ż., *Botan.* krzaczek, maiący wiele rózg z korzenia pochodzących, *harmula, ruta alepensis, sylvestris*, Hermelraute, eine Art Berraute. Arz, boc. HOYNOSC, - ści, ż., szczodrość, die Freygebigkeit, der Aufwand, *Bh. et Slo.* hognosť; *Ll.* obilnost; *Ism.* blagodarstno; *Vd.* darotliuoft; *Cor.* 1. raddalwecrość; *Cro.* dareshivozt; *Rg.* blagodarnos, obilnos, hospotstvo; *Rs.* щедролюбіе, щедрость, подáтливость, подáмность, моровáтость, *Lc.* великодáрно, великодáрїе. Gdzie wiele chleba, hoynośći tam, gdzie wielki dochód, wielki rozchód. *Cn. Ad.* 210. Hoyność prawdziwa, nie zaśnie tam, gdzie trzeba skorzystanie na rzeczy niepotrzebne tracić, przeciwie bowiem hoynością, i staie się marnotrawstwem. *Boh. Zam.* 318. Łacna hoyność z cudzego. *Papr. Ryc. ob.* cudzy). - Dano im hoyność pokarmów. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 6, 23. obfitość, mnostwo, siła, wiele). HOYNY, - a, - e, *Boh. et Slo.* hognú; *Sr.* 1. dahwatjné, dabrumatjné, raddabwecinć; *Vd.* darotliú, darouiten, radodajezh; *Rs.* проú, обильный, блáг, блaгодарник; *Rg.* blagodarni; *Sla.* blagodaran; *Rs.* дарови́тый, благоподáтливый, велико́дро́вный, моровáтый, подáтливый, подáтный, щедролюби́вый, чи́нный, несавíстный; *Lc.* дароваmельный, общиmельный, богоподáрный, гобзоваmельный, гобзúстый; szczodry, freygebig. Nie każdy iest prawdziwie hoynym, kto rozdawa. *Gorn. Dz.* 384. Cnotliwy książe powinien mieć rękę hoyną. *Kotal. Cat. C.* 3. Więcéy hoyne dokażą ręce, niż oszczędne. *Zab.* 6, 384. On dziwnie każdemu układny, hoyny, wspaniały, iako pan z panów. *Boter A.* 4. Skępiec ni iako na skale iagody, Ludziom nic po nich, ieno wronom gody, A hoyny zasię iako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rey Zw.* 217. Hoynym bydź *Bs.* blagodariti; *Lc.* щедрить, ущедрить; великодáрствовать, великодáрствующий. - 2. obfity, reichlich, überflüssig. Woda ta niedobra w napoiu, dla wapna w niéy hoynego. *Petr. Wod.* 14. - (*Slo.* hnogotlivé meno *collectiuum* zbiorowe imię).

HOYŻE, *interj.* ochoty, Juch! he! Hoyże hoyże pokrzykuiesz, Każdą duszkiem wynicuiesz. *Lib. Sen.* 16. *ob.* hey.

HOZDOWNIA *ob.* Ozdownia.

HOZY, CHOZY, hoży, choży. - a, - e, - o *adv.*, wzrostu dobrego, czerstwy, krzepki, żywy, von gutem Wuchse, frisch, munter, lebhaft. Często niezgrabny ptak, choć matka hoża. *Kras. Monach.* 61. Takiego chciała kawalera, Ktoregoby bohatyńska cera hożym czyniła. *Jabł. Ez* 6. Pauna hoża, kształtna, piękna i młoda. *Tentr* 7 *c*, 13. Choży ruchawy pachołek. *Opal. sat.* 56. Udatna figura, wzrost choży, talia piękna. *Teat.* 22 *b*, 37. Hożo! *Jabł. Tel.* 241. Osieł zwierzę niehożę. *Jabł. Ez.* 144. (*Bh.* hoch, hošek młodzieniec).

H R.

HRABIA, - i, *m.*, HRABIA, - iego, *m.*, dawniéy Grabia, Grof, Graf, z *Niem.* der Graf, *Bh.* hrabě; *Slo.* hrabě, graf, gróf; *Hg.* gróf, *Sr.* 1. hroba; *Sr.* 2. grofka; *Sla.* groff, *Crn.* grôf, knash, starostaik; *Cro.* grof, grof, knéz; *Dl.* knez; *Vd.* grof, knes; *Bs.* knéz; *Rg.* knéz; *Rs.*

Rs. грáфъ. Według ſtarey Saſkiey Niemczyzny to ſłowo Groff albo Grabia znamionuie ſędziego. *Szczerb. Sax.* 69. *ib.* 152. Hrabia, Grabia, od ſłowa *Gród, grad*, iakoby rządca zamku, *comes caſtellanus.* Hrad paweź u dawnych Czechów znaczyło obronę. *Dobner Hagec* 7, 176. U nas maiętny szlachcic, choć urzędu dwornego nie miał, hrabią się pisał, obyczaiem Niemieckim, gdy miał znaczne dobra. *Nar. Hiſt.* 7, 73. U nas w aktach hrabiowie nasi Rzymskiego państwa, tytułu tego zażywać nie mogli. *Kras. Zb.* 1, 380. Z °Grophami powinowactwo. *Kosz. Lor.* 69 *b.* HRABIĄTKO, *n., zdrb., Teat.* 55 *b*, 27. Gráfchen, *Crn.* grofizh. HRABIANKA, - i, *ż.*, córka hrabiego, des Grafen Tochter. HRABINA, - y, *ż.*, die Gráfinn, *Bh.* hrabenka, hrabinka; *Slo.* grofka; *Sr.* 2. grobbina; *Crn.* grafina, knishya; *Vd.* knesshiza, knesshinja; *Cro.* grofficza, kneginа; *Dl.* knegina; *Sla.* grofficа, grofica; *Rg.* kneghigna; *Bs.* kneghigna, knezoua; *Rs.* графиня. Do hrabiny należący, hrabinny, *Ross.* графининъ. HRABSKI, - a, - ie, od Hrabiego, gráflich. *Bh.* hraběcý, *Crn.* knishke; *Vd.* knesshen; *Rs.* графскій, графовъ. HRABSTWO, - a, *n.*, *Bh.* hrabſtwj; *Slo.* grofſtwo; *Crn.* knishya, ſtaroſtya; *Vd.* knesshnia, knesshtvu; *Cro.* varmegya, grofſia, knezia; *Bs.* knesctvo; *Rs.* графство. W prawie dawnym Niemieckim grabſtwo, iurysdykcya grabiego czyli ſędziego. *Szczerb. Sax.* 152. tak daleko, iak się iednego ſędziego władza ściąga, *ib.* 69. cf. gograbſtwo, margrabſtwo, burgrabſtwo). Godność hrabſka der gráfliche Rang. W Polszcze są niektóre familie hrabſtwem państwa Rzymſkiego ozdobione. *Kras. Zb.* 1, 380. §., dobra hrabſkie, die Grafſchaft. Hrabſtwa Niemieckie samemu tylko są cesarzowi i stanom Rzeszy podległe. *Wyrw. Geogr.* 121. - *fig.* Pszczoły rowno i spolnie po hrabſtwie plondruią zielonym. *Zeb.* 13, 230. t. j. po krainie. §., Hrabſtwo z hrabią z hrabiną, Graf und Gráfinn, Między cudzoziemcami przybyłemi do Rzymu, znayduią się hrabſtwo Zamoyscy z synami. *Gaz. Nar.* 1, 19.

HRAMOTA *ob.* Ramota. HRAPOTA *ob.* Chrapota.

°HRAZISTY, - a, - e, hruſki, grząſki, grzęſki, ſumpfig. Jeſt to brzeżyſta rzeka i piaszczyſta, Nad nią zaś ziemia chroſtem porosła hrazſta. *Stryik* 729. *Bh.* hraz grobla).

HRECZANY, HRECZYSNY *ob.* Gryczany. HRECZKA *ob.* Gryka. HRECZKOSIEY, - eia, *m.*, który grykę sieie, *poet* zamiaſt rolnik, der Buchweitzenſáer, *poet.* der Sáemann, der Landmann. cf. bryc). U mnie hreczkosiey, mieszczan u ciebie szczęśliwy. *Zab.* 8, 329. Bieda! kiedy to człowiek na kawałku roli, musi bydź hreczkosiciem. *Zab.* 11, 189. HRECZUSZKI, RECZUSZKI, *plur., Kras. Sat.* 77. placki hreczane, Buchweitzenkuchen. *ob.* gryczak, gryczanik.

HRONOSTAY *ob.* Gronoſtay.

HRUBY *ob.* GRUBY. *Dudz.* 29. HRUSKI *ob.* Grząſki.

HRYC, - a, *m.*, n. p. Proſtym wylągłszy się frycem, Czy u naſtępnych wieków mam bydź proſtym hrycem? A nie raczey imię me i zabawki kmiecie, Przyiemnemi pieśniami rozgłosić po świecie? *Zimor. Siel.* 130. Jeśli zabił niedźwiedzia, choć się rodził hrycem, Leda wziąwszy przezwiſko, zoſtanie szlachcicem. *Pot. Pocz.* 186. cf. hreczkosiey.

°HRYDNIA, - i, *ż.*, Ruś Biała zaraz z pola znosi wszelakie zboże do izb czarnych, które oni hrydniami zowią, i tam ie suszą. *Gwagn.* 335. Inflanczyki i Litwa, pierwey w hrydni, to ieſt w izbie czarney gorąco napalonéy, zboże wysuszą w dymie, a potym w gumnie na boiowiſku młócą. *ib.* 416. eine Rauchſtube zum Trocknen des Getreides. Na Rusi Białey te hrydnie też iawiami zowią *ib.* 335.

HU.

HU! *Jnterj.* krzyku, wołania, Hu! He! *Rs.* Ау! Kloryndzie! hu hu! Ach nie ozywa się, Ani go móy głos dosięga płaczliwy, Ja ciebie, a ty mnie podobno szukasz. *Tward. Daf.* 31. Zamkniycie oczy, i nie patrzcie, aż zawołam hu! *Teat.* 11, 89. *ob.* huczeć. - §., ochoty juchhe! hey! Chłopſkie hu hu w karczmie zabrzmiało. *Tr.*, *ob.* hey. §., wzdrygania od zimna (cf. chuchać). Hu hu zimno! hu hu! es iſt kalt. Hu hu hu, przemokłem, ani suchey nitki nie mam na sobie. *Teatr* 8, 6 Huźeno bracie, rozgrzéy się. *Teat.* 36 *c*, 7. huźeno). - §., hu, huzia! szczekania psów, die Hunde zu hetzen, huy. Dozieżdżaca, ruszaiąc ku temu mieyscu, gdzie psi maią póyśdź, ma zaraz głosem do nich mówić: nuże do lasa, albo hu do lasa, hu lala. *Oſtror. Myſl.* 51. *Bh.* huś, huś. §., hu! sowi głos. *Cn. Th.* uhu hu ho, das Heulen der Eule, *ob.* puhacz.

HUBA, - y, *ż.*, z Niem. die Hube, Hufe łan, cf. włoka, *Vd.* huba). Rachuią na hubę 24 morgów. *Pam.* 84, 351. cf. *Vd.* hubar z kmieć.

HUBKA, GUBKA, - i, *ż.*, (cf. gąbka, *Boh.* hauba; *Slo.* huba; *Hg.* gomba; *Sla.* gubba, trud, *Cro.* guba (2. *lepra*; *Dl.* guba, guber *tegmen*; *Crn.* gliva; *Rs.* губа на деревѣ, трутъ, мхи. Hubki na drzewach rosnące, osobliwie wierzbowe i osowe, służą przy krzesaniu ognia. *Kluk. Rosl.* 2, 182. hubka grzyb, *alneus igniarius, Linn.* der Feuerſchwamm, w ługu wymoczona i wybita ogień bardzo łatwo chwyta. *Jundz.* 562. Hubka cyrulikowi potrzebna do zatrzymania krwi uchodzącey. *Czerw. Narz.* 7. Hubki, gębki albo żagwie na dębach, sosnach, bukach, brzozach rosną; naylepsze iednak są modrzewiowe. *Urzed.* 14. HUBCZASTY, - a, - e, z hubką, mit Feuerſchwamm. °Hupczaſte rośnice. *Pasz. Bell. B* 4 HUBKOWY, - a, -e, od hubki. Feuerſchwamms. *Bh.* hubný, *Slo.* hubatý, n. p. przedawca *Ec.* губопродавецъ *ſpongiator.*

HUCIANY, - a, - e, od huty n. p. żelazney, szklaney, Hütten s. Piece huciane wapienne. *Krumf.* 24.

HUCZEC, Huczeć, - ał, - eli, - y, *intrans. ndk.*, HUKAC, - ał, - a, *czest.* HUKNĄC, *iednkl.*, gruby krzykliwy głos wydawać, cf. hu, einen groben ſchreyenden Ton von ſich geben. *Bh.* hučeti, hučim, hučiwam, hlučeti, hlučim, hlučiwam, hulakam, hluka, krik dělam, wrzſtati; *Slo.* hlučim; *Sr.* 2. huſtaſch, juſtaſch; *Sr.* 1. wuſtam, wuſtano; *Bs.* hukati, bukkuciniti; *Vd.* ukati, vukati, vuzhem, juzkati; *Crn.* hukam, hauchen *imitatur ſonum cum ſpiratione iunctum*, ukam *iubilo* jauchzen; *Cro.* hukati, czuvikati, húſkati *cucubare*; *Rg.* hûkati *ſuspirare, gemere, bubulare*, hûcjati *ſibilare*; *Rs.* ухнуть, ухать, гикнуть, аукнуть, аукать, заукать; *Ec.* ухы, ѡуемыѡ cf. *Gr.* ἰαχειν, ἀνακέλευω, *Ger.* jauchzen, juchhe! cf. kucyć. §., o ludziach: krzyczeć, laut ſchreyen, mit ſtarker Stimme. Każdy z nich huknie allalah wołaiąc. *Paszk. Dz.* 73. Lud tak huknął, że nie dał mu całe domówić. *Jabł.*

Tel. 73. Wołaiąc i hucząc za nim, utlukli go. *Zygr. Pap.* 153. – Z radości tryumfuiąc, jauchzen. Ale moy przyiacielu, nie hucz tak, nie hucz, To pierwsza gra, zobaczym daley, kto skorzyła. *Zabł. Firc.* 33. Huczcie sprawiedliwi w Jehowie, szczérym przystoi pochwała. *Budn. Ps.* 33, 1. (weselcie się. *Bibl. Gd.*) Huczący *Crn.* ukavz; *Vd.* juzkar, juzkavez; *Ec.* рóйникъ, гопстворитель. Huczeć spólnie z radości, okrzyk czynić, *Rs.* сликовствовать. – Z piiaństwa ochoczo krzyczeć, juchzen, juchheyen, in trunknem Muthe. Wolno u nas pić, huczeć, strzelać, wadzić się. *Petr. Ek.* 92. Piiany chodził hukaiąc i tańcuiąc po ulicach. *Haur. Sk.* 511. – Huczeć na kogo z wrzeszczeć nań, sukać, gromić go, grzmotać, auf einen loswettern, losdonnern, Już na nich zewsząd naród nasz iako na wilki huka. *Smotr. El.* 11. – §. 2) o niektórych zwierzętach, osobliwie, ptakach, heulen, von einigen Thieren, besonders Vögeln, z. B. Eulen, Uhu. Osieł i mul huczeli. *Banial. J* 2 *b.* rykuęli). Puacze w nocy hukaią, albo trukaią. *Haur. Sk.* 278. Grzywacze huczeli. *Banial. B* 4 *b.* (cf. Hukacz). Sowy huczały. *ib. J* 3 *b.* Sowa często na dachu siedząc, hukała żałośnie. *A Kchan. Wrg.* 103. Sowa gdzie z wysoka hukała w nocy na nasze domy. *Tward. Daf.* 40, *Cro.* chuk chuvika. – §. 3) o nieżyiących rzeczach, grzmieć, bramieć, von leblosen Dingen; heulen, brausen, sausen. Huczą działa. *Dudz.* 20. Huczy ogień w hucie, *Cn. Th.* Wiatr, grzmot, piorun, morze huczy, n. p. Zeglarz, gdy morze huczy, sterem robić się naucży. *Teatr* 46 *c*, 24. Powietrze huczące, Knallluft, złożone z iednéy części gazu kwasorodnego, i dwóch części wodorodnego. *Sniad. Chym.* 102. – §. 4) huczeć, huknąć *Verb. Neutr.*, rozlegać się, odbiiać głosem huczącym, *Vd.* glasiti, shumeti, ertönen, erschallen. Krzyczy, a ogromny głos iego po całym obozie huczy, *Stat. Num.* 1, 143, *retentit Gall.* Na to słowo huknęło wszędzie rozjadłości echo, *ib.* 115. *il se fait entendre.* – §. Huczeć czym, szumno pysznić się czym, womit laut prahlen. Biskup ten nigdy nie uczy, lecz tylko gwardyą stroynego żołnierza huczy. *Zygr. Ip.* 89. – §. Hukać się *zaimk. ndk.*, zhukać się, rozhukać się *dk.*, bestwić się, wild werden, scheu werden, verwildern. Twóy pan panią rozkomosił, i to niewiniątko za nią się zhuka. *Teat.* 10, 19. – §.; o świniach: kiernozić się (cf. chuiec) sich belaufen, von den Schweinen. Nie dopuszczać tego, aby się świnie przed pięcią kwartałami hukały. *Wolszt. byd.* 131. HUCZEK, – czka, *m.*; *Demin Nom.* huk; szum, szmer, Geräusch, Naymnieyszy huczek wielką trwogę w obozie sprawował. *Klok. Turk.* 243. – §. radosny albo swywolny krzyk, Jauchzen, Jubeln. Lud to uyrzawszy, ledwo żyw z pociechy, Radosne stroi huczki, gziki, śmiechy. *Zab.* 12, 77. Ci nie tak, iako chciano huczki stroią, Bo się możnieyszych fakcyi słusznie boią. *Chrośc. Pars.* 6. Czemużby nie miała cnota bardziey, aniż pochlebne huczki zalecać dobréy rady? *Lub. Roz.* 435. Strzeż się zatym tak lubych mu przerwać momentów, Żeby ci za te huczki nie kazał na reszcie Wyliczyć, iuż to naymniey basów dwieście. *Zabł. Amf.* 84. Nocne huczki. *Mon.* 76, 726. Na kiermaszu *pitma rad w huczku piiał. *Pim. Kam.* 332. Ucichną te niedługo huczki i szumy, Poydą na wiatr pysznych dumy. *Kochow.* 297. 2) HUCZEK, – czka, *m.*, człowiek krzykliwy, ein Schreyhals. Sąd Grodzki w ręku ekonoma abo huczka. *Przestr.* 156. HUCZNIE, HUCZNO *Adv.*, z trzaskiem, głośno, *Fig.* chełpliwie, mit Geräusch, laut prahlerisch. Huczno śpiewam sobie. *Teatr.* 52 *c*, 3. Używaymy hucznie wszystkiego. *Teatr.* 7, 23. Huczno, buczno, a w pięty zimno. *Zegl. Ad.* 90. Prahlerey und nichts dahinter, cf. buczno, a w mieszku pusto. HUCZNY, HUKLIWY, – a, – e, huk wydaiący, głośny, heulend, schallend, tönend, brausend, sausend. *Bh.* hlučný; *Rs.* громкій. Grzywacze huczne. *Banial. J* . Brzegi szumią od wody hukliwey. *A Kchan. Wirg.* 313. *Dmoch. Jl.* 2, 192. Żołnierze znaki rozwiną i w surmy zagrają, Po wszystkim mieście głosy huczne trąby dadzą. *Bardz. Luk.* 7. cf. huk.

*HUDAK *ob.* Chudak. *HUDO *ob.* Udo.

HUF, UF, – u; *m.*; HUFIEC, *UFIEC, – fca, *m.*, (*Bh. et Slo.* hauf, hromada, stádo, zástup, gromada, *Germ.* der Haufen, *Anglos.* heape, hyp, *Angl.* heap, *Dan.* hob, *Suec.* hop, *cf. lat.* copia; *Pol.* kupa) z grona, kupa, ein Haufen, eine Schaar. Rozdzielił lud swoy, i dwie, i tyśiąc na dwa hufy. *Budn. Genes.* 32, 7. na dwa hufce. *Bibl. Gd.* na dwa *hufca (*Dualis*) *Wujek.* Pytał Jezus ducha nieczystego: iako cię zowią: on odpowiedział: zowią mię hufem; abowiem nas iest wiele. *Radz. Marc.* 5, 9. (*Leop.*, woysko. *Bibl. Gd.*, Legion, Luth.) Zasłyn na drogę ufce niezliczone duchów z otchłani. *Od m. Sw. Co* 4. Nie z ufy, ani z woyski. *Rey Pst. Uu* 1. Miał z sobą wozy i iezdne, i było tego niemały huf. *Leop. Gener.* 50, 9. (poczet. *Bibl. Gd.*) – §., huf, kolumna, pewna część woyska, zamkniętemi czyli ściśnionemi szeregami do attaku uszykowana. *Jakub. Art.* 294. eine in Schlachtordnung stehende Kolumne. Skanderbeg wyswidł hufu przeciwko nieprzyiacielowi. *Baz. Sk.* 170. To w tę, to w owę stronę szablą błyska, A przed nią w kupę huf się czarny ściska. *J Kchan. Sz.* 96. Niech się szykują wszystkie djabelskie hufy. *W. Post. IV.* 84. Wyswidł on was piérwéy przed huf, a my go teraz wyzowmy wszystkim hufem. *Baz. Sk.* 170. 3., hufiec, liczba żołnierzy, złożona z kilku lub kilkunastu rot. *Jakub. Art.* 3, 294. ein Haufen Soldaten von einigen Rotten. Hufcami z rotami. *Cn. Th.* Rottenweise; *Slo.* haufmi *glomeratim.*

HUF! HUFF! *Interj.* pewne szczekanie psów gończych, cf. hap, huff huff! ein gewisses Bellen der Hetzunde. Za dzikiem psy iak do szturmu idą, skomląc huff huff huff. *Haur Sk.* 339. Zagray piérwszy odezwał się huf huf huf! za nim inni taf tuf taf! *Teat.* 19 *b*, 72.

*HUFAC *ob.* Ufać.

HUFIK, – a, *m.*, HUFECZEK, – czka, *m. Demin. Nom.* huf, hufiec niewielki, *copiola. Mącz.* eine kleine Mannschaft, ein kleiner Haufen; *Bh.* haufec (cf. kupka, garstka). Wyszły ku potkaniu z obozu trzy hufiki, *Leop.* 1 *Reg.* 13, 16.

HUFNAL, – a, *m.*, z *Niem.* der Hufnagel gwoździ podkowny, n. p. Zabiciu hufnalem za żywe, lekarstwo. *Syr.* 918.

HUK, – u, *m.*, huczenie, hukanie, trzask, łoskot, das Heulen, Getöse, Geschrey, der Hall, Knall, Schall. *Boh.* hluk; *Slo.* huk; *Es.* hukka, bukka, talabukka, treska; *Vd.* pok, ropot, lusk; *Rg* hůk; *Ec.* рыкъ, рыканіе. Morskie boginie sięały Z armat huku, który i skały Przechodził. *Zbil. Drog. E* 3. Huk armaty woienney w pustyniach słyszano. *Bardz. Luk.* 15. Ziemia huk wydaie,

pod nogami rozpędzonych koni. *Wyg. Marm.* 1, 41. Dał się słyszeć dźwięk bębna i huk bąka, dud. *Otw. Cw.* 584. — §., huk, hukanie, fukanie, gromienie, Wettern, Toben, Schelten, Geschelte. Ona przyuczona do huku, musi słuchać rozkazu oycowskiego. *Teat.* 22, 112. Krzyk tam i huk był wielki. *Petr. Ek.* 43. Day za prośbą, bo musisz dadź wszytko z przynuki; Czego prośba nie może, mogą huki puki. *Zegl. Ad.* 2. Huku puku za talar, roboty za szóstak, abo; większy huk, niż puk. *Rys. Ad.* 70. Huk, stuk, puk, daléy nic. *Zegl. Ad.* 91. *Bh.* mnoho wřesku, malo wlny; *Slo.* mnoho wičeskow, malo wlni; mnoho prat, málo wěsát; wetši dim, nežli pečenka, wšecko do dimu ide; *Ud.* velik ropotiz, pak malu mele; vezhi slava, koker krava, *Rg.* velo skvikke, à mallo vunnee, viel Geschrey und wenig Wolle. Więcey u Turków huku niż puku; liczniejsze woysko na papierze, niż w obozie. *Mok. Turk.* 209. — Z hukiem weselo być mnie Jakiego dawno w tey wsi nie bywało. *Jabl. Ez.* 203. szumne, eine laute prächtige Hochzeit. Pan wina hukiem dawał, nie żałował, i często czestował. *Jabl. Ez.* 89. szumnie; obficie, reichlich. Wspaniale dzisiay czestować będzie, wszystkiego będzie hukiem. *Teat.* 7 *c*, 15. Zaprasza mię do siebie; wchodzę, stół nakryty. Hukiem potraw wybornych z łegumin i mięsa. *Zabl. Zabb.* 1. co niemiara, unermeßlich viel. Czerwonych złotych hukiem iest u nas. *Teat.* 7 *c*, 7; *Pam.* 85, 1, 908. Ze wielkie przygotowania czynią, gości ma bydź hukiem. *Teat.* 6 *b*, 79. *Bh.* hluk *turba populi*). Pieniędzy huk, zboża pełno, bydła dostatkiem. *Teat.* 26 *b*, 4. mnóztwo, zbytek Ueberfluß. HUKAC *ob.* Huczeć. HUKACZ, - a, *m.*, gołąb' Grzywacz *qu. v.* HUKLIWY *ob.* Huczny. HUKNĄĆ *ob.* Huczeć.

Pochodz. *zhukać, rozhukać, rozhukany, przehukać, zahuczeć, zahukać.*

HUL! HULALA! *Interj.* krzyk na wilka, huß, huß, wenn man auf den Wolf hetzt. Wilcy wyią za gumnem w nocy, Gospodarz pociąga rohatynki, w okuie hul hul wola. *Rey. Wiz.* 12. Gdy wilka pasterze zoczą, powstawa na niego okrzyk na powietrzu: hulala, póki nie uciecze do lasa. *Haur. Sk.* 3, 12. cf. ha, ha lala. — HULAC, - ał, - a *intrans. ndk.*, hultayско żyć, hucznoszumiąc marnotrawić, (juchheyen) schlemmen, schwelgen, prassen (luderu). *Bh* hevřiti (*Bh.* hulákám, hrzmot dělám, hluka delam, hukam); *Rg.* huliti, pohuliti, pohuglivati *contemnere, vituperare*; hule *sus, porcus*, oholo *arrogans*); *Bs.* hullìti, kudditi se gardzić); *Rs.* гулять spacerować, włóczyć się, próżnować, rozpustnie żyć; забулдыкничать; *Ecc.* бахвалиться, бахжу, непотребствовати cf. *Lat.* helluari cf. kulig *Rs.* раскудыкаться). Jął się ladaiakiey kompanii, hulał z niemi, i marnował poki mu stało. *Haur. Sk.* 203. Hulay duszo, piekło gore. *Zegl. Ad.* 91. *Teatr* 43 *b*, 32. Aż nad to hulaliśmy. *Teat.* 43 *c*, 98. *Wyb.* Kiedy hulać, to hulać. *Teat.* 22, 43. HULAKA, - i, *m.*, HULAK, - a, *m.*, marnownik szumny (ein Juchheyer) ein Schlemmer, *Bh.* hejsek; *Rs.* гулака, (гулякъ, шикъ brukownik). Hulak, co nań doma nie orzą, musi łupić, drzeć, bo żołd iego zbytkowi nie zdoła. *Falib. Dis. N.* 2. Ale co tobie w głowie? ty taki hulaka, Trzpiot, libertyn, a ona nabożnica taka! *Zabl. Firc.* 96. *Treb. S. M.* 58. Jeden z iego synów był hulaka, utracyusz, kostera, *Treb. S. M.* 73. (HULAN *ob.* Ułan). HULANKA, - i, ż., luszyk, eine jubelnde Lustbarkeit. *Vd.* arshivlenje); *Rs.* гулянка = wolna godzina, гулки przechadzka; неряхъ hulanka, забулдыжность. Chcę tu wydadź hulankę z nieczystościami Wszystkiemi, z maszkaradą, z koncertem, z tańcami. *Zabl. Firc.* 48. Od wczorayszey hulanki iestem iak stłuczony. *Teatr* 43 *c*, 96. *Wyb.* Znów na kredens potoczył się z hulanki, i wszystkie połknął szklanki. *Teat.* 43 *c*, 76. *Wyb.* pod hmieliwszy sobie, betrunken, im Rausche). Szlachta staroświecey pospolicie lubią hulanki. *Teat.* 21 *c*, 64. léy rozléy). HULASZCZY, - a, - e, hulający, schwelgend, schwelgerisch. On rozrzutny, hulaszczy, łykayko wyśmienity. *Mon.* 73, 592. Epikur hulaszczy filozof. *ib.* 70, 783. *Rs.* гуляшій день wolny od roboty dzień.

HULETKA, - i, ż., *Gall.* houlette, = laska pasterska, Schäferstock, *Boh.* hulka laska, laseczka). Dałem iuż wstążkę dziś moiey Lizetce, By ią przy swoiey nosiła huletce. *Zab.* 9, 97. Nie razem się gniewała na niego, on przecię, W świeże codzień huletkę moię stroił kwiecie. *Zab.* 12, 35. *Gawdz.*

HULTAY, HULTAY, - aia, *m.*, tułay, tułacz, łoźny człek, szubrawiec, łazęka. *Cn. Th.*, *cf.* hołota, gołota, *Cro.* teperz, markaj; ein Herumtreiber, ein Taugenichts, ein Halunke. Hultaie, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień naymuią, albo też nic nie robią, płacą po 12 groszy. *Vol. Leg.* 2, 665. Hultaie rozumieć się maią, co domów swoich nie maią, ani dorocznie służą, wyiąwszy rzemieślników, tacy pogłównego płacą po złł. 4. *Vol. Leg.* 3, 382. Hultaie tułaiąc się po wsiach i miasteczkach, poddanych naszych mieszczą, na robotę drogo się naymuią. *ib.* 589. cf. bandos). Hultaie, przez nieopatrzność, żywność długiego czasu za krótki czas trawią, a potym biorą sobie przyczynę od swych własności tułania, a tak tułaiąc się cudzych rzeczy łapać nie boią się. *Herb. Stat.* 363. — §., ogólniey, całek nierządny, łaydak, ein liederlicher Kerl. Niemało wielkich ludzi znaydziemy, którzy z młodu wielkiemi hultaiami byli. *Boh. Kom.* 5, 36. ultay. *Opal. Sat.* 156., *P. Kchan. Jer.* 117. Hultaiu, nie pokazuy się na oczy. *Teatr.* 33 *c*, 68. Syn móy marnotrawca, hultay i kostera. *ib.* 7 *c*, 75. HULTAYKA, - i, ż, n. p. Taką przy sobie trzyma hultaykę, która nayszkodliwszemi radami, w nieochybną ią wtrąci przepaść. *Teat.* 7 *c*, 4. Ah cóż to, hultayko! *Teat.* 29, 84. liederliche Bettel. Filutko, hultayko! *ib.* 28, 72. *ib.* 3, 85. §., Żyiąc tak tedy, długo hultaykę klepałem. *Teat.* 30 *b*. 37. po hultayску żyłem, iak hołota, liederliches Leben). HULTAIC SIĘ, - ił, - i *zaimk. ndk.*, zhultaić się *Dok.*, hultaiem się stawać, liederlich werden. Hultaić mi się matka pozwoliła. *Jabl Ez.* 152. — §., hultaić się, hultać *intransit.*, żyć po hultayску, włóczyć się, sich herumtreiben. Tobie pijaku, o téy porze powracać do domu! hultać się noc całą! *Teat.* 10 *b*, 94. Trzeba będzie hultać, i torbę włóczyć bez żadnego zapasu. *Teat.* 19 *c*, 67. HULTAYSKI, - a, - ie, nierządny, liederlich. Gdy kto swoie przemarnował przez hultayskie życie. *Haur Sk.* 248. Hultayско *Adv.*, nierządnie, liederlich. Wolno potomkowi maiętność tyrać, hultayско z nierządnicami żyć. *Petr. Ek.* 92. — Hultayski bigos, bigos z różnych mięsiw z kapustą. *Ossol. Wyr.* Ragout von mancherley Fleischsorten mit Kraut. Dla mnie nie trzeba, iak zrazów, bigosu

hultayſkiego. *Teatr* 33 *d*, 20. HULTAYSTWO, - a, *n.*, życie hultayſkie, liederliches Leben, Landſtreicherey. Studzy od panow swych umyślnie na hultayſtwo uciekaią, a rządzić się dorocznie nie chcą. *Vol. Leg.* 2, 1405. Piiaństwa więcey i hultayſtwa, niźli gospodarſtwa pilnowali. *Teat.* 51 *c*, *Cii.* §., *collectiue* hultaie, chałaſtra. *Cn. Th.* liederliches Geſindel, Lumpenpack, *Rs.* самовольщина.

HUM! wyraz zaſtanowienia, hem! hm! Bedenklichkeit auszudrücken. Hum! wszyſtko mi się zdaie, że ieduakowo dobrze o tym wie. *Teat.* 24, 110.

HUMA, - y, *ż.*, naczynie iakie na ſtatkach, ein Geſchirre oder Geräthe auf den Flußſchiffen. *Haur. Ek.* 171.

HUMAN, - ia, *m.*, miaſto w Bracławſk. *Dyk. G.* 1, 288. eine Stadt in der Ukraine. HUMANSKI, - a, - ie, od Humania, n. p. rzeź Humańſka. *ib.* HUMANSZCZYZNA, - y, *ż.*, dobra do Humania należące, die Güter von Human.

*HUMANISTA, - y, *m.*, ludzki pan, popularny, ein menſchenfreundlicher Herr. Pan ludzki, przyiacielom chętliwy, ubogich podeymuiący, humaniſta ieſt. *Petr. Ek.* 115. Belzecki, senator mądry, humaniſta szczodry, pan bogoboyny. *Nies.* 1, 70.

HUMEN, - a, *m.*, z Grecko., *Ross.* игу'менъ opat greckiego obrządu, ein Abt vom griechiſchen Ritus. Władykowie, Humenowie, popi wszyscy, w Rusi z osiadłych rol płacą po złotemu. *Vol. Leg.* 3, 52. HUMENICA, - y, *ż.*, *Rs.* игуменья, kaieni Greck. obrz., eine Aebtiſſinn. Humenowie i Humenice, każdy i każda po zł. 15. *Vol. Leg.* V, 169.

HUMERAŁ, - u, *m.*, naramiennik kapłański, das Achſelhemde. Naramiennik abo humeral Aarona był złotemi łańcuchami i drogiemi kamieniami ozdobiony. *Skarg. Zyw.* 1, 347. naramnik. 1 *Leop. Ex.* 28, 12. przyramek 3 *Leop.* Ephod.

HUMOR, - u, *m.*, z *lac.* - §. *Medic.*, słowo humory, które możemy zwać rozciekami, oznacza wszyſtkie subſtancye płynne, rozpłodzone w ciele ludzkim trawieniem pokarmów. *Dyc. Med.* 2, 566. die Säfte des menſchlichen Körpers. cf. sok, miazga, krew, chil). Humory w ſtanie naturalnym są łagodne, figurę okrągłą maiące, gęſtość do naczyń proporcyonalną. *Krup.* 5. 8. Humory katarowe. *Comp. Med.* 45. - §., *moral.* skłonność, sposób myślenia, guſt, smak, wola, cf. fantazya, die Laune. Humor zdaie mi się bydź iakoby zwyczaiem umysłu zadawnionym, albo że tak rzekę nałogiem. *Mon.* 69, 100. *Bh.* rozmar. Humor móy ieſt wesoły. *Teat.* 36 *b*, 92. Pan zawsze pan, ia sługa; słowa zatym moie Przyimiesz podług humoru, iaki ci przypadnie. *Zabł. Amf.* 40. Coś w nim pocieszneg poſtrzegł do humoru swego. *Dar. Lot.* 15. Honory zwykły częſtokroć w ludziach odmieniać humory. *Zab.* 14, 42. Cóż to, Pan nie w swym humorze! *Teatr* 48 *c*, 7. *Wyb. Kul.* Cóż to, Pana w tak kwaśnym zaſtaię humorze! *ib.* 40 *b*, 83. *Vd.* on ni dobre wole). Nie w dobrym humorze, = nie w dobrym sosie, bey übler Laune. Może to humor iey ułagodzi. *Hul. Ow.* 74. zły humor, *Dl.* chemer, *Hg.* cheümeür; *Cro.* zlovolynoszt; cf. *Cro.* zlovolimsze *moerore conficior*). Trudno iéy humorom i chimerom dogodzić. *Teat.* 24 *c*, 7. Złego dzisiay ieſtem humoru. *Mon.* 76, 89. Niepodobna ieſt bydź zawsze dobrego humoru. *Teat.* 50 *c*, 53. Jak myślę o niéy, zaraz mię to w dobry humor wprowadza, i tańcowałbym chętnie. *Teat.* 52 *c*, 46. Humoruś pełny, ſłąpasz okazało, Dosyć po-

ſławy, ale wątku mało. *Zegl. Ad.* 90. *Niewieſk.*, dumy, Eigendünkel, Stolz. HUMOREK, - rku, *m.*, zły humor, kaprys, üble Laune, Capricen. Cóż to ieſt humorek? zmartwienie, niespokoyność! *Rp.* Tak ieſt, zmartwienie bez przyczyny. *Teat.* 37, 100. Kobietki miewaią swe humorki, trzeba im wybaczać. *ib.* 34 *b*, 6. HUMOROWATY, - a, - e, pełen humorów, kaprysów, voll Humeurs, Capricen, capricieus. Humorowate i niespokoyne narody. *Pot. Arg.* 100. Twarz ogromna, surowa, humorowata. *ib.* 275. marsowata.

*HUNĄC *ex. iedntL*, n. p. Nakazał Cesarz synod; Metropolita na to ani *hunął, bo ſkarać go władzy nie miał. *Smotr. Ap.* 58.? cf. trunąć.

HUNCFOT, - a, *m.*, z Niem. Hundsfott kiep. - *Prov. Slo.* tak pan bob ſelmow treſce, abi ſa huncwuti karbali, iednego karanie, dziesiątego *kaianie). §., Huncfoty u butow, ſkórki w tyle na pięcie, na podparcie ostrogi cf. ſkórka na buty.

*HUNEK, - nka, *m.*, (może od guni) proſtak, gbur, ein Bauer. Z onych wzgardzonych hunkow, koziarzow, rolnikow, Namnożyło się wodzów, ſtrzelców, pułkownikow. *Zim. Siel.* 244.

HUP! - HOP! *Interj.* pobudzaiąc do przeſkoczenia hop! hop ſa! (beym Springen). *Vd.* hop, hoi, vop = hey!) Jeździec do konia, przesadzaiąc rów, zawoła hop! *Kaw. Nar.* 380. Nie iużże ten przeſkoczy, co sobie hup! powie. *Pot. Arg.* 655. Nie mów hup! aż przeskoczysz. *Budn. Ap.* 47. *Jabł. Ez.* 78. (cf. Jeszcze nie wykrzykay, Nie tryumfuy przed czasem, Triumphire nicht vor der Schlacht. *Slo.* newiſkag, ne hwizdag, eſcei' ne preſkočil. Szkoda ſkok uprzedzać, iako mówią, hupem. *Pot. Arg.* 655.

1) HUPAC *ob.* Haupać, Hapać, hap.

2) HUPAC, - ał, - ać *cz. ndk.*, ſkakać przez co, hinüber ſpringen. *Tr.*, *ob.* hup, chop, chopnąć.

HUPIESZEC *niiek. ndk.*, pleśnieć, ſchimmeln. Księgiby od wilgoci hupieszały. *Chmiel.* 1, 233. trupieszały.

HUPKA *ob.* Hubka.

HURMEM, Churmem *Adverbialiter*, tłumem, gromadno, in einen großen Haufen, in einer Schaar, ſchaarweis, haufenweis. *Crn.* trûma *caterva*). Hurmem się tam cisnęli krewni, przyiaciele. *Przyb. Luz.* 136. Wszyscy oraz hurmem poszli. *Haur. Sk.* 320. Hurmem, iak na gwałt. *Zegl. Ad.* 91. Wyciągnęli *hurmą, lud bardzo wielki. *Leop. Jozue* 11, 3. Hurmem wszyſtkiego, doſtatkiem, ryczałtem, po pańſku. *Gemm.* 97. reichlich. (cf. hukiem). - Kupy chłopſtwa *pod hurmem* się iego ściągali. *Tr.* pod hufem, in ſeinem Haufen, in ſeiner Kolonne.

HURSKA ziemia = Horwacka ziemia. - *Bielſk. S. Maj. B* 4 *b*. o Węgrach tam mowa ieſt.

HURT, HORT, URT, - a, *m.*, HURTY, - ów *plur.*, z *Niem.* die Hürde (*lat. med.* hurdicium, *Gr.* κορδυλη, *Angl.* hurdle, cf. Pol. grodza, hrodza). płot przewoźny ruchomy do ogradzania na polu owiec, bydła. *Slo.* koſſina, korba, *Bh.* liſa, liſta; *Sr.* 2. buchti; *Rs.* ры'рмъ, дёмьникъ. (корма namiot Tatarſki). Urty dla owiec grodzą się sztukami z chroſtu łozowego i kołów dębowych. *Kluk. Rosl.* 2, 167. Swobodnych hurtów niesiemni stróże, Leżąc na pował, różnorymnych pieśni Uczą swe fletnie. *Hor.* 2, 276. - *Metonym.* stado, trzoda, owce, Vieh, Heerde. Chcę pędzić w stronę tłuste barany, Lecz że zwykłego na się wołania Hurt nie usłyszał trudno się zgania. *Zab.* 15, 47.

HURTEM, na hurt, *Adverbial.*, ryczałtem, in Bauſch und Bogen. (*Bh.* hurtem, z hurtą z prędka); *Bh.* weſmeś, au-

łolem, auhrnkem, zahrnkem, ſmahem; *Vd.* vkupſklad, vkupaloshik; *Rs.* гурмомъ, оптомъ, вáломъ, срáзу, спóдвáлъ, сплошь. Całe ſtado szkap. i wszyſtkie wozy przeſacyendówałem hurtem. *Teat.* 19 *b*, 8. Towary tam leżą hurtem, t. i. bez liczby, wagi i miary. *Gal. Cyw.* 3, 74. Dowiezione do miaſta ze wſi trunki, nie na kieliszki, kwarty abo garce, lecz hurtem przedawane bydź maią. *S. Grod.* 2, 101. na hurt. *Hor. Sat.* 74. cf. hurtownik. HURTOWAC, HORTOWAC, URTOWAC, ORTOWAC, BURTOWAC, – ał, – uie *cz. ndk.*, w hurtach na pola bydło trzymać, in Hürden das Vieh halten, oder auf dem Felde einhürden. *Rs.* гурмúть, гурóвать obrączkować n. p. dukaty). Hortowanie owiec ieſt to, kiedy latem na noc nie zapędzaią się do owczarni, ale nocuią na ugorze, ogrodzone sztukami płotu, do przewożenia zdatnemi. Podobnym sposobem hortować można rogaciznę. *Kluk. Rosl.* 3, 173. b) hurtować rolą, z gnoić ią takim hurtowaniem, den Acker hürden, durch Hürden düngen. Owczarzów powinność; aby pola ortowali abo hurtowali, z mieysca na mieysce pomykaniem się. *Goſt. Ek.* 126. *ib.* 124. O urtowaniu i nagnoieniu roli. *Haur. Ek.* 178. Owcami urtuią rolę i ogrody; ale też i rogatym bydłem. *ib.* Owce, gdzie są ſtadami, pola niemi hurtować, t. i. co trzeci dzień z mieysca na mieysce pomykać. *Haur. Ek.* 19. Bydłem swoie hurtuią pola, z mieysca na mieysce coraz pomykaiąc się. *Haur Sk.* 63. Gnóy owczy użyteczny do hurtowania czyli sprawiania roli. *Zool. Nar.* 362. – HURTOWNIK, – a, *m.*, HURTOWNY kupiec, hurtem kupuiący i przedaiący, ein Großhändler, *Bh.* aukolnjk. Zydzi hurtownicy wódki do Warszawy przywożący, te w magazynach mieyſkich dla bezpieczeńſtwa od ognia, ſkładać maią. *Gaz. Nar.* 2, 67. HURTOWY, – a, – e, od hurtów owczych, bydlęcych, Hürden=. *Rs.* гурмовый ſtadowy, trzodowy. – §., ryczałtowy, im Großen, im Ganzen, en Gros. *Bh.* wesemný, wesmésný; *Rs.* оптовый. Hurtowy, hurtowny handel *Ross.* вáловóй торгъ.

HUZAR, HUSAR, – a, *m.*, z *Węg.*, nazwisko iazdy Węgierſkiey w woyſkach cudzoziemſkich. *Kras. Zb.* 382. der Huſar, ein leichter Ungriſch gekleideter Reuter. *Hg.* husz z dwadzieścia, z dwudzieſtu wybraniec; *Bh. et Slo.* huſar; *Vd.* husar, rogerſki jesdazh; *Sla.* katana; *Cro.* huszar, *Dalmatini* za tolvaja y razboynika dëlse; drugi za viteza, konyanika (*diſling.* guszar *anserarius*); *Bs.* gusar, *pirata*, gusarića *nauis piratica*; gusariti *facere piraticam*; *Rag.* gusâr, gûsa *praedator*, gusûriti *praedari*; *Rs. Lc.* рыцáрь z Litewſk. zbroyny woiak, maiący pod sobą pieszego nazwanego гнидаръ. Przeciw powszechnemu mniemaniu, że Husary wyszły z Węgier, z Cymbryyſkiego *dussar* albo *dursar* olbrzym, wywodzi *Czacki. Pr.* 1, 215. HUSARKA, – i, ż., żona husara, lub husarską służąca, die Huſarinn. *Boh.* huſarka. Husarka Wenus żonom hetmanila. *Tward. Daf.* 45. HUSARZ, USARZ, – a, *m.*, kopiynik, nazwiſko kawaleryi autoramentu Polſkiego, rożniący się od chorągwi pancernych, nie tylko w ubiorze, ale i w rynsztunku. *Kras. Zb.* 1, 382. ein polniſcher Huſar. Usarz Polſki z kopiią. *Susz. Pieſ.* 3, *G* 3 *b*. *Chmiel.* 1, 82. Co przedtym mówiono, że więcéy ſkrzypek na smyczek, niż husarz na kopiią weźmie, to teraz słuszniéy rzec, że więcéy maiący za pieniądże kupi, niż odważny żołnierz krew leiący wysłuży. *Psalmod.* 78. – §., iunak, ein Bramar-

baś. Husarz oſtro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć wąsem muchy ścinać. *Kochow.* 50. Nie to husarz, co groźny humor ma w pokoiu, nie ten co wąsem trząsa, kiedy przy napoiu Kandyiſkim posiedziawszy, puhary rychtuie. *ib.* 51. HUSARSKI, – a, – ie, od Husarzá, Huſaren=. *Rs.* гусарскíй. Husarſkie albo Kozackie półki слобóдскіе полкы. R. 1503 przyiechawszy Alexander z Litwy, złożył seym w Lublinie, na którym uradzili służebne przyiąć; i przyięli obyczaiem Husarſkim, albo Rackim, z drzewy a z tarczami. *Biel. Sw.* 259. Husarſkie znaki zkąd maią początek *ob. Czack. Pr.* 1, 215. Z husarſkiego siodła ręką albo nogą, a z Kozackiego szyią przypłacaią. *Rys. Ad.* 80. Husarſka pieczenia suto z cebulą. *Teat.* 43 *c*, 64. *Wyk.*; *Bratk. T.* 4. Ci, którzy po Usarſku służą, powinni na koń wsiadać do potrzeby z kopiią, we zbroi, w zarękawiach, w szyszaku z krotką rusznicą, z koncerzem, albo pałaszem. *Vol.* 2, 1064. HUSARYA, – yi, ż., *collect.*, die Huſaren=Reuterey, die Huſaren. *Husarſtwo*, cf. *Bs.* gusarſtwo *piratica*.

*HUSKA, i, ż., Sól warzona zlewa się do figur koniecznych, z których uchła wyrzuca się w sztukach, Huſki po Ruſku nazwanych. *Nar. Hſt.* 4, 289. ein koniſch geformtes Stück geſottnen Salzes, wie es aus dem Solzkorbe kommt, *Boh.* hauſka *panis oblongus triticeus* ſtrucla; *Rs.* рыскá, рыскá gąſka, *ob.* gęś żelazna.

HUSNACHT, USNACHT, *ob.* Hausknecht.

HUSTAC *ob.* Chuſtać.

*HUSTEM, *HUSTO *Adverb.*, (*Boh.* huſtě) gęſto, obficie, reichlich. Nie inkauſtem, ale łzami pisała, leiąc ie huſtem. *Pot. Arg.* 828. Dzisiay łuszczyk, dzisiay huſto, A w śpiżarni potym puſto. *Kochow.* 190. Nie wczas daią chleba huſto, Kiedy zębów w gębie puſto. *Rys. Ad.* 48. cf. hukiem, hurmem.

HUTA, – y, ż., (*Boh.* hut, *Crn.* utta, *Vd.* hutta, ſtekleniza, spusharja, spushavishe; *Cro.* shottor; *Rs.* завóдъ; *Anglos. et Gall.* hutte, *Angl.* hut, *Dan.* hytte, *Germ.* Hütte *Suec.* hydda, *Lett.* guta, *Finn.* Cota, cf. *Gr.* κεύθειν' *Polon.* chata, iata). Hutą w ięzyku Polſkim pospolicie nazywaią fabrykę, w ktorey robią szkło. *Lad. H. N.* 49. die Glashütte, *Boh.* ſklenna hut., Mieysce zabudowane, gdzie się szkło robi, nazywa się hutą. *Kluk. Kop.* 1, 320. Na utach około szkła robieą. *Haur. Sk.* 246. – Huta od żelaza die Eiſenhütte (*Boh.* zelezna hut). Huty, gdzie kruszce zlewaią. *Syr.* 242. huta kruszcowa, die Schmelzhütte. Huta solna z łupa. *Wlod.* die Salzkothe, karbarya. HUTARSKI, HUTNICKI, – a, – ie, HUTNICZY, HUTNY, – a, – e, od huty. Hütten=, Schmelzhütten=, Glashütten=. *Bh.* hutný, hutſký. Mówić z kim hutnickiemi terminami. *Torz. Sz.* 37. Język hutny. *ib.* Drzewo dobrze zwiędło, terminem hutnym mówiąc, szyty. *ib.* 17. Musieli się tych tysięcy w hucie nauczyć, bo tam 52 za 100 liczą, a toż i posągi są teraz hutne; z daleka huczą, a z blizka nie brząkaią. *Dwor. B.* 2. die Brautſchätze werden jetzt nach der Hüttenrechnung ausgezahlt, denn in den (Schmelz=, oder Glas=) Hütten wird 52 für 100 gezählt. HUTARZ, HUTNIK, – a, *m.*, w hucie robiący, lub szkło, lub kruszce topiący, der Hüttenarbeiter, der Glasmacher, der Metallſchmelzer. *Boh.* hutnjk. *Ferramentarius*, ten który żelazo czyni, hutarz, hutnik *Mącz.* Co to u nas lasów spalaią ci prości hutnicy. *Torz. Sz.* 214.

Rąbanie drew nie powinno się pozwolić hutnikom, podług upodobania. *Kluk. Kop.* 1, 321. Hutarz dęciem szkło w rozmaite kształty utwarza. *Pilch. Sen. list.* 3, 72. – *fig.* Chutnik piekielny szatan. *Pot. Zac.* 156. der Hüttenmeister der Hölle, der Satanas. HUTMAN, – a, *m.*, w *górn.* dozorca, wizytator, der Aufſeher in einem Bergwerke, Hutmann. Urzędnicy żupni, pisarze, woźnikowie, hutmani. *Vol. Leg.* 5, 176. Miley mi z tobą w zgodney żyiąc zforze, Dom i czeladkę swą trzymać w dozorze, Niż włości maiąc, słyszeć, ono fuka Hutman na pana i lud na przyłuka. *Kochow.* 211.

HUZE, HUZENO, HUZIA! *ob.* Hu.

HUZICA *ob.* Guzica

a) HUY! *Interj.* ochoty Huy! Nie mów huy, aż przeskoczysz. *IV. Poſt. IV.* 3, 429., *Pot. Jow.* 2, 61. (cf. Hup)! b) Huy, – ia, *m.*, krzykacz, ein Schreyhals. Woli się huiami a wykrzykami, by zabiiakami grodzić, niż ludźmi godnemi a porządnemi. *Glicz. Wych. M.* 8. – 3) Huy *ob.* Chuy.

HUZNO, – a, *n.*, *Rs.* гузно zadek, der Hintere. Swoię własną głowę zowie huznem. *Pot. Jow.* 2, 30.

HY.

HYACYNT, HYACENT, HIACYNT, – a, *m.*, HIACENTY, – ego, *m.*, Jacynt, imię męzkie, *Hyacinthus* ein Mannsname. Jacek ś. abo Hyacynt z familii Odrowążów, pierwiastki zakonu Dominikańſkiego w Polszcze założył. *Kras. Zb.* 1, 385. – ś., kleynot, od innych daleko lżeyszy, mniéy więcey przeźroczyſty, wieloboczny, czerwonawożoltego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 42. *Dl.* czanvak der Hyacinth, ein Kryſtall. ś., hyacynt, iacynt, kwiat marcowy, *Hyacinthus Linn.* korzeń ieſt cebula. *Kluk. Dykc.* 2, 44. *Syr.* 1355. śpilcowe ziele. *Otw. Ow.* 400. śpilce. *Otw. Ow.* 522. die Hyacinthe, ein Blumengewächs. *Bh.* hyacynt, bieznowy kwet; *Sr.* 1. hiaczint; *Crn.* zinta, jazbin, błęgijazh; *Vd.* hiazint, haizint; *Rg.* zarev zvjét, zarevak. *Cro.* czarev czvet, czarevak; *Rs.* ѣацинтъ, гіацинтъ. Prześliczny kwiat Hyacynt maści brunatney, maści niebieſkiey. *Birk. Gl. K.* 19. Gatunek pewny hyacyntów *Crn.* zepnesina, ſalón, pashpertant. HYACYNTOWINY, – in *plur.*, imieniny Hyacentego, das Namensfeſt des Hyacint. *Otw. Ow.* 400. Hyacentowiny sprawiać.

HYBEL *ob.* Hebel.

HYBERNA, – y, *ż*; z *Lac.* danina pieniężna, którą poddani dóbr królewſkich i duchownych, do ſkarbu publicznego daią. Że zaś w czasie zimowym woyſku ztąd żołd udzielony bywa; przeto hyberną ten rodzay kontrybucyi nazywamy. *Kras. Zb.* 1, 367. die Kriegsſteuer zu den Winterquartieren der Soldaten. cf. chleby zimowe). Zakazuiemy, aby żaden żołnierz, wybrawszy hybernę, która na całe trzy ćwierci roku się rozciąga, po wysłużoney pierwszey ćwierci, nie ważył się służby wypowiadać. *Vol. Leg.* 5, 232. HYBERNOWY, – a, – e, od hyberny, n. p. Komissya hybernowa. *Vol. Leg.* 5, 767. die Winterkriegsſteuer-Kommiſſion.

HYBKI *ob.* Chybki. HYBLOWAC *ob* Heblować.

HYCEL, CHYCEL, – cla, *m.*, sługa miſtrzowſki, który psy bije, cf. hoc, cf, hyd), *Bh.* Raś; *Sr.* 2. Dreß; *Rs.* живодёръ, der Hundeſchläger, der Schinder. *pr. et fig.* Śmiele śmierć mogę nazwać i chycłem i katem, Jednako bierze człeka i z tronu i z gnoiu, Jednako psa u iatek, iako na pokoiu. *Pot. Jow.* 92. Hecel naydzie sługę, co psa za ogon pod sukienicą wlecze. *Rey Zw.* 65 b. trafił djabół na poganina). Bezbożny chycel świętokradzką dłonią Jezusa w twarz uderzył. *Pot. Zac.* 50. HYCLOWSKI, – a, – ie, od hycla, Schinder-. *Rs.* живодеровъ, живодерскій. Hyclowſki plac, gdzie ścierwo ze ſkory zdzierą, der Schindanger, *Rs.* живодерня.

HYD, – u, *m.*, ohydzenie, ohyda, Scheuſal, Abſcheu. W takiey łachmanie ogądzi mię każdy upiżywieiowanym uczciwszy uszy, hydem tego miasteczka. *Teatr* 30 *c*, 4. (cf. hycol). HYDLIWY, HYDNY, – a, – e, obrzydliwy, häßlich, abſcheulich, ekelhaft, (f. hydzić), *Bh. et Slo.* ohyzdný; cf. *Gall.* hideux). Nie chcę tu wyłuszczać hydliwych ſkutków tego poſtępowania. *Koll. List.* 1, 88. Samowładztwo Rzpltey naybydliwszym zgwałcili sposobem, że zgraię podłą nazwali reprezentantami narodu. *Uſt. Konſt.* 2, 163.

HYDRA *ob.* Siedmiułbica.

HYDRAULIKA, – i. *ż.*, z *Greck.* nauka, w któréy się uważaią ciała płynne w biegu. *Os. Fiz.* 267. die Hydraulik. HYDROGRAFIA, – ii, *ż.*, opisanie samey wody, rzek, morza, iezior *etc.* na ziemi. *Wyrw. Geogr.* 6. die Waſſerbeſchreibung. HYDROGRAFICZNY, – a, – e, hydrographiſch. HYDROSTATYKA, – i, *ż.*, nauka uważaiąca ciała płynne spoczywaiące, na wadze się utrzymuiące. *Os. Fiz.* 267. die Hydroſtatik.

HYDZIC, HIDZIC (*Cn. Th.*) CHYDZIC, – il, – i *cz. ndk.*, ohydzić, schydzić, zhydzić *Dek.*; *Bh.* hrjdíti *turpare, deformare*, *Slo.* hydim *dedecoro*; *Sr.* 1. hidzicj *inuidere*, hidzić co komu z obrzydzać Ekel, Grauen machen, verekeln. Karanie srogie swierzchność poddanym hidzi. *Cn. Ad.* 531. Romulus iuż dawno Sabiuczyk zhydzony, omierzł i własnemu ludowi. *Stas. Num.* 2, 155. Zeno chce nam piiaństwo zhydzić. *Pilch. Sen. list.* 2, 309. ś., hydzić kogo do kogo z obrzydliwym go robić, psuć mu, czernić go, einen bey jemanden anſchwärzen, verhaßt machen. Pana do poddanych hydzili, a poddanych na pana iątrzyli. *Smotr. Lam.* 6. Kąsa tego, co go do niego hydzi. *Weresz. Kgl.* 107. Zydzi na sławę Jezusa się targali, Samarytanem go zowiąc, i do wszystkich ludzi hydząc. *Skarg. Kaz.* 33. Poeta obyczaie złe u chłopiąt widząc, Począł się na nie sierdzić, do ludzi ich hydząc. *Groch. IV.* 580. HYDZIC SIĘ czym z brzydzić się, vor etwas Abſcheu haben, ſich ekeln. Żadnemu nie było przykro nań patrzać, żaden się nim nie hydził. *Birk Gl. K.* 26. Do iamy pogrążysz mię; będą się mną hydzić szaty moie. *Budn. Job.* 9, 31. (brzydzić się mną będą. *Bibl. G. L.*) Nie hydzić się ani ubóstwem, ani choremi, nie stronić od grzebienia ciał zmarłych. *Bzow. Roz.* 108. Nie hydził się Jezus żłobem plugawym. *ib.* 53. Takich się maią pilnie ſtrzedz i onemi się hydzić. *Weresz. Kgl.* 103. HYDZENIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, brzydzenie, Ekel, Abſcheu.

Pochodz. *hydliwy*, *ohyda*, *ohydzać*, *ohydzić*.

HYENA, – y, *ż.*, wielkości wilka, zwierz srogi, nigdy się nie oswaia, W niedoſtatku zdobyczy, wygrzebywa trupy; chciwy ieſt mianowicie ciała ludzkiego. Zyie w Afryce, w Azyi. *Zool. Nar.* 308. die Hyäne.

HYGROMETR *ob.* Wilgoćmiar.

HYI! *Interj.* pobudzaiąc konie do ciągu, jüh! hot jüh! Na złoconym wozie z biczem się posadzi, Au! zakrzyknie naypierwey, wnet hyi! zawoławszy, Zatnie biczem. *Ryb. Gśl. C b.*

HYL, - u, *m.*, typel ziemi w wodę wychodzący, eine Erdſpitze. Matko tak wielu królow, bohatyrów tylu, Których kości pod niebem na wietrze, na hylu. *Min. Ryt.* 1, 52. na otwartym mieyscu, auf einem offnen Platze. - *fg.* Spokoyny w swoich kątów uchylu, Nie będę wielkim panom na hylu. *Zab.* 9, 543. *Zabł.*

HYMEN, - a, *m.*, bożyszcze małżeństw i nowożeńców. *Kras. Zb.* 1, 383. Hymen, der Gott der Ehen. - *ſ.* W pochwie maciey znayduie się hymen, lub krąg błoniſty: iest to błona wyciągniona na kształt półksiężyca; bytność iey znakiem nienaruszonego panieństwa. *Krup.* 2, 162. das Jungfernhäutchen. Hymen, zamek panieństwa. *Perz. Gr.* 1, 156. *cf.* hymen *poet.* wesele, małżeństwo, Hochzeit, Ehe. Wiersz na hymen Jmość Pana Starościca etc. HYMENEUSZOWY, - a, - e; *poet.* weselny, Hochzeits-. Wiersz hymeneuszowy.

HYMN *ob.* Himn. HYPERBOLA *ob.* przesada, *Sło.* zwiſ'oſtatſka; *Crn.* svishatnoſt; *Rg.* nadoſtavka. HYPERBOLICZNIE przesadnie, *Ec.* превосходительно.

HYROGLIF, - u, *m.*, z *Greck.*, die Hieroglyphe, pisanie za pomocą dziwnych znamion i wyobrażeniem rzeczy; używany był ten sposób pisania od Egipcyan, i dotąd na ich obeliſkach i posągach wyryte widzieć się daią. *Kras. Zb.* 1, 8.

HYPOKONDRYA, - yi, *ż.*, z *Greck.* śledzionowa choroba. *Zab.* 7, 104. *ob.* °ciężkoserceość *Vd.* teshkoserzhnoſt, tesnonmoſt, britkomiſlenoſt, teshaunoſt, die Hypochondrie, Mißmuth. Ludzie hypokondryą lub zamulenie śledziony cierpiący. *Krup.* 2, 105. HYPOCHONDRYCZNY, - a, - e, °ciężkoserecy, °ciężkomyślny, *Vd.* teshkoserzhen, tegotnoſtnomiſlen, tesnonmen. hypochondriſch. HYPOCHONDRYK, - a, *m.*, der Hypochonder, der Hypochondriſt; °ciężkoserc, HYPOKONDRYACZKA *Boh. djab.* 3, 85.

HYPOKRAS, HYPOKRYTA *ob.* Hipokras, Hipokryta.

HYPOTEKA, - i, *ż.*, z *Greck.* W hypotece czyli zaſtawie dóbr nieruchomych, bezpieczeństwo wierzycielowi na dobrach zapisuie się, do których on dopiero, nie pozyskawszy na terminie swego kredytu, prawa possessyi nabywa. *Ojc. Prz. Zyw.* 1, 252. die Hypothek. *ob.* iſtota.

HYPOTENUZA, *ob.* Przeciwprostokątna. HYPOTEZ *ob.* Mniemanie, domyſł. HYPOZEUGMA *Sło.* zadowązałka. HYSTERON PROTERON *Sło.* hakmatiłka, miſ'atiłka.

HYSTORYA, HYSZPAN *ob.* Hiſtorya, Hiszpan.

1) HYZ, CHYZ, HEZ, - u, *m.*, wiatr biiący prosto w żagle, *termin ſlisowſki*; wiatr pomyślny, (*cf.* chyżo *cf.* hyzować, *cf. Vd.* hiza *vapor.*) günſtiger Wind auf dem Waſſer. Hys, wiatr pomyślny dla ſtatków, idących do góry, który wieie z tyłu; przy ciągłym hysie idąc pod żaglem upłynąć można w iednym dniu mil 20. *Mag. Mſk.* Widzę szkuty z Gdańſka pod dobrym hisem ſtanęły. *Teat.* 1, 76. Pod hysem iść, płynąć pod czas hysu z podaiesionym żaglem. *Mag. Msc.* Na hysz, gdy wiatr dobry ku górze, aby do góry żagiel ciągnęli. *Haur. Ek.* 174. Gdy żagiel umokuie, aby nie gnił, za pierwszą pogodą na hysz go wyciągnąć. *ib.* 174. - *Fig. tr.* Teraz moie interessa pod dobrym zoſtawuię hyzem. *Teat.* 16 *b*, 23. Kto pieniądze ma, hyzem niech bezpiecznie płynie. *Min. Aus.* 20. Ze twym fortuna żaglom sprzyia hysem, Ukośnym na to zazdrość patrzy zyzem. *Min. Ryt.* 3, 358. - *ſ.* °Hiszem go chłusnął miodownikiem. *Bies. A.* 1, żwawo, chyżo friſch).

2) °HYZ, °CHYZ, - u, *m.*, °CHYZA; - y, *ż.*, °CHYZYK, - a, *m.*, *et* °CHYZECZEK, - czka *m. zdrbn.*, dom, chata, chałupa, ein Haus, eine Hütte. *Bh.* dwe, dwie pokoy, dwiſka, kamenka, chaluppa; *Sr.* 1. chiſa, theja dom; *Vd.* hisha z izba, dom; hishen, domazhen z domowy; hishnik, haushuvauz z gospodarz domu; pohiſtvo z domoſtwo; nahisne z poddasze; *Crn.* hisha, kajsha; *Cro.* hisa, kucha z dom, pokoy; izba; *dem.* hisicka, hisicza; *Hg.* ház, házatſka, haziko; *Dl.* hiza; *Bs.* hisgja, hisgiça; *Rg.* hixize; *Rs.* хи́жа, хижина, хи́жица, *Inſ. Sux.*, *Suec.*, *Dan.*, *Tatar.* hus, *Ger.* Haus; *Lat.* casa cf. kucza); Chyżyk mały i prosty, chałupka, *gurgûſtium. Niqcz.* Chyżeczek, chałupeczka. *ib.* Pewną zawsdy śmierć blada we drzwi bije nogą, To pałaców wysokich, to w chyżę ubogą. *Mińſk. Ryt.* 2, 155. Lampy po wszyſtkim chyzie ogień puszczaią spory. *Zebr. Ow.* 91, *aedes.*) Oparli się chyż który, i wydołał wszyſtkie ſtosy wytrwać . . , *Zebr. Ow.* 10, *si qua domus manſit).* Pyszne głowy, co ubogą cnotę maią za iednę swych chyzów sromotę. *Susz. Pieſ.* 1 *c*, 2. Król cierpieć teraz musi siła, W obozach pod gorącym i pod niebem zimnym, Na deszczach raz w namiocie, drugi w hyzie dymnym. *Pot. Arg.* 49.

HYZOP *ob.* Izop.

HYZOWAC, HYSOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.* whyzować *Dok.*, z Niem. hiſſen, die Segel aufziehen hysować znaczy podnosić żagiel, gdy się hys zrywa. *Mag. Mſk.* (*Gall.* isser, hausser, *Angl.* hoise, *lat. med.* haucire, *Suec.* hissa, *Dan.* hiſſe). Whyzowawszy reię w wierzch masztu do góry, Chwytali rącze wiatry w żagiel pełnosznury, *Otw. Ow.* 452, Trarefem żagiel do góry hysuią. *Mag. Mſk.*

HYZY *ob.* Chyży.

I.

J, I, *litera dziewiąta według abecadła łacińſkiego.* Kras. Zb. 1, 384. *Między i krótkim, a y ypsylon, oczywiſta wydaie się różnica, gdyż na pierwsze gardło ściskamy, na drugie bardziéy go otwieramy.* Kpcz. Gr. 1, p. 24. *Różnica ta, tak ieſt wielka, że prawdziwa wymowa y nie mniey ieſt* Szybolet, *to ieſt, narodowością gardła Polſkiego, iak i, a uchylenie tego od razu cudzoziemca wydaie. Czechy piszące* pejcha *pycha, zeyſtat zyſkać, daią znać, że dobrze czuią tę różnicę Słowiańſkiego* y *od* i. *Tak i my piszemy:* obeydzie, *zamiaſt* etymol. obeidzie, *co się ieszcze w* Seklucyanie *i innych dawnieyszych naydzie; tudzież* przeydzie, *zamiaſt* przeidzie; *ale* przyidzie, wyidzie *dotąd piszą, a dogodniey etymologii, niż* przyydzie,

wyydzie; *Tudzież* przyimuie *lepiey odpowiada zrzodłu swemu, niż* przyymuie; *ale* poimuie, przeimuie, *iak u* Seklucyana *czytamy, iuż nikt nie pisze, iedno* poymuie, przeymuie. – *Słowo* ociec, Boh. otec, *że* in Genit. *skrócenie mowi się* oyca, *zamiast* ocieca, *ztąd też i* in Nom. *piszą* oyciec.

Po spółgłoskach: f, g, k, l, *nigdy* y, *zawsze* i *nastąpić musi; a ma-li po* g i k *nastąpić* e, *tedy* i *ieszcze się władа, n. p.* gier *zamiast* grów, Genit. plur. *słowo* gra. *Dawni toż czynią nawet po spółgłosce* l, *piszqc;* ku chwalie, przeliewam. Mącz.

Po spółgłoskich r, l; *tudzież* ż, rz, cz, sz, *nigdy* i, *zawsze* y *następuie. Niektórzy atoli z dawnych, a między niemi,* Jan Kochanowski *za tym byli, żeby ile można ochraniać* y *dla skromnieyszego pisania; woli tedy pisać* rim, wszitko, dim, *niż* rym, wszytko, dym. Now. Char. *lecz tego przypuścić nie można, ponieważ tym iedynie niektóre słowa od siebie się różnią, n. p.* bił *a* był.

Reszta spółgłosek znacznie odmieniaią swoię naturę według tego, gdy i *lub* y *po sobie mieć maią, tak że przed pierwszym miękkiemi, przed drugim twardemi się staią. Ztąd wypada potrzeba na końcu słow, gdzie się* i *nie pisze, ale podrozumiewa, oznaczać te spółgłoski kreską od prawey na lewą: n. p.* koń, *bo mówiemy* konia, sieć *bo* sieci. *Tym sposobem wytyka się rożnica między słowem:* łup' Imperatiu. *a* łup, *łupu* Subst., *wab'* Imper. *a* wab, *wabu* Subst. – *Dawni zachowuią tę kreskę, będącą* ἐφελκυστικὴν) *bez potrzeby nawet tam, gdzie się* i *wyraźnie pisze, n. p.* w ślećiach, *zamiast* w sieciach.

Jeżeli przed spółgłoską maiącą po sobie i, *poprzedza* c, s, z, *te także staią się miękkiemi, i znaczą się kreską: ztąd piszemy:* ćmić, śmiać, źmiia.

Wtrącaią dawni i, *gdzie my go teraz nie piszemy, n. p.* ośimnaście, ośimnasty. Mącz. *zamiast* ośmnaście, *ośmnasty.*

Znayduiemy w niektórych pismach j *długie, nazwane* jota (*ale fałszywie, bo u Greków* jota *znaczy* i *krótkie, przed samogłoskami. To j iest spółgłoską, i nie może się bez następuiącey samogłoski wymówić* Kpcz. Gr. 1, p. 24. *My piszemy* j *długie zamiast* i *krótkiego w ten czas tylko, gdy się łączy z poprzedzaiącym* z, w, *gdy te głoski maią brzmieć twardo, n. p.* zjem, *dla różnicy od słowa* ziem, *ziemia;* wjazd, w jedney, z jedney. ib. 2, p. 242. – Jaroszowski *tam, gdzie się trafia dwoie* ii *wespół, iako* piie, biie, *a ostatnie oczywistym się staie konsonantem, woli pisać:* bije, pije, Now. Char.

Czechy od dwóch wieków zarzucili j jota, *piszqc na to mieysce* g, *n. p.* gałąź *iakiś*, geden *jeden*, gessti *ieszcze; atoli w cudzoziemskich imionach* jota *zachowuią.*

Przed społgłóskami na początku słów, i *nasze wyraźnie słyszeć się daie, iak gdyby pisano* ji; *czemu też Czeskie pismo przyświadcza: n. p. ikra* gikra, *inny* giný, *iskra* giskra, *izba* gizba. *Ztąd też w dawnych, n. p. w* Seklucyanie *często* i, *zamiast* gi, *to iest* go. *W etymologii* jota *nasze na początku uważać należy iako przydatnią aspiracyą, iako* spiritus asper, *n. p. porównywaiąc* iest *z Łacińskim* est; iabłko *z Niem.* Apfel; Jachna, Jaga *z łac.* Agnes; Jacenty *z Hyacynt;* iachtel z Niem. Achtel.

J. abbrewiatura. *a) Jego, – n. p. J. K. M. = Jego Królewska Mość. – J. C. Mość = Jego Cesarska Mość. JM Pan = Jego Mość Pan.* – In Plur. *J. J. = Jchmość. – J. J. Panowie = Jchmość Panowie. – b) J. W. = Jaśnie Wielmoiny;* in Plur. *J. J. W. W. = Jaśnie Wielmożni* n. p. *Pracowali koło edukacyi Narodowey J. J. W. W. Chreptowicz, Potocki,* etc. Zab. 16, 172. – *J. O. = Jaśnie Oświecony;* in Plur. *J. J. O. O. = Jaśnie Oświeceni* n. p. *J. J. O. O. Xiążęta Jchmość Poniatowski, Czartoryski General* etc. Zab. 16, 121.

I, i, *Conjunct.*, *Boh.* y; *Slo.* y, i; *Sla.*, *Rg.*; *Dl.* i; *Bs.* i, tor, tere; *Cro.* y, i, ter; *Hg.* is, és; *Vd.* juu, nu, jenu, ter, tar; *Crn.* inu, jenu, jenoj, tèr; *Ross.* и. Dla wygody prędszego napisania, spoynik *i* piszemy przez *i* krótkie, nie przez ypsylon; bo też *i* brzmi pospolicie. *Apez. Gr.* 2, *p.* 243. *cur y scribendum sit, non video. Cn. Th.* – §., wiąże słowa, frazesy i całe peryody, und. – Nie iedney eśmy matki i nie iedney żądze, Ty wolisz przyiaciela, a drugi pieniądze. *Simon. Siel.* 32. cf. a) I co za tym idzie, *abo* i tak daley, *abbrev.* i t. d. *et caetera*, und so weiter. I owazem *ob.* owszem. Ba i bardzo, bay bardzo, *ob.* ba. Często osobliwie u dawnych, *i* zbytecznie się dokłada do preposycyi *z*, n. p. Jechał z Brześcia król i z żoną na księstwo Litewskie, a potym do Piotrkowa na seym i z krolową Boną. *Gorn. Dz.* 12. – §., i – i z, nie mniey to – iak tam to, razem to i owo, sowohl – als auch. I biie, i glaszcze. *Gemm.* 99. I chce, i nie chce. *ib.* I śmie, i nie śmie. *ib.* Kto zdepce to prawo, niech będzie i od bogow i od ludzi zbrzydzony. *Jabł. Tel.* 154. Rzadkie to szczęście, i Panu i poddanym razem podobać się. *Boh. Zam.* 98. Chryst z panny narodził się, i prawy człowiek i prawy bóg. *Skarg. Zyw.* 255. Starosta, iak tylko może ciągnie intratę ze wszystkiego, i z żydów, i z chłopów, i z mieszczan. *Przestr.* 153. Rzadki ten, co i dobrze i prędko napisze. *Dmoch. Szt. R.* 18. Szczególne i powszechne doświadczenie przeczy, iżby można bydź wielkim i prędko i łatwo. *Kras. W.* 51. Często iednoż serce i mężne iest w wielkich cnotach, i słabe w małych niedostatkach. *Skarg. Zw.* 1, 229. I to i owo *ob.* owo. I tam i sam *ob.* sam. – §., *Continuat.* Zawsześ i ładna i ładna. *Teat.* 48 *b*, 13. iak ł. tak ł., wciąż ł., nieodmiennie, in einem fort. – §. 2) także; niemniey też, auch, gleichfalls auch. Grecy temu są przeciwni, iż duch święty pochodzi i od syna. *Skarg. Zyw.* 237. O pochodzeniu ducha świętego i od syna; tak iako od oyca, napisał iednę księgę Anselm. *ib.* 237. I my też byli iak narod drugi, Kiedyś i Polak był panem. *Karp.* 2, 102. I bogi mają oczy, i ich miłość pieczę. *Hul. Ow.* 203. – §. 3. także nawet, auch sogar, selbst. Cnotę i w nieprzyiacielu miłuiemy. *J. Achan. Dz.* 193. Władysław, nietylko żeby się miał o obranie Aleksandra gniewać; ale i pochwalił Polaków, iż Litwę znowu do siebie tym przyłączyli. *Stryik.* 665. I z dobrych oyców źli się synowie rodzą. *Skarg. Zyw.* 2, 33. I – nie, s także i – nawet nie, selbst – nicht einmal. Pieniędzy i w drodze nigdy z sobą nie nosił. *ib.* 2, 90. selbst auf der Reise trug er nicht einmal Geld bey sich, oder pflegte er nicht einmal Geld bey sich zu haben. Król pierwey przez posłów traktował, ale

Car

Car i słuchać nie chciał. *Papr.* IV. 2, 58. **er wollte auch nicht einmal hören.** I nie śniło mi się o tym. *Gemm.* 106. Nie chcę go i widzieć iuż więcéy. *Teatr* 29, 54. Niemasz tam nikogo, i psa w domu niemasz. *Cn. Ad.* 617. Kłamcy i prawdę mówiącemu nie wierzą. *ib.* 347. I łyka nie dam, = nic, bynaymniéy. *Cn. Th.* **auch nicht** = **nichts.** Do mnie nie powiedział i słowa. *Teat.* 130. *Czyt. Kaw.* - §. 4) *i* z zapytaniem *indirecte*, **eine indirecte Frage auszudrücken.** I śmiałeś tam nieść? **Du hast es gewagt, dich dort hinzusetzen?** I śmiałżebym to ią kłamać? I także to ma bydź? I także to mię szacuje? I mamże ia to mimo się puścić? I na ciebie to przyszło? *Cn. Th.* I na toż to nieba z tak wielu nas przypadków wyrwały, Żeby nas w te przepaści tak ciężkie oddały? *Jabł. Tel.* 80. I nie mogłoż bydź inaczéy? *Cenm.* 102. - §. 6) zadziwienie wyrażaiąc, **eine Verwunderung auszudrücken.** I ia błazen, i ia głupi wierzyć? *me ineptum, qui credidi! Cn. Th.* o ich Thor! I to sprawa, rozum, rząd! **das ist mir eine Ordnung!** I to bieda, = Co za nieszczęście! *Cn. Th.* I to też żołnierz. *Cn. Ad.* 283.

2) I, i = gi, = go, *ob.* gi *et* go, *ob.* On.

IA *pronom. primitiv. person.*; *Bh.* gá, já; *Slo.* gá; *Sr.* 1. ja, ja. *Sr.* 2. ja; *Rg.* já; *Cro.* ja, mene, me; *Sla.* ja, me, *Bs.* ja; *Hg.* én; *Vd.* jest, jes, mene, meni, mi; *Crn.* jas; *Rs.* я, язъ, *Ec.* ѧзъ, язъ, ia. *Jnd.* aham, *Pal.* io, *Germ.* je, *Hisp.* y, *Dan.* jeg, *Suec.* jag, *Isl.* eg, *Angl.* i, *Anglos.* ik, *Tatar.* ich, *Lat.* ego, *Gr.* ἐγω, *Boot.* ἰωγα, ἰωγε, *Lett.* es); **ich.** *Gen.* mnie, **mein.** *Dat.* mnie *et* mi, **mir**; *Acc.* mnie *et* mię, **mich**, *Ins.* mną, - *Loc.* o mnie. - *Plur.* my *qu. vide.* - §. Ia, dwie litery, składaią wyraz, ktorym oznacza się rozumienie tegoż samego. *Jez. Wyr.* Ktoż tam ieść? *Resp.* Ia! *Zabł. Amf.* 17. **wer ist da? Ich? Was für ein Ich?** - Ich! - Przyiaciel dobry iest drugi ia. *Sen. Apoph.* 60. **ein andres Ich.** Tyś iest mnie drugi ia, a iaś ia z tobą iednom iest. *Petr. Ekon.* 71. Twarzą tak iest do mnie podobny, że trudno wyrazić; ia a ia. *Test.* 50. 122. czyste drugie ia). Jak ty mnie, tak ia tobie. *Cn. Ad.* 294. **wie Du mir, so ich Dir.** Więc mi się dla swego siebie zaprzeć trzeba, I dozwalać, że iedni, kto wie, może złodziey, Mną się mieni, i w obec nas, za mnie uchodzi. *Zabł. Amf.* 25. I mnie ludzie znaią, i na mnie król łaskaw. *Cn. Ad.* 281. Ia w tym, dasz to za mnie. *Gemm.* 106. moia w tym głowa). Co mi po mędrcu, co sam żyie sobie? *Zab.* 15, 37., *ob.* po. - *Przed* Verbum, ia *kładzie się tylko, gdzie osobę wyraźnie i odbitniéy wytykać wypada; inaczéy samo zakończenie Verbi na* -m abo -ę, in Perfecto na -łem, -łam, -łom, *o osobie znać daie; n. p. Ia robię, a drugi tego ma dobrze.* Cn. Ad. 284. *Iam siał, a drugi żął. ib. Odpowiedział:* **owo ia iest.** 1 Leop. Gen. 22, 11. *owo iestem.* 3 Leop.). *Znasz Pana Boguchiego? Ja!* - *Iażym go nie znał!* Teat. 55 c, 16. - *Opuszcza się też* Verbum, *n. p. Ia o Pawle, a on o Gawle.* Cn. Ad. 284. *t. i. mówię*, **ich (rede) von Aepfeln und er von Birnen.** - *Przymuie też* enclitica: -ć, -ci, -ż, -że. *Nie iać to, on ci to winien.* Cn. Ad. 599. *I iam - ci taki.* ib. 284. *dodatkowe* m *pochodzi od opuszczonego* iestem). - Dativus mi *cf.* Lat. *mihi*, contr. *mi*, *częstokroć* pleona-

stico *się kładzie: ach iak się mi masz?* Zab. 8, 198. Mi, *haec quasi particula apud Polonos saepe additur orationi plenae, emphaseos causa, cum aliquid praecipimus, prohibemus, vel nobis displicere significamus, ut:* naydziy mi go! szanuyże mi go! Rusz mi się iedno! Niech mi tu nie popasa abo nie postoi! A będziesz - że mi tu stał? *In his locutionibus omisso* mi, *idem sensus est et plenus, sed vis illa abest.* Cn. Th. 398. Tak dobrze mi wyglądasz. *Teat.* 14, 53. Jakże ci się powodzi, i iakże mi się miewasz. *ib.* 30 *b*, 73. Zginę ia, albo ona nie będzie mi żyła. *Teat.* 45, 67. To mi człowiek szczęśliwy, co pańskiéy pewien obrony. *Ryb. Ps.* 288.

2) JA *ob.* Jehowa.

IA IAY! Na zaiąca psy z niemałym krzykiem wydaią głosy: a ia iay, a ia, iay a ia, iay. *Haur Sk.* 359. **das Anschlagen der Hunde auf den Hasen auszudrücken.**

IĄ *ob.* On.

IABŁCZANY, IABŁECZNY, - a, - e, od iabłek, **Aepfel-, Apfel-**, *Bh.* gableczný; *Vd.* jabuken; *Ross.* яблочный, яблошный. Drzewo iabłczane pełne owocu. *Otw. Ow.* 234. Wina iabłczane, śliwczane. *Krup.* 5, 693. IABŁCZASTY, - a, - e, *IABŁCZYSTY, do iabłka podobny, **einem Apfel ähnlich** *Sr.* 1. *yabukwaté* (*Slo.* gablenatý *bullatus*). Melon iabłczasty, to iest kształtu iabłka. *Syr.* 1184. Melony iabłczyste, albo dynie okrągłe, **Rundpheben.** *ib.* 1186. - §. Iabłczysty, pełen iabłek, **voll Aepfel.** By ziemia z siebie nasienie dawała i drzewo iabłczyste. 1 *Leop. Gen.* 1. owocne. 3 *Leop.*). IABŁECZNIK, - a, *m.*, likwor robiony z iabłek rozcieranych i poddanych prasie. *Dyk. Med.* 2, 624., *Krumt. Chy.* 1548. **der Aepfelmost, Aepfelwein, Cider**; *Crn.* jabuzhnek; *Rs.* яблоновка (*Bh.* gablečnjk; *Rg.* jabuccjar; *Rs.* яблошникъ *pomarius*). Iabłecznik, sok z iabłek, przez fermentacyą winną na tęgi napoy przerobiony. *N. Pam.* 6, 311. Wina nie piią, iedno iabłecznik. *Skarg. Zyw.* 2, 100. Anglicy piią iabłecznik, iako kraiową produkcyą. *Kras. Podst.* 1, 22. IABŁECZNY *ob.* Iabłczany. IABŁKO, - a, *n.*, *Boh.* **jablko, gablko**; *Sr.* 1. **yabuko, jablko**; *Sr.* 2. **jabluko**; *Vd.* jabuku, jabouka, jabouzhe; *Crn.* jabelku, jabuku; *Cro.* jabokù, jabuka, jablan; *Rg.* jábuka; *Sla. et Bs.* jabuka; *Ross.* яблоко (*Gr.* ἄπιος, *Chld.* יבהל jebhul *prouentus*, אבה *protulit fructus*; אבה ibba *fructus recens*; *Hbr.* אב ebh *arbor*); *Tatar.* apel; *Lith.* obelis, *Anglos.* Apl, Aeepple, Epl, *Angl.* Apple, *Holl.* appel, *Dan.* Aeble, Abild, *Suec.* Aeple, *Sax. Inf.* **Appel**, *Irland.* Aval), **der Apfel.** Jabłka są owocem, rosnącym na drzéwie, które zowią jabłonią. *Dyk. Med.* 2, 625. Rozmaite są gatunki jabłek, iako to: słodkie, winne, winniczki, windyczki, buraztowki, deporty, szczeciński, renetki, balsamki. *Lad. H. N.* 50., *Dyk. Med.* 2, 625. iesłonki, cyganki, wanatki, wierzbówki, maryyki, pierzgnięta. *Ld.* Rozmaite gatunki iabłek w Kraińsk.: zunovke, mesniki, kosmázh, losarne, dolunzhèze, helzhèze, pazkâne, jevzègar; *Rs.* плодовитка (*Vd.* repla z rzepne iabłko). Iabłka rayskie, czyli ś. Jańskie, że na ten czas doyrzewaią, iedne są białe, drugie żółte. *Lad. H. N.* 50. **Paradiesäpfel, Johannisäpfel.** Iabłka pieczone, **gebratne Aepfel**, zdrowsze są, niżeli surowe. *Dyk. Med.* 2, 625. Z iabłek

robią kompoty, marmelady. *Lad. H. N.* 50. Iabłka duszone *Crn.* zheshâne. Iabłka polne, Holzápfel, wyśmienite są do kwaszenia na zimę kapusty. *Kluk Rosl.* 2, 40. Iabłko leśne kwaśne, *Vd.* lesniza, lesnika; *Rs.* кислушки. *Prov.* Stłucze mię na iabłko leśne. *Teat.* 41 *b*, 177. na miazgę). Wiem ia, gdzie Waści za to uszyią boty, i zaproszę na kwaśne iabłka. *Mon.* 69, 733. poczestuię cię czémsiś niesmacznem). Czerwiwe iabłka z drzewa lecą. *Otw. Ow.* 283. zło nietrwałe). Iabłko robaczywe, z wierzchu ładniuchne, wewnątrz djabła warte. *Teat.* 51 *b*, 13. nie wszystko złoto, co się świeci z gory). Oneć to iabłko, które Parys gładki, mimo cnotliwsze, Wenerze przysądza; Dla iabłka Adam raiowe dostatki Stracił. *Zab.* 15, 214. Iaki szczep, takie i iabłko, *aqua aquae similis. Mącz.* cf. iaka matka, taka córka). Nie daleko iabłko od iabłoni pada. *Hipp.* 13., *Rys. Ad.* 42., *Birk. Zyg.* 54., *Glicz. Wych. E* 1 *b.* der Apfel fällt nicht weit vom Stamme; *Slo.* ne daleko od stromu gabĺka padagu; zleho krkavca zlé wagca; *Sr.* 2. to jabluko daloko wot bohma ne padne; *Vd.* kar mazhka rodi, radu mishi lovi; *Cro.* sto machka rodi, Vsze misse lovi; kay kauran valí, tomu merha fali; kakov rod, takov plod). Tuż przy oyczystéy doyźrzałe iabłoni Popadaią iabłka. *Tward. Misc.* 63. – Wysłani iesteśmy na robotę koło dusz; a my co inszego zbieramy; posłano nas po iabłka, a my liście niesiemy. *Skarg. Zyw.* 2, 340. – Pełen ludzi dziedziniec, iabłkobyś mógł po głowach taczać. *Pot. Arg.* 589. so voll Leute, daß kein Apfel zur Erde fallen konnte. Na rynku iabłko po ludziach potoczy. *Pot. Syl.* 84. t. i. pełniuteńko). W tym tumulcie taka wielkość ludzi była, żeby był mógł wszędzie po ulicach iabłko po ludziach potoczyć. *Gwagn.* 574. – I kwaśne iabłko robak gryzie. *Cn. Ad.* 283. cf. i w kapicy wełna, Sauertöpfe sind oft die größten Heuchler. – §. Iabłko miłości, gatunek paianki, *Solanum Lycopersicum, Kluk Dykc.* 3, 88. eine Art Nachtschatten. – 2) iabłko, kula złota z krzyżem, oznaka naywyższéy zwierzchności, der Reichsapfel. Naostatek przy koronacyi arcybiskup krolowi iabłko złote, okrągłość świata wyrażaiące, w lewą; a w prawą rękę berło daie. *Gwagn.* 191. Król siedzi na maiestacie, dzierżąc w prawéy ręce berło, a w lewéy iabłko z krzyżykiem. *Bielsk.* 170., *Podw. Syon. H. b.* – §. Iabłka piżmowe *ob.* iabłuszka. – 3 iabłko Adama, *pomum Adami*, der Adamsapfel an der Kehle, der Kröbs, das Gröbschel, maluczki pagórek albo ugryzek przy gardle; bywa on większy u osoby męzkiéy, niż u białéygłowy. *Kirch. Anat.* 44. – 4) W złączeniu uda z kolanem przymocowana iest kość okrągława *rotula*, iabłkiem zwana. *Zool.* 57. der Knieapfel, die Kniescheibe. Iabłko nakolenne, *patella. Perz. Cyr.* 1, 21. W wywichnieniu wybite iabłko, wyskoczywszy z swéy solniczki, na iéy brzegu stanie. *Perz. Cyr.* 99. – §. Iabłko oka. *Krup.* 4, 9. źrzenica, der Augapfel. IABŁKORODNY, – a, – e, n. p. kray. *A. Kchan. Wirg.* 207. Iesień iabłkorodna. *Tol. Saut.* 78. Aepfel erzeugend. IABŁKOWITY, – a, – e, n. p. koń. *Hipp.* 7. ein Apfelschimmel, maiący na maści plamki niby iabłka). Iabłkowita sierść, gatunek gniadéy sierści. *Lek. Koń.* 4., *Bh.* gabłkowitý, iabłkowitý. IABŁKOWY, – a, – e, z iabłek (*Bh.* gabłkowy n. p. kolać), Aepfel-, von Aepfeln, Apfel-, *Sr.* 1. pabukowé. IABŁON, – i, *ł.*, drzewo iabłka rodzące, der Apfelbaum, *Bh.* gablon, jablon, gablonka, gablunka; *Sr.* 1. jablon, pabuna; *Sr.* 2. jablon, jabwon, jabown; *Cro.* jablan; *Vd.* jabouka, jabouzheno drevo, jabuka, jabouzhina; *Crn.* jablâna; *Sla.* jabukovo dèrvo (jablàn z czarna topola); *Bs.* jabuka; *Rs.* яблонь, яблонька. Iabłonie lubią czarną i wilgotną ziemię; nie doraśtaią pospolicie wysokości grusz. *Kluk Rosl.* 1, 14. Iabłon leśna, der wilde Apfelbaum, Holzapfelbaum, iest drzewo miernéy wielkości; pień iego rzadko prosty; kwiat pospolicie czerwony, owoc mięsisty, okrągły. *ib.* 2, 39. *Prov.* Nie zbija goląb' kaczek, orzel much nie goni, Nie daleko spadaią iabłka od iabłoni. *Zab.* 2, 265., *ob.* iabłko). Głupi, kto na niepłodnéy starey iabłoni patrzy iabłek. *Petr. Ek.* 74. IABŁONINA, – y, *ł.*, *collect.* iabłka, Aepfel, Früchte. Przez szczepienie niepłodne iawory noszą iabłoninę *Otw. Wirg.* 399. IABŁONKA, – i, *ł.*, *Bh.* gablonka, mała iabłoń, *dem.*, ein Apfelbäumchen. Iabłoń rodzi iabłko, z ktorego potym urodzi się iabłonka. *Petr. Ekon.* 54. 2) iabłonka *ob.* Gruszczyczka. 3) iabłonki *ob.* szparagi. *cf. M. Urzęd.* 38. IABŁONKOWY, – a, – e, od iabłoni, Apfel-, Apfelbaum-; *Bh.* gablonowý; *Rs.* яблонный. Drzewo iabłońkowe nie iest tak twarde iak gruszkowe; ale przecię stolarskim i tokarskim robotom dogodne. *Kluk Rosl.* 2, 39. das Holz des Apfelbaums. IABŁUNKA, IABŁONKA, – i, *ł.*, w górnym Szląsku Austryackim fortera nad granicą Węgierską. *Wyrw. Geogr.* 255. eine Festung in Oberschlesien. IABŁONNY, IABŁONOWY, – a, – e, od iabłoni. Apfelbaum-. Iabłonny sad, *Sr.* 1. pabuntjina; *Sla.* jabucsnjak; *Bs.* jabuciscte. – Iabłonny sadownik *Bs.* jabucjar. IABŁUSZKO, IABŁUSZECZKO, – a, *n.*, *demin.*, das Aepfelchen, *Boh.* gablicko, gablecko; *Sr.* 2. jablnjchko; *Sr.* 1. jablucilo; *Bs.* jabuciça; *Kg.* jabuciza; *Cro.* jabuchicza; *Rs.* яблочко. Iabłuszkiem mąż na żonę, brat na siostrę ciska Z razu, potym czym twardszym, aże do kamyka. *Pot. Jow.* 23. Dla iabłuszka tylko Adam grzech na nas włożył. *Felis. Dis. S.* 2. Ty zaś trzymasz dzieciniecko Złote w rączce iabłuszeczko. *Groch. IV.* 346. – §. Odeymie Pan torkom Syońskim piżma. *Budn. Jes.* 3, 19. *not.* inni o iabłuszkach złotych dziurawych rozumieią, w których piżmo albo inne wonności białegłowy noszą (iabłko piżmowe. *Bibl. Gd.* die Bisamäpfel. Luth.).

IABYM, *ob.* Ia.

IĄC, Iąć, iął, ięli, imie, imę, *cz. niedok.*, *Boh.* gati, giti, gal, gmu, gjmati, zgimam; *Sr.* 1. jacj, jimaci, yimam, yaté; *Cro.* jemati, jemlyem; *Dl.* yati, uhititi, *Crn.* jim *praes. obs.*, jęl *coepit*, jęli, – a, – u, *Particip.* coeptus; *Crn.* jemâti, jêmlem *capere*; *Vd.* jemati, jemlen, jemat, vset, vsamem *capio*; jemem *incipio*; *Bs.* jamiti, vzeti, odniti *capere*; jati, poceti *incipere*; *Kg.* jematti *vindemiam facere*; *Rs. et Ec.* имъ, имши, имаю, émлю; яхъ, їахъ z я поймалъ, взялъ; яхомъ, яша z поймали, взяли; емшти, émлю z беру, ловлю, взимаю; споймти, споémлю brać sobą cf. spoić; вняmïe, внимáнïe wzięcie na uwagę uwaga; емствовати obéymować *ob.* imać cf. *Lat.* emo emtus, *Ger.* nehmen, genommen, *Jel.* nima cf. patrimonium, matrimonium, imienie, cf. mieć, maiątek, imię

cf. Lat. sumo, sumtus, *Hebr.* שׂם sum *posuit*, cf. *Gr.* ἁρπάζω). – §°. wziąć, chwycić, nehmen, greifen, fangen. Chcieli go poimać, a nikt go nie iął. *Sekt. Jan.* 7. *not.* „nie wrzucił nań ręki; nikt się nań z rękoma nie targnął"). Zona Potyfara ięła Józefa za płaszcz. *Biel. Hft.* 16. – §. zacząć, począć, *Cro.* pricheti, príchimljem cf. *Lat.* principium), anheben, anfangen. Głośno ięła wołać. *Wys. Kat.* 449. cf. wziąć). Oskarżony iął się sprawować. *Warg. Cez.* 165. Ięła też myślec, co to widzenie znaczyło. *Wys. Kat.* 450. Oszpecony chorobą, iął melankoliczeć. *Oczk. prz.* 12. Zatym iął mówić Pan Kryski. *Gorn. Dw.* 28. – – IĄC się czego, chwycić się czego, chwycić co, *propr. et fig.* etwas ergreifen, fassen, anfassen, anpacken, *Sr.* 1. pjipimam ſo nětjoho; *Vd.* lasati, lashem). Iąć się rzeczy ukradzionéy *ob.* kraść). Każda w wieńcu różanym, i wzaiem klaskały łękoma, i iąwszy się kołem tańcowały. *Sim. Siel.* 117. Jak się go to imie, iak groch ściany. *Rys. Ad.* 67. (wie es sich wrazi, tak utkwi, es wird einen solchen Eindruck machen). Kogo się raz nieszczęście imie, niełacno mu się wywinie. *Cn. Ad.* 352. Nie czyń złych rzeczy, a nie imą się ciebie. *W. Syr.* 7, 1. (nie potka cię złe. *B. l. Gd.*). Mocno się łopaty i motyki iąć. *Klok. Turk.* 20. Czegoż się chwycić, iakiego się iąć sposobu. *Teat.* 16. Za Zygmunta Augusta ci, którym dał bóg pięknie umieć, ięli się rzeczy poważnych pisać ięzykiem polskim. *Gorn. Dw. praef.* ſie legten ſich darauf; ſie bemühten ſich. Ten chłop duży Tatarzynaby się iął. *Dwor.* 12. na niegoby się rzucił, er würde einen Tatar anpacken. Nie lisy, nie zaiące same, ale się iął chart ten białego wilka. *Pot. Jow.* 92. Siekiera nie chce się brać. *Pot. Pocz.* 149. *ob.* brać, die Art will den Knorren nicht faſſen. Mniemali skoro poczną siec iawory, że ichże drwa mają się topory. *Chrośc. Luk.* 83. Chciała natrafić rzeźnika takiego fortelu, że ciała iego żadne oręże nie mogły iąć się nie miało. *Krom.* 529. 2) iąć się za co, wziąć się za co, obstawać, ſich einer Sache annehmen; *Ross.* вступиться за кого. Rzecz ta królowi wielka była, i chciwie się za nią iął. *Gwagn.* 422. Kazimierz obesłał bracią młodszą, skarżąc się na Domarata, prosząc, aby się ięli za krzywdę iego. *Bielsk.* 128.

Pochodz. ięcie, ięty, ielca, ieniec, ieństwo, imać, imować, imanie, imany, imaniec, imaństwo, iama; domacać, doiąć, doięty, doić, doiwo, naymować, naymrocz, naymiciel, naiąć, naięty, naiem, naiemnik, przenaymować, przenaięty, odnaymować, odnaięty, przynaymować, przynaięty, roznaymować, obeymować, objęcie, objęty, objęty, objątek, nieobjętny; oboiętny, oboiętność; odeymować, odjąć, odjęcie, odjątek, odjemny, pomować, poiąć, poięcie, poięty, niepoięty, niepojęty, zpić Ec. сноймн, сноймаю; pas Ec. поязь. podeymować, podjąć, podjęty, przeymować, przeiąć, przejęty, przeiemca, przeymacz, uprzeymy, uprzeymość; przyimować, przyiąć, przyięty, przyiemny, przyimność, cf. przyiaciel; rozeymować, rozeym, rozeymowanie; rozjąć, rozjęty, rozmaity, rozmaitość; uymować, uyma, uymacz, uiąć, uięcie, uiątek; rozum (cf. Ross. умъ, разумѣть etc., umieć, umiejętny; sumnienie; wymować, wymię, cf. miąć, wymiąć; wyiąć, wyięty, wyiątek, wyiemny, wyiętny; zeymować, zjąć, zjęty; ziemia, ziemny; zima, zimno, zimny; zięć; seym, seymik, seymować, seymikować, przedseymowy; zaymować, zaiąć, zaięty, szczęt, szczętu; szczęście, szczęśliwy; wziąć (cf. brać), wzięcie, wzięty, wziątek; wzaiem, wzaiemność, wzaiemny; zwziąć, zwzięty; zawziąć, zawziątek, zawzięty; żąć, pożąć, żnę, żniwo, żniwiarz; użąć, użątek; przedsięwziąć, przedsięwzięcie, przedsięwzięty; uwziąć, uwzięcie, uwzięty; zdeymować, zdjąć, zdjęty; rękoiemca, rękoiemstwo, rękoiemski; rękoieść. – §. mieć, mam; maiątek etc. imię, imienie (Eccl. нѣмы имѣтво ubóztwo); cf. pomnąć, pominać, przypomnieć, przypominać etc.; pamięć, pamiętać, wzmianka.

IACEK, – cka, *m.*, Hyacynt *qu. v.* IACHAC, IACHANIE *ob.* lechać.

IACHNA, – y, *ż.*, Iaga, Iagnieszka, Agnieszka, Iagusia, Agneczka, *Agnes*, imię białogłowskie. *Jabł. Her.* – *Crn.* Nęsha, *Vd.* Nesha; *Rs.* агнецъ.

IACHTEL *ob.* Achtel. IACWIZE *ob.* Iazygowie.

•IACY, *adverb. obsol.*, tylko; iedno, nur; *Sr.* 1. pacz *demum*). Piérwéy przysięgał, że iacy pięć, a teraz sześć. *Bies. A.* 1. Pożytek koz iacy w skórze, w mleku, a w kozlętach. *Cresc.* 564. Wysiekł wszystkie obywatele miasta, nie zaniechał w nim iacy co drobniéyszego ostatki. *Leop. Joz.* 10, 28. Niech iedno przystąpi pilność, niech iacy będzie rozum powodem. *Modrz. Baz.* 31. Od dwu koni trzy grosze, a gdzieby chciał mieć posłaniec iednego iacy konia do wozu, tedy . . . *Vol. Leg.* 2, 673., *Farnov.* 74.

IACYNA *herb*, na tarczy w polu czerwonym podkowa, w któréy środku półtóra krzyża. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen.

IACYNT *ob.* Hyacynt.

IAD, – u, *m.*, *Bh.* jed; *Sr.* 1. jeb, ped; *Sr.* 2. gad; *Bs.* jid, otrov, cemer; *Cro.* jád, chemer, otrov, ſtupa; *Dl.* otrov, jid (*Rg.* ijèd = gniew, żółć, *furor*; jadditi *misere viuere*; *Vd.* jesa *ira*); *Vd.* gieſſt, ſtrup, otrova; *Crn.* giſt ſtrup (yht = gniew); *Rs.* отрава, ядъ (cf. язва, *Ec.* язи rana); *Ec.* їадъ (*Ec.* ядь iadło, iedza) cf. ieść, cf. *Gr.* ἰός; cf. *Rs.* ѣдокъ, ѣдкій kąsaiący); *Etym.* ieść cf. *Anglos.* geof, gife, *Dan. et Suec.* Gift), das Gift der Thiere, Pflanzen u ſ. w. Iad ieſt, który gadzina, drzewa, zioła, zwierzęta maią (*diſling.* Trucizna); ślina niektorych zwierząt, zranione od nich na śmierć zabiiaiąca, n. p. Węże iad swóy zębami wypuszczaią. *Lad. H. N.* 181. Tatarowie serca ludzkie wybrawszy z nich, w •iadziech (w iadach) wielkich moczyli, i do wody kładli; a którzy tę wodę pili, zarazili się. *Gwagn.* 57. Tam z czarnem samoboyſtwem szaleństwo się łączy, Ostry sztylet, trucizny iad śmiertelny sączy. *N. Pam.* 2, 214. iadowitość zabiiaiąca trucizny). Hannibal, iż nie mógł uyść ręku Rzymian, zadał sobie •iad, *Biel. Sw.* 34. truciznę; struł się). *Botan.* Strzali iad, ziele *ob.* ſtrzali. – *Fig.* rzecz szkodliwa, zaraźliwa, etwas Schädliches, Gefährliches, ein Gift. Romanse takowe zawieraią iad, nieznacznie zarażaiący umysł, truiący obyczayność. *Kras. Pod.* 2, 247. *Slov. Prov.* wic gedu, nej medu. Pychą świata tego nadęty, i iadu okrutności napełniony. *Wys. Kat.* 306. b) furya, zaiadłość, iadłość, wściekłość, *Rs.* ѣдучесть, Zorn, Wuth, Gift. Srogi był iad onéy macochy bezbożnéy, iako drugiéy Fedry. *Skarg. Dz.*

576. I iad i wſtyd ią piecze. *Tward. Wład.* 236. Wychodzi, groźną poſtać na ſię bierzę, Oczy mu iadem pałają. *Kras. Off. D* 2 *b.* Iad mu ſię iſkrzy w oczach rozżarzonych, łęczy nad mnóſtwem rycerzów ſtraconych. *ib. G.* 2. Nieprzyaciel nań iad ma nieogaszony. *Skarg. Kaz.* 74. Car rozgniewał ſię, i z iadem okrutnym do niego rzecze: .. *Gwagn.* 521. – – IADAC, – ał, – a, *cz. czſtl.* słowa Ieść, zu eſſen pflegen; *Slo.* gedávať. Chleb twoy z potrzebnym i łaknącym iaday. *Protas. Jał.* 3. Ieden sera nie iada, drugi marchwi, trzeci wszyſtko iada. *Petr. Ex.* 189. – – IADANIE, – ia, *n., subſt. verb.*, das Eſſen, die Mahlzeit. Po wieczerzy iuż inszego iadania nie bywa. *W. Poſt. W.* 2, 75. IADACZ, – a, *m.*, który iada, lub ie, iedzący, der Eſſer, *Bh.* gidce, gedlik; *Vd.* jedez, jednik, shpishar, pojedush; *Cro.* ieduchi, jelecz; *Dl.* blagovalacz; *Rs.* ѣдо́къ, ѣду́нъ; *Ec.* ѣдца; *w rodz. żeńſk.* IADACZKA, *Bh.* gedlice; *Rs.* ѣду́нья. Iadacze trzew ludzkich, a pożercę krwi. z *Leop. Sap.* 12, 3. IADALNIA, – i, ż., izba od iedzenia, iadalny pokoy, das Speiſezimmer, *Bh.* gidelnice, gidárna, giſtba; *Slo.* gedatelna, gedarna, gedáren; *Sr.* 1. yednencza; *Crn.* jeſtnishe, jędishe, goſtnishe; *Vd.* jedishe, jeſtnishe, goſtouniza, preddurje; *Cro.* jedalnicza, kussalnicza, palacha; *Hg.* ębédlő; *Rs.* столо́вая, заи́ла́ьница *ob.* wieczernik, refektarz. IADALNY, – a, – e, od iadania, Speiſe-. Sala iadalna w zamku Warszawſkim wspaniale ozdobiona malowidłami, rzeźbami. *Kniaź. Poez.* 2, 244. der Speiſeſaal. Pokóy iadalny był pięknie uſtawiony do objadu. *Xiądz.* 22. Iadalna izba, w któréyśmy iadali. *Warg. Radz.* 148. Sala iadalna. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 98. – §. do iedzenia, mogący bydź iedzonym, eßbar (*ob.* śniedny), *Bh.* gedlů; *Vd.* jedliu, k' jedi; *Rg.* jediv, jeſtiv; *Rs.* ядный, ядо́мый, съѣ́ст-ный; *Ec.* ядный, что ѣсть можно, брашный. *Gidny. z *Leop. Ez.* 30, 9. *jedny. 3 *Leop.*

*IADAM *ob.* Adam. IADĘ *ob.* iechać. IĄDERKO *demin. nom.* lądro *qu. v.* *IADKI *ob.* Iatki.

IADŁO, IEDŁO, – a, *n.*, *Bh.* gidlo; *Slo.* gedlo, gidlo; *Mor.* gezvno; *Sr.* 1. védj, jydj; *Sr.* 2. jej; *Crn.* jęd, jędba, jeſtnina; *Vd.* jied, jedba, jeſtvina, koshta, shivetje, spisha; *Cro.* jediło, jelis, brasno, pizha, jesztvina, jegyek; *Dl.* jedivo; *Sla.* jillo; *Bs.* jeſtojſka, pichja, jezbina; *Hg.* étel, eledel; *Rs.* ѣства, харчъ; *Ec.* яства, ясиїе, ежа, пища, ядь, снѣдь, *Gr.* ἐδεσμα, *Lat.* esca cf. ieść, iedzą). *Rg.* jescja, jeſtivo, jeſtvina); iedzenie, t. i. sam czyn iedzenia i co się ie, pokarm, ſtrawa, żywność, *pica, spiża, das Eſſen, das Speiſen; die Speiſe, das Eſſen, die Nahrung, Lebensmittel. Agitacya ma bydź, abo przed iedłem, abo nierychło po iedle, aby gdy ciało ieſt napełnione, iedło za zbytnią pracą nieſtrawione nie zepsowało ſię. *Modrz. Baz.* 41. Kładźcie sierpy, kupami do iadła siadaycie. *Simon. Siel.* 113. Gdy ſię iadło z wetami pierwszemi kończyło, drugie wety niesiono. *Gaw. Siel.* 371. Mógłci bóg takiego człowieka ſtworzyć, żeby bez iedła i picia mógł bydź żywy, ale chciał żeby iedła i picia do pożywienia potrzebował. *Modrz. Baz.* 208. Ktoby ſię takim iedłem splugawił . . . *W. Levit.* 7, 18. Moie, powiada Iezus, iedło ieſt, czynić wolą oyca mego. *W. Poſt. W.* 59. Nabywaycie sobie, nie tego iedła, które ginie; ale które trwa wiecznie; lecz co to za chleb? *Skarg. Kaz.* 152. Posłał mu 40 wozów z iadłem rozmaitym. *Skarg. Dz.* 607. Starowni o dostatki, zbior iadła, napoiow, Więcéy piwnic, śpichlerzów maią, niż pokoiów. *Kras. Liſt.* 2, 147. IADŁOSC, – ści, ż., zaiadłość, der Grimm, die Wuth. Oszczerca ieſt chytry, pod pozorem nayprzyiaźniéyszéy twarzy, tai ſię naywiększa iadłość iego. *Mon.* 65, 590., *Rs.* ѣдучесть. *IADOMY, – a, – e, Cebuli iadomey beczka dwadzieścia groszy. *Stat. Lit.* 395. iadalny, śniedny, *Rs.* ядомый, eßbar. IADOWIC ſię, – ił, – i, *zaimk. ndk.*, zawziąć ſię, zasrożyć ſię, wider einen giftig werden, gegen ihn ergrimmen; *Vd.* v'deujat; *Bs.* jadovitise, razgjutivatise, izjiditise, izjadatise cf. zaiadły; *Bs.* jadatise z gryźć ſię, frasować ſię; *Crn.* yhtem se z gniewam ſię). Iadowią ſię na zwierze gęby krwią polane. *Myſl B.* 2 *b.* Gdy mu Trybun broni ſkarbu szczérze, Okrutniéy iadowi ſię, i za szablę bierze. *Bardz. Luk.* 38. Żołnierzu, coś ſię na mnie dopiero iadowił, Nie widząc mnie, nasz nagie piersi, do ran ſkłonne! *Bardz. Luk.* 79. IADOWIC *cz. ndk.*, Uiadowić *dk.*, iadowitym uczynić, iadem zaprawić, giftig machen, vergiften, mit Gift anmachen. Żołądek ludzki z kłów sinych zebraną Lwa sierdzistego iadowił pianą. *Hor.* 1, 90. *Nar.*, *Bh.* zgizwiti. *IADONOSY, – a, – e, iad maiący, Gift tragend. Tak wiele teraz ſtay przytłacza swym iadonosym brzuchem Piton. *Ov. Ow.* 27. IADOWICIE *adv. adj.* Iadowity, giftig, giftiger Weiſe. Nieprzyaciele prawie iadowicie icy szukali. *Warg. Wal.* 87. Opuść mię, czemu mię iadowicie depcesz? *Zygr. Pap.* 149. zaiadle). IADOWICIEC *niuż. ndk.*, zjadowicieć *dk.*, ſtawać ſię iadowitym, giftig werden. Ziele Pępawa od zagnicia przyrodzonych wilgotności, i od zjadowicenia ich ieſt lekarſtwo. *Sr.* 310. Wino dzięglowe francę zjadowiczoną léczy. *ib.* 96. Darcie w kiszkach z picia rzeczy surowych, albo zoſtrzałych, i zjadowiczonych wilgotności w nich zgromadzonych. *ib.* 145. IADOWITOSC, – ści, ż., zarażenie iadem, die Giftigkeit. 2) zaiadłość, Grimm, Wuth, Giſt, Galle; *Bh.* gedowatoſt; *Rg.* jedovitos; *Bs.* jadovitóſt; *Vd.* jesa, serditnoſt; *Rs.* язвительность, ядовитость IADOWITY, – a, – e, *Bh.* gedowatý, giftig; *Sr.* 1. vedovité, vidwaté; *Cro.* jadovit, chemeren, jadoven; *Dl.* jadan (*Cro.* jadòven; *Dl.* jadan *aeruminosus*); *Bs.* cemeran (jadovitti, sarditti *rubiosus*; jadan, jadovan, zgjaloſtan z żałosny); *Rag.* otróvni (jedovit *rabidus*; gádni *nauseolus*); *Sla.* otrovan; *Vd.* ſtrupen, otroun, ſtrupovit, giftig (jesan *atrox*). *Crn.* zhmérn, ſtrupen; *Rs.* ядовитый, отра́вный, язви́тельный; *Ec.* ѣдовитый, ѣдовержный, ѣдоносящательный; iad maiący, iadem napuszczony, giftig. Smiertelna wina moia iadowitsza nad Hydry i Bufonów iady. *Kulig. Her.* 621. Iadowitą truciznę piłem, ſkutki czuię. *Zab.* 5, 344. *Koſſak.* Groty w iadowitéy zmaczali truciznie. *Przyb. Luz.* 25. Iadowitego co, *Bh.* gedowatina. – §. szczypiący, kąsaiący *fig.*, beißend, läſternd. Ięzyk iego iadowity nikomu nie przepuszcza. Nie zapomnę nigdy słowa tego iadowitego. Iadowity szyderca *Ross.* язви́тель. §. zaiadły, ergrimmt, giftig. Porwali ſię na niego iako psi iadowici. *W. Poſt. W.* 268. Ma pies głos iadowity, kiedy nie rozkładaiąc głos wydawa, ia-

koby naszczekiwał. *Ostr. Myśl.* 44. IADOWŁADNY, - a, - e, nad iadami moc maiący, Gift beherrſchend, mit Gift ſchaltend. Coć iadowładne baby pomogło naią() *Petr. Hor.* 2, *R.*

IĄDŁO, - a, *n.*, IĄDRKO, IĄDERKO, - a, *n.*, *dem.*, *Bh.* gadro, gadérko; *Sr.* 1. padro, jadro; *Sr.* 2. jedro; *Slo.* gádro; *Crn.* jedèrze, jedru; *Vd.* sdernu, dezhe, jedre, jederze; *Rg.* jèzgra od oraha; *Cro.* jedro *nucleus*, izjederchim *enucleo* (*Cro.* jadro = łaskawy). *Bs.* jezgra; *Rs.* ядро, ядрышко (2. kula armatna 3. treść, ядрио ładunek okrętowy; maszt; *Ec.* narzędzia okrętowe i woienne), der Kern. Iądro, iądrko orzechowe, migdałowe, pod łupiną, ktore iedzą, der eßbare Kern, z. B. einer Nuß, Mandel. Chcesz umieć dobre iądro, orzech przegryźć; przez skorupę nie wyczyn. *Petr. Pol.* 2. *fin.* Dopiero poznasz, co ma iądro, co robaczy, Zgryszszy orzech, nie w każdym iest na wierzchu dziura. *Pot. Pocz.* 349. - *Transl.* To są ludzie iak iądro. ℣. W samey rzeczy bardzo dobre konie. *Teat.* 30, 34. iak orzech, iędrzne, dzielne, tęgie, fest, wacker, tüchtig. - b) Iądrko iabłek, gruszek, winnej iagody, wiśni, śliwki, z pestka, der Stein, der auch eßbare Kern der Weinbeeren, Kirſchen u. ſ. w. Z wnętrza iabłka dobywszy skórek zbledniałych, Zeżwala z pestkami siedm iąderek małych. *Otw. Ow.* 206. Ochędz pigwy z wierzchu z łupin, a wewnątrz z iądrek i z ſeroka, *Siemn.* 532. Iakie iąderka siać trzeba. *Zaw. Cop.*, *Bh.* zrna; *Dl.* grozd; *Hg.* gerezd; *Rg.* pizza; *B.* peica, pręca. - §. Iądra męzkie, lub świadki natury męzkiey, *testiculi*, leżą w worku od ciała wisszącym, między nogami będącym, przez przegrodę błoniastą przegrodzone. *Krup.* 2, 128. Są one złożone z maluczkich i mnieyszych pęcherzyków, które w sobie trzymaią nasienie. *Kirch. Anat.* 62., *Rs.* ядра, die Hoden, die Geilen, die Geburtsgeilen. Kozie iądra *ob.* Kozie iayka. Boby abo iądra kurów. *Zabk. Mł.* 331. Rodzenia matka ma *Ikolec swóy w iądrach; bo gdy komu iądra wyiąć, nie ma mocy rodzenia. *Petr. Et.* 80. *Coleus*, *pl.* iądro w mosznach męzkich. *Mącz.* Zwierzęcia, któreby miało wyrzniono iąderka, nie będziecie ofiarować. *Leop. Levit.* 22, 24. rzezanego. *Bibl. Gd.*) (iaiadrzec, iayca). Iądra białogłowskie, *ovaria*, *vel testes muliebres*, są dwa, które leżą w brzuchu przy bokach macicy. *Kirch Anat.* 68. der Eyerſtock. *ob.* iaiecznik. - §. Sam wybor czego, fundament, grunt, istota, treść, der Kern, das Beſte einer Sache. Uczonych zachęcać, aby szukali w rzeczach iądra. *Gorn. Sen.* 396. IĄDROWNIK, - a, *m.*, moszny worek, *scrotum*. *Dyk. Med.* 2 663. der Hodenſack. IĄDROWY, - a, - e, od iądr, Kern=; Hoden=. Iądrowy worek. *Wey. An.* 80. iądrownik). IĄDRZYSTY, - a, - e, iądr pełny, albo iądr wielkich. *Cn. Th.* vielkörnig, voll Körner, groſskörnig. Pochodz. *Iędrny*, *iędrzny*, *iędrzność*.

IADWABNIK *ob.* Iedwabnik.

IADWICHNA, - y, ż., IADWISZKA, - i, ż. *zdrbn.*, poduszeczka od kobiet szyiących do zatykania śpilek używana, das Nadelküſſen. *Tr.* Suknia na kroy w kawalce pod modę idąc, ledwo potym córkom na iadwiżkę przydadź się może. *Mon.* 69, 592.

IADWIGA, - i, ż., Hedwig, *Sr.* 2. Hada, Iadwiga, króla Ludwika corka, przez zamęźcie z Iagiełłą, Polkę z Litwą złączyła. *Kras. Zb.* 1, 385. *Adwiga. *Biel. Sw.* 131. - §. Iadwiga, ſtatek pewny niewielki, do którego potrzeba ludzi 4, 6, 8; łasztów bierze 10, 16. *Mag. Msc.* ein kleineres Flußfahrzeug.

IADZWINGOWIE *ob.* Iazygowie.

IAGA, - i, ż., Iachna, *Agnes. Jabł. Her.*, *Teat.* 54 *c*, *a ii.*; *ob.* Iagnieszka, Agnieszka, Iagusia.

IAGIEŁŁO, Jagello, *iuż do pierwszéy, iuż do drugiéy deklinacyi należy. Zmiękczmy to imię, i na kształt cudzoziemskich, powiększmy ie końcową głoską* n, *pisząc i mówiąc, podług dobrego dawniéyszych ksiąg zwyczaiu* IAGIELLON; Gen. IAGIELLONA, *skąd dobrze wypłynie przymiotnik* IAGIELLONSKI, - a, - ie, *lub* IAGIELLOW, - a, - o *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 110. Jagellonisch. Władysław Iagiełło, Wielki książę Litewski, przyiąwszy chrzest, stał się małżonkiem Iadwigi, i Wielkie Xięstwo Litewskie z koroną Polską złączył. *Kras. Zb.* 2, 578. IAGIELLONCZYK, - a, *m.*, syn Iagiellona, Sohn des Jagello. Władysław i Kazimierz Iagiellończyk. *Kras. Zb.* 1, 386. IAGIELLONIA, - ii, ż., z domu Iagiellońskiego pochodząca, eine aus dem Jagelloniſchen Hauſe. Annie Iagiellonii, żonie Batorego, rękę ś. Katarzyny przywieziono. *Bals. Swięt.* 2, 572. IAGIELLONSKI, *IAGIEŁŁOWSKI, - a, - ie, Jagelloniſch. Iagiellońſki dom Polską rządził aż do Zygmunta Augusta. *Kras Zb.* 1, 386. Wspaniały synu pięknéy Rakuszanki (Ianie Kazimierzu), A Iagiełłowskiéy krwi prawie ostatki. *Kochow.* 263. Iagiełłowska postać Kazimierza. *ib.* 262 Serce twoie kocha się w Iagiellońskiéy akademii. *Birk. Kaz. Ob. G 3 b.* w Krakowskiéy.

IAGIENKA, - i ż., Iagnieszka, Agnieszka, Agneschen. Spiewaiąc pełniliśmy duszkiem miodek słodki, Ten za zdrowie Iagienki, tamten za Dorotki. *Zab.* 1, 187. *Nar.*, *Teat.* 24 *c*, 38.

IAGLANY, - a, - e, od iagieł, von ausgeſchlagnen Hirſenkörnern, Hirſen=; *Bh.* gahelný. Kleiek iaglany w febrach bardzo iest pożyteczny. *Lad. H N.* 137. Hirſenſchleim. Iaglana kasza *Bh.* gahelna kaſſe, tłucze się z prosa. *Kluk Rosl.* 3, 143. Hirſengrütze. Iaglany placek *Bh.* gahelnjk. - IAGLASTY kamień, *cenchrites*. *Plin.* 37, 11. ein gewiſſer hirſenähnlicher Edelſtein. *Cn. Th.* Liszaie iaglaste albo krupiaste, pomykaiące się, ciało szpecące, maść ta spędza. *Syr.* 244. do iagieł podobne, hirſenähnlich. IAGŁY, *Gen.* iagieł *plur.* (*iagła* źle zamiast *iagły*. *Dudz.* 29., *Bh.* gahly, *Gen.* gahel; *Sr.* 2. jagli, pschoßo; *Sr.* 1. jaly, pahwa = proso; *Cro.* jagli, proszena kassa, kashicza; *Vd.* jèglizhi, prosau = proso; jaglizhi = kasza; *Sla.* prosena kasha; *Rs.* ячна. Prosiane kaszywa iaglami zowiemy. *Syr.* 1006. Proso, gdy będzie otłuczone iaglami mianuiem, drudzy kaszywem prosianym, inni pszonem. *Syr.* 1005. Iagły robią się z prosa, przez otłukanie w ſtępach. *Kluk Rosl.* 3, 265. ausgeſchlagne Hirſenkörner, Hirſengrütze. Iagły tłuczone w ſtępach pięknieysze będą, aniżeli po młyńskim kamieniu. *Haur Sk.* 13. Gdy będzie proso, będą i iagły smaczno się iadły. *ib.* Przyszedł czas, iuż twe proso na iagły się zmełło. *Pot. Pocz.* 22. Rzekłbyś, że iéy kto iagły na podołku praży, Tak ią miłość zażegła. *Pot. Arg.* 393.

IAGNIAK, - a, *m.*, baraneczek, iagnię samiec, das Bocklamm. Wilkowi odpowiada iagniak szczérze, Ia ſię ieszcze u macierze. *Jakub. Bay.* 22. Iagniak iary. *ib.*, *ob.* iarlik. IAGNIĘ, - ięcia, *n.*, IAGNIĄTKO, IAGNIĄTECZKO, - a, *n.*, *demin.*, *Bh.* gehnė, gehn'atko *f.* gehnice; *Slo.* gehn'a, gehnė, gehnice; *Sr.* 2. jagne, jagnetko; *Sr.* 1. jahnio, yeno, jahniatko, yenicza; *Vd.* jagne, jagnizh, agnjize, jagnizhe, aguje: *Crn.* jagnė, bizhk, *f.* jagniza; *Cro.* janchez, agnecz, janye, janyecz, janychecz, janye, berko; *Dl.* jaganacz, janacz, janye (yayacz z baran); *Sla.* jagnje; *Bs.* jagagnaç, jagne, jaganciech; *Rg.* jagnaz, jagnich, jagniza, jagne; *Ross.* агня, агнецъ, агнёнокъ, *f.* агница; *Eccl.* агня, агня, агнчикъ, агнёночекъ (*Hg.* jůh, juhotſka *ouis*; *Hg.* baranyka *agnellus*; *Lat.* agnus, *Ital.* agnello; *Gr.* ἄμνος, ἀρνίον, *Chld.* ארנא ana), das Lamm. Owca, gdy ſię okoci, urodzone miode zowie ſię iagnięciem. *Kluk Zw.* 1, 255., *Bh.* gehnj ſe, bahnj ſe koci ſię owca; *Rs.* агниться, объягниться. Kotna owca *Rs.* суягная. Iagnię dwuletnie *Bh.* zubak. Owca częſtokroć po parze iagniąt razem rodzi. *Lud. H. N.* 124. Naymłodsze z moich owiec iagniątko wybiorę. *Przyb. Ab.* 122. Napaſtował wilk srogi iagniąteczko miode. *Zab.* 9, 31. *Zabł.* Teraz ze lwa iagniątkiem ſię ſtaie. *Skarg. Dz.* 884. Wdzięczną łaſkawością są podobni iagniątku. *Brud. Oſtat. H.* 3., *Ec.* агница tytuł Bogarodzicy i SS. Męczennicząk. (cf. baran, baranek). IAGNIĘCY, - a, - e, od iagnięcia, Lamms-, Lämmer-, *Boh.* gehněcí; *Sr.* 1. yenacze; *Crn.* jagnetov, drobenſke; *Vd.* jagnezhen, jagneten, jagnezho; *Bs.* jagneti; *Cro.* janyechi, janchev; *Rg.* jagnetni; *Rs.* агнчій, агнячій. Pierwsze ośm zębów, które ſię iagniętom przez dziąsła przerzynaią, nazywaią ſię mleczne albo iagnięce zęby. *Wolszt.* 106. Iagnięce mięso nieſtrawne. *Sien.* 273. Sok mięsa iagnięcego ieſt bardzo tuczący. *Dyk. Med.* 2, 634. IAGNIĘCINA, - y, ż., *Bh.* gehnetina; *Vd.* jagnetina, jagnezho meau; *Cro.* janyetina (*Bs.* jagnettina *pellis agnina*); mięso iagnięce, Lammfleiſch (cf. baranina). W lecie zdrowsza iagnięcina, w zimie wołowizna. *Sak. Probl.* 147. - IAGNIESZKA, - i, ż., Agnieszka, Agneczka, Iaga, Iachna, *Agnes*, Iagusia *dem.*, Agneſ. IAGNIESZCZYNY, - a, - e, od Iagnieszki, Agneſ-. Iagnieszczyna regula naſtała R. 112. *Teof. Zw.* 34. - *IAGNIONOSZ, *Ec.* агнценосецъ *Gr.* ἀμνοφόρος. *IAGNIOPASTERZ *Eccl.* агненáстырь. *IAGNIORZEZACZ *Ec.* агнцерѣзецъ, *Gr.* ἀμνοτάμος.

IAGODA, - y, ż., IAGODKA, IAGODECZKA, - i, ż., *Bh. et Slo.* jahoda, gahoda, gahodka, gahudka; *Sr.* 2. jagoda, jagwoda; *Sr.* 1. yahodka; *Bs. et Rg.* jagoda, jagodiza; *Sla.* jagode; *Vd.* jagoda, jagodiza, jagode, Lobeka, sernu; *Crn.* jagoda; *Ross.* ягода, ягодка; *Ec.* ягодица. Iagoda, *bacca*, die Beere, ieſt okrycie soczyſte, maiące w sobie ziarna gołe, bez innego okrycia, iak agreſt, porzeczka, winogrono. *Botan. Nar.* 127. Bzowe iagody *Bh.* kozynka, gahudko bezowé, bezynka, bzynka; *Sr.* 1. bojanki; *Sr.* 2. báſowki. Nie każda iagoda malina, Bywa czasem i smrodynia. *Dwor. F.* 2. Nie wiesz, że z słodkich iagod rozynki bywaią? I róży, chociaż uschnie, przecięż używaią. *Simon. Siel.* 47. I iagodąby ſię z nim rodzielił, z i iaia bez niego nie zje. *Cn. Ad.* 280. auch den letzten Biſen theilt er mit ihm. - Iagody czerwone, = poziomki, Erdbeeren. - *§. Iagody śliwne (śliſki) mało tuczą człowieka. *Cresc.* 391. Iagodom *brzoſkwiniowym iaką pomoc dawać, aby nie opadały. *ib.* 391. brzoſkwiniowe). Naymilszego syna swego tak gorzką iagodą częſtuiesz. *Bzow. Roż.* 65. gorzkim trunkiem, kielichem). - *Botan.* Wilcze iagody *ob.* wilcze, *ob.* pokrzyk. - Liſtna iagoda, = ięzyczkowe ziele, *lis lingua*, das Zungenkraut. *Syr.* 1457. Iagoda babia, *ziele*, *laurus Alexandrina*, das Haubblatt. *ib.* 1460. - §. No moia iagodo, moia droga perełko. *Teatr* 43 c, 83. rybko, gołąbku, Täubchen, Herzchen. - §. Dała sobie zebrać panieńſtwa iagodę. *P. Achon. Jer.* 410. cf. wieniec, kwiat, das Kränzchen der Jungferſchaft. - §. Slinne iagody, *tonsillae*, ſkładaią ſię z wielu gruczołków i odłączaią wiele flegmiſtéy wilgoci. *Weyh. Anat.* 179., *Bs.* zavratak. - 2) iagody, = policzki, die Wangen, die Backen. cf. *Gall.* joue, *Jt.* gote; *Bh.* lice, licko; *Slo.* lice; *Vd.* liza, zhelust, lyze; *Cro.* licze, zhelust; *Rg.* obraz; *Sla.* obrazi; *Rs.* щека, щока, скула; *Ec.* ланита (*Rs.* ягодицы półdupki). Myszka czworograniaſta i myszka trębacz zwana, formuią policzki albo iagody. *Kirch. Anat.* 119. Krople łez sierotek z iagodeczek ich pochop wzięły aż do nieba. *Birk. Kant. A* 3 *b.* Uważam iagody iéy ſkropione łzami. *Teatr* 30 *b*, 68. Iagodki twe okrągluchne, I uſteczka rumieniuchne. *Groch. W.* 360. Iagódki ſię uśmiechaią, i twarzyczka ſię wypogadza. *Teat.* 10 *b*, 49. Gdzież ów alabaſtr czoła? gdzie iagód roże? *Mon.* 70, 383. - §. Iagodka, *coccus*, Scharlachwurm, Kermes, Schildlaus, rodzay owadu, którego poczwarki przy korzonkach roślin, na kształt iagodki, przyczepione bywaią, iak na przykład nasz czerwiec. *Kluk Zw.* 4, 78. IAGODNIK, - a, *m.*, *Rs.* ягодникъ, sok z iagod, Erdbeerſaft. Po objedzie od pragnienia używałem gruszowników, jabłeczników, i iagodników. *Xiądz.* 77., *Bh.* gahodnjk zbieracz iagod; trawa poziomkowa, *Sla.* jagodna trava. IAGODNY, - a, - e, do iagod, Beeren-, *Rs.* ягодный. Iagodny owoc ieſt mały, miękki i soczyſty, maiący w sobie drobne ziarna lub peſteczki. *Kluk Rosl.* 2, 12. Tameśmy ſię przez iagodne krzewy przedzierali. *Przyb. Ab.* 55. IAGODORODNY, - a, - e, *bacciser.* *Cn. Th.* Beeren erzeugend, *Rg.* jagodorodan. IAGODOWY, - a - e, Trauben-. Błonka iagodowa w oku, *uvea*, ktorey przednia część w środku dziurawa. *Kirchh. Anat.* 83., *Sak. Pr.* 26. Iagodowe drzewo. *Mon.* 74, 763. - §. licowy, oblicżny, Wangen-, *Bh.* licnj; *Ec.* ланитный. IAGODZIANY, - a, - e, co zwłaszcza z winnych gron ieſt, *uveus. Mącz.* von Beeren, Weinbeeren. *IAGODZINA, - y, ż., *cum emphasi*, grono, die Traube. Tu kłosy zbóż jak woyſka, wſtały na równinie, Tam nizkie iagodziny na dół głowy kiną. *Przyb. Milt.* 222., *Bh.* gahodina krzew poziomkowy, borówkowy. IAGODZISTY, - a, - e, rzęsiſty, pełny iagod, beerenreich, traubenreich, traubig, *acinosus. Cn. Th.*, *Crn. et Rg.* jagodaſt). Iagodziſte a słodkiego owocu drzewa ſtaray ſię mieć, gdzie masz pszczoły. *Cresc.* 596.

IAGUSIA, IAGUSKA, - i, ż., *demin. nom.* Iaga, Iachna, Iagnieszka, Agneſ. Niemasz tu tych przykrych mizgusiek, Młodych o siwym włosie Iagusiek. *Zab.* 9,

Sig. *Zabl.* Iagusia pokoiowa. *Teat.* 24 *c.* 36.; *ib.* 46, 26. Ciszey Iagusiu. *ib.* 54 *d*, 23.

IAIAK, - a, *m.*, - *Enchiridion*, rękoieść abo co inszego, co się w ręku nosi, książeczki małe; też kordzik, "iajak, deczka. *Mącz.* cf. tasak.

IAIE, - ia, *n.*, *in plur.* iaia *lub* iayca, *Gen.* iaiec. *Kpcz. Gr.* 2. *p.* 161., *Bh. et Slo.* wegce; *Sor.* 2. jajo; *Sor.* 1. wco, jajo; *Vd. et Crn.* jaize, aize. *Cro.* jajcze; *Bs. et Ra.* jaje; *Rag.* jáje; *Ross.* яицо, das Ey (*Holl.* Ey, *Suec.* Egg, *Dan.* Aeg, Eg, *Isl.* egg, *Anglos.* aeg, *Agl.* egs, *Gall.* oeuf, *Ital.* occo, *Hisp.* hueue, *Lat.* ovum, *Gr.* ὠον); biało ręki, z iaia. *Teat.* 16 *c*, 68. Iaskurze *Rs.* кожа, cf. kukoszka). Iaie składa się z żołtka i białka, cienką plewką powleczonego, co wszystko zamyka skorupa wapnista. *Zool. Nar.* 214. Iaie czcze, ein Windei, *Cro.* slapertek, slepertek; *Dl.* humchyak). Iaie smierdzące *Bh.* pukawec. Iaie pod kokosz *Bs.* polosgiak, ptic, koje se drriagi na ghgnizdo). Iaia szeroki koniec *Bs.* mira. Iaie miękkiey skorupy abo w plewce, ein weichhäutiges Ey, ohne harte Schale. Iaie zaległe *ob.* zaiec. – Iaia miękko warzone, w rozmorzki, w rozmorzki *qu. v.*, *Sla.* jaja na umàk, weich gekochte Eyer. Iaia twardo gotowane dobrego potrzebuią do trawienia rzęska. *Krup.* 5, 86., *Sla.* jaja na tvèrdo). Szkoda ciep. świeżego iaia, bo mu zdrowsze twarde. *Sak. Pr.* tu takiemu takie; dobra Matyaszowi plotka, szkoda pszennego chleba). Iaia sadzone, gesekte Eyer *ob.* zarzucane. – Iaia na wodę puszczane *ob.* pertuta. – Iaia smażone *ob.* frytata. – Iayca przewarzane. *Syr.* Szarz. Pustelnicy ci samemi ptaszemi iaycy (iaycami ptą) *Warg. Cez.* 77. Dał mi ieść iaia bez soli, koszmą przy stole siedzi bez żartu. *Pot. Jow.* 162. Iaia bez niego nie zje. *Cn. Ad.* 280. cf. i iagody bez niego nie zje, er theilt jeden Bissen mit ihm. Wyprawił Kniaź do Olgierda posły bucznę, obiecuiąc go w Wilnie przywitać szablą i ogniem, abo krasnym iaiem na przyszłego roku wielki dzień abo wielka noc. *Stryik.* Iest bowiem zwyczay Rossyan, w wielkanoc darować iaie malowane, upstrzone, całuiąc się, mówiąc: Chrystus zmartwychwstał, *ob.* pisanka; *Vd. et Crn.* pirh, velikonočna jaize, erdezhu jaize). Olgierd Kniazia przywitał w cerkwi iaiem wielkonocnym. *Stryik. Gon.* Q. – Wszystko mi smarownie idzie, iak po iaiu. *Opal. sat.* 2. Iak po mydle, iak po stole. – Okręt iuż chwieie się iak iaie. *Chrośc. Luk.* 33. – Woynę domową rozpoczęte na iaiu. *Chrośc. Luk.* 33. t. i. nimby wybuchła, w kolebce, *in herba*, erstickt den Bürgerkrieg in der Wiege. Mędrsze dziś iayca, niż kokosze. *Rys. Ad.* 39. Kurzątka niż kury, *Rs.* цыпа курицу учамъ, das Ey ist heut zu Tage klüger als die Henne. Iużci dziś nietylko kury mądre, ale też i same iayca. *Glicz. Wych. P.* 4 *b.* Cóż lepsze, kokosz czyli iaie? *Chrośc. Luk.* 163. Z nieni się z iednego iaia wylągł. *Kosz. Lor.* iednéy matki). Stać za iaie, abo: nie stać za iaie, s za nic nie bydź mianym, nic nie wartać, für nichts geachtet werden, nichts gelten, keinen Werth haben. Siły w swey młodości nie maią za iaie. *Prot. Kont. C* 4. Serce, męztwo, uroda, dzielność obyczaie, Te rzeczy w niedostatku nie stoią za iaie. *Czachr. Tr. B.* 1. Cnota dziś u nas, widzę, nie stoi za iaie. *Błaż. Tl. B.* 2 *b.* Tytuł w chorobie nie stoi za iaie. *Bies. A.* 3. Zwierzchność o swych niedbała, nie stoi za iaie. *Gwagn.* 66. Musi zmienić postawę, musi obyczaie, Bowiem statek z powagą stoi tam za iaie. *Rey Wiz.* 27 *b.* Praw i sprawiedliwości powaga za iaie. *Ryb. Gęsl. C* 3. Póki dość wełny skąpey Prządce staie, Suiferć nam za iaie. *J. Kchan. Dz.* 122. – Iako iaie iaiu podobne, tak nauka Mahometska do Samosetańskiey. *Bial. Post.* 82. cf. kropla kropli; kubek w kubek. – 2) iaie, miarka aptekarska. *Cn. Th.* das Maaß einer Eyerschaale, Weź iay sześć soku iabłecznego. *Tr.* – 3) iayca, iądra, die Hoden, die Geilen. Wykupiłby się iako bóbr nawet iaycami, Nie tylko ręką, nogą, by iedno można. *Opal. sat.* 75. IAIECZNICA, - y, *s.*, omlet *z franc.*, iaia smażone, rożnym sposobem, cf. frytata. *Wiel. Kuch.* 407. gerührte Eyer, *Bs.* priganica; *Cro.* czvertje; *Sla.* jaja na tavi; *Vd.* zvertje, zverzha, ozvrietje; *Crn.* zvèrk; *Rs.* яичница. IAIECZNIK, - a, *m.*, *Boh.* wagečnik; *Vd.* jaizhnjak, jaizhnik; *Rs.* яичникъ (2. przekupień iaieczny). U ptaków samiec iest iaiecznik, *ovarium*, der Eyerstock, gdzie na słupeczku iaiá iak ziarneczka osadzone w czasie rosną. *Kluk Zw.* 2, 5. Iaieczniki czyli iądereka kobiece, są ciałeczka białawe, przyczepione do boków spodu macicznego. *Dyke. Med.* 2, 639. – §. kołacz z iaiec, grzybek, ein Eyerkuchen, *Bh.* svitel; *Crn.* jajnék; *Pg.* jaajnik. IAIECZNY, - a, - e, od iay, Eyers, *Bh. et Slo.* wageční; *Rs.* яичный. Iaieczna czyli iaykowa skorupa; *Rs.* яичная скорлупа cf. zapartek). Iaieczney figury. *Boter* 34. iaykowatey, *Rs.* яицеобразный. Iaieczna kasza. *Haur Kk.* 86. iaykiem zaprawna). Gniazda iaieczne, lub iaieczniki, iądra białogłowskie, *ovaria*. *Krup.* 2, 163. (*Crn.* jajzhnost z obfitość w iaia). IAIOWY, - a, - e, od iaia, Eys, iaiowa figura, owata, ein Oval, eine eyförmige Figur. *Tr.*, *ob.* iaykowaty. IAIUSZKO, - a, *n.*, *dem.*, n. p. małe iaiuszka. *Wey. An.* 103. Eyerchen.

Pochodz. *iayko*, *iayłowy*, *iayłowaty*, *iaykorodny*, *iaykonośny*.

IAK, IAKO *adverb.*; cf. *adj.* iaki (od dawnych i teraźniéyszych, nawet i w dyalektach, *iak* i *iako*, bez różnicy używane, wyiąwszy chyba iedno znaczenie przysłówka iako, *qua*, *prout*, o czym niżéy. Atoli teraz zwyczayniéy piszą i mowią: *iak*, *Bh.* jak, gak, gako, ktérak; *Slo.* gak, gako, gakojšto, gakšto, gakobi, kterak; *Sr.* 2. ak, ako, kak, ka, kakj, kadgar; *Sr.* 1. jak, jako, yako, ako, hako, kak, kah, kaj, kasch, kaisch, na kayke waichno; *Vd.* kaku, kaker, koku, kader (*Vd.* jak z wyborny); *Crn.* koku, kèd, kuker, lihkoker; *Cro.* kàk (ják *fortis*), jako; *Dl.* kako, kakko, *Sla.* ako, kako (ják z mocny); *Rg.* jaknó, kakko, kakkono, koo, na nácin; (ják *validus*); *Bs.* jako, kako, kakono; *Ross.* какова, какъ; *Ec.* кáко, яка, якоже, cf. *Gr.* καθο, *Hebr.* כ ka, ke, איכה, איך ech *quomodo*). §. proste zapytanie: iak? z iakimże sposobem? na iaki sposób? do którego stopnia? dokąd? wie? Iak to? *Resp.* oto tak? *Teat.* 29. 6. Iak się masz? iakoć się powodzi? *quomodo tibi res se habet? Mącz.* Pytali go: iako się wyspał téy nocy? *Sk. Zyw.* 193. Iakby się miał? pyta się chorego lekarz. *Zab.* 16, 361. Iak wiele? ile, siła? *Vd.* kuliku, kolkain? *Cro.* kuliko). Iak daleko? *Vd.* koku delezh?)

Iak wielki? *ob.* ili, ilki). Ale iak to teraz będzie? *Teat.* 54 *c, d ii.* *Cum enclit:* No! iakże mi się masz? *Teat.* 68. was machſt du denn? To macie tam dwór osobny? *Resp.* A iakże? *ib.* 19, 40. iak inaczéy? nie inaczéy! wie anders? freylich! = *Indirecte:* Nie iak wiele patrz, ale iak dobrych. *Cn. Ad.* 599. Nie na tym zależy, co mówisz, raczéy na tym, iako mówisz. *Zab.* 12, 262. *Dudz.* Iako to wielkie dygnitarſtwo, iako wysokie dostoieńſtwo, iakiego człeka potrzebuie, cudnie pokazował. *Warg. Wal.* 112. Co szczęśliwy, to szczęśliwy, tylko nie wiem, na iak długo. *Teat.* 22 *b*, 5. W każdéy sprawie siła na tym należy, iako się co albo mówi, albo czyni. *Gorn. Sen.* 59. Ma chęć ukraść; ale nie wie iako; wszyſtko pobraliby ludziom, by iako mógł. *Karnk. Kat.* 352. – *Narrando:* Doniesiono hetmanom, iako hardzie Aryowiſt mówił, iako nam z Francyi wyieżdżać kazał, iako ią sobie przywłaszczał, iako iego konni na nas natarli. *Warg. Cez.* 31. – *Admir:* Oto iako wielki ogień! 3 *Leop. Jac.* 3, 5. oto ilić ogień. 1 *Leop.*). Iakoż się tu dziwować! *Gorn. Sen.* 562. – Iak, nie? = czy sposób, nie? n. p. Owoż to Hanulka moia; iak to iéy nie kochać? *Teat.* 54 *c, d ii.* czyż można iéy nie kochać, wie iſts möglich? iſts wohl möglich? kann man anders? als . . . O dobry narodzie! iak cię nie kochać! *Dyar. Gr.* 294. *Stan. Aug.* – *Affirm.* i iak, = iak naymocniéy, und wie! = aufs ſtärkſte! Czy ią kocha ieszcze? *Resp.* oy! i iak kocha! *Teat.* 22 *c*, 29. Dobrze to powiedziano; I iak dobrze! odpowiedział. *Kras. Pod.* 2, 140. arcydobrze, nie można lepiéy). Wszak go We Pan znasz? *Resp.* i iak ieszcze! *Teat.* 47, 20. Ma-ż on służącego? *Resp.* i iak ieszcze żywego chłopca, nie mazgaia! *Teat.* 46 *b*, 64. – *Cum encl.* a iakże? = iak inaczéy? = iużci! wie anders? freylich! A iakże? to ieſt nayiſtotniéysza potrzeba. *Teat.* 17 *b*, 48. – §. *Comparando* iak, iako, takim sposobem, iakim –, tak – iak, na kształt, wie, als, ſo wie. Iak świnia się w prochu walał. *Jabł. Ez.* 144. Za rozrywkami, iak dziecię za motylem uganiaią się. *Teat.* 19 *c*, 21. (Iak piorun, iak ptak poleciał, *wyraża się też per Inſtrumentalem:* poleciał piorunem, ptakiem. *Ld.* n. p. Przysłany Młocki gońcem z tą nowiną. *Tward. IV. D.* 2, 116. als Kourier. Wieczerzał on gościem na pewnym mieyscu, a drugiemi proszony. *Gorn. Sen.* 191. iako gość, als Gaſt). Mówisz to, iako człowiek poczciwy, niech cię ucałuię. *Teat.* 30, 26. Iakoby na łotra wyszliście z mieczmi poimać mię. *Sekl. Mar.* 14., *Rs.* яки, якиры. Dobrześ to rzekł, że iakoby, bo niewłaśnie tak było. *Pimin. Kam.* 362. Iak na urząd *ob.* urząd. Iak na wybór *ob.* wybór). Oczki gwiazdom podobne, Usta iako koralowe. *Groch. W.* 343. Iak swe iedyne dobro cię miłuie. *Paſt. F.* 139. Wszyscy Iana iako proroka maią. *Sekl. Math.* 21. za proroka, ſie halten ihn einem Propheten gleich, oder für einen Propheten. Ieden iako drugi; na iedno kopyto wszyscy. *Cn. Ad.* 307. Chłop chłopa pobił, Pan wziął do kalety, Chłopom przykazał: milcz ty, iako i ty. *Brath. J.* 2 *b.* Bali się przedtym Turcy, iako żadnego na świecie potentata bardziéy, króla Perſkiego. *Klok. Tur.* 118. Ludwik kochał Węgrów, iako dziedziczny ich król, Polacy mu byli *iak* obcemi. *Nar. Hſt.* 7, 2. na kształt obcych, *quasi*). – *Mathem.* Kropka oddzielaiąca dwa wyrazy każdego ſtosunku, znaczy: *ma się do*; a dwie kropki (:), oddzielaiące dwa ſtosunki, znaczą *iak*, n. p., 7 . 9 : 12 . 14 siedm ma się do dziewięciu, *iak* 12 do 14, albo 7 ieſt do 9, *iak* 12 do 14. *Jak. Math.* 1, 138. – *Cum Conjunct* iakby, iakoby, = tak iak, prawie iak, niby tak iak, als wie, als ob, als wenn, ſo gut als ob. Żubr kształtem iakoby byk wielki. *Warg. Cez.* 142. Hey kto nie był na tey ſkale, iakby nigdzie nie był. *Karp.* 7, 45. Iakby go na Tureckiego konia wsadził. *Gemm.* 110. tak wesoły). On czynił, iakoby nie słyszał. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 10, 27. Nierychło chcieć, ieſt to iakoby nie chcieć. *Gorn. Sen.* 59. Iakby trzech zliczyć nie umiał. *Gemm.* 111. Każdy rzewnie narzeka, iakby już zginął. *Jabł. Tel.* 144. Ieſtem, iakbym nie była. *Teatr* 25 *b*, 6., *Ross.* БУДТО. *Cum indicat:* Xiądz żegna się, i puści cugle z ręku, Koń wierzguie, a xiądz iak nie był na łęku. *Pot. Jow.* 152. tak szybko zleciał, iak gdyby wcale na koniu nie był siedział). NB. *W poprzedniczych przykładach wszędzie dorozumiewa się* tak; *w naſtępuiących przykładach wyrażone znayduiemy* tak, *bądź przed* iak, *bądź po nim.* Iak cię widzą, tak cię piszą, ieśliś w aksamicie, toś Miłościwy, ieśli masz pieniędzy wiele, to już prawie Iaśnie Wielmożny. *Papr. Ryc.* 2. Iako cię widzą, tako cię piszą. *Gorn. Dw.* 114. Niedarmo rzeczono: iako kto z kim, wzaiem mu tak będzie płacono. *Gaw. Sted.* 391. Iako się rzemieślnicy około naczynia swego obieraią; tak też gospodarz obiera się około naczynia gospodarſkiego. *Petr. Pol.* 37. Niemasz w śmierci wierz mi, tak ſtraszneго Nic, iak myśl sama zgonu oſtatniego. *Paſt. F.* 219. – §. Iak, = podług tego iak; według tego iak, wie, je nachdem wie, je nachdem. Wolno u nas, iak kto chce, niech każdy żyie podług swego widzi mi się. *Teatr* 29 *c*, 16. Miesiąc bierze od słońca światłość, podług tego, iako blizko od niego albo daleko chodzi. *Gorn. Dw.* 410. Czy ia go kocham? iak czasem! *Teatr* 25, 118. Nieść każdemu z niewolników każe ciężary, iak kto był mocny, iak młody i stary. *Jabł. Ez. A* 4. Iak kto może, = według przemożenia. *Cn. Th.* Iako możemy, nie iako chcemy. *Cn. Ad.* 302. Iako cię mogę, ieśli nie siłą, tedy przez nogę. *Cn. Ad.* 299. cf. lisia skóra). Iako kogo staie, iako kto przemoże. *ib.* 301. Iak powiadaią. *Teatr* 26, 75. Będzież tu sto snopów? *Resp.* iako do snopa, = według tego iaki snopek, je nachdem die Garbe iſt. – §. *Cauſale:* n. p. Bolesław Krzywousty, iako był miłosierny, rozkazał swoim, aby przestali czynić okrucieństwa. *Bielſk. Kr.* 72. zu Folge ſeines mitleidigen Herzens. Gnóy gołębi, iako ze wszyſtkich naytłuſtszy, pod rok suchy zbyt ziemię wysusza. *Przędz.* 6. Iako człowiek mądry, baczny. *Cn. Th.; pro tua prudentia).* Iako to ia, który sobie nic lekce nie ważę, *utpote qui. ib.* Ludwik kochał Węgrów, iako dziedziczny ich król. *Nar. Hſt.* 7, 2. – §. Iak – tak, = zarówno – iak, eben ſo gut – als. Gwałtem wszyſtkich śmierć bierze, tak z konia, iak z wozu, Tak z łóżka, iako z krzesła. *Pot. Pocz.* 477. – §. iak – tak, *przy powtórzonym verbum*, wyraża iednoſtayny ciąg czynu, drückt die gleichmäßige Fortdauer der Handlung aus. Osieł wiaszący w zboże, iak ie, tak ie. *Jabł. Ez.* 144. er fraß und fraß, in einem fort. Poszła gdzieś, a te krosienka, iak stoią, tak stoią. *Kniaź. Poez.*

Poez. 3, 210. Połmędrków rodzay zjadły z blizka i z daleka, Gdy nie może ukąsić, iak szczeka, tak szczeka. *Kras. W.* 15. Pioruny, iak biią, tak biią. *Teat.* 26, 4. Iak nie widać, tak nie widać. *Zab.* 16, 150. er war nicht zu ſehen und war nicht zu ſehen. Zolw' iako może, iak idzie tak idzie; a zaiąc śpi. *Jabł. Ez.* 52. – *Z opuszczonym Verbum*: Nowy rok po ſtarym idzie, Wszyscy iak w biedzie, tak w biedzie. *Zabł. Z. S.* 34. ſie ſtecken nach wie vor in Noth und Elend. Iak dobrze, tak dobrze. *Cn. Ad.* 289. Iak źle, tak źle, *ib.* 295. (t. i. wciąż się dobrze lub źle powodzi). *aliter* Iak się kto urodził, tak się urodził, dosyć, że żyie. *Teat.* 54, 6. (wszyſtko iedno, iak się urodził, gleichviel wie). – §. Iak – tak z iako – tako, z iakokolwiek, iakimkolwiek sposobem, choć nie naylepiey, atoli; *Sta.* tako tako; *Vd.* taku taku, eno sriedmo dobo, per sriedi, sriednu, ſo ſo; nicht zum Beſten. Musiałem iako tako wywinąć się. *Teatr* 33 *d*, 38. Domy iako tako mieszkalne. *N. Pam.* 9, 267. U mnie trochę ciasno, ieszcze iak dla mnie iako tako, ale dla niego. *Teatr* 26, 72. *ib.* 22 *c*, *ii*. Aby granice były iako tako opatrzone, tysiąc żołnierzy do Rusi wyprawiono. *Bielſk. Kr.* 533. Gdy dzieci iuż iako tako to będą umiały, tedy ... *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 249. Okręt miotany wiatrami, Szedł iako tako w pośrzod nawałności. *Niemc. Dum.* 128. Nowy rok przyszłości dziwno maluie obrazy, niepewne nadal kleiąc iak tak losy. *Zab.* 16, 411. §., *Liczqc*: iak, iako, iakby, iakoby, z około, na, z, beym Zählen: gegen, auf, an, *Sło.* gakoby. Zbito w onym potkaniu iako cztery tysiące mężów. *Leop.* 1 *Reg.* 4, 2. (około czterech tysięcy. *Bibl. Gd.*) Było tych, którzy iedli, iakoby cztery tysiące. *Leop. Marc.* 8, 9. Niosąc przyprawy mirry i aloes, iako sto funtów. *Groch. W.* 216. Iakoby dziesięć, iakoby mila, z bez mała. *Cn. Th.* Godzina była iakoby szotła. *Sekł. Jan.* 4. iakoby dziesiąta. *ib.* 2. Stało się iakoby w miesiąc potym, że .. *Leop.* 2 *Reg.* 11, 1. – §. Iakoby, nieiako, prawie, ledwie nie, gewiſſermaßen, faſt, beynahe. Iego dzieie takie są, że iakoby i nad wiarę wychodzą. *Warg. Wal.* 83. – §., wyraża cały wymiar czasu, mieysca, stopnia wielkości, das völlige Maaß der Zeit, des Raums, des Grades der Größe auszudrücken: Iako Polska iest Polską, nigdy większych zbytków nie było. *W. Poſt. W.* 2, 61. ſo lange Polen Polen iſt, ſo lange als nur Polen ſtebt, waren ... Iako od wieku Polska tu osiadła, Na nię takowa obelga nie padła. *Kochow.* 6. Iak żyie, nie miał podobno muzyki u siebie. *Teatr* 33 *d*, 81. Iako mię matka porodziła, nigdym lepszey nocy nie miał. *Skarg. Zyw.* 1, 193. Będąc bardzo wesoły, pił tak wiele wina, iż iak żyw nigdy go więcey nie pił. *Skarg. Zyw.* 2, 337. in ſeinem ganzen Leben hatte er noch nicht ſo viel getrunken. Iako żywo, *vel* zawsze tak było, *poſt hominum memoriam. Cn. Th.* Polacy żadnego trybutu cesarzom nie dawali, iako żywi. *Bielſk. Kr.* 47. in ihrem ganzen Leben; niemals. Iakom żyw, iako pamiętam. *Cn. Th.* Bohdan hufce swe rozłożył, Iak tylko oko zamierza. *Niemc. Dum.* 134. tak daleko iak tylko, ſo weit nur immer das Auge reicht. A w tym ciemna noc, pod płaszcz rozciągniony, Swiat iako wielki wszyſtek zasłoniła. *P. Kchan. Jer.* 213. die Welt, ſo groß ſie nur immer iſt; die ganze große weite Welt. Pełno twey sławy, iak iest kray szeroki, Słyniesz z wielkiego rozumu i cnoty. *Zab.* 13, 15. *Zabł.* Bezsenny, iak długa noc ſtrawiłem całą. *Hul. Ow.* 9. Cały ſtół, iak długi i szeroki, liczbą zapisał. *Ossol. Str.* 3. – §., *Cum ſuperlatiuis*: ieſtem iak nayniższy sługa Wc Pana, der (gar) allerunterthänigſte. Opiszę, iak naykrócey będę mógł aufs allerkurzeſte. Niech ci to bóg nadgrodzi iak nayobficiey. *Id.* Iak z, tak prawdziwie iak, gatunek przysięgi, ſo wahr als. Nie byłem tam, iak ieſtem żywy, iakem poczciwy. *Kniaź. Pocz.* 3, 129. ſo wahr als ich das Leben habe, ſo wahr ich ehrlich bin. Iakom szlachcic, daię ci słowo na to. *Teatr* 29 *c*, 13. Iak mię kochasz, nie psuy mi mego przedsięwzięcia. *Zabł. Zbb.* 87. ſo wahr du mich lieb haſt; wenn du mich anders lieb haſt. Iakeś officyer, powiedzże szczerze. *ib.* 52 *d*, 26. Iakom dobry żołnierz, że cię na sztuki rozsiekam, ieśli nie oddasz. *Cn. Th.* Często słyszałem to słowo: iakom poczciwy, i rozumiałem, że ludzie w Warszawie poczciwsi, niż indziey bydź muszą. *Mon. a.* 65, 452. Mówże mi teraz iakeś poczciwy i mądry, prawdę. *Boh. Kom.* 1, 394. *Crn.* permejviri). Iak boga kocham, iak sobie dusznego życzę zbawienia, niech mi tak bog miłościw będzie. *Mon.* 73, 347. Iak bóg w niebie. *Teat.* 8, 67. Iak ci bóg i zbawienie twoie ieſt miłe. *Smotr. Ap.* 90. Iakeś grzeczna, nie wspominay nic. *Teat.* 15 *c*, 18. Próżno się broni młodzian nieszczęśliwy, Zginie iak żywy. *Karp.* 1, 122. pewnie). Iako żywo, przeciwnie wszyſtko. *Boh. Kom.* 1, 395. *ob.* żywo). Każdy ma nadzieię co usłyszeć od niego; iako żywo nic. *Zab.* 3, 257. wcale nic, auch nicht das geringſte. – §., między powtórzonym słowem, z mnieysza o to, zwiſchen dem wiederhohlten Namen drückt es Gleichgültigkeit aus. Ieszcze moia iak moia, ale pomyślcie o swoich. *Teatr.* 52, 9. Uroda iak uroda, ale rozum w głowie. *Bies. D* 3. mnieysza to uroda, ale .. Schönheit wie Schönheit, aber der Verſtand ... von der Schönheit will ich gar nichts einmal ſagen, aber ... Słowa iako słowa, *verba dum sint Mącz.* – §., *Adverb. Temporis* iak, iak tylko, iako skoro, z gdy, kiedy, skoro, wann, ſobald, da, als, ſobald als. Iak iey mąż umrze, zaraz się wyprowadzić powinna. *Star. Dw.* 50. Niemasz nad trzy dni, iak przyiechał. *Teat.* 52, 15. Trzy miesiące odtąd minęły, iak go oczy moie nie widziały. *Teat.* 9 *c*, 10. Będziesz z nim mówił, iak ia odeydę, *ib.* 20, 105. Iak póydę za mąż, czyż nie będę panią swoiey woli? *ib.* 14, 58. Iak prędko tak się rzeczy maią ..., *ib.* 34 *c*, 18. Iak tylko ieden Romulus zaczął szukać chwały; miliony ludzi straciły szczęśliwość i pokoy. *Stan. Num.* 1, 55. Weidewut, iako skoro od pospólstwa maiestatem królewskim był odłączon, wodza paszczoł naśladował. *Stryik.* 45. Szermierz iako rychło broń w rękę weźmie, tak wnet poznać, ieśli co umie. *Gorn. Dw.* 42. *Cum emphasi*: Podnosząc nogę ogier, ochotnie z całey siły, iak wilka gramotnie, z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Tręb.* skoro ieno). *§., Takich w woysku wiele, Co *iakże gdy ich chrzczono, nie byli w kościele. *Alb. z W.* 21. aż od tego czasu, gdy .., bis von der Zeit an. *§., iako z, ieśli, wenn, wofern. Przegrażał Grekom tyrańſtwem, iako nie namowią Rusi, aby się od nas odſtrzelili. *Birk. Ex. C* 2 *b*. – §., *Adverb. Loci*, iak, z gdzie, którędy, wo. Bramy Stambulskie są na kształt Rzymskich, oso-

bliwie owéy, iako ieżdżaią do kościoła S. Sebastyana. *Star. Dw.* 10. – *Not. Źle teraz piszą:* „iż nie mam o nim, iak tylko wysokie zdanie". *Czemu nie:* mam o nim wysokie zdanie; *na co to:* iak tylko? *Francuzczyzna! Gol. Wym.* 209. Ona nie ma iak lat 23. *Teat.* 38, 74. Zapewne nie czynił to, iak tylko przez swóy charakter. *ib.* 35 *b*, 120.

Pochodz. *Iaki, Iakikolwiek, iakiś, iakmiarz, iako, iakoż, iakoś, iakże; iakość, iakowy, iakować, iakokolwiek, nieiaki, niiak, kak, ki; iakowość, iednakowy, iednaki, iednakość, dwoiak, troiaki, czworaki, pięcioraki,* etc. *iedynak, iedynaczek, iedynaczka; półtorak, troiak, czworaczka.*

IĄKAC się, ꞏIĘKAC się, – ał, – a, *zaimk. ndk.*, IĄKAĆ *cz. ndk.*, Iąknąć *idntl.*, momotać, blekotać, stammeln, stottern. cf. ięk, ięknąć). zaiąkać się, zaiąknąć się *dk.*, *qu. v. Sr.* 1. pakotać; *Bh.* koktám, zagikam se; *Slo.* zagachtávám se; *Vd.* seslati, jezati, ezlati, zhaklati, keklati; *Crn.* jezati, ezlati, ezlàm, berbotâm, berbózhem; *Dl.* jeszkati, barboriti; *Rg.* jezkati, zajezkivati; *Bs.* zajećkivati, tepati; *Cro.* berbotati, bledeszti, tepeszti, tlapiti; *Rs.* заикнуться, заикаться, лепетать, гугнивить, блекотать, алалакать, *Ecc.* гугнивствую. Była iedna kraina, gdzie każdy się iąkał. *Zab.* 15, 201. Któryż z nas i iednym słowem choć iąknął, oznaymuiąc o tym narodowi! *Smotr. Nap.* 11. cf. ani pisnął). Iąkanie, das Stammeln, Stottern, Gestammle, Gestottre. *Sr.* 1. pakotano; *Crn.* ezlanje; *Cro.* jezkanye; *Rs.* косноязычіе. Powieda tylko bez iąkania. *Teat.* 46, 41. IĄKACZ, IĘKACZ, – a, *m.*, IĄKAŁA, – y, *m.*, lękot, blekot, momot, der Stotterer, Stammler; *Sr.* 1. pakotawcz; *Bs.* zajećkivać, tepać; *Rg.* jezkalo, zajezkivalos; *Dl.* jezkalo, jezkavacz, topav, tepalo; kussavacz, barbora; *Cro.* berbotlyivecz, berblyivecz, bledécz; *Crn.* ezlavz, jezavez; *Vd.* keklazh, zhaklauz, ezlauz; *Rs.* заика, лепетунъ; *w rodz. żeńsk.* лепетунья, *Crn.* ezlavka; *Vd.* keklauka, ezlauka). Często się zaciął, iakoby iąkała, Chociaż go myśl szczęśliwa właśnie w ięzyk żgała. *Zab.* 14, 55. IĄKALSTWO, – a, *n.*, iąkanie, IĄKLIWOSC, – ści, *ż.*, das Stottern, Stammeln, Gestammle, Gestottere. *Cro.* berbotlyivoszt; *Rs.* гугнивость. W krainie tey to iąkaliwa miano, za obyczayność uchodzi i za prawo mody. *Zab.* 15, 201. IĄKAWY, IĄKLIWY, – a, – e, iąkaiący się, stammelnd, stotternd. *Bh.* zagikawý, koktawý, *Rs.* блекотливый, заикливый; *Ec.* косноязычный, гугнивый. Iakże ci podziękuią śmiertelni iąkawi? *Przyb. Ab.* 112.

IAKI, – a, – ie, *Boh.* gaký; *Slo.* gaki; *Sr.* 2. kaki, *Sr.* 1. kaiki, kayki; *Crn.* kak, kajsen, kakershn; *Vd.* kakershni; *Sla.* kakvi; *Dl.* kakovi; *Cro.* kakov; *Rg.* ikakav, ikakva, ikakvo, kakav, kakva, kakvo, kva, kvo; *Bs.* kakau, kakui, kakov; *Rs.* какій, экій, эдакой, кóй; *Ec.* кій cf. ki, cf. *Lat.* qui, qualis (*disling. Rag.* jàk, jàki, *Crn. et Cro.* jak, *Bs. et Sla.* jaki *fortis, strenuus, robustus).* – 1) pytaiąc *directe etc. indirecte*: iakiż, iakowyż? co zacz? was für ein? was für einer? Iaką ci mam dadź książkę! O iakimże to mi mówiłeś malarzu? Ieżeli to zrobię, iaką wezmę nagrodę? Iaki, iak wielki *ob.* ilki? *Bs.* kolicjak). Nie chciał mi powiedzieć, iaką o tey bitwie miał wiadomość. Iaki kto iest, to w iego mocy; iak o nim rozumieią, w cudzey. *Cn. Ad.* 296. Wiesz iaki to lud w naszym kraiu. *Teat.* 47 *c*, *A.* 2 *b*. Po iakiemu ubrany, *ib.* 19 *c*, 26. iakim sposobem, kroiem). Spiewa, djabli wiedzą po iakiemu. *ib.* 30 *b*, 16. *Rs.* пожалуйста. – *Admir. Exclam.* Cóż to za oczki, iakaż twarz, cóż to za lice, Iakże gładkiego toku ciało tey rybaczki! *Zab.* 15, 189. Wczora w iakim tumulcie zostawałem, Co za burze we mnie passye wzniecały! *Teat.* 9, 8. §., iaki *porownywaiąc, bądź to z wyrażonym, bądź z opuszczonym* taki, wie einer, so einer; ein solcher, dergleichen; wie – so. Iaki pan, taki kram. *Gorn Dw.* 107. wie der Herr (beschaffen ist), so ist auch der Diener (beschaffen). Dowcip taki, iakiego trudno znaleść. *Teat.* 17 *b*, 21. Iaka praca, taka płaca. *Cn. Ad.* 286. Iaka rola, takie i nasienie, iakie kwiatki, takie i barwy, iaki robotnik, taka i robota, iaki oracz, takie i oranie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 17. Iaki iest u drzewa korzeń, taki owoc na nim rośnie. *Skarg. Kaz.* 269. Iakim kto iest, i iakim bydź chce, do takich woli, i w takich się kocha. *ib.* 306. Iaki pan, taki sługa. *Boh. Kom.* 4, 18. *Pilch. Sall.* 179. Iaki pan, taki kram, iaki ociec, taki syn. *Gliez. Wych. E.* 1 *b*. Iaki pan, budynku trzeba mu takiego. *Gaw. Siel.* 365. Iaka matka, takie będą dziatki, *Kulig. Her.* 14. Iaka matka iest, taka też iest i dziewka. *Rads. Ezech.* 16, 44. *Slo.* gaká matka, taká katka, cf. iabłoń). Dzieci są takiemi, iakiemi ich mieć chcą rodzice. *Zab.* 15, 298. *Vd.* kar mashka rodi, radu mishi lovi). Takim sam się sława, z iakim kto przestawa. *Zab.* 14, 63. *Slo.* taki chlap, gaki kamarát Z iakim kto żył, zawsze był miewan za takiego. *Simon. Siel.* 62. Iaki kto sam, za takie ma i drugie. *Modrz. Baz.* 262. kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca). Z iaką niechęcią niemasz nikogo ku sobie, taką przyczytasz bratu swemu. *Ossol. Sen.* 35 *quem nemo adversus te animum gerit, eum esse tu credis fratris tui.* Szczęśliwość, o iakiey podobney ani ucho słyszało, ani takiey oko widziało. *Lach. Kaz.* 1, 39. Iakie uczucie ta deklaracya w nas królu i stanach seymuiących sprawiła, dzielicie ie zapewne wszyscy obywatele. *Gaz. Nar.* 2, 259. – §., nie wiedzieć iaki, s. niech będzie iaki chce, es sey auch noch so groß, stark, fürchterlich *etc.* Żeby też nie wiem iakie woysko było, możemy się obronić. *Warg. Cez.* 109. Wielkie te prace, któreby nie wiem iakiego olbrzyma zmordować mogły. *Wys. Jgn.* 64. – §., iaki s, który, ieden, *indeterminate* cf. iakiś, cf. drugi, ein. Porwał lwa Samson, i rozdrapał go, iako iakie koźlę. *Skarg. Zyw.* 2, 1, wie ein Böckchen. Nic boiaźni nie miała, tak iakby iaki anioł w ciele onym była. *Skarg. Zyw.* 2, 50. Wszyscy iako lwi iacy do szturmu pośpieszyli. *Ustrz. Kruc.* 3, 153. wie Löwen gleichsam. Zamyka mię, iak niewolnicę iaką. *Teat.* 30 *a*, 26. Iak się tylko wyruszy z woyskiem, ucieka od niego iaka 14 lub 15ta część. *Pam.* 85, 1, 123. prawie, około, ledwie nie). Wyspa Cypr na iakie sto mil od Syryi. *Ustrz. Kr.* 2, 356. około sto mil, ohngefähr, etwa 100 Meilen. – – §., iaki taki s iakikolwiek, irgend einer, irgend welcher, so so, wie auch immer beschaffen, *Sr.* 1. kaykijšem, *Vd.* kakerboden, *Rs.* какóвскій. *Ec.* онамо (cf. ono). Iaka taka rozgadawszy się mocno, trzepie, bluzga. *Mon.* 74, 141. Z drogi, z drogi iaki taki, bo idzie łaśnie Oświecony. *Teat.* 53 *b*, 14.

ktokolwiek z gminu. cf. taki owaki). Za Witenesa Nowogrodzanie, acz Litwie poddani, iednak iakich takich wolności używali. *Str,ik.* 340. ſie genoßen doch einiger Freyheiten. Nie szyidzie wam nic na iego ludakości, I o[illegible]rzy was iakim takim wczasem. *P Kchan. Jer.* 363. mit einiger Bequemlichkeit. To czynili bogowie ich iacy tacy, atoli czynili. *Birk. Kaw. Malt. B 4 b.* Oblężeni, umyślili, poki siły iakie takie, wycieczką się bronić. *Warg. Cez.* 201. ſo lange ſie noch einige Kräfte hätten. Sypio starał się, aby za wiersze Enniusza iakim takim do wiadomości potomności przyszedł. *Warg. Cez. praef.* irgend wie. Zniewoleni cierpieć tego papieża, woleli iaką takową głowę iednę, niźli dwie z rozerwaniem. *Skarg. Dz.* 875. ſie wollten doch ſchon lieber ein einiges Oberhaupt, wie es auch gleich ſo ſo beſchaffen. Nie czuiąc się mocą do zrobienia gwałtu, umyślila fakcya Moſkiewska na zać w izbie iaki taki tumult, ktoryby był niby śladem przemocy. *Uſt. Konſt.* 1, 146. irgend einen Tumult. Ma taka pomoc *cf.* lżey iść przy koniu. *Cn. Ad.* 287. einige Beyhülfe, irgend einige Erleichterung. Naylepiey nowym iakim takim przestawać. *Skarg. Kaz.* 22. O wę tam trudno, a wino iakie takie. *Skarg. Zyw.* 2, 384, [illegible]kie, der Wein iſt ſo ſo. – §., iaki taki s, iedon i drugi, der und der andere, dieſer und jener. Iaki taki łamał sobie [illegible]nę nad domysłem; ten ucho, ten oko do drawi przykładał. *Ossol. Str.* 3. Iaki taki się koło damy kręci. *Tr.* IAKIKOLWIEK, Iakakolwiek, Iakiekolwiek; IAKISKOLWIEK, Iakaśkolwiek, Iakieśkolwiek, *Boh.* gakykoli, *Slo.* wolagaki; *Sr.* 1. niekaikiſkuli, kaykiſiem; bądź [illegible]ie, wie immer beſchaffen, irgend einer, was nur [illegible] für einer. IAKOKOLWIEK, IAKKOLWIEK, *adv.* [illegible] auch nur immer, es ſey, wie es wolle, irgend, auf irgend eine Art, *Bh.* gakkoli, gakkoliwiek; *Cro.* kakgód, kakgod, *Slo.* ktorakkoli; *Sr.* 1. kajiém; *Rg.* kakkomudgo, *Bs.* kakogod). Czyńcie dobrze wszystkim ludziom iakiekolwiek są religii. *Stas. Num.* 2, 118. von welcher Religion ſie auch immer ſind. Komuż iakakolwiek oyczyznę mila? *Tward. Wład.* 18. Nie chciey ukrywać [illegible]ego udręczenia swego, a może iakąśkolwiek dam [illegible]ę. *Teat.* 53 *d*, 32. *Iakiekoli, *Cresc.* 565 z Czeka zamiast iakiekolwiek). Iakieyśkolwiek nam bóg [illegible]ły udziela, niech ludzkie dobro pierwszy nasz cel będzie. *Zab.* 13, 322. Com, prawi, raz rzekł, iakie to [illegible]wek iest, iuż tak niechay będzie, a nie inaczey. *Gorn.* Ser 319. Iakimkolwiek sposobem auf irgend eine Art. To samo, że mi moich ziomków chwalić miło, Głos moy w piersiach iakkolwiek słabych ożywiło. *Przyb. Lux.* 170. Iakośkolwiek bądź, ia mego stroiu nie porzucę. *Teat.* 27 *b*, 14. Guzman, iakożkolwiek iest srogi, iakożkolwiek iest okrutny, iakożkolwiek nieubłagany, powinien bydź wspaniały *Teat.* 50, 78. chociaż nie wiedzieć iak). IAKIS, – aś, – ieś, IAKISIS, iakasiś, Iakiesiś. *Boh.* gakýs; *Slo.* gakiſi; *Sr.* 1. kaykij; *Rs.* нѣкій. nieiaki, pewny, ein gewiſſer, ein. Iakiś Turczynek zaprosił nas do swoiey galery. *Boh. Kom.* 1, 157. O moim oycu słyszałem, że to miał bydź iakiś garbarz. *Teat.* 27 *b*, 28. Serce twoie skrytym iakimś przerażone iest żalem. *ib.* 9 *c*, 6. Listy iakieś mam do pana, *ib.* 27 *c*, 35. Briefe, des lettres). Ona płacze, patrzy na miesiąc, [illegible]da do obłoków, Wzywa iakichsić cieniów, iakichśić wyroków. *Niemc. P. P.* 3. §., iaki taki, irgend ein. Daymy rolnikom iakąś oyczyznę, a bić się za nię będą wraz z nami. *Karp.* 7,104. (*Iąkliwy ob.* Iąkać, Iąkawy). *IAKMIARZ *Adv. obs.*, cf. nadmiarz *adv.*), bez mała, prawie, ledwie nie, faſt, beynahe, ohngefähr. Za sławą iakmiarz zawsdy człowiek zdanie swe pędzi. *Gorn. Dw.* 22 *et* 60. Szli za Dawidem iakmiarz cztery sta mężów, a dwieście zostało przy rzeczach. *W.* 1 *Reg.* 25, 13. *W. Poſt. W.* 2, 357. (około czterech set. *Bibl. Gd.*) *Fere*, *malem; niektórzy mówią *iakmiera. *Mącz.* Iakmiarz ustawicznie obfite łzy z oczu iego płynęły. *Wys. Aloy.* 61. *Gil. Kat.* 314 *et* 502. *Zrn. Pſt.* 3, 787 *b.* – §., Iakmiarz s tylko. *Kucz. Kat.* 145. z natychmiast. *ib.* 3, 157. (*Bh.* gakomél tak rzekąc, tak mówiąc, niby). (IĄKNĄC *ob.* Iąkać. IAKO *Adv.*, oprócz znaczeń pod *iak* wytkniętych, ma szczególne, wyrażaiące *fac.* qua, prout, t. i. w pewnym względzie, als, betrachtet als, angeſehen als. Iako twóy komendant przebaczam ci; zaś iako twóy szwagier przyciskam cię do mego serca. *Teatr* 47, 96. Atoli nawet i w tym znaczeniu *iak* i *iako* często zarówno się kładą; *ob. wyżey* iak. – IAKOS, Iakoś, *Adv.*, nieiako, nie wiedzieć iak, skąd, iakimśiś sposobem, zufälliger Weiſe, ohne zu wiſſen woher, wie. Iakoś koło apteczki przeszedłem nie chcący, Hanyżek mnie zalecał; trochę nie zawadzi. *Kras. Sat.* 55. Butelka nieznacznie iakoś się wysusza. *ib.* 57. Po ich śmierci prędko się iakoś popsowało. *P. Kchan. Orl.* 1, 417. Zemny się, choćby na to tylko, żeby nam czas iakoś zszedł. *Teat.* 3, 115. iako tako). Czytałem iakoś wolnego dnia komedyą iednę . . . *Zab.* 12, 260. Naturalnie iakoś niewiasty nie kochaią iedne drugich. *Zab.* 16, 287. – §., Dla wielkiego zatrudnienia nie przyszło im aż o szóstey iakoś zeyść się z sobą. *Lub. Rox.* 54. tak koło szóstey ohngefähr um ſechs Uhr. §., Iakoś s iako iesłéś, *ob.* Iak. IAKOSC, – ści, ż., iakowość, *Bh.* gakoſt, jakoſt, gakowoſt; *Slo.* gakotnoſt; *Sr.* 1. kaykoſcj; *Vd.* kakeshnoſt, bitnoſt, sadershnoſt, sadershanje; *Crn.* kakershnoſt, ushafanje, pant; *Rg.* vàrſta, rúka, bitje; *Ross.* качество. (*diſt. Crn., Bs., Rg., Cro.* jakóſt, jakozt *robur, vis, vigor*). z *obyczay, forma, kształt, sposob rzeczy iakiey, *qualitas. Mącz.* die Eigenſchaft eines Dinges. Przypadek iakiey rzeczy któreykolwiek, od którego ią taką abo owaką sowiemy, białą, czarną, gorzką, lekką, ostrą, słabą, ciężką, prędką etc. Iakość iest słowo własne, acz nieutarte. *Cn. Th.* Białość, żółtość, i t. d. iakości zmysłowe. *Cyank. Log.* 12. Iakości pierwiastkowe ciał są grubość, figura, liczba, ułożenie i ruch. *ib.* 52. Spór o dawność powinności bywa miarkowan z rozmaitości uczynków, z iakości osob, i z innych podobieństw. *Szczerb. Sak.* 66. Powściągliwość nie należy w iakości pokarmów, ale ieśli ich w mierze używasz. *Zrn. Pst.* 203. Iakość duszy, *Baz. Hſt.* 29. IAKOTAKO *ob.* iak tak. IAKOWAC, – ał, – uie *cz. ndk.*, nadawać rzeczy którą iakość. *Tr.* einer Sache eine gewiſſe Eigenſchaft geben. IAKOWOSC, – ści, ż., zbiór przymiotów, die Beſchaffenheit, die Eigenſchaften, iakość, die Eigenſchaft. *Boh.* gakowoſt; *Vd.* kakeshnoſt, sadershnoſt, sadershanje). Uważywszy iakowość gruntów, ieszcze uważać należy ich położenie. *Kluk. Rosl.* 3, 74. *Qualitates* Polskim ięzykiem iakowości, pierwsze: *primariae*, wilgotność, su-

choſć, gorąco i zimno; drugie *secundariae* ciężkość, lekkość, miękkość, twardość, ślizkość, chropowatość. *Sak. Pr.* 89-90. Nie iakowość położył lecz istotę, nie rzekł grzesznym, lecz grzechem. *Zygr. Gon.* 105. cf. przymiotnik, rzeczownik). *Sak. Pr.* 56 *et* 239. *Syxt. Szk.* 101 *et* 216. *Syr.* 1236. Wielkość, iakowość i poruszania morza. *Bot.* 1. IAKOWY, - a, - e, iakich przymiotów, iaki, von welchen Eigenſchaften, wie beſchaffen; *Rs.* якобый, какóвъ, какобый. Iakowykolwiek, iakikolwiek, niech sobie będzie iaki chce, wie auch immer beſchaffen. Śmierć iakowakolwiek każdemu niemiła. *P. Kchan. Orl.* 1, 403. IAKOŻ *Adv.*; *Bh.* gałoj; *Slo.* gałſ'to; *Sla.* takójer; *Vd.* kakor, koker, lihtaku. w samey rzeczy też, und in der That auch, und allerdings, wie auch wirklich. Z ciekawości król chciał mię widzieć; iakoż mię w dziwney łaskawości przyimuie. *Jabł. Tel.* 20. Spodziewał się, że ściśnione mrozami bagniska ulacnią mu przystęp do fortecy. Iakoż, skoro tylko ukazały się lody, pomknął się bliżéy ku miastu. *Nar. Hſt.* 3, 43. Obiecał, iż wkrótce nazad przyidzie; iakoż niedługo bawiąc powrócił. *Kras. Pod.* 2, 258. Iuż daley niż od 60 lat Czechowie nie mieli króla koronowanego, iak ż od Wratysława. *Bielſk. Kr.* 96. *scilicet*, námlich. Demokrytusowi się zda, że słońce iest wielkie, iakoż to człowiekowi uczonemu, *quippe homini erudito. Mącz.* IAKOŻKOLWIEK *ob.* Iakikolwiek, Iakokolwiek. IAKŻE *Adv.*, pytaiąc *directe et indir.*, wie? *ob.* iak. Dorozumiewa się nayrzęśniey: *inaczey*, wie anders? Pisałżeś do brata? a iakże? (nie miałem pisać) wie hätte ich denn nicht ſchreiben ſollen. Czy będzie iaka uroczystość w rocznicę imienin Cesarskich? a iakże! das verſteht ſich; freylich! cf. Iuż.

IAKUB, IAKOB, - a, *m.*, imię męskie, Jakob. *Demin.* Kuba); *Bh.* Jakub; *Rg.* Iakob, Iáko, *w rodz. żeńsk.* Iáka, Iakoviza, Iakuacja; *Rs.* Iakoвъ. Iakub patryarcha; ś Iakub, którego mnicyszym zowiemy, brat *powinny Pana Iezusa. *Skarg. Dz.* 47. Iakub, nazwany większy, syn Zebedeusza. *Kras. Zb.* 1, 386. - *Aſtron.* Gwiazda ś. Iakuba, Iakubowa paliczka, *orion*, *iugula. Mącz.* cf. kosa, kosy) *Vd.* palizo na nebi, der Jakobsſtab, der Gürtel des Orion, Iaskomir, promieńmir. - ś. Iakuba droga, *lacteus orbis. Mącz.* die Milchſtraße. IAKUBIEC, - ia, - ieli, - iele *niiak. ndk.*, zjakubieć *Dok.*, głupieć, dumm werden. Tak zgłupiał, tak zjakubiał przy oney swey damie, Że dwa razy niedźwiedzie użytsze są w iamie. *Pot. Poez.* 182. IAKUBOWKI, gatunek gruszek. *Ład. H. N.* 46. Jacobsbirne. *Bh.* Jakubinſka. §. Wezbranie wody na Wiśle zwyczayne na S. Iakob, das Jakobiwaſſer. IAKUBINY *licz. mn.*, uroczystość imienin Iakubowych, das Jakobsfeſt, *Vd.* shentjakopelza. (*Cro.* Iakopovchak: miesiąc Lipiec, *Hg.* szent Iakob hava).

IAŁMUZNA, - y, ż., *Boh. et Slo.* almuzna, *Bh. obs.* ſchuldbar; *Sr.* 1. pamoina; *Hg.* alamisna; *Crn.* almoshna, wugejmę; *Vd.* boshi dar, almoshna, almoshtvu; *Cro.* almuſtvo, almoſtvo, zadùſtvo; *Dl.* zadubina, zaduſtvo; *Rg.* zadúxbina, *barb.* almùſtvo, limosina, zadusobina, dobro djello ucigneno za dusczja; *Rs.* подáхнїе, милостыня, милосынка, *Suec.* almosa, *Dan.* almisse, *Angl.* aelmes, *ital.* limosina, *Gall.* aumone, z *Grecko-łac.* eleemosyna) das Almoſen. Iałmużna, poratowanie człowieka, datek niemaiącemu zwłaszcza sposobu do życia. *Pilch. Sen.* 99. *Miłosierdzie dziś wolą zwać iałmużną. *Budn. Bibl. praef.* Kiedy czynisz miłosierdzie. *Budn. Matth.* 6, 2, *not.* teraz to po Niemiecku iałmużną przezwano," gdy czynisz iałmużnę. *Bibl. Gd.* Owym biegunom nie maią bydź dane żadne iałmużny. *Star. Pot. E* 2. Chodząc do meczetu Sułtan rzuca po ziemi pieniądze, aby kto znaydzie, miał to od niego za iałmużnę: a w Piątki posyła znaczną iałmużnę ubogim na wspomożenie. *Star. Dw.* 49. Iałmużna nędzę człowieczą ratuie. *Hroſt. Odp. Rr b.* Dawać iałmużnę *Vd.* boga jime dati, *Cro.* blagodaruvati). Ten daruie, ów bierze, ten prosi iałmużny. *Zab.* 14, 68. Żyć z iałmużny, iest to nosić łaywę opatrzności. *Zab.* 5, 42 (cf. przez bóg prosić, przez bóg dać, brać. On to był, co na iałmużnie siadał u drzwi kościelnych. i *Leop. Act.* 3, 9. żebrał tam). IAŁMUZNICA, - y, ż., IAŁMUZNICZKA, - i ż., kobieta, co wielkie iałmużny daie, eine Almoſengeberinn. Bardzo była nabożna, i iałmużnica wielka. *Skarg. Żyw.* 1, 183. Wdowa ta była iałmużniczką wielką. *H. Poſt.* IV. 3, 463. Bądź męska, bądź żeńska płeć, wespół łzy swe zaoście, A sobie iałmużnicę swey płakać pomożcie. *Groch. W.* 526, cf. dobrodziyka). IAŁMUZNICTWO, - a, *n.*, urząd iałmużnika, das Almoſenpflegeramt. Zawakowało wielkie iałmużnictwo we Francyi. *Zab.* 11, 361. IAŁMUZNICZY, - a, - e, iałmużnę daiący, Almoſen gebend. Iuż ubyło ubogim iałmużniczey ręki. *Kmit. Tr. C.*; *Vd.* boshjodarſki, almoshtni. IAŁMUZNIK - a, *m.*, *Boh.* almużnik, *Hg.* zadúxbenik, *barb.* almùdnik; *Cro.* almuſnik, almusnik; *Hg.* alamisna ado; *Dl.* zadusbenik; *Ec.* милосмыньнав. który iałmużny daie. *Dambr.* 348. der Almoſengeber. Piast był człowiek prosty, sprawiedliwy, ludzki, iałmużnik. *Krom.* 48. *beneficus in egenos.* Iezus z Zacheusza łakomego wielkiego uczynił iałmużnika, iż mówił: oto połowicę dobr moich daię ubogim. *Skarg. Kaz.* 392. Ian Aleksandryyſki patryarcha dla wielkiego iałmużny czynienia iałmużnikiem nazwany. *Skarg. Żyw.* 63. - §., urzędnik, iałmużnik n. p. we Francyi, duchowny, szafuiący iałmużnami, der Almoſenier, Almoſenpfleger. Iałmużnik będzie powinien chodzić do panów ſtarszych, aby się dowiedział o braci chorey podubożałey. *Bzow. Roż.* 127. - §., 2) *iałmużnik, iałmużnę biorący, der ein Almoſen erhält. Krzyżacy zapomnieli dobrodzieyſtw, które zawzdy znali od krolow Polſkich, ktorych własni iałmużnicy byli zawzdy i są. *Bielſk. Kr.* 175.

IAŁOSZKA *ob.* Iałowica.

*IAŁOWATY, - a, - e, n.p. Nie po kontusie iałowatym ma się dadź poznać szlachcic, ale po cnocie. *Star. Ref.* 32. może żołtawy. IAŁOWCOWY, - a, - e, od iałowca, *Boh.* galowcowý; *Slo.* borowičkowi; *Crn.* brinove; *Cro.* borov, borovichni; *Dl.* szurekov; *Rs.* можжевéловый, можжевельный; *Ec.* смерчій. (*Cro.* jalov *abiegnus*). Wachholders. Drzewo iałowcowe delikatne, lekkie, przyiemnie czerwone i pachnące. Rzeczy z niego zrobione tak są nieśmiertelne, iak cedrowe; ztąd go niektórzy karłowym cedrem zowią. *Kluk. Rosl.* 2, 40. Iałowcowe iagody Wachholderbeeren. *Ład. H. N.* 51. *Vd.* branzhur, brinavo serno; *Rs.* можжевéлина, можжевелинка, можжуха, можжýшникъ. Iałowcowa wodka *Crn.* brinovz). Żywicę iałowcową Sandarakiem zowią. *Sienn.* 359. IAŁOWICA, - y, ż., IAŁOWKA, IAŁOWI-

CZKA, IAŁOSZKA, - i, ż., *demin.*, *Boh. et Slo.* galowicě, galowicka, galuwka, ialowice, ialowicka; *Sr.* 2. jalojza, jalojzka; *Sr.* 1. pawowcza, pawowczka. *Vd.* jalovina, jeuiza; *Crn.* jalovza; jalovina; *Rg.* jaloviza, junizza; *Cro.* junicza, telicza, jalovicza, jalova krava; *Bs.* jalovića, juniça, jalouicića; *Ross.* яловица, телица, нѣмая; die Kalbe, ein Färſenkalb im zweyten Alter, eine junge Kuh, welche noch nicht gekalbt hat, eine Schälbe, eine Färſe U wołow, samica ieszcze nie rodząca, krowa. *Aluk. Zw.* 1, 202 *oppos.* płoducha). Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. W pola zielone woli twoia chodzić iałówka, gdzie iey przykry upał chłodzić To w rzekach miło, to igrać z ciołkami. *Hor.* 1, 209. *Min.* Iałoszka, młoda krowka, *iunix. Mącz.* Szuka swego ciołka iałoszka troſkliwa. *Zab.* X, 59. *Kossak.*; *Hor. Sat.* 198. IAŁOWICZY, - a, - e, od iałowicy, Kalben's, Kuh's. *Ross.* яловочный. Nie będą ze psiéy ſkory iałowicze boty. *Rys. Ad.* 49. Mięso iałowicze. *Petr. Ek.* 94. IAŁOWIĘ, - ięcia, *n.*, *Demin.*, Lat szkotſkich wtory ſtopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. młodych iałowiczek, junge Kalben; *Vd.* jalouje Galdvieh. IAŁOWIEC, Iałowieć, - ał, - ieie *niiok. ndk.*, iałowym bydź, nierodzącym, unfruchtbar ſeyn, gelt gehen. *Bh.* galowěti, zgalowěti. Po dobrym byku rzadko która krowa iałowieie. *Aluk.* Zw. 1, 206. Bywa, że i naylepsze pszczoły iałowieią. *ib.* 4, 264. t. i. nie roią się. IAŁOWIEC, - owca, *m.*, *Boh. et Slo.* galowec iałowec; *Sr.* 1. jachlowz, pawocz, labloz, lechibiern; *Hg.* gyalog fenyö; *Vd.* brinje, shmolje, smolni germ, prinje, serue prinjasto, smolovez; *Cro.* bor, borovichno drévo, czmrèk; *Dl.* szmrek; *Sla.* smrika; *Rg.* amrjék, amrekka; *Bs.* smricka, smrjek; *Rs.* вéрескъ, можжевельникъ, можжевéльничекъ; *Ec.* смерчіе, можделвьникъ, der Wachholder. drzewo niewielkie, którego chrościkowate niedorostki rzęſto widzimy. Rodzi iagodę czarną, która służy na lekarſtwo, na kadzenie. *Aluk. Rosl.* 2, 40. - 2) §. Iałowiec = *Iuniperus. Birk. Chmiel. B* 2 *b.* imię, ein Name. IAŁOWKA *ob.* Iałowica. IAŁOWNIK, - a, *m.*, IAŁOWIZNA, - y, ż., bydło młode ieszcze pożytku nie przynoszące, iałowice, cielęta, Jungvieh. *X. Kam.* (*Vd.* jalovar = paſterz iałowierny). IAŁOWOSC, - ści, ż., niepłodność, die Unfruchtbarkeit. *Vd. et Crn.* jaloſt, jalounoſt (*Cro.* jalnoſt *negligentia*; *simulatio*). Uważać naprzod trzeba żyzność albo iałowość gruntu. *Wyrw. Geogr.* 1, Wiel- kość roślin rożna podług buyności albo iałowości ziemi. *Syr.* 238. - §., Iałowość śmiechu, udawanie Verſtellung *ob.* iałowy śmiech. IAŁOWY, - a, - e; IAŁOWO *Adv.*, *Bh.* galowň, *Vd.* jâl, jalou, jelou; *Crn.* jâl, jalov (jalovy se *abortire*, *Cro.* jalovitisze: *Bs.* jalovitise, izialovitise). *Germ.* gelt, *Suec.* gall, *Dan.* gold), niepłodny, unfruchtbar. Gdzie paſtwy mało, krowa ma wtórego roku bydź cielna, żeby w przod ieden rok była iałowa. *Cresc.* 549. *Cro.* jalova krava, jalovicza; *Bs.* jalova kraua; *Rs.* яловая; *Vd.* krava jelova hodi *opp.* cielna) *Prov. Slo.* I galoweg krawe tela bi podſtrčil *etiam ex innocente faceret nocentissimum*). Wina we Włoszech niektóre przez wiele lat bywaią płonne a iałowe. *Cresc.* 296. Nie rodziło się żadney tam iezierney trzciny, Iałowych pokrzyw i oſtrey sitowiny. *Otw. Ow.* 153. niezdatnych, nieużytecznych, unnütz. *Slo.* galowé wagca iałowe iayka *ova irrita.* Na sery nie zbyt podbierać śmietany, aby twaróg nie był iałowy; bo gdy sér tłuſty, każdemu do smaku przypadnie. *Haur. Ek.* 129. chudy, suchy, mager, trocken). Obietnice w nadzieie brzemienne, a w sam ſkutek iałowe. *Kulig. Her.* 184. czcze, próżne. leer. Zamiaſt liczb, iałowe cyfry. *Nar. Dz.* 1, 193. Będzieli grzeczny na ciele, to w głowie iałowy. *Pot. Arg.* 524. Teś z krzywdą puszczał od siebie, a owych Precz odganiałeś w prośbie swey iałowych. *Chroſć. Jow.* 80. bez ſkutku prośb ich). Tam iałowe cnoty rycerſkie bywaią kędy chciwość złota panuie. *Starow. Ref.* 111. Ludzi było siła tych, których obietnica iałową karmiła nadzieią, bo na potym w samym oszukała ſkutku. *Kulig. Her.* 184. Nie ruszył się Aga z mieysca przeciwko Wezyrowi; ale tylko wysłał oficyera z dosyć iałową ceremonią. *Klok. Turk.* 17. Mowa turecka, będąc przez się bardzo iałowa, Perſką i Arabſką nadiławia się i zdobi. *ib.* 35. Maniery iego były iałowe, choć ſkromności i poszanowania pełne. *Tr. Tel.* 265. Królom pochlebſtwem ſkażonym, swobodne i poczciwe poſtępki, iałowe i surowe się zdaią. *ib.* 265. Mass iednak śliczna muszko (utonąwszy) choć nieco iałową Pociechę ztąd, że zchodzisz śmiercią Ikarową. *Zab.* 10, 193. Iałowo, próżno, czczo, daremnie; leer, eitel, vergeblich. Iałowo tam cnoty rycerſkiéy, kędy mieszka łakomſtwo. *Birk. Kaw. Malt. B.* 3. Zwierzył mu się ze wszyſtkiem; tak nie trzymał iałowo o nim. *Chroſć. Fars.* 467. blaho, licho). §., płacz iałowy, smyślony; płacze choć mu się nie chce, płacze, gdy kto patrzy. *Cn. Ad.* 805. *crocodili lacrymae*, verſtelltes affectirtes Weinen. *Cro.* jalitisze *simulare*, jalnik *simulator*, jalnoszt *negligentia*; *simulatio*; jalen *inuidus negligens*; jál *inuidia*. Iałowy śmiech, *Sardonius risus. Cn. Th.* ein verſtelltes Lachen. Powiedział on to z śmiechem, lecz śmiech był iałowy. *Pot. Arg.* 270. szalony gorzki śmiech. *Mącz.* ein bitteres heimrückiſches Lächeln. Uważasz iak on chodzi, ogładaiąc się to na tę, to na owę ſtronę, a iakimsi iałowym śmiechem powabiaiąc, aby kto przed nim zdiął czapkę! *Gorn. Dw.* 116. - §., bez zaprawy, surowy, unbereitet, roh. Iałową iada kapuſtę lub kaszę. *Tr.*

IAMA, - y, ż., *Boh. et Slo.* gáma, jama, gamka; *Sr.* 2. janima, jamka; *Sr.* 1. yama, yamka, prozneneza, zeme prozneneza; *Vd.* jama, jamiza = gruba, grob; jamina, jamovina = rów; ſkalna jamina = iaſkinia; berlog = jama cf. barlog). *Crn.* jama, jameza, jamenza *fossa*; dupla, duplina = iama, cf. dup'). *Cro.* jama jamicza *foramen*; *specus*; jamichati, *Dl.* jamam *fodio*, *scrobes facio*; szperam *speculor*; *Cro.* berlog *antrum*; *Dl.* gyama; *Sla* jama, jamma = dziura; *Bs.* jamma, jammiça, spiglia, spilla; *Rg.* jamma, jammina, spilla; *Ross.* яма, ямина, ямка, ямочка, dol, dolek; (ямъ ſtacya, poczta, ſtoyka); вертепъ, канура (*ob.* nora), пещéра, печéра (*ob.* pieczara); *Ec.* їама, долъ, їäавина, вертъ, кóлïа, бчерапъ. (cf. *Gr.* χυμή cf. imać, iąć). nora, loch, zwierzęcia w ziemi, n. p. lisów, królików; raków, gadzin; łożysko ich. das Loch, die Höhle eines Thieres in der Erde. Iamniki łażą w borsukowe iamy. *Aluk. Zw.* 1, 392. Kazał pokopać wilcze iamy, lisie nóry, Drzewo zwalać umyślnie.. *Zabł. Firc.* 77. Radabym tam siadła iak liszka w iamie. *Pot. Syl.* 299. Iuż maią w iamie lisa. *ib.* 302. - §., wilcza iama = wilczy dół eine Wolfsgrube. Iamy wilcze cembrują się dylami sosnowemi. *Aluk. Rosl.* 2, 159. Wilczek wpadł w iamę. *Boh. Kom.* 2, 491.

§.; *Anatom.* Iamy oczowe, w których oczy leżą. *Krup.* 2, 72. *ob.* iamka, die Augenhöhlen. Iama piersi, die Bruſthöhle, ſkłada się z tyłu z pacierszów grzbietowych, z przodu z kości piersiłtey, z dołu z myszki przegrodowey... *Krup.* 2, 238. Serce dzieli się na dwie iamy (komory) Herzkammern, żołądkami serca, *ventriculi cordis*, nazwane, to ieſt na iamę przednią abo prawą, i na iamę tylną albo lewą. *Krup.* 2, 240. IAMNIK, - a, *m.*, IAMNICZEK, - czka, *m. zdrbn.*, rodzay psów, które zowią taxami, są nizkie, cienkie, długie, z krzywemi nogami; z któremi poluią na borsuki, wlazłszy bowiem w iamę, daią znać, gdzie się borsuk znayduie. Można ich użyć i na kuny. *Lad. H. N.* 51. der Dachshund. Niedźwiedzie iamniczkami szaszczuł. *Mon.* 66, 386. IAMKA, - i, *ż.*, *Boh.* gamka, *Demin.*, eine kleine Höhle, ein kleines Loch. Węgle w doły, czyli iak dawniey nazywano, w iamki kładziono. *Czack. P.* 2, 179. Myszy polne kryią się w iamkach po rolach. *Lad. H. N.* 113. Kot długo koło myszey iamki chodził. *Czach. Tr. G 4.* - *Anat.* iamki oczne, są to dwie wklęsłości koniczne, w kształcie leyka, obeymuiące okrąg oczny. *Dykc. Med.* 2, 645. die Augenhöhlen. *ob.* Iama. IAMISTY, - a, - e, lochowaty, voll Löcher und Höhlen, *Vd.* jamaſt, jamoviten; *Rs.* пещéрный, вертéпистый, ямистый. - *Anat.* iamiſte ciałka, *corpora cavernosa.* *Dykc. Med.* 2, 646. Subſtancya iamiſta kości sitowatey, lub labirynt nozdrzy. *Krup.* 1, 76. (IAM-LI *ob.* Ia). IAMNY, - a, - e, od iam, w iamach mieszkaiący, Höhlens, in Höhlen und Löchern wohnend. Takzy idą w nóry na zwierze iamne, iako to na lisy, borsuki *etc.* *Zool.* 306. IAMALNY, IAMOWY. *Tr.* - *IAMOSŁAW, - a, *m.*, mysz τφωλοδυτης. *Przyb. Batr.* eine Maus in der Batrach. cf. *Rs.* вертéпникъ.

IAMROZ *ob.* Ambrozy.

IAMUŁKA, IARMUŁKA, - i, *ż.*, czapeczka, zwłaszcza ludzi kościelnych, mycka. *Wlod.* tudzież doktorów, ludzi ſtarych, chorych, ein Mützchen, beſonders für Patienten, alte Leute; für Doktoren; bey den Geiſtlichen das Prieſterkäppchen, die Kalotte. cf. piuſka). Chuſtę w troie zwinąwszy, dopiero na to włożyć iamułkę, w którey ziola będą przeszyte. *Syxt. Sk.* 297. Czepce albo iamułki. *ib.* 405. Porząc oracz ziemię pługiem Wyorywa saydaki, ſtrzały, włócznie rdzawe, Nayduie i szczałbatki i iarmółki krwawe. *Stryik.* 717. Prałat ieden, gdy mu duchowny przyiaciel iego mawiał, czemu iamułki nie nosi, rzekł: nosiłbym, gdyby iamułki były z swoiey natury poświęcaiące. *Mon.* 65, 40. Szyszak wdział, miasto Doktorſkiey iamułki. *Pot. Pocz.* 671. Sposobcie się w peruki proszę i w iamułki. *Pot. Jow.* 65. Iamułką odział swoię łysinę. *ib.* 186. Iamułki, w których ſtarzy ludzie chodzą. *Łącz. Zw.* 23. Lubo iedna iamułka na wszyſtkie trafia się głowy, przecięż każdy twierdzi, iż nie ieſt uszyta, tylko na sąsiada. *Teatr* 49 *d*, 44. *kaptur błazeńſki, die Narrenkappe). Lepid dwadzieścia i dwa maiąc pułki I walną iazdę, nasunął iamułki. *Chroſć. Fars.* 434. cf. czapkę na ſtole położyć, hardzie kazać, imponować).

*IAMURLACH, - u, *m.*, Towary Tureckie, kołdry, iamurłachy. *Vol. Leg.* 4, 82. z Tur. iagmurłyk = oddeszcznik; burka, opończa. *A. Czart. Mscr.* ein Regenmantel. cf. Iarmułuk.

IAN, - a, *m.*, imię męzkie, Johann. *Bh.* Jan, Janek, *f.* Janka; *Slo.* Gan, Ganiček; *Hg.* Ianos; *Sr.* 2. Jahn, Hanſo, Hanſko, Hanſcho; *Sr.* 1. Jàn, Hanuſch; *Crn.* anshè; *Vd.* Ianshe, Ianshek; *Sla.* Ivan, Ioan, Iovicza; *Cro.* Ivan, Ive, Ivicza (*Cro.* Ivanschak; *Hg.* szent Iván hava z miesiąc Czerwiec); *Bs.* Ivan; *Rg.* Iván, Ivo; *Koss.* иванъ, іоаннъ. Ian, wykłada się wdzięcznym. *Rey Pſł. ddd* 5. Ian ś. chrzciciel, syn Zacharyasza. *Kras. Zb.* 1, 387. *Vd.* krieſs, svetega kerſtnika gud, kresni svetik; *Crn.* kręs *solſtitium*). W dzień S. Iana bylicą się opasywać, całą noc około ognia ſkakać zwykli. *Rey Pſł. pp* 5. Ktoby komu sanki posłał o S. Ianie, mianoby go za niemądrego. *Gor. Sed.* 38. Patrzay iak wiele imion masz z iednego Iana: Ianusza i Hanusa, Iwana, Isztwana, Ionka, Iaśka, Iasinka, Iacha i Iasiątko; Ieden rod wołek, ciołek, krówka i cielątko *Kochow. Tr.* 67. Deminutiua tak idą: Ianek, Ianuś, Ianusiek, Iaś, Iasiek, Iasieczek, Iachneczek, Iasinek, Iasineczek. - §. Xiądz Ian abo Pop Ian w Abyssynii. *Klok. Turk.* 69. der Prieſter Johannes. *Boter* 224. W kącie Afryki na południo dzierży królestw na 60 Pop Ian, zowią go *Gyan*, t. i. mocny, a nasi obrócili z *Gyana* Iana. *Biel. Sw. C* 3 *b.* - §., *Botan.* Iana ś. szarańcza abo ś. Iana chleb, *Ceratonia*, rodzay z pomieszanemi pleiami; tylko ieden gatunek nam znaiomy z owocu, t. i. z ſtrąków, które kupuiemy na ſtół od Ormian. *Kluk. Dykc.* 1, 115. Johannisbrot *ob.* słodki ſtrąk. *Rs.* осéчьи рожки. Iana ś. pas, Babi mur, Lwia abo Niedźwiedzia łapa, ziele, by ſtrony abo ſtryczki iakie kosmate po ziemi się wzdłuż pnące. *Syr. Ziel.* 841. der Johannisgürtel, der Bärlapp. Iana ś. ziele, Pauny Maryi Dzwonki, Dzwonek Matki Bożéy, Dzwonek czerwony, Dziurawiec, *Hypericum perforatum.* *ib.* 827. Johanniskraut, Grundheil. *Urzed.* 171. cf. dziurawiec). Iana ś. kwiat, gatunek Wołowego Oka, *buphthalmum Linn.* Rindsauge, Ochſenauge. *Syr.* 780. *Sr.* 2. S. Yana kwétk. cf. Swiętoiański). S. Iana głowa *ob.* djabłik. - §. Robaczki S. Iana, co w Czerwcu latаiąc, w nocy świecą. *Syr.* 1344. *Vd.* kresniza *ob.* ziotnik, Johanniswürmer. - §., Pieniądz albo grosz S. Iana, Swiętoiański grosz, zadatek. *Cn. Th.* 689. das Handgeld. *ib.* 1363. Pieniążki S. Iana, *denarii Romani. Sum. A.* 4. IANAC, Ianać komu, *burl.*, Ianem go nazywać, einen Johann rufen. Nie tak ci mnie zowią; Nie Ianayże mi; nie Piotray mi, bom ia - *ski* abo ..*cki*, Iego Mość, Pan Starosta. *Cn. Ad.* 664.

IANCZAR, - a, *m.*, IANCZARYN, - a, *m.*, *Stryik. Tur. C* 3. Infanteryą Turecką Ieniczery, Ianiczarami, to ieſt, nowym żołnierzem zowią. *Mik. obs.* 104. Po Spahach naymocnieysza podpora państwa Ottomańskiego są Ianczarowie; zowią ich nowym woyskiem, lubo początek swóy wiodą od Ottomana I; ale że im Amurat III. nadał wielkie przywileie; służą pieszą. *Klok. Turk.* 225. *Rog.* jagnicjar. (*Ec.* янычаръ pieszy dodany huzarowi). der Janitſchar. IANCZARKA, - i, *ż.*, ruśnica ianczarska, eine Janitſcharenflinte. Nietylko z ianczarek nośnych gęsto szyią, ale w sieki się rąbią. *Leszcz.* 76. Para ianczarek. *Inſtr. C. Lit.* Leży na wylot z ianczarki przeszyty. *Susz. Pieś.* 3. *f.* 3. IANCZARSKI, - a, - ie, Janitſcharen-. Ianczarska muzyka. IANCZARSTWO, - a, *n.*, ſtan ianczarski, ianczarowie, der Janitſcharenſtand; Janitſcharen. Dzieci chrześciańskie na ianczarstwo biorą.

Pazk. Dz. 50. *Stryik. Tur.* C3. IANCZARYCHA, - y, ż., IANCZARYCZKA, - i, ż., niewola na kształt Tureckiey u ianczarów, tyrania, Sklaverey, Tyranney. Patrzeć nie mogę na tych płaczliwych ludzi, co tu uciekać będą z tey ianczarychy. *Teat.* 53, 13. Sąsiedzie, do wszystkich ci, iako widzę, krzywo, leślić mieszkać z sąsiadem o miedzę iest ckliwo, Radzęć na Ianczaryczkę albo na Drzypole. *Pot. Jow.* 173. cf. Beściad). *IANCZYK, - a, *m.*, n. p. Horda ta umie ubrać konie od fozy gdzieś ilarey w kozubalskie dywdyki, ianczyki, czołdary. *Tward. Wład.* 201. może gatunek czapraków, eine Art Schabraken.

IANDA *ob.* Ian.

IANINA *herb.*, brunatna tarcza w polu czerwonym, na niey pawie pióra. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen. IANISKO, - a, *m.*, niezgrabny Ian, häßlicher Hans. *Sr.* 1. Janisko.

*IANITOR, - a, *m.*, z *Łac.*, *Wys. Aloy.* 196. wrotny, odźwierny, der Thürhüter.

IANKIELNIA, - i, *ż.*, w hutach szklanych, łopata żelazna, podobna do tych; co przy kominach do brania żaru zażywaią; lecz daleko większa, bo można w nię kwart trzy surowey nabrać materyi, i w tygiel wsypać. *Torz.* 31. 34. *ib.* 171. die Schöpfkelle, in der Glashütte.

IANOW, - a, - e, od Iana, Johannis-, *Rs.* иванов. Pacierzek Piotrowi: Szymonie Ianow, miłuiesz mię? *Bud. Post.* 110. t. i. synu Iana Johannis-Sohn, Ianowi, Niedowiarstwo uczniów Ianowych. *ib.* 44. der Schüler Johannis. IANOW, - a, *m.*, znaczne miasto w ziemi Lwowskim. - Tegoż imienia miasto w Brzeskim Litewskim. Także w Woiew. Trockim; i inne ieszcze tegoż imienia w Woiewództwie Podolskim. *Dyk. Geogr.* 1, 293. Name verschiedner Polnischen Städte. *Bk.* Janow Gmina, Janowsky kuez Maltascheyk. - IANOWCOWY, - a, - e, z ianowca, Genistens. IANOWIC, - a, *m.* Ianowic, *z Ruska*, syn Iana; Johannissohn. IANOWIEC, - wca, *m.*, *Boh.* janowec; *Sr.* 1. żółte kochczaki bagnel; *Rg.* xukka, xúkkovina; *Bs.* agjukka, agjukovina, bernetka; *Crn.* hanshoft; *Genista Linn.* die Genist, krzew niewielki, kwiat ma grochowy, potym strączki. Chodząc koło niego, iak koło lnu, prząść się daie. *Kluk Rosl.* 2, 65. Ianowiec albo kręczynka. *Sienn.* 72. Ianowiec strzałkowy, *sagittalis* die wilde Geniste. Farbierski, *tinctoria*, die Färbegeniste, Färbepfrieme, *Jundz.* 367. *Rs.* дрокъ. Ianowiec kolący, *spinosa*, *Germanica*, Pfriemenkraut, zdatny do obsiania samorodnych płotow. *Kluk Rosl.* 2, 65. - 2) Ianowiec, - wca, *m.*, miasto w Gnieźnieńskim, nad Wisłą. *Dyk. Geogr.* 1, 293. eine Stadt in der Woiw. Gnesen. IANOWINY, *in plur.* ianowiny Ianowe, das Johannisnamensfest. *Sla.* Ivanje; *Bs.* Ivagndàn; *Cro.* Ivanye; *Rs.* иванов день. IANSKI, z ś. Iański *ob.* Świętoiański.

IANUS, u Rzym. bóg czasu; *Crn.* Prosenz. (*Crn.* Prosenz 2) : Styczeń *Ianuarius*; Prosénica z święto Ianusowe; 2) prosiana słoma).

IAPONCZYK, - a, *m.*, rodem z Iaponii, *Rs.* японець. ein Japaner. Iapończykowie są mali, ogorzali, swięźli i bardzo szpetni. *Dyk. Geogr.* 1, 293. IAPONIA, - ii, ż., Japan. *Rs.* японія. Ostatnia kraina wschodnich krolestw przy Azyi; wszystka iest na wyspach. *Starg. Żyw.* 2, 385. IAPONSKI, - a, - ie, od Iaponii, Japaniisch. *Rs.* японскій.

*IAPRAŁ, - a, *m.*, n. p. Towary, Tureckie, kobierce, *iaprahły. *Vol. Leg.* 4, 82.

IAPURT, PURT, - a, *m.*, iabłoń leśna, rodząca wielkie iabłka niesmaczne. *Włod. e Cn. Th.*, *ilicem aliqui reddunt inepte.* eine Art von wilden Apfelbäumen. - *Mącz.* tłumaczy *platanus* iapurt, iawor; *plataninus* iapurtowy, iaworowy Ahorn.

1) *IAR, - u, *m.*, *IARZ, - a, *m.*, IARO, - a, *n.*, *Boh.* gare; *Slo.* gar, podlesi; *Crn.* jaru (jarc e iarlik) cf. *Gr.* ἔαρ, *Lat.* ver, *Ger.* Jahr, *Niederf.* jaral latosi; cf. Yiar. *Czach. Pr.* 1, 86. wiosna, der Frühling. Na zimę trzeba gęściey, a na iar rzedszey siać. *Haur. Sk.* 10. Pola na iarz albo na wiosnę osiewane. *Cresc.* 76. Pan inwentarz ma doyzrzeć, iako zasieią na iarz. *Haur Ek.* 100. - §., iarze zboże, Sommergetreide, Sommersaat. *Bh.* gar, gari, ger, gerice, gare obili; *Vd.* letnu obitu, jariza, jarina, jare obitu; *Rs.* яровой хлѣбъ, яруда; *Ec.* ѣарь, жито всякое весною сѣяное. Na rzepiśku nie siać żyta ozimego; takie pole na iar lepsze, na ięczmień, na pszenicę, na groch, na konopie. *Haur Sk.* 10.

Pochodz. *iarka*, *iarlik*, *iarkisz*; *iarmuż*, *iary*, *iarzyna*, *orkisz*, *cf. iarmark*, *cf. ugor* Slo. roli z gara orana.

2) *IAR, - u, *m.*, iaruga, dół, wądół, eine Grube, ein Graben. *Cro.* jarek *vallis*: *Rs.* ярь brzeg przykry, skaliity z) głębia). W okolicy fortecy są znaczne rowy, iary, Wzgórki, i inne tym podobne mieysca. *Jak. Art.* 2, 361. W kałużach gleiowatych i w iarach głębokich grzązął. *Birk. Kant. C.*

IARCZAK, - a, *m.*, z *Tatarsk.* letki gatunek kulbaki. *A Czart. Mscr.* ein leichter Tatarischer Sattel. *Rs.* ярлыкъ, ярыкъ łęk siodłowy). Moskale uzdeczki małe i siodła na to sposobne, iarczaki lekkuchne maią, aby się w nich i tam i sam obracaiąc na każdą stronę uwiiać mogli. W iarczakach tych, iako i Tatarowie, króciuchno siedzą, aby się z razu kopii i drzewca zemknąć na bok mogli. *Gwagn.* 518. Stanąwszy na iarczakach swoich, krzepko się obracali, strzelali z łuków. *Birk. Chmiel. B* 4. Przed Carzem Tatarskim wodzą kilkanaście koni podwodnych w iarczaki pięknie osiodłanych. *Bielsk. Kr.* 576. Swiętosław kniążę na gołey ziemi siadał; także siodło lub iarczak pod głowę włożywszy legał. *Stryik.* 120. Na ławie się położywszy, iarczak pod głowę włożywszy. *Bies. B.* 2. Przodkowie dalekie drogi konno, na twardych siedząc iarczakach, odprawowali. *Mon.* 71, 6.

IARKI, - a, - ie, iary, wiosienny, teyże wiosny, Frühjahrs-, frühjährig, von diesem Frühjahr. Na iarkim słońcu ziele to suszyć. *Syr.* 349. (cf. iare słońce. cf. iarzęcy. Iarko *adv.*, gorąco, krzepko, heiß, hitzig, frisch, munter. Uchwycili się obadwa, iarko w pasy. *Stryik.* 126. *ob.* iaro). §., Zelazo iarkie z kruche. *Os. Zel.* 36. mürbes Eisen, das leicht bricht. - *W rodz. żeńsk.* IARKA, - i, *Subst.*, cokolwiek ieszcze z teyże wiosny, ieszcze młode, alles Frühjährige, noch Junge. Iarka krówka, tegoroczna, *ob.* iałówka. Iarka paszczołka *ob.* jara, die Jungfernbiene. Iarka owieczka, *iarlaczka*, *Sr.* 1. perieza, *Slo.* garla, dwouletá owce *bidens*; *Rs.* ярка, ярочка. Sposób iako młode pozn-ć owce; zitowki, iarlaczki znać, kiedy dwa zęby naprzód u spo-

du maią. *Haur Kk.* 126. Iara kokoszka *Crn.* jarzéza; *Crn.* jaricza, kokos jednoga lëta). Marchew, którą sieią w wilią S. Iana, nazywaią iarką. *Haur. Sk.* 75. Sommergelberüben. *W szczególności zaś* iarka, iarkisz, iara pszenica, krochmalna *pszefica, samopsza. *Svr.* 956. *Crn. Th.* 230. der Sommerweißen. *Bh.* garka, garina (cf. iarzyna); *Cro.* jarecz, jaraca, jari jachman; *Dl.* jarich; *Vd.* jariza, jarina, jare shitu; *Ross.* яриця, яровой жьбоь; *Ec.* їарь, жито всякое весною сѣяное. - *IV rodz. męzk.* IARLIK, - a, *m.*, IARLICZEK, - czka; *m.*, *Demin.*, wyraz owczarski, oznaczaiący iagnię tegoroczne. *Nag. Wirg.* 492., *Dudz.* 40. cf. latoś, łoñszczak, rocznik cf. nasimek). ein Jährling, ein Jährlingslamm, ein Jährlingsbock. *Bh.* garnik. (*Rs.* яровъ bobr rocznik). Zaczniymy iuż wesole na przemiany pienia, Dość dla naszych iarliczków, dla krowek spocznienia. *Zab.* 9, 249. *Eyss.* - Niemasz nigdzie tak miękkiey na iarlikach wełny. *Zab.* 6, 332. Czekaią nim ich spuszczą koziołek z iarlikiem, Drżącym do matki każde odzywa się krzykiem. *Zab.* 10, 58. *Kossak.*; *Crn.* jarz=kozieł; jarzham *foecundare* cf. iary, cf. iurny). *Bs.* jarać, iarcich, jarre; *Cro. et Dl.* jaracz, oven *mas ouium ad foetum relictus*; *Sla.* jarac; *Rg.* jaraz, jare, jarcich.

*IARMAK, - u, *m.*, gatunek ubioru, *n. p.* Pierwey chodził chędogo, a dziś iuż w iarmaku. *Rey Wiz.* 93. Pani z krawcem na wiotchy dawno iarmak chodzi, Iuż tam wierę w żupicy musisz nieboraku Przechodzić się do czasu, źleć było w iarmaku? *ib.* 92 *b.*

IARMARCZNY, IARMACZNY, IARMARKOWY, - a, - e, od iarmarku, Jahrmarkts=. *Bh.* jarmarečni; *Sr.* 1. wikowně; *Cro.* szejemszki;) Przywiley iarmarczny. *Kras. Pod.* 2, 166. Iarmarkowego miasteczka, ani wsi osadzać żaden nie może, bez przyzwolenia sędziego, *Szczerb. Sax.* 168. Iarmarkowy dzień *Crn.* smajne dan). Zydek iarmarkowy. *Teat.* 24 *b*, 21. Odpustowa; kiermaszowa, iarmarczna publika. *Mon.* 69, 590. Wstydź się, tak iarmarkowa tylko robi tłuszcza. *Zabł. Amf.* 23. - §., *Iur:* Iarmarcznym prawem nazywaią ono przywłaszczenie sądzenia ludzi z pod inney iuryzdykcyi. *Saxon. Art.* 52. IARMARCZNE, IARMARKOWE, - ego, *n.*, *Subst.* płaca od iarmarku, Jahrmarktsgeld, Standgeld für die Jahrmarktszeit, podarunek iarmarczny, ein Jahrmarktsgeschenk, ein Jahrmarkt. I tyś stary, i dar twóy starey będzie mody, Lepsze mi iarmarkowe kupi Mirtyl młody, *Zab.* 236. *Zabł.* IARMARCZYC, - ył, - y, *cz. ndk.*, kupczyć zwłaszcza na iarmarku, potym ogólnie frymarczyć, handlować, szachrować, jahrmarkten, handeln, einen Handel machen. *Bs.* pazariti; *Cro.* szejmújem). Nie raz pragnęli, abym z onemi iarmarczył, A szczęście moie za nic z niemi przefrymarczył. *Kulig Her.* 257. IARMARK, - u, *m.*, IARMAREK, - rku, *m.*, *zdrbn.*, z *Niem.* der Jahrmarkt, roczny targ *nundinae*. *Mącz.* zjazd przedawaiących i kupuiących. *Kras. Pod.* 2, 366. *Bh.* jarmark, wiroćni trh; *Sr.* 1. wulke wiki; *Crn.* sejmn (cf. seym), semeju, smeju; *Vd.* jarmark, seim, tergovina, lietnu tershishtvu (cf. targowisko); *Bs.* sajam, trrig, pazar (*ob.* bazar), panajur, scjokodol, trrigh; *Rg.* pazâr, pazariscte; *Sla.* pazár, vásbar; *Dl.* szajam, pazar; *Cro.* szenyem, szejem, szajam; *Rs.* ярмонка; *Ec.* їарманка, ярманкъ, торжество, торжище. Na iarmarku, albo na targu pospolitym, kto co kupi, ten zarazem ma zapłacić. *Szczerb. Sax.* 168. Kupiec twóy iedwab' wykładał na iarmarku twoim i *Leop. Ezech.* 27, 16. na targu twoim. 3 *Leop.*) Każdy iarmark zły skąpemu, rownie iako ubogiemu. *Cn. Ad.* 17. W ten czas zły iarmark, kiedy na iarmarku Pijanemu często nadeimią karku. *Bratk. K.* 2. Na piiaństwie zawsze kończy sie iarmark. *Zab.* 9, 145. Po iarmarku zły targ. *Rys. Ad.* 57. nach dem Jahrmarkte folgt ein schlechter Wochenmarkt. Zywot ludzki poczytali sobie za iarmark pożyteczny, iż zkąd mogą zysk sobie czynią. *Budn. Sap.* 15, 12. Zkąd się wziął kupiec bez iarmarku? *Pot. Zac.* 9. Rożnemi ięzykami gadaią, gdyby na iarmarku. *Teatr* 33, 73. - Iarmark, wrzawa, zgiełk, hałas, gwar, Gelärme, Getöse, *Prov. Slo.* dwe, tri ženi garmat robí, - §., Ociec obiecał iarmark ci kupić, obiecował Gdy się do miasta rano wyprawował. *J Kchan. Fr.* 21. iarmarkowe, podarunek iarmarczny, ein Jahrmarktsgeschenke, ein Jahrmarkt. *Glicz. Wych. M* 5 *b.* IARMARKOWY, - a, - e, *ob.* Iarmarczny. IARMARKOWY, - ego, *m.* *Subst.*, *sc.* kupiec; *nam* iarmarcznik (*Bh.* jarmarečnik) *durum est. Cn. Th.* ein Jahrmarktskaufmann, der den Jahrmarkt besucht. *Sr.* 1, wikownik; *Bs.* panajurlia, trrigovaç od panajura.

*IARMOŁKA, *ob.* Iamułka.

IARMUŁUK, - a, *m.*, podwoyny barkan *Tr.* doppelter Barcan. cf. Iamurlach.

IARMUŻ, Iarmuż, - u, *m.* *quoduis germen tenerum oleris. Cn. Th.* Kohl, Kraut uberhaupt. *Etym.* iar). Nasienie gorczyczne mnieysze iest ze wszego nasienia, lecz wsiane w ziemię, staie się wszech iarmużów większe. *Sekl. Math.* 13. *et Marc.* 4. *not.* „rzeczy ogrodnych" - a, iarmuż albo czarna kapusta. *Haur. Sk.* 460. Iarmuż rozmaity odmianą iest kapusty ogrodowey; *brassica oleracea. Jándz.* 340. der eigentliche Kohl. *Sr.* 1. kal, kaw; *Cro.* kel, yukret; *Dl.* okrat, vukret, saferlanu sele; *Sla.* vèrza). Pospolity iarmuż iest kędzierzawy, zielony i granatowy. Im lepiey przemarznie, tym słodszym staie się. *Lad. H. N.* 51. Babaudaki żołty iarmuż, Karminatkohl; zimowy Winterkohl *etc. Kluk Rosl.* 1, 216. Iarmuż drobno posiekany, *Rs.* капусту. W starym zakonie nie wieden iarmuż iadał, co cięższego cierpiał, przecię iednak wielkie ofiary Panu bito. *Sekl.* 124. leguminy, prosty pokarm). IARMUŻOWY, - a, - e, od iarmużu, Kohls, *Rs.* капный. Iarmużowe serce, czyli listki, ze środka puszczaiące się, rozsyknąć trzeba, żeby iarmuż nie wyrastał w wielkie liście. *Lad. H. N.* 51. Iarmużowy podczos, głąb' iarmużowy, *qu. v.* - Iarmużowa polewka *Rs.* щи, щей. cf. szczaw. IARO *Adv. Adj.* Iary. IAROSŁAW, - a, *m.*, imię męzkie, niby iary sławą, czerstwy. *Chmiel.* 1, 60. ein Mannsname. 2) Iarosław, miasto w woi. Ruskim. *Dyk. G.* 1, 294. eine Stadt in Gallicien.

IAROSZ, - a, *m.*, imię staropolskie męzkie *Hieronymus Nies.* 1, 103. *Kochow.* 225. *Jabł. Her.*; *Herbst. Odp.* yy 2 *b.* Ieronym. *Kucz. Kat.* 3, 241. *Rg.* Ierolim, Iêro.

*IARUGA, - i, *ż.*, *Cro.* jaruga *fossa profunda hiems*; *Bs.* jarugar, loqua, barra, *palus*, *flagnum*; *Rs.* яруга, овражекъ, wąwóz, iar). Pobili nieprzyiacioł że muszą w błota i iarugi. *Tward. IV. D.* 2, 146. Slizkie uboczy, iarugi

duże

dże Brzeg opasały tey góry kałuże. *Morszt.* 30. Doliną, migdz, tymi co leżą gorami, Błotnistie przedtym kryły błota ia ugami. *Bard. Luk.* 99. ein tiefer Sumpf.

IARY, - a, - e, IARO *Adv.*, *Boh.* gari, garni; *Crn.* jar (*Sor.* 1. vere ostry, srogi, iara, iaru wielce, bardzo; *Ec.* яръ, яръ żarliwy, porywczy; *Rs.* яръ, яровъ płomienny, iasny, żywy, brzmiący, głośny; яръ przykry (kalny brzeg, яруга iaruga, пріяръ trochę przykry, zawiesisty, ярусъ piętro, warsta) *Pol.* od iaru, to iest wiosny, wiosenny, letni, Frühlings-, Sommer-. Iary, latosi. *Dasyp. B b*, 3. Iare zboża sieią się na wiosnę, i zbieraią się tegoż lata. *Syr.* 913. *Kluk. Rosl.* 3, 128. Sommergetreide. *Boh.* garni obilí, gař, gařj, gařina *ob.* iarzyna; *Sr.* 2. jaciza; *Vd.* jariza, jarina, jare shitu, letnu shitu; *Rs.* яруха, яровой хлѣбъ, *Ec.* ярь, яри по всякое весною сѣяное. W Marcowych dniach sieią żyta albo zboże iare, iako owies, ięczmień, groch, pszenicę, też i rzeż iarą. *Cresc.* 691. (*Crn.* jarecz, jarez, jari jechmen; *Rg.* jarich; *Dl.* jaricz, yaraca yecamen *hordeum exaſticum*). Pszenica iara *zea*, mniéy pożywia, niż zimowa. *Krup.* 5, 54. *ob.* iarka, iarkisz, samopsza). Marchew' siana koło S. Iana, gotowa na iesień, zwana iara marchew'. *Cresc.* 238. *ob.* iarka). W ciepłych stronach w Wrześniu sieią len który zowią jary. *Cresc.* 698. (*Rg.* grah jarich, jarich, *Bs.* grah jari, jarik *cicercula*). Deszcze ozimine wcześnymą znosiły, a nasienia iarego w ziemię rzucać trudzały. *Krom.* 222. Tam naprzód widzieć ranych kwiatów przez wociny, Łakocie iare, fruktów skorożrych nowe. *Zimor. Siel.* 136. Iara rola *Bh.* mietota; *Vd.* letna pasa, gniva za jarino, *Rs.* яровая пашня. Iara wełna, którą w lecie strzyżono die Sommerwolle. *cf. Ross.* яровая; (*Ec.* ярина wełna biała). Iara pszczoła, iarka, die Jungfernbiene młodka, *Ec.* ярыя пчелы. Iary wiek, iarzęcy, pierwszy młodego roiu, das Jungfernwachs, *Ec.* ярый воскъ. Iary miód, iarzęcy; Iipiec, der Jungfernhonig, który pszczoły na wiosnę robią. biały, czysty, klarowny. - §., iary iasny, czysty, rein, hell. Wina na Spicz. 26 Nayprzedniejsza sol kopalna iest iarowata, biała, w pół przeźroczysta; ale iey nie wiele obfitość. *Kluk. Kop.* 1, 168. das weiße reine durchsichtige Steinsalz. - Słońce iare z nie zachmurne, die helle unverwölkte Sonne. Im dzień z rana piękniejszy, im iest słońce iarsze. Tym się potym zachmurzy bardziey. *Pot. Arg.* 30. Gile, skowronki, słowiki i dzwońce, iarze witaią przy swym wschodzie słońce. *Zab.* 10, 17. Iak Brutusowey cnoty promień iary, Kwitnie w potomność, choć go śmierć obala. *Chrośc. Furs.* 314. - Iaro *Adv.*, iasno b. - Lampy te goreią tak iaro, Iak niebo świat gwiaździą iaśniące kotarą. *Przyb. Milt* 30. - §., krzepki, czerstwy, frisch, tasch. Stary, ale iary. *Rys. Ad.* 64. *Slo.* ſtarí, ale garí *senex sed recens.* (*Rs.* ярыга skóra twarda). Lubię patrzeć, kiedy stary Skacze iako młodzik iary. *Anakr.* 63. Iestem siwy, iestem stary, Alem czerstwy, alem iary. *Zabł. Bal.* 17. cf. iurny, iedrny). §., *Botan.* Iary mlecz, ziołko niewielkie, *peplus esula rotunda*, runde Wolfsmilch. *Syr.* 1496. Iary mlecz poziemny, *Chamaecyce* krichende kleine Hundsmilch. *ib.* 1497. IARZ, IAR, - u, *m.* IARO, *Boh.* gař, garo, *ver*, *Gr.* ἔαρ. cf. *Germ.* Jahr) der Frühling. *Dudz.* 40. wiosna *ob.* *Iar. 1) IARZĄB, - ębu, *m.*, *Boh.* geřab, *sorbus Linn.* drzewo

mierney wielkości, kwitnie biało; i rodzi iagody okrągłe, czerwone. *Lad. H N.* 52. *Kluk. Dyk.* 3, 92. der Sperberbaum. - §., Iarząb, IARZĄBEK, - bka, *m.*, *Boh.* geřabík; *Slo.* garábek, garábka, gerabka; *Sr.* 2. jerop; *Vd.* jereb. polski jereb, lieshni jereb; *Crn.* leshnékar, horopka, katórna, fultran; *Rs.* рябчикъ, *f. Cro.* jerebicza, terchka; *Sla.* jarebica (cf. *Bh.* geřab, *Slo.* garab, gerab, rerab *grus* żóraw'; - *Slo.* garabica, *Crn.* jeręb, jerebiza, *Vd.* jereb, jerebiza, jerebizh, *Rg.* jareb, *Bs.* jarebiça, *Cro.* jerebicza, *Dl.* jareb, jarebicza, *Ec.* рябка, упоминка z kuropatwa cf. *Ger.* Repp), *lagopus attagen Linn* das Haselhuhn, ptak nieco większy od kuropatwy, do iedzenia nad inne zachwalony, gdyż mięso ma białawe, kruchsze i zdrowsze od kuropatwy. Tuczy się iagodami iarzębiny. *Kluk. Zw.* 2, 291. *Lad. H. N.* 52., *Zool. Nar.* 240. *tetrao bonasia.* - *Prov.* Iarząbka może iednego dadź Panu, a kuropatw trzeba parę. *Rys. Ad.* 20. Iarząbek Pański ptak, a chłopska potrawa. *ib.* 20. W dzień Wielkonocny, kto święconego nie ie, a kiełbasy dla węża, chrzanu dla plech, iarząka dla więzienia, już sły chrześcianin *Rey Pſt. Pp* 5. IARZĘBATY, - a, - e, pióra pstrokatego, gesperbert, bunt gefiedert. Przy kokoszce iarzębatey, Pędryguie kur włochaty. *Teatr* 21, 49. Ah kokoszka iarzębata, kokoszka moia włochata. *Kniaź.* 3, 207. Litwini bożkowi, który deszcz spuszcza, rozmaitey barwy kurzyce, białe, czarne, iarzębate ofiarowali. *Stryik.* 140. IARZĘBI, - ia, - ie, od iarzębu, Sperberbaum-. iarzębie śliwki albo iagody Sperbeeren, *ob.* Iarzębina. IARZĘBIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, pstrzyć, sprenkeln. - *fig.* Łodka ta zdatna, kiedy morza nie iarzębią wiatry. *Pot. Arg.* 265. t. i. nie kłócą, brożdżą wann die Winde das Meer nicht umwühlen, nicht ſchäumen machen. IARZĘBINA, - y, *ż.*, *Bh.* geřabina, řeřabina, oſſteruſſe, woſſteruſſe; *Slo.* brekyně; *Hg.* berekenye; *Sr.* 1. perebina; *Sr.* 2. jerebina, berebina; *Vd.* jerebika, ribika, knebloves; *Cro.* cskórus; *Bs.* jarzebina; oskurusa; *Rs.* рябина, рябинникъ, drzewo iarzębinowe, *sorbus*. Sperberbaum, Sperberholz, drzewo twarde, i zrąd do różnych mocnych robot zdatne. *Kluk. Rosl.* 2, 41. Iarzębina leśna, Iudaszowe drzewo, *Cn. Th.*, iarzębina daika, *sorbus ſylueſtris*, *aucuparia*, iarzębina ptaszników, der Elſebeerbaum. *Dyk. Med.* 2, 647. - §., iarzębina, (*Bh* geřabina; *Sr.* 1. perekinowé pwod, perebinſka; *Vd.* jerebitzhie, ribikje, zvibje, zvibovje, knebłovje). owoc iarzębi, iagody, któremi ptaki łowią, które na konfekt smażą, których w lekarstwach używaią. *Dyk. Med.* 2, 646. *Lad. H. N.* 52. *Kluk. Rosl.* 2, 41. die Sperbeere, Sperberbeere, Speyerling. IARZĘBINOWY, - a, - e, Iarzębi, Sperber-. *Bh.* geřabowý, woſſteruſſowý; *Rs.* рябиновый. Ptasznicy iagod iarzębinowych na łowienie rozmaitego ptastwa w iesieni i w zimie zażywaią. *Jundz.* 266. Likwor iarzębinowy, *Ross.* рябиновка.

IARZĘCY, - a, - e, (cf. iary), wiosienny, w wiośnie albo lecie zrobiony, Frühlings-, Sommer-. Ranę tę leczyć trzeba oleiem, z iarzęcym woskiem rozpuszczonym. *Hipp.* 106. Wosk iarzęcy zowią *virginea cera*. *Urzęd.* 437, *Ec.* ярый воскъ, Jungfernwachs. iarzęcy z lipowy miód. *Wlod.* Jungfernhonig. *Sien.* 291. - §., Iarzęca świeca, z z iarego lub iarzęcego wosku ulana, czysta, ia-

ana, eine Kerze von Jungfernwachs, eine reine, klare, helle Wachskerze. *Rs.* ярый, ярокъ płomienny, iasny, *Ec.* ярый, ярь żarliwy; ярина wełna biała). Tam na cześć boga iarzęce świece Czystym goreią zapałem. *Kniaź. Poez.* 1, 142. Już nie głównie smolne, lecz świece gorzuią do łożnicy iarzęce. *Ustrz. Klaud.* 41.

IARZMIANKA, IARZMIONKA, - i, ż., ziele kruszcze, *Helleborine Epipactis. Cn. Th. serapias Linn.* die wilde Nelkenwurz. iarzmionka długoliścia, *longifolia*; szerokoliścia, *latifolia*; wielokwiatowa, *lancifolia*; czerwona *rubra. Jundz.* 441. IARZMO, - a, *n.*, *Bh.* gho, *Slo.* gho, gármo; *Mor.* garmo; *Hg.* járom, iga; *Sr.* 2. jabr; *Sr.* 1. pjah; *Crn.* jarm, jug; *Vd.* jarem, jarm, jigo, jigu; *Cro.* járem; *Rg.* járam; *Bs.* jaram; *Dl.* yaram; *Rs.* ярмо, иго; *Ec.* ярёмъ, супрягъ, cf. *Ger.* Harm). das Joch für die Ochsen zum ziehen. Iarzma do sprzężania wołów bywają lipowe, iesionowe; - wici zaś dębowe, czeremchowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Wół w iarzmie chodzi. *Zool. Nar.* 358. §. *fig.* ciężar, niewola, Last, Joch, Dienstbarkeit, Knechtschaft. Kto w iarzmie z młodych lat chodzi, Dobrze mu się to z czasem nadgrodzi *Chrośc. Job.* 191. Wielkie iest iarzmo wielkie szczęście. *Ossol. Sen.* 37. *seruitus.* On wypuściwszy przeciwniki twoie, Którzy nie przyimą iarzma, porzuciwszy zbroie. *Groch. W.* 468. Wybić się z pod iarzma; zrzucić iarzmo das Joch abwerfen, abschütteln. - Próżno karkiem miotać, raz go w iarzmo włożywszy. *Pot. Arg.* 222; Dźwigał iarzmo nieszczęścia. *Teatr* 47 *c.* 12. - §., spoienie cieśli, kształt iarzma maiące. *Tr.* ein Zimmerband in Gestalt eines Jochs. - §., Samnitowie woysko Rzymskie pogromili, i przez iarzmo sromotnie przepędzili. *Warg. Wal.* 153. *iugum* cf. socha). - §., iarzmo wołów = para wołów, ein Joch Ochsen, ein Paar Ochsen. Pięć iarzm wołów kupiłem. *Budn. Luk.* 14, 19. IARZMOWATY, - a, - e, na kształt iarzma, jochartig. - *Anat.* Pociąg kości iarzmowatéy, *processus seu apophysis iugalis. Perz. Cyr.* 3, 67. IARZMIC *ob.* podiarzmić. IARZMOWY, - a, - e, *Sr.* 1. pjainé; *Rs.* ярёмный, od iarzma, Joch=, zum Joche gehörig. Łoże iarzmowe, *echebreum. Cn. Th.* das Jochgestell. iarzmowe wici, *coum. ib.* die Jochwiede. Iarzmowy rzemień, *Vd.* hosh, gosh *ob.* gąźwy). - *Anat.* Kość iarzmowa lub iądra, leży w boku twarzy, *os iugale. Arup.* 1, 66. §., iarzmowy=, podjarzmy, podjarzmowy, sprzężayny, który w iarzmie rabia, *subiugalis. Mącz., Ross.* ярёмносный, подъярёмный, Joch=, im Joche arbeitend. Iarzmowy wół ein Jochochs.

*IARZYC *cz. ndk.*, *Ec.* їарю żarzyć, iątrzyć, gniewać. *Iarzyć się *Rs.* яриться, ярюсь wściekać się z gniewu). cf. iurzyć się. IARZYCA, - y, ż., (*Etym.* iar). *Sor.* 2. jariza; *Vd.* jarisa, jarina; *Rs.* ярица. Żyto iare na Rusi pospolicie zowią iarzycą. *Gwagn.* 334. Sommerroggen. Owsa po cztery kopy; iarzycy po trzy kopy morg wiązania. *Stat. Lit.* 217. IARZYNA, - y, ż., tym wyrazem pospolicie oznaczaią rośliny ogrodowe, kuchenne, z ogrodna strawa, Gemüse, Gartengewächse, Küchengewächs, Küchenkraut; niekiedy także nadaią to nazwisko nasionom roślin zwanych roślinami iarzynnemi. *Dykc. Med.* 2, 648. trockne Gemüse, Hülsengemüse. iarzyna ziarnista, warzywo polne, nasiona iarzynne, których naybardziey używaią, są bob bagnisty, bób mały, groch, słonecznik strączysty, wyka. *ib.* Roślinom albo ziołom ogrodowym kuchennym, dosyć często daią nazwisko legumin. *Dykc. Med.* 2, 648. Iarzyny ogrodne zowiemy te, co w ogrodach sieią, iako są pietruszka, rzepa, kapusta, po łac. *olera.* Iarzyny polne, ale słuszniey zbożnemi zowiemy *legumina*, iako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprawnią; Niemcy zowią Zugemüse; ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, iako zbożne iednako zowią: acz się ta nierotropność i niektórych Polaków trzyma. *Sienn. wyk.* Leguminy lub iarzyny zowiemy, które można bez sierpa zbierać ręką, lub bez kosy, n. p. bob, groch, soczewica. *Krup.* 5, 151. Groch iest iarzyna biała a okrągła. *Cresc.* 167. Tatarka i ryż więcéy między iarzyny krupiałe, aniżli zboża poczytane. *Syr.* 1004. O polnych iarzynach, albo radniey o kaszywie. *Syr.* 999. Cwikła, iarzyna ubogich. *Syr.* 1120. Filozof ten samemi żyie iarzynami. *Węg. Mar.* 1, 245. - *Sr.* 1. warèno, kaw, zelo; *Vd.* strozhje, kasha mozhnik; *Cro.* zelya, szochivo; *Rs.* socivo, kakokti grah, bob etc. cf. soczewica); *Ecc.* пёпро, жито, хлѣбныя, всякой овощь огородной, или что лущить можно n. p. горохъ, бобы. Odnosi się na iarzynę warzywną. *Haur. St.* 42. ein Küchengarten. §., iarzyna, zboże iare. *Dudz.* 40. Sommergetreide *Bh.* garina, garka, gar, gari; *Sr.* 2. jariza; *Vd.* jarina, jariza, jare shitu, letni shitu; *Cro.* letina; *Rs.* яровица; *Ec.* їарь, жито всякое весною сѣяное, iarzyny, oziminy. *Kluk. Rosl.* 3, 209. IARZYNNY, IARZYNOWY, - a, - e, od ogrodowin, Gemüse=. *Sr.* 1. kawowé, zelowé; *Cro.* szochivaszt; *Rs.* зёленый, огородный. Iarzynny rynek Gemüsemarkt. Iarzynny ogród, *Cro.* zéliarche; *Rs.* огородъ. Iarzynny ogrodnik *Bh.* zelenar, zelinar, zelnik, *f.* zelenarka, zelinarka; *Sr.* 1. kalnik; *Rs.* огородникъ. b) zboże iarzynne. *Ostr. Pr. C.* 2, 430. t. i. iare, Sommergetreide.

IAS, Iaś, - ia; *m.*, IASIEK, - śka, *m.*, IASIO, IASIUNIO, - ia, *m.*, IASINEK, - nka, *m.*, IASIĄTKO, a, *m.*, IASICZEK, IASINECZEK, - czka, *m.*, IASIENKO, - a, *m.*, *Demin. Nom.* Ian, Johannchen, Hänsel. *Bh.* Janiček; *Sr.* 2. Hanscho, Hanschko, Hanschizko. *Rey Wiz.* 57. *Kochow. Fr.* 67. Gdzie się obracasz móy Iasiuniu miły? *Zab.* 14, 265. Iasieńko móy kochany. *Teatr* 53, 26. Ustawicznie gada o Iasiu swoim. *Kras. Pod.* 2, 61. Iasio naydowcipnieysze ze wszystkich dzieci. *Kras Pod.* 2, 61. Obaczysz Iasiu, żeś sobie kłopot kupił. *Teat.* 24, 168.

IASEŁKA *ob.* Iaselka.

IASIEK, - śka, *ob.* Iaś. - §., gatunek poduszki, eine Art von Küssen. Iasiek puchem wytkany. *Tr.*

IASIENCZYK *herb.* w polu błękitnym klucz złoty do góry stoiący; na hełmie pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 21, ein Wappen.

IASIENIEC, - ńca, *m.*, *botan. Centaurium minus*, Tausendgüldenkraut, tak zwan, że ma liście iak na iasionowym (iesienowym) drzewie. *Syr.* 655. *Rg.* jassenak). centaurya, ziele rosnące na mieyscach piaszczystych, ziołko niewysokie. Iasieniec wielki, *Centaureum maius*, Großtausendgüldenkraut, rośnie po pagorkach. *Kluk. Rosl.* 2, 222. *Dykc. Med.* 2, 649. IASION *ob.* Iesion. IASIO-

NEK, – nka, *m.*, *Iasone Linn.*, rodzay roślliny; ostrem i pszczoła przyiemny, rośnie na piaskach. *Aluk. Dykc.* 2, 34. *Iundz.* 229.

IASKIER, – ru, *m.*, żabinek kwiat, *Bs.* sgjabokrek trava; *Rg.* žabokrek, *Sr.* 2. lokaschina, pokaschina; *Sr.* 1. ropownik, *Crn.* slatiza; *Cro.* vratich; *Rs.* лютикъ cf. *Leucoium, ranunculus Linn.* rodzay dosyć liczny, zwarty kwiatków żółtych lśniących, a pryszczenicą od kwiatów. *Syr. Ziel.* 876. *et* 874. *Ross.* прыгенецъ., *Aconitus Ogrodniczy*, dla kwiatów swoich ieden z ulubionych w ogrodach zabawnych. *Aluk. Dykc.* 5, 1–8. der Ranunkel, der Hahnenfuß. Iaskier wodny, *aquatilis*; – *flammula*; włoczący się, *reptans*; wielki, *lingua* (lśny Opich. *Syr.* 874.); trędowy, *ficaria*; Kassubski, *Cassubicus*; złoty, *auricomus*; iadowity *sceleratus*, główkowy, *bulbosus Rs.* жабникъ; rozesłany, *repens*; wielokwiatowy, *polyanthemos*; ostry, *acris Rs.* жгучникъ, чечина, купальница; kosmaty, *lanuginosus*; polny, *arvensis. Jundz.* 229. IASKIERKI, – ów, *pl.*, Iskierki, gwiazdeczki, ziele dymieniczne, gawędy kwiaty iego ciemne, nocy lśną się iak iskierki. *Syr.* 1144. kleines Sternkraut. IASKIEROWY, – a, – e, Iaskieru, Ranunkel–. Iaskierowe liście. *Syr.* 875.

IASKINIA, – – i, *ż.*, *Boh.* gestyné; *Slo.* gestina, gestyné; *Rg.* jazvina, jamma, spilja, spila, *Cro.* skulya, spilya; *Vd.* skalna jamina, votlovishe; *Ec.* язвина (cf. iźwiec), пещеръ, пещера (*Rs.* язвина, язва *Ec.* язя rana). Wielka iaskinia, eine (große) Höhle. Niemasz-li iakiey iaskini gdzieby się schowała przed pogonią? *Teat.* 52 c. 2. Z pod ziemi wychodzi iaskinia zarosła krzaczkami. *Ibid.* 88. Wiem sekretną w ziemi iaskinią, przez którą do wieży wniyść można. *ib.* 56 c. 89. Iaskinia krwi, eine Mördergrube. *Teat.* 20 b, 14. IASKINIASTY, – a, – e, *cauernosus. Męcz.* höhlig, voll Höhlen.

IASKOŁCZĘ, IASKOLĘ, – ęcia, *n.*, *Demin. Nom.* Iaskolęta, ein junges Schwälbchen. Młode iaskolczęta. *Haur St.* 58. Iaskolęta. *Cn. Th.* Iaskolęciu oczy wyięto *Spicz.* 1. IASKOŁCZY, – a, – e, od iaskołki, *Boh.* lasstowi; *Rs.* ласточій; *Cro.* lasztovichni; *Rs.* ласточкинъ, Schwalben–. Iaskolcze gniazdo, *Bh.* lasstowcí hnizdo, w którym młode już odchowały się iaskołczęta kadzone, służy bardzo do zdrowia. *Haur St.* 58. – Iaskolcze ziele, *Boh.* lasstowičník, lasstownik, celidon; *Sr.* 1. krawnik; *Vd.* lastovka, ermena drasnisa, faroneka; *Crn.* slatish, rebrovsel; *Bs.* rosopaść; *Rs.* чи момъ, чистякъ. *Chelidonium, Celidonia Linn.*, znaiome w sztuce lekarskiey iest wielkie (złotnik) i małe, (mysze iayka, pszonka. *Syr.* 889.) albo wielka i mała roztopaść. *Dykc. Med.* 2, 602. das Schellkraut; die große und kleine Schwalbenwurz, wovon die kleine auch Feigwarzenwurz heißt. Iaskolcza mać, mowią, tym zielem leczy oczy swym dzieciom. *M. Urzed.* 90. dla wielkiey tey iego mocy na uleczenie oczu, zowią też boży dar. *ib.* 91. *Syr.* 896. Iaskolczy kamień, *Chelidonius lapis. Plin.* 2, 37. der Schwalbenstein, ma się naydować w żywocie młodych iaskołcząt. *Sienn.* 328, *Rs.* ласточникъ. IASKOŁECZKA, – i, *ż.*, *Demin.*; *Bh.* lasstowička); das Schwälbchen. Iaskołeczko, iużeś się na świat ukazała, Iużeś ożyła! iużeś z wody wyleciała? *Simon. Siel.* 103. A ty cyganeczko, wiedź białoszyie siostry iaskołeczko. *Zab.* 16, 318.

IASKOŁKA, – i, *ż.*, *Bh.* lasstowka, lasstowice, lasstowička, wlasstowka; *Slo.* lastowica, lastowička; *Sr.* 1. wastoycza, wastatiza; *Sr.* 2. jaskoliza, waskoliza; *Crn.* glastovza, lastovza, lastovka, lastoviza; *Vd.* lastouza, glastouza, lastoviza; *Cro.* lasztovicza, laztovicza; *Bs.* lastovića; *Rg.* lástova, *dem.* lastoviza; *Sla.* lastavica; *Rs.* ласка, ласточка (cf. ласа, ласочка plama obdłużna, ласточка, ласточка ćwykiel koszuli pod pachą); *Ec.* ласточка, ласточка (cf. ласточка, ласка łasica). die Schwalbe. Iaskołka domowa, die Hausschwalbe; *Bh.* gitička, ma ogón znacznie widlasty, żywi się owadem, gnieździ przy domach. *Zool. Nar.* 231. Iaskołka dymówka, die Rauch–, oder Küchenschwalbe, *hirundo rustica* gnieździ się w kominach, czasem przy krokwiach pod dachem. *Aluk Zw.* 2, 227. Kominna iaskołka. *Ban. J* 3. – Iaskołka grzechołka, *hirundo apus* die Fensterschwalbe, gnieździ się w kątach okien, w zabudowaniach murowanych. *ib.* murowa, ierzyk, łazi po murach, gniazdo zawiesza po murach i skałach. *Lad. H. N.* 52 *et* 57. die Mauerschwalbe. *Bh.* rorýc; *Sla.* brigunica; *Ross.* ласточка, ласточочка. Brzegówka abo grzebielucha die Uferschwalbe, *Rs.* стриж (cf. стрижъ). Iaskołka morska *sterna*, die Meerschwalbe, *Vd.* hudovurniza; *Rs.* калúрка, чаричка, чаркúша; *Slo.* wodna lastowica, čagka *vanellus* cf. czayka). Zgodnie z kosem iaskołka piskoce. *Banial. J* 4. *Bh.* Sswetolitj. iedna iaskołka nie czyni lata; nie czyni miasta iedna chata. *Rys. Ad.* 20. *Pot. Arg.* 605. *Birk. Kaz. Ob.* 36. eine Schwalbe macht keinen Sommer; *Slo.* gedna lastewička gar ne robi; geden strom ne robi háj, *Cro.* lastowicza iedna ne chini protuletje. §., iaskołka, ryba morska, *Chelidon Plin.*, *piscis marinus quatuor alis instructus membranaceis, quibus supra aquas facile euolat. Cn. Th.* ein fliegender Seefisch.

IASKRAWOSC, Iaskrawość, – ści, *ż.*, (*Etym.* iskra) barwa rażąca, kolor rażący, schreyende Farben. To farby, które skromnie, á z cieniowaniem użyte, wydałyby piękno malowanie; iaskrawością i gęstością swoią rażą. *Pir. Wym.* 339. §., Oko iey nie biiało na wszystkie strony; ani zbyt pierwszą iaskrawością uprzedzało cudze spoyrzenia. *Kras. Dos.* 57. rażące spoyrzenie, Katzenäugigkeit, Katzenblick. IASKRAWY, IASKRY, – a, – e, oczy rażący blaskiem swoim, blendend, schimmernd, das Auge beleidigend. Oczy mu ogniem iaskrawym palą. *Kras. W. Ch.* 70. Piorun słuch gromem, iaskrym razi blaskiem oko. *Zab.* 1 s, 162. Oczy ma strasznie iaskrawe. *Teat.* 24 c, 72. kocie, glaskugig, katzenäugig, cf. iskrzasty. Iaskrawy koń = maiący białe oczy. *Dudz.* 40. ein glaskugiges Pferd. albo też: *glaucomate s. leucomate laborans. Cn. Th.* das einen Flecken auf dem Auge hat. – §. *Moral.* Oświowidza zbyt iaskrawie Przypatrujesz się każdey cudzey sprawie. *Mon.* 74, 467. zbyt surowo, nienawistnie).

IASŁA, IASŁY, *Gen.* iasel *plur.*, 1) nosidło podróżnych, *aerumnulae. Cn. Th.* das Tragereff, Wandelreff, narzędzie do noszenia ciężarów w podróży. *Hod.* – 2) IASŁA, IASŁKA, – słek, IASEŁKA, – sełek, IASŁECZKA, – eczek *Demin.*; *Boh.* gesle, geslicky; *Slo.* gesle, geslicki; *Hg.* yazlo, jászol; *Dl.* yaszlo; *Rg.* jásli, jásle; *Sla.* iasle; *Bs.* jasle, jasli; *Cro.* jaszlo, jaszle, jaszelcze; *Vd.* jasle, jaslu, jasli, jaselze; *Crn.* jasle, jaslèzo; *Rs.*

ясли (*Rs. obs.* ясельничей koniuszy nadworny). z desek zbite na kształt rynn, naczynie, w którym ieść daią bydłu. *Ger.* Krippe, das Kripplein. Izalić będzie chciał iednorożec służyć, albo będzie nocował u iasli twoich? *Bibl. Gd job.* 39, 12. Gdzie niemasz wołow, nie ma nic w iaslach. *Budn. Prov.* 14, 4. (żłob ieść prożny. *Bibl. Gd.*) Nie w miękkiey kolebce, ale w iaslach Iezus leżał. *Bial. Post.* 77. Widzieli Pana w iaslkach leżącego, i w pieluszki uwiniouego. *W. Post. Mn.* 34. *Pieśn. Kat.* 23. Włożyła go do iasliszek. *Gil. Kaz. C. c.* Do twych się iasełek dzieciinnych ciśniemy. *Groch. W.* 339. Trzey królowie się temu ciału w iasełeczkach leżącemu pokłonili. *Skarg. Kaz.* 286. – §., Iaselka, figurki wyobrażaiące narodzenie Chrystusa w flaience. *X. Kam.* Christkrippchen, Krippenspiel. – §., kolébka, die Wiege. W miękkie pieluchy powiwszy dziecię, Włoży w ciepłe do iasełek puchy. *Pot. Arg.* 552. IASŁOWY, IASEŁNY, – a, – e, od jasel, Krippen-. *Rs.* ясельный.

IASMIN *ob.* Dzielsimin.

*IASNIA, *Iaśnia, – i, ż., jasność, iasne mieysce, iasnota, iaw'; *Cro.* jász, jasznoszt; *Bs.* jás, svjetlost. die Helle, helles Licht, Tageslicht, Lichte. Prawda każdemu iawna i iasna była, iako ta, która nie kąty miłuie, ale iaśnią. *Zrn. Pst. A* 5 *b.* Na goli i na iaśni go postawił. *Bud. Cyc.* 66. na widoku). Przyrodzenie twarze nasze na goli i na iaśni postanowiło. *Kosz. Cyc.* 82. Nic nie iest tak skryte, aby się na iaśnią nie okazało, gdy potrzeba. *Radz. Marc.* 4, 22. (coby na iawią nie wyszło. *Bibl. Gd.*) das nicht an den Tag kåme. Za czasem na iaśnią to pokażę ludziom. *Czachr. Tr. A* 3. Ia rzeczy te wodle możności moiey umyśliłem odkryć, a na iaśnią pokazać. *Modrz. Baz.* 23. Księgi swiatu na iaśnią wydadź. *Rey. Wiz. praef.* To książki na iaśnią wszystkiemu światu, nie lituiąc pracy, podali i okazali. *Baz. Sk.* publikowali, publicznie wydali). Bibliia kilka razy na język Polski przełożona i na iaśnią wydana iest. *Radz. praef.* t. i. na świat wydana, cf. na iawią, ans Licht gestellt, herausgegeben, in den Druck gegeben. IASNIACH, IASNACH, IASNOCH, – a, *m.*, imię męzkie, *Lucidus. Nies.* 1, 14. *Kras. Zb.* 1, 54. *Jabł. Her.* Iaśniach, pierwszy biskup Kuiawski. IASNIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, iasnym czynić, hell und glänzend machen. *Bh.* gasniti; *Bs.* jasniti, vedritti; *Cro.* jasznim); Oleiek, który iaśni i żółci włosy. *Slezk. Ped.* 4. Niebo świat gwiaździstą iaśniące kotarą. *Przyb. Milt.* 30. IASNIE, IASNO, *Adv. Adj.* Iasny, *Boh.* gasně; *Sr.* 1. jasno; *Sr.* 2. bitschne; *Sla.* vedro; *Ec.* ѩсно, наружѣ, открытно, на яви, исповѣдуемо, hell, licht, klar, deutlich. *propr. et fig. oppos.* ciemno). Swieca ia no się pali. Włożył ręce na oczy iego, i począł widzieć, i przywrócon iest ku zdrowiu, tak iż iaśnie widział wszystko. 2 *Leop. Mar.* 8, 25. Widziałam to iaśnie, iż dobrze poięła moię myśl. *Teat.* 38, 266. Iaśniey nad dzień pokazuie się tu. *ib.* 9 *b*, 81. Pszczoły maią króla innego rodzaiu, tak iż go iaśnie znać między drugiemi. *Gorn. Dw.* 355. Nieiaśnie, niewyraźnie, *Rs.* нѣмо. Kiedy przyidzie przed sędziego, niechay iaśnie powie przyczynę długu. *Chełm. Pr.* 137. Niektóre dobrodzieystwa maią bydź dawane iaśnie w tłumie ludzi, a niektóre taiemnie. *Gorn. Sen.* 63. t. i. iawnie, publicznie, öffentlich, sichtbarlich. Iasno, pogodnie, niepochmurno, hell, klar, unbewölkt. Po smętku wesele, a po wielkim zaburzeniu, rado iasno bywa. *Rey Post. S* 6. *Przy tytułach:* Iaśnie Wielmożny u nas, to co gdzie indziey zowią Wasza wyborność. *Kraj. Pod.* 115. Ew. Excellenz, Hochgebohren, ein gräflicher Titel; *Cro.* Vasa preszvetlosst; *Ross.* ваше превосходительство; *adj.* превосходительный. Iaśnie Wielmożna Pani Dobrodzieyko. *Teat.* 54. 20. Co u nas Iaśnie Oświecony, to gdzie indziey zowią Wasza Wysokość. *Kraj. Pod.* 113. Ew. Hoheit, Erlauchter Fürst. *Vd.* Svetlust, Svetli, Svietel, Presvietel; *Rs.* свѣтлѣйшій, пресвѣтлѣйшій, всепресвѣтлѣйшій, сіятельный, сіятельнѣйшій, (сіятельство Wasza Xcя Mść). Metropolitom: высокопреосвященный; высокопреосвященство. Bolesno patrzeć na iaśnie oświeconych, iasnie wielmożnych żebraków. *Kras. Pod.* 2, 237. IASNIEC, – iał, – ieli, – ieie, *niiak. ndk.*, iasnym bydź, błyszczeć, lśnić się, *propr. et fig.*, hell seyn, leuchten, glänz n. *Sr.* 1. ваśnu ſo, *Bh.* gasnuti se; *Bs.* jasniti, sjatti, svetlitise; *Cro.* jasnese; *Cro.* jászniasze, vedritisse; *Rg.* jasnitise; *Ross.* яснѣть, проясняться, свѣтлѣть, просвѣтлѣть, *Arab.* נגה *luxit* cf. *Ger.* Schein). Po zmartwychwstaniu iasnością ciała świętych, iak słońce iaśnieć będą. *Anez. Kat.* 1, 237. W młodości swoiey iaśniała tysiącem wdzięków. *Teatr* 36 *b*, 12. Iaśniałem niegdyś, iak światłość promienia, Zniknąłem iak wiatr . . . *Kras. Ofs. F.* 2. Iaśniała skora na twarzy Moyżeszowey z czasu rozmow z bogiem. *Radz. Exod.* 34, 35. (lśniła się. *Bibl. Gd.*) Synu, w którym widzę, że pełnie iaśnieie Chwała moia. *Przyb. Milt.* 166. Zawsześ wołał własnemi ozdoby iaśnieć, niż cudzą szatą bydź odzianym. *Zab.* 12, 5. Ten iaśnieie urodą, a tam ten rozumem. *Hul. Ow.* 124. W kompanii iaśniał podług zwyczaiu swoim dowcipem. *Niem. Arol.* 1, 176. Iuż minęły te czasy, świat otworzył oczy; Mało iaśnieć poczyna, kto w krwi tylko broczy. *Zab.* 5, 387. Na młodym Ianie zaraz znać było, że wielką na świecie miał iaśnieć świątobliwością. *Zal. H. T.* 137. IASNIUCHNY, – a, – o, IASNIUSKI, IASNIUSIEŃKI, IASNIUSIENIECZKI, – a, – ie, *intens. Adj.* Iasny, recht sehr hell und klar, sonnenklar, candidulus. *Mącz.* Rodzay gron, które tylko po iednym iądrku miewa w iagodzie, iaśniuśkie miewa iagody. *Cresc.* 295. *Rs.* ясненькій. Wino przetoczone podstoi się, iż będzie iaśniuczkie. *Cresc.* 344. Powiedział te iaśniuchne słowa. *W. Post. W.* 373. Obrał sobie Dawid pięć iaśniuśieniecz-kich kamieni z potoku. *W.* 1 *Reg.* 17, 40. (gładkich. *Bibl. Gd.*) IASNO *ob.* Iaśnie. IASNOBARWY, – a, – e, farby iasney, hellfarbig. *Ross.* свѣтлоцвѣтный. IASNOBIAŁY, – a, – e, lśniącey białości, hellweiß. Anioł iasnobiałemi szatami odziany *Odym. Sw.* 2, *L* 1 3 *b.* IASNOBRUNATNY, – a, – e, hellbraun, *Vd.* svietloerjan, *Rs.* свѣтлобурый. IASNOBRWI, – ia, – ie, wypogodzonego czoła, fröhlichen Blicks. Cnotliwi starcy w mlekopłynne rzeki iasnobrwi wglądali. *Ryb. Gesl. C* 2 *b.* IASNOCISAWY, – a, – e, hellbraun. Iasnocisawa sierść, prawie nie czerwona, rzadko dobrego konia znamionuie. *Lek. Aon.* 4. IASNOCUDNY, – a, – e, pięknie się świecący, schön glänzend. Iasnocudna gwiazd rota. *Hor.* 2, 110. *Nar.* IASNOCZERWONY, – a, – e. hellroth, *Rs.* алый. IASNOGNIADY, – a, – e, *Rs.* свѣтлогнѣдый. hellfahl. IASNOGORĄCY, – a, – e, brennendhell, flammend płomienisty n. p. Blask iasnogorący słońca. *Ryb. Gesl. B b.*

Zbierać to ziele czasu iasnogorącego, niechmurnego, niewilgotnego. *Syr.* 333. Nasuwień szarłatowy rumienił się na nim iasnogorącym złotem. *Otw. Ow.* 527. IASNOKLAROWNY, – a, – e, hell, durchsichtig. IASNOKRUSZ, – u, *m.*, krusiec iasnosiwy, oblity w żelazo. *Kluk Kop.* 2, 214. hellgrauer Eisenstein. IASNOMODROSC, – ści, *ż.*, das Hellblau; die hellblaue Farbe, błękit. IASNOMODRY, – a, – e, błękitny, hellblau. °IASNOROST, – u, *m.*, iasnotka. *Cn. Th.* (*cf.* iasnotka) *aglaophoris. Plin. H. N.* 24, 17. *herba portentosa admirabili coloris splendore*, ein glänzendes Zauberkraut. IASNORUMIANY, – a, – e, wysoko czerwony, hochroth. Na to się on zapłonął, iako gdy kto białem Szarłat iasnorumiany pokropi nabialem. *Zimor. Siel.* 167. IASNORUSY, – a, – e, lisowaty, hellblau, *Rs.* сѣвшлорусый. IASNOSC, – ści, *ż.*, *Boh.* gasnost, gasno, pastrnost; *Slo.* gasnost; *Cro.* jàsz, jasznoszt; *Rg.* jasnòs; *Vd.* jasnost, vedrina, vedrust, oshitnost, sastoplivost; *Rs.* видность, вéдреность, вéдрянность; *Ec.* вéдрость, вéдрота. *oppos.* ciemność) die Helle, Heiterkeit, Klarheit. *propr. et fig.* Do iasności słońca nic się nie przyrowna. Iasność pokoiu, dnia, nieba. *Fd.* – iasność z sławą, świetność, der Ruhm, der Glanz. Iasność imienia domu tego iest wielka. – Przysięgam królowi panu memu bydź wiernym, i starać się o iego iasność, cześć . . . *Herb. Stat.* 301. – ztąd. Iasność z dawny tytuł, pierwey Monarszy, późniey książęcy, właśnie tak iak w Niemieckim, piérwéy nim Durchlauchtig i Durchlaucht wprowadzono, mawiano klar, lauter, Klarheit, Lauterkeit, Ew. Klarheit, Ew. Lauterkeit, *Serenus*, *Serenitas*. – Za tak uprzeymą życzliwość Iego Iasności Cesarskiey (Sółtana) wielce dziękuiemy. *Gwagn.* 136. zamiast: Iegó Cesarskiey Mości). Zygmunt August król do Xcia Pruskiego tak przemawia: My Z. A. poddaiemy Iasności twoiey w hołdowne używanie ziemie Pruskie; i Iasność Twą przez podanie tey chorągwi wwięzuiemy. *Gwagn.* 395. – Iasność pisma, mowy z zrozumiałość, die Deutlichkeit, Klarheit, Verständlichkeit. Iasność pierwszy (pisania) przymiot; to iuż źle oznacza, Kiedy dla zrozumienia potrzeba tłumacza, *Dmoch. Szt. R.* 16. – °§., na iasność księgi wydawać, *ob.* na iaśnią, na iaw', publikować, n. p. Grekowie pisali mądre rzeczy, na iasność ludziom dawaiąc, aby się uczyli. *Biel. Hst.* 25. ans Licht stellen, heraus geben. IASNOSIWIEC, – wca, *m.*, *Antilope Capensis*, die Antilope, koziorożec ieleniowi naypodobnieyszy. *Kluk. Zw.* 1, 89. IASNOSIWY koń, *Rs.* сѣдмалосѣрая лошадь, ein Lichtschimmel. IASNOSLICZNY, – a, – e, pięknie świecący, schön leuchtend, glänzend, schön. Słońce, twe światło iasnośliczne, Ni u kogo niepożyczne. *Groch. W.* 340. IASNOSWIETNY, – a, – e, światła iasnego, hellleuchtend, hellglänzend, strahlend. *Rs.* свѣтоявлéнный, свѣтозрачный, свѣтолýчный Iasnoświetne gwiazdy. *Otw. Ow.* 258. *Bzow. Roż.* 60. Iasnoświetna iutrzenka powstawszy z noclegu. *Hul. Ow.* 152. Kłos iasnoświetnym złotem żołcieiący. *Otw. Ow.* 381. W nocy za iasnoświetnym ogniów powodem ciągneli. *Bardz. Luk. Praef.* IASNOTA, – y, *ż.*, iasność, iaśnia, istność iasna, helles Wesen, die Helligkeit, Klarheit, der Glanz Ukryta pod cieniem człowieczeństwa bozka iasnota. *Przyb. Milt.* 44. IASNOTKA, – i, *ż.*, *botan. Iamium. Linn.* pospólstwu pod imieniem pokrzywy gluchey czyli martwey znana. *Jundz.* 307. die taube Nessel. *ob.* Swietliczka). *Rs.* волмéйная крошива, головая плынмя. °IASNOTKANY, – a, – e, n. p. głowę swoię iasnotkaną koroną oświeciła *Bzow. Ros. pr.* z samego światła złożoną, °licht gewebt, aus Licht gewebt). IASNOWATOSC, – ści, *ż.*, pochodzenie na iasność, eine geringere Helle, *Rs.* яснова́тость, *adj.* яснова́тый. IASNOWŁOSY, – a, – e, włosów iasnych, blond, lisowaty, hellblond. Ustawicznie się przenosi od czarnobrywey do iasnowłosey. *Teat.* 3, 6. IASNOZĄB, – ęba, *m.*, *Otw. Ow.* 111. miano psa gończego, Name eines Stöberhundes, Weißzahn. IASNOZIELONY, – a, – e, hellgrün; *Rs.* свѣтлозелéный. IASNOZŁOCISTY, – a, – e, świetnie ozłocony, hellvergoldet, goldglänzend. Wieku w iasnozłociste nędze okazały! *Zab.* 11, 303. IASNOZŁOTY, – a, – e, hellgülden. Iasnozłote palce Kalliopy. *Hor.* 2, 40. *Nar.* Iasnozłoty okrąg słońca. *Dudz.* 19. IASNOZOŁTY, – a, – e, hellgelb, *Rs.* свѣтложелтый. IASNY, – a, – e, *Boh.* gasny, jasný, patrný; *Slo.* gasný; *Sr.* 1. ꙗ́сне; *Rg.* jasni; *Cro.* jaszčn; *Bs.* iasni, svitli, vedri; *Dl.* yassan (*sonorus*), vedriv: *Crn.* jasn, vedru; *Vd.* jasen, veder, jasnu; *Rs.* я́ркій, я́рокъ, вéдреный, вéдрный; *Ec.* прови́дный, ясный, блещащій я, вéдрый. *oppos.* ciemny). świetny, hell, glänzend, klar, *propr. et fig.* Iasne słoneczne promienie Rwą nocne mroki i cienie. *Groch. W.* 40. Iasny, żywy szarłat. *Cn. Th.* Iasne farby, helle Farben. Iasna mąka z biała, bielutka helles weißes Mehl. W iasny dzień, za białego dnia, bey hellem Tage. W burzliwéy kupie wszyscy w iasny dzień uciekaią. *Tward. Wł.* 90. Iasny dzień z pogodny, ein heiterer heller Tag. Iedne dni były iasne, a drugie ciemne, w których słońca widać nie było. *Skarg. Dz.* 893. Nocy były tak iasne, groszby był znalazł. *Falib. Dis. U.* 2. widne). Żeby was iasne pioruny biły. *Teat.* 24 c, 45. *ib.* 30, 104 *et* 24 c, 66. rażące, zabiaiące). – *Medic.* Iasna ślepota, *gutta serena*, kiedy oczy są iasne, żadnéy naymnieyszey zasłony na nich nie będzie, a przecię nie widzą. *Syr.* 382, *Ross.* мéнная вода, der schwarze Staar. – §., Dzień iasny z, świetny, uroczysty, ein feyerlicher Tag. Dzień, który króla uwieńczył koroną, Był zawsze u was iasnym, uroczystym. *Zab.* 4, 384. – §., iasny z sławny, świetny, berühmt, glänzend. Ieszcze przed narodzeniem Chrystusa w kilku set lat Rokolanów imię iasne było. *Stryj.* 109. Iasna Góra, *Clarus Mons*, Częstochowa, miasto w Krakowskim wsławione cudami Panny Maryi, ktorey tu kościoł i obraz bardzo bogaty. *Dyk. Geogr.* 1, 155. – §., Tytuł krolewski i Rzpltey; Nayiaśnieyszy, Allerdurchlauchtigster, Posłowie zagraniczni w mowach i listach swoich dawać powinni Rzeczypospolitey tytuł Nayiaśnieyszey. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 94. (*cf.* przezacny). Do Nayiaśnieyszego Stanisława Augusta, Króla Polskiego, W. X. Lit *etc.* Nayiaśnieyszy Panie . . . *Zabor Geom. dedyk.* Seiner Majestät, St. A. K. v. P. . . . Allerdurchlauchtigster Herr, *Dawniey*: Przywiley Iasnego książęcia i Pana Kazimierza króla Polskiego. *Herb. Stat.* 295. Gniewu Bozkiego wicher w momencie Iasne Wielmożności pogasi. *Psalmod.* 39. Chociaż ich i wielmożnemi nie można sprawiedliwie nazwać, dopominaią się iednak Iasney Wielmożności. *Mon.* 66,

461.] – §., w oczy wpadaiący; łatwy do spostrzeżenia, poięcia, zrozumiały klar, deutlich, verständlich, einleuchtend, in die Augen fallend. Iest to prawda tak iasna, iak słońce bez plamy, iak to, że tu stoiemy, iak to, że dzień mamy. *Labl. Amf.* 43. To są rzeczy tak iasne, iako śrzod biała dnia słońce. *Jan. Lig. B 4 b.* Rzecz ta od słońca iaśnieysza. *W. Post. Mn.* 268. Iasna rzecz i ślepyby wyrzał, rozsądził. *Cn. Ad.* 303. Iasney rzeczy dowodzić, *soli lumen inferre. Cn. Ad.* 304. Iasney rzeczy przeć, przeczyć, nie wierzyć, nie rozumieć. *ib.* – *Podobnieć o głosie:* Ton głosu Pani Marą iest bardzo iasny, wyraźny i wskroś przeymuiący. *Pam* 83, 2, 187. – Wyobrażenie iasne iest, którego rozum ma zupełne i oczywiste poięcie. *Cynk. Log.* 77. eine klare Vorstellung. – §., Kozacy nas w dzień i noc vstawicznie trapili, a zawsze iasney potyczki się chronili. *Petr. Pol.* 2, 395 t. i. iawney, walney; ein offenbares, allgemeines Treffen. Więcey im szkodziły ślepe rowy i przysute reduty, niźli Mars surowy w polu iasnym. *Tward. Wł.* 181. w polu otwartym cf. iawny, szczerny, cf. iaśnia).

Pochodz. *doiaśnić, objaśniać, objaśnić, przeiaśnieć, rozjaśniać, rozjaśnić, rozjaśnieć, wyiaśniać, wyjaśnić, zaiaśnieć.*

IASPID, IASPIS, – u, *m.*, *Rs.* іаспидъ, ясписъ, яшма; *Hebr.* נשפה, *Pers.* Iasep, *Gr. iaspis*; der Jaspis kamień kwarcowaty, mocny, o stal uderzony ognia daiący, polor przedni przyimuiący, zielony przeźroczysty. Na zielonym tle często bywaią kropki żółte, błękitne, białe i czerwone. *Kluk Kop.* 2, 61. *Ład. H. N.* 53. *Prov. Ec.* что лучше злата? іаспидъ. что іаспида? добродѣтель. что добродѣтели? богъ. что божественнѣе? ничто. IASPIDOWAC, – ał, – uie, *cz. ndk.* pstrzyć kropkami zielonemi, czerwonemi *etc.* grün, roth u. s. w. sprenkeln. IASPISOWY, – a, – o, od iaspisu, Jaspis-, *Rs.* яшмовый.

IASSYR, – u, *m.*, *vulg. Tat.* iasyr *captiuus*; *Arab.* esir, *Turc.* iasr *captiuatio*, esr, esir *captiuare*; (*Rs. Syber.* ясакъ podatek, dań, ясачникъ poborca; обясачить nałożyć podatek). Iassyr, płon, ieńce, lud zabrany na woienney expedycyi czyli przy wpadnieniu w kray iaki Beute, Gefangne. Iassyr mnogi zabierać. *A. Czrtr. Mśk.* – Branie w niewolą, ieństwo, niewola, Sclaverey. Wpaść w iassyr, wpaść w niewolą nieprzyiacielską. *A. Czrt. Mśk.* Tatarskie mrowiska rozpierzchnęły się na zwyczayne morderstwa i iassyry. *Nar. Chodk.* 2, 392. Han wysyłał swoie hordy na iassyr i pożogi w kraie Polskie. *ib.* 403. Wstydby był Andromasze, wyznam sercem szczérym, Gdyby się dostać miała Pyrrhowi iassyrem. *Min. Ryt.* 1, 57. Sto serc wiózł iassyrem Idalskiey macierzy. *Mon.* 76, 4.

IASTER, – u, *m.*, *botan.* rodzay rośliny, *aster Linn.* die Sternblume; u nas znaiome są te dwa gatunki, iaster szorszysty, *tripolium*; i iaster gawęda, *amellus. Kluk Dykc.* 1, 60. *Jundz.* 421.

IASTRYCH *ob.* Astrych.

IASTRZĄB', – ębia, *m.*, *Boh.* gastrab, gestrab, gestrabek; *Slo.* gastrab, (gestrab *miluus* kania); *Sr.* 2. jastšeb, jastšeb; *Vd.* jastran, jastreb, habih, sekolizh (= kania, sokol, sep, gryf, krogulec); *Crn.* jastrab, sèkólz; *Cro.* jastrèb; *Dl.* yastreb, kragulyacz; *Sla.* jastrèb; *Rg.* jastreb; *Bs.* jastréb; *Ross.* ястребъ, ястребокъ; *Eccl.* іастребъ (cf. *Lat.* asteias, *Ital.* astore). ptak, *accipiter*, der Habicht, wielkości kury, śmiały, gniewliwy, drapieżny. Z młodu można go unosić do pola na kuropatwy i przepiorki. *Zool. Nar.* 275. *Lad. H. N.* 53. Gatunek iastrzębi *Crn.* piulek; *Rs.* ястребокъ, *Ec.* ястребъ. Gniewliwe iastrząby. *Daniel J 2 b.* Na co Rzery iastrząb' godzi, Tym się łowem bawią młodzi. *Z. b.* 2. 266. *Nar.* Miasto pomocy i miasto obrony, skubie on te nędzniki, iako iastrząb' wrony. *Rey Wiz.* 120. Trudno bez krwi, gdzie się dwoy iastrzębi Głodni do iedney pożywy przepiórki. *Sat. Syl.* 407. Pies ten bardzo dobry pod iastrząba. *Pot. Jow.* 138. – Iastrząb' wielki przedni, *asterias. Plin.* 10, 60. eine Art Reiher. *Cn. Th.* – §. *Fig.* Miłość, żal, gniew, wstyd, serce ludzkich iastrzębie. *Pot. Arg.* 747. 2) iastrząb' albo falkoneta, gatunek dawney strzelby, ósma część kolubryny, wyrzuca 2 1/2 funta. *Archel.* 10. das Falkonett, eine kleine Falkaune. IASTRZĄBEK, – bka, *m.*, *Bh.* gestrabek; *Rs.* ястребокъ, *falco palumbarius Klein*, też gołębnikiem zwany; mniejszy od iastrzębia, naywiększym iest nieprzyiacielem dzikich gołębi. *Kluk. Zw.* 2, 305. *Ład. H. N.* 53. Der Taubenhabicht, Taubenfalk. Bezpieczne iastrząbki. *Baniel. J. 3.* IASTRZĘBI, – ia, – ie, *IASTRZĘBOWY, – a, – e, od iastrzębiów, Habichts-. *Bh.* gestrabj; *Rs.* ястребиный, ястребиный. Sroki i ostatni rzęd ptaków iest iastrzębi. *Zool. Nar.* 217. Iastrząbowe okruci (ptaszę). *Ezop.* 10. Iastrzębi, orli nos *Vd.* saferlan nuss). Iastrzębi kamień, *hieracites. Plin.* 37, 10 *et* 11. *lapis prasius dictus a colore simili. Cn. Th.* der Habichtstein. IASTRZĘBIATY, – a, – e, na kształt iastrząbi, Habichtartig, wie ein Habicht, Habichts-, Habichtartig. Pióra zaostrzone, iastrzębiate, z pazurami ostremi. *Boh. Djaś.* 136. IASTRZĘBIEC, – bca, *m.*, *cf.* Kudbrzyn, Boleszycz, Kaniowa, *herb*, w polu błękitnym podkowa złota, w środku iey krzyż; nad koroną iastrząb', na nogach dwie pęciny maiący. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen. – 2) *botan.* iastrzębiec, *Hieracium Linn.* das Habichtskraut, rodzay rośliny, którego gatunki są: gorzki, *aprinum*; brodawnikowy, *taraxaci*, kosmaczek, *pilosella*; wątpliwy, *dubium*, Myszo uszko, *auricula*; podokolkowy, *cymosum*; kłosowy, *praemorsum*; murowy, *murorum*; błotny *paludosum*; wielokwiatowy *sabaudum*; baldaszkowaty *umbellatum. Kluk. Dykc.* 2, 40. *Jundz.* 395. *Bh.* gestrabina *galega.* IASTRZĘBIEC, Iastrzębieć, – ał, – ieio *niak. ndk.*, zjastrzębieć *Dok.*, iastrzębią naturę przyymować, zum Habicht werden, seine Natur annehmen. Kiedy sowa zjastrzębieie (albo zkobuzieie) wyżey lata niż sokoł. *Fredr. Ad.* 35. t. i. pan z nędznika ciężki. *cf. Cro.* chuvay od nosa ostroga, los boly od musa chasztnoga; *aliter:* Goszpon od pluga, ostraje kuga. – *IASTRZĘBNIK, – a, *m.*, myśliwiec iastrzębiami poluiący, *Ross.* ястребникъ.

1) IASZCZ, – a, *m.*, ryba *ob.* Iażdż.

2) IASZCZ, – u, *m.*, (IASZCZEK, – szczka, *m.*, *Demin. ob.* Iaszczyk) naczynie na masło, na bryndzę, powidła, eine Butterbüchse.

IASZCZUR, – a, *m.*, (*Boh.* gesstěr, *Slo.* gaščer *vipera*; *Rs.* ящуръ *mus avellanarius cf.* szczur; *Rg.* jàšog *locusta marina*, güscter, zelembaak *lacertus viridis*; *Bs.* skuscja,

minut). Rodzay iaszczurów, *Manis*, wcale zębów nie ma als Schuppenthiere, Schuppenthiere, schuppige Eidechsen, Formosanische Teufelchen. Iaszczur pięćpalczasty, którego długość do trzech łokci dochodzi, w kłąb cały zwinąć się może, od powierzchniego do iaszczurki podobieństwa tak nazwany. *Zool. Nar.* 298. der Pangolin, das langschwänzige Schuppenthier. – §., dawni iaszczura a kladą na srogi, iadowity, zarówno ze śmiiami in alten Sinnen: ein schädliches, giftiges Gewürm, so schreckhaft als die Otter. On tak grzeczny kawaler, stał się nam wężem, śmiertelne dawszy sercom naszym rany. *Pot.* Sk. 65. Iaszczur śmiertelnym żądłem iadowity. *Kochow.* 11. Taka w tobie srogość, żeś iuż nadsamego Nieprzyiaciela iaszczura głuchego. *Past. Fid.* 13. – §., iaszczurka morska, łbem iaszczórce podobna, *lacertus. Plin.* 32, 2 Rs. ящерица, ein der Eidechse ähnlicher Seefisch. *Cn. Th.* cf. iaszczorka ieziorna. IASZCZURA *ob.* Iaszczurka. IASZCZURCZĘ, – ęcia, *n., demin.*, młoda iaszczurka Ns. Junge der Eidechse, eine junge Eidechse. (Dawne mniemanie iż) iaszczurczęta, gdy się maią wylęgnąć, wyłażą z żywota matki, tak że ona zdechnie. Dlatego małżonkobóycy zaszytemu w wór, przydawano prócz psa, kota, i iaszczurkę. Sax. *Porz.* 149. *Pot. Zac.* 101. IASZCZURCZY, IASZCZORCZY, – a, – e, od iaszczurki żałowy, *Rs.* ящерицынъ. Eidechsen-, Otternkamień iaszczurzy kamień, *saurites Plin.* 37, 10. *gemma in ventriculo crudis. Cn. Th.* Iad iaszczurczy. *Skarg. Dz.* 563. Tatarzy strzały swe iaszczurczym iadem napawali: *vipereo felle. Paszk. Dz.* 15. Serce niewierne, iaszczorcze, wężami obwiedzione. *Teat.* 11 *b*, 92. Gdy iego w żołądku obróci się w żołć iaszczórczą. *Leop. Joh.* 20, 14. w żółć zmiiową. 3 *Leop.*) Oyca zabiią, iaszczurczym się płodem z wnętrzności matki wygryzuią wrzodem. *Pot. Pocz.* 232. *ſiqd* IASZCZURCZY, niewdzięczny, złośliwy, undankbar, boshaft. Rodzaiu iaszczurczy. *W. Math.* 12, 34. *not* natury żmiiowey, Otternartig. *Luth.* Iaszczurcze plemie *Leop. Luk.* 3, 7., *Bibl. Gd.* – Z miłością umknie zwierz, a iaszczurcze plemię Własną matkę z oyczystey [illegible] wypędza ziemie. *Zab.* 6, 180. *Min.* Konstantyn Kopronim, syn Leona, rodzay iaszczurczy, który złością i nieprawością abo z oycem zrównał, abo oyca przechodził. *Skarg. Dz.* 708. Bardziey niż iaszczurczéy krwi się [illegible] chroni. *Lib. Sen.* 17. – *Botan.* iaszczurcze ziele *ob.* Jaskółcze ziele. – Iaszczurczy mech *ob.* Smoczy mech. IASZCZURKA, – i, *ż.* *Bh.* gesterka, gesterica; *Slo.* gaščerica, gaščerka, gašterka; *Sr.* 2. jaščerjer; *Sr.* 1. ješčerza; *Cro.* gusher, kuscher, zelembuk, guscherica, kuscherinecz; *Vd.* kushar, kusharizh; *Crn.* martinz, mertinz, mazharôl; *Cro.* gusher; *Dl.* guschyericza; *Bs.* gusteriça; *Sla.* gushter; *Rg.* gusteriza, gustericiza, krjes, *barb.* ejarejak; *Rs.* ящерица; *Ec.* Іащерка, Іащерица, cf. *Gr.* σαυρα), rodzay rozmaite gatunki zaymuiący, iako krokodyle, bazyliszki *etc. Zool. Nar.* 207. Eidechse, als Geschlechtsname. Iaszczurka pospolita, die gewöhnliche Eidechse, iest niewielka, ma 4 nogi krótkie, ogon długi z koleczków złożony, ostremi łuskami okryty. Są zielone, siwe. *Lad. H. N.* 53. (cf. skrzeczek), *Bh.* vrîtenice; *Rs.* вереме́нница; *Rg.* gûscter, zelembâk; *Bs.* zelenbak, guscter zeleni). iaszczurka ziemna, *tarantula. Sleszk. Ped.* 412. Iaszczurka ogniowa, krosława s salamandra. *Cn. Th.* Iaszczorka mieniąca barwę, wiatrożyła, abo wiatrożył, *Chamaeleon. Cn. Th.*; *Rg. Prov.* tkoga zmia uie, i gusterisese boji cf. kto się na gorącém sparzył). – §., iaszczurka, iaszczura, iako zwierz nayiadowitszy, nayniewdzięczneyszy, nayzłośliwszy, tyle co i śmiia, *Rs.* жехмонуя́нъ, жехмонуя́нъ, als das giftigste, boshafteste, unbankbarste Thier. *Dawne mniemanie*; iaszczurka samiec, gdy się z samicą zchodzi, głowę swoię w iey usta włoży, którą potym samica w sobie ugryzie. *Sax. Porz.* 149 cf. iaszczurczę. – Iedna tylko iaszczurka, niewdzięczne stworzenie, Dlatego szarpie żywot matki iadowicie, Że iey cząstki udziela, że iey daie życie. *Zab.* 8, 224. Zostałoby się iaszczurek plemię, Co własney matki toczą wnętrzności. *Zab.* 15, 165. *Sekl.* 10. Nie iest to rzecz bezpieczna, gdy przy twoim dworze Chowasz iaszczurkę, która bokiem się wyporze. *Morszt.* 283. Słodka ona iako chrzan, dobra iak iaszczura. *Zegl. Ad.* 95. – §., śmiia, die Natter, Viper. (cf. *Boh.* gesstér *vipera*). Kleopatra iaszczurki przysadziła sobie przeciwko sercu, aby od napuszczonego iadu tych bestyy umarła. *Petr. Hor. F.* 4 6. *Fig.* Między świętemi iaszczurki i węże znalazł. *Skarg. Dz.* 315. c) Iaszczurka ieziorna, *salmo saurus*, ryba na stopę długa, okrągła, iaszczurce podobna, tylko że nóg nie ma. *Kluk. Zw.* 3, 185. 2) Iaszczurka, mało działko, wyrzucaiące 5 uncyi żelaza. *Archel.* 10. ein ganz kleines Falkenett. Zewsząd na wałach kule nas raziły z dział nieprzyiacielskich i nośnych iaszczurek. *Tward. W. D.* 58.

IASZCZURNIK, – a, *m.*, *Botan. ob.* Wołowy ięzyk Lias. IASZCZURZYSKO, – a, *n.*, szpetne iaszczurzysko. *Rey Wiz.* 110. eine häßliche abscheuliche Eidechse.

IASZCZY, – a, – e, od iaszcza czyli iażdża ryby, Kaulbarsen-. 2) od iaszczu do masła, Butterbüchsen-. IASZCZYK, – a, *m.*, *Rs.* ящикъ, ящичекъ s skrzynia, szkatuła, puszka czyli naczynko, w którym się masło na stół daie, die Butterdose.

IASZCZYC *się zaimk. ndk.*, cieszyć się, z ukontentowania podskakiwać, vor Freuden hüpfen. Wąż ten od niektórych podróżnych ucieka: naprzeciwko innym wybiega, iaszczy się, raduie, i z radości około ciała ich okręca się. *Boh. Djab.* 2, 316.

IATA, CHATA, – y, *ż.*, IATKA, CHATKA, – i, *ż.*, *Demin.*, chać, kuczka, eine Hütte. *Rg.* pojatta, kuchjarizza, pljevniza; *Sr.* 1. peta, theja, theika, cheija, keija; *Cro.* hutta, shottor, koliba (*dift. Cro.* jata, chreda, *Rg.* jattova stado *grex*;) *Crn.* wajta, kajuha, hôtla, kôzha, kozhûr; *Vd.* huta, hutiza, hishiza, kozha, kozhiza; *Hg.* ház, házatska; *Rs.* хамъ; *Ec.* хы́ща. cf. *Pol.* huta, *Germ.* das Koth, die Kathe, *Lat.* casa cf. *Pol.* hyża, *Ger.* Haus cf. *Pol.* kucza, kuczka, *Suec.* hydda, *Dan.* hytta, *Gr.* κευθειν) iakiekolwiek schronienie od powietrza, budka, n. p. Spustoszeie Syon, iako iatka przy winnicy, i kuczka przy ogrodzie. *Skarg. Kaz.* 340. Iatkę sobie rogożą pokrytą uczyniwszy, w niéy się ode dżdżu i upalenia bronił. *Skarg. Żyw.* 2, 280. – Iata, namiot, nakryty plac albo stanowisko, *scena. Mącz.* ein Zelt, ein bedeckter Standort, *Rs.* колиба, колибица. Warsztat ciesielski, iata pod którą robi *materiaria fabrica. Mącz.* die Zimmermannsbütte. – Górnicy, gdy rudę na wierzch wywinduią, składaią ią w szopy nakryte, zwane iaty, a za drogi

dobrey z iat przewożą ią do pieców wielkich. *Os. Rud.* 7. die Laue, die Erzhütte, wo die Metallerde zuſammen gefahren wird. Ptaszniccy czynią sobie z zielonego gałęzia iatkę maią, tak iżby ią z mieysca na mieysce mogli na sobie nosić. *Cresc.* 635. cf. gać, gaik, gaiewiſko). – §. Iatki, kramy przekupniow, gdzie mięso, ryby, iayca i insze żywioły przedaią, *macellum. Mącz.* Höckerbuden. *Eccl.* лавка мороная, tasza). Iatki rozmaite chlebne, garbarſkie, rzeźnicze. *Sax. Tyt.* 83. Cokolwiek w iatkach przedawaią, iedzcie. *Zagr. Gon.* 360. Mamy doma ten dostatek, że się obeydzie bez iatek. *J. Kchan. Dz.* 270. Wadzą się iak w iatkach, z iak baby na trecie ſie zanſ n ſie wie die Höckerweiber (die Fiſchdetweiber, Dept.) Wydał się na iatki, *misit se in ora populi. Cn. Ad.* 1277. na ſidkie języki, er hat ſich ins Gerede gebracht. Wſtyd wydała na iatki. *Hor.* 1, 207. *Min.* cf. psu oczy przedadź, preis geben. Mięsne iatki s rzeźnicze, die Fleiſchbank; *Boh* gatky, gatka; *Sr.* 1. mjaſne yetki; *Sr.* 2. ſharne; *Vd.* mesnica, mesarniza; *Crn* mesnica; *Cro.* mesnicza, mesarnicza; *Hg.* meszárszék; *Sla.* mesarnica; *Bs.* komarda; *Ec.* мясопродáнице, мясный рядъ. Iatki, w ktorych za miaſtem bydło biią. *Star. Dw.* 14. szlachtus, das Schlachthaus). Iak pai się od iatki do iatki włóczą, kości gniotąc. *Palib. Dis. X.* 2. On tam wszyſtko ſako pies pod iatkami leży, A gdy mu kość wyrzucą, porwawszy precz bieży. *Rey Wiz.* 28 *b.* Wieczerza bez iatek a wieczerza z iarzyn. *Cn. Th.* 1245. – Wydadź się na mięsne iatki s *wprawić się w niebezpieczność, *securi ceruicem subiicere. Mącz.* narażać się, ſich in Lebensgefahr ſtürzen, auf die Schlachtbank liefern. Gryfowie z bitwy z Prusakami uciekli i druſia na mięsne iatki wydali. *Bielſk. Kr.* 120. Wszyſtko radniey cierpieć, aniżli Rzpltą na iatki wykładać, wolimy. *Krom.* 172. *Vd.* ubijalishe, umorjalishe). Krwawe łzy wylewały matki, patrząc na dziatki, które gwałtem dadź musiały na mięsne iatki. *Pieſ. Kat.* 39. Hetman od posiłków opuszczony, prawie na mięsne iatki wydany był. *Bielſk. Kr.* 947. *Rev Zw.* 37 *b.* – §. Chata, Iata, Chatka s chałupa chłopska. eine Bauerhütte, ein elendes Bauernhaus. *Bh.* katrče, katrč (cf. kotara); *Sr.* 1. paś; *Sr.* 2. waia; *Cro.* hatta, kolyba; *Dl.* cherga; *Bs.* scevarića; *Rs.* лачу́га, лачу́жка, олачу́га, буладырь. Stachowa z Basią chata iuż iest wyznaczona Z gruntem i z całym dobytkiem Na nowe gospodarſtwo. *Kniaź. Poez.* 3, 226. Niech on siedzi pysznie w pałacu, a ia w maley chacie *Bard. Pr.* 429. Chaty z słomy i ziemi uklepane. *Pam.* 83, 655. Mogę biedę przyrównać mą do oney chaty, Którą ſklecił na piaſku kmiotek niebogaty Z błota i z piany abo z słomy, a plewami Pokrył. *Kulig. Her.* 79. Iedna iaſkołka nie czyni lata, nie czyni miaſta iedna chata. *Cn. Ad.* 309. Chatki na wsiach. *Lib. Hor.* 52. Straszna śmierć, którą nogą w nizkie chatki wchodzi, Tąż w wyniosłe królewſkie pałace ugodzi. *Lib. Sen.* 14. Tatarzy chatki ſtawiaią na wozach, Które z sobą wszędzie przeciągaią. *Lib. Hor.* 82. (*Papr. Herb.* 107. pisze chadki cf. chodzić). IATCZY, IATKOWY, – a, – e, od iatek, Kramladens, Buden, Höckerbänke. *Slo.* gatkowy. Rynek iatczy. *Mon.* 71, 796. der Höckermarkt, Fleiſchmarkt, Brotmarkt. IATNIK, – a, *m.*, *ropiarius*, który umie iaty i letnie siedzenie w ogrodach przyprawiać.

Mącz. scenofactor, namiotnik, który namioty robi, *ib.* der Hütten-, Lauben-, oder Zeltmacher. §., w *iacie czyli chacie mieszkaiący, der Hüttenbewohner. *Eccl.* жущикъ.

*IĄTREW, – trwi, *i.*, IĄTREWKA, – i, *ż. zdrbn.*, bratowa, die Brudersfrau, die Schwägerinn; *Bs.* jetrina, agena diverova; *Cro.* jeterva; *Rg.* jetarva, xèna djeverova *Ec.* ятровъ, сноха, деверня жена cf. snocha, cf. żeła? cf. *Rs.* единоутробный iednoiątrobny, t. i. iedney matki, ятро, wątroba, nerki). *Saxon. Porz.* 132., *Mącz. fratria.* Uczynił umowę z swoią, iątrwą, iżby on, iako brat iey męża, opiekł się iey syny. *Baz. Hiſt.* 557. Wszedł do iątrwi, aby wskrzesił nasienie braterſkie. *ib.* 20. Dowmant widząc iątrew i bratową swoię, księżnę Narymuntową, wziął ią sobie gwałtem za żonę. *Strvik.* 310. Ieśliby dziewierz nie chciał poiąć iątrwi swey... *Budn. Deut.* 25, 7. (bratowy. *Bibl. Gd.*). Łona iątrwi twey nie odkryiesz, bo sromota brata twego ieſt. *Leop. Levit.* 18, 16., *Radz ib.* (żona brata twego. *Biol. Gd.*). IĄTRZNICA, – y, *ż.*, IĄTRZNICZKA, – i, *ż.*, *Bh.* gitrinice, gitrnička, gatrnice; *Sr.* 1. paternicza, patrowa kiełbaſa; *Sr.* 2. jetſchnitza, jetſchinza; *Crn.* jeternèza; *Vd.* jeterniza, jeterna klobasa; *Cro.* jeternicza, devenicza; cf. *Bh. et Slo.* gátra; *Cro. et Bs.* jetra; *Sr.* 1. iatra, patra; *Vd.* jetre; *Crn.* jętra s wątroba; *Ec.* ятро нèрка; *Sr.* 1. patro ropa (cf. *Ger.* Eiter, *Gr.* ἦτρ); kiszka nadziewana krwią i thaszczem. *Włod.*, *farcimen. Mącz.* eine Leberwurſt, Blutwurſt; *Bh.* budik; *Sla.* divenica *Sr.* 1. krawa kiełbaſa. – *§. kiszka w ciele ludzkim, ein Darm. Z ślazu klistera w stolcowey iątrznicy bole uśmierza. *Syr.* 1102. IĄTRZNY, – a, – e, ropiſty, eiternd. Wzdryga się iątrzny ból dotknięcia ręki. *Zab.* 15, 362. cf. *Bh.* gatrni; *Sr.* 1. patrowé wątrobny; *Sr.* 1. pedmovité; *Vd.* gnojnoranast. IĄTRZYC, – ył, – y, *cz. n/k.*, ziątrzyć *dk.*, *Bh.* gitřiti, zgitřim, zgitřowati; *Slo.* zgetřim; *Sor.* 2. jetſchiſch; *Sr.* 1. wopetoſciam; *Bosn.* oranaviti; *Dalm.* izranivam; *Croat.* izpriachujem, izpriachiti); ropić, gnoić n. p. ranę, eitern machen, ſchwären machen. Wzdryga się serce iątrzyć rany podgoione. *Offol. Ser.* S. Iątrzący albo ropiący n. p. plaſtr, *Rs.* нарывный. Kroſty białe, iątrzące, nieszłowicami przodkowie mianowali. *Syr.* 1119. *Fig* iątrzyć kogo, s żarzyć gro. *Cn. Th.* einen erbittern, reitzen, aufbringen. *Bs.* vrgliati, ozlediti; *Vd.* sjesiti, pohuſkati, drashiti, podbodati, *Rs.* серди́ть, сержу́. зад рить, горячить, ог рчать, *Ec.* ἐρεθίζω, προσοργίζομαι. Zbyt sprawiedliwym gniewem pała moie wnątrze, Wiem że ciebie samego, gdy wysłuchasz, ziątrzę. *Przyb. Luz.* 177. Iątrzący, bolesny, *Ross.* огорчительный. IĄTRZYC się *recipr.* ropić się, *Bh.* gitřiti se, gitřim se; *Vd.* gnojiti se, otiekuvati, heitrati, otezhi, otvuriti; *Sor.* 2. ſe talužiſchi; *Sr.* 1. rozpetiu ſo, nowu ſo, zaciekam, pódmu ſo; *Rs.* нарѣ́мь, нарывáть: ſchwären, eitern. – *fig.* srożeć, żarzyć się, erbittert werden, ſich erzürnen. IĄTRZENIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, ropienie, *Sr.* 1. rjenje ro; *Bs.* niçina, die Eiterung, das Eitern. Iątrzenie się zyli otoku zbieranie. *Perz. Lek.* 220. – *Fig.* das Erbittern, Erzürnen. IĄTRZYCIEL, – a, *m.*, iątrzący drugiego,

gyzący, der Erbitterer, Aufbringer; *Vd.* drashnik, pohuskavez, podbodnik; *Ross.* оторчи́мель, *f.* оторчи́мельница; *Ec.* прогнѣвамель.

Pochodz. *doiątrzyć, naiątrzyć; poiątrzyć, przeiątrzyć; rozjątrzyć, zaiątrzyć, zjątrzyć.*

IAW :, tylko w tych sposobach mówienia: *na iaw'; na iawy; na iawiu; na iawie, na iawi; Bh.* zgewnè, gewo, na gewo; *Rs.* явь, въ явь, явь, на яву, въ явь otwarcie, publicznie, widocznie, iaśnie, offen, öffentlich, sichtbarlich. Nic niemasz tajemnego, coby nie miało bydź objawiono; ani się stało co skrytego, aby na iawią nie wyszło. *Bibl. Gd. Marc.* 4, 22. (aby się na iaśnią nie ukazało. *Radz.*) daß es nicht offenbar würde, nicht an den Tag oder ans Licht käme. Wszystkie przywary przez pewne znaki na iaw wychodzą. *Pilch. Sen. list.* 404. Nie trzeba świadectwa wiele, Samemy Świetuo w ciele Zmartwychwstanie Pańskie sławą I podawaią na iawią. *Groch. W.* 111. Lud nań, gdy na iaw wyszedł z pałacu, wołał sarkaiąc. *Skarg. Dz.* 210. t. j. gdy na świat publicznie wyszedł, als er aus seinem Pallaste unter die Leute gieng. Nie mówię tobie, iżeś się stawił na iawią, *ut te prodas in publicum. Zygr. Gon.* 298. Staraniem moim było, żeby się dla pospolitego dobra sprawy ś. Aloyszego wydały na iawią. *Wit. Al.* 2. na świat w druku, daß sie ans Licht gestellt, öffentlich herausgegeben würden. Iuż teraz cała iego zdrada na iawiu, sie ist offenbar. – §. na iawie, z pod niebem, n. p. naczynie to zakopuią nie pod dachem, ale na iawie. *Cresc.* 388. unter freyem Himmel (*Rs.* явка, явное objawienie 2) scena w komedyi; неявка nieiawność). – §. IAWA, – y, ż., *oppos.* sen); na iawi, na iawie, *oppos.* przez sen), das Wachen, im Gegensatze des Träumens, Schlafens *adverbialiter* wachend, *oppos.* träumend, schlafend. Dziwi się, patrzy i oczy przeciera, Nie wie czy iawa, czy też mu się marzy. *Zab.* 14, 242. Sem. er weiß nicht, ist (es Wachen) er wachend, oder träumt es ihm. Sen to czy iawa? w krainę podziemną Sciężka był drogą i głuchą i ciemną. *Kniaz. Poez.* 1, 22. war es Traum oder Wachen? Zapewne się to We Pańskiego, i zdaie ci się, że to rzecz na iawie. *Teat.* 15, 28. Co na iawie, to we śnie; utaiona cnota I przez zaknione zmysły na otwarte wrota. *Zab.* 1, 102. *Nar.* wenn man sich wachend beschäftigt, das kommt einem im Traume vor. Czego kto pragnie na iawi, To mu sen przed oczy stawi. *Rys. Ad.* 8. Com tylko w myśli układał na iawie, To śpiąc iakby w istotnéy widziałem postawie. *Szym. S. W.* 56. Z radości we śnie, na iawie smutek. *Kniaz. Poez.* 3, 175. Ledwom mógł z początku wierzyć, że to, co widziałem i czułem, było na iawie. *Kras. Dośw.* 249. ich konnte kaum glauben, daß mir das wachend widerführe. Poetom śni się czasem i na iawie. *Kras. Antim.* 62. die Dichter träumen oft wachend. On cicho szepce i pod nosem prawi, Słuchacze drzymią; a on sam na iawi Czy przez sen mówi, nie wie, lecz strwożony Recytuie pens doma nauczony. *Opal. Poet.* 6. (*IAWIA, – i, ł., n. p. Ruś biała zaraz z pola znosi wszelakie zboże do izb czarnych, ktore oni iawiami zowią, i tam ie suszą. *Gwagn.* 335. cf. Hrydna, eine Rauchkammer, das Getreide zu trocknen).

IAWIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, zjawić, uiawić *dk.*, *Bh.*

gewim, zgewiti, zgewowati; *Rg.* jâviti, jâvgljati, objaviti; *Cro.* javlyam, objavlyam; *Sor.* 1. sjawicj; *Sor.* 2. sjawisch; *Rs.* явить, являть, извявить, zjawiać, iawnym czynić, offenbaren, bekannt machen. Im więcéy iawisz grunt serca swoiego, tymeś szanowniéyszy. *Teatr* 33 *d*, 76. Gdy każdy z nich z téy sobie nienależnéy szaty rozebrany bywa, siawia się na nim piętno, po którym łacno poznany bywa. *Smotr. Ex.* 1. Bóg swych i w mroku iawi. *Chodk. Kosl.* 89. To rady dotąd taić należało, Które wam teraz, cne rycerstwo, iawię. *Chrość. Fars.* 96. IAWIC się *recipr.*, zjawiać się, *passiv.* sich offenbaren, sich zeigen, erscheinen; *Rg.* jâvitise, objâvitise; *Sr.* 1. wozyewam so (*Crn.* javla se *colligitur* wnosi się, wywięzuie się; *Bs.* javitse; zuatti, datti glás z odzywać się; javitise komu *adire aliquem*). Otóż iawi się głupstwo. *Teat.* 18 *b*, 26. wynurza się, przebiia się, pokazuie się, wydaie się). Iawią się świeczki w nocy, odzywaią echa. *Pot. Arg.* 429. Nie żartuy ze mnie proszę, że ci chcę sny prawić, Wiele się ich iawiło i może iawić. *Zab.* 16, 298. zjścily się, sind eingetroffen. IAWISKO, – a, *n.*, co się zjawiło, widowisko, widzenie, eine Erscheinung. Widziałem to iawiska, co zwykli za cuda mieć lekkowierni. *Przyb. Luz.* 149. Zastępowały Cheruby gleytami świetnemi, Slizgaiąc się, iak polne iawiska po ziemi. *Przyb. Milt.* 402. IAWNIE, IAWNO, *adverb.*, niekryiomo, publicznie, offenbar, öffentlich; *Bh.* nagewo, zgewnè; *Slo.* zgewnè; *Sr.* 1. zjawnè, wozjawnè; *Sr.* 2. sjawne; *Vd.* ozhitnu; *Dl.* ocsito; *Rs.* явно, явственно, явственнъ, наружу; *Ec.* исповѣдуемо, наяснѣ, народнѣ. Iawnie odmówiwszy, w osobności pozwolić; przy drugich obraziwszy, cicho przejednać. *Cn. Ad.* 394. Iuż daléy nie przez przypowieści mówić wam będę; lecz iawnie o oycu moim oznaymię wam. *Bibl. Gd. Joa.* 16, 25. Chrystus opowiadał słowo boże niepokątnie, ale iawnie. *Dambr.* 457. Mniéy szkodzi ten, co iawnie szkodzi. *Min. Anz.* 121., *Boter* 4, 89. Woiewoda Wołoski królowi iawnie pokłon wyrządziwszy, chorągiew' pod nogi iego rzucił. *Arom.* 478. *publice.* Kromer z przywileiów Koronnych, z pisarzów ktemu iawnie przez ręce idących, wiadomości dochodził. *Blaz. Kr.* 480. Gdzie ludzie iawnie chodzą abo ieżdżą, tam nikomu nie ma bydź wolno ciskać kamieniami, ani strzelać. *Chelm. Pr.* 195. Iawnie zgrzeszył, iawnie też pokutował. *Karnk. Kat.* 243. Iawno to wszystkim czyniemy, z wiadomo, kund und zu wissen. Iawno to, z wiadomo, es ist weltkundig, bekannt (*opp. Rs.* безвѣстно). *IAWNOGRZESZENIE, – ia, *n.*, publicznych występków pełnienie, öffentliche Lasterhaftigkeit; *Eccl.* явногрѣшіе. Ewanielista tak zacny nie byłby był Mateusza, który przełożonym nad iawnogrzeszniki był, kiedyby z iawnogrzeszenia iego był zaraz skaran. *Białob. Post.* 254. *IAWNOGRZESZNIK, – a, *m.*, publicznie grzeszący, ein öffentlicher Sünder; *Bh.* zgewnỳ hrziſſnik, wereguik; *quidam sic reddunt lat.* publicanum *inepte. Cn. Th.* – n. p. Zaś tego i iawnogrzesznicy nie czynią? *Leop. Matth.* 5, 46. (celnicy. *Czechow., Bibl. Gd.*), die Zöllner und Sünder. Luth. Gdy Pan siedział w domu, wielu grzeszników i iawnogrzeszników przychodząc, siedli z nim. *Leop. Matth.* 9, 10, (grzeszników i celników. *Bibl. Gd.*,

Czechow.). Zacheusz iawnogrzesznik. *Skarg. Żyw.* 1, 120. – 2, 257. Licemiernik i iawnogrzesznik. *W. Post. Mn.* 231., *Pociéy.* 14. – *w rodz. żeńsk.* IAWNOGRZESZNICA, n. p. Marya Magdalena. *Rey Pst. T. u.* 3. *IAWNOGRZESZNY, – a, – e, publicznie grzeszący, öffentlich sündigend. Niewiasta iedna iawnogrzeszna. *IV. Post. W.* 3, 293. Mędrcy zakonni rozumieli o Chrystusie, że był przyiacielem iawnogrzesznych. *Białob. Post.* 9. IAWNOSC, – ści ż. (*oppos* skrytość, ukrytość), die Offenbarheit, die öffentliche Bekanntheit; *Ross.* явность, гласность. Księgi, które popisał, a na świat albo iawność wydał. *Mącz.* die Schriften, die er ans Licht gestellt hat, herausgegeben hat. – §. Trzeba uważać, które ziele na iawności się kocha, a które w cieniu roście. *Cresc.* 506. pod otwartém niebem, unter freyem Himmel. IAWNY, *IAWIEN, – a, – e, *Boh. et Slo.* zjewný; *Sr.* 1. zjawné, zromadniczki; *Sr.* 2. sjawní; *Vd.* oberlih, ozhitnu, vieden, resdenjen, resopert, bielodanski; *Sla.* ocsit; *Rg.* occit; *Rs.* явный, гласственный, всенародный; nieskryty, publiczne wiadomy, nietaiemny, öffentlich, bekannt. Tak przyrodzenie nasze sprawiło, abyśmy z iawnych i wiadomych nám rzeczy, postępowali ku rzeczom taiemnym i niewiadomym. *Orzech. Qu.* 63. Gdy ten sędzia zasiędzie, wszelka skrytość iawna będzie. *Piesn. Kat.* 172. Wiele iawnych i taynych grzeszników siedziało z nim. (*Leop. Mar.* 2, 15., *ob.* iawnogrzesznik). Iawny dzynek troiaki iest: naprzód, iż zaprzeć uczynku nie może, bo ięst tak iasny, iakoby się go ręką dotykał; powtóre, kiedy kogo w uciekaniu poimaią; potrzecie, kiedy u kogo kradzioną rzecz naydą. *Szczerb. Sax.* 169. Iawny, albo świeży uczynek, iest to, kiedy się co świeżo stanie. *ib.* 169. cf. gorący; cf. *Rs.* явочной doniesiony; явочная doniesienie) Iawnym bydź *Ross.* гласно-нать. Iawna to rzecz s, wiedzą to i baby na trecie abo w śpitalu. *Cn. Ad.* 304. eine allbekannte, weltkundige Sache. – §. pod otwartém niebem, unter freyem Himmel. Rzepa kocha się na roli iawnéy, bowiem cień a niedochodzenie słońca iéy szkodzi. *Cresc.* 195. na otwartéy przestrzeni, na wolném powietrzu. – §. Iawny, e publiczny, öffentlich. Po wszystkich miéyscach iawnych i osobnych, zwłaszcza gdzie sądy bywaią. *Herb. stat.* 161. Przylepienie pozwu na ratuszu albo na innym iakim iawnym miéyscu. *Sax. Porz.* 55. Na iawnéy drodze, gdzie się ludzie sam i sam przechodzą, człowieka zabito. *Chełm. Pr.* 195. auf öffentlicher Straße. Swoich pobratymów spotwarzenia, i w iawney radzie gęste i głośne złorzeczeństwa, umysłem spokoynym przyymował. *Pilch. Sen.* 235. na obradach publicznych, in der öffentlichen Rathsversammlung. Podał swe zdanie przez druk pod iawny każdego rozsądek. *Grod. Dis. A* 2., *ob.* na iaw', na *iaśnią wydawać). W domu tym iawne bywały wieczerze. *Op. Jer.* 20. publiczne). Osoba iawna s, urzędnik publiczny, eine öffentliche Person, ein Beamter *persona publica.* Pisarz miéyski iest osoba iawna, przysięgą obowiązana. *Sax. Porz.* 13. Testament czynił przy pisarzu iawnym. *Klon. Wor.* 70. Iawne pisarze i prokuratory Będziesz bogacił, daiąc im pobory. *Klon. Fl. G* 4. Iawny list iest, który ręką iawnego pisarza pisany albo pieczęcią urzędowną zapieczętowany.

Sax. Porz. 84. *oppos.* *osobliwy, prywatny. – §. Szyia pełna okazała, Piersi iawne, ręka biała. *J. Kchan. Dz.* 268. t. i. wydatne, ein (hervorst bender) gewölbter Busen. c) pozwolenie iawne i nieiawne, s wyraźne i niewyraźne. *Ir.* ausdrücklich

Po hodz. *objawić, objawiać; objawienie, objawiony; pojawić; rozjawić; ujawić; wyjawiać, wyjawić; zjawić, zjawienie, zjawiony, cf. ziewnąć.*

IAWOR, – u, *m.*, *acer Linn.* der Ahorn, drzewo między pierwszemi co do wielkości, rośnie prosto i bez gałęzi bardzo wysoko; korę ma gładką siwopopielatą. Wierzch iak naygęściéy zarasta. *Kluk Mysl.* 2, 21. cf. klon). *Sla.* javòr; *Bh.* jawor, gawor, gawurek; *Sor.* 1. vawor, *Slo.* gawor; *Hg.* juhar-fa (*Slo.* gawor, habr *ornus*; *Hg.* gyertyán-fa *ob.* iesion); *Cro.* javòr *acer*, *ornus*, *lorber*; javorika, lovrika; *Hg.* borostyán *laurus* *Cro.* makl.en *acer montan.*; *Dl. et Hg.* javór *laurus*; *Rg.* javor *platanus*; *Bs.* javor *platanus umbri*; *Crn.* gábr, javor *acer montan.*; bór *acer*, worovz *acer pinus*; *Vd.* javor (2. *carpinus betulus*; gaber, gabrovez *id.*; javorika, lovrika; laur, wawrzyn; borouz, borovu drevu, *buxus acer*, *Ross.* явоpь, репина *platanus orientalis*, чинаръ; *Arab.* ער *platanus acer*; *Hebr.* יער jaar *sylva* cf. *Hebr.* גבר *robustus fuit* cf. *Ger.* Ahorn). Wysoka sosna, modrzew i dąb trwały, Iawor i buk okazały. *Past Ilł.* 8. Iawor chwiejąc się wznosi. *Dar. Lot.* 11. – Iawor prawy cudzoziemski, platan, *platanus*, *Cn. Th.* Platanum, Platanus. Wodny iawor, wodoklon, *platanus*: Wälscher Ahorn, liściem swoyskiemu podobny. *Sienn* 132. Iawor wschodni, pospolicie klon iaworowy, *platanus orient. Klok Dyk.* 2, 205. der morgenländische Platanus. IAWOR, – a, *m.*, miasto i księstwo znaczne w Śląsku niższym. *Dyk. Geogr.* 1, 295. Jauer in Schlesien, rzeczone od iawora drzewa. *Stryik.* 69. IAWOROW, – a, *m.*, miasto Polskie w Woiewodztwie Ruskim. *Dyk. G.* 1, 69. eine Stadt in der Wolw. Reußen. IAWOROWY, – a, – e, od drzewa iaworu, Ahorn-; *Slo. et Bh.* gaworowý; *Bs.* javorni; *Vd.* javorn; *Sr.* 1. jaworuń; *Cro.* javorichni; *Rg.* javorni, javorov, lepénski; *Rs.* явровый. Gałąź iaworowa *Rs.* явóрина. Z iaworowego drzewa kołarze robią różne sprzęty. *Lad. H. N.* 54. Iaworowy gaik. *Cn. Th.*, *Bosn.* javoriscte *platanetum*; *Crn.* worje *aceretum.*

IAY A IAY *ob.* ia a iay. IAYCA *ob.* Iaie.

IAYKO, – a, *n.*, *demin. nom.* Iaie, ein Eychen, ein kleines Ey; *Bh.* wagećko; *Sr.* 2. jajko *Cro.* jajcze; *Rg.* jájze; *Rs.* яичко. Nie zawsze złote iayka kokosz niesie. *Zegl. Ad.* 178. Lepiéy było po iayku codziennie ieść, niż zjadłszy kokosz głodem mrzeć. *Pot. Jow.* 95. *Slo. Prov.* dawa wagce, abi wola dostal, ne ſluſi za wrabcom wagce hádzat. zlcho krkavca zlé wagca (daie iayko, żeby wołu dostał. Nie należy za wroblami iaykami ciskać. Złego kruka złe iayko). *Cro. Prov.* jaycze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priatel od trideszet lét, jaszu tri dobra dugovanya, t. i. Iayko od iedney godziny, chléb od iednego dnia, przyiaciel od trzydziestu lat, są trzy dobre rzeczy). Są i tacy, żeby się drugi odrzekł datku, Wymawiaiąc, dałem ci, dałem iayko dziadku! *Pot. Pocz.* 221. (cf. babko, dałem ci szeląg). Swięconego iayka! winszuiąc komu świąt Wielkonocnych, szczęśli-

wego Halleluja). – §. Iayka abo pęcherzyki, z których iądra białogłowskie złożone napełnione są humorem białkowi iayka podobnym. *Krup.* 2, 172., *Kirchh. Anat.* 68. die Warzen des Eyerſtocks. *Boran.* - myszo. iayka *ob.* myszy (cf. Lisie iayca). Kozie iayka *ob.* kozi; ielenie iayka *ob.* ieleni grzyb. IAYKOWATY, - a, - e, na kształt iayka, oval, eyförmig. Iedwabnik, maiąc się stać poczwarą, zasklep sobie przędzie iaykowaty-iedwabny. *Zool. Nar.* 144. Kształt iaykowaty ogniska pieców chymicznych naywygodnieyszy, *figura elliptoidea*, *parabolica*. *Krumt. Chy.* 20., *Sr.* 1. na yeyo podobne; *Rg.* naokoli; *Crn.* jajzhné; *Vd.* jaisaſt, jaizu podoben; *Ross.* яицеобразный, кругловатый.

IAZ, - u, *m.*, plecienie przez rzekę dla wstrzymania i łowienia ryb, ein Wehr, eine Flechte durch einen Fluß, die Fiſche aufzuhalten; *Bh.* gez, gezel; *Sor.* 2. Swiś (gat staw); *Crn.* jęs, jęsa *septum*, gatshe *septum in fluu o rapido*, gatim *farcire*, *ob.* gacić, gać; *Crn.* sajęsim = już założyć); *Vd.* jeſs *agger*; gas, pregas = bród; gas, ſteada = ścieża; *Cro.* gata *ponticulus viminеus ſtramine coopertus* gać 2) gata, zajazenye, zagatenye *septum per fluuium*; zájez *interclusio aquae*, zajezújem *intercludo aquam*, gatiti, zajeziti, *consepere*, *aquam retinere*; jez, sztiszka *septum*; gaziti = brodzić; gaz, gazische, brod *vadum*, gazliv *vadabilis*; *Hg.* gázlóhely = bród; *Bs.* gát, zajazenje od vode; gatiti, zajazti *aggero*; gaziti, prigaziti *vadere*, gaziscte *vadum*; jáz, propáſt *hiatus*, *terrae discessus*; zajaziti, uciniti pomarklo *offusco*; *Rg.* jáz, jéz *agger circa molas*; jáz *profunditas*, jazni, jazovit *profundus*, gaziti *vadare*, gaz, gaziscte *vadum*); *Rs.* перепрýда, переборка, кóмли, учугъ, городьба. Rybitwi plotą z trzciny i chrostu iazy z ciasnemi dziurami, abo wychody wodnemi; tamże one więcierze zastawiaią w dziurze, aby ryby za wodą idąc, prosto wlazły w więcierz. *Crocc.* 645. Większą część rzek naszych zamykaią iazy i ploty; więcey sobie uważamy łowienie ryb, aniż pospolite dobro. Zakazuiemy tedy, aby przepływaiący nie byli przymuszeni ku zapłaceniu myta albo nadgrodzie szkody, zwłaszcza dla rozerwania iazu; gdyż nie płoty, ale sieciami ma bydź łowiono. Wszakże gdy komu miły ieſt pożytek iazu, niech w nim uczyni wrota szerokie, któremi przeieżdżaiącym wolne pływanie niech dadzą. *Herb. Stat.* 542. Iaz abo siedza iesietrza. *Stat. Lit.* 217. der Störfang. Iaz na węgorze, der Aalfang. – §. iaz, grobla zwracaiąca wodę na koła młyńskie, n. p. bić iaz, bić tamę, groblę. *X. Kam.* der Mühldamm.

IAZ, Iaź, - i, ż., IAZICA, - y, ż., *cyprinus ieses*, *Hg.* jász-keszek; *Slo.* gelſawka; *Crn.* jęs, jęsa; *Rs.* язь, шереширéръ, шéрехъ; *Cro.* arbún, das Rothauge, eine Art Weißfiſche, ryba niewielka, cztery lub pięć calów szeroka. *Aluk. Zw.* 5, 173.

IAZ, Iaź, ja-ź, *ob.* Ia.

IAZDA, - y, ż., "IEZDA. *P. Kchan. Jer.* 18. (*Etym.* ieździć, iechać). – §. ieżdżenie, das Fahren, das Reiten, die Fahrt, die Reiſe, der Ritt; *Bh.* gizda, gizdba, geti, gezd; *Slo.* gizda; *Sr.* 1. yezdjeno; *Vd.* jesd, dirk, jesda, jelanje, vosenje; *Crn.* jęsha, dirk; *Ross* ѣздá, ѣздъ; *Eccl.* всáдничество. Z Krakowa do Wieliczki dwie godziny iazdy, man hat zwey Stunden zu fahren, zu reiten. Insza ieſt dar, a insza darowanie; insza ten

co iedzie, a insza sama iazda. *Corn. Sen.* 397. Takież serce do iazdy masz w dalekie strony? *Zebr. Ow.* 281. Iazdę sobie do boga Klaryiskiego złożył. *Zebr. Ow.* 280. *parat ire*). Z Rennow iazda, z nich pokarm, z nich odzienie. *Kluk Zw.* 1, 292. die Rennthiere dienen zur Fahrt. – §. W szachach iazda, ciąg, ciągnienie bierką, ein Zug, ein Gang im Schachſpiele. Turczyn stawia szachy; zaczyna się gra, on ma pierwszą iazdę, bierze za szach, iedzie nim, gdzie trzeba. *Pam.* 85, 1, 93. Iazda nawą, = żeglowanie. *Cn. Th.* die Waſſerfahrt. Iazda, = pojazd z końmi. n. p. Nie maiąc iazdy, bieżeli piechotą. *Auszp.* 78. ekwipaż, die Equipage. b) iazda, = iezdni żołnierze abo ludzie wierzchem iadący, konica, kawaleryа; *Sr.* 1. konaczé; *Vd.* jesdazhi, jisdizhi, jesdazha shounirshina, jesdarska drushba, jesdaria; *Bs.* jezdići, kognići; *Cro.* konyanichtvo; *Hg.* lovashad), die Reiterey, die Kavallerie. Konna służba zawsze była u Polaków sacniéysza, i sami ią szlachta czynili; zkąd w ieździe wszyſtkę moc woyska pokładano. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 390.

IAZDOW, - a, *m.*, (dziś *Uiazdow*). Iazdow nad Warszawą, gdzie na teatrze grano „odprawę Posłów Greckich". *J. Kchan. Dz.* 60. IAZDOWY, - a, - e, od iazdy, iezdny, Fahrt-, Ritt-, Reiſe-, Reiterey-; *Rs.* ѣздовый.

IAZ-JARZ, - a, *m.*, IAZDZ, IASZCZ, - a, *m.*, *Cn. Th.* kolperz, der Haulbars; *Crn.* jeshęvka; *Bh.* gejdik; *Es.* orhan, podlanica; *Cro.* ovšàt, lovrat; *Rs.* ерш. Iazgarz, *perca cernua*, ryba rzeczna mała z iedną płetwą na grzbiecie, okoniowi podobna; ogon ma widlasty; głowę względem ciała wielkości ogromną. *Zool. Nar.* 181., *Lad. H. N.* 54. IAZDZIK, Iaździk, - a, *m.*, *demin.*, ein kleiner Haulbars. Rybitw nic nie ułowił, prócz drobnych iaździków. *Tward. Pgsq.* 53. IAZIEC, - źca, *m.*, *capito fluuiatilis*, der Bratfiſch. Ryba rzeczna i ſławowa, łuskę maiąca szeroką i białą, oczy i skrzela czerwone, bywa na cztery piędzi wielka. *Sienn.* 307.

IAZŁOWIEC, - wca, *m.*, miasto w Woiew. Podolskim, zkąd dawna familia Iazłowieckich. *Dyk. Geogr.* 296. eine Stadt in Podolien.

IAZMIN *ob.* Dzielzimin. IAZMINOWY *ob.* Dzielzimiowy.

IĄZWICA, Iąźwica, - y, ż., ryba, n. p. Kleniów tu niemasz, ale są iąźwice, Iiął ich kuchars aż do połowice. *Myśl. F.* 2., *Rs.* колюшка, *gaſterosteus aculeatus*, der Stichling. IAZWIEC, - źwca, *m.*, *Bh.* gezwec; *Slo.* gazwec; *Sr.* 2. jahs; *Sr.* 1. Swinez; *Crn.* jasbez (jasbine, eshbinje, = iaskinia); *Vd.* jasbez, jasbiz; *Cro.* jazvëcz; *Dl.* jazavacz; *Hg.* borz; *Sla.* jazavac; *Rg.* jázavaz; *Bs.* jazvec, jazovac (jazvina ruppa od zujer = iaskinia); *Rs.* язвецъ; язвинъ cf. zbik; *Ec.* язвина iaskinia); borsuk, der Dachs, podobny to do kształtu do niedźwiedzia małego. *Kluk. Zw.* 1, 365. *ob.* borsuk. IAZWCOWY, - a, - e, od iaźwca, borsukowy, Dachs-, *Vd.* jasbizhni; n. p. skóra jaźwcowa, *Vd.* jasbezhov'nna (*Sor.* 2. *Prov.* won lazi doma, ako jahs jere łazi do swego domu, iak iaźwiec do swoiéy dziury).

IAZYG, IACWIZ; IADZWING, IAZWING, - a, *m.*, Iazyges po Grecku, po Słowiańsku Iaźwingami od zwierza iaźwca zwano, że iego skór do okrycia używali, i że po dołach i iaskiniach iak iaźwce mieszkali. *Klecz. Zd.* 25. Greccy autorowie część Scytów Iazygami na-

zywaią, że się około wołów i uprawy roli bawili; ponieważ łazyg zawiera w sobie Greckie słowo ζυγον, znaczące iarzmo. *Nar. Hſt.* 324. Iadźwingowie abo Iaćwiże iednego z Litwą ięzyka, iednych obyczaiów i wiary iedney zażywali; a ku południu na brzegach lasów Litewſkich, z Polską o granicę mieszkiwali. *Krom.* 249. cf. Podlasie. die Jazygen, eine Scythiſche Nation, Nachbarn der Litthauer.

IB - C - D.

IBA *ob.* bocian cudzoziemſki, *Rs.* Ибись.

ICH *gen. et acc. plur. pron.* On, *Bh.* gegich. Wszyſtkie *ieich (ich) chory. *Auszp.* 111. ICHMOSC, - ści, *plural. nom. Jegomość, Jéymość,* mówiąc o ludziach znaczniieyszego ſtanu, die hochgeehrten Herren, oder Damen. Czy ieszcze i z temi Ichmościami zgromadzenie prawodawcze powinno wchodzić w negocyacye? *Gaz. Nar.* 2, 52. Ichmość Panowie, Ichmość Państwo, die gnädigen Herren, die gnädige Herrſchaft. cf. Iegomość, Iéymość, Mość, Miłość). Nasi panowie będą dziś na objeździe u Ichmość Państwa Zacniewſkich. *Teat.* 22 *b*, 31. Znaycie się na tych Ichmościach kobiety, a będziecie mniéy nieszczęśliwe. *ib.* 22 *c*, 19.

ICYK, - a, *m.*, zwyczayne żydom imię, ſkąd za żyda się kładzie, ein bey den Juden gebräuchlicher Name, daher ſtatt Jude, im Scherze. Połowny Icyk przedał dyament ten z wielkim zyſkiem w ręce Ormianina. *Zab.* 13, 249. *Nar.* cf. Abram.

IDĘ *ob.* Iść. IDEA *Bh.* widła; *ob.* wyobrażenie, obraz, wzór. - IDENTYCZNOSC *ob.* tosamość, iednorodność. IDENTYCZNY *ob.* tosamy, iednorodny.

IDYLLA, - i, *ż.*, z *Grec.*, rodzay wierszów, w których się opisuią pola, łąki, lasy i wszyſtkie wiéyſkiego życia wdzięki i roskoszy. *Kras. Zb.* 1, 396. po naszemu mówiąc: sielanka, paſterka, das Hirtengedicht.

IDYOTA, - y; *m.*, z *Greckołac.*, nieuk, ein Idiot, ein Unwiſſender. Był idyotą, czytać i pisać nie umiał. *Falib. Dis. M., Sak. Persp.* 7. IDYOTYZM, - u, *m.*, właściwość mówienia, sposób mówienia iakiemu ięzykowi lub dyalektowi właściwy, *Crn.* lêstnorezhnoſt; *Slo.* właſtenečnoſt, właſtenka, właſtnorečnoſt.

*IDYSZ z idziesz *ob.* Iść.

IDZI, - iego, *m.*, *Egidius. Skarg. Zyw.* 2, 163. Aegidius *Bh.* Gilgi.

I E.

IE *ob.* On. 2) *ob.* Ieść.

IEBAC, Iebać, - ał, - a, *cz. kont.*, Iebie *ndk.*, *Boh.* gebati. - *obscoen.*, złączać się cieleśnie, obłapiać, ſich fleiſchlich vermiſchen; *Cro.* mreztimsze (*Bh.* gebak członek wstydliwy; *Sr.* 1. gebał, pebacj oszuſt, pebacjné *falsus*, pebam *fallo*; *Crn.* jebât z zdarzyć się, udadź się). Dla ułagodzenia w potocznéy mowie mówią: iechał go pies, iechał go sęk, kat; coby miało bydź: iebał go pies, n. p. Aż on ſtaroſta: o iebał, *redde quod debes*; krzywać łacina, ale dekret sprawiedliwy. *Falib. Dis. M.* Iechał cię pies, wolę iuż tak umrzeć, niż żebyś mię miał dobić swoią medycyną. *Opal. sat.* 68. Iechał tam sęk i

Włochy i wasze kaſtraty, I basy i dyszkanty, tańce i aryie. *Zabł. Firc.* 74. Iechał go sęk. *Teat.* 54 *b*, 75. Moſkale klną: iebiona mać. IEBUR, - a, *m.*, tęgi do kobiety.

Pochodz. *naiebać się*, *wyiebać się*.

IECHAC, Iechać, *IACHAC, *Iachać, iechał, *iachał, iedzie, iadę, iadą, *intr. ndk.*, poiechać, poiechał *P.* poiedzie *dk.*, *qu. v.*, ieździć, - ił, - i, *czyll.* - *Bh.* gezdi, geti, gel, gedu, pogedu, gezdim, gezdiwam; *Slo.* gezdíti; *Sr.* 2. jôſch, jôbl, jéhdu, iehjem; *Sr.* 1. jyci, jedjem, yezdju; *Vd.* jesditi; jesdariti, jesduvati, jesdim; *Crn.* jesditi, jęsdariti, jahati, jâham; *Sla.* jashiti; *Rg.* jahati, jezditi; *Bs.* jahati, jezditi; *Cro.* jahati, jassem; *Dl.* jezdim; *Ross.* ѣздить, ѣжу, ѣхать, ѣхалъ, ѣду, ѣдемъ; *Fc.* яжу, ѣжджю, ѣду, cf. *Turc.* jedek *desultorius equus)*, iechać na wozie abo wozem, fahren; *Sla.* na kolih ichi, vozitise; *Cro.* pelatisze; *Vd.* se pelati, vositi se); iechać na koniu, konno, wierzchem, *Sla.* na konju ichi (cf. piahicò ichi z pieszą iść), reiten. Kto nie iedzie na koniu, z niego nie spadnie. *Fredr. Ad.* 110. - Iechać po wodzie, w nawie, łodzi, wozić się, płynąć, zu Waſſer fahren, reiſen, zu Waſſer gehen. Iadąc iednego czasu do Sycylii w maluckiey bacie, poyman był od Murzynów. *Gorn. Dw.* 252. Zamyślał okrętem iachać przez morze. *Otw. Cw.* 449. er gedachte ſich zur See einzuſchiffen. Iechać morzem, zur See gehen, zur See reiſen. Iechać lądem, zu Lande reiſen, zu Lande gehen. Chory do doktora iedzie, ſkoro ozdrowieie, odieżdża od niego. *Birk. Exarh. G* 2 *b*. Iechać pocztą, mit der Poſt reiſen, mit der Poſt gehen. Iechać furmanem, mit dem Fuhrmanne gehen, reiſen. Iechać dyligencyą, mit der Deligence gehen. Iechać polem, lasem, kraiem iakim, z przez pole, las, kray, ein Feld, einen Wald, ein Land paſſiren, durchfahren, durchreiſen. Słązkiem kilka poczt iechałem, nimem się dostał do Morawy. *Kras. Dośw.* 96. Niedługo bawiąc w Metzu, iechałem prosto szczęśliwym kraiem, gdzie się wino Szampańskie rodzi. *ib.* 97. Iechać w drogę, reiſen, verreiſen. Iechał nie wiem dokąd w drogę. *P. Achon. Jer.* 121., cf. *Rs.* ѣзжалый który woiażował, ieździł, kraie zwiedzał). Ia i ty *iachałaśma (*Dual.* z iechaliśmy) społem. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 25. wir reiſten, fuhren oder ritten gemeinſchaftlich, mit einander, in Geſellſchaft. Iechać dniem i nocą, Tag und Nacht reiſen, fahren oder reiten. Iechałem nie wiedząc gdzie, iechałem a iechałem. *Offol. Str.* ich fuhr und fuhr; oder: ich ritt und ritt, ohne Ende, in einem fort, ... Iuż iedzie, z przyieżdża, zbliża się iadąc, er kommt gefahren. Braciszek iedzie, braciszek iedzie, braciszek jedzie! *Teat.* 19, 6. - Kto smaruie, ten iedzie. *Teatr* 24 *c*, 82. poieżdża dobrze, wer ſchmiert, der fährt. Iadę po woli *Crn.* zisam. 2) iechać na co, na kogo, z wybierać się nań, gegen einen zu Felde ziehen. Iechali na Francuza. - *w myśliſtwie:* iechać na co, auf etwas Jagd machen, ausgehen, gegen ein Wild ausziehen, zu Felde gehen. Kto iedzie na niedźwiedzia, niech sobie łożko gotuie, a kto na wieprza, grob. *Rys. Ad.* 23. - *Fig.* iechać po ſtawkę, *we grze* z na ſtawkę grać, auf den Einſatz des Spieles ſpielen. *Tr.* Stawia szachy, sam ma pierwszą iazdę, podnosi rękę, bierze palcami

za szach, iedzie nim gdzie trzeba; *Pam.* 85, 1, 93. ciągnie, ftawi, er zieht, er ſetzt den Schachſtein, er fährt mit ihm. Iechać na co, *ogólnie* z godzić na co, mierzyć do czego, auf etwas zielen, auf etwas ausgehen, hinarbeiten. Wiem ia, co się świeci, widzę na co on iedzie. *Tr.* Boday sam zginął, kto na gardło iedzie czyie. *Simon. Siel.* 121. Z dobytą mu szablą śmiele iedzie w oczy. *P. Kchan. Orl.* 1, 303. — Iechać na kogo, z nacierać nań, powſtawać nań, bić nań, auf einen losgehen, losfahren. W sprosney swéy nadętości iedzie tak hardzie na mnie. *Ryb. Ps.* 17. Swiadectwem tym na nas iedzie. *Zygr. Pap.* 308. Przecz tak świat na pana iedzie, i świętéy prawdzie iego nie sprzyia? *Zrn. Poſt.* 34 *b.* Pan bóg na roſkosz iedzie, i złości nierad widzi. *Glicz. Wych. II* 2 *b.* Wszyscy na mię iadą, kraczą, iak wróble na owkę na mię biią. *Cn. Ad.* 1269. — Iechać na kogo pieniędzmi, obietnicami, z kusić go. *Tr.* auf einen mit Geld, mit Verſprechungen losgehen, ihn verſuchen, zu verleiten ſuchen. Gdy namową nie wskorali, iechali nań podarunkami i przenaięli go. — §. Iechać swoią głową, trzymać się swoiéy głowy, nach ſeinem Kopfe verfahren, ſ. K. folgen. Każdy swoią iedzie głową i własne swoie ma niezgodności i zazdrości. *Tr. Tel.* 224 3) iechał go sęk, kat, pies *ob.* iebać. IECHAŁO się, IEDZIE się, z Iechali, iadą, man fuhr, man fährt. Którędy tu iedzie się do Warszawy? dawniey iechało się od siebie; ale teraz dla lepszéy drogi iedzie się ksobie. *Id.* Kiedy mróz tęgi, dobrze się iedzie wszędzie. IECHANIE — ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Fahren, Reiten, Reiſen; *Bh.* getj; *Ross.* ѣзженіе; *Eccl.* ѣзженіе.

Pochodz. *iazda, iezda, iezdny, ieździć, ieżdżać; ieździeć; doieżdżać, doiechać; naieżdżać, naiechać, naiazd, naieźdźca, nadjeżdżać, nadjechać objeżdżać, objechać, objeżdżacz; odjeżdżać, odjechać, odjazd; poieżdżać, poiechać, poiazd, poiazdowy, poiezdny; podjeżdżać, podjechać, podjazd, podjezdek; przieżdżać, przeiechać, przieźdźca, przeiazd, przieżdżacz; przyieżdżać, przyiechać, przyiazd; rozjeżdżać, rozjechać, rozjazd; uieżdżać, uiechać, uiazd, uieżdżony, nieuieżdżony; wjeżdżać, wjechać, wjazd, wjezdny; wyieżdżać, wyiechać, wyiezdne, wyiazd; zaieżdżać, zaiechać, zaiazd, zaiezdny; zjeżdżać, zjechać, zjazd* (*cf. iść*).

IĘCIE, — ia, *n.*, *subſt. verbi* iąć, *Bh.* getj, *cf.* imanie, das Nehmen, Gefangennehmen. Nie miał Iezus odpoczynania, Od ięcia aż do skonania. *Pieśn. Kat.* 61. Iezus na to się urodził; By nas przez śmierć wyswobodził Od piekielnego ięcia. *Kochow. Roż.* 14. t. j. niewoli). Ięcie się wędy, zakąszenie ryby, *Rs.* клёвъ, das Anbeißen, der Anbiß. IĘCTWO, — a, *n. ieństwo, iensiwo*, poimanie, niewola, Sclaverey, Knechtſchaft, Gefangenſchaft; *Bh.* zageti; *Sr.* 1. jaſtwo, yaſtwo, więzienie, yimano; *Vd.* jezha, vjetnoſt, preseluvanje; *Cro.* szusánsztvo; *Rg.* suxánſtvo; *Rs.* плѣнничество. Opowiadał Messyasz niewolnikom wybawienie z ieństwa. *Biał. Poſt.* 8. Wyprowadził bóg z ięstwa i niewoli Faraońskiéy swóy lud. *Skarg. Dz.* 179. Iużeś ięctwo wyzwolił ludu Iakobowego. *Wrobl.* 202. *captivitas*). W samym ięctwie ieszcze wściekłość swoię okazowali. *Fal. Fl.* 233. Lata tutéyszego naszego ięctwa z więzienia. *W. Poſt. W.* 186. Gdy byli w onym ięctwie. *Leop. Genes.* 40, 5. (w domu więzienia. *Bibl. Gd.*). 2) *collect.* ieńcy, poimańcy, niewolniki, die Gefangenen. Porasiwszy nieprzyiaciół, wiódł z sobą ięctwo poimane. *W. Poſt. Mn.* 245., *Smotr. Ex.* 36. IĘCKI *ob.* leńſki. cf. leniec.

*IĘCY, — a, — e, do iedzenia przyiemny, angenehm zu eſſen. Siano zbyt uschłe będzie nie ięce i brzydkie bydłu. *Cresc.* 483. cf. iedny, śniedny, iadalny, cf. iedzący).

IĘCZEC *ob.* lęknąć.

IĘCZMIEŃ, — ia, *m.*, *Bh.* gečmen, gečmynek; *Slo.* gačmen, gečmen; *Sr.* 2. jazmen (Jazmeniſki miesiąc Sierpień); *Sr.* 1. jačmen, yecjmen; *Vd.* jezhmen; *Carn.* jèzhmén; jęshpren, *Bs.* jecian, ozimać, jecjam; *Sla.* jecsam; *Cro.* jachmèn; *Dl.* jechyam, yecemen, yaracz (*ob.* iary, iarka); *Rg.* jèrjam; *Ross* ячмéнь, жито (*Ger. Lus. et Misn.* Gersten); die Gerſte, zboże, maiące źdźbło niższe od pszenicznego i żytnego, gęsto kolankowate; kłos ostro ościsty; ziarna z obudwu końców ostre. *Kluk Rosl.* 3, 134. w swoim rodzaiu ma troiaki gatunek: płaskur, die zweyzeilige Gerſte *hordeum diſtichum Linn.*, czwartak, die vierzeilige, sześciorak, die ſechszeilige. *Haur Sk.* 15. Ięczmień Francuski, chędogim zowią. *Syr.* 965. Teraz kędyśmy buyne posiali ięczmiony (ięczmienie, *plur.*), Kąkol brzydki panuie, abo owsik plony. *Simon. Siel.* 115. Ięczmień otłukany *ob.* pęcak, Gerſtengraupe, cf. krupki. — §. ięczmień myszy, abo wyczyniec, *hordeum murinum Linn.* die Mäuſegerſte, das Mäuſekorn, Taubkorn, Jungferhaar. *Jundz.* 127. *Syr.* 1336. — §. ięczmień nagi abo pszeniczny, *zeopyrum, hordeum nudum*, Weitzenſpelz, ziarna iest ięczmiennego, w szupinkach nietwardo siedzącego, nagiego iak pszenica. *Syr.* 985. cf. orkisz. — §. ięczmień *ob.* ięczmyk. — §. ięczmień drobny, *Sr.* 2. drobnik, abo proszek kapucyński, *cedavilla s. hordeolum*, należy do ziół warzawych. *Dyke. Med.* 2, 673. das Kapuzinerpulver, ein Läuſekraut.

IĘCZMIENISKO, — a. *n.*, pole abo rżyſko ięczmienne, das Gerſtenfeld, der Gerſtenacker; *Boh.* gečniſtě. Na grochowisku, na rzepnisku, na ięczmieniſku siewaią ozimią pszenicę. *Haur Ek.* 32. — Na ięczmieniſku co siać. *Haur Sk.* 9. *IĘCZMIENNIK, — a, *m.*, n. p. Dawni pasownicy, szermierze, mieli ięczmień w ustawicznym używaniu; dla czego, iak *Plin.* 18. pisze, zwano ich (*hordearii gladiatores*) *ięczmiennikami*, to iest, ięczmiennemi żarłokami. *Syr.* 966. Gerſtenfreſſer. IĘCZMIENNY, — a, — e, od ięczmienia, z ięczmienia, Gerſten-, von Gerſte; *Boh.* gečný, gečmenný, gecní; *Slo.* gačmenni, gečmenný, gečný; *Sr.* 1. yecjné, yecjmenowé, jacjny; *Crn.* jezhmęnov; *Vd.* jezhmenou; *Cro.* jachmèni; *Sla.* jecsmovi; *Rg.* jecmen; *Bs.* jecmeni, ozimcjani; *Ross.* ячмéнный, ячный, ячный, жúтный. Ięczmienny chléb *Rs.* жúтникъ. Piwo z ięczmiennego i owsianego słodu. *Syr.* 946. Ięczmienna braha, *surmi*, ein Gerſtentrank. *ib.* IĘCZMIONKA, — i, ż., słoma ięczmienna, Gerſtenſtroh. *Pam.* 84, 378., *Vd.* jezhmeniza, jezhenza. IĘCZMYK, — a, *m.*, ięczmień na oku, wrzódek na powłoce, das Gerſtenkorn auf dem Augendeckel; *Bh.* gečmynek; *Sr.* 1. yecjne zorno nad wokom; *Crn.*

jezhmęnz; *Cro.* jachmenecz; *Dl.* jechmicz; *Eg.* jecmiz; *Bs.* jaçmegnak, jecmegnak, Iricijgh). *Comp. Med.* 60. Ięczmyk, abo wrzedzienię oczną, iak leczyć. *Stenn.* 357.

IEDEN, - dna, - dno, *Bh. et Slo.* geden, gedna, gedno; *Sr.* 1. jeden, jéna, jene, reden, rena, rene; *Sr.* 2. jaden, jadna, jadno; *Vd.* eden, edna, edno; edn, ena, eno; en; *Crn.* eden, edn, en, ena, eno; *Cro.* jeden, jedin, jedan jedna, jedno, jedna; *Sla.* jedan, jedna, jedno, *Rg.* jédan; *Bs.* jadan; *Rs.* одинъ, одна, одно; единъ, единый, *Anglos.* aene, *Angl.* one, *Holl., Dan., Sax. Inf.* een, *Suec.* en, *Isl.* einn, *Gr. εἷς, ἑ, lat.* unus, *Gall.* un); einer, eine, ein. 1) licząc, iako *Numer. Cardinalis*, uprzedza dwa; znacząc to co *raz*, im Zählen: eins, zwey, drey ꝛc. Liczba *ieden* miana była za początek wszystkich rzeczy. *Boh. Djab.* 2, 236., *Sh.* gedinicka; *Rs. et Ec.* единица. NB. mówiemy *dwóyka*, *tróyka* i t. d., czemuż nie za wzorem Czechow i Rossyan, iedenka, die Eins? cf. iednotka, oko). Nie naliczywszy iednego, nie będziesz miał dwoyga abo dziesięcin. *Fredr. Ad.* 39. erſt muß man eins haben, ehe man zur Zwey kommt. Praczka liczyła chustki: iedna, dwie, trzy .... Przeliczył swoie talary: ieden, dwa, trzy .... (raz, dwa, trzy). Ieden kroć, ieden raz; *Rs. et Ec.* единожды, единицею, единократно, однажды, единою, одинъ разъ; *Vd.* enkrat, enobart. Ieden z dwóch; *Vd. et Crn.* obédn *uter*, *alteruter*, einer von beyden. Iestem filutem, albo poczciwym człowiekiem, iednym z dwoyga bydź muszę. *Teat.* 56 *b*, 76. eins v. b. (*oppos.* żaden z dwóch *Vd. et Crn.* nobedn *neuter*). – §. ieden, nie więcey, einer; nur einer, nur ein einziger. Tenże Kryſtus iednym będąc, nigdy się nie dwoi, aby miał tak uczyć, to czynię ile człowiek, a owo ile bóg. *Wiśn.* 586. Izrael nie może być rozumiany samotną tylko iedną osobą; bo to imię, chociażże iest, *singulare*, znaczy iednak *multitudinis collectionem*. *Salin.* 2, 322. (cf. *Ec.* инок pustelnik, mnich, samotnik 2) odyniec cf. *Gr. μονος*; инокиня samotnica). Ieszcze nie ieden dzień ciepły czyni wiosnę po zimie. *Rey Wiz.* 53. Iedna iaskołka wiosny nie urodzi, tak ani ieden rok nauki. *Birk. Kaz. Ob.* 36. Iedna iaskołka nie czyni lata, nie czyni miasta iedna chata. *Cn. Ad.* 309., *Cro.* Iastovicza iedna ne chini protuletje: *Slo.* gedna laſtowicka gar ne robi, geden ſtrom ne robi hág, ieduo drzewo nie las). Ieden nie wiele może, nie wszystkiego baczy; Ieden iako nic. *ib.* 303. Iednym nie wiele przybędzie abo ubędzie. *Cn. Ad.* 313. Ieden dzień wiele odmieni; iedna godzina siła sprawi. *Cn. Ad.* 306. Iedna mała wada piękną rzecz oszpeci. *Cn. Ad.* 310. Lepsze iedno dziś, niż dwoie iutro. *Rey Zw.* 37 *b. bis dat, qui cito dat*). Ieden ale dobry, ieden dobry ſtoi za wielu złych; Ieden mądry ſtoi za dziesięć głupich. *Cn. Ad.* 308. Ieden ſtary wół więcey zdoła, niż dziesięć młodych koziow. *ib.* 308. Ieden za dwa ſtoi, drugi ani za pół iednego. *ib.* 309. Iedna owca parszywa wszystko ſtado zarazi; ieden zły wielu dobrych zepsuie. *ib.* Iedno słońce dość na niebie. Panowanie towarzysza nie lubi. *Cn. Ad.* 316. Iednéy maści, farby, z iedną farbą farbowany. *Cn. Th.* einfarbig, nicht bunt. Iednego patrzeć trzeba, iednego się trzymay, na iednym przeſtań. *Cn. Ad.* 312. Prawa rzetelnie bronią, aby nikt *ieden więcéy krom iednego urzędu nie trzymał. *Krom.* 729. Obalił się dom i wielką liczbę heretyków przytłokł, a katolika iedna naymnieysza osoba w tym trzęsieniu ziemi nie zginęła. *Skarg. Żyw.* 1, 69. żadna). Co ludzi na pogrzebie iey było, nie był ten ieden, ktoryby z suchemi oczyma wyszedł. *Gorn. Da.* 281. ani ieden taki). – Iedna nędza ni dokarzy. *Rys. Ad.* 17. *nulla calamitas sola.* Iedna bieda człeka nigdy nie dobodzie, Zal się zawsze do złu, szkoda na ki szkodzie. *Pot. Arg.* 365. Zazwyczaynie złe iedno złym iednym się nie kończy. *Zab.* 6, 152. *Min.* ein Uebel kommt nie allein, es bringt noch mehrere mit ſich. Snadniey dość sprawy z iednym, niżeli z dwoma. *Kolak. Tak.* 53. Siła złego, dwoch na iednego. *Teat.* 19 *b*, 76. Dość złego ieden. *Jabl. Ez.* 53 – Lepiéy, iż cię ieden dobry chwali, niż wielu złych. *Bud. Ap.* 61. Iednym postrzałem kilka wroblów zabić. *Cn. Ad.* 219. iednym machem dwu ściąć; dwie robocie raz im zrobić. – Dobrze o iednym ogniu dwie pieczenie upiec. *Offal. Str.* 5. Iednym dobrodziystwem dwu sobie zniewolić; iednym bankietem dwoie wesele odprawić; iednym kłopotem dwu odbyć. *Cn. Ad.* 313. Za iedną nogę dwie wrony złapić. *Pot. Arg.* 710. mit einem Schlage zwey Fliegen treffen. Iednym dzielenim dwa pieńki obić. *Teat.* 21, 62. *et* 45 *b*, 22., *Slo.* z iedną ſeſtrą dwoch ſwagrow dostać, *una ſcalia duos inalbare parietes* cf. bańka). Masz-li iednym koniem do piekła iechać, wolisz dwiema. *Sal. Kal. E* 3 *b.* ma-li bydź kwaśno, niech będzie ocet; gorzko-żołć; kiedy wisieć, to za obie nogi). Na iednéy nodze, igraiąc, żartuiąc, n. p. Panowie, mogą i na iednéy nodze, iak mówią, rzecz iaką odprawić, przecię dzień na dzień odkładaią. *Budn. Ap.* 135. Kończę ież iuż teraz resztę, a na iednéy nodze. *Teatr* 43, 107. *Hyb.* Nie iednemu pan bóg wszystko dał, ale wszystkim wszystko. *Rys. Ad.* 43. Nie za ieden dzień Kraków zbudowano. *ib.* 42. Iednym słowem, z krótko mówiąc, mit einem Worte. cf. trzema słowy). Iedną razą padnie, z od razu, mit einem male. Iednym razem, razem, duszkiem wypić. *Cn. Th.* iednym ciągiem; *Cro.* na jenput; *Lc.* заедино, купно. – Do iednego, z wszyscy bez wyiątku, alle mit einander, ohne Ausnahme alle, bis auf den letzten Mann. Bóg dobry, ale my są nic dobrego, Zgniewaliśmy go wszyscy do iednego. *Groch. IV.* 570. Pomorzanie, co na zasadzce byli, zaſkoczyli naszych, i pobili do iednego. *Bielſk. Kr.* 148. Płakali wszyscy do iednego. *Zab.* 15, 270. Przeciwników swoich do iednego słowa odprawił. *Zrn. Pſt.* 3, 683 *b.* Po iednemu, po iednéy, z nie więcéy na raz iak ieden, iedna, nicht mehr als einer, eine, eins auf einmal. Skoro sobie czoła kęs potarli, a drudzy, iako powiadaią, po iednéy do siebie wypili, potym znowu się bili. *Biel. Kr.* 265. – §. nieieden, z więcéy niż ieden, kilka, mehr als einer, eine, eins, z mehrere. Nieieden dziś Polakom wymawia, że się poduszczeniom zbyt lekko uwieść dali. *Uſt. Konſt.* 1, 88. Nie pierwszy rok iuż siedzieć tutay mi się zdarza, Nie u iednego ia mszą mieszałem ołtarza, Nie iednego pogrzebłem na cmentarzu trupa, Nie iednego widziałem z wizytą biſkupa. *Wyg. Org.* 19. – §. ieden, z iedyny, resztę wyłączaiący, sam ieden, der einzige, die einzige, alleinig, einzig und allein. *W liczb. mn.* iedni, z sami, (ſie) allein. Ia

człowiek ieden tylko iestem do rady; kto do mnie się udał, zawsze mu na dobre wyszło. *Teat.* 54 *b*, 46. Oni iedni są rozumni i oświeceni *Ust. Konst.* 2, 31. Wszystko było w głębokim uśpione milczeniu; Słowik ieden miłosną nucił swą tęsknotę. *Nienc. Krol.* 4, 119. Tylko mi cię iednego żal. *Jabł. Tel.* 38. Miłość tylko iedną ucieczką się zwycięża. *ib.* 96. Iednych kościołów trzysta było w Kiiowie. *Biel. Sw.* 168. Żyy mój Szymonie! o ty ieden z wielu Szczery, poczciwy, dawny przyiacielu. *Anuś. Posz.* 2, 24. Na niczym mu nie schodziło, tylko mu iednych nie dostawało dzieci. *Zal. II. T.* 28. Tatarowie iednych samych dziewek na dwadzieścia tysięcy narachowali, gdy się zdobyczą dzielili. *Biel/k. Kr.* 165. – §. Ieden, z tenże, ten sam, iednaki, der nämliche, derſelbe, einer mit jenem, einerley. Przodkowie nasi prawowali się, na iednym wózku siedząc, i z iedney miski iedząc, i z dzbanka iednego piiąc. *Sekl.* 22. na iednym kroczącym do sądu na roki ieździli. *Petr. Pol.* 99. Nie ieden wiatr zawsze wieie. *Cn. Ad.* 600. nie iednakie zawsze szczęście). Nie iedną wszystkim iest natura matką. Tym się bić dała, innym pisać gładko. *Zab.* 11, 300. *Nar.* Iedną śmierć nogą bije w chłopskie chaty, I królów pałace. *Hor.* 1, 24. *aequo pulsat pede*). Myśmy wszyscy iednéy natury, z iednego oyca, ieden i iednaki na sobie obraz boży nosim. *M. Kaz.* 365. Nie iednéyeśmy matki i nie iedney żądze, Ty wolisz przyiaciela, a drugi pieniądze *Simon. Siel.* 32 Iednéy matki *Ec.* единоматерній; iednego oyca единоотечень, вкупоотéчный; iednego stołu единопищéнь, społstołownik). Iedney, téyże maści, farby z drugim. *Cn. Th.* von der nämlichen Farbe. Iedney miary *ob.* iednyłki). Iednego wieku, rówieśnik *Rs.* одногодки. Nie wszyscy z iednym szczęściem na ten świat się rodzą, Szczęśy iedni niż drudzy swoie płoty grodzą. *Hor.* 2, 2. Nie zawsze się iedna sztuka powodzi; nie zawsze iedno służy. *Cn. Ad.* 732. Zawsze świat pewnie ieden, iedni ludzie żyli. *Teatr* 43 *c*, 31. *Wyb.* Zawsze iedno; ustawicznie toż powtarzać. *Cn. Ad.* 1306. Zawsze iedno prawisz. *Teat.* 22, 118. cf. taż baba na tychże kołach). Iedno wszystko na świecie, *idem per diuersa. Pot. Jow.* 33. Iedna, s *scil.* rzecz, z iedno, równo, iednako. – Wszystko to iedna. To iedna). Iedno rozmaicie udadź może. *Cn. Ad.* 316. – Walczyli przeciwko Iozuemu pospołu iedną myślą i iedną wolą. *Leop. Joz.* 9, 2. (iednomyślnie. *Bibl. Gd.*). Na iedno *scil.* wychodzi, es kommt auf eins hinaus Na iedno to dla człowieka, Czy w środku swoiego wieku, Czyli pełen lat umiera, Obom śmierć wszystko zabiera. *Karp.* 7, 5. Pięciuset talerów od niego żądano; było to iedno, gdyby mu w sercu 500 sztyletów utkwiono. *Teatr* 36 *b*, 110. – Przyiaźń wszystko czyni między nami spolne; niemasz między nami ani powodzenia, ani nieszczęścia poiedynkowego; żyiemy za iedno. *Pilch. Sen. list.* 362. iak iedna osoba w dwóch ciałach). Za iedno, s *scil.* stoi; równo, iednako, einerley, gleich viel. Tobie to wszystko za iedno. *Cn. Ad.* 475., *Cro.* zajedno z w ciąż; *Ecel.* заедúно, купно z razem). Głupiemu służyć, w nocy ieździć, w karczmie gospodarować, wszystko niemal za iedno. *Rys. Ad.* 16. – Ieden, Iedenże, Iednaż, Iednoż, Ieden i tenże, Iedna i taż, Iedno i toż, Ein und eben derſelbe, Eine und eben dieſelbe, Ein und eben daſſelbe. Iednegoż, abo tegoż stanu, kondycyi; kompan. *Cn. Th.* von gleichem Stande, ein und eben deſſelben Standes. W iednym i tymże grzechu może bydź grzeszącego złość iednego większa niż drugiego. *Skarg. Zyw.* 1, 54. Gdyż pod iednym książęciem i iedną głową iedenże lud różnych praw nie miałby mieć; aby nie był iakim dziwem, maiąc różne głowy; iest to tedy pożyteczne Rzeczypospolitey, aby iednym i iednakiem prawem wszyscy używali; gdyż iest iedno książe wszystkich i ieden pan. *Herb. Stat.* 438. Iednaż droga z Krakowa do Warszawy, która z Warszawy do Krakowa. *Birk. Kaz. Ob. C.* Z tobą upadła, ottatni dzień miała Ten ieden, Troia, który był i tobie. *Bard. Tr.* 188. – Tegoż to abo iednegoż to płotu kol; iedna to bursa; iedney kuźni mińce. *Cn. Ad.* 316. *et* 315. von gleichem Schlage. cf. iedney farbę). – Ieden iako drugi. *Cn. Ad.* 307. na iedno kopyto). – Iedna to duszа, iednym duchem tchną. *Cn. Ad.* 311. Iakiego kto sobie przyiaciela obrał, z kim za iednego żyie, taki i sam bydź musi. *Pilch. Sen.* 394. t. i. iak iedna dusza, mit dem er wie ein Herz und eine Seele lebt, in der engſten Freundſchaft lebt. – §. Ieden – drugi, z ten – tom ten, der eine – der andere; dieſer – jener. Woyska Rzymskie stanęły, z iednę stronę Oktawiego, Cesara i Antoniego; z drugą Brutusowe i Kasyuszowe. *Warg. Wal.* 19. Ieden sadza, drugi do lasu. Ieden to lubi, drugi to. *Gemm.* 113. Iednemu się to podoba, drugiemu nie. *ib.* Iednemu szydła golą, drugiemu brzytwy nie chcą. *ib.* 115. Dziś iednego, iutro drugiego. *Birk. Kaz. Ob. E b.* Iedna, gdy iéy unikasz, w drugą wiedzie wada, Z iednego nieroztropny błędu, w drugi wpada. *Kor. Hor.* 4. Ieden na drugiego patrzy, a żaden nic nie robi. *Cn. Ad.* 307. Ieden drugiego broni. *ib.* 306. cf. kruk krukowi oka nie wykluie. To co do cnoty nas budzi, iednym uchem do głowy nam wpada, a drugim, iak drzwiami, wypada. *Jabł. Ez.* 80. Iednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314. Iednemu się zmiele, drugiemu się skrupi. *ib.* Iedną ręką głaszcze, drugą policzkuie. *ib.* 310. Ieden szyie, drugi porze; ieden buduie, drugi pauie; ieden tak, drugi owak, ieden robił, drugi trawi. *Cn. Ad.* 308. Ty iedno wiesz, a ia drugie. *Rys. Ad.* 67. Iedno porazi, drugie weźmie. *Gemm.* 116. Iednoś upuścił, drugiegoś nie dostał. *Cn. Ad.* 316. Iedno wschodzi, drugie schodzi. *ib.* 317. Ieden bez drugiego nie, iedno do drugiego. *Gemm.* 116. Iedno ku drugiemu, iedno drugiemu pomaga. *Cn. Ad.* 315. – Iedno za drugim, eines nach dem andern. – Ieden w drugiego. *Gemm.* 114. cf. chłop w chłop, einer ſo wie der andere, einander gleich. W iedno, łącznie, spolnie; *Rs.* соединительно. Iedno w drugie rachuiąc, z hurtem, eins ins andere gerechnet, in Bauſch und Bogen. – Zabiiali sami siebie, dla ieden drugiego miłości. *Petr. Ek.* 64. dla wzaiemney miłości iednego ku drugiemu). *Plur.* Iedni – drudzy, ci-tamci, die einen – die andern; einige – andre (*Vd.* eni, enkatiri). – §. Co za ieden? z co zacz, was für einer? Cóż ty za ieden iesteś? powiedźże mi przecię. *Tręb. S. M.* 67. Cóż to ja za ieden iestem, którego uszy słowem iakim obrazić wielką niegodziwością iest! *Pilch. Sen.* 341. – §§. iedens, iaki, który, drugi, ein, *Articul. Indefin.*, *im Plur.* ohne

allen Beyfaß. Popiel II. iako ieden Sardanapalus, w rozkoszach żył. *Gwagn.* 25. wie ein Sardanapal. Na ostatek boiaźń i tysiąc innych rzeczy, które pod czas i iedną święcicę ze stateczności zwiodą. *Gorn. Dw.* 413. Niemasz tego iednego dnia, téy iedney godziny, kiedyby mężczyzna, zamiło-awszy, nie był pilen, iako *ieden* pies, drzwi tych, które polubił. *ib.* 284. Prosiła Kunegunda, aby tak, iako iedna mniszka uboga pogrzebiona była. *Skarg. Zyw.* 1, 155. (cf. iako *drugi* zakonnik), wie eine arme Nonne. Nie zażywał Moyżesz dworzan do posługi, na wszystkim, iako ieden pospolity człowiek przestawał. *ib.* 332. Bałwany twoie mam sobie za ieden gnóy. *ib.* 409. Niepotrzebne baśnie, tak wiele ważą, iak ieden sen właśnie. *Bard. Tr.* 201. Wstyd ieden, że słońce to widzi. *Birk. Chmiel. A* 3 *b.* Stałem się teraz za moim niezdrowiem iedną im piosnką i iednym przysłowiem. *Chrośc. Job.* 120. Puściła się między nieprzyiacioł, bijąc ich, iak ieden żołnierz naylepszy. *Petr. Et.* 65. iak ktory naylepszy żołnierz). Dochodami kościelnemi powinnych swoich bogacić, za iedno świętokradztwo sobie miał. *Skarg. Zyw.* 1, 286. Twoi ludzie naszym poddanym szkody działali, iako iedni nieprzyiaciele. *Stryik,* 673. wie Feinde. – §. Iakiś, pewny, ein gewiſſer, ein; Był ieden człowiek bogaty, który się obłóczył w bisior. 1 *Leop. Luc.* 16, 20. człowiek niektóry. 3 *Leop.*). Powiem ci iednę rzecz. *Teat.* 15; 71. coś). – *§. Ieden każdy, *Bh.* gedenkaždý; *Slo.* gedenkaždi; *Sr.* 1. vedenkaždé; każdy z osobna, wszelki, *unusquisque. Mącz.* ein jeder, jedweder. Ieden każdy boy się oyca i matki swéy. *Leop. Levit.* 16, 3. każdy. *Bibl. Gd.*). IEDNA IAGODA, *herba Paris,* wronie oko, Einbeer, rośnie w lasach ciemnych i chłodnych w Maiu; nosi ieden kwiat, a z niego potym iednę iagodę brunatną. *Kluk Rosl.* 2, 223. IEDENASCIE, – stu, *n.*, Iedennaście, *numer. card.*, *Bh.* gedenáct; *Slo.* gedenácte, gedenást; *Sor.* 2. jadnaſcjo, janaſchcjo; *Sor.* 1. jydnácje, jydnacjo; *Crn.* enajst; *Vd.* ednaiſt; *Sla.* jedanaest; *Cro.* jedennáyszt, jedenajzt; *Bs.* jedanaeste, jedanaest, jednaes; *Rs* одиннадцать; ieden nad dziesięć. *Elem.* 107. eilf. IEDENASCIORO, – rga, *n.*, eilf Stück. Oyciec z iedynaściorgiem dzieci (t. i. różney płci). IEDENASCIORAKI, – a, – ie, *Bh.* gedenácterý; *Sr.* 2. jadnaſczerafi; iedynastu różnych gatunków, eilferley. IEDENNASTEK, – ſtka, *m.*, liczba iedenaście zamykaiąca. *Wlod.* eine Zahl von eilf Stück; *Rg.* jedanaesterisza. IEDENNASTKA, – i, *ż.*, *Bh.* gedenactka; liczba iedenaście wyrażaiąca, die Eilf. IEDENASTOKĄT, – a, *m.*, *ennecangulum*, figura o iedenastu kątach i ścianach równych. *Solſk. Geom.* 3. das Eilfeck. IEDENASTOGRAN *id.* – IEDENASTOLETNI, – ia, – ie, *Bh.* gedenactiletý, lat iedenaście maiący, eilfjährig IEDENASTOŁOKCIOWY, – a, – e, łokci iedenastu, eilfellig. Dzida iedenastołokciowa. *Dmoch. Jl.* 1, 214. *IEDENKAZDY *ob.* Ieden. IEDENNASTNY, – a, – e, iedenaście razy tylki, eilfältig. Ziarno wydaie iedenastny owoc. IEDENASTY, – a, – e, *num. ordinal.*, w porządku liczby między dziesiątym a dwunastym będący, der eilfte; *Boh.* gedenáctý; *Slo.* gedenásti; *Sor.* 2. jadnaſti; *Sor.* 1. vednaté, jydnaty; *Vd.* eduaiſti, enajſti; *Crn.* enajſtè; *Cro.* jedénnayszti, jedennajszti; *Sla.* jedanaesti; *Bs.* jedanaesti; *Rg.* jedanaêsti; *Rs.* одиннадцатой, первый надесять, первонадесять, первонадесять. Iedenasta bila, *scilic.* godzina, es hat eilf (Uhr) geſchlagen. IEDENZE, IEDNAŻ *ob.* Ieden.

Dalszy ciąg pochodz. pod słow. *Iednać.*

IEDLCA *ob.* Ielca.

IEDLA *ob.* Iodła. IEDLINA, – y, *ż.*, *Bh.* gedle; *Vd.* jedlovina, jeuni liefs, jedlou liefs, jevshje; *Bs.* jelovina; *Rg.* jelovina, cesvina, cesviniste; *Cro.* jelje, jelische, jelovische); drzewo iodłowe. *Kluk Rosl.* 2, 24. Tannenholz, Tannen, Weißtannen. IEDLINKA, – i, *ż.*, *demin.*, das Tannenbäumchen; *Vd.* jenka, hoika; *Cro.* jelvicza, jalvicza). Miła iedlinko, wszak się me oko nie zwiodło, Znalazłem cię, ach rośniy, kiedyś będziesz iodłą. *Zab.* 9, 379. *Fysym.* 2. iedlinka albo Kamfora, ziele do iodły podobne, zapach Kamfory maiące, *Selago Camphorata*, Campherkraut. *Syr.* 612. albo ziele kamfo.ne. *ib.* IEDLINOWY, – a, – e, Iodłowy, od iodły, iedliny, Tannen-, *Vd.* jedlou, jeuni, jeushen, jelou; *Cro.* jalov, jelov; *Ec.* еловый; *Gr.* ἐλάτινος.

IEDŁO *ob.* Iadło.

IEDNA *ob.* Ieden. IEDNAC, Iednać, – ał, – a, *czyn. ndk.*, zjednać *dk.*, *Bh.* gednati, zgednati; *Bs.* ſtecchi, dobitti; *Vd.* ediniti, sediniti, enakiti, enakovati, vdinjati; *Rs.* удобрять, удобривать; *Ec.* едино, *Gr.* ἑνόω, *lat.* unio). 1) pogadzać niezgodne, ausgleichen, vergleichen. Lepiey złe pany wadzić, niżli iednać. *Fzop.* 132. Gdy się wadzili, iednał ie w pokoiu, mówiąc iesteście bracia, czemu ieden drugiemu bezprawie czyni? 1 *Leop. Act. Ap.* 7, 26. b) iednać czeladnika, z naymować, umawiać, przyymować do służby, *Vd.* pogoduvati, vunvaeti, vdinjati, povdinjati, vjetovati, savdinjati; Geſinde in Dienſte nehmen, miethen, ſich mit ihnen um den Lohn vertragen. Gospodarz wyszedł rano iednać a zmawiać robotników do winnicy swoiey. 1 *Leop. Math.* 20, 1. Mamkę iednała. *Glicz. Wych. D* 5 *b.* – §. uymować sobie, für ſich einnehmen, gewinnen. Ile słabość ludzka zdoła, Iednay sobie wszystkich zgoła. *Jakub. Bay.* 63. Iednać sobie co, z wyrabiać sobie, ſich bewerben, für ſich zu bewirken ſuchen, ſich zu verſchaffen ſuchen, bewirken, verſchaffen. U Iana Lubomirskiego, oprócz pobożności, insze rzeczy nie zwykł, nikomu chęci i miłości iednać. *Boter. A* 4. IEDNAC się *recipr.*, pogadzać się; umawiać się, ſich vergleichen. Kto z kim miał nienawiść iaką, iednali się i przepraszali. *Star. Ryc.* 46. Iednaymy się, a pokóy wieczny między sobą ułożmy. *Biel. Hiſt.* 15. Tak trzeba sługom służyć, iako się iednaią. *Starow. Ref.* 136. IEDNANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, pogadzanie, umowa, die Ausgleichung, Ausſöhnung, das Vergleichen, der Vergleich. Trudne z głupim a chciwym iednanie. *Białob. Odm.* 9. Bez wina wesele, chrzciny, iednanie bydź nie może. *Star. Ref.* 40. IEDNANY, – a, – e, *part. perf.*, pogodzony, ausgeſöhnt, ausgeglichen. Iako żyd chrzczony, iako wilk chowany, Tak iest niepewny przyiaciel iednany. *Pot. Arg.* 26. Iednane *n. subſt.*, zapłata za pogodzenie, Verſühngeld, Sühngeld. Strony mogą się z sobą godzić, wszelako strona, która zasłuży na karę,

po-

powinna do skarbu zapłacić należność, pod imieniem iednane. *Czack. Pr.* 2, 71. Pochodz. słowa *iednać: naiednać, poiednać, przeiednać, przeiednany, nieprzeiednany, uiednywać, uiednać, wyiednać, zaiednać, zjednać.*, IEDNĄC *adverb.*, iedną razą, raz, ieden raz, einmal; *Cro.* jednoch, jedenkrat; *Sor.* 1. pónu, junu; *Rs.* единицею, единожды. Będzie się modlił nad roganii ołtarza iednąc w rok. 1 *Leop. Ex.* 30. i to tylko iednąc w rok. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 1. Gdy iednąc zatrąbisz, zeydą się do ciebie hetmani. *ib. Num.* 10, 4. raz. 3 *Leop.*). *ib.* 3 *Mach.* 6., *ib. Act. Ap.* 26, 4., *ib. Math.* 19, 8. IEDNACKI, - a, - ie, od iednacza, rozjemczy, schiedsrichterlich. Skazanie iednackie. *Sax. Porz.* 113. Od dekretu iednackiego appellacya się nie godzi. *Szczerb. Sax.* 67. Dekreta iednackie z pilnością maią być strzeżone. *ib.* 171. IEDNACZ, - a, *m.*, pogodziciel rozjemca, der Schiedsmann, der Versöhner, der die Streitenden aussöhnt; *Bh.* gednatel. Iednacz stron sądowny, urzędowny, kompromissarz: *Cn. Th.* der Schiedsrichter. Apellacya nie idzie od sentencyi iednaczow, które sobie strony z spólnego zezwolenia biorą. *Sax. Porz.* 112. Iednacz, ktorego, ani prawo, ani przysięga wiąże, gdzie chce obrocić wolą swą może, komu chce przyda, komu chce uymie, i skażń swoią, nie tam, gdzie prawo albo sprawiedliwość każe, ale tam, gdzie go ludzkość albo miłosierdzie pędzi nakiernie. *Corn. Sen.* 148. Pośrzednik a iednacz boga i ludzi Chrystus Iezus. *IV Post. IV.* 209. Iednacz między bogiem a człowiekiem. *Biel. Hist.* 19. der Mittler und Versöhner. Iednacz kupca, kupi, rottruchsarz, strzeczyciel. *Cn. Th., Tarn. Ust.* 90., *Bh* gednatel; *Vd.* sovdinjavez, vdinjavez; *Sr.* 1. dowitwar: *Bs.* opravilac; *Ec.* сводникъ, посрѣдственникъ ab mopronaß; der Unterhändler negocyator). Iednacz, machlerz. *Volck.* 764. IEDNACZKA, - i, *f.*, rozjemczyni, pogodzicielka, pośrzednicżka, *Bh.* gednatelkyne); die Aussöhnerinn, Versöhnerinn, Vermittlerinn, Unterhändlerinn. N. Panna, pośrzednicżka i iednaczka świata. *IV. Post. IV.* 3, 336. Zdrowa bądź pośrzednicżko przenayzwalebnieysza, i wszystkiego świata iednaczko. *Skarg. Zyw.* 1, 79. *IEDNACZYC, Iednaczyć cz *n/k.*, iednakim lub iednakowym czynić, równać, gleich machen, gleichen; *Cro.* jednačiti: *Bs.* ujednačiti, sjednačiti srayniti; *Dl.* szyednaczsiti; *Rg.* jednáčiti. IEDNAK, Iednakże *adv.*, *Bh* gednak, *partim, ex parte; fere, ferme*); *Sr* 1. toblavak. *Slo.* nicmenog, nitmeneg; *Cro.* nidarmènye, podpunoma; *Russ.* однáко, однáкоже atoli, wszelako, przecię, iednakowo, gleichwohl, dennoch. Iednakże ięzyki ludzkie wiele mogą. *Boh. Kom.* 4, 81., *Kurz. Kat.* 3, 357. Iednak to dobrze Iowiszom zostać, Choć rządzić światem mozoła. *Kniaź. Poez.* 1, 91. - IEDNAKI, - a, - ie, IEDNAKOWY, - a, - e, iednegoż rodzaiu, równy, nieodmienny, einerley, gleich; *Bh.* gednaki; *Slo.* gednaki, gednori, gednasebni; *Sr.* 2. jadnaki; *Sr.* 1. jenaki, yenaki, yenuiki; *Vd.* enakshen, enák, enakushen, enakomeren; *Crn.* enak; *Cro.* jednak; *Sla.* jednák, - a, - o, jednostruk; *Dl.* yednak; *Bs.* jednak, jednostrukki, ugnuli; *Rg.* jednaak, jednomjerni; *Rs.* одинáкій, единáкій. 1) od siebie samego nieodmienny, iednostayny, sobie równy, sich gleich bleibend, gleich, unverändert. Nieiednakie zawsze szczęście. *Cn. Ad.* 600. Iednaki pomniy umysł mieć na pieczy, Czyć dobrze poydą, czy opacznie rzeczy. *Hor.* 1, 194. *aequam mentem.* Te słodkie rozmowy, chociaż zawsze były iednakie, przecięż nam się zdawały odmienne. *Stas. Num.* 2, 60. Iednym a iednakim głosem prawo ma do wszystkich mowić. *Modrz. Bas.* 288. - §. 2). z drugim iednaki, iednakowy, tegoż z nim gatunku, iemu równy, einem andern gleich, mit ihm einerley. Zycie rożne, grob iednaki. *Zab.* 15, 170. Panowie i żebracy Po śmierci iednacy. *Bratk. P.* Myśmy wszyscy iedney natury z iednego oyca, ieden i iednaki na sobie obraz boży nosim, iednakośmy krwią Iezusową odkupieni. *Skarg. Kaz.* 365. Biegi iednakowego kierunku, czyli iednostronne. *Hub. Mech.* 2. Oba bliźnięta, a tak iednakowi, Ze się rodzice sami omylali. *P. Kchan. Jer.* 231. I w iednym ptak się gniaździe nieiednaki lągnie. *Pot. Jow.* 76. Na iednakowe występki iednakowe kary wymierzane bydź powinny, bez osób różnicy. *Gaz. Nar.* 1, 278. - §. 3) iednaki, iednakowy komu, z obojętny dla niego, für einen gleichgültig, ihm einerley. Sprawiedliwemu każda śmierć iednakowa. *Skarg. Zyw.* 2, 296. Małym się schylał; większym zaś iednakowym się stawił. *Skarg. Zyw.* 1, 384. - IEDNAKO, IEDNAKOWO *adverb.*, równo, nie różniąc się, iednym sposobem, nieodmiennie, iednegoż gatunku, auf einerley Art, unveränderlich, ohne Unterschied, gleich, auf gleiche Art; *Bh.* gednako; *Sr.* 2. jadnak, janak; *Sr.* 1. yenak, yiezvedne; *Bs.* jednako; *Sla.* jednáko; *Rs.* единаче, одинáково; *Ec.* единáко, единáково. Nieiednako się zawsze powiedzie. *Cn. Ad.* 600. Iednako wszystkich leczyć; iedną receptą na wszystkie choroby. *ib.* 312. Nieiednako bóg daie, iednemu część, drugiemu iaie. *Rys. Ad.* 45. Wszyscy i naymożnieysi królowie iednako iako i kmieci się rodzą. *Skarg. Kaz.* 615. Iednaki na sobie obraz boży nosim, iednakośmy krwią Iezusową odkupieni. *Skarg. Kaz.* 365. Niezbedna śmierć iednako bez wyboru skacze, Tak do chałup ubogich, iak w pańskie pałace. *Petr. Hor. A* 4. Równo się sądźmy i pospolitwo i wy, Iednako niechay cierpi, kto ieść krzywy. *Zab.* 15, 273. Iednako karać, kto iednako broi. *Bratk. S* 3 *b.* Iednako to nas boli; tak to mnie, iak ciebie dokucza. *Cn. Ad.* 311. Nie wszystko wszystkim iednako się widzi. *Rys. Ad.* 48. I wielcy i mali Wszyscy iednako niech prawa słuchaią. *P. Kchan. Jer.* 115. Nie wszystko iest iednako wszędzie, każdo kraie Maią swoie ustawy, swoie obyczaie. *Min. Ryt.* 3, 311. - §. Iednakowo *ob.* Iednak, atoli, wszelako. IEDNAKOSC, IEDNAKOWOSC, - ści, *f.*, równość, iednostayność, nieodmienność, die Einerleyheit, die Gleichheit; *Bh.* gednakost; *Sr.* 1. yenakost; *Crn.* enakost, enakomernost; *Cro.* jednachtvo, jednakoszt; *Dl* yednastvo; *Rg.* jednaakos, jednákos, jednovárstnos, jedonaravnos; *Bs.* jednaçnóst, jednaçenstuo). Iednakowość łacno tęsknicę rodzi. *Birk. Dom.* 111. Sprzykrzyła mi się ta nieustanna iednakowość. *Teatr* 30 *b*, 29. Z iednakowości przyczyn równe skutki. *Czack. Pr.* 199. *IEDNAKOTRZYMAŁOSC, *IEDNAKOUSTAWICZNOSC, - ści, *f.*, iednostayność, *tenor*, tak może bydź zwana. *Mącz.* die Unveränderlichkeit, das Gleichbleiben. IEDNAKOWIC,

Iednakowić *cz. ndk.*, *iednaczyć, iednakim lub iednakowym uczynić, gleich machen, gleichen; *Rg.* jednáciti; *Dl* yednacsiti). Ieslibyście swoię liturgią z Rzymską chcieli iednakowić, tedy... *Sak. Persp.* 3o. IEDNAKZE *ob.* Iednak. IEDNAM, IEDNANIE, IEDNANY *ob.* Iednać. IEDNAZ, Iednaż *ob.* Ieden. 1) IEDNO, IEDNOZ, IEDNOZE *ob.* Ieden, - dna, - dno. 2) IEDNO, IENO, *adverbial.*, tylko, *Bohem.* gednau, gednom, gedne, gedinè, genom, gen; *Slo.* gen, len, lentolko (cf. li); *Sorab.* 1. jeno, yeno, yacz (yónu, junu raz *semel*); *Sorab.* 2. jadno, jano; *Vind.* samush, samu, ko tu, ko, le (*Vd.* jenu, inu, *Crn.* jenu, jenoj s i, *et*); *Bs.* listom, istom, samo; nur. a) niewięcéy tylko, einzig, nur, nichts mehr. Na objedzie u Wezyra zwyczaynie nie bywa, ieno dwanaście mis. *Kłok. Turk.* 61, Nie chciał pogan mieć w swym woysku, iedno same chrześciany. *Star. Ryc.* 44. Iedno też to umiesz. *Cn. Ad.* 316. On się zaprzał, iż nie umiał iedno tylko po Polsku. *Paszk. Dz.* 25. Uciechy inszéy nie macie, iedno ielenie, iedno gładkie łanie z łuczków po górach strzelacie. *Tward. Def.* 8. Tu niemasz ani miasta, ani wsi, ale iedno drzewo a kamienie, iedno liście a trawa. *W. Post. W.* 2, 131. Sakrament bierzmowania nie *iedno zaniedbany być nie ma, ale z wielką pobożnością przyimowany. *Kucz. Kat.* 2, 372. nietylko"). - §. Cnotami, co ich iedno iest, wszystkiemi ozdobiony. *Zbil. Drog. F*, t. i. żadnéy niewyiąwszy, wszystkiemi a wszystkiemi, so viel es nur immer deren giebt. U niéy wszystko w ład idzie, co *ien kolwiek czyni. *Gaw. Siel.* 370. t. i. cokolwiek iedno abo tylko, alles was sie auch immer thut. c) Iedno, s zawsze a zawsze, ustawicznie, nichts als, immer nur. Iedno daway, iedno naloway przez cały dzień. Iedno robić, robić. d) kondycya, za ktorą co nastąpi, nur, die Bedingung ausdrücken. Możesz bydź zbawionym, iedno miey posłuszeństwo, a coć każę, to uczyń. *Skarg. Zyw.* 2, 366. Iedno Boga, *adde aliquid* żyto, żniwo *etc.* iedno boga, *Agricolarum dictum: Faueat modo Deus, messis erit uberrima. Cn. Ad.* 305. cf. da-li bóg, geliebt es Gott, mit Gottes Hülfe. Oy dziewczę, niechby ia ieno matką twoią była! *Teat.* 30 *b*, 112. By iedno to prawda. *Cn. Th.* Nie maszli go tam iedno. *ib.* By iedno tam nie był. *ib.*, *Sor.* 1. jeno niż. By się iedno nie wygadał, wenn er sich nur nicht verschnappt hat. Uczyń iedno, uyźrzysz, coć się stanie. *Gorn. Sen.* 182. thue es nur. Sprobuy iedno, s *abo króciéy:* sprobuyno cf. *enclyticon* - no. Słuchay ieno, s słuchayno. Day go djablu, iak hardzi, patrzaycie ieno. *Teatr* 8, 116. - d) iedno s, nie inaczéy tylko, es ist nicht anders (sondern). Któż ci pokazał, żeś nagi; iedno żeś iadł z drzewa. *W. Genes.* 3, 11. (izaliś nie iadł? *Bibl. Gd.*) es ist nicht anders, du hast von dem Baume essen müssen; es kann nicht anders seyn. - e) Iedno, *adverb. temporis*, nur. Iednom usiedł, iednom zsiadł z woza, s ledwiem *vel* tylko com, *vel* dobrzem zsiadł z woza, aliści... *Cn. Th.* cf. źle), ich war nur vom Wagen gestiegen; kaum v. W. g.; nur erst v. W. g. Iedno go nie widać, s tylko co go nie widać, er muß gleich kommen; er soll jeden Augenblick kommen, er kann nicht lange mehr bleiben. Gdyśmy się gotowali w drogę, i iedno było wsieść na okręt, boskie zrządzenie nieiakie trudności przynosiło. *Warg. Radz.* 17. IEDNOBARWY, - a, - e, iednofarby, iedney barwy, t. i. farby, einfarbig; *Vd.* enofarben, enakes ne farbe; *Rs.* одноцвѣтный; *Eccl.* единоцвѣтный. IEDNOBOCZNY, - a, - e, - *ie adv.*, z iednego boku, von einer Seite, einseitig cf. iednostronny). Brat dwuboczny miał dwoch spólnych przodków, iednoboczny połowę tylko li *cy. Czack. pr.* 2, 17. *IEDNOBYTNY, - a, - e, *Rag.* iednobitni, iednosucni, *consubstantialis*, iednego bytu, *Rg.* jednobitje, jednosuccjanstvo, jednobitnos *consubstantialitas*, *ob.* spółistny, spółistność.

IEDNOCHODA, INOCHODA, IEDNOCHODZA, - y, ż., *Bh.* mimochod, dryssak; *Rs.* иноходь; pewny chod końśki, prędszy od kłusaka, *mollis glomératio cruris alterno explicatu. Cn. Th.* der Zelt, der Zeltgang, der Paß, der Antritt, der Dreyschlag eines Pferdes. Ieden urodził się z krzywemi, drugi z prostemi nogami, Więc jeden inochodą, drugi idzie grędą. *Rey Wiz.* 128. Między ptaki widamy różne natury, ieden waśniwy, drugi pokorny, ieden rychły, drugi leniwy, ieden grędą, drugi inochodą. *Rey Zw.* 67 *b.* Patrz, iż mu się nadęła gęba, iako szkapie Gdy się owo z bystrości inochodą s łapie. *Rey Wiz.* 173. *tolutim, Cn. Syn.* 885, *Sr.* 1. tupotacine. Niechay chodzi kłosem, a nie iednochodą. *Papr. Pr. E* 2 *b.* - §. na iednochody s, prędko schnell, eilends. Oni gdy z woyskiem szli na iednochody, Z niebezpieczeństw ie dalszych oswobodzą. *Chroś. Luk.* 317. - §. Zbił go z iednochody, *prosperum eius rerum successum impediuit, Cn. Ad.* 803. zbił z pochopni; *Ross.* сбить съ наѣзда, cf. pomylono mu szyki; pomieszano koncepty, man hat ihn aus dem Gleise gebracht, ihm das Concept verrückt, einen Strich durchgezogen. Zdrayce, przed którym się, żyć zacząwszy, kryiesz, W krótkim czasie synu móy, z iednochody zbiiesz. *Pot. Arg.* 550. Zbiię tę iego pychę z iednochody. *Pot. Arg.* 136. Wyrzuć cugle igranéy fortunie, Ufay, że ią tym samym zbiiesz z iednochody. *Pot. Arg.* 35. Duma pogańska ze swoiéy iednochody strącona. *Leszcz. Class.* 97., *Ec.* съ мунъзъ пришти. Truchleie w sercu, coraz z iednochody spuszcza. *Pot. Syl.* 295. *cf.* z kwinty spuszczać, den Muth sinken lassen. IEDNOCHODNIK, INOCHODNIK, - a, *m.*, IEDNOCHODNICZEK, - czka, *m.*, *demin.*, koń iednochodą idący, cf ślępak, *Boh.* mimochodnik; *Sr.* 1. tupotak, hustoho stupa kon; *Crn.* jahón; *Cro.* pruszècz; *Rg.* jorga, prusaz, dobronosaz; *Rs.* мамунъ, мамунчокъ, иноходецъ; *Dl.* pruszacz; *Hg.* poreczka; *Vd.* cetter, hiter koin); der Zeltgänger, Paßgänger; *equus gradarius Mącz, tolutarius. id.* hiszpański inochodnik, *asturco, equus generosus hispanus. id.* Iednochodnik *latiores passus facit et minus placide fert sessorem, quam* ślępak. *Cn. Th.* 1066., *Mon.* 75, 589., *Dasyp Z 4 b A a.* Niedbały Woiewoda w exekucyi naszego statutu, za winę téy niedbałości inochodnika nam dadź ma, tyle, ilekroć się niedbalstwa dopuści. *Herb. Stat.* 177. *J. Olbracht., equum ambulatorem Vol. Leg.* 1, 271. Za tę summę, nie lada konia, ale i iednochodnikabym wziął. *Alb. n. W.* 16. Do dobrego trudno o kłusaka, a do złego iednochodniczek iak tu był. *Rys. Ad.* 10. Naydzie się do złego wnet inocho-

dniczek, Ale gdy do dobrego, musi iść piechotą, bo i o szkaę t udno, gdy iechać za cnotą. *Rey Wiz.* 22. Na iochodnniczku się przieżdzić. *ib.* 164.

IEDNOCHWILNY, – a, – e, iednego czasu, zu gleicher Zeit. Ot do dwóch razem tleie ogniem iednochwilnym. *Stud. Ow.* 144. IEDNOCIELNY, – a, – e, o iednym ciele, einleibig. IEDNOCIENNY, – a, – e, n. p. iednocienni mieszkańcy, którzy rzucaią cień zawsze w iednę stronę. *Sniad: Jeo.* 140. *IEDNOCTWO, – a, *n.*, zjednoczenie, iedność, die Einheit. Tu o władzę zwierzchności i iednoctwa lub oddziału idzie. *Smotr. Lam.* 56. IEDNOCZESNIK, – a, *m.*, rowienik co do czasu, wieku, iednego z drugim czasu, spółczesnik, *Ross.* единовременникъ, ein Gleichzeitler. IEDNOCZESNY, – a, – e, iednego czasu, gleichzeitig, rówieśniczy, *contemporaneus. Mącz.*, *Znosk. Kond.* 21., *Sr.* i. ровнаковo tjaßa; *Rg.* jednodòbni; *Rs.* единовременный *IEDNOCZĘSTNY, – a, – e, iednę część mający, *Eccl.* единочáстный, eintheilig. *IEDNOCZŁONNY, – a, – e, o iednym członku, eingliedrig, einfaßig, aus einem Saße; *Rs.* одночлéнный. IEDNOCZYC, Iednoczyć, – ył, – y, cz. *ndk.*, zjednoczyć, uiednoczyć *dk.*, ściśle połączać w iedno, vereinigen, verbinden; *Bh.* sgednotiti, sgednocowati; *Slo.* sgednocugi; *Sr.* i. zyednoscju, pjezyednoscjam, pjezyednoscat, *Vd.* edinazhiti, esdinuvati, enakuvati, enakiti; *Cro.* edinem, ediniti, edinuvam, edinujem, edinuvati, edinovanje, edinazhènje; *Cro.* jediniti; *Rg.* jednâciti, jednovati, sjednaciti, jednacim, sjediniti: *Bs.* jednaciti, sjednaciti, ujediniti, sjediniti; *Ross.* соединúть, соединять, присоединúть, сообщúть, сообщáть. Tedy mocarstwa, aux o uiednoczonéy sił potędze, zadziwać się nie zdołały. *Zab.* 16, 135. Ociec niebieski zjednoczył nas w iedno ciało pod synem swoim, głową naszą. *Baz. Hst.* 154. cf. wcielić) Poiął Witold umarłey żony swoiey ciotkę; ktore małżeństwo biskup Włocławski iednoczyć ważył się. *Arom.* 481. *iunxit*). Niebiescy mieszkańce z ziemskiemi się iednoczą, i rzecz się iedna z widomych i niewidomych staie. *Skarg. Zyw.* 1, 420, *Ec.* единствовáшися. *Smotr. Nap* 52. Iednoczący *Ross.* единительный. IEDNOCZYCIEL, – a, m., łączyciel w iedno, der Vereiniger; *Rs.* соединúтель: w *rodz. żeńsk.* IEDNOCZYCIELKA соединúтельница. *IEDNODARNY, – a, – e, *Ec.* единодáрный, *Gr.* μονόδωρος *una cum donatione.* *IEDNODASZY, – a, – e, *Ec.* единокрóвный, единокрóвный, *Gr.* μονόστεγος, *uno culmine tectus.* IEDNODWIOWY *obacz* Iednodzienny. *IEDNODUSZNY, – a, – e, – ie *adverbial.*, duszy iedney, iednomyślny, ein Herz und eine Seele habend, einmüthig, einträchtig; *Vd.* enodushen, enovolen; *Rs.* единодýшный; *Ec.* единодушный, *Gr.* ὁμόψυχος *unanimis*; согласодýшный, у котораго душа или сердце съ кѣмъ согласно. *Verb. neutr.* единодýшествовать *Gr.* ὁμοψυχία. *Subst.* единодýшïе, *Gr.* ὁμοψυχία; *Vd.* enodushnoſt, enovolnoſt; *Rag.* jednoduscnos *sympathia.* IEDNODWORZEC, – rca, *m.*, *Rs.* однодворéцъ, Einhöfner, Höfner. W Rossyi iednodworcem imię nosi klassa ludzi podobieństwo maiąca do boiarów w Litwie, pośredniczego stanu między szlachtą a

chłopami. *Czack. Pr.* 1, 306. Mittelſtand zwiſchen Edelmann und Bauer. *IEDNODWOILKA, *Slo.* gednodwogilka *hendiadys.* IEDNODZIENNY, IEDNODNIOWY, – a, – e, dzień ieden trwaiący, *Vd.* enodanſki, enega dnu, einen Tag dauernd, eintägig. Cokolwiek w sobie ma ten świat odmienny, Wszytko przemiia, iako iednodzienny Kwiat, który pięknie się rozwinie Rano, a w południe zaginie. *Zimor. Siel.* 319. Iednodzienny robaczek, *hemerobion. Cn. Th.* ein Wurm, der nur einen Tag lebt; *Boh.* gepice. Gorączka iednodzienna. *Dyk. Med.* 2, 342. Iednodniowy deszcz. *N. Pam.* 9, 272., *Ec.* единодéвственно, *Gr.* μονημέριον *unius diei duratio.* IEDNODZIERZ, – a, *m.*, który sam ieden państwo dzierży, despota, ein Deſpot; *Ross. et Ec.* единодéржец monarcha; единодержáвствовать monarchą bydź). Dumny iednodzierż swoiemi woynami przeszło milion ludzi wytracił. *Przeſtr.* 289. cf. iedynowładzca, samowładzca. IEDNODZIERZTWO, – a, *n.*, despotyzm, die deſpotiſche Regierung; *Rs.* единодержáвïе, единодержáвство monarchia, единодержáвный monarchiczny. *IEDNODZWIERNY, *IEDNODRZWICZNY, – a, – e, o iednych drzwiach, einthürig; *Eccl.* единодвéрный, *Gr.* μονόθυρος. *IEDNODZIETNY, – a, – e, o iednym dziecięciu, mit einem Kinde; *Eccl.* единочáдный, *Gr.* μονότεκνος. IEDNOFUNTOWY, – a, – e, iednego funta, einpfündig; *Vd.* funten, enolibraſt. IEDNOGARBY, – a, – e, o iednym garbie, einbuckelig; *Ross.* одногóрбый. IEDNOGŁOSNOSC, – ści, ż, zgodne na iedno głosy, die Einſtimmigkeit, einhellige Stimmen; *Vd.* enoglasnoſt, enovolnoſt, enosaltopnoſt, enakoglasnoſt; *Rs.* единогláсïе, согláсïе (z harmonia, akord). Materya ſtatus iednogłosnością może się tylko ſtanowić. *Dyar. Grodz.* 132. cf. iednomyślność, cf. większość). IEDNOGŁOSY, IEDNOGŁOSNY, – a, – e, IEDNOGŁOSNIE *adv.*, równie brzmiący, gleichtönend, einſtimmig; *Vd.* enakoglasen, enoglasen; *Sr.* i. vednovóßné; *Rg.* jednoglasno; *Rs.* единогláсный, согласно. Trzykroć to ſtada ptaków na powietrzu krzyk iednogłosy dawszy, dzieliły się na dwa woyſka. *Otw. Ow.* 535. IEDNOGŁOWY, – a, – e, o iedney głowie, einköpfig; *Cro.* jednoglav; *Rs.* одноглáвый; *Ec.* единоглáвый. IEDNOIĘZYCZNY, – a, – e, n. p. Słowianie naród iednoięzyczny. *Nar. Hſt.* 2, 3. iednego między sobą ięzyka, von einer Sprache. IEDNOIMIENNY, – a, – e, iednegoż imienia, lub też o iednym tylko imieniu, einnamig; *Rs. et Ec.* единоименный, одноимянный *Gr.* ὁμώνυμος, συνώνυμος. *Subſt.* единоимéнство *Gr.* ὁμωνυμία. IEDNOISTNOSC, – ści, ż., teyże istoty istność, gleiches Weſen; *Cro.* jednobitje, jednobitnoszt; *Dl.* jednoszuchanszтvo; *Ross.* единосýщïе, единосýщность; *Ec.* единоестéственность. Wyznania iednoistności Chrystusa z oycem mocno bronił Hilaryusz. *Skarg. Zyw.* 1, 34. IEDNOISTNY, IEDNOISTY, IEDNOISTOTNY, – a, – e, von gleichem Weſen, gleichen Weſens; *Sr.* i. vednove ſubſtancze; *Cro.* jedinoszobsztven, jednobiten, jednobitni; *Dl.* jednoszuchni; *Ec.* единосýщный, единоестéственный (*oppos.* иносýщный). Syn boży z oycem swym iednoistny. *Hrb. Art. D* 2, homousios *ob.* spółistny, *iedynoiestestwenny). Syn boży iednoistny oycu. *Skarg.*

Zyw. 1, 40. Syn boży iednoistotny oycu. *Skarg. Dz.* 143. Duch oycu z synem iednoity. *Groch. W.* 834. *Consubstantionalis patri*, to iest, iednoistotny z oycem; którego słowa, choć w piśmie niemasz, ale rzecz iest. *Skarg. Dz* 194. Iednoitna Troyca. *Hrb. Art.* 118. - IEDNOKŁĄCZNY, - a, - e, kłącza iednego, mit einem Stamme. Sad iednokłączny abo iednopręty. *Syr.* 1103. IEDNOKŁYKTY, - a, - e, o iednym kłykciu, iak wielki palec, einknöchelig, einknöbelig, nur einen Knöbel habend, wie z. B. der Daumen. *IEDNOKOLENNY, *IEDNOKOLANKOWATY, - a, - e, o iednym kolanie lub kolanku n. p. zdziebło, *Rs.* одноколѣнный, einknieig, einknotig. *IEDNOKOŁKA, - i, ż., cokolwiek o iednym kole, ein *Einräder, etwas mit einem Rade; *Rs.* одноколка *cabriolet* karyolka. IEDNOKOŁNY, - a, - e, o iednym kole, einräderig; *Rs.* одноколый. IEDNOKONCZATY, - a, - e, o iednym końcu, iednośpiczasty, einendig; *Rs.* одноконе́чный. IEDNOKONNY, - a, - e, o iednym koniu, mit einem Pferde, einspännig. Fury iednokonne. *Arg. Ces.* 17. *IEDNOKORYTNY, - a, - e, (*Rs.* одноко́рытный n. p. pies, z iednego koryta z drugim iadaiący). IEDNOKORZENNY, - a, - e, o iednym korzeniu, einwurzelig, *Ec.* единокоре́нный. IEDNOKSZTAŁTNY, - a, - e, tegoż kształtu, von einerley Gestalt, gleich gestaltet; *Vd.* enovishen, enofurmen; *Sor.* 1. jednojstawitné, *Rg.* jednovarstan, jednonarávni, *Rs.* единообразный; *Ec.* единови́дный. Ruch iednokształtny, *uniforme*, w którym ciało rucha się w sposób stateczny ieduakowy, że zawsze iednakową rozległość mieysca w iednakowym przeciągu czasu przebiega. *Jak. Mat.* 3, 229. cf. *Sniad. Alg.* 29. IEDNOKSZTAŁTNOSC, - ści, ż., iednakowość. die Gleichförmigkeit, gleiche Gestalt; *Sr.* 1. jednojstawitnosti; *Vd.* enovishnoft, enofurmnoft; *Rg.* jednovàrstnos, jednonaravnos; *Rs.* единообра́зіе. IEDNOKUPSTWO *ob.* Iedynokupstwo, samokupstwo (*Rg.* jednokupni *concors*). IEDNOKWIETNY, - a, - e, o iednym kwiecie, einblumig; *Ec.* единоцвѣтный, *Gr.* μονάνθης. IEDNOLETNI, - ia, - ie, *Cro.* jednolètni; *Rg.* jednoljetni, jednegodni z iednoroczny, einjährig), iednych lat, iednego wieku, von gleichen Jahren. IEDNOLIST, - u, *m.*, *Bh.* jednolistek, *Unifolium*, ziele tak rzeczone, że tylko ieden list na obdłużnéy łodze obléy z korzonka naprzód wyrasta. *Syr.* 1310. Einblatt. IEDNOLITNIE *adv.*, z iednéy sztuki ulany, aus einem Stücke gegossen. Uczynisz dwa cherubiny złote iednolitnie. *Budn. Ex.* 25, 18. z ciągnionego złota. *Bibl. Gd.*). IEDNOMIESIĘCZNY, - a, - e, - *ie adv.*, iednego miesiąca, einmonatlich, eines Monats; *Rg.* jednomjesèni. *IEDNOMLECZNIK, - a, *m.*, *Rg.* jednomljecnik, jednodojen, jednodoyni brat, jednodojèk *collactaneus*, który z drugim iedne piersi ssał, der Milchbruder, frere de lait cf. spółwychowaniec; *w rodz. żeńsk. Rg.* jednomljecnica. IEDNOMOWNOSC, - ści, ż., *tautologia. Fredr. Ad. praef.* - §. iednogłośne uznanie, die Uebereinstimmung, Gleichlautigkeit. IEDNOMOWNY, - a, - e, IEDNOMOWNIE *adv.*, iednogłośny, einhällig, einstimmig. Za iednomówną przeszłych wiekow powieścią. *Nies.* 103. IEDNOMYSLNOSC, - ści, ż., *Boh.* jednomyslnost; *Sr.* 1. jednomoßnosci, pjezve-

dnosci; *Cro.* jednodussnoszt; *Vd* enodushnoft, enoumnoit, enakomienezhnoft, enakovolnoft *Crn.* enumisleноit, edinuvolnoit, edinuvolshena; *Rs.* единомы́слие, единомы́сленность, *Ec.* единоу́мие, единомы́слие, единомы́слїе (Д. ному́дрїе, *Gr.* ὁμοφροσύνη); powszechna zdań zgoda, die Einmüthigkeit *unanimitas*, równy zamysł wszystkich do iednego zamiaru. *Jez. Wyr.* Jednomyślnoś ią lub większością stanowione prawa. *Gaz. Nor.* 2, 132. Pod nazwiskiem praw kardynalnych takowe mieć chciano w rządzie ustawy, ktoreby iednomyślnością tylko na seymie zmienionemi bydź mogły. *Ust. Kon.* 1, 120. W materyach statu iednomyślność była potrzebna, a pod większość głosów pociągane bydź nie mogły. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 70. IEDNOMYSLNY, - a, - e, IEDNOMYSLNIE *adv.*, *Bh. et Slo.* jednomyslny; *Sr.* 1. jednomoßné, pjezvednoscné. *Sr.* 2. holjadno, holjano. *Vd.* ene misli, ene volje, enoumen, enovolen, enodushen, enakomienezhen; enakovolen; *Crn.* enumislén; enakumislen, edinuvólne; *Cro.* jednovolyen, jednodussen; *Rg.* jednodusan, jednokupni; *Rs.* единомы́сленный; *Ec.* единоу́мный, einmüthig. Dusze wasze są iednomyślne; a iednomyślność iest nayściśléyszym węzłem przyiaźni. *Taat.* 48, 25. Iednomyślnie się zgodzić na co. *Ec.* сомудрствовáти, съгласословити, согласи́ться мно́гимъ во едино; единоумствую, единомы́слю *Gr.* ὁμογνωμονῶ; единому́дрствую *Gr.* ὁμοφρονῶ. *Iednomyślnik, iedney z drugiemi myśli będą y. *Ec.* единомы́сленникъ *assecla*; *Ec.* сму́дренникъ, одного съ кѣмъ мнѣнїя. *IEDNONIOS, - a, *m.*, n. p Gdy głowa z karku odleci Pompeiusza, Achilles chce bydź iey sam iednoniosem. *Chrość. Luk.* 269. t. i. sam ieden ią Ptolemeuszowi zanieść chce er allein wollte das Haupt des Pompejus überbringen. IEDNONOGI, - a, - ie, o iedney nodze, *Bh.* jednonohý; *Cro.* jednonóg; *Rg.* jednonògh, jednonogas; *Rs.* единоно́гий, одноно́гий, einbeinig, mit einem Beine. Iednonogi stół, *monopodium. Cn. Th., Chmiel.* 1, 104. *IEDNOOBYCZAYNY, - a, - e, tychże obyczaiów, von gleichen Sitten oder Gebräuchen; *Rs.* единонра́вный. IEDNOOKI, - a, - ie, o iednym oku, *Bh. et Slo.* jednooký, jednooki, blikawi; *Sor.* 1. jednowokati, jednohwokaci; *Crn.* enooke, ovish; *Vd* enooken, enuozhen; *Cro.* jednook, dellyaszt, sperlyaszt, chmavez; *Rg.* chjorok, chjoraz, chjoro, gverok; *Sla.* chorâv; *Ross.* единоо́кій, окривѣ́лый; *Ec.* одноо́кій, единоо́кій, einäugig. Ieśli cię oko twoie gorszy, wyłup' ie; lepiey tobie iednookim wnijść do żywota, niżeli obie oczy maiąc, bydź wrzuconym do piekła. *Bibl. Gd. Matth.* 18, 9. Mowią też, że człowiek iest iednooki, gdy tylko na iedno oko widzi. *Dykc. Med.* 2, 664. Iednookim się stawać *Ross.* кривѣ́ть, окривѣ́ть. Iednookim kogo czynić *Rag.* ogvèriti tkoga *eluscare*. - *Fig.* O ślepe losy, o gwiazdy wysokie, Skrytych taiemnic sklepy iednookie. *Pot. Arg.* 252. IEDNOOK, - a, *m.*, *subst.*, n. p Polifem iednook, Cyklop, zbóyca, który przeieżdżaiącym po drogach zastępował. *Otw. Ow.* 544. cf. okrągłook, ein Cyklop, z. B. Polyphem. IEDNOOKIENNY, - a, - e, o iednym oknie, mit einem Fenster. W hucie piec iednookienny. *Torz. Szk.* 42, o iednym otworze). *IE-

DNOPIENNY, *IEDNOPNIAKI, - a, - ie, iednego pnia, einſtämmig, *Vind.* enodeblou, enodeblaſt. IEDNOPLEMIENNIK, - a, *m.*, tegoż plemienia, *Rs.* единоплеменникъ, gleichen Stammes. *adj.* iednoplemienny, *Rs.* единоплеменный. *IEDNOPŁODNY, - a, - e, płod ieden wydaiący, *Ec.* единоплóдный *Gr.* μονόκαρπος *unum tantum fructum ferens.* *IEDNOPUŁKOWY, - a, - e, tegoż pułku, gleichen Regiments; *Rs.* однополчáнинъ. *IEDNOPRAWNY, - a, - e, - *ie adv.*, tychże praw używaiący; gleichen Rechts, gleicher Geſetze *Eccl.* единозаконный *Gr.* ὁμόνομος. IEDNOPRĘTNY, - a, - e, o iednym pręcie, einrüthig, eine Gerte habend. Slaz iednokłączny albo iednopręty. *Syr.* 1103. *IEDNORADEK, - dka, *m.*, n. p. Trzebaby tę ſukienkę kusą Porzucić, bo w ſtatecznych szatach chodzić muszą. Co przy kościele służą; ktemu masz wytarte Szarawary, co gorsza szpetnie w tyle zdarte. Trzebaćby sobie sprawić iednoradek iaki, Coby był za kolana, albo giermak taki, Iakiś na woynie zgubił. *Alb. z Woy.* 34. surdut, ein Oberrock. IEDNORAKI, - a, - ie, iednego gatunku, einfach, von einer Gattung, gleichförmig; *Slo.* gednorí, gednaſobní; *Vd.* enoverſten, enoguben; *ob.* iednakowy, iednaki. IEDNORAMIENNY, - a, - e, o iednym ramieniu, einarmig. - *Mechan.* dźwignia iednoramienna, *vectis homodromus*, gdzie na ſamym iéy końcu ieſt punkt nieruchomy, a oba ciężary na iedney ſtronie wiszą. *Hub. Mech.* 77. cf. dwuramienny. IEDNORĘKI, - a, - ie, o iedney ręce, *Bh. et Slo.* gednorukí, gednoruki; *Sr.* 1. vednorucné, vednorukati; *Cro.* jednorúk; *Rg.* kgljaſt; *Rs. et Ec.* единору́кій, однору́кій; mit einer Hand, einhändig. Ieśli cię ręka twoia gorszy, odetniy ią, lepiey tobie wnišć do żywota iednorękim, niżeli dwie ręce maiąc, wrzuconym bydź do piekła. *Sekluc. Math.* 18. 8. (ułomnym. *Bibl. Gd.*). Broń iednorękiego. *Radz.* 4 *Ezdr.* 2, 21. (tego, co ieſt bez ręki. *Bibl. Gd.*). *ob.* mánkut. IEDNOROCZNY, - a, - e, o iednym roku, einjährig. *Slo.* gednoročí, gednoroční; *Vd.* enulieten, enega leta; *Rg.* jednoljetni, jednogodni; *Rs.* единолѣ́тный. Dziatki iednoroczne będą mówić głosy swoiemi. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 21. IEDNORODNY, - a, - e, iednorodzony, iedynak, *Bh.* gednorození; *Slo.* gednorodzení; *Sr.* 1. vednorodné; *Vd.* edinorojen; *Crn.* edinurojen; *Bs.* jedinorogheni; *Rs.* единоро́дный, eingeboren. Wiekuiſta niechay będzie Oycu cześć niezmiernemu, Synowi równie rozliczna chwała iednorodnemu. *Groch. IV.* 85 Spiewaycie iednorodnemu Chryſtusowi synowi bożemu. *Pieśń. Kat.* 34. Widzieliśmy chwałę iego, iako iednorodnego od oyca. 1 *Leop. Joa.* 1, 14. iednorodzonego. 3 *Leop.*). b) Części ciała iednakowe i niczym się nie różniące, nazywamy iednorodne, *homogenae. Rogal. Doſ.* 1, 65. Ciało składane z części iedney materyi, zowiemy ciałem iednorodnym. *Hub. Wſt.* 385. Cząſtki iednorodne, cząſtki podobney natury. *Sniad. Chy.* 2. Atmosfery iednorodne oddalaią się od siebie. *Scheidt* 57. cf. różnorodny, *heterogen*). Zrównanie iednorodne *aequatio homogenea. Sniad. Alg.* 1, 123. IEDNORODZCA, - y, *m.*, iednego z kim rodu, plemiennik, der mit einem von gleichem Stamme entſproſſen iſt, der Stammbruder; *Rs.* однородець. Naród Iaćwingow, pobratymów i iednorodzców Litewſkich, przez Polakow do wyniszczenia zbity. *Stryik.* 181. IEDNOROG, - u, *m.*, rodzay armat polowych z łożkowemi komorami, od herbu wynalazcy ich *Szuwałowa* tak zwane. *Jakub. Art.* 3, 294 eine Art Feldhaubitze. IEDNOROGI, -, a, - ie, *Cn. Th.* IEDNOROŻNY, - a, - e, *unicornis Mącz.* einhörnig, mit einem Horne; *Bh.* gednorohý; *Vd.* enorogat, enorogen; *Cro.* jednorog. *Rg.* jednoróxni, jednorogh, jednoroxaz; *Bs.* jednoròg, inoròg; *Ros.* однорóгій; *Eccl.* единорогій, инорогъ. Obroń mię bystrym zwierzom iednorogim. *Kanc. Gn.* 86. IEDNOROŻEC, - żca, *m.*, das Einhorn; *Bh. et Slo.* gednoroiec; *Sr.* 1. vednorobati, vednorobaci; *Vd.* enorogazh, samorogazh; *Crn.* samorogazh, samurogázh, wyrjot; *Cro.* jednorog, jednorosich; *Bs.* jednorog, inorog; *Sla.* inorok; *Rs.* единорогъ. Kweſtya ieſt między autorami, czy są na świecie iednorożce. Dawni opisuią ich, że to zwierz do konia podobny, tylko kark do ielenowego podobny maiąc; na czele mu tęgi ieden wyraſta dwu- albo trzyłokciowy. *Nies.* 1, 142. Iednorożec bystry. *Baniok. J.* 2. Izali możesz zaprządz iednorożca w powróz swóy do oraniа? *Bibl. Gd. Job.* 39, 13. Iednorożec ieden tylko róg ma; a więcey nim sprawi, niż kozieł, niż baran, którzy po dwoygu maią. *Birk. Ix. B.* 4. 2) ryba morska, *monodon Linn.* der Narwall, das Einhorn, długa na łokci iedenaście; w wyższéy szczęce ma dwa zęby wyſtawaiące, na pięć łokci długie, szrubowate, z których się często ieden tylko zoſtaie. *Zool. Nar.* 395., *Chmiel.* 1, 620. IEDNOROŻCOWY, - a, - o, od iednorożca, Einhorns-. Iednorożcowe cielęta. *J. Kchan. Ps.* 38. IEDNOROŻCZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, das Junge des Einhorns. *P. Kchan. Jer.* 428. Iednorożczęta małe. *Birk. Krz. K.* 17. - IEDNORZĄDCA, - y, *m.*, iedynowładca, der Alleinherrſcher; *Rs.* единоначáльникъ. - Wodzem i iednorządcą życia ludzkiego ieſt rozum. *Pilch. Soll.* 120. cf. Iednodzierz, iednowładca. IEDNORZĄDNY, - a, - e, - *ie adv.*, iednowładny, alleinherrſchend; *Ros.* единоначáльный. Iednorządnym bydź единоначáльствовать. IEDNORZĘDNY, - a, - e, o iednym rzędzie, lub tegoż rzędu, einreihig; derſelben Reihe, derſelben Ordnung; *Ec.* единочиновный. *Gr.* ὁμότακτος. *IEDNOSZLMIESLNY, - a, - e, tegoż rzemiesła, von einem Handwerke; *Rs.* единохудóжный. IEDNOSC, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* gednota iednota; *Sr.* 1. vednoſci; *Vd.* eduoſt, edinoſt; *Crn.* edinoſt, edinſtvu *Bs.* jedinſtvo, sjedignenje; *Rg.* jedinſtvo (*e pax*); *Rs.* единство; *Ec.* единéніе, единство, согласіе; niesłożoność, die Einfachheit, Einheit. Podług Leibnica wszyſtkie ciała składaią się z proszków, które ani żadnych części, ani długości, ani szerokości, ani głębokości nie maią, i które nazywa *Monades*, iedności; tak iako każda liczba, by naywiększa, składa się z iedności. *Rog. Doſ.* 1, 12. iedność liczebna *ob.* iednoſtka, ein Einer, im Rechnen. Każda rzecz z tych, które liczemy, wzięta poiedynczo, nazywa się iednością. *Lgſt.* 2. 4., *Jak. Mat.* 1, 2. - §. ściśle złączenie w iedno, die Einheit, genaue Vereinigung. Organiczna iedność, cała ożywiona część naszego świata. *Sniad. Teo.* 181. Syn boży przyiął w iedność swéy postaci człowieka. *Gil. Kaz. Cc.* Litwa z

Polską w iedno złączona; a w takie iedno, iż nietylko w iednę myśl, w iednę zgodę, w iednę miłość, w iednę spolną przyiaźń, ale też ktemu w iedno ciało a ciało nierożne, nierozdzielne spoione są. A zatym w iednę Rzeczpospolitą iednego ludu, ktory się przez związek i spoienie dwu narodow w iedność iednostayną i nierozdzielną spoił; tak iż iuż iako te państwa nie są *dwie *ciele, tak też dwie Rzeczypospolite bydź nie mogą. Zatym spólne seymy i rady mieć zawzdy maią pod iednym krolem i pod iedną głową. Ale iako w iednym nieróżnym ciele każda iednak część i każdy członek osobną powinność i spra- ę własną ma; tak też w téy iednéy Rzeczypospolitey ma naród Polski i Litewski zwyczaie swoie niektóre, sądowne prawa i przywileie, które iednak téy iedności abo téy unii nie wadzą, ani wadzić będą. *Herb. Stat.* 671. Witay w Troycy iedność święta. *Brud. Ost. F.* 9. Troiska iedność, żądana w sztukach teatralnych, iedność mieysca, iedność czasu, iedność rzeczy. *Teat.* 34 *b*, *D ii*. - §. *moral.* zgoda, iednomyślność, Eintracht, Einigkeit. Iedność nade wszystko od nas powinna bydź żądana; ta iedność w domu pomyślności nasze zagruntuie, zewnątrz nas zabezpieczy. *Gaz. Nar.* 1, 339. Niiedność i wewnętrzne rosterki zawsze klęsk były naszych przyczyną. *Gaz. Nar.* 1, 149. Uneinigkeit. Zgoda i iedność. *Wiśn.* 151., *Pociéy* 259. IEDNOSCIENNOSC, - ści, ż., *Zab.*. 14, 60. spolnictwo iednéy ściany. cf. ościenność), die Gemeinschaft einer Wand, einer Seite. IEDNOSCIENNY, - a, - e, iednę ścianę spólną maiący, eine gemeinschaftliche Seite habend cf. iednoboczny, iednostronny. *IEDNOSERCY, - a, - e, serca iednego, eines Herzens; *Crn.* enuserzhen *concors.* *IEDNOSIERCI, - ia, - ie, pod iedną siercią, nietarantowaty, niepstrokaty; lub też téyże z drugim maści czyli sierci, von einerley Haar, einfarbig; *Rs.* одношерстный. IEDNOSKŁADNY, - a, - e, - *ie adv.*, raz składany, einmal zusammen gesetzt; *Vd.* enosloshen. IEDNOSŁOWNY, - a, - e, co do słowa się zgadzaiący, gleichlautend, einstimmig. Iednosłowne dworu Wiedeńskiego, Peterburskiego i Berlińskiego w R. 1774 deklaracyé. *Vol. Leg.* 8, 2. Iednosłówne prawie narodu całego głosy wielbią ten wybor. *Dyar. Gr.* 164. - *Math.* Ilość nazywa się iednosłowną, dwusłowną, trzysłowną, *monomium*, *binomium*. kiedy się składa z iednego, z dwóch, trzech wyrazów. *Jak. Mat.* 2, 7. *IEDNOSŁUPIE, - ia, *n.*, *Ec.* единостóлиїе z stolik na iednym słupie. IEDNOSOBNY, - a, - e, od iednéy osoby, für eine Person, einmännisch. *Tr.* Iednosobny wozek. - Iednosobne łożko *abo* IEDNOSOBNIK, - a, *m*, ein einspännig's Bett, *Tr.*, *Slo.* gednáſobni poiedynczy. IEDNOSPRZĘŻNY, - a, - e, - *ie adv.*, poiedynczy co do zaprzęgu, einspännig; *Vd.* enovpreshen, enovpreshliu, na enega konja. cf. iednokonny. IEDNOSTAYNOSC, - ści, ż., *Bh.* gednostetnost; *Slo.* gednostagnost; *Rs.* равнообразіе, р авнообразность; równość iednego do drugiego, die Gleichheit, Gleichförmigkeit mehrerer Sachen. Zgodna wszystkich stanów iednostayność. *Tr.* - §. nieodmienność téyże rzeczy, die Gleichständigkeit, Unveränderlichkeit einer Sache. Iednostayność umysłu w szczęściu i nieszczęściu. IEDNOSTAYNY, - a, - e, IEDNO-

STAYNIE *adv.*, *Bh.* gednostetnv; *Slo.* gednostegni; *Sr.* 1. stayné, ſtandnowaſchnowé; *Rs.* равно разный; z drugim zgodny, gleichförmig, gleichmüthig. Iednostaynym wszystkich głosem obrany. Wiara iednostayna wiąże serca ludzkie, a przeciwna rozrywa. *Tr.* Tak obleżni, iako niebytni, iednostaynie byli trapieni. 1 *Leop. Sap.* 11, 12. równo, zarówno). *Fatum* nic innego nie iest, tylko porządek iednostayuych przyczyn, ktore się tak dzierżą siebie, iak ogniwo ogniwa w łańcuchu. *Gorn. Sen.* 241. - §. sobie równy zostaiący, niezmienny, unveränderlich, gleichständig. Mądry w sobie iest zawsze iednostaynym, zawsze Sobie we wszem podobnym, umysłu iednego I iednéyż stateczności, iednakiego serca. *Opal. sat.* 124. Kapłan ma być stateczny albo iednostayny. *Gliez. Wych. O.* 6. - Co do koloru, iednostayny, pod iedną farbą, niepstry, von einer Farbe, nicht bunt. Owca iednostayney wełny, miała być Labanowa, a ktora zaś pstra, Iakubowa. *Biel. Hist.* 15. Stado iednostayney barwy, t. i. białéy albo czarnéy wełny. *Leop. Gen.* 30, 35. - Swiat iednostaynym gościńcem chodzi, Nie występuiąc z kolcie, Co było starym, znowu się młodzi, A co nowego starzeie. *Zab.* 13, 237., *Prov. Slo.* ne kaźdemu ſa gednoſtagne zwédlo *varium et mutabile quid fortuna.* Wszelka siła, ktorey się ani wielkość ani kierunek nie odmienia, nazywa się iednostayną. *Hub. Mech.* 65. Wszystkie takie biegi, w ktorych prędkość ustawicznie się odmienia, nazywane bywaią nieiednostayneini *inaequabiles*. *Hub. Mech.* 25. Iednostayny bieg, gdy ciało w równych czasach przebiega drogi równe. *Sniad. Geo.* 11. Bieg iednostaynie przyśpieszony, *aequabiliter acceleratus. Hub. Mech.* 22. iednostaynie opóźniony. *ib* 50. - *§. całkowity, z iednéy sztuki, aus einem Stucke. Kolumna iednostayna. Skorupa ślimaka iednostayna. *Tr.* - §. Nauka o rzeczach iednostaynych, które Łac. *simplicia* zowią, nie dla prostości, ale dla szczegolności, iż każde samo przez się może ku lekarstwu służyć. *Sienn.* 342, einfache Arzneymittel, Simplicia. IEDNOSTKA, - i, ż., liczba poiedyncza tylko skazuiąca tyle, ile sama z siebie znaczy, iedynek, poiedynek, der Einer, im Rechnen. Iako dziesiątki składaią się z iednostek; tak sta składaią się z dziesiątków. *Elem.* 109. Dziesięć iednostek trzeba na ieden dziesiątek. *ib.* 111. IEDNOSTOPNY, - a, - e, iednę stopę wynoszący, einen Fuß betragend. IEDNOSTRONNOSC, - ści, ż., parcyalność, n. p. sędziego *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 376., *Vd.* enostranost, enopartiunost, partiastnost; *Rg.* iednostranos, die Einseitigkeit, Partheylichkeit. IEDNOSTRONNY, - a, - e, - *ie adv.*, na iednę stronę przechylony *phys. et mor.* einseitig, parcyalny partheyisch, *Vd.* enostranen, postranen, enostranski, enostranotien (*ob.* stronny). - §. ku iednéyże i téyże stronie, nach ein und eben derselben Seite hin. Biegi iednakowego kierunku, czyli iednostronne. *Hub. Mech.* 2. - § iednéyże spólnéy strony, von einer gemeinschaftlichen Seite Kąty zewnętrzne iednostronne, zewnątrz po iednéyże stronie siecznéy przypadaią *Iak. Mat.* 1 *b*, 27. - §. o iednéy stronie czyli strunie lub cięciwie, einsaitig, mit einer Saite. Narzędzie iednostronne, *monochordum*, na którym strona iednostayney grubości, zawsze równą siłą natęża się. *Hub. Mech.* 147. IEDNOSTRZYZKA, - i, ż., Owce się albo raz tylko

na rok ſtrzygą, i taka wełna zowie się iednoſtrzyżka; albo dwa razy, i to ieſt dwuſtrzyżka. *Aluk Zw.* 1, 27. die einſchürige Wolle. IEDNOSWORNY, - a, - e, - *ie adv.*, iedney swory, iednosprzężny, zgodny, *Bh* gednosſwornu), von einer Koppel, einem Gespanne, einträchtig. *Sus. Bh.* gednomyslnost. IEDNOSYLLABNY, - a, - e, - *ie adv.*, einſylbig; *Sto.* gednoſlowkowité ſlowo, gednoſlowka; *Vd.* enosilben, enoslohen; *Rs.* односложный; iednozgłoskowy, n. p. Wyciągasz, żeby iednosylabnym słowem: tak! nie! cały ten interes zakończyć. *Teatr* 17 *b*, 6. IEDNOSZATY, - a, - e, *Rs.* единорядный *Gr.* μονοπέπλος, *una veſte indutus.* *IEDNOSZYBY, - a, - e, ciągiem szybujący, in einem Rucke ſchiebend. Orzeł doń przepadnie iednoszybym lotem. *Zab.* 15, 159. *Aniał.* *IEDNOSZYC *obacz* iednoczyć. IEDNOTA, - y, ż., *Boh. et Slov.* gednota, iedność, die Einheit. Stać przy ſtarych zwyczaiach a iednocie kościoła. *Rey Apoc.* 66. Zgromadziliśmy tu te rzeczy, ktore sobie w iednocie podobne były, iako lekarſtwa członka którego. *Sienn.* 618. Od iednoty kościoła wyłączać kogo, von der Gemeinſchaft der Kirche ausſchließen. Ludzie społem z sobą bywaiąc, utwierdzali się bydź iednotą ową ludu bożego, iednemi członkami w iednym ciele pod iedną głową. *Gil. Kat.* 105. Niemasz doſkonalszey iedności, iako kiedy kto z kim równy ieſt. *Solin.* 77. IEDNOTLIWY, - a, - e, Słowa, *verba*, iednotliwe, na przykład spać, iść, ieść; częstotliwe, *frequentativa*, sypiać, chodzić, iadać. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 197. die einfachen Zeitwörter, zum Unterſchiede von den Frequentativen. IEDNOTNIK, - a, *m.*, *individuum. Cyank. Log.* 90. IEDNOTNY, - a, - e, iednoczący, w iedno wcielaiący, einigend, vereinigend. Przyczyny, któreby nas miały do iednotnéy zgody przywodzić. *Gil. Pſt.* 182 *b.* *IEDNOTWARZY, - a, - e, iedney twarzy, iednéy i téyże twarzy, mit einem Geſichte, von einem oder einerley Geſichte; *Eccl.* единоличный, *Gr.* μονοπρόσωπος. IEDNOTWORCA, - y, *m.*, n. p. iednotwórca naywyższy. *Hipp.* 2. der einzig wahre höchſte Schöpfer. IEDNOUCHY, IEDNOUSZY, - a, - e, o iednym uchu, *Bh.* gednouchý; *Ec.* одноухий, *Subſt.* iednouch. IEDNOUSTNY, - a, - e, - *ie adv.*, z iednych ust, aus einem Munde, einhällig. Iednomyślnie i iednoustnie. *Zygr. Gon. A* 3. IEDNOWIECZNY, - a, - e, - *ie adv.*, iednéy wieczności, gleich ewig; Rg. jednovjecni. IEDNOWIEKI, - a, - ie, rownego wieku, *Bh.* gednowěký *coaeuus*, gleichen Zeitalters, gleichen Lebensalters. IEDNOWIERCA, - y, *m.*, iedney z kim wiary, *Rs.* единовѣрецъ, einer von gleichem Glaubensbekenntniſſe, ein Glaubensgenoſſe. Pospolitwo obrzędu Greckiego z hospodarem i dnowiercą swoim gotowe złączyć się było. *Nar. Chodk.* 1, 39. IEDNOWIERSTWO, - a, *n.*, iedna z drugim wiara, lub też zbiorowo wyznawcy iednéy wiary, gleicher Glaube; Glaubensgenoſſen; *Ross.* единовѣріе; *adj.* единовѣрный *iednowierny, *oppos.* różnowierny. IEDNOWIOSŁOWY, - a, - e, o iednym wiośle, einruderig; *Rs.* единовесельный IEDNOWŁADZCA, IEDNOWŁADZTWO *ob.* Iedynowładzca. IEDNOWOLCA, - y, *m.*, Iednowolcy, kacerze siódmego wieku, którzy trzymali, że w Chryſtusie iedna tylko wola była; inaczéy *Monotelitowie. Skarg. Dz.* 640. ein Monothelit. *Eccl.* единоволный *Gr.* μονοθελητής. cf. *Cro.* jednovolynoszt, jednoduszноszt z iednomyślność. IEDNOWROTNY, - a, - e, o iednych wrotach, einthorig, mit einem Thorwege; *Ec.* единовратный. IEDNOZAKONNY, - a, - e, iednegoż zakonu, von einem Orden; *Ec.* единозаконный *Gr.* συννομος pod temże prawem żyiący. IEDNOZĘBY, - a, - e, o iednym tylko zębie, einzahnig, mit einem Zahne. Młodziuchney, Floi smakowne powaby Na iednozębe nie przyſtoią baby. *Hor.* 2, 111. *Nar.*, *Eccl.* единозубый. IEDNOZENIEC, - ńca, *m.*, *monogamus. Cn, Th.* który się raz tylko ożenił, der nur einmal geheyrathet hat. *Dasyp. Ll.* 4. - §. iednę tylko żonę maiący, der nur einer Frau Mann iſt. IEDNOZENSTWO, - a, *n.*, niepowtórzone małżeńſtwo, Rs. единоженство, единобрачіе, единобрачность, die nicht wiederhohlte Ehe, da man in ſeinem Leben nur einmal ſich verehlicht hat. b) małżeńſtwo z iedną osobą, das eheliche Leben mit einer einzigen Perſon, im Gegenſatze der Polygamie cf. wielożeństwo). Między po ańskiemi Rzymiany przed Chryſtusem iaszcze iednożeństwo kwitnęło. *Skarg. Kaz.* 47. IEDNOZNACZNY, - a, - e, n. p. Wyraz iednoznaczny, ktory więcéy nad iednę rzecz nie znaczy. *Kpcz. Gr.* 3, 3. nur eine Bedeutung habend. cf. wieloznaczny). - §. tegoż znaczenia, rownoznaczny, gleichbedeutend, ſynonym. IEDNOZONATY, - a, - e, iednę żonę maiący, lub który się raz tylko ożenił, ein Weib habend, einmal beweibt; *Sr.* 1. ѣednoh ѣenitѣ *Ec.* единоженный; *Rs.* единобрачный. Potrzeba być biſkupowi iednożonatym. *Hrbſt. Odp. Tr* 5 *b.* eines Weibes Mann. *Luth.* IEDNOZONY, - ego, *m.*, *subſt.*, *ob.* iednożeniec. IEDNOZOWNY, - a, - e, iednegoż imienia, gleich benamt oder genannt, eines Namens. Dom Fabiuszow sam przez się iednozownym orszakiem oyczyznie służył. *Dyar. Gr.* 293. *Stan. Aug.*, *Pam.* 84, 1006. (*IEDNY *ob.* Iadalny, Sniedny). *IEDNYLKI, *IENYLKI, - a - ie, rowny *Cn. Th.* gleich, gleicher Art. Wszyſtkie opony iednylkie były. 1 *Leop. Ex.* 36, 9. iednéy miary. 3 *Leop.*), *ib.* 36, 16. Kąty te, iż są równe, i liniie, między któremi leżą, ienylkie maią; przeto i trzecia liniia trzeciéy musi bydź równa. *Grzęp. Geo. G.* 4 *b.* Kliny dwa z ienylkiemi kątami. *ib. O.* 3.

Pochodz. oprócz wytkniętych pod słowem iednać: *iedurny, iedyny, iedynak, iedynaczka, iedynaczek, iedyniec, odyniec, iedynowładny, iedynowładztwo, iedynorzędztwo, iedyność, iedynoſtwo; poiedynek, poiedynkować.* - §. *żaden.* - §. *cf. inny.*

IĘDRNIC, IĘDRZYC, Iędrnić, Iędrzyć, - ił, -ył, - i, - y, *cz. ndk.*, iędrnym czynić, czerſtwić, krzepczyć, *Etym.* iądro, kernig machen; erfriſchen, ſtärken. Wino cierpnące iędrni ciało z gorąca letniego. *Sleszk. Ped.* 390. Smacznego puhar wina Słodkotłoczną iędrzy rosą. *Kras. List.* 2, 8. IĘDRNIEC, IĘDRZNIEC, Iędrnieć, Iędrznieć, - iał, - ieli, - iele, *niiak. ndk.*, uiędrnieć, zięndrnieć *dk.*, iędrnym, czerſtwym, krzepkim zoſtawać, krzepczyć się *propr. et fig.* kernig, kräftig, friſch werden; *Bs.* jedritise, punnitise *maturescere*; *Rs.* ядренѣть, ядрилься, ондрѣть, нядрѣть. Iędrzeie masło. Młodź iędrznieie. *Tr.* Rosą w rozkwitłych łąkach ure-

wa naiędrznieie. *Kchow. Fr.* 20. Zboża po wielkiéy suszy potrzebuią deszcza dla naiędrzenia. *Haur Sk.* 16. Poki nie naiędrnieie śmietana, poty nie zrobi się masło. *ib.* 65. Sylen w leciech swych coraz iędrnieie. *Zer. Ow.* 367. *se per invenior. Pot. Arg.* 475. IĘDRNOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* gadrnoſt (*Slo.* gedrnoť, wigad. felnen *emphasis*); *Rs.* ядреность, krzepkość, iarość, czerstwość, świeżość, die Kernhaftigkeit, Kernigkeit, Frischheit. Owoce przez kunszt wcześnie wydane, doyźrzenią prawdą prędzey; nigdy iednak tego smaku i iędrności mieć nie mogą; iaki iest w tych, co o własnowey porze wychodzą. *Kras. Liſt.* 75. IĘDRNY, IĘDRZNY, - a, - e, Iędrnie *adv.*, *Bh.* gádrný; *Sr.* 2. jedrne; (*Vd.* jedern, jaderu *velox*; *Crn.* jedernu *subito*, jedernek z biegun; *Rg.* jedar *corpulentus* parola bassa; *Rs.* jedro, punno *pjeno*, *come il grano*); *Ross.* ядёрный, ядрёный; krzepki, świeży, czerstwy, kernig, kräftig *propr. et fig.* Zboże iędrne. Iędrne mięso, iabłko. Roszczki te odcięte wodą pokrapiaią, aby iędrne były. *Birk. Zyg.* 50. Zdroie trzeba zasłaniać od słońca, aby woda zawsze iędrna była. *Kluk Kop.* 1, 121. Co wieczor rozmaryn iędrną wodą chłodziłem. *Zimor. Siel.* 175. Wino z beczki iędrnieysze, niż z flaszy. *Petr. Wod.* 31., *Gliez. Wych. C.* 1 *b.*

IĘDRZEY, ANDRZEY, - ia, *m.*, imię męzkie *Andreas*. *Hg.* András; *Slo.* Ondreg; *Ross.* андрéй (первозванный). Iędruś *zdrbn.*). - Dawano, nie chciał - Panie Iędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Zab.* 14, 363. - *Andrzey Zamoyski*, exkanclerz, wydał Zbiór prawa Polskiego. - *Andrzey Kochanowski* przełożył Eneidę. - §. *Drusso* na włos rozkładam, albo na kształt gwiazdki, albo krzyża świętego Andrzeia. *Mącz.*, das Andreaskreuz.

IĘDRZNY *ob.* Iędrny. IĘDRZYSTY *ob.* Iądrzysty.

*IEDURNY, - a, - e, sam ieden, iedyny, szczególny, einzig, einzig und allein. Ubogi nic innego nie miał, chyba iedurną owieczkę. *Leop.* 2 *Reg.* 12, 3. (iednę. *Bibl. Gd.*). Tyś nam iedurny został ze wszech ludzi, iako port zachowan od burzy. *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 42. (ciebie samego ieszcze mamy. *Bibl. Gd.*). Sama iedurna śmierć mnie z tobą rozłączy. 1 *Leop. Rut.* 1, 17.

IEDWAB', - iu, *et* - ia, *m.*; *Boh. obs* hedwabj; *hodie* hedbawj *Sr.* 2. jûje; *Sr.* 1. jîda; *Vd.* shida, svila, shidovina; *Crn.* shida; *Sla.* svila; *Rg.* svila; *Cro.* szvila; *Hg.* selyem; *Bs.* svjela, svila; *Rs.* мёлкъ; przędza robaczka iedwabnika, którą snuie naokoło siebie samego pyszczkiem, nakształt pęcherzyka, wielkości gołębich iay. *Lad. H. N.* 55. die Seide (*lat. med.* seta, *Ital.* seta, seda, *Gall.* soye, *Hb.* משי). Sawka *alias* iedwabia sztuka. *Jnſtr Cel. Lit.* Panicz sługom barwę od iedwabiu daie. *Petr. Ek.* 97. Iedenże iedwab' mówią w kitayce więc bywa iako i w akasamicie; a przecię ten droższy Niż kitayka. *Opal. sat.* 25. Iedwab' kręcony, Drehſeide, Zwirnſeide. iedwab' darty, gefchloſſene Seide (*Cro.* kadif vellút; *Bs.* barsejun, belud, kadifa *holosericum villosum*; *Rs.* сырецъ iedwab' surowy, сырóйный z iedwabiu surowego, cf. Czerwiec, bękart). Iedwab', Iedwabie *in plur.*, z iedwabne materye. Seidenzeuge. Nie pomogą babie, Ni farbiczki zamorskie, ni gładkie iedwabie. *Nar. Dz.* 3, 52. W iedwab' się miękki nie ubiera. *Bard. Tr.* 467., *ob.* bławat). . . Znać co iest iedwab', a co paięczyna. *Wad. Dan. K* 6. - Boiąc się, słowa swe w iedwab' obwiia. *Zab.* 14, 117. cf w bawełnę, er drückt ſich verblumt aus, cf. iedwabne słówka, *oppos.* naga prawda. - b) iedwab' polny, kania przędza, kaninka, wyłup' swoyski, *Cuscuta Linn.* ziele, które się pnie po krzakach iak przędziono, das Seidenkraut, Flachskraut, die Flachsſeide. *Syr.* 1514. IEDWABIARNIA, - i, ż., fabryka iedwabna, eine Seidenfabric. Iedwabiarnia Lugduńska. *N. Pam.* 21, 324. IEDWABIC, Iedwabić, cz. *ndk.*, uiedwabić *dk.*, w iedwab' obwiiać, in Seide einhüllen, *fig.* Iuż cię zapewne zdradziecko oszwabi, Kto w miękkie słowa dyalekt iedwabi. *Mon* 71, 796. IEDWABIOKROBI, - ia, - ie, IEDWABIORODNY, - a, - e, iedwab' z siebie wydaiący, Seide erzeugend, Seide gebend. Tak subtelnie prząść nie potrafią iedwabiorobie robaczki *Pot. Arg.* 709. Robacy iedwabiorodni w motyle się obracaią. *Otw. Ow.* 622. IEDWABISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen iedwabiu, ſeidig, voll Seide. Łodyga iedwabista, *caulis sericeus*, bardzo miękkim leżącym włosem iest pokryta. *Jundz.* 2, 14. IEDWABNICA, - y, ż., bławat, materya iedwabna, Seidenzeug. Sukno z iedwabnicy uczynione subtelnéy. *Boter* 20. Tam płótna, iedwabnice, bawełnice przedaią. *Star. Dw.* 12. - Iedwabnicy czarnéy sztuka. *Jnſtr. Cel. Lit.* - §. szata iedwabna, zasłona, ein Kleidungsſtück von Seide, ein ſeidner Schleyer. Pewniebym, maiąc na to pozwolenie, Wolała zbroię, niż tę iedwabnicę. *P. Kchan. Jer.* 156. Miękkie szaty, abo iedwabnice, mężczyźnie za hańbę poczytuią. *Fraz. Ob. B.* Rozumia ona tam nadobną z cieńkiey iedwabnicy. *Pot. Arg.* 213. Płaczy cienkie iedwabnice łzami napoiły. *Danial C* 2. Potem ramoty miękką iedwabnicą zawite, które przed królem z miedzicą niosł Referendarz Litewski, oddano stoiącéy Moskwie. *Chelch. Poprz. A.* 4. 2) Iedwabnica, iedwabniczka, - i, ż. robaczek. *Cn. Th.*, *ob.* iedwabnik, der Seidenwurm. IEDWABNIK, - a, *m.*, IEDWABNICZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, *phalaena mori*, der Seidenſchmetterling, der Seidenwurm. *Slo.* hedbawoprud, hedbawni červik. *Sr.* 1. zidianſki tšervik *Vd.* shidenjk, shidni zherv; *Crn.* shidanik; *Sla.* svilna buba; *Cro.* buba, szvilopredecz; *Bs.* bubba; *Rg.* bubba, zàr; *Rs.* мелковичный червь, мелковичный червь, motyl nocny, wylęga się z iaia gąsienicy, która maiąca się iuż poczwarą, zaſklepi się w prędzie iaykowaty iedwabny. *Zool. Nar.* 144. Iedwabniki, albo w pospolitym mowieniu, iedwabne robaki. *Kluk Zw.* 4, 295. Wizerunek iedwabniczka, w swoiey robocie zaſklepionego. *Teat.* 31 *b.* 59. - 2) iedwabnik, *Bh.* hedbáwrjk, *f.* hedbawnice; *Vd.* shidodelnik, svilar; *Cro.* szvilar, szvilotkanecz, szviloterzecz, szvilopletk r; *Hg* selyemszövö, selyemtakáts; *Bs.* svilar, koji tka svilu, koji prodava svilu; *f.* svilarica; *Rg.* svionik; *Sla.* svilotkalac), rzemieślnik lub kupiec, koło iedwabiu chodzący. *Cn. Th.* ein Seidenweber, Seidenſpinner, ein Seidenhändler. *ob.* bławatnik. - §. iedwabniki', należące do Kroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7., *ob.* iedwabnica. - §. *Iedwabnik, człowiek miękki, zniewieściały, niewieściuch, ein Weichling. *Gliez. Wych. E.* 4 *b.*

IEDWABNICZY, - a, - e, od iedwabnika, Seidenwurms-;

warmé:. *Cro.* bubbin. Suszą się orzechy iedwabnicze w piecu przez dzień ieden. *Przędz.* 73. IEDWABNORODNY, - a, - e, iedwab' płodzący, ſeidenerzeugend. *Psalmod.* 11. - IEDWABNIKOWY, - a, - e, n. p. kwas *chem.*, znayduie się w motylach, *acidum bombicum. Swal. Chem.* 2, 33. IEDWABNY, - a, - e; *Bh.* hedwabne, hedwabna; *Sr.* 1. jidané, jidjané; *Vd.* shidan, shila, shidni, shidanſki; *Cro.* szvilni, szvilyen, barsonſki; *Hg.* barsonyos; *Rg.* svioni, svijlni; *Bs.* svilni, svilan. *Ross.* шёлковый, (шелковичный morwowy). od iedwabiu, Seiden:. Iaykowate zaſklepy gąsienicy iedwabnika, nazywamy orzechy iedwabne. *Zool. Nar.* 145. Seidenneſter, *Cocons.* Iedwabne robaki z iedwabniki. Iedwabna nitka, *Rs.* шелковина, шелковинка. Iedwabne pończochy. Iedwabne materye z iedwabiu, iedwabie, blawaty - *fig. tr.* Lepszy żywot łyczany, niż iedwabna śmierć. *Gn. Al.* 453. przymawia sposobowi Tureckiemu odbramowania panom życia iedwabnym sznurkiem; beſſer ehrlich leben, als prächtig ſterben. Raczey mamy cierpieć wszelakie męki, niżli zabiiać się, iako iest przysłowie: Lepszy iest żywot łyczany, niźli iedwabna śmierć. *Petr. Exp.* - Iedwabna n p. poſtawa, z delikatna, pieszczona, ein delikates Figürchen. Owa iedwabna poſtawa, słowa pieszczone, zemdlona mowa, komuby się podobać mogła? *Gorn. Dw.* 28. Twarz iedwabna. *Bal. Sen.* 16. Ramiona iedwabne, a subtelne. *Glicz. Wych. H* 1 *b.* pieszczone, delikatne). W zbytku, iakoby iedwabno żyć. *Jan. C.* c. 66, miękko, zniewieściale, delikacko). Rozkosznie, a prawie iakoby iedwabnie żyć. *Budn. Cyc.* 49. Iedwabne słowka z łagodne, pieszczące, pochlebnicze, ſüſſe Worte. Szkodliwsza taka zdrada, która ma... Umyśl pod iedwabnemi słowki ma zakryty. *Sim. Sal.* 97. Czyni wymówki, zdobiąc swoie łakomstwo iedwabnemi słowki. *Prot. Jał.* 9. Miodowe albo iedwabne słówka tworzyć, a co naygorszego być może, myśl. *Kosz. Lor.* 49 *b.* Występków obrońcy iedwabnemi wymowy odbieży. *Psalmod.* 31. Prosił o córkę, iedwabnemi słowy chęć matki do siebie garnąc. *Gorn. Dz.* 18. Słowki temi iedwabnemi swoie psie sztuki pokrywaią. *Pasł. Fid.* 113. Kto chce u kogo mieć łaskę, musi iedwabnych słów używać, a coraz mu pożytków przybywa. *Budn. Apoc.* 127. Dyspensa, by nie wiem iak mocno w iedwabne płaty uwiniona, zawsze rana praw. *Lut. Exorb.* 22. - §., Sliwki iedwabne czerwone albo czarne. *Syr.* 978. Seidenpflaumen. - §., Iedwabny ogon, ptaszek, iemiołuszka, *turdus criſtatus Klein*, mnieyszy od kwiczoła. *Kluk. Zw.* 2, 331 der Seidenſchwanz (Gaſtrle), *Bh.* hedwabnik; *Rs.* свиристёль.

Pochodz. *półiedwabie, półiedwabny, uiedwabić.*

*IEDYCZE, *IEDYK *ob.* Indyczę, Indyk.

*IEDYKUL. n. p. Chociaż uporny Herod klucze ściſka czule, Nie doczekał Piotr iutra w iego iedykule. *Pot. Pocz.* 115.

IEDYNACZKA, - i, *ż.*, *Bh.* gedenáctka, iednorodna córka. die einzige Tochter. Ofiaruie mu wielkie dobra z corką swoią iedynaczką. *Mon.* 66, 259. *Psalmod.* 21. *Rs.* одиначка pojedyncza sztuka czegokolwiek. IEDYNAK, - a, *m.*, IEDYNACZEK, - czka, *m.*, *Demin.*, iednorodny syn, der einzige Sohn. *Bh.* gedináček; *Bs.* jedinac; *Kg.* jedinaz; *Ec.* единочáдный, (*Crn.* edínzhézh z sterota). *Cro.* jedinek; *Dl.* jedinacz). Byłem synaczkiem młodziuchnym u oyca mego, i iedynaczkiem u matki moiey. *Skarg. Kaz.* 511. Iestem nauczycielem młodego panięcia; uczeń moy iedynak, a tym samym pieszczony. *Monit.* 65, 90. Nie byłby iedynak. *Rys. Ad.* 48. - §., Wieczyſty Fenix, iedynak w swym rodzie. *Hul. Ow.* 129. iedyny, der einzige ſeiner Art. Bóg nie iest iedynak, albo tak samotny, ale iest troiaki w personach. *Gil. Kat.* 196. IEDYNASTOKĄT, - a, *m.*, *endecagon*, iedynaście boków maiąca figura. *Jak. Mat.* 1, 25. ein Eilfeck. IEDYNASTY *ob.* Iedenaſty. IEDYNEK *ob.* poiedynek liczba. IEDYNIE *Adverb.*, tylko, więcey nic, einzig und allein, *Bh.* gedině, gedně, gedno, gednom, genom, gen (*ob.* iedno, ieno); *Slo.* geďine; *Sr.* 1. yednuzeze; *Bs.* jedino; *Ec.* мóчію. O tym iedynie myśli, żeby siebie bogacić. b) iak naymocniey, naywyśmieniciey, innig, aufs ſtärkſte. Iedynie on go kocha. Iedynie to powiedział, niemożna było lepiey. *IEDYNIEC, - yńca, *m.*, odyniec, der Hauer, der Keiler. Rozkopał tę latorośl, dziki wieprz z lasa, a iedyniec spasł ią. *W. Ps.* 80, 14. zwierz polny. *Bibl. Gd.*) *Rs.* одинецъ poiedynczy człowiek, samotny bez familii. *IEDYNOIESTESTWENNY, - a, - e, iednoiſtny, iednego ieſteſtwa, iednéy i téyże iſtoty, *Ec.* единоестéственный, единосущный *homousios, consubſtantialis*, gleichen Weſens. Iezusa Chryſtusa *iedynosuszczonym i iedynoieſteſtwennym bogu oycu wyznawamy. *Smotr. El.* 25. IEDYNOKUPTWO, -a, *n.*, Iednokupctwo, *monopolium. Skarg. Dz.* 10. IEDYNOKUPIEC, IEDNOKUPIEC, - pca, *m.*, maiący monopol, der ein Monopol hat. IEDYNORZĄDZCA, - y; *m.*, iedynowładzca, monarcha, ein Alleinherrſcher, Monarch, *Vd.* samokraluvauz, samoblaſtnik. IEDYNORZĄDZTWO, IEDYNORZĘDZTWO, - a, *n.*, iedynowładztwo, samopaństwo, monarchia, die Alleinherrſchaft, die Monarchie. *Vd.* samokralſtvu, samoblaſtvu, samogospodſtvu; *Ec.* единонача́лїе. Monarchia abo iedynorządztwo ieſt, gdzie ieden nad wszyſtkiemi zwierzchność ma. *Skarg. Kaz.* 212. Rzpita Rzymska była w iedynorządztwo przemieniona. *Zab.* 2, 3. *Alb.* IEDYNORZĄDNY, - a, - e, - ie *adv.*, monarchiczny, samowładny, alleinherrſchend, monarchiſch. *Vd.* samokralſki, samoblaſten, samogospodezhen; *Ec.* единонача́льный. IEDYNOSC, - ści, *ż.*, IEDYNOSTWO, - a, *n.*, ścisły w iedno związek, die Einheit, genaue Vereinigung, *Vd.* edinoſt, enakoſt; *Cro.* jedinoszt, jedinsztvo; *Ross.* единáчество; *Eccl.* единáчество. Ian wyznawia boga Oyca, Syna i Ducha ś., a tę przedsię iedynością tę świętą troiakość nieiako związał, powiadaiąc: iemu samemu niech będzie cześć. *Rey Apoc.* 7. *Gil. Kaz. B b 4 b.* W małżeńſtwie trzeba uważać iedyność dwóch osób; która iedyność nie dopuszcza rozdzielenia. *Petr. Ek.* 87. Pilnuycie zachowywać iedynoſtwo ducha w związaniu pokoiu. *Budn. Ephes.* 4, 3. iedność. *Bibl. Gd.*) *IEDYNOSPADKOWY, - a, - e, *Ec.* единопадéжный, *Gr.* μονόπτωτος, *unum tantum habens casum, indeclinabilis, ob.* nieforemny. *IEDYNOSUSZCZNY *ob.* Iedynoieſteſtwenny, iednoiſtny, spółiſtny. IEDYNOURODZONY *Salin.* 30. *ob.* iednorodny. IEDYNOWŁADCA, IEDNOWŁAYCA, IEDYNOWŁADZCA, IEDNOWŁADCA, - y, *m.*, IEDYNOWŁADEC, - dca, *m.*, samowładcá, monarcha, der Alleins

herrſcher, Selbſtherrſcher, Monarch, *Vd.* samokraluvauz, samoblaitnik; *Ross.* единовла́стецъ, единовла́стникъ, единонача́льникъ. Iedynowładec Ruſki. *Psalmod.* 14. Po śmierci Mściława, począł się Iarosław iedynowładzcą, albo monarchą i Carzem wszyſtkiey Rusi pisać. *Stryik.* 160. Oktawiusz Auguſt, pierwszy monarcha abo iedynowładca państwa Rzymſkiego. *Skarg. Dz.* 67. Bożki iednowłayca, *divum rex. Zebr. Ow.* 311. *Inowładzca. Otw. Ow.* 571. *W rodz. żeńſk.* IEDYNOWŁADCZYNA n. p. serca moiego. *Teatr* 33 *d*, 54. Selbſtherrſcherinn. IEDYNOWŁADNY, IEDNOWŁADNY, - a, - e, - ie, *adv.*, monarchiczny, monarchiſch, (eigenwillig, tabelt Adlg.), rząd iedynowładny, gdy władza naywyższa zamyka się w samey iedney osobie, ale umiarkowana prawami. *Wyrw. Geogr.* 112, *Vd.* samokralſki, samogospodzhen, samoblaiten; *Ross.* единовла́стный, единонача́льный. Iedynowładnym bydź *Rs.* единонача́льствовать. IEDYNOWŁADZTWO, IEDNOWŁADZTWO, - a, *n.*, IEDYNOWŁADNOSC, - ści, ż., samopaństwo, die Monarchie, (Eigenwille). *Vd.* samokralſtvu, samoblaſtvu, samogospodſtvu; *Rs.* единовла́стие; *Ec.* единонача́лїе. Naylepszy rząd ieſt iedynowładſtwo; ieden ieſt bóg, wszyſtkiego świata rządca, ieden archanioł, wszyſtkich niebieſkich woyſk sprawca. *Smotr. Ex.* 56. Po śmierci Henryka poczęli Polacy radzić, iakoby z wielu księſtw polſkich iedno królestwo i monarchią, albo iedynowładztwo uczynili. *Stryik.* 326. Włodymierza księſtwa Ruſkie rozszarpane, w monarchią albo iedynowładztwo poſtaremu znowu przywiodł. *ib.* 184. *Mon.* 76, 589. Iedynowładność. *ib.* 73 447. IEDYNY, - a, - e, *Bh.* gedinú, gedinký; *Slo.* geďinki, geďiní; *Sr.* 1. yednuźki; *Crn.* edin; *Vd.* edin, enak, ensam; *Cro.* jedini; *Sla.* jedini; *Bs.* jedin; *Rg.* iedijni; *Rs.* еди́нъ, еди́ный, единственный; ieden w swoim gatunku, einzig. Uniéy humor iedyny, serce szczére. *Teatr.* 17 *c*, 16. Dobre serce i rozsądek są to iedyne zalety. *Teatr* 19 *c*, 86. naywiększe, naylepsze). Iedyna żono. *Zbil. Lam. B* 1. - *mea tu* miła rodzona, miła iedyna. *Mącz.* nieoszacowana). *Ş., Pomyśl człecze, żeś ieſt iedyna nikczemność, cień przemiiaiący, ziemia i popiół. *Pociey* 8. iſta, szczéra, ein pures Nichts).

IĘDZA, - y, ż., die Furie, hölliſche Furie. Iądz, piekielnych bogiń, Eumenid, które dręczą potępieńców, trzy, Megera, Tyzyfona, Alekto. *Otw. Ow.* 161. *Kras. Zb.* 1, 305, *Boh.* Oſtuda, dracice, ſtice, ſanje, ſanietj; *Sr.* 1. te hálſke zwóbotnicze; *Crn.* draſhéna, draſhnize, ſtraſhnize; (*Crn.* jęsa, *Vd.* jesa *ira*; *Crn.* jęsn, *Vd.* jesan, jesn *atrox*); *Rg.* Sarda). Warkoczowęże ięndze. *Otw. Ow.* 247. Iako ięndza do nas przybieżała. *Simon. Siel.* 110. zła baba, djablica, ięndza, ein Höllenweib, eine böſe Sieben. Czegoż chcesz ięndzo nieubłagana? *Teatr* 94 *b*, 97. Cicho, ty iaszczurcza gębo, djablico, ięndzo z samego piekła. *Teat.* 27, 132. Tak bardzo to cieszy męża, iż o swoiey ięndzy zapomina. *Wys. Kat.* 210.

IEDZA, - y, ż., IEDZENIE, - ia, *n.*, co się ie, iadło, pokarm, die Nahrung, das Eſſen. *Bh.* gedenj; *Sr.* 2. jej; *Vd.* jed, jedba, iéſtvina; *Rg.* iezba, iedivo, jeſtivo; *Sla.* jiđje, rucsak; *Cro.* jesztvina, jedênye; *Dl.* jezba, jezbina, blaguvanye, gyilis, gydenye, pichya *Ilg.* etek; *Ross.* ѣдá, ѣжа, ѣстна, ѣдéнїе; *Ec.* вдéнїе, ястна, ясмїе, ядь, ежа, пища. Iedzenie oznaczaią wyrazem darów bożych. *N. Pam.* 16, 39. Iedzenie iuż ieſt na ſtole. *Teatr* 6 *c*, 29. Auguſtyn S. mówi, na tamtym świecie będą mogli ieść; ale iedzy nie będą potrzebować. *Dambr.* 234. Nie zabawili dłużéy, tylko ile trzeba, do złożenia iedzy. *Pam.* 83, 2, 139. Pilno doglądać trzeba, ieśli też bydło w iedzenie dobrze opatrzono. *Cresc.* 37. Bydlęta, które przeżuwaią iedzę. *Budn. Deut.* 14, 7. Nie trwam (dbam, o iedzę, kiedy dobrze ſiedzę *Rys. Al.* 49. - 2) iedzenie, czyn iedzenia, das Eſſen, Genieſſen der Speiſe. Cebula wzrok mdli, nie tylko iedzą, ale i zapachem. *Syr.* 1224. Człowiek bez iedzy i picia bydź nie może, *W. Poſt. Mn.* 52. Podałeś nas iako owce na iedzę. *W. Ps.* 40, 12. na żer. *Bibl. Gd.*) Ianięce mięso nie ieſt ku iedzy słuszne, bo nieſtrawne. *Sienn.* 270. Macieli co ku iedzeniu? *Sekl. Jan.* 21. *not.* „ziadłego „*ob.* śniedny). Gdy komu powiedzą, że iuż ma umrzeć, odeydzie chęć do iedzy. *Gorn. W. G b.* Nie gęba twoia, ani iedza twoia, ale słowo boże czyni ten prosty chleb ciałem bożym. *W. Poſt. Mn.* 255. IEDZĄCY, - a, - e, (*Part. Act. Verbi* ieść *qu. v.*) *2) *edilis*, to co dobre ieſt ku iedzeniu, co się ieść godzi. *Mącz.* ęßbar, *ob.* śniedny, iadalny. IEDZONY, - a, - e, (*Part. Pass. verbi* ieść. *Ş., Żadnych podkanclerzy nie wziął upominków, okrom *iedzonych rzeczy i pitych. *Gorn. Dz.* 48. do iedzenia, śniednych, iadalnych.

IEGO *Genit. et Accus. Masc. Sing. Pronom.* On, cf. *lat.* eius, ſeiner; *Bh.* geho; *Ec.* еґобѣ, еґова, еґво, *ob.* iegoyski). Zna bog, ktorzy są iego. *Biel. Poſt.* 120. którzy należą do niego, die ſein ſind, die ihm angehören. Bóg prędko zdraycę ſkarał; bo ieden *iegoż z tych, co o wszyſtkim wiedzieli, głowę mu uciął. *Warg. Luc.* 35. *unus è conciis eius.* cf. On, ona, ono. IEGOMOSC, - ści, (dawniey *Iego Miłość* cf. Miłość, *et* Mość. -) *Bh.* Gemnoſt, pan swoiéy woli, niepodległy, sobie pan, ſein eigner Herr; stąd tytuł ludzi wolnych, als Titel: gnädiger Herr, hochgeehrter Herr, Herr. Na ſtrasznym sądzie niewiem mocny Panie, Czyli Iegomość przed poddanym wſtanie. *Brath. X b.* ob der gnädige Herr auch eher als der Bauer von den Todten auferſtehn wird. Teraz każdy Iegomość wysoko uczony. *Teatr* 43, 3. Iaki Iegomość! *ib.* 22 *c*, 64. Zły humor i ta słabość Iegomości Kochankę żalem przeięła. *Kniaź. Poez.* 3, 105. Iużci ten siedzi, widzę, spokoynie, przykładnie, Coż to ieſt za Iegomość? to sławny iuryſta. *Kras. Wiersz.* 41. was iſt das für ein hochgelahrter Herr? - *Per excellentiam* pan domu, gospodarz, u ludzi średniego ſtanu, der Herr, der Herr vom Hauſe, der gnädige Herr, bey Leuten vom Mittelſtande. Mnie się zdało, służąca mówi, że móy Iegomość wchodzi. *Teatr* 43 *c*, 128. *Rs.* хозя́инъ. Iegomość! *in Vocativo* (cf. Mości!) *Rs.* сударь, сударь, сударь. W Warszawie Ieymość modną żonką, a Iegomość modnym mężem zoſtaią, i iak Ieymość koadiutora, tak Iegomość koadiutorkę dobiera. *Teatr* 22, 113. Iegomość nadto dobry, Ieymość zbyt rozsądna, A kiedy Ieymość dobra, Iegomość iak ięndza. *Kras. Wiersz.* 55. - NB. *Przed słowem* Książa *nie kładzie się* Pan, *lecz* Iegomość, n. p. Iegomość Książ biſkup - *Złącznie z słowem* Pan: Iegomość Pan, *Bh.* Gemnoſtpán, (Gemnoſtiček *dem.*, *ob.* Iespan, cf. Wasz Mość Pan, Wac Pan).

Ieſtem w domu nieboszczyka Dobrzeckiego, i służę u syna iego, Iegomość Pana Hrabiego. *Teatr* 22, 29. — §. W mowie dzieci lub z dziećmi o oycu, Iegomość : oyciec, der Herr Papa. Nieboszczyk Iegomość nie żałował na naszę edukacyą; a opiekun wcale nas zaniedbuie. — §. *Złącznie z słowem* Dobrodziey, *dla większéy wagi*, Gnädiger Hochgeehrter Herr. Paniątko ledwie wie, że żyie, iuż wiedzieć zaczyna, że Pan, że Iegomość Dobrodziey. *Mon.* 65, 87. A to co za Iegomość? Iegomość Dobrobrodziey. On nie tak, iak to drudzy i gada i chodzi. *Kras. Wiersz.* 49. — §., Iego Królewſka Mość (dawniey: Miłość) *albo:* Król Iegomość, Sr. Majeſtät der König. Doniosł Panom Marszałek: że krol Iegomość mówić będzie. *Dyar. Gr.* 291. Przed Iego Krolewską miłosc (Mość) taki ma bydź pozwan. *Vol. Leg.* 2, 606. Iego Książęca Mość, : Xiążę Iegomość Sr. Durchlaucht der Fürſt. — 2) do drugiey osoby *Verbi* dodaie się Iegomość, Iegomość Dobrodziey; znacząc toż co: Pan, Pan Dobrodziey, mit der zweyten Perſon des Zeitworts: Ihro Gnaden. Czy Iegomość Dobrodziey tak każesz? Czy Iegomość tak chcesz, żeby było? — I tu także używa się trzecia osoba *Verbi:* Czy Iegomość Dobr. tak każe? — *Pluralis:* Ichmość. *Vemin.* Ieymość. IEGOMOSCINY, — a, — e, należący do Iegomości, dem (gnädigen) Herrn gehörig, od Iegomości, des (gnädigen) Herrn. Komissarz dobra Iegomościne objeżdżać powinien. *Kras. Pod.* 2, 23. Baliki iuż nie od woli Iegomościney, ale od Ieymościney zależeć będą. *Teat.* 22, 57. Nie miałem szczęścia otrzymać aprobacyi Iegomościney, a to dlatego, że ta sztuka nie ieſt Iegomościną. *ib.* 34 *b*, 64 *ii.* Otóż to taka przyiaźń Iegomościna. *ib.* 22 *b.* 102. *IEGOYSKI, — a, — ie, do niego należący ihm gehörig, ſein. *Cn. Th.* 214. *Ec.* егова, егова, егово.

IEHOWA, — y, *m.*, Iehowa, a ſkrócone *Ia*, iedno z rozmaitych imion bożych w ſtarym Teſtamencie; znaczy tego, który zawsdy ieſt. *Budn. Ps.* 68, 4. Jehova. IEHOWIN, — a, — e, boży, des Jehova, Gottes. Izreki Moyżesz: kto Iehowin, do mnie! *Budn. Exod.* 32, 26. kto Pańſki. *Bibl. Gd.*) Aza tu iuż niemasz proroka Iehowinego. *Budn. Reg.* 2, 6.

*IEK, — a, *m.*, Pani siostra z swoiey życzliwości Ieka ślepego nazai Waszmości. *Bratk P.* 2 *b.* cf. *Ger.* Geck ſircyk.

IĘK, — u, *m.*, iękanie, ſtękanie, das Seufzen. *Bh.* geſot *ſtrepitus*, *fremitus*, *echo*; *Hg.* jajgatás *eiulatio*; *Vd.* jok, jokanie, jeka, jek, adih; *Crn.* jók : płacz; *Cro.* jauk *Bs.* jáukanje, tuxgba, vaj; *Rg.* jauk, jauci, jek, jekka, jektjenje; *Rs.* вязгъ, вязжáнїе (якóшка szczekawka). Ięk po ięku z piersi gwałtem się wyrywa. *Dmoch. Jl.* 251. Były słyszane gwałtownych razów trzaſki, i częſte, nie wiedzieć od kogo, ięki, pęki, ſtęki. *Stryik.* 301. IĘKAC *ob.* Ięknąć. IĘKAC SIĘ *ob.* Iąkać się. — IĘKACZ, IĘKOT, IĘKAŁA *ob.* Iąkacz. IĘKLIWY, — a, — e, IĘKLIWIE *Adv.*, płaczliwy, narzekaiący, ſtękaiący, klagend, ſeufzend, *Vd.* jezhaſt; *Ross.* вязгливый. *Subſt.* вязгунъ, *F.* вязгунья; *Bs.* jaukavac). Na wpół z liścia wierzbach obnażonych Iękliwe swoie cytry zawiesiły. *Karp.* 2, 87. Ona iękliwie uczonym swoim palcem wzrusza ſtrony. *Hul. Ow.* 123. IĘKNĄC, — ął, — ie, *cz. iednił.*, Ięczeć *ndk.*, Iękać *kontyn.*, ſtękać, narzekać, ſtöhnen, ächzen, ſeufzen, *Bh.* gećeti, gećim *fremere*); *Sr.* 1. jachlić; *Vd.* jezhati, jezhim, jokat (jokatise, płakatise : płakać); *Crn.* jézhati, jezhimi (jokati : płakać); *Cro.* jechati, szkuchim, jaukati, jaúchem, guchem, gukam; *Dl.* yaukati, rikati; *Hg.* yaygatni, jajgatok; *Rg.* jezzati, jéćjati, jaukati, jektitti; *Bs.* jećjati, jeććati, jaukati, tuggitise; *Rs.* ахнуть, ахать, заахать, ухнуть, жухнуть, óхнуть, óхать, охаю, хныкнуть, хныкаю, хнычу, клохтать, визжáть. Nędznego ratować, gdy ięczy. *Teat.* 44, 31. Zawsze na nowo trzeba płakać, ięczeć, wzdychać. *ib.* 44 *c*, 29. Ięczał, wzdychał i chlipał. *Jabł. Tel.* 318. Często ięczała nad iego zapalczywością. *Teat.* 47, 79. Ięczeć zdaie się iawor okropny i ſtary, Gdy nań natrze moc wiatrów, chwieiąca konary. *Kras. Oss. H3 b.* Tur ięczał, zaiąc wrzeszczał. Bau. *J 2 b.* Których na mękę ſkazywał, zasadzonym kneblem usta im zawierano, iżby ani ięknąć nie mogli. *Pilch. Sen.* 328. Poznała puklerz milego, Wzięła w rękę i zbladła, nie rzekła słowa żadnego, Ięknęła, i martwa padła. *Kras. Oss. B3 b.* Słuchaycie rycerze młodzi, Żałosney lutni ięczenie. *Niemc. Dum.* 132. Niewolno im uſka żać się przed nikim, tylko w cichym ięczeniu przed samym bogiem. *Mon.* 66, 210. *IĘKORYMY, — a, — e, elegiczny elegiſch. Ięknyma wena. *Nar. Dz.* 1, 96. IĘKOTANIE, — ia, *n.*, zaiękiwanie się, blekotanie, das Stammeln. IĘKOTLIWY, — a, — e, blekotliwy, momotliwy, ſtammelnd.

Pochodz. *iąkać się*, *iąkała*, *iąkacz*, *wyiękiwać*, *wyiękać*, *wyiąkać*, *wyiąkiwać*, *zaiękiwać się*, *zaiąkać się*.

IEŁ *ob.* II.

IELĄTKO, — a, *n.* *zdrbn. rczwn ieleń*, das Hirſchchen. Sarna łani na kwieciſtey błoni, muſka piękne ielątko. *Zab.* 15, 16. *Kniaz.*

IELCA, IELCA, *G.* ielec *plur.*, to wszyſtko, co do obrony ręki należy przy rękoieści korda, szpady, szabli *etc.*, krzyż, kratka, blacha albo obłąk. *Cn. Th.* das Stichblatt u. ſ. w. an einem Degengefäße. *Boh.* gilce, *Slo.* rucka, rukowět, portſko, cf. rękoieść); *Sr.* 2. griff, mętjowa kwótka; (*Sr.* 1. jela, jewa sworzeń); *Vd.* selze, helze, jelze, jegla, perrozi, rozhnik, primik, balanga; (*Vd.* helze, *Crn.* helze, elze : rożowy trzonek, *Cro.* elze, balangya, prenuch, ruchicza; *Rg.* rukobràn, rucizza; *Sla.* balesak; *Rs.* зазубина. (*Ital.* elza, elsa, ferro che arma il manico della spada). Utopił w brzuchu sztylet krzywy po ielca. *Bardz. Luk.* 52. Swięty kiy, by miał ielca. *Rys. Ad.* 63. (cf. furdyment). IELEC, — lca, *m* ryba, *Cyprinus dobula*, rzadko większa nad wielkiego śledzia, któremu bardzo podobna. *Kluk. Zw.* 3, 180. der Döbel, Weißfiſch.

IELEŃ, — ia, *m.* *Boh.* gelen; *Slo.* gelen; *Sr.* 1. jelèn, pèlen; *Sr.* 2. jòlen, hòlen; *Vd.* jelen, rogazh; *Crn.* jèlen; *Cro.* jelèn; *Dl.* yelin; *Rg.* jelin, jeljon; *Sla.* jelin; *Bs.* jegljen, jelin, jeglin; *Rs.* олéнь; *Ec.* елéнь (cf. *Hebr.* אַיָּל *aijal*, *Gr.* ἔλαφος, *Gr.* Elend, Elendthier, *Crn.* elen, elzen, *Lat.* alce; cf. *Rs.* лáнь daniel, cf. łani). Zwierz znaiomy w naszym kraiu, którego rogi dzielą się na gałęzie, co rok licznieysze; srogości nie ma żadney, wyiąwszy czas parzenia się, czyli bekowiska. *Zool. Nar.* 369. der Hirſch. Samica zowie się łani. *Kluk. Zw.* 1, 341. Młody ieleń, *Vd.* mlad jelen, lietnjak; *Cro.* silorog je-

len *tubulo*. Kaukaſki ieleń *Rs.* маралъ. (*Crn.* Iélovz *Acteon*). Ieleń i sarna piszczały. *Baniul. J* 2. Ieleń ſkrzydłonogi. *Hor.* 1, 102 *Nar.* Groźnieysze ieſt woyſko jelenie przy lwie hetmanie, niż woyſko lwow przy hetmanie ieleniu. *Kosz. Lor.* 153. *Stryik Gon. T* 3. z Plutarcha). Ieleń psy łowi, *cervus canes trahit; quando praeposterum aliquid significamus. Mącz.* verkehrte Welt. Ia tego iak ieleń zrzodła pragnę. *Teat.* 24 *b*, 48. iak kania dżdżu). – Ieleń brodaty, *tragelaphus. Cn. Th.* der Brandhirſch. Ieleń zamorſki północnych kraiów, *rangifer. Cn. Th.* das Rennthier, *Rs.* олéнь сѣверной. cf. renifer. – Ieleń kosmaty, mieniący farbę, *tarandus. ib.* der Auerochs cf. tur. IELENEK, – nka, *m.*, *demin.*, ein Hirſchchen. Podobny ieſt miły móy sarnie abo ielenkowi. *Budn. Cant.* 2, 9. *ob.* ielonek. IELENI, – ia, – ie, *Boh.* geleni; *Slo.* geleni, gelenj; *Sr.* i. vélenaczé; *Cro.* jelénszki, kosautni; *Rg.* jeligni, jelinſki; *Bs.* jegljegni, jelinov; *Vd.* jelenou. jelenſki; *Crn.* jelénov, jelénovſke, jelénſke; *Rs.* олéнiй; *Ec.* елéнiй; Hirſch-. Mięso ielenie kto ie; niełatwo febry miewa. *Urzęd.* 439. *ob.* ielenina). Rodzay ieleni ma rogi pełne, gałęziſte, corok na nowo odrastaiące. *Zool. Nar.* 368. das Hirſchgeſchlecht. Rogi ielenie, Hirſchgeweih, daią znać lata ielenia. Dawnych czasów ie po ścianach wieszano, na znak, wiele kto ieleni ubił. *Lad. H. N.* 144. Choćby przetrwała trzyſtoletne dziady, I wiek ieleni, i lata Pallady. *Kmit. Tr. B* 3 *b.* cf. kruk. – §. *Botan.* Grzyb ieleni, ielenie iayka, ielenia bedłka, ielenia gębka, łaniż, *Bh.* geleni hub, *Sr.* 1. porchawa, porchaycza, *phallus impudicus Linn.*, der Hirſchſchwamm, Hirſchling, die Hirſchbrunſt, rośnie po lasach, gdzie ieſt wiele ieleni. W tym mieyscu, gdzie ieſt ukryty w ziemi, ielenie przedniemi nogami kopią, bo go węchem czuią, dla zapachu przeraźliwego. *Lad. H. N.* 49. *Syr.* 1235 *et* 911. *ob.* smardz śmierdzący. *Jundz.* 566. – Ieleni ięzyk, *Phyllitis*, Hirſchzunge, ziele bez łodygi i kwiatu, ma tylko liście długie, iak ięzyki, a w nich nasienie. *Kluk. Zw.* 2, 224. *Urzęd.* 40. *Syr.* 694. *Sr.* 1. vélenaczje vazék. Ieleni korzeń czarny, ielenie oko, serdeczuik, serdeczny korzeń, *Syr.* 135. *cardiaca*, Hirſchgeſpann, Hirſchwurz. Ieleni ogon abo korzeń biały, Weiß-hirſchwurz. *ib.* 132. *Tordylium* cf. gorzysz). Ieleni ogon Kreteński, Kretiſcher oder Candiſcher Seſel, *seseli Creticum. ib.* 142. Ieleni szczaw, *Hemionitis. ib.* 777. eine Art Milzkraut, Hirſchzunge. Ieleni trank *ob.* sierpik. – Ieleni trut albo truć *ob.* Wilcza knieć. – Ielenie oko *ob.* Łania broń. *Syr.* 132. IELENICA, – y, *ż.*, *1) łani, die Hirſchkuh. Syna Gargorala ielenica wychowała piersiami swemi. *Stryik.* 355. *Chodk. Koſt.* 20. *Kosz. Lor.* 86. §., *Lycoperdon Cervinum*, gatunek bedłki kulkowey, nayduiącey się w lasach w ziemi. *Kluk. Dykc.* 2, 102. die Hirſchtrüffel cf. ieleni grzyb). *§. *Bh.* gelenice *pellis cervina*, ſkóra ielenia lub łania, die Hirſchhaut, *Vd.* jellennov'nna, *Crn.* jelénovna. IELENIĘ, – ięcia, *n.* IELENIĄTKO, – a, *n. Demin.*, młode ielenia das Junge des Hirſches, cf. ielonek). *Teat.* 55 *c*, 15. *Crn.* jelękę, jelęnzhek. IELENINA, – y, *ż.*, ielenie mięso, Hirſchwildprät. *Bh.* gelenina; *Slo.* geléнina; *Vd.* jellenina, jelenina, erdezha divjina, averenina, averinſku mesu; *Crn.* jelénina; *Cro.* jelenina; *Rs.* олéнина (= ſkóra ielenia). Na każdy dzień ukusiły nieco ieleniny, a za długi czas febry nie miały. *Urzęd.* 439. *IELENIOŁOWIEC, – wca, *m.*, łowiący ielenie, der Hirſchjäger, *Eccl.* елеполовникъ, *Gr.* ἐλαφοθόλος.

*IELISTY *ob.* Iłłty.

IELITO, – a, *n.*, *Boh. et Slo.* gelito, *Bs.* jelito, *farcimen botulus. Sr.* 2. jelito brzuch, cf. *Lat.* ile, ileum, ilium, ilia). kiszka, der Darm. Ielita w człowieku, *ilia*, po Polsku kiełbaśnice. *Urzęd.* 30. Gdy komu ielita wychodzą, przykłady tego ziela na *stolec, tedy ielito daley nie będzie wychodziło. *Spicz.* 11. Mastdarm; *Crn.* ritn, cf. rzyć). Ielita zadkowego wychodzenie iak leczyć. *Sleszk. Ped.* 215. – Ielita z wnętrza, trzewa, das Eingeweide, *Sr.* 1. črévo; *Vd.* drob, zhrevu, zhreuje, drieb; *Cro.* chréva, drobecz, votroba, vtroba). Krzyżacy dostawszy starszego Prusaków, przywiązali go do drzewa, i wytoczyli z niego ielita. *Bielsk. Kr.* 120. – *Fig.* Kolor czczony dla złotych ielit. *Zab.* 10, 159. *Zabł.* IELITA *herb*, trzy kopiie złote, ułożone na kształt gwiazdy, w polu czerwonym; w helmie z korony półkozła wyskakuiącego. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen. – Kurze ielito *ob.* Kurzy. IELITKO, – a, *n. Demin.*, (*Bh* gelitko ielitko male, *hila. Mącz.* ein kleiner Darm. IELITNY, – a, – e, od ielit, Eingeweide-, Darm-. Ielitne kłócie kolikę zowią. *Sien. Kej.*

IELONEK, – nka, *m.*, młody ieleń; *Bh* gelenek *Rg.* jelinak; *Crn.* koshutnek; ein junges Hirſchchen. Mięso łani i ielonków bardzo ieſt smaczne. *Zool. Nar.* 369. *Sienn.* 284. §., ielonek, *Lucanus cervus*, der Hirſchkäfer, Hornkäfer, naywiększy gatunek chrząszcza, maiący szczęki gałęziſte, na podobieństwo rogów ielenich. *Zool. Nar.* 105. *Sr.* 2. palwaka; *Vd.* khieshar; *Rs.* олень лемучій еленей, порошь. *Ec.* елений. §., Ielonek, *agaricus esculentus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach, ieſt mięsiſty i bywa używany. *Kluk. Dykc.* 1, 14. der Hirſchſchwamm, cf. ielenia bedłka, ieleuica.

*IEŁOWIZNA *ob.* II, Iłowizna.

IEM *ob.* leść. *IEMI – zamiaſt *Niemi ob.* On ona.

IEMIEL, – a, *m.*, IEMIOŁA, – y, *ż.*, IEMIOŁKA, – i, *ż.*, *IEMIOŁO, – a, *n.*, *Bh.* mělj, gměljí; *Bs.* imela, omela, vesák; *Cro.* omèla, imela; *Vd.* ohmetje; *Ross.* омéла. die Miſtel, *viscum Linn.* roślina pasorzyta, która się w korze różnego gatunku drzew, iako to gruszek, iabłoni, leszczyny, kasztanu, śliwki, orzecha Włoſkiego, pigwy, oliwy, lipy *etc.* krzewi; nade wszyſtko zaś na dębach rozmaitego gatunku. *Dykc. Med.* 2. 666. Iemioło rośnie na drzewie dębowym; dębowe iemioło ieſt naylepsze. *Spicz.* 116. (*Cro.* omelujem *visco*). Iemioła pospolita, *album Linn.*, die weiße Miſtel, rośnie na brzozach i dębach, iagody iey kwiczołom ulubiony pokarm, a ziarna nieſtrawione z gnoiem ich w nayodleglejsze ſtrony roznoszone i rozsiewane bywaią. Ptasznicy używaią iagod do robienia lepu. *Jundz.* 494. Druidowie osobliwszym sposobem rzcili dęby, obciążone iemiołkami, iako poświęcone, iako lekarſtwo drogie przeciwko truciźnie i na powiększenie płodności zwierząt. *Dykc. Med.* 2, 668. *IEMIELNICA, – y, *ż.*, gatunek krosty, eine Art Ausſchlag. Proszek ten ospicę i iemielnicę dzieciom pokazuiące się wymiatuie prędko z wnętrzności na wierzch. *Syr.* 1044. IEMIOŁOWY, – a, – e, od iemioły, *Cro.* omelen, Miſtel-. W wielkim głodzie R. 1440,

w Polszcze ludzie z liścia, y korzenia ledaiakiego i lepu iemiołowego, który Miechowiusz *viscum* zowie, chleb działali. *Stryik.* 561. Miſtelleim, Vogelleim. IEMIOŁUCHA, – y, ż., *turdus visciuorus*, Miſteldroſſel, Miſtelzieмer, Miſtler, Schnarre, Schnarrdroſſel, Zuſel, *Bh.* truſtawec, *Bs.* priſkavić; *Crn.* sarar; *Rs.* рябина. drozd większy od drozda wędrowca, nazywa się od iemioły, którą lubi; naywięcey iednak żyie iałowcem i dlatego mięso iego wydaie zapach iałowcu. *Kluk. Zw.* 2, 284. *Ład. H. N.* 57. Iemiołuchy łakome, *Banial.* iemiołuchy ſkwierczą. *ib. J.* 3 *b.* IEMIOŁUSZKA, – i, ż., ledwabny ogon, *turdus criſtatus Klein* der Seidenſchwanz, die Haubendroſſel, ptak mnieyszy od kwiczoła, na głowie ma czubek. U nas się pokazuią wielkiemi gromadami w iesieni. *Kluk. Zw.* 2, 331. *Ład. H. N.* 57.

*IEN *ob.* Ienż. IENCTWO *ob.* Ięctwo. IENERAŁ *ob.* Gienerał.

IENIEC, – ńca, *m.*, ięta, poimaniec, który ieſt iętym (*Etym.* iąć), ein Gefangner. (cf. iętka). *Bh.* gatý; *Crn.* jetnik; *Vd.* ietnik, vjet, zushen; *Cro.* szusěny; *Sr.* 1. pozpadnenc, z wójnu babo z rúbenſtwom pozpadnenć; *Ross.* плѣнникъ, полоненикъ, военнополѣнникъ, колóдникъ.

IENNA, – y, ż., imię białogłowſkie, *Anna. Jabł. Her.*

IENO *ob.* Iedno.

IENSKI, – a, – ie, od ieńców, *Sr.* 1. paſtwówſki; *Vd.* vjetliu; *Rs.* плѣнническій, военнополѣнный, колóдническій; *Ec.* поимный. Gefangens, den Gefangnen zuſtándig. Ieńſkiemi pęty ſkrępowany. *Zab.* 15, 13. *Kniaź.* IENSTWO, – a, *n.*, *ob.* ięctwo, poimanie, niewola.

*IENYLKI *ob.* Iednylki.

*IENZ, *IENSZ, *IENZE, *IEN, *Bh.* genj, genjto; *Slo.* ktorí; *Sr.* 2. kenj, kotari; *Ec.* иже, яже, комóрая, еже, комороe, cf. *Lat.* is, ea, id). który, welcher *Pron. relat. ien* trafnie odpowiada *Pronomini Demonſtrativo: ten, tenże).* Fundamentu innego nikt nie może założyć, mimo leżący, ienesz ieſt Chryſtus. *Budn.* 1 *Cor.* 3, 11. (który ieſt *Bibl Gd.*) Ienże wywodzi wiatry, ienże pobił pierworodności Egiptſkie. *Wrobl.* 310. *qui*) Tyś ieſt, ienżeś mię wywiódł z żywota. *Wrobl.* 47. Oycze nasz, ienżeś ieſt w niebiesiech. 1 *Leop. Math.* 6, 9. któryś ieſt. 3 *Leop.*) Bóg pokoiu, ienesz znowu przywiódł z martwych paſterza wielkiego. *Budn. Hebr.* 13, 20, (który *Bibl. Gd.*) I rzekł słuchacz powieści bożych, ienż widzenie wszechmocnego widzi. *Budn. Numer.* 24, 4. (który. *Bibl. Gd.*) Urodził się dla nas syn boży, Ienże trudy cierpiał bezmierne. *Bielſk. Kr.* 19. z *bogarodz.* – Usłysz głosy, napełniy myśli człowiecze, słysz modlitwę, ienże cię prosimy. *ib.* – Ci ienesz mieli ſtrzały. 1 *Leop. Gen.* 49, 23. którzy mieli. 3 *Leop.*) Ien *Spicz.* 247.

IEOMETRA *ob.* Gieometra.

IER, – a, *m.*, *ob.* Ir. IERCHA *ob.* Ircha.

IEREMIASZ, – a, *m.*, prorok. *Zał. Teſt.* 292. der Prophet Jeremias.

*IEREY, – eia, *m.*, *Gr. ἱερεύς*, ksiądz, kapłan, der Prieſter. ἀρχιερεύ arcybiſkup) *IEREYSKI, – a, – ie, kapłańſki, księży, prieſterlich. Odzienie iereyſkie. *Smotr. Ex.* 15 *et* 14. IEREYSTWO, – a, *n.*, kapłaństwo, das Prieſterthum. Cerkiew' iereyſtwo mi podała, i paſterzem mieć zezwoliła. *Smotr. Ex.* 14. Poświęcenie na iereyſtwo. *ib* 15.

IEROZOLIMA, HIEROZOLIMA, – y, ż., *Ieruzalem*, ſtolica Paleſtyny. *Wyrw. Geogr.* 261. – Ierusalem. *Bial. Poſt.* 14 *et* 48, *Rs.* іерусалúмъ. IEROZOLIMSKI, HIEROZOLIMSKI, *abbrev.* SOLIMSKI, – a, – ie, Jeruſalemiſch. Pomnożył Rzymu władzę chwalebnym zaszczytem Solimſkich wieź pogromca, z nieodrodnym Tytem. *Zab* 10, 321. *Kniaz.* IEROZOLIMIANIN, IEROZOLIMITANIN, – a, *m.*, mieszkaniec Ierozolimitański, der Jeruſalemer. Rozkazano to Ierozolimitanom. 1 *Leop. Jer.* 36, 7. Wychodzili do niego wszyscy Ierozolimianie, *ib. Mar.* 1, 5.

IERSZANY *ob.* Irszany.

IERYCHO, dawne i znakomite miaſto Azyatyckie w Paleſtynie, *Dyk. Geogr.* 1, 299. die Stadt Jericho. IERYCHONSKA roża, *anaſtatica Linn.* przewożna roślina od brzegów morza czerwonego, die Roſe von Jericho. Róża z Ierycha niewiaſtom dla łacnieyszego porodzenia pożyteczna. *Warg. Radz.* 127. b) Ierychońſka róża, *Lonicera caprifolium Linn.* das Geißblatt, die Speckilie, die uneigentliche Roſe von Jericho, tuteysza i w łasach się nayduie; cudzoziemska, ktorey chmielina zdaie się bydź przez liście przewleczona. *Kluk. Rosl.* 1, 267.

IERZY, – ego, *m.*, imię męzkie *Georgius. Skarg. Zyw.* 1, 254. *Boh.* Giřj, Rjehoř; *Slo.* Gur; *Hg.* György; *Cro.* Iuraj; *Vd.* juri; *Sr.* 1. Juri; *Sr.* 2. Juro, Jurtoi. Dwóch ma Ruś śś. Ierzych; iednego święto na iesień, drugie w przednowek na wiosnę przypada, ztąd u nich przysłowie: dwóch Ierzych mamy, ieden niedobry, a drugi nielepszy, ieden *chołodzien, (chłodny) a drugi *gołodzien (głodny). *Dwor. E* 2. IERZYK, *GIERZYK, – a, *m.*, *Demin. Nom.* Ierzy, cf. Grześ, Iuraś, Georgchen, *Bh.* Giřík, Girka, Giřičck; *Sr.* 2. Jurko; *Prov. Slo.* čo Gurko nè pochopí, temu ſa Guro nè nauči *a teneris assuescere debemus*). Bartosz na Gierzyka, a Gierzyk na Bartosza każe. *Herbſt. Nau. Ib. et m* 5 *b.* – §. Ierzyk, *hirundo apus*, iaskołka koloru czarniawego, gnieździ się w starych murach. *Zool. Nar.* 231. die Mauerſchwalbe, *Boh.* giřička, rehlík, rehlíček, rorejc, rorejk; (*Slo.* giřice, ćwrcała *ficedula*); *Crn.* bręgule cf brzegowka); *Cro.* bregula, roray; (*Cro.* jurichicza, *Bh.* giřice, giřiček *linaria* konopnik); *Bs.* argicch, ciopa, roraj, roreis; (*Ross.* горлúца zięba). Powietrzne ierzyki. *Ban. J.* 3. IERZYNA, – y, ż., *Rubus vulgaris*, roślina, którey owoce są morwy liſcie. *Dyk. Med.* 2, 668. die Bocksbeere, Fuchsbeere. IERZYSKO, – a, *n.*, niezgrabny Ierzy, ungeſchickter Jürge; *Slo.* Guriſko; *Sr.* 1 *et* 2. Juriſko.

IEŚĆ, IEŚDŹ, – iadł, – iedli, – ie, – jem, iedzą, *cz. ndk.*, (zjeść, *F.* zjem *Dok.*, iadać *częst.*, qu. v.; *Boh.* gezti, giſti, gedl, gim, gidam, gidáwám; *Slo.* geſ't, gem, gim; *Hg.* eszem, *Sr.* 2. jeſć, jedł, iem, je; *Sr.* 1. peſci, ivſci, jydł, yem, ydem; *Vd.* jelli, joiſti, jedil, jem, jiem, jedbati, joduvati; *Crn.* jęſti, jędł, ję, jęm; *Rg.* jeſti, iem, ijem; *Cro.* jezti, jeszti, jel, jèm, jedem, obrokujem, hranimaze *Dl.* gyazti, blagovati; *Slav.* jiſti; *Bs.* jeſti, jiſti, blagovati, mummati; *Rs.* ѣсть, ѣдь, ѣмь, ку'шать; *Ec.* ѣсти; ѣсть, ѣдь, ѣмь, ѣмь; *Kero* ezzan; *Isidor* ezssau; *Ottfried* ezen; *Isl.* etta; *Sax. Inf.* eten, *Goth.* itan; *Anglos.* etan, *Suec.* aeta, *Dan.*

ăde, *Angl.* eat, *lat.* edere; cf. esca; *Gr.* ἔδειν, ἔδεν, *Ind.* admi; *Turc.* yemek; *Ger.* eſſen, ſpeiſen, zażywać pokarmu za pomocą łucia). Chleb i mięso iedzono. *Skarg. Kaz.* 191. Ieść chcą chleb, nie pić krew nieprzyiacielską. *Chmiel.* 1, 427. 3 *Leop. Gen.* 43, 25. Wſtydź ſię kraść, a nie ieść. *Cn. Ad.* 360. Iedz chleb, nie ſpluſkasz ſię. *Cn. Ad.* 317. Nie dlatego żyy, abyś iadł; ale dlatego iedz, abyś żył. *Modrz. Buz.* 38. Poszczą w ten dzień, nie iedząc aż w wieczor. *Star. Dw.* 68. Będzie dziś z mięsem iadł. *Teat.* 19, 25. *similiter* z maſłem, z oleiem, z poſtem, ieść: s, mięsne, maſlne, oleyne, poſtne potrawy). Ieść i pić. *Cn. Ad.* 317. *Charadrii vita*). Nikt ieść za drugiego nie może. *Skarg Kaz.* 191. Gdzie iedzą, iedz gdzie robią, nie zawadzay. *Cn. Ad.* 237. *in inertem, mensae, non operis socium. Rys. Ad.* 16. Iedz coć daią, rób coć każą. *Wolſki.* Gdyby kto liſty od woźnego odjął i zdrapał, albo woźnego liſty te ieść przymuſił, pozwany o to będzie. *Stat. Lit.* 128. – Będziesz iadł z ſtarą panią, *satur eris fabulis, cantu, saltu, spectaculis. Cn. Ad.* 13. cf. kto nie rychło chodzi, ten sobie szkodzi). – Ieść powoli, *Vd.* merlisgati). Ieść, ſtołować, objadować, *Ec.* трапезовати. Za oyców naszych król sam iadł na śrebrze; wszyscy inſi na cynie. *Opal. Sat.* 32. auf Silber, auf Zinn ſpeiſen. W ten czas naylepszy czas do iedzenia, kiedy ſię chce. *Boh. Kom.* 2, 57. cf. łaknąć, głodnym bydź). Ciężka boleść, gdy ſię chce ieść, wenn man eſſluſtig iſt, wann man hungrig iſt, ieszcze cięższa, kiedy iedzą, a nie dadzą. *Rys. Ad.* 5. *Prov. Slo.* keč ſa geſ't chce, nebiwagu weſeli cf. głodnemu śpiewać). W pracy nie mieć co ieść, niesłuszna rzecz. *Petr Ek.* 9. nichts zu eſſen haben. I koń na konia patrząc, kiedy nie ie, schnie. *Rys. Ad.* 76. cf. oczy paść). – §., *Subſt.* Ieść, iadło, iedzenie, to co ſię ie, potrawy, das Eſſen, die Speiſe, die Speiſen, *Vd.* jeſtu, jedje, jed). Mało ieść iey daią, by nie zatyła. *Rey Wiz.* 191. ſie geben ihr wenig zu eſſen. Luz ieść na ſtole. *Teatr* 56, 72. Ieść gotować. *Swirk. Bud.* 304. Eſſen kochen. – §., Ie ſię z iedzą, man iſt. W lecie daleko mniey ſię ie, niż w zimie. *Rog. Dos.* 1, 209. – §., ieść, kąsać, beiſſen, ſtechen. Bydło trzeba w lecie w chłodney oborze zamykać, by gorobacy nie iedli. *Cresc.* 548. – §., *fig.* ieść kogo, albo ſiebie z niszczyć, gubić, ruiniren, ins Verderben bringen, aufreiben. Ruſkie państwa w przeklętey niezgodzie samo ſię iadły, i psowały. *Stryik.* 228. Książęta po śmierci Włodzimierza sami ſię między obą wnetrznemi woynami iedli i wybiiali. *Stryik.* 378. *Fund.* 33. *Rs.* ѣсться chatъ gryźć ſię, kłócić ſię.

Pochodz. *iedzenie, iedzony, iadło, iedło, iedza, iadać; iad, iadowity, iadowić ſię; gad, gadzina; ięd̨za; biesiada, chleb iedzca, darmoiad, dziecioiad, ſigoiadka, ludoiad; doiadać, doieść, niedoiadki; naiadać, naieść ſię; objadać, objeść; objad, objedny, przedobjedny, poobjedny; objata, objadować; pojeść, podjadać, podjeść, podjadek; przeiadać, przeieść; przyiadać, przyieść, rozjadać, rozjeść, rozjadły; śniadać, śniadanie, śniadny, śniedzy, śniednik; samoiedź; uiadać, uieść; ujadać ſię, wjeść ſię; wyjadać, wyieść; zaiadać, zaiadły, zaieść, zjadać, zjeść, zjadły. §. zaiąc. §. izba.*

IESIEN, – i, ż., *Boh.* podzym, podzymek, oſen', oſeni (oſeni *seges*); *Slo.* geſen', podzimek; *Sr.* 2. naſimma (Naſimſki = Wrzesień); *Sr.* 1. nazehmſki tjas; *Vd.* jessen, jesen, predsima; *Crn.* jèsęn; *Sla.* jesén; *Cro.* jeszèn, podzimek; *Dl.* yessen, podzimak; *Rg.* iessen, podzimak; *Bs.* jesen, jessen, podzimak; *Hg.* öss; *Ross.* осень; *Eccl.* есень. cf. osiany, osiać; cf. Wiosna, wsiany, wsiać). Część roku pośrzednia między latem a zimą. *Kluk. Rosl.* 3, 82. der Herbſt. W iesieni przechodzi słońce wagę, niedźwiadka i ſtrzelca. *Sienn.* 436. Na ś. Bartłomiey pospolity człowiek liczy pierwszy dzień iesieni. *Zaw. Gosp.* (cf. wiosna). Iesień pomarkowana, lub wielą fruktów przybrana. *Dar. Lot.* 19. – *Fig. tr.* trzecie dwadzieścia lat wieku ieſt iesienią życia. *Mon.* 66, 253.

IESIENINA, – y, ż., drzewo iesionowe, *Rg.* jasenovina, Eſchenholz. Drągi pod karyolki naylepsze są z iesieniny. *Kluk. Rosl.* 2, 22. *Torz. Szk.* 5. IESIENNY, – a, – e, Herbſt z. *Bh. et Slo.* podzymnj; *Vd.* jesenſki, predsimſki; *Crn.* jèsęnſke, *Hg.* öszi, *Rg.* jessenſki, jessegni; *Cro.* jeszenszki; *Bs.* jessenſki; *Rs.* осéнный; *Ec.* есéнній. Deszcz iesienny, który bywa w iesieni. *Budn. Jer.* 5, 24. cf. wiesienny). Drzewa iesienne, które na oſtatku iesieni kwiaty wypuszczaią. *Birk. Exorb. E 4.* Febry iesienne są, które panuią od miesiąca Lipca albo Sierpnia aż do Stycznia. *Krup.* 5, 535. Przykrzyła ſię woyſku iesienna bieda. *Jabł. Buk. R.* – *Cro.* jeszenſtvo *autumnitas*; *Vd.* jeseniti, jesenjati, *Cro.* jeszeniem. *Hg.* öszölok *autumno*. (IESIETRZY *ob.* Iesiotrzy). IESION, – u, *m.*, *Bh.* geſen, jeſen, gaſan; *Slo.* geſen'; *Sr.* 2. jaſen, waſen; *Sr.* 1. paſen; *Crn.* jèsèn, dob. zęr; *Vd.* jasen; *Bs.* jasen; *Rg.* jassen; *Sla.* jasin; *Cro.* jeszèn, jeszenovo drevo; *Rs.* ясень, пáдубъ; *Ec.* чресмúна, ель ясень, cf. *Lat.* esculus, *Anglos.* aesc; *Holl.* esch (cf. *Gr.* αἰχός cf. *Hbr.* שׁוּן cf. *Lat.* esca). *fraxinus*, die Eſche, drzewo pierwszey wielkości; pień ma zawsze proſty, korę gładką, popielatą. *Kluk Rosl.* 2, 22. IESIENIEC, – ńca, *m.* IESIONKA, – i, ż., *fraxinella*, weißer Dyptan, *Crn.* jèsęnâk; *Cro.* jeszenyak; *Bs.* jasénak; *Ross.* ясенецъ. Dyptan biały, liście do iasienowego drzewa podobne ma, ztąd iesieńcem albo iesionką, i małym iesieniem mianowany. *Syr.* 106. IESIONOWY, – a, – e, Eſchen z. *Boh. et Slo.* geſenowý; *Cro.* jeszenov; *Rg.* jassenov; *Ross.* ясенный. Drzewo iesionowe bardzo od ſtalmachów używane bywa. *Kluk. Rosl.* 2, 22. Iesionowy lasek, *Rg.* jasseniacte; *Rs.* ясéнникъ.

*IESIORY, – ów, *plur.*, rybie kości, Fiſchgräten. *Tr.*

IESIOTR, – a, *m.*, *Bh.* geſetr; *Slo.* oſtriž, geſetr; *Crn.* kęzha; *Vd.* kezha, kezhiga, shter; *Sla.* bucika; *Cro.* kèchiga riba, tók; *Dl.* tûk; *Bs.* ſturium, nosviça; *Ross.* осетръ, шúпъ, чалбышъ; *Gall.* eſtourgeon, *Hisp.* eſturiou, *Angl.* ſturgeon, *Ital.* ſtorione, ſturiome, *Suec.* ſtyria, ſtör, *Holl.* ſteur) der Stör, ryba morſka; *acipenser ſturio*, znaczney wielkości, niekiedy, do kilku łokci długa. Wychodzi czasami z morza do rzek wielkich; a u nas do Wisły, Dniepru, dla wody słodkiey. *Zool. Nar.* 192. ſtyr. *Tr.* IESIOTROWY, IESIOTRZY, IESIETRZY, – a, – e, Stör z. *Ross.* осéтрій, осетрóвый. Mięso iesiotrze ieſt białe, smaczne i posilne. *Zool.* 192. Z ikry iesiotrowey robią kawiar. *Lad. H. N.* 58. Siedza iesietrza. *Stat. Lit.* 217. IESIOTROWINA, IESIOTRZYNA, – y, ż., mięso iesiotra, Störfleiſch, das Fleiſch von Stören, *Rs.* осетрина. Od beczki iesiotrzyny po gr. 10. *Vol. Leg.* 2, 989.

IESLI *ob.* Ieżeli.

IESNA - a, - e, iedzący, pożerny, gefräßig. Wszystko iesny czas trawi, choćby co w żelezie Rznięto; to przecię potrwa, co na papier wlezie. *Pot. Arg.* 281.

IESPAN, - a, *m.*, n. p. Kto? ia, ja? Rz. Waszeć Iespan! *Trg. Syn. M.* 114. t. i. Iegomość Pan, hochgeehrter Herr. Iespan Iowisz mogłby się zdadź na aptekarza. *Zabł. Amf.* 102. Nie troszcz się, moie dziecię, Iespan medyk mówi. *Zab.* 13, 277. *Tręb.* Iespan brat. *Chmiel.* 1, 369. (cf. Supan, Zupan) *Hg.* ispan *villicus*; *Cro.* goszpan, gospan *dominus*; *Vd.* k'span *socius*). Iespani żona z Ieymość Pania żona die hochgeehrte Frau Gemahlinn. *Vd.* K'spanija *ia'*. IESPANNA córka, *Zabł. Z. S.* die hochgeehrte Jungfer Tochter.

IESSA, - y, *m.*, Chwaliły narody Słowiańskie między innemi za boga Iowiszá, nazywaiąc go Iessą. *Krom.* 55. *Bielsk. Kr.* 34. Mazurowie Iowisza, którego oni zwali Iessa, chwalili za wsz chmocnego i zadawcę wszech dobr. *Stryk.* 136. Ieße. *W. Poft. W.* 3, 185. Jupiter bey den Slaven.

IEST, - u, *ob.* Giest. - IEST, IESTEM *ob.* Bydź, być.

IESTESTWO, IESTENSTWO, IESTWO, - a, *n.*, IESTNOSC, - ści, *ż.*, bytność, das Daſeyn, die Exiſtenz. *Rg.* bitvo; *Cro.* jeszтvo, bichye, szobsztvo; *Rs.* существо, сыществованіе, сущность (естество природзенie, przyrodzenie, przymiot; *Ec.* существо, сущность, осуществіе (естество, природа 2) существо). Początek czasu uprzedziś bytnością twoią; a niepoięte ieſteſtwo twoie ieſt pomiarem wieczności. *Psalmod. a. b* Ieſteſtwo mieć, exiſtiren *Ross.* существовать, существествованіе. Ieſtwo Iaię *Ec.* осуществляю, существо даю, *Gr.* εἶναι. Duch święty ma od syna bytność, albo iak ſtarzy Słowacy przełożyli, ieſteſtwo. *Skarg. Zyw.* 1, 8. Dowody iasne o ieſtności boga. *Zab.* 6, 100. *Min.* Nasz rozum, nasze zmysły przekonywaią nas o ieſtności tey istoty, którey wszyſtkie inne swą ieſtność są winne. *Zab.* 5, 65. Wynaydować chce ślady rzeczy, iuż ieſteſtwa pozbawionych. *Zab.* 8, 149. Ieſtwo mieszczaństwa dlatego zalecone, aby w narodzie handel, rzemiosła i kunszta kwitły. *A Zamoy.* 78. - §.; ieſtność das Weſen. Aryanie wiarę o ieſteſtwie abo subſtancyi oyca z synem rzekney, na on czas tak wyznali, iż od Katolików nie oddzielowała, to ieſt, że subſtancyą abo ieſteſtwo wspólne mieszkań z oycem. *Skarg. Dz.* 238. Aryusz ieſteſtwo abo ieſtność w boztwie dzielił. *Skarg. Dz.* 143. Ieſteństwo abo ieſtność duszy. *Petr. Pol.* 78. Ieſteństwo abo subſtancya. *Petr. Ft.* 14. *ens.* Scigaymyż te piękności, i doświadczmyż sami, Czy one ieſteſtwami są, czy obłudami. *Przyb. Luz.* 282. *IESTESTWIENNY, - a, - e, od ieſteſtwa, do ieſteſtwa należący, istotny (cf. istny), weſentlich. Te własności nigdy ieſteſtwienne, ale zawsze personalne nazywaią się. *Smotr. Lam.* 99. IESTNY, - a, - e, ieſteſtwo maiący, bytny, będący, exyſtuiący (*f.* istny); *Eccl.* осуществованный, воспріявшій существо. Płakać szczęśliwego, zazdrość; płakać nieiestnego szaleństwo. *Ossol. Sen.* 39. *nullus*).

IESIONKA, - i, *ż.*, gatunek iabłek, eine Art Aepfel. Wymarzły rayskie iabłka, iapurty, ieſtonki. *Zimor. Siel* 148.

IĘSTWO *ob.* Ięctwo.

IESZCZE *Adv.*, *Bh.* geſſte, eſſte; *Slo.* geſſte, eſ'ce; *Sr.* 2. hiſcheſt, hiſchcier, hiſchcien; *Sr.* 1. hyſcheje, heiſchcje, hieſcheje, yiſcje, tuh, ktomu; *Vd.* ahe, *Crn* ahéshej, ahé; *Cro.* izdà, ische, josceh, josh (cf. iuż; *Dl.* jos, josche, joitere, yos hye; *Slv.* josh; *Br.* josc, josster; Rg. joscie, josc, josstera; *Hg.* eddig; *Rs. et Ec.* ещè, *Gr.* ἔτι, cf. *lat.* etiam, cf. *Angl.* yet, *Anglos.* get, geta, *cf. Ger.* jetzt). wyraża, 1) trwaiący ciąg czasu lub czynu iakiego, ieszcze, dotąd ieszcze, noch, bis jetzt noch, bis dahin. Matka moia ieszcze żyie. - Tak długo iuż robi, a ieszcze nie skończył. Ieszcze nie *Sr.* 1. hieſchcze niż; *Ec.* ней. Ieszcze się ten nie urodził, któryby wszystkim dogodził *Boh. Kom.* 4, 80. Co do beczki złota, wszak iéy ieszcze nie macie! Rz. Oh iakbyśmy ią iuż mieli. *Teat.* 22, 33. Ieszcześ ty nie szczwany. *Genm.* 117. Ieszcze nie począł. *Cn. Ad.* 319. Ieszcze się nie urodziło, a iuż się ochrzciło. *ib.* Ieszcze się był nie urodził Eduard, a iuż za krola obrany był, ieszcze na ziemię nie wszedł, a iuż ziemskim panem został. *Skarg. Zyw.* 1, 29. Ieszczeć broda nie urosła; Nie wylatuy, ieszczeć skrzydła nie urosły. *Cn. Ad.* 19. Ieszcze przed sprawą, a iuż tryumfuiesz, Zboże nieżęte, ty wory gotuiesz. *Brath. N.* 4 *b.* Ieszczeć to nic, dopiero to początki. *Cn. Ad.* 320. Ieszcze to nie Amen. *ib.* 116. Ieszcze nie do krwi. *Cn. Ad.* 320. Nie poymuię, iak mogą żyć na wsi; ieszcze lato, daruię; ale zima, oszaleć trzeba. *Teat.* 19 *c*, 10. mnieysza o to w locie). Ieszcze moia, iak moia; ale pomyślcie o swoiey *Teatr.* 52, 9. - §., Ieszcze i ieszcze nie, noch nicht. A co? przyszedł? Rz. ieszcze, noch nicht. Skończyłżeś? Rz. ieszcze. - §., o dawności ieszcze, i iuż ſchon (noch). Iakob ieszcze w żywocie matki od boga umiłowany. *Skarg. Zyw.* 1, 244. Iom mu ieszcze w dzieciństwie była przeznaczoną, On mnie miał być małżonkiem, a ia iemu żoną. *Teatr* 44 *d*, 13. W dziecinnym ieszcze sercu iego obywatelſtwo wszczepiono. *Karp.* 4, 37. Swiętą Katarzynę bóg do ſtatku ieszcze z młodości prowadził. *Skarg. Zyw.* 1, 184. Trudno wymówić, iak ochotną ś. Małgorzata, i iak z młodu ieszcze gorącą była do modlitwy. *ib.* 112. *Drzewiey niźli ſtanęły granice świata, piérwey niźli wiały zebrania wiatrów, przedtym niż huczały głosy gromów, ieszcze niż się oświecały iasności łyſkawic, tedym ia myślił. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 1. - §., ieszcze s, ieszcze daley, ieszcze więcey, noch weiter, noch mehr, ferner noch. Ieszcze się, ieszcze ściſkayta miłuchno. *Groch. W.* 342. Bóg zapłać, day ieszcze. *Cn. Ad.* 29. cf. kto wziąwszy pilno dziękuie, ten się znowu wziąć gotuie). W Psalmach często one słowa brzmią: „rano o tobie rozmyślam"; i ieszcze: „uprzedziły oczy moie poranek", i ieszcze: „wspomnę od początku dziwy twoie". *Skarg. Kaz.* 32. Mowię wam, że ieſt ſtarostą, i ſtarostą, i ieszcze ſtarostą. *Teatr* 33 *c*, 46. (i ieszcze raz, i trzeci raz, i po trzecie ieszcze, und noch einmal. A ia mówię wam, że ieſt podstolim, i podſtolim, i ieszcze podſtolim. *ib.* - §., Ieszcze, nad to, do tego ieszcze, und noch dazu; oben ein; ja was noch mehr iſt, ja! Ma-ż on służącego? *Reſp.* I iak ieszcze żywego chłopca! *Teatr* 46, 64. Wszak go Wc Pan znasz? *Reſp.* I iak ieszcze! *ib.* 47, 20. A ieſtże bogata? *Reſp.* I iak ieszcze! *ib.* 43 *b*, 5. Nieprzyiacielom idącym w odwroty, Pobuduy moſt ieszcze złoty. *Jabł. Buk. P.* 3. - §., *Iro-*

nice: Ieszczeby iéy też tego nie dostawało. *Teatr* 30 *b.* 65. Ieszczeż tego do moich kłopotów nie dostawało. *ib.* 21, 87. – §., Ieszczeż, dopieroż, cóż dopiero, was erst! und nun erst! und wie noch dazu! Kościoł, gdy budował Zorobabel, w iedney ręce trzymali kielnią, w drugiéy szablę. To kościoł, który na pokoy raczey, niż na woynę posiędł; ieszczeż na woynie z Turkiem, było bez broni po trawę dla szkap ieździć! *Birk. Podz.* 12.

*IĘICA, – y, *m.*, ieniec, poimaniec, (*etym.* iąć) der Gefangene. *Rs.* плѣнникъ, полоненникъ, колодникъ. Pożenie król Assyryyski ięteе Egiptskie. *Leop. Esai.* 20, 4. (więźnie. *Bibl. Gd.*) Ięteе bóg rozwięzuie związane. *Wrobl.* 330. *Kucz. Kat.* 141. *IĘT, IĘTY, – a, – e, *Partic. Verb.* Iąć, poimany, wzięty, gefangen, nięty, eingenommen, hingerissen. Nieprzyiaciele podeptał; nad ięteмi się zmiłował. *Pieśń Kat.* 82. Ięte więznie w łańcuch włożyć, *catenas captiuis indere. Mącz.* Iudit, gdy przyszła przedeń, natychmiast był ięt w swych oczu Holoferncs. *Leop. Judit.* 10, 17. ięt w ogroyeu iako podeyrzany. *Pieśń. Kat.* 64. IĘTO *Gerund. verbi* Iąć – IĘTKA, – i, ż., W stodołach nad klepiskami wysoko maią bydź zasłane ięlki na zboże niedosyć sucho zwiezione. *Kluk Rosl.* 3, 226. in den Scheunen, Stangen, die über der Tenne einen Boden formiren, die feuchten Garben darauf zu trocknen. – §., ięlka, *libellula ephemera Linn.* der Haft, das Uferaas, die Eintagsfliege, owad maiący cztery skrzydełka, z ktorych tylne bardzo są małe. Po przeobrażeniu się z gąsienicy ledwo dzień żyie. *Zool. Nar.* 234. Rybacy na ięlkę ryby łowią wędką. *Lad. H. N.* 58. Ięlką obłokłszy wątkę, to płocica, kielb', okuń, porwie, gdy cienka zdzewnica. *Mysl. J.* 4.

IEWA, IEWKA, IEWIN *ob.* Ewa.

IEY *Genit. Sing. Femin. Pronom.* On, ona, ono, ihr, von der dritten weiblichen Person; *Bh.* gegi. Włożył koronę na *ieiey (iey) głowę. *Auszp.* 43. (cf. iego). IEYMOSC, – ści, ż., (cf. Iegomość, Mość, Miłość) pani znaczniey- szego stanu, die hochgebohrne oder gnädige Frau (vom Mittelstande). Ieymość odbiera pieniądze; a Iegomość na nie pracuie. *Teat.* 22 *c*, 28. Iegomość nadto dobry, Ieymość zbyt rozsądna, A kiedy Ieymość dobra, Iegomość iak iędza. *Kras. W.* 55. – Względem dzieci znaczy: matkę; die Frau Mama; względem domowych: panią domu, die Frau vom Hause, *Rs.* хозяйка, хозяюшка. Dobrzeby się działo i po Pańskich domach, gdyby Iaśnie Oświecone, Iaśnie Wielmożne Ieymości nie wstydziły się śpiżarni. *Kras. Pod.* 2, 70. *In Vocat:* Ieymość! cf. Pani! *Rs.* сударыня. cf. Mościa Dobrodzieyko. W rozmowie dodaie się *Ieymość*, *Ieymość Pani*, *Ieymość Panna*, (*cf. Iespanna*), *Ieymość Dobrodzieyka*, do trzeciey lub też do drugiey osoby *Verbi.* Czy Ieymość iuż o tym słyszała? – Iak Ieymość Dobrodzieyka każecz. *Bh.* Gemnostpanj, Gemnostpanj. IEYMOŚCINY, – a, – e, od Ieymości, mnostiteczna. IEYMOŚCINY, – a, – e, od Ieymości, *panina, der (gnädigen) Frau gehörig. Rzeczy ieymościne. *Kras. Pod.* 2 116. Karety i baliki iuż nie od woli Iegomościnéy, ale od Ieymościnéy zależeć będą. *Teatr.* 22, 57. von dem Willen der (gnädigen) Frau. Idź We Panna za radą Ieymościną. *ib.* 22, 57. Ieymości, matki swoiéy, der Frau Mama).

IEŻ, – a, *m.*, *Boh. et Slo.* gež, gežek; *Morav.* gehlák; *Sr.* 2. jež; *Sr.* 1. ježi, ježi; *Crn.* jesh (cf. *Crn.* jesa *ira*); *Vd.* jesh, jesh; *Cro.* jes; *Dl.* jex; *Sla.* jèx; *Bs.* jesg; *Rg.* jex, jeex, jexina; *Rs et Ec.* ёжъ, *Gr.* ἐχῖνος. cf. *Germ.* Ege, Adlg.) *erinaceus Europaeus*, der Igel, zwierzę wielkości miernego królika, pokryte kolcami koloru siwego; straszony ież w kłąb się zwiia, nastroszaiąc kolce. *Zool. Nar.* 334. Miły ieżu, nie kol. Nie do korda Panie Horda, Nie tak hardzie abo srogo. *Rys. Ad.* 40. *bonâ verba quaeso*, ich bitte gelindere Saiten aufzuziehen. Aleksander nie chciał Wasila drażnić, i owszem bystrze zapalczywy gniew swóy, iako one mówią: miły ieżu nie kol, uśmierzyć. *Stryik.* 678. cf. serdyt a nie duż). – Ieża po drożdże posłać: po śmierć go posłano. *Cn. Ad.* 320. *erinaceus tardus in motu, et sola poma in spinis portare potest, liquidum nihil:* man hat ihn nach dem Tod geschicket, er bleibt lange aus. – §., Ież cudzoziemski, *hystrix. Cn. Th.* iożowiec, das Stachelschwein. *Bs.* puka, morska svigna; *Rs.* дикобразъ. – §., Ież morski, *echinus marinus. Sienn.* 317. albo iożokrab, der Meerigel, Seeigel. *Bh.* gežidl; *Crn.* wodizijes; *Vd.* pobodliva svina, morsku svine, svinja jeshoveh shetin; *Sla.* buljesn; *Cro.* jés morszki; *Dl.* jexina, jesicza, jesczuka; *Rs.* ежъ морской Ież, ryba, kolcami iako ziemski ież, uzbroiona. *Chmiel.* 1, 625. – §., Ież *herb*, w polu czerwonym ież w kłębek zwiniony. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

Pochodz. *ieżę, -ęcia; ieżyć, naieżyć, uzieżyć; ieżyna, ieżowiec, ieżowka, ieżysty.*

IEZDA *ob* Iazda. IEZDECKI, – a, – ie, IEZDECZNY, – a, – e, *Boh. et Slo.* ježdecký; *Ross.* всадническій, всадническій: всадническій. (cf. wsiadać) od ieźdźca, Reiters-, Bereiters-, Reit-, sławny miłcz w nauce iezdeckiey. *Hipp.* 9. in der Reitkunst. Przemysły iezdeczne służą sztuce żołnierskiey. *Petr Lt.* 2. IEZDNY, IEZNY, – a, – e, IEZDNO *Adverbial.*, od iazdy, do iazdy należący, sposobny; konny; wozowy, *Bh. et Slo.* gizdný; *Sr.* 1. ježdné; *Rg.* jezdiv, jasuv, jahav, jasciv; *Rs.* ѣздовый. zum Reiten oder Fahren gehörig, geschickt, beritten, befahren, n. p. Kray iezdny. *Oppos.* nieiezdny, *inequitabilis* do ieżdżenia albo iazdy niesposobny. *Cn. Th.* 503. Co lżeysze ludzie iezne wyprawował przed woyskiem. *P Kchan. Jer.* 22. Iezdny, konny posłaniec. *Rs.* ѣздовой. Hunowie iezdni tylko, a do pieszey bitwy niesposobni. *Skarg. Dz.* 422. Przez pośrzodek roli droga ma bydź słuszna, ktoraby piechotą albo iezdno mogli ku każdey stronie przystęp mieć, z wozem albo wołmi robotnemi. *Cresc.* 502. t. i. wozem, lub wierzchem, zu Fahren und zu Reiten. Iuż niepieszo, iak przedtym, ale iezno przybywa. *Dambr.* 3. IEZDNY, – ego, *m.*, *Subst. Vd.* jesdash, koyianik; *Rg.* kogunik). kawalerzysta, konny, ein Cavallerist. Dobry koń iest połowicą zdrowia iezdnego. *Cresc.* 519. Iezdny, drugiego konia próżnego wiodący, powodnik. *Cn. Th.* 804. – §., w szachach iezdny albo rycerz. *J Kchan. Dz.* 86. der Springer im Schachspiele. IEŻDZIĆ, – il, – i, *ex. czest. et red.* *IEŻDŻAĆ, *IEŻDZIWAĆ *obsol. Frequ.*, często ieździć, oft und anhaltend fahren, oder reiten. *Bh* gižditi, gezdim; *Vd.* jesditi, jesdariti, jesduvati; *Ross.* ѣздить, ѣжу, ѣженіе; *Ec.* ѣждю, ѣду, яжу, ѣзднчествую, яжденіе. Ieździć karetą, wozem, anhaltend fahren. *Teatr.* 22, 26. ieździć wierzchem, konno, na koniu, zu reiten pflegen, anhaltend reiten. Z ciałem

Swia-

Swiatoroga i konia żywotnego, na którym sam ieździwał, spisano. *Stryik.* 297. By kto nie rozumiał, że ieżdżę na trzcinie. *Knit. Spit.* daß ich auf einem Steckenpferde reite. Chłopcy na kiju ieżdżący. *Mon.* 72, 352. Czarownice ieżdżą na łysą górę. *Teatr* 28 *b*, 151. na ożogach, miotłach). - W mieście widziałem cuda, skarby, ieżdżące pałace. *Zab.* 9, 304. *Eyss.* karety, pojazdy, fahrende Paläste. Ieździć wodą, na łodzi, morzem, spłynąć, zu Waſſer fahren, zu Waſſer gehen, zur See gehen. Rzeki te, tak bystre, że ieździć po nich nie można. *Warg. Radz.* 39. W krzywonosey łodzi ieździ, i pogania onę wiosłami długiemi. *Otw. Ow.* 19. - §. Ieździć na kim, na grzbiecie czyim, kołki na iego głowie ciosać, auf einen herumreiten, ihn tournieren wie man will, nach Belieben mit ihm ſchalten und walten. Ludzie na tym dzikim świecie, aby byli powolni, trzeba na ich grzbiecie ieździć. *Teatr.* 44, 9. - §., *Ieżdżony, nieżdżony, zugeritten. Nieżdżona szkapa łeb kryie, zadem ciska, wspina się, krzyczy, chrapa. *Pot. Arg.* 296. - *Cynaecratamenos*, który da po sobie niewieście ieździć, t. i. którym żona rządzi. *Mącz.* einer, der unter dem Pantoffel ſteht. - §. Ieździć n. p. za granicę, z zwiedzać kraie, woiażować, reiſen. Pan nasz teraźnieyszy ieździ po cudzych kraiach. *Leop. Pod.* 2, 30. *Bh.* gezdiliy, który woiażował, gereiſt, n. p. gezdiliy lide. Tatarscy posłowie corok do Moskwy po trybut ieżdżali. *Tward. Wł.* 9. udaią się tam, ſie beſuchen ſich dahin, reiſen dahin. IEŻDŻENIE, - ia, *n.*, *Verb.* (andaltendes) Fahren, Reiten, Reiſen. Ieżdżenie koniu, das Reiten, może bydź bardzo pożyteczne ku zdrowiu lub odzyskaniu zdrowia. Poruszenie, które w koniu robi, sprawuie, że krew może wolniey krążyć. *Lek. Med.* 2, 670. Ieżdżenie szlapią, das Schrittreiten, służy ludziom słabym, *ib.* 670. Ieżdżenie truchtem das Trapppreiten, służy hypochondryakom. *ib.* 671. IEŻDZIEC, - źca, *m.*, *Bh. et Slo.* gezdec; *Crn.* jesdèzh; *Vd.* ezdar, jesdazh, jesdnik, jesdez, koinik, konjanik; *Ar.* drab; *Bs.* kognik; *Cro.* konyanik. *Dl.* konynik; *Hg.* lovas, lovagh; *Rs et Ec.* ѣздокъ, всадникъ który ieździ, lub na wozie, *vector Cn. Th.*, der Fahrer, der herumfährt, lub na wozie, wodny ieździec, żeglarz, der Herumſegler, lub na koniu, der Reiter. Żeglarza na suchym, ieźdźca nie poznasz bez konia. *Fredr Ad.* 56. Sławny powietrzny ieździec Pan Blanchard. *Gaz. Nar.* 1, 201. der Luftſegler, Luftſchiffer.

IEŻĘ, - ęcia, *n.*, młode ieża, das Junge eines Igels. Tam miał iamę ież, i wychował ieżęta. *Leop. Jes.* 34, 15.

*IĘZE, - ysz, - y, *vid.* leżyć.

IEŻLI, IEŻLI, IEŚLI, *IESTLI. (*Cresc.* 607.) *Conj.*; *Boh. et Slo.* geſtli, geſtlije; *Etym.* iełt, *et* - - li; *Sr.* 1. ieli, ſobli, ſibli (ješli *quam*); *Sr.* 2. lej; *Cro.* jeli, jesli, ako; *Vd. et Crn.* zhe, aku, kader; *Sla.* ako, da samo; *Bs.* ako; *Rg.* isctom, akko; *Ross.* ежели, аще, если, ежелибы, коли, коли бы, буде (cf. *Hbr.* אלי illi si, *Hbr.* לו lu si; cf. -li). wyraża warunek, kondycyą, wenn, wofern. W obietnicy iest warunek zawsze, chociaż się słowy nie wyraża, to iest: ieślibędę mógł. *Gorn. Ser.* 322. Mądry nie uda się do żadney rzeczy bez pewnego warunku, temi słowy: ieśli co z strony nie przyidzie, coby przeszkodziło, *ib.* 309. Bodayby to twoie *ale ieżeli* djabli porwali. *Teatr* 7 *c*, 58. to wahanie, tę wątpliwość). Ieżeli zostanę żywą, twym się dobrodzieyſtwem ſtanie, ieśli zginę, ty za to bogu odpowiadać będziesz. *Skarg. Żyw.* 2, 167. Dałbym sobie oko wyłupić, ieśli nie tak. *Cn. Ad.* 140., *Sor.* 1. niczhli, niejili; *Sor.* 2. neliš, nejli (cf. niż, niżeli); *Vd.* samuzh; *Cro.* neli; *Rg.* jèli, njèli). Ieżeli macie, do czegoż ta boiaźń? ieżeli nie, na cóż ta zazdrość? *Teat.* 19 *c*, 105. Ieśli się tak nie powiedzie, więc owak; ieśli nie tędy, tedy owędy. *Cn. Ad.* 318. gehts nicht ſo, ſo gehts vielleicht anders. Ieśliś pan, siaday na kobiercu. *ib.* Ieśliś *szwiec, patrz swego kopyta. *ib.* Ieśli kiedy, to teraz się popisz. Mądry on, ieśli który, albo ieśli kto, z iako kto może bydź. *Cn. Th.* wenn jemand geſchickt iſt, ſo iſt ers; Er iſt ſo klug, als es nur ein Menſch ſeyn kann. - §. wyraża zapytanie *indirecte* z niciaką niepewnością: czy? ob. Zobaczę, ieśli iuż przyszedł. Pytay, ieśli tam niemasz iakich do mnie listów. - *§. Co za skutki tey komety będą, *ieśli w ludziach, czyli w inszey materyi. *Latos Kom. C* 3. bądź w ludziach, bądź . . ., es ſey, - oder.

IEZIERNA, - y, ż., mieysce w Mazowieckim, niedaleko Warszawy, sławne swoią papiernią. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine berühmte Papiermühle ohnweit Warſchau. Sławne także poiedynkami, które się tu zwykły odprawować, der Ort iſt auch durch die vielen Duelle berühmt. Apellacya pod Iezierną. *Teat.* 12, 72. wyzywanie na poiedynek). - §. miasto w cyrkule Lwowskim. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt im Lemberger Kreiſe. IEZIERNY *ob.* Iezierny. IEZIERZA *herb*, w polu czerwonym krzyż kawalerski; na nim iastrząb' w pysku pierścień trzyma. Na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IEZIERZYSKO, - a, *n.*, z *przyganą* iezioro szpetne. ein ſumpfiger häßlicher Landſee. Zdrayce zawiedli naszych na błota i iezierzyska łgniące. *Bielsk. Kr.* 98. Tu śniegi gór Ryfeyskich, kałuże, bagniska, I które w świecie leżą, sprowadź iezierzyska. *Bardz. Luk.* 56., *Boter* 32. IEZIORNY, IEZIERNY, - a, - e, od iezioro, Landſees, Sees; *Bh.* gezerný; *Crn.* jeserske; *Vd.* jeserski; *Rs.* озерный; *Ec.* ѣзерный. Woda iezierna, *lacuſtris*, w iezierach po części, noi, po części płynie. *Kluk Kop.* 1, 90. Iezierne brzegi. *Otw. Ow.* 232. Przybrzeża iezierne zielsk pełne. *ib.* 558., *Syxt. Szk.* 18. IEZIORO, - a, *n.*, IEZIORKO, - a, *n. zdrbn.*, *Bh.* gezero; *Slo.* gezero, plesso; *Sr.* 1. jesor, yezor, pezor, pezorcik; *Sr.* 2. jasor; *Crn.* jsséru, jisséru, jeserishe; *Vd.* jesèru, jesera, isara, jesiera, jeserishe, jeserinna; *Sla.* jezero; *Rg.* jezero *lacus*, jezer, jezero *gurges*; *Cro.* jezero, jezerische; *Hg.* gödör (2. jezero z tysiąc); *Dl.* yezero *abyſſus*; *Bs.* jezero 1) uelika barra 2) broj od deset tissuchja, 3) propaſt: 1) wielkie błoto 2) 10,000, 3) przepaść); *Ross.* озеро, озерко; *Eccl.* єзеро; der Landſee, iest to wielkie mieysce zalane wodą stoiącą, i nigdy nie wysychaiącą. *Kluk Zw.* 3, 235., *Dykc. Geogr.* 1, 300. Iezioro iedno, ani przyimuie, ani wylewa rzéki, drugie wylewa rzeki a nie przyimuie; trzecie przyimuie, ale nie wylewa; czwarte iedną stroną przyimuie, a drugą wypuszcza rzekę. *Ład. H. N.* 59. cf. Iezioro święte; Iezioro Lubikowskie; Iezioro Zarnowieckie; Gopło). Morze śrzodziemne, mimo łączenia się z Oceanem, tylko iezierem nazywać się powinno. *Stas. Buff.* 251. Małe iezierko. *P. Kchan. Orl.* 1, 185. IEZIOROŻCE,

- a, *n.*, miasto w Woiew. Wileńskim. *Dyk. Geogr.* 1, 300 eine Stadt in Litauen. **IEZIORYARCH, - a, *m.*, ż.b. Ἀλυτης, *Przyb. Batrach.* der Name eines Frosches in der Batrachom. IEZIORZYSTY, - a, - e, kałużysty, sumpfig. Dół iezioryzysty. *Leop. Jer.* 38, 6. Błota iezioryzste. *Vol. Leg.* 2, 1273. sumpfige Pfützen. Woda czysta, niekalna, niecieziorzysta. *Syr.* 937. Mieysca wilgotne *iezieryste w lesie. *ib.* 1326. IEZIORZYSZCZE, - a, *n.*, miasto w Woiew. Połockim z staroświem. *Dyk. Geogr.* 1, 300. eine Stadt im Polozkischen.

IEZNY, IEZNO *ob.* Iezdny.

*IEŻOKRAB *ob.* Ież morski; śląd *adj.* Ieżokrabowy, n. p. skorupy ieżokrabowe. *Sien.* 377. Meerigel.

IĘZOR, - a, *m.*, (ozor), ięzyk, z *pogardą i przyganą*, die Zunge (verächtlich). Pochlebnym Cerber powiiał ogonem, A z trąby ięzor wywlokszy potroyny, Sięgaiąc stopy polizał dostoyney. *Hor.* 1, 308. Tróyny Cerbera ięzor toczy z krwawéy trąby Pieniste kłąby. *ib.* 2, 98. *Nar.* Smok czubem i trzema stroyny ięzorami. *Zebr. Ow.* 165. Z pokrzykiem sporym straszliwie dwóyranistym szermował ięzorem. *ib.* 219. Pysk iego szalbierstwem samym nadziewany, Ukrywa płytką w ięzorze szablicę. *Zab.* 10, 158. *Zabł.* Swistaki te ięzorem tną za okopy i wyśledzaią zaięcze tropy. *Zab.* 9, 346. *Zabł.*

IEŻOWIEC, - wca, *m.*, *hystrix cristata*, długość dochodzi łokcia. Rozgniewany wydaie głos podobny świniemu, straszony zwiia się w kłęb, iak ież. *Zool. Nar.* 336. das Stachelschwein. - §. *botan.* ieżowiec, *echinops Linn.* roślina, maiąca pręt białowełnisty, liście białokosmate. *Jundz.* 429., *Rs.* шаровникъ, die Kugeldistel. IEŻOWKA, - i, *ż.*, *Diodon*, rodzay gadu pływaiącego, kolcami ruchomemi cały na kształt ieża okryty. *Zool. Nar.* 196., *Kluk Zw.* 3, 50. der Stachelfisch. - §. ieżowka Włoska, drzewo, przetkotnica, *Arbutus unedo*, *Sien. wykł.* (*Crn.* jéshize *calix glandis*); *Cro.* sipek, mogran; *Bs.* maghigne, meghigne, planika, stablo, koje raghja meghigne), der Erdbeerbaum. Ieżówki, iżuwki, owoc tego drzewa, Beeren des Erdbeerbaums. Smiało szukaią iżuwek po lesie, Idą bezpieczne, bez mężów swych kozy. *Hor.* 1, 94. IEŻOWKOWY, - a, - e, od ieżowki drzewa, Erdbeerbaums-. Ieżowkowy owoc. *Krup.* 5, 151. IEŻOWY, - a, - e, od ieża, Igel-; *Bh.* ježkowý; *Crn.* jéshov; *Rs.* ежовый. Ieżowa skóra *Rs.* ежовина.

IEZUICKI, - a, - ie, od Iezuitów, jesuitisch, Jesuiter-; *Rs.* іезуи́тскій. Iezuicki zakon od Ignacego Loyoli ustanowiony. *Aras. Zb.* 1, 397. der Jesuitenorden. cf. poiezuicki). IEZUITA, - y, *m.*, der Jesuit; *Rs.* іезуи́тъ. Ksiądz Skarga Iezuita, sławny Stefana i Zygmunta kaznodzieia. *Kras. Zb.* 1, 498. IEZUITKA, - i, *ż.*, die Jesuiternonne. Iezuitki, zgromadzenie białychgłów w Flandryi i we Włoszech; od Urbana VIII zniesione. *Kras. Zb.* 1, 397.

IEZUS, - a, *m.*, Jesus; *Slo.* Ježíš; *Hg.* Jézus; *Sla.* Isukêrstje; *Rs. et Ec.* Іисусъ. Imię Iezus zbawiciela znaczy, i iest właśnie temu dane, który iest bogiem i człowiekiem, a nie z trafunku, ale z woli bozkiéy: „nazwiesz imię iego Iezus." Wielu ludzi tym imieniem nazywano, syna Nawe, syna Iozodecha, syna Syracha; iednak daleko słuszniéy zowiemy tym imieniem zbawiciela;

dlaczego to imię Iezus iest przednie i własne zbawiciela naszego. *Karnk. Kat.* 25., *Kucz. Kat* 61., *Hr'st. Nauk. C 5 b.* W Warszawie wielki i wspaniały szpital, imieniem Dzieciątka Iezus nazwany. *Mon.* 68, 114. Wierzę w *Iezu *Chrysta (zamiast: w Iezusa Chrystusa). *Biał. Post.* 3. *Vocat.* o Iezusie, z o Iezu. IEZUSEK, - ska, *m. zdrbn.*, Skoro dziecię na świat wyidzie, wnet mu krzyżyki na szyię, wnet szubeczki i koszulki, iakoby iakiemu Iezuśkowi, pisane a zepstrzone. *Gliczn. Hyst. F.* 3. - §. Iezusek, świętoszek, liziobrzek, ein Heiligenfresser. IEZUSOWY, - a, - e, Jesus-. Umrzeć gotow iestem dla imienia Pana Iezusowego. *Biał. Pol.* 146. Ignacy z Loioli fundator zebrania Pana Iezusowego. *Wys. Loy.* 3. t. i. zakonu Iezuickiego, der Gesellschaft Jesu.

IEŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, (naieżyć, wzięzyć *dokon.*, *Etym.* ież), *Bs.* sjesgiti; *Vd.* sjesiti, sjesati z iątrzyć, sierdzić; ieshati z wzburzać, fermentować; jesa z gniew, jesn z gniewny; jesiti z tamować; jies z tama, groblacf. jaz); *Rg.* jèxiti (*Rg.* jèxgna *horror*); *Rs.* хмурить, хмурю; ścierzyć, strożyć, etwas spitziges, wie die Stacheln des Igels sind, in die Höhe richten, emporsträuben, sträuben, emporstreichen, emporheben. Włosy na głowie ieżą dzisieysze przypadki. *Teat.* 42 *c*, 57. Dermo nie ieżcie płochéy czupryny, Bo z téy iesteście, co i my gliny. *Zab.* 9, 345. *Zabł.* Niezliczonemi promieńmi rycerze Iaśnieli, ieżąc dzidy, szyszaki, puklerze. *Przyb. Milt.* 178. Ta marna ohyda tak nas bardzo ieży. *Paszk. Dz.* 116. iątrzy, gniewa, sroży, aufbringen, in Harnisch jagen). IEŻYĆ się *recipr.*, *Boh.* gežiti se; *Ros.* ежиться, ощетиниться, ощетинивать, щетинить, strożyć się, powstawać, o włosach, sich in die Höhe sträuben, zu Berge stehen, in die Höhe stehen. Włosy się na głowie wszystkim z strachu ieżą. *Stryik.* 201. Iak u ieża morskiego na łbie się iéy ieży Włos, albo iak szczecina na dziku, gdy bieży *Hor.* 2, 329. *Min.*, *horrel capillis asperis*). *Pilch. Sen.* 265. Z gniewu i z okropności drżę, włos mi się ieży. *Min. Ryt.* 2, 236. Pienny kłos ku niebu się ieży. *Dar. Lot.* 7. Ieżyć się z srożyć się, sierdzić się, sich entrüsten, unwillig werden, in Harnisch kommen, aufgebracht werden; *Boh.* gežiti se, zpauzyti se; *Vd.* se jesiti (cf. vunsjesuvatise z do końca wydziwiać, udobruchać się); *Crn.* jesim se; *Rg.* jèxitise; *Rs.* взерошиться, взерóшиваться. W młodzieży Kreteńskiéy Mars srogi się ieży. *Jabł. Tel.* 162. Pan się na sługę za żywota ieży, Po śmierci równo z nim w kośnicy leży. *Rys. Ad.* 57.

IĘZYCZASTY, - a, - e, na kształt ięzyka, ięzykowaty, zungenförmig. Ryba ięzyczasta morska, ma kształt ięzyka abo podeszwy, *solla*, der Zungenfisch. *Krup.* 5, 72.; *ob.* ięzyk ryba). IĘZYCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* ięzyk, *Bh.* gazeníček, gazníček; *Sr.* 1. ꙗзычикъ; *Vd.* jesizhek, jesizhik, jesizhiz; *Crn.* jesizhk; *Cro.* jëzichëcz; *Bs.* jezicjaç; *Rg.* jezicjaz; *Rs. et Ec.* языченъ; das Züngelchen, das Zünglein. Iam ci nożeczki i stopki prostował, I w ustach ślicznych ięzyczek kierował. *Pasz. Fid.* 195. Ten pan kawaler ma długi ięzyczek, boię się, aby tego sekretu nie wydał. *Boh. Kom.* 4, 581. gadatliwy, świegot, nie trzyma ięzyka za zębami). - §. ięzyczek podniebionowy, *uvula*, małe ciało, z myszek i z gruczołków zrobione, figurę kliniastą maiące, w środku

zasłony podniebiónowéy wiszące. *Krup.* 2, 338. ięzyczek, czopek w gardle, w połyku. *Sienn. Rej., Sr.* 1. ſchiyné tjopik; *Rg.* jezicjaz; *Vd.* zhepizh, jesizhek, zapſel; *Crn.* zipzhek, gerzhanik; *Bs.* resa, jezicjaç od ghrilla; *Sla.* resa, das Zäpfchen hinten am Gaumen. - §. ięzyczek w wadze, die Zunge an einer Wage; *Crn.* jékèlz, perhaj; *Rs.* стороżóкъ, стрáжникъ, стрѣлка. Mgnienie ięzyczka u wagi. 1 *Leop. Jes.* 40, 15., *ib. Sap.* 11, 23. Dziś górą idzie, iutro ziemi sięga waga, i wieczyſtą koleią kołysząc się sobie, Nigdy w ścisłéy ięzyczka nie poſtawi klobie. *Zab.* 12, 252. Ięzyczek na kompasie, z indeksa, ſkazówka, der Zeiger an der Sonnenuhr. Ięzyczek w sprzączce, die Zunge in einer Schnalle. - §. ięzyczek u żałobnego kornetu, który z pod kornetu na śrzód czoła wychodził, die Zunge, das Züngelchen an einem Trauerkopfzeuge. W drugim miesiącu wdówka iuż w żałobie coś odmieniać poczyna, W bieliznie, w głowy ſtroiu, ięzyczka przyrzyna. *Jakub. Bay.* 234. - §. *Botan.* Ięzyczki psie, *Cynoglossum Linn.* Hundszunge, nazwane od podobieńſtwa do ięzyka psiego. *Syr.* 1299., *Rg.* tarpút), kraiowe nasze rosną przy płotach, maią korzeń bardzo soczyſty, liście długie welniſte; nasienie sukna się chwyta. *Kluk Rosl.* 2, 224. gatunek ostrzenia. *Jundz.* 153. - Pacierzyczka, psi ięzyczek, *Myosotis Lappula Linn.* Hundszunge, eine Art des Mäuſeohrchen. *Jundz.* 155. - Ięzyczki ziele, *plantago lanceolata*, Schafzungen, Wegebreit. *Cn. Th.* babka lancetowata. *Jundz.* 137. - Ięzyczki siwe, *Leontopodium*, der Löwenfuß, Bärlapp. *Syr.* 1300. Smocze abo wężowe ięzyczki, *Arisarum tertium*, die kleine Pfaffenbinde, das dritte Aaron. *ib.* 636. Ziele Szpacze ięzyczki, ma listeczki na kształt ięzyczków szpaczych, *lingua passerina*, Spatzenzunge. *Syr.* 597. wrobie ięzyczki, z sporysz. *Sienn.* 26. IĘZYCZKOWATY, - a, - e, na kształt ięzyczka, wie ein Züngelchen geſtaltet. Korona kwiatów ięzyczkowata, *lingulata*, któréy bok ieden kraiu znacznie iest przedłużony i do ięzyczka nieco podobny. *Botan. Nar.* 103. IĘZYCZKOWY, - a, - e, od ięzyczka, Züngleins. Ięzyczkowe ziele, iagoda lilma, *bis lingua*, das Zapfenkraut. *Syr.* 1457. pomocne przeciw spadnieniu ięzyczka. *Urzęd.* 316. IĘZYCZNOŚĆ, - ści, ż., świegotliwość, gadatliwość, die Plauderhaftigkeit, Geſchwätzigkeit; *Rg.* jezicnos, govornos; *Vd.* jesizhnoſt, pladrashnoſt, jesizhenje, jesikanje; *Cro.* jezichyanstvo, jëzichonye; *Dl.* yazicsanstvo; *Bs.* jezicjenje, tlapa. IĘZYCZNY, - a, - e, IĘZYKOWY, od ięzyka, Zungen-; *Sr.* 1. yazélwaté; *Rg.* jezicni; *Rs.* язычный. Ięzyk przez żyłkę ięzyczną związany iest z kościami krtani. *Kirch. Anat.* 86. Ięzyczne schowanie albo zamknienie, *linguarium. Cn. Th.* 248. ein Maulkorb, Zungenzwang (cf knebel). Ięzyczne księgi, iako partesy, *liber linguae similis, linguatus. Cn. Th.* 443., *ob.* ięzykowaty, ięzyczasty. - §. co do mowy, ięzyczny, z świegotliwy, niepowściągliwego ięzyka, nie zatrzymuiący słowa, Zungen-, Sprache-, Zadał mu kilka ciosów ięzycznych. *Mon.* 66, 213. Grzechy ięzyczne, kłamstwo, krzywoprzysięstwo, swary, bluźnienie, przeklinanie. *Wrobl.* 91. plauderhaft, ſchwatzhaft; *Bh.* gazvlotepec; *Crn.* jesizhliv, jesizhni, jesizhnek (2. jesizhnek z bożek *Ajus*; *Vd.* jesizhnik, jesizhuvauz, zhienzhavez, jesizhen, jesikaſt, pladrashen, quantazh; *Bs.* jezicjan, jezicnik; *Cro.* jézichen, jezichlyiv; *Rg.* jezicjan, govorni, jezicnik *f.* jezicnica; *Ec.* глаго́льскїй, язы́чный, язы́чникъ. Ięzycznego słowo: nie powiaday nikomu; a sam powiada każdemu. Ięzyczny nie zatrzyma taiemnicy. *Cn. Ad.* 321., *Zrn. Pſt.* 124 *b.* Wino niewiaſty ięzyczniesze i mówniésze uczyni. *Petr. Ek.* 81. Ięzycznym, gadatliwym bydź, *Crn.* jesizhiti, jésizhem, jesizhuvati, jesizhujem; *Vd.* jesizhiti, zhieuzhati (jesizhuvati z odmrukiwać); *Rs.* язы́чничать плеść, plotki robić. - §. Osobliwie: potwarny, obmowny, läſternd, verläumderiſch. Człowiek ięzyczny nie będzie poszczęścion. *IV. Ps.* 139, 12. *not.* złomówca, potwarca, *Rs.* злоязычный, язы́чникъ. Ięzyczni ludzie, iednegoż i chwalą i ganią. *Exop.* 43. Kiedy kto blisko mieszka ięzycznego człeka, Nie trzeba psa, lepiéy go i z domem oszczeka. *Pot. Jow.* 139. - §. ięzyczna wina, ięzyczne pieniądze, kara za świegotliwe obmowy, wina pieniężna lekkomówności, Läſtergeld, Strafgeld für loſe Reden. Szkodą tą skarżę się sam, abym drugi raz ostróżniéy mówił, a będzie ta danina iakobym też ięzyczną zapłacił winę. *Gorn. Sen.* 313. - §. *Jartem:* ięzyki posiadaiący, Sprachengelehrt, mehrere Sprachen beſitzend; *Rs.* словéсникъ, язы́чникъ. Ięzycznemu dobrze kraio zwiedzić, bo wszędzie się rozmówi.

IĘZYK, - a, *m.*, *Bh.* gazyk; *Sr.* 1. jasyk; *Sr.* 2. jeſik; *Vd.* jesik; *Crn.* jèsik; *Slo.* gazik; *Bs.* jazik, jezik, jeziek; *Cro.* jazik, jezik; *Rg.* jezik; *Sla.* jezik; *Ross.* языкъ; *Ec.* ꙗзы́къ, орудїе глаго́ланїя. cf. ięzor, ozor); iest to mięśnista część w ustach, do dolnéy szczęki iednym końcem umocowana, która się za pomocą różnych muszkułów różnie poruszać może. Wszystkim zwierzętom służy do uczucia smaku, a ludziom i do gadania. *Kluk Zw.* 1, 47. die Zunge. Ięzyk przerabia pokarm śliną. *Zool. Nar.* 25. Ięzyk narzędzie zmysłu smakowania. *ib.* 53. W ukuszeniu naczyniem iest ięzyk. *Sak. Pr.* 85. Ma dobrego sługę, co w kuflu ięzyka nie moczy. *Mon.* 76, 770. bynaymniéy nie piie). Koniec ięzyka, die Zungenſpitze, iest część, która przednie zęby dotyka. *Krup.* 2, 339. Ięzyk komu urznąć, wywlec, *elinguare. Cn. Th.* einem die Zunge ausſchneiden, herausreißen. Ięzyk staie się przez swoię układność i szybkość sposobnym do różnego działania, iako to do mówienia, śpiewania, żucia i połykania; i iest nayprzedniéyszym narzędziem smaku. *Wey. An.* 182. - W licznych sposobach mówienia ięzyk osobliwie uważany bywa, iako narzędzie *mowy*; In ſehr zahlreichen Redensarten wird Zunge beſonders als Werkzeug der Sprache betrachtet. Któż mówcą bez ięzyka będzie? *Psalmod.* 57. Tłumacz rozumu, ięzyk z swemi słowy. *Suez. pieſ.* 1 *B* 2. Nie iestem mąż mowny, bo ciężki ięzyk mam. *Budn. Ex.* 4, 10. ciężką mowę lub wymowę). Ukąsić się w ięzyk, wstrzymywać się od gadania, n. p. Lepiéyby mi się było w ięzyk ukąsić, niż tak prędko wygadać. *Teat.* 21 *b*, 78. Postrzegłszy zdradę, w ięzyk się ukąsiła. *Pot. Arg.* 10. t. i. zamilkła, ſie biß ſich in die Zunge; verſtummte; brach ab. - Co na sercu u trzeźwego, to na ięzyku u piianego. *Rys. Ad.* 5. piiany świegotliwy, Betrunkne haben das Herz auf der Zunge. Ięzyk nieostróżny prawdę skrytą wyiawi. *Cn. Ad.* 322. Ięzyk bez pamięci, taie-

mnicy nie ſtrzyma. *ib.* 323., *Slo.* **ćo kdo ma w komore, to widáwá do kuchine**, co na sercu, to i na ięzyku. – Plecie, co mu ślina na ięzyk przynosi, *Slo.* **ćo na gazik pride.** Plotło mi się w uściech, siedziało mi na końcu ięzyka, *versabatur mihi in labris prioribus. Mącz.* ochapiało mi się, **es ſchwebte mir auf der Zunge.** *Cn. Ad.* 530. *Slo.* **na gazíku ſa mi plete.** – Na końcu ięzyka *scil.* mieszka, s dopytasz się, naydziesz, *quisquis habet linguam, poterit pertingere Romam. Cn. Ad.* 531. Na końcu ięzyka droga. *Rys. Ad.* 49. Ia nie wiem, gdzie go mam szukać. *By.* Nie wiesz? na końcu ięzyka! *Boh. Kom.* 4, 233., *Rs.* языкъ и до Кіева доведетъ; **mit Fragen kommt man weiter.** – Miey ięzyk za zęby; pierwey się w palec ukąś, niźli co masz rzec, t. i. milcz; *digito compesce labellum. Mącz.* **halte deine Zunge im Zaume**; *Slo.* **gazik za zubami mat**; *Sla.* jezik za zube, (tłum. zûbe). Dobrze mieć, iako mówią, ięzyk za zębami. *Simon. Siel.* 109. Ięzyk za zębami choway, uydziesz kłopotu. *Opal. sat.* 121. Umiała ięzyk swóy dobrze zamykać, i taiemnice powierzone sobie dobrze taić; nie, iako krewkość niewieścia zwykła, z ięzykiem wylatuła, ale mądrze milczała, sama w sercu boga, a w ięzyku miarkowanie słów swoich maiąc. *Skarg. Zyw.* 1, 381. Gdyby nie ieden miał ięzyk za zęby, Pewnieby nie miał wyciętéy gęby. *Jabł. Fr.* 156. Żadna kobieta za ięzykiem sekretu nie mieści. *Teatr* 46 *b*, 68. wygaduie się). Ma długi ięzyk, s gadatliwy, n. p. Wiem, iż tak długi masz ięzyk, iuż więcéy ci nic nie powiem. *Teatr* 33 *b*, 80., *Rs.* у него языкъ дологъ; *Slo.* **ma dobri gazik.** Plotkaś, masz ięzyk długi, usłyszysz słowo, przyłożysz dziesięć. *Mon.* 70, 586. Nayniegodziwszy gatunek ludzi z długim ięzykiem. *Teat.* 10, 73. Nie przepuszczaią naymnieyszéy rzeczy nabożne dewotek ięzyki. *Pam.* 85, 2, 603. Nic prędzéy chodzi koło, iak u niéy ięzyk. *Teat.* 28, 108., *Slo.* **ide geg, gato koleso m'inſté.** – Za ięzyk kogo ciągnąć, s wybadywać z niego, wciągać go, żeby koniecznie gadał i wygadał się, n. p. Kiedy mnie ciągniesz za ięzyk, iuż ci muszę powiedzieć. *Teat.* 37, 218. Złe gadał o panu przed domowemi, aby ich za ięzyk wyciągał, a potym donosił. *Mon.* 66, 54. Kiedy kogo, co nic nie wie, za ięzyk ciągną, żeby koniecznie coś powiedział, powie to, czego nie wie. *Offol. Str.* 1. **einen (an der Zunge ziehen) zum Reden zwingen, ihn ausforſchen, ihn aushorchen, ausfragen.** – Bardziéy boli od ięzyka, niż od miecza. *Cn. Ad.* 10., *Slo.* **ujiwá gazika mesto meča**; rana się zgoi, słowo się nie zgoi, **die Zunge verwundet oft ſchmerzlicher, als ein Schwert.** Nie mogąc tego dowieść, na co się byli nasadzili, mszczą się złym ięzykiem. *Gorn. Dw.* 272., *Rs.* злоязы́чіе; *Ec.* языковре́дїе, potwarz, obmowa; *Verb.* злоязы́чествую obmawiam). – Ah ięzyk, nayszkodliwsza sztuka u człowieka. *Simon. Siel.* 26. Ięzyk naygorszy i naylepszy, słowem obrazisz; słowem zleczysz. *Cn. Ad.* 322. Ięzyk nasz, iest to ów pan woźny, co wszystko obwoływa złe i dobre, iest to członek nad wszystkiemi członki i naszkodliwszy i napożyteczniéyszy. *Rey Zw.* 140 *b.* Wymowiwszy swoie, com miał na ięzyku, Znowu iestem Wac Pana przyiaciel od serca. *Zabł. Zbb.* 10. co miałem na sercu, **was ich auf dem Herzen hatte.** Serce moie we łzach tonące, ięzyka tamuie mowę. *Skarg. Zyw.* 2, 144. – *Titubo*, obawiam się, zaiąkam się, na trepkach mi ięzyk chodzi, źle wymawiam. *Mącz.* **ich ſtammele, ſtocke vor Schrecken.** – Przyść na ięzyki, ludzkie dać powod ogadania siebie; n. p. Przyszliście ludziom na ięzyk i na osławę u ludzi. *Radz. Ezech.* 36, 3. *not.* t. i. ludzie z was szydzą). Przyszliście na ięzyk i na obmowisko ludzkie. *Bibl. Gd. ib.* **ihr ſeyd den Leuten ins Maul kommen und ein bös Geſchrey worden. Luth.** Wzięli was na ięzyk i za osławiony lud. *Budn. ib.* Swiat wielki idzie na ięzyki, bo nań wieśniacy kraczą, gdyby wrony. *Teat.* 42 *c*, 16. Na ięzyki padnie, i palcem go pokazywać będą. *Opal. sat.* 30. **ins Gerede kommen.** Senat królewski na ięzyki pospolite przypadał, iakoby od Krzyżaków zfałszowany. *Krom.* 442. *male audiit*). Wzaiemnie sobie ięzykami docinały obie. *Mon.* 70, 7. przymawiały, przycinały *ob.* przycinek). – Ięzykiem sieczce; nieleda żołnierz. *Cn. Ad.* 323. **mit dem Maule iſt er ein groſſer Held.** Kto wiele mówi, mało uczyni). Widzę, żeś tchórz, i bardziéy ięzykiem, niż żelazem umiesz szermować. *Boh. Kom.* 4, 244., *Teat.* 42 *b*, D ięzykiem się wysiec. *Cn. Ad.* 321. wygryźć się, wyplątać się, **ſich herausbeiſſen, ſich herausreden aus einem verworrnen Handel.** Ięzyk broń niepoślednia; Ięzyk iaka taka obrona. Od czego ięzyk? *ib.* **wozu hat man denn das Maul?** Umieią śpiewać, mleć ięzykiem. *Przyb. Milt.* 368. pleść, świegotać). Iuż oparty o ścianę młynkuie ięzykiem, oczyma przewraca. *Mon.* 68, 205. ięzyk musi w pantoflach chodzić). Nie zaboli ięzyk od dobrego słowa, łaskawe słowo znaydzie łaskawe ucho *Rs.* отъ учтиваго словъ языкъ не отсохнетъ. Ięzykiem ludzi odbędziesz, lecz sumnienia nie posbędziesz; ięzykiem sumnienia nie oczyści. *Cn. Ad.* 323. **das Gewiſſen läßt ſich nicht betäuben.** Aleć ów iest Mirtyl; więc miłości Wiéy wszystkie w ięzyk móy teraz grzeczności. *Paſt. Fid.* 161. w usta moie, w mowę moię, **in meinen Mund, in meine Rede.** – W wolnéy Rzpltéy trzeba tego, aby był ięzyk wolny. *Budn. Apopht.* 88. głos wolny, by wolno było gadać, **daß man frey ſprechen dürfe.** Nie Cesarska rzecz, wolne ięzyki zabraniać. *Skarg. Dz.* 321. Nie ma ięzyk kości, ni szyba pana. *Pot. Arg.* 254. (*oppos.* martwy ięzyk *Slo.* **mrtwi gazik** *nihil loquitur*). – §. *perſonif. Zły ięzyk* u. p. mię udał u Wc Pana. *Teatr* 21 *c*, 70. t. i. obmowca, **eine böſe Zunge, ein Verleumder.** Iest wiele złych ięzyków; a on iest człowiek łatwy do wierzenia. *Boh. Kom.* 4, 81. Zyy oszczędnie; łakomyś, zły ięzyk powiada. *Min. Aux.* 59. – b) *Milit.* ięzyk, s wiadomość, doniesienie n. p. o ranie nieprzyiaciela (cf. pod lud chodzić), **die Kundſchaft, Nachricht, z. B. von der Lage des Feindes.** Tym czasem z ięzykiem ktoż przybieży, że w kilku nieprzyiaciel miłach iuż widziany. *Tward. W. D.* 85. Myśmy ięzyki świeżo zawsze mieli o pogańskich zamysłach. *Tward. Wład.* 65. Zasiągnąwszy ięzyka, że wiatry oyca mego w Sycyliyskie zapędziły strony, postanowiłem tam popłynąć. *Tr. Tel.* 9. – Osobliwie zaś rozumie się: poimaniec z nieprzyiacielskiéy strony, od którego się wywiadywać można, **ein Gefangener, durch den man Auskunft erhalten kann.** Konne roty wysłał dla ięzyka, aby o zamysłach nieprzyiacielskich mógł wiedzieć. *Warg. Cez.* 216. Do hetmana ięzyk przywiedziony, Skoro w namiecie dla pytania stawa, O wszystkim słuszną

relacyą dawa. *Jabł. Buk. N.* 2 *b.* Te mi nowiny ięzycy powiedzieli, że się okopuią Turcy. *Jabł. Buk. O* 3 *b.* Na tych czatach dostał czterech chorągwi i ięzyków żywych pięciu, od ktorych wiadomości zasięże o następuiącym nieprzyiacielu. *Iward. W. D.* 83. Piecinigowie, usłyszawszy wieść od Ruskich ięzyków, iakoby się na nich Swentosław przybliżał, odciągnęli od Kiiowa. *Stryik.* 121. Chcąc mieć iaką wiadomość o nieprzyiacielu, kazał się starać rotmistrzowi o ięzyk. Dostawszy więźniow rotmistrz, wrócił się. *Papr. Ryc.* 340. – *Fig.* Szli mędrcy, miasto ięzyka Maiąc gwiazdę przewodnika. *Groch. W.* 60. t. i. miasto uwiadomiciela, prowadziciela. – §. 2) mowa, którą się narod od narodu różni, die Sprache einer Nation; *Sr.* 2. rеj, sprocha; *Sr.* 1. vazĕk, rieci, rejь; *Vd.* jesik, govor, shpraha, sreka, besseda). My Polacy, iako i inne Słowiańskiego ięzyka ludzie, mowę swą z Greckiego ięzyka mamy wziętą; tego się dowiecie od każdego Polaka, który ieno Grecki ięzyk rozumie. *Orzech. Qu.* 112. Nasz ięzyk nie iest sam w sobie stary, ale urodził się niebardzo dawno z Słowiańskiego. Albowiem wszystkie te ięzyki Polski, Czeski, Ruski, Charwacki, Bośnieński, Serbski, Racki, Bulgarski i inne, były piérwey ieden ięzyk, iako i ieden narod Słowiański. Z tego tedy narodu, kiedy iedni tam, drudzy sam siedliska swe przenieśli, przyszło i to, iż z iednego ięzyka wiele się ich urodziło różnych. *Gorn. Dw.* 46. Nieżywe ięzyki, todte Sprachen, są, albo tylko nieżywe, nie maiące iuż własnego kraiu, przecięż z pism uczone, iak Łaciński; albo wcale umarłe, iak Gotski. *Kluk Zw.* 1, 59. Uznana teraz powszechnie ięzyków, iak zowią, nieżyiących potrzeba. *Mon.* 65, 231 Częstokroć na nasz ięzyk płocho narzekamy, iest to skarb bardzo wielki; ale go nie znamy. *Dmoch. Szt. R.* 17. *Theol.* Dar ięzyków, gdy kto z informacyi bożéy cudzemi ięzykami, nie uczywszy się ich, mowi. *Birk. Dom.* 46., *Cro.* jezikoznanztvo *philologia.* – *Fig.* Każda namiętność swego używa ięzyka. *Dmoch. Szt. R.* 53. t. i. swego sposobu mówienia, jede Leidenſchaft hat ihre eigene Sprache. Nie miłuymy słowem tylko, albo ięzykiem, ale skutkiem i prawdziwie. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 18. mową, tak że się na gadaniu kończy). – *b) ięzyk, s naród, ein Volk; *Ec.* ѣзы́къ, плеия, родъ *Gr.* ἔθνος *gens, natio.* языческій pogański). Patrzmy na królestwa wschodnie, patrzmy i na ięzyki one królestw Słowiańskich, w iakiéy zgubie i niewoli siedzą! *Skarg. Kaz.* 345. Nie wdawał się z niewiernemi i pogany i obcego ięzyka ludźmi. *Skarg. Dz.* 875. Zakon Maltański składa się z siedmiu narodów, które nazywaią ięzykami. *Wyrw. Geogr.* 200. die ſieben Zungen des Maltheſer-Ordens. – §. od podobieństwa kształtu: a) ięzyk, z klin ziemi w morze wychodzący, die Erdzunge, Landzunge; *Ross.* перешéекъ. Sycylia trzema ięzykami ku morzu wychodzi, to iest trzema klinami długiemi. *Otw. Ow.* 542. – §. ięzyk, ryba w Dnieprze, ięzyczasta ryba, z czarnego morza przychodnia, podłużna, płaska, *pleuronectes linguatula Linn.* der Zungenfiſch, die Zunge, *Kluk Zw.* 3, 168., *Boter* 22. – §. *Botan.* psie ięzyki *ob.* ięzyczki. Psi ięzyk *ob.* Ostrzeń – Wołowy ięzyk *ob.* Miodunka. – Ieleni ięzyk *ob.* ieleni. *IĘZYKOBOLENIE, – ia, *n.*; *Ec.* ѣзыкоболѣе, ѣзыковрѣдѣе, ѣзычная болѣзнь, *Gr.* γλωσσαλγια, Zungenſchmerzen.

*IĘZYKOOGNIOKSZTAŁTY, – a, – e, kształt ogniſtego ięzyka maiący, iak płomyki na głowach apostołów w dzień Świąteczny, feuerzungengeſtaltet; *Ec.* языкоогнеобразный, *Gr.* γλωσσοπυρσόμορφος *linguiformis.* IĘZYKOWATY, – a, – e, IĘZYKOWATO *adv.*, na kształt ięzyka, zungenförmig. Ku południowi każdy ląd kończy się ięzykowato. *Stas. Buff.* 149., *Rs.* языкообразный. IĘZYKOWY, – a, – e, ięzyczny, od ięzyka, Zungen-. Kość ięzykowa. *Krup.* 2, 339. Nerwy ięzykowe, ięzykiem ruchaiące. *Krup.* 3, 181. Duch święty przybył w ogniowych dziwnych *kształciech ięzykowych. *Groch. W.* 82. Obmowisko ięzykowe. 1 *Leop. Job.* 5, 21. Smierć i żywot w ięzykowéy mocy. *Ib. Prov.* 18, 21.

Pochodz. *dwuięzyczny.*

IEŻYNA, – y, ż. (*Etym.* ież, cf. ostrężyny), *Rubus fruticosus Linn.* gatunek maliny; iagodami téy krzewiny wina farbuią. *Kluk Dykc.* 3, 29. die Brombeere, der Brombeerſtrauch; *Sla.* kupinje; *Vd.* ſtroshnika, ſtroshenza, ottroshenza; *Cro.* rubida; *Bs.* kupinna, draccja; *Rs.* ежевика (*Rg.* jezina = chudość, schnienie). Chróst, ciernie i ieżyny gęste. *Gęb. Hym.* 317. Ieżyną i ciernie zarosłe pola. *Tr. Tel.* 244. Ieżyny, iagody, owoc, *Bs.* kupignaccja, Brombeeren. Weźmiy ieżyn iagod czyście nźrzałych, a niezgniłych, .. *Sienn.* 482. Chcesz-li mieć ocet bardzo ostry, weźmiy ostężyn albo ieżyn, które po polu rosną. *Crese.* 362. Ta orzechy przynosi, ta słodkie maliny, Ta dożrzałe poziomki ta czarne ieżyny. *Zbil. Zyw. B.* 2. – §. Drzewna ieżyna, morwa. *Sienn.* 104. die Maulbeere. IEŻYNKA, – i, ż., *rubus caesius Linn.* mniéyszy od ieżyny krzew, iagody nosi błękitne, rośnie w zaroślach i na trzebieżach. *Jundz.* 271. die Traubenbeere, kriechende Brombeerſtaude. IEŻYNOWY, – a, – e, od ieżyny, Brombeer-. Ieżynowe iagody, *mora rubi. Sleszk. Ped.* 412. Z ieżynowego prącia kosze pleść. *Otw. Wirg.* 386. Kierz ieżynowy. *Kion. Il. D.* 1 *b.*, *Sla.* kupinjak. IEŻYSTY, – a, – e, strożący, stérczący, szorstki, in die Höhe ſträubend, empor ſtehend. Otaczały go w koło Serafy ognide, Podnosząc świetne herby i dzidy ieżyste. *Przyb. Milt.* 52. Ow lew z ieżystą grzywą. *Przyb. Ab.* 47. Włosy nam na głowach z wylęknienia ieżysto powstały. *Przyb. Luz.* 155., *Rs.* ежевата szorstki, krnąbrny).

*IFLANTY *ob.* Inflanty.

I G.

IGIEŁKA, – i, ż., *demin. nom.* Igła, *Bh.* gehlička; *Slo.* ihelka, ihlica; *Sr.* 1. pohliczka; *Vd.* jigliza; *Rg.* ighlizza; *Crn.* jegliza; *Cro.* iglicza; *Bs.* ighliça; *Rs. et Ec.* иглка, иглочка; ein Nähnadelchen, eine kleine Nähnadel. Publiczną kieruie całość raczéy, niżeli nikczemną igiełkę. *Leszcz. Claes.* 27. – Igiełka magnesowa, strzałka magnesem natarta. *Solſt. Geom.* 1. IGIELNICA, – y, ż., IGIEŁNIK, – a, *m.*, IGIELNICZEK, – czka, *m.*, IGIELNICZKA, – i, ż. *zdrbn.*, *Bh.* gehelnik, gehelniček; *Vd.* jiglauniza; *Rg.* jegùgliscte; *Rs. et Ec.* иглянникъ; puszka igielna, krubeczka, das Nadelkübchen. Kupił iéy igielniczek, będzie miała w czém śpilki chować. *Teat.* 12, 126. Igielniki toczą się z gruszy, z

trzmieliny. *Kluk Rosl.* 2, 159. – §. Igielnica, ryba, *acus. Chmiel.* 1, 622. der Nadelfiſch, *ob.* Iglica. 2) Igielnik, ktory igły robi. *Petr. Et.* 29. iglarz, der Nadler, *Bh.* gehlář; *Cro.* iglar, *Sla.* iglár; *Vd.* jiglar, jiglizhar, haftlar; *Crn.* afklar; *Rs.* иглольщикъ, булавочникъ; *Ec.* иглодѣлъ. IGIELCZANY, - a, - e, od igielki, von kleinen Nähnadeln. Igielczane końce. *Sien.* 528. IGIELNY, IGLANY, - a, - e, od igły, Nähnadel-, Nadel-; *Bh.* gehelnj, gehlicnj; *Rg.* jegeglni; *Rs* игольный, игольный. Łacniey Linę przeſlec przez igielne ucho. *Rey Apoc.* 88. ucho iglane. *Prot. Jal.* 30., *Bial. Poſt.* 217. das Nadelöhr. Fortka do nieba rowna z dziurką igielną. *Brud. Oſt.* 4. Strzelców miał doświadczonych, którzy, gdy ſtrzelali, Nie w pierścień, ale w ucho igielne trafiali. *Kmit. Spit. A* 4. Zalecić damom igielne roboty. *Mon.* 72, 650. IGŁA, - y, ż., *Bh.* gehla; *Slo.* ihla, gehla, yhla; *Sr.* 1. jehla, yóhwa; *Sr.* 2. gla; *Vd.* jegla, jigla, shivaniza, shivanza; *Crn.* jègla, shivanka, shyvanka; *Cro.* igla, shivanka; *Rag.* ighla; *Bs.* igla, jigla; *Dl.* yagla; *Sla.* igla, shivächka; *Ross.* игла, cf. *Gall.* aiguille, *Gr.* αχή, αχεσρα, *Lat.* acus, *Angls.* egle, *Turc.* Igne. *A. Czart. Mscr.* cf. *Ger.* Igel, Achel, Stachel), narzędzie ſtalne do szycia, die Nahnadel, die Nadel. Za igłą szyć, przed igłą szyć, u krawców i szwaczek, sposób szycia, zszywaiąc materye lub płótna; za igłą szyć, t. j. wracać się z nitką za ścieg; przed igłą szyć, proſto szyć, bez zakładania nitki. *Magier Mſk.* Kto w śpilce odrwił, oddadź mu na igle. *Morszt.* 98. Krawiec igły szukaiąc, za grosz świecy spalił. *Rys. Ad.* 27. cf. Nie waż wiela dla mała, nie ſtoi za to, cf. suknią zaſtawił, koszulę wykupił). Igłębyś iuż nalazł, tak długo szukaiąc. *Cn. Ad.* 323. Rozświeciło się tak, żeby igłę nalazł. *ib.* Takim słowkiem prędzéy się panna obrazi, niż na igle. *Dzwonk. A.* 3. Oſtrożny, iak na igłach bacznie chodzi. *Zab.* 14, 53. cf. na śpilkach, na brzytwach). Iam cię teraz doszła iak po igle. *Morszt.* 73. cf. po nici kłębka). Próżno ſkakać, kiedyście na igle. *Pot. Arg.* 491. na wędce, złowieni). Dam ci dwie symfoniki nowiuténkie, iak z igły zdjęte. *Boh. Kom.* 1, 212., *Vd.* zielunou, kosedain, zhiſtunou, nageluen. To to iak z igły zdjęte dopiero ich ſtadło, Owoż nowość, niedosyt, rozdrażnione chuci *Zabł. Amf.* 5. – Igłą mu w głowie układano. *Cn. Ad.* widłami, z nie doſtaie mu klepki, es rappelt in ſeinem Kopfe. – *Igły do robienia pończoch, droty *Rs.* вязальныя иглы. – b) Igły probierſkie, próbki, są to blaszki małe kruszcowe, obdłużno czworograniaſte, zrobione według rożnego umiarkowania srebra. *Kruml. Chy.* 61. Probiernadeln. Igły chirurgiczne do zszywania ran, bywaią proſte, krzywe, okrągłe, tróykątne, haczkowate etc. *Dykc. Med.* 2. 684. die Nadeln der Wundärzte. Igła do wiązania arteryi ranionéy przy rznięciu kamienia, *acus pro liganda arteria. Czerw. Narz.* 29. Igła do palenia zębów. *ib.* 32. – §. *Botan.* wilcze igły *ob.* żorawie noſki, *Geranium Linn.* Storchſchnabel. *Syr.* 711. IGLANY *ob.* Igielny. IGLARZ, - a, *m.*, co igły robi, igielnik, der Nadler; *Bh.* gehlář; *Sla.* iglár; *Vd.* jiglar, jiglizhar, haftlar; *Crn.* jeglizhar, afklar, *f.* afklarza; *Cro.* iglar; *Rs.* игольщикъ, булавочникъ; *Ec.* иглодѣлъ. Iglarze. *Vol. Leg.* 3, 592. IGLARSKI, - a, - ie, od iglarza, Nadler-. Iglarſkie rzemiesło albo IGLARSTWO, - a, *n.*, die Nadlerey, das Nadlerhandwerk. IGLASTY, - a, - e, do igły podobny. *Mod.* nähnadelförmig, nadelförmig; *Rs.* игольчатый. Ziele to nasienie swoie ma w długich a iakoby w iglaſtych ſtrączkach. *Syr.* 1199. IGLAW, - a, *m.*, mocne miaſto w Morawii, ſtolica cyrkułu. *Dykc. Geogr.* 1, 300. die Stadt Iglau; *Bh.* Gihlawa. IGLAWSKI, - a, - ie, *Bh.* Gihlawſký, *Ger.* Iglauer-. IGLICA, - y, ż., *Bh.* gehlice, gehlička; *Rs.* иглица (*Rg.* ighlizze *lungo*; *le prime penne degl' uccelli.* Ighliccjar *uccello di prime penne*), wielka igła, eine große Nähnadel; śpilka podwoyna do włosów, eine Haarnadel; drót do robienia pończoch, *Rs.* вязальныя иглы, eine Stricknadel. Magnesowa iglica. *Susz. piel.* 2, *F* 4 *b.* die Magnetnadel ſtrzałka). Naczynił iglic miedzianych, któremiby się spinało przykrycie przybytku. *Leop. Exod.* 36, 18. (haczyków. *Bibl. Gd.*), Oehſen. – §. Iglica, naczynie podkopnicze, służące do kucia w ſkale, czyli krotki kończaty kol żelazny. *Jak. Art.* 3, 294. ein Minirpflock. – §. Iglica tkacza, czołnko, das Schiffchen, die Schießſpuhle, der Schütz bey den Webern, narzędzie pospolicie drewniane, na które nawiiaią się nici na wątek, i przerzucone przez podłużną przędzę, rozciągnioną na nawoiach, z nią się mieszaią. *Otw. Ow.* 216. – §. Iglica ryba, *Crn.* bulesh; *esox bellone Linn.* der Hornfiſch, die Meernadel, ma głowę na kształt iglicy; łowią ią na brzegach Bretanii i Normandyi. *Lad. Dyk.* 1, 271., *Sla.* jegulja, *Rg.* jegùglja *anguilla* węgorz). – §. Iglica, *syngnathus*, Nadelfiſch, rodzay gadu pływaiącego, maiący pyſk do wałeczka podobny, ciało ſławowate, wężykowate. *Zool. Nar.* 196.; *Kluk Zw.* 3, 53. – §. Iglica, grzebienica, nasienie ma w długich iglaſtych ſtrączkach. *Syr.* 1199. żórawie noſki. *Sien.* 131. *scandix pecten Linn.* gatunek trzebuli, rośnie między zbożem, ma na ziarnach długie dziuby. *Kluk Dykc.* 3, 57. der Nadelkerbel, Hechelkamm. Iglica Włoſka, od liścia ostrokolącego, zowie się też mysza wiecha, *qu. v. Syr.* 610. *ruscus aculeatus*, ruszczek, mirt dziki, der Mäuſedorn, rośnie w lasach, w gaiach i między płotami. *Dykc. Med.* 2, 682. IGLISTY, - a, - e, pełen igieł, voll Nadeln; *Rs.* иглистый; cf. игловатый śpilkowaty.

IGNACY, - ego, *m.*, IGNAŚ, - ia, *m. zdrbn.*, imię męzkie, u dawnych Zegota. *Dudz.* 17., *Bh.* Hynek; *Rs.* игнатій; Ignatius, ein Mannsname. Ignacy z Loioli, fundator i ociec zebrania Pana Iezusowego. *Wys. Loy.* 3.

*IGRA, - y, ż., krotochwilna zabawka, ein kurzweiliges Spiel, Spielerey, Zeitvertreib (cf. gra); *Sla.*, *Bs.*, *Rg.*, *Cro.* igra; *Vd.* jigra, igra; *Crn.* jegrá; *Rs.* игра *toż znaczy co Polſkie* gra; *Hg.* ugrás z taniec). Po robocie szukamy odpoczynku, igry i ochłody; niechay się rodzice ſtaraią, aby igry dziecinne die Kinderſpiele były uczciwe, niechay sami przy dziecinnych igrach będą. *Modrz. Baz.* 40. Nie urodziliśmy się na igry, albo na krotochwile rozkoszne; ale więcéy ku pracy, a ku sprawom ſtatecznym. *Cresc.* 494. Na arfie taką igrę miał Dawid prorok... *Wrobl.* 72. legomość X. Biſkup obierze ku igrzé tę grę, która się iemu naylepsza będzie widziała. *Gorn. Dw.* 8. Bywały i insze zabawki królewſkie, iako igry na koniach, ciſkanie z koni pilkami.

Gorn. Dz. 47. Zazwyczay w igrze, djabeł oczy wydrze. *Twar.* 22 *b*, 55. Zapowiedziano, aby te igry, które komedyą zowią, czynione nie były, gdyż igra iuż się obróciła w gniew. *Eraz. Jęz. J.* 4 *b*. Przy żadnych igrach komedyach bydź się im nie godziło. *Glicz. Wych. C.* 5. (*ob.* igrzysko). – *§. igra, s gra, das Spiel. Nieuczciwi, którzy się igrą kołtek bawią. *Bud. Cyc.* 79., *Gil. Post.* 185. IGRAĆ, – ał, – a, *intrans. ndk.*, IGRYWAĆ, – ał, – a. *czstl.*, krotochwilnie się bawić (cf. grać), Kurzweil treiben, ſpielen, tändeln; *Vd.* jigrati, igrati, zhazhlati, shpilati; *Crn.* jegrâm; *Cro.* igratisze (igrati s grać muzycznie); *Bs.* igratti s grać; *Rg.* igratti, vzigratti, igrattise; *Sla.* igratise (igrati s tańcować, *Hg.* ugrom; *Rs.* играть, игрывать s grać). Dzieciom trzeba pozwolić igrać, po domu biegać; bo takie igrzyska pomocne są do zdrowia i chyżości. *Petr. Ek.* 94., *Bh.* dečkowati, párat ſe. Psy igraią *Vd.* pesi se gulijo. – Igrać iak cielęta *Vd.* teleshiti, teletuvati). Igra na łące bydełko zielonéy. *Lib. Hor.* 78. Igraiący *Bh.* hrawý; *Vd.* jigrashen, igrashki, jigraun). Kot tak długo z szczurkiem igra, aż mu się uprzykrzy. *Przyb. Orl.* 189. Swiszcz igrywaiąc, głos wydaie iak szczenięta. *Zab.* 12, 187. Igrając co robić, żartuiąc, *ob.* na iednéy nodze, *Ec.* игрушкою, игрáмелно. Smiały się łąki, kwiaty, lasy, doły, wały, Przy pieniu skocznym Dafny zalotnie igrały. *Zab.* 8, 307. *Nar.* Sliczne iéy oczy promieniem miłości igrały. *Pasz. Fid.* 67. (błyskały). Niechay nie igra z szczęściem, kto ma w domu swóy chleb. *Klon. Fl. C* 3. niech nie żartuie z nim). Bóy krwawy z gardłem igra. *Birk. Kaw. Malt. C.* 3. Bóg z ludźmi w żadnéy obietnicy nie igrał słowy. *Farnob.* 28. Przegra kto, wygra, Z torbą lub z trzosem, Los z nami igra, Igraymy z losem. *Kras. Liſt.* 2, 127. Igrać przed potkaniem, *proludere. Cn. Th.* harcować, ſcharmuziren, den Tanz anfangen vor dem Kampfe. – *§. Pochlebuy synowi swemu, a uczyni się boiaźliwym, *zjgrawszy się z nim, a zasmuci cię. 1 *Leop. Syr.* 30, 9. żartuy z nim). W tym *księżycu z pannami się dobrze *wzjgrawać. *Spicz.* 196 Będzie się igrało dzieciątko nad dziurą śmiiową. 3 *Leop. Jes.* 11, 8. – *§. *Transitiv.* Co więc dziecię z młodu igra, na starość się ktemu miewa. *Biel. Sw.* 150. IGRANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Kurzweilen, Spielen, Tändeln. Kot czyni igranie z szczurkiem. *P. Kchan Orl.* 1, 89. igraszkę, igrę). Zwyczaynie się ku gniewu igranie pomyka. *Pot. Jow.* 23. – IGRACZ, – a, *m.*, krotochwilnik, ein Kurzweiler, Tändler, der gerne ſpielt und tändelt; *Sor.* 1. zhracz; *Vd.* jigrazh, jigrauz. jigraz, apilar; *Crn.* jigrez, jegravz s gracz); *Cro.* igrach, igrash; *Rg.* igrâc, igralaz, igraz, igarz; *Bs.* igraç, igrallaç (*Sla.* igrács s tanecznik; *Ec.* игрáмель. игрецъ. Igracza nie widziałem większego. *Tr.* – Igracz teatralny, s aktor. *Tr.* der Acteur. *w rodz. żeńſk.* IGRACZKA, która igra, die Spielerinn, Tändlerinn, Kurzweilerinn; *Sr.* 1. zhracjowa; *Vd* jigraniza, jigrauka; *Bs.* igraciça; *Rg.* igraliza. IGRACZKA, IGRASZKA, – i, ż., IGRZYSKO, – a, *n.*, igra, zabawczka, krotochwilka, Zeitvertreib, Kurzweil, Spiel, Tändeley; *Bh.* hračka, hříčka, parabio, tjtérky; *Vd* jigrazha, kilakala, zhazharia; *Crn.* jegrâzha; *Rs.* игорка, игóрочка, игрýшка, игрушечка łątka); *Ec.* игрáлище, русалïе. Z ślepą miłością igrzyska się dzieią. *Przyb. Luz.* 159. Igraszki i śmiechy. *N. Pam.* 9, 362. Staliśmy się zhańbieni, sąsiadom na igrzysko i na pośmiewisko. 1 *Leop. Ps.* 78, 4. Człowiek boże igrzysko, *dii homines ut pilam habent. Rys. Ad.* 4. Wiesz, iakie ci potym igrzyska wyprawował, iak wiele przeciw tobie knował. *Pilch. Sen. liſt.* 321, figlów, psich sztuk). Nie nadała się wilkom Polska wełna, Czochrać się bowiem trzeba nie z igraszką. *Jabł. Buk. J.* 4. nie żartem). – Igrzyska męzkie rozmaite, gonitwa, zapaśki, szermierska, *ludi, spectacula. Cn. Th., Ross.* игрище wielka gra), öffentliche Spiele, Schauſpiele, Wettrennen ꝛc. Młodź tam nie w cytry i w lutnie dzwoni po bruku, Ale z młodu zwyczai zaraz się do łuku, I woyskowych igraszek. *Tward. Wład.* 216. Igrzyska Emir cały tydzień doma stroił. *Warg. Radz.* 173. U Rzymian między innemi igrzyskami, nayprzedniéysze były igrzyska szermierskie. *Nag. Cyc. pr.* 21. Ieden Rzymianin bogaty Sławne igrzysko był sprawił. *Kniaź. Poez.* 3, 106. Igrzysk sprawca, rządca, sędzia, płayca, *Munerarius. Cn. Th.* Igrzysk miéysce, *Rg.* igrischte; *Crn.* jegrishe; *Vd.* jigrishe, jigralishe; *Ec.* игрáлище. cf. dziwowisko. gonitwa der Schauſpielplatz, wo die Spiele gehalten wurden. – §. *Fig.* Wciągnąwszy Woiewoda do Rusi, iak nayostróżniéy postępował, wiedząc, iż z chytrym nieprzyiacielem igrzysko zaczął. *Strvik.* 292. mit was für einem ſchlauen Feinde er das Spiel (den Tanz) angefangen hätte. Smiał się Mars na te igraszki i wzaiemne gony. *Jabł. Buk. N* 2 *b*. cf. taniec Tatarski). *IGRASZKARZ, – a, *m.*, robiący lub przedaiący igraszki, łątkarz *Rs.* игрúшечный. IGRZYSKOWY, – a, – e, od igrzysk, Schauſpiels, Spiels; *Ec.* игрáлищный. *IGRZYWY, – a, – e, igrać lubiący, gern ſpielend, tändelnd; *Rs.* игривый swawolny (*Rs.* игрáльный, *Ec.* игрáмельный *lusorius* gierny, grawalny).

*Ji, s j, s gi; zamiast *go, lego, accus. pronom.* On; n. p. *W. Exod.* 37, 11., *Sekluc. wszędzie. cf.* gi, ihn.

JJ *abbrewiacya*, n. p. JJOO. s Iaśnie Oświeceni. JJ. W. W. s Iaśnie Wielmożni. cf. *J. abbrew.*

*IIEM *ob.* ieść, iem.

IKRA, – y, ż., *Bh.* gikry; *Sr.* 2. jerk, nerck, nerch; *Vd.* ikra, ribje jaize; *Crn.* ikra, ykre (2. *glandula* gruczoł); *Cro.* ikre, jaycza ribja, *barb.* ikre, ikaraa; *Bsn.* ikre, jaja od ribbe; *Sla.* ikre; *Rs.* икра (2, kawiar, 3. łytka; *Ec.* крà или икра ледянáя на водѣ kra *cruſta*; cf. *Gr.* ἰχώρ); iaia rybie. *Zool. Nar.* 75. der Rogen der Fiſche, der Fiſchrogen. – §. łytka. *Tr.* die Wade; *Hung.* ikra; *Ross.* икра. IKRÁSTY, IKRNY, IKRZNY, – a, – e, ikrę w sobie maiący, Rogens, Rogen habend; *Bh.* gikrnatý; *Crn.* ikraſt, ikren, ykraſt, ykrat, ykrên (2. gruczołowaty); *Vd.* ikraſt, ikren; *Cro.* ikraszt, *Hg.* ikrás *glandulosus*); *Rs.* икри́стый, икря́ный. Karpie, trzy ikrne, a mleczno dwa, należą do sadzenia. *Zaw. Gosp.* Mléczna ryba iest samcem, a ikrzna samicą. *Haur Sk.* 143. IKRORODNY, – a, – e, ikrzny, Rogen erzeugend. ikrorodna ryba, *ouipara. Cn. Th.*, *Ec.* икрородный. IKRZAK, – a, *m.*, ikrna ryba, der Rogner; *Bh.* gikrnać (*Rs.* икряникъ kawiarnik, co kawiar robi). U samic ryb, abo z ikrzaków leży w po-

dłuż brzucha ſk piona ikra. *Kluk Zw.* 3, 84. *oppos.* mleczak. IKRZYĆ się, - ył się, - y się; *zaimk. ndk.*, o *rybach* trzeć się. *Wlod.* von den Fiſchen ſtreifen; *Rs.* икрились. *Fig.* ikrzyć się, = wydawać się na co, trawić się, cf. wyikrzyć się zikrzyć się, ſich ausſreuteln, ſich ausgeben. IKRZYCA, - y, ż., *albo* IKRZYSTY kamień, *oolithus*, der Rogenſtein, kamień wapnisty, z wielu okrągłych ziarek spoiony, nakształt ikry rybiey albo ziarek grochu. Było kiedyś mniemanie, że to ikra zkamieniała. *Kluk Kop.* 2, 94.

IL.

IŁ, - u, *m.*, *Bh.* gil; *Slo.* g'lug, lepka zemè; *Sr.* 1. tẽmeno, tonidwo; *Crn.* ilu, ilovza, jilu, jilovza; *Vd.* jiou, glina, glen, ilouza, let, berna; *Cro.* ilovàcha; *Dl.* gnilla; *Rs.* рухлядь (илъ ozlam, cf. *Gr.* ἴλυς, ἀργίλος, cf. *Lat.* uligo, cf. wilgi, wilgoć), *argilla pinguis*, der Letten, rodzay gliny naytłuściéyszéy. *Kluk Kop.* 1, 252. Z rodzaiów morſkich obszerne opoki kréty, marmuru, iłu i wapiennych kamieni powſtały. *Stas. Buff.* 148. *marnè*, der Märgel. - Odmieniaią się iako ił, gdy go pieczętnią. *Budn. Joż.* 38, 14. (glina. *Bibl. Gd.* wie Leimen. Luth.). Tam łzy mych braci znaydziecie, I krew ich zmieszaną z iłem. *Karp.* 1, 113., *ob.* iłowaty).

IŁE *adv.* iak wiele, ſo viel, wie viel; *Bh.* gelikoż, kolik; *Slo.* kolko (*Sr.* 1. jeliſo ieśli); *Sr.* 1. wotalwele, wokalwele; *Crn.* kolkajn, kolku, kulkajn; *Vd.* koliku; *Cro.* kuliko, koliko; *Rg.* koli; *Bs. et Sla.* koliko; *Rs.* кóль, колúко, сколь, сколько; *Ec.* кóль, колми, елúко, елúжды. Powiadamy to, *ilechmy doświadczeniem doszli. Ząbk. Mł.* ileśmy). Ile pamiętam. Ile baczę. Ile rozumiem. Ile ze mnie ieſt. *Cn. Th.* ſo viel von mir abhängt. Wszyſtko, ile możności czynić będę. *Teatr* 7, 8. Dał mi, ile mogł. Ile ma mocy robi. - §. Ile - tyle, = iak wiele, - tak wiele, wie viel, - ſo viel; ſo viel - als; *Rg.* koliko toliko; *Ross.* поелúку. Ile włosów na głowie, tyle utrapienia. *Gemm.* 117. Ieſt to na tuzie czerwiennym pisano: ile głów, tyle sposobów myślenia. *Kras. Mysz.* 71., *Vd.* koliker ludi, toliku zhudi, ſo viel Köpfe ſo viel Sinnen. *Sla. Prov.* koliko talirah, toliko priatéljah = ile talerzy, tyle przyiaciół). Szczęśliwy, komu bóg łaſkawy z nieba Dał tyle, ile do życia mu trzeba. *Hor.* 2, 117. *Min.* - b) pytaiąc: iak wiele? wie viel? Ileż ich tam ieſt? - §. ile, = z któréy miary, = iak wiele należy, *Vd.* takudelezh, natelku, dotle, do tiſteh dob, inſofern, inſoweit, inwieweit. Ludziom nie ieſt miły grzech, ile grzechem ieſt. *Zach. Kaz.* 1, 201. Kryſtus iednym będąc, nigdy się nie dwoi, aby miał tak uczyć, to czynię ile człowiek, a owo ile bóg. *Hiſt.* 586. Ile duch w niebo wſtępuię, Ilem trup ziemi pilnuię. *Dar. Lot.* 2. Do tego ieſt obowiązan z dwoiakiéy przyczyny, ile ieſt człowiekiem, potym, ile ieſt chrześcianinem. *Bols. Niedz.* 1, 395. b) iako, als, *qua.* Ile ociec, ſtaram się iak naylepsze dadź wychowanie dzieciom moim; ile obywatel, podatki daię; ile maiętny, uboższych wspieram. *Kras. Hiſt.* 99. - §. ile, zwłaszcza, *Cro.* pokehdob, na tuliko da, zumal. Odludność mu milsza była, niżeli życie między ludźmi, ile

dworſkiemi. *Skarg. Zyw.* 2, 349. Postanowiłem nocować u niego, ile że mnie był o to prosił. *Kras. Pod.* 2, 42. - §. ile tyle, = małoli wieleli, ilekolwiek, es ſo viel oder wenig. Wszakże, ile tyle żył, ktory rzeczy wielkie Zyiąc czynił, dosyć żył, przetrwa wieki wszelkie. *Gaw. Siel.* 27. Nade wszyſtko uważać to sobie, Że ileż tyleż żywszy leżeć w grobie. *Bratk. R* 2. Z tego liſtu nadzieie ile tyle chwyci. *Pot. Arg.* 350 iako tako, ſo ſo. ILEKOLWIEK *adv.*, *Bh.* kolikkoli, o liczbie, *quotquot. Cn. Th.* ſo viel nur, ſo viel oder wenig auch immer. - §. o wielkości, *quantumcunque*, ſo groß oder klein auch immer. ILEKROĆ *adv.*, *Bh.* kolikrát; *Slo.* kolkokrat, kolkorazi; *Vd.* telkaibarti, telkukrat, *Eccl.* колькрáты, елúжды, елúкожды, колúжды; pytaiąc i niepytaiąc: iak wiele razy, wie vielmal? als Frage. - ohne Frage: ſo oft als. Ilekroć na dzień iada? - Ilekroć się na świat ukażę, tylekroć się w czym nakażę. *Cn. Ad.* 323. ILEKROĆKOLWIEK *adverb.*, *quotiescunque. Cn. Th.* ſo oft auch nur immer; ſo häufig oder ſparſam als auch immer. ILEKROTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Ec.* колúкогýдный, сколькрáтный, wie vielmalig. ILI, ILKI, - a, - ie, *Sr.* 1. kelli, kak mnohoteré; *Bh.* kolikż, kolikatż, kolikerż; *Rg.* kolik, kolicjak; *Bs.* kolicjak; *Cro.* kolichyàk, kolih, kulik; *Rs.* скóлькій; *Ec.* елúкій, колúкій (*Sla.* ili = czyli *ob.* li), iak wielki, pytaiąc i nie pytaiąc, wie groß? Oto ilić ogień, nay-większy las wypalił! z *Leop. Jak.* 3, 5. iak wielki ogień!) - ohne Frage: ſo groß als. Z szeroko rozpadłey ziemi wypadł nagle Achilles tyli, ili gdy był żyw, zwykł bywać. *Otw. Ow.* 526. ILI TYLI = ILKIKOLWIEK, Ilkakolwiek, Ilkiekolwiek *quantuslubet*, iakikolwiek, co do wielkości, ſo groß, ſo klein, ſo häufig, ſo ſparſam als auch nur immer. Ia acz ili tyli ſtanem, rozumem niższy od Lucyla, przecięż . . . *Zab.* 10, 336 *Jézyk.* cf. Iluczki. (*ś.* ILIA *ob.* Eliasz. ILISTY *ob.* Iłowaty). ILKOŚĆ, - ści, ż., wielkość albo małość czego, miara wielkości, małości. *Cn. Th.* die relative Größe oder Menge. Ilkość rzetelna, własna, die poſitive Größe, nierzetelna, cudza, die negative Größe. *Reg. Dol.* 1, 166., *Uſtrz. Alg.* 3., *Krup.* 5, 290., *Zrn. Pſt.* 3, 86 *b.* Łamane ilkości czyli frakcye. *Uſtr. Alg.* 49. - §. Ilkość słów, *quantitas*, to ieſt przyzwoite syllab przeciągnienie albo ſkrócenie. *Alecz.* 79., *ob.* Iloczas.

ILKUSZ *ob.* Oikusz.

ILLACYA, - yi, ż., słowna do sądu prośba. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 48. wniesienie do sądu. *Oſſal. Wyr.* das Einkommen, Anbringen bey Gericht.

ILM, - u, *m.*, ILMA, - y, ż., wiąz, die (Ilme) Ulme, der Ulmbaum. *Cn. Th.* 1241., *Ursin.* ILMICZKA, - i, ż., ILMOWNA, - y, ż., kozia broda, ziele, *spiraea ulmaria Linn.* Geißbart, Johanniswendel. *Syr.* 1487. ILMINA, - y, ż., drzewo więzowe, Ulmenholz. Nabierze cieśla ilminy, dębiny, i obierze co naylepszych drzew z lasa. *Radz. Jes.* 44, 13.

ILOCZAS, - u, *m*, *Gram.* wyraz nowy, *quantitas*, = długość czasu, który się łoży na wymówienie zgłoski iakiey. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 3. das Sylbenmaß, die Sylbenlänge. *ob.* ilkość słów. (*ILOP *ob.* Iulep). ILORAKI, - a, - ie, - o *adv.*, ilu gatunków, von wie vielerley Art: *Eccl.* колúкогýдо, колúкократúно, колúкожды.

ROSSYJSK. ILORAKOŚĆ, - ści, ż., ilość gatunków die Vielerleyheit, Mannigfaltigkeit. ILOŚĆ, - ści, ż., ilkość, iakość względem liczności, wielkości, *Sło.* kolkotność; *Bs.* kolikòit, kolicina; *Rg.* kolikós, kolicina; *Cro.* kulikócha, kulikòszt; *Ec.* кличество. die Beſchaffenheit in Rückſicht der Menge oder Gröſſe, die Quantität. Ilością zowie się wszyſtko, cokolwiek daie się zwiększyć lub zmnieyszyć. Rozległość, przeciąg, waga etc. są ilości. *Jak. Mat.* 1, 1. *quantitas.* Mnogość wynikaiąca z miąższości ciała przez szybkość, nazywa się ilością ruchu tego ciała. *Jak. Mat.* 3, 233. Są takie ilości, *quantitates*, które dokładnie w liczbach wyrażone bydź niemogą. *Geom. Nar.* 1, 100. cf. niespolmierny).

ILOWATY, °GIŁOWATY, ILISTY, - a, - e, od iłu, rędziany, Letten-, lettenartig, lehmig. *Bh.* giłowaty; *Sr.* 1. temenovité; *Cro.* ilovachàszt; *Dl.* guillaszt; *Crn.* ilovnaſt, ilòvnat, ilovzhaſt; *Vd.* glinaſt, iven, jiun, jiunaſt, ilouzhen, ilounaſt, ilouzhaſt; *Ec.* глинистый, глиновáтый, бренчистый; *Rs.* рухлядóвый. Glinę ilowatą mieli miasto wapna, *Radz. Genes.* 11, 3. *Bibl. Gd. id.* Te rzeczy dał ulać w równi u Iordana na °giłowatéy ziemi. *Radz. Reg.* 7, 46. iłowata ziemia *glis. Mącz.* rędzina). °Nieiełity srebrny zdróy prześlicznéy wody. *Zebr. Ow* 67. niekalny). Iłowatym się ſtać, ILOWACIEC *niiak. ndk.* lettig werden, leimig ſeyn. Tłuścieie ziemia, iłowacieie, *gliscit. Daryp. Z.* 4 *b. Sr.* 1. żebeluſo. ILOWIZNA, - y, ż., ziemia iliſta. Lettenerde, Leimerde. *Bh.* giłowatina. Rękami i nogami iezioro mieszaią, °Iełowizny ruszaiąc ode dna samego. *Zebr. Ow.* 148. *mollem limum*). ILOWATOSC, - ści, ż. iłu oblitość, die Lettigkeit, Leimigkeit. *Rs.* глиновáтость, zalamowatość. ILOWY, - a, - e, od iłu, z iłu, Letten-, *Crn.* ilove, ilovn; *Ec.* глиновый.

ILUCZKI, - a, - io, iak naymnieyszy, ganz klein, winzig. - §., pytaiąc: iak maluchny? wie klein?

ILUKSZTA, - y, ILUKSZT, - a, *m.*, miasto Semigalii, ozdobne zamkiem. *Dyk. Geogr.* 1, 301. eine Stadt in Semgallen.

ILUMINACYA, - yi, ż., objaśnienie światłem, die Illumination. *Crn.* svetlhàva. ILUMINOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, objaśniać ogniami, światłem, beleuchten, illuminiren. - §., objaśniać farbami, kolorami, mit Farben illuminiren. Po skończonym rysowaniu mappa illuminuie się. *Leſk. Miern.* 115. ILUMINISTA, - y, *m.*, trudniący się iluminowaniem, der Illuminirer. Sposobu tego iluminowania używał nayslawnieyszy illuminiſta, na imię Ewanieliſta. *Sien.* 589.

ILZA, IŁZA, - y, ż., miasto biskupie w Sandomirskim, osiadłe garncarzami. *Dyk. Geogr.* 1, 301. eine Stadt im Sandomiriſchen. - §., Rosciek sprężyſty zamknięty wewnątrz iłzy *fusée*, rozszerza się z szybkością proporcyonalną sile sprężystości. *Jak. Mat.* 4, 98. IŁZECKI, - a, - ie, z miasta Iłzy, von Ilſa. Złote wieki minęły, a ledwo Gliniany nam daiś został, i to nie Iłżecki. *Opal. Sat.* - *Placide pultas, metuis credo, ne fores Samiae sint, Plaut.*, Iłżeckie drzwi podobno, *noſtro more. Cn. Th.* 288. gliniane, słabe.

I M.

1) IM *Dativ. Plur. Pronom.* On. °2) w dawnych pismach *Instrumental. Sing.* zamiast *nim.* °3) im *adverb.* zamiast *nim Adverb.*, » póki nie, bis, als bis. Niech poczeka, im przyidę, *Tr.*, poki nie przyidę. - Nie odchodź, im się wrócę.

4) IM *Adverb.*, z następuiącym *tym, cum Comparat. Adverbii* albo *Adiectiui*; *Vd.* koliker, koliku; *Ec.* колико. je - deſto. Im wyżéy kogo szczęście postawiło, tym słabiéy stoi. *Gorn. Sen.* 463. Im większa wieża, tym ciężéy upadnie. *Petr. Hor.* 2, *A* 4 *b.* Im kto na wyższym mieyscu siedzi, tym bliższy do upadku bywa. *Skarg. Zyw.* 2, 25. Im czego bardziey zakazuią, tym bardziey tego pragną. *Gemm.* 118. je mehr - deſto mehr. Im bardziéy kto śkła szanuie, tym ie więc rychléy zepsuie. *Cn. Ad.* 324. Im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziey ogon wznosi. *ib.* Im daley w las, tym więcey drzew. *Gemm.* 118. Rzéczka, im zrzódła bliższa, tym iaśnieyszą ma wodę. *Skarg. Zyw.* 2, 249. Im większą miał w rozumie i naukach sławę, tym się za niższego na sercu miał. *Skarg. Zyw.* 1, 295. Brzemię im między więcey bywa rozdzielone, tym łacniéy bywa znoszone. *Herb. Stat.* 343. Im był słabszy i chorszy, i bardziey sam bez pomocy, tym się zdało, że był mocnieyszy. *Wyc. Loy.* 68. Im kot ſtarszy, tym ogon twardszy. *Cn. Ad.* 324. Im kto głupszy, tym śmielszy, a im mędrszy, tym boiaźliwszy. *ib.* Im prędzey, tym lepiey. *Gemm.* 119. je eher, je lieber. Im daley, tym gorzey *ob.* Co daley, to gorzey, je länger, je ärger.

IMAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, IMOWAĆ, - al, - uie, *czstl. et ndk.*, (*Etym.* iąć *qu. v.* - *Bh.* gimati, *Sr.* 1. jimaći, ijmaći; jaći; *Crn.* jemâti, jémlem z brać; *Vd.* jemem z zaczynam); *Cro.* jemati; jemlyem, prijemlyem z brać, przyimować (*diſtg.* imeti z mieć); *Rg.* imatti (jematti *vindemiam facere*); *Bs.* jamiti, vzeti, òdniti; (jemati *vindemio*; *Ec.* имáти, емлю, взимáю, емствовати cf. *lat.* emo, emtum, cf. *Gr.* πρίαμαι, cf. *Lat.* sumo cf. *Hebr.* שים sum; *Sla.* uzimam z wezmę). łapać, chwytać, poymować, greifen, faſſen, fangen, gefangen nehmen. Zrzebiec ma bydź imowan dnia chłodnego, gdyż w dzień ciepły łatwieyby się mógł zbeſtwić, albo zpłoszyć niezwykłym imowaniem. *Cresc.* 518. Zrzebiec dopiero po trzecim roku ma bydź imowan i objeżdżan; a od czasu iego imowania ma mu bydź dawana tylko sama tłucza przez dziesięć dni. *ib.* Imaycie nam liszki, które nam winnicę paią. *Budn. Cant.* 2, 15. (połapaycie. *Bibl. Gd.*) Ryby imować: *Cresc.* 612. t. i. łowić). Iak ryby wędą imuią, a ptaki sidłem łowią, tak też w zły czas imani bywaią ludzie. 1 *Leop. Ec.* 9, 12. Szli za nieprzyiacielem, bili, °gimali (imali); °pogimawszy hetmana, przysłali go królowi. *Papr. Gn.* 1185 *et* 1192. Zewsząd ogarnion, gdy próżno dotrzymał placu, dopiero da się imać. *Tward. Wład.* 60. W tym zamku trzyma więźniów, które ima. *P Kchan. Orl.* 1, 86. Łotr imowan był. *Ezop.* 118. Ludzie biegnąc do ognia, złodzieia zimali. *Budn. Apopht.* 143. t. i. złapali; *Dokon*). Kiedy złodzieia imuią. *Sax. Porz.* 118. - °§., O duszy, o grzeszney, sam bóg *pieczą* °*ima*, djablu ią °*odeyma*, a gdzie sam przebywa, tam ią ksobie °*przyima. Bielsk. Kr.* 19. z *Bogarodz.*; sam się pieczy o niey podeymuie, er nimmt die Sorge auf ſich. IMAĆ się, IMOWAĆ się *Recipr.* 1) czego, z chwytać się czego, uymować się czego, etwas ergreifen, *phys. et mor.* Roszczka się winna tyki ima. *Groch. W.* 342. Imać się

słupa. *Cn. Th.* Ima się czego ogień. *ib.* Ima się go łakomstwo. *ib.* Odstąp od złego, cnoty się *im. *Zygr. Con.* 296. Co sięgamy o tym przykładów dawnych, a nie bliskich, *immy się też bliższych a teraźnieyszych. *Glicz. Wych. C 3 b.* Trudno tego się nie imać, na co człek zaś wady patrzy. *Skarg. Dz.* 854. t. j. nie udawać się za tym, ſich ergreifen, ſich darauf verlegen. Słuchaiąc my mistrza naszego, *immy się nieprzyiaciół naszych miłować. *Sekl.* 22. zaczniymyż). *Intrant ursus venabula*, wchodzą w niedźwiedzio włocznie, to iest, imuią się ich, iako my mowiemy. *Mącz.* die Spieße greifen ein, bringen ein, cf. brać. Imać się czego u kogo, iako swego, wpierać się w co; przywłaszczać sobie, etwas als das Seinige pfänden, ſich eine Sache als die ſeinige anmaaßen, ſie zurückfordern. Kto się czego imui, albo co licuie, musi dowieść samotrzeć, iako mu to ukradzione albo wydarte. *Szczerb. Sax.* 151. Imuie się kto konia, albo innéy rzeczy sobie ukradzioney, ma się iąć urzędownie z dozwoleniem sędziego. Imować się tylko można rzeczy, które w sobie różność maią, iako bydlę, szata; ale gdzie różności niemasz, iak w pieniądzach, tych imować się nie można. *Sax. Porz.* 118. – §., imać się z czym, z wdawać się, ſich mit jemanden einlaſſen. Z innemi grzechy może za pasy chodzić, a wręcz się z niemi bić; ale z cielesnym się grzechem nie imay; z daleka go uyrzawszy uciekay, bo z bliska przegrasz. *Skarg. Zyw.* 2, 412. – §., Imować się za co, z uymować się za co *Cn. Th. Crn.* rinkam). Pan się imie za krzywdę utrapionego. *Ryb. Ps.* 280. ſich um eine Sache annehmen; ſich einer Sache annehmen. IMANIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb. Act.*; *Bh.* gimanj, gjmka; *Sr.* 1. ymano; *Bs.*, *Rg.*, *Cro.*, jematva z winobranie; *Ec.* имѣнїе, имѣніе konstytucya ciała, kompleksya; cf. неимѹщество niedostatek). chwytanie, poimanie, łapanie, das Greifen, Haſchen, Gefangennehmen, Arretiren. Napełniła się cała Polska wzaiemnemi imaniami, i zaboystwami. *Nar. Hſt.* 7, 264. IMANIE się czego z chwytanie się czego, das Ergreifen; wpieranie się w co, przywłaszczanie, das Annaaßen einer Sache, das Zueignen, der Anſpruch. Imanie się ryb wędy, *Rs.* клёвъ, das Anbeißen. IMACZ, – a, *m.*; imaiący się czego, lub kogo; chwytacz; przywłaszczaiący sobie, der Greifer, Ergreifer, der ſich eine Sache anmaßt. *Cn. Th. assertor*, *Vd.* jemauz, jemlovez; (*Bs.* jamać z rękoymia; *Rg. et Dl.* jemać, jemacz *vindemiator*; *Eccl.* емѣцъ, поручка *fideiiussor*; *Ross.* емѣцъ daiący się przekupić.

Pochodz. *pod słowem*: iąć:

IMAGINACYA, – yi, ż., IMAGINATYWA, – y, ż., *Crn.* mislènoſt; *Rg.* râzmniva, muégne); dzielność umysłu, przez którą człowiek stawia sobie w wyobrażeniu rzeczy poięte. *Kras. Zb.* 1, 399. die Einbildungskraft, die Einbildung cf. fantazya, wyobraźnia, malownia). Imaginacya iest moc umysłu naszego, którą widzimy rzeczy nieprzytomne. *Boh. Djab.* 2, 72. Imaginatywa w naturze zwierząt wiele może. *Lub. Roz.* 14. Tak sobie posłuszną uczynił imaginatywę swoię, iż nigdy żadna myśl inasza nie wtrąciła mu się. *Wys. Aloy.* 229. Chciałbym by mowa moia przez imaginatywę zapalała was. *Bals. Niedz.* 1, 367. – §., uroienie, ubrdanie, Einbildung, Chimäre. Nie wierz temu, to czysta imaginacya, przywidziało mu się, co powiada. *Ld.* Daremna go uwodzi imaginatywa. *Tr.* IMAGINACYYNY, IMAGINALNY, – a, – e, od imaginacyi, Imaginations-, Einbildungskrafts-. Imaginacya, chociaż od zmysłow wzięła początek, bez zmysłu iednak widzi, nie zmysłową, ale imaginalną swoią władzą. *Bordz. Boe.* 167.

IMAGINOWAĆ, – ał, – nie *cz. ndk.*, zjmaginować, *dl.*, wystawiać sobie na umyśle, *Rg.* razmſnivati, vargljatti; *Rs.* мечтать. ſich vorſtellen. Imaginuiemy sobie częstokroć rzeczy gorszey, niż są w samey istocie. – Imaginuy sobie na przykład wielki dom, a w nim maluczkie okienka.

IMANIEC, – ńca, *m.*, ieniec, poimaniec, der Gefangene. *Rs.* плѣнникъ, полоненникъ, военнополѣнникъ, холо́дникъ. Imańców naszych, ktorzy się poddali, Tym ręce opak trokami związali. *Petr. Hor.* 2, *E* 4. IMAŃSTWO *ob.* Ieństwo.

IMBIER, – u, *m.*, *Amomum Zingiber Linn. Slo.* dumber, gázwor; *Hg.* gyömber; *Sr.* 1. jumber, himber; *Sr.* 2. imber; *Bs.* zinziber; *Sla.* gjumbir; *Cro.* gyumbér, sumbèr; *Vd.* ilemberg; *Crn.* limberg; *Rs.* имбирь; *Turc.* zingefil, *Gr.* ξεγγιβερις et λιγγιβερι; *Dl.* gyungyiber; *Rg.* zenzer; *Lith.* imbieras, *Angl.* ginger; *Holl.* gember; *Bh.* gázwor) der Ingber; roślina w Indyach rosnąca; korzeń iéy ostry, iest imbierem zażywanym do przyprawy potraw. *Kluk. Dykc.* 1, 30. I imbier robak toczy. *Cn. Ad.* 283. i kwaśne iabłko robak gryzie; i w kapicy welnę auch Sauertöpfe ſticht der Haber. Kto prawdę komu powie, iakby mu w oczy z solą nasypał imbieru. *Pot. Jow.* 94. prawda w oczy kole). Dmuchały sobie w oczy imbierem. *Rey Pſt. Ddd* 5.

IMBRYK, – a, *m.*, IMBRYCZEK, – czka, *m.*; *zdrbn.* z Tur. Ibrik. *A Czart. Mscr.* – *Paszk. Dz.* 134. ibryk z kubek; *Hg.* ibrik *guttus*; *Cro.* ibrik, kotlich; *Crn.* ibrèk; *Vd.* kandva za te; *Sla.* kotlich; *Ross.* самоварь, чайникъ, чайничекъ. naczynie stołowe do kawy, herbaty, eine Kaffeekanne, Theekanne. Srebra stołowe, wanny, konwie, imbryki, miednice, *Tward. W. D.* 35. Do kawy nam trzeba imbryczków, łyżeczek, tac. *Kras. Pod.* 2, 135. *Teatr.* 36 *c*, 20. Wodę gotnią w imbrykach glinianych lub blaszanych. *Torz. Szk.* 181.

IMĆP *abbrewiacya*, z łegomość Pan. *Kpcz. Gr.* 7, *p.* 29. *Mon.* 69, 582.

*IMI, z *Inſtrum. Plural. pron. On*, zamiast *niemi* ihnen, mit ihnen. Zwada się zaczęła między nami a *imi. *Bielſk. Kr.* 119. Poimał Kazimierz woiewodę Poznańskiego a iego bratem, aby swego woiewodę Kuiawskiego *imi odkupił. *ib.* 150.

IMIĘ, – ienia, *n.*, (*IMIONO, – a, *n.*); *plur.* imiona; *Bh.* gmè, gméno; *Slo.* méno; *Sr.* 1. meno. *Sr.* 2. mè; *Crn.* imę; *Vd.* jime; *Cro.* ime; *Dl.*; *Rg.*, *Bs.* imme; *Rs.* имя, *obsol.* мѣна, мѣнемъ; cf. miano, cf. *Gr.* ονομα, *lat.* nomen; *Pers.* nam; *Hbr.* שם naam *dixit*, שם neim *dictum*); *Ger.* der Name. – §., nazwisko każdey rzeczy, der Nahme, die Benennung eines Dinges. Imiona wszystkie pospolicie z tresunku bywaią wkładane, tak iakoby rzeczy same wyrażały. *Star. Ben. A* 4 *b.* leśliby kto kogo pozwał o dług, tedy powinien powiedzieć przyczynę, i mianować imię długu. *Chełm. Pr.* 130. Rodzay Bodziszków ze wszystkiemi swemi gatunkami, pod imieniem bocianich nosków, żorawich nosków iest znaiomy. *Jundz.* 351. Iehowa przelicza liczbę gwiazd, wszystkie na imię zowie. *Budn. Ps.* 147, 4. każdą z nich imieniem iey nazywa. *Bibl. Gd. ib.*

Rozumieią, że domy ich wiecznie stać będą; nazywaią imiony swemi ziemię. *Budn. Ps.* 49, 11. nazywaią przybytki swe od imion swych na ziemi. *Bibl. Gd. ib. ob.* imienie). Ptolomeusz pomienia różne narody Illiryyskie, Szkordyszki, Trybulle etc., których imion nazwiska nic spolnego z ięzykiem Słowiańskim nie maią. *Krom.* 7. Arcybiskup Lwowski, na imię Słomowski. *Birk. Sk. C.* Wszystkie akta publiczne pod krolewskim iśdź powinny imieniem. *Gaz. Nar.* 1, 170. z *Konst.* 3 *M.* – §., imię chrzesne, *Vd.* predjime, predjimenik, der Taufnahme, Vornahme, (*oppos.* przezwisko, der Geschlechtsnahme, der Zunahme). Ochrzczonemu imię daią, które od tego człowieka, który dla pobożności sostał świętym, brać się godzi. *Kucz. Kat.* 2, 369. Przystoi na chrzcie ludziom dawać i brać imiona od świętych. *ib.* 148. Imię mi chrześcianin, a przezwisko Katolik; iedno mię mianuie, drugie ukazuie. *Skarg. Kaz.* 267. Pytał się chłopca: skądeś, iak ci imię? *Zab.* 13, 83. Pytał Iezus opętanego: co za imię masz? a on mu powiedział; *dzieią mi ćma! *Leop. Mar.* 5, 9. Iest w Piotrawinie i do czasu tego Kościół na imię Tomasza świętego. *Groch. W.* 255. Dano mu na imię Paweł. *Tr.* Po imieniu mię wołał. *Jabł. Tel.* 81. bey meinem Vornahmen. Imię mi Piotr, ich heiße Peter. Nie mianuie go po imieniu. *Stebel.* 138. nie wytyka go, nie wymienia). – – §., reputacya, sława, der Ruhm, der Nahme. Czasu zażywał, przez takie zabawy Imienia sobie szukaiąc i sławy. *Past. Fid.* 259. Nosząc do chluby serce pochopne Szukałem z nauk imienia. *Zab.* 13, 232. *Nar.* Poczciwe imię, służy mi za naywiększe bogactwo. *Teotr* 8, 45. Wielkie imię wielką pracę przynosi. *Lub. Roz.* 206. Lepsze iest imię dobre, niż wielkie bogactwa. *W. Prov.* 22, 1. *Slo.* dobre méno, dobra powést, sláwa; *Vd.* dobru jime, slava; *Cro.* dobro ime). Dobre imię u drugich, iest maiętność druga. *Min. Ryt.* 4, 126. *Slo.* dobré méno wic stogí, nej wšecké bohatstwa – §., *Gramatycznie* wzięte, *imię* znaczy pierwszą i nayprzednieyszą część mowy, *nomen. Xpcz. Gr.* 1, *p.* 58. das Nennwort, der *Nahme; *Slo.* méno; *Vd.* jimenska beseda; *Crn.* imenska beseda; *Bs.* imme, rice; *Ec.* имя. Imię istotne, *Subst. Tr.* rzeczownik. *Xpcz.* Imię dodane *Adiect. Tr.* przymiotnik. *Xpcz.* 2) *figuryczn ie*: a) w imię *theol.* ufaiąc w pomocy, im Nahmen. W imię Pańskie i w boży czas, może to wyiść ku dobremu Rzpltey. *Wersz. Rgl.* 135. Idę na cię obrzymie w imię Pańskie, to iest z panem Bogiem. *Skarg. Żyw.* 2, 158. Z pod Worończy ruszył się król w imię Pańskie pode Pskow. *Bielsk. Kr.* 720. Iedźmy w *imiono boże na te złe paduchy. *Rey Wiz.* 69. Chociaż niepobożnie i niesprawiedliwie, przecię każdy mówi: Pan Bóg mi pomoże, a wszyscy mówią, w *imiono boże iedziemy. *Rey Pst. M.* 5. – *W imieniu id.* Wszystko czyńcie w imieniu Pana Iezusa, dziękuiąc bogu i oycu przezeń. *Bibl. Gd. Colosz.* 3, 17. W on dzień w imieniu moim prosić będziecie. *ib. Joa.* 16, 26. Chrzczący ma powiedzieć te słowa: ia ciebie chrzczę w imię oyca, i syna, i ducha ś. *Karnk. Kat.* 117. *Kucz. Kat.* 163. na wyznanie i wiarę w niego). Udaią, iakoby oni krzcili, nie w imię, ale przez imię Oyca ... *Smotr. Lam.* 27. – Wszyscy narodowie chodzić będą, każdy w imieniu boga swego; ale my chodzić będziemy w imieniu Pana boga naszego. *Bibl. Gd. Mich.* 4, 5. – *Excl.* W imię oyca! co ia widzę! czy się me oczy mylą! *Boh. Kom.* 1, 72. Ia Figlacki! w imię Oyca! ey day mi We Pan pokóy! co to iest? nie mogę się odżegnać od We Pana! *ib.* 90. – §., W imię boże, w imię Pańskie, z za bóg zapłać, darmo, um Gottes Willen, für einen Gotteslohn, umsonst. Właśnie iak gdybyśmy w imię boże, co nam kto da, brali. *Dow. A* 2. By bogatych oyców dziatki, w imię Pańskie, to iest, darmo, nie napierały się uczyć. *Glicz. Wych. M.* 6 *b.* – §., w imię czyie, imieniem czyim, na imię czyie, z za niego, z iego ramienia, in jemandes Nahmen, für ihn. Ia przyszedłem tak moim, iako i kolegi moiego imieniem, prosić o zapłatę. *Boh. Kom.* 1, 450. Na imię Pańskie wybrał u kupców rożne towary na borg, z na rejestr abo na rachunek Pański. Odebrał wieś na imię Pana swego. *Tr.* – §., imieniem, na imię, z pozornie, na pozor, dem Nahmen nach. Są niektóry, co imieniem tylko są przyiaciele. *Budn. Syr.* 37, 1. Bywa przyiaciel imieniem tylko. *Bibl. Gd. ib.* Wielu iest ludzi tylko na imię. *Kosz. Cyc.* 66. – §., na zgubne imię, z na wieczne nieuchronne zniszczenie, gänzliche Vernichtung. Plato pokazał ludziom zacność ich rodzaiu, iuż się więcey nie mieli za istoty na zgubne imię stworzone, *Zab.* 4, 18. *Ossol.* Iak trzeci raz złodzieia złapią, luż go na zgubne imię do więzienia dadzą. *Klon. Wor.* 38. Ieśliby ieden drugiemu dobra swe w zgubne imię zafantował, tym sposobem, ieśliby ich na czas pewny nie wykupił, aby mu ie było wolno przedać abo zastawić, ... *Szczerb. Sax.* 153. *à fond perdu*). – *§. Imieniem, mianowicie, nahmentlich. Wszystkim w obec i każdemu z osobna, Woiewodom, kasztelanom, imieniem wszelkim poddanym naszym. *Vol Leg.* 2, 670. *Zyg. Aug. Ec.* именемъ, именно, *ob.* imienno. IMIENIE, – ia, *n.*, *plur.* imienia, *imiona; *Bh.* gmenj; *Crn.* imęnje, *Vd.* jimenjnje, imanje, bogastvu, imanstvu; *Sla.* imanje, dobro; *Cro.* imetek, imanye; *Rg.* imanje; *Bs.* imanje, mahra *armentum*); *Rs.* имущество, имѣніе (*Ec.* нѣимущество ubóstwo, niedostatek, бѣдныйимѣній ubogi); *Sr.* 1. *et* 2. *Lubl. proprie gentilitia et haereditaria possessio, nomen maiorum alicuius referens, Cn. Th.* ein Familiengut, Stammgut, Erbgut. Ieśliby który szlachcic imienie swe przedawszy, a w mieście mieszkaiąc, z lichwy żył ... *Stat. Lit.* 83. Przedał imienie, a kupił rzemienie. *Rys. Ad.* 55. Grachus chciał wnieść, aby równo imienia, t. i. role, grunta, były każdemu wymierzone. *Biel. Sw.* 20. Polacy i kupowali w Czechach imiona; i teraz siła Polaków iest, którzy w Szląsku imiona maią. *Gorn. Wł. c b.* Założył klasztor, do którego kupił imienia, za 50 tysięcy złotych. *Bielsk. Kr.* 117. Bywałeś ty kiedy przy prawie Niemieckim, gdy ieden drugiemu imienie przedaiąc, sądownie rózgę wzdawa? *Orzech. Qu.* 150. Skarżył się na Bolesława, iż go złupił z imienia, i w więzieniu go chował. *Bielsk. Kr.* 84. – §., Połowicę imienia moiego daię ubogim. *W. Post. W.* 213. t. i. maiętności, maiątku, mienia mego, die Hälfte meiner Habe, meines Vermögens. Lepiey iest mało mieć sprawiedliwemu, niżli mieć wiele imienia grzesznemu. *Wrobl.* 85. *diuitiae multae*. Iakie my gardlowania podeymuiemy; dla trochy tego imienia doczesnego. *Hrbst. Nauk. D.* 8. IMIENNICA, – y, ż., IMIENNICZKA, – i, ż., *Sr.* 1. znamiona, kobieta tegoż z drugą imienia, die Nahmensverwandte, die mit einer andern gleichen Nahmen hat. *ob.* Imiennik. IMIENICZKO, – a, *n.*, *Demin. Nom.* imienie; folwarczek, *praediolum. Mącz.* ein Landgütchen. Poszedł ku imieniczku swemu. *Leop. Lev.* 25. IMIEN-

NICZY, - a, - e, tegoż imienia, gleichen Nahmens. *Ecc.* вкупноименный, соименный, тезоименный, единаго съ кѣмъ имени. Miasto Brześć z imienniczą prowincyą. *Nar. Hst.* 4, 89. Chciał Nakło z imienniczym iego powiatem opanować. *ib.* 220 IMIENNIK, - a, *m.*, ktory z k'm tegoż imienia. der Nahmensverwandte, Nahmensbruder, Nahmensvetter. *Bh.* gmenec, gmenowec, gmiecel, gmićel; *Sr.* 1. znamisch, triel, penakoho miena; (*Crn.* imenik z katalog, *Rg.* imenik *album, matricola,*; *Ross.* теска, тезоименитый, тезоименный, соименный, тождеименный, равноименный. *Ecc.* скупноименный, соименный, единоименный. (*Eccl.* равноименіе *isonomia*). Chociaż się tak zowie iak ia, to nie iest z moiey familii; tylko móy imiennik. IMIENINY, - in, *plur.*, rocznica imienia chrześnego, der Nahmenstag. *Vd.* jimena den, god; *Cro.* godovnj dan; *Rs.* именины, имянины, день моего ангела, тезоименитство. Imieniny obchodzący, solennizant *Rs.* именинникъ, имянинникъ; *w rodz. żeńsk.* именинница, имянинница. Gala w dzień imienin Królewskich. - *§., Od nieiakiego Alabandy *imieniny woie zabrał herb Alabanda. *Nies.* 1, 14. imię, nazwisko, miano, denominacyą, seinen Nahmen, seine Benennung. IMIENNO *adv.*, imieniem, po imieniu, mianowicie, nahmentlich, mit Nahmen, bey Nahmen; *Rs.* именно, поименно; *Ec.* именемъ, именно. Przed wielą imienno Zyzaniego, Filaletowe, Ortołogowe i Klerykowe skrypta ganiłem, i heretyckie bydź ie mieniłem. *Smotr. Nap.* 6. Gromadka ta na palcach imienno wyliczyć się może. *Vers.* 66. Król na to imienno w przywileiach patryarchę wyraża. *Obr.* 68. Nahmens-, nahmentlich-. IMIENNY, - a, - e, od imienia, wyrażaiący imię, mianowity (*ob.* bezimienny). *Slo.* menotliwi, menetski; *Vd.* jemeniten; *Ec.* именитый, именный. Imperator tylko, lub ukaz iego imienny, zawiesić może rozkazy senatu. *N. Pam.* 23, 220. IMIESŁOW, - u, *m.*, wyraz nowy, znaczący w Gramatyce tę część mowy, która ma własność iuż imienia, iuż słowa (*Verbi*), dla czego też po łac. *participium* zwana. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 58. das Mittelwort. (cf. uczęstnik). *Slo.* ucastliwec, učastenec, učastonec; *Crn.* posredna beseda; *Vd.* sredlina beseda; *Sr.* 1. téla metja; *Rs.* причастіе. IMIONODAWCA, IMIONOTWÓRCA, - y, *m.*, nazywacz, który rzeczom imiona nadaie. *Wład.* der Namengeber, Benenner. Zawsze iakaś okoliczność musiała bydź imionodawcy przyczyną nadania tego, a nie innego rzeczy nazwiska. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 60. *Ec.* именователь.

Pochodz. *bezimienny, zaimek, przyimek, miano i t. d.* cf. *imać, i iąć;* cf. *mieć.*

IMISŁAW, - a, *m.* nazwisko Imisława znaczy tego, który się ima za sławę. *Stryik.* 102. ein Mannsnahme, etwa: Ehrhard. Imisław *vel* Hamo, tak *Paprocki., Jabł. Her,*

*IMO *ob.* Mimo. IMOPŁAW *ob.* Mimopław.

IMOWAĆ się, *ob.* Imać się.

IMPERATOR, - a, *m.*, cesarz; *Rs.* императоръ; zwyczaynie Carowi Moskiewskiemu ten tytuł daią, der Kaiser (besonders vom Russischen). IMPERATOROWA, - y, *ż.*, Cesarzowa; Imperatorowa Rossyiska z Carowa die Russische Kaiserinn. *Rs.* императрица. IMPERATORSKI, - a, - ie, cesarski, kaiserlich. *Rs.* императорскій. IMPERYAŁ, - a, *m.*, talar twardy abo bity; zdaie się że nazwisko to tylko w Polszcze dane było talarom z Niemiec przychodzącym, z łac. *imperialis Nummus. Kras. Zb.* 1, 401. ein Reichsthaler, ein harter Thaler. *Rs.* империалъ złoty pieniądz 10 rubli wartości). Na masz trzy imperyały, żeś się tak dobrze sprawił. *Teatr* 28, 87. *ib.* 19, 9. IMPERYALNY, - a, - e, od rzeszy, Reichs-, dem Deutschen Reich zuständig. Stany imperyalne. IMPERYUM, *n.* rzesza Niemiecka. *Kras. Zb.* 1, 401. das (Deutsche) Reich.

IMPET, - u, *m.*, zapęd, nawał, der Anfall, die Heftigkeit, Hitze. Mniey szkodzi impet iawny, niżli złość ukryta. *Kras. Bay.* 69. Nie byłem panem pierwszego impetu radości. *Kras. Dos.* 89.

IMPORTUN *ob.* natręt, n. p. Obawiam się, żebym nie był importunem, i nie przerwał Wc Panom kompanii literackiey. *Boh. Kom.* 4, 146. Żebym nie przeszkadzał; nie chcę bydź importunem. *Teat.* 30 c. 17.

IMPRESSYA, - yi, *ż.*, wrażenie, der Eindruck. Te słowa Ambrożego wielką na nim uczyniły impressyą. *Bals. Niedz.* 1, 41. Słowa moie wielką w sercu iego uczyniły impressyą. *Zab.* 5, 201. - *§., wtargnienie w cudzy kray, ein feindlicher Einfall. *Tr.* - *§., *Impres* n. p. Na wolą ludzką żaden *impres gwiazd nie padnie. *Zebr. Zw.* 167. wpływ, Einfluß. - *§., Impres, druk, sztuka drukarska, der Druck, die Buchdruckerkunst. Pism dawnych poginęło wiele, i ostatekby był zginął, by było w Niemczech impresu nie wymyślono. *Biel. Sw.* 155.

IMPREZA, - y, *ż.*, (*Ital.* impresa, *Gall.* entreprise zamysł, przedsięwzięcie, die Unternehmung. Wyzuć czy zginąć przyidzie, iednak nie należy Przedsięwzięcey sromotnie odstąpić imprezy. *Zab.* 8, 355. *Kossak.* *IMPREZISTA, - y, *m.*, ein Projektenmacher. *Tr.* proicktant.

IMUIĘ, Imować *ob.* Imać.

I N.

INACZEY, *INAK *Adverb.*, *Bh.* ginacé, ginak, ginau, ginać, sye; *Slo.* ináč, ginać, inakši'eg; *Sr.* 2. hinnaze, hinnak, hinakšche, howak, howaz, howaze; (cf. owak); *Sr.* 1. hewak, hinak, hinak; *Vd.* vunaku, drugazhi, sizer, szei; *Crn.* drugazhi, drugaku, dergázhi, sizer, szer; *Sla.* drugacsie; *Cro.* inache, drugach; *Dl.* innache, drugako, gynako; *Rg.* innako; *Bs.* inda, innada, innako, drugako, akoline; *Rs.* иначе, инакъ, иначово, иначе. (cf. *Eccl.* иноkъ mnich pustelnik, что инакъ долженъ вести жизнь свою отъ мірскаго поведенія. inszym odmiennym sposobem, nie tak, anders, auf eine andre Art. Inaczey to będzie; Nie tak to ma bydź; Pomieszam ia to, wywrócę na nice. *Cn. Ad.* 317. es soll schon anders werden. Inaczey teraz gębę nosi; inszy iuż teraz. *ib.* 316. Inaczey ludzie o nas rozumieią, niż my o sobie. *ib.* 315. Dziś tak, jutro inaczey uczą. *Birk. Exor. E.* 3. Człowiek tak, a bóg inaczey. *Rys. Ad.* 5. Człowiek tak, bóg inak. *Zegl. Ad.* 55. My tak, a Pan Bog wszystko obrócił inak. *Bielsk. Kr.* 940. I nie mogłoż bydź inaczey? *Cn. Ad.* 281. Czy do prawdy? *Resp.* Nie inaczey! *Teat.* 7, 46. *ib.* 36 *b*, 23. To inaczey nie będzie. *ib.* 15, 69. Będziecie uciekać nie inak iako przed mieczem. *Radz. Levit.* 26, 37. Te rzeczy, nie mogę inaczey rzec, jedno iż są wielkie a ważne, *Gorn. Dw.* 384. Poznaiemy to

dobrze, co szkodzi, a przecię Inaczey myśląc, żyiem inaczey na świecie. *Nar. Dz.* 3, 91. Inaczey mowi, inaczey myśli, inaczey uczy, inaczey żyie. *Cn. Ad.* 325. Czy nie do mnie masz co? *Resp.* Nie inaczey! *Teatr* 56 b, 4. inżci, freylich. INACZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, zjnaczyć *dk.*, (przeinaczyć *dk.* qu. v.); *Bh.* ginačiti, zginačiti, zginačowati; *Slo.* ondjm; *Vd.* drugazhiti, odmieniać, verändern. Gdy zobaczy, że wszystko iedno, nic się nie inaczy, nie powrócił drugi raz do niego. *Jabł. Ez.* 84. Rozum moy zjnaczył mi się. *Leop. 4 Ezdr.* 10, 30. *Ec.* иначествительный, который одну вещь примѣняетъ въ другую. Zjnaczony, иначествуемый. - INAD, *Bh.* ginady, ginudy, ginam; *Slo.* ginam, indè, indèl; *Cro.* inam, inamo, drugam; *Dl.* ginamo, *Crn.* dèrgam; *Bs.* innamo, innudo; *Rg.* innud, innuda, innudo, inud; *Ec.* инуда, инудѣ, инамо, ab иное мѣсто. z inąd, zkąd inąd, z inszego mieysca, wo anders her. *Sr.* 1. drudje hew; *Rg.* od innuda; *Cro.* od drugud. Gdzie inąd z gdzie indziey, wo anders. cf. indy. *INAKOŚĆ, - ści, ż., *Sr.* 1. ynakości, inszy sposob, odmienność, różność, die Abänderlichkeit, Verschiedenheit. INAKSZY, - a, - e, *INAKI, - a, - e, inszego gatunku, *Bh.* ginakši, ginači, ginacegši; *Slo.* inakši; *Rs.* инáкій, инáковый. Kwestye coraz zadaią mu inakie. *Jabł. Tel.* 276. von einer andern Art, andere. Soli są rozmaite, inaksza iest morska, inaksza, ktorą z wody warzą. *Urzęd.* 416. Dla postanowienia inakszego sposobu w czynieniu sprawiedliwości. *Vol Leg.* 3, 208. cf. inny, inszy). Od affektu spokoynego *wstrzymięźliwości, do drugiego nie inakszego, w grzeszności prawie mu równego, nieco przecię goręczszego idę, do miłości małżeńskiey. *Warg. Wal.* 135.

INAMATOR, - a, *m.*, ślepo w czym zakochany, ein im Blindseyn Verliebter. Zedrę maskę i pokażę oczom ślepych inamatorów, co iest, za czym się tak usilnie ubiega. *Bals. Nies.* 1, 173. INAMOROWAĆ SIĘ *ob.* rozkochać się, verliebt werden, sich verlieben. Co Polifemus Galacie darował, Kiedy się w Nimfie téy inamorował. *Jabł. Fr.* 123.

INAUGURACYA, - yi, ż., obrządek, którego zażywaią przy koronacyi cesarzów, królów, konsekracyi biskupów etc. *Kras. Zb.* 1, 461. die Inauguration; *cf.* installacya.

INCEPTA, - y, ż., nadawanie tonu w muzyce die Anstimmung des Tons, das Intoniren. Domownik piszczałką dawał inceptę. *Cn. Th.* Inceptę podaię, *tonum do. ib.*

INDAGACYA, - yi, ż., inkwizycya, eksaminowanie sprawy oskarżonego; die gerichtliche Untersuchung; *Vd.* zaslishuvanje, zasbluah, sbarenje; *Rg.* iziskivanje; *Ross.* испытáніе, взысканіе, возсужденіе, распросъ, разправа, слѣдованіе, розыскъ. INDAGACYYNY, - a, - e, od indagacyi, Indagations-, Examinations-. *Ross.* обыскный, слѣдственный. Izba indagacyyna *Vd.* poshlushalniza, zashlishalnishe, sprashuvalishe. (cf. słuchalnia). INDAGATOR, - a, *m.*, eksaminator sprawy, der Untersucher, Examinator; *Rg.* iziskivalac, protrésalac; *Rs.* допрóщикъ, обыщикъ, *obs.* сыщикъ; *Ec.* возслѣдователь, испытатель. INDAGOWAĆ, *cz. ndk.*, inkwirować, eksaminować sprawę, untersuchen, examiniren. *Rg.* iziskivati, protrésati; *Vd.* zashlishuvati, sbarati, sbarkuvati, sprashuvati; *Ec.* испязать, испязывать.

INDEKS, - u, *m.*, skazówka zegarkowa, der Zeiger an der Uhr. *Slo* ukazatel, ukazowatel, ruka na hodinach; *Sr.* 1. pokajwacił; *Bs.* kazallo; *Vd.* vurni kasauz, zagar; *Cro.* kazilo, kazalo, kazücz, czegar; *Dl.* kazálo; *Rg.* kházalo, skázalo; *Rs.* указáтель. W zegarku ruch indeksu od ruchu wewnętrznych kołek pochodzi. *Apex. Gr.* 3, *p.* 47. Oczy podobne są do indeksu, czyli skaziciela zegarkowego. *Bals. Niedz.* 1, 356. Ruch ciał porównał z obrotem zegarkowych skazowek, czyli indeksów. *Ustrz. Alg.* 109. Indeks kompasowy *Crn.* sjenidlu. - §., Indeks, rejestr księgi, *Rs.* оглавлéніе; *Ec.* правилница. - *§., Indeks, drugi palec. *Sak. Pro.* 111. der Zeigefinger. INDEKSOWY, - a, - e, n. p. kołko indeksowe w zegarku. *Solsk. Arch.* 117. das Weiserrad in der Uhre.

INDEMNIZACYA, - yi, ż., nagroda za szkodę uczynioną. *Kras. Zb.* 1, 402. die Schadloshaltung, Entschädigung. cf. bassarunek, cf. odwet).

*INDERAK, - u, *m.*, spodnica, z Niem. der Unterrock. Gdy zastał żonę w inderaku tylko chodząc po domu, bo na ten czas brzemienna była, uderzył ią o to. *Bielsk. Kr.* 726. Piękniey gdy dziewka iedzie na koniu z saydakiem, Niż kiedy się ociągnie ciasnym inderakiem. *Biels. S. N.* 20.

INDERLAND *ob.* Nyderland.

INDERMACH, - u, *m.*, z *Niem.* das Hintergemach, tylna część domu, der hintere Theil des Hauses. Mąż iey iest stróżem, i za lada plotką W indermach wsadza i zamyka kłótką. *Morszt.* 47. *Warg. Radz.* 93. - *fig.* Zolszyny robi sobie bóbr jindermachy, I dziwne gmachy. *Klon. Fl. D.* 4. budynki, *ob.* bobrownia. - §. *tr.* Brzoza zdatna do zamiatania indermachu rozpustnéy młodzi. *Haur. Ek.* 167. cf. sepet, chałupa, cymbal, stara pani, zadek, das Hintercastell, der Hintere.

INDOR *ob.* Indyk.

*INDUCYE, - yi *plur.* rozeym, armistycyum, przymierze na czas, der Waffenstillstand, zawieszenie broni.

INDUKT, - u, *m*, INDUKTA, - y, ż., wprowadzenie albo opowiedzenie pierwsze sprawy przed sądém. *Kras. Zb.* 1, 403. die Einleitung des Prozesses. Po zaspokoionych accessoryach przystępuie strona powodowa do wywodu sprawy swéy albo indukt, co się właściwie rozprawą nazywa. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 158. - 2) cło od towarów wprowadzonych, Einfuhrzoll. - §., towary wprowadzone, eingeführte Waaren. *Ir.*

INDULT, - u, *m.*, w prawie duchownym znaczy łaskę udzieloną od naywyższey władzy. *Kras. Zb.* 1, 403. die päbstliche Gestattung einer sonst unerlaubten Sache, der Indult. Szukanie indultów czyli dyspens od zapowiedzi. *Xiądz.* 236. *Pimin. Kam.* 301.

INDUSTRYA *ob.* Przemysł.

INDYA, - yi, ż., Indien. Indya wschodnia Ostindien w Azyi; Indya zachodnia w Ameryce Westindien. *Dyk. Geogr.* 1, 302. mówiemy też *in plural.* Indye wschodnie, Indye zachodnie. *Vd.* India; *Rs.* индíя. - §., w Kamieńcu Podolskim podziemne więzienie nazwane Indye. *Czack. Pr.* 2, 100. *INDYAN, INDYANIN, INDYYCZYK, - a, *m.*, rodem z Indyi będący, *Boh.* Indián; *Vd.* indianar; *Rs.* индíянецъ, индѣецъ; der Indianer. Indyan perły zbiera przy morzu głębokiem, Arabczyk się bogaci balsamowym sokiem. *Zimor. Siel.* 149. INDYAN-

KA, - i, ż.; z Indyi rodzona; die Indianerinn. *Ross.* индѣйка. *Mon.* 73, 685. INDYCHT, - u, *m.*, der Indig, Indigo, *Vd.* indik, indih; *Rs.* индиго, крупная краска, брусковая краска. Farba granatowa, Indyg. *Cn. Th.* INDYCHTOWE ziele, *Indigofera*, die Indigpflanze, roślina Indyyska, z którey pochodzi farba *Indychtem* zwana, do błękitnego farbowania. *Kluk. Dykc.* 2, 58.

INDYCZĘ, *IĘDYCZĘ, - ęcia, *n.*, piskle Indyków, ein junges Kalekutisches Hühnchen, Truthühnchen. *Slo.* morča, morčátko. Indyczęta trudne są do wychowania. *Zool. Nar.* 238. *Haur. Ek.* 134. INDYCZEK, *IĘDYCZEK, - czka, *m.*, młody samiec indyczy, ein junger Truthahn, ein Truthähnchen. *Crn.* purzh. INDYCZKA, *IĘDYCZKA, - i, ż., samica indycza, die Truthenne. *Slo.* morka; *Sr.* 1. torkowska kokoſch; *Crn.* pura; *Cro.* pûra, puka, pòka; *Rg.* indióka, indjotta, tukka; *Sla.* purra; *Rs.* индѣйка, индѣйская курица, калкунка; *Vd.* kaura, indianska kokush, pura; *Bh.* kruta, krutka; *Morav.* morka. Indyczka pospolicie raz na rok niesie iaia, w liczbie kilku. *Zool. Nar.* 238. - §., Dworackie szabelki nazywały się za Kazimierza Iagiellonczyka indyczkami, od podobnéy do szyi indyków formy. *Czack. Pr.* 1, 217. eine Art Säbel. INDYCZY, *IĘDYCZY, - a, - e, od indyków, Truthühner-; *Bh.* krutí. Rodzay indyczy ma głowę i podgardle okryte skórą flakczystą, czerwonawą, zmarszczoną. *Zool. Nar.* 237. Pokazuie na sercu żal nosem indyczym Po tak kochaney siestrze, iakby sercem szczérym. *Pot. Pocz.* 179. Indyczy chlew *Vd.* purjek. INDYCZYĆ się, *IĘDYCZYĆ się, - ył, - y, *zaimk. ndk.*, zaindyczyć się, naindyczyć się, *dok.*, komosić się, ſich entrüſten. Czemu sie tak Waścina powaga *iędyczy? *Tręb. S. M.* 118. Day go katu, *naiędyczyłaś się, iak księżna iaka. *Teatr* 17 *c*, 7. Iuż tylko się nie indyca, a weź ięzyk w kluby. *Teatr* 43 *c*, 157. INDYYSKI, - a, - ie, z Indyi, Indianiſch. *Bh.* indianský; *Vd.* indianski; *Ross.* индѣйскій, индѣйскій. Indyki, że z Indyi przyszły, dlatego ie też kurami Indyyskiemi zowią. *Haur. Sk.* 126. *Zaw. Gosp.* Indyyskie zboże *ob.* Maiż. - ◆ INDYK, *IĘDYK, - a, *m.*, *rubasznie* INDOR, *Melengris gallopavo* der Truthahn, der Calecutiſche Hahn (Kalkuhn; Oeſterr. der Indian; *Bh.* indyan, krocan, krutak; *Slo.* Jndik, morák; *Morav.* morák; *Vd.* purman, kaurei, morak, indianski petelin; *Crn.* puran, purman; *Hg.* pulyka, pujká, póka; *Rg.* jndiotta, tùk, tukas; *Sla.* purán; *Cro.* purán; *Dl.* tuk; *Rs.* индѣйской пѣтухъ, калкунъ. z ptaków domowych naywiększy, ma wyrostek nad dziobem miesisty czerwony, na cal długi. *Zool. Nar.* 237. Indyk ogon roztacza, i golgocze *ib.* 238. ertollert, haubert. Kuchara niechay gęsi, indory piecze. *Teat.* 43 *c*, 63. Za sprawę o kura, wymagać *iędyka! *Teat.* 11, 105. cf. za kaczora gęsiora.

INDYGENA *ob.* tubylec. INDYGENAT, - u, *m.*, przypuszczenie obcey szlachty do społeczności szlachectwa kraiowego. *Mon.* 65, 324. Przez indygenat cudzoziemiec, wypróbowawszy szlachetne swoie urodzenie w obmiec, wypróbowawszy szlachetne swoie urodzenie w obcym kraiu, mocą stanów na seymie, przyięty iest do równości szlachectwa. *Kras. Zb.* 1, 403. die Aufnahme eines fremden Adelichen in den inländiſchen Adelsſtand. - §. *fig.* Dawać indygenat słowom cudzoziemskim. *Teatr* 54 *d*, 7.

INDZIE, INDZIEY *Adv. loci, z inszegdzie*), na insze mieysce, na inszym mieyscu. anderswo, wo anders, anders wohin; niby to: *inszegdzie*; *Bh.* ginde, gindy, ginda; *Slo.* indè, indèl; *Sr.* 1. nèdje drudje; *Sr.* 2. hinji, winji, hinjo, winjo; *Vd.* keihinde; *Crn.* dèrgi, dèrgam: *Cro.* drugde (*ob.* *drugdzie); *Dl.* gyndi; *Bs.* indi; *Rg.* indje, inudje, inudje; *Rs.* инадъ. Tu mierzy; a indzie uderzy; Tu stoi, a indzie swe broi. *Cn. Ad.* 1157. Czego doma mieć nie możesz, tego indziey szukasz. *Birk. Dom.* 79. Krom ciebie, nie mamy indziéy ucieczki. *Kanc. Gd.* 329. Swoich twierdzeń nie mogą z pisma okazać, a indzie wołaią, że nie mamy nic przyimować, czego w piśmie niemasz. *W. Post. Mn.* 201. *Zrn. Pst.* 7 *b*. W iednym kraiu nie znaydziesz wszystkiego; indzie iest złoto, indzie śrebro, indzie miedź. *Petr. Ek.* 27. Chcesz tego, co cię dręczy pozbyć, nie potrzeba, abyś był gdzie indziey, ale trzeba, abyś był inny. *Pilch. Sen. List.* 3, 339. gdzie indziey). - Nigdzie indziey an keinem andern Orte, nirgends. - §., Kiedy indziéy, inegdy, inszego czasu, zu einer andern Zeit. *Sr.* 2 hinga; *Slo.* giný čás, syt ginac; *Crn.* podergód; *Cro.* drugda, drugi put; *Ec.* оногда, иногда, ав иное время.

INDZIENIER, INŻENIER, - a, *m.*, znaiący się na budownictwie woiennym, der Ingenieur. Inżenier znaczy żołnierza, do którego należy robić ognie woienne, i nabiiać granaty, bomby, ... Dobry inżenier powinien umieć Geometryą, Perspektywę, Geografią, Fizykę. *Papr. W.* 1, 473. cf. sztukmaister). Zeby bydź dobrym indzinierem, uczęszczać trzeba do szkoły, gdzie uczą fortyfikacyi. *Leszcz. Gl.* 116. Kazał krainę tę swym indzienierom na papiér przenieść. *Mon.* 65, 477. INDZIENIERYA, - yi, ż., das Ingenieurweſen.

INEDY, INEGDY *Adv. temporis.* (*Bh.* ginúdy, *inszegdy*, *ob.* *ingi). inszego czasu, inszego dnia. *Cn. Th.* zu einer andern Zeit, ein andermal, ſonſt. Zawsdy inedy. *Gorn. Dw.* 107. Pana boga na każdy czas czcić przyitoi, ale w szczęściu dobrzo więcey, niż kiedy inedy. *Gorn. Dw.* 374. *Smotr. Ap.* 8. *Kosz. Lor.* 90 *b*. INĘDY *Adv. loci*; *Bh.* ginudy; *Slo.* indèl; *Sr.* 1. hèvak; *Rg.* innamo; *Cro.* drugam, drugud) z inszą stroną, inszą drogą. anders woher, anders wohin, auf einem andern Wege. Kto nie wchodzi przeze drzwi, ale wchodzi inędy, ten iest złodziey. *W. Jan.* 10, 1. *Bibl. Gd. id.*; *Zrn. Pst.* 259.

INFAMIA, - ii, ż., uszczerbek sławy prawnie za karę winowaycy uczyniony. *Kras. Zb.* 1, 403. das Infammachen. 2) bezecestwo, eine Infamie, infamer, ſchelmiſcher Streich. Co to za infamia, wstydźże się przedsię! INFAMIS, - a, *m.*, bezecnik, ein Infamer, Geächteter; ein Schelm. Nie mogę w iednym domu żyć z tym infamisem. *Pot. Pocz.* 499. *Eccl.* обезчéстенный, обезчещенъ. INFAMOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, zsfamować *Dok.*, bezecścić kogo, einen infam machen.

INFANT, - a, *m.*, królewie, ein königlicher Prinz. INFANTKA, - i, ż., królewna, eine königliche Prinzeſſinn. Konstytucya 3go Maia ogłasza elektorownę Saską za infantkę Polską.

INFANTERYA *ob.* piechota. INFANTERZYSTA *ob.* piechotnik, piechur.

*INFEROWAĆ, *Pimin. Kam.* 121. wnosić, *INFESTOWAĆ. *Bach. Ep.* 22, napadać.

INFEUDACYA, - yi, ż., lenność, das Lehen. Pisał papież do legata w Polszcze będącego, ażeby Polaków przeciwko wszelkim zagranicznym gwałtownikom bronił; a ieśliby iakie infeudacye przez krola Rzymskiego uczynione znalazł, tedy one za nieważne uznał. *Nar. Hist.* 5, 24.

INFIMA, - y, ż., nayniższa klassa w szkole, die unterste Schulklasse. Ofiarą ich gniewu chyba paść może żaczek z infimy, skazany na pieniek. *Zab.* 11, 405. INFIMISTA, - y, *m.*, żaczek z infimy. *Kulig. Her.* 23. ein Schüler der untersten Klasse.

INFIRMARYA *ob.* Chorownia, pokoy choruiących w klasztorach, das Krankenzimmer in den Klöstern. *Boh. et Slo.* nemocnica; *Sr.* 1. khorenczja; *Rg.* bolnoſtaniscte, bolniscte; *Vd.* bounikounishe, bounikalishe; *Rs.* больница, врачебница; *Ec.* ублабница, врачилище. INFIRMARKA, - i, ż., pilnuiąca choruiących zakonnica, die Krankenwärterinn bey den Nonnen. INFIRMARZ, - a, *m.*, pilnuiący chorych zakonników, der Krankenwärter bey den Mönchen.

INFLAMACYA *ob.* zaognienie, zapalenie.

INFLANCZYK, INFLANTCZYK, *IFLANCZYK, - a, *m.*, *Rs.* лифлянденъ. der Liefländer. Lotyhali albo Lotwa, które dziś Liviones, to iest Inflanczykami zowiemy, od Litwona pospołu z Litwą nazwisko swe wiodą. *Gwagn.* 222. *cf.* Litwa, Liwonia). *w rodz. żeńsk.* Inflantka, *Rs.* лифлянда, die Liefländerinn. INFLANTSKI, *IFLANTSKI (*Herb. Stat.* 740), - a, - ie, *Rs.* лифляндскій, Liefländiſch. Liwonia albo ziemia Inflantska ze wschodu słońca przy granicy Ruskiey, od południa z Zmudzią i z Litwą graniczy. *Gwagn.* 405. Len Inflantski, główna handlu Ryskiego zasada. *Jundz.* 199. INFLANTY, *G.* Inflant, *plur.* (*IFLANTY *Herb. Stat.* 740. *Goſt. Gor.* 32). *Sla.* Livonia, *Rs.* лифляндія. Liefland, znaczna prowincya nad morzem Baltyckiem, którą naprzód dzierżeli Krzyżacy, potym Polacy, Szwedzi, a dotąd Moskwa. *Dyk. Geogr.* 1, 303. Kawalerowie mieczowi w Inflanciech. *Wyrw. Geogr.* 576.

INFLUENCYA, INFLUKS, - u, *m.*, wpływ, der Einfluß. Influencya, skuteczność albo sprawa niebios, gwiazd na ziemi. *Cn. Th.* Polskiey natury to iest sprawa, i influks niebieski, iż tu u nas tak żywioły sprawuie, że acz nam nie dała lekarstw samorskich, dała nam te, które nam potrzebne. *Urzęd.* 16.

INFORMACYA, - yi, ż., uwiadomienie, nauczanie, nauka; *Vd.* podvuk, das Unterrichten, Berichten. INFORMOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, zainformować *Dok.*, uwiadomiać, nauczać; *Vd.* podvuzhit, berichten, belehren. INFORMOWAC się *Recipr. ndk.*, dowiadywać się, sich erkundigen. Zainformować się *Dok.*, dowiedzieć się, sich belehren, erfahren. Nie dziwny się, iż się tak informuię o familii iego, ponieważ mocno mię interessuie. *Teatr* 23 *b*, 69.

INFUŁA, - y, ż., czapka biskupia, die Inful, der Bischofshut. *Vd.* infala, shkofova kapa; *Sr.* 1. infula, biſkopska mecza. Infuła papieska, die päbſtliche Krone. INFUŁAT, - a, *m.*, INFUŁOWANY, - ego, *m.* (*Krom.* 703), pralat, któremu wolno używać szaszczytów biskupich, ein infulirter Prälat. INFUŁATA, - y, ż., proboſtwo infułowane, eine infulirte Probſtey. Proboſtwo albo infułata Olycka. *Tr.*

INFUZYA, - yi, ż., *Medic.* kształt medykamentu wenętrznego ciekącego lub rzadkiego, bez wrzenia przysposobionego. *Krup.* 5, 247; *Rs.* настой. napoy czyli lekarſtwo, które robią, mocząc rośliny w iakim likworze, końcem wyciągnienia z nich cnot i skutków lekarskich, i to iest, co my nazywamy wymoczeniem. *Dyk. Med.* 2, 689. das Ausziehen der Pflanzenkräfte durch Einweichen.

INGAR, - u, *m.*, u bednarza, narzędzie z ostrzem do robienia uszu do statków różnych. *Mag. Mscr.* ein Werkzeug der Böttcher.

*INGERNINA, - y, ż., Nastały teraz dziwne w stroiach maniery, z cudzoziemskich alamod: Krymki, Szwedki, Nocenty, Ankry, Ingerniny. *Tward. W. D.* 2, 151. może stroy iakiś z *Ingryi*. INGRYA, - yi, ż., Ingermanland, prowincya Rossyyska w głąb golfu Finlandskiego. *Dyk. Geogr.* I, 303.

*INGI. n. p. Dawid grał rękoma swemi, iako *ingi* na każdy dzień. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 10. inegdy.

INGROSSOWAC, - ał, - uie *Act. ndk.*, wwodzić w księgi in die Gerichtsbücher eintragen, wpisywać. *Cn. Th.*

INGRYCHT, - u, *m.*, z *Niem.* das Eingerichte, das Gewirre, die Besatzung in einem Schloſſe, owe w zamku przegrodki, ktore przechodzą brodkę klucza otwieraiącego. - ztąd. INGRYCHTOWE zamki u ślosarza. *Klon. Wor.* 2. Schlöſſer mit einem Eingerichte.

INGOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, termin kucharski, namazać tłustością, masłem rozpuszczonym *etc.* in der Küche, mit Fette, Butter u. ſ. w. ſchmieren. Inguy rybę masłem, oliwą. *Tr.* tyngować. *Tr.* 2464.

INJEKCYA, - yi, ż., *Med.* kształt medykamentu ciekącego, który sikawką w rożne dziury ciała wciśniony bywa. *Krup.* 5, 291. das Einſpritzen, wstrzykiwanie. *Dyk. Med.* 2, 692. *cf.* klistera, enema.

INKARNAT, - u, *m.*, iasnoróżowy kolor, Incarnat. INKARNATOWY, - a, - e, iasnoczerwony, hochroſenroth.

INKAUST, *INKAŁUST, - u, *m.*, *Boh.* inganſt; *Dl.* ingvasst, czarnopisz, czarnillo; *Cro.* chernillo; *Vd.* zherunina, zhernilu, tinta; *Rg.* jugvàs; *Ital.* inchiostro, cf. *Greck.* εγκαυτον, *Lat. incauſtum)* po teraznieyszemu atrament, czernidło pisarskie, die Tinte. Satyryk pióro nie w **enkawście* (w inkauście), ale w iadowitey trucznie maczał. *Baz. Modrz.* 309. Inkaust ku pisaniu bardzo dobry, iak robić. *Sleszk. Ped.* 289. Koszule inkaustem zaplusknne iak wyczyścić. *Haur. Sk.* 355. *Inkałust purpurowy był używany od cesarzów Carogrodzkich. *Czack. Pr.* 1, 21. Na końcu ustawy pisali kilka słów *inkałustem zielonym. *ib.* 21. INKAUSTOWY, - a, - e, od inkaustu, atramentowy, Tinten-. Inkaustowe zmazy iak z sukień gubić. *Sleszk. Ped.* 260.

INKLINACYA *ob.* skłonność, n. p. ieśli W Pan nie masz iakiey inklinacyi, czyli iak to nazywaią miłostki. *Teatr* 39, 282.

INKLUZ, - a, *m.*, INKLUZA, - y, ż., z łac. *inclusus*, zamknięty w iakim narzędziu mniemany duch czyli wróg, zabobonnikom pomocny, cf. *Crn.* skrytek, shkratel; *Rg.* mazzich, tintilin, mesarúo, ein in einem Geräthe eingeſchloßner den Hexenmeiſtern dienſtbarer Geiſt. (Spiritus *pleb.*): Przyznał mi się, iż ma inkluzę, dla którey go żadne nie bierze żelazo. *Boh. Kom.* 1, 362. Czarodzieiy pewne mentale nosząc, i inkluzy, z pomocą djabelstw dzi-

wy robi. *Zabł. Amf.* 89. Ia myślę, czy inkluza nie ma, ktorym nęci I teraz, że sześć w nim się kocha bez pamięci. *Zabł. Fire.* 16. INKLUZOWY, – a, – e, od inkluza ñ. p. Iabym nie rad dadź tey złotówki, iest to inkluzowa sztuka. *Teatr.* 30, 58.

INKORPOROWAĆ, *ob.* wcielać; INKORPORACYA *ob.* wcielenie.

INKRUSTACYA, – yi, ż., powłoka marmurowa, gipsowa, die Bekleidung von Marmor oder Gyps. INKRUSTOWAĆ, – al, – uie *cz. ndk.*, powlaczać marmurem, gipsem, potynkować, mit Marmor oder Gyps bekleiden, übertünchen. *Tr.*

*INKUBA, iest ta niemoc, gdy człowiek przez sen widzi, iakoby spał z białą głową, sprawuiąc z nią rzecz cielesną. *Sienn.* 120. *cf.* pollucya, upław; cf. mara.

INKWATERUNEK *ob.* Kwaterunek.

INKWIROWAĆ *cz. ndk.*; inkwizycyą czynić, indagować, dochodzić sprawy oskarżonego, roztrząsać, inquiriren, untersuchen. *Rg.* iziskivati, protrésati; *Sr.* 1. dopotuyu; *Vd.* sashlishuvati, sbaráti, sbarkuvati, sprashuvati; *Rs.* допросить, допрашивать, разыскать, разыскивaю, слѣдовать (cf. śledzić); *Eccl.* испязать, испязывать.

INKWIZYCYA, – yi, ż., skrutynium, rugi, badanie, indagacya, die gerichtliche Unterſuchung, Inquiſition; *Rg.* iziskivanje *Sr.* 1. dopotrano; *Vd.* sashlishuvanje, sashlush, sbarenje, poshlushalniza, sashlishalnishe, sprashuvalishe; *Rs.* испязáнїе, взыскáнїе, распрáва, распросъ, слѣдованїе, розыскъ, допросъ, возсуждéнїе, слѣдствїе, тайная, благоразсмотрѣнїе. wywód przez świadków tego, co dowodami przez pismo wywiedzione bydź nie mogło. *Kras. Zb.* 2, 404. Na klętego i po śmierci może bydź badanie albo inkwizycya. *Szczerb. Sax.* 75. Roku 1592. odprawił się sławny seym pod imieniem inkwizycyi, na ktorym sprawy i listy króla Zygmunta III. tyczące się Austryaków, roztrząsano. *Nar. Chodk.* 1, 193. – §., inkwizycya, urząd w Hiszpanii i we Włoszech od Dominikanów piastowany na kacerzów, das Inquiſitionsgericht. INKWIZYCYYNY, – a, – e, od inkwizycyi, Inquiſitions-. *Rs.* допросный, слѣдственный, обыскный. INKWIZYTOR, – a, *m.*, *Rg.* iziskivalaz, protrésalaz; *Sr.* 1. dopotvar; *Rs.* обвищикъ, допрощикъ, допроситель, *obs.* сыщикъ; *Ec.* испытникъ, возсудителъ. roztrząsacz prawny, indagator, der gerichtliche Unterſucher. 2) duchowny urzędnik, przełożony sądu inkwizycyynego, der Ketzerrichter, Inquiſitor. INKWIZYTORSKI, – a, – ie, od inkwizytora, n. p. Urząd *inkwizytorski* zaczął się za Grzegorza IX. *Birk. Dom.* 137. Inquiſitor-.

*INNOBARWY, – a, – e, innéy barwy, von anderer Farbe. *Ec.* иноцвѣтный; *oppos.* Iednobarwy. *INNOGŁOSY, – a, – e, głosu innego, von einer andern Stimme, *Ec.* иногла́сный *Gr.* ἀλλόφωνος. INNOIĘZYCZNY, – a, – e, – ie *adv.*, ięzyka innego, von einer andern Sprache, *anderszüngig; *Rs.* иноязы́чный obcy; *Subſt.* иноязы́чникъ. *INNOISTNY, – a, – e, – ie *adv.*, istności rożnéy, verſchiedenen Weſens. *Ec.* иносу́щный. *opp.* iednoistny. *INNOKSZTAŁTY, – a, – e, kształtu innego, andersgeſtaltet. *Rs.* инообра́зный; *Ec.* иновидный, иноза́чный; *adv.* инообразно innym kształtem. *INNOMĄDROŚĆ - INSPIRACYA.

*INNOMĄDROŚĆ, – ści, ż., *Ecc.* иному́дрїе, *Greck.* ἑτεροφροσύνη *aliarum rerum sapientia*; иномудрствую *Gr.* ἑτεροφρονέω. *INNOMYŚLNY, – a, – e, – ie *adv.*, myśli inney, andersgeſinnt. *Ec.* иномы́сленный *Gr.* ἑτερογνώμων, ἑτεροδόξος. иномы́слїе *Grecl.* ἑτερογνωμοσύνη, иномышлю *Gr.* ἑτερογνωμέω *aliam opinionem habeo*; cf. iednomyślny. *INNOPLEMIENNIK, – a, *m.*, który innego plemienia, einer von einem andern Stamme oder Geſchlechte. *Rs. et Ec.* иноплеменникъ, иноколѣнникъ; *f.* иноплеме́нница; *adj.* иноплеменничїй, иноплеменный. *INNOŚĆ, – ści, ż., różność, odmienność, die Verſchiedenheit, die Abweichung. *Rg.* innos. *INNOSTRONNY, – a, – e, z innéy strony pochodzący, von einer andern Seite her. *Rs.* иностра́нный obcy. *Subſt. Rg.* innostranaz; *Bs.* innostranac, tughj inaç; *Rs.* иностра́нецъ, *f. Rg.* innostranka, *Rs.* иностра́нка; cf. cudzoziemiec. *INNOWIERCA, – y, *m.*, INNOWIERNIK, – a, *m.*, różnowierca, innéy wiary, ein Andersgläubiger; *Bh.* ginowérec; *Ross.* иновѣрецъ. Zostawałeś między inowiercami, t. i. między heretykami. *Smotr. El.* 22. Iak prawowiernych rozeznawać od inowierców. *ib.* Inowiernikiem bydź. *Sak. Sob. B* 2. Inowiernik. *Sak. Ok.* *INNOWIERSTWO *Rs.* иновѣ́рїе; *adj.* иновѣ́рный. *INNOWKA *Slo.* Inowka, Inotagitella allegorya. *INNOZIEMIEC *Bh.* ginozemec, *f.* ginozemkyné *ob.* Cudzoziemiec.

INNY *ob.* Inszy. INOCHODNIK *ob.* Iednochodnik. INOKULACYA *ob.* Szczepienie, wszczepienie. INOWŁADZCA *ob.* Iednowładca. INOWŁODZ, – a, *m.*, miasto i powiat w Łęczyckim ze starostwem. *Dykc. Geogr.* 1, 303. eine Stadt in der Woiw. Lentſchitz. INOWROCŁAW, – ia, *m.*, *Vladislavia* Jungenieslau, znaczne miasto Polskie, stolica swego woiewództwa. *Dykc. Geogr.* 1, 303. INOWROCŁAWSKI, – a, – ie, Inowrocławskie Woiewództwo dawniey zwano Gniewkowskie; *palatinatus Vladislaviensis. ib.*

INSEKT *ob.* Przewiąz.

INSKRYPCYA, – yi, ż., napis, die Aufſchrift. Na grobowcu taka była inskrypcya: tu leży ... *Skarg. Żyw.* 1, 307. *§., zapis, die Verſchreibung. *Tr.*

INSPEKT, u, *m.* INSPEKCIK, – a, *m.*, *zdrb.*; *Sla.* gjubrenjak; *Rs.* парни́къ, парни́чекъ, *parnik). Inspekta są zagony gnoiem przeciwko mrozom opatrzone. *Kluk. Rośl.* 1, 191. das Treibbeet, Miſtbeet. Na inspekcie wszystko prędzey dozrzewa; ale owey iędrności nie nabywa. INSPEKTOWY, – a, – e, od inspektu, Treibhaus-, Miſtbeet-. *Rs.* парниковый, паровый. INSPEKTOR, – a, *m.*, dozorca, dozierca, der Aufſeher. – §., Inspektor, urzędnik woyskowy, przed którym woysko popisy swoie odprawować zwykło. W Polszcze dwóch ich było, iedeń iazdy, drugi piechoty, w autoramencie cudzoziemskim. *Kras. Zb.* 1, 406. der Generalinſpektor einer Armee. – §., Na Wartskim seymie dano inspektory pewne królewskim synom, aby się tym lepiey ćwiczyli. *Bielsk. Kr.* 294. t. i. ochmistrze, Oberhofmeiſter.

INSPIRACYA, – yi, ż., natchnienie; termin teologii, do wywodzenia świętości ksiąg biblii, iako z ducha ś. piszący oneż byli natchnieni. *Kras. Zb.* 1, 406. die Inſpiration, die Eingebung. INSPIROWANY, natchniony, *Ec.* богоно́сный.

INSPI-

INSPISOWAC *cz. ndk.*, gotować czyli warzyć aż do zgęstnienia, dick einkochen, dickſieden. Przecedzony dekokt inspisuy, to iest, gotuy aż się stanie gęstość extraktu. *Krup.* 5, 55.

INSTALLACYA, - yi, *ż.*, akt publiczny, przez który nowy urzędnik na urząd swóy uroczyście wprowadzony bywa. *Kras. Zb.* 1, 407. die Inſtallation, Amtseinführung. INSTALLACYYNY, - a, - e, od inſtallacyi, Inſtallations-. Inſtallacyyne pismo *Eccl.* ставильное писаніе, ставленная грамота.

INSTANCYA, - yi, *ż.*, termin prawny, który się używa o iurysdykcyach sądowych, n. p. ziemstwo iest pierwszą inſtancyą, trybunał drugą i ostatnią. *Kras. Zb.* 1, 407. die Inſtanz, der Gerichtsſtand. 2) inſtancya za kim do kogo uczyniona, s przyczyna, przyczynienie się, orędowanie, zalecenie kogo, die Fürbitte für einen andern; *Vd.* predproshnja, saproshnja, doproshnja, sabeseduvanje; *Rs.* ходáтайство; *Ec.* прошеніе. Inſtancyą czyniący, zanoszący, orędownik, *Vd.* predprosh-nik, sabeseduik, proshnik, beseednik, *Rs.* ходáтай, *f.* proshniza, beseduiza; *Rs.* ходатайца. INSTANCYALNY, - a, - e, przyczynny, zalecalny, zaletny, rekomendacyyny, Fürbitte-, Empfehlungs-; *Bh.* přimluwnj. Prawo zabroniło wszelkich do trybunału inſtancyalnych listów. *Skrzet. Pr. P.* 2, 388. INSTANCYOWAC *ob.* przyczyniać się za kim, *Vind.* sabeseduvati, priedprositi, doprositi; *Rs.* ходатайствовать, замолвить; *Ec.* прошеніе; eine Fürbitte für jemanden thun, ſich für ihn verwenden.

INSTRUCYA, - yi, *ż.*, miasto w Prusiech wschodnich. *Tr.* Inſterburg.

INSTRUKCYA, - yi, *ż.*, nauczanie, nauka, der Unterricht; *Bh.* inſtrukcý; *Sr.* 1. pjihutjwano; *Rg.* náredba). Inſtrukcya iest pomocą edukacyi człowieka. *Zab.* 14, 192. Inſtrukcya, iest to oświecenie umysłu, którem szczególniey rząd zatrudnić się powinien. *N. Pam.* 1, 16. Rozrządzeniem inſtrukcyi kraiowéy służyć będziem oyczyznie. *Zab.* 14, 189. Kiedy za grunt inſtrukcyi dobre nałogi wpaiane nie będą, wyniknąć musi złe użycie nauki. *Zab.* 14, 190. - §. inſtrukcya, przepis postępowania; *Sla.* upútjenje, die Vorſchrift für ein gewiſſes Geſchäft, die Inſtruction, die Anweiſung. Inſtrukcya w Polszcze nazywa się inſtrument ten, który na seymiku układaią dla posłów na seym. Inſtrukcyą się nazywa też zlecenie dane posłom za granicę wysłanym. *Kras. Zb.* 1, 408., *Czack. Pr.* 1, 307. INSTRUKTARZ, - a, *m.*, n. p. celny, owa to miara, wiele od czego do skarbu oddawać się należy. *Dyar. Gr.* 258., *Vol. Leg.* 4, 730. der Zolltariff. INSTRUKTOR, *Sr.* 1. pjihutjwar; *Crn.* podvis, poduzhenik; cf. poduczyć.

INSTRUMENT, - u, *m.*, INSTRUMENCIK, - a, - u, *m.*, narzędzie iakiekolwiek, *propr. et fig.* ein Inſtrument, Werkzeug. Używanie miernego maiątku za lepszą rzecz kładę, niżeli bydź osadzonym we złoto inſtrumentem pychy despotycznéy. *Klok. Turk.* 9. - §. Inſtrument muzyczny, ein muſikaliſches Inſtrument. Granie na inſtrumentach muzycznych. *Kras. Pod.* 2, 248. Derwisze muzykę piszczałki żałosną tak daleko wydoskonalili, jak może znieść inſtrument. *Klok. Turk,* 171. Kapela iuż inſtrumenta stroi. *Teat.* 6 *b*, 80. Inſtrument, klawicymbał, klawikord. *Cn. Th.* 280. Bardzo lubię głos melodyyny tego małego inſtrumenciku. *Mon.* 68, 287. - 2) inſtrument prawny, moniment, list urzędowny. *Farr.* 604. ein gerichtliches Inſtrument, ein Dokument, eine Urkunde. Inſtrument ten, który na seymiku układaią dla posłów na seym, nazywaią inſtrukcyą. *Kras. Zb.* 1, 408. INSTRUMENTALNY, - a, - e, n. p. muzyka *ob.* Narzędziowa, *Bh.* nástrognj.

INSTYGACYA, - yi, *ż.*, *ob.* foldrowanie na kogo. INSTYGATOR, - a, *m.*, foldrownik, der beſtellte Inſtigator. Co w innych państwach prokuratorowie królewscy, to w Polszcze inſtygatorowie znaczą. Oni są dochodzicielami krzywd Rzpltéy wyrządzonych. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 205. Inſtygatorowie są urzędnicy w Koronie (Kroninſtigator), i w W. X. Lit. (Lithauiſcher Inſtigator), którzy miéysce po generałach inspektorach w porządku urzędów maią. *Kras. Zb.* 1, 407. Inſtygator sądowych iurysdykcyy, Gerichtsinſtigator, postanowiony od sędziego, przestrzega bezpieczeństwa sądow, zapozywa gwałcicielow iego. *Kras. Zb.* 1, 407. - *Censores Rom.* szacunkarze albo inſtygatorowie wielcy. *Fal. Fl.* - §. *Prov.* Sumnienie złe, wielki inſtygator. *Zegl. Ad.* 243. ein böſes Gewiſſen iſt ein großer Ankläger. INSTYGOWAC na kogo o co *ob.* foldrować, auf jemanden anklagen, inſtigiren.

INSTYNKT, - u, *m.*, zachętka wewnętrzna, der Antrieb, Inſtinct. O skłonności człowieka przyrodzoney, albo o iego inſtynkcie. *Mon.* 70, 164. Nie wiedząc trędowaty do iakiéy się rady uciec miał, z natchnienia bożego ten inſtynkt odebrał, aby chustką ś. Makaryusza się potarł. *Skarg. Zyw.* 1, 227. Matce Konſtantyna W. podał bóg do serca inſtynkt, aby widzieć mogła krzyż, na którym przybity był Iezus. *ib.* 273.

INSTYTUCYA, - yi, *ż.*, w prawie duchownym obrządek uroczysty, przez który kościoł lub beneficyum władzą urzędowną powierza się duchowney iakiéy osobie. *Kras. Zb.* 1, 407. die feyerliche Einſetzung in ein geiſtliches Amt. Inwestytura. *Farr.* 603. Przyięta została prezenta, dana mi od kollatorów, i moia nastąpiła inſtytucya. *Xiądz.* 87. - §. Inſtytucya, Inſtytut cf. Urządzenie, das Inſtitut. INSTYTUOWAC komu proces, s czynić s nim prawnie, einem den Prozeß machen.

*INSUŁA, *Petr. Pol.* 276.; *Biał. Poſt.* 69., *ob.* wyspa.

INSZOSC, - ści, *ż.*, odmienność, różność, die Verſchiedenheit. Węgrzy nietylko języków, ale i zwyczaiów inszością od siebie się różnią. *Wyrw. G.* 497., *ob.* inność.

INSZY, INNY, - a, - e, *Bh.* giný, ginſſi, ginačegſſi; *Slo.* iní, inſ'í, giní, giný; *Cro.* ini; *Dl.* gyni; *Rg.* inni, innak; *Bs.* inni; *Sla.* samàr; *Rs.* инный, иной; *Ec.* инъ; nie-ten, ein anderer, nicht der. - Boga syna iest insza i różna istność od istności boga oyca. *Salin.* 2, 57. By-ć mi to kto inszy mówił! *Cn. Ad.* 80. *nisi pater eſſet*). Kto inszy do harapu. *Gemm.* 138. cf. ten sieie, a drugi źnie). Kto inszy nie zniosłby tego, ein anderer, jemand anders. Na co maią zemną inni cierpieć niewinni! *Zab.* 13, 141. drudzy, andere). Stołowe szkło, żeby było równéy roboty, żeby nie była każda sztuka niby z inszéy wsi. *Torz. Szl.* 124. O kim inszym mó-

wi, a o sobie myśli. *Cn. Ad.* 632. Inszy mąż dla Izabelli bydź nie może nademnie. *Teatr* 21, 66 *b.* nikt procz mnie). Insze mówi, a insze myśli. *Cn. Ad.* 93. **er ſpricht anders, als er denkt.** Inszą mi rzecz móy rozum, a inszą gniew radzi, Widzę co ieſt lepszego, lecz czynię co wadzi. *Modrz. Baz.* 24. Insza mina dla podwik, insza dla ołtarza. *Zabł. Amf.* 6. Wierzcie, że i inne oczy tak dobre, iak wasze. *Zab.* 15, 185. Porzućże iuż tę mowę, zaczniy o czym inszym. *Teat.* 22, 118. Z inszéy beczki poczniymy, a co inszego mówmy. *Cn. Ad.* 1331. Inszą teraz śpiewa (piosnkę). *ib.* 327. **er ſingt jetzt aus einem andern Tone.** Inszą mu zagrano, a pomylono mu szyki. *ib.* 893. cf. z iednochody go zbito). – *Inszy*, z *insza*, z *insze*, Co inszego, **etwas anders.** Insze się iéy dziś podoba, insze iutro. *Petr. Ek.* 67. Iuż to nic inszego, iedno on ten figiel zrobił. *Teatr* 29, 95. nieinaczéy, koniecznie czyli pewno tak, **es iſt nicht anders.** Insza kmieć, insza żeglarz, nie wespoł to chodzi. *Opal. sat.* 7. Inszy król, inszy Pan Baranowski. *Opal. sat.* 31. Insza umieć, insza czynić. *Cn. Ad.* 327. Inna to rzecz słyszeć; a inna widzieć. *Teat.* 55 *c*, 14. Insza słyszeć, insza widzieć, doznać. *Cn. Ad.* 665. Im insza, mnie insza. *Alb. z Woy.* 30. **mit ihnen iſts etwas anders, mit mir auch.** – Inszy a inszy, z co raz to inszy, jedrémal **ein anderer.** Pili tam z kubków złotych, i na inszych i inszych naczyniach wnoszono potrawy. *W. Fſter.* 1, 7. (w naczyniu coraz innym. *Bibl. Gd.*). – b) zupełnie odmieniony, do siebie niepodobny, **ganz verändert, ein ganz andrer.** Inszy iuż teraz. *Cn. Ad.* 326. poprawił się, **er iſt anders (beſſer) geworden.** Ieśli się chcesz tego, co cię dręczy, pozbyć, nie potrzeba, abyś był gdzie indziéy, ale trzeba, abyś był inny. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 339. Inszy teraz świat. *Cn. Ad.* 328. Ale teraz inszy świat, insza moda, insze obyczaie. *Boh. Kom.* 1, 61. Inszy wiek, inni ludzie, insze obyczaie. *Teat.* 43 *c*, 32. Wszystko z następstwem czasu mieni się, i z wiekiem, Człowiek coraz to innym staie się człowiekiem. *Dmoch. Szt. R.* 75. cf. Insza to przedtym było. *Gemm.* 120. Inszé teraz lata moie. *Cn. Ad.* 328. – 2) insze, z drugie, reszta, **die übrigen, die andern.** Te książki tu zostaw, a insze oddaj księgarzowi. Insze potrawy day nazad do kuchni. *Tr., Vd.* ti drugi, huni. – §. Inszą razą, nie tą razą, drugą razą, **ein andermal**; *Vd.* eno drugobart, drugomau; *Cro.* drugda, drugóch. NB. *Chociaż zdaie się, że między inny a inszy, ta zachodzi różnica; że piérwsze różnicę osobiſtą, drugie gatunkową wyraża, atoli z przykładów tu przytoczonych pokazuie się, że się ta różnica ściśle nie zachowuie.*

Pochodz. *inaczéy, inaczyć, przeinaczyć, inak, inaszy, inąd, zinąd, indzie, inedy, inegdy, inędy, innowiernik, Inowłodz, Inowrocław i t. d.*

INTENCYA, – yi, ż., zamiar, koniec, zamysł, **die Abſicht.** Zła intencya, błąd czyni; ale omyłka uwalnia od winy. *Zab.* 14, 354. Na *intent tego, który co pisze, patrzeć trzeba. *Smotr. Ap.* 116. Ieśli intencyi piszącego nie poymiemy; wiele niesworności popaść możemy. *ib.* Oka duszy naszéy ieſt dobre serce abo intencya. *Skarg. Kaz.* 648. Dobra czasem intencya złe ſkutki przynosi. *Kras. Pod.* 2, 181.

INTENDENT, z dozorca, *cf.* Superintendent.

INTERCYZA, – y, ż., urzędowny zapis, **eine gerichtliche Verſchreibung.** Oy tak tak, komu miłość szczera w sercu wlizie, Nie pomni o posagu, ani interecyzie. *Zabł. Zbb.* 17. Ciężey ożenić się, niżeli intercyzę napisać. *Teat.* 3 *b*, 89.

INTERDYKT, – u, *m.*, zapowiedź, klątwa. *Farr.* 605. używa się tylko w prawie duchownym. *Aras. Zb.* 1, 109. **der Kirchenbann.** Posłał Władysław do papieża, aby w Polszcze przestał interdykt, to ieſt, wielka klątwa na kościoł. *Gwagn.* 38.; *Biel. Sw.* 174 *b.*

INTEREGNUM *ob.* Bezkrólewie.

INTERES, – u, *m.*, *INTERESSE *obsol.* *1) procent, pożytek słuszny z *pożyczku. *Cn. Th.* prowizya, *Cro.* interesh, **Intereſſen, Procent.** *Interesse bruc. *Cn. Th.* – *Fig.* Za pożądanym bitwy téy sukcessem Nieprzyiaciel to wraca z interessem. *Chroſć. Fars.* 275. – 2, prywata, prywatny pożytek, chciwość prywatcy korzyści, *Vd.* laſten prid, laſten dobizhek, intereſą, treſs, **der Eigennutz.** Podły interes wziął mieysce kochania, Wzgardzona piękność i dobre przymioty, Godnie sym wszyscy swego starania I swéy miłości sądzą ludzkim złoty. *Zab.* 14. 382. Boday w swym życiu nie doznał wesela, Kto interesu wynalazł na świecie, Kto dla potrzeby tracące przyiaciela, Serce na zbycie ma, iak na tandecie. *Zab.* 16, 118. *Nar.* Bez interesu rzadko się może znaleźć przyiaciel. *Jabł. Ez.* 128. Chętnie ci usłużę, mam i ia w tym swóy interes. *Teatr* 49. 96. Interes teraz wszystkich nayblizszy krewny. *ib.* 22, 21. Interes dzisiay ieſt przyiaźni celem, Gdzie korzyść błyśnie, tam śpieszą z weselem. *Min. Ryt.* 2, 163. Wszyscy swego *interesso (interesu) i swych pożytków szukaią. *W. Poſt. W.* 200. Każdego swóy interes i swoia prywata Rządzi, tak było od początku świata. *Pot. Zac* 5. Interes wzaiemny wiąże ludzi. *Lub. Roz.* 182. Komissarze bardziéy swego, aniżeli Pańskiego szukaią interesu. *Zab.* 16, 4. – §. interes, z sprawá, rzecz interessuiąca kogo, *Sr.* 1. Schaft, predkmictio, wobuinoſcj; *Vd.* opravilu, oprava, opravlenje : djanje; *Rg.* poso, oprava, posło, cignenje; *Bs.* posal, poso, posao; *Tc.* ſrgb, **die Angelegenheit, das Geſchäft.** Wesprzyy interes, który wspolna czułość składa. *Hul. Ow.* 73. Żołnierze zabiiaią i zabiiać się daią, za cudzy interes. *Teat.* 20 *b*, 219. Widziałem ich z sobą się kłócących; chciałem dociec, w iakim owa sprzeczka interesie. *Zab.* 14, 145. Mnie tylko sama słuszność bodzie sprawy, Cały interes ieſt twóy Apollinie. *Zab.* 14, 171. Minister interesow zagranicznych, (spraw zagr.). Ia prawie iuż ieſtem w drodze, Mam interes pilny srodze, Nie mogę się zatrzymywać. *Jakub. Bay.* 98. **ein ſehr dringendes Geſchäft.** Dotarłem interessu, i iuż rzecz cała ieſt zrobiona. *Boh. Kom.* 4, 328. Patrz swoich interesow. *Teat.* 36, 104. Kilka minut chłop nie bawił, I dobrze interés sprawił. *Zab.* 15, 57. Poiechał do Hollandyi dla pieniężnych interesów. *Teatr* 7 *c*, 17. Idę do niego, bo mam do niego pewny interes. *Teatr* 17 *c*, 65. Wyiechał w bardzo pilnym interesie, *abo* za bardzo pilnym interesem). O wielki szło interes honoru. *Boh. Kom.* 4, 200. **eine groſſe Ehrenſache.** Poułatwiawszy swoie interesa, wyiechałem ze Lwowa. *INTERESSANT, – a,

m., człowiek interesowny, swego pożytku iedynie patrzący, ein intereſſirter Menſch. Chciwy nie może bydź tylko interessantem; interessant nie może bydź dobrym radzcą. *Lub. Roz.* 431. INTERESIK, - a, - u, *m.*, *dem.*, sprawka, eine kleine Angelegenheit, ein kleines Geſchäft. Pewny interesik. *Teatr* 7, 44. Okoliczność ta interesikom waszym szyki polamie. *Teatr.* 7 *c*, 55., *Sor.* 1. Schaffjil, *Rg. et Bs.* posiłek, cigenutzig; *Ec.* nemnuja. INTERESOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, obchodzić kogo, intereſſiren. To nas nayhardziey interesować powinno, z czego chleb mamy. *Teat.* 22, 118. Młody ten chłopiec mocno mię interesuie. *ib.* 20, 58. - §. interesować co do czego, s. przymięszać, przywięzywać, einflechten, hinein ziehen. Honor Pański do naymnieyszego mankamentu interesuią. *Mok. Turk.* 57. INTERESOWAC się do czego *albo* przy czym, s nieobojętnie wchodzić w co, wdawać się w co, ſich für etwas verwenden, mitwirken. Do koronacyi krolów Halickich interesowali się biskupi Krakowscy. *Nies.* 1, 27. Ci się wielce do twoiey interesuią osoby. *Nieme. Krol.* 2, 139. Sprawuy się iak naylepiey; a my zawsze interesować się będziemy do dalszych losów twoich. *Teat.* 20 *b*, 43. Interesowanie się Wc Pana względem mnie bardzo mi iest podeyrzane. *Teat.* 14 *b*, 37. Interesuię się za nim w pewnym interesiku. *Teatr* 7, 44. INTERESOWANY, - a, - e, którego co obchodzi, należący do czego, intereſſirt bey etwas, theilnehmend. Należy uczynić stan mieyski interesowanym do konstytucyi kraiowey. *Gaz. Nar.* 1, 105. - §. interesowany, INTERESOWNY n. p. człowiek, swoiey bardzo korzyści patrzący, *Vd.* lastnodobizhen; lastnega prida shelen, intresiran; *Rg.* korisnijk *f.* korisniza. *Rs.* корыстолюбивый, имелюбивый, стяжательный, *Subſt.* мздолюбецъ, корыстолюбецъ, прибытникъ; *Ec.* имелюбецъ (cf. bierny), eigennützig, intereſſirt. Sprawiedliwy i nieinteresowany człowiek. *Zab.* 16, 250. cf. bezinteresowny). INTERESOWNOSC, - ści, *ż.*, prywata, chciwość zysku, bierność, intereſſirtes Weſen; *Vd.* dobizhkoshelnost; *Rs.* имелюбиемство, корыстолюбіе, Eigennützigkeit. Nieieden opiekun podeyrzenie o interesowność i oszukaństwo na siebie ściągał. *Gal. Cyw.* 1, 106. Nieinteresowność. *Pam.* 85. 1, 117.

INTERJEKCYA *ob.* wykrzyknik, *Slo.* predhadzka, prehoditella, medzihadela; *Sla.* medjumetak; *Rg.* meghjumetak; *Vd.* vmeshaseda; *Rs. et Ec.* междомётіе.

INTERMACII *ob.* indermach.

INTERNUNCYUSZ, - a, *m.*, nuncyusz czyli poseł tymczasowy, der Internuntius; *Slo.* mezvpoſet. INTERPUNKCYA, - yi, *ż.*, kładzienie znamion pisarskich, kommatów, kropek czyli punktów w pismie należyte, die Interpunction; *Sorab.* 1. pjederkuwano. - INTERROGATORYE, - yi; *plur.*, termin prawny; spisane porządnie pytania, które pod czas wyprowadzenia inkwizycyi wedle okoliczności sprawy układaią, i stawionych przed siebie świadków, porządnie wypytuią. *Kras. Zb.* 1, 409. die Interrogatorien, das Zeugenverhör.

INTONOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, zaczynać pieśń, intoniren, anſtimmen. Wesoło ten tańcuie, komu szczęście intonuie. *Cn. Ad.* 1228. *albo* przyśpiewuie.

INTRATA, - y, *ż.*, dochód, *Ital.* intrada, entrata, die Einnahme, das Einkommen, die Einkunft. Lepsza intrata z rozumu, niż z folwarku. *Dwor. G.* 3. Naywiększa intrata oszczędność. *Fred. Ad.* 42. Urząd bez intraty, nie pożytek. *Pot. Jow.* 208. Szpetny, zły, głupi, ale żeś bogaty, Piękny, i dobry, i mądry z intraty. *Pot. Jow.* 188. Czysta intrata. *Mon.* 74, 152., *ob.* czysty). INTRATKA *zdrbn.*, n. p. starają się żony także mieć swoie intratki. *Teat.* 14, 133. INTRATNY, - 4, - e, intratę czyniący, ergiebig, einträglich. Intratne rzeczy w gospodarstwie, woski, łoy, wełna etc. *Solſk. Arch.* 28. Sposób uczynienia folwarków intratnieyszemi. *Zab.* 16, 16., *Vd.* sdajezh, donesliu. INTRATNOSC, - ści, *ż.*, *Vd.* sdajezhnost, die Einträglichkeit, Ergiebigkeit.

INTRODUKCYA, - yi, *ż.*, w prawie, pierwsze wprowadzenie i zaczęcie sprawy. *Kras. Zb.* 1, 410. die Einleitung eines Prozeſſes. INTROIT. *Pim. Kam.* 112., *ob.* wstęp, wchód.

INTROLIGATOR, - a, *m.*, *Bh.* knihwazat, wazat, knihar; *Slo.* knjhar; *Sr.* 1. knihow wjazaczet; *Sla.* knjigovezac; *Cro.* knigar, knigovez, knigoscivecz; *Hg.* könyvkötö; *Vd.* bukvivezar, puhpintar; *Crn.* buquavęsz; *Rs.* переплётчикъ; księżnik. *Cn. Th.* oprawiacz książek, księgoprawiacz, der Buchbinder. Klayſtr dla introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918 INTROLIGATORCZYK, - a, *m.*, czeladnik introligatorski, der Buchbindergeſelle, oder Burſche. INTROLIGATORKA, - i, *ż.*, die Buchbinderinn. INTROLIGATORSKI, - a, - ie, od introligatora, Buchbinder; *Bh.* knihařſký; *Rs.* переплетный. Introligatorski warsztat *Rs.* переплётная. INTROLIGATORSTWO, - a, *n.*, rzemiesło introligatorskie, die Buchbinderey, das Buchbinderhandwerk; *Bh.* knihařſtwi. INTROLIGOWAC, - oprawiać książkę, wiązać, *Rs.* переплесть, переплетать.

INTROMISSYA *ob.* wwięzowanie, wwiązanie. INTRUZ, - a, *m.*, *Ross.* самозванецъ, wdzierca, wlaz w iaki urząd. - Ci samosłańcy bez boskiego posłania fałszerstwami się i wtrętami czyli intruzami pokazuią. *Skarg. Zyw.* 2, 173., *ob.* wtręt, wtręcień.

INTRYGA, - i, *ż.*, chytrość fortelna, praktyka, sztuka podstępna, podstęp, dołek, eine Intrigue. Intrygi, praktyki, *Rg.* zaprjecize, zapletegna; *Rs.* каверзы, крючекъ, крючокъ, крючкотворство, происки, прóиски. - *Poet. dramm.* Intryga, zamięszanie, które w akcyi dramatycznéy sprawuią zdarzenia ułożone misternie. *Teat.* 24, 13. INTRYGANT, - a, *m.*, INTRYGANCIK, - a, *m. zdrbn.*, intrygą nadrabiaiący, der Intrigant; *Ross.* крючкотворецъ; *w rodz. żeńſk.* INTRYGANTKA, n. p. intrygantka ta, przy podłém pochlebstwie tchnie duchem panowania nad słabością umysłu twego. *Mon.* 75, 704. INTRYGOWAC *intr. ndk.*, intrygi czyli podstępy robić, dołki kopać, sieci stawiać, sidła kłaść, Intriguen machen; *Rs.* крючкотворствовать, проискивать, проискивать.

INTYMACYA, - yi, *ż.*, termin prawny, przez intymacyą zatrzymuie się eksekucya dekretu pierwszéy instancyi przez pozew wydany do wyższego sądu. *Kras. Zb.* 1, 410. obwieszczenie pismem. *Cn. Th.* 582. die gerichts

liche Intimation. INTYMOWANY, - a, - e; obwieszczony, intimirt.

INWALID, - a, *m.*; niezdatny dla niezdrowia do dalszey służby, ein Invalide; *Sla.* invalid, nemochnik.

INWEKTA, - ów, *plur.*, indukta, wprowadzone do kraiu towary, Einfuhrwaaren. Cło od inwektów. *Tr.*

INWENCYA, - yi, *ż.*, wynaydowanie, wynalazek, die Erfindung. Potrzeba iest matką inwencyi. *Kras. Hist.* 201.

INWENTARZ, - a, *m.*, INWENTARZYK, - a, *m. zdrbn.*, rejestr, spisek, ein Verzeichniß, ein Inventarium, das *Findebuch, *Fundbuch; *Bh.* Inwentař; *Vd.* fantora; *Rs.* данная, росписъ. Inwentarz praw X. Załuskiego, Ładowskiego, Wagi, Ostrowskiego, Gesetzregister. Inwentarz, urzędne popisanie rzeczy naleziony ch na dziedzictwie, abo w pomieszkaniu zmarłego lub dłużnika. *Sax. Porz.* 121. ein gerichtliches Inventarium, Verzeichniß vorgefundner Sachen. Iuwentarz gospodarski, spisek rzeczy gospodarskich, das Wirthschaftsbuch. Poszukay inwentarza tutéyszego klucza. *Teat.* 28 *b*, 125. Inwentarz ma bydź spisany. *Gal. Cyw.* 1, 91. Do inwentarza folwarcznego należą owce, woły, krowy, wieprze, drobiazg etc. *Switk. Bud.* 54. Ztąd inwentarz znaczy: rzeczy zwyczaynie w inwentarzach gospodarskich pospisywane: bydło folwarczne i ruchomości do gospodarstwa należące, das Wirthschaftsinventarium, die zu einem Grundstücke gehörigen beweglichen Dinge, die Hofwehre, das Hofgewehr: Vieh, Geräthschaften u. s. w. Dla szczupłości paszy strasznie mało w całéy Polszcze inwentarza. *Przestr.* 196. Lepiéy iest dla każdego inwentarza większy nieco postawić budynek. *Switk. Bud.* 91.

INWENTARSKI, - a, - ie, do inwentarza należący, zrejestrowany, spisany, Inventarium-, zum Inventario gehörig, mit verzeichnet, eingetragen. Płatni inwentarscy przyiaciele Moskwy, którzy u nas dwór posła Moskiewskiego składali. *Ust. Konst.* 1, 66. Był to brawura prawdziwie inwentarski. *Mon.* 65, 360. saprzedany, cechowy.

INWENTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zinwentować *dk.*, wynaydować, erfinden. b) do inwentarza wpisywać, inventiren, eintragen; *Vd.* fantirati, fantiruvati). Dziedzic, ieśliby po uczynieniu inwentarza, inne rzeczy, których opiekun nie zaraz dał inwentować albo wpisać, postrzegł, tedy opiekun podeyźrzany. *Groi. Obr.* 18. August zostawił księgi, gdzie wypisał dochody Rzymskie, zinwentował woienne okręty. *Kłok. Turk.* 86.

INWENTURA, - y, *ż.*, inwentowanie, spisywanie inwentarza, die Inventur. Inwentura na tém zależy, ażeby dokładne spisanie wszelkiego maiątku nastąpiło. *Gal. Cyw.* 1, 91.

INWESTYGOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, indagować, dochodzić, untersuchen.

INWESTYTURA, - y, *ż.*, termin prawny, zażywany do ceremonii lenności, to iest nadania władzy nad kraiem w lenność danym. *Kras. Zb.* 1, 410. die Investitur, Verleihung eines Lehens.

- - INY *terminatio pluralium*, *exprimens ideam* obchodu, aktu *e. gr.* chrzciny, akt chrztu; poślubiny, imieniny, urodziny, oględziny etc.; *Ger.* - Feyer, - Act, - Handlung, - Begängniß.

INŻENIER *ob.* Indzienier.

I O.

J.O. *abbrewiatura*: J.O. Mści Xżę, = Iaśnie Oświecony Mości Książę. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30. Erlauchter Fürst.

IOACHIMIK *ob.* taler. IOASIA, imię białogł. *Teat.* 36, 30. ein Weibername.

IOB, *IOP, - a, *m.*, *Rs.* іовъ; między wschodniemi bogaczami ieden z naymaiętnieyszych. *Chrość. Job.* 6. Hiob, der reiche Hiob. Ztąd w przysłowiu: oto Iob, = to wielki bogacz). Przykład cierpliwości S. *Iopa. 1 *Leop. Tob.* 2, 12. Ieba 3 *Leop.*). IOBOW, *IOPOW, - a, - e, Hiobs-. Iobowa cierpliwość. *IV. Jakub.* 5, 11. *Iopowa. 1 *Leop.* - Niemcy maią przysłowie: Iobowy posłaniec: eine Hiobs-Post o doniesieniu smutnym nieszczęśliwym.

IODŁA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* gedle, gedlička; *Sr.* 1. ѣedla, ѣedla; *Vd.* jödla, jedla, jela, jeu, jeuka, hoika, jodlovo drevo, smreka; *Crn.* jédla, jela, jelovka, jevka, jélu, hoja, hojka; *Dl.* yela; *Bs.* jela, jelovina, *Sla.* jêla; *Rg.* jeela, ceavina; *Cro.* jalva, jelva, jalvicza, jelvicza; *Rs.* ель, ёлка, елочка, пихта; *Eccl.* ель, *Gr.* ἐλάτη; cf. iedlina) *abies*, die Tanne, Weißtanne, drzewo pierwszéy wielkości, maiące pień prosty, korę brunatną, rosnące na kształt piramidy. *Aluk Rosl.* 2, 24. Są tam buki, są sosny, są *iedle (iodły). *Pot. Jow.* 2. Mila iedlinko, wszak się me oko nie zwiodło, Znalazłem cię, ach rośniy! kiedyś będziesz iodłą. *Zab.* 9, 379. *Eys.* IODŁOWY, - a, - e, iedlinowy, od iodły, Tannen-; *Bh. et Slo.* gedlowý; *Sr.* 1. ѣedlane; *Rg.* jelov; *Crn.* jélov, jedlov; *Vd.* jedlou, jeuni, jeushen, jelou, hoini; *Cro.* jalòv, jelov; *Ross.* ёлóвый, ёловый, пихтовый; *Ec.* еловый. Iodłowy gay, *Cro.* jelje, jelische, jelovische; *Vd.* jeuna gosda, jedlou goisd, hojishe; *Rs.* пихтовникъ. Iodłowa szyszka *Vd.* jeuni shurshel, jedlou shtarsh, skorsh, zhersh) Z drzewa iodłowego dobre bywaią dyle i tarcice i maszty. *Aluk Rosl.* 2, 24.

IOŁDASZ, - a, *m.*, z Tureck., kamrat, towarzysz. *Czart. Mscr.* *IOLENTA *ob.* Helena.

IONAK *ob.* Iunak. IONEK. *Teat.* 8, 7., *ob.* Ianek, Ian.

IONKWILA, - i, *ż.*, z *Franc.* jonquille, gatunek narcyzów.

IOTA, - y, *ż.*, das Jota, *ob.* pod literą *J.* - *Fig.* naymnieysza kropka w pismie, *Rg.* slôvze, das kleinste Jota, der geringste Punkt einer Schrift. Do ostatniey się ioty pisma pełnić muszą. *Pot. Zac.* 47. Co do joty wypełnię twe roskazy. *Teat.* 14, 89. Prawo iest tak świętą rzeczą, że i iedną jotą nie powinno bydź odmienione. *Dyar. Grodz.* 547. On na twe skargi, żale i sprawoty, Nie odpowiada iednéy nawet joty. *Chrość. Job.* 124.

IOWIAŁ, - a, *m.*, IOWIALISTA, - y, *m.*, wesołek, z dobrego humoru, ein jovialischer, lustiger Mensch. Iowialistom rzadko się szczęści po ich woli. *Fur. Uw. J.* 26. Nie źle, gdy pora, bydź iowialistą, byle nie trefnikiem. *Mon.* 75, 720. b) Iowiała psa do suki puszczać, a melankolika chyba bardzo dobrego. *Ostror. Myśl.* 10. einen muntern, lustigen Hund. IOWIALIA, Iovialitates; na przykład Wacława Potockiego: s żarty, facecye, burleszki jovialische, launige Schriften.

IOWISZ, - a, *m.*, Jupiter; *Slo.* Kralomoc; *Bh.* Kralo-

moc, Peraun, Peron, Perun; *Vd.* kralomozh; *Crn.* Boshâk, Berôn, Krajlomózh, Gromâzh; *Ec.* seséch (*ob.* lupin, *ob.* lessa). Iednak to dobrze Iowiszem zostać, choć rządzić światem mozoła. *Kniaź. Poez.* 1, 91. Iowisz gromoboyca. *Klon Wor.* 1. gromowładzca. *Otw. Ow.* 78. ociec gromowłady. *Zab.* 16, 89. *Tręb.* Gromowładna Iowisza prawica. *Zab.* 8, 380. *Kossak.* cf. piorunowładny; piorunowładzca. *Otw. Ow.* 13. — §. *Chy.* broda Iowisza *ob.* broda. *Krumł. Chy.* 403. — §. Iowisz, gwiazda na niebie, der Jupiter, der Planet. Gwiazda Iowisz zwana, iest glob poltora tysięcy razy większy od naszéy ziemi. *Leśk.* 2, 52. IOWISZOWY, — a, — e, od Iowissa, Jupiters. Orzeł Iowiszowy.

IOWITER, — a, *m.*, w hucie śklanéy robotnik, co śkło na kamyki przerabia, in der Glashütte, der Steinschneider, der die Glassteine macht, może z słowa iubiler). Gdy ta kompozycya ostygnie, szlufierz tygielki od massy ma oszlufować piaskiem, którą massę kamieniarze czyli iowiterowie na kamyki porzną. *Torz. Szk.* 307.

IOZAFAT, — a, *m.*, Dolina Iozafat, w Palestynie dolina między Ierozolimą i górą Oliwną. Iż zaś słowo Iozafat znaczy sąd boży, wnieśli sobie niektórzy, iż w tey dolinie ma się odprawić sąd ostateczny. *Dykc. G.* 1, 305. das Thal Josaphat, das jüngste Gericht. Zgromadzi wszystkie narody, i sprowadzi ie na dolinę Iozafat. *Pociey* 52.

IÓZEF, — a, *m.*, IOZEFEK, — fka, *m.*, IUŚ, IUSION *zdrón.*, imię męzkie Iozef, Josephus; *Bh.* Jozef, Jožefek; *Slo.* Gozef; *Cro.* Josef; *Rs.* іосифъ. Iózef małżonek Maryi panny. *Kras. Zb.* 1, 414. Iozefek mały. *Teat.* 52, 6., *Zab.* 15, 352. IÓZEFKA, — i, ż., imię białogłowskie, Josephe. *Teat.* 1 c, 14. *Demin.* IUSIA, — i, ż., IUSIUNIO, — i, ż. — §. gatunek stroiu białogłowskiego: soltany, iozefki. *Haur Sk.* 519. IOZEFOW, — a, *m.*, miasto w Gallicyi. *Dyk. G.* 1, 305. eine Stadt in Gallicien. IOZEFOW, — a, — e, do Iozefa należący, Josephs. Chrystus był mniemany syn Iozefow. *Bial. Post.* 127.

IPSYLON *ob.* y, i.

*IPSYM; — u, *m.*, n. p. Was ieszcze gorszym kiedyś napoią ipsymem. *Pot. Zac.* 150. Pigwy ku chowaniu w ipsymie albo w bastardzie obwarzają. *Cresc.* 413. IPSYMOWAĆ, HIPSYMOWAĆ, n. p. Wino hipsymowane bardzo obraźne iest, a przecię tak się kochaią w malmazyi hipsymowanéy. *Urzęd.* 457. Winiarze wina ipsymuiąc, białkuiąc, siarkuiąc, na lagry muszkatelowe, malmazyowe, bastertowe, i innych win dobrych leiąc, psuią. *Syr.* 1219.

IR, IER, — a, *m.*, ptaszek podobny do wróbla, tylko że większy. *Lad. H. N.* 60. Okrutny iastrząb wziął malutkiego iera. *Pot. Syl.* 259. Irowie, czyżykowie, ziąbki i szczygłowie. *Rey Wiz.* 103. Ierowie skrzypiotały. *Banial. J* 4. der Wiesenpiperling. cf. Ierzyk.

IRCHA, IERCHA, IRZCHA, — y, ż., *Bh. et Slo.* gircha; *Hg.* lágy irha; *Sr.* 1. harwana koża; *Crn.* jerh, erh, irh, jerhovna, erhovna; *Rs.* ирха, рабуга (cf. *Ger.* gerben, *Sr.* 2. garowasch); zamesz, Sämisch Leder. pellis ouina depilis. *Crn. Th.* Od sta ierchy. *Vol. Leg.* 4, 360. Worek Iudaszowy z rozmaitéy ierchy uszyty. *Klon. Wor. praef.* Z ludzi skórę iak ierchę ciągną. *Haur Sk.* 143. IRCHARZ, — a, *m.*, *Bh.* girchař; *Crn.* erhar, irhar, jerhar; *Sr.* 1. harwař; białoskórnik, zameszník, der Weißgärber, Sämischgärber. IRCHOWY, IERSZANY, IRSZANY, — a, — e, od irchy, z irchy, sämisch; *Bh.* girchařský; *Crn.* erhar, irhar, erhast, irhast; *Rs.* ирховый, рабужный. Rzemienny, ierszany abo leszowy mieszek. *Sleszk. Ped.* 420. *scorteus sacculus.* Irszana skóra *Crn.* jerhovna). Irchowe garbarstwo *Bh.* girchářstwj.

IRLANDYA, — yi, ż., wyspa Anglią składaiąca, Irland; *Rs.* ирландія. IRLANDCZYK, — a, *m.*, z Irlandyi rodowity, der Irländer; *Rs.* ирландецъ; *w rodz. żeńsk.* IRLANDKA, die Irländerinn n. p. poiął Irlandkę za żonę. *Pam.* 85, 1, 570. IRLANDSKI, — a, — ie, z Irlandyi, od Irlandyi, Irländisch; *Rs.* ирландскій.

*IRMOS, — a, *m.*, *Rs.* ирмосъ, krotki wiersz w kancyonałach Ruskich, nad pieśnią się znayduiący, którey treść zawiera, der Inhaltsvers über dem Liede, Irmosy podobieństwo tonu śpiewaiącym intymuią. *Pim. Kam.* 263. melodyą oznaczaią, die Melodie über einem Liede.

IRONIA, — ii, ż., sposób wyrażenia myśli swoiéy przeciwnemi słowy; *Slo.* usmiwka, usmiwalka, usmiwatelka; *Hg.* innoslovka). W ironii król Zygmunt był nayosobniéyszy. *Gorn. Dw.* 136. IRONIZOWAĆ *intr. ndk.*, używać ironii, ironisch sprechen. *Smotr. Ex.* 2. cf. przymawiać, przycinać.

IRRYTOWAĆ *ex. ndk.*, zirrytować *dk.*, iątrzyć, wzburzać, reitzen, aufbringen. Rzecz ta Turki irrytowała. *Tward. Wł.* 57.

*IRTNICA, n. p. irtnicy od funta. *Instr. Cel. Lit.*

*IRZEĆ, — ał, — eli, *irzę *ob.* źrzeć, zierać; obeyrzeć, spoyrzeć i t. d.

IS.

ISĆ; ISDŹ, szli, szedł, szła (*szedła. *Kniaź. Poez.* 152.), idzie, idę *intrans. ndk.*, póyść, poszli, poszedł, *F.* póydzie, póydę *dk.*, — Chodzić *frequ. et continuat.* — *Bh.* giti, schel, gdu, pugdu; *Slo.* ist, idem, gdu; *Sor.* 1. hicj, schol, schla, schle, djem, hdu, du, hdjem, djiech, chodjim, chodju, hdu, ponhdu, ponhdjem; *Sr.* 2. hisch, schel, schla, schlo, ja du, ja jom, tu josch, ja jech (be hisch dżdżyć); *Vd.* jiti, jeti, poiti, shál, sheu, shla, shlu, poidem, grem, gresh, gre (cf. *Lat.* ingredi), hoditi; *Crn.* jidti, jitti, jidem, grem, grędem, pojdem, shl, shal, shla, shlu, pojdem; *Cro.* iti, ishel, idem, shetuvati, shetujem; *Sla.* ichi, ishao, ishla, ishlo, idé, idesh, idem; *Rg.* itti, idem, hoditti, pôchi; *Ec.* iti, otiti, pocchi, idem, grem; *Rs.* итти, шелъ, идý, пойдý; *Ec.* ити, грясти, гряду; cf. *Lat.* it, is, eo, iuit, itare, ititare; *Gr.* φοιτᾶν, *Jon.* φοιτεειν; cf. *Gr.* δύω, δύνω, *unde* αδυτος, *Aeth.* אור *circumiuit*, *Arab.* חור *reuersus fuit*; cf. *Hebr.* שׁוּב *uersit*; *Tatar.* gien, *Dan.* gaon, *Suec.* ga, *Holl.* gaen, *lat.* eo, *Ger.* gehen) z za pomocą nóg miéysce odmieniać, *Sla.* pishicè ichi z piessą czyli piechotą iść; (*Sla.* na konju ichi z na koniu iechać; *Sla.* na kolih ichi z wozem iechać, cf. *Gall.* aller à cheval *etc.*). Iść po woli *ob.* telepać się). Mimo iść, przeyść, *Ec.* мимоити, мимогрясти, мимоходить,

ин охожу. Idąc, po drodze, im Gehen, auf einem Gange, unterwegens *Vd.* przede, przedem, nad potem, gorzeda, gredeozh. Idąc wtapię do Teresy *Teat.* 28, 120. Iść po kogo, nach einem gehen, einen holen gehen, einen holen. *Vd.* po kaj jti). Idź po ń *accerse illum*, geh ihn holen. *Cn. Th.* 240. Idący, chodzący, iść mogący, &c. шествованемъ. Iuż teraz na gwałt nocny żaden nie narzeka; Idzie każdy, a łotrów się nie lęka. *Groch. W.* 467. W oktawę ciała bożego, *szło z processyą od fary do kościoła ciała bożego. *Hrbšt. Nau. K 5 b.*, *Gerundium Imperfecti Praeteriti* zamiast szli, cf. chodzono). Iść przeciw komu, naprzeciw komu, einem entgegen gehen. Idę przed kim, poprzedzam kogo *qu. v.*). Idę za kim *ob.* naśladuię kogo, *ob. niżéy*). Idę z kim, *comitor*, ich begleite jemanden *cf.* assystuię). Iść na –, wyraża zamiar w którym się idzie, n. p. Iść na spacer, iść przeyść się, spatzieren gehen. Iść na łowy, na polowanie, auf die Jagd gehen. Iść na ryby, na raki, na ptaki, na grzyby, t. i. iść ryby łowić, raki chwytać, ptaki łapać, grzyby zbierać; *ob.* na). Iść gdzie, czyli raczéy dokąd, wohin gehen. Idź tylko sobie do domu. *Teat.* 15, 61. Gdzie każesz iść, tam póydę, odważnie i z chęci. *Bardz. Luk.* 10. Choćby przeciw strzały szli, idź, *Paszk. Dz.* 49. – Udadź się gdzie, sich wohin wenden, wohin gehen. Idąc do wóyta; oba się *boyta. *Cn. Ad.* 305. Tam idzie człowiek, gdzie go podobieństwo prawdy wiedzie. *Gorn. Sen.* 306. – Iść spać. *Zab.* 14, 129. schlafen gehen iść się kłaść). Temu, ktory poziewa, powiedziałbym idź spać. *Teat.* 20, 95. Nigdy wcześnie spać nie idzie. *ib.* 35 *b*, 2. – Iść, z uwagą na kierunek oddalenia, cf. odeyść, gehen, weggehen, sich entfernen. Idź, gdzieś się obiecał; iakoś przyszedł, tak idź. *Cn. Ad.* 305. cf. z kwitkiem póyść). Szedłbyś swoią drogą. *Teat.* 11, 50. Idź precz gapiu! *ib.* 30, 58., *Eccl.* иди прочь, или пропади, рѣчь гнѣва *abi, in malam crucem.* Idź sobie mówię, day mi pokóy! *Teat.* 41 *c*, 333. Idź mi do djabła. *ib.* 36, 49. Idź do kata, do złego, do djabła, do choroby, bodayeś się więcéy nie wrócił! *Cn. Th.* 240. Idź z bogiem, *ob.* z bogiem, z panem bogiem, zbywaiąc kogo, *pod sł. bóg.* – *Cum enclit:* idźże, o idźże, iużże idź; idzieszże, idźże idąc, idźże na nogach, idźże obiema nogami, idźże dziś, idźże masz-li iść, z ruszayże się. *Cn. Th.* 240. – Iść z kim w taniec, stawić się z nim do tańca, mit einem tanzen gehen, zum Tanze auftreten. Na weselu szła z nim, iako i z kim drugim w taniec. *Corn. Dw.* 274. *Similiter* iść w karty, w szachy, w kręgle i t. d., brać się do kart i t. d., zu einem Spiele schreiten, ein Spiel anheben. Iść na palasze, na szpady, na pistolety, brać się na siebie do palaszów i t. d., auf einander mit dem Pallasch u. s. w. losgehen, loschlagen. Nie przestaią spotkania, na palasze idą. *Dmoch. Jl.* 2, 108. – Iść w zakład, iść z kim o co, zakładać się o co, wdawać się o co, grać o lepszą, eine Wette, einen Wettstreit eingehen, sich einlassen. I z nią o sztukę iść się ia podyimę, I karanie, przegram-li, iakie każe, przyimę. *Otw. Ow.* 215. – §. Iść wodą, płynąć, zu Wasser gehen, schiffen, schwimmen. Szkuty do Gdańska idą. Morzem iak *idysz tak *idysz, dobrał się iedney wyspy. *Leszcz. Cl.* 39. płynąc a płynąc). – Krew idzie, z ciecze, Blut kommt. Krew iść nie chciała. *Teat.* 31 *b*, 52. das Blut wollte nicht kommen, nicht fliessen. Krew mu z nosa idzie, es blutet ihm die Nase. Deszcz, grad, śnieg idzie, zaczyna ciągle padać, es fängt an anhaltend zu regnen, zu hageln, zu schneyen. Deszcz szedł, ciągle padał, es regnete anhaltend. Dżdże ustawicznie szły a szły przez całe lato. *Biel. Ar.* 360. Począwszy od wiosny, aż przez wszystkie lato, ustawicznie deszcz szedł. *ib.* 80. ; *Podobieństw.* Nie mogli się wrócić do brzegu, bo morze szło, a burzyło się na nie. *W. Jon.* 1, 13. im daléy, tym bardziéy burzyło się. *Bibl. Gd.* es wurde immer ungestümer. Z murów strzelba gęsta szła na obegnańce, aby ich z blanków spędzić. *Biel.* 81. Idzie płaca, żołd. *Cn. Th.* ciągle dochodzi, die Löhnung bleibt nicht aus. Z prowincyi tych służba sułtanowa ustawicznie idzie. *Paszk. Dz.* 107. Pracy mocy ten koniec, aby sławie boskiey było dobrze, aby iego służba szła, i chwała się iego rozszerzyła. *Sk. Kaz.* 470. aby nie ustała, owszem postępowała, daß der Gottesdienst guten Fortgang hätte. – Idzie co, n. p. zegar, nie idzie, w tuchu ieś, die Uhr geht. *W hucie:* piec idzie, gdy w piecu ruda topnieie; przeciwnie stoi, gdy w nim ognia niemasz, gdy ruda nie topnieie. *Os. Zel.* 80. Pisarze rudni donoszą, ile tygodni piec idzie albo stoi. *Os. Zel.* 62. Nasze piece rzadko dłużéy nad 40 tygodni idą; przytrafiło się iednak, że niektóre szły dłużey. *ib.* 44. der hohe Ofen geht, er feyert nicht. Nie miał iako swego kupna obwarować, ponieważ sądy nie szły. *Warg. Wal.* 30. nie odprawiały się, es wurde kein Gericht gehalten. – Iść, kierunek mieć, obróconym bydź, podawać się położeniem, wychodzić dokąd, wohin gehen, gerichtet seyn. Z prawey strony idą drzwi do pokoiow panny Teresy, z lewéy do generała. *Teat.* 48, 6. Że Francya wszystka na północ idzie, prędka bywa zima. *Warg. Cez.* 83. Widać tam rożne pagorki, ktore idą do morza. *Boter* 245. ciągną się). Droga ta idzie do Warszawy, z prowadzi, wiedzie. – Wino w głowę idzie. *Teat.* 7, 56. bije do głowy, der Wein steigt in den Kopf. Nie śmiał pić napoiów, które idą w głowę. *Gorn. Dw.* 350. – W oczy co idzie, w oczy wpada, bije, es fällt oder springt in die Augen. Szukać przykładów nie trzeba; same historye idą w oczy. *Birk. Zyg.* 21. – §. Iść, z szczególną uwagą na przybliżanie, zbliżanie, z przychodzić, *venire*, kommen. Ale też już idzie. *Teat.* 30 *b*, 68. Patrzcieno, iak nam dostatki samo do rąk idą. *Teat.* 20 *b*, 206. Za czasem wszystko idzie, wiek wszystko przynosi. *Min. Ryt.* 4, 66. Idę spać; sen mi na oczy nie *idzie*, Myślę i mówię o pięknéy Filidzie. *Zab.* 14, 129. Z oczu wiele idzie do serca. *Kurnk. Kat.* 108. Ku tobie rano z hymnami A w wieczor idziem z prośbami. *Groch. W.* 51. – Iść, nadchodzić, następować, kommen, herbey kommen, im Anzuge seyn. Koniec idzie wszem rzeczom, samemu człowieku. *Groch. W.* 308. Wiek idący, i co teraz stoi Spólnym was prosi głosem, Ci się chcą w wolności rodzić, a ci umierać. *Bardz. Luk.* 119. Wierz mi, żeć idzie godzina, kiedy ani na téy tu górze, ani w Ieruzalem będziecie boga chwalić. *Sell. Jan.* 4. – §. Iść, o monecie, kursować, bieżeć, vom Gelde, gehen, im Curse seyn, circuliren. Ieśliby taler szedł po złł. 3, toby czerwony złoty iść miał po złł. 5.

Grod. Dis. F 4 b. Taler aby nie szedł, ieno po półzłotego nowey monety. *Star. Mon. A 3.* Czerwony zloty szedł groszy 14. *Czack. Pr.* 128. Bankowe cedulki szły zamiast pieniędzy. *Pam.* 84, 749. Był gotow płacić srebrem, albo pieniędzmi na ten czas idącemi. *Szczerb. Sax.* 80. kurs maiącemi). *Podobnież:* Idzie po temu zboże, z przedaią. *Cn. Th.* Zapłata każdey rzeczy podług czasu idzie, raz drożéy, drugi raz taniey. *Gorn. Sen.* 427. Ustawiono prawa o zabicie, aby głowa za głowę szła. *Biel. Sw.* 3. żeby życie życiem płacić). *Fig.* iść, płacić, walor mieć, uchodzić, znaczyć, ważyć. angeben, hingeben, mitgeben, paſſiren, gelten. Nie chcieli, żeby w tym iść miała iaka wymowka. *Gor. Sen.* 537. Widzę, że u tych rozboyników żadne nie idą wywody. *Pot. Arg.* 198. Mogłaby im ta racya iść, gdyby dusza bez ciała żyć nie mogła. *Sak. Dusz.* 149. Nie pomału ich to obruszało, że im ten dowód nie szedł. *Zrn. Pſ.* 3, 668. Ale mu ta wymówka, ani dowody nie szły. *Gorn. Dw.* 120. Brat na brata powstaie, sąsiad na sąsiada, Płazem idą bezprawia, bo rząd słabo włada. *Zab.* 10, 299. für genoſſen hingehen. Wydzierstwa i nabycie zdradzieckie w ofiarę bogu nie idą. *Krom.* 320. nie godzą się). – §. Iść, wieść się dobrze lub źle, zdarzać się, udawać się, powodzić się, (gut oder ſchlecht) gehen, (guten oder ſchlechten) Erfolg haben, von Statten gehen. A cóż? iak się udało? iak interes idzie? *Teat.* 48 *b*, 83. Widzę, że nie źle rzecz idzie. *ib.* 31, 84. W Hiszpanii źle rzeczy szły. *Sk. Dz.* 729. Gniewa się, iż rzeczy źle idą. *Kras. Pod.* 2, 53. To, gdy mu nie szło, iął grozić, potym i bić. *Gorn. Dw.* 283. Chciał żyć spokoynie, co mu iednak iść nie mogło. *Warg. Cez. d.* 3. Nie zna w swéy pracy szczęścia mistrz uczony, I umiejętność iakoś mu nie idzie. *P. Kchan. Jer.* 294. nie klei mu się). Nasze fabryki żelazne tak dobrze idą, iak zagraniczne. *Os. Zel.* 59. Wszystko w ten czas piękną szło robotą, Gdy rząd swóy sprawowała bogoboyność z cnotą. *Zab.* 6, 175. *Min.*; *Rs.* сходиться, сойдемся. Nie szła mu sztuka, ktorą chciał wyprawić nad nią. *P. Kchan. Orl.* 1, 53. Dawny to fortel, ale nie zawsze idzie! *Budn. Ap.* 109. W hucie, iak poznać, ieśli piece są dobre, czy ogień w nich dobrze idzie? *Torz. Szk.* 115. Z płomienia naywięcéy wnoszą kuźniacy, iak piec idzie, czyli iak ruda w piecu topi się. *Os. Rud.* 260. wie der hohe Ofen geht, wie es mit ihm ſteht. Czytaiąc odpuść, gdzie słabo mowa idzie *Sk. Dz.* 245. gdzie upada, gdzie się wlecze, wo die Rede ſchl. ppend wird). Pustelnik się go pyta: iakże świat idzie? izali się bardzo nie odmienił? *Zab.* 6, 353. co się tam dzieie na świecie, iak się tam wiedzie). Co się mamy o rządach frasować? niech sobie rządy tak idą, iak idą. *Boh. Kom.* 5, 254. niech sobie będą, iak chcą). Przepraszam, u nas inaczéy rzeczy idą. *Boh. Kom.* 4, 101. inaczéy się odprawuią, inaczéy się maią). – §. Iść, postępować, sprawować się, trzymać się czego w postępowaniu, gehen wonach, ſich halten, verfahren, handeln, ſich verhalten. Idę porządkiem alfabetu szlacheckich imion w dziele moim. *Nies.* 1. Iść czym, trzymać się czego w sprawowaniu się, einen Weg des Verhaltens einſchlagen. Kochałem honor, nigdy nie szedłem podłością. *Teat.* 25, 82. Iść prawdą a bogiem, niech się dąsa kto chce, bogu i sumnieniu swemu dogadzać. *Dambr.* 351. Prośbą iść, nizli gwałtu wołał, *precibus uti. Zebr. Ow.* 198. Bog mi świadkiem, że prawdą, a nie fałszem idę. *Zimor. Siel.* 227. Dobrze iść miarą, co nie ma miary w sobie, ale gwałtownie idzie, trwać nie może, *Gorn. Wł. C.* 4. Idąc z wami zgodą, w Sycylii mieszkała. *Ustrz. Tr.* 39. zgody pilnuiąc). Iak napaścią zemną idziesz! *Teat.* 17 *c*, 5. napaſtliwie, gwałtownie się obchodzisz). Witołd obraził się do Krzyżaków, że z nim nieszczérze szli. *Biel.* 234. Iść dzierżawą, arendą, dzierżawami, arendami, obierać się dzierżawieniem, arendowaniem, ſich mit Guterpachten abgeben. Nie kupuie wcale gruntu, ale idzie na arendę. *N. Pam.* 22, 91. lub arendą). – §. Iść na kogo, nachodzić, zachodzić nań, następować, naciorać, napaſtować, auf einen losgehen *propr. et fig.* Idźmy z ochotą na nieprzyiaciela, Kto w bogu ufa, śmierci się nie boi. *Kras. W. Chy.* 55. Kto idzie na niedźwiedzia, łożko według starey Nagotuy przypowieści, kto na dzika, mary. *Zegl. Ad.* 117. Iść na kogo pieniędzmi, praktykami, sztuką, dołki pod kim kopać, sztuki zażyć. *Cn. Th.* 239. *cf.* kusić się o kogo). Cesarz, obaczywszy, iż nań sztuką szedł, odmówił. *Bud. Ap.* 91. Kto może wszystkie sztuki wyliczyć, ktoremi chłopi na białogłowy idą. *Gorn. Dw.* 286. Iść za łby *ob.* łeb. Iść za pasy *ob.* pas. Iść na udry *ob.* udry. – §. Idzie co, n. p. intrata, na kogo, albo komu, przychodzi mu, przypada, die Einnahme, die Einkünfte gehen auf einen, kommen ihm zu, gebören ihm. Winy tey połowica sądowi, a połowica aktorowi iść ma. *Vol. Leg.* 3, 54. *Cro.* to mu idzie, to mi się należy, to mi służy). Wszystkim tym mistrzom płaca idzie z intraty kollegium. *Star. Dw.* 17. Od tego wszystkiego, cokolwiek cła dają, to wszystko idzie na intratę do meczetu. *ib.* 16. Idzie mi tyle z maiętności, przychodzi mi tyle. *Cn. Th.* 240. tyli mam dochód, ich habe ſo viel Einkünfte. – §. Iść w co, coraz daley postępować w czym, coraz większy postępek brać, posuwać się, zapędzać się, weiter gehen, hinauf rücken, fortſchreiten, weiter kommen. Młody ten pan szedł z cnoty w cnotę. *Sk. Dz.* 724. Czym daléy człowiek idzie w lata, tym bardziey umysł się iego wydoskonala. *Mon.* 76, 246. Wiek w lata idzie. *Teat.* 18, 45. Idę w lata, starzeię się. *Cn. Th.* 1064. Im daléy w lata idąc, czerpam w zrzódle doświadczenia, tym mniey sobie ufam. *Gaz. Nar.* 1, 185. Idzie co w górę, gorsze, górę bierze, es ſteigt. Wszystkie nauki i kunszty, idąc w górę, iak po stopniach, między ludźmi, do wielkiey doskonałości przyszły. *Mon.* 65, 374. Familiie iedne wysoko idą, drugie na dół. *Birk. Ex.* 27. górnią, ſteigen in die Höhe, kommen empor, und andre fallen, ſinken. Młody koń w pieniądze idzie, stary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357. *Rys. Ad.* 40. coraz staie się droższym, coraz więcéy wart). Idzie wzgórę cena, zboże, z drożeie. *Cn. Th.* 240. – §. Iść skąd, pochodzić skąd, wszczynać się skąd, początek mieć skąd, woher kommen, entſtehen. Wielkie rzeki z małego idą zrzódła, wielkie drzewa z małego szczepu. *Lach. Kaz.* 1, 293. Iednemu z sukcessorów z niego idących, summę tę zostawił. *Teat.* 27 *c*, 70. Gdyby kto grunt od rodziców idący i dziedziczny, drugiemu darował ... *Chel. Pr.* 65. Kapłaństwo i królestwo z iednego źrzodła,

z. i. od boga idą. *Sk. Dz.* 523. Z twoiey ręki bożé idą woyny, klęski, z ust ięzt a. *Birk. Chod.* 12. Zapach ambrozyi z icy włosow rozpuszczonych idzie. *Jabł. Tel.* 308. wybucha). – §. Iść w co, wchodzić w co, składać co, należeć do czego, mit hinein gehen, dazu gehören. Idzie w liczbę co. *Cn. Th.* 240. Nie idzie to w liczbę, nie rachuię tego. *ib.* 503. W wiersz tragiczny nie mogą iść komiczne sprawy, ni w komiczny tragiczne. *Kor. Hor.* 7. – Iść w co, obracać się w co, przechodzić w co, przeistaczać się, przeobrażać się, worein übergehen, dazu werden, ſich darein verwandeln. Ceix i Halcyone szli oba w ptaszki, *mutantur. Zebr. Ow.* 291. Iedni przed czasem schodzim, drudzy w sługi Idą przez długi. *Groch. W.* 563. stáią się z panów sługami). Patrzcie, w co wasza idzie ziemia starodawna, Słabość ią z ręku roni, złość szarpie bezprawna. *Nar. Dz.* 1, 5. I dobra w niweca idą, i intraty upadaią. *Kras. Pod.* 2, 52. Dąb od pioruna uderzony w trzaski drobne idzie. *Birk. Kant. B.* 3 *b.* spada się). Nie ten iest zdrowszy, który wiele iada; ale ów, który to w się bierze, co mu w sytość idzie, i tyle ile trawi. *Pilch. Sen. list.* 3, 372. Co Chrystus cierpiał, nam to idzie w pożytek. *Karnk. Kat.* 245. es kommt uns zu Gute. – Iść w zapomnienie, bydź powoli zapominanym, in die Vergeſſenheit kommen, vergeſſen werden. One staropolskie cnoty w zapomnienie idą. *Psalmod.* 78. Iść w smak, przypadać do gustu, einem ſchmecken, wohl ſchmecken, behagen, nach ſeinem Geſchmacke ſeyn. Cudzołożnikowi ono kazanie nie idzie w smak, gdzie iego cudzołóstwa dotkną. *Bial. Paſt.* 294. Iść w posłuch, słuchanym bydź, Gehör finden *ob.* posłuch. Iść w pośmiewisko, w żarty, obracanym bydź w pośmiewisko, w żart, *ob.* pośmiewisko, żart. – Idzie to na szaleństwo, zarywa to szaleństwa, wychodzi na to, pochodzi na to, es kommt darauf hinaus. – §. Iść pod co, podpadać czemu, podlegać, podciągnionym bydź, worunter kommen, unterworfen ſeyn, unterliegen. Wszystko pod obrot czasów i fortuny idzie. *Min. Ryt.* 4, 80. Pod miecz iść te wszystkie maią, które do tego należały. *Paſt. Fid.* 153. – §. Iść do pewnego kresu, dochodzić, dociągnąć, rozciągnąć się do, sięgnąć aż do, bis wohin gehen, reichen, ſich erſtrecken. Woda mi do pasa idzie *ob.* pas). Ziemica ta wzdłuż na 124 kroków szła, a wszerz na 180. *Warg. Cez.* 4. – Iść za co, uchodzić za co, mianym bydź, uważanym bydź, für etwas gelten, dafür paſſiren, gehalten werden. Ierozolima szła za naypięknieysze miasto całego wschodu. *Ustrz. Kr.* 1, 272. – §. Iść, upływać, uchodzić, mijać, dahin gehen, vergehen, verfließen. W tak słodkim życiu szły dni raptowaie. *Kras. Dos.* 26. Długoż nam tego czekać? kto miłéy nowiny Czeka, dni idą rokiem, miesiącem godziny. *Sim. Siel.* 50. dni stáią mu się rokiem, cf. ciągnąć się, włec się). – §. Iść za mąż, męża wziąć, w małżeństwo z mężem wstępować, o kobietach, cf. żenić się, einen Mann nehmen, heirathen (blos vom Frauenzimmer); *Sr.* z. wudahwam ßo cf. wydanie, na wydaniu; *Vd.* vdati se, vdajati se, omoshiti se, obmoshiti se; *Crn.* moshim). Niewiasta, idąc za mąż, zaślubia sobie oraz wszystkie iego powinności. *Zab.* 16, 261. Grzeczny z niego chłopiec; i cóż? chcesz iść za niego? *Teat.* 17 *b*, 8. willſt du ihn heirathen? Stradawszy męża, nie chciała iść za drugiego. *Bud. Ap.* 141. Zacnych książąt corką będąc, szłam w książę y dom zacny. *J. Kchan. Dz.* 66. ich heirathete in ein fürſtliches Haus – Satyrycz: Gdy ubogi idzie za bogatą (żeni się z bogatą, bierze bogatą), białogłowa poymuie męża, nie mąż żonę. *Petr. Ek.* 58, cf. mąż spodnicę nosi). – §. Iść, następować, gehen, folgen. Mówiłem dotąd o herbach kapituł; idą iuż herby woiewódzkie. *Nies.* 1, 97. Wszystko to pokazuie się z wyższych słów i z pozad idących. *Salin.* 5, 6., *ib.* 46. Wiersze te Łacińskie, tak idą w Polskim .. *Warg. Wal.* 306. tak brzmią, jak następuie, ſie lauten, wie folget). Iedno idzie za drugim, iedno następuie po drugim. *Teat.* 20 *b*, 40. eins folgt dem andern, eins folgt nach dem andern. – Iść za kim, gonić, ścigać za kim, einem nachgehen, nachſetzen, ihm folgen, ihn verfolgen. Idzie pomsta za grzechem policzonym krokiem. *Pot. Arg.* 153. – Naśladować, trzymać się, einem nachfolgen, ſich an ihn halten, ihm folgen. Uczniowie idą za przykładem mistrza. *Klok. Turk.* 120. Turcy idą za nauką Mahometa. *Star. Dw.* 56. Kosa za kozami idzie; za drugiemi idzie; mówi co i drudzy. *Cn. Ad.* 360. *imitatorum pecus*). Poddany idzie za pany. *ib.* 297. iaki pan, taki kram, albo sługa). Wielki świat idzie za modą *Teat.* 23 *b*, 91. Za panowaniem ięzyk idzie. *Sk. Dz.* 110. słonie się do dworu). Sam przeciw sobie nauczam, żywot za ięzykiem nie idzie. *ib.* 600., *Sr.* 1. pozicbtpu; *Vd.* nahajati, nastopovati, nasleduvati, napehajati, nadohajati, na tu, po tem, za tem gre kai drugega; *Cro.* szlediti (cf. śledzić); *Rs.* слѣдовать, послѣдовать, послѣдствовать; *Ec.* спослѣдствованіи, послѣдствовать, имати за кѣмь, послѣдовать кому. – §. Idzie co za czym, wywięzuie się z czego, iako wniosek z racyi, es folgt eins aus dem andern, es fließt daraus, es ergiebt ſich, wie Folge und Grund; *Rs.* слѣдуемъ. Wiązanie rzeczy posobne, gdy co za czym idzie, *consequentia. Cn. Th.* 240. Gdyby iedno imię zamykało w sobie trzech, tedy szłoby zatym, że matka iednego, musiałaby bydź matką wszystkich trzech. *Boter* 4, 154. Ieśli słowo iest bóg, koniecznie to iść musi, iż iako ociec iest wieczny, tak też i syn iest wieczny. *Zrn. Pst.* 27. – Iść za czym, iako skutek za przyczyną, es folgt eins aus dem andern, oder nach dem andern, wie Wirkung und Urſache. Za dobrym wychowaniem wiele dobrego idzie kościołowi bożemu. *Sk. Kaz.* 420. Daruy złoty pierścionek, a kto się zna na tym, Otrzymasz czego żądasz, bo to idzie za tym. *Burl. B.* 4. Urzędy za złotem i korupcyami idą. *Klok. Turk.* 253. – §. Iść za czym, chodzić koło czego, ubiegać się za czym, wonach laufen, ſtreben, trachten, ringen, ihm nacheilen, nachgehen. Idę ia za chlebem, za żołdem, za obrywką; kto dał, ten dał, by iedno dał. *Birk. Ex. H* 2. To szczęście, to iest dobro nasze, za tym idziem. *Groch. W.* 306. Idą za szczęściem, iak iaskołki za latem. *Klon. Wor.* 55. Gmin za szczęściem iść przywykły. *Nar. Hst.* 3, 284. – §. *Bezosob.* n. p. dopiero iéy na szesnasty rok idzie. *Teat.* 24, 110. *Czrt.* dopiero ona na szesnasty rok idzie, es geht mit ihr ins 16te Jahr; ſie geht ins ...). – Idzie o co, gra idzie o co, es geht um etwas, es iſt darum zu thun, das Spiel geht darum, es ſteht auf dem Spiele. Mam serce strapione; iutro idzie o całą moię substancyą.

Teat.

Teat. 9, 56. O cóż wy się kłócicie, o co idzie? *ib.* 17, 83. Idzie im o rzecz. *Wad. Dan.* 27. Iaki y mu o głowę, o nie wiem co, szło. *Cn. Ad.* 287. cf. iak bożego grobu tego broni). Potkano się z obu ſtron zapalczywie, Niemcom szło, aby łupy odbili; Litwie zaś, aby ich i sami siebie obronili. *Stryik.* 403. O nas samych gra idzie. *Star. Pob. E* 2. Rozumiemy, o coć gra idzie. *Biel.* 48. dokąd mierzysz, co zamierzasz). Poczęli bydź w trwodze, gdyż o nie gra szła. *ib.* 161. — §. Idzie się *zaimk.*, można iść, daie się iść, idą zwyczaynie, n. p. po twardéy ziemi idzie się ſkorzéy, niż po piasku. Tędy idzie się do Krakowa, es geht ſich, es läßt ſich gehen; man geht.

Pochodz. *iście*, *°ście*, *ścieg*; *ścieszka*, *cf.* Bh. ceſta; *doyść*, *doszły*; *nayść*, *naszły*; *naydę*, *nayduię*, *znayduię* (*cf. należć*. *leżć*); *nadeyść*, *nadeszły*; *obeyść*; *obeyście*, *obeszły*, *obeszłość*; *odeyść*, *odeście*, *odeszły*; *poyść*, *poszły*, *poyście*; *podeyść*, *podeyście*, *podeszłość*, *podeszły*; *przeyść*, *przeyście*, *przeszły*, *przeszłość*; *przyiść*, *przyiście*, *przyszły*, *przyszłość*; *rozeyść*, *rozeyście*, *rozeszły*; *uyść*, *uyście*, *usta*, *usteczka* (*cf.* Lat. *ostia*, *os*), *uſtka*, *uſtny*, *uſtowy*; *uszły*; *weyść*, *wniyść*, *weszły*, *weyście*, *wniyście*; *wyiść*, *wyiście*, *wyszły*; *zayść*, *zayście*, *zaszły*; *zeyść*, *zeyście* *cf.* eviusz Ross. сошэb, соуэb); *zeszły*, *zeszłość*; *wzeyść*, *wzniyść*, *wzeyście*, *wzeszły*. — §. 2) *szedł*, *szła*, *cf. szlad*, *ślad*, *oszlada*, *śledzić*, *cf. szlak*, *szlakować*.

ISCIĆ, – il, – i. cz. *ndk.*, uiścić, zyścić *dk.*, *Bh.* giſtiti, zaiſtiti; *Slo.* giſtim, potwierdzać, zapewniać, °iſtym t. i. pewnym czynić, zaręczać. vergewiſſern, verſichern, zuſichern, beſtätigen, verbürgen. Iszczą cię o tym pisma. *Key Pſt. A r* 4. Opowiadać im to święte miłosierdzie boga, a iścić ie pewnemi a iſtemi słowy od niego. *Rey Pſt. U.* 5. Opowiedzieć nam raczył, iszcząc nas iſtotnie, iż to żadnego nie minie, kto wierzy weń. *ib. P p.* 2. Te obietnice iścił wszyſtkim. *ib. X.* 6. Wielkim zaklęciem iszczą go sobie, aby o tym milczał. *Eraz. Jęz. D.* 8. Szedł krol tam, °gdzie bogu ofiary oddaią dobrzy chrześcianie; przymierze iści i przyięga na nie. *Chàlch. Poprz. A.* 2. Ieśliby ieden drugiemu zaſtawił dobra, iszcząc dług i obiecuiąc go zapłacić na pewny czas . . . *Sax. Art.* 82. – §. Uſkutecznić, dopełnić, uiszczać, erfüllen, wahr machen. Zaraz tedy niechay iści każdy, kto co obiecał. *Gorn. Sen.* 56. Ciebie wyznawam boże mój, ty iściesz me prośby. *J. Kchan. Ps.* 81. wyſłuchasz, du erhörſt). Nie będziesz krzywoprzyſięgał, ale będziesz oddawał a iścił Panu przyſięgi twoie. 1 *Leop. Matth.* 5, 33., *Kucz. Kat.* 3, 66. Inszą iest świadczyć, a inszą iścić; kto iści w nas łaskę bożą, ten ią iſtotnie daie. *Hrbſt. Odp. Ee* 5. Ci co pożyczaią, gdy im nie płacą a nie iszczą, tedy iuż nikomu potym nie wierzą. *Fraz. Jęz. O.* 4., *ob.* uiszczać się komu, einem gerecht werden s Iścić się komu, n. p. ieśliby się kredytorom nie chciał iścić, ani rękoymi pewnego ſtawić, sądy miały kredytorom pomodz. *Warg. Wal.* 207. – *Paſſiv.* iścić się, uſkutecznić się, wirklich werden; *Rs.* сверши́ться; *Eccl.* сбы́ться, сбываться. Iakie niepoięte ſkutki iszczą się w buchaiących ogniem górach *Staa. Buff.* 171. – §. Iścić kogo, wyobrażać, naśladuiąc wyrażać, einen nachahmen, ihn treffend nachmachen. Małpy kochaią się w człowieku, i iszczą rade ludzie. *HaurSk.* 325. cf. wyiścić (*diſt.* iſkać, iszczą). ISCIE *adv. adj.* Iáy, *Bh.* giſtě; *Slo.* iſ'te; *Bs.* iſtinom, iſtinito, za iſto; *Dl.* gyastino; *Rg.* iſtinito, iſtinom, viſtinu; *Crn.* bashti, arzi; *Sr.* za wéiſtje, zawéiſtjo; *Rs.* ей; zaiſte, pewnie, niewątpliwie, fürwahr, gewiß, ſicherlich, ſicher. Gdyby pan móy był u tego proroka, iścieby go uzdrowił. *Leop.* 4 *Reg.* 5, 3. (pewnieby go uzdrowił. *Bibl. Gd.*). Nic iście nie iest poczciwie, ieśli nie sprawiedliwie. *Budn. Ap.* 117. Rzekł Iezus: wierzycie, iż wam to mogę uczynić? Odpowiedzieli: iście Panie! *W. Math.* 9, 28. (owszem Panie. *Bibl. Gd.*). Godzien ten iście bóstwa w niebie. *Otw. Ow.* 586. O chciałabym iście, By go tenże, co mnie, żegł ogień rzeczywiście. *ib.* 407. Cyrus państwo Iońskie, tedy iście szczęśliwe, zniszczył. *Kurc. Warg. praef.* b) iście, s. wprawdzie, *quidem*; zwar, freylich. Godyć iście są zgotowane, ale którzy byli proszeni, nie godni. *Leop. Matth.* 22, 8. (weseleć wprawdzie iest gotowe. *Bibl. Gd.*). Każeć iście Pan Iezus oyca prosić, ale nie wyłączaiąc sam siebie, ani ducha świętego. *W. Poſt. Mn.* 232. Przyiaciele iście wierni; ale niepotrzebnie pilni, ſtrwożyli cię. *Warg. Kurc.* 22. (2. IŚCIE, – ia, *n.*, *Sr.* 1. biſtje; *Sr.* 2. biſche; *Ec.* mécmsie, *subſt. verbi* iść *qu. v.*). IŚCIEC, *G.* iśca *albo* °iſtca, *m.*, iſty, to iest, prawdziwy właściciel, der rechte, wahre Eigenthümer; (*Bh.* giſtec, giſtce rękoymia, dłużnik; *Rg* iſtaz *filius legitimus*; *Rs.* истецъ, истцовъ powód, skarżyciel). Gdy kto rzecz znalezioną u kogo kupi, a iściec się o tym dowie, tedy maią wrócone bydź pieniądze, a iścizna oddana. *Haur Sk.* 232. gdy zaś kto co znaydzie, a iśca nie słychać . . . *ib.* – §. 2) iſtny, prawdziwy wierzyciel, kredytor. *Sax. Porz.* 70. der (wahre) Gläubiger. Lepiéy bydź iścem, niźli dłużnikiem. *Petr. Ex.* 256. Są iścowie, tym mamy oddawać powinne długi *Zrn. Pſt.* 2, 434. Za poratowaniem przyiaciół, mógł dług zapłacić, iścowi dosyć uczynić. *Petr. Pol.* 70. Miasto obowiązało się iścom lichwę płacić, ażby długi popłaciło. *Petr. Ex.* 33. 3) iſtny dłużnik, der wirkliche Schuldner; *Bh.* giſtec geſt dłużnik ten, geni rukogemſtwim platéu giſti. Iściec znaczy w dawnym prawniczym Polskim języku dłużnika. *Czack. Pr.* 2, 152. Iściec zaprzał się długu. *Tarn. Uſt.* 88. Pożyczaiący nazywa się wierzyciel; ten zaś, który z pożyczki korzyſta dłużnikiem albo iścem nazywa się. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 245. Każdemu ſtanowi długów swych na iśćcu i na potomkach iego dochodzić wolno. *Stat. Lit.* 261. Ktoby na imieniu dług miał pierwéy urzędownie zapisany, póki ieszcze było nie przedano, a milczałby po przedaży trzy lata, takowy nie ma na tym imieniu długu patrzyć, ale na iśćcu swych pieniędzy szukać. Wszakże ieśliby wierzyciel dawności takowéy nie omieszkał, tedy ten, co będzie w dzierżeniu, zapłacić ma, a sam tych pieniędzy doiſkiwać się na iśćcu. *Stat. Lit.* 260. Rękoymia powinien temu zadosyć czynić, co sam iściec uczynić miał. *Saxi Art.* 23. 4) iściec, pryncypał; od którego co iſtnie albo rzeczywiście pochodzi, prawdziwy zaſtawca, przedawca, der wahre Autor, von dem etwas herrührt, der wahre Verkäufer, Verſicher. Iściec albo obrońca nie ten iest, który dowodzi, iż rzecz ona pierwéy iego była, a teraz iest moia; ale ten iest prawdziwym iścem, do którego się

ciągnę o rzeczy przedane albo darowane, których u mnie kto inny dochodzi. *Szczerb. Sax.* 277. Ieśliby kto, mając od kogo zastawę, w większéy summie komu inszemu zastawił, a dziedzic summę przed prawem położył, rzecz swoię ma wziąć; a ten, który nad cudzą rzecz większą summę dał, na iście sobie tego niech patrzy, coby nad wspomnioną summę dał. *Stat. Lit.* 268. Ktoby komu imienie przedał, a potym toż komu inszemu przedał, tedy ten co pierwéy kupił ma to odzierżeć, a ten, który poślędniéy kupił, ma pieniędzy swych na iście patrzyć. *Stat. Lit.* 257. Zaprowadził wskrzeszonego Piotra, ś. Stanisław do króla, mówiąc: oto masz samego iście, któremu tę wieś zapłaciłem. *Skarg. Żyw.* 1, 287. Zyd gdzieby kościelne rzeczy kupił albo w zastawę wziął, a nie mógł iścia mieć, tedy ma bydź osądzon iako złodziéy. *Sax. Porz.* 33. Ktoby zaś dowiódł, że kradzioną rzecz kupił, ieśli nie iścem, tedy litkupniki ... *Sax. Art.* 29. Poimany na świeżym uczynku z rzeczą kradzioną, do iśca się brać nie może, t. i. żadnego człowieka obwinić nie może, aby onę rzecz od niego miał mieć. *Szczerb. Sax.* 171. — 4 b) iść iac, *Bh.* ajstec, warownik, zastępca, ewiktor. *Cn. Th.* der Gewährsmann. Ieśliby się kto brał o iaką rzecz na żyda, biorąc go sobie za iśca, tedy go żyd inaczéy zastąpić nie może, ażby prawo odmienił. *Szczerb. Sax.* 535. Rzecz sprawował przez iścia. *Tarn. Ist.* 56. Zamiast iścia zastaw dał. *Gal. Cow.* 2, 109. 5) iściec testamentu, s wykonywacz, exekutor, der Testamentsvollzieher. Kazimierz W. iścą albo opiekunem testamentu Iana Strzeleckiego przełożył. *Krom.* 366. *executionem commisit*). Iadwiga namieniła w testamencie iśćmi woli swéy ostatecznéy Iana Tęczyńskiego i Piotra biskupa. *ib.* 430. *executores.* 6) iściec, s świadek, der Zeuge. Księżyc iściec na niebie niepłonny. *J. Kchan. Ps.* 132. Oto niewinność spraw mych iściec znakomity Bierze pułkierz z wiernego dyamentu bity. *Zab.* 3, 400. *Nar. not.* świadek u *Kochan.* ISCIZNA, – y, ś., ista prawda, rzetelność, die Wirklichkeit, Realität, Wahrheit; *Ross.* истина, истинна. Fałszywe miewasz omamienia, gdy ślepo nie iściszny, lecz się imasz rzenia. *Tol. Sant.* 14. — §. własność, das Eigenthum. Każdy swoiéy iściszny iest własnym panem. *Haur Sk.* 252. Gdy kto rzecz znalezioną u kogo kupi, a iściec się o tym dowie, tedy maią wrocone bydź pieniądze, a iściszna oddana. *Haur Sk.* 232. — §. summa główna. *Cn. Th.* das Capital; das Hauptgeld, der Hauptstuhl; *Bh.* gistina; *Vd.* glauni imetik, kapital). Iściszny ledwie zapłaci połowicę. 1 *Leop. Syr.* 29, 8. Iściszna, ani zakład, nie był odpuszczony. *Papr. Kol. T.* 3. IŚCOWY, – a, – e, od iśca, *ob.* iściec (*Rs.* истцовый powodowy, skarżycielowy).

ISIORA *herb*, tarcza wzdłuż przedzielona: po lewéy stronie krzyż: nad nim gwiazda; po prawéy sępie skrzydło. Nad helmem sępie skrzydło. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

ISKAĆ, – al, iska *et* iszcze *cz. ndk.*, °§. szukać, suchen; *Vd.* jiskati, jishat, jiszhem; *Crn.* iskati, ishem, yskati, yshem; *Rg.* iskatti, isiskivati (iskatti, isctem *postulare*); *Cro.* iszkati, ischem, zizkavati; *Bs.* iskati; *Ross.* искáть, ищу (*Rs.* искáнье indagacya розыскáнье inkwizycya); *Pers* giüüen *cf. etymologice* szukać). Szedł zgubionego pierścienia °hiskać. *Papr. Gn.* 1191. — §. w szczególn. szukać wszy, wszy wybierać, wszy bić, lausen; *Bh.* wiſkati; *Crn.* ushújem). Zimie przy piecu drzymie, a lecie na słońcu Przeciąga się, poziewa, isz ze wszy na słońcu. *Klon. Wor.* 33. Kontent, iakby go bocian nosem iskał. *Jabł. Ez.* 15. krzywi się). Iszcząc stara żona letniego męża, czarne włosy mu z głowy wybierała. *Exop.* 77. ISKAĆ SIĘ *recipr.*, ſich lauſen; *Rg.* iskat se, pûghjatise). Gdy baby się na słońcu iszczą, mniśi włoczą, Panny całuią, pewnie deszcze świat opłoczą. *Pot. Jow.* 206.

Pochodz. *doiskać, doiskiwać, przeiskać, wyiskać.*

ISKRA, °SKRA, – y, ś., ISKIERKA, – i, ż., *demin.*, *Bh.* giſkra, giſkricſa; *Slo.* giſkra, ſkra, giſkricſa; *Sr.* 1. ſkra, ſkricejſa, jſkrecjſa, iskrecjijecjſa; *Sr.* 2. ſkriza, ſkrizſa; *Hg.* szikra, szikratska; *Cro.* iszkra, iszkra, iszkricza, izkricza, kresznuka, kresznicza, kreszulka; *Crn.* iſkra, iſkrèza; *Vd.* jiſkra, iſkra, sherjau; *Rg.* iſkra, iszkriza; *Bs.* iſkra, iſkrriça; *Rs.* искра, искорка; *Ec.* искорка, искрица; naymnieysza część ognia, lub iego początkiem lub też cząstką oddzieloną, wypryskaiąca, *propr. et fig.* der Funken, das Fünkchen. Iskra rzecz iest mała, ale gdy na suchą rzecz traſi, miasta wielkie gubi. A tak iskrę, wnetże skoro się ukaże, gasić potrzeba, aby dom wszystek nie zginął. *Skarg. Żyw.* 2, 224. Iskra elektryczna. *Scheidt* 10. der electriſche Funken. Szablą na dowód ognistéy miłości, iskry pod pr[illegible] kochanki moiéy sypać będę. *Teat.* 32 *b*, 63., *ob.* krzesać). Teraz moię i twoię zgubę widzisz iaśnie, Ż[illegible] iskra i dom spali i sama zagaśnie. *Karp.* 1, 188. S[illegible] dotknione małą °iskrą prędko wymiatuią mury. *P. Ach. Orl.* 1, 271. Ztąd się °iskry wypierzchnione mieszą. Ztąd kule i kamienie porywane lecą. *Iward. Wł.* 12[illegible] Z małéy iskierki czasem wielki płomień. *Hipp.* 27. Ma[illegible] ła iskierka wielkie pożogi wznieca. *Cn. Ad.* 467., *Sl[illegible]* z maleg iſkri mnohokrát welki ohen' ſa ſtrhol albo z male[illegible] iſkri častokrát welki ohen' powſtal, cf. z małéy chmu[illegible] wielki deszcz). W żagwi °iskrę chować. *Oczk. Prz[illegible]* 8. cf. węża w zanadrzu chować). Namacał go po skra[illegible] *Rys. Ad.* 44. doszedł kłębka po nici). W które ser[illegible] raz iskierka miłości wpadnie, iuż tam sprosna myśl nikczemność nie może popasać. *Gorn. Dw.* 289. Ty[illegible] iskierki cnot daie nam natura, które ieśli się nie podd[illegible] maią, gasną. *Skarg. Kaz.* 420. Ieśli iaka iskierka i[illegible] mądrości w tobie. *Birk. Kant. B* 4 *b.* cf. kiztyna). Te[illegible] człowiek nie miał zupełnéy wiary w sobie, iedno ma[illegible] iskierkę. *Rey Pſt S. s.* 6. Uwiadomiony król o rebell[illegible] postanowił ią przygasić w saméy iskrze. *Nar. Hſt.* 4, 7[illegible] *in herba* w samych początkach, in der Wurzel. 2) *[illegible] tan.* iskierki, iaskierki, *ob.* gwiazdeczki, gawęda, d[illegible] mieniczne ziele. ISKRAWY *ob.* Iskrzaty. ISKROTNY, – a, – e, iskry wydaiący, funkenſchlagend. W podkow iskrobitnych po bruku łoskoty, A tu krętych osi kół sztabiſtych grzmoty. *Zab.* 9, 365. *Fysym.* °ISKRDMY, – a, – e, ogniem tchnący. *Dudz.* 19. funkenſprühend. Iskrodme zwierzę. *Petr. Hor.* 2, *C* 3 *b.* chimera, któréy z gęby iskry padaią. ISKRZATY, ISKRAWY, ISKRZĄCY, ISKRZYSTY, – a, – e, – *adv.*, iskry rzucaiący, pełen iskier. Funken werfend, ſprühend, funkelnd; *Boh.* giskrnatý; cf. *Ross.* искренній szczery, uprzeymy; *Cro.* iszkèrni, [illegible] *Ec.* искренній *proximus*); *Rs.* искри́стый. Pięk[illegible]

się koron dyamenty żarzą, Drogie iskrzysto rozciskaiąc kamki. *Mon.* 71, 74. Więcéy oświeci iedno słońce niebo, Niż kiedy tysiąc gwiazd iskrzysto wzniydzie. *ib.* 71, 548. W koło wylewy dymu na ową i na tę Snuiąc się, rozpuszczały płowie nie iskrzate *Przyb. Mil.* 202. iskrzysty *Cn. Th.* Gdy iskrzaty ogień nagle się poiawi, Suche drzechy lepianek wiéyskich z trzaskiem trawi. *Przyb. Ist.* 82. Oczy iskrzaste kotów. *Sok. Pr.* 34., *ob.* iaskrawy). Piece tam maią z muszcza na kształt miodowego do poyrzenia iskrawe. *Paszk. Dz.* 125. ISKRZYĆ, ISKRZYĆ, – ył, y, *cz. ndk.*, *Bh.* giskřiti, giskřim, giskřam; *Slo.* giskřim se; *Hg.* szikrázom; *Crn.* iskrim se, sipam, miglam (cf. migać): *Vd.* jiskrati, jiskruvati; *Cro.* kresam, iskrimsze, kressimsze; *Rag.* sjészati; *Ross.* сверкнуть, сверкать; *Ec.* искрюся, искрюсну-ю, огнесвѣтимыми; błyszczeć czym, mit etwas funkeln, blitzen. Stalnéy blaskiem iskrzyć broni. *Hul. Ow.* 225. Ie oczęta ogniem skrzące. *Teat.* 55 *b*, 34. cf. iaskrawy). ISKRZYĆ SIĘ, *recipr.*, iskry z siebie rzucać, *propr. et fig.* funkeln, Funken werfen. Iskrzą się im wełnie oczy. *Stas. Num.* 1, 133. Oczy im się iskrzą, gdyby kotowi. *Teat.* 55 *b*, 26. cf. iaskrawy). Odwaga i męztwo skrzyło się w iego oczach *Stas. Num.* 2, 50. Z radość i prałatowi oczy się iskrzyły, Gdy taką liczbę wiernych przyiacioł zoczyły. *Węg. Org.* 5. W bolach oczy i w iskrzeniu lub w miganiu się przed niemi, piiawek używaią. *Perz. Cyr.* 2, 131. Dla nas się niebo świty, i ziemia zieleni. *Węg. List.* 9. Przygaszona na Ruśce domowa woyna zaczęła się iskrzyć w samey Polszcze. *Nar. Hist.* 3, 359. Wino Szampańskie iskrzyło się w kieliszkach. *Węg. Mar.* 1, 262. ISKRZYK, – a, *m.*, *pyrites*, krzemień od ognia iskrzącego się nazwany, albowiem bardzo wiele ma w sobie cząstek ogniistych. *Lad. E. N. Co.* der Feuerstein, Kieselstein. *N. Pam.* 6, 318., *Cro* iskrzec; *Sr.* 1. kiesadnik. *Ru.* кольчданъ. – §. kamień drogi, karbunkuł, der Karfunkel. *Sienn.* 328. ale iskrzyk też iest wrzód zapalisty. *ib. wykł.* pierwszy go dlatego z węglikiem nazwał. *ib. Rej.*

Pochodz. *wyiskrzyć*, *zjiskrzyć*, *krzemień*, *krzesić*; *cf. ira.*

*ISPAŚ ob. *Spaś.

*ISPINA, – y, ż., n. p. Upusty stawowe chrostem gibkim, sitową albo młodocianą dębiną opleść. *Haur Sk.* 146.

IST, ISTY, – a, – e, – o *adv.*, pewny, niewątpliwy, gewiss, nicht zweifelhaft; *Bh.* gistý; *Slo.* ístí: *Sr.* 1. wěsti, wiśći; *Sr.* 2. wěsti; *Bs.* isti, ighjer. istiniti; *Rg.* istina, istinit; *Hg.* es, az *ob.* iest). Tam dopiero możesz bydź iako wieczny, ieśli się na objedzie dobrze sprawisz. *W. Post. W.* 2, 282. Ieśli się tak modlisz, możesz bydź ist tego, że wysłuchan będziesz. *ib.* 264. Bądź ist téy pocieszliwey nowiny, iakobyś ią w uszy swoie słyszał. *Rey Post. T* 4. Chocia mnie oczyma widzieć nie będziecie, iednak bądźcie tego iści, iż ia zawzdy z wami ięlę. *ib. N.* 6., *Rey Zw.* 5 *b.* Cośmy kolwiek postanowili z wami, to pewno a isto bądź. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 13, 38. Myśli ludzkie boiaźliwe i nieiste są. 1 *Leop. Sap.* 9, 14. niepewne. 3 *Leop.*). Proś iakiego znaku, abyś był ist od pana o wysłuchaniu swoim. *Rey Post. H.* 8. Stoymy przy tym i bądźmy iści, że wszystko tak będzie. *Rey Apoc.* 73. Przez zmartwychwstanie Chrystusowe staliśmy się iści naszego zbawienia. *W. Post. W.* 326. Ieżeli się tak sprawuiecie, możecie bydź iste, że wielkiey pociechy od boga dostaniecie. *W. Post. W.* 320. Za istą wam prawdę powiadam. *Leop. Matth.* 8, 10. Przysięgnijcie mi, że się z nami łaskawie będziecie obchodzić, i daycie mi tego isty znak. *Leop. Jos.* 2, 12. (znak pewny. *Bibl. Gd.*). Iuż isty a pewny dowód tego mamy. *Sax. Post.* 23. To ista iest (rzecz), że im córek naszych nie możemy dadź. *Leop. Judic.* 21, 18. das ist eine ausgemachte Sache. – 2) Isty, *isterny, ten isty, on isty, = tenże sam, eben derselbe, der nämliche; *Slo.* ten istí; *Vd.* tisti, testi, teisti, letisti, teloulen sam; *Cro.* izti, ista, isto, jszti; *Rg.* et *Sla.* isti; *Bs.* isti; *Iral.* istesso, stesso; *Ross.* истый cf. *Lat.* is, iste ipse). Nie dobrze zgoła ten isty Krancyusz i tego dowodzi. *Krom.* 11. Rzekł Iezus: wstań! natychmiast stał się zdrowym on isty człowiek. *Leop. Joan.* 5, 9. Pokazuiąc rany i blizny, utwierdził Iezus swoie zmartwychwstanie w tymże istym ciele. *W. Post. Mn.* 204. Przysiągłby każdy, że to ten isty. *Pot. Arg.* 79. Poręczuicy swych szkod na imieniu tego, po kim ręczyli, poszukują; a ieśliby ten isty na gardło skazany, za poręką będąc, powodową stronę o śmierć przyprawił, tedy poręczuicy sami gardłem będą karani. *Stat. Lit.* 368. Ta ista rzecz *Ec.* истинная, таковаже вещь. – §. To w istéy prawdzie inaczey się ma. *Gorn. Dw.* 75. t. j. w saméy czystéy prawdzie). Isty łotr, = wierutny; Isty błazen, cały błazen cf. *czysty). Gdzie się z ziemi o wschodzie słońca mgła pokazuie, pewna rzecz iest, iż tam niegłęboko woda iśta *Cresc.* 27. prawdziwa woda. 3) isty, = ten, dieser, der. Łokietek, krolem możnym i sławnym będąc, pewna ista, iżby u mordercy Witenza, córki swemu synowi za żonę nie wziął. *Stryik.* 341. to pewna). ISTLIWY, – a, – e, – ie *adv.*, istotny, rzeczywisty, in der That, wirklich Szukaliście z nim pokoiu, oto go istliwie macie. *Jabł. Tel.* 162. ISTNĄĆ, – ął, istnie *niiak. ndk.*, bytność mieć, exystować, existiren, vorhanden seyn, da seyn; *Rs.* веществовать, существовать. Naywyższa moc i władza istnie w narodzie. *Przestr.* 11. ISTNOŚĆ, IESTNOŚĆ, – ści, ż., bytność, byt, exystencya, das Daseyn; *Bh.* bytost, bytnost, bytedlnost. *Slo.* bitnosť. *Cro.* jesztvo, bichye, bitje; *Rs.* существо, существность; *Ec.* осуществіе. cf. *Hg.* istenség z bóztwo); *Rg.* bivštvo, succjanštvo). Nim istność wzięły światów miliony Tyś ie w przedwiecznym umyśle policzył. *Kniaź. Poez.* 258. Uważał narod ten seym, iako epokę odrodzenia się, a na prawodawców swoich, iak na tworców nowéy istności Polski poglądał. *Ust. Konst.* 1, 192. – 2) istność, ISTOTA, – y, ż., natura czyli przyrodzenie rzeczy exystuiącéy, das Wesen, die Natur eines Dinges; *Slo.* bitnosť, podstata; *Sr.* 1. substancza, podstahtjnosć; *Vd.* lastnust, priprust; *Cro.* szóbsztvo; *Ec.* естество, природа, истность; *Rs.* вещественность, вещество. Żelazo w ogień włożone rozpali się, i chociaż nie traci istności swéy, bo przecię żelazem iest, iednak zda się, iakoby ogień był. *Karnk. Kat.* 97. Bóg ieden iest w istności; iednak w tym iednym bóztwie są trzy osoby społ-istne. *Kat. Gd.* 55. Aryusz istestwo abo istność w bóztwie dzielił. *Skarg. Dz.* 143. Essencya bóztwa, to iest, istność, *Rey Ap.* 68. Istność i

przyrodzenie za iednę rzecz kładzie. *Farn.* 65. Iſtność chleba, abo wina po poświęceniu w sakramencie, nie zodaie się. *Karnk. Kat.* 181. Chryſtus bóg ieſt z iſtności oyca zrodzony przed wiekiem, Tenże z iſtności matki ſtał się też człowiekiem. *Groch. W.* 22. Niechayże się ciało rozsypie w proch, pierwszego początku swego iſtotę. *Psalmod.* 101. – §. 2) iſtota, z grunt rzeczy, sama rzecz, das Weſentliche einer Sache. Często co złe z pozoru, dobre ieſt w iſtocie. *Kras. Bay.* 98. es iſt weſentlich gut, im Grunde wirklich gut. Czy tak myślisz w iſtocie? rozumiem, że nie mówisz tego z serca. *Teat.* 20 *b*, 210. W saméy iſtocie, z w saméy rzeczy, in der That. Zoſtaw mi choć ten sen drogi, kiedy odmawiasz iſtoty. *Teat.* 54, 89. Powiem ci iſtotę listu iego, z treść, das Weſentliche. Wyciągnąć z ziola iſtotę iego, z duch iego, den Geiſt, die Kraft ausziehen. Z korzenia tego może bydź tym sposobem iſtność abo dusza wyciągniona. *Syr.* 280. iſtność wyciągnioną alchymiści *quintam essentiam* zowią. *ib.* 332. *3) *Bh.* giſtota, *certitudo*, *cautio*, *satisdatio*, die Gewißheit, Bürgſchaft, Sicherſtellung, Verſicherung. Rękoiemſtwo, kiedy kto ręczy o dostanie prawa, to w prawie iſtotą albo gwarem zowią. *Szczerb. Sax.* 355. Gwar albo iſtotę opiekuni za białegłowy obiecać powinni.. *ib.* 164. *et* 25. Fant, zakład, zastawa, iſtota. *Sax. Rej.* – *NB*, we wszyſtkich innych dyalektach *certitudo*, *veracitas*, *verum*, n. p. *Rg.* iſtinós, iſtinitos; *Bs. et Sla.* iſtina; *Cro.* isztina, isztinoszt; *Dal.* isztinoszt; *Hg.* igazság; *Rs.* истина, истинна, извѣстность; *Ec.* благоизвѣстность, *Sr.* 1. weſtoſej. Daliście na się cyrografy i mocne iſtoty. *Rey Poſt.* Qq. 4. zapisy, szuldbryfy). Weź liſt iſtoty twoiéy, a napisz so. *Rey Poſt. Kk.* 1., *Leop. Luc.* 16, 7. Dobra sierocińſkie opiekunowie powinni pod pewną iſtotą *sub certa hypotheca et satisdatione* sprawować. *Groi. Obr.* 15. – *§. maiętność, maiątek, das Habe, das Vermögen. Dam wszyſtkę iſtotę miasta tego w ręce nieprzyiacioł. 1 *Leop. Jer.* 20, 5. maiętność 3 *Leop.*) *ib.* 1 *Ezdr.* 1, 6. – §. 4) iſtność, iſtota, z rzecz bytność maiąca, ein Ding, *ens. Cn. Th.* 253. Wszyſtko o czym ludzie myśleć mogą, nazwiymy iſtnością. *Kpcz. Gr.* 5, 6. Iſtność w swéy mocy bez ciała bydź może, Bo iſtność, masz właśnie zwać, co ieſt, choć nie widzisz. *Rey Wiz.* 112. Iſtota niezłożona lub proſta, któréy pierwiaſtki nie są ieszcze wiadome. *Mier. Miſt.* Żadna materya nie niszczeie; iſtoty od nicości odległość ieſt nieskończona. *Zab.* 11, 196. Wszyſtko nam zdać się musi cieniem lub iſtotą. *Przyb. Milt.* 57. *ISTNOSTNY. *Smotr. Lam.* 95. *et* 99., *ob.* ieſtestwienny. ISTNY, – a, – e, – ie *adv.*, zawieraiący coś rzetelnego, bytność maiącego, etwas weſentliches enthaltend. Wszyſtko o czym ludzie myśleć i mowić mogą, nazwiymy iſtnością, a ztąd wszelki wyraz zowię się iſtnym. *Kpcz. Gr.* 3, 6. Kwas z roślin odłączony, w kształcie kryształowym, nazywa się solą iſtną *sal essentialis. Krumf. Chy.* 117. – §. 2) rzetelny, prawdziwy, wahr, wirklich, weſentlich; *Sor.* 1. wobſtahtjnowé; *Bs.* iſtinit, ſcto ne pomamkaje; *Cro.* isztinit, isztinzki, szobsztvèn; *Sla.* iſtinit; *Rg.* iſtin, iſtini, iſtinit, iſtinik, iſtinom, ú iſtinu (cf. *Hg.* iſten z bóg; iſteni z bozki); *Russ.* истинный, истиненъ (истинствовати prawdę mówić, szczérym bydź); вещественный извѣстный; *Ec.* истовый, истовие, исто, сый (рче богъ къ Моисею, азъ есмь сый); благоизвѣстный, истинно, сущь, вѣдѣ, извѣстно, подлинно, взистинну, истинѣ (*cf.* iſty). Szatan rzekł, i zamyślony kształt za iſtny uda, I kogoż nie oszuka zdradziecka oblicza? *Przyb. Milt.* 96. Iſtną prawdę bez larwy podrzegam. *Teatr* 46 *d*, 16. Ho co to! to iſtna prawda. *Teatr* 8 *b*, 81. Pies Ezopowy rzecz iſtną dla cienia z pyska upuścił. *Mon.* 70, 289. Nayczyſtsze dusze, bez naymnieyszey skazy, Mogą się samych bogów znać iſtne obrazy. *Hor. sat.* 81. „Malarze, gdy obraz z obrazu malują, a żywéy twarzy nie widzą, od saméy rzeczy iſtnéy prędko odſtępują. *Skarg. Żyw.* 1, 13. ISTOCZYĆ, – ył, – y, *cz. ndk.*, uiſtoczyć *dk.* (cf. przeiſtoczyć), tworzyć, formować, kształcić, iſtotę dawać, ſchaffen, erſchaffen, bilden. Bog pierwszy materyą różnym kształtem odział, Zrobiwszy w iſtoczeniu martwych rzeczy podział, A rzeczom żywym różne stopnie życia nadał. *Przyb. Milt.* 158. Bóg wszystkim, które chce, rzeczom daie mocbytność i uiſtoczenie. *Mon.* 71, 413. Maiżą się zmierzęta, iſtocząc w sobie ieſtestwa z mieszanemi przymioty. *Przeſtr.* 5. Szabla kraie rozpościera, Ale pióro ie iſtoczy, Moc dzierży, wzmacnia, zabiera, Lecz rozum otwarza oczy. *Kras. Liſt.* 2, 48. (*ISTORYA *ob.*, Hiſtorya). *ISTOŚĆ, – ści, ż., pewność, iſtota, rzetelność, die Wirklichkeit, Gewißheit. *Hrb. Odp. O.* 6 *b.* ISTOTA *ob.* Iſtność. ISTOTNY, – a, – e, ISTOTNIE *adv.*, *Bh.* giſtotný, podſtatný; *Rs.* существенный, естéственный; do iſtoty rzeczy należący, weſentlich. Co ieſt cząſtką wyobrażenia ogólnego, ieſt iſtotną cząſtką rzeczy, bez któréy nie może się nieścić pod tym gatunkiem. *Cyank. Log.* 103. Siły duszy człowieczéy iſtotnie się różniące. *Smotr Lam.* 96. W porządku rzeczy od iſtotnie potrzebnych zaczynać należy. *Kras. Podſt.* 1, 24. Iſtotne imię, z *iſtotimię *Tr.* rzeczownik *Kpcz.*; *Subſtantiuum*; iſtotnik, imię iſtotne, rzeczownik, *Mon.* 80, 255. – §. 2) w saméy iſtocie tak będący, prawdziwy, wahr, wirklich. *Arithm.* ilości iſtotne, *reales. Alg. Nar.* 208. Wymacał iſtotną przyczynę. Iſtotna to prawda. *Tr.* Przy pracy iſtotnie szczęśliwy. *Teatr* 52, 29. Gdyby to było iſtotnie! *Teatr* 47 *c*, 4. Ś. Ian iſtotnie prorokiem był. *Sekl. Mar.* 11. krom pochyby *not.*). Iſtotnie a pewnie się tego dowiedział. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 4, 33. – *§. Iſtoty liſt, liſt *iſtoty, iſtota, cyrograf, eine Schuldverſchreibung. Brali cyrografy a iſtotne liſty. *Rey Poſt. R. r.* 2. ISTY *ob.* Iſt. (ISTYK *ob.* Styk. *ISZ *ob.* Iż). 1) ISZCZĘ *ob.* Iścić. 2) ISZCZĘ, iſkam, *ob.* Iſkać.

I U.

IUBILAT, – a, *m.*, prałat, który się dosłużył emerytury, ein jubilirter Prälat. Godnością iubilata srodze naieżony. Niedzielny kaznodzieia wrzeszczy iak szalony. *Węg. liſt.* 3. Po śmierci nie znać, która głowa iubilata, a która proſtego brata. *Comp. Med.* 706. – §. Tyle pieniędzy w karty przegrał! trafił on widzę na iubilatów. *Teat.* 55 *c*, 6. na ćwików, erfahrne Spieler,

Gauner). IUBILEUSZ, - u, *m.*, Słowo Iubileusz Żydowskie iest; jobel w żydowskim wyklada się rog skopowy, ponieważ ona trąba, ktorą opowiadano przyszły rok miłościwy, była z rogu skopowego. *Hrbšt. exp. A a a 8 b.* Miłościwe lato, abo iubileusz, Bonifacy w VIII R. 1300 ustawił obchodzić. *Stryik* 328. das Jubiläum. Iubileusz iest odpust zupełny, wielkie przywileie nadane sobie od papieża maiący. Teraz co lat dwadzieścia pięć zwykł się odprawować. *Kras. Zb.* 1, 417. cf. Święty rok, *Rg.* veliko prosctègne; *Rs.* юбилей. IUBILEUSZOWY, - a, - e, od iubileuszu, Jubilæ, Jubeljahrs-.

IUBILER, - a, *m.*, *lat. med.* iocalarius, *Gall.* Jouaillier, *Bh* jubilíř; *Vd.* jubelirar, dragokamenjar, korandar; *Crn.* fosar; *Cro.* biszernik, biszeroteresca, gyungyar; *Rg* biseroznanac. *Rs.* алмазникъ *Ec.* бисерникъ, Juwelier, kamienie drogie oprawuiący i niemi handluiący, n. p. Wypadł kamień z swey folgi, lecz tenże poradzi, ieśli cały, znowu go iubiler osadzi. *Pot. Pr.* 544. - *fig.* Znam się na miłości, byłem ia swego czasu w tey sztuce iubilerem. *Teatr* 21, 36. mayster, Czikiom, ein Meiſter worin, ein Erfahrner.

IUCHA IUSZYCA, - y ż., Iuszka *zdrb.*, *Bh.* gicha, giſſta; *Sr.* juhtina; *Sr.* 2. juha; *Vd.* juha, polivka, shupa, mozhilo, zaorba, sok (cf. *Vd.* jushje s odmięca; jug z wiatr południowy); *Crn.* juha, shòrba, plundra; *Cro.* jùha; *Sla.* juha, csorba; *Rg.* jûha, jusciza; *Bs.* juha, iuscića; *Rs.* уха, ушица, ушка жижа; *Ec.* юха, ухà, жижи, жижица, ужица; *Lat.* ius, iusculum, cf. succus. *Sax. Inf.* Juche, Jûche, *Ger.* Gauche, Jauche). - Polewka, sos, sok, Suppe, Brühe; Sauce, Saft. Mięsa w różnych iuchach przyprawione. *Oczk. Prz.* 43. Polewki albo iuchy z kur pożywać z żółtkiem surowym. *Spicz.* 185. Przyprawne iuchy zachować na wszytki czasy. *Petr. Wod.* 43. Pieczonego mięsa iuszyca. *Sok. Pr.* 164. Gęś w czarney iusze uwarzona. *Pot. Jow.* 119. - Iucha albo sok z gruszek. *Cresc.* 388. - *fig. z pogardą* krew, posoka, otok, verächtlich: Blut, Eiter, Gauche. Takem zbił Bartka, że aż się iuchą oblał. *Teat.* 54 *c*, *ii.* Każdy zaprawić szablę w iusze pogańskiey życzy. *Leszcz. Claff.* 79. Nieprzyiaciel z wielką swoią szkodą porażony, A Pontus iuchą zniekł zmieniony. *ib.* 18. Muftego nie tracą; ale go włożą w moździerż, tłuką i wiercą tak długo, aż się i kości i mięso w iuchę obrócą. *Klok. Turk.* 136. t. i. w miazgę, ſie ſtampfen ihn zu einem Brey. - §. *Vitup.* psia iucha ob. psi. - §. Podeyszranych w karności i swoiey iusze trzymał. *Warg. Cez.* 61. w ryzie, w ryzerze, im Zaume halten, in guter Zucht. - §. Rzadko dobry, kto skusi żołnierskiey iuchy. *Alb. n. W.* 4. żołnierskiego chleba, stanu). IUCHOWATY, - a, - e, n. p. iuchowata, a nieznośnego smrodu surowica, zaczęła się sączyć z części zaognionéy. *Perz. Cyr.* 1, 118. ropowata, eiterig; *Bh.* gichowatý *iurulentus ob.* iuszny. Pochodz. *iuszyć*, *rozjuszać*, *zajuszać*, *rozjuszony*, *zajuszony*.

IUCHTA, - y, ż., *Bh.* juchta, gucha; *Vd.* juhtovina, juhtina, *Rs.* юфть; skórka barania lub cielęca czerwono farbowana. *Wlod.* der Juchten (Juften). *Falib. Dz. F.* 3., *Pam.* 83, 614 *et* 675. IUCHTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wyiuchtować *dk.*, skórę na iuchtę zaprawiać, Juchten gerben. *Tr.* b) *fig.* skórę komu łoić, garbować, einen durchgerben, durchprügeln. *Tr.* IUCHTOWY, - a, - e, z iuchty, Juchten-. Włożył iuchtowe na nogi boty. *Zab.* 15, 46., *Rs.* юфтяный; *Bh* guchtowý.

IUCZNY, - a, - e, (cf. iuki), *Bh.* ſaumarſký; *Vd.* tovoren, teshonoshen), z tłomokowy. *Cn. Th.*, uiuczony. *Dudz.* 40. Saum-. Koń iuczny, ein Saumthier, Packpferd, Saumpferd *Bh.* Saumar, *Crn.* musha, tovorneſko koja; *Vd.* tovorski konj, klusa; *Rg.* sebsâna); *Turc.* iuklii - at. *Czart. Mscr.*, *ob.* iukowy. IUCZYĆ *cz. ndk.*, oiuczyć, uiuczyć *dk.*, iuki wkładać. iukami obładować, mit dem Saumſattel belegen, ſäumen, bepacken; *Vd.* tovoriti; *Cro.* tovòrim; *Rs.* вьючить, вьючу. Gdy osła ciężarem od krzyża do grzywy uiuczą, spuszcza uszy. *Hor. sat.* 121. Wielka moc wielbłądów zbożem uiuczonych. *Nar. Tac.* 2, 305. IUCZYCIEL, - a, *m.*, ładownik iuków, *Vd.* torornik, shamar, tovorni barantaus, kobilzhar.

IUDA, - y, *m.*, imię patryarchy starozakonnego, syna Iakóbowego, skąd imię ziemi Judowskiey, lub żuk Polacy napsowawszy słowa, mówią, żydowskiey. *Sekl.* 5. der Patriarch Juda. *Prov.* Symona święto i Indy, Nabawi cię pewnéy grudy. *Cn. Ad.* 112. (cf. Spyta cię Luty, ieśli masz boty). IUDASZ, - a, *m.*, imię męskie, ein Mannsnahme, Judas. Iudasz Iskaryota Pana swego zdradził *Krak. Zb.* 1, 417., *Bh.* Gidaš, Gidáš ſſek. *Sr.* 2. Judaſch; *Rs.* Іуда. Ztąd: Iudasz: łakomy zdrayca, z łakomstwa wszystkiego się dopuszczaiący, ein Judas, ein habſüchtiger Verräther, der aus Geldgeiz alles zu thun fähig iſt. I między apostoły były Iudasze. *Teatr* 43 *c*, 148. i w kapicy wełna). Tym Iudaszom przewodnikiem była do przedaży oyczyzny przeklęte mamona. *Birk. Exorb. B* 3. Był ieden lichwiarz i skępiec tak strasny, Żebyś rozumiał, że był Iudasz własny, To iest, żeby był przedał pana boga, Taka w nim była żądza złota sroga. *Jabł. Ez.* 46. Kto dyamenty darował, był pewny wygranéy, Sam Iudasz został kanonizowany. *Zab.* 13, 250. *Nar.* Kto z ludźmi nieszczérze, Iudaszem go witay. *Klon. Wor. praef.* Pocałowanie braterskie częstokroć iest pocałowaniem Iudasza. *N. Pam* 16, 28. Bruderkuß, Judaskuß. - W trzynaſtéy liczbie Iudasza się boią. *Kras. Podſt.* 1, 298. Wyganianie Iudasza. *Smotr. El.* 39. Ociec rozkochany syna, rudego Iudasza, szafrańcem zowie. *Zab.* 13, 64. IUDASZOWY, - a, - e, IUDASZOWSKI, - a, - ie, Judas-, Żydzi z Iudaszowskiemi brodami. *Teat.* 33, 81. rude). Czeka go Iudaszowskie myto. *Psalmod.* 33. zguba). Ieślibym to złamał, niechay będę urzeźnikiem Iudaszowym. *Szczerb. Sax.* 337. niech mi na dobre nie wyidzie). Co za Iudaszowski postępek. *Teatr* 36, 54. zdradziecki, verrätheriſch. Iudaszowskie pocałowanie. *Zegl. Ad.* 106. ein Judaskuß. - Iudaszowe drzewo *ob.* Iarzębina leśna. - Iudaszowe ucho, gatunek trzęsidła, *tremella auricula. Kluk Dykc.* 3, 121. das Judasohr. *IUDOWINA, - y, *m.*, żydowina, cf. żyd, ein Jude. Te iudowiny, którzy się wrócili z więzienia. *Budn.* 3 *Ezdr.* 6, 28. (*IUDYCYE, - yy, *plur.*; *Calendaria*, kalendarz, minucye, iudycye. *Mącz.*). - - IUDZKI, - a, - ie, 1) od

prowincyi *Judaea*, Juddiſch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zat. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. – *§. *Iudzki, *Iudowſki. żydowſki; jüdiſch. Ziemia Iudowſka; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudouſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak insze ięzyki. *Sekl.* 5. Ian §. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Biał. Poſt.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Żyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydowo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktore ieſt w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudſtwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indecl.*, u maytków, drzewo u koła o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Muſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *i.* *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Bruſtbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak iagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho = iarzmo, = *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saum=, Saumſattel=. Bydło iukowe *bête de somme. Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζυλαπιον, *Lat.* julepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 300. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. IV. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięstwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, stolica księstwa Iuliaceńſkiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 15. Gdy się w ſtan małżeńſki zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoſki Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiäniſche Münze, ein Vier= oder Fünf=Groſchenſtück. Srebrna dragma Rzymika bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Leſk.* 2, 33. das Julianiſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawey stałości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunacki; *Bs.* junacki, viteski). Pierśiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – §. fanfaroński, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſſiſch. Iunacka wystawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. *cz. ndk.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chroſć Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaoſtrzać w sobie męstwo, seinen Muth reitzen, ſich ſelbſt erbitzen, anfeuern; *Ross.* ободрить. Widziałem twych kompanów, wszystkich nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, ſtraszliwym się okazywać, śmiałkować, buncznczyć się, fanfaronować, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, bräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby orężanniey ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Aeſ.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon = młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta = , od 25 do 28 roku); młodzieniec, młody czerstwy chłop abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Budn. 2 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*). David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich często bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

miły synu wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Luk.* 12., *Vd.* junak, jenak z bohatyr, szermierz; *Crn.* junák z bohater; jenák z obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *haeros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vites *strenuus*). — §. *nagannie*: z śmiałek, śmielec, stalogryz, ięzykiem szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eisenfresser, Renommist, Bramarbas. (Iunak) ostro ogromno na sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową Ballabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katańską. *Kochow.* 60. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dumną teraz opisze iónaków postać, i przytym mianuie Ich rożne fechty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bóg wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Opal. Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefnéy braweryi, Z hardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w stroiu. *ib.* 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są: sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcéy skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 116. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 732. (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, slaboserzhnik, arga; *Ross.* хнына, драчу́нъ, драчъ. IUNAKIERYA, – yi, *ż.*, IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia; lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź ta możność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenfresserey, Bramarbasserey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakost, junaknost, velkoserzhnost; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinstvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiey uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, któryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUNCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* juniza; *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* júnaz, júne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* cf. iałowica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, teliça; *Ec.* юне́цъ, юница; *Lat.* iunix *iuuencus*; *Hg.* iinö). Lat szkotskich drugi stopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołcz, wołcjk. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юнома, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Masovischen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnasza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юноша *iuuentus*, юношескій *iuuenilis*; юношествовати, младымъ быть.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mapka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, kytle, kytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowska, das Corset, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 34. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryśta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* = Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 11.

IURGIELT, – u, *m.*, *z Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er setzte ihm eine Pension aus. Kazał krol, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr* 4, 56. (żołd *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dosterczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Posłapić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Judäisch. Od Robdama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelskich królów. *Zal. Test.* 204. Könige von Juda und Israel. – *§. *Iudzki, **Iudowski**. żydowski, judisch. Ziemia Iudowska; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowski miasto *iudowski*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak inszе języki. *Sekl.* 5. Ian Ś. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Bial. Post.* 31. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Zyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydostwo, das Judenthum, państwo żydowskie, das jüdische Reich. Ieruzalem, ktore iest w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudztwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u koła o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Mst.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *ż.*. *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarstwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Brustbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Brustbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho = iarzmo, z *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packsattel, der Saumsattel, die Saumtaschen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saum-, Saumsattel-. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζελαπιον, *Lat.* julepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego cierkącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarski. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 300. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięstwo Iuliackie w cyrkule Westfalskim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, stolica księstwa Iuliaceńskiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w stan małżeński zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-

sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoski Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiänische Münze, ein Vier- oder Fünf-Groschenstück. Srebrna dragma Rzymska bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, z 365 1/4 dni. *Lesk.* 2, 33. das Julianische Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawéy statości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrski, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhon, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteski; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteski). Piersiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – §. fanfaroński, eisenfresserisch, bramarbasirisch. Iunacka wystawność. *Fred. Al.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. cz. nd.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anspornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chrość Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaostrzać w sobie męstwo, sammt Muth reitzen, sich selbst erhitzen, anfeuern; *Ross.* ободрялься. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka stroić, odgrażać się, strasznym się okazywać, śmialkować, buncznczyć się, fanfaronnade machen, renommiren, bramarbasiren, den Helden machen, dräuen, schnauben, pochen, den Eisenfresser machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby szczęśniey strach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Amf.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 23., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, sind sie Hasen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon z młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochstwj *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodziec, młody czerstwy chłop abo żołnierz, ein junger rüstiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyskiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Budn. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*) David sammt seinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerskich częsta bywa wzmianka, nazwanoby po Polsku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüstiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

miły syon wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie [illegible]k, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Luc.* 12., *Vd.* junak, junak s bohatyr, szermierz; *Crn.* junák s bohater; jenák s obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *haeros*; *Cro.* junak *heros, miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*). — §. *nagannie*: s śmiałek, śmielec, stalogryz, ktory szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eisenfresser, Renommist, Bramarbas, (iunak) ostro ogromno na sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową Ballabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katańską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierszchowść swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dalą teraz opisze iónaków postać, i przytym mianuie ich rożne fechty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Lzą, a bóg wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefnéy brawaryi, Z hardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w [illegible] *ib.* 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcey skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 15. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, [illegible] (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, [illegible]serzhnik, arga; *Ross.* ленька, дряхлый, дрянь. IUNAKIERYA, - yi, *ż.*, IUNACTWO, - a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź tak możność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenfresserey, Bramarbasserey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, [illegible]koserzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas, fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinstvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelił? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z talarem, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, - ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUŃCZYK, - a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, - ńca, *m.*, IUNCZYK, - a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, [illegible]nzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* [illegible]niza, *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* jûnaz, jûne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (*d.* jałowica); *Bs.* june, junaç, juncich, juniça, jalovica, teliça; *Ec.* юнéцъ, юница; *Lat.* iunix *iuuencus*, *Hg.* iiunö). Lat szkotskich drugi stopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoczj, wołoczik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юнома, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiacioł, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. Im Masovischen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnasza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юноша *iuuentus*, юношескій *iuuenilis*; юношествованіи. младымъ быть.

IUNO begini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, - y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, - i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, kytle, kytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jope, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowska, das Corset, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 34. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, - y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, - a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iurysta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, - ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiała z* Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 21.

IURGIELT, - u, *m.*, *z Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er setzte ihm eine Pension aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd - *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Posłąpić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Judäiſch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zał. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. – *§. *Iudzki, *Iudowſki*, żydowſki, jüdiſch. Ziemia Iudowſka; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudowſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak insze języki. *Sekl.* 5. Ian ś. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Biał. Poſt.* 31. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Zyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydowo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktore ieſt w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudztwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mog. Muſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *ż.* *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cirimak, der Bruſtbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejąc doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho = iarzmo, s *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saum-, Saumſattel-. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζελαπιον, *Lat.* iulepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czyſtego przeźroczyſtego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep albo konfekt zażywać *Haur Sk.* 500. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięſtwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, ſtolica księſtwa Iuliaceńſkiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 15. Gdy się w ſtan małżeńſki zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusia. *ib.* 21, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoſki Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 10 groszy, licząc 50 będzie półtokowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiäniſche Münze, ein Vier- oder Fünf-Groſchenſtück. Srebrna dragma Rzymſka bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, z 365 1/4 dni. *Leſk.* 2, 33. das Julianiſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodyca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawey ſłałości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunacki; *Bs.* junacki, viteski). Pierśiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – §. fanfaroński, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſſiſch. Iunacka wyſławność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. *cz. n.*, do męſtwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę ionaczy. *Chroſć Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaoſtrzać w sobie męſtwo, ſich Muth reitzen, ſich ſelbſt erhitzen, anfeuern; *Koss.* ободрялься. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Kyt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, ſtraszliwym się okazywać, śmiałkować, bunczuczyć się, fanfaronniren, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, dräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szalał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniey ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Anf.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaćek *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon z młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodzieniec, młody człowiek abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Bud.* 1 *Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*). David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarſkiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich często bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

miły syn wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie [illegible], kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Ł.* 12., *Vd.* junak, jenak z bohatyr, szermierz; *Crn.* junàk z bohater; jenâk z obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *heteros*; *Cro.* junak *heroe*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *frenuus*). – §. *nagannie*: z śmiałek, śmielec, stalogryz, ięzykiem szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eisenfresser, Renommist, Beamarkis. (Iunak) ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nosą Ballabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katarską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dalą teraz opisze iónaków postać, i przytym mianuie Ich rożne fechty, które wywieraią W rozmowach. albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasłupi Łzą, a bóg wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Part.* 7. Smiać się potrzeba z trefuéy braweryi, Z hardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni [illegible] tyrem w boiu, Że miąższo gada, a coś mieni w [illegible]. 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są. sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcey skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 56 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 16. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, [illegible] (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, [illegible]erzhnik, arga; *Ross.* хнвка, драчу́нъ, драчъ. IUNAKIERYA, – yi, *ż.*, IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź to rzeczy istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenfresserey, Bramarbasserey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *et roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, junakerzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinstvo *praeclarum facinus*). Czy że okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi drzesz (?) rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 3–5. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUNCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Europ.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* juniza; *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza, *Rg.* jûnaz, jûne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (*f.* jalowica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, telic; *Ec.* юнéць, юница; *Lat.* iunix *iuvencus*; *Hg.* ünö). Lat szkotskich drugi stopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyło skoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoczeg, wołoczik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юнома, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiacioł, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Cn.* 1097. im Masoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnosza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юность *iuuentus*, юношскій *iuuenilis*; юнгшествовать, младымъ быть.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, lytle, lytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano; *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), koret, kamizelka białogłowska, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 54. Żona moia nieodbitą misa potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Bioia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmienily w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zbledniię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iurysta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* z Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 11.

IURGIELT, – u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obderzhba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er setzte ihm eine Pension aus. Kazał krol, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd – *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Posłapić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*. Judäiſch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zal. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. – *§. *Iudzki, **Iudowſki*: żydowſki, jüdiſch. Ziemia Iudowſka; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudowſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, jak insze języki. *Sekl.* 5. Ian §. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Bial. Poſt.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił krolestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Żyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydoſtwo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktore ieſt w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudſtwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Miſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *i.. *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Bruſtbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho s iarzmo, s *Ger.* Joch, *lat.* iugum ?, *Turc.* Juk, torby ſkórzane, które się z sprzęgami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saum-, Saumſattel-. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζελαπιον, *Lat.* iulepus, iulapium, *Ital.* giuleppo, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czyſtego przeźroczyſtego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Roſl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 300. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięſtwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *i.*, ſtolica księſtwa Iuliaceńſkiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICINA, – y, *i.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w ſtan małżeński zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-

sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoſki Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Juller, eine Italianiſche Münze, ein Vier- oder Fünf-Groſchenſtück. Srebrna drugma Rzymſka bez mała jak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lęſk.* 2, 33. das Julianiſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodyca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawey ſtałości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junashen, junashki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteski). Pierśiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – §. fanfaroński, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſſiſch. Iunacka wyſławność. *Fred. Jd.* 44. Wysmukłe a iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. *cz. ndl.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunashiti, naserzhiti, poserzhiti). Obieżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chroſć Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaoſtrzać w sobie męstwo, ſich Muth reitzen, ſich ſelbſt erhitzen, anfeuern; *Ross.* поощрять. Widziałem twych kompanów, widzący nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, ſtraszným się okazywać, śmiałkować, buncsuczyć się, łaularonosić, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, dräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby rzęsiſtey ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Anſ.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, gdy ich ród w pień wypleniĉ. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchórzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. *zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaćek *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon z młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodzieniec, młody czerstwy chłop abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Budn. 2 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*; David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich częſta bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

mły synu wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Lat.* 12., *Vd.* junak, jenak s bohatyr, szermierz; *Crn.* junák s bohater; jenák s obrzym; *Sla.* junak; *Rg.* junak *heros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*). – §. *nagannie*: s śmiałek, śmielec, stalogryz, z tym szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eisenfresser, Renommist, Bramarbas. (Iunak) ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową Ballabańską, Jeśli chce brody, niechay ma Katarską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchowść swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dalszą teraz opisze iónaków postać, i przytym mianuie Ich różne fechty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bóg wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefuéy brawaryi, Z tardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni Achillesem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w sercu. 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są, sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcey skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z tym ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 16. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 701 (*ob.* delia, delijunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, lenjerzhnik, arga; *Ross.* ленивецъ, лѣнивый, лѣнивъ. IUNAKIERYA, – yi, *ż.*, IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź tak możność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenfresserey, Bramarbasserey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *ex roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, junakerzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinstvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelił? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUNCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa luki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* junza, *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* jûnaz, jûne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (*f.* jalovica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, teliçe; *Ec.* юнецъ, юница; *Lat.* iunix *iuuencus*, *Hg.* iinö). Lat szkotskich drugi stopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoczj, wołocjk. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юномка, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Masovischen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnasza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юность *iuuentus*, юношескій *iuuenilis*; юномествовати, младымъ быти.

IUNO begini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, kytle, kytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jepe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowska, das Corset, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 54. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmienily w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iurysta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W helmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* z Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 21.

IURGIELT, – u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalaa; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er setzte ihm eine Pension aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żold – *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Posłapić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Juddiſch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zal. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. – *Ş. *Iudzki, *Iudowſki. żydowſki, jüdiſch. Ziemia ludowſka; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudouſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak insze ięzyki. *Sekl.* 5. Ian ś. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Biał. Poſt.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił krolestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Zyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydoſtwo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktore ieſt w Iudstwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudſtwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Mſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *ż.* *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Bruſtbeerbaum. – Ş. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniecie doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho z iarzmo, z *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc. Juk*, torby ſkórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saum-, Saumſattel-. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζελαπιον, *Lat.* iulepus, iulapium, *Ital.* giuleppo, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep siołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 500. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięſtwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, ſtolica księſtwa Iuliaceńſkiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia We Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w ſtan małżeńſki zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoſki Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiäniſche Münze, ein Vier- oder Fünf-Groſchenſtück. Srebrna dragma Rzymska bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lęſk.* 2, 33. das Julianiſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *Ş. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawey małości wiek. *Mącz.* – *Ş. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteski). Pierśiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – Ş. fanfaroński, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſſiſch. Iunacka wystawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *Ş. *cz. nik.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poszczhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chrość Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaostrzać w sobie męstwo, sich Muth reitzen, ſich ſelbſt erhitzen, anfeuern; *Ross.* ободрялься. Widziałem twych kompanów, wszystkich nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Kyt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, ſtraszym się okazywać, śmiałkować, buncznczyć się, fanfaronnirć, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, dräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szczekał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniey ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Amf.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 23., 15. 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. *zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevan z młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodzieniec, młody człowiek abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Bibl. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.* David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarſkiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich częſta bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Neſtor) o

mły syn wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie [illegible], kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Lac.* 12., *Vd.* junak, junak z bohatyr, szermierz; *Crn.* junak z bohater; jenák z obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *heros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*. – §. *naganie*: z śmiałek, śmielec, ftalogryz, ięzykiem szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eiſenfreſſer, Renommiſt, Bramarbaſſ. (Iunak) oſtro ogromno na sobie poczynać, Okiem orzeć gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową Ballabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katarską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskane na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierszchawść swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim ſtroiem nadſtawiaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 287. Dawną teraz opisze iónaków postać, i przytym miannie Ich zion fechty, które wywieraią W rozmowach. albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Leżą, a bóg wie, że częſtokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefuéy brawaryi, Z hardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Że miąższo gada, a coś mieni w [illegible] 15. 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są. ściąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcey skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia kłanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 16. Przywiedźmy do posłuszeńſtwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, [illegible] (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, [illegible]serzhnik, arga; *Ross.* ИНЯКА, драчунъ, драчь. IUNAKIERYA, – yi, *ż.*, IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, ieſt to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź tam istność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eiſenfreſſerey, Bramarbaſſerey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *gu. v.*, *Crn.* junashtvu *ex roburis* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, velkoserzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *ſtrenuitas*, *fortitudo*; *Pg.* junáctvo, delinſtvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUNCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, [illegible]zhik, *f.* juniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* [illegible]niza, *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* jùnaz, jùne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (młowica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, teliça; *Ec.* юнéць, юница; *Lat.* iunix *iuvenca*; *Hg.* iinő). Lat szkotſkich drugi ſtopień ieſt iuńców [illegible] iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoczą, wołoczik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юномa, юномa, юномaa młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Maſoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnasza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuvenis*; *Ec.* юность *iuventus*, юношескiй *iuvenilis*; юношествовать, младымъ быть.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, oplesbek; *Bh.* jupice, kytle, kytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano; *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), koret, kamizelka białogłowska, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 54. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie. *ib.* 68, 124. Ze wszyſtkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryſta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAS, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* z Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 21.

IURGIELT, – u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Penſion, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er ſetzte ihm eine Penſion aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Posłąpić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Judäiſch. Od Robdama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zal. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. - *§. *Iudzki, *Iudowſki, żydowſki, jüdiſch. Ziemia Iudowſka; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudouſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak inſze ięzyki. *Sekl.* 5. Ian ś. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Biał. Poſt.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Żyw.* 1, 176. IUDZTWO, - a, *n.*, żydoſtwo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktore ieſt w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudſtwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mog. Mſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, - y, *ż.*. *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* Jujuby; *Bs.* cicimak, der Bruſtbeerbaum. - §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejące doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, - ów, *plur.* (*cf. Bh.* gho = iarzmo, = *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby ſkórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, - a, - e, iuczny, od iuków, Saum=, Saumſattel=. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, - u, *m.*, IULEPEK, - pka, - u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζυλαπιον, *Lat.* julepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czyſtego przeźroczyſtego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Roſl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 500. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, - a, - ie, n. p. Xięſtwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, - i, *ż.*, ſtolica księſtwa Iuliaceńſkiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, - y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w ſtan małżeńſki zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.*

IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniéyssa. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, - a, *m.*, Włoſki Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiäniſche Münze, ein Vier= oder Fünf=Groſchenſtück. Srebrna dragma Rzymſka bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lſk.* 2, 33. das Julianiſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, - a, - ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawéy stałości wiek. *Mącz.* - *§. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junashki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junáshkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteszki). Pieraiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. - §. fanfaroński, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſſiſch. Iunacka wyſtawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, - ył, - y, *§. *cz. nd.*, do męſtwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, postrzhiti). Obieżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chroſć Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaoſtrzać w sobie męſtwo, ſich Muth reitzen, ſich ſelbſt erbitzen, anfeuern; *Ross.* ободрялся. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się unacząc. *Min. Kyt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, ſtraszným się okazywać, śmiałkować, buncznczyć się, ſaufaronnade, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, dräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szalał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby strzałeczny ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Anf.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żuby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Oſſol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, - a, *m.*, IUNACZEK, - czka, *m. *zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon = młody, *cf. Germ.* jung *cf. Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwj *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta = (od 25 do 28 roku); młodzieniec, młody y czerstwy chłop abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Budn. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*). David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. - b) iunak z Tatarſkiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich często bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

miły syn wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Lex.* 12., *Vd.* junak, jenak z bohatyr, szermierz; *Crn.* junak: bohater; jenák z obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *heros*; *Cro.* junak *heros, miles*; *Bs.* junák, vites *strenuus*). — §. *naganie*: z śmiałek, śmielec, ftalogryz, ię jkiem szermuie, groźno się otkazuie a tchorzem podszy, fanfaron, ein Eiſenfreſſer, Renommiſt, Bramarbaſ. (Iunak) oſtro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nosą ballabańſką, Ieśli chce brody, niechay ma Katarską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierszchlow ść swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim ftroiem nadſtawiaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 287. Dnoną teraz opisze iónaków poſtać, i przytym mianuie Ihr żur fechty, które wywieraią W rozmowach. albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Leżą, a bóg wie, że częſtokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefuéy brawaryi, Z hardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w ręku. *ib.* 8. Ieſt to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są ściąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcéy skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia ſklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 116. Przywiedźmy do posłuszeńſtwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 722 (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, ſkerbnik, arga; *Ross.* ямка, драчунъ, драчъ. IUNAKIERYA, – yi, *ż.*, IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, ieſt to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź ta możność ſłotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eiſenfreſſerey, Bramarbaſſerey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *gu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czuło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, velikozrhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *ſtrenuitas*, *fortitudo*; *Pg.* junáctvo, delinſtvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, któryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 33, 335. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUŃCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, za nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Ster; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jenica, juniza, kraviza; *Crn.* junz, junic, *f.* junica; *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* júnaz, júne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (*f.* jałowica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jałovica, telicza; *Ec.* юнéцъ, юница; *Lat.* iunix *iuuencus*; *Hg.* iinö). Lat szkotſkich drugi ſtopień ieſt iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo ſkoczy iuniec wyprzężony z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaſkanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 2. wołcz, wołcik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юномъ, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiacioł, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Maſoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnosza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юность *iuuentus*, юношескій *iuuenilis*; юношествовати. младымъ быть.

IUNO begini, sioſtra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, oplesbek; *Bh.* jupice, lytle, lytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowſka, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 54. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki. *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie. *ib.* 68, 124. Ze wszyſtkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontuzze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od ſtrachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryſta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale*: Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 21.

IURGIELT, – u, *m.*, *z Niem.* das Jahrgeld, die Penſion, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowſki około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er ſetzte ihm eine Penſion aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszyſtkim, co miaſta ſtrzegli. *Budn.* 3 *Ezdr* 4, 56. (żołd - *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarſtwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo doſtarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Poſłapić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Juddiſch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zal. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. – *§. *Iudzki, *Iudowſki. żydowſki, judiſch. Ziemia Iudowſka; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudowſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, jak insze języki. *Sekt.* 5. Ian §. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Bial. Poſt.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Zyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydoſtwo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktoro iest w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudztwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Mſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *ż.* *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dyk. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Bruſtbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dyk. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho = iarzmo, s *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Es.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Alok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saum-, Saumſattel-. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζυλαπιον, *Lat.* julepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto julepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 300. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięstwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, ſtolica księstwa Iuliaceńſkiego. *Dyk. Geogr.* 1, 313. die Stadt Jülich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w ſtan małżeńſki zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoſki Juliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiäniſche Münze, ein Vier- oder Fünf-Groſchenſtück. Srebrna dragma Rzymſka bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lesk.* 2, 33. das Juliäniſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawey ſtałości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junaashki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteacki). Piersiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – §. fanfaroński, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſiſch. Iunacka wystawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. cz. *nk.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chroſć Pars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaostrzać w sobie męstwo, sammt Muth reitzen, ſich ſelbſt erhitzen, anfeuern; *Ross.* ободрять. Widziałem twych kompanów, wszystkich nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, straszliwym się okazywać, śmiałkować, buncsuczyć się, fanfaronnir, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, dräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniey ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Anſ.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchórzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. *zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon z młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwj *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i osmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodzioc, młody czerſtwy chłop abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Bibl. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*). David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogſkiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarſkiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich często bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

miły synu wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Lus.* 12., *Vd.* junak, jenak z bohatyr, szermierz; *Crn.* junák: bohater; jenák z obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *heros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*). – §. *nagannie*: z śmiałek, śmielec, stalogryz, ięzykiem szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eisenfreſſer, Renommiſt, Bramarbas. (Iunak) ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową Ballabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katańską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 69. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dumną teraz opisze iónaków postać, i przytym miannie Ich rożne fechty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bóg wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Cpal. Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefuéy brawaryi, Z nudnych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w fraszu. *ib.* 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są: sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcéy skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia sklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 116. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 702 (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, slabosrezhnik, arga; *Ross.* хвыжа, драчу́нъ, дра́чъ. IUNAKIERYA, – yi, *ż.*, IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chelpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź ta możność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenfreſſerey, Bramarbaſſerey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, velkosrezhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinstvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem; lub z takim, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 3-5. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUŃCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Europ.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* juniza; *Cro.* junöcz, telecz, junchecz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* jûnac, jûne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (cf. iałowica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, telić; *Ec.* юнéгъ, юница; *Lat.* iunix *iuuencus*; *Hg.* ünö). Lat szkotskich drugi stopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy iuniec wyprzężony z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 2. wołcz, wołcik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юномка, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Maſoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnosza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юность *iuuentus*, юношскій *iuuenilis*; юношествовати. младымъ быть.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavinà.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, lytle, lytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowska, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 36 *c*, 34. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iurysta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* z Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 11.

IURGIELT, – u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Penſion, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obderahba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er ſetzte ihm eine Penſion aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd – *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Posłąpić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Judäisch. Od Robdama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelskich królów. *Zal. Test.* 204. Könige von Juda und Israel. – *§. *Iudzki, *Iudowski*, żydowski, jüdisch. Ziemia Iudowska; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowski miasto *iudowski*, a lud tey ziemi zowią Żydami; co mieli zwać Iudami, jak insze języki. *Sekt.* 5. Ian §. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Bial. Post.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Zyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydostwo, das Judenthum, państwo żydowskie, das jüdische Reich. Ieruzalem, ktore iest w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudztwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Mst.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *i.*. *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarstwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* iujuby; *Bs.* cicimak, der Brustbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Brustbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho = iarzmo, = *Ger.* Joch, *lat.* iugum, *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packsattel, der Saumsattel, die Saumtaschen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Es.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Abok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saums-, Saumsattels. Bydło iukowe *bête de somme. Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, **ilop*, **ulep*, **ulepek*, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζωλαπιον, *Lat.* iulepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarski. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 500. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięstwo Iuliackie w cyrkule Westfalskim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, stolica księstwa Iuliaceńskiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w stan małżeński zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey-

szа. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoski Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiänische Münze, ein Vier- oder Fünf-Groschenstück. Srebrna dragma Rzymska bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lesk.* 2, 33. das Julianische Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodocianey, od mołoyca, jugendlich. *Flos aetatis* iunacky prawey młodości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrski, tapfer, held-emmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteski; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteszki). Piersiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. – §. fanfaroński, eisenfresserisch, bramarbasirisch. Iunacka wystawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. *cz. nik.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anspornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chrość Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaostrzać w sobie męstwo, sich den Muth reitzen, sich selbst erhitzen, anfeuern; *Koss.* ободрялся. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się unacząc. *Min. Kyt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka stroić, odgrażać się, strasznym się okazywać, śmiałkować, buncznczyć się, fanfaronnade, renommiren, bramarbasiren, den Helden machen, bramen, schnauben, pochen, den Eisenfresser machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniey strach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Ant.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, aby ich ród w pień wyplenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, sind sie Hasen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon = młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochstwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta = , od 25 do 28 roku); młodziec, młody człowiek chłop abo żołnierz, ein junger rüstiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyskiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Exdn. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*; David sammt seinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerskich często bywa wzmianka, nazwanoby po Polsku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüstiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

mily synu wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iest, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Lu.* 12., *Vd.* junak, jenak = bohatyr, szermierz; *Crn.* jenak = bohater; jenâk = obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *heros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*). — §. *nagannie*: = śmiałek, śmielec, stalogryz, z tym szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszy, fanfaron, ein Eisenfresser, Renommist, Bramarbas. (iunak) ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzeł gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową ballabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katańską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dalszą teraz opisze iónaków postać, i przytym mianuie Ich rzeczi lechty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Lżą, a bóg wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Opal. Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefnéy brawaryi, Z nadętych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Że miąższo gada, a coś mieni w sobie. *ib.* 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są, sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcéy skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z iakiemi sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 16. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 722 (*ob.* delia, delijunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, = serzhnik, arga; *Ross.* инбка, дрягиль, дрягь. IUNAKIERYA, - yi, *ż.*, IUNACTWO, - a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chełpliwe uczynności, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź to rzeczywiście istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenfresserey, Bramarbasserey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *ex roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, velikoserzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinſtvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelił? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, - ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUŃCZYK, - a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, - ńca, *m.*, IUNCZYK, - a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, = zhik, *f.* jenïza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* = iza, *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telica, *Rg.* júnac, júne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (*f.* jalovica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, telica; *Ec.* юнéць, юница; *Lat.* iunix *iuvencus*, *Hg.* iinö). Lat szkotſkich drugi ſtopień ieſt iuńcow albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo ſkoczy iunieo wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieuglaſkanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoch, wołoszik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юномка, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Maſoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnasza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юность *iuventus*, юношскій *iuvenilis*; юношествовати. младымъ быть.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, - y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, - i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jôpa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, lytle, lytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowska, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 54. Żona moia niedobitą miała potrzebę iupki. *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie. *ib.* 68, 124. Ze wszyſtkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, - y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine ſchlechte Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, - a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładuy Iupinie, Ia nie zblednię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryſta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, - ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* = Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 11.

IURGIELT, - u, *m.*, *z Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesada); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowſki około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Pupr. Ryc.* 332. er ſetzte ihm eine Penſion aus. Kazał krol, by dawano płat i iurgielt wszyſtkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarſtwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Moy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo doſtarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Poſtąpić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Judäiſch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelſkich królów. *Zal. Teſt.* 204. Könige von Juda und Iſrael. - *ſ. *Iudzki, *Iudowſki. żydowſki, jüdiſch. Ziemia Iudowſka; takby ją właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowſki miasto *iudowſki*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, jak insze ięzyki. *Sekt.* 5. Ian ś. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Bial. Poſt.* 34. Antyochus wielkie spuſtoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Zyw.* 1, 176. IUDZTWO, - a, *n.*, żydoſtwo, das Judenthum, państwo żydowſkie, das jüdiſche Reich. Ieruzalem, ktore ieſt w Iudstwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudſtwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Muſk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, - y, *ż.* *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarſtwa. *Dyk. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Bruſtbeerbaum. - §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dyk. Med.* 2, 707. die Bruſtbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, - ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho z iarzmo, z *Ger.* Joch, *łat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packſattel, der Saumſattel, die Saumtaſchen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Atok. Turk.* 29. IUKOWY, - a, - e, iuczny, od iuków, Saum-, Saumſattel-. Bydło iukowe *bête de somme. Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, - u, *m.*, IULEPEK, - pka, - u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζελαπιον, *Lat.* julepus, iulapium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekłego bardzo czyſtego przeźroczyſtego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Roſl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posiłaiący aptekarſki. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 300. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, - a, - ie, n. p. Xięſtwo Iuliackie w cyrkule Weſtfalſkim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, - i, *ż.*, ſtolica księſtwa Iuliaceńſkiego. *Dyk. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, - y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w ſtan małżeńſki zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniey- sza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, - a, *m.*, Włoſki Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiäniſche Münze, ein Vier- oder Fünf-Groſchenſtück. Srebrna dragma Rzymſka bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lſk.* 2, 33. das Julianiſche Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, - a, - ie, od iunaka; *ſ. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawey ſtałości wiek. *Mącz.* - *ſ. mężny, bohatyrſki, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junashen, junashki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteſki; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteski). Piersiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. - §. fanfaroſiski, eiſenfreſſeriſch, bramarbaſſiſch. Iunacka wyſtawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, - ył, - y, *ſ. *cz. nd.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anſpornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunashiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chroſć Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaoſtrzać w sobie męstwo, ſeinen Muth reitzen, ſich ſelbſt erhitzen, anfeuern; *Ross.* ободрялься. Widziałem twych kompanów, wszystkich nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Kyt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka ſtroić, odgrażać się, ſtraszným ſich okazywać, śmiałkować, bunczuczyć się, fanfaronniren, renommiren, bramarbaſiren, den Helden machen, dräuen, ſchnauben, pochen, den Eiſenfreſſer machen. On szalał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby srzęsnięty ſtrach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Amf.* 17. Obadwa się iunarzą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 23., 15, 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wypleić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchorzami są, ſind ſie Haſen.

IUNAK, *IONAK, - a, *m.*, IUNACZEK, - czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon z młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochſtwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodzieniec, młody człowiek abo żołnierz, ein junger rüſtiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyſkiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Budn. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*) David ſammt ſeinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogſkiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. - b) iunak z Tatarſkiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerſkich częſta bywa wzmianka, nazwanoby po Polſku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüſtiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

mily synu wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Ls.* 12., *Vd.* junak, jenak s bohatyr, szermierz; *Crn.* junâk: bohater; jenâk s obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junâk *heros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*. — §. *naganie*: s śmiałek, śmielec, stalogryz, z którem szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eisenfresser, Renommist, Bramarbas. (Iunak) ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową bałłabańską, Ieśli chce brody, niechay ma Katarską. *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim drożem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Dalą teraz opisze iónaków postać, i przytym miannie Ich różne techty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bog wie, że częstokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefuéy brawaryi, Z nardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w sobie. *ib.* 8. Iest to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są ściąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcéy skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 16. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 711 (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, lenjerzhnik, arga; *Ross.* ленивка, дряхлый, дрячь. IUNAKIERYA, - yi, ż., IUNACTWO, - a, *n.*, fanfaronada, iest to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź to rzeczywiście istotna, bądź udawana. *A. Czarr. Mscr.* Eisenfresserey, Bramarbasserey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, junakershnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *strenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinſtvo *praeclarum facinus*). Czego okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mu strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, któryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, - ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUNCZYK, - a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, - ńca, *m.*, IUNCZYK, - a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* juniza; *Cro.* junëcz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telica; *Rg.* jûnac, jûne, *f.* junisza, *vitula lacte depulsa* (*f.* jalovica); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jalovica, telica; *Ec.* юнéгъ, юница; *Lat.* iunix *iuuenca*, *Hg.* iino). Lat szkotskich drugi stopień iest iuńcow albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaskanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoczy, wołoczit. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юнома, юномаа, юномаа młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciol, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Masovischen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnosza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юноша *iuuentus*, юношескій *iuuenilis*; юношествовати, младымъ быть.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, - y, ż., IUPKA, IUPECZKA, - i, ż., *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, kytle, kytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowska, das Corset, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 36 *c*, 34. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, - y, ż., nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, - a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryſta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, - ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* z Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 11.

IURGIELT, - u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wład.* Miał Macieiowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er setzte ihm eine Pension aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Postąpić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

prowincyi *Judaea*, Judäisch. Od Robóama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelskich królów. *Zat. Test.* 204. Könige von Juda und Israel. – *§. *Judzki, **Iudowski*. żydowski, jüdisch. Ziemia Iudowska; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowski miasto *iudowski*, a lud tey ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak insze języki. *Sekt.* 5. Ian §. na puszczy Iudzkiey mieszkał. *Biał. Post.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Żyw.* 1, 176. IUDZTWO, – a, *n.*, żydostwo, das Judenthum, państwo żydowskie, das jüdische Reich. Ieruzalem, ktore iest w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudztwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Mst.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, – y, *i.* *Lac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarstwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* jujuby; *Bs.* cicimak, der Brustbeerbaum. – §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwieniejo doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Brustbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, – ów, *plur.* (*cf. Bh.* gho = iarzmo, *s Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packsattel, der Saumsattel, die Saumtaschen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Es.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, – a, – e, iuczny, od iuków, Saums, Saumsattels. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, – u, *m.*, IULEPEK, – pka, – u, *m.*, *dem.*, *ilop, *ulep, *ulepek, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ξυλαπιον, *Lat.* iulepus, iulapium, *Ital.* giuleppo, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego cierkącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rosl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 311. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6 *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarski. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 500. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, – a, – ie, n. p. Xięstwo Iuliackie w cyrkule Westfalskim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, – i, *ż.*, stolica księstwa Iuliaceńskiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Julich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, – y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 13. Gdy się w stan małżeński zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniéy-

szа. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, – a, *m.*, Włoski Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 10 groszy, licząc 50 będąc piątakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiänische Münze, ein Vier- oder Fünf-Groschenstück. Srebrna dragma Rzymska bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lesk.* 2, 33. das Julianische Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, – a, – ie, od iunaka; *§. młodociany, od młodzieńca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiey prawéy stałości wiek. *Mącz.* – *§. mężny, bohatyrski, tapfer, beldenmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteški; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, viteski). Piersiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. Ll.* 10. – §. fanfaroński, eisenfresserisch, bramarbasirisch. Iunacka wyśmawność. *Krel Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, – ył, – y, *§. *cz. nik.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anspornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Objeżdżaiąc swych na koło w sprawie Zaczewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chroś. Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaostrzać w sobie męstwo, seinen Muth reitzen, sich selbst erhitzen, anfeuern; *Koss.* ободрять. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka stroić, odgrażać się, strasznym się okazywać, śmiałkować, buncznczyć się, łanfaronować, renommiren, bramarbasiren, den Helden machen, dräuen, schnauben, pochen, den Eisenfresser machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniey strach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Ant.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 25., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wypłenić. *Offol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchórzami są, sind sie Hasen.

IUNAK, *IONAK, – a, *m.*, IUNACZEK, – czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonaček *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon z młody, *cf. Germ.* jung *cf. Pol.* iuniec; *Bh.* ginochstwi *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i osmoga leta z, od 25 do 28 roku); młodziec, młody człowiek abo chłop abo żołnierz, ein junger rüstiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyskiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Bibl. 1 Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.*). David sammt seinen Männern Luth.). Posłano do księcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. – b) iunak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerskich częsta bywa wzmiauka, nazwanoby po Polsku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüstiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

mły syn wielkiego iunaka. *Jabł. Zel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Lac.* 12., *Vd.* junak, jenak z bohatyr, szermierz; *Crn.* junak: bohater; jenák z obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *heros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, vitez *strenuus*). – §. *nagannie*: z śmiałek, śmielec, ſtalogryz, ięzykiem szermuie, groźno się odkazuie a tchorzem podszy, fanfaron, ein Eiſenfreſſer, Renommiſt, Bramarbaſ. (iunak) oſtro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nosą baſſabańſką, Ieśli chce brody, niechay ma Katańſką, *Kochow.* 50. Szumny iunak zasadza sławy pozyskuie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 69, 69. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim ſtroiem nadſtawiaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 287. Dalą teraz opisze ionaków poſtać, i przy tym mianuie ich rożne techty, które wywieraią W rozmowach, albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bóg wie, że częſtokroć drugi Woyny nie widział. *Opal Poet.* 7. Smiać się potrzeba z trefnéy brawaryi, Z tandyh słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w iunaku. 8. Ieſt to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcey skarpuły maią do zabicia człowieka, iak do wypicia szklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 16. Przywiedźmy do posłuszeńſtwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 702 (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, lenj serzhnik, arga; *Ross.* князь, арапъ, арапъ. IUNAKIERYA, – yi, ż., IUNACTWO, – a, *n.*, fanfaronada, ieſt to lub odkazywanie się chelpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź to możność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Macr.* Eiſenfreſſerey, Bramarbaſſerey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, junakserzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *ſtrenuitas*, *fortitudo*; *Pg.* junáctvo, delinſtwo *praeclarum facinus*). Gdy okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z tabl, ktoryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, – ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUNCZYK, – a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, – ńca, *m.*, IUNCZYK, – a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhek, junzhik, *f.* jenika, juniza, kraviza; *Crn.* junz, juniz, *f.* junica, *Cro.* junécz, telecz, juncherz, *f.* junicza, telicza, *Rg.* jûnaz, jûne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* (*cf.* jalowica); *Bs.* june, junac, juncich, juniça, jalovica, telicę; *Ec.* юнéць, юница; *Lat.* iunix *iuvencus*; *Hg.* iinö). Lat szkotſkich drugi ſtopień ieſt iuńcow albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo ſkoczy źrnica wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaſkanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołoczj, wołoczik. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юномa, юномa, юномка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, iadąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Maſoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnosza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юность *iuventus*, юношскій *iuvenilis*; юномеспвомами, младымъ быкомъ.

IUNO bogini, siostra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, – y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mayka; *Crn.* jópa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, opleshek; *Bh.* jupice, lytle, lytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Jüppe, Jeppe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano; *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowſka, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 56 *c*, 34. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie, *ib.* 68, 124. Ze wszyſtkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, – y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok apory na targ do Krakowa. *Kniaź. Poez* 3, 116.

*IUPIN, – a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od ſtrachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryſta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W helmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiale* z Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 21.

IURGIELT, – u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Penſion, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowſki około siebie sacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er ſetzte ihm eine Penſion aus. Kazał król, by dawano płat i iurgielt wszyſtkim, co miaſta ſtrzegli. *Budn.* 3 *Ezdr.* 4, 56. (żołd - *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarſtwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź, *ib.* 19, 85. Poſłapić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

iurgielty albo naymy zadawaią: wiedźcie, żem miał tak od duchownych, iako i od świeckich panów iurgiełtów nie mało; alem je potracił wszystkie. *Orzech. Qu.* 55. *Fig.* Że obżercy żołądek sobie psuią, iurgielt to pewny za grzech. *Oczk. Prz.* 31. nagroda, zapłata, IURGIELTNIK, - a, *m.*, pensyonista, który od kogo iurgielt bierze, obrocznik, der einen Jahrgehalt bekommt, ein Pensionist. Dał się przekupić Eazynes w Macedonii, i powrocił iurgiełtnikiem Filippa. *Nag. Fil.* 236. Przyszedłem do Xiędza Kanclerza sługą, iuż królewskim iurgiełtnikiem będąc. *Gorn. Dz.* 133. IURGIELTNY, IURGIELTOWY, - a, - e, od iurgiełtu, iurgiełt biorący, płatny, Jahrgehalt-, Pension-, pensionirt. Prokurator iurgiełtny. *Ex.* 50.

IURNOŚĆ, - ści, *ż.*, skłonność do nieczystoty, cielesności, wszeteczność. *Wol.* die Geilheit; *Boh.* wilnost, chlipnost; *Sr.* 1. zajekwosć, zwołoštarstwo, zwołoštrownoję, *Vd.* hotlivost, shelje, nazhilost; *Crn.* hotlivost; *Rs.* похоть, похотливость, сладострастіе. Ziele to często iedzone, czyni skłonność ku iurności. *Sienn.* 62. Wieprze dzicy bardzo są waleczni, czasu iurności. *Sienn.* 271. IURNY, IURLIWY, °IURZNY, - a; - e, (cf. iędrny; *etym.* iądro); IURNIE *adverb.*, pożliwy, wszeteczny, łakomy, do cielesności skłonny, geil, *Boh.* wilný, chlipný; *Slo.* chlipný, smilný; *Sor.* 1. zajekwé, zwołoštarski, zwołoštné; *Crn.* hotliv; *Vd.* nazhilt, hotlau, nezhilt, nasladen; *Rost.* похотливый, сладострастный cf. *Rs. vulg.* юрить, заюрить ь śpieszyć się). Iurny kozieł. *Zab.* 14, 278. cap iurliwy. *Hor.* 2, 103. *Min., Mon.* 70, 295. Stali się iako buynemi końmi a iurnemi. *Radz. Jer.* 5, 8. *Lascivus* rozpustny, °iurzny. *Mącz.* *Procaciter* wszeteczenie, °iurznie, rozpustnie. *ib.* Iurnym być, *Boh.* chlipěti (*Crn.* hotęti, hozhem, hótshem; *de mulis, coitum appetere; subst. Crn.* hotnik *pellicator*, *f.* hotniza. cf. Iurzyć się. 2) mięsiwo iurne, a dziko cuchnące iak od kozła, byka, bockend, bockenssend. Iurne mięso z byka starego iest czerwone. *Tr.*

IURYDYKA, IURYSDYKA, - i, *ż.*, *iudicium nobilitatis, cui praeest regius praefectus, vulgo Capitaneus generalis, vel absolute Generalis dictus, sed hoc in quibusdam locis tantum fit; alibi* roki Grodzkie *hoc iudicium vocatur. Cn. Th.* ein adeliges Burggericht, unter Vorsitz des Starosten. Iurydyka, porocski, roki. *Ern.* 1140. Księgi sądowe iurysdyk mieyskich. *S. Grodz.* 2, 106. Iurysdyki świeckie i duchowne pod iurysdykcye magistratur mieyskich poddaiemy. *Gaz. Nar.* 2, 13. - 2) nauka prawa, *Ec.* праведнословіе, die Rechtsgelehrsamkeit. IURYDYCZNY, - a, - e, prawniczy, juristisch; *Vd.* pravdusanski, praudarski; *Ec.* праведнословный. IURYSTA, IURZYSTA, °IURYSPRUDENT, - a, *m.*, - *na obydę* IUR, - a, *m.*, prawnik, *Vd.* praudovauz, doktur, ein Jurist. Iuryštowie (iuryści), ludzie w prawie biegli. *Petr. Pol.* 410. O tym iurysprudentowie dostatecznie uczą. *Petr. Et.* 394. Każdy z nich wywodzi swóy proces o owę ostrygę, Myśli iurzysta, pokażę wam figę. *Jabł. Fr.* 4. Im kto kłamliwszy, tym lepszym iurystą. *Zab.* 15, 254. Do kogoż to on myśli mówić, ten iur przeklęty. *Teatr* 17, 127. Wykrętny iur. *Teatr* 21, 38. Połamać stronie szyki, sprawiedliwość omamić, żaden iur do tego nie iest sposobnieyszym nademnie. *ib.* 11, 99. Iur sprawę skręci, i ieszcze się śmieie. *ib.* 22 *b.* 37. kanzyperda). (cf. patron, mecenas, palatia). IURYSTOWSKI, - a, - ie, po IURYSTOWSKU *adv.*, juristisch. Styl iuryštowski ływa przewlekły i nieładny. Po iuryštowsku się wywikłał. IURYSTOWSTWO *ob.* prawnictwo. IURYSDYKCYA, - yi, *ż.*, prawo na kogo, moc na sądzenie i karanie kogo. *Cn. Th.* die Gerichtsbarkeit; *Sr.* 1. hušokoščina prawizna, *Ilir.* obšanstvo, обладаніе. Iurysdykcya bierze się za trybunał lub zgromadzenie urzędników sądzących. Naypowszechnieyszy podział iey na duchowną i świecką. *Aras. Zb.* 1, 119. die geistliche und weltliche Gerichtsbarkeit.

IURZYĆ się, - ył, - y, *zaimk. ndk.*, indyczyć się, komosić się; *Etym.* iurny; sich aufblähen, sich entrüsten. Po téy karmi paw' będzie się lepiéy iurzył, ogonem trząsał. *Haur Sk.* 131. Ofiarnię ci kozielka; próżno się tryksa, próżno się iurzy. *Hor.* 2, 103. *Min.* Na kogoż Wasć się iurzysz? *Zabł. Zb.* 35. Znowu proszą, lecz bardziey się iurzy. *Min. Ryt.* 4, 10.

IURZYSTA *ob.* Iuryšta.

IUŠ, - ia, *m.*, IUSIUNIO, - ia, *m.*, *demin. nom.* Iuch, *qu. v.*

IUSZ *ob.* Iuż.

IUSZKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* Iucha, Iuszyca *qu. v.*, eine Brühe, besonders von Blut, eine schwarze Brühe. *Jus nigrum* czarna iuszka. *Mącz.* IUSZNO *adv.*, po iuchy, mit reichlicher Brühe. Bardziey iuszno, niż rybno. *Rys. Ad.* 2. mehr Brühe, als Fische. IUSZNOŚĆ, - ści, *ż.*, soczystość, die Suppigkeit, Saftigkeit. Czepę podługowatą wodnicą mianuią, dla zbytniey iuszności iey. *Syr.* 1091. IUSZNY, - a, - e, pełen iuchy, soczysty, suppig, saftig; *Boh.* gichowatý; *Sr.* 1. puščolnič; *Cro.* jussen; *Rs.* сочный. Dynie wod itte mięsności bardzo iuszney. *Syr.* 1188. Ogórki, żeby z tych iuszne i wodniste nie były, gdy maią być z dzbanu. *Syr.* 1183. IUSZYĆ, - ył, - y, *cz. niedok.*, uiszyć *dok.*, krwią pomazać, zakrwawiać, blutig machen. Sobie psałsze w nich dobrze iuszyli. *Leszcz. Chiff.* 77. Pasterzyki w nim iuszą, Aż on żałosnie ryknie *Miask. Iust.* 2, 110. Siną krwią zjuszony. *Otw. Ow.* 261. Z niego, iako z wołu zjuszonego Krew ze wszystkich ran z mieniami ciecze. *Odym. Sw.* 2 *Hh* 2 *b.* Darmo ręce iuszysz swoie. *Bard. Tr.* 480. Zabiwszy wiele bydła, nad trzodami stawa, Krwią paszczę uiuszywszy. *Bard. Tr.* 317. Uiuszoną maiąc paszczękę. *Otw. Ow.* 147. Uiuszywszy ręce. *Zebr. Ow.* 268. Nie łatwiey nie przyidzie wilkom, niedźwiedziom, lwom, iako iuszyć się krwią naszą. *Gorn. Sen.* 269. sich mit unserm Blute besudeln. *Ib. fg.* Pierwsza zaprawa ta Przemysła do spraw walecznych iuszyła. *Krom.* 279. t. i. zaostrzała, sie feuerte ihn zu Heldenthaten an; *Boh.* jurim se, zpauzřm se. 2 IUSZYĆ *verb. neutr.*, krew z siebie utracać, bluten. Zranzelony dzik, ieśli się dalćy ruszy, łatwo go wszędzie dopędzicmy, bo iuszy. *Pot. Syl.* 28 er schwitzt, fasst. Iż kata niemasz pod słońcem, tak się wszystek wzruszył, Tak się zapalił, żeby krwią ludzką nie iuszył. *Pot. Pocz.* 458. żeby nie pełnym był krwi, er trieft vom Blute. IUSZYCA *ob.* Iucha. IUSZYSTY, - a, - e, iuszny, pełen krwi, voll Blut, blutig. Iuszysty ozor. *Zebr. Ow.* 56.

IUTA,

IUTA, - y, ż., imię białogłowskie *Judith. Jabł. Her.*

IUTERBOK, - a, *m.*, miasto Saskie na granicach Luzacyi Miszny, tak nazwane od *Iutroboha*, czyli bogini iutrzenki, którą Serbowie liczyli między swemi bóstwami. *Nar. Hist.* 2, 151.

IUTRO, - a, *n.*, *Subst.*, *et* Iutro *Adverb.*, dzień po dzisieyszym następuiący, dnia następnego pod dzisieyszym, morgen, d.r morgende Tag. *Bh.* gitro *mane* ranek; morg ..ni, zeytra *cras*, zeytrak *dies crastinus*; *Slo.* gítra, jítra, 'gutro, g.tra, zeytra, zíterek; *Sr.* 1. jutí, yutje, *Sr.* 2 jutſcho *mane*), ſajtſcha, jaitſcha, witſche iutro; *Vd.* jutre (sjutra, sjutro, objutro = rano; saitra = iutro rano; jutru, juterni zhas = poranek; *Crn.* sàitro *cras*, iutro, sgodai, objutru, sajtru *mane*; *Cro.* sùtra *cras*; jutro *mane*; jutrosz = dziś rano; *Kg.* sùtra, sjutra, zàutra *cras*, jutro *mane*; *Dl.* zayutra; *Sla.* sutra *cras*, jutro *mane*, ù jutro = z rana; jutròs = dzis rano; dobro jutro = dobry dzień; *Bs.* zautra, sjutra, sjuttra; jutro, izutra *mane*; jutros, sega jutra = dziś rano; *Rs.* заутра, зарре iutro; утро ranek, poranek; *Ec.* заутра, зауτра, 'утріе, *Gr.* ἄυριον; (*Ec.* утро, утренее время, утренняя poranek). Co mnie dziś, tobie iutro. *Cn. Ad.* 96. Dach zepsuty, deszcz przezeń kapie na twe łoże, Iutro mówisz, iutro się naprawić to może. *Zab.* 16, 219. Nie odkładay do iutra do nauk ochoty, B od iutrą do iutra czną upływą złoty. *Min. Ryt.* 4, 189. Nie mów przyiacielowi, idź, iutroć dogodzę, kiedy zaraz dadź możesz. *Patr. Jał.* 4. Lepsze iedno dziś, niż dwoie iutro. *Rey Zw.* 37 *b*. Dziś to nasz czas własny, iutro iuż nie nasz. *ib.* 66 *b*. Iutro nie nasze. *Teat.* 19 *c*, 6. Dziś iest nasze, a iutro tego, kto wie komu się dosłucie. *Klok. Turk* 179. Dziś nasz dzień, a iutra się spodziewać nie mamy. *Lib. Hor.* 21. Iakże długo będziemy z tą naszą tęsknicą Paść się twego przyszłego iutra obietnicą. *Zab.* 16, 220. Coć dziś da fortuna, iutroć to wziąć może. *Pies.* 165. Czas ucieka, a żaden nie zgadnie, iakieć szczęście o iutrze przypadnie. *J Kchan. Dz* 124. My bardzo krótko żyiemy, I nic o iutrze nie wiemy. *Karp.* 1, 192. Na cóż rozpaczać, kiedy nie zgadniemy, Co przyiemnieysze iutro nam przyniesie. *ib.* 4, 17. Że złego dziś, może bydź iutro dobry. *Hrbſt. Nak. M.* 6. Co ma bydź iutro, nie pytay się tego, Bóg to w nieścigłym zostawił zakresie. *Hor.* 1, 50. *Kniaź.* Iutro niepewne. *Cn. Ad.* 329. O iutrze nie myśl, nie frasuy się o iutro. *Cn. Ad.* 778. (Tak od iutra do iutra wlecze sie rzecz ona. *Rey Wiz.* 123. ode dnia do dnia, von einem Tage zum andern, *Lat.* procraſtinare, *Siem. Cic.* 3 *v*. Od iutra do iutra, aż śmierć zaydzie. *Cn. Ad.* 763. *cf.* doiutrek, *cf.* co dziś opuścisz, iutro nie dogonisz). Przysłowie karczmarzów: dziś za pieniądze, a iutro darmo. *Wolſk.* Nie iutro cię to spotka; Nie iutro z martwych wstać. *Rys. Ad.* 45 nie iutro zaraz, nie tak prędko, poczekayno ieszcze, nicht gleich morgen, muſt länger warten. *cf.* należysz się w grobie. - §. *Iron.* Daycie rózeg na tego złośnika! *Reſp.* Tak rozeg! iutro o tym czasie. *Teat.* 24 *c*, 32. iutro rano, nie dziś, nie doczekacie się tego). *cf.* poiutrze; zaiutrze, pozaiutrze, nazaiutrz. IUTRZENKA, - i, ż., zwierzynka, gwiazda zaranna, der Morgenſtern. *Bh.* denzice, *Vd.* sjuterna svieszda, sgadna deniza, daniza, juteraiza (*Crn.* sajtreniza = śniadanie); *Crn.* juternèza, daniza (jutrina = podarunek weselny; *Cro.* zornicza, danicza zvezda; (juternicza *matutinum*; *Bs.* zornića, danića (jutergna, jutrigna *gallicinium*); *Rg.* zvjésda jutargna, danizza; *Rs.* денница; *Ec.* свѣтоносецъ. Iutrzenka iasna wszedłszy świeci aż do białego dnia. *Dambr.* 538. Rano, skoro iutrzenkę różodłonią zoczym... *Dmoch. Jl.* 1, 174. Dzień, gdy się przybliża, iutrzenką gwiazdą iuż się niedaleki bydź pokazuie. *Bial. Poſt.* 48. Iutro kiedy iutrzenka palcy różowemi Wschód słoneczny otworzy drzwiami złocistemi. *Jabł. Tel.* 41. - §., Iak się masz, moia iutrzenko? *Teat.* 29, 11. gwiazdo, słońce, serce, rybko, meine Sonne! *IUTRZENNY, - a, - e, poranny, Früh =, Morgen =. *Bh.* gitrni; *Rg.* jutargni, jutrrigni; *Cro.* juterni; *Crn.* sajtrén, jutren; (*Vd.* juterni = wschodni, wschodowy); *Ec.* утренный. Gwiazda iest każda iasna z przyrodzenia swego; ale gwiazda iutrzenna (iutrzenka) iuż co daley, to iaśnieysza, aż do weścia słońca. *Rey Ap.* 330. Lucyfer, abo gwiazda iutrzenna. *Birk. Kaz. Ob. P* 2 *b*. Gwiazda wschodzi śliczna gwiazda iutrzenna, która słońce wodzi. *Pieśn. Kat.* 44. Iutrzenna bogini z zorzą poranną. *Otw. Ow.* 534. Iutrzenna zorza. *ib.* 290. die Morgenröthe. Wstawał w nocy, aby na godzinach mógł bywać iutrzennych. *Birk. Dom.* 160. *ob.* iutrznia). Za światła iutrzennego, to iest z zarania. *Leop. Mich.* 2, 1. Iutrzenna światłości, oświeć te nasze ciemności. *Groh. W.* 41. Hymna albo piosnka iutrzenna. *ib.* 38. ein Morgenlied. *Rs.* заутренка. 2) *Iutrzenny = IUTRZEJSZY, - a, - e, następuiącego dnia po dzisieyszym, *Bh.* zeytrejſſi; *Slo.* zajtregſſi; *Sr.* 1. yutsjiſchi; *Vd.* jutern, jutershni, saiterni, jutreshni, saitreshni; *Cro.* zutràsnji; *Bs.* sautrascgni, sjutrascgni, sjuttrascgni; *Kg.* sjùtrascgni; *Rs.* заутрешній; *Ec.* утренїй, у́трїй. der morgende. Nie frasuy się o dzień iutrzeyszy. *Birk. Gl. K.* 17. Dzień iutrzeyszy, *Ec.* нау́трїе, нау́трей cf. nazaiutrz. IUTRZNIA, - i, ż., *Bh.* gitrnj; *Sr.* 1. yutnitza; *Vd.* metina (juterniza = pieśń ranna cf eynał; *Bs.* jutergna, jutrrigna *gallicinium*; *Rg.* jutreniza *cantio matutina*, jutargna *preces matutinae*; *Ross.* у́трени, зау́трени. *preces ecclesiasticae nocturnae, officium matutinum. Cn. Th.* die Mette, der Gottesdienſt vor Anbruch des Tages. Nabożeństwo, które odprawuie kościoł zaraz po pierwszym, albo według czasu po wszystkich trzech nokturnach, zowiemy iutrznię. *Groch. W.* 31. Każda iutrznia poczyna się psalmem 94, w ktorym pobudza prorok ludzi ku nabożeństwu: póydzcie, raduymy się, śpiewaymy P. Bogu. *Wrobl.* 225. W nocy Pan iest poimau, ztąd nocna urosła iutrznia. *Hrbſt. Odp. Pp* 4. *Wrob.* 295. Na iutrznią nabożny, Na mszą pyszny, na nieszpor piiany przychodzi. *Rys. Ad.* 49. - §., Sławna w historyi okropna iutrznia S. Bartłomieia. *Xiądz.* 37. rzeź, die Bartholomäusnacht. IUTRZYNA, - y, ż., *Bh.* gitro, 2) *iugerum*) das Jauchert, Juchart, Dwadzieścia łay albo iutrzyn, *iugera. Mącz.* cf. morg.

*IUWANT, - a, *m.*, pomocnik, der Helfershelfer. Tak iuwant niepoczciwy tyie cudzą szkodą, iako towarem iakim, handluie urodą. *Klon. Wor.* 62.

IUŻ, IUSZ, *Adv.*, *Bh.* giż; *Slo.* giž, nſ; *Sr.* 2. huž, hujo, juž, jujo; *Sr.* 1. yuž, yižno, nét, nétko, hijo, hijom, cf. chyży (juž, junn kiedy, raz, z czasem); *Vd.* she, shie, shi, shaiai, seda, li sdai; *Crn.* shę; *Cro.* jùr, ure, vrè

(cf. *Cro.* josh, ische, *Dl.* jos, josche, goschy: ieszcze); *Dl.* jur; *Sla.* urvo, veche (*Sla.* josh: ieszcze); *Bs.* jur, jurce, vecch; (*Bs.* josc, josctersieszcze); *Rs.* ужé (ужò potym); *Ec.* мíжь, ýжe. wyraża nagłość następuiącego, lub prędkość upływaiącego czasu, ſchon. Iuż czas, z czas uchodzi. *Cn. Ad.* 329. Po małey chwili obeyrzysz się, a iuż go nie obaczysz. *Psalmod.* 39. Ieżeli weydzie w społeczność z facyendarzami, iuż po nim. *Teatr* 19 *b*, 26. zgubiony natychmiaſt, przepadł!). Iuż po obiedzie, po kazaniu, po lekcyi. *Cn. Th.* Iuż koniec, iuż po wszyſtkim. *Cn. Th.* es iſt ſchon alles aus, alles vorbey. Iuż nie więcey, *Rs.* ужe нe. Iuż tego więcéy nie będzie czynił, *Glicz. Wych. G* 4. Iuż ia was więcey nie oglądam, Iuż czas mi ieſt umierać. *Zab.* 15, 325. Liſt ten królowa krótko iuż przed śmiercią swoią napisała była. *Niemc. Krol.* 2, 107. A iużby też temu czas, idźże precz! *Reſp.* Iuż idę, iuż, iuż. *Teat.* 8, 20. A iuż to! iużto póydziesz! *L.* Iuż to nierychło. *Gemm.* 121. iuż to zapóźno, es iſt ſchon nicht mehr Zeit. Iuż się ſtraszliwe poczyna potkanie, Iuż pola nie znać, iuż sie pomieszali, Iuż się na ſkrzydłach bitwa poczynała, Iuż się za iezdą piechota ruszała. *P Kchan. Jer.* 535. Iuż trzy dni nie widziałem go. *Cn. Th.* Iuż tydzień deszcz nie był. *ib.* – §., Iuż, ieszcze, co do upłynionego czasu, n. p. w czwartym roku iuż umiał po Łacinie, lub w czwart. r. ieszcze umiał p. Ł. *ob.* ieszcze. b) Iuż iuż, Iuż tuż, *Rg.* jùr, jùr, sàd, sàd, z iuż w tymże okamgnieniu, natychmiaſt, ſchon ſchon, ſchon in in dem Augenblicke, gleich, ſogleich. Abraham tak boskiey obietnicy uwierzył, iakoby ią iuż iuż miał, i na nią patrzył. *Skarg. Kaz.* 146. Oto iuż tuż są dni uciſków; ale i z tych wybawię was. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 75. Wielo mi nagadał przy pieniſtym trunku, Iak iuż iuż wart pożerał okręt bez ratunku. *Hul. Ow.* 152, cf. o włos. – §. iuż – iuż, z bądź – bądź, z częścią – częścią, bald – bald; z theils – theils. Utopienie ś. Iana wraz wydały niebieſkie cuda, iuż pływaiące po wierzchu ciało, iuż słyszana na powietrzu muzyka, iuż zapalone światło, i pięć gwiazd nad ciałem się unoszące. *Skarg. Zyw.* 1, 307. Był więcey trzydzieſtu lat iuż rotmiſtrzem, iuż półkownikiem, iuż podhetmanim, iuż hetmanem. *Pilch. Sal.* 115. Ketler widząc rozszarpane przez różne potencye, iuż Moſkiewſkie, iuż Szwedzkie, iuż Duńſkie, Inflanty, Zygmuntowi się poddał. *Nies.* 1, 198. – §., nie iuż z ieszcze nie, noch nicht. Nie iuż koniec; Nie iuż to wszyſtko. *Cn. Ad.* 606. Nie iuż oſtatnia abo ſtracona. *ib.* Nie iuż to ieść. *ib.* – §., nie luż, z nie tylko, nicht bloß, nicht allein, nicht nur. Ci trzey, iako pracowitości około zbawienia ludzkiego, tak nie iuż samego Xawerego pragnienia korony męczeńſkiey, lecz otrzymania oney uczeſtnikami. *Skarg. Zyw.* 2, 390. – §., Iuż nie z ledwie co nie, prawie, faſt, beynahe, es fehlt nicht viel. Tylko mu, że iuż nie przyść do rozpaczy. *Zab.* 15, 241. Ale że leymości nie widać! *Reſp.* iuż też tylko co iéy nie widać. *Teat.* 36 *c*, 28. – §., Iuż nie, nie więcey iuż, ſchon nicht mehr. Iuż ci się też kłaniać nie będę. *Gemm.* 121. – Tylko iuż, ieszcze tylko, nur noch. Tylko iuż tę wypiiemy butelkę, a resztę z sobą weźmiemy. *Teat.* 55 *c*, 45. – §., iuż iedno bróy, iuż ty bróy, *age*, *perge porro insanire. Cn. Th.* fahre nur fort Unfug zu treiben. – §., wyraża wielkość ſtopnia, die Gröſſe des Grades zu verſtärken. Za te huczki on ci każe na rościo Wyliczyć, iuż to naymniey kiedy basów dwieście. *Zabł. Amf.* 84. das iſt ſchon das allerwenigſte, zweyhundert, oder: zum aller:, allerwenigſten zwey. Iuż krola takiego nigdy Egipt nie znaydzie. *Jabł. Tel.* 24. Iuż tego żadna nie użyczy sztuka. Czego natura komu nie dozwoli. *Kniaź. Poez.* 3, 132. t. i. iuż to pewna, że tego . . .) Iuż co to, to prawdziwie zmiękczyć by cię powinno. *Teatr* 36 *b*, 58. Dostałem się do pana, i iuż go do śmierci nie opuszczę. *ib.* 22 *c*, 66. Iuż też nie dziś żyię, ale w podobney nigdym nie był awanturze. *Teatr* 43 *c*, 127. *ob.* też). Iuż też co szczęśliwy, to szczęśliwy. *ib.* 22 *b*, 5. Mylić się nie mogę, ten ieſt pewnie, iuż ten ieſt, iużem go poznała. *P. Kchan. Orl.* 1, 25. Iuż co w tym, to mi wybacz. *Zabł. Zbb.* 82, tylko w tym iednym). Iuż to nie przelewki. *Gemm.* 121. Iuż to źle, kiedy wilk wilka zrze. *Cn. Ad.* 329. das iſt ſchon ſehr übel, wann ein Wolf den andern frißt. – §., *Minando* n. p. a iuż gadasz, abo: a iuż będziesz gadał; a iuż będziesz rządził. *Cn. Th.* 2, gadayno, aprobuyno. – §., *Connive:* Iuż ia ci kupię kornet, tylko mi powiedz to. *Teat.* 22 *c*, 58. nie tuby się, kupię-ć, *ob.* iużci). – §., wyraża ciąg myśli, związku, wniosku, z daléy, więc, tedy, nun, ferner. Słowa są niby ciałem mowy, a myśl ieſt niby duszą iey. Iako *iuż* zupełna człowieka znaiomość na poznaniu i ciała i duszy zawisła, tak zupełna znaiomość mowy, na poznaniu wyrazow należy. *Kpcz. Gr.* 3, p. 2. wie nun die volle ſtändige Kenntniß . . . – IUŻCI *Adverb.*, §., ależ iuż, oto iuż, und ſiehe ſchon; und ſchon; gleich darauf; und ſogleich. Krótko żyię, ledwiem się zjawił, iużci ginę. *Zac.* 16, 188. Choć się w iednym zapamiętale kocha; byle drugiego zobaczyła, iużci tamtego porzuca. *Teatr* 22, 115. – §., iużci z, iuż w ciąż, ſchon in einem fort. Iużci świat opak póydzie. *Cn. Ad.* 328. die Welt wird nur immer noch verkehrter. – §., iużci, z natürlich, natürlich, ganz natürlich. Iużci kiedy chodzi po Niemiecku, tym samym musi bydź mędrszy od drugich. *Teatr* 18 *b*. 18. Iużci to żyć po pańſku, i iabym lubiła, i iabym się ſtroiami, balem nie brzydziła. *ib.* 48 *b*. 14. Iużci to nas dosięga, co się innym iłało, Któż w tym może upewnić, iże uydziem cało. *Paszk. Dz.* 117. Iużci nic po cyrografie, kiedy długi popłacone. *Biał. Poſt.* 113. – §., przynaymniey n. p. ktoż oycu to powiedział? *Reſp.* iużci nie ia, bom o tym głupſtwie ani wiedział. *Zabł. Zbb.* 6. ich wenigſtens nicht. – §., wprawdzie, zwar, freylich. Iużci on nałaie, ale nie uderzy. Iużci on mowi, ale nie uczyni, *obiurgat quidem, sed non ferit. Cn. Th.* er mag freylich ſchelten, aber doch nicht ſchlagen. Er redet freylich, aber thut nichts. – §., *affirmative* freylich, natürlich. *Sr.* 1. ſchakhat, wieſcit; *Crn.* kajpakde, tseségde; *Vd.* sariesen, tu je, ja, saterdnu; *Cro.* nekajda). Czy rozumiesz, że kobiety pięknemi się ſtaiemy, kiedy się modnie ubierzem? *Reſp.* a iużci. *Teat.* 30 *b*, 26 ep freylich. Ale czy szczérze, czy też nie? *Reſp.* a iużci szczérze. *ib.* 22 *c*, 58. Czy bywaią oni na komedyach? *Reſp.* iużci zapewne nie na kazaniach! *ib.* 19 *c*, 112.

IUZIA, – i, imię białogłowſkie *zdrbn.*, Iozefka, Josephinchen. *Zab.* 8, 122. Moia Iuziu! *Teat.* 36, 6. IUZIO, – ia, *m. zdrbn.* imienia Iozef, Josephchen. Iasiu, ia ciebie kocham, Iuzia, Kasi, Marysi nie lubię. *Mon.* 71, 756.

IUŻYNA, – y, ż., das Jauſen (Oeſterr.), podwio-

czorek, das Veſperbrodt. Oraczowi daią obiad, inżynę, wieczerzą. *Haur. Sk.* 48. *Rg.* ùxina, uxiniza, rûcjak (ùxinati : podwieczorek ieść; *Bos.* usgina (usginati *antecoeno*; *Dl.* uxina; *Hg.* osona, uz'onna, ozsouna; *Cro.* jusina (jusinati s ieść po obiedzie); *Vd.* jushina, vushina, kosilu s obiad; mala vushina, maushina s podwieczorek; *Crn.* jushèna, malèza; *Rs.* ужинъ wieczerza, náужина, náужинокъ podwieczorek, полдникъ, *Eccl.* ужина, вечера.

I W.

I. W. P. *abbrewiacya:* Iaśnie Wielmożny Pan. *Kpcx. Gr.* 1. *p.* 30.

IWA, – y, *ż.*, *Salix caprea Linn.* drzewo miernéy wielkości, kwiat ma zupełnie podobny do wierzbowego; rośnie na wilgotnych gruntach, przy brzegach rzék. *Kluk. Rosl.* 2, 52. *Jundz.* 491. die Sahlweide. *Crn.* iva; *Bs.* iva, vrriba; *Rs. et Ec.* ива, ивушка, ивка, ивица; *Gr. ἰτέα.* 2) IWA, IWINKA, – i, *ż.*, ziele powietrzne, suchotne. *Syr.* 832. *ajuga Linn.*; *Bh.* ивa; *Ger.* Schlagkraut, Erdpinn, Feldcypreß. Iwinka piżmowa, *Iua Moschata*, edel Gamanderlein, od wdzięcznego zapachu rzeczona. *Syr.* 835. IWINA, – y, *ż.*, drzewo iwowe, der Sahlweidenbaum. Pod którymeś drzewem ią widział? pod iwiną. *Radz. Sus.* 58. (pod świdwą. *Bibl. Gd.*) *Ec.* ивина, ивникъ *salicetum*, *Rs.* ивнякъ. IWOWY, – a, – e, od iwy, Sahlweiden-. *Ross.* ивовый; *Ecc.* ивный. (*Crn.* yvje *algor arborum*; *Vd.* jiva, muzovez s palma ta, którey się gałązki święcą w Kwietnią Niedzielę).

IWAN *ob.* Ian.

IX *abbreviatura* Iegomość Xiądz.

*IY, s. gi, ji, *ob.* go, gi. – *IYŁ *ob.* ił.

I Z.

IŻ, IŻE, *ESZ (*Eras. ięz. Kł. et L.*), *Conj.*, że, *ut*, daß. Powiadał mi, że od brata słyszał, iż ociec dziś przyiedzie. Słyszał, iż mówiono, że bitwa przegrana. Kocha syna tak dalece, iżby gotów wszystko dlań poświęcić. *Ld.* Natury Polskiey ta iest sprawa, że nas nam nie dała lekarstw zamorskich, iż nasze ciała nie potrzebowały ich, tylko nam dała to, które nam potrzebne. *Urzęd.* 15. *Iżby*, s żeby, aby. – IZA, IZALI, IZALIŻ *Adv.*, azali, czy? *Slo.* zdali, čili, zdajby? *Hg.* az-é. etwa? Że bez chleba żyć nie można, izali wszyscy rzucić się maią do orania? *Zab.* 1, 57. *Alb.* sollen etwa deswegen alle den Pflug ergreifen. Co mię od ciebie odstraszyć może, iżali ucisk iaki i nędza? izali głód i nagość? izali iaka niebezpieczność? izali iakie prześladowanie izali miecz i śmierć? *Skarg. Zyw.* 1, 56. etwa Drangsal und Noth? etwa Hunger und Blöße? *etc.* Ktoż nas odłączy od miłości Chrystusowey, izali utrapienie? izali prześladowanie? izali głod? *Radz. Rom.* 8. 35. (czyli? *Bibl. Gd.*) Izali człowiekowi czas nie zamierzony na ziemi? *Budn. Job.* 7, 1. Gdyby tam pobożnych było pięćdziesiąt, izali dla nich wszystkim nie przepuściss? *Skarg. Zyw.* 1, 204. Izam też przez imię twoie Panie, czartów nie *wypędzał? *Sekl. Math.* 7. habe ich denn nicht...

IZABELA, – i, *ż.*, imię białogłowskie, Iſabelle. Izabella, t. i. Elżbieta królewna, córa króla Zygmunta. *Biel. Sw.* 292 *b.* – b) kolor brunatnożółty, Iſabellfarbe. IZABELOWY, – a, – e, maslowaty iſabellfárbig.

IZAIASZ, – a, *m.*, pierwszy między czterema większemi prorokami. *Zat. Teſt.* 290. *Ezaiasz. *Kucz. Kat.* 166. Jeſaias.

IZBA, – y, *ż.*, *Bh.* gizba, giſtba, gizbba, (w szczególn. iadalnia, *Etym.* ieść; lecz cf. bić, zbić, izbice), ſwętnice *ob.* świetlica; *Sr.* 2. ſchpa; *Sr.* 1. jtwa, ſtwa, drzewo; *Vd.* jispa, ſtaniza, hisha, hram, kasha; *Crn.* hiſha (jispa *profusorium*; *cubile, tecta*; cf. spać, sypać, sep); *Cro.* hisa (*ob.* hyza); *Sla. et Bs.* sobba (cf. osobny, cf. pokoy); *Rg.* izba s piwnica; *Bs.* izba, pivnica, konoba, actrega *cella vinaria, coenaculum*; *Rs.* изба, горница; *Ec.* клѣть. (cf. klétka); *Ger.* die Stube, *Sax. Inf.* Stave, *Belg.* Stoven, *Gall.* eſtuve, *Jt.* ſtufa, *Hisp.* eſtufa, *Angl.* ſtew, *Gr.* τύα, cf. *Hbr.* נשב schebbeth *habitatio*, ישב jaschab *habitauit*). Pokoie po staroświecku izby. *Kras. Hiſt.* 2, 147. Ieżeli nie ma mieszkania, to w téy próżney izbie niech sobie stoi. *Teatr* 30 *b*, 93. Zamknij się tu na haczyk z izby. *Teat.* 14 *d*, 10. von innen, in der Stube. Izba czeladna s czeladnica. *Swirk. Bud.* 55. czeladnia, die Geſindeſtube. Izba dziecinna, *Rs.* дѣтская. Izba iadalna, iadalnia, *Rs. et Ec.* вечерня cf. witać). Izba wielka przestronna, *Rs.* хоромина cf. chronić). Izba skazanych winowayców *Rs.* покаянная, die arme Sünderſtube. Izba czarna, *fumarium. Cn. Th.* die Rauchkammer; cf. krydnia, iawnia. *Izba sądowa* die Gerichtsſtube, *Rs.* судейская, która raz na zawsze wyznaczona iest do sprawowania sądów. *Kras. Zb.* 1, 422. Seym dzieli się na dwie *izby*, na *izbę* poselską, die Landbothenſtube, i na *izbę* senatorską, die Senatorenſtube. *Gaz. Nar.* 1, 158. *Konſt.* 3 *M.* Izba senatorska, w którey senatorowie przy królu porządkiem przez prawo wyznaczonym zasiadaią. Izba poselska, w którey posłowie woiewództw s wybranym od siebie marszałkiem zasiadaią. *Kras. Zb.* 1, 422. W izbie swar próżny i głosy żarliwe, Tylkoż o wolność, ach! w tym nieszczęśliwe, Ze przez nie giniem. *Tward. Misc.* 167. IZBICA, *IZDBICA, – y, *ż.*, skrzynie tróywęgłaste przy mostach dla utrzymania pędu wody i lodu. *Wlod. Rs.* бычь, der Eisbock. *Crn.* ispize, jespiza 1) *cubile* 2) *agger ad ripas, septum*). Grobli i izbic dla szkody aby pilnowali i wcześnie zaprawiali. *Haur. Ek.* 142. – W ogólności izbice, zbite drzewa, wręby, fugowania, zuſammengefügte Bäume, Balken, Gebälke, Fugen. Uczyń sobie archę, i pobuduy izdbice w niéy. *Radz. Genes.* 6, 14. (przegrodki. *Bibl. Gd.* Kammern Luth.). Zamek był dosyć mocny, zwłaszcza że z drzewa dębowego w izbice zrąbiony, i przetoż mu kule mało co wadziły. *Bielſk. Kr.* 519. w izdbice zrąbiony. *Biel. Sw.* 291. Zamek Smoleński, położeniem mieysca i ścianami, blankami, ktemu izbicami z dębu zrobionemi, a ziemią nasasowanemi, dobrze opatrzony. *Stryik.* 721. Zbudował naprędce zamek Sulinice, przywiózłszy z sobą gotowe izbice z drzewa. *Bielſk. Kr.* 154. (IŻBY *ob.* Iż). IZDEBKA, IZDEBECZKA, – i, *ż.*, *Boh.* gizbicka; *Sr.* 2. ſchpizka; *Sr.* 1. ſtwitjla; *Vd.* jespiza, jispiza, hishiza, spalniza, kamerza s gabinet); *Crn.* shtiblèz; *Rs.* избушка, клѣтушка, горенка, mała izba, pokoik, ein Stübchen. Siedział nadobny Dafnis w

swéy chatce ubogiéy, Płomień suchego szczepu wzniesiony wesoło, Rozszerzał mile ciepło po izdebce w koło. *Cho Ges.* 15. Zle pod namiotami, lepiéy w izdebce. *Star. Vot. C b.* W izdepce abo w gmaszku. *Glicz. Wych. K 6.* - §., Izdebka lekarzów, smarownia, gdzie francę leczono, *locus, in quo lue Venerea correpti unguntur. Cn. Th.* 1020. Wiele bezżeństwa rozpustnego izdebką przypłacają *Gil. Pst.* 323. Włoskie łamanie, sprosne bolączki, izdebkami, drzewy salsami wyganiają. *Gil. Pst.* 54. Był mu nos padł w nieuroczy w izdebce, iak pospolicie mawiać zwykli, *morbum gallicum* lecząc. *Papr. Ryc.* 261. Ślinogorz głupie do izdebki pędzi, a tam bywa gorzey, bo zabiia u głupiego lekarza. *Sienn.* 219. - §., *Museum*, mieysce, gdzie księgi rozłożone są, *izdepka*, komora abo gmaszek do uczenia, *Mącz.* - §., Więzienie, izdebka, ciemnica, kaźń *etc. Sax. Rej.* Kämmerchen, Stübchen, einen einzusperren. IZDEBNY, - a, - e, od izby, Stuben-. *Boh.* światniczný; *Sr.* 1. stwjny; *Vd.* jispni; *Crn.* hishne; *Ross.* избный, палáтный, горничный. Izdebna klamka. *Pot. Jow.* 150. Izdebna, - ey, ż., *Subst.*, pokoiowa. *Min. Ryt.* 4, 256. das Stubenmädchen, die Kammerjungfer.

IZERA, - y, ż., rzeka w Niemczech. *Wyrw. Geogr.* 21. der Fluß Iser.

IZOP, HYZOP, - u, *m.*, *Gr.* ὕσσωπος; *Hebr.* אזוב, *hyssopus Linn.*; *Boh.* yzop; *Sr.* 2. hissopipo; *Sr.* 1. peiskla; *Vd.* isop, ishop, jisop, isopna trava, *Crn* ishop, ysop; *Cro.* isòp; *Dl.* szipant; *Bs.* scipant, sipant, *Rs.* иссопъ, лекарственный огадникъ; der Isopp, ziele ogrodowe, udaie się w każdey ziemi, tylko nie w mokrey. *Kluk. Rośl.* 1, 219. lekarski izop u nas się utrzymuie w ogrodach; ma balsamiczny zapach. *Kluk. Dyk.* 2, 53. hyssop ma moc czyszczącą. *Kluk. Rośl.* 2, 222. IZOPEK, - pka, *m.*, wino izopowe, *hyssopites* Isoppwein. *Syr.* 466. *Crn.* yshopin. IZOPOWY, - a, - e, od Izopu, z Izopu, Isopp-. *Sr.* 1 pejopkowé.

IZOWKA *ob.* Iełowka.

IZRAEL, - a, *m.*, Israel, nazwisko dane Iakubowi od anioła; potym naród żydowski tym sie nazwiskiem zaszczycał, osobliwie zaś 10 pokolenia od Iudy oddzielone. *Kras. Zb.* 1, 423. - b) *burlesq.* zamiast żyda, ein Israelit, ein Hebräer, ein Mauschel, ein Jude. Nie ieden dłużnik fanty swe nie bez wesela Wykupuie z lichwiarskich ręku Izraela. *Zab.* 15, 403. *Rs.* израильтянинъ. IZRAELCZYK, - a, *m.*, z królestwa Izraelskiego, żyd, ein Israelite, ein Jude. Niech się w tworcy swym chełpią Izraelczycy. *J Kchan. Ps.* 213. *Groch. W. A* 3. IZRAELSKI, - a, - ie, od Izraela, Israelitisch; *Rs.* израильскій.

K.

K *w Łacińskim abecadle nie znayduie się, zastąpione przez* c. Kras. Zb. 1, 423. *Że my zaś* c *zawsze wymawiamy iednakowo* c, *więc nam wypada w przyswoionych wyrazach, gdzie* c *brzmi iak* k, *takie* k *pisać, n. p. Konsul; nie Consul.* Kpcz. Gr. 2, p. 261. *Mimo tego pokrewieństwo bardzo ściśle zachodzi u nas między* c, cz, *a* k, *tak że w deklinacyach, w stopniowaniu, i konjugacyach, iedno w drugie się przemienia: n. p. piec, piekł, piecze, piekę; płakać, płacze; mąka, w mące; gorzki, gorzczeyszy.* - §. 2. *Po literze* k *nigdy a nigdy nastąpić nie może* y; *ieno* i; *czym się różnimy od Czechów, u których zawsze* y *po* k *następuie.* - §. 3. *Po* k *nigdy nie może nastąpić o bez poprzedzaiącego* i; *ztąd piszemy:* Kiedy, *chociaż się pisze* kędy. *Jeżeli zaś* e *nastąpi, to nie należy do słowa, ale iest oderwane od* Verbum *zakończenie* personae *n. p.* iakem *poczciwy; zamiast:* iak *iestem poczciwy; zaś:* iakiem *ci poczciwe dawał rady; bo tu* iakie *iest spadek adjectivi.*

K. *abbrewiacya:* s Król; n. p. K. Jmć s Król Jegomość. b) K. s Królewski; n. p. J. K. Mść s Jego Królewska Mość.

K, s skrócone *ku*, przed słowami zaczynaiącemi od społgłoski, abgekürzt statt *ku*, vor einem Worte, das mit einem Conſonanten anfängt (cf. *g.*) n. p. k myśli, kwoli; *albo* g myśli, gwoli, to iest: ku myśli, ku woli. Parczowski seym nie k myśli był ludziom; i tak nie k' myśli, że co sam krol akcyy uczynił, chcieli iżby w niwecz poszły. *Gorn. Dz.* 103. es war nicht nach ihrem Sinne. Ja żadnemu kwoli chwalić tego nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. niemanden zu Gefallen. cf. ku. - Przyszedł k nim; przyszedł k niemu s ku nim; ku niemu, s do nich; do niego.

*KA, s iaka Tak się mówi *ki* s iaki, n. p. *Ki* Djabół, *ka* beſtya!

KABACIK, - a, *m. demin. Nom.* Kabat, kaftanik, kamizolka, ein Wams, ein Futterhemde.

*KABAK, - a, - u, *m.*, *Rs.* кабакъ, tak się w Moskwie nazywaią karczmy, w których szynk trunków na skarb publiczny idzie. *Kras. Zb.* 1, 423. Panowie, dla powiększenia intrat żydów wprowadzili, i kabaki założyli *Papr. W.* 2, 89. Po kabakach lada szewłuch dziś się musztruie ze swemi. *Tward. W. D.* 2. Nieczyste śkła na naczynie do kabaków obrócić trzeba. *Torz. szk.* 125.

KABAŁA, - y, ż., z *hebr.* cabbala; taiemne kunsztowanie liczbami, znakami, kartami, die Cabale, geheimnißvolles Künſteln mit Zeichen, Karten. Nauka pełna taiemnic u żydów, którey początki kładą od ustney rozmowy Boskiey z Moyżeszem na gorze Synai. Nazwisko kabały przeszło teraz do wieszczb, czyli przez gusiarstwo z przyczyn oboiętnych skutki konieczne formuiące, czyli z kombinacyi rachunków klęcące iakowes odpowiedzi i wyroki. *Kras. Zb.* 1, 423. *Mon.* 70, 787. *Vd.* kabala, skrjunna jaloshenje). Kabała, z *Hebr.* tradycya, podanie, teologia sekretna, umieiętność podnosząca umysł do rozważania rzeczy niebieskich i obcowania z duchami przez poznanie natury boskiey, hierarchii i urzędów aniołów, liczby niebios, proporcyi między elementami, dzielności ziół i kamieni, instynktów zwierząt i myśli nayskrytszych ludzkich. *Boh. djab.* 2, 227. Cały dzień nic nie robi, ieno kabałę ciągnie, chcąc się dowiedzieć przyszłego losu swego. *Ld.* - §. b) spisek, partya, intryga, eine Cabale, geheime intrigante Verbindung, Intrigue. Idźże teraz, wykręć się z tey kabały iak możesz. *Teatr* 29, 94. Jestem pewny, że iakąś przeciw tobie robią kabałę. *Teatr* 39, 145. Wy

członki niedołężne, ty gminie niestały, Przeydź w stan obywatelstwa, i zrzecz się kabały. *Zab.* 9, 114. *Zabł.* NB. *Rs. et Ec.* кабала, заёмная запись cyrograf, skrypt; urzędowe zaświadczenie własności; *Ec.* закабалити podbić sobie kogo, niewolnikiem go robić; *Rs.* кабальный cyrografowy, spisowy, tabularny; niewoluiczy). KABALICKI, - a, - ie, KABALNY, - a, - e, od kabały, cabalistisch, Kabalen-s. Pytasz się, ruszywszy swoię kabalistką mądrość, skąd to wzięli taką tradycyą o rozdzieleniu na syllaby hostyi? *Pimin. Kam.* 74. *Vd.* kabalnou, zalopen, skriunega isloshenja. KABALISTA, - y, *m.*, trudniący się kabałą, ein Cabalist. Wdałem się w rozmowę z iednym wróżkiem czyli kabalistą. *Mon.* 76, 518. Kabalistowie słowa wywracaią. *Boh. djab.* 2, 228. *Pim. Kam.* 60. *Vd.* kabalar, skriunі isloshnik; *w rodz. zenšk.* Kabalistka. KABAŁOWAĆ, - ał, - uie *intrans. ndk.*, intrygować, Cabalen schmieden. Mamy przeciw sobie dwóch starców i syna, Za którym kabałuie prawnicka drużyna. *Treb. S. M.* 124.

*KABANINA, - y, *ż.*, (Habanina *X. Kam.*) n. p. Musiał kabaninę z Tatary iadać, a on szkapiny iak żyw, nie rad iadał. *Dwor. K.* zdaie się że tu *kabanina* z *szkapina*, Pferdefleisch; atoli *Rs.* кабанина mięso dzika, dziczyna; кабанъ dzik.

KABAT, - u, *m.*, KABACIK, - a, *m. zdrbn.*, *Bh.* kabat *toga*, *Sr.* i. kabat *thorax*; *Dl.* kavad *toga*; *Bs.* kaba, kabanica *mastruca*; *Rg.* kabanisza, kabaan, kapčan *mantello da viaggio*; *Sla.* kabanica, plasch, płaszcz cf. *Aeth.* כבד *ornatus*, cf. *Ger.* Kapot, Kappe). kaftan, suknia spodnia, das Unterkleid. *Thorax* tolw piersi, kaftan, *kabath. *Urs. Gr.* 182. Rozebrawszy się do koszuli, gdzie skoczył, niż póki skakał w kabacie. *Gorn. Dw.* 16. *Slo Prov.* dluisá Sobota nej Nedela; dluisa koséla, nej kabat *ordo inuersus*). Ow sobie dał urobić kabat porzezany, ten pludry iako wory; ten zaś przeszywany teléy. *Zbyl. A.* 3 *b.* Dla niego krawce szyią tolety, kraią złotogłowy, a z nich *kabaie (kabaty), kontusze. *Opal. sat.* 115. Ażeby się kabaty cudzoziemskie zdały, Za sobą szanować ie damy kazały. *Łącz. Odm.* 30. Książę Brunświcki za kabatem się mieć listy mienił; ale ich nie ukazował. *Bielsk. Kr.* 557. Sprawiła sobie rubron, a córce kabak (kabat). *Ossol. Str.* 7. Kiedyśkolwiek w domu, to w zwyczayney szacie, Bądź to w dołomanie, bądź w Niemieckim kabacie. *Star. Vot. d.* (*Bh.* kabátník rak w nową skorupę odziany). a) kabat złoczyńców, odzienie z smolnych i tłustych rzeczy, sposobne do zapalenia się. *Wtd.*, *tunica molesta*. *Cn. Th.* das Marterhemde für Missethäter. 5) kabat, więzienie, ciemnica, posłuszeństwo. *Sal. Rej.*, cf. każb, das Kämmerchen, der bürgerliche Gehorsam, Arreststube, Gefängniß. Często z nienawiści ubogich zaraz dadzą do więzienia, mówiąc: biegay wskok po tego chłopa, a prosto z nim do kabata. *Sax. Porz.* 105. Z chłopkiem do kabata, albo do gąsiora. *Falib. Dis.* 6. 2. Urzędnik powinien mieć w dworze instrumenta gotowe, w któreby na prędce więźnia wsadzić mógł, t. j. łańcuch, kabat albo gąsiora, i kunę. *Haur. El.* 1. cf. gąsior, die Fiedel.

Pochodz. *kabacik*, *przekabacić*.

KABŁĄCZASTY, KABŁĄCZYSTY, - a, - e, *Zool. Nar.* 18., *ob.* kabłąkowaty, skrzywiony na kształt łuku; bogenförmig, gekrümmt. Motyka kabłączysta, zwana od postaci z krzywionego ostrza w kabłąk. *Jak. Art.* 3, 302.

KABŁĄCZEK, - czka, *m. Dem. Nom.* kabłąk, ein kleiner Bogen. n. p. *lunula digiti* półmiesiączkowaty kabłączek u paznokcia. *Perz. Cyr.* 1, 158. KABŁĄK, *KABŁUK, - a, *m.*, (*Etym.* łuk, cf. łęk) krzywość miesiączkowata na kształt łuku, eine bogenförmige Krümmung, ein halber Mond. *Zool. Nar.* 18. cf. kobłuk) *Boh.* klika; *Ross.* дужка (каблучóкъ kapa sokołowa; abzacek; каблукъ abzac). W małéy chatce nie widać ani kabłąków *arcus*, ani podsłupiów. *Rog. Bud.* 17. Oczapiony *kabłukiem, do monasteru odwieziony został. *Nar. Chod.* 1, 404; kapicą mniszą Mönchskappe (*Rs.* каблукъ kaptur sokoli *ob.* kobłuk, kłobuk). Gdy mielera dogoreie, grabiami zwanemi kabłąk, węgle z niego wygarniaią *Os. Rud.* 582. mondsförmige Rechen. cf. obłąk. KABŁĄKOWATY, - a, - e, miesiączkowaty, skrzywiony na kształt łuku, bogenförmig, mondförmig, gekrummt, sichelförmig; *Bh.* klikaty, klikowaty. Żebra będąc kabłąkowate, czynią wypukłość boków. *Zool. Nar.* 67. Bieg kuli z moździerza wystrzeloney iest kabłąkowaty. *Rog. Dol.* 2, 4. *parabolicus*. Ptaki rzędu sroczego maią dziób kabłąkowaty. *Zool. Nar.* 217.

KABLION, KABLON, - a, *m.*, (*Holl. et Sax. Inf.* Kabeljau, *Gall.* cabeliau, *Dan.* Kabliau, *Lat. med.* Cabellauwus, Cabelgenais) der Kabeljau, der Bolch, *Ross.* мерлуза, *gadus morhua Linn.*, ryba bardzo mnożna, żywi się muszlami i rakami morskiemi. Znayduie się w Oceanie, szczególnie przy Norwegii i Irlandyi. Solony kablon iest znaczną częścią handlu krajów północnych. *Zool. Nar.* 178. Sztokfisz i kablion iest taż sama ryba, ale na rożnych łowiona mieyscach, i różnym solona sposobem. *Wyrw. Geogr.* 425.

KABRYOL, KAPRYOL, - u, *m.*, z Fr., aus, skok, podskok, Cabriole, Sprung, Hüpfen, Gehüpfe. Coż znaczą to migi, śmiechy i kapryole, które wyskakuiesz? *Teat.* 53, 17. Już też z radości babinka tysiąc kabryolów narobi. *Teat.* 10, 52. KABRYOLET, gatunek karyolki, kolaski, ein Kabriolet.

KACERKA, - i, *ż.*, heretyczka, eine Ketzerinn; *Bh.* kacyřka; *Rs.* кривовѣрка, злоковѣрка, раскольница; раскольница. Powiadaią, żem kacerka; aleć ia mówię, żem nie iest heretyczka. *Baz. Hst.* 74. KACERMISTRZ, - a, *m.*, arcykacerz, *haeresiarcha*, głowa kacerzów czy kacerstwa. *Wlod.*; ein Erzketzer, Haupt einer Ketzerey. *Rg.* glavopoluvjernik; *Rs.* сѣмяпоначáльникъ; *Ec.* ересеначáльникъ. Nie bog, ale djabół kacermistrzów posłał. *Zygr. Pap.* 224. Kacermistrz nieszczęśny Marcyon. *Skarg. Dz.* 87. Powstał kacermistrz nowy z Manicheuszowego gniazda. *ib.* 150. KACERSKI, - a, - ie, *KACERNY, *KACZERNY, - a, - e, od kacerzów, ketzerisch, heretycki. *Bh.* kacyřský; *Rg.* poluvjerni, poluvjerski; *Rs.* злоковѣрный, кривовѣрный, раскольничíй, раскольническíй; *Ec.* éресный, ересническíй. Oxonia była przyiaciołką Wiklefowi, przeto była kacerską nazwana. *Baz. Hst.* 5. Kaczerne grzechy. *Birk. Ex. B* 2. Kacerne zbrodnie. *Zebr. Ow.* 16. Jadem go kacernym nadycha. *ib.* 51. Same do pomsty gniew budzi kacerny. *Pol. Syl.* 58. niszczący, zgubny, szkodliwy, schädlich, verderbend. Kaczerna ręka. *Zebr. Ow.* 191. *scelerata*. Kaczerna Erynnis,

ib. 8. *fera.* Plemię kaczerne. *ib.* 6. *violens.* KACERSTWO, - a, *n.*, herezya, die Ketzerey. *Bh.* kacyŕſtwi, kacyŕſtwo; *Slo.* kaćirſtwo; *Sr.* 1. khczarſtwo; *Rg.* poluvierſtvo, poluviernos; *Bs.* poluvjerſtvo; *Vd.* közaria; *Crn.* krivovira, krivovirſtvu; *Cro.* heretachansztvo, krivoversztvo, erelinsztvo; *Hg.* eretnekség; *Dl.* poluversztvo; *Rs.* злов҃ѣрство, злов҃ѣрїе, разврáтъ, раскóлъ, смúтъ; *Ec.* разколéнїе, разколъ, злослáвїе, крмлов҃рїе. Kacerſtwo ieſt to, co się przeciwi nauce boskiey. *Baz. Hſt.* 251. Filozofia zdrowa nie raz była kacerſtwem. *Zab.* 16, 79. Kacerſtwa, mężoboyſtwa, niezgody. *Birk. Zbar. B* 3 *b.* - §., kacerſtwo *collect.* z kacerze, Ketzer. Nickiedy kacerſtwa przenosiły liczbę wiernych pańſkich, *Biał. Poſt.* 247. KACERZ, - a, *m.*, (*lat. med.* cazerus, gazarus; *Suec.* kaettare, *Dan.* kiätter cf. *Ital.* gazuro; *Gr.* καθαρος, der Ketzer, *Bh.* kacyr; *Slo.* kaćir; *Sr.* 2 kázar, kázor; *Sr.* 1. khczar; *Vd.* közar, vuter; *Crn.* krivovirnek, krivovira; *Cro.* eretnik, krivoverecz; *Dl.* poluvernik, szublaznik; *Hg.* eretnek; *Rg.* poluvjeras, poluvjernik; *Bs.* poluvjernik; *Rs.* крнвов҃рь, злов҃рь. Kacerzem ma bydź miany, nie ten, ktory w wierze pobłądzi; lecz ktory powagą kościelną wzgardziwszy, bezbożnych zdań upornie broni. *Kucz. Kat.* 176. Kacerzem ieſt, kto fałszywe zdania w wierze lub wynayduie, lub się za onemi udaie. *Mon.* 76, 513. - 2) kacerz, *gazarus* Gelenio, γαζαρος, *equus indomitus. Cn. Th.*, cf. *Holl.* ketsmerie, ein wildes unbändiges Pferd. 3) kacerz (ale *Knapſki* pisze *kaszerz*) czerp do łowienia ryb der (Hebeläſcher *Lusat.*) Tauchhárn, der Senkhamen, die Taupel (Oeſt.) *Crn.* kajzha, *Sax. Inf.* Keſſer, Keſcher; *Dan.* katſe, *Finl.* katisa; *Bh.* keſer. Kacerze wielkie do łowienia ryb są iedne iak płachta; drugie na kształt ſkrzyni. Małe tylko służą na wybieranie ryb z sadzów, nie są właściwie siatkami do łowienia ryb. *Kluk. Zw.* 3, 248. der Fiſchhamen. Na wodę abo do *kasyera wrzucić kilka tych siarn, zaraz się do téy paszy ryby ſkupią. *Syr.* 424. Kacerz zowią ów to sak, co nim ryby łowią; Co dusze ludzkie łowi, kacerzem też zowią. *Kochow. Fr.* 123. KACEROWAC, KĄCERZOWAC, *cz. nd.*, kacerzem czynić, przezywać, zum Ketzer machen, verketzern. *Bh.* kaczeczowati, kaczereczugi. Takich kacerzuią, co kościoł zakięty naśladuią. *Kanc. Gd.* 181. Prawdę zbawienną wespół z iey opowiadaczami kaceruią. *Zrn. Pſt. Ab.* (*Eccl.* разколничествовати heretyczeć).

KACHEL, - chla, *m.*, źle mowią *kafla. Dudz.* 29. *kafel, *Bh.* kachel, kachlik *Slo.* kachel (kachle piec); *Hg.* kályha; (*Sr.* 1. kachlie piec; khaclicza *cacabus*, cf. *Hebr.* מכח kallachata *lebes*, *ahenum*, *Gr.* χαλκεῖον; *Sr.* 2. kachle piec; kachlinet dzban); *Vd.* kahla, pezhnjazhek, pezhna kahla, modounica (kahla z u vnaf); *Crn.* kahla, shkridla, modelneza, moduvnèsa (kahla z urynal); *Cro.* kahla, kahlicza, pechnyak; *Rs.* изразецъ, изразчикъ). cf. *Suec.* kakel, *Ital.* coccia, *lat. med.* cugnolius) die Kachel, die Ofenkachel, glina w pewney formie wypalona do ſkładania pieców, n. p. Kachel proſtych pieców z wierzchu lochowaty, *columbaria. Cn. Th.* Hohlkachel. Piec z kachlów abo kachlowy. *Switk. Bud.* 295. *Vd.* kahlena pezh, ein Kachelofen. - §., otwor pieca kachlami wyłożony, die Röhre, die Kachel in einem Kachelofen. W zimie, gdy w kafel nieostrożnie co włożą, bywa swąd. *Haur. Sk.* 347. Ziewa tylko, wąsy ciągnie; a coraz do kachla sięgnie. *Pot. Jow.* 162. - *§., Srebro wypalone w kachlu glinianym. *Budn Ps.* 12, 6. w piecu glinianym. *Bibl. Gd.*) KACHLANY, KACHLOWY, *KAFLANY, *KAFLOWY, - a, - e, *Ross.* изразцóвый изразчатый, z kachlów, Kachel-: Kachlowy piec. *Switk. Bud.* 295.

KACHNA, - y, *ż.*, *demin. Nom.* Katarzyna, *Boh.* kaća, kaćena. *Kochow. Fr.* 18. § *J Kchan. Fr.* 11. Katharinchen, Käthchen. Była to iedna ſtaruszka w Warszawie, Miała dwie służebnice, Magdeczkę i Kachnę. *Zab.* 15, 278. *Trſb.* Kachna siedzi przy kądzieli. *Teat.* 8, 3.

KACHOLONG, - a, *m.*, kamień biały do opalu nieco podobny. Gatunek agatku. Znayduie się w rzece Kach. Kałmucy nazywaią kamień chalong: ztąd tedy imię iego. *Kluk. Aop.* 2, 68. der Kacholong, eine Art Opale.

KACIK, - a, *m. demin. Nom.* kat, *propr. et fig.* der Henkersknecht. Kacikowie w Niemczech dobrze umieią psy leczyć. *Haur. Sk.* 342. - §., *Fig.* Dekretem żadnym nie będąc zdani, od ciebie młodego kacika zginęli. *Warg. Wal.* 194. - §., *Hiſt. nat.* Kacik, ryba, po wielu iezioracb w Prussiech i w W. Polszcze znayduie sie, ma dwa kolce na grzbiecie, i tyleż po bokach; ktoremi, będąc od żarłocznych ryb pożarta, wnętrzności ich kłuie i rozdziera. Tych ryb nie iedzą, ale tłuſtość z nich na tran wywarzaią. *Lad. H. N.* 61.

KĄCIK, - a, *m.*, kątek, *demin. nom.* kąt, *Rg.* kutich; *Cro.* kutecz; cf. *Lat.* canthus). das Winkelchen. Maiąc iuż swóy kącik, gdzieby konia mógł rozkulbaczyć, uczynił do rodziców swéy panny odezwę. *Boh. Ossol.* 223. Życia spokoyny sposob, kącik ubogi. *Bardz. Luk.* 84. Beſtyom nawet miły Kącik, w którym się rodzili. *Teat.* 46 c. 80. W cichy kącik, gdy się ſkryię, Wdzięczney swobody zażyię. *Bard. Tr.* 310. Bezpiecznie w małym sobie uiędziesz kąciku. *ib.* 378. - Szczérzeć powiem, co tylko mam w serce kąciku. *Teat.* 46, 22. cf. taynik). *Anatom.* W złączeniu niższey i wyższey powieki, pokazuią się kąciki w oku, *oculi canthi*; z których ten kącik, co ieſt podług nosa, większy ieſt, niż drugi, który leży koło ſkroni. *Kirch. Anat.* 82. die Augenwinkel; *Rs.* глазъ. Po oku abo kącikami patrzeć na kogo. *Erazm. Ob Eiij.* z boku, nazierkiem, dumno, nienawiſtnie.

KĄCISKO, - a, *m.*, ubogi mizerny kąt, ein elender Winkel. Nowy ſtrumień wyniknie, Ten sławą swoie ſtare zrównawszy *kęczyſko (kącisko), Szerokim po koronie morzem się rozleie. *Pot. Jow.* 45. KĄCISTY, - a, - e, KĄCISTO *Adv.*, kąty maiący. *Cn. Th.*; *Cro.* kutlyiv, winkelig, voll Winkel.

KACZĘ, - ęcia, *m.*, *demin. nom.* kaczka, *Bh.* kaće; *Rs.* утя, утёнокъ, утеночекъ, ein junges Aentchen. Kaczęta, iak ſkoro się z iaia wylęgły, wnet biegaią. *Sienn.* 274. *Spicz.* 147. *Haur. Ek.* 134. Do kaczął źle zażywać kwoki. *Pot. Syl.* 161. KACZECZKA, - i, *ż.*, *anaticula. Mącz.*, ein Aentchen. (KACZERNY *ob.* Kacerſki). KACZKA, - i, *ż.*, *Bh* kacna, kachnicka, kećka, kaćenka, kaćena, kićka (kaćeti ſe tacząć się); *Slo.* kačica; *Hg.* kátsa, rétze; *Sr.* 2. kaza, kazka, buſché; *Sr.* 1. kaćka; *Vd.* raza (*Vd.* kazha z wąż; kazhinka z węgorz); *Crn.* raza; *Cro.* racza, patka (kacha z wąż); *Dl.* plovka; *Slav.* patka; *Hg.* patka, plovka, utya, patciza, utyiza; *Bs.* utra, plovka, patka, plovciça, utriça; *Ross.*

ymka, ymoчka, селезнúха, крúква, крúкуúа, *Sibir.* ákaлeй (*Rs.* качка taczanie, wahanie, кáчкiй wahaiący się); *Ec.* кáчка мýжескъ, rycsina. die Ente; (in der Gegend um Danzig, die Hatsche). Kaczki mnieysze od gęsi, kształt zaś ledwie nie ze wszystkim do gęsi podobny. *Kluk. Zw.* 2, 160. Kaczka domowa die zahme Ente, wielkiego użytku w gospodarstwie: utrzymywanie łatwe, bo się żywi owadem, korzonkami. Samiec się nazywa kaczor. *Zool.* 253. Kaczka wodna, *Crn.* piúl. Nurek kaczka *Vd.* pandirk. Dzikie kaczki, wilde Enten, są wielorakiego gatunku; naypospolitsze w wielkości domowym się rownaią. *Kluk. Zw.* 2, 320. *ob.* cyranka. - Na Polesiu są czarne dzikie kaczki, które po Rusku nazywaią *Ukle. Lad. H. N.* 62. Kaczka morska, die Seeänte, Meeränte, *Crn.* posavka; iedne czarniawe z białym brzuchem; inne białe czubate, na tyle czarne; przylatuią czasem od morza, i błąkaią się między naszemi dzikiemi. *Lad. H. N.* 62. Kaczka czarna, *Rs.* мypнáвъ, мypнáмчникъ; górna *anas marila* кaрóлка; *clangula* гoгoлъ; zimowa, *hiemalis, glacialis* сáвка; *penelope* свищъ; *tadorna* кaпрáкъ; *acuta* шилохвóстъ; piżmowa *moschata* шишýнъ; *erythropus* кaзáрка. - Kaczka szaropiora na stawie. *Tward. Wlad.* 245. Kaczki karmią, w koycach io maiąc. *Lek. Kosl.* 2, 14. Chlewy na kaczki takie się stawiaią, iakie na gęsi. *Kluk. Zw.* 2, 165. Kaczka kwaka. *Dudz.* 21. *Tel. Saut.* 89. *Cro.* racza roga; *Crn.* kuáka; *Bh.* kachári, knakati; *Rs.* кpякнýтъ, кpякáмъ, *Ec.* ymкá квáкaемъ. - *Prov.* piiany krzywo chodzi, kręci się iak chmiel po tyce, tacza się, kaczki zagania. *Dwor. D* 4. er treibt die Enten ein; er taumelt, torkelt. Trawi iak kaczka, *struthionis ventriculum habet. Cn. Ad.* 1172. dobrze trawi, zawsze głodny, obżarty). *Cro. Prov.* szrechen, komu je racza u rukah; szczęśliwy, kto ma kaczkę w ręku). Witay mi kaczko nie brodząc. *Rys. Ad.* 71. *Pot Arg.* 757. *ob.* brodzić). Jak się złożę, iak wytnę do nich, wszyscy czterzey z koni, iak kaczki. *Teat.* 26, 57. od razu). Jak z kaczki woda opadnie, *de eo, qui admonitionem negligit. Cn. Ad.* 295. er schüttelt den Leviten ab. Jako kaczki się płócszą, długo się myią niewiasty. *Cn. Ad.* 696. - §. b), kaczka, deska przywiązana nad matnią niewodu, która daie poznać, czy skrzydła iego równo idą. *Rydel.* das leere Gefäß oder Bret am Grundgarne, woran die Fischer erkennen, wie das Garn schwimmt. KACZKOWATY, - a, - e, na kształt kaczki, Entenähnlich. Już oyciec Przeor kaczkowatym głosem, Wprzód odkrząknąwszy, perorę zaczynał. *Kras. Mon.* 33. KACZKOWY, - a, - e, od kaczki, kaczek, Enten-. Rodzay kaczkowy należy do rzędu gęsiego. *Zool. Nar.* 253. (KACZMARZ *ob.* Karczmarz). KACZNIK, - a, *m.*, koyciec kaczy, *nessotrophium. Cn. Th.*, der Entenstall. KACZOŁOWSTWO, - a, *n.*, der Entenfang, łowienie kaczek dzikich. KACZOR, - a, *m.*, *Bh.* kačer; *Sr.* 2. kazor; *Sr.* 1. kacijor; *Vd.* razhnik, razman; *Crn.* razmàn; *Rs.* сéлезень (cf. *Ec.* сéлезень, селезéнка śledziona). der Enterich. Kaczor iest samiec; kaczka samica; kaczęta są młode. *Kluk. Zw.* 2, 160. Kaczor poznaie się ztąd, że w ogonie środnie pióra ma do góry zakręcone. *Lad. H. N.* 61. - *Slo. Prov.* dawa wugce, ali wola dostał daie iayko, żeby wołu dostał; cf. *Pol.* kto chce wygrać kaczora, musi stracić gąsiora, *Necesse est facere sumptum, qui quaerit lucrum. Lek. D* 2 *b.*, *Rys. Ad.* 30. Kto chce wygrać gąsiora, trzeba ważyć kaczora. *Cn. Ad.* 372. cf. bez dołu grobla nie będzie). Kto chce dochodzić prawem kaczora, zatkniy za pas gąsiora. *Falib. M.*, cf. szukaiąc igły, świecę spalił). - Ni to kaczor, ni to kaczka. *Rys. Ad.* 45.; cf. ni w pięć, ni w dziewięć, cf. barszczyk, weder kalt noch warm, weder gebauen noch gestoßen. KACZOREK, - rka, *m.*, *Boh.* kačírek, *demin.*, ein kleiner Enterich. Wskok ubili kaczorkow piąri. *Myśl. E* 3. KACZOROWY, - a, - e, od kaczora, Enteresch-. kaczorowy kolor, *couleur de pigeon, couleur changeant. Tr.* eine schielende Farbe. *Rs.* селезéневый, селезнéвый kaczorowy; *verd de cane* cf. zielony. KACZUCHNA, - y, *ż.*, *Demin.* malutka kaczka, ein kleines Entchen. *Tr.* KACZY, - a, - e, od kaczek, kaczkowy, *Bh.* kačící, kačhní; *Sr.* 1. kacijí, kacijowé; *Vd.* razhij, razhni; *Crn.* razhje; *Cro.* raczji, raczin; *Hg.* rétzébél; *Rg.* patcin, patcij, utven; *Bs.* patkino. *Rs.* ymкúнъ, ymúный, ymячúй. Enten-. Jaia kacze są większe od iay kur pospolitych. *Kluk Zw.* 2, 163. Ja nie wiem pewnie, co się z iego stało nosem, Nie gada iako człowiek, ale kaczym głosem. *Nar. Dz.* 3, 55. Kaczy paśtuch, *anatarius. Cn. Th.*, *Bs.* patkar, utvar, plovkar, koji čjuva plovke. KACZYCA, - y, *ż.*, stara kaczka *Tr.* eine alte Ente. KACZYNIEC, - ńca, *m.*, *taraxacum* kniat, knieć, podbiał trzeci, Śmirgiel, der Schmergel, die Butterblume, Dotterblume, ziele znaiome dla kwiatu swego żołtego, od ktorego maiowe masło żołtawe się staie. *Kluk. Rosl.* 2, 225. Gdy kwitnie, zbieraią go z zielem i suszą, a parząc, po garści codzień i z paszą krowie daiąc, przez całą zimę będzie maiowe masło. *Lad. H. N.* 62. - §. 2. Łotacs drudzy kaczyńcem zowią. *Kack. Pas.* 15. *tussilago* der Huflattich, *Bh.* kačince. (2. kačince chlew kaczy.

- - KĄD; skrocone od słowa *kędy*; w składanych: dokąd, poniekąd, pokąd, zkąd. - wyraża kierunek miejscowy, i może należy do iednego źrzódła z słowem *kąt*.

KĄDEL *ob* Kundel.

KADENCYA, - yi, *ż.*, - 1) czas przypadania n. p. gaienia sądu, der Termin, da die Gerichte ihre Sitzungen anheben. Kadencye w roku dla sądów Assessorskich tylko dwie naznaczamy; to iest, iedną przez May, Czerwiec, Sierpień, a drugą przez Listopad, Grudzień, Styczeń i Luty. *Vol. Leg.* 7, 425. Role są troiakie, iedne na ozimine, drugie na iarzynę, trzecie na ugor, według kadencyi, iak na który rok przypadną. *Haur. Fk.* 18. - §. 2) kadencya, skład, rym, w wierszach, zawieraiący w sobie poltorey iednakiey zgłoski. *Apex. Gr.* 3, 89. *Rg.* rùmon, pjetnomjerje, der Reim eines Verses. W dawnych częste się znayduią kadencye iednosyllabne, n. p. Potym on starzec mrucząc poszedł od niey precz, Bo mu się nic po myśli nie zdała ona rzecz. *Rey. Wiz.* 29. Kadencye Częstochowskie *ob.* Częstochowski. - §. 3) kadencya w muzyce, w tańcu, takt, die Cadenz in der Musik, der Takt. KADENCYYNY, - a, - e, podług kadencyi, Cadenz-. Naród Grecki znał kadencyyną miarę kroku. *Lesk.* 2, 213.

*KADERA *ob.* Katera.

KADET, - a, *m.*, KADECIK, - a, *m. zdrbn.*, der Cadet, Nazwisko z francuzkiego znaczące młodszych, nadane zgromadzeniu woyskowemu zebranéy młodzieży dla ćwiczenia się w trybie woyskowym, Na to ustanowiona była w Warszawie

szkoła Rycerska czyli dom Kadetow R. 1766. - Kadeci w autoramencie Polskim i cudzoziemskim nazywaią się, którzy sposobią się do dzieł woiennych; ci, lubo noszą mundur, w rejestr iednak płacę biorących nie wchodzą, ale się expektatywą mieysca za pierwszym zawakowaniem kontentuią. *Kras. Zb.* 1, 424. *Vd.* slahtnish, shlahten mladenzh); Kadet morski, *Rs.* мичманъ. KADECKI, - a, - ie, od kadetów, Cadetten-. Koszary Kadeckie.

KADKA, KATKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kadź, ein kleiner Zober, Ständer, Bottich. *Rs.* кáдка, кáдочка, кадýшка, кадýшечка. *cadus* kadka, flągiew. *Mącz.* Dla łacnieyszego gatunkowania ryb, trzeba mieć wanny, katki, cebry. *Haur. Sk.* 142.

KADŁUB, - a, *m.*, cf. pałub) naczynie z iedney sztuki drzewa wydłubane lub wydrożone. *Wład.*, ein aus einem Stücke ausgehöhltes hölzernes Geschirr. (cf. Rumpf, Harzrumpf. Adlg.) - §., kadłub, kazub *qu. v.*, der Rumpf, Baumrinde zu Erdbeeren, *Rs.* кузовъ. - 2) *Milit.* kadłub *carcasse* w mostołodzi, nazywa się krata drewniana, zrobiona w postać łodzi, na którą przybiia się blacha miedziana; *Jak. Art.* 5, 294. am Ponton, das hölzerne Gitter oder Gerippe in Form eines Nachen, worauf das Kupferblech genagelt wird. Kadłub z żelaznych obręczy, otaczaiący karkassy. *Jak. Art.* 3, 294. das Gerippe an den Carcassen; *Bs.* kalup z forma, modeluss; *Cro. barb.* kalup *forma fusoria* (*Sla.* kalupexia = co modele robi). 3) *Anat.* kadłub, *truncus* der Rumpf, nayznácznieysza część zwierzęcia, bywa różnego kształtu: części iego są grzbiet, piersi, boki, żebra, brzuch. *Zool. Nar.* 67. tulub. - §. b) ciało ludzkie się dzieli na kadłub czyli tułów z głową, *in truncum capitatum*, i na ręce i nogi. *Perz. Cyr.* 1, 17, der Rumpf mit dem Kopfe, der Körper ohne Hände und Füße. Kadłub się składa z głowy i z szyi, potym z piersi czyli wyższey części kadłuba, i z brzucha czyli niższey części kadłuba. *ib.* KADŁUBEK, - bka, *m.*, *zdrbn.*; Jak to dobrze kochać ładny kadłubek. *Niemc. Król.* 2, 162. ładną figurkę, ein niedliches Figürchen. 2) Kadłubek, *Nom. propr.* biskup Krakowski, umarł *Pr.* 1223, pierwszy historyą narodu swoiego pisał. *Kras. Zb.* 1, 424. der älteste Polnische Geschichtschreiber. KADŁUBIASTY, - a, - e, ausgehöhlt, gerippt. Kadłubiaste kule, karkassy, die Carcassen, Rippenkugeln, kule ogniste, na które robi się kadłub z obręczy żelaznych; ten obszywa się drelichem, a wnętrzna próżność wypełnia się zaprawą umyślnie do tego przygotowaną. *Jak. Art.* 3, 294.

KADR, - u, *m.*, kwadrat lub czworogran, das Quadrat. Tytuł planty może bydź zamkniętym czworobocznym kadrem, z iedney cieńkiey, drugiey grubszey linii, mosiężnym piórem wyciągniętemi. *Łęsk. Miern.* 244. *et* 114.

KADUCZNIE *Adv. Adj.* kaduczny; z opętanie, szalenie, djabelnie, verzweifelt, verteufelt, teuflisch. Ey Błażku, skoczyliście kaducznie do głowy po rozum. *Ossol. Str.* 1, Lękam się kaducznie. *Teat.* 3 *d*, 17. KADUCZNIK, - a, *m.*, kaduk biorący, *caducarius. Cn. Th.* der caduke Güter an sich reißt. *Kaducznikowi*: Cudze dobra pobrałeś kadukiem bez aromu, Za to i sam w cudzym się poniewierasz domu. *Kochow. Fr.* 77. KADUCZNY, - a, - e, chory na kaduk czyli wielką chorobę, *Vd.* opadliu, padliu, epileptisch, mit der hinfallenden Sucht behaftet. Przestraszony na ziemię upadł, i iakoby kaduczny, trzęsienie członków uczuł. *Skarg. Dz.* 1127. Czyni się niemym, ślepym i kaducznym, A on łotrem wiernym i przecherą sztucznym. *Klon. Wor.* 50. Przykład kunsztownego udawania kaducznych konwulsyy. *Pam.* 8v, 304. 2) djabelny, fatalny, verteufelt, fatal, verhenkert. Kaduczny mi się trafił przypadek. On ma kaduczne szczęście. *Ld.* KADUK, - a, *m.*, *z łac.* a) maiętność opuszczała, odumarłe dobra, *Cn. Th.* 265. caduke Güter, niederfällige Güter. Wziętoby kaduka po moiéy śmierci; bo iestem ostatni z linii; wolę tedy zapisać za życia. *Teat.* 27 *c*, 70. Po Multym nieledaiaki na nas spadnie kaduk. *ib.* 55 *e*, 22. *Bh.* odumrtt. - §., kaduk, prawo kadukowe, das Caducrecht, *Bh.* aumert. Kiedy dziedzictwo próżno zostaie, tak iż się go, niż rok i sześć niedziel minie, nikt nie upomina, tedy na króla przypada, to iest, do onego sądu należy, któremu podległo ono dziedzictwo, i takowe prawo kadukiem bywa zwane. *Chełm. Pr.* 96. Rudolf ziemi Rakuskiey na Ottokarze dochodził, powiadaiąc, że pomienione ziemice prawem spadkowym albo, iako więc zowią kadukiem, na dobra Cesarskie przypadły. *Krom.* 283. - 2) kaduk, choroba rzucaiąca, wielka niemoc, boża kaźń, *Cn. Th.* die schwere Krankheit, die fallende Sucht, wielka niemoc, padaczka, świętego Walentego niemoc, *morbus caducus. Sienn.* 353. *Oczk. Prz.* 206. cf. paduch). epilepsia. *Perz. Lek.* 145.; *Skarg. Żyw.* 2, 17., *Boh* bojce, pśotnik; *Sr.* 1. padawa khorosć; *Sla.* goropad, velika nevolia; *Rg.* padaviza, zavratanie; *Crn* boshja, *Vd.* padaviza; padnoſt, svetega Valentina bolezen, slied, skernina; *Cro.* opadarica; *Ross.* черная немощь, гунивъ, припадокъ. посторбъ. Kaduk dzieci, gdy im się zęby kluią, родимецъ, родимчикъ. Gdy kaduk kogo rzucił, zrywano seymy; dla czego choroba ta nazwana seymowa, *comitialis. Bdh. djab.* 2, 194. *Wad. Dan.* 189. Lekarstwo przeciw wielkiey niemocy, to iest, kadukowi. *Slesz. Ped.* 403. Których zwykł kaduk porwać, wcześnie miarkuią, że się niemoc zbliża. *Pilch. Sen.* 303. *Improp.* Muzo! ty to wypowiesz, ducha w się zatchnąwszy i kaduków Febowych. *Tward. Wład.* 53. - Kaduk końśki albo słonecznik, das Hinfallen der Pferde, die Fallsucht, der Koller, kiedy koń idąc w drodze albo stoiąc na mieyscu, głową poczanie trząsać, oczy wytrzeszczać, nogami tąpać, i wszystkim ciałem tak drżeć, że aż na ziemię upadaie, nogi wszystkie rozciągá, wszystek się miece, a czasem mu i z nozdrza i z gęby piana płynie. *Lek. Koń.* 20., *Hipp.* 106. - 3) kaduk, kat, czart, bies, djachel, *Rs.* палачъ, der Henker, der Guckuck, der Deutscher. Dali bog ci, kaduk go tu przyniosł. *Teatr.* 3, 19. Otoż do nas legienta iakiś kaduk niesie. *Tręb. S. Bl.* 108. Swargocze, kaduk wie iakim tam ięzykiem. *Teat.* 30 *b*, 16. Kiedyż tam poiedziemy u kaduka! *ib.* 55 *b*, 50. Zjedzże kaduka, kiedyś taka. *ib.* 64 *b*, *B ii.* KADUCZEK, - czka, *m. zdrb.*, iakiego rodzaiu panicze, są nasze kaduczki. *Teat.* 19 *b*, 19, dręczyciele, djabełki. KADUKOWY, - a, - e, kadukiem spadkowy, Caduk-, niederfällig, n. p. kadukowe prawo, kadukowe dobra. *Bh.* odumrtny.

KADŹ, - i ż., *Bh.* kaď, kadečka; *Slo.* kaď; *Hg.* kád, kaad (*Hg.* kádár, pintér = bednarz; *Sr.* 1. bat; *Vd.* kad, shirok shkaf (kadunez koryto); *Crn.* kad, będen, trezhof; *Cro.* kàcza, kád, bedeny, lodricza, beden, bronta; *Dl.* kád, kacza, czabar, kazza; *Bs.* kad, cjabar; *Sla.* kaca; *Rg.* xetak, podstavizza, badagn;

dagn; *Rs.* кадъ (2. miara zbożowa czterech czetwertów), сухой мѣнникъ; *Ec.* камв, кáдь, *Hb.* קד kadh *vasis nomen generale*, *Gr.* κάδος, κάδδος, *Lat.* cadus (cf. *Rs.* окаменѣть, окаменѣлая облак); cf. *Ger.* Gáße), kadka *dem.*, cf. półkadek, przykadek), fasa, ſtągiew, kufa, do cieklizn naczynie otwarte, ein Zober, ein Ständer. Kadzie bywaią sosnowe. *Kluk Rośl.* 2, 159. — *Prov.* Póki piwo na kadzi, Pić go nie zawadzi. *Teatr* 29 c, 80. cf. łyka drzeć, kiedy się daią). Fortuna tamtemu daie kadaią, a temu czarką. *Pot. Syl.* 61. Głupi iak sadło, brzuchaty iak kadź. *Mon.* 70, 177. Niech teraz dozna, co w sobie zawiera Małżeńſki związek, i niechay z téy kadzi Trunku ſkosztuie. *Morszt.* 97. Deszcz leie iak z kadzi. *Pot. Arg.* 424. cebrami). *Transl.* Belowe wnuczki bez przeſtania muszą wod odmiennych Nadaremno dodawać do kadzi bezdennych. *Otw. Ow.* 160. — §. w hucie, kadź, dziura przez którą ogień z niższego do wyższego wchodzi ſklepu. *Tors. Szk.* 34. im Hüttenofen, das Feuerloch aus dem untern in den höhern Stock cl. kadzić).

KADZIĆ, - ił, - i, *intrans. ndk.*, zakadzić *dk.*, *Bh.* kaditi, ćjaditi (*ob.* czad), kadim, kadiwám... *Slo.* kadim; *Sr.* 1. kadźić, kadźu, kadźim; kad, dem z dym; *Cro.* kaditi, dimiti; *Vd.* kaditi, dimiti; *Crn.* kadyti, kadim z dymić, kurzyć; *Vd.* se kadi z kurzy, dymi się; *Ben.* kaditi (*Bs. et Sla.* kâd z dym); *Rg.* kâditi; *Rs.* кадить, кажу, *vulg.* кажу (cf. чадить swądzić, чадъ swąd *ob.* czad; *Ec.* кадю cf. *Hb.* קדר kadach *accensit*); wonne rzeczy palić dla naprawy zapachu, räuchern (einen Rauch machen Dęſt.). Człowiek w głupich zapędach w rząd się z bogiem sadzi, J mniema, że mu dymem świat ofiarnym kadzi. *Zab.* 9. 110. *Zabł.* — §. *burlesq.* kadzić, z smrodzić, bździć, ſtänkern, fiſten. Pies kadzi. *Myśl. B.* 3. Królowi trzeba alliantow, ieśli mu kto w kaszę pluć chce, i pod nos kadzić, żeby się ſtawić. *Pot. Arg.* 635. — *Fig.* kadzić, z pochlebiać komu, *Rg.* kaditi komu, einem Weyhrauch ſtreuen. Pochlebſtwo ziemſkim bogom zwykło kadzić, gdy nad ludzi Wynoszące ſtan ich bóſtwem mniemanym ich łudzi. *Zab.* 4, 379. *Minas.* — Przez pochlebſtwa królom uſtawicznie kadzą. *Jabł. Tel.* 320. Rozalia ieſt dziwaczką, ale iéy pochlebiaią, kadzą i wychwalaią. *Teat.* 37, 80.

KADZENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Cro.* kadenye, das Räuchern. Kadzenie ſuche, kiedy chorzy dymem, mokre, kiedy parą się kadzą. *Kluk Rośl.* 2, 276. das Bähen, die Bähung. — b) kadzenie, z materya kadzenia, kadzidło, das Rauchwerk. Kadzenie palili, ognie niecili, jawnie biesiadowali. *Skarg. Dz.* 571. KADZICIEL, - a, *m.*, który kadzi, der Räucherer; *Bh.* kadilna (*Vd.* kadinz, kadivar, kadivanz, dimaspushavez z dymiciel). *Fig.* pochlebca, der Weihrauchſtreuer, Schmeichler; *w rodz. żeńſk.* Kadzicielka, die Räucherinn. KADZIDLARZ, - a, *m.*, KADZIDLNICA, - y, *ż.*, KADZIDLNIA, - i, *ż.*, KADZIDLNIK, - a, *m.*, naczynie do kadzenia, das Weihrauchfaß, Rauchfaß; *Bh.* kadidlnice, kaditidlnice, kuřidlo; *Slo.* kadidlnia, kadidlnice, kaditelnica; *Sr.* 1. kadźidło, kadźedlnica, kadźenk (kadob *vaporarium*); *Vd.* kadilnik, kadilnjak, kadiunik, kadiuniza, kadilneza, rauchfas; *Crn.* kadilnèk, kadilnèza; *Cro.* kadilnicza; *Dl.* kadilnik, kadionik; *Bs.* incensir, kadilnik, kadiovnik, kadillo; *Rg.* kadilniza, kadioniza, kadionik, okadillo, kadillo; *Sla.* kadionik; *Ross.* кадильникъ, кадильница, курильница, курильня, очагникъ, кадонница. Kadzilnica, na którey ogień kładziemy, i kadzidło wkładamy, i przed ołtarzem kadząc bogu ofiarujemy. *Gal. alf.* 123. Kadzidlnik, turybularz, kościelne naczynie, którym kadzą. *Mącz.* Pochwyciwszy kadzidlniki, nakładli w nie ognia, i kadzidła na wierzch włożywszy, ofiarowali przed Panem. *Leop. Levit.* 10, 1. kadzidlnice. *Radz. ib.* każdy wziąwszy kadzidlnicę swoię. *Bibl. Gd. ib.* Wyſtawił kościoł wielki i bogaty, Tamże wniósł wszyſtkie ſtoły i ołtarze, Czołnki, kadzidlnie i turybularze. *Odym. Sw. G 2 b.* Pochlebſtwo zypie swe wonie w kadzidlarz obłudy, któremi mami króle i książęta. *Zab.* 10, 166. *Zabł.* — §. a) kadzidlnik, co kadzidło zbiera, przedaie, *thurarius. Cn. Th.* der Rauchwerkſammler, Weihrauchhändler. KADZIDLNICZKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kadzidlnica, eine kleine Räucherpfanne. Laterniczka, albo raczéy kadzilniczka (kadzidlniczka) blachowa, w każdéy pasiece ma bydź dla wykurzania pszczół z ulów. *Kąck. Pas.* 12.

KADZIDLNY, - a, - e, od kadzidła, Rauchwerks-, Weihrauchs-; *Ec.* долóнный; *Rs.* кадильный, ладонный, курильный, курительный; *Sr.* 1. kadźidlny, kadźidłowy *n. p.* na ołtarzu kadzilnym (kadzidlnym). *Bud.* 1 *Chron.* 6, 48. kadzenia. *Bibl. Gd.*). Kadzidlne otręby, *olibanum vel manna thuris*; dziś tym imieniem kadzidło białe, a niektórzy pospolicie wszyſtko tak zowią, u ſtarych same otrociny kadzidlne tak zwano albo szczérobiałe kadzidło, Weihrauchsmehl oder ſchlechter Weihrauch. *Sienn. wykł.* KADZIDŁO, - a, *n.*, *Bh.* kadidlo, kuřidlo; *Slo.* kadidło; *Sr.* 1. kadźenſtwo, woruch, würuch; *Vd.* kadillu, kadilſtvu; *Crn.* kadilu, virh; *Cro.* kadilo, kad, temjân; *Dl.* kaad, kadilo, tamyan; *Hg.* temyen; *Bs.* tamjan, miris, vognić; *Rg.* tamjan; *Rs.* кадило, ладонъ, ливанъ, очагъ; *Ec.* долонь, длань; ладонь, *thus*, der Weihrauch, żywica wonna; ieſt samiec i samica. Samiec naprzód się bieli, potym czerwienieie i żółkuieie; samica tłuściéysza ieſt, miękka, prędko gore. *Sieszk. Ped.* 413. Kadzidło białe, *olibanum. Krup.* 5, 130. — b) *fig.* kadzidło, pochlebſtwo, Schmeicheleyen, Weihrauch. — §. 2) kadzidło, kadzenie, das Räuchern, der Weihrauch, das Rauchwerk. Po śmierci kadzidło; po obiedzie łyżka, *poſt bellum machinas adferre. Mącz.* Nie pomoże krukowi mydło, ani umarłemu kadzidło. *Cn. Ad.* 638., *Rey Poſt. B b 3.* — §. 3) kadzidło, *ziele*, *meliſſa ſylveſtris. Urzin.*, Waldmeliſſe.

KADZIDŁONOŚNY, - a, - e, niosący, przynoszący, rodzący kadzidło, weihrauchbringend, weihrauchtragend; *Cro.* temjanonoszni *thurifer.* Kadzidłonośne strony, *gentes odoriferae. Zebr. Ow.* 85.

KADZIDŁOWY, - a, - e, *Bh. et Slo.* kadidłowy, od kadzidła, Weihrauchs-; *Rs.* ливановый. Rozpuściwszy korzenie przez ſkiby, zarazem kózga się kadzidłowa z ziemi pokazała. *Otw. Ow.* 149. kadzidłowa latorośla. *Radz. Syn* 50, 8. latorośla Libańſka. *Bibl. Gd.* Kadzidłowe drzewko, der Weihrauchſtrauch. Kadzidłowe ziarka, Weihrauchkörner. Teraz na głowie nosić wieńce kadzidłowy, z kwiatów wypuszczonych z ziemi. *Lib. Sen.* 14. t. j. wonny). Kadzidłowemi karmi się kroplami. *Otw. Ow.* 6n4. *aromati-*

cus wonnemi). Kadzidłowy kamień; *libanochros. Plin.* 37, 10. ein weihrauchfarbiger Edelſtein. Kadzidłowe ziele *ob.* kadzidło ziele.

Pochodz. *dokadzić, nakadzić, okadzić, pokadzić, przekadzić, przykadzić, rozkadzić, układzić, zakadzić, zkadzić.*

KĄDZIEL, – i, ł., KĄDZIOŁKA, – i, é. *zdrbn.*, *Bh.* kuzel; kuzelka *conus*; kandel *ſtupa*); *Slo.* kužel; *Hg.* guzaly; *Sr.* 1. kudžel; *Sr.* 2. kužel, kužela, kružel; *Crn.* koshel (kodęla *ſtupa*); *Vd.* koshiel, koshel; spuela, spuva, preſliza, preſelza *ob.* przęſaliza; *Cro.* kudela, kudèlya, kudelicza, preseniz, presel, povessmo (kudelya proszta *ſtupa*); *Dl.* szebicza; *Bs.* kudiglja, kusgegl; *Rg.* kudjeglja, kuxegl, kudjégliza; *Rs.* кудѣль, кудѣля, кудѣлька, прядѣво, самопрялка; *Ec.* крóки, у-мокъ шкаческой, кудѣль, почáмокъ. cf. *lat.* colus, conus, *lat. med.* concula, *Wallis.* cogail, *Vetus Gall.* connoille, conoinguole, coloigne, quelogne, *Fr.* quenouille, *Ital.* conocchia, die Kunkel, der Rocken, der Spinnrocken, der Wocken; *Bh.* pbášlo, drewno okrągłe podługowate iak kręgiel, z którego len na pkolo obwiniony, się przędzie, n. p. Na nici przędzie się albo na kądzieli domowéy, albo na kołowrotku. *Kluk Rosl.* 3, 328. Wdowę chcąc wygnać z imienia, poſtawili iéy przed domem ſłoſek z kądzielą, chcąc ią gierady odprawić. *Szczerb. Sax.* 465. – b) len abo wełna obwiniona koło tego drewna, der Flachs oder die Wolle auf der Kunkel, die Kunkel, der Rocken. Kądziel oprząść *pensum conficere*, to ieſt tak wiele przędzy, iako na iednę kądziel czynią. *Mącz.* den Rocken abſpinnen. Pallas żonom wymyśliła prząść kądziel, i płótno tkać. *Biel. Sw.* 86. Gnuśni w kącie zasiędą, I prząść kądziel z żoną będą. *Susz. Piesń.* 3. Q 2. Z niewiaſtami kądziołki prządali albo wsorki szyli. *Rey Zw.* 23. W Indyi szarłatne kądziele przędą niewolnice po warsztatach słoniowych. *Tward. Wł.* 220. przędzę, nici, włokno). *Slo. Prov.* za funt kudéle ne wáji *flocci pendiur*). Do kądzieli twoia rzecz. *Cn. Ad. Zegl. Ad.* 64. Dobrze tobie kądziel prząść. *Cn. Ad.* 192. cf. dobrze tobie pierze drzeć; *abo* do ſpitalu między baby, du taugſt in die Kunkelſtube, zu den alten Weibern. Narzesowi Cesarzowa Zofia kądzielą groziła, iż go między niewiaſtami posadzić miała. *Skarg. Dz.* 564. Proszę, odpuście szlachta, ieſt niewiaſt tak wiele Co się do miecza rodzą, mężów do kądziele. *Pot. Pocz.* 52. Bayki to kądzieli godne. *Birk. Dem.* 21. babſkie). – §. 2) kądziel, z liniia białogłowſka; *oppos.* miecz, die weibliche Linie, die Kunkel, cf. Spillmage) (cf. *Fr.* quenouille et lance). Krewni z matki, albo iak u nas mówią, po kądzieli. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 176. Choćby mężczyzną był kto, a byłby mi krewnym po matce, ſiestrze, albo któréykolwiek białogłowie; tedy mi ieſt bliskim po kądzieli, albo po wrzecienie. *Szczerb. Sax.* 136. W Pawle biſkupie Wileńſkim ſkończyli się książęta Holszańſcy męzkiéy ſukcessyi; ale ieszcze po kądzieli, żeńſkiéy płci potomkowie ich są w wielu domach panów Litewſkich. *Stryik.* 306. – §. 3) kądziel, szafran plonny, dziki krokos, prześlica. *Syr.* 561. die Spillendiſtel *atractylis.*

KĄDZIELNICZKA, – i, ł., prządka, die Spinnerinn. Już mi też, mówił Leszek dziesięć lat maiąc, 'teszno między temi kądzielniczkami siedzieć; wolę bydź między chłopy czyſtemi, a uczyć się spraw rycerſkich. *Biel. Ar.* 110. KĄDZIELNY, – a, – e, od kądzieli, Kunkel=, Rocken=; *Rs.* кудѣльный. Holofernes hetman ręki dzielnéy W utarczkach, zginął w łożu od ręki kądzielnéy. *Kulig. Her.* 206. t. i. kobiecéy; er fiel durch eine Weiberhand. Odkąd świat światem, Nie był takiemu nigdy ni kądzielnym, ni rzemiennym bratém. *Zab.* 14, 262. t. i. ni po kądzieli, ni po mieczu, weder Spill=, noch Schwertmage.

KADZILNY, KADZILNICZKA *ob.* Kadzidlny, kadzidlniczka.

KADZIOWY, – a, – e, od kadzi, Zober=, Ständer=; *Sr.* 1. hatowé; *Rs.* кáдочный *ob.* cebrowy.

KAFAR, – u, *m.*, KAFAREK, – rka, *m.*, *demin.*, winda ſtoiąca, baran, w któréy baba wzgórę i na dół idąc pale wbiia, der Rammblock, die Ramme. Barany czyli kafary do wbiiania palów na mosty. *Rog. Dod.* 2, 70. Baba przy kafarze. *Kluk Rosl.* 2, 157. Kafar do bicia palów w ziemię, bywa sosnowy. *Kluk Rosl.* 2, 160. Słupy kafarem w wodę wpuścił. *Warg. Cez.* 81. Gardzim ziemią, ogromnym moszcząc głazem wody, A z lasów w nowe siadło kafar pędzi kłody. *Hor.* 2, 8. *Nar.* Kafar mularſki, górniczy, ſtudzienny. *Solſk. Arch.* 7. Kafarek mały. *ib.* 27. – *§. ſkała w morzu, kafar. *Bardz. Traj.* 437. eine Felſenſpitze im Meere. Miałki bród zdradliwy, kędy ſkały pod nurtem bystrym kafar kryie. *Bardz. Tr.* 266. (*not.* ſkała na morzu, kafar). KAFARIK, – a, *m.*, który robi kafarem, der mit dem Rammelblocke arbeitet; co winduie. *Dudz.* 40. KAFAROWY, – a, – e, od kafara, Ramme=, Rammeblocks=. Walec kafarowy. *Solſk. Arch.* 52.

KAFEL *ob.* kachel. *KAFFA, – y, ł., n. p. Od sztuki tabinu wązkiego, i kaffy zł. 3. *Vol. Leg.* 6, 133.?

KAFFENHAUZ, – u, *m.*, *z Niem.* das Kaffeehaus, kawiarnia, gdzie kawę gotuią i przedaią, *Hg.* kávéház; *Rs.* кофейный домъ, Kawodom. *Pam.* 81, 483. Porządek iaki ma bydź w kaffenhauzach, garkuchniach, auſteryach *S. Grodz.* 2, 82. Rozkazano, ażeby Paryzka gazeta w żadnym tuteyszym kaffenhauzie nie znaydowała się odtąd. *Gaz. Nar.* 1, 256., *Teat.* 7 *d*, 14. KAFFENHAUZNIK, – a, *m.*, KAFFENHAUZNICZEK, – czka, *m.*, *demin.*; co przesiaduie w kawiarniach, ein Kaffeehäusler, der immer in den Kaffeehäuſern liegt. 2) kaffenhauznik, co kawiarnią trzyma, der Kaffeeſieder, Coffetier. KAFFENHAUZOWY, – a, – e, od kaffenhauzu, Kaffeehaus=. Politycy ogrodowi i kaffenhauzowi. *Gaz. Nar.* 1, 128.

*KAFIZMA, – y, ł., *w Ruſk. cerk.*, iedna z dwudziestu części, na które psalmy dzielą, *Rs.* каѳисма. Wieczernia bywa wszyſtka niemal śpiewana, krom części psałterza, która się kafizmą nazywa. *Pimin. Kam.* 303. eisner von den 20 Theilen, worein der Pſalter getheilt wird.

*KAFLA, *KAFLANY, *KAFLOWY *ob.* kachel.

KAFTAN, *KAWTAN 1 *Leop. Sap.* 8, 19., – a, – u, *m.*, KAFTANIK, – a, *m. demin.*, (*Turc.* kaftan *A. Czart. Mscr.*, *Turc.* kaftanlyk *tela vel pannus pro veſte interiori. Menin.* kaptan. *Paszk. Dz.* 134., *Crn.* kaftan, *Ital.* caffetano, caftano cf. *lat. med.* cabanus, capa, *Suec.* kafta, *Gr.* καπποτια). der Caftan, ein morgenländiſcher Rock ohne Falten. Turcy na koszuli noszą suknią na kształt szlafroku z lekkiéy materyi, która od szyi

spada aż do kostek; na téy maią drugą równego kształtu, ta zowie się kaftanem. *N. Pam.* 1, 12. Kaftan u Turków, szuba albo delia, którą cesarz posłom cudzoziemskim i urzędnikom przednim państwa swoiego na znak dystynkcyi rozdaie. *Kras. Zb.* 1, 425. Po bankiecie Czausz Baszy prowadzi posła i kilku iego ludzi do osobnego pokoiu, gdzie na nich kładą kaftany złotogłowowe pstre z rożnemi figurami ptaków i innego zwierza na znak łaski. *Klok. Turk.* 106. — 2) u nas znaczy spodnią suknią, na ktorey noszą kontusz, das Polnische Unterkleid; *Bh.* kaftan, kaftánek, kabat, kabatec; *Cro.* podhalicza, zoban, jecherma, podstavlyenicza (*Rs.* кафтáнъ sukna). Żołnierz grosze swoie zbiera do kaftana. *Grod. Dz. B.* 4. — *Prov.* Dobra w chomąto słoma, a w kaftan bawełna. *Fredr. Ad.* 21., *Petr. Ek.* 107. cf. szkoda psu dobrego chleba, *albo* nie miotay pereł przed świnie, *albo* dobra psu mucha; dobra Matyaszowi płotka, man muß Perlen nicht den Säuen vorwerfen; oder was nutzen der Kuh Muskaten, wenn sie Haberstroh hat. Cieplèy, niż z bawełną w kawtanie, z monetą. *Jag. Gr. B* 2 *b.* Kazałem sobie uszyć kaftan łosi, któryby i nayplytszemu palaszowi dał odpór. *Mon.* 69, 402. Kaftan do potyczki, *lorica linea. Cn Th.*, das Panzerhemd. — *b*) kaftan, kaftanik, kamizolka spodnia, n. p. nocna, das Futterhemd. *Urs. Gr.* 182., *Crn.* arnoša, persnèza; *Sr.* 1. hlačer, kabat; *Ec.* кафтанъ, каптанъ; *Rs.* душегрѣя, душегрѣйка, тѣлогрѣя, тѣлогрѣйка, тѣлогрѣечка, фуфайка. Brzydkie kaftaniki. *Teat.* 54 *b*, 21. Kaftanik bagazyowy na nim. *Birk. Ob. Kaz. F.* 7 *b.*

KAFTYREK, — rka, *m.*, imbryk od kawy, eine Kaffeekanne. *Tr.*, *Cro.* kaferka *pocillum testaceum.*

KAGANIEC, — ńca, *m.*, narzędzie na kształt koszyka żelaznego, kładący się zuchwałym bestyom na pysk, aby się kąsały albo kròciły, der Maulkorb, Beißkorb; *Bh.* krabuška; náhubek; *Vd.* koinski saklep, gobzhni korb, vusim satik volouja kladiza; *Sor.* 1. rézadwo, zejspadwo, prémja. Muły, że rade koło siebie kąsaią, daią im się na pyski kagańce. *Kluk Zw.* 1, 191. Strzedz będę ust moich kagańcem. *Budn. Ps.* 39, 1. *not.* „inni tłumaczą muzztukiem; ty o tym kagańcu rozumiéy, iaki kładą na srogie konie.“ — I niedźwiedź musi w taniec, wziąwszy na nos kaganiec. *Pot. Pocz.* 182. — b) kaganiec, Kaganek, — nka, *m.*, s koszyk podobny żelazny od ognia, na kształt lampy żelaznéy; a w ogólności lampa, eine eiserne Lampe, ein eisernes Lampenbecken, Feuerbecken, eine Pechpfanne, Pechlampe, Feuerpfanne, Lampe; *Bh.* kabanec (złomana lampa). W kaganku tak długo się świeci, pokąd ma dostatek oleiu albo szpiku. *Syxt. szk.* 162. Jego urzędem było, chędożyć i narządzać lucerny albo kagańce pospolite po kurytarzach. *Wyz. Aloy.* 278. lampa, to iest kaganiec oleiowy. *Cresc.* 28. Którzy kagańce gotują, zwykli ich od spodu wodą napełniać, a na wierzchu oleiem; woda oléy trzyma, a oléy światło karmi. *Birk. Chod.* 23. Ogród kagańcami oświecony. *Teat.* 13, 39. Posępne i blade światło kaganka. *Teat.* 18, 29. Wyszedł z karczmy z kagankiem w skorupie żyd. *Kras. Pod.* 2, 18. Szczupły kaganek błyszczał po namiecie. *Chrość. Fars.* 222. Sprawisz też nożyczki do lichtarza, i kaganki, gdzie kłaść będą knoty zgaszone. *Radz. Exod.* 25, 38. — *fig. Fig. tr.* W piersiach podartéy sukni Niezgody, świeci się niemiły krwawy **kagan, a ona weń drżącą ręką bije. *Bardz. Luk.* 2, 8. Między woyski obiema tłucze się Bellona Bijąc w *kagan śmiertelny. *ib.* 2, 32. — §. *Fig.* kiedy czarnym noc się gzlem zamroczy, Niebo zaś iasne kagańce roztoczy. *Zab.* 9, 11. t. i. gwiazdy. KAGANCOWY, — a, — e, od kaganca, t. j. lampy, Pechpfannen-, Lampen-. Gdy żelazo pozłociss, okurzże ie nad ogniem kagańcowym, albo nad siarczanym. *Sienn.* 596. Pochodz. *okaganczyć.*

KAHAŁ, — u, *m.*, *Hbr.* קהל *coetus*, żydowski zbór lub zgromadzenie, eine Judengemeinde. Żydzi Parahanie do kahałow swoich pogłowne oddawać maią. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 79. Bodaybyś summy miał na kahałach! *Przyb. Kob.* 91. KAHALNY, — a, — e, od kahału, zborowy, von der Judengemeinde. Za pogłowne do kahału oddane od dwóch starszych kahalnych, parafianie kwity odbiérać maią. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 79. Starsi kahalni. *Vol. Leg.* 7, 44.

KAIAC się, kaiał się, kaie się *et* kaia się *recipr. niedok.*, ukaić się *dok.*, *Bh.* kati se, kagi se; kagicnost *poenitentia*; *Slo.* pokáin; *Sor.* 1. kacj, hkayu ßo, kajem; *Sor.* 2. nahumęsch; *Cro.* kajatisze, kajamsze; kajanye *Dl.* kayba s żal); *Bs.* kajatise, kajanje; *Rg.* kajatise, pokajatise, pokajanje, kaiba (*Sla.* pokajljiv s żałuiący; kajáti s wodze); *Vd.* se kasati; *Crn.* kajam se, kèsàm se, kèsanje; *Rs.* каятьсѧ, покаятьсѧ, вскаятьсѧ, казнитьсѧ (*act.* каять, каю napominać; *Ec.* окаяваю *miserum reddo*, *lugubriter deploro*, окаянный nędzny; cf. *Hbr.* נקף kuz *taedere*); żałować występku, błędu, einen Irrthum, ein Vergehn bereuen, Reue und Leid tragen. Żydowie kilku chrześcian na swą wiarę zwiedli, i ażeby się tego nie kaiali, do Węgier wysyłali. *Gwagn.* 293. Lukrecya pierwéy na grzech zezwoliła; którego się potym kaiąc, sama siebie zabiła. *Skarg. Zyw.* 1, 93. Po uczynku daremne bywa kaianie. *Cresc.* 3. cf. po szkodzie mądry). Biskup Prazki wziął z sobą do Czech Gryfinę, aby się zasię rozmyśliwszy nie kaiała. *Bielsk. Kr.* 168. Już fortuny nie wini, iuż szczęściu nie łaie, Tego mu żal, że milczał, i tego się kaie. *Pot. Arg.* 312. Może się ieszcze ukaie buntownik téy roboty. *Pot. Arg.* 156. Kaiał się Jehowa, że uczynił człowieka i żałował. *Budn. Genes.* 6, 6. żałował i bolał w swym sercu. *Bibl. Gd.*). Jeśli się kaiecie z powinowactwa wziętego, *piget. Mącz.* Nie chcemy się uznać, nie chcemy się kaiać. *Orzech. Qu.* 180. wir wollen nicht in uns gehen. Kaie się grzechów swoich, żałuie za nie, i spowiada się z nich. *Gal. Al.* 275. Kto się grzechu swego kaie, Za karanie mu to łaie. *Cn. Ad.* 395. cf. kto grzechu swego żałuie, Każdy się nad nim zlituie). Będzie wesele w niebie nad grzesznym, który się złości kaie. *Sekl. Luk.* 15. Kaycie się grzechów, upominamy, kaycie. *J. Ach. Ps.* 149. Ale wprzód wszyscy grzechów się swych kaymy, Ani porożem hardzie potrząsaymy. *Groch. W.* 567. Już nam czas, godzina, grzechów się kaiać, Bogu chwałę dawać, ze wszystkiemi siłami iego miłować. *Bielsk. Kr.* 19. z *Bogarodz.*, die Sünden bereuen. Kaycie się za grzechy wasze, a na potym bądźcie ostróżnieyszemi. *Baz. Hist.* 244. — W kaiącym żywocie żyć. *Sekl.* 58. w pokucie). — b) kaiać się, litować się, zmiłować się, żałować kogo, udobruchać się, sich erbarmen. Bóg iest

cierpliwy i mnogiego miłosierdzia i kaiący się nad złością. *Leop. Joel.* 2, 3., *W. ib.* (żałuiący się złego, *Bibl. Gd.*). Bóg kaiał się wedle mnóstwa miłosierdzia swego. *Budn. Ps.* 106, 45. Zima się kaie, rozchodzi się, *senescit. Mącz.* der Winter läßt nach, wird gelinder. – c) kaiać się, z strzedz się, wystrzegać się, chronić się, ſich in Acht nehmen, ſich hüten, vorſehen. Wy, co kwiat szczykacie, Kaycie się o chłopięta, wąż się zakradł w trawie. *Nag. Wirg.* 495. – §. 2) kaiać się czym, z karać się czym, przestrogę sobie brać z czego, bać się kary z cudzego przykładu, ſich woran ſpiegeln, ſich ein Beyſpiel daran nehmen, es ſich zur Lehre dienen laſſen. Cudzym się przypadkiem kaiać, mądrość. *Cn. Ad.* 113., *Zegl. Ad.* 47; cf. sąsiedzka trwoga, twoia przestroga). Przypadek nam powinien bydź nauką cudzy, Co się stało jednemu, niech się kaią drudzy. *Min. Ryt.* 4, 88. Mówił sędzia: wnet zabity będziesz, aby się inni tobą kajali. *Skarg. Żyw.* 2, 83. Kara za zbrodnie iest dla drugich kaianie się od podobnych czynności. *Zab.* 15, 287. ein warnendes Beyſpiel vor dergleichen Handlungen. cf. Jednego skaranie, wielu postrach; iednego przygoda, wielu przestroga; karanie iednego, uskromi dziesiątego). Pochodz. *ukaiać się, zkaiać się, pokaiać się*; może ztąd: *pokuta, pokutować.*

KAIFASZ, *KAJAFASZ, – a, *m.*, *Sekl. Jan.* 18. imię żydowskiego naywyższego kapłana, za którego Jezusa ukrzyżowano, der Hoheprieſter Kaiphas. Odesłał Jezusa Annasz związanego do Kaifasza. z *Leop. Joan.* 18. ztąd przysłowie: od Annasza do Kaifasza *ob.* Annasz. KAJAFASZOW, – a, – e, *adj. poſſeſſ.* u. p. Annasza był cieść Kajafaszow. *Sekl. Jan.* 18.

KAIK *ob.* Czayka.

KAIM, KAIN, – a, *m.*, imię naypierwszego bratobóycy, Kain. Kain bratobóyca życie wziął Ablowi. *Przyb. Ab.* 260. *KAIMCANIN, – a, *m.*, wierutny łotr, niby to Kaimowski potomek, arcyzłośnik, ein Kainsſohn, ein Erzböſewicht. Namnożyło się Kaimcanów, którym miło iest miłośnice mieć, a z niemi w swey woli i w pacie mieszkać, niżeli swą własną oddaną z boga a ludzi dzierżeć. *Glicz. Wych. B.* 7. KAIMOWSKI, – a, – ie, od Kaima, Kains. Na krew własnych braci kaimowska konspiracya. *Mon.* 69, 578. Kaimowskim sercem własny swoy naród do ohydy przyprawił; *Pimin. Kam.* 76., *ib.* 15. cf. bratobóyczy.

KAIR, – u, *m.*, wielkie miasto Afrykańskie, stolica Egiptu. *Dykc. Geogr.* 2, 4. Cairo in Egypten.

*KAK, *Tr.* zamiast *iak*, wie, *qu. v.*

*KAK, – u, *m.*, (słowo niższey Niemczyzny, *Holl.* kake, *Suec.* kak, *Dan.* kaag), pręgierz, der Pranger. *Tr.*

KAKAĆ, – ał, – a, *intrans. ndk.*, srać, seydać, *Boh.* kakati; *Crn.* kakam, *Vd.* shenati; *Lat.* cacare, *Gr.* κακκαν, *It.* cacare, *Angl.* cack, *Dan.* kalle), kacken. Gdzie trzeba papać, tam trzeba i kakać. *Rys. Ad.* 15., *Pot. Jow.* 2, 28. Tatarzy takiemi się słowami przeklinaią: O bodayeś na iednym mieyscu tu mieszkaiąc Dzień w dzień, iak chrześcianin, a pod się kakaiąc, Do sytości się smrodu nawąchał swoiego. *Paszk. Dz.* 11.

KAKAO *indecl.*, owoc drzewa Amerykańskiego, der Cacao, die Cacaobohne. Kakao iest nayprzedniéysza część do złożenia czokolaty wchodząca. *Krup.* 5, 112., *Vd.* kakauni oreh.

KĄKOL, – u, *m.*, *Bh.* kaukol, wośleyś; *Vd.* kokala, kokaliza, kokoil; *Crn.* kókal, repelja, lulèka, mushz; *Sla.* kúkoli; *Cro.* kukòly, lyulka, drach; *Hg.* konkoly; *Dl.* lykuly, livuly; *Rg* kúkogl, gràscjak, gljùgl, uràt, vraat; *Bs.* gljugl, vràt (kukogl *vicia*); *Ross.* кукольː; *Ec.* πλέβελъ, κύκολъ; *Angl.* cockle; *Gall.* coquiole; *Ital.* gioglio, loglio cf. *Gr.* κοκκαλος) *lolium Linn.* der Lolch; *Sr.* 1. neplek, pianka, rodzay właściwey trawy, na paszę koniom tylko zdatney; kąkol roczny, *temulentum*, der Schwindelhafer, das Taubkorn, die Treſpe, rośnie między wszelkim zbożem, siarna iego ludziom i zwierzętom szkodliwe. *Kluk Dyk.* 2, 95. Snietrz. *Zab.* 14, 170., *Rs.* кολοвня, kąkol trwały; *perenne*, rośnie na łąkach; i ten to iest gatunek trawy, którą zagraniczni gospodarze pod imieniem Raygras, Ritthgras, na formowanie kunsztownych łąk zalecaią. *Jundz.* 125. *Proverb. et fig.* Między pszenicą znaydziesz kąkol. *Opal. sat.* 161., *Rys. Ad.* 56. Na iedneyże ziemi pszenica i kąkol roście. *Cn. Ad.* 165, cf. Dobre rzadko bez złego; złe z dobrym zmieszane iest cf. nic bez ale). Odmieniła się pszenica w kąkol. *Birk. S. Kor. B 2 b.* Do czasu kąkol rośnie z pszenicą. *Wad. Dan.* 169. Gdy pszenicy nie sieią, nie będzie kąkolu. *Pot. Jow.* 2. Próżna rzecz mleć mąkę z kąkolu. *Min. Ryt.* 3, 353. cf. szukać gruszek po wierzbie; albo fig na głogu). *Fig.* kąkol, z rzeczy czcza, niepożyteczna, szkodliwa, etwas uns brauchbares, untaugliches, ſchädliches; z Unkraut. Patrzy z pilnością po świecie szerokim, Co godne chwały, a co się nie godzi, Gdzie ziarno dobre, gdzie się kąkol rodzi. *Groch. W.* 431. Kąkol ten przeklęty miał od sędziego pokóy, bo się był tak wmieszał w pszenicę, że nie mogł bez wielkiéy szkody bydź wypleniony. *Birk. Exorb.* 3. Tak się zagęścili darmopyszkowie i samochlubcy, iż zdaie się, że niema mieysca, gdzieby ów kąkol buyno nie rodził. *Mon.* 73, 193. Wiele kąkolu heretycy nasiali, podpieraiąc swoie błędy i wymysły. *Skarg. Dz.* 28. Niektóry, chociaż znaią iawnie, że to dobre iest, co widzą; iednak sadzą się gwałtem na to, aby w tym tam kąkol naleźli, albo co podobnego do kąkolu. *Gorn. Dw.* 85. wady, nagany, makuły, ale, Fehler, Mängel, Makel, Tadel. Między nasze domy chciał nasiać kąkolu. *Treb. S. M.* 115. nienawiści, kłótnie, zwady, co, kość rzucić, den Samen der Zwietracht. Chcę zły kąkol z twego wykorzenić wnętrza. *Przyb. Ab.* 21. gniew, nienawiść). Widziałem iedno książe tu pod zamkiem w polu, Ano się za nim włóczy dziwnego kąkolu, *Rey Wiz.* 75. t. i. chałastry, farzny, Geſindel, Geſchmeiß. KĄKOLEĆ, – ał, – ele, *neutr. ndk.*, zkąkoleć *dk.*, KĄKOLIĆ się, skąkolić się *zaimk.*, w kąkol się obracać. *Cn. Th.* zu Lolch werden, ſich darein verwandeln; *Ec.* πλεвελώ *pr. et fig.* Wiarę błędami tak zaplewili, że iuż niemal w *poły zkąkolała. *Smotr. Ap.* 60. Choć czyste ziarno sieiesz na naylepszéy roli, Jedno ciernie zagłuszy, drugie się zkąkoli, *Pot. Pocz.* 359. KĄKOLIK, – a, *m.*, *Lychnis Coronaria*, Marienröslein, Himmelsröslein, firletka; w ogrodach zowią kąkolikiem, dla kwiatu kąkolowi podobnego. *Kluk Rośl.* 2, 219. –

§. Kąkolik, Kąkolnik, człowiek niedobrego, wierutny grzesznik, kacerz, ein grober Sünder, ein Unkraut. Gdy przyidzie ono wieczne plewidło, wierę kąkoliku, dopiero się obaczysz, lż się było lepiéy iakim głąbem albo czarną kapustą urodzić. *Rey Zw.* 100. Dopuść tym kąkolnikom aż do żniwa rość. *Birk. Ex.* 18. Szatan kłamcą i mataczem i kąkolnikiem iest. *Zrn. Pst.* 245 *b.* KĄKOLISTY, - a, - e, pełen kąkolu, voll Lolch; *Cro.* kukoljaszt; *Hg.* konkolyos; *Sr.* 1. płankowé. KĄKOLNICA, - y, ż., *Agroſtema Linn.* der Raden, u nas iéy tylko ieden gatunek iest, czarnucha żytna, *Githago Linn.*, *Klk Dykc.* 1, 16. KĄKOLOWATY, - a, - e, - o *adj.*, na kąkol pochodzący, do niego podobny, lolchartig, wie Unkraut. Pszenica na mokradłach kąkolowata bywa. *Cresc.* 154. KĄKOLOSIEWCA, - y, *m.*, wysiewacz kąkolu, chwastu, zielska, złości, kacerstwa, der Unkrautsäer. Paszą złych kąkolosiewców owce Chrystusowe, pasterstwu waszemu powierzone pasiecie. *Smotr. Ap.* 109. Lud zawaśniony przez podobne naszym kąkolosiewce. *ib.* 118. KĄKOLNY, KĄKOLOWY, - a, - e, od kąkolu, Lolchs, von Lolch; *Cro.* kukolyni, lyulchen, *Hg.* konkolyi; *Sr.* 1. piankowé. Kąkolowe ziarno służyć może do gorzałki. *Haur Sł.* 36.

KAŁ, - u, *m.*, błoto, szlam, Koth, Miſt, Schlamm; (*h.* kal, drożdż, drożdże; kal winny lagier); *Bh.* błoto kal, zaplava; *Slo.* kal, zmuſina; *Bs.* kál, kao, kaluzgja; *Cro.* kal, kaluzina; *Rg.* kal, halla *sordes*; *Vd.* klat, klatje s layno); *Crn.* gojla; *Rs.* калъ, *Alb.* ggjoll, *Lat. med.* golla, golena, *Ger. vulg.* Gölle, Obd. Gallen cf. *Crn.* kova *turbidus* kalny, *Angl.* gloom, *Sax. Inf.* glúm, Obd. Glum *limus* cf. glina; *Turc.* kallún s gęſty). Leżą w grzechach, by w kale wieprze. *Gil. Kat.* 309. Deszcz z domów glinianych spada z kałem i z błotem. *Boter* 206. Ziemia, ten kał, to błoto szpetne, udziela z siebie te wszystkie dobra, ktorych się od niéy dopominamy. *Zab.* 6, 102. *Min.* Kał od ognia się zsiada. wosk się pławi. *Nag. Wirg.* 518. Ponurzony iest rozum nasz w kale tym ciała grubego. *Petr. Poł.* 81. Jak dusze przyszły do tego kału ciała ludzkiego, wszystkiego zapomniały, co przedtym umiały. *Petr. Et.* 19. — §. Zatwardzenie kału bardzo dla konia niebezpieczne. *Hipp.* 117. t. i. łayna, des Miſtes, des Kothes.

KAŁAĆ, - ał, - a, *cz. kontyn.*, Kalić, - ił, - ił *ndk.*, zkłać, ukałać, pokałać *dk.*, błocić, walać, brudzić, mazać, szpecić, *Bh.* kaleti, kaliti, zkaliti, ukaliti; *Crn.* kaliti, kalim, skalim; *Vd.* kaliti, skaliti, obmotiti; *Rg.* kâliti, hallaviti, oballaviti, okaliti; *Sr.* 1. wopamjam, woneschwarnu; (*Rs.* калять rozpalać, hartować żelazo, suszyć w piecu), *propr. et fig.* (bekothen), beſchmutzen, beſudeln, beflecken. Koszulę częściéy odnowić potrzeba, zwłaszcza u tych chorych, którzy zbytecznie się pocą, lub uryną i exkrementami koszulę kałają. *Krup.* 5, 367. Ugręzłe i ukałane w błocie leżą. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 169. Wisła przez potop swóy żyzny złotym mułem zkałała pola. *Tward. Wł.* 273. nagnoiła, düngen. Liczne plamy skałały młodość iego; ale te wymawiać trzeba wiekiem. *Gaz. Nar.* 1, 131. splamiły). Filip rzadkie cnoty, niesłychanemi skałał występkami. *Nag. Fil* 83. poszkaradził). Nie chciéy łoża małżeńskiego kałać. *Chrość. Ow.* 243. Ztąd macie dowód skałania się iego nayszkaradniéyszemi zbrodniami. *Nag. Fil.* 66. Jam swą zupełnie wolność ocalił, Ani występkiem żadnym nie skalił (skałał). *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Grzech usterkiem i błotem i kali i wala. *Pot. Pocz.* 262. Filozofowie, przestańcie owych sporów, które kalą przedziwny wszystkich nauk zamiar. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 14. Czemu Pompéy, odległy i zawsze spokojny Egipt cudzemi zaboiami kala? *Chrość. Luk.* 262. Świętość prawodawstwa nie ma bydź kałaną pieniactwem. *A. Zamoy.* 8. Występkiem żadnym się nie skalił. *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Dusza w grzechach ukalana, *volutata. Zygr. Gon.* 300. uwalana). Jak wieprze w grzechach się kałaią. *Gil. Kat.* 267. Przysiągłém, że pochlébstwem ust mych nie ukalę. *Przyb. Lux.* 226. Cna iego ręka domową się krwią kałać nie chciała. *Warg. Warg.* 72. Duszę bardziéy ieszcze kałaią i kopcą, niżeli ciało. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 169.

Pochodz. *kałuża, kałużany, kałużyſty, pokałać, pokalany, niepokalany, niepokalanoſć; kališko, kalina, kalinowy; Kalisz.*

KALAFIOR, - u, *m.*, *Ital.* Cavolo fiore, *Helv.* Kardivol, *Germ. Sup.* Carfiol; *Rs.* цвѣтная капуста, цвѣтная; *Dl.* cavětni kupusz; *Vd.* kalfior, zvietnu zele; *Crn.* karfijola; der Blumenkohl, należy do ogrodowin, których się kwiaty zażywaią; naylepiéy się udaie na nowinach. *Kluk Rosl.* 1, 219. — Wolę zraz pieczeni spory, niżeli kalafiory. *Pot. Jow.* 217.

KALAFONIA *ob.* Kolofonia.

KAŁAMARZ, - a, *m.*, KAŁAMARZYK, - a, *m. zdrb.*, *Bh* kalamar; *Slo.* kalamar, nádoba k černidlu; *Hg.* kalamária; *Bs.* kalamar; *Cro.* kalàmár, chèrnilnicza; tintenicza; *Rg.* tâpagn, inqvascteniza, pisalo; *Vd.* kalimar, posodva k' tinti, tintni sod, roba za zhernilu, posoda za zhernilu, pisarda, zhernilsko; *Crn.* pisarda; *Srv* 1. tintowa bleschka; *Rs.* чернильница, *Ital.* calamajo); naczynie od atramentu, das Dintenfaß. Kałamarz z macice perłowéy sztucznie zrobiony, komorki miał z kości słoniowéy, a szufladki z rozmaitych kamieni. *Warg. Radz.* 161. Szoci z kałamarzykami tylko do nas przyszli, a teraz wielkie domy maią. *Goſt. Gor.* 116. Pismo to kopiiami tylko, z błędami naygrubszemi, z kałamarza do kałamarza przechodziło. *Nar. Hiſt.* 7, 148. z pióra do pióra, od kopisty do kopisty). Komedya bez miłości, iest to samo, co pióro bez kałamarza. *Teat.* 34 *b*, *ii*. — *Metonym.* Blady kałamarz, z blady atrament. *Cn. Th.* — §. 2) kałamarz, *kałamarka*, - i, ż., czernica, pław morski, *sepia loligo Linn.* der Tintenfisch, sepia. *Crn. Th.* 988.; *Crn.* kalamara, hebetonza; *Vd.* kalamara; *Cro.* kolomár, ligan; *Bs.* ligugn, uligugn, li hua, olighna, sippa; *Rs.* волосатика черв. — Kałamarz ryba na kształt raka, posrzegłszy sieci, puszcza z siebie iakiś czarny likwor, żeby w zamąconéy wodzie ocaleć. *Chmiel.* 1, 633.

KALAMAYKA, - i, ż., (*lat. med.* Calamanous, *Gall.* calamanque), der Calamank, materya wełniana. KALAMAYKOWY, - a, - e, z kalamayki, calamanken, von Calamank. Panowie rano w kalamaykowych sukniach chodzą. *Teatr* 36, 4.

•KALANDER, - dra, *m.*, ptak dzierlatka, *Bs.* kalandra; *Ital.* calandra, die Haubenlerche. Nie macie ieść kalandra i iastrzęba. 1 *Leop. Lev.* 11, 18. soyki 3 *Leop.*

KALANDRA, KALANDROWAĆ *ob.* Kalendra, Kalendrować.

*KAŁANTYR, – a, *m.*, n. p. Żebrak wlazłszy pod drzewo do cienia odpoczywał, zjąwszy z siebie kalantyry z mantyką. *Ezop.* 35. ?

KALARAPA, – y, *ż.*, *Ital.* Cavolo rapa, *Angl.* Rape Cole, *Gall.* Choux rave, der Kohlrabi; *Vd.* kalarabi; *Crn.* koloraba; *Sla.* vèrzinaripa; *Rs. et Ec.* брюква *brassica gangylodes Linn.*, należy do kapusty ogrodowey. Są kalarapy z białemi, z czerwonemi i pstremi głowami. *Kluk Rośl.* 1, 214.

*KAŁARASZY n. p. Z djabla kałaraszy Wielu omami, wielu od szturmu odstraszy. *Pot. Poez.* 467. ?

KALARYFA, – y, *ż.*, *Haur Lk.* 170. U flisów kalaryfy nazywaią się cztery liny idące od byka, za które ciągną, gdy żagiel podnoszą. *Mag. Msk.* Segeltaue.

*KAŁAUZ, – a, *m.*, z Tureckiego; przewodnik, oprowadzaiący. *A. Czart. Msk.* der Wegweiser, der Führer; *Cro. barb.* kalaúz, ha ambassa, voditel; *Bs.* kalauz, vodič; *Sla.* kulauz, voditelj; *Hg.* kalauz *praeuius*; *Crn.* kashpót (*Bh.* kalaus, kalausek *otus* sowa *lężna). Kto slego ma kałauza, w drodze błądzi. *Pot. Arg.* 380. Kałauz zdrayca zaprowadził nas na tak przeklęte werteby. *Tward. IV. D.* 9. Rzekł, a wszyscy z okrutną poświadczą ochotą, I iak za kałauzem idą za niecnotą. *Pot. Arg.* 79. I on z poiedynku nie uszedł bez guza, Owszem do progów piekielnych miał zemnie kałauza. *ib.* 685. *KAŁAUZOWAĆ, – ał, – uie, *intrans. ndk.*, przewodniczyć, den Wegweiser abgeben, den Weg weisen. *A. Czrt. Msk.*, *Cro. barb.* kalauziti, kalauzim; *Bs.* kalauziti, voditi). Tessalczycy związali się z Macedoniuszem, kałauzuiąc mu do naiachania kraiu Attefiskiego. *Nag. Fil.* 181. Podniosą laskę do góry, aż ta marszałkuie, Spuszczą na dół, aż ta ślepym kałauzuie. *Kochow. Fr.* 13.

KALCEDON, – u, *m.*, *chalcedonius*, kamień drogi. *Cn. Th.* ein Edelstein, der Calcedonier; *Rs.* халкедонъ.

KALCYNACYA, – yi, *ż.*, z *Lac.*, metalu iakiego albo przez ogień albo serwasser w popioł, proch lub ziemię obrócenie. *Os. Rud.* 2, 308. spopielenie, die Calcinirung, Verkalkung. KALCYNOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, ukalcynować, zkalcynować *dk.*, popielnić, calciniren, verkalken. Metale kalcynuią się albo w ogniu, albo w serwaserze, albo innym iakim sposobem. *Kluk Kop.* 1, 319., *Os. Rud.* 50. Ziołko *kalcenować, to iest zaszpuntowawszy w garncu spalić. *Sienn.* 234., *Spicz.* 99. Ukalcynowany. *Kluk Kop.* 1, 314. Potaż kalcynowany, czyli kotłowy. *Pam.* 84, 763.

KALDESZAN, – u, *m.*, drobianka winna, z Niem., die kalte Schale, Weinkalteschale. Zrobiono z wina pewną mieszaninkę, którą pospolicie kaldeszan zowią. *Mon.* 73, 356.

KAŁDUN, – a, *m.*, *Sr.* 2. kálduna, cálduni; *Boh.* *kaldaun: *cf. Vetus Ital.* chaldume, *lat. med.* calduna, *Ger.* Kaldaunen, Kalunen, Kalden, Kluuen; *Dan.* kaldun, cf. *Gr.* χολας, cf. *Bh.* bitan, biton *rumen*, bitati chlastać; cf. *Crn.* kaldujem, kaldovam *victimas macto*; kaldovniza, kaldovnishe z stół ofiarniczy; *Vd.* kaldovina z bita ofiara; *Vd.* kalduvanz, kalduvaunik, saklauz, sakolovez z rzeźnik), błonka kiszki pokrywaiąca, *omentum*, *epiploon*. *Krup.* 2, 13., *Kirch. Anat.* 25. die Netzhaut (Oberd. Schlemm); *Bh.* bránica, mazdrijša tłuszcz około żołądka; *Sr.* 1. kutnjo; *Crn.* mesra, mesdra, mejsdra; *Vd.* mrena; *Bs.* opnica, mrjesgica od utrobe; *Rg.* opna, opniza; *Dl.* opna; *Cro.* rechicza; *Rs.* сычугъ. – §. 2) trzewa, das Eingeweide, Kałdun wołem łatwią. *Brud. Ost. E.* 10., *Vd.* zhrieva, zhrevu). Ktoby ciała często przerabiać a ćwiczyć zaniedbywał, brzuchem iako kałdunem drogę sobie do wszystkich spraw zawali. *Ocsk. Prz.* 39. iak banią, beczką). – §. 3) obżarty, żarłok, pasobrzuch, ein Vielfraß, ein gefräßiger Mensch, brzuchacz, ein Wanst, ein Dickbauch. *Dudz.* 23. leyba. KAŁDUNIASTY, – a, – e, grubych kałdunów, brzuchaty, wanstig, dickbäuchig. Starać się do chowu o świnie długie, szerokoboczne i kałduniaste. *Il olszt.* 130. KAŁDUNOWY, – a, – e, od kałduna, Kaldaunens, zur Netzhaut gehörig; zu den Gedärmen gehörig.

KALECIATY, – a, – e, kaletę maiący, einen ledernen Beutel mit sich führend. Powstanie na owych piecuchow, na owych flisów kaleciatych. *Pot. Arg.* 512. fryorem do kalety garnących, die durch den Wasserhandel ihren Beutel füllen.

KALECTWO, – a, *n.*, stan skaleczenia, niedołężność, niecałość, die Verkrüppelung, Verstümmelung, körperliches Gebrechen. W smutne kaléctwo ślepoty wpadłem, *Teat.* 42 *d*, *B.* KALECZEĆ, – ał, – eie, *niiak. ndk.*, skaleczeć *dk.*, kaleką zostawać, rannym, nadwerężonym na zdrowiu, niedołężnym, zum Krüppel werden, lahm werden. skaleczał na ręce. *Ld.* U niedziałnym wole Falarysa, potępiony kilka godzin *kaleczał. *Pot. Poez.* 255. męczył się, konał). KALECZNY, KALECZY, – a, – e, KALEKI, – a, – ie, nadwątlony, nadwerężony, niedołężny, *Bh.* mrzáchý; *Vd.* kernjaft, okernjen, stushaft, perstuzhen, perriesan; *Cro.* kuyaszt, chuklyaszt, chuklyav; *Dl.* klyaszt, szakat; *Rg.* kgljáft, *barb.* sakát; *Sla.* kljaft (*cf.* klykieć); *Bs.* kgljáft, uzet, magagnan; *Rs.* калѣчный, культявый; *Ec.* бѣдный, усѣченъ, обрубленъ, уломный; (an der Gesundheit) geschwächt, verletzt, krüppelig, gebrechlich. Kaleczne zdrowie. *Pot. Poez.* 276. Kalecze stworzenie. *Jabl. Ez. A.* 4. Do wszystkiey skazy kaleczego ciała, Fortuna Ezopowi rodzić się kazała. *Jabl. Fz. ib.* Kalckie osoby bywaią starania naszego celem. *Xiądz.* 124. KALECZYĆ, *KALICZYĆ, – ył, – y, *cz. ndk.*, skaleczyć, okaleczyć *dk.*, kaleką czynić, ranić, na zdrowiu nadwerężyć, zum Krüppel machen, krüppeln, lahm machen, verletzen, verstümmeln, verwunden; *Bh.* rozjizlati; *Sr.* 2. krommisch; *Crn.* okruliti; *Vd.* oshtuzit, perkratit, presekuvati, okerniti, prereshuvati, okerhati, sakerhati, okerhuvati; *Bs.* magagnati; *Rg.* kgljaftiti, okgljaftiti; *Rs.* калѣчить, окалѣчить, изувѣчить, увѣчить. Już miecz ma tępy, przecię siecze ani Przestawa, choć iuż kaleczy, nie rani. *Chrość. Luk.* 178. Chciałem mego rywala skaleczyć przynaymniey, ale . . . *Teat.* 28 143. – Gdzie cząstki są gwałtownie odcięte, tam reszta skaleczona nie może wystawiać całości. *N. Pam.* 13, 94. Cóż ieśli nas śmierć na dzieciach kaleczy, Mdleć i włosów rwać, nie będziesz się wstydał? *Pot. Syl.* 2. osierocić, pozbawiać dzieci, wenn uns der Tod unserer Kinder beraubt. Kaleczyć sławę czyię *Ir.*, nadwerężać, uszczuszać, jemandes guten Namen schmälern. – *Kaleczy

się, męczyć się, ſich martern. Lecz czego nieszczęśliwa życzę Na co się próżno nadzieią kaliczę! *Chrośc. Ow.* 20. KALEKA, – i, *m. et f.* niedołężny, chromy, ślepy, któremu na wolnym używaniu iakiegokolwiek członka schodzi, kliszawy, ein Krüppel, ein Lahmer, Blinder; ſo auch im *feminino*; *Bh.* mrzák, *f.* mrzačka; *Vd.* krulovec, trupizh, amoshen; *Bs. et Rg.* kgljaù; *Ross.* хромецъ, колека; *Ec.* бѣдникъ; *Gr.* χωλὸς, *Hb.* שׁחי *debilis fuit*). Staruszek ieden ubogi kaleka, prosił iéy o iałmużnę. *Teat.* 38, 7. Kaleka żołnierz *ob.* inwalid). Lew na trzech nogach, czwartą kalekę skrwawioną nosił. *Jabł. Ez.* 213. ſkaleczoną, kaleczą). – §. nędzny, charlak, ein Elender, Armer. Z kaleki pan, z klechy pleban. *Rys. Ad.* 77. cf. sowa, gdy zjałtrzębicie).

Pochodz. *nakaleczyć; okaleczyć, skaleczyć.*

KALENDARZ – a, *m.*, rozmiar czasu na miesiące, tygodnie i dnie, kładaiące rok; nazwisko wzięte *a calendis. Kras. Zb.* 1, 120. der Calender. cf. minucye, rachunkowe księgi, komput, cyzyoianus, *Bh. et Slo.* kalendař; *Hg.* kalendárium; *Crn.* kalendr, kolèndr, pratèka (cf. praktyka); *Vd.* kolender, pratika; *Sr.* 1. protika, pratika; *Sr.* 2. pratija, colandař; *Cro.* redodnèvnik, redoletne knyige, mjesechnik; *Dl.* srvètodanik i *Rg.* sfetodanik; *Rs.* календарь, календарецъ, святословъ. Kalendarz, od Łac. słowa *calendae*, ktore znaczy pierwszy dzień miesiąca. *Pilch. Sen. list.* 1, 110., *Ec.* священномѣсяцословъ *calendae*, cf. kolenda). Roku 1582 kalendarz w Rzymie za Gregorza XIII poprawiono. *Bielsk. Kr.* 730. Za panowania Zygmunta Augusta kalendarz odmieniono, dziesięć dni wyrzucono, co wszystkie kościoły przyięły, oprócz Greckich. *Gwagn.* 177. cf. starokalendarzanin). Wychodzą kalendarze gospodarskie, historyczne, polityczne, za cóż nie mogą bydź i moralne? *Mon.* 68, 3. *Prov.* Podług swego kalendarza żyią. *Alb. z Woy.* 23. t. j. nienabożni, nie wiedzą, kiedy święto, ſie leben nach ihrem Calender, in den Tag hinein, wiſſen nichts von Sonntag oder Feyertag. KALENDARZNIK, – a, *m.*, wydający kalendarze, der Calendermacher. Jakiéyże wiary żądać po kalendarznikach pewności, kiedy mówią to co się stać ma, i kiedy staie się to, co mówili? *Sk. Quinct.* 259. Kalendarznicy są szczęśliwsi nad inne, bo autorów. *Mon.* 68, 3. KALENDARZOWY, – a, – e, od kalendarza, Calender-; *Rs.* календарный, календарословный. KALENDARZYK, – a, *m.*, *demin.*, almanak, ein kleiner Calender, ein Sackcalender, Almanach. Kalendarzyk narodowy R. 1792 zawiera ustawę rządową trzeciego Maia. *Gaz. Nar.* 2, 6. Wybrał ich z kalendarzyka, podkreślaiąc imiona ich. *Niems. Bibl.* 5., *Mon* 68, 3.

KALENDRA, KALANDRA, – y, *ż.*, machina od gładzenia materyy, der Kalander, ein Walzenwerk zum Glätten; *Rs.* площильня. O maglu i kalendrze. *Przędz.* 9. Dokładność kalendry zawisła od stołu dolnego, po którym się walec toczy, od stołu górnego, który walec przyciska, i od samego walca. *Przędz.* 97. KALENDROWAĆ *cz. ndk.*, kalendrą gładzić, kalandern, glätten. *Rs.* катать, катывать, площить, плющить. Płótna zbyt maglowane i kalendrowane słabe są. *Przędz.* 95. Zdanie o kalendrowaniu i maglowaniu płócien. *ib.* 94.

KALENICA, – y, *ż.*, nakrycie zwyczayne z pérzu, wzdłuż poszycia chałup na samym ostrzu, do lepszego złączenia iednéy i drugiéy strony snopków poszycia. *Ryd.* eine Bedeckung von Queckengras längs der Kante des Strohdachs.

KALETA, – y, *ż.*, KALETKA, – i, *ż. zdrbn.*, mieszek rzemienny na pieniądze, der Seckel, ein lederner Geldbeutel; *Ec.* калита *crumena*; *Rs.* калита, киса, кулёкъ; *Hg.* kalitka *transenna*; *Vd.* moshna, döushak, harshat; *Rg.* scpágh; *barб.* xèp, gèp (*Rs.* калитка ſórtka). Jezus zwolenników swoich posłał bez mieszka i bez kalety. *W. Post. W.* 188. Prywatne nasze zamysły ze zgubą oyczyzny wykonać usiłuiemy, iedno żebyśmy upatrzony pożytek do kalety naszéy przywiedli. *Star. Ref.* 22. Testamentem zostawił Doktor Rosz, Że nasza matka kaletka, ociec grosz. *Jag. Gr. B.* –. Kędy dway za łby chodzą, do kalety trzeci. *Por. Pocz.* 172. wenn ſich zwey raufen, nimmt der dritte den Beutel (die Advocaten ſpicken ihren Beutel). Mądry za kaletę chowyta. *Jabł. Ez.* 4. Srodze go karano, i kiimi i po kalecie. *Star. Dw.* 13. cf. na grzywnach). Ma w kalecie, co ma dzięgi, er hat Pfennige. *Wlod.* Kaleta mu moia wadzi, a zalawia na mię, że czuie u mnie. *Cn. Ad.* 350. *interdum fortuna pro culpa fuit. Senec.* Za kaletę kogo wodzić, wytrząsać komu kaletę, oszukiwać go w pieniądzach. *Wlod.* einem den Beutel fegen. cf. kaleciaty.

KALETKA, – i, *ż.*, *demin.*, ein kleiner lederner Geldbeutel. Kaletka żołciowa, *cista fellea. Kruml. Chym.* 338. die Gallenblaſe. *Botan.* kaletki, tobołki, *ziele*, gatunek tasznika, *bursa paſtoris. Linn.*, die Hirtentaſche, das Säckelkraut, Taſchenkraut, ma listki jakoby kaletki albo taszki, a przeto rzeczona iest kaleta pasterska. *Sien.* 26. Strączki iego maią na koło z szeroka bloukowatą obwódkę. *Jundz.* 334., *Urzęd.* 64. KALETNIK, – a, *m.*, co kalety robi, der Täſchner, mieszník, tasznik, *marsupiarius. Mącz.* Kaletnicy. *Vol. Leg.* 3, 592. Kaletnik abo miechownik. *Baz. Hst.* 37., *Hrbst. Nauk. K.* 5.

KALIBER, – bru, *m.*, wagomiar. *Jak. Art.* 3, 294. z Franc., a to z Łac. *aequilibrium*, *Menage*. Jest to wielkość dziury strzelbowey przy samym iéy uściu. *Papr. W.* 1, 251. der Caliber, – §. 2) *kalibrą*, zowią też ten instrument, którym mierzą wielkość wylotu działa lub średnicy kuli. *Łęск.* 2, 241. KALIBROWAĆ, – ał, – ie, *cz. ndk.*, wagomierzyć. *Jak. Art.* 3, 321. calibriren. KALIBROWY, – a, – e, podług kalibru, calibermäßig. strzelba kalibrowa. *Archel.* 2, 65.

KALIĆ *ob.* Kalać. KALICZYĆ, KALIKA *ob.* Kaléczyć, Kaleka. KALIGRAFIA, – ii, *ż.*, z Gr., piękne pisanie, die Caligraphie; *Slo.* peknopisabnosť; *Ec.* добропись. KALIGRAF, – a, *m.*, *Eccl.* доброписецъ, piękнopis.

KALINA, – y, *ż.*, *Viburnum opulus Linn.*, Schleſ. die Kalinkenbeere; *Bh.* kalina; *Rs.* калина, калинка, родъ (*Cro. et Crn.* kalina, kalinje *ribes*; *Bs.* kagl, omela *viscus*), der Hirſchholunder. Krzew mierney wielkości, rodzi iagody czerwone, soczyſte, kwaśne, które takie ſkutki czynią, iak bez. *Alut Rosl.* 2, 53. Kalina Włoska, *berberis*, Berberis, Erbſilbeere; *Bh.* manjáry, *Ger.* Weinſchädling, krzew mierny, kolczyſty i gęſty, sok iego cytrynowy zastąpić może. *Alut Rosl.* 2, 225. gatunek

kwaśnicy. *Kluk Dyk.* 1, 67. ciernie białe. - §. Len moczy się, pokąd włokno od kaliny albo kistry zupełnie się nie oddzieli. *Przędz.* 105. Len dostatecznie wymokły, gdy kilka kalin uderzone o wodę, oddzielają się od włókna. *ib.* 105. może łodyga, kłącze, Stengel. KALINOWA, *herb.* strzała biała rozdarta u spodu w polu czerwonym, żelesce złote; przy końcach gdzie rozdarta, gwiazdy. W helmie trzy pióra strusie, poprzek strzałą przeszyte. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. KALINOWY, - a, - e, od kaliny, Bachholunder-; *Rs.* калиновый, городовый. Drzewo kalinowe nie bardzo do czego zażywane bywa. *Kluk Rosl.* 2, 53. Kalinowy krzak *Rs.* калинникъ. KALISKO, - a, *n.*, kałużysko, błocko, brud, Koth, Unflath. Wrócił się iako świnia do kaliska swego. *W. Post. Min.* 196., *Rey Pst. R.* 2. KALISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen kału, błotnisty, sumpfig, kothig; *Rg.* kaluxan, kalovit). Rzeka ta kaliska bardzo szkodliwa mieszkańcom. *Boter* 57., *ob.* kalny. KALISZ, - a, *m.*, miasto Polskie, stolica Woiew. *Kaliskiego*, leży wśród bagien. *Dykc. Geogr.* 2, 7. Kalisch. *Prov.* Przyiechawszy do Kalisza, w piec. *Rys. Ad.* 57. nasyć się trzeba).

KALIWEK, - wka, *m.*, n. p. Nawet z naytłustszych drzew zdięty kaliwek Nie tak przyiemny iak domowa iarzyna. *Hor.* 2, 312., *Zab.* 4, 268. ?

KALK, - u, *m.*, wapno, der Kalk. Kalk taki, który gipsem zowią. *Cresc.* 425.

KAŁKAN, - u, *m.*, z Tureck., tarcza okrągła. *A. Czart. Mscr.*, pawęża, ein runder Schild. Wszyscy kałkanem zbroyni i paiżą, Szable przy bokach, na ręku pawęże. *Chrośc. Fars.* 228. Na tym placu, gdzie wiódł bóy, bezpiecznie pod swoim spoczywa kałkanem. *Pot. Pocz.* 321. *Susz. Pieś.* 3, *Tb.* Długoż to kopce, mogiły i szańce Nieprzełamanym będą im kałkanem? *Chrośc. Fars.* 280. On z świetnolitym kałkanem ze śpiże Gromi Tatary i bitne Jaćwiże. *Kochow.* 268.

KALKANCISTA, - y, *m.*, *z Lac.*, który u organów miechowe drągi depce, der Balgentreter, Calcant. KALKOWAĆ, - al, - nie, *cz. ndk.*, deptać miechy u organów, die Balgen treten. Baba do kałkowania. *Węg. Org.* 3.

KAŁKUŁ, - u, *m.*, KALKULACYA, - yi, *ż.*, *z Łac.*, rachunek, rachuba, *Rs.* счёмъ, счётка, сложность, счисленіе, der Calkul, die Berechnung. Kałkuł obrotu gwiazd. *Pam.* 83, 564. Chorował Hieron na kałkuł. *Zab.* 6, 378. na mieszek, er war beutelkrank. - §. 2) *medic.* Kałkuł, z kamień w ciele, der Stein, die Krankheit. *Dykc. Med.* 2, 733. - §. 3) kréska głoskowa, głoska, kamyczek wyrok sędziów oznaczaiący, das Votum, der Lossstein, Mahlstein, Stimmstein. Prezyduiący trybunału wrzuci w wazon tyle kałkułów, ile będzie deputatów. *Gaz. Nar.* 2, 83. KALKULATOR, - a, *m.*, rachuiący, rachmistrz *pr. et fig.* der Calculator, Rechner; *Rs.* счётчикъ. cf. liczykrupa, liczygrosz; *wrodz. żeńsk.* kałkulatorka. KALKULOWAĆ, - al, - nie, *cz. ndk.*, rachować, porachować, berechnen; *Rs.* счёсть, считать.

KAŁKUS, - u, *m.*, KAŁKUSEK, - ska, *m.*, *demin.*, *z Niem.* die Kalklauge, Seifensiederlauge, ług wapienny, mocny, ostry, iako mydlarzów. *Cn. Th.* O kałkusie, albo o ługu. *Haur St.* 370. Dzięgiel na popioł spaliwszy, kałkus albo ług z niego uczynić. *Syr.* 94. Weźmiy wápna niegaszonego, wléy wody, a gdy się ustoi, zléy on kałkusek. *Sienn.* 589. W kałkusie moczyć, in die Beitze legen. *Fig.* Z łez kałkusu nacedzić, przedać złego czynić, Jąć się dobrego, tak śnieg będzie z karmezynu. *Pot. Pocz.* 148. Thränen, so beißend wie Lauge. - §. b) łużyny, zoła, popioł lub wapno, z którego iuż ostrość wyługowano, die Laugensalze, Beusalze, Seifensiedersalze. *Cn. Th.*

KAŁMUK, - a, *m.*, der Kalmuck; *Rs.* калмыкъ, калмычокъ. *f.* калмычка. Kalmuki, naród Azyatycki w Tartaryi Wielkiey między Mongułem i Wolgą. Podzielony on na różne hordy, które swych maią hanów. *Dykc. Geogr.* 2, 8. Jest ich prawie zawsze na żołdzie Moskiewskim kilka tysięcy. *ib.* Kalmuccy Tatarowie blisko morza Kaspiyskiego, od włosów wielkich, których nigdy nie strzygą, kalmukami są nazwani. *Gwagn.* 601. KALMUS *ob.* Tatarskie ziele.

KALNIK, - a, *m.*, miasto Polskie w Woiew Bracławskim. *Dykc. Geogr.* 2, 8. eine Stadt in Litthauen. KALNY, - a, - e, *Bh.* kalny; *Slo.* kalný, droidawý; *Crn.* kovn; *Vd.* kalen, kauen, koun, muten; *Rg.* kálni, kaon, kalùxni, kalovit, kalùxan; *Ba.* kalovit; *Ross.* калъный (*Turc.* kallin z gęsty), *etym.* kał), pełen kału, błotny, kothig, schlammig, schmutzig. Nieznośne cuchy z ulic kalnych. *Gaw. Siel.* 361. Wbieżawszy do mieysca kalnego umazał się. *Papr. Kol. T.* 4. Woda czysta, chędoga, niekalna. *Syr.* 937., *Bh.* kalokrewny 'kalokrewny, *melancholicus*, kalokrewność 'kalokrewność, *melancholia.* KALNOŚĆ, - ści, *ż.*, mętność, plugawość, *Vd.* kalnost, kounost, motnost; *Crn.* kovnost, die Schlammigkeit.

KALOFONIA *ob.* Kolofonia.

KAŁUŻA, - y, *ż.*, KAŁUGA, - i, *ż.*, błoto, dół błocisty, eine Lache, Kothlache, Pfütze; *Bh* kałuże, kałiśtě, kałużina, trawiwod; *Slo.* kałuża, mláka; *Sr.* 1. łuża; *Rg.* kaluxa, kaluxina, kalina; *Ba.* kaluagja, kál, kao, ghlib; *Cro.* kaliache, szvinyo gdesze kalé; kalusa, voda mutna, vino etc., mlaka; *Sla.* mlakka; *Vd.* kalishe, lusha, lushje, mlaka; *Crn.* kalishe, lúsha, lusheza, bêrég, bêrézhina, mlâka, mlakúsha; *Rs.* калужина, лужа, ржавецъ, лыва; *Ec.* калопрїмелище, мнмвніе; cf. *Suec.* lag, *Lat.* lacus, *Ital.* lago, *Gall.* lac, *Germ.* Gelúch. *Scot. et Irl.* lug, log, *Gr.* λακκος, cf. łąg, ług, ługowisko *ob.* Lusche Adlg. Pomyie tam do kałuży płynie. *Star. Ref.* 49. W kałużach, osobliwie w gruncie gliniastym, zawsze woda iest ziemią pomieszana. *Kluk Kop.* 1, 90. cf. trzęsawica). Przy gnoynikach dobrze miewać moczydła, chociaż kałuże z wody deszczowey. *Cresc.* 84. Robią też po folwarkach, gdzie wody brak, kałuże, czyli niby stawki małe do poienia bydła. *Switk. Bud.* 356. Czynili kałuże ku łowieniu ryb. 1 *Leop. Jes.* 19, 10. sadzawki 3 *Leop.*). Nieskalaną nogą przeszła kaługę. *Susz. Pieś.* 2 *B. b.* - O wiatry proszą, byleby się morze wzruszyło I nie stało kałużą, ale morzem było. *Bardz. Luk.* 82. nieruchome). - §. Kaługa, Koluga, miasto w Rossyi, eine St. in Rußl. *Bielsk. Kr.* KAŁUŻNY, KAŁUZIANY, KAŁUŻANY, - a, - e, od kałuży, Lachen-, Pfützen-; *Rg.* kalùxan, kalùxni). Kałużna woda, *cisternina aqua*, ktora nie ma zrzódła. *Mącz.* Kałużna głębia. *Otw. Ow.* 232. Woda kałużna dawa drzewu wilgotność. *Cresc.* 79. Mieysca, gdzie wi-

szów kałuzianych siła *foeta paluſtribus uluis. Zebr. Ow.* 350. Kałużany, co się w kałuży wala albo karmi. *Cn. Th.* n. p. wieprz. KAŁUŻOWATY, - a, - e, maiący kałuże, ſumpfig. ziemia kałużowata. *Krom.* 438. *KAŁUŻNIASZ, - a, *m.*, żaba *βοῤβοροκοίτης. Przyb. Batrachom.* der Pfützenbucker, ein Frosch in der Patrach. KAŁUŻYSKO, - a, *n.*, paſkudna kałuża, baguiſko, eine häſliche Pfütze. Nieprzyiaciol przez nieznaiome Polakom lasow i błotnych kałużyſk ścieszki uchodzących, nie śmiał gonić hetman. *Stryik.* 313. KAŁUŻYSTY, - a, - e, błocilty, *Vd.* blaten, blatjaſt, mlakaſt; *Rg.* kalovit). ſumpfig, voll Lachen.

*KALWAKATA, źle zamiaſt *Kawalkata. Dudz.* 29.

KALWARYA, - yi, ż., gora niedaleko Jerozolimy, na ktorey Jezus ukrzyżowany. *Kras. Zb.* 1, 430. der Berg Golgatha, die Schedelſtätte. *Vd.* Kalvari, meſtu mertouſkeh glau. *Ec.* лобное мѣсто; кранїево мѣсто. Wyszedł Jezus na to mieysce, które zowią Kalwarya, a po żydowsku Golgota. *Groch. W.* 201. 2) klasztor Bernardyński w Woiew. Krakowſk. *Dyc. Geogr.* 2, 8. ein Bernhardinerkloſter ohnweit Krakau. 3) miaſto Litewſkie w Woiew. Trockim. *ib.* eine Stadt in Litthauen. - §., W używaniu zwyczaynym kość głowy człowieczey kalwaryą nazwaną bywa. *Kras. Zb.* 1, 435. czaszka, czałbatka, der Hirnſchedel. Trzymaiąc kalwaryą, chcieli umarlego przymusić do powrócenia do życia. *Boh. djab.* 3, 56. - §., W processyach ſtacya, wyrażaiąca Jezusa na krzyżu na górze, die Station der Kreuzigung.

KALWIN, - a, *m.*, Jan Kalwin, Calvinus, wódz sekty iego imię noszącey. *Kras. Zb.* 1, 435. - §. 2. reformowany, należący do kościoła ewangelicko-reformowanego ein Calviner, (Calviniſt) Reformirter; *Slo.* Kalwin; *Sla.* kalvin; *Hg.* kalvinita. KALWINIĆ się, - ił, - i, *zaimk. ndk.*, zkalwinić się *Dok.*, kalwinem zostać, reformirt werden, zum reformirten Glauben übergehen. Pewien iestem, że moi synowie w Anglii ani się zlutrzą, ani zkalwiniią; i tylko co iest dobrego u Anglikow przeymą. *Mon.* 65, 241. Jeszcze się nieprawie zkalwinili. *Hrbſt. Odp. B.* 5. KALWIŃSKI, - a, - ie, ewangelicko-reformowany (calviniſch), reformirt. Wiara kalwińska panuie w Anglii, Hollandyi i w wielkiey części Szwaycaryi, *etc. Wyrw. Geogr.* 138. Zyie po kalwińsku. *Mon.* 70, 80. KALWIŃSTWO, - a, *n.*, wiara kalwińska, czyli ewangelicko-reformowana, der Calvinismus, *Slo.* kalwinſtwo. Fałszywie nas kalwińſtwem i luteraniſtwem potwarzaią. *Pim. Nam.* 381.

*KAM, *Boh.* łam *quo, quorsum ob.* nikam, cf. kędy, - kąd, dokąd.

*KAMAŁDUŁ *ob.* Kameduł.

*KAMARYNA, - y, ż., n. p. Mądrze to na ten czas Kazimierz uczynił, że tym początkom złym w czas zabieżał; aczci kamaryny, iak ono mówią, ruszył, i kłopotu niepotrzebnego z Węgry sobie nabył. *Bielſk. Kr.* 105. cf. dzwonka ruszyć.

KAMASZE *ob.* Czechczery.

KAMBIERSKI, - a, - ie, KAMBIALNY, - a, - e, od kambierza, wexlarſki. Wechſel-. Wexelbryf, to iest kartka kambialna. *Grodz. Dysc. C b.* Handel kambierſki zamienia pieniądze, daiąc one na iednym mieyscu dla odebrania na drugim. *Wyrw. Geogr.* 437. KAMBIERSTWO, - a, *n.*, wexlarſtwo, handel wexlowy. *Wyrw. Geogr.* 436. Wech-

ſelhandel, Wechſelgeſchäfte. KAMBIERYA, - yi, ż., bank, kram wexlarſki abo odmieniacza pieniędzy. *Dudz.* 40. die Wechſelſtube, Wechſelbank. KAMBIERZ, - a, *m.*, z *Niem.*, odmieniacz pieniędzy, wexlarz, der Wechsler, Geldwechsler. *Dudz.* 40.

KAMCHA, - y, ż., materya iedwabna Turecka, ein Seidenzeug. (*Cro.* kamuka *pannus damascenus*). *Rs.* камка iedwabna materya Chińska. Władysław na woiewodę Wołoſkiego podatek roczny włożył, ſto koni i tak wiele sztuk materyi iedwabney, co pospolicie kamchą nazywaią. *Krom.* 541. cf. koſtyr *Bielſk.*, bayborak *Gwagn.* - Niechay niewola w kamchach, albo i w złotogłowach na dzianetach hardzie ieździ; zawsze niewolą będzie. *Orzech. Qu.* 128. Soboli, kunie, z kamchy szat i złotogłowu Nabrał się chudy drabik, iż z łotra pan znowu. *Stryik.* 750. b) suknia iedwabna, ein ſeidnes Kleid. Dobywszy listów z kamchy. *Pot. Arg.* 812.

KAMEDUŁ, KAMAŁDUŁ, - a, *m.*, KAMEDUŁA, - y, *m.*, Kameduli, zakon puſtelniczy od świętego Romualda fundowany. *Kras. Zb.* 1, 436. ein Camaldulenſer. *Camaldoli*, Kameduł, wieś w Toſkanii, gniazdem iest mnichów KAMEDUŁSKICH. *Dyc. Geogr.* 1, 109. Kameduſki zakon, der Camaldulenſer Orden. *Kamalduenſki zakon naſtał we Włoszech, R. 1030. *Teof. Zw. B.* 4.

KAMELA, - i, ż., KAMELOR, - u, *m.*, włos z *kamelu*, to iest z kozy Angolſkiey Azyatyckiey, das Kamelhaar. Krawcy kamelorem dzierganią dziurki i u sukni. *Mag. Mſk.*

KAMENA, - y, ż., Muza, poezya, die Muſe, die Poeſie. Moie *Kameny* Nie będą miały u was nigdy takiey ceny, Jakiey są frasaki tylko poety wielkiego. *Star. Vot. A* 3.

KAMERA, - y, ż., magiſtratura do pilnowania dochodów kraiowych (*diſig.* komora), die Kammer z. B. Domainen-Kammer. KAMERALNY, - a, - e, od Kamery, Kammer-. *Rs.* камéнный. KAMERDYNER, - a, *m.*, KAMERDYNEREK, - rka, *m. zdrb.*; pokoiowy, der Kammerdiener *ob.* *Kamerarz). *Sr.* z. Cammerdienar; *Hg.* kamarásur; *Cro.* komornik; *Rg.* loxnicjar *ob.* łożniczy); *Ild.* jispni shrishaunik; *Ross.* камердинеръ (*спряшчей). U nas iest prawie kamerdyner naypodleyszą osobą między lokaiami; w Niemczech idzie on zaraz po marszałku, i zaſtępuie często mieysce sekretarza. *Pam.* 85, 1, 768. Skoro panicz z rąk piaſtunek wyszedł, nadano mu kamerdynera Francuza. *Kras. Pod.* 2, 46. *Zab.* 7, 159. Przyſtał za kamerdynera do młodego pana. *Teat.* 24, 94. KAMERDYNERKA, - i, ż., KAMERDYNEROWA, - y, ż., sprawuiąca służbę kamerdynerſką, lub też żona kamerdynera, die Kammerdienerinn. Jesień szczyci się bydź kamerdynerką czyli szatną ziemi. *Mon.* 71, 203. cf. garderobianka). Dobrzeby było, gdybyś kamerdynerową Pana Hrabiego zoſtała. *Teat.* 22, 47. KAMERDYNERSKI, - a, - ie, od kamerdynera, Kammerdiener-. *Rs.* камердинеровъ, камердинерскій. KAMERDYNEROWAĆ *instr. ndk.*, bydź kamerdynerem, Kammerdienern. By mi nie przyszło kamerdynerować albo lokaiować. *Teat.* 22, 43. KAMERDYNERSTWO, - a, *n.*, służba kamerdynerſka. *Teatr* 35 c, 75. der Kammerdienerdienſt. KAMERSZTUKI, *Niem.* Kammerſtücke, ładunkowe działa. *Archel.* 27, *et* 3, 1. komorowe działa. *Jak. Art.* 3, 296. *KAMERYER, *KAMERARZ, - a, *m.*, z *Włoſk.* ieden

z pierwszych dworzan der Kämmerer. *Tr.* podkomorzy *n. p.* Padniewski, będąc tylko kamerarzem taiemnym pokoiowym, przecię w całym państwie papieskim miał tę wolność, którą posłowie miewaią. *Warg. Wal.* 307. – §, *Kamerarz*, pokoiowy, der Kämmerling Kamerarze stali przede drzwiami, aby go do łoża rozebrali i położyli. *Wys. Aloy.* 84. Gdy rano kamerarz go ubierał... *ib.* 55.

KAMERYZOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, kamyczkami drogiemi wysadzać, z *franc.*; *Bs.* pobiseriti; *Rg.* pobiseriti; *Rs.* обнизáть, обнизывать, осы́пать, осы́пный, унизáть, унизывать, вынизáть, вынизывать. mit Edelſteinen beſetzen. Wisiały rzędem zegarki kameryzowane. *Kras. Doś.* 69. Inni widzą w miesiącu plamy; on widzi w nim kameryzowaną bulawę. *Niemc. Bibl.* 15. (cf. szamerować). Kameryzowanie *Rs.* унизка, унизывáнїе, вынизка, вынизывáнїе.

KAMFORA, – y, ż., *Laurus Camphora Linn, Bh.* kafr; *Sr.* 1. kampor; *Crn.* kafra; *Cro.* kafra; *Rs.* камфора; *Hebr.* Copher; *Arb.* Caphur, *Gr.* καφορα) der Campher, drzewo Japońskie, z którego mamy owę żywicę mocnego zapachu, *Kamforą* zwaną. *Kluk. Dykc.* 2, 75. kamfora iest żywica roślinna bardzo lekka, biaława, przeźroczysta, którey dobywaią z drzewa, rosnącego w Japonii, w Chinach, i w niektórych okolicach Indyy Wschodnich. *Dykc. Med.* 2, 736. Żuiknie zebrane pospolstwo, kiedy ma przyiść do bitwy, nie inaczey iak kamfora. *Pot. Arg.* 116. es verſchwindet wie Kampfer. 2) kamfora, ziele, iedlinką, ziele do iodły podobne, zapach kamfory maiące, *camphorata*, Kampferkraut. *Syr.* 612. KAMFORNY, KAMFOROWY, – a, – o, *Crn.* kafren, *Rs.* камфóрный. od kamfory, Campher-, Kamforowy-plaſtr, *emplaſtrum camphoratum*, *Perz. Cyr.* 2, 312. Jedlinka, zielem kamforuym nazwana od zapachu. *Syr.* 612. KAMFOROWANY, – a, – e, kamforą napuszczany. mit Kampfer angemacht. Dziś patrzą cudzych żonek muskanych, i kamforowanych. *Klon. Wor.* 58

KAMIANKA *ob.* Kania. KAMIANKA Włoska *ob.* Kanianka.

KAMIEĆ, – iał, – ieie *niiak. ndk.*, zkamieć *Dok.*, *ob.* kamieniec, w kamień się obracać, kamieniem zostawać, verſteinern, zu Stein werden. *Wlod.* Musiałbym równo skamieć iak Niobe. *Kmit. Tr. C* 2. KAMIEŃ, – ia, *m.*, *Bh* kamen, kamma (cf. kmen *truncus*); *Slo.* kamen'; *Sr.* 1. kamen; *Sr.* 2. kamen'; *Hg.* kȍ, keü (kemenсze z piec; komeny z twardy); *Cro.* kamen, kimnik; *Dl.* kaman; *Vd.* kamen, pezh, kammen, piezh, pezhouje; *Crn.* kamen; *Rg.* kam, kammen, ſtjȍna, kùk; *Sla.* kamèn; *Bs.* kamen, ſtina (cf. Stein cf. ściana); *Rs.* кáмень, cf. *Lat.* caementum, cf. gemma, cf. *Ger.* Kamin, Kamin cf. kómin, *It.* camino; cf. *Gr.* χαμαι *humi*, cf. καμινος). der Stein. Kamienie niczym nie są, iedno stwardniałą ziemią. *Kluk. Kop.* 1, 237. Kamienie rodzą się w ten czas, gdy woda niosąc sok petryfikuiący, łączy cząstki ziemi, a potym gdy z massy wysącza się, albo przez wyziewy gorące niknie, massa owa powoli twardnieie, i w kamień się obraca. *Lad. H. N.* 64. Łąki trzeba zrównać, kamienie wymiotawszy, aby żadna górka nie została. *Cresz.* 482. Kamienie wybieram *slapido*. *Cn. Syn.* 320. *Sr.* 1. wuſtamenuti. Z możdzierzów rzucać się zwykło także kamieniami. *Jak. Art.* 2, 103. Kamień żywy z opoka, ein Felſen. Tam miał iaskinią wielką kamień żywy, Którą wykował król jeden bogaty. *P. Kchan. Jer.* 259. Kamienie łamać *Rs.* бýмить, набýмить. Kamień łamany, *Ross.* бýтъ, бýтовый камень. Kamienie drogie, Edelſteine, *Hg.* draga kȍ; *Vd.* shlahten kamen; *Slo.* drahy kamen; wielkiego są szacunku dla swoich osobliwości i piękności. *Lad. H. N.* 63. Kamień skrzatły, gwiazdeczkowy, ormiański, śklisty, Ruski, Moskiewski, dziurkowaty, łuszczatły, łupny, ślazowy, dziurkowaty, rurkowaty, orli, żydowski, ciosany, nieciosany albo orcla, przekoczarny, przekoguisty, *vide suo loco*. – Scypio iuż nie od trzeciego kamienia, ale w same bramy Kartaginy tłukąc szturmował. *Fal. Fl.* 79. *a tertio lapide*, t. i. kopiec). – Kamień młyński der Mühlſtein. *Lad. H. N.* 64. *Bh.* żernow cf. żarna) Kamień probierski, der Probierſtein, rodzay czarnego marmuru, na którym złotnicy biorą próbę śrebra. *Lad. H. N.* 65. *Slo. Prov.* kamen' zlato probuge, zlato luči *ob.* probować). *fig.* Kamień probierski cnoty, przyiaźni, wiary. *Hol.* – Nie został i jeden kamień na kamieniu. *Kulig.* 75. cegła na cegle, es iſt kein Stein auf dem andern geblieben. Kamień na kogo włożyć, *buſtum alicui facere*. *Mącz.*, t. i. grobowy, einen den Leichenſtein ſetzen. – *Prov.* Kamień często poruszany, mchem nie obrośnie, *Cn. Ad.* 350. częſta mieysca odmiana niepożyteczna). Ten kamień, którego często z mieysca poruszą, nierad mchem obrasta rychło. *Glicz. Wych. L.* 2 *b. Vd.* golta slushba, riedka suknja, *Slo* kamen', ktery sa často z mesta hȉbe, nè obroſ'te mochom. Kamień za chleb, za moie żyto, ieszcze mię ubito. *Gemm.* 122. Undank iſt der Welt Lohn. Z kamienia prawie chce naczynić chleba sobie. *Rey Pſl. Oo* 4. *Slo.* kaiſ'to ſ kamena o'eg witlačit. – Jakby kamień w wodę wrzucił z ani widać ani słychać, bez śladu, – der zu ſehen noch zu hören, als wenn er ins Waſſer gefallen wäre; *Slo.* gakobi kamen' do wodi uhodil. Coś mi powiedział, tak dobrze, iakby kamień w studnią wrzucił (*Teat.* 10 *b.* 17. nikt się nie dowie). Niech to będzie, iak gdyby kamień w wodę wpuścił. *Teat.* 8 *b*, 85. sekret). – §. *Osobliwie ze względem na twardość; moral. i fiz.*, mit beſonderer Rückſicht auf die Härte. *Hg.* kemeny z twardy). I lew o twardy kamień popsuie pazury, *Pot. Arg.* 818. Ouby i kamienia z głodu ukąsił. *Falib. Dis. S.* 2. Trafiła kosa na kamień; ia kamień, on kosa. *Zabł. Zbb.* 111. hart auf hart, die Senſe auf einen Stein. Na kamień z tą kosą trafili. *Wad. Dan.* 22. cf. *Vd. Prov.* dva ognjika jiskre delata; *Slo.* trefila kosa na kamen *reperit patella operculum*. Natury wyrok dawnym zwyczaiem Wilka z baranem nie zgodzi Tak i mną między a tobą wzaiem Kamień a kosa zachodzi. *Hor.* 2, 328. Człowiek nie kamień; a iako się ſtawi Fortuna, takich myśli nas nabawi. *J. Kchan. Dz.* 123. Człek nie kamień, co miło, choć szkodzi, przypuszcza. *Jag. Wyb. B* 3. Teraz ludzie tak twardzi iak kamień, niczym ich nie poruszysz. *Teat.* 22, 106. nieczuli. Kamień byłbym, żebym ciebie nie kochał. *ib.* 54 *c*, *ii.* skamieniałym). Kamieńby był, coby go nie miłował. *Cn. Ad.* 76. *Praeparcus*, bardzo skąpy, twardy iako kamień, rychleyby kamienia ruszył. *Mącz.* Twardy do płaczu; iak z kamienia łza nie kanie. *Cn. Ad.* 857. Upominał go, ale on się ſtawił nieużytym kamieniem i nakowalnią. *Skarg. Dz.* 467. „Ma się sprawiedliwie wrócić, co czyiego“; iednak słowa kamieniom. *Tward.*

Wład. 36. głuchym uszom, cf. groch na ścianę). Na takie uszy kamienie mówić muszą. *Falib. Dis. A* 11. On twardy kamień Astulf król Lombardski, użyć się nie dał. *Stary. Dz.* 617. – §. *Z, szczególnieyszym względem na ciężkość.* n. p. Poczuł, że był uwolniony z żalow swoich, iakby kamień z piersi zdjął. *Jabł. Tel.* 257. Ten interes, iak był przedtym kamieniem młyńskim dla mnie, tak teraz mniey mnie zatrudnia. *Teat.* 15 *c*, 96. – Z kamienia im wszystko idzie. *Mon.* 69, 515. z trudnością, opoką, oporem, iak po grudzie, *oppos.* iak po mydle, po stole, śliwer. Nam niesporo, wszystko iak z kamienia, Więcéy klopotu, niż dobrego mienia. *Wad. Dan.* 92. Wiersz twardy i nieskładny, szedł mu iak z kamienia. *Hor. Sat.* 141. chropawo). Polska często Kamena idzie iak z kamienia. *Mon.* 76, 367. – Siedzieć iak kamień, kamieniem, nieruszaiąc się, siżen, ohne sich zu rühren, wie ein Stein, wie angeleimet. Pięcio-, lub sześciogodzinne kamieniem przy stole siedzenie. *Mon.* 71, 92. Jakeśmy wczoray rano, iak kamień zasiedli do pracy, tośmy nie wstali aż dziś rano. *Teat.* 22, 33. – §. b) kamienie do grania, warcaby, bierki. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. die Damensteine, Spielsteine. – §. c) kamienie w owocach, w śliwkach, w wiśniach z pestki, die Steine im Obste. – §. d) kamienie w niektorych zwierzętach, n. p. iaskolczy kamień, kapłuni, rakowy, bezoar, (wężowy kamień *ob.* kobra), Steine die in manchen Thieren gefunden werden. – §. e) Kamień piekielny, *lapis infernalis*, der Höllenstein, tak nazywaią sól srobioną połączeniem kwasu saletrzanego z śrebrem. *Dykc. Med.* 2, 745. Sole inne, ktore powstaią z rozcieków kiszeniu winnemu podobnych, oznaczaią się imieniem winnego kamienia, *tartari. Kruml. Chym.* 119. Gdy dziwe mięso na ranach się pokazuie, toż kamieniem piekielnym ścieraią. *Kruf.* 5, 599. – §., Mniemany kunszt przemienienia kruszców w złoto, kamieniem filozoficznym nazywaią. *Kros. List.* 2, 118. der philosophische Stein, der Stein der Weisen. Za pomocą kamienia filozoficznego chcą adepci wszystkie metale w złoto obrócić. *Kluk. Kop.* 1, 59. – – §. 2. kamień, choroba, kalkul, zrośnienie kamieniste w ciele ludzkim. *Dyk. Med.* 2, 733, *Vd.* kamenzhna bolesen, pieseknina, *pieseknanost*; *Cro.* kamenecz; *Rg.* šlànak, kamen, der Stein, die Krankheit. Lekarstwo przeciw kamieniowi, tak nerkowemu, iako i pęcherzowemu. *Sezk. Ped.* 191. Narzędzia cyrulickie do wyrzynania kamienia z macherzyny. *Czerw. Narz.* 28. Pieniądze miał, ale zdrowia nie miał, kamień go męczył i katował. *Stary. Dz.* 874. Kamień cierpiący, na kamień choruiący, *Rg.* kamenobolni, kamenobolnik, kamenobolestan. – §. 3. kamień, waga, po*spolicie* 32 funty zawieraiąca. *Jak. Art.* 3, 294. der Stein, das Gewicht von gewöhnlich 32 Pfunden. Trzydzieści i dwa funtow maią ważyć kamień ieden; a pięć kamieni maią ważyć ieden centnar. *Herb. Stat.* 178. Hirkanus z grobu Dawidowego wziął trzy tysiące talentów abo kamieni złota. *Stary. Dz.* 19. KAMIENIARZ, – a, *m.*, *Bh. et Slo.* kamenář; *Vd.* kamenar, kamenjar, klepauz (*ob.* kamiennik); *Crn.* kamenâr; *Cro.* kamenár *lapicida*, *Rg.* kammenár, kammosjecjas; *Dl.* kamenar z mularz); *Bs et Sla.* kamenar) robiący co z kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. der in Stein arbeitet, der Steinschneider, der Steinschleifer. Gdy ta kompozycya ostygnie, szlufierz tygielki ma szlufować piaskiem od massy, którą kamieniarze czyli iowiterowie na kamienie lub kamyki porzną. *Torz. Szk.* 307

KAMIENIARCZYK, – a, *m.*, uczeń kamieniarza, *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. der Steinschneiderbursche oder Geselle. KAMIENIARKA, – i, *ż.*, *Bh. et Slo.* kamenárka, żona kamieniarza. *ib.* die Steinschneiderinn, Steinschleiferinn. KAMIENIARNIA, – i, *ż.*, mieysce roboty koło kamieni. *ib.* die Steinschneiderwerkstatt. KAMIENIARSKI, – a, – ie, *Bh.* kamenarský, należący do kamieniarza lub kamieniarstwa, *ib.* Steinschneider-. *KAMIENIARZOWY, – a, – e, *Boh.* Kamenarův) należący do kamieniarza. KAMIENIARSTWO, – a, *m.*, *Bh.* kamenarství, umiejętność robienia z kamieni, *ib.* die Steinschneiderey. KAMIENIASTY, – a, – e, kamieniom podobny. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. *Vd.* kameniten, terd kaker kamen. KAMIENIĆ *cz. ndk.*, skamienić *dk.*, w kamień obracać *pr. et fig* (cf. kamienieć *niiak.*) in Stein verwandeln, versteinern; *Rs.* окаменить, окаменять. Kamieniąca Gorgona swéy twarzy widokiem. *N. Pam.* 22, 107. KAMIENICA, – y, *ż.*, *demin.*, dom z kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. ein gemauertes Haus, Steinhaus (*obsol.* der Stein) cf. *Germ.* Kemnate, *Sax. Inf.* Kemenade, (*Pol.* komnata), *lat. med.* caminata; *Slo.* kamenica; *Cro.* zidanicza; (*Slo.* kamenička *lautumiae*, *Vd.* kammenishe; *Hg.* kemencze z piec; *Cro.* kamenicza, kamenarnicza *lapicidina*; *Bs.* kameniça z naczynie kamienne; koncha, ostryga; *Rg.* kamenica *id.*; *Ec.* каменница за малнѣ *vaporarium*, kamionka). Targować się iak o kamienicę, wie um ein Haus dingen. KAMIENICZNY, – a, – e, od kamienicy, Haus-, (Steinhaus). Kamieniczne bogate kaczmarki. *Jeż. Ek. F.* 3. t. i. kamienice maiące, Häuser besitzend. *KAMIENICZNY, – ego, *m.*, *Subst.*, ten który kamienie cieszе, kamienny cieśla, *lapicida. Mącz.*, der Steinarbeiter, Steinmetz, *ob.* kamiennik, kamieniarz. KAMIENIE, – ia, *n.*, *Collect.*, *Boh.* kamení, kamenčí, kamenissté, *Slo.* kamení; *Vd.* kamenje, kamenten kup, peshouje, kamenishe; *Rr.* каменіе, kilka razem kamieni, Steine, mehrere Steine, Gestein. Wziął kamień z onego kamienia, które tam leżało. 1 *Leop. Gen.* 28. Na Orfeusza gędzienie rzeki stawały, a kamienie skakało. *Biel. Sw.* 10. Rzecz, aby to kamienie chlebem się stało. *Leop. Math.* 4, 3. Przez to kamienie z dawna Wiślny upór Przedarł sobie tor. *Klon. Fl. F.* 4. Ku sadzeniu wina piaszczysta ziemia, i gdzie się kamienie tacza, i może bydź ruszano po roli, nie iest bardzo zła. *Cresc.* 300. KAMIENIEC, – ńca, *m.*, *Crn.* Kamènek *Lythopolis*; *Sr.* i. Kamenz; *Ger.* die Stadt Kamenz in der Oberlausitz; (*Bh.* kamenec ałun). Kamieniec Podolski, wielkie i iedno nayobronnieysze miasto Polskie, w twardym a niedobytym horodziszczu położone, a od kamienney skały nazwane. *Stryik.* 376. die Festung Kaminicz in Podolien. Kamieniec do Polski klucz. *Łącz. Zw.* 5. *Kamieniecki* starosta iest Generałem Podolskim. *Dykc. Geogr.* 2, 9. – §. 2. Kamieniec Brzeski, w Woiew. Brzeskim, miasto dosyć znaczne ze starostwem. *Dykc. Geogr.* 2, 9. Kaminiez in Litthauen. *3) mieysce kamieniste, ein steinichter Ort. Tak Delfin Aryona na grzbiecie, tak w kościeńcu Proroka gdzieś wielorybstawił na kamieńcu. *Pot. Arg.* 598, *ob.* kamionka. KAMIENIEC, *contr.* KAMIEC, – iał, – ieli, – iriesz *niiak. ndk.*, zkamienieć, zkamieć *Dok.*, *Boh.* kamenětí, kamenim, zkamenětí; *Vd.* kamenitise, okamenitise; *Crn.* kamenim; *Rg.* okamenitise,

omramoritise; *Rs.* каменѣть, окаменѣть, (*Hg.* kemenyedni *durescere*, *rigescere*). obracać się w kamień; stawać się twardym, nieużytym. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. versteinern, zu Stein werden, hart (unbeweglich) wie ein Stein werden oder seyn. Rzeczy właściwie skamieniałe są te, które się w prawdziwy kamień obróciły, ale przecięż przeszły swóy organiczny skład zachowały. *Kluk. Kop.* 2, 106. Skamienieć przykładem Nioby. *Groch. W.* 352. Zebym tu na mieyscu skamieniał, ieżeli - - - *Teat.* 33 *b*, 90. Ociec z żalu zbytecznego kamienieie. *Jabł. Tel.* 61. Nałogi ich z zwyczaiem skamieniały, i obróciły się w naturę drugą. *Birk. Zyg.* 16. Na moie prośby co raz kamienieiesz, Co raz uporem surowio srożeiesz. *Past. Fid.* 141. Daruy panie, daruy proszę, niechciey bydź tak skamieniałym. *Teat.* 55, 94. cf. zakamiały, zakamienienie. *KAMIENIOMIOTNY, *KAMIENIORZUTNY, - a, - e, rzucaiący kamieniem, steinwerfend. *Ec.* каменомётный. KAMIENIOTWORNY, - a, - e, tworzący kamienie, steinerzeugend. *Ec.* каменотво́рный. Meduzy lub kamieniotworny, *saxificus vultus. Zebr. Ow.* 111. *ob.* kamionoczynny. KAMIENISTY, - a, - e, *Boh.* kamenitý; *Slo.* kamenitý, kamenatý, kamenowitý; *Sr.* 1. kamenanć, kamenwaté; *Crn.* kamenit, kamenitne; *Vd.* kamouiten, kamenaviten, kamenjast, pezhonjast, poun kamenja; *Cro. et Sla.* kamenit; *Rg.* kammenit; *Bs.* kameniui; *Rs.* каменистый, камнистый. pełen kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. steinig, voll Steine. Mieysce było kamieniste z ostrych kamieni, z których to iedyne drzewko wydarło się. *Gorn. Sen.* 390. rola kamienista. *Kluk. Zw.* 2, 245. Gruszka kamienista, z pełna pestek. KAMIENNICZY, - a, - e, do kamienia służący. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. od kamiennika, Steinmetz, Steinbrecher, *Rs.* каменосѣчный, n. p. kamiennicze narzędzie; kamienniczy młotek. KAMIENNICZEK, - czka, *m.*, drozd, *turdus saxatilis*, ptak wielkości wywielgi. *Kluk. Zw.* 2, 286. die Steindrossel. Kamienniczek, mucholówka, błękitnogrzbiet, *muscicapa cyanaea*, ptak kraiowy, który przecię u nas podobno własnego nie ma imienia. Na rolach kamieniśtych, gdzie się kamienie na kupy rzucaią, znayduie się, wielkości dzierlatki. *Kluk. Zw.* 2, 245. die Steinschnepfe. KAMIENNIK, - a, *m.*, łamiący w górach kamienie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. der Steinbrecher, Steinhauer, okrzesuiący kamienie, der Steinmetz. *Bh.* kamenik; *Sr.* 1. kamenj rubatj; *Rg.* kammenár, kammosjecjas; *Vd.* kamenar, kamnalomez, kamenjar, klepauz, pezhouni adelnvauz, stamz, stamiz, kamnashagavez, kamenski resresauz; *Cro.* kamenorezecz; *Crn.* kamenja resar; *Ross.* каменосѣкъ, каменосѣчецъ, ка́меномёсъ, *Ec.* каменодѣлатель. Dali pieniądze kamiennikom i murarzom. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 3, 7. tym co kamień łamali. 3 *Leop.*; *Rs.* каменоломъ, каменоломщикъ. *W.* 1, *Ezdr.* 3, 7. *not.* „tym, którzy kamienie ciosali"). Poczynił z nich kamienniki, aby ciosali kamienie, i gładzili na budowanie domu bożego. 1 *Leop.* 1 *Par.* 22, 2. murarze; *Leop.*) Zaiąca na marmurze, który trawę skubie Dlotem na herb szlachecki kamiennik wydłubie. *Pot. Pocz.* 502. - §., Co kamienie drogie rzeże, śnicerz. *Cn. Th.* der Steinschneider. - 2) *milit.* kamiennik, moździerz, z którego rzucaią się kosze kamieńmi wypełnione, osobliwie na przykopuiących się do fortecy nieprzyiaciół. *Jak. Art.* 3, 294. ein Steinstück. Dawniey zwłaszcza u Niemców nazywano kamiennikami albo kamiennemi kartanami, Steinkartaunen, działa komorowe krótsze i cięższe od armat, z osobnemi komorami na ładunki, z których strzelano kamieńmi lub koszami. *Jak. Art.* 3, 295. - §. 3. *botan. ziele*, *acrostichon marantae Linn.* gatunek paprotnika, rośnie w Krakowskim na opokach. *Kluk. Dykc.* 1, 7. gatunek podkolana. *Jundz.* 512. Steinfarnkraut. 4) kamiennik chrząszcz, *cerambyx alpinus* właściwie się w Szwaycarach znayduiący. *Kluk. Zw.* 4, 58. der Felsenkäfer. KAMIENNY, - a, - e, z kamieni złożony. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. z kamienia uczyniony, od kamieni; *Boh.* kamenný; *Sr.* 1. kamenty, kamenane, kamenwatć, kamenowé; *Rg.* kamenski; *Vd.* kameneu, kamenat, kamnu, kamenu; *Rs.* каменный, steinern, von Stein, Stein-. Kamienny parkan, wał, kamienna grobla. *Cn. Th.* Góry kamienne Steinbrüche. *Lad. H. N.* 64. Góry kamienne, kamienna tyszarnia, *lapicidina. Volck.* 459. *Slo.* kamenická, lom, lomnica; *Sr.* 1. kameni wamanczja; *Vd.* kammenishe, kamenarje, kamnalom, kamerarniza; *Cro.* kamenicza, kamenarnicza; *Rs.* каменоломня, *adj.* каменоломный. Młynarskie kamienne góry, Mühlsteinbruch, *Bh.* żernownice *ob.* żarna). Książki kamienne *ob.* książki, tabliczki. Kamienne działo. *Archel.* 3, 1. ein Steinstück, *ob.* kamiennik 2), to iest, do rzucania kamieni służące). Węgle kamienne. *Kruml. Chym.* 26. *Vd.* perften vogel, oglin, pezhouna vogle, Steinkohlen. Kamienny oley *ob.* oley. Kamienna zużel, *pumex. Slez. Ped.* 413. der Bimsstein. Kamienna sól, *Rs.* соль *ob* sól). Kamienny orzech *Vd.* koshjak, koshjauz - §., między kamieńmi się chowaiący, unter den Steinen sich aufhaltend, n. p. kamienny drozd *ob.* kamieniczek. Bób kamienny *ob.* wyka, pałnik. Rząsa skalna albo kamienna *ob.* Rzęsa). Kamienne ziele, *Alyssum*, rodzaiu rodzący strączki; u nas są te dwa gatunki: górne kamienne ziele i pyleniec. *Kluk. Dykc.* 1, 27. sadliczka. *Jundz.* 352. Alyssen. - §., *Fig. tr.* kamienny, skamieniały, versteinert. *Hg.* kemény z twardy). To usłyszawszy mul tak się zadumiała, Że się wszystka kamienną właśnie bydź zdała. *Otw. Ow.* 204. b) twardy, nieczuły, surow hart, streng. Siła iest białychgłów kamiennego serc które gwałtowniey się miłości przeciwiaią, niż która morzu skała nawalnym *wełnom. *Gorn. Dw.* 288. *Ec.* к меносерде́чный, жестокосердый. Błyskawice p szczał na kamienne umysły niezbożnych. *Birk. Dom.* 1 To iakoś kamienna dusza. *Teat.* 8, 69. Poczytałbym za kamiennego, gdyby tego nie żałował. *Nag. Cyc.* Został mistrzem w filozofii po długim i kamiennym, i zowią, eksaminie. *Starg. Zyw.* 2, 76. - §. 5. Kamienną moc maiący, *calculosus. Mącz.* der den Stein hat cf. mień choroba. KAMIENOWAĆ *ob.* Kamionować. K MIŃSKA góra pod Sandomierzem, z wielu znaków po zuie, iż ma w sobie rożne kruszce. *Lad. H. N.* 43. Berg bey Sandomir. KAMIONECZKA, - i, ż., g nek borowki, *Vaccinium vitis Idaea Linn.* die Preu beere. *Kluk. Dykc.* 3, 145. *Rs.* костяни́ка, *adj.* ко ничный. KAMIONKA, - i, ż., kupa kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. kamienie, Steinhaufen, Gestein, *Bh.* kamisstie. Kamionka w łaźni, pocilnica, *vaporarium. Cn.* das Schwitzbad, Dampfbad. *Kamienka w łaźni. *Drn.*

Rs. каменка; *Ec.* каменнúца из мáслъ. Leie jak na kamionkę. *Cn. Ad.* 841. gęba u niego jak cholewa, kufel mu tkwi z gęby, er ſieht wacker. *Slo.* pige, gało duha wodu. 2) *botan.* kamionka, *arbutus procumbens*, gatunek chrościny iagodney, rośnie w lasach, zawsze zielenieie; do garbowania skór zdatna. *Kluk. Dyk.* 1, 47. die Sandbeere. mącznica *Jundz.* 237. Kamionki, *oxicoccus*, Moosbeere, w lasach nizko rosnące iagodki kwaśne. *Kluk. Rosl.* 2, 225. *KAMIONOCZYNNY, – a, – e, n. p. Kamionoczynna twarz Meduzy. *Otw. Ow.* 188. patrzaiących na nią w kamień obracaiąca, *ob.* kamieniotwórny. KAMIONOWAĆ, kamienować – ał, – uie cz. *ndk.*, ukamienować *dok.*, *Bh.* kamenovati, kamenugi; *Sr.* 1. kamenuyu; *Vd.* kamenuvati, s'kamenjam posipati, vbijati, posuti, okamenuvati; *Crn.* kamenuváti, kamenujem; *Cro.* kamenuvati, kamenujem; *Bs.* kamenovati; *Rg.* kammenovati; *Ec.* каменýю. kamieniami zabiiać, ſteinigen. W ſtarym zakonie bóg kazał kamionować cudzołożniki. *Karnk. Kat.* 347. Zydzi z miasta wyrzuciwszy Szczepana ukamienowali go; a kamienowali go, wzywaiącego boga. *Bial. Post.* 107. KAMIONOWANIE, KAMIENOWANIE, – ia, *ż.*, *Subſt. Verb.*, *Vd.* kamenuvanje; *Ec.* каменéнїе, каменовáнїе, каменомóщїенїе. die Steinigung. U żydów nie było między gwałtownemi śmierciami pospolitszey nad kamienowanie. *Zach. Kaz.* 35. KAMIONOWANY, UKAMIONOWANY, – a, – e, *Part. Perf.* geſteinigt. KAMIONOWNIK, – a, *m.*, ktory kamionuie; *Sr.* kamenuar; *Vd.* kamenuvanz; *Rg.* kamenovalez, *f.* kamenovaleza; *Ec.* каменнобúйца, der Steiniger. S. Szczepan prosił boga za kamionowniki swe. *W. Post. W.* 308.

Pochodz. *kamyk*, *kamyczek*, *okamieć*, *zakamiały*, *zakamiałość*, *skamieć*, *skamiały*, *skamiałość*.

KAMIZELA, KAMIZOLA, KAMIZELKA, KAMIZOLKA, – i, *ż.*, (cf. *lat. med.* camisiale, *Gr.* καμισσον, *Ital.* camiciuola, *Gall.* camisole) część ubioru męzkiego, das Kamiſol, die Weſte *Sr.* 1. *et* 2. camſol; *Sla.* kamzól; *Crn.* kamshóla; *Bs.* kamisgjola, zabuncicch; *Vd.* jopizh, podjopiza; *Rs.* камзóлъ, камзóлецъ, камзóлишкъ, камзóльзнъ; *Ec. obs.* óхобенъ. Kamizole, robdeszany, sukno. *Comp. Med.* 705. Jak guſtowną miał kamizelkę! *Teat.* 33 *d*, 74. W axamitnych kamizelach, *Falib. Dis.* 3. KAMIZOLISKO, – a, *n.*; szpetna kamizela, *Rs.* камзолúшко, eine häßliche Weſte.

KAMLOT, – u, *m.*, *Vd.* kamlot; *Rs.* кáмлотъ; *Ital.* camelotto, *Gall.* camelot, der Camelot, materya z włosow kozy Angolſkiey, albo też i z wełny. KAMLOTOWY, – a, – e, z kamlotu, *Rs.* камлотовый, camlotten. Szkotowe albo Kamlotowe woreczki. *Jak. Art.* 1, 361. Skąpiec w kontuszu i żupanie kamlotowym i w bardzo przetartey niegdyś karmazynowey bekieszce. *Zab.* 13, 198. *ob.* czamlot.

*KAMOMILA *ob.* Rumianek.

KAMPANA, – y, *ż.*, naczynie szklane, na kształt dzwona, n. p. u machiny pneumatyczney, die Campane z. B. der Luftpumpe. KAMPANA, KAMPANKA; *KOMPANKA, – i, *ż. zdrob.*, *ob* dzwonek; – ſ., Kampanki, kutasiki dzwonkowate, Tröddeln wie Glöckchen. Galony, kampanki, do ſtroiu należą. *Boh. Kom.* 3, 383. Otóż idą różowe domino z srebrnemi kompankami. *Zabł. Bal.* 75.

KAMPANIA, – ii, *ż.*, czas każdego roku, kiedy trzymaią woysko w polu, lub w kupie i ſtanie do odporu, lub następowania na nieprzyiaciela. *Papr. W.* 1, 473. die Campagne. KAMPAMENT, – u, *m.*, zakładany oboz, die Aufſtellung des Lagers. Gdzie ma bydź kampament lub oboz zakładany. *S. Grodz.* 2, 143. Musieliście kiedy widzieć woyska na kampamentach. *Bals Niedz.* 1, 215.

*KAMPSON. n. p. Jeszcze był młody, jeszcze kampson w szkole. *Pot. Syl.* 464.

KAMPUST, KANPUST, – u, *m.*, z *Lac.* compositum, *Ger.* Komſt, gelabte Milch, kanpuſt, maślanka, mleko kwaśne. *Dasyp. R* 3. Nic to u nich, kiedy się rozigraią, ieden drugiemu oczy zalać, kampuſtem albo czym tłuſtym gębę zamazać. *Rey. Zw.* 72 *b*, *Ecc.* камбóста, зелéная капуста.

KAMRAT, – a, *m.*, z fr., towarzysz, spólnik, Camerad. *Rs.* клевретъ. Jeden zły sługa może popsuć wszyſtkich swoich kamratów. *Zab.* 16, 9. Dziękuię ci, móy kamracie za to przywiązanie. *Teat.* 54, 79. *ib.* 15, 89.

KAMYK, – a, *m.*, KAMYCZEK, – czka, *m.*, *KAMUSZEK, – szka, *m.*, *Demin.*, o kamień mały. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 137. das Steinchen; *Bh.* kamínek, kamenek, kamenicka; *Slo.* kamenček, kamének; *Sr.* 2. kamuſchk; *Sr.* 1. kamujk; *Vd.* kamzhizh, kammenzhizh, kamenez, kamenzheq; *Cro.* kamenécz, kamenchez; *Dl.* kamnak, kamicsacz; *Bs.* kamencjak, kamicjak; *Rg.* kammenak, kamicjak, ſtjenizza, *Rs.* каменóкъ; *Ec.* камúкъ. Zamiaſt brylanta Czeſki mi się tylko dostał kamyk. *Teatr.* 29 *b*, 39. *Groza.* Ma szatoczkę szarłatną, w złoty wzór robioną, Kamykami drogiemi, perłą osadzoną. *Groch. W.* 369. Nieoszacowany kamuszek karbunkuł. *Smotr. Lam.* 15. Kamyki morſkie. 3 *Leop. Jes.* 48, 19. glasiki. 2 *Leop.* Smaczno brzmiące ſtrumyczki, Gdy o drobne kamyczki Płynąc się odtrącacie, Słodki dźwięk działacie, *Groch. W.* 352. Dzień on z wielkim pragnieniem oczekiwany, i złotym kamykiem naznaczony, *Gwagn.* 143. arcyszczęśliwy). – *Bot.* kamyczki, przełomikamień, kropidło, teſznik, ziele rother Steinbrech. *Syr.* 735. *Boh.* tuiebnik. KAMYCZKOWATY, – a, – o, na kształt drobnych kamyków, dziarſtwiſty, grobkórnig, wie kleine Steinchen. *Sr.* 1. kamujkowné, kamujkwaté. Zdatne są do szkła piaſki kamyczkowate. *Kluk. Kop.* 1, 316. Ziemia chuda od piasku kamyczkowatego. *Cresc.* 655. Glina kamyczkowata, *Aign.* 19.

KAMŻANS, – u, *m.*, nadedrzwie, gzems nade drzwiami. *Wlod.* Floresy wyrzynane. *Dudz.* 40. das Geſimß über der Thüre. Kolumny tam są z krzyształu rzezanego, iako i lilìwy w samym pokoiu, abo kamżana na wierzchu słupów marmurowych. *Star. Dw.* 27. Przypatrowali się budowaniu kościelnemu, Widzą kamżany i podwoie ryte. *Odym. Sw.* 2, *Q.* 2 *b.* Ganki Cyterſkiey świątyni maią z każdey ſtrony nad tramem i kamżanem wysoko wypuszczone szczyty, na których wpół wypukła robota pięknie się oku pokazuie. *Tr. Tel.* 68.

KANĄĆ, – ął, – ie, *niiak. nied.*, ſkanąć *Dok.*, kapnąć, kroplami spadać, tröpfeln, triefen, in Tropfen herabfallen. *Bh.* tanauti; *Crn.* kaniti, kanem; *Ross.* кáнуть, капнуть, капать, уканýти, (кануть nagle zniknąć). Ja też ſtrumieniem zalewam się rzewnie, Jey ani kropla kanie z oczu pewnie. *Min. Ryt.* 2, 143. Twardy do pła-

ozu; iak z kamienia łza nie kanie. *Cn. Ad.* 857. Nie kanęła kropla żadna krwi tey darmo. *Twad. Pasqu.* 87. Lampa pełna oliwy przewrócona była, z którey ani kropla kanęła. *Birk. Dom.* 88. - §., *activ.*, w kroplach spuszczać, in Tropfen fallen laſſen, tröpfeln, vergießen. Któżby łzy nie ukanął, patrząc iak Pen dziki Swobodne cisnął ręce, w tył krętem łyki! *Hor.* 2, 56. *Nar.* Komuż z tak głuchey serce los wyciął opoki, Aby łzy nie ukanął na twe smutne zwłoki! *Nar. Dz.* 3, 75. Porzucił ich nie bez łzy ukanienia. *Tward. W. D.* 16. *Bh.* kančim, kanjm, *Ger.* kiefern.

Pochodz. *okanąć, odkanąć, przekanąć, wykanąć.*

KANADA, - y, ż., nowa Francya, wielki kray Ameryki poln. *Dyk. G.* 2, 10. Canada. KANADEYCZYK, - a, *m.*, mężczyzna z Kanady, der Canadier. Kanadeyczykowie. *Dyk. G.* 2, 11. KANADEYSKI, KANADENSKI, - a, - ie, od Kanady, Canadiſch. Krolowie Kanadeyscy. *Dyk. G.* 2, 11. Terebintyna Kanadeńſka. *ib.* Moraz albo świszcz Kanadeński. *Zab.* 12, 196. cf. świszcz, bobak.

KANAK, - u, *m.*, KANACZEK, - czka, *m.*, *demin.*, (z Tureckiego. *A Czart. Mscr.*) aldzbant kobiecy kosztowny, ein koſtbares Weiberhalsband. Choć mąż szeląga nie ma, żona koniecznie chce mieć kanak nową robotą. *Star. Ref.* 43. Zona uboga ubogiego męża. Nie ma na szyi kanaku drogiego. *Bard. Traj.* 467. Płacić maią od zauszuic, mancli, kanaków. *Vol. Leg.* 4, 80. Poganie, gdy trupa palili na ſtosie, w ten czas na znak pamięci, kleynoty, kanaki w ogień rzucali. *Bals. Sw.* 2, 474.

KANAŁ, - u, *m.*, KANALIK, - a, *m. zdrbn.*, *lat.* Canalis, *Gall.* Canal, Chenal, *Ital.* canale, *Angl.* Channel, Kennel. *Boh.* ſanal, *Vd.* uesh, shlieb, shlebiz (cf. żłob); *Rg.* vodotòcje; *Dl.* vodotechje; *Cro.* slép, slèb, zgljeb; *Bs.* cjatrrigna, zgljeb; *Rs.* каналъ, канавецъ, проρывъ, *vulg.* канава; *Ec.* водомéча. der Canal. rów, rura, trąba, rynna dla iakiey cieklizny. *Solſk. Geom.* 3. Rów wykopany dla złączenia mors albo rzek. Tak kanał wielki Piński czyli port Ogiński w Brześciu Litewſkim Pinę z Muchawcem łączy, a przez Prypeć z Bugiem. *Dyk. Geogr.* 2, 11.; *Vol. Leg.* 7, 845. We Francyi kanał Languedocki, lub Królewski, łączy morze jedno z drugim. *Dyk. Geogr.* 2, 10. Kanałem przednie nazwana cieśnina morska między Anglią a Francyą, *la Manche*, der Kanal, die Meerenge zwiſchen E. u. Fr. *Dyk. Geogr.* 2, 118. - §., Szczególniéy zaś u nas po wsiach kanałami zowią rowy, napełnione wodą, które maią szerokości nie więcéy nad cztery sążnie, długości iak tylko oko zasięga. Te daią się około dworów, ogrodów. *Swiat. Bud.* 379. auf dem Lande, ein Waſſergraben, der nicht über 4 Klafter Breite hat, und deſſen Länge man mit dem Auge abſehen kann. cf. sadzawka. - Kanały w miastach z rynsztoki, kloaki, któremi plugastwa do kałuży idą, die Guſſſteine, die Cloaken in den Städten. - §., Kanały w ciele zwierzęcym, die Canäle im thieriſchen Körper. Naczynia, kanały, w których części ciekące w ciele się ruszaią, pomykaią, i z iednego mieysca do drugiego przechodzą. *Krup.* 1, 16. Dwa kanały moczowe, z ktorych od każdey nerki ieden urynę wyprowadza. *Krup.* 2, 116. Kanał piersiſty, *ductus thoracicus*, kanał materyą mleczną w krew wprowadzaiący. *ib.* 2, 64. Kiszki niczym innym nie są, iak długim, rożnie pokrzywionym kanałem skórzanym. *Wojch. Anat.* 69. Kanał powietrzny, *larynx*, należy do robienia głosu, die Luftröhre. Pory są kanały pot wyprowadzaiące. - §., kanał, wnętrzne wydrożenie każdego działa. *Jak. Art.* 3, 296. die Seele eines Geſchützes. Kanał daie się w armacie dla włożenia weń pocisku i wypędzenia go przy pomocy prochu. *ib.* 1, 139. Kanał ten odwierci się, iak wyciąga proporcya. *ib.* 3, 110. - *fig.* Ragusa stała się niby kanałem, przez który wszystkie towary Wenedzkie i całych Włoch do Turek przechodzą. *Klok. Turk.* 82. KANAŁOWY, - a, - e, od kanału, *Cro.* slèbni (cf. żłobny) Canal-.

KANALIA, - ii, ż., z franc. słowo gminne zelżywe, Canaille, *Sr.* z. Cannalé, Canzala. Kanalią ieſtem, ia im tego nie daruię nigdy, chyba żyć nie będę. *Mon.* 71, 5 12.

KANAPA, - y, ż., KANAPKA, - i, ż., siedzenie, niby stołek szerszy dla kilku razem osób, z franc.; *Crn.* vajkabenishe; *Rs.* канапе, das Canapé. Wygodniéy siedzieć na kanapie. *Teat.* 6, 62. Pańskiemi wszystkie szkarłatne wzormi szyte kapy Błyszcząc się okrywały słoniowe kanapy. *Zab.* 9, 325. Małpa poplamiła kanapy, potłukła zwierciadła. *Zab.* 16, 62. Po ogrodach daią się kanapy, Ruhebänke, w altanach, na krytych ulicach; wysypuią się z ziemi i okładaią darniną. *Kluk. Rosl.* 1, 78.

KANAPARZ, - a, *m.*, szafarz, śpiżarny, piwniczny klasztorny, *Crn.*, *Cro.*, *Dl.*, konobar, *Ital.* canovajo *cellarius*, *pincerna*, *Cro.*, *Dl.*, *Bs.* konoba z piwnica, *Ital.* canova). *Rs.* келáрь; *Ec.* трапéзникъ. Rok będę czosnkiem śmierdziała, piwem przeszła, iak habit łaika kanaparza. *Teatr.* 43 c, 85. *Wyb. Kulig.* Ledwo czytelnych książek foliały Oyciec kanaparz lepiey dysponował, Co przedtym próżno na pulpitach stały, On tam ozory, szynki uszykował. *Kras. Mysz.* 15.

KANAR, - u, *m.*, KANARYA, - yi, ż., wyspa na oceanie przy Afryce leżąca, naywiększa z Kanaryyskich, obfituie w trzciny cukrowe, w wino, etc. *Dyk. Geogr.* 2, 11. die Inſel Canaria bey Afrika. Więcey w Kanarze cukru, niż w Tatarzech mąki. *Cn. Ad.* 1232. (cf. więcey u niego rozumu w pięcie, niż u drugiego w głowie). 2) kanar cukier, Canarienzucker. Słodki kanar z trzcin zbieram. *Dar. Lot.* 23. Korzenie, haniż, cukier, kanar płacą tenże podatek. *Vol. Leg.* 4, 81. Nad Hamburskie kanary słodsze twe słowo. *Zimor. Siel.* 323. Wolno Bogu iako Panu, Kanar urobić z chrzanu. *Chroſc. Job.* 3. Nie dba na żądła brzmiącéy (pszczoł) chałaſtry Chłop, podcinaiąc z kanaru płaſtry. *Nar. Dz.* 2, 188., *Zab.* 1, 191. *poet.* zamiast z miodu, Honig. 3) Kanar wino, kanar sek, Canarienwein, Canarienſect. *Ec.* канарь вино. Wina, ktore morzem przychodzą, Alikanty, Madery, Kanary. *Vol. Leg.* 2, 1253 *et* 3, 564. Bóg żegnay muszkatele i was kanar seki, Upewniam, że się bez was nie ſtęsknę na wieki. *Pot. Jow.* 156. (*KANARCHIĆ *cz. ndk.*, może śpiewać? n. p. Jakbyś przedtym nigdy dia kiem nie bywał, i Tryody *ćwitnéy nigdy nie czytał, i z nich nie kanarchał. *Pim. Kam.* 223.) KANAREK - rka, *m.*, (*KANARKA, - i, ż., *Cn. Th.* Kanarzyca, samica); ptaszek, przywieziony z wysp Kanaryyskich, należący do rzędu wróblego, łatwy do wyuczenia się wdzięcznego śpiewania. *Zool. Nar.* 222. *passer canarius Klein.* der Canarienvogel. *Bh.* kanár, kanarek; *Slo.* kanárik, kanárik; *Vd.* ka-

narska tiza; *Cro.* kanalecz; *Rs.* канарéйка, канарéчка; *Ec.* канарка. Kanarek w uszach ich drogi pisk zostawia. *Baniat. J.* 4. Kanarki kosztowne, *ib. J.* 3. Kanarek mieszaniec der Canarienbaſtard. KANARKOWY, - a, - e, od kanarka, Canarienvögels, Canarien-, *Rs.* канарéечный. Kanarkowa trawa, *phalaris Canariensis, Linn.* das Canariengras, gatunek myszego bru, ktorego nasienie nayulubieńszym iest pożywieniem kanarków. *Klul. Dyk.* 2, 175. KANARYYSKIE wyspy, die Canariſchen Inſeln, przy Afryce, tak zwane od naywiększey z nich. *Dyk. Geogr.* 2, 12.

KANAWAC, KANAWAS, KANAFAS, - u, *m.*, (*lat. med.* canabacium, od słowa *canabis* konopie, *Ital.* canovaccio, *Gall.* cannevas, *Angl.* canvas; der Canevaß, właściwie płotno konopne, albo też lniane nieblechowane tęgie do podkładania pod suknie, ale też znaczy materyą bawełnianą lub iedwabną z prążkami, cf. dyma, *Rs.* канафасъ, (cf. канфа). Cło to płacą od kitaiek, felp, kanawac. *Vol. Leg.* 8, 84.

KANCELARYA, - yi, *ż.*, pisarska izba. *Mącz.* pisarnia, pisownia, die Kanzeley. mieysce, na którym są sachowane archiwa i protokuły aktów iurysdykcyi sądowey, do którey należy. *Kras Zb.* 1, 437. *Bh.* kancelař, pisowna; *Sr.* s. Cánzliia; *Vd.* canzlia, kanzlia, pisarniza; *Crn.* pisarna, spisirna; *Cro.* piszarnicza; *Rs.* канцеля́рія, приказъ. *cf.* kanclerz, podkanclerzy. KANCELARYYNY, - a, - e, od kancelaryi, Kanzeley-, kancelaryiny pisarz *Boh.* kancelářský, *Rs.* канцелярскій, приказный. KANCELARZYSTA, KANCELARYSTA, - y, *m.*, pisarz kancelaryy, der Kanzelliſt. Kacelaryſta, pisarz. *Dasyp. Ab. Vd.* kanzliſt, kanzliſtar. *Crn.* pisarnek; *Rs.* канцеля́ристъ, повы́тчикъ, прика́зной. *adj.* повытческій. Kto chce bydź patronem, powinien wprzód przy którym sądzie przez lat trzy bydź kancelarzystą. *A. Zamoy.* 34. KANCELOWAĆ, - ał, - uie, *ndk.*, wymazać, wypisać, przekreśić. *Farr.* 482. ausſtreichen, durchſtreichen.

KANCER, - u, *m.*, rak, choroba, wrzód ciało wyiadaiący, das Krebsgeſchwür, der Krebs. *Crn.* mramor, shen; *Ec.* карки́нъ, болѣзнь ра́ковая. Gdym się przypatrzył chorobie, przyszedłem w to mniemanie, iż był kancer. *Wys. Al.* 428. KANCEROWAĆ, - ał, - uie, *ndk.*, (kancerować *Dok.*, rakiem lub kancerem zarażać, mit dem Krebſe anſtecken, *fig.* zarażać anſtecken. Słowa ich prędko kanceruią i na zarazę sąsiedzką zachodzą. *Skarg. Kaz.* 77. - Kancerować się *Recipr.*, w kancer się obracać, krebsartig werden, ſich in den Krebs verwandeln. Rady się kanceruią zaniedbane wrzody. *Pot. Arg.* 146. KANCEROWATY, KANKROWATY, - a, - e, od kancru, Krebs-, krebsartig. Bolączki czarne kankrowate. *Urzęd.* 131. kankrowate krosty. *Urzęd.* 599. - Wrzód kancerowaty *ob.* zkancerowany.

KANCLERSKI, - a, - ie, od kanclerza, Kanzler-. *Rg.* kanczilijerſki; *Rs.* канцлерскій, канцлеровъ. Kanclerskie sądy, assessorskie, zadworne, królewskie, sąd naywyższy dla mieszczan Królewskich, krolewszczyzn, starostw etc. Niegdyś sami kanclerze wyrok w nich rozwili; późniey przydano im za assessorów Referendarzow Regentow kancellaryi, sekretarzow wielkich, i pisarza dekretowego. *Vol. Leg.* 3, 423. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 344. *Kras. Zb.* 1, 122. das Kanzler-, oder Oberhofgericht. KANCLERSTWO, - a, *n.*, urząd i władza kanclerza, *Rg.* kangilljerſtvo; *Vd.* kanzelarſtvu, kanzlarſku shlushilu, die Kanzlerwürde. W Litwie kanclerstwo iako i podkanclerstwo przez samych świeckich było sprawowane. *Kras. Zb.* 1, 436. KANCLERZ, - a, *m.*, der Kanzler; *Bh.* kanclíř; *Sr.* s. thenczler; *Vd.* canzler, kanzlar, kanzelarnik, znamenilſki vazh, hranuvanz znamika, znaminuvanz, znamenilar; *Bs.* kancelir, pisaç; *Rs.* канцлеръ; *Ec.* бумагохранителъ, *Gr.* χαρτοφύλαξ. Kanclerze albo od pieczęci pieczętarze, Siegelbewahrer, w Koronie i w Litwie są ministrami kraiowemi i stróżami praw Rzpltey. *Kras. Zb.* 1, 436. Urząd ten w Koronie długo był piastowany przez samych duchownych; za Zygmunta I. dopiero stanęło prawo, ażeby ieden z kanclerzów bywał duchowny, a drugi świecki; a zachowuie się między niemi alternata do pieczęci wielkiey. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 178. Kanclerz Wielki Koronny, der Krongroßkanzler. Podkanclerzy Koronny, der Kron-Unterkanzler. Kanclerz Wielki Litewski, der Litth. Großkanzler. Podkanclerzy Lit. der Litth. Unterkanzler. Kanclerz kapituły katedralney i kollegiackiey. *Kras. Zb.* 1, 437. der Kanzler eines Domkapitels. KANCLERZANKA, - i, *ż.*, corka kanclerza, des Kanzlers Tochter. Bukiet w dzień urodzenia J. O. Księżniczki Amelii Sapieżanki, Kanclerzanki *W. X. L. Zab.* 14, 356. KANCLERZYC, - a, *m.*, syn kanclerski, des Kanzlers Sohn. KANCLERZYNA, - y, *ż.*, *KANCLERZOWA, - y, *ż.*, żona kanclerza, *Rg.*, kangilljerſtina, die Kanzlerinn, Gemahlinn des Kanzlers. Pani Kanclerzyna. *N. Pam.* 16, 17.

KANCYONAŁ, - u, *m.*, KANCYONALIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, książka zawieraiąca zbiór pieśni nabożnych, cf. Kantyczki, pieśniokśiąg, das Kirchengeſangbuch, das Geſangbuch. *Slo.* Spevná knijga; *Vd.* piesemne bukve; *Rs.* пѣсенникъ. „Die Polen nennen die polniſchen Geſangbücher kancyonały, kancyonaliki, und wenn es Römiſch-catholiſche ſind Kantyczki, aus dem Lat. cantate. Bey-träge 1, 213. NB. kantyczki bez względu na wyznanie, ściąga się tylko do formatu mnieyszego). *Kancional* albo piesni nabożne według obrządkow kościoła ś. Katolickiego w Krak. 1794. Nie wolno bez pozwolenia synowców J Kochanowskiego nikomu tegoż wiersze przedrukować; ani pod pretekstem kancyonalików na małą frakturę wydawać. *J Ach. Dz.* 315.

KANCZUG, - a, *m.*, z Tatarsk., bicz z rzemion splecion-y, cf. korbacz, der Kantſchu, eine aus Riemen geflochtene Peitſche. *Sla.* kanczia, kangyja, hangyia, z bicz). Tatarowie kańczugami się w poiedynku tną. *Haur. Sk.* 229. Kańczugi osadzaią się w świdwę, kalinę, czeremchę. *Aluk. Rosl.* 2, 160. Kto godzien tylko rozgi, nie trzeba żeby mu okrutnym grzbiet kańczukiem był szarpany. *Zab.* 13, 69. KANCZUGOWY, - a, - e, od kanczuga, Kantſchu-.

*KANDOR, - u, *m.*, szczerość, die Aufrichtigkeit. Udworu niemasz kandoru, *ob.* dwor.

KANDYA, - yi, *ż.*, *Creta*, znaczna wyspa Europeyska na morzu śrzodziemnym. *Dyk. Geogr.* 2, 13. die Inſel Candia oder Creta, *ob.* Kandyyski.

KANDYDA, - y, *ż.*, imię kobiece, *zdrb.* Kandysia, n. p. ty nayukochańsza Kandysiu. *Teat.* 13, 66. ein Frauenzimmername.

KANDYDACKI, -a, -ie, od kandydata, Candidaten-. *Tr.*, *Rs.* смáзленическій. KANDYDACTWO, - a, *n.*, KANDYDACYA, - yi, *ż.*, ſtan kandydacki. *Tr.* der Candidatenſtand. KANDYDAT, - a, *m.*, który ſię ſtara o iaki urząd. *Kras. Zb.* 1, 179. der Candidat; *Bh.* ćekanec. Kandydat dziekańſtwa, proboſtwa *Rs.* смáзленикъ. Koronny kandydat, der Kroncandidat. *w rodz. żeńſk.* KANDYDATKA, *Bh.* ćekanka, ćekanka.

KANDYYSKI, - a, - ie, z Kandyi, Candiſch, Cretiſch, von Candia. Wina wnet przyniesiono co naymocnieyszego, Rywuł, Malmazyi, także seku Kandyyſkiego. *Ban. E.* 3.

KANDYSBROT, - u, *m.*, chleb cukrem polewany, Zuckerbrot. W twarz ſię poufałym czyni bratem, a z tyłu ſięga puinałem; uſta tak iak kandysbrot słodkie, A wewnątrz na' otrułę arszenik gotuie. *Kulig.* 239. KANDYSCUKIER, - kru, *m.*, kryształowany biały cukier, Candelzucker. KANDYZOWAC, - ał, - nie, *cz. ndk.*, ſkandyzować *dk.*, cukrem powlekać lub glasserować, *Ital.* candire, candiren. Póki ſię owoc w cukrze nie zaſklepi i ſkandyzuie. *Tr.*

KANFORA *ob.* Kamfora.

KANI, - ia, - ie, od kani, *Sr.* 1. kanaczé; *Cro.* kanyev, Hühnergeyer-. *Kanie, - iego, *n.*, *subſt.*, n. p. Ten tak szlachetny ſokoł narodu ludzkiego Mogąc bujać wysoko, wlecze ſię kaniego. *Rey Wiz.* 65 *b.* sposobem kaniim, iak kania. - Kania przędza, *Cassuta Linn.* Flachsfeide; *Bh.* kokotice, krobanka; *Crn.* ſerpolàn, kokorik, kokotiza; *Rs.* повилúца; kanianka, kanka, wyłup, łuboryca, iedwab' polny; nie ma własnego korzenia, i należy do roślin podszewniczych, które ſię żywią z łuuych; pnie ſię po łuie, pokrzywach etc. iak przędziono; służy w lekarſtwach. *Kluk Roſl.* 2, 225., *Kluk Dykc.* 1, 173., *Urzęd.* 1121, *Jundz.* 140., *Sienn.* 36. Kania noga *ziele ob.* Wrónia noga. - Kani pazur *ziele ob.* Miłosna. KANIA, - i, *ż.*, *fulco milvus*, der Hühnergeyer, ptak drapieżny z rodzaiu iaſtrzębiów; naybardziey ſkrada ſię na kurczęta i gąsięta po folwarkach. *Ład. H. N.* 66., *Zool. Nar.* 275., *Sr.* 1. *et* 2. kana; *Bh.* kán', káné sep, łunał *milvus*; *Slo.* kan'a; *Hg.* kánya *vultur*, *Slo.* geſtrab, łunał *milvus* (*Slo.* kanec, *Hg.* kan *verres* wieprz); *Cro.* kanya, kanyacz, pilyuh *milvus*, kanyuh *vultur* cf. *Cro.* ukanyujem *decipio*, ukanyliv *decepticsus*, kanim *intendo*, *propono*; *Bs.* kaniti, nukkati *hortari*, kanitise *deliberare*); *Dl.* pilyuh; *Bs.* pigljugh, pigljusgina, gljunna; *Rg.* pigljugh, pighljuxina; *Vd.* kajna, jaſtran, sakolzh *vultur*; pishetnik, łuin *milvus*; *Crn.* kajna, pishzhének, lvyn, piulék; *Rs.* ѣкилúнъ, кóршунъ, цыплятникъ (*Rs.* канюкъ, пилюкъ *ſtrix scobs*); *Ec.* каюкъ, пилюкъ *milvus*; cf. *Lat.* gauia; cf. *Gr.* χαίνω *inhio*). O karliku iednym powiadaią, że go raz kania porwała miaſto kurczęcia; i nieprędzey go puściła, aż na nię długo wołano. *Gorn. Dw.* 183. Kanie nieśmiałe. *Ban. J.* 3. Ah! iak kania dżdżu, pragnę ciebie. *Teatr* 29, 20., *ib.* 24 *b*, 48. *Joan. Tzetzes scribit*, *milvum solas aquas pluuias bibere*, *ideoque exspectare dum pluat*. *Cn. Ad.* 127., *Rys. Ad.* 8. Choćbyś zły grosz uśrebrzył, ieſt iak owa panna, Co sama przez ſię kania, a farbiczką Dyana. *Jag. Gr. B.*, szpetna, bladawa iak kania. - §. 2) kania, ryba morſka, *milvus Plin. H. N.* 9, 26. ein Seefiſch.

KANIANKA *ob.* Kania przędza. KANIASTY, - a, - e, na kształt kani, rozczapierzony, wie ein Hühnergeyer, ausgeſpreißt, n. p. Kaniaſta czapka, *cauſſia*, ktora promieni słonecznych do twarzy broni., *Mącz.* Kaniaſta czapka z kapelusz. *Cn.* | *Th.*; *Kaniaſty*, n. p. człowiek, w kapeluszu. *Cn. Th.* einer im Hute, *petasatus*.

KANIKUŁA, - y, *ż.*, gwiazda iedna w kondella yi wielkiego psa, wchodzi w Lipcu, a trwa przez sześć niedźiel czasu naygorętszego *Kras. Zb.* 1, 438. Psianka, psia gwiazda, psia głowa, *Crn.* kuslák; *Cro.* peszozvezo; *Rs.* каникулы. Kanikuła, dni *kanikularne*, czas w lecie naygorętszy, psie dni, psie czasy, psia grań, *Vd.* pesji dni; *Crn.* pasji dnevi, die Hundstage. Kanikuła szkoły zamyka. *Cn. Ad.* 331. Radnią ſię niemądrzy kanikuły szkoły. *Pot. Pocz.* 111. Nie iednego nikczemna żądza tak otruła, Że mu przez cały żywot zawsze kanikuła, *ib.* On widzę cierpi ſkutki kanikuły; czy mu ſię w głowie organa popsuły? *Teatr* 43 *b*, 32, *Drozd.*, cf. gzik).

KANIOW, - a, *m.*, miaſto w Woiew. Kiiowſkim ze ſtarostwem. *Dykc. Geogr.* 2, 13. eine Stadt in der Woiw. Kiiow. KANIOWA *herb*, *ob.* Kudbraym.

KANIUK, - a, *m.*, ptak drapieżny, na ſkowronki ſię ſkradaiący, ein Lerchenfalk. *Tr.*, *Ross.* канюкъ *ſtrix scops* (канючить z wymodu, wymęczyć). cf. Kania. - 1) KANKA *ob.* Kania przędza.

2) KANKA, - i, *ż.*, rureczka u ſikawki, das Spritzenröhrchen, §. B. bey der Cliſtirſpritze. Do dawania enemy używa ſię zwłaszcza wszyſtkim kanki kościancy, i pęcherza. *Perz. Cyr.* 2, 6.

KANKROWATY *ob.* Kancerowaty.

KANON, - u, *m.*, z *Greck.*, reguła, przepis, der Canon, die Regel, Vorſchrift. - §. 1) pisma święte, zebrano w ieden rejeſtr, ktory zwano *kanon*, daiąc znać w tym przezwiſku, iż cokolwiek ſię w nich zamyka, ieſt pewny zakon, którego ſię trzymać mamy. *Budny Bibl. Apocr.* der Canon der bibliſchen Bücher. - §. 2) przepis prawa duchownego, ein Canon des geiſtlichen Rechts. *Kras. Zb.* 1, 438. Kanony Apoſtolſkie, od ś. Klemensa spisane, których ieſt 50, przyimuie kościoł, że Apoſtolską nauką wonieią; drudzy ich więcey przydaią. *St. Dz.* 70. Kanonów Apoſtolſkich 70 rachuią. *Kras. Zb.* 1, 438. die Apoſtoliſchen Cánonen. Prawidło albo kanon apoſtołów SS. tak mowi... *Pimin. Kam.* 277., *Obr.* 5. Kanony pokutne. *Kras. Zb.* 1, 438. die Bußregeln. W Zbor. ch powszechnych, tak w materyi wiary, iako i porządku hierarchii, kanony wykładane są. *ib.* kirchliche Decrete, Schlüſſe der Concilien. - §. Kanony albo *molebny, które w cerkwi według czasu i potrzeby odprawowane bywaią. *Pimin. Kam.* 309. gatunek modlitew cerkiewnych, *Rs.* кáнонъ. - §. przepisany podatek gruntowy, die vorgeſchriebne Grundabgabe. Emfiteuta nad kanon i inne daniny w kontrakcie wyrażone, nic więcey nie płaci. *A. Zamoy.* 149. Prowenta ordynaryyne Rzpltéy, kwarta, ſkładne, winne, fordan, kanon Pruſki. *Vol. Leg.* 4, 102. - §. Muſztuk każdemu młodemu koniowi ma bydź przybierany, kanon albo dęty nazwany. *Hipp.* 41. eine Art Pferdgebiß. (KANONADA, ſtrzelanie z dział czyli armat, działobicie (cf. działobitnia); *Rs.* пепенáлка). KANONIA, - ii, *ż.*, godność kanonicza, beneficyum, *Cn. Th.* das Canonicat; *Bh.*

Bh. kanownictwi; *Bs.* kalonikat; *Rg.* nadpopovstvo). — §. b) mieszkanie kanonicze. *Cn. Th.* die Canonicatswohnung, Wohnung eines Canonicus, die Canonie. KANONICZKA, – i, ż., zakonnica podług kanonów żyiąca, die Canoniſſinn; *Crn.* Chorarza. KANONICZNY, – a, – e, KANONICKI, – a, – ie, od kanonów, canoniſch; *Bh.* kanownicki; *Vd.* kanonski, redni, poredni); n. p. prawo kanoniczne, das Canoniſche Recht, albo kościelne, czerpa się z pisma, z podania, z wyroków zborów i dekretów papieskich. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 8. (*Rs.* кормчая книга prawo kanoniczne Nikona). Księgi kanonne. *Sak. Per.* 7. KANONICZY, – a, – e, od kanoników, *Crn.* chorarſke, Canoniker-, Domherren-. Kanoniczą ulicę w Krakowie pospolicie Kanonią ulicą zowią. – Słabość, którą to, albo naygrzeczniéyszéy w Europie nacyi imieniem (francą), albo kanoniczym zowią katarem. *Mon.* 65, 217. cf. ospa dworska, kwarciana. (KANONIER *ob.* Działowy). KANONIK, – a, *m.*, *Bh.* kanownik; *Slo.* kanonik, kápitulſki pan; *Hg.* kanonok; *Sr.* 1. kanonik; *Cro. et Sla.* kanonik; *Vd.* kanonik, tumski gospud, kanonikar; *Crn.* chorar; *Bs.* kanonik, kalonik; *Rg.* nadpop; *Rs.* каноникъ (*diſtg.* каноническій kancyonał iutrzenny i niedzielny); der Canonicus, Domherr, to nazwisko początek swóy bierze *a canone*, albo od reguły, iakoby oznaczało społeczność duchowną, osobnemi przepisami albo regułą obowiązaną, przy kościele katedralnym lub kollegiackim osadzoną. Kanonicy są radą biskupa, obowiązani rezydować przy kościele i pilnować choru. *Kras. Zb.* 1, 438. Kanonikami zwać należy tych, którzyby się w kanonach, to iest w naukach biblii naywięcéy ćwiczyli, a z nich i spor o wiarę wykładali, i heretyctwa hamowali. *Modrz. Baz.* 524. *KANONIKA, – i, ż., księga kanoniczna, ein canoniſches Buch. Jan Ś. w kanonice swey tak mówi..., *Key Pſt. A a. b.* KANONISTA, – y, *m.*, biegły w prawie kanonicznym, ein Canoniſt, der das canoniſche Recht verſteht; *Ec.* правильникъ, сказатель или изложитель правилъ церковныхъ. KANONIZACYA, – yi, ż., KANONIZOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, die Canoniſation, uroczysty obrządek, którym papież po uznaniu cudów osoby beatyfikowaney, oney tytuł świętego nadaie. *Kras. Zb.* 1, 438. Kanonizowanie, poświęcenie, gdy ktory człowiek bywa powyższon, albo w liczbę świętych wzięt. *Mącz.* Kanonizowanie naszych świętych, nie zaraz po śmierci ich, za pilną examinacyą, iest sprawione. *Hrb. Nauk. L.* 6 *b.* Ociec S. odprawił niedawno trzy kanonizacye. *Pam.* 83, 2, 203. KANONIZOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, uroczyście świętym ogłaszać, canoniſiren; *Vd.* kanonisirati, med svetnike postaviti; *Bs.* kanoniçati; *Ec.* упрепобѣсмлити, почести святымъ кого. Innocencyusz czwarty kanonizował, to iest, opowiedział bydź uwielbionego od boga ś. Stanisława, przez znaki dowodne. *Bielſk. Kr.* 145., *Biel. Sw.* 198. Derwiszowie Egipscy kanonizowali konia ś. Jerzego, i postawili w raiu z osłem, na którym Chrystus iechał, z wielbłądem mahometowym i psem siedmiu śpiących. *Kłok. Turk.* 173. Kanonizowany, – a, – e, *part. perf.*, canoniſirt. *KANONNY *ob.* Kanoniczny.

KANPUST *ob.* Kampuſt.

KANT, – u, *m.*, (cf. *Ital.* canto, cantone, *Gall.* coin, *Sues. et Dan.* kant), die Kante, die Ecke róg, bok śpiczasty. *Tr.* Wałkowym czopom przydano w końcu wyskok w kanty. *Jak. Art.* 2, 20. Dwie deski na kant zbite. *Mag. Mſk.* Sam ostry kant w wyprawie na winklach, nazywa mularz dratem. *ib.*

KANTAR, – u, *m.*, z *Turecc.*, n. p. Kupowali Turcy kantar chleba suchego, iakby trzy kamienie nasze, po ośmdziesiąt i cztery czerwonych złotych. *Bielſk. Kr.* 578. waga trzechkamienna, ein Gewicht von drey Steinen; *Bs. et Cro.* kantar *trutina*, *ſtatera*. 2) Kantar, gatunek munsztuku. *Aluk Zw.* 1, 184., *Hipp.* 80. eine Art Pferdezaum; *Slo.* kantár; *Hg.*, *Cro.*, *Bs.* kantár *canus*, *capiſtrum*, *frenum*). Rozhukanym koniom nietylko uzda, munsztuk, ale i kantary ledwo dadzą rady. *Haur Sk.* 50. Woźnica aby szory, uzdeczki i kantary naprawił. *Haur Ek.* 178. Kantarek, – rka, *m.*, *demin.* – (cf. *Lat.* cantharus).

KANTARYDA, – y, ż., *meloë vesicatorius Linn.*, Hiszpańska mucha, *Bs.* pop zlatar, die Spaniſche Fliege, owad maiący rożki paciorkowate, grzbiet okrągławy. Niektorych tylko lat roiem do nas przylatuie, i daie się czuć przez wonią przykrą na kształt uryny. Zebrane suszą i trą na proszek, którego używaią na plastry do wezykatoryów. *Zool. Nar.* 169. – §. b) plastr taki, wezykatoryum, Spaniſch Fliegenpflaſter. Doktor kazał choremu kantarydy przyłożyć. *Gaz. Nar.* 1, 131.

KANTON, – u, *m.*, pewna określona okolica kraiu, kraina, ein Canton, ein Bezirk. Przednie nazywamy kantonami 13 prowincyy, na które się dzieli Szwaycarya; *ob. Dykc. Geogr.* 3, 95. die Cantonen der Schweiß. – §. *milit.* okolica, w którey się daie spoczynek woyſku po wsiach od siebie blizkich. Woyska poszły na kantony, znaczy, że poszły na leże, czyli na kwatery. *Papr. W.* 1, 473. die Kantonirungsquartiere. – §. okolica, którą sobie na reiment oznaczoną do wybierania rekrutów, der Canton, Werbbezirk eines Regiments. KANTONISTA, – y, *m.*, żołnierz na kantonach lub leżach będący, der Cantoniſt, der cantonirende Soldat. Do kantonu rejmentowego należący n. p. kantoniści. *Perz. Lek.* 2, 4. ein Cantonpflichtiger.

1) KANTOR, – a, *m*, śpiewak kościelny, co intonuie, der Cantor, der Vorſänger; *Vd.* kantnar, penz; *Sla.* piváca; *Rs.* уставщикъ, *obs.* Аѳанасъ; kantor klasztorny голосщикъ. Dzwoniarz, niezły kantor, przy kościele Farskim. *Zebr. Zw.* Kantory młodzieńce w nauce muryki ćwiczyć maią. *Modrz. Baz.* 525. Czciy kantorze mistrza, czciy klecho plebana. *Rys. Ad.* 9. t. i. starszy godniéyszy; Pierwszy wóyt niż ławnik, Ehre, dem die Ehre gebührt. Kantor, urząd duchowny w kapitułach, którego obowiązek mieć baczność nad chorałnym śpiewaniem i choralistami. *Kras. Zb.* 1, 439. der Cantor eines Stifts. KANTOROWAĆ *intransit. nak.*, intonować, zaśpiewać, cantoriren, die Stimme erheben, zu ſingen anfangen. Gdy kruk począł kantorować, ser mu wypadł z gęby. *Ezop.* 6., *ob.* trelować, przepiorkować. KANTORSKI, – a, – ie, od kantora, *Ross.* уставщичій, Cantors-. KANTORSTWO, – a, *n.*, urząd kantora, das Amt eines Cantors, die Cantorſtelle.

2) KANTOR, KONTOR, – u, *m.*, pisarnia iakiéy expedycyi, osobliwie kupieckiéy, gazeciarskiéy, i t. d. z *Franc.* comtoir, das Comtoir, Comtor. – §. Kantor, *Kantorek*, – rka,

m., biórko, schowanie na papiery, ſtół do pisania, ein Büreau, ein Schreibepult (*ob.* bióro). Szukay pod kantorkiem. *Teat.* 20, 101. KANTOROWY, KANTORKOWY, - a, - e, od kantoru czyli kantorka n. p. klucz, Comtoirs.

KANTOWAĆ się, - ał, - uie, *zaimk. ndk.*, Chwiał się, kiwał się na koniu, kantował się na wszyſtkie cztery wiatry. *Oſſol. Str.* 9. na bok przechylać się, ſich auf die Seite überbiegen. KANTÓWKA, - i, ż. ſtrzelba maiąca rurę graniaſtą abo w kanty, eine Flinte mit einem kantigen Laufe. *Tr.*

KANTYCZKI, - czek, *plur.*, *ob.* kancyonalik, ein Geſangbüchelchen; *Rs.* цѣснопѣвіе, цѣснослóвіе. Składa chorowe piosnki, iak do kantyczek. *Teat.* 20 *b*, 184.

*KANUŁA *ob.* Kanikuła.

*KANZON. - u, *m.*, Fr. *chanson*, pieśń, śpiewanie, der Geſang, das Lied. Nie nowina mi śpiewać przy szemrzącym ſlecie, Nie nowina kanzony grywać na kornecie. *Zimor. Siel.* 276. Siedzę we krzu słuchaiąc, cò kwili za tony (słowik), Aż on niezwykłe śpiewać poczyna kanzony. *Kochow.* 14.

1) KAP *ob.* przylądek, przedgórze, góra nadmorſka, pomorſka, ſtert.

2) KAP! odgłos kapania, der Schall des Tröpfelns (*Vd.*, *Crn.*, *Cro.* kap s okap). Huczy szumnie, chociaż bieda kwik, ryk, kap kap od oka. *Mon.* 70, 190. rzęsiſte łzy).

KAPA, - y, ż., *Bh.* kapě *velamen*; *cucullus*; *Sr.* 1. kapa, kapa *pilei genus*; *pallium*, *abolla*; *Vd.* kappa *pileus*, auba s czepek; *Sla.* kappa s czapka, czepek; *Cro.* kapa, naglavĕk *capucium*, *capitis tegmen*; kapa *Sla.* kalpak *pileus Illyricus longior ex panno*; *Cro.* kopka s czepek; *Cro.* kepernek s płaszcz Kroatſki; *Bs.* kapenak, płáscť zapût; *Rg.* kapênak, kabanizza *paenula*, *It.* gabbano; *Dl.* kapa, *It.* capuzzo, *Lat.* capitium, *Hg.* kaapan; *Dl.* kapenak, *Hg.* keüpenek; *Rs.* кáпарь (*obs.* кáна s czapka; cf. *Lat.* capo, capa, *Ital.* cappa, *Angl.* cap, *Suec.* kappa, *Dan.* kaabe, *Gr.* καππα, *Lappon.* cappod; *Aeth.* ካፕ, *Hbr.* כּוּפָה kobha *tiara*, *Arab.* كَفَّ *texit caput* cf. caput cf. κεφαλή), die Kappe, zwierzchnie przykrycie, die äuſserſte Bedeckung oder Bekleidung. Pańſkiemi wszyſtkie szarłatne wzormi szyte kapy Błyszcząc się okrywały słoniowe kanapy. *Zab.* 9, 325. Drugi nie ſtoi za bôg zapłać szkapa, A na nim *Turſka złotem szyta kapa. *Rak. Pob. B ii*, deka). - *Sr.* 2. kappa surdut; *Rg.* Kabanizza, kabaan, s veſtimento, che si porta sopra le altre veſti, das Oberkleid, der Oberrock, Oeſterr. Capott. Król ubrau w ornat, albo w kapę, z złotogłowu na kształt kapłana Rzymſkiego. *Stryik. Henr. C.* 3. Zwierzchnią swoię suknią, którą kapą zowiemy, święty Dominik po wodzie rozciągnął. *Birk. Domin.* 163. Chodziwszy po rannu w kapie Włoſkiéy, w wieczor chodzą w Tureckiéy fałszurze. *Modrz. Baz.* 201. Swięci na kapie lub zakonnéy suknі przeszli na drugą ſtronę rzeki. *Warg. Wal.* 35., *ob.* habit; *Bs.* kapuç fratarſki; *Bh.* kutna, plandа, kazuka. Kapa kościelna, kapłańſka, pluwiał. *Cn. Th.* der Regenmantel, die Regenkappe. Kapa, którą bractwa nabożne w processyach noszą, zak, wór. *ib.* ein Proceſſionsrock, eine Andachtskutte. Wielkopoſne kapy. *Teat.* 11 *b*, 97., *ob.* kapnik). Kapa żałobna, ein Trauerrock, eine Trauerkappe. Umrze kto, to trzeba zaduszne msze, ofiary, kondukty czynić, ubóztwu kap dadź, ſtypę uczynić. *Gil. Pſt.* 212 *b*. Swiec i kap potrzeba, ale bryzów i szkap nie trzeba. *Hrbſt. Nau. E* 7 *b*. Kapa kobieca, eine Weiberkappe; *Sla.* kapa. - §. Kapa, ſklepienie wierzchnie szklarſkiego pieca. *Torz. Szk.* 34. die Kappe am Schmelzofen in der Glashütte. Co się tycze pieca, a osobliwie kapy, ta że wierzch okrywa, o nię naywiększa dzielność opiera się ognia. *Torz. Szk.* 73., *ib.* 51. - §. *2) Gdy widzę, damę wiozą sześć ogromne szkapy, Mniemałem bałwan soli, czy ołówne kapy. *Kochow. Fr.* 68. ?

Pochodz. *kapica*, *kapota*, *kaptur*, *kapturek*, *kapturzyć*, *kapucya*, *kapnik*.

KAPAĆ, kapał, kapa *et* kapie *verb. neutr. ndk.*, Kapnąć, kapnęło, kapło, *F.* kapnie *iednłl.*, ukapnąć *dok.*, *Boh.* kapáti, kapi, kapám, kapáwam; *Slo.* kwapkati, kwapati, kwapkám (kapati *interire* cf. ſkapać); *Hg.* chepegni, tsepegni; *Sr.* 1. kapam; *Vd.* kapati, kaplem, sousiti, kapluvati, zhaishati; *Crn.* kapam, kaplem; *Cro.* kapati, kaplyem, czuzeti; *Rg. et Bs.* kappati, kappiti; *Rs.* кáпать, капнуть, капáть, капаю, капаю, укапу́ть. *Aeolice* κάππειν *decidit*); kroplami się spuszczać, kanąć, kroplami spadać, tröpfeln, tropfen. Kropla wody, kapaiąc uſtawicznie, naytwardszy kamień zdziurawi. *Gorn. Dw.* 287. *gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.* Często kapiąc miękka woda, naytwardszy kamień wygłoda. *Cn. Ad.* 1217. (*cf.* uſtawiczność wiele może. Częſte nalegaiie za gwałt ſtoi). Kapiący, *Boh.* kapalićný. Letko kapiące kropla. *Otw. Ow.* 581. Gdyby iaka kropla mleka ukapnęła na grzywę koniowi, tedy miał to zlizać. *Biel.* 425. -. Łzy kapały z iéy oczu. *Teat.* 55 *b*, 59. - Przez dach kapie, zacieka, es regnet ein. *Slo.* wprſſeti, naprſſeti, nadſſtiti *impluere*, prepršeti *perpluere*. Dziury w dachu nie zatka, gdyby nie kapało *Pot. Arg.* 637. Na ubogiego wszędy kapie. *Cn. Ad.* 543., *Sekl.* 18. *cf.* chudobie wszędy piſkorz; Na pochyłe drzewo i kozy ſkaczą). Wszędzie na błazny kapie. *Rys. Ad.* 72. W dziurawéy karczmie za szyię mu kapie. *Pot. Zac.* 13. - *§. Dam im malutko ratunku, a nie będzie *kapać gniew móy na Jeruzalem przez rękę Sesaka. *Leop.* 2 *Paral.* 12, 7. (nie wyleie się. *Bibl. Gd.*). *2) *Activ.* kapać kroplami, kapnąć kapkę, kroplę spuścić. *Cn. Th.* eintröpfeln, tropfenweiſe fallen laſſen. Kapnął abo kapł trzy krople tego soku w kieliszek. *Tr.*

Pochodz. *kapanie*, *kapalka*, *kapanina*, *kapalny*, *kapany*, *kapia*, *kapka*, *kapeczka*; *okap*, *ſkapać*, *kapieć*, *ſkapieć*, *wykapać*, *zakapać*; *ukapać*, *kanąć*, *ukanąć*; *ukapki*; *cf. kipieć* cum deriuat.

KĄPAĆ, *KĘPAĆ, - ał, - ie *et* kąpa *cz. ndk.*, ſkąpać *dk.*, *Bh.* kaupati, kaupáwám; *Vd.* kopáti; *Crn.* kôpàti, kôpàm, kôplem; *Sla.* kúpati; *Rg.* kûpati; *Bs.* kupati, okupati; *Cro.* kupati; *Rs.* купáть, выкупать, банить, выбанить; w wodzie nurzać dla obmycia, baden. Przyszła się *kępać do rzéki. *Radz. Ex.* 2, 5. W wodźie się myć i w niéy *kępać. *Sienn.* 352. W ſtudni się trochę ſkąpał. *Teat.* 55 *e*, 37. Kąp' się jako chcesz, nie wypłócesz nigdy Téy, którą odniosł od ciebie Pan

krzywdy. *Groch.* IV. 199. – *Tig.* Kąpią się pola we krwi. *Bardz. Luk.* 2, 32. – *transl.* kury się w piasku kąpią. *Cn. Th.* die Hühner baden ſich im Sande grzebią.

Pochodz. *kąpanie, kąpanka, kąpany, kąpiel, kąpioleczka, dokąpać, nakąpać się, odkąpać, przekąpać, skąpać, wykąpać się.*

KAPAK, – a, *m.*, naczynie ogrodowe do przykrywania roślin, eine Glasglocke, womit Pflanzen bedeckt werden. Kapaki, któremi w ogrodach naszych flauce nakrywaią. *Torz. Szk.* 177.

KAPALIN, – a, *m.*, (*Bh.* kapalin *galea, cassis*), szyszak, die Sturmhaube. Puklerzyk, albo kapalin, albo inne naczynie żelazne. *Sienn.* 601. Żelazny mu kapalin otaczywał głowę, A pancerzem okryły brzuch kolca drgotowe. *Stryik.* 503. Zabiła go, przeciąwszy na nim stalony kapalin. *Gwag.* 465. *Biel. Sw.* 141. U ołtarza podawano znaki rycerskie umarłego; synowiec jego niósł kapalin świecami oblepiony. *Orzech. Tarn.* 118. cf. szczyt). Husarzy mieli kapaliny pozłociste na głowach, a przy nich pierze w szkofiach. *Biel. Hst.* 328.

*KAPALKA, – i, *ż.*, serwatka, *Ern.* 848. die Molken; *Sr.* 2. kapaliza; *Sr.* 1. kapalcza. KAPALNY, – a, – e, kapalicny, daiący się w krople obracać, das ſich tröpfeln läßt. KAPAM *ob.* kapać.

*KĄPAM *ob.* kąpać.

KAPANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.* kapać, ścieczenie kroplami, n. p. z dachu, z drzewa, das Abtröpfeln, das Träufen. Kapanie z rury alembikowéy. – Kapanie albo ciecczenie z dachu sąsiedzkiego na moy grunt, *stillicidium. Cn. Th.* das Traufrecht, das Dachrecht, die Traufe; *Cro.* kapanye, *Rs.* капёль, капельникъ, cf. okap.

KĄPANIE, SKĄPANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.* kąpać; obmywanie ciała całego w wodzie, w rzéce, w łaziefice, w wannie, das Baden. Nie pomoże wronie kąpanie. *Rys. Ad.* 49. Kąpanie drugiego n. p. dziecięcia, das Baden, das man an einem andern, z. B. einem Kinde verrichtet. Kąpanie się, kiedy kto sam się kąpie, das Baden ſeiner eigenen Perſon. Kąpanie się w rzekach, w stawach, i w łaźniach. *Perz. Lek.* 264. Przez siedmioro skąpanie w Jordanie uzdrowił Elizeusz Naamana. *Biał. Post.* 215.

KAPANINA, – y, *ż.*, to co nakapało, zuſammen getröpfelte Feuchtigkeit; *Vd.* kapnina, podshepnina, podshepinze z wino odkapane; *Vd.* kapniza z woda skapana). Kapaniną płaci, z kapkami, po troszce, er läppert ſeine Schuld ab, zahlt nach und nach in kleinen Poſten. *Tr.*, cf. kapieć. (KĄPANKA *ob.* niecka). KAPANY, – a, – o, *part. perf. verb.* kapać; kapaniem uczyniony, *stillatitius. Cn. Th.* getröpfelt, eingetröpfelt, zuſammen getröpfelt; *Rs.* капельникъ *stalactites.*

KĄPANY, – a, – o, *part. perf. verb.* kąpać, gebadet. Bardzoś gorąco kąpany w téy mierze. *Pot. Arg.* 188. bardzoś prędki, porywczy, hitzköpfig, heiß vor der Stirne cf. gorączka). Nie trzeba bydź gorąco kąpanym. *Rys. Ad.* 51. Gorąco kąpani byli, prędko wyskoczyli, ze dżdżu pod rynnę trafili. *Birk. Kaz. Ob. k.*

KAPAREK, – rka, *m.*, krzewik, którego owocem są *kaparki*, które niczym innym nie są, iak pępuszki czyli pączki kwiatów téy rośliny. *Dyk. Med.* 3, 9. der Capernſtrauch. KAPAROWY, KAPARKOWY, – a, – e, od kaparów, od kaparka, Capern-. Kora kaparkowa iest dobrym lekarstwem rozwalniaiącym. *Dyk. Med.* 3, 9. Kolor kaparowy. *Teat.* 30 *c*, 19. ciemnosielony, capernfärbig. KAPARY, KAPARKI, – ów, *plur.*, *capparis Linn.*, *Sr.* 1. kapárka; *Vd.* kapara, vozhe; *Cro.* kapàre; *Sla.* kapare; *Bs.* kappara; *Hg.* kaporna. *Rs.* каперсы, *Gr.* καππαρις. *It.* cappari, *Gall.* capres, Capern. Rodzay roſliny. Nam tylko znaiome są te kapary, które kupuiemy do kuchni. *Kluk Dyk.* 1, 100. Stanie za limonią i za kapary, ona wdzięczna przeieżdżka z milym towarzyſtwem. *Rey Zw.* 26.

KAPCIE, – iów, *plur.*, obuwie chłopskie zimowe ze skóry koziey na iednę stronę wyprawne. *Dudz.* 40. Latſchen, Ziegenlatſchen, Bauernſchlarfen von Ziegenfell. Kapcie *sunt quasi* przykopycie, *sed separatim a caligis. Cn. Th.* 875. *soccus, imum caligarum* kapcie, szkarpetki. *Cn. Th.* 1171., *Cro.* kopicsa, meszty, kopitëca; *Hg.* kaptza *soccus, sculponea*; *Hg.* kapcza; *Dl.* kopitcza z pończocha; *Sla.* kalchina; *Bs.* kalcine, navlake, nazuvke (*Sla.* kapci s okiennice). Pan młody zmylił skoki, nie zczosał czupryny, Ani kapci nie zazuł, iuż dziś iako iny. *Papr. Pr. E.* 2. Ktokolwiek się do zwady porywa, Ten nayprędzéy na kapcie obrywa. *Dwor. H.* 3 *b.* cf. na bóty, na czerwone bóty, t. i. plagi, cięgi na nogi, w pięty, baſtonada, Streiche auf die Fußſohlen. – §. 2) Wchodząc Turczyn do bożnicy, zoſtawił papucie przede drzwiami, a szedł boso albo w kapciach. *Starow. Dwor.* 58. meszty, spodnie wnętrzne obuwie, die innere Schuhſohle, über die die Türken den Pantoffel ziehen.

KAPCON, KAPCONIEC *ob.* Kapson.

KAPCZUK, – a, *m.*, (*Tatar.* kipczuk. *A. Czart. Mscr.*), torba, worek na tutuń, ein Rauchtabacksbeutel.

KAPECZKA *ob.* kapka.

KAPELA, – i, *ż.*, (cf. *Lat.* capa, capella, *Du Fresne*). *1) kaplica, die Capelle; *Bh.* kaple. Rano w drogiéy kapeli mszy słuchali cesarstwo. *Zward. Wlad.* 148. – §. 2) zbiór muzykow, (muzyka 2): *Vd.* godzi, musikashi, die Muſikanten, die Geſellſchaft von Tonkünſtlern, die ein groſser Herr zu ſeinem Vergnugen hält, die Capelle. Mam kapelę liczną, z dobrych zebraną muzyków. *Mon.* 73, 761. U naszych panow muszą bydź kapele dobrane, liberye bogate. *Zab.* 13, 210. Kazał na tę uroczyſtość kapelę sprowadzać. *Kras. Podst.* 2, 32. Będzie grała domowa kapela. *Teat.* 24 *c*, 59. Kapela rznie, uważam, kto z kim tańcuie. *Zab.* 13, 212. Obrady nasze można przyrównać do kapeli, która przy instrumentach niestroynych, głuszy słuchaiących przykrą dysharmonią. *Lesz. Gl.* 67. Kapela brami z cymbały. *Teatr* 43 *c*, 58. Ustały wdzięczne chory i kapele, Ktore więc brzmiały w tym świętym kościele. *Chrośc. Job.* 203. muzyki). – *fig. tr.* Czy wszyſtkie zakończyła natura wesela, Ze wdzięczna ptasząt leśnych ustała kapela? *Zab.* 8, 306. *Nar.* śpiewanie). – §. kapela, naczynie gliniane u złotników, dla próbowania złota lub śrebra. *Mon.* 71, 24. die Capelle der Chemiker. Śrebro probowane na kapeli. *Złot. B.* 3 *b.* – KAPELAN, – a, *m.*, KAPELANIK, – a, *m. zdrbn.*, *Bh. et Slo.* kaplan; *Hg.* káplány; *Sr.* 2. caplon; *Vd.* kaplan; *Crn.* koplán; *Sla.* capellan; *Cro.* kapelan, kaplan; *Lat.* capellanus, der Capellan. Kapłani zawiadywanie kaplicy przy kościele maiący, nazywaią się kapelani. Tak mianuią się też kapłani, czyli w domach pry-

watnych dla odprawowania nabożeństwa zostaiący, Hauscapellane, iako też i ci, którzy przy woysku zostaią, Regimentscapellane, Feldprediger, Feldcapellane. *Kras. Zb.* 1, 439. Ksiądz kapelan pułkowy mszą powinien miewać, żołnierzy spowiadać, chorych w ś. sakramenta opatrywać. *Kawal. Nar.* 215. Młody i obrótny kapelanik prezenty chwytał. *Xiądz.* 57. - *2) Elektor Moguncki z tym się coraz odzywał, że iest nayniższym sługą i kapelanem Waszéy Krolewskiéy Mości. *Boh. Offol.* 2, 150. cf. bogomódlca). KAPELANIA, - ii, ż., *Boh.* kaplanka, pomieszkanie kapelańskie, die Capellaney, Wohnung eines Capellans. KAPELAŃSKI, - a, - ie, od kapelana, Capellans-. KAPELAŃSTWO, - a, *n.*, urząd kapelański, das Amt eines Capellans, die Capellaney; *Crn.* koplanya. KAPELISTA, - y, *m.*, muzykant należący do kapeli, ein Musikant von der Capelle. Kapelisty ma minę z temi włosami. *Teat.* 19c, 28. KAPELMEYSTER, *KAPELMAGISTER, KAPELMISTRZ, - a, *m.*, przełożony nad kapelą muzyczną, *Vd.* musikni predstoinik; *Rs.* капельмейстеръ, der Capellmeister. Ten co iednę pieśń śpiewa, tylko iest śpiewakiem, a nie kapelmagistrem, co rządzi orszakiem muzyków inszych wszystkich. *Jabł. Tel.* 312. Moiéy kapeli daię barwy z galonami, a kapelmistrzowi bogatą suknią. *Mon.* 73, 761. KAPELLOWANIE, - ia, *n.*, próbowanie metalów na kapeli chemiczney, das Capelliren, *capellatio. Kruml.* 530.

KAPELUSZ, - a, *m.*, KAPELUSIK, - a, *m. zdrbn.*; *Ital.* capello, *Wall.* kappella, *Gall.* chapeau; *Bh.* klobauk, klobaučck; *Sr.* 2. klobuk; *Sr.* 1. klobuk, kwobek; *Vd.* klobuk, klobushik, buzhei; *Crn.* klobûk; *Cro.* klobúk, klobuchèsz, kapa, kapicza, skerlyak, skrilyák; *Bs.* klobúk, klobucjaç, strihaç; *Rg.* klobûk, klobucîch, klobúcjas; *Sla.* shesshir (klobuk z Węgierski kapelusz); *Rs.* шляпа, шляпка, nakrycie głowy pilśniane, kaniasta czapka. *Cn. Th.* der Hut. Pierwszy, co kapelusza zjawił używanie, Płci męzkiéy okazałe i piękne ubranie, Nosił go biało, maiąc opuszczone kraie. *Zab.* 12, 60. der erste, der mit kühner Hand, des Mannes Schmuck, den Hut erfand. Gellert. Drugi dziedzic przy swoiéy śmierci naybliższemu Trzyrożny kapelusz zostawił krewnemu. *Zab.* 12, 61. Skronie kapelusz odziewał bobrowy, Który miał za sznur rząd świetnoperłowy. *Chelch. Poprz. A 2 b.* ein Biberhut. Bez kapelusza, z odkrytą głową, unbedeckt, im bloßen Kopfe. Bok kapelusza, krępa, *Cro.* perváa kape, die Krampe. Kapelusz w oczy wcisnąć; *Rs.* нахлобучить, нахлобучивать. *Prov. Slo.* trefuge sa, gako pančucha za klobuk iak pięść do oka). - *Botan.* kapelusz *pileus*, górna mniéy lub więcéy talerzowata część grzyba, na trzonku osadzona. *Jundz.* 2, 51. der Hut eines Pilzes. - §. 2) nagana, strofowanie, *kapitulum*, strofowanie w zakonach publiczne, przed wszystkiemi zgromadzonemi; *inepte* kapelusz *vocatur. Cn. Th.* 264. On żądał reprehensyy iawnych i kapeluszów w refektarzu. Że tedy czasem nie uważał, kiedy go druday pozdrawiali, w iednym tych kapeluszów był w tym upomniony. *Wys. Aloy.* 343. ein öffentlicher Verweis vor dem ganzen Klosterpersonale cf. *Ger.* Capitel, *ob.* kapitulum, kapitula, łacina, kazanie; *Sor.* 1. won mi dobru kapu dal *reprehendebat merulde* cf. bura. KAPELUSZNIK, - a, *m.*, *Bh.* klobaučnik; *Vd.* klobuzhar; *Crn.* klobzhár; *Cro.* klobuchár; *Hg.* kalaptsináló; *Sla.* klobucsár; *Rg. et Sla.* klobucjár; *Rs.* шляпникъ; co kapelusze robi, der Hutmacher. Sierści. królikow potrzebuią kapelusznicy do swoich fabryk. *Lad. H. N.* 82. - §. 2) futerał do kapelusza, das Hutfutteral; *Rs.* шляпникъ. KAPELUSZNICZEK, - czka, *m.*, czeladnik kapelusznikowy, der Hutmachergeselle. KAPELUSZNICZKA, - i, ż., żona kapelusznika, lub też robiąca kapelusze, die Hutmacherinn; *Bh.* klobaučnica. KAPELUSZNICTWO, - a, *n.*, rzemiesło kapelusznicze, *Boh.* klobaučnictwj; *Vd.* klobuzharja, die Hutmacherey, das Hutmacherhandwerk KAPELUSZNICZY, - a, - e, od kapelusznika lub kapelusznictwa, Hutmacher-; *Bh.* klobaučnický; *Sla.* klobucsárski. KAPELUSZOWY, - a, - e, od kapelusza, Hut-; *Vd.* klobukni, klobuken, klobuzhen, *Rs.* шляпный, шляпошный. KAPELUSINA, - y, ż., nędzny, ubogi kapelusz, ein elender Hut; *Rg.* klobuccina (*Crn.* klobzhina z pilśń kapeluszowa). KAPELUSISKO, - a, *n.*, z *przyganą*, brzydki paskudny kapelusz, ein ungeschlachter Hut; *Crn.* klofernisa, klofstiza, klofuta; *Vd.* musa, klumusa.

KĄP', KUMP', KOMP', - ia, *m.*, udo wieprzowe, szynka, ein Schweinevierte, ein Schinken. W powszednie dni nie iadłem, oprócz iarzyn z kąpiem, albo z świeżym sadłem. *Hor.* 175. Cena rzeczom domowym strawnym. Za kump dwa grosze. *Stat. Lit.* 395. Pożytki z ukarmionych wieprzów, mięso, słonina, szynki, kiełbasy, kiszki, kompie, schaby. *Lad. H. N.* 185. Spoyrzę, aż wiszą na żerdzi dwa kąpie. *Kniaź. Poez.* 2, 182. Kawaler on nielada; gdy koń pod nim stąpie, Łytki mu się kołacą, iak na żerdzi kąpie. *Nar. Dz.* 3, 155.

KAPER *ob.* rozboynik morski *Rs.* каперъ. KAPIA *ob.* Kapka.

KAPICA, - y, ż., kapa albo habit mniszy, eine Mönchskutte, Mönchskappe, Kutte *ob.* kapa; *Vd.* kuta, minihnu oblazhilu; *Crn.* kapèza; *Bs.* skapuç; *Rs.* куколь, клобукъ. Klobuki albo kapice takie nasi czerńcy albo zakonnicy noszą. *Pimin. Kam.* 281. (cf. kaptur). Chcąc między mnichy w habicie mniśkim żyć, prosił, aby mu habit abo kapicę papież przeżegnał. *Skarg. Dz.* 1164. Aby nikt mniśkich szat i kapicy na się nie brał, z nadzieią, iż opatem bydź ma. *ib.* 1040. Wór abo kapicę niechędogą na się wdział. *ib.* 384. Rowmunt, który był został czerńcem, zrzucił z siebie kapicę, a zbroię wdział. *Bielsk. Kr.* 128. Kapicę zrzucić, *apostatare a regula. Mącz.* den Habit abwerfen. Komża i kapica nic prawdy podeprzeć nie może. *Rey Pst. Bbb* 4. Azaż ci wszyscy święci, co chodzą w kapicy? *Rey Wiz.* 141. I w kapicy wełna. *Opal. sat.* 162. auch unter den Heiligen findet man Tadel; Naydzie i w kapicy sukno. *Budn. Ap.* 6. skazuie to hardych pod skromnością. - §. 2) Obicie, które oś u pojazdu z wierzchu nakrywa, aby się nie starła, zowie się kapicą. *Archel.* 3, 62. die Kappe an der Achse. KAPICZNIK, - a, *m.*, który w kapicy chodzi, mnich, *cucullatus. Mącz.* ein Kuttenträger, ein Mönch. Widząc mnichy, wołali: biymy te kapiczniki. *Skarg. Dz.* 1114., *Eraz. ięz. Y.* 8 *b.*, *ib. Z.* 8., *Zrn. Pst.* 2, 351 *b. cf.* kapnik.

KAPICELA, - i, ż., n. p. Płaci się cło od kitaiek, kanawac, kapicell. *Vol. Leg.* 4, 81. materya, ein Zeug.

KAPIĘ *ob.* Kapać. KĄPIĘ *ob.* Kąpać.

KAPIEĆ *niiak. ndk.*, skapieć *dk.*, niszczeć, marnieć; *Rg.* kopnitti *paullatim confici*; *Vd.* kapniti; kopneti, skopniti z taiać), vergehen, ſchwinden, nach einander verſchwinden, untergehen; *Slo.* kapu, kapati *interire*, *Aeol.* καπνεσε *decidit*). Kapiele życie w nędzy i ohydzie. *Mon.* 70, 90. Przez twą zbytnią dobroć kapieiesz powoli. *Mon.* 70, 174.

KĄPIEL, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* kaupel; *Sr.* 1. kupawa; *Sr.* 2. kupela'; *Vd.* koppela, kopeu, kopel; *Crn.* kop, kopva, kopuv (kopliza z wanna); *Cro.* kùpel; *Dl.* kupely, kupalo, kupalische; *Rg.* kôpalo, kupalischte; *Bs.* kupegl, bagn, kupallo; *Rs.* баня (*Ec.* купель z ſtaw, sadzawka, крестильница chrzcielnica); w czym się kąpaią, das Bad, der flüſſige Körper, worin man ſich badet. Na kąpiele biorą się ziola, kwiaty, korzenie etc. te się gotuią w wodzie, a w téy kąpie się chory. *Kluk Rosl.* 2, 276. Kąpiel sucha, parna. *Sleszk. Ped.* 413. sucha wanna. *Dyk. Med.* 3, 103. - Pismo zowie chrzeſt kąpielą odrodzenia i omyciem grzechów. *Kat. Gd.* 31. - Kąpiel dla koni, z pływaczka. *Cn. Th.* die Pferdeſchwemme. - *Fig.* Ten się iak urodził, że z téy kąpieli wypuszczon/ na moment. *Zab.* 13, 192. z téy łaźni, z tego odmętu, ambarassu). Dziecię w kąpieli ieszcze to powiedzieć może. *Glicz. Wych. K* 8 *b.* i niemówlęta to wiedzą, rzecz powszechnie wiadoma). - §. 2) *Chym.* kąpiel Maryi, *balneum Mariae*, iest dwoiakie naczynie, w którym szklisny grzeią albo parzą przy ogniu; z których większe pełne bywa wody gorącéy; a drugie lekarſtwa, maiącego bydź parzonym; tym sposobem, żeby mniéysze naczynie było w większym. *Sleszk. Ped.* 413. das Marienbad, Frauenbad. KĄPIOŁECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, Jużli dla dzieciątecżka Gotowa kąpioleczka. *Groch. W.* 361.

*KAPIONA na złocie od łokcia, ... *Inſtr. cel. Lit.*

KAPITAŁ, - u, *m.*, KAPITALIK, - a, *m.*, *dem.*, główna summa, od któréy procent idzie, das Capital, die Hauptſumme; *Bh.* giſtina *ob.* iścizna; *Vd.* glauni imetik, kapitul, *Rs.* капиталъ. Choć prowizye wielkie; ale kapitały niepewne. *Teatr* 21 *b*, 4. KAPITALISTA, - y, *m.*, bogacz w pieniądze, der Capitaliſt; *Rs.* капиталистъ. Kapitaliſta nigdzie pożyteczniéy nie rozumie składać swoie pieniądze, iak na lichwę. *Xiądz.* 168. Ty teraz człowiekiem bogatym Słynieasz w dobra, i pierwszym w grosz kapitalistą. *Nar. Dz.* 3, 167. Gdyby milionowy kapitaliſta zagraniczny całą tę summę w naszym kraiu lokował... *Mon.* 65, 322. KAPITAŁKA, - i, *ż.*, u introligatora, obszycie iedwabiem, lub niciami nad brzegiem grzbietu książek. *Mag. Mſk.* die Capitalnath beym Buchbinder. KAPITALNY, - a, - e, KAPITALNIE *adv.*, *Rs.* капитальный; główny, Haupt-, hauptſächlich. Odebraliśmy wiadomości, które kapitalnie obchodzą bezpieczeństwo oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 145. *Stan. Aug.* - Kapitalna liniia, z przekątna liniia. *Jak. Art.* 3, 295.

KAPITAN, - a, *m.*, oficer, komenderuiący kompanią. *Papr. W.* 1, 473. der Hauptmann: *Boh.* hejtman (*ob.* hetman), ſetnik (*ob.* ſetnik); *Slo.* hagtman; *Cro.*, *Sla.* kapitan; *Vd.* poglavar, glavar, ſtuinik; *Hg.* kapitány; *Rs.* капитанъ, сотникъ, сотенной голова. (Teodor Alexiewicz przemienił tytuł setnika na kapitana).

KAPITANOWA, - y, *ż.*, żona kapitana, die Hauptmannin. KAPITANKA, - i, *ż.*, komenderuiąca kompanią, die Capitänin; *Boh.* hejtmanka, ſetnice; *Slo.* hagtmanka; *Rs.* капитанша. KAPITANOWNA, - y, *ż.*, córka kapitaństwa, die Hauptmannstochter. KAPITANOWICZ, - a, *m.*, syn kapitaństwa, der Hauptmannsſohn. KAPITAŃSKI, - a, - ie, od kapitana, Hauptmanns-; *Rs.* капитанскій, капитановъ, сотничей. KAPITAŃSTWO, - a, *n.*, ranga kapitańska, die Hauptmannſchaft; *Slo.* hagtmanſtwo, kapitánſtwo; *Vd.* poglavaria, glavaria. - § *zbiorowo* kapitan z kapitanową, der Hauptmann und ſeine Gemahlinn. KAPITELA, - i, *ż.*, KAPITEL, - u, *m.*, naywyższa z trzech części słupa, *Ital. capitello*, synonym: głowica. *Callit.* 6. Kapitel u kolumny, po Polsku główница, *Lat. capitellum. Chmiel.* 1, 77.; *Crn.* nadglavje; *Rs.* капителъ; *Ec.* окружіе, das Capital oder Capitál einer Säule; słupów śnicerskich naglowek, makowica. *Cn. Th.* Kapitelów na słupach śnicerskich, albo na listwach drzewianych, kamiennych, gipsowanych, na gzemsach, nadproszkach, fugowanie ezowate, na kształt litery S miałko skrzywionéy *Cymation*, *ib.* der Wulſt unter dem Kranzleiſten, der Kropfleiſten. Pięć słupów z *kapitelliami ich. 1 *Leop. Ex.* 36. *Kapitelle abo makówki na słupach Lyły miedziane. *ib. Jer.* 52, 21. - §. 2) Kapitela, czapka alembikowa. *Comp. Med.* 665. Nakrywa się macharzyna miedziana kapitelą czyli głowicą dzióbem obdarzoną. *Krup.* 5, 20. die Haube, der Helm der Diſtillirblaſe. Dekokt ten w korbasie szyi krzywéy, nakrywszy kapitelem albo helmem, piaskiem obsypawszy, warzyć. *Syr.* 152. - - KAPITUŁA, - y, *ż.*, zgromadzenie osób duchownych przy katedrze lub kollegiacie, którzy się kanonikami nazywaią. *Kras. Zb.* 1, 440., *Slo.* kapitula; *Hg.* káptalam, kaptolom; *Cro.* kaptol, kaptolom; *B.* kapitno; *Dl.* nadpopovchina; *Rg.* nadpopovsctina; *Sr.* 1. kapitél; *Vd.* tumski kapitel, abor ali spravishe duhovnikov, das Capitel, die Verſammlung der Canoniken eines Collegiats. - §. Miéysce takowéy schadzki kanoników. *Cn. Th.* die Capitelsſtube. Zgromadzenie osób iednego albo wielu klasztorów, die Verſammlung der Ordensgeiſtlichen. Na kapitule abo synodzie zakonu swego, który na ten czas odprawowano w Bononii. *Birk. Domin.* 34. Dominik złożył seym wałny zakonu swego, a to była pierwsza kapituła generalna. *Birk. Dom.* 54. Generalcapitel. - §. *2) Kapitula, z Kapitulum, *indecl. n.*, rozdział, das Capitel eines Buchs, die Abtheilung. Izaiasz w kapitule wtórey w wierszu trzecim. *Bial. Poſt.* 8: Początek tego kapitulum tak się poczyna. *Radz. Eſter* 15. W trzecim kapitulum Danielowym. *ib. pag.* 550., *W Poſt. Mn.* 275. etc. Pokazawszy to w piérwszych kapitulach. *W. Poſt. W.* 2, 277. Jan ś. w trzecim kapitulum Ewangelii. *Bial. Poſt.* 36. „Krakowski tłumacz (Leopolita) zowie rozdziały *kaputami*; a Brzescy *kapitułami*; lecz *kapituła* są księża Kanonicy, a *caput* słowo Łacińskie; ia ie wolałem zwać tedy *rozdziałami*; moglibyśmy ie też z Łacińskiego *głowami* zwać.“ *Budn. Bibl. praef.* / Jeremiasz w siódmey kapitule. *Rey Wiz.* 184. (ale przecię wieraze swoie *Rey* nie na *kapituły*, lecz na *rozdziały* podzielił). *Capita in libris*, kapitula, *rozdzielenie* ksiąg, n. p. w szóstym *rozdzieleniu* ewangelii ś. Jana; *Mącz.*

— §. 3) kapituła, upominanie, strofowanie, Łacina, kapelusz, kapitulum, n. p. Jakże mu wyśmienicie wytarł kapitułę! *Teatr* 52 *d*, 80. Dobrzeście uczynili, żeście mu trochę kapitułę wytarli *ib.* 8, 101. er hat ihm das Capitel gelesen; *Slo.* wičítal mu kapitolu; cf. *Rs.* перетряхнуть, перетряхивать, щунять, дать кому щёлку; cf. попырка, напряга́й, попычка; *Slo.* zaſtuſil kapitolu *reprehensionem*. — KAPITULACYA, — yi, ż., rokowanie, die Capitulation; *Vd.* spraulenje, pogodenje, spraulishtvu; *Rg.* urjet, ugovor. — §. 1) akt publiczny, który cesarz nowo obrany czyni, na kształt paktow konwentów. *Aras. Zb.* 1, 440. die Wahlcapitulation. — §. 2) Ugoda, którą czynią oblężeni z nieprzyjacielem, gdy mu miasto abo fortecę poddają. *ib.*, *Papr. W.* 1, 473. die Capitulation mit dem Feinde. *Mon.* 73, 44. KAPITULARZ, — a, *m.*, miéysce kapituły zakonney, die Capitelsſtube der Mönche. Ukazał mu kapitularz, gdzie się bracia schodzą. *Skarg. Zyw.* 2, 91. KAPITULNY, — a, — e, od kapituły, Capitels-; *Slov.* kapitu/ſti; *Vind.* tumſki; *Croat.* kaptolomszki; *Hung.* kaptolomi). Na obradach kapitulnych nayſtarszy w urzędzie prezyduie. *Kras. Zb.* 1, 440. KAPITULOWAĆ, — al, — uie, *intrans. niedokon.*, kapitulacyą poddanie się poczynać, rokować, capituliren; *Vd.* kapitulirati, sa mir spraulatise; *Sla.* pogádjatise. KAPITULUM *ob.* kapituła 2). — §. 2) kapitulum *et aeque inepte* kapelusz, klasztorne słowo, strofowanie w zakonach publiczne przed wszystkiemi zgromadzonemi. *Cn. Th.*, *ob.* kapelusz 2), ein Verweis, der einem öffentlich vor den verſammelten Mönchen gegeben wird. *ob.* kapitułę komu dawać. KAPIUSZON. — u, *m.*, z *Fr.*, kapica białogłowska z kapturem, ein Capouchen. Kapiuszony wasze widziałem na osobach ſtaroświeckiéy sztukateryi. *Mon.* 73, 36.

*KAPIY, n. p. Zrzuć tę larwę, nieboże, lepiéy się umieści Kapiy na twoiéy głowie, lub kornet niewieści. *Nar. Dz.* 5, 156.; *ob.* kapa, kapica.

KAPKA, — i, ż., *KAPIA, *KAPLA, — i, ż.; KAPECZKA, — i, ż., *demin*, *Boh.* kapka, kapička; *Sor.* 1. kapka, kwapka, krupka; *Slo.* krupeg; *Sla.* kàp; *Vd.* kap, kapla, sraga, kapliza, kapelza; *Crn.* kapla; *Cro.* kaplya, kaplyicza (kap z deszcza); *Rg.* kapglja, kapgliza; *Dl.* kaplya; *Ba.* kapglja, kapgliça; *Hg.* chep, tsepp, cheüp; *Rs.* капля, капелька, *Etym.* cf. kipieć), kropla kapaiąca, der (fallende) Tropfen. Po kapce tylko spada, s kapkami, es träufelt, fällt tropfenweiſe; *Vd.* kaplujezhnu, po kapli; *Cro.* kaplyuch; *Slo.* kapawé; *Ec.* капельно. Niebo niech na was dżdżu kapią nie kanie. *Cph. Hym.* 309. Na kapi mléka przeitaie. *Kanc. Gd.* 51. Tak sie kieliszki, że się i iedna kapka nie ostoi. *Pot. Arg.* 720. Za mleka kapka. *Pot. Jow.* 64. Upragnieniem schnące łazarze kapki od was nie wzięli. *Brud. Ost. C.* 3. Żądać będziecie wody iednéy kapli z bogaczem w piekle upragnionym. *Kulig. Her.* 212. (*Ba.* kapglja 2. nemorch, guccjula, *Jr.* goccja, *Lat.* apoplexia cf. *dna, denna choroba).

KAPŁAN, — a, *m.*, (*forte a* Capellano *cf.* kaplica, kapelan, *nisi velis ducere a* kapłun, *ut insinuetur sacerdotalis abſtinentia. Cn. Th.*); ksiądz, der Prieſter, Meßprieſter; *Sr.* 2. caplon, merſchnik; *Sr.* 1. méſchnik; *Vd.* meshnik, mashnik, far, duhounik (*Vd.* kaplan, podrushnik, odhudnik *diaconus*); *Crn.* mashnìk; *Cro.* kapelan, redovnik; *Hg.* káplán, pap (*Rg.* kaplàn *leopardus*); *Sla.* misnik; *Bh.* kněz; *Rs.* священникъ, іерéй, богослужи́тель; *Ec.* чистительь, свящитель, священнослужитель, священнопредстоятель. Kapłan, po Łac. *sacerdos*, iakoby poświęcony, po Grecku *presbyter* czyli ſtarszy, po Polſku inaczéy ksiądz, osoba duchowna, maiąca kapłańſkie święcenie, uprzywileiowana do odprawowania mszy i sprawowania sakramentów. *Karnk. Kat.* 267., *Kucz. Kat.* 2, 624. Greckie słowo *iereus* tłumaczę ia *ofiarownik*; a nie przez ono Włoſkie słowko od Polaków zepsowane *a capella capellanus* kapłan. *Czech. praef.* Co insi *kapłonem* zowią, to ia *ofiarnikiem*, *ofiarownikiem*; bo proſtak słysząc *kapłana* n. p. Samuela, rozumie takiego, iakowi teraz kapłani Rzymscy. *Bud. Bibl. praef.* Chryſtus ofiarował siebie samego; przeto kapłanem albo ofiarownikiem nazywan bywa. *Sal.* 4, 323. Błogosławienie przez kapłana, a po naszemu (po Ruſku) przez święszczenika. *Sak. Pr.* 153. Kapłan męczennik *Rs.* священномученикъ. Nazywaią kapłana pomazańcem, względem zeſcia nań ducha S., które się w piśmie S. pomazaniem nazywa. *Pim. Kam.* 161. Kapłanem zoſtać, s oświęcić się. *Cn. Th.* ein Prieſter werden. Kapłan pogański, ofiarnik, *Rs.* жрецъ. Naczynili sobie kapłanów, i poſtanowili ie w kościołach bałwańſkich. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 32. Kapłanem (bałwańſkim) bydź, жрéчествовать. — §. 2) kapłan w szachach, s pop. *J. Kchan. Dz.* 92. der Laufer im Schachſpiele. KAPŁANICA, — y, ż., KAPŁANKA, — i, ż., duchowna niewiaſta, die Prieſterinn; *Sr.* 2. caplonka; *Boh.* kněžina, kněžowla; *Rs.* жрица. Niewiaſty nie maią bydź kapłanicami. *W. Poſt. W.* 2, 274. Uźrzał kapłankę abo mniszkę bogini Dyany. *Kosz. Lor.* 67 *b.* (*Sr.* 2. kapłanki ziele bronatek, ostrożki). *KAPŁANISZCZE, *KAPŁANCZE. — a, *m.*, *z przyganą*, pop, ein Pfaff. W Antyochii zwano Juliana do wzgardy służącemi przezwiſkami, kapłaniszczem pogańſkim, Grekulusem, małpą w purpurę obleczoną. *Skarg. Dz.* 253. Nowotnym kapłanczom wino z popiołem dawali pić. *Biel. Sw.* 102 *b.* *KAPŁANICZEK, — czka, *m. zdrbn.*, n. p. naymnieyszy i nayproſtszy kapłaniczek to potrafi. *Teof. Zw. B.* 5. *KAPŁANNIK *id.*, n. p. kapłanniki z czworgiem święcenia. *Zrn. Pſl.* 3, 100. KAPŁANOWY, — a, — e, od kapłana, Prieſters-. Kapłanowa córka. 1 *Leop. Lev.* 21, 19. KAPŁAŃSKI, — a, — ie, od kapłana abo kapłaństwa, Prieſter-; *Sr.* 1. méſchniczki; *Rs.* іерейскій, священническій, священниковъ (жрецовъ, жре́ческій); *Ec.* священнослужительскій, чистительскій, святительскій, священническій. *Sla.* miesicſki; *Vd.* meshnikou, duhouſki; *Cro.* szvetnichki, meſsnichki; *Hg.* papi, paphoszaló). Święcenie kapłańſkie. *Karnk. Kat.* 267., *Vd.* meshni shegen, meshnikovu shegnuvanje, die Prieſterweihe, *ob.* księży). Jeſt urząd kapłańſki, P. bogu czynić ofiary i sakramenta rozdawać. *Kucz. Kat.* 2, 627. Godziny kapłańſkie odprawował. *Warg. Radz.* 293. Ziemia kapłańſka. 3 *Leop. Gen.* 47, 22. imienie księże. 1 *Leop.*). Trzecie księgi Moyżeszowe, *Leuiticus*, my możemy zwać księgi kapłańſkie. *Leop. Bibl.* KAPŁAŃSTWO, — a, *n.*, das Prieſterthum; *Bh. et Slo.* kněžſtwj; *Hg.* papság; *Sr.* 1. méſchnicza-

stwo; *Vd.* meshtarstvu, farštvu, duhovštuo, meshnishtvu, meshnikuštvu; *Crn.* mashtvu; *Cro.* szvetnichtvo, mesnichtvo, redovnichtuo; *Rs.* іерéйство (жрéчество; *Ec.* чинъ священства, священіе, священство, священничество. Stopień duchowieństwa, po naszemu inaczéy ksiądz. Porządek święcenia, daiący się przez biskupa diakonowi, włożeniem rąk i świętym namaszczeniem. *Karnk. Kat.* 268., *Kucz. Kat.* 2, 624. *et* 610. die Priesterweihe. Zwyczay iest oratorski, kapłaństwo nazywać pomazaniem. *Pim. Kam.* 161. Do przyięcia kapłaństwa albo sprawowania go niegodność, niesposobność, *irregularitas. Cn. Th.* die Unfähigkeit zum Priesterthume. Kapłaństwo w starym zakonie, s ofiarnictwo, ofiarowanictwo *qu. vid.*

*KAPLIERZ, – a, *m.*, oboyczyk *humerale. Mącz.* zdaie się z *Luc. vestis scapularis*, skąd szkaplerz (cf. naramiennik). *KAPLERZYK, – a, *m.*, *muraenula* kołnierz albo oboyczyk okołoszyyny, albo insze przyochędożenie, kaplerzyk, obręcz. *Mącz.* Uczynił szatę naramiennika z hiacyntu, i kaplerzyk na wierzchu iéy przeciw śrzodkowi, i bram około kaplerzyka tkany. *W. Erod.* 39, 21. (kolce *Bibl. Gd.*), Spange, Halskette.

KAPLICA, – y, ż., KAPLICZKA, – i, ż. *zdrbn.*, *Boh.* kaple, kapla, kaplice, kaplička (2. kaple zakrystya); *Slo.* kápla, kaplice, poświatnice, kostelik; *Hg.* kápolna; *Sr.* 1. kapala, kapawka; *Crn.* kapela; *Vd.* capèla, capeliza, kapela, kapeliza; *Sla.* kappella; *Cro.* kapéla, kapelicza, crkvicza; *Bs.* kapella, capelliça, crriquiça; *Dl.* otarnica; *Rs.* часóвня, часóвенка, придáбь, крестóвая клонь; *Ec.* цéрковица (*ob.* kapela), kościołek mały, die Capelle; miéysce bogu poświęcone, w którym obowiązki kościelne za zezwoleniem zwierzchności odprawować się mogą. *Kras. Zb.* 1, 429. Zbudowawszy i otlob wszy kapliczkę przy pałacu, tam położył obraz krzyżka. *Birk. Gl. Kun.* 72. *Prov.* Przy kościele ma dzikol kaplicę. *Rys. Ad.* 16. między pszenicą kąkol). KAPLICZNY, – a, – e, od kaplicy, Capellen; *Ross.* причáльный, часóвенный. Sprzęty kapliczne. *Warg. Wal.* 7. (*Bh.* kapelnjk zakrystyan).

KAPŁON, KAPŁUN, – a, *m.*, KAPŁUNEK, – nka, *m.*, *dem.*, *Bh.* kapan i kapaunek; *Slo.* kapún, kopun; *Hg.* kappan; *Sr.* 2. kapłan, kaplank; *Sr.* 1. chapon, wuřezżené honak; *Vd.* kapun, riesan petelin (kapun, kopun, resanik z rzezaniec); *Crn.* kopún, resanz; *Cro.* kopun; *Dl.* kapun, koppun; *Bs.* kappun, koppun; *Sla.* kopún; *Ross.* капýнъ; *Ital.* capone, *Angl.* capon, *Dan.* kappun, *Gall.* chapon, *Lat.* capo, der Kapaun (Kappahn). Kapłonem zowią koguta, któremu członki rodzayne wyrzynaią się dla większéy tłustości i smaku lepszego. *Klok Zw.* 2, 129. Kurczęta młode, gdy oprawisz, będą z nich kapłuny. *Cresc.* 533. Zkąd kur chudszy niż kapłon? bo kur, co wygrzebie Tym swe karmi kokoszki, kapłon zaś sam siebie. *Kochow. Fr.* 20. Niedobry obiad, gdzie sztuki mięsa i kapłuna niemasz. *Teat.* 24 *b*, 48. KAPŁUNI, – ia, – ie; od kapłuna, Kapaunen; *Vd.* kapunou; *Rs.* капáчій; mięso kapłunie, *Kluk. Zw.* 2, 130. kapłuni kamień, kamień kokoszy albo kurowy, w żołądkach kapłunich nalezion bywa. *Sienn.* 325. der Kapaunenstein. Kapłunie kłóski *Vd.* kapunjak, buzełni. KAPŁONIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, okapłúnić *dk.*, na kapłuna oprawiać, kappen, kapaunen; *Vd.* resati, skopiti; *Cro.* kopim; *Sr.* 2. kaplaniſch. Kogutki nayzdatnieysze są do kapłunienia trzechmiesięczne. *Kluk Zw.* 2, 129. nieumieiętność kapłonuiącego, kury zabiia. *ib.* Gdy kogut po trzech leciech bywa okapłuniony, albo oprawiony, a po okapłonieniu przez siedm lat żyie, tedy w nim się rodzi kapłuni kamień. *Sienn.* 325.

KAPNIK, – a, *m.*, w kapę ubrany biczownik, ein mit einer Kappe angethaner Geißler, Flagellant. W Krakowie we wszystkich siedmiudziesiąt kościołach nie przebierało się kapników. *Offol. Str.* 3.

KAPOTA, – y, ż., surdut, zwierzchnia suknia, der Oberrock. Kawalerki, kapoty, westy, mantolety. *Łącz. Zw.* 30., *Gall.* capot, *Ital.* capotto, der Oberrock, Deſtet, Capot. Ubrany w kapocie. *Teat.* 9, 59. – ſ. Kapotka na głowę, gatunek kapelusza kobiecego.

KAPRAL, – a, *m.*, *Slo.* kapral; *Sla.* kapral; *Vd.* korporol, desetjak; *Crn.* deseták, desetár (cf. dziesiętnik); *Hg.* káplár; *Rg.* nadbojnik; *Rs.* капрáлъ. cf. *Gall.* caporal, *Ital.* caporale, *Lat. med.* corporalis, caporalis. *Du Fresne.*, der Corporal; unteroficyer piechoty, do którego należy zaprowadzać i zmieniać szyldwachy, odbierać hasło rontu, przestrzegać gemeynów, co maią czynić. *Papr. W.* 1, 474., *Pam.* 84, 706. KAPRALKA, – i, ż., służbę kapralską czyniąca, lub też żona kaprala, die Corporalinn; *Slo.* kaprálka (*Bh.* kapralla laſka kapralſka); *Rs.* капралша. KAPRALSKI, – a, – ie, od kaprala, Corporals; *Crn.* desetarske; *Rs.* капрáльскій, капрáловъ. KAPRALSTWO, – a, *n.*, miéysce kapralskie, die Corporalſchaft; *Ross.* капральство, званіе. Gdybym był umiał czytać i pisać, promowałbym się był na kapralstwo. *Zab.* 3, 185. Kapral powinien wydzielonych do iego kapralstwa doyrzeć, *Kaw. Nar.* 17.

KAPRARY *ob.* Kapary.

KAPRAWY, – a, – e, KAPRAWEŃKI, – a, – ie, *intensiv.*, triefäugig. Gdy łzy przez punkciki łzowe nie osiękaią prosto do nosa, ale raczéy po twarzy spływaią, nazywaią się takowe oczy kaprawemi, *oculi lacrymantes. Perz. Cyr.* 2, 167. das Triefauge, Thränauge, Rinnauge. Kaprawy ptasznik. *Min. Ryt.* 4, 73. Bielmookiego synaczka ociec sowie Kapraweńkim. *Zab.* 8, 330.

KAPRYOL *ob.* Kabryol.

KAPRYS, – u, m., KAPRYSIK, – a, *m.*, chimera, grymas, myśl dziwaczna, z *Franc.*, die Grille, Caprice; *Rg.* samovoglja; *Rs.* причýды. Czyń coć się podoba; i ia także podług moiego kaprysu rządzić się będę. *Teat.* 52 *d*, 83., *Rs.* на обычь. Ma ona też czasem swoie kaprysiki. *Teatr* 4 *b*, 152. KAPRYSNIK, – a, *m.*, pełen kaprysów człowiek, grymasnik, *Rg.* sveevoglnik, ein capricieuſer Menſch; *w rodz. żeńſk.* KAPRYSNICA. – KAPRYSNY, – a, – e, – ie *adv.*, dziwaczny, grymasny, capricieus; *Rg.* samovogljan). Co za umysł kaprysny! bodayby wyświstali podobnych dziwaków. *Teat.* 23, 154.

KAPSA, KAPZA, – y, ż., KAPSECZKA, – i, ż., KAPSUŁKA *demin.*, *Bh.* kapſa, kapſička, sacculus; *Sr.* 2. kapſa; *Sr.* 1. ſodka; *Bs.* kopcegh, ſkrigna, kopresgiech, ſkrigniça; *Lat.* capsa, capsula, capsella, die Kapſel, okrywka, kapa n. p. Z drogich materyy dzielaią kapsy, w których potrzeby do ołtarza maią. *Alb. z Woy.* 20. Noszą za nami kapsę z księgami. *Hrbſt. Na. A.* 5. Le-

witowie złożyli archę i kapseczkę, która była przy niéy. 2 *Leop.* 1 *Reg.* 6, 15. skrzyneczkę 3 *Leop.*). *Mantica* biesiągi, mantyka, kapsa, to iest mieszek takowy, który s na zad i na przod od szyi wisi. *Mącz.* Bieszki, kapseczka, mantyczka. *ib.* Patrzay iako iałmużna władzy bardzo możney, Czemuż skąpy nie włoży co do kapsy prożney? *Patr. Jał.* 5. do worka, do karbony). *Prov. Slo.* gestli ge żebrák siti, *ale* kapsa neni *mendici pera insatiabilis.* KAPSARZ, – a, *m.*, rzemieślnik od kaps, mieszník, miechownik, der Säckler, Täschner, *Boh.* kapsář. – §., Oni są naszemi kapsarzmi, bo noszą za nami kapsę z księgami. *Hrbšt. Nau. A* 5. kapsonosze Kapsenträger. KAPSON, – a, *m.*, podupadły, zubożały, spuścił na kwintę, ein arm gewordner der herab gekommen ist und die Courage verloren hat (cf. kawalan). KAPSONIEC *niak. ndk.*, skapsonieć *dk.*, podupadać, ubożeć, spuszczać z basu na kwintę, verarmen, herunter kommen, den Ton sinken lassen, die Flügel hängen lassen.

KAPSZCZYZNA, – y, *ż.*, czopowe, *Etym.* kapać, die Trankſteuer. Poddani dóbr naszych, maiący wolność pędzenia wodek i piwa; aby kapszczyzny dworom wypłacali. *Vol. Leg.* 7, 504. Wyswobadzamy śpitalny dom Wileński od płacenia kapszczyzny do skarbu naszego, iak miodowey, tak i piwney. *Dub.* 121.

KAPTACYA, – yi, *ż.*, vymowanie sobie kogo, das Bemühen jemanden für sich zu gewinnen. KAPTOWAĆ, – al, – 'uie *cz. ndk.*, skaptować *Dok.*, vymować sobie kogo, jemanden zu gewinnen suchen; jemanden gewinnen, einnehmen. Całą fortunę stracił na skaptowanie sędziów na swoię stronę. *Teat.* 14, 157 *et* 8 *c*, 31. Mnieyby czart wskórał, aczby rozum skaptował, gdyby pamięć nie po iego stronie była. *Bals. Niedz.* 1, 145.

KAPTUR, – a, *m.*, KAPTUREK, – rka, *m.*, *demin.*, cf. kapa; *Cro.* kapúcz, kapicze; *Ross.* капюшъ, капишонъ *lat.* Caputium; *Angl.* Capuch, *Gall.* capuce) przykrycie głowy, od deszczu, zimna *etc.* die Capuze, eine Bedeckung des Hauptes gegen die Witterung, die Kappe. W czasy słotne może sobie czeladź kaptury zszywać, boty łatać. *Cresc.* 40. Kaptur pospolity pastuchów górników, podróżnych, żeglarzów, *capitium*, *Cn. Th.* Kaptur, odzienie głowy, oznaczaiące odłączenie myśli od rzeczy widomych, pokazuiące człowieka osobno zaięstego rzeczami nieba; i dlatego mnichy i pustelniki używali naypierwsi zakapturzenia głowy. Od tego użycia kaptura, przystąpiono potym przyszywać go do opończ i płaszczów, przeciw wiatrom i słotom chroniąc głowy i uszu. Płeć żeńska naypóźniey przystąpiła u nas do noszenia kapturów przy swoich szlopach. *Jez. Wyr.* U szlachcianek kornet tey iest własności, co u mieszczek kapturek czyli czapka, a u wieyskich kobiet czepiec. *Teat.* 24 *b*, 34. Kaptur od szlopy z głowy iey spada. *Teat.* 21, 119. Capouche, Capuschon. Pasiecznik koło pszczoł bez kaptura i sitka chodzić nie ma. *Mącz. Pas.* 23. Bierzmy na się kaptury i żałobne stroie, A drudzy po ramionach puśćmy włosy swoie. *Groch. W.* 546. Trauerkappen oder Capuzen, *ob.* kapy żałobne). Woleli w grubym kapturze S. Benedykta, niżeli w purpurze królewskiéy chodzić. *Star. Ben. B* 3. *ob.* kapa, habit. Kaptur mniski. *Cn. Th.* eine Mönchskapuze, an der Kutte. Jabym się radził nie wdydać rewerendy, ani kaptura miſizowskiego; ieśli nie podniesie, pewnie nie poniży żadnego. *Falib. Dis. P* 2. doktorska ferezya Doctormantel). Kapturek błazeński. *Syr.* 759. die Narrenkappe. – *Lig.* kaptur komuś szyią; kuią coś, *mala aliqui suunt.* *Cn. Ad.* 331. cf. bóty szyć, sidła stawiać, einem eine Falle stellen, Fallstricke legen; *aliquid monstri alunt.* *Sys. Ad.* 65. *Ut us tangere* roszyć kogo w sadno, t. i. przyrznąć kapturka, przymowić komu, wyrzucić mu na oczy, dadź mu winę w czymkolwiek. *Mącz.* przykroić kapturka, przyciąć komu głowy. *ib.* – Oblec kogo w kapturek. *Cn. Ad.* 748. ubrać go w maszkarę; ogon mu przyszyć, gębę podmazać; szydzić z niego rzeczą, *Cro.* prissiti komu rep, mit einem sein Gespötte treiben, einem etwas anhängen. 2) Kaptur, Kapturek, nakrycie głowy lub oczu niektorym zwierzętom, Kappe, Haube, Augenklappen, die einigen Thieren über den Kopf gezogen werden. W młynach koniom na oczy przywięzuią kapturki, które im bronią od kurzu. *Solst. Arch.* 89. Kaptur sokołowy *Rs.* каблучокъ. Przyzwyczaić trzeba sokoła do kaptura na głowę. *Aluk. Zw.* 2, 207. *Rs.* коблучениимъ do kaptura przyuczać). Kapturek wdziać ptakowi, einen Vogel haubeu oder häubeln, ihm die Kappe aufsetzen. Kapturek mu zdjąć, ihn enthäubeln, ihm die Kappe abnehmen. 3) okrągławe nakrycie rożnych naczyń i narzędzi, die rundliche Bedeckung verschiedner Geräthe. Kaptur kominka. *N. Pam.* 11, 2. *manteau.* Kaptur nad kominem powinien bydź wyniesiony i prosty, nie pochyły i krzywy. *Switk. Bud.* 201 der Essendeckel, Essenmantel. Wszystkie kluby nieruchome, bywaią osadzone w iednym kapturze, a znowu wszystkie ruchome w drugim. *Jak. Mat.* 4, 245. der Flaschenzug, die Klobenscheibe. Kaptur u pompy, iest to kawał rury na półłokcia wysoki, w którey się pompa wpuszcza. *Switk. Bud.* 346. der Pumpendeckel. Na alembiku kapturek. *Paur. Sk.* 394. der Helm oder Deckel, die Haube des Destillirkolbens. Kaptur u olstra, die Holfterkappe, der Holsterdeckel. Kapturek u pistoletów, u fuzyi s, blachy, w które głowa osady oprawna, die Kappen, Bleche an den Pistolen- und Flintenkolben. Kapturek u palasza officerskiego z blacha pokrywaiąca ielca, die Kappe an dem Griffe eines Officierpallasches. Kaptur u cepów, abo łączny, *qu. v.*, skóry łączące biiak z dzierżakiem, die Kappe am Dreschflegel. 3) *botan.* kaptur, ziele *Cucullata*, Kapuzenkraut; kwiat iego ma kształt błazeńskiego kaptura. *Syr.* 1455. II. *polit.* spiknienie stanów po śmierci królewskiey na obronę królestwa, rządu i sprawiedliwości. *Cn. Th.* das außerordentliche Interregnumsgericht, der nach eines Königs Tode die gewöhnlichen Gerichtsbarkeiten einstweilen aufhob und vertrat. Konfederacya po śmierci króle Ludwika nazwana była *kapturem*, czy to dla okazania smutku, w którym Rzplta po śmierci panuiącego zostaie, czyli dla oznaczenia, iż obywatele pod związkiem i zasłoną iedności w czasie bezkrólewia zostaią dla bezpieczeństwa własnego. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 311. Kaptury, nazwisko iurysdykcyi w Polszcze, nazwaney *a litera captura* każdego mieszaiącego spokoyność publiczną pod czas bezkrolewia. *Kras. Zb.* 1, 440. Naznaczony dzień i mieysce elekcyi przyszłey, Zaczym *lauda* woiewództw i surowe wyszły Po Grodach ich kaptury. *Tward. Wł.* 191. KAPTURAĆ *ob.* Kapturzyć. KAPTUROWY, – a, – e, od kaptura, Kappen-, Hauben-, Kapuzen-. 2) Dawniey przed

przed seymem konwokacyi na seymikach obierano sędziów *kapturowych*, którzyby wszelkie kryminały w przeciągu bezkrolewia sądzili, na mieyscu sądów, ustaiących śmiercią krolewską. Ale konstytucyą R. 1768. sądy *kapturowe* są zniesione, i wszelkie iurysdykcye utrzymywaią się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 270. die Capturgerichte, Zwischenrichtsgerichte. *ob.* Kaptur II. KAPTUROWATY, KAPTURKOWATY, – a, – e, na kształt kaptura czyli kaptorka na głowie, gehäubelt, gleichsam mit einer Haube auf dem Kopfe. *Sr.* 2. chapaté. Kawki kapturowate. *Baniat. J* 3., *Pot. Jow.* 184. Liście kapturkowate, *f. cucullata*, serduszkowate, których dwie dolne klapy tak na siebie zachodzą, iż kapturek formuią. *Jundz.* 2, 33. KAPTURZYĆ, – ył, – y, KAPTURAĆ, *cz. ndk.*, okapturzyć, ukapturzyć, ukapturować, zakapturzyć *Dok.*, w kaptur wdziewać, verkappen, hauben, häubeln, eine Haube, Capuze etc. aufsetzen. Płacz, żałuy, kapturzy się. *Zebr. Ow.* 289. *lugubria indue.* Okapturzony, w kaptur ubrany, *palliolatus. Mącz.* Okapturzony sokoł niesie się na ręku. *Kluk. Zw.* 2, 207. (cf. odkapturzyć). Ukapturowawszy się, otworzył ule. *Kąct.* 34. Głowę sobie w kray szaty swoiey ukapturzywszy. *Tr. Tel.* 175.

KAPTYWUS, – a, *m.*, gra dziecinna, gonitwa owięźnia; iedni uciekaią, drudzy gonią, i schwytanych w niewolą biorą. *Dudz.* 40. łapanego, gonionego, das Haschen, das Haschespiel (Diebpack). 2) złapany w tey grze, der Gehaschte. *Tr.*

KAPUCYN, – a, *m.*, der Capuziner. Kapucyni, zakon swiętego Franciszka, reformowany R. 1528. *Kras. Zb.* 1, 440. Cnot tyle ma, iak kapucyn. *Teatr* 43 c, 19. KAPUCYŃSKI, – a, – ie, Capuciners. Generał kapucyński. *Kras. Zb.* 1, 440. Kapucyńskie obuwie. *Vd.* opanki). Kapucyński proszek *Wolszt. byd.* 112.

KAPUŚCIANEK, – nka, *m.*, *noctua brassicae*, motyl nocny, mnożący się na liściach kapuścianych. *Kluk. Zw.* 4, 376. der Kohlschmetterling; *ob.* kapuśnik. KAPUŚCIANY, – a, – e, od kapusty, z kapusty, Kohl-, Krytyk to iest spraw ludzkich i censor surowy, On sam wszystko, z drudzy kapuściane głowy. *Min. Ryt.* 2, 310. KAPUŚCIĆ się *zainh. ndk.*, w kapustę się rozrastać, in den Kohl schießen, in das Kraut schießen, Kraut bekommen. Rozsadę, gdy się kapuścić będzie, okopywać. *Hour. Ek.* 40. KAPUŚCISKO, – a, *n.*, bezecna kapusta, bäßlicher Kohl. Dwie misy nalali barszczyskiem ze śledziami i kapuściskiem. *Teat.* 19, 29. – §., ziemia, na którey kapusta rośnie, das Kohlfeld, der Kohlacker. Na kapuściisku siewaią marchew'. *Haur. Ek.* 40. KAPUSTA, – y, *ż.*, KAPUSTKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Boh.* kapusta, zelí; *Slo.* kapusta; *Hg.* káposzta; *Sr.* 1. kaw; *Crn.* kapus; *Vd.* kapuſa, zele; *Cro.* kupùszt, zelye, kapuszta; *Dl.* kapušt, kupuſa: *Rg.* kupùa; *Sla.* kupus zèlje; *Bs.* kapuſta, kupus, vrasct, brosqua, rasct; *Ross.* капуста, зилонъ (*Ec.* комбóста, зеленая капуста, cf. kampust); *Ital.* capuzzo, *Lat. med.* gabusia, *Ger.* Kabistrant, cf. *Lat.* caput). der Kohl Kapusta wieloraka iest, biała głowiasta, *Bs.* kupus glavati, *It.* caulo capuzzo, *Ross.* кочáнная капуста, Weißkohl, Kopfkohl; czerwona głowiasta, rother Kopfkohl; Włoska albo Hollenderska, ranna i późna. *Kluk. Rosl.* 1, 214. Kapusta dzika, *Brassica campestris Linn.*, wilder Kohl, Feldkohl; kapusta rzepak, *napus*, Kohlrüben; kapusta rzepa, *rapa*, Rübenkohl; kapusta ogrodowa, *oleracea*, Gartenkohl; rozmaite iey odmiany sztuka ogrodnicza tworzy i utrzymuie; zielona, iarmuż rozmaity, kalalior, kalarapa, brukiew'. *Jundz.* 340. Kapusta czarna z brzoskiew' ogrodna. *Cn. Th.* Schwarzkohl. Iest rodzay czarney kapusty, który wielkierz zowią. *Cresc.* 206. Kapusta gładka. *Cn. Th.* Blattkohl; Kapusta kędzierzawa. *ib.* krauser Kohl. – Rzepna kapusta, *Caulorapum*, Kalarapa, Rübenkohl, Kohlrabi, tak rzeczona, że liście ma kapuśne, a korzeń rzepny. *Syr.* 1116. Szczawik lub kapusta zaięcza, *acetosella. Krup.* 5, 162, der Hasenklee. Kapusta się wiąże na głowy, *Ec.* вьемся капусти. Słodek z kapuśtką, to gotowiec prędki. *Rey Wiz.* 62. Nieiednego bóg wprowadził na papieństwo, co kapustę sadził. *Jabł. Ez.* 12. Właśnieś tu tak potrzebny, iak kozieł w kapuście. *Zapł. Zbb.* 88. cf. iak Piłat w kredzie; iak djabeł w Częstochowie). O awawolą, o rozpusty, Pod czas o głowę kapusty, U Rzymian żołnierza na życiu karano. *Groch. W.* 506. *Rs.* кочанъ, кочень. Dobywszy palasza, zaraz go chluśt w łeb, iak w kapustę. *Boh. Kom.* 1, 360. Kwaśna kapusta, Sauerkraut, *Vd.* kislu sele. *Bh.* kyſele zelj. – Pomieszać co, iak groch z kapustą. *Pamin. Kam.* 69. do góry nogami, wie Kraut und Rüben. KAPUSTNIAK, – a, *m.*, supa kapuściana, eine Krautsuppe. KAPUSTNIK, – a, *m.*, kapustowy ogrodnik. *Tr.* der Kohlgärtner. 2) kapuśnik, *papilio brassicae. Zool Nar.* 140, *ob.* kapuścianek). *Lad. H. N.* 110. der Kohlraupenschmetterling. – §., kapuścisko, Kohlfeld, Kohlstück. Jedno część naybliższą od dworu obrócić na trawnik i kapuśnik. *Pam.* 84, 824. *Vd.* kapusna gniva. KAPUSTNICA, – y, *ż.*, n. p. W głąb ćwiklany, iako i kapuśtny, może bydź szczepiona latorośl drzewa rodzaynego, ktora przyiąwszy się wzrasta; a głąb pod czasem obraca się w korzeń drzewowy; a ztąd mniemaią w naszych stronach gruszki, które kapuśtnice zowią albo rzepnice. *Cresc.* 225. die Kohlbirne, Krautbirne, Rübenbirne. KAPUSTNY, – a, – e, od kapusty, Kohl-. *Bh.* kapuſtnj; *Rs.* капустный, капустный, капочный. Kalarapa liście ma kapuśtne. *Syr.* 1116. Nie kapuśtna u mnie głowa. *Cn. Ad.* 605. nie dla stroiu głowę noszę, ich bin kein Krautkopf.

KAPZA *ob.* Kapsa. KAPZON *ob.* Kapson.

1. KARA, – y, *ż.*, *KARZA *Ex.* 53.; karanie, ukaranie, *Bh.* karanj; *obsol. Ger.* Kar, Karr, die Strafe. *Boh.* trest; *Slo.* trestánj (*ob.* *trestkać; *Sr.* 1. straffa, sstrafa (*ob.* sztrof); *Sr.* 2. schtroffa; *Sla.* kashtiga; *Bs.* globa; *Rg.* podèpsa; (*Rg.* kar, kàranje *rixa*, *iurgium*). *Cro.* kastiga *ob.* k. źh); *Dl.* pudepsza (*Dl.* kara z swar; *Hg.* kár; *Cro.* kvàr = szkoda, *Crn.* shtrafènga, pęna; *Vd.* shtrafa, kashtiga, pena, osoda, birshag; *Rs.* кáра, отмщáженїе, раздѣлка; *Ec.* казнь, глоба, наказ:нїе; (*Chald.* קרה *dolere*, *molestum esse*). Kara iest nieszczęście, którem prawodawca grozi tym, ktorzyby zamyślali gwałcić prawa iego. *Kon.* 75, 286. Kara na czci *Crn.* pòsa; kara pieniężna cf. grzywna, *Cro.* birshag; *Rs.* штрафъ (*ob.* sztrof); Kara publiczna *Ross.* моровáзка казнь, моровóе наказáнїе. Kary kościelne. *Sreb.* 41. *ob.* klątwa). Kary godny, strafwürdig, *Bh.* trestanec; *Vd.* poshtrafliu, posvaritliu, shtrafliu; *Rs.* винóвный. Wziąć karę. *Bardz. Ir.* 213. bydź karanym, cf. wziąć chłostę,

plagi, kiie). *Prov. Slo.* kdè n'en'i kázně, tu ně bíwá kázně, gdzie kary niemasz, tam boiaźni niemasz). Kara na iednego, ſtrach na wszyſtkich. *Papr. P.* 1, 78. Idź ztąd, mówię, proſtaku, ieśli nie chcesz Marsyasza kary. *Boh. Kom.* 4, 151. bydź z ſkóry zdartym). Komu kara, temu i wina. *Fred.* 9. Kara Pana Boga z tym półgłowkiem; bóg mię nim ſkarał; bieda z nim). – §., kara = karność, groza, Mannszucht, Disciplin. Inspektorowi w karze każ mieć chłopię. *Opal. sat.* 5. Wszyſtko to przyszło z swywoli i niekary żołnierſkiey. *Tward. W. D.* 38. *Tward. Pasq.* 83. Na ten czas odrzucona była wszelka kara i porządek żołnierſki. *Krom.* 715. *disciplina.* Chodkiewicz zdał się karę żołnierſką naprawić, która znacznie była z ſtarożytnych terminów wykroczyła. *Tward. Wł.* 97. KARA, *herb. ob. Aksak.*

2. KARA, – y, ż., *Bh.* kára; *Slo.* kary; *Sr.* 1. kata; *Sr.* 2. karra; *Rg.* karra; *Vd.* garo, zakerl; vosizh, dvieko-liesni vus; *Cro.* taliga (*ob.* telega; *Hg.* talyiga; *Sla.* taljuge; *Bs.* tegligho; *Rs.* возúло, рóспуски, лóмка; *Ec.* кречелы). *lat.* carrus, *Ital.* carro, *Suec.* kaerra cf. lat. currus, *Gall.* char) der Karren, ein Fuhrwerk auf zwey Rädern. Kara, czyli wóź o dwóch niskich a mocnych i grubych kołach, maiący ſkrzynkę wierzchem. *Swit. Bud.* 31. *Szczerb. Sax.* 49. para kół na iedney osi, albo też i wóz doſtatkowy, czy to drabiniaſty, czy wasągowy, ale tylko na dwóch kołach. *Jak. Art.* 3, 295. Bagagekarren. *poet.* Murow tych Amfiona ręka ludzka nie robiła, pod niemi się kara wożąc nie pociła. *Bardz. Traj.* 428. Z głębokiego morza w czerwoney karze wyiechała zorza. *Groch. W.* 363. *KARABŁOTNIK, – a, *m.*, der Dreckkárner. *Tr. ob.* karnik.

KARABELA, – i, ż., KARĄBELKA, – i, ż., *demin.*, szabla bez kabłąka, ein Säbel ohne Bügel, ein Tatariſcher oder Koſakenſäbel. Karabela, szabla, którey używali Polacy do ozdobnieyszego ſtroiu; rękoieść iey bywała zwyczaynie z kamienia drogiego, iaspisowa, agatowa, ametyſtowa, złotemi lub szmelcowanemi gwoździkami spaiana bez kabłąka. *A Czrt. Mſk.* Czy słowo karabela od wschodnich języków słownika brać mamy, niewiem. Erazma Ciołka liſt R. 1516. daie nieiakie wyiaśnienie: „*Nicolaus de Pawęźno cum Simia frameae, quam* Karabel *ante* 20 *annos in aulam introduxit, defendere se conatus. Czack. Pr.* 1, 217. Musi mi oddadź karabelę. *Boh. Kom.* 1, 139. Pókiśmy miecze, pałasze i kordy Nosili, nie baliśmy się ordy; Aż gdy z karabelkami naſtąpią czeczugi, Nie orzą w Ukrainie i w Podolu pługi. *Pót. Pocz.* 417. karabella. *Min. Ryt.* 3, 356. cf. ordynka.

KARABIN, – a; *m.*, *Boh.* karabina; *Rs.* карабúнъ; *Vd.* karabinar, jesdazhova risanicza; *Gall.* carabine, *Ital.* carabino, *Angl.* carabin; der Carabiner, zwyczayna broń kawaleryi, krótsza od piechotnéy. *Jak. Art.* 3, 295. KARABINIER, – a, *m.*, iezdny żołnierz karabinem zbroyny, der Carabinier, *Rs.* карабинеръ. KARABINOWY, – a, – o, od karabina, *Rs.* карабúнный. Caratinersz. Haczyk karabinowy.

KARAĆ, – ał, karze, karzę *cz. ndk.*; zkarać, ukarać, *Dok.*; *Boh.* karati, karáwám *obiurgare, caſtigare*; treſtati, ztreſtati, ztreſcy *punire* ob. treſktać); *Slo.* kárám *redarguo*; treſtati *punire*; *Sr.* 1. khaſtawam, ſtrafuvu; *Vd.* karati = ganić; *Vd.* shtrafati, kashtigati; *Crn.* kashtégam, pôsam, shtrafam, spremsam; *Cro.* karam *obiurgo*; karamsze, czargamsze *rixor*; kaſtigati, kaſtigam, kaſtigujem, pedèszam *punire*; *Dl.* karati *arguere*, karatiſse = wadzić się; pokarati, pedeszati; *Rg.* kârati, pedepsatti; kâratise *rixari*; *Bs.* karati, podepsati, globiti, oglobiti; *Sla.* karati = łaiać; kashtigati = karać; *Hg.* káromkodom szłaiac; karomlan ti = karać; *Ross.* карáмъ, покарàмъ, наказать, наказывать; *Ec.* казàмъ, показать, кажу` cf. każń) cf. *Arab.* קרע *subegit*, cf. korzyć, korcić, karcić). za naganny poſtępek przypuszczać na kogo kary lub każni, einen ſtrafen, beſtrafen. Kogo rodzice nie karzą rózgą, tego kat mieczem karze. *Rys. Ad.* 30. Powinień krol każdy, iako dobrych miłować, tak złych karać. *Birk. Zyg.* 15. Panie, nie racz mię karać w zapalczywości twoiey, ani w gniewie twoim *karzy (karz) mię. *Leop. Ps.* 6, 1. ſtrafe mich nicht in deinem Zorn, und züchtige mich nicht in deinem Grimm. Luth. Srodzoby go karano, i kiymi i po kalecie. *Star. Dwor.* 13. Kogo miłuie pan, tego karze. *Radz. Hebr.* 12, 6. *Prov. Slo.* koho Pán Boh potreſtať chce, nagrzmu rozum wezme, kogo bóg ukarać chce, rozum mu odbiera). Karać kogo na zdrowiu, na honorze. Karać na mieszku, na pieniądzach, o grzywny, *Cro.* birshasiti; Karać na ciele, cielesnie, *Rs.* наказать, наказывать. Karze go bóg na tym, na owym, n. p. na potomſtwie. *Cn. Th.* Bóg cię ſkarze; nie uydziesz karania. *Cn. Ad.* 26. Boday go bóg ſkarał. *Teat.* 24 *b*, 19. Czy mnie djabli ſkarali. *ib.* 10 *b*, 30. Niech mię bóg ſkarze, ieżeli. *ib.* 28 *b*, 13. U tego narodu mężowie maią moc, żony i dzieci na garle karać, albo nim darować. *Warg. Cer.* 138. die Macht am Leben zu ſtrafen. Karać gardłem, *Rs.* казнúть. Karać kogo gardłem, wygnaniem, szubienicą. *Cn. Th.* Nie rozumiey, iż naszey nieukaranie zbrodni, innych pogorszy. *Zab.* 11, 113. przepuszczanie, darowanie). b) karać słowami, ſtrofować, upominać, mit Worten ſtrafen, verweiſen, einen Verweis geben. Krola wszyscy karali z iego zbytniey śmiałości, rozwodząc mu rozmaite przygody. *Biel. Sw.* 178. Nie kara nikogo z grzechu tego, którym sam grzeszysz. *Ezop.* 35. Ktoż mię z was o grzech przewodzi albo karze? *Sekl. Jan.* 8. w grzechu być okazać może? *ib.* Obawia się każdy wolnie mówić, a karać tak z przeſtępków pana, iakoby swoię równią, karał. *Gorn. Dw.* 323. – c) karać = powściągać, wſtrzymywać, hamować, krócić, bändigen, hemmen. Wędzidło takie koniowi załamuie kark; dziąsło karze, i ięzyk zadzierżywa. *Hipp.* 92. Karzę ciało moie i znieważam, bym innym każąc słowo bożè, nie stał się sam zganionym. 1 *Leop.* 1 *Kor.* 9, 27. KARAĆ SIĘ *zaimk.*, samemu na siebie karę przypuszczać, *Rs.* наказаться, наказываться, ſich ſelbſt ſtrafen. Ten się iuż ukarał, który zgrzeszył. *Pilch. Sen. Gn.* 249. b) karać się kim = brać się podobney kary z cudzego przykładu, kaiać się kim, przeſtrogę sobie brać z niego, ſich an einem ein Beyſpiel nehmen, ſich an ſeiner Strafe ſpiegeln, ſie ſich zur Lehre dienen laſſen. Od nas nie uydziesz karania srogiego, Niech się dziesiąty karze z wyſtępku twoiego. *Paszcz. Dz.* 26. *Prov. Slo.* tak Pán Boh Selmow treſce, aby ſa hnewuti karbali. Szczęśliwy, kto się cudzą przygodą karze. *Rey. Wiz.* 158 *b*. Karać się masz, królu, poſtronnemi przykłady. *Gwag.* 115. – *§., Karać się z kim, trudzić się iego karaniem, karceniem, mit jemandes Beſtrafung und Zucht

g u schaffen haben. Dziecię było bardzo dobre, tak że go nie potrzeba było nigdy bić, ani się z nim karać. *Glicz. Wych. F 6 b.* – §., upamiętać się, żałować za co, in sich gehen, bereuen, Reue und Leid tragen. Wtorą plagą karać się nieco począł Farao, i prosił, żeby od niego była oddalona. *Skarg. Żyw.* 1, 331. Nieukarany, niepoprawny, nicht mehr zu bessern. Ludzie nieukaranych serc, w grzechu leżące, *Sk. Dz.* 1, 60. Pomście bożey cię oddaię, iako nieukaranego. *Biel. Sk.* 184 *b.*

Pochodz. *karanie, karany, karalny, karalnik, karzyciel; karny, karność, bezkarny, bezkarność, niekarność; skarać, skaranie; ukarać, ukaranie;* 2) *skarżyć, skarżenie, skarga, skarżyciel; naskarżać się; oskarżyć, oskarżony, oskarżyciel; uskarżać się.* §. *cf. karcić, korcić, krócić.*

KARACENA, – y, *ż.*, *Rs.* карацына; zbroia w łuskę zrobiona. *Wład.*, eine schuppige Rüstung, ein Panzer, wie Fischschuppen gearbeitet. Pauzaniasz sam widział pancerz Sarmatki, z rogów, kopyt końskich, na kształt karaceny albo łuski smokowey uczyniony. *Stryik.* 106. Miał na głowie hełm miedziany, a karacenę na sobie w łuskę. *Radz. 1 Sam.* 17, 5. w karacenę łuszczastą ubierał się. *Bibl. Gd. ib.* Oblokł Saul Dawida w szaty swoie, i dał hełm na głowę iego, i oblokł go w karacenę. *Budn. 1 Sam.* 17, 38. (w puncerz. *Bibl. Gd.*) Nierychło ta karacena puści, Ktorey złota szwayca nie przebodła. *Birk. Kaw. Malt. B* 3. (toż samo temi samemi słowami, w *Star. Ref.* 111.) Bohatyrski synie, Co to chodzisz w karacénie. *Czach. Tr. L* 2. *(przedrwiwaiąc).* Tetys prosiła Wulkana, żeby Achillesowi tarcz, przyłbicę, i karacenę, i nakolanki przystoyne wykował. *Otw. Ow.* 516. Pień odziewa się twardą skórą, która iak karacena szczep młodociany od krzywd powietrza zasłania. *Zab.* 6, 108. b) karacena pokutuiących, ein Bußhemde von Drath. Nie iest koniecznie potrzeba, abyś żelazne karaceny nosił. *Bals. Niedz.* 1, 404. Nie mniemaycie, abym wam kazał dręczyć się niespaniem, włosienicą, karacenną. *ib.* 34. – 2) łuska twarda, iak u krokodyla. *Duds.* 40. harte Schuppen. KARACENNIK, – a, *m.*, który karaceny i inne zbroie robi, der Waffenschmid, *Tr.* Panzerschmid. KARACZAN, – a, *m.*, *blatta*, owad kraiowy płaski, podługowaty, czarny, maiący cztery skrzydła błonkowate, kryie się w szparach. *Zool. Nar.* 151. *Kluk. Zw.* 4, 62. wielkości chrząszcza pospolitego, podługowaty, czarny, lataiący. *Lad. H. N.* 67. der Schabkäfer, *Oest.* Schwabe.

KARAFIAŁ, – u, *m.*, n. p. Właśnie mi drogi karafiał iego córka. *Teat.* 24 *c*, 84. specyał, cf. kalafior, ein Leckerbißen.

KARAFINA, – y, *ż.*, KARAFKA, KARAFINKA, KARAFINECZKA, – i, *ż.*, *zdrbn.* szklana flaszka z wązką szyią, *Sla.* karafin, *Ross.* графинъ, карафинъ, карафинчикъ. (*Ital.* caraffa, carafina; *Gall.* caraffe) die Caraffine, eine gläserne Flasche mit einem engen Halse. Butelki, karafki. *Teat.* 28 *b*, 112. Karafineczkę z winem przed kim postawić. *Mon.* 68, 88.

KARAFIOR *ob.* Kalafior.

KARAIM, – a, *m.* (z *Hebr.* קראים *vocati, electi*). *Karaimowie* abo *Karaitowie*, sekta żydowska, odrzucaiąca nietylko tradycye, ale nawet księgi niektóre starego testamentu, iedynie się ksiąg Moyżeszowych trzymaiąc. Teraźnieysi Karaimowie, iacy się i w Polszcze znayduią, wiele innych ieszcze obserwacyy do dawnych przydali, i wcale się rożnią od żydów przydatkami wielu zabobonów i niczim zbliżeniem się do mahometanizmu. *Kras. Zb.* 2, 441. *Ec.* караимъ, караимы. Wszyscy żydzi i karaimy oboiey płci, po złł. 2 corocznie pogłownego płacą. *Vol. Leg.* 7, 44. KARAIMSKI, – a, – ie, od karaimów, n. p. w mieście Łucku większa liczba dymów iest karaimskich i żydowskich. *Gaz. Nar.* 2, 1. KARAIMOWE, – ego, *n.*, podatek od karaimów, n. p. Zygmunt I. żydów Łuckich od płacenia dwunastu kop za Rabinowe i Karaimowe uwolnił. *Czach. Pr.* 1, 109.

KARAKTER *ob.* Charakter.

KARALNIK, – a, *m.*, karzyciel, karzący, der Bestrafer, Züchtiger. *Tr.*; *Rg.* pedepsnik; *Cro.* pedepsnik. KARALNY, – a, – e, mogący bydź ukaranym, strafbar. – §. od karania, karaniu służący, Straf-, die Strafe betreffend.

KARANIE, SKARANIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.* karać; obkładanie karą, das Strafen, Bestrafen; kara, die Strafe. *Bh.* karanj łaianie, karanie). Gdy o wszystkim sprawę wziął, chciał mu dadź karanie. *Wys. Aloy.* 36. Paleczny świadek nie uydzie karania. 2 *Leop. Prov.* 19, 5. bez pomsty nie uydzie. 3 *Leop.*) To właśnie karaniem zowią, kiedy kogo na ciele, albo na członku karzą; ale kiedy na pieniądzach, winą zowią. *Szczerb. Sax.* 431. Karanie słuszne, lekarstwo duszne. *Ryt. Ad.* 33. Karanie iednego, ustrzeże dziesiątego. *Cn. Ad.* 313. cf. iednego przygoda, wielu przestroga). Karanie nie ma bydź pomsta, ale złości hamulec. *Cn. Ad.* 332. Ma karanie boże! *Teatr* 30 *c*, 90. bóg mię skarał! – KARANY, – a, – e, *Part. Perf. ndk.*, ukarany, skarany *dok.*, gestraft, bestraft. Stara przypowieść prawdziwa, Że karany lepszy bywa. *Bies. Rox. E* 3. cf. nieszczęście rozumu nauczy, cf. jeden bity za dwóch niebitych). Przez co kto grzeszy, przez toż też bywa karan. *Radz. Sap.* 11, 17.

KARAŚ, – ia, *m.*, KARASEK, – ska, *m.*, *Dem.*; *Boh.* karas, karásek; *Sr.* 2. karraß; *Crn.* kurésel; *Cro.* karaš; *Sla.* karas; *Hg.* kárász; *Rs.* карась; *Lat.* charax, *carassius Linn.*, *cf. Gr.* χοιρος; *Dan.* karuse; *Germ. Sup.* Garusse, Gareiß; *Sax. Inf.* kruuske) die Karausche. Ryba w miarę długości znacznie szeroka, podobna do małego karpia; znayduie się w wodach błotnistych. *Zool. Nar.* 189. Karaś morski, *coracinus Plin.* ein Seefisch. 2) karasek wyciąć, karasek pokazać, zabawka dziecinna, gdy kamykami po wodzie na odbitkę rzucaią. *Tr.* das Prellwerfen, Mäuschenwerfen, so daß der Stein mehrere Male von der Oberfläche des Wassers abprellt; *Crn.* fuzhkam. KARASKAĆ się z kim *zaimk. ndk.*, nie mogąc się zbyć biedzić się z kim, jemanden auf dem Halse haben, ihn nicht los werden. Gdyby Neryna na ulicę wybiegła, musiałbym się z nią nieco karaskać. *Teatr* 11, 11*b*. *ob.* odkaraskać się, skaraskać się.

KARAT, – u, *m.*, *Rs.* карата, карáмъ; *Ital.* carato, *lat. med.* caracta, carectis, ceratio, chirat, *Arab.* alkerat, cf. *Gr.* κερατιον) das Karat. 1) stopień czystości złota, der Grad der Güte des Goldes. Złoto czyste dzieli się niby na 24 części, karatami zwane. Czyste więc iest 24 próby, albo dwudziestoczwartokaratowe; ieżeli złota części iest 23, a iedna srebra lub miedzi, złoto będzie 23 proby, albo dwudziestotrzeciokaratowe. *Kluk. Kop.* 2, 156. Stopień dobroci złota cenią się podług karatów. Karat

złota iest 24 część iakieykolwiek ilości złota. *Jak. Mat.* 1, 87. *Leſk.* 2, 85. 2) karat, waga złota, ein Karat, als Goldgewicht. Karat ieden złota zamyka w sobie 12 granów. *Uſtrz. Alg.* 161. – 3) Należy rozróżnić karat złota od tego, na ktory ważą się dyamenty i insze kleynoty, Karat, als Gewicht für die Edelſteine. Ten oſtatni waży 4 ziarna, cokolwiek lżeysze od ziarn grzywiennych Francuzkich. *Jak. Mat.* 1, 87. Karat wyrównywa 3 6/7 granom. *Krumt. Chym.* 65. Kleynoty ważą na grany i karaty; cztery grany czynią karat ieden. *Kluk. Kop.* 2, 23. KARATOWY, – a, – e, od karatu, Karats.

KARAWAKA, – i, ź., n. p. W sercu bóg krzyża patrzy; nasze karawaki Jedne piątna, iedne są u chrześcian znaki. *Pot. Zac.* 142. Nie pomogły paſki, paciórki, karawaki, książki i obrazki. *Pot. Jow.* 123. Karawaka na to potrzebna, aby się na niéy modlili. *Haur. Ek.* 167.

KARAWANA, – y, ź., *Rs.* карабанъ, *Arab.* kairavan, *Turc.* kervan) die Karavane, towarzyſtwo podróżnych w wschodnych kraiach, dla większego drogi bezpieczeńſtwa kupiących się). Z Stambułu uſtawnie idą karawany, to ieſt kompanie do Meki. *Starow. Dw.* 64. *Boter.* 250.

KARAWARA, – y, ź., n. p. Poſtaw na kóminku karawarę albo bańkę ſklaną o długiéy szyi, wodą napełnioną; włóż do niey cebulę. *Boh. Djab.* 90. karafinę na kwiaty, eine Blumenflaſche.

KARAWUSZ, – a, *m.*, n. p. nocowałem w Bałcie z chłopem, iadącym z karawuszem dla naięcia się do Benderu, *Torz. Sak.* 94. *Rs.* карбасъ gatunek poiazdów.

KARAZYA, – yi, ź., sukno proſte grube, grobes gemeines Tuch. *Crn.* karash *pannus Carisianus* Hiszpańſkie sukno; *Cro.* karasia szukno *pannus Carisanus*, *Carsanus*, *pannus Carisia* (cf. karwasz; *Ross.* каразéя; *Ger.* Kerſey, Cherifay, Kirfat, Kirſey, Kirſchey; *Angl.* kersey; *Suec.* kersing; *Ital.* carisea; *Gall.* carisee, creseau). Przodkowie nasi o szarłat nie dbali, Woiewodowie więc w szarzy chadzali, Dziwna rzecz karazyi teraz iuż nie znaią. *Jeż. Ek. E* 1. Żołnierze ſtaropolscy powierzchne rzeczy lekce ważąc, w karazyi i w szarym sukuie chodzili. *Star. Ref.* 111. Na heyduki karazyi. *Gost. Gor.* 87. Sukna Szląſkie pospolite, schillſtuchy, karazye, kiery, pończochy. *Gost. Gor.* 106. Karazyi Szląſkiéy od poſtawu. *Inſtr. Cel. Lit.* Sukiennicy, co falendysze i karazye robią. *Vol. Leg.* 3, 592. Niemasz ci iedno iako nasza karazya. *Rys. Ad.* 50. Posag obiecuią iakiś tam rzęsiſty; Nie frasuy, ſtąpi się to, iako karazya. *Opal. Sat.* 25. Nie zna się iuż do karazyi. *Ch. Ad.* 326. inaczey iuż teraz ſtąpa albo gębę nosi; nie zna się iuż do kapuſty. KARAZYIOWY, – a, – e, z karazyi, von groben Tuche; *Ross.* каразейный. Wnet będzie ſis u swoich w sukmanie swey nowey Karazyiowey. *Klon. Fl. H* 2 *b.* Na ow czas ieszcze żołnierze nie chadzali w bławatach, ieno w karazyiowych kurtach. *Star. Ryc.* 44.

KARB, – u, *m.*, die Kerbe (*Dan.* kærv, *Angl.* kerf, *Sax. Inf.* karve) *Bd.* krb *focus cubicularis*); kréſka wrzynana w iaką rzecz, kréſka narznięta, nacięcie, n. p. Węzełki; karby i kréſki, u proſtactwa po dziś dzień trwaiące, są pewnym śladem pierwszego pisania. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 26. Chcesz, aby się index wrócił dziesięcią karbów albo ſtopniów? 1 *Leop.* 4 *Reg.* 20, 10. – §., karby na ciele; na twarzy = zmarszczki, blizny, szramy, Runzeln, Narben, Schrammen. *Vd.* gerbait, gerben = marszczyty). Babſkiemi karby czas zorał oblicze iey zmarszczone. *Otw. Ow.* 557. Jak spadną te bielidła i nietrwałe farby, Znać po gębie gęſte karby. *Kochow.* 176. W bronieniu Amarylli ząb za ząb zacięty, Miał też dla niéy karb duży od berdysza wzięty. *Zab.* 9, 235. *Eysym.* Junak ten dawny teraz naywięcey się wſtydzi swoich karbów i ciosow wyhaftowanych po gębie. *Mon.* 65, 360. Karby są tych walecznych żołnierzy, i spraw ich rejeſtra. *Gorn. Sen.* 305. – §., Uderzył go kiiom w szyię, aż mu karby spadły. *Stryik.* 737. aż mu się kark złamał; cf. kręgi. – 2) *fig.* ryza, kloba, porządek określony, okreszenie, die vorgezeichnete, vorgeſchriebne Ordnung, das Gleis, regelmäßige Gränzen, Schranken. Boleslaw, chcąc w lepszy karb i porządek te kraie wprawić, urzędników poſtanowił. *Nies.* 1, 98. Nałóg w karby swoie wraca, Ni ſtrach, ni wſtyd go nie ſkraca. *Jak. Bay.* 101. Wzruszenie umysłu wypychanad karby iego. *Mon.* 65, 135. – *§. Jak w karbie bydź może doſkonałość bozka z iednym rozumem ludzkim. *Lach. Kaz.* 1, 206. t. i. w równowadze, w balansie, im Gleichgewichte. §., Kusił się Katylina, a nietylko o swe rodaki, ale iakiegożkolwiek bądź karbu ludzi. *Pilch. Sall.* 70. t. i. gatunku, faryny, mynicy, gleich viel von welcher Gattung, Sorte, von welchem Schlage. Przybrał sobie wszystkich naypodleyszego, że tak rzekę, karbu obywatelow. *Nag. Cyc.* 26. Zbrodniów iakiegożkolwiek karbu. *ib.* 57. Juliusz Cezar iednego prawie z Katyliną był karbu. *Pilch. Sall.* 6. – 3) karb s, karbowa laſka, der Kerbſtock, das Kerbholz, *Bh.* wrub, wrubek (cf. wrąb); *Ross.* бирка (cf. bierka); *talea* karb, rozerznione drzewo, na ktorym karbnią. *Mącz.*; ztąd: rejeſtr, rachunek, inwentarz czy nakarbowany czy spisany, das Verzeichniß, die Rechnung. Paſterzowi oddadź trzeba karb wszelakiego bydła. *Zaw. Gosp.* – Na karb czyy z na iego rejeſtr, rachunek, ſtratę lub zyſk, auf jemandes Rechnung. Nie o tym wiedzieć nie chcieli, że co czynił, na swóy karb czynił. *Bielſk. Kr.* 503. Wielkie ieſt po mieście na twoy karb szemranie. *Teat.* 30 *b*, 45. Nie odpuści im bóg tego, bo czynią na miłosierdzie iego, iako na karb. *Glicz. Wych. F* 3 *b.*

Pochodz. *karbarz*, *karbnik*, *karbieniec*, *karbować*, *karbownik*; *dokarbować*, *nakarbować*, *okarbować*, *pokarbować*, *przekarbować*, *rozkarbować*, *zkarbować*, *wykarbować*, *wkarbować*, *zakarbować*. – NB. *Skarb* derivand. a *Kryć*, ut Moscovitica vox corpoſnme docet.

KARBACZ, KORBACZ, – a, *m.*, *Bh.* karabač, karamač *Weleslawin*; *Slo.* korbač (*Bh.* dudly); *Hg.* korbáts; *Bs.* kerbač, krribač; *Sr.* 1. kharbatſja, ꙗ bocjjeve koje pavtia; *Sr.* 2. carbatſcha; *Vd.* erjemenſka jishla; *Cro.* korbach; *Sla.* kangyia, *Rs.* бичъ, плеть; *Dan.* krabask, *Swec.* karbas; *Pers.* kyrbac) die Karbatſche; cf. Koranzen Abſg.) rzemień do bicia. *Wlod.* bicz rzemienny, n. p. Korbaczem mu się doſtało. *Vol. Leg.* 5, 4. Mówią o Alcydzie, że się karbacza boiąc, kochance swéy upada pod nogi. *Chroſć. Ow.* 119. Do rozgi ociec się bierze, abo do korbacza na dzieci niepoſłuszne. *Pot. Syl.* 369. Niecnoty niepohamowaney złości, potrzebuią bicia i korbacza, ieśli nie pomagaią napominania. *Petr. Ek.* 62. Gdzie nie zechce dobrowolnie sługa robić, korbacz go do roboty przymusi. *ib.* 109. Korbacza na niego trzeba. *Zegl. Ad.*

113. Korbaczem kogo budzić. *Alb. n. IV.* 5. Ilekroć ktory od celu ustąpi, Tylekroć go tam korbacz surowy dostąpi. *Paszk Dz.* 59. 2) wołowy korzeń, bykowiec, der Ochſenziemer. Jam korbacz; kto mnie nie zna, com cielęta płodził. A skoro mię z téy pracy rzeźnik wyswobodził, Muszę znowu te, które iuż wyrosły z pęta, Cwiczyć, żeby nie były cielęta chłopięta. *Pot. Jow.* 2, 54. KARBACZYK, KORBACZYK, - yka, *m., demin., Boh.* karabáček) ein Karbatſchchen. KARBACZNIK, - a, *m., Boh.* karabáčnik, który karbaczem bije, ein Karbatſcher, der mit der Karbatſche ſchlägt; z przytykiem: podstarosta. KARBACZOWAĆ, - al, - uie *cz. ndk., Bh.* karabáčowati; *Slo.* korbáčugi; *Sr.* 2. korbatſchowaſch; *Vd.* tepſti, tepem); karbaczem okładać, karbatſchen.

KARBARYA, - yi, *ż.*, solna huta. *Cn. Th.*, officyna, gdzie sól gotuią: żupa, gdzie sól kopią lub składaią. *Dudz.* 90. die Salzſiethe. cf. karbnik.

KARBARZ, - a, *m.*, ktory karbuie, der Kerbenſchneider. Postanowił ich Josue 'karbarami drew. *Budn. Joz.* 9, 27. (aby rąbali drwa. *Bibl. Gd.*) - §., Karbarze w gumnie pilnować maią młocby. *Haur. Ek.* 32. karbowniki, karbowi der Bauernvogt. KARBIENIEC, - ieńca, *m.*, trawa od znacznego karbowania liścia swego rzeczona; drudzy wodną konopią zowią, *sideritis prima Mathiol.*, *marrubium aquaticum*, wilder Hahnenkamm. *Syr.* 1316. KARBNIK, - a, *m.*, ioden z urzędników żupnych. *Herb. Stat.* 106. może rachmistrz żupny, cf. karbownik, einer von den Beamten des Salzbergwerks. cf. karbarya.

KARBONA, - y, *ż.*, KARBONKA, - i, *ż.*, (°KORBONA; *Boh.* karbun (faryna *taberna sortium*) puszka kościelna do zbierania iałmużny, die Kirchenbüchſe, cf. skarbonka, skarbuszka. *Sr.* 1. boji kaſici; *Bh.* krabice, krabicka, krabuſſta; *Vd.* hranſka pukshiza, shparavez, hranoviza; *Rs. et Ec.* корабнь, коробка, ѕёпь, заповѣдь. Wystawione po kościołach karbony napełniały się iałmużnami na krucyaty; gdy tym czasem sam kray wsparcia potrzebował. *Nar. Hiſt.* 5, 106. Nie godzi się kłaść téy krwi zapłaty do °karbony. *W. Matth.* 27, 6. (do skarbu. *Bibl. Gd.* in den Gotteskaſten. *Luth.*) *not.* do skarbnicy abo do skrzyni kościelney, którą po żydowsku *karbona* zowią, że do niey kładziono dary boże, bo karbon (קרבן *munus, oblatio*) iest dar po żydowsku.“ - Karbona wielką kłotką zamknięta, na boku wchodząc do kościoła. *Xiądz.* 32. Miłosierna karbona kościoła. *Zab.* 16, 161. Karbony abo skarbnice pełne były zawsze gotowych pieniędzy, nie na żebraki publiczne i bieguny, ale na ubogie °strzemięźliwe. *Skarg. Dz.* 29. - *Fig.* Miano tę święcicę za ucieczkę i karbonę dusz czyścowych. *Boh. dja.* 3, 99.

KARBOWAĆ, - al, - uie *cz. ndk.*, skarbować *Dok.*, *Bh.* karbowati; *Sax. Inf.* karven; *Dan.* karve, *Suec.* karfwa, *Lett.* kerpa, *Gall.* carve, *Angl.* ceorſan; cf. *Gr.* κειρειν, *Hebr.* חרף, *Ger.* kerben, karbów narzynać; *Bot.* Liście karbowane, *f. crenata*; gdy ząbki liścia pilkowatego tępe; do nerwu środkowego prostopadle osadzone. *Jundz.* 2, 28. Ziele to listki ma skarbowane. *Sien.* 138. wycięte). - §., na karbowéy lasce narzynać, ins Kerbholz ſchneiden, einkerben. Urzędnik nie powinien się na pamięć spuszczać; lecz regestra pisać, karby także, aby chłopy rządnie chowali i sprawiedliwie karbowali. *Haur. Gos.* 34. - §., na rejestrze nanotować, spisywać, regiſtriren, aufmerken, notiren. Ten dar, który karbuią, albo na rejestr piszą, traci wszystką wdzięczność. *Gorn. Sen.* 82. Poszło to na sprosną lichwę, chcieć to karbować albo kłaśdź na pamiętnik, co się dla kogo uczyniło dobrego. *Gorn. Sen.* 12. - §., karbować drzewa: szczepić Bäume pfropfen. Karbowanie także iest sposob rozmnożenia drzew, podobny do kożuchowania. *Kluk. Rosl.* 1, 110. - c) karbować, marszczyć, brożdzić *fig.* runzeln, falten. Już iey starość czoło karbuie. 2) *ogólnie* rzezać, siekać, ſchneiden, hauen. Żołnierze wszystkich bili, siekli, i na sztuki karbowali. *Gwagn.* 535. Natchnięci duchem kapłani Cybele Odpowiadali, karbuiąc się śmiele. *Chroń. Luk.* 25. KARBOWANIE, - ia, *n., Subſt. Verb.*, das Kerben. *tr.* słów karbowanie czyli abrewiacya w pisaniu. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 67. *ob.* tytłami pismo). b) *paſs.* to co iest karbowaniem, karb, die Einkerbung, Kerbe. Karbieniec nazwany iest dla znacznego karbowania liścia swego, *Syr.* 1316. KARBOWANY, - a, - e, *Part. Perf.* gekerbt, narzynany. KARBOWNY *id. contracte*, n.p. Baba karbowna łaty. *Hor.* 2, 111. *Nar.*, t. i. zmarszczona, zfałdzona, voll Runzeln. KARBOWNIK, - a, *m.*, KARBOWY, - ego, *m., Subſt.*, który na wsi w gospodarstwie rolniczym rejestr na karbach utrzymuie, der auf dem Lande die Rechnung auf dem Kerbſtocke führt, der Bauernvogt. Przysięgły gumienny czyli karbownik w folwarku. *Torx. szl.* 121. Możesz wyiść na karbowego w swoim czasie. *Teat.* 19, 93. KARBOWY, - a, - e, od karbów Kerbe, n. p. karbowa łaska, z karby, das Kerbholz, der Kerbſtock; *Sr.* 1. karbowcz.

KARBUNKUŁ, - u, *m., Lat. med.* Carbunculus; po Polsku: iskrzyk kamień. *Sienn.* 328, kamień drogi ognisty, der Carbunkel, ein Edelſtein, eine Art Rubine. *Bh.* karbunkl, ublik cf. wąglik; *Crn.* oglink, knahnek; *Vd.* karbunkel, drag, svietli kamen, rubin; *Bs.* cir; *Rs.* карбу нхуль. Karbunkuły, gatunek rubinów, wydaiące się bydź, iak rozżarzone węgle. *Kluk. Kop.* 2, 30. Wielka w nim nad inne cnoty pokora, iak karbunkuł iaki między perłami iaśniała. *Skarg. Zyw.* 2, 124. Pałac iakby promieniem, karbunkułem ogniſtym świecił się kamieniem. *Otw. Ow.* 48. - §., karbunkuł, wrzód ogniſty, ein ſehr gefährliches Geſchwür, po Polsku iskrzyk, wrzód zapalisty; pierwszy go tłumacz węglkiem zwie. *Sienn. Rej.*, wąglik. *Syr.* 541. Karbunkuł wrzód iest bardzo zły i niebezpieczny. *Haur. St.* 414. nadbiegłość zdradliwa, zapalaiąca, twarda, na wierzchu kończasta, *Dyk. Med.* 3, 16; *Sla.* mihur pekúchi, mozúli.

KARBUŻ *ob.* Arbuz.

KARCIANY, - a, - e, od kart do grania, kartowy, Karten-; Spielkarten-, *Vd.* kvartni; *Ross.* кáрточный. Długi karciane. *Teatr.* 27, 84. KARCIARZ, - a, *m.*, kartownik, robiący karty lub graiący w karty szulerz, der Spielkartenmacher, Kartenfabricant; der Kartenſpieler; *Cro.* kartar; *Vd.* koartavez; *Ec.* кáрточникъ. - §. kartuiący iaką rzecz, intrygant, wichrzyciel, ein Intriguenmacher; *w rodz. żeńſk.* karciarka.

1. KARCIĆ, - ił, karci, karcę *cz. ndk.*, skarcić *Dok.*, pohamować, zawściągać, krocić, bändigen, zähmen. *Kg.* karacitti, skaracitti *coercere, frangere*; *Arab.* קרץ *subegit*). Giętkie brzozy rózgi karcą dzieciuków swawolą. *N. Pam.* 19, 108. Naymnieysze w nim karci defekta. *Mon.* 69, 807. (cf. karać). Ciężko iuż słowy karcić dzieci, wy-

szle z rózgi. *Zab.* 14, 27. Kaznodzieia z ambony kluźnierców karczył i łaiał. *Haur. Sk.* 56. Ten przykład nowy skarci płeć naszę. *Teatr* 42 *c*, 69. Chcę ią karcić i naucżyć, iak ma Jegomości szanować. *ib.* 18 *b*, 37. Karć go sobie, przerabiay go zawczasu na swoie kopyto. *ib.* 13, 7. dressuyże go, wprawiayże go sobie. *ob.* Nakwać.

2. KARCIĆ, ukarcić *ob.* Kartować.

*KARCIĘ, – ięcia, *n.*, *n. p.* Często się przypatruiąc, w karcięta się wprawi. *Alon. Wor.* 34. w karteczki, Spielkärtchen.

KARCIOF, KARCZOF, KARCIOCH, KARCIOK, KARCZOCH, – a, *m.*, *Bh.* artyčok, *Slo.* zahradnj kanluš; *Hg.* ártitsoka; *Crn.* ardezhovka; *Vd.* artishoka; *Cro.* artichovka, sztrichak pitomi, šešhiga; *Bs.* karćofol, kardun pitomi; *Sla.* articseke; *Rs.* артишокъ; *Ital.* carciocco *et* articiocco, die Artischoke, *Cynara Linn.*; Karczofie, karczoki, arcioki. *Syr.* 668.; oset cudzoziemski. *Cn. Th.*, roślina bardzo smaczna, rośnie w ogrodach na dobrey ziemi. Krakowskie karczochy są sławne na całą Polskę. *Lad. H. N.* 68, *Kluk. Rosl.* 1, 210, *Kluk. Dykc.* 1, 176. – §. 2) Posągi, dzbany, karciochy, kule. *Solsk. Geom.* 3, 7. muszą bydź iakieś ozdoby architektońskie. KARCIOCHOWY, KARCIOFOWY, KARCZOCHOWY, – a, – e, od karciofa, Artischocken-. Dno karczochowe zażywa się różnie przyprawione na pokarm bardzo zdrowy. *Kluk. Dykc.* 1, 176. der Boden, der Käse der Artischocke.

KARCZ, – u, *m.*, korzeń i odziemek pozostały drzewa ściętego, das Stammende nebst der Wurzel von einem gefällten Baume, der Strumpf, der Strunk. *Boh.* kič; *Sr.* 2. kurc, kujš, zdonk, penk; *Cro.* kërch, izkërchenye *exstirpatio*, *rudetum*; *Ec.* кáрча, кóпань, карша, пéнь съ кóрнемъ отсѣчéнъ, cf. *Hbr.* קרץ *incidit*; cf. *Gr.* κορσιον; cf. karpa). W szkole nie uczą rąbać drew, albo karczów kopać. *Glicz. Wych. J.* 8 *b.* Wyciecz, wykopay karcz, popal korzenie, nie będą bory, ani gór odzieią lasy. *Gorn. Sen.* 200. Poimanych Litwinów kazał w pługu zaprzęgać, i niemi orać, starzyzny karcze na nowinach uprzątać. *Stryik* 198. I karcze i drzewa skórę z niey szarpią. *Morszt.* 69. *Rg.* kàrac, karscivo mjesto *locus ferus*, karscitti s męczyć). On bezpiecznie motyką każe uderzyć, I na szerokie łany gęste lasy zmierzyć. *Papr. Try. B.* Usiadła za gęstym karczem. *Nieme. Krol.* 2, 90. – §., gatunek skoków końskich, eine Art von Pferdesprung. Lekkim zrywaniem może konia do szlapi, korwetów, pląsania, do hasania i do karczów applikować. *Haur. Gos.* 149. – §. *2) karcz, ospa albo parza dla psów. *Tr.* Hundefutter.

KARCZĘ *ob.* Karcić.

KARCZEK, – rzka, *m.*, *dem.* słowa kark, ein kleiner Nacken, ein kleines Genick. *Cro.* vrátecz; *Boh.* krček. Gąsięta chciwie trawę skubiąc, by sobie nie nadwerężyły karczków. *Haur. Sk.* 124. Smierć za karczek założywszy kosą, Podcięła móy za trzecią świeży kwiatek rosą. *Miask. Ryt.* 2, 159.

KARCZEMKA, – i, *ż.*, *Dem. nom.* karczma, *cauponula*, *Mącz.* eine kleine Schenke; *Cro.* kerchmicza, kerchmarnicza; *Hg.* kortsomatska. KARCZEMNIK, – a, *m.*, który po karczmach lega, ein Schenkenläufer, Bierbänkler, der immer in der Schenke liegt. *Bh.* krčemnjk, genj w krezmach sedj; *Ec.* корчмитъ, пѣяница, кто по кабакамъ ходитъ. Karczemnicy, którzy po karczmach siedzą.

Sienn. 567. opilec, karczemnik. *Rey. Wiz.* 3 *b.* Otoż wam biesiadnikom, mięsopuśn kom, rozpuśtnikom, karczemnikom, przyidzie bieda wiekuista. *Bial. Post.* 176. Łaie nas, iako karczemnik iaki. *Ler.* 11. KARCZEMNY, – a, – e, KARCZEMNIE *Adv.*, od karczmy, Schenken-, Bierschenken-. *Bh.* krčemný; *Rs. et Ec.* корчемный, кабачный, кабацкій. Karczemny parobek, karczmarzył *Rs.* чумакъ. Długi karczemne. *Teatr.* 54 *b*, 27. – §. *meton.*, iak w karczmie bywa, niechluyny, kłotliwy, pługawy, wie in der Schenke, unflätig, pöbelhaft, von der Bierbank. Skromnie zażyway szczęścia, karczemnie nie stawiay w kostki. *Morszt.* 49. Zacnemu imieniowi twemu lada kłócha karczemne słowo zada. *Smotr. Nap.* 6. Jeden drugiemu ni z tego ni z owego słów szkaradnych nasadzi, a miasto dobry dzień, owo karczemne powie. *Gorn. Dw.* 131. Słowo karczemne, *iniuriosum*, *inhonestum*, *vel probrosum verbum*; *mendacium etiam sonat.* Karczemna gęba z wyparzona, ein Schandmaul. Karczemne, – ego, *n.*, *Subst.*, płata od karczmy, das Schenkengeld. KARCZMA, – y, *ż.*, *Boh. et Slo.* krčma; *Hg.* kortsoma, kortsma; *Sr.* 1. korčma; *Crn.* kerzhma; *Vd.* kerzhma, taberna, goshtarja; *Cro.* kërchma, karchma; *Dl.* goztilnicza; *Bs.* kercma, krrricma, krrisma, karcma; *Rg.* karcma; *Sla.* kèrcsma; *Rs. et Ec.* корчма, кружало, кабакъ, шинокъ, питейной домъ, спачюнъ; ztąd *Germ.* der Kretscham cf. korczak, kora); die Schenke, das Wirthshaus, dom szynkowny. *Star. Dw.* 13. Kiedyby wszyscy równi sobie bydź mieli, byłby taki rząd iako w karczmie, kiedy wrzeszczą: wszyscy panowie; każdy mówi: wolno mi tu za móy grosz. *Pałib. Dis. T.* 2. W karczmie niemasz pana. *Rys. Ad.* 72. Jak w karczmie taki trzask, grzmot. *Cn. Ad.* 294. cf. iak w kieracie, iak w młynie). Kto w karczmie służy, temu w browarze płacą. *Dwor. T.* 3. *Rys. Ad.* 23. piy czegoś nawarzył; iaka praca, taka płaca). KARCZMARCZYK, – a, *m.*, zdrb. rzeczown. Karczmarz, ein kleiner Schenkwirth; chłopiec karczmarski, der Schenkenjunge. KARCZMARKA, Kaczmarka, – i, *ż.*, *Boh.* krčmařka; *Sr.* 2. kazmarka; *Slo.* hostinská; *Crn. et Vd.* kerzhmariza; *Cro.* kerchmaricza; *Hg.* kortsmárosné; *Bs.* karcmariça, krricmariça; *Rg.* karcmariza, gosteniza, gostiteglisa; *Rs. et Ec.* корчемница, która w karczmie szynkuie, die Schenkwirthinn, Wirthinn cf. szynkarka). Bogate kamienicane Kaczmarki. *Jez. Ek. F.* 3. KARCZMARSKI, – a, – ie, od karczmarza, Schenk-, Wirths-. *Cro.* kerchmarov; *Hg.* kortsmához; *Rs.* корчемниковъ, корчемническій. KARCZMARSTWO, – a, *n.*, *Bh.* karčmarstwj; *Rg.* karcmarstvo, gostionictvo; *Rs.* корчемство, корчемничество, die Schenkwirthschaft, Schenkerey, stan karczmarza. – §., karczmarz z karczmarką, der Schenkwirth und seine Frau, die Wirthsleute. KARCZMARZ, – a, *m.*, *Bh.* krčmař, hospodsky; *Slo.* krčmár, hostinský; *Hg.* kortsomáros; *Sr.* 2. korčmar; *Sr.* 2. kazmar; *Crn.* kerzhmar; *Cro.* kërchmár; *Dl.* karczmar; *Bs.* krriemar, karcmár; *Rg.* karcmar, gostionik, *barb.* konakcia; *Rs.* корчемникъ, корчмарь, кабáчникъ; *Ec.* гостúнникъ, харчевникъ; gospodarz karczmy, der Schenkwirth, der Wirth. Karczmarz powinien przestrzegać bezpieczeństwa osób i rzeczy gości popasaiących lub nocuiących. *A. Zamoy.* 85. Karczmarz musi gościa odrzeć, *Cn. Ad.* 332. *caupo, nisi spoliet, praevaricatur.*

KARCZMARZYĆ, – ył, – y, *intrans. ndk.*, karczmarzem bydź, einen Schenkwirth abgeben. *Bk.* karćmariti; *Slo.* krčmáriti; *Hg.* kortsmárlani, kortsmárlok; *Cro.* kerchmariti, körchmarim; *Rg.* karcmariti, gosteoniti; *Rs.* корчемствовать, корчемничать. KARCZMISKO, – a, *m.*, brzydka karczma, eine elende miserable Schenke. *Crn.* kerzhmarishe z grunt, na którym karczma). Gościńca blisko stało opuszczone i stare karczmisko. *Pot. Arg.* 186. Szydził ci z niego Likas, spiwszy się w karczmisku. *Zab.* 11, 385. *Zabł.*

KARCZOCH *ob.* Karciof.

KARCZOWAĆ, KORCZOWAĆ, *cz. ndk.*, skarczować, wykarczować *dk.*, karczow dobywać, roden, ausroden; *Vd.* gorsorati, vdelati; *Cro.* kërchim; *Hg.* kiirtom; *Dl.* korepim, izkorenivam; *Bs.* krčiti; *Rg.* kàrscitti, skarscitti, karcim, razkarcitti, karcenje, razkarcenje; *Sr.* 1. rodujn, nowe polo tjinu; cf. *Hebr.* כרה *incidit)*; *Rs.* разработать. Wykarczuią się chróśty, to iest, z korzeniami wykopią. *Kluk Rosl.* 3, 287. Można poznać w lasach nowo korczowanych, czy to pola były kiedy korczowane. *N. Pam.* 13, 72. Z nowin, po zakończonéy swobodzie, czyli czasie zwyczaynym, w którym korczuiący odbiera nagrodę swego trudu, należy się dziesięcina. *Czack. Pr.* 1, 320. *N. Pam.* 12, 351. KARCZOWANIE, KORCZOWANIE, – ia, *n.*, KORCZUNEK, – nku, *m.*, *Rs.* разработка, das Roden, Ausroden. Lasy do korczowania. *Czack. Pr.* 1, 250. Właściciel lasu ma wolność korczunku. *ib.* 2, 188. Gdzie fundator o przyszłych korczunkach nie wspomniał, trzeba ważyć, iakie po funduszu przybyły grunta. *ib.* 1, 320. *N. Pam.* 12, 351. KARCZOWATY, KARCZOWISTY, – a, – e, pełen karczów, strunkig. KARCZOWISKO, – a, *n.*, mieysce pełne karczów, lub do karczowania, czyli iuż wykarczowane, ein Rodeplatz. KARCZOWNIK, – a, *m.*, który karczuie, der Roder, Ausroder.

KARCZYSTY, – a, – e, tęgiego karku, dicknackig, starknackig, szyia karczysta. *Otw. Wirg.* 422.

KARDOBENEDYKT, – u, *m.*, ziele, chaber kosmaty, *Centaurea Benedicta Linn.*, roślina początkowo obca, w ogrodach często utrzymywana pod imieniem *carduus benedictus. Jundz.* 426. Cardobenedicten.

KARDA, – y, *ż.*, *Cynara Cardunculus*, gatunek karczochu. *Kluk. Dykc.* 1, 176. eine Art Artischocken.

KARDAMOMA, – y, *ż.*, *Amomum Cardamomum; Ross.* кардамóнъ, roślina wschodnich Indyy, gatunek Amomku. Ziarn owocu iey zażywamy i do kuchni i do lekarstw. *Kluk Dykc.* 1, 50. die Cardamome.

•KARDUSZ, – u, *m.*, n. p. On przy nieszczęśliwym starca animuszu, Na swoim własnym unosi Karduszu. *Chrość. Luk.* 2, 163. •Kardasz. *Birk. Chmiel. C 2 b.*?

KARDYAKA *ob.* Kordyaka. KARDYBAN *ob.* Korduan.

KARDYNAŁ, – a, *m.*, der Cardinal. *Sr.* 1. khardinal; *Vd.* kardinal, erdezhjak; *Sla., Cro.* kardinal; *Rg.* stoxernik; *Rs.* кардиналъ; *Ec.* гординалъ. Kardynałowie ztąd się mianuią, że blisko przy papieżu bydź mieli, i radą go wspierać, iako zawiasy *cardines* drzwi wspieraią. *Skarg. Dz.* 729. Papież kardynałów kreuie, a z ich zgromadzenia ociec święty wybrany przez ichże wota bywa. Oni są radą iego we wszelkich interessach. *Kras. Zb.* 1, 441. *cf.* szarłatnik. *Baz. Hst.* 20. KARDYNALNY, – a, – o, – ie *adv.*, fundamentalny, główny, Haupt-, Grund-. Prawa kardynalne Reichsgrundgesetze, które składaiąc sposób rządu i panowania, nigdy odmienione bydź nie mogły. (a. 1768.) *Vol. Leg.* 7, 595. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 42. *Vd.* gruntne postava). Pod nazwiskiem praw kardynalnych, takowe mieć chciano w rządzie ustawy, któreby iednomyślnością tylko na seymie zmienionemi bydź mogły. *Ust. Konst.* 1, 120. (a. 1790). Cnoty kardynalne z sawiasiste. *Bals. Przyg.* 3. Kardynalna liczba *Slo.* prednopočetne mено. KARDYNALSKI, – a, – ie, od kardynała lub kardynalstwa Cardinals-, *Rg.* stoxerski; *Vd.* kardinalski; *Rs.* кардинальскій. Pierwszy z Polaków ozdobiony był purpurą kardynalską Zbigniew Oleśnicki. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 106. KARDYNALSTWO, – a, *n.*, godność kardynalska, die Cardinalswürde, *Rag.* stoxerstvo); Królowie Polscy maią prawo, równo iako i inni monarchowie, mianowania do kardynalstwa. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 106. Na kardynalstwo go królowa wyniosła. *N. Pam.* 18, 323.

KARECIANY, – a, – o, od karety, Kutschen-. *Vd.* guzhinski; *Rs.* каретный. Kareciany koń, ein Kutschpferd. *Dyk. Med.* 3, 265. *ob.* Kolebczane woźniki. *Mącz.* – §. 2, w karecie, karetą, poiazdem, in der Kutsche, zu Wagen. Wyszliśmy ochotni, Kareciani, wozkowi, konni, i piechotni. *Kras. Liśt.* 192 KARECISKO, – a, *n.*, licha paskudna kareta, eine elende Kutsche.

KARĘGA *herb*, dwa pola białe, dwa szare, kształt warcabnicy; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen.

KARENCYA, – yi, *ż.*, z *Lac.* karanie kogo na obroku, dochodzie. *Cn. Th.* die Schmälerungsstrafe, da man einem den Unterhalt, die Einkünfte zur Strafe schmälert oder einzieht.

KARES, – u, *m.*, z *Franc.* umizg, Caresse, Liebkosung. Ah zapewne w tysiącznych karesach oświadczył iey tę miłość. *Teatr* 52 *d*, 55. KARESSOWAĆ, – ał, – nie, *cz. ndk.*, pokaresować *Dok.*, umizgać, caressiren, liebkosen. Ten się z nią karessuie, Ten ią w nożkę całuie, Ten trzeci, kto wie, co robi. *Teatr* 52 *d*, 99. Miasto kary karessuie go, głaszcze. *Jabł. Ez. C.* 3 Innego czasu pokaressuiesz się zemną, bo teraz śpieszno. *Teat.* 54, *a.*

KARETA, – y, *ż.*, KARETKA, – i, *ż. zdrbn.*, (cf. *Ital.* carretto, *lat.* carreda, *Germ.* Carrete, cf. kara; *Sr.* 1 thoreta; *Sr.* 2. carreita, ſcheiſſa; *Vd.* guzhia, gosposhki vus; *Bs.* kociiçe (cf. kosa); *Cro.* hintòv, séza; *Hg.* hintó; *Rs.* карéта, карéтка; *Ec.* корѣта; karoca, kolebka, poiazd o czterech kołach z pudła i spodu osobnego złożony, die Kutsche. Karetka, dezobliżantka, na iednę osobę. *Mon.* 74, 367. Karetą iadący *Ec.* колесничникъ, ѣдущій на колесницѣ. Jeymość karetą ieździ, a Jegomość piechotą chodzi. *Teatr* 22 *c*, 28. Zbryzgani, muszą mieć bez dna karetę. *ib.* 22, 122. piechotą przyszli po błocie). Widziemy często człowieka z pakłaku do bławatu, z kozłów do karety przeniesionego. *Zab.* 1, 28. W złotey karecie ieździłbyś po ulicach, gdyby nasz wiek uczynił zasługom twym sprawiedliwość. *Boh. Kom.* 4, 147. Po obiedzie wsiada Jeymość do karety. *Zab.* 16, 43. Mości Dobrodzieiu, kareta zaiechała. *Teatr* 4, 5. Jednego roku pudło do karety, drugiego wasąg. *Teatr* 19 *b*, 48. po kawałku, nie razem). A moia

kareta gdzie? tam gdzie ią konie zawiozły! *Rys. Ad.* 1; (*Ross.* карéтныхъ ſtelmach; *Ec.* корѣтныя karecíane konie).

KARF *ob.* karw.

KARK, – u, *m.*, Karczek *Dem.*, *Boh.* krk *collum*; *Slo.* krk, ſiga *collum*; Eſſge, til *ceruix*; *Sr.* 1. kérk, kyrk, *guttur* krtań, gardło; tylo, tiwo *ceruix*; *Sr.* 2. til, tilło, knika; *Vd.* kragen, gerlu, vrat, savratnik, satanz, satoviz; *Crn.* shinjk, satilnek, satívnek; *Cro.* kȅk, vrât *collum*; vrat, savratnyak, satilnik, zatilek *ceruix* (karika *circulus*); *Dl.* vraath; *Sla.* vrát, *Rg.* savràtak; *Bs* zatilak; *Rs.* загорóкъ, загривокъ, затылокъ, затылка; *Ec.* выя; (cf. *Ger.* Kragen); tylna część szyi, kark albo kręg, *ceruix*. *Kirch. An.* 3. Krzyca; *w liczb. mn.* karki, kręgi. *Volck.* 440. das Genick, der Nacken. Część szyi od grzbietu. *Zool. Nar.* 67. Upadł między nie na karki. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 14, 45. Wziąć za kark tę kazał złośnicę, J warcie rzucić prędko w głębokie ciemnice. *Jabł. Tel.* 109. Kark komu ſtrącić. *Cn. Th.* Bodayéś tam był kárk ſkręcił. *Teat.* 51 *b*, 7. Kark złamać *Bs.* vrat lomiti). Ja biedny ze. ſkały na łeb zrzucony, ledwom sobie karku nie złamał. *Zab.* 4, 17. *Oesol.* Bodayeś kark złamała na wschodach. *Teatr* 52 *d*, 15. Próżno karkiem miotać, raz go w iarzmo włożywszy. *Pot. Arg.* 222. Człowiek w szczęściu zadarłszy karku przeciw niebu bryka. *Mon.* 71, 546. Twardego to karku lud, niechay gniew móy obrócę na nie. *Radz. Exod.* 32, 9. „*not.* to ieſt odporni, krnąbrni; podobieńſtwo od wołów, które na się iarzma włożyć nie dopuszczaią", von hartem Genicke oder Nacken, z halsſtarrig. O ludzie twardego karku, wy się zawsdy sprzeciwiacie duchowi Ś. *Dambr.* 554. – Nad karkiem, na karku, nad kręgami, na kark, z cf. nad głową, na gardle, na gardło; wyraża bliskość dotieraiącéy rzeczy, über dem Nacken, auf dem Nacken, auf dem Halſe, über dem Haupte. Jugurcie zgnba nad karkiem wisi. *Pilch. Sall.* 237. Chociażby też oczywiſta zguba nad karkiem wisiała, wolałby iednak w kroku ſtanąć, niźli swoich na rzeź wydadź. *ib.* 305. Chłopy podwiódł, aby siedli na karki panom swoim *Birk. Exorb.* 10. Mnie biednemu żona, dzieci, podatki, żołnierz na karku. *Jak. Bay.* 33. Mam czworo dzieci na karku. *Teat.* 18 *b*, 6. Bakałarza ci wsadzę na karki. *Morszt.* 73. Tym grzechom, kto na karki naſtąpi, a zwłaszcza prawem koronnym i exekucyą ſkuteczną, własny będzie tryumfator u mnie. *Birk. Zbar. B.* 3 *b*. Numancya i Kartaina prawie na kark państwu naszemu naſtępnią, by z tego świata precz wypchnąwszy, kto mu z gardła duszę wydarł. *Warg. Wal.* 159. Płoche szczęście wynosi często ludzi nikczemnych, i wsadza na karki tym, którzy ich przed tym w nickości doyrzeć nie mogli. *Klok. Turk.* 59. Z radością czytam, iak Zygmunt ieździł na karkach Szwedom. *Teat.* 32, 50.

Pochodz. *karczek*, *karczysty*, *karcić*, *karkowy*, *krzyżca*, *cf.* Cro. *karczam* onero; *cf.* barczyć, bark.

KARKAS, – u, *m.*, (z *Włoſk.* carcasso z żebrzaſtość, ein Gerippe; *Dl.* karkas z saydak; *Cro.* karkas, tok *theca e. g. pennaria*. – 1) karkassy do kornetow białogłowſkich, dróciane niby żebra, na których się kornet formuie, die Carcaſſen zu den Weiberhauben. – 2) milit. karkas z kadłubiaſta kula *quod vid. Jak. Art.* 3, 295. die Brandkugel, die Carcaſſe. Z uſt iey biią pioruny, a z oczu karkassy. *Jabł. Tel.* 93.

KARKOŁOMCA, – y, *m.*, łomiący kark drugiemu *pr. et fig.* ein Gnickbrecher, Halsbrecher. *N. Pam.* 239. *Bs.* vratolomac *praeceps*; *Cro.* vratolom *collifragus*, *f.* vratolomka; *Bs.* vratolomi, suvrati *praeceps* karkolomny; *Bs.* vratolomſtvo, suvratanſkvo, *Cro.* vratolomnoszt *collifragium*, *praecipitantia*; *Bs.* vratolomno *praecipitanter*.

*KARKONOSZY, – a; – e, cf. *Boh.* Krkonoſe: *Montes Sudeti*, das Rieſengebürge olbrzymie gory na Szląsku.

KARKOSZ, – a, *m.*, n. p. Gdy zayrzy gąsek ſtis, iego to źniwo, Wnet się ukradnie rzekomo po łuczywo, Lecz widzi mi się ſtisie, sukurzy się ta *Karkosz w nasie. *Alon. Fl. E.* 4 *b*.

KARKOWY, – a, – e, od karku, *Cro.* vratni; *Rs.* заплывный. Nackens, Genicks. Karkowa sztuka bitego bydlęcia, das Halsſtück eines geſchlachteten Viehes.

KARLĘ, – ęcia, *n.*, *demin. nom.* karzeł, pigmeyczyk, das Zwerglein. Zawsze ktoś musiał bydź przy tym karlę iu, żeby go bronić od żórawiów. *Haur. Sk.* 331. – 2) karlę, drzewko owocowe, sztuką w nizkości utrzymywane, *Rs.* карликъ, der Franzbaum. KARLEC, – ul, – cie *mask. ndk.*; *Bh.* krnim, zakrnim, zakrnéti, karłem zostawać, karłem się ukazywać, zum Zwerge werden, wie ein Zwerg erſcheinen. Przed iego ręką sami karlowie olbrzymi. *Tr.* KARLICA, – y, *f.*, kobieta karłowatego wzrostu, die Zwergin. *Bh.* trpaſlice; *Sr.* 1. lutkowka; *Rs.* карла, карлица, карлишка. KARLIK, – a, *m.*, *dem. nom.* karzeł, *Bh.* trpaſlicek; cf. karlę, ein Zwerglein. Długa suknia na karlika się nie przyda. *Skarg. Żyw. praef.* Nie trzeba się karlikowi z olbrzymem rownać. *ib.* 2, 254. Tak się więc na olbrzyma karliczek porwie. *Birk. Zamoy.* 33. – 2) *botan.* karlik, *acroſtichum Ilvense*, gatunek paprotnika, rośnie u nas na opokach. *Aluk. Dyk.* 1, 7. podkolan karlik. *Jundz.* 513. KARŁOWATY, – a, – e, małego wzrostu, *pumilius*. *Cn. Th.* zwergartig, von kleinem Wuchſe. *Ec.* карловатый. Na mieysce Alwara wydano iakieś krotkie i karłowate gramatyczki. *Mon.* 73, 130.

KARLSBAD, – u, *m.*, miaſto w Czechach, sławne ciepliami. *Dyk. G.* Carlsbad; *Bh.* Karlowary, Karlowy wary. KARLSBADSKI, – a, – ie, Carlsbader; *Boh.* Karlowarſký. Karlsbadſkie wody. *Krup.* 5, 210.

KARM *ob.* Karmia.

KARMASYR, – a, *m.*, u bednarza nóż szeroki krótki, na kształt tasaka do zacinania karbów, lub przecinania obręczy. *Vog. Mſk.* ein kurzes breites Meſſer der Tonnenbinder.

KARMAZYN, – u, *m.*, *Boh.* Karmazýn, cierwiec; *Crn.* karmesin, grana; *Vd.* karmasina, karmesin, karmesinſka farba; *Cro.* karmasin; *Sr.* 1. tojint, cermena barba; *Rs.* кармазинъ, cf. *Ec.* чéрменъ, чермный czerwony; *Gall.* cramoisi, *Hisp.* carmesi, *Ital.* chermisi, *lat. med.* carmesinus, *Arab.* kyrmyzy, kermes, *Turc.* kirmizi cf. alkermes, cf. czerwiec), der Carmeſin. *Cochenille* po naszemu karmazyn, ziarka czerwone, które na zielu Kosmaczek rosną. *Pam.* 84, 158. Karmazyn, farba czerwona bardzo śliczna z ziarnek czerwcowych uczyniona. *Syr.* 1543., *Sla.* karmasinſka boia, Carmeſinfarbe. – §. 2) karmazyn, materya albo szata karmazynem farbowana.

wana. *Cn. Th.* Carmeſinzeug. Rzeczy iedwabne, które farbuią czerwcem Polſkim zowią *kermezyn, iakoby po naszemu czerwcem farbowany, a w Wenecyi, nie mogąc wymówić naszego ciężkiego ięzyka, przewrócili obiecadło, mówiąc *k* miaſto *c*, a miaſto *w*, *m*, tak iż mówią *kermes* za *czerwiec* abo szkarłat. *Urzęd.* 333. Pas z karmazynu. 3 *Leop. Ex.* 39, 26. z iedwabiu rożyczkowego iasnoczerwonego. 1 *Leop.*). Szlachcic w karmazynie. *Pot. Pocz.* 400., *ob.* §. 4). - §. 3) karmazyn, chrościnka abo drzewko, wężożołd szarłatnych iagod, *ilex coccifera*, der Scharlachbeerbaum. *Syr.* 1342., *Bzn.* çrvinika; *Bh.* Swjda. - §. 4) *Prov.* Mówią, nie karmazyn, gdy choć w karmazynie Niepewny szlachcic między ſtarych się zawinie. *Pot. Pocz.* 400. kein ächter Edelmann. Syn twóy z Woiewodow familii pannę Poymuie, a sam słyszeć, nieprawy karmazyn. *Opal. sat.* 25. KARMAZYNEK, - nka, *m.*, *chermes*, rodzay, zamykaiący drobny owad, żywiący się wyssaniem liści, latаiący i ſkaczący. *Kluk Zw.* 4, 77. die rothe Schildlaus, Johannisblut, wilde Kochenille. KARMAZYNOWY, - a, - e, koloru pięknie czerwonego, *Bh.* karmazynowý; *Vd.* karmesinou, karmesinſki; *Cro.* karmasinaszki; *Rs.* кармазинный, малиновый, carmeſinroth. Farba karmazynowa bywa wywarzona z czerwcowych ziarnek. *Syr.* 1343. Owad czerwiec, przed wynalezieniem koszenili, iedyną był karmazynowego koloru zasadą. *Jundz.* 238. - §. Ziarnka karmazynowe, abo czerwiec, w naszych północnych kraiach pospolicie się znayduią, i niczym nie są różne od szarłatnych, jedno miéyscem i sposobem rośnienia. *Syr.* 1344. die Kermesbeeren. Karmazynowy konfekt *ob.* Alkiermes.

KARMEL, - u, *m.*, wysoka góra w Paleſtynie, sławna mieszkaniem Eliasza proroka i klasztorem Karmelitów. *Dyke, Geogr.* 2, 18. der Berg Carmel in Syrien. (KARMELEK, - łka, *m.*, cukierek w tabliczkę ulany, Karmelzucker). KARMELITA, - y, *m.*, KARMELITANIN; - a, *m.*, der Carmeliter. Naſtał zakon karmelitów w ziemi świętéy na górze Karmel. *Skarg. Dz.* 1184. Karmelitowie w czarnych kapicach naſtali R. 1175. *Teof. Zw.* 4. Karmelici trzewikowi abo kalceaci, die beſchuhten Carmeliter. Karmelitanie bosi, zakon reformowany przez świętą Teresę. *Kras. Zb.* 1, 442. die barfüßigen Carmeliter. KARMELITAŃSKI, - a, - ie, KARMELICKI, od karmelitów, Carmeliter-. Karmelitańſki kościoł, Karmelicki zakon. KARMELITKA, KARMELITANKA, - i, *ż.*, die Carmeliternonne. Zakonnice karmelitanki tymże sposobem, co i zakonnicy, podzielone są. *Kras. Zb.* 1, 442.

KARMIA, *KARM, - i, *ż.*, *Bh.* krmě, krm, *dem.* krmíčka; *Slo.* krmě *edulium*; *Crn.* karma, kerma *pabulum*, futr, esbhizhje, ręja; *Vd.* reja, reditje, rejenje, koj, redishtvu, shitulenje, kasma, pizha (cf. *pica), spisha (*ob.* spiż), jied; *Cro.* kerma, hrana, hranenye, pizha, brasbno; *Bs.* hrana; *Dl.* pitchya, brasno; *Rs.* кормъ, брáшно; *Ec.* живопитáніе; pokarm, iedło, die Speiſe, die Nahrung, das Futter. *propr. et fig.* Jedwabników robaków morwa iſtotna karmi. *Przędz.* 63. Bez karmi swéy zięblnieie ſkóra. *Gaw Siel.* 366. Ptaszyna karmią w swoim dziobie ptaszętom przynosi. *Stan. Num.* 2, 178. Większa liczba ubogich była, niżli *karmie, co się im zrobiła. *Prot. Jal.* 25. Wielu to materyy otchłanie ogniem buchaiące na swoię potrzebuią karmią. *Stan. Buff.* 177. Łzy moia karmia, potrawy płacz wieczny. *J. Kchan. Ps.* 60. - §. KARM, - u, *m.*, Karmy, sztuki prawdziwie czyſtéy rudy, iakie są kamienie. *Os. Zel.* 47. reine Erzſtücke, Stufen. KARMIASTY, - a, - e, Ruda karmiasta, która nie idzie ciągło płaſkurami, lecz bywa w kawałach, w których niemasz gliny, ani ziemi. *Os. Zel.* 82. Reinerz, Stückerz. *ib.* 37. KARMIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, zkarmić, ukarmić *dk.*, *Bh.* krmiti, krmim, krmiwám; *Slo.* krmim; *Sr.* 1. kormu, zkubuyu, kublacj; *Sorab.* 2. karmiſch tuczyć, kublaſch żywić; *Vind.* rediti, jeſti dati, pizhati, shpishat, shivit, pitati, tiplati, kojiti; *Crn.* rédim, pitam, shpisham; *Crn.* kermiti *pabulari*; *Cro.* kermiti, kermim, karmim, hraniti, pitati, goiti; *Dl.* pitati, hraniti; *Rg.* goitti; *Bs.* goitti, toviti, pittati, hraniti; *Rs.* кормúть, кормлю, питáть, упитáть; *Ec.* укáбити; dawać karmią, iedło, pokarm, ieść i pić dawać, nähren, füttern, ſpeiſen. Na zabicie bydło dobrze karmią, ale dobréy ſtrawy śmiercią przypłacaią. *Skarg. Kaz.* 130. tuczą, mäſten. Maiąc myśl karmić bydlęta, trzeba mieć obſtą dla nich paszę. *Kluk Zw.* 1, 230. Naywiększym celem chowania wieprzów, iest ich w czasie ukarmienie. *Kluk Zw.* 1, 287. das Mäſten. Zdaie mi się, iakbym ia sam iadł, kiedy konie karmię. *Teat.* 7, 63. die Pferde füttern. - §. Karmić piersiami, dawać ssać; u dawnych: *doić dziecko, *Bh.* kogiti, přikogiti, přikageti cf. koić; *Sr.* 1. cjeſchu, czecz dahwam cf. cyc; *Vd.* dojit, amiti, zisei dati; *Crn.* dojim, amèm; *Cro.* doiti; *Bs.* dojiti, sadojiti, podojiti; *Rg.* doitti, sadoitti; *Rs. et Ec.* доúти, воздоúти, грудью кормúть, ein Kind ſtillen, ſäugen, ihm die Bruſt geben. Mleko białéygłowy chłopię karmiącéy. *Syr.* 892. O matko dobra, co za dawnym wiekiem Jdziesz, choć ieſteś i młoda i ładna, Żona poczciwa, rozumna i miła, Smiesz sama karmić to coś urodziła! *Kras. Liſt.* 160. Matka twoia, która karmiła cię na łonie swoim. *Teatr* 49 *e*, 1. Maryna karmi swemi piersiami dziecię. *Mon.* 68, 372. Kamień dzieciom bywa z tego, kiedy plugawa mamka złym mlekiem karmi. *Ocsk. przy.* 424. Piersi przeczyſtéy Panny ciebie ukarmiły. *Groch.* 373. Biada brzemiennym i karmiącym. *W. Marc.* 13, 17. piersiami karmiącym. *Bibl. Gd.* den Schwangern und Säugenden. - §. *Fig.* utrzymywać, przymnażać, nasycać, nähren, unterhalten, ſättigen. W kagańcu oléy światło karmi, co ieśli wszyſtkę oliwę płomień spasie, zaraz zgaśnie. *Birk. Chod.* 23. Dusze nasze ciałem Chryſtusowym bywaią karmione, obżywione i posilone. *Baz. Hſt.* 139. O złośliwi dobrodzieie, Co próżno karmiąc nadzieie, Biednym wiele przyrzekacie, A w ciężkim razie zdradzacie. *Zab.* 15, 69. Karmiemy nadzieią serca w szczęściu tęskliwe. *Paſt. Vid.* 29. mit Hoffnung nähren. Nadzieia karmi, ale nadzieia nie tuczy. *Min. Ryt.* 3, 233. Dzikie to do niéy przywiązanie wſtydem i żalem mię karmi. *Teatr* 49, 67. Gorzkim się żalem karmi, łzy leiąc bez miary. *Groch.* 273. Niech nas tego wydzierſtwa pożytek nie mami, Wszak się nie godzi karmić nieszczęsnego łzami! *Tręb. S. M.* 49. Pismem świętym karmić słuchaczow potrzeba. *Skarg. Dz.* 328. On tylko syllogizmami słuchacze karmił. *ib.* 270. Jak się kto ukazał,

z gospody kamionowano każdego, i karmiono despektami. *Birk. Zbar. D.* 2. Połowczyki Ruskie grunta puſtoszyli, i niezmiernym ſtrachem ostatniego zginienia wszyſtkich prawie karmili. *Krom.* 96. *implerunt.* O ktory mię karmiłeś dawniey tęſknotą A dziś żalem napawasz, troſki, zgryzotą! *Hor.* 1, 74. KARMIĆ się *recipr.*, *Bh.* krmit ſe; *propr. et fig.*, ſich nähren, ſich ſpeiſen. Nikt, biedą się karmiąc, nie utyie. *Morszt.* 33. Rzecz ona okrutna zaſtraszyła wszyſtkich, a rodzice, trudno wymówić, iakim się płaczem i smutkiem karmili. *Skarg. Żyw.* 2, 292. Wszyscy iuż lepszéy myśli, krom samey swawoli Ta się rozpuſtą karmi, ta niepokóy woli. *Groch. W.* 602. KARMICIEL, - a, *m.*, ktory karmi. der Nährer, Ernährer, Fütterer, Mäſter; *Sr.* 1. łubelnik, łubuwar; *Vd.* pizhar, futrar; *Dl.* karmitely; *Bs.* gojitegl, hranitegl; *Cro.* kërmitel; *Rg.* goitegl; *Rs.* питáтель (кормилецъ *obsol.* piaſtun młodego człowieka; opiekun; *vulg.* dobrodziéyka, кормичакъ, дядька piaſtun chłopięcy); *Ec.* живоимáтель; кормúтель, кормилецъ (кормникъ wychowaniec). Lubo mię chcesz mieć karmicielem lub oycem. *Bardz. Traj.* 64. KARMICIELKA, - i; ż., która karmi, die Nährerinn, Ernährerinn ꝛc.; *Cro.* kërmitelicza; *Sr.* 1. łubuwarka, łubelnicżja; *Bs.* hranitegliça, gojitegliça; *Rs.* питáтельница (кормúлица mamka, *vulg.* dobrodziéyka). Ziemia, ſtara ta nasza karmicielka. *Węg. Marm.* 101. Ziemia Juby, lwów karmicielka. *Hor.* 1, 107. *Min.* Gdy się kto na ten świat rodzi, karmicielki i miſtrza potrzebuie. *Kucz. Kat.* 2, 326. Karmicielka piersiami, die Säugerinn. Sama była karmicielką córki swoiéy. *Zab.* 14, 330. KARMIENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Nähren, Ernähren, Füttern, Speiſen; *Vd.* jeſtidanje, pitanje, tiplanje; *Rs.* кормлéнïе, вúкормка (2. кормлéнïе ziemia od monarchy za zasługi dana, cf. chléb zasłużony, cf. ſtaroſtwo; кормлéнïе сь бояренимъ суломъ ſtaroſtwo Grodzkie). *propr. et fig.* Leszek wtóry w karmieniu i ponoszeniu ciała osobliwie był pomiarkowanym. *Krom.* 41. *victu cultuque corporis.* Karmienie piersiami, das Säugen. Mamek nierządnych aby rodzice w karmienie nie przyimowali. *Glicz. Wych. D* 5 *b.* Karmienie się, das Nähren ſeiner ſelbſt, die Nahrung. (KARMIN, - u, *m.*, Mączka karmazynowa przezornie suszona, ſtanowi piękny gatunek farby, która się karminem zowie. *Krumł. Chy.* 492. Carmin. cf. karmazyn). KARMIONY, - a, - o, *part. perf.*, Frant, iako mówią, karmiony szpakami. *Jabł. Ez.* 163. Ta dziewczyna szpakami, jak widzę, karmiona. *Teatr* 36 *b*, 19. O chytrych mówią, że są karmione wronami. *Cn. Ad.* 15. cf. wrona, szpak). KARMNIK, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* krmnik, krmníček (2. wieprz karmny); *Sr.* 1. Świnacżé chlew; *Vd.* pitounèk, pitounjak; *Bs.* brrilog cf. barłog); *Ross.* кормовищe okolica w paszę bogata; *Crn.* ehlbishe *pabulatorium*; *Ec.* кóрмникъ, питомецъ, вскормленникъ, воспитанникъ wychowaniec); chlew od karmienia, der Maſtſtall Swinie, ieżeli się w domu karmią, po rozepchaniu rozsadzaią się do karmnika. *Kluk Zw.* 1, 288. Młótem wieprze w karmniku tuczono. *Min. Ryt.* 3, 284. - §. *botan.* karmnik, *sagina*, rodzay roślinki, iedney z naymnieyszych, na nieurodzaynych błotnych paſtwiſkach rosnącéy. *Kluk Dykc.* 3, 37. Maſtkraut. Karmnik ſtoiący, *erecta*, leżący, *procumbens.* *Jundz.* 143. das aufrechte und geſtreckte Maſtkraut. KARMNO *adv.*, tucznо, syto, nieglodno, nahrhaft, mäſtend, ſatt, nicht hungerig. Niemało takich, co się w niebo uczą Ogłodzonego ciała umartwieniem, Sami się karmno chowaią i tuczą. *Mon.* 71, 794. KARMNOŚĆ, - ści, ż., posilność, sytość, die Nahrhaftigkeit; *Ross.* питáтельность. KARMNY, - a, - e, karmiący, syty, nahrhaft, nährend; karmny piersiami, ſäugend; *Bh. et Slo.* krmný, krmený; *Vd.* pitoun, rediten, t-zhni, redijozhen, reditliu; *Crn.* réjen, maſtne; *Rs.* кормный, кормовый, питáтельный (*diſtg. Rg.* karmeglív *lippus*, karmegliwo *lippitudo*). Już zaschły usta u pragnących dziatek, Pali się mleko w piersiach karmnych matek. *Zab* 12, 409. *Koſſak.* - §. karmny, tuczny, gemäſtet, feiſt. Koń spasły, a wieprz karmny. *Zab* 15, 411. Stąpa z partesów na kształt karmnego prałata. *Zab.* 13, 276. *Trſb.*

Pochodz. *dokarmić*, *nakarmić*, *okarmić się*, *odkarmić*, *pokarmić*, *pokarm*, *podkarm*, *podkarmić*, *przekarmić*, *ukarmić*, *wykarmić*, *ſkarmić.*

*KARNAŁ, - a, *m.*, n. p. Godzien ten iaſtrząb, żeby w karnału złotolitym siedział, Kiedybym też o gniaździe iego i ia wiedział *Pot. Pocz.* 120.

KARNAT, - u, *m.*, n. p. Karnaty u ſiłów zowią się 6 sznurów, po 3 z każdéy ſtrony, któremi ieſt maszt o 1 budy umocowany; pierwszy z nich wiatrowy, drugi śrzedni, trzeci maſztowy. *Mag. Mſk.* Mäſtſeile, Maſttaue. *Haur Ek.* 170.

KARNAWAŁ, - u; *m.*; z *Franc.*, mięsopuſt, zapuſty, Carneval, Oeſter. Faſching; *Sla.* Poklade; *Rs.* сыпонýстъ, сыпонýстïе, сырная недѣля, сыпонýстная недѣля. Twarz była wesoła, można było z niéy karnawał malować. *Teat.* 10, 5.

KARNEOL, - u, *m.*, z *Lac.*, kamień drogi; *Rs.* сáрдïй, сердолúкъ, der Carneol, ein Edelſtein; *Bh.* karnyol.

KARNIE, KARNO *adv. adj.* karny; ukrócenie, ſkromnie, züchtig, züchtiglich. Bodayby wszyſtkie rodzice tak karno chowały swoie dzieci. *Teat.* 8, 101. KARNIK, - a, *m.*, karzyciel, karzący, *Ross.* карамель; *Eccl.* казнúмель, der Beſtrafer, der Züchtiger. Za Ludwika Węgierſkiego uczęszczały łotroſtwa, że nikt karnikiem łotroſtwa nie obierał się. *Krom.* 383. - §. 2) karnik, od kary, furman, *carrucarius. Mącz.*, *Bh. et Slo.* karnik; *Vd.* garlovez, vosnik, der Kärrner.

KARNIOLA, - i, ż., znaczna prowincya Austryi. *Dykc. Geogr.* 2, 18. Krain; *Bh.* Kranſko; *Sla.* Kràinjſka; *Crn.* Kraynſku, Kraynſka semla; *Vd.* Kranja, Krainſka deshela, Krainſku (sellu); *Bm.* Kraguſka zemglja; *Cro.* Kranyszka zemlya. KARNIOLSKI, - a, - ie, Krainſki, z Karnioli, Krainer-; *Bh.* Kranſký (cf. Ukraińſki); *Vd.* krainſki, po krainſku; *Cro.* Kranyszki. KARNIOLCZYK, - a, *m.*, mężczyzna rodem z Karnioli, Krainczyk, ein Krainer; *Vd.* Krainz; *Cro.* Kranyécz. KARNIOLKA, - i, ż., kobieta rodem z Karnioli, eine Krainerinn; *Vd.* Krainjiza; *Cro.* Kranyicza.

KARNO *ob.* Karnie.

KARNOW, - a, *m.*, *Lat.* Carnovia, Jägerndorf, piękne miaſto i zamek w Szląſku górnym Austryackim. *Dykc. G.* 1, 290. KARNOWSKI, - a, - ie, od Karnowa, Jägerndorfs. Księſtwo Karnowſkie ze ſtolicą Karnowem.

Wirw. Geogr 238. *Karnowego (Karnowskiego) sukna ... *Jyjir. cel. Lit.*

KARNOŚĆ, - ści, ż., rząd pod grozą, die Zucht, Mannszucht, Disciplin; *Bh.* čud, cud; *Sr.* 1. cjahnidba. Karność żołnierska srogim hamowaniem żyie. *Warg. Wal.* 50. Pod czas woyny straszliwa iest w woysku karność; naymnieysze przestępstwo karze śmierci podpada. *Teatr* 21, 160. Zawsze mię trzyma w karności, nawet nie pozwala, abym z mężczyznami rozmawiała. *Teatr 7 d,* 24. *Czart. Kaw.* Szkodliwe iest przeyrzenie występku, karność czyni, aby się ludzie chronili złości, aby się zuch ałtap nie mnożyło. *Goj. Ger.* 124. Niekarność pobudka do złego. *Cn. Ad.* 606. Karność zachować. *N. Pam.* 24, 201. wstrzymywać się od złego *). Karność zakonna, die Kirchenzucht, Ordenszucht. - §. karanie, kara, das Strafen, Bestrafen, die Strafe. Nayszkodliwsza bezpieczy, gdy niektórzy możni nie podéymuią karności od niey włożoney. *Modrz. Bor.* 386. Rodziców i zwierzchności to karność tak przyimować należy, jak incyzyą od lekarza. *Pilch. Sen.* 240. KARNY, - a, - e, od kary, Strafe, zur Strafe gehörig. Karny ogień piecze buntownicze duchy. *Przyb. Milt.* 8. Ofiarami karnemi Marsa błagano, ilekroć trafiło się co przeciwko niemu wykroczyć, to iest, bliskich, krewnych, braci, synow własnych śmiercią, albo zelżeniem. *Warg. Wal.* 52. Niekarny grzech, gdy wszyscy w iednéy grzeszą mierze. *Bardz. Luk.* 78. gdzie wszyscy grzeszą, niemasz kary). - y. karny, karą poprawny, züchtig, der sich ziehen läßt, verbesserlich; *Sr.* 1. cjahnidbené, cjahnidbenité; *Bh.* čudn. - y. skromny, powściągliwy, mäßig, bescheiden, züchtig, ehrbar. Pod karną iéy piersią. *Hul. Ow.* 26.

'KAROCA, - y, ż., karota, die Kutsche, Carosse (*Ital.* carrozza, *Gall.* carosse); *Rs. obs.* колымага. Jechał na karocy cesarskiéy na audyencyą. *J. Ossol. Boh.* 1, 411. Kto się w karocy po mieście sześcią końmi wozi, a processya sług przed nią idzie, złotych dziesięć zapłaci. *Lekarst. C* 4. Wiedeńska karoca. *Pot. Jow.* 192. Zaym w karoce wszyscy powsiadali, A kawalkata osobna choć szła. *Auszp.* 19. Zapadł Kazimierz w chorobę, ieżdżił nie tak gwałtownie, jakoby na karocy do Krakowa nie mógł był iechać. *Krom.* 366. Młoda żonka staremu, iak Włoch mówi, karoca do nieba, *Opal. sat.* 14. Wysiadł z karocy. *Wys. Aloy.* 316.

KAROLAŁ, - u, *m.*, n. p. W wieńcu tym są karołały biało, są też i czerwone. *Auszp.* 5. ?

KAROL, - a, *m.*, KAROLEK, - lka, KARLUŚ, - ia, *m., demin.*, imię męzkie, Karl, u dawnych *Karzel* qu. v. *Dudz* 17., *Sr.* 2. Carlo, Carlko, Carlsiszko. - §. Karol *botan. carum*, rodzay rośliny, maiący kwiaty w okręgach; u nas na łąkach czyni paszę bydłu bardzo zdrową. *Kluk Dykc.* 1, 111. Nasienie iego zdrową przyprawą iest potraw nadymaiących. *ib.* Kmin polny. *Jundz.* 131. karuy, der Feldkümmel, Wiesenkümmel. KAROLINA, - y, ż., KAROLINKA, - i, ż. *zdrbn.*, imię kobiece, Caroline. *Teat.* 53 *b*, 55. KAROLKOWY, - a, - e, *botan.*, od karolku, karuiowy, Feldkümmels. Prości ludzie piią gorzałkę karolkową. *Kluk Dykc.* 1, 111.

KAROSIWY, - a, - e, *Rs.* сивожелѣзная лошадь karosiwy koń, ein Eisenschimmel.

KAROTA, - y, ż., *Ital.* carotta, die Carotte, Beete, Mangold, gluchy pasternak, marchew Włoska. *Syr.* 1058. Pasternaki wieyskie karotami od łacinników mianowane. *ib.* 1054.

KAROWAC *cz. ndk.*, drzewo wywozić na ląd. *Wolsk.* das Holz aus dem Wasser karren. Karowanie, : KAROWKA, - i, ż., das Holzkarren. KAROWNIK *ob.* karnik 2). *Tr.*, der Kärrner. KAROWY, - a, - e, od kar, Karren: . Magazyn karowy w Warszawie.

KARP', - ia, *m.*, *Bh.* kapr, kapřil, kapřicek; *Slo.* kaper.; *Sr.* 1. karp, kharp; *Crn.* kurf; *Vd.* karp, karf; *Cro.* kràp, sáran; *Sla.* sharan; *Rs.* карпъ, сазанъ *ob.* szaranki; *Rs.* кáпъръ; cf. korop'; *lat. med.* carpio, *Ital.* carpa, *Gall.* carpe, *Angl.* carp, *Dan. et Suec.* karpe, *cf.* Cyprinus, κυπρῖνος, carpa, der Karpfen, ryba stawowa, iezierna, rzeczna, bardzo smaczna, szczęki maiąca bez zębów, długości sześciu ćwierci, żywi się robakami i roślinami wodnemi. *Zool. Nar.* 188. Narybek karpi, kroczki, stopniki, słuszne karpie, ćwiki. *Haur Sk.* 141. szarany, szaranki *syn.* Gatunki karpia *Rs.* сазáнъ, сазáнчикъ, синецъ, сóма, шúпецъ *ob.* karpiołosoś, wyroząb. Karp' karas, der Karauschenkarpfen. Karasie pewne, bardzo podobne do karpi, karp'karasiami nazywamy, są to mieszańce z karpi i z karasi. *Kluk Zw.* 3, 158. - U karpia głowa naysmaczniéysza, a szczuki ogon. *Zegl. Ad.* 260. *carpionem a capite lauda.* KARP' *herb.* trzy gwiazdy w polu błękitnym. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen.

Pochodz. *karpik, karpię, karpi, karpiowy, karpiówka, karpiówkowy, karpiołosoś.*

*KARP *Haur Ek.* 168., *ob.* Karb.

KARPA, - y, ż., w rzéce, w stawie, w sadzawce kłodzina, karcz, łom, o który się sieć, albo czoln, łódź zawadza. *Cn. Th.*, *retae*, virgulta et arbores, quae ex ripis fluminum eminent, aut in alueis eorum exstant, et praeterruntes naues irretiunt et impediunt, *Rs.* корчма; *Cro.* szversje, penovje, ein Strunk oder Klotz im Wasser, woran Netze und Kähne hängen bleiben. Rysia trzeba pilnować, aby się w siemi nie zagrzebł, albo pod iaką karpę, albo pod korzeń drzewa iakiego nie skrył. *Haur Sk.* 340. Łuczywo całą karpą zbite, czyli na drzazgi poszczepane, zażywa się do podpalenia. *Kluk Rosl.* 2, 182. cf. karpić). KARPĘTNY, - a, - e, pełen karp, n. p. Przebieżał góry ostre i karpętne. *Past. Iid.* 81., *ob.* karpowaty, strunkig, stolprig.

KARPACKIE gory, nazywaią się od góry iednéy naywyższéy, śniegiem zawsze okrytéy, *Karpak* nazwaney; niektorzy ie zowią *Tatrami*, że się aż ku Tartaryi ciągną. Strona iedna gór Karpackich należy do Węgier, a północna należała do Polski, która pod Nowym Targiem *Magora*, pod Druzbakami *Krypak*, a pod Gorlicami *Beszkid* nazywa się. *Lad. H. N.* 43. die Karpathen, das Karpathische Gebürge *ob.* Krępak.

KARPI, - ia, - ie, od karpia, karpiowy, Karpfens.

KARPIĆ, - ił, - i, *intrans. ndk.*, dokwić nad czym. kawęczyć. *Wlod.* siedzieć nad czym, leżeć nad czym, umierać nad czym, *Cn. Th.* 271. cf. karpa; *Rg.* karpiti *sarcire*), über etwas liegen und brüten, nicht vom Flecke kommen. KARPIĆ się *recipr.*, n. p. Gdy ziemia po deszczu przy kapuście zbyt mokra, nie trzeba ią na ten czas okopywać, aż przeschnie, aby się nie karpiła. *Haur Sk.* 75. żeby nie bryłowaciała, gruczołowaciała.

KARPIĘ, - ięcia, *n.*, młody karpik, ein junges Karpf-

chen. Na wiosnę szczuble̜ta, karpięta i wszelaki drób' łowić, a ſtawy tym rybić. *Haur Ek.* 68.

KARPIEL, - a, *m.*, rodzay brukwi, znayduiący się na Spiżu, bardzo smaczny. *Lad. H. N.* 69. eine Art Kohlrüben, im Zipſiſchen.

KARPIK, - a, *m.*, *demin. nom.* karp', das Karpfchen; *Bh.* kapřik, kapříček. Karpik Chiński, *cyprinus auratus*, der Goldfiſch, kadłub ma złotawego koloru, który podług lat iego odmienia się, i bywa czerwonawy, białawy lub ciemny. Rybę tę dla osobliwości przywożą z Chin do Europy, i chowaią w małych sadzawkach. *Zool. Nar.* 189. KARPINA, - y, ż., biedny chudy karp', ein elender Karpfen. *Jak. Bay.* 129. KARPIOLESZCZ, - a, *m.*, der Braſſenkarpfen, trzyma środek między karpiami i leszczami, maiąc kształt pierwszych, a kolor drugich. *Kluk Zw.* 3, 150. KARPIOŁOSOS, - ia, *m.*, *salmo Cyprinoides*, der Lachskarpfen, ryba morſka w rzéki wchodząca; w Dnieprze się znayduie, gdzie ią *wyrozębem* zowią, *Rs.* шипезубъ. Podobna iest do karpia. Po całym ciele ma wiele białych twardych kropek, ztąd u Niemców perłową iest nazwana, der Perlfiſch. *Kluk Zw.* 3, 168. KARPIÓWKA, - i, ż., Biberſchwanz, Zunge, Flachziegel, eine Art Dachziegel. Karpiówki, dachówki płaſkie; lepsze są od wyginanych, nie obciążaią tyle dachu, i prędzéy ie można wytłoczyć. *Kluk Kop.* 1, 301. KARPIÓWKOWY, - a, - e, na kształt karpiowek, biberſchwänzig, ſchuppicht. Liście karpiówkowe, *imbricata*, kiedy ieden liść zachodzi na drugi, iak łuszczka na rybie. *Botan. Nar.* 30. KARPIOWY, - a, - e, karpi, od karpia, *Vd.* karfou, karpni, Karpfen-. Mięso karpiowe łatwe do ſtrawienia. *Kluk Zw.* 3, 150.

KARPOWATY, KARPOWY, - a, - e, karpętny, pełen kłocków zagręźnionych, zawadziſty, n. p. Rzeka karpowata. *Tr.*, ein Fluß voll Baumſtöcke. Karpowe gwoździe, służą do przyciągania zymbratów do wręgów. *Mag. Mſk.* Baltennägel. Miéysce karpowate *Ross.* карчовникъ. KARPOWAĆ, - ał, - nie, *cz. ndk.*, karpą zawadzać, zatrzymywać, n. p. Rzéka ta często łodzie karpuie. *Tr.* mit Baumſtöcken unter dem Waſſer aufhalten.

KARTA, - y, ż., KARTKA, KARTECZKA, - i, ż., *demin.*, *Bh.* kart, ſkarta, ſkartička; *Sr.* 2. kobrta; *Vd.* karta, kvarta, kvartiza; *Crn.* qvarta; *Cro.* harta, paperùs, séda, czedula, sédicza; *Dl.* karta; *Bs.* hartia, karta z papier; *Rs.* кáрма, кáрмочка; *Ec.* хартúнка (*Rs.* хáрмíя papier); *lat.* charta, *Germ.* Karte). - §. 1) karta papieru, oprócz ksiąg leda iaka, *Cn. Th.* ein Blatt Papier. Apoſtołowie nie na kartach, ani czernidłem, ale na tablicach serc ludzkich symbolum swoie napisali. *Skarg. Dz.* 27. Tobie niechay ta karta będzie poświęcona, Zacny Hrabio z Tęczyna, którego kwapiona I niespodziewana śmierć ludzi zasmuciła. *Papr. Ryc.* 23. - §. b) Karta iedwabiu aszmuklerſkiego płaci złł. 1, od półkarty gr. 15. *Vol. Leg.* 6, 133. von einem Blatte Seide, ſo viel Nähſeide, als in ein Blatt gewickelt wird. - §. karta w księdze, das Blatt in einem Buche. Wszyſtkie karty książki kłamſtwy napełnił. *Skarg. Dz.* 273. W następuiących kartkach do ważnieyszych zarzutów przyſtąpię. *Mon.* 68, 810. W księdze świata niektóre czytałem kartki. *Teat.* 9, 84. Ziemia, powietrzna sala, niebieſkie okręgi, Nayplerwsze to są u mnie, o trzech kartach księgi. *Zim. Siel.* 312. - NB. Karty w dawnych księgach, gdzie nie obiedwie ſtrony pisane, tylko cała kartka się liczy, *liſtami* się zowią, n. p. w *Herburcie*. Teraz zaś, przytaczaiąc pisarza n. p. *Naruszewicza Dzieła*, na *karcie* 102, rozumie się *pagina*, poiedyncza ſtronica karty pisanéy. - §. Gips łuszczący się, niby w kartki ułożony. *Torz. Szk.* 199. w liſteczki, in Blätter. - §. forma, kształt księgi, das Format eines Buchs, n. p. Jak wielkiéy karty księga? na iaki kształt księga, na iakie modum (*inepte*)? Regałowéy karty, półarkuszowéy, ćwierćarkuszowéy. *Cn. Th.* 443. - §. karty, z księgi, papier, die Bücher, das Papier. Nie będą, gdy co dobrze czynisz, milczeć karty, Będzie ten twóy czyn, w ludzkiéy pamięci zawarty. *Petr. Hor.* 2, *L.* 3. - §. karta kraiopisarſka *ob.* mappa. - §. 3) karta pisana oprocz ksiąg, kartelusz, cedula, ſkrypt, ein beſchriebenes Blatt, ein Zettel. Karty dłużne, ktore na siebie daie iaki bogaty człowiek, tyle ważą u kredytorów, iak pieniądze. *Pam.* 84, 866. Schuldbriefe. Do szeląga, co tylko kartę uyrzał, zaraz nam wypłacił. *Teat.* 42 *d*, *d*. Zgrał się, musiał się fantować, i karty wydawać. *Teat.* 19 *b*, 33. Wiele narobił długów na kartę posagu méy córki. *ib.* 34, 76. na zapis posagowy). Odebrał od niego srebro, oddawszy kartę iego ręczną. *ib.* 42 *d*, *b*. ſkrypt własnéy ręki, cyrograf). Kartą się obowiązać. *ib.* 12, 43. na piśmie). Słowo wiatr, karta papier. *Min. Ryt.* 3, 319. Słowo wiatr, karta grunt. *Teatr* 29 *c*, 64. cf. czarne na białym, Worte ſind Worte, Schrift iſt Schrift; ſchriftlich etwas haben iſt beſſer, als mündlich. Ja poczciwemu na słowo wierzę, a złemu i na kartę niegotowem wierzyć. *Boh. Kom.* 1, 356. Trzebaby żeby mi na to karteczkę dano. *Boh. Kom.* 1, 220. Za kartami użyczał pieniędzy. *Kras. Podſt.* 2, 21. za assygnacyami, gegen Reverſe, Schuldſcheine. Nie wiem, iakim sumnieniem ci panowie za zasługi kartami kontentować mogą. *Teatr* 49 *c*, 2. Zawiedzionym od tylu Jchmości, którzy zamiast pieniędzy karty mi tylko podawali. *ib.* ſtatt Geld Papiere, Schuldſcheine, oder auch Anweiſungen. Wexelbryf, to iest kartka kambialna. *Grod. Dys. C 4 b.* Zaſtawiał się kartką kambialną. *ib.* mit einem Wechſel. Trudność przewożenia pieniędzy, była powodem do ustanowienia we wszyſtkich prawie rządnych narodach, kart zamiannych, *lettres de change*, czyli wexlów. *Uſtrz. Alg.* 299. - Jakie szczęście, trzy razy na dzień słodkie odbierać karteczki! *Teatr* 39, 7. bileciki, Liebesbriefchen. Wybierał się do odwidzenia znaczniéyszych w mieście osób, i liczbę kartek spisać kazał do oddania, gdyby kogo nie zastał. *Mon.* 65, 303. Viſitenbillete, Viſitenkarten. Regestra nieprzepisane, w raptularzu tylko, na karteczkach. *Teat.* 19 *b*, 49. na świstkach, auf loſen Blättern, Zetteln. Wotowanie ma bydź, albo gałkami, albo kartkami dawane. *Bzow. Rox.* 120. - §. 4) karty do grania, *Vd.* karte, trapule, kvarta, kvartni liſt; *Bs.* karte od igre, Spielkarten, Kartenblätter, Karten. Zaczynam karty rozdawać, każdemu pięć rozdawszy, wyrzucę iednę kartę, alić dzwonka zaświeciła. *Boh. Kom.* 2, 279. Co robić? ſtrzeba w karteczki pograć. *Mon.* 65, 40., *Bh.* kartim, kartití; *Vd.* kartat, quartat; *Crn.* qvartam). Graymy więc; ia daię karty. *Teat.* 52 *d*, 104. Na iednę kartę więcéy ſtawić pieniędzy, niż na

cały rok ma intraty. *ib.* 8, 33. Gra w karty *Rs.* карéмкb. Z téy sumki wiele zmarnotrawił, a resztę w karteczki przegrał. *Zab.* 13, 204. Podłość kartuie karty każdemu wielkiemu panu, który gra umysłem wygrania. *Zab.* 5, 57. Pamiętaią ludzie, iakeś i sam w karteczki sacinał. *Boh. Kom.* 1, 114. Woli się karteczkami zabawiać, niż książką. *Falib. Dis. L* 2. Gry w karty: chapanka, trysetka, tryszaczek, farao, kwindecz, weintein, osnsedmi. *Teat.* 24 *b*, 7. doday: kasztelan, maryaż, cf. *Rs.* сфóшки. Kart tasowanie *Rs.* macdaka. Karty iednéy maści *Rs.* пúрycb. Z głupim w karty, z mądrym w żarty. *Rys. Ad.* 81. Kto grywa w karty, ma grzbiet i łeb odarty. *Zegl. Ad.* 116. - *Fig.* Dobrze w karty weyrzeć im trzeba. *Goſt Gor.* 28. pilnować ich kroków, man muß ihnen in die Karte ſehen, ihnen wohl auf die Finger ſehen. - §. 5) *botan.* Szczotki niegdzie kartami sowią, iest to oset, który umyślnie sieią i przesadzaią, aby tym twardsze i ostrzeyśze były ku drapaniu sukna, bowiem tego sukiennicy potrzebuią. *Crescc.* 284., *Lat.* carduus; *Dipsacus fullonum Linn.*, die Kardendiſtel, die Karde, Weberkarde. Pchdz. *kartować*, *kartownik*, *kartowy*, *karteluſz*, *nakartować*, *pokartować*, *przekartować*, *ukartować*, *zakartować*.

KARTACZ, KARTECZ, KARTUSZ, - a, *m.*, *Vind.* kartazha; *Rs.* кармéча, кармéчка: *Gall.* cartouche, *etym.* charta), die Kartátſche. Pociskiem do armat używanym są też kartecze, to iest pewna liczba kul drobnych albo siekanego żelaza, ułożona w worku iakim albo pudełku téyże średnicy co kula, i na miéyscu iéy w kanał nabita. *Jak. Art.* 1, 253. cf. gronowe kartecze). Kartacze. *Papr. W.* 1, 269. KARTACZOWY, KARTECZOWY, - a, - e, od kartaczów, *Rs.* кармéчный, Kartátſchen-. Szłucce karteczowe, Kartátſchenröhre, gatunek broni bardzo krótkiéy, wagomiaru obszerniéyszego nad zwyczay, dla ſtrzelania z nich kartaczami. *Jak. Art.* 2, 397.

KARTAN, - a, *m.*, KARTANA, - y, ż., KARTAUNA, (*Lat. med.* cartouwe, *Suec.* kartow, cf. quartana), die Karthaune; *Vd.* voiſkna ſtrelniza, kortauna, - shoudnu ſtrielashtvu); kartan albo murolom nazywała się armata wielka, niosąca kulę 48funtową. *Jak. Art.* 3, 302. Dupelkartauny obudzaiącemi, albo mur burzącemi, pospolite kartauny śpiewakami, piszczkami, półkartauny burzycielami, małe kusicielami sowią. *Archel.* 8. Działa i kartany ich nie huczą, ale wyią. *Psalmod.* 67. Mury z kartanów kruszyli. *Leszcz. Claſſ.* 89.

KARTECZKA *ob.* Karta. KARTEL, - u, *m.*, (*Ital.* cartello, *Gall.* cartel, *Angl.* cartel), das Cartell, ugoda między dwoma mocarſtwami na wymianę lub wykupno niewolników i zbiegów. *Papr. W.* 1, 474. - §. Kartel, KARTELUSZ, pisana wyzwa na poiedynek, die ſchriftliche Ausforderung zum Duell. Trafiło mi się w pewnym domu widzieć karteluſz drukowany. *Mon.* 65, 200. Karteluſza poiedynkowego od nieprzyiaciela nie przyimiesz, nikczemnikiem będziesz miany. *Birk. Gl. Kun.* 18. - §. Kartele, karty, pisma, Blätter. Kartele, ramoty. *Monitr. Lam.* 175. Wiesz, iakem wzrastał przy książce i piśm karteluszach. *Zab.* 12, 326. *Eyſſ.*

KARTOFEL, - fla, *m.*, KARTOFELEK, - lka, *m. zdrbn.*, (*z Niem.* die Kartoffel), der Erdapfel, *Bh.* brambor, zemče; *Rs.* кармофель; iabłka ziemne (ziemiaki), roślina bardzo pożyteczną i posilna. *Lad. H. N.* 69. Żadnéy zamorſkiéy rośliny tak nagle w Europie nie rozmnożono, iak kartofle, które z Ameryki pochodzą. *Kluk Rośl.* 3, 356. są czerwone i białe. *ib.* 1, 209. KARTOFLARZ, - a, *m.*, lubiący iadać kartofle, der Kartoffeleſſer; *w rodz. żeńſk.* kartoflarka.

KARTON, - u, *m.*, *Ital.* cartone, *Gall.* carton; wielka karta papieru tęgiego do rysowania, malowania. *Jak. Mat.* 1, 300. der Carton; *Rs.* кармуазная бумага. *Lęſk. Mier.* 132.

KARTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, pokartować, skartować, ukartować, ukarcić *dk.*, karty do gry mięszać, die Karten miſchen, karten; *Sr.* 2. kohrtowaſch (*Vd.* kvartati z grać w karty). Podłość kartuie karty wielkiemu panu, który gra umysłem wygrania. *Zab.* 5, 57. - §. *Fig.* kuować, układać, rozporządzać, kierować co, etwas karten, abkarten, einleiten. W tym zamęcie przez siebie ukarconym, obłowił się znacznie. *Kur. P.* 57. Ukartowano móy maryaż. *Teat.* 49, 34. Wielka rzecz w polityce, wiedzieć, czy rzeczy tak są skartowane, że się czego dobrego z nich można spodziewać. *Lub. Ros.* 108. Gwardyą sobie z nich ukartowawszy, ciągnął ku Rzymowi. *Chroſć. Fars.* 102. uformowawszy). - §. Kartować się *zaimk.*, układać się, in Ordnung kommen. Skartowały się pomieszane piechoty. *Leszcz. Cl.* 77. Na tym seymie senat się Polski z Litewskim pokartował. *Nies.* 1, 248. porozumiał się). KARTOWIESZCZBIARZ, - a, *m.*, wróżący z kart, ein Kartenwahrſager. Stanąłem przed tym kartowieszczbiarzem, radząc się go względem wypadków przyszłych. *N. Pam.* 2, 167. KARTOWNICA, - y, ż., KARTOWNICZKA, - i, ż., graiąca w karty, kartom oddana, szulerka, die Kartenſpielerinn; *Rs.* кармéжница. Zalotnice, kartownice, próżniaczki, stroynisie, zbytnickie. *Mon.* 71, 609. Znayduią się w białéy płci, nie śmiem mówić, kartowniczki, gdyż to słowo iest bardzo podłe dla nich, które zbyt są przywiązane do gry, *ib.* 68, 164. KARTOWNIK, KARCIARZ, - a, *m.*, KARTOWNICZEK, - czka, *m.*, który karty do gry robi, *Bh.* kartář, kartářský mistr; *Vd.* kvartodelaux; *Crn.* qvartaya, qvartázh; *Cro.* kartar; *Rs.* кáрмочникъ; *Ec.* кáрмникъ, der Kartenmacher. Klasztr dla kartowników i introligatorów. *Syr.* 918. Iglarze, grzebiennicy, kartownicy. *Vol. Leg.* 3, 592. - §. gracz karciany, ein Kartenſpieler; *Crn.* qvartopirz, qvartázh; *Vd.* kvartavez; *Ross.* кармежникъ. Kartownik, graiąc wszystkie życia chwile. *Mon.* 65, 99. Kostera, kartownik, próżniak. *ib.* 361, Kartownikiem nie iestem, ale kart nie odszucam. *Kras. Podſt.* 1, 187. Nieszczęście do filozofii przyprowadza; a kartownik wszystko przegrawszy, wraca się do pierwszéy miłości. *Zab.* 7, 84. KARTOWY, - a, - e, karciany, od kart, Karten-; *Bh.* kartetní, kartářský; *Vd.* kvartni; *Ross.* кáрмочный. Każdy dobrze urodzony człowiek żadnych innych, nad iedne kartowe, płacić nie powinien długów. *Mon.* 65, 216. *Nies.*

KARTUN, - u, *m.*, materyika bawełniana, *Gall.* coton; *Malabar.* kartum, der Kattun; *Sla.* kartun; *Ross.* выбойка. KARTUNOWY, - a, - e, z kartunu, Kattun-; *Rs.* выбóйчатый.

KARTUNA *ob.* Kartana.

KARTUSZ, - a, *m.*, §. 1) kartacz *qu. vid.* - §. 2) naboy,

die Ladung, die Patrone. *Tr.*, *Ross.* карту́зъ pakiet; kapelusz podróżny). – §. 3) kartusz, brzegi ozdobne, któremi rysowanie planty lub mappy otaczaią, die Cartusche, zierliche Einfassung einer Zeichnung (*Gall.* cartouche). Wszelkie kartusze należą do rzeczy, bez których obeyść się można na planie, a wyciągaią, ieżeli dobrze maią bydź zrobionemi, wiele czasu. *Leśk. Miern.* 245. Wszelkie przyozdobione kadry, rysowane i malowane kartusze, wcale są niepotrzebnemi na plantach, i iuż nie w modzie. *ib.* 113.

KARTUZYA, – yi, ś., kartuzya wielka, *Chartreuse Grande*, miasto w Delfinacie, skąd *Kartuzyański* zakon wywod swoy ma. *Dykc. Geogr.* 1, 127. Chartreuse, eine Stadt im Delphinate. – §. 2) KARTUZYA, die Carthause, klasztor kartuzyański, ein Carthäuserkloster; *Vd.* kartausha, kartaushtvu; *Bh.* kartauz, kartauzy. KARTUZYANIN, KARTUZ, – a, *m.*, zakonnik kartuzyański, der Carthäuser, Carthäusermensch; *Vd.* kartaushar, kartaiser). Kartuzowie wstali od Bruna Koleńskiego R. 1095. *Teof. Zw. B.* 4. Generał kartuzyanów w Kartuzyi Wielkiey przemieszkuie. *Dykc. G.* 1, 127. List Ludwika króla do oyców Chartuzów (Kartuzów). *Skarg. Dz.* 1105.. KARTUZYANKA, – i, ś., zakonnica kartuzyańska, die Carthäuserinnonne. KARTUZYAŃSKI, – a, – ie, od Kartuzyan, Carthäuser=; *Bh.* kartauzský. KARTUZEK, – zka, *m.*, kartuzki, gatunek goździkow, ktorych liście iak haki się zakręcaią. *Klok Rost.* 1, 262. *dianthus Carthusianorum Linn.*, die Carthäuser=nelke. *Jundz.* 242.

KARUIOWY, – a, – e, od karuia albo kminu polnego, karolkowy, Feldkümmel=; *ob.* karwy.

KARUK, – u, *m.*, u Kozaków karkuł; *Ross.* карачкъ, вѣжу́жей клей; *Crn.* alkur; *Vd.* hroshovez, die Hausenblase. Karuk, iest to przedni kley, z wywarzonych błonek i tylnych kości wyzowych. *Pam.* 83, 617. Z pęcherza, skóry i trzewów gotowanych wyza, robią kley karukiem, *ichtyocolla*, zwanym. *Zool. Nar.* 193. Szkło gorące do żelaza rozegrzanego chwyta się, iak karuk. *Torz.* 129. mocno się spaia). Karuk nie iest iak do farb sprawny, iak kley pargaminowy. *Haur Sk.* 309. Co karuk robi *Rs.* клеи́тъ. – §. *Poet.* Piękna Semiramis mury dziwne klei Asfaltyckim karukiem. *Tward. Misc.* 119.

KARUPIEL, KARUPIEŃ *ob.* Miętka Grecka. *Ursin.*

KARUY, – uia, *m.*, z Łac. *Carum*, kmin polny, anyż polny. *Syr.* 414. karolek, der Feldkümmel. *adj.* karuiowy.

KARW, – u, *m.*, (cf. krowa), wol stary leniwy. *Wlod.* ein alter fauler Ochs (cf. *Rs.* одранъ, одёрн; cf. odartus; cf. *Rg.* karvnik *carnifex*). Robi nim ustawicznie, iako iakim karwem, albo grubym osłem. *Rey Zw.* 157. Gunśny karw siodła sobie, źrzebiec iarzma życzy. *Zab.* 8, 331. Mknie *karf z pod pługa szyię zamuloną. *ib.* 15, 356. Już oni twoi słudzy teraz (po śmierci) cię dźwigaią, Jako onego karwu, co go lepić paią. *Rey Wiz.* 84. Brzuch wywaliwszy, siedzi iak tłusty karw, który nie wie, kiedy mu w róg dadzą. *Rey Zw.* 159 *b.* Patrz, co potym te karwy (o krowach, widzianych od Jozefa przez sen) na Egipt przywiodły. *Rey Wiz.* 120. – §. *etiam de aliis animantibus, et de homine dicitur*, *Cn. Th.* ein alter Faulenzer. *adj.* Karwi.

KARWACKI, – a, – ie, *Bh.* Charwatský; *Vd.* Hrovashki; *Cro.* Hervatski); Kroacki. Croatisch. Ziemia karwacka. Croatien; *Bh.* Charwaty; *Vd.* Hrovashku (sellu); *Cro.* Corvatia *a Corvino Insula*; *Sla.* Horvatska; *Bsn.* Hrrivaçia, Hervarska zemglja, Hervatia); część ziemi Słowiańskiey; krolestwo świeżey pamięci oycow albo dziadow naszych znamienite było. *Arom.* 23. Wisi tu iego portret w ubiorze z Karwacka. *Kras. Pod.* 1, 242. po Karwacku, Croatisch gekleidet; *ob.* Karwat.

*KARWASER; n. p. Ankus Hostyą założył, iakoby wróżąc, że osada ta, nieiakim pomorskim karwaserem bydź miała Rzymowi, w którymby wszystkiego świata dostatki przyimować się miały. *Fal. Pl.* 9. raczey *farwaser*; z Niem. Fahrwasser pod Gdańskiem.

KARWASZ, – a, *m.*, (cf. *Ital.* corazzo, *Lat.* coratium *et* coriaceus, *Pol.* kiryś, *Germ.* Küraß), *brachiale militum e lamina ferrea Cn. Th.* naramiennik żelazny. *Wlod.* die eiserne Armstücke am Panzer. Sługy iego karwasze żelazne na ręku mieli. *Star. Ref.* 81. Jak płatał karwasze z naszych żołnierzy Hektor. *Min. Byt.* 1, 81. Towarzysza pancernego Karwasze demeszkowe. *Chmiel.* 1, 82.. *Teat.* 44, 88. – §. *2) gatunek sukna abo materyi. *Tr.* eine gewisse Art von Tuch oder Zeug. cf. karazya). Co dawniey była łata, to dziś karwasz. *Dwor. F.* 2. Myślę o karwaszu na suknią, bo się łokcie wkrótce wykluią. *Tr.*; cf. karwatka). Tychby to powieszać, co owo z karwaszami do skarbu przyłżią, a teraz kilkadziesiąt tysiącami liczą. *Opal. sat.* 87. – §. *3) krótka szabla, ein kurzer Säbel. *Tr.* Ciął go karwaszem. *Tr.* cf. karwat, *kawat.

KARWAT, – a, *m.*, mężczyzna z Karwackiey ziemi rodem, Kroata. *Wlod.* ein Croat. *Cro.* Horvát; *Vd.* Hrovat; *Dl.* Harvat; *Hg.* Horvát; *Sla.* Horvàt; *Bs.* Harvat, Hrrvat, Hervat, Hrrivat; *Crn.* Hrovàt; *Sr.* s. Krobota. – §. Karwat, miano charta. *Bielaw. Mysl. B.* 4 *b.* Name eines Windhundes. – §., gatunek szabli, eine Art Säbel. cf. *Karwasz; *Kawat). Złoto Mursa rwie do siebie blaty, Płytkie bez niego nie sieką karwaty. *Mon.* 71, 391. Grozi mu karwatem. *Hor. Sat.* 78. *KARWATKA, – i, ż., kroatka, eine Croatinn, *Cro.* Horvatiçza. – §., Karwatka, Karwatecaka, *chlamydula*. *Mącz.*, gatunek sukni, eine Art Kleider. Polacy chociaż karwatki i inne stroie odmienili, przecię Polaki zostali. *Tworz. Ok. D.* (cf. *karwasz). Ociec nierad się wyda synowi na ubiory, sprawiwszy mu *sarawary a karwatkę. *Glicz. Wych. F.* 3 *b.* – §., mia ka pitych rzeczy, ein Trinkmaß. Większy iest kociel, niżeli karwatka. *Mon.* 71, 544. Gorzałkę karwatką pić, ale nie kwartą oraz. *Haur. Sk.* 512,

KARWI, – ia, – ie, od karwu, wołowy, Ochsen=. Wyście czary karwich płomieniów przygasili snaduie *taurorum flammas*. *Zebr. Ow.* 166.

KARWIA, – i, ż., figomorwa, sykomor, figa Egiptska. *Wlod.* eine Egyptische Feige.

KARY, – a, – e, sierści ciemnéy, von schwarzem Haar, von schwarzer Farbe (von den Thieren). Wieleby kto bobrow ubił, tedy ma płacić za czarnego bobra cztery kopy groszy, a za karego dwie. *Stat. Lit.* 313. Kary koń, ein Rappe. *Warg Radz.* 57., *Rs.* карій, карей; *Turc.* kara = czarny *qu. v.*, cf. *Hbr.* שחר schachor *niger* cf. szary); *Rs.* карахула gniady koń).

KARYNTYA, – yi, *ż.*, prowincya Austryacka z tytułem księstwa. *Dyk. Geogr.* 2, 19. Kärnthen; *Crn.* Koroshka, Koroshan; *Vd.* Koroshka deshela, Koratanje, Koroshku; *Sla.* Karinthia; *Cro.* Karintia, Koruska zemlya; Korotan; Korotanszka; *Hg.* Kariutia). Wyższa Karyntya *ob.* Sverhnokoroshku. KARYNTSKI, – a, – ie, od Karyntyi, Kärnthner; *Crn.* Koroshke; *Vd.* Koroshki; *Cro.* Korotanszki). W Wiedniu Karyntska ulica, die Kärnthnerstraße. KARYNTCZYK, – a, *m.*, mężczyzna z Karyntyi, ein Kärnthner; *Bh.* Korytan; *Crn.* Koroshez, Koroshz; *Vd.* Koroshiz, Korotanz, Koroshez; *Cro.* Korushecz, Korossecz, Korotanin, Koretánecz, Korussecz; *Sla.* Korotánec). Z wyższéy Karyntyi *Crn.* Gorenz, *Vd.* Sgornokoroshiz, ein Oberkärthner cf. górny). KARYNTKA, – i, *ż.*, kobieta z Karyntyi, die Kärnthnerinn; *Crn.* Koroshęla, Koroshiza); Z wyższéy Karyntyi *Vd.* Sgornokoroshiza.

KARYOLKA, – i, *ż.*, KARYOLECZKA, – i, *ż. zdrbn.*, gatunek lekkich pojazdów, z *Franc.*, die Carriole, das Carriol (cf. *Rs.* одноколка). W karyolkach i na koniu Angielskich przejeżdżali się. *Teat.* 19 *b*, 3. Niechże karyolkę założą. *ib.* 19 *b*, 67.

KARYSTYA, *Mon.* 71, 214. brak, niedostatek.

*KARZA, *Fr.* 38., *ob.* Kara. KARZĘ *ob.* Karać.

*KARZEŁ, *G.* Karla, *m.*, Karol, Carl (cf. Kerl), imię męzkie, n. p. Osmy *Karzeł, krol Francuzki, na końcu wieku piętnastego. *Krom.* 432, *Oczk. prz.* 7. Cesarzowa Marya, corka *Karla piątego. *Wys. Aloy.* 94. Lesek miał bydź zabit od woyska *Karla Wielkiego. To może bydź, że *Karzeł Wielki walczył z tym Leszkiem. *Bęcł. Kr.* 27. *Karzeł Wielki. *Petr. Pol.* 193. Cesarz Karzeł. *P. Kchan. Orl.* 1, 3. Przysiągł się zemścić na cesarzu *Karle. *ib.* 1, 1. *Karzeł Cesarz zebrał woysko przeciwko Leszkowi wielkie. *Gwagn.* 2. – §. *2) karzeł, karla, z *Niem.* der Kerl, chłop, n. p. Jeymość sobie rosłych *karłów chowa, pod pretekstem usługi. *Opal. sat.* 45. – §. 3) KARZEŁ, *nanus*, mały krótki mężczyzna, by pieniek, *Mącz.*, der Zwerg, cf. pędrak, pieńczyk, pęcherz, *Bh. et Slo.* padimužik, pidimužik, pidimužíček cf. piędź, tłpaślik, strzęk; *Crn.* mergolin, pasovz, pagłovzhek; *Sor.* 1. ludk, lutk cf. ludek); *Vd.* zverglak, klop; *Cro.* magasz, magás, fiafirich; *Dl.* patulyak; *Rg.* pivoljak, mágnak, zapártak, cf. zaparštek; *Bs.* ćlouicjać, nanich; *Rs.* кáрла, кáрлакъ. Często olbrzyma chcą przerobić karlem. *Pot. Syl.* 78. Karłowie u Turków wychowuią się z pokoiowemi. *Klok. Turk.* 44. Czyż na pana karzeł ze wysokim stoi, Już iest olbrzymem? *Zab.* 1, 375. Nie iest karlem, kto iest od olbrzyma niższy. *Klesz. Zd.* 87. – §. karły, nisko wychowane drzewa, z których owoce wszystkie stoiąc na ziemi oberwane bydź mogą. *Kluk Rosl.* 1, 249. Frauzbäume, Zwergbäume. cf. karlik, karliczek, karlę, karleć, karlica.

KĄSAĆ, – ał, – a, *cz. kont.*, kąsi, kąsze *praes.*, skąsać, ukąsić *dk.*; *Bh.* kausati, kausił, kausam, kausáwám; *Slo.* kausati, kúsat, k sam, *Sr.* 2. kußasch, kußisch; *Sr.* 1. kußacj, kußnem, kußnu, kußam; *Vd.* kausati; *Crn.* kavsam, kavsnem; *Bs.* husnuti (cf. *Bs.* hús z gąsienica); *Rs.* кусáмъ, укусúмъ, кусаю (cf. kusić куимамъ, *Talm.* נשך *mandducauit*, *Chld.*, *Syr.*, *Samar.*, *Arab.* נשך *secuit*, *discidit*); zębami gryźć, beißen. Nie chce się głaskać tego, co kąsa. *Fred. Ad.* 112. Nie każdy kąsa, co to patrzy srogo. *J. Kchan. Frag.* 17. Nie każdy kąsa, co na drugiego wąsami potrząsa. *Jabł. Ez.* 125. Pies, co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa. *Cn. Ad.* 402. o psach *Vd.* popasti). Z bolu zęboma kąsze ziemię. *Tward. Vł.* 235. Kąsałbym go zębami. *Cn. Ad.* 332. ich möchte ihn mit Zähnen zerreißen. Jako ty śmiesz w swéy gębie świętą szablę nosić, A tyś skąsał zęboma swych chrześcian dosyć. *Biel. S. M. A.* 4. zniszczył ich). – *Caue hunc, niger est* Strzeż się przed tym, rad kąsa, to iest, zchytrzy cię. *Mącz.* – §. o owadzie: przezoły muchy, komory, kąsaią, die Mücken ꝛc. stechen; *Vd.* piknuti; *Bs.* pekuiti, ujesti). Komor kąsa. *Jabł. Buk. Bl. b.* – §. pieprz, chrzan kąsa, z szczypie, der Pfeffer u. s. w. beißt. Ma to w sobie gorczyca; że w oczy kąsa, i łzy z nich wyciska. *Dambr.* 111. Korzenie to przyrodzenia iest ciepłego, która ciepłość czyni kąsanie iego. *Syr.* 187. Korzenia tego żaden człowiek, przez iego kąsanie, ieść nie może. *Sien.* 80. Kąsaiący *Bh.* kausawý, *Vd.* vgrisiliu, vjedliu, vgrizozhen, popadezhen; *Rs.* ѣдкій, ѣдокъ, ѣдучій. KĄSAĆ się *recipr.* proprie, sich beißen. Domowe sobaki, dopiero się kąsały, a zaraz się lizą. *Cn. Ad.* 199. – *Fig.* kłócić się, gryźć się wzaiemnie, sich zanken, sich mit einander herum beißen. Jest u nas przypowieść dawna: ey chłopiec to udatny, mógłby się nie djabły kąsać. *Gwagn.* 574.

Pochodz. *kąsanie, kąsany, kąsek, kęs, gąsienica; kęsy, kusy, kusza, kusić, kusić się, kuszenie, kusiciel, psikus, pokusić, pokuszenie, pokusa; niekuszony: niepokuszony; ukusić, nieukuszony; zakusić, zakuszony: rozkusić; skusić; nakęsywać się; odkęsywać się; okąsać, okęsywać, pokęsywać; przekąsać, przekęsywać, przekąszenie, przekęsywanie; przykęsywać, przykąsać; rozkąsać, rozkęsywać; ukąsać; skąsać, wkąsać; zakąsać, zakus.*

KASAĆ, – ał, kasa *et* kasze *intrans. ndk.*, *et* KASAĆ się *recipr.*, *Bh.* kassi, kasam, kasam se, kasati se, *accingere se*, podkasywać się, *Rg.* izadjévati, zadjeevam, prirúciti, sich aufschürzen; cf. *Rs.* касаться, коснуться tkuąć się czego; *Cro.* kaszám, kassem *succutio*; *Vd.* kassan z gnuśny; *Dl.* kaszan z późny). Wądol ten kasanéy uciecha Dyany. *Zebr. Ow.* 59. *succinctae* podkasanéy, gegürtet, geschürzt, aufgeschürzt. Szablę przypasał, I ogromną postawę, by trzech miał bić, kasał. *Papr. Pr. D.* iunaczyć się, odkazywać się, zuchwale się stawić, sich keck stellen, verwegen trotzen, stolz worauf seyn. Uporny, a niespokoyny Swidrygayllo bardzie kasał, a do przymierza z Polaki nawieść się żadnym sposobem nie dał. *Stryik.* 545. Nie kasz zbytnie w nadzieię, szczęściu nie wierz, radzę; Nadzieia oszukiwa, to w swéy nie trwa wadze. *Gaw. Siel.* 386. cf. *kazać na co hardzie). – §. kasać się na co, wspinać się na co, wzbiiać się, porywać się chciwie do czego wysokiego, trudnego (cf. *Lat.* accingere se), wonach trachten, streben, ringen. Ani się na wielkie nazbyt kaszę rzeczy, Ani się ia nad rozum wysadzam człowieczy. *J. Kchan. Ps.* 192., *Kanc. Gd.* 280. Na wielkie rzeczy się kasać. *Petr. Pol.* 213. Komu czego natura nie dała, próżno się na to ma kasać. *Ezop.* 7. Opatrzność rządzi sprawy ludzkie, chociaż się ludzie na co inszego kaszą. *Baz. Hst.* 276. Używay tego, co ada-

rzyły nieba, Nie kasz się na to, co twoim nie będzie. *Kniaz. Poez.* 3, 242. Udawano woiewodę Płockiego do książęcia Mazowieckiego, iakoby on się na iego państwo kasać miał. *Bielsk. Kr.* 118. Szkort pługawy kasał się na panoszę nad niemi. *Birk. Zyg.* 53. Na wysokie się stolice kasali, i ieden drugiego dostoynością uprzedzać chcieli. *Zrn. Pst.* 3, 665. Na wysokie stolice się kaszemy, a do wyniosłości tego świata ieden drugiego ubiegamy. *ib.* 22. Przyrodzenie nieszczęsne nasze na wysokie się stolice zawzdy kasze. *ib.* 2, 309. Swowolne niewiasty, gdy się na co kaszą, miary nie maią. *Petr. Ek.* 69. Ah stoy Panie, rękaż twa się kasze, Tak okrutnym przerazić dziełem oczy nasze! *Min. Rvt.* 1, 84. Teraz niechay się durny buntownik nie kasze. *Pot. Arg.* 272.

Pochodz. *okaska*, *okasywać*, *podkasywać*, *podkasać*, *podkasany*, *zakasywać*, *zakasany*.

KASAKINA *ob.* Kazakina. KASANAT *ob.* Kasanat.

KĄSANIE, - ia, *n.*, *subst. verbi* kąsać, *Vd.* gris; *Cro.* griz *ob.* gryzienie, das Beißen, das Stechen. *Anat.* Marszczki końców trąb macicznych kąsaniem djabła zowią, *morsus diaboli*, Teufelsbiß. *Krup.* 2, 175. °KĄSAWOŚĆ, - ści, *ż.*, zwyczay kąsania, die Bissigkeit; *Bh.* kausawost; *Sr.* 1. kußacjnosći *mordacitas.* °KĄSAWY, - a, - e, zwyczayny kąsać, gryzliwy, *Bh.* kausawý; *Vd.* vgrisliu, vjedliu, vgrisczhen, popadeszhen; *Rs.* Бдзїй, Бдокъ, *mordax*, bissig. *Subst.* kycáka rad kąsać. KĄSEK, - ska, *m.*, KĄSECZEK, - seczka, *m.*, *Bh.* kausek, kausstiček, kausréček; *Slo.* kausek, kisek; *Sr.* 2. kußk, kußazk, bokuß, bokußk, bitscha; *Sr.* 1. kußk, kußk, kußl; *Rg.* kûsak; *Cro.* kussich, falatecz; *Vd.* kosiz, kosez, vgrisalci, vgrisek, gris; *Bs.* ùkrisko, zalogaj, zalogajicch; *Ross. et Eccl.* кусокъ, кусочекъ; *dem. nom.* kęs, ein kleiner Biſſen, ein Bißchen. *propr. et impr.* Po smacznym mówią kąsku, i wodę pić miło. *Kras. sat.* 54. Zawsze smaczny kąsek drogi. *Simon. Siel.* 123. specyał). Kto miłuie tłuste kąski, nie zbogaci się. *W. Prov.* 21, 17. Co wino radzi piiaią, a tłuste kąski iadaią, Nie zbiorą tacy pieniędzy, Owszem zawsze będą w nędzy. *Rys. Ad.* 7. Nie twoiéy to gęby kąsek. *Cn. Ad.* 685. cf. dobra psu mucha, Matyaszowi plotka; szkoda psu białego chleba). Ten smaczny kąsek na czyie insze przyszedł zęby. *Teat.* 13, 22. Tysiąc dukatów, smaczny to kąsek. *ib.* 8 *c*, 18. Nieobiecany kąsek, i z gęby wypadnie. *Pot. Jow.* 70. cf. spadło mu masło z grzanki; cf. często od samey gęby łyżka odpadnie; *aut* i łyżka często nie trafia w zęby; cf. Daleko gęba od potrawy). - §. Kąsek, kawałek, cząstka, ein Biſſen, ein Stückchen. W Sakramencie pod każdym kąskiem iest zupełny Chrystus. *Karnk. Kat.* 181. Język iest osobny kąsek ciała człowieczego. *Gil. Pst.* 65 *b.* członek, cząstka). - §. kąsek, trocha, troszeczka, ein Wenig, ein Bißchen, etwas Weniges, Geringes. *Tantillum* maluczko, kąseczek, naymniéy. *Mącz.* Lepszy iest kąsek z boiaźnią Pańską, niźli wielki skarb z klopotem. *Radz. Prov.* 15, 16. (lepsza iest trocha. *Bibl. Gd.*). Drudzy kiedy °kąszczek w czym nielaskę barzą, to się zaraz bardzo gryzą. *Gorn. Dw.* 102. Nie miała iedno °kąszczek oleiu w bańce swoiey. *W. Post. W.* 188., *Rey Post. O.* 3. Kąsek żółci beczkę miodu popsuie. *Burl. A.* 4. *malum ex minima causa*). Dziecięciu nie godzi się dawać lekarstw, iedno kąsek albo nic. *Urzęd.* 16. Kąseczek wytrwać nie może. *Czach. Tr. B.* 4. Dyogien Aleksandra o nic więcey nie prosił, iedno aby mu kąsek z słońca ustąpił. *Warg. Kurc.* 7. Opaczne to mniemanie, °kąszczek niżey zbiia ewanielista. *Zrn. Pst.* 26. - §. *W kąski*, w kawałki, w drobne części, in Stücke. Ociec łatwie się da dla syna by więc w kąski rozebrać. *Sekl.* 28. - §. a) *Po kąsku*, z trochę, po trosze, ein wenig. Niektórzy poetowie w wierszach swych tykaią po kąsku głębokich rzeczy; a w głowie ich bardzo tam tego nie wiele było. *Gorn. Dw.* 133. Siła iest chudéy szlachty, co po kąseczku ziemi maią. *Gorn. Wł. S.* 4 *b.* po drobnym kawałeczku, ein winziges Stückchen jeder. - §. b) *po kąsku*, z po kawałku, po trosze, po woli, allgemach, stückchenweiſe. Krainy ich burzył; po kąsku mu ustępowali, aż też do ostatnich pustyń przyszli. *Warg. Wal.* 170. Do sprosności pogańskiéy ludzie nie °zarazem, ale po maluczku a po kąsku postępkiem czasu przyszli. *Zrn. Pst.* 3, 556. Rozbierali tam sobie po kąsku Wszystkie przeciwne rzeczy tego związku. *Pot. Syl.* 166. - *Ni kąska*, z bynaymniéy, bynaymniéyszéy cząsteczki, auch nicht ein Bißchen, auch nicht das Geringſte, auch nicht im Geringſten. Tatarzynowi szkapiny sztuka ni kąska nie wadzi. *Ocz. prz.* 32. Namci to ciężko; ale tobie podobno ni kąska ciężko nie iest. *Gorn. Sen.* 551. Urody dosyć, rozumu ni kąska. *Cn. Ad.* 248. Wszystko im to ni kąska nie pomoże. *W. Post. W.* 46. Król swego zdania nie odstąpił, pokazuiąc, że go te wielkie nieprzyiacielskie siły ni kąska nie obchodziły. *Bielsk. Kr.* 493. - *O kąsek*, z o włos, um ein Haar. O kąsek nie zginęła. *Zab.* 15, 28 *c.* *Trąb. Do kąska*; z do szczętu, ze wszystkim, ganz und gar, völlig. Kabat się był oblepił do kąseczka błotem, Stał mi za dobrą zbroię, kiedy uschł potém. *Mat. z Pod. A.* 5. do nitki). Zwiedził całą Europę do kąska. *Pot. Jow.* 70.

KASIA, KASKA, KASIULA, (*Teatr.* 52 *c*, 6.) KASIUNIA, KASINKA, KASIECZKA, KASINECZKA, - i, *ż.*, KASINIUCHNA, KASIUCHNA, - y, *ż.*, *Demin. Nom.* Katarzyna, Katharinchen (Käthchen, Käthe, Katherle, Trienе, Triencken; *Boruss.* Kaſche, Kaſchchen. cf. Kachna; *Bh.* Kača, Kačenka. Kocham Kasię, i iestem od niey kochany. *Zabł. Bał.* 15. Eyże Kasiu, nie gnieway mnie. *Teatr* 52 *c*, 11 Kasi, Marysi nie lubię. *Mon.* 71, 756. Kasia choć w sekrecie Kokietką iest przecię. *Teatr* 52 *c*, 5. Szczęściem cię spotykam Kasińku. *ib.* 29 *c*, 4. Może tam sam Kasiuni pokłonię. *Teatr* 43 *b*, 16. Nie chce pozwolić iść za mąż Kasieczce. *ib.* 6 *b*, 67. KASIN, - na, - e, *Bh.* kačin, od Kasi, Käthchens. Ja iestem Kasin kochanek. *Teatr* 52 *c*, 60.

KASKADA, - y, *ż.*, *z Franc.* spadek wody, der Waſſerfall. Fontany, kaskady. *Suitk Bud.* 376. wodospad.

KASKARYLLA, - i, *ż.*, roślina na dziesięć łokci wysoko wyrastaiąca. Kora tego drzewa iest ową sławną w aptekach naszych kaskaryllą. *Kluk. Dykc.* 1, 159. *Cutia Eluteria Linn.* die Cascarille.

°KĄSKOŁAP, - a *m.*, mysz w Batrachomyomachii Homera Ψιχαφαξ *Przyb.* Bröckeldieb. KĄSKOWY, - a, - e, od kąska, kąskami, kawałkami, Biſſen. *Rs.* кусковый.

KASOWAĆ, - al, - uie *cz. ndk.*, zkasować, zakasować, *Dok.*, nieważno czynić, znosić, *Vd.* kasirati, caſſieren, auf-

aufheben. Pan dał ten wyrok, którego kasować i nazad cofać nie będzie, *Wiśn.* 139. Kasowanie das Caſſiren. kasowany, skasowany, - a, - e, *Part. Perf.* caſſirt. cf. skasować, pokasować.

KASPER, - pra, *m.*, KASPEREK, - rka, *m. zdrbn.*, imię męzkie, Caspar. *Sr.* 2. Kapo.

KASPIJSKIE morze *ob.* Chwaleńskie morze.

KASSA, - y, *ż.*, franc. skarbnica, skład pieniężny, skrzynia na pieniądze, die Caſſe. *Bh.* penežnice; *Vd.* kasa, denarska hranva. *Rs.* казна (cf. kiesa, kieska, kassyer) Nie nie potrzebuie pieniędzy, i owszem ma coś dadź nam do kassy. *Leat.* 19 *b*, 57. KASSOWY; - a, - e, od Kassy, Caſſen-. *Rs.* казенный. 4 2/3 talarow kassowych pieniędzy, czyni 5 talarow w złocie, bo tak się mią pieniądze kassowe do pieniędzy w złocie. *Lesk.* 2, 94.

KASSYA, - yi, *ż.*, *cassia Linn.* drzewo Indyyskie w lekach bardzo użyteczne. *Klok. Dyk.* 2, 75. die Caſſia; *Rs.* кассія. Kassya w laskach, *fistula Linn.* Rohrcaſſien. *Dyk. Mel.* 3, 30. Kassya pospolita, prosta, nieprawdziwa, unächte Caſſien.

KASSYER, - a, *m.*, skarbnik, der Caſſirer. *Vd.* kasirar, denarskohranavar; *Rs.* казначей. KASSYERSKI, - a, - ie, od kassyera, Caſſierer-. *Rs.* казначейскій, казначеь. Pokóy kassyerski казначейская.

KASTEL *ob.* Kasztel, twierdza.

KASTOR *ob.* Lela. KASTRAT *ob.* rzezaniec. KASTROWAĆ *ob.* rzezać, trzebić, kleśnic, skopić, wałaszyć, kapłunić.

KASTROL, - u, *m.*, gatunek panwi kuchennéy, z *Fr.* casserole, *Rs.* кастрóля, кастрюлька, die Caſſerolle, das Kaſtrol.

KASZARZ *ob.* Kaczarz 3).

KASZA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* kaſſe, *puls*, *communi nomine literalis linguae aliarumque dialectorum, ex Oriente in Europam a maioribus noſtris translata videtur, confer Arab. Kisch. Durich* 1, 363., *Cro.* kassa, kasha. *Hg.* kása; *Bs.* kascja, krincica; *Rg.* kàscja; *Crn. et Vd.* kasha, mozhnik, podmet, meshta, poshgana, ...a, jaglizhu, pshenu, ushênu (*diſtg. Vd. et Crn.* kasha, kashta, korsht, kushza *granarium*; kasha, hram ...za); *Rs.* каша; cf. kąsać, kusić, *Crn.* kosti, kòsen *prandere*, *Slo.* kaſnati, *Ross.* кусать, кушать. Kasza, gęsto uwarzone iedlo, der Brey; *Sor.* 1. kuſmuj, kuſmuſk. Na morzysko warz żyto w wodzie, aż pocznie na kaszę rozwierać. *Syr.* 915. Ludzie starego wieku, póki chleba nie używali, grysu z ięczmienia oczyszczonego, samopszy i pszenicy używali; potym za znaiomością chleba opuścili tę potrawę, dla chorych ią iednak zoſtawiwszy, którą potym kaszywem i kaszą nazywano. *Syr.* 954. - §. 2) kasza, zboże, grubiéy lub mnieyko, ale nie na mąkę zmielone i od plew oddzielone. *Klok Rosl.* 3, 265. (cf. gruca), die Grütze. Na kaszę się zdadzą ięczmień, tatarka, owies, pszenica, żyto i groch. *ib.* Kasza tatarczana, Buchweitzengrütze, ięczmienna, Gerſtengrütze; *Sla.* jecsmova kasha, pszeniczna, Weitzengrütze; *Vd.* pshenizhna kasha, pshenizhni sdrob; *Cro.* kassa psenichna, griez; *Ross.* пѣнникъ; owsiana, Hafergrütze, żytna, Roggengrütze. *Zaw. Gosp.* Kasza iaglana, tatarczana, pszenna, grochowka, soczewiczna i t. d. *Cn. Th.*, *Haur Ek.* 86. Jaglana kasza, *Sla.* prosena kasha). Nowa kasza, z kasza z żyta niedoźrzałego. *X. Kam.* Około Radomſka osobliwie robią z gryki kaszę pospolitą, odwarzaną i drobną, którą iedni Radomſką, drudzy Krakowſką nazywaią. *Lud. H. N.* 47. Kasza perłowa, z ięczmienia, tak nazwana od białości swoiéy, nie różni się od pęczku tylko tym, że dwa lub trzy razy przechodzi przez ſitę. *Dyk. Med.* 2, 673. Perlgrütze. Kasza gotowana, die gekochte Grütze, die aus Grutze gekochte Speiſe, ieſt pokarmem ludzi. *Aluk Rosl.* 3, 263. Pod czas na ſtole będzie mleczna kasza. *Łącz. Zw.* 27. Z kaszy téy, która sama dla siebie warzyła Ięczmiennéy, iéy polewki słodkiey udzieliła. *Otw. Cw* 202. Kasza dziecinna, kaszka drobna, rzadko uwarzona, *Athora*, *Cn. Th.* dünn gekochte Grütze; *Rs.* размазня. Kasza tarta, przecierana przez durszlak; kremer, gruca ięczmienna, *sorbitio. Cn. Th.* kleiek, der Gerſtenſchleim, Haferſchleim ꝛc. - *Prov.* O iakaż z ciebie gorąca kasza! *Boh. Kom.* 3, 47. cf. gorączka, was du für ein Hitzkopf biſt. *Slo.* koho raz popali kaſ'a, wždicki gu fuká kto się na gorącém sparzył, i na zimne dmucha), - Kasza, wysługa nasza. *Rys. Ad.* 25. licha nagroda). Nasi, co potonęli w kaszy. *ib.* hołota, chudeusze). Kasza w Niedzielę, kasza w Poniedziałek; my do szkoły, kasza za nami; my do domu, kasza za nami. *Offol. Wyr.* t. i. zawsze iedno. cf. chleb a chleb, immer einerley). *Rodere famam alicuius*, przeciwko czyiéy dobréy powieści mówić, pławać w kaszę, w przypowieści. *Mącz.* einen verläſtern. *Maledicus in omnes* nie dzierża ni o kim dobrze, wszyſtkim w kaszę pluie, bywa też mowiono. *ib.* Jakby czucia nie mieli, Pluń im w kaszę, zmieszay z błotem; Jednakowoż weseli. *Brud. Oſt. A.* 5. *ferunt convicia.* Napławać komu w kaszę, namówić zelżywie, sromotnie. *Rys. Ad.* 47. einen herunter reißen, derb ausſchimpfen. Królowi trzeba mieć talliantów, ieśli mu kto w kaszę pławać chce, i pod nos kadzić, żeby się ławić. *Pot. Arg.* 635. Patrz iak mu gra na gębie, iak mu w kaszę pluie. *Pot. Arg.* 60. Pozna Jéymość, że nie dam sobie dmuchać w kaszę. *Zabł. Fir.* 80. Nie zjesz mnie We Pan w kaszy. *Mon.* 68, 723. nie dam się tak łatwo, nie lękam się ! - §. Kasza, gra, *ob.* kaszka.

Pochodz. *Kaszany*, *kaszka*.

KASZANAT, KASSANAT, - u, *m.*, rosół do ryb chowania, z octu, pieprzu białego i ziół różnych zaprawiony; także do mięsa, pieczonych kuropatw, iarząbków. *Wiel. Kuch.* 403. Marinierеſſig; cf. marynata.

KASZANY, - a, - e, od kaszy, Grütze-. *Cro.* kasani; *Hg.* kásai; *Rs.* кашной. Garniec kaszany, od kaszy, *Rs.* кашникъ, кашничекъ. Kaszany kuchta *Rs.* кашникъ, *f.* кашникá, co kaszę warzy). Kaszana supa *Rs.* кашица. Kaszana kisaka *Crn.* kashnáta klobâsa, kashnéza. *KASZARZ, - a, *m.*, kaszę robiący, przedaiący, der Grützhändler; *Crn.* kashar *alicarius*.

KASZĘ się *ob.* Kasać. *KĄSZCZEK *ob.* Kąsek.

KASZEL, - szlu, *m.*, *Bohem.* kaſſel; *Sorab.* 1. kaſchel, kaſchell; *Crn.* kashl; *Vd.* kashel, kashlanje; *Cro.* kashel, kashely, kaſslèly, kaſslyecz, kaſslyek; *Sla.* kashalj; *Bs.* kascjagl, kascglić; *Rg.* kàscjagl, kascglijz; *Rs.* кашель; *Sax. Inf.* Kaſchel), der Huſten, poruszenie taiemne, brzmienne, spokoyniéysze lub gwałtowniéysze, które się odbywa za pośrzednictwem narzędzi oddychania, gdy się przytrafi, iż iaka rzecz utrudza płu-

ca, a natura chce się iéy pozbawić. *Dykc. Med.* 3, 36. Kaszlem ſtara się przyrodzenie oſtrą lub zbyteczną kleykowatość lub flegmę z wiatrociągu upraątać. *Perz. Lek.* 219., *Cziach. C.* 2. Kaszel piersi, der Bruſthuſten, żołądka, der Magenhuſten, gardła, der Keichhuſten. *Dyk. Med.* 37. Kaszel mokry, der feuchte, suchy, der trockene Huſten, der Schafhuſten. *ib.* 41. Kaszle spazmowe, ktore naywięcéy dzieci napadaią, długo trwaią, zowiemy też kaszlem zwierzęcym dla wielkiego gwałtu, który sprawuią. *Krup.* 5, 660. der Keuchhuſten, das Hühnerweh, der Kinderhuſten; Koklusz *Rs.* коклюшъ. Lekarſtwo na nowy i ſtary kaszel. *Sleszk. Ped.* 81. Kaszle z gorącości albo z zaziębienia pochodzą. *Haur Sk.* 396. – §. *Prov. Phras.* Kaszlem zaciera, co nieforemnie wyrzekł. *Cn. Ad.* 333. er will ſich mit Huſten heraus helfen. – Miał nas z kaszel. *P. Kchan. Jer.* 79. *Papr. Ryc.* 332. Mam go z kaszel, mam z nim co czynić, mam co od niego cierpieć, silny mi ieſt. *Cn. Th.* 384. daie mi się w znaki, ich habe daran zu kauen, zu nagen). *Rey Pſt. L l.* 4. Ma Przekopſkiego z kaszel i Nahayſkich, Szwed go też trapi. *Stryik. Gon. T.* 3.

Pochodz. *kaszliſko, kaszliwy, kaszlać, kaszlnąć, nakaszliwać się, odkaszlać, pokaszlać, pokaszliwać, przekaszlać, wykaszlać.*

KASZERZ *ob.* Kacerz, czerp.

KASZKA, KASZECZKA, – i, *ż.*, *demin. nom.* kasza, *Bh. et Slo.* kaſſička; *Vd.* kashiza, mozhish; *Cro.* kassicza; *Rs.* кашка (w drukarni: finalna wigneta), das Grützchen. Kasza dziecinna, rzadko uwarzona drobna, kaszka. *Cn. Th.* ein dünnes Grützchen für Kinder, Schleim. Wódka z ſtoiarnu dzieciom dychawicznym do kaszek i papinków ich bywa przylewana. *Syr.* 731. Ryba woda, kaszka fraszka, chleb trawa, mięso tylko samo dobra potrawa. *Haur Sk.* 507. – §. b) kaszka, gra ſtudencka w piłkę *Rydel*, eine Art Ballſpiel. Owo, gdy inaczéy bez kaszki tu nie wygrać, ochynąć się raczéy o tego poganina i ważyć nań śmiele. *Tward Wład.* 127. t. i bez utarczki, rozprawy, ohne zu ſpielen, kann man nicht gewinnen.

KASZKIET, – u, *m.*, KASZKIECIK, – a, *m.*, gatunek szyszaka czyli helmu, z Fr., das Caſquet. Kaszkiet na głowę włożył. *Teat.* 24 *c*, 96.

KASZLAĆ, – ał, – ali, kaszle *intransit. niedok.*, KASZLNĄĆ *idntl.*; *Bh.* kaſſlati, kaſſli, kaſſlám, kaſſláwám; *Slo.* kaſ'lat; *Sor.* 1. kaſchlupu, kaſchliu, kaſchlim; *Vd.* kashlati; *Crn.* kashlam, wręham; *Cro.* kashlyati, kashlyem; *Sla.* kashliati; *Bs.* kascgljati; *Rg.* kascgljatti; *Rs.* кашлять, кашлянуть: cf. *Ger.* kolſtern, külſtern, *Rabb.* שעל schiul *Arb.* שעש, שעל, cf. *Lat.* quasso), huſten. Kaszle iak baba, usiadłszy w kacie. *Comp. Med.* 400. Już dzisiay i wszy kaszlą. *Rys. Ad.* 18. *Prov. Rg.* ni mi ſtaro kascglje, ni mi mlado placce z ani mi ſtary kaszle, ćai mi młody płacze z samótny ieſtem, osierociały). Kaszle; nie darmo to, czegoś chce. *Cn. Ad.* 333. *tussis dulcia poſtulat. Martial.* – Kaszle, zmylił, kaszlem zaciera. *Cn. Ad.* 333. er will ſich mit Huſten herausbelfen. Krwią kaszlać, Blut auswerfen. Kaszlnąć na kogo, z cf. mrugnąć nań. einem zuhuſten, durch Huſten ein Zeichen geben. KASZLANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Huſten. Dlaczegoby nas czyie kaszlanie abo kichanie w gniew wprawiać miały? *Pilch. Sen.* 235.

KASZLACZ, – a, *m.*, ein Huſter; *Vd.* kashlav z. kashlar; *Rg.* kascglivaz; *Cro.* kaſslyavecz, kaſslivecz. KASZLISKO, – a, *n.*, fatalny kaszel, ein häßlicher Huſten. Gdzie balsam na te kaszliſka nieuśmierzone, Z ktoremi lecą zęby wprawione! *Zab.* 9, 348. *Zabł.* KASZLIWY, – a, – e, kaszlący, mit Huſten verbunden, von Huſten begleitet. Ciężkość w połykaniu z oddechem kaszliwym i szepietliwym, zły znak zdrowia. *Krup.* 5, 522., *Sr.* 1. kaſchliwy; *Cro.* kaſslyev, kaſsliv; *Rag.* kàscgliv; *Bsn.* kascgliv). KASZLOWY, – a, – e, od kaszlu, Huſten; *Rs.* кашлевый.

KASZOW, – a, *m.*, miaſto Węgierſkie, Kaſchau; *Bh.* Kaſſow, Koſſicze.

KASZTA, – y, *ż.*, cf. kaſt, ſkrzynia, z Niem. der Kaſten; *Sr.* 2. kaſchcj; (*Vd. et Crn.* kashta, kasha, korsht, kashza, *granarium*). Kaszty drukarſkie, ſkrzynie z przegródkami na charaktery, die Druckerkäſten, Setzerkäſten. – §. w górnictwie kaszty, podpory utrzymuiące przewydrożone doły, die Stützen der Bergſtollen. Przestronnych komor kaszty podpieraią, Ktore z miąższego drzewa układaią. *Kchow.* 301.

KASZTAN, – u, *m.*, *Bh. et Slo.* kaſſtan; *Sr.* 2. koſtana; *Sr.* 1. kheſténa. *Crn.* kóſtaju; *Vd.* koſtain, koſtana; *Cro.* koszta'y, koztanye; *Hg.* geszteny; *Dl.* koſtany; *Bs.* koſtagna. *Rg.* koſtagn; *Sla.* keſten; *Rs.* каштанъ. *Jr.* caſtagna *ab urbe Theſſaliae Caſtana* Kazava. §. 1) drzewo kasztanowe, der Kaſtanienbaum. Tu palma, tam cytryna, tu kasztan kosmaty. *Pot. Arg.* 210. Kasztan dziki, der Roßkaſtanienbaum, lubo drzewo nie ieſt dziko rosnące, dla owocu iednak do iedzenia niezdatnego, tak nazywa się. *Lad. H. N.* 69. – §. 2) kasztan, KASZTANEK, – nka, *m.*, owoc drzewa kasztanowego, die Kaſtanie, Oeſterr. Käſte. Kasztany iedne są dzikie i gorzkie, drugie słodkie, na ſtołach używane. *Kluk Rosl.* 1, 157. Przekupień kasztanów *Cro.* kosztanyar; *Sla.* kosztenár). Dzikiego drzewa kasztanowego owoc ieſt mięsiſty z kolcami, a w nim ieden lub dwa kasztany znayduią się. *Kluk Rosl.* 2, 43. Z owocu abo kasztanów tych piękny się robi krochmal. *ib.* Z niedbalstwa włodarzów, bydło czasem ma niby kasztany, przyschłe łayno. *Haur Sk.* 44. – §. b) Kasztanek, *pumila*, drzewo Amerykańſkie, do kasztanów podobne, którego owoc ieszcze ieſt przyiemniéyszy. *Kluk Dykc.* 2, 3. der Amerikaniſche Kaſtanienbaum. – §. c) kasztany ziemne, Peperlein, korzeń maią smaku słodkich kasztanów. *Kluk Rosl.* 1, 209. Kasztanki ziemne, gatunek cybory, *cyperus esculentus*, Cypernwurz; główki korzenne téy rośliny są słodyczy kasztanom podobney, a dobrym pokarmem dla ludzi. *Kluk Dykc.* 1, 178. Zowią to ziele ziemnemi kasztankami dla korzonków smaku kasztanowego. *Syr.* 1234. Migdałki lub kasztanki ziemne, Erdmandeln. *N.* 1234. Migdalki lub kasztanki ziemne, *Bulbocaſtanum*, Erdkaſtanien, z kształtu orzecha nazły sobie imię, iako świni orzech albo kasztan od świni, które osobliwie tuczy. *Syr.* 1235. Wodne kasztany abo orzechy, kotewki, Waſſernüſſe. *ib.* 1273. – §. 3) kasztan, koń, pies kasztanowaty, ein kaſtanienfarbenes Pferd (ein Fuchs), oder ein ſolcher Hund. Póki gonił zaiące, poki kaczki znosił, Kasztan, co chciał, u pana swoiego wy-

prosił. *Kras. Bay.* 22.; *Chmiel.* 1, 582., *N. Pam.* 23, 185. – §. trzcina Hiszpańska kasztanowego koloru, ein Spanisches Rohr. Znaydę co, to ten moy kasztan na tobie się potrzaska. *Teat.* 30, 34. mein Brauner). – §. kasztan *poet.*, s kasztanowy kolor, Kastanienfarbe. Lekka mgła rozlała się na iéy czarne oczy, A bladość śmiła czoło z kasztanem warkoczy. *Przyb. Abel* 16.

KASZTANOWATOŚĆ, – ści, *ż.*, podobieństwo koloru do kasztanów, die Kastanienfarbe. Ruda gnieździsta w niektorych mieyscach kolor ma szafraniasty, w innych ma kasztanowatość. *Os. Zel.* 41.

KASZTANOWATY, – a, – e, KASZTANOWY, koloru kasztanom podobnego, cisawy, kastanienfarbig; *Bh.* hrebičkowý; *Vd.* kostanjast, kostanjskoobjau; *Cro.* kosztanyaszt, halataszt; *Rs.* cy-сый, русовáтый. Kolor kasztanowaty, *Sla.* kesteno-va boja, *Cro.* kostanyeve farbe). Klacz kasztanowata. *Teat.* 24 c, 35. Owce kasztanowate, *Pam.* 84, 674. Koń kasztanowaty. *P. Kchan. Orl.* 1, 398. kasztan, ein Fuchs. – §. KASZTANOWY, – a, – e, od kasztanów, *Bh.* kaſtanowy; *Crn.* kostajnov; *Cro* kosztanyèv; *Sla.* keszтenov; *Rs.* каштановый, Kastanien-, Smak kasztanowy. *Syr.* 1234. W południowey Europie całe są lasy kasztanowe. *Kluk Dyka.* 2, 3. Las kasztanowy, *Cro.* kosztanyevëcz, kosztanev'e; *Sla.* keszтenye; *Hg.* geszтenyés; *Bs.* kostagniscte). Kasztanowe drzewo, *Vd.* kaštanjovu drevu; *Sla.* keſtenovo dêrvo, der Kastanienbaum. Kasztanowa łuska koląca; Kasztanowa łuska gładka, łupinka. *Cn. Th.*

*KASZTEL, *KASTEL, – u, *m.*, z *Lac.*, twierdza, *Slo.* kaſt l, kaſtel, palota; *Hg.* kastely; *Vd.* gradishtvize, voiſkni gradizh; *Bs.* kastio, kula; *Cro.* kaſtel; *Dl.* meterica, eine Citadelle, ein Caſtell. Mieczysław, gdy go nie chcieli puścić na zamek Krakowski, kastel zbudował, aby ich dobywał. *Bielsk. Kr.* 105. Wszelkie okopy, które szańcami albo kasztelami zowią, iak zrysować na tablicy. *Solsk. Geom.* 2, 112.

KASZTELAN, – a, *m.*, der Kaſtellan, Burgvoigt; *Sr.* 1. hrodjanski przedstawiciel; *Crn.* grashinar, grashinova: *Bs.* dizdar; *Cro.* porkulab gradéchki; *Hg.* kastelybeli, varbéli, porkoláb). Miasta warowane murem i walem, nazywała Łacińska starożytność *castra*; mieszkańcy tych miast nazywali się *castellani*. Poźniéy żołnierzy, postawionych na obronę tych miast, nazywano *milites castellani*, a tego co miał naywyższą straż zamku *castellanus*. *Nar. Hst.* 2, 253. Nabudowawszy pierwsi książęta Polscy tyle miast i zamków, oddawali one pod straż kasztelanow, których powinność za Piastów prawie taż sama była, co potym starostów grodowych, albo co w Niemczech *burgrabiów*. *ib.* 255. Burggrafen, Burgvoigte. Chrabry każdemu województwu przydał kasztelanów, to iest niby Wicewoiewodów; bo taż iest ich funkcya pod niebytność ich, która i woiewodów. Z dawna zaś kasztelanowie iedni byli więksi, albo krzesłowi, Kaſtellane erſter Ordnung; drudzy mniéysi, zweyter Ordnung. Zowią się zaś kasztelanami od kasztelów i ich ziem; nie żeby w nich państwo iakie albo iurysdykcyą mieli, lubo ich tak pospolicie nazywamy, na przykład *Pan* Poznański, *Pan* Woynicki; ale że pod czas expedycyi generalnéy każdy swoię ziemię do boiu przywodzi. *Nies.* 1, 202. Kasztelan Krakowski woiewodę Krakowskiego przewyższa, od czasu zdrady Skarbimierza woiewody. *Arom.* 145., *Gwagn.* 195. – Kasztelan, tedy iest senatorem, którego obowiązkiem wraz z woiewodami, prowadzić rycerstwo ziemi swoiéy, na seymikach prezydować, na seymach mieysce w senacie zasiadać. *Kras. Zb.* 1, 444. Więksi kasztelanowie na krzesłach, i ztąd *krzesłowemi* zwani; a mniejsi na ławkach za pierwszemi siedzieli. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. cf. drążkowy). Prokuratorów w wielkiey pospolitości maią, czczą, raczą; by więc pany kasztelany. *Glicz. Hych. N.* 4. – §. 2) kasztelan (*Trotz* woli *kaſtalon*), pewna gra w karty, gap', ein Kartenſpiel, etwa Hahnrey, Matſch. Jeszcze mieyscami po głębokich prowincyach, pikieta i *kasztelan* utrzymuie dawne tuzy i pamfile, przybrane w ferezye stangreckie. *Kraj. Pod.* 50. Cieszyli się dawni Polacy Po szelągu kart graiąc albo więc warcabów o *kasztelański* stołek, którego tysiąc kroć godniéysi byli, niż ci teraz *kasztelani* warcabowi. *Opal. sat.* 72. s warcabowa gra, eine Art Spiel in der Dame. Dway towarzysze wyzywali się w warcaby o *kasztelanią*, iako grają pospolicie, aż ieden z nich o swoiéy doskonałości w téy mierze siła trzymaiąc, pocznie się chełpić i mówić drugiemu, że ty mię żadną miarą nie uczyniss *kasztelanem*, Matſch, zum Schneider; On też, trudno, mówi, i z błazna Pana i z głupiego uczynić *kasztelana*. *Dwor. B.* 4. KASZTELANIA, – i, *ż.*; kasztelaństwo, urząd, władza kasztelańska, die Kaſtellanenwürde. KASZTELANIC, – a, *m.*, syn kasztelana, des Kaſtellans Sohn. Dzień weselny W. J. P. Felixa Olędzkiego, kasztelanica Chełmskiego. *Zab.* 12, 55. KASZTELANKA, – i, *ż.*, córka kasztelańska, des Kaſtellans Tochter. Szlachcianka chce bydź kasztelanką, woiewodzanką. *M. Bielsk. S. N.* KASZTELANOWA, – y, *ż.*, żona kasztelania, die Kaſtellaninn. KASZTELAŃSKI, – a, – ie, od kasztelana, Kaſtellans-. Kasztelański stołek. *Opal. sat.* 72. krzesło. KASZTELAŃSTWO, – a, *n.*, kasztelaniia, godność kasztelańska, die Kaſtellanenwürde. – §. 2) kasztelan z kasztelanową *collect.*, der Kaſtellan und die Kaſtellaninn. Rezydencya państwa kasztelańskiego. *Gaz. Nar.* 1, 256.

KASZTY *ob.* Kaszta.

KASZUBA, – y, *ż.*, w hucie szklanéy piec, w którym tafle rozprawiaią, aby były gładkie, równe i płaskie. Początek tego słowa iest z Niem., bo się kończy na Ofen, lecz syllaba *kasz* coby była nie wiem, bo taki piec zowie się po Niemiecku Stückofen, co się znaczy piec rozprawuiący. *Torz. Szk.* 35., *ib* 52.

KASZUBY, – ub, *plur.*, część woiewództwa Pomorskiego, leżąca przy księstwie Wendeńskim nad morzem Baltyckim. *Dyk. Geogr.* 2, 21. die Landſchaft Kaſchuben. część Pomeranii z téy strony rzeki Persanty i Kolberga. *Nar. Hst.* 2, 239. KASZUB, – a, *m.*, KASZUBITA, – y, *m.*, mężczyzna z Kaszub rodem, ein Kaſchube. Z nazwiska dawnych Kiszynów, narodu Lutyków, i z Niemieckiego Hube, pewny wymiar gruntów znaczącego, mogło w czasie urość nazwisko Kiszubów czyli Kaszubów; lubo Bogufał je od fałdowanych sukien wyprowadza. *Nar. Hst.* 4, 13. Kaszubitowie byli rodu Słowiańskiego. *ib.* 2, 239. Pomorczyki, Kaszubity. *Min. Ryt.*

2, 11. *Kaszubianie. *Stryik. Gon. U.* 3. KASZUBKA, – i, ż., kobieta z Kaszub, eine Kaſchubinn. KASZUBSKI, – a, – ie, z Kaszub, Kaſchubiſch.

KASZYSTY, – a, – e, na kaszę zdatny, kaszę daiący, grützgebend, grützartig. Tatarka na rolach sprawnych, iako inne zboże, iarzyny kaszyſte, roście, w ciepleyszych kraiach dwakroć do roku może bydź siana. *Syr.* 1004. KASZYWO, – a, *n.*, leguminy, grützartige Frucht, Hülſenfrucht, woraus ſich Grütze machen läßt. O polnych iarzynach, albo o kaszywie. *Syr.* 999. Pliniusz ſię myli o Niemcach, żeby kaszywa żadnego innego nie mieli okrom z owsa. *Syr.* 988. rozmaitego kaszywa dosyć maią. *ib.* Proso, gdzie będzie otłuczone, iaglamj mianuiemy, drudzy kaszywem prosianym, inni pszonem. *Syr.* 1005. Galenus ryż między kaszywa poczytuie. *ib.* 999.

KAT, – a, *m.*, *w liczb. mn.* kaci *et* kacia; *zdrb.* Kacik; *Bh.* kat, rać; *Slo.* kat; *Sr.* 1. kat, dréz, wombiſcher, czweluwać; *Vd.* rabel, obieshavez, fraiman, rablin, hagar, trinog, martravez, pesout, kervaunik; *Crn.* rabèl; *Cro.* hâhar, kérvnik, henkar, maningolda; *Hg.* hóhér; *Dl.* karunik, boja, uboicza, manigod, moracz, czoczun; *Bs.* karvnik, krrivnik, çoçan, manigod (z Włoſk.); *Sla.* vishàr, kèrvnik, henkàr; *Rs.* палачъ, истязатель; *Ec.* чиѓо́нъ, заплечный мастеръ, мучитель, спекулаторъ, палачникъ, бирчій, кровопійцъ, гласобѣцъ (cf. *Hbr.* חטף chataph *diripuit*); osoba nad złoczyńcą sprawiedliwość ſkutkiem okazuiąca. *Sax. Porz.* 30. der Henker, der Nachrichter, der Halbmeiſter. Katowie, oprawcy, ceklarze w wielkiéy nienawiści u ludzi bywaią. *Sax. Porz.* 30. Kat, oſtatni urząd. *Rys. Ad.* 33. Dwa kaci (kacia) w iednym miaſteczku ſię nie pożywią. *Cn. Ad.* 217. Tak mówi kat; a sędzia dekretem nakaże: *Małodobry*, ſkarż go tam, iako prawo każe. *Klon. Wor.* 40. *not.* „kata z ſtarego zwyczaiu zowią małodobrym“ cf. miſtrz, hycel). Złodzieia gonić nie chcą, czyniąc wymówkę, że ſię im nie godzi na kata gonić. *Stat. Lit.* 387. t. i. dla kata, na pomoc katu). Nie chciało mu ſię woiować z rozboyniki, Wołał między woyſkowemi szyki, Na ſławę robić, niż brać katu kopy. *Pot. Syl.* 138. pozbawić kata zarobku). Nie zabił rozboynika, nie kata dóydzie obiecana kopa. *Pot. Arg.* 421. cf. katukopa). Sumnienie gorsze (od) kata, gryzie, choć w ſkrytości, Nie tylko ciało psuie, wysusza i kości. *Dies. A.* 2. Wenus zdradliwa, choć rozkosz cukruie, Wkrótce nad kata ciało morduie. *Comp. Med.* 407, – §. 2) okrutnik, morderca, der Peiniger, Quäler, Henker *fig.* Prawda doznana, iak pono świat światem, Duższy słabszemu bywa często katem. *Jabł. Ez.* 181. cf. wielkie ryby małe żrą). Ci katowie, którzy go męczą, bogu za to odpowiedzą. *W. Poſt. IV.* 265. – §. 3) *Proverbialiter* a) *Loco particulae* co *Poloni usurpant multas alias ut:* dyaſkaś tam miał czynić? kata ty wiesz, i. e. co ty wiesz, den Henker weißt du; Kat mi po nim i. e. co mi po nim, den Henker iſt mir daran gelegen; Katać nie wie i. e. coć nie wie, zum Henker, er weiß es wohl. *Sic* u kata ieſt, *pro* gdzie. *Latini usurpant malum. Cn. Th.* *Loco Pronominis* kto, *supponunt Poloni varia nomina* ki, kat, djasek, pokusa, *ut:* ki kat, wer zum Henker, ki djasek, ka pokusa? katci kazał, der Henker hat dichs geheißen, *pro* ktoć kazał! *quid hoc sceleris* ki to kat? *Cn. Th.* 332. A kat tobie po tym. *Zab.* 11, 325. das geht dich den Henker was an. Wie go kat, komu wierzyć. *Burl. A.* 3. das weiß der H., wem man nicht trauen darf. Piękna edukacya, dzieciom, kat wie czym, głowę zawrócić. *Teat.* 19, 65. Kat mi po tym, dla niéy w długi zachodzić. *Opal. sat.* 9. ich habe den H. davon. – §. kat, zła rzecz, kąduk, djasek, licho, Henker, Deutſcher, ſchwere Noth, Unglück. Niech go kaci wezmą. *Teatr* 43 *c*, 122. Niech go wszyscy kaci wezmą. *Teat.* 18 *c*, 4. Niech Wac Pana trzy ſta katow weźmie. *ib.* 43 *c*, 57. Niechay kat mu wierzy. *Pot. Syl.* 397. Czy go kaci na moie tu przynieśli licho? *Zab.* 7, 203. cf. choroba). Ale czy kaci nadali? że teraz oćiec powrócił. *Boh. Kom.* 4, 43. Zjedaże ſto katów. *Teatr* 33, 40. Mówi, że to samo czeka i Wc Pana, ale zje kata. *Boh. Kom.* 1, 40. Zje kata, kto mię zwiedzie, mam pewne prawidła, Że mię żaden pan młokos w swe nie zwabi sidła. *Zabł. Bal.* 69. I ty także puſtakiem chcesz bydź, day go katu! *Tręb. S. M.* 47. Day go katu, iakież duże kamienie. *Teat.* 1, 58. cf. iechał go sęk). Day go katu, co to ma znaczyć? *Boh. Kom.* 4, 66. daß dich der Henker. Day go katu, chcesz, żebym ia uſtawnie milczał. *ib.* 1, 20. – Porwoneś iuż katu *Paſt. Fid.* 235. daß dich der T. hohle. Idź do kata, gehe zum H... A do stu katów! day mi pokóy. *Teatr* 36 *b*, 72. Nim miną lata, to iuż wszyſtko póydzie do kata. *Teat.* 22, 43. przepadnie, póydzie z dymem). Tam do kata, to niegrzeczny poſtępek. *Teat.* 18 *c*, 13., *Vd.* sherdei! shmenta! *Crn.* shirzejte! shirskejte! *Sr.* 1. k czępuley! Prawdziwie, do kata wolności w barłogu ſię tarać. *Dwor. K.* 2. – Na kataż przydadzą ſię łakome twoie zbiory. *Pot. Pocz.* 116. – A cóż to u kata? iuż to i z polityki wyszło! *Boh. Kom.* 2, 272. beym Henker! A to iak u kata? *ib.* 4, 12. Cóż on u kata robi? czym on ieſt? *ib.* 4, 11. Chłop słysząc, mówi, co tam u kata, Tak ſtrasznie woła. gwałtu, gwałtu! rata! *Jabł. Ez.* 27. Co to u ſtu katów? *Boh. Kom.* 1, 69. Cóż u kata, oni ſię widzę porwą za łby. *Zabł. Zbb.* 12. Potrafię ia iemu usłużyć, bo ieſtem za katy serca śmiałego. *Boh. Kom.* 2, 418. t. i. djabelnie, kadłecznie). Potrzebne byłyby dukaty, O iec ma ich, to prawda, lecz ſkąpiec, ze katy. *Zabł. Zbb.* 6. Mocną ma ze katy głowę, wszyſtkich przepiia. *Teat.* 33, 73. Za katy szybko pędzi. *ib.* 52 *d*, 80. O Mu[illegible] Turcy rozumieią, iż naysprawiedliwiey nad wszyſtkie sędzie osądzi, a bywa przecię po kacie często. *Starow. Du.* 50. kata warto, es taugt den Henker. Dopieroż bywa mówiemy po kacie, kiedy pan iak bela umoczony. *Wad. Dan.* 116. Kata ci da, pewnie nic nie da, er wird dir den Henker was geben; gewiß nichts geben. Kata tam to były żarty. *Teat.* 30, 82. Kata prawda, ta okoliczność nie nadto nam posłuży. *ib.* 11 *b*, 15.

Pochodz. *kacik*, *katowczyk*, *katowka*, *katowſki*, *katownia*, *katować*, *pokatować*; *katusz*, *katukopa*.

KĄT, – a, *m.*, *dem.* kątek, kącik; *Bh.* kaut, kautek, kautcić; *Slo.* kaut; *Sr.* 1. kut; *Vd.* kot, sakotek; *Crn.* kôt; *Cro.* kut, kutecz, vugel; *Rg.* kût, kutich; *Bs.* kut, nugao; *Dl.* ku[illegible]; *Rs.* кутъ; cf. *Ger.* Koth, Kathe cf. chata, cf. *Ger.* Kante *Dan. et Suec.* kant, *Ital.* cantone, *Gall.* coin; *Gr.* κα[illegible] θος; cf. *Pol.* kędy *et* –kąd, zkąd, dokąd). Otwartość między zbiegaiącemi ſię z sobą dwiema liniiami, mający

siełąt, *angulus*, węgieł. *Jak. Mat.* 1, 11. der Winkel. Kąt może bydź prosty, ein rechter W. rozwarty stumpfer, albo ostry, spitziger W. *Geom. Nar.* 1, 33. cf. kąt prostokrysty, *rectilineus*, krzywokryślny, *curvilineus*, różnokryślny, *mixtilineus*. *Jak. Math.* 1, 11. Angul kąt, trygul tróykąt, pentagon pięciokąt, poligon wielokąt. *Mącz. Zd.* 75. - *Arith.* kąt spólnéy liczby, jest położone dobre miéysce liczby, od którego idzie się tak po kolumnie liczb ku górze albo na dol, iako i wierszem na prawy albo lewy. *Solsk. Geom.* 3, 78. der gemeinschaftliche Zahlenwinkel, in der Rechentafel. - Kąt w pokoiu, w domu, z gdzie się schodzą ściany, mury, der Winkel in einem Gebäude. Pustki domu, cztery kąty, a piec piąty. *Cn. Ad.* 985. Niema iuż czym z kąta myszy wygnać. *Klon Wor.* 56. cf. psa z pieca). Złodziéy bywszy w domu, kąty zostawi; a ogień kiedy przyidzie wszystko pobierze. *Rys. Ad.* 80. Wszystkie cztery kąty Radby ometł, iak mówią, nawet i piec piąty. *Zab.* 14, 51. Zrzędny gospodarz z kąta w kąt chodzi. *Tent.* 29 c, 3. *Omnia conquirere* wszędzie szukać, każdy kąt znać. *Mącz.* Szukam, przeszukuiem izby cztery kąty, i znaleźć nie mogę. *Teatr* 43 c, 3. W każdy kąt zayrzę. *ib.* 30, 34. Tak go będę częstował, że go będzie w każdym kącie dosyć. *Cn. Ad.* 333. piiany będzie biał i t. d.). Martwy kąt w fortyfikacyi, nie maiący z nikąd żadney obrony. *Jak. Art.* 5, 301. ein todter Winkel, der nicht bestrichen. - §. b) kąt, miéysce skryte, ein verborgner Ort, ein Winkel. Nadzieia się w kąt skryła. *Brud. Ost. F.* 1. Niech się przed nim wszyscy w kąt schowaią. *Ossol. Str.* 3 Człowiek stateczny w kąt. *Teat.* 14 c, 41. na bok, pod ławę). Cnota się w kącie nie tai, lecz na widoku lewa. *Pilch. Sall* 265. Pod czas dowcip wyborny w kącie leży. *Rys. Ad.* 7. Siedź w kącie balamucie! *Falib. Dis. O.* 2. Na oku sprawiedliwi, lecz po kącie zbroią. *Wad. Dan.* 221. Kto z kąta mierzy, pewniéy i bardziey uderzy. *Cn. Ad.* 1346. cf. złość skryta szkodliwsza. - Ano cię sobie teraz z kątów, śmiejąc się, ukazuią. *Falib. Dis. R.* 3. W waszym to kącie, szacowne wdki, słodkie przepędzam chwile. *Zab.* 14, 4. W każdym świata horyzoncie są ciekawi ci, co w kącie, iż się im rzadko zdarzy mieć wiadomości. *Kras. Liść.* 173. W każdym kącie świata, ma cnota swoich czcicielów. *Kras. Hyż.* 45. Gdyśmy w ten kąt wleźli, Dzikiśmy nazad wielce znaleźli. *Jabł. Tel.* 137. Muszą się od kąta do kąta tułać. *Falib. Dis. F.*, *Bh.* kautkowati, ofautkowati *delitescere*). To sam to tam, z kąta w kąt, tak ludzie na świecie. *Burl. B.* 5. - °§. *Meton.* kąt; ludzie pokątni, ludzie z kąta, Winkelleute, Leute im Winkel, im Verborgnen. Kąt Donatowéy wiary oskarżył Cecylian. *Herb Art.* 142. *pars Donati*). - §. Kąty. dziecinna gra, *astragulus*. *Mącz.* ein Kinderspiel, Verstecken. - °y. w °kącie leży pani, (w kautę leiet *puerperio cubare*), zlegla w połogu leży, sie liegt im Kindbette; *Bh.* do kauta przigit do °kąta przyiść *parere* zlegnąć, ins Kindbette kommen. - §. c) kąt, z ciasne miéysce, ciasnina, ein enger Ort, ein Winkel. W ciasny kąt kogo wegnać, przymusić, *compellere in angustias*. *Mącz.* einen in die Enge treiben. *Angustiis teneri* w ciasnym kącie bydź. *ib.* Nieprzyiaciela w tak ciasny kąt zaparł, iż całą swą nadzieię w ucieczce pokładać musiał. *Pilch. Sall.* 213. w kąt gnąć, s na ledno ciasne miéysce, na kupę, in einen Winkel zusammen pfropfen, zusammen stopfen, zusammen hänfen. Jako to iest rzecz sprosna, gdy kto traci marnie, Także iście nie mniéysza, gdy wszystko w kąt garnie. *Rey Wiz.* 191. Choć wszystko zniszczy, i w ieden kąt zbiie, Kto mu się oprze, kto podniesie szyię? *Chrośc. Job*, 43. Kąty kim pocierać, niczszanować, do podłych posług obracać, *Cn. Th.* 333. jemanden wie einen Schuhputzer behandeln, ihn zu den niedrigsten Diensten brauchen. Lepiéy się ztąd wyprowadzić, niż kąty pocierać. *Pot, Arg.* 744. W pośród nieznaiomego ludu cudze kąty pocierać muszę. *Teat.* 54 c, *ii.* - §. kąt, za całe pomieszkanie, osobliwie z wyrażeniem mierności iego, albo ustronia, enge abgelegene Wohnung, Winkel. Kąta się swego trzyma, cudzych nie nawiedza. *Bach. Epikt.* 64. Wszystkich pobili, którzy się byli do swych kątów sprowadzili. *Warg. Cez.* 76. Wstydem się zalewali przed swych sąsiad wroty, Nie raz nędzne, gdy cudze kąty pocierały. *Łączw. Zw.* 4. Cztery kąty odpowiedzą mi za twoie postępki. *Teat.* 7, 113. więzienie, areszt, koza. - §. Kąty kapelusza, przeguby, die Hutfalten. Kapelusz iuż był stary i wniwecz znoszony, Kąty się rozpadały i psuły się strony. *Zab*, 12, 68.

Pochodz. *cf. kędy*, - *kąd*, *odkąd*, *pokąd*, *niekędy*, *zkąd*, *nizkąd*, *dokąd*, *poniekąd*; *kątek*, *kącik*, *zakąt*, *zakątek*, *zakącik*, *zakącie*; *kąciśty*, *kątnik*, *kątny*, *kątnica*, *kątomierz*, *kątomiar*, *pokątny*, *pokątnie*, *czterokąt*, *czworokąt*, *czworokątny*; *dwunaśtokąt*, *dwunaściokąt*, *dwunaściopięciokąt*, *dziesięciokąt*, *krzyżokąt*, *prośtokąt*, *przekątny*, *prawokąt*, *równokąt*, *różnokąt*, *trzykąt*, *tróykąt*, *tróykątny*. *NB.* u nas żaden *czasownik (verbum)* od rzeczownika *kąt* nie pochodzi; w Czeskim iest kautsowati, ofautkowati *delitescere*.

KATAFALK, - u, *m.*, z *Franc.*, KATALET, - u, *m.*, z *Włośk.*, rosstowanie ozdobne, na którym ciało zmarłego znakomitego kładą, das Leichengerüste. Skoro naznaczonego przyszedł dzień pogrzebu, na prześwietny katafalk ciało podniesiono. *Zward. Wład.* 96. Przystępowali do onego kataletu, na którym ciało umarłego było położone. *Wys. Aloy.* 402. - *Fig.* Wezyr z urzędu swego katafalku pompy, czasem powoli zstępuie na mały urząd. *Klok. Turk.* 57.

KATALOG, - u, *m.*, KATALOŻEK, - żka, *m.*, rejestr spisanych rzeczy, zwłaszcza książek cf. inwentarz, der Catalog; *Crn.* imenik, verstopis; *Vd.* sasuamin, sariss; *Kg.* immenik; *Sla.* vèrstopis; *Rs.* росписъ; *Ec.* прилѣмъ.

KATAPLAZMA, - atu, KATAPLAZM, - u, *m.*, z Greck., *Chirurg.* pewne lekarstwo mieyscowe zewnętrzne, złożone z liści, kwiatów, owoców, mąk, oleyków, tłustości lub z gum, rozrobionych na papkę. *Dyk. Med.* 3, 49. der Umschlag; *Rs.* припарка, окладаніе.

°KATAN, - a, *m.*, *Bh.* katan katownik, męczyciel). może starzec, ćwik, diab; n. p. Z Susanny niewinnéy kaydany Zrzuciwszy, na potwarne kładą ich °katany. *Kochow*, 95. Za wczasu opowiadam, że dobrych nie ganię Żołnierzy, którzy wiedzą, co szkoła rycerska, Ani starych °katanów tykam i odważnych Koronnych bohatyrów, dawnych woiowałków. *Opal. sat.* 96. KATANKA, - i, ż., sukienka krotka kusa, ein kurzes Röckchen. Gdzie sukna nie dopędzi kapra, iak katanka goralska, tam niedostatek niezmierny. *Mon.*

69, 601. Mowa upstrzona na kształt arlekińskiéy katanki. *ib.* 73, 213. *KATAŃSKI, - a, - ie, n. p. Junak ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać, Wąs ową fozą nową Ballabańską; Jeśli chce brody, niechay ma *Katańską. *Kochow.* 56. długą i siwą starych drabów.

KATAR, - u, *m.*, *KATARRUS, z *Grecki.*, ryma z kaszlem, sapka, *nieżyt, *Bh.* vzhiwla cf. wozgrza, wozgrzywość; *Slo.* nátcha; *Hg.* nátha; *Vd.* katar, nahud, nashitjo, doltok; *Sla.* hunjavica; *Cro.* hropot; *Bs.* hropot, hropotina, nastid, nastida; *Rg.* nâzeba), der Katharr. Pigułki z mirry są dobre naprzeciw katarowi, t. j. nieżytowi albo sapce. *Sienn.* 224 naprzeciw *katarrusowi, t. j. nieżytowi albo sapce. *Spicz.* 127. Przypadają z katarów kaszle. *Haur Sk.* 396. Nasienie babki na rymy z flukau, *katarusy, które cieką z głowy, zsłępuiąc w którykolwiek członek, bardzo pomocne. *Urzęd.* 56. Ma katar, i nic ni złego ni dobrego Węchem nie czuie. *Jabł. Ez. a.* 2. Wiatr mu każdy szkodzi, J dla kataru z izby stopą nie wychodzi. *Pot. Arg.* 184. Czy z choroby, czy z *katarrusu głowy niewiem, obie oczy straciła. *Birk. Dom.* 106. - *§. Słabość, którą to albo naygrzeczniéyszéy w Europie nacyi imieniem (francą), albo kanoniczym nazywaią katarem. *Mon.* 65, 217. cf. dworska ospa, die Lustseuche. Pochodz. *kataralny, katarowy, zakatarzyć, zakatarzony.*

KATARAKTA, - y, *ż.*, z *Grecki.*, spadek rzeki bystréy, któréy bieg w korycie skałami zaprzątniony, uwolniwszy się od nich z góry na dół spada z wielkim szelestem. *Wyrw. Geogr.* 16. der Wasserfall. U Rusinów porohy. *Kluk Kop.* 1, 88., *ob.* prog, Zaporogi). *Improp.* Bóg kazał się otworzyć kataraktom czyli upustom niebieskim. *Mon.* 76, 828. - §. katarakta w bramach, z spust, krata żelazna spadaiąca, das Fallgitter in einem Thore. *Tr.* - §. *Medic.* oka zaśćie, bielmo, łuszczka, der graue Staar; choroba oczu, w któréy źrzenica traci przeźroczystość swoię, i nabiera koloru niekiedy żółtego, niekiedy popielatego, błękitnego lub rdzawego. *Dykc. Med.* 3, 74. u bydła zaciąg, zawłoka.

KATARALNY, KATAROWY, - a, - e, od kataru, Katharr-; *Bs.* hropotivi; *Sla.* nátkowý. Kaszel katarowy. *Krup.* 5, 659. Zkąd się humory katarowe rodzą, różnych autorów, różne są zdania. *Comp. Med.* 45. *KATARRUS *ob.* katar.

KATARZYNA, - y, *ż.*, KATARZYNKA, - i, *ż. zdrb.*, imię białogłowskie, z *Grecki.* καθαρίνος czysty, *Bh.* Katerina, Katerinka, Kaćenka, Kaćena, Kaća; *Sr.* 1. Katerina, Kata; *Sr.* 2. Cathrina, Kascha; *Vd.* Katra, Katarinzha; *Cro.* Katta, Kate; *Rg.* Kâte, Katta; *Ger.* Katharina. Katarzyny świętéy order, der Katharinenorden, od Piotra wielkiego ustanowiony dla dam. *Kras. Zb.* 1, 446. - *Deminutiua:* Kachna, Kasia, Kaśka, Kasiunia, Kasińka, Kasieczka, Kasineczka, Kasiuchna, Kasinuchna, Kasiula. - §. Katarzynki, gatunek pierników Toruńskich, podléżący od Norymberskich, eine Gattung Thorner Pfefferkuchen (*Boh.* Katerinka lenik na Szląsku R. 1542.). - *§. Katarynka, szarmant *Katrynka laterna magica* iarmarcznikow, ein Guckkasten; *Rs.* раёкъ. Głową, rękami tak rusza, iak szczyne (schöne) Katrynka na sznurkach. *Mon.* 73, 325.

KATECHISTA, - y, *m.*, uczyciel katechizmu, der Katechet: *Vd.* kershanski vuzhenik; *Ec.* оглашшеаъ. KATECHIZM, - u, *m.*, z *Grecko-lac.*, znaczy krotką przez pytania i odpowiedzi naukę religii. *Kras. Zb.* 1, 446. der Katechismus; *Sr.* 2. catkismus; *Vd.* katehisem, kershanski vuk; *Ross.* катихизисъ. Katechizm, summa wiary S. chrześc. dla ćwiczenia dzieci. *Kat. Gd.* 1. katechizm, książka od takiéy nauki, iako na przykład iest *Karnkowskiego*, der Katechismus, das Buch. - Katechizm lub katechizacya, dawanie nauki o religii, pytaiąc i słuchaiąc odpowiedzi, das Katechisiren, die Katechisation, die Kinderlehre. Nie wyciągam, aby miewała pani dla czeladzi katechizmy lub kazania. *Zab.* 16, 5. Nauczyciel ma dzieci na katechizm do kościoła prowadzić. *Pir. Pow.* 125. Lubo dobrze w nauce wiary są wyćwiczone dzieci nasze, posyłamy ie iednak co niedziela i święto na katechizm. *Kras. Podśt.* 1, 64. KATECHIZMOWY, - a, - e, KATECHETYCKI, - a, - ie, od katechizmu, Katechismus-. Nauka katechizmowa. *Pir. Pow.* 125. Katechetyckie kazania. *Pim. Kam.* 2. KATECHIZMOWAĆ, KATECHIZOWAĆ, - ał, - ie, *cz. ndk.*, nauczać wiary przez pytania i odpowiedzi, katechisiren. *Kathechizować, t. j. *kathechismu nauczać. *Suk. Persp. pr. B.* 4. Katechizować komu. *Tr.* W katechizmowaniach dawano tylko dogmatykę niezrozumiałą dla młodzi. *N. Pam.* 9, 299., *Rs.* оглашéніе. - §. *transitiv.* Kapłani za kilka dni pokatechizowali wszystek on lud. *Bot.* 4, 173. katechizmu go nauczyli, sie bradten ihm den Katechismus bey. KATECHUMEN, - a, *m.*, w pierwszym kościele był chrztu czekaiący, i do niego się przyprawuiący. *Skarg. Żyw.* 2, 320., *Ząbk. Ad.* 405. ein Katechumen cf. nowowiernik, nowonawrócony, *Ec.* оглашенный. Lub *ohłaszennych albo katechumenów niemasz; a przecię ektenią o *ohłaszennych w cerkwi odprawuią. *Pim. Kam.* 108.

KATEDRA, - y, *ż.*, z *Grecki.*, miéysce nauczycielów, zkąd w szkołach swoie lekcye daią. *Kras. Zb.* 1, 446. der Katheder (die Kathedra), der Lehrstuhl; *Id.* vukna sedalniza, vuzhenishni stol, kanzel; *Bs.* pirgula; *Cro.* priztolje; *Rg.* pripovjedaliscte, pripovjedálniza). Jak z katedry dyktowała swoie wyroki. *Teat.* 10, 85. Przez katedrę albo stolec Moyżeszow, rozumie się miéysce, kędy pisma samego Moyżesza nauczano, i czytano ie na każdą Sobotę. *Sell.* 107. Katedra kaznodzieyska, z ambona, kazalnica. - *Metonym.* professorstwo, nauczycielstwo, die Lehrstelle, die Professur. Wszyscy, którzy o iaką katedrę zabiegaią, muszą się stawić i na pytania dyrektorom odpowiadać. *Pom.* 85. 1, 700. - §. *b) Począł Jezus wymiatać przedawce i kupce z kościoła i stoły bankierskie, i *katedry tych, którzy przedawali gołębice przewracał. *Leop. Marc.* 11, 15. (stolki *Bibl. Gd.*), die Stühle. - §. 2) Katedra, tum, die Kathedralkirche, der Dom, das Hochstift; *Rs.* соборъ; przyczypalny kościoł dyecezyi, przy którym biskup szczególniey wraz z kanonikami osadzony iest. *Kras. Zb.* 1, 446. Kościoł obchodzi święto fundowania katedry Antyocheńskiéy od Piotra ś. *Skarg. Dz.* 23. Katedrę przeciw katedrze postawić. *Kornk. Kat.* 73. władzę przeciw władzy. KATEDRALNY, - a, - e, od katedry, t. j. tumu, *Rs.* соборный, Kathedral-, Dom-. Kościół *katedralski (katedralny). *Skarg. Dz.* 403., *Crn.* stolna zirkuv; *Rs.* соборная церковь.

KATEGORYA, - yi, *ż.*, *iurid.* punkt poiedynczy, arty-

kuł; *Vd.* odstavik, artikel; *Rs.* статья, ein einzelner Punkt, ein einzelner Artikel einer Verhandlung; część iedna sprawy, którą strony promowuią w sądzie iakowym, tak dalece, iż się trafiać może, że iedna strona iednę wygra kategoryą, a drugą druga strona. *Kras. Zb.* 1, 446. Punkta pozwu nazywaią się kategorye, abo różne powoda do strony pozwaney pretensye. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 41. Na seymach zwyczayne było decydowanie proiektów przez kategorye. *Ust. Konst.* 1, 54. nach einzelnen Punkten, Artikeln, Abschnitten. Proiekta odtąd nie kategoryami, ale całkowicie przyimuiemy albo odsuniemy. *Gaz. Nar.* 1, 63., *Ust. Konst.* 1, 107., *Rozm.* поспаменно, спаменный.

KĄTEK, – tka, *m.*, kącik; *zdrb. rzeczn.* kąt, *Rg.* kutich; *Cro.* kuteca, das Winkelchen. Chciał gdzieś wleźć w kątek; lecz musiał w publicznym domie i na publiczney stanąć ulicy. *Teat.* 19 *c*, 4. Kupić sobie iaki spokoyny kątek. *Mon.* 72, 773.

KATERA, – y, *ż.*, *Turc.* kadere, miecz długi prosty, wzdłuż konia do kulbaki przywiązany; należał do rynsztunku towarzysza husarskiego, który siadaiąc na koń, miał katerę na lewym boku. *A. Czart. Mscr.* ein langes gerades Schwerdt, das die Husaren mit sich führten.

KATKA *ob.* Kadka

KATETER, – u, *m.*, narzędzie chirurgiczne, które zapuszczaią w pęcherz, końcem dowiedzenia się, ieżeli zamyka w sobie kamień. *Dyk. Med.* 3, 84. ein chirurgischer Katheter.

KĄTNICA, – y, *ż.*, ielito kątne, kątna kiszka, der blinde Darm; Kiszka prosta abo kątnica, *inteſtinum rectum. Krup.* 2, 37., *Dasyp. Gg* 4 *b.* Jelito w człowieku *monocolon* albo *inteſtinum coecum*, po Polsku kątnica. *Urzęd.* 30. – §. 2) wielka kiszka do iedzenia. *Tr.* eine große Wurst (*Boh.* kautnice, ſeſtinedělka położnica). KĄTNIK, – a, *m.*, człowiek pokątny, einer aus dem Winkel, ein Unbekannter, ohne Ansehn. Swięci doktorowie, ktorych naukę kątnicy ganią, z kościołem trzymali powszechnym. *Hrbſt. Nauk L b.* Wszedłeś w dzierżawę, nie iako pan; lecz iako kątnik. *Pilch. Sen. liſt.* 2. 9. (*Vind.* kotnik, koteshnik = trzonowy ząb). – §. kątnik *ob.* kątomiar. KĄTNY, – a, – e, od kąta, Winkels; *Rg.* kuutni; *Cro.* kutni.

KATOLICKI, – a, – ie, od katolików, katholiſch; *Boh.* katolický; *Sr.* 2. catholſki; *Sr.* 1. katholski, wſchodzgromadniczki, podiański; *Vd.* katolshki; *Rs.* камолическій; *Ec.* соборный, вселенскій, повсѣмстственный, всеобщій. Katolikos iest słowo Greckie, i znaczy powszechny albo soborny. *Fund.* 71. Prześladownik katolicki *Skarg. Dz.* 475. t. i. katolików). Katolickich rodziców córka. *Groch. W.* 574. Wiara chrześciańska Rzymskiego kościoła wzięła sobie od naydawnieyszych czasów tytuł katolickiey, t. i. powszechney. *Kras. Zb.* 1, 447. Cerkiew ś. katolicka, ze wszystkich narodów i języków zebrana. *Birk. Gl. K.* 6., *Rs.* соборная церковь. Ferdynand Arragoński król Hiszpański od Juliusza II. papieża tytuł króla katolika czyli katolickiego otrzymał. *Skarg. Dz.* 706. – *Wuiek* potłyllę swoię nazywa *katoliczną*. – *Katoliczny (katolicki) kaznodzieia. *W. Post.* IV. 2. 77. *Katolicko, po katolicku *adv.*, n. p. Po katolicku mówiąc. *Torz.* 276. Niekatolicko wierzyć i uczyć. *Smotr. Ap.* 19. – §. *Medic.* extrakt katolicki, *catholicum. Krup.* 5, 36. KATOLICTWO, – a, *n.*, wiara katolicka, der katholiſche Glaube, Katholicismus; *Sor.* 1. podiaństwo. Książęta Ruscy, potłumiwszy religią Rzymską, ledwo ślady katolictwa przy małych plebaniach zostawili. *Nar. Hiſt.* 7, 49. Przyodziali się katolictwa szatą. *Smotr. Ex.* 2. KATOLICZKA, – i, *ż.*, wyznaiąca wiarę katolicką, die Katholikinn; *Bh.* katolička. Z katolickich rodziców, katoliczka sama. *Groch. W.* 574. Królowy Heleny nie chciano koronować, bo nie była katolicską. *Czack. pr.* 1, 83. KATOLIK, – a, *m.*, wyznawca wiary katolickiey albo kościoła Rzymskiego, der Katholik; *Slo.* katolik; *Vd.* katolshnik; *Sla.* katholik; *Cro.* Rimszkokatolichanszki; *Hg.* papista; *Sr.* 1. podian *quoniam sacramentum coenae sub una specie accipit*; *Rs.* католикъ. Ten iest katolikiem, który z kościołem Rzymskim trzyma. *Skarg. Zyw.* 2, 404. Katolików zwano też Rzymianami, papistami. *Skarg. Dz.* 443. cf. papiężnik). Imię mam chrześcianina, a przezwisko katolik. *Skarg. Dz.* 26. Prawi katolicy, którzy w kościele powszechnym, pod posłuszeństwem naywyższego pasterza biskupa Rzymskiego żyią. *Star. Ryc.* 6. Z tego że obcym kto mówił ięzykiem, Wątpiono, dobrym by był katolikiem. *Zab.* 16, 79. Słuchaycie wy *katolikowie malowani. *W. Post. IV.* 258. – *§. *Phras.* Jakem katolik, tak prawda. *Teat.* 28 *b*, 7. iakem dobry chrześcianin, iakem poczciwy, na sumnienie, so wahr ich katholiſch bin, ein guter Katholik bin. *KATOLIKA, – i, *ż.*, wiara katolicka, der katholiſche Glaube. Mniemane błędy w Rzymskiey katolice. *Gil. Kat.* 6.

KĄTOMIAR, – u, KĄTOMIERZ, – a, *m.*, *graphometrum*, der Winkelmeſſer, pół koła, zrobione z mosiądzu, podzielone na 180 gradusów. *Jak. Mat.* 1, 245, służy do mierzenia kątów, *ib.* różni się od przenośnika wielkością i przydanemi prawidłami z celownikami. *Geom. Nar.* 1, 257. *aſtrolabium. Zabor. Geom.* 178., *Rs.* єрунокъ.

KATOPTRYKA, – i, *ż.*, *z Greck.*, część optyki, wiadomość daie o zwierciadłach i obrazach w nich. *Hube Wſt.* 228. die Katoptrik. Nauka o widzeniu przez promienie odbiiaiące się. *Krup.* 2, 315. cf. optyka, dyoptryka,

KATOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, ukatować, skatować *dk.*, skatowywać *częſt.*, okrutnie zabiiać, mordować *pr. et fig.* henkermäßig, grausam behandeln, martern, übel zurichten; *Sr.* 1. katuyu; *Cro.* haharitі; *Vd.* martrati, pesuvati). Tak bardzo ciało iego skatowane, Jakby nożami było pokraiane. *Odym. Sw.* 2 *Ff* 4 *b.* Łotrowsko ukatować kogo, *insidiosissime tractare. Mąez.* Pięknież to tak skatować kobietę; pewna śmierć lub choroba na kilka tygodni. *Teat.* 11 *b*, 85. Rusacy nasze ieńce okrutnie skatowywali. *Nsom.* 517. KATOWA, – y, *ż.*, KATOWKA, – i, *ż.*, des Henkers Weib, die Henkerinn; *Bh.* katowka, rasowka. – §. *Fig.* Katowka, katuiąca drugich, eine Grausame. KATOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, okrutne mordowanie, zabiianie. *Cn. Th.* grausames Hinrichten, Grausamkeit. KATOWANY, – a, – e, *part. perf.* męczony, geplagt, gemartert. KATOWCZYK, – a, *m.*, podkaci, der Henkersknecht. *Dudz.* 93. (cf. kacik). *Odym. Sw.* 2 *Ee. b.* KATOWNIA, – i, *ż.*, *Bh.* katownа, rasownа; *Sr.* 1. katwanǫ; *Crn.* pęsirna; *Vd.* marterni stol; *Cro.* haháraniczа, kervarnicza; *Rg.*

karvárnica); męczarnia, katusz, die Marterſtube, Henkersſtube. Będąc iuż w katowni i w męczenicy podziemney, do którey złoczyńce tylko przedtym na gardło osądzone, spuszczano. *Birk. Lun.* 43. – §. męka okrutna, grauſame Marter. A kto kiedy widział takową katownią, boleści zaraz i aznupek pełną? *Groch. W.* 131. Ociągasz się chodzić, przed katowniami, sprawiedliwie przed tobą wiszącemi. *Nag. Cyc.* 19. KATOWNIK, – a, *m.*, katuiący, męczyciel, der Marterer, Henker; *Rs.* палачъ, мучитель. KATOWSKI, – a, – ie, od kata, *Bh.* rašowſky; *Cro.* habarski; *Dl.* karunichki; *Rs.* палачевскій, палачій, Henkers. *propr. et fig.* grauſam. Za takie męſtwo mieczem katowſkim płacą. *Boh. Hom.* 4, 223. Uczynił katowſkie dzieło nad swoimi on przymuszony braniec. *Birk. Obroz. f.* t. j. pozabijał ich). Po katowſku, *katowſko *adv.*, henkermäßig. Katowſko mu zadarto karku. *Czach. Tr. L.* 1. KATOWSTWO, – a, *n.*, *Sr.* 1. katſtwo: *Bh.* rašowſtwj; *Cro.* habanja, hukarztvo; *Dl.* karunichko delo); katowſkie rzemieſło, das Henkerhandwerk.

KĄTOWY, – a, – e, kątny, od kąta, Winkel=. Łóżko w kątowym pokoiu poſtawili. *Teat.* 19, 6. * KĄTOWATY, – a, – e, – o *adv.*, w kąty ułożony, winkelicht, in Winkel eingetheilt. Łodyga kątowata, *caulis angulatus*, wielokątna, płaszczyzny rynienkowate; od liczby kątów zowie się tróykątna, czworokątna i t. d., a od oſtrości lub tępości kątów, oſtrokątną, tępokątną. *Jundz.* 2, 16. cf. kąciſty.

*KATRYNKA *ob.* Katarzyna.

KATUKOPA, – y, *m.*, wisielec, obieś, hultay. *Mon.* 75, 589. Galgendieb. Idźże iuż kiedy masz iść katukopa. *Pot. Arg.* 500. cf. kopa, cf. kat. KATUSZ, – y, *ż.*, KATUSZA, – y, *ż.*, katownia, męczarnia, die Marterſtube, Peinſtube; *Rs.* застѣнокъ. Sklepienia katusz tyrana tego, były podawane tak sztucznie, że co tylko w nich mówiono, to słyszał. *Pam.* 83, 2, 286. – §. męka, die Marter. Dla złych iest to naywiększą, wierzay mi katuszą, Kiedy szkodzić nie mogą, i dobrzy bydź muszą. *Zabł. Zbb.* 83.

KAUKAZ, – u, *m.*, wielkie pasmo gór Azyatyckich rozległych od morza Czarnego aż do Kaspiyſkiego. *Dyk. G.* 2, 22. Turcy około góry *Kawy* abo Kaukazu mieszkaiący *Skorg. Dz.* 1020. Kaukazkie góry, der Caucaſus.

KAULEFIOR *ob.* Kalafior. KAULRAPA *ob.* Kalarepa.

*KAUSZYK, – a, *m.*, czarka, das Schälchen. Prussowie byka na ofiarę bożkowi, krew wypuściwszy w uszatek, czerpaią kauszykiem albo czarką. *Stryik.* 148.

KAUTERYUM, *n.*, z *Greck.*, apertura czyniona, dziura w ſkórze przepalona, na odbyt wilgotności. *Cn. Th.*, *Rg.* proxiga, proxganizza, ein Fontanell. *cf.* apertura, fontanella). Wszyſtko ciało iego okryte było kauteryami, aby tym sposobem uſtawicznie zbywał wilgotności owéy zepsowaney krwi, które go prawie zalewały. *Ustrz. Kruc.* 2, 318. – Nazwiſko kauteryów daią bez różnicy wrzodom kunsztownym, zrobionym dla wypływu materyi chorobney iakiéykolwiek, iako też i materyom, które robią takowe wrzody. *Dyk. Med.* 3, 86. das Fontänell und auch Fontanellpflaſter, Fontanelleiſen, Brenneiſen. Kauteryum tedy zowią też żelazo rozpalone, którego używaią do uleczenia wielu chorob, paląc po chorym ciele. *ib.* żegadło. *Cn. Th.* Kauteryа są też wszyſtkie plaſtry i lekarſtwa palące, które mogą zrobić ranę lub ſtrupek. *ib* Fontanellpflaſter. KAUTERYZOWAĆ, – ał, – ie, *cz. ndk.*, po ciele kauteryа porabiać, cauteriſiren, Fontanelle ſetzen.

KAUTOR *ob.* rękoymia, poręczník, ręczyciel.

*KAUZA – y, *ż.*, sprawa sądowa, ein Rechtshandel, eine Rechtsſache, ein Proceß. Kauzy przeſ.. hawszy, d kret odziałał. *Warg. Cez.* 1. Sprawy abo kauzy rozmaitemi limitacyami sądow bywaią uwikłane. *Modrz. Baz.* 361. Wygrał kauzę. *W. Poſt. W.* 3, 226., *Petr. Pol.* 396. Kauzy odprawować, ſtawać w kauzach, practiciren, advociren. *KAUZYPERDA, – y, *m.*, z Łac., iur, ein Rechtsverdrecher.

1) *KAWA, – y, *ż.*, – KAWKA, – i, *ż.*, KAWECZKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* kawka, kráká; *Slo.* kanka, ſojka (cf. sojka); *Sr.* 1 kanka, kauka, modra rona; *Sr.* 2. kanka; *Vd.* kauka, tola. *Crn* kavka (c. *Crn.* gavek, *Lat.* gavia z czayka); *Cro.* kavka, kauka, chavka, choka; *Sla.* csávka; *Hg.* kaoka, choka, szayko; *Dl.* szoyka. *Bs.* cjavka, chjola, kutta, vranna (cf. wrona); *Rs.* галка, галочка; *Ec.* кавка, галка (cf. gałka); *Holl.* kaw, kae, *Norw.* kaa; kaye, kaage, *Dan.* kaae, *Helv.* Alpkachle, *Germ. Sup.* Gauch, Jacke, Kae, Kapken, *Angl.* Chauh, Jay, Daw, Jackdow, *Gall.* jay, choucas), die Dohle, *corvus monedula*, cała czarna, prócz tyłu głowy i nieco szyi siwawéy. *Zool. Nar.* 261. kawka, ptak wrzaſkliwy. *Lad. H. N.* 70. Kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89., *Cro.* kávka, kávka; *Crn.* kavkam *crocito*; *Ec.* грай якъ врань. Kawki kwakanie *Rs.* грай. Plegotały kaweczki. *Ban. J.* 3 *b.* Kawa mówi, a przecię nie może bydź zwana człowiekiem. *Petr. Et.* 130. Pychliey wysłucha kawy i papugi, niż przyiaciela. *Pot. Arg.* 430. Widzę cię, żeś piiany, bredziasz iak kawa. *Pot. Pocz.* 81. Wieszczka przykrey słoty, kawka okopcona. *Tol. Saut.* 70. Pewny gatunek kawki *Rs.* каймя, кайчика. Biała kawka, biały kruk, czarny łabędź, coś rzadkiego lub wcale niepodobnego, *n. p.* snadniey o kawkę białą niźli o ſarnę pooczniwego. *Jr.*, *Sr.* 2. zarne ako ſkwarek bele ako ron); *Slo.* w nocy wſzetke kawi ſu čierné (w nocy wszyſtkie koty bure). – §. kawy, z banialuki, głupſtwa ni w pięć ni w dziewięć. Strohzeug, weder gebauen noch geſtochen, lecres Geſchwätz. Skoro co wydziałują, choć plotki, choć kawy. Zaraz im wiarę daią. *Pot. Arg.* 250. On naywyżaze w młodości swiedziwszy urzędy, Wiedział, że wszyſtko prożność, drwa, kawy i błędy. *ib.* 218. *cf.* kawić, pokawić, drwić głową. – §. poszło w kawy, przepadło, es war umſonſt, vergeblich, es gieng in die Bilze. Uciekałem od życia moiego poprawy, krukiem wołaiąc: *cras, cras*; a tak wszyſtko poszło w kawy. *Kulig.* 176. Już on dopiął tey wakancyi u króla a nasze głosy póydą w kawy. *Opal. sat.* 78. W iednego góy surowość pokażesz osobie, Wszyſtkim iaż dał po uchu, wszyscy poydą w kawy, Co się wiążą do buntu i niesłuszney sprawy. *Pot. Arg.* 154. Gdybyśmy odpowiedzieli, coby nie grzeczy było, takbyśmy poszli iako mówią, w kawki albo we drwa. *Eraz. Dw. C.* poszliśmy na kpów, głupców, zedrwiłby z nas. – §. kawka, pani duszka, fryerka, die Brildirne. Drugi m piękną żonę, a uda się w kawki, Biegaiąc po ulicach

nie

nie maiąc tam sprawki. *Rey Wiz.* 41. – 2) kawa w piśmie, = plama, żyd, *Bh.* kawka, *Jt.* chiosa; (*Cro.* Kauka *i. clericis corona, prima tonsura* plesz); ein Fleck, ein Dintenfleck. Tablicę kompasową, pisząc, ochędostwo zachować potrzeba, bo iako kawa pismo szpeci na papierze, tak wrona nie ozdobi tablicy kompasowey. *Haur. Bl.* 190. *Bh.* kawcim, kawciti, kawić, pisząc żydów nabić, klecken. – §., kawka, narzędzie iakieś muzyczne, ein musikalisches Instrument. Jest innych przy nim wiele pozanów i sztortów, Kawek i z grubym głosem trafiaków, pomortów. *Banial. A* 2 *b.* II. Kawy, w niektórych krainach zowią przykrycie na słupach bez ścian, tak że od spodu tylko po dwa lub trzy drzewa na przyciosach położone bywaią; a to służy na schowanie siana, zboża; różniąc się tym od brogu, że ma raczey kształt stodołki. *Rybel.* ein langer bedeckter Heim, in Gestalt einer Scheune, doch ohne Seitenwände. Stodoły wyprzątać trzeba, ile kto nie ma na dwuletnią kreścencyą stodoł albo kawy. *Haur. Ek.* 39. (cf. *podrum). – §., w górnictwie kawy, wykłożenia. *Czack. Pr.* 2, 199. Hohlungen, Höhlen cf. *Lac.* cavus.

2. KAWA, – y, ż., KAWKA, – i, ż. *zdrbn.*, der Kaffeh; *Bh.* kafe; *Vd.* kofe, turski bob; *Sla.* arabski bob, kawa. *Ilis.* кофеи, кофе; *Turc.* cauhe, cahueh). Ziarno, które w Europie znamy pod nazwiskiem kawy, albo raczey *kaffi*, iest owocem drzewka bardzo pospolitego w Arabii. *Dykc. Med.* 3, 91. Ziarno to palą, trą na proszek, i poddaią go w tym stanie wrzeniu na mały kwadrans, aby wyciągnąć z niego tynkturę, także *kawą* zowią. *ib.* 93. Kawę palą, mielą, gotuią i piią z cukrem, z mlekiem lub bez mleka. *Aluk. Dykc.* 1, 143. Kawa z śmietaną nie tak rozgrzewa, jak kawa czarna. *Dk. Med.* 3, 96. Z rana zażywanie kawy z mlekiem wylewsze; po południu lepiey bez mleka filiżankę czarney kawy się napić. *Krup.* 5, 117. Kawa, lub bob Turecki albo Arabski. *ib.* 114. Korzeń cykoryi, podróżnika, na kawę wielkie ma zalety. *Lad. II. N.* 70. na zastąpienie kawy). Iley szklanek, niech dadzą kawę! *Teat.* 32 *d*, 79. Achilles, Cesar, wielcy ludzie byli, Jednakże kawy z śmietanką nie pili. *Kras. Liść.* 2, 150. – §., Kawa, mieysce gdzie kawę piią, gdzie kogo kawą częstuią, posiedzenie kawowe, lub też kaffeehaus (cf. *Francuzk.* au caffé) n. p. będę się zapytował tu blizko na kawie. *Teat.* 32, 9. Codzień kawowali po obiadach, kawach, assamblach. *ib.* 24, 94. Kaffeehäuser, Kaffeehaus. cf. kawowy, kawiarnia, kawiarka kaffe-nhaus, kaffenhauzowy.

3. KAWA, góra *Kaukaz* qu. v.; *Skarg. Dz.* 1020.

KAWAŁ, – a, *m.*, *KAWALEC, – lca, *m.*, KAWAŁEK, – łka, KAWAŁECZEK, – czka, *m. zdrbn.*, (cf. *Germ.* Kabel Abtg.) sztuka czego, część czego, das Stück von etwas. *Bh.* kawal, kawalec; *Slo.* kauſek cf. kąsek, kęs. *Sr.* 2. hokuß, hokußk; *Sr.* 1. kruch, kruschk cf. kruszyna, *Vd.* kofs, falat, drob, shkriz, kofetel, shtukel, druft, drum, falatez, okerhek, odresek, krajez, krajchizh; *Crn.* falàt, kofètel; (*Crn.* kavel, shak); *Bs.* falit fgilja, landa, komad; *Sla.* komàd, komadich; *Hg.* falat, falka, falatotſka, darab (cf. drob); *Cro.* falat, falatecz, falatecz, komád, paradgyik, landa, landiza, kuszich (*Cro.* chaval = *lanus*); *Rs.* клокъ, клочокъ, жеребеёнъ, комокъ, ломтикъ (cf. lom, ułomek), лоскутъ, лоскутокъ, лоскутишко. Okręty iego wnet będą skruszone w kawały. *Przyb. Luz.* 299. Rozumiałem, że na nim w kawałki suknią podrą, tak go każdy kredytor do siebie ciągnął. *Zab.* 13, 208. Od nas do miasta iest kawał, *albo* dobry kawałek (sc. drogi) es iſt ein hübſches Stück von uns bis nach der Stadt. Ma on kawał fortuny; t. j. dosyć wielką fortunę, er hat ein hübſch Stückchen Vermögen. Niech on bierze naszę siostrę; iego kawałek fortuny i iemu i nam wystarczy. *Boh. Kom.* 4, 184. Ciężko pracowałem na kawałek chleba. *Teat.* 33, 6. ich habe mirs ſauer werden laſſen um einen Biſſen Brot. Kto więcey mieć nie pragnie, iak kawałek chleba, Temu barzo niewiele do życia potrzeba. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 8. – Po kawałku, kawałkami, nierazem, theilweiſe, ſtückweiſe; *Vd.* po kosi, na drobnu, na falate, kosovitnu). Nierazem dom przybierać, ale po kawałku; żeby iednego roku pudło do karety, drugiego wasąg. *Teat.* 19 *b*, 48. – §., Kawałek, trocha, cokolwiek, cf. kąsek, ein Bischen, ein wenig. Wszystko będzie dobrze, tylko trzeba kawałek mieć cierpliwości. *Boh. Kom.* 5, 276. Co za głupstwo! on podobno ma kawałek manii. *ib.* 2, 184. (zarywa manii). Kto zwątpił o wszystkim, ma sobie za wielki zysk, gdy mu się kawałek okroi. *Fred. Ad.* 122. Czy masz sumnienie i kawałek cnoty? *Teat.* 28, 71. choć bynaymniey). Niemasz kawałka sensu w tém. *ib.* 20 *b*, 67. by naymnieyszego sensu niemasz). – *Iron.* byle tylko przyszedł, zadamy mu kawałek roboty. *ib.* 15, 28. będzie-ć miał co do roboty, t. j. dosyć, dużo). Kawałek człeka, *Ir.* karlik, pigmeyczyk, ein kleines Menſchchen, ein kleiner Wicht, ein Stückchen oder ein Gedanke von einem Menſchen. – §. Kawałek = figiel, sprawka, wypadek, ein Stückchen, ein (kleiner) Streich, ein (kleiner) Umſtand. Cóż to iest za nowy kawałek? *Teat.* 30, 54. Prawda, że to są grube kawałki. *Teatr* 21, 61. Oto śmieszny kawałek. *ib.* 33 *c*, 45. Tak to on zawsze ma swoie kawałki. *Teatr* 21, 172. żarciki, paikusy, koncepta, er iſt immer voll Schwänke. Ma iednak grzeczne kawałki. *ib.* 36 *b*, 117. Z tego ważny wyniknie kawałek. *ib.* 30, 62.

KAWALER, – a, *m.*, (*Gall.* cavallier, Chevalier, *Ital.* cavalliero, *Hisp.* cavallero, z *lac.* caballus) *1) żołnierz konny. *Cn. Th.*, iezdny, kawalerzysta, ein Reuter, ein Cavalleriſt. Kawaler z Włoſk, rozumie się ieździec na koniu, iako u nas *eques Polonus. Star. Ryc.* 36. – 2) znakomitego rodu, szlachcic, rycerz, osobliwie młodszego wieku, panicz, ein Edelmann, ein Cavalier, ein junger Herr, *Sla.* gavalir; *Rs.* кавалеръ. Każdy porywczy do zapalczywości iedna sobie imię kawalera; ot to łepski, to mi kawaler! *Mon.* 73, 3. Fraczkowi kawalerowie, co to po ulicach gwiżdżą. *Teat.* 14, 129. Odebranych ze szkół kawalerów, pospolicie za granicę wysyłamy. *Mon.* 65, 217. Tak kawaler bez serca, iak sługa bez wiary. *Morszt.* 160. – §., nieżonaty, ein Unverheurathet er. Pytano się córki iego, któremuby z kawalerów serce swoie oddadź zamyśliła? *Zab.* 2, 247. Przestarzały kawaler, ein Hageſtolz. – §., rycerz pasowany, orderowy; *Vd.* vitez, ein Ordensritter. Król go rycerzem albo kawalerem, order mu daiąc, czynił. *Skarg. Zyw.* 2, 207. Trzeba gdzie indziey rość przez wielkie zasługi, aby został kawalerem. *Leszcz. Gl.* 55. – §., *Fortific.* kawaler, szaniec wysoki,

na który po wielu wschodach wstępować trzeba. *Jak. Art.* 3, 295. der Cavalier im Feſtungsbaue, eine hohe Schanze mit Stufen, kopiec dziobny. *Ir.* 3, 321 *et* 655. KAWALERKA, - i, ż., dama orderowa, eine Ordensdame. - §., amazonka, suknia białogłowska, ein Amazonenkleid. Kawalerki, kapoty, mantolety. *Lacz. Zw.* 50. *Comp. Med.* 705. - §., Białegłowy, które nierządem się bawią, nazywają *kawalerkami*, iż ieżdżą na głowie amantów, iak na ośle; bo to z Włoſk. *caballo* koń, z łac. *caballus*; iak tedy rycerz koniem, tak te nierządnice kochankami swemi rządzą. *Star. Ryc.* 36. Iryerka, gamratka, pani duszka, eine Maitreſſe, Buhldirne. KAWALEROWY, - a, - e, do kawalera należący, Cavaliers-; einem Ordensritter zuſtändig. KAWALEROWA *ob.* Kawalerka. KAWALERSKI, - a, - ie, od kawalera, Cavalier-, - 1) iezdecki, Reut-. Pierwszego siedzenia na koniu uczą się w kawalerſkich szkołach. *Kluk. Zw.* 1, 185. t. i. w reytszulach. - §., kawalerſki, szlachecki, rycerſki, od ludzi znakomitego rodu, *Ros.* кавалéрскій, adelsmäßig, rittermäßig, Ritter-. Nie oszczędzali i życia, pokazali, iż są ludzie kawalerſkiego serca, umieiący czynić sobie sprawiedliwość za krzywdę. *Mon.* 73, 3. Niekawalerſkie dzieło, zażyć kogo zdradą. *Morszt.* 337 Radby się pomścił, radby o to zaczął zwadę, Ale po kawalerſku, ale nie przez zdradę. *ib.* 352. Hektor, drwiąc z ciebie, kawalerſko ſkawał. *Bardz. Tr.* 197. mężnie). Po kawalerſku wytnę się dziś z bratem Izabelli. *Teatr.* 29, 122. Wszystko traktuią letko po kawalerſku. *Zabł. Roz.* 119. z pańſka). - §., kawalerſki, nieżonaty, ledig, unbeweibt; ſtan kawalerſki *ob.* kawalerſtwo. - §., orderowy, Ordens-. Kawalerſki zakon ś Jana Chrzciciela z Jeruzalem. *Birk. Naw. Malt. A* 2. KAWALERSTWO, - a, *m.*, ſtan kawalerſki: - 1) zaszczyt orderowy, rycerſtwo, die Ordenswurde. Pasowanie na kawalerſtwo abo rycerſtwo. *Wyrw. Geogr.* 338. - 2) bezżeńſtwo, die Eheloſigkeit, eheloſer Stand, (von Männern). Powiedział mi Pan Miłosz, tydzień temu trzeci, Że też nakoniec przyszło zamyśleć Waszeci Po długim kawalerſtwie o małżeńſkim ſtanie. *Nar. Dz.* 3, 161. - §. *collect.* kawalerſtwo = kawalerowie, die Ritter, die Ordensritter, eheloſe Männer. KAWALERYA, - yi, ż., roty żołnierzy konnych. *Kras. Zb.* 1, 446. die Cavallerie, Reuterey. - §. order kawalerſki. *Tr.* der Ritterorden. *Ross.* кавалéрія. KAWALERZYSTA, - y, *m.*, iezdny, konny, der Cavalleriſt. KAWALKACYA, - yi, ż., iezdecka nauka, die Reitkunſt. Exercycya w Paryżu miałem te: kawalkacyą, lutnią etc. *J Ossol. Dyar.* 30. (wydoſkonalił się w Paryżu w przyſłoynym na koniu siedzeniu. *Boh. Ossol.* 1; 37.) KAWALKATA, - y, ż., źle *KALWAKATA. *Dudz.*, iazda, die Reiterey. Zatym w karoce iedni powiadali A kawalkata osobno chodziła. *Auszp.* 19. KAWALKATOR, - a, *m.*, objeżdżacz koni, der Bereiter. Kawalkator, co konie dobrze ćwiczyć umie, chyżo dosieść, kształtnie koniem toczyć, Kołkiem iść abo też poſkoczyć. *Alb. z Woy.* 24. Jeśli płacim drogo kawalkatorowi, co nam konie ćwiczy, a czemuż nie miſtrzowi, który mi syna uczy? *Starow. Vot. C.* 3. Teraz syn szlachecki musi się we Włoszech u kawalkatora uczyć. *Star. Ref.* 172. *Hipp.* 33. *Pot. Arg.* 297. KAWALKATORSKI, - a, - ie, od kawalkatora, Bereiter-, nauka kawalkatorſka. *Hipp.* 48. iezdecka, die Bereitkunſt. KAWALKATURA, - y, -, kawalkatorſka abo iezdecka nauka, die Reitkunſt. Trzeba aby szlachta też szermierſtwem, kawalkaturą, pikami bawiła się. *Petr. Ek.* 101. KAWALKOWAĆ, - ał, - ując, *cz. ndk.*, Skawalkować *Dok.*, ieździć na koniu, reiten. Szkoła kawalkowania, Reitſchule, to ieſt, uczenia się ieździć na koniu. *Petr. Pol.* 2, 190. - *Fig.* Dał szlachcic żydkowi na rękę trzymać iaſtrzębia; ten go szczypie, a żydek przed szlachcicem kawalkuie. *Pot. Jow.* 140. ſkacze, cwała, krzywi się, er ſpringt herum, macht Bocksſprünge. - §., Kawalkować konia = ujeżdżać, objeżdżać, ein Pferd zureiten. - §., zawściągać, ukracać, podbiiać, bändigen, überwältigen. Rozum człowieczy szalone nawet morze kawalkuie. *Pot. Pocz.* 87. On ubogiego zniszczył, zkawalkował, Dom wydarł, co gò nigdy nie budował. *Chroſć. Job.* 72. Bóg, który pyszne duchy zkawalkował, Od ciebie siły będzież potrzebował? *ib.* 95. Jezus piekło ſkawalkował, śmierć ſkruszył. *Pot. Zac.* 57 *et* 109.

*KAWAT, - a, *m.*, szabla na kształt noża *Tr.*? ein Säbel in Geſtalt eines Meſſers. cf. karwat, karwasz.

KAWCZY, - a, -, od kawki, Dohlen-. *Bh.* łamcj.

KAWECAN, KAWECON, - u, *m.*, (*Ital.* cavezzane, cavezzone, *Angl.* cavessan, *cf. lat. med.* capsana, der Kappzaum. Kawecan dla źrzebców bywa z powroza; dla podrosłych koni z rzemienia. Przyprawuią rożne do niego na nos łańcuszki, dla umiarkowania noszenia głowy i pohamowania buraliwości końſkiey. *Hipp.* 33. Faeton rumiany, W łot dzianetom wypuścił złote kawecany. *Kul. Her.* 266. t. i. cugle, er ließ ihnen die Zügel ſchießen. *Fig. tr.* hamulec, der Zaum, der Zügel. Człowiek zawiedzie w kawecan niedźwiedzie. *Mon.* 71, 901. Uiął paszczękę iey mocną kawecami dużemi. *Tward. W. D.* 2, 155.

KAWĘCZEĆ, - ył, *et* ał, - y, *et* - o, *Med. ndk.*, ſkawęczeć *Dok.*, karpić, dukwić nad czym, siedzieć nad czym, umierać nad czym. beſtändig über etwas liegen oder ſitzen. *Cn. Th.* 271. Przy nim trzy lata kawęczy, różne przymówki cierpiąc i niesmaki. *Pot. Syl.* 154. - §. kapieć, nikczemnieć, verzehren, elend werden, abnehmen. Z więzienia wypuszczony, iuż nie mógł wiecey wſkórać, lecz z nienagła zawsze truchleiąc, wychorzały zkawęczał. *lento morbo consumptus eſt. Krom.* 304. Gryzieniem o mężobóyſtwo w domu marnie ſkawęczeć miał, *contabuisse dicitur. ib.* 36. Na żałosnym wygnaniu mizernie ſkawęczeć musiał. *Krom.* 170. Niechay w tych bolach dłużey nie kawęczy, Nie zgrzeszy, gdy mu na on świat pomoże. *Pot. Syl.* 56. Jak to może bydź dobrze, kiedy koń zawsze w takich pętach kawęczyć musi? *Hipp.* 34. Stuka; zamknięto! u drzwi on pieſkiem kawęczy, *Zab.* 5, 333. *Koſsak.*

KAWĘCZKA *ob* Kawa, Kawka 1).

KAWENCYA, - yi, ż., kaucya, ręczenie, die Bürgſchaft. Za kawencyą rekomenduiących. *Vol. Leg.* 7, 512.

*KAWERNA, - y, ż., *poet.* iama, die Höhle. Grobowa kawerna. *Kochow.* 83. Z dziećmi, z żonami w lochy i kawerny Kryć się poczęli, o tym usłyszawszy. *Chroſć. Fars.* 123.

KAWIA, - ii, ż., świszcz Bahamſki. *Zab.* 12, 196. *ob.* świszcz, eine Art von Murmelthier.

KAWIAR, KAWIOR, - u, *m.*, (z Włoſk. caviale, cavia-

ro; cavialo, *Bs. et Rg.* kaviar; *Cro.* kaviar, ikre szlanöh rib; *Rs.* икра; *Lat.* garum; der Caviar. Kawiar z ikry iesiotra sporządza się z octem, pieprzem etc. Jest kawiar Wenecki, Turecki. *Wiel. Kuch.* 403. z ikry czeczugi, wyża. *Zool. Nar.* 193. *Pam.* 83, 615 *et.* 85, 1, 210. cf. putarga). *Kluk. Zw.* 3, 60. Prasowany kawiar *Rs.* напеченая икра; z kawiaru supa, каша. Co kawiar zaprawia имряника.

KAWIARKA, – i, ż., KAWIARECZKA, – i, ż. *zdrbn.*, która gotowaną kawę trzyma, lub też sługa kafenhauzowa, die Caffebſiederinn. *Bh.* kafirnice; *Sla.* kaveczijnica). Kawiarka się przysięga, że to djaboł, nie człowiek *Teatr* 29 *b*, 112. Kawiareczki w salopach, *ib.* 14, 10. KAWIARNIA, – i, ż., kaffenhaus, kawodom, gdzie gotowaną kawę trzymaią, das Kaffebhaus, *Boh.* kafirna. W kawiarniach, traktyerniach, redutach, gdyby gospodarz w gry hazardowne grać dopuścił... *A Zamoy.* 206. KAWIARZ, – a, *m.*, kaffenhausnik, który kawiarnią trzyma, der Kaffebſieder; Kaffebſchenk; *Bh.* kafirnik; *Sla.* kaveczija; *Rs.* кофешенкъ, буфетчикъ. – §., lubiący kawę pić, ein Liebhaber vom Kaffeb, ein Kaffebtrinker. Wielki z niego kawiarz; czasem po cztery razy na dzień kawę pije. KAWIARSKI, – a, – ie, od kawiarza, Kaffebſieder's, *Rs.* кофешенковъ, кофешéнскій.

KAWIĆ, – ił, – i, *intrans. ndk.*, pokawić *dk.*, drwić głową, poszkapić się, głupstwa popełnić, cf. kawa, kawy, drwa, dumme alberne Streiche machen, Böcke ſchießen. Naylepszy rzemieślnik po piianu kawi. *Pot. Pocz.* 271. Na końcu kawi, choć co dobrze zacznie. *Wad. Dan.* 91. Prawa ich żadne nie sądzą, choć kawią, Dotąd aż swoię funkcyą odprawią. *Chroſć. Fars.* 33. Nie iednego nauczysz, kto na winie kawi, Że rozumu na wodzie, lecz pożno poprawi, *Pot. Pocz.* 81. – §., brédzić, iak kawka, pleść, alberned Zeug ſchwatzen. Posłuchayże, iakie cuda ten nie pisorym, ale pochlebca kawi. *Pot. Arg.* 396. Jedna, co nayblizey stała, Onę swoie wymysły kawić poczynała. *ib.* 374. – §., kawić z kawami, żydami poszpecać, czernić, paskudzić, poplamiać, beflecken, anſchwärzen, beflecken, beſudeln, *Bh.* kawiti. Tryumfuy zemſto moia, niech się w krwi ich splawią Te obelgi, któremi dostoyność mą kawią. *Min. Ryt.* 2, 215. KAWKA *ob.* Kawa. KAWODOM *ob.* Kafenhaus.

KAWON, – u, *m.*, Arbus, *cucurbita citrullus Linn.* utrzymuie się w kosztownieyszych ogrodach, pospolicie pod imieniem kawonu. *Jundz.* 467, die Waſſermelone.

KAWOWY, – a, – e, Kaffeb's, *Rs.* кофейный. Kawowy imbryczek кофейникъ, кофейничекъ. Kawowa puszka кофейница (z., kawowieszczbienie). Po ſtliżance kawowey rosołu dawać choremu. *Krup.* 5, 369. eine Kaffebtaſſe. – §. Kawowy kolor, do kawy podobny.

•KAWTAN *ob.* Kaftan.

KAYDAN, – u, *m.*, KAYDANEK, – nka, *m. zdrbn.*, Kaydany, Kaydanki *plur.*, pęta, die Feſſeln, Fußſchellen. *Rs.* кандалы, желѣза, (*ob.* żelaza) вериги; *Ec.* кодолы, узы, пута, плениця *ob.* więzy cf. plou; *Rg.* ġaitan *laqueus*; *Ec.* гайтанъ, снурокъ, тонкая верпница з sznurek). – W Kaydany okuć. *Teat.* 49, 44. Jeśli się będzie ociągał, każ go wziąć w kaydany. *ib.* 33 *c*, 70. Bierze w kaydany nieprzyiaciół swoiey oyczyzny. *Dion.* 69, 358. Łańcuchy rozwiązał, kaydany rozerwał. *Kuc. Kat.* 3 *b*, 280. (*ob.* odkaydanić). Niedźwignione wbił mi kaydany. *Chroſć. Job.* 189. Zgładzić iednego między tak wielu tyrany, Byłoby do połowy nadłamać kaydany. *Min. Ryt.* 2, 244. I w kaydanach na wsparcie rodziców pracował. *Teat.* 49, 83. *Bóguſł.*, choć więzień, Bogactwa, są to kaydany złote, co do nich przykuta dusza brząka dla zabawy. *ib.* 6 *b*, 38. – §., *Kaydanik*, u amuklerza dwoiaki, ieden do odwrocików, drugi do robienia na palcach. *Mag. Mſk.*

KAZAĆ, – ał, każe *Act. ndk.*, rozkazać *Dok.*, Kazywać *Frequ.*, *Bh.* kázati, kazal, káži, kázámam rozkazywać; kazanie mieć; *Slo.* kázat, kážem *mandare*, kaži kazanie prawię; *Sr.* 1. kasaci, pjikasaci, kazem; *Sr.* 2. kasasch *iubere*; *Vd.* kasati, kashem, pokazati z skazywać, okazywać; *Crn.* kasâti, kâshem *monſtrare*; *Cro.* kazati, kasèm, izkazati z pokazać; *Dl.* ukasujem, kasujem *oſtento*; *Bs.* kazati, kazivati *oſtendere*, *demonſtrare*, kazatise *simulare*: *Rg.* kâzati *demonſtrare*, *oſtendere*, *narrare*, *declarare*, *explicare*; *Sla.* kazati z pokazywać, opowiadać, powiedzieć; *Ross.* казáмъ, кажу́ mówić, powiedzieć; *Ec.* кажю, їавлю, сказую *oſtendo*; казáти, кажу, наказавати, поучать, наставлять. cf. *Ger.* heißen Adlg.) rozkazywać, befehlen. *Bh.* weleti, welim cf. wolić, wola; *Cro.* velim, velęvam, zapovrdujem, zapovędati (cf. zapowiedzieć); *Vd.* vkazati, zapovedeti, vkazhuvati, zarozhiti; *Sla.* zapoviditi; *Sr.* 1. kasiu cf. kniaż); *Ross.* велѣть, повелѣть; повелѣвательствовать, заповѣдать. Co każą razem król, naród, starszyzna, To każe naród, to mowi oyczyzna. *Kras Woy. Ch.* 27. Jedz, coć daią, rób, coć każą. *Wolſki.* Kazał pan, a musiał sam. *Rys. Ad.* 28. ſolls gethan ſeyn, muſſt du's ſelbſt thun. – Kazać z następuiącym trybem bezokolicznym, c. *infinit.*, befehlen, heißen, laſſen. (cf. °dadź) Kazał tego świętego cesarz dwom senatorom wziąć pod straż, mówiąc: każcie mi go schować. *Skarg. Zyw.* 1, 191. Kazał im milczeć. *ib.* 218. Kazałem sobie granatowy surdut robić machen laſſen, *faire faire* Gall.) Był tu, i kazał się We Panu kłaniać. *Teat.* 22 *b*, 10. er läßt ſich Ihnen empfehlen. Z *spoyniiem* by, aby, n.p. Każ aby konie do karety zaprzężono. *Teat.* 15 *c*, 30. – *Elliptice.* Kazać z opuszczonym trybem bezokolicznym drugiego słowa, n.p. Kazać po kogo, z kazać przywołać kogo, einen hohlen laſſen. Odebrawszy tę wiadomość, zaraz *kazał* król *po* posły, którzy gdy przyszli, powiedział im wszystko. *Bielſk. Kr.* 309. er ließ ſogleich die Geſandten hohlen. Wyperswaduią krolowi, że każe po wrożka. *Pot. Arg.* 241. – Kazać do iakiego mieysca, albo na iakie mieysce, z rozkazywać by tam się udać, wohin beordern, befehlen ſich dahin zu verfügen, dahin gehen heißen. Pisarzom z księży *kazał* król *do* obozu; a rycerſtwo sam iął upominać, aby każdy śmiele czynił z nieprzyiacielem. *Gwag.* 74. Helizeusz Naamanowi *do* Jordanu po uzdrowienie trądu *kazał*. *Skarg. Kaz.* 41. Ledwo się trochę zdrzymiesz, aż *każą do* koni, I tak niespana w tropy noc czuyny dzień goni. *Korhow.* 184. Potym *do* spoczynku żołnierzom *kazał*. *Zab.* 3, 68. Czayki wprzód przed Sułtanem idą, które *każą na* stronę wszystkim statkom, żeby się z Sułtanem nie potykały. *Star. Dz.* 43. *Każesz* mi *na* wygnanie, cóżem krzywa komu? *Bardz. Traj* 81. Na ustęp wszystkim niemałym kazawszy. *Pilch. Sall.* 39. Przeląkł się tak, że

zaraz kazawszy na odwrot, okopał się na pagorku. *Ustrz. Kruc.* 2, 260. er gab Befehl zum Rückzuge. - Krol *kazał* posłom *przed* się (*sc.* przyiść). *A Kchan.* 187. er ließ sie vor sich kommen. - *Kazać* komu *precz*; kazać mu iść precz, cf. odeyść, odkazać, won, einen gehen heißen. Jednemu słudze, kiedy pan *precz kazał*, przyiaciele powiedzieli: a cóż on nieborak oycu swemu powie, dlaczego mu *precz* kazano? *Gorn. Dw.* 189. Mąż żonie poczciwość odeymuie, gdy iey od siebie *precz każe. Gorn. Dz.* 100. *Kazawszy* temu *precz*, kazał przyiść drugiemu. *Leop. Dan.* 13, 55. (odwoławszy go. *Bibl. Gd.*) - §., *Fig. transl.* Milcz, tak iut res kazał. *Boh. Kom.* 1, 272. t. i. wymagał, żądał, so habens die Umstände erfordert, geheißen, erheischet. Musiałem mu dogadzać, tak potrzeba kazała. - §., kazać czym, z rządzić czym, mit etwas schalten und walten. Umiem białą płcią kazać. *Zab.* 11, 81. *not.* rządzić. - §., kazać, hardzie kazać, kazać na co, z zbytecznego zaufania dumą się unosić, dumnie się odgrażać, *Vd.* klubetuvati, koshiti, koshatiti; stolz gehen, trotzen, übermüthig trotzen. Jakby iuż nas w niewoli miał, durno kazał. *Jabł. Tel.* 146. Że nie każę zbyt durno nad utrapionemi, Pokazałem to światu przykłady moiemi. *Bardz. Tr.* 84. Poznawszy, iak bardzo nieprzyiaciele życzyli pokoiu, wyżéy sobie kazać począł. *Lub. Roz.* 103. Francuzi za przybyciem posiłków, wysoko kazali. *Warg. Cez.* 219. sprachen aus einem hohen Tone. Nie każ hardzie na szczęście. *Pot. Arg.* 31. W sprawie zazykowani stoiąc, a na hardą każąc, wysłali swego zapasnika. *Stryik.* 126 Jamci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy iego tak na hardą każą, Weźcie go pod straż. *Morszt.* 134. Nie każ na hardą, i nie śmiey się z mey głupości. *Sim. Siel.* 29. Książę Smoleński, za namową Rezańskiego, począł nowe rozruchy wzniecać, i hardzie przeciw Witoldowi kazać. *Stryik.* 474. Na samę wiarę niektórzy każą, iak na trzy tuzy. *W. Post. W.* 429. Jużem śmiele kazała, iako na trzy tuzy, Uyrzawszy pożądane okiem Syrakuzy. *Pot. Arg.* 366. Odległy cel zakłada na sto lat, iak na trzy każe tuzy, choć daléy od nosa nie widzi. *Pot. Arg.* 150. Wiele już takich było, co szyię łamali, Co Tureckiemi końmi na pewne kazali. *M. Bielsk. S. N.* 30. cf. iakby na Tureckim koniu siedział, cf. na *barzego kogo wsadzić) Nie trzeba ubogiemu konwoiu w drodze, w domu straże, Na swoię nędzę, iako na trzy tuzy każe. *Pot. Jow.* 37. Rano kazał na tysiąc, a w wieczór spadł z stołu. *Pot. Arg.* 602. Co ma ten żywot, na coby bezpiecznie człowiek mógł kazać? *J. Kchan. Dz.* 248. Niedługi czas temu, a każ na to śmiele Że znacznie porazisz swe nieprzyiaciele. *J. Kchan. Ps.* 26. - Resztą kazać, z ostatnim gonić, resztą gonić, *Tr.* das äußerste und letzte wagen. - §., kazać, z kazanie prawić, rzecz do ludu mieć z ambony, predigen, eine Predigt halten. *Bh.* kázati; *Sr.* 1. predovu, pjedzovam; *Sr.* 2. prátlowasch; *Vd.* predigati, predigovati, prodigat, produgvat cf. predykant); *Cro.* prodikovati; *Dl.* pripovidati, pripovèdam cf. przepowiedzieć); *Hg.* predicalanni; *Bs.* predikati, pripovidati; *Sla.* pripovidati; *Ec.* проповѣдати. Każe nasz ksiądz z ambony, przyznać mu, że ładnie, Ale cóż potym? kiedy nie żyie przykładnie. *Pot. Pocz.* 372. Przed papieżem maiąc kazać, spisane pilnie miał kazanie, którego się na pamięć nauczył. *Skarg. Zyw.* 2, 235. Wstępowało dziecię na mieysce iakie wyższe, mówiąc: patrzcie, iako ia będę kazał! I rozmaicie rękami, twarzą, słowami kaznodzieyskie sprawy odprawowało. *ib.* 218. Kazał ksiądz około boiaźni, słuchali tego kazania różni Panowie. *Orzech. Turn.* 113. Biskup przed nim mszą miał, i kazał; którey mszy i kazania on na stołku siedząc słuchał. *ib.* 106. Teraz gdy przyidzie kto do kościoła, nuż na księdza, że długo każe. *Bial. Post.* 175. Smieią sobie przywłaszczać urząd kapłańśki: chrzczą, każą i t. d. *Weresz. Regl.* 19. Nie godzi się w domach kazać słowa bożego zgromadzeniu iakiemu. *Glicz. Wych. L.* 1. opowiadać, prawić, predigen, verkündigen. W wielu kraiuach Samarytańskich kazali ewanieliią. 1 *Leop. Act.* 8, 25. Gdziekolwiek tę ewanieliią będą kazać a powiadać, będzie powiedziano i to, co uczyniła. 1 *Leop. Math.* 20, 13. (*KAZAK *ob.* Kozak. KAZAKINA, KASAKINA, - y, ż., KAZAKINKA, - i, ż. *zdrbn.*, gatunek sukni, ein Gattung; *Rs.* казакинъ; *Gall.* casaquin; *Ital.* casachino cf. *Gr.* κασος). Przekładam sroką w pstrey kazakince, kiedy umie gwarzyć, nad papugę w płaszczyku, kiedy nie nie umie gadać. *Mon.* 71, 148.) KAZALNICA, - y, ż. katedra kaznodzieyska, ambona, die Kanzel. *Boh.* kazatedlnice, kazatelna, kazatelnice; *Slo.* kazatelnica, kazatedelnica, kancel; *Sr.* 2. pratkarna; *Vd.* predikalnica, lisher, kanzel, kanzlia, predishuiza; *Cro.* pradekálnicza; *Hg.* prédikallószék; *Sla.* pridikaonica; *Dl.* stolicza, *Rs.* проповѣдалище. Papież wydaié processa świętych kaznodzieiom, by one z kazalnic swoich ogłosili. *Bals. Niedz.* 1, 81. Ksiądz pleban z kazalnicy głosił. *Pot. Pocz.* 269. By nie postylle, nie pokwapiłbyś się krasomowco na kazalnicę, i gęby rozdziewić nie umiałbyś. *Smotr. Ex.* 6. (*KAZAN źle zamiast nietoperz. *Dudz.* 31; lecz *Rose.* казанъ kocioł). KAZANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verbi* kazać; *qu. v.*, das Befehlen, das Predigen. *Vd.* kasanje, mečenje, namiganje z migi; *Crn.* kasanje *monstratio*; *Bs.* kazanje *indicium*, *demonstratio*; *Rs.* казáнïе pokazywanie). Postanowili poganie nie dopuszczać kazania żadnego ewanielii. *Birk. Dom.* 40. W drugim roku Jezus kazania swego przyszedł na drugą wielką noc do Jeruzalem. *ib.* 15. uczynienia swego seines Lehramts. - §., kazanie rzecz o religii do ludu, die Predigt. *Bh.* kázanj; *Slo.* kázen'; *Sr.* 1. wozvevcno. *Sr.* 2. prátkowane, pratkowansko; *Vd.* prediga; *Crn.* pridèga; *Sla.* rica boxja, predika; *Cro.* prodeštvo, prodèchtvo, prodèka; *Dl.* pripovidanye; *Rg.* pripovjèdanjé; *Bs.* pripovist, predica; *Rs.* проповѣданïе, вроповѣдь *пределка; казанïе съ Польскаго языка, проповѣдь слова божïя. Kazania w cerkwi pospolicie *słowy* zowią. *Smotr. Ex.* 7. Młody ksiądz wielkich talentów wyborne miał kazanie w kościele farskim. *Zab.* 13, 89. Nie wszystko to prawda, co ksiądz na kazaniu powie. *Rys. Ad.* 43. was er in der Predigt sagt. Ksiądz dwa razy kazania nie mówi. *Zegl. Ad.* 280. Pospolicie takiego, co na kazaniach bywa, nazywaią nabożnikiem, liziobrazkiem, próżniakiem. *Boh. Kom.* 1, 57. Jak na Niemieckim kazaniu tam siedziałem. *Cn. Ad.* 290. nie zrozumiałem nic es waren für mich Böhmische Dörfer. On oczy wytrzeszczywszy, iakby na kazaniu Niemieckim, w srogim tego słucha zadumaniu. *Pot. Arg.* 734. Gdy pisarz Zygmunta króla Węgierskiego naszym iego dekret niemieckim ięzykiem czytać począł, zaraz przemawiaią, w

mowie tey nieukami będąc, na niemieckim kazaniu my siedzieć nie powinni. *Krom.* 444. Ona widzę kazanie zacznie prawić. *Teat.* 22, 57. moralnie a nudno się rozwodzić). Kazanie, łacina, kapituła, *kapelusz, Strafpredigt, Kapitel, Lection, Levite. Jak główne dawałem mu nagany, jakie mu kazania prawiłem! *Teat.* 36 *b*, 29. Do każdego z nich swe osobne miał kazanie. *Strebl.* 2, 216.

KAZANNY, - a, - e, od kazania, Predigt-. Przepowiadaniem kazannem mocnił wiernych. *Chod. Kat.* 43. *Rs.* проповѣдный.

Pochoda. *kazywać; kaznodzieia, kaznodzieyſtwo, kaznodzieyſki; dokazywać, dokazać, dokaz: nakazywać, nakazać, nakaz; okazywać, okazać, okaz, okazały, okazałość; odkazywać, odkazać, odkaz, pokazywać, pokazać, pokaz; przekazywać, przekazać, przekaz, przykazywać, przykazać, przykaz, przykazanie; rozkazywać, rozkazać, rozkaz; ſkazywać, ſkazać, ſkazá cf. każń, ſkazanie; ukazywać; ukazać, ukaz; wſkazywać, wſkazać; wykazywać, wykazać; zakazywać, zakazać, zakaz*; (dilig. *kazić* etc.

KAZARNIE *ob.* Kozary.

KAŻCA, - y, *m.*, który kogo każi, przyszczuwacz, podszczyciel, *adminiſter cupiditatum. Mącz.* ſkaziciel, der Verderber, der Sittenverderber, Verführer. W nich widzę kaźców moiéy sławy. *Przyb. Lux.* 1181. uwłaczają mi).

KAŻDODNIOWY, KAŻDODZIENNY, - a, - e, codzienny, *Bh.* każdodenní; *Vd.* vsakidanſki, vsakdani, vsedaini, vsednemi, täglich, alltäglich. Kwotydyana abo febra *każdegodniowa (każdodniowa). *Syr. Rej.* Zimnica z gorączką *każdegodniową. *ib.* 45. Febrę każdodzienną cierpiał. *Chodk. Koſt.* 86. Na każdy dzień się ofiarmi każdodniowemi oczyszczał. *Zygr. Gon.* 285. Me każdodzienne trunki, Łzy zmieszane z frasunki. *Ryb. Ps.* 198. Na rekreacyach każdodniowych zawsze były rozmowy o rzeczach duchownych. *Wyr. Aloy.* 300. Zbytki każdodzienne. *Nag. Fil.* 111. bankiet każdodzienny. *Pot. Syl.* 173. umiera smutkiem każdodziennym. *Chroſć. Fars.* 475. Wołkowie byli Rzymowi każdodzienni nieprzyiaciele. *Fal. Fl.* 22. - (*Bh.* każdodennjcél *diarium* dziennik). KAŻDOROCZNY, - a, - e, coroczny, *Bh.* każdoroční, *Fc.* повсякъ годный, что ежегодно бываетъ, alljährig. *Hor.* 2, 302. KAŻDOTYGODNIOWY, - a, - e, cotygodniowy, allwöchentlich. KAŻDY, *KOŻDY, *KUŻDY, - a, - e, *Bh.* każdý; *Slo.* każdi; *Sr.* 2. kuždi, kuždé, wſchiczki, wſcho; *Crn.* vsák, vsakatir, alędn, alehern *Vd.* vsaki, vsakoteri, aledni, vsaktri, vsakeshen, veshihern; *Rg.* svakki, svakkojáki; *Sla.* svaki: *Bs.* svakki, svak, svi; *Cro.* vszaki (cf. wszak, cf. wszelaki, wszelki; *Hg.* kiki *Ross.* каждый, кійждо, кождо, кóждо, каижло, коежло, всякій; *Ec.* кїижло, кóжло cf. ki, ktory, cf. *Gr.* ὅστις, cf. *It.* ciascheduno, cf. *Gall.* chacun, chaque). wszelki, jeder. (*caret Plurali*; a zastępuje go: Wszystek, - ſtka, - ko). Używał na *każdy dzień okazale. 2 *Leop. Luc.* 16, 20. na każdy dzień. 3 *Leop.* co dzień). *Każde drzewo, które nie czyni dobrego owocu, będzie wycięte. 2 *Leop. Math.* 3, 10. każde 3 *Leop.*) Bóg nie iest brakarzem osób, ale w każdym narodzie i ſtanie, każdy taki bogu iest przyiemny, który sprawiedliwość miłuie. *Zrn. Pſt.* 3, 620 *b*. Co potkało iednego, może każdego. *Cn. Ad.* 96. Każdemu po iednemu. *Gemm.* 124. *singulis*). Nikt z każdey ſtrony Błogosławiony. *Lib. Hor*, 53. z wszech ſtron). Każda ręka piękna, która daie. *Cn. Ad.* 334. Każdemu swoia choroba naycięższa. *ib.* 336. Każda liszka swóy ogon chwali; każdemu się swoie podoba. *ib.*, *Slo.* każdi swogu hrá. Każdy kray, ma swóy obyczay. *ib.* 238. Każdy dudek ma swóy czubek. *ib.* KAŻDYKOLWIEK, każdakolwiek, każdekolwiek, z wszelki bez różnicy, *Ec.* кїижлбо, jeder, wer nur immer, wer es auch ſey, ohne Unterſchied. KAŻDZIUTEŃKI - a, - ie, *id.*, n. p. Bóg upatruie czule Dobra każdziuteńkiego ſtworzenia w szczególe. *Przyb. Ab.* 111. Każdziuteńkie ziarnko. *Torz.* 229. *Bh.* каждичкій.

1. KAŻĘ, - e, - zać *ob.* Kazać. 2. KAŻĘ, - i, - ić *ob.* Kazić.

*KAZEATA, - y, ż., n. p. Chléb, szpérka, sér na łęku, dobre dla przygody, Kazeatę uczyniła z sera, chleba, z wody. *M Bielſk. Ş. N.* 31. t. i. drobiankę serową, Käſebrey, z łac.

KAZEMATY *ob.* podwale.

*KAŻEMIAK, - a, *m.*, *Cerdones vulgo* każemiacy, garbarze, białoskórniki. *Dub.* 158. cf. bołtuszuik, *Rs.* кожевникъ garbarz; cf. kuśnierz.

KAZERNIE, KAZERNY *ob.* Koszary.

KAZIĆ, - ił, - ić, każe cz. *ndk.*, skazić *Dok.*, *Bh.* kažyti, kažył, kažým, (kaz ſkaza *vitium*); *Slo.* kažem; *Sr.* 2. ſkaſiſch; *Sr.* 1. kaſyeį, ſkaſyeį, zkažu, zkažem; *Crn.* kasim; *Rs.* казить, кажу, psować, niszczyć, nadwerężać, nadwątlać, verderben, vernichten, zerſtören. Co się stało prawom przeciwnego, to my psuiemy i kazimy tym listem naszym. *Herb. Stat.* 7. Obrzezanie skazili swym dekretem Apostołowie. *St. Kaz.* 362 znieśli). Oracze dobrzy skiby albo bryły wielkie, zwykli kazić albo młoty rozbiiać. *Cresc.* 89. Nieprzyiaciel postronny nie uczynił tak wielu szkod królestwu naszemu, iak Zbigniew przez wnętrzne walki; i skaziłby go był do końca, by się było go z pośrzodka nie wygładziło. *Bielſk. Kr.* 90. Słońce szkła nie każi, gdy promienie puszcza. *Zyw. Jez.* 25. Ja skażę kościół ten ręką uczyniony, a po trzech dniach drugi zbuduię. *W. Poſt. W.* 275. (rozwalę ten kościoł. *Bibl. Gd. Jan.* 2. - b) zarazą psować, zarażać, anſtecken, verſchlimmern. Skażona potrawa. *Papr. Ryc.* 600. (trucizną zaprawna). Jedna owca parszywa całą każi trzodę. *Min. Ryt.* 3, 309. Jabłko skażone drugie sobą każi. *Kochow.* 132. - c) *Fig.* pokalać, powalać, beflecken, entweihen. Nie każmy ust, któremi Pan ma bydź wielbiony. *Przyb. Ab.* 44. Weźcie mi to życie; Co waszą zbrodnią ar motnie kazicie. *Teat.* 44 *b*, 89. Cnota prawdziwa, gdy ią kto raz zgubi, Do serca skażonego wracać się nie lubi. *Hor.* 2, 54. *Min.* KAZIĆ SIĘ *Recipr.*, psować się, zarazać się, ſchlimmer werden, verderben, Schaden nehmen, ſich Schaden thun, ſich anſtecken. Gdy się korzeń skazi, gałązki się psuią. *Birk. Chod.* 22. Rychléy da się dobry skazić, niżli zły naprawić. *Skarg. Zyw.* 107. W Węgrach będąc skaził się Jagiełło bawolim serem, iż go niemało iadł, tak iż mu gorączka z tego przypadła. *Bielſk. Kr.* 271. er verdarb ſich den Magen. I rozum skazić się może. *Pot. Arg.* 95. uszczerbkowi podpadać, kann Schaden nehmen. Mieczysławowi głowa się skaziła. *Papr. Ryc.* ſein Verſtand litt. Chłop, co mu

się głowa kaziła, wołał: na swe złe iedziecie. *Bielsk. Kr.* 436. *Fanaticus* szalony, któremu się kazi głowa. *Mącz.* Tym, którym się głowa kazi, i od rozumu odchodzą, a zgoła szaleią, lekarstwo to bywa ratunkiem. *Syr.* 455. Kazi się głowa, widzę, temu ministrowi. *Birk. Exorb.* 12. Oszalałeś, i kazi-ć się głowa. *P Kchan. Orl.* 1, 401. Potym, iak się tego ważył, kaził mu się rozum, i z frasunku i żałości umarł. *Warg. Wal.* 9. KAZIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Verderben, Vernichten, Verschlimmern. *KAZICHLÉB, - a, *m.*, *Bh.* kazichléb *paniperda* cf. darmoiad. KAZICIEL, - a, *m.*, lub *skaźca. Budn. Zach.* 11, 7. *ob.* kaźca, skaźca, skaziciel, der Verderber, Verschlimmerer, *Boh.* kazyć. Patrzayże, iako ci dzisieysi kaziciele nowi, od nauki Chrystusowey daleko odstąpili. *W. Post. W.* 3, 249. *W rodz. żeńsk.* Kazicielka, *Boh.* kazycka skazicielka. (*Ec.* каженикъ trzebieniec). KAZIMIERZ, KAZIMIR, - a, *m.*, *Boh.* Kazymir, imię męzkie *Casimirus*, Kasimir. Imię *Kazimierza* zmieniło się w używaniu iedną literą *i*; po starem bowiem z słowiańska mianowało się *Kaźemir*, to iest, rozkazuie pokóy, nie *Kazimir*, iakoby *kazić* albo psować pokoy. *Skarg. Żyw.* 1, 139. *Kazimierz*, niby *kazimir*, albo psuie pokóy; lepiéyby zwać *Kaźemir*, t. i. rozkazuie pokóy, iako Polscy krolowie *Kazimierze* ledwie nie wszyscy czynili. *Chmiel.* 1, 60. KAZIMIREK, - rka, *m.*, *demin.*; *ob.* Kazmirek, - §., Kazimierz, miasto w Lubelskim; miasto w Kaliskim; przedmieście Krakowa. *Dyk. G.* 24. ein Name verschiedner Ortschaften. KAZIMIERZANIN, - a, *m.*, mężczyzna z Kazimierza, ein Kasimirer. Kazimierzanie pod Krakowem. *Stryik. Hen. B.* 3. KAZIROD, KAZIRODNIK, - a, *m.*, KAZIRODZIEC, - dzca, *m.*, co kazirodztwo popełnił, *Rg.* roddozquarnaz, ein Blutschänder. Dawida syn Ammon, niecnotliwy kazirod. *Kulig.* 214. Cudzołożnicy, kazirodowie, mężoboycy. *Skarg. Dz.* 313. Kazirodnik obrzydły nieczysty. *Bardz. Traj.* 410. - *w rodz. żeńsk.* KAZIRODNICA *Birk. S. Aer. B* 2 *b.* die Blutschänderinn. KAZIRODZIĆ *intr. ndk.*, kazirodztwo popełnić, Blutschande treiben. Sam dziki zwierz chroni się kazirodzić. *Bardz. Tr.* 163. KAZIRODZKI, - a, - ie, KAZIRODNY, - a, - e, od kazirodzców lub kazirodztwa, kazirodzący, blutschänderisch. Kazirodna matka. *Przyb. Kilf.* 325. W kazirodzkim żywocie poczyna z tego, co go zrodziła bezbożność matczyna. *Bardz. Tr.* 576. KAZIRODZTWO, - a, *n.*, *Rg.* roddozquarnos; *Rs. et Ec.* кровосмѣшéніе, кровосмѣшеніе, grzech cielesny z osobą powinowatą. *Hod.* Z bratem swoim kazirodztwo popełniła. *Skarg. Dz.* 815. Blutschande. Z matką własną dopuścił się kazirodztwa. *Pociey* 23. *KAZITELNY *ob.* Skazitelny. *KAZIWINO, - a, *n.*, *Bh.* kaziwino *viniperda*, psuiący wino, lub też niewart go pić, ein Weinverderber. KAZIWSTWO, - a, *n.*, *cinaedus. Brud. Ost. E* 9. nierządnik, ein unkeuscher Mensch, der sich preis giebt.

KAZMIREK, - rka, *m.*, Kazimirek, zdrbn. imienia Kazimierz, Kasimirchen. Jednak mòy Kazmirek iest dobry chłopiec. *Teat.* 14, 36. - 2) KAZMIREK, - rku, *m.*, materyyka wełniana, Casimir, ein Zeug. KAZMIRKOWY, - a, - e, z kazmirku, Casimir-, von Casimir, casimiren. KAŹŃ, i - ź., *Bh. et Slo.* kaźeń' *disciplina* karność; *Sr.* 2. kaźna wyrok; *Sr.* 1. *et* 2. kaźń, kaźna przykazanie *lex*); *Croat.* kastiga; *Vd.* kashtiga = kara; *Ross.* казнь kara śmierci; plaga bozka; казнúть gardłem karać, казнúться kaiać się; *Ec.* казнь, каóба, наказанïе kara; казнúтель karacz, казать karać); kara. *Cn. Th.*; *Wad. Dan.* 137. die Strafe. Z bolem rozważa bezrządy na swawolą *niekaźni* przykłady. *Zab.* 9, 46. *Zabł.* niekarności, Strafloſigkeit. *Slo.* kde nieni kázně, tu ně bywá kázně). - §., Boża kaźń, wielka niemoc, choroba rzucaiąca, padaczka, kaduk. *Sienn.* 353. das böse Wesen, die fallende Sucht. - §., kaźń sędziego, = wyrok, skaźń, sk. zanie, das Urtheil, Strafurtheil. *Tr.* - §., *Sub banno regio* sądzić, rozumie się sąd władzą królewską zagaiony, co po Polsku snadniey iedno *kaźnią* królewską nazwano bydź trudno może. *Szczerb. Sax.* 177. Pod kaźnią królewską sądzić, żadnemu się nie godzi, iedno temu, kto tę władzę od krola przyimie. *Szczerb. Sax.* 177. Ktoby pod kaźnią albo zagaieniem królewskim sądził, a téy władzyby nie miał, ięzyk traci. *ib.* 178. - 2) kaźń, więzienie, ciemnica. *Sax. Kej.* das Gefängniß, der Arrest. Wsadzony do kaźni, gdyby się wyłamał. *Sax. Porz.* 156. Dali go wsadzić do kaźni. 1 *Leop. Num.* 15. Więzień był dan do kaźni mieyskiey pospolitéy, aby tam był zatrzyman. *Szczerb. Sax.* 406. Dway dworzanie z kaźnią mieyską chodzili; a kogo znaleźli występnego, *dworskie* ludzie *dworzonie* do swey *kaźni*, a miast *mieyskie* do swey *turmy* ludzie *mieyskie* brali. *Gorn. Dz.* 47. - 3) kaźń, = sekretne schowanie, geheime Verwahrung. Kredencerz służbę z królewskiey stawia na stół kaźni, *Morszt.* 39. Kleynoty z Carskiey starożytnéy kaźni do Polski pobrano. *Tward. Wład.* 18. Wyrabowawszy kaźni Carskiey ostatek. *ib.* 43.

Pochodz. *skazić, skaźca, skaziciel, skazitelny, nieskazitelny, skaza; nakazić, nakazienie, nienakazion, nieskazony; przekazić, przekaźca; prawokaźca, zakonokaźca, cf. kazać, cf. kazić.*

KAZNODZIEIA, - iei, *m.*; *KAZNODZIEYCA, - y, *m.*; *Etym.* Kazanie *et* dziać; *Boh. et Slo.* kazatel, (*Slo.* kazatedelnik qui *audit concionem*); *Sr.* 1. nauczyciel, przedar; *Sr.* 2. prakłar, preteklar; *Vd.* predigar, predshnik, duhouni besednik; *Crn.* pridegar; *Cro.* prodikátor; *Dl.* pripovidalacz; *Bs.* pripovidavać, koji predicanje čini, (*Bs.* kazalaç *demonstrator*); *Rg.* pripovjédavaz, pripovjédalaz (*Rg.* kazaz z drugi palec *index*); *Sla.* predikatur; cf. predykant; *Rs.* проповѣдникъ, служащій проповѣданію; *Ec.* казнодѣй съ польскаго; казáтель = учитель. który kazania miewa, der Prediger. Kaznodzieia prawdę mówiący, nie ma przygany. *Cn. Ad.* 345. Kaznodzicia bądzicy przykładem kazać, niż słowem powinien. *Zab.* 5, 34. Dziwna świętobliwość starych *kaznodzieyców. Hrbst. Odp. Kk b.* Gdy osoba iedna iest i lekarzem i kaznodzieią, właśnie mówią: lekarz każe i kaznodzieia léczy. *Skarg. Kaz.* 536. Kaznodzieia nadworny, der Hofprediger. - §., *impr.* Jaki mi kaznodzieia! *Mon* 68, 197. iaki moralista)! KAZNODZIEIĆ *intrans. ndk.*, kazania prawić, kaznodzieią bydź, den Prediger machen, predigen. Zyzani rozumiał, że tak łacna iest rzecz dobrze o wiary dogmatach *wyprawować, iak nie iest rzecz trudna ladaiako *kaznodzieić. *Smotr. Ap.* 96. KAZNODZIEYKA, - i, ż., kazania miewaiące, die Predigerinn. *Ross.* проповѣдательница. Iedna fałszywa

prorokini kaznodzieyką się uczyniła. *Skarg. Dz.* 799. Heretycy sami się kaznodzieymi i żony swe kaznodzieykami i kapłanicami ku naszej zelżywości poczynili. *W. Post. W.* 3, 394. KAZNODZIEYSKI, - a, - ie, od kaznodziei, Prediger-, *Rs.* проповѣдничей, проповѣдническій. Dziecię wstępowało na mieysce iakie wyższe, mówiąc: patrzcie, iako ia będę kazał; i rozmaicie rękami, twarzą, słowami, kaznodzieyskie sprawy odprawowało. *Skarg. Żyw.* 1, 218. S. Dominik zakonu kaznodzieyskiego autor. *Birk. Dom.* 1. dominikańskiego). O tym widzę zaczynasz prawić po kaznodzieysku. *Teat.* 52 *d*, 27. auf Prediger Art, wie ein Prediger, im Prediger Tone, moralisować, strofować). KAZNODZIEYSTWO, - a, *n.*, sprawa lub urząd kaznodzieyski, das Predigtamt, Predigergeschäfte; *Vd.* predishnu slushilu, prodigarska slushba). On w kaznodzieystwie przodkuie. *Groch.* 514. Póydźże teraz kaznodzieo, i kaznodzieystwo odprawuy. *Birk. Dom.* 32. Ksiądz Skarga z młodu gorąco serce swe obrócił do kaznodzieystwa. *Birk. Skarg.* 11.

*KAZUALNIE *Adv.*, przypadkowo; zufälliger Weise. W tym kazualnie ieden za piec zayrzawszy, znayduie tam pana komissarza. *Zab.* 13, 192; *ob.* kazus.

KAZUAR, - a, *m.*, *Struthio Casuarius Linn.*, der Casuar, ptak mnieyszy od strusia, niezdatny do latania; z daleka zdaie się raczey włosami niż pierzem okryty; znayduie się w Azyi i w Afryce. *Zool. Nar.* 253.

KAŻUB, KOŻUB, - a, *m.*, KAŻUBEK, KOŻUBEK, -bka, *m.*, *Dem.*, *Rs.* кузовъ, кузовокъ, кузовчикъ, кузовище, kadłubek, naczynie z łubku, z kory drzewney. *Cn. Th.* ein Gefäß oder Geschirr, Büchse, von Baumrinde. cf. kadłub. Nieraz-em i ia złotowierzbym łubkiem Nieraz wybornych malin obsyłał kożubkiem. *Tward. Daf.* 44. *Loculamentum* nieiaki kosz albo każub ku gnieżdżeniu ptakom dobry. *Mącz.* Każub ptassy, kosz, zachowanie. *Volck.* 493. *Fig.* Łacno doma dyskursy na kożubie odprawować. *Rys. Ad.* 34. na gnieździe, za piecem, auf dem Neste, hinter dem Ofen. Dziś każdy w swą, do murów, kożubów, albo gdzie kto może. *Falib. Dis. U.* 2. cf. a nasi w chrost). Białegłowy włosy umyślnie pokudławszy, nie czesząc i nie plotąc, samych się kożubów na głowie, iako nietrudno się włosom kudlać i lepić, nabawiają. *Petr. Wod.* 21. gniazd, kołtunów *ob.* kożubaty, kożubieć.

*KAZUS, - a, *m.*, z Łacińsk., nauka do dobrego rządu, sumnienia i żywota, *Cn. Th.* ein Gewissensfall, eine Gewissensfrage. - §., przypadek, zdarzenie, ein Zufall, Vorfall. Trafił się taki kazus. *Cn. Th.* Kazusy chociaż śmieszne, całe iednak są osobliwe. *Xiądz* 220. cf. kazualnie. - §., *Grammat.* spadek *Wład.*, przypadek *Kopcz. Gr.* KAZUISTA, - y, *m.*, biegły w nauce kazusów sumiennych czyli skrupułów, ein Casuist. Kazuiści. *Pam.* 83, 2, 199.

*KAZYA, - i., n. p. Tam fiołki, tam kazye w kwiaty się ozdobne przesadzaią. *Tward. Pasq.* 11.

KAZYATKA, - i, i., kaftanik, *chemisette. Pr.* das Futterhembe.

*KAZYTELNOŚĆ, *Kazitelność *ob.* skazit-lność.

KAZYWAĆ, - ał, - a, *cz. częst. Verb.* Kazać, (*Bh.* kazavati; *Rg.* kazovatti, kazuvatti *declarare, narrare*); kazania lub rzecz o religii do ludu miewać, zu predigen pflegen, predigen. Przez lat 19 kazywał Dominik ś. *Birk. Dom.* 9. Wolno dyssydentom sakramentami administrować, w iakimkolwiek języku kazywać. *Vol. Leg.* 7, 575. Zakonnicy Mahometańscy nie maią powinności, iedno kazywać kazanie na każdy Piątek. *Star. Dw.* 18. Swięty ten na obrok duszom często kazywał. *Groch. W.* 550. Tam począł Chrystus publicznie kazywać, J do pokuty, jak Jan wszystkich wzywać. *Leszcz. H. S.* 562. Ezechiel kazywał w ziemi Babilońskiey żydom. *Zał. Test.* 296. *Mon.* 74, 334.

KCIEC, kciał, kcieli, kcie, kcto, kcę *Intrans. ndk.*, zakcieć *dk.*, *ktać *konjug.*, *Cro.* kliczati). pączki czyli kiełek puszczać, *Sr.* 1. klęcej, klęju, klęm, chcju, chcjem, *Hbr.* צץ ziz *efloruit.* keimen, hervorsprossen, *Tr. In diebus Eliae* kiedy zakną kiie. *Rys. Ad.* 17. na S. Nigdy, na S. Adam).

*KCIUK, - a, *m.*, wielki palec. *Syr.* 875. der Daumen.

*KCZEMU, k - czemu, ku czemu *ob.* ku.

KĘ.

*KĘBŁAĆ, - ał, - a, *cz. ndk. n. p.* Gdy iuż będą od matek odsadzone iagnięta, trzeba ie kębłać i z niemi się pieścić, aby tak za matkami nie *tążyły. *Cresc.* 562.

*KĘCZYSKO *ob.* Kącisko.

KEDER (Kieder), - dra, *m.*, rodzay modrzewia na Pokuciu. *Kluk. Rosl.* 2, 28. eine Art des Lerchenbaums.

KĘDY *Adv. loci*, *Bh.* kudy, kady, kde, kdej (*cf.* gdzie, gdzież). tam; *Slo.* kam, kadeď; *Vd.* kei, kai, kam, kier; *Crn.* kjé, kam, kòd, koder; *Cro.* kadé, kam, kúd, kuda, kamo; *Dl.* kamo; *Sla.* kuda; *Rg.* kâmo, kùda, kúd, kammo; *Bs.* kamno; *Rs.* куда, кудѣ; *Fc.* куда, кудѣ, кѣмо, ámo cf. *Gr. Jon.* uě. *Etym.* -kąd, *cf.* kąt) a) *interrog. in loco*; wo? ? gdzież? n. p. Janie! kędy cię bies! niemaszże żadney bestyi? *Mon.* 63, 541. - a *b*) *ad locum* s dokąd. wohin? Kiedy myśl błądzi, naylepiey iść kędy traf wiedzie. *Bard. Tr.* 247. Lecz co inszego kędy, co inszego dokąd. *N. Pam.* 22, 101. - b; *sine interrog*, wo. Kędy płaczą tam cieszyć; kędy smutno, tam bawić. *Dzwonk. Strat. A* 4. Co iest chwalebną kędy indzie cnotą, Tam iest występkiem. *Past. Fid.* 262. - Kędy niekędy, mieyscami, tu i owdzie, hier und dort, stellenweise, *Bh.* onde y onde; *Rg.* kadgodi. KĘDYKOLWIEK *Adv. loci*, *Bh.* kudykoli, kadykoli, kamkoli; *Slo.* kadeľkolvek; *Crn.* koderkoli, kjerkodi; *Vd.* kamerbodi, kamerkoli, kamdergam, kambodi; *Cro.* kudgod, kudagoder, kamgoder, kamgod; *Dl.* kadigoder; *Rg.* kudgodir, kudgodi, kamogòdir; *Rs.* куда нибудь, куда нибудь, куда либо; *Fc.* аможе аще; gdziekolwiek. *α*) *in loco*, wonur immer. Kędykolwiek iest, znaydę ia go. *β*) *ad locum*, dokądkolwiek, wohin nur immer. Kędykolwiek idziesz, póydę ia z tobą.

KĘDZIERZAWIĆ, - ił, - i, KĘDZIERZYĆ, -ył, - y, *cz. ndk.*, ukędzierzawić *Dok.*, *Bh.* kaderawiti, kaderiti; *Slo.* kučeravim; *Sr.* 1. kruju; *Crn.* krishpam, kodram, serkósam; *Vd.* kraushati, porudati, narugati, naserkati; *Cro.* rugati, rugàm; *Bs.* ruditi, naruditi; *Rg.* rûditi, narûditi, zarûditi; *Sla.* nacifrati, nakovércaiti; *Rs.* кудрявить, курчавить; kędzierzawo czynić, kräuseln, kraus machen. Nie wstyd Bacha, że z młodu włosy kędzierzawił. *Bard.*

Tr. 25. cf. fryzować). Włos iéy z przyrodzenia ukędzierzawiony, Puszczony na wiatr, w pierścienie się wiie. *P. Kch. J.* 85. Włosy nosił w pierścienie ukędzierzawione. *P. Kch. Orl.* 1, 185. Głowa ukędzierzawiona. *Paſt. F.* 44. Woda w wysokie góry ułożona Spadła i tylko grzbiet kędzierzawiła. *P. Kchan. J.* 379. KĘDZIERZAWIĆ SIĘ *Recipr.*, ſich kräuſeln. Patrz, iak mu się włosy kędzierzawią. - Woda na prądzie się kędzierzawi. *Klon. Fl. E* 3 *b.* KĘDZIERZAWIEC, - iał, - ieie, *niiak. ndk.*, zkędzierzawieć *Dok.*, *Boh.* kadeřaweti; *Rs.* кудряве́ть, окудря́веть, курчаве́ть, окурча́веть, сучи́ться; kędzierzawym się ſtawać, krauſe werden. KĘDZIERZAWIEC, - awca, *m.*, Slaz, który ma liście szerokie kędzierzawe. *M. Urzed.* 22. *malua crispa Linn.* die krauſe Römiſche Pappel, oder Malva. KĘDZIERZAWINKA, - i, *ż.*, chmielinka kędzierzawa iakiey rośliny, die krauſe Faſer einer Pflanze. Wodna lilia we śrzodku ma piórka drobneabo kędzierzawinki. *Syr.* 770. KĘDZIERZAWIUCHNY, - a, - e, *intens.*, crispulus. *Alqcz.* ganz krauſe. KĘDZIERZAWO *Adv.*, kręcąc się, kraus. KĘDZIERZAWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* kadeřawoſt; *Ross.* кудрева́мость, кудря́вость, курча́вость, kręcenie się włosów, die Krauſe, das Kräuſeln. KĘDZIERZAWY, - a, - e, *Bh. et Slo* kadeřawy, kučeravý, *Sr.* 1. kudjerawé, *Vd.* kodraſt, kraushaſt; *Crn.* kushtr; *Sla.* kudrâv, kovèrcsit; *Cro.* kukurjav, rudâszt; *Bg.* rúd, rudokossan, rudan; *Bs.* rúd, kukurav, najesgen; *Rs.* кудрева́тый, кудря́вый, курча́вый, курчава́тый; kręcący się, wiiący się, krauſe. Krainy ciepłe czernią i kędzierzawe mnożą włosy. *Cresc.* 14. Nad kędzierzawe główki rączki łamią małe, bezące iego dzieci. *Przyb. Ab.* 228. Kędzierzawe włosy, wichrowate myśli. *Rys. Ad.* 33. Kędzierzawe liście, *folia crispa*, gdy są w proporcyą śrzodka nazbyt obszerne, tak iż w nieforemne kędzierze fałdy składać się muszą. *Jundz.* 2, 33. KĘDZIERZE, - y, *albo* - ów *plur.*, *Boh.* kadeře; *Sr.* 1. kudjerarcze, krušenczе, *Cro.* rudessi; *Dl.* rudetine, *Bs.* rudeagi, rudine, rude kosse; *Rs.* ку́дри. loki naturalne, włosy w loki się wiiące, cf. kosa, natürliche Locken, in Locken ſich kräuſelnde Haare. Kędzierze iego kępiaſte, a czarne iako kruk. *Budn. Cant.* 5, 11. (włosy iego kędzierzawe. *Bibl. Gd.*) KĘDZIERZYĆ *ob.* Kędzierzawić. KĘDZIOR, - u, *m.*, *Bh.* kadeř, kučera; *Slo.* kadeřina; *Sr.* 2. kušera; *Crn.* kòdr, kodrésh, kravshel, kita, ferkôzel; *Cro.* kika, perchin; *Vd.* kodra, krausha, kukurjavi lasi, narugani lasi, ferkani lasi; *Rs.* кудерь. kędzierzawość włosów, kędzierzenie się włosów, gekräuſeltes Haar, Haarkrauſe. Włosy ciepłym żelazem przypiekane, utrzymuią kędzior; lecz włos kędzior porzuca, gdy świeżego soku naciągnie, *Perz. Lek.* 15. - 2) kędzior, *kędzierz, *kędziorek*, - rka, *m. dem.*, s łok, włosy w pierścień skręcone, cf. kosa, eine Haarlocke, worin ſich das Haar kräuſelt. *Cn. Th.* Włosy iey kręcone wdzięcznemi kryią skronie kędziorami. *Paſt. Fid.* 68. - §., kędziorek, *Bh.* kadeřawek; *Sr.* 1. kudjerawejk; *Vd.* kraushnik, kodrovez); człowiek maiący włosy kędzierzawe, ein Krauskopf. KĘDZIORNIK, - a, *m.*, barbierz, co włosy trafi. *Cn. Th.* perukarz, niepolskie. *Wtod.* der Haarkräusler, fryzer, *Crn.* ferkôzar (cf. warkocz); *w rodz. żeńsk.* ferkozarza. KĘDZIORNY, - a, - e, od kędziorów lub kędzierzenia, zum Haarkrauſen gehörig. Kędziorny drot *calamiſter. Cn. Th.* ein Kräuſeleiſen, Brenneiſen, Wickeleiſen; *Cro.* rugalcze seleacze; *Vd.* rugalze.

*KENTOPORY quatuor tempora *ob.* Suchedni, kwatembra.

KĘPA, - y, *ż.*, KĘPINA, - y, *ż.*, KĘPINKA, KĘPKA, - i, *ż.*, *demin.*, kupka razem zrośniętych roślin, włosów, sierści, ein zuſammen gewachſenes Büſchel Zweige, Haare u. ſ. w. *Rs.* гроздо́нь; - *Ec.* куплна, куспь, кусшарникъ kierz, krzak; *Vd.* kepa, dern = gruda; *Crn.* kępa = pigułka śnieżna; kępam, = ciſkam pigułkami). Orzechy laſkowe rosną zwyczaynie z korzenia całą kępą; trzeba ie więc poobcinać. *Kluk Rosl.* 1, 152. Maliny rozszerzaią się w ziemi w kępki. *Kluk Rosl.* 1, 152. Pagórki na trzęsawicach wyſtawaiące, kępiny. *Kluk Kop.* 1, 89. Łąki zrównać trzeba, kamienie wymiotać, aby żadna górka ani kępa nie zoſtała. *Cresc.* 482. Liczba kwiatów w kępki różnym ſtroiem pſtrzona. *Przyb. Ab.* 58. Do góry téy włoſiſte boki zamknęły doſtępy Borowato i dziko krzewiſtemi kępy. *Przyb. Milt.* 106. Koziel má pod dolną szczęką kępkę włosów, brodą zwanych. *Zool. Nar.* 363. - §. Wyspę na Wiśle (na rzekach) kępą *rzekaią taką, gdzie chroſt albo piasek, i drobny losek. *Klon. Fl. E* 3 *b.* die Schütt, der Werder, eine Flußinſel, von Sträuchern und Büſchen bewachſen. cf. *Germ.* Kamp. Adlg. Wyspa na Wiśle, gdzie dębowe drzewo z topolowym z dawna porosło, zowią *oſtrowem. Klon. Fl. E* 3 *b.* Kępa zowie się ląd na około wodą oblany. *Mag. Mscr.* Kępa Bazar naprzeciwko Torunia. *Vol. Leg.* 8, 918. Nie z atomów się poformowało co iest na świecie; tyle tysięcy lat świat ſtoi, i kępinka z nich nie urosła. *Chmiel.* 1, 1146. (KĘPAĆ się *ob.* Kąpać się). KĘPIASTY, - a, - e, KĘPIASTO *adv.*, kępkami albo kupkami srosły, buſchig, in Büſcheln (*Vd.* kepaſt, kosen, grudaſt = grudziſty). Mieszkaiący na miejscach opoczyſtych włosy miąższe miewaią a kępiaſte. *Cresc.* 653. Stopy mu krzak paprociny owikła kępiaſty, Co go kolące ciernie przerosły i chwaſty. *Przyb. Milt.* 107. Jemiel na iedlinie kępiaſto wyraſta. *Hour Sk.* 280. Kędzierze iego kępiaſte a czarne iako kruk. *Budn. Cant.* 5, 11. Kępiaſtéy głowy, *pansa*, *Cn. Th.* 194. der einen flachen, platten Kopf hat. - §. rzeka kępiaſta, = pełna wyspy, voll Flußinſeln, voll Werder. *Tr.* - KĘPINA, KĘPKA *ob.* Kępa.

*KERMES, *KERMEZYN *ob.* Karmazin, Czerwiec. KERSZTRANK *ob.* Kiersztrank.

KĘS, - a, *m.*, *Bh.* kuſ, zauſto, ſauſto, ſtowa; *Slo.* kuſ; *Sr.* 1. kuß; *Sr.* 2. kuß, hokuß, bitſcha; *Crn.* kòs, kòsz, kavsel, grishlej; *Vd.* koſa, koa, shtukel, grisléi, sagrislai, salushai; *Cro.* kúsz, gritz, salogay, zalosáj, fralat, snita; *Dl.* kuuſa, lauda, zalogay; *Hg.* koncz, falat; *Bs.* kús; *Rg.* kus, komád, paragik, peccja; *Sla.* ujedanje; *Rc.* кусъ, глотóкъ. cf. kąsek *dem.*, ukąszenie, tyle ile się da na raz ukąsić, ein Biſſen. Przynieś mi kęs chleba przekąsić. *Skarg. Zyw.* 2, 194. cf gleń, głonek). Tak smaczny kęs, nie chce się go ſtracić. *Rey Wiz.* 102. Lepszy kęs chleba z weselem, niźli dom pełen z swarem. *W. Prov.* 17, 1. Klasztor nie miał iedno troie chleba, kazał opat dać braci po kęsu. *Skarg. Zyw.* 2, 126. iedem einen Biſſen. *zrzęd ogolnie*: trocha, mało, ein Wenig, ein Bißchen. Wydzierasz sąsiadom ubogi kęs lichéy subſtancyi. *Opal.* *sat.*

sat. 6. Trzeba mieć pilność, aby między zagony żaden kęs ziemi cały nie został. *Cresc.* 657. Kęs do kęsa dodaiąc, siła się robi. *Fred. Ad.* 20. Polak, by iedno kęs z domu wyiechał, wnet nie chce inaczéy mówić, tylko tym ięzykiem, gdzie troszkę zmieszkał. *Gorn. Dw.* 42. – O kęs, kęs, s o trochę, o włos, um etwas Weniges, um ein Haar. Z chęci małżeństwa O kęs co tylko nie zarwał szaleństwa. *Zab.* 16, 337. Stękam od bolu, czuiąc iad smoczy, Serce mi z piersi kęs nie wyskoczy. *Anakr.* 59. Mię pień fatalnym na głowę wywrotem Kęs nie osadził za piekielnym błotem. *Hor.* 1, 292. *Nar.* Aleksander nie rozumiał się bydź kęs ieden Achilla podleyszym. *Gorn. Dw.* 66 *et* 238. Ni kęsa, s ni krty, bynaymniéy. *Wlod.* auch nicht ein Bißchen, nicht das Geringste. Z tego wszystkiego nie rozumiem kęsa. *Tręb. S. M.* 110. Po kęsu, s po t osze, in kleinen Theilen, theilchenweise. Postronni kupcy pod czas iarmarku przedaią po kęsu na funty, kamienie, łokcie. *Herb. Stat.* 312. Jeśli po kęsu naprawować monetę, iako się po kęsu psowała; czy oraz ią na stare pieniądze reformować? *Summar. C.* 3. stopniami, allgemach, stufenweise, allmählich. Po kęsu się nieprzyiaciel z lasu ukazywał. *Warg. Cez.* 103. Po mału się psować zaczął, i ukradaiąc po kęsu, przyszedł do takiéy rozpustności, iż się towarzyszył z rozboyniki. *Skarg. Żyw.* 2, 428. – W kęsy, na kęsy, s w drobne kawałki, in kleine Stückchen. Przeczytawszy wyrok sądu, plunął nań i zdrapał go w kęsy. *Skarg. Żyw.* 1, 23. Rozrąbał w kęsy Samuel króla Agag. *Radz.* 1 *Sam.* 15, 33. rozsiekał go w kęsy. *Bibl. Gd.* °KĘSKA, – i, *m.*, *succinctus*, wskasany, krótki, kęski niektorzy mowią. *Mącz. Curtus* krótki, podkasany, kęska. *ib.* ein Kurzrock, oder ein Aufgeschürzter, *ob.* kusy. °KĘSY, – a, – e, (*Bh.* łusy kusy). KĘSO *adv.*, bez ogona, odcięty, ohne Schweif, gestutzt, abgestutzt, *Sr.* 1. łuschi *mutilus*. Liszka urwała sobie ogon, a iżby nie sama tylko była *kęsa*, radziła inszym, aby sobie także ogony °*pokęsiły*. *Exop.* 61. Kęsego psa poimali, a szarka zabili. *Rey Wiz.* 7 *b.* Na ów czas nie bywało tak sprośnie wygolonych, J szat kęso wymyślonych. *Groch. W.* 489. Daleko kęsy zaiąca. *Rys. Ad.* 9. Podali mu pstrą sukienkę kęsą. *Rey Wiz.* 53. – §. *ogólnie*, krotki, kurz, abgekürzt. Pytasz się, czem te wierzchy tak są kęse drugie? Dobre li; dosyć długie! ale-li; zbyt długie. *Kchow. Fr.* 61. – Niedostateczny, niezupełny, niedoważny, unvollständig, unzureichend, mangelhaft. Były i złote mnieysze, po groszy 28, które *kęsemi* zwano; podobieństwo od *kęsych* czerwonych złotych, iakie są Francuzkie koronaty, pistolety Hiszpańskie, dukaty Włoskie, które dwoma granami mniey nad Węgierskie ważą. *Summar. B.* Wiadomość rzeczy uczciwych *kęsa* iest, ieśli do niéy staranie ku wykonaniu tych rzeczy nie przystąpi. *Modrz. Baz.* 30. Mądrość ta byłby *kęsa* a niedostateczna, która nie iest pożyteczna ludziom. *Koszut. Cyc.* 98.

KĘTNAR, – u, *m.*, KĘTNAREK, – rka, *m. zdrobn.*, w *Lcz. mn.* KĘTNARY, – ów, z tragary, legary, °pce w piwnicach pod beczki. *Cn. Th.*, *Dudz.* 40., *Bh.* kantzar; *Crn.* kantnar, gantnar; *Cro.* gantar, gantari, zkladaj, *Bs.* kantiri, *Lat.* cantherius; *Vd.* podłog, podstawa; *Rs.* подкладина; *Oberd.* der Ganter; der Kellerbaum, Lagerbaum. Kętnary, koryto pod beczki, kiedy piwo lub wino wyrabia. *Ryd.* das Bierlager, Weinlager. KĘTNAROWAĆ, – ał, – uie, cz. *ndk.*, beczki pokładać na kętnarach, die Fässer auf die Lagerbäume legen. *Tr.*; *Oberd.* gantern. Kętnarowany, na kętnarach położony, auf das Kellerlager gebracht (gegantert). *Tr.* KĘTNAROWY, – a, – e, od kętnarów, Lager-, zum Kellerlager gehörig cf. Legary.

KI.

°KI, ka, kie, *c. encl.* Kiż, *vulgare pro* iaki, iakiż, który, któryż? was für ein? *Bh.* kýž; *Slo.* ki, ktorí; *Sr.* s. kiž, kotryj; *Cro.* koj. ki, koteri; *Hg.* ki, kitsoda; *Rs. et Ec.* кій, кой, кóего, кáя, кóе; cf. *Lat.* qui, *Gall.* qui, que, quel). Cóż to iest, czy ki djabeł nagle mię zaślepił? *Tręb. S. M.* 109. Kiż djabeł za bóg znowu w żywe niesie gmachy Tantala! *Bard. Tr.* 291. A kiż wszyscy djabli, cóż to iest! *Teatr* 30 *c*, 42. Kiż kaduk, żeby dla kobiety nie miał względu? *ib.* 11 *b*, 77. A to kiż djabeł tak do nas kolacze? *ib.* 1 *b*, 55.

KIBEL, – bla, *m.*, *Hg.* köböl *m dius*; *Crn.* kibl, kibov, kibla, *Angl.* kive, *Lat.* cubella), kubeł górniczy, ein Bergkübel, Kübel, worin das Erz aus den Bergwerken gezogen wird. Rudę zwiesioną do dziury, w kublach albo kiblach na wierzch winduią. *Os. Rud.* 7. U nas mierzą rudę kubłami zwanemi kible, których półiedynasta rachuią na wóz rudy, *ib.* 65. Wóz rudy bierze 7 kiblów, kibel zawiera garcy teraźniéyszych 12. *Os. Zel.* 48.

KIBIĆ, – i, ś., °CHYBIĆ, cf. chybić, chybać), stan wzrostu, talja, die Taille, der Wuchs. (*Crn.*, *Vd.*, *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* kip, kipa *statua*, *statura*, *persona*, *figura*, *simulacrum*, *idolum*, kipocjaństje *idololatria*; *Hg.* kep *effigies*). Koń odlewaney chybici. *Pot. Jow.* 91. Suknia w miarę hożéy zrobiona kibici. *Szym. Sw.* 29. Kibić iéy była hoża *ib.* 42. Postrzega Junonę, Pogodne czoło, kibić iéy wspaniała. *Kniaz. poez.* 3, 100. – §. kibić, kibitność, gibkość, die Geschmeidigkeit, Gelenkheit (*Crn.* kibun, kibun s wahanie, chybanie). Człowiek, którego skład członków ma szykowność, pełny iest przyiemności, kibić i ruszenie iego miłe i powabne. *Pir. Wym.* 336. – §. Kibić w wadze, *vectis*, rodzay drąga żelaznego, na którego ramionach wiszą szale. *Jak. Art.* 2, 296. der Wagebalken. – §. kibić, trzęsidło do stroiu głowy, gibkie, ruchliwe, Zitterputz, Zitternadeln. *Tr.* KIBITKA, – i, ż., gatunek powozu Moskiewskiego letkiego, *Rs.* кибитка, *Crn.* kibla *pilentum*, ein leichter Russischer Reisewagen. KIBITKOWY, – a, – e, od kibitki *Rs.* кибúточный. KIBITNOŚĆ, – ści, ż., smukłość stanu, gibkość wzrostu, die Geschmeidigkeit des Wuchses, Schlankheit, Gelenkheit; *Bh.* hybawosť *mobilitas*. KIBITNY, – a, – e, – ie *adv.*, smukły, wysmukły co do stanu, gibki, schlank, geschmeidig (*Bh.* hybawný *mobilis*; *Cro.* kipen, *pulcher*, *magnus statura*; *Bs.* kipan). Wąż kibitny. *Pot. Arg.* 668. Niczego mu; chłop wysoki, zwięzły, kibitny. *Boh. Kom.* 4, 202. Siewacz powinien mieć rękę pomiarkowanie °chybitną do rzucania nasienia rzadzéy lub gęściéy. *Kluk Rosl.* 3, 193. giętką, porzutną.

KIĆ, – i, ż., kotuś, *dem. nom.* kotka, *Rs.* кúса, кúска,

cf. maciek, die Katze im gem. Leben, die Katze. Kici, kici! na koty wolaią, fiß, fiß! *Rs.* кись, кись. Ki ci ci! ki ci ci! hey maciek ki ci ci! *Teatr* 14 *d*, 4.

KICHAĆ, *CZYCHAĆ, – ał, – a, *intrans. kontyn.*, kichnąć *idntl.*, *Bh.* kýchati, kýchnauti, kýcham, kýchám; *Slo.* kýchám; *Sr.* 1. khicham, porſtacj cf. parſkać); *Vd.* kihat, shihati; *Crn.* kihniti, kihnem, kiham; *Cro.* kihati, kiham, kissem; *Rg.* kihnuti, kihati; *Bs.* kihnuti, kihati, kahnuti; *Sla.* kihati; *Rs.* чхнýть, чихнýть, чихать, чихаю, чхаю; *Ec.* чнуу, cf. *Ger.* keichen, cf. *Suec.* kiikna), nieſen. Kichamy, ile razy co oſtrego i nerwy drażniącego w nos nam wpadnie; kichamy w kataſie dla wyrzucania oſtrey kléykowatości, w nosie się zgromadzaiącéy. *Perz. Lek.* 219. Biedny kataru doſtał, i co moment kicha. *Zabł. Z. S.* 16. Kicha abo czycha. *Sak. Protł.* 56. Pod czas czytania psalmów, aby żaden ani *czchnął (*czychnął, *kichnął), ani kaszlnął. *Pim. Kam.* 537. Raz po raz, iak kicha tak kicha. *Kras. Myſz.* 68. Poczniе go nos świerzbić, który ucieraiąc kichnął. *Skarg. Żyw.* 1, 367. Kiedy kichnę, on mówi, że przytykam na niego. *Pilch. Sen.* 234. Roku 590 takie było powietrze, iż ſkoro kto w nim kichnął, zaraz umarł; i dlatego kichaiące pozdrawiamy: bożeć day zdrowie, zur Geneſung! ale dawnieyszy to obyczay, o którym ieszcze Pliniusz napisał. *Skarg. Dz.* 687. cf. na zdrowie, wiwat). Gdy kto w chorobie kicha abo *czcibia, wszyscy pospolicie mówią, że mu na zdrowie póydzie. *Sak. Prob.* 55. – *Prov.* Będziesz kichał w Niedzielę. *Teat.* 20, 47. poczuiesz, da ci się w znaki). KICHANIE, KICHNIENIE, – ia, *n*, *subſt. verb.*, *Sla.* kihanje; *Ec.* чханїе, das Nieſen; ieſt to konwulsyyne poruszenie muſkułów, które służą do wydechu. *Dyk. Med.* 3, 109. Dymy w mózgu kichania abo parſkania czynią. *Sak. Pr.* 56. KICHACZ, – a, *m.*, KICHAŁA, – y, *m.*, często a mocno kichaiący, der Nieſer, der oft und ſtark nieſet. KICHAWIEC, – awca, *m.*, ziele smaku i zapachu tak oſtrego, że kichanie swą wonią pobudza, *achillea ptarmica Linn.* wilder Bertram. *Syr.* 619. zowią go też pierzeń *qu. v.* – gatunek słotnia. *Kluk Dyk.* 1, 4., *Cro.* tarkùn; *Ross.* чихóмная трава. KICHAWKA, – i, *ż.*, *Bh.* kýchawka, kýchawka; *Cro.* kihavicza; *Rg.* kihaviza; *Sla.* kihavica, kihanje; *Bs.* kihauiça; *Eccl.* чихóма, чханїе, чóхъ; kichanie częſtotliwe, das öftere Nieſen. *Cn. Th.* – §. lekarſtwo kichaiące, lub na kichania poruszenie. *Cn. Th.* ein Nieſepulver; *Vd.* kihavisa, kihauni prah, kihna shtupa; *Bh.* kýchawka *helleborus*; *Rs.* чихóмная, чемерица.

Pochoda. *dokichać się*, *nakichać się*, *odkichnąć*, *pokichać*, *przekichać*, *rozkichać się*, *wykichać*.

KICHLARZ, – a, *m.*, z *Niem.* der Küchler, Pfefferküchler, piernikarz). Od beczki miodu nierozsyconego, którego kichlarze abo miodownicy na miodowniki wyrabiaią, po złotemu, *Vol. Leg.* 2, 1649.

KICIASTY, – a, – e, na kształt kity lub pioropusza, wie ein Federbuſch geſtaltet. Ogon wiewiórki kiciaſty. *Zool. Nar.* 352. KICZ, – y, *ż.*, KICZKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* kýtka (cf. kita), *fasciculus florum*, *Cro.* kechka *coma*, *cirrus*; *Dl.* kich *tudes*), węzeł witek. *Wlod.* węzeł związanych z sobą rokicin gibkich. *Dudz.* 40. Knoten von geſchmeidigen Reifern; snopek podwóyny krótki do ſtrzechy. *X. Kam.*, ein Garbenbündel zum Dachdecken. Maty, kiczki, kulki, gwoździe maią parobcy robić, kiedy naywiększa noc. *Zaw. Gosp.* Z zabobonu wiią kiczki z brzeziny. *Mon. Wor.* 48. Iż we Wtorek wielki kiczką w łeb, aż oko wyleзie, nie weźmie, to iuż nie uczynił dosyć powinności swoiéy. *Rey Poſt. Pp.* 5. – §. 2) *clava* buława, maczuga, też kiczka abo piłatyk i kiiec. *Mącz.* (*Bh.* kýta *femur poſterius*), ein kurzer Kolbenſtock. – §. 3) kotki na trzcinie, na leszczynie, der Kolben an dem Schilfe, an den Haſelſtauden. *Tr.*

*KIDAĆ, – ał, – a, *cz. ndk.*, *Bh.* kýdati, kýdawam, kýnug kýdat *purgare ſtercore*; *Sr.* 2. chittaſch rzucać; kidaſch, kidnuſch wsypać, wrzucać; *Crn.* kidam *defluo*, *extraho*; *Cro.* kidam *ſtercora eiicio*; *Bs.* kidati ghnoj *purgare ſtabulum*; *Rs.* кидáть, кúнуть rzucać cf. kinąć, cf. *Gr.* κίδνημι, κίδω, κεδάω), miotać, rzucać, wyrzucać, mianowicie gnóy, werfen, herauswerfen, beſonders den Miſt; miſten. Wykidam oſtanki domu tego, iako kidaią gnoy. *Budn.* 1 *Reg.* 14, 10. (iak wymiataią gnóy. *Bibl. Gd.*). Panu samemu nie przyſłoi zamiatać domu, kidać gnoiu. *Petr. Ek.* 103. Na wieś do chłopa, pomoż gnoiu kidać. *Dzwonk. Stat. A.* 2. Wolałbym był świnie paść, albo gnóy gdzie kidać. *Mat. z P. A.* 2. Ty gnóy od krow kidasz, szlachcicem będąc. *Pot. Pocz.* 538. Brzuch mu się sadłem przez pas kida, Skóra ledwie nie pęknie. *Pot. Pocz.* 256. *cf.* Kinąć).

*KIDE u dawnych Słowian znaczyło chróſt, zarośle. *Nar. Hiſt.* 2, 120. ein Gebüſch.

KIEBEL *ob.* Kibel.

*KIEBY *vulg.*, z kiedyby, gdyby *condition.*, wenn, wofern. Srodzebym przeciwnikom swoim wygodziła. *Kiebym* ztąd odjechawszy dopiero się mściła. *Morszt.* 336. – §. b) *comparat.* iakoby, właśnie iak, als wie, gleich wie. Właśnie trafiła, *kieby* kulą w płot. *Teatr* 52 *c*, 36.

KIECA, – y, *ż.*, KIECKA, KIETKA, – i, *ż.*, suknia płócienna wieyska białych głów. *Wlod.*, *Dudz.* 40., *Cn. Th.* ein leinener Kittel der Bauerweiber. Cóż to, ia twoia żona, chodzić mam o dwu fałdach w staroświeckiéy kietce? *Papr. Przyk. C b.* Boskiéy chwały nie pytay, nabożeńſtwu oczy łupią; słowna też wiara w zdartéy kiecce kroczy. *Ryb. Gesl. C.* 3. Znamci ia, że nie bardzo rad się brzydzisz kiecką. *Zab.* 9, 337. *Zabł.* cf. podwika). Teraz służby śrebrne, teraz kiece sobole, tabinami złotemi podszyte. *Star. Ryc.* 41. – §. 2) kieca, z koc, gunia, eine Kotze (*lat. med.* cotzia), eine zottige Decke. Służący iego, noc ſtrawiwszy w karty, Jeszcze się rozciągaią po kiecy wytartéy. *Pot. Arg.* 84. Przykrywszy kiecą trawy albo kocem, Już nocleg będzie. *Pot. Syl.* 27. KIECZA, – y, *ż.*, (cf. *Ital.* cotta, *Gall.* cotte), suknia sukienna na zbroię. *Wlod.*, *Dudz.* 40., *Cn. Th.* ein Tuchrock über den Panzer zu ziehen. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, kiecze. *Vol. Leg.* 4, 82.

*KIEDAYSZY, – a, – e, *interrog.*, iak dawny, iak wiele czasu temu? *Wlod.* ſeit wie lange, ſeit wann? wie alt? – *sine interr.* nie wiem kiedayszy. *Cn. Th.* ich weiß nicht, wie alt; ſeit wann.

KIEDY *adv.*, *Bh.* kdy cf. gdy; *Slo.* keď; *Sr.* 1. by, gdy, kdy, hdej, hdè; hdetéj; *Sr.* 2. di, diga, ga, gadga; *Vd.* kdei, obkai, kdai, kedér, kadai, kadar, ker, ke, keda; *Crn.* kedaj, kadaj, kadar; *Cro.* kàd, kàda, gdà; *Sla.* kada, ako; *Bs.* kàd, kadà; *Rg.* kàd, ikada, ighdar,

docjèm; *Rs.* когда, иногда, коли; *Hbr.* מתי kedi, kdi *quum*, כ ka, ke *sicut* cf. *Jt.* che, *Lat.* cum, quando). *temporis interrogat.* wann któregoż czasu? – To kiedyś widział, i kiedy słyszało Człowiecze ucho, co mnie dziś potkało? *Paſt. Fid.* 30. *Emphatice cum enclitico*: kiedyż? kiedyżże? ż kiedy przecię? wann ż einmal? Kiedyżże ia to zrobię? Kiedyż to mieć będę? *Zab.* 15, 187. *Nagl.* – *Indirecta interr.* Będzie, będzie, a nie wiedzieć kiedy. *Cn. Ad.* 12. Nie pamiętam, na kiedy się obiecał. *Ld.* – §. 2) *sine interrogat.* a) *temporis definiti s*, na ów czas, gdy, alsdann wann; gerade dann, wann; da. Kiedy trwoga, to do boga. *Gemm.* 132. Kiedy naypilniéy, odszedł. *Cn. Ad.* 345. Pamiętamy, kiedyś pieszo chodził. *Cn. Ad.* 570. Kiedy pieſka biią, lewek się boi. *Gemm.* 129. Kiedy robić, to robić. *Teat.* 15 *c*, 51. Wszemu czas ma bydź słusznie upatrowan, kiedy orać, więc orać, kiedy pleśać, więc pleśać, kiedy się bić, więc się bić. *Rey Zw.* 113 *b.* – *Cum Futuro exacto idem significat, quod Gerundium verbi:* kiedy przyidzies między wrony, tak kracz iak i ony, ż przyszedłszy między wr.... Kiedy się chłop przepości, nie szuka w chlebie ości. *Gemm.* 130. ż chłop się przepościwszy, ... – §. b) *temporis indefiniti* kiedy, ż a) kiedyś, ż iakiegokolwiek czasu przyszłego, w czasie, einmal, irgend einmal; *Sr.* 1. junu, już, nébdé pacz, tobż pacz; *Cro.* drugda, drugi put). Co ma bydź kiedy, niech będzie dzisiay. *Teatr* 33 *d*, 15. Będzie też kiedy lepiéy. *Cn. Ad.* 13. Będzie też kiedy słońce przed naszemi wroty. *ib.* Dobre są płótna, sukna i kożuchy Polſkie, Jako kiedy Kolońſkie, Moſkiewſkie i Włoſkie. *M. Bielſk. S. N.* 23. ſo wie nur immer. Ledwie kiedy słówko do siebie przemawiaią. *Teat.* 34 *b*, *E.* ledwie czasem. *β*) iakiegokolwiek czasu przeszłego, kiedyż tedyż, iż, iemals. Nie przypominam sobie, abym go kiedy znać miała. *Teat.* 29 *b*, 28. Teraszby, ieśli kiedy, płakać na nieszczęście. *Groch. W.* 532. Żal mi, żem cię o co kiedy prosił. *J. Kchan. Dz.* 64. – §. 3) *tempus, conditionem et causam exprimens*, ieśli, ponieważ, gdy, wenn, da, weil. Kiedy ma bydź kwaśno, niechże będzie iak ocet. *Gemm.* 128. Kiedy masz pokóy, dayże pokóy. *ib.* 129. Cóż nam po tym, kiedy to iuż nie dziś? *Stryik.* 514. Kiedy nie może bydź iak chcemy; iako bydź może, chciéymy. *Cn. Ad.* 346. – §. Kiedy też Błażéy ani zapłakał, że mnie poſtradał. *Teat.* 53 *c*, 49. boday to! – Kiedyby *conditional.* by, gdyby, wenn. Dałbym, kiedybym miał. *Cn. Th.*, *Bh.* kdy; *Slo.* kdižbi, kebbi, o kebi, keď. ż oby! gdyby! – II. *Kiedy tedy, Kiedyż tedyż* a) po długim oczekiwaniu przecięż, *tandem*, endlich, endlich einmal. O iuż też chwał. bogu, moia ſtara maci, Żeć kiedy tedy przyszło w grobie *spoczywaci. *Gaw. Siel.* 400. O tę rzecz, któréy ſkutek ieſt niepewny, często się kusić potrzeba, aby się kiedyż tedyż powiodła. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 314. Bym kiedyż tedyż po méy długiéy trosce, W twéy sobie lubą miał gościnę wiosce. *Zab.* 15, 391. Przecię kiedyż tedyż iuż ieſt wolny. *Offol. Sen.* 40. *tandem*). Bogowieć ſkłonili, abyś kiedyż tedyż pokóy sobie raczéy, niźli woynę obierał. *Pilch. Sen.* 298. Doczekałem przecię kiedyż tedyż tego momentu, którego wyidę z téy niewoli. *Teat.* 35 *c*, 54. – §. b) iakiegokolwiek przyszłego czasu, irgend einmal. Kiedy tedy przyidzie nam z Turki za łeb chodzić. *Paszk. Dz.* 122. Przez nierząd Polſka kiedyż tedyż zginie. *Rab. Pob. B iii.* Lepiéy to zaraz odprawić, co kiedyś tedyś mą bydź. *Cn. Ad.* 445. Złościwego pewnie nie minie kiedy tedy, co złemu obiecano; a dobremu Pan troſki iego kiedy tedy sowitemi pociechami nadgrodzi. *Rey Ap.* 5. Bóg nie zarazem, ale przecię kiedyż tedyż zemści się téy krwi niewinnéy. *Bielſk. Kr.* 184. – III. *kiedy niekiedy*, ż od czasu do czasu, czasami, von Zeit zu Zeit; *Slo.* kecikedi; *Sr.* 2. gaſilim, wottargi, wotterga, wotterzgi, gaſi; *Vd.* kai keda, she zhasi, kirobart, kirikrat, kiredobe; *Rg.* drughda (cf. *drugdy), kád i kád, kadgod, gnjeghda i ghnjeghda; *Cro.* negda, kadkad, kàd y kàd, gda y gda; *Sla.* kadkada; *Be* ghja ghja, kad i kad, nighda i nighda, ja ja; *Ec.* озогда. Starałem się kiedy niekiedy odezwać z moiém zdaniem. *Mon.* 68; 35. Już nie tak wciąż ſtrzelano, tylko kiedy niekiedy huk słychać było. *Ld.* – IV. *ellipt.* kiedy, ż czas wolny, (*Bh.* kdy *otium*), Zeit, Muße. Kupcy nie mieli *kiedy* składać towarów. *Warg. Cez.* 149. Była taka czasu krótkość, że przyłbic wdziewać, nie było *kiedy. ib.* 48. – §. *Kiedykolwiek*, *Kiedyżkolwiek adv. temp.*, *Boh.* kdykoli; *Ben.* kadgod, kadgodir; *Rg.* kádgodi, kadgód; *Vd.* kaderbodi, kaderkoli; *Cro.* gdagod, kadagod, gdagoděr; *Dl.* kdagoder; *Rs.* когданибудь, когданиесть, когда либо. Dałby to bóg, żebyśmy się poſtrzegli kiedykolwiek. *Xiądz.* 181. ż któregokolwiek bądź czasu, zu irgend einer Zeit, gleichviel wann. Do niego możesz poyśdź kiedykolwiek. – §. a) iakiegokolwiek bądź czasu przyszłego, irgend einmal. Każdy wie, że mu kiedyżkolwiek umrzeć przyidzie. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 266. Nieszczęście to spotka go kiedykolwiek. *Ld.* – §. *b) czasami ż *Tr.* bięweilen. Kiedykolwiek on dobry. *ib.* KIEDYS *adv. temp. indefin.*, *Bh.* kdys, kdysy, gednau; *Sr.* 2. kuli, negdi, nega; *Sla.* ikada; *Rg.* ikadar, ikada, gnekada, ighda, ighdare; *Cro.* igda, ikad, ikada, jenput; *Crn.* kedej; *Vd.* keda, tanekeda, nekeda, enkrat, enobart; *Rs.* однáжды, однова. §. a) iakiegokolwiek przeszłego czasu, niegdyś, einmal, einſt (von der Vergangenheit); *Sr.* 1. zaſtara, zaſtaroſcie, nebdé dawno. Byłeś też kiedyś, iako i my. *Cn. Ad.* 570. Byli nasi Turkom groźni kiedyś, A cóż potym, kiedy to iuż nie dziś? *Stryik.* 514. – §. b) iakiegokolwiek przyszłego czasu, einmal in der Zukunft. Będziecie wy kiedyś żałować tego. *Teatr* 17 *c*, 59. Maytek ufa w bogu, że mu przecię pomyślny kiedyś wiatr zawieie. *Zab.* 13, 266. *Szoſt.* doch einmal, doch endlich einmal. – *Kiedyś niekiedyś*, ż podczas, czasami, von Zeit zu Zeit, bisweilen, dann und wann. KIEDYŻ *ob.* kiedy.

KIEŁ, kła, *plur.* kły (*etym.* kłóć). 1) u człowieka kły, *dentes canini*, pośrednie między średniemi zębami i trzonowemi; dłuższe od innych, z okrągła kończaſte, służą do szarpania. *Zool. Nar.* 24. die Spitzzähne, Winkelzähne. W niższéy czeluści zowią się kły psie, Hundszähne, w wyższéy kły oczne, Augenzähne. *Krup.* 1, 103. – §. b) kły, które maią wilcy, psi, wieprze. *Petr. Ek.* 43., *Crn.* ryſel; *Rs.* клыкъ, клыки, клычокъ (cf. klykieć), die Hauzähne; die Hauer. Dzik ma 4 kły, któremi tnie w górę. *Ład. II. N.* 34. Porodziła syna, który miał kły wieprzowe. *Zabł. Mł.* 416. – *Fig.* On co

nayświętszego ma Polſka w korzyści, Podłą uwłaczał duszą, klem ciął nienawiści. *Teat.* 45 *d*, 65. – §. *c)* u konia *dentes columelares* kłami nazywamy. *Hipp.* 25. (abo kielcami), die Hakenzähne oder Haken der Pferde; *Cro.* kalyak; *Bs.* kagljak, zub od kogna, *Jt.* scaglione *dens caninus equi, quinto anno nascens*; *Rs.* колъ (cf. koł). Naycięższa, kiedy koń na kieł bierze. *Hipp.* 54. *scil.* wędzidło, bo na ów czas niepohamowanie srożeie i wydziwia, wenn das Pferd (das Gebiß) auf die Haken nimmt und ausreißt. Koń próżno spienionym cofany wędzidłem, Wziąwszy na kieł, w okropną przepaść z panem godzi. *Hul. Ow.* 146. Biorą na kieł, woźnice swego nie słuchaią, Wespną się, aż na koniec ciężaru zbywaią. *Bardz. Tr.* 171. Dziecię ze zbytniego pieszczenia w swą się wolą uda, i będzie brał na nię, jako kiedy koń na kły, gdy mu się na nie uzda zawadzi. *Gliez. Wych. E 4 b.* Ztąd ogólniey: głowę podnosić, nieposłusznym bydź, wydziwiać, upierać się, nieuhamowanie srożeć, widerſpänſtig werden, auffäßig werden, den Kopf aufſetzen, ſich widerſetzen. Łacno na kieł weźmie chłop, gdy mu raz posługuiesz. *Petr El.* 111. Rokoszanów jak nie pokarzesz, porwą na kieł, i iako szkapy szalone, i siebie, i ciebie królu, w niwecz obrócą. *Birk. Zyg.* 20., *Zab.* 15, 270., *Cn. Ad.* 530., *Rys. Ad.* 72. Czemużeś swoiey żenie dał tak na kieł (*scil.* wziąć)? *B. Papr. Przyk. C.* 3. pozwolił tak wygórować?). – §. 2) kły *contemtim* zęby, die Zähne. Na Smoleńsk Moſkwa iuż nie dopiero kły ostrzyła. *Kur. Pet.* 24. II. *botan.* kieł, *Kiełek*, – łka, *m.*, *demin.*, ta część ziarna, która całą w sobie iak nayściśley zwiniętą zamyka przyszłą roślinę. *Bot. Nar.* 133. cf. *Ger.* Kiel). *Bh.* klíčka, ztąd klíčiti ſe *germinare*; *Morav.* klj, kleg; kleti, klel, klegi *germinare*; *Sr.* 2. kel, kmen, še kléſch; *Cro.* klicza; kliczati *germinare*; *Bs.* kliça; kliçati, prokliçati, uciniti kliçu; *Rg.* klizsa, mladizsa, vrjéx; klizzati; *Crn.* kal, kalbrin, zima; zimim *germinasco*; *Vd.* zima, zimetje, kliza, zviet; zimeti, nikniti, zime, klize spushati; *Rs.* росток, зародышъ, der Keim eines Samenkorns. Ziarna gniiąc w ziemi, puszczaią z siebie kiełki. *Zab.* 6, 107. *Min.* Siemię, co tylko kły puszczać zacznie, razem z klem na wierzch wychodzi. *Przędz.* 37.

Pochodz. *kłyſty, kiełzno, chełzno, chełznać, kiełznać, chełznąć, kiełznąć, okiełznąć, ochełznąć, odchełznąć; pochełznać.*

KIEŁB', – ia, *m.*, KIEŁBIK, – a, *demin.*, *cyprinus gobio Linn.* der Gründling, Dbd. die Kreſſe, mała ryba, trzyma się na dnie rzek. *Zool. Nar.* 188., *Boh.* hrúz cf. grząznąć; *Slo.* hrúz, hrúzik, ylj; *Sr.* 2. brúſt; *Crn.* kapel, frigelz, grundèl; *Vd.* greslenk, globozhek; *Cro.* oblis, peszák; *Sla.* mrenica; *Ross.* кóлба, снятокъ. Kiełb morſki, *gobio Plin.* 9, 57. – §. *Prov.* Ma kiełbie we łbie, *foenum habet in cornu. Rys. Ad.* 38. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui* kiełbie, *ob solum rythmum puto, nam in re nulla eſt convenientia. Cn. Ad.* 25. cf. wronami abo szpakami karmiony, er iſt nicht auf den Kopf gefallen, er hat Grütze im Kopfe. cf. ma oléy w głowie.

KIEŁBASA, – y, *ż.*, KIEŁBASKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* klobása, klobáſka; *Slo.* klobása; *Sr.* 2. kalbaß, kawbaß; *Sr.* 1. kómbaß; *Vd.* klobassa, messiena; *Crn.* klobàsa, klobasiza (*Crn.* basam *farcio*); *Cro.* klobaszicza, klobaszichicza; *Hg.* kolbász, kolbaszotſka; *Dl.* kobalsicza; *Sla.* kobasica; *Bs.* kobasiça, jelito, divenića; *Rg.* kobassa, kobassizza; *Rs.* калбаса, сосиска, сосисочка; iuż to w ogólności kiszka nadziewana, iuż w szczególności naszę kiełbasę po dyalektach oznacza; cf. Klopſt Abſg.); die Bratwurſt. Kiszki wieprzowe napełniaią różnemi wynalazkami, i tak węższe obracaią na kiełbasy; do Włoſkich zaś kiełbasek biorą kiszki baranie. *Kluk Zw.* 1, 290. Nie dla psa kiełbasa. *Teat.* 24 *b*, 44. cf. szkoda psu białego chleba; dobra psu mucha). Ono złote abo tłuſte lata, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a polciami i gomołkami domy pobiiano. *Podw. Wroż.* 24. (cf. poſtronki). „Gdzież się one czasy podziały, Kiedy kiełbasy po świecie latały? *Cn. Ad.* 345. Tak to prawda, iako kiedy żywe kiełbasy po świecie latały. *Rys. Ad.* 67. cf. gołębie pieczone. *Pim. Kam.* 359. *Prov. Slo.* wic dnow, nej klobáſ *non omnia hodie* schoway na iutro). Krátka modlitba, dluha klobáſa, *breuitas delectat* (*Vd.* klobasuje z plugawe mowy). – §. *Fig. tr.* Te wielkie peruki, te kiełbasy z włosów poſkręcane. *Teat.* 51 *b*, 73. loki wiszące u peruki. KIEŁBAŚNICA, – y, *ż.*, kiszka od kiełbasy. *Tr.* der Darm zu einer Bratwurſt. – §. b) ielito w człowieku *ilium*, po Polſku kiełbaśnica. *Urzęd.* 30. der krumme Darm. KIEŁBAŚNIK, – a, *m.*, *Bh.* klobáſnik; *Vd.* klobassar, ke klobasse nareja; *Crn.* klobasar; *Rg.* kobassicjár; *Cro.* klobaszichàr, devenichàr; *Hg.* kolbásztainálló, kolbász – készitö; *Bs.* kobasicjar; *Rs.* калбасникъ, który kiełbasy robi, przedaie. *Cn. Th.*, *Wlod.* der Wurſtmacher, Bratwurſtmacher. Wrzaſk kiełbaśników i garkuchmiſtrzów, towar swóy stosownymi do kupli tonem zalecaiących. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 4. – §. b) narzędzie od robienia kiełbasek. *Tr.* das Wurſteiſen, der Wurſttrichter. KIEŁBĄSNY, KIEŁBASOWY, – a, – e, od kiełbas, Bratwurſt-; *Rs.* калбасный.

KIEŁBIK *demin. nom.* kieł', *qu. v.*

KIELEC, – lca, *m.*, kieł końſki, der Hakenzahn der Pferde. Wyiąć koniowi dwa zęby z odspodniey cząſtki, które *kielcami* abo *wilczemi zębami* zowią, gdyż to bardzo wędzidłom zawadzaią. *Cresc.* 523. – §. b) *contemtim* ząb, kieł, der Zahn. Smoczym on mię ukąsił kielcem. *Pot. Syl.* 404. Złamawszy mu kielce. *Pot. Jow.* 79. KIELCE, – lec, miaſto w Sandomir. z pałacem biſkupim. *Dyk. G.* 2, 27. eine Stadt im Sandomir: KIELECKI, – a, – ie, od Kielec, von Kielez. Biſkupſtwo Tarnowſkie, teraz Kieleckie. KIELCZAK, – a, *m.*, prosię, które przy cycu będąc, kielczęta iuż ma. *Rydel.* ein Spanferkel, das ſchon Hauzähne bekommt. KIEŁCZĘ, – ęcia, *n.*, *demin. nom.* kieł, ein kleiner Hauzahn. Kielczęta, gdy się u prosiąt znaydą, co prędzey potrzeba te zęby nożyczkami do szczętu wyſtrzyc, boby owych maciorka dla gryzienia niemi, odchować nie mogła. *Haur Sk.* 60. KIEŁEK *demin. nom.* kieł II. – §. Kiełki morſkie wonne, *Ursin: ungues odorati, teſtae odoratae conchylii Indici. Cn. Th.* wohlriechende Indianiſche Seemuſcheln. Kiełki morſkie, kiełki wonne, riechende Schnecklein. *Sien. Wyk.*

*KIELEYNY, – a, – o, *Rs.* келейный, od celi (*Ross.* келья), Zellen-, die Zelle betreffend. Czerńcy po mo-

dlitwach cerkiewnych i *kieloynych, czytaią księgi SS. Oycow. *Pim. Kam.* 89.

KIELICH, - a, *m.*, *Bh.* kalich; *Slo.* kalich; *Sr.* 2. keluch, khéluch; *Vd.* kölih, kolih, pahar; *Crn.* kęlh; *Hg.* kéhely, kely, pohár; *Cro.* kelih, smůly; *Sla.* kalex, kalefs; *Bs.* kalesg, sgmul; *Rs.* сосу́дъ, потиръ, *Lat.* calix, *Gr.* κυλιξ, *Ger.* der Kelch, naczynie do picia, cf. *Hbr.* גביע gillah *lecythus*. - a) kościelny kielich, der Kirchenkelch, der Kelch. Choć księża wszyscy iednym kielichem ofiary bogu czynią winem, a wszy nad prostym iest gwardyan mnichem. *Zab.* 15, 273. - *Metonym.* kielich, = wino święcone w sakramencie, der Kelch im Abendmale, der gesegnete Wein. W katolickim kościele laikom nie daią kielicha. - §. b) spory kieliszek, szklenica, puhar, ein großes Trinkglas, ein Kelchglas. Zaczęły się zdrowia, kielich za kielichem lata. *Zab.* 13, 213. ztąd: kielichy, = koleyne picie, piiatyka, das Zechen, Herumzechen. Niebawiąc zaczęły się kielichy; po wszystkich kątach piią zdrowie gościa. *Zab.* 13, 198., *ob.* kieliszek. - §. 2) *Botan.* kielich, kruźliczek. *Syr.* 1484., *Crn.* korzhek; *Ec.* наóска; *Rs.* чашечная замечка, ta część kwiatu, która go przed rozwinieniem ze wszystkim okrywa, a po rozwinieniu stoi pod samą koroną. *Bot. Nar.* 95, der Kelch einer Blume. KIELICHEWICZ, - a, *m.*, *irrid.*, kieliszník, łupikufel, wytrzęsikufel, moczywąs, moczymorda, ein Zechbruder. Pan Kielichowicz rad gościom u siebie, *Mon.* 66, 79. KIELICHOWATY, - a, - e, - o *adv.*, do kielicha podobny, kelchartig, kelchförmig. Porost kielichowaty *alga pyxidata*, kształt ma kieliszków. *Jundz.* 2, 40. KIELICHOWY, - a, - e, od kielicha, Kelch-; *Sr.* t. khéluchowé.

KIELIMKA, - i, *t.*, tygielek gliniany lub żelazny z rączką, w którym iaia i inne potrawy smażą lub pieką. *Hiel. Kuch.* 403. ein Küchentiegel, ein Rain.

KIELISZEK, - szka, *m.*, KIELISZECZEK, - eczka, *m.*, *dem. nom.* kielich, *Bh.* kalissek; *Sr.* i. khéluschk; *Vd.* kolih, kelhiz; *Sla.* kupiza; *Rs.* рюмка, рюмочка, ein Spitzglas, *Obd.* Stangelglas. Ze szkła czystego białego trzeba kazać robić kieliszki stołowe. *Torz.* 125. Ze szkła glancownego robią lampeczki, kieliszki wyciągane i t. d. *ib.* 125. Kieliszek iest tylko trzecią częścią szklenicy, równey wysokości i szerokości u wierzchu. *Solsk. Geom.* 284. Gdy gorzałkę, kieliszki, gdy szynkował marce Obłudne kwarty miewał, sfałszowane garce. *Pot. Jow.* 67. Przynieś wina, i pomyy kieliszki. *Teatr* 52 *c*, 16. Pić z kieliszeczka iego Będę się ważył u niego. *Groch. W.* 370. Niech nam przy kieliszku dobrey wódki to pismo przeczyta. *Teatr* 30, 6. Zwyczay, po skończonym poiedynku w kieliszki uderzyć. *Teatr* 28, 119. albo w kieliszki bić, die Gläser anstoßen. - §. b) tyle, ile obeymuie kieliszek, ein Spitzglas voll. Wina dobrego kieliszeczek maleńki wypić, doktor pozwala. *Krup.* 5, 633. kieliszka wina nie zabrania. *ib.* 543. Wódki kieliszek wypiwszy. *Mon.* 66, 94. Po pierwszych przywitaniach, co prędzéy z apteczki Po kieliszku cukrowéy wniesiono wódeczki. *Wtg. Org.* 29. Od kieliszka do kieliszka tak się popili, iż się poswarzyli. *Teatr* 7 *d*, 42. *Czart.* Raz się filozof z przyiaciołami Począł rozrywać gęsto kieliszkami. *Fabl. Ez. B* 4. t. i. piciem, cf. lampeczka, kielich). - §. Zwyczay nadał czasem częściom pola śmieszne nazwiska, n. p. *kieliszek* pola, t. i. 128 część łanu. *Czack. Pr.* 1, 223. KIELISZKOWATY, - a, - e. - o *adv.*, na kształt kieliszka, kelchartig, wie ein Kelchglas, Spitzglas. Kształt kwiatu tego iest kieliszkowaty. *N. Pam.* 13, 65. KIELISZKOWY, - a, - e, od kieliszka, Spitzglas-; *Rs.* рюмочный. KIELISZNIK, - a, *m.*, kielichowicz, łupikufel, ein Zechbruder. - §. 2) *theol.* kielisznik, sektarz kielich w sakramencie utrzymuiący, ein Calixtiner, ein Hussite; *Bh.* kalissník, *Ger.* Kelchner. Kielisznicy poczęli swą sektę z rozlaniem krwi, iako Zyszka w Czechach, o osobę wina. *W. Post. Mn.* 149., *Hrbst. Odp. Ee* 8 *b*. KIELISZYSKO, - a, *n.*, srogi kielich, ein fürchterlicher Pokal. Kazawszy sobie podadź iakieś straszne kieliszysko, wlewa doń całą butelkę. *Mon.* 66, 84.

*KIELKA *ob.* Kilka.

*KIELLA, KIELNIA, - i, *t.*, *Sr.* 1. khéla; *Vd.* kela, zhebla, lopatiza; *Rg. et Bs.* kaccja, kaciça, kacciça; *Rs.* лопатка, стирка; mularskie narzędzie, die Kelle, die Mauerkelle. Kielnia służy mularzowi do brania nią wapna, lub do narzucania nią wapna na ścianę do wyprawy. *Mag. Mskr.* Stoi na murze potynkowanym, a w ręce iego kiella *murarska. *Leop. Amos.* 7, 7. Kto gmachy stawia, tego dzieie mularze kielnią piszą. *Zab.* 5, 92. Stalszéy pamiątki trzeba na tym grobie, Niż twe są dzieła, kielnio, pędzlu, dłoto! *Zab.* 9, 198. - §. 2) kuchenna czerpaczka. *Wlod.* die Küchenkelle, Schöpfkelle. *urceus* wodne naczynie *killa, wiaderko. *Mącz.* - §. 3) kielnia wozowa, = skrzynia na wozie, der Wagenkasten, die Kelle. Nie wszyscy na wóz, drudzy w kielnią. *Rys. Ad.* 42. Na zadniéy kielni wózka, imię i przezwisko żółtemi ćwiekami wybite było, *Teat.* 22 *b*, 79. - §. Chłop rąbał drwa na kielni, Do pieców i do cegielni. *Jak. Bay.* 124, na drewutni, kolni, natoniu, Holzstall.

*KIELO *ob.* Kilka.

KIEŁZNAĆ, CHEŁZNAĆ *cz, idntl.*, Kiełznać, Chełznać *ndk.* (cf. kiel); munsztuk wkładać, hamować, krócić, zdumen, bändigen, hemmen. Koń niechełznany. *Ban. J.* 2. Kiełznay gniew nayściśléy. *Min. Aux.* 45., *ob.* w kleszcze wziąć). Chociaż młodość wzburzy, rozum kiełzna żądze, *Teat.* 43 *b*, 100, *Drozd.* Od tego czasu poczęto kiełznać sektę Mahometańską. *Boter* 3, 195. Samęć fortunę chełzna serce śmiałe. *Pot. Arg.* 130. zniewala). - §. II. *Kiełzać*, Kiełznąć się, kiełzać się, pokiełznąć się, skiełznąć się, suwać się, ślizgać się, pośliznąć się, potykać się, utykać, powinąć się, upadać, straucheln, stolpern, anstoßen, fallen *fix. et mor.*, *Bh.* pollesnauti; *Cro.* sklizamase, cf. slizgać się). Jehowa nie dale się kiełzać nogom moim. *Budn. Ps*, 66, 9. powinąć. *Bibl. Gd.*). Mnie kiełznęły się były nogi moie, *Budn. Ps*, 73, 2, potknęły się. *Bibl. Gd.* Na całe życie człowieka trzeba mieć wzgląd, a nie iuż, ieśli się ięzyk w czym skiełznie, karać. *Baz. Modrz.* 326. Obrócon będzie nieprzyiaciel móy nazad, pokiełznią się i poginą przed tobą. *Budn. Ps.* 9, 3. Nawróć się do boga, boś się pokiełznął na nieprawości twéy. *Bud. Hos.* 14, 2. Z napoiów rozkosznych niemierność rośnie, która snadno skiełza się do pieszczoty. *Modrz. Baz.* 452. przewraca się, przechyla się). KIEŁZNO, - a, *n.*, munsztuk, hamulec, kawecan, *fig.* der Zaum,

das Gebiß. Więcéy dokazał, kto wziął w kiełzno mowę, Niż gdyby z karku zmiotł Meduzie głowę. *Mon.* 71, 901. Swiat w kiełzno wzięli dla mężnéy dzielności. *ib.* 71, 351. w kleszcze; opanowali go).

*KIEŃ, - ia, *m.*, kłodziny sztuka, kloc; *hine* knować. *Cn. Th.*, *Dudz.* 43. ein Klotz, ein Block; *Bh.* kmen.

KIEP, *G.* kpa, *m.*, cf. *Ger.* Kebs-, Kebse; *Boh.* kubéna nałożnica, cf. *Suec* kofsa z nierządnica; cf. *Sr.* 1. ſkep-ſupu, zrzinu nejto braſchne *vitió* pauię; cf. *Gr.* κωφος, cf. *Turc.* kabin, kebin, kubin). - *§. *obscoen.* członek wstydliwy kobiecy, die weibliche Schaam; *Boh.* funel; *Sr.* 1. kurriza cf. kurwa; *Crn.* zifa; *Vd.* shienski sram, kuna, pisda). Między kolany u niewiasty kiep. *Pot. Jow.* 2, 48. We Włoszech żelaznym blachem Mąż piękney żony kiep kryie przed gachem. *Pot. Jow.* 2, 32. - §. 2) zelżywe słowo, Hundsfott (das niedrigſte Schimpfwort); *Vd.* loter, pesja luknja, sanikarnik, pesji tat (cf. pau-brat); *Crn.* zifa; *Sr.* 2. kurriza. Jak to może kiep (kobieta) we kpa odmienić człowieka! *Pot. Jow.* 40. Ja was Jaśnie Wielmożni w téy przestrzegam mierze, Niech kiep kasztelanii Krakowskiéy nie bierze. *Pot. Jow.* 60. Na kpa go wystrychnął. *cf.* cztery litery k. i. e. p. (cf. *Lat.* trium literarum). n. p. Za cztery litery czy mię We Pan masz? *Teat.* 43 *c*, 47. za kpa). Nos i uszy obciąć gotów, gdyby mu kto iakieś słowo, ze czterech liter składaiące się, powiedział. *Mon.* 65, 456. Zaklina go na przyiaźń, miłość, na boga, na cztery litery. *ib.* 73, 141. Pod kpem mu przyrzekł, t. i. że będzie kpem, ieżeli nie dotrzyma). Wypadnie co komu z rąk, aż ona i przy stole wykrzyknie: kie-eś. *Mon.* 74, 362. kiepeś). KIEPEK, - pka, *m.*, *demin.*, cf. półgłowek, cf. barszczyk, zaięcze łayno. KIEPSKI, - a, - ie, lichy, hundsföttiſch, ſchlecht. Kiepsko *adv.*, *Vd.* pesoviten, sanikarn, kuslarski. *KIEPKOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.* kogo, z kpić z kogo, przekpiwać kogo. *Tr.* einen zum Narren haben. cf. kpać kogo). KIEPSTWO, - a, *n.*, kiepska rzecz, Hundsfötterey, albernes Zeug; *Vd.* pesizaria, kuslaria, sanikarnoſt; *Bh.* pestwi, pestwo. Gdy teraz nic nie schowam, kiepstwo będzie zemną potym. *Mat. z Pod. C.* 1. Tym mnie nie rozgniewasz sobie, Że się me wiersze kiepstwem zdadzą tobie. *J. Kch. Fr.* 12. Twego kiepstwa iuż daléy słuchać nie mogę. *ib.* 29.

Pochodz. (*cf. kobyła, kobza, kobiel, kobeznik, kobieta, kobuz*); *kpać, nakpać, przekpać, wykpać, zekpać; kpić, kpica, kpiwać; nakpiwać się, okpiwać, okpić; odkpiwać, odekpić; przekpiwać, przekpić; zakpiwać, zakpić.*

*KIER; n. p. Kiedyśmy na rozdroże abo wpadli na kier. *Pol. Pocz.* 94, cf. kiers. 2) KIER *ob.* Kir. 3) KIER *ob.* Kra.

KIERAT, - u, *m.*, (cf. *Lat.* ergata cf. *Germ.* Kehrrad), winda, którą co z dołu wyciągaią. *Dudz.* 23. das Tretrad, Trittrad, Krahnrad, das Gangrad (Gebrad), wodurch Laſten in die Höhe gewunden werden; koło wielkie poziome z cewami, na wale leżącym, który liną wielkie ciężary z głębiny wyprowadza. *Solſk. Arch.* 156. wał kołem obłożony, iako w młynach do ciągnienia i ruszenia ciężarów. *Chmiel.* 1. 225. W koło to wchodzą chłopy, a depcąc wewnątrz po iego cewach lub szczeblach, obracaią ie. - §. *Prov.* Sprawami świeckiemi tak się uplętli, iż zawsze, by w kieracie chodzą. *W. Poſt. W.* 2, 369. głowa się im zawraca, der Kopf geht mit ihnen in die Runde, ſie gehen wie im Taumel. Cóż po tryumfie nad nieprzyiacielem, ieśli kto w własnym domu pod kieratem? *Pot. Syl.* 274. Dla Xantyppy żył Sokrates zawsze by w kieracie. *Petr. Ek.* 55. Jak w kieracie abo młynie tam grzmot, trzask. *Cn. Th.* 294., *Chroſć. Fars.* 1. ein Höllenlärm, ein ſchreckliches Getöſe. Tym czasem w mieście, iakoby w kieracie, Wszyscy się na dom Dauletow obrócą. *Pot. Syl.* 64. bunt durch einander, drunter und drüber. Furye mściwe łupią go po boku, Sumnienie rozruch czyni iak w kieracie. *Chroſć. Luk.* 236. - §. 2) kierat, gdzie więźniowie robią, albo w górach kamiennych, kruszcowych. *Cn. Th. ergaſtulum*, ein Zucht- und Arbeitshaus, ein Gefängniß, worin gearbeitet werden muß. Obciążony ustawicznemi pracami, iakoby był na galerach albo w kieracie, albo w Babilonii, albo w Egipcie. *Gil. Kat.* 306. Kara dzieci, aby nie była kieratem, to iest ustawiczną. *ib.* 115. - *Fig.* Ereb głęboki otwiera kieraty, Z piekielnym światłem Parki wybiegaią. *Bard. Tr.* 355.

KIERCA, - y, ż., z *Niem.* die Kerze (cf. Adlg.); *Hg.* gyertya; *Bs.* krilat); świeczniki wielkie, które się noszą w obchodach kościelnych. *Wlod.* lichtarze duże drewniane. *Dudz.* 41. postawnik, große Wachskerze. *Cn. Th.* 790.

KIERCHOW, KIRCHOW, - a, *m.*, z *Niem.* der Kirchhof, cmentarz, osobliwie dyssydentski, grobowisko, *Bh.* krchow, hrbitow; *Sr.* 1. krchow. Pomieszkanie niech będzie dalekie od kierchowów. *Sienn.* 478. Dusze grzeszne przy smutnych grobach siedzą, na sprosnym kierchowie. *Bardz. Luk.* 2, 41. Czarownica ta przy grobach mieszkała na kierchowach. *ib.* 1, 103. *ob.* Kierkot.

KIERDA, - y, *m.*, kiernoz, knur, der Hauer, der Eber, der Keuler. Przy sośnie co rok z kościstą czeczugą Kierda ci ołtarz krasną zbroczy strugą. *Hor.* 2, 145. *Nar.* kiernos. *ib. Min.*

*KIERDASZ, - a, *m.*, Tatarsk. n. p. Brześcia, Mielnika, Drohiczyna dostał, Kierdasza Zawolskiego z hordą schwostał. *Stryik. Gon. O.* 3. Z małego wielkie państwo męstwem rozszerzyli, A Kierdaszów Tatarskich często iby krwawili. *ib. N.* 2.

KIERDELA *herb*, tarcza wzdłuż podzielona, ku prawey stronie trzy lilie, iedna nad drugą w prost, w polu błękitnym; na drugiéy pole czerwone próżne. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen.

KIEREIA, - ei, ż., KIEREYKA, - i, ż., *dem.*, surdut futrem podszyty, ein mit Pelz gefütterter Oberrock. Kiereia z srogich niedźwiedzi, W któréy Pan Podczaszy siedzi. *Niemc. Po. P.* 127. Chodź zdrów w kiereyce, gdyś zabił turczyna. *Bratk. C.* 4 *b.* zażywny łupów). Ale to bieda, na drugim kiereyka; W boiu nie widział Turczyna od wieka. *ib. D.* Kiereykę Turczyn, Tatar burkę nosi. *Jabł. Buk. K* 4 *et S* 2 *b.*

*KIERESZOWAĆ *cz. ndk.*, n. p. Poznał, czy w Piątek, czy w Sobotę, czy w Niedzielę go kiereszowano. *Sak. Kal. D* 2 *b.*

*KIERKOT, - u, *m.*, cmentarz żydowski, ein Judenkirchhof. Bagno za kuźnią i cekaus mógł czytać, Trzcinę za cmentarz, groby i kierkoty. *Chroſć. Fars.* 127. cf. kierchow.

KIERMASZ, KIERCHMASZ, - u, *m.*, z *Niem.* die Kirchmeſſe (Kirwſe), das Kirchweihfeſt; *Bh.* poſwicení; *Sr.* 1.

termusche; *Cro.* szvetilische czirkveno, poszvetilische; *Rg.* prikarsctenje; *Crn.* shegnanje; *Vd.* zirkouni obhod, sebod, som, semeni, senjem (cf. seym); *Rs.* храмовый праздникъ; rocznica poświęcenia kościoła. *Wlod.* Prażnik iest prawdziwe Słowiańskie słowo, ale tylko saméy Rusi właściwe; więc lepiéy iuż słowa kiermasz, niżeli tego używać. *Klecz. Zd.* 76. Kiermasz albo odpust. *Czack. Pr.* 2, 227. Czymże cię na tym kierchmaszu, albo na tym prażniku częstować będę? *Orzech. Qu.* 91. Z dzwonicy chorągiew' wywieszaią, będzie kiermasz, Gdzie na gorzałkę z kościoła i piwo Po skończeniu mszy świętéy, zaciąga co żywo. *Pot. Pocz.* 591. Na wesela, na kiermasy i zjazdy wielkie, pospolicie stroią się z wielkim kosztem białogłowy. *Petr. Ek.* 18. - §. *ogólniéy:* uczta, biesiada, ein Schmaus, ein Traktament. Uczy nas Arystoteles czasem dla sług kiermaszy czynić, aby byli w pracach ochotniéysi. *Petr. Ek.* 108. KIERMASZOWY, - a, - e, od kiermaszu, Kirchweih-. Odpustowa, kiermaszowa, albo iarmarczna publika. *Mon.* 69, 590. Kiermaszowy chléb, *Crn.* potiza.

KIERMES *ob.* Karmazyn, alkiermes, czerw', czerwiec.

*KIERNOWY, - a, - e, n. p. Kiernowe sukno. *Tr.*; z *Niem.* Kerntuch, iędrne, dychtowne, gruntowne sukno). Nazbyt drogo postaw sukna kiernowego zacenił. *Ern.* 123.

KIERNOZ, KIERNOS, - a, *m.*, KIERNOZEK, - zka, *m.*, *demin.*, *Boh.* kanec, kancik; *Slo.* kanec; *Hg.* kan; *Sr.* 2. kandros; *Sr.* 1. kondroz, kundros; *Crn.* mèrjasz; *Vd.* neresiz, neriesan prasez, prashizh; *Cro.* neroszteca, bicsko (cf. byk); cf. *Cro.* kërmak *sus* (cf. karmia), kernyak, praszecz skoplyen *maialis*; *Dl.* kärmak *sus*; *Bs.* krrimak, *Sla.* kèrmak, *f.* kèrmacza; *Rg.* nehrás; *Rs.* нóросъ, бóросъ, боросóкъ (*Rs.* корносый, курносый krótkonosy); wieprz cały czyli samiec. *Lad. H. N.* 70. knur, kierda, der Eber. Gdy prosięta trzebią imiona też mienią, i z *kiernozów wieprzami* ie zowią. *Cresc.* 567. Swinia, samica; kiernoz, samiec cały; wieprz pokładany. *Aluk Zw.* 1, 284. Kiernosy, aby się stały zdatne do karmienia, walaszą się. *Zool. Nar.* 382. Od Grudnia począwszy, przypuścić kiernosa do świni. *Zaw. Gosp.* Kiernoz, gdy iuż podstarzeie, trzeba się o młodego postarać *bachura*. *Haur Sk.* 61. Kiernoz krząka. *Dudz.* 21. - *Prov.* dla wełny kazał strzydz kiernosa. *Pot. Jow.* 2, 8. cf. z kozła wełny patrzyć). KIERNOZI, - ia, - ie, *Cn. Th.* od kiernoza, Eber-; *Sor.* 1. kondrozowé; *Bh.* kancowy. KIERNOZIĆ *albo* KIERNOZOWAC *intransit. ndk.* ślinić się; krzekać, *subare*, *est porcorum*, *cum libidinem appetunt*. *Mącz.* hukać się, ranzen, brähnen, brünstig seyn, von den Ebern; *Boh.* baulam se; *Vd.* kernohati, kerlonkati, kermati.

KIEROWAC, - al, - nie, *czyn. ndk.*, skierować *dk.*, z *Niem.* kehren, wenden, lenken, leiten, dyrygować, powodować, prostować, sterować, obracać, nawracać, *pr. et fig.*, *Bh.* uhnauti; *Sr.* 1. regernyu, nawodjuyu, pomernoszu; *Crn.* visham; *Vd.* nagniti (cf. naginać); *Bs.* uputiti, upraviti, ispraviti cf. *put, *putny, wprawić); *Rag.* vpûtiti, vavjestiti; *Eccl.* окормáю, упрáвлáю. Hetman ma hufy tak sprawić, aby żadnym hufom nie kierował, ale by się każdy, gdyby rozkazano, na miéyscu obrócił. *Tarn. Ust.* 250. umkehren, umwenden. Kierować wozem, okrętem, wenden. Szyper z strachem woła, że więcéy nie poradzi, ni kierować zdoła. *Jabl. Tel.* 80. sterować, sterem obracać, das Steuer lenken, steuern. Pozwól mi łodzią kierować, obaczysz, że cię do dobrego przywiodę lądu. *Teatr* 12 *b*, 59. Poważną swoią mową i pełną mądrości Kierował rzeczy wszystkie do sprawiedliwości. *Groch. W.* 126. Godność i władza Józefa do pożytecznego końca skierowana była. *Bals. Nied.* 1, 132 *et* 317. Mądrość sędziego ma kierować prawo ku zdrowiu tych, którzy do sądu przychodzą. *Gorn. Wł. J.* Widząc piękne córki We Pana przymioty, do niéy mój affekt skierowałem. *Boh. Kom.* 4, 176. Strach na mnie bije, nie wiem, gdzie fata kieruią? *Bard. Tr.* 355. Kieruycie interessa wasze, iak wam się będzie zdawało. *Teat.* 17 *b*, 5. Proszę, żebyś interessa me swoim rozumem kierował. *ib.* 36 *b*, 20. Interessiki nasze skierował nie naygorzéy. *Teat.* 43 *c*, 157. Kieruie nim, iak chce, z ma go do woli, obraca go iak chce. *Cn. Th.* er lenkt ihn nach Belieben. - §. kierować kogo zkąd, z rugować, wymiatać, wypędzać, wyganiać, wykursać, einen verdrängen, vertreiben. Szwedów z Polski kierowano. *Tr.* II. KIEROWAC się *recipr.*, obracać się, sich wenden und drehen. Oy wy chłopcy, djabelnie się teraz kierować umiecie; nie uderzy żaden tam, gdzie mały posag swącha. *Teatr* 36, 68. KIEROWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, obracanie, obrót, dyrekcya, *Vd.* nagnenje, nagnitje; *Ross.* склоненïе, das Kehren, Wenden, die Wendung, Richtung. Kierowanie wiatru, czyli w którą stronę wiatr wieie, z ciągnienia obłoków *etc.* poznaią. *Hub. Wst.* 143. Ciało na powierzchni krzywéy biegące, ustawicznie odmienia kierowanie. *Hub. Mech.* 113. KIEROWNICA, - y, *f.*, linija kierowna, oś, *directrix*. *Sniad. Alg.* 2, 8. die Richtungslinie. KIEROWNIK, - a, *m.*, kierujący czym, dyryguiący, dyrektor, der Kehrer, Lenker, Wender; *Sr.* 1. pomernoszcjer; *Crn.* visbar; *Bs.* ispravitegl; *Rg.* vpûtitegl, vavjeститnik, ispravnik; *Ec.* окормúтель; *w rodz. żeńsk.* Kierownica, die Lenkerinn; *Sor.* 1. nawodźwarka; *Rg.* vpuutitegliza. KIEROWNOŚĆ, - ści, *f.*, dyrekcya *ob.* kierunek, die Richtung. Dwie siły równe, a w zupełnie przeciwnéy sobie kierowności działaiące, byłyby w równoważności. *Hub. Mech.* 68. *cf.* 55. KIEROWNY, - a, - e, od kierowania, dyrekcyyny, Richtungs-. Nazywamy drogą kierowną, *lineam directionis*, kresę prostą, którą sobie stawiamy w myśli, prowadzoną od zbioru ciężkości iakiéy bryły, aż do środka ziemi. *Rog. Dość.* 2, 28. - §. daiący sobą kierować, lenkbar. KIERUNEK, - nku, *m.*, *directio lineae*. *Jak. Mat.* 1, 83, kierowność). Stolik mierniczy tak w kierunku ustawić, aby punkt na nim wyznaczony zgadzał się z punktem odpowiadaiącym na ziemi. *Zabor.* 96.

Pochoda. *dokierować*, *nakierować*, *odkierować*, *pokierować*, *przekierować*, *ukierować*, *wkierować*, *wykierować*, *zakierować*, *zkierować*.

KIERSZTAK, - u, *m.*, kotwiczna lina. *Tr.* das Kabeltau, Ankertau.

*KIERSZTRANK, *KIESTRZANK, KIERSTRANK, - u, *m.*, z *Niemiec.* Kirschtrank, Kirschwein, wiśniak). Wiśnie czarne maią blizkość z winem czerwonym; przeto niezłe picie kierszstrang, które wymyślili w Polszcze. *Urzęd.* 332. Baryła kierstrangu. *Vol. Leg.* 2, 666. Kiestrzank i malinnik. *Vol. Leg.* 3, 58.

KIERZ, *G.* krza, *m.*; *Bh.* leť, lie, lete; *Slo.* leť; *Hg.* koro; *Sr.* 2. leť; *Sr.* 1. lérk; *Vd.* germ, arashje (*Vd.* nakerkniti s narosnąć, nakrzewić się); *Crn.* gèrm, germoje, germuje; *Dl.* popona; *Sla.* shushnjak; *Rs.* ёрникъ, кусмъ, кусмёрникъ, кунина, cf. Kerlich Adlg. *cf.* krzew, krzewie, krza). *Kierzek*, - rzka, *m.*, *demin.*, krzak, krzaczek, der Busch, das Gebüsch, Gesträuch. We krzu się ptak lęże. *Cn. Th.* Jagody głogowe na ostrych krzach zbierali. *Otw. Ow.* 8. Sowa ze krza, a dwie w kierz. *Rys. Ad.* 64., *Tward, Daf.* 13. Kierz ogniſty Moyżeszow. *Gorn. Dwor.* 425. Ukazał się Pan Moyżeszowi w płomieniu ze środka krza; kierz palał, a przedsię nie zgorzał. *Lebp. Ex.* 3, 2., *Gil. Kat.* 40., *Bzow. Rox.* 71., *Kucz. Kat.* 1, 86. Gałęzie gęſte rozpuściwszy, w pośrzodku krze i ciernie rozłożywszy, by mur iaki uczynili. *Warg. Cez.* 45. Kuropatwa, co się tai w kierzku. *W. Poſt. W.* 2, 170. W każdym boginią bydź kierzku wiery. *Zebr. Ow.* 229. Kierz różany. *Dambr.* 437. - Ze krza na potyczkę patrzeć, z miéysca bezpiecznego, z zapieca, z chroſtu, aus dem Strauche, hinter der Mauer hervor, der Schlacht zuſehen. Polak nie zwykł się ze krza bić, lecz w polu iawnie. *Stryik. Con. L* 2. W kierz póyść, w chroſt, uciekać, w nogi; cf. w kawy póyść, Reißaus nehmen, nicht Stich halten. Wlóką elekcyą; ale i oni w kierz póydą, gdy gorne uderzą wiatry, które ich koncepty rozniosą. *Opal. sat.* 79.

Pochodz. *krzaczek*, *krzaczyſty*, *krzak*; *krzew*, *krzewie*, *krzewina*, *krzewić*, *rozkrzewić*, *zakrzewić*.

*KIERZE ziele *Tr.*, *ob.* Kurze ziele. KIERZEK *ob.* Kierz. 2. Grzegorz. *X. Kam.*

KIERZNIA, - i, *ż.*, KIERZANKA, maślnica *Tr.* das Butterfaß, zum Buttern. KIERZOWATY, - a, - e, - o *adv.*, krzakowaty, na kształt krzaku, buſchig; *Boh.* křowatý; *Rs.* кусмовый.

KIES, - u, *ż.*, *Windę* (*Windawę*, *Dyk. Geogr.* 3, 192.), zamek i miaſto w Kurlandyi, po Polſku Kiesią nazywaią. *Gwagn.* 411. Windau in Kurland.

KIEŚCIEŃ, KIŚCIEŃ, - ia, *m.*, (*Turc.* kieszkin z broń. *Paszk. Dz.* 139.), *Rs. et Ec.* кистень (cf. *Gr.* σκηπων, *Lat.* ceſtrum), broń Tatarſka; sztuka ołowiu, albo kości, na rzemieniu przy toporzyſku uwiązana. *Otw. Ow.* 183. *sculponeae. Cn. Th.*, *caeſtus plumbo ligati. Fulgent.* ein Streitkolben, mit einem daran hängenden Stücke Bley, cf. *Slo.* ſurla. Pospolita broń Moſkwy łuk, bardysz, szabla i kieścień, który Polacy basałykiem nazywaią. *Gwagn.* 518. Te łubie i kieścień do tego Daruięć z łupu Tatarſkiego. *Alb. z Woy.* 16. Kozak mię do nага Obłupiwszy, kiścieniem iak smaga tak smaga. *Zimor. Siel.* 240. Moſkale kieścieńmi albo *knuczem biią. *Biel. Hſt.* 430. Poczęli go kieścieniami przykładać, aż mu broń z ręki wypadła. *Papr. Ryc.* 145. Bito nas kieścieniami za szyie, gnano nas iako bydło. *Birk. Kant.* C 4. Kieścieniami męże nieprzezwyciężone. *Otw. Ow.* 183.

KIESA, - y, *ż.*, KIESKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Sla.* kesa; *Croat.* késza; *Rag.* chjessa, chjessiza, *cf.* kassa, Caſſe Adlg.), worek od pieniędzy, der Geldbeutel, der Beutel. Opanowawszy Sobieſki obóz Turecki, wziął 2000 kies gotowych pieniędzy, licząc każdą kiesę po 500 talerów. *Papr. W.* 2, 136. Weź tym czasem tę kieſkę z 30 czerwonych złotych. *Boh. Aem.* 1, 36. (KIESTRZANK *ob.* Kierstrank).

KIESZEŃ, - i, *ż.*, KIESZONKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Kieszynia*, mieszek, wacek. *Volck.* 493., *Boh.* kapſa, kapſyčka; *Cro.* sèp; *Sla.* cxep (*i.* sep, sypać); *Vd.* deushak, harshat, arshak, laushak deushizh; *Ec. et Rs.* кишень, кишёнка, чнёгъ, карманъ, корманъ, кошёлка, карманецъ, карманчикъ, сумка, сумочка, зепь; *Etym. cf.* kiszka), worek do sukni przyszyty, die Taſche, der Sack, Schubſack. Nać bracie, włoż to do kieszeni. *Teatr* 8, 109. schoway, in die Taſche ſtecken, einſtecken; *Vd.* vharshatuvati). Jeymość odwięznie kieszenie, przywiązane pod robronem, i dobywszy kładzie na ſtoliku. *ib.* 24 *b*, 18. Zamyka drzwi, i chowa klucz do kieszeni. *ib.* 14 *d*, 3. Kieszeń oporządził pod czas woyny dobrze złotem. *Teatr* 4 *b*, 87. er hat ſich beſackt. Figę w kieszeni pokazywać. *Gemm.* 80. *secreto irasci*, Naſenſtüber in der Taſche ſchlagen. Rączka go świerzbiała, gdy iéy w cudzey kieszeni nie grzał. *Dwor. K.* gdy nie kradł). Z moiéy kieszeni, z moim groszem, kosztem, nakładem, aus meinem Beutel. -). Kieszeń kareciana *Rs.* сумка каретная. - *Anat.* kieszonka Glissona, *capsula Gliss.* pokrywa wszystkie naczynia w wątrobę idące. *Krup.* 2, 74. KIESZENNY, KIESZONKOWY, - a, - e, od kieszeni lub kieszonki, Taſchen-, Sack-; *Bh.* kapſečný; *Slo.* vačkovi; *Rs.* карманный, сумочный. Kalendarzyk kieszonkowy, ein Taſchencalender. Kieszenny zegarek. *Kluk Zw.* 4, 350., *Vd.* persebinoshna vura, harshatna, deushakna vura). Kieszonkowe krocice. *Teatr* 11 *b*, 21. Nóż kieszonkowy *Vd.* ajemujenjk, ſklepomnik, shkerbez, ogenjenik, britelza, popkarza). Złowiony kieszonkowemi pryncypałki wdzięki. *Teatr* 42 *c*, 7. dzięgi, pieniążki, grosze). *Anat.* Ścięgna kieszonkowe, *ligamenta capsularia*, od iedney kości zaczynaiąc się końcem się swoim na drugiéy kości przypinaią. *Krup.* 4, 154.

w KIETCE, *v w kierce *ob.* kiecka.

KIETER, - tra, *m.*, KIETEREK, - rka, *m.*, *z Niem. Sax. Inſ.* der Köther, ein Bauerhund, gatunek psów-chłopskich. *Tr.*

KIIACZEK, KIIASZEK, - a, *m.*, *zdrb. rz.* kiy, das Stöckchen, Rutchen.

*KIIANIA, - i, *ż.*, KIIANKA, - i, *ż.*, *demin.*, (*etym.* kiy) krotki gruby kiiek do otłukania, ein Bläuel, ein kurzer dicker Knüttel. *Bh.* łyganka; *Slo.* łyganice; *Sr.* 1. łipenęza, wocicpacił; *Crn.* trepâvnek (cf. trzepaczka), falkel, perúla, perivnek, prályka (cf. pralnik), perilnèk; *Ec.* бѣлильное дерево, песмыканіе валёкъ. Len umoczony, gdy iuż dobrze uschnie, ma bydź otłuczon *kiianiami. *Cresc.* 189. kiiankami. *Lek. Kon.* 2, 53. *Cresc.* 188. Len wymłacaią z nasienia kiianką. *Przędz.* 10. W Polszcze rudę przepaloną tłuką młotami ręcznemi, zwanemi *perlik* albo kiiania. *Os. Rud.* 51. Uderzył iawnym machnieniem *kiianią w głowę cielęcia. *Otw. Ow.* 87. Kiianka praczek z Pracz, praczyk, pralnik, der Waſchbläuel. Żaba rodzi się na kształt kiianki czyli praczyka, a ta kiianka dopiero przeobraża się w żabę. *Zool. Nar.* 80. Z iaia żabiego robi się naprzód kiianka, *gyrinus*, der Froſchwurm (Nieders. Küllpegge); to ieſt bez nóg i ma podobieńſtwo do ryby; téy kiiance potym wyrastaią nogi, ogon odpada, i zupełną bierze po-

stać

ſtat żaby. *Zool. Nar.* 204. – b) kiianka, *cottus gobio*; rybki na 4 cale długie, z bardzo wielką głową. *Kluk. Zw.* 3, 180. *Lad. H. N.* 70. vier Zoll große Fiſchchen, mit einem großen dicken Kopfe. – §. *2. kiiania, z klin, der Keil. Z gałęzi migdałkowych bywaią palice abo maczugi, a z odziemków kule albo *kiiani (kiianie) ku szczepania i rozbiianiu wszelkiego twardego drzewa, *Cresc.* 400. Z więzu mogą bydź *kiiani ku szczepaniu drzewa. *ib.* 458. KIIAŚ, – a, *m.*, kiy gruby mocny niezgrabny, ein Knüttel. KIIEC, kiyca, *m.*, cf. *Bh.* kyta; *Cro.* kihacha; *Vd.* kiz, kizhiz, zhiz; *Dl.* tolyga). buławka żelazna z krótką rękoieścią. *Wlod.*; *Cn. Th.* ein eiſerner Schlägel an einem kurzen Stiele. Mazurów broń przedtym była pałki i kowane kiyce. *Tward. Wład.* 108. Póydzieć i Mazur wasz mężny brat miły, Z szaraszunem, z kiycem skoszlawcy swey siły. *Stryik. Gon. U.* 3. Smierć go, by kiycem, ni sam *wzwie, ugodzi. *Rey. Wiz.* 131. *Kmit. Spyt. A.* 4. Zacną maiętność stracił; dano mu było, iako mówią, kiiec za siekierkę. *Falib. Dis. G* 3. Kiycami ołowianemi kazał go bić. *Skarg. Zyw.* 1, 357. cf. kieścień, *Bandtk.* – *§. Nie umie inaczey mówić, iakoby mu rogate *kiycze z gęby *pirzchały. *Rey Zw.* 139 *b.* chropowato, niezgrabnie, cf. drwa, cf. kiy). KIIEK, kiyka, *m.*, *Sr.* 1. kyeżk; *Bh.* hůlka, *demin. nom.* kiy, ein kleiner Stock, ein Stecken. Nie miałem iak tylko kiiek; ale i temi z garści wydarto, *Teat.* 54 *c*, *B ii.* *KIIOCHA, – y, ż., rubasznie: kiiaszek, pręt, ein Stecken, Stöckchen, ein Gerte. Osieł ciężko dźwiga, a nadto go ieszcze chłop *kiiochą uśmiga. *Prot. Jał.* 29. KIIOW, – a, *m.*, wielkie i znaczne miasto pod panowaniem Rossyyskim. *Dic. Geogr.* 2, 28. die Stadt Kijow. Niegdyś głową całey monarchii Ruskiey, założone od książęcia Kiia. *Stryk.* 352. *Bielsk.* 36. – *Prov. Rs.* языкъ и до Кіева довedемъ cf. język do Rzymu doprowadzi. KIIOWANIE, – ia, *n.*, wezbranie kogo, *fustuarium Mącz.*, z kiie, das Erschlagen oder Prügeln mit Stöcken, Stockſchläge. *Sr.* 1. kyiowano, z kiiami bitjo. *KIIOWAN bywam, bit bywam, *Cresc. Mącz.* ich bekomme Stockprügel. KIIOWIANIN, – a, *m.* mężczyzna z Kiiowa, ein Kiiower, Kiiowianer. KIIOWSKI, – a, – ie, od Kiiowa, Kiiower, von Kiiow. Księstwo Kiiowskie; woiewodztwo Kiiowskie; powiat Kiiowski. *Dil. Geo.* 2, 28. KIIOWSZCZYZNA, – y, ż., ziemia Kiiowska, das Kiiower Gebiet, das Kiiovische. *Stebel.* 1, 65. KIIOWY, – a, – e, od kiia, Stock-. *Boh.* kyjowý; *Rs.* палочный. Krom pieniężney winy, 60 plag kijowych. *Paszk. Dz.* 88. Stockſchläge. Kiiowe go przywitanie potka, że się opoźnił. *Klok. Turk.* 58. Willkomm mit dem Stocke. Kto chodzi po nocy, sauka kiiowey pomocy. *Rys. Ad.* 23. eine Prügelſuppe, *Slo.* kdo chodí po nocí, hledá kyjowej nemocí. – Dobrzy źli być przestawaią z cnoty, Zli zasię czasem z kiiowey roboty. *Rey. Zw.* 221 *b.* Ten interes może ściągnąć na mnie iaki kiiowy proces. *Teat.* 25 *c*, 81. (cf. grzmoty, grzmotnąć). Kary kiiowe i pieniężne na występnych zakładał. *Skarg. D.* 188. Leibesſtrafen (mit dem Stocke) und Geldſtr. KIIOWY kołacz, rodzay chleba, pieczonego na rożnie. *Wiel.* obelia *Cn. Th.*, ein runder Kuchen, der auf einem Stock am Feuer gebacken wurde, ein Zapfenkuchen, Stanzenkuchen, Baumkuchen. Od kiiowego kołacza niech płacą ... jendwa, gdyż nadzienie iego niestrawne, *Leszczyc. C.* 2.

KIKUT, – a, *m.*, reszta pozostała odciętey ręki, lub palca odciętego, der Stumpf, der Stümmel von einer verlornen Hand, oder von einem verlornen Finger. *Cn. Th. Rs.* культяпка (cf. mańkut). Przysięgaiący rękę ma położyć na świątości; a ieśliby ręki nie miał, aby to kikutem uczynił. *Sax. Tyr.* 59. Będzieli tępanie pulsu chybkie, iakoby *kikutem *palca dotykał, kolerę znamionuie. *Sienn.* 399.? – §. 2. będący bez ręki lub bez palca, kaleka, ein Verſtümmelter, mit einer verſtümmelten Hand oder Finger, cf. kliszawy; także *w rodz. żeńsk.* n. p. Królową Elżbietę, którey szlachcic ieden rękę uciął, nazywali nasi *kikuta*, to iest bez ręki. *Nar. Hist.* 5, 467. *manu manca. Długos.* 1, 1005. KIKUTAĆ *intrans. ndk.*, z kalectwa kuleć, chromym bydź, chramać, hinken, lahm seyn. Pies kikuta na trzech nogach. *Budtk.*

*KILA *ob.* Kiłka.

KIŁA, – y, ż., *Bh.* kyla, průtrž; *Slo.* kýly, protrž luna; *Cro.* killa; *Bs.* killa; *Sla.* kille; *Rg.* killa, pridor; *Dl.* pridor (cf. przedarcie); *Crn.* kila, reswytje cf. rozwicie); *Vd.* pok, lom, respok, reslom, vlomek; *Sr.* 1. pjetlušnéno, pjepuklina, pjepuknено, pjepuknenoſcj; *Rs. et Ec.* кила, килка, *Gr.* κηλη, cf. *Hbr.* חלה *debilis fuit*). puchlina macharzyny abo iądrek, wypuklina, *hernia Cn. Th.* der Hodenbruch, ruptura łonowa. *Krup.* 4, 73. Przepuklina w mosznach, czyli kiła, gdy wnętrzności za zbytecznym zwolnieniem i obwiśnieniem błony otaczaiącey w moszna opadaią. *Perz. Cyr.* 2, 227. Dymienica kształtem swoiey podługowatości różni sie od kiły, czyli ruptury. *Perz. Lek.* 2, 15. – b) *ogolniey* kiła czyli osunienie, wypadnienie z mieysca swego części ciała miękkiey; prócz kił ingwinalnych w ślubiznie krokowey, są tedy kiły biedrzne w fałdzie ud, der Lendenbruch; pępkowe, *Vd.* popekna kila, popeshen pok, der Nabelbruch, brzuchowe, *Vd.* zhreunu preterganje, der Darmbruch, *etc. Dyk. Med.* 3, 114. Nóż krzywy do rznięcia kiły. *Czerw. Narz.* 24. – *2) krosty złe na wstydliwych członkach oboiey płci *kiłą* zowią. *Syr. Ziel.* 1033. cf. figi, fiszki, Feigwarzen. – Kiła iest wrzód łon sobopolnych z nieczystego złączenia ludzi sprosnych. *Sienn.* 553. Bubonen. *Sleszk. Ped.* 204. Krosty kiłowe pospolicie prostacy zwykli zwać zwierzchnią kiłą. *Sleszk. Ped.* 209. Wnętrzna kiła, *gonorrhaea foetida. ib.* trypa, rzeżączka, der Tripper. KIŁAWY *ob.* kiłowaty.

*KILCZYBORU *n. p.* funt. *Instr. C. Lit.* Od kamienia kilczyboru. *ib.*, cf. *Vol. Leg.* 4, 360. *et* 6, 135.?

*KILI, *KILKI, – a, – ie?, iak wielki, iak mały? *Cn. Th.*; *Wlod.*, wie beſchaffen? in Anſehung der Größe, wie groß? oder wie klein? cf. tylki). *Sr.* 1. kilki *quotus.*

*KILIATA, – y, ż. n. p. W obozie Tureckim kupowano kiliatę mąki za 20 czerw. złł; a kiliata iest iako półkorca Krakowskie, *Gwagn.* 610. *Bielk. Kr.* 578. ein halber Scheffel Krakauer Maßes. *Sla.* kila z 120 oka po 2 1/2 funta.

KILIM, KILIN, – a, *m.*, KILIMEK, – mka, *m. zdrb.*, *Ec.* килимъ, ковёръ, *instratum equi densum ex pilis. Cn. Th.*; *Turc. Sla.* chilim z obicie, eine bärne Pferdedecke. kobierzec ein Teppich. Co za oyców naszych była gunia, to teraz kilim, derha. *Dwor. F.* 2. Towary Tureckie, kobierce, kilimy. *Vol. Leg.* 4, 82. Kilim Gurski, z podleyszy kilim. *Tr.* eine ſchlechte Decke von dieſer Art.

KILIMKA *ob.* Kielimka.

KILKA, *G.* -u, *D.* -om, *A.* kilku *et* kilka, *I.* kilką, *L.* w

kilku, *KILA, *KILAS, *KILO, *KIELKO, *Bs.* kolik, nekolik; *Sr.* 1. nekelko; *Dl.* nikoliko; *Slz.* nikoi, nikoja, nikoje; (cf. nieco, *niekilka); *Bs.* nikoliko; *Rg.* gnikoliki; (koli *quoties*, koliko *quot*,); *Cro.* nekaliko. *Vd.* enkatiri; *Crn.* doftir; *Rs.* нѣкомюрые. cf. *Gall.* quelque), *numerus infinitus* od trzech do dziesięciu, einige, mehrere (drei auf zehn). – a) więcey niż dwa, mehrere, etliche. Kilka *oczy (oczu) więcey obaczą, niż iedno. *Hipp.* 38. Mahometanie po kilka żon maią. *Haur. Sk.* 210. Miał z sobą *kilaś (kilku) młodzieńcow. *Skarg. Żyw.* 2, 584. O milkilka ztąd mieszka. *Aras. Pod.* 2, 232. Kilkiem ran przekłuty, umarł. (kilką ranami). *Stryik.* 183. Z nim miluchno rozmawiasz godzin w noc kila. *Zimor. Siel.* 318. Kila cudów. *W. Post. W.* 39. Kielko ziarnek nasienia tego w ziemię społem wsadzić. *Cresc.* 509. Sekt było kilaś bardzo znacznych. *Skarg. Dz.* 2. Day mu się napić tego lekarstwa *kielo razów *Spicz.* 47 kilka razy, kilkakrotnie). Wypiwszy po kilku, nisko się skłonili. *P. Kchan. Orl.* 1, 175. *fc.* kielichach) – §., niewiele, nieznacznie, kilka tylko, nur einige, etliche, einige wenige. Dla kilku nie potępiamy wszystkich. *Kit. List.* 1, 135. Niedługo tego czekać, lat kilka to pokaże. *Warg. Cez.* 21. Te kilka iuż może lat życia mego, przepędzać będę w słodkiey spokoyności. *Gaz. Nar.* 1, 187. *St. Aug.* Niewiele ten wygra, kto kilkiem lat (kilką latami) dłużey żyw. *Corn. Dz.* 87. Zraniony, w kilku dni potym umarł. *Stryik.* 183. Prawa nie ieduemu, nie kilom (kilku), ale całey Rzpltey maią służyć. *Petr. Pol.* 235. Szkoda wielom, pożytek kilkom. *Gost. Gor.* 64. Przeciętą kiszkę niech stara się przyhaftować kilkoma (kilką) ścięgami iglanemi *Perz. Cyr.* 2, 27. Palemon przyiechał z żoną, z dziećmi i kilkiem osób przyiaciół. *Bielsk. Kr.* 113. Jedno sam z kilkiem osób został, między wielą tysiącmi ludzi zginęłych. *Rey. Post. S* 5 *b.* – *Kilkadwadzieścia, = dwadzieścia kilka, = między dwudziestą a trzydziestą, zwanzig und einige, einige zwanzig. Jeszcze był żyw kilkadwadzieścia lat potym *Birk. Zyg.* 20. Przed lat kilkunastą albo kilku dwadzieścia. *Zlot. A* 2 *b.* Okazało się, że ledwie kilkadwadzieścia metropolitów było. *Sowit.* 10. KILKADZIESIĄT, *KILADZIESIĄT, *G.* kilkudziesiąt; = między dziesięcią i stem, zehn und einige; einige über zehn bis hundert. Po wsiach bywa naymuiących się po kilkadziesiąt kosarzów, żeńców. *Mon.* 66, 202. Ja nayniższy służebnik Waszey Królewskiey Mości od kilku dziesiąt lat i kilku. *Gwagn.* 403. Kilka dziesięć kroć, *aliquoties decies*, etliche zehn, zwanzig, dreyßig u. s. w. mal; *adj.* Kilkadziesiąt krotny. – Kilkadziesiąt tysięcy = między dziesięcią a krociem tysięcy, n. p. Wirydarz, ktory kosztuie kilkudziesiąt tysięcy. *Falib. Dis. N.* 2. zehn und etliche tausend (bis hundert tausend). KILKA KROĆ, *Kila kroć, = dwa, trzy, cztery razy i t. d. aż do dziesięciu, mehrere mal, mehrmals, *Slo.* nekolikokrát, nekolikorazi; *Vd.* enebarti, enkatirobart, kirebarti, enkatirikrat; *Ec.* колькожды. Kilka kroć ziewnąwszy, ducha bogu oddał. *Birk. Zbar. D* 3 *b.* = kilka razy *ib.* Cymbrowie posłali do Maryusza *kilo razów, aby się z niemi potykał. *Stryik.* 35. Kilka kroć sto tysięcy, = kilka razy wzięte sto tysięcy, aż do miliona, mehrere hundert tausend, bis Million. Dla ludzi kilku, kilka kroć sto tysięcy nie powinni szkody ponosić. *Gost. Gor.* 24. Pałac kosztowny, ktory kosztuie kilka kroć sto tysięcy. *Falib. Dis. H.* 2. KILKANASCIE, *Kilanaście, *Kilonaście, *G.* kilkunastu, *numerus indefinitus* od dziesięciu do dwudziestu, zehn und etliche, etliche über zehn bis zwanzig. Wieku lat kilkanaście, niecnoty za trzydzieści. *Fred. Ad.* 12. Kilonaście dni nie wychodzić. *Sienn.* 355. Tę książkę trzeba było wydać przed lat kilkunastą. *Zlot. A* 2 *b.* Przez kilanaście mil. *Papr. Gn.* 1186. Kilkanaście kroć = powtórnie od dziesięciu do dwudziestu, etliche mal über zehn bis zwanzig. Kilkanaście krotny, – a, – e, *adj.*, mehrmalig (bis zwanzig, denn dann heißts kilka dwudziestokrotny). Cyrus kilkanaściekrotnemi przekopami podzielił rzekę. *Bals. Niedz.* 2, 337. KILKANASTOLETNI, – ia, – ie, nieco lat nad dziesięć aż do dwudziestu przechodzący, mehr als zehnjährig, gegen zwanzigjährig. Po kilkanastoletniey niebytności, chciała znowu maiętność swoię odwiedzieć. *Aras. Pod.* 2, 214. Kilkanaście tysięcy = między dziesięcią a dwudziestą tysięcy, zehn und mehrere Tausend, zwischen zehn und zwanzig Tausend. KILKANASCIORAKI, – a, – ie, dziesięcioraki sposob przechodzący do kilkadwudziesciorakiego, zehn = und mehrfach, bis gegen zwanzigerley Art verschieden. KILKASĄŻNIOWY, – a, – e, o sążniach kilku, von etlichen Klaftern. Dół kilkasążniowy. *Torz.* 10. KILKODNIOWY, – a, – e, przez więcey niż dwa, trzy *etc.* dni do dziesięciu, durch mehr als zwey, drey *etc.* bis zehn Tage. Pieniądze kilkodniową pracą zarobione. *Teatr.* 46 *b*, 11. Podobnież *kilkonastodniowy*, *kilkoduudziestodniowy*, *kilkosetnodniowy*. KILKOGODZINNY, – a, – e, przez nieco godzin aż do dziesięciu, mehrstündig. Kilkogodzinnym z rana zabawiłem się nabożeństwem. *Zab.* 11, 161. Podobnież *Kilkonastogodzinny*, *kilkodwudziestogodzinny*. KILKORO, – rga, *n.*, wielorako do dziesięciu, vielfältig, mehrfältig. Chustka w kilkoro złożona. *Perz. Cyr.* 1, 118. KILKORAKI, – a, – ie, wielorako do dziesięciu, etlichfältig, auf verschiedne, mancherley Art. Kilkorak *adv.* – Podobnież kilkonastoraki, kilkodwudziestoraki, kilkotrzydziestoraki *etc.*, kilkosetnoraki, kilkotysięcoraki. KILKOROLETNI, – ia, – ie, kilka lat maiący, mehrere Jahre habend. KILKORONASCIE, – ia, = między trzynastą a dwudziestą sztuk, etliche Stück zwischen 13 bis 20. KILKOWYRAZOWY, – a, – e, *polynomios. Sniad. Alg.* 1, 55. mehrnamig.

*KILLA *ob.* Kiella, kielnia.

*KILOBY *adv.* tylkoby, ienoby, byleby, wenn nur, wofern nur. Nic wam na tym, kiloby wam wełna została. *Rey. Post. Ff* 2. Nic się nie lękaią boga, kiloby tail przed ludźmi. *ib. Ee* 6., *ib. J* 5.

KILOF, – a, – u, *m.*, rodzay obucha, nadziaka, *Wlod.* czech. ein Fausthammer, Streithammer. *Sr.* s. thilop, thilo, thiltjita motika. Węgrowie dziurę niemałą do [illegible] uczyniwszy, nawet kilofami mur kowali. *Bielsk. Kr.* 7. Jedni tłukli ciężkiemi fortę taranami, Niektórzy dziurami ściany kilofami. *Zimor. Siel.* 236. Aby żaden nie [illegible] się z ruśnicami, z czekanami, z kilofami, z broniami [illegible] zwyczaynemi chodzić. *Vol. leg.* 5, 646. Ten obrotny [illegible] koleczku kieruie wałachem, Ten kilofem wycifka. *Bezr. C* 3 *b.* – 2) Kilof albo koniec cieńszy młotka. *Os.* [illegible]

die Hammerſpitze, das ſpitzige Ende des Hammers. - *3) dziób żurawi, bociani. *Tr.* der Schnabel eines Storchs, Kranichs.

KIŁOWATY, KIŁAWY, - a, - e, kiłę cierpiący, hodenbrüchig, den Bruch habend. *Cn. Th.*, *Slo.* kylowaty, protrjun, *Bh.* prutrjna; *Rg.* killav, killavaz, (okillaviti *rumpi*); *Bs.* killaussg, killavi; *Cro.* killay, killavecz; *Dl.* hillav, pridart, hillavecz (killavem, okillujem, okilavam *rumpor*); *Crn.* kilov, kilovz; *Vd.* loulliu, pokliu, pokjeu, slomen; *Rs.* килостый, килова́тый, килля́ѣ, *Ec.* единоя́мрный iednoiay; cf. *Gr.* κηλητης. KIŁOWY, - a, - e, od kiły, Bruch-s. - §., dymieniczny, Bubon-s. Uleczenie wrzoda kiłowego na członku męzkim. *Sieszk. Ped.* 204. Krotały kiłowe pospolicie prostacy zwykli zwać zwierzchnią kiłą. *ib.* 209.

KII *ob.* Kto. KINA *ob.* China.

KINĄĆ, - ął, F. kinie *Intr. et Trans. ndk.*, skinąć *dok.*, *Gr.* κινεω obracać, skłaniać, wenden, bewegen, neigen. - a) *Intrans.* kinąć, s obracać się, skłaniać się, sich wohin schwenken, wenden, wohin neigen. cf. *Bh.* kinauti, zkynauti *fermentari*, *efferuescere*). W iakową tedy sarnecko masz stronę kinąć! *Zab.* 15, 209. *Kniać.* Jak fortuna minie, J przyiaciel i sługa każdy w stronę kinie. *Gaw. Sel.* 361. - β) kinąć się *Recipr.*, *id.*; *n. p.* Nie wie czego się trzymać, nie wie gdzie się kinąć. *Pot. Arg.* 259. Swięto wielkie było; za czym się z okolicznych wsi co żywo kinie do miasta. *ib.* 77. t. i. kipi, sypie się, das Volk strömt nach d. St. - 2) *Transit.* kinąć co, rzucić, miotać, werfen. Zagon otwarł, i ludzkie nasienie zęby, sobie kazane, w ziemskie kinął spary, *Zebr. Ow.* 57. - §., Kinąć dokąd, śpiesznie wyprawiać, pchnąć dokąd, eiligst absenden. Kinął Szach kilkunaście Kozaków na straż. *Bielsk. Cr.* 695. wyprawił, wysyłał, detaszował ich, er schickte sie dahin ab. Chcesz li delikacika na woynę kinąć? ani pytay. *Opal. Sat.* 55. zum Kriege emploiren. - α) kinąć czym, s obracać czym, kiwać czym, etwas bewegen, neigen, wenden. Gdzie koń obraca, i gdzie mieczem kinie, Leżą na pował i piesi i konie. *P Kchan. Jer.* 537. wo er sein Schwerdt schwendet. Ma w sobie wszelką godność, kto tysiącem kinie. *Papr. Gn.* 1201. wem Tausende zu Gebote stehen. - γ) kinąć, s kiwnąć, kiwaiąc znak dawać, winken. *Bh.* kinauti, kynauti; *Rs.* махнуть cf. machnąć). Skinęli na towarzysze w inszey łodzi, aby im przyszli na pomoc. *W. Post. IV.* 2, 106. Głowami waszemi skińcie, a przyszli ie. *St. Dz.* 94. Mądremu dość skinąć, ostatka się domyśli. *Cn. Ad.* 461. Kinęła nań ręką pani, aby do niey przyszedł. *Zygr. Pap.* 145. 1 *Leop. Act.* 15, 16. Kinął na sługę. *Eraz. Jęz. M* 8 *b.* Jeśli się Sultanowi która sprawa nie podoba, kinie ręką, daiąc znać, iż ią trzeba inaczey odprawić. *Star. Dw.* 23. Gram ci, żeś kazesz; jak kiniesz, przestanę. *Zab.* 14, 138. Tylko czas ogonem kinie, Sława ich zarazem minie. *Lib. Sen.* 10. B. Kinąć co na stronę, s odrzucać, odsuwać, porzucać, wegwerfen, fahren lassen. Choć wolam i we łzach tonę, Modlitwę moię kinął na stronę. *Chrośc. Job.* 190. Kinąwszy rzeczy swoie, biegał zemną. *Pot. Arg.* 3. Wy, którym cnota grzeie, kińcie łzy niewieście, A przez nurt się Hetruński ztąd co żywo nieście. *Hor.* 2, 556. *Min.* Kinęte nadęte i wyniosłe twarze. *Bard. Ir.* 329. Porzuć moie nadzieie, kiń liche boiaźni. *Bardz. Boe.* 10. KINIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, obracanie, das Neigen,

Schwenken, Wenden, Lenken, Werfen. - §., skinienie *Cn. Th.*, skin, das Winken, der Wink. Gotów pełnić naymnieysze iego skinienie; a gdyby można i same myśli. *Klok. Turk.* 10. Na skinienie oka od wszystkich słuchany. *Jabł. Tel.* 190. - §., *pusula* kinienie chleba, gdy iuż na bochny szczynią, albo przylepka. *Mącz.* das Gähren, Aufgehen oder Emporsteigen des Teiges, *Bh.* kynuti *fermentatio*). *Zyme* kwas, kwaśne, *kinione* albo kwaszone ciasto. *Mącz.* Sauerteig.

KINAL, - a, *m.*, niźnik czerwienny lub żołędziowy, der Eichelunter. cf. *Gall.* quinola). Kiedy trwała chapanka między kartownikí, Bił kinal z pancerolą tyze i wyźniki. *Zab.* 14, 364. Słusznie niźnik czerwienny a kinal z naswiska Uczczony matedorstwem. *Kras. Sat.* 103. Na mieysce panfilów, kinalów, kralek, nastały asy, damy, walety. *Kraj. Pod.* 50. - §., Kinal człowiek, nieokrzesaniec, ein ungeschickter Tölpel, hölzerner Peter. Do stanę męża według swego gustu, nie takiego kinala albo dryblasa. *Mon.* 70, 14. cf. *Hg.* kinalo *propinator.*

Pochodz. cf. *chynąć*; *kiwnąć*, *kiwać*; *odkinąć*, *przekinąć*, *perchnączyk*, *pokinąć*, *skinąć*.

*KINDIAK, - u, *m.*, u. p. Dery, gunki, kindiaki, siermięgi. *Tward. IV. D.* 26.

KINDYBAŁ, - a, *m.*, grundychwał, gbur, kinal, ein Klotz, ein Ungeschliffener. Kindybał nieforemny. *Mon.* 70, 172.

KINETU sztuka. *Instr. C. Lit.*, gatunek kamlotu, eine Art Kamlot.

KINGA, - i, *f.*, imię białogłowskie, *Kunegunda*. *Jabł. Her.*; *Dudz.* 17.

*KINIA, - i, *f.*, kot. *Tr.* Miesz, Katze. cf. kic, kici.

KINIENIE *ob.* Kinąć.

KINKINA, KINAKINA. *Krup.* 5, 402. *Dykc. Med.* 3. kora drzewa Amerykańskiego, *China*, die Fieberrinde, China.

KIOSK, - u, *m.*, Tureck.; altanka ogrodowa, dachem na słupach pokryta, po bokach otwarta, ein Kiosk, ein Türkisches Lusthaus. Weszli do ogrodu, a przyszli do bardzo pięknego kiosku, z którego widok był na iezioro pod sam ogrod podstępuiące. *Kras. List.* 2, 19. *Kras. sat.* 80. W zwierzyńcu dwie altany, kioski czyli kościołki. *Teat.* 20 *b*, 187.

KIPIEĆ, - ał, - ie *et* kipi, kipię *Intrans. ndk.*; skipieć, wykipieć *dok.*, (cf. *Germ.* kippen). warząc się wzburzać i przelewać, aufsieden, siedend wallen, überwallen, überlaufen, im Sieden. *Bh.* kypěti; *Slo.* kypět, kypim; *Hg.* kibudjami; *Cro.* kipeti, kipim, urèm, izkipujem; *Dl.* urim; *Bs.* kipiti; *Rg.* kipiti; *Vd.* kipim, zkipim, vreti, avirati; *Crn.* kipim, kèpim, kupim, kepęti, skèpim, kupim, kupęti; *Rs.* кипѣть, кипятить, вскипятить, укипѣть. Warząc tę potrawę pilnie strzedz, aby nie kipiało. *Haur. Sk.* 371. Wrzało lekarstwo, i kipiąc w kotle się bieliło. *Otw. Ow.* 265. Z kotła tłuszcz kipi. *Bard. Ir.* 328. Już ukrop kipi. *ib.* 291. Nakładź ogień pod on garniec, niechay wre kipiąc. *Radz. Lzech.* 24, 5. aby to wrzało i kipiało. *Bibl. Gd.* (laß es getrost sieden Luth.). Kipieć nie dopuszczam, mieszam, wykipieć nie daię, zalewam. *Cn. Th.* Aby kucharzom za odeyściem z garków nie skipiało. *Haur. Sk.* 343. *Similiter* szedwasser od gliny kipi. *Torz.* 76. wzburza się, es braust. - b) *fig. de non fluidis* wysypać się, sypać się, hervor wimmeln, hervor brudeln. *Rs.* кишѣть, закишѣть, кишмя кишѣть, копы́шиться, копы́шиться. Kipi z niego robactwo. *Cn. Th.*

scatet vermibus. Mrowisko kipiało, sypały się mrówki. *ib.* Kipi się z miasta lud. *Dudz.* 22. – *§., Duch §. mówił w apostołach, duch §. *kipiał w *prorocech. *W. Post. IV.* 3, 69. przemówił przez nich). KIPIENIE, – ia, *n., Subst. Verb.*, das Wallen, Ueberwallen, Ueberlaufen, Ueberſieden. *Vd.* kip, kipanje vode. (*Ross.* кипѣнь ukrop, wody ciepliczne). Kipienie robaków, sypanie się, *Vd.* miglanje, vervretje; *Rs.* кипѣнїе.

Pochodz. *okipieć, odkipieć, przekipieć, wykipieć, odkipłt, wykipki;* Vd. *kipnianki : klóski na drożdżach*), *cf. kapka, kapnąć.*

KIR, KIER, – u, *m.*, sukno liche, *leuidensia. Cn. Th.*; *Włod.*, ſchlechtes, leichtes Tuch. (*oppos.* kiernowe). Sukna Śląskie pospolite, schifftuchy, karazye, kiery. *Goſt. Gor.* 106. – §., czarna żałosna gaza, Trauerflor. Biała łabędzi gromado poczerniy z żalu, Wszak kir ieſt przyswoitą żałobie paradą. *Tol. Saut.* 36.

KIRCHOW *ob.* Kierchow.

KIRŚĆ, – ści, ż., łopatka dolna w ciele ludzkim. *Włod.* ścięgno. *Cn. Th.*; *Bh.* łyćla, łyćel; *Slo.* ličla, klubo; *Vd.* kolp, ſtegno; *Bs.* steghno *coxa, coxendix*, lędźwie abo kirść, za którą ubranie zachodzić ma. *Mącz.* das Hüftbein. (*Bh.* łyćelnice *malum ischiadicum*, kulszowy ból.

KIRYK, – a, *m., Cyrillus., Jabł. Her.*

KIRYS, – ia, *m., Bh.* łyrys'; *Gall.* cuirace, *Ital.* corazzo, *Lat. med.* coratium, curassia; *Vd.* shelesni persnik; *Rs.* кирасъ; der Küraß, zbroia na całego człowieka. *Włod.*, bechter). Gatunek dawnych kirysiów перекалѣные кирасы. *KIRYŚNICZEK, – czka, *m., burl.* dukat, czerwony złoty, ein Dukaten. *Tr.* KIRYŚNICZY, – a, – e, KIRYSIERSKI, – a, – ie, kiryśnikom należący. *Cn. Th.* Küraſſier-. *Rs.* кирасирскїй. KIRYŚNIK, KIRASYER, KIRYSIER, – a, *m., Bh.* łyrysar; *Crn.* kyrasirar; *Vd.* oklopnik, shelesnjak, jesdazh se shelesnem persnikam; *Sla.* oklopnik; *Cro.* seleznyák, oklopnik; *Rs.* кирасиръ. raytar, iezdny odziany zbroią. *Papr. W.* 1, 474. der Küraſſier, teraz husarz, lubo to słowo przedtym znaczyło kopiynika i żołnierza przedniego. *Włod.* Obiecuie bóg zwycięſtwo, nie przez konie, nie przez kiryśniki. *Birk. Podz.* 14. – 2) Kiryśnik ryba morska, *cornuta. Plin.* 32, 11. ein Meerfiſch.

KISAĆ, – sł, – a, *niak. kont.*, Kisnieć *ndk.*, Kisnąć *idntl.* ukisnieć, ukisnąć *Dok.*, Ukisić się *Rec.*, *Bh.* łyſaty, złyſati; *Sr.* 2. łiſaſch, łiſam, łiſchem; *Sr.* 1. łiſam, zakiſchuju; *Vd.* kvasitise, kvasuvatise, vkiselitise; *Cro.* kisem, kiszam; *Rg.* kissetise, uskisnuti, okisnuti, kisnem, (kisnuti, okisnuti z zmoknąć od deszczu); *Bs.* ukisnuti; *Rs.* кисѣть, покисѣть, киснуть, кисну, укиснуть, укисáть, скиснуться, скисаться; kwaśnieć, (*cf. Ger.* Gisch), fermentować, wzburzać się, ſäuern, gähren, burzyć się, przewracać się, robić, o napoiach. *Włod.* Jako on ma bydź zdrów? a w nim piwo kisa. *Roy Wiz.* 66. W piiaka brzuchu zawsze iak w beczce kisa. *W. Post. IV.* 2, 256. Wodkom różnym żeby dadź ukisieć, trzeba im dadź w gnoiu ſtać, iżby ukisiały. *Spicz.* 105. Nie ukisi chleb taki w żadnéy się dzieży. *Pot. Zac.* 155. Płacki chleba ukisłego. *Bud. Levit.* 7, 13. (aufgegohren, geſäuert). Glina kisnąca, *fermentans*, czerwona, w błotę się podnosi nad wilgotnym gruntem; twardą ſkorupą okryta; chodzący po niey przebiwszy tę ſkorupę, utonąć muszą. *Kluk Kop.* 1, 252. – *fig.* guić, faulen, verſauren. Ziemia nasza od lat tysiąca nie pomnaża się; ale tylko kiśnie na niéy kilka milionów ludzi. *Przeſtr.* 186. Nie chcę próżnuiąc darmo w domu kisać. *Pot. Syl.* 154. – §., *transit.* kisić, kisać z zakwaszać, gähren machen, einſäuern, *Bh.* łyſeliti. *Rs.* кисить. *Kisanie, Kiszenie, Kisienie, Kiśnienie*, – ia, *n., Subſt. Verb.*, fermentacya, ruch wewnętrzny w ciałach wzniecony, przez który rozkładaią się ich początki. *Krumł. Chy.* 539. das Gähren; die Gährung. Kiszenie winne, kiszenie octowe, kiszenie topne. *Dyk. Med.* 3, 148. *Krumł.* 540. – *activ.* kisanie, kiszenie : kwasienie, das Säuern, Einſäuern. Sposób kiszenia koniczyny w beczkach, na kształt kapuſty. *Pam.* 84, 1173.

Pochodz. *nakisnąć, odkisnąć, odkisać, okisły, kisiel, kisły; niekisiałość, wykisnąć, zakisić, zakisać, zakisnąć. cf. kwas.* (Rs. кислица *berberys*; – Vd. *kiseliza, kisleza : szczaw*: Bs. *kisseliça : drożdże*; Cro. *kiszati : kwasić*; Sr. 1. łiſſało, Vd. *kiselz*, Ec. кисалина : *ocet*).

KIŚĆ, – ści, ż., *Bh.* łyćka *sertum*, *Sr.* 1 łiśćj, łitj, łitka grono, winogrono; *Rs.* кисть, кистка; кисточка szypułka winogronowa, winogrono; kutas; pędzel; ręka po przegub; cf. kutas, cf. *Germ.* Quaſt Adlg.) 1) kiść pomywalna kuchenna, *cento, fasciculus ex panno aut linteo vili, ad vasa tergenda compactus. Cn. Th.* narzędzie w kuchni do umywania, kiy z nawiązaną szmatką. *Włod.* Niederſ. der Quaſt, ein kleiner Beſen von Heidekraut (ein Scheuerwiſch das Küchengeräthe damit zu reinigen. Adlg. (der Heidequaſt). – b) Kiść mularska, z pęzel mularski, *Cn. Th.*, po ruſku *kwacz. Włod.*; *Dudz.* 41. der Pinſel der Tüncher, in Niederſ. der Quaſt Adlg. Kiść do smarowania wozów. *Wol.* Theerpinſel. – 2) *botan.* kiść, *kiſtka*, – i, ż., *demin.*, pierzyſko. *Cn. Th.* die Riſpe, der Straus, (Raſpe) *Rs.* кольба; *Sr.* 2. łoſch; *Rg.* kittiza, kitiza). Kiſtka, wierzchołek prosa lub trzciny. *Włod.* Kwiat ieſt ułożony w kiść, *paniculæ Linn.*, kiedy kwiatki są rozrzucone na szypułkach, różnie się dzielących. *Bot. Nar.* 121. Manny same kiści abo pałki obrzynaią ku młoceniu. *Crzsc.* 186. Rutewka w wierzchu gałązek, nie okołki abo kiści, iako wielosił, ale strączki wydaie. *Syr.* 304. W gęstych sypie się kiściach ciągle szron obfity, Bielą się nim doliny, i gór wielkich szczyty. *Dmoch. Jl.* 1, 324. Winnica wydawała nie powoy i liście Jałowe, ale grona gęste iako kiście. *Zimor. Siel.* 259. Nie tykay chciwie zieloney iagodki, Przyidzie czas, kiedy sok w nią słodki Doyrzała iesień, a pomiędzy liście Wytknie szkarłatem ukraszone kiście. *Hor.* 1, 211. grona). Z lepszym się widzę to pożytkiem wróci Kiedy niesytey zapęd wściągnę chuci, Niż gdybym Kreza i Cyrusa trony W iednę kiść miał z żyznemi Migdony. *Hor.* 2, 123. *Kniaź.* w iednę równiankę, w iednę pakę, w iednę garść, in ein Büſchel. – 6. Kiść ogona, włosy na samym końcu ogona, n. p. bykowego, urosłe, das Querbüſchel am Schwanzzipfel z. B. des Ochſen. Jeleń przeciw bąkom kiść ogona wodzi. *Mon.* 71, 550. KIŚCIASTY, – a, – e, KIŚCIASTO *Adv.*, na kształt kiści, *Cro.* ulaten, (quaſtig) buſchig. Bobownik na obdłużnych stopkach kwitnie kiściasto. *Syr.* 1134. *Rs.* кистистый groniſty.

Pochodz. *kutas, kutasek, kutasowy; kwacz; cf. kita, cf. kinąć.*

KIŚCIEŃ *ob.* Kieścień.

KISIEL, – u, *m.*, *Bh.* kyselo; *Cro.* kisselicza, juha úgerszka *iusculum fermentatum*; *Rs.* кисѣль, киселёкъ; cf. kwas, cf. chołodziec, bocwina) *farina mellica fermentata. Cn. Th.*, potrawa z mąki rzadka. *Wlod.* eine Mehlsuppe von Sauerteig und Honig. Z reszty żywności kazano dwie kadzi Kisielu rozczynić. *Stryik.* 125. W pysk im leią zamiast wina dziekciowego kisielu. *Brud. Ost. E* 3. Zgłodniałych oblężeńców pod nieprzyiacielem Naszyni żurem a Ruskim obżywił kisielem. *Pot. Pocz.* 465. *Rs.* кисельникъ trudniący się robieniem kisielu. KISIEL *herb*, namiot biały otwarty; na wierzchu kapa biała, na gałce krzyż złoty; na hełmie trzy wieże. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen. KISŁY, – a, – o, kwaszony; gesäuert. *Crn.* kissel; *Vd.* kiseu; *Sla.* kiselo; *Bs.* kiszelo, ukisnuto; *Cro.* kiszel; *Dl.* ukisznut; *Rs.* кисльій, кисѣлъ. Mieli Litwini boga kwaśnych i kisłych potraw Ruguczys. *Stryik.* 144. (*Boh.* kyselčtý = *acidulus*; *Ross.* кисловáтный kisłowaty = kwaskowaty; *Subst.* кисловатость kwaskowatość; кислость, кислотà kwasność, *Cro.* kiszelocha, кисляштина kwas. – *Cro.* kiszelyk *oxigalacteus caseus.* KISNĄĆ *ob.* Kisać.

KISTKA *ob.* Kiść.

KISTRA, – y, ż., łodyga lnu, konopi, der Flachsstengel, Hanfstengel. Len niedłużéy moczy się, tylko pokąd włokno od kaliny albo kistry zupełnie nie oddziela się. *Przydz.* 103.

KISZKA, – i, ż., *Rs.* кишкà, кишéчка, cf. Niederl. kat, Kuttel) der Darm. Kiszki, *Crn.* rajshèlz, *Vd.* drob, rebru, zhreuje; *Cro.* chreva, *inteſtina*, das Gedärm, iest to błonkowaty długi kanał, do krysek po części przytuły, tu i owdzie w brzuchu snuiący się, poczynaiący od żołądka, a w mieyscu odchodu kończący się. *Zool. Nar.* 27. *Kluk. Zw.* 1, 41. *Perz. Cyr.* 1, 47, *Wyech. An.* 69. *Kirchh. An.* 20. cf. jelita, trzewa, kałduny, flaki). Dzielą się na kiszki cieńkie, *Cro.* narazlicza, dünnes Gedärm, i grube, dickes Gedärm. *Krup.* 2, 37. Kiszka próżna, wietrzna albo czcza, *ieiunum* der leere Darm, potrawy w sobie nie zatrzymuiąc, prędko daléy prowadzi. *Wey. An.* 72. Kiszka ślepa, *caecum*, którey dno zamknięte. *ib.* 73. der blinde Darm, kątnica, albo kiszka kątna. *Urzed.* 30. Kiszka kolkowa, gdzie kolka choroba bywa, kobielasta, miąższa, tłusta, *colon. Cn. Th.* kiszka kolkowata. *Krup.* 2, 37. *Kirch. An.* 23. morszkowa. *Perz. Cyr* 48. der Grimmdarm. Kręta kiszka czyli kosa *ileon. Perz. Cyr.* 1, 107. Kiszka ostatnia dolna odbytowa, *inteſtinum rectum. Bh.* končnik; *Vd.* ritnica, tousta zhrieva, velika zhrieva. – 2) Kiszka nadziewana, die Wurst; *Bh.* gelito, gelitko (cf. jelito); *Sr.* 2. jetschinza, jetschnija; *Slo.* strevo (cf. trzewa), klobasa (cf. kielbasa); *Hg.* kolbász; *Sla.* kobasica; *Crn.* klobàsa; *Rg.* djevenizza, nadjevenizza (cf. nadziewać); *Fr.* nadiveniça, diveniça; *Cro.* devenicza; *Rs.* колбаса, сосиска. Kiszki wieprzowe mniejsze obiacowią się na kiełbasy. Bratwürste, większe zaś na właściwe *kiszki*, które są prócz pospolitych kaszanych Grützwürste, mózgowe Hirnwürste, Cervelate, wątrobne, Leberwürste, krwawe Blutwürste, *Bh.* dubjk. *Kluk. Zw.* 1, 291. cf. podgarlane, iątrznica, maciek, dorotka). Kiszka wielka gruba *Bh.* bachor cf. bachur) Pewny gatunek kiszek *Crn.* shùbel). Mięsopustna kiszka. *Rey Zw.* 157. Lis nie mogąc kiszki dosiąc, rzekł odchodząc, powróz – ci też był. *Rys. Ad.* 38. – b) Kiszka skórzana przy sikawkach ogniowych. *X. Kam.* Sprützenschlauch. *Artyl.* kiszka zapalnicza, die Zündwurst, woreczek długi wązki, napełniony strzeleckim prochem, który się prowadzi od komory zasadzoney w podkopach, aż na to mieysce, gdzie ią podkopnik bezpiecznie zapalić może. *Jak. Art.* 3, 295. – §., Kiszka, gatunek pojazdow, ein Wurstwagen, eine Wurst, *Ross.* линéя, линáйка. KISZKOWY, – e, – e, od kiszek, *Rs. et. Ec.* кишéчный (cf. *Ec.* кишéнь kieszeń) Darm-. Żyła kiszkowa lub dwunastopalcowa, *vena duodenalis f. inteſtinalis. Krup.* 3, 85. der Zwölffingerdarm. Kość kiszkowa lub strzewna das Darmbein. *ib.* 1, 117. – §., od nadziewaney kiszki, Wurst-

1. KIT, – u, *m.*, KITA, – y, ż., *z Niem.* der Kitt kley mularski, kamienniczy, maść śklarska, *Sr.* 1. lit; *Vd.* kelje, vot, votilu; *Rs.* олифа, цемéнтъ. Szyby w drzewo na kit osadzone. *Kluk. Rosl.* 2, 104.

Pochodz. *kitować, przykitować, skitować, zakitować.*

2. KITA, – y, ż., KITKA, KITECZKA, – i, ż. *zdrbn.*, (cf. *Bh.* kytka, *Slo.* litka, kitečka, kitička bukiet; *Sr.* 1. kitj, kitka grono; *Crn.* kita *cirrus* cf. *Gr.* χαίτη, *Hbr.* יתק; *Vd.* kita, shita = warkocz; kitiza = wiązanka; *Dl.* kita = gałązka; *Cro.* kita, kitta *frons*; *capilli compti*; *ramus vitis, palmes*; *Be.* kitta *fasciculus florum*, kittiça *lemnisci*, kittiti, nakittiti *orno, insignio*; *Hg.* kitta *flocculus*, nakittiti *floccullis ornare*, kitjes gałęzie; kittiza, kiticiza = kiść, kiść rośliny; kitta gljudij *corona populi*; *Sla.* kitte = pendent; *Ec.* кичиться, надыматься nadymać się; (*Etym.* kinąć, kiwnąć) w Polsk. znaczy federpusz, piropusz; czub przy szyszaku, kapeluszu, czapce, *Sla.* perje, der Federbusch z. B. auf dem Helme. Kita szyszaku za dęciem lekkich wiatrów pióra roztaczała. *Min. Ryt.* 3, 299. Wiśniowiecki pod kosztowną znakomitszy kitą, Ogromnie klawą trzęsie złotolitą. *Tward. Misc.* 69. Przed lat czterdziestą kit czaplich nasi Polacy używali. *Stat. Ref.* 45. Za kapeluszem cudna kita była, Przy niéy zapona iasno się niosła. *Chelch. Poprz. A* 2 *b.* Kity z zaponami, a serce zaięcze, *Star. Ryc.* 42. Wół rozdrażniony ku górze toczy ogon, kicie podobny. *Tward. Wład.* 70. – §. Kita *herb*, w polu czerwonym ręka zbroyna kitę czarną trzymaiąca. W hełmie takaż ręka. *Kurop.* 3, 28. ein Wappen. – §., kita, wiązanka, snopek, *Hg.* kitta, ein Bündel, cf. *Bh.* kytka *sertum*, cl. *Ger.* Kaute, cf. kiść). Wziąć kitkę iednę grochowin, i na ziemi zostawić, świerki do grochowin przyidą. *Haur. Ek.* 116. – §., w szczególności kita lnu, konopi, i t. d., wiązanie lnu, konopi, ein Bund Flachs, Hanf von 12 Garben, ein Kloben Flachs von 12 Kauten oder Reisten. *Ec.* кипа лна или кепокъ. Len doyrzały, powybierawszy w snopki, wiązać na zagonie, rzędem iako płotem rozstawić i porachować, wiele będzie kit, który ma bydź w dwunastu wiązkach albo snopkach związany. *Haur. Sk.* 81. Kita konopi. *Obiad. Poſt. A* 2, *vb.* kiteczka.

KITAY, – aiu, *m.*, bawełnica, płotno bawełniane cienkie glansowne Chińskie, Chines. Baumwollenzeug. cf. *Rs.* китáй = China kray; китáйка Chinka, китáечъ Chinczyk; китáйка, китаечка nankin, китáечный nankinowy; китáйскій Chiński) *Kitayka*, – i, ż., tafta, materya iedwabna, der Taffet. *Bh.* tykvta; *Sr.* 2. taffent; *Cro.* tafúta, tafet; *Vd.* tafant, tofat, kamuka; *Crn.* kamuka; *Rg.* avilenizza; *Rs.* мафтà. Atłas w sklepie z kitaiu żartował do woli, Kupił atłas Pan Sędzic, kitay Pan Podstoli; A że trzeba

pieniędzy dadź było kupcowi, Kłaniał się bardzo nisko atłas kitaiowi. *Kras. Bay.* 104. Kitayki duple łokieć po 2 złote, prostéy po gr. 10. *Vol. Leg.* 3, 390. §. Kitayka *ob.* nasiekaniec. KITAYCZANY, KITAYKOWY, - a, - e, z kitayki, Taffeten-. *Bh.* tyftowy; *Rs.* мафиянный. Kitayczana wstęga, ein Taffetband. *KITAYCZYK, - a, *m.*, *Ross.* китаецъ Chińczyk, der Chineſer. *N. Pam.* 20, 229.

KITECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kita; u. p. do zapalniczka przy pomocy zawleczonych nitek przywiązać na krzyż cztéry kiteczki zapalniczego przędziwa. *Jak. Art.* 1, 433. kupki, związki, Bündelchen, Quäſtchen.

KITEL, - tla, *m.*, KITLIK, - a, *m.*, KITLICZEK, - czka, *m.*, *dem.*; *Bh.* kytle, kytlice, kytlicka; *Vd.* kitla, janka, interfat, *Crn.* kitlya; *Hg.* kitlin; (*Hg.* kitòl = cwelich); *Rs.* свитка, балахонъ, балахонецъ, балахончикъ), z *Niem.* der Kittel. płocienna suknia, na przykład żołnierska, ſtaienna. *Dudz.* der Leinwandkittel. *Sagum* opończany saian albo kitlik u Rzymian. *Mącz.*; *Sagulum* kitliczek *ib.* ein Feldkittel, Reiſekittel. Ubiory są rozmaite, delia, płaszcz, letnik, kitlik. *Petr. Pol.* 357. Potrzeba dzieciątku pięknéy sukienki, kitliczka, szubeczki. *Hrbſt. Nau. O.* 3. Kobiecy kitel; ein Weiberkittel. U cór Syońskich na mieyscu kitliczka będzie wór. *Radz. Jes.* 3, 24. (miasto szerokiey szaty, opasanie worem. *Bibl. Gd.* für einen weiten Mantel ein enger Sack. *Luth.*). Znać było służało ich biułoglowy, od kitlika, ścięgaczki i płci rańtucha przyswoitéy. *Mon.* 69, 597. Kitlik = kształcik, oboyczyk *mammilare*. *Cn. Th.* ein Mieder, ein Leibel.

KITOWAC, - al, - uie, *cz. ndk.*, skitować *Dok.*, kitem spaiać, zlepiać, kitten, zuſammen kitten, *Vd.* kelliti, votati, svotati; *Ross.* олифить. Kitowanie, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Kitten. Kitowany, - a, - e, gekittet.

KIWAC, - al, - a, *cz. ndk.*, Kiwnąć *idntl.*, *Bh.* kowáti, kownauti, *Crn.* kimam (Kimovz = Wrzesień) *Rs.* кивнуть, кивать, покивать; (cf. *Gr.* κεφάω *dormire facio*); *Ec.* кивало; cf. kinąć, *Gr.* κινεω); ruszać czym i tam i sam, mit etwas wackeln, wedeln, ſchlenkern. Uważay, żeby koń głową nie kiwał, ale ią trzymał spokoynie. *Koń. Lek.* 76. Pies zbliżał się, radość kiwaniem ogona okazuiąc. *Teatr* 4 *b.* 27. mardaniem, machaniem, das Wedeln mit dem Schwanze. Hey fortuno matko, Przynaymniey teraz kiwniy ogonem, a gładko! *Zabł. Fir.* 26. *Mon.* 75, 64. bądź łagodną, sprzyiay). Kiwam ręką chodząc, cholebię rękoma idąc, albo nogami siedząc. *Cn. Th.* mit den Händen oder Füßen ſchlenkern, ſchleudern. Zwierzęta ruszaią i kiwaią uszyma, a człowiek nie. *Sax. Pro.* 67. cf. strzydz uszyma). Smierć nieuchronnym grotem kiwa. *Brud. Oſt. A4*, *torquet spiculum* ſchwenkt den Spieß. - §., Kiwać na znak komu, nicken, winken. *Sr.* 1. kiwam, kiwam ßo; *Slo.* klutim ſe; *Cro.* kimàm, nakimàmavam, namigavam, kimam glavum; *Dl.* klimam, kimatiy *Bs.* kimmati, klimmati glavom, kinuti; *Rg.* klimati, kimati; *Rs.* качать, качнуть, качивать. cf. *Hebr.* נוּם chivvah *indicavit*). Przyszedłem do wszech niemal ludzi w ohydę, Głową widzę kiwaią, gdziekolwiek idę. *J Kchan. Ps.* 167. ſie nicken, ſchütteln mit dem Kopfe, ſchütteln das Haupt. Bluźnili go, kiwaiąc głowami swoiemi, rzekłąc. *Sekl. Math.* 27. ruszaiąc głowy, *ib.*) Zdziwi się bardzo, i będzie pokiwał głową swoią. *Leop. Jer.* 18, 16. będzie kiwał gł. s. 3 *Leop.*). Kiwnęła głową, że przyidzie na obiad. *Teat.* 53 *b*, 53. Palcem nań kiwa, by za nią poszedł. *Mon.* 71, 118. Oczyma kiwam *Sr.* 1. z wocziima kiwam, mikam; *Vd.* megniti, namegniti cf. migi). Głową kiwał na drugie, palcem groził, i ustawicznie spluwał. *Mon.* 66, 207. Pozwolił mi kiwnieniem, gdym nań okiem rzucił. *Jabł. Tel.* 65. er erlaubte es mir durch einen Nick, durch Nicken. - b) kiwać ręką, laską = grozić, einem mit der Hand, mit dem Stocke drohen. *Cn. Th.* KIWAC SIĘ *Recipr.*, *Bh.* kývat se; *Sr.* 1. kiwkam ßo; *Ec.* соображаться. wahać się, wanken, ſchwanken, wackeln. Ciało niekrzepkie, tylko się kiwa, A zęby ledwo zdolne do mléwa. *Anakr.* 78. *Kiwanie*, *Kiwnienie*, - ia, *n.*; *Subſt. Verb.*, *Sr.* 1. kiwnęno. - *Derivata* pod słowem Kinąć.

KIWIOR, - u, *m.*, KIWIOREK, - rka, *m.*, *zdrb.*, *petasus*, wysoka a szeroka czapka, kamiasta czapka, też kołpak albo kiwior może bydź zwana. *Mącz.*; *Rs.* кивер. Turęcki sawóy, ein Türkiſcher Bund, *Wołckm.* 1008. *Papr. Kol. C. b. Stryik. Tur. h.* 2. Hetman ubrał kilkanaście w kiwiory, chcąc Turki oszukać; straż, gdy ich obaczyła w kiwiorach, dali znać, że idą coś za ludzie, wszakoż znać, że nasi. *Papr. Ryc.* 254. Kobiety Inflantſkie czasem płaszczem onym fałdownym, na kształt kaptura albo kiwiora, i głowę i czoło zasłaniaią. *Gwag.* 415 - 2) *botan.* kiwior, ziele, gatunek paproci, *polipodium Lonchitis*, *Linn.* Fahrenkrautweiblein. *Aluk. Dyke.* 2, 16. *Jundz.* 513, ziele grot, albo włócznia, na wierzchu rózg ma kwiecie ciemnoczarne zieiące, na kształt czapek błazeńſkich, iakich w komedyiach starzy używali, albo Tureckich kiwiorow. *Syr.* 817. - b) kiwiorkami zowią chocholy do przykrywania brogów. *Ryd.* der bauſchige Huth auf einem Zeime.

KIY, - iia, *m.*, *Morav.* kyg; *Boh.* keg, kyge, kyjik, kul, kulka, *Slo.* kyg, krul, kyl; *Sr.* 1. kiy, kij, prenczel; *Sr.* 2. kij; *Crn.* wyava, porajkel, rajkel, bavta, povirk, podvirk (*Crn.* kij *vectis* drąg); *Vd.* kol, kou (cf. kol), paliza, (*ob.* palica) pazel, podvirk, zepez, klod, klodez, kolovez; (*Vd.* ky, kyz, kladiuo = szlaga); *Cro.* kòtta, bòtta, achap, terlicza, palicza, chùszkia; *Dl.* ßap; *Rs.* дубина, ослонъ, ослопина; *Ec.* палица, дрекόлие) *lat.* cala, *Gr.* καλον cf. *Gr.* κάω *findo*, cf. *Gall.* queue (kiy bilardowy). drewno od palicy mnieysze, od laſki grubsze, der Stock. Nie kiy, ale drewno, *eadem per diuersa. Cn. Ad.* 669. Nie kiem, ale patką. *Gemn.* 186. *Mon.* 73, 353. nie biały chleb, ale zemla, nicht weiß Brot, ſondern Semmel (Obd. wie gehüpft, ſo geſprungen). *Slo.* trefil ſem ſ kiga na palicu poprawił się z pieca na łeb; z desztu pod rynę). Kiy w kącie, nadeszła, stoi. *Pot. Arg.* 251. gdy się co w rozumowaniu nie kliii, iedno za drugim nie idzie, wniosek do założenia iak pięść do oka, iako owo Niemieckie: weil der Löwe ein grimmiges Thier iſt, ſo ſollen wir in einem neuen Leben wandeln). Poczekay przesadzę ia cię przez kiy. *Zabł. Bal.* 29. cf. nogę komu podbić, einem ein Bein unterſchlagen. Chciał go [illegible] co prędzéy i przez kiy przesadzić. *Pot. Arg.* 52 *a*. Na kiiu ieździć, Steckenpferd reiten. Uczeni muszą rzeczy swą nieiako zniżać, i na kiu po dziecinnemu iezdzić z Sokratesem, stosuiąc się do pojęcia ucznia. *Pilch. Sz-liſt.* 271. Chłopcy na kiiu ieżdżące. *Mon.* 72, 352. Tańcował, wyciągnąwszy szyię, nie zginaiąc się nigdzie, ia-

koby kiy połknął. *Gorn. Dw.* 39. sztyfny, cf. kol, ganz steif. Jak gdyby w kiy trąbił. *Cn. Ad.* 851. *de ingrato cantu vel sermone).* Ja diebus Eliae, kiedy zakłią kiie. *Rys. Ad.* 17. na S. nigdy). – U *ślisów* kiy, drzewo na wodzie sterczące. *Mag. Mśk.* ein Baum, der im Fluſſe herverragt. – §, kiy, którym się podpieraią, der Stock, der Stecken, der Stab, auf den man ſich ſtützt. Kiiu moy, ty starości méy wierna podporo, Prowadź mię, iuż w tym wieku bez ciebie nie sporo, *Zab.* 1, *Nar.* Chwieiący się o kiiu staruszek. *Zab.* 8, 396. *Koryt.* ein am Stabe wandelnder Greis. O kiiu, iak ślepy dziad, gdzie iść macaiący. *Bardz. Pr.* 377. (cf. o kuli). O kiiu chodzę *Crn.* shtoklàm). Jakób o iednym kiiu z domu wyszedł, a powrocił z trzodami. *Lach. Kaz.* 1, 337. er hatte nichts als einen Stock. – O kiiu chodzić, od domu do domu chodzić, iałmużny prosić, żebrać, w dziady poyść, betteln gehen. Wielu o kiiu poszło, straciwszy dostatki, Wyrzekłszy się oyczyzny, braci, oyca, matki. *Zab.* 5, 351. *Korsak.* Bóg zapłać za opiekę, Mści Panie stryiu, Kiedy muszę psy drażnić, chodzący o kiiu. *Pot. Jow.* 203. Szlachcic u dworu służy, a domu mu kiy, rośćie. *Rys. Ad.* 64. gospodarstwo upada, tak że mu przyidzie o kiiu chodzić t. i. żebrać. – §, kiy do bicia, ein Stock, ein Prügel zum Schlagen. Nietrudno o kiy, kto chce psa uderzyć. *Rys. Ad.* 34. *Pot. Syl.* 449. *Jabl. Ez.* 122. łacno wilk na barana naydzie przyczynę). Kiy na chłopy, żelazo na szlachtę. *Rys. Ad.* 33. Będzie kiy w robocie. *Cn. Ad.* 13. der Stock wird was zu thun kriegen, es wird was setzen. Nie leż pod kiy, z nie nawiiay się. *Zegl. Ad.* 161. Wyswodzi hetman woysko, gdzie z swoią imprezą Turcy pod szable Polskie, świnie pod kiy leżą. *Pot. Pocz.* 682. Kręcą się, i szukaią sami na się kija. *Pot. Zac.* 205. Kiem grozi oycu synek, którego ociec kreyką biiał. *Dwor. K.* Ey kiia! *Zab.* 13, 134. Nie żałuy kiia na swoiego syna. *Boh. Kom.* 1, 364. Prożno się na wrzeszczących za tą żaków do kiia porywasz. *Zab.* 13, 76. Chłop nasz prosie ustawicznie pod kiiem. *Leszcz. Gl.* 102. pod grozą). Kiiem w nogi leniwemu mowią. *Cn. Ad.* 347. Chociaż wziął kiiem, nie dbał nic na plagi. *Jabl. Ez.* 149. Wziąłby kiiem, gdyby tego nie uczynił. *Pasz. Dz.* 50. Kiiem wziął rozgrzeszenie. *Zygr. Pap.* 321. skórą odpokutował). Tylko co uyrzy kiy pies, iuż raz bity, zamruczawszy nań, na stronę ucieka. *Jabl. Bał. N 6.* Już pies czuie o kiiu, skoro ruszy sadła. *Pot. Arg.* 290. cf. zadł pies sadło). Uraża się na przyiaciół, że ich odpowiedź iako kiiem w błoto, że przyzwoicie z nim się nie zachowali, Lecz tylko w swych go mowach potępiali. *Chrośc. Jeb.* 119. – §., *Metonym.* Kiy, kiie, z plagi kiiowe, bicie, bazy, batogi. *Vd.* s'palizo tepenje, palizhkanje, palizhuvanje; *B.* пáлицесиво, биенїе палкáмн, Stockſtreiche, Stockprügel. Pierwszy był niewinnym uznany, drugi skazany na kiie. *Pam.* 84, 431. Brali na cmentarza każdy z nich po kilka kiiów. *Pam.* 85, 1, 1043. Ani cię chybi, ło kiiów od niego. *Teatr* 24 c, 81. Bić kiiem *Vd.* palizhkati). Sto kiiów, dwieście batogów, poszło w przysłowie. *Mon.* 65, 199. Gadayże, bo sto kiiow! *Teatr.* 43 c, 42. Wszelkie pogróżki, kiie nawet, które pozwolił sobie dadź żydowi, nie poruszyły żyda. *Gaz. Nar.* 1, 47. Kto chleba nie chce, kiia godzien. *Cn Ad.* 372. Ustaną słowa, gdy przyidzie do kiia. *Skarg. Żyw.* 2, 410. To kiiem pachnie. *Pot. Jow.* 106. – §., że-

lązo na szyię, albo pęta na nogi, kiy, w który wsadzaią. *nervus. Męcz.* – *ob.* kloda, der Stock, in den die Gefangenen gelegt werden. – §., Kiy, z gatunek kielichow do picia, n. p. Kogożby nie zmogły te przeklęte *kie*; Bo iuż szklanki, kielichy, herbowne kufelki, Choć z nich każdy ledwo nie garniec miary wielki, Ale iednak do picia łatwieysze mym zdaniem; Lecz piiąc z tych *kiiasów*, za każdym łykaniem Sztuki nowey potrzeba, a ostrożnie z nosem. *Teatr* 43 c, 78. *Wsb.* Kiy, który mi Jan zdłubił, był pięć łokci długi, Coż to tam za rznięcia, to floresy, to rodzay wszelkiego zwierzęcia, A na spodzie, iak wisiała ta bańka kończata, *ib.* ein langer ſchmaler gläſerner Pocal.

Pochodz. *Kiaczek, Kiaczka, Kiaczka, kiec, kiek, Kiiow, Kiiowski, Kiiowszczyzna, Kiiowianin; kiiowy, kiiut.*

KIŻ, *ob.* Ki, iaki.

KIZ, – a, – u, *m.*, KIZEŁ, – zła, *m.*, z *Niem.* Kies, Kieſel, Kieſelſtein. Kizy *pyrites*, kamienie abo kamyczki różnego koloru, maiące ciężar większy od innych kamieni; o stal uderzone ognia daią. *Kluk Kosl.* 1, 190. Mineraliſtowie te wszystkie kamienie rożnego gatunku nazywaią *kiziami*, które ostrza swoie utraciwszy, stały się okrągłemi. My *kiziami* zowiemy owe bardzo znaiome kamienie, które pospolitwo nazywa *zanokcicami*, kamienie pośrzednie między ciemnemi a przezroczystemi; miększe od krzemienia. *Kluk, Kop.* 2, 58.

KIZINEK *herb*, trąba myśliwska czarna, po iey grzbiecie trzy lilie; nad hełmem dwie trąby krzywo prosto z korony wychodzące, na każdey boku takież trzy lilie. *Europ.* 5, 24. ein Wappen. – 2) Kizinek *herb* szachownica z żołtemi i czerwonemi szachami. *ib.*

KIZOWY, – a, – e, od kizu, Kies-. Ruda siarczana kizowata, *pyritosa. Krumf. Chy.* 384.

K Ł.

KŁĄB, – ębu, – ęba, *m.*, Kłębek *demin.*; *Boh.* klubko; (tlub *discus*, tlaub tlaubek *artus, articulus* członek. *Sr.* 2. tlub, tlabk tlump. *Sr.* 1. tlubaik, *Crn.* klovzhizh; *Vd.* klvzhek, kvonzhizh, kvonzh, klupka, kepa; *Cro.* klupko, namotay, klupchèzze. *Dl.* klupasce, navojak, namotak, *Bs.* klupko (klup = ława); *Rs.* клубъ, клубокъ, клубочикъ; (клубника poziomka truskawka); *Ecc.* клубъ шарь; *Hg.* gombolyak, cf. *Lt.* glomus, globus; *Germ.* Klumpen, cf. Obd, Kleuel, Niederf. klouwen; *Anglos.* cloye, clywe; *Angl.* clew); z nici w kłębę zwinięte. *Cn. Th.* der Knäuel. *Transl.* paczka, zwitka, ein Päckchen, ein Bündel. Kłąb płótna. *Miask. Ryt.* 102. W iednym kłębie ciągnie cała wyprawa artyllerycznа. *Jak. Art.* 2, 310. w kupie). – *Klomb* słowo Angielskie, grono drzew sadzonych czyli rosnących razem; literalnie tłumacząc, możnaby niemal powiedzieć, że po Polsku iest to *kłąb* drzew, i to słowo naylepiey wyobraża ten sposób sadzenia. *J. Czrt. myśl. ogrod.* 15. – W kłęby, czyli w kłąb zwiiać, z do kupy zwiiać, zuſammen ziehen, zuſammen winden, in einen Klumpen zuſammen binden. *propr. et fig.* Kiedy na swóy kłąb każdy zwiiać będzie, Nie przestrzegaiąc pasma społecznego, Tak na postawę nie dostanie przędzę. *Wad. Dan.* 62. cf. na swoie koła ciągnąć). W ślińskie kłęby zwiia wąż szmelcowną pierś smoczą. *Przyb. Milt.* 227. Wąż rychley ukąsi, gdy się w kłąb zwinie. *Stryik.* 207. Trzy kroć głową zatrzęsła w gęstę wiią kłęby. *Hul. Ow.* 186. *Chrośc.*

Job. 75. Ktoś mu, nim uchylił gęby Straszny wyciął policzek, aż się zwinął w kłęby. *Pot. Jow.* 118. aż się skurczył, skrzywił, zgarbił). – §., Niechay nurt Adryacki szumne rzuca kłęby. *Hor.* 1, 135. *Kniaź.* wały, fale, Wogen. Troyny Cerbera ięzor toczy z krwawey trąby Pieniste *kłąby. *Hor.* 2, 98. *Nar.* Kuchnia kłęby dymów wyrzucała. *Pilch. Sen. list.* 2, 63. – 2) Kłąb u konia, grzywa powstaiąca na karku, *Wtod.*; *Cn. Th.*, włosy między uszyma nad czołem. *Tr.* der Widerrist, Rist, Widerborst des Pferdes. Kłąb, wszelka wypukłość kości większych; szczególn., kość przy karku bydląt, od którey się kark i grzywa zaczyna. *X. Kom.* Koń ma bydź karku wyniosłego, kłębu dużego, uszu małuczkich. *Hipp.* 12. Maść ta bydłu na starcie kłębu, i inne choroby ratunkiem. *Syr.* 249. Przydawa się koniom odciśnienie na piersiach przy kłąbie, z którego twarduieie mięso, podniosłszy się równo z kłąbem. *Cresc.* 541. Kłąb się nad szyię byka wydał z łopatek. *Otw. Ow.* 99. KŁĄBOWY, – a, – e, od kłębu, Knäuel:. Kość kłąbowa, *os coxarum. Weych. Anat.* 23. cf. *Slo.* klubo, kĺča *coxa.*

*KLĄĆ, KLNĄĆ, klął, *klnął, klęli, klnie, klnę, *Act. ndkt*; *Bh.* klíti, klil, klegl, kliwám, klnauti, klnu; *Slo.* kľať, klagem; *Sr.* 2. klesch; *Sr.* 1. klu, zaklu; *Vd.* kleti, klet, kiel, klevem, kov'unem, kounem, kliem, preklinjat; *Crn. obs.* klęvem, klinam: *Cro.* klèti, kiel, kuni, kunèm, preklinyam; *Rg.* klèti, kunem, kleosam; *Bs.* kleti, kunem, kunesc, proklinati; *Ross.* клясться, клену, клянý, przeklinać, złorzeczyć, fluchen. Krzyczał, klął, aż się na reszcie udobruchał. *Teatr* 29, 61. Kiedy nie klnę i hałasuię, nic się dobrego nie dzieie. *Teatr* 30, 40. – Kląć kogo abo komu, einen fluchen. Tyran ten złego robił ludziom siła, A że źle robił, ludzie go też klęli. *Jabł. Fz.* 119. Klnie rolnik woły, ziemię, i stan swoy nieszczęśliwy. *Zab.* 14, 235. Kto kogo niesłusznie klnie, sam siebie klnie. *Szczerb. Sax.* 179. – §., klnąć kogo, klątwą go obłożyć, den Bann auf einen werfen, jemanden in den Bann thun. O każdy grzech mógł papież Cesarza i każdego innego kląć. *Szczerb. Sax.* 44. Żaden biskup bez pewnéy przyczyny grzechu, kląć nikogo nie ma *ib.* 128. – §. Kląć się *Recipr.*, *Bh.* klíti se; *Rg.* klètise; *Bs.* kletise, rotitise; *Vd.* sadushitise; *Ross.* клясться, заклинаться; *Ec.* клятися, клену́ся, божитися, ромитися, рочуся; klnąc przysięgać się, sich verschwören (oder verfluchen), schwören. Kląłem się na wszystkie roty djabelskie. *Teatr.* 57 *d*, 37. Na honor, na życie klął się, że mię kocha. *ib.* 43 *d*, 45. *Drozd.* Pijacy często klną się: żeby mię djabli porwali, ieżeli wrócę więcéy do szynkowni. *Teatr* 52 *c*, 26. Często się klniesz, boday mię zabito! *Pot. Jow.* 2, 38. Naywięcéy w ten czas szalbierstw, gdy się klniecie wiele. *Teat.* 42 *c*, 42. Jeśliby się kto klął kościołem, nic nie iest; ale ktoby się klął złotem kościelnym, winien. *Bud. Matth.* 23, 16. ktoby przysiągł na kościoł . . *Bibl. Gd*).

Pochodz. *klęcie, klęty; klątwa; naklinać, nakląć; oklinać, oklnąć; odklinać, odkląć; przeklinać, przeklęty, przeklęcie, przeklęctwo; wyklinać, wykląć, wyklęty, wyklęcie, wyklinacz; zaklinać, zakląć, zaklinanie, zaklęcie, zaklęty.*

na KŁACH *ob.* Kieł.

KLACZ, *KLACZA (*Cn. Th.*; *Hipp.* 26.), – y, ż., KLACZKA, – i, ż., *zdrbn.*, *Boh. et Slo.* klisna, kobila; *Sr.* 2. kobula, grawa; *Hg.* kantza; *Ec.* клячa; (*Ross.* кляча, клячка, клячонка ma.cha, szkapa, cf. *Vd.* klusse, koin, koń); kobyła, *świerzopa, die Stutte. Klacz rodzi iedno zrzebię na rok. *Zool. Nar.* 378. W woysku Xerxesowym *klacza urodziła zaiąca, *Warg. Wal.* 18. Na klaczy ieździ, a klaczy szuka. *Cn. Ad.* 62. KLACZĘ, – ęcia, *n.*, młoda klacz, ein junges Stuttchen. Dwanaście młodych klaczat spłodził. *Dmoch. Jl.* 2, 219.

KŁĄCZE, – a, *n.*, łodyga, pręt ziół, na którym rosną, der Stiel oder Stengel eines Krautes. *Brzoſt. duch.* 3 *ed.* 5. Anyż tak kłączem abo rózgą, iako liściem, opiechowi podobny. *Syr.* 403. Leży róża niestety, z swego spadłszy kłącza. *Pot. Pocz.* 397. Więdnie uszczkniony z swego każdy kwiatek kłącza. *ib.* 403. KŁĄCZYSTY, – a, – e, kłącze maiący, stengelig, Stengel oder Stiele habend. Kłączystych maków kwiaty, *Zab.* 9, 351. *Zabł.*

*KŁAD, – u, *m.*, *Bh.* kláda *trabs*, *Carn.* kláda, *Gr.* κλάδος; drewno, drzewo, klocek, kloda, ein Stück Holz, *ob.* kladka). Ogień bez kładu zagaśnie w popiele. *Chrośc. Lul.* 80. Ule w pasiekach maią stać na kładziech, nad ziemią cokolwiek podniesione. *Kąck. Pas.* 17. – b) *kład, pokład, depozyt, n. p. Ktoby się ku takiemu naydziemu kładu znać nie chciał; a ten ktoby tego szukał, brał się do przysięgi . . *Stat. Lit.* 305. KŁADĘ *ob.*, Kłaść. KŁADEK, – dka, *m.* (*Tr.*) KŁADKA, – i, ż., *Boh.* kláda, kladka, kládba, klétba = belka iakakolwiek; *Sr.* 1. pjezgowbna wawa (*ob.* ława, ławka); *Cro.* berv, mostizh, werou; *Crn.* weruv; *Rs.* кладь, мостки (кладка kładzienie; stos czego). belka abo ławka nad rzeczką położona, der Steg über ein Wasser. Na strumieniu była położona kładka, Dla pieszych tylko, i wązka i gładka. *Jabł. Ez.* 123. *Teat.* 16 *c*, 44. Jest to bohatyr po ulicach rzadki, Co każe w błoto ustępować z kładki. *Kniaź. Poez.* 3, 116. Kto po kładkach mądrze stąpa, Ten się rzadko w błocie kąpa. *Rys. Ad.* 30. *non de ponte cadit, qui cum sapientia vadit.* KŁADZIENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.* Kłaść; *Tarn. Ust.* 294., *Rs.* кладка, кладжа. KŁADZIONY, – a, – e, *Part. Perf. Verbi* Kłaść.

KLAGIENFURT, – a, *m.*, miasto stołeczne Karyntyi. *Dyk. G.* 2, 30. *Vd.* Zeloves. KLAGENFURTCZYK, – a, *m.*; *Vd.* Zelouzhan.

KLAISTR *ob.* Klayster.

KŁAK, – u, *m.*, KŁAKI, – ów, *plur.*, odchodki ode lnu, konopi lub wełny czesaney, zgrzebne abo paczesane, *Slo.* kľky; *Bh.* kluky, klučiček, kaudel; *Crn.* kodęla; cf. kądziel); *Sla.* sukna; (*Bs.* klàk, japno = wapno). der Werg. Jeśli ciecze Woda w okręt, kłakami utykaią szpary. *Pot. Arg.* 61. Kłak z wełny, którym mieysca te zatykaią, *Os. Rud.* 173. *fig.* kłaki z kudły na głowie, Haarzoten, zusammen geworrene Haare, cf. *Germ.* die Klatte Adlg. Mucha paf! lwu w szyię między kłaki, On się rzuca iak szaleniec iaki. *Zab.* 13, 282. *Tręb.* Jam ią za kłaki trzymał sromotne. *Past. Fid.* 184. – Poydzie to w kłaki, w grzyby, w łachy, das kommt ins alte Eisen, ins Gerülle.

KŁAM, – u, *m.*, też, kłamstwo, łgarstwo, die Lüge; *Bh.* klam, lej; *Slo.* klam. Nie wierz mu, bo kłam w uściech nosi. *Kulig. Her.* 241. Ukarany był Ananiasz za kłam powiedziany. *ib.* 52. Języka kłam wszeteczny. *Brud. Ost. O.* 7. Człowiek płonny kłam urodzi. *J. Kchan. Ps.* 8. Potwarz w kłam wymowna. *Nar. Dz.* 2, 21. Gruby

to

to kłam, ale rymownie złożony. *Gorn. Dw.* 152. Urąga kłam bezczelny na cnotliwego szkody. *Zab.* 13, 235. *Nar.* °Oszukawaią, a tracą ludzi swym kłamem. *Eras. Jęz. N* 8. Za fałsz, za kłam, za matactwo pismo S. mieli. *Zrn. Pśl.* 3, 623. (°KLAMA *od.* Klamra). KŁAMAĆ, - al, kłamie *ez. ndk.*, kłama, kłamam *praes. kontyn.*, kłamać *dk.*, *Bh.* klamati, klamám, zklamati, lbati; *Slo.* klamam; *Crn.* klamiti, klamem *fallere, decipere*; *Ross.* сказать нашь; *Eccl.* лжесловесновати; łgać, matać, nieprawdę powiedzieć wiedząc, lügen. Szlachcicowi kłamać nie przystoi. *Birk. Chmiel. A* 3 *b.* Rzemieślnicy skłamać bardzo radzi, Lecz szewc swoiemi kłamstwy ich wszystkich przesadzi. *Zab.* 16, 366. Kłamca wielki; na iedney nodze stoiąc, dziesięć razy skłama. *Cn. Ad.* 347. Jeżeli kłamię, bodaiem się udawił, bodaiem skonał *Teat.* 30, 33. Kapłanami się bydź kłamaią. *Skarg. Kaz.* 298. Wolno bez świadka kłamać o umarłym. *Pot. Syl.* 78. Nieprzyiaciele boży kłamali °są iemu. *Wrob.* 197. (cf. bydź). Kiedy widzą, tedy kłam; kiedy nie widzą, tedy knam. *Rys. Ad.* 25. - §. Kłamać kim, oszukać kogo, n. p. Trzykroć mną skłamał, a nie chciał prawdy powiedzieć. *IV. Judic.* 16, 15., *Bud.* 1 *Reg.* 13, 16. Zygmunta Cesarza do tego przywiedziono, iż skłamał Janem Husem. *Zygr. Pap.* 314. Jeszcześ ze mnie szydził, a kłamasz mną? *Radz. Jud.* 16, 13. Nie skłamałem Dawidem, iż plemię iego będzie trwało na wieki. *Wrobl.* 213. - §. kłamać kogo, z kłamliwie udawać się zań, jemandes Person spielen, sich für jemanden ausgeben. Towarzysz nasz, prawdziwego Rusina kłamaiąc, szczęśliwie dobrał się do króla. *Tward. W. D.* 77. KŁAMACZ, - a, *m.*, KŁAMCA, - y, *m.*, łgarz, matacz, der Lügner; *Bh.* klamač; *Crn.* lę'shnik, lashnik (kłáma z bałamut); *Rs.* врунъ; *Ec.* лжесловесникъ. Kłamcy, i prawdę mówiącemu, nie wierzą. *Zegl. Ad.* 110. Kłamca, magazyn wiatru. *Zab.* 5, 32. Kłamcy dobrey pamięci potrzeba. *Cn. Ad.* 347. KŁAMCZYNA, - y, *ż.*, *Ross.* врунья, łgarka, kobieta kłamliwa, die Lügnerinn. Nie wierz iey, to wielka kłamczyna. *Mon.* 74, 452.

Pochodz. *kłamliwy, kłamstwo, nakłamać, okłamać.*

KLAMERKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* klamra, eine kleine Klammer; klamerkami spięto deszczułki. - §. b) drukowe klamerki, z nawiasy, Klammern, Haken, Parenthesen; słowa dwiema klamerkami ięto. *Tr.* KLAMERKOWATY, - a, - e, na kształt klamerki, wie eine kleine Klammer gestaltet. *Tr.*, *Rs.* скобчатый.

KLAMKA, - i, *ż.*, KLAMECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* klika, klička, petlice; *Sor.* 2. klinka; *Crn.* kluka; *Vd.* kluka, zaletauka, zapirnica, karjice; *Cro.* kvaka, zapadavica; *Rs.* отмычка, оттяжка, задвижка, щеколда, щеколдочка, die Klinke, ein fallender Riegel, der in den Klinkhaken greift; die Schnalle, Thürschnalle; auch der Drucker. Części, z których się zamek składa są, rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna. *Teat.* 6 *c*, 58. W rurmusie klamka służy do otworzenia i zamknięcia na przemian przechodu dla wody. *Jak. Mat.* 3, 407. Spuścić klamkę *Rs.* защелкнуть. - *Prov.* Zapadła nędzna klamka. *Bardz. Luk.* 157. z iuż za poźno, iuż się skończyło, iuż się stało, es ist schon einmal geschehen, es ist vorbey. Zapadła klamka, musisz póyść na szubienicę. *Boh. Kom.* 2, 126. Uprzedzić trzeba, nim klamka zapadnie. *Pot. Syl.* 304. ehe die Thüre zuschnappt; so lange es noch Zeit ist. Zapadnie klamka, trudno się nawracać. *ib.* Trudno, gdy klamka zapadnie, By wstecz iść miały niebieskie wyroki. *Kochow.* 136. Klamka miłosierdzia bożkiego ieszcze nie zapadnie. *Pot. Zac.* 42. - *oppos.* Jak śmierć pięścią trąci w domy, Wnet i klamka odpadnie. *Brud. Ost. A.* 9. drzwi się otworzą, die Thüre springt auf. - *Meton.* Zem u drzwi moich nie opatrzył klamki, Wykradły córkę mi niecnotliwe mamki. *Zab.* 15, 254. żem się nie pilnował lepiéy). Zawsze nam powinność marę wystawia honoru, Żeby się u wielkiego klamki trzymać dworu. *Zabł. Amf.* 12. Szlachcic ledwo odsadził synala od mamki, Już go uczył, iak pańskiéy miał się trzymać klamki. *Teatr* 43 *c*, 142. iak zalawiać faworów Pańskich).

KŁAMLIWY, °KŁAMNY, - a, - e, KŁAMLIWIE *adv.*, łżywy, zmyślony, lügenhaft; *Bh.* klamawý, ljživy; *Slo.* sklamávagjcý; *Sla.* laxljiv; *Crn.* lashniv (*Crn.* klamast *bliteus*); *Rs.* лживый, лжесвидѣтельный. Jeśli mi powiesz ieszcze co kłamliwie, Zapłacisz mi to swą szyią prawdziwie. *Past. F.* 295. Otwierasz usta; słowa są kłamliwe. *Past. Fid.* 55., *Ryb. Ps.* 22. Do cesarza kłamliwą sprawę o tym, co się działo, wypisał. *Skarg. Dz.* 405. Twarz kłamna zwodnicza. *Teatr* 10 *b*, 49. Kłamna prorokini. *Bard. Tr.* 274., *Zebr. Ow.* 276. Nieprzyiacioły moie języki swemi kłamliwie czynili. 3 *Leop. Ps.* 5, 11. łżywie i zdradliwie. 1 *Leop.*). Im kto kłamliwszy, tym lepszym iurystą. *Zab.* 15, 254. Co serce czuie, toż twierdzą niekłamliwe usta. *Zab.* 12, 106. niezwodnicze; prawdomówne). Nadzieia zawsze bywa kłamliwa. *Teat.* 31 *c*, 49. zwodnicza). Kłamliwy stróy niewieści, gdy się farbuią, maluią, brwi czernią. *Petr. Elon.* 68. Stężacy, kłamliwą monetę kuiąc, o niemałą ztąd szkodę Polski przywodzili. *Krom.* 545. sfałszowaną). KŁAMLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, łżywość, nałog kłamstwa, fałszywość, die Lügenhaftigkeit; *Rs.* лживость.

KLAMER, - mru, *m.*; KLAMRA, °KLAMA, - y, *ż.*, KLAMERKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* klamr; *Slo.* klambra; *Sr.* 2. klamra; *Crn.* klamfa, klaka; *Vd.* kvanfa, narba, kvaka; *Cro.* zpona (cf zpona); *Bs.* asgjula, asgjuliça, ombretta, kovce; *Rs.* пробой, пробойникъ, пробойникъ, укрѣпа, скрѣпа, крѣпь, скаба, скобки (cf. skobel). z *Niem.* die Klammer, żelazo do spaiania drzewa, sacięcie w drzewie do budowy; n. p. Przybiiał klamry drzewo, żeby w prawą abo w lewą Nie uchodząc leżało pod toporem drzewo. *Pot. Pocz.* 248. cf. ankra). Klamra, sprzączka u pasów, pendentów, *X. Kam.* Duchowni mocnicy iak klamrem niezgiętym, wiarą tron umacniaią. *Teat.* 45 *d*, 1. - §. klama, z klészcze, eine Zange. Złotnikowi trzeba też mieć °klamę ku wyimowaniu węgla z tygłów. *Sienn.* 602., *Sleszk. Ped.* 343. - §. kawałek belki abo tarcicy, przybitéy od iednéy ramy do drugiéy, żeby cymbrowanie trzymało się tym mocniéy, tak w galeryach, iak w studniach. *Jak. Art.* 2, 220. der Klammerbalken, das Klammerbret. KLAMRY, *herb*, klamry dwie na krzyż złożone. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen. Różne są tego herbu odmiany i nazwiska cf. cholewa). KLAMROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zklamrować *dk.*, klamrami spaiać, zusammen klammern (cf. ankrować); *Sor.* 1. zklamrunu, zklutju; *Vd.* kvanfati, snarbati, skvakati. KLAMRO-

WY, - a, - e, od klamry, Klammer; *Rs.* пробойный, скобочный, скобяный. KLAMRZYSKO, - a, *n.*, niezgrabna klamra, eine ungeſchickte, unförmliche Klammer. Na piersi nosi szerokie klamrzyſko. *Zab.* 9, 83. *Jżyck.*; *not.* orderzyſko.

KŁAMSTWO, - a, *n.*, kłam, też, łgarſtwo, die Lüge. Już przyuczyli ięzyk swóy mówić kłamſtwa. 3 *Leop. Jer.* 9, 5. mówić też. 1 *Leop.*). Kłamſtwo z prawdy nie ieſt. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 2, 21. Starzy Polacy zawsze byli miłośnikami prawdy, przetoż i samo imię kłamſtwa u nich w nienawiści było, i mieli ie sobie za godne na rękę wyzwania. *Weresz. Regl.* 119. Kłamſtwo, iak szydło w worze, niedługo się zatai. *Cn. Ad.* 348. A iuż też żywe kłamſtwo. *Boh. Kom.* 4, 248. Zawsze się kłamca swym kłamſtwem pobiie. *Zab.* 12, 301.

KŁANIAC, KŁANIAC się, - iał, - ia, *zaimk. niedok.*, ukłonić się, pokłonić się *dk.* (*Etym.* kłonić się), *Boh.* klaněti ſe, klaniwam ſe, *corpus inclinare, adorare*, klanění *veneratio*; *Sr.* 2. ꙗę kla'naſch upaśdź; *Sr.* 1. kwonu ſo *ingeniculor*; *Crn.* klajnam se; *Cro.* klanyatisze; klanyanye s. pokłon; *Dl.* klanyatyſse; *Bs.* klagnatise, poklonittise *colere, venerari*; *Rg.* klagnatise *vereri*; poklonitti, klagnam *munerare*, poklon *donum*; *Rs.* кланя́ться, поклони́ться (2. *vulg.* w podarunku ofiarować; darować); schylać się ciałem na znak uszanowania, ſich verbeugen, ſich neigen, eine Verbeugung machen. Nachylali się i kłaniali się Jehowie twarzami do ziemi, *Bud. Nehem.* 8, 6. Kłanianie ieſt zwierzchnia poſtawa uczciwości i poddaności. *Gil. Poſt.* 67 *b.* Na imię Jesus ma się kłaniać każde kolano. *Hrbſt. Nauk. II* 2 *b.* - §. a) kłaniać się bogu, przed bogiem, s czcić boga, adorować go, anbeten. Panu Bogu kłaniać się i służyć iemu będziesz. *Skarg. Kaz.* 286. Daiąc chwałę Chryſtusowi, albo kłaniaiąc się przed nim, wołali. *Salin.* 2, 10. Bałwochwalcy czartom się kłaniaią. *Star. Ryc.* 45. Musiał się kłaniać w kościele Remnon, gdy i on się kłaniał a modlę dawał na tym miéyscu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 5, 18. - §. b) kłaniać się, s ukłon swoy robić, chylić się dla komplimentu, eine Verbeugung, ein Kompliment machen. A pfe! We Panna się kłaniasz nogą, iak parafianka; damy wielkiego świata kłaniaią się biodrami. *Zabł. Bal.* 31. Kłania się z szaſtaniem. *Teat.* 19, 8. - §. c) kłaniać się słownie, uſtnie lub liſtownie, s służby swe zalecać, pozdrawiać słownie, polecać się, mündlich oder ſchriftlich ſein Kompliment machen. Wchodząc mówi: kłaniam się Waszeć Mościwemu Panu Dobrodzieiowi. *Teatr* 7 *d*, 21. ich mache Ihnen mein Kompliment, oder etwa: unterthäniaſter Diener (wenn man zu jemanden kommt). - *Odchodząc:* Pani moiéy kłaniam jak nayniżéy. *Teatr* 21, 80. (Uniżeniéy: upadam do nóg, ściſkam nożki), im Weggehen: ich empfehle mich unterthänigſt; ich bin Ihr gehorſamſter Diener. Ale darmo! czasu nie mam; kłaniam We Panu. *Boh Kom.* 4, 79. Kiedy tak! kłaniam. *ib.* 1, 391. wenns ſo iſt, - gehorſ. Diener. Podnożek Pański! ℟. Kłaniam, kłaniam, szczęśliwéy drogi życzę We Panu. *Teatr* 52 *d*, 37. Nie naprzykrzam się, i kłaniam. *Boh. Kom.* 1, 392. *Liſt lub bilet kończąc:* kłaniam, s polecam się, am Ende eines Briefes oder Billets: ich empfehle mich. Kłaniać się przez kogo, ſeinen Empfehl vermelden laſſen, ſein Kompliment machen laſſen. Odebrałem liſt od niego; kłania We Panu. Kazał mi się kłaniać We Pani, er läßt ſich Ihnen (durch mich) empfehlen. Kłaniać się od kogo, jemandes Kompliment ausrichten, ſeinen Empfehl vermelden. Kłaniayże się Panu swemu odemnie, oświadcz mu chęć moię widzenia się z nim. *Teat.* 22 *b*, 7. W polu, gdy kłosy głowy swe schylaią Zda się, że mi się od ciebie kłaniaią. *Zab.* 14, 265. - §. c) kłaniać, wizytę oddawać, ſeine Aufwartung machen. Ponieważ We Pan Dobr. tak każesz, ſkoro się ułatwię, zaraz będę kłaniał. *Teatr* 30, 60. - §. 3) *ogolnie* kłaniać się komu: dobre słowo dawać, pokorzyć się przed nim, nadſkakiwać, zabiegać mu, przypochlebiać, czapkować, den unterthänigſten Diener von jemanden machen, ihm aufſpringen, aufwarten, aufpaſſen. Ty im się będziesz kłaniał? nie są warci tego. *Teat.* 44, 90. Już teraz, żebyś mi się i kłaniała, to cię nie wezmę. *ib.* 54 *c*, *B ii.* Kłaniać się niegodnemu, ciężko uczciwemu. *Cn. Ad.* 348. Chce, aby mu się kłaniano. *ib.* 56. Niech w każdą Niedzielę chodzą do posła, i niech go proszą o urzędy i promocye, i kłaniaią mu się. *Niemc. Bibl. T.* 5. Kto nad zwyczay się kłania i przyiaźni ściśléy, Jeśli iuż nas nie odrwił, pewnie odrwić myśli. *Zabł. Zbb.* 3. KŁANIACZ, - a, *m.*, czapkownik, pochlebniś, nadſkakuiący komu, ein Schmeichler, Komplimentenmacher; *Rg.* klagnalaz; *Cro.* klanyavecz; *Dl.* klanyalacs *adorator*). Staracie się, aby iak naywięcéy kłaniaczów mieliście. *Bals. Nied.* 1, 3.

Pochoda. pod słowem: *kłonić.*

KLAP! KLAP! odgłos uderzenia, cf. klaſk, plaſk! klapp! klappe! cf. klepać). Ja go za piersi hap; a on o ziemię klap! *Mon.* 67, 723.

KŁAPA, - y, ż., KŁAPKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* klapka, klop, poklop, klopec, poklopec; *Vd.* zhesgernilu, sertje; *Rosz.* клáпань, клáпанчикъ, замочка. z *Niem.* die Klappe. a) die Ventilklappe, die Klappe in der Pumpe. Pompa ſkłada się z rury, z klapy, z ſtępla. *Os. Fiz.* 323. Wiadro w ſtudni musi mieć na dnie dziurę, która wewnątrz się zamyka pewną klapką, powleczoną spodem ſkórą lub suknem. *Switk. Bud.* 343. - §. 2) klapy, klapki, 'klapcie u rękawów, die Aufſchläge auf den Aermeln, die Klappen; *Rs.* отворотъ. Suknia zrobiona po Angielſku, z klapami i bulionami. *Teat.* 38, 297. Ten z opiętym kołnierzem, ów z podwóyną klapką. *Zab.* 9, 364. *Eysym.* Pikowany żupan, i klapcie u rękawów, oznaczały człowieka, który się dawnych zwyczaiów trzymał *Kras. Pod.* 1, 142. - §. 3) klapka usz, das Ohrläppchen. Zewnętrzne części ucha są, muszla i wiszące klapki, *lobuli. Kluk Zw*, 1, 44. KLAPAĆ, KŁAPAĆ, - ał, - a *et* - ię *intrans. ndk.*, klapnąć *idntl.*, *Bh.* klapati, klapnauti, klapl, klapnu; *Sr.* 2. klapaſch; *Sr.* 1. klapu, klapem, klapotam, kwapu, kwapem, kwapam; *Dl.* klapati; *Bs.* klappati, kuççati, klapitati, glomotati; *Rs.* хлопать, хлопнуть, cf. *Gr.* κολάπτω, *Arab.* קלף, קלב, *Gr, Lat.* colaphizo cf. *Pol.* klepać, kłopotać, kołatać); uderzaiąc odgłos klap wydawać, klappen, klappern, klapſen. Klaſka, plaſka, klapa nogami *displodit. Cn. Th.* 279. mit den Füßen klappen; *Cro.* klapati, klapàm *gradior ad passus singulos declinando caput).* Bocian klapa, klekota, klaſka, der Storch klappert. Bocian klapaiący nosem klekotliwym. *Zebr. Ow.* 139., *Sr.* 1. klapotam kaj batjen). Sęp pazurowaty miąź-

szym klepał głosem. *Banial. J* 3 *b*. – Klapać zębami; szczękać zębami, mit den Zähnen klappern; *Bh.* gettati; *Rg.* zokotatti zúbima, *Crn.* klepetám). Ukąsiła się w rękę, i tak mocno klapała zębami, iż ią było słychać za drzwiami. *Pam.* 85, 1, 185. Scinało się w mróz powietrze, dygotałem i klapałem zębami. *Ossol. Str.* 3. Pies zębami klapie. *Pot. Arg.* 66. Pies próżno klapa zębem na muchy. *P. Kchan. Orl.* 1, 293. W tym na burego wilka wpadaią; Rwie go chart morąg; on zębem klapie. *Zab.* 9, 346. *Zabł.* Zębami klapaią. *Jabł. Fz.* 11. Usiłuie przemówić, lecz klapiące wargi Nie zdołą słów wyderzyć; naóstatek szepluni. *Przyb. Ab.* 159. W rękę klapnąć. *Haur Sk.* 284. *zamiast* klasnąć, in die Hände klatschen (klappen Adlg.). – §. Sklapać, poklapać, klapiąc zwalać, beschlumpern. n. p. Niechluia, co się błotem sklapie po kolana, pięknością zowią zaniedbaną. *Zab.* 9, 53. *Zabł.* KLAPANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, das Klappen, Klappern. KLAPACZKA, – i, *ż.*, choroba owcza, eine Krankheit der Schafe, der Drehling, Ringel. Na klapaczkę owcom co dawać. *Haur Sk.* 468. – §. cf. klepaczka, *Rs.* хлопушка pukawka dziecinna. KLAPIERNIA, – i, *ż.*, ein Kaninchengehäge. Maiący w krolikach upodobanie, robią im klapiernie, czyli umyślne mieszkania w ziemi, gdzie na wolności rozmnażaią się, będąc płotem ogrodzone od zwierza drapieżnego. *Lad. H. N.* 82. KLAPKA *ob.* Klapa. KLAPKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, podobny do klapki, klappenartig. Liście klapkowate, *f. lobatum*, od okrągławego obwodu, aż do połowy na rozwarte klapy podzielone; są listy dwuklapowe, trzyklapowe. *Jundz* 2, 27. ² KLAPKOWY, – a, – e, n. p. Liście klapkowe, *lobatum f.*, kiedy liść rozdziela się na kilka części okrągławych. *Botan. Nar.* 56. Blätter wie Klappen gestaltet. KŁAPONOGI, – a, – ie, tęt nogami czyniący. *Dudz.* 41. *sonipes. Cn. Th.*, *Urs. Gr.* 161. Klaponogi koń. *Dasyp. Lll* 3., *Sr.* 1. tupotak, z nogami tupotawé kón; *Germ.* klappfüßig, mit dem Fuße tönend, schallend auftretend. KŁAPOUCHY, – a, – e, obwisłych uszu, klappöhrig, który zawiesiste uszy ma, *flaccidus. Mącz.*, *Boh.* klepouchý; *Slo.* klopouchý; *Vd.* klopovushon; *Cro.* vuhoklapazt, vuhoklasa; *Rs.* вислоухій. Osieł klapouchy. *Pot. Pocz.* 233. *Kniaz.* 3, 75. Swinia klapoucha. *Pot. Pocz.* 154. Ogarzy klapousi. *Pot. Syl.* 22. – *Fig.* Przy minie, klapouchéy nam dobra siermięga. *Teatr* 45 *b*, 12. *Drozd.*, cf. mina cienka, cf. spuścić na kwintę; *Bh.* klezym uſſi, chlipiti, ochlipiti zwiesić uszy); *Crn.* klopouh *qui dissimulans audit*). KLAPSNĄĆ, – ął, – ię *niiak. dk.*, upaść z trzaskiem, klappsen, hinklappsen, hinstürzen. KLAPSTRA, – y, *ż.*, twarzysko, ein Fratzengesicht (*vulg.* Obd. Gefráß, Gefriß). Łeb dziwacki u drugiego, Klapstra na bok iak fasa. *Brud. Ost. B b. vultus tortuosus.* – §. Klapstra, ² rozlasła nieochludna kobieta, dziewczyna, eine Schlampampe.

KLAR, – u, *m.*, (cf. *Germ.* klar, *Gall.* clair, *Angl.* clear, *Lat.* clarus, *Gr.* γλαυρος), iasność *propr. et fig.*, die Klare, Klarheit, Helle. Trunek robiący, gdy się uspokoi, klar odbiera. *Os. Rud.* 259. Po niepogodzie klar nastawa. *Chelch. Poprz. A* 2., *Rg.* bistros, bistrina *cf.* bystrość; *Bs.* bistroſt; *Cro.* bisztrocha, bisztrina, bisztrosst; *Crn.* bistruſt, bistrina; *Vd.* bistruſt, svetluſt, svietloba, uternoſt; *Ross.* свѣтлость, чистота. – §. W klar, ² iasno, widocznie, deutlich, hell, offenbar, sichtbarlich, *oppos.* skrycie). Że kocham Kleopatrę Nie taię się z tym, owszem w klar się pokazuię. *Min. Ryt.* 1, 118. Krótko powiem, a w klar. *Opal. sat.* 46. Umysł szczéry, albo w klar czyniący. *Fred. Ad.* 93. Z nim nikt nie mógł, chyba w klar traktować, bo go zaraz wytropił. *Lub. Roz.* 119. KLARET, – u, *m.*, klarowny trunek, z *Franc.* clairet, Claret), ein klares, nicht trübes, Getränk. 1) klaret wino, *heluolum. Cn. Th.* ein bloßer klarer Wein. – §. 2) Wino przyprawne; n. p. iak robić wino tak oczyścione, że go dla iego iasności klaretem zowią. *Sienn.* 626. ein gewürzter Claretwein, Claret (*lat. med.* claretum). Natłuklszy nasienia skoczkowego, uwarzyć w miedzie, potym zmieszać z winem; a ma się ustać, aż będzie klaret. *Cresc.* 281. O winiech lekarskich, klaretami zwanych, dla ich iasności. *Sleszk. Ped.* 397. *Murina* korzenne wino, korzeniem przyprawione, klaret. *Mącz. cf.* hipokras). *Melicraton* pity miód, lipiec, klaret, *ib.* ²KLARET, ² klarynet. n. p. Zatrąbcie w trąbę w Gaban, a na klarecie w Rama. *Radz. Oseas* 5, 8. (w trąbę. *Bibl. Gd.*). KLAROWAĆ, – al, – uie, *cz. ndk.*, czyścić, iaśnić, klar machen; *Bs.* bistritti; *Vd.* bistruvati, obistriti, abistriti, izbistiti od droshja; *Rg.* zbistriti, razbistriti, bistrim). Wino w Włoskiéy ziemi tak klaruią: wezmą trześnie i w wino wleią i t. d. *Haur Ek.* 97. Odcedzenie roscieku z piany, która wiele pługastwa z niego odłącza, zowią klarowaniem, *clarificatio. Kruml. Chy.* 117. – Klarować się *recipr. ndk.*, uklarować się *dk.*, ustawać się, czystym, iasnym się stawać, *Cro.* bistritise; *Crn.* bistry se, klar werden. Usklnić się i uklarować. *Mon.* 69, 587. Po 6 Niedzielach miód klarować się pocznie. *Haur Ek.* 141. KLAROWNY, – a, – e, KLAROWNIE *adv.*, iasny, czysty, klar, hell; *Sr.* 2. klorni; *Bh.* čistý; *Crn.* bistr; *Vd.* bister, svetl, svietel, utern, ozhiten; *Sla.* bistar; *Rag.* bistar, zklèn; *Bs.* bistar; *Cro.* bisztèr, bisztro; *Ross.* свѣтлый, ясный. Piwo lekkie i klarowne. *Kras. Pod.* 2, 109. Klarowna woda *Crn.* bistrèza; *Vd.* svetla voda). Klarowne niebo. *Tr.* Klarowny głos, który pies wydaie bez zadzierania; chrapliwy, którym zadziera. *Ostr. Myśl.* 44. t. i. gładki, eine reine, klare Stimme. KLARYFIKOWANY, – a, – e, przeczyszczony, przeiaśniony, geläutert, klar gemacht. Sok przewarzony i klaryfikowany. *Syr.* 280.

KŁAŚĆ, KŁAŚDŹ, kładł, kładzie, kładę *czyn. niedokon.*, kładnąć *iibul.*, (cf. łożyć *ndk.*, położyć *dk.*), *Bh.* kłáſti, kladl, kladu; *Sr.* 2. klaſcj; *Sr.* 1. klaſcj, kladu, kwadu; *Vd.* kladat., loshiti, poloshiti (*Vd.* kladivati ² kuć; kladilu, kladvu ² młot; klat ² bit; *Crn.* klatiti ² zbić; wałęsać się; klaſti, kladem *pabulari*; *Cro.* kládem *tudiculo*; kladivo ² młot; *Bs.* klaſti, kladiti *tudiculo*; vrrichi ² kłaśdź); *Rs.* класть, клалъ, кладу, положилъ, покладу, положить, положить; cf. *Arab.* ק ב *accumulauit*, cf. *Ger.* laden, Lade); legen. 1) pokładać, postawić, położyć, legen, hinlegen, hinsetzen, hinstellen. Jak ten, co kładzie kamień na gromadę Merkuryuszową; tak ten, co wyrządza poczciwość niemądremu. 3 *Leop. Prov.* 26, 8. przykłada. 1 *Leop.*). Nie kładź słomy blizko ognia. *Skarg. Zyw.* 109. Czyta, okulary kładąc

na nos. *Teatr* 30, 12. er ſetzt die Brille auf die Naſe. Lekarz plastru na ranę kłaść nie może, aż piérwéy głębokości obaczy. *Bar. Hſt.* 72. Pflaſter auflegen. Hrabina siada przy gotowalni, i kładzie sobie ruż. *Teatr* 57, 312. Od południa do wieczora, ciągle kładłem i zdeymowałem suknie. *N. Pam.* 11, 144. cf. oblec, zewlec, ubierać, rozbierać). Swięcić kogo, czyli ręce nań kłaść. *Skarg. Dz.* 446. od obrządku kościelnego kładzenia rąk przez poświęcającego na poświęcanych, die Hände auf jemanden legen, ihn einweihen. Kładli koronę na głowę iego, ſie ſetzten ihm die Krone auf. Kłaść co w co, wkładać, einlegen. Jak kładziesz cukier? czy przed nalaniem, czy po nalaniu kawy? *Teatr* 36 c, 20. Doktory niemało kosztują; za każdą ich poradę, trzeba im djabelnie kłaść dukaty w rękę. *Teatr* 34 c, 62. cf. smarować ręce). Kłaść do kieszeni, in die Taſche (ein) ſtecken. Kładę potrawy na ſtół, s ſtawiam, daię na ſtół. *Cn. Th.* – Obóz kłaść, ſtawiać, ein Lager abſtecken. Oboźnik ma doglądać, gdy obóz kładą, aby z kolei wózuice nie wyſtępowali. *Tarn. Uſt.* 298. Sposób kładzienia obozu. *ib.* 294. – Kłaść kogo spać abo leżeć; einen zu Bette bringen, einen ins Bett legen. Kładę kogo leżeć; każę spać. *Cn. Th.* – Kłaść co w mowie, w piśmie, na obrazie, s umieścić na którym ich miéyscu, einen Ort anweiſen, placiren, ſtellen, ſetzen. Mówca mocniéysze dowody na początku i ku końcowi kładzie; słabsze między nie w środku. Malarz wie, gdzie którą farbę kłaść. – Kładę co wprzód. *Cn. Th. praepono.* Kładę co na widoku, s wyſtawiam. *ib.* Kłaść co na rejeſtrze. – Kładę kogo między, s policzam, wkładam. *Cn. Th.* wozu rechnen. Między tym gruchotem, który myśli méy przerwy nie czyni, kładnę kołat przebiegaiących wozów. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 5., *Zygr. Pap.* 258. – Sidła kłaść, sidła ſtawić, Schlingen legen, Fallen ſtellen. Temum ptakowi nie kładła sidła, a widzę, że się wnet ułowi. *P. Kchan. Orl.* 1, 369. – §. 2. *Fig.* a) powiadać, podawać do wiadomości, vorbringen, berichten, ſagen, melden. Mnie się tak zda; ieśli kto co zdrowszego kładzie, Ja przy swoiéy upornie nie będę stał radzie. *Pot. Arg.* 155. Kładą dzieiopisowie, iż kościoł ten dziewięć kroć sto tysięcy złotych czerwonych kosztuie. *Gwag.* 450. Kładę za pewną, s supponuię. *Cn. Th.* – §. b) kłaść ſkargi, s *żałobę swoię podawać, zanosić ſkargę, klagbar einkommen, ſeine Klage einreichen. Troiacy ludzie, którzy prawem czynić i ſkargę kłaść *potrzebnie powinni, *Szczerb. Sax.* 2. Dla odprawowania ſkargi kładących, uſtawiamy, aby ... *Herb. Stat.* 31. Gdy na Jezusa kładli ſkargi swe, nic nie odpowiadał. *W. Poſt. W.* 286. – §. c) kłaść na kogo, s zwalać nań, zadawać mu, zarzucać mu winę, einem die Schuld zuſchreiben, ihm etwas zum Vorwurf machen, auf ihn etwas ſchieben. Smieli to nań kłaść, o czym nigdy nie myślił. *Skarg. Dz.* 1093. – §. c b) *oppos.* w dobrym znaczeniu, przypisywać, przywłaszczać komu; einem beymeſſen, zuſchreiben. Cudzą na Cesarza sławę kładli pochlebcy. *Skarg. Dz.* 55. – §. c d) zdawać na kogo, einem beimſtellen, es ihm überlaſſen. Do zwady nie bądź prędki; możnali raczéy, nigdy; Na Boga i na prawo raczéy kładź twe krzywdy. *Groch.* W. 553. – §. c e) Dzwony biſkupy żegnaią, i imię na nie którego świętego kładą. *Skarg. Dz.* 879. imię im daią, ſie legen ihnen den Namen bey. Rzymianie oczyszczali chłopięta dziewiątego dnia, którym imiona tamże kładli. *Tarn. pr.* – §. c f) Żeby która ſtrona nie przysięgła krzywo, kładąc pomstę bożą za krzywoprzysięstwo na całe woysko – – *Gorn. Wt. L. b*, ściągaiąc, przynosząc, die Rache über die ganze Armee bringen, der ganzen Armee die Strafe des Himmels zuziehen. – §. d) kłaść komu na oczy, przekładać, wyſtawiać, vorſtellen, vorlegen. Stanisław Bolesława od grzechu odwodząc, kładł mu na oczy pana boga i gniewiego, utratę zbawienia, zgorszenie poddanych. *Skarg. Zyw.* 1, 286. – §. e) kłaść liczbę z kim, s rachować się z nim, słuchać rachunków, mit jemanden Rechnung halten, Rechnung von ihm abnehmen, ſich mit ihm berechnen, *oppos.* dadź liczbę). Król chciał kłaść liczbę z sługami swemi; a gdy począł liczbę kłaść, ieden był winien, dziesięć tysięcy talentów. *Skarg. Kaz.* 423., i *Leop. Math.* 18, 23. – §. f) kłaść, s cenić, ważyć, ſchätzen, achten. Chociaż was garść widzę, tak was sobie kładę, iakobyście w dwunastu tysięcy koni przybyli. *Gwagn.* 150. Kładę kogo równo z kim, s równam. *Cn. Th.* Widzę, że mię podło kładziesz. *Gorn. Wt. H* 3. Ono dobrodzieyſtwo lekko sobie kładąc, ięli przemyślawać, iakoby miasto pod swoię władzą wziąć. *Warg. Wal.* 137. Powiedział król Czeski konsyliarzowi, który Polaki lekce zawsze kładł przed nim, że albo ich dobrze nie był świadom, albo to z waśni na nie mówił. *Bielſk.* 378. – §. f b) rozumieć, sądzić, mieć za co, mniemać, dzierżyć, trzymać o czym, zdania iakiego bydź, dafür halten, erachten, meynen. Gdy żaden dzieiopis o téy wyprawie wzmianki nie czyni, tak kładę, że mi opuszczenie iéy za złe poczytane nie będzie. *Uſtrz. Kruc.* 1, 402. Wsadził go do wieży, kładąc, że go ociec drogo okupi. *Fabł. Tel* 31. – Kłaść co czym, kłaść za co, poczytywać za co, dafür anſehen, halten. Czynił bez równi zbytki i wydatki, I szczęściem to kładł, gdy trwonił dostatki. *M.Tin. Ryt.* 3, 283. Przed lat czterdzieſtą liczne plagi za istotną część edukacyi kładziono. *N. Pam.* 4, 74., *ib.* 4, 66. Kłaść ciało ramieniem swoim, t. i. pokładać nadzieię w samych ludzkich siłach swoich. *Salin.* 2, 554. Używanie miernego maiątku za lepszą rzecz kładę, niżeli bydź osadzonym we złoto inſtrumentem pychy despoty. *Kłok. Turk.* 9. – §. W nogach już tylko kładli wszyſtkie swe obrony. *P. Kchan. Orl.* 1, 371. nadzieię w ucieczce położyli, ſeine Hoffnung worauf ſetzen, zasadzać). – §. g) kłaść, s łożyć na co, odważać, odżałować, poświęcać, dran ſetzen, dahin geben, aufopfern, in die Schanze ſchlagen. Kłaść na niepewnie pewno, rzekę śmiele, Głupstwo iest wielkie, i na trochę wiele. *P. Kchan. Jer.* 46. Zdrowie za bliźniego kłaść mamy. *Skarg. Kaz.* 399. Chrystus dał za nas zdrowie swoie; i my też ie dla braci kłaść mamy. *ib.* 500; że on duszę swą za nas położył; my także mamy kłaść duszę swą za bracią. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 16. Duszę moię kładę za owce moie. *ib. Joan.* 10, 15. das Leben laſſen. Cnota uwieńcza pożądane blizny Tych, którzy życie kładą dla oyczyzny. *Kras. Woy. Choc.* 45. Dla przymówki lub śmiechu Kładą życie za fraszki, Częstokroć i nie kładą. a natychmiast rozlanie krwi wino zastępuie. *Kras. Liſt.* 13.

Zdrowie nawet na szanc kładli, aby cnoty ochronili. *Birk. Exorb. G. b.* - KŁAŚĆ się *recipr.*, pokładać się, ſich legen, ſich hinlegen, niederlegen; *Vd.* obleshati, doulzhi; *Ec.* низкланяться. Wół miał obyczay kłaść się na roli. *Cresc.* 551. Dziwuie się nieszczęsny oracz, że wpół roli Woły się iego kładą bez wszelkiéy niewoli. *Otw. Ow.* 281. Od deszczu zboże się kładzie. *Tr.* Kłaść się, : o człowieku, położyć się na ziemi, na trawie, na ławie, na łożu, ſich hinlegen, hinſtrecken. Zmordowany kładzie się na trawie. - Kto się zaraz w początkach choroby kładzie i szczenie, ten prędko przychodzi do siebie. *Perz. Lek.* 341. Widziałem Henryetkę, iak się kładła od śmiechu. *Teat.* 41 *b*, 214. *Per excell.* kłaść się, kłaść się spać, ſich ſchlafen legen. O swoich godzinach kładziemy się i wstaiemy. *Mon.* 69, 443. Już do łóżka szedł, a kłaść się miał. *Kosz. Lor.* 123 *b*. Powróciwszy z balu, kładzie się ukontentowana z przepędzonego dnia. *Zab.* 16, 44. Gdy się naiedli, gdy się iuż kłaść maią, Zboycy dom ich otaczaią. *Leszcz. H. T.* 219. Gospodarzowi trzeba rano wstać, a pośledz się kłaść. *Petr. Ek.* 13. Gospodarz pierwéy niechay wstawa, a naypóźniéy się niechay kładzie, *primus cubitu surgat, poſtremus cubitum eat. Mącz.* Gdy się spać kładę na łoże, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. – §. 2) *Fig.* kłaść się komu, : pokorzyć mu się, ſich vor jemanden demüthigen. Nabożny list do papieża pisze, i nizko mu się kładzie. *Skarg. Dz.* 521. – §. 2 b) kłaść się czym, : wydawać się, chcieć bydź mianym za co, ſich für etwas halten, ſich dafür ausgeben. Job nieszczęśliwym iednak się nie kładzie, Choć nieprzyiaciel tyle na nim wydziwia. *Chrośc. Job.* 13. Kładzie się ich starszym bratem. *Tr.* – *Kłaść* się *paſſive* gelegt, geſetzt, geſtellt werden. Słowo to kładzie się tu w przenośnym znaczeniu, es iſt oder wird hier figürlich gebraucht.

Pochodz. *(cf. łożyć)*, *kład, kładka; dokładać, dokład, dokładny, podokładać; nakładać, nakład, nakładny, ponakładać; okładać, pookładać, obkładać, poobkładać, odkładać, poodkładać, odkład; pokładać, pokład, podkładać, podkład, popodkładać; przekładać, poprzekładać, przekładanie, przekład; przykładać, poprzykładać, przykład, przykładny, przykładność; rozkładać, porozkładać, rozkład, rozkładacz; składać, składacz, skład, składowy, składny, składany, nieskładany, poskładać, *poskładu; układać, poukładać, układ, układny, nieukładny, układacz; wkładać, wkład, powkładać; wykładać, powykładać, wykład, wykładacz, dwuwykładny, zakładać, zakład, zakładnik: pozakładać.*

KLASK, - u, *m.*, klaskanie, kleszczenie, klęskanie, klaśnienie, das Klatſchen; *Sr.* 1 klißot, kleßk; *Bh.* kleßk, kleßot. Kogut w pieniem i skrzydeł poruszone klaskiem słońce wschodzi. *Zab.* 10, 73. *Koſſak.* Galuszą lud wrzaskiem, powrozy tarkotem, woda klaskiem. *Zebr. Ow.* 283. Klaskanie rękoma od radości, : oklask, das Klatſchen in die Hände vor Vergnügen, das Beyfallklatſchen. – *Klask! interj.* plask! trzask! *Cn. Th.* klatſch! klitſch! *Sr.* 2. klatſch, *Sr.* 1. kleſk; *Bh.* kleſk. KLASKAC, KLESKAC, *KLĘSKAC, KLĄSKAC, - ał, - an, *cz. kont.*, klasnąć *idutl.*, ſklasnąć *dk.*, kleszczę *ndk.*, cf. *Gr.* κλαζειν), głośno w plask uderzyć, einen klatſchenden Schall machen, klatſchen; *Bh.* kleſkati, kleſknu, pleſkati; *Sr.* 1. kleßłaci, zkleſkuyu; *Sr.* 1. kleſkotam; *Crn.* luskam; *Vd.* luskati, s' rokami pleskati; *Cro.* plèszkam, plòszkam, plosznuti, klikùjem; *Rg.* klikkovati; *Bs.* pleskati; *Rs.* сплеснуть, сплескивать, млеснуть, млекать. Wody klaskaią w morskie brzegi. *Zebr. Ow.* 2. Pocset ptaków wslatuie, i skrzydły kleszcząc wiosła oblatuie. *Zebr. Ow.* 363. *plausis alis).* Kogut klaszcząc skrzydły, różowéy iutrzni przyzywa. *Zab.* 10, 46. *Koſſak.* trzaska). Bocian klaska, klapa, klekoce. *Cn. Th.* Bocian klekocym sobie nosem klaskał. *Otw. Ow.* 218. et klapperte. Nogami klapa, trzaska, klaska. *Cn. Th.* Trzasnąć, klasnąć biczem, *ib.* I rozgniewał się Balak i sklasnął rękami swemi. *Bud. Num.* 24, 10. Sklasnęli nad tobą dłońmi, świstali i chwiali głową. *Bud. Tren.* 2, 15. Głową będzie chwiał, a ręką klaskał. 3 *Leop. Syr.* 12, 19. pląsał. 1 *Leop.* Klasnąć włożywszy list z ziela, a drzewa, na lewą rękę, a prawą uderzyć, że klasnie. *Cn. Th.* – §. *per excell.*, w ręce bić z ukontentowania, *Rs.* рукоплескать, vor Vergnügen in die Hände klatſchen. Wszyscy narodowie klaskaycie rękoma, wykrzykaycie bogu głosem wesela. *Bibl. Gd. Ps.* 47, 2. Lud temu klaszcze w wieczór, komu gwizdał rano. *Węg. List.* 3. Zwycięzcy rękami z radości klaskaią. *Bardz. Luk.* 96. W okrzykach i klaszczącym tłumie, Bohatyr się chlubił, Że ludzi zgubił. *Kniaź. Poez.* 1, 83. Dziecięciu wdzięcznie się śmiejącemu i rączkami kleszczącemu. *Groch. W.* 357. Kleszczę w ręce. *Zabł. Roz.* 86. Głupi rękoma kleszczą dla oznaczenia swoich applauzów, a mądrzy szydząc gwiżdżą. *Mon.* 70, 830. Za nim się lud wesołym rąk klęskaniem porwał. *Warg. Wal.* 68. Wyszło przeciw niemu pospólstwo, w ręce kleszcząc, okazuiąc radość. *Stryik.* 382. Kleszczmy rękoma wszyscy zgodliwie, Wszyscy śpiewaymy, Panu chętliwie. *J. Kchan. Ps.* 68. – §. 2) klaskać gębą, klask gębą wydawać, einen Schmatzer mit dem Munde machen. Klaskać, kląskać gębą iedząc, iako prosięta, świnie. *Cn. Th.* mlaskać, ſchmatzen, wie die Säue, im Eſſen. Jedząc, iakoby wieprz kląskać. *Eras. Ob. E iii.* Koń melankolik kląska. *Haur Fk.* 150. - §. kląskać na co, mruczeć, murren. Woyna ta, iż iest daleka, Każdy z was kląska na nią i narzeka *Chrośc. Fars.* 166., *ob.* klęska. - §. 3; *verb. neutr.* klasnąć, głośno się rozlegać, erſchallen, klatſchen. Tak w rękę uderzyć, że klasnie. *Cn. Th.* Kichnął, że w izbie klasło. *Tr.* KLASKANIE, KLAŚNIENIE, *KLĘSKANIE, KLESZCZENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, klask, das Klatſchen; *Sr.* 1. kleſkani; *Vd.* luskanje, klopotanje). n. p. day mi przez okno znak klaśnieniem w rękę. *Teat.* 53 *b*, 29. KLASKACZ, - a, *m.*, który klaska, kleszcze, der Klatſcher; *Vd.* luskavez, pleskavez; *Rg.* klikkovalaz; *Rs. et Eccl.* плескатель, рукоплескатель.

Pochodz. *klesk, kleskacz, kleszcze, kleszczki, kleszczyki, kleszczowiny; oklaskać, oklask; poklaskać, poklask; wyklaskać. – kleska.*

KLASSA, - y, *s.*, rzęd, porząd, die Claſſe; *Bh.* třida; *Vd.* resdielstvu, redstvu, shula; *Rs.* классъ, сматься. Królestwa natury starali się umieiętni na iakoweś porządne oddziały lub klassy podzielić. *Kluk Zw.* 1, 23. cf. gromada). Klassa szkolna, oddział w postępku nauk,

do którey uczeń należy; *transl.* pokóy, gdzie się lekcya daie, słuchalnia, die Schulclaſſe, die Claſſe. KLASSYFIKACYA, - yi, ż., rozgatunkowanie, das Eintheilen in Claſſen. W klassyfikacyi zwierząt uważa się na serce, krew' i oddychanie powietrzem. *Kluk Zw.* 1, 24. KLASSYFIKOWAĆ, = rozgatunkować. KLASSYCZNY, - a, - e, KLASSYCZNIE *adv.*, *Rs.* классическій; inszych celuiący, claſſiſch. Klassycznemi autorami zowią się ci, ktorzy w iakiey materyi pisali księgi wyborne. *Kras. Zb.* 1, 138. KLASSYYNY, KLASSOWY, - a, - e, od klass, Claſſen-; *Rs.* классный.

*KLATER *ob.* Latr.

KLASZTOR, - u, *m.*, KLASZTOREK, - rka, *m. zdrb.*, *Bh.* klaſſter; *Sor.* 1. kloſter; *Vd.* kloshterz, kloshter, menashtvu, duhov'nishe; *Crn.* klóshtr, duhovnishe, menihovshe; *Cro.* kloſter, zapor redovnichki; *Dl.* kloſtar; *Hg.* kalaſtrom; *Bs.* kloſtar, koluactar, opatia, manaſtir; *Rg.* manaſtijr; *Rs.* монастырь, лавра, епархія, монастырёкъ; z *Łac.* claustrum cf. klauzura); pomieszkanie zakonnicze, das Kloſter. Kto nie był dobry w klasztorze, Nie będzie lepszy przy dworze, *Cn. Ad.* 1352. Klasztor panieński, ein Frauenkloſter. Dziś ieszcze póydziesz do klasztoru; niema innego środka, dziś przy ołtarzu; albo za kratę. *Teat.* 28, 37. - Był tam niewielki klasztorek zakonu S. Augustyna. *Warg. Wal.* 299. KLASZTORNICA, - y, ź., zakonnica, eine Kloſterfrau; *Bh.* klaſſternice; *Rs.* монастырка. KLASZTORNIK, - a, *m.*, zakonnik, ein Kloſterbruder, ein Mönch; *Boh.* klaſſternik. Klasztornicy, mniszy. *Baz. Hſt.* 5 *b.* KLASZTORNY, - a, - e, KLASZTORSKI, - a, - ie, od klasztoru, Kloſter-; *Vd.* kloshterſki, minishki; *Crn.* menishke; *Rs.* монастырскій, лаврскій. Prosiła o odzienie klasztorne. *Teat.* 46, 4. o habit. Klasztorne towarzystwo. - Po klasztorsku, Po klasztornemu, nach Kloſter Weiſe. *Tr.*

KLATCZANY, - a, - e, od klatki, Käfich-, Vogelbauer-, Bauer-; *Rs.* клѣточный. Klatczane więzienie. *Zol. Saut.* 64. Nieklatczany ptak, podworny, podworzowy. *Cn. Th.* 750, powietrzny.

*KLĄTEWNIK, - a, *m.*, wyklinaiący, klątew' rzucaiący, wyklinacz, der Banner, der in den Bann thut. Mało niestety pasterzów mamy; ale wiele klątewników. *Zrn. Pſt.* 1, 261 *b.* KLĄTEWNY, - a, - e, od klątwy, Bann-; *Rs. et Ec.* клятвенный przysiężny.

KLATKA, - i, ż., KLATECZKA, - i, ż., *demin.*, *Bh.* klec, klece; *Slo.* klétka; *Sr.* 1. ptacija klétka; *Vd.* kletka, fabush, fobvash, ferboush; *Crn.* foglovsh, besgovnèza; *Hg.* kalyitka; *Cro.* kèrletka, gayba, kobacha; *Dl.* kosicz, kaypa, hayba; *Bg.* kaipa, hajba, kajpisa; *Bs.* gajba, kajba; *Sla.* paſtulja; *Rs.* клѣтка, клѣточка, садокъ, садочекъ: cf. kleć, klecić, klétka). Klatka ptasza, der Käfich, der Bauer, Vogelbauer. Klatki na kanarki naylepsze są owe dróciane okrągławe. *Kluk Zw.* 2, 216. Piérwéy potrzeba się poſtarać o klatkę, dopiero łowić ptaszynę. *Mon.* 73, 649. Przyleci ptaszek i wpadnie do siatki, Złapany poszedł do klatki. *Kniaź. Poez.* 3, 87. Ptak w klatce, nie tak wesoło śpiewa. *Cn. Ad.* 985. Wielka klatka, a ptaków mało. *ib.* 1240. cf. Wielka ſtodoła, a zboża puſto, cf. miaſta ludźmi ſtoią, nie murami, czyli domami). Kapłuny w klatkach. *Haur Ek.* 17. w koycach). Trzyma ią, iak ptaszka w klatce. *Teat.* 17, 142. pilnuie) Jak Turcy w seraiu ia żonę trzymać będę, iak ptaszka z klatki nie wypuszczę nigdy. *ib.* 52 *d*, 8. Owo i ptaszkowie W klateczkach krzyczą swe pieśni. *Groch. W.* 337. Jakbyś moczonego w klatce widział śledzia. *Pot. Jow.* 71. tak dziwno, tak nadzwyczaynie cf. ogorek w latarni). Tamerlan Baiazetta w żelaznéy kliczy (!) zamknąwszy, woził po świecie na dziwy. *Birk. Exorb. H* 3 *b.* - §. b) ogólniéy: więzienie, koza, das Gefängniß, der Käfich *propr. et fig.* Klatka żelazna w rynku Warszawſkim. *Mon.* 68, 222. Pijanego trzeba karać winą, Karać ignominią, iako w Niemczech klatką. *Opal. sat.* 145. Drillhäuschen. Adlg. Choć wiersz piszesz gładki, Za takową swawolę musisz poyść do klatki. *Dmoch. Szt. R.* 37. Już na cię z Eolskiéy wypuszczone klatki gniewliwe wiatry. *Zab.* 12, 242. Klatka na zwierza, *catabulum. Cn. Th.* ein Thierkäfich. I zaiąc w ten czas śmiały, kiedy lew w klatce. *Boh. Kom.* 4, 262. - Klatka, niewola, n. p. Byłem wolny, dziś w klatce, i dlatego płaczę. *Kras. bay.* Klatka, w ktorey uporne konie kuią. *Tr.* der Nothſtall für die Pferde. *ob.* lisica. - §. klatka, z łapką, *pr. et fig.* eine Falle. Sztuczną klatkę narządził w mowy syllogizmie. *Zab.* 14, 61. Upewniam, Turczyn wpadnie nam do klatki. *Jabł. Buk. W.* 2. - §. 2) *nugae* klatki, baśnie, nikczemne świegotanie, wymysły. *Mącz.* plotki, Poſſen, Albernheiten, Geſchwätze, Klatſcherey. By o niéy klatek nie pleciono. *Glicz. Wych. B* 1 *b.*, *Sekl.* 56.

*KŁATOWSKI, - a, - ie, n. p. Pardubickie rucznice, Kłatowskie sery. *Rys. Ad.* 56. ?

KLĄTWA, - y, ź., *Bh.* kláda cf. *Durych.* 1, 349., *Etym.* kląć; *Sr.* 2. kléſche; *Sr.* 1. kletjo, zakletjo, tamanſtwo; *Vd.* kletva, preklinenje, preklinja, kletvina (2. łaianie); *Crn.* klętva, kletvina, preklętje, preklętſtvu; *Rg.* kleetva, zakleetva; *Cro.* kletva, kunenye, preklinanye; *Bs.* kletua *maledictum*, *iuramentum*; *Ross.* клятва; *Eccl.* божба, божéніе cf. bożyć); przeklinanie, przeklęctwo, przysięga, der Fluch, der Schwur. Popiel zwyczay klątwy miał: niech mię myszy zjedzą. *Min. Ryt.* 2, 10. Pod klątwą sobie przyrzekli, ani iść, ani pić, ażby go zamordowali. *Radz. Act.* 23, 21. klątwą się zawiązali. *Bibl. Gd. ib.* Zaślubili to sobie pod klątwą. 1 *Leop. Act.* 23, 12. sprzysięgli się. 3 *Leop.*). - §. b) klątwa kościelna, wyklinanie, der Bannfluch, der Bann; *Vd.* zirkounu prekletje, preklestvu, sprekliństvu, sprekletje; *Crn.* pana; *Cro.* proklinyanye, prokletstvo; *Rg. et Bs.* proklèſtvo; *Rs.* изверженіе, отлученіе. Klątwa iest dekret sędziego duchownego, który skazuie przeciwko duszy tego, którego występek iest dowiedziony. *Szczerb. Sax.* 179. Kto w klątwę wpadnie, iest wyłączony od społeczności chrześciańskiéy. *ib.* 179., *Sekl. Jan.* 9. Papież na Aryany klątwę puścił. *Skarg. Dz.* 242. rzucił). Arcybiskup Władysława od kościoła i od obcowania z ludźmi cnotliwemi odcina, i głowę iego i towarzyszów iego srogą klątwą zakłada. *Arom.* 168. Gdyby kto stawił świadki zakięte, a naganiono io tym, że są w klątwie; iakoby, ieśliby nie mógł inszych świadków mieć, ten co ie klnie, ma im klątwy podnieść. *Tarn. Uſt.* 90. Proszono papieża, aby w Polszcze przestał interdykt, t. i. wielka klątwa na kościoł. *Biel. Sw.* 174 *b.* Klątwę

z kogo znieść, abo z klątwy kogo wypuścić. *Cn. Th.*; *ob.* odklinać). Nie tyka się tego, iak rzeczy zakazaney klątwą srogą. *Hor. sat.* 188. daleko stroni od tego).

KLAUSTRALNY, - a, - e, klasztorny, Klauſtral-, klöſterlich, Kloſter-. Konstytucya o opatach klaustralnych i plebanach ordynaryynych. *Dyar. Gr.* 111. KLAUZULA, - i, ż., termin prawny, zawarcie pewnego warunku w iakim akcie. *Kras. Zb.* 1, 450. cf. paragraf, die Clauſel, die Bedingung. Abyś nic bez klauzuli nie stanowił. *Teat.* 35*b*, 23. KLAUZURA, - y, ż., zamknięcie domów zakonnych, za które wychodzić nie wolno. *Kras. Zb.* 1, 451. die Kloſter-Clauſur; *Vd.* sapir, sapirstvu, sapira (*Bh.* klauza cieśnina n. p. morska). Nawet z za klauzury panienki wykradaią. *Teatr* 21 *b*, 61. z klasztorów). - §. b) klauzura u ksiąg. *Cn. Th.* die Clauſur, der Beſchlag an den Büchern. Klauzury do ksiąg robił w wolnych godzinach, *Birk. Sk.* 31.

*KLAWA, - y, ż., z *Łac.*, maczuga, die Keule. Herkules ponaszpilawszy bodnych w klawę głogów, Nemeyskie z strachu uwalnia koszary. *Mon.* 71, 154. - §. bulawa, der Kommandoſtab, Feldherrnſtab, das Feldherrnkommando. Jemu tylko tryumfy a hetmańskie klawy w myśli były. *Tward. Misc.* 44. *cf.* 47. *ob.* bujawnik). On piastował polną klawę. *Chrośt. Fars.* 156. Tyle narodów chce mieć pod swą klawą. *Chrośt. Luk.* 206.

KLAWIATURA, - y, ż., u organów, u regala, tanienty. *Cn. Th.* die Taſtatur, die Claves. Klawiatura u instrumentów muzycznych bywa dębowa . . . *Kluk Rosl.* 2, 160. KLAWICYMBAŁ, KLAWICEMBAŁ, - u, *m.*, (*Ital.* clavicembalo, *Rs.* klavocimbae), instrument muzyczny, das Clavecin; *Rs.* клависѝнъ. Metr klawicembału dopiero co z nią zaczął godzinę. *Teatr* 14, 49. Manualna muzyka, t. i. pandora, lutnia, teorba, arfa, cytara, przy nich klawicymbał. *Warg. Wal.* 306. Klawicymbały, szpinety . . . *Petr. Pol.* 2, 325. KLAWICYMBALNY, - a, - e, Clavecin-, Flügel-; *Ross.* клависѝнный. KLAWIKORD, KLAWIKORT, - u, *m.*, mniéyszy od klawicymbału instrument muzyczny, das Clavier; *Vd.* klavir, orgle na shepisho, shepishne orgelze; *Rs.* клавикóрдъ. Wyżéy brał na oktawę klawikordu. *Mon.* 65, 521. Granie klawikordów. *Spicz.* 187. Gdybym ią uczył grać na klawikorcie, byłoby dla mnie ukontentowaniem, prowadzić palce iéy subtelne po klawiszach. *Teat.* 9 *b*, 38. KLAWIKORDOWY; - a, - e, *Ross.* клавикордный, Clavier-. KLAWISZ, - a, *m.*, tanient klawikordu, klawicymbału, organów *etc.*, der Clavis eines Claviers u. s. w. Zaraz siadł przy organach, i rusza klawisze. *Wyg. Org.* 3.

KLAYSTR, KLAYSTER, - stru, *m.*, z *Niem.* der Kleiſter, *cf.* kléy, kleić; *Crn.* póp; *Vd.* popje, kelje, shlihta cf. ślichta; spopád, shidak, lipuiza, zaza; *Ec.* клéсме, ъ, клéй изъ мукѝ составленный. Lepie, za pomocą których spaiamy naczynie iedno z drugim, naypospoliciéy nazywamy klayſtrami *Krumł. Chy.* 68. Klayſtr z mąki rżanéy bywa czyniony od introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918. Móle psuią okładki kleione klayſtrem; naylepiéy tedy, gdy się kleią kleiem a nie klayſtrem. *Ład. H. N.* 22. - §. b) klayſtr *burl.* gówno. *Tr.* KLAYSTROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, kleić, klayſtrem spaiać, pomazać, kleiſteru; *Vd.* popati, keljati, perlipiti, seshlihtati, szuzati, spopaduvati, lipiti, zazati, s' limaſtnem mortam masati, obzazati; *Rs.* клеѣстеромъ клеить. ztąd: naklayſtrować, oklayſtrować, poklayſtrować, zaklayſtrować. KLAYSTROWKA, - i, ż., *vibrio anguillula*, robaczek w klayſtrze starym z mąki uczynionym się pokazuiący. *Kluk Zw.* 4, 417. die Kleiſtermade cf. chleboiad chrząszcz.

KŁĘBEK, - bka, *m.*, KŁĘBECZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* kłąb, *Boh.* (klaubek *articulus*), klubko, klubićko; *Sr.* 2. klubaſchk, klubk; *Vd.* klupka, kronzh, kronzhizh; *Cro.* klupko, klubchècze; *Dl.* klubko, klupasce, navojàk; *Hg.* gombalyag; *Rg.* klùpko, namòtak, klupascze, navòjak; *Rs.* клубóкъ, клубóчекъ, клубчúще, ein Knäuel, nici w kulkę zwinięte). *Hipp.* 2. Przyidzie wić po nici kłębki. *Pot. Syl.* 263. Po nici kłębka dóydziesz. *Cn. Ad.* 894. die Spur verfolgen, dem Faden nachgehen. *Lub. Roz.* 100. A iuż też po długiéy nici kłębka będziemy dochodzić. *Stryik.* 72., *Slo.* po niti klubka dogdéť. Po nici zdradnéy Doszedł kłębka Tezeusz pięknéy Aryadny. *Tward. Wład.* 26. Wszystko snuie się iak z kłębka. *Teat.* 28 *b*, 18. idzie smarownie, udaie się, zdarza się wyśmienicie, nie urywa się, gładko, cf. mydło). Ostatni sposób Jowisza deszcz złoty; Szło mu iak z kłębka; pękały straże. *Kniaź. Poez.* 1, 91. Choć się bez związku co, bez kłębka snuie, Przecięż gmin pewne rzeczy prorokuie. *Zab.* 14, 158. Wszystko iak z kłębka wywinę, i całą historyą powiem. *Teat.* 28, 52. ciągłym pasmem wyluszczę). Zbierz to na kłębek. *Past. Fid.* 128. do kupy razem). *KŁĘBIĆ *cz. ndk.*, w kłąb zbierać, knäueln, in einen Knäuel winden; *Vd.* kronzhiti, nakronzhiti; *Ec.* клублю, клубю̀, клýбомъ чиню̀. Kłębić się клубúться, клублюсь; kłębiący się клубящійся. KŁĘBOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt kłęba, knäuelartig; *Rs.* клубовáтый sferyczny; *Ec.* шлоокрýглый, на мячъ или клубъ похожій кругломъ. KŁĘBUSZEK, - szka, *m.*, kłębeczek, ein Knäuelchen. *tr.* kielek, ein kleiner Keim. Naysłabsze ziołko, naymniéysze warzywko, zawiera w swym kłębuszku ziarno, a w nim płód tego wszystkiego, co potym wybuia w naywyższe szczepy. *Zab.* 6, 109. *Minas.* KŁĘBNY, - a, - e, w kłąb się zwiiaiący, ſich ringelnd, ſchlängend; *Bh.* klaubni *articulatus*). Ziemię swym iadem kłębne strosza żmiie. *Hor.* 2, 357. *Min.* cf. wężykowaty.

KLEĆ, - i, ż., (kletka *demin.*) - *Bh.* ſlec klatka, *ſtiua*; *Vd.* kliet, hram; *Cro.* klét z piwnica; *Ec.* клѣтка; cf. *Gr.* κλιος; cf. klecić, cf. kleić, cf. klatka); kleione z gliny budowanie, lepianka, ein Leimhaus, von bloßem Leime zuſammen geklebt. cf. lamus). Kleć, budowanie wystawione na czas. *Wład.*; *Cn. Th.* Z pustéy kleci sowa wyleci. *Pot. Jow.* 26. Jeśliby kto u kogo złożył w kleci, albo w iakim schowaniu, rzeczy swe . . . *Stat. Lit.* 272. Nie dopuścił w domu swym kradzieży szukać, kleci i inszego domowego schowania nie otworzył. *ib.* 403. cf. kleta). *Fig. tr.* rzeczy źle z sobą się wiążące, mowy nie kléiące się, gdzie iedno drugiego się nie trzyma, Stümperey, Elendigkeiten, Erbärmlichkeiten, Geſchwätz. To on tu na podparcie swoiéy kleci przywiódł. *Pim. Kam.* 234. Czemuż go straszne mary tak napastuiecie? Przyydźcie rozkoszne *klecie! abyście mu snuły Wątek do-

mowych swobod i przyiaźni czuléy. *Przyb. Ab.* 146. t. i. sny, Träume.

KLECHA, - y, *m.*, klecha, mazgay. *Ern.* 1135. partacz. *Tr.* ein Sudler, ein Pfuscher, ein Stümper. - §. szczególn. *contemtim* mistrz szkolny na wsi, bakałarz na wsi. *Dudz.* 41. ein Dorfschulmeister (cf. Glöckner, Küster). Klecha *scholasticus. Zygr. Pap.* 199. Nie było tam komu godziny odprawować, gdzie przy iednym księdzu ieden tylko klecha bywa. *Pim. Kam.* 301. Kiedy słowik zaśpiewał czysto, Zgasł iak klecha przed organisią, Gil w swym krasnym odzieniu. *Nar. Dz.* 3, 201. Kilkadziesiąt ubogiéy lat był sługą fary, Tu umarł, tu pogrzebion klecha leży fary. *Pot. Jow.* 95. Czasem i klecha Salomonem bywa między ratajami. *Zab.* 12, 84. Klecha naymędrszy między ratajami. *Mon.* 71, 549. - *Prov.* Ciężki z kaleki pan, z klechy pleban. *Fred. Ad.* 26. cf. sowa, gdy zjastrzębicie). KLECHDA, - y, ż., *Chlechda znaczy tradycyą; słowo to nietylko w północnych pisarzach dostrzedz można, ale *Macpherson* w wydaniu, *Denis* w tłumaczeniu *Ossyana* używa. Kiedy iak wiadomo, *ch* brano za *k*, chlechda brano za klechda. Klektanie starych bab, ieszcze do tych czas iest znane za tradycyą. W tragedyi piérwszéy w Polszcze *Pamela* za Zygm. I. wydrukowanéy, mówi Pamela: „klechdy starych bab nauczyły, iak lubowników przez powietrze sprowadzać." *Czack. Pr.* 1, 12. (cf. *Crn.* klék z schadzka czarownic), eine (alberne) Tradition, cf. klatka z plotka, etwas Erdichtetes, Componirtes, eine Fabel. Klechdy czyli podania albo tradycye przenosiły sławę, obyczaie i rozkazy przodków. *N. Pam.* 6, 300. KLECHOWSKI, - a, - ie, od klechy, schulmeisterisch. szkolny, kwartalowy. *Cn. Th.* cf. żakowski.

KLECIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, uklecić, sklecić *dk.*, sklecać, iako tako polepić z gliny, iako tako budować, *cf.* kléy, kletka, kleć), Lehmhütten bauen, schlecht, elend bauen; *Rs.* абомать. Wiele tylko z piany a słomy kleci, a bardzo mało z trwałéy a twardéy materyi budynki stawia. *Klok. Turk.* 145. Kto muruie, buduie; kto z drzewa kleci, ogień niecci. *Cn. Ad.*, *Rys. Ad.* 29. - §. b) *ogólnie*: kleić, partolić, robić, składać mizernie, stümpern, pfuschen, zusammen basteln, mit Mühe und Noth zusammen bringen, zusammen klecken. Klecić, mazgać, jubeln *Ern.* 1135. Pracuy, kleć w dzień i w nocy, człeczo niespokoyny, Kryśląc w głowie z twych trudów zyski coraz nowe. *Nar. Dz.* 1, 193. Z komora prędko sobie słonia ukleci. *Birk. Kaz. Ob. K* 2 *b.* Ministrowie wasi tę wiarę wam uklecili. *Birk. Ex.* 7. Sny kleci Kassyan, a nie demonstracyą. *Pim. Kam.* 2. baie, plecie, bzdurzy). *ob.* kleć. Jest to na iawie marzyć, co się frasować snami, które się w nocy kleciły. *Zab.* 5, 145. Sądziłem, że mi sen coś kleci. *Teatr* 43 *b*, 61. *Drozd.* Pokóy, kiedy się iakokolwiek skleci, nie trwa więcéy, tylko ile trzeba do odetchnienia. *Ustrz. Kr.* 1, 163. Co za baba kleci? *Kniaź. Poez.* 2, 235. baie, plecie, was schwatzt sie? I to, co teraz odemnie czytasz, przyznam ci się szczérze, Ledwo myśl gwałtem skleci na papierze. *Zab.* 15, 355. Czytał sklecone od siebie wiersze, które chciały bydź milosne. *Mon.* 65, 523. Uklecił kilka dziesiąt wierszyków. *Xiądz.* 56. Wierszyki klecić staroświecką gustem. *Mon.* 70, 2. Jak to ciężko dyskursa klecić, kiedy kto nieszczerze gada? *Teat.* 10, 52. Słowacy na mieysca Wandalów nastąpiwszy, tak dalece języki pomieszali, że z onych dwu trzeci sklecili. *Krom.* 11. Z małych się rzeczy wielkie sklecają i wznoszą. *Kras. sat.* 47. - Grunt kładzie w słowach, w rzeczy kleci. *Mon.* 71, 796. bzdurzy, bałamuci). - §*. klecić, z *fiz.* płodzić, erzeugen, zeugen. Po płodzie baran może bydź poznan, ieśli cudne baranki kleci. *Cresc.* 559. KLECIBAIA, KLECIBAYKA, - i, *m. et ż.*, baiarz, baiarka, co baie, baśnie rozsiewa, ein Fabelhanns, *masc. et fem.* Pospólstwo nazywa tego Jmści klecibayką. *Teat.* 28 *b*, 65.

Pochodz. *kleć*, *kleta*, *kletka*, *klecha*, *nakleić*, *poklecić*; *klatka*, *klateczka*, *cf. kleić*, *kléy*; *cf. pleść*, *plotę*.

KLĘCZALNIK, - a, *m.*, mieysce do klęczenia, ławka, gdzie się klęczy, der Kniestuhl, die Kniebank, Bethbank; *Rg.* klecionik, klečajalo; *Vd.* klezhalu, pruka, *Cro.* kleczalo; *Sla.* klecalo). W kościele znalazła dla siebie osobny klęczalnik. *N. Pam.* 9, 269.; *Bh.* klekadlo, klekadło. KLĘCZEŃ, - czenia, *m.*, człowiek klęczący, ein Knieender. Widziano męża iednego sędziwego nad obozem klęczącego, widziany był ten święty *klęczeń* od pięciu godnych wiary mężów. *Birk. Podz.* 9. Widział Kraków posły Tatarskie; a oni *klęczniowie* przed królem naszym pokoiu żebrzą. *Birk. Zam.* 33. - §. b) *Astron.* pewne gwiazdy na niebie w figurę Herkulesa klęczącego ułożone. *Dudz.* 41. das Sternbild, der knieende Herkules. Klęczeń i wężownik są gromady pewne gwiazd na niebie. *Orw.* 307., *Zebr. Ow.* 194. Nie daleko od głowy okrutnego węża, Widać żałosny wyraz poklękłego męża. *J. Kchan. Dz.* 3. Przy lewym kolanu klęcznia lutnia zawieszona. *J. Kchan. Phaen.* 17. - KLĘCZKIEM, z na KLĘCZKACH, na *klęku, z klęcząc, na kolanach, knieend, auf den Knieen. *Wlod.* Ledwie nie na klęczkach cię o tę łaskę prosi. *Teatr* 7 *b*, 42. Na klęczkach proszę o moment rozmowy. *ib.* 38, 125. Poważny starzec auwał się na klęku. *Przyb. Lux.* 219. Na klęczki, - na kolana, auf die Kniee. Do nóg Wenery na klęczki przypada. *Morszt.* 95. Rozum przed miłością na klęczki upada. *ib.* 132. Klęczkiem go położywszy, z na kolana go postawiwszy. *Cn. Th.* KLĘCZEĆ, - ał, - y, *med. ndk.* (klękać, klękiwać *Freq.*, klęknąć *idtl.*; *qu. v.*), *Bh.* klečiti, klečeti, klečim, klečiwam; *Sr.* 1. klačjeć; *Crn.* klezhim; *Vd.* klezhet, klezhim; *Rg.* klêčiati, kleknuti; *Cro.* klechati, klechim; *Rs.* на колѣни становишься, стаешь; na kolanach leżeć, auf den Knieen liegen, knieen. *Klęczwa (Klęczmy) przed dziecięciem tym. *Groch. W.* 335. KLĘCZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Cro.* klechanye, das Knieen. *2) KLĘCZYĆ *cz. ndk.*, sklęczyć *dk.* (cf. łąk), w kabłąk pokrzywić, zgiąć, krümmen, krumm beugen. Sklęczyć gałąź iak łuk, a drugi iéy koniec tak ziemią przysypać. *Cresc.* 309. Koń mając grzbiet na dół sklęczony ku ziemi, w piersiach ma urazę. *Cresc.* 685. Sklęczy się iak łuk wypięty. *Cresc.* 510. NB. Pochodz. pod słow: *klękać.*

KLEIĆ, KLIIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skleić, ukleić, pokleić *dk.*; *cf. Germ.* kleben, kleiben; *Bh.* klížiti, klížim; *Morav.* klegim; *Slo.* slegugi; *Sr.* 1. klipu; *Vd.* keliti, limati, popati, keljati, lipiti *ob.* lepić; *Crn.* kliniti, klinem, limam; *Crn.* keliti, kelim, pàpam; *Dl.* lipim; *Rs.*

Rs. клеи́ть, клею́, склеи́ть, склеивать, уклеить, уклеивать; *Ec.* клею́, склея́ю, cf. *Gall.* coller, gluer, *Lat.* gluten, *Gr.* κολλαω, κολλη). śkleiać, kleiem spaiać, leimen. Jak naczynie ſtłuczone szklane kleić. *Sleszk. Ped.* 337. *Fig.* Rzucił gnie*w* puſty, I z swemi ułły Skleił paſierki uſtka pieszczone. *Zab.* 11, 268. *Zabł.* połączył ie ściśle). Dwoch myśli śkleić z sobą nie mógł. *Teat* 20 *b*, 198. – 2) *Transl.* spaiać, knować, snować, anknüpfen, anzetteln, ſchmieden. Kto wie, co fortuna klei. *Pot. Arg.* 82. – *Kleić się pr. et fig.* spaiać się, zuſammenbacken, ſich zuſammenkleben. Nasiona w ziemi obumierające i kliiące się widzimy. *Zrn. Pſt.* 3, 748 *b*. Kleiąć się iuż powieki na sen, *Ossol. Str.* 7. Mgła mi iakowaś ciężyła nad czołem, Oczy się razem śkleiły, zasnąłem. *Kn. aś. Poez.* 2, 80. Rzéki to mile szemrząc, me na sen śkleiają powieki. *Zab.* 9, 201. *Koss.* – b) zgodnie się wiązać, snować, zuſammen hängen, zuſammen paſſen, bündig ſeyn. Bayka to ieſt, ani się może kleić ładem. *Pot. Pocz.* 365. Rozmowa ich nie bardzo się kleiła. *Niemc. Krol.* 4, 135. Cokolwiek nie kleiącego się, *Rs.* несклáдица, несклáдица. Nie śklei się to. *Cn. Ad.* 23. (z piaſku bicz nie będzie). – §. powodzić się ciągle, anhaltend glücken, gedeihen. Niedobrym świeckie się szczęścia kliią. *Skarg. Kaz.* 130. Wszyſtko się klei i pomyślnie dzieie: *Paſt. Iud.* 92. Ach! nie klei mi się, zginąłem. *Teat.* 27, 144. Jak się tam klii to wesele córki Pańſkiéy? *Teat.* 6 *b*, 42. KLEICIEL, – a, *m.*, lepiciel, kléiący co, der Leimer; *Cro.* keltel *Dl.* lipitel, szkliſlacz; *Rs.* клеи́льщикъ. *w rodz. żeńſk.* kleicielka *pr. et fig.* – KLEIEK, KLIEK, – eyka, *m.*, *dem. nom.* kley, der Schleim. Niektóre roſliny, gdy się wodą polewaią, albo z nią gotuią, znaczną iey ilość lipkawą czynią, bez znacznego iednak iey zafarbowania, albo nadania oney smaku; ta woda ſtaie się potym iſtotą półpłynną, półprzeźroczyſtą, trzęsącą się, nazwaną kleykiem, *mucilago. Krumł. Chy.* 167. Kleyki z kaupek ięczmiennych Gerſtenſchleim, z grucy owsianéy Haberſchleim, daią się chorym do picia. *Krup.* 5, 706. *Bs.* inkasc). Kleik z prosa Hirſchleim. *ib.* 53. Zołądek, co dawnemu ſtrusi służył zdawna, Teraz mu kleiek, rosoł, ptyzana nieſtrawna. *Zab.* 8, 390. *Kossak.* KLEIENIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.* kleić, das Leimen, Kleben. KLEIONY, – a, – e, *Part. Pass.*, śkleiony *dokon.*, geleimt. – §., kleiem napuszczany, kleiowy *n. p.* papier, z pisarſki, na którym pisać można, planierter, geleimter oder Schreibpapier, *oppos.* wodny czyli drukowy, Druckpapier. KLEIOWATOŚĆ, KLEISTOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* lihowatina; *Rs.* клейкость; *Ec.* лéпкость, гàлеватость, вязкость. lipkość, klebriges Weſen, die Klebrigkeit, der Schleim. *cf.* kleykowatość. W roślinach kleiſtość *viscositas*, sok gęſty kleiſty. *Jundz.* 2, 46. Wyciąganie kleiſtości ze zwierząt, *gelatinarum extr.*, *Krumł. Chy.* 170. Kleiowatość mączki. *N. Pam.* 6, 308. KLEIOWATY, KLEISTY, – a, – e, KLEIOWATO, KLEISTO *Adv.*, *Bh.* lihowato; *Slo.* lepegowaty; *Sr.* 1. lipité; *Rs.* клейкій, клеекъ, клейный, клеистый; *Ec.* клеевáтный, клеевый, цѣлкій, вязкій, липкій. od kleiu ledaiaki. *Cn. Th.* leimicht, klebrig. Kliiowate gliny. *Otw. Ow.* 62. – *Erzoſt. duch.* 120 – §., od kleiu drzewnego. *ib.* Harz, Gummi, żywiczny. – §., kleiowaty *impr.* gęſty, dik. Kleiowate piwo. *Tr.* kleiowate mięso, kleiowata pieczenia z żyłowata, niekrucha *Tr.* zähes Fleiſch. – §., kleiſty, do kleienia, leicht zu leimen. Niekleiſty, nie do kleienia. *Cn. Th.* 503. KLEIOWY, – a, – e, z kleiu, Leim-. *Boter.* 31. *Rs.* клеи́льный. Kleiowy papier, z kleiony geleimter Pap. Z kleiu drzewnego, żywiczny, harzig, gummig. *Kliiowny. Sak. Pr.* 33.

Pochodz. *pod słowem* kley.

KLĘK, – u, *m.*, kozica, *Cn. Syn.* 133. *bura, buris*, drzewo u radła krzywe; samorodne albo uczynione, we śrzodek iego wprawione bywa ciężadło t. i. dyszel, a w końcu radlica. *Urs. Gr.* 389. die Pflugſterze. *Bh.* kleč *ſiua*. – §., gatunek ptaków, ein gewiſſer Vogel. Trzcinne klęki, z szkodnemi nikomu dzierzbami. *Ban. J.* 3 *b*.

na KLĘKU, na klęczkach *ob.* Klęczeć, klęczki.

KLĘKAĆ *intrans. cont*; Klękiwać *czſtl.*; Klęknąć *idntl.*; uklęknąć *dk.*, uklękać *kontyn.* cf. klęczeć; *Bh.* kleciwati, kleceti; *Sr.* 1. klaknuci; *Vd.* klezhet, poklekuit, dolpe kleknili; *Cro.* kleknuti, poklekam; *Rg.* klèkuuti, klècianti; *Bs.* kleknuti; *Rs.* пасть на колѣни, колѣна преклонить *cf.* kolano), padać na kolana, auf die Knice fallen, hinknieen, niederknieen. Turczyn klęka na modlitwę, choć też na miejscu nie bardzo chędogim. *Klok. Turk.* 192. Na kolana przed nim klękiwał, gorąco boga błagaiąc. *Birk. Dom.* 87. Klękiwał, a modły sprawował. *Chodk. Koſt.* 39. Uklęknij na kolana. *Teat.* 33 *b*, 92. Do twoich nóg uklękam. *Birk. Dom.* 129. Uklękawaiąc przed nim na kolana, naigrawali go. 1 *Leop. Math.* 27, 29. uklękaiąc 3 *Leop.*) Klękam na swe kolana do oyca Pana naszego J. C. 1 *Leop. Efez.* 3, 14. modlę się klęcząc). Uklękły, poklękły *partic.* z klęczący, n. p. żałosny wyraz poklękłego męża. *J. Achan. Dz.* 3. Wół uklękły, gwiazdosbiór, *ib.* 20.

Pochodz. *klęczeć, klęczkiem, na klęczki; na klęczkach, naklękać się, oklęknąć, przyklękać, poklękać, uklękać.*

KLEKOTAĆ, – ał; – a; *et* klekoce *intrans. ndk.*, brząkać, glegotać, cf. blekotać, belkotać. klappern *Bh.* klekotati, kleptati, klepati (klok klask ięzykiem); *Slo.* klekotem; *Vd.* klokotati, klokozhem; (*Rg.* klikovati *dicere*, glogotatti z o indykach glegotać; *Rs.* клыкать krzyczeć, *Ec.* клокочý, хлохочу, *Gr.* κοχλαζω *bullio*). Bociany nosem klekotały. *Ban. J.* 3 *b*. Bocian klekocym sobie nosem klaſkał. *Otw. Ow.* 218. klekotaiącym). Pszczółki póty klekocecie, Aż snem ogł was związany Spi rzłek, iak zarzezany. *Groch. W.* 353. t. i. brzęczycie, ſumien. Klekotać (cf. klektać), świegotać, paplać, plappern, ſchnattern. *Vd.* keklat, *Crn.* keklàm; *Rs.* клякать, пороморить; *Cro.* cheplyuszkati. KLEKOTKA, – i, *ż.*, brzękadło, grzegotka, die Klapper. W wielki Piątek nic u nas nie słychać, okrom niewdzięcznego głosu rzegotek i klekotek. *W. Poſt W.* 254. Klekotki wołom przywięzuią, sosnowe, dębowe, olszowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Ptaki zapisszay klekotkami albo kołatkami. *Cresc.* 600. Płaczącym dzieciom daiemy iabłka abo klekotki, aby się bawiąc niemi umilkły. *Petr. Pol.* 451. Kinderklapper. Wielomowny, świegotliwy, iak klekotka. *Cn. Ad.* 2116. – ztąd *Fig.* KLEKOT, KLEKOTACZ, – a, *m.*, blatero, wielomowny, klekot, niektórzy mówią. *Mq.* 2. ein Schwätzer, ein Klappermaul, ein Plapperhans, *w rodz. żeńſk.* KLEKOTKA, – i, baba świegotliwa, eine Schwä-

Berinn. *Dudz.* 22 *et* 41. Klekotacz uporny, ſobie wzgardzenie i ludziom zatrudnienie rychléy ſjedna, niż co dobrego. *Rey. Zw.* 139 *b.* Klekot nadęty. *Smotr. Lam.* 25. *Slo.* klewetuh *dicax*; *Vd.* keklazh; *Crn.* klepétavz, jezavez; *Cro.* czikolim, klafarim; *Ross.* бъеклóвецъ, болмýнъ *f.* болмунья. – §. *botan.* klekotka, klekoczka, *ziele* n. p. klekoczkowe paciorki. *Teat.* 32 *b*; 11. *ob.* Klokoczka. KLEKOTANIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, brząkanie, das Klappern, Papeln, Plappern, das Geplapper. *Bh.* gelot; (*Bh.* klokotem woda wrje glegoce); *Ross.* калякя, мороморка. Niech djabli wezwą to klekotanie; czyż iuż i czterech wierszy spokoynie napisać nie można? *Teat.* 7 *d*, *b. Czart.* KLEKOTLIWY, – a, – e, – ie, *adv.*, klekocący, klappernd, ſchnatternd. Bocian klapiący nosem klekotliwym. *Zebr. Ow.* 139. KLEKTAĆ, – al, klekce *cz. ndk.*; Contracte zamiaſt Klekotać, z brzękać, świegotać, klappern, plappern, ſchwatzen, *Boh. et Slo.* klokotati gargaryzmować, klokotaćka gargaryzm, *Rg.* klikauti z przemówić; *Rs.* клекчать, клекчу o orłach, krzyczeć). Klekce iak bocian. *Rey zw.* 62. Piiany raz zamruczy, a drugi raz szepce, A czasem iako bocian zjadłszy żabę klekce. *Rey Wiz.* 30. *b.* Mniszka sama nie wie, co iako kaczka klekce. *ib.* 39. Godny, aby klektał w ſpitalu między zwarliwemi baby. *Nar. Dz.* 3, 116. Klektał pleban modlitwy ſtrzeliſte. *Węg. Org.* 3. *Fabulor* baię, klekcę o kim. *Mącz.* Drwię z baiek, co io klekcą od powicia świata. *Zab.* 11, 388. *Zabł.* Klektanie ſtarych bab ieszcze do tych czas ieſt znane za tradycyą. *Czack. Pr.* 1, 12. *ob.* klechda; cf. oklektać, oklektany). Kto milczeć nie chce, ten prożno klekce. *Rys. Al.* 30. – *2) Niech rękoma społem *klekcą. *Wrob.* 230 *plaudent manu*, klaszą, kleszczą, in die Hände klatſchen.

2. KLEKTAĆ, – al, – a, *cz. ndk.*, *z Niem.* klecken; pomazać, powalać. *Tr.* beſudeln; uklektać się = powalać się. *Tr.* 2) klecić, ladaiako budować *ib.* leicht und ſchlecht bauen.

KLEŃ, – ia, *m.*, KLENIEC, – ńca, *m.*, (*Ety.* klin) ryba biała, klinowata, długości ćwierci łokcia. *Kluk. Zw.* 3, 180. *cyprinus alburnus*, ein Weiſſfiſch, der Gangfiſch, die Blicke, *Lad. H. N.* 71. Kléniow tu niemasz, ale są iaźwice. *Myśl. F.* 2. Kontent, gdy ma płocicę, kleńca, szczupkę, lina. *Klon. Fl. A* 3. *Cro.* klèn riba, = *capito.*

KLENINA, – y, ź., klonowe drzewo, Maßholderholz. *Torz.* 3.

KLĘPA, – y, ź., zelżywe słowo: kobieta flętuch, świnia, niechluyna, nieochędożna, eine Schlampe, Schlampampe, Schlumpe. *Bh.* klepna *garrula*). Oboie beszta; tam z tę klępą zowie, Tego też także iakoś, co zła ślina powie. *Zab.* 9, 66. *Jizycki.* – Klępa, krowa gnuśna, ociężała, eine faule träge Kuh. – §., Niech będę klępa, mańkut, byle tylko głowa zdrowa była, *Jak. Bay.* 32.

KLEPAĆ, – al, – a, *cz. kont.*, klepie *ndk.*; naklepić, uklepić *dk.*, płaſkać, czym płaſkim uderzać, (*Germ.* klappen) mit etwas flachem aufſchlagen, klopfen. *Boh.* klapati, klapnauti, klapl *os.* klapać, klepati, klepámám, kleptati, bauchati, bauchnauti cf. buchnąć; *Slo.* klopám; *Sr.* 1. klapacj, klapacj, klapu, klapem, kwapu, kwapem; *Vd.* klepati, oklepati (oklopiti = w pancerz uzbraiać); *Crn.* klepſti, klęplem, klepeshem, ſklęplem, ſklepujem, (klępam, klękam *per ictus campanam pulsare*); *Rg.* klapati, klepetatti; *Ur.* klepetati; *Cro.* klepotati, klepechem, klopàm; (*Hg.* kalapáte = młot); *Ross.* колотить, колачить bić, trzaſkać cf. chłop; *Ec.* клепáмш, клепáю, клепало, звонно dzwonić, w deſkę bić, ztąd клепало, было, przed wynalezieniem dzwonów dawano znak do kościoła biciem w deſkę; *Sk. Dz.* 626. cf. *Gr.* κολαπτω, *Arab.* قلع, cf. *lat.* colaphus; cf. klopotać). Chcieć się widzę żartowania, Więc cię za to ręka klepie. *Paſt. Fid.* 129. Klepie go w ramię. *Teatr* 36 *c*, 51. Klepie mu paluszkami po napuchłych wargach. *Zab.* 15, 194. *Nagl.* Klepie lubieżnie krasne twarzy iego wdzięki I głaszcze ie ceckaniem pożądliwéy ręki. *Zab.* 12, 320. *Nar.* Za głowę się chwytał, i w czoło klepał. *Mon.* 71, 45. Kosę klepać, szurgać, die Senſe dengeln, durch das Hämmern mit dem Dengelhammer ſchärfen. Widzę, iak on tam na mnie kosę klepie. *Pot. Arg.* 398. Ziemię klepać = ubiiać ziemię na klepisko, *Dudz.* 41. die Erde oder den Boden gleich ſtampfen. Chaty ze słomy i ziemi uklepane. *Pam.* 83, 635. uklecone). Srebro cieniuchno uklępane. *Sien.* 605. Naklepali blaszek złotych, i naſtrzygli z nich nici. *Bibl. Gd. Ex.* 39, 3. nabreytowali. *Radz.* – b) klepać (*Bh.* klepati *garrire*) klektać, świegotać, plappern, ſchwatzen; *Crn.* klàfam, *Dan.* klaffe; *Ger.* klaffen, Geklaffe; *ap. Notker.* chlaffot = wrzawa; *Slo.* klewetný świegotliwy; *Ross.* наклепать чмо на кого potwarzać, obmawiać). Aż do uprzykrzenia będzie mi klepał. *Tr.* Klepał głowę swemu panu, i mózg mu suszył, *Teat.* 24 *b*, 40. męczył go, suszył mu głowę, er machte ihm den Kopf warm. Chciał mię o to klepać; ja mu nie odpowiedziałem. *Szczerb. Sax.* 217. głowę mi suszyć, przykrzyć mi się cf. klopotać) Klepie nowiny. *Tr.* – c) *Fig.* klepać biedę *etc.*, ciągnąć biedne życie, ein elendes Leben führen, Noth leiden. Kto nic nie umie, czasu przygody musi biedę klepać. *Bud. Ap.* 24. nędzę będzie klepał. *Leop. Prov.* 22, 16., zubożeie *Bibl. Gd.*). Mogąc się mieć dobrze, nędzę klepie. *Cn. Ad.* 459. mą, a nie zażyie). Cierpliwie biedę klepię, bom zaraz od młodu Przywykł do niedoſtatku, niewczasu głodu. *Tręb. S. M.* 61. Niech nędzę klepie, niech uszycha w głodzie. *Pot. Syl.* 22. *W. Poſt.* IV. 3, 57. Żyią tak tedy długo hultaykę klepałem. *Teatr* 30 *b*, 37. – §. 2) ręby klepie zmyśliwszy zimnicę. *Zab.* 2, 232. *Nar.* klapie er klappert mit den Zähnen. KLEPACZ, KLEPAK, – a *m.*, zła moneta miedziana, eine ſchlechte Kupfermünze Gdyby kto sztukę wynalazł, żeby klepacze i szelężyki na lepszą przemienić monetę. *Haur. Sk.* 90. KLEPADŁO, – a, *n.*, czym się klepa, kloc kuła do ubiiania ziemi, brogów, sąsiekow, ein Stampfer, Klopfer die Patſche, der Pàuſchel, der Tennenſchlägel. *Bh.* klepadło, klepać, klepacka, klapec; *Sr.* 1. klepak, klapaj, klapa, płaczawa; *Sr.* 2. klápaj młot); *Crn.* klepetúla, klepavnek; *Vd.* klepetula, klepi, klepanſku orudje; *Rs.* клепетало, клепесалло, frricjaglka; *Cro.* klepetalo, klopotecz; *Rs.* убивалка; (*Ec.* клепáло, бúло, w szczególności хамнанъ, колоколъ dzwon, deſka w którą przed używaniem dzwonów bito, na znak do kościoła). Klepiſka gliniane iak nayrówniey uklepić trzeba klepadłem. *Arch. Rosl.* 3, 225. *Slo.* loganice, kterauj podlahu neb pu mno nabigegi. – §., klep.lo, o.elka lub młotek od klepania kosy, der Dängelſtein, Dängelhammer. Do żniw

potrzebne są sierpy, kosy, klepadło do kosy. *Haur. Gos.* 22. - §, cokolwiek klapa, grzegotka, etwas Klapperndes, eine Klapper. Wąż ten w ogonie nosi dzwonek czyli klepadło, albo kołatkę. *Chmiel.* 1, 600. Klepadło, dzwon zły. *Dudz.* 41. eine ſchlechte elende Glocke. KLEPARZ, - a, *m.*, przedmieście Krakowa, sławne targami. *Dyke. Geogr.* 2. 31. i błotem, eine Vorſtadt von Krakau. Sługy iego swawolnie na kleparzu żyli, i pieniądze i barwy z siebie potyrali. *Petr. Ek.* 109. Chudzino z kleparza, Niech ci bóg przysparza. *Rys. Ad.* 6. alluzya ad phrasin: nędzę klepać. - 2) Będziecie się chełpić z ślelkiem swoim, z kleparzem swoim, z iłkierką swoią. *Bals. Nied.* 104.? KLEPARZANIN, - a, *m.*, mieszkaniec Kleparza, ein Einwohner vom Kleparz bey Krakau. *Stryik. Henr. B.* 3. KLEPARSKI, - e, - ie, z Kleparza, Kleparz-. KLEPISKO, - a, *n.*, ziemia uklepana, miejsce uklepane, boiowisko; na Rusi tok. *Wlod.* die Schennentenne, Dreſchtenne. Klepiska, na których się młocą, w pospolitych stodołach dają się prosto wrot. *Kluk Rosl.* 3, 225. Klepisko iak naytwardsze i nayrównieysze bydź ma, daie się albo z gliny, albo z drzewa. *ib.*; *Switk. Bud.* 22. Klepisko wysłane tarcicami. *N. Pan.* 17, 217. KLEPIEŃ, - pnia, *m.*, Ryba, którą zowią *Las, podobna iest *ku łososiowi; ale ma czeluść odspodnią zakrzywioną iako orzeł, a ma dziurę w niey, którą ciągnie pokarm w żywot. Mięso iey czerwone, i nie tak dobre iak w łososiu; po naszemu zowią Klepień. *Sienn.* 304. der Hakenlachs, *ob.* klepuiarz. KLEPKA, - i, ź., KLEPKI, - ek, *plur.*, deski, które wybiiaią z mnieyszych sztuk dębu, z których robią beczki i inne naczynia drewniane. *Lad. K. N.* 70. Klapphołz, Faßtauben, Pipenſtäbe, Pfeifholz; *Crn.* dôlga, *Slu.* dugga). Klepki dębowe są iedne oxeftowe, drugie półoxeftowe; pławią ie na belkach, balach etc. za granicę. *Kluk. Rosl.* 2, 178. cf. Wandzos). *fig.* Pusta głowa, piątey mu klepki nie dostaie. *Teatr* 21, 166. nie wszyscy domą, es iſt in ſeinem Kopfe nicht richtig, er hat nicht alle fünf Sinnen. Znać po mowie twéy nierozsądney, iż ci piątey klepki w głowie nie dostaie. *Teatr* 1 *b*, 57. Zgadłem, chaos w głowie, Za naylepszeby stała kropie i ulepki Szlaga bednarska, bo mu braknie piątey klepki. *Zabł. Zbb.* 99. Przydałyby się dla nich i klepki. *Teat.* 33 *d*, 20. - §., Klepka, kobieta świegot, plotka, eine Schwätzerinn. *Gil. Kat.* 221. KLEPKOWY, - a, - e, od klepek, Klapphołz-, klepkowy popiół, *ob.* potasz. *Torz.* 218. *KLEPNIARZ, - a, *m.*, *piscanus ichthyopola*, der Fiſchverkäufer. *Dasp.* rybak *ob.* klepień.

Pochodz. *doklepać, naklepać, oklepać, oklep, oklepiec, pollepać, przeklepać, przyklepać, rozklepać, uklepać; paklepie.*

KLEPSYDRA, - y, ź., segar wodny albo piaseczny, eine Waſſer- oder Sanduhre. Wszystko z czasem niewrotnym upłynie, przepada, Jako w znikomey piasek klepsydrze. *Zab.* 13, 416.

KLERYCKI, - a, - ie, od kleryków, duchowny, geiſtlich. Po klerycku *adv.*, nach Art der Geiſtlichen, po duchownemu, po księżemu, *n. p.* Głowa po klerycku golona. *Tr.* Klerycki stan albo KLERYCTWO, - a, *n.*, duchowny stan, der geiſtliche Stand. - b) *collect.* klerykowie, die Geiſtlichen, die Geiſtlichkeit, die Klerisey, *Kler Is.* клиръ, *Gall.* clergé, *Ec.* клиричество (*diſt. Rs.* клíро-

poch, крылоch chor kościelny). Módlmy się panu za wszystek kler i lud. *Pim. Kam.* 106. KLERYK, - a, *m.*, (z *Greck.*; oppos. laik) nazwisko w powszechności duchownego, der Geiſtliche; w szczególności zaś tych osob z duchowieństwa, które ieszcze wyższych święceń nie dostąpiły. *Kras. Zb.* 1, 452. ein Geiſtlicher der erſten Weihe. *Slo.* klérik, mladi fnaz; *Rs.* клирикъ niższy sługa kościelny (клиросникъ, крылошникъ chorowy żak, choralista, *Ec.* дïакъ церковный. cf. pierwsze strzyżenie kapłańskie). Duchowni, kiedy przez ostrzyżenie włosów Bogu poślubieni bywaią, więc iakoby się im przyiście do sakramentu kapłańskiego otwiera; bo to imię kleryk *clericus*, które na ten czas mu daią, ztąd iest wzięte, iż Boga dziedzictwem swoim mieć poczyna; (*Gr.* κλῆρος *sors*; *hereditas*) strzygą więc włosy na podobieństwo korony. *Kucz Kat.* 2, 614. Kleryk, z Greckiego na Polskie, rozumie się, iakoby trafunkiem a losami wybrany, bo kapłani z woli i przykazania bozkiego wybrani. *Kosz. Lor.* 1166. - §. Na Kleryki go postrzygł, na dudka go wystrychnął. *X Kam.* KLERYCZEK, - czka, *m.*, *demin.*, ein junger Geiſtlicher. Trafiło się iednemu młodemu kleryczkowi, który z ciekawości wstąpił do kaplicy exorcyzmów ... *Mon.* 65, 356.

KLEŚCIĆ *ob.* Klesnić.

KLESK, - a, *m.*, (*Etym.* klaskać); *Loxia* rodzay ptaków rzędu wróblego, maiący dziób kabłąkowato ostrokrągły. *Zool. Nar.* 218., *Rs.* клесть, клестóвка der Kernbeiſſer *cf.* grubodziób, krzywonos, grabołusk, gil, dzwoniec; po Rusku kostochrus, *ossifragus. Wlod.*; *Bh.* koſtilomka, błaſt; *Mor.* bleſt.

KLĘSKA, - i, ź., *KLĘSTA, - y, ź., porażka, pogrom, niszczenie, zguba, plaga, cios, raz, eine große Niederlage, ein großer Verluſt. *Bh. et Slo.* neřeſt; *Sl.* 1. hoře, hubenſtwo; *Crn.* pomorſtvu; *Ec.* свѣа. Wziął wielką klęskę a porażkę na woysku swoim. 1 *Leop.*, 2 *Mach.* 8, 35. Zwyciężony cesarz wziął wielką klęskę i był porażony. *P Kchan. Orl.* 1, 17. Naywiększą Polska odniosła klęskę od Tatarów za Boleslawa. *Mon.* 70, 389. Duńczyki wielką klęską pobił, i ono ich woysko srogie skruszył. *Sk. Dz.* 838. Król Francuzki papieża zbił wielką klęską. *P. Kchan. Orl.* 1, 73. Żaden lud nie wziął taką *klęstę, taki upadek od Jehowy, iak Izraelski. *Farn.* 30. Nie mógł tego przeniknąć, że przez krwawe boie, Miał klęskami przywalić i Greki i Troię. *Dmoch. Jl.* 1, 30. Zginęłam i widzę iakby przed sobą klęskę. *Teat.* 42 *d*, *B* 3. W ostatniéy klęsce, gdy grad wszystkiego nas pozbawił żniwa. *ib.* 54 *d*, 27. *ob.* klęsnąć, kleszczeć, klaskać).

KLĘSKACZ, - a, *m.*, klaskacz, co na widokach płaska rękoma na znak wesołości. *Wlod.*, der Klatſcher, Zuklatſcher. KLĘSKANIE *ob.* Klaskanie, das Klatſchen.

KLĘSNĄĆ, klęsnął, klęsnie *Neutr. ndk.*, skleśnąć, skląść, *Dok*, *Bh.* kleſnauti, kleſati *se demittere*; kleſtí *collapsus*; kleſnauti potykać się, utykać, kleſavy utykaiący; *Slo.* kleſnu *succido*, kleſám *labasco*; *Cro.* odduvamaze, izduvamaze, oplahnúiem *detumeo*, *Bs.* zdimatise, izduvatise, isphinuti). puszczać z nadętości, tęchnąć, zusammen fallen, einfallen, einſinken, wie z. B. eine mit Luft gefüllte Blaſe, ſobald ſie durchſtochen wird. Klęsną bez wiatru miechy, bez tchu dudy. *Min. Ryt.* 3, 352. Wór rzemienny nadęty wiatrem, skoro w nim iada dziurkę

uczynisz, skleśnie. *Skarg. Żyw.* 2, 356. - §., *transl.* mieszek mu skląsł abo sklęsnął. *Por. Arg.* 439., ſein Beutel iſt leer. Skląsł księżyc *Ir.*, spełzł, hat den Glanz verloren. *ob.* Klęska; wklęsły, wklęsłość, *Sr.* 1. pzekluß: neno kiła, ruptura).

KLESNIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, KLEŚCIĆ, *kontyn.*, Okleśnić *dokon.*, trzebić, pokładać, czyścić zwierzęta, a to przekręcaiąc im muda rozszczepionym drewnem, *Il.* leszczotka, durch Verdrehung des Zeugungsgliedes wallachen. *Bh.* klestiti, oklestiti *putare, resecare, castrare*; *Sr.* 2. chroschisch, tschoschisch; *Crn.* kléshtâm *truncare*, *Vd.* klestiti. *Rs.* холостить, охолостить, холощу (cf. chłostać) кладéніе, клáденый, клáжа *ob.* pokładany; *Ec.* хлащу, холощу; *Rg.* kljesctiti *forcipe torquere*). Baranki naylepiey kleśnić, albo trzebić na schodzie miesiąca. *Sienn.* 269. Z frasunku okleśnił samego siebie. *Otw. Ow.* 394. Że był kleśnionym, nie mógł mieć dzieci. *Biel. Hſt.* 16. Kleśnienie albo czyścienie cielców nie ma bydź przed dwoma latami. *Cresc.* 550. Baran niekleśniony, nieczyszczony, *aries. Mącz.* Co iest kleśnione, tego nie ofiaruycie. *Budn. Levit.* 22, 24. rzezane *Bibl. Gd.*). Cielcowi kleszczonemu nie dadź zbytnie ieść. *Cresc.* 550. - b) *transl. Fig.* Okleśniwszy pańską z pieniędzy kozicę, Uszedł bez opowiedzi zdrayca za granicę. *Nar. Dz.* 3, 122. Rzezimieszek między ludźmi w cieśni, Kaletę rewiduie, kieszenią okleśni. *Klon. Wor.* 36. wypróżni, wyplundruie). KLESNIEC, - śńca, *m.*, ziele, *Rs.* клещúнецъ, *Arisarum*, klein Aron, korzeń iego plastrowany wstydliwy członek zwierzętom zepsuie, i nikczemne io do rodzenia czyni. *Syr. Ziel.* 636. Hodenzeyger. *Sienn. Wykł.* KLESZCZ, - a, *m.*, - a) ryba leszcz, der Brassen. *Pisces, qui Germanice* Brassen, *Polonice kleszcz vocantur. Vol. Leg.* 1, 544. - 2) kleszcz, *leptura* rodzay chrząszczów, maiący wązkie ogonki, i pokrywy na skrzydłach miękkie. *Kluk. Zw.* 4, 58. *Rs.* клещакъ, der Afterbocklåfer; *Vd.* kleshar, rogash). Kleszcz, *acarus*, naydrobnieyszy z owadu, wpiia się w skórę zwierząt, podobnie iak wesz. *Zool. Nar.* 110.; *Kluk. Zw.* 4, 366. *Kleszczyk, hippobosca*, bardzo podobny do wszy, dokucza bydłu. *Kluk. Zw.* 4, 365. die Zecke, die Zâcke, die Hundelaus. *Bh.* klišt; *Slo.* kleſt, kliſſt, wſſi owčí; *Hg.* kollánts; *Sr.* 2. kléſtej; *Crn.* klôsh; *Vd.* klosh, ouzhja vush; *Bs.* karpuscja, krripuscja; *Rg.* karpûscja, karpegl; *Dl.* karpel, karpussa, chepela; *Cro.* klop; *Rs.* клещъ, клéщикъ (скинúпы wszoły). Kleszcza robaczka inni ślepiem zowią; iest to mucha, która lecie koniom, krowom, psom, tak się przypiia, aż się krwią ich nasyci, że się rozpuknie, *Syr.* 1487. *Lad. II. N.* 70. KLESZCZE, - ów, klészcze, *plur.*, *Bh.* klešté, klišté; *Slo.* klišté; *Sr.* 2. kleſcje, kleſcje; *Vd.* kleishe, kliesho za ogenj; *Sla.* kljishte; *Bs.* kliscte, klisacti, kglisctc; *Cro.* klésche; *Dl.* kléschya; *Rg* kljèscta, kgljèscta; *Rs.* клещи, щипцы; *Ec.* клещи, щипцы, кухки, *cf.* leszczotka; gatunek obcęgów, die Zange. Kleszcze kowalskie. *Jak. Art.* 3, 295. die Schmiedezange. Kowal na to ma kleszcze, aby go nie ugarzało. *Rys. Ad.* 9. Na to kowal chowa kleszcze, żeby rąk nie sparzył. *Xiądz* 237. *Slo.* na to brjí kowáč kleſce, abi ſa ſam nè paliſi, Gdy kleszcze osłabieią, musi kowal zmylić, By się też swym misterstwem chciał naybardziey silić. *Rey Wiz.* 119. O kowalać mi tylko idzie, nie o kleszcze. *Cn. Ad.* 569. nie tyś mi straszny). Kleszczów rożnego gatunku używamy do wyymowania z pieców większych tyglow. *Kruml. Chy.* 58. Kleszcze zagięte w oślą, dziobowemi nazywaią. *ib.* 59. Kleszcze do rwania zębów. *Czern. Narz.* 32. die Zahnzange *ob.* kleszczyki. - Są też kleszcze długie płaskie, któremi zwykli kowale ściskać wargę koniowi, także i uszy w kowaniu. *Hipp.* 57. Kleszcze na wyprężoną ścianę, spona. *Cn. Th.* die Zwinge. Na szkutach kleszcze, dwie belki szerokie i łękate, które maszt przy zamku utrzymuią. *Mag. Mscr.* krumme Balken, die den Maſtbaum unten feſt halten. *Fig.* w kleszcze uiąć. *Kyb. Ps.* 80. : w kluby, in die Enge treiben, zu Paaren treiben. Może i do tego przyiść, że na morzu będą Polskie okręty, a zatym miasta nad morzem w kleszczeby uięte były. *Gorn. Dz.* 152. - §. 2) *Fortif.* wał z przedpiersieniem, wysypany w rowie fortecznym przed zasłoną, załamany niby w postać kleszczów otworzonych. *Jak. Art.* 3. 295. das Zangenwerk, die Zange. KLESZCZĘ *ob.* klesnić. - 2) *ob.* Klaskać. KLESZCZENIEC, - ńca, *m.*, *Boh.* klesstenec, kezanec; rzezaniec, *Cn. Th.* ein Verſchnittner. *Wlod.*; *Dudz.* 41. (*Rs.* холостый bezłenny, *Suhſl.* холостякъ; *Ec.* холостéубъ, скопеубъ trzebieniec). KLESZCZKI, KLESZCZYKI, - ów, *plur.*, *dem. nom.* kleszcze, *Bh.* klišťky; *Sr.* 1. kleſczikli; *Bs.* kliscticze, skaricze, nosgicze; *Rg.* kljèsctichi; *Ec.* клещики клещицы, ein Zdrgelchen, Zänglein, eine kleine Zange. Kleszczyków robionych w kształcie obcęgów zakrzywionych dentyści używaią do wyrywania zębów. *Dykc. Med.* 3, 149. *Ec.* зубоводúло, зуболомúло. Kleszczyki barwierskie, włosówki. *Cn. Syn.* 936. *Sr.* 1. ſkubate kleſczikli. Przytyka stalowe do twarzy kleszczyki, aby z miękkuchnych iagod wzrastaiący mech wyskubać. *Mon.* 70, 384. Kleszczki do orzechów, z orzechołomiec *Cn. Th.*, der Nußknacker. KLESZCZOWINA, - y, ż., *ziele*, *Bh.* ſkočcowy ſtrom; *Cro.* pochlast; *Rs.* клещúвина, konopʼ Włoska, słonecznik groniſty; ſkoczek więtszy, słupie, *Ricinus Linn.* od kleszcza robaka zwana, der Wunderbaum, Kreutzbaum. *Syr.* 1487 *et* 225. KLESZCZOWINNY, KLESZCZOWINOWY, - a, - e, Kreutzbaum; *ib.*

KLESZEK, - szka, *m.*, *dem. nom.* klecha, ein Dorf-Schulmeiſterlein. Chudzi kleszkowie opuszczaią pod czas kościoł swóy stary, Przenoszą się na odpust do lasa od fary. *Klon. Wor.* 47.

KLĘTA, KLITA, - y, ż., kleć, sklecone budowisko, ſchlechtes Bauwerk. *Slo.*, *Sr.* 1. klétka, *Vd.* kletka, *Hg.* kalitka, *Rs.* клѣтка z klatka; cf. kleć; *Rg.* klit *cubiculum*; *Vd.* kliet, *Cro.* klet z piwnica; *Ec.* клѣть izba, komora, *Curland.* die Klete). Pompeiusz przez wał rznie się i sztakiety, Aby pokazał, że się oswobodzi, Wszystkie złamawszy Cezarowe klety. *Chrośc. Luk.* 175. - b) klita, z świegot, klekot, n. p. Na poczciwość żenię się! By. Idź klito, dziwaczysz. *Zabł. Fir.* 45. *ob.* klepka, plotka, Plapperhans. KLÉTKA, KLITKA, - i, ż., *demin.*, sklecony podły domeczek, ein elendes Lehmhäuſel. *Rosz.* клѣтчúнка komorka). Słowacy i Antowie w klétkach niebudownych daleko od siebie mieszkiwali. *Krom.* 10. - *fig. transl.* W słomnéy kletce żeglarz łakomy Nie dba na flagi zatopne. *Hor.* 2, 160. *Nar.*; z nawa).

*KLĘTY, *KLĘT, - a, - e, (*Etym.* kląć) wyklęty, mit dem Banne belegt. Kląt żaden bydź niema, tylko o

śmiertelny grzech. *Szczerb. Sax.* 178. Klęty w iednym kościele, iest klętym we wszystkich. *ib.* Cesarz od papieża mogł bydź klęt o kacerstwo. *ib.* 44. Nie żyie z ducha Chrystusowego schysmatyk, nie żyie klęty. *Herb. Art.* 26. Klęty, ebo z kościoła wyłączony. *Ząbk. Mt.* 3. Od sądu klęte odganiają. *Szczerb. Sax.* 178. O niedopuszczeniu klętego do prawa. *Vol. leg.* 2, 625.

KLEY, °KLIY, – éiu, – °iiu, *m.*, *Boh.* ſlij, ſleg, ſlj; *Sr.* 1. ſlij; *Crn.* kleż, klęgje, lim, glejk; *Vd.* kelje, kley, klegje, vot, votilu, lim; *Cro.* kelje, pàpa, *Dl.* klia, lip, lipnica, szarokſa; *Bs.*, *Rag.* klia; *Sla.* màz; *Ross. et Ec.* клей, cf. *Gr.* Kley; *Jnf. Sax.* ſlegg, *Holl.* kley, *Gall.* colle, *Gr.* κόλλα, κολλη, cf. γλια, gley, *Brzoſt. Duch.* 105. lep do spaiania czyli kleienia służący, der Leim. Z chrząſtek i żył bydlęcych gotuią kley ſolarzom potrzebny. *Kluk. Zw.* 1, 239. Koszyczek wziąwszy, obmazała go kliiem á smołą. 3 *Leop. Fr.* 2, 3. °okligyła °gi i zasmoliła. 1 *Leop.*). Uſtowy kley, *Leſk.* 116. Mundleim. Kley ziemny, smolny, żydowſki. *Syr.* 541. Erdpech, Judenleim, Judenpech. Kley ogniſty, mokry, rzadki. *Cn. Th.* Naphtha, Bergöhl, *Sor.* 1 wiśelna lina; *Crn.* ogrilza, pilpóh). Kley złotniczy, zażywany do malarſtwa i lekarſtw. *Lad. H. N.* 71. szefergryn, der Leim der Mahler, Goldleim, *Crn.* ſkokóvnèk, shokovt; *Ec.* златкоклей. Kley albo liposok, gummi, *Slenn.* 222. Baumharz, Gummi. *Comp. Med.* 532. Kléy roślinny, *mucillage. N. Pam.* 6, 316 *et* 320. Kléy, część roślinna, z wodorodu, kawasorodu i węglika złożona. *Sniad. Chem.* 351. Kley rybi, = karuk; Fiſchleim, Hauſenblaſe. Kley ryb, gdy się tną. *Cn. Th.* Fiſchlaich. Kley żabi, = krzek Froſchlaich. *Fig.* Kliiu, dla boga, kliiu do tego kazania, Związł kto tę miotłę witką. *Opal. sat.* 166. *cf.* nie klei się, cf. cegła bez wapna. – §. 2. Czasem się koniom na wierzchu u samego kleiu kopyto rozpada wzdłuż ku połowicy kopyta. *Hipp.* 122. ? – KLEYKI, – a, – ie, – o *adv.*, *Rs.* клейкій, lipki, kleberig, leimig. Trzyma ptaszynę lep kleyki, silnieyszy od niéy. *Tol. Saut.* 65. KLEYKOŚĆ, – ści, *ż.*, *Rs.* клейкость. Sok w niektórych roślinach ma cokolwiek więcey kleykości, *mucilago. Botan. Nor.* 24. Leimigkeit lipkość. KLEYKOWATOŚĆ, – ści, *ż.*, flegma, smarki. *Perz. Cyr.* 1, 159. *Perz. Lek.* 188. Schleim.

Pochodz. *kleić*; *kleiek*; *kleiowatość*, *kleiſtość*, *kleiowy*, *kleiſty*, *niekleiſty*; *dokleić*, *nakleić*, *nadkleić*, *okleić*, *odkleić*, *pokleić*, *przekleić*, *przykleić*, *ſkleić*, *wkleić*, *wykleić*, *zakleić*; (Rs. клеёнка cerata).

KLEYNOT, – u, *m.*, KLEYNOCIK, – a, – u, *m.*, *dem.*, *Bh.* klénot, klinot; *Cro.* kinch, blago, smuk, gyungy; *Hg.* gyongy, *Vd.* draguſtvu, dragotínſtvu; blagotina, blaguſt, kinzh, dragi kameni, koraule; *Ec.* уклоніе; *Rs.* драгоцѣнная вещь; z Niem. das Kleinod, ochędoſtwo kosztowne bądź z drogich kamieni; bądź z kruszców drogich). Przez kleynoty kámienie drogie i prawdziwe perły rozumieią się, czasem też i granaty; korale i inne do ſtroiu przeznaczone kosztowności. *Gal. Zyw.* 2, 209. Kleynoty do nadzwyczayney ceny wynieśione, są to kamienie rożnego koloru, bardzo wielkiey twardości, umieiętnie szlifowane, iasne od siebie rzucaiące promienie. *Kluk. Kop.* 2, 21. koſtbare Edelſteine. Do kléynotów też należą łańcuch złoty, manele, nausanica, pierścień, szpinka, naramiennik *etc.* *Cn. Th.* Dam śéy śreberka, dam śéy kleynociki, Wraz do szkatułki mieć będzie kluczyki. *Teat.* 10 *c*, 38. Bym miał, nie wiem iaki drogi kleynot, i tenbym darował. *Groch. W.* 372. Kleynot z Niemieckiego (klein mały) mała potrzeba, że mało potrzebne to ſkarby. *Dwor.* 73. – *Fig.* rzecz bardzo kosztowna, eine große Koſtbarkeit, ein Kleinod. Naydroższy kleynot białey płci, wſtyd. *Bud. Ap.* 142. Monarcha nie powinien powierzać drogiego kleynotu powagi swoiey tylko tym, coby go na iego sławę zażywali. *Klok. Turk.* 32. Akademia Krakowſka, zacny kleynot korony Polskiey. *Falib. Dis. L* 3. Rola kleynot drogi, kto iey umie pilnować nie będzie ubogi. *Jeż. Ek. B* 4. Dobra noc, móy kleynoriku. *Teatr* 55 *d*, 18. moia perełko, rybko). – b) kamień drogi z herbem rzniętym, sygnet, pierzątka, der Petſchierring, ein Edelſtein mit dem darauf eingegrabnen Wappen. Padniewſki Akademii Rzymſkiey zoſtawił kleynot swóy, którym liſty pieczętował. *Warg. Wal.* 7. – b) herb, das Wappen. Jagiełło nadał Litwie kleynoty Polſkie, co zowiemy herby. *Bielſk. Kr.* 271. Balduin używał kleynotu, który zowią Ramult; ma ten herb pięć róż białych. *ib.* 84. – 2) U armaty pierwszy na przedzie kraniec zowie się kleynotem. *Archel.* 3, 60. der erſte Reif vorn an einer Kanone. KLEYNOCIĆ się, *Recipr.*, pieczętować się, herbu iakiego w pieczęci używać, im (Siegel) Wappen führen. Polſka orłem się kleynoci. *Nies.* 1, 3. KLEYNOTNY, f. q. herbowny, *Nies.* 1, 69. Wappenbruder, der zu einem Wappen gehört. KLEYNOTOWY, – a, – e, od kleynotu, Kleinodien-. *Ecc.* уклонный.

KLĘZARZ, – a, *m.*, górnik, który ziemię od kruszców dzieli. *Tr.* der Bergarbeiter, der die Erde vom Erze gräbet. cf. *Boh.* ſlizeni expurgatio. cf. *Germ.* Klinſe). KLĘZOWAĆ, – al, – uie, *cz. ndk.*, ziemię dzielić od kruszcu, die Erde vom Erz ſcheiden.

°KLICZA *ob.* Klatka. °KLIDT *ob.* gleyt. KLIENT *ob.* opiekalnik. KLIIĆ *ob.* Kleić. KLIIOWATY *ob.* Kleiowaty. KLIY *ob.* Kley.

KLIKLINA, – y, *ż.*, imię białogłowſkie u Długosza. *Jabł. Her.* ein Weibernahme.

KLIMA, – atu, *m.*, *z Grec.* znaczna odmiana powietrza ſtosówna do położenia różnego mieysc, das Klima. *Vd.* klima, podnebje; *Crn.* nanębje, podnebje; *Rg. et Cro.* podnebje; *Rs.* климатъ. Względem roślin ośm się wyznacza klimatów: Judyyſkie, Egipſkie z Arabſkim, południowe, śrzodziemne, północne, wschodnie, zachodnie i gór Alpes. *Kluk. Rośl.* 3, 78. – Kray świata, albo dział ziemi od południa na północy takiey szerokości, która półgodziny odmiany we dniu albo w nocy uczyni. *Cn. Th.* 315. *Vd.* semlishe, shtriem semle.

KLIMAKTERYCZNY, – a, – e, n. p. rok, z podeyrzany dla zabobonów. *Wlod.*; *Cro.* premeneletni. ein Stufenjahr. Aſtrolodzy liczą siódmy-a siódmy rok po narodzeniu aż do dziewiątego razu, a oſtatnia siódma liczba, czyniąca 63 lat, ma bydź nayniebezpieczniejsza, bo w ten czas ludzie albo umierają, albo w wielki upadek przychodzą. *Mącz.* Ten co zdrowo przeżyie siódmy klimakteryk, Może się nie zarzekać dwunaſtego dożyć. *Pot. Jow.* 56. *Climactereş* tytuł hiſtoryi *Kochowſkiego*, niby to znakomite Epochy dzieiów oyczyſtych.

KLIMEK, - mka, *m. dem. nom.* Klimunt, kleiner Clemens. Ten wianeczek piękna Greta wiła, Aby weń nadobnego Klimka przydroiła. *J. Kchan. Tr.* 27. - *Prov.* A toż tobie Klimku, guzy w upominku. *Dies. Ros. A 4.* takiemu takie). KLIMKOWAĆ, *KLINKOWAĆ, - ał, - uie, *cz ndk.*, zklimkować *dok.* zmyślić wykrętnie, erſinnen, erdichten, Trebereyen machen. Powiadać, prawić, zmyślić co, żartować, ſtroić poſtawę, obiecać, ſklimkować. *Achow.* 287. Jakeś się ty bezwſtydnie na inszych mieyscach wyżey ważył klinkować, tak i tu niezbożnie Wileński trebnik potwarzasz. *Pim. Kam.* 315. Złote góry obiecuią, Ołowianych nic ſklimkuią. *Dies. B.* 3. KLIMUNT, - a, *m.*, imię ſtaropolſkie, *Clemens. Jabł. Her.* Pisał do Klimunta VIII. *Birk. Ex. C 4 b.* Za żywota Oyca S. Klimunta. *ib.* KLIMUNTOW, - a, *m.*, miaſto w Sandom. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt in Sandomir.

KLIN, - a, *m.*, *Boh.* klin *gremium, sinus*; *cuneus*; *Slo.* klin, tromf; *Sr.* 1 *et.* 2. klin; *Crn.* klin, sagojsda; *Vd.* klin, zhela, zirpilu, sagoisda (klun = dziob); *Cro.* zagoždza (klin = gwoździ drewniany, *ob.* kliniec; klyun = dziób); *Bs.* klin, zaglavak, civia, (kgljun = hak; *Sla.* kljûn = daiob); *Rg.* klin, saglavak, zagvozdje; *Ross.* клинъ; cf. *Ger.* Klinke, Klinge Adlg.) der Keil, cf. kilan). iest to drewno lub żelazo troykątne, spiczaſte z iednego końca, które zasadza się w szparę, dla pomnożenia rozszczepu, albo dla ſtanowienia go w pewnéy otwartości. *Jak. Mat.* 4, 354. *Art.* 3, 295. *Rog. Doſ.* 2, 364. Kliny do szczepania kłocow bywaią dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Klin w drzewo wciśniony, części iego tak daleko rozpycha, ile sam iest gruby. *Os. Fiz.* 135. Klamry drzewo ściskaią, klin płata na poły. *Pot. Pocz.* 635. Klinami rabiiać, verkeilen *Vd.* kliniti, klinjati; *Crn.* gojzdom; *Bs.* zaglaviti, zabitti klin; *Cro.* guozditi; *Ec.* заклинѣю, *Rs.* клинимъ klinem rozszczepać). *Prov.* klin klinem wybić. *Cn. Ad.* 348, złym złego zbyć, einen Keil mit dem andern vertreiben; Gewalt mit Gewalt vertreiben. *Cro.* klin s klinom zbiti; *Rs.* клинъ клиномъ выбивають. Klin klinem wybić; upiłeś się wczora, ieśliż głowa faluie, Piy znowu, będziesz zdrów. *Dies. C.* 2. Klinem mur tego z głowy nie wybiiesz. *Gemm.* 133. nie wyperswaduiesz mu). Wolno ſtrugać każdemu kliny na twéy głowie. *Mon.* 70, 272. koły ciosać, kłopotać go). Chociażby kliny na głowie ciosała, słówka pisnąć nie trzeba. *Teat.* 16 *b*, 8. Klin w głowie = frasunek, mól, trudna rzecz do myślenia. *Apcz. Gr.* 3, *p.* 91. sęk, ein Wurm im Kopfe, Kummer, Sorgen, die im Kopfe warmen. Klin mu w głowę wbił. *Rys. Ad.* 24. Wasza Podſtolina Kaducznego mu w głowę zasadziła klina. *Zakł. Fir.* 16. Zydzi chcąc Piłatowi klin wbić, udawali, że trybutu nie każe Jesus płacić. *Pot. Zac.* 78. Żona tą prośbą trochę mężowi w głowę przyczyniła klinu. *ib.* 125. Trudną kweſtyą zabił im klin w głowę. *Wad. Dan.* 39. Klin oſtry utknął mocno im w głowie, Gdy ich tak młodzi laicy w księgach przeszli. *ib.* 26. Temu znowu iakiś klin w głowę zaszedł. *Teatr* 48, 12. Otoż nowym klinem zagwoździłeś mię, nie wiem, iak się tu będzie wymykać. *ib.* 27, 87. O żebym z serca zbyć mógł tego klinu, który w płacz obraca wszyſtkie moie pociechy. *Pot. Jow.* 29. Swoie przehulawszy mowią, żoną ten klin wybiiem. *Falib. Dis. P.* poprawimy los. - 2) rzecz klinowata, keilförmige Körper, Figuren. Każda figura z klinów się ſkłada, i na kliny się dzieli. *Grzeps. Geom. J* 3. - *Matem.* klin cyrkułu, *sector*, wycinek, część, którą dwa półdyametry wespół z łuneta zawieraia. *Solſk. Geom.* 216 *et* 280. der Ausſchnitt des Cirkels. Klin w ſukni, w koszuli, w pończochach, *Rs.* стрѣлка, der Zwickel, Niederſ. der Keil. Posyła Jeymość do kramu po przydatek do szlaku, na kliny albo falbany. *Mon.* 69, 588. *Sr.* 1 *et* 2. klin nadro, żiwotné klin łono; *Rs.* клинъ. Klin ziemi, = ięzyk, przesmyk, eine keilförmige Erdzunge. Leży Stambuł iakoby na iednym klinie ziemi, morzem z obu ſtron oblanym. *Star. Dw.* 1. Grunt klinem między morze wsunięty. *Mik. Obs.* 41. wie ein Keil, keilförmig. To grabſtwo idzie między dwa kliny gór Pireneyſkich. *Boter.* 7. Klin, gromada piechoty, maiąca szyk na przodzie węższy, potym szerszy. *Papr. W.* 1, 110. eine keilförmige Schlachtordnung. Dwanaście tysięcy zbroynych, hufcami i klinami szli po rowninie. *W. Joz.* 4, 13. - *3) klin, choroba dzieci, gdy w ich moszenka iaka materya gruba flegmiſta wpada, zwłaszcza na te żyły, na których iądełka wiszą. *Syr. Ziel.* 779. eine Kindertrankheit, die Hodengeſchwulſt. KLINBURTA, - y, *ż.*, na szkutach, bal na burcie, po którym się chodzi. *Mag. Miſk.* der Bordbalken auf den Geſäßen. KLINIEC, - nca, *m.*, drewiany gwoździ, kołek, ein Keilpflock, Pflockeil, hölzerner Nagel. *Cro.* klin *clavus ligneus, quo ligna connectuntur*; *Rg.* klinaz; *Sla.* klinac, csavao = gwoździ). Na szkutach szpiiaty albo klińce są na kształt kliników żelaznych, któremi deſki i sworanie w ſtępki bywaią zabiiane. *Mag. Miſk.* Klińce do pokrywania dachów bywaią osowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. KLINIK, - a, *m.*, *demin.*, *Boh.* klinek, (*s.* klinel, gruby kiia; *Sr.* 1. klinczk; *Rg.* klinich; *Cro.* zagvozdicza; *Rs.* клинчикъ; *Ec.* клинишекъ (*Rs.* клинокъ główna szpady). ein kleiner Keil. Żeby się glina ścian mocniey czepiała, zabiiaią pierwéy w ściany kliniki. *Kluk. Kop.* 1, 306. Oczko w ułu bywa klinikiem przedzielone takim, coby ledwie do połowicy oczka albo dziury doszedł, z dwora zaoſtrzony, w oczku szerszy. *Kąck. Pas.* 7. - §. Klinik bywa u trzewika damſkiego pod piętą; robi się z drzewa lipowego. *Mag. Miſk.* absatz, der Abſatz am Frauenzimmerſchuh. KLINIASTO, KLINOWATO *Adv.*, na kształt klina, w klin, keilförmig. Kliniaſto czynię = klinem puszczam. *Cn. Th.* Nerw kliniaſto = podpiebienowy, *Krup.* 3, 156. Klinowato tam się schodzą ku wierzchowi dachy. *Paszk. Dz.* 122. Klinowato ściosane loty. *Switk. Bud.* 59 KLINIASTOŚC, KLINOWATOŚC, - ści, *ż.*, kształt klina, die Keilförmigkeit. *Tr.* KLINIASTY, KLINOWATY, - a, - e, *Rs. et Ec.* клиновидный, клинчатый, клинистый. maiący kształt klina, keilförmig. Są ptaki, których pióra ogonowe wszyſtkie równo niby w klin się kończą, i takowe ogony zowią się klinowatemi. *Kluk. Zw.* 2, 11. Klin iest sztuka drzewa kliniaſtey postaci. *Jak. Art.* 3, 295. Liście klinowate *folia cunei formia*, gdy wierzch liści iest ucięty, rozszerzony, a nasada zwężona. *Jundz.* 2, 25. Kość gruntowa lub kliniaſta, *os sphoenoides* das Keilbein. *Krup.* 1, 38. Grundbein. KLINISKO, - a, *n.*, gruby niefaremny klin, ein unförmlicher Keil. *Rs.* клинище.

Pochodz. *zakliniać, zaklinić.*

*KLINKOWAĆ *ob.* klimkować.

KLISTERA, KRYSTERA, - y, ł., *Crn.* kershtira; *Vd.* kristir, kristira, sadishverkanje, odpir telesnega saperija; *Hg.* kristély; *Cro.* klistèr, krister; *Bs.* krristir, krrister, zrriçaliça; *Rs.* клисмиръ, промывательное), naczynie lekarskie, macharzyna z rurką; sikawka cynowa, miedziana. *Wlod.* die Cliſtierſprütze. - b) lekarstwo, które tłoczą przez taką rurę. *Cn. Th.* das Cliſtier. Krysterę iak sprawić. *Haur. Sk.* 447. *cf.* enema. Oleiek ten robaki morzy, daiąc go krysterą, albo w krysterze. *Syr.* 357. *Comp. Med.* 487. KLISTEROWAĆ, - al, - uie, *cz. ndk.*, kliſterę komu dawać. *Syr.* 875. *Vd.* kristirati, sadivshverkati, telu odpirati, cliſtieren, Cliſtier ſetzen. KLISTEROWY, - a, - e, od kliſtery, Cliſtier-. *Rs.* клисмирный. *KRYSTERARZ, - a, *m.*, z przytykiem: imię cyrulika. *Teat.* 35, 113.

KLISZAWY, - a, - e, n. p. Jeśli ręka twa przywodzi cię ku grzechowi, odetniy ią; bo lepiey ieſt tobie wniyść do żywota kliszawym, niż maiąc obie ręce bydź wrzuconym do piekła. *Radz. Marc.* 9, 43.; *Budn.*; ułomny. *Bibl. Gd.*) *ob.* kikut, *cf.* mańkut.

KLITA, KLITKA *ob.* Kleta, Klétka.

KLIWIA, - ii, *ł.*, miasto i księstwo w Westfalii. *Wyw. G.* 209. Cleve. KLIWEŃSKI, - a, - ie, od Kliwii, Cleviſch. *Dyk. G.* 2, 32.

KLIZAĆ, - al, - a cz. *ndk.*, ieść po mału, iako chorzy. *Dudz.* 41. knaupeln, langſam mit kleinen Biſſen eſſen, kläubeln, kläbeln, kläbern, klebeiſſeln. KLIZACZ, - a, *m.*, który kliza, der Klauber.

KLNĘ *ob.* Kląć.

KLOAKA, - i, *ł.*, z *Łac.*, prewet, dół prewetny, odciek, ściek, die Cloak, Schleuße, Oeſter. Mehrung; *Bs.* klaoka; *Ec.* гнойница, нужникъ, гноепріемница. Ztamtąd iak z kloaki rozszerzyła się za krótki czas zaraza. *Boter* 4, 6. Drogi kleynot do rzéki wrzucił, lub szpetnéy kloaki. *Hor. Sat.* 203. Pieniądze drugim tak w ręce wpadaią, iak gross do kloaki. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 431.

KLOBA *ob.* Kluba.

KŁOBUK, - a, *m.*, KŁOBUCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, kapelusz, *Bh.* klobauk; *Sr.* 1. klobuk, kwobik; *Crn.* klóbúk; *Cro.* klobuk, klobuchèca, globussecz; *Hg.* golyobisotska; *Sla.* klobuk; *Rg.* klobúk, klobùcjas; *Bs.* klobúk, klobucjaç; (*Rs.* клобукъ kapica zakonna, cf. голóвка, головушка główka, cf. kołpak; *Dl.* klobuchacz, pechurak z pieczarka). Jak brzdęknął iunak w kałużę, kłobuk gdzieś o ſtaię odleciał. *Ossol. Str.* 2. *Syr.* 1427. Z ich kłobukami zdeymuy iby Moſkiewſkie. *Paszk. Bell. B.* 2 *b.* - §., kłobuki albo kapice czerńców. *Pim. Kam.* 281. Mönchskappen. - §., pączek roży nierozkwitłey. *Wlod.* die Knoſpe, der Knopf, z. B. der Roſe; *Vd.* nerasvita rosha, roshni popek; *Sr.* 1. knópf. Pączek roży, póki się ieszcze nie rozwiuie kwiat, gdy wyrwiesz, będzie kłobuczek. *Urzęd.* 267. Kwiat sam roży, gdy się rozkwitnie, od słońca nabywa inszey mocy od kłobuka albo pąkowia *ib.* Kłobuczki z pod róży polney koralami zowią. *Comp. Med.* 440. KŁOBUCK, - a, *m.*, miasto w Krakowſk. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt im Krakauiſchen. KŁOBUCZNIK, - a, *m.*, ziele Lępieżnik. liścia wielkiego iak kłobuk nayszerszy, *galerus, petasites* Peſtilenzwurz. *Syr.* 1427. (*Bs.* Klobuciaç, trava *umbilicus Veneris* rzęsa).

KLOC, - a, *m.*, Klocek *dem.*, *Boh.* klacek, ſpalek (kloc, klocek, klucek lata, gałgan, szmata, łachmanina); *Crn.* zhok, tèslu; *Vd.* shtor, terzhek, penj (*ob.* pień); plok, natan, naten (*ob.* natonie); *Rs.* плаха, обрубокъ, отрубокъ, чурбанъ, чурка, отрубъ; kawał drzewa przygrubszego, pniak, sztuka kłodziny, der Kloß. (Adlg.) Kloce przerzynaią na sztuki do szczepania w mierze długości do pieców, kominów. *Kluk. Rośl.* 2, 149. Kloc uważaią iako równoległościan, maiący 2 sążni wysokości, i 36 calów kwadratowych w podstawie. *Jak. Mat.* 1, 209. Kloc u postumentu, *Chmiel.* 1, 78. *ob.* podstawa). Kloc kulisty, *truncus sphaericus. Geom. Nar.* 1, 215. Jżaż się mam kłaniać klocowi drzewa? *Radz. Jes.* 44, 19. bałwanowi)? Insza dzielność korzenia, insza gałęzi, insza kloca samego. *Sak. Dusz.* 6, *ob.* pień). Kloc na którym rąbią. *Cn. Th.* der Hackeſtock. Kloc, który przywięzuią bydlęciu zuchwałemu lub więźniowi *ib.* der Block, der den Gefangenen an das Bein gehängt wird. cf. kloda, kłodzina). - §., Kloc zwierzęcy, człowieczy, tołub, tułow, der Rumpf. Gdy naydą iaki kloc bez głowy we krwi swéy ukalany, przypadnie na nie bojaźń. 1 *Leop. Jud.* 14, 4. pień 3 *Leop.*) - §., co do nieruchawości, niezgrabności, Kloß, (Unbehülflichkeit, Klotzigkeit). Jak kloc iaki siadłszy do stołu, apetytowi dogadza. *Teat.* 30 *b*, 96. Tyle pracy sobie daię, abym z ciebie, iak z kloca iakiego co wyciosać mogła. *ib.* 30 *b*, 55. - Kloc, grundychwał, ghur, nieokrzesaniec, olszowy Marcin, ein Ungehobelter, Ungeſchliffner, ein Bauer, Lämmel; *Bh.* klacek; *Vd.* oshich, ostepilu; *Rs.* чурбанъ, чурка. Jakiż to kloc nieociosany, do tych czas ieszcze się kłaniać nie umie. *Teat.* 6, 11. Jéy matka taki kloc, iak i ona, *ib.* 22, 56.

KŁOC, - i, *ł.*, gardlina, słoma *kłociasta*, prosta, wymłocona. *Cn. Th.*, snopek słomy prostéy, rowney, równianka. *Wlod.* gerades Stroh, zu Strohſeilen; auch ein Strohſeil. *Bh.* kłocz gałgan, szmata.

KŁOĆ, kłoi, kole, kolę *cz. ndk.*, kolnąć, *indtl.*, ſkłóć, ukłóć *dk.*; *Bh.* klati, klal, koll, kuleš; *Slo.* pichám; *Sr.* 2. kloiſch, kalaſch (2. szczepać); *Sr.* 1. kłoci, kałaci, kawam, ckawam, kalu, kolu, kawacj, kwocj, kwocjçju, kwocjçjim, kłocjçu, kłocjçjim; *Vd.* klati, klal, kóſlem *mactare, scindere*; *Crn.* klàti, kólem *id.* (kłóć, kolnąć *Vd.* pikniti, pehniti, pikati, boſti; *Cro.* kolyèm, klati, klal, kolem *mactare*, kalati *scindere*; *Rg.* klatti, kogljem *jugulare*; *Rs.* колоть, колоть, кàлывать, колю kłóć, bić rzeź; szczepać; cf. kolnia; (*Ec.* колúмба rzeź; cf. *Celt.* klaa *scindere* cf. *Ger.* klieben, Kleben, Keil, cf. *Gr.* κλάω, cf. *Hbr.* חלל chalal *confodi*). ostrym czymsiś bość, ſtechen. Kłoli go żelaznemi rylcami. *Pilch. Sen.* 51. Głowa cierniem ukłóta, twarz krwią ściekła. *St. Kaz.* 173. Jakby mię raz kolnął szpadą w brzuch, odjąłby mi życie. *Teat.* 34 *c*, 100. Gdy już trupem prawie leży, nad sobą przecię Turków kole. *Susz. pieś.* 3 *G.* 4. Ptak kłół rękę moię rozdrażniony. *Tol. Saut.* 82. *ob.* kluć, kłwać). Tego co robić nie chce, mąka w ręce kole *Rys. Ad.* 65. - Kole mię w boku *Rs.* спрѣлъ емъ. Kołący *Crn.* ſklyvn). Kłóć płótno z dziurawić, dziurki sztuczne wykalać, durchſtechen, durchlöcheln. Krawcy, którzyby iedwabne rzeczy kłoli, rzezali, maią dawać złotych 50. *Lekarſt. C.* 2. - *Fig.* dadź się boleśnie uczuć; wehe thun, ſchmerzen, ſte-

chen. Wątpliwość, iak ież, kole i ucisku. *Wad. Dan.* 37. Słowko to, widzę, kole cię i gniecie, *Jabł. Tel.* 158. korci, piknie). Kole prawda naga. *Trąb. S. M.* 12. Jeśli czyia mowa nie kole, ale słuchacze łechce i cieszy, ta mowa nie iest mądra. *Birk. Obor. J.* Zkoł boiaźnią ciało moie. 1 *Leop. Ps.* 118, 120. przebodź 5 *Leop.*) Czemuż człeka skąpego chudy w oczy kole? *Protas. Jał.* 29. razi oczy iego). Idź, a nie kol w oczy książąt Filistyńskich. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 29, 7, nie świeć się przed niemi). Prawda w oczy kole, *Palib. Dis. X* 2. *Mon.* 75, 612. *Slo.* prawda oči kole; powec prawdu, prebiżu ti hlavu. Nie w oczy, źle to mówią, w serce prawda kole. *Pot. Pacz.* 575. Miłyś mi, iak sól w oku; kolesz mię w oczy. *Cn. Ad.* 499. Lepiey się stąd wyprowadzić, niżli kogo kłóć w oczy. *Pot. Arg.* 744. Dłużnik cię pono w oczy kole. *Zabł. Fir.* 29. – §., Kłóć drzewo, szczepać, łupać, roszszczepywać, (*ob.* kolnia, *ob.* kloc) Holz spalten. Jasienina, choć zmarzła, iednak dobrze się kole. *Torz.* 20. läßt ſich gut ſpalten. Drzewo wilgotne w piecu trzaska się i kole. *ib.* 157. – §. *Recipr.* n. p. zboże z pod śniegu się kole. *Chodk. Ges.* 15. dobywa się, es ſticht hervor, ſticht ſich durch, *ob.* kluć, klwać).

Pochodz. *kłocie, kłóty; kolec; kloc, klocek; dokłóć; nakłóć, pokłóć, przekłóć, przykłóć, skalać, skłóć, w skłos, wykłóć, zakalać, zakłóć: cf. kluć, klwać, cf. kół, klin, kolnia, kielnia; cf. kieł, kiełek, kłos, cf. skała; cf.* Crn., Vd. *klun*, Cro. *klyun*, Rs. клювъ *z dziób; Ross.* колюшка *iaźwiec ryba.*

KLOCEK, – cka, *m.*, *dem. nom.* kloc, *Bh.* klacek, ſpálik, ſpaliček; *Vd.* klodez, kolei, kolizh; *Rs.* обрубочекъ, отрубочекъ. das Klötzchen. Dęby w zimie wycięte porznięto na klocki. *Jak. Art.* 3, 166. Jabłko rayskie może bydź mnożone zakopaniem klocka, albo też sztuki szczepnéy. *Cresc.* 414. – §., napiętek, korek u trzewika. *Tr.* der Abſatz am Schuh. – §., Klocek do robienia koronek *Tr.* 2. ein Spitzenklöppel. *Ross.* коклюха, коклюшка, коклюшечка. Klocki u smuklerza, do nawiiania nici, iedwabiu i t. d., do robienia sznurków i plecionek. *Mag. Mſk.*

KŁOCIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, skłócić *dok.*, *Bh.* klatiti *quatere*; *Vd.* klotiti, *Rs.* колотить, колочу; *Ec.* колочю kołatać; *Rs.* клочить kudlić). mieszać, ruszać, wzruszać, wstrzęsać, umrühren, durchrühren, ſchteren, umſchütteln. Gotuią czokoladę w wodzie lub mleku, kłócąc ustawicznie, ażeby się rozpłynęła. *Krup.* 5, 112. Smietana, aby oddzieliła część swoię maślaną, przymussa się przez znaczne kłocenie. *Kluk. Zw.* 1, 223. Skłócony napóy. *Bach. Ep.* 64. Wino z gruntu skłócone, nie zaraz się ustoi. *Tward. W. D.* 1, 160. Tyś zdróy, wilk rzekł, skłócił w stoku. *Jak. Bay.* 22. – *Fig.* mieszać, niepokoiu nabawiać, mącić, smęcić, umrühren, aufrühren, unruhig machen, verwirrt machen, beunruhigen. *Rs.* кумить, кучу. Kłocą powietrze ptaszkowie leśni. *Karp.* 1, 7. Któż znow nadchodzi osobność mą kłócić? *Niemc. Pow. P.* 44. Nie bóy się, złe cię myśli kłócą. *Jabł. Tel.* 174. Miłość raz ucieszy, a częstym kłoci niepokoiem. *Zab.* 14, 151. Co mi tam zawsze głowę kłócić? *Teat.* 22, *b*, 62. den Kopf warm machen. Jeżeli mu będziesz kłócił głowę temi interessami, zabiiesz go. *Teatr* 50 *c*, 49. Żądzą woiowania kłócony. *Stas Num.* 1, 38. Buntownikowi do skłocenia Rzpltéy niedostatek powodem był. *Pilch. Sall.* 35. Sprzysięgli się oyczyznę skłocić. *Pilch. Sall.* 100. Kłócić kogo z kim = poduszczać ich wzaiemnie na siebie. einen gegen den andern aufhetzen. *Crn.* sabavlam; *Rs.* ссорить, ссорю, смутить, смучаю, забіячить, колотырить, колотырничать. Lędę go kłocił póty z siestrzeńcem, aż sobie dziedzictwo wykłocę. *Boh. Kom.* 2, 188. – KŁÓCIĆ się *Recipr.*, Kloci się piwo w niepełnym statku, = chelba się, tłucze się, wietrzeie. *Cn. Th.* mąci się, ſich aufrühren, trübe werden. *Vd.* klotiti se, plasiti = tłuc się, włoczyć się). – W hucie, żeby pod czas roboty dym się nie kłocił. *Torz.* 14. – §. *Fig.* uniespokaiać się, ſich beunruhigen, unruhig ſeyn. W myślach się swoich nieco zaczął kłócić. *Hor. sat.* 124. Nie może znaleźć pokoiu, biedzi, kłóci się sam z sobą. *Stas. Num.* 1, 225. Od samego rauka Kłocę się; zwarzyła się dwa razy śmietanka. *Niemc. P. P.* 1. To tupnie, to mruknie pod nosem, kloci się sam, tak i nie tak. *Mon.* 73, 723. – c) Kłócić się z kim, = wadzić się, swarzyć się, sprzeczać się, przemawiać się, koty drzeć, ſich mit jemanden zanken. *Bh.* hrncowati (cf. garniec); *Slo.* jchrem; *Sr.* 1. zadjeram ſo, jtretujem, zawojam ſo, wuretjujem ſo; *Vd.* se sprekarjat, sprebarkuvat, se ardrati, kregat, prepirati se, pipat, se hudvat; *Crn.* besedem se, ardram, ravsam, prepiram se, kręgam; *Cro.* trikratimsze, karamsze, czargamsze, vadimsze; *Dl.* prigovaramsze inadimsze, karatisse; *Ba.* naticatise, pricjatise, karatise, skaratise, srjecitise, prirecchise, gombatise; *Sla.* hnatitise; (*Ross.* колотиться biedę klepać); размолвиться, посчитаться, ссориться, ссорюсь, сутяжить, сутяжу, состязаться, стязаться, сдорить, вздорничать, браниться, бранивaться, побаниться, коториться, разкоториться, буянить, жилить. Gryzą się codzień, kłócą ustawicznie, rzadko się przepraszaią. *Teat.* 14, 64. Maią zwyczay kilka razy na dzień kłócić się i godzić się. *ib.* 24 *b*, 51. Umyślnie na końcu roku kłóci się z ludźmi, aby ich od siebie bez zasług wypędzić. *Teatr* 7, 64. O cóż wy się kłócicie, o co idzie? *ib.* 17, 83. Tak się z sobą skłócili, że się wyzwali na poiedynek. *Teat.* 37, 208. Nie kłoć się nigdy iak więc czynią żaki, Ale spokoynie swe wyrażay zdanie. *Zab.* 15, 408.

Pochodz. *kłotnia, kłótnik, kłotliwy; nakłocić się, pokłócić, przekłocić, wykłocić.*

KŁOCIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.* kłóć, = kolenie czym ostrym, *Sr.* 1. łwótjo; *Vd.* peh, vbod, pobod, sabod, bus, das Stechen, der Stich. Sztych *eſt actus transiens*, kłócie *durans. Cn. Th.* 1125. Kłócie w ciele, ból, das Stechen in einem Theile des Leibes. Jelitne kłócie, = kolika. *Sienn. Rej.* die Colik. Kłócie w boku *Sla.* sancxie). – §. 2) kłocie *ob.* Kłucie.

KŁOCOWY, – a, – e, od kłoca, Klotz, Stock. Możdzierze, osadzone na pełnym drewnianym klocu, nazywaią się możdzierzami kłocowemi. *Jak. Art.* 2, 25.

KŁODA, – y, *ż.*, KŁODKA, – i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* kláda, kládek, kladka; *Crn.* kláda, hlód; *Vd.* klada, penj, kol, hlod; *Crn.* kláda, kladina; *Hg.* kaloda; *Rs.* колода, колодка; *Ec.* клáда, клáдь, cf. *Gr.* κλαδος, *Germ.*

Lade,

Łade, Kłoż, *Angls.* hladan, cf. *Ec.* клядь или сорромание сарьтное аб землю cf. kłaść; cf. *Lat. med.* gloa z kloc); pień, pniak odciętego drzewa, odziemek, das Stammende eines abgehauenen Baumes (der Remel). Sękate i kręte drzewa na kłodki krążyć. *Torz.* 19. Olchowe kłodki, w których dołki wyrobione, w hucie tafelnikom potrzebne. *ib.* 32. Łacno przy kłodzie ogień niecić. *Rys. Ad.* 34. Zawsze łatwiéyszy ogień przy gotowéy kłodzie, Są pieniądze, i żołnierz będzie w tym narodzie. *Pot. Arg.* 515., *Zegl. Ad.* 13. Nie godzi się kłody przez pień walić. *Rys. Ad.* 48. cf. nie drewno, lecz kłody). Scinay w mym dziele, coć się zda, nie uczynisz szkody, Jednak cię w tym przestrzegam, nie wal przez pień kłody. *Pot. Jow.* 2. Dzieci nie maią na miéyscu iako kłoda leżeć; ale potrzeba ich kołysać, i ruszaniu przyuczać. *Petr. Ek.* 94. Stary pniak spuchły iak kłoda. *Zab.* 8, 90. *Tręb.* iak bela). – Kłoda u petardy, das Petardenbret. *Tr.* – °§. kłoda świerzęca, kloc, tułów, der Rumpf. Kłodę baranią oraz z potężnemi soki, w kocioł wiedma wwaliła. *Zebr. Ow.* 170. – §. b) kłoda, walec do równania ziemi, die Walbrecke, Walze, das Erdreich zu ebnen. – §. 2) pień wydrożony, ein ausgehöhlter Kloż. W stayni dla krów powinna bydź kłoda do parzenia mieszaniny na paszę dla nich. *Kluk Zw.* 1, 220. – §. b) kłoda, z fasa na chowanie tak suchych iako i mokrych rzeczy. *Cn. Th.* ein Faß, Schlagefaß. Faski, wiadra, kłody, i inne statki bednarskie, bywaią dębowe, sosnowe, bukowe. *Kluk Rośl.* 2, 169. Kmieć do młyna, nabiwszy kłodę, iedzie. *Haur Gosp.* 23. Wsypał wszystkę mąkę w kłodę. *Ern.* 194. Tomirys głowę Cyrusową w kłodzie, napełniwszy pełno krwią człowieczą, pogrążać rozkazowała. *Glicz. Wych. D* 4. – §. c a) kłoda, pewna miara mokrych rzeczy, statek, beczka, ein bestimmtes Maß flüßiger Dinge, eine Tonne. Od każdéy kłody albo beczki piwa po cztery grosze. *Vol. Leg.* 2, 666. – §. c b) miara suchych rzeczy, iako zboża; macą w Rusi zowią, ma cztery korce albo ćwierci w sobie, półmiarków 8, macek 16, półmacków 32; ale rozmaita iest, mała i większa; półmiarki także, macki *etc.* Jarosławska ma garcy 160, a półmiarek iéy albo półkorca garcy 20; Przemyska garcy 130, a półmiarek iéy garcy 16 *ist. Cn. Th.* ein bestimmtes, obgleich nach den verschiednen Gegenden verschiednes Getreidemaß, etwa eine große Metze, ein Maß von vier Scheffeln. Kłoda, iaka była miara nie wiem; w nadaniu kościołowi Przeworskiemu R. 1394 czytamy: *duos truncos, vulgariter* kłoda *frumenti. Czack. Pr.* 1, 292. cf. *Rs. obr.* колода 100 millionów. – §. d) kłoda, pniak drzewa, w ktory poddanych we wsiach na karę za nogi wsadzaią, der Stock, der Block, ein ausgehöhlter Kloż, worein der Verbrecher mit den Füßen gesetzt wird; *Bh.* kláda; *Sr.* 1. kwoda; *Sr.* 2. kloda; *Vd.* klada, jezha, terlica, ploh; *Crn.* shtok; *Cro.* klàda, kladda; *Bs. et Rg.* kladdo; *Ec.* клáда, клáдь, просто колóда ножнáя; *Rs.* колода, колóдка. Wsadzono ich do kłody, nogę od nogi rozkraczoną do czwartéy dziury kładąc. *Skarg. Żyw.* 114. Wieść go do ciemnicy i mocno mu w kłodzie nogi ciasnąć kazał. *ib.* 357. Chłopa kłodą i znaczną winą ukarali. *Zebr. Zw.* 179. Do więzienia byli posadzani; w kłodę nogi ich były pozamykane. *Gil. Pst.* 296 *b.* – °§. *Cippus*, gałęzie z kor odarte, maiące wierzchy przycięte, a z grubsza zaostrzane, których Rzymianie dla warowania mieysc obronnych używali, kłody, koziołkami albo drewnianemi niedźwiadki zwać możem. *Warg. Cez.* 197–8. cf. pallisady, izbice, czosnki). KŁODAWA, – y, *f.*, miasto w Łęczyck. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt im Lenczyciſchen. KŁODAWSKI, – a, – ie, od Kłodawy, Klodauer's. Starostwo Kłodawskie. *ib.*

2) KŁÓDKA *ob.* Kłótka. KŁODNY, – a, – o, od kłody, od więzienia. *Bh.* kladni), Kloż's, Stock's, Stockhaus's, Gefängniß's. Stróż kłodny. *Gil. Pst.* 269 *b.* cf. *Rs.* колодникъ niewolnik, ieniec; cf. *Bh.* kladnice siekiera). KŁODZINA, – y, *f.*, kłoda, pniak po odciętym drzewie pozostały. *Wład.*, odziemek, der Stürzel, Strumpf, Stumpf, das Stammende eines gefällten Baumes. Kłodziny, i rzeczy duszy nie maiące. *Orw. Ow.* 460. – Kłodzina w rzéce, *ob.* karpa). Kłodziny urząd, do kłodzin należący, *caudicalis prouincia. Cn. Th.* das Forſtamt. KŁODZINOWY, – a, – e, z kłodziny *caudicarius. Cn. Th.* von Blöcken gemacht.

KŁOFTA, – y, *f.*, *f Niem.* die Kluft, ein großer Scheit Holz; *Bh.* kluffta; szczepa, drzewo szczepane albo do szczepania. *Wład. Discuneata ligna*, szczepy, klinem rozdarte drwa, kłofty. *Mącz.* Nie zagasi tego ognia, chocia nań uderzy kłoftą z wierzchu dosyć grubą. *M. Biel. S. N.* 35.

KŁOKOCINA, – y, *f.*, KŁOKOCZKA, – i, *f.*, Klekoczka, *Bh.* kloloč. Kłokoczka, drzewo cienkie, twarde i giętkie, kory brunatnéy, rodzi owoc w strąkach, z którego robią paciórki. Rośnie na Ukrainie. *Lad. H. N.* 72. *staphylea*, wilde Pistacien, Pimpernuß, drzewo ieśionowi bardzo podobne. *Cresc.* 469. Kłokocina leśna. *Sienn. Wykł.* – Kłokocina ogrodna *pseudosycomorus*, der unächte Maulbeerfeigenbaum. *ib.* Kłokocina Włoska, s KŁOKOTKA, – i, *f.*, *pistacea*, *Urein.* Pistacien. KŁOKOCZKOWY, KLEKOCZKOWY, – a, – e, n. p. klekoczkowe paciórki. *Teat.* 32 *b*, 11. von Pimpernuß.

KŁOMIA, KŁOMLA, – i, *f.*, KŁOMELKA, – i, *f.*, *demin.*, rodzay sieci na kabłąku do łowienia ryb. *Wład.* eine Art Fischernetz an einem Bogen, der Tauchbärn cf. kacerz). Kłomla, gatunek sieci pomniéyszych na ryby; iest podwoyna, iest i poiedyncza. *Kluk Zw.* 3, 247. Kłomelka, poiedyncza mała kłomla. *ib.*

KLON, – u, *m.*, (*Bh.* klenice, klenka, klen, gawor wełnolistny *acer platanoides*; *Vd.* klen, brilovu drevu, borouz, borovu drevu, besg, meklen; *Crn.* bôr, meklên shpinzel; *Sr.* 2. lom; *Sla.* klinovina; *Rg.* makgljen; *Rs.* клёнъ *acer plantanoides*; *Ger.* Leine, Lenne, нáклень, рекляень *acer Tatar.*, чернокóлéнъ klon krzewowy, cf. *Gr.* κλων *ramus*; *Sr.* 1. klon *ornus*; *Cro.* maklyen *acer montanus*); Pol. klon *acer vulgi*, der gemeine Ahorn, Masholder; *Bh.* břek, babika; drzewo dwoiste iest; iedno pierwszéy wielkości, ma liście z wierzchu iasno zielone, od spodu białe; drugie średniéy wysokości, z liściem po gałązkach parami wiszącym. *Kluk Rośl.* 2, 25. – §. Jawor wschodni, pospolicie *klon iaworowy*, *platanus orientalis. Kluk Dyk.* 2, 205., *Rs.* чинáръ, явóръ.

Pochodz. *klonowy.*

*KŁONIĆ, z nakłaniać. *Włod.*, schylać, chylić, neigen; *Bh.* kloniti; *Sr.* 1. kwonu, kilnu, kilu; *Crn.* klônem; *Rs.* клонúть, клоню; *Gr.* κλινω, *Lat.* *clinare, in-

clinare, *Jt.* chinare). Wnidź do zamknienia, do skrytości, i kłoń się ku modlitwie. *Zrn. Pst.* 3, 761. Czoła smutne karby, powabnie serca nie kłonią. *Teat.* 44 *c*, 11. Wspieray mię synu dłonią, Bo łzy drżąc z radości ku ziemi się kłonią. *Przyb. Ab.* 32.

Pochodz. *kłaniać*, *kłaniać się*, *kłaniacz*, *dokłaniać*, *nakłaniać*, *nakłonić*, *odkłaniać*, *odkłonić*, *pokłaniać*, *pokłonić*, *pokłon*; *ukłaniać*, *ukłonić*, *ukłon*, *skłaniać*, *skłonić*, *skłony*, *skłonność*, *skłonienie*; *kłonica*, *łon*; *łolano*; *klęczeć*, *klęknąć*. (*Cro.* klanyecz, klanychècz; *Dl.* klanacz, klanchacz *wallis* dolina).

KŁONICA, - y, ż., *Bh.* klanice; *Sr.* 2. kloniza; *Sr.* 1. klonica; *Cro.* klin; *Sla.* chivia). iedno ze czterech drzew, które polkoszki lub drabiny wozu utrzymuią. *Wlod.*, eines von den Seitenhölzern, die den Wagenkorb oder die Leitern auf dem Wagen einschließen. Kłonice u prostych wozów bywaią brzozowe, dębowe, grabowe. *Kluk Rośl.* 2, 63. Dobywszy z woza kłonicy. *Klon. Wor.* 55. Chłopi do karczmy nie maią chodzić z maczugami, z kłonicami. *Haur Sk.* 228. Kłonice są te drążki u windy, któremi winduią. *Mag. Mśk.*

KŁONINA, - y, ż., *Ross.* кленина, кленовина, drzewo klonowe, Maßholderholz. KŁONOWY, - a, - e, od klonu, von gemeinem Ahorn, Maßholder-; *Bh.* klenowy; *Crn.* méklenov; *Rs.* кленовый. Kora klonowa w occie gotowana ból zębów uśmierza. *Lad. H. N.* 72. Klonowy las *Rs.* кленникъ.

KŁOPOT, - u, *m.*, cf. *Sr.* 1. klepot *sonitus molae molentis*, klipot *grandinis feneſtram quatientis, crepitus*; *Vd.* klopozhenje, kłopotanje, kłopot, kłopotałstvu z brzękanie, chrobot; *Cro.* klopot *crepitus*, klopotecz, klepetalo *crepitaculum*; *Hg.* kalapáta z młot; *Rs.* хлопотня stukanie, klepanie); niespokoyność, frasunek, troska, zgryzota, Unruhe, Kummer, Sorge; *Bh.* lopota, trampota; *Sr.* 2. hobuſa, horo; *Vd.* samersa, samors; *Ross.* хлопоча, хлопоты. Kłopoty, albo właśnie tumulty, gdy poddani powstawaią naprzeciwko swoiéy zwierzchności. *Gil. Pſt.* 173 *b*. Mam dosyć swego kłopotu we łbie, nie mi do cudzego. *Rey Wiz*, 3. Co tych kłopotów na świecie! iedna nędza drugą goni. *Dambr.* 691. Bez kłopotu żaden na świecie bydź nie może, ale spokoynym bydź może. *Lub. Roz.* 319. Ah chęć śmierci wymuszą pamięć twéy niecnoty, O dziewczyno, stworzona na moie kłopoty! *Hul. Ow.* 114. Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie parszywe prosię. *Rys. Ad.* 42., *Pot. Jow.* 190., *Pot. Arg.* 159. świerzbiał cię pokóy). Kłopot z pieniędzmi, ale gorszy bez nich. *Jag. Gr. A.* 4. Zawsze żonaty w kłopocie. *Bach. Epikt.* 7. Siła ludzi nie chcą brać żony, żeby sobie tym kłopotem głowy nie obciążać. *Klok. Turk.* 186. Kłopoty czarne na twarz jego pomarszczoną występuią. *Jabł. Tel.* 31. Przyidzie za laty Kłopot zębaty. *Zim. Siel.* 313. - §. Kłopocie! *interj.*, z niesletyż! *Wlod.* Ach! weh! kłopocie, biadaszku, niesletyż! *Cn. Th.* 529. KŁOPOTAĆ, - ał, - ota, *cz. kont.*, kłopocze, kłopoczę *Prags. ndk.*, kłopocić, kłopocił, kłopoci *ndk.*, skłopotać, zakłopotać, ukłopotać *dk.*, (cf. *Sr.* 1. klipocu, klipocem, *Germ.* klippern brzękać; *Rg.* klopotatti z stukać; klepetatti z klepać; *Cro.* klopachem, klopatam, klopam *crepito*; cf. *Ger.* klopfen, *Bh.* klopeytati *offendere, labi*; *Hg.* kalapátsolom *malleo*; *Rs.* хлопнуть, хлопать trzaskać, bić cf. chłop); gryźć kogo, frasunku go nabawiać, einem Unruhe, Sorgen, Kummer machen. Czemu się zasmucasz duszo moia, czemu mię kłopocesz? *Wrob.* 100. *conturbas me*). Ciebie on nigdy żadnym gniewem, ani smętkiem zakłopoce. *Żyw. P. Jez. B. b.* To naygorzéy kłopie (*contr.* zamiast kłopoce), I nayokrutniéy dręczy ich i pali, *Chrośc. Luk.* 113. KŁOPOTAĆ się, Kłopocić się *recipr.*, *Bh.* lopotugi se; *Rs.* хлопотать, хлопочу, горевать, суетиться, сует̀ych, sich Sorgen machen, sich kümmern. Kto chce mieć sen spokoyny, niech się nie kłopoci o to, co iutro nastanie. *Zab.* 13, 73. Nie kłopoć się o to. *Teat.* 11, 143. Serce moie kłopotało się we mnie. *Leop. 4 Esdr.* 9, 27. zatrwożyło się. *Bibl. Gd.*). Jak mnie ta iego skłopotana mina bawi. *Teat.* 33 *d*, 78. (ambarassowana, verlegne Miene). Ukłopoconemu sen się przydarzył. *Pilch. Sall.* 238. Smętna, żałosna, ukłopotana. *P. Kch. J.* 98. Duch Pański przepowiadał ukłopotanym odpuszczenie. *Zrn. Pst.* 2, 326 *b*. Zmiłuy się moy Panie, w tym zfrasowaniu i ukłopotaniu. *Ryb. Ps.* 64. Ukłopotani około niebezpieczeństwa nad sobą i Rzpltą. *Nag. Cyc.* 82. - §. Kłopotać się z kim, z wzaiemnie się frasunku nabawiać, gryźć się ieden drugiego wzaiemnie, sich wechselseitig Noth und Kummer machen. Władysław w rozerwaniu kłopocących się z sobą papieżów, wszystkiego dokazał. *Krom.* 472. Ustawicznie się z nim kłopotali. *Bielsk. Kr.* 447. Żonę często napominać, rzadko iéy łaiać, a nigdy się z nią biciem nie kłopotać. *Petr. Ek.* 61. KŁOPOTARSTWO, - a, *n.*, stan kłopotny, Kummer, Sorge, Plackerey, liebe Noth. Gospodarstwo kłopotarstwo. *Rys. Ad.* 15., *Teat.* 24 *b*, 63. KŁOPOTARZ, - a, *m.*, biedak, ein armer Schlucker. W miasteczku, gdzie podwoda, gdzie burmistrz furmanem, Już będzie kłopotarzem, nieborakiem, panem. *Klon. Wor.* 14. *Rs.* хлопотникъ, хлопотунъ zbyt tęskliwy). KŁOPOTLIWY, KŁOPOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen kłopotu, *Bh.* lopotny; *Rs.* хлопотливый, хлопотный, kummervoll, unruhig. Pomyślnych trudno zażyć szczęśliwości Bez kłopotliwéy pracy i trudności. *Past. Fid.* 224. Nikt dobra kłopotliwego nie może użyć wesoło. *Pilch. Sen. list.* 110. Smiało ponosi troski kłopotliwe. *Susz. Pies.* 2 *T.* 2. Przodkowie nasi raczéy się w kłopotnym Marsie, aniż w spokoynych Muzach kochali. *Bielsk. Kr.* 7. - §. Do kogo rzecz kłopotna bywa podana, zowie się depositarius. *Sar. Tyt.* 126. t. i. sprzeczna, o którą spór czyli sprawa, die strittige Sache.

KŁOS, - a, *et* - u, *m.*, *Bh.* klas; *Slo.* klas; *Hg.* kalász; *Sr.* 2. kłoß; *Sr.* 1. kwoß; *Crn.* clâs; *Vd.* klasa, lat; *Rg. et Bs.* klás; *Cro.* klász, lát (klaszën meszöcz z Czerwiec; klasz z zdiebło); *Dl.* klasa; *Rs.* колосъ; *Er.* хлаеb, cf. *Gr.* καλαμος; cf. kieł, kiełek cf. kłoć), die Aehre. Kłos iest kwiatostan, w którym wzdłuż ogólnéy poiedyncséy szypułki, wiele bezszypułkowych lub krótkoszypułkowych kwiatów iest osadzonych. *Jundz.* 2, 59. Bóg pierwéy daie trawę, potym kłos, potym pełną pszenicę na kłosie. *Skarg. Żyw.* 2, 378. Daleko ztąd do kłosu; pierwéy będą kwiatki niż ziarno. *Pot. Jow.* 54. W szczęściu on po gardło brodzi, Jemu siedm kłosów iedno ziarno rodzi. *Zab.* 11, 9. *Koſſak.* - *Prov. Slo.* dobre ge pri kupe kláski zbirat *bonum eſt penes capitale oeconomizare*, dobrze przy kopie kłoski zbierać; *Rg.* páljétkovati klâse *spicas legere*. Kłos puszczać, *Syn.* 927. wypu-

szczać. *Cn. Th., Sr.* 1. kwoß dobéwam, iafu ßo; *Rg.* klasattise, izklasáttise, proklizati ú klás; *Cro.* klaszimsze; *Vd.* latuvatise, latdelati; *Rs.* колосишься, околосишься, Aehren gewinnen, ſchoſſen. Kłosów zbieranie, poklosie, poſtrabianie po żeńcach. *Cn. Th., Vd.* klasobranje, pobiranje klasou od sheniz oſtanele, sadnia shetva, napobiranje, drugobranje, paperkuvanje; *Cro.* klaszobranye, klasznobranye, klaszuvanye; *Dl.* paletkovanye; *Rs.* сборание колосовъ, die Aehrenleſe. Cerero plennym kłosem w koło głowy spięta. *Hul. Ow.* 234. — ſ. pewna waga: n. p. R. 1536 denar jeden był równy kłosom 6, kłos ziarnom 9. *Oſtr. Pr. Cy.* 2, 302. cf. ſtrączek). — §. Kłos Celtycki, ziele, kwiat Maryi Magdaleny, Spika Celtycka, kosiek, Celtiſcher Spicanard. *Syr.* 37. (KŁOS, KŁOSAC, KŁOSAK *ob.* Kłus, Kłusać). KŁOSARZ, – a, *m.*, zbieracz kłosów, der Aehrenleſer. Nie widzieć tam wesołych kłosarzów, coby śpiewaiąc za rolnikiem, okruszone kłosy zbierali. *Stas. Num.* 1, 57., *Cro.* klaszobêc, *fem.* klaszobrachicza; *Dal.* paletkovalacz, *f.* paletkovalicza; *Rg* paljetkovalas; *f.* paljetkovalisa; *Ec.* класнемлющій, собирающій класы. KŁOSEK, – ſka, *m.*, *Bh.* klásek; *Sr.* 2. kłoßk; *Vd* latis; *Rs.* колосокъ, колосочекъ; *dem. nom.* kłos, eine kleine Aehre. Pszenicy wielokłosiſtéy każdy kłos wydaie z siebie kilka innych kłosków. *Syr.* 927. (2. KŁOSEK *ob.* Kłuſka). KŁOSIE, – ia, *n.*, *collect.*, z kłosy, die Aehren; *Vd.* klasje, klasonje, latonje; *Crn.* klásovje (klastje, klastnina *pabulum*, klasti, kladem *pabulari*); *Rg.* klâsje). Nie zbieray na inney roli kłosia, tylko na moiéy. *Biel. Hſt.* 55. KŁOSIANY, – a, – e, z kłosia, Aehren-, von Aehren; *Sr.* 2. kwoßné; *Cro.* klaszni, latni; *Rs.* колосный, *Ec.* класяный. Tobie kwoli w kłosianym wieńcu lato chodzi. *Canc. Gd.* 13. Stała Ceres bogini w marmurze ciosanym, Promieniſtą kłosiana skroń korona kryie. *Pot. Arg.* 144. Wieniec kłosiany żyzność znaczy; tego więc używaią żeńcy, zebrawszy z pola. *Pasc. Hor.* 2, *R* 3 *b.*, *Otw. Ow.* 49., *ob.* wyrzynki, obrzynki, wieńczyny, okrężne). KŁOSIĆ się *rec. ndk.*, wykłosić się *dk.*, sypać się, wysypać się, n. p. żyto się kłosi, iuż się wykłosiło, z kłosków doſtaie, doſtało. *X. Kam.*, ähren, Aehren bekommen. KŁOSIENNICA, – y, *ż.*, ziele, *Linnaella Linn.* wodna *aquatica. Jundz.* 322. Sumpfkraut. (*Rs.* колосенница komora, do któréy wymłócone kłosy rzucaią). KŁOSIENICZKA, KŁOSNICZKA, – y, *ż.*, *Serpentina* ziele, którego prątki na wierzchu kłoski maią, w których nasienie. *Syr.* 1143. Schlangenzwang; *Bosn.* schjer, sctir, schjur. KŁOSISTY, – a, – e, pełen kłosów, voll Aehren; *Cro.* klaszast, klasznaszt; *Rg.* klasaſt; *Rs.* колосистый; *Ec.* класáтый, класистый, класный. Modlą się, aby się żyto gęſte, kłosiſte a niewysokie zrodziło. *Stryik.* 144. Żeńcy kłosiſtemi wieńcy obwodzą dziś sierpy. *Zab.* 9, 17. *ob.* kłosiany). Pszenica *kłosokłosiſta albo wielokłosiſta, któréy każdy kłos wydaie z siebie kilka innych kłosków. *Syr.* 927. KŁOSORODNY, – a, – e, – ie *adv.*, rodzący czyli noszący kłosy, Aehren erzeugend; *Cro.* klaszorodni; *Rg.* klasorodni. KŁOSOWAĆ *czyn. niedok.*, przekłosować *dok.*, podmłocić; co większy, co suchszy lub doyźrzalszy kłos obić, co z większa trudnością. *X. Kam.*, von oben abdreſchen. KŁOSOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt kłosów, Aehren ähnlich, wie Aehren. Ostryć ma nasienie kłosowate. *Syr.* 25. Pszenica *kłosokłosowata albo kłosokłosiſte, wielokłosiſta. *ib.* 927. KŁOSOWKA, – i, *ż.*, *ziele*, którego wiecha kwiatowa w kłos nieco ściśniona, *holcus Linn.*, *Jundz.* 302. KŁOSOWY, – a, – e, od kłosów, Aehren-, Halms-. Kłosowe zboża, których ziarna w kłosach rosną. *Kluk Rosl.* 3, 128. Kłosowa ość *Sr.* 1. kwoſtowé łodyżki; *Vd.* klasna shpiza, naboda.

KŁOSZĘ *ob.* Kłusać.

KŁÓTKA, KŁODKA, – i, *ż.*, KŁOTECZKA, – i, *ż.*, *demin.*; *Cro.* lokòt, lokotöcz; *Sla.* chivit, chilit; *Ross.* висячій замокъ; *Vd.* lokotez, kluzhenisa; *Sr.* 2. puſchze. zamek zawieſiſty, cf. *Erym.* kłoda, das Vorhängeſchloß, Vorlegeſchloß. Wszyſtkie zamknięte były śpiżarnie, kłódki wszędzie i zapory. *Kniaz. Poez.* 2, 185. Wazon ten będzie zamknięty na trzy kłódki. *Vol. Leg.* 8, 85. Żonę swoię pod kłótką zamyka. *Teatr* 56 *c*, 78. Zamykasz We Pan na kłódkę? *ib.* 27 *b*, 47. na 6 kłótek Moſkiewſkich. *Teat.* 31 *b*, 39. Wypiio dziedzic ſtem kłotek zamknione, Nad cię godnieyszy, wina zoſtawione. *Lib. Hor.* 52. Będziesz miał, ſtłuczeszli kłotkę, Szubienicę pewną ciotkę. *Rey Zw.* 237 *b.* Choć uſtà na kłótki sama uczciwość mieć im zawarte kazała, Odporna przyrodzoność to prawo zmazała. *Zab.* 14, 36. *Nagr.* Kłotka Salomonowa ſkłada się z kołek na drocie wiszących, które zdarzenie tylko zdiąć można. *Solſk. Arch.* 112. das Ringelſchloß, Ringe auf einen doppelten Draht gefädelt, die ſich bloß auf eine gewiſſe künſtliche Art abnehmen laſſen. — §. 2) lada, ſkrzynka, die Lade, die Büchſe, der Kaſten. *Tr.* Kłotka zegarowa, w któréy sprężyna zamknięta. *ib.* Zbić deſkę na kłótki do tłoku. *ib.* kłótka lewarowa. *ib.* KŁÓTKARZ, – a, *m.*, co robi kłótki, der Vorhängeſchloßmacher. *Tr.*, *ob.* zamkarz, ozłósarz.

KŁOTLIWOŚĆ, – ści, *ż.*, zwadliwość, awarliwość, skłonność do kłócenia się, die Zankſucht; *Vd* nemirnoſt, prepirnoſt; *Crn.* sabavlivoſt, prepirnoſt; *Rs.* сварливость, любопрѣніе, сварливость, сутяжничество, привязчивость, вздóръ. Kłótliwość prawna. *Mon.* 65, 505. pieniactwo, die Proceſſirſucht. KŁÓTLIWY, – a, – e, KŁÓTLIWIE *adv.*, zwadliwy, awarliwy, sporny, do kłótni skłonny, zankſüchtig, zänkiſch; *Sr.* 1. jztratwarſki, wuretjwarſki; *Crn.* kregliv, prepirliv, prepirn; *Vd.* nemiren, prepirn, prepirſki, prepirliu, praudliu, praudluvatliu; prepirarſki, pipazh; *Cro.* karliv; *Rg.* kargliv; *Sla.* inadljiv; *Rs.* любопрѣтельный, вздорливый, привязчивый, прѣтельный, бранливый, ссорливый, сварливый, вздóрливый, сосутяжительный, сутяжливый, вздóрливый, вздóрный, придирчивый; *Ec.* которливый, сварливый. *Cro. Prov.* od hiso kaplive y od sene karlive, oszlobodi hasz bose. KŁÓTNIA, – i, *ż.*, (*Etym.* kłócić; cf. Klatte, Adig.), poswarek, awur, zamięszanie, burda, roſterk, zwada, spór, Unruhe, Zank; Streit; *Bh.* tahanice; *Slo.* Swáda, jehráni; *Sr.* 2. babra; *Sr.* 1. jtrét, zawojba, wuretjwanje; *Vd.* kreg, kreganje, sprekarjanje, krech; prepiranie, prepir (*ob.* *prza); *Crn.* kreg, rara, ardrya; tir, prepir, prepirenga, sdrâshba; *Cro.* karka, csarganye; *Dl.* karba, kara, kar, inada, pretenye, nadgovaranye; *Rg.* kár, kargna, karanje; *Bs.* párba; prirecenje, karanje; *Rs.* комора, ссора, распря, размóлвка, состязáніе, раздóръ, задоръ (cf. задрѣть), ножевщúна, сварáнна, сутяжничество; *Ec.* комора (cf. kotydrzeć),

pens. Upiwszy się, kłotni i zwady szuka, naprzykrzaiąc się naywiększym swym przyiaciołom. *Mon.* 66. 686. Gdzie naywięcéy kłótni, tam naywięcéy miłości. *Teat.* 22 *b*, 74. *was ſich liebt, das neckt ſich.* KŁOTNIARKA, – i, *ż.*, KŁOTNICA, – y, *ż.*; baba kłotliwa, *eine Zänkerinn*; *Boh.* wadilka; *Crn.* prepiravka; *Cro.* karachicza, harlivka; *Rg.* karglivisa; *Bs.* karaciça; *Rs.* сварливица. Kłótnica napełni gorzczą dni męża. *Teat.* 55 *b*, 22. Podczaszyna, nayzawołańsza kłótniarka całéy okolicy. *Kras. Pod.* 1, 219. cf. pieniaczka. KŁOTNIARSTWO, – a, *n.*, życie kłotliwe, *ein zänkiſches Betragen, Zankſucht.* Jakież bydź mogą pobudki do uſtawicznego kłótniarſtwa? *Kras. Pod.* 1, 221, cf. pieniactwo. KŁOTNIARZ, KŁOTNIK, – a, *m.*, kłótliwy, zwadzca, warchoł, *ein Zänker, Unruheſtifter*; *Bh.* wadil; *Sr.* 1. zadjerał, jtretwar, nuretjwar; *Vd.* prepiravec; *Cro.* karlivecz, karavecz, pregovarjavecz; *Dl. et Rg.* karalacz; *Bs.* karaç, natiçalaç; *Rs.* задóрщикъ, ссóрщикъ, придирщикъ, сотмязáмецъ, бранько, бунáкъ, сумятна, смутникъ (cf. męt; odmęt, mąciciel); *Ec.* раздоромщорецъ. Kłótnik lubi się i sam kłócić, i drugich kłóci. *Teat.* 53 *c*, 65. Po wielu zwycięſtwach natrafiła na większego ieszcze kłótniarza. *Kras. Pod.* 1, 219. Oſtrzegam We Pana, że on wielki kłótnik. *Boh. Kom.* 1, 301. Krescencyusza przemożnego w Rzymie kłótnika, Otton obwięcić kazał. *Nar. Hiſt.* 2, 96. cf. wichrzyciel, pieniacz). – §. Idź społem i z kłotnikiem, gdzie trzy matedory Niezawodne do garści galą luidory. *Mon.* 76, 727. może iakaś karta we grze.

KŁOTY, – a, – e, *part. paſſ. verb.* kłóć, *geſtochen.* W brzuch kłótą ranę mu zadał. *Skarg. Ds.* 582. sztychową; *oppos.* cięty). I cięto mu, i kłote razy zadawaią. *P. Kchan. Orl.* 1, 351.

KLOZA, KLUZA (*Cn. Th.*), – y, *ż.*, (z *Łac.* clausa cf. *Germ.* Klauſe), więzienie, zamknięcie, osobliwie szalonych (cf. kloda), *ein Gefängniß, ein wohl verwahrtes Narrenſtübchen.* Wieść kogo do klosy. *Sax. Porz.* 151. cf. koza). Przybyłeś, i mnieś wywiódł z tóy klosy przeklętey. *Kanc. Gd.* 223. Szalonych trzeba w pęta i do klosy dadź. *Petr. Pol.* 56.; *Petr. Ek.* 49. Szaleńszy on niż ów, którego w klozie chowaią. *Gorn. Dw.* 6. Do klosy z nim, co prędzéy, szkoda z nim żartować, iako to z głupim. *Birk. Exorb.* 12. Darmo wściekła potwarzy z twéy klosy ponuréy Grozisz mi, trzęsąc na ibie brzydkiemi iaszczury. *Zab.* 3, 394. „*not.* więzienie, dół, iama." koza.

KLUB, – u, *m.*, z *Angielſk.*, towarzyſtwo, *der Clubb.* *Pam.* 84, 139. Klubiſta *Bh.* ſchubte.

KLUBA, KLOBA, – y, *ż.*, KLUBKA *dem.*, z *Niem.* *der Kloben*; *Sr.* 2. kloba; *Sr.* 1. kjipa, kjtpa; *Vd.* prezlep; *Cro.* klúba, vitel, chiga; *Rg.* kluba, vitlo; *Rs.* обоймица, обоймáльница, момóрк, скоба. 1) kluba, krążek w silniach winduiących, maiący na około okręgu rowek wydrożony na linę, i worzeń żelazny przechodzący przez środek. *Jak. Art.* 5, 295. *eine Blockrolle, ein Kloben, z. B. im Flaſchenzuge.* Kluba abo klubami ciągnąć. *Cn. Th.*, *Chmiel.* 1, 225. Kluby, klubki, pytki, na ſtatkach. *Haur Ek.* 171. Kluba ruchoma, kluba nieruchoma. *Jak. Mat.* 4, 238. – §. b) kluba, z puzdro klubne, *der Flaſchenzug, der Kloben.* Kluby bywaią abo o iednym kołku, albo naywięcéy o trzech. *Golſk. Arch.* 9. c) §. c) Kloba do ciągnienia złoczyńców. *Cn. Th.* 284. *der Folterkloben, ein Torturinſtrument.* Proba, naczynie rozmaite do ciągnienia złoczyńców, kluba, kołowrot, drabina, ſkrzypiec. *Cn. Th.* 821. – §. 2) kluba u wagi, u szal, gdzie ięzyczek ſtanąć ma w mierze. *Cn. Th.* *das Wagegericht, die Scheere, der Kloben an einer Wage.* *Libella* mała ważka, też ołówna ważka albo kłobka cieśielſka. *Mącz.* *die Schrotwage, Bleywage.* – §. *Fig.* kluba, kres, karb, okres, porządek, szranki, granice, miara, pomiar, *Schranken, Gränzen, Ordnung, Maß und Ziel.* Dobre to poſtanowienie, kiedyby w swoiéy klubie ſtało. *Petr. Pol.* 41. W swéy kłobie ſtoię, Że się odmiany nie boię. *Ryb. Ps.* 51., *Rey Zw.* 18. Prawie żadna rzecz w swéy klubie nie została. *Kucz. Kat.* 3, 57. „w swym porządku"). Wszyſtko iuż prawie szwankuie, Nic niemasz całego, z kluby wszyſtko wyſtępuie. *Kanc. Gd.* 267. Wszyſtko w swoiéy kłobie i w swym porządku zatrzymano bydź ma. *Falib. Dis. A* 2. Ormianie iuż się od Unii rwać poczęli; aż za pracą biſkupa znowu w prawowierną klubę wpadli. *Nies.* 1, 95. Moc posłów wzmagała się, aż za Zygmuntów w tę klubę wpadła, że bez konsensu ich żadne prawo ſtanowione bydź nie może. *Nies.* 1, 278. Weź ięzyk w kluby. *Teatr* 43 *c*, 157. Co z kluby wyidzie, nawróć do porządku. *Fred. prz.* 444. Karność obozową, w swawolą obróconą, do własnéy kłoby trochę surowiéy przywodził. *Warg. Wal.* 329. Wkrótce woysko w klobę przywiódł. *Pilch. Sall.* 197. Za czasów moich wszyſtko iuż z kluby wychodziło. *Zab.* 6, 354. W ścisłe wziąć kogo kluby, z w kleszcze. *Tr. einen eintreiben, einſchränken.* Uiąć się z kim w kluby, *tirer au court baton avec quelqu'un. Tr.* mit einem übercreuzen. Knie geſpannt ſzyn. – §. 3) kluba, z ſtaw w ciele. *Cn. Th.* (*Sło.* klubo, kićla *coxa*; *Bh* klaub *artus*, lat. med. *globa*), *das Gelenk.* Ręka z kluby wypadła. *Tr.* wywichnęła się. – §. 4) pęk lnu lub konopi pewnéy miary *ein Kloben Flachs, Hanf.* Lnu i konopi kluba albo kopa garści. *Przydz.* 109. KLUBNY, – a, – e, od kluby *Kloben-*. Puzdro klubne, *Flaſchenzug*, pewna liczba klub osadzonych niby w puzdrze w sztuce drewnianéy lub metalowéy. *Jak. Art.* 3, 13., *Jak. Mat.* 4, 238. Ciało w iunkturach niby w klubną szrubę sprostowa. *Wad. Dan.* 183.

KLUĆ, kłuł, kłuie *et* KLWAĆ, kłwał *cz. ndk.*, ukłuć, ukłwać *dk.*, kłoć, kolnąć, *Boh.* klubati, klubám; *Crn.* kluváti, kluval, klujem; *Vd.* klunjati, klokati (klun klúnizh z dziob, dziobek; *Cro.* klyujem, klyuvati (klyu z dzióbem); *Rg.* kgljuzzati (kgljún z dzióbem); *Bs.* kgljuvat (kgljun *roſtrum*); *Rs.* клюнýть, уклюнýть, клюю, клевáть (склевáть *szobać*, клёвъ zakąszenie, ięcie z wędy, клювъ dziób); *Sr.* 1. kwocicjn, kwocicjim. dziobem bość, dziobić, picken, *mit dem Schnabel hacken.* Ptaszę, gdy się iuż dostoi w iaiu, tedy pokarmu szukaiąc, w ſkorupę kołace, i kluie noſkiem. *Sak. Pro.* 17. Same kurczęta kluią i wydziobuią się z iaia; kura tylko rozłupane wyrzuca ſkorupy z gniazda. *Kluk Zw.* 2, 10. Pożrą ie ptacy kłwaniem iadowitym. *Leop. Deut.* 32. 24., *Wuiek.* Prometeus uklwany żąda pokoiu. *Pet. Hor.* 2, *R b.* Krucy po śmierci ścierwu doiadaią; pochlebcy ieszcze za żywota bardzo kluią, a oczy łupią każdemu. *Rey Zw.* 49. – §. b) Wylęgać; *dk.* ukluć, *ausbrüten prop.* Kury kluią też iaia innego rodzaiu,

przykład, gęsio, kacze. *Rog. Dość.* 1, 123. Zepsuła iuż ukluty w sobie ciężar brzemienia. *Hul. Ow.* 158. – §. c) *Fig.* kluć, kłóć, bośdź; ſtechen, wehe thun. Ciężka im to rzecz, i oczy im kluie. *Morszt.* 137. KLUĆ się *recipr.*, wzaiemnie się dziobać, ſich herum hicken. Kury się same między sobą kluwały. *Ezop.* 54. Kluwali się dwaj koguci, któryby z nich miał bydź wodzem kokoszom. *ib.* 70. – §. b) z iaia się dobywać dziobiąc, wylęgać się, ſich aus dem Ey hervor hicken, hervor kriechen, brüten (*neutr.*). Samo kurczęta się kluią i wydziobuią z iaia. *Kluk Zw.* 2, 109. Teraz powyzdychały świnie i prosięta, Ani się gęsi, ani się kluły kurczęta. *Sim. Siel.* 111. Strusie iaia czy wysiadywaniem, czy ciepłem słońca się kluią, nie wiadomo. *Zool. Nar.* 243. – §. 2) *trsl.* o zębach, s kluć się, dobywać się, puszczać się, rzezać się, von den Zähnen, durchbrechen, hervorbrechen; *Eccl.* зубно, зубáмно *ob.* zębacić). Suchy lukrecyowy korzeń dawać dzieciom do gryzienia, gdy im się zęby kluć nie chcą. *Perz. Cyr.* 2, 192. W ciężkim kluciu się zębów dzieciom za uszami piiawki ſtawiać. *Perz. Cyr.* 2, 152. wenn Kinder ſchwer zahnen; *Ec.* зубончуéнїе, зубопрепéнїе, зуборождéнїе. – §. 3) *Fig.* Na Olimp, gdy się zapatruię Z uwagą, niezła rada cóś się w myśli kluie. *Min. Ryt.* 1, 279. knuie się, kuie się, roi się, snuie się, es brütet in meinem Kopfe kein unebner Gedanke. Kluie się rzecz. *Teat.* 26 *c*, 15. iest w robocie). Banty kluiące się. *Nag. Cyc.* 27.

Pochodz. *dokluwać*, *dokluć*, *nakluć się*, *pokluć*, *przekluć*, *przekluwać*, *wykluwać*, *wykluć*; *klukas.*

KLUCH, – a, *m.*, KLUCHA, – y, *ż.*, wielka i niezgrabna kluska, ein ungeſchlachter Mehlkloß. *Bndt.* – §. fleytuch, niechluy, *m. et ż.*, ein Unreinlicher, eine Unreinliche. *ib.*

KLUCHTA. – y, *ż.*, z *Niem.* die Kluft, eine Spalte in den Felſen, Bergen. rozpadlina, ſkadlubina w górach, ſkałach, n. p. Góry puſte maią w sobie kluchty i też iamy wielkie, pełne pary i *wilgoty. *Cresc.* 135. Przy kamieniu czerwonym obfita woda bywa; a wszakoż trzeba obaczyć, aby ta nie wchodziła w ſkały abo w lochy, albo iako górnicy sowią w kluchty nieiakie. *Cresc.* 27. – *NB. Trotz* tłumaczy kluchty, z kleszcze ogniowe.

KŁUCIĆ *ob.* Kłócić.

KLUCZ, – a, *m.*, kluczyk *zdrbn.*, *Boh.* klíč, klíček (2. kiełek); *Slo.* kľúč, kľíč; *Sr.* 1. kluč, kluč, klutzik; *Sr.* 2. kluż; *Vd.* kluzh (kluzhanza z zamek; kluzhenizhar z ſzlosarz); *Crn.* klush; *Cro.* klyuch, klûch; *Hg.* kuch, kúlts, kólts; *Sla.* kljuch; *Bs.* kgljûč; *Rg.* kgljûc; *Ross.* ключъ, ключекъ; *Dl.* klyvoç; *Lat.* clavis; *Jt.* chiave; *Hbr.* קלד kala z clausit; *Dor.* κλαξ, *Gr.* κλεις, κλεεθρον, cf. ſchließen Adſg.); narzędzie, którym zamek i kłótkę otwierają. *Petr. Et.* 330. der Schlüſſel. Główny klucz, der Hauptſchlüſſel (*Cro.* odpirach). Dziurka od klucza. *Teatr* 28 *b*, 7. das Schlüſſelloch. Wielki dziw, że mnie mąż dziś na klucz nie zamknął. *ib.* 27 *b*, 16. einſchließen. Cukier i kawę pod kluczem trzyma. *ib.* 24, 134. unter dem Schloſſe, unter dem Beſchluſſe, Verſchluſſe; *Vd.* ſklenisha, ſklep, ſklenik). Wychodzi drzwiami, które ma za swoim kluczem. *Teatr* 33, 41. Kazała drugą taką kupić kłótkę, aby tym łatwiéy klucza dobrać. *ib.* 52 *d*, 29. Cnotliwéy szafarce wzięto z ręku klucze. *Falib. Dis. X.* 2. t. i. szafarſtwo). Żony rzecz iest w domu nabytemi rzeczami szafować, pod kluczem chować. *Petr. Ek.* 6. – *Prov.* Mały klucz przeſtronno otwiera gmachy. *Fred. Ad.* 103. Przed kim było klucze kryć, temu w ręce dano. *Rys. Ad.* 56. cf. Kozła ogrodnikiem robić). Klucze do rąk, drabkę na szubienicę. *Rys. Ad.* 31. okazya robi złodzieia). – Kluczem wróżenie *Rs.* ключевохранéнїе. – §. Klucz do ſtroienia muzycznych inſtrumentów, ſtroynik, *Tr.* 1, 62., *Rs.* смроечáсица. *Aliter* klucz muzyczny, pewny znak w notach muzycznych; ten iest inny ſkrzypcowy, inny klawikordowy, inny dyszkantowy, inny basowy i t. d. *Mag. Mſk.* der Schlüſſel, Muſicſchlüſſel, der den Werth der Noten beſtimmt. – §. Klucz w ſklepieniu, swornik, zamykaiący sam środek ſklepienia. *Jak. Art.* 3, 296. der Schlußſtein, der Schluß eines Gewölbes. – §. Klucz zębowy, śrzoba, którą się zęby zacięte otwierać zwykły. *Perz. Cyr.* 2, 189. die Zahnſchraube. Klucz Angielſki do zębów wyrywania. *Czerw. Narz.* 31. der Engliſche Schlüſſel, Zähne auszureißen. – §. 2) *Fig.* cokolwiek wstęp do czego ułatwia, der Schlüſſel, der Zugang. Kamieniec do Polski klucz. *Łączw. Zw.* 5. Wiara nasza iest kluczem królestwa niebieskiego. *Zygr. Gon.* 327. Klucza od serca nie daway im żwego. *Jabł. Tel.* 329. Prędko znaleźli klucz do serca iego. *ib.* 222. Otworzył Pan apoſtołom zmysł, i dał im klucz umieiętności. *Dambr.* 234. Próżne ich były usiłowania w znalezieniu klucza do téy allegoryi. *N. Pam.* 4, 72. *et* 23, 102. – § Klucze *theolog.*, moc apoſtołom dana rozgrzeszenia. *Zygr. Gon.* 324. die Schlüſſel des Himmelreichs. – §. klucz, z kluczka, sidło, łapka na kogo, *Fig.* eine Falle, eine Schlinge. Ona chce iéy szkodzić, lecz tak klucze składa, Że w cnotę i w życzliwość obraca się zdrada. *Pot. Arg.* 149., *Vd.* klupa, klank, progla, mresha. – §. 3) klucz zwiąca, *Ross.* стемка, der Abſprung des Haſens. Zając klucz dwoiski czyni, albo w zad, a dopiero stamtąd w bok, albo zaraz w bok. *Oſtror. Myſl.* 9. – §. 4) pewna gruntu i maiętności miara, na przykład, klucz Siewierski, klucz Bożecki, klucz Jiżecki. *Petr. Et.* 330. włość, ciąg dóbr (cf. kluczem); *Bs.* sgjupa, sgjupania (cf. župan), eine Herrſchaft, eine Reihe von Landgütern. Klucz droższy niż kamień; kamień młyński czasem kilka tysięcy czyni; zaś klucz, który go zawiera, musi bydź droższy. *Dwor. J.* 3. – §. 5) pewna kość pod gardłem poprzek do ramion końcami położona. *Petr. Et.* 330., *ob.* kluczyk, kluczka, kość kluczowa, das Schlüſſelbein. KLUCZEM *adv.*, ciągiem, ſtadem, zugweiſe, heerdenweiſe. Baby wiodą się na ſtypę, by dzikie gęsi kluczem, iedna za drugą. *Mat. z Pod. C.* 1. KLUCZKA, – i, *ż.*, *Bh.* klíčka; *Crn.* kluka; *Bs.* kgljukka, kgljun, kukka, *Lat. med.* cliquetus; *Gall.* cliquet, cf. *Gr.* λυχνος); żelazko we drzwiach, za którym klamka zapada. *Dudz.* 41. po teraźnieyszemu ſkubel. *Włoł.* der Klinkhaken. – §. 2) uszka z węzłów związane, do chwytania czego, eine Schlinge. Kluczka Angielska tak się robi, że iednym końcem zadzierga się kluczka; potym przeciąga się dalszą część tegoż końca, tak iż w drugim przeciągu koniec przechodzi po nad kluczkę; naoſtatek robi się druga kluczka. *Jak. Art.* 3, 46. cf. węzeł). Pasiecznik ma mieć drabin dwie, żeby roiów nie trząsł kluczkami, ale po nielaził na drzewo. *Kąck. Pas.* 12., *ob.* leziwo, lezy). Kluczki z swoichże włosów porobiwszy, na drzewach się powieszały Cymbryyskie żony. *Fal. Fl.* 124. Wić zakłada się na kluczkę. *Jak. Art.* 1, 372. – §. Kluczka, z narzędzie do wyciągania

siana z szopy. *Wlod.* – Kluczka, rozoszka o dwoch samorodnych ramionach do ręcznego kręcenia powrozow; *item* żerdź długa z nosem do zrywania owoców. *X. Kam.* ein Spaltſtock, eine Spaltſtange. – §. *Fig.* kluczka, zsidło, łapaczka, sztuczka na kogo, fortel, ein Fallſtrick, eine Schlinge, ein Kunſtgriff, eine Falle; *Bh.* lišťa. Sam prynacypał dostał mu się w kluczki. *Jabł. Buk. F* 4. Kluczkę iaką umyślnie nań naydą, aby się z nim pogniewać. *Corn. Dw.* 310. *Suspectum eſt mihi hoc* obawiam się iakiéy kluczki w tym. *Mącz. Jmminere rebus alicuius* czyhać, godzić, przyczyn szukać, kluczki zakładać na kogo. *ib.* – §. 3) kluczka, klucz, kość kluczowa, kluczyk, rozoszka, das Schlüſſelbein. Kość umieszczona poprzecznie w wyższéy części piersi z obudwóch stron, podobna do klucza starożytnych. *Dyk. Med.* 3, 151. *in avibus dicitur*: sanki, ostróżki. KLUCZKOWAC, – ał, – uie, *intr. n h.*, kluczyć, różne skoki poczynić, żeby się wywiklać, wywinąć, ſich heraus zu drehen ſuchen, Ausflüchte ſuchen. Że ten go spotkał niespodziany, trudno było kluczkować, powiada mu tedy, że do krola był posłan. *Pot. Arg.* 227. – §. Skluczkować kogo. *Pot. Syl.* 76.; *transit. dk.*, osidlić, einen beſtricken. KLUCZNICA, – y, ż., szafarka klucze pod sobą maiąca, die Beſchließerinn, Ausgeberinn, Wirthſchafterinn, Schäfferinn; *Bh.* ključnice; *Sr.* 2 zaſtolniza, ausgabarniza; *Orn.* kluzhariza; *Vd.* kluzharza, shliesarza, sapicarza: *Rs.* ключница; *Cro.* klyucharicza (cf. klynchenicza, *Vd.* kluzheniza, *Crn.* kluzhanza z zamek). Żony nie powinny płatnéy kluczniczy lub wielkorządczyni, rządu domowego powierzać. *Zab.* 16, 3. Maluśka u księżny Holhy była w fraucymerze klucznica, z którą miał Swentosław syna. *Stryik.* 121. KLUCZNIK, – a, *m.*, KLUCZNY, – ego, *m.*, co klucze trzyma, der Schließer, dem die Schlüſſel anvertraut ſind; *Bh.* ključnik; *Slo.* ključník, ključár; *Sr.* 1. klutjownik; *Hg.* kultsár, koltsár; *Crn.* kluzhár (kluzharem z gospodaruię; kluzhanzar z szlósarz); *Vd.* saperves, sapiraves, saklenoves; *Rg.* kgljucjàr; *Cro.* klyuchar, kluchar, kluchonosa (2. klyuchar z szlósarz); *Dl.* konobar *ob.* kanapara; *Rs.* et *Ec.* ключáрь, ключникъ. Klucznicy miasta, odmykaią i zamykaią miasto według potrzeby, maią oko na opatrzenie murów. *Petr. Pol.* 2, 196. die Thorſchließer. Odźwiernych abo klucznikow od rosmaitych komor. *Star. Dw.* 34. Klucznik ma klucze mieć w kilku węzłach, osobno od domów gościnnych, osobno od piwnicy. *Haur Gos.* 21. Wchodzi do refektarza kluczuik, i rozdaie braci po bochenku chleba. *Pim. Kam.* 342., *Ec.* хранительникъ. Klucznika urząd *Ross.* ключарство. Kluczny nieba, *claviger. Brud. Oſt. F.* 6. Pan nie mówi, mam klucznika, powierzyłem ten klucz komu; ale mam klucz od piekła i od nieba. *Rey Ap.* 16. Piotra Pan klucznikiem kościoła swego uczynił. *Skarg. Kaz.* 304. Moskale kuiazia wielkiego klucznikiem pokoiowym i exekutorem woli bożéy bydź wierzą. *Gwagn.* 524. – §. 2) klucznik, przełożony nad włością, kluczem dóbr, der Vorgeſetzte einer Herrſchaft. Głowszczyzny ciwunom, klucznikom, woytom, starcom, ławnikom miéyskim: z Jeśliby czeladnik oyczysty w którym z tych urzędów był, tedy tylko połowę téy głowszczyzny; a ieśliby w kluczach abo woytoſtwie szlachcic był, takiemu głowszczyzna według stanu szlacheckiego. *Stat. Lit.* 372. KLUCZOWY, – a, – e, od klucza, Schlüſſel-; *Vd.* kluzhen; *Rs.* ключевый. Przez dziurkę we drzwiach kluczową widział ią. *Teat.* 54, 51. *Anat.* kość kluczowa, *clavicula. Krup.* 1, 14. *et* 173. das Schlüſſelbein cf. kluczka, klucz, rozsoszka. KLUCZYĆ, – yl, – y, *intrans. ndk.*, odskoki lub klucze robić, Abſprünge machen. Już idą Pąda, bor od głosów huczy, Tu sarna myli, tam zaiączek kluczy. *Kochow.* 324. Zaiąc z miéysca na miéysce przed myśliwcem klucząc, miesza swoie tropy. *Lub. Roz.* 56. – §. *transit.* kluczyć, krzywić, krümmen, beugen Niewiasta zgarbiona, skluczona abo skrzywiona, nie mogła się podnieść. *Sekl. Luk.* 15. KLUCZYK, – a, *m.*, KLUCZYCZEK, – yczka, *m.*, *demin.*, das Schlüſſelchen, ein kleiner Schluſſel; *Sr.* 2. kluzk; *Sr.* 1. kluzik; *Rg.* kgljucich; *Cro.* kluchecz, kluchichek; *Hg.* kóltsotska; *Ross.* ключикъ. Kluczyczek mały zameczki one otwieral. *Pot. Arg.* 812. – §. Kluczyk do wymowania świderka z korony trepanu. *Czerw. Narz.* 16. – §. Kluczykiem zegarek nakręcić. *Haur Sk.* 184. Uhrſchlüſſel. – §. 2) *Anat.* kluczyk *ob.* kość kluczowa, kluczka, klucz, das Schlüſſelbein. – *Botan.* Kluczyki, – ów, *plur.*, paraliżowe ziele, Himmelſchlüſſel, *primula*, ma liście podługowate, kędzierzawiące się i na prątku w początek wiosny kilka kwiatków żołtych wiszących, nieco pachnących. *Kluk Rosl.* 2, 226.

Dalszych pochodzących słowa klucz *niemasz w Polsk., w innych dyalektach są: n. p.* Ec. отключáю, отмыкаю *odmykam*; сключить, сключать *łączyć, związać*; сключéніе *wiązanie, cembrowina*; ключáется *przygadza się, przypada*, ключимый *przypadaiący, ſtosowny*, ключимствую *przyſtosowuię*; Ross. включить *przyłączyć, zamknąć w czym, zawrzeć*; выключить, выключать *wyłączyć, wyłuczyć*, выключáй *wyłączenie*; Ba. *kgljutkati, ukgljukati* intrudo; Bh. ključim ſe germino *cf. kietek.*

KLUKA, – i, ż., hak, ein Haken; *Crn.* kluka; *Bs.* kgljuka; *Rs.* ключа. Kluką ciągnie i szarpie drzewo na doł żelazną. *Chmiel.* 1, 1100.

KLUKAC, – ał, – a, *intrans. ndk.*, (*Bh.* klokotati charkać, gargaryzmować; *Vd.* klukati z *Ger.* klocken, tokować, 2. z kwać; *Rg.* kgljucciati, klokugnatti, glogoghjatti, *It.* bollire gorgoliando *ob.* glogotać; *Crn.* klókam *clocito*, *Dan.* klukke; *Gr.* κλώζω; *Crn.* klukam z kołatam). – W brzuchu kluka, kruczy, warczy. *Dudz.* 20. es kollert im Bauche; *Rs.* урчáть, проурчать, заурчáть.

KŁUKAS, – a, *m.*, (*Etym.* kluć); dziob długi, iuk n. p. bociani, ein langer Schnabel, wie der des Storchs. *Tr.* cf. *Crn.* etc. klun z dziób) – §. kłukasy, bazgranina, bazgrota, mazanina, ſchlechte Schrift, Geſchmiere, Krähenfuße; *Vd.* krazanje, burnu pisanje.

KLUNIACKIE gruszki *ob.* Koniakowka.

KŁUS, *KŁOS, – a, *m.*, *Bh.* klus, trocht, ryść, rześcia, gręda, der Trab, das Traben des Pferdes; *Vd.* dirja, dirjanje, konjski sriedni hod; lohkokorak; *Rs.* рысь, сиысь, рысакъ, рысакчій. Uyrzał przed sobą rycerza *kłosem wielkim poieżdżaiącego. *P. Kchan. Orl.* 2, 327. Sporym kłosem uciekł. *Teat.* 24, 132. Do kłusa, iako z przyrodzenia trudniéyszego, naprzód źrzebce wprawować trzeba. *Hipp.* 40. Do kościoła trzeba kłusem, a z kościoła iednochodą. *Rys. Ad.* 11. Niechay chodzi kłosem, a nie iednochodą. *Papr. Pr. E.* 2 b., *ob.* iednochoda). Bardzoś prędki; móy rozum kłosem nie biega.

Boh. Kom. 1, 192.) Koń dziki będzie w początkach skakał i rzucał się; ale zmordowawszy się cokolwiek w kłus wpadnie. *Kaw. Nar.* 355. KŁUSAĆ, KŁOSAĆ, - ał, - a. kluszy *et* kłusze; Kłusać się *recipr.*, *Bh.* klusati, klusávam; *Sr.* 1. kowsam; *Bs.* kassati, drusati, prusati, jako hoditi; *Vd.* lohkokorashi, lokokoraknu jesditi, dirjati; *Rs.* рысакать, рысцу, рысакаю (cf. ryść), грунцо́ю бѣжать. 1) kłusem chodzić, den Trab gehen, traben. Konie pod orlemi ogromne forgami W szorach kłoszą złoconych, szumno przepryskuiąc. *Tward. Misc.* 162. — §. 2) Kłusem jeździć, traben, den Trab reiten. Na koniu kłosał. *Lek. Koń.* 75. Ku obozowi niemieszkanie kłuszą. *Jabł. Buk. C.* 3. Za Ocean albo Niepr uciekać-by musiał, I gdzieś z Polski daleko się za Tatry kłusał. *M. Bielsk. S. M. B* 2 *b.* — *Fig.* Tyrańskwo, które teraz kłusze, Wnet zostanie na placu bez dusze. *Pasz. Bell. B* 4. — §. 2) *transl.* trupać się, tłuc się, hinten drein trotteln, nachtraben, hintraben, nachlaufen. Ubogi kłosząc się często za dworem; nałoży na prokuratora cały maiątek. *Sax. Porz.* 116. Dobry on człowiek oskarżony, na trybunał kłósać się musi. *Gorn. Wł. M.* 4. Dzisiey o naymnieyszą rzecz każdy na seym ruszy, A ty za nim ubogi ziemianinie kłuszy. *J. Kchan. Dz.* 33. Duszy istność iedna, lubo w różne postaci się kłusze. *Zebr. Ow.* 380. *migrat*). KŁUSAK, - a, *m.*, koń ciężko noszący. *Cn. Th.* ein Traber, Hochtraber; *Bh.* klusak; *Sr.* 1. tupotal, kowsak (cf. Kozak); *Crn.* klusa *clitellarius mannus*; *Vd.* kluse, klise, klusina, klusa, koin, konj = koń (dirjavez, dirjar = kłusak; *Cro.* klyusze, jorga *mannus*, kłussina = kobyła; *Rg.* kgljuse, kgljusina *equus ignavus*; kogn kgljusavas *caespitator*; *Bs.* kgljusac, kognic *mannus*; drusac, kogn kassavac, prusac kogn, koji jako hoditi = kłusak; *Ec.* клюсь, малая лошадь, = маль konik; *Rs.* рысакъ, рысачекъ kłusak, cf. *Arab.* رسك *celeriter incessit*). Na kłusaku pancernym harcuie Mykita. *Zab.* 16, 123. *Nar.* — §. kłus, der Trab, kłusaka uderzyć. KŁUŚ, KŁOŚ, - ia, *m.*, KŁUSIĘ, - ięcia, *n.*, *demin.*, szkapsko ciężkie, eine hochtrabende schlechte Mähre. Bodayby mię bóg był od tego kłosia uchował. *Offol. Str.* 7. Sknery, miasto iednego pięknego konia, parę ze szkodą maciorki kłusiąt nikczemnych mieć wolą. *Hipp.* 22. Kto komu kłusię zabiie, ma dadź za nie 4 grzywny, a za źrzebka 3. *Tarn. Ust.* 142.

KLUSKA, - i, ż., KLOSEK, - ska, *m.*, *Cn. Th.*, KLUSECZEK, - czka, *m. zdrbn.*, *z Niem.* der Kloß, das Klößchen zum Essen (Obd. Knödel, *Bh.* knedlik, knedlicek, *ob.* kuysa; *Mor.* ſſſſka (cf. szyszka) (*Slo.* hluska *glandula*); *Rs.* галу́шка, клецка; galka z mąki zrobiona do iedzenia, n. p. Niech mi zgotuie z dwa kloski, że ieść będę z ręki iéy. *Budn.* 2 *Sam.* 13, 6. „*not.* insi tłumaczą placki; ale placki pieką, a te tu warzyła Tamar, i potym ie nalała, a placków ci nie nalewaią"). Chłopi z posładami krup lub grubych kluskow zażywaią. *Haur Sk.* 507. Sér, który w winie i w klóskach warzą. *Urzęd.* 435. Z mąki hreczaney gotuią dla czeladzi kluski, iaplacki pieką, nazywane hreczaniki. *Lud. H. N.* 49. Pacyenci maią się wystrzegać iadania lemieszki czyli kluseck prażonych. *Perz. Lek.* 149. Kaszą i kluseczkami dorobiliśmy się chleba. *Test.* 26 *b*, 4. Klóski mięsne *Crn.* polpęte; *Rs.* галушки. Klosek, którym nadziewaią gęsi, kaczki. *Cn. Th.* Stopfnudeln, Stopfklöße, Gänſe u. ſ. w. zu ſtopfen; *Rs.* набáмка.

*KLUTKA, - i, ż., *Inſtitas mercimoniales circa praetorium in medio fori sitas, dictas vulgariter* klutki. *Dub.* 29. kramy, budki, cf. kletka.

KLUZA *ob.* Kloza. KLWAĆ, KLWANIE *ob.* Kluć. KŁY *ob.* Kieł.

KŁYKCIASTY, - a, - o, maiący kłykcie, *Cn. Th.* mit Knöcheln verſehen cf. iednokłykty palec (*Boh.* kliwaty *aduncus*, *Sla.* kljast = kulawy). KŁYKCIOWY, - a, - e, od kłykciów, Fingerknöchel=. KŁYKIEC, - kcia, *m.*, *condilus* trzpień, oścień, guzik palca. *Perz. Cyr.* 149. der Knöchel am Finger; *Crn.* zlink; *Cro.* schépczi; *Bh.* član. — (*Bh.* klika klamka; *Ross.* калякъ, калики, калячокъ = kiel). — §. 2) kłykieć, = guz kłykciowy, eine Kopfnuß, ein Schlag mit der Fauſt. Wielem kłykciów od niego odniosł. *Cn. Th.*

*KŁYS, - ia; *m.*, chłyſtek, Schlucker, Gehlſchnabel. Przto Kłysia, oto pień. *Rys. Ad*, 58.??;

KŁYSTY, - a, - e, w kły opatrzony, mit Hauern verſehen; *Rs.* клыкастый. W kłystego odyńca oszczepem ugodzić. *Zab.* 5, 345. *Kossak.*

K M.

KMENT, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* kment. Bisior płótno cienkie białe; teraz kmentem zowią. *Bud. Apor*, 18, 12. cf. gwent. KMENTOWY, - a, - e, bisiorowy, z kmentu, *Bh. et Slo.* kmentowý.

KMICIC albo Radzic *herb*, w polu czerwonym kotwica, uchem do góry; przy uchu po obu stronach gwiazdy dwie. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen.

KMIEĆ, - ia, *m.*, *Bh.* kmet *senecio* zgrzybiałec). *Bh.* čeſolánik; *Sr.* 1. bur; *Vd.* kmet, polski zhlovek, pauer, purish, arash, hubar; *Crn.* kmet, kmeth, kmetish, gruntar; *Cro.* kmèt, podlosnik, delopoleca, szelnik; *Rg.* kmèt; *Bs.* kmet, segljanin, *Gr.* χωρήτης. Poddanych gruntu, siedzących na pańskiéy roli, a z niey do czynszu i innych powinności ręcznych obowiązanych, nazywała naydawniéysza starożytność, iak i teraz zowiemy Kmieć, *cmetho. Nar. Hst.* 6, 355., *Vol. Leg.* 1, 9, der Bauer, der eine Haupthufe beſitzt, Haupthüfner, Hüfner, der Ganzlöhner, der Pferdebauer, Ganzhüfner, Vollſpänner, Anſpänner, Pferdner, Vollmeier. Kmiecie, rolnicy siedzący na gruncie pańskim. *Nar. Hſt.* 2, 292. Rolnicy nasi, iedni maią znaczne gospodarstwo, iako to szoltysi, okupnicy, kmiecie; drudzy połową mnieysze, iako to półrolnicy, Halbhüfner, Halbmeyer, zagrodnicy; inni ledwo maią iakie, iako to chałupnicy, komornicy, Kothſaßen, Hinterſaßen. *Swiek. Bud.* 441. Jak kmiecia całego osadzić. *Haur Sk.* 42. — §. *ogólniéy*: chłop, siodlak, rolnik, włościanin, der Bauersmann. Gdy o zysk idzie, często kmieć od roli Lepiéy wymyśli niż mędrek uczony. *Zab.* 14, 245. *Szym.* Jednych losów ugodą i zbroyny oprawca W tymże grobie polęże, i kmieć chlebodawca. *Zab.* 13, 238. Użyteczniéy iest mieć więcéy kmieci, niźli pacholków. *Petr. Et*, 14. Szlachectwo bez bogactwa w kmiecie idzie. *Skarg. Kaz.* 489. To cały kmieć widzę, tysiąc razybym go w pole wywiodła. *Teat.* 15 *c*, 94. gbur, nieokrzesaniec, głupi, tępy). — §. Kmieć, =

poddany, ein Unterthan. *Fig.* Każdy człowiek kmieć iest i poddany boga swego. Na robotę Pańską posłan iest, na pana robić kazano. *Skarg. Kaz.* 469. Adamie, ty boży kmieciu, Ty siedzisz u boga w wiecu (*Bogarodz.*). *Bielsk.* 19., *Nar. Hst.* 6, 355. KMIECY, - a, - e, (*Bh.* kmetcy *emphiteuticus*), *Crn.* kmetushke; *Vd.* kmetizhki, kmeteshki, kmeten, kmetinski, purouski; *Rag.* kmetski) od kmiecia, Bauers-, Bauer-. Folwark kmiecy czyli okupny. *Switk. Bud.* 442. Kmiecy potomek barki w złoto stroi, A możnych książąt krew u cepa stoi. *Zab.* 12, 121. *Nar.* Łan kmiecy większy, z którego kmiecie dzień w tydzień podług prawa robić maią, liczy łokci kwadratowych 362,880; mnieyszy 115,200. *Zabor.* 297-8. die Bauernhufe. Kmieca tam miłość, gdzie przy ludziach sobie łaią, bez ludzi się obłapiaią. *Rys. Ad.* 29. Kolumella osobliwy mistrz w sprawach kmiecych. *Orzech. Qu.* 62. t. i. w rolnictwie, Landwirthschaft, Feldbau. Po KMIECKU *adv.*, po *kmiecemu*, iak kmieć, bäurisch, ländlich. Z prostoty i po swemu, iakoby po kmiecku, mówim do boga, zbudowaliśmy tobie domeczek. *Skarg. Kaz.* 454. KMIECTWO, - a, *n.*, rolnictwo, *Vd.* kmetnia, polsku obdelanje, kmetinstvu, kmetezhnia, kmetstvu; *Carn.* kmetstvu, der Ackerbau. *Obire opus rusticum* kmiectwem się obchodzić. *Mącz.* - §. 2) Folwark kmiecy, kmiectwo. *Switk. bud.* 444. ein Bauergut; *Crn.* kmetje; *Cro.* kmetchina.

Pochodz. *kmiotaszek*; *kmiotek*, *kmiotowic*, *kmiotowka*, *kmiotowna*. Cro. *kmetim*, Crn. *kmetarem*, *kmetujem* agros colo.

KMIN, - u, *m.*, KMINEK, - nku, *m.*, *Boh.* kmin, 2. kmin s osaut; kminim oszukuię); *Slo.* kmin, rasca; *Hg.* kömény; *Sor.* 1. khimewka, khimelcza, kumeliza; *Sor.* 2. kostrowka *ob.* kostrzew); *Vd.* komin, kumina, zhimina; *Crn.* kumina, kimel; *Cro.* komin, czimin; *Bs.* cimin, kominicch; *Rg.* kumin; *Sla.* khim; *Rs.* кминъ, мминъ, мимонъ; *Ec.* кмина́нъ, кровъ; *Gr.* κυμινον, *Lat.* cuminum, *Hbr.* כמון *kammon*; der Kümmel. Kmin kraiony, ogrodny albo siany, der Kramerkümmel, Gartenkümmel. *Syr.* 430. Kmin strączysty, *sylvestre alterum* Waldkümmel, trzeci leśny. *ib.* 442. cf. kręciszek). Kmin leśny, świniak, chłupaczki, polny kminek albo hanyż, Mohrenkümmel, Bärenfenchel. *ib.* 438., *Sor.* 1. baby duszka, kmin Tebayski *id. ib.* 439. Aminek, kmin polski, biały kmin, nasienia bieliszego od kramnego, weiser Kümmel. *ib.* 448. cf. *Urzęd.* 22. Kmin końiki, gatunek wieprzyńca, *Peucedanum Silaus*, rośnie na miéyscach wilgotnych. *Kluk Dyk.* 2, 174. Roßkümmel, Silau, Bärwurz. Kmin polny *ob.* Karuy. KMINKOWY, - a, - e, z kminu albo kminku, Kümmel-; *Bh.* kminowy; *Vd.* kumenou; *Rs.* тминный, мимо́нный; *Ec.* хро́новый. Kminkowa wódka.

KMIOTASZEK, - szka, *m.*, *żałuiąc.* biedny kmiotek, ein guter armer Bauer. Kmiotaszek ubogi. *Klon. Wor.* 77. KMIOTEK, - tka, *m.*, KMIOTECZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.* rzeczw. kmieć, chłopek, ein (kleiner) Bauer, ein armer Bauer; *Crn.* kmetizh; *Vd.* kmotizh, arazhizh; *Cro.* kmetich; *Bs.* kmeticch). Wielka kupa kmiotków ubogich na przewóz oczekiwała. *Birk. Gl. K.* 10. Ubodzy kmiotkowie. *Lib. Hor.* 51., *Haur Ek.* 72. Patrz kmioteczka nędznego, choć każdy dzień robi, Jak mu bóg ubożuchny kącik iego zdobi, Ma pełno i w gumienku, w oborze i w skrzyni, To wszystko miła cnota z uprzeymości czyni. *Papr. Pr. E b.* KMIOTKA, - i, *ż.*, *Cn. Th.*, kmieca żona, die Bauersfrau; *Crn.* kmetéza; *Rg.* kmettiza. *Cro.* kmetichа; *Bs.* kmetiça. KMIOTKOWAC *intr. kont.*, kmieciem bydź, Bauer seyn. Ty będąc wolnym szlachcicem, iuż kmiotkować musisz. *Smotr. Lam.* 77., *Cro.* kmetim *colonicale obsequium exhibeo*; *Crn.* kmetujem, kmetarem *agros colo.* KMIOTOWIC, - a, *m.*, chłopowic, kmiecy syn, ein Bauerssohn. Żaden kmiotowic tak się nie urodził, aby go matka w żłobie położyć miała. *Skarg. Kaz.* 489. KMIOTOWKA, - i, *ż.*, kmiotka, kmieca żona, die Bauersfrau. Wiele tysięcy szlachty, kmieciów, szlachcianek i kmiotowek i dzieteczek prowadzono do hordy. *Birk. Kant. C.* 4. KMIOTOWNA, - i, *ż.*, córka kmieca, die Bauerstochter. Jeśliby sławnik kmiotownę albo chłopkę poiął, dzieci z niey oycu w wargielcie równi będą. *Szczerb. Sax.* 36. Z róży czerwoney na wsiach kmiotowny wieńce wiią. *Spicz.* 165., *Rey Zw.* 148 *b.* Przydało się kmiotownie iedney, że iednym porodzeniem trzech synaczków miała. *Papr. Gn.* 1055.

KMITA, albo chorągwie Kmitów, *herb*, dwie chorągwie złote w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen.

KMOCHA, KMOCHINA, KMIOTRA, - y, *ż.*, KMOSIA, KMOSZKA, - i, *ż. zdrb.*, *Bh.* kmotra, kmotřicka: *Sr.* 1. kmotra; *Slo.* kmotra; *Hg.* koma zaszony; *Vd.* kotra, kotrinja, koterza, gota, gotiza botra; *Cro.* kuma; *Rs.* кумушка; *Ec.* кумпа́ра, кума; kuma, która dziecię do chrztu trzymała, matka chrzestna, die Gevatterinn, die Pathe. Na krzcie dosyć ieden kmotr, a iedna kmotra. *Biel. Sw.* 51 *b.* Ledwie którą babę w kmoszki sobie uprosić może. *Zrn. Post.* 2, 458 *b.* Żaden kmoszki swoiey poiąć nie może, zwłaszcza gdyby się iuż w małżeństwie swoim kmoszką stała. *Szczerb. Sax.* 224. Z kmoszką i duchowną powinnością złączoną, mieszkać nie godziło się. *Karnk. Kat.* 576. - §. *in peior. part.* kmoszka, plotka, gaduiska, wścibska, eine Plaudertasche, Klatsche, Klätscherinn. Wdowa zaraz kmoszek porządnych z gębami dostanie. *Jeż. Ek. G* 1. Wszędywścibskie kmochy. *Węg. List.* 18. Kmochy wiarołomne. *Hor.* 1. 158. *Nar.* Prawiem iuż widział one ciemne lochy, Sprosne potwory, wężokręte kmochy. *ib.* 1, 260. KMOS, - sia, *m.*, *dem.*, *pochlebiaiąc*, Gevatterchen; *Bh.* kmotřicek, kmossek; *Mor.* kmochácek, kmossek. On powinien kmoszkę nadobnie przeprosić, Aż rzecze *Kmosiu* iuż dosyć. *Dzwonk. Stat. B* 4. KMOTERSKI *ob.* Kmotrowski. KMOTERSTWO, KMOTROWSTWO, - a, *n.*, *Bh.* kmotrowstwj; *Slo.* kmoterstwo; *Sr.* 2. kmotschoistwo; *Vd.* kotrina, botrina; *Crn.* botrina; *Ec.* кмотрство, кумовство; *Cro.* kumstvo); chrzesno powinowactwo, die Gevatterschaft. Trzecia krewność iest kmotrostwo, które za kratem przychodzi; a iest bliskością duchowną, która pochodzi z oddawania sakramentu, także z świadectwa i trzymania przy nim. *Szczerb. Sax.* 184. Co do świadków uważać trzeba i kmoterstwa. *Haur Sk.* 227., *Sk. Dz.* 576. KMOTR, - a, *m.*, kum, chrzestny ociec lub chrzestny powinowaty, *Bh.* kmotr, *obs. Bh.* kmoch; *Slo.* kmotr; *Hg.* koma; *Sr.* 1. kmotr; *Sr.* 2. kmotsch; *Vd.* koter, kotrei, kocza, gotei boter; katrei; *Crn.* bótr; *Cro.* kum; *Ec.* кмотръ, кумъ, восприемникъ,

ємникъ, cf. *Jt.* compatre, comadre, comáre, *Laf.* compater, commater), der Gevatter, der Pathe. Kmotry niedarmo zowiecie oycami krzesnymi dziatek waszych; wielka ma być miłość tak od was, iako od dzieci waszych przeciw kmotrom i krzesnym oycom i matkom. *Hrb. Nau. T* 3 *b.* W tym mieyscu wspomina kmotrów czyli chrzesnych oyców. *Skarg. Zyw.* 2, 241. Był kmotrem Cesarskim, bo mu dwu synów chrcił. *Skarg. Dz.* 728. Między kmotrami do bierzmowania, tak iak między kmotrami, którzy na chrzcie bywaią, nie może bydź porządne małżeństwo. *Karnk. Kat.* 156 O moy Panie kmotrze. *Teat.* 55 *c*, 51. W kmotry lub w kmoszki zaprosić. *Zrn. Pſt.* 2, 458 *b.* w kumy). KMOTROWSKI, KMOTERSKI, - a, - ie, chrzesny, Gevatters; *Boh.* kmotrowſký, kmotřin, kmotrum; *Vd.* kotrinzi, botrinzi, koterni). *Ustawiono, aby się kmotrowskie dzieci nie poymowały. *Biel. Sw.* 70. Kmotrowska osoba. *Karnk. Kat.* 138. Kmoterską powinność z sobą mieli, bo ieden drugiemu syna ze chrztu podniosł. *Skarg. Dz.* 588.

KMYSLI, z ku myśli, z gmyśli, z wedle myśli, wedle upodobania, pomyślnie, nach jemandes Sinn und Gefallen. Seym ten nie kmyśli był ludziom, i tak nie kmyśli, że co tam król akcyy osądził, chcieli, żeby w niweczs poszły. *Gorn. Dz.* 103. Chciéy to Panie duszy naszéy kmyśli uczynić. *J. Kchan. Ps.* 14. cf. kwoli, gwoli, grzeczy). *KMYSLNY, - a, - e, - ie *adv.*, stosowny do myśli czyiéy, do życzenia, pomyślny, pożądany, erwünſcht, nach Wunſch. Człowiek to tylko, to iest podobnego, kmyślnego, krzecznego, lubego, to pasuia i pochwala. *Gil. Pſt.* 113.

K N.

*KNĄBRNY *ob.* Krnąbrny.

KNAEL, - fla, *m.*, KNAFLIK, KNEFLIK, - a, *m.*, KNAFLICZEK, KNEFLICZEK, - czka, *m. zdrob.*, *Bh.* knoſtil, knoſtiček; *Vd.* knof, gump, vosel, knofish, gumpish, z *Niem.* der Knopf zum Zuknöpfen, guzik u sukni. *Dudz.* 41. Knedlik, *offendix*, *ligaturae nodus*, *quo apex retinetur*. *Mącz.* - *Infibulo* zapinam kneflikami kogo. *ib.* (cf. pętlica). Hayduk kiedy na się sukienkę ze srebrnemi knaflami wdzieie, iuż go więcey do roli nie przybiiesz. *Falib. Dis. E.* 3. Dyamentowe u koletów nie knaſliki, ale knaſle noszą. *Gorn. Sen.* 519. Kray tak zapyszniały, że w nim wszyſtko miłościwi panowie, by ieno kęs bobru do zawoyka przyszył, a knafel u szyi powiesił. *Rey Zw.* 17. Spange, Halsſpange. Nie *więżysz synowi uszbyt z młodu knefliczkow, bryżyczków, pstrych sukienek. *Rey Zw.* 7. Kleynoty złote poczyniemy sobie i z knaflami śrebrnemi. *Rad. Cant.* 1, 10. (z nakrapianiem śrebrnym. *Bibl. Gd.*) Nie czyń z łyżki knaſlika, Byś nie przyszedł na łyka. *Rey Zw.* 239. nie stroy się zbytecznie w śrebrne pętlice, byś nie suboſtał). Odeymie Pan corkom Syońſkim ozdoby trzewików, i knaſliki i łańcuchy i mancle. *W. Jes.* 3, 19. - *Fig.* Wſtaie pijanica, knaſle mu wiszą na brodzie, co z nosa płynęły. *Rey Wiz.* 31. niby to sople). KNAFLAK, - a, *m.*, abszac u trzewika. *Ern.* 22. der Abſatz am Schuhe; *Bh.* tramfliſl, ſpaljček; *Vd.* naſtavik; *Crn.* obsez; *Rs.* каблукъ, коблукъ, каблучекъ. - §. b) Wędzidło z knaſlakami śpiczaſtemi. *Hipp.* 95. z guzami, kuleczkami). - *§. Macaiąc go, i obracaiąc wszyſtkie mu *knaſlaki powywracali. *Wag. Radz.* 339. manatki, sprzęty, rzeczy iego). KNAFLAKOWY, - a, - e, od knaſlaka, abszacowy, Abſatz; *Ross.* каблучный. *KNAFLAKNIK, - a, *m.*, *Rs.* каблучникъ, abszacnik, co knaſlaki robi, der Abſatzmacher. KNAFLICZKA, - i, ż., *botan.*, ziele, mszyca, *blattaria*, na rózgach swoich ma główczki, iak na lnie. *Syr.* 1422. Mottenkraut, Schabenkraut. - *NB. Dalsze pochodz.* Bh. knoſtikař *guzikarz*, f. knoſtikařka; adj. knoſtikářſký; knoſtikařſtwí *guzikarſtwo*.

KNAP, - a, *m.*, z *Niem.* der Knappe, Tuchknappe, Tuchmacher, sukiennik, *lanarius* rzemieślnik, który wełną robi. *Mącz.*, *Bh.* knap; *Vd.* knap (2. *Vd.* knap, rudokopaus z rudnik, kopalnik, górnik, Bergknappe). Paiąk uczy prząść, rodząc z siebie włókno; Z niego poiął knap osnowę na sukno. *Klon. Fl. D.* 4., *Petr. Hor.* 2, *G* 3. Knapi nauczyli się iuż sukno wyciągać. *Grod. Dis. E* 3., *Eras. Ob. B.* - §. *ogóln.* tkacz, der Weber: Płótna, gdy knap na swoim robi warsztacie, to ie, aby gładkie było, ślichtuie. *Haur Ek.* 178. KNAPSKI, - a, - ie, sukienniczy, Tuchmacher-. Mydło farbierſkie, blecharſkie, knapſkie. *Radz. Mal.* 3, 2. Knapſkiéy nauki koniec iest sukno. *Petr. Et.* 46. KNAPSTWO, - a, *n.*, sukiennictwo, Tuchmacherey. - §. *coll.* knapi, Tuchknappen, *Bh.* knapſtwí.

*KNAST, - a, *m.*, n. p. Drudzy, to trefno, się poubierali W pludry, a na to żeby zaciągali Knaſtów, albo tych, którzy drą a gonią. *Opal. poet.* ?

KNEBEL, KNYBEL, - bla, *m.*, KNEBLIK, - a, *m.*, *dem.*, z *Niem.* der Knebel, knutel, krótki gruby kiy; *Sr.* 2. knebel, knija; *Crn.* kembel; *Bh.* raubiſl, raubjíček; *Vd.* zepez; vuſtni zapir; *Rs. et Es.* кнутъ, кнутокъ, кнутикъ. Wić ta ma bydź kręcona na kluczkę, albo w ręku, albo knyblem, ieżeli iest przygrubsza. *Jak. Art.* 1, 372. Których na mękę skazywał, zasadzonym knebiem usta im zawierano, iżby ani ięknąć nie mogli. *Pilch. Sen.* 328., *ob.* kuntel). Na dorędziu nie miano knebla; kazał nędznych kraiać szaty, i suknem usta zapychać. *Pilch. Sen.* 329. Knyble cyrulickie, szróby do krwi hamowania. *Perz. Cyr.* 2, 6. *et* 122. KNEBLOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, kneblem zatykać, knebeln, mit dem Knebel verſtopfen; *Sr.* 2. knóblowaſch. Knebloweniem można do czasu krew powściągnąć. *Perz. Cyr.* 2, 155. KNEBLOWY, - a, - e, od knebla, Knebels. Żęte zboża wiążą się w snopy albo znaczne, iak nazywaią kneblowe, albo mnieysze zwyczayne gospodarſkie; pierwsze wiążą się nie powiąslami, ale wiciami. *Kluk Rosl.* 3, 217.

*KNECHT, - a, *m.*, z *Niem.* der Knecht, Kriegsknecht, Soldat; *Sr.* 2. knócht; żołnierz woyska Niemieckiego, osobliwie Pruſkiego, Krzyżackiego, n. p. Dragany i knechty wodzimy, żebyśmy na nich zarabiali, po szoſtaku chłopu na miesiąc daiąc, a po złotych iedynaſtu ze ſkarbu na niego biorąc. *Star. Ref.* 18. W tym do mieczów żwawo, rwą się knechci królewscy. *Bard. Luk.* 144., *Rey Zw.* 86 *b.*, *Weresz. Regl.* 57. Pióro zatknie za czapkę tu prawie na czubie, Powiada, iż knechtowie taką barwę maią. *Rey Wiz.* 90., *Smotr. Ex.* 16. Mam znaiomość z tym ſtarym knechtą syndykiem Skąpſkim.

Teatr 33, 69. KNECHTOWSKI, - a, - ie, od knechtow, Kriegsknechte. Co w woyskach Niemieckich sługiwali, niezbożną owę dumę knechtowską śpiewaią: iam rycerz prawy, nie chcę umierać na łożu. *Star. Ryc.* 47.

KNEFLIK *ob.* Knaflik.

KNEPLERKA, - i, *ż.*, co koronki knepluie. *Tr.* die Spitzenknöplerinn. KNEPLOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, (*z Niem.* knüpfen), klöppeln, koronki wiązać. *Tr.* KNEPOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, (*Bh.* knepp *scalprum*, *Germ.* knipen, kneifen), zabiiać, wbiiać, karbować, einhauen, einschneiden. Zwykli cieśle siekierą ulżywać drzewa; ale że mu przez to szpetne rany zadaią, nie trzeba im tego *knepowania* pozwalać, ażby przywiązali do spodu belki iaką starą deskę, w ten czas niech *knepuią* zdrowi siekierą. *Solsk. Arch.* 50.

*KNESAĆ *cz. kont.*, kołysać, wzruszać, wzburzać, schaukeln, bewegen. Austrami Charybdya knesana. *Zebr. Ow.* 192. *agitata.*

KNEŻ *ob.* Kniaź.

KNIAT, - u, *m.*, KNIEC, - ś, *ż.*, *ziele*, kaczyniec, podbiał trzeci, smirgiel, *caltha palustris. Syr.* 710., *Jundz.* 291. die Dotterblume, Butterblume, Maßlieben; *Sr.* 1. wuknasch. cf. wielki kwiat). Kniec wilcza, *Pseudoaconitum*, Großfeigwarzenkraut. *Sienn. Wykl.* Kniec błotna *caltha palustris Rs.* калужница.

*KNIATYRA, - y, *ż.*, lecha albo kilka grządek, na których ziola w ogrodzie. *Tr.* ein Quartier im Garten, ein Blumenstück, kwatera.

KNIAŻ, - ia, *m.*, KNEŻ, *Bh.* knězj *sacerdos; Boh. obs. princeps*, knjze książe; *Sr.* 1. knez, knes *herus, dominus*, duchowne knez *clericus; vocabulo* knez *Bohemi et Lusati inferiores sacerdotem notant, sed dominum Sorabi Lusatiae Superiorie; Sr.* 2. knes pan; *Vd.* knes, grof, hrabia *comes*; *Crn.* knish, *alias Slavis quemvis virum nobilem ab equite usque ad principem inclusive denotauit*; *Cro.* knéz; szada vszaki goszpodichich imenuiesze *dominus*, à ù sztaro negdasnye vrëme; szamo grofi piszaliszuesze y zvali Knezi; *Dl.* knez hrabia; *Rg.* knéz *comes, praetor*; *Bs.* knéz *comes*; *Rs.* князь książę (князь nadprożnik) cf. *Gr.* γυναιος; *Hbr.* שר wasi *princeps* cf. *Hbr.* כהן kohen *sacerdos, dominus*; cf. *Ger.* Knecht; tym nazwiskiem Słowacy książę i kapłana, księdza, mianuią. *Krom.* 739., *Jabł. Her.* der Fürst (reußische Fürst) und auch der Priester. Kniaź, knecs, kniez, w różnym Słowiańskim dyalekcie znaczyło książęcia, czyli iednę z pierwszych osób. *Czack. Pr.* 77. Od czasów Ruryka wszyscy niemal książęta Ruscy nie innego tytułu, ieno Wielkich Kniaziów Włodzimirskiego, abo Nowogrodzkiego, abo Moskiewskiego używali, aż do Wasila. *Gwagn.* 522. Wasil, chociaż iuż przyięty był tytuł cara abo króla, przecię do króla Polskiego pisząc, zawsze się Wielkim Kniaziem mianował. Iwan, i do króla Polskiego pisząc, carem się mianuie; ale go król Polski przecię po staremu Kniaziem Wielkim zowie. *ib.* 523. Litwa, przeiąwszy tytuł ten od Rusi, Giedymina Kniaziem Wielkim Litewskim nazywali. *Krom.* 328. - §. b) z *pogardą* kniaź, różniąc go od książęcia, ein Reußischer Fürst, weniger als ein Litthauischer. Dziś książęta na kniazie, a ci w szlachtę prostą póydą, i podobno iuż pióra nie odrostą. *Pot. Poez.* 24. Jeśli nad nami górę wezmą Perekopy, Jako w kniazie książęta, szlachta póydzie, w chłopy. *ib.* Szołtysi, Woytowie, kniaziowie, boiarowie, tak nasi królewscy, iako duchownych i świeckich, każdy płaci z włoki po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 1301. *Zyg.* 3. cf. boiar). KNIAZIK, - a, *m.*, *dem.*, carzyk, mały książę. *Wład.*, ein kleiner Reußischer Fürst. Syn kniazi, der Sohn eines Kniaź; *Ec.* кнѧзичъ; *Rs.* князекъ, княжичъ, *sic vocabis ducem Scytharum lub Tartarorum. Cn. Th.* - §. 2) ryba morska bardzo piękna, *Julis*; *Plin.* 32, 9. ein gewisser sehr schöner Seefisch. *Cn. Th.* KNIAZKI, - a, - ie, od kniazia, einem Kniaź zuständig; *Slo.* knežśkí księży, kapłańskí; *Vd.* kneshen, *Crn.* knishke z hrabięcy; *Sr.* 1. knezji, knezjaczé pańskí; *Eccl.* кнѧжїй książęcy). Poddani kniazcy, pańscy, szlacheccy. *Stat. Lit.* 87. (KNIEC *ob.* Kniat). *KNIECHYNIA, *KNIEHYNIA (*Petr. Ek.* 65.), - i, *ż.*, księżna, die Fürstinn; *Bh.* knězjna, knězjowka kapłanka; *Sr.* 1. knezi pani; *Vd.* kneshiza, kneshinja, kneshia z hrabina; *Rg.* kneghigna; *Cro.* knegina, grofiza; *Dl.* knegina; *Bs.* kneghigna, knezoua z hrabina; *Rs.* княгиня księżna). Godzieneś, aby cię leśne Oready I Napeyskie kniechynie brały do biesiady. *Zimor. Siel.* 167. (cf. książę, ksiądz).

KNIEIA, - iei, *ż.*, pewna określona część lasu, der Forst, das Forstrevier; *Bh.* léć; *Crn.* worsht; *Vd.* meja, borje, borsht, liese; *Rs.* лѣсная дача, засѣка. Las na kniecie podzieliwszy, każda kniecia w około otoczy się zoraną i zawleczoną granicą dla poznania śladu. *Kluk Zw.* 1, 384. Zwierza szukasz w kniei. *Pot. Arg.* 289. Osadźcie wszędy po lasach kniecie. *Nag. Wirg.* 508. *claudite nemorum saltus*). W *knieiechiniach. *Susz. Piel.* 3, *R* 2. - §. 2) Na wielkim ieziorze łowią ryby niewodem albo *knieią*. *Cresc.* 643. das Zuggarn, ein Fischernetz.

KNIEMU, z ku niemu *ob.* ku.

KNOD, - u, *m.*, KNODYSZEK, - yszka, *m.*, *dem.*, kolanko w chroście, drzewie, trzcinie, w zielu. *Dudz.* 41. z *Niem.* der Knoten an den Pflanzen, Halmen, der rundliche Absatz, der die Schüsse von einander abiendert. Knodyszki, kolanka, które są we źdźble, *geniculi. Mącz.* po knodyszkach, *geniculatim. ib.* knotenweise. KNODOWATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen knodów, *geniculatus. Mącz.* knotig. Pałki, ziele, korzeń maią niemały knodowaty. *Syr.* 733. prątek twardy, do przełomienia trudny, knodowaty. *ib.* 5.

KNOT, - u, *m.*, KNOTEK, - tka, *m.*, *demin.*, *Boh.* knot, knůtek; *Sr.* 1. wozer, sujow; *Sr.* 2. schuljog, szwusjog, schurjog; *Crn.* fushil; *Vd.* fushèl, taht; steni, tusha, sveshilu, sveshni nitnik, luzhna dusha; *Cro.* fushel, sztény vu szvechi; *Bs.* stign; *Rs.* et *Ec.* кнотъ, сальный, сальникъ. skręcone nici do świecy, lampy, der Dacht. Świeca iarzęca, chociaż ma knot zdrowy, Płomieniem zżarta, pera z niéy popiołowy. *Burl. A* 2. Póty knot, póki łóy gorący, macsać, Bo skoro skrzepnie daremna robota, Zepsuiesz, złomiesz, a nie wetkniesz knota. *Pot. Syl.* 385. cf. łyka drzeć, cf. żelazo kuć, póki rospalone). W czas kurzący się knotek zalać i zadmuchać. *Pot. Arg.* 316. Knoty świecom ucierają. *Mon.* 70, 829. Knotek w lampie. *Birk. Chod.* 24. - *Artyll.* Knotki zapalnicze, pasma zrobione z nitek zwyczaynie bawełnianych, wygotowane w saletrze, obsypane mączką prochową i wysuszone, służące do podania prędkiego

ognia materyom zapalnym. *Jak. Art.* 3, 296. *et* 1, 429.; *Archel.* 3, 47. Zünder, Brände, Lunten; *Bh.* knot. cf. kiszka zapalnicza, lunt). – §. 2) *chirur.* fleytuch zkręcony, ein Büſchel Charpie, eine Wieke; *Ec.* кномb ab іазаѣ гóдный. Barwierz wpuścił knot między zalatwy, przyłożył plaſtr i zawinął. *Gorn. Dw.* 208. – *§. wziął śrebro i złoty knot. *Leop. Jos.* 7, 24. pręt złoty. *Bibl. Gd.* güldene Zunge. Luth.). (KNOTEL *ob.* Knutel).

KNOTNICA, – y, *ż.*, ziele, gatunek dziewanny, gorzyknot, *Verbascum Thapsus Linn.*, Königskerze, Kerzenkraut, używana do kagańców miaſto knotów. *Syr.* 1420. cf. Firletka). KNOTNIK, – a, *m.*, ziele, należy do klassy ſkrytopłciowéy, *Bryum Linn.*, Knotenmoos. *Jundz.* 526, wylicza 18 iego gatunków,

KNOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, Uknować, Uknuć *dk.*, (*Etym.* kień), drzewo obrąbać. einen Baum behauen *contruncare. Cn. Th.* – §. 2) *transl.*; z kować, kuć *Fig.* prząść, gotować, układać, roić, ſtroić, ſchmieden, dichten, ſinnen auf etwas, erſinnen, erdichten. Co umie zdradę knować, umie się bać zdrady. *Min. Ryt.* 4, 151. Gama się nie domyśla, że ſternik knuł szkody. *Przyb. Luz.* 30. Ci szkodę maią, którzy drugim knuią. *Jabł. Ez.* 112. *cf.* dołki kopać). Nie zawsdy tak bywa, iak kto sobie w głowie uknuie. *Zołk. Mscr.* 33. ubrdа, uroi). Uknuty przez pychę proiekt. *Teat.* 47 *c*, 57. Uknute przeciwko oyczyznie zdrady. *A. Zam.* 183. Spisek na zgubę oyczyzny uknuty. *Zab.* 16, 167. Któżby to sobie uknował, By lew szczura potrzebował? *Jak. B.* 63. (któżby sobie imaginował, wer hätte ſichs wohl eingebildet). Jak sobie kto w głowie uknuie, tak mu wszyſtko smakuie. *Cn. Ad* 511. Zyſk sobie w głowie uknował. *Grod. Dis. C* 2 *b.* (up ządł, ułożył). Ustaw siła knuią podług głów różnych mózgów. *Goſt. Gor.* 66. Knowali i łamali prawa iako chcieli. *Bardz. Luk.* 6. Lada na co knuiem konſtytucye, a do ſkutku nie przychodzą. *Falib. Dis. F* 3. Ciężko on pracuie, Gdy wiersze knuie. *Lib. Hor.* 93. Trudną rzecz wprawdzie knuię; wszakże idę kędy Unoszą mię wyższego natchnienia zapędy. *Zab.* 5, 436. Bogu przypisuiecie wszyſtkie zbrodnie wasze, autorem go knuiąc wszyſtkich pożądliwości. *Birk. Exorb.* 15. cf. *Ross.* кнузи ть, кнузничать, каверзить, накаверзить, злоумышлять; *Ec.* злоухищраю, злоухи́трствую, злокóзнствую, слукавновати, злоковáрствую (кóзнствую *diffideo*, кóзнь rozruch). *KNOWACZ, – a, *m.*, knuiący co, der etwas ſchmiedet, im Sinne führt; *Rs.* умышленникъ, KNOWANIE, – ia, *n.*, czyn, i to, co się knuie, podſtęp, intryga, das Sinnen, Schmieden, die Liſt, Falle, Schlinge, Machination. Knowania twoie iuż są odkryte. *Nag. Cyc.* 2., *Rs.* ковъ. KNOWIE, – ia, *n.*, zdziebło suche. *Cn. Th.* 1414. ein trockner Halm. – §. *plur.* collect. sztuki źdźbła. *Cn. Th.* 284. Strohſplitter.

KNUR, – a, *m.*, kierda, kiernoz. *J. Kras.*, *Pieczynk.* der Eber, der Hauer. – KNURY, – ów, *plur.*, z *Niem.* Knauer, w gornictwie, siwe i białe kamienie, samę iałową ziemię bez kruszcow zawieraiące, *Tr.* graue und weiße Steine, die bloße Erde ohne Erz enthalten, taube Steine.

KNUT, – a, *m.*, *KNUCZE, – a, *n.*, kańczug Moſkiewſki, *Rs.* кнутъ, кнутище. *ob. Coxe Voy.* 2, 286. die Ruſſiſche Knute. Moſkale *knuczem biią, leda ocz, bez waselakiéy litości. *Bielſk. S. N.* 32., *Biel. Hſt.* 430.

KNUTEL, KNOTEL, KROTEL, – tla, *m.*, z *Niem.* der Knüttel, kiiek. *Dudz.* 41. kołek drewniany. *Wlod. paxillus. Cn. Th.* Niedobry zwyczay owoc obiiać z drzew żerdziami abo knotlami. *Cresc.* 379. żerdziami abo krotlami. *ib.* 402. *et* 399. Orzech Włoſki, im więcéy krotlami ciſkaiąc obiiaią, tym lepiéy zawsze obradza. *Ezop.* 120. Wziąwszy chłop knotla, iął się krzywdy swéy mścić. *Ezop.* 4. Knutel mu w gębę włożył. *Bzow. Roz. pr.*, *ob.* knebel. KNUTOWAĆ, – ał, – uie, *cz. kont.*, knutem bić, tęgo okładać, mit der Knute ſchlagen, ſtark ſchlagen. Chartom często przebaczą, a kundla knutuią. *Brath. S.* 3 *b.*

KNYSZ, – a, *m.*, kluseк, kluſka. *Stobieckl.* ein Mehlkloß. Tylko ieszcze prosiemy o wety. *M.* To podobno o knysze abo o paszтety? *Br.* Nie nasza rzecz przewoźne iadać parmezany. *Zimor. Siel.* 211. Gospodarz kazał na żarnach mąki na knysze, na kołacze i na chleb namleć. *Perz. Lek.* 259. KNYSZYN, – a, *m.*, miaſto w Podlaſkim, eine Stadt in Podlachien. KNYSZYŃSKI, – a, – ie, n. p. ſtaroſtwo Knyszyńſkie. *Dyk. Geogr.* 2, 33.

K O.

KOADIUT, – a, *m.*, z *Łac.*, wſparty pomocą koadiutorſką, der einen Adjunct hat, durch die Beyhülfe eines andern unterſtützt wird. *Kras. Zb.* 1, 454. KOADIUTOR, – a, *m.*, pomocnik, der Gehülfe. Jeſtem zdrów iak koń; dlatego nie chcę mieć koadiutora do moiéy żony. *Teatr* 52 *d*, 80. – §. *W szczególności* koadiutor, którego osoba duchowna dla podeszłości wieku, lub dla słabości przybiera, wyznaczaiąc po śmierci swoiéy naſtępcę na urzędzie. *Kras. Zb.* 1, 454. der Adjunct eines Geiſtlichen. Koadiutor biſkupi, der Coadjutor eines Biſchofs. Mogą mieć biſkupi koadiutorów; ale ci nie są senatorami, aż ſkoro na miéysce swoich Koadiutów naſtąpią. Cel obrania koadiutora, i sam wyraz, oznacza potrzebę pomocnika do spraw duchownych, podeszłemu w lata biſkupowi. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 149. Koadiutor w zakonach, konwirs, *rei domeſticae in monaſterio curator. Cn. Th.* ein Layenbruder, der die Kloſterwirthſchaft beſorgt. KOADIUTORKA, – i, *ż.*, pomocnica, die Coadjutorinn. Teraz iak Jéymość koadiutora, tak Jegomość koadiutorkę sobie dobiera. *Teat.* 22, 113. KOADIUTORSKI, – a, – ie, od koadiutorſtwa, die Amtsbeyhülfe betreffend. KOADIUTORSTWO, – a, *n.*, miéysce lub godność koadiutora, die Stelle eines Coadjutors.

*KOBEL, – a, *m.*, *Rs.* кобель pies samiec, ein männlicher Hund. Wyżeł się w kobele na łąre zasłonił. *Myſl. B* 3 *b.*

KOBELICA *ob.* Kobylice.

KOBEŻNIK, – a, *m.*, co grywa na kobzie, łutniſta, der Lauteniſt. Zdobądźmy się na rymy, zwłaszcza przy Danielu Kobeźniku Podolſkim, który dobrze wiersze Rozumie. *Zimor. Siel.* 127. cf. 127 *et* 128.; *ob.* kobza.

KOBIAŁKA, – i, *ż.*, *dem.* rzecz. KOBIEL, – i, *ż.*, (cf. *Bh.* koblicha *paſtillus in sartagine frixus*; *Crn.* kobêl *sessio furcata*; *Germ.* Kobel Ablg.); niby to koszyk, z łyka abo wici zrobiony, ein Kober; *Sr.* 2. kobela;

Sr. 1. kobel; *Vd.* kotez, tupash). Straciliśmy tyle, a przecię to nas nie boli; iakby to rak z kobieli wypadł. *Star. Ref.* 5. Co bóg dał, do kobiałki. *Jabł. Ez.* 143., *Zegl. Ad.* 38., *Cn. Ad.* 86., *Rys. Ad.* 4. cf. bierz Michale, coć bóg daie). Trudno wyiętey z wody pływać rybie, I ty w kobieli nie urośniesz grzybie. *Bratk. O.* 4. Owo iabłuszka w koszałce, Sinogarlice w kobiałce. *Groch. W.* 337. Umizga się iak czapla w kobieli. *Mat. z Pod. C.* 3., *Rey Zw.* 19 *b.* miłosiernie wygląda). – *Fig. tr.* Żywot ludzki trafunków rozlicznych kobiela. *Pot. Arg.* 732. zbiór, kupa, ściek). Srogie przykrości morze ma kobielą. *Pot. Syl.* 33. kupą, licznie, co niemiara). – §. kobiel, z zewnętrzna wypukłość okręgu, die auswendige Krümmung eines Bogens. cf. kabłąk). Księżyca kobiel, z księżyca nowego abo ustaiącego okrąg. *Wlod.* die krumme Gestalt des ersten und letzten Mondviertels. Wiszą żagle; skąd tylko Zefir kołowrotem kinie, Czyniąc anfrakty, odmie i kobiele. *Pot. Arg.* 469. Kobielą co leży, z stroną wypukłą ku górze. *Dudz.* 41. mit der Bogenkrümmung nach oben. KOBIELE, – a, *n.*, miasto Lit. w woiew. Trockim. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt in Lith. KOBIELIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, wypukło robić, halb rund machen. *Tr.* Kobielić się, wypukłym się robić, sich bauschen (von Kleidern). Kobieli się szata, zasłona, fałdy się robią na nich, garbi się. *Wlod.*, *Cn. Th.* marszczy się. *Dudz.* 41. KOBIELISTY, KOBIELASTY, – a, – e, – o *adv.*, wypukły, łonisty. *Wlod.*, *Dudz.* 41., *Cro.* zavlat, in halbe Bogen gekrümmt, bauschig. cf. buchasty). Kiszka kobielasta, kiszka kolkowa. *Cn. Th.* der Grimmdarm. KOBIELITOŚĆ, KOBIELISTOŚĆ, – ści, *ż.*, wypukłość, die Krümmung, die Bucht, erhabne Rundung. Kobielitości czołowe, *sinus frontales*. *Krup.* 1, 21. Uszka sercowe i kobielitości. *ib.* 2, 241. KOBIELNE, – ego, *n.*, l'entablement d'un ordre de colonne, Hauptgesims einer Säulenordnung. *Tr.*

KOBIEC, – bca, *m.*, kobus, der Lerchenfalk. *Rey Wiz.* 171., *Kmit. Spit. C* 3 *b.*

KOBIECARZ, – a, *m.*, człowiek za kobietami szaleiący, ein Weiberkerl, Weiberfreund; *Bsn.* agenhar, bludnik; *Rg.* xénhar; *Cro.* sènolyub; *Rs.* бабникъ, женолюбивый, *Eccl.* любожéнственный, женонéистовый. Zasłużył na imię grzecznego, który niewart iak imienia kobiecarza. *Mon.* 76, 422. Trzeba aby sługa był nie opoy, nie gracz, nie kobiecarz. *ib.* 70, 790. Kobiecarzem iestem *Ec.* женонéистовствую *Gr.* γυναικομανῶ. KOBIECARSTWO, – a, *n.*, szalenie za kobietami, Weibertollheit *Ec.* женонéистовство, *Cro.* senolyubnost. KOBIECINA, – y, *ż.*, *żałuiąc*, lub *pieszcząc* się: a) biedna kobieta, ein armes bedauernswürdiges Weibchen. Biedna kobiecina ledwie nie na klęczkach cię prosi. *Teatr* 7 *b*, 42. cf. 17 *b*, 13. – §. b) kobietka, ein Weibchen, ein Weibel, ein gutes liebes Weib. Jest to miluchna kobiecina, wielbicielka węgrzyna, a miłośnica miodu. *Zabł. Bal.* 60. Matka We Panny tak dobra była kobiecina, żem iéy nic odmówić nie mogła. *Teatr* 29, 42. Stoi tu przed drzwiami Pańskiemi ładna kobiecina. *Teatr* 36 *c*, 13. Los do wszech wygod śliczne nam przydał kobięciny. *Teatr* 43 *b*, 56. *Drozd.* KOBIECISKO, – a, *n.*, *Bh.* robisko, niezgrabna szpetna kobieta, ein häßliches Weibsstück. KOBIECY, – a, – e, białogłowski,

niewieści, Weiber-, weiblich; *Sr.* 1. żonkowne, jenske, żonację; *Cro.* sènszki; *Rg.* xeński; *Bs.* agenski, *Rs.* женскій (cf. żeńśki). Sekreta kobiece. *Teatr* 46, 29. W tych tygodniach dni kobiecych do grabienia 4, a dni kobiecych do sierpa 3. *Mon.* 66, 206. Kobiece przyrodzenie *Sr.* 1. żonacjuoścj, żonanoścj. Kobiecéy twarzy *Ross.* женообразный. Rząd kobiecy женодержавство.

KOBIEL *etc. ob.* Kobiałka.

KOBIERCZYK, – a, *m.*, *dem. nom.* Kobierzec, ein kleiner Teppich. *Cn. Th.* KOBIERNICKI, – a, – ie, KOBIERNICZY, – a, – e, od kobiernika, Teppichmacher-. Kobiernicza robota. *Tr.* KOBIERNIK, – a, *m.*, co kobierce robi, *Boh.* koberečnik; *Ross.* ковéрникъ, der Teppichwirker. Niewolnik ten od złotnika przedan był do kobiernika. *Paszk. Dz.* 27., *Czack. Pr.* 2, 212. KOBIERZEC, – rca, *m.*, *Bh. et Slo.* koberec; *Dl.* koberca; *Hg.* kárpit; *Crn.* karpôt; *Cro.* szak, szág (kober *stragulum lineum*); *Bs.* ságh; *Sla.* ság; *Vd.* popetna, tebih, nagernilu; *Sr.* 1. tebich; *Rs.* ковéръ, ковровикъ, ковровще, полáвошникъ; deka kosztowna do nakrycia stołów, ścian, posadzki, der Teppich. Jeśliś Pan, siaday na kobiercu. *Rys. Ad.* 18. Z nieba na ten padoł wygnani, izaliż nie stąpili na rogoż z kobierca? *Zab.* 14, 65. *Nagł.* Kobierce Adziamskie możecie doma zostawić. *Birk. Zyg.* 26. Persische Teppiche. cf. Adziamski. – §. szczególniéy kobierzec od ślubu, *Rs.* подножки, der Teppich, auf dem die zu kopulirenden bey der Trauung stehen (cf mit einer Person auf dem breiten Teppiche stehen; Adlg.). Około trzydzieści lat na kobierzec wstąpił. *Glicz. Wych. P.* 3 *b.* Dziś gdyście przysięgli sobie na kobiercu, Drugie ociec, żona ma pierwsze mieysce w sercu. *Zabł. Zbb.* 90. Wstępuie na kobierzec w kosztownym ubierze, Polecaiąc się Bogu, z młodzieńcem ślub bierze. *Groch. W.* 274. Ztąd wszystkie człecze fortuny zawisły, Z ziąli czy dobrą na kobiercu stanie. *Pot. Syl.* 468. t. i. ślub weźmie, sich trauen läßt. Już dziś po chęciach i dobrym sercu, Skoro na świętym przysiągnie kobiercu. *Zab.* 14, 375. Często się przy ślubnych kontraktach rozchodzą z kobierca. *Teat.* 6 *b*, 36. Miało kobierca pono na rogoży przyidzie Brać ślub, a posag miało tysięcy grzywnami. *Opal. sat.* 26. Póydź zemną na kobierzec, z kobierca na łoże. *Pot. Pocz.* 217. KOBIERCOWY, – a, – e, od kobierca, Teppich-; *Ross.* ковéрный.

KOBIETA, – y, *ż.*, (słowo w dawnych pismach rzadkie, od Knapskiego opuszczone, w Słowiańskich słownikach się nie znayduiące; pierwiastkowo wzgardliwe), białogłowa, niewiasta; *Sr.* 1. żonśa, żonka; *Vd.* zhloveckina, shenitza, shenstvo; *Cro.* sèna; *Bs.* agena, agenska glava; *Rg. et Sla.* xena; *Rs.* женщина, cf. żona, żeńśki), das Weib. Mogąć mężе przezywać żony kobietami, Aleć też nie do końca maią rozum sami. *M. Bielsk. S. N.* 4. Mężo nas zowią białogłowy. prządki, Ku większemu zelżeniu kobietami zowią. *ib.* 3. KOBIETKA, – i, *ż.*, *demin.*, KOBIETECZKA, *Tr.*, ein junges Weibchen; *Cro.* sènchicza; *Bs.* ageniça). Lubię kobietek niewinne pieszczoty. *Zab.* 12, 32. *Nar.* Mam przy sobie portret bardzo ładnéy kobietki. *Teatr* 52 *d*, 91. Mniéy sprzyiaią kobietki milczeniu. *Mon.* 65, 84.

KOBLON *ob.* Kablion.

*KOBŁUK, - a *m., ob.* kabłuk, kabląk, kłobuk (*Ross.* каблучокъ kaptur sokoli), kapica zakonna, die Mönchskappe. Śmierć oycowska tego czeńca tak przeraziła, że zamieniwszy kobłuk na przyłbicę, chciał bydź iéy mścicielem. *Nar. Hst.* 5, 182.

KOBOLT, - u, *m.*, der Kobalt (może z Czesk. kow = kruszec Abig.), pospolicie za półmetal, od niektórych za ziemię metalową poczytany, koloru iest bladego. (*Kluk Kop.* 2, 247., *Pam.* 83, 408. KOBOLTOKRUSZ, - u, *m.*, Kobaltglanz, kruszec koboltowy. *Kluk Kop.* 2, 218.

KOBRA (*Coluber Naia*) kamień Wężowy, przyłożony na ranę wszelki iad wyciąga, i iest pewnym lekarstwem od ukąszenia węża lub zmii. *Lad. H. N.* 72. der Schlangenstein; Wężownik. KOBRYN, - a, *m.*, miasto w Woi. Brzeskolit. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt in Lithauen.

KOBUS, KOBUZ, - a, KOBIEC, - bca, *m.*, *Sla.* kobac (cf. *Sr.* 2. šibut, *Ger.* Kibitz czayka; *Sr.* 1. kabiya *picus*; *Sr.* 2. hobuša kłopot); *Crn.* škóp; *Rs.* кобчикъ, кобчикъ, кобецъ, жаворонокъ; cf. *Gall.* soubouse; cf. *Gr.* κοπτω *scindo, lacero*); *falco leury*, z drapieżnych ptaków naymnieyszy. *Kluk Zw.* 2, 306. Dziób ma krotki, i od głowy zaraz zakrzywiony, a na końcu bardzo ostry. *Lad. H. N.* 72. der Lerchenfalk, Weißback. Rącze kobuzy. *Ban. J* 3 *b.* Kobuz na wróble, a cyt! Pan idzie! *Cn. Ad.* 862. - §. Wszyscy przed sąd swe poniesiem karby, Każdy sam na się będzie miał *kobuza. *Zab.* 15, 220. oskarżyciela, prześladowcę. KOBUSEK, - ska, *m.*, *falco vespertinus*, ieszcze mnieyszy od kobuza; przed wieczorem dopiero, gdy drobnieysze ptastwo o noclegu myśli, wpada między skupione. *Lad. H. N.* 72., *Kluk Zw.* 2, 306. KOBUZI, - ia, - ie, od kobuza, Lerchenfalken. Nie postań nigdy w mey chacie, Z kobuzim nosem głodny panie literacie. *Nar. Dz.* 3, 45. cf. orli nos). *KOBUZIA, - i, *ż.*, n. p. Zdumią się zakonnicy, że w kraiu tak odległym, w pół tamtéy *kobuzi słyszą swóy ięzyk. *Pot. Arg.* 774. może: polsferze, cf. kobiel, Halbflugel. KOBUZIEĆ, - iał, - ieie, *neut. ndk.*, skobuzieć *dk.*, przewierzgnąć się w kobuza, sich in einen Lerchenfalk verwandeln, seine Natur annehmen. Kiedy sowa skobuzieie, wyżéy lata niż iastrząb'. *Gemm.* 131. cf. zjastrzębieć, cf. *Rg.* sokolittise, s *Ital.* pàoneggiarsi; cf. ciężki z sługi pan, z klechy pleban). - Skobuzieć, osowieć, posępnym się stać, finster und düster werden, niedergeschlagen seyn. Wszyscy chodzą, iak pomarszczeni, skobuzieli iak sowy, mało co mówią, ustawnie płaczą. *Teat.* 53, 13. Sliczne Wc Pana oczęta skobuziały. *Teat.* 53 *d*, 51. Od ciebie każdy ucieka, boś skobusiał, i zdanie dziwne cię uwiodło, że o twych ziomkach wszystkich trzymasz nazbyt podło. *Mon.* 70, 156.

KOBYŁA, - y, *ż.*, *Bh.* kobyla, klisna; *Slo.* kobyľa, kobila, klisna; *Sr.* 1. kobola, kobwa; *Sr.* 2. kobbula, grawa; *Crn.* kobila; *Vd.* kobila, zhrebizhna zisa, plasa, mora; *Cro.* kobila, bedovia, klussina; *Dl.* kobila; *Hg.* kobola, kabala; *Rg.* kobilla, bedevia (*ob.* *bedew; *Rg.* kopile, kopilui sijn s bękart); *Bs.* kobila; *Sla.* kobila; *Rs.* кобыла, кобылица; *Eccl.* κλήρα; cf. *Lat.* caballa, caballus, *It.* caualla, *Gr.* καβαλλης, *Germ. obs.* Kobel, *Ger. hod.* Gaul, cf. *Rs.* кобёлъ pies samiec); klacz, die Stutte. Na kobyle ieździ, a kobyły szuka. *Rys. Ad.* 46. Umieli z kobył strzelać. *Zimor. Siel.* 239. Wyrwał się, iak z łysą kobylą na targ. *Kozik.* Hayduk, drab, szuia, lepszy gdzieś kobyły łupi. *Pot. Zac.* 51. t. i. hycel lepszy od nich). - §. łaiąc: marcha, babsko głupie, niezgrabne. *Tr.* ein dummes, ungeschicktes Weibstück. - §. 2) gatunek śliw, n. p. Prócz cudzoziemskich mamy śliwki Węgierki, kobyły, Lubaszki etc. *Lad. H. N.* 157. eine Art Pflaumen, Roßpflaumen. *KOBYLARZ, - a, *m.*, *Bh.* kobylak, kobylkař; *Crn.* kobilzhar *citellarius homo*; *Vd.* kobilar, kobilni moister, kiri pastuha k' kobili pusha z dozorca kobył lub stada, Stuttenmeister; *Bs.* kobilar, koji kobile cjuva; *Cro.* kobilár *pastor equarum*. Kobylarzom pastuchom dobytek pasiecie, a Jéymość krowy doi. *Falib. Dis. C.* 1. KOBYLENIE, - ia, *n.*, KOBYLICA, KOBELICA, KOBYLINA, - y, *ż.*, drzewo pełne kołów ostrych w bramach dla przeszkodzenia wjazdu, *Dudz.* 41. rogatki, der Schlagbaum; *Rg.* kobillina; *Vd.* kobilize; *Sla.* tèrklje; *Ec.* кобыла древняя, подкладная. Poczynił kobylenia i płoty z surowéy sośniny i z dębiny około zamków, iż nieprzyiaciel do nich przystępu nie mógł mieć z żadnéy strony. *Stryik.* 457. Z trzaskiem przełomili kobyliny, i zaskoczyli straż. *Papr. Gn.* 1235. Uciekać nie będę, tu przy kobyleniu z kosą stać będę. *Falib. Dis. U.* 2, Kobylenie osękowate. *Cn. Th.* Spanischer Reiter. - §. Kobylica, z kozły, podpory drewniane, *Vd.* druvni kosel, Holzbócke. Żeby drzewo wygodniéy z wozu spuścić, podstawić podporę iakąś, którą kobelicą rzemieślnicy nazywaią. *Rogal. Dol.* 3, 32. Mosty stawiane na kobylicach, do przebycia wielkich kanałów i rzek. *Jak. Art.* 2, 300. KOBYLI, - a, - e, od kobyły, Stutten-; *Sr.* 1. koblacjé; *Rs.* кобылей, кобыліи, кобылячій. Kobyle mléko Tatarom iest naywdzięczniéysze picie. *Stryik.* 633. Milszy tobie syn kobyli, aniżeli boski. *Skarg. Dz.* 655. milszy koń, niż człowiek. Nie żart Panie Poznański, o iednego kobylego syna, dwanaście cygánów wisi. *Rys. Ad.* 47. Gnóy kobyli *Slo.* kobilinec. - §. *botan.* kobyli kopr, kobyla miętka, kobyli szczaw *ob.* kopr, miętka, szczaw. KOBYLA GORA, miasto w Kalisk. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt im Kalischschen. KOBYLIN, - a, *m.*, miasto w woj. Kalisk. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt im Kalischschen. *KOBYLINA, - y, *ż.*, mięso kobyle, końskie, Stuttenfleisch, Pferdefleisch; *Rs.* кобылятина. Odzienie Tatarow kożuchy, żywność kobylina; Wilk, lis w polu zabity, to u nich zwierzyna. *Pasek. Dz.* 3. - §. 2) *ob.* kobylenie. KOBYŁKA, - i, *ż.*, *Bh.* kobylka; *Slo.* kobilenka; *Sr.* 1. koblicza; *Crn.* kobileza; *Cro.* kobilicza; *Rg.* kobilliza, phmizza; *Bs.* kobiliça; *Rs.* кобылица, кобылка; *demin. nom.* kobyła, z klaczka, eine junge Stutte, ein Stuttchen. Wzaiemnie się kobyłki czeszą. *Rey Zw.* 39. ręka rękę myie). - §. koniczek trawny, robaczek czworoskrzydły, das Heupferd; *Bh.* kobylka *locusta*; *Slo.* kobilka; *Sla.* kobileca, skakavac; *Vd.* kobiliza; *Crn.* kobileza; *Cro.* kobilicza; *Dl.* prúg, kriez; *Rs.* кобылка. *Cantharis* robak na drzewie rosnący, wszystek zielony, *miekce się po nim, iakoby złoto, a w nocy się świeci, kobyłkami niektórzy zowią. *Mącz.* Kobyłki polne *locustae sine pennis, astracos vel onos*, Hüpfende Heuschrecken. Kobyłkami też niektórzy szarańczę zowią *locustae volatiles. Sienn. Wyll.* fliegende Heuschre-

den. Drzewo to zakwitnie i kobyłka mu będzie ciężka. *Radz. Eccles.* 12, 5. (szarańcza. *Bibl. Gd.*). Rozbieżenie kobyłek po zbożu. *Bud. Jes.* 33, 4. „*not.* abo szarańczy"). Pożywać możecie każdego rodzaiu kobyłek i koniczków. *Radz. Levit.* 11, 22., i *Leop. Levit.* 11, 22. koniczek. 3 *Leop.* skoczki. *Bibl. Gd.*). Człowiek świegotliwszy nad kobyłkę, która świerkoce ustawicznie. *Eraz. Jez. D* 6 *b.* Pawiętom dawaią szarańczę abo kobyłki, oberwawszy im nogi. *Cresc.* 577. – §. 3) Kobyłka u pętlic, haftek. *Cn. Th.* das Oehr zum Haken an den Kleidern. – §. 4) kobyłka, węzeł do rozwiązania łacny, *opp.* zadzierzg. *Ci. Th.* eine Schlinge, ein Knoten, den man leicht aufziehen kann, cf. kluczka. – §. 5) *Bh.* kobyłka *ponticulus*, *Vd.* kobiliza; *Ross.* кобылка; mostek na skrzypcach, nad którym struny się rozpinaią, der Steg auf der Violine. – §. Kobyłka, wieś w ziemi Warszawskiey. *Dyk. G.* 2, 33. ein Dorf bey Warschau. KOBYLNA, – y, ż., *Kotelna*, miasto w woj. Kiiowsk. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt im Kiiowischen.

KOBZA, – y, ż., *pandura. Cn. Th.* cf. bandurka, *Boh.* kobze, kobzyčka; *Ross. et Eccl.* кобза, нѣкій орáнъ мроесмрунный, staroświecka lutnia czyli lira, ein altes der Laute oder Leyer ähnliches Instrument, narzędzie do grania o trzech stronach. *Wlod.* Ja ona kobza sławna, z dereniu zrobiona, Z cnoty nad cytry swemu panu ulubiona; Dziś dla lutni wrzucona w kąt, brzęczę z świerczami. *Gaw. Siel.* 395. Kozacy z wielkiey radości niewymówno sztuki pokazywali, Strzelaiąc, śpiewaiąc, na kobzach graiąc. *Popr. Ryc.* 107. Zagrawszy skoczno w kobzę Ukraińską, Ucieszysz się z paniami, iak cytrą Hiszpańską. *Jeż. El. D.* 3. Skoro rano, to w kobzę dumy sobie graią. *Mat. z Pod. B* 2. Zda mi się, że Amyntas kochaney Tetlyli Dumy tysiącletnie na mey kobzie kwili. *Zimor. Siel.* 129. Łatwiey na kobzie dwie stronie nastroić, niż trzy, żeby się z sobą zgadzały. *Gorn. Dw.* 119. *cf.* Kobeźnik).

KOC, – a, *m.* (*lat. med.* cotzia), die Kotze cf. Adlg. *Sr.* 1. chocza, koßmaci, koßmate wodziewk; *Vd.* koz, koza, deka, zhoka; *Crn.* kóz; *Bs.* kostret, cf. *Ger.* Koth, *Hbr.* נסך przykryć); *Dl.* bily, bilyacz; *Bh.* haunè cf. gunia; *Ross. obs.* полсть, полстина, полстинница (cf. pilśń). sukno grube kosmate na obie strony, *gausape*, *Mącz.* zottiges Tuch. Miękkiey pościeli nigdy nie używała, na ziemi na kocach odpoczywała. *Skarg. Żyw.* 1, 99. Naczynisz koców z sierści koziey dla przykrycia wierzchu przybytku. *Leop. Exod.* 26, 7. (opony. *Bibl. Gd.*) cf. gunia. – §. 2) koc na sądach, pieniężna kara o niesłuszne zapozwanie; przedtym zaś *futra* sędziom dawano. *Dudz.* 41., *Cn. Th. originem vocis suspicor, quia olim Poloni, qui Inique prouocabant, pendebant iudicibus pelles. Cn. Th.* 286. (n. p. kto nagani skazanie kasztelana, dadź mu ma kożuch gronostaiowy. *Herb. Stat.* 174., *Vol. Leg.* 1, 36.), die Geldbuße für eine unrechtmäßige Citation vor Gericht, die ehedem in Rauchwerk abgeführt wurde. *NB.* czy też słowo *koc*, *kocz*, nie zepsute zamiast *kaucya*, t. i. złożone w sądzie pieniądze, które przegrający stracił, n. p. *Pare appellans ponendo vadium alias* kocz *apud iudicium, non tenebitur in comitiis aliud vadium reponere. Vol. Leg.* 1, 575. Winy, które *kocami* pospolicie zowiemy, wolno sędziom zaraz przy odprawie akcyi odbierać. *Vol. Leg.* 3, 193. Kauzy te, ktoreby były za *kocmi*, nie maią bydź praktykowane, aż pierwey pisarz *koce*, które były *ad depositum eius* dane, przed sądem położy; a ieśli kauza będzie approbowana, tedy koc *iudici praesidenti aequaliter cedet.* A ieśli będzie retraktowana, tedy stronie zaś ma bydź *integre* wrocon. *Vol. Leg.* 2, 630. cf. 1406. cf. peresud). Grodzki koc taler, a ziemski trzy grzywny. *Vol. Leg.* 2, 1511. Postanawiamy, aby koce sędziom woiewodzym należały, a trybunał, żeby ich nie odbierał. *ib.* 1520. (*ob.* Kocowy).

KOCANKI, KOCENKI, – ów, *plur.*, *botan.* (*Crn.* koczen, *Rs.* кочанъ, кóченъ *caulis*). 1) swoyskie, *gnaphalium*, Ruhrkraut, *Bh.* auplawičnik, pleśniwiec; rosną w lasach, wzrostu małego, kwiatki na prątkach skupione na kształt guziczków; skuteczne na biegunkę czerwoną. *Kluk Rosl.* 2, 226., *Krup.* 5, 152., *Lad. H. N.* 72. Szarota błotna, *gnaphalium uliginosum Linn.*, rodzay ten u wielu Polskich roślinopisarzów kocankami nazwany, pospólstwu na niektórych miéyscach pod nazwiskiem: suche ziele, iest znaiomy. *Jundz.* 410. Kocanki zamorskie *ob.* ukwap. *Syr.* 718. Kocanki Arabskie, lawenda szyszkowa, *lauendula Stoechas Linn.* Stöchenskraut, Stöchesblume, lawendzie bardzo podobne. *Syr.* 468. Kocanki żółte, *elichnisum*, Rainblume. *Kluk Rosl.* 2, 226., *Syr.* 1354. KOCANKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, knodowaty, knotig. Wilżyna gałązki swe gęsto kocankowate abo sękowate puszcza. *Syr.* 674.

KOCHAĆ, – ał, – a, *transit. ndk.*, ukochać *dk.*, (w dawnych pismach zwyczayniéysze słowo: *miłować*, *Knapski* położył tylko następuiące *recipr.*, tak iak iest w Czeskim), lieben; *Bh. et Slo.* milowat; *Sr.* 1. lubuju cf. lubić (loszu, loszam *osculor*, cf. *Gr.* κύω, κυεω, *Ger.* kussen); *Sr.* 2. lubowatsch; *Crn.* ahtomâm; *Vd.* lubim, lubit, za lubo met; *Cro.* lyubiti; *Bs.* gljubiti; *Rg.* gljúbiti; *Sla.* ljúbiti; *Rs.* любить, люблю; *Ec.* ραγ, ραγιπελcπαγιο cf. rad, raczyć). Wierz mi, iak cię kocham z duszy. *Zab.* 15, 181. Jak boga kocham. *Mon.* 73, 347. Niech mię bóg tak kocha. *Teat.* 42 *d*, *a.* Uczyńże mi tę łaskę, iak mię kochasz. *ib.* 22 *b*, 96. Toś mi człek poczciwy; kocham cię za to. *Teatr* 7 *c*, 80. Moia nayukochańsza matuleńka. *Teatr* 30 *b*, 55. Kochać uprzeymie *Rs.* возлюбить, возлюблять. – §. *per excellentiam* miłośnie kochać, verliebt seyn, lieben. Czy ia go lubię? ia go kocham z całego serca. *Teatr* 30, 50. Że cię kocha, rozumiem przez to, iż się w tobie zakochał, mowiąc po Polsku, że wzdycha do ciebie, że ty iesteś celem sekretnym iego miłości. *Teatr* 17, 131. Kocham cię, kocham, rzekła, Milonie. *Chod. Ges.* 8. Kocham, to słowo w ustach kobiety bardzo ważne, i żadne inne, choćby i tyle znaczące, zastąpić go nie zdoła. *Teatr* 27 *c*, 13. Już cię kochać przyrzeka, lecz pragnie w zamiany Bydź kochaną, wszak kochać powinien kochany. *Zab.* 12, 37. *Cawdz.* Nie bądź tyranką, pamiętay tego, Który cię kocha, kochayże iego. *Tward. Daf.* 85. *NB. ten ru iest naydawniéyszy, który mi się wyśledzić zdarzyło, przykład używania słowa* kochać *active, w miłosnym znaczeniu*). Już nikt nie kocha, iak kochano wprzódy, Sama amantów dziś odmiana bawi, Wcale stateczna miłość wyszła z mody. *Zab.* 14, 382. KOCHAĆ SIĘ *recipr.* (*Bh.* to-

dati ſe *delectari* cf. koić); upodobanie mieć, upodobać sobie. §. a') kochać się z czego *ndk.*, skochać się, ukochać się *dk.*, ucieszyć się, Wohlgefallen an etwas haben, ſich daran ergötzen. Człowiek mądry niewszetecznie się kochał z szczęścia; ale łaskę fortuny w podeyrzeniu miał. *Kosz. Lor.* 149 *b.* Uyrzawszy rycerſtwo, że w przyłbicach pilę grało, kochał się z tego, dziwuiąc się. *ib.* 118 *b.* Nazaiutrz kochaiąc się z tego swego zwycięstwa, co inszego przedsięwziął. *Baz. Sk.* 90. Jeśli z głupſtwa z tego się kochaią, iż wysoko nad inne siedzą, pytaymy ich, co im z tego przybyło. *Skarg. Kaz.* 692. Kochał się nie pomału z sługi takiego, patrząc na dzielność iego wielką. *Skarg. Zyw.* 1, 321. Bóg się kocha z powściągliwości i dobrych uczynków. *ib.* 2, 346. Dał mi bóg syna, tedy kochałam się z tego bardzo, i ia sama i mąż móy. *Leop. 4 Ezdr.* 9, 45. (byłam mu bardzo rada. *Bibl. Gd.*). Prosiłem boga, aby się nigdy nie kochali semnie nieprzyiaciele moi. 1 *Leop. Ps.* 37, 17. Którzy się kochali z upadku twego, będą skarani. *Leop. Baruch.* 4, 31. którzy się weselili z u. t. *Bibl. Gd.*). Messalina matrony uczciwe w oczach mężów do cudzołostwa przymuszała, i z tego się kochała. *Petr. Ek.* 69. Examinował go przez dwie godziny, z czego wielce się ukochał. *Wys. Al.* 116. Z iego grzeczności wszyscy ukochali się. *Star. Zad. C. b.* – §. *Active*, W pismie S. zawsze znaydziesz co nowego, coby cię ukochało. *Zrn. Pſt.* 20. (ucieszyło, ukontentowało, udelektowało), ergötzen, erfreuen. – §. a b) kochać się w czym *idem*, *n. p.* Będę się kochać w przykazaniach twoich, którychem się rozmiłował. *Bud. Ps.* 119, 47. Tak się to książę w uczonych ludziach kochało, że i jurgiełty od niego wielkie miewali. *Warg. Wal.* 234. Przodkowie nasi w Hiszpańskiéy łukni się kochali; my teraz Francuzką bardziéy szacuiemy. *Mon.* 66, 44. Srebnik ziele gęsio zowią, iż gęsi ie rade iedzą i w tym się kochaią. *Urzęd.* 253. – §. a c) *absolute* Kocha się pani matka, kiedy knaflików nawiesza u panięcia, *Rey Wiz.* 88. t. i. cieszy się, ſie ergötzt ſich daran, ſie freut ſich. Będzie się kochało dzieciątko od piersi nad dziurą żmiiową. 1 *Leop. Jes.* 11, 8. igrało. 3 *Leop.*). Bardzo się kochał klęczeć na ziemi. *Wys. Aloy.* 32. t. i. lubił, upodobanie miał, rad to czynił, er hatte ſeinen Wohlgefallen daran. – §. b) kochać się, o roślinach, polubiwszy sobie grunt iaki dobrze się przyymować, von den Pflanzen, auf einem Boden gut fortkommen, bekleiben. cf. wykochać się). Przy rzékach bystrych bardzo rzadko kocha się drzewo płodne. *Cresc.* 84. Jęczmień więcéy kocha się na błoniu, niźli w cieniu. *ib.* 161. Gdzie słońce nie dochodzi, na takowéy roli trudno się ma zboże kochać abo szczepie domowe. *ib.* 92. Drzewa, które nasienie wielkie dawaią, lepiéy się z niego kochaią, niźli z gałązek sadzonych. *ib.* 664. Na dnie rowu zbytnie się skochały gibkie wikła. *Zebr. Ow.* 199. rozmnożyły się). – §. kochać się miłośnie, *Rs.* милова́ться, verliebt ſeyn, lieben. Dafne lubo piękna była, atoli ieszcze się nie kochała. *Zab.* 11, 88. Nikt się bardziéy nie kochał nad tego pasterza, Cóż gdy pasterka sroższa była od zwierza? *Zab.* 12, 381. *Szoſt.* Postanowił iuż więcéy nie kochać się. *Węg. Marm.* 1, 34. Musiałaś się z nim kochać moia panno, że go tak bardzo żałuiesz. *Teatr* 31, 162. Trzeba się kochać, słodka Rozyno, Na to ci serce i piękność dana, Żebyś kochała i była kochana. *Karp.* 4, 9. Miałbyś litość nademną, gdybyś się w którey tak kochał, iak ia kocham Marysię. *Teat.* 54 *c*, *D ii*. Zdaie nam się, że kogo kochamy, siebie to, nie kogo, kochamy w téy osobie, *Mon.* 70, 185. Ponieważ z serca idzie miłość i zakochanie, otóż rzecz każdą ukochaną i umiłowaną, do kochaiącéy i miłuiącéy przyłączamy, i ztąd owo mówią; z serca się w nim kocha. *Sak. Pr.* 117. Ciężko czekać na tego, kogo się kocha. *Teatr* 22 *c*, 44. Kocha się w tym, iak ubogi w prosięciu. *Cn. Ad.* 549. W czym się kochamy, to nam często szkodzi. *Rys. Ad.* 72. co kto lubi, tó go gubi). Kochać się w sobie *placere sibi*. *Cn. Th.* in ſich ſelbſt verliebt ſeyn. KOCHAN, – a, *m.*, imię staropolskie *Amadeus*. *Jabł. Her.* °KOCHAN, – a, *m.* (*Cn. Th.*), KOCHANEK, – nka, *m.*, *Sr.* 1. lubcz; *Vd.* lublenik, lubesnik, perjasnik, perjatel, lubi; *Crn.* lubé, lubés, lubishk, lubzhék; *Cro.* snubash, dragi (cf. drogi); *Rg.* gljubovnik, gljubi; *Bs.* gljubovnik; *Sla.* ljupovnik, dragi; *Rs.* любовникъ, любимецъ, любимичъ, полюбовникъ, возлюбленникъ, милостникъ, наперсникъ, временникъ; ukochany, kochanie czyie, luby, der Liebling, Stanisław Reszka dla nauki głębokiéy był kochankiem Stefana króla. *Petr. Ek.* 307. – §. miłosny kochanek, amant, der Liebhaber; Ona ma tylo kochanków, ile dni w roku. *Teatr* 30 *b*, 124. – §. c) pieszczotliwie: móy kochanku, bądź tak grzeczny i t. d. mein Lieber, mein Herz, mein Schatz. °Kochan, proszę się. *Cn. Th.* 434. móy ty, móy miły, móy duszko, móy drogi. *ib.* 433. cf. rybko, gołąbku. KOCHANECZEK, – czka, KOCHANIEC, – ńca, KOCHAS, – sia, *m.*, *dem.*, Liebſter, Liebchen. O dziecię źrzódło wdzięczności, O dusa naszych kochaneczku. *Gorn. W.* 355. Sen zamrużyć oczy młodego kochańca nie może. *Stas. Num.* 1, 88. My kochańciu, ieżeli się kiedy z sobą pokłócimy, to tylko żartem. *Teatr* 22 *b*, 64. Przedam wszystko, a pieniądze tobie oddam kochasiu. *ib.* 23, 49.; 11, 52. KOCHANIE, – ia, *n.*, *subſt. verbi ndk.*, ukochanie *dk.*, *Bh.* kochanj *delectatio*; *Rs.* любле́нїе; *Ec.* рачє́нїе, рачи́тельство. °1) upodobanie, uciecha, das Wohlgefallen, Vergnügen, Ergötzen. Jakie wesele i kochanie oni mieli z towarzyſtwa Pana Jezusowego! *W. Poſt. W.* 190. Staraliśmy się o to, aby ci, którzyby chcieli czytać, mieli niejakie bez tęskności kochanie. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 2, 26. Mam nieochę abo kochanie z listu iego. *Cn. Th.* Z tym opuścił Wiennę, nie bez żądzy iakiéy Dłuższego z nią kochania. *Tward. Misc.* 48. Wodzów ich walecznych miał w osobliwym kochaniu u siebie. *Star. Ryc.* 7. W wielkim a rozkosznym °kochaniu był u rodziców swoich. *Glicz. Wych. E 5 b.* bardzo się w nim kochali). – Bez poznania dobra, do nałogów ukochanie mieli. *Xiądz.* 274. (skłonność). – Chleb z nieba miał w sobie wszelkie °kochanie, i chuć a smak wszelakiéy wdzięczności. 1 *Leop. Sap.* 16, 20. przyiemność, delikatność). – §. b) o roślinach, a dobre przyymowanie się, das gute Fortkommen, Bekleiben (von den Pflanzen). Gnoie końskie bardzo służą ku żywności i kochaniu drzew. *Cresc.* 76. Wiatr z południa dawa buyność i kochanie iagodom winnym. *Cresc.* 669. – §. c) miłosne kochanie, miłość, das Lieben, die Liebe. Już wyszły z mody dawne kochania, I na cóż w iednéy mam ſtękać

niewoli? *Zab.* 14, 266. Slubny związek zjednoczył kochania. *Paſt. Fid.* 253. Ten co zdolny czuć w sobie porządne kochanie, Albo iuż ieſt uczciwy, albo się nim ſtanie. *Tręb. S. M.* 22. Ty mnie w to kochanie płatałeś! *Teat.* 14, 74. w tę miłość, in dieſe Liebſchaft). Kochania godny, liebenswürdig; *Sr.* 1. lubozne; *Vd.* lubesni vrieden; *Sla.* ljubezljiv; *Rs.* любе́зный, любе́зенъ. Godność kochania, die Liebenswürdigkeit; *Sr.* 1. lubeznoſcz. — §. 2) przedmiot kochania, upodobana, ukochana rzecz lub osoba, der Gegenſtand des Wohlgefallens, die Liebe, Luſt, Vergnügen. Porzuciła drogie ubiory i inne świeckie kochania. *Skarg. Żyw.* 109. Ergötzlichkeiten. Zginie tobie wszyſtko zebranie, i wszyſtko kochanie twoie. *Rey Apoc.* 37. Kochanie Symona i pociechy, których czekał, nie były żadne prywatne, iedno pospolite. Kochanie iego było sława boża i szczęście ludu swego. *Skarg. Kaz.* 526. — Kochanie, s kochana osoba, kochanek, kochanka, die geliebte Perſon, Liebling, Geliebter, Geliebte. Idźcie me kochania (Mentorze z Telemakiem), a odpuście tak słuszne po sobie wzdychania. *Jabł. Tel.* 324. Tu leży Filuś swéy pani kochanie, Ten co w przymiotach przeszedł wszyſtkie koty. *Kras. Mysz.* 39. Dobry dzień, me kochanie, szafirku, tulipanku. *Teat.* 11, 10. *KOCHANICA, — y, ź.; KOCHANKA, — i, ź., KOCHANECZKA, — i, ź., *dem.*; amantka, osoba, w którey się kto kocha, die Geliebte; *Sr.* 1. lubła; *Sla.* ljúba, milloſtnica, drága; *Vd.* lubleniza, lublenka, luba, lubíza, perjasniza, perjatelza (cf. przyiaciołka); *Crn.* luba, lubèza; *Rg.* gljubovniza, gjúba; *Bs.* gljubovnica, gliubitegliça; *Rs.* любовница, любимица, полюбо́вница, возлюбленница, милостивица. Jędzą ſtraszną i oczy i myśl zaſtrzeliła Argoliſkiéy *kochanice; *pellicis. Zebr. Ow.* 24. cf. gamratka, fryerka, dusza, duszka). Gach ślepy na przywary swoiéy *kochanicy, Bo czasem iéy nie hydzi, choć świadczą źrzenice. *Zab.* 8, 329. *Jżyck.* — *Fig.* Sława i cnota wieków są kochanki. *Jabł. Buk. T 4 b.* — §. pieszczotliwie wołaiąc: kochanko! kochaneczko! liebes Weibel! Liebchen! meine Liebe! Zaczekay trochę kochaneczko, trzebać nam się rozmówić. *Teat.* 28, 101. KOCHANKOWY, — a, — e, od kochanka, Liebhabers; *Rs.* любовниковъ, любимцовъ. Korzyſtanie z kochankowego worka. *Mon.* 74, 123. KOCHANY, — a, — e, *part. paſſ.*, geliebt; *Rs.* люби́мый, возлюбленный. Kochać, a nie bydź kochanym, Nayniesczęśliwszym ieſt ſtanem. *Zab.* 12, 367. *Szoſt.* Niemasz większego szczęścia pod niebem i w niebie, Jako czuć się kochanym dla samego siebie. *Trębecki.* Już cię kochać przyrzeka, lecz pragnie w zamiany Bydź kochaną; wszak kochać powinien kochany. *Zab.* 12, 37. *Gawdz.* — §. Ziele to u nas w kochańszych pańſkich ogrodach znayduie się. *Syr.* 1014. w faworytnych, pielęgnowanych. KOCHILINA, — y, ź.; białogłowſkie imię u *Długosza. Jabł. Her.* ein Weibername.

Pochodz. *nakochać się, odkochać, pokochać, przekochać, rozkochać, ukochać, wykochać się, zakochać się.*

KOCHLUSZ, Kokluſz, — a, *m.*, z *Franc.*, gatunek kaszlu, der Keichhuſten; *Rs.* коклю́шъ.

KOCHMAN, — a, *m.*, miano charcie, Name eines Windſpiels. Spuść Kochmana z Sokołem, a day pokoy Locie. *Myśl. E.*

KOCI, — ia, — ie, *KOTCZY, — a, — e, od kotów, *Bh.* kočičí; *Crn.* mazhken, mazhkov; *Bs.* mackin; *Rs.* кóшечій, Katzen-. Rodzay koci należy do rzędu zwierząt drapieżnych. *Zool.* 310. Trudno naturę kocią zwyciężyć. *Jabł. Ez.* 132. Wędzidło z *kotczą nogą. *Hipp.* 95. *cf.* podkowka). Ptaſznik tam kładzie sowkę, albo *kotczy łeb, dla spłoszenia ptaſtwa. *Cresc.* 635. — §. Kocie złoto, Katzengold; *Rs.* кóшечье золото, rozciera się kolorem żołtym, czerwonawym, zawsze iednak iak złoto lśniącym. Kocie śrebro, Katzenſilber, *Rs.* кóшечье серебро, rozciera się kolorem śrebrnym; ale ani złota ani śrebra w sobie nie maią. *Kluk Kop.* 2, 96. Opale, kocim okiem zwane, ku światłu obrócone, świecą się iak oko u kota. *Kluk Kop.* 2, 44., *Rs.* кóшечій глазъ, Katzenauge, eine Art von Opal. Koci ogon, *phalaris phleoides*, gatunek mysiego bru. *Kluk Dyk.* 2, 176., oſtrzyca brzankowa. *Jundz.* 109. Katzenſchwanz. Kocie ziele, *Teucrium Marum*, Katzenkraut, gatunek ozanki, ma zapach mocny, za którym koty się gwałtownie ubiegaią. *Kluk Dyk.* 3, 109. Kocia miętka, *nepeta*, rodzay rośliny. *ib.* 137. krzecina, kocia mięta. *Jundz.* 311. koty się rade po niéy walaią. *Syr.* 499. Katzenmünze, *Bh.* kocurník; *Rs.* кóшечья мята. Koci pyſk, *galeopsis Linn.*, das Katzengeſicht; die Hanfneſſel, rodzay rośliny, rośnie u nas dziko. *ib.* 2, 18. badyl *Jundz.* 308. Kani albo kotczy pazur *ob.* Miłosna. Kocia ſtopa *ob.* Owieczki ziele. Kotcza szanta *ob.* serdecznik. Kocie łapki *ob.* szarota. KOCIANKI, — ów, *plur.*, *Bh.* kočičky, włosiſte kosmate kiſtki niektórych drzew n. p. wierzby, die Kätzchen, Lämmerchen, z. B. an den Weiden. *Tr.*, *ob.* kotki. KOCIĆ SIĘ *recipr. ndk.*, okocić się *dk.*, *Boh.* kotiti ſe; *Rg.* kotitti, nakotitti, ſkotittise, okotittise, izkotittise, razkotittise; *Rs.* ко́ситься, окоси́ться (*Rg. vulg.* kocitise *sese oſtentare*); o niektorych zwierzętach: płod rodzić, werfen, Junge bekommen (bloß von einigen Thieren). Kotka, gdy się koci, wydaie razem kilkoro kociąt. *Kluk Zw.* 1, 303. Kotka w środku dębu Znalazłszy loch, okociła się. *Min. Ryt.* 4, 23. Kozy się kocą. *Chroſć. Job.* 153. zickeln, *Bh.* kozliti ſe. Owce się kocą. *Cresc.* 559., *Bh.* grbnj ſe (*ob.* ſagnie), bahnj ſe; *Rs.* ягниться, объягниться. Owca, kotka, niedźwiedzica, zaięczyca kocą się. *Dudz.* 21. niedźwiedzica, zaięczyca okociła się. *Dudz.* 21. die Häſinn ſetzt. Swiszcze raz do roku kocą się. *Zab.* 12, 190. cf. oszczenić się, ocielić się). Żaba okocona *ob.* żaba.

KOCIĘ, — ęcia, *n.*, KOCIĄTKO, — a, *n.*, *Bh.* kotička, kotě, kotiátko. *Sr.* 2. koſché, koſchéćko; *Vd.* mazhle, munisa; *Cro.* macze, machichi; *Rs.* ко́мя; młode kotek, das Junge der Katzen, ein junges Kätzchen. Małe myszątko gdy się przechodziło, Kocięta za nim skoczą. *Groch. H.* 354. Pierwsze kocięta za plot. *Haur Sk.* 317.; *Rys. Ad.* 38., *Teatr* 35 *b*, 33., *Vd.* ta perva obriest (zyſk) gre za duri sieſt). Kocię zaięcze, *myſliv.*, ein junges Hätzchen cf. kot polny.

KOCIEC, KOIEC, koyca, *m.*, sadz, klatka karmna na kury, *Bh.* kotec, kuřaně; *Slo.* kurence; *Vd.* kotez, kotiz, kurnjak; *Bs.* kotuç, kokoscignak; *Rs.* курятникъ, *ob.* kurnik) (cf. Niederſ. Kott, *Ger.* Kothe), eine Hühnerſteige, Steige, ein Käfich, Federvich darin zu mäſten. Tatarowie, kiedy ieduo chcą, po was chodzą, iako po kury do koyca. *Gorn. Wl. S 4 b.* Śmierć nie

zna

zna złota i drogiey purpury. Mknie po iednemu iak z koyca kury. *J. Achan. Fr.* 14. Nie trzeba było wypuszczać kury z koyca. *Chrośc. Ow.* 380. Sieci kazał na ptaki nagotować, I kociec, gdzieby ich miał schwytawszy pochować. *Papr. Kol. P.* Uciekłszy się do kościoła, nie śmieli wyyrzeć, iako kury z koyca. *Chrośc. Fars.* 69. Modne panny wiedzą co gotowalnia, a nie znaią, co kociec. *Kras. Pod.* 2, 146. Jak w iednym koycu dwa sokole, tak w iego sercu nie postoi żadna pospołu z Meropą. *Pot. Syl.* 270. Kociec kaczy z kacznik, der Aentenſtall: kociec gęsi der Gänſeſtall. W świat nas wyrzuca, iak cielęta z koyca. *Chrośc. Ow.* 196. cf. chlewik. – *Dicteric.* Winawiali w niego, iż zjadł kotek kociec. *Gorn. Dw.* 148.

KOCIĘCY, – a, – e, od kociąt, Kätzchen-. *Ross.* котячій.

KOCIEŁ, °KOCIOŁ, *G.* kotła, *m.*; KOCIEŁEK, KOCIOŁEK, – łka, *m.*, *demin.*, *Bh.* kotel, kachlik; *Slo.* kotel; *Sr.* 1. kotow, kachlenk, *Sr.* 2. kotl; *Vd.* kotel, koteu, kotlish; *Crn.* kótl, kotlish, fozhán, ibrèk; *Sla.* kotao, kotliich, *Cro.* kotël, kotlic; *Dl.* kotal, łopis, kotov, bakrach, bakrachich, tengericza; *Bs.* kotó, kotal, kotao, bakraç; *Rg.* kotoo, *G.* kotła; kotlich, kotlenisa, tengera, bakrác; *Rs.* хоме́лъ, ко́мелъ, комелокъ; *Ger.* der Keſſel; *Angl.* Kettle, *Dan.* kebel, *Suec.* kettul, *Finl.* katila, *lat. med.* cedellus, catillus; *Gr.* χογλη) naczynie wypukłe wysklepione do warzenia; n. p. W kotle wodę grzeią. *Haur. Sk.* 213. Kociel gorzelny *Rs.* казанъ, казанецъ. Niektórzy hultaie, u żyda kotłem robiąc, pod ławą w gałganach i piiani umierają. *Perz. Lak.* 260, gorzałkę w kotle paląc). Kociel, żeleźnik, panew'. *Slesz. Ped.* 416. Nie wozili śrebra do obozow, dość było mieć kocielek miedziany, a rożen żelazny. *Star. Ryc.* 41, kocielek miedziany. *Stryyk.* 106. *Crn.* bakrázh; *Sla.* bakrac). Nie trzyy się o ſtary kociel, bo się usmolisz. *Rys. Ad.* 45. Kociel garcowi przygania, a oba smolą *ib.* 22., ein Eſel heißt den andern Langohr; *Slo.* kotel brucu záwidi; pes psu blchi wibira. Co za towarzyſtwo ma kociel z garncem, kiedy w się uderzą, ſłucze się. *W. Syr.* 13, 3. W sercu ludzkim dziwnie zawsze miesza się, by w kotle. *Rey Wiz.* 71. *Podw. Wr.* 39. cf. iak w kieracie). Nie całek, lecz kociel z mięsem, kufa z winem Tu leży, poszła dusza w otchłań z dymem. *Wad. Dan.* 15. Gdy człowiek młody, niebo się kotłem widzi. *Gorn. Dw.* 74. – §., Wytrzeć komu kocielek, szmyć kogo. *Cn. Ad.* 1359. Wyszorował mu kocielki. *Rys. Ad.* 71. cf. wytarł mu kapitułę, einem den Kopf waſchen. – §., Kociel ſtudzienny, w który się zewsząd woda sączy, powinien bydź iak nayglębszy. *Swiek. Bud.* 334. der Brunnenkeſſel. –, §. 2) kotły, w które biią, die Pauken, Keſſelpauken. *Bh.* wlaſký bubny; *Crn.* pauke, bobnize; *Vd.* kotelna pauka; *Sr.* 2. paula; *Ross.* литавра; *Ecc.* литавнъ. Biiący w kotły, der Paukenſchläger; *Crn.* bobnizhar; *Rs.* литаврщикъ; *Ec.* литавница. Tubalne kotły iuż ucichły. *Pot. Jow.* 51. °KOCIELNIK, – a, *m.*, *Faber ahenarius. Mącz.*, Kotlarz, der Keßler. Pochodz. *kotlarz, kotlarczyk, kotlarſki, kotlarſtwo, kotlina.*

KOCIERPKA *ziele*; *apud Ursin.*, *meluis* pocierpka, bo po niey cierpko, *ob.* Smrodynia. *Cn. Th.*

KOCIK *ob.* Kucik.

KOCIMOZG, – u, *m.*, *Mon.* 75, 589. półgłowek, ein Schaafkopf.

°KOCIOŁ, źle zamiast *Kociel. Dudz.* 29. 1) KOCISKO, KOCOWISKO *ob.* Koczowisko.

2. KOCISKO, – a, *n.*, kot szpetny niezgrabny, eine häßliche Katze; *Rs.* комище. Otoż przyszło to biedne kociſko, darmom go tak daleko szukała. *Teatr.* 14 *d*, 30. raczéy: biedna *Kocina*, arme Katze.

KOCIUBA, – y, ż., KOCIUBKA, – i, ż., *zdrb.*, w hucie śklaney narzędzie do mieszania massy śklaney, in der Glashütte, der Querl, Rührlöffel. Przysadę sypią w oszów, i tam ią często przewracaią, i kociubą przemieszywaią. *Torz.* 153. Kociubka dobrze polerowana do wygładzenia tafel. *ib.* 48.

KOCIUR *ob.* Koczur.

KOCK, – a, *m.*, miasto w Lubelskim. *Dyk. G.* 2, 34. eine Stadt im Lublinischen.

KOCOWY, – a, – e, z koca. *Cn. Th.* Katzen-, *Rs.* полстяный, полстевый, – §., KOCOWE, – ego, *n.*, (cf. koce sądowe) pieniądze złożone od rusaiącego do wyższego sądu, Cautionsgeld. Jakoż ten wady zachowa zdrowe prawo, Który ledwie wie, co to iest kocowe? *Błaz. Fl. B 4 b.* KOCYK, – a, *m.*, *dem. nom.* koc, gunka, ein kleiner Koß, eine kleine zottige Decke. Miasto pościeli kocyka używał. *Skarg. Żyw.* 2, 17. – 1) °KOCZ. *ob.* Koc sądowy.

2. KOCZ *ob.* Kotcz.

KOCZARGA, – i, ż., pogrzebaczka, szurulec, pociak, *rutabulum, quo ignis proruitur in pane coquendo. Cn. Th.*; *Ross.* кочерга; *Vd.* podgrinjalu; pezhna grebelza, kreula, kricula, (*Ss.* кочерыга głąb kapuſtny). die Backofenkrücke; cf. ożog, kosior.

°KOCZĘ się *ob.*; Koczyć się.

°KOCZKA, – i, ż., n. p. Fanatyk, któremu koczki drą we łbie, albo mu się muchy roią w głowie, niektórzy mówią. *Mącz.*; *ob. kotek* mu we łbie kreśli, es rappelt in ſeinem Kopfe. *Rs.* кочка mogilka kretowa.

KOCZKODAN, – a, *m.*, gatunek małp, kot morski. *Syr. Ziel.* 542. die Meerkatze. *Vd.* vopeza, morska mazhka; *Rs.* мартышка (cf. *Slo.* kokkodáci kwokać, *Vd.* kokkodakam z gdakać). Wiele małp i koczkodanów na tey wyspie. *Orw. Ow.* 561. Ludzie tak iak małpy i koczkodanowie swoich przyrodzonych rzeczy zapomniawszy, cudze na się biorą, i tak oszukani bywaią. *Syr.* 1266. Piękny iak koczkodan. *Cn. Ad.* 833. t. i. bardzoś szpetny, ſchön wie eine Meerkatze, s abſcheulich. Koczkodan z szpetny do ostatniego stopnia, ein Frazengeſicht, eine abſcheuliche Figur. Cóż mi to wadzi, że koczkodan stary, Alboż ią biorę? broń boże! talary! *Zabł. Bal.* 70. Dzisiay tylu koczkodanów, przenoszą nad ładnych paniczów. *Teatr* 52 *c*, 51. Kobiety piękne maią mężów wierutne strazydła; mężowie piękni maią znowu koczkodany. *ib.* 24 *c*, 42. Jaka mi Jéymość, ſtadra, koczkodan. *ib.* 21, 14. Przedwieczne koczkodany. *Weg. Fiſt.* 118.

KOCZOT, – a, *m.*, *nummus minimus*, pieniądz. *Cn. Th.* ein Scherf, ein Heller. *Obolus* pieniądz drobny, koczot, halerz. *Urs. Gr.* 358. (*Rs.* кочетъ z kogut). – §., ſtręfian, rayfura, ein Kuppler, ein Zubringer. Panicz, gdy mu się zachciało, po dziewkę posyłał koczota. *Pot. Jow* 2, 49. Uwiódł się miłości łakotą, Więc z nią przez swoie

traktuie koczoty. *Zab.* 15, 239. J ſkładem swoim i swoim obrotem, Zaraz ſię wydał, że bywał koczotem. *Pot. Syl.* 15. Jaż mam za drużbę bydź, czy za koczota? *Pot. Syl.* 296. Tak iednemu z swych koczotów rzecze, Widzisz, ach widzisz, co mię w sercu piecze. *Zab.* 15, 241. Odźwierny odźwiernym, koczot koczotem, żołnierz żołnierzem niech będzie. *Opal. sat.* 83. Pot im z czoła ciecze, Obiegaiąc odźwiernych, koczotow królewſkich. *ib.* 63. Leżał przy Hesperyyſkich niwach ſtrzegąc złota Smok bezsenny, nie mrużąc wzroku na kształt koczota. *Min. Ryt.* 3, 23. KOCZOTKA, - i, ż., rufianka, rayfurka, die Kupplerinn. Urząd bardzo uczciwy i luby i ſłodki, A pfui iabym ſię miała zniżyć do koczotki? *Zabł. Amf.* 7.

1. KOCZOWAC, - ał, - uie *intrans. ndk.*, obozem ſtawać (cf. kosz Tatarſki) campiren, gelagert ſeyn, ſich lagern, ſein Lager aufſchlagen. *Ross.* кочевать, кочую nomadiſiren. Koczowali Kozacy nie w domach, lecz pod kotarami. *Zim. Ziel.* 251. Badamy, coby o pogańſkiego woyſka wielkości, i gdzieby koczowało, miał za wiadomości. *Tward. Wład.* 76. Mąż móy kędyś w Troiańſkim okopie w lichey kotarze korzuie. *Chroſt. Ow.* 175. Wyſoka w wodzu cnota, który sam koczuie na piaſku. *Bard. Luk.* 171. Czuy przed wrotami, koczuy noc niespaną. *Min. Auz.* 19. cf. *Gall.* bivouaquer. - §., *transl.* przemieszkiwać. ſich aufhalten, wohnen. Koczuią na twych ſkronjach węże, sroki, wrony, Jakobyś ſiostrą była ſtraszney Persefony. *Łączw. Zw.* 23. Owieczki mleko słodkie wydaiąc szczodrze, pokazuią Pożytkiem, iże w dobrych paſtwiskach koczuią. *Bach. Epikt.* 62. Kiedy śnieg, znać zaraz po tropie, gdzie zaiąc koczował. *Haur.* Sk. 298. t. i. nocował, wo er über Nacht gelegen iſt. KOCZOWANIE, - ia, *n.*, *Subſt Verb.*, obozowanie, kampowanie, das Campiren, Lagern. *Rs.* кочевка, кочеванье, das Nomadiſiren. - §. 2. KOCZOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wykoczować *dok.* (koczołować; bo mówiemy wykoczołowanie) obcego poddanego do cudzey służby wyprowadzać, einen Unterthanen in einen fremden Dienſt wegführen. Gdyby chłop cudzego poddanego wykoczował, i w nocy wywiózł. *Haur. Sk.* 253. Djabeł czyha, aby duszę wykoczował; ku pótępieniu wiecznemu. *Orzech. Qu.* 190. Juliuszowie do obcego woyſka rekrutów koczuiący. *Kur. Pet.* 302. Był kray nasz dotąd otwarty dl. Juliuszów, do obcego woyſka rekrutów koczuiących. *Gaz. Nar.* 1, 147. Koczowanie, wykoczowanie, wykoczołowanie, - ia, *n.*, koczowanie termin prawny, odmówienie poddanych z cudzey wsi. *Kras. Zb.* 1, 455. das Abreden und Wegführen eines leibeignen Unterthanen. Za wykoczowanie ieſt akcya prawna ukrzywdzonemu, na krzywdzącego zaś oprócz reſtytucyi kara wyznaczona. *ib. Expleiatio*, termin prawa Polſkiego, pospolicie mianowany wykoczołowanie, to ieſt odmówienie poddanego z cudzey włości. *ib.* 1, 282. - KOCZOWISKO, KOCOWISKO, *KOCISKO, - a, *n.*, obozowiſko (cf. kosz Tatarſki) das Lager, der Lagerplatz, *Ross.* кочевище, кочевье, der Ort, wo ein Nomadenvolk herumzieht. Tatarowie z wielkim łupem do dzikich koczowiſk swoich za Dniepr powrócili. *Nar. Hiſt.* 5, 236. Wiele ukradał przeieżdżaiących Turków i Tatarów do zwyczaynych koczowiſk. *Tward. Wład.* 64. Choćby nam Tatarſkich koczowiſk zażywać, Choćby nawet i piaſki Libiyſkie przechodzić, Póydziem z chęcią. *Bard. Luk.* 10. Na kociſka i leżyſka Połowców uderzyli, i ich pogromili. *Stryik.* 173. Połowcy około Wołgi kociſka swe mieli. *ib.* 167. - §., Koczowiſko zwierząt, leżyſko das Lager eines Thiers, das Nachtlager. Tam ſię beſtye dla koczowiſk kładą. *Chroſt. Lul.* 2, 38. Bóg dał ich zamki na kocowiſka, abo na legowiſka niedźwiedziom. *Weresz. Kij.* 6

*KOCZPERGAŁ, n. p. Gdyby nad kupą pierza ten koczpergał Owoż szturmował, rozpierzchłoby ſię od owego gromu. *Klon. Fl. H.* 1 *b.*??

KOCZUR, - a, *m.*, *Boh.* kocaur, kot samiec, der Kater. Wielki koczur bury. *Pot. Jow.* 179. Kotki i koczurowie. *Syr.* 499.

KOCZY *ob.* Kotczy.

KOCZYĆ ſię, - ył, - y, *Recipr. ndk.*, przewracać ſię. *Tr.* ſich herumdrehen, herumwerfen.

*KOCZYDŁO, - a, *n.*, n. p. *Nadgrobek furmanowi*; uwiązłem, ey uwiązłem w głębokim *koczydle*. *Pot. Jow.* 65. może to *Cocytus*. *KOCYTOWY, - a, - e, z *Leop. Job.* 21, 32. piekielny z *Leop.*

KOCZYK *ob.* Kotcz.

KODŁUCH, - a, *m.*, Pierze z gęsi na pościel dobre; kodłuchy twarde na pióra pisarzom, a co z nich oberwiesz do ſtrzał ſię przygodzi. *Cresc.* 579. pieńki piór, die Spulen, die Posen, die Kiele der Federn.

*KOFIA, - ii, ż., n. p. sztuczkę płotna z *kofii albo czepka na bok chorey przyłożył. *Wys. Jgn.* 156. cf. szkofia.

KOFLIK, - a, *m.*, KOFLICZEK, - czka, *m. dem.* (*Boh.* koflik, kofliček, cf. kufel) kubek, der Becher. Koflik srebrny nadobny przed niemi poſtawił. *Rey Wiz.* 131. kofliczek. *ib.* 132. cf. kuflik.

KOFTYR, Koftér, - a, -u, *m.*, materya kosztowna iedwabna Turecka, ein koſtbarer Türkiſcher Seidenzeug. Dawał Wołoſki Woiewoda królowi na każdy rok dwieście sztuk koſtyra na szaty. *Bielſk. Kr.* 310. kamcha. *Krom.* bayborak. *Gwagn.* Tu bisior, tu koſtéry, tu Włoſkie zapouki, tu połatlasie. *J. Kchan. Fr.* 70.

KOGO, KOGOŻ *ob.* Kto.

KOGUT, - a, *m.*, *KOKOT (*Syr.* 587); KOGUTEK, - tka, *m. zdrb.*, KOGUCIK, - a, *m. zdrbn.*, pietuch, kur, samiec kosz, *Bh.* kohaut, kohoš, kohoutek; *Slo.* kohut, kohaut; *Hg.* kakas, *Sr.* 1. kokot, honak, honaci; *Sr.* 2. kokót; *Vd.* kokot, petelin, peteln; *Crn.* petelin, petelinzhek; *Cro.* peteh, pevëcz, kokòt, peteo, kokotich, kokotchek, peuchich; *Sla.* oroz; *Rg* kokót, pjéteo, pjevaz; *Bs.* kokot, pitteo, pivaç, kokoticch, pivcicch; *Rs.* кочетъ, пѣвень, пѣтухъ, пѣтунъ; *Ec.* пѣтелъ, петухъ, петунъ; cf. kokosz, kwokać, cf. *Gall.* coq). *Kluk. Zw.* 2 95. Kur albo kogut ma mieć grzebień na głowie czerwony. *Haur. Sk.* 118. Grzebieniaſty kogut. *Przyb. Milt.* 226. ptak grzebieniſty. *Otw. Ow.* 457. Kogut, gdy ma śpiewać, ſkrzydłami ſię bije, aby był ku śpiewaniu ochotniejszy. *Sienn.* 290. Koguty pieniem swoim pory nocy, tudzież odmiany powietrza oznaczaią. *Zool.* 234. Kogut zegar wieyſki. *Lad. H. N.* 73. Gatunek kogutów walczących *Rs.* зуй, зуекъ. Matki Bożéy włoſki, ziele czyni koguty śmiałemi do boiu; co łaczkowie wiedząc daią im tego w dzień ś. Gawła, gdy ie spuszczaią, używać. *Syr.* 587. *Slo.* kohut na ſwém ſmetiſku ſmeſi cf. na swych śmieciach). Znalazł kogut perłę. *Rys. Ad.* 50. cf

szkoda pan bialego chleba). Jak dway koguci tu się rozeprzeć chcą. *Pot. Syl.* 407. Krzywo na się, iako dwaj patrzaią koguci. *Pot. Arg.* 330. *Slo.* dwa kohuti na gednom smetlišu nezrownáwagu sa. Zle, kędy kogut na grzędzie milczy, pieie kura. *Pot. Jow.* 26. *Slo.* nešťastni ge ten dom, kde kohut mlči, a šépka spiwa, cf. kędy krowa dobodzie wołowi, cf. stoklosa, cf. donica). Owco inszego robiąc, szóstak tylko rzuci, Aż mu biali na wieży zapieią koguci *Pot. Jow.* 171.? (*Sr.* 2. zerwonego kokota na kišiške stawišch = dom podpalić). KOGUCI, – ia, – ie, od kogута, Hahnen=. *Vd.* petelinou, peteliuški, petelni; *Cro.* kokotni; *Rs.* пѣтушій, пѣтушиный. *Prov. Sr.* 2. tu ju kokotu nozu jedi, milczeć nie umiesz, kogucią nogę iadleś.

KOIAN *ob.* Kuian.

KOIARZYĆ, – yl, – y, *(*intrans. ndk.*, sprzyiać komu, einem günstig seyn. *Tr.* Fortuna mu koiarzy. *ib.*) – *transit.* koiarzyć, skoiarzać *ndk.*, skoiarzyć *dok.*, łączyć, zwięzywać, vereinigen, verbinden, knüpfen. Zysk małżeństwa koiarzy, żartem iest przysięga, Lubieżność spaia węzły, niestatek rozprzęga. *Kras. Sat.* 15. Nieba mi dały talent osobliwy do koiarzenia maryażów. *Teatr* 8 *c*, 16. Dwa nowo skoiarzone stadła. *Teatr* 56 *c*, 129. Tak dobrze skoiarzony związek. *ib.* 3 *b*, 87. Gdzie przymus lub interes koiarzy małżeństwa, rzadko pomyślne skutki. *Teatr* 6 *b*, 39. Dobrych tylko, i sobie podobnych, prawdziwa przyiaźń skoiarza. *Pilch. Sen. list.* 277. – Koiarzyć co z kim: kleić, klecić co z nim n. p. Niewolą Polaków z ministrami cudzoziemskiemi koiarzył. *Przestr.* 100. – §. Koiarzyć się, kleić się, zdarzyćsię, gelingen, gedeihen. Co poczniem, to nam się nic nie koiarzy. *Wad. Dan.* 92. KOIARZONY, *nied.*, SKOIARZONY, – a, – o, *dok.*, *Part. Perf.*, złączony, związany, verknüpft, verbunden, vereint. Gdy tak będzie wzaiemna pomoc skoiarzona, Łacniéy i pewniéy ciężkie dźwigniemy brzemiona. *Przyb. Ab.* 45. Skoiarzony pokoy, z zawarty. *Tr.* abgeschlossen, geschlossen.

KOIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, skoić, ukoić *dok.*, *Boh. et Slo.* kogiti, = piersiami dziecię karmić, dadź ssać; ztąd kogna mamka, *nutrix*; – b) kogiti = chacholiti, glaskać, udobruchać; kogit se *delectare* cf. kochać; *Cro.* koyti *nutrire*; *Crn.* kojim *alo*, *erudio*, koj *alimentum*; *Vd.* kojiti, skiveti = żywić; cf. *Gall.* coi = spokoyny) – *Pol.*, = błagać, łagodzić, dobruchać, *Rs.* уговорить, уговорить, stillen, besänftigen. Otrze-ć łzy z oczu naszych, skoi-ć żal głęboki. *Przyb. Ab.* 21.

Pochodz. *pokóy*, *pokoiowy*; *przedpokoy*; *spokoyny*, *niespokoyny*, *spokoyność*, *uspokaiać*, *uspokoić*, *zaspokoić*, *zaspokaiać*; *cf. kaiać*, *ukaiać się*.

KOIEC *ob.* Kociec. KOIEN *herb*, pas przez środek tarczy na ukos od prawéy k lewey idący; we środku na pasie pieniek, z obu stron trąby myśliwe. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen.

KOKAĆ, – ał, – a, *intrans. ndk.*, KOKCIELEĆ, kwokać, tokować, glucken, glucksen. Grali cietrzewie, a ich cieciorki kokały. *Banial. f.* 3 *b*. Pardwa kokciele, *Banial. f.* 3 *b*.

KOKCYNELLA, – i, *ż.*, Cochenille, czerwiec Amerykański. *Zool.* 161. Kokcynella, czyli czerwiec Francuzki znayduie się w Prowancyi. *ib.* 162.

KOKIETKA, – i, *ż.*, Umizgalska, Przylepka, n. p. Nasze prababki były umizgalskie, a ich prawnuczki są kokietkami. *Mon.* 66, 29. Kasia choć w sekrecie Kokietką iest przecię. *Teatr.* 52 *c*, 5. Gladka kokietka. *Zab.* 13, 249. Kokietki są to zalotne kobietki, czyli umizgalskie. *Mon.* 76, 417. KOKIETERYA *Teat.* 35 *b*, 45. *ob.* zalotnictwo. KOKIETOWAĆ *ob.* umizgać się, zalecać się.

KOKLUSZ *ob.* Kochlusz.

KOKORYKAĆ, KOKOREKAĆ, – ał, – a, *intrans. nied.*, *Bh.* kokrhati, kokrháwám; *Slo.* kokrhati, kokodákati, gak kohaut zpiwati; *Hg.* kukorikolni; *Sr.* 1. klukam, klukotam, kaj pata; *Cro.* kukurichem, kukurikam, kukurikanye; *Rg.* kukurjékati (2. waryować); *Bs.* kukurikati; *Rs.* кукорекаю; *Ec.* немухъ кукорѣкаетъ, жеравль курлыкаетъ), *cucurire*, krähen. Kur kokoreka abo pieie *Mącz.*, *Cn. Th.* Kokoryku! *cucurientis galli vox. ib.*, *Cn. Th.*, *Ger.* kikiriki! *Rg.* kukurjek; *ob.* kukuryku.

KOKORYCA *ob.* Kukurcyca, Kukurudza, Turecka pszenica.

KOKORNAK, – u, *m.*, ziele, *Aristolochia*, *Linn.*, Hohlwurz, Osterluzey, dwoiaki iest, ieden ma liście okrągławe pachnące, kwiat biały; drugi ma korzeń długi. *Kluk. Rosl.* 2, 227. *Sienn.* 12. *Urzęd.* 34. Kokornak okrągły, *rotunda*, długi *longa*, powoiowy, *clematitis*. *Jundz.* 444. *Bh.* podrazec; *Ross.* кирказонъ, цѣлебникъ. KOKORNAKOWY, – é, – e, od kokornaku, von Osterluzey. KOKORYCZ, – a, *m.*, KOKORZYK, *fumaria Linn.*, Erdrauch. *Ross.* земляной дымъ, дымянка, *Sr.* 1. kokulinda; ziele skuteczne w lekarstwach. *Kluk Rosl.* 2, 6. kokorycz głowkowy, *bulbosa*, górny, *capnoides*, lekarski, *officinalis*, czepiący się *capreolata*, kłosowa *spicata*. *Jundz.* 357. *Kokorzek. *Volck.* 849. KOKORYCZKA, – i, *ż.*, ziele, krówka, babikrówka, liczydło, *sigillum Salomonis*, rośnie w lasach, skuteczne w lekarstwie. *Kluk. Rosl.* 2, 228. Weißwurz, Salomons Siegel, *convallaria polygonatum Linn.*; *Jundz.* 206. *Kluk. Dykc.* 1, 150. *Bh.* Kokořik, liczidło; *Bs. et Rg.* pardégl; *Rs.* купена, купина.

KOKORYKAĆ *ob.* Kokorekać. KOKORZYK *ob.* Kokorycz.

KOKORZYKA, – i, *ż.*, *kurzyka, młody kurek, *sabelek, *pullaster. Mącz.* ein junger Hahn.

KOKOSZ, y, *ż.*, *Bh.* slepice; *Sr.* 2 *et* 1. kokoš; *Sla.* kokòsh; *Hg.* kakas; *Crn.* kokush; *Vd.* kokush, kura, putiza; *Cro.* kokosh; *Bs.* kokosc; *Rg.* kokósc; *Rs.* курица; *Ec.* кокошь, cf. *kokot, kogut) die Henne. Kura, kwoka, kwoczka, samica kogutowa, iayca niesie przez wszystek rok, wyiąwszy dwa *księżyce, gdy słońce stawa. *Sienn.* 290. Kokosz kwoka, gdacze, krzekocze, wabi, gdy kurczęta wodzi. *Dudz.* 21. *Cro.* kokoša krakori, *gracilat*, kokodache *cacalissat*; *Crn.* kokadashkam; *Vd.* kokotati, kokodashkati; *Ec.* кокошь хворостьнь, или хоминчемъ. Kokosz krekorze, żóraw' krera. *Tol. Saut.* 89. Kurczęta rodzą się bez nasadzenia kokoszy, w piecach pomiernie zagrzanych. *Boter* 218. Kokosze dannе, które chłopi do folwarku oddaią. *Haur. Gosp.* 72. Sokrates cierpiał żonę srzędną, a ty nie cierpisz w domu kokoszy gdaczącéy? *Bud. Apoc.* 4. Biada téy kokoszy, na którey łowią iastrzębia. *Czach. Tr. f.* 2.; *Cn. Ad.* 23. Wplątał się, iak kokosz w zgrzebie, która im się więcéy graboli z nich, tym się bardziéy pląta. *Sowit.* 16. Swiatum po-

święcił kokosz; bogu zgniło iaie. *Kul. Her.* 173. *deterióra Deo*). Tam w polu i ptaka uyrzy kokosz goniąc. *Paszk. Dz.* 17. Umarła kokosz, która mu złote iayca niosła. *Bud. Ap.* 98. I czarna kokosz białe iayca niesie. *Cn. Ad.* 804. ociec zły dobrego syna pod czas urodzi). Z trafunku ślepa kokosz na ziarno napadnie. *Syxt. Szk.* 200. Sapetnio gdy za łeb kokosz kura wodzi. *Zegl. Ad.* 15. *Niesiesk.* Mędrsza kokosz niźli iaie. *Pot. Syl.* 244. Widać z twarzy tych rabusiów ochotę spotkania się z wieyskiemi kokoszami. *Mon.* 65, 425. cf. Kokosza woyna). Na szaleństwo czarną kokosz na dwoie rozdarłszy co prędzéy na głowę przyłożyć. *Haur. Sk.* 399. stąd przysłowie: wart czarnéy kury; a to iest oszalał. – Na duszną chorobę iedno co rychley łapać trzeba czarnéy kokoszy. *Rey Wiz.* 79. – (cf. kurzyca, nasiadka, kwoczka). – *Prov. Dl.*, *Rg.* zna gdè kokoša ja e noszi *ob.*, gdzie kozy guano; Kokosc vodu pije, à na boga gleda, z zwierzęta wdzięczniejsze ſtworcy niż ludzie; Bolye je danasz jaje, nego zutra kokoša, z lepsze dziś iayko, niż iutro kokosz. KOKOSZKA, – i, *z.*, *demin.*, das Hennchen. *Sr.* 2. kokoſchka; *Sr.* 2. kokoſchka, modzicjka; *Cro.* kokoška; *Crn.* jarzhèza; *Rg.* pipliza; *Ec.* кокомецъ. Kokoszka wodna (błotna. *Cn. Th.*) *Fulica Klein.* gnieździ się na wodzie między trciną. *Zool.* 246. das Waſſerhuhn, *ob.* łyſka. KOKOSZNIK, – a, *m.*, *curator gallinarum. Mącz.* der Hennenwärter, cf. °kurzytata, *Crn.* kokushàr; *Bs.* kokosciar; *Rg.* kokoscjàr, *f.* kokoscjarizza; *Dl.*, *Cro.*, kokoſsàr, *f.* kokoſsaricza (*Rs.* кокóмникъ, кокóмницекъ ſtróy chłopek na głowę). °KOKOSZOWY, KOKOSZY, – a, – e, od kokosz, *Sr.* 1. kokoſchaczé; *Bs.* kokoscgni; *Crn.* kokoshàrſke; *Cro.* kokoſsin; *Rg.* kokoscgni; *Ec.* кокомеnьій; Hennen-. Iż R. 1537. wyprawa na Wołoszyna na pośmiech wyszła, tę woynę °kokoszową nazwano. *Bielsk. Kr.* 522. Niedawnych czasów była kokosza woyna, Hühnerkrieg (Zweſchpenkrieg, Kartoffelkrieg, Rummel); ale iż karność ieszcze była nie zginęła, nie brano gwałtem ludziom tylko kokoszy, i ztąd przezwisko kokoszéy woyny urosło. *Gorn. Wt. S.* 4. ztąd *kokosza woyna* ogólniey *de expeditione militari irrita, in qua nil amplius caedis fit, quam quod gallinae* (*adde boues, sues, oues*) *ruſticanis licentia militari maactentur. Cn. Ad.* 352. Widzę, że to woyna nie kokosza. *Jabł. Buk. P.* 2 *b.* Weszła liszka do kokoszego chlewa. *Ezop.* 74. do kurnika, *Rg.* kokoscignàk; *Cro.* kokoſsinyàk; *Bs.* kokoscignak, kotaç *ob.* koiec). – §., Kamień kokoszy, albo kurowy, kapłuni kamień, *qu. v.*, *Sienn.* 325. der Kapaunenſtein. KOKOSZYĆ się, – ył, – y, *Recipr. ndk.*, pawić się, ſtupurczyć się, podpierać boki, brać się pod boki, uprząść postawę, nadymać się, nadrabiać miną, fanfaronować, gorgolić się. *Crn.* koshatim sè; *Vd.* napihuvati se, gornapersuvati se, ſich brüſten, ſtolziren. (*Gr.* πτερυγίζειν *de pullis adhuc implumibus alas motitantibus, Cn. Ad.* 353.). Kokoszy się z tego, iak nie wiem z czego. *Cn. Ad.* 352. Będąc proſtemi żakami, kokoszą się, by kokosz sama nad swemi iaycy. *Glicz. Wych. L.* 6. Tak się ty bardzo ze swemi kontradykcyami kokoszysz, iakoby ich nikt nie rozumiał, tylko ty sam. *Twor. Wie.* 110. Król Assyryyſki się kochał a kokoszył w niepoliczonych zaſtępach. 1. *Leop.* 3. *Mach.* 6. Krezus się był wielce wieliczył a kokoszył. *Glicz. Wych. F.* 1 *b.* Bezwſtydnice kokoszyły się nie

raz, że ſtu familiy żywność w iedney biesiadzie schłonęły. *Stas. Num.* 2, 123. *faisoient gloire*). Darmo się kokoszysz przeciw niebu. *Pot. Arg.* 109. Kokoszył się z wiarą heretycką, powiadaiąc, że prawdziwa, *Birk. Exorb. C.* Sięgasz do worka, a nie masz ni grosza, kokoszysz się przed ludźmi panie bracie. *Bies. B.* 1. Które kęs krasy na swey twarzy widzą, zwykły się kokoszyć. *Búdn. Ap.* 51. Tak bardzo się na szlachectwo wasze kokoszycie. *Petr. Et.* 302. Cóż mi potym (mówi Wenus) bydź Jowiszową corą, Na co się synem wszechmocnym kokoszę! *Morszt.* 7. °KOKOT, – a, *m.*, kogut, kur. *Syr.* 587. der Hahn. (*Rs.* кóкомб głos koguta zalęknionego; кокошамь, кокоvы; *Rg.* kokochjatti, kvozzati cf. kvokać). KOKOTLIWY, – a, – e, o kogucie, co rad się z drugimi bije. *Wlod.* kampfſüchtig, von den Hähnen; *ogólniey* gniewliwy, sierdziſty, swarliwy. *Cn. Ad.* 260. zankſüchtig, jähzornig cf. iak osa iadowity; rozgniewa się, by mu palec zakrzywił; by mu na nos mucha padła.

KOKOWE DRZEWO, rośnie we wschodniéy Indyi; drzewo iedno z naypożyteczniejszych; osobliwie zaś owoc. *Kluk. Dyác.* 1, 142. der Cocosbaum.

°KOKTAN, – u, *m.*, *lat. cotoneum*, *coctanum.* Pigwy, które wydaią owoc większy, a liście maią mnieysze, zowią koktany; drugie zaś właściwiey pigwami. *Cresc.* 411. die Aepfelquitte.

KOKTURA, – y, *ż.*, z łac., mieysce gdzie sól warzą, die Salzſiederey. Sól Ruska, po kokturach wszyſtkich, kędykolwiek ią przedaią .... *Vol. Leg.* 3, 607.

KÓŁ, – u, *m.*, *Bh.* kůl, hůl, koll, kolik, koliſto; *Sr.* 2. kol; *Sr.* 1. kow; *Vd.* kol, koll, kolje, kou, hlod, zhok, ſteber, kau, planka, ranta, dilla, ploh; *Crn.* kol, hlód, iver, iverèja, zhok; *Cro.* kòl, kolecz, prosztecz, peny; *Bs.* kolać, *Sla.* kolac; *Rg.* kòlaz; *Rs.* колъ, кóлникъ, *Ec.* колóкъ; Apexóaïe; (2. *Rs.* колъ kieł końſki cf. kieł, cf. kłóć; szczepać; cf. *Germ.* Keule Ablg.) pal, żerdź, w ziemi utkwiona, ein Pfahl, ein Pflock. Koły do grodzenia płotów bywaią dębowe, sosnowe, osowe, szaklakowe. *Kluk. Rośl.* 2, 160. Wbiwszy kół w ziemię, uwiązała osła u niego. *Leop. Jud.* 16, 13. Koły bić *Vd.* kole sabijati, sasajati, koliti, koljati, nakoljati, ſtebrati, ſtebre ſtaviti). Kół ostry, zaciosany, żelazem nasadzony. *Cn. Th* Kół żelazny, naczynie podkopnicze, drąg żelazny kończaty do wybiiania dziur w skałach i w ziemi. *Jak. Art.* 3, 296. – Przeniosł nad swoie dzieci kół cudzego płota. *Bard. Tr.* 546. cudzy wydarty maiątek). *Prov.* Tegoż to płotu kół. *Cn. Ad.* 1158. iedna to bursa, iednéy faryny, von einem Schlage, eines Gelichters. Koły komu na głowie ciosać. *Cn. Ad.* 272. *cf.* kliny na głowie ciosać; grać komu na gębie; Holz auf einem hacken. Jeśli mu z przodku swey woli dopuścisz, iuż go potym nie uhamuiesz, byś mu dobrze na głowie iego i koły ostrzył. *Orzech. Tarn.* 49. – §., Parcie wielkie w boku, iako mówią pospolicie, że iako kół utknął. *Comp. Med.* 276. dokuczliwy, nieprzezwyciężony). Przydało – liby się też upaść z apoſtołem, Niech nie czekam koguta (iak ś. Piotr), niech nie ſtoię kołem. *Pot. Zac.* 57. t. j. iak kół, iak drąg nieruchomy). Co widzęł pobladł, oczy ſtanęły mu kołem, Coż ci iest? *Zabł. Z. S.* 47. w słup). Język mu kołem ſtanął. *Ossol. Str.* 9. zdrętwiał). *Rs.* кo

abmb z zimna drętwicę). Jak w kol z zgadleć, zgadzają się summy, rachunki dobre. *Cn. Ad.* 295. die Rechnung trifft auf ein Haar.

Pochodz. *kołek*, *koleczek*, *kolina*.

KOŁACĘ *ob.* Kołatać. — 1) KOLĄCY *ob.* Kłoć, 2) KOLĄCY *ob.* Kolić.

KOLACYA, – yi, *ż.*, z *Lac.* °1) składka, das Zusammenmenlegen, Zusammenschießen. Każdy według swego ku oyczyznie affektu z szkatuły swoiey ofiary uczynił, a przedni panowie od siebie poczynali tę kollacyą. *Tward. W. D.* 39. — §., za składkowe pieniądze sprawiana uczta, piknik, ein Picknick, ein Schmaus, wozu jeder von den Gästen seinen Beytrag giebt. Nie byway na biesiadach piianie, ani na kolacyach tych, którzy mięso na iedzenie znoszą, bo ci, którzy się składaią, niszczeią. *W. Prov.* 23, 21. — §., *ogolnie*, KOLACYA bankiet, biesiada, uczta ein Tractament, ein Bankett, ein Schmaus. *Sr.* 2. kollazeja uczta chrzcinna). Poganie, gdy ofiarowali bogom swoim, kólacye albo bankiety czynili na sługi swoie z tych ofiar. *Petr. Ek.* 11. Tam pod cieniem siadać, i ranne kolacye zwyczay bywa iadać. *Tward. Misc.* 116. Tegoż dnia sprawowali kolacye, i weselili się. *Radz. Eſter* 9, 17. (uczty i wesela. *Bibl. Gd.*) Ten dzień obchodzą zawsze z weselem i z kolacyami. *Radz. Eſt.* 9, 19. (z uczstami i z dobrą myślą. *Bibl. Gd.*) z biesiadami. *ib.* 22. — °§.; kolacya, *per excell.* wieczorna kolacya, niepolskie, ani łacińskie, lecz z Włoska z składana wieczerza, posnik *Cn. Th.* 786. ein Nachtschmaus, wozu jeder seinen Beytrag giebt, ein Nachtpicknick. — §., dziś Kolacya, *Kolacyka zdrób.*, ogolnie toż co wieczerza, das Abendeſſen, Nachteſſen, Nachtmal (*oppos.* obiad). Miłuią pierwsze mieysce na kolacyach. *Sekl. Math.* 23. „na wieczerzach *not.*“ Wieczerze albo kolacye. *W. Poſt. W.* 231. Zdrowiu szkodzi czytanie dłuższe po wieczerzy czyli kolacyi. *Krup.* 5, 644. Zaprosił mię na kolacyą koło osmey godziny. *Xiądz.* 78. Daymy mu kolacyykę dziś u siebie. *Teatr* 19 *c*, 3. Nie raz nam ładne kolacyyki dawał w tey sali, *ib.* 4, 51. W wieczor wprzód przed zażyciem lekarstwa nazaiutrz, bardzo mało na kolacyą ieść potrzeba. *Krup.* 5, 191. — §. 2) Kolacya, w prawie duchownym, z przywiley presentowania zwierzchności osoby do osiągnienia wakuiącego beneficium. *Kras. Zb.* 1, 456. podawanie. *Cn. Th.* das Recht zur Vergebung einer Pfründe.

KOLACYONOWAĆ, *cz. kont.*, składaiąc, porównywaiąc, znoszącciedno z drugiém, weryfikować, collationiren *Vd.* kolazionirati, sprutuvati, poprutuvati; *Ross.* сабрáть, сабрáть, сличáть, сличáть. Kolacyonowanie сабрáнie; сабóрка, сводъ.

KOŁACZ, – a, *m.*, *Bh.* kołač; *Slo.* koláč, pogačik, *Hg.* kalács, pogátsa; *Sr.* 1. kołacj, kowacj *panis rotundus, sphaerita*; *Sr.* 2. kołazk bochenek; *Sla.* kolàce; tort; *Cro.* kolách, koh; *Crn.* kolàzh z wielkonocne ciasto; pogázha; *Vd.* pogazha, potisa, krapnisa, gibanisa; *Bs.* kołaç (2. *praemium*; 3. *palmarium*), pogaccja, pitta, oblia (cf. obły); *Rg.* kolàc *strena*; kolacich z kołacz; *Rs.* калáчь; *Ec.* колáчь. *etym.* koło) ciasto okrągławo upieczone, ein runder Kuchen. Kołacz twarożny *Rs.* сырникъ. Pisma iego były fundamentem wielkanocnych kolaczy. *Mon.* 72, 319. poszły na placki). Kto chleba nie chce, nie godzien kołacza. *Cn. Ad.* 372. Kto zemną ieść nie chce chleba, ia z nim nie będę kołacza. *ib.* 404. Zjadłszy kołacz do chleba. *ib.* 1349. Dobry chleb, gdy kołacza nie masz. *ib.* 183. Bez prace, nie będą kołacze. *Rys. Ad.* 2.; *Slo.* bez práce nè biwagu koláče; jaden bez práce, nè ge koláce; nagprw wlátá, potom plátá. Bez prace on ma kołacze *ficus caduntin os comedentis. Mącz.* Kołacz kiiowy *ob.* kiiowy). KOŁACZEK, – czka, *m.*, *demin.*, *Bh.* kołaček; *Rg.* kolacich; *Bs.* kolacicch; *Cro.* sgànczi); placuszek, ein kleiner Kuchen. Przeciwko rzezakowi trociczki, to iest, kołaczki. *Sienn.* 377. Kołaczek aptekarski. *Cn. Th.* ein Apothekerküchel, ein Zeltlein, z. B. Brustzeltlein. KOŁACZNIK, – a, *m.*, *Boh.* kołáčnik; *Slo.* kołáčnik; *Hg.* kaláts-sütö; *Rg.* kolacjàr; *Cro.* kolachàr, pogachàr; *Rs.* калачникъ; *Ec.* колáчникъ; łakotnych rzeczy piekarz. *Mącz.* kołaczowy piekarz. *Cn. Th.*, ciaściarz, der Kuchenbäcker; — *w rodz. żeńſk.* KOŁACZNICA, *Bh.* kołačnice) die Kuchenbäckerinn. KOŁACZNIKOWY, – a, – e, do kołacznika należący. *Tr.*, dem Kuchenbäcker gehörig. KOŁACZOWY, – a, – e, od kołaczów, Kuchen-. Kołaczowa podeszwa. *Cn. Th.*, dno kołaczowe). Kołaczowo liſtki. *ib.* Kołaczowy kraniec zagięty, wyniosły. *ib.*

KOLANKO, – a, *n.*, *dem. nom.* kolano, *Bh.* koljnko; *Bs.* koljenać; *Rg.* koljenze, kogljenak, koljenaz; *Cro.* kolenicze; *Dl.* kolinacz; *Rs.* колѣнцо, колѣнко, ein kleines Knie. Ładniuchne kolanka. — §., kolanka, knody we źdźble, w chroście, w rózgach, drzewie, w korzeniach ziemnych. *Cn. Th.* die rundlichen Absätze oder Knoten der Pflanzen. *Bh.* cilanek; *Slo.* uzliky, stawky na obili; *Sr.* 1. swómaczé stabwćzki; *Rg.* kogljenak, koljenaz, zjev; *Rs.* колѣно. — §., kolanko kapłuna dalem chłopięciu. *Pot. Jow.* 151. udko; die Keule vom Kapaun u. ſ. w. — §., U szewca kolanko, drewienko, które podkłada na kolanie do przeszywania trzewików. *Mag. Mſk.*, das Knieholz der Schuster. KOLANKOWACIEĆ, – ał, – ienie, *niiak. ndk.*, zkolankowacieć *dok.*, w kolanka rosnąć. *Cn. Th.*, *geniculare*, Knoten ſchießen, in runden Absätzen wachſen. KOLANKOWATY, – a, – o, KOLANKOWATO *Adv.*, knodowaty, knotig, in rundlichen Absätzen gewachſen, wie die Halme. *Slo.* uzlowatý; *Rg* koljenaſt; *Rs.* колѣнчатый. Korzeń kolankowaty, *articulatus*, niby z wielu członków złożony. *Botan. Nar.* 30. członkowaty). Kolankowata łodyga, z formalnych członków złożona. *Fundz.* 2, 17. KOLANKOWATOŚĆ, – ści, *ż.*, *Cn. Th.* knodowatość, członkowatość, die Knotigkeit, der Knotenwuchs ἔναρθρωσις. KOLANKOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, kolankowatym lub knodowatym czynić, kolanka lub knody na czym porabiać. *Tr.* Absätze od. Knoten an etwas machen. Kolankować się *Recipr.*, *ob.* kolankowacieć. *Tr.*

KOLANO, – a, *n.*, *Bh.* koleno; 2. pokolenie); *Slo.* koleno; *Sr.* 1. koleno; *Sr.* 2. kolẽno; *Cro.* kolèno, *Sla.* kolino (2. pokolenie); *Rg.* koljenq; *Bs.* kogljeno, kolino, kolieno; *Vd.* kolenu; *Crn.* kolęnu; *Rs.* колѣно, колѣнко (2. колѣно pokolenie) cf. *Hibern.* glune, cf. *Gr.* κλίνω, cf. klonić, kłaniam, cf. *Hbr.* כנע cana *incurvauit*, cf. *Gr.* γονυ, cf. *Ger.* Knie, cf. *Pol.* koło). das Knie, średnie przegięcie nogi, z iednéy strony wypukłe z kością ruchawą, z drugiéy strony wklęsłe. *Kluk Zw.* 1, 49. *Werch. An.* 52. Czaszka na kolanie. *Comp. Med.* 38. die Kniescheibe. Głowę ogolić, iak kolano. *Teat.* 35 *b*, 136.

goluteńko). Ci, u których głowy iak kolano bez włosów, bardzo nie trafni są. *Sak. Pr.* 4. Bić przed kim kolanem. *Hul. Ow.* 143. cf. bić czołem). Mniemał, żemu rano i w wieczor dwa kroć trzeba uchylić kolano. *Zab.* 12, 248. das Knie vor ihm beugen. Ja niepodległy nikomu, przed możnym nie gnę kolana. *Zab.* 14, 5. *Swiętors.* Dopomoż mi w tym, na kolanach cię o to proszę. *Teatr* 2 *b*, 75. na klęczkach). Od kolan naszych Chrystusowi dania, wykładam słowo kolęda. *Hrbšt. Nauk. N.* 5. Cerkiew modlitwy, iako zowią, kolano pokłonne, odprawuie. *Pim. Kam.* 260, *Ec.* колѣнопреклонныя молитвы, которыя читаются въ церкви ставши на колѣна. - Kolana go bolą. *Cn. Ad.* 353. pyszny, nienabożny, nie chce mu się giąć kolana). Codzień siedm kroć na kolana upaść. *Star. Dw.* 59. Na obie kolenie (*dualis*, - kolana) poklęknął. *W.* 3, *Reg.* 8, 54. 1 *Leop. ib.*, *Eraz. Ob. E iij.* Mnie dusza wlazła iuż w kolana. *Teat.* '43 *c*, 104. cf. łytki drżą). Śmiele sobie poczynać mogli, aby im nie pikało, iak mowią pospolicie, pod kolany. *Glicz. Wych. K 7 b.* żeby się nie zalękli). – *Virus amatorium*, trunek miłości, poydź za mną sowią niektórzy, albo zadanie z kolana. *Mącz.* – §., *transl.* kształt kolana, eine knieähnliche Figur. Morze w Perzyą kolanem wchodzi. *Tr.* odnogą). Prypeć, mniéy wiadoma starożytność, kolanem albo odnogą Dniepru nazywała. *Czack. Pr.* 1, 7. (*Sla.* kolan z poprąg). KOLANOWY, – a, – e, od kolan, Knie-, *Sr.* 1. kolenowé. Kość kolanowa *patella*, die Kniescheibe. *Krup.* 1, 112.

Pochoda. *podkolanek*, *nakolanki*, *pokolenie*; *klękać*.

KOŁASA, – y, ż., *Bh.* kolesa; *Sr.* 1. kholeſa (koleſo koło); *Sr.* 2. caleſa; *Vd.* kolés; *Crn.* kolèsel; *Cro.* kóla, vòz; *Dl.* koleſa; (*Hg.* taliga *ob.* teleyka); *Bs.* kola, kolacie, kolasiçe; *Rg.* kolla, *G.* kollaa; *Rs. et Ec.* колесница, колымага, *ob.* kolimaga. *Etym.* koło; *cf.* Scythe vehitur crepitante *Kolaſa*, Hoc verbum currum vocat. *Ovid. Triſt.*) wóz chłopski wieyski. *Cn. Th.* die Caleſche. cf. Adlg. Kolasa nazwana od kół, iak kolebka i kołyska od kołysania się na pasach. *Klecz. Zd.* 56. Ruska kolasa skrzypiąca. *Haur. Sk.* 348. U Zmudzkiey kolasy oś nigdy mazi nie uzna, dlatego koła dziwnie wrzeszczą; takież i na Rusi, i ztąd ona przypowieść: skrzypi by Ruska kolasa. *Gwagn.* 429. Tatar dom swóy wędrowny wozi na kolesie. *Hor.* 2, 151., *Groch. W.* 560. KOLASKA, – i, ż., *demin.*, ein Kaleſchchen, eine ſaubere ordentliche Kaleſche. *Bs.* kolasiçe; *Rs.* колѣска, колѣсочка, колымажка. Insza kolaſka, insza ze złotem karoca. *Opal. sat.* 42. Kotsze Wiedeńskie choć droższe, ale od kolasek modnieysze. *Zab.* 13, 210. Komisarz nie ma mieć więcey ekwipażu nad kolaskę i wózek, w kolasce cztery, w wózku koni dwa. *Kras. Pod.* 2, 200. *Teatr* 3 *c*, 6. *ob.* koleśnia, koleśnik.

KOŁAT, – u, *m.*, odgłos kołatania, stuk, puk, *Vd.* terk, poterk, tliek; *Rs.* колотьба. das Klopfen, das Geklopfe, Gepolter, Geklapper. Słyszeli kołat wielki wiosel. *Warg. Cez.* 189. Zlękła się kołatu laſki drabanckiéy. *Fal. Fl.* 49. Trąb wrzawa, szczęk broni, szum, kołat wozów, krzyk i rżenie koni. *Kniaz. Poez.* 2, 19. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 5. Straszny młotów i kowadeł kołat. *Tr. Tel.* 29. KOŁATAĆ, – ał, – ata, *et* – ace *Act. Nied.*, (*Bh.* kolotati ſe *fluctuari*); *Rag.* klappati, kuzati; *Bs.* kuççati; *Cro.* kuchiti, bubati, kuchim; *Dl.* kuczam; *Crn.* klukam, terkam; *Vd.* kluhat, klotit, klubetuvati, poklukat, terkat, poterkat; *Ross.* колотить, стучать, колошматить, колочу; *Ec.* колочю. 1) czym kołatać, kołatać co, z rzucać czym gwałtownie i z trzaskiem, gewaltſam hin und her ſchleudern. Fala okrętem kołace. *Tr.* Wiatr ich porwał, i trzy niedziele po morzu kołatał. *Warg. Radz.* 108. Kiedy fałsz świata inszemi kołace, Mędrzec śmieie się gdzie płaczą, gdzie śmieią się płacze. *Karp.* 7, 21. U wilka dowód na owcę, że zębami kołace. *Zebr. Zw.* 129. *ob.* klapać, klepać, klappern). – b) kołatać czym w co, albo co z uderzać z trzaskiem, stukać, ſchlagen, pochen, klopfen, anſchlagen. Zamek oblężeniem obwodzić, i strzelbą kołatać poczęto. *Krom.* 747. man fieng an das Schloß mit Geſchütz zu beſtürmen. Tak ia kołatam ieszcze w starą moię lutnią. *Zab.* 15, 336. ich ſchlage noch die alte Laute. Niegdyś kołataniem w deski lud do kościoła zwoływano. *Skarg. Dz.* 626. *ob.* klepać). W Turczech na iutrznią kołatano w tablice, bo dzwony zakazane. *Warg. Radz.* 121. Dla zysku kołatamy morza. *Pilch. Sen.* 15. *scil.* wiosłami, t. i. żegluiemy). Kołatać we drzwi, do drzwi kołatać, stukać, an die Thüre klopfen, anklopfen. *Sr.* klapaci, klapam. Gdy zamknięty dom nalazszy długo kołatał, rzekł mu ktoś, a ty po co tak długo kołaczesz? *Gor. Sen.* 551. Słyszę kołatanie; zobacz kto tam. *Teatr* 24 *c*, 14. Kołaćcie, a będzie wam otworzono. *W. Luk.* 11, 9. Kołącącemu otworzą. *Leop. ib.* – c) *Fig.* kołatać do kogo, z zapukać *transl.* bey jemanden anpochen, anklopfen. Proroki kołatali iako młotem do uszu ludu. *Rey Ap.* 2. Mamy wielu, którzy tylekrotnie kołatali do względów Rzpltey. *Kotl. Liſt.* 1, 79. – d) kołatać kogo z α) bić, porazić go, einen derb ſchlagen. Kiiem kołatał kucharza po głowie. *Papr. Kot. S.* 2. Witult z Lachy Prusów kołatali. *Stryik. Gon. R.* Rycerzom tym nie nowina Moskwę kołatać po głowie. *Papr. Gn.* 1073. – *β) fig.* uniepokoić kogo, einem keine Ruhe laſſen, ihm zuſetzen. Nie przestawał go różnemi pochlebstwami, podarkami i namowami kołatać, póki mu księstwa nie ustąpił. *Nar. Hſt.* 5, 393. Przodkowie nasi sąsiedzkiemi niespokoynościami zawsze kołatani byli. *Torz.* 95. – §., Kołatać na kogo, następować na niego, zachodzić na niego, auf einen losgehen. Winuią Judasza, i kołacą na niego, iż Chrystusa przedał. *Gil. Kat.* 218. – 2) *Intrans.* kołatać z pukać, bić, klopfen, ſchlagen. Z tak wielkiego udręczenia aż mi coś w głowie kołace. *Teat.* 56 *c*, 126. Przyłożyłem mu do serca rękę, i poznałem, że ieszcze kołace. *Stas. Num.* 2, 75. KOŁATAĆ się *Recipr.*, a) wzaiemnie się niepokoić, sobie dokuczać ſich wechſelſeitig beunruhigen, zuſetzen. Książęta Śląscy woyną domową między sobą kołatali się. *Krom.* 699. *inter se decertabant.* – b) niewygody wielkie n. p. w drodze, ponosić, ſich herumſtoßen, auf der Reiſe. Biedny kupiec, iak się kołace po drogach. *Protas. Jał.* 30. Schronił się, a po pustych się górach i bardzo niewczesnych mieyscach kołatał. *Skarg. Żyw.* 1, 41. Pochoda. (Etym. *cf. kłócić*), *dokołatać*, *dokołatać się*; *nakołatać*, *nakołatać się*; *okołatać*, *odkołatać*; *pokołatać*, *przekołatać*, *skołatać*, *skołatać się*; *ukołatać*, *ukołatać się*; *wkołatać się*, *wykołatać*, *zakołatać*. KOŁATACZ, – a, *m.*, który kołace, der Klopfer. *Vd.* poterkavez, na-

terkaves. KOŁATANINA, - y, ż., ruszanie gwałtowne czym, chybanie, *Cro.* kuchenye, das Schütteln, Rütteln. Po długiey kołataninie stanęło na tym, aby sąsiada wezwać. *Krom.* 593. *re diu agitata.* KOŁATEK, - tka, *m.*, drewniak, *termes pulsatorium*, bardzo maleńki owad, ukryty w ścianach, wydaie głos niby wiszącego zegarka kieszennego. *Kluk. Zw.* 4, 355. *ob.* świdryk, der Wandschmid, der Holzwurm, die Todtenuhr. KOŁATKA, - i, *m.*, czym kołacą, der Klopfer. Ptaki szkodzące pszczołom zapłaszay klekotkami abo kołatkami. *Creść.* 600. Wąż Brazyliyski w ogonie nosi dzwonek, czyli klepadło albo kołatkę. *Chmiel.* 1, 600. *Vd.* nabijash, terkelsh; *Ross.* колотýшка, колотýшечка.

KOLATOR, - a, *m.*, podawca kolacyi czyli beneficium, der Vergeber einer Pfründe. Dziesiątek kolatorów iednéy było łary, *Pot. Jow.* 2, 6. Była mi dana prezenta od moich kolatorów. *Xiądz.* 87. KOLATURA, - y, ż., podawania prawo. *Cn. Th.*, Kolacya, das Recht eine Pfründe zu vergeben.

°KOLATURA, - y, ż., rzecz pokłóta, od słowa kłóć, kolę. *Tr.* etwas Zerstochenes.

KOLBA, - y, ż., z *Niem.* die Kolbe. *Vd. et Crn.* kòlba, kolbiza *clava*; *crus altilium*; *Turc.* kulb *ansa*) wyraża rozmaite rzeczy grubookrągławo zakończone n. p. Kolba u fuzyi, z przykład. *Tr.* die Flintenkolbe; *Bh.* střenek (cf. trzonek); *Crn.* shóba, bavta; *Vd.* butiza, robatiza, zepez; *Sla.* tepeluk; *Rg.* kundàk; *Ross.* прикладъ. Żołnierze stuknęli razem kolbami w podłogę. *Teatr* 32 *b*, 94. Sposobem dragońskim kolbą go uderzył. *ib.* 32 *b*, 76. Na koronacyi Zygm. II. rozmaite krotofile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kolby misternie przyprawione, kurszty puszkarskie. *Biel. Sw.* 289. *Bh.* kolba gonitwa, turnieie. Kolba siodła. *Niemc. Król.* 1, 122. die Sattelkolbe, der Sattelknopf. Grona albo się tłoczą kolbami albo depcą się nogami. *Kluk. Rośl.* 3, 344. kiiami, palkami mit Kolben, Keulen. Hełm albo kolbę z rurą na alembik włożyć. *Syr.* 270. Blasenhut, Helm, Hut der Destillirblase, Destillirkolbe). Kolba z nosem albo z rurą na alembiku. *ib.* 71. Ślepa kolba alembikowa. *ib.* 270. der blinde Helm. KOLBIASTY, - a, - e, - o *adv.*, krotko a grubo okrągławy, kolbig. *Bh.* palićkowaty. Kolbiasty maiż; *ber. Kluk. Rośl.* 3, 128.

°KOLCE, - a, *n.*, obrączka z krużcu do pociągania szuflad, u drzwi, do pociągania z antaba. *Cn. Th.* der Ring an einem Schubkasten, an einer Thüre, przyciągacz, n. p. Skrzynia przymierza miała cztery kolca złote u czterech końców. *Dambr.* 785. Nie wyymowano drążków od kolców złotych skrzyni przymierza, aby zawsze gotowa była do noszenia. *Birk. Zam.* 6. Kolce, które niedźwiedziowi w nozdrze wprawiaią, i za nie go wodzą. *Cn. Th.* der Nasenring z. B. für die Bären. Wyciągnieszże wędą wieloryba? izali zawleczesz kolce przez nozdrza iego? *Bibl. Gd. Job.* 40, 21. *Fig.* Azyi tyranom Aleksander kolca owe zarzucił. *Tward. Wład.* 104. cf kawecau, pęta, kaydany, er legte ihnen den Zügel an, unterjochte sie. - Ciskanie do kolców, das Ringwerfen, *Rs.* свайка, свайочка. Kolce w łańcuchu z ogniwo. *Cn. Th.* der Ring, das Glied in einer Kette. Kolca albo ogniwka w pancerzu, *ib.* die Ringe, aus denen ein Panzer zusammengeschlungen ist. Kolca u szaty, z haftki. *ib.* die Oehren, an den Kleidern zu den Häkeln. Kolca do opon, do kobiercy. *Cn. Th.* Ringe an den Decken, Teppichen.

2. KOLCE, - ów, *plur.* rzeczownika Kolec *qu. v.*

KOLCHIOWKA, - i, ż., z Kolchów miasta rodowita. *Otw. Ow.* 267. die Kolcherinn, aus Kolchis.

KOLCOBRZUCH, - a, *m.*, rodzay gadu pływaiącego, kolcobrzuchy, u których brzuch kolcami okryty. *Aluk. Zw.* 3, 49. *Tetrodon.* Stachelbauch. KOLCOWOY, - oiu, *m.*, *smilax*, rodzay rośliny. *Aluk. Dyk.* 3, 84. Stechwinde.

KOLCOWANY *ob.* Kolczy.

°KOLCZA, - y, ż., bieganie do kolca czyli do pierścienia, das Ringrennen. Dworzaninowi trafia się czasem w gończey albo w kolczey, albo w turnieiu bydź. *Gorn. Dw.* 88. cf. kolczy). Dawamy to Niemcom, iż w kolczy nikt lepiey nad nie, tak dużym siedzeniem, jako i fortelmi. *Gorn. Dw.* 32. KOLCZAK, - a, *m.*, *hydnum Linn.* gatunek rośliny, którego głowa ze spodu kolczasta. *Jundz.* 565. iest dachowkowaty *imbricatum*, wycinany, *repandum*, połówkowy *auriscalpium*, pasorzytny *parasiticum*. *ib.* Stachelschwamm.

KOŁCZAN, - u, *m.*, *Tataric.* pochwa na strzały. *A Czart.* cf. łubie); ta część saydaka, w którey strzały bywaią. *Otw. Ow.* 319. futerał na strzały. *Dudz.* 41. der Köcher für die Pfeile. cf. taftuy, tuł; *Bh.* taul, taulec; *Crn.* tol, samojstra, tul; *Vd.* strelni tulz, strelotok, nozhnize za strele, kanier, stoz strelni; *Cro.* sztrelo - tok; *Rg.* túl, túliza, tarkàc; *Bs.* tuliça, terkesc; *Rs.* колчáнъ, калчáнъ; *Ec.* колчúнъ, мучъ; *Sr.* 1. kwokowna, kwokowna tobowa. Kładzie się ogólnie za saydak: n. p. Kołczan z lewego boku wisiał pełnostrzały. *Otw. Ow.* 315. Na łuki cięciwy świeże nawięzuią, Hartownemi kołczany strzałami ładuią. *Bard. Luk.* 113. Kołczan pełnostrzały. *Kras. Ossy. G* 2 *b.* Med kołczanem różnowzorym stroyny. *Hor.* 1, 280. Kozak z spisą, z kołczanem murzyn, tatar z dzidą. *Kras. Wiers.* 61. KOŁCZANIK, - a, *m.*, *dem.*, *Tward. Pas.* 95. °KOŁCZANONOSZ, - a, *m.*, der Köchertrager; *Ec.* мучъноссцъ.

KOŁCZEĆ, - ał, - eie. *Neutr. ndk.*, skołczeć *Dok.*, drętwieć iak koł, starr werden, erstarren. Dopiero będziesz na mróz narzekał, kiedy brwi i wąsy szronem omarzną, nogi skołczeią na mrozie. *Teatr* 8, 6.

KOLCZUGA, i, ż., pancerz kolcowy, ein Ringelpanzer. *Rs.* колчýга pancerna koszula z kolców; n. p. Trzos nasuty złota pod stalną bierze kolczugę. *Pot. Syl.* 54. Lemiesz na miecz, pługi przekował na hartowne kiryse i gięte kolczugi. *Pot. Arg.* 117. Nieprzyiaciel za parkanem swoim i stalistą ową kolczugą (liczne oszczepy nkosem ku naszym w ziemi utkwiwszy), bezpiecznie swoie pociski puszczać mógł. *Nar. Hst.* 5, 150. - §., Pancerz naylepszy z kolczugi Weneckiey. *Chmiel.* 1, 82. z kolców, kolcowany, Ringelarbeit. KOLCZY, KOLCOWANY, - a, - e, kolcowy, z kolców, Ringel-, von Ringen zusammengesetzt. Były na rynku gonitwy w kolczych zbroiach. *Gorn. Dz.* 58. (cf. kolcza, kolczuga). Bechter kolcowany. *Chod. Kost.* 13. - W kolczugę ubrany, pancernik *Rs.* колчужникъ. KOLCZUŻNY, - a, - e, od kolczugi, Panzerhemden-, *Rs.* колчужный. KOLCZYK,

— a, *m.*, *dem.* *nom.* kolce, ein kleines Ringel. *Ross.* кольцо́, серга, сережка. Kolczyki od uszu wiszące, Ohrringe.

KOŁCZYNA, — y, *ż.*, kol słaby, nic nie wart. *Tr.*, ein elender ſchwacher Pfahl.

KOLCZYSTY, — a, — e, — o *adv.*, z kolcami, pełen kolców, ſtachlich, voll Stachel. *Sr.* 1. kocierjopité. Łodyga kolczyſta, *caulis aculeatus*, kolcami iest osadzona, n. p. tarnina. *Jundz.* 2, 15.

KOŁDRA, — y, *ż.*, *Bh.* koltra; *Vd.* kouter, odeja; *Crn.* koltr, kovtr, gubr, Oeſter. Golter; Nordſchſ. Kolte; *lat. med.* cultra, culcitra; *Ital.* coltr, der Kolter (Adlg), eine Decke. *Cro.* vankuſsnicza, poplun; *Sla.* pokrivácz, jorgan; *Bs.* bigl, bigliça, velença, felsata; *Sr.* 1. pwachta. Do gierady należą przykrycia łożne albo kołdry. *Szczerb. Sax.* 135. Na noc przykryć się pierzynką albo kołdrami. *Urzęd.* 349. Przykryciu naylepiey służy kołdra nie zbyt ciężka, ani zbyt cienka. *Krup.* 5, 366. Piernat mu iest kamieniem, a kołdra cetnarem, I nayłżeysze nieznośnym odzienie ciężarem. *Zab.* 8, 397. *Koryt.* Nie maszli czym płacić, wezmąć kołdrę z łoża twoiego. *Leop. Prov.* 22, 27. Łoże moie przykryłam kołdrą. *Radz. Prov.* 7, 16. *Chroſć. Fars.* 174; *Bud. Ap.* 85. Łożeczko kołdrą Turecką wzorzyſtą pokryto. *Birk. Zyg.* 26. Towary Tureckie kobierce, kilimy, kołdry. *Vol. Leg.* 4, 82. Uczyniss i kołdry z sierści koziey. 2 *Leop. Ex.* 26, 7. z koców. 3 *Leop.* — §., Kupił mu płaszcz albo kołdrę; zdała mu się ta na iego ſkromność kosztowna; nie chciał tak drogich szat używać, i posłał onę kołdrę albo płaszcz na targ. *Skarg. Żyw.* 1, 65. ein Mantel. KOŁDERKA, — i, *ż*, *dem.*, *Sr.* 1. pwachtjiczka; *Bs.* velençica, eine kleine niedliche Decke. Łożko stoi chędogie, a kołderka na nim. *Rey Wiz.* 65. Dziecię nowonarodzone położyć na chustach miękkich, okrywaiąc ie w koło maleńką kołderką wełnianą. *Mon.* 69, 907.

*KOLE, — a, *n.*, *collect.*, z koły, Pfähle. Grodza płotowa z chrostu a z kola. *Cresc.* 143.

KOLĘ, kole, *ob.* Kłóć. KOLĘ, — i, *ob.* Kolić. w KOLE *ob.* Koło.

KOLEANDER *ob.* Kolędra.

KOLEBAĆ, CHOLEBAĆ, — ał, — a cz. *kont.*, kolebie *Praes. ndk.*, *Bh.* kolibati, kolibawati; *Sr.* 2. kolébasch; *Sr.* 1. ldlekebatj, kolebam; *Crn.* sibáti, sibłem; *Vd.* sibeti; *Cro.* zibati, sibłyem; *Rg.* koljevkati, sûgljati koljevku, scikati, zibati; *Bs.*, *Dl.* kolibati; *Rs.* колебнуть, колебать, поколебать, качну́ть, качивать, зыбаю маячу́ть, маячи́ть. kołysać, wiegen, z. B. ein Kind in der Wiege. Mamka dzieci koleba. *Haur. Sk.* 58. Kolebmyż w sercu to dzieciątko dziwne. *Miaſk. Ryt.* 28. — §., *w ogóln.* wahać, chwiać, pochwiewać czém, ſchaukelnd bewegen, ſchütteln, hin und her bewegen. Figowe drzewo opuszcza swe figi niezrzałe, gdy ie wielki wiatr cholebie. 1 *Leop. Apoc.* 6, 13. — Kolebać się, kołysać się, wahać się, ſich hin und her bewegen, ſchaukeln, ſchwanken; *Ec.* позыбаюся, колеблюся. Postanowiono pasterzów, abyśmy iuż nie byli małemi, cholebiąc się, i żebyśmy się nie dali unosić wszelakiemu wiatrowi nauki. 1 *Leop. Efez.* 4, 14. Niebo się trzęsie, albo cholebie. *Bot.* 5, 15. Kolebanie, kolebanie się, wahanie, ſchaukelnde Bewegung, Wiegen, Schwanken; *Rs.* колебание, колеблемость, качáние, зыблéние, скáчка. (непоколебúмость niewzruszoność, *adj.* непоколебúмый). Perpendykułow cholebanie się tym rzeźwieysze iest, im powietrze rzadsze; tym leniwsze, im gęstsze. *Boh. Pr.* 264. KOLEBKA, — i, *ż.*, KOLEBECZKA, — i, *ż. zdrbn.*, (iakoby *Cholebka. Cn. Th.* 289. *Boh. et Slo.* kolibka, kolebka, kolika; *Sr.* 1. kolebka, koliepka; *Sr.* 2. kolebka, kolébki; *Crn.* kolinka, sibel, sibuvka *Rg.* koljevka, zibka; (*Slo.* koliba, chalupa, *Hg.* kalyiba *casa* chalupa); *Dl.* kolibka, zibka; *Cro.* zibel jzibka, *Sla.* beshika; *Bs.* kolibka, zibka, kolivka; (*Bs.* koliba 1) chałupa 2) kuchnia); *Vd.* sibel, sibeu, sibeli; *Rs.* колыбéль, колыбéлка, качáлка, люлька, зыбка, (колúба, колúбица chata, namiot); *Ec.* зыбка, (колúба, куща, палатка, мамерь, намёмъ, сённица); kołyska dziecinna, die Wiege, Kinderwiege. Byłem w kolebce dzieckiem, teraz starością pochylony chodzę. *Psalmod.* 39. W kolebce ieszcze Herkul węże dławi małemi rączynami. *Leszcz. Claſs.* 58. Obstąp'cie w koło kolebeczkę małą, A śpiewaycie dziecięciu. *Groch. W.* 356. Już się to dziecię w żłobie należało, Kolebeczkę swą trzeba żeby miało *Groch. W.* 355. Od kolebki ieszcze do niéy był przywiązanym. *Teat.* 11, 84. z dzieciństwa). *Fig.* Aleksander z kolebki Minerwy przez Arystotelesa wzięty. *Warg. Cez. praef. C.* 2. Kraków kolebka wolności Polskiéy. *Gaz. Rząd.* — *Prov.* W łóżko mały, a w kolébkę wielki. *Kys. Ad.* 74. z chłopca wyrosł, męża nie dorosł). — §. 2. Kolebka, kołyska, pojazd na pasach, od kołysania się maiący własność kolebki; aże się na kołach toczy kolaską nazwany. *Alecz. Zdan.* 56. ein Wagen auf Gurten, ein Hängewagen, eine Kalesche. *Crn.* hibla; *Slo.* kolimaha; *Hg.* kotsi; *ob.* kotcz. Pierwéy proſte wozy i rzadkie kolebki, na łańcuszkach zawiesiſte między szlachtą bywały. *Star. Ref.* 40. Wiszący wóz, *pilentum Mącz.* Te białegłowy Polskie końca swoiéy pychy nie maią; iedna drugiéy nie ustąpi w szacie, w kolebkach, w sześci koniach i służebnicach. Pychę tę poniży bóg pogańską niewolą, w któréy was miasto złotych kolebek na kolasach powlóką. *Skarg. Kaz.* 580. Król na koń, a królowa do kolebki wsiadła. *Gorn. Dz.* 57. — §., kolebka z lektyka. *Volck.* 467., *Cn. Th.* eine Sänfte, ein Tragesessel. *Ss.* 1. noschencia, *Cro.* kolibka). Łóżko noszące, my zowiemy kolebką *lectica. Mącz.*; *Lecticula kolebeczka. ib.* *KOLEBCZANY, — a, — e, Karetiany, Kutsch-, n. p. woźniki kolebczane. *Mącz.* KOLEBKOWY, — a, — e, od kolebki dziecinnéy, Wiegen-. *Bh.* kolebnj; *Rs.* колыбéльный. Kolebkowy anioł dziecięciu dobrze urodzonemu dawać będzie podszepty. *Mon.* 65, 191. anioł stróż kolébki, der Wiegenschutzengel. Obwiązka kolebkowa *Crn.* sibarnèza, das Wiegenband.

KOLEC, — lca, *m.*, co kole, śpica koląca (*ob.* kłóć), ein Stachel, eine Spitze, etwas Stechendes (*Bh.* kolec szermierz *pugil*); *Rs.* игла, жало. Kolec *spina* iest twarda, ostra, koląca część rośliny, która z pnia wyrasta, i z korą wraz zedrzeć się nie daie, n. p. tarnina. *Jundz.* 2, 46. Kolce *aculei* są części rośliny kolące, z samego wyrastaiące drzewa, i przez korę się przebiiaiące. *Bot. Nar.* 83. cf. ciernie). Mur wysoki, i ostremi kolcami osadzony. *Teat.* 41, 13.

KOŁECZKO, — a, *n.*, *dem.* *nom.* kołko, koło, ein kleines Rädchen, Rädlein, ein kleiner Kreis; *Sr.* 1. kolesso *Rs.* колúсо. Robią w aptekach rożne konfekcye dla

rożney

różnéy figury różnie nazwane, iako koleczka, tabliczki. *Krup.* 5, 285. Obrotnym w koleczku kieruie walachem. *Banial. C 3 b.*

KOLĘDA, - y, ż., *Cro.* kolèdo, dar koisze na mlado lètto daje; koledo *cantilena sic dicta a Calendis Januarii, quo tempore canitur, et antiphonae in Cathedrali Zagrab: decantari solitae ultimis diebus aduentus* (cf. heynal; *inde prov. Cro.* kadàsze Kolido popéva, Blizùsze Bosich povéda; *Bs.* kolenda, koja se dava prrivj dan godiscta *strena*; popiukigna, koja se pjeua prid bosgiech, ai prid mlado lito; *Crn.* kolęda *antiphona*; *Flora*; cf. *Ec.* колядa, калядà imię bożka Kiiowskiego, który był mianym za boga świata, iak *Janus* u Rzymian; w Kiiowie świątkowano mu 24go Grudnia z weselem i biesiadowaniem, czego ieszcze ślady w igrach, tańcach, pieśniach. *Popow.* 194. *cf. Lat.* calendae = *Ec.* свящennoдѣйствiе); *Gr.* τα καλανδικα *calendalia*, cf. *Germ.* die Kalende Abtg. lecz otoż inszy wywód: „od *kolan* naszych Pana Chrystusowi *dania*, możemy snadnie wykładać słowo *Kolędę*. *Hrbst. Nauk. N.* 5. – Kolendy od pogan poszły. *Zrn. Pst.* 42 *b.*; dar a upominek nowego lata, *strena. Mącz.* koło bożego narodzenia, ein Geschenk zum neuen Jahre, ein Neujahrsgeschenk; *Bh.* koleda, kolemgda; *Bs.* naljesgja; cf. pani gwiazdka). heilige Christgeschenk. Mamy tyle czeladzi, każdy chce kolędy, Trzeba wszystkim coś wetknąć, taki zwyczay wszędy, Rok też na to czekali, raz w gody ta łaska. *Zabł. Z. S.* 10. Kolędy w kościele na kazaniach iuż nie rozdaią, co przedtym rzecz arcymiła była, kiedy to dowcipnie temu pieluszki, temu żłobek, temu stajenkę za kolędę dawano. *Mon.* 73, 143. Już tu chodzić nie będę, Ani po nowe lato, ani po kolędę. *Groch. W.* 428. Kolęda, nowe lato i szczodry dzień. *ib.* 408. Za chęci twoie godzienbyś drogich darów i złotéy kolędy. *ib.* 409. – *Fig.* Synowie boiarscy często od W. Kniazia kiiową kolędę odnoszą. *Gwagn.* 524. poczestowanie dębowe). – §. Po kolędzie chodzić, za kolędą chodzić, z chodząc z powinszowaniem nowego roku zbierać podarki, Neujahr wünschen und Neujahrsgeschenke einsammeln. *Prov.* Z wilczęty albo z wilczą skórą po kolędzie biega, *ostiarius circumfert, stipem aliquam obtinens. Cn. Ad.* 887. einen ausgestopften Wolf zur Schau herumtragen und dafur Neujahrsgeschenke einsammeln. *transl.* po kolędzie co nosić albo kogo nosić, pokazować co wszystkim za nowinę albo za dziw, *divulgare, diffamare. ib.* zur Schau herumtragen, unter die Leute bringen; *Boh.* na odiw. Biega z nim, by z wilczą skórą po kolędzie. *Rys. Ad.* 2. Z więźniem tym iako z wilczą po kolędzie skórą Włóczą się. *Pot. Zac.* 78. Włóczy się, iako z wilkiem chodząc po kolędzie. *Rey Wiz.* 16. Ludzie noszą nas po kolędzie. *Morszt.* 130. obmawiaią, brali na języki). Gdy kto zasłużony zbłądzi, nie iuż z tym po kolędzie biegać, i onego na sztych podawać; ale raczéy to umorzyć przysłoi. *Bud. Ap.* 114. Co większa, seś mię dał tym po kolędzie, Z pod których ręki trudno powstać będzie. *Chrośc. Job.* 180. Wszystko zniszczało, wszystko w iednym pędzie Wziął nieprzyiaciel, iako po kolędzie. *ib.* 12. po kolei, iedno po drugim). – §. Nogi mu chodzą po kolędzie, a przedsię na drugiego woła, o Janie, zamieszkałeś czyśléy biesiady. *Rey Zw.* 61. plączą mu się, tacza się podpiły, die Füße schwanken, straucheln. KOLĘDNY, - a, - o, od kolędy, noworoczny, zum Neujahrsgeschenke gehörig, Neujahrs-. Kolędne wiersze. *Groch. W.* 410. KOLĘDOWAĆ, - al, - nie, *czyn. ndk., Cn. Th.* kolędę zbierać, Neujahrsgeschenke einsammeln. *Mon.* 71, 171. po kolędzie chodzić, *Bs.* kolendati *canere cantiunculam ante natiuitatem Domini, vel Calendis Januarii*; *Cro.* koledújm *cantilenam aduentus cano*, koldújem, petlyam *mendico*, koldus *mendicus*, kolduśtvo *pauperies*; *Crn.* kolęduvam *cantilenam nati Domini canto*, koleduvov *antiphonarius*, kolędva *chorus canentium*). – §. b) kolędować komu, kolędować kogo czym, z obdarzać go podarunkiem z okoliczności nowego roku, lub godów, einen zum neuen Jahre beschenken, ihm h. Christ geben. Aż do samych gromnic kościoł kolęduie dzieciątku nowo narodzonemu. *Hrbst. Nauk. N.* 5 *b.*

KOLEGA, KOLLEGA, - i, *m.*, spólnik, spółurzędnik, der College, Amtsgehülfe; *Rg.* drúgh, druxbenik; *Vd.* tovarh, spremnik, povodnik; *Eccl.* содѣйственникъ, слúжникъ, товарищъ, спутникъ, клеврет, единаго съ кѣмъ лика. *KOLEHIAT, - a, *m.*, *Cn. Th.* 290. *id.* uczęstnik iakiego towarzystwa, spółurzędowy. *KOLEHIUM, KOLLEGIUM, *indecl.*, *n.*, kollegia *plur.*, społeczeństwo, towarzystwo; stan albo sposób życia spólny, spólność na urzędzie. *Cn. Th.* 290., *Bh.* koleg; *Ross.* коллегiумъ, ein Collegium, eine Gesellschaft, Gemeinschaft; zgromadzenie ludzi iednaki cel pracy maiących. *Kras. Zb.* 1, 210. Kollegia ludzi uczonych fundować, aby potrzebnych a poczciwych nauk dobrze i pilnie uczono. *Sekl.* 35. – §. b) mieszkanie kolegów. *Cn. Th.* 290. mieysca uprzywileiowane do nauk, maiące sobie ze skarbu wydzielone dochody; i dotąd akademie na kolegia według różności nauk się dzielą. *Kras. Zb.* 1, 210. ein Facultätsgebäude, ein Collegium oder eine Stiftung für eine gewisse Facultät. Jadwiga w Pradze dla Litewskich pacholąt w naukach wyzwolonych ćwiczenia, zbudowała *kollegium*, dwór wielki, i nadała; bo ieszcze w Krakowie kollegium nie było. *Stryik.* 481. cf. bursa). To kollegium pospolicie królowéy domem nazwane było. *Krom.* 430. Roku 1401 w Krakowie kollegium dwoie wystawiono, iedno dla nauk pospolitych, drugie dla prawa. *Bielsk.* 249. – §. b) Przez kollegia lekarskie rozumiem schadzki nayuczeńszych lekarzów. *Mon.* 65, 315. gelehrte Gesellschaft. – §. c) akademia, *uniuersitas*, eine Universität. Gregorz XIII. i król Stefan kollegium Wileńskie prawy i wolnościami takowemi nadali, których inne akademie używaią, i aby w poczet akademiy było policzone, przywileiem opatrzyli. *Gwagn.* 295. KOLLEGIACKI, - a, - ie, od Kollegium, akademicki, akademisch. Studnia Kollegiacka w Krakowie. *Petr. Hor. G. b.* KOLEGOWAĆ *intrans. ndk.*, kolegą czyim bydź; jemandes College seyn. Znaiomy mi ten lokay, bo u przeszłego pana kolegował se mną. *Teat.* 10, 27. = Pochodz. *koleżeństwo*, *koleżanka.*

KOLEIA *ob.* Koley. KOLEISTY, = a, = e, = o *adv.*, pełen kolei, voll Wagengleisen; *Rs.* колеистый.

KOŁEK, = łka, *m.*, *Bh.* kolik, kolicek; *Sr.* 1. kolik, kuleczek; *Crn.* klina, bushnik; *Cro.* kolèca, prosatecz, klin, truplo, kladje (koloszek *sylva palifera*; *Rg. et Bs.* ko-

cicch; *Rs.* колякъ, колокъ, колышекъ, cf. *Ger.* Keil; *dem. nom.* kol, ein kleiner Pfahl, ein Pflock, ein Pflöckchen. Kołek do zawieszania czego. *Cn. Th.* Póty wisi na kołku, póki nowe sitko. *Pot. Arg.* 147., *Zab.* 14, 44. *Nagl.*, *Slo.* nowi klobuk na klin zawesugu (poki nowy, póty go szanuią). Suknia na nim, iak na kołku wisi. *Zab.* 13, 63, buchasto, nieopięto). Gość na iednę noc w cudzym domu zostawszy, kołek w ścianę bije. *Rys. Ad.* 16. nie będziesz tu wiekował). - *Milit.* Broń na kołki! Broń z kołków! *Kaw. Nar.* 369. - *Fig.* na kołku wisieć, bydź odłożonym, odwleczonym, am Nagel hängen, zurückgesetzt oder aufgeschoben werden. Prawda tam zawsze w tey sprawie na kołku. *Rey Wiz.* 40. Gdzie pan hardy a chleb twardy, ktemu piwnica na kołku, Biada tam chudemu pachołku. *Rys Ad.* 15. - §. Kołkiem stawać, drętwieć, erstarren. Mospanie, ięzyk mi kołkiem staie. *Teat.* 28, 30., *ob.* kołem stanąć). - §. Kołki lub koły na głowie ciosać, grać na gębie, na nosie, Holz auf einem Hacken. Gdy na głowie ciosali społne sobie kołki, Joden pod drugim sztucznie podkopywa dołki. *Zab.* 14, 37. *Nagl.* Nie wiemy iaki kołek fata strugą. *Jabł. Ez.* 121. t. i. co knuią. was das Schicksal schmiedet. - §. Kloc dzielą na 12 części stopami zwane, stopę znowu dzielą na 12 calów, a cal na 3 części, nazwane kołkami. *Jak. Mat.* 1, 209. ein Holzpflock, der dritte Theil eines Zolls. - Od kołka do kołka, *a capite ad calcem*, od małego do wielkiego. *Cn. Ad.* 761. do szczętu, ze wszystkim, alles, sämmtlich, ganz und gar. I kołka na świecie nie ma, a nie ma nic właściwego, nie ma gdzie głowy skłonić, er hat gar nichts eignes. Lubo mu rodzice zostawili trzos dobrze napakowany, nie zostawili przecięż własnego kołka. *Off. Str.* 3; cf. kąt. - Kołek gra abo kołki *cindaliemus Cn. Th.*, das Pflockenspiel, das Werfen nach einem Pflocke. - §. Kołki u lutni, u skrzypców, goździki. *Cn. Th.* 290., *Rs.* колокъ, колки, bunty, pachołki, die Wirbel an einer Laute, an einer Violine. Podstawek albo kołek u łapki, siedla, klatki ptaszéy, ktorego ruszywszy ptak się abo zwierz ułowi. *Cn. Th.* 747. das Pflöckchen, worauf der Deckel einer Falle lehnt.

KOLEKTA, - y, ł., składanie iałmużny na ubogich. *Sk. Dz.* 29. eine Collecte. Na każdą niedzielę schodząc się czynili kolekty, to iest, składali się, co kto mógł, na pomoc ubogiéy braci. *ib.* 29.

KOŁEM *ob.* Koło, *ob.* Kół.

KOLEŃCZYK *herb*, *ob.* Zdan.

KOLENDRA, KOLĘDRA, - y, ł., Koryander, ziele, der Koriander; *Sr.* 1. chorivander; *Vd.* koriander sladku malu okroglu sernjizhe; *Bs.* koriandula; *Rs.* кориандръ, кишнецъ, кишнечное сѣмя; sieie się na wiosnę, w każdym gruncie udaie się. *Kluk Rosl.* 1, 226., *Syr.* 449.

1) KOLENIE *subst. verb.* kłóć, z kłócie, das Stechen. 2) KOLENIE *subst. verb.* Kolić, z krążenie, das Herumdrehen im Cirkel, kołowanie. 3) na obie kolenie 1 *Leop.* 3 *Reg.* 8, 54., *Eraz. Ob. E iii.*; *dualis rzeczown.* Kolano.

KOLERA, - y, ł., CHOLERA, z *Greckolac.*, wilgotność w ciele wszelkim, iedna z czterech. *Cn. Th. cf.* żółć, die Galle, die bittere Feuchtigkeit im thierischen Körper. Szkodzi często żołądkom słodkość i cholerę rodzi. *Zab.* 16, 266. Trunek ten krew wychędaża z obojéy kolery, czarnéy i żółtéy. *Syr.* 1259. - §. 2) kolera, choroba, gwałtowne humorów cholerycznych ostrych i zepsowanych, przez womit, oraz i przez stolec odchodzenie. *Comp. Med.* 186. die Gallensucht. *Krup.* 5, 732. Cholera sucha i wilgotna. *Dyk. Med.* 1, 407. - §. 3) *transl.* gniewliwość sierdzistość, Jähzorn, Aergerlichkeit, Zorn; *Bh.* horkokrewnost, pěnokrewnost; *Cro.* jez, zlateni za, lyutina, lyutoszt). Chodkiewicz, często się wydawał z niepomiarkowaną cholerą, nie umieiąc powściągać pierwszych gniewu zapędów. *Nar. Chod.* 2, 452. Przychodzi z rozgniewaną cerą, z większą niż Marsa cholerą. *Kulig.* 306. W niezmiernéy cholerze, Rozjuszeni rycerze, Dla przymówki lub flaszki, Kładą życie za fraszki. *Kras. Liść.* 13. - §. *personif.* cholera, z koleryk, gorączka, sierdzisty, ein Hitzkopf. Jakażeś cholera! *Teatr* 43 c, 153. KOLERYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, od kolery, Gall; *Crn.* sakernęl; *Vd.* nagloserdon, tegoten; *Ec.* холерическій, *Bh.* horkokrewný; *Cro.* zlatenichav, berzolyut, szerdit). Humory choleryczne. *Comp. Med.* 186. Człowiek koleryczny, z kolery siła maiący, albo kolerę chorobę cierpiący. *Cn. Th.* ein gallsüchtiger Mensch. Człowiek iest choleryczny, gdy wszystkie znaki powierzchowne dowodzą, iż w nim żółć obficie się odsącza. *Dyk. Med.* 1, 414. KOLERYK, - a, *m.*, ein Cholericus. Ludzie, w których kolera panuie, to iest, koleryce. *Sienn.* 122. Snadnie koleryka poznasz i po sierści, bo się urodzi czarno. *Rey Zw.* 6 *b.* Koleryce maią postanowienie ciała gorące a suche. *Petr. Et.* 139, a bywaią gniewliwi, iadowici. *Petr. Pol.* 2, 302. - §. ztąd *moraln.* iadowity, gniewliwy, gorączka, sierdzisty, osa, ein Jähzorniger. Kto koleryk, lada co takiemu na nosie zawadzi. *Haur Sk.* 179. Poczciwy człowiek, lecz koleryk; pochlebiać mu toż samo u niego, co złorzeczyć. *Pilch. Sen.* 297. Koleryk wnet z myślą swą wzgórę wyleci, wnet chce bydź hetmanem; a choć nic nie ma, przeds ę się sobie panem zda. *Rey Zw.* 3 *b.*

KOLEŚNIA, - i, ł., warsztat kołeśniczy czyli stelmachski, die Stellmacherwerkstatt. Koleśnia, kuźnia, szopa. *Kluk Zw.* 1, 178. Stelmachy, kołodzieie potrzebuią drzewa rozmaitego na swoię koleśnią, kobylice. *Kluk Rosl.* 2, 169. KOLEŚNIK, - a, *m.*, który kołasy robi, stelmach, *carpentarius faber. Mącz.* der Stellmacher. kołodziéy *Cn. Th.* der Radmacher. *Torz.* 28., *Sla. et Cro.* kolar; *Rs.* колымажникъ. KOLEŚNICZY, - a, - e, stelmaszy, Stellmacher; *Ec.* колесничный; колымажный. w pałacz. колымажной дворъ staynie i wozownie Carskie.

KOLET, - u, *m.*, z *Włosk.* coletto, das Collet, Reitcollet, oboyczyk, *amiculum. Mącz.* Krótka suknia iezdiecka skórzana). Gdy na się wdzieiesz kolet, kolet skóry losiéy, Lub z inszéy, którą dziki zwierz na sobie nosi. *Kochow. Fr.* 18. Ci do zbroi, owi do losic koletów. *Jabł. Buk. H* 3 *b.* Kapoty, westy, mantolety Reytroki, manty i kolety. *Łączw. Zw.* 30. Naydz większą stateczność przy naszych kobietach; Niźli przy panach radnych, co chodzą w koletach. *Bielsk. S. N.* Wziął mu kolet z pieniędzmi. *Papr.* ℔c. 36. czynie: kaletę

KOLEY, - ei, ł., *Bh.* koleg, pořadka; *Slo.* kolaq; *Sr.* koliya, kolia; *Sr.* 2. glejsa; *Vd.* glieshna, kolotezhina

kolesniza, kolovos, kolotezha, verſta, zhreda; *Crn.* kolovos; *Cro.* vágas; *Rg.* brázda; *Bs.* vagase, put od kola; *Ks.* колесовина, колей; *Ec.* колія, *cf.* k lo, *cf. Ger.* Gleiß); brózda, ktorą pojazdy na ziemi wycieraią, das Geleiſe, das Fahrgeleiſe, das Wagengeleiſe. Gdy w lesie miiaiąc ubite kolcie z drogi zjeżdżaią ludzie, ten w prawy bok iedzie, drugiego w lewą ſtronę podobnyż błąd wiedzie. *Hor. sat.* 182. Masz doglądać, aby z kolci woźnice nie wyſtępowali, iedno koleią szli. *Turn. Iſt.* 298. (*Rs.* колотье, chropawo, grudziſto, gdy pozamarzały kolcie). U Flisów w kolei iść, kiedy kilka ſtatkow idą razem, lub za iednym rotmanem. *Mag. Mſkr.* Swiat iednoſtaynym gościńcem chodzi, Nie wyſtępuiąc z kolei, Co było ſtarym snowu się młodzi, A co nowego ſtarzeie. *Zab.* 13, 237. *Nar.* – *Fig.* koley, s porządek, kres, kloba, szranki, ryga, die gewöhnliche Ordnung, die Schranken, das Geleiſe. Nawroćcie się do kolei dawney, exorbitantowie, proszę. *Birk. Exorb.* 18. Nalegać będę, aż wniydzie w koley, to co z niéy wypadło. *Zab.* 15, 273. – §. b) koley, s obrot porządnego następſtwa, die Folgereihe, die Ordnung, in der etwas erfolgt (die Zeche 3. Adlg.), die Reihe; *Vd.* verſta, zhreda, *Rs.* очередь; *Ec.* чредá. Zwáł krąg rzeczy coraz do siebie powracaiących, a uyrzysz, że nic na tym świecie oſtatecznym nie ginie zgonem, lecz koleią zapada i wdaie. *Pilch. Sen. liſt.* 289. na przemiany, abwechſelnd; *Sr.* 1. poradu, ſplochi, ſpochi, poſpochi; *Sr.* 2. po rédu; *Vd.* poverſti, poredi, poredama, rednu; *Ross. et Eccl.* рядомъ, рядкóмъ, поря́ду, поочередно, почи́ну. Po smutku radość, po téy ten idzie w kolei, Żyiem zawsze w niepewnéy boiaźni, nadziei. *Min. Ryt.* 3, 202. Szczęście z nieszczęściem koleią chodzą, nie trzymaiąc się żadnego pewnego czasu, ani porządku. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 173. lózuią się). Po smutku ukontentowanie wzaiemną przychodzi koleią. *Teat.* 1 c, 44. Dzień po nocy, noc po dniu w wieczną chodzi koley. *Pot. Art.* 56. Swiatło i ciemnota w wieczyſtéy przemianie Przyiemne dla nas w chwilach sprawuią kolcie. *Przyb. Milt.* 125. Z kolei rzeczy następuiących iedne po drugich, za zwyczay koniec iednego zbytku, bywa początkiem zbytku przeciwnego. *Gaz. Nar.* 1, 127. Wszyſtko się z czasu odmieni koleią. *Zab.* 12, 16. *Szoſt.* Przerwała kongressu tego dzieło niespodziana woiennych spraw koley. *Uſt. Konſt.* 2, 183. t. j. obrot, der Wechſel, die Wendung der Kriegsereigniſſe. Przyszła koléy na nią grać swoię rolę. *Zab.* 1, 100. die Reihe kam an ſie. Na cię koley. *Cn. Ad.* 525. an dir iſt die Reihe. Klucznik ma mieć na pieczy ſtróże, kiedy ſtróża koley na kmiecia. *Hur Ek.* 39. Koley na mnie *Vd.* na me zhreda pride). Ten, na którego koley *Ec.* чередный. Kiedyż na mnie koléy picia przyydzie? *Teatr* 8, 43. wann wird denn der Becher zu mir kommen? Kielich szedł koleią. *Pam.* 85, 874. er gieng in die Runde. – §. ztąd *per excell.* koley, s koley picia, porządek pełnienia w koło, der Rundtrunk, das Trinken, Geſundheitstrinken nach der Reihe und herum, die Rundzeche. Zaczęły się koleie kielichów z przysłowiami, z żartikami, z maksymami. *Kras. Pod.* 2, 11. Koléy tak dobrze iuż była chodziła, Jż iuż ko rzeszcie likwor się nachylał. *Kras. Antim.* 71. – §. 2) iamy oczowe, czyli koleie. *Krup.* 2, 282. die Augenhöhlen. KOLEYKĄ, *inſtrum. adverbialiter*, koleią, w koło, reih herum, umzech. Czasza, którą ieden drugiemu na biesiadzie koleyką piiąc podawał. *Gorn. Dw.* 366. – §. b) odmiennym porządkiem, alternatą, in ordentlichem Wechſel, in wechſelnder Ordnung. Na cudnym tym teatrze tu wieczną koleią Chodzi płacz za radością, rozpacz za nadzieią. *Zab.* 12, 217. KOLEYNOŚĆ, – ści, ż., porządny obrot następſtwa, die Ordnung der Reihefolge. Bóg narodzin koleyność przepłataiąc zgonem, Pan iest życia i śmierci. *Zab.* 15, 9. *Kniaź.* KOLEYNY, – a, – e, od koloi, Geleiſe. koleyny ślad. – §. po sobie następny, w koło idący, Reih herum gehend; *Ross.* очередный; *Ec.* чередный. Koleyne picie, ein Rundtrunk. Z koleynego kubka pić. *Erax. Ob. F.* ztąd *Koleyna*, – y, ż., *subſt.*, *id.* – n. p. Lecą koleyne w obie ſtrony ſtrychem. *Pot. Syl.* 228. Żaden na zdrowie koleyny nie miia. *Wad. Dan.* 134. Szczęście, iest to iako koleyna; pierwsi poczynaią, A oſtatnim zaś czasem lepiey dolewaią. *Bach. Epiſt.* 20. – §. odmienny, abwechſelnd, unbeſtändig. Za koleynym lecą ludzie światem. *Pot. Syl.* 479. KOLEYNĄ *adverbial.*, KOLEYNO *adv.*, w koło, koleią, koleyką, (umzech), einander ablöſend, abwechſelnd. Kmieć musi podróż, ſtrożą, koleyną odprawiać. *Haur Sk.* 42.

KOLEŻAŃSTWO, – a, *n.*, (*Et.* kolega), społeczeńſtwo, osobliwie urzędu, die Amtsbrüderſchaft, Genoſſenſchaft. Miło mi, żeś poſeł zemną razem z iednego powiatu, bo ztąd udziela się zaszczytu, i powiatowi z obrania, i mnie z koleżańſtwa. *Dyar. Gr.* 14. *ogólniéy*: towarzyſtwo, obcowanie, przeſtawanie, die Kameradſchaft, der Umgang. Jak się tylko od koleżańſtwa wiechowego uchylił, a z ludźmi zacnemi zaczął przeſtawać, ſtał się między niemi równie zacnym. *Mon.* 65, 360. KOLEŻANKA, – i, ż., społtowarzyszka, die Colleginn. Kompania z kolegami i z koleżankami wyśmienita. *Teatr* 19 c, 67.

KOLIBRYK, – a, *m.*, KOLIBRYCZEK, – czka, *m.*, *dem.*, ptaszeczek bardzo piękny Indyańſki; suszonych używaią Indyanie na zauszuice. *Zool.* 271. der Kolibri, *trochilus*; *Bh.* medowiec.

*KOLIBYK, – a, *m.*, *Centaur*, *Otw. Ow.* 482 *et* 484. chłopokoń, chłopoogier. – *§. Kolibyk, rzeźnik. *Mon.* 75, 589.

KOLIĆ, – ił, – i, *intrans. ndk.*, kołować, krążyć, w koło obiegać, im Kreiſe herum laufen, b) einen Umweg nehmen; *Rs.* околесить, околесить. Cały gmach iéy furyi nie znosi, bieży, koli, pośławia. *Bard. Tr.* 448. – §. b) Musiałem kolić, i objeżdżać dla niebezpiecznych przeiazdów. *Oſſol. Boh.* 2, 47. Głupi, kto mogąc proſto doiechać, długo po morzu koli. *Skarg. Kaz.* 69. KOLENIE, kołowanie, nieproſta droga, der Umweg. *Boter.* 211., *Rs.* околéсица, околéсная. *KOLICA, – y, ż., *poet.* zamiaſt okolica, die Gegend umher. Obiegam wszyſtkie lepianki kolice. *Stas. Num.* 2, 107.

KOLICZNY, – a, – e, od koliki, Kolik-. Koliczna choroba z ciężką obſtrukcyą go mordowała. *Tward. Wład.* 27. Kolicżne boleści cierpiał. *Sk. Dz.* 592.

KOLIGACIĆ się, – ił, – i, *recipr. ndk.*, połączać się, zwięzywać, osobliwie przez małżeńſtwa, pokrewnić się,

poszwagrować się, mit einander in Verbindung treten, beſonders durch Heirathen. W przemowie przed ślubem księdza zamiast wyprowadzenia genealogii koligacących się domów, zamknął istotne obowiązki stanu małżeńskiego. *Kras. Pod.* 2, 73. Tęczyńscy się często z książętami Szląskiemi koligacili. *Wiel. Her.* 1, 195. KOLIGACKI, - a, - ie, alliantſki, sprzymierzeńſki, alliirt, Bundes-. Koligackie woysko w marszu iuż było. *Jabł. Tel.* 215. KOLLIGACYA, - yi, ż., w ięzyku Polſkim znaczy spokrewnienie, ale też przenośnie sprzymierzenie, n. p. przez seym *colligationis* za Jana I. miała się ſtać *kolligacya* Polſki z Austryą. *Jes. Wyr.* Verbrüderung, Verſchwägerung, przymierze, allians, die Allians, der Bund. Jak król reputacyi u sąsiad nabędzie, Jego koligacya pożądana będzie. *Jabł. Tel.* 200. KOLIGAT, - a, *m.*, złączony z kim, ein mit jemanden Verbundner. a) przez przymierze, der Bundesgenoß. Koligaci Jdmena uyźrzawszy w osobie, Poczęli ognie wzniecać iuż woienne w sobie. *Jabł. Tel.* 154. - §. b) przez małżeńſtwo, szwagroſtwo, spokrewniony, ein Verſchwägerter.

KOLIKA, KOLKA, - i, ż., niemoc ciężka od *colon* ieſt, iątrznicy, zwana. *Urzęd.* 30., *Rg.* zavarta, savianje; *Cro.* savijavicza; *Sla.* náſtup; *Crn.* ozin, wodlaj; *Vd.* trod, zhrievogries, die Kolik, kłócie, bole w kiszkach. *Krup.* 5, 676. darcie w kiszkach. *Syr.* 345. Jelitne kłócie. *Sienn. Rej.* parcie w żywocie. *Comp. Med.* 14. *et* 201., *Slezsk.* 144. *et* 179. Kolika, kłócie w boku gorsze ieſt, niźli obrażenie nogi o kamień. *Petr. Et.* 306. W srogą i ostrą kolikę wpadła. *Wys. Jgn.* 165., *ob.* Koliczny. KOLIKOWY, KOLKOWY, - a, - e, od koliki, Kolik-, lekarſtwa kolikowe, z przeciw kolice służące, na kolkę, Arzeneyen für die Kolik. Kiszka kolkowa, gdzie kolka choroba bywa, *colon. Cn. Th.* der Grimmdarm, kolkowata. *Krup., Kirchh.*

KOLIMAGA, - i, ż., *effedum*, nieiaka forma wozowa, kara, kolimaga, iako niektórzy mówią. *Mącz.*, *Rs.* колымáга kolaſka.

KOLINA, - y, ż., kołczyna, koł słaby, ein ſchwacher untauglicher Pfahl. *Tr.*

KOLISTOŚĆ, - ści, ż., okrągłość, *cf.* kuliſtość, die Rundung. *Tr.* 1) KOLISTY, - a, - e, okoliſty, w krąg idący, zirkelnd, zirkelförmig, gerundet. Na tę wieżę wchodzi się koliſtemi schodami. *N. Pam.* 11, 165. Wendeltreppen. Strzała wyſtrzelona w koliſtym nasuwniu zawiſła, *in sinuosa veſte. Zebr. Ow.* 106. cf. buchaſty). Tyś z czarnéy wywiódł nocy świetnych gwiazd orszaki, By koliſtemi krążąc świat wiązały szlaki. *Dmoch. Sąd.* 13. Niebo gwiazdy swym obrotem Prowadzi, i prowadzi swym koliſtym lotem. *Otw. Ow.* 51. Księżyc z słońcem wiecznemi toki Niech znaczą dni i nocy i koliſte roki. *Przyb. Milt.* 222. - §. b) okrągły, *cf.* kuliſty, rund, gerundet, kugelförmig. Powierzchnia wod morſkich ieſt koliſta. *Hub. Wſt.* 4. Pod czarnéy nocy koliſtą zawłoką. *Przyb. Milt.* 92.

2) KOLISTY, - a, - e, koło maiący, kołkowaty, na kołach. *Cn. Th.* berädert, mit Rädern verſehen.

1) KOLKĄ *ob.* Kolika.

2) KOLKA, - i, ż., (od kolenia, kłócia), ość rybia. *Cn. Th.* eine Fiſchgräthe. - §. b) główka kołacz na oście, na łopianie *etc. Cn. Th.* ein ſtachliches Samenköpfchen, z. B. der Kletten. - §. c) *herald.* Topor w żółtym i błękitnym polu pospolicie nazywaią kolkami. *Bielſk. Kr.* 23. ein Wappen.

KOŁKO, - a, *n.*, KOŁECZKO, - a, *n.*, *demin. nom.* koło, *Bh.* kolko, kolečlo; *Sr.* 1. kolko, kowko, kolečko, koleßo; *Vd.* kolesze, kouzhe; *Bs.* kolaseçe; *Rs.* колесо, колесцо, ein kleines Rad, ein Rädchen. Nie czas, gdyż kołka iuż się rozbiegały. *Bard. Tr.* 415. Kołko, koło ząbkowate, iako u zegarów, w młynach, rurmuſach. *Cn. Th.* das Rad in einer Uhr, ein Zahnrad. Kołka do kuchni wymyślono, dla wygodnieyszego pieczenia mięsa na różnach. *Rog. Doſ.* 2, 337. t. i. zegar kuchenny, der Bratenwender. Koła bez szpic, całkowate, iako u ſkrzyń, u taczek. *Cn. Th.* ein Scheibenrad. Kołko, na którym chodzi lina czyli sznur u windy. *ib.*, kluba, der Kloben, das Rad in der Winde. Kołko czcze wewnątrz, iako cyrklem napisane, obręcz, krążek. *Cn. Th.* ein Kreis, ein Cirkel, ein Reifen. Jagiełło, niźli z domu wyszedł, dla zabobonów pierwéy nogą kołko zakreślił. *Bielſk. Kr.* 305. Kołko abo obrączka na głowę do noszenia ciężarów. *Cn. Th.* ein Reif oder eine Scheibe, worauf Laſten auf dem Kopfe getragen werden; *Vd.* svitek; *Bs.* kotrrigl, oglaunik, naglavnik, koji sgene ſtavgljaju na glavu za nositi teszku ſtvari; *Cro.* podvitek, szvitek, naglavnik). - Kołko, kolce, ein Reifring, ein Reif, ein Ring. Włożęć kołko w nozdrza twoie, a kryg w usta twoie. 1 *Leop. Jes.* 37, 29., *Rs.* бельгирь; *Bh.* kotauč, kotauček. Kołko złote, mosiężne do szaty, kolce. *ib.* ein Ringel an den Kleidern. Kołko w pancerzu. *Tr.* Kołko do ſtroiu białogłowſkiego. *Tr.* poduszeczka, którą kładą pod kornety, der Wulſt unter dem Kopfzeuge. - Kołka *plur.* (*Bh.* kolečko), taczki górnicze. *Tr.* der Schubkarren der Bergleute. - §. b) kolczyki. *Tr.* Ohrringe, Ohrgehänge. - w KOŁKO *adverb.*, w koło, in die Runde, in einen Kreis. Oto po całym się morzu ryby wiią, w kołko płyną. *Bardz. Tr.* 261. KOŁKIEM *adverbialiter*, kolem, w koło, im Kreiſe, rund herum, in die Runde. Rzymianie kołkiem ſtanąwszy, bronili się. *Warg. Cez.* 89. Umie on chyżo dosieść konia, a kształtnie nim toczyć, kołkiem iść albo też poskoczyć. *Alb. z Woy.* 24., *Bh.* kolkowati kołkami otaczać, okrążać, rändeln. KOŁKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt kołka, rund, gerundet; *Sr.* 1. kolečkowaté; *Bh.* kolečkowatý, kolečkowaný; *Rs.* колесообразный. *Cn. Th.* - §. kiszka kołkowata *colon. Krup.* 2, 37. der Grimmdarm, idzie proſto do wątroby, a potym się nagina i przechodzi pod żołądek. *Kirch. Anat.* 23. KOŁKOWY, - a, - e, od kołek, Rädchen-; *Rs.* колёсный.

KOLKOWY *ob.* Kolikowy. KOLLACYONOWAĆ, KOLLATOR *ob.* Kolacyonować, Kolator.

KOLNĄĆ, - ął, - ie, *cz. idntl.*, piknąć, uklóć, ſtechen. Nie tak mię kolnie bodzieć, nie tak pożar srogi Dopieczе, iak to żalów wewnętrznych pożogi. *Zab.* 9, 242 *Fyzy.*

KOLNIA, - i, ż., gdzie drzewo kolą, szczepią, łupią rąbią, drewutnia, natonie, der Holzſtall, (*Sr.* 2. kolna

ſołnicſka kruzganek). Lecą wiotche domy, ſchlewy, kolnie, koszary, bez ratunku spłonie cała wieś. *Tward. W. D.* 73.

KOŁNIERZ, – a, *m.*, *Bh.* kołar; *Sr.* 1. kherneł, ſchyné wohwaſł; *Sr.* 2. kopka, kopki; *Vd.* kolier, koller, kolar, oshſatel, ogerlash, rob, sarobljenje (cf. rąb, obrąbić); *Crn.* kręshelz, pirkelz; *Cro.* golér, ovratek, ogerlin, vratnyak, kolarin, kolaina (goler, golereca z alaztuk); *Dl.* kolarin; *Hg.* gallér; *Bs.* kolar, kolarin, oghrrlicch, oghrrilicch; *Rs.* воротъ, отворотъ, знáчекъ, шиворотокъ, ожерéлокъ; *Ec.* γάλλικ, ογάϊε, ομεϊωιαb; *lat. med.* golerium, der Koller, der Kragen, Halskragen, przyszywek do sukni, z tyłu na plecy spadający). Przodkowie nie przesadzali się na kołnierze rysie i sobole. *Star. Ryc.* 41. Komu kołnierz nie ſtoi, Niech tych żartów nie ſtroi, W ſtroynych dziś się kochają. *Dwor. K.* 5. kołnierz ſtoiący był w modzie i znakiem modnych). Kołnierz opięty. *Zab.* 9, 364. *Exſſ.* Nie czynią zdolnym doktorſkie kołnierze. *Zab.* 7, 251. *Nar. cf.* biret). Kołnierze z przednicami, kołnierze opadłe, części ſtroiu białogłowſkiego. *Sax. Tyt.* 7. Nie zbroi i tarczy, lecz pieszczocie kwoli Kołnierze od ferezyy iużeśmy odproſi. *Pot. Pocz.* 328. Czy delia przy kołnierzu, czy kołnierz przy delii ma zoſtać? *Sałow. Otul.* 15. Węża w zanadrzu, wesz za kołnierzem, wilka mamy w oborze. *Pot. Pocz.* 714. W kołnierzu łowić. *Tr.*, wszy szukać, iſkać, Läuſe ſuchen. Tarzecz naybardziéy w kołnierz mu się wplące. *Pot. Arg.* 728. Takli wszędy mi go wsadzi nieszczęście w kołnierz? *Pot. Syl.* 456. cf. w napiętki wlać). Pycha drugiemu siąga do kołnierza, Wylicza swoie odwagi i cnoty. *Jabł. Buk. L* 4 *b.* – J Wszeć za kołnierz nie leiesz. *Teatr* 43 *c*, 137., *Zegl. Ad.* 189. wypiie-é, er ſchüttet nicht neben bey, trinkt ſeinen guten Stiefel weg. KOŁNIERZYK, – a, *m.*, *dem.*, ein kleiner Kragen; *Boh.* koláreł; *Ross.* воротникъ, воротничекъ, ожерéлочекъ. Wyciąga mu kołnierzyk z za szyi, i poſtawia wiszący. *Teatr* 7 *d*, 20. *Czart.* Przed napełnieniem każdą bombę wprzód opatrzyć, oblamać i wygładzić kołnierzyki, gdyby jakie na niéy pozoſtały. *Jak. Art.* 3, 318. wąsiki, chropowatości. KOŁNIERZOWY, KOŁNIERZYKOWY, – a, – e, od kołnierza lub kołnierzyka. Kragen-.

KOLNIK, – a, *m.*, *Bh.* kolnik, kolníček; *Sr.* 1. robinczek; Rzepa słodka, którą kolnikiem ogrodnym albo domacym, nasi w powiecie Krakowſkim bytomką zowią, *Napus*, die Stecktübe. *Syr.* 1043., *ib.* 1041. – §. b) Płonny albo dziki kolnik, płonna rzepa, *campanula rapunculus Linn.*, gatunek dzwonka. *Kluk Dyk.* 1, 96., *Syr.* 1044., *Krup.* 5, 58.; *Sienn.* 149. Rapunzel, eine Art Glockenblume; *Vd.* kusmorka, motovilz, leshnjazhesh.

KOLNO, – a, *n.*, miasto nad Renem znamienite. *Gwagn.* 448. die Stadt Köln. Tę nową *Kolonią* ieszcze i dziś zowią *Coloniam Agrippinam*; a po Polſku *Kolno*. *Weresz. Kij.* 32. Kolno tak wielu świętych mnóſtwem ozdobione. *Auszp.* 125. – §. ſtąd Kolończyk, Kolońſki.

KOŁO, – a, *n.*, *demin.* kołko, koleczko, *Bh.* kolo; *Slo.* kolo, koleſo, koleczko; *Sr.* 1. kolo, kówo, koleßo, koleſſo; *Sr.* 2. koláßo; *Vd.* kolú, koliese (kula, kóla z wóz); *Cro.* kòlo, kolcze (koła z wóz); *Bs.* kollo, koleso od kocia; *Rg.* kollo; *Sla.* koleso (kolàh z wóz); *Hg.* kolya z karoſa); *Rs.* колесо, колесцо; *Ec.* κόλο; *Hbr.* גלגל galal *rotauit*, גלגל agol *rotundum eſſe*, cf. *Gr.* κυλίω, κύκλος; cf. *Ger.* Kolbe Abſg.); ze szpic i dzwon na piaście złożony obrotny okrąg u wozów, das Rad. Koła takowe były, jakie pospolicie bywaią u wozu; i osi, i śpice, i piasty i dzwona wszyſtko lane. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 7, 33. Silnie kołami ſkiby porozjeżdżane były. *Zebr. Ow.* 143. (*Sla.* na kolih ichi-s na kołach iśdź, z iechać wozem cf. *Gall.* aller en voiture). Dzwona w koło nie ruszaią się, ażby się wszyſtko koło ruszało. *Petr. Ek.* 82. Wpzy o czterech kołach. *Warg. Wal.* 28. Jeśli koła w czas nie zahamuiesz, z góry rozbieżą się wszyſtkie. *Czach. Tr. C* 2. Na ów czas ieszcze się były koła tak bardzo nie rozbiegały, ieszcze żołnierze nie chadzali w bławatach. *Star. Ryc.* 44. Ogląday się na poślednie koła. *Falib. Dis. F.*, *Slo.* obſeżdaj ſa na zadn'é koleſa. Boga miéy za cel twych chęci, A oſtatnie koło w pamięci. *Dar. Lot.* 73. Taż baba, też koła. *Zab.* 15, 269. zawsze iedno, toż samo, die alte Leyer. Kto weyźrzy w rzeczy, podobno taż baba na tych *kolech będzie. *Podw. Sion. N* 4 *b.* J z nas samych niektórzy na tychże kołach siedzą. *Sekl.* 46. w tymże się znayduią położeniu). – Jak piąte koło. *Cn. Ad.* 292., *Slo.* co pátébo koleſa k wozu potreba? cf. potrzebny jak Pilat w Kredzie, iak djabeł w Częſtochowie, das fünfte Rad am Wagen. Chodził, iako piąte koło między ludźmi. *Rey Zw.* 20 *b.* – Co szpetnego, to i złego; im gorsze koła, tym bardziéy ſkrzypią. *Gliez. Wych. P.* 8 *b.* cf. im więcéy krowa ryczy, tym mniéy mléka daie). – §. Koło, na karczmie zawieszone, znaczy u nas prawo taksować przeieżdżaiących, pod pretekſtem naprawy drog, grobel, moſtów. *Kras. Pod.* 1, 279. ein Rad, das an den Wirthshäuſern heraushängt, wo das Wegegeld entrichtet werden muß. – §. koło na złoczyńce, das Rad zum Rädern. Rozboynik, łupieżca ma bydź w koło wplecion. *Sax. Porz.* 141. aufs Rad geflochten. Gdyby prawo ſkazało kogo w koło pleść, a sędziaby go ściąć kazał, niesłusznie czyni. *Szczerb. Sax.* 174. Jak haydamaków ich łapano, na kołach wyciągano. *Obr.* 39. Którzy pieniędzy dawać nie chcieli, ciągnieniem ich na koło wymęczono. *Veryf. Pr.* 3. Więzicie nas, na koło rozciągacie. *Smotr. Fl.* 29. aufs Rad ſpannen, auf die Folter ſpannen, Kołem bić, kołem tłuc, rädern; *Vd.* s' kolesami lomiti, treti, *Rs.* колесованіе; kołem bicie, tłuczenie, das Rädern; *Cro.* koloterenye; *Rs.* колесованїе; kołem bity колéсованный. Złoczyńca taki kołem zoſtanie zabity. *A. Zam.* 103. Na koło wyzładził swoię zbrodnią. *Zab.* 13, 290. W obrotne koło wplecion Ixyon za zdrady przewrotne. *Kul.* 317. Któryby towarzysz się ważył pożyczyć komu konia, siedzeniem na koło ma bydź karan. *Vol. Leg.* 2, 1698. – §. d) koło, w którym ludzie albo bydło chodząc co obraca. *Cn. Th.* kierat, das Tretrad, Trittrad, Krahnrad. – §. Koło w klasztorach, iak n. p. u dzieciątka Jesus, ein Drehrad. Koło tam ieſt wielkie, iakie pospolicie bywa u panien klasztornych, gdzie się codzień odbieraią roskazy. *Teat.* 41, 16. – §. e) koło młyńſkie, ein Mühlrad; *Rs.* бахчевина, мясорушка. Koła wodne u młynów bywaią sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 159. Koła palczaſte, dębowe. *ib.* 160. Młynarze od kół zakupnych, tak walnych iako korcowych, łodziaſtych, ważnych, od każdego po groszy 24; a od dorocznych kół po gr. 12. *Vol. Leg.* 3, 51

et 6, 99.' Każdy młynarz na swoie koło wodę prowadzi. *Rys. Ad.* 22., *Mon.* 76, 866. cf. na swóy kłąb zwiiać, na swoy młyn wodę obracać, na swoie zwiiać motowidło). Na swe koło wodę ciągnie, *ogólnie*: o człowieku szukaiącym swego pożytku. *Apcz. Gr.* 3, *p.* 91., *Cn. Ad.* 343., *Pot. Arg.* 161. er lenkt das Waſſer auf ſeine Mühle, er iſt auf ſeinen Nutzen bedacht. Każdy zwykł napierać na koła swe wody. *Tward. Wład.* 12., *Chrośc. Fars.* 40. Każdy z możnieyszych o oyczyſtą szkodę Nie dbaiąc na prywatne koło ciągnie wodę. *Pot. Pocz.* 4. Podobnych sobie na swe koło przeciągnął. *Pilch. Sall.* 40. na swoię ſtronę, na swoie kopyto przerobił. – Rurmusowe koło, koło w rurmusie z kubełków złożone. *Cn. Th.* das Rad in einer Waſſerleitung. – §. koło fortuny *poet.*, das Glücksrad. Nie chcę i myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Kras. Wiersz.* 66., *Lib. Sen.* 58. Szczęście w kole swoim nieſtateczne. *Pasz. Dz.* 2. Raz w górze, drugi raz na dole koła. *Wad. Dan.* 127. cf. dzwono). – §. nazywa się też kołem sama płaszczyzna okręgiem obwiedziona. *Jak. Mat.* 1, 9. die Cirkelſcheibe, krąg, okrąg, *Bs.* kollobar, okrúgh; *Rg.* okolusc, krugh; *Cro.* kolobar; *Rs.* кругови́на, кругосе́нька; *Ec.* κρυκλο. Przecięcie kuli od płaszczyzny, przechodzącey przez iey środek, nazywa się wielkim kołem; od nie przechodzącey przez iey środek, małym kołem. *Geom.* 2, 195. Koło do ciskania w igrzyſku, krąg. *Cn. Th.* die Scheibe *discus*). – §. koło zduńſkie czyli garncarſkie, krąg; die Töpferſcheibe. Drzewo heblem kształt bierze, kołem gnuśna glina. *Nar. Dz.* 2, 61. Anacharsis wynalazł koło garncarſkie, którego toczeniem robią się naczynia. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 71., *Vd.* lonzharſku kolu, lonzharjou kolorat. – Koło sznurkowe u smuklerza, o dwunaſtu hakach do różnego kręcenia sznurków. *Mag. Miſk.* das Drehrad der Poſamentierer. – §. koło ſtołowe, prawda; der Schüſſelkranz, die Schüſſelſcheibe. Prawdziccy koło owe, co na ſtoł ſtawiaią, za herb nosili. *Bielſk. Kr.* 146. – §. Koło, figura okrągła czcza wewnątrz. *Cn. Th.*, cyrkuł, der Kreis, der Zirkel; *Bh.* wůkolj; *Sr.* 1. kolesso; *Bs. et Dl.* koło; *Ec.* κόλο. Koło, linija krzywa, zamykaiąca się w sobie. *Sniad. Jeo.* 14. Koło miesięczne. *Kanc. Gd.* 44. Koło idzie w koło księżyca abo słońca. *Cn. Th.*, der Hof um den Mond, um die Sonne. Koła, gwiazdy, płanety. *J. Kchan. Dz.* 18. obroty niebieſkie, die Himmelskreiſe. Koło zwierzęce, zodyak. *Otw. Ow.* 50. der Thierkreis. Koła wrębne, koła wielkie, przez bieguny świata i przez punkta równonocne i ſtanowiſka słońca przechodzące. *Sniad. Jeo.* 103. Koła na niebie słonecznego biegu w szerzą; kresy, *tropici circuli. Cn. Th.* zwrotniki, die Wendekreiſe. Letnie nawrotne koło, *tropicus cancri*, ozime nawrotne koło, *capricorni. Otw. Ow.* 53. Znamię *arctici poli*, Nordpol, Kozacy Słowiańſkim imieniem *żelaznym kołem* zowią. *Paszk. Dz.* 14. Tatarowie w ciągnieniu gwiazdami się rządzą, a zwłaszcza znamieniem *poli arctici*, które Słowiańſkim ięzykiem żelaznym kołem nazywaią. *Gwagn.* 594. Koł albo obrotów niebieſkich konterfekt rzezany, malowany, drukowany. *Cn. Th. sphaera*, eine aſtronomiſche Sphäre. Koło gwiazdowników, *cyclus.* *Skarg. Dz.* 195. die goldne Zahl. – Koło, w którym konia tacznią, der Kreis, worin ein Pferd herumgetummelt wird. Koła wielkie i śrzednie są dla młodych koni; małe zaś należą samym koniom wyprawnym. *Hipp* 41. Słaby koń w lekkim kole biedz nie zdoła. *Hul. Ow.* 258. Letki iego rumak ciasne koła To na tę czyni, to na ową ſtronę. *P. Kchan. Jer.* 186. Koniowi to popuszcza, to nim w koła kręci. *P. Kchan. Orl.* 1, 89. Wziąwszy Etolſkiego rumaka dzielnym kołem toczy. *Hor. sat.* 149. – Koło, mieysce do igrzyſk u Rzymian, gonitw mieysce. *Cn. Th.* der Rennkreis, die Rennbahn. Koło tańcuiących *Rg.* kollo. – Krzywe koło, prawna ulica na ſtarym mieście w Warszawie, das krumme Rad, eine Straße in der Altſtadt von Warſchau. Patron moy mieszka na krzywym kole w mieście samym. *Mon.* 70, 61. *ob.* krzywy. *może to tu nie bez przytyku*). – §. *transl.* koło, zgromadzenie ludzi, gromada, grono ſkupione, *corona*, ein herumſtehender Kreis, eine Verſammlung; ztąd oznacza czasem zjazd obywatelów rycerſkiego ſtanu, czyli to na seymikach, w mieyscu obrad, czyli na seymie w izbie poselſkiey. *Kras. Zb.* 1, 457. eine Verſammlung des Ritterſtandes. Koło senatorſkie, Senatsverſammlung, ieſt naywyższą Rzpltey radą, pospolitego dobra ſtrożem. *Modrz. Baz.* 98. Wszyscy senatorowie wyższego koła iednoſtaynie to przyięli. *Baz. Hiſt.* 210. wyższey rangi). W woyſku Polſkim towarzysze mieli swoie zjazdy naradzenia się o wewnętrznym porządku, które nazwano koła. *Czack. Pr.* 1, 215. Tak on do koła ſtarców Tyru, i rządców i kapłanów woła. *Jabł. Tel.* 107. Baltazar opasan kołem książąt, żon i podłożnic. *Kulig.* 177. By wszyscy poczciwi byli w wyższym kole, mnieyby się kołysała ta łodź Rzpltey. *Gorn. Dw.* 318. Trybunał Koronny koła świeckiego. *S. Grodz.* 2, 147. (*oppos.* trybunał duchowny. *ib.* 177.), die weltlichen Appellationsdeputirten. – §. b) koło znaczy też ztąd, termin naznaczony popisu woyſka, przed oficyerem onoż luſtruiącym. *Kras. Zb.* 1, 457. der Verſammlungstermin zur Muſterung. – *Adverbialiter*: do KOŁA; w KOŁO, KOLEM, na około, herum, rund herum, im Kreiſe herum; *Ross.* кругомъ, вокругъ, кругомною. Cytryny opadaią, owoce do koła drzew leżą. *Zab.* 16, 219. Zamek miał wał i przykop do koła. *Tward. W. D.* 24. Równinę wysokie góry otaczaią, iak wieniec do koła. *Mon.* 70, 816. Jak pijany do koła się kręci. *Teat.* 12, 119. Jak na ląd wysiadł, z onéy żeglugi, świat z nim chodził do koła. *Pot. Arg.* 1. Wszyſtko chodzi do koła: z człowieka gnoy, z gnoiu trawa się zaś rodzi, Trawę wół że, człek wołu, wszyſtko w koło chodzi. *Pot. Jow.* 149. Głowę zmordowaną na ręce wspartą kroſziemi pochyli, W koło z nim wszyſtko chodzi. *P. Kchan. Jer.* 490., *Slo.* hlawa mu kolem chodi *habet magnas curas*). Las czarny w koło i około Frankonii idzie, by mur przyrodzony. *Gwag.* 454. – W koło płota chodzić, z nieprości, nieszczerze poſtępować. *Teatr* 43 c, 137. Gottfred był twarzy w koło piękney. *Kruc. Uſtr.* 1, 59: to ieſt, okrągłey, ein rundes ſchönes Geſicht. W koło obracaiący, kręcący *Ec.* κρυτονοσήμελλημιή. Padła nań ciemność, i kołem się obracaiąc, szukał, ktoby mu rękę podał. *Birk. Kaw. B.* 2. Leciał z ſkały kołem iak z procy. *Jabł. Tel.* 204. Zakwitnie Polſka; wszak to kołem chodzi, Bo pokoy woynę, woyna pokoy rodzi. *Kochow.* 261. kolęią. – §. KOŁO *praepoſitio reg. Gen.*, około, *Sr.* 1. kołwo; *Sla.* oko, około, um, herum. 2) *iuncta* Koło

vel rei; um, herum, um – herum. Pan siedzi w szlafroku, a kamerdyner koło głowy mu poprawia. *Teat.* 10, 3. Już daléy nie depcąc piórem koło płota Pytaymy się, coli to taka za robota? *Łączw. Zw.* 6. w koło, um den Zaun, um den Brey herum geben. Nie wiesz, co się koło ciebie dzieie. *Teat.* 18, 164. Był on łagodny, kiedy było ciężko koło niego; okrutny zaś, kiedy się widział w bezpieczności. *Ustrz. Kruc.* 2, 182. wann es schlecht mit ihm stand. Źle koło mnie. *Cn. Ad.* 1337. es steht schlecht mit mir. Tak się koło roli krzątaią, że aż miło spoyrzeć. *Teat.* 54 *c*, ii. Przyiaciel ten koło moich interessów ma staranie. *ib.* 15 *c*, 81. Chodzić koło czego, a staranie mieć koło czego, trudnić się czym, pracować, robić koło czego, krzątać się, um etwas Sorge tragen, sich damit beschäftigen, damit abgeben, zu thun machen. Chodził ustawnie koło Rzeczypospolitéy. W pośrzód obywatelskich trawił czas swóy trudów. *Niemc. P. P.* 49. Tak chętnie chodziłem koło tego, iż w dni kilka wszystko już było po gotowiu. *Kras. Doś.* 199. Umiał gospodarz ów koło się chodzić. *Jabł. Ez.* 103. – §. 2) *praep. adiuncta tempori*, um – herum, ohngefähr um (in Ansehung der Zeit). Koło Wielkiey Nocy odebrałem od niego list. Będzie teraz koło dziesiątéy godziny. Koło świętego Marcina, nie wiem czy dobra, czy zła zwierzyna. Koło godów wilcy stadem chodzą. – §. 3) *numero* bez mała, prawie, *Bh.* aś, asy; *Vd.* perpadnu, perraimnu, nagodnu, ohngefähr gegen. Całego woyska było koło dziesięciu tysięcy; a nieprzyiacielskiego koło trzydziestu. KOŁOBRZEGA, – i, ż., Słowiańskie miasto w Pomeranii, Goldberg in Pommern; nazwisko oznacza posadę około brzegu morskiego. *Nar. Hst.* 3, 101. KOŁOBRZEŻANIN, – a, *m.*, z Kołobrzegi rodem, ein Goldberger. Postanowił król ukarać Kołobrzeżanów. *Nar. Hst.* 3, 121. KOŁOCZNE, – ego, *n.*, podarunek na piwo górnikom. *Tr.* Trinkgeld für die Bergknappen. KOŁODYN *herald.*, litera wielka A, na niéy niby akcent, pole białe; w hełmie pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 25. ein Wappen. KOŁODZIEY, – ieia, *m.*, który koła *dzieie*, to iest, działa, robi (cf. dziać), *Bh.* kolář (*Bh.* kolořeg, stárý mládenec stary bezżeniec); *Sr.* 1. kowodjí, kowodjiy; *Vd.* kolar, kollár; *Cro.* kolár; *Bs.* kolar (s štelmach); *Ross.* колесникъ *ob.* koleśnik, *Ec.* колымажникъ, der Rademacher. Brzoza osobliwie potrzebna kołodzieiom do kół wozowych. *Haur Ek.* 167. KOŁODZIEYKA, – i, ż., żona kołodzieia, lub też kołodzieystwem się trudniąca, die Rademacherinn; *Bh.* kolářka. KOŁODZIEYSKI, – a, – ie, od kołodzieia, Rademacher; *Boh.* kolářský. Swidro kołodzieyskie, iakim wiercą piasty w kołach. *Sol k. Arch.* 99. KOŁODZIEYSTWO, – a, *n.*, *Boh.* kolářství; *Vd.* kolaria; kolarstvu; rzemiesło kołodzieyskie, das Rademacherhandwerk. *Mon.* 75. 589.

Pochodzi nom. *koło, kółko, kóleczko* (*cf. kół*), *kołatać, kołacz; kolano* (*cf. klaniać, kłonić*); *kołasa; kolić, kołować; kołce, kołczyk, kołnia; kolebać, cholebać, kolebka, kołysać, kołyska, ukołysać; kłus, kłusak, kłusać; koley, kolejność, koleyny, kolisty, kolistość, kołkowaty, kołomać, kołotok, kołowrot, kołowrotek, kołowy; około, okół, okolica, okoliczny, okoliczność, półkole, kołowrócić.*

KOLOFONIA, – ii, ż., żywica z terpentyny wywarzona, od wyspy Colophone tak zwana, *Vd.* kolfon, smola za lok, za gosle; *Crn.* pęgla; *Hg.* kalafónia, gyanta; *Cro.* kolofón; *Rs.* канифоль, das Colophonium, Geigenharz. – Żywica topiona, którey Muzycy używaią do nacierania smyczków. *Lad. H. N.* 74. Puszka od kolofonii *Rs.* канифольница. Skrobanie z drzewa kleiu albo kolofonii. *Haur Sk.* 67. tu się bierze za drzewną żywicę.

**KOŁOKRĘTNY, – a, – e, w około kręcący się, in die Runde drehend. Wir kołokrętny. *Ryb. Ps.* 131.

KOŁOKWINTYDA, – y, ż., korb leśny, ośli ogorek, bania zamorska. *Cn. Th. Colocynthis Linn.*, *Bh.* tykwice; *Sr.* 1. kolokwinta, dziwa korka; *Ross.* колоквинтъ, die Coloquinthe. *Dyk. Med.* 3, 217.

KOŁOMAŻ, – i, ż., *Bh.* kołomaz kołomaść; *Slo.* kolomaz, sadło; *Sr.* 1. kolmaza, kowmaza, kowmaz (*Sr.* 2. mahs smola); *Vd.* kolomašt, mašt; *Crn.* kolomašt; *Cro.* kolomàs, salov; *Ross.* коломазь; smarowanie kół, maź. *Wlod.* die Wagenschmiere, smarowidło, sadło). Przedaiący kołomaź *Bh.* kołomažník.

KOLONIIA, – ii, ż., z *Lac.*, osada, die Colonie; *Rs.* колонія, селеніе *ob.* sioło. – §. *Bh.* Reynkolin, Reyna kolina, Kolno, wolne miasto nad Renem. *Wyrw. Geogr.* 208. Cöln am Rhein. KOLONCZYK, – a, *m.*, z Kolna rodem, ein Cölner. KOLOŃSKI, – a, – ie, od Kolna, z Kolna, Cölnisch. Grzywna Kołońska. *Jak. Mat.* 2, 90. Płótno Kołońskie. *Boh. Offol.* 122. Arcybiskupstwo Kołońskie. *Wyrw. Geogr.* 208. KOLONISTA, – y, *m.*, osadnik, ein Colonist; *Rs.* новоселецъ. Nawał wielki kolonistów. *Pam.* 84, 741. *w rodz. żeńsk.* Kolonistka, die Colonistinn *Rs.* новоземка.

KOLOR, – u, *m.*, barwa, maść, *Crn.* boja; *Cro.* color; *Vd.* farba; *Bs.* boja, kolur, mašt; *Slo.* boja; *Rs.* цвѣтъ; *Ec.* краска, цвѣтъ, цвѣты, die Farbe, Couleur. Skórny kolor *Vd.* karbina, Lederfarbe. Kolor dawać, nanosić kolorem, u malarzów, ciągnąć lub nawodzić iednym kolorem. *Mag. Mst.* Gdy cię wyrzę, zaraz kolor mienię; Albo blednieię, albo zbytnie się czerwienię. *Zab.* 16, 298. cerę, die Gesichtsfarbe. Sądzi, iak ślepy o kolorach. *Torz.* 133. Nadto przydawałeś kolorow temu portretowi. *Teat.* 22, 17. Człowiek rzecz częściey nie z istoty, lecz ceni z koloru. *Teat.* 45 *d*, 19. z pozoru, z powierzchowności). (KOLORETKA, – i, ż., aksamitnik, z Fr. collier, ein Halsbändchen. Kiśkunastu kmiotków całoroczna praca poszła na koloretki i fontazie. *Mon.* 72, 506. Stroiła się w czepiec na głowę, i w koloretkę. *Węg. Mar.* 3, 117. Nagotuyże mi ten kornecik nowy, i koloretkę inszą mi daisz. *Teat.* 24, 121.). KOLOROWAĆ, KOLORYZOWAĆ, – ał, – ie, *cz. ndk.*, ukolorować *dk.*, farbować, kolorem napuszczać, barwić, *Rs.* цвѣтить, цвѣтить; *Ec.* малюю, малюю, färben, coloriren, beschönigen, einen Anstrich geben. Ukoloruię sobie brwi. *Teat.* 16 *b*, 100. Części koloruiące lnu. *N. Pam.* 6, 317.

KOLOS, – u, *m.*, słup wysoki kamienny. *Cn. Th.* ein Coloß, eine colossalische Säule, posąg, wysokością przechodzący wzrost przyrodzony. *Kras. Zb.* 1, 457., *Crn.* sohot; *Rg.* gorostasa.

KOŁOTOK, – u, *m.*, (*Etym.* koło, toczyć), kolistość, krąg, okrąg, cyrkuł. *Tr.* der Umkreis, Kreis, Cirkel, cf. koley).

Pilch. Sen. liſt. 1, 304. Z przyrodzenia trzpiotem, na czas iakby wietrznym kołowrotem. *Zab.* 14, 30. *Nagl.* — §. 2) kołowrot, *pan de roue* rękoczyn do wydobycia zaciętego koła od iakiéy mocnéy zawady, za pomocą linki tak do koła przymocnionéy, żeby io z tym większą siłą obracać. *Jak. Art.* 3, 52. das Radkehren, wenn das Rad wo ſtecken geblieben iſt. — §. 3) *transl.* kołowrot *revolutio. Jak, Mat.* 3. obrot znaczny gwałtowny, die Umwälzung. Przez różne musim przeyść kołowroty, Niż raz zoſtanie człowiek szczęśliwym. *Zab.* 16, 58. Bieglym wyśledzay okiem słońca kołowroty, I naſtępne porządkiem chybkich gwiazd obroty. *Pilch. Sen. liſt.* 211. Człowiek obwinia górne kołowroty, A sam z powinnych obrębów wylata. *Zab.* 11, 31. *Nar.* — §. 4) *botan.* Ziele Romanek, że główki iego nasienne ze słońcem się obracaią, u nas kołowrot zwane. *Syr.* 1489. *euphorbia helioscopia Linn.*, Wolfsmilch, Eſelsmilch; *Boh.* kolowratec; cf. Sosnka ziele. KOŁOWROTEK, — tka, *m.*, *demin.*; *Bh.* kolowratek; *Sr.* 1. pjaßlenczk; *Vd.* koloratizh); kołowrotek od przędzy. *Solſk. Arch.* 52, ein Spinnrad, Spinnrädchen. Przędzie nici na kołowrotku. *Teatr* 51 *b*, 3. Na kołowrotku spornieysza robota, niż na kądzieli. *Kluk Rośl.* 3, 328. Kołowrotek do nici, z wiiadło. *Cn. Th.* die Garnwinde. Kołowrotek w ludwisarni, korbeczka krzyżowa, dana w głowie wrzeciona wzorowego, przy pomocy którey obraca się wrzeciono na kosłach, pod czas roboty wzoru armatnego. *Jak. Art.* 3, 296. eine Kreuzkurbe. Kołowrotek u bednarza, korba do wiercenia dziur w ſtatkach. *Mag. Mſk.* Garncarz obraca kołowrotek swóy nogami. *Radz. Syr.* 38, 31. koło, *Biól. Gd.* die Töpferſcheibe, *ob.* koło garncarſkie). KOŁOWROTNIK, — a, *m.*, rzemieślnik od kołowrotków, der Spinnradmacher; *Crn.* et *Vd.* kolovrátar. KOŁOWROTNY, — a, — e, — ie *adv.*, kołuiący, krążący, im Kreiſe herum bewegt; *Rs.* коловрáтный (2. nieſtały); *Ec.* коловрáтно *orbiculatim.* Drąg przyymuie ruch kołowrotny, to ieſt ruch sposobny do obracanie się około punktu podpory. *Jak. Mat.* 4, 250. Bryły kołowrotne, które iakby powſtały z ruchu linii krzyżowéy, obracaiącéy się w koło linii proſtéy. *Jak. Mat.* 3, 114. — *Fig. tr.* Los kołowrotny Wyniosłszy w górę, potym na dół spuści. *Wad. Dan.* 163. Nic przyſtoynéy z ludźmi społeczności nie sprzeciwia się bardziéy nad ięzyk kołowrotny. *Mon.* 70, 588., *ib.* 75, 595. obrotny, chytry, świętoliwy. KOŁOWROTNOŚĆ, — ści, *f.*, *Rs.* коловрáтность, wahanie się, obrotność, nieſtateczność, die Beweglichkeit in die Runde; die Unbeſtändigkeit. *Verb. Ec.* коловрáтити w koło obracać. KOŁOWY, — a, — e, od koła, Rade, Rad, Cirkel; Kreis; *Sr.* 1. koleßné; *Ec.* колéсный, колесóвый; *Rs.* крутовый (*Cro.* kolni z wozowy). Kołowa piaſta, kołowe dzwono *ob.* piaſta, dzwono). Rzeka kołowa, którą woda obracaiąca koło odpływa. *Os. Zel.* 59. Kołowy cyrkiel, narzędzie artyleryczne, ma nogi w pół koła, lub w inny łuk zakrzywione. *Jak. Art.* 3, 296. der Bogencirkel, mit krumm gebogenen Schenkeln. Linija kołowa powſtaie, gdy linija prosta obraca się koło niewzruszonego punktu, który się nazywa środkiem koła. *Łęſk.* 6. Ruch kołowy, *motus rotationis. Hub. Mech.* 14. bieg kołowy. *Hub. Mech.* 415

Ko-

Kołowe salty. *Wad. Dan. pr.* skoki, tańce w koło). Kołowa siostra u zakonnic Wizytek. *Tr.* pilnuiąca koła klasztornego, Layenschwester bey den Visitennonnen. KOŁOWE, - ego; *n.*, *Substantive*, podatek od kół młyńskich *Tr.* die Steuer von den Mühlrädern, das Mühlradegeld. - §. 2. KOŁOWY, od koła, od kołów, pflock, *Rs.* кóловый. Kołowy płot, z kołów, *Rs.* частоколъ, частоколúкъ, частоколéцъ cf. częstokoł. KOŁOZĄB, - ęba, *m.*, który krzywe zęby ma, *falco. Mącz.* mit krummen Zähnen oder Hauern, n. p. kierda kołozęb. KOŁPAK, - a, *m.*, *Hg.* kalap, kalapos - süveg; *Bs.* kalpak; *Sla.* kalpak; (*Ross.* колпáкъ, калпáкъ, колпачóкъ nocna czapka: helm alembikowy; koperta zegarkowa); *Rs* кúверъ. (*ob.* klobuk *Boh.* klobauk kapelusz). KOŁPACZEK, - czka, *m. dem.*, czapka wysoka ku górze kończata n. p. husarska, eine hohe Mütze, eine Husarenmütze etc. Mieszczanin bez soboléy czapki iuż się na ulicę nie ukaże; iuż za lisi kołpak wstydaiąc się. *Star. Ref.* 40. Dali Tatarom suknie z grzbietów a z głów swych kołpaki. *Zimor. Siel.* 250. Czy kto w mitrze, czy w prostym kołpaku, Kupid nań w swoim nosi grot saydaku. *Zab.* 16, 330. Zdrowa głowa kołpaka nabędzie. *Jag. Gr. A* 2. Jak prędko zbędzie kołpaka twa głowa, Takeś udatny, iako łężna sowa. *Bies. Roz. C* 4 *b*. Był Szachmat tey nadziei, że Tatarowie, skoroby kołpak iego ujrzeli, mieli się krzywdy iego nad Carem zemścić. *Grug.* 270. - §., Kwiat tego ziela ma kształt czapki albo kołpaczka. *Syr.* 647. Przyszła Saseczka młoda w kołpaczku sutym. *Teatr* 36 *c*, 14. w czepcu, in einer reichen Haube. - Dziecię, zaczynaiące chodzić, powinno mieć kołpaczek na głowie, który mocno obciśnięty na przodzie, wypuszczony ma bydź dáley iak nos dziecięcia. *Mon.* 69, 1065. czapeczka dziecinna, burlecik, axamitka, ein Kindermützchen, Fallmützchen. - §, *Chirur.* Zalupek czyli krasny kołpak, *paraphimosis*, gdy obrzezek czyli przedskorek korzenia aż pod żołędzią czyli główką zesznurowanym i obciśnionym zostaie. *Perz. Gr.* 2, 242, cf. kuleyka, eine Art Krampf der Vorhaut. - §., *botan.* kołpaki brunatne, ziele *medium*, *Urtica*. - §., *Kołpak*, *pol.* - *kołpaka*, *półtora kołpaka*; chcąc zatrudnić kogo w prędkiem wymawianiu. - *KOŁPACZNIK, - a, *m.*, rzemieślnik od kołpaków, der die Kolpake macht, ein Hutmacher cf. kapelusznik, *Ross.* колпáчникъ, колпáчничъ s czapnik. KOŁPAKOWY, - a, - o, od kołpaka, Kolpaks. *Ross.* колпáчный, колпáчничій czapkowy.

*KOLPERZ, - a, *m.*, ryba iazgarz, iażdż, iaszcz; *Ross.* ершъ; der Kaulbárs.

*KOŁSTKA, - i, *ż.*, kolczyk, ein Ohrring, eine Spange. Dał iéy on mąż kołstkę złotą. *Budn. Genes.* 24, 22. (nauszycę *Bibl. Gd.*, *Budn. Hos.* 2, 12., i *Leop. Ex.* 32, 4. łańszki 3 *Leop.*). W nowym świecie niewiasty noszą u uszu takie rzeczy, iako u nas kołstki. *Biel. Hst.* 445.

*KOŁTAN *ob.* Kołtun.

*KOŁTRYNA, - y, *ż.*, kortyna, zasłona, der Vorhang. *Kmit. Spit. C* 2 *b*. Kołtryny, oponki, kobierce i t. d. *Szczerb. Sax.* 135.

*KOŁTRYŚ, - ia, *m.*, n. p. Dziś, gdy na kim kołtryś, barchan na kabacie, Popchną go iście nazad, odstąp! Panie bracie. *Rey Zw.* 26.? cf. kołdra.

KOŁTUN, *KOŁTAN, KOŁTON, - a, *m.*, wywiianie się gożdźca, der Weichselzopf, Alpzopf, *Rs.* колтýнъ (cf. колдунъ czarownik) węzeł włosów dobrowolnie uwity i sklejony na głowie i innych mieyscach włosistych. *Dyk. Med.* 3, 222. *Perz. Lek.* 11 *et* 343. *Comp. Med.* 388. *Krzczyce, teraźnieyszych czasów kołtunami, drudzy **kołtkami* zowią. *Syr.* 194. Dwie wielkie a nieznane choroby, które nieulutowane okrucieństwo nad narodem ludzkim tych wieków wykonywaią: iedna iest przymiot albo francа, a druga on nieszczęsny gościec abo kołtun. *Syst. Szk.* 306. *Plica Polonica. Pam.* 87, 878. Z wód niezdrowych nabywaią ludzie kołtonów, ile przy nieochędostwie. *Haur. St.* 99. Wieszczyce abo Ruski kołtun. *Syz.* 674. - 2) kołtuny z kudły, kłaki, Haarzopfen. Chciał kułtaiowi se łba ręką swą posrywać kołtuny. *Węg. Org.* 27. Głowa nieczesana i zrosła w spleśniałe kołtuny. *Hor. sat.* 190. U ludzi pozdcowatych włosy i *kołtany pokręcone wyrastaią. *Sak. Pr.* 112. - §. *Transl.* Na morze posali po rano z kołtany złotemi. *Zebr. Ow.* 159. *nitido radians villo.* KOŁTUNOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* колтунóватый, kołtunów pełen, maiący kołtun, weichselzopfig, Weichselzopfs. Chorobie kołtunowatéy bardziéy podpada lud ubogi i żydowstwo, niżli bogaci. *Perz. Lek.* 20. Trafiaią się też u konia grzywy kołtunowate, niekiedy aż do ziemi wiszące postronki. *Dyk. Med.* 3, 223. - *transl.* kołtunowaty birlet *Tr.* nierozczesany, niegładki, ein ungleicher, knotiger Filz. Kołtunowaty, - ego, *m.*, *Subst.*, maiący kołtun, einer mit dem Weichselzopf. Kołtunowata, - éy, *ż.*, *Subst.*, maiąca kołtun, die den Weichselzopf hat. KOŁTUNOWY, - a, - e, od kołtuna, Weichselzopfs. Kołtunowe kędziory. *Dyk. Med.* 3, 226.

w *KOŁUCHNO *adv.*, na około, rund herum. W kołuchno gzymsów. *Mon.* 73, 36. w okoluteńko. KOŁUIĘ *ob.* Kołować.

KOLUMNA, - y, *ż.*, słup, posąg, *Callit.* 6. *Rs.* столпъ, столбецъ, eine Säule. Kto chce bydź oycem oyczyzny nazwany, I na kolumnach tymże napisany, Zostań przy cnocie. *Groch. W.* 568. Kolumna w książce, złamana karta, die Seite eines gedruckten Blattes, die Columne. Orygenes do czterech przekładów Greckich biblii dwa texty żydowskie przydawszy, sześć kolumn albo rzędów na iednę kartę przyłożył, *hexapla*, a potym ośm rzędów, *octapla*. *Skarg. Dz.* 116. Kolumna liczby, rząd albo linija liczb nad sobą stoiących. *Solst. Geom.* 3, 78. die Kolumne, in der die Zahlen stehen. Kolumna woyska z huf. *Jak. Art.* 3, 296. die Colonne einer Armee. Kolumna iest korpus piechoty ściśnione i uszykowane w kwadrat podługowaty, którego czoło iest daleko krótsze niż boki. *Papr. W.* 1, 142. Mersz reimentu kolumną, która się formuie, gdy reiment szydzie cugami w prawą lub w lewą. *Łęsk.* 2, 213. złamanie frontu do odmaszerowania, bądź cugami, bądź dywizyami, bądź półbatalionami, bądź też rotami. *Kaw. Nar.* 301. KOLUMNACYA, - yi, *ż.*, Kolumnada. eine Colonnade. *Callit.* 6.

KOLUWRYNA, - y, *ż.*, działo wyrzucaiące kulę o 20 funtach. *Archel.* 10. (cf. smok, dupelkoluwryna, wąż, półkoluwryna). die Feldschlange; *Cro.* taraszka.

- - KOLWIEK *accessiuum indeterminatum hodie enclitica* Ktokolwiek, cokolwiek, gdziekolwiek, kędykolwiek, kiedykolwiek, dokądkolwiek, zkądkolwiek, jakikolwiek, którykolwiek, każdykolwiek, aczkolwiek, wer, was, wo *etc.* nur immer, cf. *Lat.* qualis, *Gall.* quel, *Hebr.* מי chul *com-*

KOŁOWAĆ, - ał, - ie, *intrans. ndk.*, kolić, krążyć, *Cro.* kolobarim; *Vd.* krishuvati, ladjuvati; *Rs.* окола-ти́тися, окола́ешу, herumkreiſen, ſich im Kreiſe herum bewegen. Bożek lasow idąc w pląsy Z gronem Gracyi i Godzin kołuie radośnie. *Przyb. Milt.* 110. Woyſka Roſsyyſkie w Polszcze uſtawicznie kołuią po kraiu. *Kur. Petr.* 229. Kołuie daleko, aby wyszedł na Marsów granice. *Stas. Num.* 1, 101. obchodzi, objeżdża, er nimmt einen Umweg. Buchtowanie, haikowanie albo kołowanie, kiedy ſtisi w trylu idąc na poboczną natrafią rzekę, albo na iaką odnogę, to w koło idąc ciągną. *Haur Ek.* 175., *ib.* 174. - §. kołować, do koła, do obrad ſię ſjeżdżać, obrady ſkładać, eine Kreisverſammlung halten. *Chmiel.* 1, 83. - §. Kołowanie, objażdżka, przyczynienie drogi, der Umweg; *Bh.* zápoli; *Rs.* окола́сина, окола́сная.

KOŁOWACIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, ſkołowacieć *dk.*, w koł rosnąć, głąbieć, *Cn. Th.*; *Etym.* kol, holzig oder ſtruntig werden. *Medic.* drętwieć, niegiętym ſię ſtawać, ſtarren, ſteif werden. Gdy ciało w tył zgięte ſkołowaciało, zowie ſię kołowatość tylna. *Krup.* 5, 635. KOŁOWATOŚĆ, - ści, ż., drewniałość; die Struntigkeit, das holzige Weſen eines Gewächſes. *Medic.* kołowatość ieſt ciała ſtwardnienie, *tetanus*. *Krup.* 5, 634, albo całego ciała, albo pewnych tylko części. *ib.* ściągnienie albo kołowatość szyi, czeluści, rąk, nóg etc. *ib.* 5, 145. - 1) KOŁOWATY, - a, - e, drewniały, holzig. *Cn. Th.* - *Medic.* zdrętwiały, erſtarrt, ſtarr, ſteif.

2) KOŁOWATY, - a, - e, (od koła), na kształt koła, okrągły, radförmig, rund; *Sr.* 2. koleſaté. Korona kołowata, *rotata*, u kwiatu, ieſt ze wszyſtkim talerzykowata, ale rurkę ma bardzo krótką. *Botan.* 102. radförmig, kreisförmig. *KOŁOWÓDZ, - a, *m.*, wodzący koło tańcuiących lub rey, *Bs.* kollovoghja *choragus*, der Reigenführer. KOŁOWROT, - a, *m.*, *Bh.* kolowrat; *Vd.* kolovrat, kolorat, koretinu; *Crn.* koreteno; *Sla.* kolovràt; *Cro.* kolóvrat (*Rs.* коловоро́тъ, колово́ротъ wir w rzéce, na którym ſię co obraca, iako młyn wietrzny, kobyłenie krzyżowe. *Cn. Th.* die Spindel, die Welle, um welche herum ſich etwas bewegt. Kołowrota części są walec i koło na nim osadzone. *Os. Fiz.* 122. Kołowroty przy ſtudniach do czerpania wody. *Rog. Doś.* 2, 239. Kołowrot kuchenny. *Solſk. Arch.* 52. zegar, koło, der Bratenwender. Aby dla pieczyſtego ludzie ſię nie piekli, wynalezione są kołowroty kuchenne na obracanie rożnów. *Solſk. Arch.* 122. Kołowrot, kłuba do ciągnienia złoczyńców dla wyciśnienia prawdy. *Cn. Th.* 821. Kołowrot do ciężarów, z winda ſtoiąca. *Cn. Th.* ein Wendelbaum, eine ſtehende Winde. Kołowrot szalny, od którego szale wiszą. *Tr.*, der Wagebalken; *Slo.* rowny mówajel. - Kołowrot, kołowrotek od przędzy, das Spinnrad; *Crn.* presilza, kolovrat, *Sr.* 1. pjaßlen; *Vd.* koshiel, spuela, spuva; *Cro.* presenix, presil; *Bs.* presejagl, presczljen; *Rs.* самопря́лка. *Prov.* Język mu iak na kołowrocie biega. *Cn. Ad.* 116. świegotliwy, das Maul geht bey ihm wie eine Brecke, wie ein Mühlrad; *Slo.* jde geg gazil gate koleſo mlinſké. Gęba iéy lata iako kołowrot. *Opal. sat.* 107, *Teat.* 3 *b*, 24. Trzepie paciórki ſtarzec kołowrotem. *Pet. Syl.* 226. U nich gęba iak kołowrot, a słowa sypią ſię iak z pytla. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 304. Z przyrodzenia trzpiotem, na czas iakby wietrznym kołowrotem. *Zab.* 14, 30. *Nagl.* - §. 2) kołowrot, *pan de roue* rękoczyn do wydobycia zaciętego koła od iakiéy mocnéy zawady, za pomocą linki tak do koła przymocnioney, żeby ie z tym większą siłą obracać. *Jak. Art.* 3, 51. das Radlehren, wenn das Rad wo ſtecken geblieben iſt. - §. 3) *transl.* kołowrot *revolutio*. *Jak. Mat.* 3. obrot znaczny gwałtowny, die Umwälzung. Przez różne musim przeyść kołowroty, Niż raz zoſtanie człowiek szczęśliwym. *Zab.* 16, 58. Bieglym wyśledzay okiem słońca kołowroty, I następne porządkiem chybkich gwiazd obroty. *Pilch. Sen. liſt.* 211. Człowiek obwinia górne kołowroty, A sam z powinnych obrębów wylata. *Zab.* 11, 31. *Nar.* - §. 4) *botan.* Ziele Romanek, że główki iego nasienne ze słońcem ſię obracaią, u nas kołowrot zwane. *Syr.* 1489. *euphorbia helioscopia Linn.*, Wolfsmilch, Eſelsmilch; *Boh.* kolowratec; cf. Sosnka ziele. KOŁOWROTEK, - tka, *m.*, *demin.*; *Bh.* kolowratek; *Sr.* 1. pjaßlenczk; *Vd.* koloratizh); kołowrotek od przędzy. *Solſk. Arch.* 52, ein Spinnrad, Spinnrädchen. Przędzie nici na kołowrotku. *Teatr* 51 *b*, 3. Na kołowrotku ſporniéysza robota, niż na kądzieli. *Kluk Rośl.* 3, 328. Kołowrotek do nici, z wiadło. *Cn. Th.* die Garnwinde. Kołowrotek w ludwisarni, korbeczka krzyżowa, dana w głowie wrzeciona wzorowego, przy pomocy którey obraca ſię wrzeciono na kozłach, pod czas roboty wzoru armatnego. *Jak. Art.* 3, 296. eine Kreuzkurbe. Kołowrotek u bednarza, korba do wiercenia dziur w flatkach. *Mag. Mſt.* Garncarz obraca kołowrotek swóy nogami. *Radz. Syr.* 38, 31. koło, *Bibl. Gd.* die Töpferſcheibe, *ob.* koło garncarſkie). KOŁOWROTNIK, - a, *m.*, rzemieślnik od kołowrotków, der Spinnradmacher; *Crn.* et *Vd.* kolovràtar. KOŁOWROTNY, - a, - e, - ie *adv.*, kołuiący, krążący, im Kreiſe herum bewegt; *Rs.* коловоро́тный (z. nieſtały); *Ec.* коловоро́тно *orbiculatim*. Drąg przyymuie ruch kołowrotny, to ieſt ruch sposobny do obracania ſię około punktu podpory. *Jak. Mat.* 4, 250. Bryły kołowrotne, które iakby powſtały z ruchu linii krzyżowey, obracaiącey ſię w koło linii proſtéy. *Jak. Mat.* 3, 114. - *Fig. tr.* Los kołowrotny Wyniosłszy w górę, potym na dół spuści. *Wad. Dan.* 163. Nic przyſłoyney z ludźmi społeczności nie sprzeciwia ſię bardziéy nad ięzyk kołowrotny. *Mon.* 70, 588., *ib.* 75, 595. obrotny, chytry, świegotliwy. KOŁOWROTNOŚĆ, - ści, ż., *Rs.* коловоро́тность, wahanie ſię, obrotność, nieſtateczność, die Beweglichkeit in die Runde; die Unbeſtändigkeit. *Verb. Ec.* коловоро́тить w koło obracać. KOŁOWY, - a, - e, od koła, Rade-, Rad-, Cirkel-, Kreis-; *Sr.* 1. koleßné; *Ec.* колёсный, колесо́вый; *Rs.* круго́вый (*Cro.* kolni, wozowy). Kołowa piaſta, kołowe dzwono *ob.* piaſta, dzwono). Rzeka kołowa, którą woda obracaiąca koło odpływa. *Os. Zel.* 59. Kołowy cyrkiel, narzędzie artyleryczne, ma nogi w pół koła, lub w inny łuk zakrzywione. *Jak. Art.* 3, 296. der Bogencirkel, mit krumm gebogenen Schenkeln. Linija kołowa powſtaie, gdy linija proſta obraca ſię koło niewzruszonego punktu, który ſię nazywa środkiem koła. *Łęſk.* 6. Ruch kołowy, *motus rotationis*. *Hub. Mech.* 14. bieg kołowy. *Hub. Mech.* 415.

Ko-

Kołowe salty. *Wad. Dan. pr.* skoki, tańce w koło). Kołowa siostra u zakonnic Wizytek. *Tr.* pilnuiąca koła klasztornego, Lavenschwester bey den Visitennonnen. KOŁOWE, - ego; *n.*, *Substantive*, podatek od kół młyńskich *Tr.* die Steuer von den Mühlrädern, das Mühlradegeld. - §. 2. KOŁOWY, od kołu, od kołów, płock=, *Rs.* кóлосый. Kołowy płot, z kołów, *Rs.* частоколъ, частокóлникъ, частокóлецъ cf. częstokoł. KOŁOZĄB, - ęba, *m.*, który krzywe zęby ma, *falco. Mącz.* mit krummen Zähnen oder Hauern, n. p. kierda kołozęb. KOŁPAK, - a, *m.*, *Hg.* kalap, kalapos - süveg; *Bs.* kalpak; *Sla.* kalpak; (*Ross.* колпáкъ, калпáкъ, колпачóкъ nocna czapka: helm alembikowy; koperta zegarkowa); *Rs* кúверъ. (*ob.* kłobuk *Boh.* klobauk kapelusz). KOŁPACZEK, - czka, *m. dem.*, czapka wysoka ku górze kończata n. p. husarska, eine hohe Mütze, eine Husarenmütze etc. Mieszczanin bez soboley czapki iuż się na ulicę nie ukaże; iuż za lisi kołpak wstydaiąc się. *Star. Ref.* 40. Dali Tatarom suknie z grzbietów a z głów swych kołpaki. *Zimor. Siel.* 250. Czy kto w mitrze, czy w prostym kołpaku, Kupid nań w swoim nosi grot saydaku. *Zab.* 16, 330. Zdrowa głowa kołpaka nabędzie. *Jag. Gr. A* 2. Jak prędko zbędzie kołpaka twa głowa, Takeś udatny, iako łężna sowa. *Bies. Roz. C* 4 *b*. Był Szachmat tey nadziei, że Tatarowie, skoroby kołpak iego uyrzeli, mieli się krzywdy iego nad Carem zemścić, *Gwag.* 270. - §., Kwiat tego ziela ma kształt czapki albo kołpaczka. *Syr.* 647. Przyszła Saseczka młoda w kołpaczku sutym. *Teatr* 36 *c*, 14. w czepcu, in einer reichen Haube. - Dziecię, zacznaiące chodzić, powinno mieć kołpaczek na głowie, który mocno obciśnięty na przodzie, wypuszczony ma bydź daley iak nos dziecięcia. *Mog.* 69, 1065. czapeczka dziecinna, burlecik, szamitka, ein Kindermützchen, Fallmützchen. - §., *Chirur.* Zalupek czyli krasny kołpak, *paraphimosis*, gdy obrzeżek czyli przedskorek korzenia aż pod żołędzią czyli główką zesznurowanym i obciśnionym zostaie. *Perz. Gr.* 2, 242, cf. duleyka, eine Art Krampf der Vorhaut. - §., *botan.* kołpaki brunatne, ziele *medium*, *Ursini.* - §., *Kołpak*, *pol.* - *kołpaka*, *poltora kołpaka*; chcąc zatrudnić kogo w prędkiem wymawianiu. - °KOŁPACZNIK, - a, *m.*, rzemieślnik od kołpaków, der die Kolpake macht, ein Hutmacher cf. kapelusznik, *Ross.* колпáшникъ, колпачникъ czapnik. KOŁPAKOWY, - a, - e, od kołpaka, Kolpaks. *Ross.* колпáшный, колпáчный czapkowy.

°KOLPERZ, - a, *m.*, ryba iazgarz, iażdż, iaszcz; *Ross.* ершъ; der Kaulbars.

°KOŁSTKA, - i, *ż.*, kolczyk, ein Ohrring, eine Spange. Dał iey on mąż kołtkę złotą. *Budn. Genes.* 24, 22. (nauszniczę *Bibl. Gd.*, *Budn. Hos.* 2, 12., i *Leop. Ex.* 32, 4. nauszki 3 *Leop.*). W nowym świecie niewiasty noszą u uszu takie rzeczy, iako u nas kołtki. *Biel. Hst.* 445.

°KOŁTAN *ob.* Kołtun.

°KOŁTRYNA, - y, *ż.*, kortyna, zasłona, der Vorhang. *Kmit. Spit. C* 2 *b*. Kołtryny, oponki, kobierce i t. d. *Szczerb. Sax.* 135.

°KOŁTRYŚ, - ia, *m.*, n. p. Dziś, gdy na kim kołtryś, barchan na kabacie, Popchną go iście nazad, odstąp' Panie bracie. *Rey Zw.* 26.? cf. kołdra.

KOŁTUN, °KOŁTAN, KOŁTON, - a, *m.*, wywijanie się gożdźca, der Weichselzopf, Alpzopf, *Rs.* колтунъ (cf. колдунъ czarownik) węzeł włosów dobrowolnie uwity i sklejony na głowie i inszych mieyscach włosistych. *Dyk. Med* 3, 222. *Perz. Lek.* 11 *et* 343. *Comp. Med.* 388. °Krzczyce, teraźnieyszych czasów kołtunami, drudzy °*kołtkami* zowią. *Syr.* 194. Dwie wielkie a nieznane choroby, które nieulutowane okrucieństwo nad narodem ludzkim tych wiekow wykonywaią: iedna iest przymiot albo franca, a druga on nieszczęsny gościec abo kołtun. *Sjxt. Szk.* 306. *Plica Polonica. Pam.* 87, 878. Z wod niezdrowych nabywaią ludzie kołtonów, ile przy niedochędostwie. *Haur. Sk.* 99. Wieszczyce abo Ruski kołtun. *Syz.* 674. - 2) kołtuny z kudły, kłaki, Haarzopfen. Chciał hultaiowi ze łba ręką swą posrywać kołtuny. *Wrg. Org.* 27. Głowa nieszczesana i zrosła w spleśniałe kołtuny. *Hor. sat.* 190. U ludzi rozdeowatych włosy °kołtany pokręcone wyrastaią. *Sak. Pr.* 112. - §. *Transl.* Na morze poszli po rano z kołtany złotemi. *Zebr. Ow.* 159. *nitido radians vitio.* KOŁTUNOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* колтуновáтый, kołtunów pełen, maiący kołtun, weichselzopfig, Weichselzopfs. Chorobie kołtunowatey bardziey podpada lud ubogi i żydowstwo, niżli bogaci. *Perz. Lek* 20. Trafiaią się też u koni grzywy kołtunowate, niekiedy aż do ziemi wiszące postronki. *Dyk. Med.* 3, 223. - *transl.* kołtunowaty birlet *Tr.* nierozczesany, niegładki, ein ungleicher, knotiger Filz. Kołtunowaty, - ego, *m.*, *Subst.*, maiący kołtun, einer mit dem Weichselzopf. Kołtunowata, - ey, *ż.*, *Subst.*, maiąca kołtun, die den Weichselzopf hat. KOŁTUNOWY, - a, - e, od kołtuna, Weichselzopfs. Kołtunowe kędziory. *Dyk. Med.* 3, 226.

w °KOŁUCHNO *adv.*, na około, rund herum. W kołuchno gzymsów. *Mon.* 73, 36. w okołuteńko. KOŁUIĘ *ob.* Kołować.

KOLUMNA, - y, *ż.*, słup, posąg, *Callit.* 6. *Rs.* столпъ, столбецъ, eine Säule. Kto chce bydź oycem oyczyzny nazwany, I na kolumnach tymże napisany, Zostań przy cnocie. *Groch. W.* 568. Kolumna w książce, złamana karta, die Seite eines gedruckten Blattes, die Columne. Orygenes do czterech przekładów Greckich biblii dwa texty żydowskie przydawszy, sześć kolumn albo rzędów na iednę kartę przyłożył, *hexapla*, a potym ośm rzędów, *octapla*. *Skarg. Dz.* 116. Kolumna liczby, rząd albo linija liczb nad sobą stoiących. *Solst. Geom.* 3, 78. die Kolumne, in der die Zahlen stehen. Kolumna woyska z huf. *Jak. Art.* 3, 296. die Colonne einer Armee. Kolumna iest korpus piechoty ściśnione i uszykowane w kwadrat podługowaty, ktorego czoło iest daleko krótsze niż boki. *Popr. W.* 1, 142. Marsz reimentu kolumną, która się formuie, gdy reiment zaydzie cugami w prawą lub w lewą. *Łęsk.* 2, 213. złamanie frontu do odmaszerowania, bądź cugami, bądź dywizyami, bądź półbatalionami, bądź też rotami. *Kaw. Nar.* 301. KOLUMNACYA, - yi, *ż.*, Kolumnada. eine Columnade. *Callit.* 6.

KOLUWRYNA, - y, *ż.*, działo wyrzucaiące kulę o 20 funtach. *Archel.* 10. (cf. smok, dupelkoluwryna, wąż, półkoluwryna). die Feldschlange; *Cro.* taraszka.

- - KOLWIEK *accessiuum indeterminatum hodie encliticum* Ktokolwiek, cokolwiek, gdzie-kolwiek, kędykolwiek, kiedykolwiek, dokądkolwiek, zkądkolwiek, jakikolwiek, którykolwiek, każdykolwiek, aczkolwiek, wer, was, wo *etc.* nur immer, cf. *Lat.* qualis, *Gall.* quel, *Hebr.* חול chul *com-*

mune; cf. *Lat.* -cunque; *Gall.* -conque): *Slo.* wola s, n. p. iakikolwiek wolagaki; *Bh.* -koli, n. p. ilekroćkolwiek kolikrátkoli; *Sr.* 1. -ikuli, -skuli, -kuli; *Crn.* -god n. p. gdziekolwiek, *Crn.* gdegod cf. godzić, gody; *Dl.* -godar, n. p. kiedykolwiek *Dl.* kadagodar; *Rg.* -god, -godjer, -gòd, -drágo, n. p. iakokolwiek *Rg.* koigod, kakkogòdjer, kakkomudrágo; (*Rg.* kolik s ilki?); *Sla.* -godir, *et* drago (cf. drogo), n. p. ktokolwiek *Sla.* kolgodir, kojagodir *vel* koimu drago, kojamu drago, kojemu drago cf. *Lat. quilibet*; *Bs.* -god, -godi, -godir, *et* drago n. p. gdziekolwiek *Bs.* ghdjegod, gdjemu drago, ghdjeti drago; *Rs.* нибудь n. p. iakkolwiek какъ нибудь. Kolwiek, *Kolwie *obs.* rozdzielnie, *n. p.* Będę mówił, co mi kolwie myśl poda. *Leop. Job.* 15, 13. Kto się kolwie w piiaństwie kocha, mądrym nie będzie. *Leop. Prov.* 20, 1. Zawzdym to czyniła, Kiedym się od królewny kolwiek ułaczniła. *P. Kchan. Orl.* 1, 110.

KOŁYSAĆ, *KOŁYCHAĆ, - ał, - ysze, *cz. ndk.*, ukołysać *Dok.*, Kolebać, chybać, chuśtać, ſchaukeln, wiegen. *Bh.* haupati, haupáwám; *Rg.* zibati, scikati, zúgljati koljevku, koljevkati; *Bs.* zibati, kolibati djete; *Cro.* zibati, ziblyem, nihalkam, niham; *Crn.* gugam, guglem; *Vd.* huizhati, gor inu dol poganjati; *Rs. et Ec.* колыхнуть, колыхáть, качать, качнуть, качивать, зыбáю, зыбáю. Przez półgodziny to naczynie z likworem kłócić przez *kołychanie. *Tors.* 324. trząsanie). Kołyszę w kolebce dziecię. *Cn. Th.* Kołysząc śpiewam krótkie Pieśni dzieciąteczku słodkie. *Groch. W.* 368. Komu o iego ſkórę chodzi właśnie Chociażbyś go kołysał, rozumiem nie zaśnie. *Pot. Zac.* 35. Kogo nazbyt kołysze szczęście, głupim czyni. *Min. Ryt.* 4, 136. nazbyt mu pochlebia). Kołysać kogo z uspokaiać kogo, usypiać kogo, einen zu beruhigen ſuchen, einwiegen, beſänftigen. Kołysać czym, z kiwać, ruszać czym, mit etwas wackeln. Kołysze sobie głową i tam i sam, siedząc. *Rey Wiz.* 167. Choć rozumem swoim to tam to sam, szwanku uchodząc, kołysze, wszędzie iednak o błąd przyprawiony ieſt. *Salin.* 2, 484. KOŁYSAĆ się *Recipr.*, cholebać się, ſich ſchaukeln, wiegen. Wieśniacy, króle, książęta, Acz się dziećmi kołysali, Och tobą nadzieio święta, Kołysać się nie przeſtali. *N. Pam.* 5, 52, 125. *Fig.* prożną się kołysze nadzieią z pochlebia sobie, er ſchmeichelt ſich mit der Hoffnung. Chwal ile możesz, niech się pochlebiwem kołysze. *Hor. ſat.* 229. - §., kołysać się *Neutr.*, chwiać się, wahać się, kiwać się, ſich ſchaukeln, wanken, wackeln, ſchwanken. Głowa się ſtarcowi kołysze, iakoby dziwuiąc *Protas. Kont. A* 3. Dźwięk wydaie dzwon się kołyszący. *Auxp.* 26. By tacy wszyscy byli, mnieyby się kołysała ta łodź Rzpltey, niżeli kołysze. *Gorn. Dw.* 318. Lekkim tknięte wiatrem kwiaty się kołyszą. *Karp.* 1, 89. Ludzie się kołyszą iako trzcina od wiatru. *Rey Ap.* 66. W ciągu traktowania nieprzyiaciele o blizkim posiłku posłyszawszy, zaraz kołysząc się, co inszego myślili. *Tward. W. D.* 2, 129. KOŁYSANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Schaukeln, Wiegen, Wanken. *Rs.* зыбленïе, качáнïе, кáчка (cf. kaczka), скáчка. Morſkie kołysania sprawiły we mnie znaczną słabość. *Kras Doś.* 109. KOŁYSACZ, - a, *m.*, który kołysze, ein Schaukler, Wieger. kołysacz dzieci der die Kinder wiegt, *Ross.* качáльщикъ, качáльщикъ, качéльщикъ. KOŁYSKA, - i, ż., KOŁYSECZKA *zdrb.*, narzędzie do kołysania. *Cn. Th.* chuśtaczka, die Schaukel, kołyska dziecinna, kolébka, die Wiege. *Slo.* kolýska, kolebka; *Bh* haupačka; *Vd.* huizhaliza; *Crn.* guganza, gugovza; *Cro.* nihalka, nihalnicza; *Rs.* колúска, качéль. Niech tam grob moy będzie, gdziem wyszedł z kołyski. *Teatr* 46 c, 119. Od kołyski zacząwszy wychowaniec iść będzie przez ſtopnie do zamierzonego celu. *Zab.* 10, 238. *Kołyska od kołysania na pasach, kolaska lub kolebka. *Klecz. Zdan.* 56. eine Kalleſche, ein auf Riemen hängender Wagen. - b) kołyska z kołysanie; das Schaukeln. Chociaż okręty kotwią zaſtanawiał, Tłukły się iednak kołyską w szeregu. *Chroſć. Pars.* 414. Tak na przeciwne wiatry w swey kołysce nie dba łodź. *Chroſć. Luk.* 161. KOŁYSNY, - a, - e, mogący się kołysać, kołyszący się, ſchaukelnd. Nie słychać ieszcze kwilącego ptaka z kołysnych czupryn drzewa. *Przyb. Ab.* 11.

KOMAGA *ob*, komiega. *KOMAŃSTWO, - a, *m.*, kompania, towarzyſtwo, komitywa, die Geſellſchaft, das Gefolge. Krolowa Saba przyiechała do Jeruzalem z komańſtwem a towarzyſtwem wielkim. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 10, 2. *KOMAR (*Bh.* komar) źle zamiaſt *Komor. Dudz.* 29. KOMAR *herb*, biała lilia wierzchem na dół obrócona; krzyż na niéy proſto ſtoi. *Kurop.* 3, 25. ein Wappen.

KOMEDYA, - yi, ż., z *Greckolac.*, *Bh.* weſelohra; *Vd.* komedia, goderſka jigra, veselezhna jigra, ozhitnu jigranje, goderſka ſkasa, ſkasnutje, nagledalu, presha; *Rg.* prikasa; *Cro.* komedia, prikaza, zkazanye, glúma; *Ross.* зрѣлище; akcya dyalogiczna, wyobrażaiąca obyczaie ludzkie, śmiechem i żartem ie naprawiaiąc. *Kras.* 1, 457. *Bud. Ap.* 80. wymyślona rzecz, wzięta z obyczaiów a pospolitego zachowania ludzkiego; zwierciadło żywota ludzkiego, które bywa przez wywiedzienie gry, a sprawę person między sobą mówiących *Mącz.* die Comödie, das Luſtſpiel. Bohomulec początek uczynił Polskiey komedyi. *Gol. Wym.* 425. Uſtawiono za ſtarego wieku, aby te *igry, które komedye zowią, czynione nie były, gdyż igra iuż się była obróciła w gniew. *Eraz. Jęz. J* 4 *b. Glicz. Wych. C* 5. - Mówił do swego ſtangreta: na komedyą! *Teatr.* 22, 22. do komedyalni, in die Comödie! - Komedye ſtroić, komedye grać, Comödien ſpielen. Nero komedye ſtroił, i między woźnicami jeździł. *Skarg. Dz.* 48. - §., *contemtim* krotochwile, błazeństwa, żarty, sceny, Poſſen, Kurzweil, Comödien. Błazen ten z ceremoniy chrześciańſkich żarty i komedye czynił. *Skarg. Dz.* 162. Ważył się z ceremoniy naśmiewać, i one na błazeństwa i komedye obracać. *ib.* 805. Czyniły sobie z niego wielką komedyą. *Gorn. Dw.* 400. Nie chcę ia tu z siebie komedyi robić. *Boh. Kom.* 4, 98. Wielką komedyą mieliśmy z nim. *Teatr* 19 *c*, 78. wielką uciechę. KOMEDYALNIA, - i, ż., mieysce komedyi, widowiſko, das Comödienhaus, Schauſpielhaus, *Bh.* herna. Kościoł w komedyalnią zamienił. *Przeſtr.* 338. KOMEDYANT, - a, *m.*, *KOMEDYARZ, KOMEDYYNIK (*Cn. Th*), *Bh* ſimpſtrog; *Vd.* komediantar, goderſki jigrazh; *Cro.* komediás, prikaznik, glumách; *Dl.* glumacz, hlumacz, prikazalacz; *Rg.* prikaznik, prikâzalaz, *Ec.* козногласникъ (кознь podſtęp, intryga) co komedyą gra, aktor, der Comödiant. Błaznom tylko i komedyarzom przyſtoi zbytni ſtroy. *Petr. Ek.* 75. kuglarz i *komedyſta. *Skarg. Dz.* 45. KOMEDYANTKA, - i, ż.,

aktorka, die Comödiantinn, *Ec.* позóрница, комедїантка, актриса. KOMEDYANTSKI, – e, – ie, – o, z po komedyantsku *adv.*, od komedyanta, Comödianten=. *Vd.* komediantarski. KOMEDYYNY, – a, – e, od komedyi, Comödien=, n. p. aparat komedyyny. *Cn. Th.* KOMEDYOPIS, – a, *m.*, piszący komedye, der Comödienschreiber. Plautus ſtary komedyopis Łaciński. *Mon.* 71, 161., *ib.* 74, 535 *et* 75, 589.

KOMENDA, – y, *ż.*, termin woyskowy, oznaczaiący moc nad częścią woyska daną officyerowi. *Kras. Zb.* 1, 458. *Vd.* komanda, komanditvu, oblastvu; *Rs.* комáндa, начальство, военачáлïе; *Ec.* чиноначáлïе. das Commando im Kriegeweſen. Król ofiarował mu naywyższą komendę. *Pam.* 84, 745. – b) komenda, z podjazd, część woyska wykomenderowana, *Rs.* отрядъ. der kommandirte Theil von einer Armee, das ausgeſchickte Commando. Komendka *zdrbn.*, *Ec.* начáлце. – 2) komenda z doczesna administracya duchownego beneficyum, die zeitige Verwaltung einer Pfründe. Poznańska komenda, przez Bolesława szczodrobliwie fundowana, świadczy o życzliwości iego przeciw Kawalerskiemu zakonowi ś. Jana. *Birk. Kaw. Malt. A.* 2. – §., w komendę do niey przyiechał z wsi. – w zalety *Tr.* auf die Freye, Freywerbung. KOMENDANT, – a, *m.*, komenderuiący, der Commandant. *Ross.* комендúръ, начáльникъ, градодержáтель, посадникъ. *w rodz. żeńſk.* komendantka, die Commendantinn. – §., kommendantka, gatunek wódki, eine Art abgezogenen Branntweins. KOMENDARZ, KOMENDATARYUSZ, – a, *m.*, maiący duchowną komendę, der eine Commende hat, ein Commendarius. Xiądz Kanonik księdzu komendarzowi zaarendował śluby, chrzty i pogrzeby. *Xiądz.* 47. Posyła pleban po komendarza i po altarzystę. *Weg. Org.* 5. KOMENDEROWAĆ, – ał, – uie *Art. ndk.*, sprawować woysko, rządzić woyskiem, kommandiren. *Rs.* командовать, предводительствовать, градодержательствовать. KOMENDERYA, – yi, *ż*, nazwisko dóbr pewnych lennych applikowanych zakonowi Maltańskich kawalerów. *Kras. Zb.* 1, 458. die Commenthurey. KOMENDOR, KOMENDATOR, – a, *m.*, KONTOR, maiący komenderyą, der Commenthur, Comthur, Comter. obrońca praw i dóbr kościelnych. *Wlod.*; *Cn. Th.* Komendator albo Kontor u Krzyżaków, był iako woiewoda przełożony nad powiatem. *Stryik.* 274. KOMENDORSTWO, – a, *n.*, komenderya, die Commenthurey.

KOMENICA *ob.* Komonica.

*KOMENT, – u, *m.*, wymysł, igarstwo, n. p. Lada babskie komenty, lecz że rzeczy nowe, Musiały im dadź mieysce zbawienne i zdrowe. *Pot. Zac.* to są komenty dziecęce. *ib.* 15. Dichtungen, Erdichtungen. *KOMENTARZ, – a, *m.*, der Commentar, pismo tłumaczące i obiaśniaiące trudne wyrazy drugiego pisma. *Kras. Zb.* 1, 211. *Sr.* 1. wopiſowna kniha.

*KOMES, – a, *m.*, z *lac.* n. p. W Bolesławowym przywileiu wspominaią wielu *komesow* Polskich, a woiewody ani kasztelana żadnego; zkąd się znaczy, iż *Komeſsowie* miasto woiewodów na ten czas w Polszcze byli. I nie co innego był w Polszcze pierwéy *Komes*, iedno to, co dziś palatyn albo kasztelan. *Orzech. Tarn.* 38. cf. hrabia. – w *KOMŁSZ *ob.* w Komysz.

KOMETA, – y, *m.*, *et ż.*, der Comet, der Schwanzſtern. *Boh.* kometa, hwězda ocaſatá; *Slo.* kométa, chwoſtnatá hwězda; *Sr.* 1. khómeta; *Vd.* komet, repatta sviesda, lasata svesda, repazha, shtriemna sviesda; *Cro.* repàcha zvezda (rep z ogon), trakàcha zvezda; *Bs.* repatiça; *Sla.* repata zviada; *Rg.* kobna zvjezda, repatiza, zvjesda repatta; *Rs.* комета. (Słowo to, że się kończy na *a*, iest rodzaiu żeńskiego; przez cudzoziemczyznę, to iest przez zwyczay Grecki, bywa rodzaiu męzkiego. *Kpcz. Gr.* 2, 24.) miotła na niebie. *Cn. Th.* rodzay gwiazdy, na kształt planety, pokazuiącéy się na czas, i niknącey znowu niespodzianie. *Kras. Zb.* 1, 458. – pozorzysta ogoniſta gwiazda. *Mącz.* Komety na weyrzenie są gwiazdy z nagła ukazuiące sie, leniwy bieg maiące, nie tak żywo iak inne gwiazdy świecące, a czasem światło na kształt warkocza, ogona lub miotły z siebie wyrzucać, i za sobą ciągnąć zdaiące się. *Boh. Prz.*; *Sniad. Jeo.* 5. Ogon komety, ciąg rozwlekły światła za kometą. *Sniad. Jeo.* 9. Roku 1680, był straszny a nieszwyczayny na powietrzu kometa. *Haur. Sk.* 110. Swiecący kometa. *Psalmod.* 60. Kometa na niebie wyſtąpiła, ośmnaście dni gościła. *Krom.* 218. Każda kometa. *Hub. Wſt.* 330. Była kometa, która zaſtępowała trzecią część nieba. *Lat. Kom. D* 3 *b.*

KOMICZNY, – a, – e, – ie *adv.*, śmieszno zabawny, komiſch (cf. komedya). Spiewała w operach komicznych. *Pam.* 83, 2, 185. W komedyach, aby rzecz szła przeplatano, po krasomowsku, komicznie i żartobliwie. *Pilch Sen. liſt.* 3, 292.

KOMIEGA, KOMIĘGA, KOMIENGA, KOMAGA, – i, *ż.*, komięga, *ratis*, *Graecis fere schedia*; *nauis temere subitoque compacta*, *pons tumultuarius*. *Klon. Fl. C.* 4. *caudicaria nauis*. *Cn. Th.*; ein Blockſchiff, eine Flöße. *Rs.* комáра cf. колóменка. Komiega, ſtatek czworograniaſto budowany; do niego potrzeba ludzi 8 aż do 12; łasztów bierze 29–30. *Mag. Mſk.*; *Cro.* vodoplavka). Pobrali Jagielle Kozacy szkuty albo komięgi na Wiśle. *Bielſk.* 248. Kędy po lodzie wóz przeiechał brzegi Naładowane pływaią komiegi. *Zimor.* 339. Po Wiśle trafty płyną i z zbożem komiegi. *Zbyl. Zyw. B* 2. Ładownemi rzeki uciskał komiegami. *Psalmod.* 38. Leniwe komiegi. *Zbyl. Drog. A* 4. – §., komaga, kuſa, eine Pipe, ein groſſes Faß. Od komagi albo pipy win ſkładnego po złł. 8. *Vol. Leg.* 3, 564. KOMIĘGARSKI, – a, – ie, od komięgi, Blockſchiffs=, Floß=. Rzemiesła komięgarskiego koniec iest uczynić komięgi. *Pet. Et.* 1.

KOMIN, – a, *m.*, KOMINEK, – nka, *m.*, *dem.*, *Bh.* komin, kominek, dymnik (cf. kamna piec); *Slo.* komin; *Hg.* kémény, kemenze; *Sr.* 2. dúmniza; *Sr.* 1. świecżenk, wuhen; *Vd.* camin, dimnik, dimnjak, sushek, rauhfang; *Crn.* dimnek; *Cro.* dimnyak, ror, dimnicza (cf. *Cro.* komen, ognyische z ogniſko); *Sla.* komin, dimjak, ocxak, hogyak; *Dl.* dymnya, peech; *Rg.* dimgljak; *Bs.* komin, dimgljàk; *Rs.* трубá cf. trąba) z *Greckołac.* caminus, cf. *Pol.* kamień). – 1) Owa część pieca, ktorędy dym i powietrze wychodzi. *Krumf. Chy.* 22, dymnik, wywiedziony dla dymu. *Cn. Th.*, der Schorſtein, die Feuermauer, der Rauchfang, (Kamin Obd.). Kominy murowane, wywiedzione znacznie nad dach, i dymowi nie daią się rozpościerać, i od niebespieczeństwa ognia bronią. *Krus. Pod.* 1, 95. Każdy komin swóy tak ma opatrzyć, aby iſkry

lecące, domowi sąsiedzkiemu nie szkodziły. *Sax. Art.* 41. Wzdychał Ulisses: o ktoraż godzina Da z oyczyſtego dym wyrzeć komina! *Nar. Dz.* 1, 64. tęſknił do Greckich kominów. *Zab.* 15, 345. Na cudze kominy pogląda, nie maiąc co u siebie ieść. *Boh. Kom.* 4, 277. O niczym nie myśli, tylko gdzie się gęsto z komina kurzy. *Teatr* 22 *b*, 40. szuka, gdzie naylepszy obiad cudzy) – *transl.* Zwoż zboża suche, aby się komin w ſtodole nie pokazał. *Haur. Sk.* 17. aby się nie kurzyło, gdy się zboże rozpali). Komin kowalſki, die Schmiedeeſſe, die Eſſe. Kowal w gorącości komina pracuie. 1 *Leop. Syr* 38, 30. – *Prov.* Djabeł się pośmiewaiąc, na kominie pisze. *Rey Wiz.* 139. er ſchreibt es in den Rauchfang. – *Fig.* Im wyżey komin fortuna wybiie, tym głębszą przepaść pod nogami iego. *Zab.* 15, 264. t. i. podnosi kogo, je höher einen das Glück erhebt. Myśli tylko iakby wzbić swą władzę do góry kominem. *Pot. Syl.* 259. tak jak komin wysoko wywiedziony, grade in die Höhe. Niech chart móy kominka wybiia, uszarpnie zaraz zaiąca. *Jak. Bay.* 250. niech tylko podſkoczy, nur einen Sprung in die Höhe. *transl.* Oni ieden kominek, a ia wybił drugi. *Teatr* 43 *c*, 8. oni wykrętu użyli a ia także (cf. trafił frant na franta) ein Abſprung, eine Dreherey, ein Kunſtgriff. Panicz napożyczawszy i narobiwszy długów, kominka prawnego wywinął. *Teat.* 22, 31. Tym trochę się zmięszał; wywinął natychmiaſt kominka, i ſkoczył do preiudykatów. *Ofsol. Str.* 3. cf. kluczka zaięcza, kluczkować, kluczyć. – §. 2. komin, a zwyczayniéy *kominek*, w izbie, w sieni, w komorze dla palenia ognia bez pieca. *Cn. Th.*, der Kamin in einem Zimmer, *Crn.* lêva; *Rs.* каминъ, камелёкъ, кóмелъ, комелёкъ. Kiedy zimno albo mgliſto, komin naymilszy towarzysz; a przy nim marzy się. *Kras. Liſt.* 2, 28. Kartę tę niech spali kominek. *Bardz. Tr.* 180. – §. 3. Kominek, którym swąd a zaduch wychodzi, abo gdzie gaszą świecę, *pnigaus Cn. Th.* eine Luftröhre, Dampfröhre; auch ein Lichthut, das Licht damit auszulöſchen. KOMINIARZ, – a, *m.*, *KOMINNIK, – a, *m.*, *Boh.* kominík, kominíček; *Mor.* kominař; *Vd.* dimnikar, sainizhar, sajstrebnik, kazhmar, dimnizhni ometovez, omietavez; *Crn.* kazhmar, krazhmar, dimnékar; *Cro.* szapatrusecz; *Rag.* cjaghjavaz, cjaghjar; *Sla.* dimnjakxja; *Rs.* трубочистъ. kopciuch, co chędoży kominy. *Wlod.* der Eſſenkehrer, Rauchfangkehrer, Schorſteinfeger. Swiszcz będąc wyuczony, za kominiarsa ſtanie. *Zab.* 12, 187. Nie możeszli bydź słotnikiem, nie bądź kominnikiem. *Cn. Ad.* 624. KOMINIARCZYK, – a, *m.*, *dem.*, czeladnik kominiarſki, der Eſſenkehrergeſelle oder Burſche. KOMINIARKA, – i, *ż.*, żona kominiarza, lub też trudniąca się czyszczeniem kominów, die Schorſteinfegerinn; *Boh.* kominice. KOMINIARSKI, – a, – ie, od kominiarza, Schorſteinfeger-. *Bh.* kominický; *Rs.* трубочистный, трубочистовъ. KOMINIARSTWO, – a, *n.*, rzemieſło kominiarſkie, das Schorſteinfegerhandwerk; *Bh.* kominický. KOMINNY, – a, – e, od komina, Kamin-. *Koss.* каминный, трубный. Przy ciepłym piecu abo kominnym ogniu. *Syr.* 605. Kominne iaſkołki. *Ban. J.* 3. s dymówki, die Rauchſchwalben, Küchenſchwalben. Kominne wroble. *Falib. Dis. F.*, rady bawiące koło kominów.

KOMIS, – u, *m.*, zlecenie od drugiego; *Crn.* porozhilu; *Rg.* nâredba, der Auftrag, die Commiſſion. *Teat.* 52 *c*, 49.

KOMISSARZ, KOMISSYONARZ, – a, *m.*, kupiecki sprawca, *Sla.* naſtojnik, der Commiſſair eines Kaufmanns. Faktorowie i komissyonarze w handlu toż samo znaczą, co posłowie w materyach politycznych. *Mon.* 72, 53 Komisanci do handlow używani, powinni rzecz, w komis sobie powierzoną, podług zlecenia danego sprawić. *A Zamoy.* 84. Częſtokroć ſtudzy posłów zagranicznych ſtaią się komissantami i kupcami. *Pam.* 85, 1, 684. KOMISARZ, – a, *m.*, osoba wyznaczona mocą prawną do sprawowania urzędu swego w komisyi. *Kras. Zb.* 1, 463. *Vd.* komesar, naporozhnik; *Rg.* naredbenik, pómnik; *Cro.* naruchnik, odregyenik, komiſsar; *Dl.* pomnik, naredbenik; ein (gerichtlicher) Commiſſarius, komisarz woyſkowy, ſkarbowy, edukacyyny; komisarz królewſki; powiatowy. – b) *per excell.* zawiadowca dobr czyich, der Güterverwalter, der die Oberaufſicht über die Landgüter eines großen Herrn führt, der Commiſſair. Weszło w modę, że panowie do swoich interessów trzymaią komisarzów, a damy wielkorządczyny, któreby się zatrudniły gospodarſtwem. *Zab.* 16, 4. Pilna baczność na niższych urzędników do gospodarſtwa użytych, iłotnym iest obowiązkiem komisarza. *Kras. Pod.* 2, 199. Komisarz i iakiegokolwiek nazwiſka rządca dobr. *A Zam.* 82. Jakiéykolwiek kondycyi komisarz, ekonom, adminiſtrator, podſtarości. *ib.* 83. Na kontrakty iako komisarz nigdy się nie ſtawił, ale tylko iak specyalny plenipotent tam summ na blankiety nabrał. *Zab.* 13, 194. KOMISSYA, – yi, *ż.*, termin prawny, wyrażaiący wyznaczenie od iurysdykcyi w liczbie pewnéy osob do rozeznania iakiéy sprawy. *Kras. ib.* 1, 459. eine (ernannte oder niedergeſetzte Commiſſion. Bywaią czasem komissye od iurysdykcyi sądowych wyznaczone do rozpoznania sprawy iakiey; ale te są raczey kondescensyami; gdy zaś od ſtanów seymuiących są nakazane, maią nazwiſko komissyi. *Skrzet. P. P.* 2, 424. Komissya edukacyyna narodowa. *Zab.* 14, 191. die Nationalerziehungscommiſſion. Komissya woyſkowa. *Vol. Leg.* 7, 351. Komissya ſkarbowa. *ib.* 322. Komissya boni ordinis abo porządkowa. *Kras. Zb.* 1, 459. die Polizeycommiſſion. – §., W komissyą dawać. *Pam.* 82, 2, 90. *ob.* komis.

KOMITYWA, – y, *ż.*, *z łac.* comitatus, commeatus, comes; *Rs.* провóды, посадъе, посадъбъ, поѣздъ; idące z kim lub za kim towarzyſtwo, swita, die Begleitung, die Geſellſchaft, das Gefolge. Prosił mnie na zamek, prowadząc mię z miaſta z swoią komitywą. *Warg. Radz.* 331. Zoſtało dziecię Jezus w Jeruzalem, a rodzice rozumieli, żeby był w komitywie. *Sekl. Luc.* 11. „między innym podróżnym towarzyſtwem"). Strzedz się grzechu i złéy komitywy To iest roztropność i rozum prawdziwy. *Chroſć. Job.* 104. Mam i ia serce i rozum iak i wy; Anim podleyszy waszéy komitywy. *ib.* 45.

*KOMIŻ, – a, *m.*, napoiem Tatarów iest mleko końſkie, ktore oni swym ięzykiem komis nazywaią. *Gwag.* 598. Komis Tatarom kobyle mleko. *Paszk. Dz.* 3. Stutenmilch, das Getränk der Tatarn.

KOMMA *ob.* Przecinek.

*KOMMENSAŁ, – a, *m.*, z łac., *Volck.* 1097. *ob.* spółjadaiący, spółżyiący.

KOMNATA, KOWNATA, – y, *ż.*, Komnatka *dem.*, *Bh.* komnata, komora; *Crn.* kamnata, shunàta; *Rs.* кóмната, кóмнатка, чуланъ, чуланчикъ, чуланецъ.

Germ. Kammate Adſg. cf. lat. caminata), komora, eine Kammer, gabinet, ein Cabinet. Kanclerz dla odprawy liſtow salę porzucić, i do komnaty iść musiał. *Gorn. Dw.* 9. do gabineciku). Saley potrzebuią komnaty suchey, niewilgotney. *Petr. Ek.* 14. Utaiła się, z komnatki swey nigdzie nie wychodząc. *Groch. W.* 237. Niezawsze rycerſki człowiek w kownatach i w domach siedzieć ma. *Modrz. Bas.* 436. Z mężem zarażonym żona mieszkać nie może, ni obcować z nim w kownacie. *Petr. Ek.* 85. sypialny pokoik Schlafkabinet). Bela król kownatą był zabity, gdy nań upadła. *Stryik.* 165. – §. W herbie *suche komnaty* masz, wielka nowina, bo zwykle do nich chodzą wypróżnić brzuch z wina Wszyscy piiacy. *Pot. Pocz.* 560. t. i. do prewetu, rotyrady, sekretu, transetu, a razem alluzya do herbu. KOWNATNY, KOMNATNY, – a, – e, od komnaty, Kammer-s, *triclíniaris. Mącz. Rs.* комнатный.

KOMONIAKA *herb*, strzała na dwoie rozdarta, części iey na tarczy ułożone iak litera X, a trzecia część przez środek od dołu poprzek położona. *Kurop.* 3, 25; ein Wappen.

KOMONICA, – y, ż., *ziele* lotna *Linn.*; *Jundz.* 374. der Steinklee. *Bh.* komonice (*Bs.* komonika, romonika z rumianek). Komonicą zowią też czartowe żebro, ś. Piotra ziele, łysinę, *morsus diaboli. Syr.* 883. Teufelsabbiß. Komonica spólna albo swoyska, drudzy Nostrakiem, Nostrzykiem, przytulią, otylią, kozą, inni lipką mianuią *Melilotus noſtras communis. Syr.* 516. gemeiner Steinklee. *Kluk Rosl.* 2, 228. Komonica Włoska *fertula campana* edler Steinklee. *Syr.* 514. Komonica pachnąca, konica; ieden gatunek też narduszkiem ogrodnym mianuią Groß Steinklee. *ib.* 700. Komonica, drzewo, *alisaria* der Zirgelbaum *Tr.* – 2) Komonica, krowa, klacz, niepłodna, eine unfruchtbare Kuh, Stutte etc. Komonica, samica każdego zwierza, a mianowicie klacz co płodem nigdy nie zachodzi. *Cart. Mſk.* KOMONICZNY, – a, – e, od komonicy Steinklee-s. KOMONIK, KOMMONIK, KOMONNIK, KOMUNIK, – a, *m.*, *Bh.* komonſtwo *comitatus*, *aulici*, poczet). – 1) komonikiem, iezdno, konno, z iazdą, mit Cavallerie, zu Pferde. *Rs.* кóмонъ в кучу; на кучу). W ciągnieniu wstępnym boiem, kommunikiem iść, alias bez wozów. *Chmiel.* 1, 82. – §. poczet iazdy uszykowaney, eine Reutereskadron. Król ruszy nocą z obozu woysko kommunikiem. *Pot. Pocz.* 501. Czarnieckiemu kazano, żeby ztąd przebrany komonnikiem woyskowym w Polskę szedł głęboko, i pilnował żeby nieprzyiacielowi posiłki nie doszły. *Tward. W. D.* 2, 178. Pod słońce nachylone woysko uszykuie, Pokazawszy ogromne czoło samo z góry, A sam się komonnikiem godziny w noc wtórey Ku Włoszczewie obróci. *Tward. WD.* 2, 147. Król naygłownieyszą armatę obróci ku Wolborzowi, a sam tu komonnikiem nieprzyiacielowi póydzie w oczy. *ib.* 145. W Kappadoryą pchnie Kassyusz sam kommunikiem. *Chrośc. Fars.* 199. Wiedząc o gotowym iuż nieprzyiacielu, Wielkim sercem hetmani przeciw się ważyli z niemi iść komonnikiem. *Tward. WD.* 2, 130. – §. 2. komonnik z iezdny, rycerz, kawalerzyſta, der Cavallerist, der Reiter, Rittersmann. cf. olier). Naypierwey kommunik się pławi, a potym pieszy łacniey przeydzie w tropy. *Chrośc. Luk.* 11. Ludzi Kurfirsztowych pięć set kommonika przebranéy rotaryi. *Tward. WD.* 2, 209. Kozacy z pomiędzy, siebie przebrawszy komonika, pod Trubeckim kniaziem na nas przyszli. *Tward. WD.* 2, 270. Nie zdało się z nim bić, aż posiłek przyidzie; Kommunik tylko harcami się bawił. *Chrośc. Fars.* 122. Z Tessałów, z Trakow, z Illiryka Kilka tysięcy stanie kommunika. *ib.* 229. Nazaiutrz piesze, oraz kommuniki wywodzi. *ib.* 262. Po kilku pieszych rot przy kummuniku porozstawiał. *ib.* 277. Od swego waparty kommunika. *ib.* 294. *equitibus eum adiuuantibus.* Czarniecki partyą zbiegł Wittenbergową z sześcin set kommunika. *Tward. WD.* 2, 146. *Lub. Roz.* 555. Już z tych kommunika dwunastu tysięcy, Którzy się tu zawarli, trzech nie było więcey. *Tward. WD.* 99. Chmielnicki przyszedł z Tatarskim spół i z swoim wszystkim kommunikiem. *Tward. WD.* 83. Zaraz w te tropy, skąd Kozacki komonnik, ztąd uderzy horda w czoło swoim nawałem. *ib.* 65. Nie iuż sam komonnik przebrańszym wyborem Ale i czeladź, iakiéy kto dopadł broni, biią nieprzyiaciela. *ib.* 60. Hetman swoich, także więcéy przybrawszy komonnika, do trzech mógł tysięcy liczyć wszystkich. *ib.* 16. Poda poganin żył sromotnie Skoro nań skoczy kommunik ochotny. *Jabł. Buk* J 6. Boy harde pogany pogromił, wtoczą Murzy i kommuniki obrócił. *Birk. Kant. A* 4. KOMONNY, KOMUNNY, – a, – e, KOMONNIE *Adv.*, iezdny, Reiter-s, berittен, zu Pferde. Chorąży czoło wziął ze swemi I tu teraz, i potym ludźmi kommonemi Pierwszy zawsze. *Tward. WD.* 57. Komonni boiarowie naymniey się nie wstydzili handlować. *Zimor. Siel.* 252. Król czoło wszystko woyskowe komunne przebrawszy, Tamże się sam wyprawi *Tward. WD.* 2, 146. Kupido rycerz kommunny i poiedynkowy. *Tward. Daf.* 22. Sam tylko Czarniecki komonnie przebrany Był w Opocznie ze dwiema tysięcy swoiemi. *Tward. WD.* 2, 228. Król sam iako nayprędszemi mógł noclegami, owę swą komonnie przebrawszy wszystkę kawaleryą, nawet pozostawszy co ważnieyszo armaty, pobiegł ku Warszawie. *ib.* 2, 171. letko, bez bagażów).

KOMOR, KOMAR, – u, *m.*; KOMAREK, – rka, *m.*, *dem.*, *Bh. et Slo.* komár, komárek; *Sr.* 1. muntwora; *Sr.* 2. pschjssa, muszka; *Vd.* komar, komariah, muhiza; *Crn.* komár; *Cro.* komár, mushicza; *Rg.* komár; *Sla.* komár; *Bs.* komár, cilinkuscja; *Rs. et Bc.* комáръ, комáрикъ, скнипъ (*Gr.* κάμυρα *termes*). *culex* die Mücke, owad latający mały, maiący pysk długi z żądłem, którym krew z ciała wysysa. *Kluk Zw.* 4, 351. Komor śpiewa (brzęczy) kiedy leci. *Sienn.* 303. Komory brzękiem i kłóciem uprzykrzone. *Zool.* 117. Komor ugryzł mię w gębę. *Teatr* 56 *c.* 22. Brzękliwy komarku. *Zab.* 9, 381. Komor kąsa. *Jabł. Buk. M b.* Dosyć komora na to, aby się woł rozhukał. *Zab.* 5, 154. Nie groź, lwa oślepiają maluscy komorzy. *Pot. Arg.* 617. Tryumfuie, iako komor, lwiem ciałem okarmiony. *Zebr. Zw.* 104. Właśnie iak w komorze sadła. *Rys. Ad.* 74. *Cro.* malo je szala vu komaru, Malo hvale v-malom dáru.; *Slo.* o sadlo komarowe n. p. kłócić się *de lana caprina.* Swarliwy z komora słonia czyni. *Birk. Fxorb.* 13. *Furm. Uw. G* 3 *b.* Komora cedzą, a wielbląda połykaią. *W. Post. W.* 282. *Radz. Matth.* 23, 24. cf. komorzyca,

KOMORA, – y, ż., *Boh. et Slo.* komora, komnata, *ob*, komnata; *Ilg.* kamara, bolth; *Sr.* 2. kommerra; *Sr.* 1.

komora; *Vd.* kamra, hránva, kasha, hram; jispa; *Crn.* kamra, jespiza; *Cro.* komóra; *Dl.* komora, bulta, losnicza, sztanicza, krám; *Sla.* komora; *Bs.* kamara, losguiça, izhod; *Rs. et Ec.* камера, камара, хлѣвъ, подклѣтица, хоромина; cf. *Aeth.* קער, cf. *Gr.* καμαρα, *lat. Ital.* camera, *Gall.* chambre, *Angl.* chamber, *Germ.* die Kammer, pokóy bez pieca, na mieszkanie albo schowanie, sekretnieyszy gabinecik, n. p. Skryta i od domowych robot oddzielona komora, do któréy się schodziła z czeladnicami na modlitwę. *Birk. Zyg.* 45. Zbudowała sobie taiemną komorę, w któréy ze służebnicami zamknąwszy się mieszkała. *ib.* 45. Uciekłszy, przyszedł do miasta, i skrył się do nayskrytszéy komory. *Bibl. Gd. 1 Reg.* 20, 30. Pod czas większa komora, niż stodoła. *Cn. Ad.* 954. cf. droższy węzeł niż powróz, cf. Lepsze wety niż obiad). *Prov. Slo.* co kto ma w komore, to widáwa do kuchiné cf. śpiżarnia, *os ex abundantia cordis loquitur*). Komora sypialna; łożnica *Cn. Th.* die Schlafkammer. Witen był komornikiem na dworze Troydena w łożnicy i w komorze, a wszelką rzecz książęcą porządnie i chędogo chował i sprawował *Stryik.* 317.; *Bielsk.* 129. Blachami śrebrnemi komorę ś. Piotra, to iest, mieysce, gdzie ciało iego leży, obił. *Skarg. Dz.* 586. Wprowadził go w nayskrytsze komory świętych skarbów swoich. *Wys. Aloy.* 60. – §. 2. komora, naiemne mieszkanie *Cn. Th.* Wohnung zur Miethe, gemiethete Wohnung. Komora, z komorniczy stan, zywot. *ib.* komorą u kogo mieszkać, z naymem zur Miethe wohnen, (cf. komornik). Kto własność swoię ma, temu nie trzeba komorą mieszkać. *Ern.* 190, + §. 3. *Milit.* Komory toczące się na walcach, pod których zasłoną warowni żołnierze na mur podstępowali. *Nar. Hist.* 3, 160. *Vineae* komory drewniane u dawnych, pod któremi żołnierz miasta dobywał. *Warg. Cez.* 163. Sturmdächer. – §., Komora w działach, nazywa się to mieysce kanału działowego, które zabiera naboy. *Jak. Art.* 3, 296, die Kammer eines Geschützes, einer Kanone, einer Haubitze. U spodu kanału w armacie iest komora, to iest mieysce, które zaymuie proch, którym się nabiia armata. *Lesk.* 2, 240. *ob.* komorowy, komorny. + b) komora w podkopach, die Pulverkammer in einer Mine, skrzynia drewniana z mocnych dyłów, prochem napełniona. *Jak. Art.* 3, 296. – 4) Komora, mieysce wyznaczone od komissyi skarbowéy do wybierania cła Rzpltéy od towarów przechodzących. *Kras. Zb.* 1, 464. celnictwo, das Zollamt, die Kammer, Zollkammer, die Mauth; *Vd.* mutaria, ausblakaria; *Ross.* мытóжня, казначéйство, кумеркаріа, прикáзъ. Prosto z furmanami na komorę poiechał, gdzie przy rewizyi towarów przywiezionych będzie. *Teatr 7 c*, 34. – b) komora miłosiernych albo potrzebnych *ib.* góra miłosierdzia. – 5) komora, przegroda *ob.* komorka, przegrodka. *KOMORCZANY, – a, – e, od komorki skarbowéy miéyskiéy, *kamlaryyny, Cämmerey-, Jeden szafarz magistratowy, a drugi z pospólstwa prowenta komorczane będą odbierali. Do szafy komorczanéy nie będą mogli przychodzić, aż wszyscy szafarze razem. *Dub.* 205 cf. komorka mieyska. KOMORCZASTY, KOMORCZYSTY, – a, – e, *Sr.* 1. mosznaté, komorek albo przegrodek wiele maiący. *Wlod.*; *Cn. Th.* voll Kammern, voll Fächer. (vid. komorkowaty). Komorczasty, dołkowaty *loculatus. Cn. Syn.* 540. komorczysty. *Dasyp. Gg* 3. KOMORKA, KOMORECZKA, – i, ż., *dem. nom.* komora, *Bh.* komůrka, komurčička; *Cro.* komoricza; *Vd.* kamerza, jispiza; (*Sla.* komorica, dispenza = śpiżarnia; *Rs.* кладмушка. kownatka, eine kleine Kammer, ein Kämmerchen, Kämmerlein. Do komorek ich osobnych zamykał, naukę i pokutę im dawał. *Skarg. Dz.* 1065. Białe głowy nasze ustawicznie iedzą, i ustawicznie też chodzą dla chłodu na komorkę. *Gorn. Dw.* 183. na retyradę. – b) Komorka prochowa u armaty. *Archel.* 1, 7. komorka w działu, gdzie się naboy kładzie. *Archel.* 3, 60. *ib.*, komora *milit.*) die Kammer in einem Geschütze, Pulverkammer. – 2) komorka = przegrodka. *Cn. Th.* eine Abtheilung, ein Fach, eine Kammer. Komora, komorka w kalecie. *Mącz. pasceolus.* Komorki w szkatule, w szafie, n. p. Kałamarz komorki miał z kości słoniowéy, a szufladki z rozmaitych kamieni osobliwie uczynione. *Warg. Radz.* 161. Komorki w plastrach miodowych die Zellen im Honigfladen. Komorki serdeczne. *Kluk. Zw.* 1, 24.; *Kirch. Anat.* 29. die Herzkammern. Dziury, w ktorych zęby osadzonemi siedzą, nazywaią się ulikami lub komorkami. *Perz. Cyr.* 1, 30. Sklepiki albo komorki mozgowe. *Syz.* 1086. Hirnkammern. W dzieciństwie wszystkie komorki poięcia i pamięci, będąc próżnemi, można w nich do upodobania osadzić myśli. *Weg. Mar.* 3, 201. Komorki albo środek iabłka *etc.* *Cn. Th.* das Kerngehäuse, der Griebs z. B. des Apfels. – 3) W Wilnie dway szafarze są do komorki mieyskiey, ieden magistratowy, a drugi z pospólstwa. *Dub.* 210. szkatuły mieyskiey, *kamlaryi, Stadtkämmerey. KOMORKOWATY, – a, – e, *cellulosus. Perz. Cyr.* 1, 148. pełen przegrodek *ob.* komorczasty, zellig, voll Zellen und Fächer. Korzeń komorkowaty *radix loculosa*, przegrodami poprzecznie na komorki podzielony. *Jundz.* 2, 6. Tkanina komorkowata. *Dyk. Med.* 3, 245. Tkankowata, komorkowata substancya. *Krup.* 5, 769. KOMORNICA, – y, ż., KOMORNICZKA, – i, ż., *dem.*, *Bh.* komornice, komorná; *Vd.* jispniza, *uxor famuli cubicularii*) kamerdynerowa, albo też pokoiowa, die Kammerdienerinn, die Kammerjungfer. – b) komorą lub naymem u kogo mieszkaiąca, eine zur Miethe Wohnende. *Bh.* podruhyné; *Sr.* 1. podrojnica; *Crn.* nokata; *Vd.* stanovniza, ofrava; *Bs. et Cro.* nokata; *Ross.* жилúца. Komornicy i komorniczki w mieściech większych płacić maią poboru po 12 gr. *Vol. Leg.* 2, 984. *Stefan. – fig.* Woda zaraz po powietrzu iest iakoby iaka komornica, w ziemi się wszystka stanowi i zachowuie. *Syr. Szk.* 32. *inquilina.* – b) Komornica na wsi, u kmiecia komorę maiąca, eine Beysaßinn, Insaßinn, Einliegerinn, Hintersaßinn. Adlg. KOMORNICZY, – a, – e, od komornika, den Kammerjunker, Kammerdiener, Miethsmann, Beysaßen betreffend. *Bh.* podružský, hoferský, *Cro.* komorni; *Hg.* kamaròhozvaló; *Rs.* жилéцкій, жилецкій. Lipnicki komornicką u króla Zygmunta służył. *Gorn. Dw.* 215. *scil.* służbę, t. i., był komornym czyli komornikiem, szambelanem, er war Kammerjunker. Pamiętne, podsędkowe albo komornicze. *Tarn. Ust.* 20. zapłata komornikom). KOMORNIK, – a, *m.*, KOMORNICZEK, – czka, *m.*, *zdrb.*, *Bh.* komornik, famulus cubicularius, *Sr.* 1. komornik; *Crn.*, *Bos.* komornik; *Hg.* kamarásur; *Dl.* tarnik, losnichyar; *Rs.* спáльникъ; *Ec.* камарникъ, черпожникъ, постельникъ, постельничей, cf. pościel). sługa, który w komorze posługuie.

Mącz. der Kammerdiener. Komorników Sułtan ma 2000. *Star. Dw.* 35. — Przełożony nad komorą Książęcą, Królewską, der Kammerjunker, Chambelan. *ob.* *kamerarz, kameryer). Komornicy królewscy, teraz szambelani. *Nar. Hst.* 4, 37. Witen był komornikiem starszym na dworze Wielkiego Księcia Troydena w łożnicy i w komorze; a wszelką rzecz książęcą porządnie i chędogo chował i sprawował; potym był marszałkiem naywyższym. *Stryik.* 317. Komornik z listy od króla do biskupa przyiechał. *Gorn. Dw.* 9. — 2) komornicy graniczni, są namiestnikami i do pomocy podkomorzych po woiewództwach. *Kras. Zb.* 1, 464. Landcammerherradjunct. W każdym powiecie podkomorzy ku pomocy swoiey ma obrać iednego albo też i dwóch komorników. *Stat. Lit.* 290. Podkomorzowie, iako sędziowie spraw granicznych, maią mieć swoich komorników tyle, ile powiatów pod sobą maią. *A. Zamoy.* 26. Na sądzenie spraw granicznych król wysyłał swoich dworzan, którzy, będąc przy *komorze* t. i. dworze króla, byli komornemi, komornikami. *Cz. Pr.* 2, 203. Landcamcammerherr. Komornik państwa. *ib. archicamerarius.* — 3) komornik, komorą lub naymem u kogo mieszkaiący, der Miethmann, der Hauseinwohner. *Bh* podtuh, hoser; *Slo.* komornik, podruh; *Sr.* 1. podrojnik; *Cro.* ztanovnik; *Vd.* ſtanovnik, ofar; *Crn.* goſtáſh; *Rs.* смоля́нинъ, смоля́щикъ, посмоля́нинъ, посмоля́щикъ. Gospodarz tego, ktoremu imienie albo dom naymuie, zowie komornikiem, albo czynszownikiem, albo naiemnikiem. *Sax. Tit.* 213. Komornicy i komorniczki w mieściech większych płacą po 12 gr. poboru. *Vol. Leg.* 2, 984. *Stefan.* Biedny ten móy komorniczek. *Teat.* 15 c, 9. — §. komornik na wsi, ein Beyſaß, Einlieger, Inſaß. Rolnicy nasi iedni maią znaczne gospodarstwo, drudzy połową mnieysze; trzeci ledwie maią iakie, iako to chałupnicy, komornicy. *Swirk. Budk.* 441. Komornicy przy kmieciach i zagrodnikach osiadłych mieszkaią. *Haur. Sk.* 44. Komornicy, co bydła maią po gr. 8, a co bydła nie maią po grosze 2 płacą. *Vol. Leg.* 3, 51. — §., *transl. fig.* Komornicy Tureccy, Tatarowie. *Birk. Zamoy.* 5. Niech mówią, że i po śmierci iako komornik w iego grobie leżę. *Skarg. Dz.* 145. KOMORNY, — a, — e, od komory, *Bg.* komorni; *Vd.* kamerſki; Kammer-. Jacynt, komorny sługa Treiana. *Skarg. Dz.* 72. Komorna refa armaty, zadnia, która ulana bywa za komorką armatną. *Archel.* 3, 60. der Kammerreif an einer Kanone. KOMORNY, — ego, *m.*, *Subſt.*, komornik, der Kammerjunker, Kammerherr; *Slo.* komorni. Podkomorzy Koronny był u dworu pierwszym komornym, który wprowadzał posłów do króla. Zwyczay zaś każdego szambellana czyli komornego nazywał podkomorzym, *Czack. Pr.* 2, 203. Witen był u Troydena starszym komornym, to iest podkomorzym czy szambelanem. *Nar. Hst.* 5, 182. KOMORNE, — ego, *n.*, *KOMORNA, — y, ż., *Subſt.*, płaca naymu od pomieszkania *Cn. Th.* der Miethzins, das Miethgeld, die Miethe. Ta komorna, na którą się ludzie ieszcze i z dawnych czasów bardzo skarżą, królowi każdemu naszemu omierzła. (*Veresz. Regl.* 50. płata komornikom). KOMOROWE działo, rodzay strzelby, który ma komorę osobną na nabóy, mnieyszéy średnicy, niżeli iéy kanał. *Jak. Art.* 3, 291. ein Kammergeſchütz, Kammerſtück; *ob.* kamerstuki. *KOMORSTWO, — a, *n.*, mieszkanie komorą, pomieszkanie naięte, die Miethwohnung. *Boh.* hoſerſtwí, podružſtwí, podruží; *Sr.* 1. podrojnistwo. — §., urząd komornego, *Slo.* komorſtwo; *Vd.* kamraria, die Kammerherrenſtelle.

Pochodz. *podkomorzy, podkomorzyna, podkomorzyc, podkomorzanka; przykomorek cf. kameryer, antykamera; czamara.*

KOMOROWY, KOMAROWY, — a, — e, od komora, Mücken-, *Crn.* komarjov; *Rs.* комáрей, комáровъ.

*KOMORZYCA, — y, ż., samica komara, die Mücke *fem.*, Mucha cały dzień, w nocy przykra komorzyca. *Sim. Siel.* 104.

KOMOSIĆ, — ił, — ił, *cz. ndk.*, ſkomosić *dok.*, (*Etym.* może kmoszka); komośliwym robić, rozbeſtwiać, wild, ſcheu machen. Zrzebca dzikiego nie zryway, czym go bardziey ſkomosisz. *Tr.* Skomoszona szkapa, *Nar. Tac.* 2, 301. skomoszone konie. *Hor.* 2, 182. *Nar.* KOMOSIĆ się *Recipr.*, srożyć się, gniewać, rozhukanym i komośliwym bydź, toben, wüthen, ſchnauben. Cierpliwiem wszystko znosił, Choć się nademną srogi wrog komosił. *Chrość. Job.* 19. On się na kredytora swoiego komosi, Że go albo o procent, lub o summę prosi. *Nar. Dz.* 3, 124. Porzuć łzy tocyć, porzuć się komosić. *Hor.* 2, 181. *Kniaź.* Przestań się gniewać i komosić. *Hor.* 2, 177. KOMOŚLIWY, — a, — e, o koniach, dziki, rozhukany, rozbeſtwiony, wild, ſcheu, von den Pferden. Komośliwy koń. *Kchow.* 39. Komośliwego rumaka się boi musztukiem krócić. *Nar. Dz.* 4, 168. Nie iest on cierpliwy na gniew, lecz iak koń srodze komośliwy. *Bard. Tr.* 573. — *transl.* Komośliwego kordyaka pochlebnisie żwawcem zowią. *Zab.* 13, 65. Komośliwe złości cnotą zowią. *Bard. Pr.* 456. Myśli komośliwe burzy żądza. *ib.* 145.

*KOMPAKTOR, — a, *m.*, introligator, *Solſk. Geom.* 3, 204. der Buchbinder, książnik, wwiązacz, — *ob.* kompatura.

KOMPAN, — a, *m.*, (*Suec.* et *Jsl.* kompan, *Gall.* compagnon, *compain, *Angl.* chum, cf. *Pol.* kum) *Vd.* tovarshtnik; *Cro.* paydás; *Dl.* ortuk; *Rs.* половинщикъ, сомоя́рникъ, собесѣдникъ, собесѣдованецъ, towarzysz, spolnik, iednego stanu, der Camerad, Compagnon, Miło smutnemu mieć żalu kompany, Miło gdy płaczem brzmią sąsiedzkie ściany. *Bardz. Tr.* 231. Chcą go mieć kompanem tych zabóystw, i sprawy uczestnikiem. *Bardz. Luk.* 2, 65. (*KOMPANA, *KOMPANKA *ob.* Kampana). KOMPANEK, — nka, *m.*, *dem.*, towarzyszek, das Kamerädchen. Wzgardzone przedtym od ciebie kompanki urągliwie z twoiego szydzić będą poniżenia. *Monit.* 65, 303. Owi kompanikowie, utratniczkowie, *Birk. Zyg.* 25. Tośmy kompanika dostali *comitem. Zebr. Ow.* 72. KOMPANIA, — ii, ż., KOMPANIYKA — i, ż., *dem.*, schadzka gości, *Sr.* 2. podružſtwo; *Slo.* drúshtvo; *Rg.* zádruxba; *Crn* drushba, drushena. ommisje; *Rs.* сомоя́рищество, сообщество; Geſellſchaft, Compagnie, Gáſte. Literaci więcéy osobnością, niż kompanią bawią się. *Zab.* 12, 263 Człowiek do kompanii nieoszacowany, zwłaszcza iak sobie podweseli. *Mon.* 66, 76. W tak słodkiéy kompanii nie może mi bydź czas długi, *ib.* 14. Trzeba od kompanii stronić, abo sobie podobną dobrać. *Pilch. Sen. list.* 262, Synom swoim kompaniiek rozpustnych pozwalaią. *Bals. Nied.* 1, 386. Kompaniiek się strzegłem. *Kras. Pod.* 2, 145. Dobry sposób postępowania zachowuiemy w obcowaniu, na-

zwanym dobra kompania. *Zabł. Roz.* 80. - b) towarzystwo, spolnictwo, spotka, die Geſellſchaft, Gemeinſchaft, Popełniaią w kompanii defekta, do ktorychby na osobności wielki wſtręt mieli. *Zab.* 16, 13. Z kimże to i kędy kompanią chcecie czynić? *Birk. Exorb. H3.* Dla kompanii dał się Niemiec obwiesić. *Gem.n.* 62. zur Geſellſchaft. Powiedzą, iż się wolno dla kompanii dadź obwiesić, dla kompanii i Wc Panna za mąż poyść możesz. *Teatr* 7, 25. Czy to prawda, czyli też przypowieść, że gdziesi Ktoś się dla kompanii z towarzyſtwem wiesi. *Pot. Zac.* 140. Miłość i panowanie nie chcą kompanii. *Pot. Zac.* 84. Wo Panów wszyſtkich proszę na kompanią. *Teat.* 12, 166. Jdź do pokoiu kompanii. *ib.* 37, 205. Geſellſchaftszimmer. Naypierwszy na kompanią przyiechał. *ib.* 7 *c*, 28. Będzie moiem naywiększem ukontentowaniem dopomódz Wc Panu kompanii. *ib.* 22 *b*, 15. *Rs.* сотовариществовать. Jak cię kocham, niepodobna mi teraz dotrzymać ci kompanii. *Zab.* 2, 35. Nadszedł kaiąds pleban, i ten dopomógł kompanii. *Kras. Pod.* 1, 18. Geſellſchaft leiſten. Kompania kupiecka, handlowa, eine Handlungscompagnie; *Rs.* компáнія (компанейщикъ arendarz gorzałczany); *Ec.* госпиная. Niektore ważne kompanie handlowne, wielkie przynoszą kraiowi pożytki. *Pam.* 83, 214. Kompania Berlińska od drzewa budowlego i palnego, kupuie i przedaie drzewo. *ib.* Kompania robotników *Rs.* артéль. - 2) *milit.* mały korpus woyska pieszego, którego liczba iuż mnieysza, iuż większa podług okoliczności. *Papr. W.* 1, 474. *Vd.* ſtutina shounirjou; *Ross.* рóта cf. rota), сотня, сотра. Kompania Cesarska składa się z 184 głów. *Pam.* 84, 706. Kompania uszykowana na roty i szeregi. *Leſk.* 2, 210. eine Compagnie Soldaten. Kompaniami *Rs.* поротно. KOMPANIĆ się, - ił, - i, *Recipr. ndk.*, ſkompanić się *dok.*, towarzyszyć się, mit jemanden Gemeinſchaft machen. W Niemczech nam hetmanił Car; tu gdy nas ałość równa, z nami się ſkompanił. *Bardz. Luk.* 79. KOMPANKA, - i, *ż.*, towarzyszka, die Geſellſchafterinn. *Vd.* tovarshtniza; *Ross.* половинщица, собéсдница. Wac Pani i iey towarzyszki wygnane będą. *Teatr* 47, 5. - *§.*, kompanka. *ob.* kampanka.

KOMPARACYA, - yi, *ż.*, przyrównanie. *Mon.* 66, 9. porównanie, das Vergleichen, der Vergleich, bez komparacyi; niemasz równego. - *§.*, Komparacyi ſtopień w Gramm., wyższy ſtopień *Ec.* разсудúтельный степенъ.

*KOMPARS, - a, *m.*, Lokay wchodzi z komparsami; muzyki *Teatr* 36, 74.?

*KOMPARTYMENT, - u, *m.*, *na herbie*, boki różnie w sztuki wyrzynane; te daią się, kiedy ze ſtanu mieyſkiego do szlacheckiego kto przechodzi. *Wiel. Her.* 1, 5. eine Wappenverzierung für Familien, die aus dem Bürgerſtande in den Adelſtand erhoben wurden.

KOMPARYCYA, - yi, *ż.*, ſtawanie ſtron przed sądem i zapisanie sprawy w sądzie z porządku przychodzącey do rozsądzenia. *Kras. Zb.* 1, 464. die Erſcheinung vor Gericht.

KOMPAS, - u, *m.*, a) morſki kompas, der Compaß, Seecompaß, *Vd.* ladjouſku kasilu, barkouſki kompoſs, ladjarſka shkatelza). Kompas magnesowy, busola, puszka maiąca na dnie zawieszoną igłę magnesową, wſkazuiącą północ. *Jak. Art.* 3, 297. *Zab. Geom.* 87. *Papr. W.* 1, 379. Sternik, nie mogąc się oprzeć nawałności, puści się na fortunę, nie używaiąc więcey ani styru, ani kompasu. *Corn. Dw.* 346. - *§.*, zegar słoneczny, albo tablica z rozmiarem godzin, które się poznaią od cienia słonecznego. *Kras. Zb.* 464, die Sonnenuhre, *Vd.* sonzhna vura, compaſs, sonzhni rink; *Cro.* kompôs; *Dl.* kompaszt; *Rs.* солнечные часы. słoneczuik. *Haur. Sk.* 188. Już słońce z kompasu. *Pot. Zac.* 13. - 3) kompasem zowią też miarę, którey używaią niemieccy szewcy na obuwie. *Teat.* 36 *c*, 42 *et* 98. der Schuſtercompaß, womit ſie zu den Schuhen Maß nehmen. KOMPASOWY, - a, - e, od kompasu, Compaß... Kompasowy biegunek, żelazko magnetowane, według którego ustawiaią kompas, patrząc godziny, wiatru etc. *Cn. Th.* die Magnetnadel. Tablica kompassowa. *Haur. Sk.* 190. Sonnenuhrſchreibe. Index kompassowy *Crn.* ſtenidlu.

KOMPASOWAĆ, n. p. Przecięż choć bayki swe kompasuie I zdrowy rozum i słuch krzyżuie. *Zab.* 9, 347. *Zabł.*

KOMPASSYA, - yi, *ż.*, litość, politowanie, miłosierdzie, użalenie się, das Mitleiden. Wzruszony miłosierną kompassyą. *Starg. Zyw.* 2, 44.

KOMPATURA, - y, *ż.*, (cf. kompaktor) kopertura, pargamin do wszywania abo obwiiania ksiąg. *Cn. Th.* der Umſchlag, den man über einen Bücherband macht.

KOMPAZEL, - a, *m.*, - u smuklerzą sznurek czworograniasty Węgierski, robiony na klockach. *Mag. Miſk.* ein vierkantiges Ungariſches Schnürchen bey dem Paſamentirer.

KOMPETYTOR, - a, *m.*, spółubiegaiący, der Mitbewerber. Acz królestwo Czeskie iuż był osiadł Władysław, było innych kompetytorów dosyć. *Bielſk. Kr.* 77.

KOMPIE *ob.* Kąpie.

KOMPILACYA *ob.* Spis.

KOMPLANACYA, - yi, *ż.*, akt prawny, zawieraiący umowę zgodną, między ſtrony sprawę prowadzącemi. *Kras. Zb.* 1, 464. *A. Zamoy.* 163. die Ausgleichung eines Proceſſes.

KOMPLEKSYA, - yi, *ż.*, postanowienie ciała, temperament, (cialotwor. *Tr.*) Kompleksya, ciała przyrodzone postanowienie. *Ocak. prz.* 2. die Complexion, das Temperament, *Crn.* pant; *Vd.* pant, telesnu napraulion, shivotnu vshatanje; *Ross.* тѣлосложéніе; *Ec.* нрáвственно, нрáвственное. Kompleksya krewna, koleryczna, flegmiſta, melankoliczna. *Urzęd.* 400. Był on, bez silney kompleksyi i dobrze postanowionego ciała. *Starg. Zyw.* 2, 44. Cielesne utrudzenia łacnieysze były w onych ſtronach ciepłych, i kompleksyach oney ſtrony na to sposobnieyszych. Lecz mamy przykład ś. Jędrzeia, że Polſk. kompleksya toż wytrwała. *ib.* 1, 282. Koleryccy maią postanowienie ciała gorące i suche; flegmatycy zimne i wilgotne, a to zowiemy kompleksyą. *Petr. Ex.* 139.

KOMPLEMENT, - u, *m.*, KOMPLEMENCIK, - a, *m.*, *dem.*, kłanianie, ukłon, oświadczenie grzeczne, ein Compliment; *Rs.* поклóнъ; *Ec.* вежливостéніе. Niektórzy grzeczność rozumieią bydź częſtym powtórzeniem nizkich ukłonów, albo przeciągłych komplementów zbiorem. *Mon.* 65, 145. *cf.* czapkowanie). Jak to teraz pogodzić szczerość z grzecznemi oświadczeniami, które pospolicie komplementami czyli ceremoniami zowią. *Mon.* 74, 1. Powiedziałem do niey komplement tak piękny, że się zaraz uśmiechnęła. *Boh. Kom.* 4, 329. Do ciebie matka

ten komplimencik ſtroi, *Bard. Tr.* 425. – Przez komplement prosilem go siedzieć. *Mon.* 71, 333. przez grzeczność). – §. 2) Komplement *mathem.*, *ob.* dopełnienie. KOMPLEMENCISTA, – y, *m.*, przesadzaiący w komplementach, ein Complimentenſchneider. Nasze dwory pełne są żartownikow i komplemenciſtow. *Mon.* 73, 651. KOMPLEMENTOWAC, – al, – uie, *cz. ndk.*, n. p. kogo, z komplement do niego uczynić. *Tr.*, einen beſ complimentiren. Komplementować się komu, z kłaniać się komu, einem die Cour machen. Przez kły nas przesadzono, gdyśmy się Jeymość Pannie Starościance komplementowali. *Teatr* 29 c, 28. Komplementować, komplementa ſtroić, *Rs.* чинйтьса.

KOMPLET, – u, *m.*, zupełność naznaczonéy liczby, die volle beſtimmte Zahl (*oppos.* defekt). Człek ieſt służebnym żołdierzem w komplecie J naiemnicze dni iego na świecie. *Chroſć. Job.* 29. Komisya edukacyyna do liczby osób dwunaſtu powiększona, do sądzenia naymniéy osob pięciu do kompletu potrzebowała. *Kras. Zb.* 1, 460. Właśnie będzie potrzebna do kompletu; iuż ich 499 mam zapisanych; ona będzie pięćsetna. *Teat.* 53 *b*, 25. KOMPLETA, – y, *ż.*, oſtatnia wieczorna modlitwa, die Complete, das Schlußgebet. *Groch. W.* 20., *Rg.* povecergna; *Ec.* повечерие, *completorium, poſt coenam preces.* Siódme dzienne modlitwy, kompleta, bo pogrzeb Jezusowy był przed samym zachodem słońca sprawiony. *Hrbſt. Nau. P. b b.*, *Wrob. Zoll.* 295. W wieczor odprawiwszy kompletę, milczenie nakazował. *Birk. Dom.* 84.

KOMPONISTA, – y, *m.*, muzyczny ſkładacz, *Rs.* музыкотворитель, der Componiſt. – *Włodek* tłumaczy: muzyk; a różni komponiſtę od *kompozytora*). Paisiello, jeden z nayprzedniéyszych komponiſtów, których kiedy wydały Włochy. *Pam.* 84, 427. KOMPONOWAC, – al, – uie, *czyn. ndk.*, ſkomponować, pokomponować *dok.*, ſkładać, utwarzać, componiren. Nagrodźmy rymopisa, który ſkomponował tę pieśń ku chwale bogów. *Zab.* 11, 255. Cycero liſty swoie pisał, Pliniusz komponował. *Kras. Pod.* 2, 112. (cf. zmyślać). Liſt fałszywy, ſkomponowany. *Skarg. Zyw.* 2, 433. zmyślony. KOMPOZYCYA, – yi, *ż.*, KOMPOZYTURA, – y, *ż.*, ſkładanie, ſkładanego co, ſkład, ſkładanina, *Ross.* сочинёнь, die Zuſammenſetzung, Compoſition, n. p. pisanie szkolne dla ćwiczenia. *Cn. Th.*, ein Schulercercitium. Muzyczna kompozycya, z ſkładanie noty, eine muſicaliſche Compoſition. Złapawszy mizeraka (Marsyasa) odziera (Apollo) ze skóry, J ieszcze każe słuchać złéy kompozytury. *Hor. sat.* 38. Kompozycya aptekarska, z receptа, przepisanie lekarza na lekarſtwo, opisanie lekarſtwa. *Cn. Th.*, das Recept. – Kompozycya, zmyślanie, das Erdichten, Ausdenken. – §. b) kompozycya, z rozprawa, ugoda. *Cn. Th.*, die Verhandlung, Beylegung eines Streites, der Vergleich, cf. komplanacya, *kompozyta*, n. p. dziesięciny, der Decemvertrag. Kompozyta o dziesięcinę snopową gruntuie się na bulli Urbana, przez Jerzego Ossolińskiego otrzymanéy. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 204. KOMPOZYTOR, – a, *m.*, *ob.* Komponiſta. – §. zmyślacz, ein Erdichter; *w rodz. żeńſk.* Kompozytorka.

KOMPROMIS, – u, *m.*, sąd polubowny, który sobie ſtrony spór prawny prowadząc, same ſtanowią. *Kras. Zb.* 1, 464., *Vol. Leg.* 6, 490. das Schiedsgericht, die Niederſetzung ſelbſt erwählter Schiedsrichter. KOMPROMISSARSKI, – a, – ie, od kompromisarzów czyli polubownych sędziów, ſchiedsrichterlich, Schiedsrichters-. Dekret kompromissarſki téy ieſt mocy, co trybunalſki, że nie podpada appelacyi. *Kras. Zb.* 1, 465. KOMPROMISARZ, – a, *m.*, polubowny sędzia, superarbiter, arbiter, der Schiedsrichter.

KOMPUT, – u, *m.*, porachowany poczet, lub liczba, obrachunek, die Berechnung, berechnete Zahl, Reihefolge; *Bh.* ſaučet. Kładę tu komput wszyſtkich królów Polſkich według komputu lat. *Nies.* 1, 5. Komput i płaca woyſka koronnego. *Vol. Leg.* 8, 867. Komput kościelny, sposób rozłożenia świąt wedle biegu słońca i księżyca. *Włod.* – 6. 2) komput, duszone iabłka, gruszki, obrane ze skóry, przekroione na części cukrem, cynamonem zaprawione. *Wiel. Kuch.* 403. eingezuckerte Birnen, Aepfel

KOMPUTOWY, – a, – e, od komputu, rejeſtrowy, zur Berechnung gehörig. Komputowy żołnierz, ein ein rollirter Soldat.

KOMU *Dativ. Pron.* Kto.

KOMUNIA, – ii, *ż.*, *z Łac.*, społeczność; wyraża świątość ciała i krwi Pańskiéy, że ta chrześcian iednoczy z Chrystusem. *Karnk. Kat.* 163., *Bh.* přijímání; *Crn.* obhajilu; *Vd.* obhajanje, komuniziranje, bóshje mise vshivanje; *Cro.* pricheschenye; *Rs.* пріобщеніе, сообщеніе, причащеніе, die Communion. Sakrament ciała bożego zwany ieſt komunią, t. j. wspólnością, z miéysca apoſtolſkiego, gdzie mówi: Kielich błogosławieńſtwa, czyliż nie ieſt wspołeczne używanie krwi Chrystusa, i chleb wspołeczne ciała Pańskiego używanie? *Kucz. Kat.* 2, 402. Odprawiwszy komunią, albo pożywanie przenayświętszéy hostyi. *Skarg. Zyw.* 1, 115. Pieśń przed komunią, po Słowiańſku *Przyczaſten. *Pim. Kam.* 113., *Ross.* причащеніе. (KOMUNIK *ob.* Komonik). KOMUNIKACYA, – yi, *ż.*, udzielenie, die Mittheilung. Komunikacya w prawie, gdy sąd nakazuie, aby na pierwszym wstępie wszelkie dokumenta ſtronie przeciwney były komunikowane. *Kras. Zb.* 1, 211. – §. *phys. et moral.* związek, der Zuſammenhang, die Verbindung, Communication. Klasztor ten miał z miaſtem komunikacyą przez podziemne przechody. *Tr.* Skrytą ma z nieprzyiacielem komunikacyą, *ib.* cf. kunszafty). KOMUNIKANT, – a, *m.*, przyſtępuiący do komunii czyli do świątości ciała i krwi Pańskiéy, der Communicant; *Rs.* причащающій. W kościele Rzymſkim w usta daią komunikantom sakrament, a nie łyżką. *Sak. Persp.* 21. Nauczać *przyczaſtników albo komunikantów, iak maią do sakramentu przyſtępować. *ib.* 22., *ib.* 16., *Pim. Kam.* 59. – §. Komunikant, hoſtya, iaką komunikuiący z rąk kapłana pożywa; iak gdyby rzecz komunikuiąca się. *Wol.* die Hoſtie. KOMUNIKANTKA, – i, *ż.*, die Communicantinn; *Rs.* причащающая. KOMUNIKOWAC, – al, – uie, *cz. ndk.*, udzielać, mittheilen. Królewic nic tak sekretnego nie miał, czegoby ſemną nie komunikował. *J. Offol. Dyar.* 18. mnie komunikował. – §. b) *neutr.*, przyſtępować do komunii czyli świątości ciała i krwi Pańskiéy, *Crn.* obhajam; *Vd.* obhajatise, komunizirati, k' boshjei misi jiti; *Cro.* pricheschatisze; *Ross.* причащаться, причащаться, пріобщаться, communiciren, das h. Abendmal genießen. Nie mógł iuż służyć mszy ś. iako kapłan; przecię na każdy dzień przy mszy ś. komunikował. *Birk. Sk. E.* 2. – §. *activ. trans.*, *Vd.* obhajati, spishati, kommunizirati; *Rs.* причащать,

прилагамъ, пріобщаю, пріобщаемъ; komunikować kogo, dawać mu komunią, einem die Communion reichen. Nie każe ich ciałem bożym komunikować, ale nieiakąś wodą święconą. *Sak. Persp.* 25. Pop prostego chleba wsypywa w kielich, i tym ludzi, miasto sakramentu komunikuie. *ib.* 16. KOMUNISTA, -y, *m.*, *plur.* Komuniści, *bartholomitae*, Bartoszkowie, kapłani świeccy, żyiący w zgromadzeniu, autorem ich Bartłomiéy Holzhauzen. *Kras. Zb.* 1, 147., : *ob.* bartoszek, Communisten, Bartholomiten, Fiałkowie.

KOMYSZ, - u, *m.*, chrost, gęstwina, Dickig, Gebüsch. Zwierz w swoie zabiegł komysze. *Karp.* 1, 146. Zwierz wyłękły zabiega w komysz. *Kniaź. Poez.* 3, 124. Tak cieuki drobny komysz, iako i kwitnące Ziola grubego byla w pieńściua nałące. *Pot, Pocz.* 132. - §. W komysz, w *komesz, *Fig.* na ustęp, na bok, cf. w chróst, an die Seite. Kiedy iest rozum pierwszym gospodarzem zdrowy W komesz idą chciwości i dzikie narowy. *Pot. Arg.* 786. Ja iak zaśpiewam, w komysz i Hermogenowi. *Zab.* 10, 349. *Jęyk.* pod ławę, er muß sich verkriechen, verstecken.

KOMŻA, -y, *ż.*, KOMESZKA, KOMŻYCZKA, -i, *ż. zdb.*, *Bh.* komże, komżicła, półkoszula biała wierzchnia, którą księża przy nabożeństwie wdziewaią, cf. alba, das Chorhemde; *Vd.* korski kikel, korska sraiza, korrekel; *Rs.* стихарь, стихарій, фелонь (*Cro.* kamsa, *Dl.* kamcza *superpelliceum, epitogium*). *Poder* u kapłanów starego zakonu z płótna białego sprawiona; podobno na kształt tego dziś komżą to iakoś przezywaią. *Rey Ap.* 13. Księża wyszli przeciw niemu w komżach i z krzyżami. *Skarg. Dz.* 838. Achor w białéy komży siedział. *Bardz. Luk.* 181. Księża w różnym ubiorze i w dziwnym birecie W koszkach, w komżach, w płaszczykach. *Rey Wiz.* 161. Postrzegłem X. Plebana przybranego w komżę i stułę. *Xiądz.* 33. Komże lniane. *Baz. Hst.* 62. Komża i kapica nic prawdy podeprzeć nie może. *Rey Pst. Bbb* 4. Chłopiątko obleczone w komżyczkę lnianą. *Leop.* 2 *Reg.* 2, 18. effod). Rzekł onemu, który nad szatami był, przynieś komżę każdemu księdzu, i przyniesiono po komży. *Budn.* 2 *Reg.* 10, 22. Jaromir, książe Czeski, zrzuciwszy komżę z siebie, zbiegł do Bolesława. *Bielsk. Kr.* 55. porzuciwszy kapłaństwo). *KOMŻOSTROYNY, -a, -o, w komżę stroyny, in ein Chorhemde gekleidet. Sławna bogini kupą komżostroyną. *Zebr. Ow.* 25. *linigera turba.*

KOŃ, - ia, *m.*, *Boh.* kůn'; *Slo.* kôň', kun'; *Sor.* 2. kon'; *Sr.* 1. kon', kohn'; *Crn.* koja; *Vd.* koin, konj, kluse, klise, klusina, klusa *cf.* klus, klusak); *Cro.* kòny, parip (*ob.* parepa); *Dl.* kony; *Hg.* ló, loo; *Bs.* kogn, parip; *Sla.* konj; *Rg.* kogn (kgljusavas *equus cespitator*, kgljusina *ignauus*, bedev *generosus*, *ob.* bedew); *Eccl.* конь; *Rs.* конь, лошадь *ob.* łoszak (*Rs.* конь z rzęd, granica, kopiec, *cf.* zgon, zagon; cf. gonić, cf. *Gr.* κονία *festino*), das Pferd, ze wszystkich zwierząt przy wielkim wzroście ma doskonałość kształtu naywiększą. *Zool.* 377. Izali możesz dadź koniowi moc? izali rżaniem ozdobisz szyię iego? Chrapanie nozdrzy iego (cf. sapanie) iest straszne. Kopie dół, a weseli się w mocy swéy, i bieży przeciwko zbroynym. Smieie się z postrachu, ani nazad ustępuie przed ostrzem miecza. Choć na nim chrzęści saydak i błyszczy się oszczep, z gromotem i gniewem kopie ziemię, a nie stoi spokoynie na głos trąby. Między trąbami poryża, a z daleka czuie bitwę, krzyk książąt i wołanie. *Bibl. Gd. Job.* 39, 24. Koń ma bydź czuły, nóg pewnych, i gęby wolney. *Rys. Ad.* 32. Koń rzeźwy, pyszny, niespokoyny, Zwierzę natarczywe i lubiące woyny, *Karp.* 5, 18. Te konie siwe nie oszpeciłyby Pańskiéy karety; głowa, iak u panny, pierś iak u wdowy, nóżka iak u dziecięcia. *Teat.* 15 *c*, 75. Koń cały, ogier (drygant); pokładany, wałach; samica klacz, świerzopa; młode od urodzenia zowie się srzebię, srzebiec, świerzobka. *Kluk Zw.* 2, 156. Koń gospodarski czyli roboczy; koń stadny; koń karetiany, woźnik; ciągowy, wierzchowy koń; koń ciężarowy, iuczny albo iukowy, *Vd.* tovorni, tovorski konj, kluse, kluse, bashni konj, noshnu kluse). Koń pocztarski, podwodny. *Cn. Th.*; cf. biegun). Rozsadzone konie, *n. p.* Biedz tam mi się w konie rozsadzone. *Teatr* 43 *c*, 17. mit untergelegten Pferden. Koń *oppos.* klacz, z samiec. *Hipp.* 15. das Pferd, im Gegensatze der Stutte. Koń *oppos.* wałach, z ogier, drygant, der Hengst. Koń Arabski, Turecki, Angielski, Duński; Fryz. *Dyk. Med.* 3, 260. *cf.* sekiel). Ukraiński, Podolski. *Lad. H. N.* 75. Konie Polskie, mówi *Kromer*, dla swoiéy szybkości, mocy, pracowitości i gładkiego stąpania, w dalszych nawet krainach są szacowne. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 204. Koń dzielny, rumak, dzianet, bedew. Koń Zmudzki, Zmudzinek, hester, mierzyn, koś, z małoy konik, *Rs.* фурсикъ. Nikczemny koń, z szkapa, szkapsko, marcha, hetka, parepa, cf. heciepecie). Konie przerosłe, dryblasy, drabiny, bucefały. - Co do maści lub sierści: koń buławy, kary, mrozowaty, murzynek, kasztanowaty czyli kasztan, tarantowaty, iabłkowity, biały lub siwy, siwosz, gniady, wroni. - Co do chodu: jednochodnik, iednochodniczek, szłapak, kłusak; koń potkliwy, niepewny na nogi; koń na poślednie upadaiący; wiógawy. - Koń komośliwy, rozhukany, rozbestwiony wyuzdany; koń wziął na kiel *qu. v.* - Dziki koń *Ross* mapnáнъ. - Na koniu iechać, ieździć, reiten, *Sla.* na konju ichi (cf. iść, cf. *Gall.* aller à cheval). Konia cudzić, z zgrzeblem czesać; kulbaczyć, rozkulbaczyć; osiodłać, odsiodłać; zaprzęgać; odprzęgać; pławić; ouzdać objeżdżać; kręcić; podkować; - *In Accusativo* częst zamiast *konia* z koń; osobliwie u dawnych: n. p. Posłał mu koń dobry, siodło pozłocone. *Biel. Sw.* 225. kon dobrego). *P. Kchan. Orl.* 1, 77. Koń miał pod sobą podobny do śniegu. *P. Kchan. Jer.* 245. (konia, podobnego). Koń miał tak rączy. *ib.* 464. Gdyby się tylk dowiedzieć mogli, gdzie dziś koń swóy (konia swego rozsiodłać ma. *Gorn. Dz.* 87. gdzie nocować będzie Dotąd mówimy: wsiadać na koń (konia), zu Pferde st gen, sich aufsetzen. Wsiadł na koń, i ostrogą zbodł w przepaść wskoczył. *Warg. Wal.* 173. Wsiadłszy koń, iedzie na polowanie. *Star. Dw.* 55. Hetman d piero na koń, biega między roty. *Leszcz. Claff.* 75. wsiada). Za Zamoyskiego hetmana do Inflant po złot 15 na koń dawano. *Star. Ryć.* 20. auf ein jedes wurden 15 Gulden gezahlt. Konie wyprawne, koń w okazałe, Niosą na sobie chłop w chłop ieźdźce śmi *Groch. W.* 446. ein Roß so schön, wie das andere; alle sch schön. Komenderuiąc: Na konie! lub na konia! (

wsiadaycie aufgeſetzt!). Z koni! lub z konia! (sc. zsiadaycie abgeſtiegen!). *Kaw. Nar.* 399. — Dwa *konia. *Kosz. Lor.* 66 *b. dualis*). — Na koniu, z konno, wierzchem iedąc, zu Pferde (ſitzend, reitend). Szukać na koniu żołnierſkiego chleba. *Lib. Hor.* 93. *Proverb.* Na tym koniu wszyscy dziś siedzicie, z ktoregom ia wczoray spadł. *Czach. Tr. G* 2. wczoray mnie, dziś wam; kaycie się z mego przykładu). Kto bywa na koniu, bywa i pod koniem. *Rys. Ad.* 24., *Rey Zw.* 144. cf. bywa pod wozem). Koniec woyny niepewny, nie wiedzieć, kto na koniu albo pod koniem zoſtanie, kto wygra abo utraci, *communis belli Mars. Mącz.* Kiedy kto mniema, by był na koniu, to nań kluczkę iaką naydą. *Gorn. Dw.* 310. Na koniu iedzie, a konia szuka, o człowieku zapominaiącym się. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 91., *Slo.* kon'a hledá, a na nom ſedí. Konia rączego chluſtać nie trzeba, z Koniowi bystremu munsztuka, nie ostrog trzeba. *Cn. Ad.* 357. Nie zawadzi pod czas konia rączego zabość. *Glicz. Wych. A* 4. Konia duższego, częściey zacinaią. *Cn. Ad.* 357. Konie rządzimy wodzami, ludzie mądremi mowami. *ib.* Zbytek, pompa, rozpusta, wyzdały konić. *Falib. Dis. X* 2. Tak właśnie był iak koń młody bez wędzidła, *ib. J.* 2. Pańskie oko konia tuczy. *Ossol Str.* 3., *Rg.* gospsarevo okko kògna pase; cf. Naylepszy gnóy na rolą, Pańskich ſtop ślady). Koń młody w pieniądze idzie, ſtary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357. Stary koń do gnoiu, Choć przedtym służył w boiu. *Cn. Ad.* 1088. Kto nie ma konia, niech piechotą chodzi. *Rys. Ad.* 25. — *Slo.* wóz 'tahnè koné *ordo inuersus*). Koń nie muła, ale konia płodzi. *Fred. Ad.* 32. Jakby go na koń Turecki wsadził; tak wesoł. *Cn. Ad.* 287. Wyznała, że mnie kocha, o! gdyby mnie kto na ſto koni wsadził! *Teat.* 22 *b*, 28. Koniowi nogę kuią, a żaba też swoiéy nadſtawia, *Rys. Ad.* 26, *optat ephippia bos piger. Cn. Ad.* 231; na człowieka nikczemnego, a dopominaiącego się zaszczytów, albo na pyszącego się na wzór Panów. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 92. I koń mowią nad siłę nie ſkoczy. *Chroſt. Fars.* 359. Koń cztery nogi ma, a przecię szwankuie (albo potknie się). *Genm.* 135., *Slo.* nekdi i kòn' dobri na ſ'tiroch nohách ſa potkne, i ukonani kon' pred ocasom idè; *Cro.* y konyusze prigodi na chetireh nogah popiknuti; s i naymędrszy błądzi). Wziąłeś konia, weźmiy i bicz. *Cn. Ad.* 1229. Kto kupił konia, bierze go i z uzdeczką. *Tr.* Będzie się o to targował, by o konia. *Glicz. Wych. M* 3. by o dom). *Prov. Cro.* konya za svèglyu dati *plumbum auro commutare* cf. siekierkę za kiiek). Z cudzego konia i wszrod błota zsiaday. *Cn. Ad.* 1314. — *Slo.* S kon'a na sila preſednuti, poprawił sobie z pieca na łeb). Darowanemu koniowi nie patrzą w zęby. *Cn. Ad.* 147., *Zygr. Gon.* 274., *Slo.* darowanemu konowi né treba do zub hledèt. *Rs.* дарованому коню въ зубы не смотрять. Konie go zjadły, z psi go zjedli. *ib.* 357. Te go konie zjedzą, bo siano drogie. *Teat.* 10, 92. Na! koniowi owsa, kiedy idzie do psa. *Rys. Ad.* 48. łyżka po obiedzie; kadzidło po śmierci. — *Slo.* koné za owsom bejá, a oſli ho doſtávaju *imperiti eruditis fortunae praeripiunt*). Koń naniosł. *Rys. Ad.* 28. nagnoił). By koń o swéy sile wiedział, Żadenby na nim nie siedział. *Rys. Ad.* 4. Zdrów iak koń. *Teatr* 30 *c*, 40. iak byk, iak ryba. — §. b) koń drewniany; osieł żołnierſki. *Tr.*, das hölzerne Pferd, worauf die Soldaten zur Strafe reiten müſſen. — §. c) koń na niebie; *J. Kchan. Dz.* 8. ein Geſtirn. — §. d) koń w szachach, rycerz. *J. Kchan. Dz.* 98. der Springer im Schachſpiele. — §. 2) Koń morſki, *trichecus rosmarus*, zwierz wielki, dochodzi niekiedy szesnaſtu ſtop długości, a ośm obwodu. Wydaie głos świniemu podobny, mieszka w morzu północnym. *Zool. Nar.* 295. das Seepferd, Wallroß, Meerpferd. — §. b) Koń rzeczny, *hippopotamus*, das Nilpferd, Flußpferd, podobny do słonia, w rzekach Afrykańſkich, *Zool. Nar.* 385.

Pchdz. **koni*, *koniarz*, *konik*, *koniczek*; *końſki*, *konny*, *koniuszy*; *koniczyna*; *koniczenie*, *konikowie*, *konował*, *podkoniuszy*; *parokonny*, *dwukonny*, *czterokonny*, *konienka*, *koniopłoch*, *koniuch*. (Bh. koniti ſe equos tractare; Slo. kon'ſtwo *chowanie koni*).

KONAĆ, – ał, – a; *cz. ndk.*, ſkonać *dok.*; *Boh.* konati *agere*, *facere*, ſtonati, ſkonávám *finire*, *mori*; *Slo.* konám *fungor*; cf. *Hbr.* כלה *perfecit*, כלה chon *terminus*, נקנה kanah *acquiescit*); dokonywać co, do końca doprowadzać; enden, beendigen, zu Ende führen; vollbringen, vollführen. Żem się iuż na to udał; tedy muszę to konać, com wziął przedsię. *Bielſk. Kr.* 419. Ty boży człowiecze, konay dobro szermierſtwo wiary, a otrzymasz żywot wieczny. *Gil. Pſt.* 38. Żegna się z oycem, i biegnie konać urzędu powinność. *Stas. Num.* 1, 109. — §. konać kogo, z zupełnie go znieść, zniszczyć, zgładzić, einem den Garaus machen, ihn vollends aufreiben; *Rs.* конать, доконать. Wolał Wacław Władysława konać, niżeli nad Rusią mścić się. *Krom.* 310. Skarży Oktaw, że go Antoni krzywdzi, tłumi, kona. *Chroſt. Fars.* 97. Uradzono, aby zdrayca woyną był konany. *Fal. Fl.* 116. Lepiéy na cudzym, niż swoim grzbiecie drapieżnego konać niedźwiedzia. *Psalmod.* 87. Siecieciecha synowie Władysława, choć nad wolą oycowską, konać deklaruią się. *Krom.* 121. — §. 2) *verb. neutr.*, życia dokonywać, umierać; *Sla.* zaslupiti za smèrt, zanimiti; *Crn.* rinam is smertjo), cf. *Lat.* agonizo, mit dem Tode ringen, in letzten Zügen liegen, das Leben beſchließen. Którzy letko konaią, nie inaczéy schodzą, iak gdyby usnął. *Bud. Ap.* 75. Jeden na drugim obadwa konaią, Oba krew i duch oſtatni mieszaią. *P. Kchan. J.* 231. Doszła go wiadomość, że książę, iuż konać abo ſkonać miał. *Krom.* 301. *animam agere*, *siue adeo iam mortuum esse*). Konanie *praecedit et diutius durat*, das Ringen mit dem Tode, der Todeskampf; *skonanie est ipse finis ultimus vitae. Cn. Th.* 1006. das Verſcheiden; *ob.* ſkon, zgon; *Crn.* dushepuſt). Wolę raz umrzeć, niźli co moment konać. *Teat.* 6 *b*, 72. Mam więcéy śmiałości umrzeć, iak w oſtawicznéy konać wzgardzie. *Teatr* 49 *b*, 81. Jeżeli kłamię, bodaiem się udawił, bodaiem ſkonał. *Teatr* 30, 33. (*Ec.* предсконча-ваюся *Gr.* προτελευτάω *prius mortem obeo*) **KONAŁOŚĆ *Chodk. Koſt.* 86 *et* 42, *ob.* doſkonałość.

Pochodz. pod słowem *Koniec.*

KONAR, – u, *m.*, gruba gałąź drzewa, *Slo.* konár *ramus*; *Sr.* 1. knorr; cf. *Ger.* Knorren Aſt); *Vd.* glieshnjak, kotnik, sversh, sverg; *Rs.* комлина, ein dicker Aſt. Wilgoć w drzewie przez zawiązki Że pnia w konary, z konarów przesącza w gałązki. *Krus. Sat.* 91. W konary gałęzie urosło. *Kras. Wiersz.* 51. Upadł dąb

ſtary, Połamał małe drzewka swoiemi konary. *Kras. Bay.* 70. Patrz na ten konar zielony, Tam samica wdzięcznie ięczy. *Zab.* 14, 231. *Szoſt.* Łanie maią rogi trochę mnieysze od ielenich, i w konarach płaſkie. *Chmiel.* 1, 578. KONARZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen konarów, knorrig; *Rs.* шишковáтый.

KOŃCEM *ob.* Koniec.

*KONCENT, - u, *m.*, *z Łac.*, harmonia, zgodność tonów, der Einklang, die Harmonie. Kto nieba do zgodnych koncentow naſtroi? *Chroſć. Job.* 152. Łącząc górne tony z niskiemi, rozmaite wydaie koncenty. *Zab.* 2, 25. W płacz mi się zmienił lutni dźwięk radośny, A głos organów w koncent dość żałosny. *Chroſć. Job.* 113.

KONCEPT, - u, *m.*, KONCEPCIK, - a, *m.*, *demin.*, wymysł, myśl przypadaiąca, der Einfall, ein zufälliger Gedanke, ein Schwank. Kiedy myślą robię, Wpadł mi ten koncept nienaygorszy w głowę. *Paſt. Fid.* 105. W głowę się ſkrobie, konceptów dobywa. *Jabł. Ez. C* 3. Koncept taki w głowę mu przyszedł, *ib.* 88. Otoż burza nowa, Jam tylko dla konceptu powiedział dwa słowa. *Zabł. Zbb.* 14. Gdy z młodu bawiłem się rzemiosłem autora, Pomnę, że noc naylepsza do konceptów pora. *Zabł. Z. S.* 24. Dawniéy nie było tych subtelnych i wykrętnych konceptów. *Haur Sk.* 35. Kazanie miewał, konceptów subtelnością i w hiſtoryach biegłością wielce ozdobne. *Skarg. Zyw.* 1, 393. Darmo to ludzie, koncepty (koncepta) wywierać, Bóg nie da w swoich ordynansach, szperać. *Achow.* 260. Złe się myśli o głodzie, i snuią i marzą, Koncepta się nie roią, słowa nie koiarzą. *Kras. Wiersz.* 25. Po winie gładko koncept idzie. *Pot. Arg.* 99. Zdrowia wymyślać, koncepcikami pluſkać. *Teat.* 10, 44. Wolą narażać damę, iak się nie popisać z koncepcikiem. *ib.* 27 *c*, 31. - §. ułożony ciąg myśli, zamiar, planta, der Plan, Entwurf, das Concept; *Rs.* умоначертáніе. Pomieszano mu koncepty. *Cn. Ad.* 893, cf. zbito go z iednochody; pomieszano mu szyki). Pysznemu ſkoro odeymiesz bogactwa; wnet nieborak zmieni koncepty i nos zwiesi. *Weresz. Regł.* 84. - §. c) snowanie myśli, zdolność miania konceptów, fantazya, die Fähigkeit Einfälle zu haben, die Denkkraft, Einbildungskraft, Phantaſie, Witz. Konceptem ruszyć. *Zab.* 12, 84. ſeinen Hirnkaſten anſtrengen. Ruszali konceptem, iak martwe cielę ogonem. *Mon.* 71, 321. Do tych fraszek konceptu ci nie ſtało. *Teatr* 36 *b*, 26. KONCEPCISTA, - y, *m.*, sadzący się na koncepta, ein Witzling. Takich koncepciſtów i trefniśiów dawniéysi panowie za pieniądze na dworach swoich chowali. *Teat.* 19 *c*, 60., *ob.* błazen nadworny, KONCEPTOWAĆ *intrans. kont.*, konceptem nadrabiać, konceptem ruszać, na koncepta się sadzić, plany sztuczne układać, Schwänke ſuchen, auf liſtige, witzige Einfälle ſinnen; *Ross.* мудрствовáть, ухищрúться; *Eccl.* ухищрúтися, ухищрúю, ухищряю. Pan plenipotent z panem Wydrwigroszem konceptuią. *Teat.* 19 *b*, 44., *ob.* koncypować, wykoncypować.

KONCERT, - u, *m.*, KONCERCIK, - a, *m.*, *dem.*, gatunek większéy muzyki, das Concert. Chciałbym dziś w wieczor u siebie dadź koncercik. *Teatr* 36, 9. Daie dziś baliczek czyli koncercik z tańcem. *ib.* 3 *d*, 7.

KONCERZ, KONCYRZ, - a, *m.*; (*Bh.* koncit *rudis, clava*, das Rappier). *Contus ferreus; telum totum ferreum. Cn. Th.*, *Rs.* кончáрь gatunek dawnych mieczow. z Tureck. abo z Greckołac. *contus.* Koncerz albo kopiia długa, dzida, którą wręcz z bliſka na woynie bito się. *Chmiel.* 1, 459. Koncerz abo dzida, to ieſt włocznia Turecka. *Birk. Podz.* 13. ein Türkiſcher Wurfſpieß. - §. b) gatunek szabli, miecz proſty i szeroki, do kulbaki przywiązany, na wsiadanéy ſtronie pod lewym udem leżący Usarskiego towarzysza. *Czrtr. Mscr.*, eine Art Säbel. Kaddere, pewna broń u Turków przywiązana podle siodła, ieſt to właśnie *koncerz* po naszemu; główna szeroka a proſta. *Klok. Turk.* 219. Szlachcic powinien mieć rynsztunek wszytek, kopiią, zbroię, rodelę, szablę, koncerz abo pałasz. *Petr. Pol.* 454. Chybią się kopiiami; zaczym nasz iedną ręką koncerz wyrwie, a drugą Turka za barki puchwyci, tak że go w czoło proſto koncerzem ugodzi. *Biel/k. Kr.* 589. Jeśliby wam z Niemiec i Węgier nic nie wożono, gdziebyście wzięli koncyrze, szable, zbroie, rusznice etc.? *Gorn. Wł S.* 2. Koncerzem go przebił. *Papr. Ryc.* 145.

KONCHA, - y, *ż.*, muszla, małż, eine Muſchel; *Rg.* kameniza; *Bs.* kameniça cf. kamienica). Dusza ludzka w ciele swoim zamyka się, gdyby to w konsze. *Bals. Swiet.* 2, 67. Koncha osobliwsza na tabakierkę. *Teatr* 8 *d*, 149. Konchy grzebieniaſte, uszaſte, ślimacze; konchy morſkie; konchy ziemne. *Ład. H. N.* 76. - §. b) *Geom.* koncha, konchoida, z liniia ślimacza. *Tr.*, die Muſchellinie.

KOŃCOWY, - a, - e, od końca, konieczny, das Ende betreffend; *Ec.* конéчный, кончúтелень, окончáтельный, до конца принадлежащій.

KONCYLIUM *ob.* Zbór, sobór, obrada, schadzka.

KONCYPOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wykoncypować *dk.*, wymyślać, w myśli układać, *cf.* koncept, entwerfen, ausdenken. Koncypuiemy teraz nową facyendę. *Zabł. Amf.* 5.

KOŃCZAŚCIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, kończaſtym się ſtawać, ſpitzig werden. U brzemiennéy, gdy się ieden tylko płod w macicy nayduie, pępek więcéy się wynosi, kończaścieie. *Krup.* 2, 218. KOŃCZASTO, KOŃCZYSTO, KOŃCZATO, *adv.*, w koniec wychodząc, śpiczaſto, zugeſpitzt. Smok *kończatokrzywemi* zębami ſtraszny. *Otw. Ow.* 260. *Kończatokręty, intortus muricatim. Cn. Th.*, ſpitzig zu gewunden. *Kończatookrągły turbinatus. ib.*, kegelförmig. KOŃCZASTOKRĄG, - ęgu, *m.*, *conus truncatus. Rog bud.* 20. KOŃCZASTOŚĆ, KOŃCZATOŚĆ, KOŃCZYSTOŚĆ, - ści, *ż.*, oſtrość kończata, die Spitze, die Spitzigkeit. Kończatość nosa. *Teatr* 29 *b*, 127. Konczyſtość, *cuspis. Sniad. Alg.* 2, 21., *Torz.* 220. Nie ten miecz dobry, którego pochwę drogie krassą kamienie; lecz ów, który i oſtrzem płata, i kończatością tarcze przeszywa. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 246. KOŃCZASTY, KOŃCZATY, KOŃCZYSTY, - a, - o, w koniec wychodzący, śpiczaſty, ſpitzig, in eine Spitze ſich endigend; *Bh.* končitý; *Slo.* končiti; *Sr.* z. končžjité, žpitžjité; *Vd.* oiſter, bodezh, oboiſtren; *Cro.* szlukáv; *Dl.* zakucsaſt; *Rs.* остроконечный. Woły ugor i przeciągłe smugi W zagon kraiały kończyſtemi pługi. *Chroſć. Job.* 9. odremi). Nóżka mała, śliczna, kończaſta, *Teatr* 36 *c*, 32. Oſtro kończata piramida. *Psalm.*

93. Kąt prosty, kończasty, i tępy. *Grzep. Geom. C 3 b.* t. i, ostry). — Kończasta rzecz abo figura ku górze, iako brog, stog; kolpak *Cn. Th.*, kończasta rzecz abo figura ku dołowi, iako cyga. *ib.* Kończasta okrągłość *turbinatio. ib.* — KOŃCZYĆ; — yi, — y, cz. *ndk.*, skończyć, ukończyć *dk.*, skończywać *czstl. et kontyn.*, *Bh.* končiti; skončiti, skončovati; *Slo.* dokonávám; (*Sor.* 1. zkonczuyu, skonzowacj *interficere*, *enecare*; končine kończąc); *Vd.* konzhat, dokonzhat, konzhati, sklenit *finire*, 2. wytępić, wygładzić; *Crn.* konzhám; *Bs.* skoncjatti, svaraciti, dospiti (cf. *Rs.* skuciti, nakriviti *aduncare*; *Cro.* zkónchati, skoncham s sabić; *Ross.* кончить, кончаю, окóнчить, окончать, оканчиваю; *Ec.* скончать, скончавать, накончáти, наканчаваю, кончу, вершу; cf. w *Kierze* kianton, keentan, w *Tacyanie* gienton, w *Otfrydzie* enton, w *Jzydorze* endon, *Angls.* endian, *Holl.* enden, *Suec.* aenda, *Dan.* ende, *Germ.* enden); koniec czemu czynić, konać, dokonywać, endigen, beendigen. Jeszcze swoię toaletę kończy, ale wraz będzie gotową. *Teat.* 19 *c*, 14. Gdy pogroziło niebo niepogodą, przyszło mu kończyć drogę. *Tward. Wład.* 161. Jan S. już żywot swóy skończywał, gdy Chrystus ewanielią swą zaczynał. *Bial. Post.* 35. już dogorywał, dokonywał życia). Na bliskim skończeniu wieku swego będąc, do syna tak mówił. *Falib. R.* 2. konsiąc). Na skończeniu świata Nie tylko przyiaciela, nienalazłbyś brata. *Pot. Pocz.* 574. — Nieskończony, nieograniczony, bez końca, bez granic, unendlich, unbegränzt *ob.* skończony. — §. *skończyć, pokonać, zniszczyć, wyniszczyć, einem das Ende machen, den Garaus machen, ihn vernichten. Z poranku do wieczora skończyss mię o Pánie. *Groch. W.* 8. — §. *Neutr.* skończyć, umrzeć, życie skończyć, endigen, sterben. Matka nayw'ęcéy stąd się ntrapiła, Która od żalu, że tam nie skończyła, Męztwem w tym wszystkich mężów przewyższyła. *Odym. Sw.* 2 *Gg.* Ludwik II. skończył R. 857. *Sk. Dz.* 857. Jak żył, tak skończył. *Cn. Ad.* 296. Kończyć się *recipr. et pass.*, sich endigen. Życie kończy się przez śmierć. *Teat.* 23 *b*, 91. Miłość w małżeństwie bardzo prędko się kończy. *Teatr* 52 *d*, 78. Nigdy się żaden występek tam nie kończył, kędy początek wziął, ani na tym ustawa, od którego wprzód wyszedł. *Warg. Wal.* 312. Sprawy iego pewnemi się kończyły granicami. *Jan. Olsz. M* 3 *b.* zawierały się w pewnych granicach). Kończy się co okrągło, śpiczasto, a wychodzi w okrągłość, w śpiczastość. — §. Ty mnie chcesz, ia też ciebie chcę wzaiemnie, i skończyło się. *Teat.* 29, 20, i cała rzecz; i po wszystkim). KOŃCZYC *herb*, siedm piór strusich w polu czerwonym, i siedm takichże na helmie. *Tr.*, ein Wappen. Strusią forgą z siedmiu piór, herb Kończyc się pusty. *Pot. Pocz.* 434. KOŃCZYK *ob.* Koniuszek. *KOŃCZYNA, — y, ż., *Bh.* končina; *Slo.* končiny; *Crn.* konzhize; *Rs.* кончúна; koniec iakiéy krainy, granica, która się kończy, das Ende eines Landes, seine Gränze. Głos ten brami aż na wszystkie kończyny świata. *Rey Ap.* 6. Chwała twoia na kończyny ziemi. *Leop. Ps.* 47, 11., *Rey Post. Ggg* 3., *Ryb. Ps.* 192. Wysłuchay nas nadzieio wszystkich kończyn ziemi, i na morzu daleko. *Leop. Ps.* 64, 6. Bóg patrza na kończyny ziemi, a wszystko, co iest pod niebem, widzi. *Radz. Job.* 28, 24. Królowie przyszli od

kończyn ziemi. *Pot. Zac.* 181. *KOŃCZYSTOWICIE *adverb.*, *cuspidatim. Mącz.*, *ob.* kończasto, śpiżig; zugespiżt. KOŃCZYSTY *ob.* Kończasty. *KOŃCZYTO *adv.*, kończasto, śpiżig. Koł kończyto zaciosany do wtykania w ziemię. *Stroy. Staw. B.* 3.

*KONDAK, — a, — u, *m.*, *Ec.* кондáкъ, z *Greck*, krótka pieśń na pochwałę tego świętego, którego dzień obchodzą, ein kurzes Lied auf einen Heiligen. Nietylko tropary, kondaki, ale i insze bywaią hymny. *Pim. Kam.* 112., *ib.* 223., *ib.* 113. KONDEK, — dka, *m.*, KONDUŚ, — sia, *m.*; *vulg. plebej.*, odrobina czego; kąsek, ein Bißchen, ein Stückchen, ein Bröschen. Kondúś chleba, sera etc. *Ryd.*

KONDEL *ob.* Kundel. KONDYS *ob.* Kundyś.

*KONDELOWATE sukno; pewny gatunek sukna. *Tr.*, eine gewisse Art Tuch, może kundelowate, kosmate, zottig.

KONDEMNATA, — y, ż., termin prawny, to, co w innych prawach kontumacya, nieposłuszeństwo w stawieniu się sądowi; ta, gdy iest na kim otrzymana, czyni go niesposobnym do wszelkich funkcyy, póki nie zaspokoi kary pieniężnéy *in constitutionem loci standi. Kras. Zb.* 1, 465 W Litwie były niestanne wyroki, w Polszcze kondemnaty; nieposłuszeństwo sądom każdy poczytał za winę; należało więc przestępstwo ukarać. *Czack. Pr.* 2, 81. Kondemnata iest wyrok sądowy, nic prócz winy stronie powodowéy na pozwanéy nie wskazuiący. *Ostr. Pr. Cyw.* 2. 48. die Verurtheilung der nicht erschienenen Parthey zu einer Geldbuße.

KONDESCENSYA, — yi, ż., zjazd sądu na grunt dóbr iakich, gdzie kontrowersya zaszła. *Kras. Zb.* 1, 466. die Hinverfügung der Gerichtspersonen auf den strittigen Grund. cf. na pień wyiechać). KONDESCENSORYALNY *ob.* zjazdowy.

KONDOLENCYA, — yi, ż., oświadczenie dzielenia cudzego żalu, das Beyleid, die Condolenz. Niech mi się godzi złożyć kondolencyą moię; a wielkim albowiem żalem dowiedziałem się o tym nieszczęściu. *Teat.* 12 *c*, 15. Trzebaby pisać do niego list pocieszalny, zarywaiący na to, co zowiemy kondolencyą. *Kras. List.* 2, 72. cf. pocieszalny list.

KONDUITA, — y, ż., sprawowanie się, zachowanie się, die Aufführung, das Betragen.

KONDUKT, — u, *m.*, pogrzebna pompa, der Leichenzug, das Bestatten zur Erde; *Bh.* průwod; *Crn.* kanduht; *Slo.* pratnja; *Rs.* вынос. Po kazaniu był kondukt, po kondukcie ciało do grobu schowano. *Orzech. Tward.* 116. Zgromadzenie Narodowe towarzyszyło żałobnemu konduktowi Miraba. *Gaz. Nar.* 1, 130. — §. Kondukt nad konaiącym mówić. *Baz. Hist.* 20. modlitwę śmiertelną, Leichengebet, Sterbegebet. KONDUKTOR, — a, *m.*, narzędzie elektryczne na ocalenie budowli od razów piorunowych. *Scheidt. Rapp.*, przewodnik, *Os. Fiz.*; *qu. v.*, der Blitzableiter; *Bh.* hromowod, odvadědlo; *Ross.* отводъ.

KONDYCYA, — yi, ż., warunek w umowach, w kontraktach, iako to, gdy się pod kondycyą wyrażoną, kto do czego obowięzuie. *Kras. Zb.* 1, 466., *Vd.* vjetik, pogodba, die Bedingung. Pożyczę ci, ale z tą kondycyą, abo pod tą kondycyą, że mi iutro oddasz. — §. 2) stan, los; położenie, der Stand, Zustand, die Lage; *Ross.*

cmamья. Kondycyi szlacheckiéy, miéyskiéy, wiéyskiéy. *Kras. Zb.* 1, 466. Rożność fortun czyni rożnicę kondycyi. *Zabł. roz.* 64. Kray nasz obfity w produkta, ktore i nayniższéy kondycyi ludziom, są istotnie potrzebne. *Pam.* 83, 389. Dzieci u Turków są dwoiakiey, iedne wolnéy, a drugie niewolnéy kondycyi. *Klok. Turk.* 186. Chrystus, kiedy umarłym był, w teyże kondycyi był, w któréy wszyscy insi umarli są. *Smalc.* 104. Kondycyą ludzką Łazarz znosił. *Lach. Kaz.* 1, 344. Wielka była po śmierci Władysława cierpliwość Polakow, i nieiaka mizerną kondycya, iż ich tak Litwa za nos wodziła. *Bielsk.* 339., *Krom.* 573. Nieboszczyk ociec skromnie żył, a was teraz trzech braci na téy kondycyi siedzi. *Star. Ref.* 46. na téy maiętności, das Gut, Erbgut, Vermögen. - §. b) funkcya pożytek przynosząca. *Kras. Zb.* 1, 466. die Function, Condition, der Stand. Tymar u Turków może swéy kondycyi synowi ustąpić. *Klok Turk.* 216. Któż iesteś? iak się zowiesz? iakiéy kondycyi? *Teatr* 41, 123.

KONDYKT, - u, *m.*, zmowa dwóch lub więcéy osób na uszczerbek trzeciego w postępku iakim prawnym. *Skrzet. P. P.* 2, 423. das Verständniß zweyer oder mehrerer zur Uebervortheilung des dritten in seinem Rechtshandel. KONDYKTOWE dekreta, albo raczéy zgodne, polubowe, umówione, ktore strony spór prowadzące po zaszłéy między sobą ugodzie, przypuszczaią w sądzie. *Skrzet. P. P.* 2, 423., *Kras. Zb.* 466. Urtheilsspruche laut getroffener Uebereinkunft der streitenden Partheyen, durch richterlichen Ausspruch bekräftigte Ausgleichung. Dekreta zgodnie między stronami umówione, *alias* kondyktowe. *S. Grodz.* 2, 154, dekreta kondyktowe *ad placitum* między stronami ferowane. *Vol. Leg.* 7, 406.

KONDYMENT, - u, *m.*, z *Lac.*, sos do pieczystego lub potrawy, iako to, kondyment cebulny z mlekiem i mąką albo solą, białym pieprzem, oliwą, octem. *Wiel. Kuch.* 403. eine Sauce, Bratenbrühe.

KONDYS, KONDYSI *ob.* Kundyś. *KONESSER, z *Fr.*, *ob.* Znawca.

KONEW', *KONWIA (*Tr.*), *Gen.* konwi, ż., KONEWKA, - i, ż. *zdrbn.*, *Bh.* konew, konwice, konwicka, konwka; *Slo.* koncw, kaněw, kanwice, kaněwka, kan'iwka; *Hg.* kanna; *Sr.* 1. kana, khana, thanka; *Sr.* 2. kanna; *Vd.* kandla, kandva, blesha; *Cro.*, *Dl.* kanta; *Bs.* kondir; *Rs.* кандéйка; (*Ec.* конóбb kocieł, miednica, cf. *Lat. cantharus*, *Gr.* κυγχνις, *Ger.*] Kanne; *vet. Gall.* channée, *lat. med.* cana, canada), die Kanne, naczynie od cieklizn, drewniane, lub też z iakiego kruszcu, eine Wasserkanne, Trinkkanne. Przy ogniu ieden będzie z konwią, a dzieziątek z worem, ieden gasi, dway kradną. *Pot. Arg.* 430. Z konwi szpetnéy, kto pragnie, dobre wino pić może; konew' mu go nie obrzydzi. *Skarg. Kaz.* 216. Pijanica wielki, w konew' czyście trąbi. *Cn. Ad.* 841, er kann wacker zechen, cf. kufel). Jak z konwi się deszcz leie, s iak z cebru, es regnet, als wenn es mit Eimern gösse. - §. do robienia wodki różanéy niektorzy miewaią konew' ołowną albo *cenową, którą zowią alembik. *Cresc.* 498, Destillirkolben. - §. b) konew', iako pewna naznaczona miara, ma 5 garcy. *Skrzet. Pr. P.* 2, 196., *Vol. Leg.* 7, 331. ein Maß flüßiger Dinge, von 5 Töpfen. - *§. rura wodna, eine Wasserröhre. *Tr.* konew' iest rura, cewa, z światłem. *ib.* KONEWKA, KONEWECZKA, - i, ż., *demin.*, eine kleine Kanne, Trinkkanne. Konewki blaszane, potrzebne ogrodnikom do polewania. *Kluk Rosl.* 1, 81. blecherne Gießkannen. U Prussów poganow ofiarnik konewkę postawi, wezmie ią zębami, a wypiwszy piwo, rzuca konewkę bez dotykania ręku przez głowę. *Stryik.* 147. Puhary na kształt konewek z nakryciem srebrne, złote lub pozłacane. *Dwor. J.* 4. Pan piiał z koneweczki złociśtéy. *Dwor. J.* 4.

Pochodz. *konwisarz.*

KONFEDERACKI, - a, - ie, od konfederacyi, Conföderations-. Marszałek konfederacki. *Kras. Zb.* 1, 467. Na seymach konfederackich większość głosów stanowi; *Skrzet. P. P.* 1, 253, *oppos.* woluy seym) Konfederackim szedł sposobem, podług przypowieści, ieśli nie chcesz dadź dobrowolnie, to ci wydrę. *Teat.* 32 *c*, 43. cf. de heyda). KONFEDERACIEC, - iał, - ie, *neut. ndk.*, skonfederacieć *dk.*, w konfederacyą się obracać, sich conföderiren, in eine Confoderation verwandeln. Co żywo u nas skonfederaciało, tylko dlatego, by się dobrze miało. *Bies. D.* 4. KONFEDERACYA, - yi, ż., w Polszcze znaczy ściśleyszy do czasu trwać maiący związek, bądź między wszystkiemi kraiu obywatelami, bądź tylko w części iakiéy onegoż skoiarzony, czyli na obronę własną, czyli na utrzymanie w kraiu bezpieczeństwa, czyli na zachowanie praw narodowych, czyli w innych iakich krytycznych dla narodu okolicznościach. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 310., *Kras. Zb.* 1, 466., *Bielsk.* 194. eine Confoderation in Polen. Konfederacya za legalną nie uznana, z. spisek, rokosz. - §. Ustawy seymu konwokacyynego zowią się generalną konfederacyą stanów. *Skrzet. P. P.* 1, 270. KONFEDERAT, - a, *m.*, związkowy, ein Confoderirter, n. p. Barski konfederat. KONFEDERATKA, - i, ż., gatunek czapek, eine Art Mützen. Konfederatka z kitą. *Teat.* 28 *b*, 162. KONFEDEROWAĆ się, - ał, - uie, *recipr. ndk.*, skonfederować się *dk.*, w konfederacyą się wiązać, sich conföderiren, in eine Confoderation verbinden. Państwa skonfederowane nie tylko łączą siły swoie na woynę; lecz rady i rządy maią spólne. *Wyrw. G.* 123. (cf. sprzymierzone).

KONFEKT, - u, *m.* a) konfekta, przyprawy aptekarskie, maiące ciężałość nieco większą od ciężałości miodu prażnego gotowanego. *Dyk. Med.* 3. 268. elektuarz *Krup.* 5, 281, Arzeneyconfect, Apothekerconfect. Bywa z ięczamienia konfekt albo elektuarz ku ochłodzeniu żołądka. *Cresc.* 163. - §. 2) konfekt cukierniczy, konfitury. *Bh.* konfelt, pamlsek, pochutky. *Vd.* kraik jedi, slatkoba, sladkovina, sadjovina; *Cro.* konfekt, Confect, Confitüren. W konfekcie nasiona, skórki, korzenie i listki pokraiane, gorącym cukrem się powlekaią. *Kluk Rosl.* 2, 275. Konfekt iabłkowy, gruszkowy, śliwkowy. *Sieszk. Ped.* 114. Konfekta różne, iako to, wiśnie w cukrze smażone, cytryny etc. *Comp. Med.* 268. *cf.* wety.

KONFERENCYA *ob.* znoszenie się; *namowa; obrada.

KONFESSATY, - sat, *plur.*, sposób prawny dochodzenia uczynku kryminalnego z własnego winowaycy wyznania; dlaczego nazywane są *libera confessata*. Dawniéy odsyłano winowaycę nie wyznawaiącego *ad confessata tortura. Kras. Zb.* 1, 468. das Kriminalverhör, Kriminalexamen. - *transl.* Wziął mię na takie konfessaty, że rad

nierad musiałem wszystko powiedzieć. *Teatr* 29, 61. er hat mich so scharf examinirt. Trzeba go tu na konfessaty wziąć. *Teat.* 24, 97. *Czart.* cf. pytki). KONFESSYA, – yi, ż., wyznanie religiyne, wiara, eine Confession, ein Glaubensbekenntniß. – Wiara dyssydentska nie sektą, nie heresyą, ale wiarą, religią czyli konfessyą odtąd nazwaną bydź ma. *Vol. Leg.* 7, 574. KONFESSYONAŁ, – a, *m.*, spowiednicay stolek, *Skarg. Zyw.* 1, 393, spowiednica. *Birk. Gl. K* 9., *Bohem.* zpowědnice; *Slo.* Spowedelnica; *Crn.* spovdnisa; *Vd.* spovednisa, spovednistol, spoveidnissa; *Sla.* ispovidalnica; *Cro.* spovedalnicza, der Beichtstuhl. Xiądz Pleban siadł do konfessyonału, słuchać, spowiedzi. *Xiądz* 35. KONFESSYONISTA, – y, *m.*, do konfessyi należący, *cf.* dyssydent, ein Confessionsverwandter. Już większa część tych konfessyonistow dzisieyszych, nie wierzą, żeby co było w tym sakramencie, iedno prosty chleb a wino. *W. Post. W.* 233.

KONFETURY *ob.* Konsitury.

KONFIDENCYA, – yi, ż., poufałość, *bezpieczność, *bezpieczeństwo, die Vertraulichkeit. Zbyteczna konfidencya grzbietowi szkodzi. *Zab.* 12, 270. *Dudz.* KONFIDENT, – a, *m.*, KONFIDENCIK, – a, *m.*, *dem.*, poufalec, wierniś, der Vertraute. Poufały iego konfident, spytał się go . . . *Skarg. Zyw.* 390., *Węg. Mar.* 1, 171. KONFIDENTKA, – i, ż., poufała, wiernisia, die Vertraute. Bez konfidentki obéyść się nie może. *Teat.* 30 *b*, 8.

KONFIRMACYA *ob.* umocnienie, poprawienie, potwierdzenie, stwierdzenie.

KONFISZKACYA, – yi, ż., KONFISKATA, – y, ż., eksekucya wyroku prawem naznaczonego, gdyby osoba w przewinienie wpadła, wszystkie lub część dobra utraca, i to albo stronie dowodzącéy, lub też na skarb publiczny zabrane bywaią. *Kras. Zb.* 1, 468., *ob.* fiskus). Konfiskowanie, zabranie, pograbienie, grabież. *Cn. Th.*, die Confiscation; *Vd.* savjetje blaga; *Rs.* отнятіе, отнятіе, описка, опи́саніе, описываніе, опа́ла. – §. konfiskata, maiątek skonfiszkowany, confiscirtes Vermögen. KONFISZKOWAĆ, – ał, – uie, *czyn. ndok.*, skonfiszkować *dk.*, zabrać do skarbu albo na pana. *Cn. Th.*, *Vd.* savjeti blagu za krala; *Rs.* отписа́ть, отписывать (cf. grabić, dziecko wać, ciążyć, zabrać), confisciren. Skonfiszkowany *Bh.* propadený; *Rs.* отписный, описный, опа́льный. Skonfiszkowane rzeczy, s grabież, confiscirtes Gut.

KONFITURY, *Gen.* konfitur, *plur.*, czyli konserwy, robią się z ziołek, z kwiatów świeżych z cukrem zmieszanych. *Krup.* 5, 61. Confituren; *Crn.* slastje; *Rs.* сла́стки (cf. słodycze), заѣ́дки, овощи́.

KONFLAGRATA, – y, ż., wspomożenie pogorzelców, Brandsteuer, Beytrag für die Abgebrannten, Brandkasse. Biedny choć nie miałem chaty, Wziąłem dukatów 1000 z konflagraty. *Teatr* 43 *c*, 143. – §. b) konflagraty, dobra pogorzałe. *Tr.*, abgebrannte Güter.

KONFORTATYWA, – y, ż., rzecz wzmacniaiąca, ein Confortativ. Bob dla pawia wielką iest konfortatywą. *Haur Sk.* 131.

KONFRATER, – tra, *m.*, spolnik bractwa, zakonu, der Mitbruder einer Brüderschaft, eines Ordens ic. Xiądz pleban się przyznaie, iż pomiędzy swemi konfratrami nie ma zachowania w sposobie iego myślenia i życia. *Xiądz* 195. KONFRATERNIA, – ii, ż., towarzystwo, bractwo, die Bruderschaft. Konfraternie kupieckie. *S. Grodz.* 2, 112. cf. giełda. KONFRATERSTWO, – a, *n.*, a) konfraternia, die Brüderschaft. – §. b) *coll.* konfratrowie, Mitglieder einer Brüderschaft. KONFRATERSKI, – a, – ie, od konfratrów lub konfraternii, Bruders, Brüderschafts.

KONFRONTACYA, – yi, ż., konfrontowanie, słuchanie strony lub świadka w przytomności drugiego, i wzaiemnie, die Confrontation; *Rs.* сводъ. KONFRONTOWAĆ *cz. kont.*, przytomne strony lub świadków razem słuchać i powieść ich znosić, confrontiren; *Vd.* konfrontirati, spruti postaulati; *Cro.* sochim (cf. zoczyć); *Ross.* сличи́ть, слича́ть.

KONFUNDOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, skonfundować *dk.*, zawstydzać kogo czym, einen womit beschämen. Jeden młodzieniec słowami a to sprosnemi go konfundował. *Skarg. Zyw.* 1, 284. Chrześciańskie panny swoią go odwagą skonfundowały. *Sk. Zyw.* 2, 590. KONFUZYA, – yi, ż., zamieszanie, odmęt, Verwirrung. W huku i konfuzyi ieden pcha drugiego I krzyczy, i boi się; chociaż nie ma czego. *Jabł. Tel.* 12. Co za nierząd, konfuzya, pomieszanie, *W. Post. W.* 229. – §. b) zawstydzenie, srom, Beschämung, Schande. W Japonii iednego niecnoty niewstyd, konfuzyą zakonowi chrześciańskiemu sprawił. *Skarg. Zyw.* 2, 390.

KONGREGACYA, – yi, ż., powszechnie znaczy zgromadzenie; Kongregacye duchowne są toż, co bractwa duchowne. *Kras. Zb.* 1, 468. eine Congregation, geistliche Gesellschaft.

*KONI, – ia, – ie, Końśki, Pferdes, n. p. Koni ogon. *Urzęd.* 78. KONIAKOWKA, – i, ż., *Rs.* конякóвка, siele, *coronilla securidaca Linn.*, Beilkraut, große Peitschen, mniemaią, iż gdy kowany koń na nię nastąpi, wnet ona podkowa odpadnie. *Sienn. wykł.* – §. a) rodzay gruszek, które Kluniackiemi także zowią. *Włod.*, eine Art Birnen. KONIARZ *ob.* Konniarz. KONIĄTKO, – a, *n.*, młode końśkie, źrzebiątko, ein junges Pferdchen. Młode koniątko. *Hipp.* 25.; *Mącz.* KONICA *ob.* Konnica. KONICZEK, – czka, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* konik, koń, ein kleines Pferdchen. Koniczek, źrzebię, *equulus. Mącz.* Koniczka nadobnie cudzimy, karmimy, wycieramy; ale też koniczek musi za to skakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95., *ib.* 28. – *§. Koniczek, kobyłka, owad. 3 *Leop. Levit.* 11, 22. cf. 1 *Leop.* KONICZYNA, – y, ż., KONICZEWIE, KONIKOWIE, – ia, *n.*, KONICZ, KUNICZ, – y, ż., 1) KONIK, – a, *m.*, *Bh.* dětel, getel, getelek; *Sr.* 1. djecjel; *Sr.* 2. klej, buzkowina; *Crn.* dętéla; *Vd.* detéla, detelza, detelnik, nokata; *Cro.* detelina, detely; *Bs.* djetelina, tripriſtaç; *Sla.* ditelina (cf. dzięcielina); *Rs.* дя́тлина, дятловина, бурку́нъ, донникъ, дя́тельникъ, гуньба́, за́йчьи лапки, кропи́ло; ziele *trifolium*, der Klee, tak pożyteczna trawa, iak koziorożec, sieie się na łąkach sztucznych; Hiszpańska i Hollenderska są nayprzedniéysze gatunki. *Kluk Rosl.* 3, 306. Koniczyna łąkowa, *pratense*, Wiesenklee. *Jundz.* 371., *Kluk Rosl.* 2, 228. Mała konicz polna, owieczki, koteczki, kocia stopa, zaięcza noga. *Dyac. Med.* 5, 272, der Hasenklee,

(cf. noſtrzyk, komonica, melitot). Smierć sieczę bez respektu z kuniczem wiszary. *Pot. Pocz.* 321. KONICZOWY, KONICZYNNY, -a, -e, od koniczyny, Klee-; *Boh.* geteini, geteinny, geteiowy; *Boh.* geteiniſtě pole koniczynne.

KONIEC, -ńca, *m.*, *Boh.* konec, záwěrek, poſlez, poſledek (cf. pośledz); *Slo.* koniec, končina, končowina, poſledność (końca *ad, penes*); *Sor.* 1. konc, konz; *Sor.* 2. konz; *Vd.*, *Crn.* konz, konzhnoſt, dokonzhnoſt; *Cro.* konecz 1) *filum* 2) *finis, terminus*; *Bs.* konac *filum, finis*; okon, suarha, surriha, svrriha, dospitak *finis, exitus* cf. wierzch; *Sla.* kònci s nici); *Rg.* kônaz; *Hg.* kymenes; *Rs.* конёцъ, послѣдокъ, скончáніе, край; *Hbr.* חן chon *terminus*, קצי *fines*, קצץ *perfecit*); w co rzecz iaka wychodzi, abo na czym uſtaie, *oppos.* początek, *loci vel materiae, temporis vel actionis*, das Ende. Każdy kiy ma dwa °końca (*dualis* zamiaſt: końce). *Petr. Et.* 122. U kiia dwa °końca, nie wiesz którym bić; sam kiy nie biie. *Cn. Ad.* 120. Uciekać na koniec świata. *Teatr* 36 *b*, 68., *ib.* 54, 40. Koniec ſpiczaſty, die Spitze; *Sr.* 1. ſpiza, wotré koncił; *Rs.* шпилъ. Koniec pióra. *Nag. Goc. pr.* die Federſpitze. W drugim roku wyraſtaią ieleniom rogi z dwoma końcami na kształt wideł, Zinken; w czwartym każdy rog bywa o trzech końcach; w piątym oba rogi po 8 lub 10 końców maią. *Lad. H. N.* 144. w szostym ieſt końców 16. *ib.* — Koniec ięzyka, die Spitze der Zunge. Na końcu ięzyka droga. *Boh. Kom.* 4, 233. pytaiąc trafisz; *cf.* ięzyk). Wzgardę zewsząd odnosim, szyderſtwa cierpimy Prawie wszyſtkim na końcu ięzyka siedzimy. *J. Kchan. Ps.* 63. na ięzyki, na zęby nas wzięli). — Od cienkiego końca co zacząć *ob.* Cienki). — §. *temporis vel actionis*, das Ende, der Ausgang; *Rs.* исхóдъ. Mile złego początki, lecz koniec żałosny. *Kras. Bay.* 116. Dobrego końca nie miewa zwywola. *Wad. Dan.* 1. Nigdy nie ma grzech końca dobrego. *ib.* 97. Złości końca nie maią dobrego. *ib.* 180. Nigdy tobie to ku dobremu końcowi przyiść nie może. *Rey Poſt. H* 5. Trudno aby to do końca dobrego przyszło, co ze złego początku wyszło. *Grod. Dis. S.* 4 *b.* Widząc, iż ta uſtawa na gorszy się koniec obraca, uchylił iéy. *Rey Pſt. K* 2. na złe się używa). Koniec dobry ledaiaką sprawę zaleca. *Cn. Ad.* 358. Koniec sprosny piękne rzeczy szpeci. *ib.* Koniec to pokaże. *ib.* Lepszy koniec, niż początek. *ib.* 452. Tym smutnieyszy ieſt koniec, im milsze początki. *Zab.* 14, 364. Koniec początku gorszy. *Otw. Ow.* 389. Day boże, abyśmy więcéy na taki nie przyszli koniec. *Teat.* 22 *b*, 13. Jeszcze nie koniec. *Skarg. Dz.* 54. *cf.* ieszcze to nie Amen, *Slo.* eſče ge daleko welki oltár cf. daleko, ztąd do owąd). Podobno tey mowie ieszcze nie koniec. *Gorn. Dw.* 372. Jeszcze kłopotom onym nie koniec, a ieden po drugim większy nadchodzi. *Sk. Zyw.* 2, 196. Na niesprawiedliwéy woynie, trudno się spodziewać końca szczęśliwego. *Psalmod.* 97. W każdéy rzeczy patrz końca. *Rys. Ad.* 73. Czekay końca. *Cn. Ad.* 128. cf. nie chwal przed śmiercią, cf. nie mów hop, aż przeſkoczysz). Końca nie czynił niecnotliwéy powieści. *Birk. Dom.* 91. Przywiedź do portu rzeczy opłakane, Niech koniec weźmą szkody nieoszacowane. *Groch. W.* 593. Na tym koniec. *Teat.* 2 *b*, 13. na tym się ſkończyło, ſtanęło). Już koniec, iuż po wszyſtkim, iuż klamka zapadła, *Vd.* je vun, es iſt zu Ende, es iſt aus. Szruba bez końca czyli uſtawiczna, tez końca może bydź obracana. *Kog. Doſ* 2, 401. die Schraube ohne Ende. — Szary koniec, oſtatki, braki, ein ſchlechter Reſt, Ausſchuß, Auswurf, Brak (cf. *Rs.* хлѣбъ конецъ materyi 2) bezczelnik, zuchwalec). Zginął nam wybor i przywodzca ſtary, A zoſtał iako mówią koniec szary. *Jabł. Buk. N* 2 *b.*, *Xiąda* 25. Ku końcu, ku końcowi, gegen das Ende. Miał odpowiedzieć kanclerz, ale że mu aż ku końcu mówić przychodziło, wszyſtek ten czas wotowania, zamyśliwszy się cicho siedział. *Gorn. Dz.* 105. Na końcu, na koniec, zuletzt, endlich; *Bh. et Slo.* napoſledy (cf. pośledz); *Sr.* 2. naſlétku, na poſlétku; *Crn.* sadnezh cf. zad; *Vd.* nakonzi, h' konzu, h' sklenimo, h' poſlednimo. *Cro.* zadnyich; *Dl. et Rg.* napokon; *Bsn.* nakon, poslie, nasvrrissi, najposlie; *Ross.* на конецъ. Na końcu uſtaiesz. *Cn. Ad.* 531. Kto na koń u siada, ten polewkę iada. *Rys. Ad.* 25. oſtateczny, naypoźniey, zuletzt. Kuryer tak długo oczekiwany, przyiechał na koniec. *Gaz. Nar.* 1, 208. — *Connivendo* na koniec, na oſtatek, w reszcie, am Ende; übrigens; *Sor.* 1. nébdé vacz, tobi vacz. Koniec końcem, z koniec końcow, z oſtatecznie, finalnie, iednym słowem, das Ende vom Liede, das letzte Ende; mit einem Worte; kurz zu ſagen; *Bs.* na kon konca; *Cro.* na, kôneca koucza). Koniec końcow, dół w ziemi. *Kniaz Poez.* 3, 79. Zawsze tam zamieszanie, wrzawa, kłótnia, sprzeczki, A koniec końcem o cóż? oto o wór sieczki. *Zabł. Zbb.* 11., *Teat.* 16 *c*, 92. Koniec końców, żem miał z możnieyszemi sprawę. *Teat.* 43 *b*, 95. — Koniec końcem We Pan Elizy nie dostaniesz. *Teatr* 33, 19. — Od końca do końca. *Cn. Ad.* 764. od przodku do oſtatka, od koła do koła, od deszczki do deszczki, von Anfang bis zu Ende. Już ia widzę, że z tobą nie trafię do końca. *Zabł. Zbb.* 11. nie dokończę z tobą, nie ułożę sporu z tobą, ich kann mit dir nicht fertig werden, kein Ende finden. Do końca *exprimit etiam absolutam perfectionem ſtatus rei*, z ze wszyſtkim, zupełnie, do szczętu, völlig, gänzlich, vollkommen; *Bh.* dokonce; *Vd.* dokonzhnu; cf. doſkonale). W tym nie do końca z Katonem trzymać trzeba. *Petr. Fk.* 19. Winnicy twey nie do końca będziesz obrzynał gron, ale ich zostawisz nieco dla ubogich. *Radz. Leg.* 19, 10. do szczętu. *Bibl. Gd.* Cwiczenie w zawód bieganía za Zygmunta Auguſta u dworu nie do końca ieszcze zagasło. *Gorn. Dw.* 32. Boią się król Czeſki o Krzyżaki, aby ich Łokiętek do końca nie zniszczył, wtargnął mu do Polſki. *Bielſk.* 186. Kazanie po Łacinie uczynił Macieiowſki, którym tak warusszył ludzi, iż i ci, którzy nie do końca rozumieli ięzyk Łacińſkiego, musieli płakać. *Gorn. Dz.* 14. Nie do końca się świat zepsował, są ieszcze i ludzie cnotliwi. *Pat. Dis. O* 3. Mowy takie mieysce maią tylko u ludzi lekomyślnych i nie do końca pobożnych. *Smalc.* 197. §. b) koniec *per excell.* koniec życia, zgon, śmierć, das Lebensende, das Ende. Koniec wziął taki, że się obiesił. *Sk. Dz.* 170., *Groch. W.* 593.; *Vd.* kona jemat konz vseti, ſkonzhati se, poginiti, pokonzhat, ſkonzhabiti *perire*; konz, pokonzhanje, konzjemanje *pernicies*; *Sr.* 1. končzwzatjo, zakončzvano zguba; zakončzuyne zgubny; *Ec.* пресмыслие śmierć). Koniec Maksymiana *Skarg. Dz.* 170. Tego roku Oktawianus koniec śmierci miał.

miał, *Skarg. Dz.* 10. Gdy się na okrucieństwo udał, opuszczony iest, i zły koniec miał. *Skarg. Dz.* 877. Nie badaysię, co groza wiedzieć, jaki czyli Mnie czy tobie bogowie koniec naznaczyli. *Hor.* 1, 54. *Min.* Zgubny koniec, ostateczna zguba, das äußerste Verderben. Przez różne nieszczęśliwe przypadki na zgubny wyszli koniec. *Bals. Sw.* 2, 567. — 2) Koniec, do ktorego dążą, mierzą, cel, zamiar, zamysł, der Endzweck, die Absicht, der Zweck; *Vd.* zil, konz, nakonz, nagled, navidenje, navidba, (nakonzhati s zamierzać sobie); *Ross.* предѣлъ. Między inszemi i ten iest cył i koniec śmierci Pańskiéy, abyśmy byli wykupieni od nieprawości. *Sal.* 4, 329. Wszystkie sprawy ludzkie pewny cel i koniec maią. *Petr. Ex.* 4. Człowiecze rzeczy to trzy końce, albo iedenz nich, jako na cel przed sobą maią, to iest, potrzebę, pożytek i pociechę. *Gorn. Wł. G* 3 *b.* Każdy, który co uczynić chce, ma pewny koniec przed sobą, do którego zmierza. *Gorn. Dz.* 117. — Końcem *Ablativ.*, w zamiarze, dla, aus Absicht, wegen, um. Ja to cierpię tym końcem, aby niecierpliwością rzeczy nie pogarszać ieszcze. On to czyni końcem iednania sobie nieśmiertelnéy chwały. KONIECZNIE *Adv.*, (*Bh. et Slo.* konečně, *tandem*, *postremo*; *Rs.* заключительно.) — *1) do końca, ze wszystkim, ze szczętem, zupełnie, zgoła, völlig, durchaus, ganz und gar. Polibiusz, koniecznie dobry historyk. *Kosz. Cyc.* 232. Onemi podkopami odjął im koniecznie wodę. *Warg. Cez.* 236. NB. dziś więcéy używamy *negatiue* niekoniecznie, nie ze wszystkiém, — §., nieuchybnie, *owszeki, *Bh.* naprosto; *Vd.* bres odgovora, sploh, pęsh; *Rs.* конечно, (конéчно, *Ec.* конечнѣ zaiście, rzeczywiście); *Ec.* всеконéчно, всеконечно, понуждäе; nothwendig, durchaus, ohnfehlbar, schlechterdings. Koniecznie mi dziś potrzeba pieniędzy; żeby djabeł na djable, ia ie muszę mieć. *Teat.* 22, 40. Jużem powiedział, że niekoniecznie, ale podług iéy woli. *ib.* 22 *b*, 34. *KONIECZNIĆ, — ił, — 1, *ndk.*, przymusić, zwingen, in die Nothwendigkeit versetzen. Ostróżność żale to w zakątach serca ukrywać konieczniła. *Zab.* 10, 265. KONIECZNOŚĆ, — ści, *ż.*, przymus, mus, nieuchronność, cf. ciasnota; die Nothwendigkeit. *Vd.* murebitnost, potrebota, persilnost; (*Vd.* konzhnost, dokonzhnost: dokończenie); *Ec.* конéчность, *Rs.* непрелóжность. Polska była w konieczności wzięcia się do ułożenia nowéy konstytucyi. *Ust. K.* 1, 9. KONIECZNY, — a, — e, *Bh.* konečny *finitus*; *Slo.* konečtowiti; *Vd.* konzhen, dokonzhen; *Rs. et Ec.* конечный, окончательный, кончительнъ, до конца принадлежащій (*Sr.* z. konczwarsti śmiertelny, zawity) od końca, końcowy, kończący, finalny. Ende, endigend, letzter, äußerster. Po całey ziemi Egiptskiéy: od ostatnich granic, aż do *koniecznych granic iéy. *W. Genes.* 47, 22. aż do końca iéy. *Bibl. Gd.*). Dekret na przedanie dóbr pozwanego, nie iest dekret konieczny, ale pośredni, *non definitiua, sed interlocutoria sententia*, przeto może bydź wstrzymany. *Szczerb. Sax.* 67. ck. zawity). — §., nieuchybny, nothwendig, n. p. Konieczna potrzeba, z niezbędna; *Bh.* nevyhutedlný; *Vd.* posilen; *Ross.* непреложный; *Ec.* нужный.

Pochodz. *kończyk, koniuszek, kończyna, kończasty, kończysty, kończysty, kończyć, dokończyć, dokonywać, pokończyć, pokonywać, skończyć, zakończyć, *zakonywać, skończenie, nieskończenie, nieskończoność.* 2) *konać, dokonać, dokonywać; pokonać, pokonywać, przekonać, przekonywać, przekonanie; skonać, skonanie, *skon, zgon, dozgonny, dozgonnie, dozgonność, doskonały, doskonałość, doskonalić, udoskonalić, wydoskonalić; wykonać, wykonywać, wykonany, wykonawczy.* §. *cf. gonić, goniec; cf. koł.* §. *zakon, zakonnik, zakonny, starozakonny.*

KONIEKTURA *ob.* wniosek, *Rg.* rasumgna.

KONIENKA, — i, *ż.*, ziele, *epithymum* Stolzkraut. *Tr.*

KONIK, — a, *m.*, (Koniczek, koniątko, koś, *Bh. et Slo.* konik, koníček, konátko; *Sr.* z. konik; *Vd.* konjci, konjizh, kojnizhik, koinnizhek; *Cro.* konyics, paripchecz; *Be.* kognić; *Rg.* kognis; *Sla.* konjic; *Hg.* lovatska; *Rs.* лошáдка, лошáдочка, лошадушка, (конекъ 2) łyżwa); *Ec.* конёкъ, клячá, лошáдка, итягъ). *dem. nom.* koń, ein Pferdchen. Trzeba mi konika pod wózek. *Boh. Kom.* 1, 143. Myśl i żądzą swoię, gdy go na konika miedzianego włożono, wyznał podpalacz kościoła Dyany. *Warg. Wal.* 301. (*Trotz* koniki, z gatunek tortury). Konik dziecinny, laska, trzcina, ein Steckenpferd. Więcey dziecięciu myśl o koniku, na którymby, uczyniwszy go sobie z laski, objeżdżał a toczył, niż o łacinie. *Glicz. Wych.* J. 5 *b.* — §. 2. konik, *cicada*, owad polny, brzęczący, ma skrzydełka na krzyż ułożone. *Zool.* 155. das Heupferd, Grasspferd, Hoczek, kobyłka, świerczyk polny; *Slo.* konik, koníček, kobilka; *Hg.* sáska; *Sr.* 1. Kotjk; *Cro.* kobilicza, szkakavicza, chérchek, schyuricz; *Dl.* prúg, kriex; *Bs.* kries, cjarcjak, crricjak, crrcjak; *Rs.* конекъ. Ma podobieństwo do świrczów, albo szaraficzyków, ale mieszka na drzewie, a osobliwie na iesionie. *Lad. H. N.* 76. Koniki albo kobyłki na polu śpiewaią bez przestanku, póki słońce świeci. *W. Post. M.* 539. Pszczoła rani, zła mrówka, szarańcza poraża, Konik uszy wrzaskliwym ćwierkaniem obraża. *Tol. Sauf.* 42. Nie biią tych koników, choć głosem wrzaskliwym Ustawicznie się przykrzą uszom niecierpliwym. *ib.* 27. Lotne koniki. *Paszk. Dz.* 27. — §. 3. Konik ptak, albo źrzobek *anthus. Plin.* 10, 42. *Crn.* reshgotinz, ein Vogel, der das Wiehern der Pferde nachmachen soll. — §. 4. konik morski, ryba albo robak, *syngnatus hippocampus Linn.*, das Seepferdchen, eine Seeraupe. *Sienn. Wykł.* — §. 5. Konik, Konikowie, — ia, *m.*, i. q. konica, koniczyna, der Klee, Wiesenklee. Konikowie siać. *Cresc.* 578. — §. 6. koniki, słolce, słupy dwa, na których trepy przy budzie askutnéy prowadzą do rudla. *Mag. Mśk.* die beyden Balken oder Pfosten der Treppe des Steuermanns auf den Flußschiffen. KONINA, — y, *ż.*, mięso końskie, Pferdefleisch. *Rs.* конúна, коневина. Zachciało się lwowi koniny. *Exop.* 15. KONIOBIEG, — u, *m.*; *hippodromos*, mieysce gonitw końskich. *Klecz. Zd.* 76, das Pferderennen, der Rennplatz für die Pferde. KONIOGON, — u, *m.*, ziele, *equisetum Linn.*, Roßschwanz, przęślka, wielką ma podobę z włosy koniego ogona. *Urzęd.* 78. (*Ec.* конегонúтель stangret, woźnica). *KONIOMANIA, — ii, *ż.*, KONIOSZALEŃSTWO, — a, *n.*, przesadne lubienie koni, passya do koni, die Pferdetollheit; *Ec.* коненеистовство; *Gr. ἱππομανία*; *adj.* коненеистовъ *ἱππομανης*; *verb.* коненеистовствую *Gr. ἱππομανέω.* KONIOPŁOCH albo KONISTRACH *ziele*, hippophobas, Achoemenis. *Plin.* 24, 17. Pferdescheue, ein Kraut wovor sich die Pferde scheuen sollen. *Cn. Th.* **KONIORYS, — ia, *m.*, *hippardium*, *Chmiel.* 1, 591. KONIOWY, — a, — e, od konia, końskí, Pferde-, des Pferdes. Maść koniowa. *Cresc.* 683.

KONISKO, – a, *n.*; koń duży niezgrabny, drabina, bucefał, koń szpetny, szkapsko, ein häßliches Pferd; *Boh.* koniſko; *Sr.* 1. koniſko; *Sr.* 2. koniſko, koniſchcio; *Rg.* kognina; *Rs.* конишина. KONITRUD, – u, *m.*; ziele *gratiola*, Gnadenkraut; gdy go konie chciwie pożywaią, bardzo się trudzą i spracuią. *Syr.* 468. O zielu tym rozumieią, że przy nim konie stanąwszy, tak się pocą, iakby na nich kto biegał; ale raczéy ztąd konitrudem nazwano, że go konie tak chciwie iedzą, że się aż utrudzą. *Chmiel.* 1, 645. konie od niego chudną. *Kluk. Dykc.* 2; 33. KONIUCH, – a, *m.*, stadny, stadowy parobek. *Cn. Th.* der Stallknecht, Pferdeknecht. *Bh.* konař (konitr; roſtrucharz); *Slo.* konič, konař; *Hg.* lovász; *Sr.* 1. konicjeť; *Vd.* konjar, koinſki hlapez, koinik; *Cro.* konyár; *Dl.* konar, konuh; *Rg.* kognár, kognuhar, kognuh; *Bos.* kognar, kubilar; *Sla.* konjár; *Ross.* конюхъ; (коновадъ, коноводецъ amator koni, konias; 2) złodziéy końſki; коноводство kochanie się w koniach: *Ec.* конешникъ, охотникъ лошадиной.

KONIUCZEK *ob.* Koniuszek.

KONJUGACYA, czasowanie, *Slo.* Skonawatelka, Spogitelka, spogugičnoſt, spogenoſt; *Vd.* prehodishe. *Rs.* спряженïе. KONJUGOWAĆ *ob.* czasować. *Rs.* спрàчь, спрягать. KONJUNKCYA, – yi, *ż.*, złączenie, zjednoczenie, *coniunctio grammatica* spoynik. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 65. das Bindewort. *Slo.* spogka, spogowka. KONJUNKTURA, – y, *ż.*, okoliczność przypadaiąca, der Umſtand, Zeitumſtand. Konjunktury u polityków, szyki rzeczy politycznych, zdarzenia. *Lub. Roz.* 462. KONJUNKTYW, w gramm. tryb łączący, *Rs.* сослагáтельное наклонéнïе.

KONIUSZANKA, – i, *ż.*, córka Koniuszego, des Stallmeiſters Tochter. *Tr.* KONIUSZEK, – szka, *m., dem. nom.* Koniec; kończyk, ein Endchen, Spitzchen. *Bh.* koneček; *Sr.* 2. konazk, hokuß, hokußl; *Rs.* кóнчикъ. *In angulos exire dicuntur folia*, w koniuszki rość. *Mącz.* Koniuszki gałęzi obłamał. *Leop. Ezech.* 17, 4. Prosił tylko, żeby koniuszek palca w wodzie omoczył. *W. Poſt. Mn.* 279. das Aeußerſte ſeines Fingers Luth., die äußerſte Fingerſpitze. Koniuszczki. *Rogal. Doſ.* 1, 16. Ucha niższa część, co wisi na dole, koniuszek uszny. *Kirch. Anat.* 84. das Ohrläppchen. Widzisz ten koniuszek nóżki, niby trafunkowo, w rzeczy zaś samey umyślnie z pod sukni wymykaiący się? *Zabł. Bal.* 23. Koniuszki u ieleniego rogu *ob.* koniec; końce, die Zinken, Zacken am Hirſchgeweihe. KONIUSZA góra, der Roßberg, pod Proszowicami w Krakowſkim; Srzeniawczyk, który mieszkał na tey górze, przedał konia do Węgier; i tenże koń w trzy lata zasię przyszedł do niego, i stado wielkie koni mu przywiódł. *Bielſk.* 62. KONIUSZKA, – i, *ż.*, miara dwóch garców. *Czack. Pr.* 1, 293. ein Maß von 2 Garniec. KONIUSZOSTWO, – a, *n.*, urząd koniuszego, das Stallmeiſteramt. Koniuszoſtwo i Horodniczoſtwo Nowogrodzkie, *Czack. Pr.* 212. cf. breyterſtwo. KONIUSZY, – ego, *m. Subſt.*, nad końmi i stayniami przełożony, der Stallmeiſter. *Vd.* koinſki vuzhenik, ahtalni moiſter, konjarſki predſtojnik; *Cro. et Hg.* lovászmeſter; *Rg.* kognicjár, kognúsenijk; *Bs.* kognicjar; *Rs.* конюшій, стряхмейстеръ, *obs.* ясáльничей, *ob.* iasła). Z strzelczyków i masztalerzów na łowczych i koniuszych awansowali. *Teat.* 19 *b*, 6. O koniuszym i podkoniuszym. *Hipp.* 37. Koniuszy Koronny; Koniuszy Litewski. KONIUSZOWSKI, – a, – ie, od koniuszego, Stallmeiſter-. *Ross. et Ec.* конюшéскiй. KONIUSZYC, – a, *m.*, syn koniuszego, des Stallmeiſters Sohn. KONIUSZYNA, – y, *ż.*, żona koniuszego, die Stallmeiſterinn.

*KONKLAWE, pokóy na schadzkę Kardynałów, obrady Kardynalſkie, das Conclave; *Rg.* zátvor kardinaalſki.

KONKLUDOWAĆ, – al, – uie, *Act. ndk*, wnosić co zkąd, einen Schluß machen, ſchließen. KONKLUZYA, – yi, *ż.*, wniosek zkąd, der Schluß, die Schlußfolgerung; *Ross.* сáдаствïе, заключительность, выводъ *ob.* wywód). Konkluzya, termin prawny; Po wyprowadzoney indukcyi sprawy, podaie patron konkluzyą iéy, w formie dekretu tego wszyſtkiego, co z informacyi wywiódł na pożytek ſtrony swoiéy. To samo czyni patron z przeciwney ſtrony. *Kras. Zb.* 1, 469. Konkluzya przypisana z pompatyczną do herbownego kleynotu alluzyą, mile była przyięta. *Mon.* 65, 302. zamknięcie mowy, der Beſchluß der Rede, *peroratio.*

*KONKORDOWAĆ, – al, – uie *Act. ndk.*, porównywać, znosić z sobą, mit einander vergleichen. Trzynaście latopiszców zgadzałem, konkordowałem, i w iedno mieysce dla wybadania prawdy znosiłem. *Stryik.* 58.

KONKURENCYA, – yi, *ż.*, zbieganie się ludzi, der Zulauf, das Zuſammenlaufen der Leute. Liczna była oboiéy płci konkurencya. *Tr.* – 2) ubieganie się o co, o urząd, o pannę w małżeństwo, das Bewerben um etwas, das Anſuchen. W konkurencyą się o ten urząd odezwał *Tr.* Kawaler zacnego urodzenia oświadczył mi się z konkurencyą do naszéy córki. *Teat.* 26, 88. KONKURENT, – a, *m.*, ubiegaiący się za czym, ſtaraiący się o co, der Mitbewerber, der Anſucher. Odzywaią się różni konkurenci, Jaki taki się koło damy kręci. *Jabł. Ez.* 6. Freywerber, Freyer. Nauczę ia Waści Panie Konkurencie, co to iest, zemną do iedney się umizgać panny. *Teat.* 28, 110. KONKURENTKA, – i, *ż.*, współubiegaiąca się, rywalka, die Mitbewerberinn, Concurrentinn. Póydę, niechay niezbożny Jowisz błąkaiącą widzi, I Juno niech z wypchniętéy konkurentki szydzi. *Ufſr. Troj.* 41. KONKUROWAĆ, – al, – uie *Act. ndk.*, współ ubiegać się za czym, starać się o co spólnie ſich um etwas mit bewerben. Nie iestże to rzecz dziwiąca, że syn razem z oycem konkuruie. *Teatr* 7, 91. KONKURS, – u, *m.*, zbieg ludzi, der Zuſammenlauf der Leute, der Auflauf. Przy pogrzebie taki był konkurs ludzi cisnących się, aby cokolwiek z relikwii świętego mieli, iż kościoł zamknąć musiano. *Skorg. Zyw.* 1, 419. Nie widzieli mnie, ani z kim gadaiącego, ani konkurs ludu czyniącego. *W. Act.* 24, 12., buntuiącego lud *Bibl. Gd.*) – §. 2. *iurid.* Konkurs wierzycielów, der Concurs der Gläubiger. Przeładowane nad wartość długami dobra, podpadaią pod konkurs albo potioritatem haſtae. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 250. Kupcy długów narobiwszy konkurs podnoszą, i w nogi za granicę. *Teatr* 21 *b*, 4. cf. bankrut. – §., Konkurs, konkurowanie, konkurencya, współubieganie się, das Concurriren, der Concurs, das Mitbewerben; *burlesq.* KONKURY, z wespółzaloty, n. p. Na wsi, niedługa ceremonia, przyiedzie w konkury, pokłoni się raz matce i oycu; dadzą córkę, dobrze; a nie, to

iedzie, skąd przyiechał. *Teatr.* 22, 118. Będę musiał wdziać frak z guzami, i *en chevalier* zacząć konkury. *ib.* 54, 21. *ob.* zaloty, umizgi.

'KONNESSER *ob.* znawca, poznawacz.

KONNICA, - y, *ż.*, iazda, kawalerya, die Reuterey. (*Bh.* konice staynia końska); *Sr.* 1. konację; *Vd.* konjuzhi, jezdzhi, koniniki, jisdizhi, *Cro.* kognadia, konyanichtvo; *Hg.* lovashad; *Sla.* konjici, kavaleria, *Bs.* kogniçi, cetta kognika, jezdiçi; *Rg.* kognizi; *Rs.* конница. KONNO *Adv.*, wierzchem, na koniu, zu Pferde. Żaden na wozie nie siedział, ale wszyscy iechali konno. *Warg. Wal.* 251. *Ec.* конно, конемъ, на конѣ. KONNOLOTNY n. p. żołnierz. *Gwag.* 591, szybki na koniu, roßbeflügelt. KONNY, - a, - e, na koniu ieżdżący, reitend. *Cro.* konyanichki; *Hg.* lovagosi; *Sla.* konjnički; *Rs. et Ec* конный, конническій. Książę ten, dwor tylko chował konny, gdy przypadała dokąd droga, żaden na wozie nie siedział, ale wszyscy iechali konno. *Warg. Wal.* 251. Poczta konna i wozowa. *S. Grodz.* 2, 78. die reitende und fahrende Post. Konna bitwa, eine Schlacht zu Pferde, mit der Cavallerie. Konny żołnierz = iezdny. Konne woysko = konnica, iazda, kawalerya. KONNY, - ego, *m.*, *Subst.* iezdny, ieździec, der Reiter. *Vd.* koinnazh, kouinazh, koinik, shitnik, konjanik, jesdazh; *Crn.* kojnek; *Cro.* konyanik, katan; *Dl.* konik, konynik; *Hg.* lovas, lovragh, lovagos; *Sla.* konjanik; *Bs. et Rg.* kognik; *Rs. et Ec.* конникъ, всадникъ. Konnych było sześciu sechs Reiter oder sechs Mann zu Pferde. Konny, posłaniec konny, kursor, goniec, *Rs.* ѣздовой, верховой.

KONOP', - i, *ż.*, KONOPIE, - i, *pluri*, *Bh.* konopè, semenec (*ob.* siemię); *Sr.* 2. konope; *Sr.* 1. konepa, konepe, konepy; *Vd.* konopla, konople; (*Vd.* konop = powróz; konoplar = powroznik); *Cro.* konoplya (konòp = powróz); *Crn.* konople; *Dl.* konoplye; *Rg.* konopglje (konòp *funis*); *Bs.* konopglje, konopina, kanavaç, kudiglja; *Sla.* konopja; *Rs.* конопéль, конопля, конопéлька, конопляй, пéнька, *ob.* pienka; *Graecolat.* cannabis, canapa, *Ital.* cannapa, *Pers.* cannab, *Lat. med.* canvum, chamorum, *Gall.* chanvre, *Angl.* hemp, *Suec.* hampa, *Holl.* hamp, hennep; *Ger.* der Hanf, cf. Cannevas Adlg.) roślina przędzodayna; płotna z niey nie tak przednie iak ze lnu, ale wielorako przecię zdatne. Prócz tego z konopi robią liny, powrozy, sznury, sieci, żagle. *Kluk. Rosl.* 3, 330. Konopie samica ma rózgi cieńsze bez gałęzi i nasienia, a te zowią *suszki* abo *płoskonki*; *Bh.* poßonna konopè; *Rs.* пóсконъ, Fimmel, Bastling; samca zaś, który nie kwitnąc daie nasienie, zowią głowaczkami, maciorami. (*Bh.* hlawata konopè) *Syr.* 822. *Lad. H. N.* 76. der Saathanf. Właściwemi konopiami zowią głowaczki. *Kluk. Rosl.* 3, 330. Lnu i konopi kłuba albo kopa garści. *Przędz.* 109. Z nasienia wybliaią oléy na różne potrzeby. *Lad. H. N.* 76. ztąd konopie wieyską oliwą chłopi zowią *Ob. Posł. A* 2. Już nie pomoże rózga, ni konopie (postronek z konopi). *Burl. B* 3. Sporo iak konop' roście. *Cn. Ad.* 1081, cf. iak grzyby na wiosnę; er wächst so schnell wie der Hanf, wie die Bilze. Szczupły, szczury, cienki, gliśta, konop'. *Cn. Ad.* 1138. so dünn und dürr, wie ein Hanfstengel, *Bh.* konopatý wysmukły, smagły). - Ni ztąd ni z owąd, wyrwał się iak Filip z konopi. *Teat.* 33 *d*, 37; *ib.* 18 *b*, 10. *Mon.* 73, 51. cf. Filip); er wurde

vorlaut. - *Slo. Prov.* newi, kdè s konopi *non reperit rimam*, nie trafił). Ogniać konopie. *Rey. Zw.* 237. niepotrzebna robota). Junacy, są to straszydła w konopiach, które wewnątrz nie maią serca. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. więcey huku niż puku). - §. 2. Konop' wodna *ob.* Korbieniec; Konop' Włoska *ob.* Kleszczowina. KONOPIATKA, - i, *ż.*, gatunek gruszek, die Hanfbirne. *Tr.* KONOPIATY, KONOPIASTY, a, - e, konopiasty koń, *alezan roux*, ein Rothfuchs. *Tr.* KONOPKA, - i, *ż.*, KONOPNIK, - a, *m.*, KONOPNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* konopka, konopásek, gitice, girícek; *Slo.* konopka; *Hg.* kenderitze; *Sr.* 2. konnopaj; *Sr.* 1. konepacik; *Vd.* konoplienka, sietenza; *Crn.* repnek; *Cro.* jurichicza (*ob.* jerzyk); *Rs.* конопля́нка, makolągwa, *fringilla cannabina*, mały ptak na grzbiecie rudawy, żywi się ziarnem konopnym, lnianym i makowym. *Zool.* 222. *Kluk. Zw.* 2, 256, der Hänfling, cf. dzwoniec. - 2) konopka, ziele, *Melica Linn.*, kosmata, *ciliata*, gładka, *nutans*, błękitna *caerulea*. *Jundz.* 115. Perlgras. Konopka ziele, *alisma. Cn. Th.* Froschkraut, angielski trank *Syr.* 827. Waldblume, zabieniec *Jundz.* 217. - *Rs.* конопéльникъ, грива кóнская *eupatorium cannabinum*, Wasserdosten, *ob.* sadziec, konopnica. - 3) konopnik, *Cro.*, *Rg.*, *Vd.*, *Bs.* konòp, = powroz konopny, ein Hanfstrick. Lecą pociski, głazy, i uwita Przyprawa ogniów w smolnym konopniku. *Chrość. Fars.* 430. KONOPNICA, - y, *ż.*, *Eupatorium cannabinum Linn.*, sadziec konopnica. *Jundz.* 405. gatunek upatrku. *Kluk. Dykc.* 1, 211. Wasserhanf, Hirschklee, Wasserdost. *Rs.* конопéльникъ, грива кóнская. KONOPNIANY, KONOPNY, - a, - e, od konopi, Hanf-, von Hanf-, *Bh.* konopný; *Sr.* 1. konepacze; *Vd.* konoplen; *Rs. et Ec.* конопля́ный, конопéльный. Płótno konopniane, konopne płótno. *Przędz.* 28, *Crn.* konopnina. Nasienie konopne. *Zool.* 222. *ob.* siemię). Pole konopniane *Bh.* konopiště; *Rs.* конопля́никъ. *KONOPACZYĆ *cz. ndk.*, konopiami, klakami konopnemi pozatykać n. p. skadłubiny w okrętach, calfatern; *Ross.* конопатить, конопачу, оконопáтить, оконопáчивать, выконопатить, выконопáчивать, переконопáтить, доконопатить, доконопáчивать.

KONOTATKA, - i, *ż.*, nanotowana rzecz, das Angemerkte, die Anmerkung, Note. Chcę przysięgą stwierdzić konotatki. *Teatr* 43 *c*, 48.

KONOWAŁ, - a, *m.*, der Reitschmid, Fahnenschmid, Roßarzt; *Bh.* konjř; *Bs.* kognuk; *Rg.* kognùh; *Rs.* конова́лъ. Konował sztabowy ma razem i kowalstwo umieć, powinien znać lekarstwa i wszystkie defekta końskie, instrumenta konowalskie i kowalskie mieć. *Kaw. Nar.* 197. Konia łykawego żadenby z Włoch i z Hiszpanii konował nie wyleczył. *Haur Ek.* 149. KONOWALSKI, - a, - ie, od konowała, Roßarzts. *Rs.* конова́ловъ, конова́льный. W szkole konowalskiéy wszystkie konowały bieg nauki swoiéy odbyć są obowiązane. *N. Pam.* 15, 310. Instrumenta konowalskie. *Kaw. Nar.* 197. KONOWALSTWO, - a, *n.*, sztuka i nauka konowalska, die Roßarzeykunst. *KONOWALIĆ bydlęta. *Wolszt.* 26. leczyć, Thiere heilen.

KONRAD *ziele*, Kurdwan, Kunrad, poziemny bluszcz, Gundelreben. *Syr.* 613. *Sienn.* 59.

KONSEKRACYA, - yi, *ż.*, obrządek duchowny, przez

który pewna osoba bierze władzą pełnić obowiązki stanu swego. *Kras. Zb.* 1, 469. die Einweihung, die Weihe; *ob.* benedykcya.

KONSEKWENCYA, - yi, *ż.*, co za czym idzie, wniosek, skutek, die Folge, die Folgerung.

KONSENS, - u, *m.*, termin prawny, instrument od zwierzchności dany, zezwolenia na to, co podpada iéy szafunkowi. *Kras. Zb.* 1, 469. die Bewilligung, Einwilligung, Erlaubniß.

KONSERWA, - y, *ż.*, konfitury suche, robione z kwiatów, liściów i korzonków roślin, końcem zachowania ich od zepsucia. *Dykc. Med.* 3, 277. *Wiel. Kuch.* 403. trockne Confitur. KONSERWACYA, - yi, *ż.*, zachowanie, utrzymywanie die Erhaltung. KONSERWOWAĆ, - al, - uie *Act. ndk.*, skonserwować, zakonserwować *dk.*, zachowywać, utrzymywać, erhalten, bewahren. Rzecz na swoim mieyscu każda położona, koserwuie się dłużey. *Zab.* 16, 19. KONSERWATOR, - a, *m.*, zachowywacz; w szczególu: osoba duchowna, wyznaczona na obronę praw i przywileiów zakonnych według prawa duchownego. *Kras. Zb.* 1, 469. der Ordensverfechter, der die Rechte eines Ordens zu vertheidigen hat.

KONSKIE, - ich, *n. Subst.*, miasto w Sandomirskim. *Dyk. Geogr.* 2, 40. eine Stadt in der Woiw. Sandomir.

KOŃSKI, - a, - ie, od koni, Pferde-, Roß-. *Bh.* kon'ský; *Slo.* koňský, koński; *Bs. et Rg.* kognski; *Vd.* koinski, konjski; *Crn.* kojnske; *Sr.* 1. konaczé, koniazy: *Cro.* konyszki; *Rs.* конскій, конячій, лошадиный. Mięso końskie Tatarom smaczne. *Kluk. Zw.* 1, 189. *ob.* konina). W czwartym roku dopiero źrzebcowi wyrastaią wszystkie zęby końskie. Końskie zęby są długie, szerokie, brudne, maiące dołki, bób końsky zwane. Zrzebięce są krótkie, białe, gładkie. *Kluk Zw.* 1, 157. Końsky kupiec z rostrucharz, der Roßtäuscher. Końskie stado z stado koni, *Rs.* табунъ, табунéцъ, eine Stutterey. Końsky targ, końskie targowisko, *Rs.* конная. Końsky targ, czyli Królewska ulica w Warszawie. - Mucha końska *ob.* bąk). Staynia końska, koniarnia, *Vd.* konjarniza, shtala, konjarnishe; *Rag.* kognùscniza; *Ross.* конюшня. Końsky ogon *ziele*, *ob.* koniogon. Końsky kopr, *phellandrium*, rodzay i gatunek rośliny, nasienie lekarstwem dla koni. *Kluk. Dykc.* 2, 179. Pferdesamen, Wasserfenchel. Końskie; po końsku *adverb.*, nach Art der Pferde, KOŃSKONOGI, - a, - ie, nogę końską maiący, pferdefüßig. Ludzie końskonodzy, *hippopodes*. *Cluniel.* 1, 104.

KONSOLACYA, - yi; *ż.*, pocieszanie, der Trost. *Skarg. Zyw.* 2, 146. Konsolacya, uciecha, rozkosz. *Mon.* 67, 311. - §., *per. excell.* dzieci, dziatwa, cf. błogosławieństwo boże, Kinder. Jéymość Dobrodzieyka iak się ma? a godna konsolacya w iakim zdrowiu zostaie? *Zab.* 13, 198.

KONSONANS *ob.* spółgłoska; *oppos.* vocalis, samogłoska.

KONSPIRACYA *ob.* sprzysiężenie, spisek. cf. rokosz.

KONSTANTY, - ego, *m.*, imię męzkie, n. p. Konstanty *Wolski, Constans.* KONSTANTYN, - a, *m.*, imię męzkie, *Constantinus.* KONSTANTYNOPOL, - a, *m.*, Carogrod, Stambuł, stolica Turecka. *Dykc.* 2, 40. *Ec.* константинъградъ, *Turc.* istambol, istanbol, *islambol, Kostantanije, Konstantinopel. W dawnych pismach: *Konstantynopole, n. p. *Stryik.* 702. *Birk. Gl. Kung.* KONSTANTYNOPOLAMN, - a, *m.*, Stambulczyk, rodem z Carogrodu, Carogrodzanin, ein Konstantinopolitaner. *Krom.* 478. *Ecc.* царорградецъ. KONSTANTYNOPOLSKI, - a, - ie, KONSTANTYNOPOLITAŃSKI, Konstantinopolitanisch. Konstantinopolski. *Stryik.*; *Krom.*; *Bielsk.* - *Pim. Kam.* 29.

KONSTELLACYA, - yi, *ż.*, Konstellacya iest pewna liczba gwiazd przyległych sobie, i od figury, którą ich czyni ułożenie, albo dla innych okoliczności, różnemi imionami nazwana. *Boh. Pr.* 8 *p.* gwiazdozbiór, die Constellation, *Slo.* hwézdnatosť, *Sr.* 1. zwezdjeno; *Rs.* созвѣздіе. Całe niebo dzieli się na gromady gwiazd, czyli konstellacye. *N. Pam.* 19, 66. - §.; gwiazd na niebie rozłożenie, czasu narodzenia czyiego, *aspekt*, pod którym się kto rodzi, *Cn. Th.*

KONSTRUKCYA, - yi, *ż.*, termin gramatyczny, znaczący ułożenie słów w mowie. *Kras. Zb.* 1, 473. die grammatische Construction. *ib.* szyk, składnia; *Vd.* besedesloshnost. KONSTRUOWAĆ, składać, szykować *Rs.* сочинять.

KONSTUPACYA, - yi, *ż.*, zatwardzenie stolca. *Krup.* 5, 40. *Comp. Med.* 213 *et* 496. Leibesverhärtung.

KONSTYTUCYA, - yi, *ż.*, a) *polit.*, ustawa rządowa, *Vd.* postava, saroshenje; *Rs.* уложéніе, ein Reichsgesetz, eine Constitution, Verordnung. Za dawnych królów prawa, z radą tylko stanowione, nazywały się *statutami*; skoro zaś stany weszły w społeczność prawodawstwa, uchwalone prawa nazwane są konstytucyami. *Kras. Zb.* 1, 473. Od Zygmunta Augusta prawa konstytucyami przezwano, to iest, uchwałami senatu i stanu rycerskiego przy boku królewskim. *Zab.* 5, 418, *Ossol.*; te iuż od tego czasu Polskim ięzykiem pisane były, *Skrzet. P. P.* 1, 6. Konstytucya 3*go* Maia R. 1791, pamiętna pod tytułem Ustawy Rządowey. *Ust. Konst.* 1. - §. *ogolniey* prawo, przepis, Gesetz, Verschrift. Znak pierwszy, a powiem to śmiele Zguby naszéy, konstytucyy wiele. *Tward. Mis.* 113. Podał fundator zakonowi regułę albo konstytucye, a w nich sposob życia świątobliwego. *Skarg. Zw.* 2, 432, - b) *phys.* konstytucya ciała, s kompleksya, die Leibesconstitution. *Vd.* telesnu napraulivu, shivotnu vshafanje; *Rs.* тѣлосложéніе; *Lc.* имство, имѣнство. Wiek, konstytucya; choroba pacyenta, przepisuią lekarzowi gatunek i miarę i porządek lekarstw. *Pilch. Sen.* 57. KONSTYTUCYYNY, - a, - e, od konstytucyi, Constitutions-. Seym konstytucyyny roku 1791.

KONSUL, - a, *m.*, *Boh.* konssel radzca). u Rzymian miał naywyższą władzę do roku; a dwóch ich corocznie obierano, ein Römischer Consul. Teraz konsul, nazwisko ludzi autoryzowanych od monarchy, rezyduiących w miastach obcych, dla dozoru handlu kraiu swego. *Kras. Zb.* 1, 474. ein Consul in einer Handelsstadt. KONSULAT, - u, *m.*, KONSULOSTWO, - a, *n.*, urząd konsula, *Rs.* думноначáлствo. Konsulostwo we Francyi. *N. Pam.* 17, 262 *et* 18, 392

KONSYDERATKA, - i, *ż.*, kieszen u sukien kobiecych rogowych, eine Tasche an den Bügelröcken. Zaczęto mię ubierać; włożono mi sznurówkę, do tego przywiązano konsyderatki. *Teat.* 38, 52. Będziesz się śmiał, gdy ią obaczysz w brylantach, z różem i konsyderatkami. *ib.* 41, 59.

KONSYLIARZ, - a, *m.*, radzca, der Rath, Hofrath. *Konsultor, sowietnik. *Steb. pr.*; *Boh.* konssel, koncil-

Slo. tádéc; *Vd.* svitnik; *Crn.* svjetuvavz, posvjetuvavz; *Sla.* vichnik; *Cro.* szvétnik, tolnáchnjk, véchnik; *Ross.* совѣтникъ. Naypierwszy, nayſtarszy, prezyduiący konsyliarz *Rs.* первосовѣтникъ. Dla nienawiści między konsyliarzami, zdrowa rada nie może bydź na placu, *Lub. Ros.* 433. Konsyliarz nadworny, appellacyyny i t. d. KONSYLIARSKI, - a, - ie, Raths-, Hofraths-. *Bh.* konſelſky; *Cro.* tolnachnichki, szvetnikov; *Rs.* совѣтничей, совѣтничій, совѣтническій. KONSYLIARZOWA, - y, ż., żona konsyliarza, die Hofräthinn, Räthinn. *Cro.* tolnachnicza, szvetnicza; *Rs.* совѣтница. KONSYLIARSTWO, - a, *n.*, godność konsyliarſka, die Hofrathsſtelle. - §., *coll.* Jchmość Państwo Konsyliarſtwo. *Teatr* 33 *d*, 65, konsyliarz z żoną, der Herr Hofrath mit ſeiner Gemahlinn. KONSYLIARZÓWNA, - y, ż., córka konsyliarſka, die Hofrathstochter. Jeymość Panna konsyliarzówna, wysokiéy edukacyi dama. *Teat.* 8 *c*, 42.

KONSYSTENCYA, - yi, ż., gęstość, miąższość, spoyność między częściami rzeczy, die Conſiſtenz, natürliche Beſchaffenheit der Theile eines Körpers. Ziemia urodzayna powinna mieć dobrą konsyſtencyą; nie powinna bydź tęga, twarda, lecz ani zbytnie rzadka. *Kluk. Kop.* 1, 267. - §., konsyſtencya nazywaią się mieysca wyznaczone lokacyi woyſka. *Kras. Zb.* 1, 474. Standquartiere der Soldaten. W miaſtach, gdzie żołnierze maią konsyſtencyą, rzadko który mąż iest panem żony swoiéy. *Teat.* 15, 46.

KONSYSTORZ, - a, *m.*, (Konsyſtarz. *Cn. Th.*) sąd duchowny, trybunał biſkupi i każdéy duchowney iurysdykcyi, *Kras. Zb.* 1, 474. das Conſiſtorium, *Bh.* konſyſtoř; *Ecc.* мѣ́ѵнская изба, мѣ́ѵнской приказъ (cf. ciwun). Wolność zupełną maią dyssydenci uſtanowić konsyſtorze. *Vol. Leg.* 7, 576. Będziesz przyczyną, że się po konsyſtorzach włoczyć będę za rozwodem. *Teatr* 21 *b*, 10. Konsiſtorz naywyższy *Rs.* преосвященнѣйшій. KONSYSTORSKI, - a, - ie, KONSYSTORYALNY, - a, - e, conſiſtorial e. *Bh.* konſyſtořſky.

KONSZACHTY, KONSZAFTY, KUNSZAFTY, - ów, *plur.*, (cf. Germ. Kundſchaft Abſg.) *Ross.* знакомство (cf. Szachry, cf. szachrayſtwo, cf. *Sr.* 1. ſchaft interes, ſchafjik interessik); taiemne z kim porozumienie i układy, *Rs.* подвохъ, geheimes Verſtändniß mit jemanden. Na co on się tak często do ciebie nawiia, co za konszachty twe z nim do kata? *Min. Ryt.* 1, 144. Czy i ty nie wchodzisz z nim w konszachty? *Teatr* 30 *c*, 12. Twoia kmoszka konszachtami swemi z tych labiryntów cię nie wyprowadzi. *Mon.* 75, 671. Jéy to konszachty. *Teatr* 11 *b*, 83. KONSZAFTOWAC się z kim *Recipr.*, *Ross.* знакомиться, w poufałe porozumienie zachodzić, im vertrauten Verſtändniſſe mit jemanden ſeyn. Z panem się nie konszaftuy, ani żartuy z panią, Boć takowe żarty kiedyś zganią. *Kochow. Fr.* 53. cf. *bezpieczny).

KONTEKST, - u, *m.*; rzecz w piśmie zawarta, der Inhalt, Inbegriff. *Tr.* - b) związek pisma. *ib.* der Zuſammenhang.

KONTEMPLACYA, - yi, ż., *Skarg. Zyw.* 1, 418. rozważanie, die Betrachtung n. p. uważanie natury bozkiéy, kontemplacya. *Klok. Turk.* 166, *ob.* bogomyślność, die Beſchaulichkeit, das beſchauliche Leben.

•KONTEMPT, - u, *m.*, *Star. Ref.* 22.; *Kulig.* 19. wzgarda, niecześć, hańba, pohańbienie.

KONTENT, - a, - o, (*Kpcz. Gr.* 2, *p.* 269.); kontentnieyszy *Compar.*, kontent z czego, z przestaiący na czym, vergnügt, zufrieden mit etwas; *Crn.* sadovolu; *Vd.* dovojlen, sadovolen, sadovoljan, sadoſtjen, sadoſtliu; *Sla.* zadovoljni; *Cro.* zadovólyen; *Rs.* довóльный; *Ec.* самодовóльный. Z tych zwyczaynie ludzi naybardziey iesteśmy kontenci, co się z nas naylepiéy kontenci bydź zdawaią. *Zab.* 13, 72. Nigdy człek nędzny nie iest kontent z swoiéy doli, Zawsze praguie, a co ma w ręku, to go boli. *Nar. Dz.* 3, 49. Kto kontent z siebie, ten mędrzec prawdziwy. *Zab.* 15, 376. Bydź kontent sam z siebie, iest to znak pewny złego gustu. *Zab.* 5, 71. Gdzież są ci ludzie, co z swoiéy własności tyle kontenci, że iuż więcéy pragnąć nie myślą! *Zab.* 8, 270. Nigdy nie kontent człowiek z swego stanu. *Jabł. Ez.* 174. Błogosławiony, który z swego kontent. *Skarg. Kaz.* 468. Nie zawsześmy szczęśliwemi, ale kontenci zawsze bydź możemy. *Zab.* 13, 74. Kto kontent z mała, żyie bez mozołu. *Hor.* 1, 279. cf. to Pan zdaniem moiém, Kto przestał na swoiém). - §., *cum Inſtrum.* I groszem kontenci, gdy z poczciwéy pracy, Użyymy dobréy chwili. *Kras. Liſt.* 2, 100. - §., Kontent, z wesoły, dobrego humoru, nieposępny, wypogodzony, *Vd.* gmeten, vesiel, fröhlich, vergnügt. Kontent, iakby go bocian nosem łykał. *Jabł. Ez.* 15. cf. bocian). KONTENTA, - ów, *plur.*, rzecz w czym zawarta, der Inhalt, treść, suma. *Tr.* KONTENTA, y, ż., KONTENTACYA, - yi, ż., uspokaianie żądań, zadosyć uczynienie, przestawanie, das Befriedigen, die Befriedigung; *Vd.* sadoſtnoſt; *Cro.* sadovólnoszt, sadovolschina); - Miasto bratu przywraca; tylko co skarb dla kontenty żołnierskiéy (*in donatiua militum*) a dla kosztu woiennego wybiera. *Krom.* 70. By kto na siemi wszystko miał, nasycenia, kontentacyi i uspokoienia w tym niemasz. *Skarg. Zyw.* 2, 298. Łaska: J Kr. Mści każdemu z was przystoyne kontentacye obmyśli. *Birk. Chod.* 10. nadgrody, Belohnungen). Arab dla bezpieczeństwa miał nas przez tę drogę, za słuszną kontentacyą prowadzić. *Warg. Radz.* 117, - §., Kontentacya, łasztowe, w Gdańsku, płaca od każdego łasztu zboża przez kupca zakupionego, szyprowi. *Liſt.* 139. ein Geldgeſchenk von jeder Laſt Getreide. KONTENTECA, - y, ż., ukontentowanie wielkie, uciecha, rozkosz, große Vergnügen. Im mniéy czasu bywa do uciechy, Tym w kontentecy większe są pośpiechy. *Chroſt. Ow.* 285. Przyiemną to im będzie kontentecą. *Zab.* 12, 28. *Kniaź.* Twóy to iest żywioł, twóy domowe wrzawy, W nich kontentecy i swey szukasz sławy. *Pot. Arg.* 235. Serce mu się rozsiada, widząc tak dalece Okrutnych nieprzyiaciół swoich kontentece. *Pot. Zac.* 135. Ludziom popłaciwszy z ich kontentecą, odprawiłem ich. *Warg. Radz.* 350. tyle, że byli kontenci). KONTENTOWAC, - ał, - nie *Act. ndk.*, ukontentować *dok.*, zadosyć czyniąc rozweselać, befriedigen, Genüge thun, vergnügen, *Vd.* sadovoliti, sadovoljati, sadoſtiti, sasititi, smuetuvati, dopokojati, potolashiti, vtashiti, pomirnati; *Cro.* zadovólyujem; *Rs.* довольствовать, удовольствовать; *Ec.* довóлить. Nie myślał tylko żądze swoie kontentować. *Jabł. Tel.* 25. Poety kontentuią lub ćwiczą umysły. *Kor. Hor.* 17. Jak to człowieka kontentuie, kiedy się co dobrze drugiemu czyni. *Teat.* 54 *c*, 11. We Panią widzę cudza bieda kon-

tentnie. *ib.* 5 c, 28. Kontentować się czym, z przestawać na czym, ſich mit etwas begnügen, damit zufrieden und vergnügt ſeyn. *Rs. et Ec.* удовлятися, удовольствовамься, довлѣюся. Często opuszczał obiady swoie, kontentuiąc się kawałkiem chleba i wodą. *Skarg. Żyw.* 2, 145. Statut Edwarda nakazuie, aby każdy naywięcey dwiema potrawami kontentował się. *Ostr. P. Kr.* 1, 219. Wielbłądy małą rzeczą się kontentuią. *Haur. Sk.* 324. – b) ucieszać się czym, ſich an etwas vergnügen, daran ergötzen. Beerską piwa dłużéy się może kontentować samodziesiąt, niżli garncem piwa samotrzeć. *Lekarſt. C.* 2.

*KONTERFEKT, *KONTERFET, – u, *m.*, z *franc.*, odrysowanie, odmalowanie, wyrażenie czego z wizerunku, obraz przemalowany abo wyrysowany z drugiego, das Contrefát, das Gemálde. Płacić maią od galonow, rzeczy haftowanych, konterfektów, szkatuł. *Vol. Leg.* 4, 8c. Ten słaby a niedokładny na drobnéy tablicy wyrażony konterfekt tych dzieł. *Zab.* 4, 115. – *transl.* wzór, wizerunek das Muſter. Straciliście nie panią, lecz konterfet żywy wszystkich cnot. *Groch. W.* 526. Kuryuse, on skromności Rzymskiego stołu przednie doskonały konterfet. *Warg. Wal.* 122. KONTERFETOWAĆ, – ał, – uie *Act. ndk.*, odrysować, odmalować, conterfeyen, abmalen, *propr. et fig.* Patrz, iako właśnie tę twarz nam konterfetuią. *Groch. W.* 585. Chrystus one straszliwe przygody Jerozolimie jak konterfetował, iak niekiedy prorocy, gdy przygody miastom konterfetowali i opowiadali. *Bial. Post.* 23. Co ludzie w kim przednie chwalą, tego naśladuy, i kształt czynienia konterfetuy. *Gorn. Dw.* 38.

*KONTEST, – u, *m.*, przyświadczenie, das Bezeugen, das Zeugniß. Tu było trzeba iawnym podeprzeć kontestem prawdę. *Pot. Zac.* 61.

*KONTO, z *Włoſk.*, n. p. na moie konto. *Teat.* 24, 98. *ob.* rachunek, reiestr.

KONTOR *ob.* Komendor.

w KONTR *Adverbial.*, w brew, prosto przeciw, gerade entgegen. Lecz cóż czynić, gdy bogów przeciwne ustawy Nieboć to w kontr nam, rzucać chce grom niełaskawy? *Min. Ryt.* 1, 98. Nie idę w kontr twym żalom, ni onych potępiam. *ib.* 148. Niebo ci się sprzeciwia, w kontr ci wszystko czyni. *Teat.* 44, 36. KONTRADYKCYA *ob.* sprzeczność; *Rs.* разнорѣчіе.

KONTRAKCYA *ob.* skrócenie, ściągnienie, *Slo.* ſuſugliczność, ſuſowatelka, ſtahatelka.

KONTRAKT, – u, *m.*, Umowa iakaś, gdy ma pewne przezwisko, na przykład przedaży, kupna etc. nazywa się kontraktem, (inaczey ugodą). *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 231. *Vd.* pogodba, spraulenje, ugliha, sprava, der Contract. Kontrakt słowny, kontrakt pisany. *Kras. Zb.* 1, 475. Słowo iego tyle waży, iak kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 78. Powinności ludzi wieyskich w kontrakty z dziedzicami zamieniać. *Ust. Konst.* 1, 116. Kontrakt porozumiany, wyderek. *Cn. Th.* *Pacta conventa* czyli kontrakt króla z narodem. *Gaz. Nar.* 1, 8. Małżeński kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 73. Tego wieczora maią czynić kontrakt ślubny. *ib.* 168. KONTRAKTY, – ów, *plur.*, zjazd pewnego naznaczonego czasu do pewnego mieysca na czynienie wszelakich kontraktów, der Contraktenumſchlag z. B. in Lemberg, Dubno etc. wo man zu einer beſtimmten Zeit, wie auf die Meſſe oder den Jahrmarkt hinreiſet, um Contracte verſchiedner Art abzuſchließen. Przypadki, iakie mi się zdarzyły na Lwowskich kontraktach, krotko opiszę. *Zab.* 11, 158. Kontrakty Lwowskie tego roku mizerne były. *Zab.* 5, 204. Jak Dubno Dubnem, tak ieszcze takich nie było kontraktów; zjechała się moc straszna państwa pożyczać pieniędzy u chudych pacholków. *Zab.* 13, 187. Wysłani na kontrakty iuż plenipotenci; Ten przedaie wpoł darmo; a wdzięczen ochocie Dał ułomek kradzieży kupiec w dożywocie; Ten zastawia za bezcen; ów fałszuie akty; Tak to robią szczęśliwych zyskowne kontrakty. *Kras. Sat.* 42. KONTRAKTNIK, – a, *m.*, *Cn. Th.*, kontraktuiący, der Contrahent. KONTRAKTOWY, – a, – e, od kontraktu, Contracts-. Kontraktowa forma, kontraktowa umowa, *Cn. Th.* – Kontraktowe, – ego, *n. Subſt.*, co się od wygotowania kontraktu płaci, Contractsgebühren. Kwitowe i kontraktowe po wielkich dobrach komisarzowi czynią znaczny kapitał. *Kras. Pod.* 2, 32. Aby odtąd komisarz kwitowego, kontraktowego, zgoła żadnego daru od urzędników i poddanych nie wyciągał, *ib.* 201. – §. od kontraktów, den Contracten-umſchlag betreffend. Informował mię; skorom tylko przyiechał, o zabawach kontraktowych. *Zab.* 11, 160. Lichwiarz kontraktowy. *Teat.* 24, 67. KONTRAKTOWAĆ, ał, – uie, *intrans. ndk.*, kontrakt czynić, einen Contract machen n. p. z kim o co, Rożność kontraktowania wyraża wierszyk: *do, ut des; do, ut facias; facio ut des; facio ut facias. Kras. Zb.* 1, 475. Kontraktować o liwrunek, o pracą *Rs.* подрядить, подряжать.

KONTRASKARPA, – y, ż., *ob.* Przeciwskarpa. *Jak. Art.* 3, 297. wybieżka. *Tr.*, die Contreſcarpe. KONTRAST, – u, *m.*, odbiianie się *Ross.* противообразность. KONTRASTOWAĆ *Ross.* противоображать, противообразить *ob.* odbiiać. KONTRAWALLACYA *ob.* Przeciwkolokopy. *Jak. Art.* 3, 297. KONTRAWENCYA, yi, ż., nieposłuszeństwo w zadosyć czynieniu dekretom iuż zapadłym. *Kras. Zb.* 1, 475. Ungehorſam gegen bereits gefällte Decrete. KONTREFAKCYA, – yi, ż., sfałszowanie n. p. pieniędzy, lub też przedrukowanie książek nieprawe, das Nachmünzen, Nachdrucken, der Nachdruck. Kontrefakcye robić *Rs.* подѣлать, подѣлывать. Co kontrefakcye robi, fałszerz подѣлщикъ. KONTROLLA, – i, ż., sposob sprawdzenia rachunków, raportów, die Controlle; *Vd.* prutipismu, prutirazhun. KONTROLLER, – a, *m.*, trzymaiący kontrolę; *Vd.* prutipisar, razhunavishar, raitingpelauz. KONTROLLOWAĆ, *cz. ndk.*, kontrollę trzymać, controlliren. *Vd.* prutipisati. KONTROWAĆ *niink. ndk.*, w kontr iść, sprzeczać się, przeciwić się, ſich widerſetzen, widerſprechen. W dyskursach, które nie raz kontruiąc mi wzniecił. *Jabł. Tel.* 189. KONTROWERSYA, – yi, ż., wątpliwości o wierze roztrząsanie. *Cn. Th.*, Controverſen, Glaubensſtreitigkeiten. KONTROWERTOWAĆ z kim przed sądem, z spór wieść. *Pr. Chełm.* 44., einen Rechtsſtreit führen.

KONTRYFAŁ, – u, *m.*, Zynek, u złotników szpiauter albo kontryfał, półmetal. Konwisarze zamieszuią go do cyny, przez co się ma stać doskonalszą. *Kluk. Kop.* 2, 286. der Zink; der Spiauter; – cyna przednia, iak Angielska engliſch Zinn. W kącie siedząc fałszywe z miedzi, z kontryfału kuie talery. *Gorn. Wł. E* 4 *b.* Część z żelaza,

część z kontryfału. *A Kchan.* 225. – §., Kontryfał. z *Leop. Ex.* 8, 2. bursztyn. 3 *Leop.*

KONTUMACYA, – yi, ż., niestawanie u prawa, das Nichterscheinen vor Gericht. Pozwany ieśli na pierwszym roku nie stanie, będzie zdan w kontumacyi, to iest, w winie niestania. *Herb. Stat.* 468. – §., Kontumacya, kwarantana, przytrzymywanie podróżnych dla doświadczenia co do chorob zaraźliwych, die Contumaz, Quarantaine. Dom kontumacyi. *Pam.* 83, 2, 195. KONTUMACYALNY, KONTUMACYYNY, – e, – e, od kontumacyi, Contumace-. Zaoczne czyli kontumacyalne dekreta to są, które w niestawianiu się iedney, druga strona zyskuie. *Kras. Zb.* 1, 230. zaoczne lub kontumacyyne dekreta. *S. Grodz.* 2, 159.

KONTUSZ, – a, *m.*, KONTUSIK, – a, *m.*, *dem.* (*nom. Turc. et Tatar.* cf. Medorum *saydus*; ale Turecki kontusz, ma inny kroy iak Tatarski i Polski. *A Czart. Mscr.* – *Cro.* kontuś, kabanicza, sranaska halya, z szlafrok; *Hg.* felső-kontős; *Cro.* kúntosc, z kożuch; *Hg.* kéntős z rękaw); *Be.* Kuntuscja, haglina gorgna; *Crn.* kandûsh, cf. *Rs.* кунмакъ długa suknia kobieca, кофта kontusz kobiecy, *Ger.* Kantusch, cf. *Lat.* contunculus). zwierzchnia szata Polska, także ubior białogłowski, das polnische Oberkleid; auch eine Weiber-Contusche. *Sla.* haljina). Kontusze, łuki i czuhaie, wschodowe ubiory. *Tward. Wlod.* 201. Równie pod kontuszem, iak pod frakiem, znayduią się serca wspaniałe. *Teatr* 29, 25. w stroiu Polskim, iak we Francuzkim). W kontuszu iuż tego wieku człowiekowi trudno żyć. *ib.* 15 c, 19. po staropolsku). Widzieliśmy ordery, całuiące i ściskaiące wytarte kontusze, żeby mogły pieniędzy dostać, *ib.* 28, 92. ubranych w dawnych kontuszach staropolaków). – §., Z wylotami kontusiki, stroy niewieści. *Comp. Med.* 705.

KONTUZ (*Cn. Ph.*), KONTUZA, – y, ż., teraz abucht, salsesan, mortadella. *Wlod.* (z łac. contusus) wyciśniony sok z mięsa w moździerzu tłuczonego. *Wiel. Kuch.* 403. eine kräftige Fleischbrühe von gestampften Fleische. KONTUZYA, nagniecenie, eine Quetschung; *Crn.* bunka, pèrhnák; *Rs.* памина.

KONTYNGENS, – u, *m.*, część, ktorą kto z repartycyi do składki przyłożyć się winien, das Contingent. *Vd.* pernoshba, donosek.

KONTYNUACYA, – yi, ż., dalszy ciąg, die Fortsetzung. *Sr.* 1. wobstaynoscjeno; *Vd.* napreipelanje. KONTYNUOWAĆ, – ał, – uie *Act. ndk.*, daley prowadzić, daley postępować, daléy ciągnąć, fortführen, fortsetzen. *Sr.* 1. wobstaynoscjam; *Vd.* napreistaviti, napreipelati, napreipostaulati; *Ec.* пробавимъ, пробавлямъ. Trzeba nam kontynuować i skończyć to miłości oświadczenie. *Lach. Kaz.* 1, 249.

KONWALIA, – ii, ż., *Bh.* konwalinka; *Crn.* shmarnika; *Vd.* mainikna rosha, rukalza; *Cro.* gumbelium, gumbelia; *Dl.* dragolyûb; *Be.* çarev çvjet, bokariech; *Russ.* ландышъ; *convallaria Linn.*, ziele znaiome z kwiatków białych, rośnie po lasach wilgotnych. *Lad. H. N.* 27. die Mayblume, kororyczka, liczydło, lanuszka są gatunki. *Jundz.* 206. liliyka, łanka, padolna lilia.

*KONWAS, – u, *m.*, antwas, das Handfaß. *Tr.*

KONWENCYA, – yi, ż., wyraża kontrakt albo zaszłą umowę, nie tylko co do prywatnych aktów, ale też do publicznych między narodami. *Kras. Zb.* 1, 475. die getroffene Uebereinkunft, der Vertrag. – 2) Konwencya Francuzka narodowa, z zjazd pełnomocny narodowy, der Nationalconvent. KONWENCYYNY, – a, – e, – ie *adv.*, od konwencyi, podług konwencyi, Conventions-. Moneta konwencyyna. KONWENT, – u, *m.*, naswisko domów zakonnych; Franciszkański zakon ma w szczególności tytuł *Conventualium*. *Kras. Zb.* 475. ein Ordensconvent, ein Kloster.

KONWERS, KONWIRS, – a, *m.*, nawrócony do wiary, ein Neubekehrter, ein Converſus. *Dudz.* 23. – §. 2. koadiutor w zakonach. *Cn. Th.* laik zakonny. *Dudz.* 23. ein Layenbruder, ein Klosterlaye. Laik klasztorny, skąd się nazywa konwirsem? Od Pawła; mówiąc, że to on miał bydź naypierwszym. *Kchow. Fr.* 15. (*conversio Pauli*), Konwirszów abo laików wiele przyimował, aby posługi świeckie zaślępuiąc, pokóy większy braci czynili, a z klasztora się bracia nie ukazowali. *Skarg. Zyw.* 2, 25. Był w klasztorze tylko konwersem, nie uczyniwszy profesyi zakonney. *Nar. Hist.* 7, 37. KONWERSKA, KONWIERSZKA, –, i, ż., nawrócona, eine Neubekehrte. – §. 2) zakonna konwierszka, eine Layenschwester. Osobliwą chęcią z konwierszkami rozmawiała, podłe za nich posługi ochotnie podeymuiąc. *Skarg. Zyw.* 1, 336.

*KONWERSACYA, – yi, ż., obcowanie, przestawanie z kim, rozmowa, *Ec.* сосаюсѣте, приятная бесѣда. der Umgang mit jemanden. Nie mogli się nasycić patrząc nań, gadać i zażywać z nim konwersacyi świątobliwey. *Wyz. Aloy.* 353. *KONWERSOWAĆ z kim *Med. ndk.*, przestawać, obcować z kim, mit jemanden Umgang pflegen, umgehen. Wstawszy z martwych Pan konwersował z swemi wybranemi apostoły. *Kochow. Roż.* 53. Wiele mówiących wystrzegał się, i z niemi mało konwersował. *Skarg Zyw.* 2, 46.

KONWIKCYA, – yi, ż., KONWIKTA, – y, ż., sądowne przekonanie, die gerichtliche Ueberführung, Ueberzeugung. Do konwikcyi prawnéy potrzeba trzech kondemnat. *Kras. Zb.* 1, 475.

KONWIKT, – u, *m.*, instytut edukacyyny, ein Erziehungsinstitut. Wszystkie akademie, szkoły, konwikty do zwierzchności komisyi edukacyynéy należą. *S. Grodz.* 2, 65. W piątym roku oddano go do konwiktu. *Teatr* 30, 16.

KONWIRSZ *ob.* Konwers.

KONWISARZ, – a, *m.*, *Bh.* konwář, cynař; *Vd.* kandvar, kandvovljiar, kositrar; *Cro.* koszitritel, czingesar, koszitrozlévecz; *Sla.* kalayszar; *Sla.* kositerckia; *Rg.* kositeritegł, kalais; *Rs.* олованишникъ; który konwie cynowe leie, cynleynik, der Zinngießer, Kannengießer. Konwisarze z cyny różne rzeczy leią. *Kluk. Kop.* 2, 198. *Aerarius Faber* puszkarz, konwisarz, ten który dzwony, ruśnice albo działa leie. *Mącz.* KONWISARKA, – i, ż., żona konwisarza, *Bh.* konwářka; *Ger.* die Zinngießerinn. KONWISARCZYK, – a, *m.*, czeladnik konwisarski, der Zinngießergeselle oder Bursche. KONWISARSKI, – a, – ie, od konwisarza, *Rs.* олованишниковъ, Zinngießers. KONWISARSTWO, – a, *n.*, rzemiesło konwisarskie, die Zinngießerey, das Zinngießerhandwerk.

KONWOIOWAĆ, – ał, – uie *Act. ndk.*, pod załogą żołnierską odprowadzać, convoiren, escortiren. KONWOY, – oiu, *m.*, odprowadzaiący żołnierze, der Convoy, die

Begleitung mit Soldaten; *Sla.* pratnje; *Boh.* průwod. Konwoy do przeprowadzenia złoczyńcy. *Teat.* 53 *b*, 22.

KONWOKACYA, - yi, *ż.*, seym naybliższy po zaszłéy śmierci króla, za uniwersałem prymasa z rady nieuttaiącéy złożony. *Kras. Zb.* 1, 475. W bezkrólewiu prymas wydaie uniwersały na seym KONWOKACYYNY, na którym o przyszłym obraniu króla radzą. *Skrzet. P. P.* 1, 269. die Zuſammenberufung, der Zuſammenberufungsreichstag.

KONWULSYA, - yi, *ż.*, a) *medic.*, choroba muszkułow i nerwów, zależy na ściągnieniu nagłym i mimowolnym, które przykraca części ciała, pociąga muszkuły i nerwy ku ich początkowi. *Dyk. Med.* 3, 285. *Ross.* дрихóма, die Convulſion, Verzuckung. *Comp. Med.* 126. Ma konwulsyą, czyli wielką chorobę. *Teat.* 18 *b*, 66. Konwulsye mieć кобéнить, кобéно. - b) *iurid.* konwulsya dekretów, wracanie się przeciw zapadłym iuż dekretom do tegoż sądu bez nowo wynalezionych dokumentów albo otrzymywanie podeyściem sentencyi przeciwney dekretowi. *Kras. Zb.* 1, 475. eine Rechtsconvulſion, Erneurung des Proceſſes mit Verachtung des ſchon gefällten Decrets.

KOOPERACYA *ob.* współdziałanie, spolnictwo *Rs.* содѣйствіе. KOOPERTA *ob.* Koperta.

KOPA, - y, *ż.*, *Bh.* kopa, 1, = 60; 2) kopa, kůpa kupa); *Sr.* 2. kopa, koppa; *Sr.* 1. kopen *acervus ob.* kopiec); *Vd.* shop, shok (*Vd.* kopa = snop; kopa, kopiza = brog; kop = czub, wierzch; kopast = czubaty; *Crn.* kópa, kupiza = kupa; *Bs.* koppa, ſtóg ob ſlamme; *Rs.* конá, конна, конéнка kupa *qu. cf.*) liczba sześciudziesiąt sztuk, *Ross.* шестьдесятъ, ein Schock, eine Zahl von Sechzig. Kopa w sposobie rachowania znaczy liczbę 60; iest ieden z wyrazów wielości, na które się w dawnych wiekach summy groszy śrebrnych rachowały, i tak kopa znaczyła 60; grzywna 48, złoty 30, ferto albo wiardunek 12; W prowincyi Litewskiéy iest dotąd w używaniu rachunek pieniędzy na kopy. *Kras. Zb.* 1, 476. W języku Słowiańskim kopa znaczyła liczbę sześćdziesiąt. Gdy Wacław grzywnę czystego śrebra podzielił na sztuk sześćdziesiąt, poczęła powoli ustawać pamięć grzywny liczalnéy, a następował rachunek przez kopy. A lubo potym następni królowie bili z grzywny po sześćdziesiąt cztery, siedmdziesiąt, ośmdziesiąt groszy, został iednak zawsze rachunek wprowadzony przez kopy. Wszakże kupuiący brali zawsze za regułę ceny, wartość wewnętrzną, a kto za iednę kopę przedawał, nie patrzał wiele było sztuk monety w kopie; lecz wiele w nich było czystego śrebra, tyle wyrównywaiącego, ile go było w kopie Wacławowéy. *Nar. Hſt.* 5, 295. ein Schock Silbergroſchen, ſo viel als eine Mark Silbers; ſpäter hin wurden mehr als ſechzig aus einer Mark geprägt, und dann hieß Schock ſo viel, als aus der Mark gemünzt worden war. Liczba groszy sześćdziesiąt grzywnę liczalną składaiąca, dała okazyą rachowania na kopy i półkopki. *Ostr. P. Cyw.* 2, 304. - W hucie szklanéy rachuią w kopę butelek, sztuk 20. *Torz.* 124. Kopa szkła u hutnika różnie się rachuie, podług zyskur, iaki ma z roboty. *Mag. Mſk.* - §. *per excellent.* kopa, = kopa groszy śrebrnych, ein Schock Silbergroſchen. W kancellaryi od zapisów pospolitych brane bydź maią dwie kopie (*dualis* zamiast: kopy); od listów wiecznych na pargaminie pięć kop. *Herb. Stat.* 195. Dziś wóz drew za kopę, co był piérwey za groszy 4, *Falib. Dis. K.* Nie prostak, kto kopą chce wygrać sto złotych; wielki zaś głupiec, kto sto złotych na kopę waży. *Gorn. Dw.* 110. Kopa kopę rodzi. *Jag. Gr. B.* U kogo kopa leży, druga do niego bieży. *ib. B.* Gdy począł handlować, nie miał maiętności za kopę, odumarł na sto tysięcy złotych *Goſt. Gor.* 116. Swięty to grosz, co kopy ſtrzeże. *Rys. Ad.* 62. bo iak go ubędzie, iuż kopy nie będzie); *similiter.* Swięta to kopa, co dziesięciu ſtrzeże. *ib.* 62. *Torz.* 268. - Kopy, albo winy pieniężne, na ſtrony, prawo przekępuiące. *Vol. Leg.* 7, 511. grzywny, gerichtliche Geldſtrafen, die anfänglich nach Schocken Silbergroſchen oder Marken abgeführt wurden. Dawniey *luera* alias kopy li ygantom sędziowie Trybunalscy podług upodobania nakładali. *ib.* 403. - §. Kopa = zapłata katu, za wykonany wyrok sądowy, die Bezahlung des Nachrichters für eine Execution. Nie zabił go, nie dóydzie kata obiecana kopa. *Pot. Arg.* 421. Nie chiało mu się woiować z rozboyniki, wolał między woyskowemi szykami na sławę robić, niż brać katu kopy. *Pot. Sył.* 138. ztąd: katukopa, = wisielec). Dzierż, goń, w ostatku na mą kopę zabiy, Co gardła wrzeszczy Appi rozjedziony. *Zab.* 15, 260. na moię rzecz, na moię odpowiadalność). - §. *translate* kopa, = pieniądze, maiątek; Geld, Vermögen. Niemal wszyscy kopy szukaią, którzy z młodu nauczyli się żyć rozrzutnie. *Star. Zad. D* 2. Chcąc się równać dostatkami drugim, wszelkich się niecnot ważą, aby jeno kopy dostać mogli. *Star. Ref.* 38 *et* 37. Chciał, żeby zawsze większa część dochodów szła do szkatuły, i była kopa po gotowiu, kiedy przypadnie gwałt iaki na ojczyznę. *ib.* 46. Zadnemu przyiacielem szczérze się nie obchodzi; żaden kopą drugiego nie ratuie. *ib.* 82. Lepsza cnota niż kopa. *Dwor. G.* Lichwiarz mieszkać między myśl chłopy, Z lichwiarſkiéy swey nie żyiąc więcéy kopy *Tward. Misc.* 120. Kopy goni ięzykiem. *ib.* 108 - b) Prócz pieniędzy, kopa wszelakich rzeczy, kopa książ kopa owiec, kopa iaiec, sześćdziesiąt sztuk tego, ein Schock oder ſechzig Stück, was es immer ſey. Nie żałbydź kopę lat uczącym się żakiem Aby się stać, iakim był Zdroiowicz (la Fontaine) prostakiem. *Zab.* 8, 92. *Trz* Już kopa lat temu. *Teat.* 27, 139. dużo lat, dawne lata) Kopę djabłów. *ib.* 16, 18. *ob.* djabel). Kopami, po kopie, kopą *Vd.* po shopu, ſchockweiſe, zu Schocken. Kopa ma w sobie cztery mandle. *Solſk. Geom.* 3, 136. Kopa zboża, z snopów, ein Schock Garben. Snopy, aby doskonałey wysychały, aż do czasu zwożenia, składaią się w kopy w kupy, mędle, kopy. *Kluk. Rosl.* 3, 218. Składać w kopy *Vd.* kopuvati; v' kope dievati, spraviti, deniti, vkopuvati *ob.* kopować. Kopa zboża, sześćdziesiąt snopków. *Haur. Sk.* 29. O kradzieniu zboża w kopach i polu. *Stat. Lit.* 414. - *Prov. Slo.* dobre ge pri kope ti ſti zbirat *bonum eſt, penes capitale oeconomizare.* - Kopa siana = *meta foeni. Cn. Th.*, brog z 60 wiązek złożony, ein Schober Heu von 60 Büſchel (*Bh.* kopa, kůpa *aceruus foeni*: *Vd.* kopa, kopizay *Sr.* 1. kopen; *Sla.* pla *Rs.* конна сѣна. - 2) kopa (kupa) zgromadzenie, gromada ludzi zwołana, die zuſammenberufene Gemein Liczba 60, czyli *kopy*, była liczbą zgromadzenia w Litwie które o wszystkim stanowiło, co do osady należało. Ta li kopy tak w Litwie, iak w niektórych częściach Polski używ ną była nawet na zgromadzeniach obrad; dla rozwagi wybrano wydział, ten nazywał się kopą. *Czack. Pr.* 2, 1

(cf. *Ros.*

(cf. *Rs.* колóда). Skoro trup człowieka przyieżdżego będzie znaleziony, urząd ma obesłać wszystkich mieszczan, ludzi sielskich, a opyt uczynić po razy dwa. A gdzieby się na tych dwóch kopach o tym zabiciu dowiedzieć nie mogli, tedy trzecią kopę przysiężną ma urząd zebrać, na któréy powinni będą stanąć wszyscy ci, którzy się na téy kopie powinni stanowić. A ieśliby którzy z tych kopników na przysiężnéy kopie nie stali, albo przysięgą odwieść się nie chcieli, tedy takowi głowszczyznę zapłacą. A ta kopa ma bydź czyniona w około po dwie mile, ludzi na nię wzywaiąc przez woźnego, ogłaszaiąc na targach. *Stat. Lit.* 337. *cf.* okopować). Jeśliby ukrzywdzony złodzieystwem chciał szkody swéy dochodzić kopą; tedy wszyscy w tey okolicy w około na milę ze wszystkich czterech stron, maią kazać poddanym swym na kopę schodzić się; a to się ma rozumieć wprzód na te miéysca, gdzie do tych czas kopy nie bywały, które kopowiska podkomorzy w powiecie naznaczy, i wsi te, które się tam stanowić będą, opisze. A na Rusi i indziéy, gdzie z dawna kopy bywały, tam maią bydź i teraz kopy odprawowane na starych kopowiskach, iako pierwéy. A gdzie do tych czas kopy nie bywały, takowymże postępkiem kopy zbierane i odprawowane bydź maią, iako się na Rusi zachowuie. *Stat. Lit.* 407. Ktoby komu z ula pszczoły wydarł, a doszliby go kopą, albo iaką *orszą*; tedy zapłaci trzy ruble groszy. *ib.* 314.

Pochodz. *kopić, kopczyzna, kopowy, kopówka, półkopki* (*cf. kopiec*); Bh. łopuletý *cześćdziesiątletni.*

KOPAĆ, – ał, – a *et* kopie, *cz. ndk. et kont.*, *Bh.* łopati, łopám, złopám; *Slo.* łopám; *Sr.* 1. łopać, łópam; *Sr.* 2. łopaſom; *Vd.* kopati, koplem; *Crn.* kópâti, kópàm, kóplem; *Cro.* kopati, kopàm; *Bs.* kopatti, trappiti; *Sla.* kopati; *Rg.* kopatti; *Hg.* kapalni, kapálok (kapa = motyka); *Ross.* копчумъ, копáмъ, капывать, cf. *Gr.* κοπτειν, κοπτω *scindo; amputo, caedo*; cf. *Ger.* kappen, cf. *Gr.* κατασκαπτω *suffodiendo euerto*, cf. *Cro.* kopim *cæstro*, cf. skop, cf. *Ger.* Schöps); dół wykopywać, ziemi dobywać, graben. Z rydlem w ręku póydzie kopać na rzepę. *Teat.* 51 *b*, 71. Wlazł na gruszkę, kopał rzepę, cf. miotła w kącie, będzie deszcz; nie klei się, nie idzie to za tém). Byliśmy w stołach, gdzie złoto kopaią. *Biel. Hſt.* 443. Dzikiemi chwasty zarosłe grunta kopiesz. *Zab.* 1, 185, cf. karczować) Kto pod kim dołek kopa (kopie), sam weń wpadnie. *Rys. Ad.* 23, *Gorn. Dw.* 366. Doły zdradliwe kopaią. *J. Kchan. Ps.* 46. Kopałam grób twóy wraz z moim; wnet póydę za tobą. *Teat.* 37, 53. Sam szukasz swéy zguby, przepaść kopiesz dla siebie. *Teat.* 53 *b*, 54. Ow to posel Porseny chytremi sztukami Kopał przepaść pod Rzymu obywatelami. *ib.* 45, 54. – §. 2) kopać, *kopnąć iednorazowo*, nogami, z *Boh. et Slov.* łopati, łopám *calcitrare*; *Rag.* kopitovati (*ob.* kopyto); *Vind.* trupati (*diſtg. Vd.* kopniti, kopneti, skopniti = taiać, kapieć, skapieć; *Rg.* kopnitti *paullatim confici*); nogami bić, uderzać, szturkać, deptać, mit den Füßen ſchlagen, treten, ausſchlagen. Konie ich dzielne W miéysacu nie stoią, nogami kopaią. *P. Kchan. Jer.* 534. Szkapa, gdy długo na stanie stawszy, rozbieży się, kopa, hasa. *Petr. Ek.* 112. Oracz, chcąc aby go wół nogami nie kopał, szedł za pługiem. *Ezop.* 42. Osieł wspinaiąc się na pana swego, i nogami go kopiąc, rozumiał, że to z dwornością uczynił. *ib.* 7. Nogami go kopnąwszy, wyrwał grot miedziany. *Dmoch. Jl.* 2, 128. Poczęli znowu nogami w ziemię kopać, pięściami stół tłuc. *Baz. Hſt.* 39. Śmieie się na to patrząc człek w rozum doyrzały, Kopnie nogą, wszystkie się mury (domków karcianych) rozsypały. *Tof. Saut.* 97. Bakałarz kopiąc nielitościwie ucznia swego nogami, na miéyscu go zamordował. *Oſtr. Pr. Kr.* 1, 264. Padł bez zmysłów pod nogi iego; ten ieszcze go parę razy kopnął, potym poszedł. *Oſſol. Str.* 3. *Slo. Prov.* bodaj ta hus łopla zadnu nohú, = boday cię gęś kopnęła zadnią nogą *imprecatio nugatoria*, cf. iechał go pies). KOPAĆ się *recipr.*, kopać ziemię; żeby się gdzie dostać, ſich eingraben. Kret kopie się w ziemi. *Tward. Wład.* 178. Nietylko żeglowaniem nabywali bogactw, ale też i kopaniem się w ziemię dla naydowania kruszców. *Otw. Ow.* 11. – §. b) okopywać się, ſich vergraben, verſchanzen. Od języków dowiedzieliśmy się, iż nieprzyiaciel się kopie. *Ld.* – §. Kopnąć się dokąd, co żywo biegnąć, lecieć, śpieszyć, wohin eilen. Kopnę się żywo. *Teat.* 22 *b*, 8. Kopnął się za marą, sadził się piąć po murze. *Oſſol. Str.* 2.

KOPACZ, – a, *m.*, który ziemię, rudy, kopa, *Boh. et Slo.* łopać; *Sr.* 1. łopar; *Hg.* kapás; *Vd.* kopauz, rudokopazh (*ob.* rudnik); *Crn.* kopázh, mejnik; *Cro.* kopach, rudar; *Dl.* kopacs; *Rg.* kopác; *Bs.* kopaç (kopaç, rataj, tesgjak = rolnik); *Rs.* копáльщикъ, копáлецъ, копáтникъ, der Gräber. Kopacze dobywaią kamieni drogich, złota i śrebra. *Klok. Turk.* 127. Zapytay kopaczów tych, którzy u nas albo kruszce w Olkuszu, albo sól w Bochni kopią. *Syxt. Szk.* 28. Kopacze i inni, którzy grabarkę robią. *ib.* 11. O budarzach albo kopaczach. *Czack. pr.* 2, 199; *Haur Ek.* 148. Kopacz grobowy, der Todtengräber. KOPACZKA, – i, *f.*, która kopa, die Gräberinn; *Bh.* łopačka. – §. b) rydel *Wład.*, das Grabſcheit; *Hg.* kapa = motyka. (KOPAL, – u, *m.*, der Kopal, ein Erdharz, ziemna żywica żółtego koloru, bardzo podobna do bursztynu. *Kluk Kop.* 1, 216.). KOPALNIA, – i, *f.*, miéysce, gdzie się iakowe rzeczy kopalne z ziemi dobywaią. *Kluk Kop.* 1, 64, ein Bergwerk, ein Bruch; *Slo.* bánė, Sſachta, gáma; *Hg.* banya (*ob.* bania); *Sr.* 1. łoparſka yama; *Crn.* rudetina, bronshya (cf. ruda, bronc); *Vd.* rudna roba, rudſtvu, rudishe, rudna jama; *Cro.* rúda; *Bs.* riadò, ruda, mjesto ghdise dube srebro, zlato al inne mjedo; *Rg.* gvozdena rúda; *Rs.* копь, заводъ, рудокопня, рудникъ. Jedna kopalnia węgli ma więcéy do opału materyi, niżli wszystkie obszerney okolicy lasy. *Stas. Buff.* 143. Kopalnia, *kopalnictwo*, górnictwo, Bergbau, Bergweſen; *Vd.* rudovanje, rudſtvu, rudishe. KOPALNIANY, – a, – e, od kopalni, Bergwerks-; *Rg.* kopaſcki; *Rs.* горокóпный; n. p. w kopalnianych czyli górniczych sprawach Freyberſkie uſtawy zachowywano. *Czack. pr.* 1, 286. KOPALNOPISMO, – a, *n.*, *mineralogia*, umiey poznawania rzeczy kopalnych. *Bos.* 3, die Mineralogie. KOPALNY, – a, – e, co się wykopuie, do kopania, gegraben, das ausgegraben wird; *Cro.* rudarski; *Rs.* копальный, выкопáемый, рудокóпный, заводскій. Co Jacinnicy nazywaią *mineralia*, *foſſilia*, to my zo-

wiemy rzeczami kopalnemi, że pospolicie z ziemi kopane bywaią. *Kluk Kop.* 1, 2, *Bh.* prepſſténina mineral, z *kopalnina. Mier. Mſk.* Sól kopalna, Steinſalz, iuż nie z wody się wywarza, ale w suchym kształcie dobywa się z ziemi. *Kluk Kop.* 1, 166. (KOPAN, - a, *m.*, imię ſtaropolſkie *Cupanus. Jabł. Her.*). KOPANICA, KOPANINA, - y, *ż.*, robota kopania, *Boh.* kopačka; *Ross.* копка, das Graben, die Beſchäftigung mit Graben. Do złączenia tych dwóch rzek nad mil trzy nie trzeba kopanicy czynić. *Papr. W.* 2, 282. Kopanina, drew rąbanie etc. *Zaw. Gosp.* - §. to co się kopało, wykopało, okopało, odkopało, miéysce kopania, *Bh.* kopanina, kopaninka), etwas Gegrabenes. *Plumbago* szyba, kopanina, gdzie ołów wespołek ze śrebrem kopaią. *Mącz.* Bywa ber na nowinach i kopaninach siany. *Syr.* 1010. Kopalnica, rów, kanał, ein Graben, ein Canal; *Ec.* конъ, ровъ (*Cro.* kopanya z koryto). Z Aleksandryi do Kanobu przez kopanicę batami się przewozili. *Pilch. Sen. liſt.* 388. KOPANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Graben; *Vd.* kopanje, kop; *Rg.* koop; *Cro.* kòp; *Rs.* копка. KOPANKA, - i, *ż.*, niecka *Wtod.*, kąpanka, eine Mulde; niecki, kopanki. *Kluk Rośl.* 2, 55, *Cn. Th.* 491. KOPANY, - a, - e, *part. perf.*, gegraben. Nieorana pługiem ni rydlem kopana rola. *Kul. Her.* 150. Kwadratowy pręt, ieſt sztuka placu półósma łokcia maiąca na dłużą i na szerzą. Tę sztukę mierniey w Mazowszu zowią pręt *kopany*, iż ludzie pospolicie na takowe pręty zwykli się naymować, kiedy co kopać dawaią. *Grzempsk. Geom. K* 3 *b.* cf. polko), die Gräberruthe von achtehalb Quadratellen. KOPASINA *herb*, dwie rzéki biało z góry na dół płynące, a we śrzodku krzyż. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen.

Pochodz. *kopiec, dokopywać, dokopać; nakopywać, nakopać; okop, okopywać, okopać; odkop, odkopywać, odkopać, pokopywać; podkop, podkopywać, podkopać; przekop, przekopywać, przekopać; przykop, przykopa, przykopywać, przykopać; rozkopacz, rozkopywać, rozkopać; ukopać; wkopywać, wkopać; wſkop, wſkopec, wſkopywać, wſkopać; wykop, wykopywać, wykopać; zakopywać, zakopać* (Rs. копкій *łatwy do kopania*, subſt. кóпкость.

KOPCIANY, - a, - e, pełen kopcia, rußig, räucherig, berußet. Garńce kopciane. *Brud. Oſt. D.* 11. KOPCIĆ, - ił, - ili, - i, *cz. ndk.*, okopcić *dk.*, dymem powlekać, dymić, sadzami obrudzać, mit Ruß bedecken, beräuchern, beſchmauchen, berußen; *Bh.* koptiti; *Rs.* коптить, копчу; *Ec.* конотю, кончю, *Gr.* καπίζω, Ztąd ogień wzgórę na 40 łokci buchał, pali się, nie kopci. *Wad. Dan.* 82. Znam się na lisach farbowanych, na kopconych sobolach. *Mon.* 70, 64. Wieszczka przykréy sloty, kawka okopcona. *Tol. Saut.* 70. KOPCENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Räuchern, Trocknen im Rauche. cf. wędzenie. KOPCIDYM, - a, *m.*, *burl.*, paskudny kucharz, partacz, płodzidym, parzykasza, ein Sudelkoch; *Bh.* koptić, kuchtić. - §. 2) co ustawicznie tutuń kurzy *Tr.*, ein Tabacksſchmaucher. KOPCIEĆ *niiak. ndk.*, okopcieć *dk.*, kopciem zachodzić, räucherig und rußig werden; *Ross.* коптѣть. KOPCIUCH, - a, *m.*, zawsze w kopciu bawiący, brudny, ein Aſchenbrödel.

KOPCOWATY, KOPCZYSTY, - a, - e, ſkaliſty, *pulosus*, *Mącz.* pełen kopców, voll Hügel, hügelig. - Wsadzę ze latorośle na górze wysokiéy i kopcowatey. *Budn. Ezech.* 17, 22, wyniosłéy. *Bibl. Gd.*).

KOPCZYZNA, - y, *ż.*, sześćdziesiąta część urodzaiów, w nagrodę uprawy, der ſechszigſte Theil Feldfrüchte als Lohn für die Feldarbeit. Z włoki każdéy puléy, którą dziedzic dał z kopczyzny abo z trzeczizny orać, po groszy dziesięciu. Rataie, ktorzy z kopczyzny orzą, z pługa po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 996. *et* 3, 221.

KOPEĆ, - pcia, *m.*, *Bh.* kopt, kopet, koptu; *Sr.* z. kopſch; *Sla.* kâd z dym *qu. v.*); *Vd.* goſt dim, toushi dim, saizniza; *Crn.* shúshèk; *Rs. et Ec.* кóномъ, cf. *Gr.* καπνος (*Ross.* коптильня dymnica, коптильщикъ wędzarz mięsa; конóма, smolny dół); co u lamp, u świec na końcu knota bywa, gdy długo się palą. *Dudz.* 41, die Tachtſchnuppe; sadze, der Ruß, der Dampf, Rauch; *medium quid inter fumum et fuliginem, vel certe fumus craſſior. Cn. Th.* Tu kóminu i łuczywa, tu ogień niemały, I od częstego kopcia tu podwóy szczerniały. *Nag. Wirg.* 512. Cieplym dymem zewsząd był otoczony, Czarny go kopeć w około okrywa. *Otw. Ow.* 64. kto siedzi za oponami nigdy się tak ubrukać nie może, iak kto siedzi w dymie, w kopciu. *Rey Ap.* 25. Ani bogowie światła nie potrzebuią, ani też ludziom kopeć podoba się. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 212. (*Ross.* класть ль конь zawiesić w kominie do wędzenia).

Pochodz. *kopcieć, kopciany, kopcidym, kopciuch, okopcieć, okopciały, pokopcieć, pokopciały, przekopcieć, przekopciały.*

KOPEKA, KOPIIKA *ob.* Kopiyka.

KOPER *ob.* Kopr.

KOPERCZAK, - a, *m.*, KOPERCZAKI *plur.*, ceregiele, kurowody, ceremonie, komplementa, Complimente, Kratzfüße, Kratzer, Ceremonien, Umſtände. Niech Pan żywego koperczaka zacznie. *Teatr* 43 *b*, 52. Nosi od nich do niego, od niego do nich koperczaki miłosne. *Teatr* 11, 46. Cały w koperczakach. *ib.* 15; 29. Sute koperczaki ſtroił z dziewczętami. *Teatr* 36 *b*, 31. Do moicy Jagny koperczaki ſtroił. *ib.* 8, 58. Gorące do mnie ſtroił koperczaki. *Teat.* 51, 26. umizgi). Koperczaki pali. *ib.* 23 *d*, 56. cf. cholewy smalić). Nie tracąc czasu na płonnych koperczakach, upominał się zaraz o swoię sumkę *Oſſol. Str.* 4. Dosyć tych komplementów, sztuka mięſ ſtygnie, Podjadłszy i wypiwszy, dobre koperczaki. *Zab. Amf.* 93.

KOPERSZTYCH, - u, *m.*, z *Niem.* der Kupferſtich; Miedziorzeźba. *N. Pam.* 3, 317. rycina; *Bh.* rytina, rytka *Vd.* kufrospehnizhe, kufroſtisnjen obras, kotloviſka tabelza; *Ross.* гравированная картина, гравюрка wyobrażenie rzeczy iakiéy, wyryte na blasze miedzianey a potym farbą umyślnie do tego służącą, odbite na papierze. *Jak. Art.* 3, 314. KOPERSZTYCHER, - era *m.*, artyſta od koperszatychów, der Kupferſtecher; *Boh.* rytec, wyrywać, rypat na mědi; *Vd.* kufrodlutavez, nako tloviſki spehnius; *Ross.* граверъ, гравировальщикъ Zażywaią miedzi koperszatycherowie, wyrzynaiąc na niéy te rzeczy, które czarnym pokostem wybite bydź maią, które koperszatychami nazywaią. *Kluk Kop.* 2, 188. KOPERSZLAK, KUPERSZLAK, - u, *m.*, odłupki od miedzi, kiedy ią młotem biią, z Niem. Kupferſchlag, Span

merſchlag vom Kupfer. Wziąć kuperszlaku czerwonego, to iest, syndry miedzianey; ta bywa między szalami, kiedy ich razem kilka biie. *Torz.* 173.

KOPERTA, KOOPERTA, - y, ż., z *Włosk.*, przykrycie, nakrycie, zawinięcie, die Decke, Bedeckung, Hülle; *Rs.* обверма, обвёрмка, koperta łóżkowa, z koldra, *Vd.* plahuta, poſtelau nakrivalu, erjuha; *Cro.* poplun, die Bettdecke. Byśmy się dobrze wyspali pod takim kocem i koopertą. *Summ. Um. C.*, Koperta liſtu, das Couvert eines Briefs. Byłe kopertę cudzoziemſkim ięzykiem zapiſał, iuż zaraz tytuł Grała przyimuie. *Mon.* 65, 305. Koperta zegarkowa, *Rs.* кóрпусъ, колпáкъ, колпачекъ, das Uhrgehäuſe. Koperta z ciaſta na paſztecie, der Paſtetendeckel. *Tr.* *KOPERTNA, -y, ż., n. p. Spodnice z ogonami, Reyteraki z kopertnami. *Comp. Mal.* 705, coś ze ſtroiu kobiecego. KOPERTOWY, - a, - e, od koperty, Couverts, Decken; *Rs.* обверточный. KOPERTURA, - y, ż., kompatura, pargamin do wszywania abo obwiiania ksiąg. *Cn. Th.* 294, ein dicker Umſchlag, z. B. um ein Buch. KOPERTYMENT, - u, *m.*, n. p. Ścianę tam każdą w kopertyment kwiaty ozdobią, i zbior portretów bogaty. *Zab.* 9, 144.

KOPERWAS, - u, *m.*, KOPERWASER *Urs. Gr.* 189, *Cresc.* 169, *Vd.* kotlovinſka voda; *Ec.* конерáсъ, куперóсъ, Słowo Niemieckie źle wymówione, miaſto Kupferwaſſer, sok abo woda z miedzi, barwy papużaney; naylepszy ku pisaniu bywa. *Sienn. wyk.* Koperwas ieſt miesznał z siarczyſtey exhalacyi, i soku z miedzi lub żelaza Eiſenvitriol, miedzi Kupfervitriol, cynku Bleyvitriol *Krup.* 5, 152. KOPERWASOWY, - a, - e, von Kupferwaſſer, Vitriol-. Wody koperwasowe, *aquae vitriolicae*, maią zawsze smak ściągaiący. Woda koperwasowa miedzi, Cementwaſſer; woda koperwasowa żelaza; woda koperwasowa cynku. *Kluk Kop.* 1, 93.

KOPIA *ob.* Kopiia.

*KOPIASTY, - a, - e, n. p. Moca kopiaſty, co w nim iako *kopka ſtoi. *Sienn. Rej.*

KOPIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, ſkopić *dk.*, w kopy ſkładać zboża, siana. *Dudz.* 23. ſchocken, ſchobern, in Schocke und Schober legen; *Bh.* kopiti, kopčiti, *cumulare*; *Ross.* копить, копáю. Zboża pożęto kopić. *Haur Sk.* 17. Śniegi Boreas na wierzchu gór ſkopi. *Bard. Tr.* 297. cf. kupić. KOPICA, - y, ż., ſkładana zboża kopa, ein Schock Garben. Grochy ſkoszone, ususzone, do zabierania w kopice się ſkładaią. *Kluk Rosl.* 3, 220.

KOPIĘ *ob.* 1) kopić, 2) kopać.

KOPIEC, - pca, *m.*, *Bh.* kopec, chłumek *collis*, *tumulus*; *Morav.* kopéc *mons*; *Sr.* 1. kopen *acervus*; *Crn.* kópa, kopica z kupa); wſkopana kupa ziemi, ein aufgeworfner Erdhügel. Kopiec około miaſta, zamku, z wał. *Cn. Th.*, ein Wall um einen Ort. - *per excell.* wſkopany pogorek graniczny, ein Gränzhügel, ein Markzeichen, Mahlhaufen, Gränzhaufen; *Boh.* mezník (cf. miedza), hraniční; *Sor.* z. kopiczka zeme, mieznik, mieżna kamen, mieżak, mieżna kupa; *Vd.* znaminjak, menik, krainik; *Crn.* meinik; *Cro.* kotár, medja; *Rs. obs.* конъ, копецъ. Kopce, chociażby po roskopywaniu żadnych w sobie znaków metalicznych nie miały, (iakie są: kawały ſkła lub żelaza, naczyn polewanych sztuki, żuzel kowalſki lub ſklany, węgle, cegły, kamienie w pewną ułożone formę); iednakże bez trudności rozpoznane bydź mogą po okrągłości i wypukłości ziemi, ile że pospolicie na płaszczyznie na sześć lub mniey łokci dyametru sypane, i rowem około obwiedzione bywały. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 114. Kopce narożne czyli węgielne większe bydź maią od kopców ściennych. *Zabor.* 358., *A. Zamoy.* 2, 83. (cf. nacios). W piętnaſtym wieku zaczęto kopce sypać. *Czack. P.* 2, 179. - *Metonym.* Przedał wieś, iako w swych kopcach ſtoi. *Groch. W.* 256. t. *i.* w granicach, obrębach, w całym swoim obwodzie). Kopców od oyców położonych nie kazimy. *Hrb. Art.* 38. - *Fig.* Od boga kres założony wodom, by pewne swe kopce znały. *Groch. W.* 47. granice, ihre Gränzen, Schranken. - *Transl.* Kopce z samego złota obrączkowego sypane. *Teat.* 2, 95. kupy, gromady, Haufen, Hügel. Mrówki sypią kopce. *Tr.*, Ameiſenhaufen mrowiska). Kopce kretow, Maulwurfshügel, kretowiny, kretowki). I przy kwiatach kopce rosną. *Kras. Liſt.* 166. - *Milit.* kopiec dzielny *Tr.*, *ol.* Kawaler.

KOPIENIAK, - a, *m.*, opończa od deszczu bez rękawów. *Tr.*, ein dicker Regenmantel. Kopieniak, *Turc.* kepenech. *Paszk. Dz.* 134., *Cro.* këpenék; *Dl.* kabanicza; *Crn.* kepernek *paenula*. Pan siedział na *kotczym, któremu zwisnąwszy skrzydło kopieniaka, tarło się o koło. Dopiero aż do domu zaiechawszy, poſtrzegł deliią umazaną. *Dwór K* 2 *b.* Chodzą w kopieniakach, magierkach, ba i w karwatkach. *Tworz. Ok. D.* 1., *ib. E.* 4. Strzałą był przeſtrzelon w ramię prawe, wszakoż tylko w kopieniak. *Papr. Ryc.* 246. Dał mu swego kopieniaka. *Star. Ref.* 175.

KOPIENNICZY, - a, - e, kopiyny, od kopii, kopiią noszący, Spieß-, Spieß tragend. Przypadło dziesięć iunaków kopiennicznych Joabowych, i dobili go. *Leopol.* 2 *Reg.* 18, 15. (którzy nosili broń Joabową. *Bibl. Gd.*; więc giermkowie, Spießträger). Drzewce zwano *quiris*, *curis*; a że walecznym był Romulus, przezwano go *Quirinus*, po Polſku podobno *Kopiennicz. *Kosz. Cyc.* 189. Jeden na *kopienniczym harcuie, a drugi na szwabie. *Rey Wiz.* 139. z kopiią, z piką, z drzewcem. *KOPIENNICZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, kopiią woiować, mit dem Spieße fechten. Tam wszyſtkiey niezgody gniazdo, gdzie o wiarę kopienniczą. *Skarg. Kaz.* 74. KOPIENIK *ob.* Kopiynik.

1) KOPIIA, - ii, ż., KOPIYKA, - y, ż. *zdrbn.*, przepis oryginału (cf. *potrafianie), die Abſchrift, die Copie; *Crn.* spiſk, prepiſk, prepisaniza, posnętk, masha; *Vd.* prepiſa, prepismu, kopia; *Cro.* prepisz, màsa, par; *Rs.* спúсокъ, выпúсь, снúмокъ, прóписень *propr. et transl.* Kopiia obrazu *Vd.* poobras, poduba, napoduba. Mowią, że alkoran od Mahometa dany, ieſt tylko kopiią tego, co bóg napisał swoią własną ręką. Mahomet, gdy mówi, że alkoran nie ſtworzony, rozumie o oryginale, nie o kopii. *Klok. Turk.* 154. Derwisze są na wzór naszych zakonnikow, złe kopiie przednich oryginałów. *ib.* 169. Złe kopiie dobrych oryginałów, zbytnią wytwornością przesadzaią. *Mon.* 65, 147. Głos ieſt kopiią wyobrażeń naszych. *Apez. Gr.* 3, *p.* 59. - *Pochodz.* kopiiować, przekopiiować, z przepisać, przepisywać; kopiiować obraz *Vd.* poobrasiti, popodubati.

2) KOPIIA, - ii, ż., Kopiyka *demin.*, *Bh. et Slo.* kopí; *Hg.* kopja, kopjátka; *Sr.* 2. kopé; *Sr.* 1. kawatj; *Crn.*

kôpka, kopje; *Vd.* kopje, darda, sulica (*ob.* darda, sulica); *Cro.* kopje, kopjiche; *Bs.* kôpje, sullica; *Rag.* kopje, koppje, koppjaccja, sulliza, kopijze, harba, kopjaccja; *Rs. et Ec.* копіе, копїе, копьецо, копейцо, копїйце (*Gr.* κοπις *culter, gladius*), drzewce, pika, der Spieß, die Lanze, die Pique. Kopiie, broń iednych na północy używana, do nas weszła; całe kopiie maią łokci 3 1/2 długości; a połowiczne kopie maią łokci 5 1/2. *Czack. Pr.* 1, 216. Szabla Perska długa, pałasz i kopiia, iest broń Spahów Tureckich. *Mik. Tur.* 92. Kopiią w pierścień ugodził. *J. Kchan. Fr.* 75. Czasem umieć z kopiią, Stoi za akademią, Jako do pierścienia gonić, Jako się bić, iako bronić. *Groch. W.* 488, na brzegu: „groty"). Uderzył on *kopiiem (sic!) swym. *Bud.* z *Chron.* 11, 20. włócznią. *Bibl. Gd.*). — Szturmowa kopiia, rodzay ogniśtéy pilki, osadzonéy na długim drzewcu do ręcznego użycia. *Jak. Art.* 3, 319 *et* 2, 109. der Sturmspieß, Feuerspieß. — *§. Pop chleb święcony, czyli hostyą *kopiem rzeże. *Sak. Persp.* 120 nożem).

KOPISKO, - a, *n.*, kopiec paskudny, ein garstiger, häßlicher Erdhügel (*diſig. Slo.* kopiſſtě, rukowét na kopi, hastile, *kopisko; *Cro.* kopjenicza). Bory te ponure ścielą z samego prochna i duszącéy zgnilizny kopisko, w którym roią się gady iadowite. *Przeſtr.* 128.

KOPIYKA, KOPIIKA, - i, *ż., demin. nom.* kopiia 2), *Bh.* kopička *haſtula*, ein kleiner Spieß. - §. Kopiika, kopeka, pieniądz Rossyyski, waży dwa grosze nasze. *Pam.* 85. 1, 533., *Rs.* копейка, конеечка, eine Kopeke in Rußland. Köhler w dziele pod tytułem Münzbelustigungen utrzymuie, że kopiika pochodzi od podobnego w Greckim ięzyku słowa, które znaczy ucinać (κοπτειν). To mniemanie upada przed oczywistością, że skoro na tych kopiikach iest kopiinik, od tego wybicia imię zostało tym drobnym pieniędzom. *Czack. Pr.* 1, 171. NB. szkoda, że uczony *Czacki* wyżéy nie dosiągł, że i kopiinik i kopia z Greck. κοπις *culter, cladius*, zkąd κοπτω ucinam, i że przeto i on i *Köhler* każdy ma racyą; przez co więc bardzo się wspiera zdanie pierwszego w dzieiach *rublów, qu. v.*). KOPIYNIK, KOPIINIK, KOPIENIK, - a, *m.*; *Bh.* kopinnik, kopidnik; *Sla.* kopjar, czidásh; *Cro.* kopjanik; *Hg.* kopjás; *Rg.* kopjanik, koppjanik; *Rs.* копейщикъ, копейникъ, копіенóсецъ; *Sor.* 1. pikownik; kopiią uzbroiony, kopienniczy, albo kopiiny, der Spießträger, Lanzenknecht. Pobok dwa kasztelani gęstym kopiynikiem lud ten osłaniaią. *Tward. Wład.* 113. Rozprosżył zebranie kopiyników. *Bud. Ps.* 68, 30., *Bibl. Gd.* Rzekł do młodzieńca, kopiennika swego, wyidźmy do woyska Filistyńskiego *Leop.* 1 *Reg.* 14, 1. do sługi, który nosił broń iego. *Bibl. Gd.*, dogiermka, Waffenträger, - §. 2) kopiynik, co kopiie robi. *Cn. Th.*, der Lanzenmacher; *Ec.* копіе дѣлатель, копеинникъ. KOPIYNY, - a, - e, kopiią zbroyny, *Rs.* копейный, копíйный, mit Spießen bewaffnet. Tłum woysk kopiynych. *Przyb. Milt.* 64. do kopii należący, n. p. gra kopiyna albo uganiania się. *Wlod.*

KOPKA, - i, *ż. zdrbn. rzeczwn.* kopa, ein kleines Schock; *Sr.* 2. kopka, kopzizka wiązanka *ob.* kupa, kupka.

KOPKI, - ek *plur.*, para kiyców związanych niby koźle, na których drzewo piłuią, ein Paar wie ein Holzbock zuſammen gebundne Pflöcke, Holz darauf zu ſägen. *Tr.*

KOPNĄĆ *ob* Kopać.

KOPNICZY, - a, - e, od kopania, zum Graben gehörig. Naczynia kopnicze, podkopnicze, których używaią kopnicy, podkopnicy. *Jak. Art.* 3, 303 *et* 2, 292. KOPNIK, - a, *m.*, kopacz, który kopa, der Gräber. *Jak. Art.* 3, 303. cf. podkopnik). - §. 2) *kopnik, który na przysiężnéy kopie stanąć powinien. *Stat. Lit.* 357., *ob.* kopa 2); der zur geſchwornen Gemeindeverſammlung gehört (*Cro.*, *Bs.*, *Rg.* kopno, *continens*, ląd stały).

KOPNY, - a, - e, - o *adv.*, dobrze kopiący, wiele kop czyniący, gut ſchockend, an Schocken ergiebig, viel Schocke machend. Kiedy koło ś. Jana nocy ciepłe, bywaią kopne siana. *Haur Sk.* 78. - §. d oga kopna, z śniegiem głębokim a nieustartym zawalona. Źle iechać bo bardzo kopno *adv.*, *X. Kam.* ſchneehügelig. KOPOWAĆ *intr. ndk.*, w kopy obsitować, mnogie kopy wydawać, gut ſchocken. Zboże takie więcey kopuie, iak koreuie. *Ld.* KOPOWIEC, - wca, *m.*, miod do picia tłusty i stary. *X. Kam.* (cf. Dędak), alter, veſter Meth.

*KOPOWISKO, - a, *n.*, miéysce kopy, czyli zgromadzenia zwołanego, der Verſammlungsort der berufnen Gemeine. Kopie nakazanéy podkomorzy kopowisko w powiecie naznaczy, i wsi te, które się tam stanowić będą, opisze. A na Rusi i indziéy, gdzie zdawna kopy bywały, tam maią bydź i teraz kopy odprawowane na starych kopowiskach. *Stat. Lit.* 407. cf. kopa 2); *cf.* kopnik, okopować.

KOPOWKA, - i, *ż.*, KOPOWY, - ego, *m.*, *subſt.*, złoty cesarski. *Tr.*, Ryński, ein Kaiſerguldeu. Talar kopowy, złotych 3. *Solſk. Geom.* 3, 134. KOPOWY, - a, - e, od kopy, Schock-, zum Schocke gehörig. W hucie szklanéy bywa odbyt na kopowe tafle, rachuiąc tafle po zł. 6. *Torz.* 208. Wyszynek miodów kopowych i ordynaryynych. *Vol. Leg.* 7, 628.

KOPR, KOPER, - pru, *m.*, *Bh.* kopr; *Sr.* 1. köprik; *Vd.* koper; *Crn.* kópèrz, kuperz; *Cro.* kopèr, kopar, koromach, szlatki jamesh (koper, anis: anyż); *Hg.* kapor; *Sla.* kopar; *Bs.* kopar, koppar; *Rs.* укропъ (*diſig. Pol.* ukrop); *Ec.* копрь (κροπδ kmin), *anethum Linn.*, ogrodny albo swoyski, *Syr.* 420; der Dill, das Dillkraut roślina ogrodowa. *Kluk Rosl.* 1, 226. Kopr Włoski, Walaski, *foeniculum*, der Fenchel. *Kluk Rosl.* 2, 229., *Slo.* wlaſky kopr, fenykl; *Sr.* 1. benchel; *Sla.* sladki janus; *Vd.* kopérz; *Bs.* moraç, koromaç; *Rs.* волоскій укропъ. Świni kopr, wszywy kopr, wieprzyniec, gorzysz, gorycznik, *foeniculum porcinum*, Saufenchel. *Syr.* 195. Kohyli kopr, *sylveſtre equinum*, Roßfenchel. *ib.* 401. Morski, albo babia sól, Meerfenchel. *ib.* 1139. cf. rowniatki. Gorny albo skalny, Beerwurz. *ib.* 401. Wodny albo Orle pióro, Waſſerfenchel, Tauſendblatt. *ib.* 1531. leśny, czarny, *Rs.* конёрь дикой, *ob.* Oleśnik. - Sagapeński *ob.* Zapaliczka. KOPROWY, - a, - e, z kopru, Dill-, Fenchel-. Koprowa wódka, nasienie koprowe. *Dyke. Med.* 3, 306. KOPROWNIK, - a, *m.*, *seseli Linn.* Sesel; rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 3, 76. zebrzyca. *Jundz.* 192.

*KOPROWINA, - y, *ż.*, z *Niem.* Kupfergeld, miedziaki; n. p. Znam się dobrze na miedzi, znam na koprowinie. *Min. Ryt.* 1, 286.

KOPRZYWY ziole *ob.* Olszownik. KOPULA *ob.* Kupula.

KOPYCIASTY, – a, – e, – o *adv.*, *Rs.* копы́тистый, kopytem opatrzony, mit einem Hufe verſehen. Trawa i ziarno pożywieniem ieſt zwierząt kopyciaſtych. *Zool.* 378.

KOPYCIARZ, – a, *m.*, co kopyta szewſkie z drzewa wyrzyna, der Leiſtenſchneider, der die Schuſterleiſten macht.

KOPYCISKO, – a, *n.*, niezgrabne kopyto, ein häßlicher Huf; ein häßlicher Schuſterleiſten; *Rs.* копы́тище.

KOPYSĆ, – ści, *ż.*, KOPYSTKA, KOPYSTECZKA, – i, *ż.*, *dem.*, *cf.* łopyść, łopyſtka, łopyſteczka. *Mącz.*, *Bh.* łopiſt, narzędzie do mieszania, gniecenia, łopatka, którą się co miesza w naczyniu. *Włod.*; *Crn.* ſtergùla', ein Spatel, ein Rührſcheit, Knetſcheit. Kopyścią wrzące ziola mieszała. *Otw. Ow.* 264., *Brud. Oſt. C* 8. Gdy tę materyą na ogniu ſtawiaią, kopyſtką żelazną zawsze ią mieszaią. *Os. Rud.* 430. Ciasto dobrze ugnieść kopyſtką dziurkowaną a uſtawnie mieszać warząc, by się nie guzowacilo. *Sienn.* 532. Do maźnicy trzeba kopyści. *Pot. Jow.* 2, 64. pędzla od smoły, der Theerpinſel. *Lingula* żelazna kopyſtka, którey aptekarze i barwierze używaią, inſtrument od iednego końca szeroki a płaſki, szpatel. *Mącz.*, der Spatel der Apotheker, Wundärzte. Kopyſtka barwierſka srebrna. *Ern.* 91. Na piianą tę głowę trzeba osobney kopyści. *Pot. Pocz.* 560. osobnéy maści, smarowidła, lekarſtwa). – §. Zawiędła kopyść, *vetus ſtipes*. *Zebr. Ow.* 169, *Cro.* kopische, ſtanga *pertica*, żerdź, drąg). KOPYŚCIOWY, – a, – e, od kopyści, Spatel-.

KOPYTNIK, – a, *m.*, ziele, *asarum*, Haſelwurz; *Boh.* kopytnik; *Vd.* kopitnik; *Crn.* virh; *Cro.* kopitnyak, odolyen, podbel (*ob.* podbial); *Sla.* kopitnjak; *Bs.* kopitgnak; *Rg.* kopitgnak; *Ec.* копы́тникъ; *Rs.* подъ́ельникъ; drudzy leśnym abo wieyſkim narduſem zowią, Haſelwurz, rośnie w ciemnych lasach między leszczyną. *Syr.* 44, *Urzęd.* 39, *Aluk Roſl.* 2, 229. KOPYTNY, – a, – e, od kopyta, *Rs.* копы́тный, zum Hufe gehörig, zum Leiſten gehörig. Stopa kopytna. *Cn. Th.* W kopytny róg paznokci pięć a pięć się zniosły. *Zebr. Ow.* 48. Kopytny pies, który kopytem, to ieſt tropem, nie wiatrem, goni, der Spürhund, der der Fährte nachläuft. Pies słabszy czuch maiący, używa go tropem, a ztąd go zowią kopytnym. *Oſtror. Myśl.* 8. cf. wietrzny.

KOPYTO, – a, *n.*, KOPYTKO *dem.*, *Bh.* kopyto, kopeytko; *Sr.* 1, kopéto, kopyto; *Hg.* kapta; *Sla.* kopita; *Cro.* kopito; *Rg.* kopitto, pàpak; *Bs.* kopito, pangja; *Dl.* papak; *Crn.* parkl; *Vd.* koinſki rug, kobli rug; *Rs.* копы́то, копы́тцо; ſtopę u zwierząt, gdzie rogowa ieſt niepodzielona, iak u konia, kopytem zowią. *Zool.* 57, der Huf. Kopyto czyli róg, część twarda, gruba na iedno poprzecze palca, otacza ſtopę nogi końſkiey. *Dyk. Med.* 3, 314. Zwierzęta kopyt całych, okrągłych, nierozdwoionych, *ſolidipes*. *Cn. Th.*, einhufige, ganzhufige Thiere. Kopyt rozdwoionych bydlę, *bisulcus*. *ib.*, zweyhufig. cf. racice). Kopytko słabo zasadzone. *Rey Zw.* 256. Kopyto wół psuie, z róg ſtracił, wyrobił. *Cn. Th.* – *Fig.* podbiorę mu kopyto, z obetnę mu skrzydła. *Tr.* – §. Sądzi osieł, że go pan lepiéy (od psa) przywita, Jako zwierzęcia inszego kopyta. *Mon.* 75, 664. innego rodzaiu). – *Phras*: z kopyta, z nagle, z bicza, z rękawa, iak wyſtrzelił, ſpornſtreichs, auf den Pleß. Skoczy mysz tedy, iak rumak z kopyta, Ani się drogi, ni gościńca pyta. *Jabł. Ez.* 23. Nadto się byli żywo z kopyta zerwali; teraz leżą iak zbici na ziemi. *Oſſol. Str.* 4. Biegnę ku niéy! R. Nie trzeby tak zaraz z kopyta. *Teatr* 43 *b*, 44. Pali iak z wiatrówki; każda iego odpowiedź właśnie iak z kopyta. *Zab.* 14, 54. *Nagł.* Wiersze napisane z kopyta. *Mon.* 76, 366, *ib.* 201. Z kopyta wszyſtkich przedsię puszcza w tym zawodzie; potym wszyſtkich uprzedził. *Jabł. Tel.* 66, z początku, iak ruszano, anfangs. – §. kopyto wyrażone na ziemi, ſtopa kopytna. *Cn. Th.*, der Hufſchlag, die Fährte, Fußtapfen eines gehuften Thiers. Pies ieden wiatrem goni, drugi tropem albo kopytem. *Oſtror. Myśl.* 8. – §. *Kopytka* w hucie ſklanéy, gatunek butelek niſkich, u spodu płaſkich, iakich do araku używaią. *Mag. Miſk.* – §. 2) kopyto u szewca, forma drewniana, na którey obuwie robi, der Schuhmacherleiſten; *Sr.* 1. kopyto, kopot, kopotk, ſchewczke kópéto; *Crn.* kopitu, pavsha; *Vd.* kopitu; *Rg.* kopitto; *Rs.* колодка (*Dl.* kopitcza; *Hg.* kapcza z pończocha; *Cro.* kopitëcz, z kapcie). Kopyta u szewców bywaią lipowe, wierzbowe, olszowe. *Kluk Roſl.* 2, 169. Coby to był za szwiec, któryby na iednym kopycie wszyſtkim ludziom czynił bóty? *Urzęd.* 398. Szewcze, kiedybyś przymawiał trzewikom J malowanym niedobrze rzemykom, Tobym cię słuchał; ale nad kopyto nie noś się. *Jabł. Ez.* 192. cf. szewcu po napiętku dosyć). Jeśliś szewc, patrz swego kopyta. *Cn. Ad.* 125, *Vd.* ne ſpushai se v' tu, kar ne znash). (*Prov. Slo.* kopita witrčil *mortuus eſt*). – §. Kopyto, z forma, model, foza, das Modell, der Schlag, das Muſter. Jak młodzi, tak ſtarzy, na iedno kopyto. *Alb. z W.* 15. ci źli, tamci niedobrzy). Na iedno kopyto wszyscy. *Cn. Ad.* 307, *Slo.* na gedno kopyto nabiti iedney kuźni; iedney faryny, alle von einem Schlage; über einen Leiſten geſchlagen; gleichen Geſchlechts. Proſtaków na swe przywdziali kopyto. *Chroſć. Job.* 87. Na swe kopyto co przerobić. *Cn. Ad.* 541, przekabacić). Naytrudniéysze rzemiesło, umysły ludzkie na swoie kopyto przerabiać. *Lub. Roz.* 129, *Pot. Arg.* 527. Boię się, aby ciebie na 'swoy 'kopyt nie przerobili. *Pilch. Sen. liſt.* 263, *ib.* 2, 378. Wszyſtkich na swoie kopyto wyćwiczył. *Pot. Syl.* 258. Trudno wieprzowe kopyto wdziewać koniowi. *Pot. Syl.* 31. Niechay to wszyſtkim będzie w pamięci wyrytém, Że się każdemu trzeba mierzyć swém kopytem. *N. Pam.* 20, 234, cf. piędzią). – §. Nim żelaza z pieca wypuszczą, robią na nie mieysce, zwane u nas kopyto, które to mieysce podobne bywa do bróżdy. *Os. Rud.* 196, die Furche oder Rinne, worein die Gans aus dem Schmelzofen geleitet wird. cf. gęś).

*KOPYTOWATY, – a, – o, na kształt kopyta, hufartig; *Rs.* копытоватый.

Pochodz. *kopyciaſty*, *kopyciarz*, *nadkopycie*, *przykopycie*, *ſkopycenie*; *cf. kopnąć*.

KOR *ob.* Chor.

KORA, – y, *ż.*, *Bh.* korab et kůra, *dem.* kůrcicka; (*Bh.* korawý *rigidus*; *Slo.* kůra; *Sr.* 1. zkora (cf. skóra); *Vd.* skorja, skorjiza, s'kurja (okoren z zdrewniały; okorniti z odrętwić; *Vd.* kora z kra); *Crn.* skorija; *Cro.* kóra (okorújem *incruſto*, *induro*; okornoszt *duritas*, *pertinacia* cf. przekora; okoren *durus*, *morosus*); *Dl.* korà; *Sla.* korra; korica; (korre z pochwa); *Bs.* korra; koriça (nakoriti *incruſtare*); *Rg.* korra, koriza, korriza, bruſtaliza (okorritti *incruſtare*); *Rs.* кора́, ко́ябъ, ко́ѣза

(*ob.* łubie; *Rs.* корúца cynamon); *Ital.* scorza; *Gr.* σκωλα, *Gall.* ecorce; *Lat.* scoria, corium, cruſtum, cortex; cf. *Germ.* Kruſte, *et* Kürſchner Adlg.), *tunica arboris*, ſkóra abo iak niektórzy zowią kora. *Mącz.*; *cortex asper et craſſus* kora; *tenuior* ſkóra. *Cn. Th.* 1007, die Baumrinde, Rinde. cf. łub). Każde drzewo odziane ieſt otaczaiącą go korą. *Kluk Rosl.* 2, 7. Kora zawiera w sobie powierzchnią ſkoreczkę roślinną, a pod nią miazgę. *Botan.* 13. Na twardéy drzewa korze oſtrym raz krzemieniem Związałem własne imię z Temiry imieniem. *Szym. Sw. W.* 65.

KORAB', - ia, *m.*, (*Bh.* korab a) cortex b) łodj navis z łodź cf. n. p. Biała wierzbina daie łub (t. i. korę), zmoczony na niewielkie *czołniki* (korabie), *Bard. Luk.* 56). *Bs. et Rg.* korabglja, korabgliza z nawa; *Rs. et Eccl.* корáбль okręt, кораблéць, корабликъ okręcik; корабленлáваніе żegluga; - (*Sr.* 2. korabè z kościoſkład, ſkelet, żebra); cf. *Gr.* καραβιον, cf. *Lat.* corbita, *Gall.* corvette). Nawę morſką po ſtaropolſku korabiem zowiemy. *Star. Zad. B.* 2, ein kleines Seeſchiff, ein Nachen. Łodzia abo korab' na morzu bez żeglarza tam i sam się tułaiąc zatonie. *Cresc.* 370. Posłał Chiram onym korabiem sługi swe, męże na korabiach bywałe, morza świadomych. *Bud.* 1 *Reg.* 9, 27. (na tychże okrętach żeglarze. *Bibl. Gd.*). - *Slo. Prov.* na korâb iſ't *peſſum ire*; uſ' odiſél na korâb *disperiit*). - §. *per excell.* arka Noego, die Arche Noe; *Bh.* Archa; *Crn.* archa, arka; *Rs.* ковчéгъ, ковчéжецъ. Kazał bóg Noemu budować korab' abo okręt, w którymby mógł uyść potopu. *Skarg. Zyw.* 1, 187. Im większa powodź, tym się wyżéy korab' Noego podnosi. *Skarg. Dz.* 900. Wielkie to dobrodzieyſtwo każdy przyzna, gdyby nie korab', samo tylko zoſtałyby ryby. *Pot. Pocz.* 131. - §. Korab, *herb*, żółty w polu czerwonym z masztem szarym; toż w hełmie. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen. - §. podły gatunek karety, kołyſka, kolébka. ſtaroświecka kareta, podobna do łodzi, *Rs.* колымáга, колымáжка, eine ſchlechte Art von Kutſchen. Przekładaią ieździć korabiem i ſtarym i brzydkim, sześcią hetkami, niżeli ładną karetą, a parą końmi dobremi. *Mon.* 65, 420. KORABIOWY, KORABNY, - a, - e, od korabia (*Bh.* korabowy *corticeus*), Schiffs-, Nachen-, męże korabne, umieiące morze, na korabiach bywałe. *Budn.* 1 *Reg.* 9, 27. (żeglarze *Bibl. Gd.*), Schiffsleute.

Pochodz. nom. *kora*: *korzany*, *korczak*; *korzec*; 2) *ſkóra*, *ſkórka*, *ſkóreczka*, *ſkórzany*, *doſkorzyć*; *białoſkornik*, *przyſkórka*; *ſkornie*, *ſkórnik*, *ſkorupa*, *ſkorupiany*, *ſkorupiaſty*, *ſkorupieć*, *ſkurłat*, *zaſkórnica*. 3) *korb*.

KORAŁ *ob.* Choral.

KORAL, - u, *m.*, KORALIK, - a, *m. zdrbn.*, *Bh.* korał; *Slo.* koral; *Sr.* 1. korâl; *Hg.* kaláris; *Crn.* koravda; *Cro.* kláriſs; *Rg.* koragl; *Bs.* koraglja; *Ross.* корáлъ. z *Greckolac.*), die Koralle, krzewik morſki kamieniaſty, z którego gałązek toczą gałki, także koralami zwane. *Dyk. Med.* 3, 316. Korale bywaią białe, czarne; nayozdobniéysze czerwone; rosną gałęziſto w morzu przy ſkałach. *Zool.* 88. Na ten sam sposób robią też korale burſztynowe etc. - §. *aſſimil.* Gdzież ów alabaſter czoła? gdzie iagód róże? gdzie wargi, iak koral rumiane? *Mon.* 70, 383. Uſta w przyrodzone ubrane korale. *P. Kchan. Orl.* 1, 171. czerwone). - §. b) Korale zowią owe mięſiſte czerwone gruczołki, wiszące na szyi indyka. *Kluk Zw.* 2, 146, die rothen herabhängenden Drüſen am Halſe des Truthahns. - §. c) kłobuczki z pod róży polnéy koralami zowią. *Comp. Med.* 440, Hagebutten, die Frucht der Hagerоſe. KORALINKA, KORALISIA, n. p. Kochana koralisiu! *Teatr* 21, 103; czy nie Karolisiu?). - Koralinka, moia Koralisiu! *ib.* 110, *ob.* Karolina). KORALOWY, - a, - e, od koralu, *Rg* koraglni, Korallen-. Rózgi koralowe rosną w morzu, które z wody wyięczone, ſkoro ie powietrze obeydzie, kamienieią. *Otw. Ow.* 175. Mech koralowy, gniazdo koralowe, glisnik, das Korallenmoos. *Syr.* 1417. Koralowe drzewko, gatunek psianki, *solanum pseudocapsicum*, krzewina Indyyſka, u nas w ogrodach chowana, nosi iagody koloru koralowego. *Kluk Dyk.* 3, 85. Koralowy korzeń, gatunek dwulistnika, *ophris corallorhiza*. *Kluk Dyk.* 2, 150, die Korallenwurz. Owoc koralowy z pod róży polnéy. *Comp. Med.* 22. t. i. do czerwonego koralu podobny, Hagebutte. Wargi koralowe. *Ausz.* 88. czerwone iak koral, Korallenlippen. - §. Pochodz. *ukoralić*.

1) *KORB, - u, *m.*, (*Lat.* corbis, *Ital.* corba, *Gall.* corbeille; cf. *Bh.* korba polkoszki wozowe; *Slo.* korba, koſſina *crates*); *Sor.* 1. korb, korbik; *Crn.* korba; *Vd.* korp, korbiza; *Rs.* кóробъ, коробокъ koszyk z lipowéy kory; *Ec.* крабïя, крабица ſkrzynka; *Aeth.* כרב *sporta viminea*); kosz, der Korb. Gołębie przez rok uczynią ieden korb, to ieſt kosz gnoiu. *Cresc.* 588.

2) KORB, KORBS, - a, *m.*, KORBAS, KURBAS, - a, *m.*, bania, dynia. *Dyk. Med.* 3, 318. *cucurbita*, der Kürbis. Korba. *Mącz.* Korbasy albo banie. *Cresc.* 201. Kurbasy abo banie bywaią pospolicie, tak swoyſkie iak cudzoziemſkie, w ogrodach ſlancowane przy płotach abo tykach, chłodniki z nich czyniąc. *Syr.* 1178, *Sla.* tikva; *Vd.* titkva, buzha (*Crn.* korobêle, z gatunek gruszek). cf. tykwia. - §. łagiewka czyli flasza korbasowa. *Tr.*, eine Kürbisflaſche. W ogolności dzban, bania, eine Flaſche, Laſe, ein Geſchirr: *Bh.* korbel, korbelik, korbelicek (cf. korczak; *Rs.* карбасъ gatunek barki, nawy). W glinianym korbasie co warzyć. *Syr.* 121. Wszyſtko w occie moczyć, potym w korbasie szyi krzywéy, nakrywszy kapitelem albo hełmem, piaſkiem obsypać. *Syr.* 152. - §. Korb leśny *ob.* Kolokwintyda; *Sr.* 1. kolokwinta, dzika korka.

Pochodz. *korbasowaty*, *korbasowy*, *korbsowy*, *korbowy*.

KORBA, - y, *ż.*, (*Gall.* courbe, *Lat.* curva), die Kurbe, die Kurbel; *Bh.* klika; rękoieść, którą koła obracamy. *Solſt. Arch.* 49. U kaſura są rękoieści, które korbami zowiemy. *ib.* 7. Ciągnąc wiadro ze ſtudni, korba się obraca. *Teat.* 55 *e*, 56. - U bednarza, korba do wiercenia dziur w ſtatkach, kołowrotek. *Mag. Miſk.* - §. b) korba, nazywa się rękoczyn, służący do obrócenia armaty na drugą ſtronę. Koniec iednego drąga zakłada się w ucho armatne, do drugiego zaś końca bierze się dwóch ludzi, gdy tym czasem trzeci podsuwa inny drąg pod dolną sztukę, i tym sposobem ią obracaią. *Jat. Art.* 3, 50, die Wendung einer Kanone auf eine andere Seite.

KORBACZ *ob.* Karbacz.

KORBAS *ob.* 2) Korb. KORBASOWATY, - a, - e, - o *adv.*, korbasowi podobny. *Cn. Th.*, Kürbis ähnlich. KORBASOWY, - a, - e, korbasowy, korbowy, von Kürbis.

KORBECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* korba, eine kleine Kurbe. *Jak. Art.* 3, 296.

KORBETY *ob.* Korwety. KORBLIK, - a, *m.*, n. p. Lilia między liściem kwiecia, ze środku korblika, wypuszcza cienkie języczki, czyli serduszka. *Syr.* 577. kłobuczek, pączek; *ob.* Korb 1). - KORBONA *ob.* Karbona. KORBOWY, KORBSOWY, - a, - e, korbasowy, n. p. kształt korbsowy. *Mącz.*, *cucurbitanus.* cf. baniasty). - Rośliny korbowe, *cucurbitaceae. Dyk. Med.* 3, 318.

KORCE *plur. nom.* Korzec, korca.

KORCIĆ, - ił, - i, *czyn. ndk.*, tylko *figur.* razić kogo, wiercić go, gryźć, frasować, rupić, empfindlich schmerzen, beißen, nagen, wurmen (*Rg.* koritti s obmawiać, potwarzyć; *Rs. et Ec.* корчить, корчю, s kurczę, *Lat.* coerceo; *Ec.* кромю, кромы krócić, kruszyć). Że w przyiaźń z królem zaszedł poufałą Daniel, korciło to niektórych panów. *Wad. Dan.* 255. Nic nikomu nie powie, lecz każdy postrzeże, Że go coś korci, że go na umyśle rzeże. *Pot. Arg.* 664. Tyle stracił, ano w samey rzeczy było, co go korciło. *Tward. Wład.* 131. Niebieska władzo, niech cię me słowa nie korcą, Nie urażay się, o móy dobroczynny tworco. *Przyb. Milt.* 248. Korci go to niezmiernie, że na te potwarzy Ani się sprawia, ani Chrystus z niemi swarzy. *Pot. Zac.* 60. Korciła go ta myśl, i wyrzekań oycowskich boiaźń. *Stas. Num.* 1, 189. Nieobecność Ludwika i panowanie białogłowskie, Polaków korciło. *Krom.* 377. *poenitet).* Skryta go w sercu korci rana. *Pot. Syl.* 86. *et* 354. - §. korcić kogo dokąd, do czego, napędzać wewnętrznym niepokoiem, niedoczekaniem, innerlich antreiben, anreitzen. Tobie coś bardzo pilno; cóż cię to korci? *Teat.* 18, 162. Nie wyszło czasem godziny, iuż mię coś znowu do tychże zabaw korciło. *ib.* 30 *b*, 29.

KORCOWY, - a, - e, od korca, Scheffels; *Sr.* 1. korczowski; miara korcowa. *Cn. Th.*

KORCZAK, - a, *m.*, KORCZACZEK, - czka, *m.*, (cf. *Bh.* korbel, korbelik, korbelićek *vas potorium ligneum*), *Etym.* kora, korzeń, *Slo.* korčak; *Crn.* kórz *hauſtrum*, kórshèk *caliculus florum*, *Ec.* корчáрь czasza, kubek; *Rs.* корчáга, корчáжка gliniany garniec do parzenia chust; cf. *Rs.* корчмáрь, корчéмникъ karczmarz; cf. *Ec.* корéгъ, корякъ korzec); naczynie wydrożone. *Włod.*, czym wodę z wiadra czerpaią. *Dudz.* 42, czasza drewniana, eine hölzerne Schale. Z korzenia brzozowego czynią korczaki ku piciu. *Cresc.* 471. Korczakiem wodę pił. *Bud. Ap.* 42. Miski, korczaki i też insze naczynie z drzewa iaworowego, pod pokostem bardzo cudnie stoią. *Cresc.* 466. Korczak do sypania zboża etc. *Cn. Th.*, cf. koruszek), eine Mulde, ein Geschirr zu trocknen Sachen. - §. Korczak *herb*, trzy rzeki poprzek, naywyższa dłuższa, niższe coraz krótsze; na hełmie czasza, z którey pół psa widać. *Europ.* 3, 25, ein Wappen. - §. Korczak albo korzecznik, młyn, którego koło zewnętrzne skrzyńczaste. *Os. Fiz.* 338, eine Wassermühle mit einem Schöpfrade. cf. walecznik. KORCZAKOWY, - a, - e, od korczaka, Schalen-; od herbu korczak, das so benannte Wappen betreffend.

KORCZOWAĆ, KORCZYNEK *ob.* Karczować, Karczowanie.

KORCZYK, - a, *m.*, *dem. nom.* korzec, (*Bh.* korzećek), ein kleiner Scheffel. Z ustawy R. 1764 korzec Warszawski ma korczyków Gdańskich 2. *Ostr. P. C.* 2, 315. Konstytucya R. 1764. ostrzegła, ażeby wybierane w Gdańsku korczyki od zboża, i inne podobne ekatorsye, więcéy czyniono nie były. *Skrzet. P. P.* 2, 204.

KORD, - a, *m.*, (*Bh.* kord *gladius*; *Hg.* kard; *Crn.* kordèzh; *Vd.* kordezh, mezh, šabla; *Bs.* korda, kordassa, kordiza; *Cro.* kórda orusje, kot szablya, pallos, kordècz (korda, kordás *gladiator*); *Rs.* корда; *ob. dem.* kordek; cf. kordelas); rodzay miecza. *Włod.* palasz. *Dudz.* 42. kord, iezdecki miecz, *parazonium. Mącz.*, ein kleines Schwerdt, ein Dolch. Kord broń, szabla stróy. *Rys. Ad.* 26. Przepadła dzisiay sprawiedliwość wszędzie, Jeśli za sobą korda mieć nie będzie, *Pot. Syl.* 451. On z przyrodzenia zuchwały, do korda skory. *Pilch. Sall.* 75. Nie tak hardzie; nie do korda, panie horda. *Cn. Ad.* 665. cf. miły ieżu nie kól). Gdy inszych z więzienia na męki wydawano, chciano go na kordy posłać. *Paszk. Dz.* 41 ?? może na miecze, na rozsiekanie.

KORDA, - y, *ż.*, chorda, *Gall.* cordon, pas z powrozków u niektórych nabożnych, z Greck. χορδὴ. *Cn. Th.*, ein Gürtel von Stricken, der aus Andacht getragen wird. *ob.* kordyzant. - §. miara, n. p. sznur albo korda ma w sobie lasek 3, pertyk 6, łokci 45. *Haur Ek.* 25.

KORDASZ, - a, *m.*, n. p. Monomachia, Hans z Kordaszem, Rycerz z Tatarem. *Pot. Jow.* 31. cf. junak, horda.

KORDAT, - a, *m.* (z Łac. *cor*), śmiały, czupurny, gorąca kasza, do korda się zaraz porywaiący, ein Hitzkopf, ein Raufer. Kto się czuie dużym bydź na siłach, i bieglym w dziełach rycerskich, a kordatem przy tym, takowy pospolicie nierad słucha wodza swego. *Star. Ryc.* 38.

KORDEGARDA *ob.* Kordygarda.

KORDEK, - dka, *m.*, *dem. nom.* kord, ein kleiner Dolch. Uczynił sobie kordek, po obu stron ostry, wzdłuż na łokciu, i przypasał go pod szatami swemi do prawey biodry. *Radz. Judic.* 3, 16. (miecz. *Bibl. Gd.*).

*KORDEL, - u, *m.*, powróz, der Strick. Maszt od hardych wiatrów cierpi, I reie z pracy ięczą, rwą się kordele. *Zab.* 4, 400. ?

KORDELAS, - a, *m.*, kord do łasa, cf. *Gall.* coutelas, *Rs.* кóрмякъ; *Vd.* louški mezh, ein Hirschfänger. Nie mało odwagi trzeba, aby dzika kłóć kordelasem. *Kluk Zw.* 1, 348. KORDELAŚNIK, - a, *m.*, miecznik, co robi koło kordelasów, ein Schwerdtfeger. *Tr.*

KORDELAT, - u, *m.*, KORDELOWATE sukno, z grube sukno kapucyńskie. *Tr.*, grobes Capucinertuch.

KORDON, - u, *m.*, *z Fr.*, granica żołnierstwem zaięta, der Cordon, Militärcordon. Że na Wołoszczyznie zjawiło się powietrze, wyszły natychmiast ordynanse, ażeby kordon rozciągnąć od granicy. *Teat.* 24 *c*, 96. Szaleństwo przywodziło Turków na pograniczu stoiących, do wpadania w nasze kordony. *Pam.* 83, 211. Drapnie za kordon, i przepadnie. *ib.* 32 *b*, 88. Pruski, Cesarski, Rossyyski kordon, części Polskie przez te trzy mocarstwa zaięte; *ob.* Zakordonować.

KORDUAN, KORDWAN *ob.* Kordyban.

KORDYACZNY, - a, - e, cierpiący kordyakę, *cardiacus Cn. Th.*, krank am Herzgespann. - §. b) zwarliwy, śmiały, czupurny, niedziały, bitig vor der Stirn, keck, verwegen. Kordyaczny, co się prędko wadzi. *Dzwon. Stat. A* 2. Wino gniewliwych, zapalczywych, śmiałych i kordyacznych czyni. *Petr. Et.* 406. KORDYAK, - a, *m.*, KORDYAŁA, - y, *m.*, kordat, śmialek, ein verwegner Kerl. Pochlebca komośliwego kordyaka żwawcem nazywa. *Zab.* 13, 65. Ten człek niema zepsutey śledziony, nie iest kordyała. *Hor. sat.* 193. KORDYAKA, - i, ż., *cardiaca*, niemoc, kiedy człowiek cierpi wielkie uciążenie na sercu i inszych wnętrznościach pod piersiami. *Mącz.*, das Herzgespann; serca ckliwość. *Sienn.* 366. Lekarstwo na serdeczną chorobę *kardyaką zwaną. *Sleszk. Pet.* 394. KORDYAŁ, - u, *m.*, wzmacniająca, orzeźwiająca rzecz, eine Herzstärkung. Człowiek spracowany, wypiwszy kieliszek wina dobrego, rzeźwieyszym się stanie; więc to dla niego iest kordyałem. *Krup.* 5, 117. Kieliszek wina; któregom od lat kilku nie skosztował, taki we mnie skutek sprawił, iakbym zażył kordyału. *Kras. Doś.* 208. KORDYALNY, - a, - e, herzstärkend. Lekarstwa kordyalne, które sercu większą moc sprawuią. *Krup.* 5, 117. KORDYANKA, - i, ż., czupurna, dzika dziewczyna, ein wildes Mädchen? Do kordyanki: Jak Tatarzyn naybardziey strzela; gdy w pogoni, Tak mnie Anka zabiia, gdy odemnie stroni. *Kochow. Fr.* 116.

KORDYBAN, KORDUAN, KORDWAN, KURDWAN (*Cn. Th.*), - a, *m.*, *Cro. et Bs.* kordovan, szartian, *pellis Cordubensis*; *lat. med.* cordewan, corduanus, cordoversus, kordobisus, *Ital.* cordouano); kozia skóra pewnym sposobem wyprawna, der Corduan, *Bot.* 2, 95. Trzewiczki z kordybanów robione. *Groch. W.* 369. KORDYBANIK, KURDYBANIK, - a, *m.*, co kordyban robi, der Corduanmacher. Kurdybanicy, białoskórnicy etc. *Vol. Leg.* 3, 592. KORDYBANOWY, - a, - e, z kordybanu, Corduan-.

KORDYGARDA, - y, ż., z *Franc.*, izby żołnierskie na obwachcie, *Sr.* 2. kordegarda, curdigarda; *Rs.* караульня, das Wachthaus, die Wachtstube. Kordygarda, mieysce żołnierzy, z którego się oni losuią na warty. *Papr. W.* 1, 475. Na kordygardę miasto mieysce wyznaczyć ma. *A. Zamoy.* 2, 34. Kamienica iego, iak kordegarda, odarta z meblow. *Teatr* 7 *c*, 21.

KORDYZANT, - a, *m.* (cf. *Lat.* cordax *ob.* korda), powrozobiegun *Tr.*, ein Seiltänzer. KORDYZANTKA, - i, ż., die Seiltänzerinn.

KORECZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* korek, a) koreczek od butelki, zatyczka korkowa, *Rs.* пробочка, ein Stöpselchen. - §. b) koreczek od trzewika, abzaczek, der Absatz am Schuhe. Koreczki u trzewiczków nosi ta panienka, a ona nie ma ieszcze tyle lat, wiele ia mam. *Teatr* 7 *b*, 31.

KOREK, - rka, *m.*, (cf. *Lat.* cortex, *Gall.* ecorce, *Hisp.* corcho, *Dan.* korke, *Holl.* korck, *Angl.* cork; *Ger.* Kork, Gork). a) drzewo korkodąb (więzożołd samica *Cn. Th.*) *quercus suber Linn.*, *Dyk. Med.* 3, 328, der Korkbaum, Pantoffelholzbaum; *Crn.* łubje (*ob.* łubie); *Vd.* pantofelnou liesa, rabel inu puhel liesa; *Cro.* rablo, plúto; *Rg.* pluut; *Bs.* plúto; *Rs.* кóрка, корковое дерево; gatunek zawsze zielenieiące, o się dębu; korę ma grubą pulchną, lekką, siwożółtą. *Kluk Rosl.* 2, 67. Choć on nad gwiazdę świetnieyszey urody, Ty lekszy korka, i sroższy nad wody. *Mon.* 69, 502. - §. b) zrobiona z kory tego drzewa zatyczka do flasz, der Korkstöpsel; *Rs.* пробка. Korki do zatykania flasz są z drzewa korkowego. *Kluk Rosl.* 2, 160. - §. 2 korek u trzewika, der Absatz am Schuhe. Trzewiki nosi z korkami nizkiemi i płaskiemi. *Mon.* 69, 641. Korki do trzewików śpiczaste, wysokie. *Pam.* 25, 1, 14. Na to słowo komenderuiącego, prawa noga w tył się cofa, tak aby korek za korek w odległości na dłoń przyszedł. *Kaw. Nar.* 243. Nic nie umie smukle tylko korki stawiać. *Pot. Arg.* 79. Nadstawia się korkami. *Mon.* 70, 382. podwyższa się). Widzę, że kogo tylko za męża zapragniesz Mieć będziesz; nayhardzieyszych pod two korki naguiesz. *Tręb. S. M.* 37. pod pantofle, pod panowanie. - §. 5) Korek górny albo ziemny, *suber montanum*, Berggork, kamień z drobnych giętkich niby nitek złożony, tak lekko skupionych, że ma podobieństwo do korka, którym się flasze zatykaią. Nayleżyszy ze wszystkich kamieni. *Kluk Kop.* 2, 100.

KORKA, - i, ż., *zdrbn. rzeczwn.* kora, s skóra, skoreczka, eine kleine feine Rinde; *Bh.* kůrka, kůrečka; *Rs.* кóрка, корочка. Za tą małą korką wiele się kryie nietoperzow. *Zebr. Zw.* 110.

KORESPONDENCYA, - cyi, ż., *Rs.* описка, переписка; listów zmiana, listowne społeczeństwo, der Briefwechsel. KORESPONDENT, - a, *m.*, listów spolnik, der Correspondent. KORESPONDENTKA, - i, ż., die Correspondentinn. Moia grzeczna korespondentka, warta iest takiego męża, iakiego w liście swoim opisała. *Mon.* 68, 976. KORESPONDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, z kim; listy zmieniać z kim, wzaiemne listowne odezwy utrzymywać, mit jemanden Briefe wechseln; *Rs.* переписываться, переписаться.

KOREKTA, - y, ż., poprawa, poprawienie, osobliwie pismnim się wybiią, z błędów drukarskich, die Correctur. *Boh. Kom.* 4, 133 Korekty rewizya *Ross.* сводка. - §. *iurid.* obrządek kancellaryi, stanowiony z prawa, że na każdym wypisie z protokułów, officyalista kładzie korektę, iako czytał tenże wypis, i iako zgodny z oryginałem podpisuie. *Kras. Zb.* 1, 478, die Unterschrift des Cancellevbeamten auf einer vidimirten Abschrift aus dem Protocolle. KOREKTOR *ob.* poprawca, poprawiacz. KOREKTURA, - y, ż., naprawianie, die Ausbesserung, das Ausbessern. Skażonemu z gruntu serca i korektura nie pomoże. *Mon.* 65, 66. t. i. strofowanie). *Jurid.* termin prawa publicznego Polskiego, używany w konstytucyach, wyznaczaiących poprawę praw. Mamy także pod tytułem „korektura Pruska" prawa Pruskie. *Kras. Zb.* 1, 478, Gesetzverbesserung. cf. Chełmińskie prawo.

KORKOCIĄG. *X. Biel.*, *ob.* Graycarek. KORKODĄB, - ębu, *m.*, *ob.* korek 1), więzożołd samica. KORKOWY, - a, - e, od korka, Gork-. n. p. korkowe drzewo. *Kluk Rosl.* 2, 160, Korkbaum, Pantoffelholzbaum. Kora korkowa. *Dyk. Med.* 3, 428. - §. b) korkowy albo korzany, z kory drzewa iedaiakiego. *Cn. Th.*, *Wlod.*, Rinden-, Baumrinden-. *Botan.* Łodyga korkowa, *suberos.*,

ieros., korę ma grubą, miękką, gębczastą. *Jundz. bot.* 2, 15. – Korkowy, zatyczkowy, Stöpſel; *Rs.* пробочный. KORMAN, – u, *m.*, ſiermięga, sukmana, ein grober Bauerkittel von Tuch. Na grzbiecie ma kusy korman, i to pożyczony. *Nar. Dz.* 3, 55. *ob.* gurmana. KORMNIK, – a, *m.*, n. p. ſtérnicy, kormnicy i moloycy maią spław wodny zapłacić. *Vol. Leg.* 4, 64, *Rs.* кормчій, кормщикъ ſtérnik. KORNECIARKA, – i, ż., co kornety robi, die Kopfzeugſiederinn, Haubenmacherinn, Putzmacherinn. Oto kornecіarka za kornety się upomina. *Teatr* 29 *c*, 64. Szachrayki, kornecіarki, krawcowe. *ib.* 15, 48. KORNECISTA *ob.* Kornetyſta. KORNESY, – ów, *plur.* (*Ital.* cornice). *Archit.* korneszy, gzemsy. *Cn. Th.* 220. wierzchnia wężykowata część gzemsu. *Tr.*, das Karnieß; *Rs.* карнизъ, карнизецъ. KORNET, – a, *m.*, z *Franc.*, podchorąży, der Cornett. Nieprzyiaciele poydą mlyńcem a kornetami i z rotami swoiemi. *Birk. Chod. A* 2 *b.* Objeżdża hetman chorągwie i kornety ze wszech miar ſtrapione. *Bard. Luk.* 125. – §. 2) Kornet (*Ital.* cornetto), piszczałka z rogu. *Wlod.* róg do trąbienia. *Dudz.* 42, die Zinke, ein Blaseinſtrument. Z trąbami i z kornety. *Budn.* 2 *Chron.* 15, 14, *Bibl. Gd. ib.* Inſtrumenta dęte: pomort, puzan, kornet. *Warg. Wal.* 306. W Atenach tak się były kornety zagęściły, że i ludzie przedni na nich grali. *Petr. Pol.* 2, 325. Krzyczy głośno sowieczka, i *kornet podżary, Brat i siostra tak z sobą rady chodzą w pary, *Banial. A* 2 *b.* – §. 3) Kornet białogłowski (*Gall.* la cornette), KORNECIK *zdrbn.*, *Rs.* чепецъ, чепчикъ cf. czepiec), das Kopfzeug (die Cornette). Wieżę Babilońską, którą modnym kornetem zowią, ze wstążek i koronek misternie wystawiaią sobie na głowie. *Mon.* 71, 125. Ma piękny dziś kornet na głowie. *Teat.* 34 *b*, *E ii.* Kornety muszlinowe, jakie ś. p. matka Jeymościna nosiła. *ib.* 24 *b*, 8. Kornecik z szeroką wstęgą. *ib.* 20 *b*, 18. Koron kobiety używaią na kornety, na półkornecie, i na cały puzon, na bonety, na maloty. *Haur Sk.* 354. Kobiety damme animuszem Umieią mądrze kornet czynić kapeluszem. *Kras. Wiersz.* 57. opanować mężów). On był gotow krew swoię za leda kornet rozlewać. *Teatr* 21, 48. za leda kobiecinę, *ob* podwika, für jede Schürze, für ein jedes Weibsbild. KORNETYSTA, KORNECISTA, – y, *m.*, grаiący na kornecie, der Zinkenblaſer. Zły gayda dobrym kornetyſtą nie będzie. *Cn. Ad.* 1352. *KORNUT, – a, *m.*, z *Lac.* rogal, der Hahnrey, Hörnerträger. Samiście gomoli, a z ludzi robicie kornuty. *Pot. Jow.* 194.

**KORNY, – a, – e, – ie *adv.*, pokorny, korzący się, demuthig. Kornie laſki żebrał u tego tyrana. *N. Pam.* 12, 360. Pod srogiem iarzmem korne chylmy głowy. *Dmoch. Jl.* 2, 67. Pod zamkiem korne wały krążą. *N. Pam.* 24, 370. niskie, niższe od murów.

KORONA, – y, ż., znak naywyższey dostoyności, który cesarze i krolowie w dzień inauguracyi swoiey, i w inszych, celniеyszych okolicznościach, na głowie noszą. *Kras. Zb.* 1, 477, die Krone; *Boh. et Slo.* koruna; *Hg.* korona; *Sr.* 2. krunna, cronna; *Sr.* 1. krona; *Crn.* krona, koruna; *Vd.* krona; *Cro.* koruna, kruna; *Dl.* krona; *Sla.* kruna; *Be. et Rg.* krunna; *Rs.* корóна; *Gr.* κορωνη (*Arb.* קרן *iunxit*). Znak królewskiego stanu w naszym wieku korona, u onych ſtarych dyadema, to iest binda z purpury, którą królom głowę zwięzowano. *Warg. Wal.* 193. Zdobi korona głowę, ale na tysiąc niebezpieczeństwa wyſtawia, który ią nosi. *Birk. Krz. Kaw.* 6. Złote korony królów ciernie w sobie maią. *Groch. W.* 163. Korona cierniowa Jezusowa! *Pot. Zac.* 106, die Dornenkrone. Korona papieska. *Ld.* Korona albo infuła biskupia. *Skarg. Dz.* 289, die Bischofsmütze. – Na herbach: korona książęca, margrabska, grabska, szlachecka, die Krone auf einem Wappen. – Tego co chcą wyroki, czemu nie wieńczymy koroną? *Jabł. Tel.* 73, *ob.* koronować). – Korona, z wieniec, ein Kranz; *Vind.* krienz, vienez). Włożyła mu na głowę mirtu koronę. *Pam.* 83, 412. Jakież proszę korony na weselach bywaią? iakie maią bydź inne, iedno z kwiecia wonnego. *Birk. Zyg.* 9. – *Fig.* czeka go korona sławy nieśmiertelnéy. *Boh. Kom.* 4, 108. – §. b) Korona duchownych na głowie wyſtrzyżona; *Vd.* duhovnska krona, glavosbritva; *Cro.* koruna, venecz, kruna, kolobar, brienye redovnichko na glavi, plesa; *Hg.* korona, koszorú; *Rs.* тонзура. Klerycy ſtrzygą włosy na kształt i podobieństwo korony na głowie. *Karnk. Kat.* 263, plesz, die Platte der Prieſter. Korona duchownych, znak na środku głowy między zapuszczonemi włosami wygolony, czyli wyſtrzyżony. *Cerem.* 1, 108, *Kucz. Kt.* 2, 614. Co księża golą plesze, dziś poszły w korony, iak księża w książęta. *Pot. Jow.* 104. Po koronie znać księdza na głowie. *Pot. Pocz.* 471. – c) *botan.* Korona iest ta część kwiatu naydelikatnieysza, która rozmaitością kolorów zdobiąc roślinę, naypierwéy wzrok powabia, *corolla*, *Botan.* 100, die Blume einer Pflanze. – c b) *botan.* korona *frittillaria Linn.*, die Kornblume, rodzay rośliny; u nas w ogrodach miewaią koronę Cesarską, die Kaiſerblume, i szachownicę, die Schachblume. *Kluk Dyk.* 2, 14. – d) *Anat.* korona zęba, iest część nad dziąsła wywyższona, żadnéy błony powierzchowney nie maiąca. *Krup.* 1, 78. Ząb dzielimy na koronę i korzeń. *Wey. Anat.* 35. – e) korona na niebie, gwiazdozbior pewny, die Krone der Ariadne, ein Sternbild, między wężownikiem a klęczniem. *Otw. Ow.* 307. – f) korona, KORONKA białogłowska, na obszywanie szat, die Spitze zum Besäumen. Szaty śrebrnemi i złotemi koronami ubramowane. *Haur Sk.* 353. – g) korona, z koronka, z rożaniec, der Rosenkranz. Korona abo pacierze u pasa wiszące. *Warg. Radz.* 341. Różaniec zowie się korona abo wianek. *Bzow. Roz.* 7. – h) lichtarz z rozmaitemi na około gałęziami, lustr, paiąk, der Kronleuchter, Armleuchter. *Tr.* – i) korona, z grono, zgromadzenie, der Kreis der Zuſchauer, Geſellſchaft, Verſammlung. Liczna obiéy płci korona. *Tr.* – k) Korona, z Koronat szkut Włoski, eine Krone, eine Art Gold- und Silbermünzen. *Cn. Th.* Odpuszczam wam wszelkie podatki, i popłatki od soli, od koron. *Radz.* 1 *Mach.* 10, 29, *Bibl. Gd.*, Kronſteuer *Luth.* – l) korona w fortyfikacyi nazywa się od postaci swoiey twierdza zewnętrzna, złożona z iednego całego narożnika, i z dwóch półnarożników złączonych w iedno dwiema zasłonami. *Jak. Art.* 3, 296, im Feſtungsbaue, das Kronwerk, ein Außenwerk in Geſtalt einer Krone. – §. 2) Korona, z królewska godność, królestwo, die königliche Würde, das Königreich. Gdy Zygmunt August

pokazał światu, że kocha koronę tę; ięli się uczeni Polacy rzeczy poważnych pisać ięzykiem swoim. *Gorn. Dw. praef.* Koronę mu stany ofiarowały; Koronę st.- cił; Dobiał się korony; cf. berło. - §. b) Korona *per excell.*, Polska Korona, = Mała i Wielka Polska, *opp.* Wielkie Księstwo Litewskie, Kron=Polen, im Gegensatze des Großherz. Litth. - W koronie, iako i w Wielkim Księstwie Litewskim, nigdy takie dziwy nie były widziane. *Mon.* 66, 60. Z tryumfem Bolesław do korony przyiechawszy, bogu ofiary za zwycięstwo oddał. *Krom.* 71. *in regnum suum.* KORONACYA, - yi, *ż.*, *Boh.* korunowacj, korunowánj; *Vd.* kronanje; *Cro.* korunyenye; *Hg.* koronázás, die Krönung, uroczysty obrządek, przez który osoba na dostoyność królewską lub cesarską wyniesioną, namaszczoną, korowaną iest. *Kras. Zb.* 1, 477. W czasie przez sęym elekcyi wyznaczonym, obrany król i stany zjeżdżaią na koronacyą do Krakowa. *Skrzet. P. P.* 1; 96. KORONALNY, - a, - e, n. p. Kość czołowa złącza się w górze przez spoienie koronalne, *suturam coronalem*, die Kronnath, Kranznath, z kościami ciemienia. *Kirch. Anat.* 97. KORONAT, - a, *m.*, ukoronowany, monarcha, ein Gekrönter, ein Monarch. Koronat szablą groźny, który iako mądrze berłem, tak mężnie w boiu władnie żelazem. *Psalmod.* 70. + §. 2) koronat, korona, szkut Włoski. *Cn. Th.*, eine Krone, eine Gold= oder Silbermünze. *Summ. B.* KORONATOR, - a, *m.*, der Krönet, der den Monarchen krönt; *Bs.* krunicjar; *Rg.* krunnicjar; *Dl.* krunichar). Koronator iego, który nań koronę kładł, zdradził go. *Skarg. Dz.* 811, KORONCZYK, - a, *m.*, *tauraco Klein*, gatunek ptaków Afrykańskich bardzo pięknych, noszący na głowie takowe pióra, iakich Afrykańscy królowie zażywaią. *Aluk Zw.* 2, 25, der Kronvogel. - §. 2) Koroneczyk, KORONIK, cf. syn koronny, = z korony Polskiey rodem, Polak, nie Litwin; der Kron=Pole. Koroneczyk chce bydź urzędnikiem w Wilnie, a Litwin rządy chce czynić w Warszawie. *Mon.* 65, 190. KORONIASTY, - a, - e, na kształt korony, kronenförmig; n. p. czapka koroniasta. *Tr.* - §. b) zazano koroniasty. *Tr.* = *ob.* korona *fortyf.*, das Kronenwerk. KORONKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* korona, eine kleine Krone, ein Kränzel; *Bh. et Slo.* korunka; *Hg.* koronátska; *Cro.* korunicza, krunicza; *Rg.* krunniciza; *Bs.* kruniça); ziele wieżyczki, koronki drobne ma włosienkowate. *Syr.* 584. - §. paciorki, różaniec, wianek, *Crn.* kronèza; *Bs.* kruniça, kralisc, brojaniçe, occe nasce, cislo; *Cro.* chiszlo, korunicza, otecz nassi; *Dl.* patricze, krunicza, ochenassi, brojenicze, der Rosenkranz (Obd. Krone). W koronce téy ustawca pierwszy położył modlitw sześćdziesiąt i trzy, bo tyle lat Panna miała, Póki na tym świecie z ludźmi mieszkała. *Pieśń. Kat.* 111. Weź koronkę, i mów paciérz. *Boh. Kom.* 3, 252. Każdy z nich nosi koronkę długą w ręku, iakoby to paciérze, mrucząc na niéy. *Star. Dw.* 49. - §. 3) Koronki u szat białych, wyszywanych, = forboty, Spitzen, zum Besetzen; *Bh.* kragky; *Vd.* sobizhi, sobzi, shpizelni, sobizhje; *Cro.* spicze; *Sla.* shiret, csipka; *Bs.* perváz; *Rs.* кружево, кружевцо; *Ec.* кружило. Okręt był płótnem Brabańtskiém i koronkami wyładowany. *Pam.* 83, 2, 114. Koronki się piorą, a blondynki nie. *Zab.*

13, 210. *KORONKARKA, - i, *ż.*, koronki robiąca; koło koronek się trudniąca, koronkami handluiąca, die Spitzenmacherinn, Spitzenwäscherinn, Spitzenhändlerinn; *Boh.* kragkarka; *Ross.* кружевница, плетей; *w rodz. męzk.* *koronkarz, *Cro.* spiczar, *Sla.* csipkar, *Bh.* kragkar; - *Bh.* kragkárstwj *koronkarstwo, robienie koronek, handel koronkami. KORONKOWY, - a, - e, z koronek, Spitzen=; *Vd.* sobzhast (cf. ząbczasty); *Rs.* кружевный. Obiecał mi piękne stroie koronkowe. *Teat.* 53 *d*, 25. Koronkowa kołdra. *Mon.* 72, 425. Koronkowe mankiety. *Teatr* 49 *d*, 53. Manufaktury koronkowe wsławiły Brabancyą. *Dyk. Geogr.* 1, 93. KORONNY, - a, - e, od korony, Kron=. Złoto ośmnastokaratowe zowią koronne, gdzie przymieszane są sześć części śrebra albo miedzi. *Aluk Kop.* 2, 157, Kronengold, *Zlot. B b.* - §. b) *per excell.* od korony Polskiéy, Kron=Polen=, zu Kron=Polen gehörig. U nas do koronnéy Rzpltéy szlachta tylko, których koronnemi synami zowiemy, przynależą. *Petr. Pol.* 200, Söhne Kron=Polens, Kron=Polnischer Adel. Koronicy albo koronni synowie. *ib.* 195. Poczciwemu synowi koronnemu nigdy praca za oyczyznę nie ma bydź ciężka. *Star. Ref.* 21. Akademia Krakowska, szkoła koronna. *Groch. W.* 269, szkoła główna koronna). Hetman Wielki Koronny, Hetman polny koronny; Marszałek Koronny, *oppos.* Litewski. *KORONONOSZY, - a, - e, noszący koronę, kronentragend. Korononosze męczenniki *Fund.* 55. KORONOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukoronować *dk.*, koronę na głowę kłaśdź, wieńczyć, krönen; *Bh.* koronowati; *Slo.* koronugi; *Hg.* koronázom, koronazni; *Sr.* 2. kronnowasch; *Sor.* 1. kronupu; *Vd.* kronati, vienzhati, okronati, pokronati; *Crn.* kronam; *Bs.* krunniti, okrunniti, ukrunniti; *Rg.* krunniti, okrugnivati, okrunniti; *Cro.* koruniti, korunim, okorunujem; *Dl.* krunim; *Rs.* коронова́ть. U nas nie mógł koronować króla ani królowy, iedno arcybiskup Gnieznieński. *Bielsk.* 275, *Birk. Zyg.* 9. Przez głowy ukoronowane, samych tylko cesarzów i królów rozumieią. *Wyrw. G.* 123, gekrönte Häupter; *Vd.* kronan, kronast. - *Fig.* wieńczyć, krönen, bekränzen. Dusze wybawione, że iuż są ukoronowane, a ukoronowane koronami doskonałemi, zażywaią radości królestwa niebieskiego. *Smotr. Ex.* 34. Lud często gotów chytrze czy z prostoty Obrzydłe zbrodnie wieńcem koronować cnoty. *Zab.* 9, 4. *Swiętorz.* Nie zaniechał sposobów ku zawarciu pokoiu, który koronuie woyny wszystkie. *Tward. Wład.* 132. Pismo P. Schuberta, ukoronowane przez akademią Berlińską. *Pam.* 84, 903. KORONOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Cro.* korunenye, das Krönen, die Krönung, *ob.* koronacya. - §. b) *Archit.* cornice *Ital.* - część balkowania. *Callit.* 7, das Krönlein in der Baukunst, der Kranz.

KOROP', - ia, *m.*, Na Ukrainie w Dnieprze poławia się ryba, nazwana korop', grubsza od karpia, i łuskę ma szerszą, długości na 3 lub 4 łokcie; smaczna do iedzenia. *Lad. H. N.* 77, eine Art Karpfen in der Ukraine.

KOROWATY, - a, - e, *corticalis*, do kory podobny. *Perz. Cyr.* 1, 150, rindenartig.

KOROWAY, - aiu, *m.*, z *Ross.*, gatunek ciasta, Topfkuchen. Przypominam też Państwu córki ich wesele, Niechay iz, nie kto inny, piekę korowaie. *Zabł. Z. S.* 21.

KOROWOD, - u, *m.*, KOROWODY, - ów, *plur.*, nudne rozwlekłości, ceremonie, ceregiele, zawady, cf. odesłać od Annasza do Kaifasza, Weitläuftigkeiten, Weitschweifigkeiten. cf. *Rs.* хороводъ, хоровожъ wiedzienie chóru, i. tańca, cf. rey). Pan nasz dla pamego króla więcéy nie czynił korowodów. *Teat.* 13, 39. Życie nie wystarczy wytwornéy pannie na wypełnienie wszystkich grymasów, wykwintów i korowodów. *Mon.* 72, 65. Już nie czas teraz semną stroić korowody, Weź mu rękę, niech pisze. *Tręb. S. M.* 59. Gdybyć to tak i teraz; próżne korowodów Bylyby nasze stadła, i ztąd mniey rozwodów. *Kras. Wiersz.* 54, *Jak. Bay.* 40. Między sąsiedztwem są prawne korowody. *Zab.* 13, 379, zatargi).

KOROZYWA, - y, *ż.*, lekarstwo gryzące, n. p. Chorzy lekarstwa gorzkie, korozywy, palenie, rzezanie cierpią dla zdrowia. *Petr. Et.* 196, *Rey Wiz.* 191, *Rey Pst. N n* 3, eine ätzende Salbe, z *Łac.*

*KORPAŁ, - a, *m.*, *burlesq.*, zaiąc, ein Hase. *Tr.* KORPAL, - a, *m.*, człowiek z twarzy do zaiąca podobny. *Tr.*, der am Gesichte einem Hasen ähnlich sieht.

KORPORAŁ, - u, *m.*, chusta pod hostyą, das geweihete Tuch unter der Hostie. Krew z hostyi tak płynąć poczęła, iż korporał po wielkiéy części skropiła. *W. Post. W.* 2, 45. Z korporałów niewiasty ich podwiczki sobie czyniły. *Skarg. Dz.* 1185. Liton albo korporał. *Pim. Kam.* 98, *ib.* 124, *Zątk.* 279. KORPORALNIK, - a, *m.*, deka, w któréy korporał chowaią, *Tr.* die Decke, worin das Hostientuch verwahrt wird.

KORPUS, - u, *m.*, dzielnica woyska, ein Corps Truppen. *Tr.*

KORSAK, - a, *m.*, *Rs.* корсакъ gatunek lisów pomniéyszych siwawych, ein Steppenfuchs. Zwierza rozmaitego Tatarzy maią, a zwłaszcza korsaków, i w biegu prętkolotnych sudaków. *Paszk. Dz.* 4.

KORSARZ, - a, *m.*, (*Ital.* corsaro), der Corsar, Freybeuter, rozboynik morski, który w okręcie woiennym biega po morzu dla schwytania okrętów. *Papr. W.* 1, 475. cf. freybyter. KORSARSKI, - a, - ie, od korsarza, Corsaren-. Do rzemiosła przywykł korsarskiego. *Przyb. Lux.* 252. KORSARSTWO, - a, *n.*, rzemiosło korsarskie, rozboynictwo morskie, das Corsarenhandwerk. Korsarstwem żyią. *Przyb. Lux.* 249.

KORSET, Gorset, - u, *m.*, z *Franc.*, kobiecy ubior, ein Weiber-Corset; *Bh.* kordula, kordulka.

KORTEZAN, KORTEZYAN, - a, *m.*, w konstytucyach Polskich ten, który maiąc beneficyum w Polszcze, przemieszkiwa w Rzymie. *Dudz.* 42, der in Polen eine Pfründe hat, und in Rom lebt (*Crn.* kartésán *ludio*, *mimus*). Niektorzy z poddanych naszych od wielu lat w Rzymie mieszkaiąc, w krolestwie naszym duchowne urzędy dzierżą; a te zaniedbywaiąc, inszych tu mieszkaiących pozwy do Rzymskiego dworu trapią. Wszyscy tacy *kortezani* z Rzymu do beneficyów wrocić się maią. *Herb. Stat.* 135 *Zyg. I.* 1585. - §. Kortezani, którzy mimo ustaw narodowych ubiegali się do Rzymu (*alla corte di Roma*), i tam podstępnie beneficya otrzymywali. *Kras. Zb.* 1, 215, die am Römischen Hofe Pfründen erschlichen. Kortezanowie i biegunowie do Rzymu, duchowne opatrzenia upraszaią. *Herb. Stat.* 138. - §. *transl.*

ogóln: nadskakiwacz, szczéry, lub obłudny. *Dudz.* 42, ein Speichellecker, ein Höfling, dworak. (*Bh.* kotyzaun błazen nadworny). KORTEZANKA, - i, *ż.*, (*Gall.* courtisante), fryerka, eine Mitmacherinn. KORTEZAŃSKI, - a, - ie, o kortyzanach, die Pfründenerschleicher am Römischen Hofe betreffend. Jeśliby kto przeciwko postanowieniu statutowemu co prawem kortezańskim otrzymał, niech będzie wywołan. *Herb. Stat.* 135. KORTEZYA, KORTYZACYA, - yi, *ż.*, dworactwo, zbyteczne nadskakiwanie komu; Höflichkeit, Schmeicheley. Miłość czyni pełnym kortezyi i uszanowania dla kobiet. *Niemc. Król.* 1. *praef.* Któż Wc Pan iesteś z temi swoiemi ukłonami i kortezyami? *Teat.* 24 *c*, 67. Wszystkie dworitwa, wszystkie żartowania, wszystkie spaczkowania, wszystkie kortyzacye gotów iest wycierpieć Polak. *Weresz. Regl.* 118. Przez częste uściski Rzewne kortezy stroi koło Julii. *Zab.* 16, 328. Ja pierwszy wesoł lubię kortezye, Gdy piię dobre darmo wino czyie. *Bratk. D* 2 *b.* KORTEZYOWAĆ, KURTYZANOWAĆ, - ał, - nie, *intrans. ndk.*, nadskakiwać, zu Diensten stehen, aufspringen, aufpassen, schmeicheln. Trzeba się rozpuknąć od śmiechu na dworze pańskim, iak tam kortedziuią, iak prowadzą na zamek, rozumie że królem. *Opal. Sat.* 120. Musimy się sami kręcić, kurtyzanować, zabiegi czynić, i ieden pod drugim dołki kopać, wyścigaiąc do mety. *Xiądz.* 57.

KORTYNA, KOŁTRYNA, KURTYNA, - y, *ż.*, z *Włosk.*, zasłona, n. p. teatralna, eine Cortine, ein Vorhang; *Bh. et Slo.* zástera; *Sr.* z. wobweschł; *Cro.* zastor; *Crn.* predpart; *Rg.* zâstori, zastorniza; *Bs.* oponna, zastór; (*Rs.* карминна obraz); *Rs.* занавѣсъ, занавѣска, занавѣсочка, завѣса. Obstawiaią popa Jana kortynami albo ścianami czerwonemi, wysokiemi i długiemi. *Bot.* 3, 146. Widziałem kortynę malowaną dobywania Lublina przez Tatarów. *Stryik.* 385. - §. *milit.* zasłona, ściana między dwoma narożnikami, die Courtine, der Mittelwall zwischen zwey Bollwerken. Inżynierowie maią długość i miąższość murów i ich kortyn wymierzyć. *Archel.* 2, 43. Kortyny *alias* mur między bastyonami. *Chmiel.* 1, 234. Zamek ten składa się z czterech bastyonów, i tyleż kurtyn, które są głębokim rowem opasane. *Pam.* 82, 94. KORTYNKA *zdrbn.*

KORUMPOWAĆ, - ał, - nie, *cz. ndk.*, skorumpować *dk.*, przenaymować, przekupować, bestechen. Co to iest korumpować sędziów? iest to psować! Prawda, że komu psować, sobie naprawować. *Kchow. Fr.* 48. KORUPCYA, - yi, *ż.*, przenaiem, przekupienie, die Bestechung, wyraz oskarżenia tego, który dopomagaiąc sprawie swéy, uiął sobie sędziego opłatą. *Kras. Zb.* 1, 478. Korupcye, szpetnyż to tytuł podarkom dany, który zawstydzeniem oczom cnotliwym przegraża. *Birk. Zam.* 9. et *Birk. Evorb. II b.*

*KORUSZEK, - szka, *m.*, korczyk, ein Scheffelchen. n. p. A co dziś Panie za mliwo? Bo skurczyłoć się co żywo, Ledwa czasem do Niedziele Jeden się koruszek zmiele. *Rey Zw.* 234 *b.* cf. korczak, pewna miara młynarska, ein gewisses Müllermaß. Ledwie będzie koruszka do drugiéy niedzieli. *Rey Zw.* 12 *b.*

KORWET, KORBET, - u, *m.*, (z *Franc.* courbette), podskok koński, die Capriole eines Pferdes. Dzianety

ich pięknie korbety i szusy wyprawować umieią. *Birk. Kr. Kaw.* 34. Lekkim zrywaniem konia do szlapi, korwetów, pląsania, hasania wprawuią. *Haur Ek.* 149. — §. b) *transl.* zbytnie ukłony; Bücklinge, Capriolen, vielfältige Verbeugungen. Ciebie do niéy zażyię, więc na korbety gotuy się i dygi. *Pot. Syl.* 24. Młodzian rażny, wysmukły, pełen korwetów. *Boh. Kom.* 1, 50. Cały w korwetach, śpiewa, gwiżdże, tańcuie. *Teatr* 29, 21. KORWETOWAĆ, – al, – uie, *intransit. ndk.*, korwety stroić. Capriolen machen. Dzianet pod nim nad śniegi korwetuie bielszy. *Pot. Arg.* 308. KORWETA, – y, *ż.*, gatunek barki długiéy o iednym maszcie. *Papr. IV.* 1, 336, eine Corvette, eine lange Barque mit einem Maste.

KORWIN *herb*, kruk na pniu ociętym, u którego dwa u góry sęki, dwa u dołu, a kruk w pysku trzyma pierścień złoty. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen.

KORYANDER *ob.* Kolendra.

KORYCIASTY, – a, – e, o głębokim korycie, n. p. Koryciasta rzeka. *Bardz. Luk.* 28, ein tief gebetteter Strom, der ein tiefes Bette hat (*ob.* koryto); *Crn.* korytast *alueatus.*

KORYNT, – u, *m.*, dawne miasto Greckie w Morei. *Dyk. Geogr.* 2, 48, Corinth. *Proo.* Do Koryntu przyiść nie każdemu wolno. *Rys. Ad.* 9. *non cuivis contingit adire Corinthum*, *ob.* Dwumorze, dwumorski. KORYNTYYSKI, KORYNTCKI, – a, – ie, od Koryntu, Corinthisch, przesmyk Koryntyyski. *Dyk. G.* 2, 48. Miedzią Koryntyyską nazywali kruszec złożony z miedzi, śrebra i złota. *Krumł. Chy.* 195. *KORYNTKA *Rs.* коринка, *ob.* rozynka.

KORYTO, – a, *n.*, KORYTKO, – a, *n.*, *dem.*, *Bh.* korito, koretto, brant, truki; (*Slo.* korytnecka chelys); *Sr.* 1. korto; *Sr.* 2. korito, koritto, nazli (*ob.* niecka); *Vd.* koritu, koritize, nishke, mela, kaduine; *Crn.* koritu, kadujne; *Cro.* korito, kopànya, sztruganya (*ob.* kopanka, cf. strugać); *Sla.* kopáuj; *Dl.* korito, nachve; *Rg.* koritto; *Bs.* korito, koritto, krrité, krosegno, valov; *Rs.* корыто, корытцо, корытечко; *Ec.* корытце; cf. *Gr.* κοφος, cf. κοφινος; cf. kora); wydrożone z drzewa naczynie, der Trog. Koryta gospodarskie bywaią topolowe, lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Koryto piekarskie, dzieża, der Backtrog; *Vd.* miesnu koritu, mieshize; *Rs.* квашня, квашёнка. Koryto wodne, ein Wassertrog, *Rs.* водопойло. Wylali z wiaderka wodę do koryt. 1 *Leop. Gen.* 24. Koryto dębowe *Rs.* дубáсb cf. dubas). Stare koryta, *Bh.* stařice. Stało w izbie przy ścienie na polcie koryto, Bo tegoż tam dnia wieprza zabito. *Pot. Jow.* 150, der Schweinetrog. Koryto, korytko, w którym bydłu, ptakom ieść i pić daią, der Futtertrog. Dobry myśliwiec wie, które psy rychléy puszczać do koryta, które późniéy. *Ostror.* 35, *Rs.* корытничей myśliwiec maiący dozór nad korytem). – Uiąć komu obroku, podnieść komu korytko, *cibum deducere. Mącz.*, einem den Brotkorb höher hängen. Wiarki w korytach dziurawych puszczaią się na morze i toną szkaradnie; a kościoł nas przewozi bezpiecznie, iak w okręcie iakim. *Star. Zad. D* 4 *b.* Korytko, przez które dowiaduiemy się, iako przypadnie głębokość zalewku w stawie. *Stroy. B* 2 *b*, eine Art Wasserwage mit einem Tröglein oder einer Rinne. – §. a) koryto rzéki, s łożysko, łoże, rzeczysko, das Bett eines Flusses;

Bh. rjecisstě, rečisko; *Slo.* gaček; *Sr.* 1. rečjné zbéw, rečjné zpad; *Vd.* teshishe, struga; *Rg.* loogh; *Bs.* potok od rjeke, po komu rieka tece). Gdy przypadkiem rzéka graniczna bieg swóy odmienia, stare koryto będzie granicą; nowe zaś iéy łożysko do wspólnego użytku należy. *Ostr. Pr. C.* 1, 107. Nil wlewa się w morze siedmią korytami. *Mik. Turk.* 153. W iednym korycie bieda nie może zgodny Topolorodny Padus i Eurotas chłodny. *Hul. Ow.* 168. KORYTKOWY, – a, – e, od korytka, Trog-. Korytkowy instrument. *Stroyn. B* 2 *b*, *ob.* korytko, die Wasserwage mit einem kleinen Troge. – KORYTNY *Solsk. Arch.* 163. KORYTOWY, – a, – e, od koryta, Trog-; *Rs.* корытный. Korytny potaż. *Torz.* 168. korytowy potaż. *Pam.* 84, 763. cf. koryciasty. KORYTNIK, – a, *m.*, który koryta robi, der Trogmacher; *Rs.* корытникъ (*Vd.* koritnjak s cienkusa).

KORZANY, – a, – e, z kory drzewowéy. *Wlod.*, von Baumrinden; *Slo.* kôrowý, kôrnatý; *Vd.* skorjash. *KORZAWIEC *niiak. ndk.*, w korę się obracać, rindig werden; *Rs.* корчавѣть, закорчавѣть.

KORZBOK *herb*, trzy karpie złote ieden nad drugim niby płynące. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen.

KORZĘ *ob.* Korzyć.

KORZEC, – rca; *m.*, *dem.* korczyk, koruszek, *Bh.* korec; *Sr.* 1. korcz, korcjł; *Sr.* 2. korz, kourz, kurz; *Rs.* корецъ, *obs.* корецъ; *Ec.* корéцъ, корецъ, кóмцъ, cf. korczak, cf. *Gr.* κοφος, *Hbr.* כר kor, *Lat.* corus; cf. kora); miara do zboża, der Scheffel; *Crn.* kibov; *Vd.* skaff, shkafez, shetert, piskerzh, piskrish (cf. skopiec); *Cro.* drevénka, drevenyak; *Rg.* aprd, nbórak (cf. węborek), polóvgnák; *Bs.* star, staricch, scinik mierra za sgitto, osmák; *Russ.* мефель, родъ хлѣбной мѣры. – Zustawy R. 1764 korzec Warszawski ma mieć garcy 32; dzieli się daléy na 4 ćwierci, z których każda zawiera garcy 8. *Ostr. Pr. C.* 2, 315, *Vol. Leg.* 7, 531, *Skrzet. P. P.* 2, 196, *Lesk.* 2, 26. Za korce swe (*scil.* zboża) nie wiele liczyli. *Groch. W.* 558. Korcami stare tynfy mierzy: *Teatr* 43 *c*, 18 *et* 33, 24, *Bardz. Tr.* 231. Szafuią tysiącami korców przeklęctwa. *Mon.* 65, 68, *ob.* djabeł). Chłopa w korzec nie mierzą. *Dwor. A* 4, *Xchow. Tr.* 47, *Pot. Arg.* 591. pozór zdradza, der Schein trügt; man mißt den Kerl nicht nach der Elle. Jeżeli kto wyżéy z korca głowę dźwiga, Niemasz dziwu, że mu iéy strychulec przystrzyga. *Pot. Pocz.* 402. nie wynoś się nad swóy stan). Na cóż o pysznodumni z korca wyglądacie, Darmo się z śmiertelnego iarzma wykradacie. *Bardz. Boe.* 56. – Pod korzec ukryć cf. pod ławą, ukrywać się z czym, n. p. nie chciałem dzieła pod korcem ukryć. *Mon.* 69, 520. Chcę ia ciebie o świeco nad insze iaśniéyszą, nie pod korzec, ale na lichtarz naywyższy do świątnicy moiéy. *Bzow. Roz.* 100. Korzec zjeść trzeba z przyiacielem soli. *Pot. Arg.* 275. Zjadłem z nim więcéy niż ieden korzec soli. *Birk. Exorb. D* 3 *b. cf. Cro. adag.* jaycze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priatel od trideszet lat, jeszu tri dobra dugovanya, t. j. iayko od iednéy godziny, chleb od iednego dnia, przyiaciel od trzydziestu lat, są trzy dobre rzeczy. *ob.* Korcowy. KORZECZNIK, KORCZAK, – a, *m.*, młyn wodny, którego koło zewnętrzne skrzyniaste. *Os. Fiz.* 338; *Solsk. Arch.* 78, eine Wassermühle mit einem Schöpfrade. Nie może być, szczebietliwy By zawzdy miał być prawdziwy, Co iako ko-

rzecznik miele, Nie przestanie do Niedziele. *Rey Zw.* 234 *b*, *Bh.* korečnik, młynarzi, ktorzij swe koreczniki na potoczech magi.

KORZEŃ, – zenia, *m.*, Korzonek *zdrbn.*, *radix*, die Wurzel; *Bh.* koren; *Sr.* 2. koren, korosčk; *Sr.* 1. koren; *Vd.* koren, korenina; *Crn.* korẹn; *Cro.* koren, sila, korenëcz; *Dl.* korenchich, šilicza; *Sla.* koren, korécsak; *Rg.* korjén, korjênak, korjênciech; *Bs.* koren, korjen, sgilla, korjenak, sgilliça; *Hg.* gyeükeer; *Russ.* кóрень (cf. *Gr.* ποδιον *radix loti*; *Rabb.* עקר ikkar *radix*); ta część rośliny, przez którą w ziemi utkwiona się żywi. *Kluk Rosl.* 1, 6. korzeniem stoi roślina. *Botan.* 28. Gdzie zdrowy korzeń, drzewo kwitnie i rodzi. *Skarg Zyw.* 1, 12. Szczére to wino, iak się z korzenia dostaie. *Tr.* z macicy winnéy, niesfałszowane). Korzenia naygrubsza część *Rs.* корневище. Jaki był korzeń, takie rószczki; iaka matka, takie córki. *Skarg. Zyw.* 2, 135. – §. Czarny korzeń, rżysko, ściernisko, das Stoppelfeld. Wilk bieżąc koło błonia, Uyrzał na czarny korzeń puszczonego konia. *Zab.* 13, 276. *Trębi.* – Pryska na czarnym móy źrzebiec korzeniu. *Jabł. Ez.* 39. – §. Gdzieby chłopi z surowego korzenia folwark nowo budowali, pan téy wsi może im czynszowe prawo dziedzicznie dać. *Szczerb. Sax.* 43. z karczunku, z gruntu wykarczowanego, auf neu ausgerodetem Boden, Neubruch. Nie tylko stare puste role osiedli i naprawili, ale i wsi na surowym korzeniu wyrobili. *Stryik.* 362. – §. Ziele, wieprzyniec, gorysz, gorycznik, ślini kopr, wszywy kopr, zowią niektórzy siarkowym albo siarczystym korzeniem, drudzy ielenim albo sarnim korzeniem, *feniculum porcinum*, Saufenchel. *Syr.* 195. Korzeń womitowy, *Lonicera Ipecacuanha Linn.*, Brechwurz, gatunek wiciokrzewu, którego korzeń wzbudza womity. *Kluk Dykc.* 2, 97. Korzeń archanielski, archanielika, arcydzięgiel, Pommerische Angelica. *Syr.* 98. *et* 85. Korzeń biały, ieleni ogon, *ceruaria alba*, weiße Hirschwurz. *ib.* 132. Korzeń fiołkowy, kosacieo Słowiański, *Iris Illyrica*, Dalmatisch Veilwurz. *ib.* 3. Korzeń liliowy, *gladiolus. Cn. Th.*, Schwertel, Schwertlilie. Słodki korzeń, Süßholz. Korzeń ostromleczny *ob.* szczeć morska. – §. Korzeń okrągły liściasty, albo z błonek iak z liścia składzisty, zwiiany, *bulbus. Cn. Th.*, eine Blumenzwiebel, Zwiebelwurzel cebulasty. – §. *translate* korzeń zęba, die Wurzel des Zahns. Zęby dzielą się na korzeń, lub część w dołku szczeki zachowaną, na ciało i na koronę. *Krup. Ost.* 78. Góra ta od Tatrów korzeń swóy prowadzi. *Banial. P.* – *Fig.* początek, wszczątek, fundament, grunt, Anfang, Urſprung, Grundlage. U nauk korzenie gorzkie, ale owoce słodkie. *Bud. Ap.* 24. Błędu korzeń podcięty. *Skarg. Dz.* 645. Korzeń tego dwoyga złego inny nie iest, iedno kłam pochlebców. *Gorn. Dw.* 225. Korzeń dobrey sławy iest cnota lub dobroć ona, dla któréy chwałę od ludzi odnosi. *Birk. Chod.* 21. Nie iest trwała pożyczana, i nie maiąca własnego korzenia, potęga. *Klok. Turk.* 57. Rzym mamy za korzeń i macicę katolickiego kościoła. *Skarg. Dz.* 154. Z korzenia, z korzeniem, *radicitus* z gruntu; n. p. Z korzenia wyrąbać, z korzeniem wyrywać, *Crn.* stikama; *Ec.* накоренéнно, изъ кóрене, mit der Wurzel, von Grund aus. Póki drzewa z korzeniem nie wykopamy, póty będzie rosło; póki wodza nie dostaniemy, póty pokoiu nie będzie. *Bielsk.* 84. – §. *aliter* z korzenia, z początkowo, wszczątkowo, urſprünglich, von Anfang, Anfangs. To szczęście wszystkie miasta, wszystkie zamki maią, Że piękniysze z ruiny, niż z korzenia wstaią. *Pot. Arg.* 456. Abyś mógł wszystko dostatecznie wiedzieć; Chcę-ć przyczynę méy nędzy z korzenia powiedzieć. *P. Kchan. Orl.* 1, 360. – §. 2) Korzeń, obozowisko, kosz Kozacki, (*Trotz* tłumaczy: reyment Kozacki); das Feldlager der Koſaken. Kozacy Niżowi na zimę do miast się rozchodzą, łódki swe przy Dnieprze pochowawszy, i kilka set człowieka tam zostawiwszy, na korzeniu, iako oni mówią, przy strzelbie. *Gwagn.* 338, *Bielsk.* 659. W woysku Zaporozkim chorążowie po złł. 6, attamanowie w korzeniach po złł. 5. *Vol. Leg.* 5, 175. – §. 3) korzeń, członek naturalny męzki. *Krup.* 2, 139, das männliche Glied, die männliche Ruthe, die Ruthe. Nóż do urznięcia korzenia zarażonego. *Czerw. Narz.* 26. Nie wnidzie w kościoł Pański trzebieniec, ani zgniecionego albo rzezanego łona, ani wyrznionego korzenia. *Leop. Deut.* 23, 1, *Wuiek.* Stadnik korzeń wypuściwszy, klacz przykryć chciał. *Hipp.* 14. – §. po korzeniu, po mieczu, po linii męzkiéy, von der männlichen Linie. Bliższy krewny po korzeniu, albo iako mówią po mieczu, to iest, po oycu. *Groi. Obr.* 64. KORZENIE, – ia, *n.*, *collect.*, *Bh.* korenj *herbae*, Wurzeln. Korzenie drzewa starego iuż bywa zapiekłe i twarde, przeto nie puszcza z siebie odrośli. *Orzesc.* 64. Wyciecz, wykopay karcz, popal korzenie, nie będą bory. *Gor. Sen.* 200. Większe obrazki; ziele, zowią djablik, bo ma korzenie kąsaiące. *Sienn.* 80. *Rha* Litewskie albo Moskiewskie korzenie. *Urzęd.* 263, unächte Rhabarber. – §. 2) *Korzenie*, – ia, *n.*, *et korzenie*, – i, *plur.*, *Bh.* korenj aromata; *Slo.* korenj; *Sr.* 1. broha zélo, brohi koren; *Sr.* 2. wárza; *Vd.* kramenia, shlahtnu koronje; sashimba; *Crn.* qvirz; *Cro.* korenye; *Sla.* zácsin, xúlj, zilje; *Bs.* mirodia, apeçie, kakoti papar *etc.*; *Rs.* коренье, аромáты, снáдобье; aptekarskie wonne korzenie, Gewürz. Ryby przyprawiać z korzeniem, to iest, z pieprzem, z imbierem, z muszkatem etc. *Sienn.* 323. Bez soli ryba, bez korzenia zwierzyna, nic nie iest. *Cn. Ad.* 760. cf. samo to nie pachnie, nie smakuie; przyprawić to trzeba; ocukrować; złemu zalecenia potrzeba; cf. dobry chrzan z miodem, ale miód sam; cf. cnota sama się chwali; cf. dobremu piwu nie potrzeba wiechy). KORZENIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, korzeniami przyprawiać, würzen; *Bh.* koreniti; *Slo.* korenim; *Sr.* 1. zélu, zatzinam; *Vd.* krameniti, oshtupati; *Cro.* korenim). Gwoździkami potrawy korzenimy. *Urzęd.* 52. Korzenienie *subst. verb.*, das Würzen; *Sr.* 1. koreneni. Korzeniony, – a, – e, *part. pass.*, gewürzt. KORZENIĆ się *recipr.*, *Rs.* коренúться, w korzenie się rozrastać, korzenie puszczać, *propr. et fig.* wzmacniać się, Wurzel faſſen. Widząc, iż się nieprzyiaciel z lekka wzbiia a korzeni, .. *Leop.* a *Mach.* 8, 8. KORZENIOCZEPNY, – a, – e, czepiący się korzeni, lub korzeniami, wurzelhaft. Łodyga korzenioczepna, *caulis radicans*, pnie się prosto na przyległe podpory, wypuszcza w nie korzenie, i niemi się trzyma. *Jundz.* 2, 13. *KORZENIOIADACZ, – a, *m.*, iadaiący korzenie, der Wurzeleſſer, *Ec.* кореноя-

деyb. *KORZENIOSIECZNY, – a, – e, siekący korzenie, wurzelhackend. Korzeniosiek *subst.*, *Ec.* кopенесѣчеyb *Gr.* ῥιζοτόμος; *Ec.* кopенесѣчéнїе, ῥιζοτομία. KORZENIOWKA, – i, *ż.*, rodzay rośliny, *monotropa Linn.*, Ohnblatt. *Kluk Dykc.* 2, 127. Korzeniowka wielokwiatowa, *hypopithys. Jundz.* 234, das Fichtenohnblatt. KORZENIOWY, – a, – e, od korzenia, Wurzel=; *Ross.* кopневый, кopеневый. Liście korzeniowe, *folia radicalia*, które prosto z korzeni wyrastaią. *Jundz.* 2, 20. *KORZENIOZBIERACZ, – a, *m.*, zbieracz korzeni, der Wurzelsammler, *Ec.* кopенесобирáтель. KORZENISTOSC, – ści, *ż.*, mnogość korzeni, Reichthum an Wurzeln. KORZENISTY, – a, – e, – o *adv.*, mnogi w korzenie, pełen korzeni, wurzelreich; *Bh.* kořenaty; *Sr.* 1. korenwaté; *Cro.* korenit, silav; *Rs.* кopенистый, кopеневáтый (*Crn.* korénak *robustus*). Korzeniste sosny. *Pot. Arg.* 377. – §. z korzeni, Wurzel=, von Wurzel, wurzelig. Konikom ma się wrzucić co na drogę kamieniſtego, pniewiſtego i korzeniſtego, iżby przez to idąc pilnie patrzyć musiały, gdzie nogę ſtawić. *Gorn. Sen.* 356. KORZENNICZKA, – i, *ż.*, żona korzennika, lub handluiąca korzeńmi, *Bh.* kořenářka, kořínkářka ziołami przekupuiąca); *Rs.* аромашница, die Gewürzhändlerinn. – §. b) puszka od korzeni, eine Gewürzbüchſe. KORZENNIK, – a, *m.*, kupiec drogie korzenie przedawaiący. *Cn. Th.*, der Gewürzhändler, Gewürzkrämer; *Bh.* kořeniář *herbarius*, kořenář zielnik, ziołozbieracz); *Bh.* Wlach, Wlašſký kupec cf. Włoszczyzna; *Vd.* kramenjar, materlist, sazhimbar; *Sla.* sáscinijar; *Bs.* kramar, spicjár, koji prodava slatka korenja; *Rs.* кopенщикъ, аромашникъ. Korzennik, kupczący korzeniem. *Klok. Turk.* 165. Kupił od korzennika kilka funtów rozenków. *Haur Sk.* 213. – §. b) korzenik, ul z kory, korzysty, ein Bienenſtock von Baumrinde, *X. Kam.* Ktoby komu na drzewie z ula abo z korzenika poſtawionego pszczoły wydarł. . . *Stat. Lit.* 314. KORZENNO *adverb.*, korzeniami przyprawnie, gewürzt. Starzy korzenno przyprawiali potrawy. *Kras. Hſt.* 156. Nie iadali korzenno. *Star. Ryc.* 41. KORZENNOSC, – ści, *ż.*, własność korzenna, die Würzhaftigkeit, die Würze. Kardamom ma moc posilaiącą dla swoiéy korzenności. *Sienn.* 198. Domowy iest lepszy, bowiem ma w sobie większą korzenność i rumianość. *ib.* Lawenda iest nieiako korzenna, a dla téy korzenności swéy żyły suche potwierdza. *Spicz.* 49. KORZENNY, – a, – e, – ie *adv.*, *Bh.* kořenný; *Rs.* кopенный, кopéнчатый, кopяный, аромáтическїй; od korzenia, Gewürz=. Kramnica korzenna. *Cn. Th.*, *Bs.* spicjaria, ſtacjun od spicjara). Teraz mamy ſklep cały korzenny, przedaiemy pieprz, imbier, galgan, gożdziki. *Teat.* 9 *c*, 97. der Gewürzladen. – §. korzenność w sobie maiący, gewürzt, würzhaft. Potrawa korzenna krew zapala. *Boh. Kom.* 5, 286. Przyprawne albo korzenne potrawy. *Zygr. Pap.* 285. Wino korzenne; *Bh.* kořenaté wino. – §. korzenny, korzeniowy, z korzenia srobiony, Wurzel=, von Wurzeln. Korzenny kosz, z korzeni upleciony, *Ross.* кopневáтикъ, кopневáтка. Są i ci, którym na bankietach ochota korzenne w sądach formuie sentencye. *Psalmod.* 30. t. i. plagi, chłostę bykowcem, pieprzne, opieprzone). KORZONEK, – nka, *demin.*, *Bh.* kořínek; *Sr.* 1. koruſ; *Sr.* 2. koroſch; *Crn.* korénika, korenina; *Vd.* korenina; *Cro.* korenicz; *Dl.* korenchich; *Sla.* korécsak; *Eg.* korjénak, korjéncich; *Es.* korjenak; *Rs.* кopeнéкъ, kleine Wurzel, Würzelchen. Nie takie nasze posty, iak owe niegdyś pustelnicze, o korzonkach, ziołach i wodzie. *Kras. Pod.* 2, 266. Pod czas żywię korzonkami, Tak ciało martwię z członkami. *Groch. IV.* 392. Korzonki drobne, włochate. *Cn. Th.* Drobne korzonki kosmkami zowiemy. *Kluk Rosl.* 1, 21, *ob.* włochaciny, kosmaciny). Korzonki ziarna pszenicznego, które nieco w ziemi iest zakopane, wydaią kolanka, które przykrywa ziemia. *Brzoſt.* 26. – Od nazbieranych wisień oberwiy korzonki. *Kluk Rosl.* 1, 172. t. i. szypułki, die Stängel der Weichseln.

Pochodz. *okorzeniać*, *przykorzeniać*, *rozkorzeniać*, *wkorzeniać się*; *wykorzeniać*, *niewykorzeniony*, *nieukorzenny*, *zakorzeniać*.

KORZYC, – ył, – y, ukarzać cz. *ndk.*, ukorzyć *dk.*, *Bh.* kořiti; *Cro.*, *Rg.*, *Bs.* koritti, pokoritti, kórim *exprobro* (*Cro.* kór, sztid, z wstyd; *Bs.* koritti, okoritti *incruſtare*, *ob.* kora); *Ross.* кopить, кopю, укopить, укopять, naganiać, zarzucać, cf. krócić, укóp, укópъ nagana cf. przekora; кopъ krótki; *Arab.* כרע *subegit*); upokarzać kogo, jemanden demüthigen. Korzyłem postem duszę moię. *Wrob. Ps.* 79. *humiliabam*). Korzyć się, ukarzać się *recipr. ndk.*, ukorzyć si *dk.*, upadać przed kim, upokarzać się, *Rs. et Ec.* кopи́тьcя, кopи́тиcя, покорятьcя, ſich demüthigen. Takem się ukorzył przed nim, iako się korzy płaczliwy i zasmucony. *Wrob. Ps.* 79. Lepiey korzyć się z cichemi, niźli dzielić korzyści z pysznemi. *W. Prov.* 16, 19. lepiéy bydź uniżonego ducha. *Bibl. Gd.*). Bóg odpuszczawa chętliwie tym, którzy się iemu korzą. *Gil. Kat.* 314. Gdy się tak modlił, a z płaczem korzył, i wzywał; i leżał przed kościołem, zebrało się niemało ludzi. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 10, 1. prosił 3 *Leop.* Korzy się przed tobą, ięczy u nóg twoich. *Teat.* 3 *b*, 69.

Pochodz. *ukarzać*, *ukorzyć*; *pokora*, *pokorny*, *pokorzyć*, *upokorzyć*, *upokarzać*, *przekora*, *przykora*. *cf. korcić*, *krócić*.

KORZYSC, – ści, *ż.*, *Bh.* kořiſt *praeda*; *Rg.* kóris *adiumentum*, *commodum*; dobit, dobitak z zysk *ob.* zdobycz; *Bs.* koriſt, hár *utilitas*, dobit, dobitak = zysk; *Cro.* korizt, koriszt, haszen z zysk, pożytek (dobichek = zysk); *Dl.* koriszt *lucrum*; *Vd.* koriſt, prid, nuz, perdelek, dobizhek; *Crn.* nuz, dobizhk z zysk; *Sr.* 2. dobuſche; *Sr.* 1. dobétk, dobétzik; *Rs.* корыстъ łupy, zdobycz; pożytek хабаръ, прибы́токъ, польза, барышъ, ну́жда; *Ec.* корыcть, корыcтиця *lucrum*, прибыля̀, приобряще. (*Ec.* добы́тїе, корыcть, z zdobycz, łupy), cf. *Gr.* κερδος. – *§. plon, łupież, zdobycz; bitunek; *Vd.* obrop, isrop, die Beute. Łupowa korzyść. *Sak. dusz.* 140. Rusacy wciągnęli wielką mocą do Sandomirskiey ziemi dla korzyści; ale szlachta porazili ich, i plon im odbili. *Bielsk.* 152. Po wygranéy bitwie wielkie korzyści z Prusa wygnali. *ib.* 140. Cieszmy się, iako zwycięzcy, którzy dostawszy korzyści, dzielą się łupy. *Bial. Post.* 67. – §. b) pożytek, zysk, der Vortheil, der Nutzen. Takie korzyści ma rycerska sztuka, Ow syna płacze, a ta oyca szuka. *Kras. Mysz.* 34. Chciał więcéy,

przeto ſtara powieść iści, Przynosi ſtratę, chęć zbytnia korzyści. *ib.* 62. KORZYSTAĆ, – ał, – a, *§. *tranſit. kontyn.*, *korzyſtować, korzyſtywać *czſt.*, korzyścić, – ił, *ndk.*, ſkorzyścić *dk.*, *§. *Bh.* kotiſtowati *praedari*; *Rs.* корыстовамься, покорыстовамься przywłaszczać sobie cudze;); = łupić, zdobycz robić, plundrować, kraśdź, zmykać, plündern, rauben, entwenden. Ten złodziéy cudze brał, korzyścił, umykał. *Klon Wor.* 39. Jeślim co komu ſkorzyścił, oddaię czworako. *W. P. M.* 618. Skorzyściłeś niesłusznie, zagryzłeś, zabiłeś. *Opal. sat.* 30. Gdyby rzeczy zaſtawne zginęły, tedy wierzyciel przyſięże, iż onych rzeczy nie ſkorzyścił, i ku pożytkowi swemu nie obrócił. *Stat. Lit.* 272. Było nie brać ani korzyścić cudzego. *Hrbſt. Nauk. t. b.* Sługi aby nie korzyścili. 1 *Leop. Tyt.* 2, 9. Dzieci maią zwyczay, nieco rodzicom ſkorzyścić, a mówić, że to nie grzech, *Eraz. Ob. h iii*, mauſen. – *§. korzyſtać w czym, ważyć co sobie, cenić, wysoko cenić, za zyſk sobie poczytywać, interessować się o co, ſich viel woraus machen, es ſchätzen, einen hohen Werth darauf ſetzen.* Nie płacz! a korzyſtaszli tak w małżonku zbytnie, póydź za mną w las, *si tibi cura videndi coniugis eſt. Zebr. Ow*, 374. W małżeńſtwie mym tak korzyſtuie, *tanti putat connubia noſtra. ib.* 263. Korzyſtam w czym, *duco aliquid laudi, gloriae, honori, duco aliquid in bonis, in lucro aliquid pono. Cn. Th.* Mało o to ſtoię; nie korzyſtam w tym. *Cn. Ad.* 573. W ich przyiaźni korzyſtali. *Warg. Cez.* 77. Korzyſtał w przyiaźni téy białéygłowy, iako i piękney i młodéy, niesprosny młodzieniec ieden. *Gorn. Dw.* 274. – §. c) Nic fortunniéy ci nad to Bóg nie mógł ſkorzyścić, Lecz co za moc twéy myśli, coć to mogło zyścić. *Zab.* 10, 376. *Knjaź.* zdarzyć, verleihen. – §. Korzyſtać z czego, pożytek ciągnąć, zyſk mieć, Nutzen ziehen, Vortheil haben; *Rg.* koriſtiti, prùditi, naprùditi, koriſtitise; *Crn.* dobuvati, dobujem, nuzam; *Vd.* dobit, perkupshovat; *Sr.* 1. dobẃam; *Bs.* dobitti; *Rs.* пользоваться, попользоваться, воспользоваться, прибытчествовати, нажиться (*Ec.* корыстуюся зъб, mielą lichwię). Z rud znayduiących się w ich ſtronach, korzyſtywali. *Qs. Zeſ.* 18. KORZYSTACZ, – a, *m.*, korzyſtaiący z czego, der Nutzenzieher, der etwas benutzt; *Ec.* корыстникъ *lucrifactor*. Nie szalbierzu, lecz dzielny umysłów badaczu, Nie zdrayco, ale z dobréy pory korzyſtaczu. *Kras. Sat.* 115. KORZYSTNOŚĆ, – ści, *ż.*, zyſkowność, pożyteczność, die Nützlichkeit, Vortheilhaftigkeit; *Vd.* pridnoſt, nuznoſt, dobizhlivoſt, pridadajezhnoſt. KORZYSTNY, KORZYSTOWNY, – a, – e, – ie *adv.*, pożyteczny, zyſkowny, *Bs.* koriſni, koriſtan, haznovit; *Rg.* koriſtan; *Cro.* haznovit; *Dl.* koriſtni; *Vd.* priden, nuzen, slushliu, dobizhlin, noternoszhen; *Sr.* 1. naramny, dobẃaćiné, dobẃaté; *Rs.* корыстный, нажиточный, наживный, хабарный, полезный, прибыльный, прибыточественный, прибыточный, барышный, хлѣбный, авантажный, спорый; vortheilhaft, nützlich. Niekorzyſtna po czasie porada. *Fred. Ad.* 79. Zamiaſt moralnego pożytku lub korzyſtnéy zabawy, te widowiſka pauią tylko młodzież. *Mon.* 65, 102. Żadna nauka w smak mi nie idzie, by ona nie wiem iak była wyborna i korzyſtowna, ieżeli ona moiéy tylko ma służyć wiadomości. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 34. Wszyſtko korzyſtnie i prędko zakończył. *Teat.* 32 c, 25. (*Rs.* некорыстный biały, lichy, nietrwały). Korzyſtnym bydź, korzyść przynosić, *Vd.* perpridurati, h' pridu biti; *Rs.* пользовать, уполезовать; *Cro.* haszueti, prùditi; *Dl.* korisztiti. – *§. zdobyczowy, Beute-. Chęć po *korzyśnéy (śię!) łupieży o podal naszych uniosła. *Krom.* 641. *praedae cupiditas.* – §. *korzyſtny, *korzyſtolubny, lubiący *korzyść, t. j. zdobycz, łupy, raubgierig, beuteſüchtig. Hetman obiera rotmiſtrze, w walecznym biegu umiałe, ćwiczone, niekorzyſtne, sprawne, któreby się w swym regimencie dobrze sprawować umiały. *Tarn. Uſt.* 268. w *ogóln.* korzyſtolubny *Rs.* корыстолюбивый interessowany, eigennützig, *subſt.* корыстолюбець człowiek interessowany; корыстолюбіе interessowność, prywata, Eigennutz, Gewinnſucht.

KORZYSTY, – a, – e, korą obrosły, kory grubéy. *Cn. Th.*, mit Rinde bewachſen, dickrindig; *Ec.* корыстый, коровиный.

KOS, – a, *m.*, *Bh.* koś; *Slo.* drosd koſ; *Sr.* 2. koß; *Sr.* 1. ſóß, koßak; *Sla.* kòs; *Rg.* koos, kossovich; *Bs.* kós, kosovicch; *Cro.* koſs, kosz, koſsovich; *Vd.* kuſs; *Crn.* kues, kus, kos; (*Ross.* кóсь, скворець szpak); *Eccl.* кóсь, птица или скворéць *merulą*; *Gr.* κοσσυφος *turdus Atricapilla, merula*, ptak wielkości drozda; może się różnych pieśni gwizdać nauczyć. *Kluk Zw.* 2, 285, die Amſel. Żółtonose kosy. *Banial. J.* 3. – §. b) Kto dobrze przewącha, o tym mówi przypowieść, że kos. *Pot. Pocz.* 533, ein ſchlauer Gaſt, ein perſchlagner Kopf. cf. ćwik, szczwany, wronami abo szpakami karmiony). Mądry, dowcipny, szpak, kos. *Cn. Ad.* 464. Kiedy trafi kos na kosa, tedy ieden z nich umyka nosa. *Rys. Ad.* 24. cf. trafiła kosa na kamień; frant na franta. – KOS *herb*, trzy rzéki na ukos; w hełmie ſtrusie piora. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen; *Rs.* косъ, кóсость, krzywizna, krzywość; *ob.* ukos, na ukos; *ob.* kosić, kosa.

KOŚ, KOŚ! głos, którym paſtusi świnie wabili. *Cn. Th.* teraz na Rusi mówią: kuć, kuć; a na konie: koś, koś. *Wlod.*, ſonſt wurden die Schweine, jetzt aber die Pferde mit dieſen Worten gerufen. Ja krzyczę hola! hola! koś, koś! tpru! tpru! a *koś* słucha mnie właśnie. *Teat.* 51, 28, *koś*, konik, das Pferdchen.

KOSA, – y, *ż.*, *Bh. et Slo.* koſa; *Hg.* kasza; *Sr.* 1. kóſſa, koßa; *Sr.* 2. koßa; *Crn.* kósa; *Vd.* kosa, kossa; *Cro.* kòsza, koszicza; *Dl.* koſsa; *Rs.* kosa, kosiricch; *Rg.* kossa; *Rs.* коса (кóсь, косный krzywy; cf. ukos, ukosny), die Senſe. Kosy do koszenia osadzają się w brzezinę. *Kluk Rośl.* 2, 160. Kosy iedne do koszenia trawy; drugie do zboża. Oſtatnie maią nad żelazem osadzone grabie, ein Reff, o czterech długich zębach, któreby koszone zboże od stoiącego oddzielały. *Kluk Rośl.* 3, 121. Kosa murowa u Rzymian, *falx muralis*, die Mauerſenſe oder Sichel der Römer, belka żelazem kuta, na kształt kosy, do wywalania kamieni z muru. *Warg. Cez.* 9 *et* 63. – *Prov.* Trafiła kosa na kamień. *Wad. Dan.* 22, *Cn. Ad.* 1172. trafił swóy na swego, trafił na praſk, er iſt an den Unrechten gekommen, der ihm die Spitze bietet; *Slo.* trefila koſa na kamen; cf. *Vd.* dva ognjika jiskre delata). – §. KOSY *herb*, dwie kosy zwyczayne na dół końcami spuszczone, i w samych końcach na krzyż złożo-

no. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen. – §. *Aſtron.* Gwiazdę *Oryona* Polacy zowią *kosą*, dlatego, że niektóre gwiazdy na nim są ułożone na kształt kosy trawnéy chłopſkiey. *Otw. Ow.* 310, Orion, ein Geſtirn mit einem Gürtel und drey Schwertern (Senſen). Oryona kosami zowią. *J. Kchan. Dz.* 13, *Haur Sk.* 183. cf. gwiazda ś. Jakuba. – §. Flisy zowią kosy końce u banderki. *Mag. Miſt.*, die Enden der Schiffsflagge; końce bałów, któremi ſtatek od spodu obity, przy sztabir. *ib.*, die Enden der untern Schiffsbalken am Vordertheile. II. *kosa* włosów, 2 pierścień czyli warkocz włosów, warkocz rozpuszczony, roszczosany, Haarzopf, Haarringel, kräuſelnde Haare; *Slo.* ſtſtice *caesaries*; *Sla.* kosse, vlàsi; *Cro.* kosze, lászi, kechka; *Dl.* kosa; *Bs.* kosse, vlasi; *Crn.* kita, (cf. kita); *Rs.* коса, кóска, косúца (кóсы, косúцы krzywe długie pióra w ogonie kogucim). Umiem potrefić włosy, Warkocz zapleść w kosy. *Zimor.* 297. Pięknie z wiatrem się wiła kosa rozpoſtarta. *ib.* 277. O tym zeyściu nieszczęsnym ſkoro Oready uſłyszały, Ślicznе kosy żelazem oſtrym ucinały. *ib.* 210. Co za tłuczenia piersi i ręku łamania? Ani ubiory, ani szata żadna cała, Ani na głowie kosa w swéy mierze zoſtała. *Simon. Siel.* 68. – §. b) Hyena grzywę albo kosę ma na szyi. *Otw. Ow.* 625, die Mähne der Hyäne. Kosa lwa, des Löwen. *Tr.* KOSACIEC, – sańca, *m.*, *Bh.* koſatec; *Bs.* cmin, çuiet, macię, macin; *Rs.* косáтникъ, сáбельникъ; liliowy korzeń, die Schwertlilie (*cf.* mieczyk) *Iris Linn.* dzielą ie na Angielſkie i Hiszpańſkie; kwiat w Maiu kwitnie biały, czerwony, błękitny, nakrapiany. *Kluk Roſl.* 1, 255 *et* 2, 229, *Krup.* 5, 201. – błękitny, *coeleſte lilium*, Blauſchwertel, Himmelsſchwertel *Syr.* 1.; żółtego kwiatu, Gelbgilgen *ib.* 2.; białego kwiatu, Weißſchwertel. *ib.* Kosaciec Słowiańſki, korzeń ſiołkowy, Dalmatiſche Veilwurz *ib.* 3.; leśny, polny, dziki, ieſt więtszy, *ſylveſtris maior*, Großſchwertel, i mnieyszy wonny, *minor odora*, Klein Feld-Himmelsſchwertel *ib.* 13.; poziemny albo nayniższy dziki, *ſylveſtris pumilla*, Klein Blau-Waſſerſchwertel. *ib.* 14, dziki żółtego kwiatu, *ſylveſtris lutea*, Gelb Waſſergilgen. *ib.* 15. Wodny albo plonny, smrodliwy, *ſpatula frentida*, Wandläuſekraut. *ib.* 17. Kosaciec pospolity *Germanica Linn.*, żółty *pseudoacorus*, łąkowy *Sybirica. Jundz.* 103. KOSACCOWY, KOSACOWY, – a, – e, od kosańca, Schwertels, n. p. oleiek kosaćcowy. *Syr.* 10. Sok kosaćcowy, *vert d'Iris*, Saftgrün.

Pochodz. *kosaty*, *koseczka*, *kosiarz*, *kosić*, *pokosić*, *ſkosić*, *ukosić*; *kośnik*, *kosierka*, *kosior*; *pokos*, *ukos*, *na ukos*, *ukosem*, *ukosny*; *ob.* kos *herb.*

KOSARA *ob.* Koszara.

KOSARZ *ob.* Kosiarz. KOSATKI, – ek, *plur.*, wielkie i małe, *Phalangium*, *Anthericum Linn.*, Erdſpinnenkraut, kwiat lilii czerwoney podobny, główki nasienne maią kształt paięczego gonu. *Syr.* 696. paięcznica liliowa. *Jundz.* 297. KOSATY, – a, – o, kosę włosową maiący, grzywiaſty, *Cro.* kechkaszt, laszaszt; *Dl.* koszaszt, vlaszaszt; *Bs.* kossaſt, s' velikim kosami, mähnig, mit einer Mähne. Bił lewą ręką dzierżąc czuprynę kosatą. *Otw. Ow.* 485, *Rs.* косáтый maiący krzywe ogonowe pióra, iak n. p. kogut. KOSBA, KOŹBA, – y, ś., koszenie, sieczenie kosą, das Mähen. Poglądamy na łąki, iakoby próca kośby innéy nie potrzebuiące pracy. *Kluk Roſl.* 3, 289, *Rs.* косьбà; *Slo.* koſna; *Cro.* koszitva, koszitba; *Hg.* kászálas; *Bs.* kosidba; *Crn.* kositva, kóshna; *Vd.* koshja, kositje, kosenje, sezha, siezha; *Bh.* aujinek.

KOŚĆ, – ści, ż., *Bh.* koſt; *Slo.* koſ't; *Sr.* 1. koſci; *Sr.* 2. koſcj, knoł; *Vd.* kuſt, koſt, kueſt, koſtazha; *Crn.* koſt, berkla, *Sla.* kóſt; *Cro.* kozt, kószt; *Bs.* kóſt; *Rg.* kooſt; *Rs.* кóсть, (cf. *Lat.* coxa, *Jt.* coscia, *Jnd.* aſti; cf. *lat.* os, *Gr.* ὀστεον, (cf. kot, kut, die Köthe Adlg.) der Knochen, das Bein. Kości są twarde białe nieczuiące części ciała, wewnątrz pospolicie czerwonawe, służące dla mocy zwierzęcia, i daiące kształt częściom iego. *Kirch. Anat.* 88. *Krup.* 1, 1. *Perz. Cyr.* 1, 12. *Wey. An.* 19. *Kluk. Zw.* 1, 30. *Zool.* 64. Ciało bez kości, co dusza bez ciała. *Zab.* 15, 279. Nauka o kościach; *oſteologia* die Knochenlehre, część anatomii. *Perz. Cyr.* 1, 23. Kości *Vd. collect.* koſtouje, koſtje). Niektóre z kości właſne swoie imiona maią: czaszka, żebro, pacierze, oboyczyk, kluczyk, klucska, a u ptaków sanki, oſtroszki; radło; goleń, piszczel, piszczałka; łokieć, sprycha; szczęki: guzica lub kość ogonowa; kość kuprzaſta; kość sitna czyli rzeszotna; *etc.* – Kość z ciała ſterczące *Rs.* мóзолъ. Kości połamać, zdruzgotać. – Kości zmarłych ludzi, zwłoki, die Gebeine der Verſtorbnen. Kości świętych, z relikwiie, *Rs.* мощи, Reliquien. Trumna świętych kości, *Rs.* рáка. Kości z mięsa obrane całego zwierzęcia nierozięte, albo znowu spięte, iako Anatomicy i Medycy czynią *ob.* Kościotrup, das Skelet. Chudy, że skóra tylko i kości. *Jabł. Ez.* 29. *Czech. Tr. L.* 3, *Ross.* мóщи, mager, bloß Haut und Knochen. Blade cielſko w chropawey uwięzło chudości, Powiedziałbyś, że z samych ieſt złożone kości. *Zab.* 6, 159. Tak wyschli są, że iedno skóra a kości. *Syxt. Szk.* 233. *Slo.* niſt neni na nem, len koja a koſti. Wyschł, same kości i skora, i ledwie co żyie. *Teatr.* 29 *c*, 8. cf. przeyrzeć go na wszyſtkie ſtrony; szczepa, śledź, gont; gliſta; konop'. – Już konia wyzwolono z woiennych trudności, Aby sobie wytchnąwszy znowu nabrał kości. *Alb. n. W.* 15, zamiast: ciała t. i. żeby tył, żeby kości tak nie ſterczały, damit'é wieder Fleiſch oder Luder auf die Knochen bekäme. – γ. Kości *metonym.* ciało, der Leib, der Körper. Tu już kości zoſtawuię, umrzeć wolę. *Groch. W.* 229. zwłoki, die Gebeine; *Slo.* zložil koſti *mortuus eſt.* *Sr.* 2. ja zu ſ' iogo kośćiami kśchuſchki klapasch; *Slo.* eſce budem ſ twoigimi koſtmi orechi obigat *adhuc te superuiuam.* *Slo.* ne urobi ſtaru koſ't *non diu vivet.* – §. Stare kości *contemtim* Staruszki, alte Leute. Ktoż to obierać zechce stare kości? *Paſt. Fid.* 155. Bogdayś szczęśliwie zażył, bogdayś i pochował Tę kość starą, a drugi ślub prędko gotował. *Gaw. Siel.* 373. Zegnam cię, wieku młody, złota ma wolności, Już ia nie on, swóy nie swóy, w ſtareym uwiązł kości. *ib.* 372. – Rozumiałby nie ieden, że z kościami święta, W świętey iednak iéy mimie bywa złość przeklęta. *Mon.* 74, 471. wſkróś, durch und durch. – §., Kości, mimo ciała uważane, (cf. gnaty) Knochen, Beine. Kości obierać, głodać, Knochen beleſen, benagen. Psy które kość pod ſtołem głodzą. *Pot. Arg.* 221. Nie póydą w pole kundlowie, wolą w kuchni głodać kości. *Kochow.* 38 Ledwo kość obliźnie, ledwo ią winem spłocze, a iuż gotów na wszel-

wszelkie usługi. *Pot. Arg.* 119. Wszystko pojadł i z kościami. *Rys. Ad.* 73. *Slo.* ne wjdicki dobri pes, dobru kost dostawa niezawsze się dobremu panu dobra kość dostaie. *Slo.* uhodit psowi kost *os alicui sublinere.* Jak psów kość powadzi nayprędszy Tak równe towarzystwo zły podział pieniędzy. *Pot. Arg.* 202. Nie mieć kości pod ziół, niech się psy nie wadzą. *Rys. Ad.* 43. ztąd *figur.* kość rzucić między drugich. *Cn. Ad.* 358. *discidii pomum in medium proiicere*, den Zankapfel unter die Leute werfen. Kiey-stut Jagiełłę bardzo miłował; lecz czart prędko kość między nie wrzucił. *Bielsk.* 219 *et* 292. Książę Woydyła, że między braci tę kość nienawiści wrzucił, kazał obiesić. *Gwag.* 238. *ob.* kostka). Wrzuca się kość między uczonych, gdzie ieden drugiego o co trudnego pyta, a zatym do sporu przychodzi. *Gorn. Sen.* 396. *Slo.* dat nekomu kost't, obi gu brizol *dimovere aliquem a suo consilio.* — §. Kość słoniowa, kły wielkie, wychodzące z pysku słoniego. *Zool.* 293. Elfenbein. — §. Kości, kosteczki rybie, Fischgräten; *Sla.* ribje kosti; *Vd.* kostish, kostiza, shpiza v' ribach, ribni tern; *Rg.* kooft, *ob.* ość (cf. *Rs.* космерд, косморка паздзиорек konopi). *fig.* kością w gardle bydź (cf. solą w oku) doskwierać komu, dusić go, jemanden empfindlich zusetzen, ihn würgen, ihm warm machen, aufs Leben gehen. Przypaciss ty tego, stanieć to kością w gardle. *Cn. Ad.* 976. °przesiądzie-ć tego). Za taką zdradę nie umrę, aż iey kiedy kością w gardle stanę. *Pot. Arg.* 407. wytchnąć iey tego). Nie raz im kością w gardle to iabłko stanęło. *Paszk. Dz.* 56. Rycerze ci męstwem swym pohańcom wszystkim stoią w gardle kością. *Paszk. Bell. B.* Niemały czas mu się kością w gardle opierał. *Leszcz Class.* 54. Poznasz że ci, którzy cię pokoiam wsławili, Staną zaś kością w gardle w potrzebach po chwili *Bardz. Luk.* 31. Ześ białe głowy z kości stworzył Panie, Nie iednemu też kością w gardle stanie. *Bratk. B 2 b.* Słowacy samym Hunnom, po śmierci Attyli, kością w gardle stanęli. *Krom.* 21. Weyrzał w oczy okrutnemu tyranowi, i kością mu w gardle stanął. *Birk. Zyg.* 26. Dobrodzieystwo takie kością mi w gardle stanęło. *Gorn. Sen.* 404. — *aliter* ni chuyże ięzyk kością w gardle stanie. *Past. P.* 294. niechay kościeie, zdrętwieie). — §. O kość czego, a nawet ani tyle iak na kości ogryzków; ile sadła na wróblowey goleni, auch nicht ein Bißchen. Gdzie o kość cnoty, iako w owych, którzy przewodzą nad ubogiemi, wydzieraią maiętność, tacy nie są °szlachcicy. *Petr. Ek.* 115. Heretycy są ludzie źli, desperaci, cnoty w nich o kość. *Birk. Exorb. E* 4., *Alb. n. W.* 4. O cnocie siła mówią, siła pokazuią, A cnoty w sobie o kość nie maią i wiary. *Opal. Sat.* 48. Słów wiele, a rzeczy o kość. *ib.* 116. cf. o włos, pasz cnoty. — §. 2. Kość, kostka, kut do grania, ein Würfel zum Spielen. Pewien się cesarz czynić lękaiąc wyboru, Losem kości urzędy dawał swego dworu. *Wtg. List.* 4. Wprzód niźli kość na plac fata rzucą, Ozwą się kotły, surmy, trwogę nucą. *Jabl. Buk. J 2 b.*, t. i. nim przyydzie do rozprawy, nim się bóy zacznie, ehe der Kampf angeht. — Patrzam na dziś; bo ktoż zgadnie, Jaka mi kość iutro padnie. *Anakr.* 20. t. i. iaki mnie los czeka). Po przegranéy, lepsza wam kość padnie. *Susz. Pieś.* 2, *A* 3. *ob.* kostka. KOŚCIAN *ob.* Koścień. KOŚCIANY, - a, - e, *Bh.* kostenni; *Sr.* 1. koscjané; *Crn.* koshęn, koshtęn; *Vd.* kosten; *Rg.* kostni; *Cro.* koszten, koschen; *Rs.* костяной. z kości, knöchern, beinern. Człowiek stary, podły na cerze, kościany dziadek. *Wad. Dan.* 229. cf. skóra i kości, skościały). Szkło białe kościane, porcelanowe. *Torz.* 269. iak kość białe). Gra kościana. *Lib. Hor.* 83. t. i. w kostki, Würfel-, oder Knöchelspiel. °KOŚCIĆ, -ił, - ści, koszczę *Act. ndk.*, (pokościć *Dok.*) pokostem powlekać, firniſſen *fig.* Zonki dziś muskane, koszczone, malowane. *Klon. Wor.* 58. KOŚCIEC, KOŚNIEC, - iał, - iecie *Neutr. ndk*, skościeć *Dok.*, kością się stawać, cf. skamienieć zu Knochen werden, *propr. et fig.*; *Cro.* koszttmsze, okoschujem; *Rs.* окостенѣть. Korale są tego przyrodzenia, by naymniéy wiatr ich dóydzie, natychmiast kamieią, Bywszy pod wodą prącem, nad wodą kościeią, *fiunt super aequora saxum.* *Zebr. Ow.* 102. Skościały *Vd.* premerl, okoren, ostreken, tog). To ciało całe białe i nieskościałe w grobie spoczywa. *Stebel.* 2, 302. Bodayem skościał, ieżeli to prawda. *Teat.* 16, 124. cf. słupieć). Od zimna kościeć. *Balt. Nied.* 2, 239. drętwieć, starren. Przeszłey zimy o małom nie skościał, i rękoma od mrozu zmartwiałemi, iuż władnąć nie mogłem. *Mon.* 68, 291. Skościałe członki. *Bard. Luk.* 152. Skośnienie czyli skurczenie się szyi, *Perz. Cyr.* 2, 203. Stanął i z przestrachu skościał. *Pot. Arg.* 740. Serce mi skościało. *Stonk. Pers.* 14. — Pochodz. *pod sł.* kościsty. — °KOŚCIELNIK, - a, *m.*, kościołowi służący, ksiądz, der Priester. Arcykapłan, naywyższy dozorca kościołów i obrońca innych kościelników, albo ofiarowników. *Otw. Ow.* 653. (o księży pogańskich); *Slo.* kostelnik, kostolnik; *Ex.* церковникъ. KOŚCIELNY, - a, - e, *Bh.* kostelni; *Ec.* костёльный, od kościoła, Kirchen-, *Rs.* церковничій, церковническій *ob.* cerkiewny). Nie o kościoł im idzie, lecz o kościelne intraty. *Pot. Zac.* 7. cf. *Boh.* záduſſní (zaduſſí dobro kościelne; cf. zaduszny). Naczynia kościelne. *Leop. Num.* 3, 30, naczynia świątnicy. *Leop.*) Waga kościelna, *ib.* 7, 19. świątnicza. *Leop.*) Wpadł u zakonników w podeyrzenie, że nie iest synem kościelnym. *Warg. Radz.* 13. Wieś kościelna, czyli iak u nas nazywaią miasteczko. *Xiądz.* 17. ein Pfarrdorf. Państwo kościelne we Włoszech, które papież posiada. *Wyrw. Geog.* 182; der Kirchenstaat. Prawo kościelne albo kanoniczne. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 8. das Canonische Recht, das Kirchenrecht. Znaki liczebne u Rzymian używane, kościelną liczbą teraz mianowano. *Lesk.* 2, 3. die Römische Zahl, Kirchenzahl. Litery liczby kościelnéy używaią się do znaczenia rozdziałów, i do wyliczenia lat starych budynków, nagrobków, proporców. *Solsk. Geom.* 3, 81. Kościelne ziele *ob.* troykwiat. Cera albo barwa kościelna, zła, blada. *Cn. Th.*, ein bleiches Gesicht. Kawalerowie kościelni, z templarze. *Wyrw. Geog.* 575. die Tempelherren. KOŚCIELNY, - ego, *m.*, *Subst.*, *Boh.* kostelnjk; *Slo.* kostelnik, kostolnik, zwonik; *Sr.* 1. khébetar, cerkwiné zastopicjer; *Vd.* zirkouni varih, meshnar, zirkounik, shagradnik; *Cro.* sikútor, czemester; *Rs.* церковникъ, церковнослужитель, купейникъ; *Ec.* пономарь, свѣщеножигатель. Zakrystyan, der Kirchner, Meßner. Mieszkanie organisty i kościelnego blizko musi bydź kościoła. *Switk. Bud.* 485. (*Ec.* церковница, kościelna, sługa kościelna).

KOŚCIEŃ, - ia, KOŚCIAN, - a, *m.*, kościana laska, z

kości słoniowey, kostur; Kościenek - nka, *m.*, *dem.*; Kosturek, ein elfenbeinerner Stab. Słoniowy koścień komu w łeb wlepić albo kościanem przez łeb uderzyć, *incutere scipionem eburneum. Mącz.* (*Rs.* космянка owoc pestkowy). KOŚCIEŃ, - ścia, *m.*, KOŚCIENIEC, - ńca, *m.*, sitowiec, sitowa trawa *holosteum*; inni to ziele kościeniem albo kościeńcem zowią; korzenie ma twardo zdrewniałe. *Syr.* 1261. Schlangenzwang. KOŚCIESZA *herb.*, strzała biała w pół prawie rozdarta, żelazem haczystym do góry; nad rozdarciem krzyż. *Kurop.* 3, 26. ein Wappen. KOŚCIOŁ, - a, *m.*, *Bh.* kostel cf. *lat.* castellum *Dobrowsk. lex. praef.*; *Boh.* chrám cf. chronić; *Slo.* kostel, kostol, chrám boží; *Vd.* zirkou, zirkva, boshja hisha; *Crn.* zerkou; *Cro.* czirkva; *Dl.* czarkva, sarkva, czrikva; *Sla.* cêrkva; *Rg.* sarqva; *Sr.* 1. cjerkwa; *Sr.* 2. tempel; *Rs.* церковь cerkiew'; костёлъ katolicki kościoł; храмъ, храминъ; *Ec.* церковь, костелъ, кирка, cf. *Ger.* Kirche cf. sbor); die Kirche. Ztąd *kościoły rzeczono, że na *kościach stoią. *Pot. Pocz.* 616. Słowo kościoł tylko katolikom służyć może, bo oni w kościołach wiele umarłych ludzi *kości* chowaią; ale że się iuż tak wkradło w ludzi, zgoła go odrzucić nie mogłem, chociaż *ecclesiam* lepiey wyraża *zbór*, od zebrania na iedno mieysce ludzi, *Czechow. praef.* - cf. zbór, cerkiew', bożnica, bałwochwalnia, bożyszcze. - a) kościoł materyalny, dom boży, das Gotteshaus, die Kirche, der Tempel. Mieysce, na które się ludzie albo dla kazania, albo dla sprawy iakiey świątobliwey schodzą, kościołem nazywaią. *Kucz. Kat.* 1, 186. mieysce, na które się ludzie schodzą na nabożeństwa. *Karnk. Kat.* 68. Kościoły na to budują, aby w nich bóg był uczczon, i chwałę i pokłon swóy powinny tam miał. *Skarg. Kaz.* 344. Kościoły od tego są, aby w nich kazano, słowo boże brzmiało. *Glicz. Wych. L.* 1.; *Slo. Prov.* kostel krásí oltár, a človeka milosrdenstwo). Mieczysław kościołów dziewięć na różnych mieyscach wystawił i opatrzył. *Krom.* 59. U nas i ci, co pod kościołem mieszkaią, ku słuchaniu słów Pańskich się lenią. *Bial. Post.* 289. Kto blizki kościoła, ten ostatni do kościoła. *Rys. Ad.* 35. Żołnierz nie idzie do kościoła, bo musi przed kościołem dardy pilnować. *Dwor. B* 4. W woysku wielu takich, co iakże gdy ich chrzczono, nie byli w kościele. *Alb. z W.* 21. Poydęć ia do kościoła, ale pacierza nie będę mówił. *Rys. Ad.* 57. Jaki pies do kościoła, taki z kościoła. *Cn. Ad.* 297. cf. nie pomoże krukowi mydło; namaż ty go maslem, przecięż on śmierdzi dziegciem). Przy kościele ma djabeł kaplicę. *Rys. Ad.* 16.; *Cro.* vukòm bógh czirkvu, vu onom szelu imat hoche vrág kapelu). Kościoł odarłszy, plebanią albo dzwonicę pobiia. *Rys. Ad.* 26. *Grod. Dis. E* 4 *b*, *nudato Petro Paulum tegit* Böses thun, damit Gutes daraus erfolge. Kościoł pobiiasz, a kaplicę odzierasz. *Cn. Ad.* 359. tłusty poleć mazać; ubogiemu brać, bogatemu dawać, dem Armen nehmen und es dem Reichen geben. Nie o kościół gra idzie, o iego intratę. *Pot. Zac.* 92. nie o owce, lecz o wełnę). Kto z kościoła żyie, ten kościołowi służy. *Teat.* 22, 143, darmo nie). - Pokażę ia mu wkrótce dudka na kościele. *Zabł. Zbb.* 33. zażartuię z niego). Spodziewałeś się iuż słońca przed swemi wrotami, a usiądziesz na koszu, iak ci dudka na kościele pokażę. *Mon.* 66, 723. Byłoć wieszczów wiele, Co sobie wywróżyli dudka na kościele. *Zab.* 12, 168. *Zabł.* - Nauczę ia cię gwizdać po kościele, *ob.* gwizdać. - §., zgromadzenie do kościoła, *n. p.* Takie w swoich *kościelech (kościołach) gdy słyszę różnice, Nie mogę bydź bez smutku i wielkiey tęsknicy. *M. Bielsk. S. M. B* 2 *b.* - §., kościołem też zowiemy przełożone w kościele Łożym i pasterze. *Karnk. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 186, die Geistlichkeit, die Kirche. Kościoł święty iest matką, nie macochą. *Boh. Kom.* 1, 135. - 3) Wszystkich ludzi chrześciańskich po całym świecie zgromadzenie. *Karnk. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 178. die christliche Kirche, die Gemeinschaft der Gläubigen. Kościoł święty iest wierny naród chrześciański, gdziekolwiek iest po *świecie rozproszony. *Rey Pst. J.* 3. Swięty Piotr iuż był w Rzymie kościoł, to iest, wiernych chrześcian wielu ufundował. *Skarg. Dz.* 42. Kościoł woiuiący, *ecclesia militans*, tu na ziemi, że zawsze ze światem woinie die streitende Kirche; weselący się kościoł, *triumphans* die triumphirende, w niebie zgromadzenie duchów niebieskich i świętych; cierpiący, przeznaczonych do nieba, lecz oczyszczaiących się w czyscu. *Karnk. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 181. - §. Ogólniey *fig. transl.* kościoł, świątynia, świątnica, Tempel, Heiligthum. Kościoły Temizy nie są wspaniałe. *Pam.* 83, 565. KOŚCIOŁEK, - łka, *m.*, *dem.*, *Bh.* kostelik, kostýlek, kostelíček; *Slo.* kostelík; *Vd.* zirkouza, zirkviza; *Rg.* sarquiza). eine kleine Kirche. Bogini tey kościołek postanowił. *Warg. Wal.* 197. W iednym kościołku ukazał mu się święty. *Wys. Jgn.* 107. *KOŚCIOŁOSPALCA Efeskiey Dyany. *Chodk. Kost.* 25. podpalacz kościoła, der Tempelverbrenner. KOŚCIOŁOWY, - e, - a, do kościoła należący, kościelny, Kirchen-; do kościoła materyalnego należący. *Cn. Th.* KOŚCIOŁOM, - u, *m.*, łamanie kości, der Knochenbruch; *Rs.* костолóмъ łamanie w kościach, w stawach, Beinweh, *adj.* костолóмный. (KOŚCIOR *ob.* Kosior, kostur). KOŚCIOSKŁAD, - u, *m.*, budowla kości ciała, der Knochenbau. Nietoperz ma kościoskład małpom podobny. *Zool.* 291. KOŚCIOSKÓR, - a, *m.*, *periosteum*, das Knochenhäutchen. Kości powleczone są bardzo dotkliwą skóreczką kościoskórem zwaną. *Perz. Cyr.* 1, 23 *et* 132, *et* 176. *KOŚCIOTRUP, - a, *m.*, Kości z mięsa obrane całego zwierzęcia nierozięte, albo znowu spięte, *sceleton*, *Bh.* kostliwec; *Crn.* rebernek, rebrenek, rebrenêza (cf. żebro); *Vd.* hrod, hrodje, rebrouje; *Rs.* остовъ, костякъ. das Skelett, das Gerippe. Kościotrup iest to wystawienie na widok wszystkich kości w zwierzęciu będących, swoich się mieysc trzymaiących. *Perz. Cyr.* 1, 26 *et* 180. *KOŚCIOWATY, - a, - e, - o *adv.*, podobny do kości, knochenähnlich. *Rs.* костовáтый. *KOŚCIOWPRAWCA, - y, *m.*, *Rs.* костоправъ wprawiacz kości wywichniętych, der Knocheneinrenker; *adj.* костоправный. KOŚCISKO, - a, *n.*, kość wielka szpetna, ein häßlicher Knochen; *Rs.* костища. KOŚCISTY, - a, - e, - o *adv.*, mnogi w kości, knochig, *Boh.* kostlawý, *Subst.* kostěnec; *Vd.* kostoben; kostoviten; *Rg.* kostasti; *Cro.* koschyàszt, koschaszt, kosztav, *Ross.* костистый, костлявый, многокóстный. Stoią kościste nierzadko mogiły. *Susz. pieś.* 2, *G. b.* pełne kości). Przyszła śmierć, owa koścista prosi w taniec dama. *Zabł. Ex.* 147. - b) na kształt kości, knochicht, wie ein Knochen.

Dalszy ciąg pochodz. od *kość*: - *kostka*, *kosteczka*, *ko-*

ſnica, koſiera, koſierſtwo, koſierować, koſikowy, koſirzewa, koſiur, bezkoſt, bezkoſtny, łomikoſt; pokoſt, pokościć, pokoszczony.

KOSECZKA, – i, ż., *dem. nom.* kosa, *Cro.* kossicza, *Hg.* kaszátka; *Ec.* косица, кóсочка; eine kleine Senſe.

KOSIARZ, KOSARZ, KOŚNIK, – a, *m.*, który kosi (*Bh.* koſař faber falcarius; *Slo.* koſec; *Sr.* 1. ſecįk, ſéna ſecįk, *Crn.* kósz; *Vd.* koscz, ſiezhnik, senosek (kosar, kosni kovazh, s kowal kosowy, kosnik; kosir, s obrączka kolo kosy); *Cro.* koszëcz; *Hg.* koszás; *Bs.* kosać; *Rg.* kossáz; *Sla.* kosac; *Rs.* косцúъ (косцúъ нож, wielki do szczepienia drzewek). der Mäher, Mähder. Kosiarze, którzy trawę kossą. *Jabł. Ez.* 100. Z pol się wracaią kosarze, żeńcy pomdleni na poły. *Tward. Daf.* 82. Szyk kosiarzow pod czas kossenia ma bydź podług dostarczenia osob. *Haur. Sk.* 78. Jako robotny kosiarz, który pośrzód lata Ostrym żelazem trawę zarosłą umiata. *Zimor.* 171. – §., *Astron.* Oryon, ktory ma w sobie wiele gwiazd, kosarzem od gospodarzów nazwany. *Chmiel.* 1, 175. KOSIĆ, – ił, – i, koszę *Act. ndk.*, ſkosić *Dok.*, kosą siec, mähen, hauen mit der Senſe; *Sla.* kositi; *Bs.* kositti; *Rg.* koſsitti; *Cro.* koszati, koshem, koszaiti, koszim, kòssem (*disg.* koszati s kąsać, żuć, żwać); *Crn.* kositi, kósim; *Vd.* kositi, siezhi, sezhi, siezhem; *Rs.* косúмь, косцу̀, скосúмь, na ukos przecinać; kosić *ob.* kos, ukos; *Ec.* косцу̀, чмóлибо кóсо чинú̀ *curuo, obliquo*, b) косцу̀ трàвы кошę. – Kosiarze trawę kossą. *Jabł. Ez.* 100. Kiedy człowiek łąkę kosi, leda baba deszcz uprosi: *Rys. Ad.* 31. Padł bohatyr, iak ów kwiat ſkoszony. *Stas. Num.* 1, 253. Śmierć kosi *fig.*, *n. p.* Tak niegdyś pod Ilium w one dawne wieki Śmierć kosiła waleczne Troiany i Greki. *Zab.* 5, 227. *Min.* Wielkich prałatów, taż co podłych kmiotków Libytyna kosi. *Psalmod.* 100. – *transl.* Osieł wpadłszy między zboże, zaczął za dwóch kosić. *Zab.* 13, 274. *Trſb.* zboże żrzeć). Kosić się, *paſsiu.* Samorodne łąki pospolicie dwa razy się kossą. *Kluk Rośl.* 3, 288. – b) *Recipr.* Aby się tarcica nie padała i nie kosiła. *Kluk. Zw.* 4, 203. spaczała, *Rs.* косúться krzywieć, damit ſich das Bret nicht werfe, krumm werde.

KOSICIARZ, KOSITARZ, – a, *m.*, W hutach żelaznych, gdy szynę wyciągnioną równać i gładzić potrzeba, chłopiec po naszemu kośiciarz, kiiem bije w wodę około kowadła będącą. *Oz. Rud.* 335. Kosiciarza tego powinnością iest, aby szynę, którą pod młotem wyciągaią, wodą ſkrapiał, cechował, hakiem podpierał, żeby pod młotem dobrze leżała; *ib.* 336. in den Eiſenhütten, ein Junge der die glühende Eiſenſchiene mit Waſſer beſprützt, während ſie gehämmert wird. Kositara leie wodę na młot; ta z młota wpływaiąc oblewa szynę. *ib.* 303.

KOSIERKA *Tr.*; *ob.* Koszyczka. KOSINA, – y, ż., kosa nędzna niewiele warta, eine elende armſeelige Senſe. KOSIOR, – a, *m.*, koczarga. *Dudz.* 42. pogrzebaczka, *Włod.*, pociask, szorulec, piekarski ożog, die Backofenkrücke, die Schürſchaufel. *Bh.* štreblo, wrtidlo; (koſyř *falcula*, koſyřik *scalprum vinitorium*); *Sr.* 2. grobio; *Sr.* 1. pęczne ſtrzebło; *Crn.* burkle, kręvla; *Vd.* grebelza, popezhnjak, pogernivalu, podgrinalu, rushilu (*Cro.* koszir, *Hg.* katzor *falcula*, *Bs.* kosor, *Rg.* koſsór, koſsjér); *Bs.* grebbo; *Rs.* кочерга, кочережка, ухватъ, клюка, клюшка; (cf. *Hbr.* מזלג, kischor *verticillum*). Ona w nogi, a baba z czarnym ściga iey kosiorem. *Zab.* 14, 276. *Rzew.* – §., w *hutach*: kosiorem żelaznym, maiącym dziur 8, póty w płoczce rudę poruszaią, póki drobny piasek nie ostanie się. *Oz. Rud.* 48. der Rührſtock in den Eiſenhütten, das Brecheiſen. *ob.* koſtur 2). W piecu tę materyą żelaznemi kościorami ustawicznie mieszać maią. *Haur. Ek.* 178. KOSISKO, – a, *n.*, kosa niezgrabna, brzydka, eine häßliche ungeſchlachte Senſe. – §., trzonek kosy, der Senſenſtiel *Vd.* kosishe. KOSISTY, – a, – o, – o *adverb.*, *Slo.* koſokrivý, iak kosa krzywy. *Cn. Th.*, kosy, ſenſenförmig. – b) kosą osadzony, mit einer Senſe verſehen. Miał nieprzyiaciel dziewięćset kosiſtych abo z kosami wozów. *Skarg. Żyw.* 1, 403. i *Leop. Jud.* 4, Sichelwagen.

KOSITARZ *ob.* Kosiciarz.

KOSKAĆ, – ał, – a, *Intrans. ndk.*, baraszkować, paplać żartobliwie, koſen, ſchwatzen, (*Gall.* causer, *lat.* caussari). Kmoszki iadły, piły, koſkały, aż niemasz niczego. *Bies. A* 3. Chłopek mózg podchmieliwszy iedzie krzycząc z miasta, A iego też w swą z dziećmi koskaiąc niewiasta. *Ryb. Gęsl. B* 2.

KOSKI, – ów, *plur.*, epomides pelliceae sacerdotum. *Cn. Th.* mucet z futra. *Włod.* ein Kragen der Geiſtlichen, von Pelzwerk. Księża w różnym ubiorze a w dziwnym bircie W koszkach, w komżach, w płaszczykach. *Rey Wiz.* 161 *b.*

KOŚLA, – i, *m.*, z KOŚLAWY, – ego, *m.*, *Subſt.*, KOŚLAWY, KUSZLAWY, – a, – e, krzywe nogi maiący, *varius*, *Mącz.*, krzywonogi, szpotawy, ein Krummbeiniger, krummbeinig. (*Bh.* koſtlawý *oſseus*); *Sr.* 1. koślenawcz, ſmottawy; *Slo.* rozležlonohi; ſmithawý; *Crn.* będrait (cf. biodro); *Ross.* косолáпый (cf. косвенный nkośny): *Ec.* косвенствующій, который не прямо, боком, ребром ходитъ; косонóгій, кривонóгій. Koślawy, ſtąpa iak przez rowy. *Zab.* 330. Na koślawego pochlebca powie, że konia dobrze dosiada. *Zab.* 13, 64. Nogi chude i kuszlawe. *Wyg. Org.* 9. – §. *fig. moraln.* Obraz koszlawo ſtąpaiących a naywięcey dokazuiących: Wyrzec, zaprzeć się, kształty rożne na się brać, nie wżydać się. *Fred. Ad.* 109. KOŚLAWIĆ *czyn. ndk.*, koślawo, krzywo poſtawić, krumm und ſchief ſtellen, ſetzen. I ſtąpić uczciwie nie możesz, iak żywo, Lecz koślawisz kulasy, i nosisz się krzywo. *Mon.* 70, 172. (*Vd.* koslat *vomere*). KOŚLE, – ów, *plur.*, narty, łyże, Schlittſchuhe; narzędzie na nogi do ślizgania się i biegania po lodzie. *Włod.*

*KOŚŁEK *Tr.*, *ob.* Kozłek.

KOSM, – u, *m.*, Kosmek *dem.*); kupka włosów spoionych wiszących, strzępek, eine Zote von Haaren; *Sr.* 1. koſmik, żmot, żwał, żwacił; *Sr.* 2. gálmot; *Bh.* chomać, chomaćek; *Vd.* potreshula; potreshilu, runja, dvakokita; *Bs.* dlakka, pahagl; *Rg.* dlakka; *Cro.* dlaka, kuſtra, pahuly, pahaly, pazder; pavulya, faſulyek, pahulyek, pazderek; *Hg.* pih, pihotske; *Ross.* кóсма, космамина, клóкъ, клочóкъ; cf *Lat.* cotzia, cottum, cf. koc, koźa, koza; cf. *Gr.* κοσυμβη *crinium nodus*). Delila włosy Samsona, które się na siedm kosmów dzieliły, splotła, gdy był zasnął, i gwoździem do ziemi przybiła. *Skarg. Zyw.* 2, 3. Pluto z kosmy ożgłemi. *Ryb. Gęsl. B* 2. Podgardlek, kozia broda, to iest, kosmy, które pod gardłem

wiszą, *aruncus Mącz.*; *Vellus* kosm, ostrzyżona wełna. *Mącz.* ein Flocken Wolle. *Crn.* kósm; *Ross.* хлóпокъ, охлопокъ. Kosm śnieżny, ein Schneeflocken; *Vd.* sneshna muha, sneshni plashmez; *Rs.* снѣжинка. KOSMACIĆ, *cz. ndk.*, ukosmacić, pokosmacić *dk.*, czynić co kosmatym, etwas zotig oder rauch machen. KOSMACIEĆ, - iał, - ieie *Neut. ndk.*, skosmacieć *Dok.*, kosmatym się stawać, zotig werden, rauch werden; *Bh.* chlupatěti; *Bs.* okosmatiti, zarugnaviti; *Rg.* okosmatiti, gugnaviti, zagugnastiti; *Ross.* косматѣть, окосматѣть, мохнатѣть, обмохнатѣть. KOSMACINA, KOSMACIZNA, - y, *ż.*, *coll.* kosmy, cokolwiek iest kosmatego, Zoten, Zotigkeit, Rauchheit; *Sr.* 1. kośmiczki; *Crn.* kosmátina). Oczy które się pod wieńcem rwały do kochania, Teraz ie kosmacizna szpetnych brwi zasłania. *Zab.* 8, 389. *Koryt.* Mąż móy prawdá kosmaty, To go nie szpeci, owszem każdy mi to przyzna, Przymiot to męzki, mężów zdobi kosmacizna. *Min. Ryt.* 1, 319. Kalisto pokorne ręce podnosi z prośbami, Aliści się czarnemi wnet kosmacinami Barki ieżyć poczęły, i stała się niedźwiedzicą. *Otw. Ow.* 78. Kosmaciny, z włochaciny korzeni. *Cn. Th.* die Fáserchen der Wurzeln. *ob.* korzonki, kosmki), Kosmaciny, włochatość na korzeniu, iako na pietruszce małe się odnożki okazuią, *capillamenta radicum. Mącz.*, *Ec.* космáтины. Kosmacizna, z kosmate wełniane towary; kosmate futra wollene zotige Waaren, Pelzwaaren, Rauchwerk. KOSMACZ, - a, *m.*, kosmaty, włochaty człowiek, ein Zotiger, ein Raucher; *Vd.* kosmash; *Crn.* kosmásh; *Rs.* космáчъ. Esau kosmacz. *Birk. Syn. K. B* 2 *b.* Z hardego pokornym, z słabego i pieszczonego kosmaczem surowym obaczy. *Birk. Ob. Kaz. H* 2. Mieszkać będą w tych pustkach strusiowie, a kosmaczowie tam skakać będą, *W. Jes.* 13, 21. *not.* „satyrowie abo czarci" (*Bibl. Gd.* straszne potwory, latawcy) Satyren, Waldteufel. *ib.* 34, 14., *Budny Jer.* 54, 5. *not.* „Hebrayskie *chatudim* nie iedno kozły, ale i barany znaczy, więc kosmaczo lepiey parkaczami przekładać. Wollenreich. (*Crn.* kosmásh, z gatunek iabłek). KOSMACZEK, - aczka, *m.*, kosmek, ein Flocken. - §., *botan.* iastrzębiec kosmaczek, *hieracium pilosella*, Nagelkraut, Mäuseohrlein, nosi główeczki kosmate z kwiatkiem brunatnym. *Kluk Rosl.* 2, 230. *Sienn.* 139. *Jundz.* 394; niedośpiałek. KOSMATAWY, - a, - e, - o *adv.*, nieco kosmaty, etwas zotig, etwas rauch. Pszczoły kosmatawe. *Haur. Ek.* 139. KOSMATKI, - atek *plur.*, rodzay iagod kosmatych, iakie są truskawki. *Wlod.* Rauchbeeren. *Trotz.* agrest; Kosmatki Christbeeren, t. i. agrest. *Ern.* 118.; *Sr.* 2. kośmarki, kośmatki *linagrostis*). - Kosmatki, spodki karciochowe. *Wiel. Kuch.* 402. der Artischockenboden. - §. Kosmatka, - i, *ż.*, pszenica z kłosy ościstemi, wąsatka. *Kluk Rosl.* 3, 129. *Syr.* 927. der Rauchweitzen. cf. gołka). KOSMATO *Adv.*, zotig, rauch. - *fig. transl.* W tym matula wchodzi z tatą, Witaią Kasię kosmato, Jużeś iagodko doyrzała, Chcesz Jasia, będziesz go miała. *Zabł. Z. S.* 6. Nazaiutrz po ślubie, miałem go witać kosmato. *Test.* 31, 68. sposób winszowania nowego małżeństwa). KOSMATONOGI, KOSMONOGI, - a, - ie, kudły koło nóg maiący, włochatonogi, *Rs.* мохноногій zotfüßig. Na kosmatonogim fryzie. *Kchow.* 234. Dway posłowie od mistrza przyiechali, Na frezach kosmonogich, kusych, ha-

ciących. *Stryik.* 495. Kosmatonoga kura *Ross.* мохноножка. KOSMATOŚĆ, - ści, *ż.*, hirsutia *Cn. Th.* die Zotigkeit, Rauhigkeit. *Bh.* chlupatost; *Vd.* kosmatnost, kosmazha, kosmatia, kundrastost; *Rs.* космáтость. KOSMATY, - a, - e, pełen kosmów, długowłosy, zotig, rauch. *Bh.* kosmatý, kostrbatý, kostrba, chlupatý, haunatý (cf. gunia); *Slo.* chlupatý; (*ob.* chlupaty); *Sr.* 1. kośmaté, kośmatí, lobopité; *Vd.* kosmat, lasast, kushtrast, kundrast, dvakast; *Crn.* kosmât, kozâst, kozinâst (cf. koc, koza); *Cro.* koszmat, kustraszt, dlakaszt, pahulyaszt, fafulyaszt, pazderliv; *Dl.* dlakav, dlakaszt, runav (cf. runo); *Sla.* kosmati; *Bs.* kosmáo, kosmat, rugnavac, rugnav, dlakav, trúm; *Rg.* kosmat, kosmurat, kostren, kostrétni, dlakkast, zagugnast; *Rs.* косматый. Jana ś. kosmatym mężem zwano; bo w grubym i kosmatym odzieniu chodził. *Biał. Post.* 42. Człowieczek gruby i pękaty, Zarosły znacznie, i w brwiach przykosmaty. *Past. F.* 292. Łodyga kosmata, *caulis villosus*, miękkiemi, krótkiemi, prostemi włosami gęsto osadzona. *Jundz.* 2, 24. Mchem kosmate kamienie. *Zab.* 9, 313. *Jzyck.* omszałe). Kosmate owcze skóry; *Rs.* сапсурки; cf. runo). Chmiel gdy będzie kładzion między szaty kosmate, nie dopuszcza molów. *Cresc.* 246. Kosmate towary. *Gost. Gor.* 18, kosmaciza, futra, Rauchwerk, Pelzwerk. Państwo Nowogrodzkie w kosmate towary wszelkie iest baidzo hoyne. *Stryik* 513. Kupców wielu iechało do Moskwy dla towarów kosmatych. *Bielsk.* 462. Kosmate korzonki, z włochate, zaserige, faserige Wurzeln. - Kosmaty, - ego, *m.*, *Subst.*, Kosmacz, ein Zotiger, ein Raucher. - Kosmate, - ego, *n.*; *Subst.*, *translate*: Niż ty onych tłuczeńców z kosmatym odprawisz, Wierz mi, iż próżną folgę pod mieszek podprawisz. *Rey Wiz.* 57. cf. kosmato *trsl.* - KOSMEK, - smka, *m.*, KOSMYK, - yka, *m.*, *dem.*, mały kosm, *Crn.* adrób, ein Zötchen, eine Flocke, eine Zaser. Nadzieia złośliwego iest iako kosmek, który wiatr unosi. *W. Post. W.* 3, 504. Kosmki śnieżne *Tr.* Schneeflocken, *Vd.* sneshna muha, sneshni plashmez; *Rs.* снѣжинка. Po bokach pióra maią kosmyki. *Zool.* 70. chorągiewki). Suczka biała z kosmykiem różową wstążką obwiniętym. *Gaz. Nar.* 1, 16. Drobne korzonki kosmkami zowią. *Kluk Rosl.* 1, 21. Zaserwurzeln, włochaciny, kosmaciny). *Mon.* 74, 707. Kosmek *villus*, są krótkie, proste, miękkie włosy. *Jundz.* 2, 45. - §., Nie znaydziesz bez trudności sobola i marmurka, lada potoczny kosmek w cenę poszedł. *Mon.* 69, 600. leda futrzyna). - §. Kosmyk zaięczy, ogon zaięczy, der Schwanz des Hasen. *Skrb.* KOSMOBRODY, - a, - e, kosmatobrody, zotenbártig. Kosmobrody Faun. *Zimor. Siel.* 203. (KOSMOGRAFIA *ob.* światopistwo; *miropistwo). KOSMONOGI *ob.* Kosmatonogi. KOSMOWY, - a, - e, Kosmaty. *Tr.*, z kosmów, von Zoten, zotig, rauch, *n. p.* Kosmowa baia; kosmowe płotno. *Tr.* KOSMYK *ob.* Kosmek.

KOSNĄĆ, KOSTNĄĆ, - ął, - ęły, - ie *Neut. idntl.*, kośnieć *ndk.*; skosnąć, skośnieć *Dk.*; kościeć, kością się stawać, drętwieć, drewnieć, kamienieć, *Sla.* okocsenit; *Ross.* косменѣть, окосменѣть, костенѣть, окостенѣть; zu Knochen werden, steif werden, erstarren. Już w tych ślupiśtych oczach, co na wieki kosną, Ah niepodobna uyrzeć powódź łez radosną. *Przyb. Ab.* 171. Kośniały, Skośniały, *Part. Perf.*, zdrętwiały, erstarrt. Tyrce iak-

by; w konania godzinie skośniała Na latających rękach swey siostry leżała. *Przyb. Ab.* 189. KOSNIENIE, KOSTNIENIE, – ia, *n.*, *physiolog.*, *ossificatio*, formowanie się kości; bo kości stopniami dopiero nabieraią tey tęgości i twardości, iako i tego rozmiaru, który widziemy w dorosłych ludziach. *Dyk. Med.* 3, 377. das Verknochen, die Knochenbildung, *Rs.* осмеплодосмь. KOŚNICA, °KOSTNICA, – y, ł., *Boh.* kostnice; *Sr.* 1. kostjenicza; *Crn.* karnar; *Cro.* mertvilnicza); gdzie umarłych kości kładą, *ossuaria. Mącz.* das Beinhaus, Knochenhaus. Idź do kośnice, patrzay na kości. *Rey Pst. R* 2. Smierć zamaszysta snuiąc się po ziemi, Liczne napełnia gnatami kośnice. *Zab.* 11, 23. *Kossak.* Pan się na sługę za żywota sieży, Po śmierci równo z nim w kośnicy leży. *Rys. Ad.* 57. Białogłowa stara i zgrzybiała, Kostnica swoich piękności sprochniała. *Past. Fid.* 155. Żywa kośnica, wpółżywy, wpółmartwy szkurłat. *Mon.* 70, 381. Kośnica mu z oczu patrzy *Tr.* wygląda iak trup; Piotrowin, der Tod sieht ihm aus den Augen.

KOŚNIK, – a, *m.*, kosiarz, der Mähder. Kośnik, kosiarz *foeniseca. Volck.* 324. *Sr.* 1. sjena sjecjl; *Cro.* koszëcz). Ludzie padli, iak w polu trawa, gdy ią barczysty więc kośnik pokosi. *Wad. Dan.* 47. Kośnik kosą coraz wzdłuż postępuiąc, koszoną trawę na porządnych sostawia pokosach. *Kluk. Rosl.* 3, 294. – §., co kosy robi, *Boh.* kosař; *Vd.* kosni kovazh, kosar, der Sensenschmid. Rzemieślnicy, węglarze, kowale, kośnicy. *Vol. Leg.* 3, 222. kożnicy *ib.* 390, *ob.* kuźnicy). (*Rs.* косникъ, косничокъ wstążka, którą chłopianki do warkocza czyli kosy na głowie na końcu przywięzuią). KOSONOGI, – a, – e, kośławy, krummbeinig. Szynwaga ma bydź prawie w miarę ustosowana, aby nie była na żadnym końcu i po kraiach, iako mówią, kosonoga, ale doskonale prosta. *Stroy. Staw. C.* KOSONOSZEC, – szca, *m.*, kosę nosszący, kosynier, der Sensenträger; *Cro.* koszonòszecz; *Rg.* kosonosaz. KOSOWŁADNY, – a, – e, – ie *adv.*, *n. p.* Śmierć kosowładna królowa. *Brud. Ost. B* 5. władnąca kosą, sensenwaltend. *Mon.* 75, 595, *ib.* 71, 157.

KOSSOW, – a, *m.*, miasto Litewskie w Nowogrodzkim. *Dyk. Geogr.* 2, 44. eine Stadt in Litth. Do Kossowa z wąsami, stare to nowiny, Teraz nie wiem, gdzie wam to nawłóczą czupryny. *Kchow. Fr.* 28. może poiedynkami sławny był, iak Jezierna.

KOST, – u, *m.*, korzenie aptekarskie, cudzoziemskie, *costus. Plin.* 12, 12. ein ausländisches wohlriechendes Kraut. *Cn. Th.*

KOSTECZKA, – i, ł., *dem. nom.* kostka, kość, *Boh.* kůstička; *Bs.* kosctiça; *Crn.* kochiza; *Rg.* kostiizza; *Vd.* kostasha, kostiza, kostishiza; *Rg.* kostènizza; *Cro.* kosztènicza; *Rs.* кóсточка; ein Knöchlein, ein Beinchen. Tu Jana Kazimierza schowane kosteczki, Krolewica Polskiego, maley dziecineczki. *Groch. W.* 401. die kleinen Gebeine. Kosteczki od ryby, kleine Gräten. KOSTECZNY, – a, – e, od kostek do gry, Würfel-. Jeśliby w grach kosteczných kto przegrał konie. *Tarn. Ust.* 94. KOSTERA, KOSTYRA, – y, *m.*, KOSTERNIK, – a, *m.*, Kosterka *dem.*, szuler w kostki, ein Spieler, Würfelspieler, Kartenspieler, ein Doppler. *Bh. et Slo.* kostkař; *Hg.* kotzkás; *Sr.* 1. kostkař; *Cro.* rovášnik, kocskáš; *Vd.* kobravus; *Rs. et Ec.* костырь, костырникъ, костоиграмель, костяра, костырь, зернщикъ (*distg.* *Rs.* кочмерь, кочмероль стóг drzewa, кочмерь stokłosa żytnia, кочмера, кочмерь gatunek iesiotra; кóчмера, кочмúка paździorek konopny). Ociec moy iak powiadał: od gałek do bierek, Od bierek do pisanych; a z małych kosterek Potym się wychowuią wielcy kostyrowie; *Sim. Siel.* 93. Hultaie, kosternicy, włóczęgowie. *Petr.* Ek. 116, O synie kosterniku. *Tarn. ust.* 94. Kosterów ś. Antoni straszył; stoły, karty, kostki, pieniądze poprzewracał, kosterów porozganiał. *Skarg. Żyw.* 284. Kostyrowie i kartownicy od przyiaciół nawet zysku patrzą. *Petr. Ek.* 254. Kostera szawia warcabami po stole. *Klon. Fl. D.* 3. Nie to kostera, co gra, to kostera, co kosterom przyświeca. *Rys. Ad.* 51. – 2) *Natural*, Rodzay ósmy gadu pływaiącego, kostera, *ostracion*, iest skórą kościaną, iak pancerzem okryty. *Kluk. Zw.* 3, 49. das Muschelgeschlecht. KOSTEROWAĆ, KOSTYROWAĆ, – ał, – ie, *Intrans. ndk.*, szulerować, *Vd.* kobrati; *Ec.* кочмырочмыю Würfel, Karten u. s. w. spielen, doppeln, den Spieler machen. *Ludit assidue alam* ustawicznie kostyruie. *Mącz.* Nauczy on się tam pić i kostyrować, Warcabami kołatać, kart grać do umoru. *Opal. Sat.* 4. *Zygr. Pap.* 360. Wolą biesiadować, kosterować, niż pracować. *Ostror. praef.* Całą noc piie i kosterúie. *Birk. Exorb.* 30. *Skarg. Dz.* 1189. KOSTERSKI, – a, – ie, *Ec.* костырный, szulerski, Spielers. Schadzka kosterska. KOSTERSTWO, KOSTYRSTWO, – a, *n.*, szulerstwo, szulerya, *Ec.* костырство, костоиграние, die Spielerprofeßion, das Spielerhandwerk, unaufhörliches Spielen mit Würfeln, Karten etc. Jakby iakim rzemieślem, kosterstwom się bawi. *Klon. Wor.* 72. *Petr. Pol.* 56. Zbyteczne bankiety, kostyrstwa i krotofile stroili. *Krom.* 168. Dziś zawziętość kosterstwa za zabawę osob godnego urodzenia poczytana. *Zab.* 7, 37. Pożądliwość daie obżarstwo, cudzołostwo, nieczystość, niewstyd i kosterstwo. *Bach. Epikt.* 1., *Nag. Cyc.* 39., *Teat.* 14, 131.

KOSTKA, – i, ł., *dem. nom.* kość, ein kleiner Knochen, ein Knöchlein, ein Beinchen, Beinlein. *Bh.* kůstka; *Slo.* kostka; *Sr.* 1. kóstka; *Cro.* koczka, róvaš; *Dl.* kosztka; *Ec.* кóсмка. Kostek palcowych iest trzydzieści; w każdey ręce po piętnaście; bo każdy palec ma trzy kostki. *Kirch. Ost.* 110. Na me kostki nie patrząc, do grobu ie włóżcie, *Groch. W.* 400. na moie zwłoki). Kostkami, po kostce, *ossiculatim. Cn. Th.* Kostki z obu stron szyi nad piersiami *ob.* kluczki, cł. obóyczyk). – Tu twarda kostka. *Tr.* tu to sęk, da steckts, da liegt der Hund vergraben. – Kostki rybie, z ości, Fischgräten; *Vd.* shpiza v'ribah, ribnj tern, ribja kostiza, kostizh, kostishiza. – §., *per excell.* Kostka, nogi część, u bydląt kut, kot, der Knöchel am Fuße, Knorren, Knoten; *Sr.* 1. kostka; *Slo.* kotnik, kůtel; *Hg.* kotzka; *Vd.* kostiz, kotnik, koliena, shlenk, gleshanj; *Bs.* gljoscjan, kóst od noghe; *Rs.* гležна, лодышка. Żyły w obu nogach nad głozny albo kostkami od nóg. *Spicz.* 193. Po kostki w błocie. *Rey. Wiz.* 72. Suknie do kostek z rękawami długiemi. *Nag. Cyc.* 51. *Sr.* 1. bokulkowné. Kostek krzywych, wypaczonych człowiek, *scaurus. Cn. Th.* dem die Knorren hervorstehen. – §., martwa kostka zaskorna, kra, *scirrhus. Cn. Th.* eine harte Drüsenge-schwulst, *ganglium. Perz. Cyr.* 2, 282. Nerwy po różnych mieyscach ciała małe gruczołki, niby guziczki iakowieś sprawiaią, które martwemi kostkami nerwowemi,

ganglia nervorum zowią. *Perz. Cyr.* 1, 54. Ueberbeine, Nervenknoten. Na rękach lub na nogach pęcherzykowatą nabrzmiałość martwą kostką *ganglium* zowią. *Perz. Cyr.* 1, 126. Kostka martwa u konia, zwykła się z wilgotności i materyi grubey pochodzące, zgromadzać na iakie mieysce w ciele, zwłaszcza przy kości, i spiekać iako wapno na kształt kosteczki twardey, nayczęściey koło nóg. *Hipp.* 119. eine Geschwulst, vornämlich an der Röthe des Pferdes, der Spath. Wół abo kostka martwa pod gardłem. *Sienn.* 364. der Kropf. Wole na gardle i indzie martwemi guzmi abo kostkami zowią. *ib.* 519. — §., kostka, pestka w owocu, *Vd.* koshiza, pizhik; *Cro.* koschicza; *Dl.* kosticza (*Rs.* косточка pestkowy owoc). der Stein im Obste. Kostki śliw mogą bydź siane w Listopadzie. *Cresc.* 389. Ludzie łakomi połykaią trześnie, wiśnie, śliwki, brzoskwinie, z pestkami abo z kostkami. *Krup.* 5, 680. — 2) kostki do grania, kuty, bo starzy kutami grywali. *Mącz.* Würfeln, Spielwürfeln. *Bh. et Slo.* kostka; *Hg.* kotzka; *Sr.* 1. kostka; *Vd* burfel; *Crn.* kôbr, kobrèch, koshenk; *Cro.* koczka, rovás; *Dl.* rabbos; *Bs.* rabosc, rovasc, dád, kosctiça od igre, zare; *Rg.* zarri; *Rs.* кóсти, косточки, козóнь, козоногъ, козонóчикъ, зерно. Aby szkodliwa gra kostek (abo w kostki) była wykorzeniona, przez którą częstokroć dobrzy oycowie dla występków synowskich z dóbr swych bywaią wypędzeni, ustawiamy . . . *Herb. Stat.* 529. *Kaz. IV.* das Würfelspiel (cf. kostera, kosterować). U kogo fałszywe kostki znaydą, ma bydź karan iako złodziey. *Sax. Art.* 55. Kostki prawem zakazane. *J. Kchan. Dz.* 203. Podzielili się Jezusowemi szatami, o suknią iego miotali kostkami. *Ryb. Ps.* 38. Siędą do stołu i zbiory swe krwawe Na kostki rzucą, i razem abo panami abo chudzinami będą. *Birk. Kaz. Ob.* 3. Komu Pryama dzieci w niewolą maią się dostać, kostki rzucaią. *Bard. Tr.* 184. Rzucona kostka wszystkim więźniom panów dała. *Bard. Tr.* 229. t. i. kostki miotali o nie, któremu się który więzień miał dostać. — *Figur.* O wielki kleynot z fortuną małą kostką miecesz; boś na szańc posadził i gardło i sławę swoię, a ieszcze nie wiedzieć, iako wygrasz, a iakoć się poszczęści. *Rey. Zw.* 135. Inaczey kostka padła, niż sobie obiecał, i musiał łaski żebrać u zwycięzcy. *Birk. Zyg.* 33. der Würfel ist anders gefallen, es hat einen widrigen Ausgang genommen. Znowu tę sprawę rozpoczęli, ale taż kostka padła wtóry raz, iako i pierwszy. *Wys. Jgn.* 59. tenże sam los mieli; sie hatten zum zweytenmal dasselbe Schicksal. Jak kostka padnie. *Cn. Ad.* 290. *Slo.* ak kostka padne, iako się uda, es kommt darauf an, wie der Würfel fällt, es kommt aufs Glück an. *Quidquid est futurum*, cokolwiek kostka przyniesie; niechay urośnie ztąd co chce, uczynię to. *Mącz.* A co wiedzieć komu kostka padnie? *Gorn. Dw.* 30. Komu szczęście sprzyia, wem das Glück wohl will. Przestawaiąc na tym, co im szczęście i los, albo kostka woienna przyniosła, ugruntowali się w Rusi. *Stryik.* 276. das Kriegsglück. Kostka woienna wątpliwa. *Warg. Radz.* 173. Wielkiemu panu zawsze kostka dobrze pada. *Rys. Ad.* 74. Dobrze kostka padła. *Cn. Ad.* 192. Padnieli kostka dobrze, miłosierdziu bożemu przypiszę; uchybi-li, sprawiedliwości bożey przyznawać będę. *Psalmod.* 101. Poczęli o pokoiu traktować, nie chcąc królestwa na szańc wątpliwey kostki boiu podkładać. *Krom.* 747. Bał się kostki wątpliwey w przedsięwzięciu swoim. *Leszcz. Claes.* 36. zweifelhaftes, ungewisses Loos, Schicksal, Glück. Grecy się na fortuny kostkę rezolwuią, Wapół z młodemi stary lud do bitwy armuią. *Bard. Luk.* 47. Nie chciał takiey kostki rzucić, ani płonney nadziei nieoszacowanym kosztem kupować. *Birk. Chod.* 12. Jakiego losu państwom spodziewać się, nikt nie zgadnie, aż fata kostkę urzucą. *Psalmod.* 75. Już kostka rzucona *iam iacta est alea*, *Slo.* už' je železo v ohn'i, już żelazo w ogniu. — §., *mathem.* kostka abo sześciokwadrat, figura pełna, którą zawieraią sześć poliednakowych kwadratów doskonałych. *Solst. Geom.* 23. ein Cubus, mathematischer Würfel. — w kostki, würfelig, in Würfel. Tatarskiego ziela w kostki pokraiać. *Haur. Sk.* 435. Dzielić w kostki. *Torz.* 79. Kryształ w subtelne drobno kostki rznięty. *Susz. Fiel.* 1 *E.* 4. W kostki, *kostkowany Rs.* кадмчатый gewürfelt, ремемчатый Kostka na materyi iakiey кадмочка, ремемка, ремóмка, ремомочка. Dom ma bydź więcey długi niż szeroki, bo gdzieby był w kostkę, nie miałby chłodu w lecie, ciepła w zimie, *Petr. Ek.* 25. t. i. w czworogran, ins Gevierte. Kostka w robocie sadzoney. *Cn. Th.* — (2. KOSTKA *ob.* Kostusia).

KOSTKOKRUSZ, – u, *m.*, kruszec ołowiany, Bleyglanz, pokazuie się w sztuczkach kostkowych. *Kluk. Kop.* 2, 202.

KOSTKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, kostkowany, cynowaty, cynkowaty, wie ein Würfel gestaltet, würfelig, *Slo. et Bh.* kostkowaný; *Hg.* kotzkázott, kotzkás; *Rs.* кадмчатый, ремемчатый. — b) kostki maiący u nog knöchel habend, knöchelig. KOSTKOWY, – a, – e, *Bh.* kostečný, od kostek różnych Knöchel-, kostkowy przegub. *Cn. Th.* — b) od kostek do grania, kosteczny, Spielwürfel-, Würfel-. Kostkowa, kutowa puszka, do rzucania kostek abo kutow. *Cn. Th.* der Würfeltrichter. Kostkowa tablica, warcabnica. *ib.* das Doppelbret, Damenbret. — bb) na kształt kostki, würfelig. Glina kostkowa, *tessulata*, uschła rozpada się w kostki; nayprzednieysza dla garncarzów. *Kluk. Kop.* 1, 252. der Würfelthon.

KOSTNĄĆ, KOSTNICA *ob.* Kosnąć, Kośnica.

KOSTROUSZEK, – szka, *m.*, (cf. kostruchan, kostruch) gończy pies z mnieyszemi od zwyczaynych sterczącemi uszyma, eine Art Coursbunde, Hetzhunde. Aż chart ugoni, kostrouszek dorwie. *Kchow.* 61.

KOSTRUBATY, – a, – e, (*Boh.* kostrbatý *capillatus*) kosmaty, zotig, haarig. Opończa Kiliyska z kostrubatych sierści. *Zimor. Siel.* 238. Czyści winiarz maciory winne z kostrubatych wilków. *Zimor.* 215. z włochatych.

KOSTRUCH, KOSTRUCHAN, – a, *m.*, (cf. kostrouszek) gończy pies, eine Art Coursbunde. Przysiągł, że bardzo dobry pies ten pod iastrząba, Chociaż z głowy kostruchan i kondysia trąba. *Pot. Jow.* 138. Jassy wyżeł, inszy też kondyś i z kostruchem. *Pot. Jow.* 197. — *transl.* Cudzoziemiec i lada kostruch od smoczéy iamy uprzedzi teraz u nas zasłużonych rodaków. *Pot. Arg.* 400. *Bh.* kostrhaun gołota włócząca; *adj.* kostrhaunský gałgański, *Subst.* kostrhaunstwo gałgaństwo, tułactwo.

KOSTRZEWA, – y, ż., *festuca Linn.*, rodzay roślin trawnych. *Kluk. Dyk.* 2, 5. *Sr.* 2. kostrowa, *Crn.* kostręva, kostrężva; *Vd.* rizhek, Treske, Baden: owcza osina, czerwona *rubra*, twarda *durinstula*, myszy ogon, *myuros*, wysoka *elatior*, leżąca *decumbens*, trawa manniana, *fluitans*. *Jundz.* 119. W lutie znayduie się ko-

ſtrzewa, ſoboda i inne chwaſciſka. *Haur Sk.* 34 *et* 487. Przedawaiąc szukay sobie głupca, coby koſtrzewy nie znał, i dla rymy Nie czuł ſtęchliny. *Klon. Fl. G.* 4. Owies płonny, iedni koſtrzewą, a drudzy owsikiem zowią. *Cresc.* 166. (*Sr.* 2. koſtrowka kmin; *Bs.* koſtrika, głogouina, z głog; *Rg.* koſtrjec, cêpcegh *sonchus*; *Rs.* костреуь krzyże).

KOSTUR, KOSZTUR, – a, *m.*, KOSTUREK, – rka, *m.*, *dem.*, koścień, kościana laſka, z kości słoniowéy, ein elfenbeinerner Stock. *Cn. Th.*; *Rs.* костыль, костылёкъ, kula, laſka chromego; *Cro.* kosztura; *Bs.* kuſtura, noszgina, z nóż kieszonkowy). Koſturkiem swoim w łeb go uderzył, za co się drugi nań do szabli porwał z iadu. *Warg. Wal.* 75. ogolnie kiy ein Stock. Podawał mu koſturek abo kiy. *Birk. Dom.* 32. Chromotę czuiem, a koſtura, którym się wspierać mamy, nie bierzem. *Skarg. Kaz.* 499. Wulkan kulawy, wsparty długiemi koſtury. *Dmoch. Jl.* 2, 212. Koſturek głogowy wspiera iego rękę. *Miaſk. Ryt.* 101. Nie zrodziłem się kmieciem, ani proſtym gburem, Zebym chodził za bydłem gromadzkim z koſturem. *Zimor. Siel.* 276. Przeciw koſturowi wierzgać trudno. *Zegl. Ad.* 22. *Cn. Ad.* 37. cf. oścień, kiy żelazem okuty do popędzenia bydła, ein Stachelſtock. – §. koſtur, z kosior w hutach żelaznych, das Brecheiſen in den Schmelzhütten. *Tr.* – §. Kosztur ryba, *cyprinus cultratus*, nie wielka, karasiowi podobna, w rzekach i ſtrumykach znayduiąca się. *Kluk. Zw.* 3, 174. *Lad. H. N.* 78, Sichling, Ziege, Zieke; *Crn.* koſtrẽvz; *Gr. xergeus mugil* (*Rg.* nakoſtrjêcitiso *irasci alicui*). KOSTURCZYNA, – y, ż., *Zab.* 9, 377. *Lys.* z KOSTURCZYSKO, – a, *n.*, koſtur brzydki, palica, ein häßlicher Knüttel.

KOSTUŚ, – ia, *m.*, *dem. non.* Konſtanty. *Kniaź Posz.* 1, 186. Conſtantinchen, Katarzyna, *Koſtusa króla corka. *Zygr. pop.* 51. Konſtantyna córka). KOSTUSIA, KOSTUNIA, KOSTKA, – i, ż., *dem. Nom.* Konſtancya, Conſtanzchen. Koſtusia musiała póyść za Wawrzka. *Teat.* 54 *c. B ii.* Koſtusiu, co nam po słocie? O naszey myślmy pieszczocie. *Zab.* 15, 79. Prożne Koſtuniu są twe wzdychania, Już wyszły z mody dawne kochania. *Zab.* 14, 266.

KOSTYRA, KOSTYROWAĆ *ob.* Koſtera, Koſterować.

KOSY, – a, – e, kosaty, na kształt kosy, ſichelförmig, gekrümmt, *Slo.* koſokrivý *falciformis*, sierpowaty, kosy. *Perz. Cyr.* 1, 153. KOSY *plur. nom.* Kosa. KOSYNIER *ob.* kosonoszec.

KOSZ, – a, *m.*, Koszyk *dem.*; *Boh.* kůſe, nuſſe, koš, koſſik; *Slo.* koſſať, koſ'ik, koſſik; (koſſma, korba hurty); *Sr.* 1. koš, koſk, korb (*ob.* korb); (koſkoćiljćio miotła); *Sr.* 2. korb, korbik; *Vd.* kosh, koshizh, kosharia, korp, kõrba, verbes, jerbaſa, spleteniza; *Crn.* korba, jerbas, vérbas, spleténiza, kósh, cibas; *Rg.* kòsc, kosciz, koscicich, koscjarra; *Dl.* kos, krosna, kratil, kartil, korto, korba, korbicza, kartilacz, kortolacz, proczanicza; *Cro.* kòs, koſa, koshara, koſsara, koſsicz, koſsaricza, korpicza, brenta, szacher, cf. szaszor); *Hg.* kosár, kás, kosárotska; *Bs.* kosc, kroscgna (*ob.* krosna), krritó, krritolicch, kroscgniça, teszghera, nosila za nositi zeglju; *Rs. et Ec.* кóша, кóшъ, кошни́ца, кóшница, кошéль (*ob.* koszałka), плетенни́ца, плетéнка (*ob.* plecianka) cf. *Gr.* Kotze Abig. cf. *Lat.* ciſta, cophinus, cf. *It.* ceſta). der Korb, narzędzie z wici uplecione do chowania lub noszenia, *n. p.* Za panem pachołek niosł kosz, serwetą obwiązany, a w nim parę flasz wina. *Kras. Pod.* 2, 134. Dwa *kosza (*dual.* zamiaſt kosze). *Bud. Jer.* 24, 1, *et Wuiek.* Orkiszu dwa kosze abo korce trzeba na ſiewnie, gdyż pszenicy dosyć ieden. *Cresc.* 164. Kosz chlebowy *Vd.* slamniza, krushen korpish, krushna pleteniza, platish; *Bs.* kroscgniça, sepeticch, ein Brotkorb. Kosz na plecy *Bh.* oplećko, *Vd.* kripiza; *Cro.* rogoszar (cf. rogoż), ein Tragekorb. Kosz na kury *Bh.* kuřaně *ob.* koiec, brożek, Hühnerkorb. Kosz na pszczoły, *Bs.* kroscgna od pcela, koscniça, *Sla.* koshnica, *ob.* ul, Bienenkorb. Kosz maſztowy *Crn.* vershélu, *ob.* borſanie gniazdo, der Maſtkorb. Kosz wielki na zboże, z słomianką, słomiana kadź. *Cn. Th.* 1019. – Kosz koło płonek *cauea*. *Cn. Th.* 308. ein Gehege um einen jungen Baum herum. Kosze w ogrodzie daią się w pośrodku poł kwiatowych, podłużnookrągłe; w nich rozsadzone kwiaty, w środku naywyższe, coraz ku brzegom niższe. *Kluk. Rosl.* 1, 77. Blumenkörbe (cf. kłąb). Kosz do cedzenia *ob.* cedziworek, ein Filtrirkorb. – §. W koszu siedzieć, z dawna kara żołnierska czyli rycerska, cf. kota ciągnąć, im Korbe ſitzen, eine veraltete Militair-Strafe. Towarzysz ten ma tę sławę, iakoby pachołęciem będąc, miał kiedyś zamiaſt chłoſty, bydź w koszu. *Gorn. Dw.* 64., cf. koszowy rycerz). Na wieczną hańbę niech się w koszu rzeże. *Papr. Pr. Ezb.* niech się wydobędzie z kosza, gdzie go dla kary wsadzono). – §. Z koszem do wody, z *kara*, nieuczciwych kobiet, eine Strafe für unzüchtige Weibsbilder, *n. p.* Gdyby iednę i drugą wszetecznicę posłano z koszem do wody, wnetby trzecia zapomniała tak brzydko na szrot puszczać właściwego ciała. *Pasz. Dz.* 127. – Kosz kokoszy, gołębi na lężenie. *Cn. Th.* der Brütkorb. – *Fig.* na koszu zostać, z opuszczonym, na sztych wystawionym bydź, ſitzen bleiben, im Stich gelaſſen werden. Wszystko dokazać chciała, Ale na koszu została, *Lib. Hor.* 59. Czasu szczęścia przyiaciół aż nazbyt miewamy; A w nieszczęściu na koszu sami zostawamy. *Bud. Ap.* 133. Ci co nań instygowali, na koszu zostali. *Bud. Ap.* 114. Zostałam iuż na koszu, zepchniona z wielkiego Szczęścia, do żalu, ach mnie, wpadłam głębokiego. *Jur. Pog. A* 4. Zabraliście koronie wolność, którą z dawna miała, A ona iako mówią, na koszu została. *J. Kchan. Dz.* 155. Rozbieżali się żołnierze, rozumieiąc, iż braci przyidzie do zgody, a oni spodziewali się zostać na koszu. *Bielſk.* 429. Kobiety, gdy przebieraią, nayczęściey z panieństwem na koszu osiędą. *Teatr.* 2 *b*, 81. Lub też nasze zamysły na koszu osiędą, Odważne przedsięwzięcia sławne zawsze będą. *Zab.* 7, 347. *Kossak.* Spodziewałeś się słońca przed swemi wrotami, a usiądziesz na koszu, iak ci dudka na kościele pokażę. *Mon.* 66, 723. Zostawił go na koszu *Rys. Ad.* 72. *liquid illum sub cultro*). *Weresz. Rgl.* 96. – *Committere se periculo mortis* ważyć swóy żywot iako na kosz. *Mącz.* cf. na szańc; *Crn.* pod kosh pojdem *moriar*. – §. *Milit.* kosz szańcowy, plecionka napełniona ziemią, dla zasłonienia się od postrzałów nieprzyiacielskich. *Papr. W.* 1, 475., *Vd.* branishni kosh; *Rs.* мýръ; der Schanzkorb; takie kosze ustawione, iak potrzeba, i wypełnione ziemią, czynią przedpiersień. *Jak. Art.* 3, 297. *et* 1, 375. – Kosz młyński nad kamieniem, *infundibulum*. *Cn. Th.* der Korb, der Rumpf über dem Mühlſteine. – Kosz skle-

pów w filarze, abo w murze, abo koszu grunt, frambugi wspora, *incumba Cn. Th.* der Kämpfer, an dem Nebenpfeiler, der den Bogen eines Gewölbes trägt. Krużganek na kształt mostu kamiennego, czętemi był koszami albo łukami ozdobiony. *Op. Jer.* 55. Kosz przed rynną u stawów, przez który za otwarciem stawidła woda bieży na koło młyńskie. *Tr.* das Gitter, der Zaun am Teichloche, damit die Fische nicht mit dem Wasser durchgehen. - Kosz s otwory w murach, przez które strzelba idzie, die Schießscharten in einer Mauer. *Tr.* - §. kosz, s gatunek poiazdu *ob.* Kotcz. - 2) Kosz Tatarski, Kozacki *etc.* obóz, das Feldlager der Tartarn, Kosaken u. s. w. *Verba multiplicia in re bellica apud nostrates reperiuntur, metataphorice nuncupata, quale est kosz; quae vox corbem siue sedem belli atque exercitus Tatarici significat. J. Zamoy. apud Orzelsk. Hist. Interr.* Stanowisko Tatarów koszem zowią. *Czack. Pr.* 1, 216. cf. korzeń; cf. koczowisko, cf. koczować *cf.* koszowy *subst.*; *Rost.* комb, обозb obłogi, bagaże). Książę uderzył z wielkim okrzykiem na kosz Tatarski, gdzie sam cara głową leżał. *Stryik.* 230. Książę Połowców położył koszem woysko swoie niedaleko od Przemyśla. *Stryik.* 176. W Słonimskich polach Litwa koszem stała. *Stryik.* 210. Część woyska Krzyżackiego na koszu pod chorągwią stała *ib.* 267. Zagon pierwey, a potym kosz Tatarów poraził. *Biel. Sw.* 246. Rozsykowały się oboie woyska swoim koszem po morzu. *Bzow. Ros.* 37. Każdy przyzna, że ordzie umiesz dadź od kosza. *Jabł. Buk. A* 4 *b.* - KOSZAŁKA, - i, *ż.*, koszyk podługowaty płaski z wici spleciony z uchami, ein flacher Binsenkorb mit zwey Ohren, den Arm durchzustecken. cf. Koszela, cf. kobiałka). *Crn.* vehtra; *Cro.* rogosár; *Ec.* комелєкb *plecta*; *Rs.* комéлъ puszka korowa, комелєвb, комелóчикb worek). Owo iabłuszka w koszałce. *Groch. W.* 537. Z koszałką zboża, Idzie do drobiu folwarczne posługaczka hoża. *Tom. roln.* 100. Zyd nową miał koszałkę, ta miała dwa ucha. *Pot. Jow.* 122. - §. *transl.* Jak mi będziesz pleść takie koszałki opałki, Jak nie wyznasz, po iakiey przychodzisz tu sprawie, Widzisz kiy! *Zabł. Amf.* 20. *Boh.* třesty pleszty; tretyćać, wybiegi, Drehereyen, Ausflüchte, cf. kręcić wici. KOSZARA, KOSARA, - y, *ż.*, KOSZAR, - u, *m.*, *n. p.* pasterze na inszy koszar się przenieśli. *Tr.* hurty, die Pferche, die Hürde auf dem Felde. Łakomi z głodu wilcy wiedząc swe przebiegi gdzieś do owiec, choć w dobrze zapartey kosarze, drą się do nich na oślep. *Zward. Wlad.* 254. - 2) KOSZARY, *G.* koszar *plur.*, domostwa dla żołnierzy osobne, aby stancyą nie naprzykrzali się obywatelom. *Papr. W.* 1, 475. Casernen für die Soldaten; *Vd.* shov'nirsharna; *Rs.* казарма. Wyznaczona komissya do zniesienia inkwaterunków w Warszawie, i stawiania koszar. *Dyar. Gr.* 63. Król na koszary Ujazdowskiego pałacu ustąpił. *ib.* 64. KOSZARZ *ob.* Kosiarz, Kośnik, *ob.* koszownik, koszykarz.

Pochodz. tom. *kosz: koszyk, koszyczek, koszowy, koszownik, koszowniczy, koszykowy, koszyszczko; półkoszek.*

KOSZCZĘ *ob.* Kościć; KOSZĘ, KOSZENIE *ob.* Kosić.

KOSZELA, - i, *ż.*, wielka duża koszałka *q. v.*; *Pot. Jow.* 122.

KOSZENILLA *ob.* Czerwiec. - *Kluk. Dyc.* 1, 92.

KOSZERNY, - a, - e, z Hebr. כשר, należyty, bez nagany, ohne Fehler, ohne Mängel. Zydzi trzymaiący rzeź mięsa koszernego. *Gaz. Nar.* 2, 67. t. i. należytym według nich sposobem bitego Koscherfleisch, das nach dem Gebrauche der Juden ohne Fehler und Mängel ist KOSZERNE, - ego *n. Subst.*, prawo bicia czyli rzezi koszerney, das Koscherrecht. Licytacya na koszerne. *Ld.*

KOSZLAWO *ob.* Koślawo. - KOSZMACZ *ob.* Kosmacz.

KOSZODRZEWINA, - y, *ż.*, pewne ziele na Krępaku, z którego przedni balsam robią *Tr.* das Kraut auf dem Karpathischen Gebirge, woraus ein treflicher Balsam gemacht wird. *Kosodrzewina, cedrus Licya* Klein roth Reholter. *Sienn. Wykt.*

KOSZOKOP, - u, *m.*, przykop blisko pod fortecę podsunięty, który robotnicy dla zasłonienia się sypią przy pomocy koszów szańcowych. *Jak. Art.* 3, 297. *sappe Gall.*, ein mit Schanzkörben gedeckter Laufgraben. *Lesk.* 278.; *Jak. Art.* 2, 340. KOSZOKOPOWY, - a, - e, Schanzkörbe:. Koszokopowe wiązki *fagots de sappe*, do zasłonienia się w przebyciu mieysca iakiego w oczu nieprzyiacielskich. *Jak. Art.* 1, 371. KOSZONOSZ, - a, *m.*, noszący kosz, der Korbträger; *Cro.* kossonoszec; *Dl.* krosnonosnya; *Ec.* комеконсцъ. KOSZOWNICZY, - a, - e, od koszowników, Korbmacher:. Koszownicza robota. KOSZOWNIK, - a, *m.*, co kosze robi, der Korbmacher. *Tr.*; *Bh.* kossatinař; *Cro.* kosaichyar, kosapletec; *Dl.* kortolar; *Bs.* koscicjar; *Sla.* kosharcxia, sepetar; *Rg.* koscjàr, koscicjar; *Rs.* корзинщикъ. Gałązki małe pożytek przynoszą koszownikom. *Brzost. Duh.* 34. Koszykarz. *Kluk.* KOSZOWY, - a, - e, od kosza, Korb:. *Rs.* коробочный, коробейный. Ucho koszowe, *anse de panier. Jak. Art.* 2, 46. - Rycerz koszowy szydził z tego, który ciągnął kota. *Gorn. Dw.* 165. który w koszu na karę siedział, ein Korbritter, der zur Strafe im Korbe hatte sitzen müssen cf. w koszu siedzieć. KOSZOWY, - ego, *m.*, przełożony nad koszem Tatarskim, Kozackim etc., der Oberfeldlagermeister bey den Tatarn, Kosaken etc. *Rs.* комендóй. Sieczowi Kozacy obierali sobie starszego, pod nazwiskiem Koszowego, i iemu buławę oddawali. *Kras. Zb.* 1, 480. Lepiey niż tu, z Kozaki żyć na dzikiey siczy; bo co los w korzyści zdarzył komu, nie weźmie mu ni sotnik ni koszowy. *Zab.* 16, 125. *Nar.*; cf. kosz Tatarski.

KOSZT, - u, *m.*, die Kosten, Unkosten, der Aufwand (*lat. med.* costa, costus, *Ital.* costo, *Gall.* coust, cout, *Hisp.* costa, *Angl.* cost, *Suec. et Dan.* kost; (*Bh.* kosst, *Sr.* 1. kojt, strawa, *Ger.* die Kost); *Bh.* autrata, auplatek; *Sor.* 1. wubahwk, nawojk; *Sor.* 2. hunkosti; *Hg.* keütsegh; *Dl.* tratnya; *Vd.* shpenda, stroshik, gorhod, gorjitje, vtrata, gorgreja, istroshik; *Sla.* troshak; *Cro.* zpravnozt, ztroshek; *Bs.* potrusejak, tratgna, haraç; *Rs.* комшъ, иждивéнїе, истóра, трáта, задéржка; *Ec.* прoѣсти, прóпори; wydatek, expensa, nakład na co, *n. p.* dasz ubogiemu kęs chleba, albo pieniądz, po prawdzie mały koszt; ale owo słówko: bóg miły zapłać, wielka to nagroda. *Rey Zw.* 95. Większy koszt, niż zysk. *Cn. Ad.* 1235. igły szukaiąc, świecę spalił. - Często monarchowie siłę potężną i koszt bogaty na te rzeczy sadzili. *Zebr. Zw.* I koszt i praca w niwecz. *Rys. Ad.* 76. *oleum et operam perdidi*). Był w Paryżu, a nic

a nic nie umie, pożal się boże kosztu. *Boh. Kom.* 3, 15. Niepotrzebny koszt, marnotractwo własne. *Falib. Dis. L* 2. Gdzie koszt i sposoby na skończenie téy woyny? *Tward. Wład.* 46. gdzie fundusz?). Do iakiego czasem niepomiarkowania przychodzimy w kosztach naszych? *Lach. Kaz.* 1, 390. Ow nieborak, co pozywał, co koszt wiódł, to wszystko wniwecz. *Gorn. Wł. L* 2 *b*. Nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad.* 77. większy rozchod, niźli dochod). Dwory wielkim kosztem budowne. *Fal. Dis. U.* Swoim własnym kosztem dom ten wystawił (cf. swoim groszem). Ja go biorę na móy koszt. *Teat.* 55 *c*, 16. ia będę na niego łożył). Siedzę tu na jego koszcie, żeby mu o wszystkim donosić. *Zab.* 11, 404. cf. unkoszty). Koszta ponosić *Rs.* непромотимься. O koszta i szkodę przyprawić *Ross.* наубытчить, наубытчивать. KOSZTOWAĆ, - al, - uie, §. 1) *neutr. ndk.*, kosztu wyciągać, (*lat. med.* costare, *Ital.* costare, *Gall.* *coustter, couter, *Sor.* 2. łoschtowasch; *Sor.* 1 pwatiu (cf. płacić); *Vd.* velati, koshtati; kosten, zu stehen kommen; Kosten verursachen. Co więcéy kogo kosztuie, tego też bardziéy szanuie. *Cn. Ad.* 106. Mniéy kosztuie żołądek głodny, więcéy syty. *Min. Ryt.* 4, 154. Jużeście doświadczyli, co to kosztuie opieka sąsiedzka. *Gaz. Nar.* 2, 260. Dla mnie wielką łaskę uczyniss, a ciebie to nic kosztować nie będzie. *Teat.* 24 *b*, 38. Nie masz narodu, któremuby (*Dativ.*) utrzymanie woyska drożéy kosztowało, jak Hiszpanom (*Dativ.*), ani taniéy jak Moskalom. *Wyrw. Geogr.* 367. To doświadczenie może wiele kosztować We Paua. *Boh. Kom.* 4, 191. Winnica, niźli się sposobi, siła kosztuie, siła czasu, pracy i nakładu bierze. *Dambr.* 115. - §. 2) Kosztować co *ex. ndk.*, skosztować *dok.*, ukuszeniem, smakiem doświadczać, kosten, schmecken, mit dem Geschmack untersuchen (cf. *lat.* gustare). *Boh.* okusyti; *Slo.* okosstuwam, kosstugi, okaussim; *Sr.* 1. koituwaci, wopytaci, zawoptam; *Sr.* 2. hoputasch, sputtowasch, sputtowasch (cf. pytać, opytać); *Sla.* koshtati, ogledati; *Vd.* koshtat, pokoshtati, pokoštuvat, pokusit (*ob.* kusić, pokusić, kuszać), pokusuvati; *Cro.* kusam, kushati, okušavam, okusivam. *peregr.* kóštam; *Hg.* megkostolom, kostolni; *Dl.* okušiti; *Rg.* kusnuti, kuscjati. *Rs.* вкусить, вкушать, откушивать, прикушать прикушивать (прихлебывать ложкą коштовать). Niektorzy wina kosztuią, gdy wiatry północne wieią; bowiem w ten czas żaden się smak wina nie mieni; drudzy, więcéy doświadczeni, kosztuią wina, gdy z południa pochodzą wiatry, gdyż w ten czas więcéy się porusza wino, a swóy własny smak objawia. *Cresc* 346. Lepiey skosztować piérwéy, niż się napić. *Opal. sat.* 45. Panny w zmowie, piwa na kadzi, pod czas skosztować nie wadzi. *Rys. Ad.* 57. - Kosztować wprzód *ob.* kredencować komu). Kosztuiący wprzód, podczaszy *Ec.* предкусительль. - §. kosztować, zażywać trochę, przez krotki czas, po trosze, ein wenig geniessen, kosten, bloß schmecken. *propr. et fig.* Patrzcie, iako są oświecone oczy moie, iżem skosztował trochę miodu tego. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 14, 29. Przed zayściem słońca, nie skosztuie chleba albo czego innego. 2 *Sam.* 4, 35. Kosztował raczéy snu, a niż go zażywał. *Birk. Dom.* 64. Głodu tego nie czuie, co tego i owego tylko kosztuie. *Cn. Ad.* 247. Szukałem takiego kawalera, któryby był godny kosztować mego pałasza. *Boh. Kom.* 4, 201. Kosztuiemy na koniec spokoyności, *Gaz. Nar.* 1, 414. Nie znasz niedostatku tego dobra, któregoś nigdy nie skosztował. *Teat* 55 *c*, 13. Kiedy się do mnie uśmiechnął, ia wiem, iakiéy na ten czas kosztowałem rozkoszy. *Karp.* 2, 59. - §. b) kosztować, s doświadczać, probować, *Rs.* опытать, опытывать, опытываю. versuchen, probiren; skosztować, s doświadczyć, spróbować, erfahren, durch Probiren kennen lernen, erproben. Pomyślne losy ostrzéyszym bodźcem kosztuią umysłów. *Nar. Tac.* 3, 26. Kosztuy mię, boże, a doznaway myśli moich. *Budn. Ps.* 139, 23. wyśpieguy mię boże *Bibl. Gd.*). Skosztuy nas, sług twoich, przez dziesięć dni; a on, usłyszawszy takową rzecz, kosztował ich przez dziesięć dni. 1 *Leop. Dan.* 1, 12 - 14. Skosztowałeś nas boże, wypławiłeś nas, jako pławią śrebro. *Budn. Ps.* 66, 10. doświadczyłeś *Bibl. Gd.*). Odmiany owoców bardzo dziwnéy często doznawaią, którzy kosztuią uprzéymie szczepienia rozmaitego. *Cresc.* 64, *Haur Ek.* 75. Włosiennego pasa, którym się była związała, ieśli się rozwiązał, kosztowała. *W. Post. W.* 3, 85. Kosztowali potym miasto mocą i szturmem gwałtownym. *Arom.* 526. Moskwa małemi bitwy kosztuiąc fortuny, dwa razy przegrała. *Bielsk.* 473. Bolesław przez spólne sekretarze z synowcami pogodzenia kosztuie. *Arom.* 181. Przypasawszy miecz iego, iął kosztować, ieśliby zbroyno mógł chodzić. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 39. - Kto nie skosztował złego, nie godzien dobrego. *Cn. Ad.* 389. Nie sądź, aż skosztuiesz. *Cn. Ad.* 209. doznasz, gdy sprobuiesz). Kupiłem pięć iarzm wołów, i idę skosztować ich. *W. Post. Mn.* 281. - KOSZTOWAĆ SIĘ z kim, *recipr.*, doświadczać się wzaiemnie, kto lepszy, mocniéyszy, iakokolwiek, zapaśki, bieganiem, pisaniem, prawem, mit jemanden anbinden, sich einander versuchen. Nietylko się z sobą oba przed tym znali, Ale się i w potrzebie z sobą kosztowali. *P. Kchan. Ort.* 1, 6. Z pohańcy mieczem się kosztował. *Worg. Wal.* Gracyan i Teodozyan kilka kroć z Gottami się kosztowali, lecz zasię do pokoiu się z niemi udali. *Biel.* 17. On mu idąc w oczy, mieczem się z nim kosztuie. *Bal. Sen.* 22. Postanowił iawnie woyną się skosztować i rozprawić, by też mu do ostatniego przyszło. *Pilch. Sall.* 50. Konnym tylko harce zwodzić i kosztować się dopuścił. *Warg. Cez.* 32. Widząc go, szyszak na głowę włożyła, J koniecznie się z nim kosztować chciała. *P. Kchan. Jer.* 15. J ia o królu, chcę; choć białogłowa O oyczyznę się i wiarę kosztować. *ib.* 431. Chcesz tedy, skosztuymy się, ktoli z nas co może. *Nag. Wirg.* 493. Jam iest mocniéyszy niźli ty, rzekł komor lwowi, *skosztuywa się, kiedy chcesz. *Exop.* 94. (*dualis*). Kosztować się z kim prawem, s czynić z nim prawem, prawować się. KOSZTOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb. act.*, smakowanie, doświadczanie smakiem, das Schmecken, Kosten. Ktory ma bydź czas i obyczay kosztowania wina. *Cresc.* 345. - §. b) ieden z pięciu zmysłów, smak, smakowanie, das Schmecken, einer von den fünf Sinnen. *Tr.*; *Hg.* kostolás; *Dl.* okušenye. - §. Kosztowanie, pokuszenie się, próba, *Ec.* опыть, искушение, искусь, опытываніе, опробываніе. Kosztowanie się, *subst. verb. recipr.*, doświadczanie siebie wzaiemne, das Anbinden mit einander, wenn man es mit einander versucht, wer stärker, besser sey. Kosztowanie się z kim przed potyczką walną, przegrażka, harc, das

Vorſpiel, Scharmützel. KOSZTOWNICZEK, - czka; *m.*, przebieraiący w iedzeniu i piciu, ein zartes Mäulchen; ein Leckermaul. KOSZTOWNY, - a, - e, KOSZTOWNIE *adverbium*, a) wiele kosztuiący, koſtbar, theuer, viel koſtend; *Boh.* autratný; *Slo.* nakladný, ſkwoſtný; *Sorab.* 1. khoſtowné, wulcze drohotné, nawoſitkowné. *Vd.* velajozhen, dragozhen, dragu; *Crn.* shlahtnò; *Rag.* dragozjeegnen; *Ross. et Eccl.* проторный, честный честенъ, дорогоцѣнный, многоцѣнный, иждивительный. Spodziwny a bardzo kosztowny nakład na groby. *Kosz. Lor.* 186. Gdy się potkali u Warny, to iest, na kosztownym polu w Bulgaryi, tam Władysław porażon i zabit. *Gwagn.* 667. Zginął Władysław u Warny na kosztownym polu. *Gwag.* 82. (bo to pole króla nas kosztowało). — §. b) wiele wartaiący, szacowny, wyborny, znakomity, viel werth, ſchätzbar, koſtbar. Jako dusza nad ciało iest szlachetniéysza, tak wyborna biblioteka, co do szacunku wewnętrznego, kosztowniéysza iest, nad wszyſtkie inne ſkarby. *Mon.* 65, 375. Wodka ta na piegi bardzo kosztowna, gdy nią po ranu się omywasz. *Sienn.* 550. — §. c) kosztowny, smaczny, köſtlich, wohlſchmeckend. Jabłek cytrynowych, ieśli nieporządnie warzą, łatwie przysmargną; ale gdy porządnie uwarzą, iest rzecz kosztowna i żołądkowi przyiemna. *Sienn.* 535. KOSZTOWNOŚĆ, - ści, ż., wielkiego szacunku wartość, die Koſtbarkeit; *Sr.* 1. drohotnoſtj; *Slo.* ſkwoſtnoſt; *Vd.* dragoſt, velkovriednoſt, shtimanoſt, velajoshnoſt, senitlivoſt; *Rs. et Ec.* дорогость, дорогоцѣнность, многоцѣнїе, чѣстность. Kosztowność, iaka się pokazuie w pałacach i budynkach. *Mon.* 74, 251. Zbytek w kosztowności mebłów tak dáleko posunięty, iż meble gubią czasem dom cały. *Zab.* 16, 280. *KOSZTUNEK, - nku, *m.*, koszt, nakład, die Koſten, Unkoſten. *Impendium reddere* kosztunek zapłacić. *Mącz.* — *Facere sumptus* utracać, kosztunek niemały wieśdź. *ib.* Dla zdrowia cielesnego żadnych kosztunków ludzie nie żałuią. *W. Poſt. Mn.* 382. Prokuratorowie, ieśli gdzie odjeżdżaią, tedy za kosztunkiem tego, który ich w tym używa, maią iechać. *Chełm. Pr.* 55. Kosztunki powrócić, *ib.* 134, *Kosz. Lor.* 1086.

KOSZTUR *ob.* Koſtur. KOSZTYWAŁ, *ziele*, *Sienn.* 47, *ob.* żywokoſt.

KOSZULA, - i, ż., KOSZULKA, KOSZULECZKA, - i, ż., *demin.*, *Bh.* koſſile, koſſilka (*Bh.* rubáš, oblečla koszula spodnia); *Sr.* 1. koſchula, koſchla (*ob.* *koża); *Sr.* 2. ſgslo, ſgelko; (*ob.* gzło, giezło; *Sr.* 2. koſchula suknia kobieca płócienna; *Sla.* koshulja; *Bs.* koscjuglja, 2. koscjuglja od zmie *exuviae anguis*, cf. *Ital.* scoglia, cf. *koża); *Rg.* koscjuglja, 2. koscjùglja od zmije *pellis anguinea*, koxa od zmiee, 3. koscjùgliza, kucchiza *secundae* łożyſko, czepiec); *Cro.* kossulya, rubacha; *Dl.* kossulya; (*Crn.* koshúla, z wełniana koszula, cf. *koża); *Crn.* srajza, srajzhèza; robasha z gruba koszula; *Vd.* srsiza, shikel, kikel, robasha; (*Rs.* кожýхъ krótki kożuch, który dawniéy pod suknią noszono, cf. *koża, kożuch); *Rs.* рубáха, рубáшка, рубáшечка, рубашонка, сорóчка; *Ec.* срачица, понька, понява, (cf. *Lat.* casula, cf. *Aeth.* חסל chasel *saccus*), das Hemde, odzianie płocienne na samym ciele pod sukniami noszone; *n. p.* Wszyſtko im zabrawszy, i do koszuli ich obnażywszy, powrócić im do kraiu golym pozwolił. *Kur. Pet.* 22. Z ubogiego i koszulę zdzieraią. *Pot. Arg.* 678. Vous en faites trop, dit à Repnin Martian Potocki; nous avons un ancien proverbe, qui dit: „*on ôte aisément „à un Polonois son habit, et même sa veſte; mais des „qu'on veut lui ôter sa chemise, il reprend tout.*" *La Rulhier* 2, 482. Oziminę w koszuli (na ś. Urban), a iarzynę siać potrzeba w kożuchu (na ś. Łukasz). *Haur Sk.* 11. Wyniszczemy się prawie aż do koszuli. *Star. Pob. C* 2. Choćby mi przyszło oſtatnią koszulę ſtracić, nadgrodzę idy. *Teat.* 22 *b*, 28. Niechayby ludziom oddał co winien, i koszuliby mu nie ſtało. *Falib. Dis. F.* Ubiorą trupa w koszulę, pokazuiąc, że więcey na tamten świat z sobą bierze, aniżeli na ten przyniosł z sobą. *Psalmod.* 51. Zgoloceni umieramy, a nic z sobą, okrom iednéy koszule z tego świata nie wynosimy. *Zrn. Pſl.* 3, 746. Chrzesna koszulka, chrzesnak, *Rs.* рúзки. Koszula kobieca *Crn.* oshpękel; Półkoszulki zwierzchney bez rękawów *Ross.* манúта, манúшка. Chodzę iako nędznica w proſtéy koszuleczce. *Papr. Przy. C* 2. Koszuleczka bawełniana. *Groch. W.* 368. — *Prov. Slo.* koſela ze ſaku, a g'aše ze ſita *misere veſtitus*. — *Slo. Prov.* dluiſa koſela, nej kabat; dluiſá Sobota, nej Nedela *ordo inuersus*. Na członeczki tak młodziuchne Nie godzi się koszulki z pospolitéy przędzy wdziewać. *Groch. W.* 368. Już ia miałem na sobie mundur, kiedyś We Pan ieszcze koszulkę w zębach nosił. *Teatr* 47, 25. Bliższa koszula, niźli suknia ciału. *Pot. Arg.* 134, *Cn. Ad.* 26, *Rys. Ad* 3. Bliższa koszula ciału, niż rodzona ciotka. *Mon.* 71, 709, *Cro.* blise je rubácha neg halya). By moia koszula o tym wiedziała, spaliłbym ią. *Cn. Ad.* 52, *Warg. Wal.* 247. dziś i ściany się ſtrzéc trzeba i własnego cienia). Koszulka na śmierć. *Rys. Ad.* 24. Koszula śmiertelna. *Mon.* 75, 627, das Sterbehemde; *Sr.* 1. ſmertniza, botkapa; *Rs. et Ec.* саванъ. — §. *fig.* Prusaka w nayczarniéyszą przyodziewa koszulkę, a Moſkwę wynosi pod nieba *Kur. Pet.* 10. — §. *anatom.* koszulki, błonki otaczaiące żyły. *Kluk. Zw.* 1, 33, Aderhäutchen. — *§. koszulka *ob.* czepiec dziecinny, łożyſko. — §. *botan.* koszulka, *spatha*, kielich niektórych roślin suchy, w podłuż na boku się otwieraiący, i kwiat wypuszczaiący. *Kluk Dykc.* 1, 36, der Kelch einiger Blumen, der in die Länge aufberſtet, die Blumenſcheide. KOSZULNIK, - a, *m.*, koszulę szyiący, *induviarius*. *Cn. Th.*, der Hemdenmacher; *Sor.* 1. koſchliczer. KOSZULNICZKA, - i, ż., szwaczka, die Hemdennähterinn. KOSZULNY, - a, - e, od koszuli, Hemde-; *Rs.* рубашечный.

KOSZYK, - a, *m.*, KOSZYCZEK, - czka, *m.*, *demin. nom.* Kosz, *Bh. et Slo.* koſſik, koſſiček; *Rg.* koscich, koscicijch; *Bs.* kosciciech, kosciç, krritolicch; *Cro.* kossics, koſsaricza, korpicza; *Dl.* korbicza, kartilacz; kortolacz, proczanicza; *Hg.* kosárka, kosárotſka; *Vd.* korpizh, korbiza, spletenzhiza; *Fc.* кóшикъ, корзина, кузовокъ, лукошко, кулекъ, кулéчикъ: *Rs.* коробокъ, корзинка, das Körbchen, Körbel. Koszyki, na przykład do bielizny, plecione bywaią z złotowierzbu. *Kluk Rosl.* 2, 160. Koszyk do zbieranią fruktów, *Crn.* berovniza; *Vd.* berovniza, nabirauniza; *Rs.* набúрка. Koszyk łyczany пайва, z brzozowego łubia пестерь, мýзъ, мызóкъ. Chloe rzekła te słowa, i ros-

rzewniona, Przycisnęła koszyczek do swoiego łona. *Chod. Ges.* 83. KOSZYKARZ, — a, *m.*, koszownik, co kosze, koszyki robi; der Korbmacher; *Bh.* košatinař; *Sla.* kosharczia, sepetar; *Bosn.* koscicjar; *Croat.* kossichyar, kossoplet, kossopletecz; *Dal.* kortolar; *Ross.* коробочникъ, корзи́нщикъ. Rózgi liguſtowe młode są bardzo giętkie; zażywaią ich koszykarze do swoich robot. *Kluk Rośl.* 2, 56. KOSZYKOWY, — a, — e, od koszyka, Körbchen=. Koszykowe ziele *ob.* Oſtrzyż. KOSZYNA, — y, *f.*, koszyk biedny lub miły, ein armes oder auch ein liebes Körbchen. (*Slo.* košina *crates*). Ten koszyk mały, na moiéy ręce noszę dzień cały, I ta koszyna ieſt mi bardzo miła. *Chod. Ges.* KOSZYSKO, — a, *n.*, kosz paſkudny, niezgrabny, ein elender oder häßlicher, ungeſchickter Korb. — §. b) Popiela drugiego przezwano koszyſko od Włochów nadętych. *Gwag.* 25. Mieczysława, książęcia Kuiawſkiego, koszyſkiem dla szaleńſtwa nazwano. *Nar. Hiſt.* 4, 267, *ob.* choszyſko, choſt, choſtek, chosstek; nierządnik, ein liederlicher Kerl. KOSZYSZCZKO, — a, *n.*, ziele, *verbena*, Eiſenkraut, na Rusi żelesnik, a że go gołębie bardzo lubią, gołębim zielem zwane. *Urzęd.* 308, *Lek. Koń.* 2, 17, *Otw. Ow.* 263. koszyſko. *Kluk Rośl.* 2, 330, *Jundz.* 96; *Crn.* sporish; *Bs.* sporisc; *Cro.* sporia; *Rg.* sporisc cf. sporysz; *Ks.* желѣзникъ чимчиникъ.

KOT, — a, *m.*, (*demin.* kotek, kotka, kocię, kociątko, kotuś, cf. kić, ki ci ci, maciek; *Bh.* kočka, kocaur, kocaurek, kocička, kotě, kotiatko; *Slo.* kocur, kocaur; *Sr.* 2. kot, kozot; *Crn.* mazhk; *Vd.* mazhik; *Cro.* machek; *Hg.* matſka; *Bs. et Rg.* macka; *Sla.* maczka; *Gall.* matou; *Ro.* комка; *Ec.* комъ; *Lapp.* Gato, *Wallach.* katussa, *Turc.* kady; *Armen.* citto; *lat. med.* catta, catus; *Ital.* gatta; *Gall.* chat; *Gasc.* cat; cf. *Arab.* כיד *dolum ſtruxit*, cf. chytry), die Katze, der Kater. — Kot samiec, der Kater, *ob.* koczur *Bh.* kocaur; kotka samica, die Katze, młode, kocię. *Kluk Zw.* 1, 302. — *Vulgaris usus sine discrimine generis*, im gemeinen Leben, ohne Rückſicht auf das Geſchlecht, die Katze. Chowaią koty w domach dla wytępienia myszy i szczurów. *Zool.* 311. Gdy kota myszy nie czuią, bezpiecznie sobie harcuią. *Cn. Ad.* 616. cf. niemasz pana doma). Gdy niemasz państwa, nikt nie rzecze ciszy! Gdzie niemasz kota, tam biegaią myszy. *Bratk. F 4 b*, *Slo.* magu miſi hodi, keď kočki doma neni. Kot długo koło iamki myszy chodził. *Czech. Tr. G* 4. Kota na myszy, na zaiące charta. *Mon.* 65, 195. Tak frant śpi, iak kot, kiedy się uciszy, Spi kot, sprobuycież ieno w ten czas biegać myszy. *Bratk. G* 3 *b*. Koty się poganiaią, pobiegaią *Vd.* shtramlati. Kot niełowny, chłop niemowny, często głodny. *Cn. Th.* 360. Kot głodny, gdy niełowny, chłop gdy niedomowny. *Zab.* 14, 70. Egipcyanie koty za bogi chwalili; w Arabii dotąd wielkie klatki kotów chowaią, zoſtawuiąc na to przy śmierci intraty, iako na uczynek miłosierny, aby za nie koty chowano. *Star. Dwor. B.*, (*Bs.* maçierh, hudoba, koja nochjom plasci *spiritus improbus*). Miana kotów: łłuś, pſtruś, maciek, matuś; *Ro.* кыса, кыска *ob.* kici. Rozumiecie, że to był prawdziwy kot? Gr. a iuż ci nasz Maciek. *Teat.* 14 *d*, 45. Kot *miauczy*. *Kras. Mysz.* 26, *Vd.* maukati, mermraukati, kernjaukati); ztąd alluzya do słowa: *miara*, *n. p. Modus eſt in rebus optima virtus*, iako kot mówi, *miarą*. *Lekarſt. C.* Trzymay miarę w wydatkach, *miarą* kotek mówi. *Opal. sat.* 31. Kota masz w herbie, który przypowieścią ſtarą Malowany w kominie, *miarą*, woła, *miarą*! *Pot. Pocz.* 524. *Miarą* kocie, idzie o cię. *Jabł. Ez.* 19, *Min. Ryt.* 3, 360, *Zegl. Ad.* 139. Nie ma kota w domu, coby nań wołał w *miarę*! *Rys. Ad.* 46. — Kot wrzeszczy przeraźliwie: ztąd *fig.* Wierz mi, tu kot za uchem nieiednemu wrzaśnie. *Rey Wiz.* 82. psy za uchem wyią, piszczy mu w uszach, t. i. nieiednego nad tym głowa zaboli). Jakie niebezpieczeńſtwa i iakie kłopoty Miewa, komu iuż we łbie grzebią więc to koty (amory)! *Rey Wiz.* 42. Kot czyha, czatuie: *n. p.* Czatowałem na niego właśnie, iak kot na przepiórkę. *Teatr* 17, 5. On iako kot na mysz, na każdego godzi. *Rey Wiz.* 136. — Kot na ledzie, z ślizki, niebezpieczny ſtan n. p. Dworzanin w łasce Pańſkiéy kotem na ledzie, a ioszcze w orzechowych trzewiczkach. *Birk. Kaz. Ob. L* 2. Aż dotąd dawał odpór żydowſkiéy gawiedzi, Trzymał się Piłat, iako kot na gołoledzi. *Pot. Zac.* 122. — Gdzie nie masz kota, nie masz krotofili. *Groch. W.* 354. — Gdy kota głaszczą, marmoce. *Kluk Zw.* 1, 303. Im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziéy ogon wznosi. *Cn. Ad.* 324. Głaszcz ty kotowi ſkórę, a on ogon w górę. *Rys. Ad.* 16. hardziele, pyszniele twoią dobrocią). Im kot ſtarszy, tym ogon twardszy, *Sr.* 2. ſtarſchi košol, twarjeiſchi rog młoda gałąź gibka). Wſtyd kota w ogon. *Rys. Ad.* 75. nie dba na ſtrofowanie). Krayką go bił, a onego bolało, iakby go kot po ręku lizał. *Dwor. K.* iak na pas łyko). Kot maiąc zrzenicę większą od innych zwierząt, przy mniéyszym świetle dobrze widzi. *Zool.* 310. Po omacku? albo ia to kot? *Teat.* 53 *b*, 28. czyż mam kocie oczy?) Gdzie żona oſtrowidzem, a małżonek kotem, Uſtawicznie się muszą mordować kłopotem. *Pol. Jow.* 25. Widzę zły ieſt, oczy mu się iak u kota świecą. *Zabł. Fir.* 75. cf. iaſkrawe oczy). — Kot zły drapie i parſka. *Kluk Zw.* 1, 116. Dway bydź nie mogą w iednym worze koci Bez zwady; zawsze na się mrucżą, zawsze sapią. *Pot. Zac.* 84. Dway koci w iednym worze. *Cn. Ad.* 733, *J. Kchan. Fr.* 3. trudna zgoda, ogień woda; póki świat światem, pies kotowi nie będzie bratem, *Vd.* so kaker pes inu mazhka, presoutrashen, *Slo.* má ho rád, gako pes kočku; miluge ſa, gako wlk a baran. Kochać kogo, iak psi kota. *Wol.* Każdy kot w nocy czarny (bury). *Rys. Ad.* 33, *Vd.* vse mazhke so ponozhi zherne; *Slo.* w nocy wſzecke trawi, kočki ſu černé. Targował kota w worze. *Boh. Kom.* 1, 243. Dobrze mówią przy dworze, Nie kupuy kota w worze. *Rys. Ad.* 9. otwora oczy, ogląday, nim kupisz. *Slo.* kočku w mechu kupiť; *Rg.* kûpiti màcku ù mjehu; *Vd.* mazhkom vrezhji kupiti; *Cro.* kupuvati machka v-mehu). Kota za lisa przedać. *Gemm.* 135. Kot za sobol nie uydzie na potym. *Mon.* 65, 627. cf. farbowane lisy). Drugi Pan Cham tak się chełpą zdobi Z bogactw, iak pſtry kot, a zakryty w krobie. *Stryik. Gon. E.* 2. Nie miec się na niedźwiedzia kocie zagorzały, Tyś niewielkie ſtworzenie, a niedźwiedź niemały. *Bies. A* 4. cf. nie podéymuy się szaszku legawego pola; cf. nie miec się z motyką na słońce). On ſtroi sobie apetyt na naszę ſzymość; ale ia go tak odsadzę, iak kota od mleka. *Teatr* 17, 54. Biega iak kot zagorzały. *Pot. Arg.* 742. W nocy baba latała, iak kot zagorzały. *Zab.* 13, 279. *Trąb.* iak psi

oparzeni). – Kot ieszcze na ogniſku. *Cn. Ad.* 359. daleko do obiadu). – *transl.* w téy bitwie, gdy Mars puścił koty z głowy, Równe były żołnierzom góry, równe rowy, *Stryik.* 219. gdy ich rozzłościł). – Gdy się za którym chłopów wlecze rota, To iuż maią w powadze naywiększego kota. *Rey Wiz.* 97. t. i. morſkiego kota, koczkodana). – §. *Kota paść*, z kara żołnierſka, eine Strafe der Soldaten. Profos im grozi: kota paść będziecie. *Teatr* 8, 85. Do kozy, będziesz kota pasł złodzieiu. *ib.* 8 *b*, 67. Po różnych kozach aresztant, nauczył się pięknie paść kota. *Mon.* 65, 360. Musiałeś iuż kiedy bydź w kozie? Rp. O! i kota pasłem! *Teat.* 22 *b*, 106. – *Kota ciągnąć*, z, równie iak w koszu siedzieć, dawna kara żołnierſka, die Katze ziehen, eine alte Strafe der Soldaten (cf. Adlg. Strebekatze, Kielhohlen). Mikosz kota przeciągnął; Jan się rzezał w koszu, Rzecze ten poſledni, powiedź mi Mikoszu, W on czas gdyś kota ciągnął, abo kot snadź ciebie, Gdzieś był ſtryczków tak prędko doſtał ku potrzebie? Mikosz na to: dadzą mi powrozów, gdy proszę, Bo piękuie wysuszywszy cało ie odnoszę, Lecz ty bracie inaczéy z ludźmi się sprawuiesz, Pożyczywszy porzeżesz wszyſtko i popsuiesz. *J. Kchan. Fr.* 57. Rycerz koszowy powiedział temu, który ciągnął kota: wżdy tak prędko tych powrozów doſtaną, których wam było do kota ciągnienia potrzeba? odpowiedział ten; ſkoro się kot odprawi, to powrozy wnet rozwieszać, wysuszyć i chować na drugi raz każą. *Gorn. Dw.* 165. Dobra to wżdy woda była, przez którąś kota ciągnął? *ib.* – (Przy Sobotce śpiewa panna iedna:) Wyſtąp' ty, coś ciągnął kota, A puść się na chwilę płota, Uchowa cię dziś bóg szkody; Bo tu o podal do wody. Ciągnie go drugi na suszy, Tobie trzeba aż po uszy, Nieboże móy, kto cię zbłaźnił, Żeś tak srogie zwierzę zdraźnił. *J. Kchan. Dz.* 258. Słyszał kto, iako ciągną kota? Nie zawżdy szuka wody ta robota, Ciągnie go drugi nadobnie na suszy, Sukni nie zmacza, ale wżdy mdło duszy. *J. Kchan. Fr.* 7. Kota się boisz, a kotkę miłuiesz; Więc kota nie chcesz, a chcesz ciągnąć kotkę, Wierę cię ludzie będą mieć za płotkę. *J. Kchan. Fr.* 28. Ciągnie kota, *peculiare dictum hoc Polonorum in eum, qui putat se serium et egregium aliquid agere, cum interim ab aliis ludatur et irrideatur. Cn. Ad.* 77. Chociał przed drugim ſtoi służebników rota, Wżdyby nalazł takiego, coby ciągnął kota. *Bielſk. S. N.* 4. Śmiał tym chlebem na puszczy pana częſtować niecnota, Ale poszedł ze wſtydem przeciągnąwszy kota. *Pot. Pocz.* 472. Harda Teſtyli, w co twoia ochota, Jeśli nieboże próżno ciągniesz kota? *Tward. Daf.* 12. Więc, gdy się owym kunszty nie darzyły Czekaiąc myślą, zkąd pociągnąć kota. *Chroſć. Fars.* 17 Tedy nas trzech potspołu, iakoby z namowy Jednego będziem ciągnąć o fortunę kota? *Pot. Arg.* 270. Przyieżdżali zawołani dworzanie, prawda, iż się potym nikczemność ich odkryła, wszakżeśmy przecię przez długi czas kota ciągnęli. *Gorn. Dw.* 21. Już było trudno daléy ciągnąć kota. *Pot. Syl.* 448. bałamucić). Przeważa wolność wielemożność złota, Któż kiedy zdużał ciągnąć z panem kota? *Bratk.* 5, *ob. infra* koty drzeć). – Mam kota, z pieniężny ieſtem. *Wlod.*, może z Niem. Katze, Geldkatze trzos). Widząc, że iuż nie przelewki, że iuż nie ma kto kota za nim nosić, Zginął Wikanor, sam woienney siewki nie chce probować. *Pot. Syl.* 91. Choć kot w worze, day pieniądze. *Kchow.* 228. Gdy ſkonamy, pòydzie Eſkulap, Nie dba o myszy, bo kota ułapi. *Mon.* 71, 716. nie o owce idzie, o wełnę). – §. Kot dziki *Rs. obs.* мамуль, *ob.* zbik. – §. Kot polny, z zaiąc. *Haur Sk.* 298, die Feldkatze, der Haſe. Często inszy chart porwie kota, nie ten co dogoni. *Pot. Pocz.* 66. ztąd: koty abo lisy z kim drzeć, z kłótnie z kim wieść, nienawidzieć się, na udry iść, mit Jemanden Zank und Streit haben; *Rs. et Ec.* комоpаmься, разкомоpаmься, комóрюся kłócić się; коморà, ссора, распря kłótnia, коморлúвый swarliwy; *Bh.* kočkowati ſe, kočkugi ſe, swawolnie się swarzyć; lecz cf. kut, kuty drzeć). Chociaż masz przyiacioł, z drugiemi kota drzeć, abo iaką nienawiść wieść musisz. *Modrz. Bax.* 175. Darliśmy dotąd kota, a djabeł wie czego. *Zabł. Zbb.* 11. Jeden drugiemu, iż się czuli bydź równych sił, nie ustępuiąc, koty z sobą darli. *Pilch. Sall.* 223. – §. Kot *herb*, kot morſki na zadnich nogach siedzący, pasem przepasany. *Europ.* 3, 26, ein Wappen. – §. kot, kotwica, *ob.* kotwica. II. *Kot końſki*, kot imbieru etc. *ob.* Kut.

Pochodz. *koci, kocić się, okocić się, kotny, koczkodan, kocanki, kocenki; kotwica.*

KOTARA, KOTARCHA, KOTARHA, – y, ż., z *Tatarſk.*, chatka pilśniana, eine Tatariſche Hütte von Filz. Tatarowie *kotarchy abo domy czynią z pilśni owczey abo z sierści wielbłądzéy, i pod temi mieszkaią. *Gwag.* 599, *Bielſk.* 573. Tatarzy kotarhy swoie z pilśni wielbłądowéy poczyniwszy, pasą się gdzie przy wodzie zdrowéy. *Paszk. Dz.* 4. Książę Swentosław chleb suchy z wszyſtkiemi iadał, namiotu i sam nie znał, okrom kotarchy a opończy. *Stryik.* 120. Bywa między Tatary, Iż przenoszą swe kotary. *Lib. Sen.* 15. Tatárowie kupami w polach dzikich pod kotarhami mieszkaią. *Gwag.* 598. Ryngolt, nabrawszy się łupów w rozgromionych obozach i kotarhach Ruſkich, wrócił się do Nowogrodka. *Stryik.* 242. Chudo woli kothary i w polu namioty, Aniż Rzymſką wyniosłość i Włoſkie roboty. *Tward. Misc.* 50. Ludzie poczęli mieszkać w iaſkiniach i lochach, drudzy w kotarchach, w chatach z chruſtu uplecionych. *Otw. Ow.* 9, *Falib. Dis. J.* Kotarhy, które słomą, sianem przykrywaią, są niebezpieczne dla ognia. *Tarn. Uſt.* 280. Mąż móy kędyś w Troiańſkim obozie w lichéy kotarze koczuie. *Chroſć. Ow.* 175; *cf. Bh.* kotrč, katrč, katrče chałupa chłopſka; *Slo.* chotár *territorium*; *Crn.* shótor, cf. asator, namiot; *Cro.* kotár, *Dl. et Hg.* határ *diſtrictus, fines, limites*, 2) jama pod zemlyam *scrobs, pro conseruandis hortensibus* podrum, 3) pod zemlyam prebivalische, z podziemne pomieszkanie; kotarszki *limitaneus*; *Rg.* kottar oger, *Rg. barb.* kotâr, darxava, xûpa *territorium*; *Bs.* kotar, hatar *territorium*). – §. Kotara, gatunek namiotu naokoło łóżka, eine Art Pavillon ums Bett. Pies ſkoczył na miękkie łoże w śrzodek kotary. *Skotop.* 88. – *poet.* Niebo świat nasz gwiazdziſtą iaśniące kotarą. *Przyb. Milt.* 30. obwodną zasłoną, kopertą.

*KOTCOWY, – a, – e, *n. p.* Gać kotcowéy ryby ruſkiéy

, abo poleſkiéy. *Stat. Lit.* 217. cf. *Rs.* кóмак gatunek łapicy rybiéy.

KOTCZ, KOCZ, *KOSZ, - a, *m.*, *obſol.* KOTCZY, - ego, *m.*, *ſubſt.*, (*Bh.* łocat *carpentum*; łocj *auriga*; łotcj woz kareta; *Slo.* łoč, łolimaha; *Sr.* 2. łutſcha; *Sla.* kocsie; *Vd.* koshia, guzhia, gosposhki vus; *Cro.* kochie, kuchie, kochije; *Hg.* kotsi; *Bs.* kocie, kocicch, kociiçe; *Rg.* kocia, kocie, kocijze; (*Rs.* кóша, кочь wielka nawa przykryta o iednym maszcie, w Syberyi). *Ital.* cocchio, *Gall.* coche, *Germ.* die Kutſche) ; wóz do wożenia rzeczy, person, potrzeb, iako u nas kotczy pospolity, we dwa, we cztery konie, *rheda*. *Cn. Th.* 1284, ein Reiſewagen, eine Kutſche. Teraz bez ſtroynie obitych kotczych, i do obozu iuż iechać nie chcemy. *Star. Ref.* 41. Wszyſtkich liczono około dwu tysięcy, okrom tych, co na kotczych iechali. *Biel.* 476. Wjechali poſłowie nasi do Paryża na kotczych bardzo świetnie. *ib.* 644. Za oyców naszych, ieśli iakie różnice mieli z sobą szlachta, na iednym *kocszczym do sądu na roki ieździli. *Petr. Pol.* 99. na iednym wózku. *Sekl.* 22.). Siedział pan na kotczym, któremu swisnąwszy ſkrzydło kopieniaka, tarło się o koło. *Dwor. K* 2 *b*. Bramą wjeżdżaią z karetami, kotczemi, *podcstami. *Dwor. A* 4. Drugich w kotczym i karecie wiezie duma szeroka. *Brud. Oſt. H* 1. Kiedy owe kotcze swoie ubieracie J drogiemi kobiercy tak ie obiiacie; .. *Zbil. A* 3 *b*. Móy miły groszu, Przybądź choć w *koszu, A iak w karecie Wdzięczni będziecie. *Jag. Gr. B.* - §. Dziś *koczem*, *koszem*, *koczykiem* zowią pojazd podróżny półkryty, różniący się od bryczki lepszym opatrzeniem, ein Halbverdeck auf die Reiſe, ein leichter Reiſewagen. Kosze Wiedeńskie choć droższe, ale od kolasek moduiéysze. *Zab.* 13, 210. Nowy kocz lakierowany zaprzęgli. *Teat.* 48 *b*, 14. Ma Pan koczyk, soliterkę, furmankę. *ib.* 19 *b*, 8. - §. 2) Kotczy, - ego, *m.*, *ſubſt.*, *scilicet* koń, = kareciany koń, woźnik, das Kutſchpferd. Chwali Wirgiliusz kotcze Turnusowe, które białością wygrały przed śniegiem, A wiatrom naprzód nic nie dały biegiem. *Gorn. Sen.* 555. Tracą swoię maiętność na poszosne, na kotcze ſtroyno w kobierce ubrane. *Petr. Pol.* 164. 1) KOTCZY, - a, - e, *adjectiv.*, wozowy, kareciany, *Bh.* łocowſký, łocárſky, łocow; *Slo.* łocowý; *Hg.* kotsihoz való; *Vd.* guzhinſki, Kutſch-, Zniewieścieliśmy: kotczy, to dziś naiezdny koń; a poczet nasz woły. *Paszk. Dz.* 47. *Carpentarius equus* wozowy abo kotczy koń. *Mącz. Carpentum* kara, kolasa, też kotczy wóz. *ib.* 2) *Kotczy, KOTCZYNY, - a, - e, = koci, od kotki, n. p. koci pazur, kocia miętka, Katzen-. Członki ptaszka w brzuchu kotczynym swe złożenie wzięły. *Tol. Saut.* 37.). *KOTSZYSZ, - a, *m.*, *Bh.* łoćí; *Slo.* łociš; *Hg.* kotsis; *Sr.* 1. łotſchak; *Vd.* guzhei, guzhar, pelauz, vosar, vosnjak; *Sla.* kocsiáh; *Cro.* kochish, kuchish, kochias; *Dl.* kochiar), woźnica, ſtangret, der Kutſcher. Kotszyszowie w atłasy kosztownie ubrani, W brożku kto proszę siedzi? iedna tylko pani. *Zbył. A* 2.

KOTECZKA *ob.* Kotka. KOTEK, - tka, *m.*, *dem. nom.* kot, eine kleine Katze, ein Kätzchen; *Rs.* кóмякъ, коменокъ, комéночекъ. Nie miec się kotku na niedźwiedzia, bo kiedy niedźwiedź draśnie, tedy kotek wrzaśnie. *Rys. Ad.* 42, *Haur Sk.* 139. Nie gray kotku z niedźwiedziem. *Cn. Ad.* 598. Gdzie przeſkoczyć nie możesz, podleź panie kotku. *Bies. Roz. A.* 4. kotek w Polszczyznie symbolum słabości). Naylepszy, kto się *miary* trzyma zawsze z kotkiem. *Kchow. Fr.* 48. *ob. supra*: kot *miauczy*). - *transl.* ładnéy panience kotki dziwnie we łbie kréślą. *Rey Wiz.* 60. roi iéy się). Fanatyk, któremu *koczki drą we łbie, abo mu się muchy roią w głowie. *Mącz.*, *ob.* kot mu za uchem wrzeszczy). - §. b) kotek polny, = zaiączek, ein Häschen. Kotkam w lesie uchwycił. *Skarg. Dz.* 569. - §. c) kotek =, trzos, eine Geldkatze. Jeſt kotek; nie źle się powiodło. *Boh. Kom.* 1, 151. (*Rs.* кóмки, комки, w handlu Chińſkim ſkóry młodych niedźwiedzi morſkich). -- *KOTEF, *KOTEW? *ob.* Kotwica. (KOTELNA *ob.* Kobylna, miasto). KOTEWKA, KOTWICZKA, - i, ż., a) *dem. nom.* kotwica. - b) angliczka, żelazo cztery kolce maiące, w piaſku zagrzebane, do ranienia koni nieprzyiacielſkich. *Włod.*, eine Fußangel; *Bh.* łotwice; *Slo.* łotwa. - *Anat.* Łopatki wypuszczaią z siebie dwa pociągi; z tych pierwszy tokiem barkowym, *acromion*, drugi kruczodziubym lub kotewką, *proceſſus coracoideus*, nazwane. *Pers. Cyr.* 1, 33, der Rabenſchnabel. - §. *botan.* kotewka *trapa Linn.*, rodzay, do którego należy orzech wodny. *Kluk Dyk.* 3, 120, *Jundz.* 139, *Crn. et Vd.* kotliza; *Ross.* чилимъ, черноплы орѣхи, die Waſſernuß. Wodne kotewki abo orzechy ziemne zowią też kolącemi orzechami. *Syr.* 1273. Orzech ziemny nasi kotewką rzekaią, iakoby chciał rzec kotwiczki, abowiem iéy podobny orzeszek nosi. *Sienn.* 178, Spitznuß, Stachelnuß. Kotwiczki pospolite czyli ziemne, krzyż Maltański abo kawalerski, *tribulus terreſtris*, kotewki lądowe, Waldſtein. *Syr.* 1274, *Dyk. Med.* 3, 380. KOTFICZ *ob.* Kotwicz. KOTKA, - i, ż., KOTECZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* łocka, łocicka; *Slo.* łocka, macka; *Hg.* matſka; *Sr.* 1. łocſka; *Sr.* 2. łoza, łozka; *Vd.* mazhka, muna; *Crn.* mazhka muzéka, mazhéza; *Cro.* machka, machicza; *Dal.* macſka; *Ross.* кóшка, кóшечка cf. *Gall.* chatte; cf. *Rs.* кыса, кыска cf. kici); w właściwym znaczeniu samica kota kocsura, die (weibliche) Katze. *Kluk Zw.* 1, 302. n. p. Kotka kotna; okociła się. *Dudz.* 21. Piérwéy niż kotka iaie zniesie. *Ern.* 187, (o rzeczy do uwierzenia trudnéy); - lecz zwyczaynie kotka równie iak kot, bez względu na rodzay, die Katze, ohne Rückſicht des Geſchlechts. Wychudł, zjadłaby go, iak mówią, kotka na obiedzie. *Kmit. Spyt. C* 4 *b*. Nie ma czém i kotki z kąta wywabić. *Rey Zw.* 67 *b*, chudeusz, i psa z pieca nie wywabi). Grzebie mu we łbie kotka. *Rey Zw.* 237 *b*. (*ob.* kot mu za uchem wrzeszczy; trapi się, kłopota się). *Prov. Rs.* комякъ играетъ, а мышекъ слёзки igrzyſko kotki kosztuie łzy myszy. *Prov. Slo.* łocka miſ'i nenecha, liſ'ka ſ'epic, a wilk owec, kotka nie zaniecha myszy, lis kokoszy, a wilk owiec. - *Prov. Vd.* kar mazhka rodi, radu mishi lovi; *Cro.* ſto machka rodi, Vse misse lovi, = Co kotka rodzi, to wszyſtko myszy łapie, cf. niedaleko iabłoni, cf. iaka matka i t. d. - *Cro. Prov.* hisa na glaszu, à machka gladne, = dom sławny, a kotka głodna, cf. huczno, a w pięty zimno. (*Bh.* łocłowati ſe, łocługi ſe swawolnie się swarzyć; cf. koty drzeć). - §. zaięczyca, = kotka. *Klon. Fl. E* 2, die Häſinn. - §. *botan.* kotka, *omentum*, ieſt zbiór wielu kwiatów, których kie-

lich składa się z łuszczek zielnych dachowkowo układanych. *Botan.* 96. das Katzenpfötchen, Kätzchen, z. B. an den Weiden; *Crn.* mazheza; *Sor.* 1. wošt; *Ross.* серёжка. cf. kocanki. – §. *botan.* koniczyna kotki, *trifolium arvense. Jundz.* 372; *Kluk Dyk.* 3, 125. koteczki. *Tr., Dyk. Med.* 3, 379, der Ackerklee, Hasenfuß, Hasenpfötchen, Katzenklee, Treibeblatt; *Rs.* заячьи лапки.

KOTLARKA, – i, ż., żona kotlarza, des Kupferschmids Frau, die Kupferschmidinn; *Bh.* kotlarka. KOTLARSKI, – a, – ie, od kotlarza, *(etym.* kocieł), Kupferschmids-, Kesselschmids-; *Sla.* kotlarski; *Rs.* котельниковъ. котёльничій, мѣдниковъ. мѣдническій, n. p. Kotlarskie naczynia; kotlarski warsztat, kuźnia. KOTLARCZYK, – a, *m.*, czeladnik kotlarski, der Kupferschmidsgeselle oder Bursche. KOTLARSTWO, – a, *n.*, *Boh.* kotlařstwj; *Ross.* котельное мастерство, мѣдничество; rzemiesło kotlarskie. das Kupferschmidshandwerk. KOTLARZ, – a, *m.*, *Bh.* kotlař *Vd.* kotlar, kotlovinar, kôtslar; *Crn.* kotlâr; *Cro. et Bs.* kotlar; *Hg.* kolompar; *Kg. et Sla.* kotlâr; *Rs.* котёльникъ мѣдникомъ, мѣдникъ, der (Kesselschm.d) Kupferschmid, który kotły robi. Kotlarzem bydź котельничать. (KOTLETY, – ów, *plur*, KOTLETKI, – etek, *plur. demin.*, z *Fr.*, żeberka z gurki cielęcéy lub skopowéy albo wieprzowey odkroione. *Wiel. Kuch.* 404, gebratene Kolbs-, Schöpsen-, Schweinsrippen, Carbonaden, Cotelletten). KOTLIK, – a, *m.*, KOTLICZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* koc oł, *Bh.* kotlík, kotlíček; *Slo.* kotlik; *Sr.* 1. kotlik; *Sla.* kotlich, kotlich; *Bs.* kotlich; *Rag.* kotlich, kotleniza; *Crn. et Vd.* kotlizh; *Cro.* kotlich; *Dl.* bakrachich, tongericza; *Rs. et Ec.* кóтликъ, комелóкъ, ein kleiner Kessel, ein Kesselchen. Kotlik, miedziane naczynie. *Cresc.* 600. KOTLINA, – y, ż., KOTLINKA, – i, ż., *dem.*, *Bh.* kotlina). a*) kotlik od ognia, duża fejerka, ognisko, ein Kohlenkessel, Feuerkessel, Kohlfeuer. Stała przed nim kotlinka pełna węgla. *W. Jerem.* 36, 22. *not.* „ognisko, które mógł przenosić". *Bibl. Gd.* ognisko). Nie tak się woda wznosi w garcu u kotliny kipiąca. *Bard. Luk.* 163. – §. 2) wydrożenie, w którym kocieł bywa wmurowan, *Cro.* kotlenyak; *Hg.* katlanyoshely, das Kesselloch, worein der Kessel eingemauert ist. Kocieł osadzony w kotlinie. *Jak. Art.* 1, 52. – §. b) *transl.* kotlina w moździerzu, gniazdo, sam spodek kanału przytykaiącego do komory, w którym się sadowi bomba. *Jak. Art.* 3, 297, der Kessel eines Feuermörsers. Kotlina, z bassin. *Switk. Bud.* 376, der Kessel, das Becken einer Wasserkunst. – Gruba wydrożona w ziemi, lub też pod wodą, ein tiefes Loch, ein Kesselloch. Wschodzi słońce, a zwierzęta się zbieraią i w polesiech swoich leżą. *Bud. Ps.* 104, 22. *not.* „w legowiskach lub kotlinach"; w iamach *Bibl Gd.*). – W łątach abo kotlinach po stawie, karpie się taią, że ich nie złowisz. *Haur Sk.* 143, Fischgruben, Fischlöcher, Kessellöcher; *Bh.* lowiště; *Rs.* колдóвина, ложéбье, омутъ. – §. 3) kotlina, z zła miedziana moneta, miedziaki, klepaki, schlechtes Kupfergeld; *Crn.* kotlenina; *Vd.* kotlovinna, z miedziane statki; *Vd., Cro.* kotlovina, z miedź). Wolę chować w śrebrze, niżeli w kotlinie, któréy potym nikt nie będzie chciał wziąć odemnie. *Star. Mon. A* 4. Byle ieno iaki kąsek kotlinki był okrągły a pobielany, á lada co na nim wydrukowano, iuż pieniądz. *Gost. Gor.* 5. Chociaż dał 5 złotych onéy kotlinki za ieden czerwony złoty, to ona kotlinka nie stoi 20 groszy. *Gost. Gorn.* 6. Kotliną panowie pospólstwu płacą. *Star. Ref.* 169. KOTŁOWY, – a, – e, od kotła, Kessel-; *Rs.* котельной. Potaż kalcynowany czyli kotłowy. *Pam.* 84, 763. KOTŁOWY, – ego, *subst.*, Kotłowy, nawarę preparuiący. *Chmiel.* 1, 80, der Kesselknecht im Brauhause. KOTŁOWE, – ego, *n.*, *subst*, płaca od kotła gorzałki, Kesselgeld, *Bh.* warne. KOTŁY, *plur. nom.* Kocieł.

KOTNA, – éy. *fem. adj.*; o niektorych zwierzętach toż, co o drugich cielna, szczenna, źrzebna, *Rg.* skotna (cf. skot), trächtig; bloß von einigen Thieren. Kotka, owca, niedźwiedzica, zaięczyca kotna. *Dudz.* 21. Owca kotna bywa półtorasta dni. *Cresc.* 569. Owca kotna nosi aż do okocenia się 5 miesięcy. *Kluk Zw.* 1, 255, *Slo.* skotna owca; *Sr.* 1. nošna, nošna; *Rs.* суягная. Kotka kotna сукотная, сукóлна. Niedźwiedzica kotna. *Otw. Ow.* 545. Sarna kotna. *Mon.* 68, 187. Kotna tygrzyca. *Bard. Tr.* 447. Wielbłądów samice kotne. *Leop Gen.* 32. Samice psów przez trzy miesiące *kotne bywaią. *Cresc.* 569. *zamiast* szczenne. – W małżeństwie iak się pokłócą, będzie tam abo psie złe, albo djabeł kotny. *Pot. Arg.* 517.

KOTNEROWAĆ *ob.* Kutnerować.

KOTOMAŁPA, – y, ż., koczkodan, die Meerkatze. Kotomałpy maią długi ogon, nayduią się w Azyi, w Afryce. *Zool.* 289.

KOTONIATA, KOTONIE, – iów, *plur.*, Wety kosztowne, kotoniata, konfektury. *Haur Sk.* 513. *Melimeli*, konfekty z iabłek, kotonie rzeczone, uczynione. *Mącz.*, Aepfelconfect.

*KOTOWAĆ się *zaimk. ndk.*, *Bh.* kočkovati se, kočkugi se, swawolnie się swarzyć, muthwillig zanken. Kotuią a naśmiewaią się z literatów, którzy się w iaki stan gospodarny udadzą. *Gliez. Wych. G.* 7. *KOTOWNIA, – i, ż., chlewek na koty, ein Katzenstall. W Turczech niejeden znaczną intratą kotownią opatruie. *Star. Dw.* 73. KOTOWNY, – a, – e, kotwiczny, od kotwicy, Anker-. Bardzo się zawodzą ci, co wekselbryfu nie wezmą, ale na dyrekcyą kotowną się spuszczaią. *Grod. Dis. D.* KOTOWY, – a, – e, koci, od kota, Katzen-; *Rs.* комóвый. KOTUŚ, – ia, *m.*, pieszczotliwie kotek, Kätzchen, Hetz, Mietze. *ob.* Kić. *Jabł. Ez.* 42.

*KOTWIA, *KOTEW, *KOTEF, – twi, ż., KOTWICA, – y, ż., łodżny hak, *anchora. Mącz.*, der Anker; *Bh.* kotwa, kotew; *Slo.* kotwice, kotwa; *Sr.* 2. kokula'; *Sr.* 1. ankora, kjowanska zapèra; *Crn.* mazhk (*ob.* macierk, kot); *Vd.* shidru, shelezna mazhka za ladje; *Hg.* mackka, vas-matska, kútból; *Cro. et Dl.* szidro; *Rg.* sidro; *Bs.* sidro, sjedro; *Ec.* кóтва, кóтвица; *Ross.* якорь, якорéкъ. якорúще; (комка kotwica o 4 zębach; *Ger. Inf.* Katt, *Inf. Germ.* die Katz, Katze Adlg.). Kot czyli kotwica, hak żelazny, bywa o 2, 3, 4, 5, i 6 pazurach; leży zawsze na sztabie. Kota wrzucaią w wodę w niebezpieczeństwie, aby pazurami chwycił i statek zatrzymał. *Mag.* Kotwice wyrzucone, Gdy w morzu dno schwycą w swe haczyste szpony, Trzymaią okręt prawie niewzruszony. *Mon.* 73, 269. Okręt, tam i sam

wiatr pędzi, ale gdy kotwicą o dno się oprze, ſtoi niewzruszony. *Skarg. Żyw.* 2, 354. Okręt, na którym szturm na ſkały iedzie Tym lepiéy, im go gwiazd gromada wiedzie, Gdy kotew haki trzyma go dwoiemi, Dobrze mu z niemi. *Tward. Misc.* 177. Wsiadł proſto na okręt swóy, tamże kotew krzywą Żeglarze i pobrzeżną linę odwiązali. *Papr. Ryc.* 24. Podniósł kotwicę i do Syryi popłynął. *N. Pam.* 23, 144. Wyciągać kotwie każą. *Jabł. Tel.* 325, *Bosn.* salpatti, dighnuti sjedro, die Anker lichten. Dla wiatru musieliśmy ſtać na kotwicach. *Warg. Radz.* 163, vor Anker liegen. Flotta nieprzyiacielſka na kotwicach ſtała. *N. Pam.* 23, 150. Około południa o milę od Kopenhagi na kotwicach ſtanął. *ib.* 4, 126. Stał okręt na kotwiach. *Arch.* 3, 27, *Klon. Fl. E.* 1. Im kto głębiéy kotew w wodę poi, Tym mocniéy okręt bezpieczniéyszym ſtoi. *Pot. Jow.* 2, 54. W zburzliwéy żeglarz nawałności Kotew wyrzuca. *Paſt. Fid.* 11. Zapuść, zapuść kotwice, zrzuć napięte żagle. *Błaż. Fl. A.* Na rzéce Pangoun kotwice zarzucił. *N. Pam.* 23, 144, *Vd.* shidrati, shelesno mashko v' morje vrezhi, Anker werfen, *Bs.* usjedrattise, ſtaviti sjedro). Okazała się flota naprzeciw Alexandryi i kotwice pod Abukir rzuciła. *N. Pam.* 2, 254. Czasu nie trać, iuż flotta rusza się z kotwami. *Bard. Tr.* 218. Kotwia, która w morze wyrzucona wtrętem, Że nie ciſkają wichry szalone okrętem, Że kiedy się weń gwałtem mokra śmierć napiera, Stanąwszy iako wryty mężnie ią odpiera. *Pot. Pocz.* 478. Krzywe kotwy. *Zbil. Dr. C* 2. — §. *fig.* Straż sprawiedliwości pilna, A chwała bozka usilna, To kotwie ich szczęścia będą. *Susz. Pieś.* 3 *L* 4 *b.* Kotwica, znamię dobréy nadziei. *Wolſk.* KOTWIC *herb*, na tarczy białéy polo czerwone na kształt rzéki w szerz tarczy przeciągnione. Na hełmie ręka z mieczem. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KOTWICZKA, – i, ż., *dem.*, *ob.* kotewka. KOTWICZNY, – a, – e, od kotwicy, Anker; *Bh.* kotewni; *Vd.* shidroun; *Ross.* кóмовенный; якорный; *Ec.* кóмовяный; lina kotwiczna. *Arch.* 3, 37. kotwiczny powróz, *anchoralis funis*, *Mącz.*; *ob.* kiersztak). Kotwiczny kowal, der Ankerſchmid; *Crn.* mashkar; *Rs. et Ec.* комодбáя; Kotwiczna kuźnia *Rs.* якорная, die Ankerſchmiede. Kotwiczny drąg, die Ankerſtange *Rs.* цбвье якорное. Kotwiczne, – ego, *n.*, *subſt.*, zapłata od kotwicy, Ankergeld; *Rs.* привáльное.

•KOUSZ, – a, *m.*, n. p. Kazał biſkup kousz ſtarego miodu przynieść. *Gorn. Dw.* 153. *cf.* Kusz, puhar.

KOWAĆ, KUĆ, kował, kuł; kuie *ex. ndk.*, ukuć, ukować; ſkuć, ſkować *dk.*, *Bh.* kauti, kuł, kugi, kowati; *Slo.* kowať, kugem (*Bh. et Slo.* kow kruszec); *Sr.* 1. kóz wam; *Vd.* kováti, koval, kújem, kovem; *Crn.* kováti, kovâm, kujem; *Cro.* kovati, koval, kujem; *Hg.* kovátsolok; *Dl.* mlatiti (cf. młot, cf. młócić); *Rg.* kovatti, kuujem, ukovatti; *Bs.* kovati, ſkovati (2. *operari*); *Rs.* ковáмь, кыю (*diſtg.* kuć, kukać); młotem bić kruszce na kształt jaki, ſchmieden. Kował kuie; młynarz miele. *Zab.* 12, 274. Skowaliśmy przodków oręże na pługi. *Pasz. Dz.* 47. przekuliśmy). Kuy żelazo, dopokąd rozgrzane. *Teat.* 43 *c*, 160. cf. łyka drzeć, *Slo.* dokuď železo hori (ge žerawé) kuj. Coś mi w głowie ſtrasznie kuie, jakby młotek, ta ta to ta. *Teat.* 56 *c*, 126, biie, kole, młóci, es hämmert. Komu bóg rozumu nie dał, kowal mu go nie ukuie. *Cn. Ad.* 354. *Slo.* komu Pan Boh

nie da, kować nie nauge, cf. kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi). *Slo.* każdi sebe Seef'ti kuge, każdy swego szczęścia kowalem). Samaś to sobie nieszczęście kowała. *Paſt. F.* 214. samaś sobie winna, takeś chciała). Kuć pieniądze, z bić, Geld prägen. Król monety bez rady panów nie dopuści kować. *Herb. Stat.* 79. Myuice albo pieniędzy kować, któreby drugim podobne były, nikomu nie godzi się. *Szczerb. Sax.* 255. Kuć konia, z podkować go, ein Pferd beſchlagen. Neronowa żona konie kowała złotemi podkowami. *Petr. Ek.* 69. W Pacanowie kozy kują *ob.* Pacanow). Gdy konia kują, i żaba nogę wznosi. *Cn. Ad.* 231. — §. *Transl.* Będą twarz twą w miedzi lać, i kować w marmurze. *Groch. W.* 532. t. j. wyrzią, ausgraben. Kto się nie zna na woynie, darmo z nim mówić, jak mur kować abo ziemię. *Jabł. Tel.* 213. cf. groch na ścianę). — *figur. transl.* kować, z knować, układać, prządź, snować, roić, ſchmieden, aushecken, brüten. Całe dni na biesiadach trawił, i tam kował swoie kacerſtwa. *Birk. Exorb.* 15. Znosili dawne, nowe prawa kuli. *Zab.* 13, 4. *Sak.* Rząd iakikolwiek sobie w głowie ukuie. *Goſt. Gor.* 118. Aryanie naygorszą sobie wiarę ukuli. *Sk. Dz.* 246. Z tego słówka sprawiedliwość, nowe usprawiedliwienie sobie ukowali. *Hrbſt. Odp. G.* 4 *b.* Myśmy się spodziewali, że to coś nowego kuią, a nie bez przyczyny ta odwłoka. *Baz. hſt.* 354. KOWADŁO, – a, *n.*, KOWADŁKO, KOWADEŁKO, – a, *n.*, *dem.*, nakowalnia, der Amboß; *Bh.* nakowadlo; *Slo.* nákowa; *Sr.* 1. nakow, nakowa; *Sr.* 2. nakowa; *Crn.* naklu, nakvu, kladuvarnek; *Vd.* nakovalu, nakovaunik; *Bs.* nakovan; *Cro.* nakov, nakovalo; *Rs.* нáковальня, нáковаленка, подбойка; (ковáло młot kowalſki). Kowadło u kowalów osadzone bywa na kłocu sosnowym. *Kluk Rośl.* 2, 160. Kiedy żona szpetna, to iakby kto lizał kowadła. *Pot. Sył.* 25. Między młotem i kowadłem bydź. *Pot. Arg.* 366. cf. ani mi tam, ani mi sam; cf. wilka za uszy trzymać; *Vd.* v' tesnobi biti; *Slo.* gako na nakowadle. — *Slo.* na gedno nakowadlo tluct cf. na iedno kopyto. *Slo.* znowu na nakowadlo wzat, na nowo przerobić. — §. b) *Anat.* Kowadło lub kość kowadłowa w uchu. *Krup.* 1, 93. *incus*, der Amboß, ein Beinchen im Ohre. Kowadełko w uchu za bębnem się nayduie. *Kluk Zw.* 1, 44. KOWADŁOWY, – a, – e, od kowadła, Amboß; Kość uszna kowadłowa *Kirch. Anat.* 100. KOWAL, – a, *m.*, *Boh.* kowař; *Slo.* kowač, kowar; *Sr.* 2. kowal, kowař, wudźelnik; *Crn.* kovâsh; *Vd.* kovash; *Sla.* kovács; *Cro.* kovách; *Hg.* kováts; *Rg.* kovâc, kóvnik; *Bs.* kovač, kágligo, koji kogne kuje; *Ec.* ковáчь, ковáль; *Rs.* кузнéцъ cf. kuźnia, мазмобіецъ cf. młot); co żelaza kuie. *Zab.* 12, 274, der Schmid. Kowal siedzi przy nakowalni, a ogląda robotę żelaza; gorącość od ognia pali ciało, a w gorącości komina pracuie; głos od młota odnawia ucho iego, a na podobieństwo roboty oko iego. 1 *Leop. Syr.* 38, 29. Kowale, gdy się zeydą, mówią więc o kleszczach. *Rey Wiz.* 147. Na to ma kowal kleszcze, żeby się nie sparzyć *ob.* kleszcze, *Slo.* na to drzi kowač kleſce, abi ſa ſám ne palił. Kto nie może bydź złotnikiem, więc kowalem. *Cn. Ad.* 383. Więcéy kowalów, niż złotników. *ib.* 1232. Kowal zawinił, a ślosarza obiesiono, *ob.* Osiek). Nigdy na obce zbiory patrzę z żalem, Woląc bydź moiéy fortuny kowalem. *Nar.*

Dz. 2, 148. *Slo.* kajdi sebe Ściesti kuge. – §. b) kowal, ryba morska, *gallus Linn.*, der Meerhahn, Seehahn, *Rg.* kovàc; *omnia instrumenta fabrilia in ossibus eius reperiuntur. Cn. Th.* – §. c) gra dziecinna, taniec z śpiewaniem wedle taktu kowania. *Tr.*, ein Kinderspiel, Tanz und Gesang nach dem Schmiedetact. – §. miasto w Kuiawach. *Dyk. G.* 2, 45, *e.* St. in Cujawien. KOWALCZYK, – a, *m.*, czeladnik kowalski, der Schmiedegesell oder Bursche, *Bh.* kowařik. KOWALIK, – a, *m.*, kowalik murowy, *certhia muraria*, ptaszek nieznacznie większy od wróbla, dziob ma długi, nogi krótkie, gnieździ się w dziurach murowych. *Aluk Zw.* 2, 230, der Mauerspecht. Kowalik drzewny, *certhia familiaris*, ptaszek ledwie większy od królika pospolitego. *ib.* 2, 278, *Lad. H. N.* 79. KOWALKA, – i, *f.*, kobieta kowalstwem się trudniąca, lub też żona kowala, die Schmiedinn, Schmiedesrau, Frau des Schmids; *Slo.* kowácka, kowarka; *Sr.* 2. kowalka; *Crn.* kovazhiza; *Vd.* kovazhinja; *Sla.* kovacsica; *Rs.* кузнечи́ха. KOWALNIA, – i, *f.*, *Bh.* kowarna, wyhně; *Slo.* kowarné; *Sr.* 1. kowarna; *Sr.* 2. kowalna; *Crn.* kovazhnéza; *Vd.* kovazhinza, feshiniza; *Cro.* kovachnicza; *Bs.* kovacina; *Rg.* kovacnisa, kovaccia; *Rs.* кова́льня; *adj.* кова́льный): kuźnia, die Schmiede. Cóż wart kowal bez młotów, kowalni, naczynia? *Petr. Ef.* 59. – *Fig.* Kowalnie i rady maią. *Warg. Cez.* 167. schadzki, spisek). KOWALSKI, – a, – ie, od kowala, Schmieds; *Bh. et Slo.* kowarský; *Hg.* kovátsi; *Sr.* 1. kowarski; *Vd.* kovazhou, kovazhen; *Crn.* kovashke, kovazhov; *Bs.* kovački, kovacev; *Sla.* kovácski; *Cro.* kovachki; *Rg.* kovácev; *Ec.* кова́чскій; *Rs.* кузне́цкій, кузне́ческій, кузнецо́въ. Jak może bydź kowalstwo bez naczynia kowalskiego! *Petr. Ef.* 32. Woda kowalska, to iest, w którey kowale żelazo rozpalone moczą. *Krup.* 5, 286 *et* 158, Löschwasser der Schmide, woda stalowana abo kowalska. *Cziach. C.* 1. Miechy kowalskie, blozbáki. *Eras. Ob. E iii.* Robota kowalska *Rs.* кова́нь. KOWALSTWO, – a, *n.*, *Bh.* kowarstwj; *Vd.* kovenstvu, kovazharia, kovazhnu rokodelstvu; *Crn.* kovazhya; *Rg.* kovacia; *Sla.* kovacsiluk; *Ec.* кова́чество; *Rs.* кузне́чество; rzemiesło kowalskie, das Schmiedehandwerk. Kowalstwo potrzebuie sił, młotów, kowalni, bez których kowal nie może nic sprawić. *Petr. Ef.* 32. Złotnictwo, ślósarstwo, kowalstwo. *N. Pam.* 14, 188. KOWANIE, – ia, *n.*, kucie, *subst. verb.*, das Schmieden; *n. p.* kowanie konia, *Rs.* ковка cf. ków, das Beschlagen des Pferdes; kowanie pieniędzy, das Geldprägen, Münzen, na kowanie pieniędzy listu dostał. *Szczerb. Sax.* 256. – *fig.* kowanie, knowanie, roienie, układanie, das Schmieden eines Anschlages. KOWANO *adv.*, podkuto, z podkowami, beschlagen, mit Hufeisen, *n. p.* młodź do nauk z dostatkami oddawaią, bławatno, pierno, kowano, szabeltaszno. *Falib. Dis. O.* 3. KOWANY, – a, – e, kuty, *part. pass.*, geschmiedet. Wziął na się z stali tarcz kowaną. *Tward. Wład.* 112. Przy hucie chować dobrego stolarza i ślusarza, żeby ci puzdra robili piękne kowane. *Torz.* 123. okute). – Kowana moneta, z bita, geprägtes Geld. – Kowane wieyskie trzewiki. *Sk. Zyw.* 162. podkute, z podkowkami, beschlagen, mit Hufeisen. Konie maią być na przód kowane, a nazad bose. *Szczerb. Sax.* 70. – *Fig.* kowany, kuty, z szczwany, bywalec, auf alles gefaßt, beschlagen, verschlagen, klug. Według czasu, kto kowany, Krzyknie vivat król lub stany. *Jak. Bay.* 53. Frant kowany na nogi wierutny. *Jabł. Ez. B* 4.

Pochodz. *nakowalnia*, *nakować*, *nakuty*, *okow*, *okowy*, *okować*, *okuć*, *okuty*; *podkowa*, *podkówka*, *podkować*, *podkuć*, *podkuty*; *przekować*, *przekuć*; *przykować*, *przykuć*; *skować*, *skuć*, *skuty*; *ukować*, *ukuty*; *wkuty*; *wykować*, *wykuty*; *zakować*, *zakuty*. *Rs.* кова́нецъ hak rybacki mocno skrzywiony; blacha srebrna do naglowia końskiego przypięta. *Rg.* kovacina z zuzel.

KOWNATA, KOWNATNY *ob.* Komnata. KOWNIA *herb*, trzy gołe miecze ostrzami u dołu schodzące się. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KOWNO, – a, *n.*, miasto Lit. *Dyk. G.* 2, 45, eine Stadt in Lith.; *adj.* Kowieński, – a, – ie, *ib.*

KOZA, – y, *f.*, *Bh. et Slo.* koza; *Sr.* 1. koza, kòsa; *Sr.* 2. kosa; *Crn.* kósa; *Vd.* kosa; *Cro.*, *Dl.*, *Bs. et Sla.* koza; *Rg.* kòza; *Hg.* kechke, ketske, (cf. *Hg.* kos *aries*); *Rs.* коза, *vulg.* цыга (cf. cap); *Ec.* kòzà, cf. *Gr.* αἴξ, *Syr. et Chld.* ʾizza, *gizza* = capra; cf. *Germ.* Kitze, Geiß); die Ziege. Koza iest samica, a kozioł samcem; Koza nosi pięć miesięcy, parkoci się (zicket) w Październiku, rodzi po dwoie lub po troie koźląt. *Lad. H. N.* 79. Koza się parkoci. *ib.*, *Bh.* okozliti se, *ob.* koźlić; cf. *Crn.* kosapèrsk, = Październik). Koza się koci. *Chrośt. Job.* 153, *Zool.* 363. – *Prov.* Koza za kozami. *Cn. Ad.* 360. cf. iako moi oycowie, *imitatorum pecus* cf. gęś za gęsią). Gdzież na kozie wełna? *Zab.* 14, 68 *Nagl.*, cf. na cierniu figi). *Prov. Dl.* od zla dusnika y koze bez mlika, = od złego dłużnika i kozę bez mléka, cf. plewy). Dobra koza na wrzesie. *Rys. Ad.* 10. Dobra kozie brzoza. *Zegl. Ad.* 60.; cf. dobra psu mucha; dobra Matyaszowi plotka). *Slo. Prov.* mladá koza sol lubi, a stará gu ze solnicku uchicuge, cf. czego się nowa skorupa napiie, tym stara trąci). Jak koza do rzeźnika idzie. *Cn. Ad.* 290. t. i. nieochotnie). *Slo.* neradabi koza do trhu, ale musi, = nierada na targ, lecz musi. *Slo.* má ho rád, gako koza nôj *odium Vatinianum.* Bydź kozie na wozie. *Rys. Ad.* 3, *Fal. Fl.* 258, *Zegl. Ad.* 25. *de inevitabili morte*). Beczy mi, beczy, iak pod rzezią koza. *Zabł. Amf.* 16. *Slo. Prov.* mi o koze, ti o woze, cf. o iabłkach, ty o gruszkach). – *Rudis rerum omnium* silny prostak; nie umie kozie ogona zawiązać, w przypowieści. *Mącz.* Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawiązać, alić go na urzędy sadzaią, alić go iuż z rady nie wyganiay. *Rey Zw.* 70 *b.* Dobrze tobie kozy paść. *Cn. Ad.* 192. Niebywalec, nieświadom, nie wie gdzie kozy gnano. *ib.* 556, er weiß nicht, wo Bartel Most hohlt. Ja ci pokażę, zkąd kozy gnano. *Teat.* 31, 54. nauczę cię rozumu). Ruszył rozumem, iak koza ogonem. *Pisn. Kam.* 237. cf. iak martwe cielę ogonem; nie udał mu się koncept, poskoczył do głowy po rozum). Zabawiony światem, biega iak zatrwożona koza, kiedy ią wilk goni, a z lasa się wyrwie. *Rey Zw.* 143. W Pacanowie kozy kuią *ob.* Pacanow. – – §. NB. *Warte zastanowienia, osobliwie przez wzgląd na dzisieysze szczepienie krowiey ospy, że w kilku dyalektach południowych Słowiańskich* ospa *imię ma od kozy, iako to* Vd. *kosilce, pika, osepniza*; Crn. *kosé* variolae; Cro. *koze, kozlcze*; Dl. *kozjache, oszpice*; Bs. *kozjacce, ospice* pustulae; Sla. *kozjacse.* – §. Koza dzika, *antilope rupicapra*, wielkości kozy domowey, ale na nogach wyższych, znayduie się na wysokich górach. *Zool.* 366, die Gemse; *Bh.* kam-

łamsyk; *Sr.* 1. łalna łoza; *Vd.* divja, pezhna koza; *Cro.* divja koza; *Sla.* divokoza; *Ec.* cépna, (cf. sarna) cañra; *Ec.* λάνß łani). Czy wiesz ty opoki lub łozy Kędy się kocić zwykły leśne kozy? *Chrośt. Job.* 153. Dzika koza, *ibex Linn.* Steinbock *ob.* wielkorog. – §., koza, kobiecisko brzydkie, wszeteczne, ein häßliches liederliches Weibsſtück, eine Bettel. Prędzéy dziś męża koza ma, niż panna Róża. *Jag. Gr. A* 4. – §. Koza, s kobza, dudy, gaydy, koziol, der Dudelſack. – §. Koza ryba, *clupea alosa*, die Alose, Elſe, Ziege, Zig, eine Art Häringe, słusznie od innych śledziem rzecznym zwana; bo bardzo podobna do śledzia, nayduie się w Wiśle. *Kluk. Zw.* 3, 169. – 2) koza na niebie, gwiazdy ein Sternbild, die Ziege. Amaltea abo koza, która była mamką Jowiszową, od Jowisza na niebo wniesiona, i w gwiazdy obrócona została, którym mieysce niedaleko woźnicy. *Otw. Ow.* 128. – 3) koza, s gatunek promu, eine Art Flöße, Blockſchiffe. Koza, dubas. *Chmiel.* 1, 79. Koza ma 4 do 6 ludzi, a łasztów bierze od 8 do 10. *Mag. Mſk.* – 4) koza, cf. kloza, kluza, więzienie, das Gefängniß. Siedział w kozie za zmyślony weksel. *Teatr* 29, 91. Strzeż się żebyście nie schwytano, i nie osadzono w kozie. *Boh. Kom.* 2, 208. Powiedzianoby, iż my to zbroili, i do kozy nas zapakują. *Teatr.* 52, 39. Do kozy! będziesz kota paść złodzieiu. *Teatr.* 8 *b*, 67. Musiałeś iuż kiedy bydź w kozie; *Rr.* o! i kota pasłem. *Teat.* 22 *b.* 106. Naypewnieysza za to nadgroda koza; a ia iéy cierpieć nie mogę, bo brzydko śmierdzi. *ib.* 22, 111. Wszytko mu poszło nawiasem, Choć kozę widział przed nosem. *Zab.* 13, 39. *Gawd.* – §. *botan.* kozą sowią też ziele komonicą swoyską zwane. *Syr.* 516. Steinklee.

*KOZA, *KUZA, – y, *t.*, *na przykład* Rysia Kuża, *Klon. Wor.* 63. ſkora zwierzęca, kożuch, ein Fell, eine Thierhaut; *Boh.* kůže, kůžička (kożelnch garbarz; *Slo. et Moraw.* koža; *Sr.* 1. koža; kožka ſkórka, kożane ſkorzany, kożnik kuśnierz; *Sr.* 2. kohža, kohžka; *Vd.* kosha; koshiza; koshuhar, kirshnar, s kuśnierz; *Crn.* kòsha; koshéza, s ſkorka, błonka; *Cro.* kósa, kosicza; kosar, s ſkórnik; kosnati, s ſkorzany; *Sla.* koza; kozár, s ſkornik; *Bs.* kosgja, kosgića; kosggni, s ſkórzany; *Rg.* kòxa, kòxica; kozar s garbarz, kuśnierz; kozûh, s kożuch; *Rs.* кожа, шкура, кóжица; *Ec.* кóжа, усма, cf. *Lat.* cutis, *Gr.* κυς, κυας, κυος; cf. *Hebr.* נסך *casa texit, operuit*). Koża z bydlęcia odarta, nie narasła bez blizny znakomitey. *Cresc.* 54. Zwierzęce kože na szaty i na insze rzeczy potrzebne nam są. *ib.* 572.

KOZACKI, – a, – ie, od Kozakow, Koſaken s. *Rs.* козáцкій. Kozacka szabla, czeczuga; hetman Kozacki; kosz, korzeń, attaman, *sotnik, koszowy Kozacki; Husarſkie albo Kozackie polki *Rs.* слобóдскïе. Lekko uzbroieni u Krzyżaków mieli pałasze i łuki, iak nasze dawniey chorągwie pancerne czyli Kozackie, bo to w ſtarożytności iedno znaczyło. *Nar. Hiſt.* 5, 90. Escadron Koſaken oder leichte Reiterey. Ci którzy Kozacką służą, będą powinni służyć z półhakiem i z krótką ruśnicą na koniach dobrych. *Vol. Leg.* 2, 1064. Koſakendienſte thun, in der leichten Reiterey dienen. Krotofile Kozackie. *Stryik.* 376. harce, cf. taniec Tatarſki). Kozackie utarczki i urywcze wpadki Streifzüge cf. swywolna kupa. Krzyżacy, porażeni od Giedymina, nie nacierali potym do Litwy walnym woyſkiem; tylko Kozackiemi utarczkami. *Stryik* 358. Kozacka droga, manowiec, s taiemna droga. *Stryik* 359. cf. czarny szlak, Schleichwege zu Streifzügen. Nasyłał książę Zmudzki zawsze Kozackiemi drogami na plundrowanie krain Ruſkich. *Stryik* 227. Witenes przez lasy i borowizny Kozacką drogą do Łęczyckiego wtargnął. *Stryik* 324. Kozackie życie, s hultayskie, s łupieży, räuberiſch, ſtraßenräuberiſch, Räuber s. Książę Mendolf wiodł żywot Kozacki, żył z łupu wielkiego. *Papr. Gn.* 1137. *ob.* Kozactwo. Ze zbytków utraty, za tym wydzieranie cudzego, i Kozackie desperacye nastąpiły. *Skarg. Kaz.* 20. Straßenraub aus Verzweiflung cf. Niż). – Sycyliyskie plotki, po naszemu Kozackie brednie. *Eraz. Ob. d.* Włożył czapkę na bakier z Kozacka. *Teatr* 36 *b*, 38. auf gut Coſakiſch. Jeżeli Pan chce, zaraz po Kozacku wyſkoczę, albo kozielków s tuzin wywrócę. *ib.* 53 *b*, 62. KOZACTWO, – a, *n.* sposób życia i woiowania Kozacki, rabowniczy, rabowanie, rozboyſtwo, frèybiterſtwo, Koſakenleben, Räuberleben, Räuberey, Freybuterey, Koſakenkrieg. Litwini z niewoli Ruſkiéy się wyłomiwszy, kozactwem żywności szukali, czyniąc wjazdy do Rusi, do Polski i na morze. *Stryik* 55. Ci zaś, których Łokietek z więzienia wypuścił, poczęli gospodarſtwem żywności nabywać, opuściwszy kozactwo. *Bielſk.* 180. Dla chciwości, dla rozpusty, w kozactwo się udali; u nich łup lepszy niż cnota. *Gorn. Dz.* 70. Dwa młodzieńcy urodziwi, odłączywszy się od woyska, szli w kozactwo do Wołoch. *Bielſk.* 450. Zebrali się do niego ludzie próżnuiący, i chadzali z nim w kozactwo. *Budn. Judic.* 11, 3. Kiedy gwałtem przemodz trudno, zrobiwszy co takiego, alić móy na kozactwo. *Falib. Dis. M.* 3. na Sicz). Kilka set naszych z Lanckorońskim iechało w kozactwo pod Białogrod, zaięli dobytek i pędzili do domu. *Gwag.* 282. Rotmiſtrze s towarzyszmi swemi, przebrawszy co godnieysze konie, takież służebniki, iechali w kozactwo pod Oczaków; oni to sowią w pola albo w łowy. *Biel. Św.* 288. cf. na harc). *In meliorem partem*, harcowanie, utarczki, der kleine Krieg, Streifzüge, Streiferey, Streifparthie. I cóż ieſt nad Polaka w polu mężnieyszego, A nad Litwę w kozactwie co ieſt biegleyszego? *Stryik Tur. G* 3. Szkoły albo kollegia podobne są żołnierſtwu albo kozactwu, około czego się na Podolu albo na Ukrainie parają uczciwi a zawołani ludzie. *Glicz Wych. K* 7 *b.* (cf. taniec s Tatarami, taniec Tatarſki, tańcować). Jako szkół na nauki potrzeba, tak Kozactwa na obronę. *ib. K* 8. Szkoły kozactwa. *ib. K* 7 *b.* – 2) kozactwo s kozacy *collect.* Koſaken, Freybeuter. Kozactwa, hayductwa, ni na co dobrego panowie trzymaią, iedno na ſkwierk ludzi. *Falib. Dis. U.* Kozacy Moawscy wtargnęli w ziemię; a gdy niektórzy pogrzebali człowieka, a oto uyrzeli kozactwo. *Budn.* 2 *Reg.* 13, 21. swowolna kupa. *Bibl. Gd.*) KOZACZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* kozak, ein kleiner Koſak. Smieli byli i ciurowie i kozaczkowie prawie nadzy, gdy za buławą iego następowali. *Birk. Chod.* 13. – §., taniec, ein Koſakiſches Tänzchen, Koſakchen; *Rs.* козачóкъ. Przypomniałam sobie tańcować kozaczka. *Teatr* 15, 37. *ib.* 24 *c*, 13. KOZACZKA, – i, ż. kobieta kozacka, die Koſakinn, *Rs.* козачка; козачúха. (2, козачка kozica). KOZACZYĆ się, – ył, – y, *Recipr. ndk.*, ſkozaczyć się *Dok.*, w kozactwo się wdawać, Kozakiem się ſtawać, freybiterem, rabusiem, ein Koſak, Freybeuter, Straßenräuber werden. Pohrebiszcza-

nie także byli Zbuntowawszy dopiero iuż się skozaczyli. *Tward. W. D.* 17. Utracił wszystko na burku, bóy się o niego, aby oyczyzny Tatarom lub Turkom nie przedał, żeby się nie zbisurmanił i nie skozaczył. *Birk. Exorb.* 50. KOZACZYZNA, - y, ż., kozacka rabież, kozactwo, Kosakenplünderung, Raub, Straßenraub. Ty nie wiesz, co nas wszystkich i naszę oyczyznę Potkało w nieszczęśliwą teraz kozaczyznę? *Zimor.* 228. KOZAK, - a, *m.*, (*bh.* kozak *pastor caprarius*, koziarz ein Ziegenhirt; *Sr.* 1. kosak Kozak, 2) grzybów gatunek *ob. niżey*; kowsak lekkozrzdny cf. kłusak, kowsani kłusam; *Arab.* كوض *celeriter incessit.* - *Rs.* козакъ Kozak, 2) wyrobnik). - ein Kosak, ein leichter Reiter, ein Freybeuter. Kozacy, lud ten na pograniczu teraz Polskim, Moskiewskim i Tatarskim osiadły, zkądby wziął nazwisko, rzecz nader u historykow ciemna. Jedni go od kozy, dla lekkości i sprawności, (*Piasecki* 45 *et* 144.), drudzy od słowa Tureckiego Chazak; rabuś, (*Jenichen Melet. Thor.* 2, 150.), Kozakami zowią. To pewna, że się w przeciągu czasu z różnego gatunku ludzi zbiegłych i włóczęgów w iedno koiarząc, w takie gromady urośli, że potęgą swoią wszystkim sąsiadom groźni byli. *Nar. Chod.* 2, 285.; *Engel Gesch. der Ukraine* 53 *etc.*; *Frenzel Orig. ling. Sor.*; *Schurzfleisch de Racino Cosaco.*; *Heidenst.* 11. *Herbin. crypt. Kiiov.* 1, 7. Kozacy na lądzie lisice strzelali i kozy, zkąd zowią się Kozacy. *Tward. W. D.* 3. Nazwisko Kozaków od Kozy, dla łekkości w biegu. *N. Pam.* 10, 36. Kilka set Polaków za panowania króla Zygmunta, z Przecławem Lanckorońskim iechali w kozactwo pod Białogrod, przemogli Tatarów, i z korzyścią wrocili się. A na ten czas się dopiero *Kozacy* u nas weszczęli, a co naszym czynili Tatarowie, to oni Tatarom wet za wet oddaią. *Gwagn.* 338. *Bielsk.* 481. Kozak iest słowo Tatarskie; Ruś Kozakiem zowie, i wykłada się Kozak, iakoby chudy pacholek, zdobyczy sobie szukaiąc, nikomu nie iest poddany, a za pieniądze komu chce służy. *Gwag.* 638. Nazwisko prawdziwe *Kapczaków* odmieniło się w uściech Mogolskich na *Kozaki*, i poszło iuż w znamię łotrostwa; kto tylko włóczęgą, zdzierstwem był sławny, takiego Tatarzyn Mogolski, Persyanin i Turczyn Kozakiem nazwał, a Polak od nich sposób nazywania przeiął. *N. Pam.* 10, 39. Sarmatów Azyatyckich nazywali Gazarami; my zowiemy Kozakami; dawni Rossyanie Kozogami, dzisieysi Kasakami. *N. Pam.* 20, 227. Kozaków Włosi zowią corsorami, Niemcy Freybiterami, a Ruś i Polacy Kozakami. *Gwagn.* 119. U Polaków Kozacy są toż samo, co Węgrzy zowią haydukami, Dalmatowie uskokami, Turcy i Illiryczykowie Moklakami, a Niemcy Freybiterami nazywali. *N. Pam.* 10, 39. Jedni z Kozaków Dońskiemi, Duńczykami od rzéki Donu, drudzy Zaporozkiemi lub Nizowemi się zowią. *Tward. Wład.* 61. *Nar. Chod.* 2, 285. *Gwagn.* 339. Kozacy Sicoy *ob.* Sicz). - §. *In bonam partem* lekki ieździec, ein leichter Cavallerist. Kozaka nie ganię, ale Zaporowskiego, którzy temi czasy dosyć dobrze i cnotliwie, mężnie, z wielką sławą narodu Polskiego oyczyznie służyli. *Falib. Dis. E* 3. Dotąd Polska będzie kwitnęła, kiedy w sobie mieć może dobre Kozaki. *Glicz. Wych. K* 8. Reiestrowi Kozacy. *Tward. W. D.* 55. Kozaków regiestrowych czterdzieści tysięcy zostawać ma odtąd. *ib.* 93. - b) Kozak na dworze Pana iakiego, ein Kosak in Diensten am Hofe eines Herrn. Gostowskiego zwano Kozakiem, iż w Podolu sługiwał. *Falib. Dis. U.* 2. Panowie na seym iadąc, aby nikomu przez hayduki abo kozaki ciężkiemi nie byli. *Star. Zad. E* 2 *b.* Na Ukrainie co chłopiec, to muzykant; dość, że kozak, iuści ou czy mniey czy więcey, ale przecię cożkolwiek gra i tańcuie. *Mon.* 65, 238. cf. bandura. - §., Kozak taniec, *Rs.* козачокъ, *ob.* kozaczek). kozaka tańcować; Kosakisch tanzen. *Teat.* 39, 4. - 2) kozak, haydamak, Niż, łotr, rabuś ein Räuber, Straßenräuber. Nieiaki Muko Prusak, z Warmii, maiąc z sobą 19 łotrzyków abo kozaków, wpadł do Litwy. *Stryik.* 270. Naiął za to pieniądze pachołków próżnuiących i kozaków, i chodzili za nim, i pozabiiał bracią swoię. *Bud. Judic.* 9, 4. ludzi lekkomyślnych i tułaczów. *Bibl. Gd.)* - 3) *Kozak*, - a, *m.*, *Bh.* kozák, kluzak; *Sr.* 1. kosak; (*Rs.* козлякъ, козлячекъ, lubka włoknowata, козякъ chrząszcz wodny). rodzay grzybów. *Urzęd.* 149. *agaricus piperatus* der Pfefferschwamm, Rehling. W pospolitym używaniu są grzyby, kozakowie, biele, rydze, posadki. *Syr.* 1394.

(°KOŻBA *ob.* Kośba. °KOŻDY, °KOZDZIURNY 1 *Leop. Jes.* 56, 11. źle zamiast *Każdy*)

KOŻERA, KOZYRA, - y, ż., karta świetna we grze, der Trumpf in der Karte. *Rs.* козырь, козырекъ (z. wierzchna skóra). Nie pamiętam, iakie kozery wyszły, i że kralka świetna ieszcze u niego była w ręku; niegodziwie w tego maryasza gram. *Teat.* 1, 15. - *fig. transl.* pomoc, środek, sposób dzielny, wsparcie, Hülfe, Stütze. Wygrała Wenera na Idzie kozerą, i do niey iabłko należy. *Pot. Syl.* 202. Znam z twoiey cery Co pierś kryie, co w sercu świecą za kozery. *Pot. Arg.* 74. Co tu Poliarch twoiéy przeszkadza kozerze? *ib.* 753. Kiedy na mnie tą poszedł kozerą, I ia z nim spólne rozumienie zacznę. *Pot. Syl.* 355. Już i pospólstwo z boiaźni wykracza, Maiąc takie przy sobie kozery. *Zab.* 15, 262. - §., Nie iest to tu bez kozery. *Teat.* 53 *b*, 66. nie bez guza, bez szwanku, bez straty, nicht ohne Haarlassen, nicht ohne Verlust, Kopfwaschen. Nie bez kozyry Władysław pod Warną z Turkiem bitwę toczył. *Leszcz. Cl.* 22. Wielka bieda z temi młodymi, żadnego dnia niemasz u nich bez kozyry. *Teatr.* 21, 116. Już tu nie będzie pewnie bez kozyry. *Zabł. Zbb.* 24. - §. 2. kozera *Meton.* karty, gra w karty Kartenspiel. Kozerą się nie paray. *Alb. n. H.* 21. KOZERA, - y, *m.*, KOZERNIK, - a, *m.*, kostera, szuler kartowy, der Kartenspieler. *Herb. Stat.* 528. Tracą czas opilcy, ożralcy, kozerowie, co go połowicę zaśpi, a drugą połowicę iako w błazna a pośmiech obroci. *Rey. Zw.* 103. Kozernikowi dasz karty; dziękuie za nie, a komu zasię szkodę uczyni, albo też sam w koszuli lezie spać. *Rey Zw.* 95 *b.* KOZERKA, ż., szulerka, die Spielerinn, Gaunerinn; (*Rs.* козырка l'action de jouer à tout). KOZERNY, - a, - e, od kozery, we grze świecący, Trumpf=. *Rs.* козырный. (козырные сапоги gatunek bótów furmańskich). KOZEROWAĆ *cz. ndk.*, kozerami dokazywać, trumpfen. *Rs.* козырять, выкозырять, вукозыривать. KOZERZYSTY, - a, - e, pełen kozer, *Rs.* козыристь, voll Trumpfe.

KOZI, - ia, - ie, od koz, Ziegen=, *Bh.* kozí; *Slo.* kozí, kozelčí; *Sr.* 1. kosazy, kozaczé; *Crn.* koslov, kosje; *Vd.* kosji; *Cro.* kozij; *Rg.* kozij; *Rs.* козій; *Hg.* ketlkes. Ko-

zie mleko nad krowie ieſt zdrowsze. *Kluk. Zw.* 1, 278. Kozia ſkóra *Bh.* kožyna; *Crn.* kosina, koslizhovna; *Ross.* козлина; *Ec.* козичина. Kozie bobki *Slo.* kozinec *ob.* bobek. Kozi bek *Rs. et Ec.* козлогласїе, козлогласованїе. Paſterze zwykli świniom dla znaku w kozi rog trąbić. *Haur Sk.* 61. *Hoc curaſti probe* ey czyścieś sprawił, ſtoi za kozi rożek twoia sprawa. *Mącz.* Wsadzono go w kozi rożek. *Rys. Ad.* 73. w ciasny kąt go wprawił, er hat ihn in die Enge getrieben. O kozią sierść się swarzyć, prożno, ni ocz, co nie ſtoi za pieniądz, *rixari de lana caprina. Mącz.*, *Slo.* o ſabło łomarowe. Zarwanże katu, co mi się tam spierać o kozią wełnę? *Teatr* 33 *d*, 7. Ocuć się przebóg, czerſtwa Lecha młodzi, Boć nie o kozią wełnę gra iuż chodzi. *Kochow.* 256. um Kaiſers Bart, um etwas Gleichgültiges. Juliana w Antyochii nazywano kozią brodą, do powrozków godną. *Skarg. Dz.* 253. – §., *Botan:* kozia brodka, *Sr.* 1. kozacza broda albo kozlacza broda, *Rs.* козлова борода, чёрмова борода, шелама́йникъ, *tragopogon*, ziele, słoneczny miecz, wliśnik, gdy zwiędnicie kwiat, i zawrze się iakoby w pąpie u wierzchu, wydaie z siebie iako iaką sędziwą brodkę. *Syr.* 1240. Bocksbart, Kozibród. *Kluk. Dyk.* 3, 119. – Kozia brodka, gatunek bedliki, *clavaria coralloides*, rośnie w lasach, można iey zażywać. *Kluk Dyk.* 1, 137. goździeniec. *Jundz.* 568. *ob.* kozak grzyb Ziegenbart, Rehling, eine Art eßbarer Schwämme. – Kozia broda, *ulmaria*, ilmowa Geißbart, Geißblatt. *Kluk Rosl.* 2, 230. Kozi mlecz abo cycek, *chondrilla*, rodzaiu tego ieden tylko ieſt gatunek sitowy, na piaſkach. *Kluk Dyk.* 1, 122. Warzenkraut, klein Wegwart. Kozia rutka abo kokosze główki, *onobrychis*, Frauenſpiegel. *Syr.* 827. *Bh.* geſtrabina Kozie iayka, ślotnik, złotogłów, korzonków ma mnoſtwo czarnych, cebulowatych, obdłużnych, iako kozie iądra, od których nazwiſka dostał. *Syr.* 868. Asphodilwurz. Kozi parſk, *cepaea*, Harnkraut. *Syr.* 791. Kozi groch, łyszczyca, *Isopyrum Phaseolum* Bocksbonen. *ib.* 1445. Kozie proso abo kozia reź, *Milium caprae* Geißhirſe. *ib.* 744. Rodzay ieden iaſkru, maiący wiele korzonków cienkich, długich, sowiemy kozim drzyſtem. *Syr.* 874. eine Art Habnenfuß. Kozia salata, rodzay laktuki, samo rosnącey. *Cresc.* 232. Ziegenſalat. Podagryczník abo kozia ſtopka, *aegopodium* Geißfuß, Zipperleinkraut. *Syr.* 112. *Kluk Dyk.* 1, 9. Kozi lep, *laudanum* Laudanum, sok czarnoszary z drzewa iednego, na które gdy się kozy wspinaią po latorośli, przylepa im wilgość z drzewa do nog, do piersi i do brody, którą im doma zbieraią. *Sienn. Wykł.*, *et* 223. Kozilep ziele abo chroſt, drzewko, psia roża *Ursin*; kozilepow sok abo żywica; *Sr.* 1. pomedj. Kozi korzeń, *doronicum*, rodzay rośliny, do którego należą omieg, babczany, *Kluk Dyk.* 1, 193. Gemſenwurz. – 3) *Chirur.* kozia ſtopa, narzędzie do rwania zębow. *Perz. Chr.* 2, 191. der Ziegenfuß, zum Zahnbrechen. – §., *Aſtron.* kozie gwiazdy. *Min. Auz.* 71. *capra*, *capella*, ein Stern im Fuhrmann. KOZIARNIA, – i, *f.*, ſtayuia kozia, *caprile. Mącz.* der Ziegenſtall. *Cn. Syn.* 251. *Daryp. Aa* 3 *b.*, *Bh.* kozynec; *Sr.* 1. kozowna, kóźlicżerna; *Kg.* kozarnicza, kozoltaniscte, kozariscte; *Cro.* kozárnicza; *Dl.* kozara; *Hg.* kotſke ól; *Bs.* kozariscte; *Ec.* козáрня. KOZIARZ, KOŹLARZ, – a, *m.*, paſtuch kóz, *caprarius Mącz.* der Ziegenhirt. *Bh.* kozák; *Vd.* kózar, kosji paſtir; *Crn.* kosár; *Cro.* kozár, kozarica; *Dl.*; *Rg.* kozar; *Bs.*, *Sla.* kozár; *Ec.* козарь, козонасъ (z. Tatar Scytyyſki). Skotopasowie, paſterze i koziarze *Syr.* 557. (KOZIBLASK źle, zamiaſt: Koci blask *q. v.*) KOZIBRÓD *ob.* kozia broda. KOZICA, – y, *f.*, ſtyk, *fuſtis bifurcus vel praeferratus purgando vomeri*, *ralla*, *Cn. Th.*, ſtyk, die Reute, Pflugreute, Pflugſcharre, ein langer Stecken mit einem breiten Eiſen, die Erde von der Pflugſchaar abzuſtoßen. *Bh.* kleć, wotka, bodła, botka; *Slo.* pluźina, kleće w pluhu, ſtyk; żelezo, kterým pluh wystrugugi; *Sr.* 1. wótka, prujné klak; *Crn.* otka, ódka (*Crn.* kósiza, z gatunek bekasów); *Vd.* plushna roshiza, ſtegasha, noshiza, plushnu ſtegnu, otka; *Cro.* otka, nosicza plusna; *Rs.* козачка, вóбжи, (*Ec.* козица, чиарь, корабль z kieszeń). *ſtimulus* kozica, palica, pręt. *Mącz.* – §. nasad pługowy, die Pflugſterze. Kięk, kozica. *Urzin.*; *Cn. Syn.* 133. – b) Robi sobie kozicę rolnik, któreby niskich kół pługowych z tyłu popierała, *Otw. Wirg.* 382. Oracz opieral się na kozicy. *Otw. Ow.* 309. – §., *fig.* kozica mu patrzy z oczu; *gleba*, *ſtiua*, *terrae filius. Cn. Ad.* 275. nieokrzesany, grundychwał). Domu chowaniec ni ku czemu, iedno albo do ſkota, albo do kozicy, inszemu się nie godzi. *Glicz. Wych. H.* 6. Obleczesz chłopa w gunię, poznać przecię kozicę, chociaż mu dostaie pieniędzy i klejnotów, ma psie obyczaie. *Bies. B* 3. – §. Kozica z pieniędzmi. *Nar. Dz.* 3, 122. chłop bogaty). – §. Jam tylko uważał, czyson się nie zerwie do swoiéy kozicy na Wo Pana. *Teatr* 22 *b*, 105. do szabli, Säbel. – §., na szkutach, kozice, widełki, któremi liny lub linki, gdy się gdzie na chroście lub drzewie zawieszą, zrzucaią. *Haur. Ek.* 171. *Mag. Mſk.* KOZICZNY, – a, – e, od kozicy, Reuten-, Pflugreuten-. *ſtimuleus* koziczny, paliczny. *Mącz.* KOZIDAR, – u, *m.*, *Tr.*, Ruſki dar, dawszy upominać się, ſchenken und wieder zurückfordern, ein Reußiſches Geſchenk.

KOZIEŁ, KOZIOŁ, – zła, *m.*, *Bh.* kozel; *Slo.* kozel; *Sr.* 1. kozow, kosow, kózlik; (kozlet gayda, duda); *Sr.* 2. kosol; *Vd.* koseł, kosou; *Crn.* kózl, merkásh; *Cro.* kozël, jaracz (*ob.* iary, iarczak); *Hg.* kos, ketſke bak; *Dl.* jaracz, prash, praaz; *Sla.* jarac; *Bs.* jarać, brav (cf. baran); *Rg.* jaraz, jare; parc, praz; *Rs.* козёлъ, samiec kozy, (cf. cap), der Ziegenbock, Geißbock, wielkości barana, kształtem podobny do niego, tylko że zamiaſt wełny, na koźle ieſt sierść krotka, twarda, proſta. *Zool.* 363. cf. parhacz, parchotrętny kozieł). O kozłach, pobiegać się, *Vd.* se perſkatí (*ob.* parſkać). Koziel beczy, beka, meckert. *Dudz.* 21. Jurny kozioł. *Zab.* 14, 278. Koziel czyszczony, ein geſchnittner Geißbock; nieczyszczony, z ſtadnik. – U sarn samiec zowie się także kozłem. *Kluk Zw.* 1, 337. der Rehbock. – §., *moralnie* kozły za złych ludzi, baranki za dobrych biorą się. *Brud. Oſt. B.* 10. die Böcke, die Gottloſen. Nie bądźcie nieczyści iako kozłowie. *W. Poſt. Mn.* 217. Z kozła stał się owcą, z turbatora miłośnikiem pokoiu. *Smotr. Ex.* 17. Bóg cierpi kozła, nietylko barana. *Wad. Dan.* 165. Koziel wypchnął barana od chleba. *ib.* 166. *Bh. Prov.* bela ſe baranem, a trka co kozel, baranem się czyni, a trykia iak kozieł; *Sr.* 2. er 1. ſtarſchi kosol, twarzeiſchi rog, cf. im kot ſtarszy, cf. nałogi zadawnione, zaſtarzałe). *Slo. Prov.* capa zahradníkom sprawit *comitere lupo ouem*, koźla ogro-

dnikiem posadzić). Siedzi jak kozieł z zawieszoną brodą; ani o czym dobrym nie myśli; iedno tylko iako kozieł o kapuście. *Rey Zw.* 54. Toż a toż, jak kozieł, miota się naiadłszy przeżuwaiąc, powtarzasz. *Pim. Kam.* 101. Kozieł, parkacz, brzydal, ein häßlicher Kerl, ein Geißbock. Nazywasz mię wszetecznicą, ty kozle, brzydniku! *Past. Fid.* 114. Jak z kozła, ni mléka, ni wełny. *Rys. Ad.* 20. prężny ciężar ziemi, próżny chléb; ni bogu świeczki, ni djablu ożoga). Niś ty orator, ni sędzia zupełny, Właśnie jak z kozła, ni mléka ni wełny. *Zegl. Ad.* 5. *Niewieski*, cf kiernoz). Próżna kozła doić. *Haur. Sk.* 174. *Ezop.* 7. Twardy to kozieł, nieużyty jak kamień. *Zegl. Ad.* 256. Wpadliśmy jak kozieł w studnią. *Teatr* 53 *d*, 5. do góry nogami). = Djabelnie złe drogi; naymniéy ze dwudziestu kozłów z góry wywróciłem. *Teatr* 53 *c*, 19. koziołków, Purzelbäume). — b) *transl.* kozieł na twarzy, na czele, z zmarszczka, zasępiona, zachmurzona twarz, znak niechęci, ein saures Gesicht, das man jemanden macht. *Crn.* kozlovna; *Vd.* kozlov'nna); Wnet to w niesmak Jeymości, wnet kozła postawi. *Łączw. Zw.* 16. *caperare frontem*, sępa (umarszczyć; *Bs.* nagruditise, napeti obrrive (*ob.* brew, brwi); *Rs.* сентябрёнъ смотрѣть cf. Septembr s Wrzesień). Naszemu Staroście, nie patrz w oczy śmiele, Zawsze u niego chmura a kozieł na czele. *Simon. Siel.* 109. Jak straszny, mrukliwy, mściwy, sępowaty, nigdy mu takie kozły na czele nie siadły. *Przy. Ab.* 188. Bezpieczniey sługom kozła ukasować na czele, niż drogie kamienie. *Petr. Ek.* 106. To mówiąc, oczy w chmurze, czoło miała w koźle. *Pot. Arg.* 43. — §., *transl. aliter*, ut wybić kozła, z upor, krnąbrność, ociątność, zuchwalstwo. *Cn. Th.* den Bock austreiben, den Starrsinn bändigen. — 2) Kozioł: gaydy *Cn. Th.*, dudy do grania. *Włod.* die Bockpfeife, der Dudelsack. — 3) kozieł, z kozły z, podstawek drewniany, ein Holzbock, ein Gestelle von hölzernen Pflöcken. Drewniany kozieł z mocnemi nogami. *Jak. Art.* 1, 201. Kozły do robienia wiązek, składaią sie z dwóch długich palów, na krzyż założonych. *ib.* 1, 371. Kozły osobliwie służą na podstawę przy piłowaniu drzewa, kobylice do tarcia drew). *Cn. Th.* Bron w kozły ustawiona. *X. Kam.* Musieliśmy czekać kozłów, na których most miał stanąć. *Birk. Podz.* 16. palów, Brückenpfähle. Kozły w mosty się daią dla wstrzymywania lodów. *Swirk. Bud.* 32. izbice, Eisböcke. — §., kozły w dachu, krokwy, die Dachsparren. Przez wysokość dachu rozumie się wyniesienie kozłów w środku samym budynku. *Swirk. bud.* 109. Kozieł, łata, tram, possowa *tignus. Volck.* 1009. ein Balken. — §., winda abo kozieł. *Archel.* 3, 18. eine Winde. — §., kozły rosochate *Tr.* rogatki, kobylenie, spanische Reiter. — §., kozieł, kozły u karety, *Bh.* kozlič; *Vd.* guzhinsku sedilu; *Rs.* козлы. der Kutschbock, der Bock. Wysokie kozły u karety. *Teat.* 22, 121. Jego stangret tak siedzi na kozłach, tak leyce i bicz trzyma, iak do kontradansu. *Teat.* 19 *b*, 9. Kozieł dźwiga lokaie, hayduki łamią stopień na zadzie. *Teatr* 43 *c*, 35. Chciał poieżdżać z konia, ale niech on mię z kozła wpzi. *ib.* 59. Trzech lokaiów na koźle poiazdu iego siedziało. *Gaz. Nar.* 1, 230. Człowiek ten nagle z pakłaku do bławatu, z kozłów do karety przeniesiony. *Zab.* 1, 28. — *fig.* Jak się ma rządzić, gdy we łbie spadł z kozła woźniczka? *Zab.* 14, 52. — *Herby*: kozieł; kozieł biały na trzech nogach stoiący, rogi po sobie zadarte maiący; w hełmie kozła takiegoż pół niby, wyskakuiącego. *Kurop* 3, 27. ein Wappen; miesiąc rogami na dół obrocony, na nim trzy strzały. *ib.* ein anderes Wappen. KOZIEŁEK, KOZIOŁEK, —łka, *m.*; *Bh.* kozlič; *Slo.* kozla; *Sr.* 1. kozlicjk; *Crn.* koslizh; *Vd.* koslizh, koselzh, koshtrunazhek; *Cro.* kozlich, kozlascze; *Rg.* jarcich; *Br.* jarcicch, jarre; *Rs.* козлёнокъ; *Ec.* козликъ, козлище, козлёнокъ. das Ziegenböckchen, Geißböckchen. Koziełki po trzech miesiącach można do trzody puszczać. *Cresc.* 564. Zarzeczi koziołka rocznego. *Lib. Hor.* 78. Lwy, iako koziełki rękoma rozszarpywał. *Birk. Zyg.* 28. — b) *Ironice* pieszczotliwe słowo; baranku, rybko, gołąbku, ironisch: Schäfchen, Lämmchen. Stary rzekł małżonek: móy koziełku drogi! Pewnieć mu przyprawi ten koziełek rogi. *Tr.* — c) koziołki przewracać, padać na głowę, Purzelbäume, Purzelböcke schießen. *Bh.* kozelec, kotrlec, kotrmelec, kozelcowati; *Vd.* prekus; preverbik, prekuznenje, se prekusniti; *Crn.* kosléz; *Rs.* кувыркаться, перекувырнуться. Po Kozacku wyskoczę, abo koziołków z tuzin wywrócę *Teatr* 53 *b*, 62. Niedźwiedź nie tancuież, zaś koziełków nie przewraca, gdy mu ten każe, kto go karmi? *Gorn. Sen.* 15. Cóż ztąd społeczności, że kto przedziwnie koziołka skacze? *Zab.* 5, 70. W koziełki iak kula się toczył. *Jabł. Ez* 84. Proch z wieży tę chmurę rozpędził chłopską, część iey wielka poszła w zad, wywracaiąc aż na dół koziełka. *Zimor.* 239. — 2) koziołkami możnaby też zwać łac. *cippos*, kołca w ziemię sadzone dla warunku iakiego mieysca. *Warg. Cez.* 108. inaczey też niedźwiadki drewnianemi, kłody, Schanzpfähle. Na sakutach koziołek, kołek sękaty o kilku końcach, na którym się pod czas hyzsu gary uwięzuią. *Mag. Mstr.* ein astiger Pflock auf den Flußschiffen, um den das Zugseil gewunden wird. — W kuchni koziołek, mątew, rozsochate drewienko do kłócenia płynów. *Ld.* der Quirl. — 3) koziełek, ptak, baranek bekas, *scolopax gallinago*, ptak nocny średniey wielkości, lataiąc wydaie głos drżący na kształt kozy. *Lad. K. N.* 80. die Himmelsziege, Feldschnepfe. — 4) *bot.* koziełek *ziele*, *eriphia Cn. Th.*, eine Art Hahnenfuß. Koziołek, rodzay rośliny, *polemonium*, griech. Baldrian, *Kluk. Dykc.* 2, 208. wielosił. *Jundz.* 162. Koziełki *ob.* Koźlik. KOZIEŁKOWAĆ, - ał, - nie, *Intrans. ndk.*, koziołki przewracać, *Bh.* kozelcowati; *Vd.* se prekusniti; *Rs.* кувыркаться Purzelbäume schießen. Piesek z radości koziełkuje. *Tr.* — *transl.* koziełkować cyrklem po papierze. *Tr.* KOZIELNICA, - y, *f.*, mięso koźle, Ziegenbockfleisch. *Tr.* KOZIK, - a, *m.*, (cf. kozica) *culter excoriandis feris idoneus; haec vox ducta videtur a koza vel Slavonico* Kuża *pellis*; *Cn. Th.* nóż do łupienia skór z bydląt. *Włod.* Kuśpik, ein Schlachtmesser, Metzgermesser. Krowa na kozik ostry sama się narazi. *Bard. Tr.* 561. Owce stadami pod kozik idą. *Rak. Pob. B iii i.* Rzeźnik nad nami stoi zawsze z kozikiem, iako nad kozami. *Rey. Wiz.* 193. Kozik nayostrzeyszy cudze mieszki rzeże. *Klon. Wor.* 36. — b) cyruliczy scyzoryk; *scalpellum. Perz. Cyr.* 1, 180. das Messer des Wundarzts. Zamiast *bistor*, ia wolę mówić kozik, bo to słowo w Polskim ięzyku znaczy nóż bardzo bystry, bez naymnieyszey szczerbiny, iakowych żydzi do rznięcia bydła używaią. *Perz. Cyr.* 2, 321. — c) *Vulgo tamen* kozik *ut* kuśpik, *pro vili quovis cultello usurpatur. Cn. Th.*

ek, cygan ein ſchlechtes Meſſer. Od kozika do nożyka, od nożyka do konika; od mała do wiela; nie zaraz się człek zepsuie. *Cn. Ad.* 764; od łyczka do rzemyczka). vom Kleinen fängt man an, beym Großen hört man auf. - 2) *personif.* mazgay, *Tr.* ein Lümmel, ein Pflegel. Wół się ociąga, iakoby rzeźnika Mógł ieść i ziego w szlachtuzie kozika. *Achow. Fr.* 33. KOZILEK, - lka, *m.*, kozodzik, kozodziczyna, chrościnka; kozy dzikie postrzały w sobie leczyć maią używaniem tego ziela, *tragium primum*, *fraxinella officinarum*, *Syr.* 1345. Aſchwurz. KOZILEP *ob.* Kozi lep. *KOZINA, - y, *ż.*, mięso kozie, Ziegenfleiſch. (*Crn.* kosina, s skóra kozia *ob.* kozi). Wilk się objadł kozimy. *Ezop.* 5. KOZIOBRODY, - a, - e, ziegenbärtig. Ammon bożek koziobrody. *Min. Ryt.* 2, 308. KOZIOGŁOW, - a, - e, ziegenköpfig. *Ec.* козеглáвый. KOZIOGŁOW, - a, *m.*, *capriceps*, *Plin.*, *auis*, ein gewiſſer Vogel. *Cn. Th.* KOZIOK, KOZIIOK, - a, *m.*, kamień drogi, *Aegophtalmos Plin.*, Geißauge, ein Edelſtein, *gemma caprinum oculum referens Cn. Th.* KOZIOKI, KOZOOKI, - a, - ie, oczu kozich, ziegenäugig, *Bs.* higljók, *Ec.* козоóчный. Z nadętą miną kozooki JP. Komissarz. *Mon.* 74, 460. *KOZIOKOPYTNY, - a, - e, kopyta koziego, *Ec.* козокопы́тный, *Gr.* αιγόπους, ziegenhufig. KOZIOŁ, KOZIOŁEK, źle zamiaſt KOZIEŁ, KOZIEŁEK. *Dudz.* 29. KOZIOLEP *ob.* Kozi lep, KOZIONOGI, - a, - ie, ziegenfüßig, n. p. koziono ie satyry. *Petr. Hor.* 2, *C* 4 *b.*, *Cro.* kozonog; *Ec.* козенóгий. KOZIOROŻEK, KOZOROŻEC, - żka, *m.*, *antilope*, *Bh. et Slo.* kozorožec; *Sr.* 1. kozworohowez; *Rg.* kozorogh; *Vd.* divji kosel; *Crn.* kamenski kosel; *Cro.* kozorog, divji kozen; *Rs.* козерóгъ, кáменной баранъ; *Ec.* козорóгъ. der Steinbock, rodzay szostego rzędu zwierząt łaźących, trzymaiących środek między ieleniami a kozami. *Kluk. Zw.* 1, 89. cf. wieloróg). Są prędkie kozorożce, choć cienkie maią nogi, przecię po skałach prędko biegaią. *Paszk Dz.* 124. - b) koziorożec, znak niebieski, zimowy. *Zebr. Zw.* 25. *J. Kchan. Dz.* 11. *capricornus* der Steinbock, eines von den zwölf himmliſchen Zeichen, *Kozlorog. *Dar. Lat.* 26. - c) *botan.* koziorożec, *medica* Luzerne, iedno z naypożyteczniejszych ziół na łąki siane; liſty ma podobne do koniczyny. *Kluk Rosl.* 3, 305, koziorożec zowią nasi Bożą trawką, fengrekiem, medyką, Burgundiſch Gras. *Syr.* 1017 *et* 1242. KOZIOSTOPY, - a, - e, kozionogi, ziegenfüßig. Bieży za Nimfami leśnych satyrów ufiec kosiostopy. *Zab.* 1, 183. *Nar. Dz.* 3, 29. KOZIROŻEK, - żka, *m.*, koziorogi, maiący rogi kozie, der Ziegenhörnige. Sylen kozirożek. *Kor. Hor.* 13. KOZKA, - i, *ż.*, *Boh.* kozka, kozyčka; *Sla.* kozica; *Bs.* koziça; *Rg.* kozizza; *Cro.* kozicza; *Hg.* kùketſke; *Rs.* козка, козочка. *dem.*, mała koza, eine kleine Ziege. - *transl.* leśne kozki, z sarny małe. *Cresc.* 618 *et* 623. kleine Rehe. - 2) kozka *cerambyx*, der Holzbock, der Zimmermann, Biſamkäfer, rodzay chrząszczów, maiących pyſk mocny szczękowaty; niektóre z nich ruszaiąc głową, przez tarcie iey o grzbiet, wydaią skrzypienie; nayduią się w drzewach; u nas ieden gatunek zowią cieślami. *Zool.* 169. - b) kozki wodne, *tipula*, podobne są do komora, łatwo się na wodzie utrzymuią, maią tylko pyszczek do brania pokarmu bez kolca. *Zool.* 118. **Koziułka*, źle zamiaſt *Kozła*, owad latаiący. *Dudz.* 31, die Schnake. - 3) kozka, *cobitis taenia*, mała rybka ninogom podobna, w ſtrumieniach się nayduiąca. *Kluk Zw.* 3, 177. Steinbeißer, Steinſchmerl. KOZLAK, - a, *m.*, *boletus tubulosus*, gatunek hubki w brzozowych lasach, można go zażywać. *Kluk Dyk.* 1, 76. eine Art Löcherſchwamm. KOZLĘ, - ęcia, *n.*, KOZLĄTKO, KOZLĄTECZKO, - a, *n.*, *demin.*, *Bh.* kozle, kozlatko; *Slo.* kozla, kozlatko; *Sr.* 2. kosle, kosletko; *Cro.* kozle, kozlich, kozlascze; *Crn.* koslé, koslęta; *Vd.* kosle, kosleta, kosliz, koslizhek; *Rg.* kozlich, kozlasze, kozle; *Rs.* козлъ, das Zicklein, ein junges Ziegenböckchen. Koza samica, kozioł samiec, koźlątko młode. *Kluk Zw.* 1, 276. Mięso koźląt równie smaczne iak iagniąt. *Zool.* 364. Młodociane koźlątko. *Przyb. Milt.* 88. Biednego koźlątecżka nie mam z łaski twoiey. *Falib. Dis. D* 2. Głos Pański góry obraca, że mu skaczą iak cielęta, iak iednorożców koźlęta. *Ryb. Ps.* 50. KOZLĘCINA, - y, *ż.*, mięso koźląt, Zickleinfleiſch. *Ern.* 1459. *Rs.* козлятина. KOZLĘCY, - a, - e, od koźlęcia lub koźląt, Zicklein: *Bh.* kozleči; *Slo.* kozleči; *Rg.* koslicij; *Rs.* козлячій. Mięso koźlęce. *Dyk. Med.* 3, 394. Skóra koźlęca *Crn. et Vd.* kostizhovna, *KOZLEC *niiak. *ndk.*, skoźleć *dk.*, kozłem się ſtawać, na kozła zakrawać, zum Ziegenbocke werden. Wełna na iagnięciu skoźleie, *Glicz. Wych. D* 4. w sierć kozią się obraca. KOZLEK, - zlka, *m.*, rodzay rośliny, *Valeriana Linn.* Baldrian. *Kluk Dyk.* 3, 146. Kozłki, - ów, *plur.*, *Dyk. Med.* 5, 395. *Bh.* koconaubel; *Rs.* маунъ, балдырьянъ, земной ладонъ. KOZLI, - a, - ie, kozi albo od kozłów, Ziegen-, Ziegenbocks-, *Vd.* kozli, kozlou; *Ross.* козлиный; *Ec.* козлíй. Rodzay koźli ma rogi płaskawe, w górę podniesione, chropowate. *Zool.* 363. das Ziegengeſchlecht. Koźle ciernie *ob.* kozłowe ciernie. Koźle ziele *ob.* Kozlik. KOZLIĆ, - ił, - ił, *Act. ndk.*, nakoźlić, pokoźlić, *dok.*, kozła na czele poſtawić, die Stirne runzeln, ein ſaures Geſicht machen. (*Bh.* kozliti se, okozliti se parkocić się). Uczmyż po przyiacielsku, nie koźliwszy czoła. *Zab.* 9, 115. *Zabł.* Łatwo serce odmieni i czoło skoźli. *Teatr* 46 *c*, 55. Oczy ſtrasznie wywraca, piękne koźli skronie. *Pot. Arg.* 137. *Przecz się na mnie ostrzysz, *przecz koźlisz powieki? *ib.* 755. Niebo się koźli. *Pot. Arg.* 161. zachmurza się, der Himmel bezieht ſich. KOZLIK, - a, *m.*, koźle ziele, koziełek, piźmarya, *hirculus*, Bockskraut, ſtinkendes Johanniskraut. KOZLINA, - y, *ż.*, młokicina, wytwina, drzewko małe, liściem złotowierzbowi podobne, *Cresc.* 470. eine Art kleiner Weiden. Kozlina, łoza gibka cienka. *Dudz.* 42. - §., *kozlina *Bh.* kozyna, kozlowice, skóra kozia, ein Ziegenfell. *n. p.* Koźlina niewyprawna; Koźlin małych ſto. *Inſt. C. Lit.* KOZŁKI *ob.* Kozłek. KOZŁKOWY ślad, *carpesium*, Alpenkraut, ziele kozłkowi zielu podobne, i kozłkowego smaku i zapachu. *Syr.* 55. KOZŁONOGI, - a, - ie *ob.* Kozionogi, Kozioſtopy. KOZŁOWATY, - a, - e, na kształt kozła, nach Art der Böcke, Bocks-. Głos kozłowaty. *Boh. Kom.* 1, 243. Owieczki kozłowate, z szturkaiące iak kozły *Tr.* wie ein Bock ſtößig. KOZŁOWIEC, - wca, *m.*, koziarz, n. p. Precz kozłowcze. *Gaw. Siel.* 376. Ziegenhirt. KOZŁOWY, - a, - e, od kozłów, Bocks-. *Bh.* kozlowy; *Slo.* kozlowi; *Sr.* 1. kózlaczé; *Vd.* kozlou; *Cro.* kozlov, kozelszki, kozlichij; *Hg.* ketſkés; *Rs.* козлóвый. Kato miasto pościeli kozłowych

używał kożuchów. *Warg. Wal.* 117. Kozłowy zamesz. *Inſt. C. Lit.* – §,, *bot.* Kozłowe ciernie, dragant, ziele, *tragacantha* Bocksdorn. *Syr.* 677. *Bs.* kozlać. KOZŁOWAC, – ał, – uie. *Intrans. ndk.*, pokozłować *Dok.*, iak kozieł ſkakać, übermüthig herum ſpringen, Bocksſprünge machen. Druga ze zweywoli i kozłowania często poroni. *Opal. sat.* 45. Dzieciuch nie myśli, tylko o pile, o cydze, O graniu, kozłowaniu i próżnych zabawach. *Opal. sat.* 73. *KOZŁOWSKI, – a, ie, *hircinus. Mącz.*, von Bock. Kozłowſki, – iego, *Subſt. m.*, *nom. propr.*; *Prov.* Starszy Pan Kozłowſki, niżeli Pan Baranowſki *ob.* Baranowſki. KOZŁY *plur.*, *ob.* Kozieł. (KOŹNIK *ob.* Kuźnik, Kośnik). KOZOCHŁOP, – a, *m.*, półczłeka połkozła, halb Menſch halb Bock. Bożek Pan kozochłop. *Gaw. Siel.* 376. KOZODOY, – oia, *m.*, *Bh.* kozodog) koziarz ein Ziegenhirt. Tych słów kozodoiowie oni nie poięli. *Zimor. Siel.* 223. – b) *hiſt. natur.* ptak *caprimulgus*, w naszym kraiu wielkości kukułki, lata w nocy; dawniey mniemano, iakoby ſsał kozy. *Zool.* 233. der Ziegenmelker, Geißmelker, Nachtrabe. (cf. ślepowron). *Sr.* 1. kozow dojicjer; *Bs.* kozodoj; *Crn.* podhujka; *Cro.* kozodoy, kozodoj, kozomuz; *Ross.* козодо́й, лѣсовъ, полунощникъ, чурилка. Kozodoy przykro zgrzyta; kania ſkrzypi, kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89. *Mon.* 15, 589. KOZODZICZYNA, KOZODZIK ziele *ob.* Kozilek. KOZODRZA, – y, *ż.*, zdzieranie, zdzierſtwo, Schinderey, Erpreſſung. Będąc własney oyczyznie na kozodrzy. *Birk. Exorb.* 12. *Cro.* kozoder *coprarum excoriator.* *KOZOIELEŃ, – ia, *m.*, *tragolaphus*, *hircocervus. Chmiel.* 1, 591. der Ziegenhirſch. *KOZOLUB, – a, *m.*, ryba, *sargus*, która postrzegłszy na brzegu kozę, do niéy wyſkakuie. *Chmiel.* 1, 633. *KOZOMOR, – a, *m.*, *Cro.* kozomor veter, *Boreas.* KOZOPAS, – a, *m.*, *Gaw. Siel.* 376, koziarz, paſtuch koz, der Ziegenhirt. KOZORODNY, – a, – e, rodzący kozy, Ziegenerzeugend. *Cro. et Rg.* kozorodni. KOZOROŻEC *ob.* Koziorożec. KOZOROŻNIK, – a, *m.*, ziele to i kozim parkiem nazwać możem, od przykrego zapachu. *Syr.* 1345. *hypericum hircinum*, ſtinkendes Johanniskraut.

KOŻUB *ob.* Każub.

KOŻUBALEC, – lca, *m.*, okup, z *Hbr.*, cf. Kubana, cf. rembochem); die Loskaufung, das Loskaufen. Dziś lada zuchwalec, lada ciura wyciąga z żyda kożubalec. *Pot. Zac.* 83. Siła bogatych naydzie się między Zydy, a przecię Kożubalec daią. *Pot. Syl.* 490, *Sowit.* 21. KOŻUBALSKI, – a, – ie, n. p. Arzerumczyk umie ubrać konie od ſtozy gdzieś ſtarey W kożubalſkie dywdyki, ianczyki, czoldary. *Tward. Wład.* 201.?

KOZUBEK *ob.* Kazubek. KOZUBIEC *nūak. ndk.*, kozubatym, krzywowydętym się ſtawać; eine krumme und ſchiefe Ausdehnung bekommen. Dla własnego ciężaru, że tygle trzeba razem iednym wywodzić w górę, krzywią się i kozubieią. *Torz. Szk.* 106. *KOZUBATY, – a, – e, – o *adv.*, krzywowypukły, ſchief ausgetrieben. Taſle kozubate, guziſte, podrapane. *Torz. Szk.* 54.

KOŻUCH, – a, *m.*, *Bh.* kożich, kożeſſina *pelles* futra; *Sr.* 1. kożuch; *Vd. et Crn.* koshuh, kersnu; (*Vd.* koshuhje, koshushje, *Crn.* koshushovna = futra; *Cro.* kosùh, kedmen, húntosc, kèrzno, chjùrak; *Rg.* koxich, koxuscina; *Bs.* kosgjuh; *Sla.* churdia; *Rs.* кожу́хъ (кожа́нъ skórzany kitel, *ob.* *koża, skóra). futro kozie, owcze, ein Schafpelz, Zippelpelz. cf. tułub. Do ſtarego kożucha nowe rękawy. *Kos. Ad.* 9. Chłopu na zimę potrzeba kożucha. *Petr. Ek.* 109. Kożuch reniferowy Kamczadalſki кукашина. – b) *obſol.* futro ogólnie Pelz, Krolewicowi Władyſławowi, oddany był od oyca ś. przywiley, i kożuch nań włożono biały. *Tward. Wład.* 167. – 2) *transl.* kożuch na mleku warzonym, na kaszy, *cruſtula. Cn. Th.* der Pelz auf der Milch. *Bs.* ſkorup od mljeka; *Rs.* пѣнка, пѣнокъ. KOŻUCHOW, – a, *m.*, miaſto w wielkiey Polszcze, po niemiecku Freyſtadt. *Klecz. Zdan.* 27. KOŻUCHOWAĆ *cz. ndk.*, szczepić drzewa za ſkorę tylko, die Bäume pelzen; *Crn.* pelzati; *Vd.* peuzhat, vziepuvati, prevsaditi, prevsajati). *Kożuchowanie*, – ia, *n.*, kożuchowanie drzew, das Oculiren der Bäume, das Pelzen, ieſt szczepienie za ſkóre tylko. *Kluk Rosl.* 1, 102.; *Botan.* 89. KOŻUCHOWIEC, – wca, *m.*, mól, *tinea pellionella* die Pelzmade, Pelzſchabe, motylik maleńki zanocnica, którego liszki wielkie szkody czynią w futrach. *Kluk Zw.* 4, 352.

KOZUŁA, – i, *ż.*, KOZULKA, – i, *ż. zdrb.*, motowąz, węda z kilką haczykami, na osobnych sznurach, do głównego sznura przywiązanych. *Wlod.* Naylepsze wędy są podwóyne, u nas kozule zwane; takich trzeba na szczupaka. *Kluk Zw.* 3, 154. ein doppelter Angelhaken, eine Angel mit zwey Widerhaken. (*Ross.* козуля w Syberyi sarna).

KOŻUSZEK, – szka, *m.*, *dem. nom.* kożuch, ein Pelzchen, ein kleiner Pelz. Małemi kożuszkami baraniemi się okrywaią. *Warg. Cez.* 140. Młodź ſkołorzywa, za którą trzeba wozić pierzynki abo kożuszki i puchy łabędzie, ażeby się tak wysypiało dziecię. *Jabl. Buk. H* 2 *b.* Kot myszy grozi dostanieszli mi się w zęby, zemknęć kożuszka. *Czach. Tr. K* 4. – §., Pannę pchła ukąsiła w słabiznę pod brzuszek, Wnetże ią panna spłoszy, pchła ſkoczy w kożuszek. *Ries.* 6, 3. wyraz rozpuſtny, za obrosłość części wſtydliwych). *botan.* Brytanika, ziele Brytańſkie, Panny Maryi kożuszkiem zowiemy, Unſer Frauen Pelz. *Syr.* 1253.

KOZYRA *ob.* Kozera.

K P.

KPAĆ, – ał, – ą, *Act. ndk.*, wykpać, zakpać *Dok.*, kpem kogo nazywać, łaiać mu, einen aushunzen., Zobaczysz, iak cię będzie kpał. KPIĆ, – ił, – ą *Intrans. ndk.*, drwić, szydzić z kogo, *Etym.* kiep', einen ſchrauben, zum Beſten haben, necken, ſich über ihn luſtig machen; *Vd.* kujatiſe, kiehati, faikati, kuditi; *Rs.* мрунимъ, глумимъ, подшучанимъ. Możesz-li wytrwać, gdy będę kpić z ciebie, Proszę cię do siebie. *J. Kchan. Tr.* 11. Boga bluźnili, z ludzi kpili na urząd. *Oss. Str.* 8. Muzyk muzyka szanuy, dworzanin dworaka, Nie kpiy dudą z balwierza, ni woźnica z żaka. *Dzwon. Staf. A* 3.; *Mat. z Pod. A* 3. KPICA, – y, *ż.* – *fem. nominis* Kiep', ladaco kobieta. KPINA, – y, *m.* et *ż.*, *ob.* kiepek, ni w pięć ni w dziewięć. KPISKO, – a, *n.*, *intensiv. nom.* kiep', kiepſtwo, Hundsfott, Hundsfötterey. *Pot. Jow.* 2, 32.

Pochodz. *pod słowem kiep'.*

K R.

KRA, – y, ł., szyba lodu na rzéce pływaiąca, eine Eisscholle. *Boh.* kra; *Sr.* 2. ſchreſch, ſzreſch (*ob.* sreż); *Vd.* kora, sriesh, dera, sriesheu hod, kore terg, kore lom, hod sriesha; *Sla.* ledenica; *Cro.* szresh, kreje; *Rs.* взкрои, льдина; *Ec.* крà или икра ледяна на водѣ cf ikra, cf. *Lat.* cruſta). Moſt pod Toruniem mało nie na każdy rok kry psuią. *Gwagn.* 364. – §., gruba chmura, eine dicke Wolke. Gdy na samym zachodzie za grubą krę czarną i obszerną, abo obłok słońce zachodzi, deszcz pewny. *Haur. Sk.* 101. – §., kra, kostka martwa, eine verhärtete Drüſengeſchwulſt, *Vd.* ikra, vraten tvur). Kra iest puchnienie śledziony. *Sienn. Rej.* Opuchnienie śledziony krą zowią *Sienn.* 367. Twardości nabrzmiałe w bokach, krami pospolicie zowią. *Syr.* 124. Ziele to krę abo twardość z nabrzmieniem leczy. *Syr.* 45. *Mola* nieiaka sztuka ciała niekształtowna, która pod czas w żywocie niewieścim w macierzyznie krom plemienia męzkiego roście, kra zowią niektórzy. *Mącz. Mola* kra albo w macicy zatwardnienie. *Sienn. rej.* Kto ma bolenie w lewym boku, w śledzionie, abo krę, abo natwardzenie, niech przyłoży ... *Sienn.* 205. *Spicz.* 117. Woda Drużbacka krę i guzy twarde zmiękcza. *Petr. Wod.* 16.

KRAB, – u, *m.*, *brachyurus*, die Krabbe *ob.* Abſg., gatunek raków rzecznych i morskich, podobnych nieco do paiąków. *Kluk Zw.* 4, 151. KRABORAK, – a, *m.*, *parasiticus*, rak morski, maiący goły ogon. *Kluk. Zw.* 4, 153. der Krabbenit.

*KRACBIERST, – u. *m.*, z *Niem.* die Kratzbürſte. Złotnicy miewaią szczotkę iednę z drotu mosiądzowego, którą kraćbierstem zowią. *Slezsk. Ped.* 343. Rzecz posrebrzoną *kratzbierstem wytrzyy czyście. *Sien.* 604.

*KRĄCĘ *ob.* Kręcę.

KRACIASTY, KRACISTY, – a, – e, KRACIASTO *Adv.*, *clatratus*, *Mącz.*, w kraty, kratą opatrzony, gegittert; *Vd.* spletenishen; *Sr.* 1. gitterwané, zaleſeczwané. Ptaszek zawarty w kraciastéy klatce po prącikach skakał. *Tol. Saut.* 32. Silnia, wahadłem kraciastym zwana, *pendiculum craticulatum*, ma w sobie różne pręciki żelazne i mosiężne. *Hub, Mech.* 134. Drzwi kraciaste eine Gitterthüre. KRACIĆ, – ił, – i, *Act. ndk.*, zakracić *Dok.*, kratą ogradzać. *Wlod.*, *Cn. Th.* umgittern, mit einem Gitter umgeben; *Cro.* ressetku posztavlyam.

KRACZAĆ się *Recipr. ndk.*, stąpać rozkraczaiąc się. *Wlod.*, *Etym.* krok, mit großen Schritten ſchreiten. Rozkraczaiąc się, kraczaiąc się chodzić *lentis paſsibus incedere. Cn. Th.* 945. KRACZOCH, – a, *m.*, brukowiec, ein Pflaſtertreter. Włoczęgowie, łażękowie, kraczochowie, *ignaui oscitabundi, qui per vias varici et lentis paſsibus incedunt. Cn. Th.* 945.

KRACZĘ *ob.* Krakać.

KRADAĆ, KRADNĘ *ob.* Kraść. *KRADKIEM *adv.*, kradzieżą, ukradkiem, verſtohlner Weiſe; Czasem też i heretycy między katolikami kradkiem ten sakrament brali. *Sak. Pers.* 21. KRADNICA, – y, ź., ziele, tasznik *q. v.*, *Tr.* KRADNIENIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.* kraść, das Stehlen; *ob.* kradzież. KRADOMY, – a, – e, KRADOMIE *Adv.*, skryty, verſtohlen, heimlich; *Boh.* kradmo; *Cro.* kradom). Nie chce przyzwoitego wstępu, lecz na

wzgardę Woli obrać przez parkan kradome przeskoki, *Przyb. Milt.* 107. Mnie Bogu zjawione iest słowo skryte, i iakoby kradomie przyięło ucho moie szeptanie iego. *Leop. Job.* 4, 12. potaiemnie. *Bibl. Gd.*). Kradome iedzenie *Ec.* крадомдéнїе, ядéнїе взятаго тайно. KRADYWAĆ *Frequ.*, *ob.* Kraść. KRADZIESKI, – a, – ie, kradzieżny, zbóyczy, diebiſch, verſtohlen. Kradzieskie nieprzyiacielskie urywki. *Star. Pob. A* 2. *KRADZIESTWO, – a, *n.*, KRADZIEŻ, – y, ż., *Boh. et Slo.* kradeż; *Sr.* 2. kſchadnene; *Rs. et Rg.* kraghja; *Vd.* kradva, kradenje, okradva, okraſtvu, vkradenje, tatnia, tatvina, tatinſtvu; *Cro.* kraja, tatbina, kradènye, tatbinztvo; *Crn.* tatvina; *Dl.* kragya, lupesina, lupechtvo, lupeschina; *Hg.* lopás (cf. łupież); *Ross.* кpáжa, кpадьбá, покpáжa, воровство, мáтство, мáтьба, уносъ, хищничество; *Ec.* крáдебство. – a) kradnienie, der Diebſtahl, das Stehlen. Kradzież w ogólności iest uniesienie pokątne dobra cudzego bez woli pana. *Oſtr. Pr. C.* 1, 362, gdy kto komu bierze potaiemnie rzecz iego własną nad wolą iego. *Karnk. Kat.* 351. Jeżeli co własnego biorą drugiemu, to kradzieżą zowią; ieżeli zaś co pospolitego wezmą, to skarbokradztwem nazywaią; zaprowadzenie wolnego człowieka albo sługi w niewolą, to ludokradztwem mianuią, a wzięcie iakiey rzeczy świętéy świętokradztwem zowią. *Kucz. Kat.* 3, 162. Kradzieſtwa żaden nie zrozumiał tego. *Otw, Ow,* 91. Złodzieia na kradzieſtwie zastano. *Radz. Exod,* 22, 2. przy podkopywaniu. *Bibl. Gd.*) *W. Poſt. Mn.* 301. Nie wiem, co u djabła, tak się teraz kradzieże zagęściły! *Teatr* 7, 100. Rzadko się kradzież uda kradnącemu. *Kras. Antym.* 41. Nie zawsze wielka kradzież złodzieia straciła. *Simon. Nagr.* 121. Kradzież mała *Ec.* мамбúца. – §. kradzież, rzecz ukradziona, *Rs.* мамбина, спюсь; *Ec.* крáжа, крáденая нéщь. das Geſtohlne, der Diebſtahl, U żydów szukać kupionych kradzieży. *Pot. Zac.* 9. Co za śmiałość przyznać się do kradzieży, i chcieć ią u siebie zatrzymać. *Teatr* 7, 108. Kradzież świeżo przy kim znaleziona s, lice. KRADZIEŻĄ *adverbialiter*, kradzionym sposobem, ukradkiem, *Cn. Th.* kradomię, diebiſcher Weiſe, durch Diebſtahl; *Bh.* kradmo; *Sr.* 1. zkradju, skradji, zkradjne; *Sr.* 2. kſchaiji, kſchaiju, kſchajn; *Vd.* vkradlivu, skriva, skriushi, tatinſku; *Cro.* kradom, lupeski, tatbènem; *Ec.* крадебно, укрáдкою. *KRADZIEŻCA, – y, *m.*, *KRADZIEŻNIK, – a, *m.*, *Bh.* kradce, złodeg; *Vd.* kradnik, kradlivez, kradlovez, kradluvauz, okradnik, tat; *Cro.* tát; *Ec.* крадунъ, вóръ, мамъ, лишенникъ, złodziey der Dieb. Zbóycom, kradzieżnikom, i domów cnotliwych naieźdnikom nad nami wydziwiać dopuszczasz. *Krom.* 625. Kto drzwiami nie wchodzi do owiec, ale inędy, ten iest kradzieżnik i łotr. *Farn.* 132. *Odym. Sw. Oo* 3. *w rodz. żeńſk.* крадéбница, воровка złodzieyka. KRADZIEŻNOŚĆ, – ści, ż., skłonność do kradzienia, *furacitas. Cn. Th.*; *Vd.* kradlivpſt, kradloshelnoſt; Diebesſinn, Neigung zum Stehlen, Diebrey. KRADZIEŻNY, – a, – e, *Cro.* kradlyiv, lupeslyiv; *Vd.* kradliu, tatinski, tatoun; *Ross.* крадливый; *Ec.* крадéбный; kradzieży służący, kradzieski *Cn. Th.* Diebes-, n. p. kradzieżna sztuka; – §., skłonny do kradzieży, diebiſch, zum Stehlen geneigt, bereit, fertig, *n. p.* Przed sługą kradzieżnym żadna rzecz dobrze zawarta bydź nie może.

Kucz. Kat. 3, 167. KRADZIONY, - a, - e, *Part. Perf. Verb.* kraść, *Bh.* kradeny; *Sr.* 1. zkradzjné; *Vd.* sakradeh, vkraden; *Rs.* мámeбный, мaнcтвeнный; geſtohlen. Mowi głupiec: wody kradzione słodsze są, a chleb kryiomy smacznieyszy. *IV. Prov.* 9, 17. *dulces aquae furtiuae.* Kradzione rzeczy smacznieysze. *Cn. Ad.* 363. Smaczny chleb kradziony. *Rys. Ad.* 62. Smaczne kradzione. *Burl. A* 5. smacznieysze cudze, niż swoie). W mym ogrodzie perz tylko, u mnie pole płone; Muszę w cudze, wszak mówią: smacznieysze kradzione. *Gaw, Siel.* 372. Kradzione kupić, pieniądze zgubić. *Rys. Ad.* 32. Kradzionym sposobem, z kradzieżą, ukradkiem. *Cn. Th.* diebiſcher Weiſe. - b) kradziony, z kradomy, sekretny, skryty, taiemny verſtohlen. Rad się Jowisz kradzioną bawi miłością. *Bardz. Tr.* 571. Taiemnym kradzionym przyiechaniem wszystkiemu zabiegł. *Warg. Wal.* 147.

KRĄG, - ęgu, (*krągu) *m., Bh. et Slo.* kruh *annulus*; *Hg.* kerengö; *Cro.* krug, okolische, oblina, kolobár; (cf. *Vd., Crn., Rg.* krûh *panis* chleb); *Bs.* krugh, okrúg, kollobar, okrusgenstvo; *Rg.* krúgh, okrúgh; *Rs.* кругoвáя, кругoвéнькa; *Ec.* кружилo. (cf. *Lat.* corona, cf. *Ger.* Kragen, obwod okrągłéy rzeczy, okrąg, koło, der Umkreiß, der Kreiß. Krąg koła wozowego. Mars ognisty krąg obiegu swego prawie w dwa lata odprawuie. Beczkę kręgiem nachylić. *Tr.*, kraiem). Krąg koło miesiąca, der Hof um den Mond. Aktorowie czynią krąg na teatrze ze stron przeciwnych, obracaiąc się plecami ieden do drugiego. *Teatr* 52 c, 56. ſie ſchließen rückwärts einen Kreiß. Kamieniec strwożyss blizkim woyska ciągiem, Obegnawszy go w koło iako krągiem. *Jabł. Buk. A* 3. Co iedno strzelby ma, krąg krolestwa wszystek, miał na spisku u siebie. *Star. Vot. D* 4. Krąg czyli okrąg świata *Ec.* мiрскiй круг, вселенная, водноземный шар. - §., w krąg *adverbial.*, na około, rund herum, in die Runde, im Kreiſe; *Vd.* okrog, vokrog; *Rs.* круóмб, вокрýгъ. W krąg obracaiący się, krążący *Ec.* кругоснимельной. W nocy oboz w krąg kopać poczęto. *Papr. W.* 2, 95. Czekał, dokąd nie dobudował muru miasta w krąg. *Leop.* 3 *Reg.* 5, 1. w około *Bibl. Gd.*). - Krągiem, z *id. n. p.* Na świecie wszystko krągiem idzie. *Petr. Pol.* 2, 227. koleią). - Zważ ieno krąg rzeczy coraz do siebie powracaiących, a uyrzysz, że nic na tym świecie ostatecznym nie ginie zgonem, lecz koleią zapada i wstaie. *Pilch. Sen. list.* 289. krążenie, koley, kołowanie. - §., Kręgi powrozowe, wężowe, z zatoki, wężyki, krańce, koła, ſchlingende Kreiſe, in die ein Seil gelegt wird, oder in die ſich eine Schlange krummt. Człowiek kłamliwy, iakoby śliski a zwity wąż, w rozmaite się kręgi zwiia i rozwiia, spląta się w one trudne i niewysnowane węzły Gordyuskowe, i kręci się w ogniwa i w przędziona rozmaite. *Weresz. Rgl.* 115. Już tu, iuż owdzie krocząc, różne wiie kręgi, To wprzód, to w tył się cofa, unikaiąc cięgi. *Tol. Sout.* 55, cf. kluczki, kluczkować). Wedle zwyczaiu wąż spokoynie się w krąg zwinął. *Warg. Wal.* 24. - §. *transl.* w kręgi uiąć, z w kręgi, w kleszcze, hamować, krócić, hämmen, bändigen. Ten sobie nieprzyiaciel tęgi, Ktory nie może żądze uiąć w kręgi. *Groch. W.* 540. W kręgi żądzę uiąć. *J. Kchan. Ds.* 78. Statut każe żołd płacić, skoro was za granice wyzowa; gdyby się to tak rozumiało, aby gdy żołdu nie stanie, cnota wasza miała się tym *kręgiem hamować*, trzebaby prawo takie znieść. *Jan. Okz. H* 2. żeby się wstrzymała w takim ograniczeniu) - §., Kręgi, warstwy wewnątrz w drzewach, die Ringe oder Jahre im Holze, im Baume. *Ross.* кряжь, кряжикъ, кряжище warstwa (кряжевина lupno, szczepne drzewo). Dąb ten miał trzysta lat, i naliczyłem od drzeni do brzegu 485 kręgi czyli słoie. *Pam.* 35, 1, 411. - §., kręgi z, kark, das Genick, der Nacken. Tylna część szyi, kark albo kręgi, *cerüix. Kirch. An.* 3, cf. krzczyca). Podgardlek, kąski, kręgi w szyi *iugulum. Volck.* 440. Z drabiny, na którey na brog lazł, spadłszy, kręgi połamał. *Krom.* 387. Nasi prawie nad kręgami nieprzyiaciela pierzchaiącego wieszali się. *ib.* 716. nad gardłem, nad karkiem, nad głową). *Stes capite obſtipo* weź głowę na kręgi, iakobyś miał iaki stos a uderzenie głową uczynić. *Mącz.* ſeinen Kopf auffeßen. - 2) krąg, z koło pełne, szyba okrągła, *Ec.* шарь, шáбмь, eine Scheibe. *Bh.* klub, frčel; *Rg.* svârk; *Bs.* kotrrigl, vrrilička, trok, trotur; *Vd.* weinza; *Rs.* круглúмъ, круглякъ. *Discus* okrągła szyba, kamienna, miedziana abo żelazna, ktorą przedtym grawali młodzi, iako u nas przed czasy chłopstwo krąg wpośrzód wsi zwykli grawać, kiymi kręgu pobiiaiąc. *Mącz.* Krąg drewniany albo kruszcowy, którym się w starożytności w ciskaniu ćwiczyli. *Zabł. Roz.* 84. Krąg kamienny płaski, którym w Greckich i Rzymskich igrzyskach do mety rzucano. *Mon.* 70, 76. *Bs.* kotrrigljatise, koturati *ludere trocho*). Ci łuk ciągną tęgi, Ci robią dzirydami, ci rzucaią kręgi. *Dmoch. Jl.* 59. Kręgiem kamiennym od Apollina ciśnionym, był raniony w głowę. *Otw. Ow.* 522. Ciało do pracy zaprawiamy pasowaniem, szermowaniem, krągiem, piłą. *Petr. Pol.* 2, 349. t. i. rzucaniem kręgu, grą w kręgi, das Scheibenwerfen. Starzalemu póyść na teatrum, obchodzić kręgi zawodnicze, nie masz wstydu; a iabym się miał wstydzić chodzić do filozofa? *Pilch. Sen. list.* 2, 239. igrzyska zawodnicze). - Krąg wosku, eine Wachsſcheibe, ein Wachsboden. Będzie on trwał, póki krąg wdzięczny Jrość i niknąć będzie miesięczny. *J. Kchan. Ps.* 103. die Scheibe des Mondes. Imię na wieki iego nie zgaśnie Dokąd słoneczny gore krąg iaśnie. *ib.* 104. die Sonnenſcheibe. Fortunę na kręgu maluią. *Jog. Gr. Ab.* cf. koło fortuny). Garncarz sprawował robotę swoię na krągu swoim. *Radz. Jer.* 18, 3. *Budn.* on robił na krągu. 3 *Leop.* na okrągu. 1 *Leop.* Tygiel na kręgu garncarskim bywa toczony. *Torz. Szk.* 63. die Töpferſcheibe, *ob.* koło garncarskie. (*KRAGAŃCOWAĆ, - al, - nie *Intr. ndk., n. p.* Chironomus rękoma uczy kragańcować albo kuglować. *Mącz.* Chironomia, nauka a mistrzstwo kragańcowania abo kuglowania. *ib.* - §. *Praegusto* *Kragancuię t. i. pierwey kosztuię *ib.*; *Praegustatio* *kredencowanie. *ib.*; *ob.* kredencować. *KRAGANIEC *ob.* Kaganiec).

KRĄGLAK, - a, *m.*, sztuka drzewa okrągłego, Rundholz. n. p. nie naszarczy krąglaków do suszenia. *Torz.* 53. *KRĄGŁY, - a, - e, - o *adv.*, okrągły rund. Krągła obrączka. *Hul. Ow.* 47. Drzewo krągło wytoczone. *N. Pam.* 19, 111. Krągło płaska, krągło śpiczasta kapa. *Torz.* 54. KRĄGLIĆ *cz. ndk.*, okrąglić, Skrąglić *dk.*, zaokrąglać, okrągłym uczynić, runden, rund machen. *Sr.* 1. kulwatoſciju; *Bs.* krusgiti, okrusgiti, *Rs.* круглúмъ, скруглúмъ. Patrz, iak alabastrowa iey szyia krągli się na pięknych ramionach. *Wtg. Nar.* 101. KRĄGLEC *niiak.*, okrągłym

się

się ſtawać, rund werden; *Ru.* кругáться, покругáться.
KRĄGLICA, – y, ż., Kruglica, cyga, wartolka, bąk. *Cn. Th.*, *Włod.*, *Dudz.* 42, der Kreuſel, Brummkreuſel, *Trochus* cyga, kruglica, wartalka, wartaczka, dziecinna gra. *Mącz.*; *Trochulus* krągliczka *ib.*

Pochodz. *krąiek*, *krążyć*, *krążenie*, *krążel*, *kręgiel*, *kręglarnia*; *okrąg*, *okrążać*, *okrągły*, *okrągłość*; *półkręgu*, *półokręgu*. *cf. Kręcić* et pochodz.

KRAIAĆ, – iał, – aie, *czyn. ndk.*, *KROIĆ, (ſkroić, *P. ſkroi dk.*), *Bh.* krajetj; *Sr.* 2. kſchajaſch; *Sr.* 1. kraju, krajam, kraćj; *Cro.* krajati, krajàm, kroim; *Bs.* kroitti, ſkrojiti, iſkrisgjatti, sicçati, nasicçati; *Ross.* кроúмъ, крою, румянъ; *Hbr.* כרה *karah* fidit, scidit, cf. *Gr.* κρίνειν; cf. kray; *Isl.* greina s, odłączyć; cf. *Ger.* Kragen, *et* Adlg. *s. v.* kahl); odrzynaiąc podzielić, (cf. rznąć), ſchneiden. Cóż to? boicie się tę łopatkę baranią kraiać? poswólcie sobie iakby w własnym domu. *Teat.* 42 *d*, *a*. Z swobodną drużyną chleb przyiemniéy kroię; ie każdy do sytości. *Hor. sat.* 240. Starszy brat mięso kraie, a młodszy obiera. *Pot. Arg.* 459. Woły ugór i przeciągłe smugi W zagon kraiały kończystemi pługi. *Chrość. Job.* 9, mit ſpitzem Pflug ſchnitten ſie den Acker in Beete. Jędrni, mołoyce aż do wieczerzy kroili twarde na ugorze skiby. *Hor.* 2, 71 *Nar.* Ostremi dyscyplinami ciało swoie do krwi kraiał. *Nies.* 1, 138, er durchfurchte ſeinen Körper bis aufs Blut. Tak krawiec kraie, iak mu materyi staie. *Zabł. Z. S.* 50, *Teat.* 20, 99. cf. piędzią się mierzyć, ſchneiden, zuſchneiden. Kurtę kroić, cf. kurta). – *Fig.* z iakim się tam potem konie uwiiaią Z żołnierami, co żałobę państwu twemu kraią. *Lib. Hor.* 24. gotuią, przygotowuią, zakrawaią za nię, die Trauer zuſchneiden, zubereiten. Kiedy się Polska między książęta kraiać poczęła, każda prowincya własnego miała pieczętarza. *Nies.* 1, 254, dzielić, theilen, zerſtücken. Czas godzinami się kroi. *Hor.* 1, 52, *Nar.* przekrawa, przedziela). Strzała wypuszczona nie kraie powietrza z taką szybkością, z iaką on . . . *N. Pam.* 11, 295. przekrawa, przeszywa, przelatuie). – §. *moral.* kraiać, z przenikać boleśnie, przeszywać, przerzynać, ſchmerzhaft durchdringen, rühren. Żałość mo serce zbolało kraiała, Kiedym się z miłą oyczyzną żegnała. *P. Kchan. Jer.* 92. Serca kraiał jęki płaczliwemi. *Kras. W. Ch.* 88. Kraiać się, z mocno żałośnie poczuwać, ubolewać, ſich ſchmerzlich betrüben, ſich härmen, kränken. Ktoby to pilnie uważał, nie wiem, iakoby się od żalu nie kraiał. *Bzow. Roż.* 21. To usłyszawszy kraiali się i myślili ich zabić. *W. Act.* 5, 33. pukali się *Bibl. Gd.*). Serce mi się od żalu kraie. *Teat.* 8, 52, das Herz blutet mir. *Groch. W.* 559. Nie było żadnego, któryby na takie widziadło miał suchemi patrzeć oczyma, kraiały się serca wszystkim. *Birk. Gł K.* 26, *Groch. W.* 401. Szlochała, aż się serce kraiało. *Teat.* 58, 227. Tylu ludzi zginęło; z czego się serce z żalu kraie. *Pam.* 83, 103. Jak ci się serce nie kraiało, myśląc co się zemną dziać miało po twoiéy ucieczce. *Teat.* 54 *d*, 17. – KRAIANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Schneiden. KRAIANKA, – i, ż., n. p. Kwaśne mleko zgrzawszy wlewaią w płótno i prasą przyciskaią; zkąd wybrawszy na części na kształt cegły *kraią* i suszą, a takie sery zowią *kraiankami*. *Aluk Zw.* 1, 227, eine Art Käſe, ziegelförmig geſchnitten. (*Bh.* kraganſka ziomka, z iednego z kim kraiu; kragan ziomek, *ob.* Kraiowiec). Miewał on od kmiotka to z kilka kraianek sera, albo też inny kubanek. *Zab.* 15, 56, *Kras. sat.* 78. Maidrzyki abo kraianki wycisłe po łésicy abo koszu rozłożyć. *Cresc.* 560. *KRAIEK, – ieka, *m.*, n. p. Dobra noc lube kraie, przyiemne równiny, Wszyſtkie kraieki wasze i wszyſtkie chrościny, Wszyſtkie mię znały dobrze zapuſty i bory, Dobra noc, ia odchodzę od was do Fedory. *Zimor. Siel.* 189, *Rs.* крáюкъ brzeżek, mały kray, Ränbchen, Uferchen. KRAIK, – a, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* kray, mała ziemica, krainka, ein Ländchen; *Vd.* deshelza). Wszyſtkie kraiki wyspy bliskie brzegów piaszczyſtéy Afryki, przyymą z rąk iego te uſtawy. *Przyb. Luz.* 524. KRAINA, – y, ż., *Bh.* kragina, kraginka, ćuda; *Slo.* kragina; *Sr.* 1. kray, krayowność; *Vd.* okrai, opir, potouz, deshela, semla; *Crn.* dushela; *Cro.* oraság (cf. orszak), ſtrana (cf. ſtrona; *Cro.* kraina *confinium*); *Dl.* dersava (cf. dzierżawa; *Dl.* kraina, z granica; *Rg. et Bs.* kraina *limites*, *terminus*); *Rag.* kragljèvina, darxàva, pokràina; *Slav.* vilayt, vilàet, russàgh; *Ross.* край, крáекъ, плáнбнiе облáсти, вóлости, убздъ, урочище (*ob.* uroczyſko); *Ec.* полъ; część pewna iakiego kraiu, prowincya, die Provinz, die Landſchaft, ein Landesſtrich. Co kędy robił w krainie lub w mieście, Wszyſtkiego iednéy zwierza się niewieście. *Chrość. Ow.* 119. – §. b) *regiones coeli*, cztery krainy abo ſtrony niebieſkie. *Mącz.*, die vier Himmelsgegenden. – §. c) krainy, pasy, na które się ziemia podług gorąca dzieli, die Erdgürtel, Zonen. Z pięciu krain, ta co wre gorącem zbytecznym w pośrzód, Toż po ſtroniech żywotnie dwa tworca uradził kraie. *Zab.* 15, 31. *Kniaź.* Domowe śliwki krainy żądaią mierney, wszakoż i w ziemney setrwaią. *Cresc.* 389. – §. *per excell.* KRAINA zowie się część powiatu Nakielskiego, graniczącą z woiew. Pomorskim. *Dyk. Geo.* 2, 46, ein Theil der Landſchaft Nackel. KRAINCZYK, – a, *m.*, z Karnioli rodowity, ein Krainer; (*Cro.* krainschak *confiniarius*); *Crn.* Krayna; *Vd.* Krajez; *Cro.* Kranyecz; *Hg.* Kránecz; *Sla.* Kranjac; *w rodz. żeńſk.* KRAINKA, – i, ż., die Krainerinn; *Crn.* Krayniza. Z wyższéy Karnioli rodowity *Crn. et Vd.* Gorenz, *w rodz. żeńſk.* Gorenka; z niższéy Karnioli *Crn.* dolęnz. KRAIŃSKI, – a, – ie, Krainer; *Vd. et Crn.* Krayńſki; *Boh.* Kranſký; – od wyższéy Karnioli *Vd.* Gorenſki; od niższéy *Crn.* Dolęnſke. KRAIŃSKA ziemia, Karniola, *Bh.* Kranſko; *Cro.* Kranyszka zemlya; *Hg.* Kránecz, Krain; *ob.* Karniola. *KRAINIEC, – ńca, *m.*, na ukrainie, to iest na pograniczu mieszkaiący, ein Gränzbewohner. Tu się opisuie sposób Tatarski na woynie, trwoga kraińców. *Paszk. Dz.* 12. KRAINKA, – i, ż., *dem.*, mała kraina, ziemica, ein kleiner Landſtrich. Na téy pięknéy krainki przeydziemy się trawie. *Przyb. Ab.* 163. Niewielka krainka, otoczona ze wszech ſtron lasami. *Boter* 95. KRAIOMIERNICZY, – a, – e, ziemiomierniczy, geometryczny, indzienierski, Feldmeſſer. Kraiomierniczy sznur. *Kchow.* 295. KRAIOMIERNICTWO, – a, *n.*, ziemiomiernictwo, die Feldmeßkunſt, Geometrie. KRAIOPIS, – a, *m.*, *chorographus*. *Cn. Th.*, Landbeſchreiber ziemiopis, geograf, der Erdbeſchreiber. *Mon.* 75, 589, *ib.* 70, 263; *Rg.* kopnorazpisalez. KRAIOPISARSKI, – a, – ie, geographiſch, länderbeſchreibend. Nauka kraiopisarska, *geographia*. *Wyrw. G.* 1.

KRAIOPISARSTWO, - a, *n.*, ziemiopisarſtwo, *Rag.* kopnopisje, die Erdbeſchreibung, Länderbeſchreibung. Kraiopisarſtwo matematyczne. *Mon.* 73, 538. KRAIOPISOWSKI, - a, - ie, *geographicus Cn. Th., ob.* kraiopisarſki. KRAIOWIEC, - iowca, *m.*, rodak, z tego kraiu rodowity, der Eingebohrne eines Landes; *Boh. et Slo.* kragan; *Sr.* 1. kravownik, *Vd.* rojak, deshelni vleshenik; deshelnik; *Ec.* myzémegb. Co mu do liczby kraiowców nie doſtawało, dopełniło ſąsiedzkie barbarzyńſtwo. *Nar. Hiſt.* 2, 350. Jeden naród naieżdżał drugi, a zwyciężeni kraiowcy zwycięzcom się poddawali. *ib.* 292, *N. Pam.* 3, 294; *ib.* 13, 37. KRAIOWŁADCA, - y, *m.*, rządzca iakiego kraiu, der Landbeherrſcher. *Pam.* 83, 16. KRAIOWY, - a, - e, od kraiu, do kraiu należący, Landes-; *Boh.* kragſký, zemſký; *Morav.* kregſký; *Sr.* 2. kravowné; *Vd.* deshelen; *Ec.* myzémnnñ. Kraiowe choroby, *endemiczne*, które w pewnych zawsze kraiach panuią. *Krup.* 5, 9. - §. domowy, *oppos.* obcy, zagraniczny, inländiſch. Zwierzęta mogą bydź kraiowe albo cudzoziemſkie; między kraiowemi naypewnieyſze są te dla gospodarſtwa, które są własnego wychowu. *Kluk Zw.* 1, 146. Zebrałem bibliotekę z kraiowych pisarzów. *Xiądz.* 7.

Pochodz. verbi *kraiać: kray, krayny, ukraina, ukraiński; krayka, krayczy, krayczyna, krayczyc, krayczanka; krawacz; krawiec, krawcowa, krawczyk, krawcowy; kroić, króy; dokrawać, dokroić; nakrawać, nakroić; okrawać, okroić; okrawek, odkrawać, odkroić; pokrawać, pokroić, pokraiać; przekrawać, przekraiać, przekroić; przykrawać, przykraiać, przykroić; rozkrawać, rozkraiać, rozkroić; ſkrawać, ſkroić; ſkrowity, ſkromny, cf. krom, okrom; ukraiać, ukroić; wkrawać, wkroić; wykrawać, wykroić; zakrawać, zakroić, zakróy. - §. cf. -gran, czworogran; tróygranioſty* Vd. *trikrain.*

KRAKAĆ, - ał, - a *et* kracze *intrans. niedok.*, kraknąć *i Intl.*, zakraknąć, zakraknie *dk.*, *Bh.* krakati, krokati, drochtati, drochtam, ſtrebtam; *Sr.* 2. ße grakaſch); *Bsn.* grakati, gakati; *Rg.* grakati, graccem; *Cro.* krakam, kvakam, krompam, kvarkam; *Slo.* kwákam; *Hg.* krákalok, kákogok; *Dl.* grachem; *Crn.* krókam, krehtam, kavkam; *Vd.* krakati, krakotati, krakozhem, krokkam, krezhati; *Sr.* 1. krakam, krokam; *Rs.* гракать, граканю, граю, каркнуть, каркать, закаркать; *Ec.* гракаю, коркаю, *Gr.* κρώζω, κρωκίζω, *Lat.* crocito; cf. corax, *Ec.* гракъ kruk; *Hbr.* קרק *kara* = crocio; *Lat. med.* cracare, graccitare, *Gall.* croasser, cf. krzyk, krzyczeć), krákzen. Kruk drapieżny kraka, kurczę piszczy. *Tol. Saut.* 89. Wrona, kruk kracze, kraka. *Dudz.* 21, *Ec.* воронa гремъ. (*Rs.* граи krak, krzyk kruczy; *Ec.* граи птичь, полетъ птичей lot ptaszy). Krucy, gawrony, wrony krakały. *Banial. J* 3 *b.* Slepowrony kraczą. *ib.* Kruk zakraknął. *Paszk. Dz.* 21. Szpetna wrona nie umie nigdy iedno krakać. *Rey Wiz.* 49. Wzdy musi wrona krakać, gdy śpiewać nie umie. *Pot. Jow.* 206. Wrona kracze, będzie deszcz. *Cn. Ad.* 1259. Żaba na deszcz rzekce, kruk na krew' kracze. *Pot. Arg.* 356. Kiedy przyydziesz między wrony, Musisz krakać iak i ony. *Cn. Ad.* 345, *Teat.* 6, 102. *ululа cum lupis*, zgadzay się z ludźmi, *Slo.* podla običage; *si fueris Romae etc.* - §. *transl.* krakać na kogo, = wrzeszczeć, hałasować nań, auf einen ſchreyen, gegen ihn einen Lärm erheben. Zatym wszyscy nań krakną, iak wrony. *Pot. Zac.* 60, *Bh.* kaydý na mé kwaće. I wrony nań kraczą. *Rys. Ad.* 46, *Cn. Ad.* 1269. Wszyscy nań iadą, iak wroble na sówkę nań biią). Głupi z samey zazdrości krakać zwykł na ludzi dobrych, i sprawy ich szczypać. *Opal. sat.* 127. Krącząca zazdrość od dokonania dzieł go odrazi. *Zab.* 1, 163. Na ſkąpych wszyscy djabli kraczą. *Dzwonk. Stat. A* 2. Ci szczypią, owi dziubaią, Wszyscy krakaią. *Paſt. Fid.* 131. Na trybunał kraczą i zowią deputaty królikami. *Gorn. Wł. Q* 4. Gdy powrotem przyiechał Kallimach, znowu Polacy nań kraczeli. *Bielſk.* 434. - §. za łeb kogo krakać, = czochrać, einen herum zauſen. Teraz niezgodnych, kto chce za łeb kracze. *Jabł. Ex.* 150. Często krakali sobie za czupryny. *Tr.* KRAKACICA, - y, ż., przeciwprzyrodzona narośl w nozdrzach wyrastaiąca, wielonog nosowy, *polypus narium. Perz. Cyr.* 2, 183, der Naſenpolyp, ein Gewächs in der Naſe.

KRAKÓW, - a, *m.*, *Cro.* Krakova; *Hg.* Karakó, die Stadt Krakau, sławne miaſto Polſkie, niegdyś ſtolica królestwa. *Dyk. Geogr.* 2, 47. Wywód od Krakusa. *Krom.* 55, *Cwag.* 194. *Krakus vertas Augur; citur enim ex garritu auium... Crocus diuinitatem ex diuinatione augurioque collegerat. Dubrav. hiſt. Boh.* 4, 51. - *Prov.* Wiesz ty to, że Kraków większy, niźli Brzeście? *Opal. sat.* 31. Nie za ieden dzień Kraków zbudowano. *Rys. Ad.* 42. *Ciuitas Cracovia*, kup' sobie iako i ia. *ib.* 27, *Dudz.* 28; *Slo.* Krakoria, kup ſi teſ tak, gako i gá. KRAKOWCZYK, KRAKOWIANIN, - a, *m.*, rodem z Krakowa, *Vd. et Crn.* Krakovz, ein Krakauer. *Dudz.* 18. KRAKOWIANKA, - i, ż., eine Krakauerinn. - §°. Krakowianie, to ieſt obywatele Małey Polſki. *Herb. Stat.* 438, die Kleinpolen. KRAKOWIAK, - a, *m.*, rodem z Krakowſkiego, ein aus der Woiw. Krakau Gebürtiger. Krakowiaki, = tytuł sławney opery *Beguſławſkiego.* - §. tanjec, ein Tanz. Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. *Teat.* 24 *c*, 74. KRAKOWSKI, - a, - ie, Krakauer-, von Krakau, Krakauiſch. Krakowſkie woiewództwo, naypierwsze w prowincyi Małopolſkiéy. *Dyk. Geogr.* 2, 47. Pan Krakowſki, Pani Krakowſka, *ob.* Kasztelan *et* Pan). Akademia Krakowſka *ob* Akademia). Brama Krakowſka i przedmieście Krakowſkie w Warszawie. *Teat.* 32 *b*, 121. Piwo Krakowſkie sławne. *Syr.* 946. Drobna kasza gryczana, u nas Krakowſka zwana. *Kluk Rośl.* 5, 139. cf. krupki). Krakowſkim targiem, na połowicy przeſtanie. *Rys. Ad.* 29. Nie Zmudzką beczką furyi mierzą, Krakowſkim korcem i to pod ſtrych. *Rys. Ad.* 47.

KRALKA, - i, ż., dziesiątka w kartach, die Zehne in der Karte. (*Bh.* kralla królowa; *Vd.* kragula, = dzwonki w karcie; *Rs.* краля dama w karcie). Nie obronisz kralem (kralką), Jeśli kto pierwéy założył kinalem. *Pol. Syl.* 477. Na miéysce panfilów, kinalów, kralek, naſtąpiły asy, damy, walety. *Kraj. Pod.* 50.

KRAM, - u, *m.*, *Bh.* kram; *Sr.* 2. kramma; *Rg.* kramſtaccjún; (nadkramnik *cubiculi praefectus*); *Sla.* bottſtakún; *Cro.* ſtacsun (kráma *merx*); *Crn.* krama, kramshtasúna (2. krama *Gr.* χρήματα *bona, opes*, *Vd.* krama, blagu, = dobra, bogactwa); *Vd.* krama, shtazuna kupna roba, predauzniza (kramernishe, shpezariuna hra

va, z korzenny sklep); *Rs.* лáвка, лáвочка. *z Niem.* der Kram, Kramladen, die Krambude, kramnica, buda kramarska, *n. p.* Kram galanteryi. *Teatr* 49 *d*, 44. Od kramów iedwabnych, bławatnych, żelaznych co maią płacić. *Vol. Leg.* 5, 185. Tysiąc się rodzi potrzeb, gdy kto do kramu z pieniędzmi przychodzi, *Pot. Arg.* 439. Pod szyią, co za *krom (kram) moda założyła, Co za towar w tę krupkę rogową wtłoczyła? *Łącz. Zw.* 27. Nie zda się Tyrus narodu iednego, Lecz się kramem i miastem zwać świata całego: stek handlów, *Jabł. Tel.* 34. — §. *transl.* Że nie iest z iego kramu, przeto gani. *Mon.* 65, 526, z iego kuźni; *Slo. Prov.* wáš trám ge najpelnegši każda liszka swóy ogon chwali). — §. *meton.* kram, kramy, z kupie w kramach, *ut* drogie kramy. *Cn. Th.*, Krámerwaaren, Waaren. — *Prov.* Jaki pan, taki kram, Niech się kto chce pyta Wedle króla się zawsze ma Rzplta. *Pot. Poez.* 29, *Gorn. Dw.* 107, *Cn. Ad.* 297, *Falib. E.* 2. Jaki pan, taki kram, iaki ociec taki syn, niedaleko iabłoni padnie iabłko. *Glicz. Wych. E* 1 *b*, *Slo.* gaki pán, taki trám, gaci pani, takowi poddani; mnich tak odpowedá, gako mu opat spiwa; *ad exemplum regis totus componitur orbis*, wie der Abt, so die Mönche. KRAMARCZYK, — a, *m.*, krobecznik, który co i tam i sam nosi, *circuitor. Mącz.*, ein Tabulettkrämer. Trafia nie na żołnierza, ale na kupczyka, kramarczyka. *Birk. Kaw. Mal. B.* 3. KRAMARKA, — i, *ż.*, *Bh.* kramářka; *n. p.* Kramarka krobczana, co w króbce swóy kram nosi, *cistellatrix. Mącz.*, *Vd.* shtazunariza, kramarza; *Rs.* мо-рошница, die Krämerinn. KRAMARSKI, — a, — ie, od kramarza, Krámer: *Bh.* kramářský; *Sr.* 1. klamarski; *Vd.* shtazunski, shtazunarski; *Crn.* shtazunske; *Cro.* kramàrszki; *Rs.* щепетúльный. KRAMARSTWO, — a, *n.*, *Bh.* kramářstwj; *Sr.* 1. klamarstwo; *Vd.* kramaria, shtazunaria, shtazunanje, die Krámerey. Kupiectwo domowe, które przekupstwem lub kramarstwem zowiemy, nieszlachetne iest. *Petr. Pol.* 36. Kramarstwo, gdy od wielkich kupców kupi dostawamy, a ie łokciem, funtem, kwartą rozprzedawamy. *Petr. Lk.* 127, *Gost. Gor. praef.* KRAMARZ, *KRAMNIK, — a, *m.*, *Bh. et Slo.* kramář; *Sr.* 2. kramaŕ, kschamaŕ; *Sr.* 1. klamaŕ; *Rs.* kramar, spicjar, tergouaç, trrigouaç; (*Rg.* kramár *calq.*); *Cro.* kramar, tergòvecz, tersecz; *Hg.* kalmár; *Dl.* targovacz; *Crn.* krâmar, shtazunar; *Vd* kramar, shtazunar, kramer, kupiz; (kramenjar, kramernishar; z korzennik); *Rs.* лáвочникъ, лáвошникъ, мопрáшь, мопрошецъ, мопрошникъ, рядовичь, щепетúльникъ; *Ec.* лазéбникъ cf. daziebnik), der Krámer. Chcesz kramarzem *ostać; Masz kupcowi *nadkać*, Przebóg nic nie weźmiesz, Aż *piądze (pieniądze) mieć będziesz. *Glicz. Wych. M.* 6 *b.* Nie potrzeba mi połtawu sukna, kilka łokci mogę u kramarza kupić. *Petr. Ek.* 128. Kramarze wykładali kupie swe na tym iarmarku. *Hadz. Ezech.* 27, 19. Kramarz, który nad swym towarem w taszu albo w kramnicy siedzi, aby przedawał. *Mącz.*, *tabernarius*, kramownik. *ib. nundinator.* Kramarze są iedni iedwabni, drudzy płócienni, *krojowicy sukien, miechownicy, rymarze i t. d. *Szczerb. Sax.* 182. Kramnik iakiś go przestrzegł. *Ez.* 45. (KRAMI *instrum. plur. nomin.* Kra), KRAMIK, — a, *m.*, *demin.*, *Bh.* kramek), ein kleiner Kramladen. *Star. Dw.* 12. (*KRĄMKA *obacz* Kromka). KRAMNICA, — y, *ź.*, buda kramarska, kram, der Kramladen. *Mącz.*, *Crn.* hrâm; *Cro.* stacsun, terszilnicza, duchán; *Hg.* kalmárok bóltja). cf. tasz. KRAMNIK *ob.* Kramarz. KRAMNY, KRAMOWY, — a, — e, od kramu, Kram-, Krámer-; *Bh.* krámský; *Ross.* лáвочный, лáвошный; n. p. kramne korzenie. *Cresc.* 251. Co Polska rodzi, nie przestaiem na tym, I już nam kramne a zamorskie rzeczy Zawsze na pieczy. *Klon. Fl. B* 4. Paciórki i inne kramne weselakie drobiazgi. *Vol. Leg.* 6, 134. Żyd krawcem, smuklerzem, i gdy się kramową machlaniną zapomoże, arędarzem. *Grod. Dis. F b.* Mnostwo ludzi rynkowych i kramnych. *Petr. Pol.* 2, 135. Kramny, z w kramie przedayny, kupny, kupiony, przedayny, kaufbar, gekauft, feil. Równałem często iéy płeć ku sumianéy zarzy, A ona kramną barwę nosiła na twarzy. *J. Kchan. Fr.* 89. Tak mu się zda, iż wszystko za pieniądze znaydzie, Sławę i cnotę kupić, co nie bywa w prawdzie. A też kupna nie dobra, lepsza przyrodzona, Bo więc ta kramna bywa fałszem przesadzona. *Rey Wiz.* 77 *b.* *KRAMOWAĆ, — ał, — nie, *intrans. ndk.*, kupiectwa kramarskiego patrzeć, *negotiari. Mącz.*, Krámerey treiben, *Ktamarzyć*, *Bh. et Slo.* kramařiti, kramařim; *Crn.* kramariti; *Vd.* kramuvati, shtazunati, barantati, kupzhovati; *Cro.* kramarim.

KRAMZANSY, — ów, *plur.*, blanki na murze, die Zinnen auf einer Mauer. *Wlod.*, *Cn. Th.* 34.

KRANIEC, KRĄNIEC, KRONIEC, — ńca, *m.*, *Bh.* kraince, zdéř; *Sr.* 2. kschomma; *Sr.* 1. króma; *Vd.* ferlei, saferlik, savihal; *Rs.* ободóк, обечáйка (крáнъ kruczek, u kotła, faski); krąg rzecz iaką otaczaiący, cf. krawędź, der Kranz, der erhabne Rand oder Streifen, der etwas umschließt n. p. Kraniec, brzeg misy, naczynia. *Wlod.*, der Rand um eine Schüssel herum. Sprawisz złoty kraniec około stołu; na którym krańcu przyprawisz listwy złote. *Radz. Exod.* 25, 25. koronę złotą w około. *Bibl. Gd.*). Stół śrebrny okrągły, maiąc na koło kraniec dwa palce miąższy. *Star. Dw.* 31. Gwiazdy skupiły się na głowę iéy w kraniec bardzo świetny. *Bzow. Roź.* 103. wieniec). Kraniec kapeluszowy, die Hutstülpe. *D. Pln. Wrtb.* 459. Smok coraz się w okrągłe krańce zataczywa. *Otw. Ow.* 104, kręby, koła, kręgi, zatoki, Kreise). Resy, które są tak dla ozdoby, iako i mocy działa, zowią pospolicie krańcami. *Archel.* 3, 60, die Reifen um eine Kanone herum. cf. pas, kleynot). Kraniec u studni, die Brustwehr um einen Brunnen. *Tr.* — §. *transl.* określenie, okres, ograniczenie, brzeg, die Gränze, der Rand. O naznaczony morze się oprze *kroniec (kraniec), Aż będzie światłu i ciemnościom koniec. *Chrośc. Job.* 96. Z trąb okrzykiem okręt ruszy z iego krońca. *Pot. Arg.* 458. Nie może się obaczyć, nie może do końca Dorachować Poliarch tak krętego krońca. *ib.* 817. Ztąd widzi oko snadnie pol odległych krańce. *Hor.* 2, 193. *Kniaź.* horyzont). Myśl moia obu świata krańców bystrym okiem sięga. *Nar. Dz.* 2, 13. Niech sobie władną szczęśliwi wygnańce, Posiadłszy świata którekolwiek krańce. *Hor.* 2, 24. *qualibet in parte*). — §. *meton.* krążek, krąg, koło pełne, die Scheibe. *Cyclus* koło albo kraniec. *Otw. Ow.* 310. Niż kraniec swóy miesiąc na-

pełni dwa razy, Wrócę ia się do ciebie, *ib.* 451. Kraniec księżyca, *discus. ib.* 281. Trzy było nocy wytrwać, by się poftykały rogi, i *krańcem zeszły, *ut coirent et efficerent orbem. Zebr. Ow.* 165. Na niebieſki kraniec wſtępował. *Bzow. Roż.* 90. Jasne promienie wynikaiące z słonecznego krańca, *ib. pr.*, Sonnenſcheibe.

KRAŃCOWY, – a, – e, od krańca, krawędziowy, ſkrayny, Rand-, *Sr.* 1. zkromné (cf. ſkromny).

KRAPAK *ob.* Krępak, Karpackie góry.

*KRAPUŁA, – y, *ż.*, *z Łac.*, podpiłość, podchmielenie, der Rauſch. Brzydka krapuła. *Gwag.* 429, *Vd.* pianoſtiza, pianſtvire (*ob.* piiańſtwo; *Rs.* хмѣль *ob.* chmiel).

KRASA, – y, *ż.*, *Bh. et Slo.* kráſa; (*Sr.* 2. kſchaßa, kſchaßność wſpaniałość); *Rs.* красà, красотà; *Ec.* красà, красотà, красóтство (*Rs. et Ec.* крáска farba, kolor, rumieniec; *Ec.* красóтство, красованíе bonowanie; *labowanie, красующ bonuię); piękność, ozdoba, uroda, die Schönheit. Szkoda krasy, gdzie rozumu niemasz. *Cn. Ad.* 1138, *Rys. Ad.* 62. cf. główka iak makówka). Wiosna nadchodzi, świat w rozliczne krasy Stroią zielone pola, łąki, lasy. *Zab.* 16, 319. śliczne kolory). Chryſtus wszyſtkiey chwały i krasy swéy dla nas obłupion był. *W. Poſt. W.* 254. – *§. Winobrańce w *krasę podławszy mózgów, idą w tańce. *Zimor. Siel.* 217. – §. *krasa, z okrasa, tłuſta potraw zaprawa, das Fett zum Anmachen einer Speiſe. Bez krasy potraw nie lubię. *Tr.*

Pochodz. *krasny, krasno; krasność, krasić, okrasić, okrasa, kraśnieć, krasomówca, krasomowny, kraſka.*

KRAŚĆ, Kraśdź, kradł, kradnie, kradnę *czyn. niedok.*, (ukraść, ſkraść *dk.*), Kradać *kontyn.*, Kradywać *frequ.*, *Bh. et Slo.* kráſtj; kradł, kradu; *Sr.* 1. kranuci, kradnu; *Sr.* 2. kſchadnuſch, kſchanuſch; *Vd.* kraſti, kradèl, krádem, oppipat, *demin.* kradluvati; *Crn.* kraſti, kradém; *Cro.* krasti, kradem, krádim; *Dl.* lupesim, *Hg.* lopok; *ob.* łupieżyć; *Sla.* kraſti; *Bs. et Rg.* kràſti, ukraſti; *Ross.* красть, крадывать, воровать, ворую, хи́тить, хищничать; *Ec.* сокрадáю, украдáю, мателбствую. cf. *Gr.* χραομαι, χρῆσθαι, χράω *furiose invado*), ſtehlen. Kradnie na zdech, sztucznie, w żywe oczy ukradnie, bierze gdzie nie położył, przylgnie mu wnet cokolwiek do rąk; rzuci nań co; długą rękę ma; trzeba za nim wyirzeć, z Złodziéy wierutny, cygan szczery. *Ld.* Nie zoſtawało mi iuż nic więcéy, tylko iść kraść. *Teat.* 20 *b*, 194. Woła nań: nie kradń! *Rey Zw.* 5 *b.* *Vd. Prov.* ne kradi, raishi prosi, kar sprosish, s' miram nosish; s nie kradń, raczéy proś, co uprosisz, spokoynie nosisz). Złodziéy w nocy kradnie, a we dnie go wieszą. *Rys. Ad.* 78. U kogo ukradziono, tego obiesić. *Smotr. Nap.* 15. cf. sprawa iak w Osicku; cf. za moie żyto ieszcze mię pobito). Uczyć kraść *Ec.* крадоводи́ти, научать кражѣ. Będzie złodzieiem, ieśli kraść będzie. *Sienn.* 438. Ktokolwiek kradnie, Ten zawsze złodzieiem, Pięknie czy szpetnie, pomaga, czy szkodzi, Niech będzie iak chce, a kraść się nie godzi. *Kras. Antim.* Mówią, że kto łże i kradnie, ten się pożywi i wszędzie i snadnie. *Jabł. Ez.* 11. Kto kradał, niech iuż nie kradnie. *Bud. Ephes.* 4, 28. Kradał chłop, choć karany, zawsze to powtarzał, Że iako żył złodzieiem, tak się nim i zstarzał. *Pot. Jow.* 28, *Papr. Kot. O.* 4. –

transl. kraść co komu, *honeſtiori sensu*, n. p. czas, z ukradać, wymować, einem z. B. Zeit ſtehlen, rauben. Gruba powſtaie i dzień świata kraduie chmura. *Dmoch. Sąd.* 17, ſie raubt der Welt das Tageslicht. Wiek kradnąc nam czas i lata, bieży prędką nogą. *Kołak. W. A* 4. Już słabym członkom i mdłemu wzrokowi Wczas i sen kradnę. *Paſt. F.* 39. Biskegłowy zwykły sobie kraść lata. *Bud. Ap.* 117, *Teat.* 54 *b*, *E ii*, t. i. wymować, za młodsze się udaiąc, ſie verläugnen ihre Jahre, geben ſich für jünger aus. – §. 2) *transitive* Kraść kogo, z okradać kogo, ſkradać kogo; *dekon.* okraść, ſkraść, beſtehlen. Gdy komisarz kradnie swego pana, wielkorządczyna równie podſkubuie swoię panią. *Zab.* 16, 4. Godzi się kraść oyczyznę, łatwą i powolną, A mnie sarkać na takie bezprawia nie wolno? *Kras. sat.* 12. On przedtym kradywał komory. *Zegl. Ad.* 191.

Pochodz. *kradnienie, kradziony; kradomy, kradomie; kradnica, kradzież, kradzieztwo, kradzieſki; kradzieźca, kradzieżnik, chlebokradzca, ludokradzca; kradzieżność, kradzieżny; nakradać się, nakraść się; okradać, okraść, pokradać, pokraść; przekraść się; przykradać; rozkraść; ukradać, ukraść; ukradkiem; wkradać się, wkraść się; ſkradać, ſkraść; bydłokradzca, świętokradzca, świętokradztwo, wykradać, wykraść, zakradać, zakraść.*

KRASIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, ukrasić, okrasić *dk.*, *Cro.* krasim; *Rs.* крáсить, крашу, скрасить, скрашивать, украсить, украшать; piękrzyć, krasnym i pięknym robić, zdobić, zieren, ſchön machen, verſchönern, ſchmücken. Kościoł odnowił i okrasił. *Skarg. Dz.* 557. W ukrassonym obuwiu, w ozdobnym ubiorze. *Hul. Ow.* 170. Pachwę iego miecza drogie krassą kamienie. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 246. Odwaga ta nieskończenie go krasiła. *Bals. Nied.* 2, 6. Co szampańskim, węgierſkim pyssne stoły krasił, Wiadrem potym u studni pragnienie ugasił. *Krat. Sat.* 36. – §. krasić, farbować, färben; *Rs.* выкрасить, выкрашивать. Fokayskiemi szarłaty sukna krasił *tingebat. Zebr. Ow* 127. Welna czerwcem ukraszona. *Bud. Hbr.* 9, 17. ubarwiona). – §. w kuchni: krasić, z okrasą zaprawiać, fett anmachen, ſchmalzen. *Tr.*, *ob.* okrasić). Zgoninami ukarmi wołu, iako krassoną sieczką. *Haur Ek.* 34. (*Rs.* красоваться szczycić się; *Ec.* крашу́ся, красуюся labuię, delektuię się). – §. byczki lub ciołki krasić, trzebić, kleszczyć, pokładać. *Ryd.*, verſchneiden, caſtriren. KRASICZYN, – a, *m.*, w ziemi Przemyſkiéy, zamek hrabiów Krasickich. *Kras. Liſt.* 35; ein Schloß der Grafen Kraſicki. KRASKA, – i, *ż.*, krasność, piękność, die Schönheit. Chwalna mię kraſka nie nie uwodziła *facies nimium laudata. Zebr. Ow.* 123. – §. *coracias garrula Linn.*, der Hábet, die Meiſter; podobna do soyki, trochę od niéy większa. *Zool.* 262, *Kluk Zw.* 2, 297. *pica argentoratensis*; *Vd.* kraz). Kraſka do stroienia bardzo skora, pióra z pawia posbierała, i w one się przybrała. *Jak. Bay.* 259. Sowy i kraſki obmierzłe, wrzaſkliwe. *Ban. J.* 3. Kraſki wrzeszczały. *ib.* KRAŚNIEĆ, – iał, – ieie, *neut. ndk.*, wykraśnieć *dk.*, gładnieć, ładnieć, ſchön werden; *Rs.* краснѣть, покраснѣть rumienieć). KRASNO *adv.*, *Bh. et Slo.* kráſne; *Rs.* красно, крáсно (z 1, czerwono); piękuie, gładko, ſchön. – §. b) tłuſto zapra-

wie, fett angemacht. Rad krasno iada. *Tr.* *KRASNODUSZY, – a, – e, *Ec.* краснодушный cnotliwy, dobrze myślący, wspaniałomyślny, der eine ſchöne Seele hat. *KRASNOLICY, – a, – e, liców czyli iagod pięknych, pięknotwarzy, ſchönwangig, *Rs.* краснолицный (краснощёкій czerwonych pięknych iagód). KRASNOOKI, – a, – ie, pięknych ocsu, ſchönaugig. Krasnooki ledwo czub róża wywiła z powłoki. *Zab.* 4, 142. KRASNOPIORY, – a, – e, o pięknych piorach, ſchön gefiedert. Sarmacki orzeł krasnopióry. *Zab.* 7, 249. *Eys.* Krasnopióra, ryba koloru śrebrnego, oczy i pletwy ma bardzo czerwone, długości miernéy, gruba na ſtopę. Poſtawia się w Dnieprze i po ieziorach Ruſkich. *Lad. H. N.* 80, ein Fiſch. KRASNORĘKI, – a, – ie, rąk pięknych, ſchönhändig, *Bh.* krasnoruký. KRASNOŚĆ, – ści, ż., gładkość, piękność, *Bh.* kraſnoſt; (*Sr.* 1. kraſnoſcj; *Vd.* krasnoſt z, wspaniałomyślność); *Rg.* krásnos; *Bs.* krasnoſt; *Rs.* красность, (краснова́тость czerwonawość; *Ec.* красота, добрость piękność). Widząc iéy młodość i niewidzianą nigdy taką krasność, chce aby iego małżonką była. *Sk. Zyw.* 401. Cudo krasności, w przytomności któréy wszyſtkie inne ohydliwo. *Mon.* 65, 596. Naywięcéy ieſt takich niewiaſt, które w krasności ſtopnia naypierwszego nie dochodzą, i które raczéy miłemi, niż krasnemi nazwać się mogą, że ich uroda nie ze wszech miar ieſt doſkonała. *Mon.* 65, 608. KRASNOTWARZY, – a, – e, pięknego oblicza, von ſchönem Geſichte, ſchön von Geſicht. Oycze wesela, Bache krasnotwarzy. *Anakr.* 13. Krasnotwarzy, zdał się naszym pisarzom więcéy znaczyć, niż urodziwy. *Kraj. Pod.* 55. KRASNOWŁOSY, – a, – e, włosów pięknych, ſchönhaarig, *Bh.* kraſnowlaſy. KRASNY, – a, – e, gładki, urodziwy, *Bh.* kraſny; *Slo.* kráſný; (*Sr.* 1. kraſny, kraſné wspaniały, *Vd.* kresen); *Rg.* krasni, krassan; *Dl.* kraſsan; *Cro.* krassan; *Bs.* krasni, ljepi, ugljudan, priſtalli; *Rs.* краси́вый, краси́въ, краси́венькій (краснова́тый, красне́ньвій czerwonawy, красне́хонекъ czerwoniuteńki); *Ec.* кра́сный, красовитый piękny (2. кра́сный, цвѣтомъ, черлёный czerwony), ſchön. Uſta krasniéysze nad koral. *Niem. Kr.* 4, 164. pięknoczerwone). Jugurta był urody krasnéy i udatnéy siły. *Biel. Hiſt.* 129. Krasny człowiek *Rs.* краса́вецъ, краса́вчикъ; piękna kobieta краса́вка, красоточка, красава, красавица. (*Vd.* Krasniza, *Slo.* Kraſopani, z Wenera). *Slo. Prov.* kraſna panna, połowica wena krasna panna, połowica posagu czyli wiana). Słowa niektóre grube Łacińſkie, i nie wedle wymowy krasnéy ś. Jeronima w tłumaczeniu się iego znayduią. *Sk. Dz.* 118; *ob.* krasomoſtwo; *Rs.* красное сло́во pochlebſtwo, grzeczność. Krasna cmpoka wiersz w ſtoiączki pisany; 2. *a capite* odſtęp). Prussaki wierzyli, iż pod drzewem bzowym ziemni iacyś mieszkaią duchowie, których oni *krasnymi* ludźmi zowią. *Stryik.* 146. Krasny brzeg *Jolibord. Mon.* 75, 589. Krasny kołpak *Chirurg.*, *ob.* kołpak. – *§. Krasny, czerwony, roth. Krasna Rossya, *Krasnoroſſya*, Czerwona Ruś, Roth-Reußen. (*Ross.* краснобо́рвъ, красной рыбъ, czerwonak ptak, красной лѣсъ czerwone drzewo, śpilkowate, Rothholz; красное дерево świtek, drzewo Mahoniowe. Кра́сная ры́ба iesiotr, wyzina i t. d. Кра́сильня farbiernia). *Krasnyſtaw*, miaſto w ziemi Chełmſkiéy. *Dyk. G.* 2, 48. *Krasnyſtawek*, miaſto w Połockim. *Ib.* – §. *krasny, z podrosły, erwachſen, aufgewachſen. *Adultus* podrosły, *kraszszy. *Mącz.* Gdy iuż dorosł Izaak, a był krasnym dziecięciem, miał go ociec zabić. *Sk. Zyw.* 202. Byłoć *kraszszéy czeladzi niemało, aleć się rozbiegła po robocie. *Rey Zw.* 59. einszuéy). – §. 2) krasny, z kraszony, okraszony, tłusty. *Cn. Th.* 622, fett angemacht. *KRASOLUBOŚĆ, – ści, ż., *Ec.* любокрасо́мемво, *Gr.* Φιλοκαλία *amor pulchri*, die Liebe des Schönen. KRASOMĘDREK, – drka, *m.*, chełpiący się z nauki i mądrości, *ſophiſter. *Mącz.*, der Sophiſt. Dziś ieſt wiele tych krasomędrków, co inne mówią, a inne rozumieią, a siła ludzi temi zakrytościami na co chcą przywodzą. *Rey Zw.* 84 *b.* KRASOMOWA, – y, ż., KRASOMOWNOŚĆ, – ści, ż., piękna wymowa, *Bh. et Slo.* kraſomluwnoſt, dobromluwnoſt; *Crn.* besedorezhnoſt; *Vd.* govorrjozhnoſt; *Cro.* lepogovorlivozt; *Rs.* красорѣчіе, благоглаго́ліе, имѣнитость, сладкорѣчіе, благорѣчіе, благослове́ніе, благоязычіе; *Ec.* благоглаго́лность, die Wohlredenheit. Dziwną i przyrodzoną iemu samemu krasomową, byłby i samego Neſtora oczy i uszy do siebie obrócił. *Birk. Sk. E* 3. O iak wdzięczne twe krasomówności! *Ryb. Ps.* 247. Niewymównie buyna a nieprzebrana krasomówność iego. *Weresz. Rgl.* 53. Język Polſki mógłby się iście obfitością i krasomową z każdym innym porównać. *Eraz. Ięz. il b.* Nie te słowa maią być uważane, które rozlicznemi przyiemaczki, albo onemi krasomównościami bywaią zafarbowane; ale one, co idą z uſt, iako piorun trzaſkał, a znać w nich wierną szczerość. *Rey Zw.* 84 *b.* KRASOMOWCA, – y, ż., wymowca, der Redner, Schönredner; *Bh.* rjećnik (*ob.* rzecznik); *Slo.* wimluwnik, rečnik; *Crn.* modroreshnèk; *Vd.* dobrogovorezh; *Sr.* 1. retjnik, *f.* retjnicza; *Cro.* leposzlovecz, liposzlovácz; *Sla.* govorljivac; *Rs. et Ec.* краснослóвъ, краснобай, краснословецъ, речемоецъ, вѣтія, витія. Różnica między mówcą a krasomowcą. *Pir. Wym.* 26. Krasomówcą bydź, wymownie mówić; *Ec. et Rs.* краснослове́ствую, благоязы́чествую, словесствовати, словѣствовать, витійствовать, краснорѣчиву быть, разумно говорить. KRASOMOWNY, – a, – e, KRASOMOWNO *adv.*, *Bh.* kraſomluwny; *Cro.* leposzlovni; *Rs.* краснорѣчивый, краснорѣчивый, сладкорѣчивый, благослове́сный, благоязычный, доброглаго́ливый, доброгла́сный, благоглаго́ливый, добровѣсѣдень, приваѣтливъ, приятенъ въ разговорахъ, витіева́тый, витійскій, витійственный, благовѣщанный; pięknie wymowny, zierlich beredt, wohl beredt. Krasomowny Demoſten. *Kulig.* 109. Zjawili się niektórzy krasomowni. *Nag. Fil.* 130. Daruy czytelniku, ieślić w czym niekrasomowno i proſto będzie się zdało. *Złot. A.* 2. KRASOMOWSKI, – a, – ie, od krasomowcy abo krasomowſtwa, Redner-, Redekunſt-; *Bh.* rjećnićký; *Sor.* 1. retjniczki. Krasomowſki miſtrz, *rhetor. Cn. Th.* Krasomowſki uczeń, ćwiczący się w krasomowſtwie. *ib.* Krasomowſkie abo po krasomowſku *adv.*, krasomownie, redneriſch. Chcę, aby rzecz szła przeplatano, po krasomowſku, komicznie i żartobliwie. *Pilch. Sen. Iiſt.* 3, 292. KRASOMOWSTWO, KRASOMOSTWO, – a, *n.*, krasomowſka nauka, die Redekunſt, Beredtſamkeit; *Bh.* rjećnictwj; *Vd.* govorna viednoſt; *Cro.* liposzlòvka;

Rg. ljeposlóvka; *Rs.* красорѣчїе, благорѣчїе, благословецїе, краснословїе, благоязычїе, витїйство, хитрословецїе. Krasomowſtwo czyni wymownym, gdy ozdobą powierzchowną kształci wyrazy. *Kras. Lift.* 73. Prawdziwe krasomowſtwo powinno bydź zwięzłe i krótkie. *Zab.* 5, 80. Na wszyſtkie iego krasomoſtwa krotko powiedział, ia tego nie uczynię. *Sk. Dz.* 722, *N. Pam.* 18, 378, *Mon.* 70. 533. *KRASOPANI, *Bh.* Kraſopani; Wenera; *Vd.* Krasniza. KRASORODNY, -a, - e, piękrzący, verſchönernd, Schönheit gebend. Myślę z ſtrachem, w co poydą słoiczki, co krasorodne przywożą bárwiczki. *Zab.* 10, 393. *Zabł.* KRASOWRONKA *ob.* Kraſka. - KRASZĘ *ob.* Krasić. *KRASZSZY *ob.* Krasny.

*KRASOWOLIA, - i, *ż., z Greck., Eccl.* красовуλλ, красовуλλ, czara, czasza od wina w Greckich manaſterach, eine Weinſchale, ein Weinmaß in den Griechiſchen Klöſtern. Krasowolia ieſt kubek, albo iak Słowianie nazywaią *mirnaia czasza albo *poczerpało, w które się więcéy nie wlewa, ieno pół kwarty wina. *Pim. Kam.* 341.

KRATA, - y, *ż., Lat.* crates, craticula; cf. grod; *Ital.* grata; *Bh.* mřiže, mřiža; *Slo.* mřiže, mřeže; *Bs.* krata, grata, liſa, gratikula, kratikula; *Sr.* 1. leßerza, gitter; *Crn.* gavtr, omrieshje; *Vd.* lesa, spleteniza, reshetva, omreshje, predgraja; *Cro.* gatre, obrovnicze, obrov, gradely, resſetnicza, ressetka (cf. rzeszoto); *Hg.* roſtélyok; *Dl.* mrixe, liſa, razmrexje mrixe; *Sla.* reſhétka; *Rg.* ljessa, rázmrexje; *Rs.* решетка, ремóмка, ремомочка, das Gitter. Okna żelaznemi kratami obwiedzione. *Kras. Pod.* 2, 128. Chciał okuem wyleźć, ale krata nie dopuściła. *Baz. hſt.* 59. Ja okuem domu swego przez kraty moie wyglądałem. *Bud. Prov.* 7, 6, *Bibl. Gd.* Krata od ulicy do zamykania na kłódkę. *Teat.* 52 *d*, 29, eine Gitterthüre. Odpowie mi żona za wszyſtko, wsadzę ią za kratę. *ib.* 15, 48. zamknę ią). Wiek mi pędzić potrzeba za kratą klauzury. *Teatr* 43 *c*, 37. w zamknięciu klasztornym, w klasztorze). Dziś ieszcze powrócisz do klasztoru; niemasz tu śrzodka; dziś przy ołtarzu albo za kratę. *Teat.* 28, 37. Krata bonifraterſka, czubki, Irrenhaus. Czy to gwałtowności zwyczayne są We Panu; czy też potrzebuiesz kraty bonifraterſkiéy? *Teat.* 15, 103. czyś zwaryował, cf. czarna kura). Za ten żart poszedł za kratę. *Jabł. Ex. B* 4. do kozy, więzienia). Rzadko mi się tu zdarzy mieć dokładne wiadomości, za granicą, iak za kratą. *Kras. Liſt.* 173. iak w sąku). - Krata spuſtna, z żelaznemi hakami, którą spuszczaią, nie dopuszczaiąc nieprzyiaciela do miaſta, *catarracta. Mącz.*, ein Fallgitter in einem Thore. Krata mularſka dróżiana, z łask; lasa do przesiewania wapna, piaſku, die Sandſege, Sandrolle. Krata potrzebna ogrodnikowi do przesiewania ziemi, albo dróżiana, albo z rózg. *Kluk Rosl.* 1, 80. KRATKA, - i, ż., KRATECZKA, - i, *dem.*, ein kleines Gitter. Wszędzie mi w oczach ſtaie ta fórta, te kratki. *Teatr* 46, 36. Czerwone złote z kratkami, co ie skonfederowani Hollendrowie biią. *Grod. Dis. C.* 2. Kratki czynię, wyſkrobuię, wymazuię, naznaczam, *cancello. Mącz.*, ausſtreichen, durchſtreichen (gitterförmig). Kratki, które zwierzętom a zwłaszcza koniom zawieszaią na gębie, *fiscella. Mącz.*, ein Maulkorb. Piec co na kratkach, z na roszcie. *Tr.*,

auf dem Roſte braten. Robota w kratkę, w kratki, z kraciaſta, gegitterte Arbeit. KRATKOWY, - a, - e, Gitter-, gegittert. Kratkowy węzeł, albo siatkowy. *Jak. Art.* 2, 93. - §. Na wieczerzy nie miałem appetytu, tylko kratkowego ciaſta zjadłem. *Mon.* 65, 283. w kratki ciaſto, androty, gofry, gegittertes Backwerk, Franzöſiſches Backwerk. KRATKOWAĆ *cz. ndk.*, w kratki co robić, *cf.* kracić, gittern, gegittert machen.

Pochodz. *kraciaſty, kraciaſto, kracić, zakracić, przekracić, okracić.*

*KRATZBIERST *ob.* Kracbierſt.

KRAWACZ, - a, *m., Boh.* kragecí noż, kragal, krogak gnyp; (*Bh.* kragal garnieo szeroki). KRAWALNIK, nóż szewſki do robcty; bywa dwoiaki, krzywy i proſty. *Mag. Miſk.* Krawacz, nóż, którym szewcy zwykli kraiać skórę na trzewiki. *Teatr* 36 *c*, 85, ein Kneif, Schuſterkneif. KRAWACZKI *ob.* Nożyczki. KRAWALNICA, - y, ż., *Rs.* кроильница, deſka lipowa lub olszowa, na którey szewc przykrawa. *Mag. Miſk.*, das Zuſchneidebret der Schuſter.

KRAWAT, - u, *m., z Franc.*, ałaztuk, *Cro.* vratni rubeca; *Sla.* marama na vrátu, das Halstuch, szyynica. (*diſtg. Rs.* кровáть, *Ec.* кравать, кревать, z Greck. κραββατον, *Lat.* grabbatus z łóżko).

KRAWĄDŹ, *KRAWĘDŹ, - i, ż., (*Etym.* krawać, kraiać), bok abo brzeg wzdłuż idący ostry, die ſcharfe Ecke oder Kante. *Dudz.* 42, *Sr.* 1. króma. Przy krawędzi gory miaſteczko Emaus siedziało. *Warg. Radz.* 155. Na krawędziach przepaści nogami ſtawali. *Otw. Ow.* 106. Poyrzyy-no na krawędź kominka, a przeczytay tam owe bilety. *Zab.* 2, 36. Na krawądź co poſtawić, na krawądź upaść. *Dudz.* 42. Liniie, w których dwa równoległoboki przyległe schodzą się, nazywaią się krawędziami wielościanu. *Jak. Mat.* 1, 151, *Gall.* arêtes. - Krawądź łożka, z letra łożkowa, *Cn. Th.* das Seitenbret, der Seitenrand des Bettes. Wsparł się na wygodnéy kanapy krawędzi. *Kras. liſt.* 1, 28. KRAWĘDZIASTY, - a, - e, ostry wzdłuż. *Cn. Th.* KRAWĘDZISTY, co krawędź ma, *labrosus. Mącz.*, zabrzeżyſty, *marginatus. ib.*, ſcharfkantig, ſcharfeckig.

KRAWCOWY, - a, - e, od krawca, Schneider-, *Bh.* krejčuw. *Anat.* Myszka krawcowa albo długa udowa, *musculus sartorius. Krup.* 4, 133. KRAWCOWA, - y, ż., żona krawca, die Schneiderinn, *Bh.* krejčowa, krejčirla; *Sr.* 1. krawcowa, krawczjinka; *Vd.* shivarza, shnidarza; *Slo.* sábolica; *Cro.* krajachicza, s'velya, szabolicza; *Hg.* szabóné; *Rg.* scivacizza, svittariza; *Rs.* портниха, портнúха. Szachrayki, korneciarki, krawcowe. *Teat.* 15, 48. KRAWCZYK, - a, *m.*, czeladnik krawca, der Schneidergeſelle, Schneiderburſche, *Bh* krejčí. Szewczyk, krawczyk, kuśnierczyk, gdy się ustroi w bławaty, porzuciwszy szydło, igłę, dratew, rozumie że szlachcic. *Mon.* 73, 578. KRAWIEC, - awca, *m.*, *Bh.* krejčí; *Slo.* kragči; *Mor.* krejčí; *Sor.* 1. krawz, krawc; *Sor.* 2. ſchlódař, ſchlódař; *Crn.* krajázh, resóvz, resár, robázh; *Vd.* krajazh, robazh, resovez, shivar, shnidár, oblazhilar; *Cro.* krajách, szabol, svélecz, s'ivách, szuknakrajach, szvittar, s'ivecz, s'ivavecz; *Bs.* krajaç, krojaç, scjavaç, koji scije, koji scie svittu, sciavaç od sujette; *Rg.* svittar, sciávaz, *vulg.* terzia, *Hg.* szabo; *Sla.* kra-

jące, terzia, sabol; *Rs.* портной, *Ec.* портный мѣстеръ (*ob.* parć, portki) шьющій cf. szewiec, szewc); co szaty lub suknie robi, to iest przykrawa i szczywa, der Schneider. Krawiec igłę bierze, aby nią szył. *Petr. Et.* 25. Krawce, gdy się sędzą, mówią o nożycach. *Rey Wiz.* 147. Ledwie krawiec w stół pięścią, aż nożyce brzęczą. *Pot. Jow.* 105. Kiedy w stół uderzy krawiec, nożyc szukaiąc, ozwą się nożyce. *Opal. sat.* Tak krawiec kraie, iak mu materyi staie. *Teat.* 20, 99, *Zabł. Z. S.* 50. cf. piędzią się mierzyć). U krawca zawsze zdarta suknia, a u szewca dziurawy bót. *Rys. Ad.* 69. Krawca za kowala obiesić, a niewinnego skarać, winnego puścić. *Cn. Ad.* 365. cf. sprawa iak w Osieku). KRAWIECKI, -a, -ie, od krawiectwa, Schneider-, Schneiderhandwerks-; *Bh.* krejčowský; *Cro.* krajachki, s'ivaczki, s'velzki, s'velni, szabólski; *Rg.* svittarski; *Sla.* krajáčski; *Vd.* shivarski; *Rs.* портняжій. Towarzysz rzemiesła krawieckiego. *Baz. hst.* 38. krawczyk, ein Schneidergeselle. Człowiek professyi krawieckiey. *Teat.* 11, 87. Warsztat krawiecki *Bh.* krejčowna; *Rs.* швальня. KRAWIECTWO, -'a, *n.*, *Bh.* krejčostwj; *Vd.* shyvaria, shivaria); rzemiesło krawieckie, das Schneiderhandwerk. Krawiectwo nie szuka więcey naczynia do uszycia sukni, iedno igły, nożyc, nici, łokcia, .. *Petr. Ek.* 118, *Hrbšt. Odp. Pp.*, *Glicz. Wych. II* 1 *b*, *Mon.* 71, 162. Krawiectwem się bawić *Vd.* shivati, shivariti, shnidaruvati, schneidern, *Rs.* портняжить.

KRAY, -aiu, *m.*, *Boh.* kraj, okraj, okrajek, břeh; *Slo.* kraj; *Sr.* 1. króma; *Cro.* kray, kraj, konëcz; *Crn.* kraj, okkraj, obkraj, krajs; *Vd.* krai, konz, krajishe, okrajek, stranik, rob, saro (cf. rąb; *Vd.* krajoft, nakrajoft z zakończenie); *Hg.* karey, karima; *Dl.* kray; *Bs.* kraj, konac; *Rg.* kraj, kraina, pokraj, pokraina; *Rs.* край, краёвъ, крайчекъ; *Ec.* крáй, *cf. Gr.* ἄκρα, cf. *Ger.* Kragen, cf. Rain, Rand, Reich; cf. *Jsl.* greina, *Gr.* κρίνειν odłączyć, cf. granica Obd. Granitz, *Hottentot.* kraals, wieś, miasteczko, cf. król; - *Rs.* крáйне ostatecznie, nadzwyczaynie). - Czegokolwiek brzeg, ostatek, koniec. *Cn. Th.*, der äußerste Rand, die äußerste Gränze, das Ende. Środek od obu kraiów równo daleko leży. *Petr. Et.* 105. Kraie kiąg iak pozłacać. *Sienn.* 586, *Slesz. Ped.* 304. Na kraiu karty naznaczyć. *Szczerb. Sax. pr. in margine*). Kray szaty, z brzeg szaty. *Cn. Th.*, *Rg.* kraj, skut, der Saum des Kleides. Kray okrętu, brzeg, krawędź *Vd.* kraj, stran; *Rs.* оторубень). Kray wyspy, kępy, lasu *Rs.* онумъ, онумка, онумечка. Pierwszy co kapelusz wynalazł, nosił go bialo, maiąc kraie opuszczone. *Zab.* 12, 60, die Krämpen des Hutes. *Devehere in ultimas terras* na kray świata zawieść, to iest daleko gdzie zawieść. *Mącz.*, *Cn. Ad.* 531. Pobił króle, przyszedł do kraiu świata, stupił wszystkie państwa. *St. Kaz.* 19. Zgromadzą ich ze czterech wiatrów, od kraiów aż do kraiów niebieskich. *Sekl. Math.* 24. *not.* „od ostatnich brzegów niebios, aż do ostatku ich, abo od wierzchu niebios aż do ostatku ich". Miasta na ostatnich kraiach gór budowane były. *Warg. Cex*, 62. Panie boże bądź z nami, na ostatnim kraiu stoimy. *Orzech. Qu.* 74. Żadney śmierci strachem nie byli poruszeni, takie ich bezpieczeństwo było i na kraiu życia. *Zimor.* 251, *Sla.* nakraj, z na końcu). U kata mu kray, u szubienicy koniec, *Rys. Ad.* 69. - Kraiem *adv.*, po brzegu, am Rande. On oboz pod sielonym zatoczywszy gaiem Myśląc tam i sam po nim chodzi kraiem. *Pot. Pocz.* 2. cf. *Ec.* искрай, подлъ, близъ, с (podług, według, przy). - §. 2) kray ziemi, część ziemi, okolica, Gegend, Himmelsgegend, Landesgegend, Landesstrich, Himmelsstrich. Okrąg świata ma swoie kraie, *cardines*, t. i. wschód, zachód, południe, północ. *Chmiel.* 1, 168. Kray świata, abo dział ziemi od południa na północy takiey szerokości, która półgodziny odmiany we dniu abo w nocy uczyni, *clima. Cn. Th.*, das Clima. Kray abo dział świata abo ziemi od południa na północ idąc, odmianę zbytnią ciepła i zimna ieden od drugiego maiący, abo zimą i latem ieden od drugiego różny, tak że ieden zimy nigdy nie ma, drugi lata nigdy; drugi oboie miewa, *zona Cn. Th.*, ein Erdgürtel, eine Erdzone *ob.* kraina, pas, pasmo, strefa). Z pięciu krain, ta co wre gorącem zbytecznym wpośrzód, Toż po stronie żywotnie dwa twórca usadził kraie. *Zab.* 15, 51. *Kniaź.* Kray świata, który kto z wysokiego miesca okiem w koło obeyrzeć iak naydaley może, *horizon. Cn. Th.* widokokrea, widokokrąg, der sichtbare Horizont, Gesichtskreis. - §. 3) kray, część ziemi wielka, od narodu wielkiego pomieszkana. *Wyrw. Geogr.* 43, ein Land, ein Reich, ein Staat; *Slo.* krag; *Sr.* 1. krai, kray; *Sr.* 2. kraj, raj (cf. *Ger.* Reich); *Crn.* kray; *Vd.* krai, shlak, prestor, prostar (przestwor), deshela, semla; *Cro.* orszag (cf. orszak). Jaki kray taki obyczay. *Cn. Ad.* 296, każdy kray ma swóy obyczay; co kray to obyczay. *ib.*, ländlich sittlich. Ruś mówi: szto horod, to norow, *Pim. Kam.* 20; *Rs.* что городъ, то норовъ, что деревня, то обычай; *Slo.* kolko kragow, tolko obićagi. cf. kiedy przyydziesz między wrony, także krakay iak i ony. - §. b) w kraiu tańsze życie, z to iest, w swoim kraiu, w oyczyznie, im Vaterlande. - §. 4*) kray, ląd; *Rs.* край, Land, festes Land. Oycze święty Mikołaiu, Wyrwiy z toni, staw na kraiu, *ad portum. Pieśń. Kat.* 150. NB. Pochodzące obacz pod *Kraiać.*

KRAYCAR, -a, *m.*, *Bh.* krejcar; *Crn.* krajzer; *Vd.* kraizar, krishnik; *Cro.* krayczar, krajczar, krisachecz; *Hg.* karajtsár; (*Sr.* 1. Polak); z Niem. der Kreuzer pieniądz. - §. 2) kraycar, grayczar, wyrwicz, wykręt, korkociąg.

KRAYCZANKA, -i, ż., córka krayczego, des Vorschneiders Tochter. KRAYCZOSTWO, -a, *n.*, godność kraycsego, das Vorschneideramt. - §. *coll.* państwo kraycsostwo, z pan kraycsy z panią kraycsyną. KRAYCZY, -ego, *m.*, kraiący drugim przy obiedzie, rozbieraiący mięsiwa, der Tranchirer, Zerleger, Vorschneider; *Boh.* krajčí; *Vd.* predresar, predresavez; *Rg.* rezalaz, razrèzitegl; *Rs.* рѣзальникъ, кроильникъ. Nieobyczayna, kiedy co kraycsy okroi, pierwey niż poda, rękę wyciągać. *Eraz. Ob. P.* - §. W Polszcze i Litwie pewny urzędnik, der Vorschneider, ein gewisser Beamter. Kraycsy Koronny, Kraycsy Litewski. *Ross. obs.* крáйчей, крáйчей Carski naywyższy Marszałek nadworny. KRAYCZYC, -a, *m.*, syn kraycsostwa, des Vorschneiders Sohn. KRAYCZYNA, -y, ż., żona kraycsego, des Vorschneiders Frau.

KRAYKA, -i, ż., (*Bh.* kragky koronki, kragkař, kragkářka, co koronki robią), brzeg u postawu sukna z wełny odmienney od samey sztuki zrobiony, *Sr.* 2, lschoma;

Rs. кромѣ, кро́мка (краюха przylepka chleba), покро́мъ, покромка, покро́мочка, die Tuchecke, die Anſchrote, der Schrot, die Abſchrote, der Leiſten, der Anwurf. R. 1565 uſtanowiono o suknach kraiowych, żeby dwa łokcie w szerz były bez krayki. *Skrzet. P. P.* 2, 195. Krayka oderznionа. *Cn. Th.* - Krayką go sukienną po plecach bił, co go bolało, iakoby go kot po ręku lizał. *Dwor. K.*; cf. iak na psa łyko). Kiiem grozi oycu synek, którego ociec krayką biiał. *ib.* któremu polżażał). Dzieciątko pieluchami, kraykami ściągaią, Choć nie ieszcze zbroiło, a iuż więźnia maią. *Rey Wiz.* 88. KRAYNIK, -a, *m.*, n. p. Deputacya graniczna samych nawet possessorów, prefektusów, krayników i innych w Węgrzech mieszkaiących sądzić będzie. *Vol. Leg.* 6, 69. na pograniczu mieszkaiących, granicznikow, Gränzbewohner. KRAYNY *ob.* Skrayny.

*KRĄŻ, -ężu, *m.*, krąg, ukrążenie, der Kreis, die Bewegung in die Runde; ztąd: krężem, z kręgiem, kołem, obwodem, n. p. Maie włos gęsty na brodę swym otacza krężem, Tyś bezbrodny, niewiastą iakbyś był, nie mężem. *Gaw. Siel.* 375. (*KRĄŻAĆ *Cn. Th.*, z kraiać, drobić. *Wlod.*), *Bh.* kraužiti *radere*, *secare*). KRĄŻEK, -żka, *m.*, *demin. nom.* Krąg, *Bh.* kraužek; *Hg.* karika; *Ross.* кружёкъ, кружо́къ, кружёчикъ (cf. *kruż, *kružyk, cf. *Ross.* кружало karczma; кружкъ, кружчикъ warſtwa); *Ec.* кружёкъ, кружёкъ. 1) mały okrąg, obwodek, kołko czcze, ein kleiner Kreis, Kranz. Krążki smolane, rodzay woiennych ogniów, robione z ſtarych porozplatanych lontów, uwiniętych w krążek, umoczonych w smole. *Jak. Art.* 3, 297; Pechkränze; cf. pęczki smolane. - §. 2) kołko pełne, talerzyk, błażek, eine kleine Scheibe, ein Scheibchen. Dawno ſława głosi, Że często krążkiem za metę przenosi, *Hor.* 1, 45. *dyſkiem*, Wurfſcheibe. Podnieſienie ciężarów w górę przez krążki, *trochlea*, to ieſt talerzyki grube płaſkie, wielce ruchome w koło środka, przez który przechodzi oś osadzona w kłobie. *Rog. Doł.* 2, 200, die Rollen, Flaſchen, Kloben in einem Flaſchenzuge oder in einer Blockwinde, *Rs.* навойникъ. Krążek nad kopytem, z nadkopycie, die Krone am Pferdehufe. Na krążki pokraiać, z na talarki, in Scheiben ſchneiden. KRĄŻNY, -a, -e, krążący, kołuiący, okrągły, rundend, kreiſend, *Ec.* кругоносимельной. Wąż krążnemi zakręty zatoki łuſkatè Wiiąc, rączo się zwiia na dzwona garbate. *Orw. Ow.* 103. KRĄŻYĆ, -ył, -y, *cz. nik.*, ſkrążyć, okrążyć *dk.*, *Bh. et Slo.* kraužiti, kraužim, kružim, krutiti (cf. kręcić); *Sr.* 2. kružoliſch; *Hg.* kerengetem, karikalom; *Bs.* krugiti, okrugiti; *Cro.* krusim, kolobarim; *Ross.* кружить, искружить (*Ec.* кружу, кружмо кręcę). Kolić, kołować, okrążać, einen Bogen beſchreiben, einen Kreis machen, herum kreuzen. Djabeł iako lew ryczący krąży, szukaiąc kogoby pożarł. *Dambr.* 249, *ib.* 164, *W.* 1 *Petr.* 5, 8. obchodzi was. *Bibl. Gd.*, er gehet umher (Luth.). *Uſtrz. Troj.* 34. Człek bez uwagi nie rozciąga myśli swoiey daley iak do tych miеysc tylko, które go z blizka krążą. *Zab.* 6, 101. *Minas.* Gdzie przedtym dolina poziomym krążyła padołem, bóg miaſta swego ſtanowi osadę. *Psalmod.* 46. Pieniądze krążą, bieżą, bieg czyli kurs mаią, das Geld läuft um. KRĄŻYĆ się, w koło się obracać, ſich in die Runde bewegen, kreiſen. Kiedy w hucie dym czarny, znaczy, że po pieсu tak ſłaby krąży się ogień, że nawet swego ſtrawić nie zdoła dymu. *Torz.* 118. - §. wałęsać się, ſich herumtreiben. Bez pozwolenia ſtarszych na świecie się krążą. *Mon. Wor.* 48. KRĄŻENIE, -ia, *n.*, *subſt. verb.*, kołowanie, das Umlaufen im Kreiſe, das Circuliren; *Bh.* zápolj; *Cro.* ovink, savink, vink; *Hg.* kerengő; *Ks.* кружение, кругообращение, *Ec.* кружало, кругохождение. Rzeka do nawigacyi trudna i niepośpieszna dla wielkiego krążenia i nawrotow. *Boter* 159. Przez żyły dzieie się krwi krążenie czyli cyrkulacya. *Zool.* 8. Krążenie pieniędzy, der Geldumlauf, Lieg, bieg, kurs. *KRĄŻYDŁO, -a, *n.*, *Bh.* kruživdlo; *Slo.* kruživdlo; *Rs.* кружало; *Ec.* кружило cyrkiel, inſtrument. KRĄŻYSKO, -a, *n.*, krąg szpetny niezgrabny, eine unförmliche Scheibenründung, *Ross.* кружище. - Pochodz. pod słowem *Krąg*.

KRCIĆ, KRCZĘ *ob.* Chrzcić.

*KRCICA, -y, ż., czarna kapuſta, iarmusz albo broſkiew, krcicą lekarze zowią, *braſſica. Mącz.*, Schwarzkohl.

KRCINY *ob.* Chrzciny. KRCZYCA *ob.* Krzczyca.

KREACYA, -yi, ż., *transl.*, robienie kogo czym, mianowanie, obieranie, die Erwählung, Ernennung. Wiek trzynaſty dał Europie rożnych królow kreacyi papieżkiey. *Nar. Hiſt.* 4, 352. KREATURA, -y, ż., KREATURKA, -i, ż., *dem.*, utwór, n. p. osobliwa iakaś kreatura. *Teatr.* 29 *b*, 12. osobliwsze ſtworzenie, *Vd.* kreatura, ſtwar, ſtwarje). - *transl.* kreatura czyia kto. *Cn. Th.*, je: mandes Creatur. Kreatury źle często oddaią kreatorom. *Lub. Roz.* 37. (*ob.* Kreować).

KRECIANY; KREDZIANY, -a, -e, z kréty *Cn. Th.*, von Kreide; *Vd.* kridaſt. Grunt czerwonawy na osadzie kredzianéy. *N. Pam.* 16, 90. Wzgórek kredziany. *ib.* 21, 316. KRECIASTY, KREDZIASTY, -a, -e, do kredy podobny, kreidenähnlich, cf. krecisty). Ziemia tam ieſt wapienna albo kredziaſta. *N. Pam.* 21, 316.

KRĘCIĆ, *KRĄCIĆ; -ił, -i, *cz. ndk.*, *Boh.* krautiti; *Rg.* krêtati, krênuti *mouere*; *Bs.* krechjati, kretati, sukati (cf. sukno); *Cro.* szukati, szúchem, vinuti (cf. wić, winąć) vertiti (cf. wiercić); kretati, krechem, kretam *agito*; *Dl.* krechem, kretati; *Sr.* 2. kſchuſiſch; *Sr.* 1. zbjiżmam, ſukam; *Crn.* sukam; *Vd.* sukati, vertiti; *Ec.* кручмю, кручу; *Rs.* вертѣть, вёртывать (cf. *Ger.* kränzen); w krąg co obracać, przeginać w koło, toczyć. drehen, in die Runde herum drehen, winden, krümmen. a) kręcić co, z kręcić nitkę, witkę, drot; sidła, *Ld.* Cała iego zabawa piplę palić, wąsy kręcić. *Mon.* 73, 154. Nici kręcić *Rs.* сучить, сучу; *Ec.* скáмя, скý, cf. sukno). - *Figur.* Mów, a nie kręć wici, Chcę wszyſtkiego dochodzić, iak kłębka po nici. *Trzęb. S. M.* 126, *Teat.* 31, 29, *ib.* 22, 98. wybiegi, wykręty robić; *Rs.* вилять, вильнуть, свильнуть, *ob.* szalawiła). Trzeba było szalbierować, łgać, urywać, kręcić. *Teatr* 19 *c*, 68. cf. pleść koszałki, opałki, Drehereyen machen. - §. b) kręcić czym z, obracać i tam i sam w koło, hin und her drehen, etwas drehend bewegen. Człowiek ieſt zdziebłkiem, co im wicher kręci, drzewem z korzenia wykręconym. *Rey Pſt. E* 3. Koniowi to popuszcza, to nim w koło kręci. *P. Kchan. Orl.* 1, 89. Kręcić nożem, kiiem, szpadą, świdrem. *Tr.* (cf. wiercić). - *Figur.* Czemuż mi bronisz umrzeć, gdy los mną tak kręci, Cóż poczną!

poczną! ah, bogowie przeciw mnie zawzięci. *Min. Ryt.* 1, 103. Szczęśliwy Telemaku, choć fortuna tobą kręci. *Jabł. Tel.* 144. nad tobą wydziwia, tak cię przerzuca). Niech komisarze kręcą głowami, byle na pańskie wystarczyło pieuzery. *Zab.* 13, 203. Kręć Maćku głową, by cię djabeł nie naidlił. *Rys. Ad.* 26. – §., Kręcić rury, wiercić, bohren. Tryna żelazna a pod pilnika albo świdra, gdzie rury kręcą. *Torz.* 255. – §., kark skręcić *ob.* skręcić. KRĘCIĆ SIĘ *Recipr.*, obracać się w krąg, taczać się w koło, ſich herumdrehen, ſich drehen, herum winden, ſich winden. Człowiek kłamliwy, iakoby śliski a zwity wąż, w rozmaite się kręgi zwija á rozwija, kręci się w ogniwa rozmaite. *Weresz. Regl.* 115. Dam mu taki trunek, po którymby się kręcił iak wąż. *Mon.* 73, 256. Jak piiany do koła się kręci. *Teat.* 12, 119. Kręci się iak fryga na mieyscu. *Mon.* 73, 325. Skaczą, tańcuią, kręcą się do koła. *Zac.* 13, 25. *Gawdz.* Czemu się Waść kręcisz, niby na zawiasie, szaft, szaft, iaki mi Francuz. *Teatr* 45 *c*, 5. Wicher, gdy się kraci, prochem ziemſkim dziwnie mąci. *Ryb. Ps.* 61. *Ross.* кумúться, кружúть. Powietrze się w tumany kręci przez kurzawę. *Przyb. Milt.* 53. Ze łzą kręcącą się w oku, tuli ią do piersi. *Przyb. Ab.* 186. Odwracasz oczy, łza ci się w nich kręci. *Teat.* 44, 36. Łzy mu się z radości po oczach kręcą. *ib.* 10, 54. Przebóg, cóż mi bez zdrowia, choć na maiestacie, Pan się kręci na puchu, chłop zasnął na macie. *Nar. Dz.* 2, 66. wierci się, nie mogąc zasnąć, er wälzt ſich im Bette herum. – *fig.* Kręci się iak piſkorz. *Cn. Ad.* 364. iak mucha w ukropie. *Pot. Syl.* 466. Ani mnie tam, ani sam; w takieyem niewoli Kręcę się, niby piſkorz łub piiawka w soli. *Zegl. Ad.* 5. er dreht und windet ſich wie ein Aal (wie ein Peitzker). Kręci się, iak ono iſto w przyrębli. *Rys. Ad.* 26. Kręć się, figluy iak raczysz Abyś miał w sidełka twoie Wolne wprawić serce moie, Tego nigdy nie obaczysz. *Paſt. F.* 128. Pytano go się; oń się kręcił; przyciśniony powiedział. *Sk. Dz.* 426. *ob.* kręcić wici; *Rg.* vargljati, vartjetti). Kręcę się, obracam się z frasunku. *Cn. Th.* (*Rs.* кружúна frasunek). W głowie się kręcisz, snuie, roi, es geht mir im Kopfe herum. A propo tego, póki mi się w głowie kręci, Muszę sobie w pularce wpisać dla pamięci. *Zabł. Fir.* 48. Toż się samo kręci w moiey myśli, co i w twoiey. *Jabł. Tel.* 102. – b) głowa się kręci, *s* w głowie się kręci, *s* zawraca się, der Kopf wird ſchwindelig, drehend. Nad przerwą i przepaścią głowa się kręci. *Pilch. Sen.* 178. Pozagrzewali czupryny bogowie, I w nieśmiertelnéy iuż się kręci głowie. *Jabł. Ez.* 34. *phys. et moral.* Kręci mu się wino w głowie. *Tr.* Urwiy po drodze garść ciemierzycy, Bo mi się we łbie coś kręci. *Kniaź. Poez.* 1, 136. Psysze głowę ſtrach niezwykły snuzy, Mózg iey się kręci. *Morszt.* 57. Długo tu iuż spokoyna głowa nie może bydź, Zawzdy by młode piwo musi się w niey kręcić. *Rey Wiz.* 90. burzyć, wzburzać się). – 2) Kręcić się koło kogo albo czego, *s* uwiiać się, ſich tummeln, geſchäftig thun. Wiem, że się koło wesela kręcą, to iuż niedarmo. *Teatr* 6 *b*, 99. Uważałem iakeś się wczoray koło coreczek iego kręcił. *ib.* 22 *b*, 11. KRĘCENIE, *Subſt. Verb.*, n. p. kręcenie nici, *Rs.* кружéнïе, сучéнïе; *Ec.* скáнïе, das Drehen, das Zwirnen; (*Ross.* кружúна frasunek). – §., kręcenie na wątrobie, brzydliwość, *nausea*. *Volck.* 596. Uebelkeit. Lekarſtwo przeciwko brzydzeniu i czczeniu i kręceniu na serce. *Sienn.* 472. t. i. przeciw nudności, ckliwości. KRĘCICIEL, – a, *m.*, kręcący, kręcić zwyczayny, ein Dreher (*Rg.* krétalaz, krénitegl *motor*). KRĘCICIELKA, – i, *ż.*, KRĘCICKA, die Dreherinn. Jakaż to zalotnica, kręcicka! *Mon.* 71, 485. KRĘCIDŁO, – a, *n.*, narzędzie od kręcenia, ein Drehwerkzeug; *Rs.* кружúло koło powroźnikowe. KRĘCIEL, – a, *m.*, cf. krętak) Rodzay kręcieiów, *Cyprinus*, zawiera owe chrząszcze, które pływaiąc kręcą się w koło, i przewrócone wykręcaią się w górę. *Klud. Zw.* 4, 34. eine Art Springkäfer. *KRĘCILNIA, – i, *ż.*, mieysce gdzie się kręcą sznury, powrozy, *Rs.* кружильня, die Seilerbahn. KRĘCISTY, – a, – e, KRĘCISTO *Adv.*, zatoczysty, kręty, kręcący się. *Cn. Th.* ſich drehend, gedreht, gewunden, ſich ſchlängelnd, geſchlängelt, n. p. kręcista rzeka. (KRECISTY, – a, – e, *Rs.* мбловáтый, pełen krety, kreidig, voll Kreide, n. p. krecista ziemia. *Cn. Th.* kretna. *Cresc.*). KRĘCISZEK, – szka, *m.*, człek pełen wybiegów, krętów, *Rs.* кружокъ, кружóкъ, ein ſchlauer Menſch, voll Dreherey en. *Tr.* – 2) *botan.* Kręciszek, ziołko kminu kramnemu podobne, ſtrączki ma, iako witki kręcone, *cuminum sylveſtre alterum*, Hornkümmel, wilder Kümmel. *Syr.* 441. KRĘCIWĄS, – a, *m.*, *Mon.* 75, 589. wąsy kręcący, ein Schnurrbart: dreher. KRĘCONY, – a, – e, *Part. Pass. Verb.* kręcić, gedreht, *Ec.* кручéный, плетéный. Kręcony na nici *Rs.* сучéный, *Ec.* скáный. Kręcony na drot *Rs.* кручéный. Włosy kręcone wdzięcznemi kryią ſkronie kędziorami. *Paſt. F.* 68. Lew idzie przed tych beſtyy woyſkiem niezliczonym, Sprawuiąc ſie iak hetman ogonem kręconym. *Banial. J* 2. Schod kręcony, *cochlea*. *Cn. Syn.* 191. eine Wendeltreppe; *Sr.* 1. winité zchod. – *fig. tr.* A ta Anielka, ten kręcony djabełek. *Teatr* 22 *b*, 55. szczwana, przebiegla). KRĘCZ, – u, *m.*, Zakręcenia abo załomienia i zakrzywienia głowy, *Gr.* ὀπισθότονος, gdy się w tył abo w bok głowa twarzą obraca, kręczem zowiemy. *Syr.* 740. *et* 478. *et* 331. *et* 117, 122. Kopfverdrehung. (KRECZET *ob.* Krzeczot). KRĘCZYNKA, – i, *ż.*, ziele Janowiec, *geniſta*. *Sien.* 72. Geniſte, Pfriemenkraut.

Pochodz. od słowa *Kręcić*: *kręty, kręto, krętogłow, krętorog, kończatokręty; dokręcać, dokręcić, nakręcać, nakręcić; okręcać, okręt, okrętowy, okrętnik, okręcik; okrucieństwo, okrutny; odkręcać, pokręcać, podkręcać, przekręcać, przykręcać; rozkręcać; ſkręcić; ſkręt, krzątać się, ſkrzętny, okrzętny, ſkrzętność, ſkrzątać się; ukręcić; wykręt, wykrętarz, wykręcić, zakręt, zakręcić, zakrzątnąć.*

KREDA *ob.* Kreta.

KREDENC, KREDENS, – u, *m.*, z *lac.* – *§., kredencyalny liſt, świadectwa na piśmie, liſt otwarty z zaleceniem iakiéy osoby. *Wlod.*, liſt wiarodayny; *Vd.* verodajezhnu pismu, der Credenzbrief, das Beglaubigungsſchreiben. Kazał król pisać inſtrukcyą i kredenc do Barżego *Gorn. Dz.* 139. *Pot. Syl.* 590. Kazał bóg Moyżeszowi do siebie na górę przyiść, i ſtawiąc go urzędnikiem nad ludem swoim, uczynił mu kredens u wszyſtkich, puszczaiąc go pod obłok. *Sk. Zyw.* 1, 332. *t. i.* kredyt. *Cn. Th.* Jezus apoſtołów uczy, iakiby *kredenc mieli mieć nauki swoiéy, t. i czymby mieli twierdzić powieść swoię. *Sekl.* 43. – 2) kredenc, *Kredencya*, – yi, *ż.*, śrebra ſtołowe, albo szafa na śre-

bra stołowe. *Wlod.*, służba, kuchenna tablica, *abacus. Mącz.* (*ital.* credenza) der Credenztisch, Schenktisch. *Boh.* kredencnik, kredencny stůl; *Slo.* početný stůl; *Vd.* poštranica; *Crn.* poštránca, oshlôpnek; *Rg.* Spremma, spremmiza; *Bs.* peharni stół; *Dl.* peharni sztol; *Hg.* poharszuk (cf. puhar); *Rs.* буфе́тъ, скаме́рная; *Lc.* среброхранилище. Kredens był przy drzwiach tacami, puharami, dzbanami śrebrnemi i złociſtemi ozdobny. *Kras. Pod.* 1, 6. Potoczył się na kredens, i wszyſtkie potłukł śklanki. *Teatr* 43, c, 76. - §., Kredens, izba, w którey kredens, das Credenzzimmer. Lotka charcica weszła do kredensu, i natłukła różnych rzeczy. *Teatr.* 196, 54. - §. bez kredensu, s bez kredensowania, że kredencerz nie skosztował sam wprzod, nim puhar podawał, n. p. Prosił Skirgayła do swego folwarku Humen; tamże gdy sobie podweselił, a bez kredensu z dworzany się napiiał, zadał mu on Humen truciznę. *Stryik.* 468. ohne Credenzen, ohne Vorkosten, ohne Vortrinken. - b) Kredens n. p. złoty *carchesium. Cn. Th.* rodzay naczynia długiego z uchami do picia. *Wlod.* ein Credenzbecher. KREDENCERZ, - a, *m.*, któremu powierzono służbę stołową; śrebrowy. *Cn. Th.*; *Rs.* подно́жникъ, ска́мерникъ, der Credenzer, dem der Schenk- oder Credenztisch mit allem Tischgeräthe und Silberzeuge anvertraut ist. Kredencerze stołowe izby nakrywali. *Ban. C* 4. Uchoway boże tam po prostu co nazwać, Gdzieby stół nakrył chłopiec, kredencerzem zowią. *Opal. sat.* 150. KREDENCOWAĆ, KREDENSOWAĆ, - ał, - uje *Act. ndk.*, co komu z, skosztowawszy wprzód napoiu lub potrawy, podawać komu, *Dudz.* 42., *Wlod.*, z Włosk. einem Speise und Trank credenzen, vorher kosten, ehe man sie darreicht. - 2) *Intrans.* translate:, marszałkować komu, przodem chodzić przed kim, drogę komu otwierać, kalauzować, vor jemanden vorher gehen, vorweg gehen, ihm den Weg eröffnen. Marszałkowie królowi, gdy na publikę wychodzi, laskami swemi kredensuią. *Nies.* 1, 250. Gdy iednych Pompeiusz, drugich Cezar armuie Niech Brutowi do bitwy Kato kredensuie. *Bard. Luk.* 23. Jutrzenka w swoie przybrana purpury Na świat przed złotym kredensuie słońcem. *Chrośc. Ow.* 285. Sam osobą swą przeciwko Osmanowi woyskom swym kredensował. *Birk. Zyg.* 25. Przy podstarościm trzech sędziów kredensować maią. *Vol. Leg.* 7, 405. KREDENCYA *ob.* Kredenc 2). - KREDENCYALNY, KREDENSYALNY, - a, - e, n. p. list, świadecsny list, wierodayny, wierzytelny, *Rs.* вѣрите́льный, вѣрющій, ein Credenz - Brief, Creditiv, Beglaubigungsschreiben *ob.* Kredenc 1). (KREDKA *ob.* Krétka). KREDO, - a, *n.*, wyznanie wiary, das Glaubensbekenntniß. *Sk. Zyw.* 261. Apostołowie, nim się rozeszli, zmówili symbolum abo Kredo, to iest 12 członków wiary ś. *Sk. Dz.* 26. W wyznaniu tym członkiem to zowiemy, cokolwiek o każdey rzeczy wedle Kreda osobno wierzyć mamy. *Karnk. Kat.* 10. cf. artykuły wiary). Bóstwo Chrystusowe w kredzie wyznawamy, mówiąc: wierzę w Jez. Chr. iedynego syna bożego, pana naszego, ktory ... *Sk. Kaz.* 535. Pytana była według kreda naszego, ieśli wierzy w boga? *Gorn. Dz.* 6. Zjachawszy się biskupi Afrykańscy, o wierze i o kredzie kazanie Augustynowi ś. przed sobą czynić kazali, *Sk Zyw.* 2, 149. Którzy Szymona Maga naśladuią, ci Apostolskiego i Niceńskiego kreda nie wyznawaią. *Bial. Post.* 3. - *Prov.* Potrzebny iesteś, iak Piłat w kredo (abo w kredzie). *Zabł. Zbb.* 86. cf. iak bies w Częstochowie, iak piąte koło u wozu, so nöthig, wie das fünfte Rad am Wagen. KREDYT, - u, *m.*, powaga z wiarogodności, *Vd.* dovernost, dovupanjost, veruvanstvu, verinanje, savupanjost; *Rs.* дове́рie. Credit, Ansehen mit Glaubwürdigkeit verbunden. Szuka czego wielkiego, czymby kłamstwu swemu uczynił kredytu. *Gorn. Sen.* 571. Łatwiey poradzić nieroztropnéy expensie, aniżeli odzyskać kredyt stracony przez naganną oszczędność. *Zab.* 16, 50. Jeżeli mi się dłużey będziesz zapierał, wszyſtek kredyt na zawsze u mnie utracisz. *Teatr.* 8, 104. Kredyt, wiarę stracić *Rs.* навѣриться, навѣрятся. Żeby ten Jegomość się wkradł w kredyta u Pani naszey, wszystkichby nas starych powyganiał. *Teatr.* 17, 54. Zdawna niewiasty straciły kredyt, i nie mogą bydź doktorkami. *W. Post. W.* 3, 277. Patrząc zazdrość na twe zasługi, sławę i kredyty, ryknie. *Zab.* 12, 234. Sieciech nabył u Władysława wielkiego kredytu. *Nar. Hist.* 3, 44. - b) w handlu kredyt, z wiarogodność względem zapłacenia, der Credit, den man im Handel hat. Kredyt w handlu pożyteczniejszy iest, niż gotowe pieniądze. *Zab.* 13, 76. Dobrze dla kupca mieć kredyt, kredyt iest połową bogactw. *Zabł. Roz.* 136-7. ztąd *per excell.* borg, der Borg, der Credit, n. p. Dawanie na kredyt towarów. *Ustrz. Alg.* 277. Osobom niższego stanu na kredyt nie daią. *Teatr.* 54 *b*, *G il.* Błażéy w karczmie na kredyt piie po szyię, a nic nie płaci. *ib.* 54 *b.* 29. Panicze graniem na kredyt znaczne przemarnowali fortuny. *ib.* 13, 11. Szaleństwo przedaiących, że daią w kredycie To za co nic przez całe nie odbiorą życie. *Hor. Sat.* 184. Na kredyt nic nie biorze u kupców, ale za gotowe pieniądze wszystko kupuie. *Mon.* 66, 261. W garkuchni flaki iadał, a i to czasem na kredyt. *Teatr* 29 *c*, 20. Prawo kredytu, prosił, aby mu było przysądzone. *Chelm. Pr.* 48. KREDYTOR, - a, *m.*, pożyczalnik, wierzyciel, (*dłużnik), der Gläubiger. Zostawił wdowę w długach wielkich, a owo kredytor abo pożyczalnik przychodząc, gdy nic u niey nie znayduie, synaczków iey wziął w niewolą. *Sk. Zyw.* 2, 228. *w rodz. żeńsk.* Kredytorka. KREDYTOWAĆ *ob.* na borg dawać, *borgować* komu.

KREDZIANY *ob.* Krecziany. KREDZIASTY *ob.* Krecziasty. KREDZIĆ, KRECIĆ, *cz. ndk.*, kretą powlec, mit Kreide anstreichen, *Bh.* křidit.

KRĘGI *ob.* Krąg. KRĘGIEL, - gla, *m.*, *Bh.* kuželka, *cf.* kądziel; *Slo.* kolíčel; *Crn.* kégl; *Vd.* zhegel, kegel; *Sr.* 2. kegel; *Cro.* kuglin; *Rs.* ке́гля (кренде́ль, кре́нгель obarzanek). der Kegel. Kręgle do grania bywaią olszowe; kule grabowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Piłki granie, kręglów ciskanie. *Petr. Pot.* 2, 350. Nie znaydziesz u nas kręglów, opilstwa, ni dudy. *Rey Wiz.* 66. Kręglów nastawiaią w koło podle ściany. *ib.* 67. Gracz w kręgle. *Kras. List.* 2, 70, *Vd.* zheglauz, kuglavez). Gram w kręgle *Crn.* kéglam; *Vd.* zheglati, kuglati). Zawóy wzgórę iakoby kręgiel zaostrzaią. *Paszk. Dz.* 122. KRĘGIELEK, - lka, *m.*, *dem.*, ein kleiner Kegel. Kręgielek armatny *ob.* nadstawek. KRĘGIELNY, - a, - e, od kręgla. Kegel-. *Rs.* ке́гельный. KRĘGLARNIA, - i, ź, miejsce do grania w kręgle, die Kegelbahn, Kegelstätte; *Crn.* kéglishe; *Vd.* zheglishe; *Crn.* kuglische, KRĘGLOWATY, - a,

-e, - o *adv.*, na kształt kręgla, kegelartig; *Vd.* zheglovíten, kegloſurmaſt.

KREKORAĆ, - ał, krekorze, *Intrans. Nied.*, gdakać, kwokać, gackern, wie eine Henne; *Boh.* krakorati; *Slo.* krakorám; *Cro.* krakorim, kokochem; cf. krerać). cf kokorykać. Krokoranie kuropatwy. *Otw. Ow.* 311. Kokosz, gdy aniosła iaie, to krokorała i gdakała. *Papr. Kol. L* 3. Nikczemnik ten cały dzień iak kokosz na gniazdzie krokorał. *Rey. Zw.* 145. Umie ona iak kokosz krokorać. *Papr. Przyk. B* 3. Nie wszyſtko to roskosz, Chociay drugi krokorze chodząc by pſtra kokosz. *Rey Wiz.* 72. - *transl.* Białogłowa, kiedy radzi na dobre, chwalebnie; lecz gdy przy uporze, żeby swoie przewiodła, cały dzień krokorze, niemasz co chwalić. *Pot. Arg.* 409. Komu zła żona nad głową krokorze, W gróbby się puścił, nie tylko na morze. *Pot. Syl.* 38. *Pot. Arg.* 517. Tu żołnierz o żołd nad głową krokorze. *Chroſć. Fars.* 339. gdyrz.

KRELE *ob.* Grele.

•KREM, - u, *m.*, n. p. Za drzewo bartne, kto popsuł, zapłaci po dwie kopy groszy; za drzewo na barć wyrobione bez pszczoł, kopę; a za krem bez barci, ile ich popsował, za każdy po półkopy groszy. *Stat. Lit.* 314. •KREMNY, - a, - e, n. p. Jeśliby kto niwę rozrabiaiąc, czyie drzewo bartne albo na barć uczynione, kremne abo z pszczołami albo i bez pszczół opalił ... *ib.* 309.

KREMOR, - u, *m.*, kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor, gruca ięczmienna. *Cn. Th.* Gerſtenſchleim, kleiek. *Włod.*

•KREOWAĆ, z *Lac.*, tworzyć; robić kogo czym, mianować, creiren, ernennen. *Tr.*, *ob.* kreatura, kreacya.

KREPA, - y, *ż.*, KREPON, - u, *m.*, z Franc. lub Włoſk., Materya iedwabna kędzierzawa, Kreppe, Flor; *Vd.* pinta; *Crn.* pazholât, *Sla.* pósha; *Ross.* крепъ, флёръ, дымка. (*Bs.* kerpa, karpa, krrippa, z łata, plaſtr.) Krepon sztuka, *Inſtr. cel. Lit.* - §. *per excell.* czarna krepa, żałobna, ſchwarzer Flor, Trauerflor. - *Fig.* Noc swą krepę czarną rozwinęła. *Jabł. Ez.* 104.

KRĘPA, KREMPA, - y, *ż.*, gatunek klamry, narzędzie od krępowania, *Gall.* crampe, cramçon; die Krampe. Zamoyſki wziął Maximiliana z woyſkiem swoim w krępy. *Błaż. tł. A* 2 *b.* w niewolą). - §. Krępa u kapelusza, kapelusza bok, ſkrzydło, *Sr.* 2. krumpa, *Cro.* pervàz kape, die Krämpe des Hutes, die Hutkrämpe. - §., gra iakaś, ein Spiel. Poydźmyż w krępę- *Pot. Jow.* 190. Kazał on na trynkę, drugi ufa •krempcy, a trzeci tuzowi. *Pot. Jow.* 117.

KRĘPAK, - a, *m.*, Karpak, Krapak, abo Tatry, pasmo gór między Polſką, Węgrami i Siedmiogrodem; między Multanami i Siedmiogrodem zowią ie Bieszczadami. *Dyk. Geogr.* 2, 48. *Ład. H. N.* 43, 44. *Krom.* 1. Tedy iuż w mieście gorszéy będziem żyli, Niż na Krępaku abo na Bieszczadzie. *Zab.* 15, 245. cf. zboycokryty Krępak). KRĘPACKI, - a, - ie, Karpacki, Carpatiſch.

KREPEL, - pla, *m.*, KREPLE, - ów, *plur.*, *(Cn. Th.)* może z Niem. Krapfen, Krapfkuchen, *lat. med.* craphus, *Vd.* krap, shakrap, krapi, pohanje, zvertje (cf. *Vd.* krepetati, z chruścieć); *Crn.* krófi; *Boh.* kobliha, koblížka; *Bs.* ſkrob, jeriscte, łazagne, *Sr.* 1. mazanez, tčkanez; (cf. *Gr.* κρῆπις). Kreple są ciaſta smażone. *Wiel. Kuch.* 404. Weźmiesz krepel ieden. *Budn. Exod.* 29, 23. placek iedeń. *Bibl. Gd.*) Krepie przaśne w oleiu smażone. *Leop. Ex.* 29, 2. *Radz. ib.*; *Budn. ib.*; placki. *Bibl. Gd.*) Maslo do smażenia krepli, ciaſt. *Haur Ek.* 178. Mnieysi ſtanowie pieką krepie, więtsi torty. *Rey Zw.* 61.

KRĘPINY, u ſmuklerza, rozmaite ozdoby do frenzli. *Mag. Mſk.* die mancherley Verzierungen der Frangen b. d. Poſamentierer.

KREPON *ob.* Krepa. KRĘPOŚĆ *ob.* Krępy. KREPOTA *ob.* Chrapota.

KRĘPOWAĆ, - ał, - nie *cz. ndk.*, ſkrępować *Dok.*, mocno i ściśle zwięzywać (cf. krępa, krumper, (cf. Krampe Adlg.) feſt zuſammen knebeln, zuſammen binden, feſſeln. *propr. et fig.* Piotr wiąże, Piotr krępuie, Piotr rozcina okowy. *Pocies* 421. Węzeł nas ten krępuie. *Mon.* 65, 254. Miłością tylu paliss i krępuiesz. *Paſt. F.* 85. Suszy na przemian wilgoć ustępuie, A zimno z ciepłem przymierze krępuie. *Bardz. Boe.* 144. - §., w kartach graiąc krępować, *n. p.* Ten woła *pas*, ów *kart*, ten *accorde*, ów *krępuie*, ten *fluie*, a ów woła baſta. *Mon.* 71, 707. KRĘPOWANY, *et dokon.* SKRĘPOWANY, - a, - e, ściśle związany, gefeſſelt. Ani ruszyć się mogłem, iakby ſkrępowany. *Jabł Tel.* 47. Szczupłością tych kart ſkrępowani dziś to przerwać musimy, co w przyszłey części dopowiemy. *Mon.* 65, 227. żenowani, określeni, ograniczeni). KRĘPULEC, KREPULEC, - ulca, *m.*, kołek, którym się co krępuie. *Włod.* der Packſtock, Packknüttel, Packbängel, das Packſcheit, Raitelſcheit. - §., Krępulec u rzeźnika, drzewo, na którym się wół zawiesza. *Mag. Mſk.*

KRĘPY, - a, - e, cielisty, tułowity, tłusty, *corpulentus. Mącz.*, zsiadły, zwięzły, unterſetzt, kurz und dick, derb, ſtämmig. *Rg.* krupan; *Bs. et Sla.* krupan, *Cro.* krupën, z duży, gruby; *Ec.* крупный wielki, gruby, gruboziarnisty cf. krupy, cf. okropny; *Rs.* крупный, крупенъ gruby, крупноватый grubowaty, крупнѣть grubieć, крупчатый gruboziarnisty). Człowiek krępy i zwięzły ma awantaż nad bardzo rosłym i ociężałym. *Pam.* 85, 1, 1056. Człowiek zsiadły, krępy, marsowaty. *Xiądz* 32. *Ross.* крижъ, рáжій, *Vd.* terzat; (*Sr.* 2. krußče, kſchuſche tęgi), *Bh.* ſlojitý. Jastrzębie maią nogi krępe, mocne. *Zool.* 272. Lappończyk małego wzrostu, krępy. *Zool.* 286. Koń zwięzły i krępy. *Hipp.* 9. Przedtym albo nic, albo mało cię znano, J krępą i cygańką czarną nazywano. *Sim. Siel.* 16. KRĘPOŚĆ, - ści, *ż.*, tułowitość, tłustość, *corpulentia. Mącz.* zsiadłość, die Unterſetztheit; *Bh.* ſlojitoſt; (*Rs.* крупность grubość).

KRERAĆ, •KRYRAĆ, - ał, - a, *Intrans. ndk.*, wrzeszczeć iak gęsi, łabędzie, żórawie, ſchreyen wie die Gänſe, Schwäne, Kraniche. Gęś krera; żórawie kreraią. *Dudz.* 20. *v.* ſtrukać). Zoraw krera, *gruit. Ure. Gr.* 250. *Tol. Sau.* 89. *Bh.* kyhati, *Rg.* krjékati; *Rs. et Ec.* жерáлъ куралыкаетъ (*Rs.* керкнуть, керкать o bekasach i kurach, gdy na pypeć ſtękaią); *Crn.* hrupęti, hrupim (cf. chrupać) *Sr.* 1. rezforzu. Łabędź krera, orzeł kwili. *Tol. Saut.* 45. Pies szczeka, gęś kryra, wielbłąd rże. *Eraz. Jęz. Hh b.* KRERANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, wrzask żórawi, gęsi. *Włod.* das Schreyen der Kraniche, Gänſe.

KRES, KRYS, - u, *m.*, naznaczone granice, obręby, określenie, naznaczony koniec, cel *Crn.* krás, der beſtimmte Kreis, die Gränze des Kreiſes, die Gränzlinie. *Vd.* kriess, sonzhnu obernilu, *Crn.* kręs, Sonnenwende prze-

silenie słoneczne (*Rs.* кресъ życie). Kres zawodniczy od którego wybiegaią, *meta. ib.* Rozmyśl się iaki kres bieżysz. *Rey Zw.* 129 *b.* Laufbahn. Około tego świeckiego zawodu, iako się ludzie pilnie staraią, iako szkapy harcuią, iako ie po kresu wodzą, dziwnie stroią. *ib,* 129 *b,* Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby stał zamierzył, i pewny cel do któregoby zmierzać miał. *Zrn. Pśl.* 3, 583. Prawdziwi pasterze ci, którzy w kresie, od pryncypała swego zamierzonym stoią. *Zrn. Pśl.* 3, 541. Nie grzeszymy, gdy w krysie zamierzonym pisma S. stoimy. *ib.* 3, 500. Opisaną mamy naukę Chrystusową, byśmy z krysu naszego nie występowali. *Hrbśt. Nau. A* 3 *b.* cf. kloba). Gränzen. Nam przystoi potrzeby nasze kresami abo granicami w ewanielii zamierzonemi opisywać. *W. Pśl. W,* 2, 360. Na tym cnota zależy, abyśmy żądzom pewny kres zamierzyli. *Petr. Et.* 96. Chciwości kresu nie maią. *Gorn, Dz.* 119. Meta, koniec, das Ziel, das Ende. Niedaleki krys mamy żywota naszego. *Zrn. Pśl.* 3, 781 *b.* Póty kres, daley nie. *Tr.* Kres żywota iego już przyszedł, *Wys. Kat.* 285. Smierć żywota kres ludzkiego, Żeglarza port tonącego. *Dar. Lot,* 2. Ten mniemany małżeństwa nieprzyiaciel, przysięgłabym, iż iest na kresie zrobić nieszczęśliwą iaką niewiastę. *Teatr* 49 *d,* 26. Kres ukaże, kto dobrą drogą bieg prowadzi, *Sim. Siel.* 94. Królestwa pewny swóy kres maią, (*fatales periodos*). *Warg. Kurc. praef.* Żaden z nas nie wie kresu żywota swego, *Gorn. Dz.* 118. Dopinał swego przez figle i sidła, Lecz blizko kresu zerwały się wędzidła, *Pot. Arg.* 735. przy brzegu utonął). Zamierzony krys. *Petr. Pol.* 47. zamiar, cel, Ziel, Abſehen. KRESA, - y, ż., długa linija, ein langer Strich, cf. *Germ.* ſtrazen, ſtrizeln. Abſg.) Na kadłubie tego zwierzęcia po obu stronach, daie się widzieć kresa, *linea lateralis,* która niby szew iaki od głowy aż do ogona się ciągnie. *Zool.* 173, *ob.* Kresić, Kreślić). Kresa od ucha przez nos aż do zębów idąca, dowodem iest iego dzielności, *Mon.* 60, 405. cięga, szmara, paragraf. (KRESCENCYA *ob.* urodzay, der Fruchtwuchs, Feldfrüchte). KRESIC *ob.* Kreślić. KRESICHLEB, - a, *m.*, gatunek bochenków chleba, po uwarzeniu pieczonego, w Prusiech; zkąd przezwisko poety *Artomiusa* Krzesichleba, Beyträge 1, 9. KRESKA, KRESKA, KRYSKA, - i, ż., *dem. nom.* Kresa, z liniyka, eine kleine Linie, ein Strich, ein Strichelchen; *Bh.* čiara, čiarka, čiarečka (cf. czary); *Slo.* čárka, čoma, strichla; *Sr.* 2. schtrich, ſmurga; (*Cro.* kriska, resèny *segmen*); *Cro,* črák, črachicz, chèrkuya; *Crn.* potęga, potésaj (cf. pociąg); *Vd.* raid, potesaj, potes, brasdiza, smuga; *Rs.* черта, черткa, чéрточка, запятáя; *Ec.* черминца. Łatwiéy iest niebu i ziemi przeminąć, niż iednéy krésce zakonu upaść. *Sekł. Luk.* 16, *not.* „zwierzchnemu kulasikowi"). Anj w iedney krésce wiary nie odmienił. *Sk. Dz.* 652. ani na źdźiebło, na liniią). Na iednę krésk̨ę odwieść go od wiary nie mogli. *ib,* 653. Kreśka w pisaniu nad głoskami z prawéy ku lewey, albo z lewey ku prawéy, akcent. - §. Pić na kréski. *Teatr* 54 *b.* 27, na rejestr, na borg. na kredyt, auf die Rechnung, auf Credit). - b) *transl.* Kréska, z zdana głoska, zdanie, bierka, die Stimme, das Votum; *Sr.* 1. pijprostwa, wohlen; *Rg.* odvjèt; *Vd.* pervola, besiéda, voleperstaja; *Crn.* vôla; *Bs.* balotta). Na seymie Rzeszy pięciu elektorów mieli w kollegium 20 kresek książąt. *Pam.* 85, 1, 686. Trybunały w Turczech akkomodują dekreta do starszéy kryski, to iest do Reisefendego. *Klok. Turk.* 71. - §. ; *meton,* stopień, granica, die Stufe. Naśladowca sprawiedliwości im więcey rośnie, więcey robi, aż wszystkie kryski sprawiedliwości przebieży. *Birk. Krz. Kaw.* 25. - 3) Kreski między słakami; Kreski u koszuli *ob.* Kresy, Krezki. KRESKOWAĆ, - ał, - nie, *Intrans. ndk.*, głoskować, kréskę swoię, zdanie czyli votum zdawać, *Rg.* vjettovati, ſeine Stimme, ſein Votum von ſich geben, ſtimmen. Kiedy się lud kréskuie, kreski powinny bydź publiczne, i to iest gruntownym demokracyi prawem. *Mon.* 68, 482. - 2) *Transit.* kręską pisarską literę oznaczać, accentuiren, einen Buchſtaben mit einem Accent bezeichnen. My kréskuiemy samogłoski, á, é, ó, gdy są ściśnione. *Kpcz. Gr. p.* 245. KREŚLIĆ, KRESIC, KRYSLIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skreślić *Dok.*, *Rs. et Ec.* чертить, черчу, черчю (2. rysować). Kreski lub liniie robić, Striche oder Linien machen, Kryślał w talerz, bardzo mu markotno wszystko co słyszał. *Pot. Arg.* 118. Ludzi takich zwykli chłopięta przy dworze kretą piątnować a kresić. *Glicz. Wych. B* 4 *b.* oznaczać, beſtricheln. - §., kreślić, określać, opisać, beſchreiben, zeichnen, Czarownik przyszedł i uczynił koło I skreślił dziwne charaktery w koło. *P. Kchan. J* 331. Nowowierniki tak świętych rzeczy taiemnice zowią *kryślaniem albo czarami. *Hrbśt. Odp. X* 2. cf. *Bh.* čjarowati liniiować, czarować, cf. *Rs.* чертить, kreślić, rysować; cf. czart). Kreślić, odkreślać, odrysować, określać, mit Strichen abreißen, bezeichnen, entwerfen, Sztukmistrz kryśląc obraz chwały, Ręce iéy mieczem nasrożył, Zwycięstwa wieniec wspaniały, Na groźnym czele położył. *N. Pam.* 463. W kilku zważonych słowach łatwiéy rzecz jest skreślić, Niźli w rozwlekłéy mowie bez ładu i związku. *Niemc. P. P.* 13. zamknąć, objąć). Xiądz *kryśla na krzyż, albo iako mowią, żegna ciało i krew Chrystusową. *Gil. Kat.* 347. przeżegna, krzyżuie, krzyżem oznacza, bekreutzen. - Kryślić, nieczytelnie bazgrać, ſtrizeln, *Rs.* чéркнуть, начеркáть. - §., Kreślić, przekreślać, gładzić, gluzować, durchſtricheln, durchſtreichen, ausſtreichen, auslöſchen, Co przypisze to zmaże, to kryśli, A nic godnego przecię nie wymyśli. *Opal. poet.* - b) *transl.* zamierzać, w myśli układać, knować, entwerfen, ſchmieden, im Schilde führen. Przyszło im na myśl, czy on nie co złego w głowie na nich kreślił! *Pot. Arg.* 184. U was słyszę po ten czas każdy po swey myśli, Nie bacząc nic na boga, tak iako chce kryśli. *Rey Wiz.* 183. Gdy się z sobą tak waży i watpliwie kryśli, Pewny fortel na reszcie stanie mu na myśli. *Zab,* 15, 15. *Kniaź.* Gdzie tylko zysk prywatny każdy sobie kryśli, Jużże tam o powszechnym dobru nie pomyśli. *Teatr* 44 *d,* 61. zamierza), KRESLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, kreślący, krzyżuiący, ſtrichelnd, kreiſend. Grom padem błyskným świdrzenie kreśliwie sprawiwszy, sam się niszczy. *Chodk. Kosł.* 34. (KRESNAK *ob.* chrzesnak). KRESLOWATY, - a, - e, pełen krések, voll Strichelchen, ſtrizlich. *Tr.* KRESOWAĆ, - ał, - nie, *Act. ndk.*, kresy robić, kreślić, Linien oder Striche machen. KRESOWATY, - a, - e, pełen kres, voll Linien. *fig.* szramowaty, zerfetzt, zerhauen, n. p. Kresowaty przez pysk, przez łeb. *Tr.*

Pochodz. nom. *kres: dokreślić, nakreślić, określać,*

określić, określ, określony, odkreślić; pokreślować, pokreślić, podkreślić, przekreślić; przekreślkować, przykreślić, zakreślić, zakres.

*KREST *ob.* chrzest; *ob.* krzyż.

KRET, – a, *m.*, *Boh.* krt, krtice, krtek; *Slo.* krt, krtica, krtičel; *Sr.* 1. knot, knoht; *Sr.* 2. tschet, tschkret; *Cro.* kört; *Rg.* kàrt, kartissa; *Sla.* kèrtica; *Bs.* krritiça, kartiça, sljepi miss; *Vd.* kert, kertiza; *Crn.* kart, kert; (*Crn.* kert 2) = pedagra). *Rs. et Ec.* крóмъ, крóмушъ, кромоpыя (cf. kryć, cf. *Ger.* Kröte). = der Maulwurf, zwierzątko podziemne, niewielkie, krępe, włos ma czarny miękki iak aksamit, ryjnk podobny do świni, którym kretowiny wysypuie; oczy maleńkie iak ziarna prosa, i to okryte włosami, zkąd dawni mniemali, że krety są ślepe. *Lad. H. N.* 81. *Zool.* 332. Kret śleporody kopie się w ziemi. *Tward. Wład.* 178. Z domu się wywali, iako kret nieiaki, cienia się swego boi. *Birk. Ek.* 28, Grzesznik bardziéy nad krety ślepy. *Kulig* 54. Jak może kret bez oczu widzieć promienie słoneczne! *Psalmod.* 47. Kreteński arcybiskup złotym kielichem od Krzyżaków podniety i zamruczony; wżok miły *Kreteńczyk*, iako *kret* własny, w sprawiedliwości zasnął. *Krom.* 671. *Cretensis, ut est in prouerbio, cretizauit.* – W cudzych ostrowidzami, a w swoich kretami. *Pilch. Sen.* 244. By kretowie ślepi na swe występy, a na cudze ostrowidzowie. *Sekl.* 27. Gatunek kretów Naddońskich сабнеyб, сабнyмъ, сабнмиóнохъ.

Pochodz. *kretowy, kretowina, kretowisko, kretowizna.*

KRĘT, – u, *m.*, kręcenie, kręcone, to co się kręci, zakręca, zakręt, das Drehen, die Drehung, Schwingung. Smocy dziwne węzły i kręty i *powichłania cialem swym wyprawuią, *Weresz. Rgl.* 115. zatoki, kręgi, koła). Zadam szyprowi tylo w głowę krętu, że trakt zmyli. *Jabł. Tel.* 123, zawrót, Drehung, Schwindel, Wirbel. *Rs.* крýменъ, крýмъ.

1. KRETA, – y, *ż.*, znaczna wyspa na morzu śrzodziemnym, dziś Kandya. *Dyk. Geogr.* 2, 13. die Insel Kandia. – 2. KRETA, KRÉDA, – y, *ż.*, *Bh.* křida; *Slo.* křida; *Hg.* kréta; *Sr.* 2. křida, *Sr.* 1. kréda; *Crn.* kręda, kraida, schesch; *Vd.* krida, kroda; *Cro.* kreda, kreta, krayda, beli lapor, bela semlya; *Rs.* мѣлъ (*Ec.* мѣлъ, мѣлно = wapno; cf. miałki). *lat.* creta, Kreide, ziemia biała, lekka, krucha i mączasta. *Dyk. Med.* 3, 400, biała ziemia wapienna, spiekła. *Kluk. Kop.* 1, 248. Ten dzień wesoły kretą namałuymy. *Lib. Hor.* 38. szczęsne dni Rzymianie białą kreską znaczyli). – Kreta, kryda u cieśli, znak sznurem zrobiony. *X. Kam.* – *Prov.* Znać iak kretę na gipsie. *Cn. Ad.* 1361, cf. iak węgl na czeluściach). Takie baianie, chcesz napisz kretą na ścianie. *Lib. Sen.* 12. – Pod kretę co wziąć, = w ścisły rachunek, genau berechnen. Pod kredę wziąć prawa i prerogatywy swoie, domagać się ściśle pewney czci daniny. *Zab.* 7, 377. *metonym.* kreta, = co się kretą napisało, das mit Kreide aufgeschriebne, die Kreide, die Rechnung. Gdy po trzecim kart daniu rachuiemy kretę, on miał sto ok. *Pot. Jow.* 190. cf. kréski, na kreski brać, pić, na rejestr). – *§. Pod *kredę dobra wzięto, do konkursu podane. cf. kredo.

Pochodz. *kreciany, krecisty, kretka, kretny, kretowy.*

KRĘTAK, – a, *m.*, *Etym.* kręcić); *gyrinus*, wodny chrząszcz; pływaiąc w okamgnieniu różnie się wykręcać i zwracać może. *Zool.* 166. eine Art Wasserkäfer, cf. kręciel). KRĘTANINA, – y, *ż.*, *collectiue* cokolwiek iest krętego, *phys. et moral.*, zatoki, wykręty, Krümmungen, Wendungen, Drehereyen. Jednak ten igara krętaniną swoią nas bawi, plecie iakby na mękach, a coraz wymowniey. *Zab.* 16, 151. *Nagl.*; *ob.* krętowiny. KRĘTEM *Adverb.*, kręcąc, kręgiem, kołem, in die Runde, drehend. Wiry na morzu, gdzie woda się krętem wiie, *Pilch. Sall.* 153. Harcownik toczył koniem krętem. *Jabł. Buk. N.* 2.

KRETEŃCZANKA, – i, *ż.*, niewiasta z Krety wyspy, eine Cretenserinn, aus Kandia. *Otw. Ow.* 381. KRETEŃCZYK, – a, *m.*, ein Creter, Cretenser, Kandier. U dawnych Kreteńczykowie miani byli za ludzi bez czci i cnoty. *Dyk. Geogr.* 2, 13. Creter sind faule Bäuche. Luth.).

= KRETESEM, = KRETESZEM *Adverbial.*, i krty nie zostawuiąc, ze szczętem, do szczętu, zupełnie, ganz und gar, gänzlich. Buntownicze plemienie z kreteszem gubią. *Bals. Niedz.* 1, 155. Całe ich miasto zburzył, i państwo z kreteszem wywrocił. *Zab.* 7, 192. Dawnych autorów chwałę z kretesem wywracaią. *Mon.* 66, 806. Dowody ich z kreteszem obalono. *Zab.* 7, 12. Niech się świat cały Nań z kretesem wali, Niezlękłe podeń swe nadstawi plecy. *Hor.* 2, 31. *Kniaź.* Przebóg co ja widzę! wszak to móy pan z kretesem odarty. *Zabł. Dziew.* 96. Kościoł ten rozwalił z kretesem. *Leszcz. H. S.* 384. Po téy szarańczy w polach, co było zielono, Wszystko z kretesem iakby wygolono. *ib.* 111. Potrzeby Leuktryyska i Mantyneńska z kretesem obaliły, i prawie w niwecz obróciły, potęgę Spartanów. *Nag. Fil.* 135. *Nag. Cyc.* 93.

*KRĘTEWINY, – jn, *plur.* wykręty, mataniny, *Etym.* kręcić), Drehereyen. Na krętewiny to łeb jeden na świecie. *Teatr* 43 *c*, 24.

KRETKA, KREDKA, – i, *ż.*, *demin. nom.* kreta, = kawałek krety do pisania, ein Stückchen Kreide zum Schreiben. Znaczne sperandy kretką na stole doskonale wypisał. *Zab.* 13, 194. Łatwiey o krédkę, kto złota ma dostatek. *Chmiel.* 1, 155. Ubogi stoły wala kredką, a bogaci złotem, srebrem, miedzią. *ib.* Wziąć pod krétkę, = obrachować, berechnen. Ludzie nawet zaćmienia wzięli pod krétkę. *Zab.* 2, 256. Gdy się wezmą pod krédkę uszkodzenia, którym się zapobiega, pożytki zaś wynikłe, nakłady te małe są. *Kluk. Rosl.* 3, 315. Wziąwszy to z tamtym pod kredkę, na iedno wyidzie. *Teatr* 7 *c*, 23. KRETKOWAĆ się, KRYTKOWAĆ się, = obrachować się, liczbę dawać, n. p. Opiekunowie niechay się wcześnie według słuszności krytkuią. *Haur. Sk.* 243. rechnen, Rechnung ablegen. KRETNY, – a, – e, krety siła maiący. *Cn. Th.* kreidig, voll Kreide; *Cro.* kraydan; pokraydan; *Sr.* 1. kredowné, krédwaté, kredopité. Kretna albo wapienna ziemia mało wody i też niesmaczney w sobie miewa. *Cresc.* 27.

KRĘTNY, – a, – e, kręcący się, skręcony, pokręcony, sich drehend, gedreht, gewunden, sich windend, schlängelnd. Smok krętnémi pasmami tłuszczyste zatoki łamiąc, srogie stroił skoki *volubilibus orbibus. Zebr. Ow.* 55. KRĘTO *Adv.*, (*Etym.* kręcić) krętem, gedreht, gewunden, sich drehend. (*Rs.* крýто, окрýмитъ za tego skręcone, okrutnie). Przezroczysty nurt w cieśni strumyka W tysiąc stron kręto mrucący umyka. *Mon.* 70, 723. Zewsząd na nich zadmuchnie wiatr gwałtowy kręto. *Przyb. Milt.* 89. Strumyk z daleka słabo mruczy, i kręto ucieka. *Ossyan. Kras. C.*

silenie słoneczne (*Rs.* кресъ życie). Kres szawodniczy od którego wybiegaią, *meta. ib.* Rozmyśl się iaki kres bieżysz. *Rey Zw.* 129 *b.* Laufbahn. Około tego świeckiego zawodu, iako się ludzie pilnie staraią, iako szkapy harcuią; iako ie po kresu wodzą, dziwnie stroią. *ib.* 129 *b.* Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby stał zamierzył, i pewny cel do któregoby zmierzać miał. *Zrn. Pśt.* 3, 583. Prawdziwi pasterze ci, którzy w kresie, od pryncypała swego zamierzonym stoią. *Zrn. Pśt.* 3, 541. Nie grzeszymy, gdy w krysie zamierzonym pisma S. stoimy. *ib.* 3, 500. Opisaną mamy naukę Chrystusową, byśmy z krysu naszego nie występowali. *Hrbśt. Nau. A* 3 *b.* cf. kloba). Gränzen. Nam przystoi potrzeby nasze kresami abo granicami w ewanielii zamierzonemi opisywać. *W. Pśt. W.* 2, 360. Na tym cnota zależy, abyśmy żądzom pewny kres zamierzyli. *Petr. Et.* 96. Chciwości kresu nie maią. *Gorn. Dz.* 119. Meta, koniec, das Ziel, das Ende. Niedaleki krys mamy żywota naszego. *Zrn. Pśt.* 3, 781 *b.* Póty kres, daley nie. *Tr.* Kres żywota iego już przyszedł. *Wys. Kat.* 285. Smierć żywota kres ludzkiego, Żeglarza port tonącego. *Dar. Lot.* 2. Ton mniemany małżeństwa nieprzyiaciel, przysięgłabym, iż iest na kresie zrobić nieszczęśliwą iaką niewiastę. *Teatr* 49 *d.* 26. Kres ukaże, kto dobrą drogą bieg prowadzi. *Sim. Siel.* 94. Królestwa pewny swóy kres maią, (*fatales periodos*). *Warg. Kurc. praef.* Żaden z nas nie wie kresu żywota swego. *Gorn. Dz.* 118. Dopinał swego przez figle i sidła, Lecz blizko kresu zerwały się wędzidła. *Pot. Arg.* 735. przy brzegu utonął). Zamierzony krys. *Petr. Pol.* 47. zamiar, cel, Ziel, Abſehen. KRESA, - y, ł., długa linija, ein langer Strich, cf. *Germ.* ſtraßen, ſtrißeln. Abſg.) Na kadłubie tego zwierzęcia po obu stronach, daie się widzieć kresa, *linea lateralis*, która niby szew iaki od głowy aż do ogona się ciągnie. *Zool.* 173, *ob.* Kresić, Kreślić). Kresa od ucha przez nos aż do zębów idąca, dowodem iest iego dzielności. *Mon.* 60, 405. cięga, szmara, paragraf. (KRESCENCYA *ob.* urodzay, der Fruchtwuchs, Feldfrüchte). KRESIC *ob.* Kreślić. KRESICHLEB, - a, *m.*, gatunek bochenków chleba, po uwarzeniu pieczonego, w Prusiech; zkąd przezwisko poety *Artomiusa* Krzesichleba. Beyträge 1, 9. KRESKA, KRESKA, KRYSKA, - i, ł., *dem. nom.* Kresa, = liniyka, eine kleine Linie, ein Strich, ein Strichelchen; *Bh.* ćiara, ćiarka, ćiareczka (cf. czary); *Slo.* čárka, čoma, strichla; *Sr.* 2. schtrich, ſzmurga; (*Cro.* kriſka, resény *segmen*); *Cro.* ſrák, ſrachicz, chèrknya; *Crn.* potęga, potésaj (cf. pociąg); *Vd.* raid, potesaj, potes, brasdiza, smuga; *Rs.* черта, черточка, заплата; *Ec.* черти́ца. Łatwiéy iest niebu i ziemi przeminąć, niż iedney krésce zakonu upaść. *Sekl. Luk.* 16. *not.* „zwierzchnemu kulasikowi"). Ani w iedney krésce wiary nie odmienił. *Sk. Dz.* 652. ani na źdźiebło, na liniią). Najednę krésk̨ę odwieść go od wiary nie mogli. *ib.* 653. Kreśka w pisaniu nad głoskami z prawéy ku lewey, albo z lewey ku prawéy, akcent. - §. Pić na kréski. *Teatr* 54 *b.* 27, na rejestr, na borg. na kredyt, auf die Rechnung, auf Credit). - b) *transl.* Kréska, z zdana głoska, zdanie, bierka, die Stimme, das Votum; *Sr.* 1. pjiprošiwa, wobleno; *Rg.* odvjèt; *Vd.* pervola, besiéda, voleperſtaja; *Crn.* vôla; *Bs.* balotta). Na seymie Rzeszy pięciu elektorów mieli w kollegium 20 kresek książąt.

Pam. 85, 1, 686. Trybunały w Turczech akkomodują dekreta do starszéy kryski, to iest do Reisefendego. *Klok. Turk.* 71. - §.; *meton.* stopień, granica, die Stufe. Naśladowca sprawiedliwości im więcey rośnie, więcey robi, aż wszystkie kryski sprawiedliwości przebieży. *Birk. Krz. Kaw.* 25. - 3) Kreski między ſłakami; Kreski u koszuli *ob.* Krezy, Krezki. KRESKOWAĆ, - ał, - uie, *Intrans. ndk.*, głoskować, kréskę swoię, zdanie czyli votum zdawać, *Rg.* vjettovati, ſeine Stimme, ſein Votum von ſich geben, ſtimmen. Kiedy się lud kréśknie, kréski powinny bydź publiczne, i to iest gruntownym demokracyi prawem. *Mon.* 68, 482. - 2) *Transit.* kręską pisarską literę oznaczać, accentuiren, einen Buchſtaben mit einem Accent bezeichnen. My kréśkuiemy samogłoski, á, é, ó, gdy są ściśnione. *Kpcz. Gr. p.* 245. KREŚLIĆ, KRESIC, KRYŚLIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skreślić *Dok.*, *Rs. et Ec.* чертить, черчу, черчю (z. rysować). Kreśki lub liniie robić, Striche oder Linien machen. Kryślał w talerz, bardzo mu markotno wszystko co słyszał. *Pot. Arg.* 118. Ludzi takich zwykli chłopięta przy dworze kretą piątnować a kresić. *Glicz. Wych. B* 4 *b.* oznaczać, beſtricheln. - §., kreślić, określać, opisać, beſchreiben, zeichnen, Czarownik przyszedł i uczynił koło I skreślił dziwne charaktery w koło. *P. Kchan. J* 331. Nowowierniki tak świętych rzeczy taiemnice zowią *kryślaniem albo czarami. *Hrbśt. Odp. X* 2. cf. *Bh.* čjarovati liniiować, czarować, cf. *Rs.* чертить, kreślić, rysować; cf. czart). Kreślić, odkreślać, odrysować, określać, mit Strichen abreißen, bezeichnen, entwerfen. Sztukmistrz kryśląc obraz chwały, Ręce iéy mieczem nasrożył, Zwycięstwa wieniec wspaniały, Na groźnym czele położył. *N. Pam.* 463. W kilku zważonych słowach łatwiéy rzecz iest skreślić, Niźli w rozwlekłéy mowie bez ładu i związku. *Niemc. P. P.* 13. zamknąć, objąć). Xiądz *kryśla na krzyż, albo iako mowią, żegna ciało i krew Chrystusową. *Gil. Kat.* 347. przeżegna, krzyżuie, krzyżem oznacza, bekreuzen. - Kryślić, nieczytelnie bazgrać, ſtrißeln, *Rs.* чёрныу мн, чернкамь. - §., Kreślić, przekreślać, gładzić, gluzować, durchſtricheln, durchſtreichen, ausſtreichen, auslöſchen, Co przypisze to zmaże, to kryśli, A nic godnego przecię nie wymyśli. *Opal. poet.* - b) *transl.* zamierzać, w myśli układać, knować, entwerfen, ſchmieden, im Schilde führen. Przyszło im na myśl, czy on nie co złego w głowie na nich kreślił. *Pot. Arg.* 184. U was słyszę po ten czas każdy po swey myśli, Nie bacząc nic na boga, tak iako chce kryśli. *Rey Wiz.* 183. Gdy się z sobą tak waży i watpliwie kryśli, Pewny fortel na rzeczie stanie mu na myśli. *Zab.* 15, 15. *Kniaź.* Gdzie tylko zysk prywatny każdy sobie kryśli Jużże tam o powszechnym dobru nie pomyśli. *Teatr* 44 *d*, 61. zamierza), KRESLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, kreślący, krzyżuiący, ſtrichelnd, kreiſend. Grom padem błyſknym świdrzenie kreśliwie sprawiwszy, sam się niszczy. *Chodk. Koſt.* 34. (KRESNAK *ob.* chrzesnak). KRESLOWATY, - a, - e, pełen krések, voll Strichelchen, krißlich. *Tr.* KRESOWAĆ, - ał, - uie, *Act. ndk.*, kresy robić, kreślić; Linien oder Striche machen. KRESOWATY, - a, - e, pełen kres, voll Linien. *fig.* szramowaty, zerfetzt, zerhauen, n. p. Kresowaty przez pysk, przez leb. *Tr.*

Pochodz. nom. *kres: dokreślić, nakreślić, określać,*

określić, określ, określony, odkreślić; pokreślować, pokreślić, podkreślić, przekreślić; przekreślkować, przykreślić, zakreślić, zakres.

*KREST *ob.* chrzest; *ob.* krzyż.

KRET, - a, *m.*, *Boh.* krt, krtice, krtek; *Slo.* krt, krtica, krtičet; *Sr.* 1. knot, knoht; *Sr.* 2. kschet, schkret; *Cro.* kért; *Rg.* kàrt, kartizza; *Sla.* kèrtica; *Bs.* krritiça, kartiça, sljepi miso; *Vd.* kert, kertiza; *Crn.* kart, kert; (*Crn.* kert 2) = podagra). *Rs. et Ec.* кротъ, кротовина (cf. kryć, cf. *Ger.* Kröte). = der Maulwurf, zwierzątko podziemne, niewielkie, krępe, włos ma czarny miękki iak aksamit, ryiak podobny do świni, którym kretowiny wysypuie; oczy maleńkie iak ziarna prosa, i to okryte włosami, zkąd dawni mniemali, że krety są ślepe. *Lad. H. N.* 81. *Zool.* 332. Kret śleporody kopie się w ziemi. *Tward. Wład.* 178. Z domu się wywali, iako kret nieiaki, cienia się swego boi. *Birk. Ek.* 28. Grzesznik bardziey nad krety ślepy. *Kulig* 54. Jak może kret bez oczu widzieć promienie słoneczne! *Psalmod.* 47. Kreteński arcybiskup złotym kielichem od Krzyżaków podniety i zamruczony; wtok miły *Kreteńczyk*, iako *kret* własny, w sprawiedliwości zalanął. *Krom.* 671. *Cretenses, ut est in prouerbio, cretizauit.* - W cudzych ostrowidzami, a w swoich kretami. *Pilch. Sen.* 244. By kretowie ślepi na swe występy, a na cudze ostrowidzowie. *Sekl.* 27. Gatunek kretów Naddońskich сѣвнецъ, сѣвнуумъ, сѣвнимионогъ.

Pochodz. *kretowy, kretowina, kretowisko, kretowizna.*

KRĘT, - u, *m.*, kręcenie, kręcone, to co się kręci, sakręca, sakręt, das Drehen, die Drehung, Schwingung. Smocy dziwne węzły i kręty i *powichłania ciałem swym wyprawuią, *Weresz. Rgl.* 115. zatoki, kręgi, koła). Zadam szyprowi tyle w głowę krętu, że trakt zmyli. *Jabł. Tel.* 123, zawrót, Drehung, Schwindel, Wirbel. *Rs.* крутень, крутъ.

1. KRETA, - y, *ż.*, znaczna wyspa na morzu śrzodziemnym, dziś Kandya. *Dyk. Geogr.* 2, 13. die Insel Kandia. - 2. KRETA, KRÉDA, - y, *ż.*, *Bh.* křida; *Slo.* křjda; *Hg.* kréta; *Sr.* 2. křida, *Sr.* 1. kréda; *Crn.* kręda, kraida, schesch; *Vd.* krida, kröda; *Cro.* kreda, kreta, krayda, beli lapor, bela semlya; *Rs.* мѣлъ (*Ec.* мѣлъ, мелко с вапно; cf. miałki). *lat.* creta, Kreide, ziemia biała, lekka, krucha i mączasta. *Dyk. Med.* 3, 400, biała ziemia wapienna, spiekła. *Kluk. Kop.* 1, 248. Ten dzień wesoły kretą namaluymy. *Lib. Hor.* 38. szczęsne dni Rzymianie białą kreską znaczyli). - Kreta, kryda u cieśli, znak sznurem zrobiony. *X. Kam.* - *Prov.* Znać iak kretę na gipsie. *Cn. Ad.* 1361, cf. iak węgl na czeluściach). Takie baianie, chcesz napisz kretą na ścianie. *Lib. Sen.* 12. - Pod kretę co wziąć, = w ścisły rachunek, genau berechnen. Pod kredę wziąć prawa i prerogatywy swoie, domagać się ściśle pewney czci daniny. *Zab.* 7, 277. *metonym.* kreta, = co się kretą napisało, das mit Kreide aufgeschriebne, die Kreide, die Rechnung. Gdy po trzecim kart daniu rachuiemy kretę, on miał sto ok. *Pot. Jow.* 190. cf. kréski, na kreski brać, pić, na rejestr). - *§. Pod *kredę dobra wzięto, do konkursu podane. cf. kredo.

Pochodz. *kreciany, krecisty, kretka, kretny, kretowy.*

KRĘTAK, - a, *m.*, *Etym.* kręcić); *gyrinus*, wodny chrząszcz; pływaiąc w okamgnieniu różnie się wykręcać i zwracać może. *Zool.* 166. eine Art Wasserkäfer, cf. kręciel). KRĘTANINA, - y, *ż.*, *collectiue* cokolwiek iest krętego, *phys. et moral.*, zatoki, wykręty, Krümmungen, Wendungen, Drehereyen. Jednak ten igarz krętaniną swoią nas bawi, plecie iakby na mękach; a coraz wymowniey. *Zab.* 16, 151. *Nagl.*; *ob.* krętowiny. KRĘTEM *Adverb.*, kręcąc, kręgiem, kołem, in die Runde, drehend. Wiry na morzu, gdzie woda się krętem wiie, *Pilch, Sall.* 153. Harcownik toczył koniem krętem. *Jabł. Buk. N.* 2.

KRETEŃCZANKA, - i, *ż.*, niewiasta z Krety wyspy, eine Cretenserinn, aus Kandia. *Otw. Ow.* 331. KRETEŃCZYK, - a, *m.*, ein Creter, Cretenser, Kandier. U dawnych Kreteńczykowie miani byli za ludzi bez czci i cnoty. *Dyk. Geogr.* 2, 13. Creter sind faule Bäuche. Luth.).

= KRETESEM, = KRETESZEM *Adverbial.*, i krty nie zostawuiąc, ze szczętem, do szczętu, zupełnie, ganz und gar, gänzlich. Buntownicze plemienie z kreteszem gubią. *Bals. Niedz.* 1, 155. Całe ich miasto zburzył, i państwo z kreteszem wywrocił. *Zab.* 7, 192. Dawnych autorów chwałę z kretesem wywracaią. *Mon.* 66, 806. Dowody ich z kreteszem obalono. *Zab.* 7, 12. Niech się świat cały Nań z kretesem wali, Niezlękłe podeń swe nadstawi plecy. *Hor.* 2, 31. *Kniaź.* Przebóg co ia widzę! wszak to móy pan z kretesem odarty. *Zabł. Dziew.* 96. Kościoł ten rozwalił z kretesem. *Leszcz. H. S.* 384. Po téy szarańczy w polach, co było zielono, Wszystko z kretesem iakby wygolono. *ib.* 111. Potrzeby Leuktryyska i Mantyneńska z kretesem obaliły, i prawie w niwecz obróciły, potęgę Spartanów. *Nag. Fil.* 135. *Nag. Cyc.* 93.

*KRĘTEWINY, - in, *plur.* wykręty, mataniny, *Etym.* kręcić), Drehereyen. Na krętewiny to łeb jeden na świecie. *Teatr* 43 *c*, 24.

KRETKA, KREDKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kreta, = kawałek krety do pisania, ein Stückchen Kreide zum Schreiben. Znaczne operandy kretką na stole doskonale wypisał. *Zab.* 13, 194. Łatwiey o kredkę, kto złota ma dostatek. *Chmiel.* 1, 155. Ubogi stoły wala kredką, a bogaci złotem, srebrem, miedzią. *ib.* Wziąć pod krétkę, = obrachować, berechnen. Ludzie nawet zaćmienia wzięli pod krétkę. *Zab.* 2, 256. Gdy się wezmą pod kredkę uszkodzenia, którym się zapobiega, pożytki zaś wynikłe, nakłady te mało są. *Kluk. Rosl.* 3, 315. Wziąwszy to z tamtym pod kredkę, na iedno wyidzie. *Teatr* 7 *c*, 23. KRETKOWAĆ się, KRYTKOWAĆ się, = obrachować się, liczbę dawać, n. p. Opiekunowie niechay się wcześnie według słuszności krytkuią. *Haur. Sk.* 243. rechnen, Rechnung ablegen. KRETNY, - a, - e, krety siła maiący. *Cn. Th.* kreidig, voll Kreide; *Cro.* kraydan; pokraydan; *Sr.* 1. kredowné, krédwaté, kredowité. Kretna albo wapienna ziemia mało wody i też niesmaczney w sobie miewa. *Cresc.* 27.

KRĘTNY, - a, - e, kręcący się, skręcony, pokręcony, sich drehend, gedreht, gewunden, sich windend, schlängelnd. Smok krętnémi pasmami łuszczyste zatoki łamiąc, srogie stroił skoki *volubilibus orbibus. Zebr. Ow.* 55. KRĘTO *Adv.*, (*Etym.* kręcić) krętem, gedreht, gewunden, sich drehend. (*Rs.* крутило, закрутить за tego skręcone, okrutnie). Przezroczysty nurt w cieśni strumyka W tysiąc stron kręto mruczący umyka. *Mon.* 70, 723. Zewsząd na nich zadmuchnie wiatr gwałtowy kręto. *Przyb. Milt.* 89. Strumyk z daleka słabo mruczy, i kręto ucieka. *Ossyan. Kras. C.*

– §. Koło Waści kręto. *Teatr.* 10 *b*, 88. ciasno, chudo, cf. kręci się iak piskorz, er ist im Gedränge. KRĘTODZIOB, – a, *m.*, *rhinchops*, ptak, der Verkehrtschnabel, ein Vogel. *Bndtk.* KRĘTOGŁOW, – a, *m.*, *picus torquilla Klein*, ptak wielkości skowronka, głowę zupełnie w tył wykręcić może. *Zool.* 265. der Wendehals; *Rs.* вертиголóвка, вертиголовка, пясна. KRĘTOGŁOWY, – a, – o, głowę zawracaiący, upaiaiący, den Kopf verdrehend, ihn drehend oder schwindelnd machend, berauschend. Ażeby miary nie przebrał, dorwawszy się krętogłowéy czary, Niech pomni na Centaurów z Lapitami boie. *Hor.* 1, 96. *Nar.* KRĘTOLOTNY, – a, – e, kręcąc się ulataiący, sich hinweg kräuselnd, in Kreisen entfliegend. Dym krętolotny. *Otw. Wirg.* 405.

KRETOMYSZ, – y, *ż.*, mysz polna, *sorex araneus*, die Feldmaus, Spitzmaus, większa od myszy, kształtu kreta; przesiaduie w ziemi. *Zool.* 333.

KRĘTOPŁOMIENNY, – a, – e, wybuchaiący kręcące się płomienie, flammenkräuselnd. Krętopłomienna Etna. *Hor.* 2, 47. *Kniaź.*, *Dudz.* 19. KRĘTOPŁOTY, – a, – e, koło płotów się kręcący, zaunbekräuselnd. Bluszcz krętopłoty. *Hor.* 2, 270. KRĘTOPRAWNY, – a, – e, prawa przekręcaiący, gesetzverdrehend, rechtverdrehend. Krętoprawne odsądziwszy swady. *Hor.* 2, 58. *Nar.*, *longa diiudicata lite.* KRĘTOROG, – a, *m.*, *strepiceros*, *Plin.* 8, 53. zwierz rogów zakręconych. *Cn. Th.* ein Thier mit gewundnen Hörnern. KRĘTOROGI, – a, – ie, *reciprocicornis*, zawiłych, zakręconych rogów, mit gewundenen Hörnern. *Mon.* 75, 595. *Cn. Th.* KRĘTOŚĆ, – ści, *ż.*, die Drehung, das Drehen, der Grad in dem etwas z. B. eine Schnur gedreht worden ist. *Bh.* krautiwost; (*Rs.* крутость spadzistość, przykrość, twardość, niegiętkość charakteru; okrutność). Dobroć i moc sznurów zależy od dobrey roboty i małey krętości nici. *Jak. Art.* 2, 228. KRĘTOSKOCZNY, – a, – e, w koło skaczący, im Kreise hüpfend. Krętoskoczne tany. *Hor.* 1, 250. KRĘTOSZ, – a, *m.*, kręciasek, człowiek wykrętny, ein Dreher, Verdreher. Krętosz mówią polityk; ia go swę oszustem. *N. Pam.* 16, 118.

KRETOWAĆ; – al, – uie *Act. ndk.*, pokretować *Dok.*, *Bh.* křiditi; *Rs.* мѣлить. kretą bielić, mit Kreide tünchen, überkreiden. Kretowany z kretą bielony, *cretatus. Cn. Th.*; *Slo.* křidowány, křidau zbjlaný; *Hg.* krétázott. KRETOWATY, – a, – e, podobny do krety, kreciasty, kreidicht, kreideartig; *Bh.* křidowatý; *Rs.* мѣловидный; *Kreydowaty. *Torz.* 212.

KRĘTOWATY, – a, – e, krętny, wykrętny, *moral.* drehezisch, verdrehend, nicht grade. Boga prosiłem, aby dał krętowatéy duszy iego uznanie. *Mon.* 76, 519.

KRETOWINA, KRETOWIZNA, – y, *ż.*, KRETOWISKO, – a, *n.*, ein Maulwurfshügel; *Gro.* kertorovina; *Crn.* kertina; *Vd.* kertina, kortishe, *Rs.* кóчка, кóчечка. Krety wyrzucaiąc ziemię w górę, wysypuią owe pagórki, które kretowinami nazywamy. *Kluk. Zw.* 1, 357. W każdą kretowinę zdechłych raków nakładź; bo krety od smrodu tego zdychać muszą. *Haur. Ek.* 178. – 2. KRETOWY, – a, – e, od kreta, *Bh.* křtičný; *Rs.* кротовый. Maulwurfs-. Kretowa mogilka. *Tr.*

2. KRETOWY, – a, – e, od krety, kreidig; *Rs.* мѣловый, Kretowe zboże na ziemi krecistéy, iako piaskowe zboże, *cretacea siligo. Cn. Th.*

KRĘTOWZNIOSŁY, – a, – e, kręcący się do góry, sich hinauf drehend. Kark krętowzniosły, a śpiczastomała głowa, brzuch cienki. *Pilch. Sen. list.* 3, 226. KRĘTOZWIEZŁY, – a, – e, n. p. Krętozwięzłą koguta nogę kosmacizna ieży. *Zab.* 10, 74. *Kossak.*, krępą i okręconą, stämmig gedreht. KRĘTU WĘTU *adverbial.*, *Dudz.* 50. krętu wętu *verbis effutitiis adnumerat Cn. Th.* 1023. krętowiny, wykręty, *Rs.* проводы; Drehereyen. – b) skrzątać się trzeba, haru haru, tummle dich, uwiiayże się. KRĘTY, – a, – e, kręcony, kręcący się, gedreht, gewunden, sich schlängelnd. *Cro.* krenut: wzruszony, poruszony; *Rs.* крутый, крут mit zbyt mocno skręcony; przykrospadzisty, gęsty, twardy, srogi, okrutny, крут menek trochę sztywny). Kręty sznur, zbardzo kręcony, drall. Sękate i kręte drzewa. *Torz.* 19. nieproste). Bluszcz kręty. *Mon.* 76, 201. okręcaiący się). Labirynt kręty. *N. Pam.* 22, 107. Lepiéy iest bitym i prostym iść gościńcem, niżeli kręte sobie czynić ścieszki. *Pilch. Sen. list.* 3, 320. *Teatr* 3 *b*, 10. Szczęścia na świecie drogi kręte, śliskie. *Kras. Mysz.* 12. (cf. wężykowaty). Od ciebie rada w naykrętszym trafunku. *Zab.* 10, 9. *Jakub.* w nayszawilszym). Kręta kiszka czyli kosa, *ileon. Perz. Cyr.* 157. Nadmie się dziwoląg i po cielsku wiiąc ogon kręty w kołko zwinie. *Bard. Tr.* 105. Murzyna kręte włosy. *Tr.*, kędzierzawe, kräuselnd, kraus.

KREUIĘ *ob.* Kreować.

KREW', *G.* – krwi, *ż.*, *Bh.* krew, czerwená; *Slo.* krew; *Sr.* 1. krei, krew; *Sr.* 2. krej, kschej, kschew; *Vd.* kri, kryv, kervje, kerv, *G.* kriji *et* kervi; *Crn.* kry; *Cro.* kerv, karv, *dem.* kërvicza; *Bs.* krriv, karu, *Sla.* kèrv; *Dl.* karv; *Rg.* kàrv; *Rs. et Ec.* кровь, рудà, (cf. ruda) cf. *Lat.* cruor, *Syr.* בורא. das Blut; iest to ów sok w żyłach żyiącego zwierzęcia okrążaiący. *Kluk. Zw.* 1, 35. (cf. krążenie). Krew' czerwona i ciepła u wołu, u ptaków etc, czerwona ale zimna w rybach, w wężach; biała i zimna, w owadzie. *Zool.* 7. *Sniad. Chem.* 2, 22. Lice świeże, iakoby krew' z mlékiem. *Knicź. Poez.* 2, 110. iak róża, wie Milch und Blut. – Krew' puszczać. *Per. Lek.* 216. Blut lassen, Ader lassen: *Vd.* na shili pushati, shilo odpreti, kri pustiti; *Cro.* silu puztiti; *Sla.* pustiti krv, otvoriti xillu; *Rs.* пускать, кидать кровь. Nie raz krew' puściłeś dla wycieńczenia ciała, ciąć kazałeś w żyłę. *Pilch. Sen. list.* 2, 152. Krwi puszczenie, n. p. po krwi puszczeniu lepiéy mu było. *Perz. Lek.* 214. Aderlaß, *Vd.* shilnupushanje, kervopushanje; *Rs.* кровопускание, бросание крови; *Ec.* жилосѣчение. Krwi puściciel, cyrulik *Rs.* рудомéтъ, *f.*, рудометка; od puszczania krwi рудомéтный, n. p. żelazko, szneper *Ec.* жилосѣчно. Krew' czyszczący *Rs.* кровочистительный. Krwią zayść, krwią zachodzić, mit Blut unterlaufen, blutrünstig werden, Krwią zayście, siniec, *sugillatio. Perz. Cyr.* 1, 182, Blutrünstigkeit. Krwią kapać, von Blute triefen *Vd.* kri tozhiti, kri kapati); wykapać się do ostatniéy kropli krwi *Vd.* vunskervaviti, iskervaviti, iskrijtise, vkrijtise, sich verbluten. Krwi z nosa płynienie. *Krup.* 5, 459. das Nasenbluten. Krwią płynąca niewiasta. *Sk. Dz.* 14. płynienie krwie cierpiąca. *Sell. Math.* 9, krwotok cierpiąca, die den Blutfluß hat. Krwią

płucie, *Krup.* 5, 657. das Blutſpeyen. Krwią się pocił na piersiach i ręku, zdjęty boiaźnią. *Bok. djab.* 3, 92. er hat Blut geſchwitzt. Dziś, by krwią płakał, żaden darmo nic. *Glicz. Wych. M* 7 *b.*, Blut weinen, blutige Thränen weinen; *Slo.* bił biſ krwu zaplakal, ně wiprosił'. – Słusznie się gniewasz, ale nie pany krwi sobie. *Boh. Kom.* 5, 260, humoru, verdirb dir nicht das Geblüt, mache dir kein böſes Blut. Krew' zsiadła, s posoka. Krew' czarna, s melankolia. – Jabym całą krew wylał za niego. *Teatr* 49 *b*, 84. życiebym położył zań, ich würde mein Blut, mein Leben für ihn laſſen. Dałabym funt krwi, żebym tu nie była. *Teatr* 9, 34. Ponieważ żywot nasz na krwi zawisł, lubo to krew' duszą nie iest, częstokroć iednak w piśmie duszą się zowie. *Birk. Zyg.* 23. Blut, Leben, Seele. Tam krew' wielką rozlewa, wszystko walem pada. *Bard. Luk.* 2, 23. er richtet ein groſſes Blutbad an. Krwi pragnący, krwożerny, *Slo.* krwojpijnimý. Dziś albo ich zwoiować, albo przeszłe zwycięstwa krwią zapieczętować. *Tward. Wład.* 60. śmiercią). – Ciało i krew Pańska, świętość odmienionego chleba w ciało i krew' zbawicielową. *Karnk. Kat.* 161. taiemnica ciała i krwi Pańskiey. *ib.*; *Sk. Dz.* 741. der Leib und das Blut des Herrn. – Przymierze krwią czyią napisać, s w przymierzu obiecać kogo zabić. *Dudz.* 54. ein Bündniß mit jemandes Blute ſchreiben, ſeinen Tod zur Bedingung machen. *De viuo resecare* do krwi zarznąć. *Mącz.* biß aufs Blut, biß auf die Seele. Jeszcześ to nic, ieszcze nie do krwi. *Cn. Ad.* 320 *et* 575. Nie do krwi tam było *ob.* kokosza woyna. – Krew' nie woda; *Rg.* kàrv nije vòda; – a) *magni aeſtimandum vulnus. Cn. Ad.* 364. Krew' nie woda, woienne lekarstwo. *Rys. Ad.* 29.; *J. Kchan. Dz.* 69. – b) krew' nie woda, krew' burzliwa, *Slo.* má krw za nechtami (za paznogriami ma krew') gorąco kąpany (*sed cf.* krewki) n. p. Widzę co krew' robi; nie zowią iey wodą słusznie; woda zimna, krew' gorąca; możnaby ią zwać i mieczem. *Birk. Zyg.* 24. *Oppos.* zimna krew', kaltes Blut *Rs.* хладнокровіе; *adj.* хладнокровный. – c) krew', s pokrewieństwo, ród, Blutsverwandtſchaft, Blut. Krew' nie woda: *Magni aeſtimatur cognatio. Cn. Ad.* 364. Każdy człowiek bliźni, lecz przecię krew' nie woda. *Oſſol. Str.* 3. Przywiązanie do własnéy krwi dobrze wyrażamy, mówiąc: krew' nie woda. *Gol. Wym.* 194. Ze się ociec syna nie użali! Przecież to krew', nie woda. *Zabl. Zbb.* 7. – *transl.* krew' s rod, pokrewieństwo, Stamm, Blut, Familie, Geſchlecht. Po dziś dzień krew' Turecka tak zmieszana, że iednego nie znaydzie, który właśnie pochodzi z krwi dawnych Saracenów, *Kłok. Turk.* 100. Na tronie Dawidowym żaden z iego krwi, ani męzkiey, ani żeńskiey iuż nie siedział. *Sk. Dz.* 2. ani po mieczu, ani po kądzieli). Na państwo, nie po krwi, ale po cnocie wstąpił. *Sk. Dz.* 335. Krew' nas iednoczy. *Teatr* 46, 4. Memnon możny krwią tykał swą trony. *Zab.* 13, 308. *Zabł.* Księżna Ostrogska przy krwi się W. K. M. wychowała. *Gorn. Dz.* 65. S. Woyciecha na Prazkie biskupstwo, iako swoię krew' Czechowie obrali. *Sk. Zyw.* 1, 249. t. i. iako swego rodaka). Słabo są krwi związki, gdzie idzie o interes. *Nar. Hſt.* 7, 198. – 2) *botan.* Smocza krew', *sanguis draconis* Drachenblut, nie iest to krew', ale sok pewnego *Ameryckiego drzewa kapiący, zgęszczony, służy w krwotokach. *Sien.* 227. *Comp. Med.* 534. *Krup.* 5, 154. *Dyk. Med.* 3, 406. *ob.* Krwawosok. – *§. Krwią morwy iagody zaiuszył Antyoch el-fanty. *Birk. Chod.* 5. sokiem czerwonym morwy. (KREWA w grze kartowéy s, więcey ok, niż gra wymaga. *X. Kam.*) KREWCZEYSZY *ob.* Krewki. KREWIENSTWO, – a, *n.*, pokrewieństwo, *Rs.* сродство, ужичество, die Blutsverwandtſchaft. Życzliwe serce to mi naywiększe krewieństwo. *Min. Ryt.* 4, 127. Jesteś iéy i krewieństwem i rodzaiem blizki. *Teatr* 42 *d. B.*; *ib.* 54, 28. *KREWKA, – i, ż., krewna, die Blutsfreundinn. O krewce twoiéy nie zapominay. *Tr.* KREWKI, – a, – ie, KREWCZEYSZY *Comp.*, ułomny *phys. et moral.*, cf. krew' burzliwa), do grzeszenia skłonny, gebrechlich, beſonders moraliſch, fehlerhaft, ſündhaft, ſchwach. Zdarz by nasze krewkie ciało Sprosną żądzą nie pałało. *Groch. W.* 30. O iako iest krewki a słaby i nietrwały przyrodzenia ludzkiego stan. *Baz. St.* 332. Zmiłuy się nademną Panie, bom ci ia krewki, *infirmus. Wrob.* 11. *not.* t. i. rychły ku zgrzeszeniu". Ja grzeszny, ułomny i krewki, bez daru bożego powściągliwie żyć nie mogę. *Sk. Zyw.* 2, 207. Uczmy się, abyśmy także przeciw krewczeyszéy braci naszey cierpliwemi byli. *W. Poſt. Mn.* 307. KREWKOSC, – ści, ż.; – a) fizycznie, ułomność, słabość, n. p. Niewiasty od Litwy poimane, zabaczywszy swoiey krewkości niewieściey, swoich strożów, iako mogły, biły. *Stryik.* 264. Schwäche, Ohnmacht, Hinfälligkeit. – b) moralna ułomność, die moraliſche Gebrechlichkeit, Schwäche, Sündhaftigkeit. Wszyscyśmy ludzie, i mamy nasze krewkości. *Teatr* 33, 31. *Slo.* kajdi má swu właſtnu krehkoſ't; cf. nikt bez ale; wszyscyśmy ludzie, i xiądz pleban człowiek). Wszyscy krewkości podlegli są, iż ludźmi są. *Bielſk. Kr.* 539 Grzech z krewkości i niedołężności pochodzi. *Karn. Kat.* 17. KREWNIAK, – a, *m.*, *zgrubiale*, s spokrewniony, krewny, ein Blutsverwandter. Poszła za krewniaka nieboszczyka Wawrka. *Off. Str.* 1. Krewniacy. *Nar. Hſt.* 4, 147. Krewniacy dyszą na sukcesyą, iak djabeł na dobrą duszę. *Teatr* 32, 39. *ib.* 54, 8. KREWNIC SIĘ, – ił, – i, *Recipr. ndk.*, pokrewnić się *Dok.*, małżeństwem łączyć się z krwią czyią, ſich mit jemanden verſchwägern, mit ihm verwandt machen. Nie chciał się krewnić Abraham z córkami Kananeyczyków. *Zał. H. T.* 40. Skrewnienie, pokrewnienie, krwią połączenie, zbracenie, Blutsverbindung, Verbrüderung. Panie Jezu, przez twoie z nami skrewnienie, racz nam dadź na duszach naszych obżywienie. *Kanc. Gd.* 35. KREWNIK, – a, *m.*, człowiek temperamentu krwiſtego, *Rg.* karvnik, der Sanguiniſche. Krewnik wesoł, skacze, miłuie, ściska, dałby bardzo rad każdemu, by ieno co miał. *Rey Zw.* 3 *b.* Krewnik się urodzi z biała rumiano. *ib.* 6 *b.* – §. ziele czarnogłów, *pimpinella pratensis sanguisorba*, z łac. sowią krewnik, dla potężnego zastanawiania toku krwi zkądkolwiek. *Urzęd.* 274. *Syr.* 84. mnieysza różyczka panny Maryi, sowia strzała, Pimpinelle, eine Art der Becherblume. KREWNOSC, – ści, ż., powinowactwo iednéy osoby ku drugiéy, *Sak. Porz.* 123. powinowactwo z iednéy krwi *Cn. Th. consanguinitas*; die Blutsverwandtſchaft, *Bh.* krewnoſt; *Vd.* rodjanoſt, *Rs.* кровность. Prawa krewności abo powinowactwa. *Chel. Pr.* 123. By pokoy zawarty potwierdzić krewnością, wziął Wratysław za małżonkę siostrę Bolesławową. *Bielſk.* 55. cf. szwagrostwo). *Biel. Sw.* 119 *b.* Na powinowactwo w małżeń-

ſtwach uczynione są prawa, aby żaden nie śmiał tych krewſkiey, iako też z powinności po żonach i mężach. *Sk. Kaz.* 492. die väterliche Verwandtſchaftslinie, przyrodność). Poczytuie ich za swą bracią, iakby z nim złączenie krewności mieli. *Odym. Sw. A a.* KREWNY, - a, - e, a) ode krwi, Blut-. *Bh.* krewni; *Rg.* iſkargni; *Ross.* кро́вный, рудный. Krewna żyła. *Cn. Th.* - β) krwiſty blutreich. Ludziom młodym, zwłaszcza krewnym, lekarſtwo. *Sienn.* 479. Człowiek kompleksyi krewney. *Urzęd.* 400. ſanguiniſch. - 2) od krewności, z iedney krwi, powinowaty, iako brat bratu *Cn. Th.* Blutsfreund-. *Slo. et Bh.* příbuzní; *Cro.* rodbinszki; *Vd.* rodjaken, rodbinſtven, kiri je v' shlahti, ushlahten, poshlahten, rodjan, rodjanski; *Rs.* единокро́вный, сродничій, родственный. Krewny, - ego, *m., Subſt.*, krewniak, der Blutsfreund; *Slo.* krwní přátél; *Vd.* kervni shlahtnik, rodjanik, rodjak, poshlahtnik, vshlahtnik, on je meni shlahta (cf. szlachta, Geſchlecht, cf. rodak); *Cro.* rodyak, rodgyak; *Dl.* szvoy po kervi; *Bs.* rodjak, svoj (*ob.* swóy); *Rg.* rodjak, svooj; *Sla.* rodják; *Rs.* родственникъ, сродичъ, сро́дникъ, свойственникъ, *obs.* ро́дичъ (*ob.* rodzic); *Ec.* южикъ, ужикъ (cf. iucha). Krewna, - éy, ł., *Subſt.*, *Bs.* rodiça, rodjakigna, svója; *Rag.* rodiza, svója; *Sla.* rodjacsa; *Vd.* kervna shlahtniza, rodjaniza, rodjanka; *Cro.* rodyakínya, rogyakinya; *Rs.* родственница, родница, свойственница; *Ec.* южица; die Blutsfreundinn. Krewni maią między sobą społną krew', gdy się z iedney krwi rodzą. *Sax. Porz.* 123. *Vd.* blishna shlahta, kervna shlahta, rodjanſtvu, rodjanoſt, rud; *Crn.* palta; *Cro.* rodbina (cf. rodzeństwo); *Bs.* rodbina, roçbina, rodçbina, svoita; *Dal.* rodyaczi; *Ross.* родня́, сро́дство; *Ec.* ужичество. Jeżeliby bóg prędko do swoiey chwały powołał sworę dziadów, trzech ſtryiów, tuzin wuiów, półtóry kopy ciotek, babek, prababek, i niezliczoną kupę innych, byłaby to posażna dama. *Teatr* 7 *c*, 11. To krewny, co przyiaciel. *Fred. Ad.* 43. - Krewny *per excell.* ſtryieczny brat. - Krewna, ſtryieczna ſioſtra.

Pochodz. *bezkrewny*; *krwawić, krwawnice, krwawnik, krwawny, krwawo, krwawy, krwiſty, krwotok, krwotoczny, bezkrwawy, nakrwawić, pokrwawić, okrwawić, rozkrwawić, ſkrwawić, zakrwawić; zekrwawić; pokrewnić, ſkrewnić; pokrewny, pokrewieńſtwo, pokrewność, spokrewniać.* - §. *cf. krew', czerw, czerwony.*

KREYCAR *ob.* Graycar. KREYDOWATY *ob.* Kretowaty. KREYSKAPITAN *ob.* ſtaroſta cyrkularny, *Ross.* капита́нъ испра́вникъ.

KRĘŻEL, - żela *et* kręźla, *m.*, KRĘŻELEK, - łka, *m., dem.* (*Etym.* krąg) część wyższa kądzieli, gdzie się przędziwo zawiesza. *Wlod.*, co się wtyka na prześlicę z kądzielą. *Dudz* 42. der Rockenſtock, der Wocken; (*Sr.* 2. trujel, tujel = kądziel; trujol, tujol bańka wodna). Naczynia do przędziwa: miądlice, kądziel, krężel, wrzeciono, potok. *Haur Ek.* 56. Kądziel na krężel ſtaczała, *glomerabat in orbes. Zebr. Ow.* 127. Len na krężle, nici wić na cewki, Tyś nauczyła dziewki. *Pot. Arg.* 127. Pilnuy prządek, żeby miaſto kądzieli do krężelka, w kieszenie nie matały przędziwa. *Haur Sk.* 81.

KREZIASTY, KRYZIASTY, - a, - e, Swider nazwany

kryziaſty, (*à fraise*), którego część połkołowa ieſt powyrzynana niby w krzyży. *Jak. Art.* 3, 110. Gekröſe-, krauſe, krauſig. KREZY, KRYZY, KRYZKI, KRYSKI, KREZKI, KRESKI, KRUSZKI, - ów, *plur.*; *Boh.* okruzi, *Sr.* 2. kruſa, kröſt, kröſti; *Sr.* 1. króz, żiwotne drob; *Vd.* oserzhje; *Rs.* брыжейка; (cf. osierdzie) *Suec.* kras, *Dan.* krauſe, kros) das Gekröſe in den Gedärmen; *mesenterium*, ieſt to owa ſkórkowata i bardzo szeroka część, która kiszki ſkupione w ich zakrzywieniu utrzymuie; kształt *kryzów* prawie okrągły, po brzegach marszczony. *Kluk Zw.* 1, 41. Kryſki *Zool.* 32, *Perz. Cyr.* 1, 47. Zamulenie kruszków czyli słabizny brzuchowéy. *Krup.* 5, 667. Z piersi wyięte krezy i z żyłami. *Bard. Tr.* 364. Sam się żyłek dotyka, fata upatruie, Sam krezów w ciepłych trzewach rękami probuie. *Bard. Tr.* 328. - 2) krezy, z trepele, kołnierz płocienny marszczony, iak u żydow, lub też gładki dla ozdoby. *Dudz.* 42., *Wlod., collare. Brud. Oſt. Db.*, eine Halskrauſe, ein runder Halskragen, Halsgekröſe. Czy nie potrzebuie Jéymość Dobr. manty kow, dmisalopék, kryzów? mam bardzo piękne. *Teatr* 22 *c*, 51. Uczy panieu, iako krezy i iako bieretek szychtować. *Alb. z Woy.* 27. Białogłowſkie wdziawszy na się krezy, podszedłem kobiety. *Pot. Arg.* 822. Kruszki, ſtróy białogłowſki. *Sax. Tyt. 7. Patagium*, kołnierz, kruszki, albo wyłogi u szat. *Mącz.* - §. *criſta* grzebień koguci, brzyzy lub kryzy. *Perz. Cyr.* 1, 150. der Hahnenkamm. KREZKOWY, KRUSZKOWY, - a, - e, *n. p.* Arteryа niższa kruszkowa zaczyna się pod arteryami nasieniowemi. *Krup.* 3, 38, Gekröſe-.

KRNĄBRNOŚĆ, - ści, *ł.*, ociętność. *Mącz.* upartość, upor, die Halsſtarrigkeit, Hartnäckigkeit. *Boh.* ſwemyſlnoſt, zarputiloſt; *Slo.* ſamoſwognoſt, ſwéwolnoſt, (cf. swowolność); *Sr.* 1. nehornoſcj, ſamohzmoßnoſſi; *Crn.* samovolnoſt, glavnoſt, svojoglavnoſt; *Vd.* laſtna glava, svojevolnoſt, laſtnovolnoſt, laſtnoumnoſt; *Bs.* tvardoglavſtvo; *Ross.* стропотность, строптивость, строптивство, ору́дливость, ору́дство, ду́рь; *Ec.* строптивство, развращенїе, непокорность. Jeżeli przełożenie krzywdy nazywać będziemy krnąbrnością, znać, iż chcemy mieć w ſtanie bydlęcym poddanych. *Kras. Pod.* 2, 227. Trwali w krnąbrnościach swoich. *Rey Poſt. T. U.* 3. Krnąbrność, przyczyna płaczu. *Teatr* 12, 79. KRNĄBRNY, - a, - e, KRNĄBRNIE *Adv.*, uparty, ociętny, hartnácig. *Bh.* ſwemyſlný, zarputilý; *Slo.* tvrdoſſignú (twardoszyyny); *Sr.* 1. nehorné, ſwovcye moßé, ſamohzmóßné; *Crn.* svojoglavn, svojevolu (*diſtg.* swowolny); *Vd.* terdoglau, terdouraten, satert, laſtnoglavolny; *Vd.* terdoglau, terdouraten, satert, laſtnoglavolny; *Vd.* laſtnovolen, laſtnoumen; *Cro.* okoten, ven, svojovolen, laſtnovolen, laſtnoumen; *Cro.* okoten, tverdokoren; *Sla.* tvêrdoglav, svojeglavan; *Bs.* tvardoglav; *Ross.* строптивый, ору́дливый, ору́рник, ору́рь, ежевать, жестоковыйный, блажный, благо́й. Dziecko nieutulone w gniewie, krnąbrne i uparte. *Hor. ſat.* 205. *Rey Pſl. H* 8. Przeciwko panu krnąbrnym a ſkrzętnym się ſtawił. *Leop. Num.* 15. Szumne i nieutartę rogi krnąbrnego nieposłuszeństwa przeciw tobie wznosiła. *Bzow. Roz.* 42. Krnąbrnie a sporznie się opieraią, i wszyſtkiego zbraniaią. *Kosz. Lor.* 55. *Kanc. Gd.* 215. *Szczerb. Sax.* 195. Krnąbrną czeladź odprawiłem; oświeceni dali się przeprzeć. *Kras. Pod.* 2, 40.

KRNĄ-

KRNĄBRNIEC *niiak. ndk.*, ſtawać ſię krnąbrnym, halsſtarrig werden.

KROATA *ob.* Karwat. KROACYA *ob.* Karwacka ziemia.

KROBCZANY, – a, – e, od krobki, Schachtel-, Büchſen-, Tabulet-. Kramarka krobczana, co w krobce swóy kram nosi. *Mącz.* Tabuletkrämerinn. KROBECZNIK, KROBNIK, KRUBNIK, KRUPKARZ, – a, *m.*, kramarczyk, który w ſkrzyneczce albo w krobce kramne rzeczy nosi. *Mącz.*, krośniarz, ein Tabuletkrämer. Kramarzom, krupkarzom i żydom rząd nasz zapewnia w prawie obronę, a o rolniku nie myślimy. *Przeſtr.* 216. – §. b) co krobki robi. *Cn. Th.*, der Schachtelmacher. KROBIA, KRÓBKA, KRUBKA, KRUPKA, – i, *ż.*, *dem.*, KROBECZKA, KRUBECZKA, – i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* krabice, krabicka; naczynie drewniane do wsypania czego. *Wlod.*, pudełko, puszka, eine Schachtel, eine Büchſe, *capsa lignea, sed ex tenui ligno, et fere rotunda, neque ita magna. Cn. Th.* Krupka, w któréy kramarze igły, śpilki, z paciorkami sznury i insze bredzie noszą. *Pot. Pocz.* 406. Cały dzień w krupie siedzi, aż ſkoro ſię mroczy Znowu w krupkę oſtatki nieprzedane kładzie. *ib.* Baby i matacze od miaſta do miaſta z swemi krobkami tułaiący ſię. *Syr.* 589. Urząd miałby w to wéyrzeć, aby aptekarſkie słoyki, krobki, pudełka były przeszperowane. *ib* 1495. Psycho krupkę słoniową przynosi, Jo farbiczki udzielenie prosi. *Morszt.* 93. Krobka albo słoik alabaſtrowy do chowania drogich maści. *Mącz.* Krobeczka, w któréy wiele było relikwiy, nad łóżkiem wisiała. *Sk. Dz.* 596. W krobce miał liſty. *Papr. Ryc.* 34. Daicie Merope paciórki J na cienką ie nić z krubki wybiera. *Pot. Syl.* 515. W krobkach ſkórzanych rzeczy przedayne roznoszą, Grzebienie, bańki ſklane, w których wódki noszą. *Paszk. Dz.* 100. – §. Drugi Pan Cham tak ſię chełpą zdobi z bogactw, iak pſtry kot, za zakryty w krobi. *Stryik. Gorn. E* 2. Kto ſię swym zdaniem przed innemi zdobi, Jeſt iako pſtry kur, a zakryty w krobi. *Rey Zw.* 219. Więcéy cię to łży, niż zdobi, Pſtry kocie w krobi. *Stryik. Gon.* 4, 2. cf. iak kania w kobieli cf. koiec, koszałka). – §. Krobka, krupka żydowſka, spółka ich między sobą, społeczna kassa, bey den Juden, die Gemeindekaſſe. Niemasz u nas miaſta, w którymby nie było krupki żydowſkiéy. *Przeſtr.* 317.

KROĆ, KROCIE, *in Singul. indeclinabile; in Plur.* Krocie, *Gen.* Krociów *vel* kroci; *Dat.* krociom; *Accus. ut Gen.*; *Inſtr.* krociami, z kroćmi; *Loc.* w krociach, w kroci. *Sr.* 1. troj, mol; *Sr.* 2. krot, rabs, mol; *Crn.* krat, fart, bart; *Vd.* krat, bart; barta; *Cro.* krat, put; *Slo.* pût; *Rg.* krát, pût; *Ec.* крáма; z raz; – mal; n. p. ieden kroć, z ieden raz; dwa kroć, z dwa razy *etc.*, ein mal, zwey mal; *Slo.* gedenkrát, dwakrát, trikrát; *Sr.* 1. junu, dwoji, ſchtyri kroci; *Vd.* enobart, enkrat; *Cro.* dvaput; *Rs.* единожды, однажды; *Ec.* единицею, единощи, единожды, единокрáтно *etc.* Gotowie Rzym z Totylą trzeci raz, a po Genseryku czwarty kroć wzięli. *Stryik.* 43. Kazał go drugi raz siec, a gdy ieszcze coś hardego powiedział, trzeci raz, i tak czwarty, piąty kroć, ile razy mruczał. *Sk. Zyw.* 2, 258. Nie day ſię trzeci kroć upominać, ale poczniy natychmiaſt. *Gorn. Dw.* 227. Na dzień dwa kroć, i trzy kroć, i *czterzi kroć odzienie odmienia. *Kosz. Lor.* 104. Powtarzała to po kilka kroć razy. *Karp.* 1, 163. *pleonaſt.*, z po kilka razy; *albo* po kilka kroć, mehrere Male. Kilka kroć, einige Male unter zehn. Kilkanaście kroć, zehn und einige Male bis zwanzig. Kilkadziesiąt kroć, zwiſchen zwanzig und hundert Malen. Stokroć, hundert mal. Tysiąc kroć. *Psalmod.* 102, tauſend mal. Dwa kroć ſto tysięcy, z dwa razy ſto tysięcy, zweymal hundert tauſend. Kilka kroć ſto tysięcy, z kilka razy ſto tysięcy, mehrere hundert tauſend. Kilkanaście kroć tysięcy, zehn und mehrere mal hundert tauſend. – §. b) ztąd krocie, z krocie set tysięcy, einige mal hundert tauſend, mehrere hundert tauſend. Nie każdy, który krociami przed ślubem sławi swe dochody, tysiącami ie po ślubie liczy. *Teatr* 47, *B.* Corkim iego życzył, Nie dlatego, żeby z nią syn móy krocie liczył, Ale żem sądził, iż z nią szczęśliwym żyć będzie. *Niem. P. P.* 88. Móy maiątek nie liczy ſię krociami. *Teatr* 43, 162. *Wyb.* Przed rokiem musiałeś ſię o szeląg turbować, Teraz kroćmi (krociami) rachuiesz. *Kras. Sat.* 52. Polſka krocie mieszkańców liczy grecko-dysunickiéy religii. *Gaz. Nar.* 2, 230. Będziesz krocie rywalek miała. *Teatr* 62 *d*, 110. Jmieniem swoim i imieniem krociów obywatelów wołamy do boga. *Uſt. Kſt.* 2, 139. On na kształt gęſtéy chmury wiedzie z sobą krocie. *Przyb. Milt.* 194.

Pochodz. *krotny*, *kilkakrotny*, *kilkanaście krotny etc.* *Stokrotny*, *ſtokroć*; *krocić*, *ſtokrocić*.

*KROCHA *ob.* Krucha, Kruch.

KROCHMAL, – u, *m.*, z *Niem.* das Kraftmehl, Amelmehl, die Stärke. Jeſt to słowo od Niemców pożyczane i wzięte, a nasi to zowią *ſkrobiem* (*Rh.* ſſkrob), od ſkrobienia pranych chuſt lnianych. *Syr.* 957. ieſt to bardzo miałka i biała mąka, która robi ſię bez mielenia z pszenicy. *Kluk Rosl.* 3, 274, *Sien.* 268, *Urzęd.* 428, *Sniad. Che.* 1, 352, *N. Pam.* 6, 320. Krochmal zamienićby można na wyraz mączka. *N. Pam.* 6, 320. krochmal mączka. *Ern.* 1102, *Sr.* 1. ſterka; *Sr.* 2. ſchtárka; *Cro.* ſtérka; *Crn.* shtirka; *Vd.* kerſka, shtirka, togovina, togua moka; *Rg.* inkascja; *Rs.* крахмáлъ, крухмáлъ, мрухмáлъ, скорбнáло. KROCHMALIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*; ukrochmalić, ſkrochmalić *dk.*, krochmalem zaprawić, *Bh.* ſſkrobiti; *Vd.* kerſhaty, shtirkati, togati; *Rs.* крахмалить, крухмалить, скорбить, наскорбить. Krochmalić, mączkować. *Ern.* 1102, kraftmehlen, ſtärken, mit Kraftmehl ſtärken. Krochmalą prane chuſty, aby tęgości nabrały. *Kluk Rosl.* 3, 279. Bławaty ukrochmalone. *Grod. Dyſk. F.* 3 *b.* Rozpuść krochmal w wodzie i ukrochmal półsetek *Przędz.* 93. Półsetek na zimno krochmalony bydź powinien. *ib.* 92. Skrochmalony półsetek. *ib.* 92. KROCHMALIK, – u, *m.*, błękitny gatunek krochmalu, którym chuſty niebieſko zaprawiaią do płókania, Waſchblau, Berliner Blau. KROCHMALNIK, – a, *m.*, który koło krochmalu chodzi, der Kraftmehlmacher, Kraftmehlhändler, Stärkemacher, Stärkehändler; *Bh.* Sſkrobarka; *Rose.* крахмальщикъ, крухмáльщикъ; *w rodz. żeńſk.* KROCHMALNICA. – KROCHMALNY, – a, – e, krochmalowy, od krochmalu, Kraftmehls; *Rs.* крахмáльный, крухмáльный, скорбúльный. – §. ſkrochmalony, geſtärkt, gekraftmehlt. Na ſtrętwienie zębów żuy chuſtkę niekrochmalną. *Comp. Med.* 71. Fleytuszki z białego niekroch-

malnego płótna. *Perz. Cyr.* 1, 69. – §. słowa krochmalne. *Teat.* 12 *b*, 55. fryzowane, ſtrzępione, affektowane, gezlert, affectirt.

KROCIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, ſkrócić *dk.*, *Boh.* kratiti; *Slo.* krátit, kratkowat, ukracugi; *Hg.* kurtitom; *Crn.* kratèti, kratem, krajsham; *Vd.* kratkiti, pokratkiti, ſkratiti, spizhliti, okraishati, pokraishati; *Cro.* krattim, zkratiti, skrachujem, kerchim, zkerchújem; *Bs.* kratiti, okratiti; *Rg.* krotitti, ukrotitti, ukrotivati, ſkrâtiti, okrâtiti, pokrâtiti; *Ross.* коромить, корóчу, коромáть, укоромать, скоромать, укоромить, укорочивать, сокрашить, сокращать; *Eccl.* крамю̀, крашу̀, сокращаю; *Lat.* curto; *It.* scortare); ſkracać, ukracać, krótkim czynić, kürzen, verkürzen. Smutek dni moie króci. *Kulig.* 8. Dobroci bozkiéy wszyſtkokrotny wiek nie króci. *J. Kchan. Ps.* 175. trwa na wieki miłosierdzie iego. *Karp.* 6, 150.). Gdyby się czas nie był krocił, radby król te zameczki był zniósł. *Bielſk.* 719. – §. b) *transl.* hamować, krótko trzymać, cf. krótnąć *et* krotki 2), *Bh.* krotiti; *Slo.* ſkrocugi, okrocugi, ſkrotiti; *Sr.* 1. zkludjam; *Crn.* krotim; *Vd.* krotit, vkrotiti, okrotiti, utashiti, potolashiti; *Bs.* krotiti, ukrotiti; *Cro.* krotim, vkrotiti; *Rs.* корить, смирить; *Fc.* кромю̀, кромý, прекрорю, подукрорáю, bändigen, hämmen. Byſtrość ięzyka krócił, przez dni 40 nic nie mówił. *Sk. Dz.* 323. Słowem swoim *dziwy krocił. 1 *Leop. Syr.* 45, 2. dzikie zwierzęta uśmierzał. 3 *Leop.*). (*2. krocić, z po kilka kroć mnożyć, vervielfältigen. Stokrocić bóg to dobrodzieyſtwo będzie. *Tr.* to ieſt po ſto kroć nadgradzać). KROCICA, KRUCICA, – y, ł., KROCICE, *G.* krocic *plur.*, krociuchne niby to piſtoletki, *Vd.* pufar, mosharizh; *Ross.* карманный пистолетъ, Sackpiſtolen, Terzerole, Puffer. Moie szable, moie piſtolety, moie krócice; gwałtu! *Teatr* 30 *c*, 50. Gdzież są kieszonkowe moie krocice? *Teat.* 11 *b*, 21. KROCICIEL, – a, *m.*, krócący co, t. i. hamuiący, uśmierzyciel, łagodziciel, der Bändiger, Beſänftiger; *Slo.* krátil; *Cro.* krotitel, ukrotitel; *Ross.* смиритель. Bądź krócicielem żądz swych. *Chod. Koſt.* 31. *w rodz. żeńſk.* krocicielka, *Cro.* krotitelicza. (KROCIEŃ, – tnia, *m.*, *croton*, rodzay rośliny; do niego należy Lakmus. *Kluk Dyk.* 1, 165, Wegetritt, Wegegras.) KROCIUCHNY, KROCIUCZKI, KROCIUIKI, KROCIUSIEŃKI, KROCIUSINECZKI, – a, – ie, (*adv. finiunt in* – o), *intensiv. adj.* Krotki, gar ſehr kurz; *Bh.* kratičký, krataunký; *Slo.* kratučki; *Sr.* 1. krotuſchti; *Rs.* коротенькій, коротенько. W króciuchnym czasie wrócił się do domu. *Warg. Wal* 266. Na śnie króciuchnym przeſtał i czuwał nieznużenie. *Pilch. Sen.* 206. Króciutka szpada. *Teatr* 19 *b*, 77. Przypomnę i to ieszcze króciuczko. *Czach. Tr. B* 4. W króciuśieńkim czasie. *Zab.* 3, 42. Króciuśieńko mu sprawę daie o wszyſtkim. *Star. Dw.* 55, *Radz. Z. M. pr.* W słowach króciuśieńkich. *Salin.* 5, 96.

KROCZ, – y, *ł.*, *Etym.* krok), szłap' drobna a bardzo prędka, iak kiedy czterech młocków szypko cepami biią, pata, pata, pata, pata, der kleine Trapp. Inszy wałach Podolſki, inszy na poboczy, Sekiel, inszy co kłosem, a co chodzi z kroczy. *Pot. Jow.* 197. KROCZAK, – a, *m.*, koń kroczą idący, ein Schrittgänger, ein Pferd, das einen großen Schritt geht. *Tr.* KROCZYĆ, – ył, – y, *intrans. ndk.*, *Slo.* kráčeti; *Boh.* kročiti; *Rag.* krákati, kraacem, krocitti; *Crn.* korázâm; *Vd.* korazhiti, korakati; *Bs.* koraciti, ſtupiti (*ob.* ſtąpać), gredem; *Cro.* korachiti, koràciti, koràczam; *Rs.* шагну́ть, шага́ть, помагивать (cf. sięgnąć), грясти, гряду̀); krok ſtawić, iść krokami, sporo iść, szeroko ſtąpać, ſchreiten, Schritte machen, mit großen Schritten gehen. To kroczy, to poſtawa, a cicho rozpacza. *Przyb. Ab.* 225. Prosi go, aby z dziecięciem na ręku lekkuchno i warownie kroczył. *Pot. Arg.* 551. Siny mróz ku nam kroczy, a życzliwe lato Precz się bierze, acz nierad każdy słyszy na to. *Ryb. Gesl. B.* 4. Jedni w tanieczku osobliwie krocsie, Drudzy końmi swemi toczcie. *Prot. Par. B* 3 *b*. – §. *b) Cóż oyca niewolnik gniewliwemu kroczy, Kazał go bić okrutnie. *Jabł. Tel.* 317. t. i. wykracza, wyſtępuie, ſehlen, verfehlen, übertreten, ſich vergehen. KROCZEK, – czka, *m.*, *Boh.* kročeg; *Ross.* шажокъ, *dem. nom.* krok, ein kleiner Schritt. Krzaczek ieden od drugiego na kroczek powsadzać. *Syr.* 1154. Kroczkiem, nogą za nogą *Tr.*, Schritt vor Schritt. – §. Kroczek, rybka mała na kroczek, cf. ſtopnik; n. p. Kroczków na ſtaw wielki nie zaraz wypuszczać, boby wyginęły; do małych raczéy przesadzić sadzawek na odrost. *Haur Fk.* 141, Setzfiſch, Setzkarpfen. KROCZENIE, – ia, *n.*, *subſt. verbi* kroczyć, das Schreiten. KROCZYSTY, – a, – e, z wielkiem krokiem, *Rs.* шагистый, großſchrittig. Kroczyſty koń ile przez dzień przepędzi. *Zimor.* 221.

KROGULCZY, – a, – e, od krogulców, Sperbers; *Sr.* 1. krawolczowé sępi). W rodzie krogulczym samice więtsze bywaią i mocniéysze, niźli samcy. *Cresc.* 614. KROGULCZYK, – a, *m.*, *falco columbarius*, ze wszyſtkim podobny krogulcowi, iedno mniéyszy. *Kluk Zw.* 2, 305, *ob.* gołębnik), der Taubenfalk. KROGULEC, – ulca, *m.*, *Bh.* krahugec, krahulec; *Slo.* krahulec; *Sr.* 1. krawolcz; *Rg.* kragùgljaz, zarnòvaz; *Bs.* kragugliaç; (*Cro.* kragol z sokol); *Cro.* krágule; *Hg.* karoly, karvoly; *Dl.* kragulyacz, czarnovacz; *Crn.* krêgûl (2. z dzwonek; *Crn.* kregulzhar, z sokolnik), ſkóps; *Vd.* kragul, kragulzh, ſkopez, jaſtreb (cf. jaſtrząb'), jaſtran; (*Vd.* krogula, z dzwonek); *Rs. et Ec.* кречетъ, кречетъ (*ob.* krzeczot), *falco nisus*, der Sperber, wielkości gołębia, chwyta gołębie, wróble, ſkowronki. *Zool.* 275. cf. gniazdosz, gałęźnik. – Uwabni krogulcowie. *Banial. J.* 3. – Trudno przed charty ugonić wyżłowi, Stroni krogulec, iaſtrzębia się chroni, Krogulec ruszy, a iaſtrząb' ugoni. *Brath. C* 3 *b*, cf. ieden sieie, drugi żnie).

KROIĆ *ob.* Kraiać, *Etym.* kroy. KROIE *herb*, trzy kroie od pługa. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KROILNICA *ob.* Krawalnica. KROIOWNIK, – a, *m.*, kupczący towarami łokciowemi, które się kraią, der Schnittḥändler, der einen Schnittḥandel führt. Kramarze są iedni iedwabni, drudzy płocienni, kroiownicy sukien. *Szczerb. Sax.* 182. (*ob.* sukiennik). Do miar przykładaią łokcie, któremi kroiownicy i insi towary swe pomiernie kraią. *ib.* 40.

KROK, – u, *m.*, Kroczek *zdrbn.*, *Bh.* krok; *Slo.* krok, kročeł; *Vd.* korak, korazhai, ſtopei; *Crn.* koràz, koràzaj; *Sla.* korâk, koracsaj; *Bs.* koraç, koracjaj, ſtupaj, scesgjan; *Cro.* korachaj, korak; *Dl.* astupay; *Rs.* шагъ, походка; *Sr.* 1. krocjel, krotjel; kroczenie, ſtąpanie, der Schritt, den man thut. Dobrym krokiem idzie. *Teat.*

9, 59. Stroyna, gdyby do ślubu, iak paw kroki sunie. *ib.* 42 *c*, 52. Bezpiecznie pyszna kroki ſtąpa poważnemi. *Bard. Tr.* 375. Idzie, i on też za nią rzeźwo czyni kroki. *Pot. Arg.* 212. Przecz kroku w krok nie ſtawisz, byś na zamierzony kres co prędzéy zabiegł? *Kulig.* 172. Dokądkolwiek póydę, krok w krok za mną ſtawi. *Tol. Saut.* 43. Skoro nabędziesz siły, póydź moiemi kroki, A ia ciebie wywiodę z téy knieci głębokiéy. *Chod. Gesn.* 76. Ani krokiem w twoim domu nie poſtanę. *Teatr* 30 *b*, 19. Kiedy piechota poſtępuie krokiem przyśpieszonym, to ubiega tyle dwoie, a to nazywa się krok zdwoiony. (*Jak. Art.* 2, 455, *pas redoublé*). Sprawę ta idzie żółwim krokiem. *Kras. Doś.* 79. s wolna, po woli). *Sla* korák, s noga za nogą). – *transl.* krok do czego, ein Schritt zu etwas, figürl. Uwielbia świat, śmiały i mądry krok Rzpltéy na dniu 3. Maia uczyniony. *Gaz. Nar.* 1, 163. By go żółć czarna nie przyprowadziła do iakiego złego kroku nad sobą samym; mnie się zda, że on chce się zabić. *Teat.* 12 *b*, 43. Czynił do żenienia się z nią kroki. *Teatr* 46, 55. – §. b) krok, s ſtopa, w któréy noga krocząca ſtoi, der Schritt, in dem man ſtehet. Kto innych wybiie i wyparuie z kroku, ten wart zapewne, żeby był fechtmiſtrzem. *Pam.* 85, 1, 700. Zewsząd ciasno; uciekać-li czyli ſtać w kroku bezpieczniéyby było, trudno zgadnąć. *Pilch. Sall.* 184, in demſelben Schritte ſteben bleiben, Stich halten, nicht weichen, Stand halten, nicht davon laufen. Chociażby też oczywiſta zguba nad karkiem wisiała, wolałby iednak w kroku ſtanąć, niźli swoich na rzeź wydawszy, haniebną ucieczką życie nosić. *Pilch. Sall.* 305. Zawiłnéy fortunie śmiało w kroku ſtawał. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 87. Potrafił każdéy przygodzie ſtanąć w kroku. *ib.* 2, 178. Wyszedł przeciw Konradowi Leszek; nie dotrzymał mu kroku Konrad, uchodząc do Mazowsza. *Nar. Hiſt.* 5, 180. Więcéy się chłop tego boi, Co bezpiecznie w kroku ſtoi. *Rys. Ad.* 72. Dobywszy broni, którą miał u boku, Nieprzyiaciela czekał, ſtoiąc w kroku. *P. Kchan. Jer.* 113. Znaydzie on kogo, co się odważy ſtanąć z nim w kroku, i swego mu dadź żelaza ſkosztować. *Boh. Kom.* 4, 220. Tyś mię zaprawiał na gromy i boie, Pierszchają nasi, ia kroku dotoię. *Kras. Off. C* 3. – W tym kroku, s natychmiaſt, auf der Stelle. Ja téy rozprawy odkładać nie mogę, i w tym kroku chcę ią zacząć z Wo Panem. *Boh. Kom.* 4, 254. – §. c) Krok, miara, tyle ile krok wynosi, ein Schritt, ſo viel als ein Schritt ausmacht. Zawsze przy mnie, i na krok mnie nie odstąpi. *Teat.* 55 *c*, 12 Dzisiay na krok z domu nie wyydę. *ib.* 31 *b*, 52. Nigdziem ani kroku z domu nie uczyniła. *ib.* 30 *b*, 23. Krok geometryczny, miara, *paſſus*, liczy ſtop 5, albo łokci 3, calów 8. *Solſk. Geom.* 2, 145, *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 297, *Haur Ek.* 24, der geometriſche Schritt. Krok ma pięć ſtop w sobie, to ieſt, dwoie ſtąpienie. *Warg. Kurc. praef.* Kroków 4000 czyni milę Polſką. *ib.* – *Aliter* krok zwyczaynie, miara, *greſſus*, od 2 1/2 do 2 2/3 ſtop, tak że 8000 kroków na iednę średnią milę Polſką rachuią. *Leſk.* 3, der gewöhnliche Schritt. – §. *Figur.* Tylko krok ieden ieſt między żywotem a śmiercią. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 30, 3. blisko się ſtykaią, es iſt nur ein Schritt zwiſchen Leben und Tod. – §. 2) *meron.* krok w ciele, rosochy, gdzie się nogi dzielą, μεσομηρίον. *Cn. Th.*, der Theil des Leibes zwiſchen den Schenkeln, der Schritt; *Bh.* rozkroky. Ciasno mi zawsze suknie robisz, i spodnie mi w kroku pękaią. *Teat.* 1, 82. Tak go tnie, że mu się miecz nie oprze, aż w kroku. *Pot. Arg.* 3. Umaczany w tym oléyku płat paniom przy porodzeniu przyłożyć, począwszy od krzyżów przez krok aż do progu łona. *Syr.* 77. – *§. *femorale* gacie, fartuch, krok, szorc. *Mącz.*, ein Beinkleid. KROKIEWKA, – i, ł., *demin. nomin.* krokwa, *qu. vid.* – §. 2) krokiewka, s śrzodwaga (*Bh.* krokwice). *Cn. Th.* 1058, die Schrotwage, Setzwage, Bleywage.

Pochodz. nom. *krok: kroczek, kroczyć, krocz, kroczak; krokowy, krokwa, okraczać, okrakiem, pokraczać, przekraczać, przekroczyć; rozkraczać, rozkroczyć, wkraczać, wkroczyć; wykraczać, wykroczyć, zakraczać, zakroczyć.*

KROKODYL, – a, *m.*, *Bh.* krokodyl; *Slo.* krokodil; *Sr.* 1. krokodil; *Hg.* krokodély; *Vd.* krokalit; *Cro. et Sla.* krokodil; *Dl.* kukudrio, kukudrilo; *Be.* kukudrigl; *Rg.* kukudriò, kukudrillo; *Jt.* coccodrillo); gatunek naywiększéy iaszczurki, zwierz wodoziemny; znayduie się w Nilu i innych rzékach blisko morza. *Zool.* 207, das Crocodil, *ob.* płaczoboyny. KROKODYLOWY, Krokodyli, – a, – o, Crocodilés. Judasz krokodylem całowaniem pana swego wydał. *Pot. Zac.* 39. cf. iaszczurczy). Znam ia te łzy krokodylowe; krokodyl mięso zie, a nad kościami płacze. *Teat.* 10, 72, *Vd.* skalive ali leshnive sousc.

KROKORAĆ *ob.* krekorać.

KROKOS, – u, *m.*, szafran polny, wilder Safran, zastępuie uboższym miéysce szafranu, *crocus*. *Kluk Rosl.* 1, 222 *et* 2, 230, *Spicz.* 114, *Cresc.* 223; *Bs.* cjafranika; *Crn.* podięſk; *Sr.* 1. djiwa barba; *Ec.* upokóch; *Ross.* желтянница. Nie udaway ludziom za szafran krokosu. *Klon. Wor.* 67. – §. krokos dziki, oset miękki, kądziel, prześlica, *atractylis*, die Spillenbiſtel. *Syr.* 561. KROKOSOWY, – a, – e, żółty, szafranowy, ſafrangelb. Broda krokosowa. *J. Kchan. Fr.* 62.

KROKOWY, – a, – e, od kroku, Schritt-. Dla oszczędzenia trudnego liczenia kroków, wynaleziono zegarki krokowe, *pedametres*. *Łęſk.* 188. Kość krokowa, s łonowa, das Schoßbein.

KROKSZTYNY, – ów, *plur.*, z *Niem.* die Kragſteine, Balkenſteine, Kämpfer. Krokszтyny drewniane abo kamienne z ściany wypuszczone abo przysadzone do balek. *Cn. Th.* KROKSZTYNKI, – ynek, *plur.*, przy liſtwach, przy słupach rzezanych, iako u drzwi, esowate, proſte. *Cn. Th* podſtawki, podporki. *Włod.* ein großes Glied im Hauptgeſimſe, das einen Kragſtein vorſtellt.

KROKWA, – y, ł., KROKIEW, – kwi, ł.; KROKIEWKA *dem.*, *Bh.* krokiew; *Vd.* krokla, tram, dremel; *Crn.* krôkla (*Ec.* κρόκα, *Gr.* κρόκη wątek tkaczy); *Ros.* стропилло, стропила (cf. ſtrop), λέγεαλ, *Ec.* стрóпове, верхи стропенїя, стропилла, помóлоки, der Sparren, Dachſparren. Krokwy na dach budowy bywaią sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 180. Dla niedbałości zgnije krokwa, a dla leniwych rąk kapać będzie do domu. 1 *Leop. Ec.* 10, 18. wiązanie. 3 *Leop.*). Na wielkich krokwiach mniéysze ſtawiać krokiewki. *Torz.* 14. – §. *Prov.* Jakby mu w głowie spadła krokwa piąta. *Pot. Syl.* 507. (cf. klepka), er hat einen

Sparren (zu wenig) zu viel. Piątey mu w rozumie krokwy nie dostaie. *Pot. Arg.* 67. Gdyby kto teraz widział mego pana, rozumiałby, że mu się krokiewka w głowie złamała. *Teatr* 29, 3. Krokiewki mu nie dostaie. *Zab.* 9, 65. – §. 2) *securicula* balczany bant, albo wiązana krokwa, to iest drzewo nieiakie, które wespołek spaia dwie balki. *Mącz.*, eine Verklammerung: *Bh.* Krokewnice *telamon*; *Crn.* krokuiza cl. tragarz). – §. Krokwy, kozły, kobylice do rznięcia drzewa. *Cn. Th.* 319 *et* 312, Holzböcke. – Na szkucie krokiewki idą od wilka, i są wpuszczane w naburtę. *Mag. Mſk.* – §. Szańce, maiące postać półksiężyców, z przyczyny podobieństwa figury, możnaby nazwać krokiewkami, *Jak Art.* 2, 502, Schanzen in Geſtalt eines halben Monds.

KRÓL, - a, *m.*, *Bh.* kral; *Slo.* král; *Sr.* 1. král; *Sr.* 2. kral'; *Crn.* krayl; *Vd.* kral, krail; *Hg.* király; *Cro.* kraly; *Dl.* kral; *Sla.* králj; *Bs.* krágl; *Rg.* krágl; *Ross.* корóль, государь; *Ec.* крáль, корóль; antiquis *Kerl*, *Carol*, heros, animosus, fortis; Gothis et Islandis *Jarl*, *Jerl* hodie exponitur comes. *Frenzelii Weſtphal. monum.* 2, 2407. *apud Byzantinos* κράλης, *ex Armenico* karol *potens*, *valens*, *deducit Durich.* 1, 302), der König. Greckie słowo κοίρανος przystoyne iest onemu zwierzchniemu, który w panowaniu swym, nie swego, ale poddanych swych pożytku strzeże; z tego to słowa urodził się u Węgrów Kiral, u Rusi Korol, u nas Lachów król. *Orzech. Qu.* 112. To słowo *król* iest prawdziwe Słowiańskie; w Serwii panuiący nazywali się w Greckim ięzyku despota, a w swoim dyalekcie *kral* lub *cral*; w Czeskim znayduiemy słowo *kral*; u nas w naydawnieyszych pismach Polskich nie widzimy słowa *kral*, ale król; i taż sama odmiana litery o za *a*, iest iedną z dawnych różnic dyalektu Polskiego od Czeskiego. *Czack. Pr.* 77. Jedynowładzca, ieżeli wedle pewnych praw państwo rządzi, królem bywa nazwany. *Modrz.* 10. cf. zwierzchni pan). Cesarz Otton Bolesława królem mianuie, i koronę na głowę sam kładzie. *Krom.* 65. Dzieło to nie mogło bydź dokonane iak przez króla oyca, króla obywatela, króla syna swéy oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 176. *Slov.* kráľ *omittitur saepe, e.g.* Čech *rex Bohem.*, Swed *rex Sueciae*, Uher *rex Hungariae*. – *Prov.* Królowie wielkie oczy, a długie ręce maią. *Rys. Ad.* 31. Nie każdy króla zna. *ib.* 42. – Król królów, bóg, że iest naywyższym nad wszystkiemi królmi i pany. *Salin.* 2, 395, *Rs.* царь. – Ciemny ów król i książę świata tego. *Rey Pſt. Ss* 1. czart). Lew, król zwierząt czworonogich. *Zool.* 312. Orła ptassym królem zowią. *Cresc.* Król, raczéy królowa, matka pszczoł. *Cresc.* 598, der Weiſer, die Königinn (der König) der Bienen. *Slov. Prov.* medzi ſlepimi ſ'ilhawi králom biwá między ślepemi rozoki królem). – §. *bland.* moy królu; = móy kochany, szacowny, iak cię kocham, szacuię. *Ludw. Osińſk.* – §. Dzień *trzech królów*; *ob.* Szczodry dzień; *Slo.* den' troch ſwatich králow, zgeweni pána; *Sla.* Sveta tri králja; *Cro.* Szveti tri Kralyi, vodokërsztje, Tri Krályi, Zkazanye, Pokazanye, Ukazanye, spasziteiovo; *Hg.* Vis-kereszt; *Rg.* vodokaarſt, vodokarscte, occitovanje gospodinovo; *Ross.* крещéніе, Богоявлéніе. Wilia trzech królow *Rs.* сочéльникъ. Zawitanie do Jezusa trzech mędrców albo trzech Królów, dnia po narodzeniu trzynastego. *Herbſt. Nauk. N.* 6. – §. W niektórych grach, der König, in mehreren Spielen. Król w szachach z Panią lierze z pośrzodku dwie ſpoli On różną barwę a ta swoię woli. *J. Kchan. Dz.* 86. Księga czterech królów. *Mon.* 66, 437. t. i. karty, das Buch der vier Könige, Karten. Król między kręglami. *Tr.* Przystrojony iak król żaków w dzień Gawła upstrzony. *Paszk. Dz.* 81. Król, gra, *basilinda*. *Cn. Th.*, das Königsſpiel. – §. b) król czerwony, = pławy niewieście, miesiączki, czasy. *Tr.*, das Monatliche der Weiber. KRÓLESTWO, - a, *n.*, *Bh.* kralowſtwi; *Slo.* královſtwi, králoſtwo, kralowſtwo; *Sr.* 2. kraleſtwo; *Sr.* 1. kraleſtwo; *Vd.* kraleſtvu, kraluvanſtvu, kraileſtvu; *Crn.* kraylęſtvu, kraylovshena; *Rg.* krágljevſtvo; *Cro.* kralyeztvo, kralyésztvo; *Dl.* kralyevina; *Bs.* kragljeſtvo, ruság; *Hg.* ország (ob. ország); *Rs.* королéвство, государство; *Ec.* кралевство, цáрство; kray przez króla rządzony, das Königreich. Jeśli Polska króleſtwem iest, tedy ma króla; bo inak króleſtwem zwana bydź nie może. *Orzech. Qu.* 66. Wprzód króleſtwo, niżeli król bywa. *Susz. Pieſ.* 3 *F.* – §. b) władza królewska, das Königthum. Rząd naylepszy iest, gdy się króleſtwo z kapłaństwem spaia. *Sk. Dz.* 1093. Króleſtwo boże znaczy nietylko moc onę bozką, którą ma nad wszystkiemi stworzeniami, ale też i opatrzność, którą wszystkie rzeczy sprawuie. *Kucz. Kat.* 3, 317. Przyydź króleſtwo twoie, rządź nas tak duchem twoim, abyśmy tobie im daléy tym więcéy posłuszni byli. *Kat. Gd.* 50. Króleſtwem bożym Reich Gottes zowie pismo α) moc wszystkiemi rzeczami rządzenia (iakoby władzą królewską); β) opiekę samę i rządzenie (iakoby czynność królewską), γ) chwałę i błogosławieństwo wieczne (iakoby króleſtwo topograficzne). *Karnk.* 410. – §. *2) obſol.* króleſtwo, = panowanie królewskie, królowanie, die Regierung, das Königthum. Króleſtwo Salomona było króleſtwem pokoiu. *Zał. H. T.* 193. Cezara króleſtwo świat ukochał cały. *Chroſt. Łuk.* 2, 79. – §. 3) *transl.* Ciała przyrodzone dzielą na trzy główne klassy, albo iako zowią *króleſtwa*, die drey Naturreiche, króleſtwo zwierząt Thierreich, króleſtwo roślin Pflanzenreich, i króleſtwo rzeczy kopalnych, Steinreich. *Kluk Kop.* 1, 2. – §. *4) *meton.* Podatki nasze, które *Króleſtwem* zowią, na znak poddaństwa i prawdziwego państwa, maią bydź płacone groszmi Praskiemi. *Herb. Stat.* 82, Kronſteuer. *ob.* królewszczyzna). *Promittimus exactionem fumalium seu* poradlne, *aliae* króleſtwo, *ad sex annos non recipere*. *Vol. Leg.* 1, 186. *Kaz. Jag.* 1457 *R.* – §. 5) *collect.* króleſtwo, = król z królową, König und Königinn, beyde Majeſtäten. Przystałem do królewica za pokoiowego, wziąwszy od oboyga króleſtwa długie napominanie. *J. Oſſol. Dyar.* 41. Wyiazd króleſtwa Sycyliyskich wkrótce nastąpi. *Gaz. Nar.* 1, 74. Przybyli do Rzymu króleſtwo Neapolitańscy; po obiedzie król i królowa poszli do Oyca ś. *ib.* 162. Króleſtwo Ichmość z całą familią byli na operze. *ib.* 2, 36. KRÓLEWIC, źle *KRÓLEWICZ, - a, *m.*, *Dudz.* 29. syn królewski, *Vd.* pervizh h' kroni, pervorojeni kralovi sin; *Bh.* kralewie; *Rs.* королéвичъ, der königliche Prinz. Królewiczowie i królewny Polskie, dóbr ani kupnem ani zastawem nabywać nie mogły. *Kras. Zb.* 1, 487. – *§. Był nieiaki królewic, którego sługa chorował. *Sk. Kaz.* 116.

wnet potym: królik, ein Königischer Luth.). KRÓLEWICOWY, - a, - e, KRÓLEWICOWSKI, - a, - ie, od królewica, den königlichen Prinzen betreffend, des königlichen Prinzen; *Rs.* королéвичевъ. Obrano go na opiekuna krolewicowego. *Stryik.* 751. Wasza Królewicowska Mość. KRÓLEWICOSTWO, KRÓLEWICOWSTWO, - a, *n.*, godność królewicowska, die Würde des Kronprinzen. - §. *collect.* królewic z królewną, der königl. Prinz mit seiner Gemahlinn. Gdy królewicowstwo przybyli do dworu, przedniéysza szlachta prezentowani im byli. *Gaz. Nar.* 1, 213. KRÓLEWICZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* Królewic, ein junger königl. Prinz. Z ukochanym i miłym królewiczkiem młodym. *Eirk. Kr. Kaw.* 21. KRÓLEWIEC, - wca, *m.*, *Boh.* kralowec, nad Preglą, stolica królestwa Pruskiego. *Wyrw. Geogr.* 580, Königsberg. Krzyżacy zamek u rzéki Pregle, niedaleko morza Baltyckiego wystawiony *Kinizberkiem* z Niemieckiego, iakoby *Królewską górą* nazwali. *Krom.* 265, *Gwag.* 398. KRÓLEWIECKI, - a, - ie, od Królewca, Königsberger, Königsbergisch. Królewiecka akademia. Królewiecki filozof Kant. KRÓLEWIECZANIN, - a, *m.*, z Królewca rodem, ein Königsberger. KRÓLEWIECZANKA, - i, *ż.*, eine Königsbergerinn. KRÓLEWNA, - y, *ż.*, córka królewska, *Rs.* королéвна, die königliche Prinzessinn. *Kras. Zb.* 1, 487. KRÓLEWNICZKA, - i, *ż.*, *demin.*; *n. p.* Bierze królestwo, będąc królewniczką. *Banial. B 2 b.* - KRÓLEWNIN, - a, - e, od królewny, *Rs.* королевнинъ, (königl.) Kronprinzessinn. W królewninym ubierze na ganku czekała. *P. Kchan. Orl.* 1, 123. Królewnine pokoie. *ib.* 1, 110. Trudnoby się był na nim kto dopytał słowa, By była niełagodna królewnina mowa. *ib.* 1, 23. KRÓLEWSKI, - a, - ie, *Bh.* kralowský; *Slo.* královský, králowský; *Sr.* 1. kralowski; *Vd.* kraleuski, kraleštveni, kralešten, kralou; *Crn.* kraylęve; *Sla.* káljev, káljevski; *Cro.* kralyevszki; *Hg.* királyi, *Bs.* kragljevski; *Rg.* krâgljevski, krâgljev; *Rs.* королéвскій; od króla, königlich, Königs-. Kanclerskie sądy maią nazwisko królewskich, że namiestniczą królewskiéy władzy sądową są iurysdykcyą. *Skrzet. Pr. P.* 2, 344. Chleb Pański abo królewski zwany, z kwiatu samego mąki, z miałko wyprawnéy mąki pszenicznéy i prawie chędogiéy ma dla swéy wdzięczności pierwsze miéysce, bo iest naychędoższy, smaczny, zdrowy pokarm ciału daiący. *Syr.* 938 *et* 936, Königsbrot, das schönste, weißeste Weitzenbrot. Królewska maść, *unguentum basilicum. Sienn.* 344, *Perz. Cyr.* 2, 329. Zyła bazylika czyli królewska. *Krup.* 3, 72, die Königsader. Królewski śpisglas, ziarka iak śrebro nayczyistsze z śpisglazu, z waynsztynem i salitrą rozpuszczonego. *Sienn.* 493, *ob.* krolik 7. *chym.*), der Spießglaskönig. Woda królewska, *aqua regis. Kruml. Chy.* 307, kwas salet erodny. *Sniad. Chem.* 271, Königswasser. KRÓLEWSKO, KRÓLEWSKIE, = po KRÓLEWSKU *adv.*, königlich. Kleopatra królewsko ubrana przyymuie u siebie sprawcę swego szczęścia. *Bardz. Luk.* 2, 18. Kanclerz ten żyie, nietylko po pańsku, lecz prawie po królewsku. *N. Pam.* 16, 13. Królewsko Czeski kanclerz. *N. Pam.* 21, 368, der königlich Böhmische. KRÓLEWSZCZYZNA, - y, *ż.*, ein verliehenes königliches Tafelgut. Królewszczyzny, dobra niegdyś stołu królewskiego, obrócone na nadgrodę zasług, i ztąd pospolicie zwane *panis bene merentium*; iedne z nich były z iurysdykcyą (*ob.* Starostwa), drugie bez niéy (*ob.* tenuty). *Kras. Zb.* 1, 487. cf. chleb wysłużony). Zagrzano wspaniałą miłością oyczyzny Kochały patryoty dawcę królewszczyzny. *Kras. Sat.* 9. - §. *b) Poradlne królewszczyzną piérwéy zwano. Bielsk.* 267. (*ob.* królestwo 4. *meton.*), Kronsteuer. *KRÓLIĆ, - ił, - ił; *czyn. ndk.*, *n. p.* Nie przez męzkość, Kainie, czoło krolisz sępie, Znać waśń i niespokoyność w twoich spraw postępie. *Przyb. Ab.* 23. KRÓLICZĘ, - ęcia, *n.*, młode królików, das Junge der Kaninchen. *Tr.* KRÓLICZEK, - czka, *m.*, *demin. nom.* krolik, zwierzę, ein kleines Kaninchen; *Bh.* králiček. *Banial. J.* 3, króliczek cisawy. *KRÓLICZYNIEC, - yńca, *m.*, królikarnia, ein Kaninchengehäge. *Tr.* KRÓLIK, - a, *m.*, *dem. nom.* Król, *Bh.* králik; *Slo.* králík, králiček; *Sr.* 1. kralik; *Hg.* királyotska; *Crn.* kraylizhek, kraylizhk; *Vd.* kraligh, krailizh, krallizhk, krallizhek; *Cro.* kralyich, králycz; *Rg.* krâglich; *Bs.* kraglicch, ein kleiner König. Miały północne narody swoich osobnych królików. *Nar. Hst.* 2, 222. Twoi sąsiedzi, królikowie drobni, nie będą cię mogli z moiéy mocy wyrwać. *Baz. Sk.* 545. - *§. Był nieiaki krolik (*ob.* królewic, ein Königischer Luth.), którego syn był niemocen. *Leop. Jon.* 4, 46. dworzanin królewski. *Bibl. Gd.*). Pleban ewanieliią o króliku czytał, co mu Pan syna wskrzesił, a potym prawił o zaiącach, lisach, *królikach*, (*cuniculus*). *Pot. Jow.* 210. - §. 2) Od szóstego dnia Sierpnia aż do dziesiątego *królik* gwiazda, którą też sercem lwiem zowią, poczyna wschodzić i ukazywać się piérwéy, niźliby słońce w znak niewieskiéy Panny weszło. *Syr.* 116. das Herz des Löwen, der Königsstern, ein Stern. - §. 3) Królik, *cuniculus*, *Slo.* králik; *Bh.* králík; *Sr.* 1. khornekel; *Vd.* hishni sez, konjel, kunes (*cf.* kuna); *Cro.* kunëcz, morzki zujchecz; *Bs.* kuniça, tekuniça; *Dl.* kunacz; *Sla.* morski zvé; *Rs.* кролики, королéкъ, ерѕонакъ; Obd. der Königshase; das Kaninchen, zwierzę z postaci do zaiąca podobne, ale mniéysze; przebywa w nórach. *Zool.* 337, *ob.* królikarnia, klapiernia). Nie macie ieść zaiąca i królika. 3 *Leop. Deut.* 14, 7. gieża 1 *Leop.*). - §. 3 b) *meton.* króliki, = futra z królików, Kaninchenfelle. - §. 4) Węże niektóre *królikami* zowią od korony abo różków na głowie. *Syr.* 176, die gehörnte Schlange, Hornschlange. - §. 5) królik pliszka, *motacilla regulus*, *Boh.* králiček; *Slo.* králiček, králik; *Sr.* 1. kralik; *Sr.* 2. Scitej (cf. czyż); *Crn.* pavzhézh, stershék; *Vd.* pauzhizh; *Cro.* kralyichecz; *Sla.* cárak; *Bs.* kraglicch, strisc, orasciaç (cf. strzyż); *Rs.* королéкъ, der Zaunkönig, z ptaków Européyskich naymniéyszy. *Zool.* 231. - §. 6) *Botan.* Króliki, książki, głowka ś. Jana, mátecznik, stokroć wielka, ziele, *bellis maior*, Gänseblum, Großmaßlieben. *Syr.* 782. - §. 7) *Chym.* istota kruszcowa, der metallurgische König. Spisglas prócz siarki ma także właściwą istotę kruszcową, która się zowie królikiem, *regulus. Kruml.* 212, der Spießglaskönig *ob.* Królewski śpisglas). KRÓLIKARNIA, - i, *ż.*, klapiernia, umyślnie dla królików zrobione mieszkania, ein Kaninchengehäge, eine Garenne. Królikarnia pod Warszawą. *Dyk. Geogr.* 2, 180. króliczyniec *Tr.* KRÓLIKOWY, - a, - e, od królików,

Kaninchen:; *Rs.* кролíковый, кролíковъ. KROLOBOYCA, - y, *m.*, morderca krola, der Königsmörder. KROLOBOYCZYNA, - y, *ż.*, die Königsmörderinn. KROLOBOYSKI, - a, - ie, KROLOBOYCZY, - a, - e, königsmörderiſch. Drży na twoie zuchwalſtwo kraina cała, Że ten płod krolobojſki z krwi swoiey wydała. *Zab.* 16, 303. KROLOBOYSTWO, - a, *n.*, der Königsmord. KROLOSĘP, - a, *m.*, sęp Amerykańſki, wielkości kury Kalekuckiey; dziob iego przy głowie otula szeroka pomarszczona ſkora. *Kluk Zw.* 2, 28, der Geyerkönig, Kuttengeyer. KROLOWA, - y, *ż.*, *Bh.* kralowa, kralowna, kralka; *Slo.* králowna; *Hg.* királyne, kiralne azzony; *Sr.* 1. kralowna; *Sr.* 2. kralowka, kralowniza; *Rg.* kraglicza; *Sla.* kraljica; *Bsn.* kragliça; *Vd.* krailiza, kraliza; *Crn.* krayliza; *Cro.* kralyicza; *Rs* королева, царица, die Königinn. Królowa Polſka godność swoię winna królowi, którego ieſt małżonką. *Skrzet. Pr. P.* 1, 120. *Slov. omittitur saepe* králowna, *e. gr.* Czechowna *regina Bohemiae*, Swegdowna *Sueciae*, Uhrowna *Hungariae*. - Królowa nieba i ziemi, N. P. M., *Ross.* всецарица, cf. król królów). - §. Królowa w szachach *Rs.* ферзь; cf. ferezya). Królowa czyli dama w kartach, *Rs.* краля cf. kralka). - §. Ty Eurylko ieſteś serca mego krolową. *Teat.* 55, 19. panuiesz w sercu moim, Gebieterinn meines Herzens. Moia królowo *ob.* moy królu! KROLOWAC, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, nad krolestwem panować, *Bh.* kralowati, knjžim; *Vd.* kraluvati, krailovat; *Crn.* kraylujem; *Bsn.* kragljevati; *Rag.* krágljevatti, ſtolovatti (cf. ſtolica, ſtolować), cesarovati; *Cro.* kralyuvati, kralyujem; *Sr.* 1. kraluyu; *Eccl.* царствовать; über ein Königreich herrſchen, als König regieren, den königlichen Scepter führen, w ogólności panować, herrſchen. To ieſt krolem bydź, nie chcieć królować, mogąc krolować. *Gor. Sen.* 221. Szatana zdanie: lepiey w piekle królować, niż się w niebie niżyć. *Przyb. Milt.* 15. - *transl.* Jehowa krolule, drżyć będą narody. *Bud. Ps.* 99, 1. *not.* „właściwiey; zakrólował). Znaydę sobie inną boginią, która krolować będzie w sercu moim. *Teat.* 55 *b*, 7. W małych ludziach grzechy królują, w panach *arcykrólują. *Birk. Sk. B* 2 *b*. - b) *transl.* królować komu, s panować nad nim królewską władzą, einen als König beherrſchen oder regieren. Szczęśliwy ten król, który krolule wolnemu ludowi. *Gaz. Nar.* 1, 157. *Stan. Aug.* Królować a służyć narodowi, ia to iednym zowię. *Dyar. Grod.* 295. *Stan. Aug.* - *cum Accusat.* Witołd Czechów nieposłusznych kościoła Rzymſkiego krolować się wzbraniał. *Stryik.* 519. KROLOWANIE, - ia, *n.*, *Bh.* kralowani; *Vd.* kraluvanje; *subſt. verb.*, panowanie, mianowicie królewſkie, die (königliche) Regierung. Królowanie ieſt pierwszą magiſtraturą. *Gaz. Nar.* 1, 127 *Stan. Aug.* - Inaza rzecz gadać i pisać o krolowaniu i powinności królewſkiey, a insza krolować. *Boh. Kem.* 2, 522. KROLUIĄCY, - a, - e, panuiący iako król, *Sr.* 1. kraluwaſt, *f.* kraluwatka; *Cro.* kralyuvaveca; *Hg.* uralkodo; *Vd.* kraluvaua *regnator*. *KROLOWIN, - a, - e, do królowy należący, der Königinn gehörig; *Crn.* krayliznе; *Vd.* kralizheu; *Rs.* королевинъ. *KROLOWY, - a, - e, do króla należący, Königs-; *Crn.* kraylov, *ob.* królewſki). Karanie *krolowe. *Suk. Prob.* 215.

Pochodz. *bezkrólewie*, *bezkroleſtwo*. *Królomoc*, *Slo.* Králomoc, *Vd.* kralomozh, z Jowisz.

1) *KROM *ob.* Kram.

2) KROM, *KROMIA (*Gwagn.* 109, *Herb. Stat.* 180.) - *Bh.* krom, kromě; *Slo.* kromě, krom, krem, kreme; (*Sr.* 1. kroma *margo* kray); *Rs.* кромѣ, окромѣ; *Ec.* кромѣ, осѣнь, опричь, извонъ, анѣ; (*Ec.* кромѣшнiй ſkraynieyszy, zewnętrzny, cf. kraiać w *praepos. reg. Gen.* a) oprócz, okrom, wyiąwszy; außer, ausgenommen; *Vd.* svuna; *Cro.* zvun toga, zvuna, zvan; *Rg.* pri, pièma; *Rs.* сверхъ, рáзъ; *Ec.* сѣнѣ. Ktoż bóg kromia pana? albo który bóg prócz boga naszego? 1 *Leop. Ps.* 17, 32. Krom mnie samego, Nie ma nikt, ani może mieć boga iuszego. *Groch. W.* 17. O który siedzisz na wysokim niebie, Ja nie mam inszey nadzieie krom ciebie. *J. Kchan. Ps.* 18. Swiadectwo o tym od kogo innego kromia iey samey dane bydź nie może. *Wys. Kat.* 81. Zgoła własnego, kromia szabli a żony, nie mamy nic swego. *Paszk. Dz.* 12. Zaprzał się Tureckiego ięzyka, udaiąc, że nie umie nic, kromia Polſkiego. *Paszk. Dz.* 25. - §. b 2) bez, ohne. Kto krom żony ieſt, wolnieyszy ieſt. *W. Poſt. W.* 66. Będę krom dzieci, Jozef zginął, Szymon w ciemnicy, a Beniamina mi weźmiecie. *Leop. Genes.* 24, 36. Krom wiary nikt zbawion nie będzie. *Karnk. Kat.* 23. Zbroia, ktora krom swéy ſkazy, Może wytrwać wszelkie razy. *J. Kchan. Ps.* 6. Kto przyiaźni krom przyiaźni kładzie zaacunek iaki, temu żadna zyſk milszy będzie, niżeli przyiaźń. *Pilch. Sen. liſt.* 59. Manna miała w sobie smak kapłuni, krom kapłuna; miała smak kuropatwy, krom kuropatwy; miała smak sarni krom sarny; osoby miała a iłności rzeczy samych nie miała. *Sk. Kaz.* 281. - §. Kromia woli ich. *Papr. Ryc.* mimo. - *§. Słowacy, krom wszelkiey pamięci, krainę swoię przy górach Sarmackich trzymali. *Arom.* 20. od niepamiętnych czasow. - *§. krom oczu, za oczy, im Rücken, hinter dem Rücken, nicht in die Augen. W oczy człowieka chwalą, a krom oczu namówią się o nim co chcą. *Dambr. Kaz.* 19. Powinność sług, aby czcili pany swe, nietylko na oczu, ale też i krom oczu. *Gil. Pſt.* 90. *KROMBOŻNY, - a, - e, - ie *adv.*, bezbożny, gottlos. Ci nowi dzisieysi bożkowie, abo raczey krombożni ludzie. *Herb. Art.* 16.

KROMKA, *KRĄMKA, - i, *ż.*, z *Niem.* die Krume, Brotkrume, okruszyna chleba, zras urznięty, ein Stück Brot. *Sr.* 2. ſchomiza; *Rs.* ломъ, ломокъ, кромà cf. gleń chleba). Dla kromki chleba, *Pot. Jow.* 37. Ukroić chleba rzanego kromkę. *Haur Sk.* 406. Po okurzeniu pszczoł, na krąmce chleba wydłubaney miodu im dawać. *Haur Ek.* 140.

*KROMLIS, - u, *m.*, n. p. Kromlisu od posławu... *Inſtr. Cel. Lit.* ?

KROMOŁOW, - a, *m.*, miasto w woiew. Krakowſkim. *Dyk. Geogr.* 2, 49. eine Stadt in der Woiw. Krakau. - §. b) Przed trzydziestą lat byłem w Czeskim *Kromołowie*, Gdy zdybano iednego na takowym łowie. *Klon Wor.* 16.

*KROMRAS, - u, *m.*, z *Niem.* Kronenraſch, engliſcher Tuchraſch. Towary cudzoziemſkie, muchairy, saie, kromrasy. *Vol. Leg.* 4, 81. Małżonka że aksamit, lekce so-

bie, ważyć i szanować tę będzie kitaykę lub kromras; To iest syna twoiego .. *Opal. sat.* 25.

KRONIEC *ob.* Kraniec.

KRONIKA, – i, *ż.*, roczne dzieie, Chronic, Jahrbücher; *Bh.* kronyka; *Vd.* kronika, bukve lietnego popisanja; *Rs.* лѣтопись latopismo, временникъ. Wincenty Kadłubek naypierwéy kronikę Polską opisał. *Krom.* 216, Marcin Bielski kronikę Polską własnym ięzykiem napisał. *Gwag.* 106. Tego Starca mądrego pamięć wielce mila, Bo lat trzysta żył, żywą kroniką mu była. *Jabł. Tel.* 203. – °§. Przyiście Włochów Litwa i Zmudź ma za pewną kronikę. *Stryik.* 55. za pewne dzieie, zdarzenie, lub też epokę. KRONICZY, – a, – e, od kroniki, Chroniken-s. Swiadczą kronicze publiki. *Wad. Dan.* 192. KRONIKARSKI, – a, – ie, od kronikarza, Chronikenschreibers-. KRONIKARZ, – a, *m.*, co roczne dzieie pisze, *Bh.* kronykář; *Rs.* лѣтописецъ, der Chronikenschreiber. Niechay oziębły kronikarz tysiąc w prochu zagrzebionych kiąg pożera, aby z nich mądrą iaką frazkę wyciągnął ... *Zab.* 8, 176.

KROPELKA, KROPELECZKA, – i, *ż.*, *Bh.* krupegička; *Rs.* крáпина, крáпинка, das Tröpfchen; *demin. nom.* kropla, kropka; n. p. Umieram z pragnienia; choć kropelkę wody, a przywrócisz mi życie. *Teat.* 57, 14.

KROPIA *ob.* Kropla.

KROPIĆ, – ił, – i, *neutr. ndk.*, Kropnąć *idntl.*, skropić, pokropić *dk.*, *Bh.* krapětí; *Sr.* 1. krépu, krepiu, krepim; *Sr.* 2. chropisch, kschopisch, kropisch; *Rg.* kropitti; *Cro* kropim, skropim; *Vd.* krqpiti, kroplem; *Crn.* kropim, shkropyti, kaniti, kanem (*ob.* kapnąć); *Rs.* кропить, покропить, крапать, крáпаю; (cf. *Hebr.* זרק ARAB. *stillauit*); kapać, kroplami padać, tropfen, träufeln. Skoro kropić zacznie, deszcz niewątpliwie będzie padał. *Zab.* 13, 78. Przestały gromy, i nie kropnął więcéy deszcz na ziemię. *W. Exod.* 9, 33. – §. b) *transl.* do boga °kropi oko moie. *W. Job.* 16, 21, łzy wylewa. *Bibl. Gd.*, płacze, thränt. – §. 2) *Act.* kropić, krople spuszczać, pokrapiać, träufeln, sprengen, besprengen, *Bh.* kropiti, Spuśćcie niebiosa rosę z góry; a obłoki niech kropią sprawiedliwość. *Dambr. Kaz.* 1. Swiętym mszy naymuiemy albo świeczki stawiamy, obrazom ich kurzymy albo ie kropiemy. *Rey. Ap.* 50. Racz mię pokropić miły Panie Jzopem. *Wrob.* 119. *not.* „ten wiersz zawzdy kapłan przed processyą w Niedzielę zaczyna, kiedy *kropi.* – §. 2. b) *transl.* kiiem kropić z, kiiem okładać, einen (schmieren, abschmieren, wichsen, abwichsen) schlagen. Kropił czeladzi boki bykowcem. *Zab.* 8, 94 *Tręb.* Ksiądz chłopa nie kropidłem, ale kiiem kropił. *Pot. Jow.* 2, 83. Kropiłem ci konia a kropiłem batogiem, pienił się, a iść nie chciał. *Ossol. Str.* 7. KROPICIEL, – a, *m.*, pokropiciel, nakrapiacz, der Sprützer, Aufsprützer; *Bh.* kropič. KROPIDŁO, – a, *n.*, KROPIDEŁKO, – a, *n.*, *dem.*, *Bh.* kropač, kropáček, kropidlo; *Sr.* 1. krepenczа; *Vd.* kropilu, kropiunik, kropieunik; *Crn.* shkropilu, kropilu, kropilnek, shkropilnèk; *Cro.* skropilo; *Rg.* kropillo; *Bs.* sckropillo; *Rs.* кропило, кропильцо; narzędzie n. p. kościelne do kropienia wodą święconą, der Sprengwedel, Weihwedel. Kropidła w kościołach bywaią trzmielowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Kropidło na pokrapianie zagonów w ogrodzie, z konewka ogrodnicza *Tr.*; eine Gießkanne; *Bh.* kropicy konew. – §. b) *fig.* Uciekli szalbierze, chłopi ich zewsząd naganiaiąc kropidłem ich kiiowym ze wsi swych wykurzyli. *Gwag.* 107, mit dem Prügel; cf. kiiem kropić). – §. 2) *botan.* Kropidło, kamyczki, teszsnik, kamyk, przełomikamień, *filipendula*, Rothstein-brech, Filipendelkraut. *Syr.* 735, *Kluk Rosl.* 2, 251. (*Rs.* кропило, донникъ, z nostrzyk). Kwiatki ma iakoby kropidło, dlatego też zowią Panny Maryi kropidło. *Urzęd.* 145. KROPIDLNY, – a, – e, od kropidła, Sprengwedel-; *Ross.* кропильный. KROPIDLNICA, KROPIELNICA, – y, *ż.*, *Bh.* kropenice; *Slo.* światenica, światenička; *Vd.* kropiuni kotlish, kropilnisa, kropilni kotel; *Crn.* kiferl; *Rg.* kropioniza, karstájka; *Bs.* sckropeniça, camenița svete vode, rominița; *Cro.* skropilnica; *Rs.* кропильница; naczynie do święconey wody, der Weihkessel, *n. p.* kropidlnice albo miednice do mokrych ofiar. *W.* 3 *Reg.* 7, 40. Biegli do domów gorzących z kropielnicą. *Boh. djab.* 2, 56. KROPIENIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, das Träufeln, das Sprengen, Besprengen; *Eccl.* кропáн, кропленïе. KROPISTY, – a, – e, kroplami spadaiący, kroplisty, tropfend, träufelnd, tropfig. Deszcz kropisty. *W. Post. Mn.* 412. KROPKA, – i, *ż*, *dem. nom.* kropla, *Bh.* krapka; *Sr.* 1. krepka, krepka, krepcicjka; *Cro.* kaplya, *ob.* kapka, kapeczka, ein Tröpfchen. Ziemia do całego świata, nie iest, iedno iako kropka rosy poranney. *W. Post. W.* 218. Kropka pisarska, ein Pünktchen, ein Punkt. Kropek nad *i* nie daie, aby inkaustu oszczędzać. *Mon.* 66, 204. Kropkami oznaczać u dołu, podkropić, *Rs.* омочить. – §. Kropka, z plamka, punkcik odmiennego koloru, ein Tüpfelchen. Boki długie tego wołu czerwone kropki przetrząsaią. *Bard. Tr.* 169. – *Grammat.* punkt, punkcik, das Punktum, der Punkt; *Sr.* 1. dépk, punkt; *Slo.* bodec, bodka; *Vd.* pika, piknja, nabadek, piknisa, pikez, vbadek; *Cro.* piknyà, piknyicza; *Ross.* точка; *Ec.* сроκà, цуíнкъ. Kropka, *periodus*, znak przestania naywiększego. *Kpcz. Gr.* 1, 15. Kropka kładzie się na końcu okresu, i iest znakiem skończoney zupełnie myśli. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 153. Na kropce, *in periodo*, przestaie się czytaiąc naydłużéy z zupełnym spuszczeniem głosu. *ib.* 1, *p.* 33. Dwie kropki, *duo puncta*, *Slo.* dwotupka, dwukropek. *Kpcz.* 1, 5. KROPKOWAĆ *cz. ndk.*, kropkami pstrzyć, cętkować, tüpfeln, punctiren, gleichsam betröpfeln; *Rs.* мóчу, намочить. Liście kropkowane *punctata folia*, gdy zamiast żyłek kropki wklęsłe widzieć się daią. *Jundz.* 2, 32. KROPKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, w kropki, punctirt, getüpfelt, *Bh.* kropenatý, kropený. Kropkowate pole w herbie. *Tr.* Skowronek na piersiach kropkowaty. *Lad. H. N.* 85. KROPLA, °KROPIA, – i, *ż.*, *Bh.* krapet, krupě, krapka; *Slo.* krupeg, krupége, krupégla; *Hg.* tzepp; *Sla.* kàp; *Vd.* kap, kapla; sraga; *Crn.* srágo; *Sor.* 2. troppa; *Rs.* крóпля, крáпля. cf. krupki, Graupe Abfg.); kapka, ein Tropfen. Kto zliczy mokre Wisły krople? *Kulig.* 17. Letko kapiące krople. *Otw. Ow.* 581. Oto narodowie iako kropla z wiaderka poczytane są. *Leop. Jes.* 40, 15. Twardy kamień, wzdy kroplą wody dżdżowéy Gdy często spada, w piasek się obraca. *Pot. Syl.* 272, *Slo.* často krupeg i kamen' porazi. Kędzierze moie

pełne kropi nocnych. *W. Post. W.* 41. Te wszystkie kropie krwawego potu iego. *W. Post. Mn.* 159. Krew' z nieba kroplami padała. *Latos D.* 4 *b.* Nie chcę, aby się mowa powoli iak łzy kroplami sączyła, ani też aby pędem leciała. *Pilch. Sen. łgł.* 303. - §. kropla wody abo czegokolwiek, = kapka, trocha, mało, ein Tropfen, ein Bischen, ein Wenig. Nie umiano téy iskry zalać wody kropią, Teraz pożogi iéy wielkie rzéki nie zatopią. *Zimor. Siel.* 250. - §. 2) *Apothec.* krople są kształt medykamenta mixturze podobnego, lecz w mniéyszéy dozie cnotę przyzwoitą maiącego. *Krup.* 5, 270, Apothekertropfen. Krople sławne Hofmana. *Dyk. Med.* 3, 413. - §. b) kropla aptekarska, *gutta*, waży tyle co grano. *Krup.* 5, 236, als Gewicht, ein Tropfen, in den Apotheken. - §. 3) *meton.* kropla sucha, = plamka odmiennego koloru, cętka, ein Tüpfel, ein Punkt. Marmur maiący krople czarne po sobie na kształt tarantowiny. *Star. Dw.* 6. KROPLISTY, - a, - e, - o *adv.*, kropisty, krople puszczaiący, kropel pełny, kropel sporych, tröpfelnd, voll Tropfen, tropfig. Rosa kropliła. *Bard. Luk.* 99, *Kras. Mysz.* 33, *Chodk. Ges.* 21. Deszcz kropliły. *Tward. Pas.* 59, *Boter* 266. Kroplisty dyament. *Hor. sat.* 128. Twarz zbladłą łzami kroplistemi rosił. *Kras. Off. E* 3. Gumy z drzewa kapiące kroplisto. *Przyb. Milt.* 123, *Przyb. Luz.* 131. KROPNĄĆ *ob.* Kropić.

Pochodz. *nakropiać, nakropić, białonakropiany, czarnonakropiany etc.; okropiać, odkropiać, pokropiać, pokropić, przekropiać, przekropić, ukrop, zakropiać.*

KROSNA, *G.* krosien *plur.*, tkacży warsztat, der Weberstuhl; *Slo.* krosna; *Boh.* staw, stawek (cf. staw); *Cro.* krosna, sztan tkalechki; *Bs.* krosna, stan; (*Bs.* krosegna, kosc, = kosz; krosegna od pcela, = ul; *Dal.* krosna = kosz; *DL.* krosnicza = ul); *Rg.* krósna, râzboj; (*Bg.* krosegna, krosegniza = kosz; koszyk; *Vd.* kroshnja cf. Oesterr. Krátsche *Lat. crates* kosz; *Crn.* króshna *onus humerale*); *Rr.* крóсны, пялo (cf. piąć); *Ec.* крóсна; (*Rs.* крóшня, крошéнка kosz z cienkich pręcików). Krosna tkackie bywaią dębowe. *Kluk Rost.* 2, 160. - §. b) *machina cum ipsa tela in ea extensa. Cn. Th.*, der Weberstuhl und was darauf ist, der Eintrag, die darauf eingespannte Leinwand. KROSNIARZ, - a, *m.*, handluiący szklem, które w krosnach na plecach po wsiach nosi. *Mag. Mst.*, krobnik, ein Tabuletkrämer. KROSNIARSKI, - e, - ie, od krośniarza, Tabuletkrämers, Tabulets. Krośniarskie szkło w hucie, ordynaryyne flaszeczki, kieliszki i t. d. *Mag. Mst.* KROSNKA, KROSIENKA, - ek, *plur.*, ramy do rozciągania płócien etc., ein Rahmen, Nährahmen, Stickrahmen; *Ross.* пялицы. Zastaliśmy Jeymość nad krosienkami, haftowała tuwalnią do kościoła. *Kras. Pod.* 6. Trzymała igłę złotą po nad krosienkami. *Jabl. Tel.* 315. Jedne szyią na krosienkach, drugie rękawiczki dzierią. *Star. Dw.* 45. Stolik przed nim stawiaią na krosienkach srebrnych kwadratowych niziuchnych. *Star. Dw.* 31. KROSIENKO, - a, *n.*, miasto w woiew. Krak. *Dyk. Geog.* 2, 50, eine Stadt im Krakauischen. KROSNO, - a, *n.*, - §. 1) księstwo i miasto Szląska dolnego. *Wyrw. Geog.* 237, Crossen in Schlesien; *Sr.* 2. Crosna, Crosna. - §. 2) miasto w ziemi Sanockiéy. *Dyk. Geogr.* 2, 50, in Gallicien. KROSNOWSKI, KROSENSKI, - a, - ie, od Krosna, von Crossen, księstwo Krosseńskie. *Dyk. Geog.* 2, 50. Ziemia Krosnowska. *Nar. Hst.* 6, 154.

KROSTA, - y, *ż.*, KROSTKA, KROSTECZKA, - i, *ż.*, plamka mała nabrzmiała na ciele, *Rg.* scesce (cf. szyszka); *Cro.* hrusztavicza, dobërcz, verbanecz; *Sor.* 1. petjejko; *Crn.* shlęm; *Vd.* mihier, meshir, eine Blatter. NB. w niektórych dyalektach więcéy się przybliża słowo to do znaczenia słowa Łacińskiego *crusta*, *Germ.* Kruste, *Ital.* crosta; n. p. *Bs. et Rg.* krasta, krastiza = Lluna; *Cro.* krasza, koricza; w innych szczególniey oznacza trąd, świerzb; n. p. *Sla.* kraste, = trąd, *Vd.* kroza, krasta, srab, krastovina, *Crn.* hrasta, *Rs.* коросма, *Eccl.* крáсма = świerzb, cf. *Gar.* Krátze). Krosta na języku wrożka, pewne obmowisko. *Pot. Jow.* 206. Czarna krosta czyli żydowska, *furunculus. Perz. Cyr.* 1, 125, die schwarze Blatter. Morowka czyli morowa czarna krosta, *carbunculus. Perz. Cyr.* 2, 68, die Pestblatter. Rychlice abo krosty czerwone. *Syr.* 532, der rothe Friesel. Krosty białe iątrzące nieżtowicami przodkowie nasi mianowali. *Syr.* 1119, weiße Eiterblattern. - *per excell.* krosta, ospa (cf. ospice, ospiczki, cf. kur, odra, pierzchnice, pożarnice), *Rg.* ospize, patule, scesce; *Bs.* ospize, scesce, kozjaccje, osapnjce, barsce, boghigne; *Cro.* bobinka, kozicza, koze (cf. koza); *Crn.* kosę, bleki; *Vd.* osepinze; *Sr.* 1. kjerwené mozel; *Sr.* 2. poki; *Rs.* оспа, die Blattern, die Pocken. Wysypanie się krost, zebranie się krost, wysychanie ich. *Krup.* 5, 328. Troiaki gatunek krost, ospy podobieństwo maiących czerwone Steinpocken, wodniste białe Wasserpocken, nadęte bez wnętrznego humoru Windpocken. *Krup.* 5, 335. Krosta świerzbiąca *ob.* świerzb. KROSTAWIĆ, - ił, - ić, *czyn. ndk.*, krost nabawiać, Blattern machen, Blattern verursachen, mit Blattern bedecken; *Cro.* krasztavëm, flatham *incrustio*). Wilgotne descensa, ieżeli z głowy na piersi spadaią, ranią płuca i krostawią. *Haur Sk.* 396. KROSTAWIEĆ, - iał, - ieli, - ieie, *neutr. ndk.*, krostawym zostawać, blatterig werden, Blattern, Ausschlag bekommen, ausschlagen, ausfahren. *Cn. Th.* (*Rs.* коростúться, окоростúться parszywieć). KROSTAWY, - a, - e, = o *adv.*, pełen krost, voll Blattern, blatterig. (*Bh.* chrastawý; *Crn.* hrastov; *Vd.* krastou, krastoviten, krözou; *Rs.* коростúвый; окоростúвый; *Ec.* крастовáтый, крáставый. Gęby krostawe. *Pimin. Kam.* 68. Szramowate, krostawe, parchowate. 1 *Leop. Levit.* 22., *Obz.* 16. Maiowa rosa krostawym pomaga, gdy się w niéy walaią. *Zaw. G.*

KROSZKA *ob.* Krocica. KROTEK *ob.* Krótki. KROTEL *ob.* Knutel, Knotel.

w KRÓTCE, na KRÓTCE *ob.* Krótko. KRÓTKI, - a, - ie, Krótszy *comp.*, niedługi *de loco et de tempore*, kurz; *Bh.* krátky; *Slo.* krátki; *Sor.* 1. *et* 2. krotki. *Vd.* kratek, kratkeishi, pizou, pishel; *Crn.* kratek, kratke, krajshè; *Cro.* krátek, krátak; *Sla.* kratki, krátak; *Bs.*, *Dl.*, *Rg.* kratak; *Hg.* kurta; *Rs.* коротúкій; *Ec.* крáткій, коротокъ, крáтокъ; *Ital.* corto, *Lat.* curtus; cf. *Gr.* κυρτός). W krótkim czasie poiechał ztamtąd. 1 *Leop. Luc.* 15, 13. w niewiele dni. 3 *Leop.*). Wzrok i pamięć miał krótką. *Teat.* 1 *b*, 44. Penitentka krótkiéy pamięci. *Mon.* 76, 278. Krótki człeczek, mały, niski *Ross.* коротышка. Żyły krótkie. *Krup.* 3, 87 *breues*).

breues). Krótkać rzecz, ale węzłowata. *Rey Wiz.* 50 *b.* Księdza z krótką mszą szukał. *Mon.* 66, 208. – Krótki bullion czyli polewka postna do ryb, z bobkowego liścia, rozmarynu, skórek pomarańczowych, wina, soli i pieprzu. *Wiel. Kuch.* 404. – Krótki wzrok, niedaleki, ein kurzes Geſicht. – W krotką, *s scil.* rzecz, drogę, einen kurzen Weg. Te nowe ścieszki zdadzą się w krótką iść; ale trzeba się bać, by w długą bardzo nie zaszły. *Leop. praef.* W krótką idąc, (krótko mówiąc), oto ciało Pana Boga mego biorę. *Sk. Dz.* 1066. – §. 2) krótki, okrocony, oglaskany, zahm, gezähmt, gebändigt; *Bh. et Slo.* krotký, pitomý; *Vd.* krotak, krotek; *Cro.* krotëk, -tih, pitom; *Sla., Dl., Bs., Rg.* krotak; *Ross.* кромкій, кро́плостный, кро́мовъ, кроткоду́шный, кроткокро́вный, сокрове́нный, кормъ. On sprzeciwnik twóy musi bydź *krothek przed tobą, gdy uyrzy onego możnieyszego przy tobie. *Rey Pſt. O.* 1. Będąc potym krotsi, gdy uyrzą, że wnętrzną woyną i głodem giną. *Jer. Zbr.* 134. Gdy hetman naszym na posiłek przyszedł, był krotszy wnet nieprzyiaciel. *Bielſk.* 715.

KROTKO *adv.*, Krocéy *comp.*, *Bh.* kratce; *Slo.* krátko; *Sr.* 1. kroße; *Sr.* 2. kroje, krotko; (*Crn.* krotke z łagodnie; *Ross.* кро́мко; *Ec.* кромнѣ); *Ross.* кро́мко, *comp.* кро́че; *Ec.* кра́тко; niedługo *de tempore et loco*, kurz. Lepiéy krótko a dobrze, niż długo a miernie. *Kras. Bay.* 83. Krotko, ale węzłowato. *Pot. Syl.* 40, *Cn. Ad.* 364, kurz und gut. Krótko ten mówi, który co potrzeba mówi. *Cn. Ad.* 365. Krótko mówił, krótko dziękował; ale wiele woiował. *Birk. Krz. Kaw.* 37. Krotko, z krotko mówiąc, z słowem, kurz, kurz zu ſagen, kurz um. *Mon.* 75, 63. Awo krótko, woiował z naturą Demoſten, i otrzymał plac. *Warg. Wal.* 272. – Krótko kogo trzymać, krócić abo okracać go, einen kurz halten. Trzeba, iak widzę, tę panienkę krótko trzymać. *Teatr* 7, 31. Poczekay ſiłutko, Wezmę cię odtąd w ryzę, będę trzymał krotko. *Zabł. Z. S.* 54. Trzymay ią krótko, wymknieć się z pod ręki. *Mon.* 76, 444. Chuci twe krótko trzymay. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 40. – Krotko koło niego, ciasno, er iſt im Gedränge. *Teat.* 16 *e*, 105. – *Na krotce, Slo.* na krátko, na kratce; *Sor.* 2. ſ' krotkim, ſ' krotkimi; krótkiemi słowami, kurz zuſammen gedrängt. Dosyć o tym podobno, iak na krotce teraz. *Groch. W.* 179. Powiem ia tedy, a powiem na krótce, O nassey, w którey wszyscy siedzim łodce. *ib.* 562. Zebrano to nauki na krótce. *Karnk.* 4. – *W krótce*, z w krótkim czasie, za niedługi czas, *Bh.* brzce; *Vd.* v' kratkem, kratku; *Sr.* 1. naiſkeri, zkoro (cf. *skoro*); *Sla.* ù krátkom; *Cro.* vu kratkom, na kratkom, v-malom; *Ross.* вкра́мнѣ, im Kurzen. W krótce ſanie się zadosyć W Panu, bez żadney odwłoki. *Boh. Kom.* 3, 431. KROTKOCHWILNY, - a, - e, (*cf.* Krotochwilny), krotką chwilę trwaiący, kurze Zeit dauernd, von kurzer Dauer. Krótkochwilna uciecha. *Mon.* 76, 551. Krótkochwilna róża. *Hor.* 1, 200, *Kniaź. nimium breues rosae.* *KROTKODŁUŻKA, - i, ż., *Slo.* kratkodĺžilka *diaſtole, ecſtasis*, przedłużenie krótkiey z siebie syllaby. KROTKOGRZYWY, - a, - e, grzywy krótkiey, kurzmähnig; *Rs.* коромкогри́вый. KROTKOMOWNOSC, - ści, ż., *laconiſmus*, der Wortdrang, die Wortkürze, Bündigkeit, Gedrängtheit; *Ec.* кратькослóвіе, кратькословéсіе. Krótkomówność trudnomówność ἡ βραχυλογια σκορολογια. *Cn. Ad.* 565. KROTKOMOWNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Eccl.* кратькослове́сный, *breuiloquus. Urs. Gr.* 108, *Cro.* kratkogovorëcz, kurz, bündig, gedrängt. KROTKONOSY, - a, - e, nosa krótkiego, kurznäſig; *Rs.* корносый, курносый (cf. kiernos); *Eccl.* коркономы́сый. KROTKONOGI, - a, - ie, nog krótkich, kurzfüßig; *Rs.* коротконо́гій. *KROTKOOKI, - a, - ie, oczu krótkich, niedaleko widzący, kurzſichtig; *Bs.* kratkók. KROTKORĘKI, - a, - ie, ręki krótkiey, kurzhändig, *Bh.* krátkoruký. KROTKOSC, - ści, ż., *Boh. et Slo.* krátkoſt; *Sr.* 1. krotkoſcj; *Vd.* kratkuſt, kratkota, pizhloſt; *Crn.* kratkuſt; *Bs.* kratkóſt, kratcina; *Rg.* krátkoſt, krátkos, kratcina, kratkocchja; *Rs.* коро́мкость, коротизна́; *Ec.* кра́ткость; niedługość, *de tempore et loco*, die Kürze. Krótkość iest matką trudności. *Warg. Wal. praef.* – *§. krótkość, *krotość, *Bh.* krotoſt; *Vd.* krotkoſt; *Crn.* krotkuſt; *Cro.* krotkocha, krotkoszt; *Bs.* krotkóſt, krotcina; *Rg.* krotkos, krotcina, krotkocchja; *Rs.* кро́мость; łaskawość, *oppos.* dzikość, *ob.* krótki 2), n. p. duch *krotości. *Smotr. Ap.* 109, die Zahmheit, Sanftheit. KROTKOSŁOWNY *ob.* Krótkomówny. KROTKOSZYI, - ia, - ie, szyi krótkiéy, kurzhälſig, *Ross.* коротконше́йный. KROTKOTRWAŁOSC, - ści, ż., niedługie trwanie, kurzes Dauern, Mangel der Dauerhaftigkeit; *Rs.* маловре́менность. KROTKOTRWAŁY, - a, - e, - le *adv.*, niedługo trwaiący, nicht lange dauernd, kurz dauernd; *Rs.* маловре́менный, кратковоне́чный; *Ec.* малогодный. *KROTKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, trochę przykrótki, etwas kurz; *Rs.* коротковатый, *subſt.* коротковатость. KROTKOWIDZ, KROTKOWID, - a, *m.*, *myops. Cn. Th.* 1016, ein Kurzſichtiger (*cf.* Ostrowidz), *Bh.* krátkowid; *Rg.* kratkovid, higljok, scmirak; *Vd.* zhresgleden, prekaſto ozhi; *Crn.* woushiuk, woushilu, wudálu; *Ross.* подслѣповатый, послѣпый. KROTKOWIDNOSC, ści, ż., wzrok krótki, Kurzſichtigkeit, kurzes Geſicht; *Vd.* zhresglednoſt, zhresgledaunoſt. *adj.* KROTKOWIDNY, - a, - e, - o *adv.*, kurzſichtig. KROTKOWIEKI, - a, - ie, (*oppos.* długowieczny), niedługiego wieku, krótko żyiący, kurzlebend, kurzdauernd, *Boh.* kratkowĕký; *Rs.* маловѣ́чный, маловѣ́чно, кратковременный; *subſt.* krátkowiłoſt; *Ec.* кратковре́мие. (KROTLE, krotel, *ob.* Knutel, knotel). *KROTŁO, - a, *n.*, skrócenie, abrewiacya. *Przyb. Pis.* 82. KROTNĄC, - ął, - ie, *niiak. idntl.*, KROTNIEC, - iał, - ieie, *ndk.*, ukrotnąć, skrotnąć *dk.*, popuścić dzikości, pokorniéyszym bydź, *mansueſieri. Mącz.*, *Bh.* krotnauti, ſkrotnauti, zpitomĕti; *Eccl.* кроти́ю, кро́мость есмь, zahm werden, ſich zähmen laſſen, zahmer werden. Konie krotną od głaskania. *Mącz.* Król widząc, iż nieprzyiaciel krotnieć nie chce, kazał się ruszyć woysku. *Bielſk.* 485. Gdy iuż ukrotną krogulce, a unoszą się, tedy tylko raz przez dzień dawać im ieść. *Cresc.* 614. Niech ukrotnie gniew twóy. *Leop. Ex.* 32, 12. (niech się uśmierzy). Tak ukrotnęli Filiſtynowie, iż potym nie przychodzili w granice Izraelskie. *Radz. 1 Sam.* 7, 13. Ukrotnęli, a uspokoili się. 1 *Leop. Jos.* 22. O iakoby tu moc Turecka skrotła! *Weresz. Pob. C* 3. – §. Krotnieć, krotszeć, krocieć, krótkim czyli krótszym

się ſtawać, kürzer werden. Boiaźń boża przysporzy dni; a lata bezbożnych ſkrotnieią. 1 *Leop. Prov.* 10, 27. ſkrócone będą. 3 *Leop.* 1) KROTNY, - a, - o, mogący bydź ſkróconym, ugłaſkanym, záhmbar, zu záhmen; *Vd.* krotliu, kroten). Samsony niekrotne, Ach, by potężne. *Chodk. Koſt.* 15. - (2. - KROTNY, od słowa *kroć*, w ſkładanych dwu-krotny, trzy-krotny, dziesięć-krotny, ſto-krotny, tysiąc-krotny etc., -fáltig, zwiefáltig, dreyfáltig, hundertfáltig...). KROTOCHWILA, *KROTOFILA, *KROTOFFILA, KROTKOCHWILA, - i, ż., zabawka chwilę czyli czas krócąca, *Bh.* kratochwile; *Slo.* kratochwile, kratochwila; *Vd.* kratek zhaſs; *Rs.* балагурство, мумка, скоморошество; *Eccl.* глумлёніе. Krotofila, niby krótka chwila. *Mon.* 75, 589. podług Niemieck. Kurzweil. Na każdy rok chodzili do Jeruzalem, nie dla krotochwili iakiéy, albo żeby napaśli oczy...; *W. Poſt. Mn.* 65. Z takiéy kary nie mękę ma, ale krotochwilę. *Zrn. Pſt.* 3, 711 *b*. Na zamku królewſkim były rozmaite krotochwile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kunszty puszkarſkie, tańce, kolby miſternie przyprawione. *Biel. Sw.* 289. KROTOCHWILIĆ, KROTOFILIĆ, - il, - i, *intrans. ndk.*, *Boh.* kratochwiliti; *Vd.* zhaſs kratkiti, kratek zhaſs imeti, kratek zhaſs delati; *Rs.* балагурить; мумить; мумы; wesoło się bawić, krotochwile ſtroić, kurzweilen, Kurzweil treiben. Dzieciom tak krotofilić dopuszczamy, aby nic przeciw poczciwym sprawom nie było. *Kosz. Cyc.* 64. Dzieciom krotofilić pozwalamy i grać. *Budn. Cyc.* 49. Ociec, by z córkami nie *krotofilił, nie wdawał się z niemi w gładkie rozmowy, gdyż krewka rzecz ieſt panieńſki ſtan. *Eraz. Jęz. Cc* 6. Chciał z nim *krotofilić, przymawiaiąc, iakoby na to *żertem, że iego matka musiała cesarza znać. *ib. Cc* 7. Z przyiacioły posiedzieć, cieszyć się a *krotofilić. *ib. Cc.* Jezus nie na to przyszedł, aby miał dworſkim ludziom dworować, a kuglarſtwy iakowemi krotofilić. *Zrn. Pſt.* 3, 777. Często on tam z niemi krotochwili. *Rey Wiz.* 23. *Slo. Prov.* gedn'i kratochwilá, druzí kwilá, iednemu rozkosz, drugiemu płacz. KROTOCHWILENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Bh.* kratochwilení, *miſtura iocorum. Mącz.* Stroienie krotochwil, żartów, igranie, das Kurzweilen. KROTOFILNICZKA, - i, ż., kobieta krotochwilna, zabawnisia, eine Kurzweilige, eine Spaßmacherinn, Schäckerinn; *Rs.* балагурка, мумичка. Kocham się w iedney krotofilniczce, która nie ma męża. *Teat.* 28 *b*, 152. cf. fryierka, gamratka, panna duszka. KROTOFILNIK, - a, *m.*, żartowniś, zabawniś, krotochwilny człowiek, treſniczek, ein Kurzweiler, Spaßmacher; *Rs.* мумы, балагуры, скоморохъ; *Eccl.* скомрахъ (cf. ſkomoroch). Krotofilnik, kuroplosz. *Mon.* 75, 589. Wdzięcznym był krotofilnikiem. *Bal. Sen.* 17. Kuglarze, krotofilnicy, figlarze, służą do ochłodzenia umysłów spracowanych. *Petr. Pol.* 2, 86. KROTKOFILNOŚĆ, - ści, ż., zabawność krótkochwilna, Kurzweiligkeit; *Crn.* kratkozhasnoſt. KROTOFILNY, KROTOCHWILNY, - a, - o, - ie *adv.*, *Bh. et Slo.* kratochwilný; *Vd.* kratkozhasen, fleten, perjasen; *Ross.* балагурный, скоморошный, скоморошескій. Krotofilny, niby krótko chwilny. *Mon.* 75, 595. (cf. krótkochwilny). Krotofilom służący *lusorius. Cn. Th.*, zur Kurzweil dienend. Krotofilne ognie, ochotne

ognie, fajerwerki, zrobione kunsztownie z różnych przypraw, wyrażaiące postaci różnych rzeczy. *Jak. Art.* 3, 298, *Rs.* потѣшный огонь, Luſtfeuer, Feuerwerk. - §. b) żartobliwy, ucieszny, czas zabawnie krocący, kurzweilig, ſcherzhaft; cf. żartowny, przyiemny, nie zepsuty dobrey myśli, śmieszny, kuglarz). Wielkich rzeczy a poważnych niechay w krotochwilną rozmowę nie wtacza, ani w poważną rozmowę żartów. *Gorn. Dw.* 232. Te mile a krotochwilne zabawy zginąćby musiały, by nie białogłowy. *ib.* 290. Krotochwilna gra. *J. Kchan. Dz.* 84. *KROTOFILOWAĆ, - al, - uie, *intrans. ndk.*, pocieszać się, bawić się, ſich ergötzen, ſich vergnügen. *Jr.* *KROTOŚĆ *ob.* krótkość 2). KROTSZEĆ, - al, - eie, *neutr. ndk.*, krocieć, krotnąć, krotszym się ſtawać, *paſſivum verbi* ſkracać, krocić. *Cn. Th.*, kürzer werden.

Pochodz. *krocić*, *ſkracać*, *ſkrócić*, *okracać*, *okrócić*, *okrocieć*, *pokracać*; *przykracać*, *przykrótszy*; *krocica*, *kroszka*; *krociuchny*, *krociusienki*, *krociuteńki*, *nieukrócony*.

KROWA, - y, ż., *Bh. et Slo.* krawa; *Sr.* 2. krowa (cf. grawa, kobbuła kobyła); *Sr.* 1. kruwa; *Vd.*, *Crn.*, *Slo.* krava; *Cro.* kràva; *Rg. et Bc.* kravva; *Rs.* корова; *Ec.* крава (cf. karw); samica byka, die Kuh. Krowa daie obfitość nabiałów, cieli się raz do roku pospolicie iednym cielęciem, a czasem i dwoma. *Zool.* 358. Krowa iałowica, *Ec.* юница cf. iuniec), *cf.* klępa). *oppos.* krowa doyna; eine Milchkuh. W Polszcze ieſt troiakie gniazdo krów, Hollenderſkich, Podolſkich i pospolitych. *Lud. H. N.* 82. Krowom nie należy się dopuszczać polować, tylko w Maiu, aby się cielęta rodziły w Marcu. *ib.* Krowa poluie, pobiega się, *Crn.* buka się. Krowa cielna. *Dudz.* 21. Krowa faſkowa, albo całkowa, od którey faſka masła ma bydź panu obory oddana. *Haur El.* 120. Krowy, woły, rogacizna, obora *Ross.* говядо. Dwie *krowie (*dual.* = krowy). *Budn.* 1 *Sam.* 6, 7. - Samica łosia, = krowa. *Kluk Zw.* 1, 340, die Elendskuh. - *Prov.* Zła i głupia ona, iak krowa. *Pot. Jow.* 92. Krowa, która siła ryczy, mało mléka dawa. *Rys. Ad.* 28, *Vd.* velik ropotiz, pak malu mele). Biada temu domowi, gdzie krowa dobodzi wołowi. *Zegl. Ad.* 15; *Cn. Ad.* 710, źle, kędy krowa wołu przesiędzie. *Pot. Jow.* 26. (*ob.* donica, ſtoklosa, kogut). Jeden krowę za rogi trzyma, drugi ią doi. *Rys. Ad.* 19. Nawet się czarnéy krowy boi. *Teatr* 17 *b*, 47. tchórz). Czarna krowa biało mléko daie, *Vd.* zherna krava ima sai biélu mlieku (nie z pozoru sądzić potrzeba). *Vd.* krava per gobzi (gębę) mouse; t. i. iaka karmia, takie mléko. *Slo.* w nocy wſecke krawi, koſki ſú čérné, *ob.* w nocy wszyſtkie koty bure. *Slo.* chodi za nim gako tele za krowu, chodzi za nim, jak cielę za krową *ob.* cielę). W ten czas się drzwi zamknęło, gdy iuż z obory wyszła krowa. *Pam.* 84, 627. po szkodzie mądry). - §. 2) krowa, z dawny podatek *ob.* Krowne. *Nar. Hſt.* 2, 86, *Papr. W.* 2, 213. KROWI, - ia, - ie, od krowy, Kuh-; *Bh.* krawí, krawſky, krawčí; *Sr.* 1. kruwiazy; *Rg.* kravij; *Cro.* kravji, kravszki; *Rs.* коровій; *Ec.* кравій. Mléko krowie nie powinno bydź ani nadto klarowne, ani nadto gęſte. *Dyk. Med.* 5, 414. Krowia ospa, *Bh.* kravinki, *Pol.* *Krowinki (cf. koza), Kuhpocken. O ospie krowiéy, albo raczéy o ospie ochraniaiącéy. *N. Pam.* 20, 195, *ib.* 4, 28 *et* 35. Krowi chlew, *krowiarnia, *Sr.* 1.

krowarna; *Vd.* krav'jek; *Rs.* коровникъ. Krowia skóra *Bh.* krawina. – *Botan.* krowi mlecz *ob.* mlecz. – Krowia reż abo pszeńca, *melampyrum*; Kuhweitzen, rodzay roślíny. *Aluk Dyk.* 2, 113, *Bh.* hubilen, powázka; *Cro.* repúlya. KROWIARKA, – i, *ż.*, pastuszka krów, die Kuhhirtinn; *Bh.* krawarka; *Sr.* 1. krowiarka; *Vd.* kravarizza; *Rs.* коровница. KROWIARZ, – a, *m.*, *Boh.* krawak; *Slo.* krawar, pastyr welikeho dobytka; *Sr.* 1. krowar, krowiar, wóhwar (*ob.* wolarz); *Vd.* kravar, krauji pattir, *Crn.* zhédnek, kravár; *Rg. et Bs.* kravár; *Cro.* kravár; *Eccl.* коровникъ; pastuch krowi, der Kuhhirt. *Ern.* 124, *Teat.* 55, 37. cf. *Bh.* krawarstwi *krowiarstwo, chowanie krów; krawariti krowy chować). KROWIENIEC, – ońca, *m.*, gnóy krowi, der Kuhfladen, Kuhmist; *Vd.* kravjak; *Crn.* kravjek; *Rg.* báloga, baloxina). Kiedy koń się nadbiio, pod kopyto krowieńcem smarować. *Hipp.* 56. KROWISKO, – a, *n.*, bezecna krowa, eine häßliche, abscheuliche Kuh; *Sor.* 1. krowisko; *Rs.* коровище. Krowiska oszemlane. *Gaw. Siel.* 576. KROWKA, – i, *ż.*, *Boh.* krawice, krawicka; *Slo.* krawicka; *Sor.* 2. krowka, matschka (cf. mać); *Sor.* 1. krowiczka; *Vd.* kraviza, jeniza, juniza (cf. iuniec); *Rg.* kravvizza; *Cro.* kravicza; *Bs.* krauiça; *Ross.* коровка; *Ec.* крава; *dem. nom.* krowa, eine kleine Kuh. Byczka młodego i krowkę zowią cielęciem, potym iuńcem i iałowką. *Sien.* 274. Pasterce owieczki zdane, krowki i cały dobytek młody. *Teatr* 52, 5. Krówkę pilno pasiemy, doma iéy sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy; Krówka też garniec masła i kopę serów za onę sieczkę pewnie szynkować musi. *Rey Zw.* 95. – §. 2) gatunek chrząszczów. *Zool.* 164, der Mistkäfer, śmierdziuch, żuk, *scarabaeus stercorarius*, miéyscami tak zwany. *Kluk Zw.* 4, 387, *Cro.* keber). Krówki w gnoiu gmerzą. *Birk. Exorb. F. et D* 4 *b.* Krówka zielona *ob.* Kantaryda. *Cn. Th.*, die Spanische Fliege; *Rs.* коровайка *tantalus viridis*). – §. *botan.* krówka, ziele z kokoryczka. *Sien. Wykł.* – §. Krówka, ryba morska, *cantharus. Plin.* 32, 1, ein Seefisch. *Cn. Th.* – §. krówki *plur.*, kętnary, legary, die Lagerbäume im Keller. KROWNE, – ego, *n.*, *subst.*, podatek w bydle rogatym za Piastów. *Nar. Hist.* 2, 259. Krowa, rodzay danniczy w przywileiach książąt naszych. *ib.* 86, *Papr. W.* 2, 213, eine Abgabe vom Hornvieh. *KROWODOY, – oia, *m.*, KROWOŻŁ, – a, *m.*, *boa*, wąż wielki. *Chmiel.* 1, 602, die Riesenschlange. *KROWODRZA, – y, *ż.*, n. p. Owę rzecz, rownąć do magierki Dostanie na *krowodrzy*, byle chciał u gierki. *Pol. Jow.* 2, 50, ? KROWOPAS *ob.* Krowiarz.

*KROWOPUSK, – a, *m.*, *Rs.* кровопускатель, który komu krew puszcza, der Aderlasser. Gdy książę Troyden z posługaczami z krowopuskiem z łaźni wychodził, zabito go. *Stryik.* 314.

KROY, – oiu, *m.*, *Bh.* frog; *Rg.* krooj; *Ross.* покрой, andb. *ob.* kraiać, kroić); kroy sukni, kształt, którym iest przykroiona, der Schnitt im einem Kleide, Zuschnitt. Kroy sukień, niby to z Niemiecka. *Teat.* 186, 18. Ubrane w drogie szaty, cudzoziemskim kroiem. *J. Kchan. Orl.* 1, 162. Jaki kroy, taki stroy. *Rys. Ad.* 19. – *fig. et transl.* Do téy komedyi z historyi wziąłem intrygę, i w kroy Polski Japończyków przebrałem. *Teatr* 46 *b*, 2, Miał Job różną czeladź domowego kroiu. *Chrość. Job.* 6. Ciebie większym będę śpiewać kroiem. *Petr. Hor.* 2, *Kb. not.* „kształtem, sposobem". – §. 2) kroy pługowy, *Bh.* krogidlo, kragidlo, kragák; *Sor.* 2. zerstawa, zerstalo, szrobło; *Vd.* oraunik, raunik, zhertalu; *Rs.* наужникъ; oltrze pługowe. *Wlod.*, das Pflugmesser, Pflugeisen, das Sech, Pflugsech. Kroy u sochy do orania dębowy. *Kluk Rosl.* 2, 160. *KROYKA, – i, *ż.*, *Tr.* kromka chleba, kawał, eine Schnitte Brot.

*KROZGANEK *ob.* Kruzganek. KROŻLICZEK *ob.* Krużliczek.

*KRSZYĆ, – ył, – krszy, krszę *cz. ndk.*, kruszyć, drobić *Cn. Th.*, zerbröckeln, in Brocken brechen. Ziele to kamień w nérkach krszy i wywodzi. *Syr.* 291. Nagiego ięczmienia ziarna w szupinkach nie twardo siedzą, a kiedy go wymłócaią i wykruszaią, nie iako ięczmień, ale iako pszenica krszy się z kłosu swego. *Syr.* 985. KRSZYNA, KSZYNA, KRSZTYNA, KRTA, – y, *ż.*, KRSZYNKA, – i, *ż. zdrbn.*, okruszyna, szczął, odrobina, kęsek, trocha, ein Bröckel, (ein Bröschen), ein Bissen, ein Bißchen, ein Wenig; *Rs.* крóменку. Czasem z mlekiem iaką krszynę chleba połknęła. *Sk. Zyw.* 2, 419. O krszynę prosił chleba, i krszynyście nie dali. *Brud. Ost. C.* 2. Krsztyny nie dał Łazarzowi, a psy dobrze czestował. *ib. E.* 1. Dość mnie na małym, równe dzięki śpiewam, Czy krsztynę z rąk twych, czy kęs wielki miewam. *Zab.* 11, 6. *Koff.* Pod każdą i naymnieyszą *krchtyną poświęconego, chleba Chrystusa pożywamy. *Smotr. Nap.* 41. Ni Febowego w państwach Prozerpiny Znać świtła krszyny. *Kchow.* 298. Odstąpić nie myślą i kszyny. *Chrość. Fars.* 358. Dobry bóg, że nas nie strącił do kszyny. *Chrość. Luk.* 315. Wszystko do naymnieyszéy kszyny przéyrzeli. *Chrość. Fars.* 169. Zalą się na senat, iż zeń ani krty pomocy nie maią. *Pilch. Sall.* 70. Ani kszty cnoty nie ma. *Teatr* 8, 17. bynaymniéy, zgoła nic, *Rs.* ничто. Wszystko minie, krty z tego nikt nie weźmie z sobą, Gdy mu przyydzie umierać. *Min. Ryt.* 1, 294. I krty po Persku nie umie. *Pot. Syl.* 163. Ani gry, ani krty *ob.* Gry.

KRTAŃ, KRTĄŃ, – ia, *m. et* – i, *ż.*, (*Bh.* krtán, chrtán, chrtánek gardło cf. krstoń; *Slo.* chrtán', pajerak *iugulum, gula*; *Vd.* gertanz, gortanz, gerlu *guttur*; cf. gardziel; *Rs. et Ec.* горлáнь); tchawica, *arteria aspera*, kanał oddechowy, przechodzący z gardła do płuc. *Zool.* 17, *Kirch. Anat.* 43. wiatrociąg. *Perz. Cyr.* 1, 19 *et* 42. *et* 141 *et* 2. 204, die Luftröhre; *Sr.* 1. dichacztwo, kérkowa truba, kérk (cf. kark); *Bh.* dychawice; *Vd.* gergutez, odihalze; *Crn.* dushnik; *Cro.* gerchányek; *Dl.* garlyan, garklyan; *Sla.* gêrkljan; *Rg.* duscnik, odihaviza; *Rs.* воздушный каналъ, дыхало, дыхалцо. Złożony iest z obrączek chrząstkowatych. *Krup.* 2, 259. Spadł mu łeb z krtaniem (z krtanią) przeciętym nieżywy, I w piasku ze krwią pomieszanym brodzi. *P. Kchan. Jer.* 242. – *fig. tr.* krtań trąby, n. p. Dęcie, iaśniéysze brzmienie wydaie, gdy przez krtań trąby wązką a długą przechodząc, wypada na koniec przestronniéyszym otworem. *Pilch. Sen. list.* 4, 7. KRTANIOWY, – a, – e, od krtani, Luftröhren –. Krtaniowe naczynia, odnogi rury oddechowéy. *Krup.* 3, 31, *Dyk. Med.* 3, 424. *KRTĘCZYĆ *cz. ndk.*, dusić, dławić, würgen. Gardziel suchy krtęczy pragnienie *sitis*

arida guttur urit. Zebr. Ow. 291. Hypotades silnie tchrasem krtęczy wiatry, *continet. ib.* 281. KRTUNIĆ się, KRZTUSIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, chrachać, *Rs.* перхать, перхать, *Bh.* (krtiti), sich würgen, worgen. Smiał się w duchu; na resztę tak się zaczął krztusić, Że ledwo mógł serwatką śmiech głośny przydusić. *Hor. sat.* 26, *ob.* zakrtusić się). U nas powoli się krztusi, A tam u Turka wszystko pod gardłem zarazem bydź musi. *Paszk. Dz.* 196. Lekarstwo daremnemu krsztuszeniu. *Syr.* 1255, *Rs.* перхота. KRTYCZE, - ów, *plur.*, krtań, n. p. Ogień im po wnętrznościach chodzi, a teraz wraz wachluiąc krtycze zatykaią, I rańne podniebienie tchnieniem urażaią. *Bard. Luk.* 60.

KRUBKA, KRUBECZKA, KRUBNIK *ob.* Krobka i t. d.

KRUCH, - u, *m.*, KRUCHA, - y, *ż.*, *Sr.* 1. kruch *fruſtum*, *cf. cruſtum*; *Rs.* кругъ, кроха, massa, bryła, kawał, odłomek, ein Stück; eine Masse, ein Bruchſtück. Gatunek soli, ktorą w ziemi bałwanami i kruchami kopią. *Haur Lk.* 178, *Bh.* kruſſec ſoli bałwan soli; kruſſcowa neb kamenna ſůl, bałwaniasta, kamienna sol; *Bh.* kruſy okruchy solne). Kruch gładzonéy stali. *Przyb. Luz.* 258. Kruch żelazny z stosu wyięty, choć iuż zbladł na wolnym powietrzu, przecięż ieszcze zjadliwą oczom wyziewa parę. *Off. Str.* 3. Kruchy chleb z niebezpieczeństwem łamać przyszło bez rzezania, dla uronienia którey *krochy. *Pim. Kam.* 134. - *§. Chleb Serbowie dziś sowią *kruch. *Biel. Sw. B.*, *ob.* dyalekta Słowiańskie pod słow. chleb. NB. *Pochodz. ob.* po słowie *kruchy*.

KRUCHCZEĆ, KRUSZEĆ *niiak. ndk.*, stawać się kruchym, mürbe werden; *Bh.* zamřiti; *Vd.* kerhkuvati, okerhniti; *Bs.* ukrrihtise). Stary kogut za nogi wisi, żeby skruszał. *Pot. Jow.* 91. - §. To rozmyślaiąc kruszał. *Pot. Syl.* 322. skruchą być przeiętym.

KRUCHTA, - y, *ż.*, babiniec, przedkościele, die Halle, das Vorhäuschen an einer Kirche, *crypta* kruchta, zasklepienie przy kościele. *Mącz.*, *Bh.* kruchta, grypta; *Morav.* krufta (cf. *Ger.* Kruft, *Lat.* crypta); *Slo.* žebrácnica; *Sr.* 2. lukuſch; *Rs.* притворъ, предхрамїе, папертъ; *Ec.* припрáмъ, прилабъ. Kruchta albo sień przed kościołem. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 6, 3. Ciało iego sługy kościelni w kruchcie zakopali. *Krom.* 87, *in aditu templi*). *Dambr.* 885, 1 *Leop.* 2 *Paral.* 3, 4, *Jer. Zbr.* 315. W popielnéy kruchcie odpoczywa. *Teat.* 18 *c*, 22.

KRUCHOŚĆ, *KRUCHKOŚĆ, KRUWKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* krchkoſt; *Rg.* karaeglivoſt; *Bs.* krrihtina; *Crn.* kerhkuſt; *Cro.* kêrhkòcha; *Dl.* karslivoszt; *Vd.* kerhlivoſt, kerhkovitnoſt, okerhnoſt; *Rs.* хрупкость, крóпкость, ломность, krupiastość, chropatość, die Mürbigkeit, Zerbrechlichkeit, Sprödigkeit. Niektórym się koniom rad rog dla kruchkości u kopyt łamie. *Syr.* 435. *Przmieł iest drzewko gładkie i też kruchkie, przeto ku *rzazaniu subtelnemu nie złe; ale ie wzdy trzeba żelazem *rzazać dla kruchkości. *Cresc.* 470. - §. b) kruchość względem iedzenia, gryzienia, die Mürbigkeit, Weichheit zum Essen. Kruchość sztuki mięsa. *Ld.* KRUCHUCHNY, - a, - e, KRUCHUCHNO *adv.*, *intensiv.*, bardzo kruchy, recht sehr mürbe. Węgorz do łuchy, coby był kruchuchno zgotowany. *Myśl F.* 2.; *Bh.* krchaučký. KRUCHY, *KRUCHKI, *KRUWKI; - a, - ie, *comp.* Kruższy, Kruchczéyszy, Kruszczéyszy, - a, - e; KRUCHO *adv.*, *Bh. et Slo.* krchký, krchčegšſi; *Bs.* kersciv, krrisciu, koi se lacno krrisci, krrihat, krrihti, krritki, karhto, krrihto; *Rg.* karsegliv, karsciv; *Dl.* karsan, karsliv; *Cro.* karhak, kerhak; *Vd.* kerhak, perhok, kerhliu, *Crn.* kerhke, kerfke; *Sor.* 1. brchaté; *Rs.* крóпкій, хрýпкій, хрупокъ (cf. chrupać); *Eccl.* хрýпкый *rigidus*); krupiasty, chropaty. *Cn. Th.* łacno się łamiący, *oppos.* gibki, zerbrechlich, mürbe, spröde. Kruchy wąż, *anguis fragilis*, iego łuska rószczka przeciąć może; iest bez tarczy, samemi łuszczkami okryty. *Zool.* 203. Sorbowe drzewo iest twarde, wszakoż bardzo kruchkie. *Cresc.* 445. Żelazo zbyt twarde i kruche. *Os. Zel.* 40. Gdyby się kruchy chleb przytrafił, łamać go nie można, bez uronienia ktorey krochy. *Pim. Kam.* 134. Łodyga krucha, *caulis rigidus*, taka, że ią bez złamania zgiąć nie można. *Jundz.* 2, 12. Spizglas kruszec podobny ołowiowi, iedno iż iest rzecz bardzo kruwka. *Sien.* 264. Żywica libowa iest wonna, światła, kruwka. *Sien.* 142. Gąbka modrzewowa samica kruszczéysza iest i lepsza. *Syr.* 637. - §. b) kruchy do iedzenia, a nietwardy do gryzienia, mürbe zum Essen. Mięso zwierząt pasących się po górach, iest lepsze i kruwcséysze, niż mięso zwierząt domá pasących się. *Sien.* 480. Okolnik twardszy iest w swym rodzaiu, niż rzepa, ale słodszy i też kruchcséyszy. *Cresc.* 251, Agrest, który pożółciały, iest kruwki, cierpnący, kąsaiący. *Sien.* 182. Dobra iest sztuka mięsa przerastała a krucha. *Krat. Pod.* 2, 68. Kruchego co *Bh.* křechotina, křechotinka.

Pochodz. *kruszyć*, *krszyć*, *krszyna*, *krsztyna*, *krta*, *kra*; *dokruszyć*, *nakruszyć*, *okruszyć*, *pokruszyć*, *przykruszyć*, *skruszyć*, *skrucha*, *wkruszyć*, *wykruszyć*; *kruszeć*; *kruszec*, *kruszczyna*, *kruszcowy*, *kruszki albo kruszki*; *kruszyna*, *okruszyna*. - §. *cf. kraiać*, *kroić*, *króy*.

KRUCYATA, - y, *ż.*, krzyżowa woyna, woyna święta przeciwko Saracenom na odzyskanie Palestyny. *Nar. Hst.* 3, 290, *Vd.* krishna voiſka, shoud za sveto deshelo; *Rs.* крестóвой походъ, der Kreuzzug. Słowo to pochodzi *a cruce*, bo ci, co się pisali na te woyny, brali krzyżyki z rąk kaznodzieiów, które albo na ramieniu, albo na piersiach do szat nosili przypięte. *Ustrz. Kruc.* 1, *praef.* KRUCYFER, - a, *m.*, noszący krzyż, der Kreuzträger. KRUCYFIKS, - a, *m.*, obraz zbawiciełowy na krzyżu, das Crucifix (cf. boża męka); *Sor.* 2. crucifix; *Vd.* boshja martra, britka martra, krishanik; *Bs.* propetje, raspetje, cf. rospiąć; *Rg.* propetje, raspètje; *Dl.* propolo; *Cro.* raspelo; *Rs.* распятіе.

KRUCZĘ, - ęcia, *n.*, piskle kruków, das Junge der Raben. Bóg kruczęta liche karmi. *Zab.* 13, 408, *Rey Zw.* 148. bo gdy się wylęgą młode kruczęta białe są, a przeto ich kruk nie karmi, mniemaiąc, by nie iego dzieci były. *Wrob.* 331. KRUCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* kruk, ein kleiner Rabe; *Rs.* воронёнокъ. Oczko gdyby kruczek. *Teatr* 43 *c*, 19. czarniuteńkie, rabenſchwarz. - §. b) kruczki, gatunek gołębi. *Haur Sk.* 127, eine Art ſchwarzer Tauben. - §. c). miano kondłów czarnych domowych. *Otw. Ow.* 111. Czarny Kruczek. *Chmiel.* 1, 582 *et* 3, ein Name der ſchwarzen Haushunde. - §. d) haczek kruczodzioby, ein krummer kleiner Haken; *Rs.* крюкъ, крючекъ, крючóкъ, крючéчикъ, cf. *Gall.* le croc; Żelazko subtelne kończaste zakrzywione na kształt krucka. *Hipp.* 105. Baczność! broń na kruczek! (słowa

komendorującego). *Kaw. Nar.* 253, Karabinerhaken. Kruczek od wędzidła. *Teat.* 20 *b*, 65, Gebißhaken. Kruczki cyrulickie podwóyne do trzymania, rozcałonkuiąc trupa. *Czerw. Narz.* 38. Kruczek, haczek do botów, *Rg.* nazuvnik, Stiefelhaken. (*Rs.* крючникъ wyrobnik, bakiem n. p. bosakiem, pracuiący). — §. Czemu urząd kupuiesz, biedny darmochlubie, Przecz te kruczki od ciebie ten elektor ſkubie! *Klon. Wor.* 12 *not.* „matyaszki abo kruczki". może 30: kruczy dukat, na którym kruk, iakie kazał wybiiać Matyasz, król Węgierſki, ein Rabendukaten. — §. Matyasz, chłop, kruczek, wołoszyn, zdrayca, nie był godzien córki Kazimierza. *Bielſk.* 416, *Gwag.* 260, *Rs.* крючекъ wykrętarz. (KRUCZGANEK *ob.* Kruzganek). KRUCZODZIUBY, -a, -e, na kształt dzióba kruczego, rabenſchnäbelicht, wie ein Rabenſchnabel. Łopatki wypuszczaią z siebie dwa pociągi, z tych pierwszy tokiem barkowym, *acromion*, drugi kruczodziubym lub kotewką *proceſſus coracoideus* nazwany. *Perz. Cyr.* 1, 33 *et* 178. KRUCZY, -a, -e, od kruka, *Bh. et Slo.* krkavčí; *Sr.* 1. rapaciſchi; *Vd.* orlou, vranou, vranſki; *Ross.* воронный; *Eccl.* врановый (cf. wroni), Raben-. Piór kruczych lotnych używaią do rysowania. *Zool.* 260. Przepędź wiek kruczy i miéy lat przydanych Tyle, ile masz w liczbie swych poddanych. *Kchow.* 365. bardzo długi, długowieczny, ein Rabenalter, ſehr langes Leben. Krucza ſtrawa! *improbi hominis eſt appellatio vel imprecatio, praedictione malorum, praeſertim poſt mortem sequuturorum. Cn. Ad.* 366. (*cf.* za ten uczynek godzien psy napaść i kruki. *Pot. Arg.* 231.), *Vd.* merha, merhatina, orlova vranſka pasha (cf. mercha), Rabenaas. Kruczy dukat *ob.* kruczek 2). Kruczy dziób albo kruczy nos, narzędzie cyrulickie do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191, *Czerw.* 52, der Rabenſchnabel zum Zahnausreißen. KRUCZYĆ, -ył, -y, *intrans. ndk.*, n. p. W brzuchu kruczy, kluka, warczy. *Dudz.* 20. burczy; *Włod.*, es gurrt, knurrt, rumpelt im Bauche; *Crn.* kruliti, plunkam, pluſkam; *Rs.* урчать, зауркать, проурчать. (крючить, скрючить krzywić, zakrzywić na hak). Wiatry po brzuchu kruczą. *Oczk. przym.* 297. KRUCZENIE, -ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Gurren. Placki ięczmienne trudne do trawienia, w żywocie zburzenie i kruczenie czynią. *Syr.* 980. *Nausea* przykrość, brzydliwość, kruczenie na wątrobie. *Mącz.* KRUCZYN *herb*, *Tr.*; *ob.* Kruszyna. (KRUGLICA *ob.* Krąglica). *KRUGOWY, -a, -e, *n. p.* Kaczka dwa grosze, kacska krugowa trzy ruble groszy. *Stat. Lit.* 394. cf. *Rs.* круговый kręgowy, kołuiący).

KRUK, -a, *m.*, *Bh.* krkavec; *Slo.* krkavec, havran (*ob.* gavron), *f.* krkavica; *Sor.* 2. kon (cf. wrona); *Sor.* 1, rapal; *Crn.* krokär, orl (cf. brzel), urân (*Crn.* uranz, z wrona); *Vd.* orau, orel, oreu, vran; *Bs.* vràn, gravran, grauran; *Sla.* gavràn; *Rg.* vrán, gavrán; *Cro.* gauran, kaurán, karvan, krompach, krumpach; *Dl.* vrán, gravran; *Rs.* воронъ; врáнъ (крюкъ *Gall.* croc, z hak); *Ec.* врáнъ (врáна, воронá z wrona), грáчъ; *Gr.* κοραξ, κραζω *crocito* krakać, cf. grać n. p. o ptach i t. d. cf. Racker 1) Adlg., karak, rôle), der Rabe, *corvus corax*, większy od wrony, cały czarnoślniący się, żyie naywięcéy ścierwem. *Zool.* 260. Kruk kracze, kraka. *Dudz.* 21, *Ban. J.* 3 *b*. Kruk drapieżny kraka, kurczę piaszczy. *Tol. Saut.* 89. Kruk swym głosikiem mierzenie gogotał. *Papr. Kol. M.* 3 *b*. Stare przysłowie: i kruk by milczał, więcéyby iadł. *Eras. Jęz. L* 8. alluzya do bayki o serze przez lisa krukowi wyłudzonym, cf. *si tacuiſſes philoſophus manſiſſes.* Uciekałem od życia mojego poprawy, Z krukiem wołaiąc *cras cras*, a tak wszyſtko w kawy Poszło. *Kulig.* 176. *ob.* kawa). Kruki wieszcze. *Ban. J.* 3. Kruk niepogodę oznacza, gdy kracze z wieczora lub z rana, a pogodę, gdy siedząc na drzewie ku słońcu ſkrzydła rozciąga. *Lad. H. N.* 83. O dobrą żonę teraz trudniéy, niż o białego kruka. *Opal. sat.* 35. cf. *Prov. Sr.* 2. zarne ako ſchwon, bele ako ron, rowne ako motele, kſchiwe ako reſchetno, czarny łabędź, biały kruk, proſte motowidło, krzywe wrzeciono, z sprzeczność, niepodobieńſtwo). Kruk z rodu złodzieiy. *Jabł. Ez.* 138.; *Slo.* zlého krkavca, zlé wagca, cf. iaka kokosa, takie iayko, cf. niedaleko iabłoni iabłko pada cf. rod. — *Cro.* kay kauran vali, tomu merha ſali *e equilla non naſcitur roſa.* — Wilk wilka nie niada, ani kruk krukowi oka nie kluie. *Pilch. Sen.* 193, *Sax. Porz.* 147, *Lub. Roz.* 209, *Slo.* wrana wrane oko ne wikluge; *Sr.* 2. jedna karwona tej drugej tej woji ne hudrapo; *Vd.* keda vrana vrano piple? *Rg. et Dl.* vran vranichja okko neizbija; *Cro.* kauran kaurami ochi neizbada, keine Krähe hackt der andern die Augen aus (cf. znaią się oni, rozumieią się; zna swóy swego; znaią się iak złodzieie w iarmark). Gdy się kruki ugraniaią za iakim zwierzęciem, naypiérwéy mu oczy wykalaią. *Lad. H. N.* 83. Będzie on wnet kruki pasł swym ścierwem. *Tward. Wład.* 131. cf. krucza ſtrawa), *Slo.* ſo krkavcow páſt *abi in malos corvos.* Uczynią chłopca z młodu dzięciołem, a potym albo wronie, albo krukowi będzie smaczny, gdy kruk bardzo na dzięcioły waży. *Glicz. Wych F.* 3. Niech sobie o śmierć nikt głowy nie suszy, Co ma bydź krukom, ryba ani ruszy. *Zegl. Ad.* 41 *Loſk.* cf. co ma wisieć, nie utonie). Pochlebnicy zbiegaią się do tych, gdzie czuią co wziąć, iako krucy do ścierwu. *Kosz. Lor.* 41 *b*. Gdy krucy łataią, zła wróżka. *Petr. Hor.* 2 *H* 4. — Nie pomoże krukowi mydło. *Cn. Ad.*, *cf.* murzyn, *cf.* cegła, *cf.* iaki pies do kościoła, taki z kościoła; *cf.* namaż ty go maslem, przecięż on śmierdzi dziegciem). Wronami go karmiono, a krucy go zjedzą. *Rys. Ad.* 72. szalbierz obieś). — §. 2) kruk nocny, ptak z rodziu sów leśnych. *Lad. H. N.* 83, der Nachtrabe, die Nachteule; *cf.* lelek; *Crn.* shůk, shóſink, shoſitel; *Vd.* kavran, krampazh, podhuika, nozhni orel; *Rs.* кракса. — b) *fig.* włóczęga nocny, ein Nachtſchwärmer, ein Nachtrabe. Gdyby każdy pracować musiał, nie byłoby, iak teraz, nocnych kruków, złodzieiów. *Haur Sk.* 160. Postrzegłszy, że gospodarz umie łowić kruki Myśli, iakiéyby naprzód sam spróbował sztuki. *Pot. Jow.* 164. — c) ieden z straży marszałkowſkiéy, policyynéy, ein Polizeywächter, Nachtwächter. Ni się króla boi, Ni kruka we zbroi. *Hor.* 2, 140 *Kniaź.* Byłem potym Węgrzynkiem, Turkiem, wytykaczem, Laufrem, krukiem, od kruków uciekłszy tułaczem. *Tręb. S. M.* 65, *Teatr* 45 *d*, 70. — d) kruk wodny, *plancus aquaticus Klein*, wielkości kruka, pływa na wodzie, w nocy czyni wielki wrzask. *Kluk Zw.* 2, 325, *Lad. H. N.* 83, der Waſſerrabe, Schlingrabe, Seerabe. — a) kruk morſki, *mergus merganser Lin.*, die Tauchgans, na głowie ma czubek

koloru ciemnozielonego, grzbiet czarno lśniący się; znayduie się przy wielkich ławach i ieziorach. *Zool* 257. – e) Kruk morski, ryba, *sclaena Plin.* 32, 11r dlatego tak rzeczon, iż kracze iako kruk. *Sien.* 316, Meerſchatten, eine Art Seetappen. – §. 3) *transl* kruk, źle się mówi za hak. *Dudz.* 31, *Rs.* крюкъ, *Call.* croc, *ob.* kruczek, kruczki, ein Haken. Czeluśniki powinny bydź opatrzone krukami do zawieszenia drzwiczek. *Torz.* 43. Bosak ieſt drąg długi, na końcu którego ieſt osadzony kruk i dzidka żelazna; i tym chwycić i odepchnąć się można. *Mag. Mſk.* – §. 3) gwiazdozbiór, siedmgwiazd, *Tr.*, der Rabe, ein Geſtirn von 7 Sternen unter der Wage. KRUKAĆ *Tr.*, *ob.* Krakać, krächzen. KRUKAWKA, – i, ź., *ob.* trukawka. *Cn. Th.*, die Ringeltaube. – §. b) o krukawkach albo sinogarlicach. *Cresc.* 589, die Turtelſtaube. *Turtur* sinogarlica, krukawka. *Urs. Gr.* 320. KRUKI *herb*, między dwoma mieczami złamanemi żelaza na krzyż zakrzywione, w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 27, ein Warpen. KRUKOWATY, – a, – e, krukom podobny, den Raben ähnlich. Kacermiſtrz ten i habitem i obyczaymi krukowaty, krukom brat. *Birk. Kaz. Ob. L b.*

*KRUMPER, – a, *m.*, (cf. *Ger.* krämpeln cf. krępować), haſtarz, wyszywacz, der Ausnäher. Był wybornym ſtolarzem, krumperem i haftarzem z hiacyntu. 1 *Leop. Ex.* 33. *KRUMPERSKI, – a, – ie, n. p. urobił humeral ze złota, robotą krumperską. 1 *Leop. Ex.* 39, 2. haftarską. 3 *Leop.*).

KRUP! odgłos chrapowaty, n. p. z ſkrzypnienia, ein rauher, raſſelnder Ton. Kołacę do drzwi, aż tu krzyp, krup, krzyp, odmykaią ryglo, otwieraią zamki. *Teatr* 11, 124.

KRUPA, – y, ź., KRUPY, *G.* krup, *plur.*, *Bh.* kraupa cf. krupice kasza; *Suec.* gröpe; *Hg.* korpa *furfur*); *Sr.* 1. krupp; *Sr.* 2. krupi, ſchupi; *Vd.* grieſs, pira, obdievan jechmen, touſtomletje, sdrob, shlintra; *Ross.* крупа, крупка (cf. *Gall.* grain, cru (*Rs.* крупина, крупинка ziarnko krupowe, odrobinka, cf. *Rs.* крупкій kruchy, łomny, хрупнуть pęknąć cf. chrupać, cf. *Hebr.* רוף *ruph* contundere), die Graupe zum Eſſen, kasza abo potrawa ze zboża ſkrupionego. *Cn. Th.* Łacińſkie *far* wykłada się wszelkie zboże zdrobione, albo kruszone, iako są krupy, prażmo, albo nowe krupy. *Cresc.* 181. Jęczmień na krupy, gdy do pieca piekarſkiego na suszenie wsypią, przeſtrzegay, aby w wolnym piecu przesechł; bo od gorąca wolnego byłyby czarne z niego krupy, i niesmakowite. *Haur Sk.* 18, Gerſtengraupen. Krupy pszeniczne. *Sienn.* 220, Weitzengraupen. Krupy owsiane abo gruca. *ib.* 219, *Cresc.* 166, Habergrütze. Tatarczana kasza abo krupy. *Syr.* 1004, *Haur Sk.* 416, Heidekorngraupen. Żytne krupy. *Syr.* 914, Roggengraupen. Perłowe krupy, Perlgraupen. *Krup.* 5, 53. – *Prov.* Czasby u komina drugiemu, a przecię ſtary po krupy do młyna, *Pot. Arg.* 404. – §. krupy robić, mąkę na ciaſto rozczyniać, *X. Kam.*, eintreigen. – §. 2) krupy, *Bh.* kraupy; *Sr.* 1. krupe; *Cro.* krup, krupe, grad; *Bs.* krupe, gràd, tuccja (krupan z wielki); *Rag.* gràd, krûpa, krupizze; krûpiti *grandinare*, *Slo.* krupy prſſi *grandinat*, *cf. Bh.* krupè kropla) z grad, der Graupenhagel, der Hagel, *Bh.* krupobitj gradobicie. KRUPIARZ, – a, *m.*, *Boh.* krupař, żarnarz, ſtępkarz, *pisor*, który iagły abo krupy czyni, w ſtępach otłuka i w żarnach miele. *Mącz.*, der Graupener, Graupenmüller, Graupenmacher. – §. który krupy przedaie, der Graupenhändler. – §. 2) krupiarz, krupka, – i, *m.*, co krupami żyie, *pultiphagus. Cn. Th.*, der Graupeneſſer; *w rodz. żeńſk.* KRUPIARKA, *Bh.* krupaiſa. KRUPIASTY, – a, – e, KRUPIATY, na kształt krup, od krup, do krup zdatny, Graupen-, Graupen ähnlich; *Bh.* krupičný; *Rs.* крупяный, крупичатый, крупчатый gruboziarnisty, крупный, крупенъ grub-, крупноватый grubowaty; *Bsn.* krupan *magnus, acerosus*). Tatarkę iako i ryż więcey między iarzyny krupiaſte, aniżli między zboża poczytuią. *Syr.* 1004. Sól krupiaſta, z gradówka, geſotten Salz, Körnerſalz. Krupiaſta sól morzem bywa przywieziona. *Herb. Stat.* 115. – Liszaie iaglaſte i krupiaſte i pomykaiące się a ciało szpecące. *Syr.* 244, Hirſen- und Graupenflechte, Hirſengeflechte. – §. b) krupiaſty, z kruchy, chrupaty. *Cn. Th.*, zerbrechlich, ſpröde. KRUPIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, (ſkrupić *dk.*, *qu v.*), szrotować, mleć grubo iak krupy, ſchroten, grob malen, wie Graupen. Krupić się (*ob.* ſkrupić się), w krupy się obracać, ścinać, iak twarog, krochmal, ſich gräupeln. – §. b) krupi się, z grad krupiaſty abo krupy padaią, es gräupelt, hagelt wie Graupen. *Tr.*; *Rg.* krupiti; *Slo.* krupy prſſi. KRUPKA, – i, *m.*, *ob.* krupiarz 2), co krupami żyie. *Cn. Th.*, ein Graupeneſſer. – §. 2) krupka na głowie z, guzik na głowie roſtący, *atheroma. Cn. Th.* ſtrupik na głowie. *Włod.*, *ob.* krupiaſte liszaie, das Hirſengeflechte auf dem Kopfe. – §. 3) KRUPKI, *G.* krupek, *plur.*, mało, drobne krupy, Gräupchen, Gräupslein; *Bh.* krupka, krupice. Perłowe krupki robią się w młynach od umieiętnych młynarzów, ocieraiąc tak końce ziarnom, iż się ſtaią okrągłe iak szrot. *Kluk Rośl.* 3, 264. Z tatarki robią się krupki drobne, u nas Krakowſkie zwane. *Kluk Rośl.* 3, 265. drobne krupki ięczmienne. *Krup.* 5, 53. Krupki bardzo drobne zowią mączką papinkowatą, Kinderbrey, która więcey niż połowicą od gryzu, a mniey mielsza od mąki, na chleb bywa czyniona. Dzieciom ią daią w powiciu i ſtarym. *Syr.* 954, *ob.* papinek, *Rs.* крупчатка naymielsza mąka pszeniczna). – *Prov.* Krupki mu na podołku smażą. *Rys. Ad.* 33. doſkwarzaią, dopiekaią mu, abo może też: raki piecze). Znowu mu psi krupy zjedli. *Pot. Sył.* 262. cf. kto iuszy do harapu; cf. spadło mu z grzanki). – §. b) *transl.* mały grad, Graupenhagel, kleiner Hagel. *Tr.* – §. c) krupki cynowe, Zinngraupen, drobne ziarna krzyształokruszu, w piaſkach abo kamieniach się nayduiące, ſkąpiey daiące cyny, niż sam krzyształokrusz. *Kluk Kop.* 2, 102. Krupka żelazna, Wolfrahm, Eiſenrahm, Eiſenſchwärze, do krupy cynowey podobna, mało ma w sobie żelaza. *ib.* 219. – §. 4) Krupka, *herb*, dwie lilie białe, nad hełmem lilia iedna między dwiema trąbami. *Kurop.* 3, 28, ein Wappen. – §. 5) krupka, z, krubka, *ob.* Krobka. KRUBKARZ, z Krobkarz *ob.* Krobnik, Krobiecznik. KRUPNIK, – a, *m.*, a) co krupy robi abo przedaie. *Cn. Th.*, der Gräupeler, Graupenmacher, Graupenhändler krupiarz, *Cnn.* kashar; *w rodz. żeńſk.* Krupniczka, *Syr.* 952. (*Bh.* kraupnik, ſtupnik, *Rs.* крупчатка młyn czyli ſtępa na krupy). – b) krupniczek, krupnik, supa z krup. *Włod.*, eine Graupenſuppe. Dano krupnik ryżowy z sztuką mięsa. *Zab.* 5, 109, Gorzałka z mio-

dem i korzeniami. *X. Kam.*, ein Getränk, *Ross.* крупéникъ, крупéня kolacz z krup czyli kaszy, ein Grützkuchen. — §. 2) krupnik *ob.* Krobnik, krobecznik. KRUPNY, — a, — e, do krup należący, Graupen-. *Wład.* Kłóci się iak krupna baba, cf. iak baba na trecie.

Pochodz. *liczykrupa*, *skrupić*, ...

KRUSGANEK *ob.* Krużganek.

KRUŚWICA, — y, *ż.*, miasto w woiew. Brzeskim Kuiawskim, nad Gopłem ieziorem, rezydencya Piasta, znaioma baiecznym Popiela od myszy pożarciem. *Nar. Hst.* 3, 54, *Krom.* 45, *Gwag.* 202, *Dyk. Geogr.* 2, 50. cf. *Sor.* 2. Kruschwiza wieś Krauſnick, w Lusacyi.

*KRUSZCORODNY, — a, — e, *KRUSZECZNY, kruszec rodzący, w kruszec płodny, metallreich, metallerzeugend. Amatunta kruszcorodna, *foecundus metalli. Zebr. Ov*, 250. Kruszeczna Amatunta, *grauida metalli. ib.* 260. KRUSZCOWY, — a, — e, od kruszców, mineraliſch, Mineral-, Erz-, Metall-; *Slo.* miedzenni (cf. miedziany); *Vd.* rudoviten, rudſtven, medenen; *Crn.* bronzhen; *Rg.* gvòzdjen; *Ross.* рудяный; *Eccl.* рудянскій, принадлежащій до рудъ земныхъ (*ob.* ruda). Kruszcowe żyły abo kanały, miéysca, w które materya zgromadza się do uformowania mineralu. *Lad. H. N.* 83. Ziemia kruszcowa. *ib.* Oprócz pospolitych wod mamy na wielu miéyscach w naszym kraiu kruszcowe wody. *Perz. Lek.* 264. Wilk kruszcowy *ob.* Wilk. Szafran kruszcowy. *ob.* Szafran. Kruszcowy górnik, kopacz; kruszcowy rzemieślnik, co kruszcem robi. *Cn. Th.* Kommissya kruszcowa. *Os. Zel.* 28. KRUSZCZEĆ *niiak. niedok.*, kruszcem się ſtawać, zu Metall werden. Różane dary kruszczały, *rigebant. Zebr. Ow.* 271. cf. kamienieć). *KRUSZCZEYSZY *ob.* Kruchy. KRUSZCZYSTY, — a, — e, pełen kruszcu, mineraliſch. Zrzódła kruszczyſte, *Rog. Doś.* 1, 39. KRUSZEC, — szcu, *m.*, każda rzecz kopalna, która inne iakie rzeczy w sobie ma ukryte, tak że chyba przez sztukę od niéy oddzielone bydź mogą, tak się rozumie kruszec siarczany, ałunowy etc.; W ściſłym zaś rozumieniu kruszce są tylko te rzeczy kopalne, które w sobie ukrywaią metale abo półmetale. *Kluk Kop.* 2, 133, Mineral, Erz; *Bh.* kow; (*Bh.* kruſſec *ob.* kruch); *Slo.* kow, ruda (cf. ruda, cf. kuć); *Vd.* bronz, ruda, medenina, rudſtvu, rudovina; *Crn.* brom, bron; *Cro.* med (*cf.* miedź); *Rg.* gvòzdjo (*cf.* gwoździ); *Sla.* tuce; *Rs. et Ec.* крумéцъ, рýда. Kruszec solny. *Krom.* 261, cf. kruch). Arszenik ieſt rudą albo kruszec. *Urzęd.* 403. — §. b) metal, Metall. Złota przyiąć nie chce; ten iéy kruszec bynaymniéy swym blaſkiem nie łechce. *Teat.* 466, 45. Na ſałszowaney monecie choć cecha dobra, przecięż kruszec ladaiaki. *Mon.* 72, 230. KRUSZCZYNA, KRUSZCZYZNA, — y, *ż.*, Z kruszców (w znaczeniu 1.) wypalaią kruszczyny, które Łacinnicy *metalla* rzekaią. *Sien.* 256, Metall. Słusznie kruszczynami zwać możem, cokolwiek z kruszcu pochodzi, gdy osobliwie nie mianuiemy, ieśli złoto, śrebro abo żelazo. *ib. wykł.* Nayszacnieysza kruszczyna, złoto. *Sien.* 258. Miedź, kruszczyna, pożyteczna na rozmaite naczynia. *ib.* 331. Blaywas, blaygiel, minią, kruszczynami zowiemy przetoż, iż od kruszcu swóy początek maią. *ib.* 2571 Sposób na pozłacanie wszelakiéy kruszczyzny. *ib.* 586, *Sleszk. Ped.* 304, *Nar. Tac.* 2, 389. KRUSZEC *ob.* Kruchcześć. KRUSZKI, KRUŻKI, — ek *et* — ów, *plur.*, 1) i. q. kryzy, *ob.* krezy, *mesenterium*, das Gekröſe. — b) kruszki cielęce, *inteſtina vituli friabilia*, das Geſchlinge, bo są kruche, *sed* kryſki, krezki, kréſki, krezom podobne, niekruche. *Cn. Th. Fibrae iecoris* kraie a końce abo kruszki osierdzia. *Mącz.* włókna, Faſern. Policzyłby kruszki w piersiach się świecące, *fibras. Zebr. Ow.* 149. — §. 2) kruszki białogłowſkie *ob.* krezy 2). KRUSZLIWY, — a, — e, łatwy do kruszenia, bröcklig; *Bs.* ſkarscivi, ſkrrisciui, scto se mosge ſkrrisciti; *Ec.* крумя́ный; *Rs.* сокрумя́нительный. Nard świeży wdzięcznie wonieiący, wielkokorzenny a kruszliwy. *Urzęd.* 220. KRUSZWICA *ob.* Kruświca. KRUSZYĆ, *KRZYĆ, — ył, — y, cz. *ndk.*, ſkruszyć *dk.*, kszyć, w krzyny czyli kruszyny, odrobiny, obracać, drobić, druzgotać, klein machen, zerbröckeln, zerknirſchen, zermalmen; *Bh.* drtiti, drtim, drtjwam; *Crn.* krushiti, krushem, ſkruzhem, ſkruzhiti; *Cro.* kerham, kersem (krusim *cribro*, okrusujem *rotundo*, cf. okrążyć; kruh *panis*); *Bs.* krrihtiti, kersciti, krrisciti, ſkrrisciti, alomiti, karsciti, ſkarscitti, ſkersciti; (*Rg.* krìxati, izhvjellati *scindere panem*); *Ross.* крóшить, крому́, искрóшить. крушить. крому́, сокрушить, сокрумять (s 2. frasować, gryźć, smucić), рушить. Chléb na téy wyspie robią z ryb suszonych, które kruszą abo mielą. *Boter.* 2, 86. Kanclerze przy pogrzebnych zeszłego króla ceremoniach, pieczęci swoie kruszą. *Nies.* 1, 255. Szczypce cyrulickie do kruszenia kamienia w macherzynie. *Czerw.* 29. Lekarſtwo to kamień w nérkach kruszy. *Syr.* 297. Saletra miesza się łopatkami, aż się pokaże obróconą niby w piasek; a to się nazywa kruszyć saletrę, i kruszona saletra. *Jak. Art.* 1, 57. Gdy kamień czas kruszy; i pług kuty z ſtali Czas zetrze, samych rymów cios śmierci nie zwali. *Hul. Ow.* 96. Mury z kartanów kruszyć. *Leszcz. Claſſ.* 80. Męſtwem wszyſtkie wschodnie państwa, aż do Hiszpanii kruszyli. *St. Dz.* 522. zwalczyli). Duńczyki wielką klęską pobił, i ono srogie ich woysko ſkruszył. *ib.* 838. poraził). — §. Kruszyć mięso *e*, kruchym czynić. *Tr.*, mürbe machen. KRUSZYĆ się, krzyć się, *recipr.*, krupić się. *Cn. Th.*, ſich bröckeln, zerfallen, zerbrechen. Suche liście się kruszy. *P. Kchan. Orl.* 1, 12. Gdy w rudzie wiele dziurek, kawały łatwo się kruszą. *Os. Zel.* 43. Że mu się zaczął kamień z wielkim bolem kruszyć, Dlatego się z łóżka nie może poruszyć. *Hor. sat.* 193. Kreydą, gdy się przesadzi śkło, lubo będzie czyſte, iednak pod nożycami krzy się i twarde będzie. *Torz.* 248, *ib.* 271. KRUSZYKAMIEŃ, — ia, *m.*, ziele, *Phellandrium. Syr.* 1280; *ob.* Łomikamień, Wieſenraute. KRUSZYNA, — y, *ż.*, kszyna, okruszyna, odrobina, *Bh.* kruſy; *Sr.* 1. kruſdł; *Cro.* kërhet, kerhetek, mervina; *Dl.* ukarsak, karsina; *Vd.* drohtina; *Bs.* krrihat, iſkriscka, ułomak; *Rg.* karscina, ukarscjak, krjxka, ukrixka (*Rs.* крóшево iarmuż drobno posiekany, крóшечный drobniuchny), ein Bröckel. — §. kruszyna, *Bh.* kruſſina; *Vd.* sramsa, sramshnu drevu; *Sr.* 1. рѣзова рабодjина, рѣзовобjина; *Rs* крушина, вóльчьи я́годы; *frangula*, der Faulbaum, inni zowią wilczyną, krzew naypierwszéy wielkości; drzewo ma białe, lekkie, kruche. *Kluk Rosl.* 2, 55. — §. 2) Kruszyna; *herb*, krzyż, u którego w spodzie gwiazda. *Kurop.* 3, 33, ein Wappen. KRU-

SZYNOWY, - a, - e, od krzewu kruszyna, Faulbaum-; *Bh.* krussinowý; *Rs.* крушúнный. Kruszynowy gay, крушинникъ.

*KRUTYŁEB, - łba, *m.*, mozgowiec. *Tr.*, ein Schwindelkopf, Grillenfänger.

**KRUWKI, *KRUWCZEYSZY *ob.* Kruchy.

*KRUŻ, - u, *m.*, *Bh.* okrauhlík dzban mléczny); *Vd.* krugla, korz, verzh, krausha, gerzha; *Crn.* krugla, verzh, verzhin, verzhòu; *Hg.* korso; *Cro.* korsol, krugla, stucza, pehar (cf. puhar), *Bs.* verc, vrric, pitar; *Sla.* pehar, kupa; *Rs.* кру́жка, кру́жечка (a. karbona, 3. miara płynów, ósma część wiadra); ендова, ендова, сопà, кулáнъ, скудéльница; (*cf. Ec.* кружáло, корчмá karczma), корчáгъ, *ob.* korczak); *Gall.* cruche, *Dan.* kruus, *Suec.* krus, *Finnl.* kruus, *Angl.* cruse, *Hool.* kroes), der Krug zum Trinken, kruż abo czasza uchata, *amphora. Mącz.* dzban). Każ też starego w sporym krużu wina Postawić na stół. *Hor.* 1, 50. *Kniaź.* Niosł on kruż pozłocony i kubki przy nim. *J. Kchan. Ps.* 53. Tytydzie, ciebie Grecy szanuią biesiadą, Kruż pełny nalewaią, i lepszą część kładą. *Dmoch. Jl.* 1, 201. Wysłuchaycie nas bogi! że wam prosto służem, Nie chcićycie ubogiego stołu gardzić krużem. *N. Pam.* 18, 385. W obie ręce porwawszy kruż od złota spory, chrosnął go, *crateram. Zebr. Ow.* 107, *ob.* kruźlik, krużyk. - §. *poet.* Ręce Jezusowe do krzyża gwoździ przyszczepia i gwoździ więzi, krużem leiąc rumianym. *Kchow. Roś.* 81. raną krwawą.

KRUŻGANEK, Krusganek, Krucganek, Kruczganek, - nka, *m.*, z *Niem.* der Kreuzgang, z. B. in den Klöstern; *Bh.* ochoz; *Sr.* 1. kólna, kolnicjka (cf. kolnia). *Porticus*, *krozganek, przechodzieniec. *Urs. Gr.* 190. Ambit, krużganek do koła. *Chmiel.* 1, 78. Kryty kurytarz klasztorny, na około dziedzińca wnętrznego chodzący *Ld.*, *porticus*, *peristylium. Cn. Th.*, der Säulengang. Kruczganki daią się dla chłodu. *Bud. Cyc.* 125. Sadzawka Betzeda miała pięć krużganków. *Leop. Joan.* 5, 2, *Sekl. ib.* (pięć ganków. *Bibl. Gd.*). przysionek, kruchta. *Cn. Th.*, die Halle, das Vorhaus. Chodził w kościele, w krużganku Salomonowym. *Leop. Joan.* 10, 22. (w przysionku. *Bibl. Gd.*). Po kruczganku chodził. *Odym. Sw.* 2, *E.* 3 *b.*

KRUŻKI *ob.* Kruszki.

KRUŻLIK, KROŻLIK, KRUŻYK, KRUŻEK, - a, *m.*, KRUŻYCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* Kruż, z dzbanek, dzbaneczek, ein Krügelchen, Krügel zum Trinken; *Boh.* okrauhlíček; *Ben.* karcjagh, krricjág, krricjagicch, vrric, vare, verc, bokarra; *Hg.* korso; *Crn.* kokotula; *Vd.* verzhik, verzhei, gerzhiza; *Cro.* korsolich, parenicza, zarablyivchecz; *Rs.* кружка, кружка (кружóкъ krążek), кулáнецъ. Daią wierzycielowi nikczemne a sprosne rzeczy, aż do garnków abo krożlików. *Sax. Tyt.* 91. Żyie ten dobrze, któremu oyczyści Na szczupłym stole świeci krużek czysty. *Zab.* 8, 219. Którzy maią zepsowaną śledzionę, maią sobie dawać czynić krużliki z Tamaryszku, a z nich piiać. *Urzęd.* 360. Faryzeuszowie pilnemi byli koło umywania kubków i krużyków. *W. Marc.* 7, 4. (konewek. *Bibl. Gd.*) kielichów i krużlików. *Leop. ib.* Ktoby napoił was krużykiem wody, nie utraci zapłaty swoiéy. *Sekl. Marc.* 9. „kubkiem abo kielichem". - §. b) *botan.* krużliczek, z pączek, kielich kwiatu, der Kelch einer Blume, die Knospe. Pączek narciszku abo krożliczek. *Syr.* 1484. Stalnik ziele kwiateczkow drobnych białych, z krużliczków wychodzących. *ib.* 1277. (*KRUŻOWATY, - a, - e, - o *adv.*, kędzierzawy, kraus. Niektóre owce, zamiast długiéy krużowatéy wełny, włosy maią. *Wolszt.* 97, *ib* 100, *ib.* 99.). KRUŻOWY, - a, - e, od kruża, Krug-; *Rs.* кру́жечный. KRUŻYKOWY, - a, - e, od krużyka, Krügel-, das Krüglein betreffend. *Cn. Th.* krużykowe naczko.

KRWAWIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skrwawić, ukrwawić, pokrwawić *dk.*, krwią oblewać, krwawo czynić. *Cn. Th.*, blutig machen; *Bh.* krwawiti, krwaceti, zkrwawiti; *Sr.* 1. krawu; *Sr.* 2. kschawisch; (*Vd.* kervariti, erdezhu storiti z czerwienić); *Cro.* kervariti, kèrvarim; *Rg.* karvaviti; *Bs.* krriuaviti, okrriva iti; *Rs.* кровавить, окровавить, окрóвенить. Szczypać go i krwawić tak długo kazał, ażby się Chrystusa zaprzał abo umarł. *St. Dz.* 864. (*ob.* pokrwawić, zakrwawić). Po ukrwawionych drogach. *Przyb. Milt.* 189. KRWAWNE, - ego, *n.*, *subst.*, Za złym zwyczaiem woźnych było zachowano, iż gdy do którego na drodze, abo gdzie indziéy zabitego, bywali wzywani, onego złupiali z szat, w których był zabit prawem swym, które krwawne zwali. *Herb. Stat.* 255, *Vol. Leg.* 1, 27. *a.* 1347, das Blutrecht, der Blutlohn der Gerichtsfrohne. KRWAWNICA, - y, ż., *Lythrum Linn.*, rodzay rośliny, rośnie u nas wszędzie przy wodach, w lekarstwach ściąga, goi, i biegunkę zastanawia. *Kluk Dyk.* 2, 106, *Fundz.* 256, der Weiderich, braune Weiderich; *Rs.* вербóвникъ, плакýнъ. - *§. krwawnica, iątrznica, kiszka krwią nadziewana, die Blutwurst; *Bh.* dudik, krewnice; *Vd.* kervaviza, kervava klobasa, *Bs.* krriuaviça, diueniça; *Sla.* kèrvenica; *Cro.* kervavicza). - §. 2) krwawnica, z żyła niebiiąca, die Blutader. Po odartéy skórze pokazały się krwią ociekłe żyły, i bez skóry krwawnice (*venae*) drgały. *Otw. Ow.* 233. - §. 2. b) krwawnice, to iest, końce żyłek, które są w stolcu. *Sienn.* 191, die Aeste der Pulsader am Mastdarm, die goldne Ader *arteria haemorrhoidalis.* Końce żył, które są w stolcu prawie około. ielita zowią krwawnice *ib.* 34. brodawki żylne w wychodzie. *ib. Rej.* - §. 2. c) *metonym.* Krew, która zadem idzie, zowią *haemorrhoides*, to iest krwawnice. *Sien.* 18. der Fluß der goldnen Ader, die goldne Ader, als Krankheit; *Sr.* 1. krewnica, krewnicjeni; *Bs.* karvavnice, krrivaviçe, scjugli; *Vd.* kervaviza, kervitok; *Rg.* karvavizza; *Rs.* почечуй. Cierpienie krwawnic niemocą żydowską zowią. *ib.* 401. Sok tego ziela krew', która stolcem wychodzi, to iest, krwawnice, zastanawia. *ib.* 123. Gdy któremu człowiekowi krew' idzie zbytnie stolcem, zowią krwawnice. *ib.* 16, *Sieszk. Ped.* 414. KRWAWNIK, - a, *m.*, (*Bs.* krrivnik, *Cro.* kèrvnik, *Sla.* kèrvolok, kèrvolja, z kat, męczyciel, tyran, krwożerca). a) kruszec ciężki, którego cętnar daie 80 funtów żelaza, Blutstein, Glaskopf. *Kluk Kop.* 2, 215, *Bh.* rzebříček, *Mor.* žebříček; *Sr.* 1. krawne kamen'; *Crn.* kryvnèk, *Rs.* кровникъ. - §. b) Carniol, klejnot, abo zupełnie abo przynaymniéy w pół przeźroczysty, różnego cieliśtego koloru. *ib.* 2, 46, *Ross.* кровникъ zielony iaspis z czerwonemi paskami). - §. 2) *botan.*

krwa-

krwawnik *millefolium terreſtre*, Tauſendblatt, Garbenkraut, Schafgarbe, tok zbytni krwi z nosa abo uſt, sok z liścia tego ziela zawściąga. *Syr.* 600, *Urzęd.* 214, *Kluk Rośl.* 2, 231, *Sr.* 1. krawnik; *Bs.* kugni rep, trator; *Rs.* кáшка, кáшка, перечная трава, бархатникъ. Krwawnik wodny, *Cro.* szuelyak, Waſſerfenchel, Waſſergarb, służy do goienia ran. *Syr.* 607. Krwawnik cudzoziemski, spływacz abo pływacz, *ſtratiotes aquaticus*, fremde Waſſergarbe, Waſſerfenchel, *Sr.* 1. retwiejka; tok krwi zawściąga. *ib.* 609, die Waſſerfeder. Krwawnik inaczy, co krwi rusza. *Cn. Th. gramen aculeatum, dactylus Plin.* 24, 19, Blutgras. KRWAWNY, – a, – e, od krwi, Blut-; *Rs.* кровяный, кровеный. Krwawne lekarſtwo *quod cruento vulneri imponitur, ſiſtendo sanguini. Cn. Th.*, ein blutſtillendes Mittel. *ob.* krwawno *subſt.* KRWAWO *adv.*, *Boh.* krwawně, krwią oblane, blutig. Nie tak się krwawo w służbie bożkiey służy, jak czasem potrzeba w służbie świata. *Lach. Kaz.* 1, 41. *transl.* aż do krwi z wielką trudnością, mit ſauerm blutigem Schweiße, bis aufs Blut. Musiałem krwawo z niewolnikami pracować. *Zab.* 1, 183. Przyszło mi się krwawo i pocić i nużyć. *Teatr* 46 *d*, 29. Za swóy krwawo zapracowany grosz. *Zab.* 13, 195. Lotne grzmoty, przy błyskawicach krwawo wyiaśnionych. *Wad. Dan.* 30. iak krew' czerwono, blutroth. *KRWAWOBITNY, – a, – e, arcybitny kriegeriſch. Ktoby znał Greckich mężów krwawobitne dzielności, by ich Homer wierszem swym nieśmiertelności nie zalecił? *Stryik. praef.* KRWAWOCIĘŻKI, – a, – ie, n. p. Krwawocięźka praca rolnika. *Przeſtr.* 143. blutſauer. KRWAWOCZERWONY, – a, – o, – o *adv.*, krwiobarwny, w czerwoności do krwi podobny, blutroth, *Vd.* kerverdezh. KRWAWOOKI, – a, – ie, oczu krwawych, blutäugig; *Ec.* кровоочитый. KRWAWOPŁODNY, – a, – e, krwawy, blutig, Blut-erregend oder vergießend. Krwawopłodna praca w Iſtmu zawodach. *Hor.* 2, 211. KRWAWOPOT, – u, *m.*, pocenie się krwią, pot krwawy, der Blutſchweiß. Któż cię takowym ciężarem do ziemi przycisnął, że się krwawopotem myiesz? *Bzow. Roz.* 65. KRWAWORUBINOWY, – a, – o, von blutrothen Rubin. Słupy smaragdowe, stoiące na podwalinach krwaworubinowych. *Leszcz. Claſſ.* 6. KRWAWOSOK, – u, *m.*, *dracaena draco Linn.*, eine Art Drachenbaum, gatunek smokowego drzewa, rośnie w Indyach. Gdy się na wiosnę kory na tey roślinie ponarzynaią, płynie z nich sok czerwony, który zgęſtwiony kupuiemy do pokostów i lekarſtw, pod imieniem smoczey krwi. *Kluk. Dyk.* 1, 195. *KRWAWORANNY, – a, – e, raniony do krwi, blutrünſtig, *Vd.* kervavoranen, kervaviten, pokervaulen. KRWAWOTOK *ob.* Krwotok. KRWAWOŻERCA, – y, *m.*, żarłok krwi, der Blutbund, ein Blutiteſſer, *Bs.* krvivnik; *Cro.* kërvnik; *Sla.* kërvolok, kërvolja; *Ross.* кровопроли́вецъ; *Ec.* кровопи́йца, кровоя́децъ. Politem krwawożerca, który ludzie iadał. *Zimor.* 273. Lew krwawożerca. *Hor.* 2, 222. *Kniaź.* Wilk krwawożerca. *Nar. Dz* 1, 107. *Zab.* 1, 181. Człek się na świat nie rodził dla rzeźby swych braci, Nie ma kłów krwawożércy lwa w srogiey postaci. *Zab.* 12, 175. *Nagł.* KRWAWOŻERNY, – a, – e. *Mon.* 75, 595. chciwy krwi, blutdürſtig; *Slo.* krvožíznivý *Vd.* kervishein, kervishela; *Ross.* кровожа́ждущій, кровожа-

дный; *Ec.* кровоя́дный. Krwawożernym ieſtem; *Ec.* кровопи́йствую. KRWAWOŻERNOŚĆ, – ści, *f.*, chciwość krwi, Blutdürſtigkeit, Blutdurſt. *Rs.* кровожда́нїе, кровопи́йство, кровопроли́тїе. KRWAWY, – a, – e, *Boh. et Slo.* krwawý; *Vd.* kervau, okervaulen; *Sr.* 1, krawé; *Cro.* kërváu; *Dl.* karvau; *Bs.* karvav, krrivav; *Rg.* karváv; *Ross.* кровáвый, кровавъ, кровены́й, кровянный, кровено́сный, кровопроли́тный. – a) ode krwi, krwawny, Blut-. Żyły krwawe. *Krup.* 1, 17. żyła krwawa krew' rozpruszoną po całym ciele, znowu do kupy sprowadza. *Perz. Cyr.* 1, 48. *oppos.* pulsowa). Żyły krwawéy otwieranie, z krwi puszczanie, *ib.* 135. Zatkanie krwawe czyli krwawa kila, *hernia varicosa*, przeszkoda przechodzeniu krwi w żyłach krwawych naczyń nasiennych uczyniona. *Perz. Cyr.* 2, 238, die Blutverſtopfung, Blutbeule. – b) pokrwawiony, krwią pomazany, ze krwią, blutig, mit Blut beſleckt. Stolce krwawe mogą bydź z czasem śmiertelne. *Krup.* 5, 496. Krwawa biegunka, czerwonka, *Sla.* kérvogriz). Niewiasta ta cierpiała krwawą chorobę. i *Leop. Math.* 9, 20. *ob.* krwotok, płynienie krwią). Haftowanie rany igłą, nazywa się krwawym. *Perz. Cyr.* 2, 145. *oppos.* suche. Krwawy nóż, miecz. *Ld.* Jeśliby ząb pchnięciem był złamany, tedy się to nie ściąga do niepotężności, ale za krwawą ranę bywa miano. *Chel. Pr.* 173. eine Blutwunde; z rozlaniem krwi, blutig, mit Blutvergießen. Rzecz krwawa, za co gardłem karzą. *Stat. Lit.* 149. Gdyby szło o uczynek krwawy, o zabóyſtwo . . . *ib.* 13. Gwałt taki, co niesie za sobą winę krwawą. *Stat. Lit.* 15. Krwawa woyna. *Mon.* 66, 147. Pierwszy Władysław pod Byczyną o Polską koronę szaniec krwawy ſtawiwszy, przeciwnika zraził. *Tward. Wład.* 4. – §. *moralnie* krwi pragnący, krwawożerny, blutdürſtig. Mężem krwawym i zdradliwym brzydzi się pan. *W. Ps.* 5, 8. Wyście lud zrobili drapieżnym i krwawym. *Gaz. Nar.* 1, 233. Człowiek krwawy, który rozlewa niewinnie krew' ludzką, albo który prześladuie człowieka niesprawiedliwie, albo który rozekrwawia czyie serce. *Wrob.* 9. cf. krwawożérca). Pełno tam główników, nie usłyszysz nic, iedno słowa krwawe albo plugawe. *Groch. W.* 565. Zkądże im ta pyszna mowa, a przeciw mnie krwawe słowa? *Ryb. Ps.* 26. groźne krwią, czyli morderſtwem, mörderiſch, drohend. – Wyszedł ztąd krwawą przez ciebie obciążony obelgą. *Teat.* 2, 101. okrutną, nieznośną, śmiertelną). – §. *transl.* krwawa praca, krwawy pot, z rozkrwawiniący, arcyciężki, mozolny, dokuczaiący do krwi, blutſauer, blutſchwer, bitter, ſchmerzlich. Za iego znaczne i krwawe zasługi. *Vol. Leg.* 2, 1699. Zalewaią robotnika czoło krwawe poty. *Zab.* 14, 186. Krwawy pot leie się ze mnie. *Teatr* 16 *b*, 25. *ob.* krwawopot). Krwawe łzy, zgorzkie, bittere Thränen. Krwawe tam łzy wylewały płaczliwo matki, Patrząc na dziatki, Które gwałtem dadź musiały na mięsne iatki. *Pieśń.* 39. Krwawe łzy z oczu leią w okrutnym więzieniu. *Pasz. Dz.* 65. Ledwo mi krwawe łzy nie idą z czoła, *Zab* 15, 269. Krwawemi łzami ich opłakiwać potrzeba. *Klok. praef.* – §. krwawy, z koloru krwawego czerwonego, krwawoczerwony, w czerwoności do krwi podobny, blutroth, *n. p.* Krwawe korale między się błyszczącemi wstydzą szmaragdami po cedrowych połogach. *Tward. Wład.* 148. – §. *krwawa kompleksya,

s krwiſta, ein blutreiche C. *KRWIASTY *ob.* Krwiſty. KRWIOBARWNY, - a, - e, blutfárbig. Krwiobarwne ſkrzele smoków. *A. Kchan.* 57. krwawoczerwone. KRWIONOŚNY, - a, - e, blutführend. Krew' w ciele zwierzęcym płynie w rurkach, które się nazywaią naczyniami krwionośnemi *vasa sanguifera. Zool.* 7; *Rs.* кровеносный. KRWISCIĄG, - u, *m.*, *sanguisorba Linn.*, Becherblume, rodzay rośliny, bydłu przyiemną paszą. *Klok. Dyk.* 3, 49. *Jundz.* 138. KRWISTY, *KRWIASTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen krwi, obfity w krew', blutreich, vollblütig. *Boh.* krewnatý; *Vd.* kervipoun, krijipoun, kervobiun, kervaten, kervoviten; *Rg.* karvni; *Rs.* кровистый, многокровный. Osoby krwiſte, maiące krew' obfitą, gęſtą, leniwie krążącą, bardziey podlegaią pokusom, niż owe, które maią krew' rzadką. *Boh. djab.* 358. Człowiek *sanguineus* *krwiſty, ma paznogcie czerwone. *Sak. Pr.* 114. *Rg.* karvnik, *ob.* krewnik. KRWISTOŚĆ, - ści; *ż.*, obfitość krwi, der Ueberfluß an Blut, die Vollblütigkeit. *Boh.* krewnatoſt; *Vd.* krijipounoſt, kervovitnoſt, kervatnoſt; *Rs.* многокровіе. KRWOTOCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, krwotok cierpiący, den Blutfluß, Blutgang habend. *Cn. Th.*; *Boh.* krwotoký; *Rs.* кровомочный, кровомочивый. Krwotoczny ieſtem, krwotok cierpię *Ec.* кровомочю. Krwotoczna żyła, *Tr.*, z krwawnice, die goldne Ader. Krwotoczna *scil.* niewiaſta, miesiączki maiąca, *Tr.* die das Monatliche hat. KRWOTOK, KRWAWOTOK, - u, *m.*, *Boh. et Slo.* krwotok: *Sr.* 1. krewecjecjeni; *Vd.* kervitok, kervavize; *Cro.* kervotok, kervotochie, kervotochina; *Rg.* karvotocje; *Bs.* karvotocje, krrivotocje; *Rs.* кровомечéніе; płynienie, czyli tok krwi. *Dudz.* 42. der Blutfluß, Blutgang. Niewiaſta, która krwotok przez dwanaście lat cierpiała, *W. Matth.* 9, 20., płynienie krwi, *Bibl. Gd.*) Krwawotok. *W. Poſt. W.* 2, 323. *Kanc. Gd.* 71. Dziewięć miesięcy będąc brzemienną, wyciekło z niey krwi dwadzieścia funtów; porzucała się temu świętemu, zaraz uſtał on krwotok. *Wys. Jgn.* 152. Krwotok przez ſtolec, z krwawnice, złota żyła, die goldne Ader, haemorrhois. *Mon.* 75, 589. Krwotok niewieści miesięczny, z miesiączki, czasy, kwiaty, das Monatliche. Krwotok z nosa. *Cn. Th.* Blutſturz. Gdyby się zbyteczny z nozdrza ſtawał krwotok, iak go zatamować. *Krup.* 5, 460. heftiges Nasenbluten.

*KRYBRA, - y, *ż.*, n. p. Nie zasłużyłem na taką krybrę zdania w narodzie wolnym. *Gaz. Nar.* 1, 90. z łac. *cribrare*; krytykowanie zbytnie.

KRYĆ, - ył, - yie *Act. ndk.*, ſkryć, ukryć *Dok.*, *Boh.* kryti; *Slo.* ſkrývám; *Sr.* 1. krycj, krévu; *Sr.* 2. Iſchiſch; *Crn.* kryti, kryem, ſkryti, ſkryem, ſkryvam; *Vd.* kriti, krijem, ſkrit, ſkrivati, okrivati, sakriti, sakrivati; *Cro.* ſkriti, zkriti, zkrivam, szkriti, szkrívam; *Rg.* kritti, ſkrittí; *Bs.* kritti, ſkritti, sakritti (kriliti *protegere*, krilo z ſkrzydło, łono); *Rs.* крыти, крыю, *Gr.* κρύπτω, *Hebr.* קרה *kerah contignauit, texuit*). zasłaniać od widoku, żeby nie widziano, bedecken, verſtecken, verbergen, verhehlen. Czego się wſtydzimy, to radzi kryiemy. *Cn. Ad.* 127. Nie chciałem dzieła pod korcem ukryć. *Mon.* 69, 520. - *Kryty*, nakryty; gedeckt, bedeckt. Sam ieden tylko był w kolasce krytéy. *Teatr.* 37, 209. KRYĆ się *Recipr.*, zasłaniać się od widoku ludzi, nie dadź się widzieć, schować się, ſich verbergen, verſtecken. W cichy kącik, gdy się ſkryię, Wdzięczney swiebody zażyię. *Bardz. Tr.* 310. Kryie się przed nim, iak pies przed muchami. *Cn. Ad.* 368. Kto się kryie, ten się boi. *Chroſć. Fars.* 280. Kryie się z tym, iak nie wiem z czym. *Cn. Ad.* 367. Chrześcianie nie kryią się, ani taią z wiarą i z wyznaniem swoiém, ale iawnie się do słowa bożego ozywaią. *Dambr.* 537. Z uczonemi swemi kryią się pismami, póki ich potomność nie odkryie. *Zab.* 15, 64. *Jakub.* Wieszaią inſtrumenta swoie po ulicy, Nie kryią się z robotą dobrzy rzemieślnicy. *Pot. Pocz.* 66. Kryyże mi się z nim do krzaku gęſtego. *Paſt. Fid.* 81. KRYCIE, KRYCIE się, *Subſt. Verb.*, das Verſtecken, Verbergen. Ma djabła w kryciu, a dwóch w nosie. *Rys. Ad.* 39. ſkryty złośnik). - ſ. krycie, dach, pokrycie domowe, das Dach; *Bh.* kryt, krytba, krow, *Sr.* 1. krév, ljecha (cf. ſtrzecha); *Cro.*, *Bs.* krov; *Ross.* крóвля; *Ec.* кровь, покровь (cf. pokrowiec). Budowania w tym kraiu, nie maią żadnego krycia albo dachu. *Radz. Warg.* 93.; *ib.* 36. cf. szczyt.

Pochodz. *kryiomo, kryiomką, kryiomy, kryiówka*; *krywać; kret; dokrywać, dokryć; nakrywać, nakryć, nakrywalny, nakrywka; okrywać, okryć, okrycie; odkrywać, odkryć, odkrycie, odkryty; pokrywa, pokrywać, pokryć, pokrycie, pokryty; pokrowiec; przekrywać, przekryć; przykrywać, przykryć, przykrycie, przykryty, przykrywka, ſkryć, ſkrycie; ſkryty; ſkrzydło, ſkrzydlaſty; ſkrzele; zakrywać, zakryć, zakrycie, zakryty. 2) ſkarb*, c. deriu.

KRYCET *ob.* Świszcz. KRYCZOT *ob.* Krzeczot.

*KRYDKA *ob.* Krétka.

KRYG, - u, *m.*, KRYGI, - *ów plur.*, KRYGOWA UZDA, KRYGOWE WĘDZIDŁO, (cf. kręgl, krąg), der Brechzaum. *Lupata Poloni vocant* krygi. *Urs. Gr.* 321. Uzdy są rozmaite, iedne proſte, drugie krygowe. *Cresc.* 522. Zrzebiec, by na ſtarość nie miotał, w uździe krygowey niech chodzi. *Rey Wiz.* 89. Wprawię kolce w nozdrze twoie, a kryg w gębę twoię, i obwiodę cię. *Radz. Jes.* 37, 29. i *Leop. ib.*, *W. Poſt. W.* 2, 291. wędzidło. *Bibl. Gd.*) Włożę kryg w paszczękę twoię. 2 *Leop. Ezech.* 38, 3. munsztuk w gębę twoię. 3 *Leop.*) *Sr.* 1. rzjabyo; *Vd* klema, oiſtra berada, zhvalu, oiſtroberdalu; *Bs.* zgvallo, koje se ſtavglja kognu ù uſta. - *fig. et transl.* Zawzdy potrzebuie, aby był dzierżan na tym krygu, bo bardzo buyny ten osieł, ciało nasze, gdy mu dosypuią tych doczesnych swowolności. *Rey Pſ. Ji* 1. - w krygi: w kręgi, w kleszcze, im Zaume halten, zdumen. Czyie Hymen serca w złote raczy uiąć krygi, Lecą im słodkie chwile z wiatrem na wyścigi. *Zab.* 4, 60. *Nar.* Tamami Wiſię tam w krygi uięli. *Klon. Fl. F.* 4 b. Kto w krygach ma żądze, kto na swym przeſtawa, Ten ſiła piękbych czasów zażyie. *Sim. Siel.* 40. Kto się rozumem sprawuie, snadnie wszyſtko iako krygiem twardym w sobie załomić może. *Rey Zw.* 68. *KRYGA, - i, *ż.*, *n. p.* Jak to bywa, i twarda kryga na kieł bierze, Złe i miękkie wędzidło, najlepiey ſtać w mierze. *Sim. Siel.* 53. KRYGOWAC się, - al, - uie *Recipr. ndk.*, kręcąc się przymizgać, ſich drehen und ſchniegeln, um zu gefallen. (*Rg.* krilovatte *blandiri*, krilovattise *inter se blandiri*). Służebnica w zwierciedle się muſkała, krygowała. *Haur. Sk.* 325. On prawi co do smaku ſtarym matkom bywa; Ta się kłania, kry-

guie albo potakiwa. *Pot. Arg.* 337. cf. 736. Od rana do wieczora w zwierciedle się kryguie i do siebie się samego umizga. *Teatr 7 d* 28. Niezliczone krygowania narowy we zwyczay wprowadzone. *Mon.* 65, 355.

KRYIĘ *ob.* Kryć. KRYIOMKĄ, KRYIOMKO, KRYIOMO, KRYIOMIE, KRYIOWKĄ *Adv.*, ukradkiem, taiemnie, kradomo; skrycie, *Vd.* skriushnu, naskriunem, heimlich, verstohlen. Wielu się ich kryiomką z Kiiowa wykradało. *Krom.* 105. Janczarowie kryiomką podeszli to miasto. *Baz. Sk.* 219. Zasadzili mu się na gardło kryiomko. 1 *Leop.* 2 *Par.* 25, 27. zasadzili nań zasadzki 3 *Leop*). Nieco sobie skarbu kryiomko sostawiwszy, do innego miasta wyszedł. *Kosz. Lor.* 120. Dochody kościelne kryiomko a marnie strawią. *ib.* 115 *b.* Wszedłem do domu iego kryiomko. *Leop.* 2 *Ezdr.* 6, 10. Kryiomko a potaiemnie. *W. Post. W.* 420. Kryiówką się wślizga cicho. *Przyb. Ab.* 92. Po karczmach i ulicach imano ich i topiono kryiomie. *Tward. Wład.* 143. Saturn od Jowisza wypędzony krył się we Włoskiéy ziemi, to iest, kryiomo mieszkał. *Otw. Ow.* 571. KRYIOMOKUPSTWO, - a, *n.*, sekretne kupowanie, handlowanie, handel ukradkowy. Schleichhandel. Drogość towarów dała pochóp do kryiomokupstwa. *Paw.* 83, 620. KRYIOMY, - a, - e, taiemny, skryty, heimlich. Leczył ludzi przez guała i kryiome szepty. *Pot. Jow.* 62. KRYIOWKA, - i, ż., skryte mieysce, taynik, kąt, *Cro.* skrovische; ein Schlupfwinkel, heimlicher Winkel. Za pierwszym z swoiey kryiówki weyrzeniem, upatrzył przeciwnika. *Zab.* 15, 372. Zwykle nieprzyiaciół po mieyscach lesistych i bagnistych kryiówki. *Nar. Hist.* 4, 81. Serca kryiówki. *Lach. Kaz.* 1, 39. die Falten des Herzens. W sercu człowieczém iest tyle kryiowek. *Nag. Cyc.* 128.

KRYŁOW, - a, *m.*, miasto w woiew. Bełskim; tudzież w woiew. Kiiowskim. *Dyk. Geogr.* 2, 50. eine Stadt in Belzk. u. Kiiowischen. KRYŁOWSKI, - a, - ie, *n. p.* Pieśni Kryłowskich chętnie zaniechały, Miasto muzyki, żałośnie dumały. *Zimor. Siel.* 194. t. i. Ruskich.

KRYM, - u, *m.*, półwysep Tartaryi, u dawnych zwany *Chersonesus Taurica*, nazwisko bierze od miasta Krymu. *Dyk. Geogr.* 2, 51. die Krimm. *Rs.* крымъ. KRYMIEC, - mca, *m.*, Krymski Tatarzyn, ein Krimmischer Tatar. Przed tym po djable i okupowano, i okupione Krymcy głowy brali. *Brath. M 6.* KRYMSKI, - a, - ie, Krimmisch; *Rs.* крымскій. Krymscy Tatarzy. *Pasz. Dz.* 7. KRYMKA, - i, ż., kontusz niewieści Tatarski *Tr.*, das Oberkleid der Krimmischen Tataren-Weiber. Nastały teraz dziwne w stroiach maniery, z cudzoziemskich alamod, krymki, szwedki, nocenty, ankry, ingierniny. *Tward. W. D.* 2, 151. *Haur Sk.* 519. - 2, Krymka żydowska, iarmułka, mycka, ein Judenkappel.

KRYMINAŁ, - u, *m.*, gardłowy występek, ein Criminalverbrechen; *Rs.* безголовье, уголовщина cf. główny, głowszczyzna). Czy to tak wielki kryminał, kochać się w pięknéy osobie? *Teatr* 1, 39. KRYMINALNY, a, - e, *ob.* Pokarny; główny, gardłowy, *Bh.* utrpný; *Rg.* obadni, osvadni; *Rs.* безголовный, уголовный, преступниковъ, преступническій, розыскный. Criminal-. Kryminalny sąd, który dekreta śmierci na winowayców ferować ma władzę. *Kras. Zb.* 1, 491. *Krymiana infamia. *Bardz. Boc.* 13, kryminalna.

KRYNICA, - y, ż., (*Gr.* κρουνος *fons saliens*, κρουιζειν *in modum fontis salientis effluere*). *Bh.* trné *canalis aquarius*. rząp', studnia nieżywey wody, ale dżdżowey albo rurney. *Cn. Th.*; *Cro.* chetérnya; *Sr.* 1. wohdná kajej). die Cisterne. Gdzie studni mieć nie można na folwarku, znaydować się powinna krynica czyli mała sadzawka, kryta w ziemi. *Switk. Bud.* 353. Krynice czyli ciszterny. *ib.* 362. - b) zdróy, struga, der Erdquell, die Feldfluth. Zdroie, krynice pospolicie naylepszą wodę maią. *Kluk Kop.* 1, 115. Czyż może strumień wyrównać krynicy? z któréy im więcéy wodyby wypili, Tym więcéy z wnetrznéy przybywa ziemicy. *Wad. Dan.* 22. Wody podziemne z morza wychodzą, które się zbieraią i krynice czynią; z wielu krynic powstaio rzeka. *Tr.* - a) *fig.* zdroy, zlew, zbieg, der Quell; der Ursprung, der Zusammenfluß. Bóg krzynicą waszego dobrego. *W. Post. W.* 45. Do Krakowa, iako do krynicy nauk pobożnych przybył. *Birk. Sk. B* 4. Przednie wdzięczną mową, by z iakiey krynicy krasomowstwa wypływaiącą, odwiodł ich od tego. *Warg. Wal.* 46. KRYNICZNY, - a, - e, od krynicy *cisterninus Cn. Th.*, Cisternen-. - b) zdroiowy, Quell-. Siedział w chłodniku przy krynicznéy strudze. *Kras. List.* 2, 11. Oy to! to! mieć kawałek niewielki dziedziczny, Pod dworem sad, i żywey wody zdróy kryniczny. *Zab.* 9, 318. *Jżycki.* KRYNIEC, - ńca, *m.*, iezioro w Bełzkim niezmiernéy głębokości. *Lad. H. N.* 84. ein Landsee in der Woiw. Bełz. KRYNKI, - ów, *plur.*, miasto, królewszczyzna w powiecie Grodzieńskim. *Dyk. Geogr.* 2, 51. eine Stadt in Litthauen.

KRYPA, - y, ż., łodź, czoln, bat, das Boot, der Nachen. *Lenunculi* łodki małe rybackie, krypy, czołny. *Nar. Tac.* 2, 22. Krypa służy do wywozu ludzi ze statku w potrzebie. *Mag. Mśk.* Nieszczęśliwa krypa przewoźnika piekielnego. *Dmoch. Szt. R.* 63. Prędzey czy później, gotuy wczesną stypę Już na cię Charon brudną pędzi krypę. *Hor.* 1, 205. *Nar.* (*cymba*). Przewoźnik z swoią krypą płynął. *Min. Ryt.* 3, 154.

KRYPT, - u, *m.*, KRYPTA, - y, ż., z *Greckolac.* loch podziemny, pieczara, ein unterirrdisches Loch. Pobudował niektóre domy na kształt kryptów czyli lochów podziemnych. *Zał. Test.* 257. Ciała maściami napuszczone chowali w kryptach, to iest w dziurach ziemnych, albo w pieczarach na to uczynionych. *Sk. Dz.* 115. Józef we śnie widzi, w ciemney choć okuty krypcie. *Zab.* 14, 157. - b) Na hemoroidy i ranki w kryptach lekarstwo. *Haur Sk.* 461. *Trotz.* tłumaczy: karb między półdupkami.

KRYSIA *ob.* Kryszyna. KRYSKI *ob.* Krezy, Krezki. KRYSKA *ob.* Krészka. KRYSOWATY *ob.* Krésowaty.

KRYSPOWATY, - a, - e, *n. p.* łeb kryspowaty. *Klon. Wor.* 54. boday nie z łac. *crispus*, kędzierzawy.

KRYSTERA *ob.* Kliszera.

KRYSTUS *ob.* Chrystus. KRYSTYNA, - y, ż., KRYSTYNKA, - i, ż. *zdrbn.*, KRYSIA, - i, ż. *zdrbn.*, imię białogłowskie, ein Weibername. Krysia. *Teatr* 19, 69.

KRYSZKI, KRYSKI *ob.* Krezy, Krezki.

KRYSZTAŁ, KRZYSZTAŁ, - u, *m.*, z *Greckolac*, der Krystall; *Boh.* křišťál; *Sr.* 1. krestall; *Ba.* kristao, kristal; *Vd.* kritál, krishtal, golot; *Rg.* golót; *Cro.* kristal; *Rs.* хрусталъ, кристалъ; mieści się między kamieniami drogiemi, robi się z naysubtelnieyszey soli i nayczyszszego

waporu ziemnego od zimna ſkleiony. *Lad. H. N.* 84. Sole maią tę własność, że się ich pierwiaſtki nawzaiem zawsze tak przyciągaią, iż się zrastaią w graniaſte i przeźroczyſte bryły, które się nazywaią kryształami. *Kruml. Chy.* 111. Kryształ górny, Bergkryſtall, kamień miękki, przeźroczyſty. *Kluk Kop.* 2, 634. *Rs.* стекляный. — b) gatunek ſkła nayprzednieyszego, Kryſtallglas, Kryſtall. Ze ſkła, które nazywamy kryształem, robią taſle do obrazów i okien. *Torz. Szk.* 188. Przeyrzyſte ſkło i kryſtał są sobie podobne. A ztąd na oszukanie bywa ſkło sposobne. *Kulig.* 257. — 2) *fig.* woda iak kryształ, klares Waſſer, Kryſtall. Stok w ſkale wybity zimne lał kryſtały, Które się po krzemiennym burku rozpływały. *Pot. Arg.* 211. Od mrozu śliny mu gotowemi z ust lody obmarzały, Łzy w oczach kryształami żywemi ſtawały, *Tward. Wład.* 244.

KRYSZTAŁEK, - łka, *m.*, źrzenica, der Stern im Auge, der Augapfel, tak zwana z przyczyny przeźroczyſtości swoiey, część kręgu oka, maiąca kształt podobny do ſkiełka, na wzór soczewicy szlufowanego. *Dyk. Med.* 3, 414. — b) *blandiendo*: Wdzięczna ſ polna liliyko, niw naszych kryształku! *Zab.* 4, 381. *Fyſſ.* perełko! KRYSTALIZACYA, - yi, *ż.*, *Rs.* кристаллизація, кристаллообразованіе, die Kryſtalliſation. Krystalizacya, działanie chimiczne, za którego pomocą części iakiego ciała przez płyn roztworzone, łączą się wzaiem mocą przyciągania. *Mier. Miſk.* Kleynoty w ziemi się znayduiące, zawsze są wieloboczne, a kształt ten ich wieloboczny nazywaią kryſtaliszacyą. *Kluk Kop.* 2, 22. KRYSTALIZOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, w kryształy, to iest w wieloboczne kształty przemieniać kryſtalliſiren. Krystalizowany, *Ross.* кристаллическій, кристалловидный, кристаллообразный. KRYSZTAŁOKRUSZ, - u, *m.*, Zinngraupen, kruszec krystaliszowany, wieloboczny, zawieraiący cynę, żelazo, arszenik. *Kluk Kop.* 2, 192. cf. krupki cynowe. KRYSTAŁOWANIE, - ia, *n.*, Krystalizacya, *t. i.* sposób obracania soli w bryły graniaſte przeźroczyſte, kryształami zwane. *Kruml. Chy.* 111. KRYSZTAŁOWY, - a, - e, od kryształu, Kryſtall-. *Boh.* kriſtalowý; *Sr.* 1. kŕéſtallowé; *Cro.* kriſtalszki; *Rg* golotni; *Rs.* хрустальный, кристальный. Kryształowy gips, albo talk. *Torz.* 189. — b) ſkło kryształowe, Kryſtallenglas. — 2) *transl.* przeyrzyſty, durchſichtig, klar, hell. Przy piękney przeźroczyſtéy kryształowéy wodzie, zamyślony siedział. *P. Kchan. Orl.* 1, 41. Toż zrzódło, w którym kryształowe piie wody, w tymże się przeziera i myie. *Paſt. F.* 96.

KRYTKA *ob.* Krétka.

KRYTOPŁCIOWY, - a, - e, *Botan.* płci niepewnéy, nierozeznanéy, *n. p.* Bedłki należą do roślin krytopłciowych. *Kluk Roſl.* 2, 119. *ob.* Skrytopłciowy. *KRYTOPISMO, - a, *n.*, *χρυπτογραφια*, zawisło na sposobach ukrywania pism nawet nayznaiomszych. *Przyb. Pis.* 83. Geheimſchreiberey. KRYTY *ob.* Kryć.

KRYTYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Ross.* критическій; - 1) krytykuiący, wartość cudzą roztrząsaiący, kritiſirend, kritiſch. Krytyczne pismo. - Sposób pisania *Krytycznożartobliwy iest bardzo ciężki, Lucyan go posiadał. *Kras. Liſt.* 99. - 2) niebezpieczny, nie wiedzieć iakich ſkutków, miſſlich, kritiſch. Krytyczne czasy na worek. *Teatr* 17, 32. W krytycznych tych kraiu naszego okolicznościach. *Vol. Leg.* 8, 631. - §. Krytyczne, podeyrzane dni w chorobach ludzkich, dni sądowe, w które natura materyą, chorobę czyniącą, wypędza, albo złemu zbytecznemu podlega, iako są dni siódmy, czternaſty *etc. Mącz.*; *Krup.* 5, 454. Krytyczne poty. *Krup.* 5, 367. entſcheidend, den Ausſchlag gebend. KRYTYCZKA, - i, *ż.*, zganicielka, die Tadlerinn. Między krytyczkami są też i wielbicielki. *Mon.* 72, 425. Będą zawsze krytyczkami, i w niczym nie smakuiącemi. *Zab.* 16, 21. KRYTYCZNOŚĆ, - ści, *ż.*, okoliczność krytyczna, niebezpieczna, ein kritiſcher Umſtand. Niech się Oycowie Rzymu, niech Senat gromadzi, Niech każdy obywatel w krytyczności radzi. *Teatr.* 15, 52. KRYTYK, - a, *m.*, roztrząsacz cudzey wartości, osobliwie pism cudzych, der Kritiker; *Bh.* blaubaf; *Ross.* пепеćу дунав. Ostry krytyka urząd nie każdego zdobi, Niech ten sądzi o drugich, który sam co zrobi. *Dmoch. Szt. R.* 95. Krytyk często w inszych rozumie To nazywa bydź błędem, czego sam nie umie. *Zab.* 12, 170. *Zabł.* KRYTYKA, - i, *ż.*, z *Greckolac.* powinna bydź uważnym i roſtropnym roztrząsaniem pism i dzieł różnych, przez które rozum oświecony sprawiedliwe o nich daie zdanie. *Kras. Zb.* 1, 491. die Kritik. Krytyka łatwa; ale kunszt trudny *Teat.* 45 c, 6. Niechay zawisnym krytyka okiem Na mnie obróci swą zrzędę, Proſtym ia idąc wdzięczności krokiem, Winnym ci tonem piać będę. *Zab.* 13, 12. *Kniaź.* Ubezpieczona w niewinności swoiey Prawdziwa cnota krytyk się nie boi. *Kras. Antym.* 11. cf. cenzura. KRYTYKOWAĆ, KRYTYZOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, roztrząsać wartość cudzą i ſtanowić o niey, czy to słusznie czy niesłusznie, kritiſiren. Cóż ci głupia cenzura wierszów moich nada, Ten słusznie krytykuie, kto lepszy wiersz ſkłada. *Min. Ryt.* 3, 237. Z każdego się śmieie, a z niego wszyscy, krytykuie wszyſtko, a na niczym się nie zna. *Teatr* 29, 21. (cf. wzorki wybierać). Czyny pychą srogą moie krytyznie. *Jabł. Tel.* 178. Wzorki zbieraiąc, krytykuiąc bez względu, nicuiąc każdego, oburzył na siebie wszyſtkich. *Teatr* 27, 22.

KRYZEL, - sla, *m.*, u ſklarza, żelazko z ząbkiem, do obłupywania ſkła. *Mag. Miſk.*; das Zahneiſen des Glaſers.

KRYZIASTY *ob.* Krézíaſty. KRYZMOLIĆ *ob.* Gryzmolić. KRYZOLIT *ob.* Chryzolit. KRYZY *ob.* Krézy. KRZA *gen. nom.* Kierz, cf. Krzew, Krzo. KRZĄCZEK *Tr.*; *ob* Krzeczek.

KRZACZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* Krzak, kierz, *Boh.* křeček; *Sr.* 2. ker; *Vd.* germei; *Rs.* кустикъ, кустокъ; cf. gąszcz); das Sträuchlein, kleine Stauden. Słyszcie mnie, małe robaczki, Co oblatuiecie krzaczki. *Groch.* IV. 345. KRZACZKOWA, - y, *ż.*, imię szynkarki Krakowſkiéy. *Alb. n. W.* 17. KRZACZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt krzaczka, büſchig, ſtrauchähnlich. Porost krzaczkowaty *alga fruticulosa*, włókniſty, twardy. *Jundz.* 2, 40. KRZACZYSTY, - a, - e, - o *Adv.*, pełen różczek, buſchig, ſtaudig. Im które drzewa wyżey i krzaczyściey rosną, tym więcey trzeba im naznaczyć mieysca. *Kluk. Roſl.* 1, 140. Gruszki pospolicie naywyżéy i krzaczyſto rosną. *ib.* Jałowiec krzew nizki, krzaczyſto zaraſtaiący. *Jundz.* 498. KRZAK, - u, *m.*, *Sr.* 1. *et* 2. ker; *Slo.* krowiſſtě; *Sla.* shushnjár, shushnjak; *Vd.* germ, germuje, arazhje (cf. *Vd.* nakerkniti, naraſtiti, naraſtać); *Crn.* germ, germoje, germuje; *Rs.* кустъ, кустáрникъ, ерникъ; (cf. gąszcz); *Ec.* кунина (cf. kę-

pa). Kierz, krzew; *krze, Busch, Gebüsch, Strauch; Pasterz z krzaków iagody zbiera. 3 *Leop. Hieron.* 7, ze krzów, 1 *Leop.*). Ach iak potężne brodzisko, o iak buyny krzak włosów. *Boh. Kom.* 2, 478.

KRZĄKAĆ, CHRZĄCHAĆ, – ał, – a *Intrans. kontyn.*, KRZĄKNĄĆ, CHRZĄCHNĄĆ, – ął, – ie *idntl.*, *Boh.* chrochtati, chrochcy, chrochtám, chrochtáwám; (cf. grochotać); *Slo.* chrochcy gako świnie; *Hg.* rolog. (cf. krzekać); *Sr.* 1. rechtam kaj świno, gronin; *Sr.* 2. kurzasch; *Crn.* grohotati, gronòtshem, kròshem, krosheti, grenzhim, renzhim; *Vd.* hruliti, hrupiti, kermati, kruliti, krohotati, krohozhiti, kernchati (cf. kiernoz), zviliti (cf. kwilić, kwiczeć); *Bs.* hropati; *Cro.* kruliti, krulyim, rúlyim (rulyèca z ryy), hrupeti, hrupim; (cf. chrupać); *Dl.* hrokam, krupam; *Rg.* hròkati, hrupati; *Rs.* хрюкнуть, хрюкать (хрюкало ryy); (крякнуть, крякать kwakać iak kaczka) *cf. Gr. Lat.* ρογχίζω, cf. ρεγχω, cf. κρεκειν, γρυζειν, *Lat.* grunnio, *Hbr.* רגן *ragan* murmurare). grunzen. Swinia, miaiąc człowieka, krząknie. *Rys. Ad.* 76. Hodyńce krząkaiły. *Ban. J.* 2. Krząka iak kiernos. *Rey Zw.* 62. Zal ż ten śpiewać może, któren ledwo krząka? *Zab.* 14, 30. *Nagt.* – b) *de homine, screatu aliquid significare. Cn. Th.* chrachać, *Boh.* (chrtati, chrtati) sich räuspern. W moczecie żaden nie krząknie, żaden nie plunie. *Star. Dw.* 60. Natychmiast chrząchnął. *Niemc. Kr.* 2, 184. Ledwie parę peryodów powiedziawszy urwała mi się osnowa; kaszlałem, chrząchałem, spluwałem; ale to wszystko nic nie pomogło. *Mon.* 73, 59. Krząknął Jegomość, i nie tylko krząknął, ale i mrukuął coś pod nosem. *Ofc. Str.* 7. Czas nócić! cicho! krząknąłem, poczynam! *Pulp.* 4. – b *b*) *Activ.* Ten się nad mową biedzi i zaiąka, Ow zaś poważnie coś mądrego krząka. *Opal. Poet.* 6. KRZĄKANIE, KRZĄKNIENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Grunzen, das Räuspern. *Bh. et Slo.* chrochot, *Hg.* rohogos; *Cro.* krulenye, hrup). KRZĄKACZ, – a, *m.*, KRZĄKAŁŁO, – a, *m.*, czędo krząkaiący, chrachaiący, ein Grunzer, ein Räusperer; *Vd.* kermavez, kralez. – Pochodz. *odkrząknąć.*

KRZAKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt krzaku, strauchicht, buschicht, staudicht; *Boh.* krowatý; *Ross.* кустовый. Jeleni korzeń ziele iest krzakowate. *Syr.* 142. *KRZASŁOWATY, – a, – e, może i. q. krzakowaty; n. p. Drzewo niewzrosłe, krzasłowate. *Cresc.* 377. Kolniku korzenie to bywa naysmacznieysze, które iest długie, proste, a niekrzasłowate. *ib.* 251. *ob.* krzesłowaty.

KRZĄTAĆ SIĘ, – ał, – a, *Recipr. ndk.*, uwiiać się, kręcić się koło czego, sich tummeln, sich drehen, geschäftig seyn. Nie widziałeś krzątaiącéy się czeladzi, ztąd wnioślesz, że się ten akt bez uroczystości okazałey zakończy. *Kras. Pod.* 2, 51. Jéymość panna Agatka niech się trochę krząta, Już to będzie podobno godzina dziesiąta. *Niemc. P. P.* 1. KRZĄTACZKA, – i, *ż.*, KRZĄTANINA, – y, *ż.*, uwiianie się, zatrudnienie, das Tummeln, die Geschäftigkeit. O iak to miło będzie, wśrzód naszey krzątaczki, Gdy my pielęgnuiemy kwiatki, drzewka, krzaczki . . . *Przyb. Ab.* 57. – Pochodz. *krzęt, krzętnie, okrzętny, okrzętność, skrzętny, skrzętność.*

KRZCIĆ, KRZCICIEL, KRZCINY *ob.* Chrzcić.

*KRZCZYCA, – y, *ż.*, Krczyca, karki, kark; *Cn. Th.* das Genick, der Nacken. Zatwardzili krzczycę swoię, według krzczycy oyców swoich; którzy nie chcieli bydź posłuszni bogu. *W.* 4 *Reg.* 17, 14.; *Leop. ib.*; kark. *Bibl. Gd.*). Wyście z przodków swoich wzięli złość i upor, którzy mieli, iako i wy macie krzczycę twardą. *Sk. Zyw.* 2, 426. Krzyżacy przeciwko Litwie, narodowi onemu możnemu i bardzo twardéy *chrzcice, a ćwiczonemu na woynach, woynę wiedli. *Stryik.* 256.; cf. *Vd.* terdovratnik, svoje glave zhlovek s twardoszyi). Nie zatwardzaycie krzczyc waszych. *Leop.* 2 *Paral.* 30, 7. *W. Post. IV.* 418. – 2) Krzczyce teraznieyszych czasów kołtunami, drudzy kołtkami zowią. *Syr.* 194. der Weichselzopf (cf. wieszczyce). – *Krzcica *caesaries. Mącz.* das Haar auf dem Kopfe, Haupthaar. – §. *Brassica*, czarna kapusta, iarmusz, albo broskiew, *krcicą niektórzy zowią. *Mącz.* – 3) krzczyca, purch końfki, *Hipp.* 120. die Pferdekräze, die Schabe. Krzczyce u koni wilkiem zowią, które bywaią od kolan aż do kopyta. *Kośsk. Lek.* 47 *et* 44.

KRZE *ob.* Krzew, Kierz. KRZECINA, – y, *ż.*, *Nepeta Linn.* Krzecina kocia mięta, *cataria. Jundz.* 311. Katzenkraut, Katzenmünze. KRZĘCINKA, – i, *ż.*, ziele, ianowiec, *genista* Ginster. *Dyk. Med.* 3, 441.

KRZĘCZEĆ, – ał, – e, *Intr. ndk.*, ton wydawać skrzypiący, knarren. Słomka po cichu krzęczała. *Banial. J* 4.

*KRZECZEĆ *ob.* skrzeczeć.

KRZECZEK, – czka, *m.*, *Vuieco* tarantula. *Cn. Th.*; *Dudz.* 42. paiąk ziemny we Włoszech sławny. *Lad. Dyk.* 2, 326. *Rg.* mazzaklizza, taranta; *Crn.* mazharòl, (kushar; *Rs.* тарантулъ, die Tarantel; może to iest to samo zwierzątko, które gonem paięczym, paiąkiem na długich nogach zowie *Syr.* 696. cf. niedźwiadek). W robaka Ceres, iakiego u nas niemasz, chłopię obrociła, *stellionem* mianuią, co Polacy za krzeczka maią; ale ten iest z rodzaiu zwierząt; ten iednak z rodzaiu robaków, iakie snadź Włoska ziemia ma. *Otw. Ow.* 202. – *§. krzeczek, *Boh.* křeček, štreček, skreczek, der Hamster. Czyhaią na bogacza, aby go podkopali iako krzeczka w iamie. *Rey Wiz.* 48. – b) *transl.* Ty gdy się w ciepłey piekarni rozgrzeiesz A *krzeczka owak po swemu zaleiesz, Prawże nowiny, praw ślisowskie dzieie. *Klon. Fl. H* 2 *b.*; cf. krzyca, cf. gardło. KRZECZKOWY, – a, – e, od krzeczka, Tarantel-. Od ukąszenia krzeczkowego człek szalcie, i muzyką leczony bywa. *Tr.*

*KRZECZNY, – a, – e, krzeczy, grzeczy, to iest, ku rzeczy, do rzeczy będący, *grzeczny, dorzeczny, *q. v.* zur Sache gehörig, tauglich. *Futiles causas dicis*, nie krzecznego nie powiadasz. *Mącz.* Człowiek to tylko, co iest podobnego, kmyślnego, krzecznego, lubego, to pozwala i pochwala. *Gil. Post.* 213.

KRZECZOT, KRECZET, KRYCZOT, – a, *m.*, varie scribitur; secundum *Miechouitam*, *auis Moschovitica*, *Gryfalco* seu *Gierofalco*, *vel similis ei*, *ex aquilarum genere rapacissima*, białozor. *Cn. Th.* der Russische Gerfalk. *Ec.* крѣчетъ, птица. (*z* 2. сладкогласоловный человѣкъ.) Krzeczot iest Ruskie nazwisko, po Polsku nazywa się ten ptak białozor, po Łac. gyrfalco, po Fr. gerfaut. *Czach. Pr.* 2, 244. Cena ptakom chowanym na myśliwo: krzeczot krasny sześć rubli groszy; biały krzeczot pięć; szary trzy. *Stat. Lit.* 394. *Czach. Pr.* 2, 244.

KRZECZY, z k'rzeczy, ku rzeczy, *ob.* grzeczy.

KRZEK, – u, *m.*, żabi krzek, nasiona żab, Froschlaich;

Sr. 2. jerk, jerknene, nerk, nerknene; *Rs.* клёкъ. skrzek zaś skrzeczenie. *Dudz.* 72. lecz iaia żabie też *skrzeliem* zowią. *Zool.* 75 *et* 204.

KRZEKAĆ, - ał, *Intr. ndk.* (*Gr.* κρεκειν *Bh.* chrochtati; cf. krząkać). Krzeka świnia, kiernoz, *quirritat*, *subat Cn. Th.* kiernozić, kiernozować, ślinić się, bestwić się, krzekać *subare, est porcorum, cum libidinem appetunt. Mącz.* ranzen, brünstig seyn, brähnen, von den Schweinen, Ebern, *Bh* baukám se; *Sr.* r. krepcu, kreptam, cf *Gr.* κραυγάν. KRZEKANIE, KRZEKTANIE, - ia, *n., Subst. Verb., Boh.* chrochcenj, bestwienie się, ślinienie, *subatio. Cn. Th.* das Ranzen, Brähnen der Schweine. KRZEKLIWY *ob.* Skrzekliwy. KRZEKOTAĆ, KRZEKOTANIE *ob.* Grzechotać. KRZEKTAĆ, - tał, - kce. *Intr. ndk.*, skrzekotać, wrzeszczeć iak sroka, *cf.* krakać, schreyen wie eine Aelster. Sroczka krzekce, będą goście nowi. *Sim. Siel.* 72.; *Bh.* rjechotati, řehotam, řehotám, řechocy (o srokach i o żabach); *Crn.* ragotati, ragóshem, raglàm (o żabach i o srokach); *(Rg.* krakochjatti, krakochjatti (o żabach); *Vd.* krekotati, karkotati, regetati; *Sr.* 2. rágotasch; *Bs.* graccjati; *Bs.* cercjatti, crrcjatti.

KRZEMIEŃ, - ia, *m., Boh. et Slo.* křemén, sskřemen, oblatek; *Crn.* kremęn; *Vd.* kremen, terd kamen, kresni kamen, shivezh kamen, ognijk, kresmenik, *Sr.* 2. kjesshduil; *Bs., Dl. et Sla.* kremen; *Cro.* kremèn, kresatni kamen; *Rg.* kremmen, krèmen, stànaz; *Rs.* кремéнь (2. skępiec), булы́жникъ, колчада́нъ, голы́шъ, *Ec.* огнёвикъ. (cf. iskra, skra) der Kiesel, Kieselstein. Kizy krzemieniami nazywaią. *Kluk. Kop.* 2, 219. cf. zanokcica. Drogi tak sporządzali, gdzieby idąc o żaden nie obraził nogi krzemień ostry. *Tward. Wład.* 112. Twardszy w sercu grzesznik nad sam krzemień twardy. *Kulig.* 192. Sam nieprzyiaciel męża tego krzemieniem i dębem zwykł nazywać, *Petr. Ekon. Dedyk.* - b) Krzemień, *pyromachus*, Feuerstein, Flintenstein, kamień iakoby z iakiego ciemnego śkła ulany, pospolicie czarny. *Kluk. Kop.* 2, 85. krzemień, s kamień skry wydaiący. *Kpcz. Gr.* 3, p. 137. cf. iskrzyk). Zimny krzemień, lecz skoro krzesiwem go trącą, ogień sypie. *Pot. Arg.* 453. - *Vd. Prov.* dva ognijka jiskre delata, *cf.* kosa na kamień. KRZEMIENIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, zakrzemienić *Dok.*, kamienić, zatwardzać, verhärten, hart wie ein Kiesel machen. Trzeba, żeby serce zakrzemienił, ten coby się na two powrzenie nie zmienił. *Pot. Arg.* 378. KRZEMIENICA, - y, *ż.*, grunt krzemienisty, Kieselboden. To kamyki chłopi nazywaią krzemienicą. *Torz.* 284 *et* 274. KRZEMIENIEC, - ieł, - ieio *Neutr. ndk.*, skrzemienieć *Dok.*, kamienieć, zatwardnieć, steinhart werden. Pierwey wół latać będzie, woda skrzemienieie. *Zab.* 8, 308. *Nar.* cf. zlodowacieć. KRZEMIENIEC, - ńca, *m.*, droga kamienista, ein kiesiger, steiniger Weg. *fig.* Niech mię święty duch uzbroi, żebym tu ostrym śmierci idący krzemieńcem, W niebie był tryumfalnym koronowan wieńcem. *Pot. Zac.* 111. - §. miasto na Wołyniu. *Dyk. G.* 1, 51. ztąd KRZEMIENIECKI, - a, - ie, n. p. Gimnazyum Krzemienieckie. KRZEMIENIOWY, KRZEMIENNY, - a, - o, od krzemienia, Kiesel-, Kieselstein-. *Tr. Rg.* kremmeni. KRZEMIENISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen krzemieni *Cn. Th.*, kiesig, voll Kieselsteine. *Bh.* sskřemenitý, křemenitý; *Bs.* kremenitì; *Rg.* kremmenit; *Rss.* кремнистый. - b) *transl.* twardy iak krzemień, zatwardziały, skamieniały, kieselhart, steinhart. Oto sowity ten płacz i łzy moie, Niech krzemieniste wzruszą serce twoie. *Kchow.* 128. KRZEMIĘZIĆ się, - ił, - i, *Recipr. ndk.*, krzepić się, orzeźwiać się, sich stärken, neue Stärke und Kraft bekommen. Choć słaby, gwałtem się krzemięzi. *Pot. Arg.* 731. Komu w słodkich łykach miłość serce więzi, Młody zgore na popioł, stary się krzemięzi. *ib.* 752. Już drugi będzie z włosów, z zębów stary, a krzemięzi się w grzechu i niecnocie, *Wad. Dan.* 128. Stare krzemięząc się kości, Do płonnéy ogniom palaią miłości. *ib.* 222. KRZEMIĘŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, krzepkość, walność, tęgość, Tüchtigkeit, Wackerheit. Dawna w niéy trwa krzemięźność, *strenuitas. Zebr. Ow.* 227. KRZEMIEŻNY, - a, - o, krzepki, tęgi, stark, kräftig. U niego młodość rzeźwa, krzemięźna. *Pot. Arg.* 591. *Chodk. Kost.* 59. KRZEMIONKA, - i, *ż.*, krzemienna ziemia, Kieselerde. Krzemionka, *silica*, iest częścią składaiącą i panuiącą we wszystkich krzemieniach, piasku i t. d. *Sniad. Chem.* 151. *N. Pam.* 6, 318. KRZEMYK, - a, *m.*; KRZEMYCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, mały krzemień, ein Kieselsteinchen; *Bh.* Sskřemenjčko, Sskřemýnek; *Ross.* кремешокъ, кремнишце, кремнякъ (кремль twierdza, forteca, szczególniéy w mieście Moskwie).

KRZEPCZYĆ, - ył, - y, KRZEPIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, skrzepić, skrzepczyć, pokrzepić, ukrzepić, ukrzepczyć *Dok.*, ukrzepczać, ukrzepiać, *Kontyn.*, krzepkim czynić, pokrzepiać, tężyć, (cf. *Boh. et Slo.* krepiti *gesticulari*). *Sr.* 2. zkrutjam *solido*; *Crn.* kripsham, kersham; *Cro.* krépiti, krépim, jachim; *Bs.* krjepiti, ukrjepiti; *Rag.* krjépiti, ukrjépiti, pokrjepiti; *Ross.* крѣпить, крѣпило, укрѣпить, укрѣплять, скрѣпить, скрѣплять; (cf. *Ger.* Kraft) stärken, Kraft geben, fest und stark machen. Chcąc Rzpltą pokrzepczyć i wzmocnić, poborami, sprzymierzeńcami etc. *Nag. Fil.* 213. Bardzom głodny, anim ieszcze mdłych kości skrzepił moich, *Prpt. Jal.* 20. Trzcinę dołamaną żelazem mocyawey ukrzepczy. *Sk. Kaz.* 14 *b.* Ukrzepczał słabych, zmacniał nieobronnych. *Chrośc. Job.* 20. Nadzieia na kształt ożywiaiącego ciepła, ukrzepia i rozwesela duszę. *Mon.* 69. 395. Mdły umysł ukrzepczać. *Zab.* 9, 39. *Zabł.* Mocna ręka boska ukrzepczała serce iego, iż nad przyrodzenie mocnieyszym zostawał. *Sk. Żyw.* 2, 197. Tak się Rzeczpospolita zgodą wszystkich lepi, I każdego przy sobie w swoim szczęściu krzepi. *Boter. A* 1. Krzepiący, pokrzepny, posilny, *Rs.* крѣпительный. - §. Tęgie mrozy ukrzepiły lodami Bug i Wisłę. *Nar. Hst.* 4, 303. pozamarzały, zrobiły że skrzepły, stężały. steif machen, z. B. gerinnen machen, gefrieren machen. KRZEPCZYĆ się, KRZEPIĆ się *Recipr. ndk.*, pokrzepić się *dok.*, wzmacniać się, Stärke und Kraft nehmen, sich stärken, befestigen. Skanderbek coraz to lepiey na swéy się Albanii krzepi. *Leszcz. Chr.* 18. Gdy się na państwie pokrzepił, i on prześladował. *Sk. Dz.* 733. Gust dobry, lubo jest skutkiem naturalney poiętności, są iednak sposoby, któremi się ukrzepczyć i wydoskonalić może. *Mon.* 72, 344. Krzepczę się, ukrzepczam się, krzepię się *nixurio. Cn. Th.* sich steif stämmen. Krzepczy się, wyciąga ramiona nad głowę, rzuca się w górę, porywa za łańcuch. *Stas. Num.* 1, 122. - §. I wierzch przepaści za mroznym porostem, Bez żadnych pod-

por ukrzepia się mostem. *Chroś. Job.* 151. tężeie, zamarza, okrzepnie, ſteif werden, ſteif frieren, gerinnen. Serwaser złoto od srebra odgania, tak że srebro na wodzie się krzepi iak łóy. *Haur. Ek.* 17. KRZEPCZEĆ, – ał, – eie *Neutr. ndk.*, ſkrzepczeć *Dok.*, krzepić się, wzmacniać się, Stärke erhalten, geſtärkt werden, Kraft mitgetheilt erhalten. Krzepczeią członki duchem. *Brud. Oſt. B* 6. *Rs.* крѣпѣѣмъ, укрѣпѣѣмъ; (*Bh.* kregi, okregi ozdrowieć). KRZEPKI, – a, – ie, Krzepczeyszy, – a, – o *Comp.*, (*Boh. et Slo.* krepky, ȟbity *agil.s*) tęgi, mocny, rzeźwy; feſt, ſteif, ſtark. *Vd.* kripki, kripkaſt, moshen; *Crn.* kripke, kerpke, kerſke; *Cro.* kreposzten, kreposten, (s dzielny, cnotliwy; *Bs.* krjepoſtan *virtutis compos*, krepàk *conſtans*, *firmus*, cf. krępy cf. krępak; *Rg.* krèpak, krepki *ſtabilis*, krèposni *efficax*); *Rs.* крѣпкій, крѣпокъ; крѣпкая водка serwaser; крóпкій kruchy, złomny). cf. *Ger.* kráftig cf. *Gr.* κραταιος. Od słuchu złego nie uboi się, krzepkie serce iego, ufaiące w Jehowie. Ukrzepione serce iego nie uboi się. *Bud. Ps.* 112, 7, ſtateczne; umocnione. *Bibl. Gd.*). Krzepki człowiek *Ross.* крѣпкимъ. Krzepkim bydź *Ecc.* крѣпкостьми. KRZEPKO *Adv.*, Krzepczey *Comp.*; cf. *Rs.* накрѣпко mocno, naysurowiéy. *KRZEPKOGŁOWY, *Rs.* крѣпкоголóвый twardogłowy, twardousty. KRZEPKOŚĆ, – ści, *ż.*, (*Boh.* krepkoſt, ȟbitoſt *agilitas*) tęgość, moc, die Feſtigkeit, Kraft, Stärke. *Vd.* kripkuſt; *Crn.* kerika (kripkuſt *firmitas*, *virtus*; *Rg.* krèpkos *conſtantia*, krepkos, krepcina *firmitas*, krepcina *firmamentum coeli* utwierdzenie; *Rg.* krepós *soliditas*, *efficacia*; *Bs.* krepkóst, krepcina *firmitas*, *ſtabilitas*; kriepoſt, kripoſt, krepoſt *virtus*; *Sla.* kripóſt *vis*, *virtus*; *Cro.* kraſt, kreposzt, krepkoszt, krepchina *vis*, *firmitas*, *virtus*; *Ross.* крѣпь moc, siła, fortece, twierdza, крѣпь, скрѣпа, укрѣпа klamra, nit; twierdzenie, przymocowanie; крѣпость twardość, moc, siła; крóпкость kruchość, złomność). Gdy przodków swoich męstwa i krzepkości serca nie dotrzymywali, wiele się złego zaczęło. *Sk. Dz.* 840. KRZEPNĄĆ, – ął, (krzepł), – ie *Neutr. indtl.*, ſkrzepnąć, ſkrzepnąć się, okrzepnąć, *Dok.*, krzepnieć *ndk.*, *Bh. et Slo.* krehnu, okrehnu, zkrehnauti; *Vd.* okrenuvatise, obterpnit, oterpnit; *Rg.* okorjepitise, ukrepenittise; *Cro.* krepenim; *Dl.* okorevamsze *dureo* cf. kora; *Bs.* okorjèpnutise, ukoictise; *Ross.* крѣпнуть, окрѣпнуть, снѣѣться, спекаемься apiekać się). przestawać bydź miękkim, płynnym, tęgości nabierać, drętwieć, feſt und ſteif werden, gerinnen, erſtarren. Lep ptaszy na mrozy rozpuścić oleiem orzechowym, tedy krzepnąć nie będzie. *Cresc.* 633. Skrzepła się tłustość, polewka mięsna, potrawa tłusta. *Cn. Th.* 1010. Krew' we mnie krzepnie. *Teatr.* 5, 88. Mnie z ſkrzepłéy twarzy krew' uciekła. *Hu'*, *Ow.* 213. Na to słowo ſkrzepnęła krew' we mnie. *Stas. Num.* 2, 62. Nad Troiańſkiego grodu strumieniem Martwym Niobe ſkrzepła kamieniem. *Anakr.* 24. ſkamieniała). Skrzepnęłyby członki Perseuszowi od głowy Meduzy, by nie Pallas. *Bard. Luk.* 166. Ocknij się martwy leniu, o ty cząstko świata Dzielnego, na pół ſkrzepła! *Zab.* 2, 271. *Nar.* Od zimna krzepnąć *algere*. *Zygr. Gon.* 304. Kornelii żal ducha zamknął, wszystkie członki mdleią, Tracą moc, serce krzepnie, wnętrzności trętwieią. *Bard. Luk.* 132. Tym czasem Otton nie krzepnął gnuśnością i

lubym bytem. *Nar. Tac.* 3, 81. – §. *act.* Skrzepłym powiewem wodę wiatr ścina. *Hul. Ow.* 43. wiatr ten zamrażaiący; przyczyną ieſt; że woda ſkrzepnie).

Pochoda. *okrzepnąć*, *okrzepły*.

KRZESAĆ, *KRZOSAĆ, – ał, krzesze *Act. kontyn.*, krzesić *ndk.*, krzesnąć *iednzł.*, ſkrzesać *dk.*, uderzeniem iskry wywabiać, o krzemień biiąc ogień wzniecać, Feuer ſchlagen, Funken ſchlagen, ſchlagen, daß Funken ſprühen. *Bh.* křesati, křesewati *ignem elicere*; *acuere lapidem molarem*; křisym, křisyti *sanare*, *a morte reuocare* (*ob.* wskrzesić); *Slo.* kresat, skresat, skres'em; (*Slo.* křisym *excito*); *Sr.* 1. kschesam; *Crn.* krésáti, kręsahem; *Vd.* kresati, ogenj vdariti, vdarjati; *Cro.* kresem, kreszati, izkreszati, iszkresuiem (kresèm z iskrzę, cf. iskra, skra, cf. krzemień); *Bs.* kresati, iskresati; *Rg.* kresatti, ukresatti; *Cro.* Krèsz *ignis feſtiuus*, *ad quem saltus nocturni fieri solent* cf. Sobotka), *Arab.* وسى *accendit ignem*; *Rs* огонь высѣкать. Skrzesawszy z krzemienia ogień, gotowali obiad. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 10, 3. Z kości lwich, że twarde są, iako z krzemienia ogień kreszą. *Birk. Chod.* 13. *Prov. Slo.* ohen' dáwno uhaſení křisiſ', ogień dawno ugaszony krzesisz, odnawiasz spór dawno pogodzony). Po burku (bruku) krzesać. *Falib. Dis. T* 2. (das Steinpflaſter) werfen, mit dem Degen Funken ſchlagen auf dem Pflaſter. Chciał szabli dobyć, aby nią krzesał po kamieniach. *Teat.* 32 *b*; 66. Pałaszem bruki krzesał. *Jabł. Ez.* 124. Junak szablą po bruku krzesze. *Mon.* 65, 119. Lubi po miastach hulać; krzosać, wadzić się. *Opal. sat.* 4. Ktoby na ulicy gwałty wyrządzał, ktoby krzesał, ceglował, .. *Vol. Leg.* 5, 647. – §. Krzesić umarłego, wskrzeszać, von den Todten erwecken; *Bh. et Slo.* křisyti, křisym. Prorocy działali znaki i ukazowali dziwy, krzesili też umarłe. *Rey Pſt. B* 4. Widzieli dziwne możności bóstwa iego, gdy przed ich oczyma umarłe krzesił *ib. U* 1. – §. *transl.* bić, ciąć, uderzyć, okrzesywać. ſchlagen, hauen, behauen. Jawory okopywał, krzesał i oblewał. *Pilch. Sen. liſt.* 80. Tę młodą płonkę, którą szczepili, krzesali, z nagła podrosłą uyrzą *ib.* 274. Występki, które z nami wzrosły i rozkrzewiły się, trudno iuż krzesać i wypleniać. *Pilch. Sen.* 217. Gdy muszkiet razem i armata krzesze Nieieden Turczyn i Tatar się wali. *Jabł. Buk. R* 3. Któż na przeszłym seymiku księże wspomniał plesze, A kanonik i drugi szlachcić na nim krzesze. *Pot. Jow.* 104. Ginąć mielibyśmy? lepszy wszystkich zdaniem Pokóy, więc iuż i iawnie ięli krzesać za nim. *Pot. Arg.* 51. kréskować). KRZESAĆ SIĘ *Recipr.*, rąbać się, siec się, ſich hauen, fuchteln. *Tr.* KRZESANIE, KRZOSANIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Feuerſchlagen. Prometeusz naprzód wynalazł krzosanie ognia z krzemienia. *Otw. Ow.* 7. Grzmot a krzosanie mieczów. *Kosz. Lor.* 142 *b*. (KRZEŚCIAŃSKI *ob.* chrześciańſki. KRZESEŁKO *ob.* Krzesło). KRZESIWO, – a, *n.*, KRZESIWKO, – a, *n.*, KRZESIDEŁKO *zdrbn.*, *Teatr* 32 *b*, 30., narzędzie do krzesania ognia, krzos, ogniwo, das Feuerzeug; *Boh.* křesadlo, křesadko, křesywo; *Slo.* kresadló, kresací żelezo; *Sr.* 1. kschesadlo, kschesadwo, zakschesadlo, zakjesadwo; (kjesadnik krzemień); *Crn.* krésâlu; *Vd.* ognjilu; *Cro.* ognyilo, vukresa, kreszálo; *Bs.* kresalo, oghgnillo; *Rg.* kresallo, sjezalo; *Sla.* kresivo; *Rs.* огнивица, трутница. Puszkarzowi trzeba przy sobie mieć dobre krzesiwo, żeby niedaleko

w czas potrzeby po ogień biegać. *Archel.* 5, 64. Lacno w polu o krzemień, kiedy krzesiwo u pasa. *Rys. Ad.* 34. Gdyby iskierkę wskrzesać z tey twardoci miały, I twardeby się krzesiwa podały. *Pasł. F.* 58. – b) zamek u strzelby, kurek z panewką, krzos, das Feuerschloß am Gewehr.

Pochodz. *nakrzesać, okrzesać, okrzosany, nieokrzesany, nieokrzesaniec, pokrzesywać, wskrzesać, wskroś, krzos, krzeska.*

KRZESLIC *ob.* Kreślić. KRZESŁO, – a, *n.*, KRZESEŁKO, – a, *n., dem.*, stołek porządnie wysłany, z poręczami, lub bez poręczy, dawniey stolec, ein Lehnstuhl, Armstuhl. *Vd.* sedilu, sedalu, sedalniza, stol s' naslonam, naslonjak cl. zedel; *Ča.* stolica za naslanjanje; *Rs.* крéсла, крéслы. *Lc.* крѣсла *sedes, solium, sella*. Zdrowszym się czuiąc, kazał się zanieść w krześle z domu swego. *N. Pam.* 9, 273. Krzesełka mi day. *Teatr* 32 *b*, 30. Skare krzesło wyzłacaną wybite skorą z poręczami. *Kras. Dos.* 69. *et Kras. Pod.* 2, 128. Kto nie ma krzesła, niech łoci. *Cn. Ad.* 387. Kto wcześnie siedzi, nie szukay prawy, I krzesło cię omyli, i pozbędziesz sławy. *Pot. Arg.* 357. Przesiadł się z konia na krzesło, Na leciech mu bardzo zeszło. *Pieśń. Kat.* 169. – §. że na obradach publicznych senatorowie na krzesłach siadywaią, ztąd *metonym.* krzesło, z senatorstwo, die Senatorenwürde. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. Szczęśliwszy nad drugich, bo go same spotykaią krzesła, i urzędy w domu go szukaią. *Teat.* 6 *b*, 38. Cnota łachmany wdzieie wytarte, a zbrodnia w krześle osiędzie. *Zab.* 13, 237. *Nar.* – §. Leziwa czyli krzesełka, albo składane drabinki, do wyymowania pszczół. *Czack. Pr.* 232. Doppelleitern. KRZESŁOWY, – a, – e, od krzesła, Lehnstuhl=. *transl.* senatorski, Senatorisch. Więksi kasztelanowie na krzesłach, a ztąd krzesłowemi zwani, a mniejsi na ławkach za pierwszemi siedzieli, *Skrzet. Pr. P.* 1, 165. cf. drążkowy). Day mi krolu, chciał posadzić z sobą, Inaczey cię kwitnę z krzesłową ozdobą. *Pot. Jow.* 208. W Rzymie budowniczy krzesłowy, *aedilis curulis. Min. Aus.* 27. *KRZESŁOWATY, – a, – e, na kształt krzesła; krzywy, garbaty, sękowaty, knodowaty, buckelig, krumm, knotig, dstig, Każde drzewo iałowcowe iest krzesłowate, chropawe a iakoby pokrące. *Cresc.* 419. Wyrosło tam niemało drzew smagłych i gładkich, oprócz iednego krępego a krzesłowatego. *Ezop.* 102. Człowiek wzrostu krzesłowatego. *Baz. Sk.* 341. *ob.* Krzesłowaty.

KRZESNAK *ob.* Chrzesnak. KRZEST, KRZESTNY *ob.* Chrzest. *KRZESTOWANY *ob.* Chrześcianin.

KRZESZĘ *ob.* Krzesać.

KRZĘT, u, *m.*, kręcenie, krąg, obrot w koło, das Drehen, die Drehung, Wendung. Przez dziwne w podawaniu z ręku do rąk krzęty. *Przyb. Milt.* 29. Z krzętem żeby polki się ścierpiały za tym wodzem. *ib.* 165. KRZĘTNOŚĆ, – ści, *f.*, zwinność, szybkość, Schnelligkeit, Hurtigkeit. *Cro.* okretlyivost). Kępinka na dokonałą pilność, krzetność, a nade wszystko wierność. *Teatr* 35, 33. KRZĘTNY, – a, – e, KRZĘTNIE *Adv.*, krzątaiący się, uwijaiący się, geschäftig, *Rg.* kretav; *Cro.* okretlyiv; sich tummelnd. Tu rozpacz krzętnie chodzi od łoża do łoża. *Przyb. Milt.* 363. *KRZĘTU WĘTU *ob.* Krętu wętu.

KRZEW, – u, *m.*, *KRZEWIE, – ia, *n.*, *KRZE, – a, *n.*, (cf. kierz, krzak; *Bh.* krowj, *Slo.* lěs, chrošt, Gestäude, Gebüsche, Busche, drzewko drobno i nisko rosnące. *Cn. Th.* Drzewo ieden tylko pień, krzewy zaś więcey ich pospolicie z korzenia wydaią. *Aluk. Rosl.* 2, 3. Krzewy, pośrzednie między kwiatami i drzewami. *Karp.* 3, 50. *arbrisseaux.* Jałowiec krzew nizki, krzaczysto zarastaiący. *Jundz.* 498. KRZEWIC, – ił, – i, *Act. ndk.*, rozkrzewiać, rozpładzać, rozmnażać, *Bs.* vrjesgiti, cinit rasti, weiter fortpflanzen, vermehren. krzewić plonki. Wiatr płomienie krzewi pożary. *Tr.* KRZEWIC SIĘ, *Recipr., Bh.* krowatěti; *Hg.* korozom, korozni; *Slo.* otuchom se, wypućugi se; *Bs.* vrjesgitse, nigati, procjavliti; *Dl.* popelitise; *Sr. i.* wotnoźti puićjam, rozpładzać się, rozmnażać się, sich fortpflanzen, sich ausbreiten, sich vermehren. Prawdziwe przysłowie złe ziele naylepszy się krzewi. *Kras. Hst.* 197. Wszelkie drzewo dwoiko się krzewi, na dole i na wierzchu. *Cresc.* 56. Chwast się i kąkol długo nie krzewi między wyborem plonu. *Zab.* 11, 126. Rog ieleni krzewi się wszerz rozmaicie. *Warg. Cez.* 142. Nieprawość srodze się krzewi i rozmnaża. *Hain.* 163. KRZEWINA, – y, *f.*, KRZEWINKA, – i, *f., dem.*, chrościna, chrościnka, *Boh.* krowina, krowinka; *Sr. i.* leteczjina; *Crn. et Vd.* germoje, germoje, shrbje, protje, germizh, germzhik; Staude, kleines Gebüsch. Krzewiny w chróścikowatey tylko trzymaią się grubości, z korzenia więcey nad ieden wypuszczaią prętow, albo za zniszczeniem iednego inny wysuwaią. *Aluk. Rosl.* 1, 5. W lasach małych krzewin i chrościn, iako to leszyny, kruszyny, ptaszozobu nie cierpieć. *Mon.* 74, 712. KRZEWISTY, – a, – e, – o *adv.*, w krzewiny obfity, obficie się krzewiący, voll Staude, Zweige, staudig, buschig, sprossend; *Vd.* germounalt, germoujalt, tobidjalt, germovitenj. Drzewo iakieś wielkie w gałęzie rozmaite, krzewiste, cuduego liścia pełne, *Birk. Dom. G* 4. W niepogodę uciekaią pod krzewiste drzewo, skoro pogoda to ie łamią i rąbią. *Bud. Ap.* 158. Zimny len nie krzewi to rośnie. *Przędz.* 18. KRZEWNICZEK, – czka, *m.*, ptaszek z rodzaiu pliszek, gnieździ się w zaroślach. *Lad. H. N.* 85. eine Art von Bachstelzen. KRZEWNY, – a, – e, od krzewia, Staude=, Busch=. Pień krzewny, *fruticosus*, kiedy pniaki drzewne z korzenia wychodzące, kilka lat trwaią. *Bot.* 38. Pień krzewny od ziemi zaraz w gałęzie się rozrasta. *Jundz.* 2, 10. – §. Ku bożey chwale z kniei lew wypadłszy ryczy I strasznie, swą radość krzewnéy głosi dziczy. *Przyb. Ab.* 11. w krzewach mieszkaiącey). KRZEWODOM, – u, *m.*, roślinarnia, ein Treibhaus, Fruchthaus.

Pochodz. *zakrzewiać, rozkrzewiać.*

KRZEŻWIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, czerstwić, pokrzepiać. *Cn. Th.*, stärken, Kraft und Stärke geben. cf. rzeźwić, krzepić, krzepczyć. KRZEŻWIEĆ, – iał, – ieie, *neutr. ndk.*, czerstwieć, pokrzepiać się. *Cn. Th.*, Stärke und Kraft bekommen, zu Kräften kommen. KRZEŻWY, – a, – e, czerstwy, krzepki. *Cn. Th.*, kräftig, stark, cf. rzeźwy.

*KRZOS, – u, *m.*, krzesiwo u strzelby, das Feuerschloß am Gewehr; *Cro.* krèsz *ignis festivus, ad quem saltus nocturni fieri solent*, cf. Sobotka). W czternaście na wielku Niemcy ruśnice wymyślać poczęli; wszakże iednak bez krzosów, iako onych kilka na zamku Wileńskim widziemy.

dziemy. *Stryik.* 368. Mężne rycerstwo, teraźże zapalay krzosem pioruny, a Moskwę powalay. *Pasz. Bell. B* 3 *b.* — §. b) *transl.* Pierwszymby był tey imprezy krzosem, gdyby... *Chrośc. Fars.* 25. Zagiew', pochóp do tego, die erste Veranlassung zu etwas. KRZOSAĆ, KRZOSANIE *ob.* Krzesać. KRZOSKA, — i, *ż.*, russnica krzesząca, albo z zamkiem, z krzesiwem. *Cn. Th.*, ein Feuergewehr mit einem Schlosse, eine Flinte. Strzelba; ponieważ krzesi ogień. *Dudz.* 42. Nie przypasuy korda do boku, gdy do kościoła idziesz, nie zatykay za pas krzoski żadney. *Birk. Kaz. Ob. K* 2.

KRZTA, krzty *ob.* Krta.

KRZTON, — ia, *m.*, (cf. krtań, *Bh.* chrtan *guttur*), grdyka, ogryzek, *pomum Adami. Perz. Cyr.* 1, 19 *et* 42 *et* 141 *et* 2, 204, der Adamsapfel an der menschlichen Kehle, der Gröbs, der Gröbschel, der Bierknoten. KRZTONIOWY, — a, —, e, od krztonia, Gröbs—. Krztoniowa chrząstka. *Perz. Cyr.* 2, 204. KRZTUSIĆ się *ob.* Krtusić się. KRZTYNA *ob.* Krzyna. KRZYĆ się *ob.* Kruszyć się.

KRZYCZEĆ, — ał, — eli, — y, *cz. ndk.*, KRZYKNĄĆ, — ął, *idatl.*, KRZYKAĆ *kontyn.*. *Bh.* křičeti, křičiwati, zakřiknauti; *Slo.* kričím; *Sr.* 1. kšicjju, kšičeju, kšičejim, rišćeju, rišćejim; *Crn.* krizhim, krizhati, klizati, klizhem, vękam, vikam, upyti; *Vd.* krizhati, krezhim, vpiti, klizati, klizhem; *Cro.* krizati, krichati, krichim, vichem, vikati (cf. wyć); *Dl.* vapiti, viokat; *Rg.* krjèkati; *Bs.* krricjati, kricjati, vikati, vapitti, uskricjati, uzvikati; *Sla.* vihati, vikati; *Rs.* крикну́ть, кричу́, кричáть, каркнуть, каркать, кличу, хапать, гаркнуть, гаркать; *Ec.* кричу́; *Gr.* κράζειν, κρίζειν, κεκραγέναι; *lat. med.* cruscire, *Gall. obs.* croissir, *Gall.* cri, crier, *Suec.* skria, skrika, *Isl.* skraeka, *Angl.* schrike, screak, *Irland.* schreacham, *Ital.* gridare, scricciolare, *Wallis.* criccied cf. *Germ.* kreischen; *Chald.* כרז *keras* proclamauit, *Hbr.* קרא *kara* vocauit); głośno wołać, gadać etc., schreyen. Krzyczę, aż się mało nie rozedrę. *Off. Str.* 1. Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo. *Jabł. Ez.* 22. cf. Nie każdy kąsze, co wąsami trząsie). Dobywszy nań szabel, krzykli. *Teat.* 15 *d*, 65. Czegoż tak krzyczysz? czy cię kto zabiia? *ib.* 14, 166. Krzyczą na nas, jak na wilków. *Boh. Kom.* 1, 59. Krzyczę iako piiany, z huczę. *Cn. Th.* Jako jeleń krzyczy do strumienia wód, tak dusza moia woła do boga. *Bibl. Gd. Ps.* 42, 1. Struś krzyczał. *Ban. J.* 3 *b.* Słowiczek we krzu krzyczy. *Rey Wiz.* 34. Krzykam pochwalaiąc krzyknieniem, krzykiem pochwalam, przykrzykam komu, *acclamo. Cn. Th.* Krzykam do potrzeby, *conclamo ad arma. ib.* Krzykam na wsiadaną, na ruszenie. *ib.* — *§. Krzyknęła towarzyszek swoich. *Kosz. Cyc. B* 3 *b.* krzykiem ie przywabiła, sie stritt auf ihre Gesährtinnen. KRZYCZENIE, KRZYKNIENIE, KRZYKANIE, — ia, *n.*, *subst. verb.*, das Schreyen, das Geschrey. KRZYK, — u, *m.*, *Boh. et Slo.* křik, powyk; *Sr.* 1. kšik; *Sr.* 2. kšcik; *Vd.* krizh, vpitje, hrizkanje, shraj; *Crn.* krik, vęk, upytje; *Cro.* krich, krichanye, krika, vika, váp, vapenye; *Dl.* vapay; *Bs.* krikka, vikka, vapaj, vapienje; *Ross.* крикъ, клякъ, (кличка wołanie na psy); *Ec.* кликъ hałas); *Ec.* вопь, вопль; krzyczenie, huk, das Geschrey, der Schrey. Co tam za przeraźliwe w całym domu krzyki! Fraszka gwar iarmarkowy, frasska i seymiki. *Treb. S. M.* 124. Niewieści krzyk i wściekłość podsycona winem. *Otw. Ow.* 126. Krzyk żałosny cf. skwierk). Krzyk słuchaczów przyiazny, krzykliwa pochwała. *Cn. Th.*, *ob.* okrzyki). Krzyk słuchaczów przeciwny, zgiełk, grzmot. *ib.* Krzyk trąb, = dźwięk. Krzyk żórawi, = kreranie. KRZYKACZ, — a, *m.*, KRZYKAŁA, — y, *m.*, KRZYKAYŁO, — a, *m.*, krzykliwy człowiek, *Vd.* krizhavez, krizhar, shrajar, vpiunik, vpijaus, vpivec; *Rs.* крикунъ, шумѝло (cf. szumieć), горлáнъ (cf. gardło); *Ec.* вопилецъ, ein Schreyhals, ein Schreyer. Bachusa nocnikiem, krzykaczem i wrzeszczem nazywaią. *Otw. Ow.* 137. W Turczech krzykacze publiczni zwołuią lud do modlitwy. *N. Pam.* 1, 33. Z tego generała, Wielki dziwak i krzykała. *Teat.* 13, 40. Obrzydły krzykała kogut. *Zab.* 13, 285 *Treb.* — §. Czayka krzykacz, *charadrius vociferus*, ptak wielkości gołębia. *Kluk Zw.* 2, 310, eine Art Kibitze. KRZYKLIWOŚĆ, — ści, *ż.*, *Boh.* křiklawost; *Rs.* крикливость; nałog krzyczenia, Schreyhalsigkeit. KRZYKLIWY, — a, — e, — ie *adv.*, hałasliwy, wrzeszczący, wrzaskliwy, schreyend, schreyerisch, lautönend; *Bh et Slo.* křiklawý; *Vd.* krizhlin, vpijezhen, vpijezhliu; *Rs.* крикли́вый, горла́стый; *Ec.* вопилевый. Ryknąwszy krzykliwie, skoczy na ogień. *Bard. Tr.* 515. W róg krzykliwy, zatrąbił. *Ban. J.* Trąby na prawym skrzydle krzykliwe zagrаią. *Bard. Luk.* 2, 32. Krzykliwych surm głos będzie słyszany. *Lib. Hor.* 118. *KRZYKWA, — y, *ż.*, zgiełk, Getös, Gerdusch. *Tr.* Dokąd myślisz w tak złą drogę, w taką krzykwę i zawieruchę? *Opal. sat.* 8.

Pochodz. verbi *krzyczeć* (*cf. ryczeć, cf. krzekać, skrzek, skrzeczeć, krakać, krząknąć*), *dokrzyczeć, nakrzyczeć, odkrzykać, okrzyk, pokrzyk, przekrzyczeć, przykrzykać, wykrzyk, wykrzyknik, wykrzykać, zakrzyknąć.* — *b*) *cf. Krzak, krzaczek, skrzeczek.*

*KRZYMOLIĆ *ob.* Grzymolić. *KRZYNICA *ob.* Krynica. KRZYNKA *ob.* Kruszynka, krzynka.

KRZYNOW, — u, *m.*, KRZYNOWEK, — owka, *m.*, *dem.*, *Vas ligneum concauum. Cn. Th.*, naczynie drewniane okrągłe, jak misa. *Wlod.*, eine runde hölzerne Schüssel, ein Napf; *Bh.* okřin. Z iaworowego drzewa talerze, krzynowy, łyżki robią. *Haur Ek.* 166, *Urs. Gr.* 189, *Eraz. Ob. C.* Przodkowie iadali kaszę na krzynowie drewnianym, a bogaty na misie miedzianey. *Stat. Ryc.* 37. Poziemki na krzynowie warzechą utrą, i wszystko wylewaią, że powoli na misę przecieka. *Syr.* 1333. *Catinum* krzynów, misa. *Mącz.* *Discutus* mały krzynowek. *ib.* Łydlęce ofiaruiem kurzące się na wielkich krzynowach, wętrzności. *Otw. Wirg.* 404. Dano rzemieślnikom na kadzidlnice i na krzynowy złoto pod wagą. *Bud.* 1 *Chron.* 28, 17. kociełki. *Bibl. Gd.*).

KRZYP! odgłos skrzypiący, skrzypnienie, knarr! *Sor.* 1, 151. Kołacę do drzwi, aż tu krzyp krap krzyp! odmykaią ryglе, otwieraią zamki. *Teat.* 11, 124. *KRZYPIEC *ob.* Skrzypiec. KRZYSZ *ob.* Krzyż. KRZYSZTAŁ, *ob.* Kryształ. KRZYSZTOF, — a, *m.*, imię męzkie, ein Mannsname, Christoph; *Sr.* 1. Kristof, Kitto.

KRZYW *ob.* Krzywy. KRZYWDA, — y, *ż.*, KRZYWDECZKA, — i, *ż.*, *zdrbn.*, bezprawie komu wyrządzo-

ne, uyma, uwłaszczanie, ukrzywdzenie, das zugefügte Unrecht, die Beeinträchtigung, Kränkung; *Bh.* křiwda; *Slo.* křiwda, niesprawedlność; *Sr.* 1. kśiwda; *Sr.* 2. kśiwda, leit; *Vd.* kriviza, krivina, kriunoft, krivizhnoft, zamiera, pregreshka; *Crn.* krivina *culpa*, kriviza *iniuria*; *Cro.* krivicza; *Dl.* krivina, bezakonye; (*Cro.* nekrivnozt, z niewinność); *Rag.* krivina; *Sla.* krivica; *Bsn.* krívina *culpa, crimen*; *ſlexus*, krzywda *Bs.* bezakonie, hańbnoft, vragholia, opacina; *Rs. et Ec.* кривота, кривда, обида, оскорбленіе. Między krzywdą a obrazą u nas niemasz żadney rożności, iednak niektórzy czynią różność taką. krzywda do umysłu, obraza do ciała należy. *Petr. Et.* 383. Gdy się wadzili, iednał ie, mówiąc: czemu ieden drugiemu bezprawie czyni? A ten, który krzywdę uczynił drugiemu, odpędził go. 1 *Leop. Act.* 7, 26. Dziś leda dla sprosnéy a maley krzywdeczki, nie to człowieka zabić. *Rey Zw.* 70. Gniewa się o leda krzywdeczkę, co nie stoi za pieniądz. *ib.* 78 *b.* Krzywda od dobrodzieia nieciężka, cf. od łaskawéy ręki nie boli, cf. Niech łaie, kiedy daie. *Cn. Ad.* 368. Krzywda a dobrodzieyſtwo są przeciwne rzeczy. *Gorn. Sen.* 343 *et* 183. Sprawiedliwość zbytnia, krzywdą. *Sk. Dz.* 272. *summum ius summa iniuria*). Nie czyń mi téy krzywdy. *Teatr* 2), 15. Krzywdę snadniéysza zrobić, aniżeli ścierpieć. *Min. Rst.* 4, 111. Krzywdę czynić gorsza rzecz, niż ią cierpieć. *Cn. Ad.* 368. Lepiey iest ścierpieć krzywdę, niż ią drugim czynić. *N. Pam.* 4, 101. Krzywda grzech. *Teat.* 19 *c*, 58. Stary dawno wieki chwalą z krzywdą teraźniéyszy h. *Kras. Pod.* 1, 150. z uymą, mit Zurückſetzung). Aczkolwiek to wszyſtko krzywda, co się przeciwko prawu dzieie, wszakże w prawie naszém za krzywdę nic innego nie bywa rozumiano, iedno zelżywość. *Szczerb. Sax.* 190, Beſchimpfung. Nigdy własna krzywda za małą się nie widzi. *Pilch. Sall.* 90., t. i. ta, którą sam cierpisz, ſelbſt erlittnes Unrecht, das man an ſich ſelbſt erfahren hat. Krzywda, ciężka rzecz. *Cn. Ad.* 368. Mam krzywdę, = cierpię krzywdę, dzieie mi się krzywda, krzywdzą abo krzywdzono mię, mir geſchieht Unrecht, ich leide Schaden, Unrecht, Beeinträchtigung. Całe ciało, gdy się dobrze ma, tedyć i członkom krzywdy niemasz, a gdy się ciało nie dobrze ma, tedyć i członki iaki niewczas cierpią. *Modrz. Baz.* 9. Nawet przeciwko tym, od których krzywdę masz, maią bydź niejakie powinności przyſłoynych poſtępków zachowane. *Kosz. Cyc.* 19. I iam miał krzywdę, alem sobie radzić umiał i z swemi nie chciałem się wadzić. *P. Kchan. J.* 118. Krzywdy nie ma, kto cierpi, co zasłużył. *Cn. Ad.* 368. Krzywdyć nie uczyniono, gdyć twoię złość oddano. *Cn. Ad.* 368. Cokolwiek dzieie się dobrowolnie, w tym krzywdy niema. *Kll. Liſt.* 1, 129. Niemasz krzywdy chcącemu. *Pot. Arg.* 448. – Niewinnemu włosowi krzywdę czyni, i rwie go garściami. *P. Kchan. Orl.* 1, 267. gwałt wyrządza, Gewalt anthun. – §. uszkodzenie, szkoda, ſtrata, uszczerbek, Abbruch, Schaden, Verluſt. Wynaydę dochodną dla ciebie funkcyykę, nie będziesz miał krzywdy. *Teat.* 30 *b*, 100. nie będziesz szkodował). Bogactwa nie nadgrodzą swoim blaſkiem téy krzywdy, kiedy sławie szkodzą. *Teat.* 46 *b*, 87. Mniemaią, aby się iaka krzywda abo uszczerbek miał dziać synodowi. *Baz. Hiſt.* 169. – §. b) *meton.* krzywda, = żaloba o krzywdę wyrządzoną, ſkarga, zażalenie, Klage über erlittnes Unrecht. Krzywdy ziemſkie są o granice, o kmiecie zbiegłe, o zabicie, o rany. *Herb. Stat.* 554. Kto do kogo ma iaką dolegliwość albo krzywdę, maią się do dworu udać. *Haur Sk.* 228. – §. 2) Krzywda *herb*, podkowa biała w polu błękitnym, ocylami na dół, w środku iéy cały krzyż; na barku iéy rogu prawego niemasz u krzyża. *Kurop.* 3, 28, ein Wappen. KRZYWDNY, – a, – e, krzywdzący, z krzywdą się dzieiący, beeinträchtigend; *Boh.* křiwdiwý, křiwoláčný; *Vd.* krivishen; *Rs.* обидчивый, обидливый, оскорбительный; *Crn.* krivizhn; *Cro.* krivichen; *Sr.* 1. kśiwdoſćiné. W kupnie dziedzictw trzeba sprawiedliwych rozmiarów, trzeba rachuby niekrzywdney. *Uſtrz. Alg. praef.* KRZYWDZIC, – ił, – i, ukrzywdzać, cz. *ndk.*, ſkrzywdzić, okrzywdzić, ukrzywdzić, pokrzywdzić *dk.*, (*Bh.* křiwditi, = ibati łgać), krzywdzić kogo albo komu. *Cn. Th.* krzywdę, bezprawie mu wyrządzać, einen beeinträchtigen, ihm Unrecht zufügen; *Rg.* krivovatti; *Bs.* ſkriviti, uciniti zlo; *Vd.* shaliti, oshaliti, nadlugati; *Rs.* оскорбить; *Ec.* неправдовати, зазлити, изобиждаю, мщетю, мщему творю. Kto się w małéy rzeczy ſkrzywdzi, ſkrzywdzi i w wielkiey. *Rys. Ad.* 31. Pogardzone i okrzywdzone małżeńſtwo. *Warg. Wal.* 63. zgwałcone). Krzywdzący iednego, wielom grozi. *Cn. Ad.* 369. KRZYWDZICIEL, UKRZYWDZICIEL, – a, *m.*, uymacz cudzego, der Beeinträchtiger, der andern Unrecht zufügt; *Bh.* křiwdočinec, křiwdař, křiwoláf; *Crn.* krivz; *Rs.* обидчикъ, оскорбитель; *Ec* озлобитель. Bóg zbawi ubogich, a zetrze krzywdziciela. *Bud. Ps.* 72, 4. gwałtownika. *Bibl. Cd.*). Jezus swego czasu będzie sądził krzywdzicielów waszych, potłumicielów waszych. *Bals. Nied.* 1, 239. Krzywdziciel oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 403. Sędzia przeciwko iey ukrzywdzicielom wielki gniew pokazał. *Wyſ. Kat.* 486, *Petr. Et.* 383. – *w rodz. żeńſk.* KRZYWDZICIELKA *Rs.* обидчица. KRZYWIC, – ił, – i, *cz. ndk.*, ſkrzywić, nakrzywić *dk.*, *Bh.* křiwiti, ſkřiwiti, křiwolaciti; *Slo.* křiwim; *Sr.* 2. kśchiwiſch; *Sr.* 1. kśiwić, kśiwu; *Bs.* kriviti, nakriviti, ukriviti, ſkriviti *curvo; erro*; *Crn.* krivim; *Vd.* kriviti, ſkriviti, okriviti, perkrivit, ſkrushiti; *Cro.* kriyeti, krivim *culpo*, krivim, klyuchim *flecto*; *Rg.* kriviti, okriviti *culpare*; *Rs.* кривить, кривлять, покривить; коробить, короблю, скривить, сякчити, сякáти, скрючить, скрючивать, искривить, тулить, притулить; *Ec.* накривляю, кошу (cf. nkos) cf. *Lat.* curno, *Gall.* courber); ſkrzywiać, krzywym czynić, nakrzywiać, *pr. et fig.* krümmen, krumm biegen. Paraliż mu gębę ſkrzywił. *Mon.* 64, 79. Trzęsąc głową, szyię nakrzywiła. *Bardz. Tr.* 109. Dość szpetną maiąc, ieszcze krzywią mowę. *Wad. Dan.* 260. Ucinał, odmieniał, mieszał, krzywił rozumienie oyców. *Sk. Dz.* 671. *ob.* *szpocić). Skrzywi brwi Sułtan, i namarszczy czoła. *P. Kchan. J.* 256. Nos krzywić, die Naſe rümpfen, *Vd.* merdati, *ob.* krzywić się. – §. *transl.* krzywić kogo na drugiego, = rozjątrzać go, einen wider den andern aufbringen, aufhetzen. Zazdrość kredytu krzywiła ministrów wzaiemnie na siebie. *Nar. Hiſt.* 4, 118. t. i. zrobiła, że się ieden na drugiego krzywił. KRZYWIC się *recipr. et paſſ. ndk.*, ſkrzywić się, nakrzywić się *dk.*, ſich krümmen, krumm werden; *Crn.* ſklúzhem, ſklushiti se; *Ross.* ко-

cbмъ, покосbмъ, косимъся, покосимъся, *ob.* ukos; (*Rs.* кривbмъ, окривbмъ iednookim zostawać, iedno oko utracić). Co się często krzywi, złamać się może. *Sim. Siel.* 109. Do téy ofiary cielca takiego szukaią, Co mu się w czole rogi dwuletnie skrzywiaią. *Otw. W.* 466. Jużem się skrzywił od starości, iużem zgrzybiał. *P. Kch. J.* 183. – *fig.* Qwe przeczytawszy listy, Skrzywił się, iakby chorował na głisty. *Jabł. Ex. C.* 3, – *transl.* krzywić się, z niechęć po sobie pokazywać, krzywo patrzeć, koziołka na czele postawić, czoło marszczyć, *Rg.* krivitise, kriviti ústa, beecitise; *Bs.* pecitise, krivitise, ſauer ſehen, ein verdrüßlich Geſicht machen, unwillig werden. Tak się skrzywił na mnie, żem aż raka upiekł. *Teat.* 28, 42. Bardzo się krzywią, na twoię zbyteczną swawolą. *Teat.* 53, 8. Gdzie chęć przychylna, uprzeymość wesoła, Nikt się nie krzywi, nikt nie sępi czoła. *Zab.* 16, 187 *Kniaź.* Kocham Kaśkę; Kaśka się też na mnie nie krzywi. *Off. Str.* 1. Cóż to, niemiło tobie przyiacielskie żarty, Krzywisz się, iakbyś wypił octu ze dwie kwarty? *Nar. Dz.* 3, 262. *ob.* kwaśno patrzeć. *KRZYWIE *ob.* Krzywo. KRZYWIGŁOWEK *ob.* Krzywogłowek. KRZYWISZYIEK, – yika, *m.*, i. q. krzywigłowek, ein Kopfhänger. Nie ufay krzywiszyikom, co to nabożnemi słowki Bożą się na czas zmyślonemi. *Past. Fid.* 156, *ob.* Krzywoszyi. KRZYWIZNA, – y, *ż.*, krzywość, cokolwiek krzywego, linija krzywa obwodna, der Umkreis; *Slo.* klukawý obchod; *Sr.* 2. hollom; *Rs. et Ec.* кривизна, кривина, закрючина, изкривина, изгибъ, извилина, свиль, стропота, сутулина, излучина, кось, косыня, кóсость, косина, луковáнïе. Obwód czyli krzywizna koła, *curvatura. Sniad. Alg.* 2, 118. Szeroką krzywizną oddzielony szlak słońca, granicą trzech pasów zewsząd ogarniony. *Otw. Ow.* 55. Dzierży się krzywizn brzegu oycowskiego; *curuamina. Zebr. Ow.* 231, *ib.* 56. KRZYWKA *ob.* Krzywulec. KRZYWO, *KRZYWIE, *adverb. adj.* krzywy, z nieprosto, krumm. Co krzywo z natury, nie rado bywa prostym. *Fred. Ad.* 120. – §. b) z krzywa abo krzywo patrzeć, z po oku patrzeć, krzywić się, sępić się, ſauer ſehen, ſcheel ſehen, ein finſteres Geſicht machen; *Rs.* сентябрéмъ смотрbть cf. Wrzesień, Septembr. cf. posępny). Z krzywa na nie poyrzawszy, a nieiako trzęsąc głową, rzekł: o nędzni ludzie! *Baz. Hft.* 93. Gdy on to mówił, z krzywa nań patrząc, uśmiechali się. *ib.* 10. Z Wc Panem się kłóci, a na mnie coś krzywo patrzy. *Teat.* 5 *c*, 12. Ci, którym nie płaciłeś wexlów, djabelnie się na Wc Pana krzywo patrzą. *ib.* 22, 40. Lepsza zawiść, niż politowanie, Niedbay, że ci cnot zayrzą, krzywo patrząc na nie. *Zab.* 6, 384 *Nar.* Krzywo na się, iako dway koguci, *patrzaią. *Pot. Arg.* 330. Poyrzał krzywo, i na nas zajadł się śmiertelnie. *Jabł. Tel.* 17. Nie zaraz truchleć, nie zaraz się wieszać, Jeśli fortuna poyrzy na cię krzywo. *Pot. Syl.* 1. Szczęście krzywo patrzy na wysokiego stanu osoby. *Fur. Uw. F* 3, *Psalmod.* 22, *Bard. Tr.* 68. Na piwo, choć wina nie maią, poglądnią krzywo. *Jeż. Ek.* 1. Krzywo obéyrzał się na wszystko. *Teat.* 11, 46. z kwasem, niesmakiem, z niechęcią). – §. c) przysięgać *krzywie, krzywo, z krzywoprzysięgać, falſch ſchwören. Jeśli niesprawiedliwie i *krzywie przysięgasz. *Sax. Porz.* 102. Zwiodłszy kogo, nie bóy się podprzysiąds, choć krzywo. *Hul. Ow.* 59. Choćbym przysiągł, przysiągłbym niekrzywo. *Teat.* 42 *c*, 30. prawdziwie, sprawiedliwie). Swiętokradzca krzywo przysięga. *Hor. sat.* 224. – §. d) Czy szalejesz, czyć co do mnie krzywo? *Pot. Zac.* 30. czy masz iaką odemnie krzywdę, urazę? habe ich dich womit beleidigt, gekränkt, becinträchtigt? haſt du was wider mich? (cf. chrapkę mieć). Dziwak ten dzieciniecie, wszystko mu się krzywo widzi. *Teat.* 19 *b*, 153. źle, nie iak powinno być). Łaie błotu, kiedy się upluska, a co deszcz albo błoto krzywo, a czemuś się nie podkasał? *Rey Zw.* 78 *b.* coć błoto winno?). KRZYWOBOKI, – a, – ie, boków krzywych, krummſeitig, *Rs.* кривобóкïй. KRZYWOCINA, – y, *ż.*, krzywizna, Krümmung. Im prędzéy kto śpieszy, tym mniéy lubi krzywocin i obłądzenia. *Zebr. Zw.* 81. *KRZYWODENNY, – a, – e, dna krzywego, krummbödig; *Ross.* криводóнный. KRZYWODROŻNY, – a, – e, n. p. bieg krzywodrożny, *curvilineus. Hub. Wſt.* 393. (*ob.* Krzywokreślny), krummwegig, krummbahnig. *KRZYWODUSZE, – a, *n.*, *Rs.* криводу́шïе bezsumienność, niepoczciwość. *KRZYWODUSZNIK *Rs.* криводу́шникъ niepoczciwy; *w rodz. żeńſk.* криводу́шница. Bezsumiennym bydź криводу́шничать; bezsumienny, *krzywoduszny криводу́шный. KRZYWODZIOB *ob.* Krzywonos. KRZYWOGĘBY, – a, – e, cf. krzywousty, krummmäulig. KRZYWOGŁOWEK, – wka, *m.*, *Boh.* kriwohlawek), ein Kopfhänger. Tych krzywogłowków nazbyt, nazbyt i postawy Nayświętszéy, rzadko znaydziesz święte obyczaie. *Opal. sat.* 164, *ob.* Krzywiszyiek; *w rodz. żeńſk.* krzywogłówka. *Mon.* 75, 589. KRZYWOGŁOWY, – a, – e, głowy krzywéy, *Boh.* kriwohlawý. *KRZYWOGLOZNY, – a, – e, *vatius*, maiący zakrzywione golenie, albo też kośławy. *Mącz.* KRZYWOGOLENI, – ia, – ie, *Cn. Th.*, szpotawy, krummbeinig. Usiłuiąc dziecię prosto stać na nogach, iedno o drugie opiera kolano, i przez to powoli będzie krzywogolenie. *Mon.* 69, 1064, *ob.* krzywonogi. KRZYWOKARKI, – a, – ie, *Bh.* kriwokrký, karku krzywego, krummhalſig *ob.* Krzywoszyi. KRZYWOKREŚLNY, – a, – e, krummlinig. Figura iest abo krzywokreślna, *curvilinea*, lub prostokreślna *rectilinea. Łęſk.* 15. cf. krzywodrożny. *KRZYWOŁOMCA, – y, *m.*, przysięgołomca, przeniewierca, ein Bundbrüchiger, der ſeinen Eid bricht. Przeniewiernik, przysięgi swéy krzywołomca, z urzędu godzien bydź złożonym. *Krom.* 399. *KRZYWOŁOMSTWO, – a, *n.*, przysięgołomstwo, der Eidbruch, Bundbruch. Poseł cesarzowi przeniewierzenie i krzywołomstwo na oczy wyrzucił. *Krom.* 485. cf. krzywoprzysięstwo. KRZYWOŁUCZNY, – a, – e, *n. p.* Krzywołuczne Medy. *Zab.* 6, 383 *Nar.*, z krzywemi łukami, mit krummen Armbrüſten, Bogen. (*Bh.* kriwolaký, *tortuosus, flexuosus*; kriwolakoſt, *curuatura, flexus*). KRZYWOMYSLNY, – a, – e, – ie *adv.*, wykrętny, *Vd.* krivomiseln, dreheriſch, ränkevoll. Ty Merkury rządzisz krzywomyślny dowcip. *Klon. Wor.* 1. KRZYWONOGI, – a, – ie, *Bh.* kriwonohý; podſekriwonohý; *Rs. et Ec.* кривонóгïй, косоногïй, косолáпый; *ob.* Kośławy, krzywogłozny, krzywogoleni, szpotawy); *Cro.* krivonog, szlukonòg; *Rag*

krivonògh; *Vd* krivonogen, shlepraft pod noge; *Crn.* będraft, shvędraft, sbędran); nóg krzywych, krummbeinig. Ludzie krzywonogie nigdy krzepko i mocno na nogach trzymać się nie mogą. *Mon.* 69, 1064; *ib.* 76, 595. Wulkan krzywonogi. *Dmoch. Jl.* 26, *Zab.* 6, 146 *Min.* - *Subst.* krzywonog, *Vd.* kolenokrulez, krulovez, krulokolenez; *Sr.* 1. kjiwéchawzj; *Bh.* krivonoška. KRZYWONOS, - a, m., maiący nos zakrzywiony, *Sr.* 1. kjiwonoßaci; *Pg.* krivonos, krivonosatz, ein Krummnaßiger, Adlernaßiger. Krzywonos, przyßętego nosa. *Mon.* 75, 589. Krzywonos i pułk iego przedni. *Zimor. Siel.* 249. Krzywonos, wóda Kozacki za Jana Kaz.). Tam orzeł nayßraszliwszym szczekał krzywonosem. *Banial. J.* 3 *b.* t. i. dziobem krzywym. - §. 2) krzywonos, krzywodziób, *Boh.* krivonoßa; *Rs.* клесть, клесмовка, дубоноска, кривоносикъ, кривокъ, кривецъ, щурь, щурка *loxia curvirostra Klein.*, der Kreutzvogel, Krummßnabel; ziarnoiad, mieyscami *Gier* lub *Gerz* zwany; końce dziobu ma zakrzywione, zwierzchni na prawą, a dolny na lewą ßronę. *Kluk Zw.* 2, 281, gatunek kleßku, rzędu wróblego. *Zool.* 218. Krzywonos wykrzykuie. *Banial. J.* 3 *b.* Krzywonosy rzadkie. *ib.* KRZYWONOSY, KRZYWONOSOWY, - a, - e, *Bh.* klikonoß; *Sr.* 1. kjiwobnoßati; *Vd.* krivonosen, orlovega nosa; *Rs.* кривоносый, krummnaßig, adlernaßig. Drugi raz niespodzianie, aniśmy poßrzegli, Kiedy krzywonosowi łotrowie przybiegli. *Zimor. Siel.* 239, o Kozakach). W krzywonosey łodzi ieździ. *Otw. Ow.* 19. KRZYWOOKI, - a, - ie, *Cro.* krivogled, krivook; *Bsn.* krivok, krivocjac, guerók, higljok; *Ec.* кривоокій; *Bh.* krivooký; rozoki *limus Mącz.*, ßchielend. cf. *Rs.* кривѣть, окривѣть iednookim zoßawać, iedno oko utracić). KRZYWOPATRZĄCY, - a, - e, po oku patrzący, ßcheel ßehend. *Cn. Th.* cf. krzywo patrzeć). KRZYWOPRZYSIĘGAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, Krzywoprzysiądz, - iągł, - ięgli *dk.*, kłamliwie przysięgać, falßch ßchwören; *Crn* krivopersęshém; *Sr.* 1. balßchne pjißahам. Kto kłamßtwo twierdzi, ten krzywoprzysięga. *Kucz. Kat.* 3, 70. Kto krzywoprzysięże rzadko rok przeżyie. *Rys. Ad.* 27. Nie będziesz krzywoprzysięgał; ale będziesz iścił przysięgę twoię Panu Bogu. *Kucz. Kat.* 3, 66. Nauczał krzywoprzysięgać, a kłamßtwa sobie za grzech nie mieć. *Gal. Alf.* 296. KRZYWOPRZYSIĘSTWO, - a, *n.*, *Sr.* 1. balßchna pjißaha; *Slo.* krivá prísaha; *Vd* krivapersag, *Cro.* kriva rota, priszega) kłamßtwo przysięgą potwierdzone, czy to w sądzie, czy w obßarowaniu usług, czy w oświadczeniu przyiaźni i miłości. *Mon.* 68, 244, der falßche Eid, der Meineid. *ob.* krzywa przysięga. KRZYWOPRZYSIĘŻCA, - y, *m.*, *Bh. et Slo.* krivopřiseżnik; *Sr.* 1. balßchné pjißahawez; *Vd.* kriuipersegarez; *Rg.* krivokleetnik; *Cro.* krivokletnik, krivorotnik, koi krivo priszese, koi proti priszege szvoje chini, der Meineidige, der falßch geßchworen hat. Kto przysięga o to, czego pewnie nie wie, bardzo prędko się ßanie krzywoprzysiężcą. *Szczerb. Sax.* 253. Potomßtwo krzywoprzysiężce ogniszczeie. *Psalmod.* 39. KRZYWOPRZYSIĘŻNY, - a, - e, KRZYWOPRZYSIĘŻNIE *adv.*, meineidig, *Bh.* krivopřiseżný. Kupiectwo kłamliwe, krzywoprzysiężne. *Petr. Pol.* 2, 171. Powarcholić bracią iednego narodu krzywoprzysiężnie. *Veryf. Pr.* KRZYWOROGI, - a, - ie, krummhörnig. Krzyworoga kozr. *Kmit. Spit. B.* 2. Woły krzyworogie. *Dmoch. Jl.* 2, 293. KRZYWOS, - a, *m.*, coś krzywego, etwas Krummes; auch ein Krummer. Nigdzie zieloney murawy, nigdzie, oprócz kilku ßkurczonych krzywosow, dorodnego drzewa. *Oss. Str.* 7. *KRZYWOSAD, *herb*, półßrzały z szerokiemi osękami, a pod nim orli ogon. *Tr.*, ein Wappen. *KRZYWOSĄD, - u, *m.*, sądzenie falßzywe, ein ßchiefes Urthril; *Rs.* кривосудіе. KRZYWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* krivoßt; *Sr.* 1. kjiwoßcj; *Vd.* krivuß; *Cro.* krivoszt, gerba; *Ec. et Rs.* кривость, кривота, косость, косина; nakrzywienie, wykrzywienie, ßkrzywienie. *Cn. Th.*, die Krümme, die Krümmung. - *Fig. moral.* Nasza krzywość ma bydź naprasczana proßtą wolą bożą. *Urbß. Nauk. d.* 1 *b.* nieprawość). KRZYWOŚCIENNY, - a, - e, krummßeitig, krummlinig. Angul krzywościenny z lunat cyrkułowych albo innych krzywych linij złożony. *Solßk. Geom.* 15. *KRZYWOSŁOWCA, - y, *m.*, *Cro.* krivogovorecz; *Bh.* krivomluwný; falßze mówiący, der Unwahrheiten redet, ein Lügenredner. Chryßonoßcami ić się oni, prawdolubcami, bogolubcami i prawosławcami ponazywali; ale prawdziwie według spraw swych krzywosłowcami są, i *złelubcami. *Smotr. Ap.* 81. KRZYWOSŁUGA, - i, *m.*, przeniewiernik pana swego, zmiennik, obłudnik, ein ungetreuer Diener. Miaß wdzięczności ßałem się niewdzięcznikiem, i twym krzywosługą. *Kulig.* 97. KRZYWOSTAWNOŚĆ, - ści, *ż.*, nieproßtopadłość, niepionowość, nieperpendykularność. *Tr.*, eine nicht ßenkrechte Richtung. KRZYWOSTAWNY, - a, - e, *Tr.* niepionowy, nieproßopadły, nicht ßenkrecht. KRZYWOSZ *obacz* Krzywuła. KRZYWOSZABLATY, - a, - e, na kształt szabli zakrzywiony, ßäbelkrumm, krummßäbelig. Gwoździki ogrodne lißki maią krzywoszablate. *Syr.* 1260. KRZYWOSZCZOK, - a, *m.*, ryba pospolicie świnką albo Wenerą zwana, *Cyprinus aspius*, kleniowi podobna. *Kluk Zw.* 3, 181, ein Fißch, der Raapfen. KRZYWOSZYI, - yia, - yie, krummbälßig; *Cro.* krivovrát, krivovratacz; *Ross.* кривошый. *Mon.* 75, 589. - §. 2) *botan.* krzywoszyi, *lycopsis Linn.* rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 2, 101, *Jundz.* 153, kleine Ochßenzunge. KRZYWOSZYIEK *ob.* Krzywiszyiek. *KRZYWOTŁOMACZ, - a, *m.*, falßzywy tłumacz, ein Lügendolmetßcher, ein falßcher Deuter; *Rs.* кривотолкъ. KRZYWOTOKI, - a, - ie, krumm gedreht, gewunden. Krzywotoki róg byka. *Hul. Ow.* 1-. KRZYWOUSTY, - a, - e, krzywogęby, krummmäulig; *Bh.* křivoußtý; *Rg.* krivouft). Wargi Bolesławowi był wrzód z młodości nadszpecił, ztądże krzywoußym przezwany. *Krom.* 160, *Mon.* 75, 595. KRZYWOUST, - a, *m.*, *subßt.*, Krummmaul, Schiefmaul. Po śmierci Bolesława Krzywouśta. *Bielßk.* 89. śmierć krola Krzywouśta. *ib.* 97. *KRZYWOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, nieznaczna krzywość, Gebogenheit, allmählige Krümme; *Ross.* кривоватость, косоватость. *KRZYWOWATY, - a, - e, nieco nakrzywiony, etwas krumm; *Rs.* кривенекъ, кривоватый, косоватый. *KRZYWOWIARA, - y, *ż.*, *KRZYWOWIERSTWO, - a, *n.*, *Crn.* krivovera, krivovirßtvu; *Vd.* krivovera, krivovernoßt, krivoverßtvu; *Cro.* krivoversztvo; *Ec.* кривовѣріе kacerßtwo, heretyctwo, herezya. *KRZYWOWIERCA, - y, *m.*, KRZYWOWIER-

NIK, – a, *m.*, herotyk, kacerz, *Crn.* krivovirnek, krivovirz; *Vd.* krivoviernik, krivoviers; *Cro.* krivovereca; *Rs.* крнвоѣрь, *w rodz. żeńſk.* крнвоѣрка kacerka, herotyczka. *KRZYWOWIERNY, – a, – e, – ie *adv.*, heretycki, kacerſki; *Vd.* krivovéren; *Rs.* крнвоѣрный (cf. innowierny, różnowierny). KRZYWOZĘBY, – a, – e, zębów krzywych, krummzahnig; *Rs.* крнвозу́бый; *subſt.* krzywozęb. KRZYWUŁA, – y, ś., trąba krzywa. *Wlod.* krzywosz, inſtrument dęty. *Dudz.* 42, ein Krummhorn, ein krummes Blaſehorn. Okropnym wyią haslem woienne krzywuły. *Hor.* 1, 187; *Sr.* 2. tarakawa. KRZYWULEC, – lca, *m.*, KRZYWKA, – i, ż., KRZYWUŁA, – y, ś., *Rs.* крнву́лъ, крнву́лина, drzewo z natury zakrzywione, służące za ziobro do okrętów lub ſtatków. *Urm.*, ein von Natur krummes Holz, das zu den Bauchſtücken des Schiffs gebraucht wird. KRZYWY, *KRZYW, – a, – e, *Bh.* kriwy, kriw; *Slo.* kriwý, nesprawý; *Sor.* 1. kjiwy, kjiwi, kjiwé; *Sor.* 2. kſchiwi; *Vd.* kriu, na ſtran nagnjen; kriu, kriv, krives, krivizhen *iniquus, reus*, okriviti z obwinić; *Crn.* kriv *reus, curuus*; *Bs.* kriv, krivać *reus, sons*, krivi *obliquus*; *Sla.* kriv z winien; *Rg.* kriv, krivaz, krivnik *curuus, iniuſtus, reus*; *Cro.* kriv, skriven, gerbav, *Hg.* górbe (cf. garb) *curuus, Cro.* kriv, krivëcz *sons, reus*; *Dl.* kriv; *Rs.* крнвый, крнва́ь, косый, ко́съ (cf. ukos, изъя́чистый, сплеснёвый; *Eccl.* стропотный, стропотли́вый, наказа́нный; (cf. *Lat.* curuus, grypus, *Gall.* courbé, *Gr.* κυρτός, *Hbr.* קרח *karah* incurauit); nakrzywiony, skrzywiony, nieprosty, krumm, gekrümmt, krumm gebogen. Linija krzywa, która swą dyrekcyą ustawicznie odmienia. *Łęſk.* 6, *Jak. Mat.* 1, 5, *Grzepſk. Geom. C.* 2. Piszczele krzywe u małych dzieci, w dalszych latach zwykły im prosto wyrastać. *Pers. Cyr.* 2, 287. Sądecz murowny rozłożysto leży, Gdzie krzywy Dunaiec lotnym nurtem bieży. *Paszk. Bell. A* 2 *b.* Wie świstak dobrze, gdzie Wielopole; Gdzie iaki zamtus na krzywym kole. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* Patron móy mieszka na krzywym kole w mieście samém. *Mon.* 70, 61. ulica na starym mieście w Warszawie). Miesiąc krzywy. *Bardz. Luk.* 49. Król Perſki wody w krzywą dłoń nabranéy, Od ubogiego paſterza podanéy, Między inszemi nie pogardził dary. *Miaſk. ryt.* 2 *b.* w skrzywioną, pokurczoną, zebraną dłoń). *Inteſtinum ileum* kiszka krzywa. *Wey. Anat.* 73. cf. kosa). – *transl.* nie taki, jaki bydź powinien, n. p. Statut uczynił tak krzywy, iż go trzeba jako zły, koniecznie *zepsować. *P. Kchan. Orl.* 1, 104, verkehrt, ſchlecht. Krzywać łacina, ale dekret sprawiedliwy i prosty. *Falib. M.*, ſchlefes Latein. Bez cnoty naygładszy rozum krzywy, nieforemny. *Zab.* 13, 319 *Jakub.* – §. b) krzywe oko, z niechętne, nieprzyiazne, ein unfreundlich Auge, ein ungünſtiges, ſaures Geſicht. Pochlebca bardzo pilnuie, ieśli krzywym czyli wdzięcznym okiem pan poyrzał? *Modrz. Baz.* 223. Jéymość na mię patrzała krzywym okiem. *Mon.* 65, 125. Choć mi tam Argant krzywym grozi okiem, Jam winien zawzdy prawdę mówić wszędzie. *P. Kchan. Jer.* 264. Krzywemi oczyma patrzał Saul na Dawida. *W.* 1 *Reg.* 18, 9. krzywo patrzał nań. *Bibl. Gd.*). Krzywe drewno, człowiek, który się kwasi i gniewa o lada co. *Wol.* – §. 2) *moral.* – *Sicut* prawy, *rectus, verus, legitimusque intelligitur, ita oppoſita voce* kriwy, *curuus, obliquus falsusque ſignifica-tur. Durich* 1, 208, nieprawy, niegodziwy, unrecht, ungerecht, unerlaubt. Przysięganie złe, albo krzywe. *Wrośl.* 91. Kto klamstwa i krzywych przysiąg się warował,.. *J. Kchan. Ps.* 51, *ob.* krzywoprzysięstwo, falſcher Eid, Meineid. Wiem, żem bogów krzywemi nie obraził słowy. *Dmoch. Jl.* 2, 198. Za tego króla wszyscy szli ścieszkami krzywemi. *Bibl. Gd. Judic.* 5, 6. Tych, którzy się udawiają krzywemi drogami swemi, niech zapędzi Pan z temi, którzy czynią nieprawość. *ib. Ps.* 125, 5. Gdy wolą naszę czynimy, serce krzywe mamy; ale gdy wolą swą woli bożéy poddaiemy, w ten czas prostego serca bywamy. *Hrbſt. Nauk. d.* 4 *b.* Od kresów nieuchronnych nikt się nie wywinie, Czy kto ma serce krzywe, czyli cnotą słynie. *Zab.* 13, 237. *Nar.* Już mnie, rzecze, nie kocha, Tyrsys w słowie krzywy. *Zab.* 12, 391. zdradliwy, falſchem Worte ungetreu. Krzywe krzywego nie naprostuie. *Cn. Ad.* 369. zły złego nie poprawi). – §. b) krzywy (*oppos.* praw komu), z winien, *Rg.* biti kriv, krivovatti *reum esse*, ſchuldig, ſtrafbar. Nie maią winy, nic niekrzywi, przyznawam, i brat był niekrzywy. *Bard. Tr.* 115. Nie krzyw ia nic, mły królu. *Bielſk.* 101. Ja tego nie baczę, żeby przełożeni byli co krzywi. *Corn. Vl. D b.* Słuszna, odpowie, i rzecz sprawiedliwa, Niech sama cierpię, kiedym sama krzywa. *P. Kchan. J.* 33. Mąż zły, nie dba nic na to, chociażeś nic nie krzywa. *Bard. Tr.* 253. Ty boże swym krzywego upatrzy okiem. *J. Kchan. Ps.* 19. winnego. *Karp.* 5, 37.). Wstań, a rozciągniy swóy sąd sprawiedliwy, A usnay kto z nas praw iest, a kto krzywy. *J. Kchan. Ps.* 48, *Smotr. Nap.* 11, *Rey Poſt. Rr* 6. Niechay rozważnie sądzi kto prawy, a kto krzywy. *Corn. Dz.* 85. Nie krzyw Telemak, samam na to, co cierpię, zasłużyła. *Tr. Tel.* 123. Nie wiem, ieślim co krzyw. *Bard. Tr.* 412. – Krzyw komu bydź, z winnym bydź ukrzywdzenia drugiego, eine Ungerechtigkeit gegen den andern auf ſeinem Gewiſſen haben, eine Genugthuung ſchuldig ſeyn. Czymem ci przewinił? w czymem krzyw tobie? Żeś tak nieludzka ku méy osobie? *Zab.* 9, 99, was habe ich Dir denn gethan, daß Du... Każesz mi na wygnanie, cożem krzywa komu? *Bard. Tr.* 81. Nikomum nie krzyw, nikt na mnie nie płacze. *Pot. Syl.* 27, *P. Kchan. Orl.* 1, 390. Zapomniał kto mu co krzyw, pałasza srogiego Dobył na młode ciało chłopięcia nędznego, *Bard. Tr.* 327. Krzywdzący (*comparat.*) mu był cesarz. *Bielſk.* 421. Fortuna krzywa temu. *Bard. Tr.* 423, krzywdzi go, mißhandelt ihn.

Pochodz. *nakrzywiać, nakrzywić, okrzywiać, okrzywić, nakrzywiaczka, odkrzywiać, odkrzywdzić, pokrzywiać; pokrzywdzać; przekrzywiać; ukrzywiać; ukrzywdzać; wykrzywiać, zakrzywiać.*

KRZYŻ, – a, *m.*, *Boh. et Slo.* kříž; *Sor.* 1. kſchij, kjij; *Sr.* 2. kſchiża; *Crn. et Vd.* krish; *Cro.* kriz (cf. *Cro.* keraszt, kàraszt z chrzeſt); *Dl.* krijx, karaszt, keſzt; *Hg.* kereszt; *Sla.* krix; *Rg.* krix, karſt; *Bs.* karſt, krriſt, krrisg, propetje; *Rs.* крестъ (cf. *Rs.* крестити 1. chrzcić, 2. krzyż ręką robić, krzyżować, cf. *Ross.* крестьянинъ chłop, cf. czarny chrześcianin; христіанинъ chrześcianin; *Lat.* crux, cf. Ablg.), das Kreuz. – 1) Figura abo położenie linii iedney poprzek prawie przez drugą. *Cn. Th.*, eine ins Kreuz gelegte Figur. Na krzyż, krzyżem, übers Kreuz, kreuzweiſe; *Slo.* opřek, wopřek; *Vd.*

krishama, poprek, opak (cf. poprzek, opak); *Cro.* nákriseze, krisom; *Hg.* keresztül, *Bs.* na sukrisstiçe; *Rs.* накресть, крестъ, на крестъ; *Ec.* крестовлѣнно, на крестъ; крестовúдънъ, крестообрáзно. Myśli, na krzyż nogi założywszy. *Teat.* 35 *b*, 139. Rzekłbyś, że ktoś nogę na krzyż założył, takie milczenie panowało. *Offol. Str.* 3. Czworo drzwi wielkie, przez które wchodzą, ze czterech stron, na krzyż przeciwko sobie położone. *Star. Dw.* 6. Na krzyż rozdzielić, rozłożyć, ranić. *Cn. Th.* – *Prov. Slo.* ani sláni križem nè preloži, *vgldc piger*). Dałbym się na krzyż ogolić, ieśli to nie prawda. *Cn. Ad.* 110. wystawiłbym się na ostatnie zawstydzenie). Padł krzyżem na ziemi, Panu Bogu dziękuiąc. *Star. Ryc.* 50. twarzą na ziemi, rozczepierzywszy ręce). Padłem krzyżem, prosiłem nizko. *Zab.* 15, 269. Gdy przybieżał Jezus do ogroyca, krzyżem się położył. *Pieśń. Kat.* 63. *Ad pedes se abiicere*, padnąć przed nogami, krzyżem przed kim paduąć. *Mącz.* *Jacere alteri ad pedes* upaść przed kim krzyżem, to iest, modlić się a prosić zmiłowania. *ib.* Poiedynkuiąc raz nań prosto tnie, drugi raz krzyżem. *Pot. Arg.* 592, *ob.* krzyżową sztuką). Ma krzyż na gębie, z krzyżową kresę, szramę, paragraf, einen Kreuzhieb, eine Schmarre übers Kreuz. Prawy krzyż napisał, naciął, *duas lineas se aequaliter ad perpendiculum secantes scripsit. Cn. Th.* – ztąd różne narzędzia téy figury tak zwane, verschiedne Geräthe führen den Namen Kreuz. Okna osadzaią się w ramach, te zaś opieraią się na krzyżach. *Switk. Bud.* 252, das Fensterkreuz. Cedziki utrzymuią się za pomocą drzewek w czworogran ułożonych, *tenacula*, a po Polsku krzyżami zwanych. *Krumf. Chy.* 60, Kreuzhölzer an den Filtrirbeuteln. Oba w piersiach mych utopię miecze, to mam w gardło wrazić aże po krzyż złoty, *Bard. Tr.* 397. do ielców, Degenkreuz, Heft, Griff. Krzyż u pałasza składa się z giesau, tawki, wąsów, rękoieści, kapturka na rękoieści, i pałucha. *Mag. Mśk.* Wieniec na wino, wiechę na piwo, krzyż na miód wieszaią. *Pot. Jow.* 2, 51, ein Kreuz als Schenkzeichen, wo Meth zu haben ist. Niedarmo na miód krzyż wieszaią. *Rys. Ad.* 45. Berło pod ptaka, albo laska długa z krzyżem lub poprzeczką, narzędzie myśliwskie. *Chmiel.* 1, 80. Krzyż dębowy, przy dzwonku fórcianym zwykł się uwięzywać. *Steb.* 2, 409. – §. 2) od nieiakiego podobieństwa, grzbiet bliżéy kupru *krzyżem* zowią. *Zool.* 67, das Kreuz im thierischen Körper, im Rücken. *Perz. Cyr.* 1, 51, *Sla.* kèrsti; *Ec.* крестцы; *Rs.* крестцéвъ, поясницá. Krzyż przetrącić, złamać. *Cn. Th.* Krzyża bolenie, z lędźwi bolenie. *ib.*, Kreuzschmerzen. Ktokolwiek zna się na zwierzynach, Ręczę, że krzyż i płodne nérki obierze zaięcze. *Hor. sat.* 218. Niedość to dobrze pisać; kto ma twarde krzyże, Kto się kłaniać nie umie, głodny łapę liże. *N. Pam.* 16, 119. Od ukłonów iuż krzyżów nie czuię. *Teatr* 33 *d*, 65. Krzyże ugina, i płaczliwym głosem Ledwie swą prośbę wymruczył pod nosem. *Zab.* 14, 245 *Szym.* – §. W kokoszy ono miéysce, w którym iayka gronkiem bywaią, po Polsku krzyże. *Sien.* 543, der Sitz des Eyerstocks in der Henne. – §. 3) narzędzie z dwóch drzew w poprzek idących złożone, do którego u dawnych, straceńców na śmierć przybiiano, das Werkzeug der Kreuzigung, das Kreuz. Rozkazał niewolnika na krzyżu obiesić, kędy go gniiącego, i posoką ociekłego, długo zostawiono. *Warg. Wal.* 226. Niech ma nadzieię, póki i żywota, Nie wiesz, że czynią i na krzyżu wota? *Pot. Syl.* 144. o łotrze z Chrystusem wraz ukrzyżowanym). Krzyż Święty albo drzewo, na którym Pan Jezus umarł, bądź dwie iego sztuki, poprzek na sobie położone, bądź inaczéy leżące, bądź też iedno, albo część iego mała, iak gdy mówiem: w tych relikwiach albo w tym kościele iest krzyż święty, choć nie ma téy figury. *Cn. Th.*, das Kreuz, woran der Erlöser starb; auch einzelne Theile von dem Kreuzeshölze als Reliquien. cf. znalezienie krzyża ś. – Podniesienie krzyża. W kościele Benedyktyńskim na łyséy górze, S. Emeryk znaczną część krzyża ś. złożył, zkąd od tego czasu to miéysce nazywa się *S. Krzyżem*. *Lad. H. N.* (), *Dyk. G.* 2, 105. Krzyż świętego Jędrzeia, na ukos rozkładany. *Mącz.*, das Andreaskreuz. Krzyż ośmkońcowy, o ośmiu końcach, *Eccl.* осмоконéчіе. – *transl.* znak krzyża drzewianego, na którym Pan umarł. *Cn. Th.*, das Zeichen des Kreuzes Christi. Chrześcianie pierwsi nietylko krzyż Chrystusow w sercach nosili, ale krzyż i słowy i znakami czynili, i krzyże z drzewa stawili, i sami się krzyżem żegnali. *Sk. Dz.* 45. Krzyż, niegdy rzecz brzydka i znak złéy śmierci, dziś wsadzony iest na królewskie korony. *Sk. Kaz.* 556. Rzadko który herb Polski, któryby krzyżem świętym nie był ozdobiony. *Birk. Krz. Kaw.* 5. J w Koronie i w Litwie za herby wiele używaią krzyża; iedni go maią na kształt litery X, i na każdym rogu róża; inni róg krzyża każdy rozdarty noszą; inni krzyż maią kawalerski, na którego środku gwiazda. *Kurop.* 3, 28, Krzyż, krzyżyk, zaszczyt różnych godności, i orderów. *Ld.*, Ordenskreuz. Krzyż, hasło krucyaty, czyli krzyżowéy woyny. *Ustrz. Kruc.* 1, *praef.*, das Kreuz, das Losungszeichen der Kreuzzüge. Cesarz Fryderyk wziął krzyż. *Sk. Dz.* 1189. t. i. poszedł na krucyatę, er nahm das Kreuz, er unternahm einen Kreuzzug. Papież kazał arcybiskupowi Fulkonowi, aby pobudził wszystkie Polaki przeciw Bolesławowi Łysemu, i krzyż podniósł z odpusty na tego desperata. *Biel.* 149, er sollte das Kreuz predigen lassen gegen . . . – Krzyż uczyniwszy, podpisał się rubryką. *Sk. Dz.* 634. Krzyż pisany w rachowaniu znaczy dziesięć wedle liczby kościelnéy, cf. krzyżyk, *Ld.* – Krzyż też na powietrzu ręką czynim, i nim się żegnamy. *Sk. Kaz.* 556, das Kreuz, das man mit der Hand macht. Złożywszy trzy pierwsze palce, czyniemy znamię krzyża świętego od czoła na żywot, a potym z lewego ramienia na prawe. *W. Post. W.* 2, 9, *Hrbst. odp. X* 2, *Hrbst. Nauk. P.* 3 *b*. Wszystko, co się u chrześcian poświęca, znakiem krzyża Świętego świętym się czyni. *Sk. Zyw.* 2, 153. Żegnaiąc ią krzyżem, zdrowie iéy przywrócił. *Birk. Dom.* 72. Krzyże kładą na czoła. *Jag. Wyb. A.* Nie ieden złodziey idąc kraść, krzyż na się kładzie. *Pot. Pocz.* 515. żegna się. Nie iedenże kraść albo idąc cudzołożyć, Nie wezwie się pańskiego krzyża na się łożyć. *Pot. Zac.* 175. Krzyż złego nie obroni. *Zegl. Ad.* 115. – §. c) *meton.* krzyż, wiara chrześciańska, das Christenthum, der christliche Glaube. My krzyż i wiarę świętą piersiami bronić bisurmana hardego. *Mon.* 65, 50. – §. d) *transl.* krzyż, cokolwiek nas męczy, albo nam ciężko i przykro ieb

Mącz. umartwienie, utrapienie, zła rzecz, cf. mól, rup', gwoździ, Kreuz und Leiden, Noth. Bóg tych, których miłuie różnemi doświadcza ciężkościami, w miarę miłości większéy kładąc na nich krzyż większy. *Sk. Zyw.* 537, *Gil. Kat.* 203. Chciałemci ia był ten krzyż wycierpieć usilnie. *Otw. Ow.* 390. Radałym więcéy cierpiała i krzyż cięższy na się brała. *Groch. W.* 392. Małżeństwo krzyże swoie miewa. *Groch. W.* 572. Z iedną żoną krzyż długo żyć. *Tward. Pas.* 88. – Krzyż, iak mówią, zjadłaby za tobą, i nad własnego przekłada cię syna. *Pot. Syl.* 52, *Cn. Ad.* 1329. w ogieńby zań poszła, ginie za nim). KRZYŻACKI, – a, – ie, od Krzyżaków, Kreuzherrn; *Bh.* křižácký. W Gotskich albo Krzyżackich budowlach, iakowaś części one składaiących nieszykowność razi. *Mon.* 72, 471. KRZYŻAK, – a, *m.*, der Kreuzherr, Deutsche Ordensritter; *Bh.* křižák; *Crn.* krishank). Krzyżacy, zakon Hospitalaryuszów abo braci śpitalnych, za wezwaniem Konrada przeciw Prusakom woyną podnieśli, i kray Pruski posiedli. Suknie ich były białe z czarnemi krzyżami. *Ustrz. Kruc.* 1, 341, *Wyrw. C.* 575, *Kras. Zb.* 1, 495. *cf.* krzyżowy, *cf.* świeszczeniki dzikie). – §. 2) W Litwie są lisy krzyżaki, które przez grzbiet aż do ogona maią pas czarny, a drugi w poprzek przez łopatki aż do przednich nóg. *Lad. H. N.* 94, *Rs.* крестовáтыхъ, крестóвка, ein Kreuzfuchs. Siwawe lisy czyli krzyżaki. *Zool.* 310. Pokazały się gładkie popielice, Krzyżaki, kuny, marmurki. *Niem. P. P.* 127. Farbowane lisy chyba głupi kupi za krzyżaki. *Teat.* 24 *b*, 46. – §. 3) Paiąk krzyżak. *Kluk Zw.* 4, 360, die Kreuzspinne. – §. Krzyżak, kamień zwierzchni czeluści, wspiera się na bukszynach, zasłania blachę żelazną, wewnątrz pieca w czeluściach osadzoną. *Os. Zel.* 46, der Kreuzstein im Ofenmunde der Eisenhütte. – §. 4) *transl.* biedak, który wiele krzyża, t. i. umartwienia znosi. *Tr.*, ein geplagter Mann, ein Kreuzträger. KRZYŻASTY, – a, – e, mocnych krzyżów abo lędźwi, stark im Kreuze. *Tr.* (KRZYŻMO *ob.* Chrzyzmo). *KRZYŻOGRAD, – u, *m.*, *Bh.* Křižohrad, miasto na Szląsku Kreuzburg. KRZYŻOKĄT, – a, *m.*, kąt prosty, ein rechter Winkel; KRZYŻOKĄTNY tróykąt, *orthogonum*, tryangul maiący ieden kąt krzyżowy. *Solsk. Geom.* 4, ein rechtwinkliges Dreyeck. *KRZYŻONOSZ *ob.* Krzyżownik. KRZYŻONOŚNY, – a, – e, noszący krzyż, *propr. et transl.* kreuztragend; *Rs. et Ec.* крестоно́сный. KRZYŻOWAĆ, – al, – uie, *cz. ndk.*, skrzyżować, ukrzyżować *dk.*, *Bh. et Slo.* křižovati, ukřižovati, křižuji, křižugi, ukřižugi; *Sr.* 1. kśižuyu, cjwcluyu; *Vd.* krishuvati, krishati; *Crn.* krisham; *Cro.* krisati, krisam, razpinyati, razpinyam (*ob.* rozpiąć, rozpinać; ztąd *Cro.* razpelo, *Dl.* propelo, z krucyfix); *Dl.* propinem; *Bs.* pròpeti, raspeti na krisg; *Rs.* распнуть, распять, распинать; *Ec.* пропнути, пропяти, пропинáти, укрестовáти, распять на крестѣ; przybiiać do krzyża. kreuzigen, an das Kreuz schlagen. Znowu Jezusa krzyżuiemy, gorszéy niż owi krzyżownicy iego. *W. Post. W.* 18. Drugi woli się za szeląg albo za grosz dadź ukrzyżować, a niżeliby go miał udzielić na nauki synowi swemu. *Glicz. Wych. M* 2 *b.* Ukrzyżowany *Vd.* krishanik, te krishani, der Gekreuzigte. Krzyżuiący, krzyżownik, der Kreuziger; *Ec.* крестя́ющій, распинающій. Krzyżowanie, das Kreuzigen, *Vd.* krishanje; *Cro.* traplenye; *Ec.* крестовáніе, приглвожденіе до крести, распятіе на крестіе. – *fig.* Krzyżuymy ciało swe z pożądliwościami iego. *W. Post. Mn.* 523, sein Fleisch kreuzigen. Ciało swoie ukrzyżowali. *Rey Post. Ggg* 3. – §. Julian miał szyię skrzyżowaną. *Petr. Pol.* 2, 346. skrzywioną). – §. 2) krążyć, kreuzen, durchkreuzen. Skoro wieczor, ci schodzą, drudzy następuią, Wszystkie iako psi nocni ulice krzyżuią, Ale będąc krzyżować, chleba upraszaiąc. *J. Kchan. Ps.* 84. (krążą. *Karp.* 5, 161.). KRZYŻOWAĆ *się zaimk.*, wzaiemnie na krzyż się przedzielać, n. p. tu drogi się krzyżuią, sich kreuzen, durchkreuzen. – §. krzyżować się, żegnać się, przeżegnać się, sich kreuzen und segnen; *Vd.* se pokrishati; *Rg.* prikarstivatise, prikrixitise. KRZYŻOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt krzyża, na krzyż, kreuzförmig, wie ein Kreuz, übers Kreuz. *Cn. Th.*, *Rs.* крестообразный, крестовидный. *KRZYŻOWETKNIĘCIE, – ia, *n.*, *Ec.* крестоводружéніе, постановленіе креста при заложеніи новыя церкви. KRZYŻOWNICA, – y, ż., *polygala*, roślina bydłu przyiemna, i w lekarstwie użyteczna. *Kluk Dyk.* 2, 210, Kreuzblume, Milchkraut; Mlecznica *Jundz.* 357. – §. Krzyżownica, drewno poprzeczne, na krzyż z drugiém, ein Querholz, Kreuzholz. Kopiia z krzyżownicą na wierzchołku. *Chmiel.* 1, 461. Krzyżownice w ulach. *Kluk Zw.* 4, 230. Krzyżownice z żaglami każe podnieść skokiem, A w górę ku masztowi podnosić z powłokiem. *A. Kchan.* 143. reie). Krzyżownice w oknach, z krzyż w oknach, das Kreuz in den Fenstern. (*Bh.* křížála, křížálka *pomum in partes diuisum et siccatum*). KRZYŻOWNICZKI, – ów, *plur.*, ziele, bodące na bodlaki, iak oset, *tragus scorpius*, Meerstatel. *Syr.* 1346. KRZYŻOWNICZY, – a, – e, *Bh.* křižovnický, od krzyżowników, t. i. rycerzów krzyżowych, Kreuzritter., Kreuzfahrer., Kreuzbruder. Krzyżownicze wędrowki. *Czack. Pr.* 2, 47. KRZYŻOWNIK, – a, *m.*, ktory kogo krzyżuie, do krzyża przybiia, der Kreuziger; *Crn.* krishar; *Rg.* razpigualez, propigualez; *Cro.* razpinyávecz; *Ec.* пропинатель, распинатель. Chrystus na krzyżu prosił oyca za krzyżowniki swoimi. *Zrn. Pst.* 3, 794. Chrystus krzyżownikom swoim odpuszczenia prosił. *Sk. Dz.* 319, *Prześl. Kat.* 65. – §. 2) idący na woynę krzyżową, ein Kreuzfahrer, Kreuzbruder, *Bh.* křižowník, křižonoš; *Crn.* krishank; *Rg.* krixuresnik krixanoscja; *Cro.* krisanik; *Rs.* крестоно́сецъ. Posłał Jagiello do papieża, aprosić o indult na krzyżowniki naprzeciw Tatarom. *Bielsk.* 269. Krzyżownicy szli do Węgier przeciwko Turkom. *ib.* 385. W Czechach wielkie gwałty czynili krzyżownicy. *Nar. Hst.* 3, 49. – §. 3) krzyżownik *ziele*, *ob.* Tyrlicz. KRZYŻOWO *adv.*, na krzyż, kreuzweis, übers Kreuz. Gdyby się siniec rozchodzić nie chciał, tedy go lancetem krzyżowo przeciąć. *Perz. Cyr.* 1, 82. KRZYŻOWY, – a, – e, od krzyża, Kreuz-; *Bh.* křížový; *Crn.* krishov; *Vd.* krishni; *Rs.* крéстный (z 2. chrzesny), крестцовый, крестчатый. Posłusznym był Jezus oycu aż do śmierci, a to śmierci krzyżowéy. *Bibl. Gd. Phil.* 2, 3. na krzyżu). Syn Boży na szubienicy krzyżowéy był rozbity. *Hrbst. Nauk. D* 5 *b.* Formy prosphor na niektórych miéyscach bywaią okrągle, a na inszych *chrzeszczate, t. i. krzyżowe. *Pim.*

Kam. 146. Piątą niedzielę po wielkiéy nocy krzyżową zowiemy. *Sk. Kaz.* 232, die Kreutzwoche. *Rogationes* zowiemy krzyżowe dni, to iest, processye z krzyżami i modlitwami. *Sk. Dz.* 456, die Kreutztage; *Slo.* křižowé dni; *Sr.* 1. kjižowne dné, prošnwewne dné; *Cro.* krisevo; *Sla.* krixi). Od krzyżów noszenia dni krzyżowe zowiemy. *Hrhšt. Nau. O. 6, Haur Ek.* 31. Ogłoszona była od Urbana woyna krzyżowa na wyzwolenie Jerozolimy; kupił się gmin, przypinaiąc do sukień krzyże na znak żołnierstwa. *Nar. Hst.* 3, 50, *Dal.* krisurezna voyszka; *Cro.* krisnichia, *ob.* Krucyata, der Kreutzzug. Krzyżacy w pierwiastkach swoich nazywali się bracia krzyżowi, od krzyżów czarnych, noszonych na białych płaszczach; z rozległością maiątków przystąpiła do nich ambicya, że się nazwali panami krzyżowemi, nakoniec *domini Prussiae. Nar. Hst.* 5, 315. – §. Gęsto szablą macha, a na kształt cóś krzyżowey sztuki. *Teatr* 43 *c*, 122, Kreutzhieb. Żyłę na grzbiecie, gdzie bywa garb, zowią krzyżową. *Sien.* 420. Pieczenia krzyżowa, od ogona aż do biodra wołu. *Mag. Mšk.*, *Rs.* поясничный krzyżowy, grzbietowy cf. pas). Krzyżowy lis *ob.* Krzyżak). Liście krzyżowe, *folia decussata*, naprzeciwległe, lecz czterma rzędami na łodydze tak osadzone, iż z góry patrząc, kształt krzyża widzieć się daie. *Jundz.* 2, 21. Krzyżowy rubel *Rs.* крестовикъ. Krzyżowa droga albo ulica, gdzie się cztery drogi schodzą, czworodrożne rostanie, *quadrivium Mącz., Cn. Th.*, der Kreutzweg; *Vd.* krishci pot, respotje; *Sla.* kŕstopûtje; *Rs.* перекрёстокъ; *Ec.* крестецъ. Na krzyżowéy stanąwszy|drodze, puśćmy się śrzednią. *Mon.* 71, 737. Anguł krzyżowy, *rectus. Solf. Geom.* 2. prosty kąt, ein rechter Winkel *ob.* krzyżokąt. Krzyżowa liniia, = prostopadła, pionowa, eine senkrechte Linie. KRZYŻYK, – a, *m.*, KRZYŻYCZEK, – czka, *m.*, *demin. nom.* krzyż, *Boh.* křiž; *Vd.* krishiz, krishik; *Rg.* krixak, krixijz; *Ross.* крестикъ, ein kleines Kreutz, ein Kreutzchen. Idź zemną, i daway pieniądze, ieżeli nie, krzyżyk S. na drogę. *Teat.* 35 *b*, 135. z Panem Bogiem, szczęśliwéy drogi, bądź zdrów, idź sobie gdzieć się podoba). Bigotka krzyżyki robi nad tabaką. *ib.* 24 *b*, 49. żegna ią). Bardzobym rad, żeby mu krzyżyk dano. *Zabł. Dz.* 109. t. i. orderowy, ein Ordenskreutzchen. Krzyżyk, gwiazdeczka, asteryk, znaczek, ein Sternchen, Kreutzchen; *Ross.* крыжъ, крыжикъ, отметка, отметочка cf. odsyłacz). Diezys, krzyżyk w muzyce, przed notą położony, znaczy, aby zamiast tego tonu, przed którym iest położony, wziąć wyżéy półtonem. *Mag. Mšk.* Krzyżyk w rachowaniu, = dziesięć, ein Kreutzchen (im Rechnen), zehn. Z krzyżyków, cyfer, kresek, na nadgrobku, widzę, że karczmarz leży tu w tym lochu. *Pot. Jow.* 68. Krzyżyk, iaki widziemy po karczmach na ścienie, Kędy chłop, zapomniawszy o dzieciach, o żonie, Na borg pije, dziesiątek w liczbie u nich znaczy. *Pot. Pocz.* 678. Jużem się z szóstym pożegnał lat krzyżykiem, a z siodmym wiek zaczynam. *Mon.* 76, 801. Już mi na siódmy krzyżyk poszło. *Sok. Persp. B* 2. Niedaleko mu do siódmego krzyżyka. *Teat.* 24, 108 *Cztr.* Czasu mam wdzięczność za krzyżyk trzeci (za trzydziesty-rok), Bom z nim dopiero odebrał statek. *Zab.* 11, 395 *Zabł.* Do tey szóstego krzyżyka siwizny. *Psalmod.* 11. Mać o siedmiu krzyżykach. *Gaw. Siel.* 368. – Krzyżyki, = utrapienia Kreutz und Leiden, Noth. Bóg go rożnemi i przycięższemi krzyżykami nawiedzał, ale on wesoło wszystkie złe losy wytrzymał. *Nies.* 1, 187. – §. 2) Krzyżyki, krzyżyczki, *botan.* łoża trawka, *foenum graecum. Urzęd.* 143, Griechisch Heu.

Pochodz. *nakrzyżować, pokrzyżować, rozkrzyżować, ukrzyżować.*

K S.

Brzmienie x i ks *iest iednoż; krótkość każe pisać raczéy* x. *Knapski, temu przeciwiaiąc się, daie za przyczynę, że* x *iest cudzoziemski.* Kpcz. Gr. 2, p. 215. X *mało używamy; rychléy miasto niego piszemy* ks. *Wszakże mało nie lepiéy pisać xiądz, xiemi, azamit przez* x. J. Kchan. – Januszowski zaś i Gornicki są za ks. Nowy Ch. *Gdy dziś* ks *tak w używaniu częste, iak* x, *pódzę i ia za Knapskim.* X *nawet nie wszędzie może zastępować* ks, *bo nikt na przykład nie pisze.* xtalt, *zamiast* kształt. *Ld.*

KS! głos, którym psy szczuią, ks! ks! ein Laut, womit man die Hunde aufhetzt. *Cn. Th.*

KS. abbrewiacya, zwyczayniéy *X.*, znaczy KSIĄDZ. – *X. X.* = Księża *plur.*

KSIĄDZ, XIĄDZ, *Genit.* księdza, *Dat.* księdzu, *Vocat.* księże, cf. Ksze); *Plural.* księża, *Genit.* księży, *Dat.* księży *et* *księżom; *Acc.* księżą *et* księży; *Instr.* księżą *et* *księżami, *księdzami, *Loc.* w księży, w *księżach, w *księdzach; der Priester. Imię *xiądz* ustąpione stanowi duchownemu; ale początkowo iedno było z słowem *Xiąże*; ieszcze Zygmunt August pisał się *księdzem*, nie *Xiążęciem* Litewskim na czele Konstytucyi Piotrkowskiéy R. 1550. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 23. My Zygmunt August z łaski Bożéy Krol Polski, Wielki *Xiądz* Litewski. *Herb. Stat.* 5, ursprünglich ist ksiądz (Priester,) *Bh.* kněz, *Slo.* kňaz, cf. kniaź, und książę (Fürst), *Boh.* kněz, *obs. Bh.* kněz; ein Wort. Niechay się Litwa o uniią stara u *księdza* wielkiego pana swego dziedzicznego. *Orzech. Qu.* 114. by *ksiądz* wielki Litewski umorzył prawo swoie *książęce. ib.* 115. Moskwa, wielkich *księdzów* stolica. *Stryik.* 351. książąt). Ci są **Xiądzowie* (książęta) synów Ezawowy h. *Bud. Genes.* 36, 15. *Xiądz* Elah, *xiądz* Pinon, *xiądz* Hiram etc. ci byli *księdzmi* Edomskiemi. *Bud.* 1 *Chron.* 1, 55. *Xiąże* P., *xiąże* H., też były *xiążęta* Ld. *Bibl. Gd.*, Fürsten von Edom. – Zgadniy, czy się od *xiążąt*, czy od *xiąg* ksiądz zowie? *Pot. Jow.* 2, 4. – *Cro.* kunsh, = kunsha, *Sr.* 1. kněz *kerus*; kněžu *impero* (cf. kazać, kazanie); duchowne kněz *clericus* (cf. *Hbr. kohen* także i księdza kapłana, i książęcia oznacza), cf. *Ec.* книгочій, исправникъ *moderator*, имѣть при себѣ плаху и ремень, t. i. бичь, и ходи въ городѣ исправлять злыхъ, дабы набожная была правда въ мірахъ и вѣсахъ. – §. *NS.* Jak w Polskim *Xiądz, książę, książka* do siebie się zbliżają, tak w innych dyalektach, n. p. w Windyyskim Carkiew' i *zherka* litera, polska *zherkati* syllabizować: *zherkoun, zherklir* literaly (cf. cerkiewny). – Ksiądz duchowny, kapłan, der Priester, powinien chwały boży pilnować, i ludzi do zbawiennéy drogi prowadzić. *Stat. Ryc.* 11, *Slo.* kňaz; *Sr.* 1. duhovne kněz; *Lit.* kněi, *Sr.* 1. knez

mianik (cf. maza); *Cro.* meſsnik, pòp; *Hg.* pap (cf. pop); *Rg.* misnik, pop, posveechjenik, posvetnijk, redovnik; *Bs.* dumo pop, (cf. *Lat.* dominus); *Rs.* Боголужи́тель, священникъ, іерей, погански жрецъ. Naczynili sobie *kſiędzów z naywzgardzeńszych ludzi, i poſtanowili ie w *kościelech bałwańſkich. 2 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 32. kapłanów. 3 *Leop.*). Daią moc odpuszczania grzechów każdemu *xiędzowi. *Hrbſt. Odp. Z* 2 *b.* księdzu). Nie ten *kſiądz*, co ma plesz przegolony. *Rey Ap.* 88. *Cro.* nit chini popa duga halya, Nit voynika zlata szablya; a nie czyni księdza długa suknia, ani żołnierza zlota szabla). Ksiądz to tylko z plesza, piiak, wszetecznik. *Pot. Jow.* 121. Nie z każdego żaka będzie kſiądz. *Cn. Ad.* 734. *non ex omni ligno fit Mercurius.* Do brewiarza księdzu. *Gemm.* 65. *curet sua.*) Kto księdzu służy, woſkiem pachnie. *Dwor. E* 3. Tak u księdza, iak u wdowy, każdy chodzi po swéy woli. *Rys. Ad.* 67. Jak po księdzu, co kto porwał, to iego. *ib.* 19. Usługi tych żołnierzy tylko ku ozdobie świąt wraz z *waszą kſiężą. *Nag. Fil.* 33. *Miła kſięża, *dziś:* mili kſięża. *Wlod. — obseruat. Kſiądz* a *Pan oppoſita*; e. gr. nie kſiądz Borowſki; ale pan Borowſki, t. i, nie ten, który się duchownemu ſtanowi oddał, lecz świecki; ztąd i w tytułach, chociaż w inszych ięzykach; Monsieur l'abbé der Herr Geiſtliche, der geiſtliche Herr, używa się, po Polſku nie mowimy *Pan Kſiądz*, lecz Jegomość Kſiądz n. p. Stasic; *in Vocatiuo* Mości Kſięże Dobrodzieiu! Jegomość Kſiądz Stasic Dobrodziey; *abbrew.* JX. St. — Druga osobliwość, że przed inszemi tytułami duchownemi zachowuiemy słowo kſiądz: kſiądz kapelan, kſiądz proboszcz, kſiądz pleban, kſiądz kanonik, kſiądz prebendarz, kſiądz biſkup, kſiądz arcybiſkup; *n. p.* Zgołaśmy wszyscy ludzie, i kſiądz Pleban czlekiem. *Pot. Pocz.* 470. Był przy koronacyi *xiądz* Zebrzydowſki Kuiawſki *biſkup*. A iż o sobie czuł *xiądz* Kuiawſki, przez Woiewodę Wileńſkiego czyniąc ſtaranie, przeto dano mu biſkupſtwo Krakowſkie. *Gorn. Dz.* 38. xiądz biſkup Kuiawſki). — Książę biſkup, Książę arcybiſkup (na ów czas, gdy są książętami) zaſtępuie tytuł księdza. — Dawniey pisząc do księży, używano tytułów: wielebnego, przewielebnego; dziś zoſtawiwszy te tytuły zakonnikom, piszemy: Wielmożny Mości Kſięże Proboszczu. *Zab.* 16, 164. Jaśnie Wielmożnemu Jegomość Księdzu Kanonikowi. Jaśnie Oświeconemu Książęciu Biſkupowi, albo Arcybiſkupowi. — §. Kſiądz Jan albo Pop Jan w Afryce. *Klok. Tur.* 69, der Prieſter Johannes in Afr. — b) Fliszy bociana sowią księdzem Woyciechem. *Klon. Fl. E* 4 *b.* der Storch. — c) Kſiądz, pop w szachach. *J. Kchan. Dz.* 92. der Laufer im Schachſpiel. KSIĄSZKA *ob.* Książka. KSIĄŻĄTKO, XIĄŻĄTKO, — a, *n.*, *dem. nom.* książę, ein kleiner Fürſt, ein Fürſtchen, Fürſtlein; *Slo.* knjiatko, knjiaticko; *Rs.* государь. Wiem, że dla niego szczérą pracuiesz ochotą, Bo też dobre xiążątko, nieoszacowany. *Teatr.* 48 *b*, 4. Skrócę te książątka Ruſkie niespokoyne. *Bielſk.* 57.

KSIĄŻĘ, XIĄŻĘ, *Gen.* Książęcia, Xiążęcia, *contr.* Xięcia, *abbrev.* Xcia; *Bh.* knjize, *G.* knjizete; *Bh. obs.* knez; *Slo.* knjiz; *Vd.* previshnik, sprednik; (*Vd.* knes, grof *comes*); *Crn.* kirsht; *Cro.* ſirſt, princz; (*Cro. et Dl.* knez, z hrabia, *ob.* kniaź); *Rg.* bân (*ob.* bańſki, cf. żupan, pan) knez; (*Rg.* knez *comes*); *Sla.* princip; *Sr.* 1, fyrſte, ferſte; (*Sr.* 2, knez *herus*); *Sr.* 2. fürſchte (cf. kurfirszt) *Sr.* 2. knes pan); *Ross.* князь, князь; der Fürſt. Imię *Książę*, ktorego używamy za imię *Kſiądz*; ustąpione ſtanowi duchownemu; od dawnych używane bywało w rodzaiu niiakim, *generis neutrius*, n. p. książę Ruſkie przyiechało; dziś używane w rodzaiu męzkim, dla domyślnego wyrazu mąż: książę Ruſki przyiechał; wszakże u prostactwa słyszemy ieszcze: nasze książę przyiechało. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 23 *et* 2, 6. Weźmiy *Książę* nayiasnieyſze, któregośmy cięższa *kſiędza* i wodza sobie obrali, ten miecz. *Bielſk.* 431. Pola trupami okryie, *książę możne (książęta) sabiie. *J. Kchan. Ps.* 168. — Tegó, który od pana księſtwo iakie w lenno przyymie, książęciem pospolicie zowią. *Szczerb. Sax.* 233. Książęta dwoiakie są; iedni są proſtymi książęty, drudzy zaś Rzeſkiemi. *ib.* 196. Reichsfürſten. Książę, tytuł znamienity, nadany bywa domom udzielnym abo zasłużonym w Rzpltéy obywatelom; niekiedy do urzędu, n. p. do biſkupſtwa, arcybiſkupſtwa, przywiązany ieſt. *Aras. Zb.* 2, 584. Arcybiſkup Gnieznieńſki ieſt pierwszym książęciem króleſtwa. *Skrzet. P. P.* 1, 151. Około edukacyi kraiowéy pracowali Jaśnie Oświeceni Książęta Jchmość Poniatowſki, Czartoryſki Generał i t. d. *Zab.* 16, 121. die erlauchten Fürſten. . . Wielki Książę (*Kſiądz) Litewſki. *Herb. Stat.* 5. der Großfürſt von Litth. cf. Arcyksiążę). Książęciem bydź, *Boh.* knjžiti, knjžym; *Rs.* княжить, княжествовать panować, *ob.* *książętować. — b) książę, wedle łac. *princeps*, pierwszy, przełożony, ſtarszy, der Aelteſte, Vornehmſte, Vorgeſetzte. Zebrali się książęta kapłańscy, i ſtarsi nad ludem, na pałac książęcia kapłańſkiego Kaifasza. *Leop. Matth.* 26, 3. *Biał. Poſt.* 62. Hoheprieſter, przednieysi kapłani do naywyższego kapłana. *Bibl. Gd.*). Książe apoſtołów, Piotr Św., *Kucz. Kat.* 45. w nowszéy edycy „przednieyszy". *ib.* 2, 341. Piotra Św. nazywamy xiążęciem paſterzów. *Smotr. Ex.* 57. *Eccl.* первопрестоловникъ, комоторой прежде другихъ престоловавшихъ. Baltazar książę nad wszyſtkiemi mędrcami. *Radz. Dan.* 4, 9. przednieyszy z mędrców. *Bibl. Gd.*). Jeruzalem miaſto, prorokowie książęciem powiatów. *Biał. Poſt.* 48. cf. czoło). Zacheusz arcyzdrayca, arcylichwiarz, książę nad łotry. *W. Poſt. W.* 2, 368. t. i. arcyłotr). Mocą książęcia djabelſkiego wymiata djabelſtwa. *Leop. Marc.* 3, 22. durch den Oberſten der T. . .; Obietnice onego ciemnego króla a książęcia świata tego. *Rey. Pſt. Ss* 1. djabła, czarta). Książę bożnicy żydowſkiey. *ib. Luc.* 8, 49. przełożony iey. *ib.* 10. — c) Książę poetów polſkich, *Jan Kochanowſki. Min. Ryt.* 2, 41. (der König) die Krone der polniſchen Dichter. Tak piękne wiersze piszesz, że cię można nazwać książęciem poetów. *Bok. Kom.* 4, 146. Spiewak monarchów, sam śpiewaków książe (Naruszewicz), Za cel obrawszy pochwały Auguſta; Tak ton przyiemny w ściśle takty wiąże; Iż mu potomność chwały ſtawia buſta. *Zab.* 12, 19. *Przyſ.* — d) Książę akademii, zaszczyt w nagrodę dobrego sprawowania się ucznia, n. p. Oda na inauguracyą książęcia akademii Warszawſkiey, Flor. *Rozwadowſkiego*, Konwiktora szkoł X. X. Teatynów: 2 Jeśli się sekret wyiawić nam godzi, Promulgacya nie bez taiemnice Księſtwa twoiego solenna przypada, Którym cię czci twych kollegów gromada. *Min. Ryt.* 3, 48. Na inauguracyą Książęcia akademii W. J. M. P. Teod. de *Lascaris*, konwiktora

szkół prywatnych XX. Teatynów: « Przyszedł czas pożądany, ktory cię w honorze Nowym na widok świata, ſtawia Teodorze, Gdy cię akademii tey książęciem nasza Zgodnemi z sercem usty życzliwość ogłasza. *ib.* 3, 339. KSIĄŻĘCY, XIĄŻĘCY, *contr.* XIĘCY, - a, - e, od książęcia, fürſtlich. *Bh.* knjjecý; *Sr.* 1. ferſtjinſki (knejacze, knegji pańſki), *Vd.* previshtven, vairodarſki (cf. woiewoda; *Vd.* knesheu = grafowſki); *Ross. et Ecc.* княземъ, княжій, княжъ, княжескій. By Wielki Książe Litewſki umorzył prawo swoie książęce. *Orzech. Qu.* 115. Jaśnie Oświecona Wasza Księca Mość, Eure Fürſtliche Durchlaucht, *Rs.* сіятельство; dawniey: Wasza *Państka* Mość, *Gwagn. dedyk.* Po książęcu *adverbial.*, sposobem książęcym, fürſtlich.

KSIĄŻECZKA, XIĄŻECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, mała książka, ein kleines Büchel, Büchelchen: *Sr.* 1. knjjczicjka; *Vd.* bukovize; *Cro.* knisicza; *Hg.* konyvetſke: *Rg.* kgnixiza; *Rs.* книжечка, книжица, книжка. *KSIĄŻEK, - żka, *m.*, *dem. Nom.* Książ, Prieſterchen. Chudzi kleszkowie i książkowie prości Opuszczną pod czas i kościoł swóy ſtary, Przenoszą się na odpust do lasa od fary. *Klon. Wor.* 47. Mam rozum przenikać ſkrytości; wiem zatym, że ten xiążek téy a téy Jeymości podobał się. *Mon.* 74, 471. *KSIĄŻĘTOWAĆ, - ał, - uie, *Act. ndk.*, panować iako książę, als Fürſt regieren. Przez boga książęta panuią. *Budn. Prov.* 8, 6. *not.* „właściwiey: książętuią, gdyby się nam tak mówić godziło"; *Boh.* knjjiti, knjjim; *Ross.* княжить, княжествовать. KSIĄŻKA, KSIĄSZKA, XIĄŻKA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* knjiſka; *Sr.* 1. knjſka; *Sn.* 2. knigliſki; *Hg.* könjv, könyvetſke; (*Vd.* bukviso, *Crn.* bukvèze); *Cro.* knisicza, knisichka, knyisicze; *Bs.* kgnisgicze *libellus*, kgnisgicza *epiſtolium*, *ſchedа*; *Rg.* kgnixize; (*Rg.* kgnixiza *epiſtolium*); *Rs et Ec.* книжица, книжка; *dem. nom*, Księga, das Buch. Książkę czytać. *Pers. Lek.* 360. Czytać na książce. *Kras. Doś.* 21. Czytać w książce. *Ld.* Trudno tam o książki, gdzie panują karty: *Mon.* 66, 437. Książka zła, podła, pismo niegodne czytania; w piec, na pieprz. *Cn. Ad.* 369. na placki, na funciki, zum Käſeſtecher damit, zu Tüten. *Slo. Prov.* bez knich do ſkoły, bez pencz do trhu, bez książek do szkoły, bez pieniędzy do targu). Książki zbieralne, w których spisuiemy oo z rozmaitych autorów krótko na trwałość. *Cn. Th.* 329. ein Collectaneenbuch, cf. świſtki, raptularz). Książki pamiętne, memoryał, *ib.* ein Notirbuch, Książki kamienne, *etiamsi alia materia conſtent*, pargamin kretowany. *Cn. Th.* pullaresy, eine Schreibtafel. - §. Książki wołowe, flak, *ob.* Księgi wołowe. - §. *botan.* Króliki, książki, głowka ś. Jana, matecznik, ſtokroć wielka, Gänſeblume, Maßlieben. *Syr.* 782. KSIĄŻKOWY *ob.* księgowy; *Rs.* книжный. KSIĄŻNICA, XIĄŻNICA, - y, *ż.*, librarya, komora na księgi, biblioteka. *Cn. Th.*; *Boh.* knihowna; *Sr.* 1. knihowna, knihow chowanecza, knihownicza; *Cro.* knienicza, knisarnicza, knigarnicza; *Dl.* knyigobranna, knyigaonicza, die Bibliothek, der Büchersaal. Książnica Watykańſka w Rzymie. *Sk. Dz.* 366. Już odtąd uczonych jaśniało niewiele, Do książnic ścieżki dzikie zastąpiło ziele. *Zab.* 5, 323. *Piram.* - 2) kramnica książna, libraria *Cn. Th.* księgarnia, (*Boh.* knihárna) der Buchladen. KSIĄŻNIK, *XIĄŻNIK, KSIĘŻNIK, - a, *m.*, kramarz ksiąg *Cn. Th.*, dziś księgarz (*Boh.* knihkupec, knihprodawač) der Buchhändler. Taka książka pokupna czyni zyſk księżnikom. *Aor. Hor.* 18. Dyoklecyan miał bydź synem podpiſka iednego, drudzy piszą książnika. *Petr. Et.* 306. - 2) Książnik, kompaktor *Cn. Th.*, dziś introligator, (*Bh.* knihwazač), der Buchbinder, *wiązник, *Sla.* knigovez, knigoscivecz; *Sla.* knjigovezac; *Hg.* könyvkötö. - §. *książnik, bibliotekarz, der Bibliothekair. *Rg.* kgnigarnik, knigopomnik (kgnixnik, = literat of piśmienny); *Dl.* knigaonik; *Cro.* knigochuvar; (*Bs.* kgnisgevan, kgnisgnik = literat); *Rs.* книгохранитель; (*Ec.* книжникъ sawant). KSIĄŻNY, - a, - e, księgom służący *Cn. Th.* Buch=, Bücher=. Książna komora, kramnica. *Cn. Syn.* 191; *Sr.* 1. knjſkowné. KSIĄŻYNA, - y, *ż.*, książka biedna, mizerna, niewiele warta; lub też miła, ulubiona; ein elendes Büchel; ein liebes Büchelchen. *Rg.* kgnixino. KSIĘDZOBOYCA, XIĘDZOBOYCA, - y, *m.*, zabóyca księdza, der Prieſtermörder. Xiędzoboyca był wzięty, i miał bydź gubiony. *Przyb. Luz.* 337. *KSIĘDZOWY, - a, - e, od księdza, księży, Prieſter=. Przemienienie przez ſkuteczną intencyą księdzową, za wymówieniem tych słów: to iest ciało moie, dzieie się. *Zygr. Gon.* 255. KSIĘGA, XIĘGA, - i, *ż.*, (*dem.* książka, książeczka). *Bh. et Slo.* knjha; *Hg.* könjv; *Sr.* 1. knjha, knjhi; *Sr.* 2. knigli, knigwi; *Sla.* knjiga (napisana knjiga = liſt; *Rg.* kgniga, = liſt, karta, papier); *Bs.* kgnighe *liber*, kgnisgicze *libellus* (kgniga, harthia za pisati = papier, liſt; *Cro.* knyiga, kniga; *Crn.* bukve, *obsol.* kniga; *Vd.* bukve, buque; *Rs.* книга, множе́ніе, pisane lub drukowane dzieło, das Buch, beſonders ein großes Buch. Doma siedząc, od umarłych miſtrzów; t. i. z ksiąg się uczył. *Warg. Radz.* 2. Księga za miſtrza ſtoi. *Cn. Ad.* 138. Ksiąg szukałem na pokarm i posiłek duszy, I to tylko, żem nie miał ksiąg, me serce susy. *Jabł. Tel.* 21. Żak, co się uczy bez księgi, Nie będzie to doktor tęgi. *Cn. Ad.* 1297. Wodę czerpa przetakiem, Co bez ksiąg chce bydź żakiem. *Rys. Ad.* 74. Któż się nad tym zadziwi, że wiek ieszcze głupi? Rzadko kto czyta księgi, rzadko kto ie kupi. *Nar. Dz.* 3, 140. - *Slo. Prov.* był geden mnich, mal mnoho knich, a nevel nic z nich był ieden mnich, miał wiele ksiąg, a nie wiedział nic z nich). Trudno tam o książki; iedna tylko iest w modzie, którą księgą czterech królów nazywaią. *Mon.* 67, 437. karty). Czyta wiele; utonął w księgach. *Cn. Ad.* 138. Spytano go, iakieby księgi czytał, z których taką naukę zebrał? a on rzekł, iam więcey na księgach miłości czytał, niżeli na innych. *Sk. Żyw.* 2, 91. Księga wielka, rzadko bez wady. *Cn. Ad.* 369. cf. Łacna tam bywa omyłka, gdzie się mówi, pisze silka) - Księgi do wpisywania, = roiestra Verzeichniſſe, Regiſter. *Weźmi *księgi gołego papieru, napiszże na nich wszyſtkie słowa, którem mówił do ciebie. 1 *Leop. Jer.* 36, 2, weźmi księgi zwinione. 3 *Leop.*). Czarne księgi *ob.* Czarny (cf. *Ec.* черноюжество czarnoksięſtwo). Księgi wielkie, regałowe, pargaminowe, graduały, *Rs.* книжница. Księgi publiczne, akta publiczne, księgi spraw abo prawne, cf metryka, Acten, Actenbücher. O chowaniu ksiąg ziemskich. *Herb. Stat.* 433. cf. Leżenie ksiąg. - Powiadaią nasi Polacy, iż w księgi słowo zawlecze się iednym piorkiem, ale z ksiąg nie wyidzie dziesięcią par wołów, był założył. *Birk. Kaz. Ob. K* 3. - §. 2) Księgi, na które się dzieło iakie dzieli, die Abtheilung, das Buch eines Werks. W tym znacze-

niu dawni używali tego słowa zawsze *in plurali*; na wzór Greckiego *biblia*; n. p. Pierwsze księgi Polityki Arystotelesowéy. *Petr. Pol.*; *dziś*: pierwsza księga. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 85. Przydatek do pierwszych ksiąg Polityki Arystotelesowéy. *Petr. Pol.* 50. - §. 3) księga papieru, dwudziesta część ryzy; mówiemy raczéy *libra*, ein Buch Papier. - 4) Księgi, Książki u zwierząt odżuwaiących, trzeci żołądek, *omasus. Zool.* 27. *Kluk. Zw.* 1, 41. *Sak. Probl.* 71, *Rs.* сычугъ, der Blättermagen, das Buch, der Mannichfalt, das Tausendfach, der Salter, der dritte Magen der wiederkäuenden Thiere. cf. ksieniec; cf. ślaz, łosia skóra, żwacz, czep, żołądek; cf. łak. - KSIĘGARNIA, - i, *ż.*, *Boh.* knihárna, 1) drukarnia 2) księgarnia; *Slo.* knihárn'a, knihárenˈ; *Sr.* 1. knihenicza, knihow pjedawnicza; *Vd.* bukvarna, obtasuna, buquariza; *Crn.* buqvalishe, buklarya; *Cro.* knigtacsún; *Rs.* книжная лавка, kramnica książna, *książnica, *libraria, der Buchladen, die Buchhandlung. - §. biblioteka, die Bibliothek; *Cro.* knigarnicza, knisnicza; *Sr.* 1. knihownicza. O królach Egiptu, księgarni Alexandryyskiéy fundatorach. *N. Pam.* 11, 223. KSIĘGARSKI, - a, - ie, od księgarza, Buchhändlers, Buchs. *Bh.* knihařſký (2. s introligatorſki). Handel księgarſki, katalóg księgarſki. KSIĘGARSTWO, - a, *n.*, handel księgarſki, der Buchhandel. *Boh.* knihařſtwi (s introligatorſtwo, drukarſtwo); *Slo.* knihárſtwo; *Vdr* bukvena kupshnia, barantnia (*Rg.* kgnixenſtvo, kgnixna mudros *doctrina*, cf. piśmienność). KSIĘGARZ, - a, *m.*, co książki przedaie, *książnik, bibliopola, der Buchhändler. *Bh. et Slo.* knihař, knihwazać introligator; *Boh.* knihkupec, knihprodawać (*Slo.* knichtlačitel *typotheta*); *Sr.* 1. knihownik, knihow pjedawař; *Crn.* buklár; *Vd.* bukvenipriedavez; *Sla.* knjigár; *Bs.* kguigar *bibliopola*, *chartarius*; *Rg.* kgnihár (kgnigarnik, knigopomnik *bibliothecarius*; kuyisevnik, knyisnik *literatus*); *Rs.* книгопродавецъ, книжникъ; (*Ec.* книжникъ uczony, piśmiennik, некнижемъ niepiśmienny, книгочій dozorca). Przybył tu sławny Francuzki księgarz, z piękną księg kollekcyą. *Mon.* 69, 40. Michał *Gröll*, księgarz Nadworny Jego Krolewſkiey Mości. Jan *May* księgarz Krakowſki, - §. Księgarz s, introligator, der Buchbinder. Księgarze książki oprawuiący. *Aluk. Kop.* 1, 188. KSIĘGARCZYK, - a, *m.*, czeladnik księgarſki, der Buchhändlerdiener, Buchhändlerburſche. KSIĘGARKA, - i, *ż.*, trudniąca się księgarſtwem, lub też żona księgarza, księgarzowa, die Buchhändlerinn, *Boh.* knihařka. *KSIĘGOGARDZICIEL, - a, *m.*, gardziciel ksiąg, *Ec.* книгохуѣнникъ, der Bücherverachter. KSIĘGOKRADZTWO, - a, *n.*, das Plagium, Diebſtahl aus fremden Schriften. Hold chwały pisarzowi oddawszy, bez zaciągnienia na siebie wady księgokradztwa, cały ten rozdział iego w swoim dziele umieściłem. *Kurop.* 14. *KSIĘGONOSNY, - a, - e, noszący księgi, Bücherttragend, *Ecc.* книгоносецъ, *Gr.* βιβλιοφόρος KSIĘGOPIS, - a, *m.*, autor, pisarz, der Schriftſteller. Bezſtronny księgopis. *Dyar. Gr.* 75, *Ecc.* книгописáтель, книгопи съ, книгомыслъ, маслъ, księgotwórca. *KSIĘGOPISTWO, - a, *n.*, autorſtwo, die Schriftſtellerey, *Ec.* книгописáніе. *KSIĘGOSKŁADNIA *Ec.* книгохранилище *ob.* biblioteka, *książnica, księgarnia. KSIĘGOSUSZA, - y, *ż.*, zbytnie wysuszenie żołądka zwierząt przeżuwaiących, który księgami zowią, Trockenheit des Blättermagens der wiederkäuenden Thiere. Spalenie śledziony, zepsucie żołci i wątroby, choroby pospolicie nazywaiące się księgosusze, albo zarazy żołądka. *Wolsz.* 19., *ib.* 16.

*KSIĘGOWPIS, - a, *m.*, *Ec.* книгохводимелъ protokollista. KSIĘGOWY, - a, - e, książny, od ksiąg, Buchs, Bücher. *Vd.* bukveni, *Rs.* книжный. - §. księgowy, od ksiąg, trzeciego żołądka zwierząt przeżuwaiących, Blättermagen. Żołądek łakowy, czyli księgowy. *Wolsz.* 50. KSIENI, XIENI, - i, *ż.*, naywyższa mniszka. *Sk. Dz.* 160, przeoryssa. *Cn. Th.*; *Bh.* knežina, knéjowſka kapłanka (knjni, knéjna księżna); *Slo.* opatka; *Vd.* opatinja (*Vd.* knezhna, *Crn.* knishèna s hrabina); *Cro.* abatisha, opaticza, dúmna (*Cro.* knegina s hrabina); *Rg.* posvechjenicsza; (*Rg.* knegh̃gna s księżna); *Sla.* opatica; (*Bs.* knegh̃gna *comitissa*); *Rs.* аббатисса, игуменья; *Sr.* 1. prelatiſsa, abtiſsa; (*Sr.* 1. kueni; *Sr.* 2. knini pani). die Priorinn, Aebtiſſinn. Zachorowała iedna xieni albo abbatiſſa. *Sk. Zyw.* 1, 183 *et* 2, 312. - 2) kapłanka, die Prieſterinn. Bachusa swywolne kxienie. *Hor.* 1, 303. *Kobl.* - 3) *transl.* niby księżna, s pani, die Gebieterinn. Smierć, kxieni wszyſtkokrotna. *Zimor. Siel.* 281. - (O księżycu: s) Kto coraz nowe ſtroie sprawia nocney kxieni, Albo inakszą fozą co noc twarz iéy mieni? *Zimor. Siel.* 213.

KSIENIEC, - ńca, *m.*, *contemtim* żołądek, cf. Księgi, książki u zwierząt, der Magen. Skoro nas (owce) wasze (wilcze) oko krwawe zoczy, zaraz chce pożreć ksieniec wasz żarłoczny. *Zab.* 15, 413. Smierci leźć w ksieniec, Nie zwykł chyba szaleniec. *Pot. Arg.* 260. - b) szczególn: ksieniec *et in plur.* kseńce, s kuchra, żołądek niektórych ryb n. p. szczupaka. *Wiel. Kuch.* 421. Xieńce czyli kuchra od szczupaka. *ib.* 434. der Magen gewiſſer Fiſche, z. B. des Hechtes. Prorok w kseńcu wielorybim. *Pot. Arg.* 598. Jonasz był w kseńcu wieloryba trzy dni. *Sekl. Math.* 12. Luby Telemak, ach pożal się boże Podobno w kseńcach rybich zaległ łoże. *Nar. Dz.* 1, 64.

KSIĘSTWO, XIĘSTWO, - a, *n.*, *Bh.* knježtwi; *Slo.* knijatſtwo; *Sr.* 1. ferſtſinſtwo; (*Sr.* 1. knezstwo *ditio* państwo; *Sr.* 2. knestwo, knesja panowanie, państwo); *Vd.* previshtvu, spredvuishtvu, *Crn.* firshtnya; (*Vd.* kneshnia, kneshtvu; *Crn.* knishya s hrabſtwo, *Cro.* knézstvo, uladanastvo, varmegya s hrabſtwo; *Rg.* knésctvo, poglávſtvo, s hrabſtwo; *Bs.* knesctvo *dominatus comitis*); *Ross.* княжество, (*Ec.* книжество, ученїе книжное или учёность nauka, erudycya (*Ross.* княженїе panowanie); das Fürſtenthum. Państwa pod udzielną książąt zwierzchnością zostaiące, nazywaią się księstwa. *Wyrw. Geog.* 121. Wielkie księstwo Litewskie. *Dyk. Geogr.* 2, 87. das Großfürſtenthum Litthauen. cf. arcyksięſtwo). - §. książe z księżną, *collect.*, der Fürſt mit der Fürſtinn. Miał książę Konrad kanclerza w podeyźrzeniu; nie lubiła go żona książęcia. Oboie, zatym księstwo zwaliło przyczynę nieszczęścia na niego. *Nar. Hiſt.* 4, 291. Odjazd Wielkich księstw Toskańſkich z Wiednia wkrotce ma nastąpić. *Gaz. Nar.* 1, 85. die Abreiſe des Großherzogs und der Großherzoginn von Toskana. - §. 2. *księſtwo, od księży, *Bh. et Slo.* knežſtwi, knazſtwo; *Hg.* papságh; *Rg.* posvechjenistvo). kapłaństwo, ſtopień duchowieństwa. *Karn. Kat.* 268. das Prieſterthum. KSIĘŻA, - y, *plur. nom.* Księża, duchowieństwo, die Prieſter,

Prieſterſchaft, Geiſtlichkeit, Cleriſey, *Bh.* kneįſtwo. KSIĘŻKI, – a, – ie, księży, od księdza, Prieſter. Przyszła do niéy osoba w długiéy sukni po księzku. *Teatr* 16, 36. *Bh.* knejſky.

KSIĘŻNA, XIĘŻNA, – y, ż., żona książęcia, die Fürſtinn. *Bh. et Slo.* knįjna, knjnj (*Bh.* knejowka kapłanka); *Sr.* 2. ferſchcjina (*Sr.* 2. kuini, *Sr.* 1. kneni = pani); *Vd.* previshniza, sprednica; (*Vd.* kneshia, kneshinja = hrabina; *Cro.* knegina; *Bs.* kneghigna, knezova *comitiſſa*); *Rg.* bamisza (kneghigna = hrabina); *Sla.* princezica; *Ross.* княгиня. Mokotów, Księżny Marszałkowey Lubomirſkiey; a Powązki Xżny (Księżny) Generalowey Czartoryſkiey, należą do pierwszych ozdob okolicy Warszawſkiey. *Dyk. Geog.* 3, 180. KSIĘŻNICZKA, – ż., córka książęca, die fürſtliche Prinzeſſinn. *Vd.* vaivodariza, princesinja; *Rs.* княжна. °KSIĘŻNIK *ob.* Książnik. KSIĘŻNINY, – a; – e; do księżny należący, der Fürſtinn. *Pot. Jow.* 2, 73. *Bh.* knejnin; *Rs.* княгинин, княжинин, KSIĘŻY, XIĘŻY, – a, – e, do księdza należący, Prieſters, einem Prieſter oder Prieſtern gehörig. Imienie °kxęże. (*Leop. Genes.* 47, 22. ziemia kapłańska. 3 *Leop.*) Jedno żołnierz z domu wyiedzie, to zaraz do xiężéy wsi. *Star. Ryc.* 47.

KSIĘŻYC, XIĘŻYC, – a, *m.*, od ksiąg albo księży albo iakoby kniążyc, i. e. rządca nocny. *Cn. Th.* 406.; *Boh.* měſyc, nocena, noclila; *Sr.* 2. máſyez; *Crn.* luna, mesecz, mejsz; *Rs.* luna, miesens, meses; *Sla.* misèc; *Cro.* meszècz; *Rs.* луна; der Mond. planeta mnieysza, okrągła, ciemna, we wszystkim ziemi podobna, udzielonym sobie od słońca światłem oświecona, i ziemię oświecaiąca. *Wyr. Geo.* 59. Xiężyc na to iest stworzonym, By był okropnéy nocy przełożonym, *Susz. piel.* 3. *P.* W zmroku wdzięcznym rozpościera Księżyc promienie srebrzyste. *Kras. Liſt.* 2, 10. *cf.* nocobłędny, nocolsny, nocoświetny, śrebrnoświetny, śrebrnoszaty, śrebrnotoki). Aspekty księżyca są: nów, pierwsza kwadra, pełnia i ostatnia kwadra. *Wyrw. G.* 60. Księżyca kwadra, = połowica, półksiężyca *Cn. Th.* ein Mondesviertel. Księżyca zaćmienie *ob.* zaćmienie, die Mondfinſterniß. Nie dbam o gwiazdy, gdy księżyc świeci. *Cn. Ad.* 573. Za księżycem gwiazdy. *Pot. Arg.* 742. Turcy mierzą rok księżycami. *Solſk. Geo.* 3, 19. t. i. według obiegu księżycznego, nach dem Umlaufe des Mondes. – Księżyc albo raczey półksiężyca, herb Turecki, das Türkiſche Wappen, der Halbmond; ztąd *meton.* skląsł księżyc bisurmański *Tr.*, t. i. państwo Tureckie). Bledną iuż, zachodzą i znikaią Ottomańskie księżyce. *Leszcz. Claſs.* 75. – §. Planety drugiego rzędu, towarzysze, *satellites*, księżyce, niektórym planetom głównym dodane. *Sniad. Jeo.* 6., *Boh. Pr.* 13. Monde. – §. Luna, księżyc, ryba morska, płynąc swemi oskrzelami niby pół miesiąca representuie. *Chmiel.* 1, 627. ein Seefiſch. – 2) *obſol., neque imitandum*, księżyc, = miesiąc, *q. v.*, der Monat. Mieszaią niektórzy te słowa; miesiąc a księżyc, niedobrze, iako z Łacinników poznać możem, którym insza *luna* Mond księżyc, insza *mensis* Monat, także Grekom σελήνη insze, insza μήν. I po Polsku tak mówiemy: list dan tego *miesiąca*; dwa *miesiące* chorował; dwanaście *miesięcy* w roku, a *księżyców* pod czas trzynaście; Pierwszy dzień *księżyca* Marca pada tego roku na piąty *miesiąca* Marca. *Cn. Th.* 406. Dnia ósmego °księżyca Maia. *Bielſk.* 116. Szóstego °księżyca po objęciu urzędu. *Gwag.* 257. Dnia ś. Marcina °księżyca Listopada. *Herb. Stat.* 142. *Hiſt. Aloys.* 151. *Zrn. Poſt.* 3, 575 *b.* KSIĘŻYCOWY, KSIĘŻYCZNY, XIĘŻYCZNY, – a, – e, do księżyca należący, Mond-, Monden-, *Crn.* mejszov (cf. miesięczny); *Ross.* мѣсячный, лунный. Księżycsny promień. *Cn. Th.* Księżyczna krolowa Cyntya. *Przyb. Milt.* 122. Góry księżycowe w państwie Abissyńskim. *Mon.* 70, 815. Księżyczne odmiany. *Furm. L.* 2. Miesiąc księżyczny Mondenmonat, za który księżyc drogę swą odprawuie dotąd, aż się znowu ze słońcem zeydzie. *Zebr. Zw.* 26. *Chmiel.* 1, 196. *Kal.* 39, *m* 4. Rok słoneczny i księżycowy. *Hub. Hiſt.* 281. *Kal.* 39, *M* 3. Kamień księżyczny, der Selenit, biały, przeźroczysty, i na blaszki dzielący się *Lud. H. N.* 63. – §. 2) Księżyczny, = KSIĘŻYCOWATY, – a, – e, – o *adv.*, kształt księżyczny maiący, mondenförmig. Pułk z księżycznemi puklerzmi. *A. Kchan.* 19. Liście księżycowate, *f. lunatum*, ma przy osadzie dwa wyrznięcia ostro się kończące, na podobieństwo dwóch księżyców. *Botan.* 55. KSIĘŻYCOSŁONECZNY, – a, – e, n. p. Jakim sposobem znaleziono księżycosłoneczny bieg sześciu set lat. *Stas. Buff.* 290. *lunisolaire.* KSIĘŻYCZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* księżyc, ein kleiner Mond. Hippokrates z Chio nieznany teraz zkąd inąd, iak tylko z księżyczków, które się od niego nazywaią *lunulae Hippocratis. Alg. Nar. A* 2.

Pochodz. Nom. *księga: czarnoksiężnik, czarnoksięzki, czarnoksięſtwo.* b) *od księżyca: bezksiężyczny, międzyksiężyczny, półksiężyca.*

KSIUK, – a, *m.*, *pollex*, palec wielki. *Kirch. Anat.* 3. *Crn.* pavs (cf. palec); *Bs.* palać, veliki prrſt, der Daumen. Ksiuk u nogi, die große Zehe.

KSOBIE, = k-sobie, = ku sobie (*Nominat.* Się *q. v.*). zu ſich. Ciągnie ſtarego ziemia k-sobie. *Kołak. C* 1. Jeśli nie odwoływać albo zeznania swego ksobie nie będą brać... *Herb. Stat.* 84. t. i. nazad do siebie odebrać, cofać). – §. osobliwie u woźniców znaczy: w lewą stronę. bey den Fuhrleuten: ſchwude, zu der Hand, zur linken Hand, *Sr.* 2. k'ßebe, tſchwo, ſchwoda, ſchwude; *Ec.* ουγιο, сь лева, на левъ (шуя lewica). Szkodaby była konia, ksobie, czy od siebie, wszelako dobrze ciągnie. *Teatr* 52, 10. Ku zachodowi od klasztoru biorąc się naprzód od siebie, potym ksobie, znowu od siebie, znowu ksobie, daley ksobie a daley od siebie i ksobie i od siebie, przebywszy rzekę..., *Oſsol. Str.* 3.

KSTYB, – u, *m.*, z *Niem.* das Geſtäube, Staub von Kohlen und Ton, womit der Boden des Schwelzofens belegt wird. *Tr.* drobiazg czyli kurzawa z węgli i gliny, którą dno pieca hucianego pokrywaią.

KSYK, KSYKAĆ *ob.* Kszyk, Kszykać.

°KSZE *Vocat. Nom.* Ksiądz, zamiast Księże! n. p. Poydziem tam Kszе Plebanie! *Alb. n. W.* 17. Kszе prałacie. *ib.* 21. Kszе miły. *J. Kchan. Fr.* 26 *et* 30. *Opal. sat.* 48. Tymże gorszy Kszе opacie. *Rey Zw.* 234 *b.*

KSZENIEC *ob.* Ksieniec.

KSZTAŁCIĆ, – ił, – ł, *Act. ndk.*, ukształcić *Dok.*, KSZTAŁTOWAĆ, – ał, – uie *Continuat.*, formować, kształt pewny dawać bilden, eine Geſtalt geben. *phys. et moral.*, *Sr.* 1. ſtawtnoſciju, woſtawtnoſciam; *Slo.* pûſobim (cf. spo-

sobić); *Crn.* podobûjem (cf. *podobać, *przypodobywać); *Vd.* podobiti, podobuvati, furmati, isfurmati, isobrasati; *Rs.* образовáмь (cf. obraz); наукóлить (cf. szkoła), школить, вышколить. Wżywocie matki byłem kształtowan przez dziesięć miesięcy, *Radz. Sap.* 7, 2. kształtowany w ciało, zsiadaiąc się we krwi z nasienia męzkiego. *Bibl. Gd. ib.* Bóg poczty ſtworzył niezliczone Duchów anielſkich, a te ukształtował śliczną piękności zewsząd ozdobione. *Odym. Sw. A* 3. Fidyasz Jowisza kształtował. *Bal. Sen.* 33. Złotnik, gdy złote obrazy sprawuie, z wielką pilnością ie kształtuie. *W. Poſt. W.* 5, 513. Zwykła nikczemny kształtować płod niedźwiedzica i członki formować (lizaniem). *Paſt. F.* 163. (cf nieulizany). Tak każdą rzecz ſtyl dobry w swoich wyrazach kształtnie, iż czytaiącemu zda się czasem, że nie na litery, ale na samę rzecz oczyma swemi pogląda, *Mon.* 73, 213. Przez czytanie książek kształtuiemy rozum. *Teatr.* 30 *b*, 65. Przetrzyy iey obyczaie i serce iey chciey kształcić. *Teatr* 30 *b* 17. Czcić go będę, iako tego, który móy rozum kształcił i oświecał. *Gaz. Nar.* 1, 178. W edukacyi naypierwey serce ma bydź kształtowane. *Stas. Buff.* 11. Serce iey iuż doſkonale ukształcone, *Teatr* 30 *b*, 17. Edukacya kształci rozum; ale go nie daie. *Teatr* 19 *c*, 51. — §. kształcić z kształt doſkonalszy, piękniejszy dawać, doſkonalić, piękrzyć, vervollkommnen, verſchönern. Łatwiey ieſt kształcić i doſkonalić rzeczy iuż wynalezione, niżeli nowe wynaleźć. *Rog. Doſ.* 2, 283. — §. ozdabiać, zieren, ſchmücken. Nie byłoć dawniey tak kształtnie, tak grzecznie, Ale uprzeymość wszyſtko kształciła i cnota. *Kras. Antim.* 68. Umieią przed panami tak ukształtować swoie zdzierſtwa, iż poddani w ſkargach swoich nie znaydą wiary. *Mon.* 67, 199. Okazał się głośnym Moſkwy ſtronnikiem, kształcąc interesom oyczyzny ślepe swe do niey przywiązanie. *Uſt. Konſt.* 2, 68. KSZTAŁCIĆ się, KSZTAŁTOWAĆ się *Recipr.*, ſich bilden; *Rs.* образовáться, вообразúться; Na obywatelów kształcić się wam potrzeba. *Ld.* Serce córki moiey iuż ieſt doſkonale ukształcone, *Reſp.* ale na przykład, iak się też to kształcić zwykły? *Teatr* 30 *b.* 17. Już tu trzy dni bawi, a ieszcze się na wzór nasz nie ukształtował. *Teatr* 2 *c*, 20. KSZTAŁCICIEL, - a, *m.*, kształtownik, co kształci, formuie, doſkonali, der Bilder, Ausbilder, durch den etwas gebildet wird; *Sr.* 1. woſtawtnoſcjer. Oddawać trzeba winną cześć wynaleźcom i kształcicielom wynalazków. *Kras. Liſt*, 2. 54. Mniemani kształciciele ludzi, nic ludzkiego w poſtępkach swoich nie mieli. *N. Pam.* 6, 367. Kształciciel prawideł języka. *Czack. Pr.* 1, 54.; *w rodz. żeńſk.* KSZTAŁCICIELKA die Bilderinn. KSZTAŁCIK, - a, *m.*, oboyczyk, kitlik, *Cn. Th.*; *ob.* kształt 2, *a*), ſtróy na piersi. *Wtod.* napierśnik białogłowſki, koszula cienka lub chuſtka, którą piersi zakrywaią. *Dudz.* 42. cf. kaplerzyk, sznórowka), ſtanik, das Weibermieder. *Rg.* mahramiza, ridda; *Cro.* moderz; *Sr.* żonſki łacz. Kształcik. *Dasyp. Hh* 4. załoga *mammilare. Volck.* 521. Miaſto pasa powróz, a miaſto kształcika miękkiego siermięga. *Birk. Kant. C* 4. Dejopeia płacze, że kształcik pisany Ścięgnąć nie może piersi iuż tykanéy. *Tward. Daf.* 10. KSZTAŁT, - u, *m.*, z *Niem.*, die Geſtalt, Figur, das Aeußere, poſtać, figura, poſtawa, *Sr.* 2. ſchtalt; *Sr.* 1. ſtalt, maſchme; *Bh.* způſoba (cf. sposob); *Crn.* shtâvt, podobiſtvu, (cf. podobieńſtwo); *Vd.* shtalt, kip (cf. kibić); poduba, yisha, obras (cf. obraz), oblizhje (cf. oblicze), furm (*ob.* forma); *Cro.* kép; *Hg.* kép; *Sla.* ſtrůk, ſtas, priſtalòſt; *Ross.* образъ, возрастъ, спасть; *Ec.* уподобле́нїе. Kształt rzeczy zawisł na ułożeniu cząſtek materyi. *Rog. Doſ.* 1, 10. Kształt daie bytność rzeczom. *Zygr. Ep.* 58. Proteusz umiał wszyſtkie na siebie brać kształty i poſtaci. *Mon.* 66, 137. Jesus będąc w kształcie bożym, wyniszczył siebie samego, przyiąwszy kształt niewolnika, stawszy się podobny ludziom, i poſtawą znaleziony iako człowiek. *Bibl. Gd. Phil.* 2, 7. *Gil. Kat.* 56. Kształt nayſkładnieyszy, biegaiące oczy, żywa barwa, oto iego przymioty. *Zab.* 13, 167. Pan bóg kształtów nie patrzy, iedno serce prawe, To u niego na pieczy, wiers mi, nie poſtawy. *Rey Wiz.* 182. Na iakie *modum* książka? *inepte dicunt*, *pro*: na iaki kształt księga? iak wielkiey karty? *Cn. Th.* 443. — b) kształt, obraz; forma, wizerunek, podobieńſtwo iakiego kształtu, der Abriß, die Form, die Aehnlichkeit, das Bild von einer Sache. Wtóre przykazanie ieſt abyśmy boga w żadnym kształcie nie wyrażali. *Kasch. Gd.* 40. Tu masz tylko kształt i wizerunek téy rzeczy, a potym się prawego gruntu z tych początków powoli dopytaway *Rey Wiz. praef.* Patryarchy bóg mieć chciał niciaką figurą i kształtem syna swego, *Biał. Poſt.* 63. Chryſtus, iako własny syn boży, niewidomego oyca swego był takim kształtem i własném podobieńſtwem, iż ktokolwiek widział syna, w nim iuż mógł poznać i oyca. *Wisn.* 290. Od Bolesława Smiałego, Polska była na kilkanaście księſtw rozerwana; tylko przy Krakowſkim księciu iakoby kształt monarchii zoſtawał, aczkolwiek nad innemi władzy nie miał. *Stryik* 326. niby cień, ein Schatten, ein Schein der Monarchie. Kapłany kształtowi i cieniowi rzeczy niebieſkich usługuią. 1 *Leop. Hebr.* 8, 4. — bb) kształt, z sposób, die Art und Weiſe. Krasus kształtem Domicego sobie poſłąpił. *Warg. Wal.* 208, *Rs.* образно; *Ec.* образъ. Co raz różne używanie kształtów mówienia. *Nag. Cyc. pr.* 9. Tego kształtu bitwy często używaią, że konne i wozowe przed sobą posyłaią. *Warg. Cex.* 85. Szedł do krolowéy, iako na kształt tego mówił: *Gorn. Dz.* 116. er ſprach folgendermaßen, auf dieſe Art. Tym kształtem, tym sposobem; *Vd.* na tako visho; *Ec.* прáвомъ сúмъ. Do sławy i do cnoty, chcę go iakim kształtem nawieśdź. *P. Kchan. Orl.* 1, 181, inkoś). *Decuſſo* na ukos rozkładam, abo na kształt gwiazdki albo na kształt krzyża ś. Andrzeia. *Mącz.* in Geſtalt, in Form eines Sternes legen. — Nakształt, *adverb.*, z niby, *w. p.* On coś nakształt pomieszany ma rozum. *Teatr* 22 *c*, 62.; zarywa waryacyi, etwas, ein wenig, gewiſſermaßen; *Vd.* kakerš, taku kaker, likaker). Prawdęż on mówi? *Ry.* coś tak na kształt Mościa Dobrodzieyko! *Teatr* 35 *b*, 86. niby też to). — bc) kształt, gatunek, *species*, Art, Abart. Wiele kształtów mięty ogrodnéy znayduie się. *Syr.* 492; (tak *Krupiński* wszędzie uczy o różnych *kształtach* maści, plaſtrów, lunatyków). Namiętności w ludzkiem sercu są iednakowe, iednakowe przywary i narowy; lecz kształty w narodzie każdym inſze. *Teatr* 24, 66. *Cztr.* — §. 2 a) kształt, kształcik, że kształt daie ſianowi, oboyczyk, kitlik, sznorówka, das Mieder. Przywieź żonie na odświętny kształt muchaier ceglaſty. *Klon.*

Fl. II 2 *b*. Ciężarne w przestronnych szatach chodzić powinny, aby się kształtami nie spinały. *Cziach Prz.* 4, 4. - 2 b) kształt z skąd sie ma wziąć kształt, wzor, model, podług którego się ma co kształtować; wizerunek, das Muſter, Modell. Dworney pani, coby się wszystkim w obec, bez ale, podobała, a z któreyby kształt się brać mógł wszystkich cnot i obyczaiów, niemasz ani było żadney na świecie. *Gorn. Dw.* 227. Ulissesa Homer kształtem wszelakiey rostropności bydź pisze. *Petr. Et.* 186. Woysko Pruskie sprawnością iest kształtem naywybornieyszego żołnierza, na który wszyscy niemal Monarchowie woyska swoie ćwiczą. *Wyr. G.* 587. - § 3. kształt, z piękny kształt, ozdoba, pompa, ſchöne Geſtalt, Zierde, Pracht, *Rs.* осáнка, благорáчïе, благообрáзïе. O Polakach powiadaią, iż żaden narod nie iest przyskłonnieyszym i ku kształtom, i ku każdemu ćwiczeniu. *Rey Wiz. praef.* Jagiełło sobolich, ani żadnych kosztownych szat nie miał, tak od kształtu, iako i od zimna. *Gwag.* 78. Ozdoba ziemi Włoskiey, kształt zakonu Karmelitańskiego, kościoła katolickiego zaszczyt, a między świętemi cud ieden, Marya de Pazzys. *Sł. Zyw.* 335. Po cztery konie za nim prowadzili, bardziey dla kształtu, niż z potrzeby. *Klok. Turk.* 238. t. i. dla parady, wyſtawy, zum Staat. Pewnie Wc Pan myślisz, iż ia dla kształtu głowę noszę na karku? *Teatr* 34 *c*, 75. (cf. główka iak makówka, cf. głowa do pozioty). Pokażę wam, że głowę nie dla kształtu noszę. *Zabł. Zbb.* 80. *Bratk. U* 3. Pobożność u ciebie nie dla kształtu. *Leszcz. Clas.* 95. Oyciec Wc Pana iest tylko oycem jego dla kształtu. *Teatr* 36 *b*, 59. cf. malowany). - °§. Pan niekształt bydź rozumiał, chłopa tak bogatym. *Tward. W. D.* 5. nierzecz, nie do rzeczy, niedobrze, niepięknie, nicht gut, nicht hübſch. - §. kształt, z polor, die feinere Bildung, Cultur. Zbyt często rozwiozłość i zepsucie, z kształtem wprowadzonym przez nauki, iednym szły krokiem. *Zab.* 14, 190. KSZTAŁTNIE, KSZTAŁTOWNIE, °KSZTAŁTNO, *Adv.*, pięknego kształtu, szykownie, zręcznie, zwinnie, pięknie, wohlgeſtaltet, geſchickt, nett, ſchön; *Sr.* 1. ѣтавтностїнe. Bóg ciało nasze tak kształtownie uformował. *W. Post. W.* 2, 225. Kształtownicy. *J. Kchan. Dz.* 159. Niechay modni dziwaczą, cóż moda nie marzy? Kształtnie czynią dzisieysi, lepiey iednak starzy. *Kras. List.* 2, 66. Nie byłoć dawniey tak kształtnie, tak grzecznie, Nie szkliła w kunsztach wytworna robota. *Kras. Ant.* 68. Pochlebiał tak kształtnie, że co nie lubili pochwał, to ze słów iego kontenci zaś byli. *Jabł. Tel.* 224. Część dobrodzieystwa, prośba kształtnie odmówiona, *Min. Ryt.* 4, 154. Naylepiey kupił, kto kształtnie ukradnie. *Pot. Syl.* 304. KSZTAŁTNOŚĆ, - ści, *f.*, szykowność, piękność, kształt nadobny, Wohlgeſtaltheit, Schönheit. *Sr.* 1. ѣтавтностї, ѣтавтностївостї; *Rs.* стaтность, сановúтость, благорáчïе, стрóйность; *Ec.* благообрáзïе (*opp.* злообрáзïе, злолúчïе niekształtność, szpetność). Dawni nas w kształtności obyczaiów przewyższali. *Mon.* 67, 826. *elegantia*). KSZTAŁTNY, KSZTAŁTOWNY, - a, - e, pięknego kształtu, nadobny, szykowny, zręczny, wohlgeſtaltet, geſchickt, nett, ſchön. *Sr.* 2. ѣхтaлтни; *Sr.* 1. ѣтавтнé, ѣтавтностївé; *Bh.* ztepilý, spanilý (cf. wspaniały); *Vd.* ſtauten, liep (cf. lepki); *Sla.* priličan, prišlo (cf. przyſłoyny); *Rs.* стáтный, благорáчный, хазúстый, добролúчный (cf. lice), благообрáзный, осáнистый, строинный; *Ec.* сановúтый. Jozef był nadobny i kształtowny. *Radz. Genes.* 39, 6. wdzięczny na weyrzeniu. *Bibl. Gd.*) Zapewne kształtna postać nie iest iedną z pierwszych zalet człowieka; ale połączona z innemi rzeczywiſtemi darami. *N. Pam.* 4, 65. Postać papugi mile. kształtowna. *Tol. Saut.* 42. Garbatych żaden kształtownymi nie nazowie. *Sak. Probl.* 126. Jakież ty masz kształtne wybiegi! *Teat.* 30 *b*, 9. - Niekształtowny *enormis. Cn. Th.* Bóg stworzył świat z niekształtowney materyi. *Bud. Sup.* 11, 18. Stara, gruba, niekształtowna ſtrzelba. *Archel.* 2. *Ec.* злолúчный, злообрáзный. KSZTAŁTOWAĆ *ob.* Kształcić. KSZTAŁTOWNIK, - a, *m.*, *formator. Mącz.* der Former, Bilder, der einer Sache die Geſtalt giebt. *ob.* Kształciciel.

Pochodz. *bezkształtny; całokształt; niekształt, niekształtny, przekształtować, wykształtować, ukształtować, wszelakokształtny.*

°KSZYK, KSYK, - u, *m.*, kykanie, kszykanie, odgłos piszczący na kształt wężowego, das Ziſchen, Geziſche. *Rs. et Ec.* звúздъ cf. gwizd, świſt). Herkul dzieckiem będąc w powoyniku W okrutnym pogniótł srogie węże kszyku. *Chroſć. Ow.* 119. Zjadły smok, który kości wszyſtkie z ciałem niszczy, i przed którego kykiem uciekaią wszyscy. *Bard. Luk.* 167. Kszyk ludzi *ob.* kszykanie. - 2) kszyk, ptak z rodzaiu bekasów *scolopax totana* die Rietſchnepfe. *Kluk Zw.* 2, 310. *Ład. H. N.* 85. °KSZYKAĆ, KSYKAĆ, - ał, - a *Intr. ndk.*, kyknąć, kszyknąć *idntl.*, kyk, odgłos wężowy wydawać, *Boh.* ſyčeti, ſyčim, *Slo.* ſypim; *Hg.* sziszöltök, kisül; *Crn.* sishhétûjem; *Vd.* sallim; *Cro.* szichim; *Rs.* шúпнуть, шипúть, шúплю, звúздами, позвúздами, сопúть, сóплю (сыкнуть, сыкать psu nakazać spokoyność: coucho!) świszczeć, syczeć, sykać, ziſchen. Wąż na węża ostrym żądłem kszyka. *Pot. P.* 452. *Ecc.* змiй рыкнúть. Węże się ozwały trącone, a tych część po ramionach, część po piersiach kszyka *sibila dant. Zebr. Ow.* 94. Wąż wstaiący długą °xyka szyią. *Bardz. Tr.* 42. Zawarł paszczękę kszykaiącey hydrze. *Herb. Art.* 118. Smok zgrzytał zębami, i ſtraszliwie kszykał. *Tward. Doſ.* 17. Gęsi kykaią, gdy się gniewaią. *Kluk. Zw.* 2, 148. Drop kykał. *Ban. J* 3 *b*. - *transl.* o ludziach n. p. Na cię każdy kszyka, ukazuiąc cię palcem, z szydząc wykrzyka. *Kulig* 81. cf. wykszykać kogo. cf. Wszyscy nań kraczą). Rynoceros w młodości miał zwyczay takowy, Gdy zażyrzał siwey brody, albo siwey głowy, To kszykał na starego, sprośnie go wzgardzaiąc. *Papr. Kol. R b.* Co °ozwać się ze ſkargą zaniesie, to kszyknie *sibilat. Zebr. Ow.* 97. °KSZYKACZ, KSYKACZ, - a, *m.*, *sibilator. Cn. Th.* ein Ziſcher, der ziſcht. Straszny był gwiżd kszykaczów w Plutonowſkiey sali. *Przyb. Milt.* 321. (węzów). °KSZYKANIE, KSYKANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, kszyk, świszcz, *Bh.* ſyčení; *Vd.* pshenje, psikanje, pshimkanje, das Ziſchen, Geziſche. Ukazał z długiey łamy łeb wielkiey urody modry wąż, i kszykanie rozpuścił straszliwe. *Otw. Ow.* 103. W Grockim i Łacińſkim języku kszykania niemasz, albo bardzo mało. *Gorn. Dw.* 50. Wrzaſkiem wszyſtkich okrutnym i częſtym a gęſtym kykaniem, i zgromotnym

prośby odmawianiem znacznie zelżony. *Warg. Wal.* 243. Złożę to miasto na podziwienie, i na pozykowanie. z *Leop. Jer.* 19, 7. na kszykanie. 3 *Leop.*

Pochodz. *wykszykać, niewykszykany*; może też tu należy sikora, et *siknąć, sikawka.*

KSZYNA *ob.* Kraszyna.

K T.

KTEMU, z k temu, z ku temu, *Vd.* h'temu, k' letemu; – 1) do tego, dazu, dahin. Przy koronacyi z arcybiskupem maią bydź, którzy ktemu wedle zwyczaiu należą biskupi. *Herb. Stat.* 8. *Kucz. Kat.* 3, 232. – §., prócz tego, nad to, überdieß, noch dazu. Rozumny, ktemu i uczony. – §. *comparat.* ktemu, z w porównaniu do tego, *n. p.* Co są wszystkie skarby świata ktemu, co tu ewanieliia obiecuie? *W. Post. W.* 203.

KTO; *Gen.* kogo, *Dat.* komu, *Loc. et Instr.* kim; *cum enclitico* Któż, kogoż, komuż, kimże; *Bh.* kdo, kdoj, kobe; *Slo.* kdo, kobo, kdoj, kdoje, kdojeto, kdojto; *Sr.* 1. hdo, chto, hdo tej; *Sr.* 2. chto, chtoj, chtoga; *Vd.* kdu, htu, kedu, gdu, du, kateri; *Crn.* gdú, kédú, *G.* shegav, shegava, shegavu; *Cro.* (do, koi, ki, koja, kà, koje, kaj, što, koga; *Dl.* tko; *Hg.* ki, kitsoda; *Sla.* tko, koga, komu; *Bs.* tko, ki, ka, ko, koji, koja, koje; *Rg.* tko *vet.* ko, ka, scto; tkoga, kee, koga; tkomu, koj, komu; *Rs. et Ec.* kmo, kóero; cf. co, cóż). – *interrogat.* a) *directae:* Kto? Któż? wer? Spytał nas, ktośmy i zkąd? *Jabł. Tel.* 11. Szłam go ściskać, lecz wrzasnął na mnie z fukiem: kto to tu, kto to tu? *Zab.* 13, 286. *Tręb.* Szylwachy w nocy na mimo idącego wołaią: kto idzie? *Kaw. Nar.* 11. Któż tam iest? ℟. Ja! *A.* Co sz ia? ℟. ia! *Zabł. Amf.* 17. Gdy nóg łożka iego się tyka, on przestraszony, nie wie co się zjawia, Pyta: kto taki? *Leszcz. H. S.* 228. *Teatr.* 4, *c*, 534. Słyszę kołatanie; sobacz Dorotko, kto tam? *Teatr* 24 *c*, 14. Hoła! iest tam kto? *Teatr* 52 *d*, 46. Kim mię bydź powiadaią? *W. Marc.* 8, 29. *Sekl. Mark.* 8. Za kogoż to mię ty bierzesz? *Teatr* 28, 32. Wolność, a komuż nie miła? *Birk. S. Kor. Cb.* Odmiany nie uczyniły w obyczaiach iego honory, które a kogoż nie odmienią? *Birk. Sk. E.* – b) *indirectae* Wer. Niech mam szczęście wiedzieć, z kim mowię. *Teatr* 21 *c*, 14. Idźmy ieszcze w tę stronę, kto wie, czy tu nie będzie? *Teatr* 54, 40. może). Spodziewa się w czasie wielkiéy po kim tam sukcesyi. *ib.* 22 *b*, 79. po kimsiś). Stare rzeczy na przedaż noszą, obwoływaiąc: kto więcey da! *Star. Dw.* 12. Szczery nie patrzy kto czyni, lecz o co rzecz chodzi. *Kras. Sat.* 86. Nie patrz, kto mówi, ale co. *Cn. Ad.* 632. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci, Lada kto mu stodołę i łamus przewróci. *Nar. Dz.* 3, 234. *Zab.* 16, 124. *Nar.* A któż to tam wiedzieć może? *Teatr* 54, 81. A któż tak się z ludźmi obchodzi? *ib.* 31 *c*, 15. Ktoś iest, a kto ia, pamiętay. *Past. F.* 19. – NB. *Loco pronominis* Kto, *supponunt Poloni varia nomina:* ki, kat, diasek? ka pokusa, *ut* ki kat? ki djasek? ka pokusa? katci kazał *vel* a katci kazał? *pro* ktoć kazał? *Cn. Th.* 332. – §. 2) *absque interrog.* kto, *cum demonstrat.* ten, *expresse vel subintelligendo*, wer – der. Kto mocnieyszy, ten lepszy. *Cn. Ad.* 383. Kto mówi, ten się domówi. *Cn. Ad.* 384. Kto kołacé, temu otworzą. *Gemm.* 139. Kto łacny ku dobremu, ten łacny i ku złemu. *ib.* 385. Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada. *Gemm.* 140. Przymierze postanowili takie, iż ktoby był nieprzyiacielem Polakom, ten Węgrom; kto nieprzyiaciel Węgrom, ten Polakom. *Bielsk.* 107. – *Omisso demonstrativo*: Kto bywa na koniu, bywa pod koniem. *Cn. Ad.* 37, 1. Kto chleba nie chce, nie godzien kołacza *ib.* 372. Kto milczy, zezwala. *Gemm.* 139. Kto nie chce, to musi. *ib.* 140. – 2 b) kto z ten, *repetito verbo*; *indifferentiae*, z wszystko iedno kto; *n. p.* kto powiedział ten powiedział, kiedy dobrze powiedział. *Cn. Ad.* 392. Kto dał, ten dał; Kto pisał, ten pisał. *Cn. Th.* – 3) Kto, z człowiek, z drugi, z iaki taki, *Gall.* on, man, jemand, einer. Im więcey kto ma, tym więcey żąda. *Zab.* 16, 179. *ff sg.* Opodal iako gdzie kto mógł pousiadali. *Zab.* 12, 268. *Dudz.* Z iakim kto przestaie, takim się sam staie. *Gemm.* 384. Smierć dla poczciwych nie ma nic strasznego, iak kto żyie, tak umiera. *Stas. Num.* 1, 198. Niech kto chce, co chce gada, ieździec czasem głupszy od klaczy. *Zab.* 13, 275. *Tręb.* – 4) Kto *emphat.*, osoba czego godna, warta, lub zdatna do czego, *negatiua significatione*, *n. p.* W całém królestwie niemasz wierzyć komu. *Bard. Tr.* 303. es ist kein Mensch, dem man trauen könnte. Basia! ty ani spóyrzysz na mnie! ℟. bo nie mam na kogo. *Kniaź. Poez.* 3, 213. du siehst mich nicht einmal an? Antw. ich wüßte nicht, wen ich anzusehen hätte. Nie będzie komu płakać za mną w domu naszym, bo matka stara już umarła. *Karp.* 1, 69. – §. *Ellipt.* Kto co lubi, ia zaś gram azardownie. *Teatr* 19 *c*, 78. wolno iak się komu podoba). – 5) kto, z ktokolwiek, ieden, iaki, który, einer, jemand, ein. Rozkazał podkanclerzemu król, żeby kogo swego tam posłał. *Gorn. Dz.* 59 Jthak już w cudzych ręku, tam się kusić marno, Z twych kto się nieprzyiaciół z twą matką ożenił. *Jabł. Tel.* 322. Niemam kogo posłać, wszyscy moi ludzie zatrudnieni. *Teatr* 27, 60. – 6) kto inszy; z inszy iaki, wer anders; jemand anders. O kim inszym mówi, a o sobie myśli. *Cn. Ad.* 779. Dobrze działaiąc nie rozumie się sobie, ale komu inszemu. *Gorn. Sen.* 351. Kto inszy do harapu. *Gemm.* 138. – 6 b) kto, *omisso vocabulo*, inszy, z drugi, nie ia, ale prócz mnie iaki taki, ein anderer, jemand. Znam moię córkę lepiéy, iak kto. *Teatr* 12, 22. Sobiem śpiewał, nie komu, swe, nie cudze rzeczy; Aby kto tego słuchał, nie maiąc na pieczy. *Zimor. Siel.* 126. Kto w kościele, ia w polu tu leżę schowany. *Gaw. Siel.* 394. Na sąd ostatni, gdy wstaną duszyce, Kto swe cnoty poniesie, piink, dzban, śklenice. *Gaw. Siel.* 394. Litować-li, czyli też powinszować (topielcu) tobie, Że kto w twardym, ty w miękkim odpoczywasz grobie. *ib.* 401. Ja się stroię dla siebie, a nie dla kogo; a komu się nie podoba, to niech na mnie nie patrzy. *Teatr.* 27 *b*, 14. Jeżeli będę bita, mnie, nie kogo, będzie bolało. *ib.* 18 *b*, 10. Dokądże zamyślasz udadź się? ℟. Mnie; nie komu, wiedzieć o tém. *ib.* 25, 112. Niech się i mylę, sobie szkodzę, nie komu. *Off. Str.* 5. Pamiętay, co w domu to komu, a co gdzie indziéy, to dla siebie. *Teatr.* 22, 95. Ona drugiemu z sercem daie rękę, Komu pociechę, mnie zadaie mękę. *Min. Ryt.* 2, 143. – 7) Kto, *loco relatiui* który, *cum secunda persona*: ty który, du, der du. Kto kochasz szczęście oyczy-

zny twoiéy, Rzuć okiem, oto zbawca iéy ſtoi. *Gaz. Nar.* 1, 416. Stolicy się Rzymſkiey trzymay, kto pobłądzić w różnych kacerſtwach nie chcesz. *Sk. Zyw.* 2, 439. – *Cum tertia persona* n. p. Mierzi go każdy towarzysz, ktoby się chciał wdawać w sprawy a urzędy iego. *Rey Ap.* 25. – 8) kto – kogo, komu, kim, s kto – drugiego, drugiemu, drugim, wer – den andern, dem andern. etc. Zobaczymy wkrótce, kto na kogo wsiędzie. *Stryik* 504. Któż kogo ma szukać? *Cn. Ad.* 404. Kto kogo miłuie, wad iego nie czuie. *Cn. Ad.* 379. Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada. *Gemm.* 140. Wyiedź, owo ia czekam, broń na broń niech będzie, Wnet się tu rozſtrzyguiemy, kto na kogo wsiędzie. *Stryik* 504. Na balu uważa, kto z kim tańcuie. *Zab.* 13, 212. ktory s którą). Tu nic innego nie usłyszysz, tylko kto się w kim kocha, kto się z kim rozwodzi, kto kogo ograł, kto się z kim wyzwał. *Teatr* 32, 50. – 9) kto – kto – kto *etc.*, s ieden – drugi – trzeci, *vel* ten – ów, – ów, der eine, – der andre – der dritte, oder einer – einer – einer. Gruchnęli z drzewa wszyscy chłopi o ziemię, kto szyię, kto rękę, kto nogę złamał. *Gorn. Dw.* 159. Płacę co miesiąc biorą, każdy według swoiéy kondycyi, kto mniéy a kto też więcéy. *Star. Dw.* 34. Wybory nowe piszą wszędy, kogo krew, kogo sława budzi, że trzydzieści tysięcy zgromadzony h ludzi w Orszy ſtanie. *Tward. Wlad.* 24. (KTOBIE, s ku tobie *ob.* ku *et* ty zu dir. *J. Kchan. Ps.* 28.). KTOKOLWIEK, *Gen.* kogokolwiek, KTOŻKOLWIEK, *Gen.* Kogożkolwiek; *Bh.* kdokoli, kdojkoliwěk; *Slo.* kdokolwek; *Sr.* 1. kdojkuli, niechtojkuli; *Sla.* koigodir, kojagodir, kojegodir; *Bs.* kogod, kojigod, kigod, kojagod, sctogod; *Crn.* gdurkol, karkolsen, ſlędn, slehérn; *Rg.* koimugod, koimudrágo, kimugod; *Cro.* kojgod, kigod, koterigod, gdogod, gdogode; *Dl.* tkogodar; *Ecc.* кійлибо, кazлибо, кóелибо; cf. cokolwiek) niech będzie kto chce, kto bądź to bądź, wszelaki, wer nur immer, gleich viel wer. Pytay się kogokolwiek. *Tr.* Kocham cnotę, w kimkolwiek ią widzę. *Tr.* KTORĘDY, *Adv.*, *interrogat. directae et indirectae:* którą drogą, gdzie, w którą ſtronę, którą ſtroną, *Vd.* kam, komoj; *Crn.* kje ſkus; *Slc.* kudi; *Sr.* 1. bje wohn?) welchen Weg? auf welchem Wege? wo hinaus? wohin? woher? wo herein? Nie wie ktędy wszedł, muszę mu pokazać drzwi. *Teatr* 29 *c*, 55. Nie wiem którędy się obrócić. *Ld.* Dowiaduie się, którędy iść ma, żeby nie wpadł w. błędy? *P. Kchan. Orl.* 1, 416. – b) *relat. sine interr.* Wyszedł temi drzwiami, którędy ia pierwey, durch die Thüre, durch die ich vorher hinausgegangen war. Którędy inędy, anders wo hinaus oder herein. KTORĘDYKOLWIEK *Adv.*, quâlibet, *Cn. Th.* gleich viel wo hinaus oder herein. Bym się tylko mógł którędykolwiek wkraść do niéy. KTÓRY, – a, – e, *Boh.* který, genj (*ob.* *jenż), gesſto, genjto, an, ana, ano; *Slo.* ktorí, kí (*ob.* *ki); *Sr.* 1. kotryj, kotry, kotré, kotra, kotre, kij; *Sr.* 2. kotari, koteri, kotri, kenj; *Vd.* kateri, kar, kateru, gdy, du; *Crn.* katir, katira, katiru, *vulg.* kir, – a, – u; *Cro.* koteri, koj, kì, koja, kâ, koje, kô; *Rg.* kói, ki, kojú, kaa, kojé, kè; *Sla.* koi, koja, koje; *Bs.* koji, ki, koja, ka, koje, ko; *Hg.* ki, kitsoda, cf. *Gall.* qui, que; *Lat.* qui, quae, quod, cf. quotus; *Rs.* комóрый, кой; *Ec.* кїй, елúкїй, кáя, иже, я́же (cf. is, ea, id; cf. *Ec.* кíижде każdy, cf. *Gr.* καθεις, cf. *Gr.* ἑκατερος, *Aeol.* κοτερος). – 2) *pronom. relatiuum*, welcher oder der, welche oder die, welches oder das. Ten mię wnet namówi, który czyni to co mówi. *Cn. Ad.* 1160. Biała lebiotka, którą poleiem zowią, pomocna żołtey biegunce, którą kolerą zowią. *Urzęd.* 66. Już dzień naznaczony minął, którego odprawić mię miano. *P. Kchan. Jer.* 124. der Tag, an welchem ... Który się chrzcić wzbraniał, każdego ścięto. *Stryik.* 291. – *Nota*: w tym znaczeniu miasto *który* mówi się też *co*; miasto *którego* s co go; któremu s co mu; którą s co ią, których s co ich; którym s co im; któremi s co niemi. *vide* Co. – 3) *Który? et cum enclitico Któryś? interrogationis directae et indirectae* a) co za ieden? was für einer? welcher? *Cn.* kajsen, *Sr.* 2. kotarij? Któraż iest na świecie kobieta, ktoraby nie kochała? *Niemc. Krol.* 3, 72. Co wiedzieć, którą dziurą wlezli. *Polib. Dis. R.* Nie wiedziałem na którym świecie i czy żyłem. *Teatr.* 43 *c*, 156. Duchem prorockim przepowiedział około królów, który po którym i iak długo żyć miał. *Sk. Zyw.* 2, 409. wer auf den andern folgen ſollte. Którym okiem lepiey widzisz? *Tr.* – b) który w rzędzie? w liczbie? iak daleki od pierwszego? *quotus? Cn. Th.* der wie vielſte? welcher? *Bh.* kolikátý; *Sr.* 2. kal mnohoteré. Który dziś mamy? – Ale, ale, która to godzina? *Teatr* 30 *b*, 109. wie viel iſt die Uhre? welche Zeit iſt es? O którey (godzinie) mam przyyść? *Resp.* Seymość będzie na komedyi koło szóſtey. *Teat.* 17, 44. – 3) który, s niektóry, iaki, ieden, którykolwiek, iaki taki, einer, irgend einer. Czy ty, czy twóy brat, czy który twóy krewny. *Zab.* 13, 273. *Treb.* Idź tam który. *Star. Ref.* 134. Panowie Czescy prosili Kazimierza, aby albo sam króleſtwo ich przyiął, albo którego syna do Czech posłał. *Stryik* 621. Litwa żądała Kazimierza, aby syna którego dał im na księſtwo. *Biel/t.* 422. Jeżeli z tych dwóch panów którego napotkacie, niespuszczaycież ich z oczu. *Teatr.* 30, 85. Zawołam którego. *Teatr.* 9 *b*, 111. Nad którym dołſtanie który zwycięztwa, ten niech przy niéy ſtanie. *P. Kchan. Orl.* 1, 8. Jeżeli która, ta regula powinna bydź ściśle zachowywana. *Kras. Pod.* 2, 241. Możeż bydź mnieysza która praca, iak trzymać zapęd uſt skromnie. *Kul. Ow.* 106. Nie rozumieycie, żeby mię za moie które złości gubiono, ale abym się P. Bogu dołſał. *Sk. Zyw.* 74. Kacerze uwłaczaią Chryſtusowi któréy natury z tych dwóch, żeby nie był albo prawy człowiek, albo prawy bog. *ib.* 253. Nie ieden grzech który, ale wszyſtkie odkryte zołſtaną. *W. Poſt. W.* 17. Cóż się Wc Pani dzieie? sądziłem że gore, Albo że które w domu zemdlało, lub chore. *Niemc. P. P.* 68. Nie ieſt odmienny bóg, iako który człowiek. *Sk. Zyw.* 2, 34. iako drugi człowiek, cf. drugi, cf. ieden. – §. nieiaki, n. p. Pani nasza iuż się ubrała od którego czasu. *Teatr* 15 *c*, 14. od nieiakiego czasu, ſeit einiger Zeit. – 4) nieieden, więcey niż ieden, kilka, mancher. Będziemy mieli dosyć czasu którą butelkę ſtarego wina wysuszyć. *Teatr* 21, 95. Dla niepokoiu zaſkrobiesz się który raz w łeb. *Sien.* 426. KTORYKOLWIEK, ktorakolwiek, którekolwiek, *G.* ktoregokolwiek, któreykolwiek s. bądź który chce; wszelaki, was nur immer für einer, wer nur immer. *Bh.* kterýkoli; *Sr.* 1. kotrejkuli, niekotrýjkuli; *Crn.* katirgdu; katirkol. *Cro.* koterigodér). Sroka zawsze pſtra zoſtaie, w którekolwiek leci kraie. *Cn. Ad.* 393. *coelum non animum mutant*

mutant etc.). Któremkolwiek słyszał na cię skarżące się, to którymemkolwiek obyczaiem mógł uśmierzał. *Mącz. quicunque*). Którzykolwiek w wymowie iesteśmy *albo* iakokolwiek wymowni iesteśmy. *ib.* Od którego-kolwiek człowieka, gdy potrzeba, dobrodzieystwo ma bydź żądane. *ib.* Którykolwiek w rzędzie, w liczbie, *quotuscunque*, gleichviel der wie vielste. *Cn. Th.* KTO-RYS, *Gen.* któregoś, *s* niektóryś, *aliquis e certo genere vel numero*; ktoś *latius patet. Cn. Th.*, einer, ein, ein gewisser (von einer bestimmten Gattung); *Slo.* kteriš. Oczywista, że któryś niewczesny mędrek potrafił swoie reflexye w dzieło Bogusławowe wtrącić. *Nar. Hist.* 2, 273. KTORYŻ, Któraż, Któreż? *ob.* Który. KTOŚ, KTO-SIŚ, *Gen.* kogoś, *Dat.* komuś; *sed etiam Gen.* ktosia, *Dat.* ktosiu, *s* niekto, pewny, ein Ungenannter, ein Quidam, ein Gewisser; *Bh.* ktoś, ktoši; *Slo.* niekto; *Vd.* kedu, htu; *Cro.* nekoj, nekoja, nekoje; *Rg.* kigodi, kágodi, tkógodi, koigodi, kojágodi, kojegodi; *Bs.* kogod, tkogod, kojigod, gnjeki, gneko; *Sla.* koigod, kojagod, kojegod). Ktoś *latius patet quam* któryś, *et infinite aliquem ex toto hominum genere et amplius significat. Cn. Th.* Przyszła Zosia do ktosia, wnet ktoś skonał przy kochance. *Zabł. Zbb.* 4. Koniecznie o tym ktosiu muszę się dowiedzieć. *Pot. Jow.* 2, 32. Nie chciał bydź na koronacyi Zofii Witołd, gniewał się na kogoś, snadź na królową. *Bielsk.* 283. Już zerwał młodzieniec rozkoszne kwiateczki Komuś na wieniec. *Zab.* 15, 152 *Kniaź.* Rozumie, że on też ktoś, *s* coś. *Cn. Th.*, er hält sich auch für was. Ktości gra, a móy Piotr się uczy, *alii ludunt, ille legit. Cn. Th.*, andere spielen, er lernt. KTOŻ, *Genit.* Kogoż, *s enclitico roboratum*, s Kto? wer? wer denn? und wer? *ob.* Któż. - Pochodz. *niekto, który.*

K U.

KU *praep. reg. Dat.* - *quae aliquando vocalem* u *abiicit, sola consonante* k *idem significante*: n. p. ktobie, ksobie, kwieczoru; *vel* k *mutato in* g, *ut* gmyśli, *s* kmyśli; gwoli *s* k gwoli; grzeczy *s* k rzeczy. *cf.* kwiernoręcznik). *Exprimit directionem, quoad locum, tempus et intentionem vel effectum*; *Boh.* k, ke, ku; *Slo.* k, ku; *Sr.* 1. *et* 2. k', ku; *Vd. et Crn.* k', h', *obsol.* he, ke; *Cro.* k-; (*Cro.* kod, *s* przy); *Dl.* ká; *Bs.* ka, k', pút; *Sla.* k', csinje, prama; *Rs.* къ, ко, ju, gegen, nach. Klasztor pod zamkiem ku południu skłoniony założył. *Krom.* 593. *ad meridiem vergens.* Na powietrze ku niebu zawodnik z nim idzie. *P. Kchan. Ort.* 1, 295, himmelan. Ku komu wychodzę, *s* wychodzę przeciwko komu. *Cn. Th.*, ei-nem entgegen gehen. *impropr.* Ku wysokim stolicom i dostoieństwu przyszli. *Gorn. Dw.* 4. Tatarowie Kiiow splondrowali, spalili, iż od tego czasu ku pierwszéy ozdobie przyjdź nie może. *Stryik.* 515. - §. *Not.: Dativ. Singul. primae declin.* - owi *corripiunt in* u, mianowicie z przyimkiem ku, n. p. ku końcu, zamiast: ku końcowi. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 125., ku Krakowu, ku Lwowu. - §. 2) *temporis* Ku wieczoru się ma *advesperascit. Cn. Th.*, es geht schon gegen Abend. Zostań z nami, boć się już ma ku wieczorowi. *Sekl. Luk.* 24. Ku dniowi. *Cn. Th.*, gegen Tagesanbruch. *aliud quid significat*: do dnia *ob.* Dzień. - §. 3) *intentionis et effectus*, *s* do; dla, zu, an. Przemowa ku czytelnikowi Polskiemu. *Orzech. Qu. praef.* Ku Wac Mości ia mówię. *Gorn. Dw.* 4. Człowiek ku pracy stworzon, a ptak ku lataniu. *Kołak. B* 4. Nowe burdy wzniecał Brandeburski, chcąc Zmudź od Litwy ku Prussom oderwać. *Stryik.* 736. Bądź wszystkim Panie ku powstaniu, i poday rękę upadaiącym. *Sk. Kaz.* 37. Bóg dopomaga nam ku zbawieniu przez te rzeczy, które się nam ku zawadzie bydź zdadzą. *Rey Pst. H.* 5. Nie bądźże ty mnie ku strachu, ty nadzieia moia w dzień udręczenia. *Leop. Jer.* 17, 17. nie bądźże mi na postrach. *Bibł. Gd.*). Miłość wrodzona ku sobie. *Sk. Kaz.* 465. Chciałem iéy się oświadczyć z affektem, z którym ku niéy iestem. *Teat.* 9 *b*, 66. Wielką miał miłość ku zbawienia ludzkiego pozyskaniu. *Sk. Zyw.* 1, 310. Nie tęsknił sobie z żadną pracą, którą ku dobremu Rzpltéy bydź rozumiał. *Gorn. Dz.* 33. Woiewoda miał lud niemały z Rusi, i tych wszystkich, którzy z Kazimierzem bywali ku potrzebie. *Bielsk.* 109. Rzeczy to są wielkie, a mym zdaniem ku słuchaniu nowe. *Orzech. Qu.* 170. Tak wiele ich pobili, iż trudna rzecz ku wypisaniu. *Stryik.* 270. Powiedźże twoiéy pani, żeby nie była tak dziką ku mnie. *Teatr* 21, 107. dla mnie). - §. Ku *causale*, *s* dla, wegen, k czemu? *s* dlaczego? *s* czemu? *Resp.* k temu, *s* dlatego, wozu? warum? dazu! darum! Ale k czemu to mówię? atoli ktemu, abyśmy . . . *Modrz. Baz.* 25. Ale k czemu to? *ib.* 439. Ale rzeczesz: k czemu te dygressye? ktemu, aby . . . *Orzech. Tar.* 36. - *Omisso* k, *quaerimus hodie causam interrogatione* czemu? Na waszych biesiadach smaczno ieść nie mogę. Czemu? temu, że tam zdrowie na łyczku. *Star. Ref.* 71; cf. Co. - §. 4) Ku *comparationis*, porównania, *s* względem, verglichen mit etwas, gegen, gegen das andere gehalten. Co są wszystkie skarby świata tego k temu, co ewanieliia obiecuie? *IV. Post. W.* 203. - §. 5) *relationis* stosunku, *s* wedle, do, stosownie do, nach, gemäß, in Ansehung, in Betreff. Z początku zdaie się, iż coś krzeczy mówią. *W. Post. M.* 559, *ob.* grzeczy, cf. grzeczny 1). Niech duch święty sam oczyści i ozdobi serca nasze, k woli bozkiéy. *W. Post. W.* 222. cf. gwoli, kwoli). Przyzwol nam, a bądź nam ku myśli. *s Leop. Dan.* 13, 20. podług myśli, cf. pomyślny). Seym ten nie k myśli był ludziom. *Gorn. Dz.* 103, *ob.* gmyśli). Dom ten tak zasłużony ku naukom. *Pam.* 83, 2, 118. Oycze, zgrzeszyłem ku niebu i przed tobą. *Sekl. Luk.* 15. - §. 6) Ku *additionis*: k temu, *s* prócz tego, nad to ieszcze, noch überdieß. Rozumny a k temu uczony *ob.* ktemu). Piękna, a k temu bogata. *Ld.*

KUB, - u, *m.*, chlew na świnie, *s Niem.* der Koben, Schweinskoben. Chlewik czyli kub na wieprze. *Swit. bud.* 92.

KUBA, - y, *m.*, Kubuś, Kubulo *zdrbn.*, *Bh.* kuba; kubik, kubiček) *vulgar.*, *s* Jakób, Jakob, Jákel. Kubo, bracie miły. *Pieśń. Kat.* 44. Owoż Kuba tu idzie; ia tego zzieka cierpieć nie mogę. *Teat.* 54 *c, ii.* O Kubulu niebożątko! *ib.* 12 *c*, 47. - O *Jakubowskim*, tłumaczu bajek la Fontaina: J tyś niemi pospołu idziesz miły *Kubo*, Ty rymy oyczystemi i gładko i jaśnie Sekwańskiego Ezopa wdzięczne nucisz baśnie, Acz ty w oboygu dobry, rza-

dkim darem Feba, Bo i śpiewasz, i strzelasz dobrze, kiedy trzeba. *Nar. Dz.* 3, 58. *Prov. Slo.* nékdi i Kubo dobre mluwi, i ślepa kokosz czasem ziarnko znaydzie).

*KUBAK, - a, *m.*, *n. p.* Szkło na naczynie do kubaków niezdatne. *Torz. Szk.* 55.

KUBANOWIE, z Tatarzy *Kubańscy* nad rzeką *Kuban*, która łączy iezioro Meotskie z morzem czarnym. *Dyk. Geogr.* 2, 52, die Kubanischen Tataren. KUBANA, - y, ż., KUBANEK, - nka, *m.*, obrywka, urywczy zarobek, ein Schwänzelpfennig. Ty masz iednę uczynić rzecz dla Jegomości Upewniam, że ci dobrą da za to kubanę. *Zabł. Zbb.* 11. Miał patron od kmiotka to z kilka krajanek sera, albo też inny kubanek. *Zab.* 15, 56. Djabelne kubanki płacićbyśmy musieli. *Teat.* 43 *c*, 48. Subdelegat garnie od stron pieniackich nielada kubany. *Teat.* 51, 33.

KUBEBA, - y, ż., die Cubebe, owoc ususzony pewnego krzewika wschodnich Indyy. *Dyk. Med.* 3, 445, *Vd.* kobeba.

KUBEK, - bka, *m.*, KUBECZEK, - czka, *m.*, *demin.*, naczynie do picia, mały kusz, ein Becher; *Boh.* kořilk, kořilček (cf. kufel), čjisse, čjisska (cf. czasza); *Slo.* kofsik; *Sr.* 2. báchar (cf. puhar); *Sr.* 1. konajk (cf. konew'), napowaczik, napowatjik, napowatjjik, trunkacjk; *Sla.* pehar, kupa; *Vd.* kupá; kupiza, pitni pohar, pokal, bokal, pohar, pabar; *Crn.* kupèza, kosarz; (*Crn.* kupcze, kupiza, *Vd.* kuffa, = bańka bolwierska); *Cro.* kupa; *Dl.* kuppicza; (*Hg.* kupa, = czasza); *Rg.* kuppa, kuppiza; (*Sla.* kupica, = śklanka; n. p. kupica vina = kieliszek); *Bs.* kuppa, kuppiça, egmni, egmulicch, čjascja; (*Ross.* бубóкъ puhar; кубъ alembik, кувшúнъ, кубшúнчикъ bania, dzban; кубúшка, кубúшечка *id.*); *Rs.* стаканъ, стаканьчикъ; *Ec.* кубъ (кубшúнъ łagiew'), корчáгъ (cf. korczak); cf. *Ital.* coffa, *Gall.* chopine, coupe; *Gr.* κυββα, *Lat.* cuppa, scyphus, *Ger. Inf.* Schope, Kufe, *Ger. Sup.* Schoppen, *Germ.* Kopf, Köpfchen, *Suec.* kopp). Zawsze trucizna śmiertelna, choćbyś ią wypił i z kubka złotego. *Zab.* 7, 221 *Koff.* Dano mu w kubeczku wina, przeżegnał, pił i podał towarzystwu. *Birk. Dom.* 81. Małe kubki winem nalane. *Bud. Cyc.* 23. Każe król iéy wprzód pić, nim za kubek bierze. *Jabł. Tel.* 105. Ktoby napoił was *kupkiem, abo kielichem, abo krużykiem wody . . . *Sekl. Mark.* 9. = *Prov.* kubek w kubek, = rumel w rumel, kula w kulę, ieden równiuteńki drugiemu, *Ru.* moux ab moux, so ähnlich, wie ein Ey dem andern. Kubek w kubek móy portret. *Teat.* 54, 16. Kubek w kubek taki. *Mon.* 93, 36. takuteńki). Kubek w kubek, gdyby też choć w punkcie odmiana. *ib.* 70, 178. podobniuteńki, równiuteńki). Kubek w kubek, tak i móy semną czynił. *Teat.* 24, 89 *Czrt.* Właśnie kubek w kubek Tatuś. *ib.* 25, 90. - §. 2) Kubeczek albo kubek, miara lekarska, *poculum*, czyni kwarty Krolowskiey część dziesiątą, a ma w sobie trzy łyżki. *Sien. wykt.*, ein Apothekermaß von drey Löffeln. - §. 3) kubek kwiatu *Tr.* kielich *gu. v.*, der Kelch einer Blume. Kubek, *cyphella*, iest tarczowaty, podniesionym brzegiem opasany dołek, który na dolnéy powierzchni niektórych porostów widzieć się daie. *Jundz.* 2, 55.

KUBEŁ, - bła, *m.*, KUBEŁEK, - łka, *m.*, *demin.*, z *Niem.* der Kübel, wiadro, naczynie od wody, Wasserkübel, Wassereimer; *Crn* kibla, kibl, kibov; *Vd.* diesha, vedriza, leſtvizh, leſtvizhek (cf. dzieża); *Cro.* kabâl, kebël, këblicza, vedro (cf. wiadro), banya (cf. bania), hèrg; (*Hg.* kobol = korzec); (*Rs.* кошъ, кóшикъ, кóбелъ, кóбелъ czerpaczka cf. kobiel; cf. *Lat.* cubella, cf. kufa). Machina ta w kubłach przenosi ziemię na baszty. *N. Pam.* 7, 38. Skórzany kubel do gaszenia ognia. *Cn. Th.*; ein Feuereimer. Kubel skórzany do wina, wody w drogę. *ib.*, ein Schlauch. cf. *suma). Kubełki w kołach rurmusowych *modioli*, *hauſtra*, *Cn. Th.*, die Schöpfeimer oder Kaſten am Schöpfrade. U nas mierzą rudę *kubłami*, zwanemi *kible*, których półtiedynaſta na iedon wóz rudy. *Os. Rud.* 63, Bergkubel.

KUBICZNY, - a, - e, od kubusa, t. i. sześcianu rachunkowego, *Rs.* кубúческій, Cubic-. Wyciąganie pierwiaſtku kubicznego. *Geom.* 2, 60, Cubicwurzel.

*KUBIESZ, - a, *m.*, *Kubieszowie i Pokundziowie, po naszemu włodarze. *Vol. Leg.* 3, 330. *Kubieszowie. *ib.* 3, 359 *et* 436. Na inszych mieyscach: *Rubieszowie, n. p. *ib.* 387. W ziemi Inflantskiéy *rubieszowie i pokundziowie, abo po naszemu włodarze. *ib.* 3, 49.

KUBILIŚCIÓW ziele, *lapathum latifolium*, = ogrodny szczaw końſki. *Syr.* 1090, Mönchrhabarber.

KUBLICZ, - a, *m.*, miaſto w woiew. Bracławſkim. *Dyk. Geogr.* 2, 52, eine Stadt in Litthauen.

KUBRAK, - a, *m.*, KUBRACZYNA, - y, ż. *zdrbn.* z *pożal.*; n. p. Krymki, Węgierki, Kubraki, stroy kobiecy. *Haur Sk.* 519. Przyszedłszy do Warszawy w kubraku bez chłopca, ieździ teraz karetą. *Kras. Doś.* 55. Patron w kubraku ponsowym. *ib.* 76. Niedawno kubraczynę ledwie miał na grzbiecie, Dzisiay uwielmożniony iuż iedzie w karecie. *Zabł. Zbb.* 21. ordynaryyny prosty kontusz, ein ordinärer Polniſcher Oberrock.

KUBULO, KUBUŚ *ob.* Kuba, Jakób.

KUBUS, - a, *m.*, sześcian liczebny, liczba dwa razy przez siebie pomnożona, die Cubikzahl. O podniesieniu liczby do iéy kubusa. *Geom.* 2, 60.

KUĆ *ob.* Kować. - 2) KUĆ *ob.* Kukać.

KUCBAY *ob.* Kuczbay.

KUCH, - a, *m.*, makuch, makowiny. *Dudz.* 42. odchodziny przy wybiciu oleiu. *Wład.*, ein Hülſenkuchen, Leinkuchen, Oelkuchen, Mohnkuchen. *Fertum* kuch nieiaki. *Mącz.* Żołądek flakowy obeymuie w sobie suche i spieczone kuchy. *Wolszt.* 30. KUCHA, - y, ż., w hucie śklanéy, placek gliniany, którym zastawia się dziura piecowa przy robocie, aby ogień nie palił robiącego. *Torz. Szk.* 35 *et* 265, ein Lehmkuchen, das Ofenloch in der Schmelzhütte zuzuſtopfen.

KUCHARKA, - i, ż., KUCHARECZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* kuchařka, matička; *Slo.* kuchárka; *Sr.* 2. kucharka. *Sr.* 1. kucharka, khucharka; warezowa, wohnijcja hladarka, wohnijcjnicza; *Crn.* kuharza; *Vd.* kuharsa, kuharisa, kuhersa, kuheriza; *Cro.* kuharicza, szokachicza; *Hg.* szakátsné; *Rg.* kuhariza; *Rs.* кухáрка, повариха, стряпýха; *Eccl.* поварúница; *Ital.* cuciniera, die Köchinn. Uchoway boże tam co po prostu nazwać! gdzieby kucharka miała uwarzyć, tam kuchmistrz. *Opal. sat.* 160. Kucharka naczynia myie. *Petr. Ek.* 48. Woli on sobie szukać kucharecki iakiéy, któraby go iak indyka kaiu-

zawsze. *Teatr* 52 *d*, 75. KUCHARSKI, - a, - ie, *Bh.* kuchařſky; *Cro.* kuhinszki; *Rs.* поварскій; od kucharza, Koch-, zum Koche gehörig. Kucharſki nóż. *Ld.* KUCHARSTWO, - a, *n.*, *Bh.* kuchařſtwi; *Rg.* kuharſtvo; *Cro.* kuharia, szokachia); sztuka kucharſka, die Kochkunſt, die Kocherey. KUCHARZ, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* kuchař; (*Bh.* kuchati, kuchawati *exenterare*); *Sr.* 1. kuchař, kuchiar, khuchař, warcz, warcijer (cf. warzyciel); *Sr.* 2. koch; *Vd.* koh, kuhar, kuhavez; *Crn.* kuhar; *Cro.* kuhàr, kuhàch, *peregr.* szokàch, „*quanquam fortaſſis non male* szokach *ab Illyrica voce* szòk, *succum ſignificante*, *deduci poſſit*"; *Hg.* szakáts; *Dl.* kuhacs, kuhar; *Bs.* kuhač; *Rg.* kuhac, kuhacich; (kuhati s gotować); *Rs. et Ec.* повáрь, вáрникъ, свѣдомавáреyь, комóрый готовящій кушанье; *It.* cuoco; *Lat.* coquus; *Ger.* der Koch. Pan tak ieść musi, iak kucharz gotuie. *Brath. U* 2 *b.* Kucharz dobry, co Pańſki smak zna. *Cn. Ad.* 405. Głód naylepszy kucharz. *Teat.* 8, 43. Kucharzów wielu, pauie potrawy *Slo.* mnoho kucharov pokewku preſoli (cf. wielu rząd nierząd). Coraz się w nowe zwyczaie odmienia, by kucharz w potrawy. *Pim. Kam.* 70. Żołądek, kucharz wszelkich pokarmów. *Haur Sk.* 449. trawi, przetrawia). Bywszy z oyca kucharzem, zachciał też bydź malarzem. *Rys. Ad.* 4. Urodziłeś się kucharzem, nie chciéy bydź malarzem. *Cn. Ad.* 948. t. i. przestań na swém). Kucharz głodem nie umrze; kucharz każdy skosztuie. *Cn. Ad.* 405. Kucharza, który głodem umrze, nie chowaią na cmentarzu. *Rys. Ad.* 30. - Kucharz pospolity. *Sk. Dz.* 114. t. i. traktyer, garkuchnik, ein Speiſewirth; kucharz miéyſki, kuchenny miéyſki. *Cn. Th.* Na szkucie kucharz, ieść flis, który flisom w kotle ieść gotuie. *Mag. Mſk.* KUCHARZOWY, - a, - e, do kucharza należący, Kochs-. KUCHARZOWA, - y, *ż.*, *subſt.*, *scil.* żona, des Kochs Frau. KUCHARZÓWNA, - y, *ż.*, córka kucharza, des Kochs Tochter. KUCHARZYĆ, - ył, - y, *intrans. ndk.*, *Bh.* kuchariti; *Rg.* kuhaciti; *Rs.* поварничать; kucharzem bydź. *Wlod.*, den Koch machen, einen Koch abgeben. KUCHARZYSKO, - a, *n.*, płodzidym, kopcidym, parzykasza, ein Sudelkoch. - §. b) kuchcik, kuchta. *Cn. Th.*, Kochsjunge, Küchenjunge. KUCHCIK, - a, *m.*, KUCHTA, - y, *m.*, *Bh. et Slo.* kuchtik, kuchtić; *Cro.* kuhta, szokachich, szkokáchicz, kukachich, kuhinszki dechak; *Hg.* kukta; *Sr.* 1. kucharſki hołz, holtja; *Vd.* kuhta, kuhinſki vmasanek, vmasounik, shudlarſki ſant, raunkuhar; *Rg.* sudopràghja; *Rs.* поваренокъ, оцáжникъ; czeladnik, abo chłopiec kucharſki, der Küchenjunge; (*Bh.* kuchtiti kuchcić *Act.*, źle warzyć, iak kuchta, nie iak kucharz kucharzyć). Kuchcikowie z rożnami nań wypadli. *Klok. Turk.* 29. Zaraz kuchcikom z obozu precz rozkazał; warzonych potraw przedawać zabronił. *Warg. Wal.* 50. KUCHENKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kuchnia, *Bh.* kuchynka; *Vd.* kuhinjica; *Rs.* поварёнка, eine kleine Küche. Każda Sułtanka ma swoię kuchenkę, kędy dla siebie każe kucharkom swoim ieść gotować. *Star. Dw.* 32. KUCHENNY, - a, - e, od kuchni, Küchen-; *Bh.* kuchynſky; *Sr.* 1. khuchinſti; *Vd.* kuhinſki, kohinſki, kuhonn; *Crn.* kuhenſke; *Cro.* kuhinszki, kuhinyszki; *Sla.* kuhinſki; *Hg.* konyhás; *Rs.* кухенный, кухонный, поварённый. Rośliny kuchenne, ogrodowiny, z których używania stołowego pożytkuiemy. *Kluk Rosl.* 1, 182. Owocne i kuchenne ogrody. *Pam.* 83, 566. Przyiaciele kuchenni, albo garncowi, wszystkiego się dla brzuchów swych podéymą. *Kosz. Lor.* 47. KUCHENNY, - ego, *m.*, *subſt.* kucharz, der Koch. Kuchenny miéyſki, kucharz miéyſki, publiczną kuchnią trzymaiący, przekupień strawy warzonéy. *Cn. Th.* garkuchnik, der Speiſewirth, Garkoch. KUCHENNA, - y, *ż.*, *subſt*, *Bh.* kuchynſka, służąca od kuchni, kucharka, die Küchenmagd. KUCHMISTRZ, - a, *m.*, der Küchenmeiſter, przełożony nad kuchnią, *Boh.* kuchmiſtr; *Vd.* kuhinſki predstoinik, kuharſki moiſter; *Cro.* kuhmeſter, kuhomeſter; *Hg.* konyhameſter; *Rg.* nadkuhacnik; *Rs.* кухмúcтеръ. Głod stanie za kuchmistrza, t. i. potrawy mniéy wytworne warzone, głodnemu żołądkowi przypadną do gustu. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 128, *ib.* 4, 141. - §. urzędnik: Kuchmistrz Koronny, Kuchmistrz Litewski, ein Beamter, der Kronküchenmeiſter, der Litth. Küchenmeiſter. KUCHMISTRZOSTWO, - a, *n.*, 1) kucharſtwo, die Kochkunſt. Gospodarz powinien się znać i na kuchmistrzoſtwie. *Kras. Pod.* 2, 70. - §. 2) urząd kuchmistrza, das Küchenmeiſteramt. - §. 3) *coll.* urzędnik kuchmistrz z żoną; der Küchenmeiſter und deſſen Gemahlinn. Państwo Kuchmistrzoſtwo przyiechali. KUCHMISTRZOWSKI, KUCHMISTRSKI, - a, - ie, od kuchmistrza, Küchenmeiſters. Kuchmistrzowski urząd. *Ld.* Kuchmistrſki chleb, z ciasta. *Tr.*, Gebackſel, Backwerk. KUCHMISTRZOWA, - y, *ż.*, KUCHMISTRZYNI, - i, *ż.*, żona kuchmistrza, die Küchenmeiſterinn. KUCHMISTRZÓWNA, - y, *ż.*, córka kuchmistrza, des Küchenmeiſters Tochter. KUCHNIA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* kuchyně; *Sr.* 2. kuchna; *Sr.* 1. khuhina, warencza; *Vd.* kuhina, kuhinja; *Crn.* kuhéna; *Cro.* kuhinya, szokachnicza; *Dl.* kuhinya; *Hg.* konyha; *Sla.* kuhinja; *Rg.* kuhigna; *Bs.* kuhigna, kosegna kuchja, koliba; *Ross.* кухня, поварённая, варница, стряпýчая, сóкальница; *Angl.* kitchin, *Suec.* kök, *Dan.* kiöllen, *Gall.* cuisine, *Ital.* cucina, *Lat. med.* cocina, cochia, chochia, *etym.* coquere), die Küche. Miéyſkie kuchnie dzierżeć. *Szczerb. Sax.* 382. garkuchnią utrzymywać). Zbiegli się, iak psy do kuchni. *Pot. Zac.* 58. Nie patrzy u sąsiada, co na kuchni warzą. *Bach. Epik.* 30. Pies z kuchni ucieka, gdy co porwie. *Pot. Arg.* 721. Dom Zborowſkich zwano kuchnią chudych pacholków. *Talib. G* 11. cf. chlebodawca). *Slo. Prov.* co kto ma w' komore, to widáwá do kuhiné, co kto ma w śpiżarni, to wydaie do kuchni, *os ex abundantia cordis loquitur.* Dosyć, żeć wolna kuchnia, nie ciśń się do stołu. *Pot. Arg.* 341. Przyiaciele kuchni, iak puſtki postrzegli W złym razie dobrodzieia swego odbiegli. *Kras. Sat.* 36. Z kuchnią trzyma; gdzie przyydzie, na co trafi, to je. *Cn. Ad.* 1131. pasibrzuch). Kuchnia Łacińſka, *vulgo* apteka. *Mon.* 76, 203. - *transl.* kuchnia, z. na szachownicy, pole, do którego się król chroni, das Feld auf dem Schachbrete, wohin ſich der König retirirt. W szachach król, kiedy głodzien, do kuchni rad ſkoczy, Dokąd z pierwszego miéysca nie wyſkoczy. *J. Kchan. Dz.* 86. Zatym król czarny przed ieden huf cały Do kuchni ſkoczył za oſtatnie wały. *ib.* 89.

KUCHRO *ob.* Chuchro. KUCHTA *ob.* Kuchcik. KUCIE *ob.* Kować, Kowanie.

Saufaus. (*Rs.* ку́норъ trudniący się koło toczenia wina, der Weinküfer). KUFLICZEK, KUFLIK *ob.* Kufel. KUFLOWY, - a, - e, od kufla, Trinkkannen-, Saufkannen-; Sauf-. Gdy mię gość kuflowy zastał niespodzianie, Mały mi dzień był na iego uczestowanie. *Zab.* 8, 585 *Koryt.* Kuflowy zaciążek, - wołoszyn, patrzy zkąd wiatr. *Gemm.* 142. cf. kuchni przyiaciel. KUFNY, - a, - e, od kufy, zur Kufe gehörig. *Cn. Th.* - Pochdz. *dybiikufel, łupikufel, półkufnik.*

KUFER, - fra, *m.*, KUFEREK, - rka, *m. zdrbn.*, sepet, skrzynia, der Koffer, *Gall.* coffre; *Vd.* skrinja s' kosho, ali visinjam obdana; *Cro.* valish; *Rag.* kopcègh; *Ross.* скри́нъ, бау́лъ, бау́лецъ, бау́лчикъ, сунду́къ, сундучёкъ. Jest to nierozum, napychać tym kufry, co zbywa nad wszelkie potrzeby. *Zab.* 5, 78. Niech bogaci wypróżnią swoie kufry, niech dzią pożywienie ubogim. *Zab.* 6, 186 *Minas.* Do kufra otworzyć. *Teat.* 31 *b*, 115. Od kuferka starego, nie mógł zapłacić ślósarzowi, który mu go sporządził. *ib.* 28, 31. Pieniądze z kuferkiem w koczyk wrzuciwszy, hayże za granice. *ib.* 32 *b*, 24. W takich gatunkach umów, nie miłość, lecz szkatuła iest pośrzednikiem, a niekiedy kufer lepiéy rzeczy układa, niż miłość. *N. Pam.* 3, 306. cf. trzos). KUFROWY, KUFERKOWY, - a, - e, od kufra lub kuferka, Koffer-, Kofferchen-; *Rs.* бауло́вый, сундучный. Kufrowy rzemieślnik, co kufry robi *Ross.* сундучникъ, бау́лникъ.

KUGLA, - i, ż., kuglowanie, kuglarstwo, Gaukel, Gaukeley (Obd. Göckel, Geuchel; *Lat. med.* iocale, iocalus, *Suec.* kockleri), mamidło sztukmistrzowskie, *n. p.* Muszą przecięż kiedy zuchwalcy porzucić takie swoie kugle. *Pot. Arg.* 325. (KUGLAKA, - i, ż., z *Niem.* Kugellack, czerwienidło w okrągłych kreciauych gałkach; *n. p.* Kuglaki funt. *Instr. C. L.*). KUGLARKA, - i, ź., kuglarstwem się bawiąca, die Gauklerinn. *Warg. Wal.* 68, *Cro.* kuklerica; *Rs.* худо́жница, шаманка, шмыга́рка. KUGLARSKI, - a, - ie, od kuglarza lub kuglarstwa, gaukleriſch, Gaukel-, Gaukelſpiel-; *Slo.* kejklowný, kejklirſký; *Sr.* 1. keklarſki; *Vd.* norouski, norzhen, telesna jigrashen). Kuglarska nauka, - kunsztmistrzostwo. *Cn. Th.* Kuglarski mistrz, - kunsztmistrz, *ib.*, sztukmaister. KUGLARSKOOBYWATELSKI, - a, - e, obłudnego obywatelstwa, von gaukleriſchem, heuchleriſchem Patriotismus. Zrobiłeś kilka kuglarskoobywatelskich czynow; zaczęto padać przed tobą na twarz. *Bibl. Targ.* 14. KUGLARSTWO, - a, *n.*, kunsztmistrstwo, kuglowanie, kunsztowanie, die Gaukelkunſt, das Gaukelſpiel, Gaukeley, Taſchenſpielerey; *Sr.* 1. keklarstwo; *Vd.* norzhnia, norustvu, telesnu jigrashtvu, norzhuvanje, kauklaria, osliepna jigra, shatria; *Rs.* фигли (cf. figle). KUGLARZ, - a, *m.*, kunsztmistrz, sztukmaister, figlarz, komedyynek, skoczek, mietelnik, powrozobiegun, śmieszek, błazen, krętofilnik, skomoroch, der Gaukler, Gaukelſpieler, Taſchenſpieler, Seiltänzer ꝛc.; *Boh.* kejklíř; *Slo.* kejklíř, g'apklíř, krepčiř; *Sr.* 1. keklar; *Crn.* kavklar, mamèa (cf. mamić), slepivz; *Vd.* kaukler, kauklar, gaukler, mamez, osliepni jigrauz, slepius, shatrenik, ludoslepnik, norzhuvanz; *Cro.* kauklyer, kaukler, glumàch; *Dl.* glumacz, hlumacz, prikazalacz; *Bs.* glumaç; *Rs.* худо́жникъ, шама́нъ, шмыга́рь; *Lat. med.* cáu-

culator, caucleárius, iocularius; *Ital.* giocoliere, *Gall.* jougleur, *Angl.* jugler, *Suec.* gycklare, *Dan.* Gegler). Patrzyli iak kuglarze skakali po linie. *Pot. Arg.* 141. U Rzymian na scenie udawali aktorowie; proscenium, niżéy sceny, było dla błaznowania kuglarzów. *Nar. Tac.* 2, 243. - *moral.* obłudnik, oszust, który ludziom tuman w oczy puszcza, oczy im zamydla i ich okpiéwa, mysze łayno za pieprz przedaie, kota za zaiąca, ein gaukelhafter Betrüger, der andern die Augen verblendet. KUGLOWAC, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, gaukeln; *Sr.* 2. kuglowaſch, goklowaſch; *Vd.* kauklati, (kuglat, koglat - w kuggle grać), norzhuvati, noruvati; (*Bs.* gljugljati, kretati *agitare*); *Rs.* кудесни́ть; Niederſ. gocheln, kukeln, Obd. kechein, keucheln, *Angl.* juggle); kuglarstwa stroić, błaznować, krotofilić, pięsać etc., Gaukeley und Poſſen treiben; *Bh. et Slo.* krepciti, krepčim. Począł kuglować, pięsy stroić z szyderstwy wespoł. *Birk. Dom.* 88. Kto się rozumem z cnotą nie sprawuie, Jest kotek na łańcuszku, co wszystkim kugluie. *Rey Wiz.* 47. Gdy Kupido dzieciątko swą strzałką rozdrażni, Alić wszyscy kugluią, alić wszyscy błaźni. *Rey Wiz.* 29 *b.* Trudno w tym sądzie kuglować, masz appellacyą. *Rys. Ad.* 124. t. i. wykręcać się, na krętowiny się puszczać, Drehen machen. Prokuraci z stronami soremnie kugluią, Onemi wykrętały, onemi dekrety, Byś miał naysprawiedliwszą, a nie miał kalety, Przegrasz. *Paszk. Dz.* 114. Kuglować z kogo, - przedrwiwać, szydzić z kogo, einen verhöhnen, ihn zum Narren machen. Zarcik ten powiedział, kugluiąc z Pitagory. *Gorn. Sen.* 551. Kuglować kim, z kim, - za błazna go mieć, błaźnić go, einen zum Narren haben, Kurzweil mit ihm treiben. Patrz iako świat rozlicznie wszystkiemi kugluie, Jednym srogość, a drugim łaskę okazuie. *Rys. Ad.* 127. Cożeś ty za kuglarz, że śmiesz tak z Apostolskiemi osobami kuglować! *Twor. Wie.* 52.

Pochdz. *nakuglować, wykuglować, rozkuglować.*

KUIAN, KOIAN, - a, *m.*, łaydak, hultay, ein Canjon, liederlicher Kerl. Już to nie będzie z panów pan, J natura szlachecka, ale własny kuian. *Klon Wor.* 55. Z dzieci wielkich mędrców siła bywa kuianów, miasto filozofów. *Falib. Dis. H.* Gruby koian. *Jeż. Ek. F* 3

KUIAWY, *Gen.* Kuiaw, prowincya Polska, zawiera woiew. Brzeskie Kuiawskie i Inowrocławskie. *Dyk. Geogr.* 2, 52, die Provinz Kujavien. KUIAWIANIN, - *gruba* KUIAWIAK, - a, *m.*, z Kuiaw rodowity, ein Kujavianer. KUIAWIANKA, - i, ź., die Kujavianerinn. KUIAWSKI, - a, - ie, od Kuiaw, von Kujavien, Kujavisch. Biskupstwo Kuiawskie było założone w Kruświcy, ale potym do Wrocławka przeniesione zostało. *Dyk. G.* 252. Brzeście Kuiawskie, mówi się dla różnicy od Brześcia Litewskiego. *ib.* 1, 102. - *Prov.* Po Kuiawsku, - łup cup po sobie, rauferiſch, ſtreitſüchtig. Nie żyię po Kuiawsku, kędy trzeba testament gotowy zostawić w domu, gdy na ucztę iedziesz. *Opal. sat.* 7.

1) KUIĘ *ob.* Kować, Kuć. 2) KUIĘ *ob.* Kukać.

KUKAĆ, - ał, - a, *intrans. contin.*, Kuknąć *instr.*, Kuć, kuł, kuie *ndk.*, głos kukawki czyli gęgżołki wydawać. *Bh.* kukati, kukawati; *Sr.* 1. kukać; *Vd.* kukujem; *Crn.* kukajnam; *Cro.* kukujem; *Rs.* кокова́ть, кокую́, кукую́ (кукать, ку́кнуть pisnąć); *Ec.* ку́како, *Lat.*

cucubo (*Bh.* łaukati, łauknauti *speotare, adspicere*); ſchreyen wie der Guckguck, Gackguck rufen, guckgucken. Tu wdzięcznie śpiewaią słowiki, A tam głośne po gibkich kukaią gęgzołki gałęziach. *Kulig.* 123. Kukułka kuka. *Pot. Syl.* 28. Już ſkowronek na górze pięknie przepioruie, Słowiczek we krzu krzyczy, gęgzoleczka kuie. *Rey Wiz.* 54. – *fig.* Do czasu się ſtosuiąc, tam kuknąć nie wadzi, Kędy do sławy dobrey okazya radzi. *Pot. Jow.* 27. *ulula cum lupis*, kiedy przyydziesz między wrony, krakay. KUKAWKA *ob.* Kukułka.

KUKŁA, – i, *ż.*; *Boh. et Slo.* łukla, łuklice, łuklička; *Hg.* tsaklya; *Rg.* kukuglizza, kikka; *Bs.* kikka, percin; *Cro.* kuchka, kika; *Rs.* куку́лъ, *Gall.* cucule, coqueluchon; (*Rs.* кокошникъ gatunek ubioru na głowie u chłopek), *Lat.* cucullus), kapica mniſka, die Kogel, Kogelhaube, Kugelhaube der Mönche. Kuglarze owi święci z powrozy, z kuklami. *Rey Wiz.* 161. – §. 2) Kukła, KUKIEŁKA, – i, *ż.*, *dem.*, bochenek chleba podługowaty, gniotka, ein längliches Brot, ein Wecken; *Russ.* ку́кла, ку́колка lalka; poczwarka motylowa). Wziął gomołkę i kuklę w tobołę *Pieśń.* 43. Kukła szelągowa. *J. Kchan. Frag.* 21. Tak dobra kukiełka, iako i biały chleb. *Rys. Ad.* 67. Chłopek nieborak kukiełkę w garści kruszy za poltorak. *Pot. Jow.* 129. Towary te iak ciepła kukiełka przedawać się będą. *Torz. Szk.* 124. Dla przyiaciela naylepiéy kukiełkę kupić, bo ieśli się mu nie podoba, tedy ią sam zjesz. *Rys. Ad.* 12. Pomniy, że w iednéy łodzi pływasz ſemną Jedząc Hirpinie kukiełkę wzaiemną. *Pot. Sył.* 68, *Pim. Kam.* 14. – Z gliny robić kukiełkę. *Torz. Szk.* 86. bochenek).

KUKŁAĆ, – ał, – a, *cz. ndk.*, ſkuklać *dk.*, (cf. kudlić cf. łuk, łuren); bić, rwać włosy, wybiiać, drapać, szarpać, męczyć, *pr. et fig.* ſchlagen, zauſen, herum reiſſen, quälen. Nieprzyiaciół tych przedtym, dosyć często kuklali. *Petr. Et.* 182. Bardzo przykro kuklaią u nas tych nędzników. *Rey Wiz.* 161. Boi się kto kogo, wnet go ſkuklę, aby się go więcéy nie bał. *Petr. Pol* 109. Maryusz Cymbrów ſkuklał, i tak ſtarł w niwecz, że ledwie się znalazł, ktoby nowinę klęſki do domu zaniósł. *Opal. sat.* 110. Deliunaków było z sędziakiem sześć tysiąc, Których nasi zkuklali igraiąc, nie licząc. *Weresz. Pob.* C. 2 *b.* Gdyby ich raz ſkuklał, trudnoby wſkorali. *Weresz. Pob.* C. 3 *b.* Co za sławę dosta wasz, ledwki kuklaiąc? *superando inertes?* *Zebr. Ow.* 262. Panowie takie konſtytucye tworzą, któreby tylko kuklały ubogich, a onych żeby dotknąć nie mogły. *Gorn. Wł. N* 3. Bolesław zwoiował Ruś i Węgry z Czechy, z Morawiany, Skuklał i buntowniki Pruſkie z Pomorzany. *Gwag.* 36. Ufasz pono żołnierzowi twemu, A żeś to kilku ſkuklał po iednemu, Masz zwalczyć wespół wszyſtich zjednoczonych. *P. Kchan. J.* 48. Ubiór pomierny, nie ſkuklany, dziwnie wymyślony. *Rey Wiz.* 18. (rozkudłane włosy, fryzury); KUKLAS, – a, *m.*, długi ptaszy nos, czyli dziób, iak bociani. *Tr.*, ein langer Schnabel, ein Storchſchnabel, Reiherſchnabel. KUKLASTY, – a, – e, podługowaty. *Cn. Th.*, länglicht. Malony łabiczyſte albo dynie okrągłe malonom podługowatym i kuklaſtym są korzeniem i kwiatem podobne. *Syr.* 1186, *Rg.* kukugljaſt *cucullatus*. KUKLIK, – a, *m.*, *caryophyllata*, Benedictenwurz, rośnie w lasach, na łąkach, przy parkanach, liście podobne poziomkowym. *Kluk Rośl.* 2, 231, *Krup.* 5, 205, *Urzęd.* 151; *Cro.* kukuvjek; *Rs.* гравилатъ, чистецъ, грѣбникъ.

KUKNĄĆ *ob.* Kukać.

KUKRACHTY, – ów, *plur.*, n. p. Kwaszą kukrachty z okoniów, i tym pas parszywego smaruią. *Ostror.* 23. cf. kuchro.

KUKSA, KUKZA, – y, *ż.*, KUX, – u, *m.*, der Kux, Bergkux. Miéysce na kopalnią wyznaczone dzieli się na 128 części, *kuksami* zwane. *Kluk Kop.* 2, 282. Część, którą kto ma w górach, zowie się kux. *Gal. Cyw.* 5, 164. W Niemczech 4 *kuxy* należą właścicielowi kopalni; *kuksa* zaś iest 128 część rzeczy wykopanych. *ib.* 1, 67.

KUKSAĆ kogo cz. *ndk.*, ſkuksać *dk.*, kuklać, szturkać łokciem, boksować, einem Stöße mit dem Ellenbogen verſetzen. Godzieneś być ſkuksanym. *Teat.* 31, 83.

KUKU! głos kukawki czyli gęgzołki. *Cn. Th.*, Guckguck!

KUKUBA, – y, *ż.*, *cucubalus*, rodzay rośliny; iest Tatarſka, Syberyyſka etc. *Kluk Dyk.* 1, 165. wyżpin. *Jundz.* 246, Beben, großer Hühnerbiß.

KUKUŁCZĘ, – ęcia, *n.*, piſklę kukułcze, das Junge des Guckguks. Pokrzywka podrzucone kukułczęta wylęga. *Klon. Wor.* 61. KUKUŁCZY, – a, – e, *Rs.* кокуше́чій, кокуши́ный, od kukułki, Guckguks-. Dzielił się kukułczy syn gniazdem i obłowem Z synami cnego łoża. *Klon Wor.* 63. bękart). KUKUŁKA, KUKUŁECZKA *dem.*, – i, *ż.*, der Guckguck, kukawka, gęgzołka, cf. ozarka; *Bh.* łukawka, łukacka, zejhulka, trahulka, trahulenka; *Slo.* łukučka, łuk; *Hg.* kakuk; *Sr.* 2. łukawa; *Sr.* 1. łokula; *Vd.* kukouza, kukoviza, kukaliza; *Crn.* kukovza; *Cro.* kukuvacha, kukuvicha; *Dl.* kukavicza, kukavic; *Rg.* kukavisa (*Rg.* kukuvikka, chjúk = sowa; *Bs.* kukaviça *ulula, bubo*); *Sla.* kukavica; *Rs.* кукушка, кокушка; *It.* cucolo, cucco, *Lat.* cuculus, coccyx; *Gr.* κοκκυξ; *Angl.* gawk i t. d.); ptak ten imię ma od szczególniéyszego głosu; iaia swe znosi w obce gniazda. *Zool.* 264, *Sien.* 296. Dziś kukułek dosyć się nayduie, które iayca swoie w cudzych gniazdach pokładaią. *Strykk.* 229. Kukułeczka kuka nad zieloną gruszką. *Kniaź. Poez.* 3, 214. §. kukułka, narzędzie do kukania, eine Guckgucksbüchſe. Ma pod ſtołem ukrytą drewnianą kukułkę, któréy niespodziewane kukanie do śmiechu ſtało się przyczyną. *N. Pam.* 10, 119. – §. osoba sprzeczna, krnąbrna, eine widerſpenſtige Perſon. Zawszeż będziesz kukułką? chciałżem kiedy iaką rzecz, abyś ty się w niéy mi sprzeciwić nie miała? *Teat.* 42 *d, B.* – §. *Cuculus* kukułka ryba, ztąd tak nazwana, że ſkrzelami trąc głos wydaie kukułki. *Chmiel.* 1, 624, ein Fiſch. – §. b) *botan.* firletka kukułka, *lychnis flos cuculi, Linn.*, rośnie dziko. *Kluk Dyk.* 2, 100, *Jundz.* 253, die Guckgucksblume, Guckguckneügelein, Gauchblume.

KUKURBITA, – y, *ż.*, naczynie chymiczne, ein chemiſches Geſchirr. Kukurbita, t. i. alembik ślepy. *Syr.* 284. Likwor ten wlęy do bani ſklanéy czyli do kukurbity ſklanéy. *Krup.* 5, 83. Wsyp to w kukurbitę ſklaną, pokrywą nakryy, wſtaw kukurbitę w piasek ciepły. *Os. Rud.* 454.

KUKURUDZ, – y, *ż.*, KUKURUCA, KUKURYCA, – y, *ż.*, *Sla.* kukurus; *Vd.* kukuriza; *Cro. et Hg.* kukuruza; *Rs.* кукуру́за, сарацинское пшено. *Zea*, der Mays, Tur-

liſch Korn, rodzay, do którego należy pszenica Turecka. *Kluk Dyk.* 3, 173, *Krup.* 5, 54, *Mik. Turk.* 23.

KUKURYKU *indeclin.* (cf. kokoryku!) gatunek kornetów czyli czepców, eine Art Weiberhauben, cf. *Rs.* кокошникъ. Kokosze żeby były z takowemi zwyczaynemi na głowie ſtroiami, ktore teraz damy kukuryku zowią. *Haur Sk.* 119 *et* 519.

KUL, - u, *m.*, snopek słomiany, ein Bündel, Strohbündel. Zamiaſt wygodnéy pościeli, spoczywa na kulu słomy pod dachem. *Kur. Pet.* 115. - §. Snopków lnu 10 albo 15 iuż omłóconych związanych, czynią kul albo pęk ieden. *Przędz.* 10, ein Bund Flachs; *Rs.* кулъ wor, sak; pewna miara zboża, czetwert.

KULA, - i, ż., *Bh.* kaulè; *Slo.* kule, gula, g'ule, kulka; *Sr.* 1. kula, kulka; *Sr.* 2. kula; *Vd.* kugla, klonzhiz, okrogla (kula z woz); *Crn.* kugla, obliza (cf. obli); *Cro.* kuglyà, globus, kruglya, oblicza, obline, okolische (cf. okolica, *Cro.* kula, branische *propugnaculum*); *Dl.* oblicza; *Hg.* golyóbia; *Bs.* obliça, okolisc (*Rag.*, *Bs.*, *Sla.* kúla *arx*, *caſtellum*, *turris*) cf. *Lat.* globus, *Germ. vulg.* Kaul, *Suec.* Kula), die Kugel; bryła kończąca się ze wszyſtkich ſtron przez powierzchnią, któréy wszyſtkie punkta są od iednegoż i tegoż punktu równo odległo, *Jak. Mat.* 1, 155. Niech półkole obraca się w koło średnicy, aż na swoie pierwsze miéysce powróci, ślad po tym obrocie zoſtawiony, ieſt kulą. *Leſk.* 2, 182. Ziemia ma kształt kuli, *Hub. W.* 7; *ob.* Kuliſty). Ziemię wyrażamy przez kulę udziałaną. *Hub. W.* 31. *globus artificialis*). Anaxymander pierwszy ziemię wyrażał na kuli. *Wyrw. Geo.* 3. Kula, *sphaera. Geom.* 2, 41. *globus. ib.* 194. Gada, iak gdyby kule toczył. *Pir. Wym.* 258. smarownie, gładko). Nóż cyrulicki z kulą na końcu *capitatus. Czerw.* 24, t. i. z gałką). Szczęście na okrągléy kuli poſtawione ieſt. *Furm. H* 3 *b.* t. i. na kole). - Kula biliardowa. *Boh. Prog.* 124, eine Billardkugel, ein Ball. Kula do grania w kręgle bywa grabowa, kręgle olszowe. *Kluk Rosl.* 2, 160, *Cro.* kuglin z kręgiel; kuglischo z kręglarnia). Miara swych uczy nie tracić dóbr gulą, Zbytkiem szalonym, ani w kręgle kulą. *Stryik. Gon. B* 2. - Kula w kulę toż samo słyszałem od niego. *Teat.* 16 *b*; 32. kubek w kubek). - §. *szczególniéy* kula, pocisk żelazny albo ołowiany, używany do ſtrzelby. *Jak. Art.* 3, 298, eine Kugel zum Schieſſen; *Rag.* zarno topno (cf. ziarno, cf. topić); *Bs.* zarno, zrriano od puscke, purak od olova; *Sla.* jáne, olovo, zérno, topovſko zerno; *Ross.* шарь, пуля, пулька, ядро, ядрышко (cf. iądro). Kule ołowiane leią się w formach żelaznych lub kamiennych. *Kluk Zw.* 1, 388, *Jak. Art.* 3, 292. Swiszczą kule, brzmią groty, Ziemie huczy z ochoty, I powietrza wyią. *Tward. Misc.* 15. Bóg kule nosi, a człowiek ie ſtrzela. *Pot. Arg.* 629. Chłop ſtrzela, a bóg, mówią, kule nosi. *Jabł. Buk. R* 2 *b.* Już dla mnie niemasz nadziei, iedno połkuąć kulę, lub się utopić. *Zab.* 13, 26 *Gawdz.*, zabić się). Oto piękna pobudka służenia w woyſku, kulą w łeb doſtać. *Teatr* 17, 137. Trafił, by kulą w płot. *Rys. Ad.* 67, *Teatr* 62 *c*, 36, *et* 33, 53. Ogniſte kule, Feuerkugeln, wszelkie kunsztowne kule, różnemi przyprawami napełnione, które rzucaią się z móżdzierzów. *Jak. Art.* 3, 306. Kule ogniſte z dział burzących wypuszczone. *Birk. Sk. B* 3 *b*, *Papr. W.* 1, 272. Kula działowa, z armatna, eine Kanonenkugel. - §. kula, z maczuga, szlaga, klepadło. *Cn. Th.*, der Schlägel, ein Klöpfel, eine Keule. - §. na wodnych ſtatkach, szkutach, kula, zowie się kruk drewniany, na ktorym wisi kocioł, gdy się gotuie. *Mag. Miſk.* der hölzerne Keſſelhaken. Kule, zowią się kółki zakrzywione na końcach trepów, za które ſternik zakłada oflinę gdy się rudel opiera. *ib.*, krumme Pflöcke. - §. c) kula podpaszna, na któréy kulawy chodzi, koſtur, eine Krücke; *Sr.* 2. krúka; *Vd.* krukba, bergla, hodalniza; *Rg* ectakka; *Rs.* калюка, калюжка. Pośliznąwszy się, goleń złamał; lecz na to nie dbaiąc, o kuli daley poſtępował. *Sk. Zyw.* 1, 393. Nie mogła poſtąpić, tylko z kulami pod ramiony. *Wys. Aloy.* 450. Ochromiawszy podagrą, musisz nosić kulę. *Pot. Pocz.* 276. Acz bóg powolny zetrze iednak rogi bezbożnym zemſta, co chodzi o kuli. *Zab.* 12, 89. Lubo się o kulach każń powolna wlecze, Przecięż rzadko złoczynny człek od niéy uciecze. *Hor.* 2, 13 *Nar.* cf. Pomſta i na chromym dojedzie). - §. KULA, - i, *m.*, co na kulach chodzi podpasznych. *Cn. Th.*, einer, der auf Krücken geht. - §. kula, z ryba morſka, *sphyraena*, *sudes Plinii*, ein gewiſſer Seefiſch. *Cn. Th.*; *Rg.* oblijsc. KULAĆ, - ał, - ą, *cz. ndk.*, taczać co w kulę, *Bh.* kuliti, kuljm, kauljm, kotaleti, kotáljm; *Sr.* 1. kulam; *Gr.* κυλίω, *Hbr.* גלל galal, cf. gałka, etwas kollern, rollen, wie eine Kugel. Kulać co po ziemi. *Rog. Doſ.* 2, 62. Dziecko kawałek śniegu z góry na doł kulaiąc, coraz go w znacniéyszą dopełnia bryłę. *Mon.* 67, 390, *Vd.* kuglanje, jigra s' okroglami. KULAĆ się *recipr. ndk.*, ukulać się *dk.*, taczać się na kształt kuli, *Vd.* valiti se, na okrog tezhi, ſich kollern, ſich rollen. Kładą pod ciężar walce, żeby się uciśnione od ciężaru ciągnionego kulały, i ciężar przybliżały. *Rog. Doſ.* 1, 240, *Cro.* kuglyamsze *ludo conis.* KUŁACZNIK, - a, *m.*, *pugil*, pięściarz; n. p. którzy się u Rzymian pięściami w rękawicach rzemiennych, ołowiem lub żelazem dla wagi przekładanych, tłukli. *Nar. Tac.* 2, 259, der Fauſtkämpfer. cf. *Rs.* кулачный бой bicie się na kułaki. KUŁAK, - a, *m.*, *Rs.* кулакъ, кулачокъ, кулачище, cf. *Gr.* κολαφος; pięść niby to w kulę zawarta, die geballte Fauſt. Waparty niezgrabnie drzyma na kułaku. *Zab.* 16, 331. Trzeba mi wiedzieć, kiedy mnie wyciął, czy miał rękę rozwartą, czy w kułak ściśnioną. *Teat.* 31, 57. Kułakami go i pięściami bili. *Sk. Dz.* 1186. Daie mu kułakiem w bok, obala go i nacka. *Teatr* 55, 76. Piwali na oblicze iego, i bili go kułakami. *W. Matth.* 26, 67, policzkowali go. *Bibl. Gd.*). *Rufforum*: palec ſkrywisz kryczyt; kułakom morsnięsz, mowczyt. *Cn. Ad.* 593. - §. kułak, raz czyli uderzenie pięścią lub kułakiem, ein Hieb mit geballter Fauſt. Każdy dla pani kułak nie boli, lecz łechce. *Teat.* 42 *c*, 33. Kułaki brytańczyków, poiedynki naszych officerów, są to polityczne nierządy. *Pam.* 85, 1, 683. KULAN, - a, *m.*, n. p. Owca kulan, ow chart ſtary. *Myſl. F.* 5 *b.* miano charta (od Kułhanek imię Czeſkie). KULAS, - u, *m.*, KULASIK - a, *m.*, *zdrbn.*, krzywe iakieyśiś kresy zatoczenie, eine Krümmung, ein krummer Strich, krummer Schritt. I ſtąpić uczciwie nie możesz, iak żywo, Lecz kośławe kulasy, i nosisz się krzywo. *Mon.* 70, 172. Na instrumentach podkowkami zakręcania czynią i kulasy przyże-

ią: *Haur Ek.* 12. W szczególności, w pisaniu kulas, źle i krzywo pisana litera *Tr.*, krummer Haken im Schreiben; *Rs.* карякулька. Kiedy się pisać uczą trudna za pierwszym bez kulasa. *Tr.* Łatwiéy iest niebu i ziemi przeminąć, niż zwierzchnemu kulasikowi zakonu upaść. *Sekl. Luc.* 16. niż iednéy krésce zakonu). Jeden zwierzchni kulasik u litery. *ib. Math.* 5. Kulasy, *plur.*, bazgranina. *Tr.*, Geſchmiere. Kulasów tych czytać nie mogę. *Tr.* – §. Ten co zamyślił szkutę i do niéy tak dziwne kulasy . . . *Mon. Fl. B* 3 *b.* haki, bosaki, wiosła). – §. Kulas, calowiek kulawy, ein Lahmer. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 140, *Rs.* хромец. Nauczcie tego czleka bydź kulasem. *Zab.* 15, 202. *Nagl.* KULASTY, kulasto, *ob.* Kulisty; *n. p.* Rzepa kulastookrągła. *Syr.* 10, 11. KULAWIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, kulawym abo chromym czynić, lahm machen. *Tr.* KULAWIEĆ, *contr* KULEĆ, – ał, – eio, *neutr. ndk.*, *Bh. et Slo.* kulhati; *Sr.* 1. klatzam; *Rs.* хромать, хромбть, колчить, колченожить, (cf. *Gr.* χωλευω cf. cholewa), хромать; chromać, nachramować, napadać na nogę, utykać, kulawym bydź, hinken, lahm ſeyn. Kuleiący nierównym porusza się krokiem. *Dmoch. Jl.* 1, 308. Kray kulawieiących. *Zab.* 15, 201, das Land der Hinkenden. Gellert. Biedna szkapa, cóż z nią teraz zrobię? kiedy mi kuleie. *Teatr* 52 *c*, 42. (*Bh.* dokulham ſe dochramać się, dochrapać się, *claudicando peruenire*), KULAWKA, – i, *ż.*, chromota, nachramanie, *Ec.* хлосность, хлосноша, хромота, слуховть; cf. *Gr.* χωλεια, das Hinken. W owym kraiu to iąkalſtwa, kulawki obchody, Miano za obyczayność, i za prawo mody. *Zab.* 15, 201 *Nagl.* KULAWY, – a, – e, – o *adv.*, *Bh.* kulhawý; *Slo.* kulhawi; *Sr.* 1. klatzawé; *Vd.* kujaſt, shabena, shantaves; *Crn.* shepaſt, shépa; *Sla.* kljaſt, sakat; (*Rs.* хульшивый chromy, bez rąk, kaléka); *Rs.* колченóгій, кóлча, колченóжка; *Ec.* хлóсневь, хромый; cf. *Gr.* χολος, χυλλος cf. cholewa); chromy, hinkend, lahm. Wulkan kulawy, wsparty długiemi kosturv. *Dmoch. Jl.* 2, 212.

Pochodz. rzeczwn. *kula*; *kulka*, *kuleczka*, *cf. gałka*, *galić*; *kulny*, *kulowy*, *kuliſty*, *kuliſtość*; *okulawieć*.

KULBACZYĆ, – ył, – y, *cz. ndk.*, okulbaczyć *dk.*, siodłać, ſatteln. Każ mi okulbaczyć ſkoczka. *Teat.* 19 *b*, 67. Jakokolwiek Wenus cię kulbaczy Niewinnym ogniem serce, two podżega, Ani twa miłość naganie podlega. *Hor.* 1, 124 *Nar. domat).* cf. nakulbaczyć, pokulbaczyć, rozkulbaczyć. KULBAKA, – i, *ż.*, (*Etym.* Tatarſkie. *A. Czart. Mscr.*), siodło, der Sattel, owo narzędzie, na którym siedzi iździec. *Kluk Zw.* 1, 184. *Clitellae* siodło ośle, niektórzy zowią kulbaki. *Urs. Gr.* 121. Kulbaka powinna leżeć w mierze na koniu, ani nadto wprzód, ani nadto wtył. *Kaw. Nar.* 393. Jako kulbaka do każdego konia, tak owe twarze do każdéy głowy przypadaią. *Mon.* 66, 61.

KULCZANKA, – i, *ż.*, śpilka miedziana, miedzianka, główiaſta igła. *Cn. Th.* 335 *et* 1121, eine Stecknadel, Obd. Spennnadel.

KULCZYBA, – y, *ż.*, *ſtrychnos* rodzay roślíny, do którego należy wronie oko. *Kluk Dyk.* 3, 102, Nachtſchatten; *Rs.* кучелява, цбланбуха, чилибуха.

KULCZYĆ, – ył, – y, *cz. ndk.*, n. p. Pierwsza Ceres

uczyła iak kulczyć nasienie. *Hul. Ow.* 233. sadzić, siać, pflanzen, ſäen cf. kiełek.

KULECZKA *ob.* Kulka.

KULEWRYNA *ob.* Koluwryna, wężownica, eine Feldſchlange. *Papr. W.* 1, 246.

KULFAN, – a, *m.*, ſtaruch, ein alter Knaſterbart *Tr.* Dziś też iuż kulfan, dureń, kto się boga boi. *Pot. Arg.* 787. Toć iest dawnych kulfanów ſtare abecadło, Którzy umieią panom wyiąć bokiem sadło. *Klon. Wor.* 58. Starych kulfanów naszych łacina. *Klon. Fl. G* 4 *b.* – §. kulfan, kulſon, dukat wytarty i obrzynięty. *X. Kam.*

KULIĆ się, – ił, – i, *recipr. ndk.*, w kłąb się zwijać, ſich zuſammen rollen. Rosciąga się w fortunie, a w przypadku kuli. *Jabł. Tel.* 26, cf. kulać się.

KULIG, KULIK, – a, *m.*, ptak, die Meewe, ein Waſſervogel, ma podobieństwo do iaskołki, skrzydła ma długie, żyie robactwem i rybkami. Różne są gatunki: piaſkowiec, *tringa hipoleucos*, die weiße Meewe, Meerſchwalbe, brudny dragan, *tringa littorea*, der Burgermeiſter, die große graubraune Meewe; draganek, *tringa pusilla*, Rohrſchwalm, Fiſcherlein. *Kluk Zw.* 2, 315. Długonogie kuligi. *Ban. J.* 3 *b.* Przeświſtuią kuligi. *ib.* 3 *b*, *Bh.* kuljiſek gatunek sow; *Crn.* gajez, gavek (z czayka); *Vd.* pogoriushiak; *Rs.* кулúкъ, куличóкъ *scolopax*, кулúга bekas Kamczadalſki. – §. kulig, kulik, zapustna krotofila, Faſchingsluſtbarkeit, Faſching, Carneval, Faſtnachtsſchwärmerey; *Rs.* кулúкала орёу, кулúкать pić, hulać; ztąd закулúкать zapiiać, прокулúкать przehulać, разкулúкаться rozhulać się; cf. *Bh.* kulił ziele szaléy; *Rs.* кулúчъ chleb wielkanocny biały okrągły). Kulig, ta zabawa ieszcze od Popiela, Ma za cel by każdemu zalała gardziela. *Teatr* 43 *b*, 57. Pod czas kuliga wywrócony z sanek, trochę sobie ziobra nadwerężył. *Kras. Doś.* 25. Sam się ubrał w maſkę i kuligiem wyieżdża, chcąc sąsiedztwo ſkupić. *Teatr* 43 *c*, 163. Dawniéy kuligiem ieździli. *ib.* 62. Na kulig mąż mój iedzie. *ib.* 164. Z kuligiem wpadli poſtrojeni w maſki. *ib.* 57. Arlekin ſkacząc śpiewa: ey kulig, kulig, kulig! *ib.* 61. – §. *personif.* kulik, z tulacz zapustny, kruk nocny zapuſtny, ein Faſtnachtsſchwärmer. Do córki kiedy w nocy przyydą Swawolnicy weselni, nocni kulikowie. *Opal. sat.* 36. KULIGOWY, – a, – e, od kuliga, Faſchings-, Faſtnachts-. Arlekin kuligowy z trzepaczką. *Teatr* 43 *c*, 61. Przygany kuligowych zjazdów. *Mon.* 73, 250.

KULISTOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* kulatoſt; *Sr.* 1. kulwatoſć, kształt kuli, okrągłość, die Kugelrunde. Kuliſtość ziemi. *Przyb. Milt.* 167. KULISTY, – a, – e, KULASTY, – a, – e, – o *adv.*, *Bh.* kulaty, kulowatý; *Sr.* 1. kulwaté; *Vd.* kuglaſt, kugloviten, okrogel, okrogliten, zielokrogel; *Rs.* шарови́дный, шарообра́зный; kształt kuli maiący, kugelrund. Ilości kuliſte, *sphaericae*. *Alg. Nar. A* 3. Powierzchnia kuliſta, *sphaerica*. *Geom.* 2, 194. Korzeń kuliſty, *globosus*. *Botan.* 31, do kształtu kuliſtego mniey lub więcéy zbliżony. *Fundz.* 2, 6. Główka kuliſta ieſt zupełnie okrągła. *ib.* 58. KULKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* kula, *Bh.* kulka, kulicka, káj; *Slo.* g'ulečka; *Sr.* 2. kulka; *Vd.* okrogelza; *Rs.* камóчикъ, кáмышъ, камышéкъ, кабýшка, мáрикъ; *Ec.* пулл-

ka; galka, eine kleine Kugel, ein Kügelchen. Chłop nosi proch, a pan bog kulki. *Rys. Ad.* 6, *ob.* bóg kule nosi, a człowiek ie ſtrzela). Samę kulkę oka; *bulbum oculi* ſkładaią błonki i ciecze. *Zool.* 47, der Augapfel. - §. Nie ieden z prędszych, co biegli na przodzie Kulkę przewrócił i zjechał po lodzie. *Kniaź. Poez.* 2, 144. koziołka wywracał). Czarownicy tylem szatanowi kłaniaią się, albo kulki przed nim wywracaią. *Boh. djab.* 136. - §. młotek drzewiany. *Cn. Th.*, szlaga, eine kleine hölzerne Schlägel. - §. kulka, ptak, ein Vogel. Kulka świegotała. *Ban. J.* 4. cf. kulik. *KULNIK *Tr.* ziele *ob.* Kuklik. KULNY, - a, - e, od kul, Kugel=, von Kugeln; *Sr.* 1. kulwaté. Trygonometrya kulna, sferyczna. *Geo.* 2, 42. kulista. KULOWY, - a, - e do kuli należący, Kugel=. Formy kulowe, w które nalewa się ſtopione żelazo lub ołów. *Jak. Art.* 3, 292, KULOLEY, - eia, *m.*, co kule leie, der Kugelgießer, *Vd.* kuglovlivauz.

KULSZE, - ów, *plur.*, biodrowa kość, das Hüftbein, *ischia. Perz. Cyr.* 1, 157. Srzednia część brzucha, *regio umbilicalis* z kulszami *cum iliis. ib.* 20. Cięcie przez pacierze i kulsze. *ib.* 3, 160. KULSZOWY, - a, - e, od kulszów, Hüft=. Kość kulszowa; *ischium. es. Perz. Cyr.* 1, 157 *et* 32, das Hüftbein. Ból kulszowy czyli scyatyka. *ib.* 2, 139 *et Perz. Lek.* 171. *ischias*, das Hüftweh, *Bh.* kyčelnice, biodrowa abo biedrzna choroba, *dna w biodrach.

KUM, - a, *m.*, (cf. Gam, Bräutigam Adlg. *et* Compagnon, Kumpan. *ib.*, *Cro.* kúm; *Hg.* koma; (*maritim.* kúm *pronubus*); *Bs.* kúm, koji daregi na krrisctenje, alli na krrizmanje; *Rg.* kúm; *Sla.* kùm; (komshia = sąsiad); *Vd.* koter, boter, gotei, koters, kotrei, katrei; *Rs.* кумъ, кумáнекъ; *Ec.* кмотръ, кумъ, воспремникъ cf. *Lat.* compater, commater, *It.* commare), der Gevatter. U Rusinów kmotrowie albo kumowie, to iest oycowie chrzesni. *Gwag.* 563, *Baz. Hſt.* 350. Auguſtyn został kumem Kiéyſtutowi, gdy córkę iego ochrzcił. *Stryik.* 428. Po Rusku kum kmotr, *Bielſk.* 64, *Gwag.* 336. Na Rusi kumów szanuią, ale u nas kmoterſtwo iuż rzecą obojętną. *Haur Sk.* 227. Zaproszony w kumy. *Petr Jow.* 2, 15, zu Gevattern. - §. b) *latiori sensu* towarzysz, kollega, przyiaciel, Kollege, Gevatter, Kamerad, Bruder. Rusini Połowców dla sąsiedztwa i częſtych przymierzów w ięzyku swoim zwali kumami czyli kmotrami. *Nar. Hſt.* 3, 85, *Biel. Hſt.* 300. Węgrzy Połowców Kumanami albo kumy zwali, że z Rusią często się kumali, to iest łączyli się do woyny społem. *Steb.* 61. Mówił do niego towarzyſkim obyczaiem: nspiymy się ieszcze kumie; bo się byli na obiedzie pokumali, iakoby dla lepszéy przyiaźni. *Stryik.* 294. - §. 2) Ropucha kum, *rana bombina*, die Waſſerkröte, znayduie się w wodach, wydaie głos niby kwokczącéy kury, a częſtokroć niby uderzenia w dzwon. *Kluk Zw.* 3, 65. KUMA, - y, ł., KUMOSZKA, - i, ł., kmoszka, kmotra, die Gevatterinn; *Cro.*, *Sla.*, *Bs.*, *Rg.* kûma; *Hg.* koma; *Vd.* koterza, bòtra, gotiza, gota; *Rs.* кумà; *Ec.* кумéмра, воспремница. Żebyś ty tylko był chciał naszéy kumy słuchać! *Teatr* 30, 5. podług nauki ciotuń i kumoszek. *Perz. Lek.* 26. Kumusia *zdrbn.*, *Teat.* 35 *b*, 29, *Rs.* кумушкà. KUMAĆ się z kim, - ał, - a, *recipr. ndk.*, pokumać się *dok.*, pobratać się, ſtowarzyszyć się, kolligacić się, *Rs.* кумиться, покумиться, Gevatterſchaft machen, genaue Freundſchaft mit einem machen, enge Bekanntſchaft errichten, Brüderſchaft machen, ſich verbrüdern, verſchwägern; *Rg.* molliti i kûmiti *obteſtari*). Poczęli iuż Moſkwa z oblężonego zamku kumać się z naszemi, kupować i przedawać. *Zołk. Mscr.* 71. Węgrzy Połowcow nazwali kumy, iż się z Rusią często kumali. *Bielſk.* 64. Na obiedzie u Markolta pokumali się, iakoby dla lepszéy przyiaźni. *Stryik.* 294, ſie tranken Brüderſchaft. Dał mu krol córkę, kumaiąc się z nim, żeby mu nie szkodził na woynie. *Petr. Pol.* 2, 52. Moyżesz z obcemi narody kumać się żydom zakazuie, żeby szczerość narodu naruszona obcą krwią nie była. *Orzech. Tar.* 10. Pokinąwszy rozkaz boży, kumali się z niewiaſtami pogańſkiemi, iako Achab, który sobie wziął za żonę córę krola Sydońſkiego. *Birk. Zyg.* 44. - §. Jednorożec na ów czas tylko swoyszczeie, gdy się z samicą swoią kuma. *Birk. Chmiel. C. b.* złącza, miesza, wenn er ſie belegt, beſchält, beſpringt. (*Rs.* кумачь materya bawełniana czerwona Bukarſka). KUMOSKO, - a, *m.*, rubasznie, n. p. No no no, przyſłańcie na to kumoſko. *Teat.* 14 *d*, 46. KUMOSTWO, - a, *n.*, kmotroſtwo, *Sla.* kumóvitvo; *Cro.* kúmſtvo, kumztvo, kumaztvo; *Hg.* komaság; *Rs. et Ec.* кумовство, кмотрство, Gevatterſchaft. *Haur Sk.* 228. Wilk ze psem wziął kumoſtwo. *Jabl. Fz.* 102. towarzyſtwo, braterſtwo, ſie machten Kameradſchaft. - §. 2) *coll.* kum z kumą, abo kumowie, die Gevattern. KUMOWY, - a, - e, od kuma, Gevatter=; *Rs.* кумовъ.

KUMP *ob.* Kąpie.

KUMUŁ, - u, *m.*, drąg u końców ſkrzydeł sieci na ryby. *Skrb.*, die Stange an den Flügeln des Fiſchernetzes.

KUNA, - y, ł., *Bh. et Slo.* kuna; *Sr.* 2. kuna; *Sr.* 1. merdar; *Cro.* kúna (*Cro.* kunëca, *Dl.* kunacz, *It.* coniglio, *Lat. cuniculus* królik); *Vd.* kuna, koina, koinina, keniza, koinana dahur (*Vd.* kuna, shienſki aram: kunez, konjed = królik); *Crn.* kuna; *Sla. et Bs.* kuna; (*Bs.* kuniça = królik; *Rg.* kûna, kunizza *vulpis*); *Rs.* кунтга (кунна ſkórka kunia, lub ſtęplowane iéy kawałki, które iak pieniądze szły, 10 ich na grzywnę, a na kunę 10 wiewiorek rachuiąc; cf. biela, cf. aspergil, *ob.* kuna), *muſtela martes*, der Marder, wielkości kota, ma ciało wysmukłe, gibkie iak kot, wielkie czyni szkody w gołębnikach. Kuna leśna, der Baummarder, Buchmarder, ma włos lepszy i futro szacowniéysze. *Zool.* 320, *Rs.* колоногъ, кулоногъ *muſtela Sibirica*. - Kuny *plur.*, futro kunie, Marderfelle, Marder. Ty dasz pachołkom kuny, pan da rysie. *Groch. W.* 564. - §. Kuna żelazna, obręcz do więzienia złoczyńców, cf. gąsior, ein Halseiſen. Zasłużył, aby w kunie z dzień przy święcie na cmentarzu odprawił pokutę. *Haur Sk.* 236. Niektóre z nich za gardło w kunach do ławek w okręcie przykowano; drugie w mocne pęta za nogi okowano. 1 *Esop.* 3 *Mach.* 4. Nogi twoie poday w okowy mądrości, a szyię twą do kuny iéy. *Radz. Syr.* 6, 25, *Bibl. Gd.* Pęta iéy będą mocną obroną tobie, a kuny iéy uczciwym ubiorem. *ib.* 30. Karność ieſt iak ręczna kuna na prawéy ręce. *ib.* 21, 22. naramiennik. *Bibl. Gd. y.* Kuną wielką im z widły żelaznemi w koło szyie okuli. *Pasc. Dz.* 63. Wy oycowie śpitalni, ze złymi do kuny, ni-

mucie piianice, karzcie te bieguny. *Klon Wor.* 51. – *fig.* Czyy zamek i kuna Brzegami zawarta morskiego Neptuna? *Chrośc. Job.* 147. kto go skrępował, określił, ograniczył?). – *transl.* Trzeba mi tu siedzieć i umrzeć w téy kunie. *Pot. Jow.* 2, 3. w téy niewoli.

KUNDEL, KONDEL, – dla, *m.*, *Cro.* kómusa (*Crn.* kusel = pies; cf. *Gr.* κύων), der Haushund, Schäferhund; *Bh.* wohař (cf. brzechun). Kondle są psy naypospolitsze, nayprościeysze, w gospodarstwie przecięż naypożyteczniejsze; z nich naylepsze stróże. *Aluk Zw.* 1, 293; zdaie się bydź początkowym wszystkich odmian psów gniazdem. Są średniéy wielkości, miernie kosmate z uszyma sterczącemi, z pyskiem cienkim podługowatym. *Zool.* 304. Nie trzeba kundlu tak się bardzo srożyć, Zdiąc z kundla obrąż, a na charta włożyć. *Bratk. O 4 b.* Kruczek, miano czarnego kundla. *Otw. Ow.* 111. KUNDLEĆ, – al, – ie, *neutr. ndk.*, skundleć *dk.*, *canum proprie, segnem, abiectum fieri, transfertur ad hominem, degenerare a pristina virtute. Cn. Th.* wyradzać, odradzać się, schlechter werden, ausarten. cf. psieć, zepsieć). KUNDYS, KONDYS, – ia, *m.*, *dem.*, ein kleiner Haushund. Nie było żadnéy nocy, śmiele to rzec mogę, Któréyby nie trąbili kundysi na trwogę. *Zimor. Siel.* 234. Kondyś. *Pot. Jow.* 93. KUNDYSI, – ia, – ie, od kundla, Schäferhunds-. Pies z kondysią trąbą. *Pot. Jow.* 138.

KUNEGUNDA, *KONDA, – y, *ż.*, imię białogłowskie, po staropolsku Kinga. *Dudz.* 17, *Jabł. Her.* – Kunusia, Kondeczka *zdrbn.*

KUNI, – ia, – ie, *Bh.* kuní, od kuny, Marder-. Skórki kunie, wiewiórcze, lisie. *Stryik.* 331. Kunia skóra *Vd.* kunnov'nna. KUNICA, – y, *ż.*, Na Rusi dziewka, idąca za mąż do innéy wioski płaci pieniądze, nazwane kunica. Ta denominacya wzięła początek *a lure cunnagii. Nar. Hst.* 4, 280, *Czack. Pr.* 62; raczéy objaśnić należy z *Ross.* куница, ку'на, skórka kunia, lub stęplowane iey kawałki, które iak pieniądze szły, 10 ich na grzywnę, a na kunę 10 wiewiorek rachuiąc. *Ld.*, cf. biela, aspergil), das Geld, das in Reußen ein Mädchen, die in ein anderes Dorf heirathet, dem Hofe zahlen muß; cf. Panieńskie). Gdy panna mieyska idzie za mąż, powinien dadź nowożenia każdy horodniczemu zamku Kiiowskiego, kunicy półzłotego, a gdy wdowę poymuie, był też powinien dadź złoty Polski, z których to kunię horodniczy każdy zamku Kiiowskiego ma mieć swoie opatrzenie. *Weresz. Kiiow.* 27.

*KUNICZ *ob.* Koniczyna.

KUNILIA, – i, *ż.*, imię białogłowskie, *Amalia. Jabł. Her.*

KUNRAD ziele *ob.* Konrad.

KUNSZAFTY *ob.* Konszafty.

KUNSZT, – u, *m.*, z *Niem.* die Kunst sztuka, *Bh.* kunst, umění, kunstýřstwj; *Slo.* kunsst; *Sar.* 1. kumšt; *Sor.* 2. kumšt, kumscht; *Vd.* konsht, kunsht, viednost, vmetalnost, vak (kunst *astutia*); *Crn.* kunsht, umetalnost, umétnost; *Cro.* vmetelnost, mestria (cf. misterność), zanat; *Hg.* mesterség; *Dl.* zanat, mestria; *Bs.* zanát, hitróst (cf. chytrość), majstoria, mesctria; *Sla.* zanat; *Rg.* pomnotvorstvo, hitrina; *Rs.* художество, искусство; *Ec.* устроéнie, хитрость, художество. 2) *subiective* nadzwyczayna zręczność, die Kunst, Kunstfertigkeit. Twóy iest kunszt, cudze mazać niepoczciwie łoże. *Bard. Tr.* 254. Gdzie grzeczność wymuszona, nigdy się kunszt tak dobrze nie ułoży, iżby go przezorne oko nie dostrzegło. *Kras. Pod.* 2, 60. Gdybyć na każdym włosku sto kunsztów wisiało, tedy bez szczęścia nic ci nie pomoże. *Furm. P.* 2. Kunszt to natury, w małych rzeczach pokazać mistrzstwo. *Psalmod.* 57. Sprawy i sławy krolów śpiewać, kunszt niełacny. *Jag. Wyb. B.* – §. b) *obiective* kunsztowne rzemiesło, sztuka, die Kunst. Jeśliby miał ktory gust do iakowego uczciwego kunsztu, iako do muzyki, rysunku, nie zabroni mu się w téy mierze ćwiczenia. *Kras. Pod.* 2, 211. Słodkoć każdemu swym się kunsztem bawić. *Zab.* 15, 357; *Cro. Prov.* mestriesze svoje nay dersi *in puluere suo currat*). Kunsztów cuda, iakże wdzięczne, Rzeźwią umysł dzieła zręczne. *Kras. List.* 2, 148. – §. c) robota kunsztowna, sztuczna, ein Kunstwerk, Kunststück. Płacić maią od ostrog, wstąg, od workowych kunsztów. *Vol. Leg.* 4, 80. – igrzysko zręczne, sztuczne, künstliche Spiele, Kunststücke. Po objedzie były gry i kunszty rozmaite. *Gwag.* 180. Ku wieczorowi były kunszty ogniste. *ib.*, feierwerki, Kunstfeuer. Były na zamku rozmaite krotofile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kolby misternie przyprawione, kunszty puszkarskie. *Biel. Sw.* 289. – §. fortel, Kunstgriff (Kniff). Przedtym miano za kunszt polityki trzymać lud w grubych uprzedzeniach. *Pam.* 83, 15. – §. c b) żart, trefnowanie, (künstlicher) Scherz. *Facetiae* kunszty, śmieszki. *Mącz. Serio dicere*, bez kunsztu mówić. *Mącz.* Zdał się im, iakoby kunsztem mówił. z *Leop. Gen.* 19, 14. żartem. 3 *Leop.*). *Biel. Hst.* 52, *ob.* kunsztownik. KUNSZTARZ, – a, *m.*, krotofilnik, ein Spaßmacher, Possenreißer. Kunsztarza abo błazna radzi wszyscy słuchaią, lecz go za przyiaciela nie maią. *Cn. Ad.* 1304. cf. żartownik, żartem przyiaciel. *Bh.* kunstýř kunsztmistrz. KUNSZTKAMER, – u, *m.*, z *Niem.* die Kunstkammer, schowanie rzeczy kunsztownych; *n. p.* Trzy tarcze gdzieś w niebieskim kunsztkamerze wiszą, O których nayprzedniéysi poetowie piszą. *Pot. Pocz.* 41. KUNSZTMISTRZ, KUNSZTMAISTER, – a, *m.*, artysta, der Künstler; *Bh.* kunstýř; umělec, *fem.* kunstýřka; *Sr.* 1. kumštnik, wudjelnik; *Vd.* vmetalnik, umetâlz, moister (cf. mayster, mistrz, misterny); *Rs. et Ec.* художникъ, художникъ, живописецъ. Kunsztmistrzów sławniéyszych nad Greckich świat nie miał. *Zab.* 7, 45. Księżyca okrąg kunsztmistrz Toskański zważa przez szkło optyczne. *Przyb. Milt.* 16. – §. 2) kunsztmistrz, z kuglarski mistrz. *Cn. Th.*, ein Gaukler, Tausendkünstler, Taschenspieler. Kunsztarz. *Cn. Th.* 948. Ty hypokryto, kunsztmistrzu chytrości. *Przyb. Milt.* 135. KUNSZTMISTRZOWSKI, KUNSZTMISTRSKI, – a, – ie, Künstler-, künstlich, künstlerisch; *Slo.* mistrowský; *Hg.* mesteréges; *Bh.* kunstýřský; *Ross.* художниковъ, художническій, художническій. Węzeł kunsztmistrzowski, służy do wyrwania kołków zabitych w ziemię. *Jak. Art.* 3, 44. KUNSZTOWAĆ, – ał, – ie, *cz. ndk.*, künsteln, kunsztownie co układać, *n. p.* Przed zwierciadłem nieieden dzień kunsztowała miny. *Zab.* 15, 196 *Nagl.*; *Sr.* 1. kunstowaschj; *Vd.* kunshtuvati, moistruvati, vmetalnostuvati; *Eccl.* хитрствовати, художествовати, искусно строить, разумно производить что; żartować. *Dudz.* 42, künstlich scherzen;

Joco dicere kunsztować. *Mącz.* Źle z tym kunsztować; niemasz tu ani płochéy zapalczywości, ale ſtateczna sierdzitość, którą rozum rządzi. *Gorn. Dw.* 96. Z takiemi tylko kunsztować mamy, którzy ani są tak nędzni, żeby ku ulitowaniu serce poruszali; ani tak bardzo niecnotliwi, żeby powrotu byli godni. *Gorn. Dw.* 144. Uźrzał, że *kunithuie Izaak z Rebeką żoną swoią. 1 *Leop. Gen.* 26, 8. żartuie, 3 *Leop.*). KUNSZTOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Sr.* 1. kunjtjeno; *Bh.* kunſtovſtwj; igranie, żartowanie, das Künſteln, Scherzen, Spielen, Schákern. *Facetiſſimi sales*, trafne a wesołe kunsztowanie, śmieszki. *Mącz.* Żartowanie, igranie, kunsztowanie panu z sługami nie przystoi. *Petr. Ek.* 105. Kunsztowanie obyczayne a wstydliwe ma bydź, *ludos caſtos eſſe oportet. Mącz.* KUNSZTOWNIK, – a, *m.*, *dicaculus*, błazenek, śmieszek. *Mącz.*, ein Spaßmacher, żartowniś, kunsztarz, kuglarz, figlarz. KUNSZTOWNOSC *ob.* zręczność, mistrzność, sztuczność, kunst. KUNSZTOWNY, – a, – e, KUNSZTOWNIE *adv.*, kunsztem zrobiony, künſtlich; *Bh.* kunſtowný; *Slo.* kunſtowný; *Crn.* kunshtne, umétn (cf. umieiętny); *Vd.* kunſten, vushen, vmetaln, vmetalnoſten, moiſtrun; (*Vd.* kunſten, hudokunshten *aſtutus*); *Cro.* vmetaln; *Sr.* 1. kumjtne, wudjelne; *Rg.* pomnotvoren, hitrotvoren; *Rs. et Ec.* художественный, художный, изкусственный, хитрый, благохудожный. Kunsztowne fortyfikacye. *Jak. Art.* 2, 500. Kunsztowne ognie, tak krotofilne, iako i woienne. *ib.* 3, 298, Kunſtfeuer *ob.* kunszty ogniſte). – §. nienaturalny, nie według natury, nicht natürlich, künſtlich. Sparta kunsztowną sobie cnotę wyiednała, pozbawiaiąc się używania złota. *Zab.* 1 *b*, 24. Człowiek kunsztowny ma tysiąc potrzeb na ustawach metafizycznych zasadzonych. *Zab.* 7, 77. Dwóch ludzi w sobie zawieramy, człowieka przyrodzonego i kunsztownego. *Zab.* 7, 77. – §. 2) żartowny, krotofilny, ſcherzhaft, kurzweilig. *Facetus* śmieszny, kunsztowny, biesiadny. *Mącz.* Ironia bardzo przyſtoyna ieſt wielkiemu panu tak w kunsztownych, iako i w ſtatecznych rzeczach. *Gorn. Dw.* 185. Żart, abo kunsztowna posługa, ieſt iakieś oszukanie przyiacielſkie, w rzeczy ani szkodliwéy, ani obraźliwéy. *ib.* 199, *Kosz. Lor.* 13 *b*.

Pochodz. *niekunsztowny*, *bezkunsztny*.

KUP, – u, *m.*, kupno, kupowanie, przedaż, der Kauf; *Cro.* kúp). Wyſtawiona nierządnica każdemu do kupu. *Hul. Ow.* 68.

KUPA, – y, *ż.*, *Bh.* kupa, kûpa, kopa (*ob.* kopa), bromada (*ob.* gromada), obor (cf. obora); *Sr.* 1. kopicja, (kupa *collis* pagórek); *Sr.* 2. kupa, kopiza; (*Sr.* 2. kupa pagórek); *Vd.* kup, kupez, cardella (*Vd.* kop, verh, z wierzch; kopa, kupizh *merges* snop; *diſtg. Vd.* kupa, kupiza, pitui pohar, z kubek, cf. kuſa); *Crn.* kûp, kûpz, kupisa, kopa, smét (cf. śmieci; *diſtg. Crn.* kupa *ſcyphus*; kupeze, z bańki barwierſkie); *Cro.* kùp, gromacha, gomila (*diſtg.* kùpa, kupàlo, z kuſa; *Hg.* kupa, z czasza); *Dl.* kup, gromilla, skupschina; *Sla.* värpa, hêrpa; *Bs.* kùp, nakùp, rripa, ſkùp, ſkupsctina, koppa, jatto, mnosg (cf. mnóſtwo; *Bs.* kuppa, cjascja, *cyphus* cf. kuſa, kubek; *Bs.* kuppa, opeka, *It.* coppa, z dachówka); *Rg.* nâkup, àrpà, nâlogh, gomilla, gromaccja (kuppa, kuppiaa *pocillum*); *Rs.* копна, копёнка, копа, скопъ, скопище, зороховъ, гурьба, куча, кучка, комъ; кóмокъ, сóмище, комель, снóдъ; *Ec.* куна, скадéнїе, космéрь, омéмъ; cf. *Lat.* copia; *cf.* kopa, kępa; cf. *Suec.* hop, *Dan.* hob, *Sax. Inf.* Hope, Hupe; *Willeram et Notker* huſſo; cf. *Germ.* Haufe, Kuppe); mnoztwo, moc rzeczy, lub ludzi, razem będących, der Haufen. Naysnadniéy się wyſtępek w wielkiéy kupie kryie. *Min. Ryt.* 4, 152. Straszna kupa nieprzyiaznych, których na siebie ściągnął. *Nag. Cyc.* 100. wielka liczba). Miał kupę interessów na głowie. *Teat.* 1 c, 23. wiele, siła). – §. Kupy zbroyne, zowiemy podjazdy, harcowniki. *Nar. H.* 5, 4, ſchwármende Haufen, j. B. leichter Reiterey; *Crn.* buhta; *Rs.* мáйка. Którzyby z kupami zebranemi w dobra nasze wjeżdżali, a w nich gwałty czynili... *Vol. Leg.* 3, 170. Swawolne kupy nad wiadomość Rzpltéy ważyły się wtargnąć w kray J. Cesarſkiéy Mości. *Vol. Leg.* 5, 564. cf. kozactwo). – §. *Inſtrum.* kupą, kupami, *Vd.* s' kupom, s' hauffnum, kupaſt, nakupzhan, *Sr.* 1. kopiczwané; *Rs.* кучами, haufenweiſe. Ziele to po skałach rośnie drobniuchno gęsto kupami. *Urzęd.* 310. Koło Gromnic wilcy kupą chodzą. *Haur Sk.* 313. stadem chodzą. *Gorn. Dw.* 158, ſie ſind läufig. – §. Hardość za kupą a złość za wolnością nastąpiła. *Birk. Dom.* 120. t. i. za bogactwem. – W kupę, z do kupy, z w iedno, razem, in eins zuſammen; *Vd.* kupei, skup, vred, vkupei, z razem, pospołu, złącznie; vkup–, z spół–, współ–, n. p. *Vd.* vkupdieudizh, z współdziedzic; *Vd.* ukup–, z s–, z z–, n. p. ukupsvesati, z związać); *Cro.* zkúp, zkupno, zkupa (ztąd: zkúp, z skąpy; zkupchina, z gromada, gmin); *Bs.* skupno; *Sla.* skupa; *Rs.* вкупѣ, купно, кóмомъ, въ комъ, *Eccl.* купно, вмѣстѣ. Myśli iego rozsypane po całym świecie, szczęściem, kiedy się do kupy w potrzebie zbiorą. *Teat.* 10, 22. Brwi do kupy zganiać. *Pilch. Sen. liſt.* 365, *ob.* brew'). Dziecko się urodziło z zrosłemi do kupy nogami. *Perz. Cyr.* 2, 140. Niech się do ciebie iednego wszystko w kupę zgarnie, cokolwiek liczna zgraja bogaczów posiadała. *Pilch. Sen. liſt.* 124. Kto w kupę *hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. *Hrbſt. odp. Bbb* 4. W kupę mi idą oczy, z drżymię. *Wład.* zasypiam, die Augen fallen mir zu.

*KUPCOROZBOYNIK, – a, *m.*, rozbiiaiący kupców, der Kaufmannsräuber; *Ec.* мопробóрецъ, коморный купцовъ грабить или разбиваемъ. KUPCOWA, – y, *ż.*, żona kupca, die Kaufmannsfrau, die Kaufmannin; cf. *Bh.* kupowácka, *emtrix*, die Käuferinn); *Vd.* kupzinja; *Rg.* kupitegliza; *Rs.* покупщица, купчиха; *adj.* купчихинъ. KUPCOWNA, – y, *ż.*, córka kupca, die Kaufmannstochter. KUPCOWY, – a, – e, od kupca, kupiecki, Kaufmanns–. W takim razie szkoda kupcowa będzie, nie przedawcy. *Szczerb. Sax.* 331. KUPCZYC, – ył, – y, *cz. ndk.*, *Bh.* kupčiti; *Vd.* shtazunati, kramuvati, barantati, kupzhuvati; *Sr.* 1. kupcijju; *Crn.* kopzhujem, barantâm; *Sla.* pazariti (cf. bazar); *Cro.* tersiti (cf. targ); *Ec.* куплетвовати, купечествовать, мопровать; handlować czym, mit etwas handeln, Handel treiben. Nie sprosnaż to ieſt rzecz, kupczyć żywemi ludzkiemi! *Gorn. Wł. H* 2, *Sekl. Luk.* 19. KUPCZYK, – a, *m.*, czeladnik kupiecki, *Rs.* сидѣлецъ, cf. pisarz; *Vd.* kupzhuvauz, z tandeciarz), der Kaufmannsdiener.

Kupczycy, gdyby drożéy nad takię panów swoich przedawali... *Vol. Leg.* 4, 76. KUPCZYKOWATY, - a, - e, KUPCZYKOWATO *adv.*, ſknerſki, ſkąpy, małomiéyſki, knickerig, kleinſtädtiſch. Kupczykowatą częſto panowie maią fantazyą. *Tr.* KUPCZYNA, - y, *m.*, biedny mizerny kupiec, ein elender Kaufmann; *Rs.* купчина zakupuiący dla drugich. KUPCZYSKO, - a, *n.*, kramarz lichy, ein elender Krämer; *Rs.* купчишка.
(*KUPEL *Pim. Kam.* 1, *ob.* Kąpiel. KUPELA *Tr.*, *ob.* Kapela chymiczna).
(KUPER, - pra, *m.*, KUPEREK, - erka, *m. zdrbn.*, guzica, huzica, guſtrzyca, kuſtrzyca, rząp', *Crn. et Vd.* faja (cf. faydać); *Rs.* хвостецъ (*Rs.* копръ, конёръ baba do wbiiania palów), der Steiß, der Bürzel, beſonders des Federviehs. Koniec mięśiſty ptaka tylny ieſt kuperek, owa serduszkowata część, z którey ogonowe wyrastaią pióra. *Kluk Zw.* 2, 10, *ob.* kuprzaſta kość). - §. *transl.* Gdy Noe trochę wina chudzineczka chłyſnie, Aż ci go płaszcz opadnie, iże kuprem łyśnie. *Kchow. Fr.* 83. KUPERKOWY, - a, - e, od kuperka, Steiß-.)
(- KUPERSZLAK, KUPERSZTYCH *ob.* Koperszlak).
KUPIA, KUPLA, - i, ż., kupczenie, handel, kupno, der Handel, der Kauf; *Bh.* kupě; *Vd.* kupzhnia, barantanje, barantanſtvu; *Crn.* kupilu, kupzhia, kopzhya, kôp; *Sax. Inf.* koup; *Dan.* kiøb; *Isl.* kaup, *Ger.* Kauf, cf. *Lat.* capio). Rzemieślnicy i kupcy po dziesięciu latach maią poprzeſtać rzemiesła i kupi. *Petr. Pol.* 286. Przed Wacławem Polacy ſkórkami zwykli byli kupie swoie odprawować. *Stryik.* 331. Byście się ieno na téy kupi nie sparzyli! *Simon. Siel.* 19. Nic ia darmo nie dam sobie wziąć; kupi-li kto, na kupi utraci. *P. Kchan. Orl.* 1, 30. - §. b) towary kupieckie, *Sr.* 2. kſchami; *Crn.* blagu (cf. blogo); *Cro.* tergovina; *Bs.* tergouine, pratesgi, Kaufwaaren. Zamek nad rzeką założył, z którego brał to wszyſtkie, którzy po Wiśle ieździli z Kupiami. *Bielſk.* 140. Wrzaſk kiełbaśników i garkuchników, towar swóy, ſtosownym do kupli tonem, zalecaiących. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 4, *Jer. Zb.* 95. Kupiłem u niego dobrze okulary, aza nam się i na innéy kupi poszczęści. *Alb. n. W.* 6. Pragnę, aby kupie i towary obudwu nas wolno po naszych państwach wozić, a handle sprawować możono; *Baz. Sk.* 529. Teraz iuż tych ich kupi, nikt nie kupi. *Zrn. Pſt.* 90 *b.* 1) KUPIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, ſkupić *dk.*, ſkupować, ſkupiać; w kupę zebrać, *Bh.* kopjm, klopjm; *Sr.* 2. kopowaſch; *Sr.* 1. kopiczyny, kopiu, kopiem; *Crn.* kupzham; *Vd.* kupzhati, nakupzhati, nakupspraulati; *Cro.* kupim; *Dl.* kupiti, arpavam; *Bs.* kuppiti, ſkuppiti, rripati; *Sla.* kuppiti; *Rg.* kuppiti, ſkuppiti, pokuppiti, ſkupgljati; *Rs.* копить, копаю, скопить, скопаять (2. ż ſkąpić), совокупить, совокупаять, докопить. cf. *Syr.* ספר *rem rei imposuit*), häufen, in einen Haufen zuſammen bringen, zuſammen häufen, zuſammen rollen. Zręcznie się go uchromił, i sobie przytomny Zkupiwszy członki, ukrył pod puklerz ogromny. *Dmoch. Jl.* 2, 18. ſtuliwszy, ſkurczywszy). Kupić się, z gromadzić, ſich häufen, zuſammen laufen. Cesarz kupiących się ludzi pytał, coby to znaczyło? *Niem. Kr.* 4, 187. Kupcie się do kościoła, nie daycie na się dzwonić. *Dambr.* 124. Wszyscy po-zéyściu z tego świata, na iedno miéysce się kupią. *Smotr. Ex.* 25. Kupić się do ſtada *Rs.* смадиться (*Cro.* kupitisze, z mnożyć się). 2) KUPIC, - ił, - i, *cz. dok.*, Kupię *Praes. et Futur.*, KUPOWAC, - ał, - uie, *ndk.*, za ugodzoną cenę nabywać, kaufen, *oppos.* przedadź), *Boh.* kupowati, kaupiti, kaupim; *Slo.* kaupiti, kupugi; *Sr.* 1. kappowaćj, kupuju; *Vd.* kupiti, kupuvati; *Crn.* kupiti, kupem, kupujem, kupuvâti; *Cro.* kupuvati, kupuval, kupujem, kupiti; *Sla.* kúpiti; *Bs.* kupiti, kupouati; *Rg.* kûpiti, kupovatti; *Rs.* купить, куповать, *Ec.* приспяжать; *Suec.* koepa, *Holl.* koopen, *Germ.* kaufen, cf. Haufen kupa). Tanio kupić, a drogo przedadź każdy się ſtara. *Mon.* 66, 290. Kupuiący przedaiącego, a przedaiący kupuiącego chce oszukać. *Cn. Ad.* 339. Zle ieſt, zle ieſt, mówi kupuiący, a kupiwszy będzie się chwaſił. *W. Prov.* 20, 14. Ganiąc kupić, a chwaląc przedadź. *Ryt. Ad.* 13. Łotrów aż nadto pełno, kupować nie trzeba. *Opal. sat.* 57. Kto kupuie urząd, przedaie sprawiedliwość. *Alon Jud.* 15. Proſte przysłowie, kupisz, nie kupisz, potargować nie zawadzi. *Teatr* 47, *B.* Jam sobie samochcący biedę kupił. *ib.* 33, 166, *Rg.* na svoj pjenez kûpit sctettu; cf. Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie prosię (cf. świerzbiał go pokoy). Kupił ś. Stanisław, nie sobie, ani powinowatym swym, ale kościołowi i sługom bożym, i potrzebom pospolitym wieś Piotrowin. *St. Zyw.* 287. *NB.* Kupić *do* klasztoru, z mówi się o rzeczach mogących bydź wmieszczonemi; kupić *na* klasztor, z o rzeczach nie wmieszczaiących się; *dla* klasztoru, z w obu razach służy). - Umieć kupować i przedawać, umieć się obéyść, na wszystko się godzić, *foro uti. Mącz.* - *Prov. Ciuitas Cracouiâ*, kup' sobie, iako i ia. *Ryt. Ad.* 28, *Dudz.* 28. Miéy się dobrze, czegoć nie dostanie, kup' sobie. *Cn. Ad.* 492. Kupiłbym wieś, ale pieniądze gdzieś. *Ryt. Ad.* 28. Kup' sobie, komubyś rozkazał; Nie rozkazuy mnie. *Cn. Ad.* 407. Nie kupić u niego gniewu, *Cn. Ad.* 414. t. i. łacno mu o gniew). Jakieś kupił zwierciadło, inszego nie żąday. *Pol. Pocz.* 70. iakeś sobie posłał, tak się prześpiy; wypiy, coś nawarzył). *Slo. Prov.* kupilbi ta, kdobi ta nè znal, kupi cię, kto ciebie nie zna, nic wart). Nadto drogo kupuie ukontentowanie, kto ie zdrowiem płaci. *Kras. Pod.* 2, 71. Jakom kupił, tak przedaię. *Cn. Ad.* 302, *Slo.* tak predávám, gako ſum kupil *audita ex fide narro.* - §. b) kupować *niedok.*, z targować, um etwas handelu, dingen. Kupowałem konia, ale iże za drogi, nie kupiłem go. *Ld.* (KUPIDO, - yna, *m.*, KUPIDYNEK, - nka, *m.*, *dem.*, bożek miłości, der Liebesgott; *Crn.* Lubizhk, Serzhèk; *Bh.* Milcf. Oczki oſtre, ogniſte, zła myśl, słodkie słowa, Inszo na sercu nosi, insze mówi mowa; Włoſki ma kędzierzawe, i pogląda śmiele, Twarzyczka uporniuchna i wſtydu nie wiele, Skrzydełkami iako ptak, to tam, to sam lata, Do panien, do otroków; a na sercach siada, Łuczek ma, a na łuczek ſtrzałeczkę przykłada. *Simon. Siel.* 22.).
KUPIEC, - pca, *m.*, *Bh.* kupec; *Slo.* kupec, kdo kupuge; *Sr.* 2. kupj; *Sr.* 1. kupcz; *Crn.* kupz, kôpz; *Vd.* kupez, barantauz, kupiz, tershishar; *Cro.* kupèc, *Dl.* kupovnik, z kupuiący; *Cro.* tergòvecz, terzecz, z kupiec, cf. targ); *Rg.* kûpaz, kupitegl; *Bs.* kupaç, tergouaç, trrigouaç; *Sla.* kúpioc, z kupuiący; tèrgouac, z kupiec; *Rs.* купецъ, торжникъ (покупщикъ kupuiący); *Ec.* мор-

Joco dicere kunsztować, *Mącz.* Źle z tym kunsztować; niemasz tu ani płochéy zapalczywości, ale ſtateczna sierdzitość, którą rozum rządzi. *Gorn. Dw.* 96. Z takiemi tylko kunsztować mamy, którzy ani są tak nędzni, żeby ku ulitowaniu serce poruszali; ani tak bardzo niecnotliwi, żeby powrotu byli godni. *Gorn. Dw.* 144. Uźrzał, że *kunſthuie Izaak z Rebeką żoną swoią. 1 *Leop. Gen.* 26, 8. żartuie. 3 *Leop.*). KUNSZTOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Sr.* 1. kumjtjeno; *Bh.* kunſtowſtwj; igranie, żartowanie, das Künſteln, Scherzen, Spielen, Schäkern. *Facetiſſimi sales*, trafne a wesołe kunsztowanie, śmieszki. *Mącz.* Żartowanie, igranie, kunsztowanie panu z sługami nie przystoi. *Petr. Ek.* 105. Kunsztowanie obyczayne a wstydliwe ma bydź, *ludos caſtos eſſe oportet. Mącz.* KUNSZTOWNIK, – a, *m.*, *dicaculus*, błazenek, śmieszek. *Mącz.*, ein Spaßmacher, żartowniś, kunsztarz, kuglarz, figlarz. KUNSZTOWNOSC *ob.* zręczność, misterność, sztuczność, kunst. KUNSZTOWNY, – a, – e, KUNSZTOWNIE *adv.*, kunsztem zrobiony, künſtlich; *Bh.* kunſtowný; *Slo.* kunſtowný; *Crn.* kunshtne, umêtn (cf. umieiętny); *Vd.* kunſten, vushen, vmetaln, vmetalnoſten, moiſtrun; (*Vd.* kunſten, hudokunshten *aſtutus*); *Cro.* vmetaln; *Sr.* 1. kumjtne, wubjelne; *Rg.* pomnotvoren, hitrotvoren; *Rs. et Ec.* художественный, художный, изкуственный, хитрый, благохудожный. Kunsztowne fortyfikacye. *Jak. Art.* 2, 500. Kunsztowne ognie, tak krotofilne, iako i woienne. *ib.* 3, 298, Kunſtfeuer *ob.* kunszty ogniſte). – §. nienaturalny, nie według natury, nicht natürlich, künſtlich. Sparta kunsztowną sobie cnotę wyiednała, pozbawiaiąc się używania złota. *Zab.* 1 *b*, 24. Człowiek kunsztowny ma tyśiąc potrzeb na uſławach metafizycznych zasadzonych. *Żab.* 7, 77. Dwóch ludzi w sobie zawieramy, człowieka przyrodzonego i kunsztownego. *Zab.* 7, 77. – §. 2) żartowny, krotofilny, ſcherzhaft, kurzweilig. *Facetus* śmieszny, kunsztowny, biesiadny, *Mącz.* Ironia bardzo przyſtoyna ieſt wielkiemu panu tak w kunsztownych, iako i w ſtatecznych rzeczach. *Gorn. Dw.* 185. Żart, abo kunsztowna posługa, ieſt iakieś oszukanie przyiacielſkie, w rzeczy ani szkodliwéy, ani obraźliwéy. *ib.* 199, *Kosz. Lor.* 13 *b*.

Pochodz. *niekunsztowny*, *bezkunsztny*.

KUP, – u, *m.*, kupno, kupowanie, przedaż, der Kauf; *Cro.* kúp). Wyſtawiona nierządnica każdemu do kupu. *Huł. Ow.* 68.

KUPA, – y, *ż.*, *Bh.* kupa, kûpa, kopa (*ob.* kopa), bromada (*ob.* gromada), obor (cf. obora); *Sr.* 1. kopicza, (kupa *collis* pagórek); *Sr.* 2. hupa, kopiza; (*Sr.* 2. kupa pagórek); *Vd.* kup, kupez, cardella (*Vd.* kop, verh, z wierzch; kopa, kupizh *merges* snop; *diſtg. Vd.* kupa, kupiza, pitui pohar, z kubek, cf. kuſa); *Crn.* kûp, kûpz, kupisa, kopa, smêt (cf. śmieci; *diſtg. Crn.* kupa *scyphus*; kupeze, z bańki barwierſkie); *Cro.* kùp, gromacha, gomila (*diſtg.* kûpa, kupàlo, z kuſa; *Hg.* kupa, z czasza); *Dl.* kup, gromilla, skupschina; *Sla.* värpa, hêrpa; *Bs.* kûp, nakûp, rripa, ſkûp, ſkupsctina, koppa, jatto, mnosg (cf. mnóſtwo; *Bs.* kuppa, cjascja, *cyphus* cf. kuſa, kubek; *Bs.* kuppa, opeka, *Jt.* coppa, z dachówka); *Rg.* nàkup, àrpà, nûlogh, gomilla, gromaccja (kuppa, kuppiza *pocillum*); *Rs.* копна, копёнка, копа, скопъ, скопище, ворохъ, грудка, ку'ча, ку'чка, комъ, комокъ, сонмище, конмъ, сноп; *Ec.* ку'па, скаденїе, космёръ, омётъ; cf. *Lat.* copia; *cf.* kopa, kępa; cf. *Suec.* hop, *Dan.* hob, *Sax. Inf.* Hope, Hupe; *Willeram et Notker* huffo; cf. *Germ.* Hauſe, Kuppe); mnóstwo, moc rzeczy, lub ludzi, razem będących, der Haufen. Nayznadniéy się występek w wielkiéy kupie kryie. *Min. Ryt.* 4, 152. Straszna kupa nieprzyiaznych, których na siebie ściągnął. *Nag. Cyc.* 100. wielka liczba). Miał kupę interessów na głowie. *Teat.* 1 *c*, 23. wiele, siła). – §. Kupy zbroyne, zowiemy podjazdy, harcowniki. *Nar. H.* 5, 4, ſchwärmende Haufen, z. B. leichter Reiterey; *Crn.* buhta; *Rs.* шайка. Ktorzyby z kupami zebranemi w dobra nasze wjeżdżali, a w nich gwałty czynili ... *Vol. Leg.* 3, 170. Swawolne kupy nad wiadomość Rzpltéy ważyły się wtargnąć w kray J. Cesarſkiéy Mości. *Vol. Leg.* 5, 564. cf. kozactwo). – §. *Inſtrum.* kupą, kupami, *Vd.* s' kupom, s' hauffnum, kupaft, nakupzhen, *Sr.* 1. kopiczwane; *Rs.* ку'чами, haufenweiſe. Ziele to po ſkałach rośnie drobniuchno gęsto kupami. *Urzęd.* 310. Koło Gromnic wilcy kupą chodzą. *Haur Sk.* 313. śladem chodzą. *Gorn. Dw.* 158, ſie ſind läufig. – §. Hardość za kupą a złość za wolnością nastąpiła. *Birk. Dom.* 120. t. j. za bogactwem. – W kupę, z do kupy, z w iedno, razem; in eins zuſammen; *Vd.* kupei, ſkup, vred, vkupei, z razem, pospołu, złącznie; vkup–, z społ–, współ–, n. p. *Vd.* vkupdieudizh, z współdziedzic; *Vd.* ukup–, z s–, z z–, n. p. ukupsvesati, z związać); *Cro.* zkùp, zkupno, zkupa (ztąd: zkúp, z skąpy; zkupchina, z gromada, gmin); *Bs.* ſkupno; *Sla.* ſkupa; *Rs.* вку'пѣ, купно, комонъ, въ конъ, *Eccl.* ку'пно, вмѣстѣ. Myśli iego rozsypane po całym świecie, szczęściem, kiedy się do kupy w potrzebie zbiorą. *Teat.* 10, 22. Brwi do kupy zganiać. *Pilch. Sen. liſt.* 365, *ob.* brew'). Dziecko się urodziło z zrosłemi do kupy nogami. *Perz. Cyr.* 2, 140. Niech się do ciebie iednego wszystko w kupę zgarnie, cokolwiek liczna zgraja bogaczów posiadała. *Pilch. Sen. liſt.* 124. Kto w kupę *hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. *Hrbſt. odp. Bbb* 4. W kupę mi idą oczy, z drżymię. *Wlod.* zasypiam, die Augen fallen mir zu.

*KUPCOROZBOYNIK, – a, *m.*, rozbiiaiący kupców, der Kaufmannsräuber; *Ec.* мопробóрецъ, комопый кунцовъ грабить или разбиваетъ. KUPCOWA, – y, *ż.*, żona kupca, die Kaufmannsfrau, die Kaufmannin; cf. *Bh.* kupowáčka, *emtrix*, die Käuferinn); *Vd.* kupzinja; *Rg.* kupitegliza; *Rs.* покупщица, купчиха; *adj.* купчихинъ. KUPCOWNA, – y, *ż.*, córka kupca, die Kaufmannstochter. KUPCOWY, – a, – e, od kupca, kupiecki, Kaufmanns–. W takim razie szkoda kupcowa będzie, nie przedawcy. *Szczerb. Sax.* 331. KUPCZYC, – ył, – y, *cz. ndk.*, *Bh.* kupčiti; *Vd.* shtasunati, kramuvati, barantati, kupzhuvati; *Sr.* 1. kupciju; *Crn.* kopzhujem, barantâm; *Sla.* pazariti (cf. bazar); *Cro.* tersiti (cf. targ); *Ec.* ку'пствовати, купечествовать, торговать; handlować czym, mit etwas handeln, Handel treiben. Nie sprosnaż to ieſt rzecz, kupczyć żywoty ludzkiemi! *Gorn. Wł. H* 2, *Sekł. Luk.* 19. KUPCZYK, – a, *m.*, czeladnik kupiecki, *Rs.* сидѣлецъ, cf. pisarz; *Vd.* kupzhuvaus, z tandeciarz), der Kaufmannsdiener.

Kupczycy, gdyby drożéy nad takię panów swoich przedawali... *Vol. Leg.* 4, 76. KUPCZYKOWATY, - a, - e, KUPCZYKOWATO *adv.*, ſknerſki, ſkąpy, małomiéyſki, kaufertig, kleinſtädtiſch. Kupczykowatą często panowie maią fantazyą. *Tr.* KUPCZYNA, - y, *m.*, biedny mizerny kupiec, ein elender Kaufmann; *Rs.* купчина zakupuiący dla drugich. KUPCZYSKO, - a, *n.*, kramarz lichy, ein elender Krämer; *Rs.* купчишка.

(*KUPEL *Pim. Kam.* 1, *ob.* Kąpiel. KUPELA *Tr.*, *ob.* Kapela chymiczna).

(KUPER, - pra, *m.*, KUPEREK, - erka, *m. zdrbn.*, guzica, huzica, guſtrzyca, kuſtrzyca, rząp', *Crn. et Vd.* faja (cf. faydać); *Rs.* хвостецъ (*Rs.* конецъ конецъ baba do wbiiania palów), der Steiß, der Bürzel, beſonders des Federviehs. Koniec mięśiſty ptaka tylny ieſt kuperek, owa serduszkowata część, z którey ogonowe wyrastaią pióra. *Kluk Zw.* 2, 10, *ob.* kuprzaſta kość). - §. *transl.* Gdy Noe trochę wina chudzineczka chłysnie, Aż ci go płaszcz opadnie, iże kuprem łyśnie. *Kchow. Fr.* 83. KUPERKOWY, - a, - e, od kuperka, Steiß-.) (- KUPERSZLAK, KUPERSZTYCH *ob.* Koperszlak, Koperszlych).

KUPIA, KUPLA, - i, *f.*, kupczenie, handel, kupno, der Handel, der Kauf; *Bh.* kaupě; *Vd.* kupzhnia, barantanje, barantaſtvu; *Crn.* kupilu, kupzhia, kopzhya, kòp; *Sax. Inf.* koup; *Dan.* kiøb; *Isl.* kaup, *Ger.* Kauf, cf. *Lat.* capio). Rzemieślnicy i kupcy po dziesięciu latach maią poprzeſtać rzemiesła i kupi. *Petr. Pol.* 286. Przed Wacławem Polacy ſkórkami zwykli byli kupie swoie odprawować. *Stryik.* 331. Byście się ieno na téy kupi nie sparzyli! *Simon. Siel.* 19. Nic ia darmo nie dam sobie wziąć; kupi-li kto, na kupi utraci. *P. Kchan. Orl.* 1, 30. - §. b) towary kupieckie, *Sr.* 2. kſchami; *Crn.* blagu (cf. blogo); *Cro.* tergovina; *Bs.* tergouine, prategi, Kaufwaaren. Zamek nad rzeką założył, z którego brał to wszyſtkie, którzy po Wiśle ieździli z Kupiami. *Bielſk.* 140. Wrzask kiełbaśników i garkuchników, towar swóy, ſtosownym do kupli tonem, zalecaiących. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 4, *Jer. Zb.* 95. Kupiłem u niego dobrze okulary, aza nam się i na innéy kupi poszczęści. *Alb. n. W.* 6. Pragnę, aby kupie i towary obudwu nas wolno po naszych państwach wozić, a handle sprawować możono. *Baz. Sk.* 529. Teraz iuż tych ich kupi, nikt nie kupi. *Zrn. Pſt.* 90 *b.* 1) KUPIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, ſkupić *dk.*, ſkupować, ſkupiać; w kupę zebrać, *Bh.* kopjm, klopjm; *Sr.* 2. kopowaſch; *Sr.* 1. kopicznyu, kopiu, kopiem; *Crn.* kupzham; *Vd.* kupzhati, nakupzhati, nakupspraulati; *Cro.* kupim; *Dl.* kupiti, arpavam; *Bs.* kuppáti, ſkuppiti, rripati; *Sla.* kuppiti; *Rg.* kuppiti, ſkuppiti, pokuppiti, ſkupgljati; *Rs.* копить, коплю, скопить, скопать (2, z ſkąpić), совокупить, совокупать, докопить. cf. *Syr.* קבץ *rem rei imposuit*), häufen, in einen Haufen zuſammen bringen, zuſammen häufen, zuſammen rollen. Zręcznie się go uchronił, i sobie przytomny Zkupiwszy członki, ukrył pod puklerz ogromny. *Dmoch. Jl.* 2, 18. ſtuliwszy, ſkurczywszy). Kupić się, z gromadzić, ſich häufen, zuſammen laufen. Cesarz kupiących się ludzi pytał, coby to znaczyło? *Niem. Kr.* 4, 187. Kupcie się do kościoła, nie daycie na się dzwonić. *Dambr.* 124. Wszyscy po śćyściu z tego świata, na iedno miéysce się kupią. *Smotr. Ex.* 25. Kupić się do ſtada *Rs.* смадиться (*Cro.* kupitisze, z mnożyć się). 2) KUPIC, - ił, - i, *cz. dok.*, Kupię *Praes. et Futur.*, KUPOWAC, - ał, - uie, *ndk.*, za ugodzoną cenę nabywać, kaufen, *oppos.* przedadź); *Boh.* kupowati, kaupiti, kaupim; *Slo.* kaupiti, kupugi; *Sr.* 1. kuppowacj, kupuyu; *Vd.* kupiti, kupuvati; *Crn.* kupiti, kupem, kupujem, kupuvâti; *Cro.* kupuvati, kupuval, kupujem, kupiti; *Sla.* kúpiti; *Bs.* kupiti, kupouati; *Rg.* kûpiti, kupovatti; *Rs.* купить, куповать, *Ec.* пристяжати; *Suec.* koepa, *Holl.* koopen, *Germ.* kaufen, cf. Haufen kupa). Tanio kupić, a drogo przedadź każdy się ſtara. *Mon.* 66, 290. Kupuiący przedaiącego, a przedaiący kupuiącego chce oszukać. *Cn. Ad.* 339. Zło ieſt, złe ieſt, mówi kupuiący, a kupiwszy będzie się chwaſił. *W. Prov.* 20, 14. Ganiąc kupić, a chwaląc przedadź. *Rys. Ad.* 13. Łotrów aż nadto pełno, kupować nie trzeba. *Opal. sat.* 57. Kto kupuie urząd, przedaie sprawiedliwość. *Klon Jud.* 15. Proſto przysłowie, kupisz, nie kupisz, potargować nie zawadzi. *Teatr* 47, *B.* Jam sobie samochcący biedę kupił. *ib.* 33, 166, *Rg.* na svoj pjenez kûpit sctettu; cf. Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie prosię (cf. świerzbiał go pokoy). Kupił ś. Stanisław, nie sobie, ani powinowatym swym, ale kościołowi i sługom bożym, i potrzebom pospolitym wieś Piotrowin. *Sk. Zyw.* 287. *NB.* Kupić *do* klasztoru, z mówi się o rzeczach mogących bydź wmieszczonemi; kupić *na* klasztor, z o rzeczach nie wmieszczaiących się; *dla* klasztoru, z w obu razach służy). - Umieć kupować i przedawać, umieć się obeyść, na wszyſtko się godzić, *foro utl. Mącz.* - *Prov. Ciuitas Cracouia*, kup' sobie, iako i ia. *Rys. Ad.* 28, *Dudz.* 28. Miey się dobrze, czegoć nie doſtanie, kup' sobie. *Cn. Ad.* 492. Kupiłbym wieś, ale pieniądze gdzieś. *Rys. Ad.* 28. Kup' sobie, komubyś rozkazał; Nie rozkazuy mnie. *Cn. Ad.* 407. Nie kupić u niego gniewu. *Cn. Ad.* 414. t. i. łacno mu o gniew). Jakieś kupił zwierciadło, inszego nie żąday. *Pol. Pocz.* 70. iakeś sobie posłał, tak się prześpiy; wypiy, coś nawarzył). *Slo. Prov.* kupilbi ta, kdobi ta nè znal, kupi cię, kto ciebie nie zna, nic wart). Nadto drogo kupuie ukontentowanie, kto ie zdrowiem płaci. *Kras. Pod.* 2, 71. Jakom kupił, tak przedaię. *Cn. Ad.* 302, *Slo.* tak predávám, gako ſem kupil *audita ex fide narro.* - §. b) kupować *niedok.*, z targować, um etwas handeln, dingen. Kupowałem konia, ale źle za drogi, nie kupiłem go. *Ld.* (KUPIDO, - yna, *m.*, KUPIDYNEK, - nka, *m.*, *dem.*, bożek miłości, der Liebesgott; *Crn.* Lubizhk, Serzhèk; *Bh.* Miłek. Oczki ostre, ogniſte, zła myśl, słodkie słowa, Insze na sercu nosi, insze mówi mowa; Włoſki ma kędzierzawe, i pogląda śmiele, Twarzyczka uporniuchna i wſtydu nie wiele, Skrzydełkami iako ptak, to tam, to sam lata, Do panien, do otroków; a na sercach siada, Łuczek ma, a na łuczek ſtrzałeczkę przykłada. *Simon. Siel.* 22.).

KUPIEC, - pca, *m.*, *Bh.* kupec; *Slo.* kupec, kdo kupuge; *Sr.* 2. kupz; *Sr.* 1. kupcz; *Crn.* kupz, kópz; *Vd.* kupez, barantauz, kupiz, tershishar; *Cro.* kupècz, *Dl.* kupovnik, z kupuiący; *Cro.* tergóvecz, terſecz, z kupiec, cf. targ); *Rg.* kûpaz, kupitegl; *Bs.* kupaç, tergouaç, trrigouaç; *Sla.* kúpioc, z kupuiący; tèrgouac, z kupiec; *Rs.* купецъ, торжникъ (покупщикъ kupuiący); *Ec.* мор-

róweyb (*Ec.* róctь, богáтый купéyb, *Gr.* μεγαλεμπορος, *Vd.* kupzhni gospud, *ob.* gość). cf. *Lat.* caupo, *Gr.* καπηλος, cf. *Ger.* Kauf); handlem się bawiący, der Kaufmann. Tych kupcow nie ganię, którzy zjnąd towary, żywności ludzkiéy i Rzpltey potrzebne, przywożą. *Modrz. Baz.* 135. - §. b) kupuiący, der Käufer. Książki teraz nie maią wiele kupcow *Ld.* - §. 2) pewna gra w karty, ein gewiſſes Kartenſpiel. Pan Podſtoli z X. Plebanem i z sąsiadem grał w kupca. *Kras. Pod.* 1, 182. Nasz miły kupiec w dowcipnie kombinowanych rachunkach swoich mię zawzdy bawi. *ib.* 189. KUPIECKI, - a, - ie, od kupców, Kaufmanns=, kaufmänniſch; *Bh.* kupecký; *Sr.* 1. kupezki; *Vd.* kupzhen, kupzhoun, kupzhni; *Bs.* tergouacki; *Rs.* купéческій, купéцкій. Słowo kupieckie i wiara nie tak uczy. *Grod. Dis. C 4 b.* Chleb pszeniczny, z śrzedniéy mąki, nie do czysta z otrąb wypytlowany i wysiany, miéyskim, albo kupieckim, mianuiemy. *Syr.* 936 *et* 938. Sklep kupiecki, *Ec.* купúльный храмъ, лавка, въ коей товары продаются. Kupiecki dwór, pakhof, *Rs.* гостинной дворъ. Kupiecka kompania *Ec.* гостиная сотня. Po kupiecku *adverb.*, nach Handels Gebrauch. KUPIECTWO, - a, *n.*, *Bh.* kupectwj; *Slo.* kupectwo; *Crn.* kupzhya, kopzhya, terguvanje; *Vd.* kupzhnia, kupzhni htvu, tershtvu, barantanſtvu; *Cro.* tergovina, terztvo; *Bs.* tergouina, trrigouina; *Rs.* купéчество; *Ec.* куúпля, куúпóна, морговля, прикупованїе, промыселъ, cf. przemysł); ſtan kupiecki, handel, die Kaufmannſchaft, der Handel. Kupiectwo prawdziwe albo wielkie, gdy z dalekich krain albo z zamorza nabywamy rzeczy potrzebnych, a całkiem je zaś przedawamy. *Petr. Ek.* 127, der Großhandel. *Boter* 79. Kupiectwo domowe, przekupſtwo albo kramarſtwo, gdy kto w domu siedząc, kupuie co, aby drożéy przedał. *Petr. Pol.* 36, Krámerey, Höckerey, cf. handlarſtwo). Kupiectwem się bawić; kupiectwo prowadzić; kupiectwa się uczyć. *Ld.* Dla mnóſtwa kupiectwa twego zgrzeszyłeś. *W. Ezech.* 28, 16, *Bibl. Gd.*, vor deiner großen Handthierung. Luth. t. i. dla szachrów twoich. KUPIENIE, - ia, *n.*, *subſt. verbi* kupić 1), z zgromadzenie, zebranie, das Häufen, Aufhäufen. Kupienie się, gromadzenie się, das Zuſammenlaufen, der Zulauf. - §. 2) *verbi* kupić *oppos.* przedadź, z kupowanie, das Kaufen. Kupienia chęć, ochota, die Kaufluſt, *Bh.* kupećnoſt. Do kupienia chęć maiący, kaufluſtig, *Bh.* kupećný, *Ec.* куúпастивительный, охомый имѣющій къ покупку. *Subſt. Bh.* kupećnik; *Sr.* 1. pokupnik *emax.* KUPIONY, - a, - e, *partic. perf.*, gekauft. (*KUPITNIK *Tr.* ziele *ob.* Kopytnik). KUPKA, - i, ż., *dem. nom.* kupa, *Bh* kupka, kopka, kobka; *Sr.* 1. kopiczka; *Lat.* copiola; *Vd.* kupzizh; *Cro.* kupchëcz; *Sla.* baglich, ein kleiner Haufen, ein Häufchen, Häufchen. Maleńkich gwiazdeczek zbiór nazywaią kupkami gwiazd *conglobatio. N. Pam.* 19, 66. Małą kupką ludzi częstokroć Polacy poganina biiali. *Falib. Dis.* Q. (cf. garstka). Ziele to kupkami rośnie. *Tr.*, in Büſcheln, büſchelweiſe, cf. kępka. - Kupki, z gra w karty *Tr.*, das Häufeln, ein Kartenſpiel. *On met les cartes en plusieurs tas, et le plus haut de deſſous gagne le jeu. ib.* Grać w kupki). KUPLA *ob.* Kupia. KUPLER, - a, *m.*, KUPLERCZYK, - a, *m.*, *zdrbn.*, rufianin, kuplerſtwem, niegodziwemi kunszaftami bawiący się, der Kuppler; *Boh.* kuplíř; *Vd.* kuppler, perkupavicz; *Sla.* k rvosvodac; *Rs.* сводникъ, *Ec.* сводчикъ. Nierządnica kuplera władzę wini. *Hul. Ow.* 68. KUPLERKA, - i, ż., die Kupplerinn, swacha, rufianka, *Bh.* kuplířka; *Vd.* kuplarza; *Sla.* kurvosvodica; *Rs.* сáxa, сводница. Kuplerka mu kochankę dla kogo odmawiała. *Hul. Ow.* 49. KUPLEROWAC *cz. ndk.*, kuplerſtwem się bawić, kuppeln, den Kuppler machen; *Bh.* kuplowati; *Sr.* 2. kupplowaſch; *Vd.* kuplati, neposhtnenu znanje delati; *Ross.* сводничать. KUPLERSKI, - a, - ie, od kuplera, Kuppler=; *Bh.* kuplířſký. KUPLERSTWO, - a, *n.*, zabieganie kuplerſkie, Kupplerey; *Bh.* kuplířſtwj; *Rs.* сводничество. KUPLOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, z *Niem.* koppeln, z. B. die Pferde, zwięzywać, krępować, *n. p.* Na słowo komenderuiącego: kupluycie konie! zdeymuią się cugle munsztuka przez głowę konia, i niemi się pod munsztukiem na prawéy ſtronie ſtoiącego konia na kluczkę zawięzuie. *Kaw. Nar.* 424. *KUPNICA, - y, ż., dom lub ſkład kupiecki, ein Kaufhaus; *Sr.* 2. kupniza, *Rs.* гостинной двóрь. *KUPNIOWSKI, - iego, *m.*, *subſt.*, *burlesque*, kupuiący, płacący, ein Käufer, ein Zahler; *Bh.* kupować. Kupniowſkiego w tym użyć potrzeba, Darmowſkiego proszę zaniechać. *Haur Sk.* 2. KUPNO, - a, *n.*, kup, kupia, kupowanie, rzecz kupiona, das Kaufen, das Gekaufte, der Kauf; *Bh.* kaupě; *Slo.* kupowáni; *Sr.* 2. kup; *Vd.* kup, kuplenje; *Crn.* kop, kopna, kopzhya; *Cro.* kupuvanye; *Sla.* tergovina; *Ec.* куúпля. Dobrze że téy kamienicy syn mój nabył, i że my z tak dobrego korzyſtamy kupna. *Teatr* 7 *c*, 66. Kupnem czego dostać. *Tr.*, käuflich an ſich bringen. Jeden drugiemu w kupnie psuie i podkupuie. *Tr.* Kupno niedoſkonałe, z wyderek. *Cn. Th.*, der Wiederkauf. Prawo odkupienia przedanéy rzeczy, zowie się kupno z powrotem. *Gal. Cyw.* 3, 92. KUPNY, - a, - e, od kupowania, czyli kupna, Kauf=. Kupny kontrakt, Kaufcontract. *Tr.*, *Rs.* куúпная, полная. - §. 2) przedayny, *Vd.* kupliu, na kup dan, kupzhliu, tershishliu; *Rg. et Cro.* kupovni, käuflich, feil. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pim. Kam.* 50. Za rzecz niekupną darmo summę daiesz. *Brath. R.* nieprzedayną). Dość mąki, gdzie fałsze zdobią A kupną wargą prawdę jak chcą robią. *Ryb. Gęsl. C* 2. Kupny głos. *Nag. Fil.* 215. Szpetnie, gdy kupny język za niewinnym gada, Nieładnie gdy trybunał wiele w skrzynkę składa. *Hul. Ow.* 70. Leszek kupnego cudzym nieszczęściem a swoią obelgą tronu nie chciał. *Nar. Hſt.* 4, 133. Uznawca sporu był kupny. *Sk. Dz.* 378. t. i. przedarowany, przenajęty, bestochen, erkauft. - §. 3) kupny, z pokupny, gut abgehend, viel Käufer findend. Żadnéy niemasz książki kupniéyszéy nad kalendarze, ponieważ ich corok wychodzi więcey niż dwadzieścia tysięcy. *Mon.* 66, 2. KUPOWAC, KUPOWANIE, KUPUIĘ *ob.* 2) Kupić.

Pochodz. verb. *kupić* et *kupa*. *dokupować*; *iednokupiec*, *iednokupſtwo*, *litkup*, *litkupnik*, *ludokupiec*; *nakupować*, *okup*, *okupić się*; *odkup*, *odkupić*; *pokupować*, *pokupić*, *pokup*, *pokupny*; *podkupnik*, *podkupować*; *przekup*, *przekupić*, *przekupny*, *przekupień*, *przekupka*; *przykupić*; *rozkupić*; *samokupiec*, *samokupſtwo*, *spółkupczyć*, *świętokupiec*, *ſkupić*, *ſkupny*, *ſkup*; *ſkąpy*

(*Cro.* zkúp), *skąpiec, skąpstwo, skąpić; wkupić, wkup, wkupny; wykupić; zakup, zakupić, zakupnik.*

1) *KUPR, – u, *m.*, z *Niem.* das Kupfer, n. p. kupr i miedź czynią z kamienia *chalcitis. Mącz.* – 2) KUPR *ob.* Kuper. KUPRZASTY, – a, – e, od kupra, Steifs. Kość kuprzasta. *Krup.* 1, 112, *Woych. An.* 75, das Steifsbein, Gesäfsbein.

*KUPRES *ob.* Cyprys.

KUPSKO *adv.*, chłopski wyraz, z tęgo, mocno, siła, bardzo. – Nabiedowałem ci się kupsko, niźlim się do was dopytał. *Teatr* 29 *b*, 121, tüchtig, wacker, recht sehr.

KUPTIĘ *ob.* Kupić, Kupować.

KUPUŁA, KOPULA, KOPUŁA, – i, ż., KOPUŁKA, – i, ż., *zdrb.*, *It.* cupola, *Lat. med.* cuppula, die Kuppel, das Kuppeldach, Kuppelgewölbe; *Cro.* kupûla; *Rg.* kûba, kubisza; *Bs.* kuba; (*Crn.* kopôla *rutabulum*). Kopuła kościoła ś. Sofii na 16 kolumnach marmurowych wystawiona, daleko większa i wyższa nad kopułę ś. Piotra w Rzymie, pokryta wszystka z wierzchu ołowiem. *Star. Dw.* 6. Nad wierzchołki portu podnoszą się niezliczone kopułki pobite ołowiem, ozdobione gałkami pozłoconemi. *Pam.* 85, 1, 130.

KUR, – a, *m.*, kogut, pietuch, *Bh.* kohaut, kurek; *Cro.* petuch, petelinecz; *Ec.* куръ, коуема; cf. *Hbr.* גור gur *pullus*), der Hahn; samiec kury czyli kokoszki, na głowie ma wyrostek mięsisty, zębkowany, grzebieniem zwany, dwa wyrostki wiszące pod szczękami, ogon ściśniony do góry zadarty. *Zool.* 233, *Kluk Zw.* 2, 95. Kur maiestatyczny Prowadzi tam za sobą dwór kokoszy liczny. *Chod. Gesn.* 144. Kur, stróż grzebieniasty. *Groch. W.* 32. Kura gospodarzem zowią wieśniacy, bo bywa to lepszy gospodarz do kokoszek, niż drugi chłop do żonek. *Dwor. G.* Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo. *Jabł. Ez.* 22. Kur poie abo pieie. *Dudz.* 21. Komuż piać; ieśli nie kurom? *Rys. Ad.* 33. Kurzy co pieli, zaś biorą się na grzędę. *Pot. Sył.* 491. Kur zapiał. *Rys. Ad.* 27. t. i. czas minął, klamka zapadła, der Hahn hat gekräht, z die Frist ist verflossen. Sam Piotr opoką będący, rusałał się kura słyszący. *Groch. W.* 32. Pokusy władzy nie maią, Gdy iuż *kurowie śpiewaią. *Groch. W.* 31. Kogut wieyski zegar; ztąd: kury, z kurzyny, pianie kurów, das Hahnengeschrey; *Bs.* pivçi, jutergna, jutrigna (cf. iutrania); *Rs. et Ec.* петелогласіе. Od zachodu słońca, aż do kur dzwonili. *Mon.* 71, 171. Pierwsze pienie, z pierwsze kury, das erste Hahnengeschrey. Gdy pierwsze kury zapiały, stanął na placu. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 5. Już pierwsze kury piały, iuż i wtóre pieią, Ja tu czekaiąc na cię, karmię się nadzieią. *Simon. Siel.* 36. Drugie piały kury, Nie spałam, Ciebie wyglądałam. *Zabł. Amf.* 62. O kurach, z o pierwszych kurach, z gdy pierwszy raz zapieią, do dnia, vor Tagesanbruch. Markotny prawnik, gdy o kurach pacyent we drzwi zakołace. *Zab.* 8, 317 *Życk.* O pierwszych kurach wstawać! *Zab.* 7, 158. Nie wiecie, kiedy przyydzie, czyli o północy, czyli o kurach albo rano. *W. Post. W.* 3, 504. Jeśli z wieczora, ieśli w północy, ieśli gdy *kurzy zapoią. *Radz. Marc.* 13, 35. – Dano kurowi grzędę, a on chce wieży. *Bud. Ap.* 90. cf. im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziéy ogon wznosi; Dasz mu póty, a on chce póty). Kur Indyyski *ob.* Indyk. – §. *Kur herb*, kogut biały w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen. – §. 2) Kur morski, *trigla*, der Seehahn, ryba morska, maiąca płetwy przyskrzelowe znacznie szerokie i rozciągłe, tak iż niemi z wody podlatywać może. *Zool.* 181, *Chmiel.* 1, 626. – §. 3) kur, ospica, *morbilli*, die Masern, Nötheln, Kinderflecken, kształt gorączki z wyrzutem drobnym, mniéyszym od ospy. *Krup.* 5, 341. ospiczki, *ib.* 5, 446, pożarnice, odra. *Ern.* 684; *Vd.* leshize, leshe, snemeze, maroga, pika, *Rs.* корь. KURA, – y, ż., kura albo kokoszka iest samica koguta. *Kluk Zw.* 2, 95, die Henne; *Siles.* kura; *Slo.* kura *pullus*, slepka, slepica *gallina*; *Bh.* slepice, slepička; *Crn.* kokush, puta; *Vd.* kura, kokush, putiza; *Sor.* 2. kurra; *Hg.* tsirke; *Rs.* курица (cf. *Ger.* kurren). Kura z piórami koło uszu *Rs.* ушáмка. Jużci dziś nietylko kury mądre, ale też i same jayca, młodzi dziś ludzie bardzo *zwydrzeli. *Glicz. Wych. P* 4 *b*; *Slo.* kura slepku nič *ante barbam doces senes; sus Minervam.* I ślepéy kurze trafi się ziarno. *Teat.* 11 *b*, 4; *Slo.* I slepá kura nekdi na zrnko trefi; więcéy szczęścia, niż rozumu). Czarna kura, czarna kokosz, lekarstwo dawne dla szalonych, którym rozdartą czarną kurę, albo też gołąbki żywo rozdarte ciepło na głowę przykładano. *Krup.* 5, 425, *Haur Sk.* 599. ztąd przysłowie: z iuż też to warto czarnéy kury. *Teatr* 43 *c*, 53. t. i. po szalonemu zrobione. *Zabł. Fir.* 69, *Teat.* 32 *b*, 41. – §. b) ogolnie: kury; z koguty, kokoszki, kapłuny, *Crn.* perutje, Hühner; kura, das Huhn. Kury w koycu. *Star. Dw.* 43. Kury te, które są w koycu, z koyca się dobywaią; a te, które nie są w koycu, do koyca się wedrzeć usiłuią. *Zrn. Pst.* 3, 542. Mazowieckie kury, z gawrony, gawronięta. *Pot. Jow.* 106 *et* 108. Poddani przy szczupłéy swoiéy paszy, zwykli się z dworem na kury od sztuki swego bydła iednać. *Haur Sk.* 541, Fußhuhn, Zinshuhn.

Pochodz. *kurczak, kurek, kurcze, kurczątko, kurczęcina, kurnik, kurzy, kuropatwa, kuropłoch, kuropoy.*

KURACYA, – yi, ż., leczenie, *Rs.* лѣченїе, знáхурка, прáвда; *Ec.* цѣлѣба, цѣлѣнїе, die Cur, das Curiren, Heilen. Nie potrzeba Maiowéy kuracyi, Mayeur, ieżeli człowiek zdrów. *Perz. Lek.* 216. Kobiety zawsze gotowe poprawiać kuracye doktora. *ib.* 317. Powierzać się w kuracyą. *ib.* 61.

*KURATA, – y, ż., łodyga, *Tr.*, der Stiel einer Pflanze. Kuraty liliowe. *Tr.*

KURANT, – a, *m.*, zbieg pewny tonów melodyynych, ein Läufer in der Music; *Rs.* курáнтный зегар graiący). Dla uczenia ptaków są instrumenciki, różne kuranty wygrywaiące. *Kluk Zw.* 2, 402. Biie zegar kuranty, a misterne flety Co kwadrans, co godzina dudlą menuety. *Kras. Sat.* 40. Konik polny przez lato swe śpiewa kuranty, Mrówka do iamki sobie znosi prowianty. *Chow. Fr.* 123. – *transl.* Wyciął mi kuranta. *Mon.* 66, 723, *ib.* 75, 64. dał mi łacinę, wylatał mię). – §. Kurant u malarzy, kamień, którym się farby trą na kamieniu płaskim. *Mag. Mskr.*, der Reibestein, Farbenstein. – KURANT, – u, *m.*, grube pieniądze śrebrne, (*oppos.* moneta), Courant, Courantgeld. Kurantem Pruskim płacić. *Ld.*

KURAS, – a, *m.*, dobry tęgi kur, albo kapłun, ein tüchtiger Kapaun oder Hahn. Opiekle na tykach niechudo kurasy. *Zab.* 9, 375 *Eyst.*

KURATELA, – i, *ż.*, KURATORYA, – yi, *ż.*, opieka nad szalonemi, marnotrawcami etc. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 90, die Curatel. KURATOR, – a, *m.*, wyznaczony z prawa opiekun albo rządziciel osobie nie mogącéy się rządzić. *ib.*, *Kras. Zb.* 1, 497; *Rg.* pómnik; *Rs.* попечитель; *w rodz. żeńsk.* KURATORKA *Rs.* попечительница.

KURAŻ, – u, *m.*, z *Franc.*, ochota, odwaga, śmiałość, der Muth, die Kühnheit. Kastalska woda, choćby iéy beczkę wypił, kurażu nie doda. *Teatr* 43 *b*, 32.

KURBA *ob.* Korba. KURBAS *ob.* Korb, Korbas. KURCABA *ob.* Kuczaba.

KURCHAN, KURAN, KURHAN, – u, *m.*, słowo Ruskie, *Rs.* курганъ; z mogiła. *Otw. Ow.* 607 *et* 150, der Hügel. Usypali kościom oycowskim kurhan wyniosły. *Stryik.* 232. Ciało spaliwszy, kościom kuran usypali. *Bielsk.* 124. Na Ukrainie trzebaby zamki pobudować, z których chby, iako z kurhanów, abo z skałek, przyciągnienie nieprzyiacielskie upatrować. *Modrz. Bas.* 416.

*KURCIAŃSKI, – a, – ie, n. p. Paweł biskup Krakowski, łotrowstwa prawie *kurciańskie*, zapomniawszy stanu duchownego płodził. *Stryik.* 320.

KURCIĄŻKA, – i, *ż.*, obcążki krótkie, kurze Zängelchen, kleine kurze Zangen. Kurciążki cyrulickie, zrobione bywaią pospolicie ze stali lub z śrebra. Używaią się do odéymowania plastrów i fleytuszków, do wyciągania kości lub innéy materyi w ranie głęboko znayduiącéy się. *Czerw.* 4 *et* 13.

1) *KURCZ, – a, *m.*, pokurcz, gatunek kundłów myśliwczych, eine Art gemeiner Hunde, die auch zur Jagd gebraucht werden. Charci, ogarowie, kurczowie, zwierzęta leśne gonią i imuią. *Sien.* 277. Za kurcza i za charta trzy kopy groszy. *Stat. Lit.* 396.

2) KURCZ, – u, *m.*, *Boh.* křeč; *Morav.* krč, krče; *Slo.* kreč; *Hg.* görts; *Vd.* kerzh, vadnu vkugstegnenje; *Crn.* kerzh, skerzhnisa, skerzhuvânje; (*Crn.* kurs, z członek męzki); *Cro.* kèrch; *Dl.* czeznutje; *Rg.* gàrc; *Bs.* ghrric; *Sla.* gèrce; *Rs.* корча, корчь, *obs.* коркома, судорога, дерóма; *Sr.* 2. kramp), der Krampf, kurcz, to iest, żył kurczenie, rozmaity iest, abowiem kurczy ręce, nogi, głowę, tak na zad, iak i na przodek. *Sien.* 382, *Spicz.* 235, *Comp. Med.* 126. Kurcz przypada zwyczaynie z nieostróżnego położenia się albo rozciągnienia . . . *Haur Sk.* 392. Psi kurcz *spasmus cynicus*. *Perz. Cyr.* 3, 26. – *Kurcz*, *herb*, niby litera T wywrócona, koniec u góry rozdarty; tamże belka krzyż wyrażaiąca, z lewey pod krzyżem księżyc, z prawey gwiazda. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen. (KURCZABA *ob.* Kuczaba).

Pochodz. *kurczowaty*, *kurczyć*, *skurczać*, *rozkurczać*.

KURCZAK, – a, *m.*, kurek *pullaster*. *Cn. Th.*, ein schon etwas grosses Huhn. KURCZĄTKO, – a, *n.*, *Bh.* kuřátko; *Sr.* 2. kuretko, kurzigto; *Sr.* 1. kuriatko; *Slo.* kuřátko, kuratecko, pid; *Vd.* pishe, pisheta (cf. piśklę); *Cro.* pischenczi; *Rs.* цыпля, цыплёнокъ, цыплёночекъ; *demin. nomin.* kurczę, ein Küchlein, ganz junges Hühnchen. Jako z garści kurczątka odrobin patrzemy, Gdy z bożkiéy hoyney łaski wszyscy tu żyiemy. *Rey Wiz.* 52 *b*. Kurczątko dopiero co wyklute *Rs.* вывединышъ.

Slo. Prov. kurátka swu kwočku stratili *nati sine patre*. *Slo.* ani kurátka rozwázat né mi, nic nie umie, niezgrabny). KURCZĘ, – ęcia, *n.*, *Bh.* kuře, kaur; *Slo.* kurča; *Sr.* 2. kurre; *Sr.* 1. kurio; *Crn.* kurè, zibèka; *Vd.* pish; *Cro.* pischo, pischenczi; *Sla.* pillo (cf. piśklę); *Rg.* piple, piplecze; *Rs.* курá, курёнокъ; piśklę kur, das Hühnchen, das Huhn. *Kluk Zw.* 2, 95. Kurczę piszczy. *Tol. Saut.* 89. Człowieka zabić, iak kurczę. *Teat.* 15, 35. bez skrupułu). Kurczęta *Vd.* kurete, pisheti, piszheta, piszhenci; *Sla.* pillichi). Źle kurcząt kaczce, kacząt wodzić kurze. *Pot. Pocz.* 474. Mędrsze kurczęta, niż kury. *Teatr* 33, 87, *Slo.* kura sliepku učí. Od kokoszy chcą często bydź mędrsze kurczęta. *Zab.* 14, 28 *Nagl.* Kurczę przed kogutem śpiewać nie powinno. *Boh. Kom.* 4, 179. KURCZĘCINA, – y, *ż.*, *Rs.* курятина, курятинка, цыплятина; mięso kurczęce, Hühnerfleisch. Kurczęcinę zaprawić korzeniem. *Ern.* 34, *Sies. D.* 1. KURCZĘCY, – a, – e, *Bh.* kuřecí; *Sr.* 1. modohkurine; *Rs.* курячій; od kurcząt, von kleinen Hühnern. Małego rodu sokoły wychowasz mięsem kurczęcym. *Cresc.* 620.

KURCZOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt kurczu, krampfartig. Kurczowate nerwów napięcie, czyli wielka choroba. *Perz. Lek.* 145 *et* 183. KURCZOWY, – a, – e, od kurczu, Krampf-; *Bh.* křečnj; *Crn.* kerzhne, kerzhliv; *Vd.* kerzhen, kerzhoun; *Rs.* судорожный. Choroby kurczowe, czyli spasmodyczne. *N. Pam.* 10, 71. KURCZYĆ, – yl, – y, cz. *ndk.*, skurczyć *dk.*, do kupy ściągać, krzywiąc skracać *propr. et impr.*, *Bh.* křčiti; *Crn.* kerzhiti, kèrzhnem, kèrsnem; *Cro.* kèrchim; *Bs.* ghrricciti, sgarciti, sgherciti, sghrricciti; *Rg.* zgàrcit; *Russ.* корчить, скорчить, скорчивать, скрючить, скрючивать; *Ec.* κόρτω, cf. *Lat.* coerceo), zusammen ziehen, krümmen, verkürzen, beschränken. Kurcz, albo żył kurczenie rozmaite iest, abowiem kurczy ręce, nogi, głowę, tako nazad iako i na przodek. *Sien.* 382. Uschła wnet ręka królowa, którą był wyciągnął przeciw prorokowi, ani iéy mógł zasię ku sobie skurczyć. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 13, 4. Nie rozciągay ręki twéy ku braniu, ani kurcz ręki twéy ku dawaniu. *Rad. Syr.* 4, 34. skurczyć rękę w wydatkach. *Xiądz.* 52. Czemu tak długo kurczysz możną rękę swoię? *Kanc. Gd.* 178. Skurczoną miał, kurczoną będziesz też żął ręką. *Pot. Pocz.* 544, *Ec.* сухъ, скорчившійся, согнувшійся. Zgrzybiały, skurczony, starzec *decrepitus*. *Mącz.* Słońce tę deszczułkę skurczyło. *Tr.* spaczyło). Frasunek serdeczny skurczy człowieka, ale z powieści wesołych rozradnie się. *Radz. Prov.* 12, 25. poniża serce. *Bibl. Gd.*, nadwątla, schwácht. Słabego zdrowia ten, którego lekkie zawianie wiatru kurczy. *Pilch. Sen.* 234. Panowie poddanym czynią krzywdy, kurczą ich, uciskaią. *Petr. Pol.* 302. uwłaczaią im, sie thun ihnen Abbruch). Zarazem kazał obie do ciemnicy wrzucić, Powrozy do drabiny mężnie kazał skurczyć. *Papr. Kol. O.* 4. skrępować), KURCZYĆ się *recipr.*, *Bh.* křčit se; *Cro.* kèrchimsze, skrachujemsze; *Rg.* zgàrcitise, garcimse; *Ec.* κορτύεσθαι; ściągać się do kupy, skracać się, pokrzywiać się *propr. et impr.*, sich zusammen ziehen, zusammen laufen, sich krümmen, zusammen kriechen, kürzer werden, sich beschränken. Kurczymy się, iak skóra od ognia. *Psalmod.* 23. Skurczyło się

się sukno, s zbiegło się, ſtąpiło się, das Tuch iſt eingelaufen. Jeden się kurczy, a drugi nadyma. *Jabł. Buk. C 4 b.* Kurczemy się, a dziwnym sposobem się dzieie, Że wzrost ludzki w ſtarości z kościami mnieyszeie. *Zab.* 8, 394. *Koryt.*; *Bh.* kręćowatéti kurczu doſtać). W swoich mu się kurczyć kazali siedliſkach. *Mon.* 71, 203. Panowie hoyno dosyć dawaią, i nie kurczą się. *Kosz. Lor.* 40. Nie kurcząc się, ani gnuśnieiąc przed srogim zimnem, Liflanty swoiował. *Stryik.* 358, nie krzywiąc się, wſtrętu nie pokazuiąc). Chude woły pojadłszy one tłuſte, w tey chudości i szpetności kurczyły się. *Leop. Gen.* 41, 21. wyſychały, zuſammen ſchrumpfen. Tatarom nigdy nie wierzał, lubo to kurczyli się. *Birk. Chmiel. C 2 b.* choć się kłaniali, pokorzyli). Kurczy się, a kole. *Cn. Ad.* 408. *erinaceus, aliquo urgente, contrahit se, et tunc aculeos magis intendit.* cf. płacze a bije). Inakſze zdanie wszyſtkich panów pana, Do którego się kurczą ludzkie rady. *Pot. Syl.* 74. przed nim nikną, giną, niczém są). Przy takim gospodarſtwie intrata się kurczy i szczupleie. *Haur. Sk.* 45. ſie werden ſchmäler, geringer. Mogąc te tak potrzebne rzeczy sobie kupić; iednak kurczą się. *Haur. Sk.* 44. ſie ſchränken ſich ein. Do Wac Pana! (piie): Niech się djabół kurczy. *Teatr.* 43 c, 92. niech sobie djabół szczędzi, żałuie, niech ſchnie.

KURCZYNA, - y, ż., kura młoda, ein junges Huhn. W Marcu kurczyna bardzo młoda, nowina. *Bies. D* 1.

*KURDESZ, - a, *m.*, n. p. Hey Kurdesz nad kurdeszami! *Teat.* 29, 24.

KURDWAN, KURDYBAN *ob.* Kordyban. 2) KURDWAN, KUNRAD *ob.* Konrad *ziele.* KURDEGARDA *ob.* Kordygarda. KURDZIEL *ob.* Gurdziel.

KUREK, - rka, *m.*, kogut młody, kurczak, *Rs.* куро́къ. ein junger Hahn, ein Hähnchen; kurzyka, kokoszyka, zabelek, młody kurek, *pullaſter. Mącz.* Rzemieślnicy w Krakowie kurka ſtrzelali. *Biel. Sw.* 246. do kura, orła i t. d. dla wprawy ſtrzeliwali, Vogelſchießen. Mniemamy, żebyśmy kurka ſtrzelili, albo exekucyi dowiedli. *Orzech. Qu.* 176. - b) kurek na kościele, chorągiewka, wiatrak, wiatraczek, ein Wetterhahn. *Vd.* ſtrehna bandera, veternik). Czemu kurka ſtawiaią na kościelnéy bani? żeby ludzi do modlitw budził co nayraniéy. *Pot. Pocz. b* 12. Kurka na kościele pokazać komu, *ob.* dudka pokazać, figę, odrwić kogo. - c) kurek u rusznicy, der Hahn an einer Flinte etc. *Sla.* oroz; *Rg.* uúk; *Rs.* соба́чка *ob.* sobaka). Kurek ſtrzelby zahoczony na sprężynie, w iednym mgnieniu oka zawadza kamieniem o panewkę, i wſkrzesza ogień. *Rog. Doś.* 1, 240. Zawsze z ruśniczmi chodzą, niemasz tego zjazdu, gdzieby kurka nie krzosano, proch nie śmierdział. *Lekarſt. B 2 b.* Na słowo komenderuiącego: kurek na mieysce! odwodzi się kurek na swoie mieysce. *Kaw. Nar.* 237. Pokazuie się ieleń; ia do sztućca, odłożę kurek, zmierzę... *Boh. Kom.* 2, 295. den Hahn ſpannen. Na to ſto razy na odwiedziony kurek przysięgnę. *Teatr* 16 *b*, 129. pod karą zginienia od fuzyi. - d) kurek abo czop, iaki bywa u fas winnych, dla toczenia. *Mącz. epiſtomium, Bs.* kantulla od bačve; *Crn.* pipa; *Rs.* кра́нъ, kruczek, der Hahn, die Pipe. *Maſtos* rurka albo kurek, u rur i zdroiów, iakoby odęta gęba, z któréy woda wycieka. *Mącz.* - e) kurki u tortury, die Daumenſtöcke bey der Tortur. Wsadzać komu palce w kurki. *Tr.* (*Sla.* kurjuk, die Schwanzſchraube).

KURENTNY, - a, - e, kurs maiący, n. p. tynf, s płatny, udatny. *Tr.* ein grobes Geldſtück.

KUREWKA, - i, ż., *dem. nom.* kurwa, *Cro.* kurvicza, ein Hurchen *meretricula* kurwiczka. *Mącz.* KUREWNIK, - a, *m.*, *Morav.* kurwař; *Boh.* kurewnik, ſmilnik; *Slo.* kurwarecz, kurewnik; *Rg.* kúrvar, xénhar; *Bs.* kurbar; *Crn.* kurbir; *Sr.* 2. hurař, huhrař; *Sla.* kurvár; *Hg.* kurvás, kurválkodó; *Sr.* 1. kurwać, kurwarnik; *Vd.* lotor, kurbar, kurbir, kurbetat; *Cro.* praznik, kurvish; *Ross.* курвичь, блудникъ, блудодѣй, блядунъ. z kurwami się bawiący, ein Hurer, Hurenjäger. KUREWNY, - a, - e, KUREWSKI, - a, - ie, *Bh.* kurewſký, ſmilną, nawéſtčin; *Rg.* kurvarſki; *Cro.* kurvinszki; *Hg.* kurváhoszvalo; *Sr.* 1. kurwarſki; *Vd.* kurbinſki, kurbarſki; *Rs.* курвинъ, блядскій, блядинъ, блудный, блядливый, блудливый, блудодѣйный. hurerijſch, Hurens. Kurewſki dom, z zamtuz, *Vd.* kurbarniza, kurbarishe; *Crn.* kurbishe; *Sr.* 1. kurwarna; *Ec.* блудокорчемница. KUREWSTWO, KURESTWO, - a, *n.*, *Bh.* ſmilſtwo, kureſtwi; *Slo.* kurewſtwo; *Sr.* 1. kurweno; *Vd.* kurbaria, lotrovanje; *Crn.* kurbarya; *Cro.* kurvaria, kurvinsztvo; *Hg.* kurvaság, kurválkodás; *Rg. et Bs.* kurvarſtvo; *Rs. et Ec.* блудъ, блудливость, блудодѣяніе, блудство; kurwiarſtwo. Hurerey. Nic nie iest szaleńszego, iako młodzieniec, który się na kurewſtwo udał, *res meretricias. Mącz.* Dokądże tych kurewſtw matki twey, i czarów iey mnogich. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 22. cudzołoſtwa. *Bibl. Gd.*). Uſtawicznem kureſtwem ciało i duszę zagubisz. *Kosz. Lor.* 48 *b. Glicz. Wych. P.* 2, cf. porubſtwo, fryieſtwo, gamractwo.

*KURFIRST, - a, *m.*, elektor, z *Niem.* der Kurfürſt; *Sr.* 2. curferſchta; *Rs.* курфирстъ. Zyli sobie tak dobrze i może lepiey, iak iaki Niemiecki kurfirſt. *Ofsol. Bay.* 2. Kurfierſt Brandeburſki. *Vol. Leg.* 3, 3. KURFIRSZTOWY, - a, - e, elektorſki, Kurfürſtlich; *Rs.* курфирстскій. W księſtwie kurfirsztowym wielka iest hańba bydź katolikiem. *Birk. Exorb.* 16. t. i w Brandeburgii. KURFIRSTWO, - a, *n.*, elektorſtwo, *Ross.* курфирство, das Kurfürſtenthum, die Kurwürde. Na *kurfierſtwo naſtąpić. *Vol. Leg.* 3, 3. *Boter.* 114.

KURHAN *ob.* Kurchan.

KURKA, - i, ż., mała młoda kura, ein Hennchen. *Ross.* ку́рочка. KURKOWY, - a, - e od kurka, Hähnchens; Wetterfahnens, Pipens. Kurkowy król w Krakowie, który prym odniósł w ſtrzelaniu do kurka, der Schützenkönig. *Ld.*

KURLANDYA, - yi, ż., *Rs.* курля́ндія, księſtwo, niegdyś Polskie hołdowne. *Dyk. G.* 2, 54. Curland. KURLANDCZYK, - a, *m.*, rodem z Kurlandyi, ein Curländer; *Rs.* курля́ндецъ; *w rodz. żeńſk.* KURLANDKA, die Curländerinn. KURLANDSKI, - a, - ie, od Kurlandyi, Curländiſch; *Rs.* курля́ндскій. Sądy Kurlandſkie. *Dyk. G.* 2, 54.

KURNIK, - a, *m.*, *Boh.* kurnik, kurnicek; *Slo.* kurence; *Hg.* ketrecz; *Sr.* 1. kurencza; *Vd.* kurnjak, kotec, kurijza; *Crn.* kurnek; *Cro.* kurnyák; *Sla.* kokoshinjak; *Rs.* куря́тникъ, куря́тина (курникъ pasztet kurczęcy). szopa abo sadz szeroki na kury. *Cn. Th.* das Hühnerhaus, der Hühnerſtall. Kurnikiem nazywa się to mieysce, gdzie kury na noc siadać i nieść się maią. *Kluk. Zw.* 2, 118.

Kurnik ma bydź z grzędami i z dylowaniem sporządzony. *Haur Sk.* 119. Koguty do kurnika naylepsze są Angielskie. *Kluk Zw.* 2, 97. – §. *Kurnik* miasto w Poznańskim. *Dyk. G.* 2, 54. eine Stadt. – b) *transl.* chata, klétka, eine elende Hütte. Jakie takie kurniki poklecili, kędyby się z żonami, z poddanemi i z dobytkami, gdy gwałt, chronili. *Star. Vot. C* 4 *b.* – 2) kurnik, sługa, co kury opatruie. *Cn. Th.* der Hühnerwärter, *ob.* kurzytata), przekupuiący kurami, ptaśwem, der Hühnermann, Hühnerkrämer; *Slo.* kurenčjè; *Vd.* pishetar; *Rs.* куряникъ, Do miasta wyydzie, i będzie się rozmawiał z piekarzami, z kurnikami. *Teatr* 24 *c*, 56. KUROPATWA, – y, *ż.*, *Bh.* kuroptwa, koroptwa, korotew; *Slo.* kuroptwa, kurotwa, garabica; *Sr.* 2. kurwota; *Sr.* 1. kurwota, pocipula; *Sla.* poljarica, tereska; *Cro.* terchka, jerebicza; *Dl.* jareb, jarebicza (cf. iarząbek); *Crn.* jeręb, jerébiza; *Vd.* jereb, jerebiza, jerebizh; *Rg.* jaréb, jarebizza; *Bs.* kuroptva, jareb, jarebiça; *Ross.* куропатка, куропатка, рябка, рябб; das Rebhuhn, ptak do rodzaiu kur dzikich należący; mnieyszy od kur pospolitych, większy od gołębi. *Kluk Zw.* 2, 196. *Zool.* 241. Kuropatwy Podlaskie nayprzednieysze. *Kluk Zw.* 2, 392. Rzepa po pracy lepiéy smakuie, niż bez niéy kuropatwa Podlaska. *Kras. Dos.* 148. Kuropatwy ciekawe. *Ban. J* 3. Kuropatwy cięgocą. *ib.* Piskliwa kuropatwa krokoraniem wesele swe oświadcza. *Otw. Ow.* 311. Stara kuropatwa, z ſtarka. – Pędzą nas do ſtraty wolności naszéy, iak pod sieć kuropatwy. *Rey Zw.* 188 *b.* KUROPATWI, – ia, – ie, Rebhühner-, Rebhuhns-, *Vd.* jerebou; *Crn.* jerebizhèn; *Rs.* куропачій. Wino Bonońskie zowie się dla ſarby oko kuropatwie, *oeil de perdrix. Krup.* 5, 105. KUROPIEW *ob.* Kuropoy. KUROPŁOCH, KUROPŁOSZ, – a, *m.*, KUROPŁOSZEK, – szka, *m.*, *zdrbn.* iunak, serdit a nieduż, porywa się a pierwszy potym w nogi, ein Hißkopf und zugleich feige Memme; *Slo.* kuriplach. Kuroplochami takich zowią, którym gdy co nie wedle fantazyi, zaraz nieprzyiaźń gotowa. *Pot. Arg.* 383. Kuroplosz. *Mon.* 73, 589. *Proteo mutabilior* płochy, niestateczny by wiatr, kuroploch, pędziwiatr, tak stateczny iak masło na słońcu. *Mącz.* Patrz na owe kuroploszki, Gdzie niemasz ſatku ni troszki, Kiedy na nie co przypadnie, Ledwie drugi do drzwi zgadnie. *Rey Zw.* 231. Ludzie wszeteczni, kuroplochowie, piianice i pochlebcy, niech przy młodych paniętach nie bywaią. *Modrz. Baz.* 301. KUROPOY, – oiu, *m.*, KUROPIEW, czas którego *kurzy pieią, z kury, das Hahnengeschrey; *Sr.* 1. bonacijje śpiewano; *Ross.* куропаніе. Kuropoy, przyrodzony zegar, *Petr. Ek.* 124. *Mon.* 75, 580. – §. W Jerozolimie mieysce, które zowią kuropiew, gdzie Piotr S., gdy kur zapiał, żałością uwiedziony, opłakiwał zaprzenia się swego. *Jer. Zb.* 50.

KUROW, – a, *m.*, miasto w Lubelskim, imienia Potockich. *Dył. Geo.* 2, 5. eine Stadt.

KUROWAĆ, – ał, – uie *Act. ndk.*, léczyć, kuriren, heilen. Trafiło się, że Polak zachorował w Rzymie, Zaraz się go Włoch doktor kurować podeymie. *Pot. Jow.* 125. Karmią ich dobrze zdrowych; a chorych kuruią. *Jabł. Tel.* 36. Kurować się, léczyć się, *Rs.* пользоваться.

KUROWY, – a, – e, od kura, koguci, Hahnen-. Pianie kurowe. *W. Posł. IV.* 279 Głos kurowy. *Groch. W.* 32. Kokoszy kamień albo kurowy w żołądkach kapłunich nalezion bywa. *Sien.* 325. der Kapaunenſtein. Kurowa ſklenica, daża ſklenica, kufel duży, wilkom. *Cn. Th.*, *Wlod.*, *Dudz.* 43. ein großes Paßglaß, ein Paß. Jego bibliia była ſklenica kurowa wielka, na tey czytał pismo święte. *Birk. Exorb.* 15. Wszyscy Bachusowey szkoły zwolennicy, Ten gładkiey, ow kurowey, dzierży się ſklenicy. *Mosk. R,t.* 2, 184. Sklenice kurowe, husarskie, między innemi zdobyczami z chrześcian nędznych Turczyn *inter fercula triumphalia* niósł do Carogrodu. *Birk. Zyg.* 27. Rozgardyas ledwie wstawszy, Duszkiem idą kurowe. *Bal. Sen.* 98 t. i. ſklenice). – §. Kurowy *ob.* Kur, ospa wietrzna, Masern.

*KUROWY, *Bzow. Roż.* 112; *ob.* Chorowy.

KURP', – ia, *m.*, KURPIE, – iow, *plur.*, *KURPIELE, ów, *plur.*, cf. *Lat.* crepida. *Carbotina* kurp', chłopski bót, obnóżnik. *Mącz.* Baſtſchuhe, Baumſchuhe von Baumbaſt oder Baumrinden: *Slo.* krpce; *Bh.* krpce, krpce (krpiti łatać, cerować); *Cro.* opànyčk; *Dl.* opanka, oput (cf. opać); *Rs.* комлі, бахилы. Inflanczyki z skór drzewa lipowego, iako Ruś, obuwie sobie plotą, które Ruś kurpiami nazywa. *Gwag.* 414. cf. łapcie, chodaki). Postoły albo kurpie na nogach, a czaszka u pasa. *Wys. Jgn.* 9. Wieśniacy Litewscy po wielkiey części i teraz w kurpiach chodzą. *Krom.* 413, *peronibus utuntur*). Patrz, niedawno on oracz w kurpiech ledwie chodził, Jako prędko, gdyś raczył, nędzęś mu nagrodził. *Rey Wiz.* 126. *Slo. Prov.* w krpcoch musi človek na pen'aze robit, a w čižmach gich trowit. – Diak w kurpiach, a chuścińskiem prątem łeb obwiia. *Paszk. Dz.* 51. (Pop w łapciach, a chuśc. pr. ł. obw. *Stryik Tur. h* 2.). Ludzie wieyskie nie potrzebuią szewców, używaiąc kurpiów, chodaków, miasto botów. *Petr. Pol.* 349. – §. *Kurpiele*, brukiew, kwaki, rzepa podługowata. *Lad, H. N.* 15. *ob.* Karpiel, Kohlrüben, Wruken. – KURPIK, – a, *m.*, *Kurp', – ia, *m.*, W ziemiach Ciechanowskiey i Łomżyńskiey są osady pod nazwiskiem kurpików Baſtſchuhbauern, bardzo ćwiczone w strzelaniu. *Gaz. Nar.* 2, 259. Poskromienie swawolnych i buntownicaych kurpików w ziemi Łomżyńskiey. *Vol. Leg.* 6, 670. *Aug. III.* – §. kurp', mieyski nikczemny żołnierz; ein elender Stadtſoldat. Ach co za zniewaga! tacy kurpie, co broni nabić nie umieią, prawa mi przepisuią! *Teatr* 13, 97. Nędzni kurpie, śmiecie to wiązać mnie regimentowego sierżanta! *ib.* 98.

KURS, – u, *m.*, a) kurs pieniędzy z bieg pieniędzy. *Herb. Stat.* 80. der Curs des Geldes. Kurs wexlów. *Pam.* 84, 737. – b) przeyście iakiey nauki, der Curſus, den man in einer Wiſſenſchaft macht. Kurs filozofii. *Cn. Th.* KURSOR, – a, *m.*, posel listowny pieszy. *Cn. Th.* ein Botenläufer, ein Eilbote zu Fuß. *Seruus a pedibus*, biegun, posel, kursor. *Mącz.* Kursor, okurent, *tabellarius. Cn. Syn.* 867. *Sr.* 1. listownoschet; *Vd.* poslani tiekavez; *Rs.* мечёнъ, бздовой. Podrożnym kursorom, i tym coby radzi daleko chodzili, sposob do łatwego i prędkiego chodu... *Haur. Sk.* 348. Do hetmana co wskok posłali kursora prędkiego. *Auszp.* 118. kuryera). Dni moie były prędsze, a niżli kursor na poczcie. *W. Posł. W.* 3, 505. Dni i lat moich doskonała pora Ubiegła na kształt prędkiego kursora. *Chrośc. Job.* 37. Przywędrował do pana iednego biegły ale i przebieglec, iak mówią, kursor, którego przy oddaniu listów, pan pytał.... *Dwor. D.* 1 *b.*

Vd. shtertez, shetert, shtertelz, firtelz, firtel; *Sla.* fertali sâta; *Rs.* чемверть часа. W kwadrans zobaczę skutek tego zdarzenia. *Teat.* 13, 133. Pozwól na moment, na kwadransik. *ib.* 26 *b*, 27. na chwilkę). Kwadrans na drugą i t. d., : to iest, ieden kwadrans, ein Viertel auf Zwey. Trzy kwadranse na drugą, drey Viertel auf Zwey. (Dwa kwadranse na drugą i t. d.; nie mówi się, ale: pol do drugiey, halb Zwey. Kwadrans do drugiey; gdyby się mówiło, znaczyłoby: że nie dostaie kwadransa iednego do drugiey; więc, : trzy kwadranse na drugą. cf. *do*). - §. b) *Mathem.* Kwadrans, czwarta część cyrkułu; Figura; i instrument Geometryczny i Astronomiczny. *Solsk. Geo.* 4, der Quadrant, von 90 Graden. *KWADRASTY *ob.* kwadratowy. KWADRAT, - u, *m.*, a) *Geometr.* figura o czterech ścianach, przynaymniey dwóch przeciwnych równych. *Solsk. Geom.* 4, czworogran, czworokąt, das Quadrat, Viereck, eine viereckige Figur. Kwadrat podłużny, *parallelogrammum ib.*, ein längliches Viereck. Kwadrat splaszczony czyli ukośny, *rhombus*, którego cztery boki równe, a z kątów tylko każde dwa przeciwległe. *Łęsk.* 29, *Jak. Mat.* 1, 99, *Solsk. Geo.* 4, die Raute, die Rautenvierung. Kwadrat podłużny splaszczony, *rhomboides*, die längliche Raute. *Solsk. G.* 4, *Grzęp. F 3 b.* Kwadrat doskonały, którego wszystkie kąty i ściany równe. *Solsk. Geom.* 4, *Jak. Mat.* 1, 99, *Łęsk.* 29, das eigentliche Quadrat. *Geom. Nar.* 1, 36. - §. b) *arithm.* kwadrat liczby, die Quadratzahl, iest to ta sama liczba przez siebie rozmnożona. *Geom. Nar.* 1, 79, *Solsk. Geo.* 3, 78. mnogość pochodząca z rozmnożenia liczby przez siebie samę. *Jak. Mat.* 1, 104. Tabliczka kwadratów z cyfer kwadratowych. *Łęsk.* 2, 45, die Quadrattafel. - §. *2) kwadrat, z czworograniasty kamień ciosany, der Quaderstein. Cegły upadły, a my kwadratami budować będziemy. *Bud. Jes.* 9, 10. ciosanym kamieniem. *Bibl. Gd.*). KWADRATOWY, *KWADRASTY, - a, - e, w kwadrę, czworograniasty, viereckig, ins Gevierte, Quadrat-. Czy w okrągłey, czy w kwadrastey formie *prosphor, byle był chleb pszeniczny. *Pim. Kam.* 146. Most z okrutnych kwadratowych kamieni. *Warg. Radz.* 24, *Boter* 216. Stopa kwadratowa, ein Quadratfuß, zawiera w sobie 144 calow kwadratowych, Quadratzolle, prostokąt 12 calów długości i 12 calów szerokości maiący. *Jak. Mat.* 1, 117. Sążeń kwadratowy, Quadratklafter, zawieraiący w sobie 36 stop kwadratowych, prostokąt maiący 6 stop długości i 6 szerokości. *ib.* 117. Piérwiastek kwadratowey liczby, die Quadratwurzel, liczba, która sama przez siebie rozmnożona tęż żądaną liczbę nazad oddadź powinna. *ib.* 104. Cyfry kwadratowe. *Łęsk.* 2, 43, Quadratzahlen. KWADROWAĆ, KWADRATOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukwadrować, skwadrować *dk.*, czworkować. *Tr.*, kwadruplikować, vervierfältigen, vierfach nehmen. Skwadrować iaką liczbę. *Jak. Mat.* 1, 188. Kazał budować dom Pański, ukwadrowany trzema rzędoma kamieni ciosanych. *W.* 3 *Ezdr.* 7, 25. KWADROWAĆ *niiak.*, *KWADROWAĆ się *recipr.*, stosować się *Tr.*, szykować, przypadać, passen, sich schicken. Kwadruie się to przysłowie na nich. *Tr.* Tak to twoie tłumaczenie do tych słów kwadruie, iak ... *Pim. Kam.* 178. KWADROWANIE, - ia, *n.*, czworkowanie, das Vervierfältigen. - §. b) kwadrowanie czyli KWADRATURA cyrkułu lub koła, die Quadratur des Zirkels, zawiła od wyprostowania iego okręgu czyli wynalezienia linii prostey równey okręgowi koła. *Geom. Nar.* 1, 364 *et* 354. czworogranność obwodu, czyli *kwadratura* cyrkułu. *Ustrz. Alg.* 77. KWADROWATOŚĆ, - ści, *ż.*, der Quadratumfang. W drzewie, które do artylleryi przyymować się zwykło, rozumie się przez kwadrowatość, *equarissage*, kwadrat wpisany w koło, wziętym za podstawę drzewa nieobrobionego. *Jak. Mat.* 1, 209. Do wielkich batów legary, maią mieć 6 calów w kwadrowatości. *Jak. Art.* 2, 301. KWADRUPLA, - i, *ż.*, poczwórna ilość, die Vierfachheit, rodzay podatkowania do skarbu ze starostw i królewszczyzn; dwoista kwarta, którą nowy possessor dóbr królewskich powinien raz przed otrzymaniem listu podawczego, zapłacić. *Arast Zb.* 1, 499, die doppelte Viertelsteuer, die vor dem Antritte eines verliehenen königlichen Tafelgutes einmal gezahlt wurde. KWADRUPLIKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, iednę miarę brać cztery razy, czworkować. *Solsk. Geom.* 4, vierfach nehmen, vervierfältigen kwadrować.

KWAKAĆ, - ał, - a *et* kwacze *Intrans. ndk.*, kwaknąć *idntl.*, (*Bh. et Slo.* kwakati, z krakać, o wronach, krukach; *Hg.* kákogok); *Boh.* kachati, kwakati *tetrinnire*, kachna kaczka, *Crn.* kvâkam (*Crn.* kavkam *crocitare*, *de monedulis*, *Cro.* kâuka *modulatur monedula*; *Rs.* квакнуть, квакать, закаркать, *Gall.* caqueter; o kacakach i o żabach; чвакнуть, чвакать źle wymawiać, кваква kruk nocny), quaken, von den Enten. Kaczka kwaka. *Dudz.* 21, *Cro.* racza, raga; *Ec.* ymka квáкаемъ; *Rs.* мáкать, мáкаю, крякнуть, крякать; cf. *Gr.* κακκαβίζω, *Lat.* cacabio; cf. kwik, kwikać, kwiczeć; cf. kwokać). Wróbel dziw, dziw, dziwi, Tak tak kwacząkaczory, będziem nieszczęśliwi. *Mon.* 70, 190. Jaskołka świergoce, papuga świegoce, kania skrzypi, kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89. KWAK, - u, *m.*, kwakanie, das Quäken, Gequäke. KWAKI, - ów, *plur.*, rzepa podługowata, kwaki, karpiele, brukiew. *Krup.* 5, 59 *et* 577, *Lad. H. N.* 15, Kohlrüben, im Pr. Wrucken, Brucken; *Bh.* kwačka *Ger.* Krautrübe.

KWAKIER, - kra, *m.*, należący do wyznania przez Jérzego Foxa ustanowionego, ein Quaker, Quäker; *Vd.* kvokar. *w rodz. żeńsk.* KWAKIERKA, die Quäkerinn, n. p. żony ich ubieraią się iak kwakierki. *N. Pam.* 17, 166.

*KWANKWAM, *z Łac.*, widzimi się, ubrdanie, niby to cóś, n. p. Ale ale Mości Panie, mam honor iedno ieszcze swoie kwankwam przełożyć mu przed oczy. *Mon.* 71, 710. zdanie, wątpliwość, opinią.

KWAP', - iu, *m.*, cienkie pierze ptasze, abo puch. *Mącz. pluma*, die Flaumfeder, der Flaum. Kwap', mech, puch *lanugo. Volck.* 488. (*Rs.* кваль, валь lubryka).

KWAPIĆ *intr. ndk.*, KWAPIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, skwapiać się, eilen, hastig seyn; *Bh.* kwapiti, chvatiti, chvatam, chvatawam *ob.* chwatać, chwytać; *Sr.* 1. kwatam; *Vd.* hitati, hitim; *Sla.* hititi; *Cro.* hiteti; *Ross.* торопиться; śpieszyć się zbytnie; skwapiam się *vitium vel certe nimium quid sonat*; kwapię się *similiter*, *licet minus et pro* śpieszę się *saepe usurpatur. Cn. Th.* 1012. Kwapiąc się, nie wziął odzienia, ieno opończę, i czapkę nocną. *Baz. Hist.* 87. Kto czeka, doczeka się,

został. *Gor. Dz.* 96 *et* 78. Woda słona z octem ma bydź pita, albo z kwaścem iakim. *Cresc.* 12. Oxymel, to iest miodowy kwasiec. *ib.* 236. KWASIGROCH, - a, *m.*, zmiinda, gawęda, balanda, der Lepperer, ein träger, unluſtiger Menſch. *KWASIKOT, - a, *m.*, *contemn.* kuszniers, der Kürſchner. *Mon.* 75, 589. KWASKOWATY, KWASKOWITY, - a, - e, - o *adv.*, przykwaśnieyszy, ſäuerlich; *Bh.* kyſeličký, nakwaſſený, nákyſlý; *Sr.* 1. nakiſel; *Vd.* kiseliten, okisen; *Bs.* nagljut; *Rs.* кисловáтый, квасный. KWASKOWATOSC, KWASKOWITOSC, - ści, ż., die Säuerlichkeit; *Rs.* кисловáтость. *KWASNIA *Rs.* квáсня browar na kwasy lub kwaśce. KWASNICA, - y, ż., *berberis*, rodzaiu tego roślinnego mamy ieden gatunek, kaliną Włoſka. *Kluk Dyk.* 1, 67, Berberis; *Cro.* kvasznicza *torta fermentata.* KWASNICE, *G.* kwaśnic *plur.*; *aquae acidulares*, *Vd.* kiselize, kiseluiza; *Bh.* kyſelka; *Ger.* Sauerbrunnen; maią w sobie rtęć i parę, i grubo cząſtki rzeczy kopalnych, naywięcey iednak pary. *Kluk Kop.* 1, 94. KWASNIEC, - ieł, - ieie, *neutr. ndk.*, ukwaśnieć, okwaśnieć, ſkwaśnieć *dk.*, kwaśnym się ſtawać, kisnąć, ſauer werden; *Bh.* kyſati, kyſeleti; *Cro.* ukvasnyujemsze, socztújemsze (cf. ocet); *Dl.* occtitise; *Hg.* ecaetülni, kovászosodok, kovászosúlok; *Rg.* quaſsimse, squassitise, uzkvasitise; *Bs.* uzoçtitise, oçtitise, uſkisnut, uzviscitise; *Rs. et Ec.* квасúть, квáснуть, кúснуть, кислúть, покисáть, угрюмúть. *propr. et fig.* Piwo w lecie, aby nie kwaśniało. *Haur St.* 162. Jeśli wino pocznie kwaśnieć, iak go ratować. *Sleszk. Ped.* 378. Jako nie każde wino, tak toż nie każdy człowiek od ſtaroſci kwaśnieie. *Bud. Cyc.* 32. Wino ſkwaśniałe, iak przywrócić do piérwszego smaku. *Sleszk. Ped.* 378. Chléb smaku mało ma, ieśli nie ukwaśnieie za włożeniem kwasu. *Sekl.* 67, Od włożonego kwasu wszyſtka mąka okwaśniała. *ib. Math.* 13. Ci ludzie, iż z przyrodzenia swego są kwaśni i surowi, w nich wzaiemnie, cokolwiek widzą lub słyszą o innych, wszyſtko kwaśnieie, i surowością trąci. *Mon.* 67, 274. KWAŚNIK, - a, *m.*, chléb kwaśny, *oppos.* przaśnik), Sauerbrot. Takim chlebem bydź nie może przaśnik, iakim chlebem ieſt kwaśnik. *Smotr. Ex.* 44. KWASNINA, KWASZENINA, - y, ż., cokolwiek zakwaszonego, Eingeſäuertes, Saures; *Bh.* kyſelina (*Cro.* kvaszina, s ocet); *Crn.* kislina, kisléna). Na kwaśninę biorą nietylko kapuściane liśoie, ale i iarmużowe, kalarapowe etc. *Kluk Rosl.* 1, 232. *Fermentum* kwas, kwaszenina, żur. *Mącz.* W Litwie białą ćwiklę kwaszą wespół z rzepą, z czosnkiem, z cebulą, z kapuſtą i z bulwami, warſtami prześcielaiąc, i zowią to kwaszeniną. *Syr.* 1120. KWASNOSC, - ści, ż., *oppos.* słodkość, die Säure; *Bh.* kyſeloſt; *Slo.* kyſeloſt; *Sr.* 2. roſmoda; *Vd.* kiselnoſt, kiselina, kiseluſt, kiselota, kisloba, ersnoſt, *Crn.* ersnoſt, kislopa; *Cro.* kiszelocha; *Bs.* gljutillo; *Ross.* кислотà, кúслость, кислúнина; *Eccl.* оцéтность, квасность. Smak chleba, to ieſt, kwaśność abo przaśność przypadłości są, a nie iſtność. *Smotr. Nap.* 38. - *fig. tr.* niekwaśność, bezgrzeszność. *Smotr. Ap.* 115. KWAŚNY, - a, - e, KWAŚNO *adv.*, *Bh.* kyſelý; *Slo.* kyſelý; *Sr.* 2. kißali (*ob.* kisnąć), żurné (cf. żur); (*Sr.* 1. kwaßné *nuptialis*); *Crn.* kisl, kissel, ersnè; *Vd.* kisel, zhiseu, kisèu; *Sla.* kiseo, kisla, kislo; *Dl.* kvafsan, bridak (cf. brzydki), occten (cf. ocet);

Hg. eczetes; *Bs.* octen, gljut; *Rs.* квáсенъ, кúслый, кúслъ, угрюмый. *oppos.* słodki); ſauer. Kiszenie kwaśne *fermentatio acida. Krunt. Chym.* 540. Kwaśny smak ieſt zimny i szczypiący. *Sak. Prob.* 96. Kwaśne leśne iabłka *Rs.* кúслушки. J kwaśne iabłko robak gryzie. *Cn. Ad.* 283. *cf.* i w kapicy wełna). Kwaśneć też były. *ib.* 283. *vulpes uuas pulchras fruſtra affultans*; tak na kiełbasy mówi, że powrozy). - Kwaśno wprzód bydź musiało, co teraz doyrzało. *Min. Ryt.* 4, 150. - *fig.* Zaprosić kogo na kwaśne iabłka. *Mon.* 69, 123. na kwaśne piwo do Abraamka; poczeſtować go, że aż popamięta). Kwaśny, nasycony kwasoczynem, ſkwaszony, ſauer, geſäuert. Wiele ieſt ciał, które ſtaią się kwaśnemi, gdy z niemi baza powietrza oddychalnego złączy się, iako to: oléy siarkowy, bleywas i t. d. *Os. Fiz.* 1, 234. Kwaśna kapuſta, Sauerkraut; *Boh.* kyſele zelj; *Vind.* kiselu sele; *Croat.* kiszelo zelje *ob.* Kapuſta). Kwaśny chléb, kwaśnik, Sauerbrot. Rossyanie w kwaśnym chlebie celebrowali sakrament eucharyſtyi, nie w przaśnym. *Fund.* 2. - Ku słodkości trzeba niekiedy kwaśnego. *Glicz. Hych. F* 8 *b.* przeplatane rzeczy milsze). - *transl.* niewesoły, ponury. *Cn. Ad.* 691, posępny, niepogodny, ſauerköpfiſch, ſauer, unfreundlich. Kwaśny, zły, brutal ponury, słowa się nie dopytać, nie patrz na mnie, zjem cię. *Zabł. Amf.* 62, *Vd.* mersliuz, oiſter zhlovek). Nie chcicy twarzy kwaśnéy pokazować. *Pot. Jał.* 29. Cóż to? Pana w tak kwaśnym zaſtaię humorze! *Teatr* 43 *b*, 83. Z kwaśną miną słuchał żebraniny. *Zab.* 14, 245 *Szyman.* Nadobna, a kwaśna. *Burl. B* 2. Jedni z przyrodzenia są kwaśni, surowi i niełagodni. *Mon.* 67, 274. Co mu się ſtało? iakiegoś bardzo kwaśnego zjadł djabła. *Teat.* 24 *c*, 21. złego humoru). Przyyść do niéy z gołą ręką, to kwaśno patrzy i półgębkiem gada. *Teat.* 15, 83. Ty kwaśno patrzysz, a Wenus się śmieie. *Burl. B* 2. *KWASNOGNIEWLIWY, - a, - e, n. p. kwaśnogniewliwi, którzy się w sobie potaiemnie długo gniewaią, a nie dadzą się ubłagać. *Petr. Et.* 271, bectiſch, ſauerköpfiſch, ärgerlich. KWAŚNOGNIEWLIWOSC, - ści, ż. n. p. kwaśnogniewliwość z melankolii pochodzi krwi opalonéy, która będąc nazbyt wywrzałą, kwasi się, kiśnie, i tak nie może się roztworzyć aż przez długi czas. *Petr. Et.* 273, die Sauerköpfigkeit, Hectik, cf. *okrutnogniewliwość. KWASNOIUCHY, - a, - e, in ſchwarzer Brühe. Nie uciekayże przed wieprzem Kwaśnoiuchy dobry z pieprzem. *Myſl. A* 3 *b.* KWASOCZYN, - u, *m.*, *Cs. Fiz.* 1, 236, KWASOROD, *N. Pam.* 4, 3 *et* 6, 319. KWASOTWOR *Mier. Mſk.* Piérwiaſtek kwaszący *principium acidificans* ieſt kwasoród, któren ieſt przyczyną kwasów. *Sniad. Chem.* 190. Powietrze zdrowe zowie się kwasorodem, dlatego, że ieſt piérwiaſtkiem wszyſtkich kwasów. *N. Pam.* 4, 3, Sauerſtoff, Origen. KWASOCZYNNY, KWASORODNY, KWASOTWORNY, - a, - e, n. p. gas kwasorodny. *Sniad. Chem.* 84, Sauerſtoffgas. KWASOMLECZ, *lactate*, milchſaures Salz. *Mier. Mſk.* KWASOSIARCZ *sulfate*, ſchwefelſaures Salz. *Mier. Mſk.* KWASOPALNE sole, *carbonatus*, kohlenſaure Salze. *Mier. Mſk.*, *ob.* węglowy. KWASOPRUSS, *Pruſſiate*, Preußiſch blauſaures Salz. *ib.* KWASOSOLNY, *muriate*, ſalzſauer. *ib.* KWASOTŁUSZCZ, *sebate*, fettſaures Salz. *ib.* - KWASOWY, - a, - e, od kwa-

su, Sauern s, n. p. Zasada kwasowa, *basis acidificabilis*, ieśl pierwiastek, którym się kwasy od siebie różnią. *Sniad. Chem.* 190. KWASZĘ, KWASZENIE, KWASZONY *ob* Kwasić.

Pochodz. (*cf. kisnąć*), *dokwasić*, *nakwasić*, *nakwaśnieć*, *przykwasić*, *rozkwasić*, *skwaśnieć*, *skwaśniały*; *zakwas*, *zakwasić*.

KWATERA, - y, *ż.*, 1) cf. kwadra, czwarta część czego, der vierte Theil eines Ganzen. Miasto dzieli się na kwatery, die Quartiere einer Stadt. *Tr.* Ogród cały podzieli się na kwatery, a między niemi ulice. *Kluk Rosl.* 1, 39, die Quartiere in einem Garten. Otworzywszy kwaterę, siedzi sobie w oknie. *Klon Wor.* 78, der Fenſterflügel. W lecie przynaymniéy iedna kwatera w oknie, powinna bydź zawsze otwarta. *Haur Sk.* 548. Kwatera we drzwiach stolarskiéy roboty, *tympanum*. *Cn. Th.*, das Viertel einer eingelegten Thüre. - *poet.* Umknąwszy zwierzchnéy portyery Serc ich i uszy odmyka kwatery. *Chrośc. Job.* 124. t. i. drzwi, die Thüren des Herzens. - Kwatera u trzewika, das Quartier am Schuhe, *Crn.* loshne). Kwatery boczne u trzewika idą od przyszwy. *Mag. Mſk.* *Kwatyra godziny, s kwadrans, eine Viertelſtunde. Za iednę kwatyrę godziny udawszy się na modlitwy, zaś się wrócił. *Wys. Jgn.* 84. W kwatyrze godziny. *ib.* 169. - §. 2) Kwatera, kwartyr, kwartyera, gospoda żołnierska, *Slo.* kwártyr, leienj; *Crn.* qvartir; *Vd.* kvartir, prebivalishe, stanujalishe (*ob.* przebyt, stacya); *Rs.* постой, подворное, das Quartier eines Soldaten. Chorągwie po kwaterach rozłożone. *Bard. Luk.* 11. Gdy mnie unterofficerowie w kwaterze nie znaydą, zaraz mię za zbiega meldować będą. *Teatr* 8, 79. Porucznik stanął u mnie kwaterą. *Teatr* 30, 31, nahm bey mir ſein Quartier. Główna kwatera ma bydź dobrze zasłonięta. *Leſk.* 2, 238, das Hauptquartier. *Pam.* 83, 2, 440. - Kwaterę dadź, s żywić kogo, darować mu życie, einem Quartier geben, das Leben ſchenken. *Tr.* KWATERMISTRZ, - a, *m.*, z *Niem.* der Quartiermeiſter; *Vd.* prebivalishni moister, shounirski stanodelnik, taborski resdeliuz, kvatirmashter; *Rs.* одвóдчикъ. do niego rozkwaterowanie należy. *Kaw. Nar.* 89, stanowniczy. KWATERKA, KWATERECZKA, - i, *ż.*, szesnasta część garca. *Jak. Math.* 1, 5, *Leſk.* 2, 26. Kwarta ma cztery kwaterki. *Vol. Leg.* 7, 331, ein Quartierchen, der vierte Theil eines Quartiers, und 16te eines Garniez: ein halb Seidel. No po starey znaiomości Prosimy teraz Waszmości Na iednę wódki kwaterkę. *Kniaz. Poez.* 2, 203. Hey gospodarzu, dayciężno kwatereczkę piwa. *Teatr* 52, 39. - §. Kwaterka aptekarska, pół-libry *ob.* lib.a. KWATERN, - u, *m.*, u drukarzów, cztery razem składane i tąże na dolnym brzegu literą cechowane arkusze, die Quaterne, bey den Buchdruckern; tak n. p. znaydziesz na ostatniéy kartce *Mącz.*: *series chartarum* A B C D etc., *omnes terniones*, *praeter ultimas duas* quaterniones. cf. duern. KWATERNICZY, - a, - e, od kwatery, od robienia i wyznaczania kwatery, Quartier-, Einquartierungs-. Komissya kwaternicza. KWATERNIK, - a, *m.*, przełożony nad kwaterą miasta, der Viertelmeiſter über ein Stadtviertel. Kwaternicy, którzyby przy gaszeniu ognia urzędu swego nie byli pilni ... *Sax. Art.* 61. - §. 2) Kwaternik, s indeks *kwaternikowy; s kwadransowy; *Solſk. Arch.* 123, der Viertelſtundenweiſer. KWATERNI zowią się flisi, siedzący między sztabowemi i zaydowemi. *Mag. Mſk.*, die Mittelbotsknechte, die in der Mitte auf dem Schiffe ſitzen. KWATEROLA, - i, *ż.*, lista kwater żołnierskich, die Quartierrolle, Quartierliſte. *Tr.* KWATEROWAĆ żołnierzy, kwatery im powyznaczać, Quartier machen, einquartiren; *Sor.* 2. qvartirowasch; *Crn.* qvartiram. KWATERUNEK, JN-KWATERUNEK, - nku, *m.*, żołnierzo na kwaterę dani, die Einquartierung, *Sla.* nastánjenje.

KWEF, KWEW, - u, *m.*, kapica białogłowska *Tr.*, eine Weiberkappe; zasłona głowy, twarzy, Schleier, eine Florkappe, *Ital.* cuffia; *Boh.* paučnjk, zastrźmi, rauſſka (cf. rucho); *Cro.* slar; *Vd.* shenſku pokrivalu, tinshina, pazhalat, panjouzholan, pezha; *Rg.* podieliza; *Rs.* фата. Kwesy i bawoletami niewiasty głowy zdobiły. *Comp. Med.* 703. Twarz kwesem zakryć. *Teat.* 56 *c*, 116. zakwesić się, ſich verſchleiern). Twarz pani młodéy żółty kwew okrywa, Co znakiem wstydliwości pod taki akt (weselny) bywa. *Bard. Luk.* 26. Subtelnym na wierzch głowy kwesem ozdobiona. *Bard. Tr.* 568. Spuść kwef na uszy. *Teatr* 7 *b*, 50. Precz stroie, wstęgi, kwesy, iedwabnice. *Morszt.* 219. Niedosyć się ustroić w baranki i we *kwy (kwesy), Trzeba było królewnie przyiąć podysekwy. *Pol. Jow.* 231. - §. Kwesy *burl.*, s gatki *Tr.*, Unterziehhoſen. KWESIĆ *cz. ndk.*, *ob.* zakwesić; *fig.* maskować, udawać co, ſchleiern, maskiren. KWESOWY, - a, - e, od kwesu, Schleier-, Florkappen-. Cały gmin kwesowych głowek, i petitmetrowych półgłowek. *Zal. Zb.* 2 *pr.*, *Vd.* pazhalaten, paizholanaſt, pezhaſt, s zakwesiony.

KWĘKAĆ, - ał, - a, *med. ndk.*, cherlając stękać; *Rs.* хворáмъ, хнаѣмъ, kränkeln und ſtöhnen, cf. kwikać). Żona mi ustawicznie kwęka, chorą będąc, lub się nią mieniąc. *Mon.* 66, 243. Ja dla pochwały waszéy muszę kwękać, I gwoli cudzéy chętce nie raz stękać. *Chrośc. Ow.*

KWERELA, - i, *ż.*, zażalenie, żałoba, skarga, eine Klage, Beſchwerniß. Mruczenia iego dopomagał mu brat drugi, potwierdzaiąc prawdę onym iego kwerelom. *St. Zyw.* 2, 45. - §. Kwerele *plur.* roki skargowe, które kwerelami zowią, podstarości i pisarz grodzki sądzą. *Vol. Leg.* 3, 73, das Quatembergericht zu kleinen Streitſachen. Ciałem stoisz w cerkwi, a myśl twoia biega po ratuszach, grodach, kwerelach. *Sax. Kal. E* 1 *b.* KWERENDA, - y, *ż.*, dochodzenie, szukanie, szperanie, roztrząsanie, das Suchen, Unterſuchen, die Unterſuchung. Nowy kabalista zaczyna kwerendy. *Kras. Sat.* 106. Przy téy ciekawéy w włosach kwerendzie, Jakby na szczęście ktoś trzeci przybędzie. *Zab.* 15, 183. w tym chodzeniu za iby, w czubieniu się). KWERENDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, szukać, dochodzić, szperać, ſuchen, nachſuchen, unterſuchen. - *fig.* Gorszy się, a sam w cudzéy kwerenduie łonce. *Nar. Dz.* 3, 158. *KWERES, n. p. Dowiecie się, gdy będzie koło tego kweres, Coście mieli w dzisiéyszéy zbrodni za interes. *Pol. Zac.* 70. indagacya, inkwizycya, Unterſuchung. KWESCIK, - u, *m.*, z *Lac.*, mały zarobek, obrywka, ein kleiner Gewinſt, ein Profitchen. Djabła wieszczego miała, i z

tego wielkie kweściki panom swoim przynosiła, że wieszczyła. *Birk. Kaw. Malt. B* 2. KWEST, - u, *m.*, zarobek, zysk, Gewinn, Verdienst. Panom pisarzom, od dekretów co za kwest płynie, dobrze wiemy. *Falib. Dis. M.* 1. KWESTA, - y, ż., żebranina klasztorna, das Allmosensammeln für ein Kloster, die Queste. KWESTARKA, - i, ż., ktora kwestę zbiera, iałmużnica, die Allmosensammlerinn. KWESTARSKI, - a, - ie, od kwestarza, lub od kwesty, Allmosensammler-, Questen-. Wolałbym go w kwestarskim kapturze widzieć, niż tak ubranego. *Teat.* 16 *c*, 49. KWESTARZ, - a, *m.*, mnich za kwestą chodzący, iałmużnik, der Questensammler, Allmosensammler. Na kształt kwestarza Jak może, tak się przed nim upokarza. *Zab.* 14, 245 *Szyman.*, *Teat.* 42 *c*, 16; *Prov. Slov.* kwestári, pletkári. KWESTOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, za kwestą chodzić, auf die Queste gehen, Allmosen sammeln. KWESTYA, - yi, ż., KWESTYYKA, - i, ż. *zdrbn.*, zadanie, zapytanie, eine Aufgabe, eine aufgeworfene Frage; *Boh.* otázka; *Sr.* 1. potano, potanczko, praschenczko; *Crn.* poprashk; *Vd.* prashanje, baranje, vprashik, barik; *Ross.* вопрóсъ; *Ec.* вопрóсецъ. Takie kwestye czynił, że nie było na co odpowiedzieć. *Teat.* 19 *c*, 78. Rzucił między nas kwestyą o przymiotach doskonałego sędziego. *Mon.* 66, 54. Naywiększéy wagi kwestye w prawodawstwie i polityce wytoczone na séymie. *Ust. Kom.* 1, 199. - §. kwestya, z wątpliwość, rzecz wątpliwa, ein Zweifel, etwas Zweifelhaftes. Przyiedzież on? *Resp.* to ieszcze kwestya, czy przyiedzie.

KWEYFAYFER, - fra, *m.*, graiący na piszczałkach. *Chmiel.* 1, 84, z *Niem.* der Querpfeifer.

*KWIACIARZ, - a, *m.*, na kwiatach się znaiący, niemi się bawiący, der Blumist. *Dyk. Med.* 3, 456.

KWIAT, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* kwét; *Sr.* 2. kwétk; *Sr.* 1. kwietk, kwietka, kwétk, ktjen, quitk; *Vd.* zviet, zvetiza, rosha (cf. róża); *Crn.* zvęd, rósha; *Cro.* czvét; *Dl.* czvit; *Slav.* cvit; *Bs.* çvjet, çvit; *Rg.* zvjét; *Rs.* цвѣтъ (cf. цвѣтить kolorizować, barwić; cf. kwiecić); iakiekolwiek rośliny pączki rozkwitłe, owoc poprzedzaiące, kwiecie, die Blüthe. Kwiat iest owa część rośliny, która zawiera w sobie narzędzia owocowania. *Dyk. Med.* 3, 456. Kwiat na drzewie, ieden czczy nierodzący, drugi, który owoc wydaie. *Kluk Rosl.* 2, 10. Piękny kwiat na drzewie, znakiem bywa dobrego owocu. *Gorn. Dw.* 409. Są też kwiaty, w których obie płci znayduią się. *Dyk. Med.* 3, 456. Kwiat lipowy *Ec.* липки, цвѣтки съ липы, или другаго роду съ малоу. Kwiaty muszkatowe, Muskatenblüthe, skóreczka błoniasta, żółta, bardzo pachnąca, która okrywa owoc drzewa muszkatowego. *Dyk. Med.* 3, 464. - *Fig. allegor.* Młodzież iest kwiatem państwa, kto kwiat pielęgnuie, Ten z owocu niechybnie zawsze pożytkuie. *Jabł. Tel.* 198, die Blüthe des Staats ist die Jugend. Owoc przed kwiatem. *Pot. Jow.* 153. rzecz przedwczesna). Domagać się od młodego téy doskonałości, ktora późniéyszemu wiekowi iest przyzwoita, iest to w kwiecie szukać owocu doyrzałego. *Mon.* 67, 422. kto czeka, doczeka się). On w swoiéy młodości Uprzedził kwiat owocem cnot doskonałości. *Pot. Arg.* 216. Kwiat wieku młodego zielony. *Past. Fid.* 155. Kwiat sam życia moiego, do 24 lat, więdnął i usychał. *Teat.* 19 *b*, 2. naylepsza pora). W pięknym iest kwiecie wieku. *Teat.* 32, 29, in der Blüthe der Jahre, in seinen besten Jahren. Kwiat wieku swego nankom poświęcić. *Mon.* 70, 501. młodość swoię, seine Jugend. Zszedł on kwiat młodości, urodziwy w ośmnastu leciech młodzieniec. *Sk. Zyw.* 242. - *transl.* Jeden drugiego gładszy, bo im ieszcze były Lata policzków pierwszym kwiatem nie okryły. *Groch. W.* 310. pierwszym puchem, mchem, mit den ersten Milchhaaren, Federhaaren, Staubhaaren. - §. 2) Kwiat, *plur.* kwiaty, z kwiatki, piękuie kwitnące wonne na łodygach roślinki, die Blumen; *Bh.* kvétina, *coll.* kvíti kwiecie). Kwiaty! natura w wasze stroi się kolory, Sztuka w swoich obrazach z kwiatów bierze wzory. *Karp.* 3, 70. Czas pożycia naszego podobny kwiatu, który iak prędko zakwitnął światu, tak prędko potym uwiądł. *Kulig.* 132. Kwiaty, Kwietnia Niedziela *ob.* Kwietni. Wzmiankę czyniąc o Jerozolimie, kwiat rzućmy na mogiły Kochanowskiego. *Teat.* 24, 46 *Czrt.* ofiarę wdzięczney pamięci). - Kwiat, panieństwo, dziewictwo, prawictwo, wieniec, der Kranz der Jungferschaft. Dziwna to iest, bydź matką i panną, mieć syna, i kwiat nieskażony panieński. *Bzow. Roz.* 51. - §. 3) *transl.* Kwiat, czoło, wybór, prym, cel, naywybornieysze, *Ec.* самонабранный, die Blume, die Blüthe, der Kern, der Stamm, das Auserlesenste. Przyprowadzam Wc Panu sam wybor, sam kwiat czarowników. *Teat.* 28 *b*, 43. Cały prawie kwiat woysk Niemieckich zniszczony w téy bitwie. *Nar. Hst.* 3, 176. - §. Mąkę rżaną przednią wyborną, dla icy cudności kwiatem zowią. *Syr.* 920. Chleb pszeniczny z naybielszéy i naymielszéy mąki, to iest, iako inni mowią, z kwiatu samego mąki. *ib.* 936, das schönste, beste Mehl. - §. Soli oczkowatéy w lekarstwach pierwsze miéysce daią, i nazywaią ią perłą czyli kwiatem. *Lad. H. N.* 161, weißes Krystallsalz. - §. kwiat u pieczeni, u mięsa, z przerosła tłuszcz, die Blume, das Fett an einem Braten oder Stücke Fleisch, das Nierenfett. - §. Kwiat oleiu *Rg.* zvjét od uglja; *Dl.* nocchgnak, *oleum lixivum*, oglio vergine. - §. Skutkiem téy zarazy iest, że abo na miéysca wstydliwe kwiaty wynikaią, albo też pontalami głowę nasadzi. *Syr. Szk.* 307. krosty). - §. kwiat niewieści, z upław miesięczny. *Dyk. Med.* 3, 468, die monatliche Reinigung, die Blumen. Kwiaty, abo choroba białogłowska miesięczna. *Syr.* 690. Kwiat biały, czyli upławy białe, *fluor albus*. *Dyk. Med.* 3, 468, der weiße Fluß. - *§. Zupana zagina przodki, Żeby kwiat widać było, który dziatki rodzi, Przeto ziela takiego taić się nie godzi. *Dzwonk. Stat. B* 2 *b*. t. i. członek wstydliwy, das männliche Glied. - §. *Chym.* Kwiaty, z naysubtelnieysze części ciał, które są pod kształtem suchym, a za pomocą sublimacyi zostały oddzielonemi od części grubszych. *Dyk. Med.* 3, 458, die durch die Sublimation abgesonderten feinsten flüchtigsten Theile der Körper, die Blumen. Ciało przez wywyższanie, *sublimatio*, wypędzone w górę, ieżeli iest proszkowate i rzadkie, imię ma kwiatu. *Kruml. Chy.* 373. cf. 189. *KWIATAWA, - y, ż., lecha kwiatami zasadzona. *Tr.*, grzęda, ein Blumenbeet; *Bh.* kvjtnice, z *hortus floralis*. KWIATEK, - tka, *m.*, KWIATECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, die Blume, das Blümchen; *Bh.* kvitek, kvi-

cina; *Sr.* 1. kwětaįł; *Sr.* 2. kwětaſcht; *Vd.* zvetiza, rosha, roshiza (cf. róża); *Crn.* roshèza; *Cro.* czvetek; *Dl.* czvitak, czvatak; *Rg.* zvjétak; *Bs.* çvjetak; *Rs. et Ec.* цвѣтокъ, цвѣтецъ, цвѣточекъ, цвѣточекъ. Łąki kwiatkami upſtrzone. *Zab.* 9, 13. Kwiateczek upada oſtrą kosą ścięty, Lub ręką, ledwo co się wzniosł od ziemi wzięty. *Zbil. Dr. H.* 1. Kwiatek w ogrodzie urwany. *Burl. B.* Jakie kwiatki, takie też i barwy. *Radz.* 4 *Ezdr.* 9, 17. Śpieszę się do małéy dziecinki, Przynieść wonne upominki, Kwiateczki naywyborniéysze, Zioleczka nayprzyiemniéysze: Tu nieście różą, liliią, Tu gwoździki, tu szałwiią, Tu fiołeczki brunatne, Żółte, modre i szarłatne, Tu kwiatki różnie odziane. Bo iak ieſt Panem nad wami, Tak kwiatkiem nad kwiateczkami. *Groch. W.* 358. Móy ty kwiateczku różany! *Teat.* 10 *b*, 41. rybko, perło!). – Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe. *Mon.* 76, 449. ſkazówki śmierci zbliżaiącéy się, ſtaroſci). – *§. kwiatki, z zausznice, Ohrgehänge. Lubią niewiaſty barwiczki, kwiatki około ucha, wieńce, mażci. *Petr. Ek.* 75. – §. *transl.* kwiatek panieński, z wieniec, panieńſtwo, das Jungferkränzchen, die Jungferſchaft. Cieſz się Hanneczko z takiéy ofiary, Masz mu i ty dać wzaiemny datek, za kwiatki *kwiatek. Zab.* 15, 153 *Kniaź.* *KWIATECZNICA, – y, ź., *Rs.* цвѣточница, co kwiaty robi, die Blumenmacherinn. *KWIATES, – u, *m.*, flores pędzlem, piórem, haſłem, rzeźbą wyrażony. *Tr.*, gemachtes, geſticktes, geſchnitztes Blumenwerk. KWIATESOWY, – a, – e, kwiatesami lub floresami ozdobny, floryzowany, beblümt, mit gemahlten, geſtickten, geſchnitzten Blumen geziert. *Tr.* KWIATKORODNY, – a, – e, Blumen erzeugend. Wiatry kwiatkorodne. *Zimor. Siel.* 304, *ob.* kwiatorodny. KWIATKOWY, – a, – e, Blumen-, wieniec kwiatkowy, równianka kwiatkowa, *ob.* kwiatowy. KWIATNY *ob.* Kwietny. KWIATOBIERNY, – a, – e, zbieraiący kwiaty, *ob.* kwiatozbiór), Blüthen ſammelnd. Pszczoły się znowu w prace kwiatobierne wprzęgaią. *Bardz. Luk.* 158. *KWIATOKSZTAŁTY, – a, – e, podobny do kwiatu, na kształt kwiatu, blumenähnlich, blumicht; *Ec.* цвѣтовидный. KWIATOLUBNIK, – a, *m.*, kwiaciarz, der Blumenliebhaber, Blumiſt. *Tr.* KWIATOLUBNA, – y, *ź.*, die Blumenliebhaberinn, Blumiſtinn. *Tr.* KWIATON, – u, *m.*, *Gall.* fleuron. *Tr.*, Blumenzierrath. KWIATONOŚNY, – a, – e, noszący kwiaty, Blumen oder Blüthen tragend; *Ec.* цвѣтоносный. *Subſt.* kwiatonosz, *Ec.* цвѣтоносецъ. – *Verb.* цвѣтоношу, цвѣтам ношу *flores fero.* KWIATOPASZY, – a, – e, ſich auf Blumen weidend. Kwiatopasze pszczoły. *Otw. Ow.* 622. paszące się na kwiatach. KWIATORODNY, – a, – e, Blüthen oder Blumen erzeugend Kwiatorodna wiosna. *Anakr.* 73, *Ec.* цвѣторождный, *ob.* kwiecioródny, kwiatkorodny. KWIATOSTAN, – u, *m.*, *botan.*, przez kwiatoſtan, *inflorescentia*, rozumie się podział i osada kwiatów na roślinach. *Jundz.* 2, 57, der Blüthenſtand. KWIATOTRWAŁ, – u, *m.*, rodzay rośliny, *Xeranthemum*, kwiaty iego ususzone bardzo długo trwaią bez odmiany koloru. *Kluk Dyk.* 3, 172, Flockenblume, Flockenkraut. KWIATOWY, – a, – e, od kwiatów, Blüthen-, Blumen-; *Vd.* zvetni, roshni, roshnasty; *Rs.* цвѣточный, цвѣтный (z barwisty, kolorowy). Liście kwiatowe, *f. floralia*, blisko kwiatów osadzone. *Jundz.* 2, 21. Kwiatowy ogrodnik. *Tr.*, der Blumengärtner. *KWIATOZBIOR, – u, *m.*, *Ec.* цвѣтособраніе, цвѣтосложіе *kwiatosłów, *kwiatopismo, *Cro.* czvetnyak, *florilegium*, *anthologia*; (cf. zielnik); – цвѣтосложецъ, цвѣтособирателъ *anthologus, florilegus*, *kwiatozbieracz, *Cro.* czvetober. KWIATUSZEK, – szka, *m.*, listki kwiatowe, z iedney powſtaiące sztuki, których część zwierzchnia rozciąga się w rozmaite kształty. *Dyk. Med.* 3, 459, die Blumenknoſpe. Gdy chce różany uszczknąć kwiatuszek, Zadraśnie pulchny cierniem paluszek. *Zab.* 8, 358 *Kniaź.*

Pochodz. *kwiecie, kwieciorodny, kwiecień, kwieciſty, kwietniowy, kwietnik, kwietni; kwitnąć, dokwitnąć, nakwitnąć, okwitnąć, odkwitnąć, połwitnąć; *okwicie, obficie, obfity, *okwity, obfitość; *okwitość, rozkwitać, rozkwitnąć, zakwitać, zakwitnąć.*

KWICZEĆ, – ał, – y, *intr. contin.*, KWIKNĄĆ *idntł.*, Kwikać *czſtl.*, *Bh.* kwičeti; *Sr.* 1. kwitiju (*Sr.* 1. kwikam łaj kwikawka *cucubo*, *ob.* kukać); *Cro.* czvichati; *Crn.* zvizhati, zvizhim; *Vd.* zvizhim, zviliti (cf. kwilić); *Rg.* sqvicjati *ganzire*, zicjati, squicjati, *ſtrilar piangendo*; *Ec.* хныкаю, хничу, хныченіе, wydawać głos podobny do świniego kwiku, gdy świni co dolega, quieken, quiekſen. Swinia kwiczy, a wór drze. *Zebr. Zw.* 93, *Cn. Ad.* 1121. *queritur iniuriam se pati, cum ipse eam alteri inferat.* cf. płacze a bije). Wielbląd kwiknie. *Jabł. Ez.* 142. Jednorożec kwikał. *Banial. J.* 3 *b.* Koń, gdy się zapali, będzie kwiczał, ryczał; wół będzie chrapał, sapał. *Weresz. Regl.* 125. Kwikają szkapy, kiedy się rozigrają. *Eraz. Ob. h ii.* Kiedy szkapę tego do wody przyprowadzę, wcale nic nie piie, tylko kwiczy sobie hi han dyk dyk dyk. *Teat.* 52 *c*, 42. – *transl.* Stary kwika, a młody do dołu umyka. *Falib. Dis. O.*, *ob.* kwękać, ſtękać, ſtöhnen). Czemuż mi przez te ſłyſki, co za uchem kwiczą, Te kilka godzin sennych zaprawiasz goryczą? *Przyb. Ab.* 133. 2) KWIKAĆ się *recipr.*, gzić się, swawolnie i rozpuſtnie dokazywać, ſich muthwillig und wollüſtig an einander reiben, Muthwillen treiben. Zwadliwy koń, który się kwika, a bije z drugiemi na paszy, *emiſſarius equus. Mącz.* Konie dobrze przywięzywali, żeby ieden drugiego nie dosięgał, ani się kwikały. *Bielſk. Kr.* 576. – *Prov.* Księże Janie, będę się ja kwikała, będęli też zbawioną? *Rys. Ad.* 75. KWICZEK, – czka, *m.*, ryba morſka, co kwiczący głos wydaie *chromis, Plin.* 32, 11, ein gewiſſer quiekender Seefiſch. *Cn. Th.* KWICZOŁ, – a, *m.*, *Bh.* kwičala, cwrčala; *Slo.* kwičala, kwičanka, cwrčala, borowičkowi ptak; *Sr.* 1. kwitjel; *Vd.* smouniza, smolniza, brinouka, smounza; *Crn.* brinovka; *Cro.* czvekach, borovnyak (*ob.* bor, borowka); *Bs.* kvicjela; *Sla.* bravenjak; *Rs.* сѣрой дроздъ (cf. drozd), *quiscula Sigism. Gelenio, ignotum e qua lingua. Cn. Th.) turdus pilaris Linn.*, der Ziemer, der Krammetsvogel, ptak ten znayduie się naywięcéy, gdzie ieſt iałowiec, którego iagodami się żywi. *Zool.* 223. Kwiczoły Łowickie są nayprzednieysze, bo samym iałowcem żyią. *Kluk Zw.* 2, 392. *Kwiczały i inſze ptaki. *Cresc.* 634). Kwiczoły piſkały. *Ban. J.* 3 *b.* Kwiczoły obłowne. *ib.* – §. *2) *burl.* świnia, wieprz, ein Schwein. Kwiczoła,

ein Lahmer. n. p. Kuternoga djabeł. *Ofs. Str.* Kuternoga szewc. *Teatr* 23 c, 2. *Cro.* glesnyasst (*ob.* glozn) (*Rs.* кудь, кудѣсь czart, djabeł).

KUTLOF, - a, - u, *m.*, rzeźniczy warsztat. *Cn. Th.* szlachtuz. *Dasyp. E* 4 *b.*, z *Niem.* der Kuttelhof, Schlachthof, rzeźnica, *Bh.* kutloff (*Sr.* 1. kutwo *abdomen ob.* kutwa) *Sr.* 1. schlachtwanczą, zarezwarna.

*KUTNARSKI, - a, - ie, n. p. Jużem był, pogardziwszy *kutnarskie piszczele Począł przy Serbskich gęślach śpiewać iako wiele Kantymir z gnał w Tatarskie dziedziny *Zimor. Siel.* 179. cf. serby, narzędzie muzyczne). *KUTNARZ, - a, *m.*, n. p. Darmo Tokayscy winiarze, Darmo topicie grona na kutnarze. *Zimor. Siel.* 307. (*Rs.* кумяня materya półjedwabna Bukarska).

KUTNO, - a, *n.*, miasto w Łęczyckim. *Dyk. G.* 2, 54. eine Stadt.

KUTNER, - u, *m.*, barwa czyli kosm na suknie, *villus vestis arte crispatus. Cn. Th.* krause Wolle auf Tüchern. *Botan.* kutner, *tomentum*, krótkie, twarde, ledwo widzialne, zwalone włosy. *Jundz.* 2, 45. KUTNEROWAĆ, KOTNEROWAĆ, - ał, - nie *Act. ndk.*, skutnerować *Dok.*, barwić, barwę podnosić, *pectere vestes. Mącz.* Tuch auftratzen, aufkrausen, kräuspeln, krämpeln, kniestreichen. Od sukna kutnerowanego i niekutnerowanego. *Vol. Leg.* 4, 356. Suknia dobrze skutnerowana, zbarwiona, *Mącz.* gekrämpelt und ungekrämpelt. KUTNEROWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Kniestreichen, Krämpeln, Auftratzen des Tuchs. KUTNEROWATY, - a, - e, na kształt kutnerów, gekräuselt, gleichsam gekrämpelt. Łodyga kutnerowata, c. *tomentosus*, krótką, i ledwo widzialną wełną pokryta. *Jundz.* 2, 14. KUTNEROWY, - a, - e, gekrämpelt. Kutnerowego sukna postaw. *Inst. cel. Lit.*

KUTOWY, - a, - e, do kutów należący *Cn. Th.* den Knöchel, die Köthe, oder das Spiel mit Knöcheln betreffend.

1. KUTY, - ów. *plur. nom.* Kut.

2. KUTY, - a, - e, *Part. Perf. Verbi* Kować, kuć.

KUTWA, - y, *m.*, skner, skąpiec, ein Knicker, Geizhals; *Rg.* skutraxnos *illiberalitas*; *Sr.* 1. kutwo, *abdomen*; *Hg.* kutya, *Slo.* kotucha pies). Mąż iey iest kutwa naymnieyszy, i nic iey prawie nie daie. *Teatr* 14, 98. *ib.* 34 c, 75. Mogąc żyć przystoynie iak uczciwy człowiek, woli raczey bydź nędznym kutwą. *Mon.* 71, 401. Cóż to za żyd, co za kutwa, wszakże to więcey niż po 20 od sta! *Teatr* 7, 36. *Zab.* 8, 321. Z młodu człowiek rozrzutnik, Na starość kutwa łakomy. *Nar. Dz.* 2, 57. U nich pierwszy wzgląd maią skłonności i żądze; A ociec straszny kutwa patrzy na pieniądze. *Zabł. Zbb.* 16. KUTWIARSTWO, - a, *n.*, sknerstwo, Filzigkeit, Knauserey. Można trochę skarbiec wypróżnić, ktory kutwiarstwo wuiowskie dobrze napełnić musiało. *Teatr* 1 *b*, 59.

KUTWIĆ *transit. ndk.*, skąpić, oszczędzać, zbiiać, knausern, filzen, zusammen sparen. Jakże to wielki skner, iak kutwi naymnieyszy szeląg. *Mon.* 71, 484.

*KUWIEK, - a, *m.*, n. p. Potrzaskiem imuią się mali ptacy, gdy kto umie piszczałkę abo *kuwiek, iak niegdzie zowią. *Crese.* 688. eine Vogelpfeife, Lockpfeife *ob.* wab.

KUX *ob.* Kuka.

*KUŻELNY, - a, - e, n. p. Za łokieć płótna cienkiego kużelnego sześć groszy. *Stat. Lit.* 395. Za łokieć płótna kużelnego prostego tkania dwa grosze. *ib.*

KUŹMIN, - a, *Cosmas. Jabł. Her.*, imię.

KUŹNIA, - i, ż., KUŹNICA, - y, ż., kowalnia, die Schmiede. (*Etym.* kuć, kować, *Bs.* kovacina (*Rs.* кузница, кузнь zrobione złoto lub śrebro, *Ec.* кузнь, вещи драгоцѣнныя особливо къ женскимъ убсрамъ принадлежащія ozdoby kobiece). Kuźnice, hamernie, mennice, potrzebuią wody. *Kluk Kop.* 1, 113. Kuźnice sławne są: Końskie, Przysuskie, Wąchockie etc. W tych kuźnicach są piece wielkie, w których z rudy topi się kruszec ustawicznym ogniem węglanym, miechami od kół wodnych nadymanym. *Lad. H. N.* 88. Jch to piekielna kuźnia takowe dziwy na świat wydaie. *Zab.* 12, 239. - Jedney kuźni. *Gorn. Dw.* 164. iedney kuźni mince. *Cn. Ad.* 315. *Nag. Fil.* 84. iedney faryny; tegoż płotu kół; na iedno kopyto; iedna to bursa, von gleichem Schlage; gleichen Gelichters. KUŹNIK, - a, *m.*, robiący w kuźni, żelaznik, der Eisenarbeiter, Eisenschmid, Schmid. *Rs.* кузнецъ kowal; кузнечиха kowalka; кузнечество kowalstwo; cf. кузнечахъ świercz). Węglarze, kowale, kuźnicy. *Vol. Leg.* 2, 664 *et* 3, 52. *ob.* koźnik, kośnik. Żelaza twarde robią kuźnicy tamtecani. *Otw. Ow.* 594.

KUZYNA, - y, ż., KUZYNKA, KUZYNECZKA, - i, ż., *z franc.* stryienka, die Cousine. Byway zdrowa, naymilsza kuzyneczko. *Weg. Mar.* 1, 93. Witay kuzynko szacowna, mila! *Teatr* 42 c, 67.

K W.

Łacińskie *Q* wymawiamy *KW*; ztąd też Łacińskie słowa przerobione na Polskie, piszemy przez *kw*, n. p. *kwarta*, *kwadrans*. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 38.

KWACZ *ob.* Kiść. KWACZĘ *ob.* Kwakać.

KWADRA, - y, ż., *Slo.* "stwrť, ćwierć, das Viertel. Kwadry księżycowe, die Mondsviertel, *Slo.* "stwrti mesačne, n. p. Pierwsza kwadra, gdy księżyc iest w pierwszey części swego biegu od słońca oddalony; ostatnia kwadra, gdy na trzeciey iest części okręgu swego. *Wyr. G.* 60. *Sien.* 423. *Slo.* prvná "stwrť, posledn'á "stwrť; *Cro.* pervoga fertalya, meszecz rogat; drugoga, *Dl.* dvizdak; *Rg.* parvàh, mjesszc karni; druga kwadra *Rg.* pò mjesseza, dvizak; trzecia *Rg.* tretàk; *Rs. obs.* перекрѣстъ мѣсяца. - Kwadra, aspekt księżyca *czwartny, gdy się przez czwartą część nieba oddala. *Spicz.* 191. - §. kwadra na kostce, s czwórka. *Cn. Th.* die Viere auf den Würfel. - c) kwadra, s porządek, stosunek, lad rechtes Verhältniß, gute Ordnung. Wszystko do proporcyi; bo gdzie niemasz kwadry, Jakby też sobie węża wsadził kto w zanadry. *Pot. Jow.* 208. KWADRAGIENA, - y, ż., n. p. Pielgrzymowie odpust lat siedm, tyleż Kwadragien maią. *Warg. Radz.* 101. KWADRAGIEZYMA, - y, ż., *Rg.* cetardesetizza, korizma, die vierzigtägige Fasten. Dawni Łacinnicy trzy mieli kwadragiezymy, to iest posty, iedną przed wielką nocą, drugą przed bożym narodzeniem, trzecią przed ś. Janem Chrzcicielem. *Nar. Hst.* 2, 281. Przez całą kwadragiezymę i Wielkanoc mieszkaliśmy w Wenecyi. *Warg. Radz.* 17. P. Skąpożyyski kilka kwadragiezym na rok odprawował, a pieniądze zbiiał. *Mon.* 71. 404. KWADRANS, - a, *m.*, KWADRANSIK, - a, *m.*, *dem.*, czwarta część godziny, z piętnastu minut złożona. *Kras. Zb.* 2, 432. Ćwierć godziny eine Viertelstunde. *Slo.* "stwrť hodini; *Cro.* fertalysz, fertaly vure;

Vd.

Vd. shtertez, shetert, shtertels, firtelz, firtel; *Sla.* fertali sáta; *Rs.* чемверть часа. W kwadrans sobaczę skutek tego zdarzenia. *Teat.* 13, 133. Pozwól na moment, na kwadransik. *ib.* 26 *b*, 27. na chwilkę). Kwadrans na drugą i t. d., s to iest, ieden kwadrans, ein Viertel auf Zwey. Trzy kwadranse na drugą, drey Viertel auf Zwey. (Dwa kwadranse na drugą i t. d.; nie mówi się, ale: pół do drugiey, halb Zwey. Kwadrans do drugiey; gdyby się mówiło, znaczyłoby: że nie dostaie kwadransa iednego do drugiey; więc, s trzy kwadranse na drugą. cf. *do*). - §. b) *Mathem.* Kwadrans, czwarta część cyrkułu; Figura; i instrument Geometryczny i Astronomiczny. *Solsk. Geo.* 4, der Quadrant, von 90 Graden. *KWADRASTY *ob.* kwadratowy. KWADRAT, - u, *m.*, a) *Geometr.* figura o czterech ścianach, przynaymniey dwóch przeciwnych równych. *Solsk. Geom.* 4, czworogran, czworokąt, das Quadrat, Viereck, eine viereckige Figur. Kwadrat podłużny, *parallelogrammum ib.*, ein länglichtes Viereck. Kwadrat splaszczony czyli ukośny, *rhombus*, którego cztery boki równe, a z kątów tylko każde dwa przeciwległe. *Leśk.* 29, *Jak. Mat.* 1, 99, *Solsk. Geo.* 4, die Raute, die Rautenviereung. Kwadrat podłużny splaszczony, *rhomboides*, die längliche Raute. *Solsk. G.* 4, *Grzęp. F 3 b.* Kwadrat doskonały, którego wszystkie kąty i ściany równe. *Solsk. Geom.* 4, *Jak. Mat.* 1, 99, *Leśk.* 29, das eigentliche Quadrat. *Geom. Nar.* 1, 36. - §. b) *arithm.* kwadrat liczby, die Quadratzahl, iest to ta sama liczba przez siebie rozmnożona. *Geom. Nar.* 1, 79, *Solsk. Geo.* 3, 78. mnogość pochodząca z rozmnożenia liczby przez siebie samę. *Jak. Mat.* 1, 104. Tabliczka kwadratów z cyfer kwadratowych. *Leśk.* 2, 45, die Quadrattafel. - §. *2) kwadrat, z czworograniasty kamień ciosany, der Quaderstein. Cegły upadły, a my kwadratami budować będziemy. *Bud. Jes.* 9, 10. ciosanym kamieniem. *Bibl. Gd.*). KWADRATOWY, *KWADRASTY, - a, - e, w kwadrę, czworograniasty, viereckig, ins Gevierte, Quadrat-. Czy w okrągłey, czy w kwadrastey formie *prosphor, byle był chleb pszeniczny. *Pim. Kam.* 116. Most z okrutnych kwadratowych kamieni. *Warg. Radz.* 24, *Boter* 216. Stopa kwadratowa, ein Quadratfuß, zawiera w sobie 144 calow kwadratowych, Quadratzolle, prostokąt 12 calów długości i 12 calów szerokości maiący. *Jak. Mat.* 1, 117. Sążeń kwadratowy, Quadratklafter, zawieraiący w sobie 36 stop kwadratowych, prostokąt maiący 6 stop długości i 6 szerokości. *ib.* 117. Pierwiastek kwadratowey liczby, die Quadratwurzel, liczba, która sama przez siebie rozmnożona tęż żądaną liczbę nazad oddadź powinna. *ib.* 104. Cyfry kwadratowe. *Leśk.* 2, 43, Quadratzahlen. KWADROWAĆ, KWADRATOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukwadrować, skwadrować *dk.*, czworkować. *Tr.*, kwadruplikować, vervierfältigen, vierfach nehmen. Skwadrować iaką liczbę. *Jak. Mat.* 1, 188. Kazał budować dom Pańską, ukwadrowany trzema rzędoma kamieni ciosanych. *W.* 3 *Ezdr.* 7, 25. KWADROWAĆ *niiak.*, *KWADROWAĆ się *recipr.*, stosować się *Tr.*, szykować, przypadać, passen, sich schicken. Kwadruie się to przysłowie na nich. *Tr.* Tak to twoie tłumaczenie do tych słów kwadruie, iak ... *Pim. Kam.* 178. KWADROWANIE, - ia, *n.*, czworkowanie, das Vervierfältigen. - §. b) kwadrowanie czyli KWADRATURA cyrkułu lub koła, die Quadratur des Zirkels, zawisła od wyprostowania iego okręgu czyli wynalezienia linii prostey równey okręgowi koła. *Geom. Nar.* 1, 364 *et* 354. czworogranność obwodu, czyli *kwadratura* cyrkułu. *Ustrz. Alg.* 77. KWADROWATOŚĆ, - ści, *ż.*, der Quadratumfang. W drzewie, które do artylleryi przyymować się zwykło, rozumie się przez kwadrowatość, *equarissage*, kwadrat wpisany w koło, wziętym za podstawę drzewa nieobrobionego. *Jak. Mat.* 1, 209. Do wielkich batów legary, maią mieć 6 calów w kwadrowatości. *Jak. Art.* 2, 301. KWADRUPLA, - i, *ż.*, poczwórna ilość, die Vierfachheit, rodzay podatkowania do skarbu ze starostw i królewszczyzn; dwoista kwarta, którą nowy possessor dóbr królewskich powinien raz przed otrzymaniem listu podawczego, zapłacić. *Krast Zb.* 1, 499, die doppelte Viertelsteuer, die vor dem Antritte eines verliehenen königlichen Tafelgutes einmal gezahlt wurde. KWADRUPLIKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, iednę miarę brać cztery razy, czworkować. *Solsk. Geom.* 4, vierfach nehmen, vervierfältigen kwadrować.

KWAKAĆ, - ał, - a *et* kwacse *intrans. ndk.*, kwaknąć *idnl.*, (*Bh. et Slo.* kwakati, z krakać, o wronach, krukach; *Hg.* kákogok); *Boh.* kwákati, kwakati *retrinnire*, kwacna kaczka, *Crn.* kvâkam (*Crn.* kavkam *crocitare, de monedulis*, *Cro.* káuka *modulatur monedula*; *Rs.* квакнуть, квáкать, заквакать, *Gall.* coqueter; o kacakach i o żabach; чвакнуть, чвакать źle wymawiać, квакса kruk nocny), quaken, von den Enten. Kacaka kwaka. *Dudz.* 21, *Cro.* racza, raga; *Ec.* ymka квáкаемь; *Rs.* мáкать, мáкаю, крякнуть, крякать; cf. *Gr.* κοκκυβίζω, *Lat.* cacabio; cf. kwik, kwikać, kwiczeć; cf. kwokać). Wróbel dziw, dziw, dziwi, Tak tak kwacaią kaczory, będziem nieszczęśliwi. *Mon.* 70, 190. Jaskołka świergoce, papuga świegoce, kania skrzypi, kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89. KWAK, - u, *m.*, kwakanie, das Quäken, Gequäke. KWAKI, - ów, *plur.*, rzepa podługowata, kwaki, karpiele, brukiew. *Krup.* 5, 59 *et* 577, *Lad. H. N.* 25, Kohlrüben, im Pr. Wrucken, Brucken; *Bh.* kwačka *Ger.* Krautrübe.

KWAKIER, - kra, *m.*, należący do wyznania przez Jérzego Foxa ustanowionego, ein Quaker, Quäker; *Vd.* kvokar. *w rodz. żeńsk.* KWAKIERKA, die Quäkerinn, n. p. żony ich ubieraią się iak kwakierki. *N. Pam.* 17, 166.

*KWANKWAM, *z Łac.*, widzimi się, ubrdanie, niby to cóś, n. p. Ale ale Mości Panie, mam honor iedno iezcze swoie kwankwam przełożyć mu przed oczy. *Mon.* 71, 710. zdanie, wątpliwość, opinią.

KWAP', - iu, *m.*, cienkie pierze ptasze, abo puch. *Mqex. pluma*, die Flaumfeder, der Flaum. Kwap', mech, puch *lanugo. Volck.* 488. (*Rs.* кзапъ, запъ łubryka).

KWAPIĆ *intr. ndk.*, KWAPIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, skwapiać się, eilen, hastig seyn; *Bh.* kwapiti, chwatiti, chwatam, chwatawam *ob.* chwatać, chwytać; *Sr.* 1. kwatam; *Vd.* hitati, hitim; *Sla.* hititi; *Cro.* hiteti; *Ross.* торопиться; śpieszyć się zbytnie; skwapiam się *vitium vel certe nimium quid sonat*; kwapię się *similiter, licet minus et pro* śpieszę się *saepe usurpatur. Cn. Th.* 1012. Kwapiąc się, nie wziął odzienia, ieno opończę, i czapkę nocną. *Baz. Hist.* 87. Kto czeka, doczeka się,

a kto nagle kwapi, Abo w oczy poszczuie, abo nie ułapi. *Sim. Siel.* 50. Czekayże, bo kto czeká, z obłowem się wraca, Kto kwapi, abo wątpi, zwyczaynie utraca. *Pot. Zac.* 199. Nigdy się na urząd kwapić nie chcieli. *Sk. Żyw.* 137. Pożno dobrodzieyſtwo dał, chociaż się kwapił, kto dał za prośbą. *Gor. Sen.* 52. Łaſkawy nie ſkwapiał się z karaniem. *Sk. Dz.* 325 *et* 45. Zły wrog, gdy wyniść nie może z pogromu, tam się kwapimy, zkąd uciekać trzeba. *Morszt.* 236. Kwapi się, by popowna za mąż. *Rys. Ad.* 24. Kwap' się z wolna. *Fredr. Ad.* 31. *feſtina lente*, Rozmyślay się długo, a z lekka się kwap'. *Kosz. Lor.* 95 *b.* Racz moię tę kwapioną pracę za wdzięczną przyiąć. *J. Kchan. Dz.* 29, prędką, śpieszną, na prędce zrobioną. KWAPLIWY, KWAPNY, - a, - e, - ie *adv.*, SKWAPLIWY, SKWAPNY, *Bh.* kwapny, gapny, chwatawý; na kwap śpiesznie, kwapil śpieszyciel; *Sr.* 1. kwatapné, kwatkowne, kwat, f: kwatom, kwatani; *Vd.* hiter, bersen, jadern; *Rs.* скоропый (*ob.* ſkory), моропли́вый (cf. tropić), моропкій; śpieszny, eilig. Kwapliwy na zabawkę śmiałą idzie. *Paſt. F.* 3. Rzecz kwapliwa nigdy nie dobra, *Mącz.*, *Bud. Ap.* 10. (co nagle to po djable). Sąd ſkwapliwy, rzadko sprawiedliwy. *Zegl. Ad.* 220. Na cudze zdrowie i życie nie ieſtem ſkwapliwy. *Boh. Kom.* 4, 229. Wiele źle i ſkwapliwie pisał. *Sk. Dz.* 154. Stare wieki do złości ieszcze nie tak były ſkwapne. *Warg. Kurc.* 12. Jeſt to naród gorzki i ſkwapny. *Bud. Hab.* 1, 6. Upomina nas, abyśmy oſtróżnemi a nieſkwapnemi byli. *W. Poſt. W.* 386. Abyście się pohamowali, a nie ſkwapnie nie poczynali. *Bud. Act.* 19, 36. Uczyniło pożytek Rzymianom, że niekwapnie czynił Fabiusz. *Eraz. ięz. E e.* Przykład innym, aby kwapnie rzeczy nie radzili. *ib. N.* 7 *b.* KWAPLIWOŚĆ, - ści, ż., SKWAPLIWOŚĆ, die Eilfertigkeit, Eile; *Bh.* kwapnoſt; *Sr.* 1. kwatapnoſći; *Vd.* hitrust, bernoſt; *Rs.* моропь, мóпоносmь, моропли́восmь. Z kwapliwością iaką i nieuwagą. *Syr.* 719. Nierozmyślna ſkwapliwość. *Zab.* 14, 193. Insza prędkość, insza ſkwapliwość. *Fr. Ad.* 16. Występkowi się równa ſkwapliwość w sądzeniu. *Min. Ryt.* 4, 141. sąd ſkwapliwy, rzadko sprawiedliwy). Skwapliwość zawsze szkodliwa. *Cn. Ad.* 1046. niezawsze sporo, co bywa ſkoro; pomału daley zaydziesz). Cierpliwość, nieſkwapliwość, łagodność. *W. Poſt. W.* 111. Niekwapność a rozmyślenie w każdéy rzeczy mieysce ma. *Eraz. ięz. E e.*

Pochodz. *ukwap*, *ukwapić*, *ukwapliwość*, *pokwapliwość*.

KWARANTANA, - y, ż., die Quarantaine, zur Peſtzeit. Czas czterdzieſtodniowy do zabawienia się ludzi na granicy, z mieysc zapowietrzałych iadących. *Tr.*; *Rg.* cetardesetisza, cetardesetnizza; *Rs.* карантинъ. KWARCIANY, - a, - e, n. p. Za Zygm. Aug. 1562 na uſtawiczną ſtraż granic, poſtanowiono żołnierza *kwarcianym* nazwanego, że z *kwarty* dóbr królewſkich miał bydź płaconym. *Skrzet. P. P.* 1, 389, Quartianer, Gränzſoldaten, die von der Quarte oder Viertelſteuer unterhalten wurden. Ci żołnierze, którzy za pieniądze kwarciane służą, po miaſteczkach teraz daleko od granicy leżą. *Gorn. Wł. S.* 4 *b.* Kwarciana ospa, *ob.* ospa.

KWARCOWY *ob.* Kwarzec, od kwarcu, n. p. żelazo kwarcowe, *N. Pam.* 22, 67.

KWAREK, - rka, *m.*, n. p. Kwarki do ſtatków rzecznych bywaią dębowe, *Kluk Rośl.* 2, 159. Kwarki znaczy toż co wręgi. *Mag. Mſkr.*

KWARTA, - y, ż., czwarta część, ćwierć, der vierte Theil, ein Viertel. Kwarta - miara trunków, ein Quart, Maß der Getränke. Garniec zawiera w sobie 2 polgarce, lub 4 kwarty abo 16 kwaterek. *Leſk.* 2, 26. Cztery kwarty maią czynić garniec. *Herb. Stat.* 179. Gdy komu beczki wina nie trzeba, dobrze iż naydzie kwartą kupić. *Petr. Ek.* 128. - §. 2) kwarta, podatek w Polszcze, przez który czwarta część dochodu z królewszczyzn do ſkarbu koronnego płacić się powinna. *Aras. Zb.* 1, 500, die Viertelſteuer, die Abgabe des vierten Theils der Einkünfte von einem verliehnen Kammergute. cf. kwarciany żołnierz, cf. kwadruplika. KWARTAŁ, - u, *m.*, ćwierć roku, ein Quartal, Vierteljahr; *Slo.* ſuche 'dni, kántri; *Hg.* kántor; *Crn.* qvatre; *Sla.* kvatre; *Vd.* kvatre, zhveteršvu; *Bs.* kantore; *Ec.* трiмѣсячiе, время трехмѣсячное. Kwartał abo suche dni liczą trzy miesiące. *Solſk. Geom.* 3, 135. Azaż nie każdy kwartał w roku Boga rozkazu pilen i wyroku? *Chroſć. Job.* 92. Zjedliśmy za kwartał, co na cały rok dostarczać miało. *Teat.* 196, 43. - §. b) *meton.* kwartał, myto kwartałowe, suche dni. *Cn. Th.*, Quartalgeld. Nie życzą tego uczniom swym, aby się czego dobrego nauczyli, jedno żeby od nich kwartały dobre a spełne brali. *Glicz. Wych. L* 8 *b.* KWARTALNY, - a, - e, KWARTALNIE *adverb.*, KWARTAŁOWY, - a, - e, trzymiesięczny, *Bh.* czwartletni; *Vd.* shtert-zhnolieten, trimiesenzhen, kvatern, vierteljährig. Rabin z kwartalnym i trzecim szkolnikiem rewizyą głów uczyni. *Vol. Leg.* 7, 44. KWARTANA, - y, ż., febra czwartodniowa. *Syr. Rej.* gdy co czwarty dzień paroxyzm choremu dokucza. *Krup.* 5, 531, das viertägige Fieber. KWARTARZ, - a. *m.*, *contemtu*, szynkarz, der Schenkwirth. Owi kwartarze, co tu wam szynkną, Daleko nie dolawszy, na tram przypisują. *Rey Wiz.* 162. KWARTECZKA, - i, ż., *dem nom.* kwarta, kwaterka, ein Quartierchen ein Trinkmaß, etwa ein Seidel. Gdy mię czasem iaka troſka swędzi, Kwarteczka wina kłopoty rozpędzi. *Zab.* 9, 37 *Zabł.* (*KWARTERMAGISTER. *Vol. Leg.* 5, 174, *ob.* Kwatermiſtrz). KWARTETA, - y, ż., czworogłosa muzyka, das Quartett, Quadro; *Rs. et Ec.* чемверогласное, чемверопѣвческь. KWARTNIK, - a, *m.*, babka, biela, bielka, rodzay pieniędzy. Półgroszki nazywały się w Polszcze kwartnikami. *Czack. Pr.* 1, 129, Quärtner, halbe Groſchen. Do ſkarbnicy wrzuciła dwa drobne pieniążki, co czyni kwartnik. *Odym. Sw.* 2 *Q* 2. Półgrosza ma kwartników trzy; szeląg kwartników dwa; kwartnik trzy pieniążki. *Cn. Th.*, ein Schärf, der ſechste Theil eines Polniſchen Groſchens. - §. *Ogólniéy* mały pieniądz, mała rzecz, szeląg, halerz, ein Heller, ein Schärf. Nie iednego pieniądza, nie iednego kwartnika. *W. Poſt. W.* 2, 304. Nie będzie miał grosza, kto nie szanuie kwartnika. *Rys. Ad.* 44. Nie będzie tam za kwartnik czasem krzywda ſtała, A wzdy przez mocny upor krew' się będzie lała. *Rey Wiz.* 172. Nie wyydziesz z

ciemnicy, aż oddasz oſtatni kwartnik. *Radz. Matth.* 5, 26. oſtatni pieniążek. *Bibl. Gd.*). Do oſtatniego wyniszczył go kwartnika. *Hor. sat.* 110. Do naymnieyszego kwartnika wypłaca. *Hrbſt. Nauk. F* 8 *b*. O ty zła a fałszywa myńco, a zły a fałszywy kwartniku, złościwy człowiecze! *Rey Pſt. U u* 2. cf. znaią go, iak zły szeląg). KWARTOWKA, - i, *f.*, kwartówka piwa ma mieć 18 garcy. *Vol. Leg.* 7, 628, eine Viertelтonne von 18 Garnez. KWARTOWY, - a, - e, od kwarty, Quart-, Quartmaß-. Kwartowy ſtatek, garniec; kwartowa flaſza. *Cn. Th.* Płaca od trzydzieſtu flaszek kwartowych, i od tyluż ſklanek półkwartowych. *Tarx.* 103. Ledwie półkwarty buteleczka trzyma, a za kwartową ią przedaią. *Teat.* 22 *b*, 106. KWARTYR *ob.* Kwatera.

KWARZEC, - rcu, *m.*, der Quarz, *Crn.* sôtan); fałszywy kleynot, kamień maiący wprawdzie nieiaką twardość, ale przy tym kruchy; wydaie się na kształt kawałka iakiey soli. *Aluk Kop.* 2, 57, *ob.* kwarcowy). *Pam.* 85, 1, 2009.

KWAS, - u, *m.*, kwaśność, kwaśny smak, die Säure, ſaurer Geſchmack, Herbigkeit. *Bh.* kwas *fermentum*, kwaſnice, drożdż drożdże; kwaſ *conuiuium*, *Riel. Hſt.* 323, hodokwaſſan, hodownik *epulator*; *Slo.* kwaſ; *Hg.* kovasz, *maſſa* bryła, ciaſto; *fermentum*; *Sor.* 1. kiſ, kiſawicz (cf. kisnąć); kwaſ, quàs ciaſto, naciaſta, zakiſ, cieſtowé kwaſ; kwaſ, quàs wesele; *Sr.* 2. kwaſ naciaſta; *Crn.* qvas, z naciaſta, *Vd.* kvaſa, kvasilu; (kwas, kwaśność *Vd.* kiselina, kiselnoſt, kiseluſt, kiselota, kisloba, *Cro.* kisselocha); *Cro.* kvàsz, *Dl.* kvaaſa, *Hg.* kovaaſa, kovàsz, *Rg.* quás, kvaſsina; (*Bs.* quas 1. *fermentum* 2. *cerevisia*); *Rs. et Ec.* квасъ, квасóкъ, квáшня, закваска naciaſta; квасъ gatunek napoiu, квашéнка dzieża, кисломa, кислость kwaśność; *Rs. et Ec.* квасцы hałun). Kwas, kwas doſkonały, ciało, które ieſt doſkonale kwasorodem nasycone. *Sniad. Chem.* 196. Kwas ſolny, Sauerſalz, Salzſäure, robi się z soli pospolitéy, iak kwas ſaletrzany z ſaletry, Salpeterſäure. *Kruml. Chy.* 293. Kwas ſaletrowy, *acidum nitricum*. *Sniad. Chem.* 230. Kwas ſolny płynny *ac. muriaticum*. *ib.* 262. Kwas węgliſty. *N. Pam.* 6, 306-7. kwas palniku, *acid. carbonicum*, Kohlenſäure. *Mier. Mſk.* - Iſtotę w ruchu kisnącym zoſtaiącą, która przydana do ciał zdatnych do kiszenia, sprawuie, że kisieć poczynaią, nazywamy kwasem, *fermentum*. *Kruml. Chy.* 541, ein Gährungsmittel, eine Säure. Kwas albo naciaſta, *Bh.* nátěſtek, *Ger.* Sauerteig, ciaſto z iakiéykolwiek mąki ciepłą wodą zaczynioney, zagniłością zakwaszone. *Syr.* 998. Kwas, ciepłem swém przyrodzoném chleb podnosi wzgórę. *Smotr. Lam.* 150. Przypowieść ewanieliczna o niewieście zaczyniaiącéy kwasem mąkę. *Bals. Nied.* 1, 102. Kwas, albo ciaſto ukwaszone. *Spicz.* 125, kwasnik, *oppos.* przasnik). - §. Kwas, picie, kwasiec, ein ſaurer Trank. Trunek do picia pospolitego bywa z kwasu czyniony, zwłaszcza na Rusi, w Litwie, w Moſkwie, który oni *kwasem* zowią. *Syr.* 999. W Moſkwie drugich żołądki nie bolały, Choć kwas piiały. *Falib. N.*, *Coxe Voy.* 1. Kwas z żyta zrobiony, to ieſt piwo. *Pim. Kam.* 341, *Bs.* quas, z piwo). - *fig.* Lepiéy z niemi zgodą, a czekać do czasu, Gdy z inszemi dopiiem zaczętego kwasu. *Stryik. Tur. E* 3. przykroſć). Dni moie kończyć będą z gorzkością i kwasem. *Jabł. Tel.* 315. Obecny przyiaciel i kwas osłodzi, bez niego i cukier gorzkim się ſtanie. *Oſſ. Bay.* 2. - Kwas, nieprzyiaźń, nienawiść, chrap, Feindſchaft, Haß, Erbitterung. KWASEK, - ſku, *m.*, *dem.*, przykwasek, eine gelinde Säure. Niektóre malogranaty maią przykwasek. *Cresc.* 426. Sok rośliny naprzód obraca się w kwasek roślinny *acidum vegetabile*. *Botan.* 25. Oddaliwszy tę wodę od zrzódła swego iuż nie tak szczypie ięzyk, i iakoby kwasek traci. *Petr. Wod.* 31. KWASIAN, - u, *m.*, ciało kwaszone, nasycone kwasoczynem, *oxyde*. *Os. Fiz.* 1, 234, ein geſäuerter Körper, ein Oxyd. KWASIĆ, - ił, - i, kwaszę *ez. ndk.*, ukwasić, ſkwasić *dk.*, kwaśném czynić, ſäuern, einſäuern, ſauer machen; *Bh. et Slo.* kwaſyti, kwaſom, hodugi 1) biesiadować, 2) fermentować, kwaſzeni, hodowáni godowanie, gody; zkyſati *acescere*; *Sr.* 1. kiſam; *Sr.* 2. ſkiſaſch, cf. kisnąć; *Crn.* qvasim; *Vd.* kiseliti, vkiseliti, pokiseliti, okiseliti, kiselitje, kiselenje, z kwaszenie; o chlebie w szczególności *Vd.* kvasiti, vkvasiti, vkvasuvati, pokvasiti; *Cro.* kiszati, kiszelim, kvaszim; *Hg.* megokovászolom; *Rg.* kvassiti, quassiti, quâsiti, oquassiti, usquasiti; *Bs.* kvassiti, quassiti (quaſaiti, squassiti *madefacere*); *Rs.* квасить, закáсить, скáсить, скашу, укáсить, укашивать, кисить, кисаю. Pierwiaſtek kwaszący, kwasorod, któren ieſt przyczyną kwasów. *Sniad. Chem.* 190. Kwaszenie, proces, w którym ciała łączą się z kwasorodem. *ib.* 175. W Litwie białą ćwiklę kwaszą wespoł z rzepą. *Syr.* 1120. cf. boćwina). Rzepa ſolona albo kwaszona. *Syr.* 1043. Chleb ukwaszony. *Cresc.* 159. Ciaſto kwaszone. *Perz. Lek.* 367. t. j. zaczynione naciaſtą, geſäuert. - *transl.* Kwasić żelazo *Tr.* hartować, Eiſen härten. Kwasić ſkóry *Tr.*, beycować, Leder beitzen. - *fig.* Na coż ten kwasić czas mały? Nieba nie na to go dały. *Karp.* 1, 192. Obawiam się, żeby mi nie kwaſił kompanii. *Teat.* 16, 31, *Bial. Od.* 44, ſtruć, zepsuć, verderben. - Kwasić, iątrzyć, nieprzyiaźni narobić, erbittern; *Bh.* zkyſeliti. Téy prawdy nie kwaszę, Wszyſtko Chameleónem ieſt dla was na świecie. *Zab.* 15, 185. nie duszę w sobie, nie taię, ich unterdrücke ſie nicht, halte ſie nicht zurück. KWASIĆ się na kogo, z krzywić się, ſaure Geſichter machen, unwillig werden. Za cóż się tak ſkwaſiła; może ci co przykrego powiedziała matka? *Teatr* 11, 12. - §. *Paſſ.* kwasić się, kwaśnieć, kisnąć, ſtawać się kwaśnym, ſauer werden, ſäuern; *Vd.* kvasiti se, kvasuvati se, vkiseliti se). - *Transl.* n. p. Od wielkości drew, ogień albo gaśnie, albo tylko będą się kwasić one drwa i tleć, a nie będą gorzeć. *Syxt. Szk.* 76. *fumabunt* dusić się, ſchwelen, glimmen. - *fig.* Jeszcze się darmo karnawał nie ſkwasi; Zaraz uderzę iak w dym do méy Kasi. *Zabł. Bal.* 91, *Teat.* 56 *b*, 91. ieszcze nie przepadł, ieszcze nie po nim, nie zwietrzeie), *Bs.* quaſaiti se, z moknąć. KWASICIEL, - a, *m.*, kwaszący co *phys. et moral.*, kwasu narabiaiący, der Säurer, der etwas ſäuert, ſauer macht, der Verbitterer. (*Bh.* kwaſytel, kwaſownik, hodokwaſſan, hodownik godownik, biesiadnik). KWASIEC, - ſca, *m.*, napoy kwaśny, kwas, Sauertrank, ein ſaures Getränk. Maią tam rozmaite napoie, iako kwaśce. *Boter.* 158. Stało tam nie za kwasiec, ale za cały kwas, gdy nieprzyiacielowi w iego tylko samego prawicy żywot położony

zostal. *Gor. Dz.* 96 *et* 78. Woda słona z octem ma bydź pita, abo z kwaścem iakim. *Cresc.* 12. Oxymel, to iest miodowy kwasiec. *ib.* 236. KWASIGROCH, – a, *m.*, zmiuda, gawęda, balanda, der Lepperer, ein träger, unluſtiger Menſch. *KWASIKOT, – a, *m.*, *contemn.* kuszniers, der Kürſchner. *Mon.* 75, 589. KWASKOWATY, KWASKOWITY, – a, – e, – o *adv.*, przykwaśnieyszy, ſäuerlich; *Bh.* kyſeličký, nakwaſſený, nákyſly. *Sr.* 1. nakiſel; *Vd.* kiseliten, okisen; *Bs.* nagljut; *Rs.* кисловáтый, кислый. KWASKOWATOŚĆ, KWASKOWITOŚĆ, – ści, ż., die Säuerlichkeit; *Rs.* кисловáтость. *KWASNIA *Rs.* квáсня browar na kwasy lub kwaśce. KWASNICA, – y, ż., *berberis*, rodzaiu tego roślinnego mamy ieden gatunek, kalinę Włoſka. *Kluk Dyk.* 1, 67, Berberis; *Cro.* kvasznicza *torta fermentata*. KWAŚNICE, *G.* kwaśnic *plur.*; *aquae acidulares*. *Vd.* kiselize, kiselniza; *Bh.* kyſelka; *Ger.* Sauerbrunnen; maią w sobie razem i parę, i grube cząſtki rzeczy kopalnych, naywięcey iednak pary. *Kluk Kop.* 1, 94. KWAŚNIEĆ, – ał, – ieie, *neutr. ndk.*, ukwaśnieć, okwaśnieć, ſkwaśnieć *dk.*, kwaśnym się ſtawać, kisnąć, ſauer werden; *Bh.* zkyſati, kyſeleti; *Cro.* skvassujemsze, zocztújemsze (cf. ocet); *Dl.* ocztitise; *Hg.* ecsetülni, kovászosodok, kovászosúlok; *Rg.* quaſsimse, squaſsitise, uzkvasitise; *Bs.* uzoçtitise, oçtitise, uſkisnut, uzvisctitise; *Rs. et Ec.* квасúть, квáснуть, киснуть, кисáть, покисáть, угрюмéть. *propr. et fig.* Piwo w lecie, aby nie kwaśniało. *Haur Sk.* 162. Jeśli wino pocznie kwaśnieć, iak go ratować. *Sleszk. Ped.* 378. Jako nie każde wino, tak toż nie każdy człowiek od ſtaroſci kwaśnieie. *Bud. Cyc.* 32. Wino ſkwaśniałe, iak przywrócić do pierwszego smaku. *Sleszk. Ped.* 378. Chléb smaku mało ma, ieśli nie ukwaśnieie za włożeniem kwasu. *Sekl.* 67, Od włożonego kwasu wszyſtka mąka okwaśniała. *ib. Math.* 13. Ci ludzie, iż z przyrodzenia swego są kwaśni i surowi, w nich wzaiemnie, cokolwiek widzą lub słyszą o innych, wszyſtko kwaśnieie, i surowością trąci. *Mon.* 67, 274. KWAŚNIK, – a, *m.*, chléb kwaśny, *oppos.* przaśnik), Sauerbrot. Takim chlebem bydź nie może przaśnik, iakim chlebem ieſt kwaśnik. *Smotr. Ex.* 44. KWAŚNINA, KWASZENINA, – y, ż., cokolwiek zakwaszonego, Eingeſäuertes, Saures; *Bh.* kyſelina (*Cro.* kvaszina, z ocet); *Crn.* kislina, kisléna). Na kwaśninę biorą nietylko kapuściane liście, ale i iarmużowe, kalarapowe etc. *Kluk Rosl.* 1, 232. *Fermentum* kwas, kwaszenina, żur. *Mącz.* W Litwie białą ćwikłę kwaszą wespół z rzepą, z czosnkiem, z cebulą, z kapuſtą i z bulwami, warſtami prześcielaiąc, i zowią to kwaszeniną. *Syr.* 1120. KWAŚNOŚĆ, – ści, ż., *oppos.* słodkość, die Säure; *Bh.* kyſelosť; *Slo.* kyſelosť; *Sr.* 2. tośmoda; *Vd.* kiselnoſt, kiselina, kiseluſt, kiselota, kisloba, ersnoſt, *Crn.* ersnoſt, kisloba; *Cro.* kiszelocha; *Bs.* gljutillo; *Ross.* кислотà, кúслость, кислáтина; *Eccl.* оцéтность, квáсность. Smak chleba, to ieſt, kwaśność abo przaśność przypadłości są, a nie iſtność. *Smotr. Nap.* 38. – *fig. tr.* niekwaśność, bezgrzeszność. *Smotr. Ap.* 115. KWAŚNY, – a, – e, KWAŚNO *adv.*, *Bh.* kyſelý; *Slo.* kyſelý; *Sr.* 2. kißali (*ob.* kisnąć), żurné (cf. żur); (*Sr.* 1. kwaßné *nuptialis*); *Crn.* kisl, kissel, ersnè; *Vd.* kisel, zhiscu, kisèu; *Sla.* kiseo, kisla, kislo; *Dl.* kvaſsan, bridak (cf. brzydki), occten (cf. ocet);

Hg. eczetes; *Bs.* octen, gljut; *Rs.* квáсенъ, кúслый, кисель, угрюмый. *oppos.* słodki); ſauer. Kiszenie kwaśne *fermentatio acida*. *Krunl. Chym.* 540. Kwaśny smak ieſt zimny i szczypiący. *Sak. Prob.* 96. Kwaśne leśne iabłka *Rs.* кислúшки. I kwaśne iabłko robak gryzie. *Cn. Ad.* 283. *cf.* i w kapicy wełna). Kwaśność też były. *ib.* 283. *vulpes uuas pulchras fruſtra aſſultans*; tak na kiełbasy mówi, że powrozy). – Kwaśne wprzód bydź musiało, co teraz doyrzało. *Min. Byt.* 4, 150. – *fig.* Zaprosić kogo na kwaśne iabłka. *Mon.* 69, 123. na kwaśne piwo do Abraamka. poczestować go, że aż popamięta). Kwaśny, nasycony, kwasoczynem, ſkwaszony; ſauer, geſäuert. Wiele ieſt ciał, które ſtaią się kwaśnemi, gdy z niemi baza powietrza oddychalnego złączy się, iako to: oléy siarkowy, bleywas i t. d. *Os. Fiz.* 1, 234. Kwaśna kapuſta, Sauerkraut; *Boh.* kyſele zelj; *Vind.* kiselu sele; *Croat.* kiszelo zelje *ob.* Kapuſta). Kwaśny chléb, kwaśnik, Sauerbrot. Rossyanie w kwaśnym chlebie celebrowali sakrament eucharyſtyi, nie w przaśnym. *Fund.* 2. – Ku słodkości trzeba niekiedy kwaśnego. *Glicz. Hych. F* 8 *b.* przeplatane rzeczy milsze). – *transl.* niewesoły, ponury. *Cn. Ad.* 691, posępny, niepogodny, ſauertöpfiſch, ſauer, unfreundlich. Kwaśny, zły, brutal ponury, słowa się nie dopytać, nie patrz na mnie, zjem cię. *Zabł. Amf.* 62, *Vd.* meraliuz, oiſter zhlovek). Nie chciey twarzy kwaśnéy pokazować. *Pot. Jał.* 29. Cóż to? Pana w tak kwaśnym zastaię humorze! *Teatr* 43 *b*, 83. Z kwaśną miną słuchał żebraniny. *Zab.* 14, 245 *Szyman.* Nadobna, a kwaśna. *Burl. B* 2. Jedni z przyrodzenia są kwaśni, surowi i niełagodni. *Mon.* 67, 274. Co mu się ſtało? iakiegoś bardzo kwaśnego zjadł djabła. *Teat.* 24 *c*, 21. złego humoru). Przyyść do niéy z gołą ręką, to kwaśno patrzy i półgębkiem gada. *Teat.* 15, 83. Ty kwaśno patrzysz, a Wenus się śmieie. *Burl. B* 2. *KWASNOGNIEWLIWY, – a, – e, n. p. kwaśnogniewliwi, którzy się w sobie potaiemnie długo gniewaią, a nie dadzą się ubłagać. *Petr. Et.* 271, hectiſch, ſauertöpfiſch, ärgerlich. KWAŚNOGNIEWLIWOŚĆ, – ści, ż. n. p. kwaśnogniewliwość z melankolii pochodzi krwi upaloney, która będąc nazbyt wywarzałą, kwasi się, kiśnie, i tak nie może się roztworzyć aż przez długi czas. *Petr. Et.* 273, die Sauertöpfigkeit, Hectik, cf. *okrutnogniewliwość. KWAŚNOIUCHY, – a, – e, in ſchwarzer Brühe. Nie uciekayże przed wieprzem Kwaśnoiuchy dobry z pieprzem. *Myśl. A* 3 *b.* KWASOCZYN, – u, *m.*, *Os. Fiz.* 1, 236, KWASORÓD, *N. Pam.* 4, 3 *et* 6, 319. KWASOTWÓR *Mier. Mſk.* Piérwiaſtek kwaszący *principium acidificans* ieſt kwasoród, któren ieſt przyczyną kwasów. *Sniad. Chem.* 190. Powietrze zdrowe zowie się kwasorodem, dlatego, że ieſt piérwiaſtkiem wszyſtkich kwasów. *N. Pam.* 4, 3, Sauerſtoff, Origen. KWASOCZYNNY, KWASORODNY, KWASOTWÓRNY, – a, – e, n. p. gas kwasorodny. *Sniad. Chem.* 84, Sauerſtoffgas. KWASOMLECZ, *lactate*, milchſaures Salz. *Mier. Mſk.* KWASOSIARCZ *sulfate*, ſchwefelſaures Salz. *Mier. Mſk.* KWASOPALNE sole, *carbonatus*, kohlenſaure Salze. *Mier. Mſk.*, *ob.* węglowy. KWASOPRUSS, *Pruſſiate*, Preußiſch blauſaures Salz. *ib.* KWASOSOLNY, *muriate*, ſalzſauer. *ib.* KWASOTŁUSZCZ, *sebate*, fettſaures Salz. *ib.* – KWASOWY, – a, – e, od kwa-

su, Sauerns, n. p. Zasada kwasowa, *basis acidificabilis*, iest pierwiastek, którym się kwasy od siebie różnią. *Sniad. Chem.* 190. KWASZĘ, KWASZENIE, KWASZONY *ob* Kwasić.

Pochodz. (*cf. kisnąć*), *dokwasić*, *nakwasić*, *nakwaśnieć*, *przykwasić*, *rozkwasić*, *skwaśnieć*, *skwaśniały*; *zakwas*, *zakwasić*.

KWATERA, - y, *ż.*, 1) cf. kwadra, czwarta część czego, der vierte Theil eines Ganzen. Miasto dzieli się na kwatery, die Quartiere einer Stadt. *Tr.* Ogród cały podzieli się na kwatery, a między niemi ulice. *Kluk Rosl.* 1, 39, die Quartiere in einem Garten. Otworzywszy kwaterę, siedzi sobie w oknie. *Klon Wor.* 78, der Fenſterflügel. W lecie przynaymniey iedna kwatera w oknie, powinna bydź zawsze otwarta. *Haur Sk.* 348. Kwatera we drzwiach stolarskiey roboty, *tympanum*. *Cn. Th.*, das Viertel einer eingelegten Thüre. - *poet.* Umkuąwszy zwierzchnéy portyery Serc ich i uszy odmyka kwatery. *Chrośc. Job.* 124. t. i. drzwi, die Thüren des Herzens. - Kwatera u trzewika, das Quartier am Schuhe, *Crn.* lóshne). Kwatery boczne u trzewika idą od przyszwy. *Mag. Mſk.*, *Kwatyra godziny, z kwadrans, eine Viertelſtunde. Za iednę kwatyrę godziny udawszy się na modlitwy, zaś się wrócił. *Wys. Jgn.* 81. W kwatyrze godziny. *ib.* 169. - §. 2) Kwatera, kwartyr, kwartyera, gospoda żołnierska, *Slo.* kvártyr, leienj; *Crn.* qvartir; *Vd.* kvartir, prebivalishe, ſtanujalishe (*ob.* przebyt, ſtacya); *Rs.* постой, подворное, das Quartier eines Soldaten. Chorągwie po kwaterach rozłożone. *Bard. Luk.* 11. Gdy mnie unterofficerowie w kwaterze nie znaydą, zaraz mię za zbiega meldować będą. *Teatr* 8, 79. Porucznik ſtanął u mnie kwaterą. *Teatr* 30, 31, nahm bey mir ſein Quartier. Główna kwatera ma bydź dobrze zasłonięta. *Łęſk.* 2, 238, das Hauptquartier. *Pam.* 83, 2, 440. - Kwaterę dadź, z żywić kogo, darować mu życie, einem Quartier geben, das Leben ſchenken. *Tr.* KWATERMISTRZ, - a, *m.*, z *Niem.* der Quartiermeiſter; *Vd.* prebivalishni moiſter, shounirski ſtanodelnik, taborski readeliuz, kvatirmashter; *Rs.* одводчикъ, do niego rozkwaterowanie należy. *Kaw. Nar.* 89, ſtanowniczy. KWATERKA, KWATERECZKA, - i, *ż.*, szesnasta część garca. *Jak. Math.* 1, 5, *Łęſk.* 2, 26. Kwarta ma cztery kwaterki. *Vol. Leg.* 7, 331, ein Quartierchen, der vierte Theil eines Quartiers, und 16te eines Garniecz: ein halb Seidel. No po starey znaiomości Prosimy teraz Waszmości Na iednę wódki kwaterkę. *Kniaz. Poez.* 2, 203. Hey gospodarzu, dayciężno kwatereczkę piwa. *Teatr* 52, 39. - §. Kwaterka aptekarska, pół-libry *ob.* lib. a. KWATERN, - u, *m.*, u drukarzów, cztery razem ſkładane i tąże na dolnym brzegu literą cechowane arkusze, die Quaterne, bey den Buchdruckern; tak n. p. znaydziesz na oſtatniey kartce *Mącz.*: *series chartarum* A B C D etc., *omnes terniones*, *praeter ultimas duas* quaterniones. cf. duern. KWATERNICZY, - a, - e, od kwatery, od robienia i wyznaczania kwatery, Quartier-, Einquartierungs-. Komissya kwaternicza. KWATERNIK, - a, *m.*, przełożony nad kwaterą miasta, der Viertelmeiſter über ein Stadtviertel. Kwaternicy, którzyby przy gaszeniu ognia urzędu swego nie byli pilni ... *Sax. Art.* 61. - §. 2) Kwaternik, z indeks *kwaternikowy; z kwadransowy; *Solſk. Arch.* 123, der Viertelſtundenweiſer. KWATERNI zowią się ſlisi, siedzący między sztabowemi i zaydowemi. *Mag. Mſk.*, die Mittelbotsknechte, die in der Mitte auf dem Schiffe ſitzen. KWATEROLA, - i, *ż.*, lista kwater żołnierskich, die Quartierrolle, Quartierliſte. *Tr.* KWATEROWAĆ żołnierzy, kwatery im powyznaczać, Quartier machen, einquartiren; *Sor.* 2. qvartirowaſch: *Crn.* qvartiram. KWATERUNEK, JN-KWATERUNEK, - nku, *m.*, żołnierze na kwaterę dani, die Einquartierung, *Sla.* naſtánjenje.

KWEF, KWEW, - u, *m.*, kapica białogłowska *Tr.*, eine Weiberkappe; zasłona głowy, twarzy, Schleier, eine Florkappe, *Ital.* cuffia; *Boh.* paučnjk, zaſtrzmi, rauſſka (cf. rucho); *Cro.* slar; *Vd.* shenſku pokrivalu, tinzhina, pazhalat, panjouzhoian, pezha; *Rg.* podieliza; *Rs.* фата. Kwefy i bawoletami niewiasty głowy zdobiły. *Comp. Med.* 703. Twarz kwefem zakryć. *Teat.* 56 *c*, 116. zakwefić się, ſich verſchleiern). Twarz pani młodéy żółty kwew okrywa, Co znakiem wſtydliwości pod taki akt (weselny) bywa. *Bard. Luk.* 26. Subtelnym na wierzch głowy kwefem ozdobiona. *Bard. Tr.* 568. Spuść kwef na uszy. *Teatr* 7 *b*, 50. Precz ſtroie, wſtęgi, kwefy, iedwabnice. *Morszt.* 219. Niedosyć się ustroić w baranki i we *kwy (kwefy), Trzeba było królewnie przyiąć pedyskwy. *Pol. Jow.* 231. - §. Kwefy *burl.*, z gatki *Tr.*, Unterziehhoſen. KWEFIĆ *cz. ndk.*, *ob.* zakwefić: *fig.* maſkować, udawać co, ſchleiern, maskiren. KWEFOWY, - a, - e, od kwefu, Schleier-, Florkappen-. Cały gmin kwefowych głowek, i petitmetrowych półgłowek. *Zał. Zb.* 2 *pr.*, *Vd.* pazhalaten, paizholaaaſt, pezhaſt, z zakwefiony.

KWĘKAĆ, - ał, - a, *med. ndk.*, cherlając ſtękać; *Rs.* хворать, хилѣть, kränkeln und ſtöhnen, cf. kwikać). Żona mi ustawicznie kwęka, chorą będąc, lub się nią mieniąc. *Mon.* 66, 243. Ja dla pochwały waszéy muszę kwękać, I gwoli cudzéy chętce nie raz ſtękać. *Chrośc. Ow.*

KWERELA, - i, *ż.*, zażalenie, żaloba, ſkarga, eine Klage, Beſchwerniß. Mruczenia iego dopomagał mu brat drugi, potwierdzaiąc prawdę onym iego kwerelom. *Sk. Zyw.* 2, 45. - §. Kwerele *plur.* roki ſkargowe, które kwerelami zowią, podſtarości i pisarz grodzki sądzą. *Vol. Leg.* 3, 73, das Quatembergericht zu kleinen Streitſachen. Ciałem ſtoisz w cerkwi, a myśl twoia biega po ratuszach, grodach, kwerelach. *Sax. Kal. E* 1 *b*. KWERENDA, - y, *ż.*, dochodzenie, szukanie, szperanie, roztrząsanie, das Suchen, Unterſuchen, die Unterſuchung. Nowy kabalista zaczyna kwerendy. *Krus. Sat.* 106. Przy téy ciekawéy w włosach kwerendzie, Jakby na szczęście ktoś trzeci przybędzie. *Zab.* 15, 183. w tym chodzeniu za iby, w czubieniu się). KWERENDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, szukać, dochodzić, szperać, ſuchen, nachſuchen, unterſuchen. - *fig.* Gorszy się, a sam w cudzéy kwerenduie żonce. *Nar. Dz.* 3, 158. *KWERES, n. p. Dowiecie się, gdy będzie koło tego kweres, Coście mieli w dzisiéyszéy zbrodni za interes. *Pot. Zac.* 70. indagacya, inkwizycya, Unterſuchung. KWEŚCIK, - u, *m.*, z *Lac.*, mały zarobek, obrywka, ein kleiner Gewinſt, ein Profitchen. Djabła wieszczego miała, i z

tego wielkie kweściki panom swoim przynosiła, że wieszczyła. *Birk. Kaw. Malt. B* 2. KWEST, - u, *m.*, zarobek, zysk, Gewinn, Verdienst. Panom pisarzom, od dekretów co za kwest płynie, dobrze wiemy. *Falib. Dis. Al.* 1. KWESTA, - y, *ż.*, żebranina klasztorna, das Allmosensammeln für ein Kloster, die Queste. KWESTARKA, - i, *ż.*, która kwestę zbiera, iałmużnica, die Allmosensammlerinn. KWESTARSKI, - a, - ie, od kwestarza, lub od kwesty, Allmosensammler=, Questen=. Wolałbym go w kwestarskim kapturze widzieć, niż tak ubranego. *Teat.* 16 *c*, 49. KWESTARZ, - a, *m.*, mnich za kwestą chodzący, iałmużnik, der Questensammler, Allmosensammler. Na kształt kwestarza Jak może, tak się przed nim upokarza. *Zab.* 14, 245 *Szyman.*, *Teat.* 42 *c*, 16; *Prov. Slov.* kwestári, pletkári. KWESTOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, za kwestą chodzić, auf die Queste gehen, Allmosen sammeln. KWESTYA, - yi, *ż.*, KWESTYYKA, - i, *ż. zdrbn.*, zadanie, zapytanie, eine Aufgabe, eine aufgeworfene Frage; *Boh.* otázka; *Sr.* 1. potano, potanczko, praschenczko; *Crn.* poprashk; *Vd.* prashanje, baranje, vprashik, barik; *Ross.* вопрóсъ; *Ec.* вопрóсецъ. Takie kwestye czynił, że nie było na co odpowiedzieć. *Teat.* 136, 78. Rzucił między nas kwestyą o przymiotach doskonałego sędziego. *Mon.* 66, 54. Naywiększéy wagi kwestye w prawodawstwie i polityce wytoczono na séymie. *Ust. Kom.* 1, 199. - §. kwestya, *z* wątpliwość, rzecz wątpliwa, ein Zweifel, etwas Zweifelhaftes. Przyiedzieć on? *Resp.* to ieszcze kwestya, czy przyiedzie.

KWEYFAYFER, - fra, *m.*, graiący na piszczałkach. *Chmiel.* 1, 84, *z Niem.* der Queerpfeifer.

*KWIACIARZ, - a, *m.*, na kwiatach się znaiący, niemi się bawiący, der Blumist. *Dyk. Med.* 3, 456.

KWIAT, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* kwět; *Sr.* 2. kwětk; *Sr.* 1. kwietk, kwietka, kwětk, ktjen, quitk; *Vd.* zviet, zvetiza, rosha (cf. róża); *Crn.* zvęd, rósha; *Cro.* czvét; *Dl.* czvit; *Slavon.* cvit; *Ba.* çvjet, çvit; *Rg.* zvjét; *Rs.* цвѣтъ (cf. цвѣтить kolorizować, barwić; cf. kwiecić); iakiékolwiek rośliny pączki rozkwitłe, owoc poprzedzaiące, kwiecie, die Blüthe. Kwiat iest owa część rośliny, która zawiera w sobie narzędzia owocowania. *Dyk. Med.* 3, 456. Kwiat na drzewie, ieden czczy nierodzący, drugi, który owoc wydaie. *Kluk Rosl.* 2, 10. Piękny kwiat na drzewie, znakiem bywa dobrego owocu. *Gorn. Dw.* 409. Są też kwiaty, w których obie płci znayduią się. *Dyk. Med.* 3, 456. Kwiat lipowy *Ec.* липки, цвѣтки съ липы, или другаго роду въ малор. Kwiaty muszkatowe, Muskatenblüthe, skóreczka błoniasta, żółta, bardzo pachniąca, która okrywa owoc drzewa muszkatowego. *Dyk. Med.* 3, 464. - *Fig. allegor.* Młodzież iest kwiatem państwa, kto kwiat pielęgnuie, Ten z owocu niechybnie zawsze pożytkuie. *Jabł. Tel.* 198, die Blüthe des Staats ist die Jugend. Owoc przed kwiatem. *Pot. Jow.* 133. rzecz przedwczesna). Domagać się od młodego téy doskonałości, która późniéyszemu wiekowi iest przyzwoita, iest to w kwiecie szukać owocu doyrzałego. *Mon.* 67, 422. kto czeka, doczeka się). On w swoiéy młodości Uprzedził kwiat owocem cnot doskonałości. *Pot. Arg.* 216. Kwiat wieku młodego zielony. *Past. Fid.* 155. Kwiat sam życia moiego, do 24 lat, więdnął i usychał. *Teat.* 19 *b*, 2. naylepsza pora). W pięknym iest kwiecie wieku. *Teat.* 32, 29, in der Blüthe der Jahre, in seinen besten Jahren. Kwiat wieku swego naukom poświęcić. *Mon.* 70, 501. młodość swoię, seine Jugend. Zszedł on kwiat młodości, urodziwy w ośmnastu leciech młodzieniec. *St. Zyw.* 242. - *transl.* Jeden drugiego gładszy, bo im ieszcze były Lata policzków piérwszym kwiatem nie okryły. *Groch.* W. 310. piérwszym puchem, mchem, mit den ersten Milchhaaren, Federhaaren, Staubhaaren. - §. 2) Kwiat, *plur.* kwiaty, *z* kwiatki, pięknie kwitnące wonne na łodygach roślinki, die Blumen; *Bh.* kwětina, *coll.* kwiti kwiecie). Kwiaty! natura w wasze stroi się kolory, Sztuka w swoich obrazach z kwiatów bierze wzory. *Karp.* 3, 70. Czas pożycia naszego podobny kwiatu, który iak prędko zakwitnął światu, tak prędko potym uwiądł. *Kulig.* 132. Kwiaty, Kwietnia Niedziela *ob.* Kwietni. Wzmiankę czyniąc o Jerozolimie, kwiat rzućmy na mogiły Kochanowskiego. *Teat.* 24, 46 *Czrt.* ofiarę wdzięczney pamięci). - Kwiat, panieństwo, dziewictwo, prawictwo, wieniec, der Kranz der Jungferschaft. Dziwna to iest, bydź matką i panną, mieć syna, i kwiat nieskażony panieński. *Bzow. Roz.* 51. - §. 3) *transl.* Kwiat, czoło, wybór, prym, cel, naywybornieysze, *Ec.* самоизбранный, die Blume, die Blüthe, der Kern, der Stamm, das Auserlesenste. Przyprowadzam We Panu sam wybór, sam kwiat czarowników. *Teat.* 28 *b*, 43. Cały prawie kwiat woysk Niemieckich zniszczony w téy bitwie. *Nar. Hist.* 3, 176. - §. Mąkę rżaną przednią wyborną, dla iey cudności kwiatem zowią. *Syr.* 920. Chleb pszeniczny z naybielszéy i naymielszéy mąki, to iest, iako inni mówią, z kwiatu samego mąki. *ib.* 936, das schönste, hellste Mehl. - §. Soli oczkowatéy w lekarstwach pierwsze miéysce daią, i nazywaią ią perlą czyli kwiatem. *Lad. H. N.* 161, weißes Krystallsalz. - §. kwiat u pieczeni, u mięsa, *z* przerosła tłuszcz, die Blume, das Fett an einem Braten oder Stücke Fleisch, das Nierenfett. - §. Kwiat oleiu *Rg.* zvjét od uglja; *Dl.* nocchgnák, *oleum lixivum*, oglio vergine. - §. Skutkiem téy zarazy iest, że abo na miéysca wstydliwe kwiaty wynikaią, abo też pontałami głowę nasadzi. *Syxt. Szk.* 307. krosty). - §. kwiat niewieści, *z* upław miesięczny. *Dyk. Med.* 3, 468, die monatliche Reinigung, die Blumen. Kwiaty, abo choroba białogłowska miesięczna. *Syr.* 690. Kwiat biały, czyli upławy białe, *fluor albus*. *Dyk. Med.* 3, 468, der weiße Fluß. - *§. Župana zagina przodki, Żeby kwiat widać było, który dziatki rodzi, Przeto ziela takiego taić się nie godzi. *Dzwonk. Stat. B* 1 *b*. t. i. członek wstydliwy, das männliche Glied. - §. *Chym.* Kwiaty, *z* naysubtelnieysze części ciał, które są pod kształtem suchym, a za pomocą sublimacyi zostały oddzielonemi od części grubszych. *Dyk. Med.* 3, 458, die durch die Sublimation abgesonderten feinsten flüchtigsten Theile der Körper, die Blumen. Ciało przez wywyższanie, *sublimatio*, wypędzone w górę, ieżeli iest proszkowate i rzadkie, imię ma kwiatu. *Krum. Chy.* 373, cf. 189. *KWIATAWA, - y, *ż.*, lecha kwiatami zasadzona. *Tr.*, grzęda, ein Blumenbeet; *Bh.* kwitnice, *z hortus floralis*. KWIATEK, - tka, *m.*, KWIATECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, die Blume, das Blümchen; *Bh.* kwitek, kwi-

cina; *Sr.* 1. kwětaj; *Sr.* 2. kwětasć; *Vd.* zvetiza, rosha, roshiza (cf. róża); *Crn.* roshèza; *Cro.* czvetek; *Dl.* czvitak, czvatak; *Rg.* zvjétak; *Bs.* çvjetak; *Rs. et Ec.* цвѣтокъ, цвѣтецъ, цвѣточекъ, цвѣточекъ. Łąki kwiatkami upstrzone. *Zab.* 9, 13. Kwiateczek upada ostrą kosą ścięty, Lub ręką, ledwo co się wzniosł od ziemi wzięty. *Zbil. Dr. H.* 1. Kwiatek w ogrodzie urwany. *Burl. B.* Jakie kwiatki, takie też i barwy. *Radz. i Ezdr.* 9, 17. Śpiesz się do małéy dziecinki, Przynieś wonne upominki, Kwiateczki naywyborniéysze, Ziołeczka nayprzyiemniéysze: Tu nieście różą, liliią, Tu gwoździki, tu szałwiią, Tu fiołeczki brunatne, Żółte, modre i szarłatne, Tu kwiatki różnie odziane. Bo iak iest Panem nad wami, Tak kwiatkiem nad kwiateczkami. *Groch. W.* 358. Móy ty kwiateczku różany! *Teat.* 10 *b*, 41. rybko, perło!). – Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe. *Mon.* 76, 449. (kazówki śmierci zbliżaiącéy się, starości). – *§. kwiatki, z zauszuice, Ohrgehänge. Lubią niewiasty barwiczki, kwiatki około ucha, wieńce, małci. *Petr. Ek.* 75. – §. *transl.* kwiatek panieński, z wieniec, panieństwo, das Jungferkränzchen, die Jungferschaft. Ciesz się Haneczko z takiéy ofiary, Masz mu i ty dać wzaiemny datek, za kwiatki *kwiatek. Zab.* 15, 153 *Kniaź.* *KWIATECZNICA, – y, *f.*, *Rs.* цвѣточница, co kwiaty robi, die Blumenmacherinn. *KWIATES, – u, *m.*, flores pędzlem, piórem, hastem, rzeźbą wyrażony. *Tr.*, gemachtes, gestickes, geschnitztes Blumenwerk. KWIATESOWY, – a, – e, kwiatesami lub floresami ozdobny, florysowany, beblümt, mit gemahlten, gestickten, geschnitzten Blumen geziert. *Tr.* KWIATKORODNY, – a, – e, Blumen erzeugend. Wiatry kwiatkorodne. *Zimor. Siel.* 304, *ob.* kwiatorodny. KWIATKOWY, – a, – e, Blumens, wieniec kwiatkowy, równianka kwiatkowa, *ob.* kwiatowy. KWIATNY *ob.* Kwietny. KWIATOBIERNY, – a, – e, zbieraiący kwiaty, *ob.* kwiatozbiór), Blüthen sammelnd. Pszczoły się znowu w prace kwiatobierne wprzęgaią. *Bardz. Luk.* 158. *KWIATOKSZTAŁTY, – a, – e, podobny do kwiatu, na kształt kwiatu, blumenähnlich, blumicht; *Ec.* цвѣтоподобный. KWIATOLUBNIK, – a, *m.*, kwiaciarz, der Blumenliebhaber, Blumist. *Tr.* KWIATOLUBNA, – y, *f.*, die Blumenliebhaberinn, Blumistinn. *Tr.* KWIATON, – u, *m.*, *Gall.* fleuron. *Tr.*, Blumenzierrath. KWIATONOŚNY, – a, – e, noszący kwiaty, Blumen oder Blüthen tragend; *Ec.* цвѣтоносный. *Subst.* kwiatonosz, *Ec.* цвѣтоносецъ. – *Verb.* цвѣтоносить, цвѣтъ носить *flores fero.* KWIATOPASZY, – a, – e, sich auf Blumen weidend. Kwiatopasze pszczoły. *Otw. Ow.* 622. paszące się na kwiatach. KWIATORODNY, – a, – e, Blüthen oder Blumen erzeugend Kwiatorodna wiosna. *Anatr.* 73, *Ec.* цвѣторождный, *ob.* kwiecіorodny, kwiatkorodny. KWIATOSTAN, – u, *m.*, *botan.*, przez kwiatostan, *inflorescentia*, rozumie się podział i osada kwiatów na roślinach. *Jundz.* 2, 57, der Blüthenstand. KWIATOTRWAŁ, – u, *m.*, rodzay rośliny, *Xeranthemum*, kwiaty iego uszuszone bardzo długo trwaią bez odmiany koloru. *Kluk Dyk.* 3, 172, Flockenblume, Flockenkraut. KWIATOWY, – a, – e, od kwiatów, Blüthen-, Blumen-; *Vd.* zvetni, roshni, roshnasty; *Rs.* цвѣточный, цвѣтный (= barwisty, kolorowy). Liście kwiatowe, *f. floralia*, blisko kwiatów osadzone. *Jundz.* 2, 21. Kwiatowy ogrodnik. *Tr.*, der Blumengärtner. *KWIATOZBIOR, – u, *m.*, *Ec.* цвѣтособраніе, цвѣтосложеніе *kwiatosłów, *kwiatopismo, *Cro.* czvetnyak, *florilegium*, *anthologia*; (cf. zielnik); – цвѣтосадитель, цвѣтособиратель *anthologus, florilegus*, *kwiatozbieracz, *Cro.* czvetober. KWIATUSZEK, – szka, *m.*, listki kwiatowe, z iedney powstaiące sztuki, których część zwierzchnia rozciąga się w rozmaite kształty. *Dyk. Med.* 3, 459, die Blumenknospe. Gdy chce różany uszczknąć kwiatuszek, Zadrasnie pulchny cierniem paluszek. *Zab.* 8, 358 *Kniaź.*

Pochodz. *kwiecie, kwieciorodny, kwiecień, kwiecisty, kwietniowy, kwietnik, kwietni; kwitnąć, dokwitnąć, nakwitnąć, okwitnąć, odkwitnąć, pokwitnąć; *okwicie, obficie, obfity, *okwity, obfitość; *okwitość, rozkwitać, rozkwitnąć, zakwitać, zakwitnąć.*

KWICZEĆ, – ał; – y, *intr. contin.*, KWIKNĄĆ *idntl.*, Kwikać *exstl.*, *Bh.* kwičeti; *Sr.* 1. kwitju (*Sr.* 1, kwikam kaj kwikawka *cucubo*, *ob.* kukać); *Cro.* czvichati; *Crn.* zvizhati, zvizhim; *Vd.* zvishim, zviliti (cf. kwilić); *Rg.* sqvicjati *gannire*, sicjati, squicjati, *strilar piangendo*; *Ec.* кичкаю, кичу, кичѣніе, wydawać głos podobny do świniego kwiku, gdy świni co dolega, quieken, quiekſen. Świnia kwiczy, a wór drze. *Zebr. Zw.* 93, *Cn. Ad.* 1121. *queritur iniuriam se pati, cum ipse eam alteri inferat.* cf. płacze a bije). Wielbląd kwiknie. *Jabł. Ez.* 142. Jednorożec kwikał. *Banial. J.* 3 *b.* Koń, gdy się zapali, będzie kwiczał, ryczał; wół będzie chrapał, sapał. *Weresz. Regl.* 125. Kwikaią szkapy, kiedy się rozjgraią. *Eraz. Ob. h ii.* Kiedy szkapę tego do wody przyprowadzę, wcale nic nie piie, tylko kwiczy sobie hi han dyk dyk dyk. *Teat.* 52 *c*, 42. – *transl.* Stary kwika, a młody do dołu umyka. *Falib. Dis. O.*, *ob.* kwękać, ſtękać, ſtöhnen). Czemuż mi przez te ſtyſki, co za uchem kwiczą, Te kilka godzin sennych zaprawiasz goryczą? *Przyb. Ab.* 133. 2) KWIKAĆ się *recipr.*, gzić się, swawolnie i rozpustnie dokazywać, ſich muthwillig und wollüſtig an einander reiben, Muthwillen treiben. Zwadliwy koń, który się kwika, a biie z drugiemi na paszy, *emiſſarius equus. Mącz.* Konie dobrze przywięzywali, żeby ieden drugiego nie dosięgał, ani się kwikały. *Bielſk. Kr.* 576. – *Prov.* Księże Janie, będę się ja kwikała, będęli też zbawioną? *Rys. Ad.* 75. KWICZEK, – czka, *m.*, ryba morska, co kwicząc głos wydaie *chromis, Plin.* 32, 11, ein gewiſſer quiekender Seefiſch. *Cn. Th.* KWICZOŁ, – a, *m.*, *Bh.* kwičala, cwrčala; *Slo.* kwičala, kwičanka, cwrčala, borowičkowi ptak; *Sr.* 1. kwitjel; *Vd.* smouniza, smolniza, brinouka, smounza; *Crn.* brinovka; *Cro.* czvekach, borovnyak (*ob.* bor, borowka); *Bs.* kvicjela; *Sla.* bravenjak; *Rs.* сѣрой дроздъ (cf. drozd), *quiscula Sigism. Gelenio, ignotum e qua lingua. Cn. Th.) turdus pilaris Linn.*, der Ziemer, der Krammetsvogel, ptak ten znayduie się naywięcéy, gdzie iest iałowiec, którego iagodami się żywi. *Zool.* 223. Kwiczoły Łowickie są nayprzedniéysze, bo samym iałowcem żyią. *Kluk Zw.* 2, 392. *Kwiczały i insze ptaki. *Cresc.* 634). Kwiczoły piskały. *Ban. J.* 3 *b.* Kwiczoły obłowne. *ib.* – §. *2) *burl.* świnia, wieprz, ein Schwein. Kwiczoła,

czenie *rozłączenia* trennen, ſcheiden, abſonderu, ma w naſtępuiących przykładach. Przyszedłem *łączyć* corkę z matką swą i niewiastkę z świekrą swą, *Leop. Matth.* 10, 36, rozerwanie czynić między niemi. *Bibl Gd.*). Ze się żona nie podoba, dlatego się rozwodzą, a z małżeństwa *łączą. Glicz. Wych. P* 7 *b.*, *ib. N* 1 *b.* Przyidzie on pański dzień, od wieków wybrany, Gdy będzie raczył złączyć od kozłów barany. *Rey Pſl. Ooo* 5. *ob.* łększa, łęksać. – §. łączyć, złączać, połączać, verbinden, vereinigen, *Bs.* sluciti, zdrusgiti, sadrusgiti, sjediniti, ujediniti; *Rs.* случи́ть, случа́ть, соедини́ть, соединя́ть, сплоти́ть, сплоча́ть, сочета́ть, сочета́вать, сключи́ть, сключа́ть; n. p. Tryb łączący, *coniunct. Kpcz, Gr.* 1, 68. Łącznik iest znakiem łączenia zgłosek. *Kpcz. Gr.* 1, 5. Verbindung der Sylben. Łączenie drzewek różnie nazywaią ogrodnicy: kopulacyą, lateryzacyą, brandeburyzacyą. Urzniesz pieniek z ukosa, dobierzesz gałęzi równey grubości, urzniesz także z ukosa i połączysz. *Kluk Rośl.* 1, 108. das Pfropfen der Bäume. Łączenie bydlęcia z bydlęciem, ptaſtwa, zwierza, dla płodzenia, *coitio, concubitus. Cn. Th.*; *Crn.* polęga; *Ross.* слу́чка; *Ec.* содоеніе, совокупленіе, супружество. die Begattung der Thiere. ŁACZYĆ się *Recipr.* (złęczyć się *W. Poſt. W.* 69. – *Bh.* laucit ſe rozſtawać się) spaiać się, złączać się, iednoczyć się, ſich verbinden, vereinen. Łączymy się przy całości wiary, wolności stanów i rządu. *Koll. Liſt.* 1, 176. Dobry tak się ze złym łączy, iż albo równemi się staią, albo prędko z obu stron się rozstaią. *Pocisy* 321. Łączy się bydlę z bydlęciem, ptak, zwierz, gadzina dla rodzenia, *miscentur. Cn. Th.* ſie vermiſchen ſich, begatten ſich, paaren ſich.

Pochodz. (*cf. łękcza*, et *łuk*, *łęk*, *obłąk*, *obłączek*) *odłączyć*, *połączyć*, *rozłączyć*, *nierozłączny*, *wyłączyć*. tu może też należeć: *łańcuch*, *łańcuszek*.

ŁAD, – u, *m.*, porządek, układ porządny, Ordnung, Geſchick; Planmäßigkeit. *Bh.* ſtid; (*Ross.* лядъ akord, harmonia, zgoda; ладить, лажу stroić n. p. skrzypce; zgodnie żyć; приладживать przystosować, наладить, нала́живать nastraiać instrument, *Cro.* szlagati, szlasen (cf. składać, cf. kładź, kładę), разладиться, разла́живаться rozbiiać się, rozchodzić się, поладить, погодзić, сла́дить, слаживать składać, układać; cf. лада, лado bogini wesela, Wenera, cf. ładny; cf. Ladon). Zycie rozpuſtne i bez ładu, *Teatr* 29, 87. Nie słucha i nie idzie pod ład, ale oślep leci, gdzie go chuci pędzą. *Pilch. Sen.* 132 Do ustawy natury powinien się umysł nasz sposobić, i iść iéy pod ład. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 349. słuchać iéy, stosować się do niéy). Niemasz Rzpltéy, któréyby rzeczy lepszym ładem szły, iak Wenecka. *Kłok. Turk.* 113. Kto rzecz iaką bez układu Pocznie, nie trafi do ładu. *Jak. B.* 98. Ni ładu, ni sprawy. *Teatr* 33, 21. kein Geſchick und kein Gelenk; ani ładu ani składu. *Tr.* Wszystko iey nie w ład, cóż już było czynić, Kochać go? toby było zacności przewinić. *Zab.* 5, 333. *Kors.* nie szykuie iey się). Lisia mu w ład lub skopia ferezya w domu. *Gaw. Siel.* 358. dogodna mu). Nieład, nieporządek *Rs.* нéсклáдица.

Pochodz. *ładny*, *ładniuchny*, *ładność*, *ładnieć*, *wyładnieć*; *cf. kładę*, *kładź*, *skład.*

LĄD, – u, *m.*, das Land; *Sr.* 2. lánd; *Rs.* край. Ziemia ląd z dawna, stara to Niemczyzna, Którą i nasza przyięła oyczyzna, Także też i brzeg główny w swoiey mowie Flis lądem zowie *Klon, Fl. E* 2 *b.* – *Opponitur mari, undae*, Land, feſtes Land, im Gegenſatze des Meeres oder Waſſers. Brzegi morskie i wszelakie brzegi rzeczne lądem żeglarze nazywaią. *Otw. Ow.* 453. Uferland, Küſtenland. Przestrzegam, aby kucharze drew na statku nie rąbali, tylko na lądach. *Haur. Ek.* 173. Gdy na ląd nieprzyiacielski przypłynęli. *Petr. Ek.* 32. Rzecz prożna orać morskie lądy. *Min. Ryt.* 3, 353. Lądy albo brzegi stawu maią bydź spuszczane ukośnie. *Kluk Zw.* 3, 199. Jam z tobą lądem była i na wodzie. *Bard. Luk.* 145. zu Lande und zu Waſſer, *Slo.* po zemi i po wodě. Lądem (czyli: na lądzie) bezpieczniey, niż na ledzie. *Cn. Ad.* 415, *Cro.* po zemlyi; *Sla.* súhim; *Rs.* сухóмъ). Rozumiemy, żeśmy na lądzie, a my na lodzie. *Chmiel.* 1, 61. *Sla.* na súhu). Dzięki bogu, iuż teraz mam na lądzie nogę, Posiłek się Tatarskich woysk pod mury zbliża. *Min. Ryt.* 1, 26. t. i. wybrnąłem, jetzt bin ich im Trocknen, geborgen, gedeckt. – cf. odbić od lądu, przybić do lądu, wysieść na ląd. – §. Ląd, ziemia tęga, das feſte Land, wielka rozległość kraiu żadnym morzem ani przerwana ani rozłączona. Ziemia dzieli się na dwa wielkie lądy: stary, Azyą, Afrykę i Europę zamykaiący; a na nowy, dwie Ameryki zawieraiący. *Wyr. G.* 11. Swiat nowy musiał bydź daleko późniey od naszego lądu zaludniony. *Stas. Buff.* 226, *Rg. et Cro.* kopno; *Bs.* kopno, súho *continens*; *Bs.* kopnitise, *Cro.* kopnisze *terra apparet*, *ut fit in liquefactione niuium vel in aquae recessu*). *Rs.* материкъ. – c) *poet.* ląd, z ziemia, kraina, Land, Erdreich. Gdyby tym Faetontom powierzono rządu; Możeby Polska była bez kawałka lądu *Zab.* 13, 269. *Szoſt.*

Pochodz. *lądowy*, *przylądek*, *lądować*, *wylądować.*

ŁADA *herb*, nad białą podkową krzyż kawalerski, z prawey strony strzała, z lewey myśliwy rozochacz; na helmie pół lwa w koronie, *Kurop.* 3, 31. ein Wappen. cf. ład.

1. LADA, – y, ż., *Niem.* die Lade, skrzynia, *Sr.* 2. loda, lodka, (cf. łodź); *Sr.* 2. loda; *Hg.* láda, ladachka; *Vd.* ladiza, ladelz, ladelza, ladishka; *Crn.* ladelz; (*Crn.* ladja: łodź) *Cro.* ladicza, skrinya, ladichicza, ladichka (ladichár, = stolarz); *Sla.* ladica z szubłada; *Bs.* ladja = okręt *ob.* łodź; *Bs.* lodiça, skrigniça = skrzynka; *Ross.* ларь, ла́рикъ, кромъ). – Lada u organów, = skrzynia organów. *Il lod.* die Windlade in den Orgeln. Lady n. p. do sieczki, bywaią sosnowe, wierzbowe. *Kluk Rośl.* 2, 162. der Heckkaſten. *Haur Gosp.* 22. W pilach rama powinna wolno chodzić w swoiéy ladzie do góry i na dół. *Solſk. Arch.* 100. der Kaſten, worin in den Schneidemühlen der Sägerahmen geht. Lada w młynie nad kamieniem, w którą żyto wsypuią, *infundibulum. Mącz.* die Schüttlade. Lady do chędożenia i przesiewania zboża. *Rog. Doś.* 3, 421. die Kornſeibe, die Werfte, die Fege. Lada lewarowa, das Windegebäuſe, der Windekloben. Lada z swoim drążkiem działo i z łożem podnieść może. *Arch.* 3, 19. – b) lada albo winda wozowa, lewar, die Winde, Zugwinde, Wagenwinde, n. p. do nakładania drzewa na kozły. *Solſk. Arch.* 16. Lada, silnia do podnoszenia ciężarów. *Jak. Art.* 3, 298. *et* 47 *et* 48. *Jak. Mat.* 4, 268.

2. LADA, – y, ż., *Bh.* labo, laba, nieworane pole (*Bh.* łąk-

ten,

don, Smrtnoś Mara, cf. Ladon); *Vd.* ladina (*adj.* ladinen, nezasjan, s niezasiany); *Crn.* lédina, zolina, prelòg; *Bs.* ledina, zemglja neorana; *Cro.* ledina *ager*; *Rs.* лядá, лядúна, лядúнка pole młodocianém drzewkiem zarosłe; *Ec.* лéда, лядà, лядúна, поле, селo, весь pole, wieś; лядина, поле заросле, zarośl; лядeнѣть, олядeнѣть, олядeнeвáти, хворостомъ зарослый zarosnąć; cf. *Lat. med.* leda, lauda, *Gr.* λειτη); pusta nieorana rola, *cf.* nowina; *Bh.* klučenina; *Crn.* rôte; *Rs.* кулúга; die Lehde, ein ungebautes Stück Land. Nauczyli się w niewoli więźniowie, żarnami mieląc, lady rąbaiąc, i lasy rozkopywaiąc, gospodarstwa. *Stryik.* 362, *ob.* korczować). Lada; źle zamiast: niwa, nowina. *Dudz.* 31.

LADA, °LEDA *indeclin.*; *Bh.* leda *leuiter, obiter*; *Slo.* leda *ut tantum*, byle; *Rs. vulg.* лáдъ nieszczęście, licho); bez braku, byle, ... kolwiek, *n. p.* Lada co, lada kto, lada który, s ktokolwiek, którykolwiek; co się nawinęło; choć naypodléysze w swym gatunku, gleich viel was für ein; es sey was für einer wolle, jeder, selbst der schlechteste, der geringste. W domu tym lada kącik iest przyiemnym pieścidłem. *Teatr* 4, 4. Liście padnie, lada wiatrem zakołysane. *Rey Ap.* 64. Biskupy lada o słowo na kazaniu wywoływał. *Sk. Dz.* 420. Leda wiatrek, leda postraszek, leda zagrożona ustawka, odwodzi nas od przedsięwzięcia. *Rey Ap.* 37. Lada fraszką łatwo się rozdrażni dziecina, Wraz utuli, a humor mieni co godzina. *Kor. Hor.* 10. Nie lada czém kontentuią się. *Teat.* 24, 52 *Cztr.* Pospolity lud powstał na książęta, iż leda o przyczynę, ludzi ku utratom przywodzą. *Gwag.* 41. Leda kto nademną dokasuie. *Cn. Ad.* 429. Patrzay iak śmierci leda może bydź przyczyna. *Kchow. Fr.* 39, der kleinste Umstand kann Ursache des Todes werden. - Nie lada, s niepospolity, nieladaiaki, niepodły, nicht schlecht, ordinär, von gewöhnlichem Schlage. Nie było tam znaku wełny prostéy, i lada na żadnym z nich szaty, prócz od złota samego. *Tward. Wład.* 210, t. i. podléy, prostéy, zwyczayuéy szaty, kein schlechtes, gewöhnliches Kleid. Nie lada obywatelom był. *Warg. Wal.* 163. Nie lada to iest imię chrześciańskie; naśladownikom tylko Chrystusowym służy. *Sk. Żyw.* 71. Nie lada to głowy trzeba, na napisanie manifestu, tak iak się należy, *cum boris, gais et granicebus*. *Kras. Dos.* 90. - *Lada kto*, s lada człowiek, s ktokolwiek, gleich viel wer, der erste der beste jeder ohne Unterschied; *Slo.* ledakdo; *Crn.* slędn. alehérn). Nie godzi się, żeby lada kto nosił skrzynię Pańską, iedno Lewitowie. *W.* 1 *Par.* 15, 2. LADA CO, s a) byle co, cokolwiek bądź bez rożnicy; każdakolwiek choć naymnieysza naypodleysza rzecz, *Bh.* ledacos, leccos; *Slo.* lecičo); was nur immer für ein, selbst das schlechteste, geringste; jede, selbst die geringste Kleinigkeit. Za wczasu lada co pomoże. *Czach. Tr. C* 2. Chorego leda co urazi. *Cn. Ad.* 64. Choremu leda co zawadzi, *ib.* (cf. Choremu wszystko przykro, niesmaczno). Śmierć od leda czego. *Kchow. Fr.* 39. Dzieci z lada czego się śmieią. *Zab.* 12, 267. - §. b) leda co, s co pospolitego, podlego, etwas schlechtes, gemeines. Mniemacie, żeby lada co było, bydź zięciem krolewskim? *Radz.* 1 *Sam.* 18, 23. (czy się wam mała rzecz widzi? *Bibl. Gd.*). Gościu iuż tu uczciwie, nie mów lada cego. *Groch. W.* 122. *profani quid.* - §. c) lada co, s ladaco *adverb.*, podło, źle, niechwalebnie, schlecht. Ludzie lada co mówią, gdy lada co robią. *Fred. Ad.* 121. Ladaco plecie. *Pim. Kam.* 320. ni w pięć, ni w dziewięć, cokolwiek ślina przynosi). Chociaż robi ladaco, ale mówi grzecznie. *Zabł. Z. S.* 55. Młodź robi ladaco. *Leszcz. Claff.* 49. - §. d) ladaco *substantiue rodz. męzk. i niiak. personif.*, nic nie wart, nic dobrego, łaydak, *Rs.* лядáщій, ein Thunichtgut, Taugenichts. Nabal, był to człowiek bogaty, ale wielkie ladaco i nieużyty. *Zal. T.* 164. Wielkie był ladaco czas niemały pewny kawaler, a ten w iednéy minucie poprawił się. *Mon.* 65, 355. Jeżeli człowiek, s inszéy miary ladaco, ma dowcip, nayszkodliwszym iest. *Mon.* 66, 210. Gdyby nasz ayu był iakie ladaco. *Teatr* 8, 101. Kto żadnego nie ma przyiaciela, ostatni ladaco iest. *Mon.* 73, 430. Wolę ginąć, niż z takim żenić się trapiotem, i lada co. *Teat.* 24 c, 94. Był to człek z gruntu ladaco, miał ięzyk iadowity, każdego oczernił, w każdym znalazł przywarę. *Mon.* 67, 11. LADACOŚĆ, - ści, *f.*, ladaiakość, nikczemność, Nichtswürdigkeit. Lekkość, ladacość, zuchwałość. *Mon.* 73, 805. *Ladacznica*, *ob.* Ladaszczyra. - *Lada czyy*, lada czyia, lada czyie, s do kogokolwiek należący, czyikolwiek, wszystko iedno czyi, gleich viel wessen. Nie chwiémy się za lada czyią nauką. *Karnk. Kat.* 2. czyiąkolwiek bez braku, durch niemandes Lehre, er sey wer er wolle. LADAJAKI, - a, - ie, iakikolwiek, was nur immer für einer, gleich viel was für einer; *Bh.* ledagaký, lecgaký; *Slo.* lecigaki, lecigakiší, ledagaki. Nie chwiémy się ladaiaką nauką. *Kank.* 2. Ladaiaką nowinę maią za pewność. *Warg. Ez.* 178. - §. 2) ledaiaki, s pospolity, podły, lichy, niewiele wart, schlecht, gemein, nicht viel werth. Strzelec nieladaiaki. *Kmit. Spit. B* 2. niepospolity). W Tykocinie był cekauz nieladaiaki. *Groch. W.* 482. Zacny rycerzu, czemu ladaiaki Widzieć tęskliwie pragniesz kray Itaki? Skałyć to tylko, przerwy nieprzebyte! *Nar. Dz.* 1, 64. Drugi pod plotem radby siermięgą nakrył ladaiakie ciało. *Groch. W.* 179. nędzne, zwątlone). Stół ladaiaki. *Teat.* 18, 26. cf. iaki taki). Na sfałszowaney monecie, choć cecha dobra, przecięż kruszec ladaiaki. *Mon.* 72, 230. Ladaiakie żelazo poznaie się, kiedy ma rysy albo zadry poprzeczne. *Jak. Art.* 3, 191. - *moralne*. Zaraz z młodości są natury znaki, Kto ma bydź grzecznym, a kto ladaiaki. *Wad. Dan.* 5. Kto się za młodu leda czego chwyta, I na starość nie bywa iedno ladaiakim. *Sim. Siel.* 93. (cf. łaydak). Dwa ledaiacy za iednego dobrego uydą. *Cn. Ad.* 429. *caecus claudum portat*). LADAIAKO *adv.*, *Bh.* ledagaké, lecgaké; *Slo.* lecigako, ledagako; a) iakokolwiek. *Cn. Th.*, wie nur immer, auf was immer für eine Art. Ponieważ Polacy Henryka za pana obrali, odjechać mu się ich ledaiako nie godziło. *Bielsk.* 652. - §. b) podło, nieporządnie, płocho, schlecht, nicht so wie sich gehört. Nie rozumiémy ledaiako ieden o drugim; nie naśmiewaymy się obywatele iednéy prowincyi z drugich. *Star. Ref.* 23. Kodrus szaty z siebie zdiął, ledaiako się ubrał, kosy na się wziął. *Warg. Wal.* 176. Człowiek ledaiako ubrany. *Teat.* 18, 37. Żeby cię kaci wzięli, hultaiu, sobako, Czy się godzi tak panu służyć ladaiako. *Zabł. Zbb.* 21. Choć wielkiey ia ku tobie życzliwości zażył,

hend; *Slo.* kwétlò, kwétnń. Na kwitłey murawie. *Kniaź. Poez.* 2, 70. Piękne Laury, kwitłe Maie. *Kochow* 24.
KWITNĄC, kwitnął, (kwitł), kwitnie, *dict. idntl.*, zakwitnąć *dok.*, Kwitnieć, - iał, - ieie *ntk*, *Boh.* kwesti, kwetl, kwetu, kwetnauti, kwetl, kwetnu, zkwetnauti; *Slo.* kwitnauti, kwétnu; *Sr.* 2. kwésci, kwisci, kwitu, kwiscom, kwidl; *Sr.* 1. kciecj, kcju, kjem, dcju, dcjen *ob.* *kcieć, *kcie, *kłe); *Crn.* zvedęti; *Vd.* zuetet, zvetim; *Cro.* czveszti, czvetem; *Dl.* czvaszti, czvatim; *Rg.* zvjetatti, zavtitti, svatałti, stitti; *Bs.* çvjetati, çvasti, cjortiti; *Rs.* цвѣсти, цвѣтy; kwiat z pącaków wydawać, blühen. Częstokroć drzewo iakie kwitnie wiele, a mało rodzi. *Cresc.* 60. Wyglądasz ci, iak roża kwitnąca. *Teatr* 8, 55. Kwitnący, *ćwitny. *Pim. Kam.* 263 *et* 223 *et* 309. *Rg.* zvjeetni, *Rs.* цвѣтyщій. *Prov. Slo.* wtedi ruje trbagu, kedy kwitnu, roże rwać, kiedy kwitną; łyka drzeć, kiedy się daią; żelazo kuć, póki rozpalone). * Owoce dotąd kwitnieią albo źrzenieią, aż się ustawaią. *Glicz. Wych.* 1 O 2 *b*. Kwitnącym czynię *Ec.* цвѣтию, *Gr.* ἀνθίζω *floridum reddo.* - *fig. transl.* Kwitnąca twoia uroda oczarowała go. *Teatr*, 6, 34, świeża, młodociana). Saletra z pewnéy ziemi kwitnie, *Jak. Art.* 1, 51. - 2) *fig.* w dobrym bydź stanie, dobry byt mieć, opływać, słynąć, blühen, floriren, im Flor seyn. Rzeczpospolita naywięcey kwitnie, gdy godni w poważaniu, podli w wzgardzie. *Bud. Ap.* 131. Popa Jana przywiedli Mahometanie do wielkiéy nędzy; ale przedtym, póki ieszcze kwitnął, żył wielmożnie. *Bot.* 229. Cerkwie za naszych oyców kwitnęły. *Smotr Ap.* 109. - *Prov. Slo.* Swet mu kwitnè *in flore fortunae est*; opływa iak pączek w maśle, wiedzie mu się). Na wieczne czasy kwitną, którzy naypierwey do nauk Polakom drogę otworzyli. *Falib. Dis. P* 3. Pokoy nieustanny niech w nym kwitnie królestwie. *Boh. Kom.* 2, 482. *Zajachał do Włoch naukami kwitnących, *Birk. Dom.* 43. Polska nigdy piękniéy w nauki i w ludzi uczonych nie kwitnęła, iak pod panowaniem Zygmuntów. *Skrzet. P. P.* 2, 248. Wiara ma zawsdy kwitnąć sprawami żywota dobrego. *Rey Ap.* 44. Serce mi kwitnie z wesołéy nowiny. *Groch. W.* 598. Młodość wesoła kwitnicie, Starość zmarszczona truchleie. *Cn. Ad.* 508. Lata kwitnące. *Warg. Wal.* 121. W kwitnieiącym ieszcze wieku bogu się poświęcił. *Birk. Dom.* 128, kwiat wieku poświęcił). - Pochodz. *pod słowem Kwiat.*

KWITOWAĆ, - ał, - uie, a) *intrans. ndk.*, *Boh.* kwitowati; *Crn.* qvittiram; *Rs.* росписаться (cf. rozpisać się); kwit dawać, pisać, dług znoszące zaświadczenie dawać, eine Quittung geben, quittiren. - b) *Act.* kwitować kogo z długu z kwitem zaświadczać, że iuż wolny długu einen quittiren. - §. *transl.* nie przyimować czyiéy ofiary, *Vd.* kvitirati, jemandes Anerbieten ausschlagen, ihm es erlassen, schenken, es nicht annehmen wollen, sich dafür bedanken. Kwituiemy was z takich szkoł i nauczycielów, boday ich zbydź iako nayprędzey. *Birk. Exorb.* 9. Kwituiemy was z bankietów waszych, kacerze. *ib.* 15. Przodkowie są w niebie, a ci i z nieba kwituią boga, i do piekła nie chcą. *Birk. Zbar. B* 2 *b*. - §. *aliter* kwitować kogo czym, z nadgradzać mu, odprawiać go tym, einen womit abfertigen, abfinden, lohnen. Dobrodziey często niewdzięcznością i zdradą bywa kwitowany. *Teatr* 52, 51.
KWITOWY, - a, - e, od kwitu, Quittungs-. Kwitowa *scil.* kartka, z kwit, die Quittung. Oto mam kwitową Zem moię szyię okupił i głowę. *Bratl. S.* 4. KWITOWE, - ego, *n.*, *Subst.*, płata od kwitu, Quittungsgebühren, Quittungsgeld. Zapłata komissarza iest znaczna, a to dlatego, aby kwitowego, kontraktowego, zgoła żadnego daru od urzędników i poddanych nie wyciągał. *Kras. Pod.* 2, 201. Kwitowe i kontraktowe po wielkich dobrach komissarzowi czynią znaczny kapitał. *ib.* 32. *Teatr* 16 *c*, 107. *ib* 26 *b*, 38.
KWOCYENT *ob.* Wieloraz.
KWOKA, - i, *ż.*, KWOCZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* kwočna; *Sr.* 2. pakawa; *Sr.* 1. pata; *Vd. et Crn.* klokva, kokla; *Jt.* chioccia (*Crn.* quakavka z krzekaiące); *Cro.* kvochka; *Hg.* kotló, kodkodátsoló tyúk; *Sla.* kvočka; *Rg.* kvòcka, qvocka, kokosc nasiadjena; *Bs.* kvoçka, quoçka, kokosc koja quoça; *Rs.* насѣдка, клуша, клушка. kokosz co kurczęta wodzi. *Cn. Th.*, *Sien.* 290. die Glucke, Gluckhenne. Gdyby kwoka nie gdakała, ambyś kto wiedział, że iaie zniosła. *Mon.* 70, 199. Kura od kwokania nazwana kworzka. *Chmiel.* 1, 86. - *Astron.* kwoczka z kurczętami. *Chmiel.* 1, 175, *ob.* baby *pleiades*. - *§. kwoka, dawny rodzay moździerza, maiącego w środku ieden wielki kanał, a kilka innych małych na około iego, przytykaiących do iedney spólney komory. *Jak. Art.* 3, 298. eine alte Art Feuermörser. KWOKAĆ, - ał, kwoka *et* kwokcze *Intr. ndk.*, (cf. kokać, kwakać). *Bh.* kwolati; *Slo.* kwokám, kwocim, kodkodaći gako ptzice; *Hg.* kotyogok, *Cro.* kvochem, kvochka kvoche, kokocaczem, kokodachanye; *Rg.* quozati, qvoccem, kvozzati, kokochjatti; *Bs.* quoçati, kokochjati; *Vd.* kokkodakam (cf. gdakać), kokotati, kokozhem, klokati, klokotati, kokodashkati, kokozhenje, kvokotanje; *Crn.* kokodaskam, klokózhem, klokam; *Ross.* клохтать, заклохтать, клохчу, кокотать, кокочу; *Ec.* кокошь квочетъ или кокчучетъ *glucciat* cf. *Lat. cloco*; *Dan.* klukka, *Gr.* κλώζω; *Jt.* chiocciare); gluchen. Kokosz kwoka, gdacze, krzekorze, wabi, gdy kurczęta wodzi. *Dudz.* 21. Kury gdy się nieść przestaią, kwokczą, co znakiem iest, iż chcą siedzieć na iaiach. *Kluk Zw.* 2, 102. Wie zrzędna gospodyni, kiedy kokosz iaie Znosi, bo iey kwokaniem nudnym słyszeć, daie. *Zab.* 10, 75. *Kos.* Kwokaiący *Bh.* kwocuń, krcny.
KWOLI, z gwoli, z ku woli, z wedle woli, upodobania; dla, z przyczyny, z powodu, nach Belieben, zu Gefallen, zu Nutzen jemandes, für jemanden; wegen. Staraymy się, abyśmy Panu Bogu we wszystkiem kwoli byli. *Kucz. Kat.* 88. „powolnemi.") Ja żadnemu kwoli tego chwalić nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. Kwoli Włodzimierzowi, a nie kwoli sobie, zaciąg ten podeymował. *Krom.* 195. *non suam rem egit*). Człowiek nie sam sobie *gwoli* żyć ma, ale *kwoli* oyczyznie swéy, i *kwoli* bliźniemu. *Gost. Gor. praef.* Fabi kwoli uczciwości oyczyzny, ubostwo za dostatek szymarczył. *Warg. Wal.* 143. Biskupi msze, kwoli obecności posłów odszczepieńskich, zapowiedzieć chcieli. *Krom.* 694.
KWOTA, - y, *ż.*, KWOTKA, - i, *ż.*, *dem.*, summa, sumka, eine Summe, eine gewisse Zahl. Żaden nowy Sułtan nie może opuścić wyświadczenia łask, przez datek kwot pieniężnych. *Mit. Turk.* 202.

L.

L *dwunáſta litera naszego abecadła; po Grecku* Lamda, *po Hebrayſku* Lamech. Kras Zb. 2, 3. „*My* l *dwoie mamy, Łacińſkie, n. p.* wilk, *a drugie* barbarum ł, *które naylepiéy oznaczać przedłużoną kréſką poboczną litery l.*“ J. Kchan. *Za zwyczaynym pisaniem* ł *ieſt* Januszowſki; Gornicki *zaś zamiaſt* ł *kładzie* ll *n. p.* llaſka. Now. Char. *Czesi w swoiéy pisowni zarzucili* ł, *chociaż z wymawiania go wykorzenić nie potrafili; u nas ta litera ieſt prawdziwą cechą narodowości, i tak nam potrzebna, żebyśmy wcale różnych słow bez niéy rozróżnić nie potrafili n. p.* łaſka et łoſka. – b) Not. *Jak przed* i *koniecznie poprzedzić musi* l, *nie* ł; *tak przeciwnie przed* y *koniecznie* ł, *nie* l. – 2) *Litera ta ieſt cechowym konsonantem naszych Perfektów: biegł, szedł, czytał; biegli* et *biegły; szli* et *szły; czytali* et *czytały.* – 3) Gerund. Perf. *formuie się* a tertia masc. Sing. Perf. *z dodatkiem zakończenia* – – wszy; *dla mnogiego zbiegu konsonantów, czasem* ł, *czasem* w *niknie: n. p. szedł: szedłszy; pobiegł: pobiegłszy: zaś, czytał: czytawszy; ozdobił: ozdobiwszy; – U nas dziś reguła ieſt, że* ł *się zachowuie, z ſtraceniem* w, *gdzie* in tertia Perf. characteriſticam ł praecedit consonans; *dawni tak przywiązani do* w, *że go i w tym nawet razie zachowuią, ze ſtratą* characteriſticae Perfecti, *n. p. wyszedwszy (wyszedłszy)* Zbil. Dr. B 3. *umarwszy (umarłszy)* Sk. Dz. 16. *rzekwszy (rzekłszy)* Papr. Tr. D. *przeszedwszy (przeszedłszy)* ib. B 3 b.

L. *abbreviatio*, z Litewſki. W. X. L., z Wielkie Księſtwo Litewſkie.

LA LA LA *ob.* Lala la.

LABA, – y, *ż.*, *Boh.* Labe, *Tr.* Elba rzeka; die Elbe, ztąd Polabſki n. p. język.

LABE *indecl*, **LABBUS**, *Labuſ*, – ſa, *m.*, *zdrbn.*, z *Franc.* l' abbé, der Abbé. Jakiś labé chciał dla niéy czarną suknią zrzucić. *Teatr* 42 *c*, 7. Nasi labbusiowie kłaniaią się orzkowaniem i minkowaniem. *Zabł. Bal.* 31. Słodki labuś. *Teatr.* 35 *b*, 37.

ŁABĘĆ, ŁABĘDŹ, – ia, *m.*, *Boh. et Slo.* labut; *Vd.* labud, łobod; *Crn.* labûd; *Cro.* labûd, kûf; *Dl.* lebuth, labut, labat, gûf; *Bs* labût, guf; *Rg.* labût, kuf; *Sla.* labûd; *Sr.* 1. łolp, łlop, ſchwon; *Sr.* 2. ſzwon, ſchwon; *Rs.* лебедь, лебедка (cf. łoboda) cf. Oberd. Elbiſch, Elbſch) der Schwan; naywiększy z ptaków łapiaſtych; szyia długa, pierze białe. *Zool.* 256. Młode łabędzie, aż do roku są szarawe. *ib.* Łabędzie czyſte. *Hul. Ow.* 129. Srebrnopióry łabędź. *Zab.* 3, 339. *Nar.* Rzadka rzecz, czarny łabędź. *Kosz. Lor.* 66 *b.*; *Sr.* 1. zarne ako ſchwon, bêle ako ron, cf. biały kruk). Łabędź z łuczaſtym karkiem ſkrył pod ſkrzydła białe I wiózł dumnie wiosłatą nogą płomię małe. *Przyb. Milt.* 225. Łabędź krera. *Tol. Saut.* 45. Łabędź ſkrzecze. *ib.* 89. Baiała ſtarożytność, że łabędzie przed śmiercią smutne nucą treny. *Pot. Arg.* 100. – §. łabędź na niebie. *J. Kchan. Dz.* 11. ein gewiſſes Sternbild. – §. łabędź *herb*, łabędź biały w polu czerwonym, na hełmie także łabędź. *Kurop.* 3, 31. ein Schwan im rothen Felde. *Krom.* 150. **ŁABĘCI, ŁABĘDZI**, – ia, – ie, **ŁABĘDZIOWY**, – a, – e, *Bh.* łabuti; *Crn.* łabûdov; *Rg.* łabutij, łabutov; *Cro.* łabudov; *Dl.* łabutov; *Ross.* лебединый, лебяжій; *Ec.* лебедовый; *Sr.* 1. ſchwonowé; *Ger.* Schwanen-. Gdyby kto w cudzéy puszczy z łabędziego gniazda iaycа pokradł, tedy za łabędzie gniazdo zapłaci trzy ruble groszy. *Stat. Lit.* 312. Puch łabędzi delikatnieyszy ieſt od gęsiego. *Zool.* 256. Mięso łabędzie nieſtrawne. *Kluk. Zyw.* 2, 184. Już mi na ſkroniach puch łabędzi siada, Włos siwy gęſto między czarne wpada. *Zab.* 13, 293. *Hara.* siwizna). Łabęcia piosneczka. *Bar. Hſt.* 28. tren przedśmiertny, Schwanengeſang. Kazanie to iego oſtatnie było, iako pieśń łabęciowa. *Birk. Sk. E* 2. Szyię końską długą pięknie okrągłą zowią łabędziową. *Kluk Zw.* 1, 164. Schwanenhals. Ogród łabędziowy *Crn.* łabudiſhe. **ŁABĘDZIK**, – a, *m.*, *zdrbn.*, mały łabędź, ein Schwänchen: *Rg.* łabutich, łuſich; *Crn.* łabudizh; *Cro.* łabudich; *Dl.* łabutich, kuſtich. – §. kutas z puchu łabędziego do pudrowania, der Schwanenquaſt zum Puder. Z piór łabędzich robią się łabędziki do pudru. *Kluk Zw.* 2, 184. **ŁABĘCIOGĘŚ**, – i, *ż.*, gęś Chińſka, *Ross.* суконосъ, гусь китайскій, die Chineſiſche Gans.

LABER, – bru, *m.*, *et* Laberu, u introligatora, wzorek wyzłacany winklaſty, iaki się daie na grzbietach książek. *Mag. Miſk.* bey dem Buchbinder, eine Verzierung auf dem Rücken der Bücher. Może z łac. *labrum* bramowanie; brzeg. – *Herald.* Labry czyli kwiaty około tarczy herbu. *Wiel. Her.* 1, 5. może z Niem., Laub, Laubwerk um das Schild des Wappens. *ob.* Labwerk – §. brzeg, kray. *Mand.* Piołun szeroki liſtu ieſt szerszego łabrem wykrawanego. *Syr.* 358. Motyli powóy liścia ieſt podobnego bluszczowemu, łabrem wyſtrzyżonego. *ib.* 320. *ob.* Labrowy, Labrzyſty.

LABIROWAĆ *czyn. intrans. łont.*, krążyć, kołować, labiriren, kreiſen. Sokoł pod niebem bezpiecznie cyrkluie, I po powietrznych kraiach śmiało łabiruie. *Tol. Saut.* 68.

LABIRYNT, – u, *m.*, **LABIRYNCIK**, – a, *m.*, błędokręt, *Rg.* zâvod, zahodgnâk; *Rs.* лумашка, das Labyrinth, der Irrgarten; gmach, w częściach swoich tak kunsztownie pomieszany, iż wyiście z niego trudne. *Kras. Zb.* 2, 5. – §. *transl.* Labiryntem też zowią część ucha wewnętrznego, która za iamą bębna leży. *Krup.* 1, 96. das Labyrinth im Ohre. – §. *figur.* zamęt, odmęt, zamieszanie, kurowody, Verwirrung, Labyrinth, Unordnung. Jako się z tego nieszczęsnego labiryntu wyprawić, nie wiem. *Falib. U.* Nie poymuię, iak się daley z tego labiryntu wykręcę. *Teatr.* 7 *c*, 68. Wchodzi z rzeczą swą w dziwne labirynty; oracyą wszyſtkę, od Adama ią począwszy, rozwlecze. *Gorn. Dw.* 386. Idę w labirynty coraz więtsze. *Birk. Zbar. Dz. b.*

LABORATORYUM, *ob.* robotnia. *Jak. Art.* 3, 315.

LABOWAĆ, – ał, – uie, *Intr. ndk.*, (cf. *Germ.* laben, leben) dogadzać sobie, rozkoszować, lusztykować, bonować, używać, ſeines Leibes pflegen, ſchlämmend wohlleben, praſſen, genießen, *Crn.* lębam; *Vd.* lebati *epulari*, lobat *recreare*, dobru lebat, se goſtuvati; lèbunga, goſtovanje *conuiuium*; *Ec.* сластвоватися, ублажатьсѧ, довольну быть, самоугождствовати, красуюся, храшуся. (*Sr.* 2. łabowaſch żyć). W życiu swém mier-

malarską przyprawiać, i lakami ie nazywać. *Kruml. Chy.* 494. Laka Florencka, Florentiner Lack, robi się z proszku Karmazynowego. *ib.* 492. Lakę przednią, iak zrobić. *Haur Sk.* 363. cf. pokost. *ztąd* LAKIEROWAĆ, z laką powlekać, pokostić, *Rs.* лакировать; *Vd.* lakirati, loshiti, lackiren. Lakirowany *Ross.* наводной. ŁĄKIEROWANIE, - ia, *n.*, LAKIER, - u, *m.*, *Rs.* лакировка, das Lackiren. LAKIERNIK, - a, *m.*, der Lackirer; *Rs.* и мячникъ, лакировщикъ, лакировальщикъ, лакирщикъ, - 2) LAKA, - i, *ż.*, z *Niem.* die Lacke, gnoynica, kałuża; n. p. Na podworzu trzeba dol wykopać, aby się tam ze stayni urynа i laka ściągała. *Kluk Rosl.* 3, 171. Laka bydlęca. *Przędz.* 65.

ŁĄKA, - i, *ż.*, Łączka *dem.*, *Bh.* louka; *Slo.* łúka; *Sr.* 1. luka, wuka; *Sr.* 2. lucka; *Crn. et Vd.* travnek (*ob.* trawnik), snoshet (*ob.* sianożęć); *Cro.* szinokossa, livàda (lúka *nemus* łąg); *Eg.* livadda, livàdiza; *Bs.* livada, livadiça; *Sla.* livada; *Rs.* лугъ łąka, луговина, лужайка część łąki, ogrodzona część łąki z rzeczką i gaikiem, dla zrzebiąt i klacz, *debrza*; *Ec.* мравникъ, cf. łąg, łęgu), die Wieſe. Łąka samorodna ieſt sztuka gruntu, na którym trawy przez się rosnąc, na siano koszone bydź mogą. *Kluk Rosl.* 3, 286. Koniczyna łąkowa, na formowanie sztucznych łąk, słusznie zalecana. *Jundz.* 371. Łąka podła, licha *Bh.* palauk, palaučel. - *Prov.* Na iedney łące wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735. W iedney łące pasieni. *Rys. Ad.* 71. Szczurkowie z iedney mąki, Osłowie z iedney łąki. *Dwor D* 3. cf. tegoż płota kol, iedney faryny, iedney búrsy, kuźni, myńcy.

ŁAKMUS, - u, *m.*, z *Niem.* die Lackmußpflanze, *croton tinctorium Linn.*, gatunek krotnia; od téy rośliny pochodzi farba błękitna łakmus, Lackmuß, Lackmußfarbe, zwana, zrobiona z soku między kielichem i ziarnami się znayduiącego. *Kluk Dyk.* 1, 165.

ŁAKNĄĆ, Łacznąć, *Łaćnąć, - ął, - ęła, *niiak. idntl.*, łacznieć *ndk.*, *Bh.* lačněti, zlačnéti, hladowěti; *Slo.* łačnieť (łakuawčti *torpesco*); *Vd.* lazhen biti, gladuvati; *Crn.* strádam; *Cro.* gladuvati; *Bs. et Sla.* gladovati; *Rs.* голодáть, алкать, взалкать (алчнѣть nienasyconym bydź); *Ec.* алкáти, алчу, алчети, глáдствовати (cf. *Ger.* lecker); głodnym czyli łacznym bydź, hungrig ſeyn, hungern. Łaknę, = chce mi się ieść. *Cn. Th.*, es hungert mich, ich bin hungrig. Łaknie, = dokucza mu głod. *ib.* Gdy pościł czterdzieści dni, łacznął. *Rey Pſt. M.* 3. Co uczynił Dawid, gdy łaćnął? 1 *Leop. Luc.* 6, 3. Dawid, gdy łaknął, iadł chleby pokładne. 3 *Leop. Math.* 12, 4, gdy mu się ieść chciało. 1 *Leop.*). Łaknie nieprzyiaciel twóy, nakarm go. *W. Prov.* 25, 21. Łaknący, łaczny, głodny, hungernd, hungrig; *Vd.* lazhen, lakoten; *Crn.* lakotne; *Cro.* lachën; *Rg.* laccjan; *Ross.* алчущій, гладный, жадный; *Ec.* алкáтель. Nieco łaknący *Ec.* прилчный, нѣсколко голоденъ. Mocno łaknący *Vd.* gladoun, lakoten, prelazhen. - *Łaknienie*, - ia, *n.*, z *ŁAKNOSC, *łaczność*, - ści, *ż.*, głód, cierpienie głodu, das Hungern, der Hunger; *Vd.* lakóta, łazhnoſt, glad; *Crn.* lakóta (lakotnya, = nienasyconość); *Rg.* lácnos; *Rs.* алчба, взалкáніе. Dopuści na cię Pan głód i łakność. 1 *Leop. Deut.* 28, 19. łaknienie. 3 *Leop.*). Łaknienie uśmierzaiący, przeciw łaknieniu *ob.* sytka. - §. *transl.* łaknąć, chciwie pragnąć, nach etwas gierig ſeyn, darnach dürſten, trachten, ſtreben. Cudzego niesprawiedliwie łaknąc, swego sprawiedliwie ostradał. *Krom.* 170. Matyasz im więcéy z Władysława złupił, tym ieszcze więcéy co dzień na cudze łaknął. *Krom.* 746. ŁAKOĆ, - i, *ż.*, łakota, łakotka, przysmak, *cupedia. Mącz.*, *Bh.* łahudka; *Sr.* 1. noſchlacza, łwojcja pedj; *Vd.* lisni drobizh, sladzhiza, lisovina, kozhlarja; *Cro.* sladzhiza (*Vd. et Crn.* lakota, = łaczność, łaknienie), Leckerbiſſen, Lockſpeiſe. Lekarſtwa w łakociech, w cukrzech, i innych ku przyymowaniu lubych zaprawach. *Sien.* 524. Niechay nie będą łakomi, ale powściągliwi od obżarſtwa, od piianſtwa, od łakoci. *Dambr.* 60. Mistrzowie łakoci wprzódy podaruią, Gdy kształtnie w obiecadło chłopięta wprawuią. *Zab.* 8, 318 *Jżyck.* Młodych ludzi musimy przywabiać łakociami i zapaleniem sławy. *Petr. Et.* 13. - (*ŁĄKOĆ, - i, *ż.*, (*etym.* łęk, łuk, obłąk), krzywizna, wężowatość, cf. łąkotka, die Bogenkrümme. Ztamtąd prospekt na równie, gdzie spław rzeka miała, Gdzie w rozliczne łąkoci brzegi faldowała. *Pot. Arg.* 208. Wdzięczny strumień z obu stron pachniącemi zioły W śliczną łąkoć natkniony. *Tward. Pas.* 63.). ŁAKOCIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, (*Bh.* lakati), wabić *Cn. Th.* przywabiać, locken, anlocken, cf. *Bh.* lakotiti = *vorare*; cf. łyknąć, łokać, łoczyć, żarłok. ŁAKOMIĆ się na co, - ił, - i, *recipr. ndk.*, złakomić, ułakomić, rozłakomić się *dk.*, *Bh.* lakomiti; (*Sr.* 2. łakomiſch, *Germ.* lecken, naſchen, łakotki sprzątnąć); *Rg.* lakomitiseg oblakomitise; *Vd.* lakomuvati, lakomen biti; *Bs.* hlepati, hlipati; *Ec. et Rs.* лакомиться, лаксокердствовати (*Rs.* лакомить pieniądze w łakotkach przejeść); chciwości nabierać, lecker oder gierig auf etwas werden, hungrig nach etwas ſeyn, Appetit darnach bekommen; *phys. et moral.* Na groblach nie maią bydź drzewa dobrego owocu, aby ludzie szkody nie czynili, łakomiąc się na owoce. *Crese.* 654. Przykazał hetman, aby żaden nie ważył się, i nie łakomił, i zgoła żadney zdobyczy nie brał. *Falib. O.* Ułakomił się ieden na płaszcz szkarłatny. *Falib. O.* Ktoby się tu na tę twarz wywiędniałą ułakomił! *Teat.* 15 *c*, 8. ŁAKOMIĆ kogo na co *ob.* Rozłakomić. ŁAKOMIE *adv. adj.* łakomy, *Bh.* łakomě *avare*, łakotně *voraciter*); chciwie, lecker, gierig, heißhungrig. *Cn. Th.* - *§. Naywiększe ciężary na wozy po łegarach nakładaią, po trosze, albo, jako mówią, niełakomie podkładaiąc. *Solſk. Arch.* 18. nieraptem. ŁAKOMCA, - y, *m.*, ŁAKOMIEC, - mca, *m.*, człowiek łakomy. *Bh. et Slo.* łakomec; *Cro.* lakomëcz; *Dl.* prosdor; *Bs.* łakomać; *Rg.* łakomaz, prilakomaz; *Vd.* lakomnik, oshertnik; *Crn.* lakomnèk, (*Rs.* лакомка papinkarz); *Ec.* любостяжáтель, мшелоимецъ, ein (Lecker), gieriger Menſch, ein Geizhals, Filz. Był to wielki łakomca, we wszystkim swego tylko pożytku szukał. *Mon.* 67, 11; *Slo.* ge welki Sluchc. Łakomcy tkaią skrzynie swoie, a werki naszpuntuiąc, nigdy nie maią sytości. *Gil. Kat.* 303. Łakomcowi, który iako z kamienia nabywa chleba swego, a drze iako łyka z suchego drzewa nabycie swoie, ginie mu wszędy wszystko. *Rey Pſt. O.* 3. Otoż to ten łakomiec, ten liczykrupa. *Teatr* 56 *b*, 109. Zły łakomcze bezdenny, chcć masz pełne wory, Ty przecię łaknieſz, ciekasz na przeklęte zbiory. *Gaw. Siel.* 386. W ciasnéy duszy zamknię-

ty, łakomiec nieczuły Na same tylko patrzy z pieniędzmi szkatuły. *Dmoch. Szt. R.* 74. ŁAKOMOŚĆ, – ści, ż., ŁAKOMSTWO, – a, *n.*, *Bh. et Slo.* łakomoſt, łakomſtwi *avaritia*, łakotnoſt *voracitas*; *Bs.* lakomóſt, ſkupochja; *Rg.* lakomos, prilakomos; *Dl.* lakomia, prosdraloszt; *Vd.* lakomnoſt, lakomuia, lakominoſt; *Cro.* lakomoszt, łakomia; *Crn.* lakomnoſt, łakomnya; *Sr.* z naramnoſcj; *Rs.* лàкомство (w szczególności papiunkarſtwo); имѣнолюбïе, мшелоимство; *Ec.* (лàкомство, сластолюбïе), любостяжàнïе, любоимѣ'нство, ненасытное желанïе богатства, многшеимство; chuć, wielkie czego pragnienie, chciwość, die Gier, die Habſucht, die Freßſucht, *phys. et moral.* Wszyſtkie monety z łakomości popsowano, przydawaiąc mosiądza a miedzi. *Urzęd.* 396. Łakomſtwo ieſt iedna z tych przyczyn, które ząd sprawiedliwy przewracaią, i ieſt matką wszyſtkiego złego. *Szczerb. Sax.* 2. Swięta to woyna, bronić swych wolności, A zaś przeklęta, wszczęta z łakomości. *Stryik, Gon. T.* 2. Rzymianie nie prawdą walczyli, ale z łakomſtwa złota. *Urzęd.* 396. ŁAKOMY, – a, – e, *Bh.* łakomy; łakotny cf. łakotliwy; *Slo.* łakomń; *Sla.*, *Bsn.*, *Rg.*, *Dl.* lakom; *Vd.* lakomen, nauhezh; *Crn.* lakomne; *Cro.* lakòm; *Rs.* лàкомый, сластолюбивый, любостяжательный, мшелоимный; *Ec.* любоимѣшельный (лàкомый, сластолюбивый;; *Sor.* 1. naramné; chciwy, (lecker), gierig, begierig, *phys. et moral.* Łakomy w iedzy, z obżarty, łakotliwy. *Cn. Th.* 420, gefräßig. Obrzezuycie gęby od iadła i picia zbytniego, niechay nie będą łakome, ale powściągliwe od obżarſtwa, od piianſtwa, od łakoci. *Dombr.* 60. Kaczki łakome. *Klon. Fl. B.* Łakoma kobieta *Bh.* łakomice; *Rg.* lakcmiza (*Sla.* lakomica, vránj, z szpunt; *Cro.* lakomicza, z leiek). Łakomy w zbieraniu, chciwy na pieniądze, *Cn. Ad.* 420. zdechł na grosz, wpadłby w ogień za groszem, dałby się upiec o grosz, wziąłby z ołtarza, odarłby z ſkóry, nienasycony, habſüchtig, geldgeitzig, geitzig. Łakomy ieſt, który chce mieć, a nasycić się nie może. *Hrbſt. Nauk. l.* 7. Łakomy nikomu nic nie dawa, a samby rad wszyſtko miał *perfas et nefas*, iak wilk wszyſtko do siebie ciągnie. *Dambr.* 428. Byś śrebra ani złota nie zbierał, to ieſt, abyś łakomym nie był. *Orzech. Qu.* 148. Day co chcesz, nigdy nie dasz dość łakomey chuci, Właśnie iako kto w otchłań, choć naywięcey wrzuci, Tym się iednak bezdenna przepaść nie nasyci, Tak łakomy nie ma dość, choć wiele uchwyci. *Min. Ryt.* 3, 558. Łakomy na grosz *phylargyrus. Mącz.* Na iabłko łakomy, zginął (Adam). *Groch. W.* 68. Łakomy nienasycony; łakomemu naywięcey nie doſtaie; łakomy nayuboższy; łakomemu z pieniędzmi chciwości przybywa. *Cn. Ad.* 423. By naywięcey, łakomemu mało. *J. Kchan. Dz.* 206. Nie doſtaie ubogiemu wiele, łakomemu wszyſtkiego. *Petr. Et.* 118. Łakomy tak tego używa, co ma; iak tego, czego nie ma. *Rys. Ad.* 34. Łakomy wszyſtkim zły, sobie naygorszy; łakomy i sobie żałuie. *Cn. Ad.* 426, cf. ma, a nie zażyie). Łakomy, ſkąpy i świnia, ieſt to po śmierci zwierzyna. *Cn. Ad.* 421. cf. puszkę aż ſtłuczesz, toż pieniędzy doſtaniesz). Żaden grzech łakomemu nie ieſt trudny. *Sk. Kaz.* 379. Łakomy o dobre tylko ſtoi mienie, A nic o dobre sumnienie; Łakomych słowa wydaią, Że o sławę nic nie dbaią. *Cn. Ad.* 425. cf. Niech mię iak chcą ludzie piszą, gdy pieniążki w ſkrzyni dyszą). Łakomy, chcąc więcey mieć, szkoduie. *Cn. Ad.* 423. Łakomy więcey traci. *Rys. Ad.* 34. cf. ſkąpy dwa razy traci; kto dwu zaiąców goni, żadnego nie uchwyci, cf. ptak na dwu drzewach chcąc sieść, na ziemię upada; kto wiele obeymuie, mało ściſka). cf. ſkąpiec, zmindak, ſknera, liczykrupa, liczygrosz, kutwa. – §. 2) łakome rzeczy, z chciwość wzbudzaiące, *illecebrosae. Cn. Th.*, anlockend, anreizend, Begierde erweckend. Niełakome to rzeczy; niemasz się na co łakomić. *Cn. Ad.* 611. Nieznaiome rzeczy, niełakome. *Cn. Ad.* 735. (czego nie znamy, tego nie żądamy; *Ignoti nulla cupido*). Imię wzywania godne, imię świątobliwe, Imię dobrym łakome, ale złym ſtraszliwe. *J. Kchan. Ps.* 78. – (ŁAKONICZNY *ob.* krótkosłówny. ŁAKONIZM *Ec.* краткословïе (krotkosłowie). ŁAKOTA, – y, ż., (*Bh.* łakota, łakotnoſt *voracitas*; *Slo.* łakotenj, chutka k nayleplſſimu ſuſtu; *Vd.* łakota *caritas*, *Crn. Id.*, *Crn.* łakotnia, z nienasyconość): chciwość iedzy, die Gefräßigkeit, die Naſchhaftigkeit, Näſchigkeit. Poznawszy swą nagość nieszczęsną łakotą Z liścia sobie spodnice na ścierw nagi plotą. *Pot. Zac.* 157. Dla łakoty. *Pot. Syl.* 20. – §. 2) i. q. łakoć, łakotka, Leckerey, Leckerbiſſen. On zna co ieſt łakot w zachodnich i wschodnich Indyach. *Przyb. Milt.* 153. Uwiodł się miłości łakotą. *Zab.* 15, 239 ponętą). ŁAKOTKA, ŁAKOTECZKA, – i, ż., *dem. nom.* łakoć, Leckerey, Näſcherey, Naſchwerk; *Bh.* łahudka; *Slo.* łahodky, łakuotky (cf. łagodki. *Przyb. Ab.* 138); *Vd.* oblisuvanſtvu, kozhliuſtvu, lisianſtvu, pojedlishe; *Cro.* szmók). Dziecię, niesposobne do ſtatku, z łada czego płacze, Znowu łada łakotką utulone skacze. *Dmoch. Szt. R.* 75. Niedarmo tego iabłka w raiu zakazano, Musi bydź łakotką dla bogów wybraną. *Przyb. Milt.* 143. Sałateczki, łakoteczki, chętki. *Jeż. Ek. B.* 3. – 2) ŁAKOTKA *masc. et fem. personif.*, osoba łakotki lubiąca, ein Naſchmaul, Leckermaul, ein Näſcher, eine Näſcherinn, osoba na łakoci łakoma, *cupedula*; *Mącz.*, *Vd.* polisuvauz, kozhliuz, sladkokuſa, polisnik; *Cro.* szmókojèdecz; *Slo.* łakotnik *gulo* (*Crn. et Vd.* łakotnek, łakotnęza, z głodny, głodna). Żona ſtroyna i łakotka obżarta, zguba gospodarſtwa. *Cn. Ad.* 1367, *ob.* łakotliwy, łakotny. (*Bh.* łahudkař z *cupedinarius*, der Leckerbiſſen verkauft; *Crn.* parnekar).

ŁAKOTKA, – i, ż., obłąkowy czyli półksiężycowy kształt, die Geſtalt eines Viertelmondes, die Krümme eines Bogens; *Bh.* łaukot *absis*, dzwono u koła, *ob.* łąkoć). Jeſt w Emońſkiey ziemi kąt w brzegu morſkim, który Fale wodne wybiły z wypłokaney góry, Łąkotką, na kształt łuku krzywego, zgarbiony, Którego i ten i ów kray w morze wpuszczony. *Orw. Ow.* 440. Gromowy korzeń ma rózgi nieproſte, ale łąkotką, i tam i sam wężowato się wiiące. *Syr.* 1123. Okrętny piecyk w sobie fachy ma, iakoby połki w łąkotkę. *Sien. wykt.*

ŁAKOTLIWY, ŁAKOTNY, – a, – e, ŁAKOTLIWIE, ŁAKOTNIE *adv.*, *Bh.* łakotny *vorax*; *Slo.* łakotń *gulosus*); *Bs.* sladokus, sladokusaç, liszhen, sladkoshelen, lisoviten, kozhliu, polisniu, osheuzhen (*Vd.* łakoten, z łaczny, łaknący, głodny); na łakoci łakomy, chciwy iedzy, naſchhaft, näſchig, leckerhaft. *Eruditum palatum* łakotne usta. *Mącz.* ŁAKOTLIWY, ŁAKOTNY, *Gen.*

- ego, *Subſt. m.*, z ŁAKOTNIK, - a, *m.*, (*cf.* łakotka 2), z ktory na łakoci łakomy ieſt, co łakoci rad iada. *Mącz.*, ein Näſcher, ein Leckermaul. Łakotliwy *ganeo. Dasyp. Z.* 1 *b.* Łakotliwy, z zdechł na łakoci, smaczne kąſki rad iada. *Ch. Ad.* 426. - §. 2) *transl.* łakotnemu smakowi odpowiadaiący, smaczny, przewyborny co do guſtu, ſchmackhaft, leckerhaft, delikat, auserleſen. *Dapalis coena* rozkoszna a łakotliwa wieczerza, z łakoci rozmaitych przygotowana. *Mącz. Libidinosae dapes* łakotne potrawy. *ib.*, *Dapalice* łakotnie. *ib.* ŁAKOTNE ziele, lubaszczyk, *liguſticum*, Liebſtöckel, do łakoci, to ieſt do przysmaków wchodzi. *Syr.* 239. ŁAKOTLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, ſkłonność do łakoci, papinkowatość, Naſchhaftigkeit; *Vd.* kozhlivoſt, lislanje, lishezhnoſt; *Bs.* sladokusje, sladokusnoſt.

ŁAKOWY, - a, - e, od łaku, Siegellack-, *Rs.* cypry'чный; n. p. łakowa łaſka. - §. b) od łaki, Gummilack-. Łakowa maść, różana, wiśniowa. *Cn. Th.*

ŁĄKOWY, - a, - e, od łąki, łączny, Wieſen-; *Sr.* 1. wucjné; *Rs.* луговый. Koniczyna łąkowa, do formowania sztucznych łąk zalecona; *Funds.* 371. *trifolium pratense Linn.*

ŁAKRYCYA, - yi, *ż.*, *Bh.* lekoriče, likoriče; *Sr.* 1. leſorcz, ſłodkie drewo; *Crn.* theshúlka; *Bs.* regolitia, rekoriça, *Jt.* regolitia); słodki korzeń, Lakritze, Süßholz, *glycirrhiza. Syr.* 651, *ob.* Lukrecya.

ŁAKSA, ŁAXA, - y, *ż.*, łaxowanie, biegunka, das Laxiren; *Rs.* проно́съ. Dyarya czyli łaxa. *Wolszt.* 141. Kiedyby sokoł bardzo miał łaxę . . . *Spicz.* 147. ŁAXANS *indecl.*, ŁAKSACYA, - yi, *ż.*, ŁAKSOWANIE, - ia, *n.*, das Laxiren, Purgiren; *Rs.* проно́сное, слабительное, purgans. Dla koni лядь). Co rok przyzwyczaiony dwa lub trzy razy do łaksacyi. *Krup.* 5, 189. Brać na łaksowanie. *Perz. Lek.* 232. ŁAKSOWAĆ, ŁAXOWAĆ, -ał, - nie, *cz. ndk.*, einen laxiren, z *Łac.*; *ob.* przepuszczać; *Vd.* laksirati, zhrovu iszhiſtuvati; *Rs.* слабить, слаблю, прослабить, послабить (*cf.* słabić). Łaxuiący *Slo.* ulewugich; *Rs.* проно́сный. Nie wiem, z czego mię dziś łaksuie. ŁAKSOWAĆ się *recipr.*, brać na łaksans; n. p. W tedy się łaksować, gdy się plugaſtwo w żołądku znaydzie. *Perz. Lek.* 236.

ŁAKTUKA, - i, *ż.*, z *Łac.*, salata, Lattich, Salat; *Bh.* locyla; *Rg. et Bs.* locchika; *Vd.* reple solata (*ob.* łoczyga). Łaktuka siana, łaktuka polna. *Urzęd.* 179. *cf.* oſtry mlecz. *Cresc.* 232. Będziecie ieść baranki z łaktukami polnemi. *Leop. Exod.* 12, 8. z zioły gorzkiemi. *Bibl. Gd.*). ŁAKTUCZANY, - a, - e, od łaktuki, Lattich-. Łaktuczana wódka. *Sien. Rej.*

*ŁAKWARZ, - a, *m.*, *Urzęd.* 4 *et* 431, *ob.* elektwarz (*Bh.* letkwar); Laſtwerge.

ŁALA, HALALA, HULALA, głos w spotykaniu na woynie lub szczwaniu psami. *Wlod.*, *vox excitantis ad congreſſum*; *barbari in bello utuntur, Poloni in canibus incitandis. Cn. Th.*, Aufmunterungsgeſchrey beym Angriff; Jägergeſchrey beym Hetzen. Kiedy sama myśl ciągnie do burdy, do zwady, Nie trzeba tam lalala bardzo długo wołać, Jedno patrzay harapu, kiedy odeymować. *Rey Wiz.* 78 *b.* ŁALASZ *idem*, *n. p.* Psi zaszczekną, chłopi się porwą na obronę, Lalasz wszyscy zakrzykną. *Gaw. Siel.* 377.

ŁALA, - i, *ż.*, ŁALKA, ŁALECZKA, ŁALUSIA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* lautka łątka; *Sr.* 2. puppa; *Cro.* lutka, pupa, pupacha, babka *ob.* pupka, pupeczka; *Vd. et Crn.* pusha, punza, punzhèza, kipzhiz, jugrazha, donda; *Rg.* latka, pupa, papiza; *Rs.* ку́кла, ку́колка, die Puppe zum Spielen, die Docke. Jéymość wyſtroiona, iak łalka Gdańſka. *Teatr* 22, 22. Chłopcy, można mówić, iak łalki. *Teatr* 21, 84. *cf. Slo.* gakobi ho ulal iak ulani; *Etym.* lać). Córka prosiła mamki, żeby też i łalki iey karmiła. *N. Pam.* 15, 372. Jak pucek się kwili, gdy z rączek łalusia Padła, co dla zabawki dała mu matusia. *Tol. Saut.* 44. - *transl.* osoba ładna, ale przytym gąska, eine Puppe, ein ſchönes Gänschen. Piękna łala. *Teatr* 43 *c*, 39. Łalkęś We Pani sobie wychowała. *ib.* 30 *b*, 15. - *Dicter.* Daléy chob łalka, nie póydziesz mi ztąd. *ib.* 36, 23. ŁALKAĆ, - ał, - a, *intrans. ndk.*, łalać, blegotać, iak dzieci czynią, *lallare. Mącz.*, lallen, wie die Kinder. ŁALKARZ *ob.* łątkarz.

ŁAŁOK, - a, *m.*, ſkóra odwiesiſta, która wołom pod szyią *wisa, *palearia. Volck.* 658, łałok bydlęcy. *Dosp. Rr* 3 *b.*, die Wamme, z. B. beym Ochſen; *Ec.* хáлока, нюбо во рту podniebienie.

ŁAMA, - y, *ż.*, *Gall.* lame, der Lahn, Gold- oder Silberlahn, blaszka złota lub śrebrna, materya łamowa, *cf.* śrebrogłów, złotogłów, *cf.* pazłotka; *Crn.* lôsh; *Vd.* resvdarlivu slatu, shumnu, hrushezu slatu; *Rs.* блить, мумúка, канителъ, плена́, плéнка, пленочка. Na wsi zbytnich, co świat ma ſtroiów nie zażywa, Łam wroziſtych nie szuka. *Gaw. Siel.* 358. Sporządza ſukuie, ſtroie, łańcuchy, manele, Skupuie złotogłowy, łamy na wesele, Trzewiki aksamitne, łamowe patyuki. *Min. Ryt.* 2, 173.

ŁAMAĆ, *ŁOMAĆ, - ał, łamie, *łomie *cz. ndk.*, z'amać, *złomić *dk.*, *Bh.* lamati, lomiti, zlomiti, zlami, zlamati; *Slo.* la'mem; *Crn.* lomiti, lômem, lomaſtem; *Vd.* lomiti, alomiti, ſtrupiti; *Sr.* 2. lamaſch, wamaſk, ſlamaſch; *Sr.* 1. lamam, lamaci, ſlemim, ſlemiu, ſlemiti (*cf.* lemiesz), zwamam, wamam; *Rg.* lomitti, *Ss.* lomiti, razlomiti; *Cro.* lomiti, lamati, lamlyem; *Dl.* lamam, lomim; *Rs.* ломáть, ломáю, ломить, ломаю, сломить, сламывать, brechen, zerbrechen. a) na kawałki rozłamywać, przełamać, kruszyć, zerbrechen, entzwei brechen. Na pogrzebach królewſkich marszałkowie łamią Marszałkowſkie łamią. *Suad.* 5, 102. Boginie mocne, które łamią iawory rękami. *Lib. Hor.* 84. Naprzód orzą, potym przeorzą abo łomią, *iterum arare albo effringere. Mącz.* cf. lemiesz). Jak cię pochwycę za łeb, a zaczę kiiem łamać kości! *Teat.* 24 *c*, 18. gruchotać. - *transl.* Wilk gromi owce, orzeł gęsi łamie. *Rey Wiz.* 102. *Pasc. Dz.* 113. t. i. bije, zabija, kruszy, gniecie, er würgt die Gänſe. Król Macedoński łamał bramy złotem. *Lit. Hor.* 76, wyłamywał, otwierał, dobywał, er ſprengte die Thore mit Golde. Naycięższy zawsze temu, co piérwszy lod łamie. *Nies.* 1, 40. Cnota, rozum i męſtwo łamią wszelkie przeszkody. *Stas. Num.* 2, 193. - *fig.* głowę sobie łamać, z głowę sobie suszyć, ſich den Kopf brechen. Nie odpoczną teraz i głowy sobie nie łamią Miniſtrowie; sam bez ich pomocy rządzić potrafię. *Boh. Kom.* 2, 5. Pan burmiſtrz iuż od godziny łamie sobie głowę, a odnak nic ieszcze nie wynalazł. *Teat.* 54 *b*, 51. - *metaph.*

łamać

łamię wiarę, przysięgę, ustawy, przymierze, przyiaźń, z nie dotrzymuię. *Cn. Th.*, *violo*, *voluo*, ich breche mein Wort, meinen Schwur, ich breche oder übertrete die Verordnungen, das Bündniß, die Freundschaft. *cf.* wiarołomca, wiarołomny. – §. kawał odłamywać, ein Stück abbrechen, brechen. Kamienie łamać, łupać, ciesać. *Cn. Th. Rs.* бумматъ, набумматъ, Steine brechen. Czynszownik nie może bez woli pańskiey, na gruncie czynszowym kamienia łamać. *Szczerb. Sax.* 54. – *fig.* Ja to naypierwszy ten kamień łamałem. *Teatr* 31, 16, naypiérwszy lod przełamałem; drogę utorowałem). W całym mieście przychylnego nie ma, Nikomu chleba swoiego nie łamał. *Karp.* 1, 128. t. i. nie udzielał, er hat niemanden sein Brot gebrochen, einen Bissen Brot mitgetheilt. – c) załamywać, zagiuać (*cf. Bh.* łomcowati = *vexare*), brechen, krümmen, in Falten oder Krümmungen brechen, beugen. Cwiczy się rada dziéwka w Greckich skokach Dorosła, łamiąc członki w sztucznych krokach. *Hor.* 2, 65. *Koryt.* Umieć na rożne kunszty łamać ciało. *Teatr* 56 *b*, 22. Gardziłeś pierwey niemi, a tu im czapkę łamiesz. *Gor. Sen.* 198. t. i. czapkuiesz, kłaniasz się im, häufige Komplimenten machen. Gładki kształtnie łamią głos usta śpiewacze. *Nar. Dz.* 2, 114. die Stimme im Singen künstlich beugen, erhöhen, sinken lassen, trillern, Läufer machen. Ręce łamać, załamywać, die Hände ringen. Tu dzieci przy nim beczą, drżą na tę nawałę, Nad kędzierzawe główki rączki łamiąc małe. *Przyb. Ab.* 228. Poczęła się za głowę chwytać, rękoma łamać, narzekaiąc. *Eraz. Jęz. J* 6 *b. Prov.* Nie łam źrzebięcia. *Jabł. Ez.* 278. Już to ostatnia rzecz, młode źrzebię łamać. *Kras. Doş.* 19. *Cn. Ad.* 612. cf. młodemu trzeba folgować, brich dem Füllen nicht das Kreuz, der Jugend muß man schonen. cf. owocu przed kwiatem żądać). Nie tak mię bardzo złamały te frasunki niniey-sze, abym miał opuścić stałość. *Jer. Zbr.* 88. nie tak zgnębiły, skruszyły, niederbeugen. Tu będziesz mógł złomić czarta, i wszystkie pokusy iego, iako ie pan twóy złomił. *Rey Pst. M.* 4. zwyciężyć, zgnieść). Łamać ięzyk, zwyciężać trudność w wymawianiu. ŁAMAĆ się *Recipr.*, *Boh.* lamati (sě) – a) *Passiv.* zerbrochen werden, brechen, entzwey gehen. Lod się na Wiśle łamie. *Tr.* Do Niemna rzeki przyiechał; ten się łamał, i nie dopuszczał, aby kto miał przezeń wozić. *Birk. Gl.* 10. das Eis auf dem Flusse ging auf. – §. łamać się pracą, trudnością *Tr.*, zrabiać się, mordować się, zpracować się, sich müde arbeiten, wątlić się, sich mürbe arbeiten. – §. *Recipr. Act.* łamać się, z załamywać się, sich krümmen, beugen, schmiegen. Wąż się łamał, zwiiał, marszczył, w kłębek składał. *Jak. Bay.* 196. Młodzież się łamie do Jońskich sztuki Tańców; tey tylko chwyta się nauki. *Hor.* 2, 60. Juryśta, im się bardziey łamie, im się boży, Tym znaczniéy na kalecie człowieka uboży. *Pot. Jow.* 207. – §. łamać się z kim, z pasować się z nim ostatnią siłą, mocować się, *Vd.* métatise, pipatise, pardegatise, tergati, tepsti; *Cro.* boritisse; mit jemanden ringen, kämpfen mit aller Kraft. Szermierze, albo ci, którzy się z dzikiemi zwierzęty łamią. *Szczerb. Sax.* 574. Lizymach lwa za gardło popadszy, tak się długo z nim łamał, aż go udawił. *Rey Zw.* 80 *b. Weresz. Rgl.* 131. Samsony, Alexandry, Herkulesy, byli tacy mocarze, że się ze lwy, ze smoki, i z innemi okrutnemi zwierzęty łamali a biiali. *Rey Zw.* 62 *b.* Chodzą rotami młodzi ludzie, iako lwi, a snadźby się mogli i z djabły łamać. *ib.* 185 *b.* Wre srogi zabóy, trupa pełno wszędzie, Pierś w pierś uderza, mąż się z mężem łomie. *Chrośc. Fars.* 293. Gdzie się podział Herkules, co się z smoki łomił? *Rey Wiz.* 86. Magnatowie poczęli się łamać z książętami; a osłabiwszy moc ich, pomnażaniem swoich przywileiów, stanowić arystokracyą. *Nar. Hst.* 7, 76. Człek na tym świecie z fortuną się łomie. *Pot. Syl.* 2. Patrzę, a tam żyd z hayduckiem się łomie. *Pot. Jow.* 122. Cnota się łamie z niecnotami zawzdy, A stały wiernie przy niéy stoi każdy. *Rey Zw.* 211 *b.* Łamaiący się, pasuiący się; *Vd.* metaus, pipavez, pardegaus. ŁAMACZ, – a, *m.*, ŁAMCA, – y, *m.*, albo łomiciel, *ruptor*, *Męcz.* der etwas bricht, der Brecher *Bh.* Lomec. Łamcy przysiąg, zły rzadko unikaią toni. *Teatr* 51, 67, przysięgołomcy. ŁAMACZKA, – i, *ż.*, która łamie, die Brecherinn. Łamaczka albo międlica do łamania lnu. *Przędz.* 14. die Flachsbreche. ŁAMANIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Brechen. Łamaniem chleba zwali starzy stół Pański. *Rey Post. A* a 6. Brotbrechen; *Rs.* хлѣболомлéнїе. Łamanie goleni, była kara podła, zwyczayna niewolnikom. *Pilch. Sen.* 360. Łamanie głosu, z wycwerki, künstliches Beugen der Stimme im Singen. Łamanie zasłon fortecznych, *courtine. Lęsk.* 280. t. i. załamywanie, die Krümmung, das Brechen in Ecken, Falten. – §. *moral.* Oni odnosili gwałt i łamanie w téy sprawie. *Veryf. pr.* 14. skrzywdzenie, Druck, Bedrückung. Po złamaniu Seneki, łacno było wyzuć z faworów Rufa. *Nar. Tac.* 2, 282. *percusso Seneca.* – Łamanie przysięgi, pokoiu, przymierza, słowa, der Bruch, Eidbruch, Friedensbruch. – §. łamanie w stawach, z dna, denna choroba, das Gliederreißen. *Sr.* 2. chwat (cf. ochwat); *Ross.* ломóта, космолóмъ; *Ecc.* членóвная болѣзнь. Wilgoci zbytnie, gdy się w którym stawie zastanawiaią, czynią bolenie, które drudzy łupaniem albo łamaniem zowią. *Cresc.* 164. Nierządniki na ciele rozmaitych bolów, Włoskiego łamania, sprosnych bolączek dostawaią. *Gil. Post.* 54. Łamanie w nogach, z podagra, *Rog. Dos.* 1, 76. Łamanie w ręku, w stawach ręcznych z chiragra. Łamanie w stawach cierpiący, *Boh.* Paloſta; *Ecc.* членовоболѣненъ, въ сосмѣхъ болѣзнь имѣвый. Łamanie w kościach sprawuiący *Rs.* космолóмный. ŁAMANIE się *Recipr.*, das Brechen; *neutr.*, das Theilen, Entzweygehen. Łamanie się światła. *Hub. W.* 57. die Strahlenbrechung. – §. *act.* załamywanie się, das Krümmen, Beugen seiner selbst in verschiedne Gestalten, Pospólstwo widząc grymasy i łamania się z wielości robaków w człowieku pochodzące, sądzi go bydź od czarta nagabanym. *Perz. Lek.* 190. ŁAMANINA, – y, *ż.*, łamanie różnym sposobem; *coll.*, rzeczy łamane, Bruch, gebrochnes oder zerbrochnes Zeug. Łamaniny i gwałtu praw Ruskiéy cérkwi, zadawać wam nie będziemy. *Smotr. El.* 38. ŁAMANY, – a, – e, niecały, przerwany, gebrochen, abgebrochen. Na złamaną szyię *ob.* szyia). Łamany kamień *Rs.* бутъ, бутовый. Żale ze łzami nadbrzeżne usłyszawszy skały Łamanym ich westchnienia ięknem powtarzały. *Zab.* 5, 434. Łamana liczba, z frakcya, eine gebrochne Zahl, ein Bruch; liczba złożona albo z samych tylko części iedności, albo z iedności całych i z części teyże iedności, z ułomek. *Jak. Mat.* 1, 2. Łama-

ne ilkości czyli frakcye. *Ustr. Alg.* 49. Srebro ſtare łamane złotniki za swoie śrebro nowe z wielkim zyſkiem od kupuiących biorą. *Złot. D, et B 4 b.* – §. łamany, z nierówny uneben, ungleich. Łamany kray ſkłada się z równin i wzgórków. *Służb. Ob.* 13. – §. *moral.* O iakoż to świat łamany z nieobaczny! *Glicz. Wych. M 7 b.* przekrętny). Więcéy sobie dzisiay drugi na tym łamanym świecie, waży gromady pieniędzy, niżeli rozum syna swego, *ib. M* 2. ŁAMCA *ob.* Łamacz.

Pochodz. *łom, łomignat, łomikamień, łomiſty, łomiciel, łomny, łomność, łomikoſt, łomocić, łomot, łemiesz; dołamać, nałamać, obłamać, odłamać, połamać, podłomać, przełamać, nieprzełamany, przełom, przełamać, rozłamać; słoma, słomiany, słomka; ułamać, ułomek, ułomny, ułomność; włamać, wyłamać, załamać, załom, złamać, niezłamany; wiarołomca, wiarołomny, wiarołomność, przysięgołomca, krzywołomca, zakonołomca, prawołomca.*

ŁAMBITYWUM, z *łac.*, lekarſtwo do trzymania w uściech, aż się rozpłynie. *Wład.* ein Leckſaft, Leckarzneymittel. Lambitywum biorę, z w uściech co rozpuszczaiąc połykam. *Cn. Th.* Lizanie. *Krup.* 5, 281.

ŁAMENT, - u, *m.*, z *łac.*, narzekanie, *Ecc.* рыдáніе, das Wehklagen, Lamentiren, Lami, das Klagelied, der Klagegeſang. Dawid nad Jonatą lament czynił, i wiersze płaczliwe o iego śmierci złożył. *Sk. Kaz.* 444. cf. duma, płaczt, tren). Kto taki ieſt, ktoby bez lamentu z tego świata ſchodził? *Gor. Sen.* 369. Spiewacy w swych lamenciech przypominaią o Jozyaszu. *Bud. 2 Chron.* 35, 25., *Bibl. Gd.* Insze ieſt śpiewanie pieszczone, iako są lamenty, dumy; insze śpiewanie męzkie, iak na woynie. Dawali im Grecy pewne przezwiſka od powiatów, Doryka, Frygika; iak u nas Ruſkie lamenty, Podolſkie dumy, *Petr. Pol.* 204. ŁAMENTLIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, narzekaiący, *Ec.* рыдáмельный, klagend, Klage-. Oyczyzny głos lamentliwy Wyſłowić trzeba, by wzdy syn prawdziwy Mścił się iéy krzywdy. *Strzyk. Gon. S* 2. Żałosny płacz i lamentliwy. 1 *Leop. Ezech.* 19, 14. Prosiła go lamentliwymi słowy. *Gor. Dw.* 305. Lamentliwe piosnki kochanka. *ib.* 285. Dusza iego lamentliwie będzie płakać iemu. *Leop. Jes.* 15, 4. porzewniać sobie będzie. *Bibl. Gd.* Smętnie zawsze a lamentliwie żyła. *Gliez. Wych. C* 3. ŁAMENTOWAĆ, - ał, - nie *intrans. ndk.*, narzekać, wehklagen, *Ec.* рыдáю. Wolno zapłakać; ale nie kwilić się i lamentować. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 54. Lamentowaliśmy; a wy-ście nie płakali. 1 *Leop. Math.* 11, 17. Zwoławszy narzekalnic, niechay go żałuią. Niechay nad grobem iego wszyſtkie lamentuią. *Groch. IV.* 541. Oto król płacze i lamentuie nad Absalonem. *Bud.* 2 *Sam.* 19, 1. Słowiczek lamentował. *Banial J* 3 *b.* Chciała ciało pomazać, szuka pana w grobie, Wzięto pana, niemasz go, lamentuie sobie, *Pieśń.* 140.

ŁAMIĘ *ob.* Łamać. ŁAMIKAMIEŃ *ob.* Łomikamień.

ŁAMOWAĆ *cz. ndk.*, u krawców, tasiemkę lub galon na wierzch sukna lub materyi przyszywać. *Mag. Mſk.*, mit Treſſen oder Band beſetzen.

ŁAMOWY, - a, - e, od łamy, Lahn-. Trzewiki aksamitne, łamowe patynki. *Min. Ryt.* 2, 173. Nie każdemu ładnie w łamowéy sukni, *Xchow. Fr.* 14. *Rs.* канителный, золотный.

ŁAMPA, - y, *ż.*, ŁAMPKA, ŁAMPECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Boh.* lampa, lampička; *Slo.* lampa; *Hg.* lampás; *Sr.* 1. lampa, lampka, Swujow; *Sr.* 2. lampa; *Sla.* lampatla; *Vd.* lampa, luzhniza, svezhniza, lampiza: *Crn.* lampèza, *Cro.* lampash, szvetnicza (cf. świecznik); *Dl.* szvetnicza, szvetnyak; *Rs.* лампада, лампáдка, лампáдочка; *Ec.* кандило, подсвѣчникъ, свѣтильникъ. z *Greckolac.* die Lampe; narzędzie sporządzone na palenie oliwy, przez włożenie w nie knotu. *Kras. Zb.* 2, 15. Lampa, kaganiec oleiowy. *Cresc.* 28. *Boh.* lahanec, gliniana lampa cf. kaganiec. Narzędzie, w którym płyny ogień karmiące w knot wzięte, ogień z siebie wydaią, nazywa się lampą. *Krumł. Chy.* 29. Lampa illuminacyyna *Rs.* плóшка. Ci którym potrzebne ieſt światło lampy, o to się też ſtaraią, aby iey na oleiu nie schodziło. *Zab.* 13, 88. Lampa zgaśnie bez oliwy. *Pot. Arg.* 69. Lampa sama przez się ciemna i brudna, A gdy ogień przypadnie, iuż iasna i cudna. *Rey Wiz.* 119 *b.* – *Poet.* Lampa słoneczna. *Groch. W.* 33, Lampa niezgaszonego słońca szła od rannéy zorzy ku gorze. *ib.* 227. – §. szklanka od wina kształtu lampy, ein Weinglas in Geſtalt eines Lampenglaſes. Obaśmy razem pili, z tą różnicą, Że ktoś tam ma łą lampką, ia dużą szklenicą. *Zabł. Zbb.* 5. Lamperska wina. *Torz. Szk.* 125, *ob.* lampny, lampowy, lampowy.

ŁAMPART, - a, *m.*, *Bh.* lewhart; *Sr.* 1. leopard; *Cro.* leuhart, lavoriss, oroszlanyoriſs (cf. ryś); *Vd.* leopart, pantar; *Hg.* pardocz; *Bs.* levhart, lavoris; *Rg.* leuhart, lavoris, kapłàn; *Sla.* oroslav. *Crn.* riss; *Russ.* лепардъ, леопардъ, бáрсъ. der Leopard, der Panther; zwierz długi do trzech łokci, podobny do tygrysa, sierść ma żółtawą, po niey krążki czarne śrzodkiem żołto się przebiiaią. *Zool.* 813. *Iwopard. Mącz.*, *Iworyś. Chmiel.* 1, 591. Tygrys, lampart i ryś warczą. *Ban. J* 2. Lampart tarentowaty. *ib.* Już się i osieł dziś lampartem zowie, Kozłokodan z małpą chce bydź lwowi w rodzie. *Stryik. Gon. D* 3. – §. lampart, skóra lampartowa, Pantherhaut. Mieczem i łukiem zbroyny, lampartem odziany. *Dmoch. Jl.* 38. – §. człowiek lampart, basałyk, włoczęga, do niczego, ein Menſch, der zu nichts zu brauchen iſt. ŁAMPARCICA, - y, *ż.*, *Boh.* lewharticé; *Crn.* risica, der weibliche Panther. Piłra lamparcica Kaspiyska w pokarm dodawałać cyca. *Bard. Tr.* 443. - 2) ŁAMPART, - a, *m.*, kamień probierſki, ein Probierſtein. Probować złoto na lamparcie. *Tr.* ŁAMPARTOWY, - a, - e, od lamparta, Leopards-, Panther-. *Rs.* барсовый.

ŁAMPARZ, - a, *m.*, robiący abo przedaiący lampy. *Pdl. Sen. liſt.* 4, 203. der Lampenmacher, Lampenhändler.

ŁAMPETRA, ŁAMPRETA, ŁAMBREDA, - y, *ż.*, ryby gatunek, do których należy minog, die Lamprete. *Sr.* 180. piiawka morſka *Cn. Th.* 696. *Vd.* golup; *Crn.* golob.

ŁAMPERYA, - yi, *ż.*, n. p. Podłoga z lamperyą. *Swirk. Bud.* 254. z *franc.* lambris, *ob.* taflowanie.

ŁAMPNY, ŁAMPOWY, - a, - e, *Rs.* лампадный, od lampy, Lampen-. Ciepło ognia lampnego ieſt nayrowniieysze. *Krumł. Chy.* 29. Lampowy nosek abo rurka, *myxa. Cn. Th.* die Lampendille, Lampenſchnauze. Lampowy nosek, rurka, przez którą opalonego knota zbyt odchodzą. *Dasyp. Nn.*, *Sr.* 1. lampowa trubka. Lampowy knot *Vd.* luzhna dusha.

ŁAMUS, *LEMUS, - u, *m.*, z *Niem.* das Lehmhaus murowany domek na schowanie od ognia, ein gemauertes

feuerfeſtes Behältniß. Na boku dziedzińca był murowany lamus, z żelaznemi u okień kratami i okienicami. *Kras. Pod.* 1, 6. Rozkazuiemy budowanie lamusów dla chowania ksiąg ziemſkich, a do zbudowania tych ſklepów mianuiemy.... *Vol. Leg.* 3, 23. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci, Lada kto mu ſtodołę i lamus przewróci. *Zab.* 16, 124. *Nar.* Toć móy lemus, me imienie, Zdrowa myśl, zdrowe sumnienie. *Ryb. Geſt. B* 2 *b.* Zdobycz wszyſtka, oprócz tey, którą w podziemnych lamusach taiono, splonęła. *Krom.* 527. *in subterraneis cellis.* cf. podrum. LAMUSOWY, - a, - e, od lamusa, Lehmhaus-.

ŁAN, - u, *m.*, *Boh.* łan; *lat. med.* laneus, cf. *Ger.* Lahn, Lähne; miara roli, zrzeb, ślad cf. morg, włoka, ſtaie; *Vd.* huba; *Crn.* orolje, cf. rola; *Cro.* ral, eine Hufe Ackerlandes, von verſchiednem Gehalte. Łan u Helmolda, *aratrum Slavicum*, była sztuka ziemi, która się dwoma wołami i tyleż końmi sprawowała. *Nar. Hſt.* 2, 85. Łan Polſki, z którego kmiecie powinni odrabiać dzień ieden, dzieli się na 3 pola, z których każde wzdłuż liczy 600 ſtop, łokci 400; wszerz ſtop 144, łokci 96. *Jak. Mat.* 1, 4. Łan kmiecy większy, z którego kmiecie dzień w tydzień robić maią, liczy łokci w kwadrat 362, 880; mnieyszy liczy łokci kwadratowych 115, 200. *Zabor. G.* 297-8. Łan Frankoński (od Francyi abo Frankonii zwany. *Grzepeł. Geo.* K 3) pierwszy, ma w kwadrat miar 3240, drugi 4050. Łan Teutoński czyli Niemiecki sznurów 360. Łan Chełmiński, używany w królewszczyznach liczy morgów 30. *Oſtr. Pr. C.* 2, 298. *Solſk. Geom.* 2, 145. *Jak. Mat.* 1, 5. Łan i włoka niczym się od siebie nie różnią, tylko nazwiſkiem; co w niektórych ſtronach u nas nazywaią włoką, to inni zowią łanem, *Zabor.* 296. - Włoki były zarobne pole; łany zaś do zarobienia były przeznaczone, *Czack. pr.* 1, 223. Łan, czyli trzy włoki, *Leſk.* 2, 27. *ob.* Łanowy; *cf.* łany wybranieckie. cf. łannik.

ŁAN, *ob.* Łani.

*LAN, - u, *m.*, ulanie, lana robota, Gießwerk, gegoſſne Arbeit. Ze śrebra, złota i z drzewa bałwany,. Praca rąk ludzkich, szatańskie to lany. *Auszp.* 73. cf. lala. 2) LAN, = Lany *ob.* Lać.

LANCA, - y, *ż.*, kopiia, die Lanze. *Sr.* 1. lanca; *Vd.* lanza, sulica (*ob.* sulica); *Lat.* lancea, *Gr.* λόγχη. LANCET, - u, *m.*, cyrulickie narzędzie, oboſtrzyk, do otwierania wrzodów, żył. *Czerw.* 5. die Lanzette, *Vd.* lanzeta, pushniza; *Rg.* baskaviza). Na lancety ſtal naydoſkonalszą obracać potrzeba. *Os. Rud.* 568. Krwi puszczanie, otwarcie żyły lancetem albo szuſperem. *Krup.* 5, 87. LANCETOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt lancetu, wie eine Lanzette. Szelężnik pręt ma bezgałęzi, liście bezogonkowe, lancetowate, wcinane. *Fund.* 319. *LANCKNET, - a, *m.*, z *Niem.* der Lanzenknecht, drab, *lancearius. Mącz.*

ŁAŃCUCH, - a, *m.*, *Vd.* lanz, ketina, zhetina, veruga; *Crn.* verùga, kętena, ròshèl; *Cro.* lánez, lanaz, veruga; *Hg.* lántz; *Sla.* lánac, sinczir, szingyir; *Bs.* lanaç, verigga, singir; *Rg.* veruga, veriga; *Dl.* veruga, veriga; *Bh.* rzetez; *Slo.* retez; *Sr.* 1. ŧeciaʒ (cf. wrzeciądz); *Sr.* 2. reſchas; *Ec. et Rs.* цѣпь, чепь (cf. czepić), die Kette. *Pol.* Łańcuch *cf.* łączyć, cf. członek cf. Gelenk Adlg.). Łańcuch ſtaie się silnym, gdy ogniwa iego ściśle złączone. *Gaz. Nar.* 1, 101. Pies na łańcuchu, *Rey Zw.* 135 *b.*

Dambr. 163. ein Kettenhund, łańcuchowy pies). Jak pies, na łańcuchu przywiązany, siedzieć muszę. *Teatr* 29 *c*, 25. na uwięzi). Jak psa z łańcucha spuścił. *Jabł. Tel.* 47., *Cn. Th.* 293. Psa zbiegłego z łańcuchem, łacno poymać. *Cn. Ad.* 984. Łańcuchy, z kaydany, Ketten, Feſſeln. *Ec. Rs.* вериги, колодки, узы, цѣпи. Związał go dwoma łańcuchoma. (*dual.*) *Bud.* 2 *Reg.* 25, 7. Obaczysz ich w łańcuchach, iako brańce. *Birk. Obor. K* 4. Swięto niewolnych łańcuchów Piotra świętego. *Groch. IV.* 98. S. Piotra w okowach, Petri Kettenfeyer. W łańcuch kogo wsadzić. *Jabł. Ez. C.* cf. w kłodę, w kaydany, einen in Ketten legen. Dobrowolnie się drzwi więzienia otworzyły, i łańcuchy co na rękach były, dobrowolnie opadły. *Otw. Ow.* 133. Łańcuch wozowy do hamowania kół, *Vd.* savretniza *ob.* hamulec. - Łańcuchami pozwięzywać *Vd.* saverugati, saketinati. - Łańcuch, łańcuszek od ozdoby, *Cro.* klarush; *Ec.* цѣпочка, eine Schmuckkette, eine Kette zur Zierde. Pospolicie łancuchy złote noszą mężni i niemężni, gdyż to ozdobą ma bydź tylko mężnych ludzi. *Modrz. Baz.* 202. Za Bolesława Chrobrego nosili sami rycerze *in signum militiae* łańcuchy, ani wolno było ich nosić innym, bądź szlachcie, bądź hrabiom, którzy w liczbie rycerſtwa nie byli poczytani. *Nar. Hſt.* 2, 155. Jeśliś ubogi w szlachetne przymioty, Próżno na szyi nosisz łańcuch złoty. *Zab.* 14, 277. *Rzew.* Łańcuch złoty szyi twoiéy. 3 *Leop. Prov.* 1, 8. zaponka złota. 1 *Leop.*). Łańcuchy z kwiecia. *Węg. Mar.* 1, 187. *ob.* feſtony, girlandy. - *Figur.* Łańcuch, z pasmo, szereg nieprzerwany ciągły, ciąg, eine Reihe, eine Kette. Łańcuch gór, są to góry niby pasmem z sobą związane. *Wyrw. G.* 12. eine Bergkette. *Leſk.* 80. Słowność w traktowaniu interesów, ludzkość w obcowaniu, są to ogniwa, z których składa się łańcuch porządnego współeżnictwa między ludźmi. *Mon.* 65, 264. Człowiek iest pierwszym ogniwem łańcucha, któren natura upletła z ſtworzeń. *Mik. Obs.* 30. ŁAŃCUCHOWY, - a, - e, od łańcucha, *Rg.* verixni; *Rs. et Ec.* верижный, цѣпочный, цѣпный. Ketten-s. *n.p.* pies łańcuchowy, *catenatus. Mącz.*; *Tol. Saul.* 45. ein Kettenhund; *Vd.* otvesan, operzhen pes, nadvesan pes). Ogniwo łańcuchowe *Vd.* klep, rink). Łańcuchowe kule Kettenkugeln, dwie połowice kuli złączone łańcuchem, żeby większą rozległość mieysca zaymowały. *Jak. Art.* 3, 300. - *Arithm.* regula łańcuchowa, die Kettenregel, sposób dochodzenia ſtosunku niewiadomego z danych średnich ſtosunków wiadomych. *Leſk.* 2, 89. ŁAŃCUSZEK, - szka, *m.*, ŁAŃCUSZECZEK, - eczka, *m.*, *dem.*, eine kleine Kette, ein Kettchen. *Cro.* lanczek, lanchecz, verusicza; *Hg.* lántzotſka; *Bs.* lancicch, verisgiça, kolajna, singiricch; *Sla.* láncsac; *Rg.* verixiza, ovratiza, ogargljnj; *Vd.* ogerlai, ovratiza, naperaniza, ketenza, zhetenza; *Crn.* ketenza, nagerlina; *Sr.* 1. ŧeciaʒł; *Bh. et Slo.* rzetizek, retezek; *Ec. Rs.* цѣпочка, цѣпочка, верижица. Łańcuszki złotemi wiążą serca dyamentowe. *Tward. Wład.* 186. Łańcuszek w koło szyieczki był otoczony. *Groch. W.* 352. Ja dziś chętnie ten upomineczek, Swietne noszenie, złoty łańcuszeczek, Daię dziecięciu. *Groch. W.* 371. Łańcuszek czyli podbrodek u munsztuku. *Hipp.* 60. die Kinnkette, *Vd.* bersda, bersdna ketenza. - §. Łańcuszki w smuklerſkiéy robocie są prętowe, poiedyncze i dubeltowe,

pikufel, moczywąs, kufel, leie iak na kamionkę, ein Saufaus. Jeden z łapikufłów mawiał: chłopska to ieść, ieść siła; szlachecka zaś pić więcey. *Duor. C* 1. ŁAPIKURA - y, *m.*, ŁAPIKURKA, - i, *m.*, złodziey kurowy, ein Hühnerdieb, Hühnerhascher. *Slo.* łapikurka *nauci, Ploci homo.* Lis ieden, wielki zjadacz królików, wielki łapikura. *Zab.* 13, 280. *Tręb.* Lada łapikurce, łatog w ręku trzymaiącemu, ledwie do nog nie upada. *Mon.* 71, 741. *ib.* 75, 590. cf. ciura obozowy. ŁAPINIEC, - ńca, *m.*, *ziele, Tr. ob.* Barszcz prosty. ŁAPIOWCA, - y, *m.*, owczy złodziey, ein Schaafdieb, Schaafhascher. Ow ia wilk łapiowca, com się łupem bawił, Teraz od psów myśliwych duszem się pozbawił. *Caw. Siel.* 391. *Mon.* 75, 590. ŁAPISZTUCA, - i, *m.*, chciwy iedzenia, ein Freßhals. Panom wytrzęsikułom, *łapisztukom* owym . . . *Dzwon. A* 2. ŁAPITRUNEK, - nka, *m.*, wytrzęsikufel, łapikufel, moczywąs, ein Saufaus. Próżnochlebowie i łapitrunkowie. *Zrn. Post.* 251 *b.* ŁAPKA, - i. *ż.*, *dem.*, *Bh.* dłapka; *Rs.* лапка, - a) mała łapa, n. p. Psina łapkę miała urażoną. *Wyg. Mar.* 1, 83. *burl.* zamiast ręka, die Pfote, die Hand. Wpadłeś mi znowu w łapki moie *Teatr* 30 *c*, 86. - b) mała łapica, n. p. samołowka na myszy, *Vd.* mishja past, mishniza; *Rs.* мохоловка. eine Falle, Mäusefalle etc. Nakoniec myszka trafiła do łapki. *Morszt.* 83. cf. dzban póty wodę nosi, poki się nie stłucze). *fig.* Jakże wiele w tym życiu zasadzek na człowieka biednego, nie można mieć iakiey fortunki, na którąby albo ludzie albo djabli nie zasadzali łapek. *Teatr* 7 *c*, 57. Taką na niego zastawię łapkę, iż mi się z niey nie wymknie. *Teatr* 14, 95. Mogliśmy sztuki woiować sztukami, Wpadliby byli Grecy w łapkę sami. *Bard. Tr.* 270. Wpadłeś w łapkę kobiety, dobrze ci tak, pal się do niey. *Weg. Mar.* 1, 130. - 2) łapki u szaty, z wyłożki u rękawa *Tr.*, die Patten, Klappen, Aufschläge am Aermel; *Rs.* лацканъ. Czerwonego sukna na łapki czyli wylogi, wzięto łokci 325. *Czack. pr.* 1, 218. ŁAPKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, z łapkami, na kształt łapek, mit Pfötchen, wie Pfötchen. Przywrotnik liście ma łapkowate. *Jundz.* 140. *ŁAPOCHWAŁ, - a, *m.*, *ŁAPOCZEŚĆ, - oczcia, *m.*, ambitny der Ehrsüchtige. Łapoczcia i łapochwałę ganiemy, iako tego, który nazbyt, niż mu przystoi, pragnie czci i chwały. *Petr. Et.* 269.

Pochodz. *łapożonny; nałapać, obłapiać, obłapić, połapać, połapa, połapka, rozłapać, ułapić, załapiać.*

ŁAPONIA, - ii, *ż.*, *ŁAPIA, wielki kray przy morzu lodowatym, dzieli się na Sawedzką, Duńską i Moskiewską. *Dyk. G.* 2, 65. Lappland. W Moskwie, w Lapii, w Islandyi. *Haur Sk.* 292. *Rs.* лапландія. ŁAPONCZYK, *ŁAPON, - a, *m.*, der Lappe, Lapplander. *Rs.* лопарь. Laponczykowie nie bywaią wyżsi iak na 3 stopy. *Dyk. G.* 2, 65. Laponowie odlegli. *Zbyl. Dr. E* 3.

*ŁAPOŻONNY, - a, - e, żony uwodzący, Weiberhaschend. Ten łapożonny sędzia (Parys) i obca żona (Helena), Będzie przyczyna z którey Troia zburzona. *Petr. Hor.* 2, *D* 4 *b.* ŁAPSKO, - a, *n.*, łapa niekształtna, brzydka, eine häßliche ungeschickte Pfote. *Rs.* лапища.

*ŁAPS, - u, *m.*, przepadek der Verfall, die Verfallsbedingung, der Verfallstermin. Leszek Krzyżakom powiat Michałowski zastawił we trzech set grzywien, a to pod Łapsem do trzech lat. *Bielsk.* 175.

*ŁAREDOGRA, - y, *ż.*, wódka lawandowa, Lavendelwasser. Dobywa larendogry, i rzeźwi go. *Teatr*, 11 *b*, 118. Spocznij dla boga! iakże mi zbladła! Naści powąchay, na larędogry! *Zabł. Bal.* 78.

LARMO, *indecl.*, LARMA, - y, *ż.*, bicie na trwogę, trwoga, *Bh.* lermo; *Slo.* lerma, *Vd.* larma, larmanje, terkanje, krup. Allarm, Lärm. Larmo się wszędzie rozlega Bellony, Grzmią z wielkich kartaun straszliwe *pioróny, *Kchow.* 66. Spiewali nasi bogarodzicę za larmo do boiu. *Psalmod.* 14. Z dział po basztach mocne larmo dano. *Auszp.* 24. Ja w larmę biię, a wy wsiadaycie, Zawiodę was za Dniestr. *Birk. Zyg.* 27. W larmę biie, i ludzi do gromady zbiera. *P. Kchan. Ort.* 1, 199. Uderzą w larmę, on zaraz wesoło Wprzód przed inszemi w świetney stanie zbroi. *P Kchan. Jer.* 202. Dzieżąc na on zgiełk, słyszy z drugiey strony, Że w larmę, w larmę biią i wołaią. *ib.* 233. cf. gwałt, ruta!

LARWA, - y, *ż.*, die Larve, eine Schreckensgestalt, Schreckenserscheinung, poczwara, straszydło, według dawnych podań, były to zaś dusze złych ludzi potępionych, tułaiące się na straszenie żywych (*Lat. md. larvae*); *Kras. Zb.* 2, 19. Larwy go piekielne biczuią. *Bard. Luk.* 128. *Rg.* prijkaza, neman, nochnizza, upirina, ùzma, mòra, rukodlak, pustoloviza cf. nocnica, upiòr, mara, wilkolak. - §. Nazwisko larw dawano potym Maszkarom, die Masken, die Larve, które pospolicie aktorowie teatralni brali na twarze. *Kras. Zb.* 2, 19. *Bh.* nahubek (nagębek), strabussta, sstrabossta; *Crn.* shema; *Vd.* shema, larva (cf. schema); *Cro.* lárva; *Dl.* krinka, maskara, krabanošnicza; *Rg.* priobraza, nalijcje; *Bs.* maskara, krabanisica, neman; *Sr.* 2. larwa; *Sr.* 1. larba; *Slo.* falssiwe wobliczio; *Ross.* харя, харька, харища, харища; *Fc.* личина, рожа притворная. Larwy abo maszkary na twarzy Aeschilus wynalazł. *Dambr.* 614. Cesarz sam po mieście w larwie chodząc pokryty śpiegował. *Tward. Wł.* 143. Ach larwę świecie! fałszywą zdeym. *Dar. Lot.* 12. - *Prov. Slo.* sstahnu larwu, uzrej' Zalbu: *Vd* odshemati, resobrasiti z demaskować entlarven. Przecięż mi się darzy istną prawdę postrzegać bez larwy na twarzy. *Teatr* 46 *d*, 16. Kto larwę tę odsłoni, szczerzeli w tym poganin, pokrycieli chodzi? *Tward. Wł.* 132. Tu ćmią oczy larwą iakąś pokoiu, a krew' się toczy. *ib.* 66. Pod larwą, z pod pozorem, unter dem Scheine. Febry pod larwą, *larvatae*, które pod kształtem choroby się ukazuią. *Krup.* 5, 531. maskowane). Drudzy pod hoynością larwą krzywdę bliźnich kryią. *Bals. Nied.* 1, 99. - b) *transl.*, twarz bardzo szpetna, ein sehr schenßliches Gesicht. *Tr.* LARWISKO, - a, *n.*, szpetna larwa, eine häßliche Larve, schenßliche Erscheinung. Larwisko się pokazało, straszliwy dziw. *Krom.* 285. *spectrum.* LARWISTY, - a, - e, *laruatus* który larwę nosi, maszkarny. *Mącz.* ein Verlarvter. *Sr.* 1. larbwaté; *Bs.* krabanos, maskaran. LARWOWY, - a, - e, od larwy, Larven-. Gorączka larwowa, ieżeli się ukaznie pod larwą pleury, léczy się iako pleura. *Krup.* 5, 408. maskowana.

LARYSSA *herb.*, dwa lemiesze podle siebie końcami do góry, i ostrzem na bok obrócone, w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 29. ein Wappen.

LAS, - a, *et* u, *m.*, *in Local.* w lesie, der Wald. *Bh.* lès lesjna; *Slo.* les, háj (cf. gay); *Sr.* 2. lèso gay, blotto, bro-

to, botto las, bor, *Sr.* 1. lěß, hola, liś, lieś, liiś chroſt, *Gr.* ἄλσος, *Hbr.* יער *lus* corylus, cf. łoza; *Crn. et Vd.* lęs, leia. lies z drzewo, *It.* legno, *Lat.* lignum, *Ger. c, aspir.* *Holeß, Holz, cf. *Gr.* ὕλη; z 2) las, *Vd. et Crn.* log (cf. łąg, łęg), borsht (cf. bor), goisd (cf. gąszcz, gęstwa), meja (cf. miedza); (diſtg. *Vd.* lasa z włos); *Cro.* lúg, loza, dubrava (cf. dąbrowa), shuma (cf. szum); (*Cro.* lész, darvo, drévo *lignum, arbor*; lész, drevo, iz koiegasze ima kay napraviti *materia lignea*, lesz mertvechki *sandapila*); *Hg.* liget; *Rg.* lúg, lúgh, gaj, gòra, dubrâva; (*Rg.* ljés, z legni di lavoro, materia, od sctàse scto ciuij); *Bs.* gora, dubrava, scjumma (cf. góra; *Bs.* lis, liés, drriva za poslovati, *materia, lignorum apparatus*); *Sla.* lúg, shuma; *Rs.* лѣ́съ 1) las 2) drzewo; las wielki лѣсищe, las gęſty na błotach лѣ́сa); *Ec.* дубо́ва, дѣ́брь (cf. *debrza). Lasem się zowie, gdzie rośnie wiele drzew ciągiem długim bez uprawy i sadzenia; Jeżeli tylko w nim iednego rodzaiu drzewa, na ten czas od nich bierze nazwiſko, n. p. *dębina, olszyna, brzezina etc.*; Gdzie rośnie sośnina zowie się *bor*; niewielkie laſki zowiemy *gaikami.* Lasy zbyt zagęszczone i zarosłe, nawet w dzień okropność sprawuiące, nazywamy *czarne lasy.* Jeżeli są obszerne i nieścinane zowią się *puszcze. Lad. H. N.* 88, cf. gęſty las, rzadki las). We Pana lasy są bory, dąbrowy, lub czarne lasy. *Torz. Szk* 3. Brzeg czyli kray lasu *Rs.* опушь, опу́шка. *Prov.* Im więcey w las, więcey drzewa. *Pot. Arg* 105. Im daley w las, tym więcey drew. *Cn. Ad.* 324. im daley tym gorszey). Boiąc się wilka, do lasa nie iść. *Rys. Ad.* 3. Dla grzmotu do młyna nie iść, dla szumu do lasa; dla ptaſtwa nie siać. *Cn. Ad.* 156. (cf. leniwy mówi: lew w drodze; cf. bez prace, nie będą kołacze). Nie wyciągay wilka z lasa, *Teatr* 18 *b*, 5. (cf. nie maluy djabła na ścienie). Natura ciągnie wilka do lasa. *Pot. Jow.* 167. Nakarm ty wilka, niech popuści pasa, A wilka ciągnie natura do lasa. *Bratk. M.* Zawsze do lasa tąży wilk chowany. *Pot. Pocz.* 604. (cf. maź ty chłopa masłem, on przecię śmierdzi dziegciem; cf. wilku mów pacierz, a on: kozia macierz; cf. wilk chowany, żyd chrzczony). W lesie chce ryby łowić. *Haur Sk.* 174. (cf. orać morskie lądy; cf. po cierniach fig szukać; cf. kręcić z piaſku bicze). Poki lata po lesie ptak, nigdy z królmi do ſtołu nie usiędzie. *Birk. Kax. I.* 3. Jeden sasa, drugi do lasa. *Gemm.* 113. *quilibet sibi rex, quilibet grex, Slo.* kaidi wlaſ ruzno ſa geji cf. włos; cf. nie do pary woły, nie pociągną daleko; cf. ieden porze, drugi szyie; ieden buduie, drugi rozwala). W mieście, iak w lesie, głębokie milczenie. *Zab.* 15, 271. – Las, dziki las, dziczyzna, puszcza, eine Wildniß, n. p. iak w lesie błędno. *Cn. Th.* Tyś świadek, żem i ia nie w lesie schowany. *Zab.* 12, 327. *Eyff.* Człowiek w lesie wychowany byłby się w niey rozkochał. *Teatr* 36 *b*, 24. (cf. leśny dziki człowiek). Harda myśl i w lesie czasem sławy traci; Bo widzisz, iż się z takim żaden nie rad braci. *Rey Wiz.* 44. Jeſt dziś wielu, co koni, broni i ubioru rycerskiego używaią, a męſtwo ich w lesie. *Bud. Ap.* 39. t. i. w ucieczce; w nogach cf. a nasi w chroſt). Głupi kupcy na borg mu daią, a zapłata w lesie. *Opal. Sat.* 115. t. i trzeba iey czekać, za nią biegać, die Zahlung iſt im weiten Felde. Lasem się bawić z polem, polowaniem, ein Jägerleben, Waldleben führen. Częſtokroć kto się bawi lasem, Lepiey niedźwie-

dzia, niż ludzi pamięta. *Pot. Syl.* 22. – Przez suchy las żołdaka puścić z przez rózgi. *Tr.* Spießruthen laufen laſſen. – Wielki głód był w ten czas na nasze, bo żywności nie mieli; konie aż lasem żywe były, a nasi chleb z plewami na poły jedli. *Bielſk.* 235. t. i. liściem, leśnemi ziołami, Waldlaub, Waldkräuter. – b) *transl.* Fingal nay-pierwszy z mocarzów przybywa, Las masztów iego iuż morze okrywa. *Kras. Oſs. C* 3. ein Wald von Maſten. Las włosów z gęſte włosy, chwaſt. *Cn. Th.* LASA, – y, ż., *Bh.* liſa, cf. lisica); krata, plecionka, ein Flechtwerk, Gitterwerk; lasy w których na polu owce z, hurty, die Schaafhürden. Krata mularska dróciana, z lasek; lasa do przesiewania wapna, piaſku. *Cn. Th.* 315. die Fege, Sandfege. *ob.* lasować). Lasy do suszenia słodu, Malzdarren, bywaią olszowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Lasy z lasowe drzwi; kraciaſte, eine Gitterthüre. *Tr.* LASECZEK, – eczka, *m.*, *Rs.* лѣсочекъ, *dem. nom.* lasek, las, z gaik, ein kleines Wäldchen. Kozy tam na to umyślnie chowaią w laseczku iednym. *Star. Dw.* 31. Ziele to rośnie w laseczkach, we krzach. *Syr.* 856. LASECZKA, LASZCZKA, – i, ż., *dem. nom.* laſka, z kołek, pręt. palcat, patyk, *Bh.* liſtowka z *baculus colurnus*). ein Stöckchen. *Slo.* hůlezka; *Vd.* palizhiza, palizhka; *Bs.* actapicch; *Rs.* палочка (cf. palica) посошекъ (cf. posoch); *Ec.* жезлѣ́цъ, жезлинъ. Romulusowa laszczka krzywa u wierzchu, którą zwykł wieszczyć. *Warg. Wal.* 26. Węgle z młodych laszczek dobrze wypalone. *Bielſk. S. N.* 37. Ptaszkowie, których na lep łowią, im więcey w laszczki lepem nasmarowane skrzydełkami biią, tym się więcey wikłaią. *Birk. Gl.* 76. Laszczki do podpierania wina. *Zaw. Gos.* tyczki na wino, Pfähle. Laszczki, do których zioła przywięzuią, tyczki sławiane, albo poprzek kładzione rościki. *Cn. Th.* Winna latorośl obłędliwa po laszczkach utkwionych czyni chłodnik *Banial. L* 4. r. §. Laszczkę ia piaſtuię, Bozkie i ludzkie ja rządy sprawuię. *Paſt. F.* 285. berło, rząd, Scepter. – b) laseczka pisana, z kreſka, liniyka, ein Strichlein, *Rs.* лѣ́са, лѣ́сочка plama obłużna). Turcy zadaią Persom, że zfałszowali alkoran, źle pokładli punkta i laseczki, przez co na wielu mieyscach uczynili sens obojętny. *Mok. Turk.* 148. cf. łącznik. LASEK – ſka, *m.*, *dem. nom.* las, ein Wäldchen. *Sr.* 1. lěſk, liſt; *Bs.* scjummiça; *Rg.* dubràviza; *Cro.* lozicza, dubravicza; *Rs.* лѣсо́къ, перелѣсокъ, перелѣсочекъ. Niewielkie laſki zowiemy gaikami. *Lad. H. N.* 88. Lasek bogom poświęcony. *Bard. Tr.* 190.

Pochodz. *laſka, laſkować, laſkowy, laſkowiec, lesica, lesiſty, leśnictwo, leśnieć, leśniowka, leśniczy, leśny, leszczyna, Polesie, zalesie. cf, liſt, liście*, i t. d.

LASEROWAĆ *cz. ndk.*, u malarzów, rzadkim kolorem na gruncie srebrnym lub białym ciągnąć, tak iż ten spodni przegląda. *Mag. Mſk.* laſſiren, eine Farbe mit einer andern durchſichtigen bedecken.

LASEROWY sok *ob.* Czartowe łayno.

ŁASIĆ się, – ił, – i, łaszczę, łaszę, *Recipr. ndk. (cf.* ułasić się, przyłasić), pokornym układaniem się zalecać, cf. głaszczeć cf. łaſkować cf. płaszczyć się), *propr.* o psach, o kotach etc.; *fig. de homine*, ſich ſchmiegen, wie ein Hund, kauzen, ſich ducken, gar demüthig thun, fuchsſchwänzen, einen Katzenbuckel machen. *Bh.* liſati ſe *adulari* cf. lis; *Sr.* 1. lizejju ſo, leſnuć ſo *blandior* (cf. lizać), *Sla.* lisicsiti,

ulizivatise, = pochlebić; *Bs.* lisiciti, *Rg.* lisiciti *vulpinari*); *Vd.* perlisuvati se, *Cro.* lichiti, liszichitisze, liszichimsze, prilizavamsze (cf. oblezny); *Rs.* ласкитьси, ласкучь *careſser* cf. łaſka). Pies się łasi, a kąsa. *Pot. Arg.* 264. Pies pochlebny ogonem łasi się do pana, Język miało ogona u Pontyliana. *Min. Ryt.* 3, 213. Ciebie gdy uyrzał cerber w złotym rogu, Łasząc się ktobie, iak swoiemu bogu, Z lekka lizał nogi. *Hor.* 1, 301. *Kobyl. leniter atterens caudam).* Cerber łasił się ogonem. *ib.* 316. *Min.* Szkodliwszy, co fałsz chce prawdą uczynić, niźli on pies, co się idąc do ciebie łasi, a marda ogonem, a gdy się nie obaczysz, alić on za nogi capi *Rey Zw.* 83. Ten co się zda łasić pod pokrywką świętą, Ma chęć szkodzić po cichu przeklętą. *Jabł. Ez.* 22. Nie każdy to przyiaciel, ktory się łasi i wdzięczy. *Oſr. Bay.* 2. Łaszą się skłaniaiąc kolana i głowę. *Przyb. Milt.* 247. Kto się łasi, kłania u dworu, pozyska wszystkie łaſki. *Węg. Mar.* 3, 301. Mężczyznom grożąc, kobietom łasząc się, porywaią Rzymianie mdleiące Sabinki, *Stas. Num.* 1, 19. Różne zawierała traktaty łasząc się jak wąż, aby śmiertelniey potym ukąsić. *Kur. Pet.* 12. *– §. Łasić się, łaszczyć się na co, łaknąć, chciwym bydź, begierig wonach ſeyn. Żyć skromnie, na prożne się nie łaszczyć tytuły. *Min. Ryt.* 3, 305. Nie na pokarm wymyślny chęć się iego łasi. *Zab.* 15, 155. *Kniaź.* ŁASZENIE, ŁASZENIE się, *Subſt. Verb.* n, das Kriechen, Schmiegen, Fuchsſchwänzen. *Rs.* человѣхоугодіе. Zwyczayne łaszenia pany upewniały o ustałym bolu urażoney łapki. *Węg. Mar.* 1, 83. Niektóre śpiewania miłym są łaszeniem, którym się umysł zmiękcza. *Pilch. Sen.* 300. ŁASICA, – y, ż., ŁASICZKA, ŁASKA, – i, ż., *Bh.* laſvce, kolćawa; (*Bh.* kolćawa bila gronoſtay); *Moraw.* laſka; *Cro.* laszicza; *Rg.* laſsiza; *Sla.* lasica; *Bs.* laſsiça, podlasiça, viveriça; *Crn.* podlaſtèza; *Vd.* podlasza; *Sr.* 1. łowliczą; *Ross. et Ec.* ласица, ласчоука. das Wieſel, zwierzątko żywe prędkie, po folwarkach wielkie szkody robi. *Lad. Dyk.* 1, 80. Łaſka pospolita, *muſtella vulgaris*, wielkości wiewiorki, żywi się myszami i iaiami zwierząt. *Zool.* 319. Od łasicy albo łaſki ukąsany. *Syr.* 459. *Slo. Prov.* taki ge, iakobi bo laſica ofukla *morosus et truculentus).* Lękliwa łaſka. *Przyb. Luz.* 281. Co czynić, żeby łaſki gąsiąt i innego drobiu nie zjadały. *Haur. Ek.* 134. Łasica leśna, das Frettchen. *ib.* 1, 321. Łasica zybeta, długa półłokcia, gibka iak kot, pod odchodkiem ma mieszek, w którym się zbiera zybet. *Zool.* 318. die Zibethkatze. Ziemne łasice. *Banial. J* 2. ŁASICZKOWY, ŁASICZNY, ŁASICZY, *ŁUSICZCZYNY, – a, – e, od łasic, Wieſel-. *Sr.* 1. łowliczowé. Rod łasiczy, iak i kotów, Szczurów nabawia kłopotow. *Jak. Bay.* 160. *Muſtelinus* łasiczny, n. p. maści łasiczney, to ieſt, bladey, piegatey, żółtawey twarzy. *Mącz.* Łasiczczyne ukąsanie. *Szr.* 459.

ŁASKA, – i, ż., cf. łas.) pręt, palica, kostur, kij, ein Stock, ein Stab, ein Stöcken. *Bh.* hůl, hůlka, berla, berlićka (cf. berło); *Slo.* hůl; *Vd.* paliza (*ob.* palica), pazel, pazl, hlod, kol (*ob.* kol), podvirk; (*Vd.* leſka *lignum*); *Crn.* palza (kravóla s kij paſtuszy; *Crn.* leſkovza = leszczynowa łaſka); *Cro.* palicza, terlicza, podvirk, bòta, botta, schap; *Dl.* ſtáp; *Sr.* 2. potikaż; *Rg.* ljenka, prijtka, mòtka; *Bs.* sctáp, paliça, tojaga (scisc *dolon).* *Rs.* палочка, посохъ (*ob.* posoch); *Ec.* πάλιγα, μέλδ. Łaſki do nosżenia w ręku bywaią dereniowe, tarniowe, szaklakowe. *Klok. Kosl.* 2, 161. Przynieś mi moy surdut, kapelusz i łaſkę. *Teatr* 52 *d*, 47. cf. trzcinę, trzcinkę). Poki sił w ręku ſtaie, poki nogi duże, Którąby się wsparł potym, łaſkę sobie ſtroże. *Pot. Arg.* 416, za młodości myśli o zgrzybiałości). Chłopiec konika sobie z łaſki czyni. *Glicz. Wych. J* 5 *b.* – Łaſki ſlisowskie, są to drążki cienkie i długie, któremi idąc do góry szybują. *Mag. Muſk.* Schiffſtangen, Stoßſtangen. Łaſki dla ſlisów bywaią grabowe. *Klok. Kosl.* 2, 161. Wyłać łaſki, znaczy, przestawszy szybować, złożyć ie na pochody. *Mag. Muſk.* – Łaſka, kij, narzędzie do bicia, ein Stock zum Schlagen. Nosił u Rzymian rotmiſtrze łaskę abo kij z winnego drzewa, którym żołnierze bili. *Sk. Dz.* 152. Nie zdeymuy ze mnie karania, Ani łaſki z grzbietu mego. *Groch. W.* 301. rozgi). *transl.* pręcik z łaſka na słoneczniku, der Zeiger an der Sonnenuhre. Łaſka łuku, eine Stange Sigillat. Łaſki Neppera, ciekawość arytmetyczna. *Alg. Nar. B* 3. die Neppersſchen Stäbe. *Loſka* = palcat urzędniczy, der Stab als Amtszeichen. Porzuć pasterſtwo i łaſkę opactwa, ktoreś z ludzkiey ręki brać śmiał. *Sk. Dz.* 1018. cf. kurwatura). Weź pasterską łaſkę. *Groch. IV.* 1. pasterſtwo). Łaſka panuiącego *ob.* berło. Łaſka hetmańska, *kława, *ob.* buława). Car, gdy którego pana na urząd iaki przekłada, tedy mu w ręce podaie łaſkę, daiąc znać, aby mu we wszystkim posłuszeństwo wcale zachowane było; a kiedy który z urzędu bywa składany, tedy oną łaſkę do ręku Cara oddawa. *Gwag.* 527. – Znakiem dostoieństwa Marszałkowskiego ieſt łaska przy urzędzie imieniem królewſkim oddawana przez iednego z pierzętarzów. *Skrzet. P. P.* 1, 169. der Marſchallsſtab, Zeichen der Marſchallswürde. (cf. Stabhalter Adlg.). U dawnych Anglików, Francuzów etc. dwór królewski rozciągał się do 12 mil; ta mieysca rozległość nazywała się *virgata regia* od miary ſtarożytney *virga.* Na znak zaś tego nosił marszałek łaſkę przed królem, iakoby kij mierniczy, daiąc do zrozumienia, że gdzie król ieſt, tam o mil 12 nikomu się nie godziło hałasować. *Nar. Hiſt.* 5, 473. *ztąd metonym. łaſka*, = marszałkoſtwo, die Marſchallswürde. Ja w zupełney wolności podnosząc tę łaskę, która mi na przeszłym seymie była powierzona, zaczynam od powitania kolegów. *Dyar. Grod.* 8. Marszałek ſtarey łaſki. *Dyar. Gr.* 7. przeszłego seymu, der vorige Reichstagsmarſchall, der auf dem letztvergangnen Reichstage den Marſchallsſtab hatte. Pod ſtarą łaską nie pozwolić na obieranie marszałka. *Leszcz. Gl.* 78. Marszałek ſtarey łaſki witał nowo obranego marszałka temi słowami . . . *Dyar. Gr.* 9. – Do łaſki proiekt oddawać, s. marszałkowi seymowemu, dem Reichstagsmarſchall ein Projekt überreichen. Po skończonem czytaniu tenże sam proiekt do łaſki oddany został. *Dyar. Gr.* 126. Posłowie ułożone proiekta do łaſki podaią. *Dyar. Gr.* 338. – 2) Łaſka miernicza, albo pręt, czyni 7 1/2 łokci. *Leſk.* 2, 26. die Meßruthe. Podług drugich łaſka czyni prętów dwa albo łokci 15. *Oſtr. P. C.* 2, 297. *Chmiel.* 1, 78.

ŁASKA, – i, ż., (*Boh.* laſka *amor*; *Slo.* láſka *charitas amor*; (*Bs.* laſkati *blandiri* cf. łasić się; *Rg.* laskati *adulari*; *Rs.* ласка la *careſse, douceur*, ласканіе pochlebienie, ласкать pochlebiać cf. głaskać, ласкательство *careſser* cf. łasić się). die Gnade, die Gunſt, die Gewogenheit.

heit. Łaſkę bierzem za miłość, nie wszelką, ale tę tylko, gdy godniéyszy podléyszego miłuie. Nie mówimy: pan ieſt w łasce u sługi; ale: sługa ieſt w łasce u pana. *Petr. Et.* 325, *Slo.* łaſka, přijzeń; *Bh.* přjzeń (cf. przyiaźń); *Sr.* 2. gnada; *Sr.* 1. ḫnada; *Crn.* gnâda, pervoshnoſt; *Vd.* gnada, miloſt, voishanje, perjasnoſt, dobrovolnoſt, dobronagnoſt; *Cro.* miloscha, milosardje (cf. miłość, miłosierdzie); *Sla.* millòſti; *Rs.* милость, благость, благода́ть, благопрїя́тность, благопрїя́тство. Łaſkę otrzymać, Gnade finden. Łaſkę utracić, z łaſki wypaść, w niełaſkę wpaść, in Ungnade fallen. Niełaſka *Crn.* samira). Niewdzięcznik ten nazad wpadł w łaſki. *Teat.* 25 *c*, 104. odzyſkał łaſkę). Jak się mam w łasce W. M. Pana Dobr.? *Mon.* 67, 458. czyś ieszcze na mnie łaſkaw?). Nie wierz żadnemu, któryby chciał Joſefa u ciebie na łasce zepsować, owszem tego, któryby go chciał obwinić, na gardle ſkarz. *Jer. Zbr.* 164. któryby mu chciał kredyt psuć). Wszrubować się w czyię łaſkę *Rs.* подласка́ться, подле́ститься, подле́щиться. Łasce się We Pana Dobrodzieia oddaię, ich empfehle mich zu Gnaden. — Bydź na łasce czyiéy, założyć od iego miłosierdzia, von jemandes Gnade abhängen, in ſeiner Discretion leben. Jeśli kto przed królem mieſz wyimie i kogo rani, ma bydź okrom łaſki karany; a jeśli wyiąwszy nie rani, niech będzie na łasce naszéy. *Herb. Stat.* 9 *et* 191. Gardło takiego na łasce bydź ma. *Sax. Art.* 60. Jeśliby się kto na łaſkę, i na miłosierdzie, albo na wolą adwersarza swego podał. *Szczerb. Sax.* 197. na dyſkrecyą). Jeśli kto wyzowie za łaſką, t. i. chciałby się założyć o ſtratę albo o zyſk swéy rzeczy. *Herb. Stat.* 496.? Białogłowy większą maią u sądu łaſkę, niż mężczyzna. *Chel. Pr.* 97. więcéy względu). — Cokolwiek mam łaſki, niech mi wolno będzie miłeść. *Teatr* 33 *d*, 34. Gospodarzu: co się należy? R. co łaſka Pańſka, z zależy od woli Pańſkiéy wiele płacić, zahlen nach Belieben. Żebym się mógł Panu czym przysłużyć, choć owocem z sadu mego, jeżeli łaſka. *Teatr* 30, 17, wenn Sie die Gnade haben wollen. Wszak się nie omylę na łasce Pana mego. *Teatr* 43 *c*, 58. na życzliwości). Łaſka w tym We Pana Dobrodzieia, nie moie zasługi. *Teatr* 21, 110, Sie ſind ſehr gnädig, meine Verdienſte ſind nicht ſo groß. Zdrowaś Marya łaſki pełna. *Sekl. Luk.* 1. „*not.* z łaſki umiłowana, ulubiona“, aus Gnaden liebgewonnen. Z łaſki Bożéy, von Gottes Gnaden, durch die Gnade Gottes. My Stanisław August z łaſki Bożéy król Polſki. — Mam z łaſki Pana Boga z czego żyć. *Ld.* Jeſt z łaſki Pana Boga fortuna piękna. *Teat.* 15 *c*, 4. Z iego łaſki otrzymałem ten urząd, durch ſeine Gunſt oder Begünſtigung. Tyrsys raz dla Temiry świeżo przyniosł róże, Słyszałem, że do swego przypiąwszy ie łona, Z Tyrsysa łaſki, rzekła, dzisiem ustroiona. *Szym. Sw. W.* 65. Panie z swéy świętéy łaſki, zmiłuy się nad nami. *Kanc. Gd.* 99. W krótce się przy ła[illegible] bożéy zobaczymy. *Kras. Pod.* 2, 10. t. i. da-li bóg, ſo Gott will. Nie znano w Polszcze innéy Ery, iak łaſki, czyli od narodzenia Chryſtusa. *Czack. Pr.* 1, 80., łaſki bo[illegible], gnadenreiche Geburt Chryſti). — *Iron.* Biedzym się łaſkę z twey łaſki. *Hul. Ow.* 109. z twoiéy przyczyny). — Z łaſki, z darmo, nie za zapłatę, aus Gnaden, umſonſt, ohne Zahlung. Kto służy z łaſki, temu miłosierdziem płacą. *Rys. Ad.* 26. Kto służy z łaſki, ma mieszek płaſki. *Sib.* 25. Łaſką syt sługa nie będzie; Łaſka Pańſka bez datku nic nie waży. *Cn. Ad.* 428. Łaſka Pańſka; dobre zdrowie; co lepszego niech Pan powie. *Rys. Ad.* 34. Kto łaſkę pańſką szacuie, coś w sobie niepewnego czuie. *Rys. Ad.* 22. Nie dbam o łaſkę, kiedy mam łaſkę. *Cn. Ad.* 573. Łaſka Pańſka na płſtrym koniu ieździ. *Cn. Ad.* 428, *Rys. Ad.* 34. *de mutabilitate fauoris principum*, Herrengunſt iſt wie Aprilwetter; *Slo. Prov.* Pánſka láſka nakrátce, gako zagáči chwoſt, trwa, albo Pánſka láſka, gako zagáči chwoſt krátka. Za łaſką mówiąc, albo z odpuszczeniem mówiąc *salua venia. Mącz.*, t. i. uczciwszy uszy, mit Ehren zu melden. Gdy będziesz w cechu, za łaſką, co słowo, Mów, czapkę zdjąwszy. *Mon. Fl. E.* 2, mit Gunſten (bey den Handwerksgeſellen). — §. b) *meton.* łaſka, z świadczenie łaſki, ein Gnadenbeweis, eine Gefälligkeit. Wielką mi tym uczynisz łaſkę. *Ld.* Łaſka późna niewdzięczna; im prędzéy pośpieszy Tym ieſt łaſka wdzięczniéysza, tym miléy ucieszy. *Min. Ryt.* 3, 100. Jeśli się kto naprze z ſtrony konia, wozu, żony, nie puszczay z domu bez siebie. wóz połamią, konia osadnią, żonę z łaſką odeślą. *Rys. Ad.* 18. z pamiątką, z upominkiem). — *Iron.* Da on łaſkę bożą, da on duszkę świętą. *Cn. Th.* 489. nie da nic, cf. z panem bogiem, er wird dich in Gottes Namen gehen heißen. — §°. łaſka, z uprzéymość, miłość, Innigkeit, Liebe. Patrz ptaszki, kiedy sobie parami w dziwney łasce chodzą, A one wdzięczne dziatki też za sobą wodzą. *Rey Wiz.* 58. — §. Łaſki *personif.*, *Charites*; *Gratiae*, wdzięcznice, die Huldgöttinnen, Huldinnen, boginie piękności, wesołości. *Hor.* 1, 24. Pieszczonym Łaſkom daią Nimfy ręki, W takt na przemiany z niemi ſkaczą Wdzięki. *Ib. J. Kchan.*, *Kosz. Lor.* 114 *b*. Na gody, ni się Juno swatowna ſtawiła, Ni Hymenéy, ni Łaſka w łożnicy drużyła, *Gratia. Zebr. Ow.* 150. — °§. tytuł, z Miłość, *Vd.* Gnade, Euer Gnaden. Uprasza się Łaſk Waszych. *Tr.* (°§. Łaſka, zwierzę *ob.* łasica). ŁASKARZ, - a, *m.*, imię Polſkie, *Gratianus. Jabł. Her.* ŁASKAW, ŁASKAWY, - a, - e, ŁASKAWIE *adv.*, życzliwy, sprzyiaiący, gnädig, günſtig, gütig, gewogen; *Bh.* łaſkaw, dobrotliwy; *Sr.* 1. śmelné, śmelné, ḫnadné; *Vd.* gnadliu, usmilen, miloſtiu, pomiloſtni, dobrovolen, dobronagnjen, perjasen; *Crn.* gnadliv; *Rs.* blag, blagoſlivo (*ob.* blogi); *Rs. et Ec.* благода́тный, благій, благоволи́тельный, милови́дный, поклёпный, доброхо́тный, доброжела́тельный, кроткодýшный, кротконра́вный, любезный; (*Rs.* ла́сковый grzeczny, ludzki, ласка́тельный pochlebny). Jak to? łaſkaw on na cię? R. zupełnie, i iak tylko! *Teatr* 43 *c*, 87. Łaſkaw na mię, z łaſkę mam u niego, łaſkawie się ze mną obchodzi. *Cn. Th.* Będę na cię łaſkaw, z łaſki u mnie doſtaniesz. *Cn. Th.*, ich werde Deiner in Gnaden gedenken. Dobry na mię pan, łaſkaw, abo szczodry. *Ib.* Bądź łaſkaw *Ra.* пожалуй, пожалуйте. Spodziewam się, że We Pani Dobr. zechcesz bydź łaſkawa na mnie. *Teat.* 38, 101. Proszę Jegomości, żeby na moię żonę z daleka był łaſkaw. *Dwor. F.* 4. *Valedicens*: Bądź łaſkaw, w tym momencie odjadę. *Jabł. Tel.* 52, *P. Kchan. Orl.* 1, 35. t. i. oddaię się łasce twoiéy, sprzyiay, bleibe mir gewogen, ich empfehle mich. Dziecię tak wychowane, słowa inszego

iedno móy *łaſkawy* a miłościwy, nie da sobie mówić. *Glicz. Wych. F 4 b.* łaſkawco, Dobrodzieiu, gnädiger Herr! – §. Chléb łaſkawy, *ob.* Chléb. – §. niezły, nieſurowy, łagodny, ludzki, folgujący, gütig, leutſelig, gnädig, gelinde, *de homine et de rebus.* Łaſkawego ſędziego ſurowy wyrok boli. *Ld.* Kopać to ziele trzeba, gdy ſłońce w iakim niebieſkim znaku łaſkawym. *Syr.* 741. Jaſne tam zawsze niebo, i łaſkawe powietrze. *Boter* 219. Lato tam łaſkawe i ucieszne. *ib.* 78. Morze bywa łaſkawe pod ten czas, gdy ſię ſłońce ſtanowi w lecie. *ib.* 14. Wiatry, które cztery dni tak gwałtowne trwały, Piątego dnia łaſkawſze iąć być poczynały. *P. Kchan. Orl.* 1, 132. Kara ta bardzo była łaſkawa. Chrzan łaſkawy, muſztarda łaſkawa, = nie zbyt oſtra, szczypiąca. – §. uprzéymy, wdzięczny, miły, liebreich, freundlich, freundſchaftlich. Naiadłszy ſię, łaſkawie za obiad podziękował. *Bies. D.* 1. Podał dziecięciu rękę żyd, a dziecię, iako było bardzo łaſkawe, podało też rączkę żydowi. *Sk. Zyw.* 1, 196. – §. łaſkawy *de animalibus*, ogłaſkany, niedziki, *rochmany, zahm, nicht wild; Bh.* pitomý, krotky; *Slo.* krotký (cf. krótki, krocić); *Vd.* krotak, krotlin, domazh, pervajen, pervaden; *Sr.* 1. zkludné; *Sla.* pitom; *Cro.* pitom; *Dl.* krotak, pítom; *Rs.* ручный (cf. ręczny), кротkій, кро-мостный. Paſterz żyie z łaſkawego i domowego bydła. *Petr. Pol.* 50. Jednorożec ieſt tak dziki, że i swoiéy ſamicy odchodzi, aż ſię miłością zapala, na ten czas łaſkawie do niéy przychodzi, i z nią ſię paſie i wespół braci. *Birk. Chmiel. C.* 2. *ŁASKAWANIE *ob.* łaſkować. (ŁASKAWATY *ob.* Laſkowaty). ŁASKAWCA, (*ŁASKDAWCA *Tr.*), – y, *m.*, dobrodziéy, dobroczyńca, der Gönner, der Wohlthäter; *Bh.* łaſkawec; *Slo.* přítel, přízniwý (cf. sprzyiać, przyiaciel); *Crn.* pervoshlivz, pervosnik, gnadlivz; *Vd.* gnadlovez, miloſtnik, shlahtnik, dobrovoshnik, dobroshelnik, dobrutnik (*Bsn.* łaſkavaç *adulator*; *Rs.* ласкáтель); *Rs.* доброхотъ, благохóтникъ, благохотѣтель, покровúтель, доброжелáтель, благопрiятель, благоволúтель, милостúвецъ. Nie zna swego łaſkawcy, co go zachowuie, Co go wspiera w nieszczęściu, w trafunkach ratuie. *Zab.* 6, 178 *Min.* Mam ci wielką wdzięczność, móy łaſkawco, że o mnie nie zapominaſz. *Teat.* 22 *b*, 15. ŁASKAWCZY, – a, – e, dobroczynny, wohlthätig, gutthätig. Zabiia na cześć swoiéy łaſkawczéy Cerery cztery iagnięta. *Stas. Num.* 2, 109. ŁASKAWCZYNI, – i, ż., dobrodziéyka, die Gönnerinn, Wohlthäterinn; *Slo.* přjſteſkiné, přjznivá; *Vd.* dobroshelniza, dobrutniza, dobrovoshniza; (*Bs.* łaſkaviça *adulatrix*); *Rs.* покровительница, благопрiятельница милостивица, доброжелательница. ŁASKAWIĆ, – ił, – i, ułaſkawiać, *cz. ndk.*, ułaſkawić, obłaſkawić *dk.* łagodzić, ogłaſkać, łaſkawym czynić, oswaiać, ſanft machen, beſänftigen, zahm machen, zähmen. Dzikie zwierzęta łaſkawi miłość. *Bard. Tr.* 561. Sposób, iak dzikie zwierzęta chwytać i łaſkawić. *Cresc.* 511. Jaſtrzębie trzeba unosić i obłaſkawić. *Pot. Poez.* 119. Brytany te tyran tuczył, żeby ie z sobą obłaſkawił, a przeciw innym rozsrożył. *Offol. Sen.* 73. Kanarki ułaſkawić. *Mon.* 72, 103. – *aliter*: Twarz posępną ułaſkawił. *Hul. Ow.* 107. wypogodził, aufheitern. ŁASKAWIĆ się *recipr.*, ŁASKAWIEĆ, – iał, – ieie, *neutr. ndk.*, łaſkawym się ſtawać, ſanft werden, ſich beſänftigen, zahm werden; *Bh.* zpitomĕti. Łaſkawią ſię znowu bogowie, mor uſtaie. *Stas. Num.* 2, 163, udobruchaią ſię. Jaszczurka pospolita oswaia ſię i łaſkawi. *Zool.* 208. I dzikie beſtye dobrodzieyſtwy łaſkawieią. *Bals. Nied.* 1, 144. Sarna ułaſkawiona z ręki moiéy iadała. *Mon.* 72, 687. – *tr. fig.* Ten ſtrach ſię ułaſkawi, ta ćma rozświetleie. *Przyb. Milt.* 42. Pochwała łechce serca i umysły chwyta, Przez nią ſię ułaſkawia płeć choć nieużyta. *Jak. B.* 27. ŁASKAWOŚĆ, – ści, ż., ſkłonność do świadczenia łaſki, die Gütigkeit, Gewogenheit; *Bh.* dobromyſlnoſt; *Sr.* 1. ſmĕlnoſcj; *Vd.* dobrovolnoſt, dobronagnoſt, perjasnoſt; (*Rs.* ласковость grzeczność, ludzkość. *Ross.* доброхотство, миловидность, милость, кротководушíе, кротконрáвiе, крóтость, *Fc.* благоxотѣ́нiе. Łaſkawość okrutna, szkodliwych rzeczy pozwolić. *Cn. Ad.* 428. – §. b) nieſurowość, ludzkość, łagodność, die Sanftmuth, Gelindigkeit, powściągliwość umysłu od zemſty, czyli powolność wyższego przeciw niższemu w ukaraniu. *Pilch. Sen.* 91. Żeby można nad niemi użyć łaſkawości, poprawićby ſię mogli. *Teat.* 5, 130. Łaſkawością rychléy uymiesz, niźli srogością. *Cn. Ad.* 417, łagodnością więcéy sprawisz, niż surowością. – §. *transl.*, o inszych rzeczach, oprócz człowieka: łaſkawość nieba, die Gelindigkeit des Himmelsſtriches łaſkawość zwierząt, die Zahmheit, Folgſamkeit, Gefälligkeit der Thiere. ŁASKAWY *ob.* łaſkaw. *ŁASKDAWCA *ob.* łaſkawca.

ŁASKOCĘ *ob.* Łaſkotać.

ŁASKONOGI, – a, – ie, ſteckenfüßig, dünnbeinig. Konrad łaſkonogi dla cienkich goleni, snadź od łaſki cienkiéy nazwany. *Krom.* 177. Władysław łaſkonogi, rzeczony od cienkich nóg. *Bielſk.* 113, *Mon.* 75, 595. ŁASKONOŚCA, – y, *m.*, noszący łaſkę, der Steckenträger, Stockträger. Herezya *bacullariorum*, inaczéy łaſkonoſców, którzy innego oręża, tylko kija nie zażywali, powiadaiąc, że takiéy tylko broni zażywać należy chrześcianom. *Chmiel.* 1, 1117. *adj.* ŁASKONOSNY, – a, – e, *n. p.* łaſkonośny Merkury, *caduciſer. Zebr. Ow.* 208, ſteckentragend, ſtockführend. *ob.* łaſkownik.

ŁASKOTAĆ, – ał, – oce, *intrans. ndk.*, *łeſktać, łechtać, kitzeln. Większe w raiu smak wasz łaſkocą słodycze. *Przyb. Milt.* 114. Przed napadnieniem kaszlu ieſt łaſkotanie w gardle albo zaduszenia uczucie. *Krup.* 5, 662. Nie podnosił ocsu, żeby nic nie obaczył, zkąd y abo na modlitwię rozerwanie urosło iakie, abo na myśli łaſkotanie. *Birk. Dom.* 84. (*Cro.* liszkechem leszketati *mico*). ŁASKOTKA, – i, ż., łechtaczka. Kitzel. Serce twe uczuie wewnętrzne łaſkotki. *Mon.* 76 427. Wiesz Kasiu, że ja na czczo mam łaſkotki w brodzie; Żywcy wyda ſię karesa, zjadłszy, niż o głodzie. *Teatr* 4, 57 *Drozd.* ŁASKOTLIWY, – a, – e, – ie *adverb.*, łechcący, kitzelnd, łechciwy, kitzelig. Zefir łaſkotliwy, pieszczot trzpiotopióry, Złotowłosey rozkoszy przyiaćkędziory. *Zab.* 10, 56 *Koſſ.* Serce ieſt muszkułem tak łaſkotliwym (*irritabile*), że każdym krwi w nie wpuszczaniem łechtane, rozdyma ſię. *Zool.* 13. Czy spodziewałby ſię kto wdowę znaleźć tak łaſkotliwą? *Teat.* 1, 45.

ŁASKOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, żłobkować, wydawać żłobkowato, u teszarzów, snicerzów, łochować. C:

Th., *Wlod.*, kehlen, bey den Tischlern, Hohlkehlen, Hohleisten einschneiden; *Rs.* ложжить, выложжить (cf. *Ger.* Loch, cf. ложка łyżka), вдолбить, вдалбливать, пропазить, пропаживать (лощить, = glancować, cf. głaszczyć); *Sr.* i. hrebiczkuju. *Strio* laskuię, laskowaniem przedzielam abo przeplatam. *Mącz.* Laskuię, laskowaniem futruię, *cratio. ib.* LASKOWANIE, – ia, *n.*, żłobkowanie, lochowanie. *Cn. Th.* wydrożenie żłobkowate. *Wlod.*, die Kehlung; *Slo.* lagstuć; *Sr.* 1. hrebiczka, smuha; *Vd.* brasdiza, nares, brasdenica, vahleblona rema; *Ross.* паз, пазило, пазникъ, бнемка, рубёнь (*Rs.* лощéние glanzowanie). *Cunaliculus columnarum* laskowanie słupów, podwoiów albo balków; *Cunaliculata aedium superficies* laskowanie, podniebienie abo strop, *ib.* Laskowanie wklęsłe albo laskowania dołki *striges. Cn. Th.*, die Hohlkehlen. Laskowanie wypukłe albo laskowania górki *striae*, die Hohleisten; wyheblowany abo wyciesany promień, strefa na słupiech, na balkach, lub na inszych rzeczach. *Mącz.* LASKOWANY, – a, – o, żłobkowaty, lochowany. *Cn. Th.*, hrebiczkowaté, smuhaté; *Rs.* рубчатый, вымощный. Laskowana ściana *craticus paries. Mącz.* Dzięgiel samiec, siele, trzcinę ma sękowatą, strychastą albo laskowaną. *Syr.* 85, mit hohlen Streifen. LASKOWATY, LASKAWATY, – a, – e, żłobkowaty, strychasty, w strefy, w paski, streifig. Karciof ma pręt długi laskawaty abo strychasty. *Syr.* 669. – *ob.* Laskowiec.

ŁASKOWAĆ, °ŁASZKOWAĆ, – al, – uie, *intr. ndk.*, łasić się komu, zabiegać łaski. *Cn. Th.*, fuchsschwänzen, sich schmiegen. Niedźwiedź, póki łaszkuie a wzgórę skacze, póty mu się ludzie dziwuią, a kiedy go po ulicy wiodą, tedy przed nim uciekaią. *Rey Zw.* 17 *b.* Naiadłszy się łaskować, Za objad podziękować. *Bies. D* 1 *b* dobrodzieiować, łaskawcą nazywać. ŁASKOWANIE, ŁASZKOWANIE, – ia, *n.*, łasienie się, das Fuchsschwänzen, Schmiegen, niedrige Kriechen. Ześmy i rzeczy i rozsądku o rzeczach niemało potracili, przeto niczemniuchne °łaskawania i miłościwania łapamy. *Modrz. Baz.* 237. Łaszkowanie. *Zrn. Pst.* 3, 129.

ŁASKOWIEC, – wca, *m.*, (może od łaskowania albo od łaskowego czyli leszczynowego drzewa). n. p. Wziął ich z sobą na zamek Krakowski, a zasiadali wszyscy w iedney izbie, którą Łaskowiec zwano; była iey połowica °drzewiana, a połowica murowana, i z tegoż drzewa owa Grodzka izba iest ieszcze na zamku w Krakowie. *Bielsk.* 283, *Gwagn.* 77, ein gewisses Zimmer auf dem Schlosse zu Krakau. °°ŁASKOWNIK, – a, *m.*, n. p. Łaskownik Merkuryusz. *Zebr. Ow.* 49, *ob.* łaskonośny, łaskonośca. ŁASKOWY, – a, – e, leszczynowy, od leszczyny, Hasel-, Haselstauden-, *Bh.* liškowý; *Crn.* leškov, lęshov). Rumak łaskowy. *Mon.* 71, 718. konik drewniany, trzcina, na którey chłopiątko ieździ, das Steckenpferd. Łaskowy orzech, die Haselnuß, iest owocem leszczyny, twardą łupiną okryty. *Kluk Rośl.* 2, 55, *Boh.* liškowý ořech, liškovec; *Slo.* liškowy orech; *Sr.* 1. lešne worech, lešna worešchna; *Crn.* lęshnek, oręshnęk, olęshnek; *Vd.* lieshnek, lieshnik; *Bs.* liscnik, gljescnik, liscgnák; *Sla.* lishnjak, liškovo dêrvo; *Cro.* lésnyak, leshnyak; *Dal.* lisnyak; *Rs.* орѣхъ. Łaskowe orzechy ogrodowe są trojakie, Hiszpańskie wielkie, krótkie i okrągłe. *Kluk Rośl.* 1, 151. *Slo. Prov.* dáwać temu liśkowce, ktori gich hrizt nè moje, cf. dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do psa; cf. lekarstwo po śmierci; chleb bezzębnemu). Osobliwszą skuteczność w wynaydowaniu kruszców osnosty przypisuią rózdze łaskowéy, Wünschelruthe, *virga diuinatoria. Kluk Kop.* 1, 41. Mysz łaskowa, *mus avellanarius*, die Haselmaus, nayduie się tam, gdzie dostatkiem iest leszczyny. *Kluk Zw.* 1, 334.

ŁASLIWY, – a, – e, łaszący się, kriechend, fuchsschwänzend, sich schmiegend. Łasliwe one i chytre o urzędy starania. *Falib. Fl.* 154.

ŁASOTA, – y, *m.*, imię staropolskie, *Sylvester. Nies.* 2, 103, *Jabł. Her.* ŁASOTNA góra nad Wisłą. *Biel. Sw.* 136 *b.*

ŁASOWAĆ wapno, = wapno gaszące rozrabiać łaską, i przez kraty dawać mu wypływać. *Rydel, ob.* lasa, den Kalk durch die Fege laufen lassen. – §. *Łasowanie* u szewca, szycie u brzegu cholewy, tak że się skórki podszytéy brzeg na zwierzchnią wykłada. *Mag. Mśk.*, das Laschen beym Schuster.

°ŁASOWAĆ, °ŁASZOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, *n. p.* Nie życz śmierci, to pomniąc, że po mym pogrzebie Niewola cięższa tuż łaszuie ciebie. *Błaz. Il. A* 2 *b.* Na tym dla boga, ta ta prawda stoi, Jednako karać, kto jednako broi, Ale to często, kiedy psy złasuią, Chartom przebaczą, a kundla knutuią. *Bratk. S* 3 *b.*?

°ŁASOWY, – a, – e, od lasa, cf. leśny, Wald-. Cienie wznoszące się piętrami nad cienie Na łasowym teatrze w bawnéy widać scenie. *Przyb. Milt.* 106.

ŁASUS, – ia, *m.*, łaszący się, ein Schmeichler. Jeśli móy mucyk dryndniąc chwostem Łasuś ku tobie szczerzy ząbkami . . . *Zab.* 10, 200 *Zabł.*

ŁASY, – a, – e, łaczny, łaknący, hungrig auf etwas. Myszy na ziarno łniane zbyt są łase. *Przędz.* 11. Kot w gospodarstwie iest szkodliwy, gdyż iest bardzo łasy. *Ład. H. N.* 78, naschhaft. Łasy, nierobotny trąd. *Klon. Wor.* 45, *Zimor. Siel.* 223. Ani tak wierna, ni łasa na grosze Rodzić się mogła, z téy, co wstyd na iatki Wydała matki. *Hor.* 1, 207 *Min.*, *fidelis et lucro auersa. Mon.* 70, 137. Kotek się swym obrządkiem pod przydaszek wciska, Łasy na zdobycz, wesoł z pewnego państwiska *Zab.* 9, 279.

ŁASY *ob.* Las, *et* Łasa. ŁASZCZKA *ob.* Laseczka.

ŁASZĘ się *ob.* Łasić się.

°ŁASZY, – a, – e; *n. p.* Nie stoi Lasze za nasze. *Zegl. Ad.* 169; złotą wędką ryby łowić.

ŁASZT, – u, *m.*, z *Niem.* die Last Getreide; *Rs.* ласть. Łaszt zboża ma Gdańskich korcy 60. *Solsk. Geom.* 3, 136. a 27 korców Warszawskich. *Lesk.* 2, 26, *Jak. Mat.* 1, 11. Łaszt Gdański czyni około 30 korczyków naszych; Ryzki około 24 czetwerów Ruskich. *Kluk Rośl.* 3, 253. – §. *transl.* łasztem, z kupą wielką niezrachowaną, chmarą, in einem großen unzählbaren Haufen. Powściągliwi ludzie chorób albo mało, albo nic nie miewaią, których łasztem u swawolników. *Birk. Zyg.* 23. Umartwienia łasztem naprowadził na ciało swoie. *Birk. Gl.* 16. Na swawolnika łasztem choroby przypadną. *Birk. Exorb. B* 2 *b.* Tymże odmierzy komplementy łasztem, Że go nie słowy, lecz rzeczą przynęci. *Pot. Syl.* 148. ŁASZTOWE *ob.* kontentacya.

– ego, *Subst. m.*, = ŁAKOTNIK, – a, *m.*, (*cf.* łakotka 2), = ktory na łakoci łakomy iest. co łakoci rad iada. *Mącz.*, ein Näscher, ein Leckermaul. Łakotliwy *ganeo. Dasyp. Z.* 1 *b.* Łakotliwy, = zdechł na łakoci, smaczne kąski rad iada. *Cn. Ad.* 426. – §. 2) *transl.* łakotnemu smakowi odpowiadaiący, smaczny, przewyborny co do gustu, schmackhaft, leckerhaft, delikat, auserlesen. *Dapalis coena* rozkoszna a łakotliwa wieczerza, z łakoci rozmaitych przygotowana. *Mącz. Libidinosae dapes* łakotne potrawy. *ib.*, *Dapalice* łakotnie. *ib.* ŁAKOTNE ziele, lubaszczyk, *ligustikum*, Liebstöckel, do łakoci, to iest do przysmaków wchodzi. *Syr.* 259. ŁAKOTLIWOŚĆ, – ści, *f.*, skłonność do łakoci, papinkowatość, Naschhaftigkeit; *Vd.* kozhlivost, lisanje, lishezhnost; *Bs.* sladokusje, sladokusnost.

ŁAKOWY, – a, – e, od łaku, Siegellack, *Rs.* сургучный; n. p. łakowa laska. – §. b) od łaki, Gummilack. Łakowa maść, różana, wiśniowa. *Cn. Th.*

ŁĄKOWY, – a, – e, od łąki, łączny, Wiesen; *Sr.* 1. wutjné; *Rs.* луговый. Koniczyna łąkowa, do formowania sztucznych łąk zalecona. *Funds.* 371. *trifolium pratense Linn.*

ŁAKRYCYA, – yi, *f.*, *Bh.* lekoriče, likoriče; *Sr.* 1. lekorcz, słodke drewo; *Crn.* theshúlka; *Bs.* regolitia, rekoriça, *It.* regolitia); słodki korzeń, Lakritze, Süßholz, *glycirrhiza. Syr.* 651, *ob.* Lukrecya.

ŁAKSA, ŁAXA, – y, *f.*, laxowanie, biegunka, das Laxiren; *Rs.* проно́с. Dyarya czyli laxa. *Wolszt.* 141. Kiedyby sokoł bardzo miał laxę . . . *Spicz.* 147. ŁAXANS *indecl.*, ŁAKSACYA, – yi, *f.*, ŁAKSOWANIE, – ia, *n.*, das Laxiren, Purgiren; *Rs.* проно́сное, слабительное, purgans. Dla koni клядь). Co rok przyzwyczaiony dwa lub trzy razy do laksacyi. *Krup.* 5, 189. Brać na łaksowanie. *Perz. Lek.* 232. ŁAKSOWAĆ, ŁAXOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, einen laxiren, z *Łac.*; *ob.* przepuszczać; *Vd.* laksirati, zhrovu iszhistuvati; *Rs.* слабить, слабляю, прослабить, послабить (*cf.* słabić). Laxuiący *Slo.* ulewugjeh; *Rs.* проно́сный. Nie wiem, z czego mię dziś łaksuie. ŁAKSOWAĆ się *recipr.*, brać na laksans; n. p. W tedy się łaksować, gdy się plugastwo w żołądku znaydzie. *Perz. Lek.* 236.

ŁAKTUKA, – i, *f.*, z *Łac.*, sałata, Lattich, Salat; *Bh.* łocyka; *Rg. et Bs.* locchika; *Vd.* reple solata (*ob.* łoczyga). Łaktuka siana, łaktuka polna. *Urzęd.* 179. *cf.* ostry mlecz. *Cresc.* 232. Będziecie ieść baranki z łaktukami polnemi. *Leop. Exod.* 12, 8. z zioły gorzkiemi. *Bibl. Gd.*). ŁAKTUCZANY, – a, – e, od łaktuki, Lattichs. Łaktuczana wódka. *Sien. Rej.*

ŁAKWARZ, – a, *m.*, *Urzęd.* 4 *et* 431, *ob.* elektwarz (*Bh.* letkwar); Latwerge.

ŁALA, HAŁALA, HULALA, głos w spotykaniu na woynie lub szczwaniu psami. *Wlod.*, *vox excitantis ad congressum*; *barbari in bello utuntur*, *Poloni in canibus incitandis. Cn. Th.*, Aufmunterungsgeschrey beym Angriff; Jägergeschrey beym Hetzen. Kiedy sama myśl ciągnie do burdy, do swady, Nie trzeba tam lalala bardzo długo wołać, Jedno patrzay harapu, kiedy odeymować. *Rey Wiz.* 78 *b.* ŁALASZ *idem*, *n. p.* Psi zaszczekną, chłopi się porwą na obronę, Łalasz wszyscy zakrzykną. *Gaw. Siel.* 377.

ŁALA, – i, *f.*, ŁALKA, ŁALECZKA, ŁALUSIA, – i, *f.*, *dem.*, *Bh.* lantka łątka; *Sr.* 2. puppa; *Cro.* lutka, pupa, pupacha, babka *ob.* pupka, pupeczka; *Vd. et Crn.* pusha, punza, punzhèza, kipzhiz, jigrazha, donda; *Rg.* lutka, púpa, papiza; *Rs.* ку́кла, ку́колка, die Puppe zum Spielen, die Docke. Jéymość wystroiona, iak łalka Gdańska. *Teatr* 22, 22. Chłopcy, można mowić, iak łalki. *Teatr* 21, 84. *cf. Slo.* galobi ho ulal iak ulani; *Etym.* lać). Córka prosiła mamki, żeby też i łalki iey karmiła. *N. Pam.* 15, 372. Jak pucek się kwili, gdy z rączek łalusia Padła, co dla zabawki dała mu matusia. *Tol. Saut.* 44. – *transl.* osoba ładna, ale przytym gąska, eine Puppe, ein schönes Gänschen. Piękna łala. *Teatr* 43 *c*, 39. Łalkęś We Pani sobie wychowała. *ib.* 30 *b*, 15. – *Dicter.* Daléy chob łalka, nie powiesz mi ztąd. *ib.* 36, 23. ŁALKAĆ, – ał, – a, *intrans. ndk.*, hałać, blegotać, iak dzieci czynią, *lallare. Mącz.*, lallen, wie die Kinder. ŁALKARZ *ob.* łątkarz.

ŁAŁOK, – a, *m.*, skóra odwiesista, która wołom pod szyią *wisi, *palearia. Volck.* 658, łałok bydlęcy. *Dasyp. Rr* 3 *b.*, die Wamme, z. B. beym Ochsen; *Ec.* лалока, нижо́ бо рцы podniebienie.

ŁAMA, – y, *f.*, *Gall.* lame, der Lahn, Gold- oder Silberlahn, blaszka złota lub śrebrna, materya łamowa, *cf.* śrebrogłów, złotogłów, *cf.* pazłotka; *Crn.* lôsh; *Vd.* resvdarlivu zlatu, shumnu, hrushezu zlatu; *Rs.* бахтъ, шумиха, канителъ, плена, плёнка, плёночка. Na wsi zbytnich, co świat ma stroiów nie zażywa, Łam wzorzystych nie szuka. *Gaw. Siel.* 358. Sporządza suknie, stroie, łańcuchy, manele, Skupuie złotogłowy, łamy na wesele, Trzewiki aksamitne, łamowe patynki. *Min. Ryt.* 2, 173.

ŁAMAĆ, *ŁOMAĆ, – ał, łamie, *łomie *cz. ndk.*, złamać, *złomić *dk.*, *Bh.* lamati, lomiti, zlomiti, zlami, zlamati; *Slo.* la'mem; *Crn.* lomiti, lômem, lomastm; *Vd.* lomiti, zlomiti, strupiti; *Sr.* 2. lamasch, wamasch, zlamasch; *Sr.* 1. lamam, lamaci, zlemim, zlemiu, zlemic; (*cf.* lemiesz), zwamam, wamam; *Rg.* lomitti, *Bs.* lomiti, razlomiti; *Cro.* lomiti, lamati, lamlyem; *Dl.* lamam, lomim; *Rs.* ломать, ломаю, ломить, ломаю, сломить, сламывать, brechen, zerbrechen. a) na kawałki rozłamywać, przełamać, kruszyć, zerbrechen, entzwey brechen. Na pogrzebach królewskich marszałkowie łaski Marszałkowskie łamią. *Suad.* 5, 102. Boginie mocne, które łamią iawory rękami. *Lib. Hor.* 84. Naprzod orzą, potym przeorzą abo łomią, *iterum arare allo effringere. Mącz.* cf. lemiesz). Jak cię pochwycę za łeb, a zacznę kiiem łamać kości! *Teat.* 24 *c*, 18. gruchotać. – *transl.* Wilk gromi owce, orzeł gęsi łamie. *Rey Wiz.* 102, *Pasz. Dz.* 113. t. i. bije, zabija, kruszy, gniecie, er würgt die Gänse. Król Macedoński łamał bramy złotem. *Lib. Hor.* 76, wyłamywał, otwierał, dobywał, er sprengte die Thore mit Golde. Naycięższy zawsze temu, co pierwszy lod łamie. *Nies.* 1, 40. Cnota, rozum i męstwo łamią wszelkie przeszkody. *Stas. Num.* 2, 193. – *fig.* głowę sobie łamać, z głowę sobie suszyć, sich den Kopf brechen. Niech odpoczną teraz i głowy sobie nie łamią Ministrowie; ia sam bez ich pomocy rządzić potrafię. *Bok. Kom.* 2, 484. Pan burmistrz iuż od godziny łamie sobie głowę, a iednak nic ieszcze nie wynalazł. *Teat.* 54 *b*, 52. – *moral.*

łamię

łamię wiarę, przysięgę, ustawy, przymierze, przyiaźń, z nie dotrzymuię. *Cn. Th.*, *violo*, *solvo*, ich breche mein Wort, meinen Schwur, ich breche oder übertrete die Verordnungen, das Bündniß, die Freundschaft. *cf.* wiarołomca, wiarołomny. – §. kawał odłamywać, ein Stück abbrechen, brechen. Kamienie łamać, łupać, ciesać. *Cn. Th. Rs.* бумать, наѣумать, Steine brechen. Czynszownik nie może bez woli pańskiéy, na gruncie czynszowym kamienia łamać. *Szczerb. Sax.* 54. – *fig.* Ja to naypierwszy ten kamień łamałem. *Teatr* 31, 16, naypiérwszy lod przełamałem, drogę utorowałem). W całym mieście przychylnego nie ma, Nikomu chleba swoiego nie łamał. *Karp.* 1, 128. t. i. nie udzielał, er hat niemanden sein Brot gebrochen, einen Bissen Brot mitgetheilt. – c) załamywać, zaginać (*cf. Bh.* łomcowati: *vexare*), brechen, krümmen, in Falten oder Krümmungen brechen, beugen. Cwiczy się rada dziéwka w Greckich skokach Dorosła, łamiąc członki w sztucznych krokach. *Hor.* 2, 65. *Koryt.* Umieć na rożne kunszty łamać ciało. *Teatr* 56 *b*, 22. Gardziłeś pierwéy niemi, a tu im czapkę łamiesz. *Gor. Sen.* 198. t. i. czapkuiesz, kłaniasz się im, häufige Komplimenten machen. Gładki kształtnie łamią głos usta śpiewacze. *Nar. Dz.* 2, 114. die Stimme im Singen künstlich beugen, erhöhen, sinken lassen, trillern, Läufer machen. Ręce łamać, załamywać, die Hände ringen. Tu dzieci przy nim beczą, drżą na tę nawałę, Nad kędzierzawe główki rączki łamiąc małe. *Przyb. Ab.* 228. Poczęła się za głowę chwytać, rękoma łamać, narzekaiąc. *Eras. Jęz. J* 6 *b. Prov.* Nie łam źrzebięcia. *Jabł. Ez.* 278. Już to ostatnia rzecz, młode źrzebię łamać. *Kras. Dos.* 19. *Cn. Ad.* 612. cf. młodemu trzeba folgować, brich dem Füllen nicht das Kreuz, der Jugend muß man schonen. cf. owocu przed kwiatem żądać). Nie tak mię bardzo złamały te frasunki niniejsze, abym miał opuścić stałość. *Jer. Zbr.* 88, nie tak zgnębiły, skruszyły, niederbeugen. Tu będziesz mógł złomić czarta, i wszystkie pokusy iego, iako ie pan twóy złomił. *Rey Ppst. M.* 4. zwyciężyć, zgnieść). Łamać ięzyk, zwyciężać trudność w wymawianiu. ŁAMAĆ się *Recipr.*, *Boh.* lamati ſe) – a) *Passiv.* zerbrochen werden, brechen, entzwey gehen. Lod się na Wiśle łamie. *Tr.* Do Niemna rzeki przyiechał; ten się łamał, i nie dopuszczał, aby kto miał przezeń wozić. *Birk. Gl.* 10. das Eis auf dem Flusse ging auf. – §. łamać się pracą, trudnością *Tr.*, zrabiać się, mordować się, zpracować się, sich müde arbeiten, wątlić się, sich mürbe arbeiten. – §. *Recipr. Act.* łamać się, z załamywać się, sich krümmen, beugen, schmiegen. Wąż się łamał, zwijał, marszczył, w kłębek składał. *Jak. Bay.* 196. Młodzież się łamie do Jońskich sztuki Tańców; tey tylko chwyta się nauki. *Hor.* 2, 60. Jurysta, im się bardziey łamie, im się boży, Tym znaczniéy na kalecie człowieka uboży. *Pot. Jow.* 207. – §. łamać się z kim, z pasować się z nim ostatnią siłą, mocować się, *Vd.* métatise, pipatise, pardegatise, tergati, tepšti; *Cro.* boritisse; mit jemanden ringen, kämpfen mit aller Kraft. Szermierze, albo ci, którzy się z dzikiemi zwierzęty łamią. *Szczerb. Sax.* 574. Lizymach lwa za gardło popadszy, tak się długo z nim łamał, aż go udawił. *Rey Zw.* 80 *b.* *Weresz. Rgł.* 131. Samsony, Alexandry, Herkulesy, byli tacy mocarze, że się ze lwy, ze smoki, i z innemi okrutnemi zwierzęty łamali a bili. *Rey Zw.* 62 *b.* Chodzą rotami młodzi ludzie, iako lwi, a snadźby się mogli i z djabły łamać. *ib.* 185 *b.* Wre srogi zabóy, trupa pełno wszędzie, Pierś w pierś uderza, mąż się z mężem łomie. *Chrośc. Fars.* 293. Gdzie się podział Herkules, co się z smoki łomił? *Rey Wiz.* 86. Magnatowie poczęli się łamać z książętami; a osłabiwszy moc ich, pomnażaniem swoich przywileiów, stanowić arystokracyą. *Nar. Hst.* 7, 76. Człek na tym świecie z fortuną się łomie. *Pot. Syl.* 2. Patrzę, a tam żyd z hayduckiem się łomie. *Pot. Jow.* 122. Cnota się łamie z niecnotami zawzdy, A stały wiernie przy niéy stoi każdy. *Rey Zw.* 211 *b.* Łamaiący się, pasuiący się; *Vd.* metaus, pipavez, pardegauz. ŁAMACZ, – a, *m.*, ŁAMCA, – y, *m.*, albo łomiciel; *ruptor*, *Męcz.* der etwas bricht, der Brecher *Bh.* Lomec. Łamcy przysiąg, zły rzadko unikaią toni. *Teatr* 51, 67, przysięgołomcy. ŁAMACZKA, – i, *ż.*, która łamie, die Brecherinn. Łamaczka albo międlica do łamania lnu. *Przędz.* 14. die Flachsbreche. ŁAMANIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Brechen. Łamaniem chleba zwali starzy stół Pański. *Rey Post. A a* 6. Brotbrechen; *Rs.* хлѣболомлéнїе. Łamanie goleni, była kara podła, zwyczayna niewolnikom. *Pilch. Sen.* 660. Łamanie głosu, z wycwerki, künstliches Beugen der Stimme im Singen. Łamanie zasłon fortecznych, *courtine*. *Lęsk.* 280. t. i. załamywanie, die Krümmung, das Brechen in Ecken, Falten. – §. *moral.* Oni odnosili gwałt i łamanie w téy sprawie. *Veryf. pr.* 14. skrzywdzenie, Druck, Bedrückung. Po złamaniu Seneki, łacno było wyzuć z sławorów Rufa. *Nar. Tac.* 2, 282. *perculso Seneca.* – Łamanie przysięgi, pokoiu, przymierza, słowa, der Bruch, Eidbruch, Friedensbruch. – §. łamanie w stawach, z dna, denna choroba, das Gliederreißen. *Sr.* 2. chwat (cf. ochwat); *Ross.* ломóта, космолóмь; *Ecc.* члено́вная болѣзнь. Wilgoci zbytnie, gdy się w którym stawie zastanawiaią, czynią bolenie, które drudzy łupaniem albo łamaniem zowią. *Cresc.* 164. Nierządniki na ciele rozmaitych bolów, Włoskiego łamania, sprosnych bolączek dostawaią. *Gil. Post.* 54. Łamanie w nogach, z podagra. *Rog. Dos.* 1, 76. Łamanie w ręku, w stawach ręcznych z chiragra. Łamanie w stawach cierpiący, *Boh.* Pakosta; *Ecc.* члѣновоболѣзненъ, въ составѣхъ имѣяй. Łamanie w kościach sprawniący *Rs.* косноло́мный. ŁAMANIE się *Recipr.*, das Brechen; *neutr.*, das Theilen, Entzweygehen. Łamanie się światła. *Hub. W.* 57. die Strahlenbrechung. – §. *act.* załamywanie się, das Krümmen, Beugen seiner selbst in verschiedne Gestalten, Pospólstwo widząc grymasy i łamania się z wielości robaków w człowieku pochodzące, sądzi go bydź od czarta nagabanym. *Perz. Lek.* 190. ŁAMANINA, – y, *ż.*, łamanie różnym sposobem; *coll.*, rzeczy łamane, Bruch, gebrochnes oder zerbrochnes Zeug. Łamaniny i gwałtu praw Ruskiéy cerkwi, zadawać wam nie będziemy. *Smotr. Fl.* 38. ŁAMANY, – a, – e, niecały, przerwany, gebrochen, abgebrochen. Na złamaną szyię *ob.* szyia). Łamany kamień *Rs.* бумь, бумонный. Żale ze łzami nadbrzeżne usłyszawszy skały Łamanym ich westchnienia iękiem powtarzały. *Zab.* 5, 434. Łamana liczba, z frakcya, eine gebrochne Zahl, ein Bruch; liczba złożona albo z samych tylko części iedności, albo z iedności całych i z części teyże iedności, z ułomek. *Jak. Mat.* 1, 2. Łama-

ne ilkości czyli frakcye. *Ustr. Alg.* 49. Srebro ſtare łamane złotniki za swoie śrebro nowe z wielkim zyſkiem od kupuiących biorą. *Złot. D, et B 4 b.* – §. łamany, s nierówny uneben, ungleich. Łamany kray ſkłada się z równin i wzgórków. *Służb. Ob.* 13. – §. *moral.* O iakoż to świat łamany a nieobaczny! *Glicz. Wych. M 7 b.* przekrętny). Więcéy sobie dzisiay drugi na tym łamanym świecie, waży gromady pieniędzy, niżeli rozum syna swego. *ib. M 2.* ŁAMCA *ob.* Łamacz.

Pochodz. *łom, łomignat, łomikamień, łomiſty, łomiciel, łomny, łomność, łomikoſt, łomocić, łomot, łomiesz; dołamać, nałamać, obłamać, odłamać, połamać, podłomać, przełamać, nieprzełamany, przełom, przyłamać, rozłamać; słoma, słomiany, słomka; ułamać, ułomek, ułomny, ułomność; włamać, wyłamać, załamać, załom, złamać, niezłamany; wiarołomca, wiarołomny, wiarołomność, przysięgołomca, krzywołomca, zakonołomca, prawołomca.*

LAMBITYWUM, z *lac.*, lekarſtwo do trzymania w uściech, aż się rozpłynie. *Wład.* ein Leckſaft, Leckarzneymittel. Lambitywum biorę, s w uściech co rozpuszczaiąc połykam. *Cn. Th.* Liżanie. *Krup.* 5, 281.

LAMENT, – u, *m.*, z *lac.*, narzekanie, *Ecc.* рыдáніе, das Wehklagen, Lamentiren, Lami, das Klaglied, der Klagegeſang. Dawid nad Jonatą lament czynił, i wiersze płaczliwe o iego śmierci złożył. *Sk. Kaz.* 444. cf. duma, płakt, tren). Kto taki ieſt, ktoby bez lamentu z tego świata zchodził? *Gor. Sen.* 369. Spiewacy w swych lamenciech przypominaią o Jozyaszu. *Bud. 2 Chron.* 35, 25., *Bibl. Gd.* Insze ieſt śpiewanie pieszczone, iako są lamenty, dumy; insze śpiewanie męzkie, iak na woynie. Dawali im Grecy pewne przezwiſka od powiatów, Doryka, Frygika; iak u nas Ruſkie lamenty, Podolſkie dumy, *Petr. Poł.* 204. LAMENTLIWY, – a, – e, – ie, *adv.*, narzekaiący, *Ec.* рыдáмелвный, klagend, Klages. Oyczyzny głos lamentliwy Wyſłowić trzeba, by wzdy syn prawdziwy Mścił się iéy krzywdy. *Strzyk. Gon. S 2.* Żałosny płacz i lamentliwy. 1 *Leop. Ezech.* 19, 14. Prosiła go lamentliwymi słowy. *Gor. Dw.* 305. Lamentliwe piosnki korhanka. *ib.* 285. Dusza iego lamentliwie będzie płakać iemu. *Leop. Jes.* 15, 4. porzewniać sobie będzie. *Bibl. Gd.* Smętnie zawsze a lamentliwie żyła. *Glicz. Wych. C 3.* LAMENTOWAĆ, – ał, – nie *intrans. ndk.*, narzekać, wehklagen, *Ec.* рыдáю. Wolno zapłakać; ale nie kwilić się i lamentować. *Pilch. Sen. liſt*, 2, 54. Lamentowaliśmy; a wy-ście nie płakali. 1 *Leop. Math.* 11, 17. Zwoławszy narzekalnic, niechay go żałuią. Niechay nad grobem iego wszyſtkie lamentuią. *Groch. IV.* 541. Oto król płacze i lamentuie nad Absalonem. *Bud. 2 Sam.* 19, 1. Słowiczek lamentował. *Banial J 3 b.* Chciała ciało pomazać, szuka pana w grobie, Wzięto pana, niemasz go, lamentuie sobie, *Pieśń.* 140.

ŁAMIĘ *ob.* Łamać. ŁAMIKAMIEŃ *ob.* Łomikamień.

LAMOWAĆ *cz. ndk.*, u krawców, tasiemkę lub galon na wierzch sukna lub materyi przyszywać. *Mag. Mſk.*, mit Treſſen oder Band beſetzen.

LAMOWY, – a, – e. od lamy, Lahn s. Trzewiki aksamitne, lamowe patynki. *Min. Ryt.* 2, 173. Nie każdemu ładnie w lamowéy sukni, *Xchow. Fr.* 14. *Rs.* каминельный, золотный.

LAMPA, – y, *ż.*, LAMPKA, LAMPECZKA, – i, *ż.*, *dem.*, *Boh.* lampa, lampička; *Slo.* lampa; *Hg.* lampás; *Sr.* 1. lampa, lampka, Swujow; *Sr.* 2. lampa; *Sla.* lampatla; *Vd.* lampa, luzhniza, svezhniza, lampiza. *Crn.* lampèza; *Cro.* lampash, szvetnicza (cf. świecznik); *Dl.* szvetnicza, szvetnyak; *Rs.* лампада, лампáдка, лампáдочка; *Ec.* кандило, подсвѣщникъ, свѣтильникъ. z *Greckolac.* die Lampe; narzędzie sporządzone na palenie oliwy, przez włożenie w nie knotu. *Kras. Zb.* 2, 15. Lampa, kaganiec oleiowy. *Cresc.* 28. *Boh.* lahanec, gliniana lampa cf. kaganiec. Narzędzie, w ktorym płyny ogień karmiące w knot wzięte, ogień z siebie wydaią, nazywa się lampą. *Krumł. Chy.* 29. Lampa illuminacyyna *Rs.* плошка. Ci którym potrzebne ieſt światło lampy, o to się też ſtaraią, aby iey na oleiu nie schodziło. *Zab.* 13, 88. Lampa zgaśnie bez oliwy. *Pot. Arg.* 69. Lampa sama przez się ciemna i brudna, A gdy ogień przypadnie, iuż iasna i cudna. *Rey Wiz.* 119 *b.* – *Poet.* Lampa słoneczna. *Groch. IV.* 33. Lampa niezgaszonego słońca szła od rannéy zorzy ku gorze. *ib.* 227. – §. szklanka od wina kształtu lampy, ein Weinglas in Geſtalt eines Lampenglaſes. Obaśmy razem pili, a tą różnicą, Że ktoś tam małą lampką, ia dużą szklenicą. *Zabł. Zbb.* 5. Lampeczka wina. *Torz. Szk.* 125, *ob.* lampny, lampowy, lampasz.

LAMPART, – a, *m.*, *Bh.* lewhart; *Sr.* 1. leopard; *Cro.* leuhart, lavoriss, oroszlanyoriſs (cf. ryś); *Id.* leopart, pantar; *Hg.* pardocz; *Bs.* levhart, lavoris; *Rg.* leuhàrt, lavoris, kaplàn; *Sla.* oroslav. *Crn.* risa; *Rss.* панъдъ, леопардъ, барсъ. der Leopard, der Panther; zwierz długi do trzech łokci, podobny do tygrysa, sierść ma żółtawą, po niey krążki czarne śrzodkiem żółto się przebiiaią. *Zool.* 813. *lwopard. *Mącz.*, *lworyś. *Chmiel.* 1, 591. Tygrys, lampart i ryś warczą. *Ban. J 2.* Lampart tarentowaty. *ib.* Już się i osieł dziś lampartem zowie, Koczkodan z małpą chce bydź lwowi w rodzie. *Strzyk. Gon. D 3.* – §. lampart, skóra lampartowa, Pantherhaut. Mieczem i łukiem zbroyny, lampartem odziany. *Dmoch. Jl.* 38. – §. człowiek lampart, basałyk, włóczęga, do niczego, ein Menſch, der zu nichts zu brauchen iſt. LAMPARCICA, – y, *ż.*, *Boh.* lewhartice; *Crn.* risèna, der weibliche Panther. Piłra lamparcica Kaspiyska w pokarm dodawałać cyca. *Bard. Tr.* 443. 2) LAMPART, – a, *m.*, kamień probierſki, ein Probierſtein. Probować złoto na lamparcie. *Tr.* LAMPARTOWY, – a, – e, od lamparta, Leopards, Panthers. *Rs.* барсовый.

LAMPARZ, – a, *m.*, robiący abo przedaiący lampy. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 203. der Lampenmacher, Lampenhändler.

LAMPETRA, LAMPRETA, LAMBREDA, – y, *ż.*, ryby gatunek, do których należy minog, die Lamprete. *Syr.* 180. piiawka morſka *Cn. Th.* 696. *Vd.* golup; *Crn.* golub.

LAMPERYA, – yi, *ż.*, n. p. Podłoga z lamperyą. *Switk. Bud.* 254. z *franc.* lambris, *ob.* taflowanie.

LAMPNY, LAMPOWY, – a, – e, *Rs.* лампадный, od lampy, Lampen s. Ciepło ognia lampnego ieſt nayrównieysze. *Krumł. Chy.* 29. Lampowy nosek abo rurka, *myxa. Cn. Th.* die Lampendille, Lampenſchnauze. Lampowy nosek, rurka, przez którą opalonego knota zbytki odchodzą. *Dasyp. Nn.*, *Sr.* 1. lampowa trubka. Lampowy knot *Vd.* luzhna dusha.

LAMUS, *LEMUS, – a, *m.*, z *Niem.* das Lehmhaus murowany domek na schowanie od ognia, ein gemauertes

feuerfeſtes Behältniß. Na boku dziedzińca był murowany lamus, z żelaznemi u okień kratami i okienicami. *Kras. Pod.* 1, 6. Rozkazuiemy budowanie lamusów dla chowania ksiąg ziemskich, a do zbudowania tych ſklepów mianuiemy.... *Vol. Leg.* 3, 23. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci, Luda kto mu ſtodołę i lamus przewróci. *Zab.* 16, 124. *Nar.* Toć móy lemus, me imienie, Zdrowa myśl, zdrowe sumnienie. *Ryb. Cześl. B* 2 *b.* Zdobycz wszyſtka, oprócz tey, którą w podziemnych lamusach taiono, splonęła. *Krom.* 527. *in subterraneis cellis.* cf. podrum. LAMUSOWY, - a, - e, od lamusa, Lehmbaus-.

ŁAN, - u, *m.*, *Boh.* lan; *lat. med.* laneus, cf. *Ger.* Lahn, Láhne; miara roli, zrzeb, ślad cf. morg, włoka, ſtaie; *Vd.* huba; *Crn.* orolje, cf. rola; *Cro.* ral, eine Hufe Ackerlandes, von verſchiednem Gehalte. Łan u Helmolda, *aratrum Slavicum*, była sztuka ziemi, która się dwoma wołami i tyleż końmi sprawowała. *Nar. Hſt.* 2, 85. Łan Polſki, z którego kmiecie powinni odrabiać dzień ieden, dzieli się na 3 pola, a których każde wzdłuż liczy 600 ſtop, łokci 400; wszerz ſtop 144, łokci 96. *Jak. Mat.* 1, 4. Łan kmiecy większy, z którego kmiecie dzień w tydzień robić maią, liczy łokci w kwadrat 362, 880; mnieyszy liczy łokci kwadratowych 115, 200. *Zabor. G.* 297-8. Łan Frankoński (od Francyi albo Frankonii zwany. *Grzepsk. Geo.* K 3) pierwszy, ma w kwadrat miar 3240, drugi 4050. Łan Teutoński czyli Niemiecki sznurów 360. Łan Chełmiński, używany w królewszczyznach liczy morgów 30. *Oſtr. Pr. C.* 2, 298. *Solſk. Geom.* 2, 145. *Jak. Mat.* 1, 5. Łan i włoka niczym się od siebie nie różnią, tylko nazwiſkiem; co w niektórych ſtronach u nas nazywaią włoką, to inni zowią łanem, *Zabor.* 296. - Włoki były zarobne pole; łany zaś do zarobienia były przeznaczone, *Czack. pr.* 1, 223. Łan, czyli trzy włoki, *Leſk.* 2, 27. *ob.* Łanowy; *cf.* łany wybranieckie, cf. łannik.

ŁAN, *ob.* Łani.

*ŁAN, - u, *m.*, ulanie, lana robota, Gießwerk, gegoſſne Arbeit. Ze śrebra, złota i z drzewa bałwany. Praca rąk ludzkich, szatańſkie to łany. *Auszp.* 73. cf. lala. 2) ŁAN, z Łany *ob.* Łać.

ŁANCA, - y, *ż.*, kopiia, die Lanze. *Sr.* 1. lanca; *Vd.* lanza, suliza (*ob.* sulica); *Lat.* lancea, *Gr.* λόγχη. LANCET, - u, *m.*, cyrulickie narzędzie, oboſtrzyk, do otwierania wrzodów, żył. *Czerw.* 5. die Lanzette, *Vd.* lanzeta, puhniza; *Rg.* baskaviza). Na lancety ſtal naydoſkonalszą obracać potrzeba. *Os. Rud.* 568. Krwi puszczanie, otwarcie żyły lancetem albo szuszperem. *Krup.* 5, 87. ŁANCETOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt lancetu, wie eine Lanzette. Szelężnik pręt ma bezgałęzi, liście bezogonkowe, lancetowate, wcinane. *Jund.* 319. *ŁANCKNET, - a, *m.*, z *Niem.* der Lanzenknecht, drab, *lancearius. Mącz.*

ŁAŃCUCH, - a, *m.*, *Vd.* lanz, ketina, zhetina, veruga; *Crn.* verùga, kętena, ròshèl; *Cro.* lànez, lanaz, veruga; *Hg.* lántz; *Sla.* linac, sincxir, szingyir; *Rs.* lanaç, verigga, singir; *Rg.* veruga, veriga; *Dl.* veruga, veriga; *Bh.* rzetez; *Slo.* řetěj; *Sr.* 1. řeciaz (cf. wrzeciądz); *Sr.* 2. reſchas; *Ec. et Rs.* цѣпь, чепь (cf. czepić), die Kette. *Pol.* Łańcuch *cf.* łączyć, cf. członek cf. Glied Adlg.). Łańcuch ſtaie się silnym, gdy ogniwa iego ściśle złączone. *Gaz. Nar.* 1, 101. Pies na łańcuchu, *Rey Zw.* 135 *b.* *Dambr.* 163. ein Kettenhund, łańcuchowy pies). Jak pies, na łańcuchu przywiązany, siedzieć muszę. *Teatr* 29 *c*, 25. na uwięzi). Jak psa z łańcucha spuścił. *Jabł. Tel.* 47., *Cn. Th.* 293. Psa zbiegłego z łańcuchem, łacno poymać. *Cn. Ad.* 984. Łańcuchy, z kaydany, Ketten, Feſſeln. *Ec. Rs.* вериги, колодки, узы, путы. Związał go dwoma łańcuchoma. (*dual.*) *Bud.* 2 *Reg.* 25, 7. Obaczysz ich w łańcuchach, iako brańce. *Birk. Oboz. K* 4. Swięto niewolnych łańcuchów Piotra świętego. *Groch. IV.* 98. S. Piotra w okowach, Petri Kettenfeyer. W łańcuch kogo wsadzić. *Jabł. Ez. C.* cf. w kłodę, w kaydany, einen in Ketten legen. Dobrowolnie się drzwi więzienia otworzyły, i łańcuchy co na rękach były, dobrowolnie opadły. *Otw. Ow.* 133. Łańcuch wozowy do hamowania kół, *Vd.* savretniza *ob.* hamulec. - Łańcuchami pozwięzywać *Vd.* saverugati, saketinati. - Łańcuch, łańcuszek od ozdoby, *Cro.* klarush; *Ec.* цѣпочка, eine Schmuckkette, eine Kette zur Zierde. Pospolicie łancuchy złote noszą mężni i niemężni, gdyż to ozdobą ma bydź tylko mężnych ludzi. *Modrz. Baz.* 202. Za Bolesława Chrobrego nosili sami rycerze *in signum militiae* łańcuchy, ani wolno było ich nosić innym, bądź szlachcie, bądź hrabiom, którzy w liczbie rycerſtwa nie byli poczytani. *Nar. Hſt.* 2, 155. Jeśliś ubogi w szlachetne przymioty, Próżno na szyi nosisz łańcuch złoty. *Zab.* 14, 277. *Rzew.* Łańcuch złoty szyi twoiéy. 3 *Leop. Prov.* 1, 8. zaponka złota, z *Leop.*). Łańcuchy z kwiecia. *Weg. Mar.* 1, 187. *ob.* feſtony, girlandy. - *Figur.* Łańcuch, z pasmo, szereg nieprzerwany ciągły, ciąg, eine Reihe, eine Kette. Łańcuch gór, są to góry niby pasmem z sobą związane. *Wyrw. G.* 12. eine Bergkette. *Leſk.* 80. Słowność w traktowaniu interesów, ludzkość w obcowaniu, są to ogniwa, z których ſkłada się łańcuch porządnego współeżnictwa między ludźmi. *Mon.* 65, 264. Człowiek iest pierwszym ogniwem łańcucha, któren natura upletła z ſtworzeń, *Mik. Obs.* 30. ŁAŃCUCHOWY, - a, - e, od łańcucha, *Rg.* verixni; *Rs. et Ec.* верижный, цѣпочный, цѣпный. Ketten-. *n. p.* pies łańcuchowy, *catenatus. Mącz.*; *Tol. Saut.* 45. ein Kettenhund; *Vd.* otresan, operzhen pes, nadresan pes). Ogniwo łańcuchowe *Vd.* klep, rink). Łańcuchowe kule Kettenkugeln, dwie połowice kuli złączone łańcuchem, żeby większą rozległość mieysca zaymowały. *Jak. Art.* 3, 300. - *Arithm.* regula łańcuchowa, die Kettenregel, sposób dochodzenia ſtosunku niewiadomego z danych średnich ſtosunków windomych. *Leſk.* 2, 89. ŁAŃCUSZEK, - szka, *m.*, ŁAŃCUSZECZEK, - eczka, *m.*, *dem.*, eine kleine Kette, ein Kettchen. *Cro.* lanczek, lanchecz, verusicza; *Hg.* lántzotſka; *Bs.* lancicch, verisgiça, kolajna, singiricch; *Sla.* láncsac; *Rg.* verixiza, ovratiza, ogargljuj; *Vd.* ogerlai, ovratiza, napersniza, ketenza, zhetenza; *Crn.* ketenza, nagerlina; *Sr.* 1. řeciazk; *Bh. et Slo.* rzetizek, řetězek; *Ec. Rs.* цѣпочка, цѣпочка, верижица. Łańcuszki złotemi wiążą serca dyamentowe. *Tward. Wład.* 186. Łańcuszek w koło szyieczki był otoczony. *Groch. W.* 332. Ja dziś chętnie ten upominecczek, Swietne noszenie, złoty łańcuszeczek, Daię dziecięciu. *Groch. W.* 371. Łańcuszek czyli podbrodek u munsztuku. *Hipp.* 60. die Kinnkette, *Vd.* bersda, bersdna ketenza. - §. Łańcuszki w amuklerſkiéy robocie są prętowe, poiedyncze i dubeltowe,

shnu, tega leta; *Rs.* лѣтошній; tegoroczny. *iary, Dasyp. Bb* 3, heurig, dießjährig, cf. łoński). Jagnię latosie. *Vol. Leg.* 2, 1704. Baranka latosiego, niepokalanego ofiaruy. 1 *Leop. Ezech.* 46, 13. Byczki latosie. *Leop. Mich.* 6, 6. *Hornotinae virgae* latosie soszki albo latorosłki. *Mącz. Veteratorius* nielatosi, dawny, ćwiczony. *Mącz.* LATOWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, przez lato mieszkać, *Cro.* letújem; *Rg.* ljettovati; *Rs.* лѣтовать, пролѣтовать. *aestuare Mącz.*, überſommern (*oppos.* zimować). Krowy się co rok latuią i mnożą, i w przychowku ich nigdy nie ubożą. *Chrośc. Job.* 75. na lato się cielą). LATOWANIE, - ia, *n.*, leża letnia żołnierska albo pastusza. *Cn. Th.*, das Ueberſommern, das Sommerquartier (*oppos.* zimowla), *Rg.* ljettiscte; *Rs.* лѣтованье. LATOWY *ob.* Letny.

Pochodz. *leciwy, letny, małoletność, małoletny, dużoletny, długoletny, dziesięcioletny, czworoletny, czterdzieśtoletny, czternaśtoletny etc., śtoletny, tysiącletny, kilkoroletny, wieloletny.*

ŁATR, - a, *m.*, z *Niem.* Klafter; miara czterech łokci. *Wład.*, ein Maßſtab von vier Ellen. Różni różnych miar używaią, iako to ſtop, piędzi, łatrów. *Solſk. Geo.* 2, 5. Sążeń w górach zowią klafter albo łatr. *Haur Ek.* 25. Gdy górnicy dół biią miałki, od łatra biorą po złł. 3. *Os. Zel.* 48. Woda tam na łatrów dziesięć *ulnas. Syxt. Szk.* 12

ŁATWIE, ŁATWOSC, ŁATWY *ob.* Łacnie, Łacność, Łacny. ŁATWOWIERNOSC, LEKKOWIERNOŚC, - ści, *ż.*, prędkość w dawaniu wiary, die Leichtgläubigkeit; *Vd.* lohkoverneſt; *Slo.* ſnadnowérnoſt; *Sr.* 1. werliwoſci; *Rg.* lakovjerovanje; *Rs. et Ec.* легковѣрїе, легковѣрность, скоровѣрїе. Wyrzuca mi co moment łatwowierność moię. *Teat.* 54, 40. ŁATWOWIERNY, - a, - e, - ie *adv.*, prędki w wierzeniu, leichtgläubig; *Sr.* 1. wériwý; *Bh.* lehkowérný; *Vd.* lahkoveren, radoveren; *Rs.* легковѣрный, имовѣрный, вѣроимный; *Ec.* скоровѣрный, удобовѣрный, *subſt.*, *Rg.* vjerovalaz; *Bs.* vjerovalaç, koji lasno vjerruje; *Rs.* вѣроимець, легковѣрь. Lekkowierna kochanka oszukana ſtaie się świata pośmiewiſkiem, *Wzg. Mar.* 1, 203.

*LAUDUM, tak zowią uſtawy i przepisy woiewództw i ziem na zjazdach publicznych, za zgodą powszechną ułanowione. *Kras. Zb.* 2, 22, ein Landtagsbeſchluß; cf. uchwała). Laudum woiewództw Poznańſkiego, Krakowſkiego etc., *Vol. Leg.* 3, 465. - §. 2) *Laudes*, które odprawuie kościoł zaraz po piérwszym albo według czasu, po wszyſtkich trzech nokturnach, co zowiemy iutrznią. *Groch. W.* 31, die Frühmetten. *Hrbſt. Odp. Pp* 4.

ŁAUFER, - fra, *m.*, z *Niem.* der Laufer, biegacz, biegun. *Teatr* 43 *c*, 35, *Vd.* laufar; *Crn.* tękavz, hitropętz; *Cro.* lafar, tekavecz, derkavecz, nogoszkok; *Rs.* скороходъ; *Ec.* скороходець. Laufer przed karetą biegał. *Teat.* 24, 94. ŁAUFROWY, - a, - e, od laufra, Laufers; *Ec.* скороходскій.

ŁAUR, - u, *m.*, z *Łac.* laurus, der Lorbeer, rodzay rośliny, do którego należą bobek, cynamon, kassya, kamfora. *Kluk Dyk.* 2, 75. w zwyczaynym znaczeniu: laur, z bobek, wawrzyn, der Lorbeerbaum; z niego wieńce zwycięzców uwite bywały. *Kras. Zb.* 2, 22, *Vd.* lorbar, lorberjovu drevu; *Crn.* lorbar; *Cro.* lorber, lorvrika, javorika; *Dl.* yavor; *Hg.* yavór, borostyán; *Sla.* lovorika; *Rg.* lòvor, lovorika; *Rs.* лавръ. Wieńce z laura albo z bobku żołnierzom kładziono. *Sk. Dz.* 103, - *meton.* laur, *plur.* laury, = laurowy wieniec, wawrzyn, Lorbeeren, Lorbeerkränze. (*LAURA, - y, *ż.*, *Rs. et Ec.* лавра, лавра, z *Greck.*, klasztor znaczny sławny, iak n. p. w Kiiowie, ein angeſehnes berühmtes Kloſter. *adj.* лаврскій, лаврскій). LAUROWAĆ, - ał, - uie, cz. *ndk.*, ulaurować *dk.*, laurem wieńczyć, mit Lorbeeren kränzen. LAUROWY, - a, - e, od laura, Lorbeer-; *Crn.* lorbarjov; *Rg.* lovórni; *Cro.* javorichni; *Rs.* лавровый. Laurowy gay, *Cro.* javorische, javorischnyak; *Rg.* lovoriscte, javórie *lauretum.*

ŁAWA, - y, *ż.*, wyrzut gór ogniſtych, die Lava; *Bh.* ſtrelina. Wezuwiusz znowu płomień i ławę wyrzucać zaczął. *Gaz. Nar.* 1, 268.

ŁAWA, - y, *ż.*, *Bh.* lawice ławica, ławka; *Slo.* ſtolica (cf. ſtolica); *Sr.* 2. lawa; *Sr.* 1. lawa, wahwa; *Vd.* klop, ſtou (cf. ſtół); *Crn.* klòp, (*Crn.* lava *abacus*); *Cro.* klup, szedalische; *Bs.* klúp (cf. *Bs.* klupko, = kłębek); *Rg.* klúp; *Sla.* klûp; *Ec.* лава *scamnum* (*Rs.* лава kładka przez wodę), cf. *Hbr.* לוח *luach* tabula, *Samar.* לוחא; narzędzie pospolicie drewniane od siedzenia dla kilku razem, die Bank. Ławy wschodowate na widokach Rzymſkich, *subsellia. Cn. Th.* Ława przy piecu, *Rs.* лавенка, cf. nalepa). Ława łaziebna полокъ. Niemiec bez figla z ławy nie spadnie. *Rys. Ad.* 47. t. i. nie upiie się). Nie wytrwa psia noga na ławie, musi bydź pod ławą. *Rys. Ad.* 50. nie twoie to tu miéysce, uſtąp' się). Gniewosz kłamſtwa swego odwoływać się, a lud to z pod ławy odszczekiwać musiał. *Krom.* 415. (cf. odszczekiwać, cf. pies). Pod ławą *fig.* w kącie, w utaieniu, w zarzuceniu, w pomietle, odłogiem, im Winkel, unter der Bank, vernachläſſigt, verworfen, verborgen. Nie godziło się, żeby taka pochodnia leżeć pod ławą, i taić się miała. *Sk. Zyw.* 1, 171. Z czasem prawa te pod ławę poszły. *Pilch. Sall.* 20. Naruszewicz w niepamiętnym zagrzebaną prochu Lutnią wydobył Słowiańską z pod ławy. *Zab.* 12, 17 *Przyt.* Pod ławą leży, kiedy próżny, worek. *Bratk. E* 4. Harda obietnica pod ławę iść musi. *Gorn. Sen.* 309, *Falib. Dis. H.*, *Smotr. Ap.* 121. Wleź-ż pod ławę a rzec: mądry ia. *Rys. Ad.* 57, t. i. schoway się z twoią mądrością). Jeśli kopie, puklerze pod ławą, Mało to, ieśli ięzyka ſtać ławą Samego chcemy. *Tward. Misc.* 181. *si clypei vacant. Sarbiev.* - Świadectwo ich poszło pod ławę. *Gorn. Wł. L.* t. i. odrzucone było, za nic nie miane). *Prov. Slo.* Srdce pod lavicu upuſtiť serce tracić). - §. Ławy tych, którzy wiosłem robią, z balek w miąsz na ſtopę były u okrętow. *Warg. Cez.* 62, die Ruderbänke; *Crn.* barva; *Vd.* veslarna klup, barva). - Ławy zowią się bale, któremi ſtatek ieſt od spodu obity, i tych końce od sztaby zowią się kosy. *Mag. Mſk.*; Schiffsbalken. - §. ława urzędnicza ławników, ławica, die Schöppenbank, der Schöppenſtuhl. Kto będzie do ławy wzięty, ten do śmierci swey będzie ławnikiem. *Chełm. Pr.* 11. - *meton.* ławniczy sąd, das Schöppengericht, die Schöppen. W miaſtach przed radą ławą i gminem, rachunki zdawane bydź maią. *S. Grec.* 2, 107. - §. ława *fortyfik.*, *ob.* ławka. - §. w hucie ślu-

ney, ławy, sztuki wielkie gliniane, z których niższego sklepu ściany składaią się. *Torz.* 35. – §. ławy targowe, z iatki, taasze, kramy, Tische, Bänke, auf denen man etwas feil hat. Rybne ławy, rybny targ *piscatorium forum Mącz.*, Fischbänke. Wieliczczanie na Krakowskim składzie cztery ławy wolne maią, na których ławach we Wtorek przez cały dzień, a we Czwartek do godziny nieszporney, a w Piątek przez cały dzień, a we dni iarmarkowe, póki iarmark będzie stał, sól przedawać na przerzeczonych ławach mogą. *Herb. Stat.* 325, Salzbänke. – §. ława przez wodę, z ławka, kładka, *Rs.* лава, кладь, мосткй; *Sr.* 1. pjezwóhdna wawa; *Vd.* berv, mostish, der Steg über ein Wasser. Idący gdzieś mąż z żoną po ławie przez wodę... *Pot. Jow.* 136. – §. 2) ławą iść, z szeregiem, rzędem przecznym iść. *Cn. Th.*, nach der Quere, nach der Breite, in einer Queerlinie. W iedney linii bić się, w wyrazie technicznym, potykać się ławą. *Czack. Pr.* 1, 215. Woyska w polu sprawiwszy się ławą, prezentuią swe zastępy i broni. *Kchow. Wied.* 20. Nie bawiąc Czarniecki ogromną szedł ławą ku margrabstwu samemu. *Tward. W. D.* 2, 182. Skoczymy spólnym pędem, iako ławą. *Bial. Od.* 36. W zadeśmy się cofali na z dział strzelenie, szykowani w ławy. *Jabł. Buk. P.* Kolonistów osadzać ławą przy wałoch pogranicznych. *Star. Vot. D 2 b.* Idą za zaiącem wszyscy psi, naprzód przedni psi na czoło ławą. *Ostr. Mysl.* 32. W przestronych lasach na huty i kuźnie ławą rąbać iednego roku drwa. *Haur Ek.* 161.

Pochoda. *ławeczka, ławka, ławnik, ławniczy, podławie, żuława.*

ŁAWATERZ, – a, *m.*, miednica, ein Lavor, ein Handbecken, Waschbecken. Ławatersz iak z prostego dzbana uczynić. *Solsk. Arch.* 189.

ŁAWECZKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* ławka, ława, *Boh.* lawička), das Bänkchen. Ławeczkę z stoliczkiem oboie. Z hebanu proszę niech ma dziecię moie. *Groch. W.* 355. Urównaią się ściany ławeczkami mularskiemi. *Kluk Kop.* 2, 307. t. i. zacierkami kształt ławeczek maiącemi, Klopfhölzer, Klopfbänkel der Maurer. – §. 2) ławeczka, dziesiąta część ławki czyli calu. *Zabor.* 14, der zehnte Theil eines Zolles.

ŁAWENDA, ŁAWANDA, LEWANDA, – y, *ż.*, *lavandula Linn.*, Lavendel; *Bh.* lewandule; *Sr.* 1. lavendel; *Sla.* lavenda; *Vd.* lavendl, lavendala, shpikanarda; *Rs.* лавéнда, лавáнда; roślina ta wonią ma mocną, ale przyiemną. *Dyk. Med.* 3, 493. Lawenda szyszkowa, Kocanki Arabskie, *floechas*, Stöchasblume. *Syr.* 468.

ŁAWENDOWY, ŁAWANDOWY, – a, – e, Lavendel-. Oleiek lawandowy, woda lawendowa. *Dyk. Med.* 3, 492.

ŁAWET kamień *ob.* garkowiec.

ŁAWETA, – y, *ż.*, osada armaty na kołach. *Papr. W.* 1, 475. łoże armaty, die Canonen-Lavette; *Vd.* laveta, podstavlishe za strelne kose.

ŁAWIAĆ, *frequ. verbi* łowić.

ŁAWICA, – y, *ż.*, *Boh.* lawice, lawička; *Ross.* лавица; ława urzędnicza, die Rathsbank, Richterbank. O to starać się trzeba, aby senatorska ławica, co naylepiey była postanowiona. *Modrz. Baz.* 97. Ociec W. K. Mści, gdy kogo miał wziąć do ławicy swoiey, niziuchne naprzód dawał mu mieysce, iżby długo w radzie siedząc słuchał. *Gorn. Dz.* 37. Ławicy godni są ci, którzy dobra takie maią, względem których ławnikami bydź mogą. *Szczerb. Sax.* 198. – *meton.* radzcy, przysiężnicy, ławnicy, die Geschwornen, die Schöppen. W przyszły Piątek o tobie ławica zasiędzie, Stanieć się wedle prawa, a tam koniec będzie. *Klon. Wor.* 20, (*Bh.* lawičnjk, z ścierka *pannulus ad abstergendum*).

ŁAWIR, – u, *m.*, ŁAWIROWANIE, – ia, *n.*, krążenie, kołowanie, das Laviren. Nie według biegu gwiazd on swe lawiry Błędne, kierować chce, przez morskie wiry. *Min. Ryt.* 3, 18. Łaskawie ciągną do ciebie mię wiry, Od ciebie ledwie nie topią lawiry. *Chrośc. Ow.* 286.

ŁAWIROWAĆ, – ał, – uie, *intr. ndk.*, krążyć, kołować, laviren. Kundel po ziemi bieży, ryba lawiruie w głębi. *ib.* 220. – *transl.* czasowi ulegać, sich nach den Umständen schmiegen.

ŁAWKA, – i, *ż.*, *demin. nom.* ława; *Boh.* lawka; *Sr.* 1. wahwla; *Vd.* klop, klopiza, stoliah (*cf.* Stolek); *Crn.* pruka; *Cro.* klupchicza; *Bs.* klupiça, stolaç, stolicch; *Sla.* klupcsica; *Rg.* stolich, stöcich; *Rs.* лáвка, лáвочка, лáвица, eine Bank. Bóg położy nieprzyiaciele twoie ławką nóg twoich. *Wrob.* 263. *scabellum* podnóżkiem, Fußschemel. Ławki w okręcie, die Ruderbänke. Niektóre z nich za gardła w kunach do ławek w okręcie przykowano. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 4. Ławka, z kładka przez wodę, ein Steg übers Wasser; *Slo.* lawka; *Vd.* weron). Szedł po ławce przez wodę. *Mon.* 71, 399. – *Fortyf.* ławka, podnożek, schodek, *banquette*, w przedpiersieniu, schodek ziemny wewnątrz przedpiersienia dla wyyrzenia na pole, i dla postawienia się na nim piechocie maiącey strzelać. *Jak. Art.* 3, 300, *Lesk.* 2, 223, die Auftrittbank in der Brustwehre. – §. Ławki kupieckie, targownicze, *ob.* ława; *Ec.* лавка, дбламеллиге warsztat, лавка морóзная kram. – §. Ławki siodła, z drewna, kształt iego składaiące, die Sattelhölzer. Przednie kulbaki ławki, nie powinny zaymować łopatek konia. *Kaw. Nar.* 393. – §. Cal, w Litwie i w Koronie ławką nazwany. *Zabor.* 281, ein Zoll. Pręt Litewski dzieli się na pręcików 10, pręcik na 10 ławek, ławka na 10 ławecek. *ib.* 14. ŁAWNICZY, – a, – e, od ławników, *Cro.* prisèdni, cf. przysiężny), Schöppen-. (*Rs.* лáвочный, лáвошный kramowy). Według dawnego zwyczaiu ławniczego sądu Krakowskiego. *Sax. Porz.* 41. Urząd ławniczy. *Szczerb. Sax.* 202. Wolność ławnicza. *ib.* 199. ŁAWNIK, – a, *m.*, der Schöppe; *Vd.* sodni persednik, sraven sodnik; *Cro.* prisèdnik; (*Rs.* лáвочникъ, лáвошникъ kramarz). Przysiężnicy albo ławnicy są osoby na sądzie siedzące, które sentencyą wóytowi, przez swoie porządne wotowania nayduią. *Sak. Porz.* 15. Na naywyższych sądach Krakowskich z woytem zaraz siedzieć miało siedm ławników, gdyż tak zwykli ich nazywać, których wielki rządca Krakowski obierać powinien. *Krom.* 358, *Szczerb. Sax.* 398. ŁAWNIKOSTWO, – a, *n.*, urząd ławniczy, das Schöppenamt.

ŁAWRASZ, – a, *m.*, po Rusku z, Wawrzyniec, *Laurentius. Jabł. Her.*

ŁAYDA, – y, *m.*, łaydak, hołota, gałgan, ein Lumpenkerl. Pan móy księdzem, a ia gdzie łaydą zostanę. *Teat.* 22, 130, alluzya do laika). ŁAYDACKI, – a, – ie, nierządny, hultay-

Co znaczą małpie miny i te twoie łazy? *Zabł. Fir.* 55. Czyni łazy śmieszne, człowieka biorącego na rozum. *Teat.* 33 *d*, 21.

ŁAZY, – ów, *plur.*, karcze, korzenie, pniaki, chrosty, Stammenden, Klötze, Wurzeln, Buschwerk. Łazy na gaiowiskach wypalaią, potym ziemię lemieszem wzruszaią. *Haur Sk.* 28. – §. łazy *ob.* górołazy, obłazy.

ŁB, ŁE.

ŁBICA, – y, *f.*, ŁBISKO, – a, *n.*; niekształtny sprosny łeb, główsko, ein scheußlicher Kopf. (*Rs.* лбище czołsko). Pewnie twoiéy mądréy łbicy Pięknie bydź na szubienicy. *Jak. Bay.* 228. Wdziera się gruby nieuk do Pańskiéy świątnicy, A nie wie, co się marzy w iego własnéy łbicy. *Nar. Dz.* 3, 119. (cf. mózgownica, Hirnkasten). Sprosna łbica. *Morszt.* 57. – *§. Dawny Zmrodzień swoię głowę przybrał w wilczo, w niedźwiedzio i żubrowe łbiska. *Stryik.* 215. w czaszy z głów ich; *sed* cf. *Rs.* лобковый мѣхъ futro z samych czołowych kawałków. ŁBIENIEC, – ieńca, *m.*, *vipera*, die Brandschlange. *Sien. Hist.*, *Sleszk. Ped.* 415. Łbieniec opoczny, *seps. ib.*, *Urs. Gr.* 177, der Felsenwurm, eine Art giftiger Eidechsen. Obrażony od łbieńca opocznego, albo od skalnéy iaszczurki. *Syr.* 1121. cf. żmiia). ŁBISTY, – a, – e, tęgiego lub wielkiego łba, großköpfig; *Rs.* лобанъ, лобастый, wielkoczoły; *Ec.* лбистый, чехастый czoliści, großstirnig. (*ŁE *ob.* lecz).

ŁEB, – łba, *m.*, (*Bh. et Slo.* łeb, łebka *calvaria, cranium* czaszka głowna; łeka, ſſiſſak helm, szyszak; łebawy główny; *Crn.* glép, z czaszka głowy; *Vd.* lubanja, glubanja, z trupia głowa; *Cro.* lubanya, glubanya, z czaszka głowy; *Ross.* лобъ, лбá; *Eccl.* лбина, лобъ, чело, костьлобовая. a*) łeb, z kości głowę składaiące, głowa bez mięsa, das Knochengestell des Kopfes, der Kopf ohne Fleisch. Łeb iego wſterczyli w domu Dagonowym. *Bud.* 1 *Chron.* 10, 10, *not.* „Insi tłumaczyli *głowę*, ale tu ieſt *łeb*; bo sam rozum pokazuie, że nie *głowy* w kościele chowali, bo to dla smrodu bydź nie mogło; ale *łeb*, to ieſt, kość samę bez mięsa." – cf. *Ec. et Rs.* лобное мѣсто kalwarya, golgata, Schädelstätte, sądowy plac, das Hochgericht. – §. łeb, głowa zwierzęca, der Kopf eines Thiers. Łeb wielkiéy iakiéy ryby *Ross.* башка. – §. b) *contemtim*, z głowa, główsko, *cf.* palka, der Kopf. Ani poeta, ani mówca nie użyie *łba* w poważnéy mowie; lecz bardzo dobrze słowo to używane w tym przykładzie: Wybaczcie mi, co powiem, Greccy Sapienci, Że się wam iak i drugim równie we łbie kręci. *Gol. Wym.* 200. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui* kiełbie, *ob solum rythmum puto, nam in re nulla eſt conuenientia. Cn. Ad.* 75, er hat Grütze im Kopfe, iſt nicht auf den Kopf gefallen. Muszę łbem kręcić, iakby to kształtnie na bórg wziąć sukna. *Teatr* 33 *c*, 4. t. i. konceptem ruszyć, den Gehirnkasten anſtrengen. Ja nie chcę mieć zięciem trzpiota, chłopca w łeb postrzelonego, szaleńca. *Teatr* 7 *b*, 40. Patrzcie! czy nie łeb to? *Zabł. Zbb.* 96. Heretyk począł wznosić łeb swóy przeciw kościołowi bożemu *Bor.* 4, 2. Ja się za łeb chwytam, to słysząc. *Jabł. Tel.* 211. Baio wytknął łeb z pod dachu, i patrzał, iak się to skończy. *Teatr* 43 *c*, 118. Modnyna meszkara mioce sprosne węże ze łba rozczochranego. *Tward. Wład.* 112. Znać bywa i na łbie, kto się sprawia, iak bóg przykazał. *Rey Ap.* 11. Jeszcze Waszeć bóg wie, gdzie wędrował, gdym ia iuż na łeb goły panom asystował. *Teatr* 43 *c*, 143. olysiały). Zaskrobiesz się który raz w łeb. *Sien.* 426. W łeb się zaskrobawszy nie wiedział, co ma czynić, *Paszk. Dz.* 26. Na zdobycz swoię zazdrosnym okiem z pode łba łypa. *Zab.* 13, 163. t. i. po oku, zezem patrzy, ſchielt auf ſeine Beute hin. – *Praesertim ubi sermo de feriendo, caedendo, cadendo, ponitur* łeb, z głowa; wo vom Hauen, Schlagen, Fallen die Rede iſt: der Nischel, die Kolbe, der Kopf. Abo to karczma? kuflami łby tłuc i szklenicami zawoie strącać! *Birk. Zyg.* 27. Piękna pobudka służenia w woysku, kulą w łeb dostać. *Teat.* 17, 137. Wypalił sobie w łeb z pistoletu. *Pam.* 85, 1, 862. Zwaliwszy go kiiem, wypycha go na łeb. *ib.* 84, 5-3. Przez całe życie łbem się biiemy, ani dlatego ostróżniey stąpamy, *Pilch. Sen. liſt.* 4, 44, wir ſtoßen uns an den Kopf. Zła porada temu na łeb przypada, ktory ią dał. *Fur. Uw. F* 2. – §. Za łeb chodzić, z w zatelki, łup cup po sobie, za włosy, einander an die Köpfe kriegen; *propr. et fig.* Temu, o co za łby chodzimy, biegamy, hasamy, przypatrz się, iak nikczemną rzeczą część krć bywa. *Pilch. Sen.* 361. Za łeb idzie raźnie. *Mat. z Pod. B.* 3. Gdy się dwóch za łby weźmie, mocny słabego pobiie. *Teatr* 33, 19. Za łeb go porwał. *Jabł. Ez. B* 4. Skoro się tylko gdziekolwiek obaczą, Zaraz się za łby chwytaią. *Jabł. Ez* 128. Kaznodzieia ten, tak dobrze umiał za łeb iść, iak się modlić. *Klok. Turk.* 180. Ta ieſt kropka, o którą Nalewaykowie z Unitami za łeb idą. *Birk. Gl.* 14. Książęta Ruscy o monarchią Kiiowską, iéden drugiego zabiiaiąc i wyganiaiąc za łby chodzili. *Stryik.* 198. Kiedy panowie za łeb chodzą, tedy u poddanych włosy trzeszczą. *Rys. Ad.* 25. *cf.* czego panowie nawarzą, tym się poddani poparzą *Cn. Ad.* 125). Kto we dwudziestu lociech za łeb nie póydzie, do śmierci nie póydzie. *Rys. Ad.* 31. Dwa za łeb, trzeci do kalety. *Rys. Ad.* 11. – Po łbu dadź, z w łeb dadź, z w głowę uderzyć, einem auf den Kopf ſchlagen. Dobądź Petreiu miecza, a równo daymy po łbu sobie, Szukaymy pięknéy śmierci przez wzaiemne rany. *Bard. Luk.* 2, 36. Dawszy sobie po łbu, potym się iednali. *J. Kchan. Dz.* 279. Pallas trzy i czterykroć Arachnie w łeb dała. *Otw. Ow.* 220. W łeb zarabiać *Mat. z Pod. B* 2, t. i. kresę na łbie obrywać). Kto w łeb nie bierał, temu się chce na woynę. *Cn. Ad.* 401. Nie wiedzieć komu się piérwéy w łeb dostanie. *Cn Ad.* 705. Dał mi w łeb; aż sto złotych z czapki wypadło. *ib.* 913. – §. w łeb, z w brew', w brod, proſto przeciwnie, gerade entgegen, wider. Panowie Litewscy, nie dokładaiąc się Polaków, a to było w łeb unii, Aleksandra na księſtwo podnieśli. *Bielſk.* 431, *Gwagn.* 265. Nieſtworność w wszyſtkim wielka, niesporo obronić. Gdzie co iedno poczniemy, wszyſtko w łeb koronie. *Bielſk. S. Maj.* 3 *b*. – §. Na łeb, z na kark, na szyię, auf den Kopf, auf den Nacken. Pycha niech twoiéy głowy nie zamąca, Bo takich na łeb własne głupſtwo strąca. *Zab.* 13. 344. Gdy szczęście na łeb poleci, sam maieſtaty śpieszno lecą. *Bard. Luk.* 89. Żona, dzi-

płaczą, iednak na łeb w przepaść leci. *Hor. sat.* 183. Nieuważni, w niczym nie znaią miary; zawsze z góry na łeb. *Zabł. Roz.* 79. Już iuż pewny byłem wygrania, aż do djabła na łeb zgubiłem się podobno. *Teatr* 23, 33. t. i. głównie, ze wszystkim). Już wszystko na łeb idzie. *Teatr* 43 *c*, 122. wali się, es ſtürzt zuſammen. Pytasz się iak żyć? czy tak iak Antołowicz abo Gardzielski? prawdziwie ta mowa z pieca na łeb. *Zab.* 5, 219. Poprawił się z pieca na łeb. *Zegl. Ad.* 203, ze dżdżu pod rynnę; suknią zastawił, koszulę wykupił; im daléy tym gorzéy). Na łeb na szyię śpieszyć się trzeba. *Teatr* 7, 27, über Hals und Kopf; *Rs.* кубарémъ. Panicz się do Paryża na łeb na szyię wybierał. *Ossol. Str.* 3, cf. na złamaną szyię.

Pochodz. *łebek* ob. *łepek*; *łepak*, *łepski*; *łepiéy*, *łepszy*, *łepszyć*; *przyłbica*, *szumiłeb*, *wartołeb*, *zalebki*.

LEBECZNIK *ziele Tr.*, *ob.* Lepieżnik.

LEBIODKA, LEBIOTKA, – *i*, *ż.*, ziele, *origanum Linn.*, Wohlgemuth, roślina wieśniakom pod nazwiskiem macierzyduszki dobrze znaioma. *Jundz.* 316. piwu daie smak przyiemny. *Kluk Rośl.* 2, 233, *Boh.* kocurnik; *Vd.* dobra missu; *Crn.* dobramisl, zaberta; *Cro.* babina dussicza; *Dl.* mravinacz, materina trava; *Bs.* mravinaç, matterina dusciça, babbina dusciça, rigagn, origagn; *Rs.* душица. Lebiotka rzęsista, *Or. onitis*, Klein-Dosten. *Syr.* 470. Lebiotka Kreteńska abo Pontska, der kretiſche Diptam. *Syr.* 470. Lebiotka kozia, *tragoriganum*, Bocksdosten. *ib.* 475. biała, z poléy dziki, *calamentum*, wilder Poley, Ackermünz, Bergmünz. *ib.* 493, *Urzęd.* 66. Panak, sklepią, stosił sklepiowy niektórzy leśną lebiodką albo dobrą myślą zowią, ale niewłaśnie. *Syr.* 235. Wieśniacy ziele mączyniec, *chenopodium*, *lebiodą* zowią. *Jundz.* 177. LEBIODCZANY, – *a*, – *o*, z lebiodki, Dosten-. Aby wino się nie burzyło, wieniec poleiowy albo lebiodczany kładą przy ustach *sądów winnych. *Cresc.* 343.

LEC, LECE *ob.* Leyc. LECĘ *ob.* Lecieć.

LECH, – *a*, *m.*, miał bydź założycielem Polski. *Kras. Zb.* 2, 24, der angebliche Stammvater der Polen. ztąd: **Lech*, **Lach*, *z* **Lechita*, *z* Polak, ein Pole. Daycie iuż słowo, iakoście Lechity, Że nasz pole z krwią zlany zostanie dobyty. *Teatr* 45, 61. LECHOWNA; *Weresz. Rgl.* 142. Polka, eine Polinn.

LECHA, LICHA, – *y*, *ż.*, *Sr.* 2. lecha, leſchka; *Sla.* slog; *Eccl.* лѣхи, артели, куреии, спиры, станицы; grzęda w ogrodzie, *Dudz.* 43. *fori*, *parui sulci*, *liechy, zagonki małe. *Mącz.*, *dem.* leszki; ein Gartenbeet, ein Beet. Długie w lechę układał zagony, A potym bryły rozbijał przez brony. *Chrośc. Job.* 154. Kwiat podcięty, skoro na swéy lesze padnie, Zaraz kształtu i ozdob swych pozbywa snadnie. *Kulig.* 76. Rzodkiew' naylepiéy sadzić na wysokich lechach albo zagonach. *Cresc.* 240 *et* 113. Lecha długa abo gruba, ziemia do siania nieco od ziemi podniosła, deszczkami obita, *porca Mącz.* – §. *transl.* Siedli tłuszcze lechami po stu i po pięciudziesiąt. *Bud. Marc.* 6, 41. rząd podle rządu. *Bibl. Gd.* rzędami, reihenweiſe, haufenweiſe.

ŁECHCIWY, ŁEKCZYWY, ŁESKLIWY, – *a*, – *e*, ŁECHCIWIE *adv.*, łaskotliwy, łatwy do uczucia łechtania lub do sprawienia go, *Bh.* lektawy, lechtawy, lektiwy; *Rg.* sckakgliv; *Cro.* segetlyiv; *Rs.* щекотливый (cf. *Sr.* 1. leßné *blandus*, *ob.* oblezny); liżelig. Niewiast z wierzchu przybranych łechciwe pieszczoty. *Kulig.* 139. Łeskliwe a świerzbiące uszy swoie, od prawdy odwracają. *W. Post. W.* 360. ŁECHCIWOSC, – ści, *ż.*, *Rs.* щекотливость, łatwość do uczucia łechtania, der Kitzel, die Kitzligkeit. (LECHITA, LECHOWNA *ob.* Lech). ŁECHT, – u, *m.*, łechtanie, das Kitzeln, der Kitzel. Znam łecht skłonności, znam baśnie. *Zab.* 14, 158. ŁECHTAĆ, ŁEKTAĆ, ŁESKTAĆ, – ał, łechce *et* łechta *cz. ndk.*, łaskotać, *Bh.* lechtáti, lektati; *Slo.* lektám, ſtellim; *Vd.* segetati, segezhem, shigitat, segetanje, serbenje, cf. świerzbienie); *Crn.* shegâshem, shêgétam; *Cro.* segtati, sègchem, segechem (*Cro.* liszkechem, leszketam *mico*); *Dl.* skaklyem; *Rg.* sckakgljatti; *Sla.* shkakljati; *Rs.* щекотáть; *Ec.* скохтамти, скохму, скохмáшe; *Sr.* 1. woſſotać, woſſotam (*Sr.* 1. liżcżju ßo, leßnu ßo *blandior*), kitzeln *propr. et fig.* Wąs czarny koło pcha mu łechce. *Boh. Kom.* 4, 202. kręci mu się koło nosu). A synu! o iak cię to musi po sercu łechtać. *Teatr* 30, 105. Takich mistrzów chcemy, którzyby łechtali świerzbiące uszy nasze. *W. Post. W.* 2, 108. Jeśli czyia mowa nie koło, ale słuchacze łekce i cieszy; ta mowa nie jest mądra. *Birk. Ob. Kaz. J.* Głos jego wdzięczny, iak łechce, gdy się na łąkach odzywa. *Teat.* 54 *b*, 40. kontentuie). – *Poet.* Strony łechtać, z letko ruszać, die Saiten eines Inſtruments rühren. Cytrze łechtał strony. *Otw. Ow.* 184. Dobrego grania na lutni, nie lutnia sama przyczyną jest, ale ten mistrz, co strony łekce. *Gorn. Wł. R.* 4 *b*. – §. łechtać, pobudzać, aufmuntern, anregen, anreitzen. Krasna i udatna mowa drugdy opierającego się, i dobrego, na złe łechce i zwabia. *Pilch. Sall.* 40. Wielkiemi go obietnicami łekce, i tyle na nim wymaga, że do niego przychodzi. *Pilch. Sall.* 223. Wszystko mi śmierdzi, niczego wziąć nie chcę, Nic mi ni' gustu, ni smaku nie złechce. *Zab.* 15, 397. Tytuł mię Króla Królów, wodza Greków łechce, Pycha tłumi naturę, i słuchać iéy niechce. *Wolſk. Racin. fig.* – §. łechtać, z głaskać, ugłaskać, ſtreicheln, beſänftigen, kitzeln. Znam sekret zjednać sobie ich przychylność; łechtać ich nieugłaskane serduszko. *Teatr* 7, 45. – §. 2) *transl.* łechtać kogo po skórze, z wybijać kogo. *Cn. Th.*, einem das Fell walken, ihn ſchmieren, wichſen. Nie mało wrzeszcze, kiedy go pan czekanem po grzbiecie łechce. *Falib. Dis. N* 2. Bieda kogo łechce, męczy, dokucza, docina, n. p. Choć kłopot nęka człeka, bieda łechce, Przecięż nikomu umierać się nie chce. *Mon.* 76, 370. ŁECHTACZKA, – i, *ż.*, *Anat.*; *clitoris* żołądź białogłowska, małe żołędzi podobne ciało wewnętrznie zaraz pod łączeniem się do kupy wielkich warg wyższym leżące. *Krup.* 2, 159, der Kitzler, die weibliche Eichel. ŁECHTANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Kitzeln; łaskotanie, łaskotki. ŁECHTLIWY, – *a*, – *e*, łaskotliwy, łechcący, kitzlnd. Lubią to dziewczki, Gdy im się wyrażają łechtliwe żarteczki. *Żab.* 14, 30 *Nagl.*

LECIE, *z* w lecie *ob.* Lato.

LECIEĆ, – iał, leci *intr. mlk.*, (latać *frequ. et cont.*), *Bh.* leteti; *Sr.* 1. leczicz, lecził, leciu, leczim, letju, letam, lietać; *Sr.* 2. leſchach; *Vd.* leteti, letim, lieteti; *Cro.* leteti, letim, lechèm; *Bs.* letitti; *Rg.* letjetti; *Rs.* лемѣть, полемѣть, лечу, лемлю, лемлю; skrzydłami się szybko unieść, fliegen. Ten iest rozkaz Pro-

ml. Jak. Art. 3, 171. *Legary* w piwnicach pod beczki (*kętnary*), Kellerlager, bywaią sosnowe, dębowe; w pomieszkaniach, Bodenlager, pod posadzką sosnowe. *Kluk Rośl.* 2, 161. Na wozy po *legarach*, Schrotbäume, Schrotleitern, *Boh.* lišta, furmany naywiększe ciężary wkładaią. *Solsk. Arch.* 18. – §. b) *transl.* legowisko, das Unterlager, das Lager, die Lagerstätte. Leży na dnie Tyfeusz, i na ostrych piece; Poraniwszy *legarach* ustawnie się miece. *Zab.* 6, 374 *Nar.* Ach żadnych niemasz na tym świecie darów, Czymby podziemnych uniknąć legarów. *Zab.* 10, 104 *Swiętorz.* – LEGART, – a, *m.*, legawiec, leniwy, domak, domator, ein Bärenhäuter, Faullenzer, Ofenhüter, Stubenhucker. Za legartem nieława chodzi, za czułym w trudnych rzeczach ludzka pochwała. *Petr. Hor.* 2 *D* 3 *b.* Tu domak abo legart mi rzecze: cóż za pożytek z za morza do Polski przyniósł? O legarcie, słuchay, nie wiesz; co cnota waży! *Orzech. Tar.* 30. Dziwno iéy, że on takim był legartem. *Pot. Syl.* 490. LEGARSTWO, – a, *n.*, leganie na piecu, das Faullenzen, Bärenhäutern. Domator ten przy swoim legarstwie wielki gadula. *Pot. Pocz.* 142. LEGARTOWAC, – al, – uie, *intr. ndk.*, na piecu legać, auf der faulen Bärenhaut liegen; *Bh.* polenochowati. Niewczasom nie wystrzegałem się, i nie legartowałem. *Ostror. Myśl.* Wolą biesiadować, kosterować, albo się iaką siedzianą zabawką bawić, a po prostemu legartować. *ib.*

LEGAT, – a, *m.*, osoba duchowna, namieśnictwo Oyca Swiętego sprawuiąca na tych miéyscach, gdzie sam osobą swoią bydź nie może. *Kras. Zb.* 2, 25, ein päbstlicher Legat; poseł publiczny, ein Legat, ein Gesandter. – § legat, – u, *m.*, ein Legat, Vermächtniß. Kiedy komu część dziedzictwa, nie taka, ktoraby się do całego spadku ściągała, lecz tylko iaka rzecz z dziedzictwa, summa albo prawo będzie odkazane, zowie się legatem czyli zapisem. *Gal. Cyw.* 2, 151. Zapis testamentowy, czyli rzecz ruchoma, testamentem odpisana, nazywa się legat. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 173, *Bh.* zadušĭ (cf. zaduszny); *Slo.* odkaz; *Vd.* zavdiélitvu, zadielshanje; *Rg.* zivesa. LEGATARYUSZ, – a, *m.*, *Slo.* odkaznik, ten, któremu legat odkazanym został, dziedzic zapisowy. *Gal. Cyw.* 2, 151.

LEGAWIEC, – awca, *m.*, legart, leżuch, leń, leniwiec, domak, *Ross.* лежебокъ, ein Bärenhäuter, Faullenzer. Legawiec dla zimna orać nie chciał, będzie tedy lecie żebrał z *Leop. Prov.* 20, 4. leniwy. 3 *Leop.*). – 2) legawiec, pies, z legawy pies. *Cresc.* 631. LEGAWISKO *ob.* Legowisko. LEGAWKA, – i, ż., n. p. Legawki, w które pastuchy trąbią, bywaią osowe, wierzbowe. *Kluk Rośl.* 2, 161. gatunek długich trąb pastuszych, których końce przy trąbieniu opieraią się o ziemię czyli legaią na niéy, eine lange Hirtentrompete, deren Ende beym Blasen auf der Erde aufliegt. LEGAWY, – a, – o, a) do legania skłonny (*ob.* legawiec), leniwy, ospały, bärenhäuterisch, faulenzerisch. Nie bądź legawym, ani próżnuiącym, ale pracuiącym. *W. Post. W.* 5, 314. Długoż legawy będziesz spał? z *Leop. Prov.* 24, 33. leniwcze! 3 *Leop.*). – §. b) legawy pies, legawiec, der Hühnerhund, Vorstehhund, Wachtelhund; *Bh.* stawič psĕ; *Cro.* plepelichar (cf. przepiórczy); *Rs.* легавая собака; ułożony iest na to, aby blizko iuż maiąc przed sobą kuropatwy, abo inne ptastwo, położył się na ziemi, abo warował, z miéysca tego daléy nie postępuiąc dla spłoszenia, a na swego pana się oglądaiąc, ogonem mardaiąc, pana ostrzegał. *Haur Sk.* 284, *Cresc.* 631, *Kluk Zw.* 2, 339. Maią legawym psom daią od ptaków, n. p. fazan, wachtel, bekas, słomka i t. d. *Ld.* Kaczki, iarząbki, gęsi, kuropatwy bez legawego psa orzeł sobie łowi. *Jabł. Ez.* 215. *ztąd* Legawe pole, = polowanie z psem legawym na ptastwo, die Jagd mit dem Hühnerhunde, die Rebhühner-, Aentenjagd u. s. w. Chodzić koło legawego pola. *Kluk Zw.* 2, 209. Nie podeymuy się Szaszku legawego pola. *Opal. sat.* 6, *Vol. Leg.* 2, 1080. nie podeymuy się, czego nie umiesz, czemu nie zdołasz). Podjąłeś się moy szaszku legawego pola, Bo nie możesz mu zdołać, pobłądziłeś zgoła. *Bach. Ep.* 55. – §. c') legawa pieczenia, *Tr.*; zadkowa pieczenia, ein Schwanzstück, ein Hinterbraten. LĘGĘ *ob.* łęgnąć. LĘGI *ob.* łąg.

LEGIENDA, – y, ż., die Legende; *Ross.* житія святыхъ; nazwisko pospolite historyi życia świętych, die Heiligen Legende. W numismatach tak nazywa się inskrypcya, ktora ie otacza. *Kras. Zb.* 2, 26, die Randschrift auf den Münzen.

*LEGIER, – u, *m.*, z *Niem.* das Lager, die Niederlage, das Waarenlager, skład towarów, *n. p.* O *legierach* cudzoziemskich. Wiele kupców cudzoziemskich tu na *składziech* leżąc, iako chcą towarów zbywaią . . . *Vol. Leg.* 2, 1242. – *§. obóz, das Feldlager, das Lager. Krol się z woyskiem ruszył, legier wszystek zapaliwszy. *Bielsk.* 689. Hetman o to starać się ma, aby nieprzyiaciela z iego legiera, którymkolwiek obyczaiem, wywiódł. *Tarn. Ust.* 248. – 2) LEGIER, – a, *m.*, składnik, komissant, der Handelscommissair. Zysk nasz bywa w ręku faktorow i legierów cudzoziemskich. *Gost. Gor.* 107.

*LEGISTA, – y, *m.*, z *Lac.*, co wiele czytał, ein Leser, Vielleser, Belesner. Czytam, to u nich iest zaraz wytłumaczono, że chcę bydź miany za człowieka wielkiego legistę. *Mon.* 70, 90. LEGITYMOWAC *ob.* uprawnić.

LEGŁY, – a, – e, poległy, leżący, liegend, gelegen. Kiedy z równika słońce w samo południe promieńmi dotyka Miéysc ległych pod linią . . . *Przyb. Milt.* 94. LĘGNĄĆ *contr.* lądz; lęgnął *contr.* lągł, lęgnęła *contr.* lęgła; *pr.* lęgnie *et* lęże, lęgnę *et* lęgę; *frequ.* legać, – 1. a) *verb. med. idntl.*, *Boh.* lehnauti; *Sor.* 2. lagnuśt; *Sr.* 1. liedĕ, lienu, lienem, lianu; *Vd.* lezhi, leshem; *Crn.* łęzhi, łęshém; *Cro.* lèsem; *Rg.* lecchi, ljeegam; *Rs.* лѣчь, лягу; *Gr.* λίχομαι, cf. *Hbr.* לוּן lun *pernoctavit*); kłaść się leżeć, pokładać się (cf. ledz), sich hinlegen, niederlegen, hinstrecken. Gdy bydło w kupie chodzi, drugie w cieniach leży, J my łążmy pod bukiem, czas nam niech tak bieży. *Gaw. Siel.* 364. Łąż pod mym puklerzem; *late. Zebr. Ow.* 317. Kamień leży, ale wilk nie tyie *leżęcy (leżąc), J ty łąż, ieśli wilk chcesz prowadzić bydlęcy. *Gaw. Siel.* 364. Potyfarowa mówiła do Józefa, *łąsz (łąż) ze mną. *Bud. Genes.* 39. 7. śpiy zemną. *Bibl. Gd.*). – §. lądz, legnąć, *verb. neutr.* ledz, padać i leżeć, hinfallen, hinsinken. Piękna i miła rzecz, kiedy kto lęże Za swą oyczyznę. *Hor.* 2 10. Tak więc kwiat lęże, Którego przy uwroci ostry pług dosięże. *Papr. Ryc.* 28. Gdzie się z gwałtem prze-

cho-

chciwość sprzęże, Tam całość państwa na ofiarę lęże. *Zab.* 12, 152. - 2) lęgnąć *Verb. Act. idntl.*, płód wylęgać, *Bh.* lihnauti; *Cro.* lésem; cf. *Hbr.* ילד jaladh *peperit*). Junge hecken, Junge zur Welt bringen, brüten. Z orlich gniazd niedołężne nie zwodzą gołębie, Mięże mężów, orłowie bystrych orłów lęgą. *Pot. Jow.* 83. Puhacz orła, a sowa nie lęże sokoła, I pusta samych wróbłów oyczyzna stodoła. *Min. Ryt.* 2, 10. (cf. lężny) *figur.* Bogactwa lęgną nikczemność. *Stas. Num.* 2, 198. Zda-ć się za pociechę całą noc pić; ale gdy ta pociecha zlęże, pewnie smętek urodzi. *Rey Zw.* 114. cf. zlegnąć). - §. lądz się, lęgnąć się *zaimk. idntl.*, uląds, ulęgnąć się *Dok.*, *Boh.* lihnaut se, zlehnauti se, zlehnu se, zlihnu se; *Cro.* lésemsze; *Sor.* 1. lieham so; wylęgać się, płodzić się, rodzić się, ausgebrütet werden, gehegt werden. Ptaszek lęgnie się z iaia przez ciepło wysiaduiącego ptaka, albo też przez ciepło obce. *Zool.* 215. Robactwo które się w zbożu lęże, iako czerwie, pandrowie i myszy. *Cresc.* 151. Erychton ulągły bez macierzy, *proles sine matre creata.* *Zebr. Ow.* 44. Tam człowiek ciągnie, gdzie się ulągnie. *Mon.* 71, 456. - *transl.* W tych bagniskach samo tylko morowe powietrze lęgło się. *Prześtr.* 130. To wszystko prawie na iednym gniazdzie lągnie (się), prawda, cnota a sprawiedliwość. *Rey Zw.* 51.

Pochodz. *pod słowem* leżeć.

LEGNICA, - y, ż., LIGNICA, mocne miasto Szląskie. *Dyk. G.* 2, 81, Liegnitz in Schlesien, od legania woysk Polskich przeciw Niemcom na granicach onych nazwana. *Stryik* 69. Lęgnicę miasto, że tam leżały woyska Polskie, przechrzcił *Curaeus* Lignicia, iakoby od drzew. *Klecz. Zd.* 27. *Bh.* Lihnitze, Lehnitze, 1) miasto 2) księstwo z Lehno z 2) lenno. LEGNICKI, LIGNICKI, - a, - ie, *Bh.* Lehnicki, Lihnicki.

LEGÓMINY *ob.* Leguminy.

1. *LEGOWAĆ, - ał, - uie, 1) *Med. Frequ.*, z legać, viel faullenzen. *Dudz.* 23, cf. legawiec. 2. LEGOWAĆ, *Act. ndk.* legować co komu, z odkazywać mu testamentem, *Dudz.* 23. einem etwas verschreiben, legiren; *Vd.* sadielahati, savdeliti, sashafati; *Rs.* завѣщать. Legowany *Rs.* оставленный; cf. legat, legataryusz.

LEGOWISKO, - a, *m.*, leżysko, mieysce legania czyli leżenia, die Lagerstätte, das Lager; *Vd.* leshishe, stalishe, stajalishe; *Crn.* lęga, jasbine, eshbinje; *Hg.* barlong (cf. barlog); *Rs.* логовище, лóговъ, вилáлище, берлога; *Ec.* ѣзвина, cf. iaźwiec). Bóg dał ich zamki na kocowiska abo na legowiska niedźwiedziom i sprosnym świniom. *Weresz. Kij.* 6. Gęsi w legowisku niech swoię maią wygodę. *Haur Sk.* 123. - Rozeydziemy się do legowisk swoich. *Alb. z W.* 34. (kwatera). Rozłożył woyska na letnie a potym zimowe legowiska. *Nar. Hst.* 2, 404. (Sommer- und Winterquartiere stanowiska). *Pilnuycież iakobyśmy w dzień uczciwie chodzili, nie łakociami i piiaństwy, nie legowiski i gamracyami. *Bud. Rom.* 13, 13. (wo wszeteczeństwach i rozpustach. *Bibl. Gd.* in Kammern und Unzucht, Luth.). *LEGOWY, - a, - e, *n. p.* Rosaciec ziele w polach legowych rad rośnie. *Syr.* 5; *Germ.* lâge, lag, leg, nizko leżący, pochyły, *Bh.* ligowitost *devexitas*) cf. łąg.

LEGUCZKI, LEGUCHNY, LEGUCZKO *ob.* Lekkuchny.

LEGUMIN, LEGOMIN, - u, *m.*, z *lac.* legumen; LEGUMINY, *Gen.* legumin, *plur.* Hülsenfrüchte, Gemüse. Rośliny abo ziola ogrodowe kuchenne, często zowiemy leguminami. *Dyk. Med.* 2, 648, *Vd.* strozhje, kasha mozhnik; *Crn.* sozhivá, sozhivje (cf. soczewica); *Cro.* szochivo; *Ec.* лóщики, всякой овощь огородный или что лущить можно n. p. горохъ, бобы. Leguminy lub iarzyny zowiemy, które można bez sierpu zbierać ręką, lub bez kosy, n. p. bob, groch, soczewica. *Krup.* 5, 154. - Jarzyny ogrodne, co w ogrodach sieią, iako są pietruszka, rzepa, kapusta *etc.*, *olera*; iarzyny polne, ale słuszniéy zbożne, *legumina*, iako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprawuią; Niemcy zowią Zugemüse, ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, iako zbożne iednako zowią; acz się ta nieroztropność i niektórych Polaków trzyma. *Sien. Wykł.* cf. iarzyna, kaszywa). Leguminа, iako to, krupy, iaglane, ięczmienne, tatarczane, groch. *Haur Ek.* 171. W pewnym śpichlerzu maiętnego pana, były złożone wielkie leguminy. *Zab.* 16, 59. W różnych leguminach przysługiwać się będę. *Teatr* 19. 85. LEGUMINKA, - i, ż., leguminy uwarzone, potrawa z legumin; ale osobliwie znaczy kaszki. łazanki, pirożki, knedle *etc.*, *Rydel*; eigentlich: ein Gerücht von Hülsenfrüchten; gewöhnlich aber: Grützen, Mehlspeisen, Knödel *etc.* LEGUMINNY, - a, - e, od legumin, Hülsenfrüchte-. Jedli tylko leguminne rzeczy. *Wad. Dan.* 20. (*Cro.* szochivaszt *leguminosus*).

LEIĘ *ob.* Lać. LEIEK, LIIEK, *Gen.* leyka, liyka *m.*, *LIYKA, *Czerw.* 32. *Perz. Lek.*, *dem. nom.* ley, *Bh.* naliwka; *Sr.* 1. hlik, nabliwaczik; *Slo.* trychtar; *Vd.* trahtar; *Cro.* trahtur, trahter, tochér, lakomicza, levalka; *Dl.* levak, levka; *Hg.* töltaér; *Rg.* ljevka, ljevak, ljev, lakomiza, scpirliza; *Bs.* liv, tratur, livak, spirliça, imbut; *Rs.* воронка (*Rs.* лѣйло tworzydło, forma); *Ec.* лѣйло, воронка; (*Ec.* лейки. мѣры въ корчемницахъ. narzędzie od wygodnieyszego wlowania w naczynie, ciasny otwor maiące, der Trichter. Leiek, naczynie maiące postać zwyczaynego leyka, do nasypowania prochów w komory krotkich dział. *Jak. Art.* 3, 299. Liiek do dziurecsek łzowych, cyrulicki. *Czerw.* 34. Leiek w podkopach, dół od postaci leykowatey zwany. *Jak. Art.* 3 299. eine trichterförmige Grube, der Trichter einer Mine. W nerkach znayduią się schronienia błoniste, coraz szerszemi się staiące, ztąd leykiem nazwane, że figurę leykową oznaczaią. *Krup.* 2, 3. die trichterförmigen Häute an den Nieren.

*LEK, - u, *m.*, lekarstwo, Arzeney; *Bh.* lek, ljk; *Sla.* lik, *Bs.* lik, ljek, *Rg.* ljêk, *vulg.* ljekaria; (*Crn.* likarya z elektwarz); *Cro.* lik, likaria, vrachtvo; *Dl.* lik; *Ec.* цѣлба (cf calić ocalić). W naydawnieyszych Francoskich i Allemańskich pismach *laececraft*, z lekarstwo; *lacha* z lekarz; *lokon*, *lochon*, z leczyć. *Ihre Gloss.*). Ziele *leczywrzód* dla wielkich iego skutków chorobom niezliczonym, zowią Stosił Herkulesow, wszystkim sił, wszystkim *lek*, to iest, wszystkim niemocom służące. *Syr.* 226. das Panakraut. LEKI *plur.*, *Gen.* leków, z leczenie, kuracya, die Cur, die Heilung. W ten czas choroba iest niebezpieczna, kiedy leki naydoskonalsze nie pomagaią. *Zach. Kaz.* 1, 199. Chorą na leki do Leodyum posłano. *Sk. Zyw.* 2, 59. Dali opętaną do czarowników na leki, chcąc ciało do czasu leczyć, a duszę na wieki zgubić, *ib.*

2, 204. W duszy naszéy są niemocą zarażone części, ktore wziąć trzeba w leki. *Pilch. Sen. list.* 2, 135.

Pochodz. *lekarz, lekarka, lekarski, lekarstwo, lekarnia, lekować, leczyć, zleczyć, naleczyć, doleczyć, poleczyć, przeleczyć, vleczyć, wyleczyć, zaleczyć, niewyleczony, niezleczony, nieuleczony.*

ŁĘK, - u, *m.*, *etym.* łączyć, łąk, cf. obłąk, łęczysko) *Rs.* лукъ (cf. łuk), лукá; *Vd.* lok = dzwono, cf. *Gr.* λοξος *curuus*; *Rs.* лукамъ ciskać z procy, лукавымъ podstępnie postępować. ogolnie: obłąk, sklepienie, der Bogen, das Bogengewölbe. Łęk wrot wznosił się prosto w górę okrągły, W nim drzwi wielkie podwoie z miedzi rozwierały. *Przyb. Milt.* 30. - §. kula czyli część wyniosła siodła, którego się trzyma ieździec, *Wlod.*; *Ross.* лукá, арчакъ cf. iarczak; *Boh.* skoby cf. skobel; *Crn.* unkazh; der Sattelbogen, Sattelbaum. Łęki u siodeł bywaią wierzbowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Łuk przez się, szable wieszaią u *łęków. P. Kchan. Jer.* 15. Wodze puściwszy, za łęk się trzymała, A koń ią gdzie chce po krzewinie niesie. *ib.* 165. Nie wsiędzie paniątko teraz na koń, siodła się nie tykaiąc abo łęku. *Star. Ref.* 172. - §. łęk *meton.* koń, iazda, ieżdżenie, das Reiten, der Ritt, das zu Pferde Sitzen, das Pferd. Ani las mym łożyskiem, nim przywykł do łęku. *Hul. Ow.* 19. Smierć-ciby mi się równała z żywotem Gdybym na łęku mieszkać miał, nie doma. *Pot. Syl.* 245. cf. na dyszlu mieszkać). Cnota i władza na iednym się łęku nie zmieszczą. *Chrośt. Luk.* 261. Drudzy bracia drzymią i na łęku. *Jabł. Buk. P.* 3 *b.*, i na koniu, auch auf dem Pferde. - *ob.* łękaty.

ŁĘKAĆ, - ał, - a, *Act. ndl.*, ulęknąć *Dok.*, straszyć kogo, *Bh.* lekati, leknauti, lekl, leku, nleknauti, *Ger.* einen in Schrecken setzen, ihn schrecken. Mospanie, ta szpada łęka mię. *Teatr* 45, 85. Nie ulękło mężnego rycerza mnóstwo nieprzyiacioł. *Nar. Hist.* 7, 235. Ulękniony, Ulękły, przestraszony, erschrocken. Uyrzawszy ono ulęknione serce iego, miłościwie się do niego obrócił. *Rey Pst. Uu* 4. Woysko pod miasto nieulękłe zbliża. *Chrośt. Luk.* 81. Jeden z krolów Hiszpańskich Alfons ósmy zwany, Ten nieprzyiaciel Maurów tak od nich lękany. *Przyb. Luz.* 75. LĘKAĆ SIĘ, *Recipr.*, bać się mocno, *Bh.* lekat se, leknauti se, ulecknut se; *Sr.* 2. še lekasch, še slekasch, še bulekasch; *Cro.* leczamsze, plassimsze (cf. płoszyć); *Br.* pripadatise, strascitise, bojatise, prennuti, usprennuti; *Rs.* морочить; *Ec.* пρеусπαиάзοся; cf. strachać się). sich fürchten, erschrecken vor etwas. Ci, którzy się czego zlękną, bledniei. *Sak. Pr.* 17. Niczego się po tobie nie lękam, bo wiem, iżeś cnotliwym. *Zab.* 14, 356., t. i. nie obawiam, ich befürchte, besorge nichts. Cnotliwy nie lęka się sądu. *Gaz. Nar.* 1, 244. Lękamy się niedostatku. *Pilch. Sen. list.* 100.; *Slo. Prov.* tu sa leka, dkć nćni strachu *ob.* lękliwy). Lękać się o kogo = bardzo się bać oń, sehr besorgt um jemanden seyn, seinetwegen in Aengsten seyn. LĘKANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, strach, wielka boiaźń, Furcht mit Schrecken. *Bh.* lek, leknutj; *Sr.* 2. lekoti; *Bs.* pripadanje, strah; *Rs.* испуга, испугáнiе.

Pochodz. *zlęknąć się; lękliwy, lękliwość, ulęknąć, zalęknąć, przelęknąć.*

LEKARKA, - i, *ż.*, *Cn. Th.* die Aerztinn. Miał nieiaką niewolnicę, w rzeczy lekarkę. *St. Dz.* 765. Szalbierki i mataczki udaią się za lekarki. *Syr.* 1079.

Chodl. Kost. 21. *Ross.* лѣкарша cyruliczka). LEKARNIA, - i, *ż.*, *officina medici. Cn. Th.*, die Heilstube, das Gesundheitshaus; może i apteka, die Apotheke. *Bh.* lekarna, apatyka; *Cro.* apateka, vracharnicza, lekarnicza; *Rs.* аптека, лѣкарня, гдѣ всякiя лѣкарства приготовляютъ. Teraz przestali lekarze glinkami obciążać chorych; przecięż ieszcze w niektorych nayduią się lekarniach. *Kluk. Kop.* 1, 337. LEKARSKI, - a, - ie, od lekarza, od lekarstwa, od leczenia, *Boh.* lekarský, bogecý; *Slo.* hogitelni; *Sr.* 1. lekarski; *Cro.* vrachechi; *Bs.* licuikov; *Rs.* лѣкарственный medyczny, лѣкаревъ lekarzowy, лѣкарскiй cyrulicki; *Ec.* лекарственный, лечебный, врачебный, цѣлительный, цѣльбоносный. medicinisch, Arzeney-, Arztes-. Lekarski kunszt, die Heilkunde, *Cro.* vrachtvoznanztvo; *Rs.* врачебная наука, врачебство, ma za cel przywrócenie zdrowia chorym, przez dawanie pomocnych lekarstw. *Kras. Zb.* 2, 28. Akademia lekarska w Warszawie. *Vel. Leg.* 7, 649. Nauka lekarska leczy niedostatki w ciele, filozofia leczy wady rozumu. *Bud. Ap.* 41. Chory się źle w niemocy zachował, i niezdrowia swego, nie chowaiąc lekarskich ustaw, przyczyną był. *Sk. Zyw.* 2, 26. Baby maią lekarskiéy, to iest, doktorskiéy rady i pomocy używać. *Spicz.* 180. Lekarska czyli doktorska książka, *Ec.* лечебникъ; *Rs.* лѣчебникъ. Lekarski żywot nędzny, z latane zdrowie nędzne. *Cn. Ad.* 430. cf. łacińska kuchnia). - Lekarski, z za lekarstwo służący, w lekarstwa wchodzący, zdrowiodayny, zbawienny, officinel, heilsam, gesund. Drzewko to ma sok bardzo słodki i lekarski. *Birk. Zyg.* 33. Wody mineralne popolicie są lekarskie, to iest, w różnych chorobach zażywaią się z dobrym skutkiem. *Kluk. Kop.* 1, 129. Żywica liastodrzewia iest bardzo lekarska, bowiem krew zastanawia. *Cresc.* 456. Wielki krwawnik, ziele zapachu lekarskiego wdzięcznego. *Syr.* 601., LEKARSKIE, *adv.*, po LEKARSKU, medicinisch, nach Art oder Vorschrift der Aerzte. LEKARSTWO, - a, *n.*, *Bh.* lekarstwj; *Sr.* 1. lekarstwo; *Sr.* 2. artzneia; (*Crn.* likarya z elektwarz); *Crn.* arznya, sdravnya; *Vd.* osdrava, osdravik, arznia, osdravka, osdrauska pomuzh; *Cro.* likaria, lik, vrachtvo; *Rg.* lekarstvo, ljekarja; *Bs.* likaria; *Sla.* lik (*ob.* lek); *Rs.* лѣкарство; *Ec.* лекарство, врачевство, лѣчба, цѣлба. das Arzeneymittel, die Arzeney; każda rzecz, ktora ciało zepsute naprawnie lub od zepsucia broni. *Krup.* 5, 51. Lekarstwo brać, *Vd.* osdraulati cf. ozdrowić). Co kwadrans, co półgodziny, co godzinę używać lekarstwa. *Krup.* 5, 414. Kto zdrów iest, temu lekarstwa brać nie trzeba. *Perz. Lek.* 228. Nie dawayże pacyentowi lekarstwa na lekarstwo. *ib.* 238. eine Arzeney über die andre. Złe lekarstwa, cleyki, ciarlatanerye, *Rs.* шалыхáнь. *Prov. et figur.* Nie tykay się lekarstw, jeżeliś nie medykiem. *Opal. Sat.* 6 Każda choroba ma swoie lekarstwo. *Cn. Ad.* 334. Niemasz choroby takowéy na świecie, Którąby swego lekarstwa nie miała. *Kras. Mysz.* 61. Lekarstwo, pod czas cięższe, niż choroba. *Cn. Ad.* 431. Przykrzeysze lekarstwo czasem, niż choroba. *Fred. Ad.* 6. Lekarstwo gorzkie zdrowe. *Cn. Ad.* 264. cf. gorzko, ale zdrowo. Lekarstwo przykrzeysze pożyteczniejsze. *Cn. Ad.* 43. Lekarstwo ostatnie, członek ucinać. *ib.* Zadne lekarstwo stoi czasem za wielkie lekarstwo. *Fred. Ad.* 54. Lek-

ſtwo nie zawsze ratuie. *Cn. Ad.* 431. Po śmierći lekarſtwo, cf. łyżka po obiedzie, cf. *Slo.* dávat temu liſtowce, ktery gich hrjzł némóje, zapożny ratunek). Często tylko prędkość lekarſtwem. *Warg. Cez.* 180. Na krzywdy ieſt ſkuteczne lekarſtwo niepamięć. *Min. Ryt.* 4, 141. Trzeba temu lekarſtwo naydować, aby Rzplta nie upadła. *Modrz. Baz.* 257. Chcieli zapobiedz złemu używaniu świąt, i chcieli temu należć lekarſtwo. *Bial. Poſt.* 174. Jedno lekarſtwo, kto ſtracił nadzieię Ma, gdy się z płonnych swoich nadziey śmieie. *Paſt. F* 79. – §. °lekarſtwo, z leczenie, leki, kuracya, die Cur, das Heilen. Złamał goleń, aż kilka miesięcy w Krasnymſtawie na lekarſtwie mieszkał. *Papr. Ryc.* 612. Paraliżem zarażony, do Krakowa iechał dla lekarſtwa. *Stryik.* 674. Trudne lekarſtwo tam, kędy ſtaranie Miasto lekarſtwa ieſt trucizną ranie. *Paſt. F* 7. – °§. lekarſtwo, z lekarſka nauka, die Arzeneykunde. Miechowiusz u Jana Olbrychta był doktorem w lekarſtwie. *Stryik.* 661. LEKARZ, – a, *m., Bh. et Slo.* lekař, hogić (cf. goić); *Hg.* gyógyitó; *Sr.* 1. lékař, liczlat; *Vd.* osdraular, osdraulenik; *Cro.* vrachitel (cf. *Cro.* vrácham, z wracam *reddo*); *Dl.* likar; *Rg.* vrâc, ljekâr, ljecenik; *Sla.* likár; *Bs.* licnik, likar, wraç; *Ross.* врачъ, врачевáмель, исцѣлúмель (*Rs.* лѣкарь cyrulik); *Ec.* лекаря, лѣчéць, лѣчúмель, врáчь, болѣзнопрáчь, цѣлебникъ, цѣлúмель, *vet. Gall.* lacha, *ob. Jhre Gloss. sub. voce láka*). który leczy, der Arzt. Nie potrzebuią zdrowi lekarza; ale ci co się niedobrze maią. z *Leop. Marc.* 2, 17. Lekarz leczy, bóg uzdrawia. *Kosz. Cyc. E* 4. Lekarza trzeba szanować, Boć się też trafi chorować. *Cn. Ad.* 433. Lekarzów wiele Umorzą chorego śmiele. *ib.* 433. Lekarza o zabóy nie sądzą. *ib.* Lekarzów na świecie naywięcey; co choroba to lekarz. *ib.* Lekarzu, ulecz sam siebie. *Budn. Luc.* 4, 23. Bóg lekarz naylepszy. *Zegl. Ad.* 18. Czas smutków nayſkuteczniey-szy lekarz. *Oſzol. Str.* 9. Czas, tego lekarzem bydź musi, czego żadne sposoby nie wymogą. *Lub. Roz.* 466. – Lekarz iarmarkowy, często szalbierſtwem albo alchymią nadrabiaiący *ob.* Ciarlatan. LEKARZYC, LEKAROWAC, *cz. intrans.*, być lekarzem, doctoriren; *Bh.* lekařiti. (2) *medicamentis uti*, mediciniren)

ŁĘKATY, – a, – e, – o *adv.*, łękowaty, *ob.* łęk; *n. p.* Z rózg tych powſtaie łękato w górę cień słupiſty. *Przyb. Milt.* 297. t. i. ſklepiſto, wygięto, obłączaſto, auswärts gekrümmt, bogenförmig.

ŁEKCĘ, *ob.* lechtać.

LEKCE *Adv.*, z lekko, nieważno, nierozważnie, niepoważnie, płocho; *Bh.* lehce) obenhin, leicht. Dobrodzieyſtwa aby lekce a bez żadnego rozmysłu dawane nie były. *Gor. Sen.* 163. Popiel Wtóry lekce u wszyſtkich był miany, *Krom.* 45. za szyszkę). Lekce sobie żadney rzeczy nie ważyć, gering ſchätzen, ieſt niepoślednia droga do bezpieczeńſtwa. *Lub. Roz.* 458. Lekce sobie ważyć, z gardzić, ponieważać, n. p. Lekce ważę zawziętość twoię Kromwellu, umiem umierać. *Teatr* 50 *c*, 9. LEKCIEYSZY, – a, – e, *comp. adj.* LEKKI *qu. v.*

LEKCYA, – yi, ż., LEKCYYKA, – i, ż., *zdrbn.*, nauki iakiey uczniom przez miſtrza podawanie. *Cn. Th.* die Lection, der Unterricht. *Sla.* shtiénje; *Ec.* чмéнїе, чмéнїице (cf. czcić, czytać). Marek Aureliusz cesarz, chodził do Sextiusza filozofa, i brał od niego lekcye. *Pilch. Sen. liſt.* 280. Lekcye muzyczne dawać. *Teatr* 20, 85. Zeby dzieci zabawić w domu, i lepiey im wbić w pamięć, to co w szkole słyszały, zalecaią się dwa zwyczayne ćwiczenia, zwane pospolicie lekcyą i okupacyą. *Kpcz. Ult.* 47. *Rs.* урокъ; cf. pensum.

LEKCZYC *cz. ndk.*, ulekczyć *dk.*, lekczeyszym czyli łżeyszym uczynić, ulżywać, ułatwić, erleichtern, leichter machen. *Bh.* zlehčiti, zlehčowati (z. lżyć); *Slo.* lehčim, zlehčujem; *Vd.* lohkotiti, slohkuvati, slohkotiti, polosheishati, losheishi ſtoriti, slosheishati; *Cro.* lehkotiti; *Rs.* легчимъ. Chory lekcząc dla doktora ſkrzynie, Co daléy ciężeszym paroxysmem ginie. *Mon.* 71, 716. Nie będzie nieprzyiaciela naszego miłosierdzie rozkosznemi potrawami sprosnego niewolſtwa nam lekczyć. *Baz. Sk.* 361. *Smotr. Nap.* 64. Żadna rzecz nie czyni człowieka tak zlekczonego, nawisnego i wzgardzonego u ludzi, iak wszeteczna mowa. *Frax. Jęz. D* 4. lekce ważonego) LEKCZEC *niiak. ndk.*, ſtawać się lekczeyszym, leichter werden. *Rs.* легчамъ.

LEKI, – ów *plur.*, *ob.* Lek.

°LEKKIE, LEKKIE, LETKIE, *Gen.* – iego, *n.*, Płuca czyli lekkie, są iakowąś niby gąbkowatą ſtotą. *Perz. Cyr.* 1, 43. die Lunge; *Rs.* легкое, легкïя.

LEKKI, LETKI, – a, – ie; LEKKO, LETKO *adv.*, LEKCIEYSZY, LŻEYSZY, – a, – e, *compar.*, LEKCZEY, LŻEY *adv.*, *Bh.* lehký, lešćí; *Slo.* lehký; *Sr.* 1. lochki, loſdki, loſchi, loſchko, loie; *Sr.* 2. láſchki, láſchze, láſchko, diej; *Sla.* lak; *Rg.* lák, lagaham, lákaci, laani (cf. łacny); *Bs.* lagahan, lak; *Crn.* lagak, lohk, lohkè, loshejshe, lohkama, laglej; *Vd.* lohek, lagak, lahek, lahki, lehak, lahku, losheishi; *Cro.* lohek, lehke, lehko, lëgëk, lehkek, legehèn, lagahan, lagak, legahi; *Dl.* lasani, lak, lalko, lagano; *Rs.* лёгкій, легокъ, *Gall.* leger; *It.* leggiere; *Angl.* light; *Suec.* lätt; *Ger.* leicht. – a) nie ciężko zważaiący, nieciężki, nicht viel wiegend, leicht, nicht ſchwer. °Liekki. *Leop. Job.* 24. 18. Lekszy korka. *Mon.* 69, 502. bardzo letki, iak pióro). Lekka plewa. *Susz.* 3, *F* 4. Żelazną bronę ciężką zowią, drewnianą *lekką*, którą u nas z wici robią. *Kluk. Roſl.* 3, 118. – Gdzie kalotka lekka, i ostatek ucieka. *Jag. Gr. B.* gdzie niewiele w niéy). Znać twóy ociec umarł bez teſtamentu, że koło ciebie tak letko. *Teatr.* 1 *b*, 118. Przyiechał letko, z iednym tylko kamerdynerem, *ib.* 24 *c*, 80. niedworno, bez dworu). – §. Letki ubior; letka suknia: – a) nieciężka, – b) niecieplа; *n. p.* Bardzo lekko, iak na tę porę ubrany jeſteś, nie masz porządnego surduta. *Teatr* 35 *d*, 34. niecieplo). – §. Letki, przez nieciężkość łacno i prędko obrotny, ſich leicht bewegend, leicht. Letki, iak wróbel w ſtrzesze. *Teatr* 32 *b*, 101. Brutyni iak sarny i kozy, ni śladu na trawie, ni na piaſku zoſtawią. *Jabł. Tel.* 139. Letkie woyſko, piechota i kawalerya letka. *Jak. Art.* 2, 463. leichte Truppe, leichtes Fußvolk, leichte Reiterey. Jedne konie noszą lekko, drugie trzęsą. *Kluk. Zw.* 1, 184. Atanazyusz z tak lekkim głosu nakłanianiem śpiewanie psalmow do kościoła wprowadził, że mówiącemu raczéy podobne było, niż śpiewaiącemu. *Ryb. Ps. pr.* Głos téy śpiewaczki ieſt miły, szybki i do podziwienia lekki. *Pam.* 83, 2, 186. – §. prędki, szybki, *Vd.* lohek, bersen, ſchnell, leicht, flüchtig. Letkie ma nogi do biegania. – §. niestateczny, odmienny, wietrzny, leicht, windig, wetterwendiſch, veränderlich. Słowa dziewcząt lekksze nad liść w lesie. *Hul. Ow.* 164. – §. nieciężki do zrobienia, zniesienia, nietrudny, łacny, bez pracy, nicht ſchwierig, ohne

ŁĄT *ob.* lont, lunt.

ŁATA, *Gen.* lat, *plur. nom.* Rok, *ob.* lato. ŁATA *ob.* Latać.

1) ŁATA, - y, ż., *Bh.* lat; *Slo.* lata; *Hg.* létz; *Sla.* letve, *Sr.* 1. lata; *Sr.* 2. latta, látwa; *Crn.* lata, léska; *Vd.* vata, leska, tram, tramezh, krounu dreuze, bervnu dreuze; *Cro.* létva, letvicza; *Rs.* ремемина; *Lat. mel.* lata, *Ital.* latta, *Finl.* laita, *Dan.* lägte, *Suec.* lackte, *Angl.* lath, *Gall.* late), die Latte, żerdź długa pospolicie czworograniasta, eine lange, gemeiniglich viereckige Stange, cf. possowa). Łata dachowa, na ktorą gonty, dachówki kładą. *Cn. Th.*, die Dachlatte. Łaty wielorakie są, albo z prostych żerdzi albo tarte, ktore podług płaskich lub żłobowatych dachowek, płasko lub w kostkę wycierane bywaią. *Klok Rosl.* 2 156. Łaty na dachach, tarte bywaią z sośniny. *ib.* 160. Czemuż ta łata nie iest przy bramie przybita? *Teatr* 30, 33. Ule z deszczek, albo z łat grubych, dychtownie zbite. *Haur Ek.* 139. Słody na łatach oździć. *ib.* 110. Łatami pobiiać *Rs.* ремемить, обремемить; *Cro.* létvim. *tigillo.*

2) ŁATA, - y; ż., ŁATKA, - i, ż., *zdrbn.*, w sukni płat, płatek, ein Flecken, ein aufgebefteter Flecken; *cf.* die Laſche Adlg.). *Bh.* láta, flek, flíček, kloc klocek, klúček; *Slo.* splacanina (*cf.* splachet'); *Sr.* 1. lappa; *Vd.* saplata, zuna, blek, ttarina, banjuka, zhemernina, oklad, krainik; *Crn.* flika, kerpa, shepán; *Cro.* kerpa, kèrpe, kèrpina; (*Cro.* láp, plat zemlye *plaga terrae*; *Cro.* lap, plat szukna *particula panni*); *Rg.* kàrpa, rozdàrtak; *Bs.* karpa, kerpa, krripa, zakàrpa, prikerpa, prikrripa; *Rs.* заплáта, заплáтка, лоскутъ, лоскутокъ. лоскуточикъ, наметка, нахлѣстка, земошка; *Eccl.* плaтъ. Łaty innéy farby na szatach iéy były, których nie umieiąc przyszywać, więcéy na niéy wisiały, niżeli przyszyte sottawały. *Sk. Zyw.* 2, 345. Łata po sukni na łacie. *Pot. Jow.* 116, ein Flecken auf dem andern. Łata na łatę, łatanina, łachmany, szata wytarta. *Cn. Ad.* 429, Flickwerk, Lumpen, Fetzen. Żebrak w łatach. *Brath. Db.* - *fig.* Staremi grzechów łatami obłożeni. *W. Post. Mn.* 33. Przyszyć komu łatę, cf. kapturek, rzucić na niego plamę, naganę, einem etwas anhängen. *Nies.* 1, 117. - §. *Rs.* лáка, лáковка, plama obdłużna, n. p. Suczka biała, z czarną łatką na lewém uchu. *Gaz. Nar.* 1, 16. - §. 2) *personif.* Kochany łata, czekay Wc Pan. *Teatr* 43 *c*, 49. Ile nasz brat łata wyda pieniędzy, dzień w dzień piąc przez cały kwartał? *Mon.* 73, 580; hołota, obszarpaniec, ein Lumpe, ein Abgelumpter. Brat łata, z laik, layda, od łaty, którą Laicy i Nowicyusze Zakonu S. Franciszka w kapicy noszą dla różnicy od Professów.

Pochodz. *łatać*, *dołatać*, *nałatać*, *podłatać*, *połatać*, *połata*, *przyłatać*, *włatać*, *wyłatać*, *złatać*, *załatwa*; *skurłata*

ŁATAĆ, - ał, - a, *intrans. contin. et frequ.*, Lecieć, leciał, leci *ndk.*, cf. lot; *Bh.* letati, litati *et* letěti; *Sr.* 2. léschesch: *Sr.* 1. lietacj, létam, létju, leczicj, leczil, leczju, leczjim; *Vd.* letet, lietati, leteti, letim; *Crn.* lejtam, lejtim, lejtęl, lejtęti; *Bsn.* letitti; *Rg.* letjetti; *Cro.* leteti, letim, lechèm, letem; *Rs.* лемать, лемáю, лемѣть, полемѣть, лечу; Latać, skrzydłami z miéysca na miéysce się przenosić, herum fliegen, anhaltend fliegen, oft fliegen, zu fliegen pflegen, fliegen. Buia ptaszek, łata, prędka iego strata. *Brath. L* 3 *b.* Póki łata po lesie ptak, nigdy z królmi do stołu nie usiędzie. *Birk. Kaz. Ob. L* 5. Człowiek ku pracy stworzon, a ptak ku latániu. *Kołat. wiek. B* 4. Kiedyś żywe kiełbasy a pieczone gołębie po świecie latały. *Pim. Kam.* 359. - *fig.* unosić się, wznosić się, aufſteigen, fliegen, ſich ſchwingen; *Vd.* ferzhati, ferkati). Piękna rzecz latać, gdy się komu godzi, Bezpieczniey iednak, kto po ziemi chodzi. *Kras. Mysz.* 52. Niechże fortunie dziwactwo przypadnie, Im wyżéy lata, tym ciężéy upadnie. *Kras. Mysz.* 51. Kto wysoko lata, ten za zwyczay nizko upada. *Teatr* 17 *c*, 78. Miłą iest myślą, latać po wysokim niebie. *Otw. Ow.* 611. Każdy chce latać wysoko, przed sobą maiąc głęboko. *Cn. Ad.* 141. (cf. dalekich rzeczy upatruiemy, a blizkich nie widziemy). Myśl moia nie iest latać; czołgać się po ziemi dosyć dla mnie nędznika. *Zab.* 14, 38 *Nagl.* Mamy latać, lataymyż nisko, nienisko. *Kras. Bay.* 58. *Slo. Prov.* mij'eg létá, nej kridla mineſt' moju, wyżéy lata, niż skrzydła wyniosą; *Vd.* on bi rad leteu, ampak she perje ni sredin, s radby latał, lecz pióra mu nie urosły). Prawda zawsze górą latać musi, iako orzeł. *Weresz. Rgl.* 111. górę bierze, na górę się wzbiia iak oliwa). - §. *transl.* szybko biegać, obracać się, uwiiać, laufen, rennen, fliegen. Lecz proszę po woli, czegoż tak latasz iak postrzelony? *Teatr* 52, 63. Okrutnie się spociłem, latając za Pańskim interessem, *ib.* 10, 26. Na takie latanie, djabeł go chyba dogoni. *ib.* 10, 82. Szuka Wc Pana, lata iak furya, iak nawiedzona, i iuż tu idzie. *ib.* 11 *b*, 49. Lata po izbie, paznogcie gryzie, rzuca się po kanapie. *ib.* 29, 3. Drzwi otwiera, i lata przed wszystkiemi iak postrzelony. *ib.* 52 *d*, 70. Nic od niéy nie żądam, byle tylko nie latała po mieście. *ib.* 14, 72. byleby się nie włóczyła). Lepiey korzystać z tego, co mamy, niż latać za morze. *ib.* 26 *c*, 124. - *fig.* laufen, fliegen, flattern, umlaufen. Wieść latać poczęła, iż arcybiskup zabity *Birk. Ct* 2. Latały wszędzie żałosne nowiny. *Auszp.* 60. Księgi iego latają po miastach i miasteczkach. *St. Dz.* 1135. Po kraiu latają listy, iż za granicą robią się zmowy przeciw oyczyznie. *Gaz. Nar.* 1, 398. Zakazał Klemens sposiedzi czynić przez listy, które że w rozmaitych rękach bywaią, prędkoby latały po uszach ludzkich. *Birk. Gl.* 47. U Tatarów brzydka niewola i duszy i ciała, nadzieia tylko latałaby przed oczyma. *Birk. Kant. A* 3 *b.* Widzicie tę szablę iako ważną, która u niego, iako pióro latała w ręku. *Birk. Chmiel. E* 3 *b.* Gęba mu lata, i łada co plecie. *Fred. Ad.* 110. Gęba ich lata, iak kołowrot. *Pilch. Sen. list.* 399. *Zaczęły się zdrowia, kielich za kielichem* lata, piią na potęgę. *Zab.* 13, 213. kielich ieden drugi goni). - Konaiąca na latáiących rękach swéy siostry leżała. *Przyb. Ab.* 189, na drżących, zitternde, fliegende Arme.

ŁATAĆ, - ał, - a, *ex. ndk.*, łatami dziury zaszywać, flicken, Flecke aufſetzen (cf. laſchen Adlg.); *Bh.* latati, flekowati, flekugi, plaçeti, plácěm, zaplácugi; *Slo.* plázcim; *Sr.* 1. platacj, pwatam (cf. platać); *Vd.* flikati, kerpati, popràviti, popraulati; *Crn.* flikam, kerpuzam; *Cro.* kerpati, kèrpam; *Dl.* karjim; *Rg.* kàrpiti, zakarpiti, okarpiti; *Bs.* karpiti, krripiti; *Sla.* kèrpiti; *Russ.* платúть, плáчу, уплатúть, уплáчивать, учинúть, учáнивать, хитúть, хичу, скропáть, скропывать, искропáть, укропать. Stary kożuch ła-

tał, iednę dziurę zszywa, A druga się w też tropy za łatą dobywa. *Groch. W.* 604. Szewc ieden, który tylko łatał ſtare bóty ... *Jabł. Ez.* 177. Łodź w Delii, że ią uſtawicznie łatają i poprawiają, na długie wieki trwa. *Birk. Chod.* 22. Na łatanie i poprawę zepsowanych okrętów, potrzeb nie mieli. *Warg. Cez.* 87. Rzadko nie w łatanéy sukni widzieć żyda. *Pot. Zac.* 63. *Prov. Dl. et Rg.* tko sztaro ne kerpi, novo ne nosi, kto ſtarzyzny nie łata, nowego nie nosi). – *fig.* Łatać zdrowie, die Geſundheit flicken, ausbeſſern, ihr nachhelfen. Łatane zdrowie trwalsze. *Cn. Ad.* 230. (cf. garnca natłuczonego dłużéy; ſiego nikt nie chce; ſkrzypiące drzewo). Łatane zdrowie nędzne. *ib.* 430. cf. lekarſki żywot nędzny). – Łatana zgoda *Dwor. B.* 3. Każdy człowiek iak może, łata swoię biedę. *Zabł. Fir.* 43. – §. b) *transl.* łatać kogo, łatać mu ſkorę, s garbować go, einen ausgärben, durchwickſen (laſchen Adlg.). Oy gdybym mógł, kiiembym łatał te gbury. *Zabł. Zbb.* 49. Wspomniy Krzyżaki, Moſkwę iak padali, Gdy ich Jagiełło z Witułtem łatali. *Strzyk Gon. X.* – *oppos.* łatać swoię ſkórę, s bitym bydź, Schläge bekommen, auf den Pelz kriegen. Chociaż iuż nie raz Scyta łatał ſkórę Wzdy coraz wierzga, coraz w iarzmie bryka. *Pot. Syl.* 153. ŁATACZ, – a, *m.*, który łata, der Flicker, Altflicker. *Tr.*, *Bh.* weteſſnik (cf. wiotchy); *Sr.* 1. pwatał, ſłapornik; *Vd.* flikar, popraulaves, popraular, ſtaroblekar, tumplash, shreulabekar; *Crn.* kerpavz, kerpúz, kerpúzar; *Rg.* karpitegl, okàrpitegl, zakàrpitegl, kàrpacz; *Cro.* kërpacz; *Bs.* karpgljaç, krripgljaç, krippaç; *Ec.* дебелохудóжникъ. Oni nie są wynaleźcami, ale łataczami. *Pilch. Sen. liſt.* 272. ŁATACZKA, – i, ż., die Flickerinn. *Tr.*, *Sr.* 1. pwatałła; *Bs.* karpgljaciça, krripgljaciça; *Rg.* karpariza, okarpitegliza.

ŁATALEC, – alca, *m.*, łatawiec, który łata, der Flieger, einer der fliegt. Dedal latalec ſtary. *Ryb. Gęſl. B.* 4. – §. mara *ob.* latawiec. ŁATANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.* łatać, das Fliegen; *ob.* łatać.

ŁATANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.* łatać, das Flicken; *ob.* łatać. ŁATANINA, – y, ż. łatanego co, łaty, Flickwerk; *Bh.* obrávka; *Slo.* plátanj; *Crn.* sapláta, kerpina; *Vd.* flikaria, popraulezhnu delu, kerpaunu delu, sashivanje, poshivanje; *Bs.* krripine, razdertinne; *Rs.* скрóики, *Ec.* дебелохудóжество. Łata na łatę, łataniny, łachmany, szata wytarta. *Cn. Ad.* 429. Złączył tu autor w iednę łataninę dwie osoby od siebie różne. *Nar. Hiſt.* 2, 216. Gospodarować łataniną, niby lichym menałom. *Torz. Szk.* 29.

ŁATARNIA, ŁATARNKA *ob.* Laternia.

ŁATAWIEC, – awca. *m.*, *et* ŁATAWICA, – y, ż., cokolwiek lata, zwierzę latające, rzecz latająca, etwas Fliegendes, das herum fliegt; *Rg.* letunscto *animal volatile*). – Czart nocny, Latawiec, *incubus ad masculos accedens feminam fingit, feminas aggrediens masculum se exhibet. Cn. Th.*, wiedma, der Nachtdrude, der Drude, das Nachtmännlein, Nachtweiblein, das Schröterlein, Scherzel (cf. mara, *Bh.* můra, ſſkřitek, polednice, wečernice (cf. południca, wieczernica); *Sr.* 1. pjipowmicia; *Sr.* 2. nabléhawcz, poblehawcz; *Cro.* podlegavecz). Będą się sobie ozywać ſtraszne potwory na pałacach ich; a latawcy na zamkach rozkosznych. *Radz. Jes.* 13, 22. smocy. *Bibl.* *Cd.*). Przykłady, ieśli szatani latawcami się ſtaią. *Ząbk. Mt.* Adamas przeciw latawcom i inszemu widzeniu bardzo pomaga. *Spicz.* 164. Latawiec miał na Zmudzi swoię obserwancyą. *Chmiel.* 1. 27. Smołko, latawcze, leiku, lewianie, belzebubie! *Teat.* Czarownice abo guślarze chowaią te latawce. *Gil. Kat.* 191. Wszyſtkie na ożogach Po różnych się rozpierzchną latawice drogach. *Zab.* 12, 255. czarownice po powietrzu latające). Z tego uporu złożył Tatarzyn nakoniec, gdy iako go z woru miotły wypierzchaiące latawca nocnego, kule gęſte przyprażą. *Tward. W. D.* 90. – §. b) *Vulgus et eruditi quidam incubum cum ephialte morbo confundunt, cum res longe diuersae sint, Cn. Th.*, das Alpdrücken, Druddrücken. Latawiec, niemoc, w którey człowiek mniema, by go dusiło. *Sienn. Raj.* duszenie nocne. *ib.* *Latalec, *mora, kiedy kto mniema, żeby go kto dusił we śnie. *Volck.* 202, *Sr.* 1. duſchate khodot. – §. latawiec, ptak Indyyſki, bez nóg, *auis paradiſi. Cn. Th.*, der Paradiesvogel. – §. latawiec, rodzay ryb morſkich, która od żarłocznych ryb ścigana wyniesie się z wody, i nad nią w małey odległości lata, *exocoetus Zool.* 186, der fliegende Fiſch. – §. zdroy ieden w Krakowſkim, który nigdy nie zamarza, owszem za przybliżeniem ognia zapala się, tak dalece iż płomień po wierzchu wody tu i owdzie podſkakuie, i dlatego nazywa się latawcem. *Ład. H. N.* 90, ein feuerfangender mineraliſcher Quell in der Woiw. Krakau. – §. latawiec moralnie, cf. wietrznik, pędziwiatr, der immer im Fluge iſt, ein Springinsfeld. Ją kochasz, ty latawcze, a dla mnie ieſteś iak ſkała! *Teat.* 54, 81, *Vd.* ferkavez, okulietavez. – §. *Phys.* Doświadczał Franklin materyi piorunowéy za pomocą latawca elektrycznego, wyniesionego na powietrze w czasie nadeszłych na Atmoſferę piorunowych chmur. *Scheidt* 149, latające papierki, fliegende Papierſtreifen. Latawiec, orzeł na powietrzu latający, iakie dzieci puszczaią, ein fliegender Drache von Papier. Latawiec spadł na ziemię. *P. Kchan. Orl.* 1, 90. ŁATAWCZYK, – a, *m.*, Latawczyki należą do ſtroiu białogłowſkiego. *Sax. Tyt.* 7. cf. flaterki.

ŁĄTECZKA, – i, ż., *dem. nom.* łątka, ein Püppchen. Gładkie to są łąteczki, iak z kamienia ryte, Cóż kiedy myśl kamienna, serce nieużyte? *Nar. Dz.* 2, 64. Wygląda, iak łąteczka. *Teat.* 13. *C.* ŁĄTECZNY, – a, – e, od łątek, Puppen-. *Nugiuendus* łąteczny, krámarzyk, który łątki, obrazki przedaie. *Mącz.*, łątkarz.

ŁATER *ob.* Łatr.

LATERNIA, LATARNIA, – i, ż., LATARKA, LATERNICZKA, LATARNKA, – i, ż., *dem.*, *Bh.* lucerna, ſwitedlnice; *Sr.* 1. latarna; *Sr.* 1. láterna; *Vd.* laterna, svezhniza; *Crn.* latirna, lèhtirna; *Cro.* lucherna, leschcrba, leschcrbicza, szvetnicza, szvechnicza, poszvèt, lampaſh; *Dl.* svichnicza, szvichnicza (cf. świecznik); *Hg.* lantorna; *Bs.* svitgnak, svjetgnák, svitgniça, interna; *Rg.* svjètgnak, fèner; *Sla.* fenjer; *Rs.* фонарь, свѣточь, свѣтникъ; свѣтилo; *Lat. med.* laterna, *Ital.* lanterna, *Gall.* lanterne, *Angl.* lantern; die Laterne. Skła oprawne na bronienie światła od zagaszenia, sowią latarniami. *Jez. Wyr.* Na wierzchu kopuły, ieſt laterniczka. *Star. Dw.* 27. Szczerych przyiaciół z Dyogenesową laternką szukać trzeba. *Opal. sat.* 71. Przy-

nych. *Birk. Podz.* 6. *ŁĘKSAC, - ał, - a *Act. ndk.*, *łączyć, *łęczyć, *łększe t. l. rozdział czynić, rozłączać, ſcheiden, abſondern, abtheilen. Usłyszysz, gdy tam owiec *łęksa* z kozły Dekret, o cnocie dobry! zbrodniom o zły! Poydźcie do chwały, gdy sędzia wymieni Błogosławieni. *Kchow.* 289.

LEKSZY, = Lekcieyszy, Lżeyszy, *ob.* Lekki.

LEKTA, - y, *ż.*, odczytywanie, świadectwo odczytania, *vidimatum*, das Wiederdurchſehen, Durchleſen; das Vidimatum. Za takowy extrakt z lektą, korrektą i pieczęcią po złotemu się płaci. *Vol. Leg.* 7, 73. Ci którzy lektę i korrektę kładą, nie śmieią weryfikować kopii z oryginałem, i ślepo podpisuią extrakty. *Kras. Doł.* 72. *Xiąd.* 53, - §. cicha msza, czytana, nieśpiewana, die ſtille Meſſe. *Tr.* (ŁEKTAĆ *ob* Łechtać). LEKTOR, - a, *m.*, czytelnik, der Lector, Vorleſer, iedno z mniey-szych duchownych święceń; ich powinność czytać lekcye w kościołach. *Kras. Zb.* 2, 24. - §. lektor, = czytaiący, czytelnik, der Leſer. Stareć piszę nowiny, co gorsza, że na-zły czas wieku tego, gdzieżby lektora nalazły? *Pot. Zac.* LEKTORYUM, *Sak. Pr.* 23. *ob.* Czytelnia, słuchalnia.

LEKTWARZ *ob.* Elektwarz.

LEKTYKA, LEKTYCZKA, - i, *ż.*, nosidło, die Sänfte. *Austr.* Tragſeſſel; *Slo.* noſvdlo; *Vd.* nosilniza, nosenza; neshterga, sedilu za noshnjo; *Crn.* nęshterga, shęnſta; *Cro.* lektika, nosilnicza; *Hg.* lektika; *Rg.* noſsionicza, noſsilniza; *Sr.* 1. noſzhenczja (*ob.* *kolibka. *Volck.* 467.) Ludzie maiętni w tym mieście za zwyczay każą się w lektykach nosić. *Pam.* 83, 553. Kazał się nieść do senatu w lektyczce. *Warg. Wal* 285. Lektyczka Gdańska skórą czerwoną wybita. *Teatr 7 d*, 32. LEKTYKARZ, - a, *m.*, co lektykę nosi, cf. drążnik, *Vd.* nosilnizhar, der Sänftenträger.

LEKUCHNY, LEKUCZKI, LEKUCZKO *ob.* Lekkuchny.

LEKUIĘ *ob.* Lekować.

LELE *indecl.*, słabiuchny niewieściuch, *Wlod.* ciastoch, brzkoł, ein Weichling. *Boh.* laula gap', głuptaś; *Crn.* lelujem, leluvati, *balbutire*, nie módz wymówić *l*; *Cro.* lelekam, narekujem *lamentor*; *Bs.* lele, jaoh! *heu me miserum*; *Rg.* leli vaj *vaeh* biada! *Rg.* lelekati *lamentarsi con voce alta e lugubre*, leliati, lâgljati *mouere*, leliatise *pulsu agitari externo*; *Rs.* лелѣять pieścić, rozpieścić.

LELEK, *G.* lelka, *m.*, *Bh.* lelek, kruk nocny; *Boh. et Slo.* lalok, lalok, lalaniek podbrdlu *palear*; lelik workocz; *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* lelek = bocian; *Rs.* лѣлекъ, козодой, kozodoy; *Ec.* лилѣкъ, родъ птицъ морскихъ, нырокъ nurek). *Pol.* gatunek sowy, *strix aluco*, równa się w wielkości gołębiowi. *Kluk Zw.* 5. 303. *Zool.* 279. *Urs. Gr.* 182. der Nachtrabe, Nachtreiher; *Crn.* alushka, lahez, (*Lat.* aluco) zhůk, zhofink, zhofitel; *Vd.* kavran, krampazh, podhuika, noshni orel; *Rs.* кваква; *Lapp.* laluh). Lelek wieczorny. *Baniat. J* 3. Lelek łęczy. *ib.* Lelków patrzać, *Bh.* lelkowati *oculos circumferre*, hin und her gaffen. *Tr.*, *Bh.* lelky, = patrzanie i tu i tam).

LELIWA, *herb*, księżyc niepełny, do góry rogami obrócony, w pośrzód niego gwiazda, na hełmie pawi ogon, a na nim z gwiazdą księżyc. *Kurop.* 3, 29. ein Wappen. Leliwa, albo *Illeliwa*, po Słowiańsku: **patrzwa sam*. Musiał bydź przodek herbu tego ktoś dzielny, w którym ludzie w ostatnich przygodach tak się cieszyli: patrzwa sam, ieśli wybrnąć chcemy. *Orzech. Tarn.* 6. cf. *Papr. Gn.* 408.

LELUM POLELUM, LEL POLEL. - Są którzy bogom Słowiańskim *Lela* i *Polela* przydaią; których słyszemy że i tych czasów pod pijany wieczor wspominaią; i rozumieią, że ci *Kaſtorem* i *Polluxem* są. *Krom.* 56. *Strii.* 136. der Kaſtor und Pollux der Slaven. *Boh.* Lel Polel *Caſtor et Pollux*, *Crn.* Lel *Caſtor*, Polel *Pollux*. Lelum Polelum Popiel błaga, Wzywa, Ale ofiary złe wróżki przynoszą. *Kras. Mysz.* 88. *Prov.* Lelum Polelum fiſtum po fiſtum. *Rys. Ad.* 34. *verba effutitia.*

*LEM, *n. p.* W powszechnieyszym lemie. *Nar. Dz.* 3, 104.

LEMAN, - a, *m.*, *z Niem.*, der Lehenmann, hołdownik, wyższemu panu za trzymany grunt obowiązany, cf. man). - Gdyby kto sprawę swą odłożył do lemanow albo hołdowników, i przestał na ich uznaniu . . . *Chel. Pr.* 28. Gdyby leman lemańſtwo przedał. *ib.* 125. Z wóytoſtw w dobrach naszych sołtysowie, kniaziowie, lemanowie, leśnicy, cywonowie, płacą z włóki po złł 10. *Vol. Leg.* 3, 220. Do służby woienney należą woytowie wszyscy, lemanowie wolni, kniaziowie, wyiąwszy tylko na posługach będących. *ib.* 417. LEMAŃSKI, - a, - ie, hołdowniczy, lenny, mańſki, Lehens-, lehensmännlich. Ci co wyprawuią wybrańców lemani z włok dawnych lemańskich. *Vol. Leg.* 4, 846. LEMANSTWO, - a, - *n.*, hołdownictwo, lenſtwo, mańſtwo, das Lehen, die Lehnbarkeit. Lemańſtwa, czyli lennicze mańſtwa. *Czack. Pr.* 273. Do sądów referendarskich należą sprawy ostatniego lemańſtwa i młyny z trzeciéy miary, *Oſtr. Pr. Zyw.* 2, 65.

LEMIESZ, - a, *m.*, (cf. łamać), żelazo u pługa za kroiem osadzone, wybieraiące i układaiące ziemię kroiem przerzniętą, die Pflugſchaar. *Crn.* lêmésh, zhertalu; *Vd.* lemesh, orsunik, rsunik, zhertalu; *Cro.* lemès, lemishe, ralnik (cf. radło), oracha; *Rg.* lemisc, ghlemisc, *Ec.* lemisc, rsonik (cf. *Hg.* lemetszem *decido*, lemetszes *decisio*; *Ross.* лемехъ, лемешъ, сошникъ (cf. soch. *Slo.* čeretſlo; *Sr.* 2. rnliza. Samym żelazem oracz rzadko porze, ale żeby mu lemiesz szedł dobrze, siła mu przypraw do tego trzeba. *Gorn. Wt. T* 4 *b.* Skuli ku lepszey i godnieyszey sprawie Na ostre miecze pługi z *lemięzy. *P. Kchan. Jer.* 19. - *Anat.* LEMIESZOWA kość, LEMIESZOWATA ścianka w nozdrzach. *Perz. Cyr.* 1, 5 *et* 181, das Pflugſcharbein. LEMIESZKA, - i, *ż.*, p. takowi pacyenci maią się wystrzegać iadania *lemieszki*, czyli klusek prażonych. *Perz. Lek* 149.

*LEMPAY, *Walacha, *Parulu. *Rys. Ad.* 34. *verba effutitia.*

LEMUS *ob.* Lamus. - 2) lemus, = *lutaria teſtudo. Crn. T.* pewny rodzay żółwia. *Wlod.*

LEN, - lnu, *m.*, *Bh. et Slo.* ſen, lnu; *Sr.* 1. len, lan; *Sr.* 2. lan; *Vd.* lèn, làn, predivo (cf. przędziwo); *Crn.* lan; *Cro.* lan, lana predivo; *Sla.* làn; *Bs.* lan; *Hg.* laan; *Hg.* lén; *Ross.* ленъ (лѣнина wstęga; *Ec.* лѣнъ ręcznik, chusta; cf. *Germ.* Lein, *Gr.* λινον, *lat.* linum, cf. lana, cf. *wełna*); der Flachs. Len różnego iest gatunku, praglec, słowień, wielkoleń; lecz wszystkie lnu są pręt poiedynczy, cienki, prosty, gibki, przędziwny. *Kluk Rosl.* 3, 324. cf. cierlice, miedlice, cf. przędziwo. Len wiąże się na kluby, co *ob.*; Len czesać, wyczesać,

вымыкать; Len czesany, czysty, *Vd.* povesmu, *Crn.* ohlánza. Len otrzepać *Rs.* отрепать, отрепывать. Len dziki *Rs.* дикой левъ, выжлекъ, ленохистникъ, *leniec*, ożota; lnu podobna roślina; i z niey także iak ze lnu przędziwo bywa. *Syr.* 1022. wilder Lein; *thesium*, das Leinblatt. *Kluk Dyk.* 3, 113. *Jundz.* 172. Len matki bożey, *linaria*, Leinkraut, rośnie wszędzie po łąkach i polach, podobny do lnu. *Kluk Rosl.* 2, 233. *Haur.* 37. lenek, łnica, albo Panny Maryi len. *Syr.* 595. Pospólstwo roślinę dzwonek Szwedzki *campanula patula Linn.* lnem Maryi nazywa. *Jundz.* 167, *Bh.* wrat se zase; *Crn.* majkalán). Pol len *Tr.* z pyłem *ob.* pleszník. - Len niezgorzysty, *asbestinum*. *Cn. Th.* Steinflachs, Erdflachs, Bergflachs, Amianth, Asbest; len asbestyński. *Syr.* 1022.

Pochodz. *lniany*, *lnica*, *lniecnik*. (Slo. lenowisste, miesto swej len rússte, *lenowisko*).

LEŃ, - ia, *m.*, leniwiec, leniwy człowiek, gnuśnik, *Boh.* leni, lini; *Crn.* lęn; *Vd.* lejn; *Bs.* lin, tróm, trúm, ljen, linaç, lotar, zlocest, sustaliça; *Cro.* len, lenyak, tróm; *Dl.* lin, trom; *Rg.* ljén, tróm, ljenax; *Rs.* лѣнмáй, лѣнивецъ; cf. *Suec.* len, lyom; cf. *Gr.* lehnen; *apud Tatian. et Keron.* linen, hlinen z leżeć; cf. *Gr.* κλινώω *otior*; *Lat.* lentus). ein fauler träger Mensch. Ockniy się martwy leniu, o ty cząstko świata Dzielnego na pół skrzepła! czemu próżne lata W marney grązysz gnuśności? *Zab.* 2, 271. *Nar.* - Leniu! na-ćiała! a czy obłupione? *Rys. Ad.* 34. Leniów było po części, którzy póki co mieli, póty iedli, w potym głodem umierali. *Birk. Podz.* 10. Ziemia bogactw swych zabrania leniom ledajakim. *Jabł. Tel.* 172. Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki. *Rys. Ad.* 43. cf. bez prace nie będą kołacze; cf. wilk leżąc nie utyie; cf. łów sobie kotku. - §. Leń, z lenistwo, Faulheit. Ginie świat, a ty się czy z złości czy z lenia Nie chcesz zlitować zguby przyrodzenia? *Zab.* 16, 329. - §. Leń mię, z ciężko mi co czynić, lenię się. *Crn. Th.*, *Bh.* ljno, n. p. było mně ljno wstat) ich bin faul und träge zu etwas. (LENEK *ob.* Len P. Maryi). LENIĆ się, - ił, - ł, *Recipr.*, ociągać się, ociężałym bydź, leniwym, gnuśnym, schwer und faul an etwas geben, träge seyn. *Boh.* liknowati se, lenowati se; *Vd.* hlenitise, vedluvati; *Crn.* hlenim se; *Bs.* linitise, ljenitise, *Cro.* lenitisze, lenmsze; *Rg.* ljénitise, ucinitise ljén, lexatti; *Dl.* uslenivamsze, *Sr.* 2. gnilisch βe; *Rs.* лѣнимъся, излѣнимъся. Robić, pracować, biegać, nie lenić się mamy. *Sk. Kaz.* 54. Oto uzdrowiona iest ręka twoia, nie leń-że się na potym robić nią. *Sk. Zyw.* 296. Pełno skarg, że się gnuśny Polak pisać leni, A niemasz ktoby ściągnął rękę do kieszeni. *Nar. Dz.* 3, 141. *sint Maecenates, non deerunt Marones*). *Slo. Prov.* Komu sa na leni, tomu sa zeleni, komu się nie leni, temu się zieleni). LENIEC, - iał, - iele *Neutr. ndk.*, zlenieć, *Dok.*, gnuśnieć, leniwym się stawać, *Slo. et Bh.* leniwěti, lenětj; lenossiti, zlenětí, zleniwěti, obleniti se; *Sr.* 1. wohlenu; *Bs.* uzlinitise, uciniti se lin; *Rs.* излѣнимъся, излынiáмъся, faul und träge werden. Zleniałe próżnowanie. *Kucz. Kat.* C 2. Praca oraczowa ustawać nie ma, ani zlenieć. *Gor. Sen.* 72. Chore paszczoły zlenieią. *Cresc.* 599. - 2) lenić się, lenieć *ob.* Linić się, linieć. (LENIEC *ob.* len dziki). LENIEK, *Gen.* leńka, *m.*, LENIUCH, - a, *m.*, LENIWIEC, - wca, *m.*, leń, leniwy gnuśnik, gnuśny człowiek, legart, legawiec, leżuch, ein fauler, träger Mensch. *Bh.* lenoch (z. poręcze, cf. *Gr.* Lehne, sich lehnen; *Slo.* len'och; *Vd.* toshliuz; *Cro.* lenyak; *Dl.* lin, trom; *Rg.* ljénaz, ljénčina; *Bs.* linaç, lottar, tamgnak, *Rs.* лѣнивецъ, рохля; *Ec.* немáгъ, негодай. Lichy próżniak, leniuch z przyrodzenia. *Hul. Ow.* 65. Taki z ciebie leniwiec stał się, wszystko z musem i drzymiąc robisz. *Zab.* 16, 216. Ku wielkiey aromocie herby są leniwcom i wyrodkom. *Modrz. Bax.* 225. Wszyscy leniwcy i trądy z miast niech będą wygnani. *ib.* Dla zimna leniwiec orać nie chciał, będzie na lato żebrał. Długo leniwcze spać będziesz? ieszcze się trochę prześpiy, ieszcze złoż ręce, a leż. *Sk. Kaz.* 469. Długoż *legawy* będziesz spał? 1 *Leop. Prov.* 24, 33. Zdrowy leniuch, daleko od chorego gorszy, Pije za dwóch, żre pokarm we dwóynasob sporszy. *Min. Auz.* 24. - 2) *hist. natur.* Leniwiec troypalczysty, *bradippus*, das Faulthier, wielkości miernego lisa, tak ciężki, iż ledwie przez dzień kilkanaście kroków uydzie; leniwiec dwupalczysty der Faulfuß, mnieyszy od pierwszego. *Zool.* 296. LENIWICA, - y, ź., LENIWKA, - i, ź., leniwa, gnuśna kobieta, *Rs.* лѣнивица, eine Faulenzerinn. Są też i paszczoły złodzieyki i leniwice. *Kąck. Pas.* 27. Co za sławy dostawasz, leniwki kuklaiąc? *quid facilem titulum superando quaeris inertes? Zebr. Ow.* 262. LENISTWO, - a, *n.*, LENIWOSC, - ści, ż., *Slo. et Bh.* lenost, leniwost; *Sr.* 1. lehnosći; *Crn.* lęnôba; *Vd.* lennoba, lenoba, lenost, toshlivost, oterpnost, vtrapnost, vedlivost, vedlust, nemarnost; *Cro.* lenosat, linosat, lêp, lenoba, *Dl.* lenobia, tromosat; *Bs.* linóst, lotrostvo (cf. lotrostwo), ljenost, tromnóst, zlocestvo, zloto (cf. złoczyncа); *Rg.* ljenós, trómnos, lotrostvo, zlocéstvó; *Rs.* лѣнивость, лѣность, лѣнь. (cf. *lat.* lentitudo, *It.* lentezza), ociąganie się, nierączość, gnuśność. die Trägheit, Faulheit. Lenistwo pożycza często imienia spoczynku. *Zab.* 5, 72. Za powodem niedbalstwa w posłuszeństwie wynikła gnuśność w ćwiczeniu, od owey wyciekło do wypełnienia lenistwo. *Smotr. Lam.* 10. *Exam.* 44. LENIWIE, LENIWO *Adv.*, gnuśnie, ociągaiąc się, nieochotnie, *Bh.* leniwě; *Sla.* lino; *Ross.* лѣнивo, *Ec.* лѣностнъ; tráge, faul. Na kanapie leniwie rozwalony. *Teatr* 18, 37. Leniwo każdy pracuie, Gdy pożytku mało czuie. *Cn. Ad.* 434. (cf. niespora praca, gdy licha płaca). Kto leniwo ie, leniwo robi. *Cn. Ad.* 580. Kto leniwo prosi, leniwo odnosi. *Duor. H* 3. Gdyśmy się przez wiele dni leniwo wieźli, zaledwieśmy przyiechali na końcu tygodnia. 1 *Leop. Act.* 27, 7. po woli). Jak leniwie to mi pociechy płyną, choć szczęśliwie! *Pasl. F.* 332. *LENIWOCHODY, - u, - e, *targigradus Mącz.* tráge kriechend. LENIWOMOWNY, - a, - e, *tardiloquus*, *Mącz.* tráge redend. - - LENIWY, LENIW, - a, - e, *Boh.* ljnj, leni, leniwý, liknawý; *Slo.* leniwý, len'iwi, len'i; *Vd.* lejn, namarn, vtraglau, faulast, len, toshliu, oterpnjen, vtragosten, vedel, vedliu; *Crn.* traglív, toshlív; *Cro.* len; *Sla.* lin; *Rg.* ljén, kassan, tróm; *Bs.* lin, lino, lottar, zlocest; *Sr.* 1. ljni, leni, lieni, lehni, lehniwě, lehnoscziwé; *Ross.* лѣнивый, лѣностивый, ухáльчивый; cf. *Gr.* lehnen, *Lat.* lentus, *Arb.* נלח *lentus fuit*). gnuśny, ociągaiący się, nieochotny, nierączy, nierychło idący, rusza się iak pień na ptaki, faul, träge, langsam. Leniwy osieł. *Bonial. J.* 2.

Leniwy czasem rączego uganią. *Kosz. Lor.* 146. Leniwsi są ludzie do dobrze czynienia, niż do złego. *Gorn. Sen.* 161. Nigdy mnie leniwego w boiu nie widziano. *Bard. Tr.* 438. Leniwy woli głód, nędzę cierpieć, niż się ruszyć. *Cn. Ad.* 436. Leniwy sam siebie zuboży. *Sk. Kaz.* 469. Praca zawsze popłaca i pilność nie traci, Dwakroć leniwy robi, dwakroć skąpy płaci. *Dwor. G* 2 *b.* Leniwy dwa razy robi. *Cn. Ad.* 435. *Rys. Ad.* 34. Leniwy i w domu swym zmoknie, *Cn. Ad.* 435. Leniwemu nie da bóg. *Pot. Arg.* 724. (cf. bez prace nie lędą kołdrze; cf. kto rano wstaie, temu bóg daie). Rączego chwalą, leniwemu łaią. *Petr. Pol.* 152. Leniwy każdey się rzeczy boi i wymyśla sobie niebezpieczeństwa: lew na drodze, i lwica mię zabiie, skoro wyydę. Leży; iako drzwi na zawiasach obraca się, a daley z mieysca nie postąpi. *Sk. Kaz.* 469 Leniwemu zawsze święto. *Cn. Ad.* 434. Leniwy wieszczy, leniwy wróżek naylepszy. *Zegl. Ad.* 128. – §. *in bonam partem* Leniwym iest do gniewu, ale iak się rozgniewa, nieubłaganym. *Birk. Chmiel. C.* Uyrzysz wdzięczne tego pana oczy, Co leniw karać, nadgradzać ochoczy. *Zab.* 14, 389.

Pochodz. *przyleń, przyleniaszy; zleniałość, zleniały.*

LENNO, a, *n.*, lemaństwo, manstwo, hołdownictwo, *Bh.* leno, lehno (= 2. księstwo Lignickie); *Vd.* mitovina, mitje *Rs.* лена, das Leben. Lenno, albo dobra lenne, kiedy co z dobr Rzpltéy albo z własności Pańskiey, żołnierzowi dla iego zacności dadzą, z których dobr posługę czynić powinien, ieśli mu iéy z łaski nie odpuszczą. *Szczerb. Sax.* 209. *ib.* 97. Wszystkie daniny, darowizny, lenda abo *lenna* maią bydź tym statutem zniesione. *Herb. Stat.* 11. W lenno dawać *Vd.* vlehendati, poscediti, posvojiti, na vshitek inu dohodek dati, belehnen.

LENNODAWCA, - y, *m.*, pan lenna, der Lehensherr. Panuiący lennodawca. *Czack. Pr.* 2, 256. LENNOŚĆ, - ści, *ż.*, LENSTWO, - a, *n.*, die Lehnbarkeit, od Niemieckiego leben pożyczyć, znaczy toż co *feudum*, prawo posiadania gruntu za przywileiem naywyższey zwierzchności, ułożone do czasu pod założonemi warunkami. *Kras. Zb.* 2, 30. *Sr.* 1. lenstwo; *Vd.* mitnost, mitovina, mitje cf. myto. LENNY, LENNICZY, - a, - e, LENSKI, - a, - ie, Lehens-, *Bh.* lenni; *Sr.* 1. lenski; *Vd.* mitin, mitoviten). Poteneye lenne są to, które dziedzicznym na mieca prawem trzymaią swoie państwa, pod obowiązkiem oddania przysięgi wierności i hołdu téy potencyi, od którey swoie państwa przez inwestyturę biorą. *Wyrw. G.* 125. cf. hołdowniczy. Lenne prawo, *Bot.* 3, 43. das Lehensrecht. Lenny Pan, der Lehensherr. Lennicze manstwo, lemaństwo. *Czack. Pr.* 1, 273. Dobro lenne. *Gal. Cyw.* 2, 87. LENOWNIK, - a, *m.*, der Lehenstráger. *Boh.* lánik (celolanik, pololanik); *Vd.* namiznik, najemnik; *Rg.* uvjettovanik). Posłowie Brandeburscy usłowali dowieść, iż książęta Stolpińskie obowiązanemi hołdownikami, *manami* abo *lenownikami* są margrabiów. *Krom.* 695. Książęta Mazowieccy *opiekalnikami*, że tak rzekę *lenownikami* Kazimierza W. byli. *ib.* 336.

*LENOWAĆ, LENOWAĆ się, - ał, - uie *ndk.*, = lenić się, träge und unlustig zu etwas seyn, säumen. Bóg chce, żebyś sam pracował, on dopomoże, byleś nie lenował. *Jabł. Ex.* 185. Pisać wam teraz nie lenuię się. *Budn. Phil.* 3, 1, pisać wam mię nie mierzi. *Bibl. Gd.*) Jeżeliże

tedy Chrystus tak wiele ucierpiał dla wiernych, zaprawdę się godzi, aby też i oni nie wstydali, a nie lenowali się podiąć nędzę. *Baz. Hst. pr.* 2.

LENTOWAĆ *cz. ndk.*, u malarzów, suchym pendzlem kolor równać od smugow. *Mag. Msk.* mit trocknem Pinsel die Farben glatt streichen. LENTRYK, - u, *m.*, kley letki rozpuszczony, dünne Leimfarbe. O kliiach mokrych abo lentryku. Szturzkę pargaminu białego czystego uwarzyć z czystą wodą, którą rozprawiwszy z nim, masz świetną temperaturę wszystkich farb. *Haur. Sk.* 369. Farby trzeć na kamieniu z lentrykiem kliiowym. *ib.* 367. Bergamin trzeć na kamieniu z lentrykiem pargaminowym. *ib.* 365. kliy pargaminowy. *ib.* 367. Miniią z cynobrem trzeć pospoła, a potym z lentrykiem temperować pargaminowym. *ib.* 365. LENTRYKOWAĆ *cz. ndk.*, u metroligatora, papier wodny w wodzie z kleiem maczać, aby się stał kleiowym. *Mag. Msk.* kleić, beym Buchbinder planiren. Lentrykować, u malarzą, samym kleiem letkim napuszczać drzewo pod grunt. *Mag. Msk.* mit Oel grundiren.

*LENTWAL, - u, *m.*, (może z Niem. Lendenfell) szorcfal, das Schurzfell; fartuch skórzany rzemieślników. *Wtod.*, szorc. *Dasyp. X* 3.

*LENTWOYT, - a, *m.*, der Lehensvogt, (Landvogt) wóyt dziedziczne maiący woytostwo, der Lehenschulze. Burmistrze, woyty i lentwoyty *maiorum civitatum. Gost. Gor* 79. Burmistrze, woyty i *lętwoyty większych miast. *Vol. Leg.* 3, 371.

LENTYSZEK, - szka, *m.*, z *łac.* lentiscus, s mastykowe drzewo. *Sien. Wyk.* der Mastixbaum. Pod którymeś drzewem ią widział? pod lentyszkiem. *Radz. Suz.* 54.

LENUNG, - u, *m.*, łasa, żołd, die Löhnung, *lesnung, t. i. strawne. *Chmiel.* 1, 84. *Sla.* plácha; *Vd.* plazhuvanje, poplazhanje, ponuadanje, lohn; *Crn.* lón. LENUNGOWANIE, - ia, *n.*, płacenie żołdu *Tr.* die Zahlung der Löhnungen. LENUNGOWY, - a, - e, Löhnungs-. Dzień lenungowy. *Teatr* 8, 40. Traktamentstag. LEODYUM *indécl.*, miasto cyrkułu Westfalskiego, *Gall.* Liege, die Stadt Lüttich. *Dyk. G.* 2, 80. LEODYYSKI, - a, - ie, von Lüttich. Biskupstwo Leodyyskie. *Wyrw. G.* 209.

LEP, - u, *m.*, *Bh.* lep; *Slo.* ptáčí lep; *Hg.* lép; *Sr.* 1. lép; *Sla.* lepak (cf. lepak); *Crn.* lepjo (*diftg. Crn.* lep *pulcer ob.* lepski); *Vd.* lepez, lizhji lim, ohmetje; *Cro.* lèpek, keljé (cf. kléy), omèla, imela (cf. jemiola); *Dl.* lip, klia, lipnicza, imela, omela; *Rg.* ljepniza, omègl, vèlka, omela; *Bs.* omela, kagl, imela, vesàk; *Rs.* омела. cf. *Ger.* Lab, Kleben); der Vogelleim. *Lep* na ptaki robią z iegod *iemiołowych*, tak *lipki*, że byle ptak usiadł na rozgę nim namazaną, właśnie iak przyklejony do rózgi zostaie. *Kluk. Zw.* 2, 358. *Lad. H. N.* 91. Rózga lepem namazana, *Crn.* limanza, wergón; *Vd.* polimana veizhiza, nakobozana shibiza za tizhji lon. Ptaszkowie, których na lep łowią, im więcey w laszczki lepem nasmarowane skrzydełkami biią, tym się więcey wikłaią. *Birk. Gl.* 76. *Prov.* Jak czeczotki na lepie pobrał. *Cn. Ad.* 288. *Slo. Prov.* ribi na lep, ptakow na ubicu lapat ryby na lep, ptaki na wędę łapać, na opak wszystko). *Fig.* sidło, kluczka, sieć, ein Fallstrick, eine Falle, ein Netz. Niemasz człeka na świecie, żeby nie uronił Ani iednego pióra w tak powabnym *lepie. Por. Arg.* 398. Trudnieyszy panom wielkim chrześciańskí żywot, gdy dostatek, rozkoszy, pieniądze

dze i inne lepy do złego i sieci do grzechu w ręku maią. *Sk. Zyw.* 1, 26. wabiki). Sama sobie lep na piórka gotuie. *Pot. Arg.* 403. — §. *Lepie*, za pomocą których spaiamy naczynia iedno z drugiém, naypospoliciéy nazywaią się *klayſtrami*. *Kruml. Chy.* 68, Kleiſter. — §. *transl.* Jako na Tatrach wieprz dziki poszczwany, Widząc na sobie zsiadłe ze krwi lepy . . . *P. Kchan. Jer.* 145. zlepione kudły, von geronnenem Blute zuſammen gebackte Borſten. — §. *Bot.* Kozi lep *laudanum*, sok czarnoszary z drzewa iednego, na które gdy się kozy wspinaią, przylipa im wilgoć, którą im zaś domu zbieraią. *Sien.* 223, *ib. wyd.*, Laudanum.

Pochodz. *lepowy*, *lepczyca*, *lepić*, *lepianka*, *lepiarz*, *lepiennik*, *lepieźnik*, *lepiony*, *lepiſty*, *lipiſty*, *lipki*, *lipkość*, *lipnąć*; *dolepiać*, *nalepa*, *nalepiać*, *oblepa*, *oblepiać*, *odlepiać*, *odlipa*, *polepiać*, *polepa*, *przylepiać*, *przylipa*, *rozlepiać*, *wlepiać*, *wylepiać*, *zalepiać*, *zlepiać*, *ślepnąć*, *ślepy* etc.

ŁEP *ob.* łeb. ŁEPAK, — a, *m.*, *burl.*, tęgi łeb; chytrek *Tr.*, ein ſchlauer Kopf. *ob.* łepek.

*ŁEPAK *obsol.*, ; zaś, hingegen, dagegen; *Crn.* pa, pak, ampak; *Vd.* ampak, napruti, topruti, temu pruti, tomuzh, samush; *Cro.* pak, ali, nego, vech (*Cro.* pache *imo*). (cf. lecz, s *le; et *pak, cf. opak). Jzaak miłował więcéy Ezawa, a Rebeka łepak miłowała Jakuba. *Leop. Genes.* 25, 28, *Kromer* 3, *Gwagn.* 68, *Rey Poſt. D.* 4. Czwarty łepak wszystkiego świata historyi wyprawca, t. *Leop. Hieron.* 7. zamię 3 *Leop.*).

ŁEPCĘ *ob.* Łeptać.

ŁEPCZYCA, — y, *f.*, ziele, łep puszczaiące. *Cn. Th. Gallium Aparine* gatunek przytuliі; czepią się sukień. *Kluk Dyk.* 2, 20. Lepczyca *asperugo Jundz.* 153, weiße Ebermurz; *Carlina. Krup.* 5, 205. *cf.* Podlepczyca.

ŁEPEK, — pka, *m.*, *dem. nom.* łeb; *s* główka, das Köpfchen (*Bh.* lebla *s cranium*). Ukręciłem mu łepek. *Kur. Pet.* 4. — §. b) *łepek, *łepka*, (*Bh.* lebla *caſſis*), ein Helm; *Galea* przyłbica, *łepka, helm. *Mącz.* Łepki, tarcze, miecze. *ib.* Na głowach swych maią szerokie okrycie Żółte *łepki* z wilczych skór obszyte sowicie. *A. Kchan.* 205.

ŁEPIANKA, — i, *f.*, *Boh.* lepenice; *Slo.* lepnica; *Ross.* земляника; lepiona robota, Lehmwerk, Kleibewerk. (*Rs.* лѣпка modelowanie, лѣпщикъ, лѣпильщикъ modele wyrabiaiący, der Modellmeiſter). Staynia ma posowę, albo z łepianki na strychulcach, albo też z żerdek na balkach kładzionych, i łepianką z gliny przykrytych. *Switk. bud.* 77. Łepianki, które się daią na górach pod dachami, im są z tłuściéyszéy gliny, tym trwaią dłużéy. *ib.* 22. Domek się cały trzęsie, i opada z niego niemal wszystka łepianka. *Teat.* 11, 102. — §. Łepianka; łepianeczka *zdrbn.*, klétka, chata zlepiona podła, eine Lehmhütte. Kazimierz W. zastawszy Polskę z łepianek i drewna ukleconą, kamienną i ceglaną zostawił. *Nar. Hſt.* 6, 360. Uyźrzała z trafunku łepianeczkę pod słomą. *Zebr. Ow.* 119. *casam*). Łepianka, z więzienie po wsiach. W łepiance tego przybeczysz. *Tr.* — §. *fig.* Ciało, łepianka nikczemna, więzienie i pęto umysłu. *Offol. Sen.* 17. Duchu oyczyznio o swéy zapomniały, A w téy łepiance ciała zamięszkały! *Susz. Pieſ. D* 2 *b.* — *transl. fig.* Gdy duchy doskonałe, gdy światłości syny Upadły, nie

zadrżysz-że ty łepianko z gliny? *Dmoch. Sąd.* 20, du Erdenkloß. Wy nikczemne stworzenia, łepianki bez ducha! *Zab.* 15, 101. LEPIARZ, — a, *m.*, lepiący co z gliny, *Dl.* lipitel, szklialacz; *Cro.* kelitel; der Kleiber, Lehmklicker. Mularze, łepiarze. *Vol. Leg.* 5, 179. Łepiarz depcący glinę. *W. Jes.* 41, 25. garncarz. *Bibl. Gd.*). Zali łepiarz gliny w mocy nie ma? *W. Rom.* 9, 21. garncarz *Bibl. Gd.*). Biada temu, który się spiera z stworzycielem swoim', iakoby naczynie gliniane z łepiarzem? *Radz. Jes.* 45, 9. LEPIĆ, — ił, — i, *cz. ndk.*, (zlepić, ulepić, polepić *dk.*; *Bh.* lepiti; *Sr.* 2. lipaſch; *Sr.* 1. zlępu, po horutjerſku djewam; *Vd.* lipiti, popati, keljati; *Cro.* lopim, lepchim, kelim; *Dl.* lipim, szkliavam; *Hg.* lepesitem; *Lc. et Rs.* лѣпаю, уклѣпать, уклѣпывать, склѣпать, склѣпывать; zalepiać, oblepiać, klecić, kleiben, mit Lehm ſchmieren, von Lehm zuſammen kleiben. Ściany gliną lepić. — Piec w piekarniach lepić. *Zaw. Gor.* Garncarz miękką glinę dławiąc, lepi na nasze użytki naczynia. *Leop. Sap.* 15, 7. Jzali rzecze garniec temu co go lepi, czemu mię tak czyniss? *Sk. Dz.* 571. LEPIENNIK, — a, *m.*, ziele, *ob.* granatek ziele.

LEPIÉY, *adverb. comparat. adverbii* Dobrze; *Boh.* lépe, lépegi, líp; *Slo.* lepſ'eg; *Sr.* 2. lépei; *Sr.* 1. lépey, liepe, nailiepe; *Crn.* bol, bél, narbel, narblá; *Cro.* bolye; *Sla.* bolje; *Bs.* boglje; *Rs.* получше, лучше; *Ec.* уне, унѣе, болѣ. cf. lepszy, łepſki), doſkonaléy; *opposs.* gorszéy), beſſer. Lepiéy piszę, niż mówi. *Cn. Ad.* 441. Lepiéy ia to umiem, niż ty. *Cn. Ad.* 438. J wdowa, kiedy poczciwa, tak uczciwości postrzega, iak panna nie lepiéy. *Teat.* 21, 127. Lepiéy, s cnotliwiéy, poczciwiéy, beſſer, tugendhafter, moraliſcher. Lepiéy, *cum ellipsi* iest, s *Lat.* praestat, n. p. Lepiéy winnemu przepuścić, niż niewinnego karać. *Cn. Ad.* 445. Lepiéy złym przy dobrych dobrze czynić, niż dobrym dla złych uymować. *ib.* 447. Chciéy iak naylepiéy, a przestań na tym, co może bydź. *Cn. Ad.* 57, *Vd.* na to narbulshe, po narbulshem). Jm komu naylepiéy czyniss, tym ci naygorszéy odda. *Bzop.* 4. Lepiéy, s pożyteczniéy, vortheilhafter, beſſer. Lepiéy co umieć, niż wiele mieć. *Cn. Ad.* 437. Lepiéy co mieć, niż wiele umieć. *ib.* Lepiéy mącznо, niż łącznо; Lepiéy mało a dobrze, niż wiele a źle. *ib.* 439. Lepiéy cztery konie mieć u woza, niż iednego. *Teat.* 26 *d*, 25. Co prędzéy, to lepiéy. *ib.* 14, 90. Lepiéy pożytecznie, niż posornie. *Cn. Ad.* 441. — §. lepiéy, s łacniéy, prędzéy, n. p. Wszak to cztery konie lepiéy ciągną, iak trzy. *Teatr* 4 *b*, 10. — Lepiéy, s mocniéy, więcéy, n. p. To więc ty kuzynko mię lepiéy lubiss, niż moia matka. *Teatr* 30 *b*, 31. — §. *Ex opposito* złemu, lepiéy, s mniéy źle, weniger ſchlecht, oder böſe, beſſer. Chwała bogu, interessa lepiéy idą. *Teat.* 15, 83. poprawiły się). W nieszczęściu pomniy, iż lepiéy będzie. *Radz. Syr.* 2, 27. Lepiéy, s mniéy szkodliwie, unſchädlicher, beſſer. Lepiéy swego pod czas ustąpić. *Cn. Ad.* 443. Lepiéy rękawem, niż całą suknią zatkać. *Cn. Ad.* 449. cf. lepsza szkodka, niż szkoda. Lepiéy złego w dom nie przyymować, niźli się z nim wyganiaiąc go mordować. *ib.* 446. Lepiéy się krótko zawstydzić, niż długo żałować. *ib.* 441. Lepiéy na iednę nogę chramać, niż na obie. *ib.* 440. — *Fronice* Milczałbyś lepiéy, pokiś cały. *Teatr* 36, 21, *ib.* 18 *b*, 37, *Treb. S. M.* 17, du

thätest beſſer, du ſchwiegeſt. Nie lepiéyby on pilnował żony i spraw swoich, a nie miłości! *Teat.* 22 c, 61. *Przy liczbach, absol.* lepiéy niż, z. więcéy niż, z. przeszło, z nad, mehr als. Kupił maiętności lepiéy niż za sześć kroć sto tysięcy. *Papr. Ryc.* 116. Zostało było ieszcze do trzech tysięcy albo i lepiéy nieprzyiaciół. *Zołk. Mszr.* 40. Zabił sam rotmistrz nieprzyiaciół lepiéy iak przez sto. *ib.* 42.

LEPIĘŻNIK, °LEPIAŚNIK, *Urzęd.* 245, - a, *m.*, ziele, gatunek podbiału, *tussilago petasites*, großer Huflattich, morowy korzeń, od wieśniaków Car ziele, iakoby cesarzem nad ziołmi dla wielkiéy szlachetności zwany. *Urzęd.* 245, *Kluk Dyk.* 3, 137, *Jundz.* 420. Kłobucznik od innych nazwan, iż liścia wielkiego, iako kłobuk nayszerszy. *Syr.* 1427, *Bs.* tutum, lopuh.

LEPIONY, ULEPIONY, - a, - e, *part. verbi* lepić, geklebt, von Lehm geklebt, beklebt. LEPISTY, - a, - e, lipki *Cn. Th.*, klebrig; *Bh* lepký; *Cro.* lëplyen; *Ben.* kaglighno, kagligan; *Rg.* omegljen; *Rs.* лѣпкій, липкій, липокъ, липучій. Lepiła ziemia *Bh.* lepenina. LEPISTOSC, - ści, ż., *Boh.* lepkost; *Rs.* липкость; lipkość, die Klebrigkeit. *Krup.* 2, 269. LEPNICA, - y, ż., rodzay rośliny, *Silene Linn.*, *Kluk Dyk.* 3, 77, *Jundz.* 248; Leimkraut. LEPNY, - a, - e, kleiony, zlepiony, od lepienia, *Rs.* лѣпный modellowany. LEPOWY, - a, - e, od lepu, *Bh.* lepowý); Leim-, Vogelleim-. Roszczki lepowe, na które ptaki łowią. *Kluk Zw.* 2, 358. Ptasznik lepową rószczką ptaki zwodzić nauczony, Zmyślił na oszukanie gaik gałęzisty, Toż na rózgi polepił sók: *Tol. Saut.* 65, *Bh.* wěgice, wěgicka; *Vd.* shertiza, cf. żerdka).

ŁEPSKI, - a, - ie, - o *adv.*, przednie dobry, trefflich. (W innych dyalektach słowo to ma znaczenie kształtu, piękności, urody; *Bh.* lepý *gracilis*, lepost *gracilitas*; leppta, krasá, sliczność; *Vd.* liep *bellus*, lepshi *comparatio*, *ob.* lepszy); lepota, lepust, z piękność; lepota *decorum*; *Crn.* lep *pulcer*, lępóta *pulcritudo*, lepotiza *fucus*, lepotizhem, lepuvati *fucare*; *Dl.* ljp, z piękny; *Cro.* lép, *comp.* lepshi; *Rg.* ljêp *venustus*, liepsci *comp.*; ljepos, ljepotta, z piękność; *Sla.* lip, lipota; *Bs.* ljep, lip, ljepota; *Rs. et Ec.* лѣпъ, лѣпомный, лѣпый piękny, wyborny, przystoyny, wspaniały; cf. *Lat.* lepos, lepidus, *Gr.* λεπτος). Każdy porywczy do zapalczywości iedna sobie imię kawalera: ot tę łepski! to mi kawaler! *Mon.* 73, 3. Do palasza niemal tak łepskim był, iak ia. *Boh. Kom.* 1, 201. - Jak oni są łepscy, iak czestuią, bankiet iaki! *Teat.* 53 d, 12. Póydź tu, ktokolwiek iesteś, i spotkay się zemną, kiedyś tak łepski. *Teat.* 56 c, 95, brav, wacker, cf. łeb, na łeb). °LEPSZEĆ, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, lepszym się stawać, beſſer werden. Młodzieniec postępował, a rósł i lepszał, u boga i u ludzi. *Budn.* 1 *Sam.* 2, 26. podobał się tak Panu iako i ludziom. *Bibl. Gd.* LEPSZOSC, - ści, ż., (*compar. nominis* dobroć), *Rg.* bòglje, die Beſſerheit, größre Vortrefflichkeit, Vorzüglichkeit. Milsze iest zdrowie po ciężkiéy niemocy I po nierządzie milsza lepszość rządu. *Zab.* 14, 413 *Szoſt.* poprawa). Umysł niewzględny na lepszość, sarka nawet na cnotę, gdy tylko ma lekki pozór do iéy nagany. *Nar. Hſt.* 4, 324. Ożywiła strapiony naród nadzieia lepszości przybyciem Jadwigi do

Polski. *ib.* 7, 267. t. i. lepszego losu; eines beſſern Looſes. *Smotr. El.* 28. NAYLEPSZOSC, *subſt. superlat.*, n. p. Nie sądź o naylepszości z rozkoszy, lecz z prawa. *Przyb. Miłt.* 367. LEPSZY, - a, - e, *comparat. adj.* dobry; *oppos.* gorszy); *Boh.* dobrý, lepſſí; *Slo.* dobrí, lepší; *Sr.* 2. dobré, lépſchi, liepſchi; *Sr.* 2. dobri, lepſchi; (*Vd.* bulshi, vezh dober, z lepszy; *Vd.* lepshi, z piękniéyszy *ob.* lepski; *Crn.* dobr, bulshe; *Cro.* dober, bolshi, bolsi; (lepshi, z piękniéyszy); *Bs.* bogli; *Sla.* dobar, bolji; *Rg.* bògli (ljep, liepsci, z piękny, piękniéyszy); *Rs.* лучшій; *Ec.* благшій, уншій (бо лій z większy); beſſer. a) lepszy od dobrego, z doskonalszy, uczciwszy, pożyteczniéyszy etc., *n. p.* Śmierć co lepsze bierze. *Zegl. Ad.* 229, der Tod holt immer das Beſte. Kto lepszy, nie kto wyższy, niech ten ma piérwszeństwo. *Dmoch. Jl.* 260. Jak mógł się kto stać dobrym, tak bydź może lepszym. *Klecz. Zdan.* 87. Człowiek dobry, że trudno lepszego poszukać. *Zab.* 13, 63. *non plus ultra*). Lepszy był nieboszczyk. *Gemm.* 150. Lepsza cnota we błocie, niż niecnota we złocie. *Cn. Ad.* 447. Lepsza cnota bez szlachectwa, niż szlachectwo bez cnoty. *ib.* 436. Lepszy funt złota, niż cętnar ołowiu. *ib.* 451. Lepsza mądrość, niż perły. *Budn. Prov.* 8, 11. Lepszy gil, niż motyl. *Gemm.* 151. Jeżeli tamtéy nie dostanę, lepsza będzie i ta, (jeżeli nie wcale. *Teat.* 54, 82, cf. lepiéy ryby, niż nic). I naylepszemu piekarzowi czasem chléb się nie uda. *Torz. Szt.* 126. *interdum bonus dormitat Homerus*). - *Ec. Prov.* что лучше злата? цѣпнсь! что цѣпнса? добродѣтель! что добродѣтели? Богъ! что божества? ничто! Co iest lepszém nad złoto? iaspis! co nad iaspis? cnota! Co nad cnotę? Bóg! co nad bóztwo? nic! Kto piérwszy (albo dłuższy), ten lepszy. *Rys. Ad.* 28, der ſtärkſte der beſte. - Widząc Pan moię pilność, coraz lepszym okiem na mię zaczynał patrzeć. *Kras. Pod.* 2, 144. t. i. życzliwszym, łaskawszym). Wstaię i kładę się z naylepszą myślą. *Teat.* 19 c, 69. kontent, wesoły, spokoyny). - §. b) mniéy zły, weniger böſe, beſſer. Niewielkie zalecenie, bydź lepszym naygorszego. *Cn. Ad.* 704. Lepszy mądry złodziéy, niż głupi szalarz. *ib.* 452. Lepszy stary sługa z dziesięcią wad znaiomych, niż nowy z iedną taiemną. *ib.* 453. Lepsza szkódka, niż szkoda. *ib.* 448. - §. *Elliptice* lepsza, n. p. Lepsza a ę nie °dziéy, z nie może bydź nic pożądańszego. *Wład.*, *quid melius tibi optes? Cn. Th.*, Du kannſt Dir nichts beſſers wünſchen. Gdy w téy mierze dokładaią się starszey głowy, w lepszą poszło. *Birk. Dom.* 115. t. i. lepiéy się udało, es gieng oder gerieth beſſer. Febra niektóre choroby zastępuie, z lepszym atoli iest onéy nie mieć. *Pilch. Sen.* 143. cf. to z dobrem twoiem). z O lepszą z kim chodzić, z walczyć z nim o prym, o dank, mit jemanden um den Vorrang kämpfen, wetteifern. Jednakże z nią wychowanie miała, A z nią idąc o lepszą, często przegrawała. *Pot. Arg.* 370. To prawdziwie iest miéysce, o którym się godzi Rzec śmiele, że o lepszą z samym niebem chodzi. *Lub. Roz.* 3. Chcieli iść o lepszą z pierwszemi panami, w stawieniu wspaniałych gmachów. *Nar. Cyc.* 48. Głód i powietrze, ubiiaią się o lepszą, któreby z nich więcéy ludziom złego uczynić mogło. *Kaz.* 4, 72. - §. Aleksander, wyszumiawszy nieco, zaczął po

w naylepszą. *Kras. Hiſt.* 28. co mógł naylepiéy, naywięcéy. – §. *Nalepszego* co, *pro* Nagorszego, *n. p.* Cóż mi to nalepszego czynisz? mowisz? *blandia eſt querela, vel expoſtulatio ad vitandam offensionem.* Synu, cożeś to nam nalepszego abo takiego uczynił! (*Luc.* 2.) τι ἐποιησας ἡμῖν ὑτως; *Cn. Th.* 464. synu! przecześ nam to uczynił? *Bibl. Gd.*). Coż naylepszego robisz, Cyceronie? *Nag. Cyc.* 24. Co We Pan naylepszego robisz? to go bardziéy ieszcze rozgniewa. *Teatr* 24 c, 73. Co to We Pan naylepszego czynisz, tylko maſtwisz uſtawicznie tatunia! *ib.* 28, 53. I cóż to naylepszego czynicie? czemu wiarę tę nową forytuiecie? *Zygr. Gon. A* 2. LEPSZE *subſt.*, dobro, zdrowie, szczęście, das Beſte, das Wohl, das Heil, die Wohlfahrt. Pan niechay wam wszytko szczęści ku lepszemu. *Radz. Tob.* 7, 10. Séymy w Lublinie będziemy odprawiać dla pożytku i potrzeby krolestwa i dla lepszego ziem Litewskich. *Herb. Stat.* 11. Pocieszał swóy naród ſtroſkany, Że się nieszczęście w lepsze w kraiu zmieni. *Zab.* 4, 337. LEPSZYĆ, - ył, - y, ulepszać, *cz. ndk.*, zlepszyć, ulepszyć *dk.*, polepszać, lepszym czynić, beſſern, verbeſſern, beſſer machen; *Bh.* lepſiti, zlepſiti, zlepſowati; (*Vd.* lepotiti, lipozhiti *ornare*; oblepshati, polepshati, slepshati, s piękrzyć); *Rs.* сдóбрить, сдабрáшить. Lepiéyby było, gdyby ieden drugiego lepszył, niż że ieden drugiego gorszy. *Ern.* 198. Chce mu się maiątku, żeby mógł swóy ſtan ulepszyć. *Teat.* 25, 27. Kto dług zapłacił, ſtanu swego gorszym nie czyni, owszem go ulepsza. *Gall. Cyw.* 3, 260. Wstrzymuy się ieszcze troche, gdyż ten widok miły Ulepsza ſtanu lichość, słabo krzepi siły. *Zab.* 11, 381. *Zabł.* Lepszyć się *recipr.*, poprawiać się, ſich beſſern. Bardzo wam życzę tego, byście się lepszyły, Jak ona Penelope tak cnotliwe były. *Papr. przyk. B.* 4. Nauka ich, żółć szczérá smoków iadowitych, Z niéy się żaden nie lepszy z ludzi pospolitych. *Groch W.* 17. Gdzie się mieli zlepszyć, tu się gorszymi ſtali. *Zrn. Pſt.* 2, 451 *b.* Pisma czytaią, nie żeby się z nich lepszyli, ale aby oſtrzyli rozumki swoie. *W. Poſt. W.* 285. cf. budować się). Zwyczaynie ludzie po mierzym karaniu rychley się lepszą, niż za karaniem niemiłosiernym. *Sax. Porz.* 14. cf. kaiać się). Rad świętych przykłady słyszał, i z tego się lepszył. *Sk. Zyw.* 1, 66. Zlepszenie, poprawa, die Beſſerung. Słuchać nie chce rady zdrowéy, dla zlepszenia swoiego. *Ryb. Ps.* 63.

ŁEPTAĆ, CHŁEPTAĆ, – ał, – pco *et* łepta, *cz. ndk.*, *Bh.* ſleptati, ſchlemtati; *Vd.* lekati, lopati; (*Rg.* laptatti *anhelare*); *Crn.* loklàm, lókàm, shlempam; *Gr.* λαπτειν, cf. *Lat.* lambo, cf. chlipać, chlapać, cf. chłać), ſchlabben, ſchlappen, ſchlabbern; pić ięzykiem liząc, iak pies. *Wtod.* Psi łepcą. *Ob. Poſt. A* 2. Psi krew ięzykiem łeptali. *Pot. Jow.* 1, 7. Psi ich własni łeptali krew ich. *Weresz. Rgl.* 32; *Rey Poſt.* yy 2, *ib. E e* 6. Łeptał wodę ięzykiem, iako pies łepce. *Radz. Jud.* 7, 5. Będą wodę garścią brać, i do uſt nieść, i iako psi ią łeptać. *Sk. Zyw.* 1, 405. Pies *łebce swoie zrzuty. *Pot. Zac.* 34. Chleptał dozgonnie służebniczą wodę. *Hul. Ow.* 30. Niech pełnym gardłem *chlepce zdradny rozbit morze. *Hul. Ow.* 147. – §. zleptać *dk.*, połknąć, hinunter ſchlucken, verſchlingen. Rybę słowy zgromiwszy, potym ią przydeptał, Niedługo iéy folguiąc, tak ią całkiem zleptał. *Papr. Kol. II* 4 *b.*

LERA *ob.* przepuſtnica. *Jak. Art.* 3, 299.

*LERWY; n. p. Zwawe nie ſkrwawiły Lerwy oczu, ale mu dla oyczyzny miléy Tanio, co ieſt drogiego. *Tward. Misc.* 117. ?

LESĆ *ob.* Leść.

*LESDA, *Leada, *Leuda, – y, *ż.*, naznaczona opłata od iakiéykolwiek żywności, cf. *Ger.* leiſten. *Czack. Pr.* 1, 68, Conſumtionsacciſe.

LESICA, – y, *ż.*, z lasek czyli kratek zrobiona ſkrzynia, cf. lasa, ein Gitterkaſten. (*Bh.* liſta *craticula*, leſeni, z roszto-wanie, cf. lisica). *Vivarium* sadź, sadzawka, lesica do chowania ptakow, ryb, zwierząt. *Mącz.*, ein Hühnerkaſten, Fiſchkaſten. *Mactra* chlebna ſkrzynia, lesica abo polica. *ib.* Lesica na suszenie serów, z sernik. *Cn. Th.*, ein Käſekorb. Małdrzyki abo krainki wycisłe, po lesicy albo koszu rozłożyć. *Cresc.* 560. LESISTY, LEŚNISTY, – a, – e, *Bh.* leſnatý; *Sr.* 1. leßopité, leßwaté; *Es.* scjumav (cf. szumny); *Rs.* лѣсистый, дубрáвистый; *Ec.* дубрóвистый, дубрóвный; pełny lasów, waldig, drzewidły, chróścisty, zarosły, voll Holz, Strauch und Gebúſch. Dolna część Etny urodzayna, srzednia leśniſta, górna puſta. *Zab.* 13, 109. Góry lesiſte *operti arbore montes. Zebr. Ow.* 124. Oeta lesiſta *nemoros. ib.* 222. Ubezpieczeni lesiſtą a błotniſtą posadą kraiów swoich, *Nar. Hiſt.* 2, 386. W lesiſtym ieszcze na ów czas, a dla małości wiosek, niełudnym kraiu, pełno było zwierza. *Nar. Hiſt.* 3, 367. *LESKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* leszczyna, *Boh.* liſka; *Slo.* léſka; *Vd.* leska; *Cro.* lészka; *Rs.* лѣщина; ein Haſelſträuchchen. Lekki wiewior z poziomey leski na dąb, z dębu ſkacze na buka. *Pot. Pocz.* 706.

ŁESKLIWY, ŁESKTAĆ *ob.* łechciwy, łechtać.

LEŚLIK *ob.* Kropidło ziele. *Tr.*

LEŚNIAK, – a, *m.*, *ſylueſtris homo*, *Mącz.*, leśny człowiek, *Sr.* 1. leßnik; *Rg.* luxanin; *Rs.* деревенщина; ein Waldmenſch, der in Wäldern wild lebt. Szczęśliwie leśniaków owych hordy do porzucenia leśnego żywota namówił. *Falib. Fl.* 262. LEŚNIANY, – a, – e, w lesie się znayduiący, Wald-, im Walde. Mało takich leśnianych osad znayduie się, któreby dobre i użyteczne do budowli drzewo zawierały. *Mon.* 74, 673. LEŚNICTWO, – a, *n.*, zawiadywanie łasami, gospodarſtwo leśne, das Forſtweſen. Porządek lasów i przezorność, są to nayglówniéysze sztuki w ogólném leśnictwie. *Mon.* 74, 689. – §. urząd leśniczego, *Vd.* borshtnaria, lesarſtvu, forshtnarſtvu, das Forſtamt, die Förſterey. Pozwalamy, aby ze wszyſtkich dzierżaw, leśnictw i dóbr inszych wybrańcy wyprawieni byli. *Vol. Leg.* 2, 1426. Ubiegano się po leśnictwa z naypiérwszych domów, bo bogate dochody z obszérnych włości składały zapłatę leśnictwa. *Jez. Wyr.* LEŚNICZEK ptak, *ob.* zięba. LEŚNICZKA, – i, *ż.*, gatunek sowy, *ſtrix scops*, mała leśna sowa. *Kluk Zw.* 2, 302, die Waldeule. LEŚNICZOSTWO, – a, *n.*, – §. leśnictwo, *qu. v.* – §. leśniczy z żoną, der Förſter und die Förſterinn. LEŚNICZOWSKI, – a, – ie, *Rs.* лѣсничóвъ, od leśniczego, Förſter-. Drzewo po leśniczowſku utrzymywać. *Gall. Cyw.* 2,

Co znaczą małpie miny i te twoie łazy? *Zabł. Fir.* 55. Czyni łazy śmieszne, człowieka biorącego na rozum. *Teat.* 33 *d*, 21.

ŁAZY, - ów, *plur.*, karcze, korzenie, pniaki, chrosty, Stammenden, Klötze, Wurzeln, Buschwerk. Łazy na gaiowiskach wypalaią, potym ziemię lemieszem wzruszaią. *Haur Sk.* 28. - §. łazy *ob.* górołazy, obłazy.

ŁB, ŁE.

ŁBICA, - y, *f.*, ŁBISKO, - a, *n.*, niekształtny sprosny łeb, główsko, ein scheußlicher Kopf. (*Rs.* лбище czołsko). Pewnie twoiey mądrey łbicy Pięknie bydź na szubienicy. *Jak. Bay.* 228. Wdziera się gruby nieuk do Pańskiey świątnicy, A nie wie, co się marzy w iego własney łbicy. *Nar. Dz.* 3, 119. (cf. mózgownica, Hirnkasten). Sprosna łbica. *Morszt.* 57. - °§. Dawny Zmrdziń swoię głowę przybrał w wilcze, w niedźwiedzie i żubrowe łbiska. *Stryik.* 215. w czaszy z głów ich; *sed* cf. *Rs.* лобковый мѣхъ futro z samych czołowych kawałków. ŁBIENIEC, - ieńca, *m.*, *vipera*, die Brandschlange. *Sien. Wykł.*, *Sleszk. Ped.* 415. Łbieniec opoczny, *seps. ib.*, *Urs. Gr.* 177, der Felsenwurm, eine Art giftiger Eidechsen. Obrażony od łbieńca opocznego, albo od skalney iaszczurki. *Syr.* 1121. cf. żmiia). ŁBISTY, - a, - e, tęgiego lub wielkiego łba, großköpfig; *Rs.* лобанъ, лобастый, wielkoczoły; *Ec.* лбистый, челистый czoliśty, großstirnig. (°LE *ob.* lecz).

ŁEB, - łba, *m.*, (*Bh. et Slo.* leb, lebka *calvaria, cranium* czaszka głowna; leka, ślisak helm, szyszak; lebawy główny; *Crn.* glèp, a czaszka głowy; *Vd.* lubanja, glubanja, a trupia głowa; *Cro.* lubanya, glubanya, a czaszka głowy; *Ross.* лобъ, лбá; *Eccl.* лбина, лобъ, чело, кость лобовая. a°) łeb, z kości głowę składaiące, głowa bez mięsa, das Knochengestell des Kopfes, der Kopf ohne Fleisch. Łeb iego wsterczyli w domu Dagonowym. *Bud.* 1 *Chron.* 10, 10, *not.* „Insi tłumaczyli *głowę*, ale tu iest *łeb*; bo sam rozum pokazuie, że nie *głowy* w kościele chowali, bo to dla smrodu bydź nie mogło; ale *łeb*, to iest, kość samę bez mięsa.“ - cf. *Ec. et Rs.* лобное мѣсто kalwarya, golgata, Schädelstätte, sądowy plac, das Hochgericht. - §. łeb, głowa zwierzęca, der Kopf eines Thiers. Łeb wielkiey iakiey ryby *Ross.* башка. - §. b) *contemtim*, z głowa, głowsko, *cf.* pałka, der Kopf. Ani poeta, ani mówca nie użyie *łba* w poważney mowie; lecz bardzo dobrze słowo to używano w tym przykładzie: Wybaczcie mi, co powiem, Greccy Sapienci, Że się wam iak i drugim równie we łbie kręci. *Gol. Wym.* 200. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui* kiełbie, *ob solum rythmum puto, nam in re nulla est convenientia. Cn. Ad.* 75, er hat Grütze im Kopfe, ist nicht auf den Kopf gefallen. Muszę łbem kręcić, iakby to kształtnie na borg wziąć sukna. *Teatr* 33 *c*, 4. t. i. konceptem ruszyć, den Gehirnkasten anstrengen. Ja nie chcę mieć zięciem trzpiota, chłopca w łeb postrzelonego, szaleńca. *Teatr* 7 *b*, 40. Patrzcie! czy nie łeb to? *Zabł. Zbb.* 96. Heretyk począł wznosić łeb swóy przeciw kościołowi bożemu *Bot.* 4, 2. Ja się za łeb chwytam, to słysząc. *Zabł. Tel.* 211. Baio wytknął łeb z pod dachu, i patrzał, iak się to skończy. *Teatr* 43 *c*, 118. Medusyna maszkara mioce sprosne węże ze łba rozczochranego. *Tward. Wład.* 112. Znać bywa i na łbie, kto się sprawia, iak bóg przykazał. *Rey Ap.* 11. Jeszcze Waszeć bóg wie, gdzie wędrował, gdym ia iuż na łeb goły panom assystował. *Teatr* 43 *c*, 143, olysiały). Zaskrobiesz się który raz w łeb. *Sien.* 426. W łeb się zaskrobawszy nie wiedział, co ma czynić, *Paszk. Dz.* 26. Na zdobycz swoię zazdrosnym okiem z pode łba łypa. *Zab.* 13, 163. t. i. po oku, zezem patrzy, schielt auf seine Beute hin. - *Praesertim ubi sermo de feriendo, caedendo, cadendo, ponitur* łeb, z głowa; wo vom Hauen, Schlagen, Fallen die Rede ist: der Nischel, die Kolbe, der Kopf. Abo to karczma? kuflami łby tłuc i szklenicami zawoie strącać! *Birk. Zyg.* 27. Piękna pobudka służenia w woysku, kulą w łeb dostać. *Teat.* 17, 137. Wypalił sobie w łeb z pistoletu. *Pam.* 85, 1, 862. Zwaliwszy go kiiem, wypycha go na łeb. *ib.* 84, 573. Przez całe życie łbem się biiemy, ani dlatego ostrożniey stąpamy. *Pilch. Sen. list.* 4, 44, wir stoßen uns an den Kopf. Zła porada temu na łeb przypada, który ią dał. *Fur. Uw. F* 2. - §. Za łeb chodzić, z w zalebki, łup cup po sobie, za włosy, einander an die Köpfe kriegen; *propr. et fig.* Temu, o co za łby chodzimy, biegamy, hasamy, przypatrz się, iak nikczemną rzeczą częstokroć bywa. *Pilch. Sen.* 361. Za łeb idzie raźnie. *Mat. z Pod. B.* 3. Gdy się dwóch za łby weźmie, mocny słabego pobiie. *Teatr* 53, 19. Za łeb go porwał. *Jabł. Ez. B* 4. Skoro się tylko gdziekolwiek obaczą, Zaraz się za łby chwytaią. *Jabł. Ez* 128. Kaznodzieia ten, tak dobrze umiał za łeb iść, iak się modlić. *Klok. Turk.* 180. Ta iest kropka, o którą Nalewaykowie z Unitami za łeb idą. *Birk. Gl.* 14. Książęta Ruscy o monarchią Kiiowską, ieden drugiego zabiiaiąc i wyganiaiąc za łby chodzili. *Stryik.* 198. Kiedy panowie za łeb chodzą, tedy u poddanych włosy trzeszczą. *Rys. Ad.* 25. *cf.* czego panowie nawarzą, tym się poddani poparzą. *Cn. Ad.* 125). Kto we dwudziestu lociech za łeb nie póydzie, do śmierci nie póydzie. *Rys. Ad.* 31. Dwa za łeb, trzeci do kalety. *Rys. Ad.* 11. - Po łbu dadź, z w łeb dadź, z w głowę uderzyć, einem auf den Kopf schlagen. Dobądź Petreiu miecza, a równo daymy po łbu sobie, Szukaymy pięknéy śmierci przez wzaiemne rany. *Bard. Luk.* 2, 36. Dawszy sobie po łbu, potym się iednali. *J. Kchan. Dz.* 279. Pallas trzy i czterykroć Arachnie w łeb dała. *Otw. Ow.* 220. W łeb zarabiać. *Mat. z Pod. B* 2, t. i. kresę na łbie obrywać). Kto w łeb nie bierał, temu się chce na woynę. *Cn. Ad.* 404. Nie wiedzieć komu się piérwéy w łeb dostanie. *Cn. Ad.* 705. Dał mi w łeb, aż sto złotych z czapki wypadło. *ib.* 913. - §. w łeb, z w brew', w brod, prosto przeciwnie, gerade entgegen, wider. Panowie Litewscy, nie dokładaiąc się Polaków, a to było w łeb unii, Aleksandra na księstwo podnieśli. *Bielsk.* 431, *Gwagn.* 263. Niestworność w wszystkim wielka, niesporo obronie, Gdzie co iedno poczniemy, wszystko w łeb koronie. *Bielsk. S. Maj.* 3 *b*. - §. Na łeb, z na kark, na szyię, auf den Kopf, auf den Nacken. Pycha niech twoiéy głowy nie zamąca, Bo takich na łeb własne głupstwo strąca. *Zab.* 13. 344. Gdy szczęście na łeb poleci, same maiestaty śpieszno lecą. *Bard. Luk.* 89. Żona, dzieci

płaczą, iednak na łeb w przepaść lecą. *Hor. sat.* 183. Nieuważni, w niczym nie znaią miary; zawsze z góry na łeb. *Zabł. Roz.* 79. Już iuż pewny byłem wygrania, aż do djabła na łeb zgubiłem się podobno. *Teatr* 23, 33. t. i. głównie, ze wszystkim). Już wszystko na łeb idzie. *Teatr* 43 *c*, 122. wali się, es ſtürzt zuſammen. Pytasz się iak żyć? czy tak iak Antołowicz abo Gardzielski? prawdziwie ta mowa z pieca na łeb. *Zab.* 5, 219. Poprawił się z pieca na łeb. *Zegl. Ad.* 203, ze dżdżu pod rynnę; suknią zastawił, koszulę wykupił; im daléy tym gorszéy). Na łeb na szyię śpieszyć się trzeba. *Teatr* 7, 27. über Hals und Kopf; *Rs.* кубарёмъ. Panicz się do Paryża na łeb na szyię wybierał. *Ossol. Str.* 3, cf. na złamaną szyię.

Pochodz. *łebek* ob. *łepek*; *łepak*, *łepski*; *łepiéy*, *łepszy*, *łepszyć*; *przyłbica*, *szumiłeb*, *wartołeb*, *załebki*.

LEBECZNIK *ziele Tr.*, *ob.* Lepiężnik.

LEBIODKA, LEBIOTKA, – i, *ż.*, ziele, *origanum Linn.*, Wohlgemuth, roślina wieśniakom pod nazwiskiem macierzyduszki dobrze znaioma. *Jundz.* 316. piwu daie smak przyiemny. *Kluk Rośl.* 2, 233, *Boh.* kocurnik; *Jd.* dobra miesu; *Crn.* dobramisl, xaberta; *Cro.* babina dussicza; *Dl.* mravinacz, materina trava; *Bs.* mravinaç, matterina dusciça, babbina dusciça, rigagn, origagn; *Rs.* душица. Lebiotka rzęsista, *Or. anitis*, Klein-Doſten. *Syr.* 470. Lebiotka Kreteńska abo Pontska, der kretiſche Diptam. *Syr.* 470. Lebiotka kozia, *tragoriganum*, Bocksdoſten. *ib.* 475. biała, z poléy dziki, *calamentum*, wilder Poley, Ackermünz, Bergmünz. *ib.* 493, *Urzęd.* 66. Panak, sklepią, stosił sklepiowy niektórzy leśną lebiodką albo dobrą myślą zowią, ale niewłaśnie. *Syr.* 235. Wieśniacy ziele mączyniec, *chenopodium*, *lebiodą* zowią. *Jundz.* 177. LEBIODCZANY, – a, – e, z lebiodki, Doſtenz. Aby wino się nie burzyło, wieniec poleiowy albo lebiodczany kładą przy ustach rządów winnych. *Cresc.* 343.

LEC, LECE *ob.* Leyc. LECĘ *ob.* Lecieć.

LECH, – a, *m.*, miał bydź założycielem Polski. *Kras. Zb.* 2, 24, der angebliche Stammvater der Polen. ztąd: *Lech, *Lach*, z *Lechita*, z Polak, ein Pole. Daycie iuż słowo, iakoście Lechity, Że nasza pała z krwią zlany zostanie dobyty. *Teatr* 45, 61. LECHOWNA; *Wereszcz. Rgl.* 142. Polka, eine Polinn.

LECHA, LICHA, – y, *ż.*, *Sr.* 2. łecha, łeſchła; *Sla.* slog; *Eccl.* лѣхи, арпехи, куренѣ, спиры, станицы; grzęda w ogrodzie, *Dudz.* 43. *fori*, *parui sulci*, *liechy, zagonki małe. *Mącz.*, *dem.* leszki; ein Gartenbeet, ein Beet. Długie w lechę układał zagony, A potym bryły rozbijał przez brony. *Chrośc. Job.* 154. Kwiat podcięty, skoro na swéy leszę padnie, Zaraz kształtu i ozdob swych pozbywa snadnie. *Kulig.* 76. Rzodkiew' naylepiéy sadzić na wysokich lechach albo zagonach. *Cresc.* 240 *et* 113. Lecha długa abo gruba, ziemia do siania nieco od ziemi podniosła; deszczkami obita, *porca Mącz.* – §. *transl.* Siedli tłuszcze lechami po stu i po pięciudziesiąt. *Bud. Marc.* 6, 41. rząd podle rządu. *Bibl. Gd.* rzędami, reihenweiſe, haufenweiſe.

ŁECHCIWY, ŁEKCZYWY, ŁESKLIWY, – a, – e, ŁECHCIWIE *adv.*, łaskotliwy, łatwy do uczucia łechtania lub do sprawienia go, *Bh.* lektawy, lechtawy, lektiwy; *Rg.* sckakgliv; *Cro.* segetljiv; *Rs.* щекотливый (cf. *Sr.* 1. leßné *blandus*, *ob.* oblezny), liſtelig. Niewiast z wierzchu przybranych łechciwe pieszczoty. *Kulig.* 159. Łeſkliwe a świerzbiące uszy swoie, od prawdy odwracaią. *W. Poſt. W.* 360. ŁECHCIWOSC, – ści, *ż.*, *Rs.* щекотливость, łatwość do uczucia łechtania, der Kitzel, die Kitzligkeit. (LECHITA, LECHOWNA *ob.* Lech). ŁECHT, – u, *m.*, łechtanie, das Kitzeln, der Kitzel. Znam łecht skłonności, znam baśnie. *Zab.* 14, 158. ŁECHTAĆ, ŁEKTAĆ, ŁESKTAĆ, – ał, łechce *et* łechta *cz. ndk.*, łaskotać, *Bh.* lechtáti, lektati; *Slo.* lektám, ſtrelim; *Vd.* segetati, segezhem, shigitat, segetanje, serbenie, cf. świerzbienie); *Crn.* shegâshem, shêgétam; *Cro.* segtati, sègchem, segechem (*Cro.* liszkechem, leszketam *mico*); *Dl.* skaklyem; *Rg.* sckakgljatti; *Sla.* shkakljati; *Rs.* щекомàть; *Ec.* скокмати, скокчу, скокмáнїе; *Sr.* 1. woſtotaz, woſtotam (*Sr.* 1. liszcziju ſo, leßnu ſo *blandior*), kitzeln *propr. et fig.* Wąs czarny koło pcha mu łechce. *Boh. Kom.* 4, 202. kręci mu się koło nosu). A synu! o iak cię to musi po sercu łechtać. *Teatr* 30, 105. Takich mistrzów chcemy, którzy łechtali świerzbiące uszy nasze. *W. Poſt. W.* 2, 108. Jeśli czyia mowa nie kole, ale słuchacze łechce i cieszy; ta mowa nie jest mądra. *Birk. Ob. Kaz. J.* Głos jego wdzięczny, iak łechce, gdy się na łąkach odzywa. *Teat.* 54 *b*, 40. kontentuie). – *Poet.* Strony łechtać, z lekko ruszać, die Saiten eines Inſtruments rühren. Cytrze łechtał strony. *Otw. Ow.* 184. Dobrego grania na lutni, nie lutnia sama przyczyną jest, ale ten mistrz, co strony łekce. *Gorn. Wł. R.* 4 *b*. – §. łechtać, pobudzać, aufmuntern, anregen, anreizen. Krasna i udatna mowa drugdy opieraiącego się, i dobrego, na złe łechce i zwabia. *Pilch. Sall.* 40. Wielkiemi go obietnicami łekce, i tyle na nim wymaga, że do niego przychodzi. *Pilch. Sall.* 223. Wszystko mi zmierzło, niczego wziąć nie chcę, Nic mi ni' gustu, ni smaku nie złechce. *Zab.* 15. 397. Tytuł mię Króla Królów, wodza Greków łechce, Pycha tłumi naturę, i słuchać iéy niechce. *Wolſk. Racin. fig.* – §. łechtać, z głaskać, ugłaskać, ſtreicheln, beſänftigen, kitzeln. Znam sekret zjednać sobie ich przychylność; łechtać ich nieugłaskane serduszko. *Teatr* 7, 45. – §. 2) *transl.* łechtać kogo po skórze, z wybijać kogo. *Cn. Th.*, einem das Fell walken, ihn ſchmieren, wichſen. Nie mało wrzeszcze, kiedy go pan czekanem po grzbiecie łechce. *Folib. Dis. N* 2. Bieda kogo łechce, męczy, dokucza, docina, n. p. Choć kłopot nęka całeka, bieda łechce, Przecięż nikomu umierać się nie chce. *Mon.* 76. 370. ŁECHTACZKA, – i, *ż.*, *Anat.*; *clitoris* żołądź Łiałogłowska, małe żołędzi podobne ciało wewnętrznie zaraz pod spoieniem się do kupy wielkich warg wyższym leżące. *Krup.* 2, 159, der Kitzler, die weibliche Eichel. ŁECHTANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Kitzeln, Łaskotanie, łaskotki. ŁECHTLIWY, – a, – e, łaskotliwy, łechcący, kitzlind. Lubią to dziewczki, Gdy im się wyrażaią łechtliwe żarteczki. *Zab.* 14, 30 *Nagl.*

LECIE, z w lecie *ob.* Lato.

LECIEĆ, – iał, leci *intr. ndk.*, (latać *frequ. et cont.*), *Bh.* leteti; *Sr.* 1. leczicz, lecził, leciu, leczim, letiu, letam, lietacz; *Sr.* 2. leſchach; *Vd.* leteti, letim, lietéti; *Cro.* leteti, letim, lechèm; *Bs.* letitti; *Rg.* letjetti; *Rs.* лемѣть, полемѣть, лечу, лемлю, лемлю; skrzydłami się szybko unieść, fliegen. Ten iest rozkaz Pro-

Bardz. Luk. 99. Upał lwa skwarnego srogi. *Mon.* 76, 6. – §. 4°) *nomen proprium* Leon. *Dudz.* 17. Tak w kazaniach Leon pierwszy, papież pisze. *Bial. Post.* 158, *Sk. Dz.* 1135. Lew Sapieha.

Pochodz. *lewek, lui, luica, luisko, luiątko; Lwow, Lwowski, Lwowczyk; lewuś.*

2) LEW, – u, *m.*, (*etym.* lać), *pott.* = wylew morski, *oppos.* odlew, die Fluth (*oppos.* Ebbe), der Ausguß, das Ueberschwemmen. Gdy z słońcem księżyc się łączy, naywiększe morza lewy sprawia. *Stas. Buff.* 15.

LEWA, LEWAK *ob.* Mańka.

LEWALT, *herb*, w polu czerwonym na tarczy zbroyna ręka, trzymaiąca w prawą stronę tarczy pierścień złoty z turkusem; w hełmie panna w koronie, na iey głowie trzy pióra cietrzewie. Z Luzacyi do Polski przyszedł około R. 1652. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen.

LEWAR, – u, *m.*, *Boh.* hewer, krokwice, krokwidła, kosstiż; *Cro.* shév, seu; z Franc. *lever*, albo z Włoskiego *la leva*; drąg do podźwignienia ciężarów. *Rog. Dość.* 2, 214, der Wagenheber, die Wagenwinde, cf. winda, lada). Lewar wozowy, którego furmani używaią do dźwigania wozów we złych razach i przy smarowaniu ich. *Solsk. Arch.* 15; mocna szyna żelazna zębata, niby w puzdrze drewnianym osadzona, i z niego wysuwaiąca się, przy pomocy trybu obracanego korbą. *Jak. Art.* 3, 299, *Jak. Mat.* 4, 524, *Os. Fiz.* 115. Furman bryki sam sobą nie podniesie; lecz gdy albo lewaru albo drąga użyie, podnosi. *Os. Fiz.* 99. – §. lewar, howar, livor, der Weinheber, narzędzie, którego do przelewania wina albo inney cieczy używamy. *Hub. Wst.* 209, *Sr.* 2. hebar; *Cro.* heber, czuk, nategacha, rudelje, vinotocka; *Rg.* vinotocka; *Sla.* teglica, nategacsa; *Ross.* ливеръ, насосъ, насосецъ. Nie możemy poty czerpać liworem napoiu, poki nie będzie zatkany palcem u gory. *Rog. Dość.* 1, 181. LEWAREK, – rka, *m.*, klucz Angielski do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191, der Engl. Hebe Schlüssel zum Zahnausreißen. – §. 2) hewarek do beczy, ein kleiner Weinheber. W Chymii używamy także próżnic leykow, odłęczalnych lewarków, *siphones. Krunf. Chy.* 57.

LEWART *ob.* lampart. LEWART *herb*, na tarczy siedzi lew w koronie, ogon pomiędzy nogami zadniemi na grzbiet zakręcony, takiego drugiego pół lwa w hełmie, nogi na powietrze podniesione. *Kurop.* 3, 20, ein Wappen. LEWEK, – *m.*, *dem. nom.* lew, ein kleiner Löwe; *Bs.* lavicch; *Rg.* lavich; *Cro.* oroszlinek; *Rs.* левчикъ, львенокъ; *Ec.* лвичищъ. cf. lwiątko). Zawzdy piesek śmielszy przy lewku. *Falib. U.* 2 Gdy pieska biią, i lewek niech się boi. *Cn. Ad.* 231, *Blaz. tl. B b*; *Slo.* preto wlčka bijú, aby sa stari vtipil; cf. iednego skaranie, dziesięciu karanie; cf. cudzym się przypadkiem kaiać; cf. bać się trzeba trzcinie, gdy wiatr dąb wywinie). – v. 2) lewek, z lewkowy talar Hollenderski, od herbu na nim wytytego, der Löwenthaler. Jakiegokolwiek kaźni, były tylko dobry talar, choć ie nazywacie rożnie, złotowemi iedne, a drugie zaś lewkami, Rzeskiemi insze, a zaś insze realami. *Star. Vot. B* 4.

LEWIATAN, – a, *m.*, uroienie iest rabinów, że *lewiatan* pożera co dzień rybę z milę długości maiącą, i tak się gotuie do służenia za żywność wszystkim zbawionym żydom na tamtym świecie. *Leśk.* 2, 53, der Leviathan; Podług *Joba* 40, wieloryb morski straszny ogromny.

*LEWIĄTKO *ob.* Lwiątko.

LEWICA, – y, ż., *Boh.* lewice, lewa ruka, krha ruka; *Sr.* 2. lewiza; *Sor.* 1. liewiza, lewicza, hliwicza, hliwa ruka, liewa ruka; *Vd.* leviza, liva roka; *Crn.* leviza; *Bs.* liva ruka; *Rs.* лѣвша, *Ec.* лѣвица, шуя, шуица cf. się, ksobie); lewa ręka, die linke Hand, die Linke, *ob.* Mańka). Gdy czynisz iałmużnę, niechay nie wie lewica twoia, co prawica twoia czyni. *Radz. Math.* 6, 3. Krol dobry iest iako prawa ręka bozka, tyran iako lewica. *Petr. Pol* 405. – §. b) lewa strona, lewy bok, cf. nice, die Link, die linke Seite. Owce na prawicy, kozły na lewicy postawi. *St. Kaz* 6. Od lewicy ciął, i tak się zdało, Że długą ręką dosiągł i ielit przez ciało. *Otw. Ow.* 491.

LEWITKA, – i, ż., pewna suknia kobieca, n. p. lewitka wygodna. *Teat.* 20 *b*, *p*. Zdano iey całą stronicę modnej Amazonki: posła wziąć lewitkę. *Teatr* 43 *c*, 79, eine Frauenzimmerkleidung.

LEWKONIA, – i, ż., z *Greek.* λευκος; *Rs.* левкой, die Levkoje, *Cheiranthus incanus Linn.*, zimowa ma drzewiasty pieniek z wielą gałązkami; letnia podobna zimowey, tylko nieco mnieysza, i przez lato tylko trwała. *Klak Rosl.* 1, 277 *et* 283, *Lad. H. N.* 92.

LEWKOWY, – a, – e, od lewka, Löwen-. Lewkowy talar 66 groszy stoi. *Dowod A* 2 *b*, der Löwenthaler *ob.* lewek). Talar lewkowy, = złł. 5. R. 1717. *Ostr. Pr. Ow.* 2, 308. Lewkowe i złotowe talary. *Dowod A* 2 *b*, *Solsk. Geom.* 3, 134. *LEWMISTRZ, – a, *m.*, n. p. Ja przecię kiedy Lewmistrz odszedł z domu kędy, Kołem sobie żelezca, wytrychy i wędy. *Zimor. Siel.* 222. Wulkan.

LEWNY, LEYNY, – a, – e, od lewania czyli lania, Gieß-. Lewną czyli leyną flaszą, Gießflasche, zowią naczynie, w którym złotnicy odlewaią w piasku. *Sienn. wykł.*, *Sleszk. Ped.* 415. Prasę ku ściskaniu formy lewną zowią, *Sien.* 602, Gießform, Patrone.

LEWO, *adv. adj.* lewy, links, *Rs.* лѣво, въ лѣво, на лѣво. Poyźrzę w lewo (w lewą) albo w prawo (w prawą). Nie stawi się nikt łaskawo. *Ryb. Pr.* 282. LEWO, – a, *n.*, *subst. opponitur vocabulo* prawo, *exprimens* nieprawość, gwałt, krzywda. Unrecht, Unrechtmäßigkeit, Gewalt. *Prawo* nie pomoże, gdy *lewo* przemoże. *Cn. Ad.* 237. cf. gdzie gwałt panuie, słusz ustępuie). Lotras ieden w poiedynku raniony, przegrawszy *lewem*, chciał wygrać *prawem*. *Dwor. B.* 4. Krzyżacy z zbroynemi posiłkami, subtelnemi praktykami, i *lewem*, iako to mówią, i *prawem* na Polskę szturmowali. *Gwag.* 548. *per fas et nefas*). LEWORĘKI, – a, – ie, mankaty, mankut, linkhändig, linkś. Maryasz Amazończyk leworęki. *Ryb. Gesl. D* 3 *b*; *Vd.* lievorozlnik, lievak; *Bs.* livoruk, livnak; *Rg.* ljevoruk, levak. *LEWOŚĆ, – ści, ż., *Ec.* лѣвостъ *sinistra pars*, *ob.* lewica, die *Linkisheit. *LEWOWIERNY, – a, – e, (krzywowierny, cf. *krzywosługa), niewierny, treulos, ungetreu. Z zmiennikow chcesz mieć domownikow; Lewowierne poddane, chcesz mieć za wierne. *Groch. W.* 462.

LEWUS, – ia, *m.*, lwiątko, lewek, ein junger Löwe. Ten lewuś, coś go tak z młodu chował, niedługo zje cię i z nogami. *Opal. sat.* 61.

LEWY, - a, - e, *Bh.* lewý, trchý; *Sr.* 1. liewy, libwé, hliwé, korschné, korschniwy; *Vd.* lieu, levizhen; *Cro.* lev, liv.; *Sla* livj; *Rg.* lievi; *Rs.* лѣвый; *Ec.* шуй; *Gr.* λαιος, λαφος, *Lat.* laevus, *Angl.* left, *Suec.* lätta; link, *oppos.* prawy). *Lewa* ſtrona wchodzącym do kościoła, ſtaie się siedzącemu u ołtarza biſkupowi *prawą*, i przeto w kościele *lewa* piérwsze ma miéysce. *Sk. Dz.* 433. Po *lewéy* ręce miéysce przedniéysze u Turków. *Mok Turk.* 19. Koń na lewéy ręce, z leycowy; na prawéy, swarzlowy), *Sr.* 1. pohliwostronſti. W lewą, w lewo, lewo; lewą, linkś; *Sla.* na livo; *Rs.* лѣво, въ лѣво, на лѣво; *Ec.* ошуюю, въ лѣвѣ, на лѣвѣ. Jeśli się ty udasz na lewą, ia prawą będę trzymał. 1 *Leop. Genes.* 13. Słowa komenderuiącego: lewą front! *Kaw. Nar.* 248. W lewo! to ieſt, obroć się na lewą rękę. *Lip. Piech. B* 6 *b.* Lewa ręka, lewica, mańka *quod vid.* Lewa ſtrona sukna *ob.* Nice. - U furmanów: w lewą, z kobiet, w prawą, z od siebie. - §. *Moral.* lewy, z nieprawy, przewrotny, n. p. Potrzeba, abyś chciał nielewym sercem i okiem czytać pisma S. *Zrn. Pſt.* 3, 91. - Pochoda. *obolewies, na odlew.*

LEY, - eiu, *m.*, *ob.* Leick, *Gen.* leyka, der Trichter. (*Etym.* lać, *Bh.* nalewka, trychtyř; *Slo.* náliwka; *Sla.* livak; *Vd.* lija, tozhler, livik, liujak, lin; *Crn.* ly, lyv *peluicula*; *Sr.* 1. lik; *Rs.* лейка; *ob.* leykowaty. - 2) Ley, przeley *imperat.*, *ob.* Lać. *LEY, - eia, *m.*, opoy, który tylko dolewa, ein Zecher. Warować się ma ociec każdy, aby iakiemu leiowi, albo takiemu, któryby dobrze grać umiał, nie zlecał syna. *Glich. Wych. L* 8 *b.*

LEYBA, - y, *m.*, LEYBOWATY, - a, - e, cf. *Bh.* libiwý, libowý *pulposus*, libiwina *pulpa*); rozkisły, nikczemny, *Gemm.* 147. rozlazły, basałykowaty, bałwanowaty, nahuła, *Crn.* shèſtovilaſt, ſchwerleibig, ungeſchickt (z Niem. Leib ciało, beleibt cielisty). LEYBHUZAR, *Teat.* 19, 41. LEYBGWARDYA, LEYBKOMPANIA, LEYBREGIMENT; słowa ſkładane z Niemieckiem Leib ciało, oznaczaiące ściśléysze przywiązanie do osoby pana lub komenderuiącego.

LEYC, LEC, Lic, - a, *m.*, LEYCE, *Lice, - ów, *plur.*, das Leitſeil, der Leitriemen, Lenkriemen, das Lenkſeil; *Bh.* vyrat, vyrátka, lan; *Sr.* 1. wotoſchka *Vd.* vajat; *Bs.* uzdica (cf. uzda). Do munsztuka czepiaią się leyce, któremi woźnica powoduie. *Kluk Zw.* 1, 186. Byſtre zawodniki uiąwszy licami, zatnie biczem. *Leszcz. Claſſ.* 66. Jarzmo i lec szyię twardą kieruią. *W. Syr.* 33, 27. Długie lece trzymaiąc na łonie, Poganiał biczem zawodnicze konie. *P. Kchan. Jer.* 255. Bez léca na wóz; bez wiosła na wodę, bez ostrogi na konia, nie wsiaday. *Rys. Ad.* 2. Kto babę ma na lecu, a u dyszla złoto, Czego djabeł nie może, niech się kusi o to. *Pot. Jow.* 2, 45. LEYCOWY, - a, - e, od leyców, n. p. koń leycowy, koń w leycu; idący przed dyszlowym, *Bh.* pratní kůň), das Leitſeilpferd. Koń z trzech przodem idący, das Niemenpferd, *anteceſſor equus.* *Cn. Th.* LEYCOWAĆ, *LICOWAĆ, - ał, - nie, *czyn. ndk.*, uleycować *dok.*, chełznać, leyce na konie kłaść, die Pferde ſchirren. Pluto do Sycylii drogę w tym gotuie, Przeſtrzeżon od Jowisza, u dyszla *licuie Kare konie . . . *Uſtrz. Klau.* 21. Leycuią wzdłuż szeregiem konie albo woły. *Tom. rol.* 94. Jutrzenka Febowi lecuie Z rana woźniki, a dniowi przodkuie. *Bardz. Tr.* 330. Ulécowane Wenery gołębie. *Kchow. Fr.* 199. Wenus na lotnym wozie z ulecowanemi gołębiami obłoki przenikała. *Tr. Tel.* 64. - §. *intranſit.* Mularz mowi, iż futro od okna z wyprawą licuie, gdy nad wyprawę nie wyſtępuie. *Mag. Miſkr.*, ſich genau anſchließen.

LEYKOWATY, - a, - e, na kształt leyka, trichterförmig. - *Botan.* Korona leykowata, *infundibuliformis*, kiedy i otwarcie szerokie coraz bardziéy ku dołowi zwęża się. *Botan.* 102. LEYKOWY, - a, - e, od leyka, Trichter-. Figura leykowa. *Krup.* 2, 111. Leykowe ciasto rozczynia się tym sposobem iak na opłatki, i przez leiek na roztopione gorące masło puszcza się. *Wiel. Kuch.* 404, Gebacknes, das durch einen Trichter gelaſſen wird, Trichterkuchen.

LEYTENANT, - a, *m.*, z *Franc.*, porucznik, der Lieutenant, cf. namieſtnik. LEYTNANCIK, - a, *m.*, *dem.*, n. p. Oto ten kochany leytnancik zanadto sobie pozwala. *Teatr* 47, 23.

*LEYTUCH, - a, *m.*, z Niemieck. Leichentuch, cf. całun). Maią mieć albo sukno czarne, albo więc, ieśli przemogą leytuch haftowany. *Bzow. Ros.* 111.

*LEYTYM, - a, *m.*, może z Łac. *legitimus*, n. p. O dzieciach, są-li *leytymi*, odsyła ziemski urząd do prawa duchownego. *Gorn. Wł. F.* 2 *b.*

ŁEŻ, *Gen.* łży, ł., Łżyczka *dem.*, *Bh.* leť, liť; (cf. leſt, ſtli chytrość, *Hg.* les *inſidiae*); *Sr.* 1. liža; *Vd.* leshа, leganje; *Crn.* lâsh; *Cro.* lâs; *Bs.* lasg, laganje; *Rg.* lax, laxa; *Rs. et Ec.* ложь, лжа, (*Eccl.* лѣсть chytrość, *Ger.* Liſt; cf. *Gr.* λεσχη *ob.* łgać, łżę, cf. lügen); kłam, kłamſtwo, łgarſtwo, die Lüge. Już przyuczyli ięzyk swóy mówić łeż. 1 *Leop. Jer.* 9, 5. mówić kłamſtwo). Dziś niemasz wſtydu, bo prawda zginęła, Przeklęta łeż, ta dworſtwa imię świeżo wzięła. *Papr. Kot. M* 2 *b.* Jedną łeż abo baykę za drugą powiadać, *centones ferre.* *Mącz.* Łeż i matactwo. *Sax. Poſt.* 18. Gdyby kto komu łeż albo inne nieuczciwe słowo zadał. *ib.* 42. Zadawszy sobie łeż, więc z pięścią do gęby. *Bies. A* 4. Gniewamy się też, iako przodkowie nasi, kiedy nam kto łeż zada; a wszakże nie zawsze trzymamy słowa. *Weresz. Rgt.* 119. Gdy im łeż zadano, dziwnie bywali obrażeni. *Modrz. Bax.* 239. Sprosna, żeby człowieka, którego usta łeż mówić nie ſtrachaią się, miały się uszy zadaną łżą brzydzić. *ib.* 240. Prawdy się nie najesz, łżą się nie udawiſz. *Rys. Ad.* 58. Z oszuſtem a łgarzem łżą się obchodzić, *cretisare cum cretense*, iak galą tak biią. *Mącz.* Rycerze! co dziś w sobie oycowſkiego macie? Okrom tego, że czasem o łeż się gniewacie. *J. Kchan. Dz.* 53. Z wierzchu piękna poſtawa, wewnątrz łeż zbrukana, równie iako spróchniała ściana malowana. *Rey Wiz.* 40. - §. *perſonif.* łeż, *Gen.* łża, *m.*, łgarz, kłamca, der Lügner. Doktorowie czasem łżowie. *Rey Wiz.* 61. sąć też czasem łżowie, Chociaż ie wszyscy zowią, mądrzy doktorowie. *ib.*

LEŻA, - y, ł., (*Etym.* leżeć), legowiſko, leżyſko, die Lagerſtätte, das Lager; *Crn.* lęga, lęsha; *Vd.* leshishe, ſtalishe, ſtajalishe; *Sr.* 1. lchwo; *Rs.* логовище, лёжбище, зимовище; *Ec.* пазвища. Ledwie z gor śniegi zeydą, a gospodarz skory Z leży ozimey winne podnosi maciory. *Zimor. Siel.* 215. Na wzgórku trupowi smutną dzie leżę. *Tol. Sauſ.* 51. Leża woyſka, legowiſko,

mi. Jak. Art. 3, 171. *Legary* w piwnicach pod beczki (*kętnary*), Kellerlager, bywaią sosnowe, dębowe; w pomieszkaniach, Bodenlager, pod posadzką sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. Na wozy po *legarach*, Schrotbäume, Schrotleitern, *Boh.* lišta, furmany naywiększe ciężary wkładaią. *Solsk. Arch.* 18. – §. b) *transl.* legowisko, das Unterlager, das Lager, die Lagerstätte. Leży na dnie Tyfeusz, i na ostrych plece; Poraniwszy *legarach* ustawnie się miece. *Zab.* 6, 374 *Nar.* Ach żadnych niemasz na tym świecie darów, Czymby podziemnych uniknąć legarów. *Zab.* 10, 104 *Swiętorz.* – LEGART, – a, *m.*, legawiec, leniwy, domak, domator, ein Bärenhäuter, Faullenzer, Ofenhüter, Stubenhucker. Za legartem niesława chodzi, za czułym w trudnych rzeczach ludzka pochwała. *Petr. Hor.* 2 *D* 3 *b.* Tu domak abo legart mi rzeczę: cóż za pożytek z za morza do Polski przyniósł? O legarcie, słuchay, nie wiesz, co cnota waży! *Orzech. Tar.* 30. Dziwno iéy, że on takim był legartem. *Pot. Syl.* 490. LEGARSTWO, – a, *n.*, leganie na piecu, das Faullenzen, Bärenhäutern. Domator ten przy swoim legarstwie wielki gadula. *Pot. Pocz.* 142. LEGARTOWAĆ, – ał, – ano, *intr. ndk.*, na piecu legać, auf der faulen Bärenhaut liegen; *Bh.* polenochowati. Niewczasom nie wystrzegałem się, i nie legartowałem. *Ostror. Myśl.* Wolą biesiadować, kosterować, abo się iaką siedzianą zabawką bawić, a po prostemu legartować. *ib.*

LEGAT, – a, *m.*, osoba duchowna, namieśnictwo Oyca Swiętego sprawuiąca na tych miéyscach, gdzie sam osobą swoią bydź nie może. *Kras. Zb.* 2, 25, ein päbstlicher Legat; poseł publiczny, ein Legat, ein Gesandter. – § legat, – u, *m.*, ein Legat, Vermächtniß. Kiedy komu część dziedzictwa, nie taka, ktoraby się do całego spadku ściągała, lecz tylko iaka rzecz z dziedzictwa, summa albo prawo będzie odkazane, zowie się legatem czyli zapisem. *Gal. Cyw.* 2, 151. Zapis testamentowy, czyli rzecz ruchoma, testamentem odpisana, nazywa się legat. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 173, *Bh.* zaduſſi (cf. zadussny); *Slo.* odkaz; *Vd.* zavdiclstvu, zadielshanje; *Rg.* závesa. LEGATARYUSZ, – a, *m.*, *Slo.* odkaznik, ten, któremu legat odkazanym został, dziedzic zapisowy. *Gal. Cyw.* 2, 151.

LEGAWIEC, – awca, *m.*, legart, leżuch, leń, leniwiec, domak, *Ross.* лежебокъ, ein Bärenhäuter, Faullenzer. Legawiec dla zimna orać nie chciał, będzie tedy lecie żebrał (*Leop. Prov.* 20, 4. leniwy. 3 *Leop.*). – 2) legawiec, pies, z legawy pies. *Cresc.* 631. LEGAWISKO *ob.* Legowisko. LEGAWKA, – i, ż., n. p. Legawki, w które pastuchy trąbią, bywaią osowe, wierzbowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. gatunek długich trąb pastuszych, których końce przy trąbieniu opieraią się o ziemię czyli legaią na niéy, eine lange Hirtentrompete, deren Ende beym Blasen auf der Erde aufliegt. LEGAWY, – a, – o, a) do łegania skłonny (*ob.* legawiec), leniwy, ospały, bärenhäuterisch, faulenzerisch. Nie bądź legawym, ani próżnuiącym, ale pracuiącym. *W. Post. W.* 5, 314. Długoż legawy będziesz spał? (*Leop. Prov.* 24, 33. leniwcze! 3 *Leop.*). – §. b) legawy pies, legawiec, der Hühnerhund, Vorstehhund, Wachtelhund; *Bh.* stawič pes; *Cro.* plepelichar (cf. przepiórczy); *Rs.* легавая собака; ułożony iest na to, aby blizko iuż mając przed sobą kuropatwy, abo inne ptastwo, położył się na ziemi, abo warował, z miéysca tego daley nie postępuiąc dla spłoszenia, a na swego pana się oglądaiąc, ogonem mardaiąc, pana ostrzegał. *Haur Sk.* 284, *Cresc.* 631, *Kluk Zw.* 2, 339. Mi ana legawym psom daią od ptaków, n. p. łazan, wachtel, bekas, słomka i t. d. *Ld.* Kaczki, iarząbki, gęsi, kuropatwy bez legawego psa orzeł sobie łowi. *Jabł. Ez.* 215. *ztąd* Legawe pole, z polowanie z psem legawym na ptastwo, die Jagd mit dem Hühnerhunde, die Rebhühner-, Aentenjagd u. s. w. Chodzić koło legawego pola. *Kluk Zw.* 2, 209. Nie podeymuy się Szaszku legawego pola. *Opal. sat.* 6, *Vol. Leg.* 2, 1080. nie podéymuy się, czego nie umiesz, czemu nie zdołasz). Podjąłeś się móy szaszku legawego pola, Bo nie możesz mu zdołać, pobłądziłeś zgoła. *Bach. Ep.* 53. – §. c*) legawa pieczenia, *Tr.*; zadkowa pieczenia, ein Schwanzstück, ein Hinterbraten. LĘGĘ *ob.* lęgnąć. ŁĘGI *ob.* łąg.

LEGIENDA, – y, ż., die Legende; *Ross.* минея четія; nazwisko pospolite historyi życia świętych, die Heiligen Legende. W numismatach tak nazywa się inskrypcya, ktora ie otacza. *Kras. Zb.* 2, 26, die Randschrift auf den Münzen.

*LEGIER, – u, *m.*, z *Niem.* das Lager, die Niederlage, das Waarenlager, skład towarów, *n. p.* O *legierach* cudzoziemskich. Wiele kupców cudzoziemskich tu na **składziech* leżąc, iako chcą towarów zbywaią . . . *Vol. Leg.* 2, 1242. – *§. obos, das Feldlager, das Lager. Krol się z woyskiem ruszył, legier wszystek zapaliwszy. *Biel.* 689. Hetman o to starać się ma, aby nieprzyiaciela z iego legiera, którymkolwiek obyczaiem, wywiódł. *Tarn. Ust.* 248. – 2) LEGIER, – a, *m.*, składnik, komissant, der Handelscommissair. Zysk nasz bywa w ręku faktorów i legierów cudzoziemskich. *Gost. Gor.* 107.

*LEGISTA, – y, *m.*, z *Lac.*, co wiele czytał, ein Leser, Vielleser, Belesner. Czytam, to u nich iest zaraz wytłumaczono, że chcę bydź miany za człowieka wielkiego legistę. *Mon.* 70, 90. LEGITYMOWAĆ *ob.* uprawnić.

LEGŁY, – a, – e, poległy, leżący, liegend, gelegen. Kiedy z równika słońce w samo południe promieńmi dotyka Miéysc ległych pod linią . . . *Przyb. Milt.* 94. LĘGNĄĆ *contr.* lądz; lęgnął *contr.* ląg, lęgnęła *contr.* lęgła; *pr.* lęgnie *et* lęże, lęgnę *et* lęgę; *frequ.* legać, – 1. a) *verb. med. idntl.*, *Boh.* lehnauti; *Sor.* 2. lagnuſch; *Sr.* 1. liedž, lienu, lienem, lianu; *Vd.* leshi, leshem; *Crn.* łęshi, łęshem; *Cro.* lèsem; *Rg.* lecchi, ljeegam; *Rs.* лѣчь, лягу; *Gr.* λέχομαι, cf. *Hbr.* לוּן lun *pernoctauit*); kłaść się leżeć, pokładać się (cf. leda), sich hinlegen, niederlegen, hinstrecken. Gdy bydło w kupie chodzi, drugie w cieniach leży, J my łążmy pod bukiem, czas nam niech tak bieży. *Gaw. Siel.* 364. Łąż pod mym puklerzem; *late. Zebr. Ow.* 317. Kamień leży, ale wilk nie tyie *leżęcy (leżąc), J ty łąż, ieśli wiek chcesz prowadzić bydlęcy. *Gaw. Siel.* 364. Potyfarowa mówiła do Józefa, *łąsz (łąż) ze mną. *Bud. Genes.* 39, 7. Śpiy semną. *Bibl. Gd.*). – §. ląds, legnąć, *verb. neutr.* ledz, padać i leżeć, hinfallen, hinsinken. Piękna i miła rzecz, kiedy kto lęże Za swą oyczyznę. *Hor.* 2, 10. Tak więc kwiat lęże, Którego przy uwroci ostry pług dosięże. *Papr. Ryc.* 28. Gdzie się z gwałtem podla

chci-

tym roku ma przysięgę uczynić z dwoma świadki, iż na ten czas był niemocny i z tey choroby nie ozdrowiał był i w teyże chorobie niemocny *leżał*. *Herb. Stat.* 469. *Similiter*, w grzechach i t. d. leżeć, in Sünden liegen, vergraben ſeyn. Wielu zapamiętałych, którzy w ciężkich grzechach leżeli; upominaniem swym do pokuty przywiódł. *Sk. Żyw.* 1, 219. Nie chciéy więcéy leżeć tak w téy niedbałości swoiéy. *Rey Poſt. IIA* 2. – Leżeć poległszy, martwym leżeć, liegen, da liegen, todt da liegen, hingeſtreckt ſeyn. Leżą rycerze, co zuchwałym krokiem Chcieli probować razów zamaszyſtych. *Kras. Oſſ. A* 2 *b*. Leży od przykrey śmierci mocarz porażony, Bez zmysłów, szczera ziemia, i w ziemię zamknięty. *Groch. W.* 549. Bodayem był nieżetyss leżał pierwéy w siemi. *Zbil. Lam. A* 3. Już ci popiołem leżą i zbutwiałą kością, o których się to pytasz. *Otw. Ow.* 281. Miiaiąc go w przypadku sam bieży Mówiąc zwyczaynie, kto leży ten leży. *Jabł. Ez.* 26. *Sło.* kdo leji, ten leji, kdo umrel, ten tam. – Leżeć ogolnie: położonym bydź, mieć iakiekolwiek położenie, liegen, gelegen ſeyn. Materac leży na ziemi, a ia na materacu. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 422. Każda rzecz ma na swém mieyscu leżeć. *Haur Ek.* 10. Leżąca łodyga, *procumbens*, gdy płasko i całkowicie na ziemi leży. *Jundz.* 2, 13. Leży miasto, ogród *etc.* na wschód, na południe etc. *Cn. Th.* Leży to miasto od morza milę, z odległym iest. *ib.* Na granicy moie dobra leżą. *Teat.* 37, 212. Maiętności nasze w sąsiedztwie leżące, dodawały nam sposobności do prowadzenia życia razem. *Teatr* 38, 119. Dobro leżące, nieruchome, grunt, *Rs.* помѣсь, помѣстье. – Bracia nie wadźcie się, boście pod iedną łeżeli wątrobą. *Pot. Arg.* 462. Jakoż to zwady wszyſtkim iawną były próbą, Iż leżeć nie musieli pod iedną wątrobą. *Zab.* 14, 35. *Nagł.* iż nierodzeni bracia). Gdy leży zbyt głęboko choroba w ciele, z przypadków tylko poznawać się musi. *Perz. Lek.* 67. Niemasz tu żadnéy wątpliwości, otwarty leży wyſtępek. *Przeſtr.* 111. liegt offen da. – *§. Na nas to *leży*, abyśmy rządzili królestwo. 1 *Leop. Mach.* 6, 57. na nas to *należy* 3 *Leop.*, na nas zależy, do nas należy). – *transl.* Leży dobrze szata na kim. *Cn. Th.* der Rock ſitzt gut, liegt gut an. Śmieiesz się, gdy płaszcz nie dobrze leży. *N. Pam.* 14, 263. – §. Leżeć, dukwieć, dulczyć, fałdow przysiedzieć nad czém, *n. p.* Nad księgami leżeć, *perpetuo assidere libris. Mącz.* über den Büchern liegen. cf. *Rs.* прилѣжаніе, прилѣжность pilność, прилѣжный pilny). Nauki te bardzo głębokie przyſtoi szlacheicowi bardziey przebieżeć, niżeli w nich leżeć. *Petr. Ek.* 101. Nie dosyć iest nauczyć się ich, ale trzeba, kto ich chce nie zapomnieć, ustawicznie w nich leżeć *Gorn. Sen.* 212. Nie bronię ci grać w karty, ale nie chcę, abyś tak w tym wszyſtek leżał, żebyś sprawy potrzebnieysze dla nich mimo się puszczał. *Gorn. Dw.* 121. LEŻENIE, – ia, *n. Subſt. Verb.*, das Liegen. Leżenie ksiąg ziemskich, die Vorlegung der Gerichtsbücher zum Eintragen oder Ausziehen. Po wykonaniu roków, tedy z księgami maią urzędnicy zostać dla wykupna i brania extraktów; które leżenie ksiąg trwać ma dwie niedziele. *Herb. Stat.* 452. Przed kadencyą sądów ziemskich sądzić się powinny sprawy ziemskie o wykupno dóbr i zbiegłych poddanych, co się u nas leżenie ksiąg, *positio actorum terreſtrium* nazywa. Wszakże w wielu woiewództwach w czasie tym wpisów tylko przyięcie i wydanie extraktow czyni się. *Oſtr. Pr. C* 2, 105.

LEŻEŃ, – żnia, *m.*, legart, leniwiec, leżuch; *Rg.* leżák; *Cro.* lesak; ein Faullenzer. Prześwietny leżeń pokrewnemi domy I bogatemi podparty posagi; W złotych to słupach pusty dom ze słomy, Ani mieszkalny, ni zdatny na dagi. *Nar. Dz.* 12, 122. Day furaż, bies wie za co włożony drapieżnie; Póy miodem, tucz kurami mundurowe leżnie. *Zab.* 16, 125. LĘŻENIE *ob.* Legnąć.

Pochodz. *lęgnąć, lądz, legać; lgnąć, lnąć, lgniączka; łąg, łęg, łężny, łedz; legar, legart, legarſtwo, legartować, legawiec, legawka, legawy, legier, legły, Legnica, legować, legowiſko, leżuch, leżuchoſtwo, łożyć, łoże, łóżko, łożnica, łożyſko; barłog, nabarłożyć; dolegać, doleżeć dołeżały, dołożyć, dołożliwy, niedołożny; bezłożeńſtwo, bezłożeniec; cudzołożyć, cudzołożnik, cudzołożnica, cudzołożniczy, cudzołóſtwo; nałożyć, nałog, nałożny, nałożnica, założnica; obłożyć, odłog, odłożyć, położyć, położnica, połog, podłożyć, podłoga; przełożyć, przełożony, przełożeńſtwo; przyłożyć, rozłożyć, samcołożnik, samołożnik, ułożyć, włożyć, wyłożyć, wyłoga, wyłożka, założyć; załoga, założka, zależeć, złożyć; – stoy, stoiek; nalegać, należeć, należny, należność, należytość, przynależący, przynależytość; nocleg, noclegowy; oblegać, obległeć, obledz, obłężony, obłężenie; odlegać, odledz, odleżałka, odległy, odległość; polegać, poleżeć, podlegać, podleżeć, podległy, podległość, niepodległość; spolegać, przelegać, przeleżeć, przeleżały, przylegać, przyleżeć, przyległość, przyłog; rozlegać, rozleżeć, ulegać, ulegałka, uleżeć, uleżały, uleżałka; wylegać, wyleżeć, wyleżały, zalegać, zależały, wylęgnąć, wyląd, wylęgły, zalęg, zalęgły.* – §. *podle, wedle*, Vd. *poleg.* – §. *łokieć*, ut cubitus a cubando.

LEZIWO, – a, *n.*, *Etym.* leźć, łazić), lezy, drabina łyczana, po którey bartnik lezie do barci na drzewa, kluczki, czyli powróz z kluczkami, po którym bartnicy włażą na drzewo do podbierania barci; eine Baſtleiter der Bienenzeidler. *Rs.* лазня deſka z dziurami, na mieysce drabiny służąca; лѣсá rozstowanie). Leziwo znaczy łyczaną drabinę, na którey bartnik chodzi do podbierania paczoł. *Czack. Pr.* 2. 262. Leziwa, krzesełka albo składane drabinki do wyymowania paczoł. *ib.* 1, 232. Bartnikom barci w cudzey puszczy maiącym, wolno na leziwo łyk tyle, ile im potrzeba, wziąć. *Stat. Lit.* 309. (cf. łazbień). Po téy oſtrwi na konar wstępuiąc z konaru, Nie miodu w barci, ale na nielie nektaru, Którym żyią anieli, o szczęśliwe stopnie, O kochane *leziwo*, na wieki się dopnie. *Pot. Pocz.* 201. Gdyby nie śmierć, która te leziwa rzeże, Budowaćby do nieba znowu chcieli wieżę. *ib.* 544. Naraiłbym tey pannie bartnika, i mocne leziwo. *Pot. Jow.* 2, 23.

ŁEZKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* łza, ein Thränchen, eine kleine Thräne, eine Zähre; *Sr.* 1. ſelzicjka; *Cro.* szuzicza; *Rg.* suzisza; *Rs.* слезинка, слезка. Troszczą się, gdy iednę łezkę smutku doyrzą w naszym oku. *Przy. Ab.* 92. Choćby orda płakała, iabym łezki małey nie wypuścił. *Bardz. Tr.* 503. Wszyſtkich do płaczu poruszy, Sam łezki nie wzruszy opłakaniec, *ib.* 235. Łezka mu nie kanęła. *Bard. Luk.* 52. twardy na łzy).

*ŁĘŻKA, *ob.* *łżyczka.

ŁĘŻNY, - a, - e, od łęgu, Mohr-, das Mohr betreffend. *Crn.* lòshne, *Cro.* lusni, lozni z leśuy). Łężna gołębica *N. Pam.* 12, 365. dzika, leśna). *Slo.* łużni ptak z drop: *Rs.* сухоноша, дубовка czayka). Łężna sowa-, puhacz. *Dudz.* 43. *Cn. Th.* 899. *et* 1039. der Uhu. *Boh.* kalaus, kalausek; *Bs.* kalus, kalaus, sova, vir, ptiça od vrrſte sova, jejinna; *Sr.* 1. huchawa ſowa, wulka ſowa, puſtawa *Vd.* sovjak, velika, grosna sova; *Cro.* chuk; *Hg.* tsuk; *Rs.* сычь. Jak prędko zbędzie kołpaka twa głowa, Takiś udatny, iako łężna sowa. *Bies. C* 4. Ptaka wesołego nie widać, prócz puhacza i głosu smutnego łężney sowy. *Bard. Luk.* 2, 29. *fig.* zkąd humor takowy! dzisiay szumni ptacy, wczoray siedziały w lasach łężne sowy. *Kchow. Wied.* 25.

LEŻUCH, - a, *m.*, legart, legawiec, leń, ein Faulenzer. *Bh.* lejak; *Rg.* lexák; *Cro.* lesik; *Bs.* lesgjak, lenaç; *Rs.* лежебокъ, лѣжень, увалень. LEŻUCHOSTWO, - a, *n.*, legarſtwo, Faulenzerey. LEŻUCHOWSKI, - a, - ie, legawy, leniwy, gnuśny, faulenzend, *Rs.* увальчивый.

LEZY *ob.* Leziwo.

LEZYA, - yi, *ż., s łac.* obrażenie na sławie obywatela przez iakie pismo. *Kras. Zb.* 2, 56. eine ſchriftliche Ehrenkränkung.

LEŻYSKO, - a, *n.*, leża, legowisko, die Lagerſtätte, *Rs.* вмѣстилище, n. p. mieysce gdzie żołnierz ma swe stanowisko. *Jak. Art.* 3, 299. *et* 1, 371. Standquartier.

L G, L G.

ŁGA, - i, *ż.*, łgarſtwo, łeż, kłam, eine Lüge. Już też to łga, iak czapka; tu ci prawda przytnie; iam to lepiey od ciebie widział. *Zab.* 15, 182.

ŁGAĆ, łgał, łże, łgę *et obsol.* *łżę, *Boh.* lhati, lhawati, lhal, lhu, lju *Slo.* luhat, lujem; *Vd.* legati, lugat, slegatise, leshem, lashem, logam; *Crn.* légati, lishem, slegáti, slàshem; *Cro.* lagati, lasem; *Bs.* lagati, slagati; *Rg.* lagatti, slagatti. *Sr.* 1. łhać, łkeić, łhał, wju, zewju; *Sr.* 2. łgaſch, łbgaſch, bgaſch, gaſch, bju, bjom, bgal; *Ross.* лгàть, солгàть, лжешь, лгу, схласмать; *Ec.* лгу, лжесловствовати; cf. *Gr.* lügen, läugnen, log, Lüge; cf. *Gr.* λεσχη, λεσκω). *Act. ndk.*, zelgać *F.* zełże *dok.* kłamać, nieprawdę powiedzieć, lügen. *Łżę, z prawdą się miiam, *mentior Mącz.* Dawno twóy ięzyk łże, iako, łgą łgarze. *Chroſć. Ow.* 90. Nie trzeba tam łgać, gdzie człek pieszo dóydzie, abo na koniu doiedzie. *Rys. Ad.* 51. Rzekł chłopu: łżesz! chłop w karczmie, a na teyże ławie Siedzący kaiądz: azaż to mówią tak plugawie? *Pot. Jow.* 114. cf. gwizdać po kościele). Dobywszy broni, głosem mu to zada, Że łże iako pies, i że fałsz powiada. *P Kchan. Jer.* 112. *P Kchan. Orl.* 1, 30. cf. odszczekiwać, cf. ława). Niech mię djabli wezmą, ieżeli łgę. *Teatr* 8 *b*, 21. Nie pierwsi my to łgali; łgali poprzednicy, Grecy azli z zębów smoczych, Rzymianie z wilczycy. *Kras. Wiersz.* 34. Ey toć łże, aż ściany schną. *Rys. Ad.* 13.; *Pot. Jow.* 155. *Slo.* keď wždichnè zlihnè *mendaciſsimus.* Kto łże, ten i kradnie. *Rys. Ad.* 32. *Petr. Ek.* 100. Mowią że kto łże i kradnie, Ten się pożywi i wszędzie i snadnie. *Jabł. Ez.* 11. ŁGANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Lügen. ŁGARKA, - i, *ż.*, która Kłamie, łże, die Lügnerinn. *Bh.* lhářka; *Vd.* leshniza, leshnivka; *Ross.* лгунья, врунья. ŁGARSKI, - a, - ie, kłamliwy, łżywy, lügenhaft, lügneriſch. *Crn.* lashniv; *Vd.* leshniu, leshnizhen; *Cro.* laslyiv. ŁGARSTWO, - a; *n.*, kłamſtwo, kłamliwość, das Lügen, die Lüge. *Rg.* lasctvo; *Bs.* laganje, làsg; *Vd.* leshnivoſt, leshnizhnoſt, lesha, lasha, leganje (*ob.* leż); *Sr.* 2. łża, łżża, bża, bgane; *Sr.* 1. łża, wża, zewżano; *Cro.* làs; *Ross.* ложь, лжа, лжесловие, стрепотня. Łgarſtwo, łganie, kłam, kłamſtwo, leż, *eſt tamen aliquod discrimen:* łgarſtwo *eſt quasi facultas et usus mentiendi*, łganie *actio eſt ut et* kłamanie; leż *effectus seu dictum mendax*, *ut* to szczéra leż abo kłamſtwo. *Cn. Th.* 360 Rayki się płacą baykami, łgarſtwa także zwyczaynie łgarſtwami. *Jabł. Ez. C* 3. ŁGARZ, - a, *m.*, ŁGARZYK *zdrb.*, *Bh.* lhař, lhářiček; *Sr.* 2. łbgař, bgař, gař; *Sr.* 1. wbař, zewbawcz; *Crn.* lę'shnik, lashnik, lashnivz; *Vd.* leshnik, leshniuz, lashnik, leganz, lashnivz; *Cro.* lasec, laslivécz; *Rg.* laxaz, laxivaz; *Bs.* lasgivaç; *Rs.* лгунъ, лжецъ, врунъ, бахарь, лжесловесникъ; *Ec.* лгмецъ, лжмецъ, лѣмецъ. kłamca, der Lügner (*obsel.* *łeż, *Gen.* łża, *plur.* łżowie *qu. v.*) Jedno dziesięć poetów a drugie młynarzów, Trzecie myśliwców, mówią, że półkopy łgarzów. *Pot. Jow.* 155. Dwadzieścia myśliwych, dwadzieścia malarzów, Pogrzebnych kaznodzieiow, kopa łgarzów. *ib.* 28. Między rzemieślniki naywięksi łgarze szewcy. *Rys. Ad.* 39. Zausznicy łgarzykowie. *Papr. Kol. U* 4. Złodziey u łgarza rad gospodą ława. *Alon. Wor.* 35. Łgarze Pan Bóg karze, ieśli nie mrozem, tedy powrozem *Rys. Ad.* 38.; cf. *Prov. Cro.* lás szrëchu nekem sprawlya, A iszlina neke utaplya; a łgarſtwo nikogo szczęśliwym nie uczyni; a prawda nikogo nie zgubi. - *Cro.* las kratke noge ima, a łgarſtwo ma krótkie nogi (niedaleko zaydzie). *Cro.* lás gdè vechera, retko frostuklyuje, menyo obedva: a łgarſtwo, gdzie wieczerza, rzadko śniadanie ie, a mniey ieszcze obiaduie.

Pochodz. *leż, łżyczka; dołgać, nałgać, połgać, przełgać, przyłgać, wyłgać, zełgać.* - 2) *łżyć, łżyciel, łżycielka, łżywy; zełżyć, zełżenie, zełżywy, zełżony, zełżywość; obełżyć, obełżywy, obełga.*

ŁGNĄĆ, ŁNĄĆ, - ął, - ię, *Med. indtl.*; ulgnąć *F.* ulgnie *Dok.*; *Bh.* lnauti, lnul; *Ec.* лгнуть къ чему cf. legnąć, cf. glina); wiąznąć, kleben bleiben, ſtecken bleiben, ſitzen bleiben. Ptaszęta, gdy trzepiocąc usiłuią z lepu się otrząść, wszyſtkiemi w nim łgną piórami. *Pilch. Sen.* 320. Jle mamy dobr miłego boga, tyle mamy sideł, w których się sidlimy, i na których, iako ptacy na lepie, łniemy. *Zrn. Pſt.* 2, 309. Na tym mieyscu konie i ludzie łgnęli. *Tr.* Błotniſte były drogi, wywracały się wozy, łgnęły zakapy. *Jabł. Buk. O.* - §. łgnąć do czego, a przylepić się, *Vd.* derabatise, naderabatise, navisiti, naprimitise; *Rs.* вцѣпиться, ſich anhacken, ankleben, hacken bleiben. Chciałem brać krok szybki Dla pośpiechu; ale śnieg łgnął do łapciów lipki. *Nar. Dz.* 3, 18. *fig.* Łgniesz kazdemu do serca. *Zab.* 12, 372. *Eyff.* t. i. wszyscy do ciebie łgną. - Łgnące mieysce, grząſkie a lipkie, ligawiczne, ein klebrigter, klebrigter Boden. Nie bez trudności przebyłem te chrapy, Bo srodze łgnące i błotniſte drogi. *Jabł. Buk. O.* Rzeka acz nie głęboka, iednak łgnąca. *Bielſt.* 55. t. i. w którey wiązną, grążną, ein klebrigter Fluß. Ne

można się tak prędko z tego błota dobywać. *Petr. Pol.* 81. Przez mieysce lgniące i kliiowate, rozkoszy cielesne znaczą się. *Ząbk. Mł.* 326. – *fig.* Potrawy iakieś ma lgnące, zaprawy smak niewolące. *Dar. Lot.* 21. nie puszczaią się człowieka, odjeść się ich niemożna). – *Jmperson.* lgnie tu; *in fundo huius paludis pedem firmare non potes; solum non est solidum. Cn. Th.* t. i. tu wiązną, hier bleibt man hacken. – 2) *transl. et fig.* lgnąć do czego, z lgnąć na co, z mocno się przywięzywać, przyczepiać, fest kleben und sitzen bleiben, fest anschließen, fest an etwas halten; *Vd.* napodatise, podan biti, podatise, doslushuvati). W Warszawie na kleynociki i na złotko, tak iak ptaszek na lep, lgną dziewczęta. *Teatr* 2, 35. Na te przynęty oni sami, iak na lep ptastwo lgną niebaczni. *Mon.* 66, 320. Kretonczykowie lgną bardziey do bogactw, aniżeli na miód pszczoły. *Zab.* 3, 58. Takich iest naywięcey, którzy lgną do świata. *Lach. Kaz.* 1, 390. Lgną sąsiedzi do domu mego. *Bard. Tr.* 379. Lną wszyscy do niego. *Cn. Ad.* 76, ciągnie do siebie ludzi; cf. magnes). Same do ciebie lgną kobiety. *Teatr.* 52 *d*, 84. Serce do świata lgnęło, a boga się wprzód nie ięło. *Dar. Lot.* 21. Takie to są ponęty kobiet, do których zepsute serca mężczyzn lgną na wyścigi. *Teatr* 52 *d*, 28. *Slo.* od toho mi miseł leti, a tomu srdce lne *illud auersor, hoc appeto.* Szalony, który do siebie lgnące chce oddalić szczęście. *Teatr* 30 *b*, 87. Człowiek *lgnie za* tabaką. *Teatr* 23 *b*, 3. Nie kocham, a mam wszystkie kochania zapały, Do osób, których oczy nie widziały moie, Serce lgnie gwałtem, czuiąc dla nich niepokoie. *Szym. Sw. lVen.* 43. *LGNĄCOSMOLNY, – a, – o, n. p. lgnącosmolna ręka złodzieia *Autolyci piceata manus. Mon.* 75, 595. do którego palców wszystko lgnie, smołę ma w ręku, es bleibt ihm alles an den Fingern kleben, er macht lange Finger. LGNIĄCZKA, – i, ż., lgniące lipkie mieysce, ligawica, ein schlüpfriger lehmiger Ort. Koń zabrnąwszy w lgniączkę, nogę za nogą dobywaiąc, sfolgował. *Ofsol. Str.* 9.

Pochodz. *ulgnąć, ulnąć, obelnąć, przylgnąć.*

L I.

LI LI LI! głos lulania dzieci, ein Ton die Kinder einzuwiegen. *Rs.* ЛЮ ЛЮ; (cf. *Rs.* ЛЮЛЬКА kolebka). Dziateczki śpiewaycie, głosy zgadzaycie Li li li dziecię, Li li li nadobne. *Pieśń.* 32. cf. lilać, lulać, wlulić się.

–Li; *particula fini dictionis apposita, significat:* utrum, numquid, an, *interrogando, dubitando, vel indefinite, Bh.* –li; *Slo.* –li, –liby; *Sr.* 2. –li, toll (cf. *Sr.* 2. lić czy); *Vd.* li, al; *Crn.* –li *ergone?* (cf. *Crn.* jéli, *Sr.* 1. jeli *nonne*, ob. ieśli); *Bs.* –li, jelli, illi, alli, al, il, jel; *Cro.* ili, illi, ali, alli, jeli, neli (cf. niźli); *Sla.* –li, ili; *Rg.* –li, alli, illi, jeli; *Rs.* АЛИ, АЛЬ, НАИ, НАЬ (cf. °alibo, albo, cf. *lat.* vel, *Hbr.* אולי *illu*, לו *lu*). ein Anhängewörtchen, wodurch eine Frage, ein Zweifel oder eine Unbestimmtheit ausgedrückt wird, und im Deutschen die Inversion fordert. a) –li?, z czy?, z –że? izali? n. p. Chrzest Janow był-li z nieba, czyli z ziemi? *Sk. Kaz.* 17. die Taufe Johannis, war sie vom Himmel oder .. Wiedział-liś w on czas, żeś się miał narodzić, a liczbę dni twoich znał-liś? *Job.* 38, 21. (wiedziałżeś. *Bibl. Gd.*) im Deutschen kann man in diesen Fällen, mit den Flickwörtern denn, wohl, den Nachdruck der Frage verstärken: wußtest du denn damals, daß du solltest zur Welt kommen? kanntest du wohl die Zahl deiner Lebenstage? Izaliś przyszedł do skarbów śniegów, albo skarby gradu widziałeś-li? *Bibl. Gd. Job.* 38, 22. Kochasz-li siostrę moię? przyznay mi się szczérze. *Stan. Num.* 2, 140. Ma-li co, wszyscy pytamy; a iak dobry, mało dbamy. *Cn. Ad.* 472. – b) –li – albo, z czy – czy, ob – oder, *interrogatio indirecta*, n. p. Chrześcianinem-li i mnichem, albo kabalistą chcesz bydź, to na twey woli będzie. *Sk. Zyw.* 51. ob du ein Christ oder ein Kabbalist seyn willst, das steht bey dir. Spytał doktorów, możeli bydź zdrów albo nie? *Biels.* 430. – c) –li – li, z czy – czy, z czy – albo, ob – oder. Ale nie wiem iaki iest oblubieniec, choryli, zdrowyli? *Bals. Niedz.* 1, 56. ob er gesund oder krank ist. – §. bądź z bądź z, cokolwiek bądź, es sey nun so oder so; man thue nun dieß oder jenes. Na okręt-li budowny, na koń-li wsiędzie, Troska w okręcie, troska za siodłem będzie. *J. Kchan. Dz.* 218. du magst zu Schiffe gehen oder zu Pferde steigen, der Gram geht mit zu Schiffe; der Gram steigt mit zu Pferde. Dzień-li po niebie święcił, noc-li wstała, Krew' go niewinna °przenaśladowała. *Groch. W.* 265. es mochte Tag oder Nacht seyn; sowohl bey Tage, als bey der Nacht..) Ofiarował Władysławowi Amurat pokóy, chciałliby wieczny, chciałliby też do czasu. *Bielsk.* 331. er trug ihm den Frieden an, einen ewigen Frieden oder auch nur einen zeitigen, alles wie er selbst wollte. Polacy z corek Ludwikowych którąkolwiek, młodszą, starszą, wziąć za pana obowiązali się. *Bielsk.* 221. gleichviel welche von beyden, die jüngere oder die ältere. Wesoły-li Jupiter? trzeba bydź wesołym. Smieie-li się? przyśmiewać! z smarszczonym-li czołem J piorun gdzie wyciska? więc z napiętym łukiem Boku strzedz, i pomagać swym mu gniewu hukiem. Wenus-li w sercu siedzi, i ta w nim panuie! swe mu prawić Junony! Mars-li mu smakuie? z nim tchnąć woynę! krzywym-li postępuie krokiem? Więc uchramiać i iednym na dół spadać bokiem! *Gaw. Siel.* 362. t. i. w którymkolwiek bądź humorze dogadzać mu, in allen und jeden Gemüthsstimmungen muß man ihm nachleben: ist er fröhlich, fröhlich seyn; lacht er, mit lachen; donnert er, mit donnern; sticht Venus ihm im Herzen, ihm Junoscenen schwatzen etc. – d) *dubitanter et indefinite*, z ieżeli, wann anders, wofern. Jeślim był umysłu takiego Ciesząc się z upadku bliźniego, J myślił-lim go w czym szkodzić, Albo w trudności przywodzić, Doznał-li dobry męy niechęci, Puścił-lim go gdy z swey pamięci, Co mi był nieprzyiacielem Nie znał-li mię przyiacielem? Niech mię panie pohołdnie nieprzyiaciel! *Ryb. Ps.* 10. Uczyńże, masz-li uczynić. *Gor. Sen.* 58. J złemu przepuść, ma-li razem ginąć dobry. *Min. Ryt.* 4, 145. Miéy się dobrze, możesz-li. *Key Wiz.* 195. Ma-li bydź kwaśno, niech będzie iak ocet. *Gemm.* 155. soll es nun einmal sauer seyn, so sey es wie Essig. Ma-li co bydź złego, na Tatary. *Cn. Ad.* 472. Kiedy wisieć, to za obie nogi). Wezmę-li ia kiy. *Cn. Ad.* 1229. o gdzieś to kiin!) – §. Lí, z tylko, samo, samuteńko, nie więcéy, *presse*, ścisle, bloß, allein, nur, nichts weiter. cf. *Slo.* len, lentolíko tylko *tantum*: (*Vd.* –li, raun, verstnu, z właśnie, równie, w rumel).

Pochodz. *ieśli, ieżeli* (to iest: iest–li) *izali, azali, czyli. To mogą bydź pisane bez kładzienia przed emlitkon la-*

*seczki; w innym razie służy zrozumiałości laseczka między -li, a słowem do którego się przyczepia, n. p. ma-li, był-li; czyta-li; kocha-li. - §. *alibo, albo.*

*LIASKA *ob.* Laska.

LIBAWA *ob.* Lipawa.

LIBERTACYA, - yi, ż., uwolnienie z iakiego ciężaru politycznego, die Befreyung von politischen Lasten. LIBERTYN, - a, *m.*, odrzucaiący objawienie, a na samym rozumu fundamencie zasadzaiący swoię religią. *Kras. Zb.* 2, 41. der Freygeist, Freydenker; *Vd.* svojoverez, protoverez. Libertyn odmiata księgi pisma. *Bak. Nied.* 1, 112. Światowy libertyn. *Lach. Kaz.* 1, 79. rozwiązły libertyn. *Teatr* 53 *b*, 42. Libertyństwo *Vd.* protiverа, svojevera, Freygeisterey.

LIBERYA, - yi, ż., *barwa, *Sr.* 2. libreja; *Vd.* liberia, slashcunu oblazhilu, znamski oblick; *Ross.* ливрéя; die Livrée. Nikomu nie wolno dawać inszey liberyi, prócz z woyska kraiowego. *S. Grodz.* 2, 135. - §. *meton.* ludzie pod liberyą, służący, die Livréebedienten, die Livrée. Postrzegłem iego liberyą przed pałacem stoiącą. *Teatr* 10, 65.

LIBRA, - y, ż., libra papieru ma arkuszy 24. *Solsk. Geom.* 3, 135, ein Buch Papier. *Bh.* knjiga *ob.* księga); *Cro.* knjiga, papira; *Sla.* kvitirna, konac papira; *Rs.* дéсть, дестинка, дестночка. Ryza ma w sobie *liber* papieru dzięsięć. *Chmiel.* 1, 161. Pół-libry *Rs.* пóлдесть. Librami *Rs.* пóдéстно. - §. libra, aptekarska miarka, z 12 uncyi. *Cn. Th.* das Apothekerpfund.

*LIBRARYA, - yi, ż., *książnica, die *Liberey (cf. Adlg.), Bucherey. - a) biblioteka, die Bibliothek. Pod chwalebnym imieniem W. K. Mści, rozkazawszy ten upominek (bibliią Radziwiłłowską) wydrukować, do *libraryi* W. K. Mści daruię, którą wiem wielką bydź. Nie podaię do niey tey księgi, aby się ich więtszy poczet w *bibliotece* W. K. Mści przyczynił, ale aby była czytana. *Radz. praef. biblii.* Szukano po *libraryach*, które były złożono w Babilonie, i naleziono księgi iedne. *Leop. Exdz.* 6, 1. w bibliotece. *Bibl. Gd.*) - §. księgarnia, księgarski sklep, der Buchladen. LIBROWY, - a, - e, od libry, Buch-, (vom Papier). *Rs.* дестевóй.

LIC, *plur.* LICE, *ob.* Leyc, Leyce.

*LIC, - i, ż., n. p. Teraz dopiero widzę, skorom zmokł do nici, Skorom uciekł z tak srogiey pod te dachy *lici*.. *Pot. Arg.* 789. *Bh.* litina *imber*, nawałność, Platzregen cf. lać.

LICE, *LICO, - a, *n.*, *Bh.* lice, (*Bh.* ličidlo = barwidło die Schminke); *Slo.* líce, lico, (líčko *dem.*; ličidlo barwidło); *Sr.* 1. ličjo, ličo; *Sr.* 2. ližo, naglěd; *Crn.* lize; *Vd.* lize, lyze, zheluft (cf. czeluść; cf. *Vd.* luzh = światło); *Cro.* licze, oblichje, obraa (cf. oblicze, cf. obraz); *Rg.* lize, oblijcjo (*Rg.* liccjaft *politus*); *Bs.* liçe, obraz (cf. *Bs.* lis *cicatrix in fronte* cf. lśnąć cf. łysy); *Sla.* obrazi; *Ross.* лицé, лицо lice, oblicze, mina; osoba graiąca iaką rolę na teatrze; rola teatralna; powierzchowność; lice sukna; *Rs.* лицедéй, *Ec.* лицеподхóдникъ aktor teatralny cf. *licemiernik; *Ec.* лицина lice, iagoda, лúкъ wyobrażenie twarzy na obrazie, cf. lik, liczyć) cf. *Goth.* wlits, *Ger.* Antlitz; *Gr.* λέυσσω *video* cf. lśnić; cf. *Hbr.* לחי *lechi* gena, maxilla). iagoda twarzy, policzek twarzy, twarz, oblicze, der Backen, die Wange, das Antlitz, das Gesicht. *plur.* lice, *Gen.* -ów, z policzki die Wangen; Ogorzałość lica, i wszelkiey płci, iak zganić. *Sten.* 503. Widziałem, gdy i zmarszczki z lica wymuskała, I z siwych włosów czarną głowę udziałała. *Simon. Sid.* 51. Przepalone wodki do umywania lica. *Lek C* 4 *b.* W Pasłi, gdy w metrykę żaka wpisuią, piszą też i to, iaki iest, ma-li znak na ciele, na licu, na ręce etc. *Gorn. Wł. R* 2 *b.* Pokłonił się krolowi licem swym do ziemi, *Bud.* 2 *Sam.* 18, 28. ukłonił się twarzą swoią ku ziemi. *Bibl. Gd.*; *Ec.* ницъ, ницы, ницомъ, ницхомъ = twarzą na ziemi, *ob.* nice) Swietność liczа twego. *Leop. Ps.* 43, 4. Więcey płeć białą zdaniem mym zaszczyca Wdzięk przyrodzony, niźli piękność lica. *Nar. Dz.* 1, 52. Choćby wszystkie Jusfału dziewice; Wdzięki urody i nadobne lice Stawiły razem, ia się ztąd nie ruszę. *Kras. Ossy. B* 3. Lice z rożą w sporze. *Szym. Sw. W.* 46. - *fig.* Nie będą nigdy widzieć żadnego lica, Mieszkańcy piekła, słońca, gwiazd, ani księżyca. *Kul.* 312. das Antlitz der Sonne, des Mondes. - *transl.* Z iakiem licem śmiesz, bywszy żołnierz Korbulona, Na móy pałac przynosić rozkazy Nerona! *Min. Ryt.* 1, 201. t. j. iakiem czołem). - *Meton.* lice, osoba (cf. liczyć), die Person. Swięty, który na lice nie patrząc, sądzi wedle każdego uczynków. *Bud.* 1 *Pet.* 1, 17. bez braku *osób*. *Bibl. Gd.*; *oppos.* *licemierny). Nie przyimuy *lica* naprzeciwko obliczu twemu. *Leop. Syr.* 4, 25. nie miey względu na *osobę* przeciwą duszе twey. *Bibl. Gd.*) - 2) *transl.* lice szaty, sukna, z prawa świetna strona, cel, *oppos.* nice) die Glanzseite des Tuches, die rechte Seite, zum Unterschiede von der dichten. *Cro.* licze imenuje sze vsako sztvari gornya sztrana. *Sla.* lice (*oppos.* opáka strána); *Rg.* lize z (*Ital.* tutto); *Crn.* na lize; *Rs.* лицé; (*Bs.* liçe od kgnighe; *Cro* licze knyige, *pagina* stronica; *Boh.* na lic obratiti przewrócić). Wywroćcie te szaty na lice, w których dawno na nice chodzicie. *Czach. Tr. F* 2. - 3) Lice w prawie, ślad pewny okazuiący przestępcę i iego uczynek *factum notorium*. *Kras. Zb.* 2, 44. ein gewisses augenscheinliches handgreifliches Merkmal, das nach einem Diebstahle oder Morde den Thäter verräth, z B. bey ihm vorgefundene Sachen, Instrumente, etc *Lice* znaczy rzecz, ktora będąc oskarżonemu *pokazana*, nosi świadectwo winy, n. p. ukradziony wół, lub ruchomość iaka. *Lice* znaczy w Polskim ięzyku *twarz*; *pokazanie* więc ukradzionych rzeczy występnemu, iest *widocznym* w oczy wyrzutem. *Czack. pr.* 2, 224. *Rs.* полúчное lice kradzione; на лицó, w naturze, rzeczywiście znayduiące się gdzie; улúка rzecz przekonywaiąca; dowiedzienie, przeświadczenie; улúка dowód przeświadczaiący; улúчúть, улúчать, прулúчúть, прулúчать przeświadczać, przekonać; *Bh.* líčný, patrný oczywisty, widoczny). Dochodzono złodzieiów po licu rzeczy naszych. *Warg. Radz.* 363. I złodzieie iawni ze zbrodni wychodzą, powiadaiąc, gdy go z *licem* przywiodą, że go nim zarzucono. *Gorn. Wł. L* 2 *b. et Q* 1 *b.* Nie dziw, iż złodzieia imaią, bo *lice* przy nim iest, rzecz która pokazuie zły iego uczynek. *ib. D* 3. Jeśliby kto wykradł czyiego oyczystego człowieka, a poimánby był na drodze z tym człekiem, tedy ma bydź z tym *licem* wiedziony do urzędu. *Stat. Lit.* 383. Gdybym go tylko z *licem* dostał, kazałbym go nad wszystkich złodzieiów wyżey powiesić. *Dwor. J.* Ościk już nie-

więcey zdrady przeciw oyczyznie przeć, a iawne *lice* fałszów i zdrad iego, pomsty na niego wołało. *Stryik.* 776. Pieniądze *lica* nie maią. *Ryn. Ad.* 57. *Haur.* 232. *Sax. Porz.* 118. *pecunia non poteſt dignosci ex se; quia eadem nota omnes signantur nummi. Cn. Ad.* 834. Masz wiedzieć, iż się rzeczy inszych żaden *imować nie może, iedno tych, któreby z przyrodzenia różne między sobą były, iakie są bydło, szaty; ale pieniędzy i monety, także złota i śrebra nierobionego, wina, pszenicy, żaden się iąć nie może, bo lica nie maią. *Szczerb. Sax.* 174. *ob.* licować. - Ci ktorzy się o złodzieyſtwo albo łupieſtwo zgadzaią, *albo licem wracaią* (?), którzy się śmierci odkupuią, ci wszyscy są bezecni. *Szczerb. Sax.* 17. - Lice, piątno, cecha wypalona, das Brandmal. (*Cro.* liszaft *in fronte signatus; Bs.* lis *cicatrix in fronte*, liſaſt *qui habet signum in fronte, ut equus*). Piętno masz na czele, a *lico na szyi. *Smotr. Ex.* 13. Który na życie godzi, niech dla lica zbrodni, rozpalonym żelazem na czele wypiątnowany będzie. *Mon.* 76, 617. Licem znaczony Faryzeusz vid. licemiernik. (*Bh.* liščka, *s tendicula*, kluczka, sidło; ljeeti, *ponere tendiculam*). LICEMIERNIK, - a, *m.*, obłudnik, liziobrazek, gryzipaciorz, boszkuiący się, faryzeusz, ein Gleißner, Scheinheiliger, Pharisäer, Heuchler. *Boh.* licomérnik (cf. *Sr.* 1. liiciu ſo *adulor*, liſczjak *adulator* cf. lizać); *Vd.* lizjak, skazlives, repovertez, vertorep; *Crn.* hinavz; *Cro.* liczimir, szamopravichnik, zkazlivecz; *Bs.* lizimir, lizimiraq; *Sla.* licumirac; *Rg.* lisimjeras, lizimiras, lizimiernik, lizimir; *Rs.* лицемѣръ, пустосвятъ, хапжа; (*Rs.* лицедѣй aktor teatralny); *Ec.* притворописатель, ксіпорный лицемѣрно, притворно писмень о чемъ; (*Ec.* лицеподхóдникъ aktor teatralny; cf. *Ec.* личúна, maska, харя maska, larwa). Pseudopolitycy, twarzorakownicy, licemiernicy, w cudzey skórze chodzą *Burl. A* 2. Byli za żydów, co ie zwano licemiernicy, którzy smętną a nabożną poſtawą, ubiorem, a chodzeniem inaksżém od ludzi byli różni, i innemi wymysły, czynili domniemanie o sobie, wielkiéy świątości u prostych ludzi. *Eraz. isz. O* 2. Licemiernicy byli, którzy się wyłączali z społeczności ludzkiéy, a od społecznych obyczajów ich, a sami sobie wymyślali dziwne a inakſze i modły, i poſtawy, i posty, i ubiory, i inne dziwne rzeczy. *Rey Pſt. L l.* 4. Zakonni licemiernicy. *Wrob.* 5, *s* Faryzeuszowie, die Pharisäer. Posłowie ci byli z Pharyzeuszów albo *licemierników. Biał. Poſt.* 55. Chrystus wiele cierpiał od Pharyzeuszów *licem naznaczonych*, i w piśmie uczonych biſkupów. *ib.* 22.). Jeśli nie będzie sprawiedliwość wasza obfitowała więcey niźli nauczonych w zakonie i licemierników. . . *Leop. Matth.* 5, 20., Faryzeuszów. *Bibl. Gd.*). Skrybowie i licemiernicy. *W. Poſt. W.* 202. Licemiernik i iawnogrzesznik różnie się w kościele modlił. *W. Poſt. Mn.* 231. LICEMIERNICA, - y, *ż.*, obłudnica, hypokrytka, die Gleißnerinn, Heuchlerinn; *Ross.* лицемѣрка, пустосвятка. O licemiernico, taka to chytrość twoia, chcesz abyś naszą ſtaraszą była! *Sk. Zyw.* 165. LICEMIERNICZY, LICEMIERNY, - a, - e, Faryzeuszowſki; obłudny; Phariſäiſch; gleißneriſch, heuchleriſch; *Bh.* licomérný; *Rg.* lizimjerni; *Rs.* лицемѣрный; *Ec.* дволи́чный. Chrystus nie gani w tym Faryzeuszu, ani ſtanu iego licemierniczego, który nie był zły sam z siebie, gdyż się i licemiernicy niektórzy Panu podobali, iako Nikodem, Gamaliel. *W. Poſt. M.* 324. Posłali posły z cechu licemierniczego żydowie do Jana *ś. Biał. Poſt.* 59. Strzeżcie się kwasu licemierniczego i Saduceyſkiego, *Leop. Matth.* 16, 6. nauki Faryzeuszów). Licemiernicza obłudność tych, którzy powiadali, że grzech, uzdrowić niemocnego w święto; ale to nie grzech, szkodzić mu w święto. *Eraz. Jęz. Z* 4. - 6. *licemierny, patrzący na *lice (*co ob.*), *t. j.*, wzgląd maiący na osobę, ſtronny, parcyalny, partheyiſch, der die Perſon anſieht. *Ec.* лицепріе́мный, *Subſt.* лицепріе́мникъ, *Gr. προσωπολήπτης.* Tam mi się z tego przed *nielicemiernym sędzią sprawować będziesz. *Smotr. Nap.* 84. *LICEMIERNICTWO, - a, *n.*, *LICEMIERNOŚĆ, - ści, *ż.*, obłuda, nieszczérość, die Gleißnerey; Heucheley; *Bh.* licomernoſt. *Bs.* lizimirnoſt, lizimirſtvo; *Sla.* licemirſtvo, *Rg.* lizimirſtvo; *Cro.* lizimirnoszt; *Rs.* лицемѣрство, лицемѣріе, ханжество; *Ec.* дволи́чіе, притворе́ніе, притворство, вы́думка. Licemiernictwem czyli obłudą nadrabiać, *licemierzyć gleißen, *Rg.* lisimiriti, lisiciti; *Cro.* liczimirimaze, milolasem, prilizavamaze (przypochlebiać się; *Dl.* liczimeriti; *Rs.* лицемѣрствовать, лицемѣрить, ханжить, ханжу; *Crn.* hinim sé. *LICETWORZYĆ *Ecc.* лицемѣрити, придавать вещи лице, piękrzyć. - *Ecc.* лицеприми́рство prosopopoeia.

Pochoda. *licowy, licować; policzek, policzkować; oblicze, oblicznoſć, obliczny, obliczniе; - §. śliczny, śliczność*, Rs. добролицный.

LICENCYAT, - a, *m.*, który w szkołach zoſtawszy wprzód bakałarzem, przez wyższy ſtopień do doktorſtwa się sposobi. *Kras. Zb.* 2, 44. ein Licentiatus. LICENCYOWAĆ, woysko. *Tr.*, *s* rozpuszczać, abszytować, zwiiać, die Armee abdanken, den Soldaten den Abſchied geben.

*LICHA, zagon, *ob.* Lecha. *LICHFIA, *LICHFNIK *ob.* Lichwa, lichwiarz.

*LICHMANINA, - y, *ż.*, liche rzeczy, liche poſtępowanie, ſchlechtes Zeug, ſchlechtes Verfahren. Już nadziei w zarobku nie ma, tylko się lichmaniną żywi, a lichwy płaci, a bardzo mu ciężko wrocić, co się komu zadłużył. *Rey Zw.* 167 *b.* Jakowe łupieſtwo, obciążanie, czynią sobie ludzie, trudno i wymówić, bo prawie iuż tak na tę lichmaninę a drapieżynę wszyscy udali się, iże ieden drugiego drapieży, drogością, niesprawiedliwością. *Gil. Pſt.* 30. *ob.* lichwa, lichwiarſtwo.

LICHO, - a, *n.*, *Bh.* lich *impar.*; *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* lih; cf. *Ger.* gleich, *ap. Isidor.* kalihho; (*oppos.* cetno) ungleiche Zahl, ungleich an der Zahl, nie do pary, nieparzysta liczba, *n. p.* Wieśniaczki mienią, że iaie pod kokosze nigdy w cetnie, ale w lichu zawsze kłaść trzeba. *Cresc.* 581. cf. *Ec.* нали́ха, нали́не, нали́шие zbytecznie; cf. liczba). Niech tych sędziów będzie *dziewięć*, a dlatego ie *lichem* kładę, bo jeśliby byli *cetnem*, a nie zgadzaliby się, zawżdyby iednego szukać trzeba, ktoryby się abo do tego, abo do owego zdania przychylił; którego do liczby *lichem* idącey nie trzeba. Bo chociażby też niezgodni byli sędziowie, tedy większa liczba przechodziłaby mnieyszą. *Modrz. Baz.* 370. Cetno licho, *Bh.* lich ſuda; *Rg.* igratti na tak i na lih; *Bs.* ták i lih; takan i lih (cf. tak); *Crn.* soduv; *Sr.* 2. por unpor; *Rs.* чёмъ или нечёмъ.

ſnadné, ſpatné; *Sr.* 2. ſchledtni, rini; *Crn.* zhatrén, shleht; *Zd.* sleht, zhemer, priproſten, hud, hudoben, burn; *Sla.* hèrgjavo; *Rs.* дрянный, худый (cf. chudy), худенькій, неудалой, злдящій, плохій (cf. płochy, cf. błahy). Ten który i o nayłższey ptaszynie pamięta, czyż o tobie zapomnieć może? *Zach. Kaz.* 1, 211. Lichy słowiczek w krzaku zielonym Całą noc prześpiewa gardłkiem swym ucieszonym. *Z Kchan. Dz.* 115. Pałac który kosztnie kilkakroć sto tysięcy, lichą strzałką, ktora za grosz ledwo idoi, w niwecz popuſtoszy. *Falib. N.* 2. Lichuczkie dzieciątko. *Modl. Gd.* 11. Lichsze śrebro od złota, od cnot lichsze złoto. *N. Pam.* 14, 262. tamto dobre, lecz to ieszcze lepsze.

*LICINA, - y, ś., lity czyli ulany obraz, *Boh.* lìwanec); ein gegoſſenes Bild. (*Bh.* litina, = *imber*, Gußregen; *Bh.* litè, ulrutnè okrutny). Z śrebra tego uczynił rycinę i licinę. *W. Jud.* 17, 3. *cf.* zlicina, (ryty i lany obraz. *Bibl. Gd.*) Uczynili sobie licinę z śrebra, iako podobieńſtwo bałwanów. *W. Oseas* 13, 2.

LICNY *ob.* Licowy.

1. LICOWAĆ *ob.* Leycować.

2. LICOWAĆ, - uię, - uie *Act. ndk.*, (od lica, poślaku kradzieży, pozywać, dla znalezionego lica. *Włod.* wegen offenbaren Diebſtahls vorladen. Licuię u kogo rzecz kradzioną, = poznaię. *Dudz.* 43. ich entdecke das geſtohlne Gut bey jemanden. Darowałliby kto drugiemu rzecz kradzioną tym umysłem, aby to u niego licowano, i aby z tym był zatrzyman; tedy bez szkody zoſtaie ten, któremu tak darowano. *Szczerb. Sax.* 64. Jąć się albo licować inszych rzeczy żaden nie może, iedno tych, któreby z przyrodzenia taką różność miały, z iakiéyby mogły bydź rozeznane. *Szczerb. Sax.* 517, *ib.* 151. cf. pieniądze lica nie maią). – *Fig.* Abym licował dom Izraelow w sercu ich. *Budn. Ezech.* 14, 5. (abym ulapił. *Bibl. Gd.*). LICOWANIE, -ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, pozywanie kogo o kradzież, dla rzeczy kradzionych, znayduiących się u niego. *Włod.* Vorladung wegen offenbaren Diebſtahls. LICOWANY złodziey. *Pot. Zac.* 10. z licem złapany, że o iego kradzieży ani wątpić, ein offenbarer ausgemachter Dieb. Złodziey wierutny, zboyca licowany. *Pot. Arg.* 58. LICOWY, LICNY, - a, - e, *Bh.* licni; *Ec.* лицѣ́вный, od lica, oblicza, twarzy, twarzny; Backen-, Wangen-, Geſichts-. Licna bez krwi cera, *in vultu color sine sanguine. Zebr. Ow.* 146. – §. licny, licowy, od prawey strony n. p. sukna, *Rs.* лицо́вый, лѣ́вный. – §. od lica iako poślaku kradzieży, offenbaren Diebſtahl betreffend. Licowe roki abo pozwy, krótszy czas do odpowiadania zawieraią, iak zwyczayne. *Kras. Zb.* 2, 44. Rok licowy w sprawach kradzieżnych. *Vol. Leg.* 3, 76. Statut o licownym roku deklaruiemy, żeby licowny rok nie ściągał się tylko na rzeczy kradzione. *Vol. Leg.* 2, 973. Licowy albo gwałtowny pozew, *citatio violenta albo realis*, iest ten, którym winowayca do sądu, osobą ſtawiony bywa, lub rzeczy iego aresztuią się, co inaczey pozwem aresztownym nazywamy. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 39. rok obliczny, obliczmie dany, eine Ladung, ſelbſt in eigner Perſon zu erſcheinen. *Rs.* лѣ́чный osobiſty). – Oto iawny błąd iego: dowodnie a licownie dowodzi się. *Zrn. Pſt.* 3, 773 *b.* oczywiście).

LICYTACYA, - yi, ź., die Licitation, *Bs.* liczba (cf. liczba); *Cro.* prezaranye; *Bh.* prowolanj; akt prawny, przez który dobra nieruchome, nie cierpiące podziału, iednemu się przedaią. Różni się od aukcyi, że ta ściąga się tylko do sprzedania rzeczy ruchomych, i że licytacya wypada tylko mocą sądową, aukcya zaś bydź może przez dobrowolne od właściciela podanie rzeczy *pluris offerentiae* kupuiących. *Kras. Zb.* 2, 44. Rozkazano królewszczyzny i ſtarostwa drogą licytacyi sprzedać. *Uſt. Konſt.* 1, 195. *W potocznéy mowie* licytacya = aukcya Auction, öffentliche Steigerung; n. p. Reszta maiątku iego ruchomego przez publiczną licytacyą sprzedana bydź ma. *Gal. Cyw.* 1, 95.

LICYTACYYNY, - a, - e, od licytacyi, *Cro.* prezovni, Licitations-. LICYTATOR, - a, *m.*, licytuiący, na licytacyi do przedaży podawaiący, der Licitator. *Cro.* prezovich; *w rodz. żeńſk.* Licytatorka. LICYTOWAĆ *cz. ndk.*, zalicytować *dk.*, na licytacyi kupować, licitiren; *Boh.* prowolati; *Vd.* lizitirati, po vishem prudati, naſtauit, vishè poprauiti; *Bs.* liciti (cf. liczyć).

LICZALNY, - a, - e, daiący się liczyć, liczebny, *Rg.* brojni; *Cro.* broyni; ſich zählen laſſend. Ani grzywna, ani wiarduneк, ani skoyce; nie były monetą liczalną; ale to były sposoby rachowania. *Nar. Hiſt.* 5, 290, *Czack. Pr.* 2, 124, *ib.* 2, 242. *LICZARZ, - a, *m.*; *Sołk. Geom.* 3, 110, *ob.* liczebnik; liczący. LICZBA, - y, ź., (cf. lik); cyfra znacząca, i co się nią oznacza, eine Zahl, eine Ziffer; *Sr.* 2. lizba; *Sr.* 1. zrachowano; *Bh.* cijſlo, poćet (cf. *czcić, cf. poczet); *Crn.* shtilu, shtivila, shtivilu, shtivenje; *Vd.* shtivennje, shtivenje, broi; *Cro.* bròy, broi, brojnik; *Bs.* cislo, broj, cifra; (*Bs.* liczba, = licytacya; *Rg.* brooj, brój, silla (cf. sila; *Rg.* licbat, = licytacya, obwieszczenie, edykt); *Sla.* broj, *Dl.* broy; *Rs.* числò; *Ec.* чи́сма, чи́сменица. Liczba iest wyrażeniem związku między pewną wielkością i iednością wziętą za miarę. *Sniad. Alg.* 1, 3. wyraża, z wielu iedności lub z wielu części tegoż iedności ilość iakowa iest złożona. *Jak. Mat.* 1, 2. Liczbą zowie się wielość iedności. *Leſt.* 2, 4. Znaki liczebne u Rzymian używane, kościelną liczbą teraz mianowano. *Leſt.* 2, 5. Liczba cała, ganze Zahl, gdy ilość złożona z iedności całych; gdy zaś złożona z iedności całych i z części tegoż iedności, albo tylko z samych części iedności, nazywa się liczba łamana albo ułomek, frakcya. *Jak. Mat.* 1, 2, gebrochne Zahl, ein Bruch. – *Grammat.* Liczba pojedyncza *numerus singularis*, liczba mnoga *numerus pluralis*. *Apez. Gr.* Pismo tu w liczbie *poiedynczéy* mowi „kto iest małuczkim“; a nie mówi w liczbie *ſonarzyńſkiéy* „małuczcy“. *Bals. Nied.* 2, 156. w liczbie *osobliwości* (poiedynczéy), i w liczbie wielości. *Farnov.* 37. – §. 2) lik, die Anzahl, die Zahl. Rozmnożyli się nad szarańczę, i niemasz im liczby. *W. Jer.* 46, 23. Wielki Pan nasz, i wielka moc iego iest, a mądrości iego niemasz liczby. *Gil. Kaz. Aa* 2 *b*, granic nie ma, nieokreślona). Złowił małego karpika rybak; rzekł, i to liczbę czyni. *Jak. Bay.* 129. t. i. summę pomnaża, przyczynia, auch der macht die Zahl gröſſer. Ludzie nikczemni i marni na świecie, tylko cień i liczbę czynią. *P. Kchan. Orl.* 1, 55. cf. *nos numero sumus*). – Oddawać co komu pod liczbą, *in numerato relinquere. Cn. Th.* 731. Liczba, z poczet. n. p. Jeſt w liczbie świętych; albo: liczba, gromada, n. p. Obrali iednego z pośrzodku siebie, z liczby swey, z gromady. *Cn. Th.* 789. z grona swego). Wielkość liczby

iakiey

iakiéy rzeczy, - wielka liczba czego. *Cn. Th.* 1250. - Cykl, liczba lat w pewnym czasie odwracaiących się, iak liczba *niedzielna*, liczba *złota*, *indykcya*, *epakta*. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 11. Liczba *złota*, z reguła de tri, aurea regula. *Solfk. Geom.* 163, *ob.* reguła trzech); *Ross.* златое числó. - §. liczba, rachowanie liczbami, das Rechnen. Uczył dzieci czytać, pisać, liczby i grammatyki. *St. Żywo* 2, 145. Musisz znać liczbę. *Teatr* 19, 83. - §. rachunek, który się z czego zdaie, rachowanie się, sprawa, obrachunek, die Rechnung, die Rechenschaft; *Vd.* rashun, raitinga; *Rs.* отчётъ, изысканіе. Abyśmy na on czas, gdy przed prawdziwym sędzią staniemy, z liczby naszéy wyszli. *Hrbšt. Nauk. C* 5. Więc się wiercą, więc się skubią około liczby, około regiestrów, nie wiedząc iak maią co czynić. *Glicz. Wych. J.* 4. Dobry gospodarz sam na liczbie zasiada. *St. Kaz.* 336. t. i. rachunków słucha, nimmt die Rechnung ab. W rok tylko liczbę przeglądał, na wiarę się zdaiąc. *Sk. Dz.* 370. Pan chciał *miáść liczbę* z sługami swemi, a gdy począł *liczbę miáść*, ieden mu był winien dziesięć talentów. *W. Math.* 18. 23, *Leop. ib.*, chciał się rachować z sługami swemi. *Bibl. Gd.*; *Rs.* учётъ имáть, учинáть, учинúть имать). Rachować się z kim, *na liczbę miáść*, *calculare*. *Męcz.* Król chciał *znieść liczbę* z niewolniki swemi, a gdy ią poczynał *znosić*, ieden mu został dłużen dziesięć tysięcy. *Budn. Matth.* 18, 24. Liczby słuchać, *Petr. Pol.* 2, 150. - Pozwał sługę, iż mu *liczby nie uczynił*, a odszedł. *Gorn. Wł. K* 4; er hätte ihm keine Rechnung abgelegt. My cię wolno precz puścimy, kiedy nam *liczbę uczyniisz* dostateczną o wszystkim. *Bielsk.* 48. Oddaj liczbę włodarstwa twego, bo iuż więcéy nie będziesz mógł włodować. *Leop. Luc.* 16, 2. Bym miał utracić ten szlachetny lud, nigdybych za to bogu liczby nie mógł uczynić. *Bielsk.* 53. Rządzenie królestwa wielkiey mądrości potrzebuie, i ciężka czeka Pana Boga liczba z niego. *Sk. Żyw.* 161, t. i. sprawa maiąca bydź z tego dana bogu, odpowiedzialność, schwere Rechenschaft vor Gott, Verantwortung. Liczbę za kogo uczynić. *Sk. Dz.* 64. Oni o tym mnią, iakoby *liczbę* za dusze wasze mieli *działać*. *Leop. Hbr.* 13, 17. Masz *dadź* dostateczną *liczbę* bogu z tych owiec, które ci zwierzono. *Gorn. Dz.* 83. Ten urząd, któryś mi sam zlecił, pełnić muszę, Boć winien liczbę będę dadź za każdą duszę. *Stryik.* 493. Panowie z przełożeństwa swego na ostatecznym sądzie srogą liczbę dadź mają. *Star. Ref.* 137. Kazał ich zabiiać bez sądowéy liczby. *Sk. Dz.* 219, t. i. bez sprawienia się przed sądem, ohne gerichtliches Verhör. - Na liczbie zostać, w kalkulacyą wpaść, nie wyrachować się, winnym zostawać. *Dudz.* 46; *Włod.*, einem schuldig bleiben, mit der Rechnung nicht bestehen. Przed tym panem rachunek mój będzie straszliwy, gdyż wiem, że mi na liczbie wiele zostanę. *Falib.* Q 3. Był wsadzon o to, iż na liczbie został nie mało pieniędzy dochodów tych, które mu było porucżono wybierać. *Bielsk.* 217. Jeśli na liczbie zostaniesz, a nie do naymnieyszego pieniążka wyliczysz, będę cię umiał karać. *St. Kaz.* 337. *LICZBAN *ob.* Liczman. *LICZBOBIERCA, - y, *m.*, der Rechnungsabnehmer. Powinien bydź urząd, któryby drugich liczby słuchał; urząd liczbobierców. *Petr. Pol.* 2, 150. *λογιστης ratiocinator.* LICZBOWY, LICZEBNY, - a, - e *LICZBIANY *Tr.*, od liczby, Zahlen-; *Bh. et Slo.* počétní; *Rs. et Es.* числи́тельный, числе́нный. Wyrazy liczbowe, iedno, dwa etc. *Kpcz. Gr.* 3, 2. Liczebne przykłady. *Geom.* 1, 219. t. i, w liczbach). Trzeci stopień liczby albo sześcian liczebny, *cubus*. *Jak. Mat.* 2, 121, die Cubikzahl. Liczebne imię w Gram. *Slo.* počétne méno; *Rs.* числи́тельное имя. LICZBOWAĆ, - al, - uie, cz. *ndk.*, *Gram.* przez liczby odmieniać imiona lub słowa, z liczby poiedynczéy na liczbę mnogą przemieniać, die Wörter nach dem Numerus abändern, aus dem Singular den Plural machen. - §. liczyć, rachować, rechnen, zählen. Tak iego oyców, iego tak zaszła śmierć sąsiada, Którzy w swych dniach nadzieię iak on liczbowali. *Zab.* 16, 377. LICZĘ *ob.* Liczyć. LICZEBNIK, - a, *m.*, który liczy, rachuie. *Tr.*, ein Rechner, Zähler; *Bh. et Slo.* počétník; *Rs.* числе́нникъ, числи́тель. LICZEBNY *ob.* Liczbowy. LICZENIE, - ia, *n.*, *subst. verbi* liczyć, *Rs.* числе́ніе; *Cro.* brojenye; das Zählen. - §. *numeratio*, das Numeriren, każdey liczby własnemi literami wypisanie, i wypisanych wyrażenie. *Solfk. Geom.* 3, 81. (*LICZKO, *LICKO, - a; *zdrbn. rzeczwn.* lice, *Rs.* личико, личко; twarzyczka, iagodka, das Bäckchen, das Gesichtchen. Widzieć w téy pięknych liczkach odmian wiele. *Teat.* 42 *c*, 21. Lickiem wesołém roznieciona zbierał pióra wiatrem, *ore renidenti*. *Zebr. Ow.* 194. - §. *Liczko muszkatowe. *Mon.* 70, 109 *et* 62, *ob.* łyczko). LICZMAN, LICZBAN, LICZBON, - a, *m.*, *Bh.* poczetny groš, grossi; *Slo.* počétní peniz; *Cro.* koshenk, tutéka; *Vd.* raitar, raitinga; *Rs.* мéдеръ (cf. szeląg), der Rechenpfennig. Ci co w łasce u tyrana, podobni są *liczmanom*, które według upodobania tego, co rachuie, czasem wiele, czasem mało, czasem nic ważą. *Bud. Ap.* 48. Solon tych, którzy u okrutników nieco mogli, liczmanom, któremi rachuiemy, przyrównywał. *Kosz. Lor.* 175 *b*. Na *liczbie czasem liczman wiele waży, czasem nic. *ib.* 175 *b*. Ludzkie rozsądki nie liczmanami rachuy, ale waż sobie szalami. *Cn. Ad.* 455. cf. nie iak witle patrz, ale iak dobre). Nikt mi nie może zadawać, abym kiedy przedawał sprawiedliwość łokciem, funtem, liczmanem. *Birk. Zyg.* 16. Nie chcesz ty liczmanami liczyć, wolisz bez *liczby nieprawdę mówić. *Tworz. Wie.* 32. Łatwiéy liczbonami expensować, iak dobrém złotem. *Teat.* 10, 120. - *§. liczman, który liczy, rachuie, liczebnik, rachownik, rachmistrz, der Rechner, Rechnungsführer, Rechenmeister. Liczman albo rachownik, który przyięcie i wydatek statecznie ma rachować. *Groi. Obr.* 150. Alexander Severus mówcom, grammatykom, lekarzom, gwiazdarzom, muzykom, *liczmanom*, iurgielty naznaczył, i szkoły, gdzie tych nauk słuchano, postanowił. *Kosz. Lor.* 106. LICZMANNICA, - y, *ż.*, Rachownicza tablica albo stół, abo liczmannica, *abacus Cn. Th.* 905; ein Rechentisch zu Rechenpfennigen. LICZMANOWY, - a, - e, od liczmanów, Rechenpfennigs-. LICZNIK, - a, *mi*, LICZĄCY, - ego, *m.*, LICZARZ, - a, *m.* (*Solfk. Geo.* 3, 110), der Zähler eines Bruchs; *Bh.* početník; *Br.* brojitegl; *Rs.* числи́тель (*diffg. Rs.* счётчикъ *la visiere du canon* cf. lice). Liczba wyższa ułomku, licznik, *numerator*; niższa mianownik *denominator*. *Jak. Mat.* 1, 60. W frakcyi *liczący* piszo się

nad liniyką. *Solfk. Geom.* 3, 78. Część gorna ułomku, wyrażaiąca wiele części bierze, nazywa się licznikiem. *Lefk.* 2, 18. - §. 2) Licznik *ziele*, z bukszpan ośmiy, Lukszdorn. *Sfirzk. Ped.* 415; drzewo, z ktorego sok *Lycium* bierą. *Sien. wykl.*, der Buchsdorn. LICZNIKOWY, - a, - e, a) od licznika frakcyynego, den Zähler betreffend. - b) od licznika ziela, Buchsdornen-. LICZNIE, LICZNO, *adv. a lj.* liczny; z w wielkiey liczbie, *Cen.* dokaż; *Rs.* многочи́сленно; *Ec.* собо́рнѣ (*diftg. Rs.* лично osobiście, ustnie, *ob.* obliczenie, *ob.* lice), gehäuft. **LICZNOPIĄTRZYSTY, - a, - e, o wielu piętrach, vielſtöckig, mehrere Stöcke habend. Liczнopiątrzyfte chłop napełniaią, Z dotkliwym utęfknieniem kroia wyglądaią. *Zab.* 12, 105. LICZNOŚC, - ści, ż., mnogość, *ob.* likowitość; *Rs.* многочи́сленность; die Vielheit, reiche Anzahl, Menge. Nie moc i liczność dzielne roty wsparła, Duch mężny pokłać okropną przemienił. *Kras. Woy.* 116. LICZNY, - a, - e, mnogi, zahlreich; *Rg.* velebrojni; *Rs.* многочи́сленный. Nie bardzo liczna kompania, ale wesoła. *Teat.* 3 *d*, 80. - §. liczebny, liczący, zählend, Zahlen-. Liczna iest litera każda arytmetyczna, która cokolwiek waży, iakich iest dziewięć od 1 do 9, *significativus. Solf. Geom.* 3, 78. Nieliczny, litera iedna arytmetyczna 0, którą nazywaią *cyfrą*; sama przez się nic nie waży, tylko przydana *licznym*. *Solfk. Geo.* 3, 79. LICZNE, - ego, *n.*, płata od liczenia. *Tr.*, Zählgeld. LICZONY, - a, - e, *part. perf. verb.* liczyć, zählen. I liczone wilk bierze. *Rys. Ad.* 2; *Slo.* i ſ čítaného wlk bere, *non curat numerum lupus*). - Z Nowogrodu dawano do skarbu Litewskiego liczonych pieniędzy dziesięć tysięcy złotych czerwonych. *Stryik.* 633. t. i. gotowych, w gotowiznie, baares Geld. LICZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, obliczać, zählen; *Bh.* počítati (cf. poczytać); *Crn.* shtęti, shtęjem, shtejam; *Vd.* shtejti, shteti, shtiem, shtejem, štivejnije delati; *Cro.* broiti (cf. broić); *Rg.* broitti (*Rg.* liciti, lijciti *publicare, euulgare* licytować; *diftg. Dl.* lich m, z lécz; *Slo.* líčiť barwić *ob.* lice). *Bs.* broitti; (*Bs.* liciti, z licytować); *Rs.* счѣсть, сочту́, счита́ть, счисля́ть, счисля́ть, исчисля́ть, изчисля́ть *ob.* °cić, czytać, poczet); *Ec.* согла́дити. Gdy pieniądze oddaią wielkie, nie liczą z osobna grosza każdego, ale na szale ie kładą. *Birk. Krz. Kaw.* 13. Mało ten dziedziczy, Kto swą trzodę liczy. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 269. Snadny do liczenia *Slo.* ſciſlnỳ (cf. ścisły), počítebnỳ, znadnỳ i zečtený. Cudze pieniądze licząc, nikt się nie zbogaci. *Cn. Ad.* 110. cf. cudze proso oganiasz, a twoie wroble piią). Na iednego sto się ich liczyło. *Jabł. Buk. N. b.* Liczy się szabel dwakroć sto tysięcy, Okrom posiłków Multańskich z Wołochów. *Kochw. Wied.* było tyle). - Rzuca się, kłnie, milionami djabłów liczy. *Teat.* 1 *b*, 63. cf. djabół). - Liczyć komu co, z odliczać, einem aufzählen. - *Fig.* Czy to, żeś nieprzyiaciół ukrocił, toś powinien i nam liczyć guzy? *Bardz. Luk.* 31. dokuczać). - Liczyć kogo między, z policzać *Cn. Th.*, einen zu etwas rechnen, mit dazu zählen. Kołoman raczéy się liczył bydź Halickim królem, a nie Ruskim. *Bielſk.* 115. t. i. liczył się między Halickich królów). Rod swóy od Marsa liczył. *Orw. Ow.* 236. wywodził). - §. *transl.* płacić, wyliczać, zahlen. Wiele obiecuią, mało liczą. *Dwor. B.* 2. LICZYCIEL, - a; *m.*, który liczy, *ob.* licznik, der etwas zählt, der Zähler; *Rs.* счи́слитель, счетчикъ; *Ec.* числи́тель. LICZYDESKA, - i, *ż.*, tabliczka do liczenia na niey pieniędzy, das Zählbret. *Tr.*, celbrat, *Boh.* početnice; *Ros.* счетны, *ob.* liczmannica. LICZYDESKOWY, - a, - e, Zählbrets-. LICZYDŁO, - a, *n.*, *convallaria multiflora Linn.*, gatunek konwalii, rośnie w lasach. *Jundz.* 206, *Kluk Dyk.* 1, 151, eine Art von Convallien oder Maiblümlein. LICZYGROSZ, - a, *m.*, LICZYGRZYWNA, LICZYKRUPA, - y, *m.*, LICZYKRUPKA, - i, *m.*, skneza, skąpiec, kutwa, zmindak, smażywiecheć, wędzigrosz, *Vd.* ſlikovez, terdiu, kluka, dershiga, dershel; *Rs.* скряга, скопидомъ, крѣпкимъ, колотырникъ, алтынникъ, ein Knicker, ein Filz. Mieszkał na folwarku ſrzechą poszytym iakiś liczygrosz. *Oſſol. Str.* 4. Nie kup' sobie urzędu, rzecz trudną, przeciwną, Lepiey snadź po ſtaremu zołtać liczygrzywią. *Klon Wor.* 12. Pieniądze tego liczygrzywny . . . ib. 45. Liczykrupo, kutwo, żydzie. *Zabł. Z. S.* 55. Oto to ten łakomiec, ten liczykrupa, *Teatr* 36 *b*, 109, *Mon.* 75, 589. Dla brzydkiego skąpſtwa swego, w całem mieście za lichwiarza, kutwę i liczykrupę iest miany. *Teatr* 1 *b*, 58. Liczykrupa lękał się, by z głodu nie umarł, a pieniądze korcami mierzył. *Zab.* 5, 218. Syn marnotrawca, ociec skneza, skąpiec i bezecny liczykrupa, *Teat.* 7 *c*, 44.

LIEBFUNT, - u, *m.*, miara miodu prawnego w Kurlandyi. *Czack. pr.* 1, 292, ein Honigmaß in Curland. LIBSFUNT, - u, *m.*, różna miara morska; we Gdańsku 20 liesfuntów składało ieden szyffunt. *Czack. Pr.* 1, 292, das Liefpfund (Liefländiſch Pfund).

°LIEKKI *Leop. Job.* 24, 13. *ob.* Lekki. °LIESZ *Mącz.*, *ob.* Lesz. °LIFNIK *ob.* Lichwiarz.

LIGA, - i, *ż.*, związek, spiknienie, przymierze, die Ligue, das Bündniß, der Bund. Kazimierz W. z książętami Pomorskiemi uczynił ligę wieczną, przeciw każdemu nieprzyiacielowi. *Bielſk.* 192, *Gil. Kat.* 244. Srogim Krzyżaków uciskom chcąc zabieżeć Prussacy, sprzysiężenie niejakie, co *ligą* nazywali, między sobą ſtanowią *Krom.* 594. Ligę z sobą wzięli, przysięgą się wspolną wiążąc. *Warg. Cez.* 4. Chce mię mieć Barbal w małżeńskiéy lidze. *Kras. Off. B b.* O cudowna na świecie rzeczy ludzkich liga, Zawsze smutek pociechy, żal nadzieie ściga. *Pot. Jow.* 83. - §. 2) Liga monety, das Korn einer Münze, to iest, wiele łotów srebra i wiele miedzi w grzywnie monety. *Solſk. Arch.* 190. Talary nieiednaką ligę i wagę po sąsiedzkich państwach w sobie mają. *Vol. Leg.* 3, 800. - §. Liga w *muzyce* nad kilką notami, znaczy, iż bez uniesienia ręki, następnie iednę po drugiey notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na skrzypcach z iednym ſtrychem. *Mag. Mſk.*, in der Muſic, das Verbindungszeichen der Noten, die geſchleift werden, der Schleifer. - §. u *fliziów*, ligi, sznury, któremi dla mocy żagli na brzegach iest obszyty. *Mag. Mſk.*, die Rondſchnure, Beſatzſchnüre am Segel.

LIGAWICA, - y, *ż.*, łgniączka, ein lehmigter Boden, Mohr, *uliginosa terra. Cn. Syn.* 932. Ledwo się pomknął z woyskiem na owe ligawice, rozumieiąc, że to bydź miała krótka przeprawa, wypadł nieprzyiaciel na

biedzących się w błocku. *Nar. Hist.* 3, 350. Resztę uciekających błota i ligawice potopiły, *ib.* 4, 174. *cf.* trzęsawica, topielisko). LIGAWICZNY, - a, - o, Igniący, schlüpferig, moraſtig.

LIGNIA, LIGNIOWY *ob.* Lipień ryba. LIGNICA *ob.* Legnica.

LIGUSTR, - u, *m.*, *liguſtrum vulgare Linn.*, der Hartriegel, krzew mieruy, zdatny do zasadzania mnieyszych szpalerów. *Kluk Rosl.* 2, 56. LIGUSTROWE iagody zowią się po Staropolsku ptaszą żobią. *Kluk Rosl.* 2, 56, *Kluk Dyk.* 2, 88, Hundsbeeren. *Sleszk. Ped.* 419, *Mon.* 74, 712.

LIK, - u, *m.*, liczba czego, die Anzahl, die Zahl. (*Ross.* лик› chór śpiewaków, gromada, zgromadzenie). Ośm zrodził synów, tymże corek likiem. *Zygr. Pap.* 331. Lik bardzo mieruy prawdziwych przyiaciół. *Jak. Bay.* 144. Niezmierny lik materyy nayważnieyszych decyzyi naszey oczekuie. *Gaz. Nar.* 1, 58. Mości księże Kanoniku Głupiwa w świecie iest bez liku. *Kras. Liſt.* 2, 52. Namiętności likiem trudno wypowiedzieć, gdyż rozmaicie ich wyliczaią. *Petr. Et.* 134. Załyway dóbr docenanych pod miarą, pod likiem. *Zab.* 13, 244 *Nar.* *LIKOWITOŚĆ, - ści, ż., liczność, die Menge, die Zahlreichheit. Likowitością nieprzyiaciół ustraszeni, pierzchnęli. *Krom.* 652. *LIKOWITY, - a, - e, liczny, zahlreich. Niespodziewanie na nieprzyiaciela nierównie likowitszego napadli. *Krom.* 616. Bolesław woysko likowite Konradowe pogromił. *ib.* 249.

Pochodz. *liczba*, *liczalny*, *liczarz*, *liczbiany*, *liczbowy*, *liczebny*, *liczbować*, *liczebnik*, *liczyć*, *liczman*, *liczmannica*, *licznik*, *licznie*, *liczny*, *liczność*, *liczony*, *liczydełka*, *liczydło*, *liczygross*, *liczygrzywna*, *liczykrupa*; *doliczyć*, *naliczyć*, *obliczyć*, *odliczyć*, *nadliczyć*, *policzyć*, *przeliczyć*, *przyliczyć*, *rozliczyć*, *rozliczny*, *rozliczność*, *wliczyć*, *wyliczyć*, *nawyliczać*, *zaliczyć*, *zliczyć*, *niezliczony*, *niezliczny*.

LIKTOR *ob.* oprawca, ceklarz, *Rg.* scibonoszcjaz; *Rs.* палачъ.

LIKWIDACYA *ob.* obrachunek.

*LIKWIERYCYA *ob.* Lukrecya.

LIKWOR, - u, *m.*, z *Franc.*, Liquer; *Rs.* ликёръ. Wódki słodkie, *likworami* zwane, żołądek psuią. *Krup.* 5, 97. To trunki, które oycowie nasi po prostu nazywali *gorzałką*, potym *wódką*, my teraz ochrzciliśmy *likworami*. *Kras. Pod.* 1, 18. Przedtym wódka była wódką; dziś iest likworem. *Mon.* 67, 394. Napić się porcyi *wódki*, nie godzi się, ale wypić kieliszek *likworu* wolno. *Kras. Pod.* 1, 18. *cf.* nie pałką, ale kiiem). Rano się wszyscy do niego na likwory schodzą; w wieczor ostrygi stare wina ciągną. *Zab.* 13, 204. - *Fig. burl.* Ja znayduię w tych wierszach iakiś likwor radości niewypowiedzianéy. *Boh. Kom.* 4, 138.

LILI *ob.* li li li. LILAĆ, LULAĆ, LULKAĆ, - ał, - a, *instr. ndk.*, śpiewaniem *li li* dziecię usypiać, ein Kind in den Schlaf singen, einsingen; *Rs.* люлюкать, улюлюкать, баюкать, баюкивать, убаюкать (*cf.* *Rg.* lehati, lúgljati *mouere*). Mamka nad kolebką śpiewała: Iulayże, Lulay Lulay chłopieczku. *Opal. sat.* 72. - *transl.* A kto wie, ieśliby iuż miłość mu zdradziecka Obcego czasem w domu nie lulała dziecka? *Zabł. Zbb.* 73. LILANIE, LULANIE, - ia, *n.*, śpiewaiące usypianie kogoś, das Einsingen in den Schlaf, das Einwiegen.

Pochodz. *wlulać się*, *wlulić się*, *ululać się*.

LILA, - i, ż., kolor bzowy, Lilafarbe. Dosyć długo chodziłem w *lili*, czyli bzowym kolorze. *Niemc. Kr.* 4, 12. Czy lubisz kolor lila? *Teatr* 38, 297.

*LILCH, LILAK iest słowo Tureckie, którego i Słowacy równie używaią; nie wiem kto ie od kogo ma. Owoc zowią Słowacy Lilch *glans unguentaria*; podobne są piſtacyom, tłuſtsze niż nasza bukiew'; oléy z nich nigdy nie zgorzknie, i inne olcie od zgorknienia broni; zowią ten oléy *benoninum beniouinum. Sien. wykl.* Aptekarski orzech, Turecka bukiew', owoc drzewa podobnego tamaryszkowemu. *Sleszk. Ped.* 415. *cf.* bukiew' Turecka, Apothekernuß, Myrrheneichel. *Lilchowe* iądrka zowią też Turecką bukwicą. *Sien.* 573. - §. b) Lilak, *syringa vulgaris Linn.*, Spaniſcher Hohlunder, Lilak; *Rs.* сирель, krzew początkowie obcy, teraz tak przyswoiony, iż po niektórych mieyscach, mianowicie koło ogrodów, dziko rośnie. *Jundz.* 87.

LILIA, - ii, ż., z *Lac.* lilium, die Lilie; *Slo.* lilium; *Hg.* liliom; *Sr.* 2. leluja; *Sr.* 1. lilivo; *Bs.* lilian, ljer, lir, gljer; *Cro.* lilyan, lilium, lilia; *Dl.* lilian, lily, lir; *Vd.* lilia; *Crn.* lilija, limbar; *Rg.* ljèr, ljerich, *Sla.* ljiljan; *Rs.* лилія, кринъ, сарана, цвѣтъ нарцисъ. Mleczne ku niebu wymusnąwszy szyie, Kuiemu coś mówić zdaią się lilie. *Zab.* 9, 14. Czasem między pokrzywami lilia rośnie. *Kosz. Cyc.* 70. Dziewczęta, iak róże i lilie. *Teatr* 30, 68. *cf.* mleko a krew'). Lilie kilkorakie są, białe, Hiszpańskie, czerwone abo pręgowane, żółte pospolite w ogrodach. *Kluk Rosl.* 1, 255. Lilia żółta polna *hemerocalles*, gelbe Lilie, Feldlilie. *Syr.* 751. Lilią polną abo leśną po wieysku zowią *maleszka*. *Lek. Kol.* 3, 6. Lilia wodna Egiptska *ob.* narzaniec. *Syr.* 1410. Wodna lilia biała; lilia wodna mnieysza biała i większa *ob.* grzybienie. *ib.* 770 *et Sien.* 112; 770 - 73. Padolna lilia *ob.* konwalia, łanuszka, łanka. Lilia Turecka *ob.* tulipan; lilia płotowa *ob.* powóy płotowy. *Urzęd.* 290. Lilia wielkonocna *ob.* Szafran polny Turecki. - §. Lilia *herb*, *ob.* Wierzbna. - *§. Pnie iak *ud miąższe, a okrągłe, u wierzchu zaciosane, *liliami* u Rzymian zwano. *Warg. Cez.* 197, bey den Römern, eine Art von Paliſaden. - *§. Wzięła na się lilie, nausznice, pierścionki. *W. Judit.* 10, 3. manele *Bibl. Gd.*, Armbänder). LILIOWY, - a, - e, od lilii, Lilien-; *Sr.* 1. liliovve; *Rg.* ljerni; *Rs.* лилейный. Liliowy ogród, *Rg.* ljeriscte: *Sr.* 1. lilivenza, liliovva zahrada; *Dl.* lilische). Liliowy korzeń, oleiek, kwiat; liliowa wódka. *Syr.* 579. Białość liliowa. *Teat.* 55, 8. LILIYKA, - i, ż., *dem.*, eine kleine Lilie.

LIMA, - y, ż., z *Lac.*; *transl.* poprawa, die Ausbeſſerung, die Feile, z. B. der Critic. Pośpieszay, ale zwolna; pisz ostróżnie rymy, Nie lcń się ich dwadzieścia razy wziąć do limy. *Dmoch. Szt. R.* 18.

LIMBA *ob.* Linba.

LIMITACYA, - yi, ż., LIMITA, - y, ż., odkładanie, odroczenie, zawieszenie, n. p. seymu, sądu, das Ausſetzen, z. B. der Reichstagsſeſſionen bis zu einer andern Zeit. Sławna limitacya seymu Konstytucyynego. *Gaz. Nar.* 1, 212. LI-

MITOWAĆ. - ał, - nie, cz. *ndk.*, zalimitować *dk.*, odkładać, zawieszać, odroczyć, **aufſchieben, verſchieben, auffchieben.** Chcąc zmordowanym siłom naszym trzechletnią seymową pracą dadź odpoczynek, sessye seymowe do dnia 15. Sept. limitujemy. *Gaz. Nar.* 1, 212.

LIMONADA, - y, ż., **die Limonade**; *Vd.* lemanada, lemonſku pitje; *Rc.* хладонúтïе, смуденонúтïе. Limonada z wody, cukru, soku cytrynowego, iest trunkiem chłodzącym, *Kluk Drk.* 1, 134. Czokolata iest rozkosz Hiszpana, herbata rozrywką Angielczykom, limonata chłodzącym posiłkiem Włochom. *Zab.* 5, 67. W Wiedniu na większych placach rozbiiaią wielki namiot, w którym w wieczor limonadę i lody rozdaią. *Pam.* 85, 1, 869.

LIMONIA, - ii, ż., owoc drzewa należącego do gatunku cytrynowego, **die Limonie**; *Pers.* Limon; *Boh.* limaun; *Vd.* lemona; *Cro.* lemon; *Crn.* elmona; *Bs.* limun). Nad limonie z Kandyi niemasz lepszych w państwie Tureckim *Star. Dw.* 30. Sok z świeżych limonii. *Syr.* 1042. W potoczney mowie toż co cytryna, albo też cytryna zakiszona, **eine eingemachte Citrone.** Od limonii niech płacą podatku po groszy piętnaście, gdyż nie zła pieczenia z ogórki albo z cebulą. *Tek. C* 2 *b.* Stanie za limonią i za kapary ona wdzięczna przeieżdżka z miłym towarzyszeni. *Rey Zw.* 26. - §. 2) Limonia *ziele*, *limonium Cn. Th.*, **Limonienkraut**; *Cro.* zimozelenka.

LIMONT *herb*, miecz otłuczony, rękoieścią do góry obrócony, między trzema kulami. *Kurop.* 3, 30, **ein Wappen.**

LIN, -u, -a, *m.*, (cf. glina, lnąć, lgnąć); *Bh.* lin; *Vd.* linj, gleneasta riba; *Cro.* lin riba; *Bs.* lin, tenká; *Slo.* lin, S'wet; *Sr.* 1. lin; *Sla.* linjak; *Rg.* lin, lignak; *Rs.* линь, линёкъ (cf. ленóкъ); *Germ. Provinc.* Schlein, *Dan.* Elie), **die Schleihe** *cyprinus tinca Linn.*, ryba średniéy wielkości, ma skórę kleiowatą śliską, łuski ledwie co znaczne, znayduie się w wodach błotnistych. *Zool.* 188. Lin błotnisty. *Jabł. Fz.* 5. Jak błotni linowie, Kozacy na miatnią przyszli. *Biał. Odm.* 45. Gdy w mieszku ieno lin, niechay łosoś na stole nie bywa. *Star. Ref.* 75. t. i. pięknią się mierzyć). Liny *szewcami* zowią; żywe młodociane pod stopy przywięzywać, wyciągną z człowieka żółtaczkę. *Haur Sk.* 405.

LINA, - y, ż., (cf. len, Lein), *Bh.* lano, *Lett.* lyna, *Gr.* λίνον, *Lat.* linea, *Suec. et Isl.* lina, *Dan.* line, *Gall.* ligne, *Germ.* Leine), **ein Tau, ein Seil.** Sznury dzielimy na dwa gatunki, na postronki i na liny. Przez liny rozumiemy szntury splecione z dwóch lub więcéy postronków. *Jak. Art.* 3, 225, *Rs.* канáтъ. Lina sznur gruby nie z nicianych, ale z postronkowych żeber splecione. *ib.* 3, 299. Lina całówka, półtóra całówka, 5/3 całówka etc. *ib.* 3, 42. Lina okrętowa *Crn.* veruv; *Vd.* brodarska verv, ladjouni konop; *Rg.* cêlo; *Bs.* gumina; *Rs.* бечéва, бечевка. Liny okrętowe *collect.*, **Takel**, *Bs.* scjuste, konopi od drjeva; *Rs.* оснáстка. Okręt w liny opatrywać **betakeln**, *Rs.* оснащивать; opatrujący okręt w liny, **der Takelmeiſter**, *Rs.* оснастчикъ. Liny okrętowe odmienić, **umtakeln**, *Rs.* переснастить, переснащивать. Zbierać liny z okrętu, **abtakeln**, *Rs.* разснастить, разснащивать, *subſt.* разснáстка, **das Abtakeln.** Nieprzyiaciel odciąć liny, i uchodzić musiał. *N. Pam.* 23, 150, **die Taue kappen**; cf. kotwica). Flisy ciągną statek lądem *polną* liną. *Haur Ek.* 1-i. *Pólka*, zowie się lina, którą flisy statek do góry holuią, i tę z maszt wydaią. *Mag. Hiſt.* Już liny ięczą, wiatrow potęgą przyparte, Żagle, które tak długo służyły, rozdarte. *Zab.* 11, 300. W tym zmieszany krzyk flisów; napełniaią brzegi, i liny wyciągaią i żagle do biegu. *Jabł. Tel.* 325. Liną ciągnęli czołno do brzegu. *Rog. Doś.* 1, 147, *ob.* cumaj. Już żeglarze po linach biegaią. *Jabł. Ez.* 91. - *promiscue*: powroz, sznur, **ein Seil, ein Strick, eine Leine.** Każe im, żeby go na linie Do tey spuściły głębini. *Zab.* 14, 283. Lina; powróz gruby u sieci, z nawłoka). Tanieczuik na linie upadku się nie boi. *Zab.* 7, 160. *Węg.* Weźcie go wole i wytrzepcie drwiny Mocno i gęsto poltronkiem od liny. *Jabł. Fz. B* 4. Nie raz bywał przed woytem u kata na linie. *Pot. Zac.* 52. Spuściwszy linę z ołowiem do morza, należli głębią na dwadzieścia sążni. *Leop. Act.* 22, 28. sznur z ołowem. *Bibl. Gd.*, **das Senkbley, die Bleyſchnur**); cf. linka *dem.*

LINAĆ *ob.* Lunąć.

LINBA, - y, ż., LIMBA (*Lad. H. N.* 92), LIUBA *Cn. Th.*, *pinus pinea Linn.* (cf. *Ger.* Linbaum, Lehne), **der Zirbelbaum**; drzewo wielkie sosnie nieco podobne, rośnie nie tylko we Włoszech, ale też obficie w górach Węgierskich. *Sien. wyk.*, *Sleszk. Ped.* 415. LINBOWY, LIUBOWY, LIMBOWY, -a, -o; **Zirbel-**. Paczki abo linbowe orzeszki, owoc linby. *Sien. wyk. et Sien.* 527, *Sleszk. Ped.* 415. Z żywicy limby dystylują olejek zwany limbowy. *Lad. H. N.* 92.

LINDA *herb*, w polu czerwonym drzewko na ukos żółte z pięcią gałązkami; w hełmie dwa takież drzewka. *Kurop.* 3, 30, **ein Wappen.**

*LINEA, LINIIA (*Cn. Th.*), - ii, ż., *Lat.* linea; *Slo.* linie, čarta; *Hg.* linea; *Bh.* cjara, cf. czary; *Sr.* 1. smuha, smujka (cf. smuga); *Sr.* 2. smuga; *Crn.* smiga, potęga, potésaj, cf. pociąg); *Cro.* linea, linya, cherkuya, trák; *Vd.* verſta, shreda, zilla, linia, cf. wiersz, warstwa); *Dl.* redka, potezek, trak; *Bsn.* trák, vrrilka; *Rg.* rédka, trak, rjez, cf. rzęd, réza); *Sla.* redak; *Rs.* лúнïя, линéя, спрóй, спрóка, спрочка, черта; крéса, **die Linie.** *Mathem.* liniia iest długość bez szerokości i miąższości. *Grzep. Geom. C.* Liniie są proſte, krzywe, i mieszane. *Łęſk.* 5. Liniia przez pośrzodek koła, gałki puszczona. *Cn. Th.*, z środnica, *diameter*, **der Durchmeſſer**, cf. promień, cięciwa, sieczna, styczna). Liniia z góry na dol proſto idąca, iako w modle, w krokiewce, iaką kamień z góry lecąc czyni, iako słupiec między krokwami idzie. *Cn. Th.*, z proſtopadła, pionowa, **eine ſenkrechte Linie.** Liniia dzieląca ziemię na dwie połowy, północną i południową, z równik, **der Aequator, die Linie.** Liniia od rogu do rogu rzeczy nieokrągłych. *Cn. Th.*; z przekątna, **die Diagonallinie.** Linia w ciąż abo w bród, *infinita*, bez naymnieyszey miary; którą do upodobania dłuższą rysować możesz. *Solſk. Geo.* 4, **die Linie ohne Ende.** Liniie równoległe, **Parallellinien.** Liniiami, rzędami, waratwami, **in Linien, in Reihen**; *Rs.* посмрóчно. - Liniia *per excell.*, z prz. liniia, **die Linie**, gerade Linie, cf. sznur). Srzodki z iáworowych drzew, w liniie wysadzonych, płynie strumień. *Pilch. Sen. liſt.* 425. Kazał w lesie liniią ciąć do kościoła parafialnego. *Teat.* 19, 46. prostą ulicę.

§. b) *transl.* liniie na twarzy, kreſki, Geſichtslinien, Geſichtszüge. Z nich był ieden ſtarszy, drugi młodszy twarzą, W nim liniie Ulissa podobieńſtwo żarzą. *Jabł. Tel.* 3. — §. *meton.* liniia, s liniial, das Linial. Liniia ſtolarſka, inſtrument, podle którego liniie rysuiemy. *Solſk. Geom.* 4. Liniie *plur.*, karta z nakreślonemi grubemi liniiami, która się podkłada pod papier, na którym się pisze, dla proſtszego pisania. *Tr.*, das Linienblatt. Po liniiach pisze. *Tr.* — §. liniia, s grau, dwunaſta część cala, die Linie eines Zolls, der Gran. Łokieć dzieli się na calow 24, z których się każdy z 12 liniy ſkłada. *Zabor* 13, *Leſk.* 2. — §. 3) Liniia woyſka, s filata, die Linie, ein in die Linie geſtellter Theil der Armee. Szykuiąc woyſko do boiu, oddziela się przynaymniey połowa batalionów i szwadronów na piérwszą liniią. *Jak. Art.* 2, 467. Każda liniia uszykowana do boiu, podziela się na brygady. *ib.* 2, 467. — §. *Fortific.*, liniia, s szereg przedpiersieniów, eine Fortificationslinie. Obronna liniia poprowadzona od kąta ramiennego do kąta obarczonego. *Jak. Art.* 3, 305. cf. cyrcumwalacya, s okołokopy. — §. *poet.* kres, koniec, granica, das Ende, die Gränze. Umiał pamiętać o rzeczach oſtatnich, zwłaszcza o śmierci, która oſtatnią ieſt liniią wszyſtkich. *Birk. Chod.* 38. — §. liniia rodu, familii, s bocznica, dzielnica, pokolenie, plemię, die Geſchlechtslinie. Liniia proſta krewności dzieli się na liniią wzgórę idących przodków naszych, od których my pochodzimy, rodzice, dziad, baba, pradziad *etc.*; i na drugą na dół idących, które od nas pochodzą, dzieci, wnuki *etc. Sax. Porz.* 124, aufſteigende und abſteigende Linie, cf. poboczna liniia). Szlachcicem, ale tylko z linii oycowſkiéy. *Pot. Jow.* 197. cf. po mieczu, po kądzieli). Jako tu po liniiach i oycach rodzay Chryſtusowy idzie, tak też kapłanów od apoſtołów liniia, wstęp i ſukcessya ukazać się może. *Sk. Żyw.* 2, 173. (*LINIAK, — a, *m.*, rynsztok. *Tr.*, die Gaſſenrinne, die Goſſe, der Rinnſtein. Wpaść w rynsztok; w *liniiak. *Ern.* 198, *ob.* lunąć, linąć). LINIAŁ, LINIIAŁ, — u, *m.*, prawidło, liniia, Lineal, Richtſcheit, Regul; *Sr.* 1. lineyan, linian; *Vd.* lenier; *Crn.* smugâvnek, potęga; *Rg.* rèdka; *Sla.* linial, riga; *Cro.* linoval, linuval; lineal; *Rs.* линѣйка. Na papierze, aby złączyć dwa punkta przez liniią proſtą, używamy liniiału. *Geom.* 6. Liniał, krótsza lub dłuższa drewniana lub z innéy materyi liſtwa, obrobiona w liniią proſtą. *Jak. Art.* 3, 299. Chcąc wyciągnąć liniią proſtą, używa się do tego liniiału, który przykłada się na dwa punkta, żeby od obu równo odſtawał, i ołowkiem abo piórem wdłuż tego liniiału powiedzionym kreśli się liniią. *Jak. Mat.* 2, 6.

Pochodz: *liniiowy*, *liniiować*, *liniiownik*, *liniyka*.

LINIĆ się, *LENIĆ się, — ił, — i, *recipr. ndk.*, LINIEĆ, *LENIEĆ, — iał; — ieie, *neutr. ndk.*, zlinić się, zlenieć *dk.*, *Bh.* linati; *Crn.* levim, leviti se, pusheti se; *Vd.* mishiti se, oddvakati se; *Cro.* lilimsze; *Bs.* mitaritise; *Rs.* линять (z. płowieć, pełznieć); сѣнять; sierść uronić, haaren, ſich haaren, ſich hären. Kiedy bydlę iakowe linieie, to ieſt sierść swoię odmienia, lepszéy mu dodadź potrzeba wygody. *Kluk Zw.* 1, 152. Jelenie, gdy na wiosnę lenieią, wiele cierpią. *Lad. H. N.* 56. Lecie się leni, zimie lis porasta sierścią. *Pot. Pocz.* 111. Gdy koń linieć nie może; iak poradzić temu. *Lek. Kon.* 68. Wąż corok na wiosnę lenieie, skórę nową bierze, ſtarą z siebie zrzucaiąc. *Zool.* 199, die Schlange häutet ſich; *Cro.* olilénye kache *exuvium serpentis*. LINIENIE, — ia; *n.*, *subſt. verb.*, das Haaren; *Cro.* lilenye, olilenye; *Crn.* livênje, levenje). Wiele zwierząt czasów porwnych odmieniaią swoie okrycie, co się nazywa u zwierząt ſsących linieniem; u ptaków pierzeniem. *Zool.* 71. Czas linienia się psów *Rs.* разлинка (хлѣнучестия sploшiałość). *LINIĆ, *activ.*, skorę obłupiać, abſchalen. Zliniwszy skórę z zgrzybionego wierzchu z pniaka, zamazać gliną, aby tam woda nie zachodziła. *Cresc.* 126. — Pochodz. *oblinieć*, *oblinialy*.

LINIIA *ob.* Linia. LINIOWAĆ, — ał, — nie, *cz. ndk.*, liniie pisać, znaczyć. *Cn. Th.*, *Bh.* čjarovati (cf. czarować); *Sr.* 2. ſmujkuvu; *Crn.* smugam; *Vd.* verſtiti, nareshati, poverſtiti, poreshati; *Cro.* linûjem; linûjevati; *Hg.* lelineálom; *Dl.* redkujem; *Rg.* rèdkovati; liniren, Linien ziehen. *Urs. Gr.* 227. LINIOWANIE, — ia, *n.*, das Liniren. LINIOWNIK, — a, *m.*, ktory liniiuie, der Liniirer. LINIIOWY, — a, — e, od linii, z liniy złożony, po linii uczyniony. *Cn. Th.*, Linien —, nach der Linie; *Rg.* redkovni; *Rs.* линѣйный, стройный, стройный. Okręt liniiowy, ein Linienſchiff, duży, mocny do wytrzymania boiu w linii. *Papr. W.* 1, 346. LINIYKA, — i, ż., *dem.*, ein Linchen, eine kleine Linie; *Rg.* rièsak; *Cro.* lineicza, linyicza, trâchica; *Dl.* rezak, trachicz; *Fc.* чертица.

LINKA, — i, ż., *dem. nom.* lina, eine Leine, ein kleines Seil; *Rs.* линѣйка. Naymnieysza linka ſkłada się z trzech poitronków, a z dziewięciu żeber. *Jak. Art.* 3, 227. Armatna linka, *trait à Canon*, ma w każdym żebrze po 26 nitek. *ib* 43. U ſtrzelców, linka albo polna linka, półka, lina za którą holuią; cf. nadać linkę, zamknąć linkę. Koń biega na lince w manezie. *Kaw. Nar.* 354. Trzymaiący konia na lince, powinien mieć rękę spokoyną, i konia raptownie nie szarpać. *ib* 385.

LINKUR, — a, lub — u, *m.*, der Luchsſtein, gładki kamień, o ſtal uderzony daie ogień; w kolorze podobny do żółtego bursztynu. *Kluk Kop.* 2, 67.

*LIOD, a lod, n. p. *Leop. Ps.* 148, 8.

LIPA, — y, ż., *Bh. et Slo.* lipa; *Sr.* 1. *et* 2. lipa; *Crn.* lipa; *Vd.* lipa, lipovu drevu; *Cro.* lipa, lippa; *Sla. et Bs.* lippa; *Rs.* липа; die Linde, piękne leśne drzewo pierwszéy wielkości, pospolicie z pięknym gałęzistym wierzchem. Kwitnie biało z zapachem. *Kluk Rośl.* 2, 26. *Slo. Prov.* otrhani gako lipa *rotus lacer*. — §. rzeka na Rusi, wpada do Dniestru. *Dyk. Geog.* 2, 85, ein Fluß in Reußen. LIPAWA, LIBAWA, — y, ż., miaſto w Kurlandyi nad morzem Baltyckim. *Dyk. G.* 2, 78, die Stadt Libau in Kurland. (*Sr.* z Lóbawa, miaſto Lóbau w Luzac.). LIPCOWY, — a, — e, od miesiąca Lipca, den Julius betreffend; *Rs.* Іюльскій. Lew, znak niebieski Lipcowy. *Zebr. Zw.* 25, *Zab.* 9, 314 *Jżyck.* — §. od miodu lipcu, den Jungfernmeth, Jungfernhonig betreffend. LIPCZAK, — a, *m.*; gatunek padalców. *Kluk Zw.* 3, 58, eine Art Kupfereidechſen. LIPCZYK, — a, *m.*; *scarabaeus fullo*, chrząszcz czarny, naywięcéy się w Lipcu pokazuiący. *Kluk Zw.* 4, 387, der Juliuskäfer. (*LIPEK, — pka, *m.*, n. p. Amneſtya generalna Tatarom

Lipkom, którzy na stronę Rzeczypospolitéy przeszli. *Vol. Leg.* 5, 398. Lipkowie. *Pot. Pocz.* 13). LIPIEC, - pca, *m.*, siódmy miesiąc w roku. *Haur Sk.* 486, der Monath Julius, der Brachmonath; *Bh. et Slo.* ćjerwenec (cf. Czerwiec *Junius*; *Bh. et Slo.* ćerwen); *Sor.* 1. prajnik, prajne mjesacznjo (cf. prazdnik); *Sr.* 2. jneiki, cf. znoy, cf. Sierpień); *Crn.* serpan male; *Vd.* sedemnik (cf. siódmy), serpan, Santjakobnik; *Cro.* szerpen, Jakopovchak; *Hg.* Szent Jakobhava; *Dl.* szarpan (*Dl.* lycpan, lipan; *Cro.* klaszen meszöcz, Jvanschak, = Czerwiec); *Bs.* serpagn, lugl, serripagn; (*Bs.* lipagn, ljepagn, gjegn, = Czerwiec); *Sla.* sèrpanj (*Sla.* lipanj, = Czerwiec); *Rg.* sàrpagn (*Rg.* ljepagn, = Czerwiec); *Rs.* Іюлъ. Lipiec, z lip kwiatu rzeczony. *Chmiel.* 1, 192. - §. Lipiec, *G.* -pcu, miód przaśny, *Rs.* яичный, Jungfernhonig. W każdym ulu znaydziesz we środku *lipiec*, ktory przez ten czas tylko, kiedy *lipa* kwitnie, pszczoła robi. *Kęck. Pas.* 34. Lipiec, = wosk iarzęcy, Jungfernwachs. - §. b) miód pity, Jungfernmeth. Lipiec, osobliwie Kowieński, nayprzedniejszy miod pity. *Kluk Zw.* 4, 257, *Kęck. Pas.* 31. - Snilo mi się, że mi Wenus miód szczery Lipiec do ust przynosiła. *Burl. B.* 4. LIPIEŃ, -pienia, *m.*, *Bh.* lipan, kwitowon'; *Slo.* lipeň; *Crn. et Vd.* lipan; *Cro.* szmugy; *Dl.* szmúa; *Ross.* храпуch; *salmo thymallus Linn.*, die Aesche, ein Flussfisch, przednia ryba, pstrągom się równaiąca. *Kluk Zw.* 3, 162, (°Ignia *Ir.*). - §. *Lipień biały*, *salmo albula*, nie ma u nas właściwego imienia; nazywaią ie pospolicie *białą rybą*, imię, które się daie powszechnie rybom maiącym wiele ości. *Kluk Zw.* 3, 170, *Lud. H. N.* 93, eine Art Weißfisch. LIPIN, - a, *m.*, miasto w woiew. Chełmińskim. *Dyk. G.* 2, 84, eine Stadt im Culmischen. LIPINA, -y, ż., drzewo albo drewno lipowe, *Rg.* lippovina, Lindenholz, Lindengehölz. *Cn. Th.* - §. lipa miła, dobra, lub też biedna, eine gute, liebe, oder auch eine elende Linde; *Rs.* липина, липищe wielka lipa. LIPISTY, Lepiły *ob.* Lipki. LIPKA, - i, ż., *demin.*, *Rs.* липка, липинка, eine junge Linde. Chłopek miał lipkę przed swym domem. *Falib. O.* 2. - Lipka u miecznika, drewienko do wycierania żelaza i stali. *Mag. Mst.*, Polirholzchen. - §. 2) Lipka *ziele*, *ob.* Komonica swoyska *et* Lisi ogon, *Ec.* липки, цвѣтики отъ липы, или другаго роду ab малор. LIPKAWY, - a, - e, nieco lipki, kleiowaty, etwas kleberig. Niektóre rośliny, gdy się z wodą gotuią, znaczną iey ilość lipkawą czynią, a tak staie się istota, która się nazywa kleykiem. *Krumł.* 167. LIPKI, - a, - ie, lepisty, kleiowaty, kleberig; *Bh.* lepkí, lepkawy, lepkawy, lepnatí; *Slo.* lepký, lepovatý, lipký (lepký *gracilis*); *Sr.* 1. lépaté, lépovité; *Hg.* lepos; *Cro.* léplyen; *Dl.* omelan; *Vd.* naviszezhen, nadershezhen; *Crn.* shmukelnast; *Rs.* липкій, липокъ, липучій, лѣпкій, клейкій, клéекъ, клéйный *ob.* kleisty; *Ec.* пóлзкій, вязкій (cf. pełzać, ślizki), cf. *Gr.* λιπος *pinguedo*). Koło źrzódła gnuśnego lipkie błoto leży. *Bardz. Tr.* 372. Spilanka iest liftu ieszcze lipczéyszego, niźli śniadek. *Syr.* 863. Łodyga lipka, lipką iest substancyą powleczona. *Jundz.* 215. Kléy, albo kleiowatą każdą rzecz, zowią °glipką. *Urzęd.* 404. Na ptaki trzeba lep dobrze przyprawić, aby był lipki. *Cresc.* 633. - *fig.* Ty Merkury lipkie masz palce. *Klon. Wor.* 1. Ignio ci do palców). LIPKO *adv.*, lipczéy *comp.*, kleberig. Stoziara ziele iest lipkożywiczne, albo tłuste. *Syr.* 730. LIPKOŚĆ, - ści, ż., *Bh. et Slo.* lepkost; *Crn.* shmúkel; *Rs.* липкость, клейкость; *Ec.* лѣпкость, тягучесть, вязкость, die Klebrigkeit. Lipkością czyli lepistością humory nasze są obdarzone. *Krup.* 2, 269. LIPKOWODNE, n. p. naczynia w ciele, *vasa lymphatica*. *Perz. Cyr.* 58, die lymphatischen Gefäße. LIPNĄĆ, - ął, - ię, *niiak. idntl.*; LIPNIEC, - ieł, - ieie, *neutr. ndk.*, (cf. *Bh.* lepnu), lipkim się stawać. *Cn. Th.*, klebrig werden. - §. lipnąć do czego, przylipać, lgnąć do czego, *phys. et moral.*, ankleben, anbacken, anpicken, kleben bleiben; *Sr.* 2. lipnuschi; *Rs.* липнуть, липну, лѣпу. Do rozkoszy wszystko to, co iest nayzelżywszego przystaie i lipnie. *Pilch. Sen. list.* 4, 220. LIPNICA, - y, ż., w woiew. Krak. miasto. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt im Krakauischen. LIPNO, - a, *n.*, miasto w ziemi Dobrzyńskiéy. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt im Dobrz. LIPORZESZKI, *plur.*, Welsche Lindenkörner, podobne są ziarnu pszenicznemu. *Sieszk. Ped.* 415, *Sien. wyk.*, *Sien.* 566. LIPOSOK Ammoński, Ammońska sól, *Sieszk. Ped.* 415. Gummi albo liposok Arabski. *Sienn.* 228, *ib.* 580, *et* 222, Lindenharz. LIPOWIĄZ, -iązu, *m.*, gatunek więzu, niewysokiego, drzewa miękkiego. *Kluk Ros.* 2, 36, die Steinlinde, die kleine Ulme. LIPOWE, miasto w woiew. Bracławskim. *Dyk. G.* 2, 89, eine Stadt in Litthauen. LIPOWY, - a, - e, od lipy, Linden-; *Bh.* lipowý; *Slo.* lipowí; *Sr.* 1. lipané; *Crn. et Cro.* lipov; *Vd.* lipou, *Rs.* липовый. Drzewo lipowe zdatne dla stolarzów, sznicerzów. *Kluk. Ros.* 2, 26. Niechno lwa lipowe między sciany wsadzą, Nie tak ich drapie, bo w nich haki mu się wadzą. *Pot. Arg.* 818. Lipowy pniaczek *Rs.* липовка. Lipowa woda *Rs.* липовица. Lipowy walec wydrożony ze dnem *Rs.* липовка. LIPOWIEC, - wca, *m.*, miasto w Krakowskim, z zamkiem biskupim, z więzieniem dla duchownych. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt im Krakauischen, mit einem Gefängnisse für die Geistlichen. Dobrze się pleban z cudzołostwa wymówił Suffraganowi, Jnaczéyby w *Lipowcu* przytarł rowerendy. *Pot. Jow.* 137. Kmieć na grosz, Pan na kmiecie, ksiądz na pana łowiec, Na księdza czart po śmierci; na świecie *Liposiec*. *Pot. Jow.* 24. LIPSK, - a, *m.*, *Boh.* Lipsko, Libsko; *Sor.* 2. Lipsk; (°LIPSKO *Krom.* 44, *Gwagn.* 455), Leipzig, *a* lipa, *tilia*, *fortasse ideo*, *quod locus ille tiliis abundarat*. *Bohorica.* miasto w elektoracie Saskim, sławne akademią i walnemi iarmarkami. *Wyrw. G.* 206. LIPSKI, - a, - ie, Leipziger-; *Slo.* Lipski, Lipsecki. Srebro nierównie od faynszlbru podlészsze, które zowią próby Lipskiéy. *Zlot. C.* Lipska nawa. *Zbil. Dr. D.* LIPSZCZANIN, - a, *m.*, der Leipziger. LIPSZCZANKA, - i, ż., die Leipzigerinn. LIPSKO, - a, *n.*, miasto w woiew. Bełzkim, oyczyzna Sarnickiego. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt in der Woiw. Belzk. Tegoż imienia w Sandomirskim; także w Trockim. *ib.*

LIRA, - y, ż., z *Greckolac. lyra*, die Leyer; *Bh.* kolowrat; *Sr.* 2. lyra; *Sr.* 1. léyer; *Crn.* lajna, lajne, lajnèze; *Vd.* laira, lire, laire; *Rs.* лира; *Cro.* làpt); instrument muzyczny u dawnych, stronami nawiązany. Apollina posągi pospolicie z lirą w ręku stawiano. *Kras. Zb.* 2, 79. Liry gatunek *Rs.* рылъ. LIRNY, - a, - e, od liry,

Leyer; *Sr.* 1. leyerfi; *Rs.* лиpникъ. LIRYCZNY, – a, – e, – ie *adv.*, od liry, śpiewalny, lyriſch. Pindar książę poetów Greckich Lirycznych. *Zab.* 6, 370 *Nar.* Liryczna pieśń *Crn.* qvanta). LIRZYSTA, – y, *m.*, graiący na lirze, der Leyerer, Leyermann; *Vd.* liravez, lairar, lairavuz.

LIS, – a, *masc. et epicoenum*; (Liszka, – i, *fem. et epicoen.*; – *Bh.* liſſak, liſſka; *Slo.* liſ'ka; *Sr.* 2. liſchka; *Sr.* 1. liſchka, liſka, liſicjica; *Crn.* lisják; *Vd.* lesiza (*diſig. Vd.* lisa, liſa, z przywara, wada, ale); *Cro.* liszják, liszéca, liszica, leszicsa, liszka; *Sla.* lisica; *Rg. et Bsn.* liha, lisicza, kúna (cf. kuna; *Kg. et Bs.* lisiciti *vulpinari*, usar astutie di volpe, cf. łasić się); *Rs.* лúca, лúсица, лисъ, лисенокъ; cf. *Gr.* ἀλώπηξ), der Fuchs; wielkości psa miernego, i bardzo do niego kształtem podobny; z przyrodzenia chytry, i na wszyſtkie przypadki oſtróżny. *Zool.* 309. W Litwie są lisy krzyżaki, które przez grzbiet aż do ogona maią pas czarny, a drugi w poprzek przez łopatki aż do przednich nog. *Lad. H. N.* 94. Lis marmurek *ob.* marmurek. Lis pomnieyszy, siwawy ſtepowy *Rs.* корсакъ, карагань; lis ogniowey sierści *Rs.* огнёнка; огнёвка; lis z brunatnym grzbietem i białemi bokami *Rs.* норникъ, cf. nora); lis kamieniſty *canis lagopus Rs.* песцъ, cf. pies; lis młody iesienny krótkosierści *Ross.* недоносокъ, недоносовъ *niedopies; lis młody na początku iesieni недолисъ *niedolis). Lis szczeka. *Ban. J.* 2. Kazano wzburzyć iamy, i ogniem z nory lisa wykurzyć. *Zab.* 12, 305. Gonią lisa, nie dla mięsa, ale dla ſkóry. *Esop.* 97. Gdy się lis na cudze zdrowie nasadza, rad też sam ku sidłu przychadza. *Sien.* 287. cf. kto drugiemu dołki kopie, sam wpadnie). Jak lis szczwany, wywiiał na wszyſtkie ſtrony kominka. *Oſſol. Str.* 2. Lis frant z natury. *Jabł. Ez.* 138. Lis ieden, wielki zjadacz królików, wielki łapikura, o milę czuć go było frantem. *Zab.* 13, 280 *Trpł.* Wielce się myli, iuż móy lis za górą. *Pot. Syl.* 429. Starego lisa trudno ułapić. *Rys. Ad.* 65. Znaią lisa z sierści. *Pot. Arg.* 483, *Pot. Pocz.* 429. Ciągnie się iak lis, z nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad.* 77. Lisa w worze kupować albo przedawać, z ślepy targ. *Cn. Ad.* 453, die Katze im Sacke kaufen. Kto lisa w worze kupuie, psa albo kota nayduie. *ib.* – §. *Fig.* o człowieku, lis, z chytry, chytrzec, filut, frant, szczwany, wronami czyli szpakami karmiony, szpak, kos, ćwik, ein ſchlauer Gaſt, ein Fuchs. Kazał zaciągnąć mędrców na owego lisa, pana Ezopa. *Jabł. Ez. C* 3. Stary lis; aż nad to wie, o wszyſtkim. *Teatr* 52 *b*, 9. Nuż chytrym ſtanie królowa lisem? Wiesz iaka wiary białogłowſkiey próba! *Pot. Syl.* 443. – §. *in abſtracto* Chytrość, sztuka, List, Argliſt, Kunſt. Lisa tam zażyć trzeba, gdzie kto lwem nie zdoła. *Pot. Pocz.* 103. cf. podleść, gdzie przeskoczyć nie można). – §. Lis, lisik, we grze w karty, *n. p.* Umiemy zfilować kartę zręcznie, woltę zrobić niewidzialnie, lisika w karty ułożyć nowego. *Teatr* 4 *b*, 115. – §. Lis, lisy, z futro lisie, Fuchsbälge, Fuchspelz. Ustroił się bogato, iak żyd w lisy, do złapania arendy. *Zab.* 13, 205. Przed sądem, byś miał rzecz nayſprawiedliwszą, a nie miał kalety, albo lisa w zanadrzu, albo wuia w prawie, przegrasz. *Paszk. Dz.* 114. Lis grzeie, kuna chłodzi, sobol zdobi, baran wszy płodzi. *Rys. Ad.* 38. Lisie pomknij się, kuno przed ſłót, sobolu za ſłót, baranie za piec. *Rys. Ad.* 38; *Cn. Ad.* 298. t. i. iakie odzienie, takie raczenie, iak cię widzą, tak cię piszą, Kleider machen Leute. – Farbowane to lisy, *Gemm.* 80. *anguis sub herba*, Trug, Betrug, Hinterliſt, faule Fiſche. Znam się ia dobrze na lisach farbowanych. *Bok. Kom.* 1, 75. na kopconych sobolach. *Mon.* 70, 64. cf. znam cię ziołko, żeś pokrzywą). Farbowanych lisów nie zna. *Gemm.* 80. t. i. niebywałe). Farbowane lisy chyba głupi kupi za krzyżaki. *Teat.* 24 *b*, 46. Rzadko to popłacaią farbowane lisy. *ib.* 24 *b*, 46. – Lisa złapał na sukni, oparzelizną, suknią sobie spalił, ein Brandfleck im Rocke. *Tr.* – Lisy drzeć, zrzucać, womitować. *Tr.*, vomiren. – Lis rusobrody. *Jabł. Ez.* 115. *stąd:* człowiek lisowatą brodę czyli włos na głowie maiący, lis, iako niektórzy mówią, *aenobarbus. Mącz.*, ein Rothbart, ein Rothkopf, ein Fuchs. – §. 2) Lis morſki, *vulpes marina*, der Waſſerfuchs. *Plin. H. N.* ryba ta, takiey iest chytrości, iak i lis na ziemi. *Sien.* 321. – §. 3) Lis ptak, *vulpecula avis. Cn. Th.*, ein gewiſſer Vogel. – §. 4) Lis *herb*, strzała biała w polu czerwonym; dwa ielca na niey tak ułożone, że się zdaią dwa krzyże. Nad helmem lis z korony wyſkakuie. *Europ.* 3, 30, ein Wappen. LISAWY *Cn. Th.*, *ob.* Lisowaty.

Pochodz. *lisek*, *liseczek*, *lisi*, *lisić*, *lisiątko*, *lisica*, *lisieć*, *lisowacieć*; *lisowatość*, *lisowaty*; *Liszka*, *liszczy*.

LISBONA, – y, *f.*, ſtolica Krolestwa Portugalſkiego. *Wyrw. G.* 370, Liſſabon. LISBOŃSKI, – a, – ie, von Liſſabon. LISBONCZYK, – a, *m.*, ein Liſſabener.

LIŚĆ, – ia, *m.*, LIŚCIE, – ia, *n.*, *collect.*, z liſty drzewne, may, Blätter, Blatt, Laub; *Bh.* liſti; *Vd.* lyſt, lijitje, lepen; *Crn.* liſtje, pirje, cf. pierze; *Bs.* liſtje, *Cro.* list, lisztje, kitta (*ob.* kita); *Sr.* 1. ſopeno, wopeno. Liście, *folium*, są to łoiczyki gałązek lub pnia wyplaszczone, pospolicie zielone. *Botan.* 47. Kozy, uciesznie kozy, ma trzodo iedyna. Tu kępy, tu zarosła poziома leszczyna, Tu gryście liść zielony, gryście chrościk młody *Sim. Siel.* 15. Liść, co się z poruszonym płocho chwieie lasem. *Dmoch. Sąd.* 48. Gdy on z daleka poglądał na liście, i liścia tylko wąchał, drugi obierwał owoc pożądany. *P. Kchan. Orl.* 1, 128. Da ci wszyſtko pan, co niebom władnie, Gdy niewinności liść z ciebie nie spadnie. *Zab.* 13, 342. Cnoty iéy liścia drzewnego przechodziły liczbą swoią. *Bals. Nied.* 1, 156. Liść urwany Przy płotach będzie na ścieżkach zdeptany. *Paſt. F.* 50. Na liścia spadnienie, iako mówią, boiaźliwy. *St. Kaz.* 314. cf. ſaſtraszysz go macharzyną; cienia się swego boi). Gościu, siądź pod mym liściem, a odpocznij sobie, Nie dóydzie cię tu słońce, przyrzekam ia tobie. *J. Kchan. Fr.* 26. cf. cień, chłodnik). LIŚCIASTY *ob.* Liściſty. LIŚCIANY, LIŚCIOWY, – a, – e, od liścia, Blätter-, Laub-; *Rs.* лиственный. Szelest liściany. *Zab.* 14, 241; *Szyman.*, das Geräuſch des Laubes. Ziemia liściana winnego kamienia; *terra foliata Tartari. Krumf. Chy.* 320. t. i. na kształt liścia ſkładana, blätterig, ſich blätternd. LIŚCIĆ się, – ił, – i, *recipr. ndk.*, w liście wyrastać, *Bs.* liſtitise, proliſtati, otvoriti liſtje; *Cro.* lisztimsze; ins Laub ſchießen, laubig verwachſen. Im buyniéy wchodzi, im się szerzéy liści Podrosłe zdaleka zielonego żyta, Tym lepszym plonem

zwyczaynie się iści. *Pot. Syl.* 23. LIŚCIE *ob.* Liść. LISCIEC, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, liścić się, liście wypuszczać. *Cn. Th.*, liściłym się stawać, *Rs.* лиственьбиз, облиственьбиз, ins Laub ſchießen, Laub bekommen, laubig werden. LIŚCIK, - a, *m.*, *dem.*, *Sr.* 1. liściik, liśik, wepeyſko. - §. mały liść, małe liście, kleines Laub. - y. z listek, mały list, bilet, ein Blättchen, Briefchen, Billetchen. Zmartwiałem, czytaiąc ten liścik. *Teatr.* 4, 89., Gniewliwie rozdziera te liściki, któreś niekiedy do niego posyłała, *ib.* 23 *d*, 38. Nie bez tego, abyś kiedy liścików iego nie czytała. *ib.* 32, 88. LIŚCIOWATY, - a, - e, - o *adverb.*, na kształt liścia, liściaty, wie Blätter, wie Laub, blätterig, belaubt. Łodyga liściowata, *caulis foliosus*, liście ma na sobie. *Jundz.* 2, 14. LIŚCIOWY, - a, - e, od liścia, Laub-, Blatt-. Do liściowego, czyli, iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, iawory, iesiony, wiąze, lipy, brzozy i t. d. *Mon.* 74, 744. Dąb iest nayleprze drzewo w całym liściowym lesie. *ib.* cf. śpilkowate drzewa. LISCISKO *ob.* Liſtowie. LIŚCISTY, LIŚCIASTY, - a, - e, - o *adv.*, liście maiący, liściem obſtuiący. *Cn. Th.* liścia pełny. *Dudz.* 20, *Bh. et Slo.* liſtnatý; *Crn.* liſtnat; *Vd.* liſtjaſt, lepenjaſt, liſtoun; *Bs.* liſtat; *Rg.* liſtaſt; *Cro.* lisztaszt; *Sr.* 1. wopenaté; *Rs.* лиственный, многолиственный. Dąb liściaſto rozłożyſty. *Tol. Saut.* 103, voll Blätter und Laub, laubig. Wietrzyki liściſtym potrząsały drzewem. *Przyb. Ab.* 69. - §. b) z liſtów złożony, ſchelfig, blätterig, liściſty korzeń. *Tr.* Liściſte ciaſto. *ib.*, Blätterkuchen; *Rs.* слоёный (cf. sloy, słoiſty). Liściſtym robić ciaſto *Rs.* слоить.

LISECZEK, - czka, *m.*, LISEK, - ska, *m.*, *dem.*, mały lis, ein kleiner Fuchs; *Bh.* liſtíčka; *Vd.* lesizhiza. LISI, - ia, - ie, od lisa, Fuchs-; *Bh.* liſčí; *Slo.* liſčí, liſtowí; *Sr.* 1 liſčiji, *Vd.* lesizhen, lesizhji; *Crn.* lisizhji, lisizhne; *Bs. et Rg.* lisieni; *Rs.* лисій, лисьій, лисуёный. Wilcze iamy, lisie nóry. *Zabł. Hr.* 77, Fuchsbaue, Fuchsröhren. Futer lisich Fuchsbälge używamy na odzież zimową. *Zool.* 310, *Bh.* liſčina, *z pelliis vulp.*; *Crn.* lisizhovina; *Vd.* lesizhovna. Kiedy nieprzyiaciół raz pierzchnął, da się pędzić lisim ogonem. *Papr. W.* 1, 427. cf. zaſtraszyłbyś go macharzyną). Lisi ogon *Crn.* lisizhnèk; n. p. Lisi ogon za towar nie uchodzi. *Rys. Ad.* 38. t. i. przydatek nie ſtoi za datek). Tak prawami zatrząsamy, iak owym plugawym ogonem lisim, co im ławy pocieraią. *Rey Zw.* 36 *b.* - Lisi ogon, znamię błazna (*ob.* błazen). I ten nie mędrszy, który ci urągnie, Bo i ten miſtrza za sobą lisi ogon ciągnie. *Hor. sat.* 182. - Alboś nie słyszał, kiedy w lisi ogon trąbiono? *Rys. Ad.* 1. - Lisia ſkora, z *fig.* chytrość, sztuka, fortel, Liſt, Argliſt, Kunſtgriff. Więcéy się w ſkóra lisim ogonem, iak lwim pazurem. *Zab.* 5, 93. Gdzie nie staie wilczéy ſkóry, tam lisią nadſtawić. *Off. Str.* 2, *Cn. Ad.* 1012, wenn die Löwenhaut nicht gilt, muß der Fuchsbalg gelten; gdzie nie przeſkoczysz, podleź; rozumem dopiąć, gdzie siły nie staię; iako cię mogę, ieśli nie siłą, tedy przez nogę). W traktowaniu z ſtatyſtami nie obéydzie się bez lisiéy ſkóry. *Lub. Roz.* 131. Kto wilk, niechay iak wilk żyie, W lisią ſkórę się nie kryie. *Jak. Bay.* 94. - *Personif.* Sztuka to mego syna, sztuka tego łotra, On to cię tu przysyła do mnie lisi ſkóra *Zabł. Zlb.* 76. chytrzec, der Argliſtige, Fuchs. - §. lisi, zdradziecki, chytry, argliſtig, betrügeriſch. Wymowę, ktora sama przez się rzecz dobra iest, dodatkiem lisich, pięknych a zdradliwych słów, podeyrzaną czynią. *Kosz. Lor.* 57. - *Botan.* lisi ogon, *Bh.* koníklec; *Crn.* gushe; *Sr.* 1. trécják; *Alopecurus*, rodzay trawy, u nas znayduie się łąkowy, wolny, prosowy. *Abak Dyk.* 1, 26, der Fuchsſchwanz. Wyczyniec. *Jundz.* 408. Lubeznka, iglica, dzianowid, wilżyna. - Lisi ogon, z łopka, *ononis*, Hauhechel, Stallkraut, Niemcy to ziołko zowią moczowe abo ſtaienne, iż gdy wodę, w ktorey będzie warzone, daią koniom pić, ktorzy moczu nie mogą puszczać, wnet mokrzą. *Urzęd.* 11. - Lisie iayka, *satirion. orchis*, Knabenkraut, ziele sprawuie chciwość cielesną. *Sien.* 157, kokorzek. *Miącz.*, *Bh.* mſiawaé, mudatka, ieżyulka: *Crn.* podleſk). Lisia roża, gatunek oniegu, *aconitum*, Wolfswurz. *Syr.* 1384. LISIARZ, - a, *m.*, pies dobry na lisy, ein Hund, der auf den Fuchs geht. *Rydel.* - §. 2 lisowczyk, ein herum ſtreifender Soldat. Lisiárze w kraiu wiele szkody narobili. *Falib. Dis. U.* 2. Co masz, nie twoie, i zdrowie na dwoie, tak było za lisiarzow. *ib. A.* 11. LISIĘ, - ięcia, LISIĄTKO, - a, *n.*, młode lisie, das Junge der Füchſe. *Cn. Th.* Pochwytał orzeł lisięta, gdy z iamy wybiegały. *Ezop.* 26. LISICA, - y, ż., *a) liszka, liszyca, samica, die Füchſinn; *Vd.* lesiza; *Sla.* lisiza; *Rg.* lisizza; *Cro.* leszicza, liszicza, *b) *Bh.* liſa, liſka, *z crates*, hurty; *Cro.* leszа *crates viminеae*; *Vd.* lesa; *Bs.* lissa; *Rg.* ljessa, rázmrcaje; *Dl.* liſsa; *Sla.* lisaica; *Sr.* 1. leščeza, liščica kraty, kratki; *Sr.* 2. liſchawa opałka); naczynie, ktore złoczyńcom na ręce kładą. *Budn. not.*, Handfeſſel, Handſchelle; *Rg.* lisizze *manicae*; *Bs.* lisiće, gvozdje, koje se ſtavlju zlocinćem na ruke; *Cro.* liszicze żelezne, kősze na ruke krinczem devaju, cf. kuna, kłoda). Szalonego daią do kłody i do lisicy. *Budn. Jer.* 29, 26. do więzienia i do kłody. *Bibl. Gd.*). Lisica kowalska, w ktorey dzikie konie krócą, der Nothſtall der Schmiede. Nie źle czynią, ktorzy w lisicy, iako to kowale nazywaią, gdzie uporne konie kuią, źrzebca piątnuią, bo się iuż miotać nie może. *Hipp.* 28. W oney przeworzynie z drągow związney, którą lisicą nazywaią, konie przyszałeńsze do kowania wprawować trzeba. *ib.* 57. Żaden kowal nie może budować na ulicy lisicy, albo mieysca, w ktorym konia kuią, ieśli go tam pierwey nie było, bez pozwolenia zwierzchności. *Spec. Sax.* 182, *Szczerb. Sax.* 182. - - §. Bedłkę gąſkę, *agaric. canthar. Linn.*, pospolicie na niektórych mieyscach lisiczkami zowie. *Jundz.* 557, *Bh.* liſſka), eine Art eßbarer Erdſchwamme, Lorche, Lauche. LISIEC, LISOWACIEC, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, lisowatym, lisawym, rusym ſtawać, fuxroth werden. Podrożnik ziele, gdy zeschnie, lisowacieie, a na ostatek poczernieie. *Syr.* 1165. Migdały smazyć z maſłem, ieno żeby nie slisowaciały. *Syr.* 1002. LISIK *dem.*, *ob.* Lis. *LISIURĘK, - rka, *m.*; *burl.*, lisik, liszka, Füchschen. Wychodź lisiurku z iamy. *Teat.* 286, 217. LISOWATOŚĆ, - ści, ż., rusy kolor, die Fuchsröthe. *Cn. Th.* LISOWATY, LISAWY, - a, - e, - o *adv.*, rusy. fuchsroth rothhaarig, rothkörnig; *Crn.* ertavz, ſuxaſt; *Cro.* gyangyav, changyav; *Dl.* czanczav; *Russ.*

свѣтло-

свѣтлорусый, рыжеконевъ, коурный. o farbowaniu włosów, iakoby z lisowatych czarne uczynić. *Sien.* 347. Pięciornik ziele iest korzenia długiego lisowatociemnego. *Syr.* 295. Ezau lisowaty był, a wszystek kosmaty. *Leop. Genes.* 25, 25. Dawid był lisowaty i cudnego weyrzenia. *Leop.* 1 *Reg.* 16, 12, *Wuiek ib.*, *Bibl. Gd. ib.* (t. j. blond). Cesarz Otto lisowaty, syn Ottona Wielkiego. *Szczerb. Sax.* 273. Lisowaci Judaszowie. *Smotr. Lam.* 25.

LISOWCZYK, – a, *m.*, Lisowczycy, lud lekki nazwięcéy z kozactwa złożony, wziął imię od Alexandra Lisowskiego, szlachcica Litwina, który go pierwszy spisał. *Starow. Bellat.*, *Nar. Chod.* 2, 114, *Boh. Offol.* 1, 406, *Papr. W.* 2, 345. cf. straceniec, eine Art leichter Reiterey oder Kosaken. *Tward. Wład.* 126. Groźne niegdyś Lisowczyki, Co małą garstką rwali stotysięczne szyki. *Zab.* 9, 235 *Exff.* – §. b) łotr, rozboynik, ein Räuber. *Mat. z Pod. B* 4. Banitem ktoby był, a Lisowczykaby zabił, *eo ipso* od banicyi ma bydź wolny. *Vol. Leg.* 3, 465 *a.* 1624. Dziś co hultay, to Lisowczyk. *Dwor. F* 2, *Dambr.* 779.

LIST, – u, *m.*, LISTEK, – ſtka, *m.*, *dem.*, LISTECZEK, – czka, *m.*, *dem.*; *Bh. et Slo.* liſt, liſtek; *Sr.* 1. liſcj, wopeno; *Sr.* 2. liſt; *Vd.* lijſt, plat, platl; *Sla.* list (*Sla.* liſt, z łytka); *Cro.* list, liszt drova; (*Hg.* liszt, z mąka); *Rg.* lijſt, liſtak; *Bs.* liſt; *Rs.* листъ, cf. *Lat.* lista, *Ger.* Liſte, Leiſte); das Blatt. a) liſt drzew, ziół, das Baumblatt, das Blatt eines Gewächſes. My iako suchy liſt z drzewa na dół leciem. *J. Kchan. Dz.* 164. Wiatrek listeczki przewiewa. *Groch. W.* 352. Drżę cały, iak listek na drzewie. *Teatr* 53 *b*, 33. cf. iak osika). Nietrwałego bluszczu pod liſtami Uosone bayki zmyślał z poetami. *Susz. pieſ. L. A* 4. pod cieniem). Liſtek kwiatowy *Rs.* лепестокъ, лепестóкъ. Liſtki różowe. *Klok. Turk.* 158. – §. °liſt papierowy, karta, *Bh.* liſt; *Vd.* liſt (2. arkusz); *Cro* liszt knyisni; *Sla.* liſt; *Bs.* liſt od knighe; *Rg.* lijſt, lijſtak; ein Blatt Papier. W dawnych drukach, n. p. w *Herburcie*, w *Siennilu* na każdéy karcie napisane iest: Liſt z liczbą który. *Ld.* Przyniesiono księgi Jeremiaszowe królowi; gdy przeczytał trzy abo cztery listy, wrzucił ie do ognia. *Radz. Jer.* 36, 23, *Leop. ib.*, karty *Bibl. Gd.*). – §. liſtki, liſteczki w cieście, *Rs.* слои, die Blätter in einem Kuchen; w cebulastych korzeniach liſtki, die Schelfen. Złoto w liſtach *Vd.* resvdarliva slatu, navlezhliva, ſtenzhliva slatu, Blattgold; *Rs.* сусáль, сусáльное зóлото. – §. pisanie od kogo przysłane abo do kogo posłane, ein Brief; *Bh. et Slo.* liſt, listy, liſtek, pſáni, pſaníčka; *Sr.* 1. liſt, liſte; *Sr.* 2. liſt, liiſt; *Lat.* literae; *Crn. et Vd.* liſt, pismu; *Cro.* list, liszt; *Dl.* liſti, knyiga, poszlanicza; *Sla.* liſt, napisana knjiga (cf. księga), poslanica (cf. posłaniec); *Rg.* lijſt, poslaniza, kgniga, kguixixa; *Bs.* liſt, kguiga, piſtula, poslaniça, kgnisgiça; *Rs.* письмо, писмецо, грамóта, грамотка, cf. ramota). Liſt według pospolitego używania iest rozmowa nieprzytomnych przez pismo, *Kras. Zb.* 2, 51. Liſt iest taż sama mowa do nieprzytomnego, którą z przytomnym mieć przyſłoi. *Mon.* 68, 943, *Pilch. Sen. liſt.* 301. – *In plurali* listy, częstokroć zamiast *in singulari* liſt; n. p. miałem dziś od niego listy (choć tylko ieden był liſt). *Ld.*

Czasem źle, że dama umie pisać; bo będzie pisywała liſtki tam, gdzie nie trzeba. *Boh. Kom.* 2, 105. Liſt śmielszy niż ięzyk; liſt wszędzie ma przyſtęp. *Cn. Ad.* 454. Liſt przyczynny, rekomendacyonalny, zalecaiący, Empfehlungsſchreiben. Liſt otworzyſty, świadeczny. *Cn. Th.*, ein offner Brief. Liſt powszechny, okolny, uniwersal. *ib.*, ein Kreisſchreiben. Liſt gleytowy, żelazny. *ib.*, ein Geleitsbrief; *Bh.* liſt zachowacý, gleyt, průwodní liſt, pruwod bezpečnoſti; *Vd.* obvarnu pismu; *Dl.* vernii lijſat; *Rs.* опасная грамота. Liſt wolny, z paszport. *ib.*, ein Reiſepaß. Liſt, pisanie urzędowne ku wywiedzieniu, a potwierdzeniu iakiéy sprawy uczynione, *inſtrumentum*, *documentum*, *munimentum*. *Sax. Porz.* 94. ſkrypt, eine Schrift, ein Document. Nikt nikomu bez liſtu, czyli wyznania na piśmie, nie ma więcéy pożyczyć, iak 200 kop. *Czach. pr.* 2, 172. Weź liſt °iſtoty twoiéy, a napiſz 80. 1 *Leop. Luc.* 16, 7. weź listy twoie. 3 *Leop.*, *ob.* szuldbryf, cerograf). – §. *Botan.* Liſt uſtny, liſt Judyyſki, rzęsa Judyyſka, *folium Indicum*, Judiſch Mundblatt. *Sien. wykł.*, *Sleszk. Ped.* 415.

Pochodz. *liść*, *liście*, *liściany*, *liściowy*, *liściel*, *liściſty*, *liſtny*, *Liſtopad*, *liſtopadowy*, *liſtownie*, *liſtowny*. – °§. Bs. *liſt od noghe*, z °*liſt*, *hyka*.

LISTA, – y, *f.*, *Lat. med.* liſta, die Liſte; *Crn.* liſtrom; *Hg.* lajſtrom; *Rs.* списокъ. Zapisywanie w liſtę emigrantów. *N. Pam.* 17, 263. Tak niedbale tańcuie, iż z niego czasem i suknia spadnie; a on się po nię nie schyli, ale brnie wciąż przedsię, by z listy. *Gorn. Dw.* 39. by z rejeſtru.

LISTEWKA *ob.* Liſtwa.

LISTNIK, ziele, *ob.* Rodzieniec. LISTNY, – a, – e, liściſty, liściem obfituiący, blätterreich. W liſtnym leżąc cieniu. *Przyb. Ab.* 17. – §. *botan.* Liſtna iagoda, *Boh.* liſtnatec, *hippoglosum*, Zapfenkraut; na każdym liściu téy rośliny wyrasta liſteczek iak ięzyczek. *Kluk Rosl.* 2, 234. °LISTOBIERACZ *Rg.* liſtóbéras *frondator*, der Blattputzer. cf. *Rg.* odliſtanje *frondatio*. °LISTONOSZ *ob.* liſtownik. LISTOPAD, – a, *m.*, Jedenaſty miesiąc roku, *November*. *Haur Sk.* 494, der Wintermonath (cf. Laubfäller Adlg.); *Bh. et Slo.* Liſtopad; *Vd.* liſtognoj, gniłz, ednaiſtnik; *Crn.* liſtovgnoj; *Sr.* 2. mlóſchni, cf. młócić; *Sr.* 1. ſchjehmné mjeſazstwo; *Cro.* Vszeszrechak (cf. wszyſtkich SS.; *Cro.* Lisztopad, z Październik); *Hg.* Szent András hava; *Rg.*, *Sla. et Bs.* Studeni; *Dl.* sztudeni, z Liſtopad (cf. ſtudzić; liſtopad *October*); *Rs.* ноябрь (*Rs.* листопáдъ czas opadania liścia; *obsol.* Septembr.); *Ec.* ноéмврїй. Liſtopad rzeczony, że likiem niezliczonym liſt pada. *Chmiel.* 1, 192. Liścia z drzew Liſtopad zrywa. *Min. Ryt.* 4, 191. Gdy się Październik kończy, Liſtopad poczyna, Gdy się iuż dobrze ieseń i zimno zacayna, Kiedy liście wiatr i mróz z drzewa obiiaią, . . *P. Kchan. Ort.* 1, 228. LISTOPADOWY, – a, – e, Novembers; *Rs.* ноябрьскій. LISTORODNY, – a, – e, – ie *adv.*, *Rag.* liſtoroden, Blätter erzeugend. Już liſtorodne złożyły brzemię lasy. *Petr. Hor. B.* 3. °LISTOWIE, LIŚCISKO, – a, *n.*, *coll.*, liście brzydkie paſkudne, häßliches, faules Laub. Szkodliwe zdrowiu błocko, które tam grube trzciniſko, łozy lub liſtowie zapchało. *Przeſtr.* 128, *Rs.* листвие. Liściſko, liſt duży niezgrabny, ein großes, unförmliches

ſtanowiſko, kwatera, ſtacya, Soldatenquartier; *Bh.* wogenſke leżenj; *Slo.* kwártyr, leżenj; *Vd.* ſtanujezhni kvartir, shounirſku ſtanuvanje). Woyſko idzie na *leże zimowe*, Winterquartiere, gdy iuż czas naſtąpi niezgodny do czynności woiennych. *Jak. Art.* 2, 513, *Bh.* zymnj leżenj. Ku końcowi iesieni rozpuszcza się woyſko na *leże*, rozſtawiaiąc go po wsiach i miaſteczkach. *ib.* 2, 511. Żołnierze kwarciane teraz po miaſteczkach daleko od granicy *leże* maią. *Gorn. Wł. S 4 b.* Dobra szlachty wolne są od *leż* i ſtanowiſk żołnierſkich. *Skrzet. Pr. P.* 1, 188. Jagiełło woyſkom swoim dał leże w imionach swych królewſkich. *Teof. Zw. C 4.* niektórym tylko przez zimę dał leżą. *ib.* W ciągnieniu woyſka rząd ma bydź zachowany, a ſtanowiſka i *leże* nigdy nie maią bydź w dworach, miaſtach. *Vol. Leg.* 3, 412. Woyſka wszyſtkie z różnych leż na popis zwodzono. *P. Kchan. Orl.* 1, 385. W boiu znać, nie w *leży* żołnierza mężnego. *Błaz. tłum. A b.* Cezar Marka nad swoią *leżą* przełożył. *Warg. Cez.* 213. t. j. nad woyſkiem w leży. – w LEŻĄCZKI *adv.*, z leżąc (cf. w ſtoiączki), liegend, im Liegen. W leżączki ich zabito. *Kmit. Spit. C 4.* Dobytków po piaſku część się poſkładała, A w leżączki po morzu szerokiém patrzała, *iacens. Zebr. Ow.* 278. LEŻAK, – a, *m.*, leżaki, ule leżące, z grubego drzewa robione, na kształt krypy. *Kluk Zw.* 4, 205, ein liegender Bienenſtock, ein Lagerſtock; *Bh.* lát, látek, klapek, klapet. (*Bh.* leżak 1) *dedes*, leżuch, *f.* leżačka, 2) *cereuisia conditiua*, z Lagerbier; *Rs.* лежанка. nalepa). LEŻAYSKO, – a, *n.*, miaſto w Sandomirſkim. *Dyk. G.* 2, 78, eine Stadt in der Woiwodſch. Sandomir. – *Z alluzyą do leżenia, legania*: Chcesz dobrze spać, więc myśli z swoiéy wyżéj ſbice[1], Zła droga do *Leżayſka*, gdy na Myślenice. *Kchow. Fr.* 227. Do *Leżayſka*, iak z dawna ſtare świadczą kwity, Na *Chmielnik* i *Winary* ieſt gościniec bity. *Kchow. Fr.* 236. piwem albo winem podpity leży.

LEŻC, lazł, leźli, lézio, lezę *intrans. ndk.*, łazić *kont. et frequ.*, *qu. v.*, *Bh.* leżti, leżł, leżu, łyzati; *Slo.* leżt, lezol; *Crn.* lęſti, lęsém, lasiti, lâsem; *Vd.* leſti, lesèl, lèjsem, liesem, lasiti, plasiti, gmasiti, siasiti; *Bs.* liſti; *Cro.* lésem, plazim; *Sr.* 2. léſcj, léſł, léſu; *Sr.* 1. liesem, liefu, łażu, łaſym, łaſycz, léżu, ważu; *Rs.* лѣзать, лѣзу, лѣзаю, лѣзаю, лѣзить, слѣзать (*ap. Ulphil.* laeſtjam, z iść, cf. *Ger.* Laus, cf. ſchleichen); powoli się czołgać, pełzać, płazać, kriechen. Poydź robić! *Rz.* O nie mogę chodzić. *A.* poydźże ieść! *Rz.* Toć muszę leźć. *Cn. Ad.* 164. – *transl.* Pruſka ziemia, gdy teraz do rąk nam sama dobrowolnie lezie, mielibyśmy ią opuszczać? *Bielſk. Kr.* 354, ſie kommt uns ſelbſt in die Hand, ſelbſt freywillig entgegen. Cożem ia winień, kiedy do mnie lezie iak smoła. *Teatr* 21, 203. Ignie do mnie). Czasem szczęście samo w ręce lezie. *Boh. Kom.* 1, 291. – Lezie mi co w oczy, *incurrit mihi in oculos. Cn. Th.* Dayże mi pokóy, nie léź mi w oczy. *Boh. Kom.* 5, 250. nie nadſtawiay mi się). Jdź z lichem, i nie léź mi w oczy. *Teat.* 24 *c*, 102. Zawsze mi w ten czas w oczy lézio, kiedy go naymniéy potrzeba. *ib.* 12, 154. To samo niemal w oczy lazło. *Warg. Radz.* 333. w oczy wpadało). – Wzgórę, na górę, na drzewo i t. d. léźć, aufſteigen, klettern. Gdy o drabinie wspomnę, ciarki mię przechodzą; bo zdaie mi się, że na szubienicę lezę. *Teat.* 13, 48. – §. Włosy lézą, z wypadaią, die Haare gehen aus. Lezieniu włosów iak bronić i łysieniu, a rzadkie włosy iak zgęſtwić. *Sien.* 496, *Bh.* leż; *Sr.* 1. mun'pera; *Crn.* dlakopuſtnoſt.

Pochodz. *dołazić, dołeźć*; *leziwo*; *nałazić się*; *naleźć*, Perf. *nalazł, znalazł, naleźli, znaleźli*, (Praes. *naydzie, nayduię, znayduię* a verbo *idę*); *obłaz, obłazić, obleźć, odłazić, odleźć, połazić, poleźć*; *podłazić, podleźć*; *przełaz, przełazić, przeleźć*; *przyłazić, przyleźć*; *płaz, ziemiopłaz, płazać się*; *pełzać się, pełzacz rozłazić, rozleźć, rozłazły*; *ułązić, uleźć*; *właz, włazić, wleźć*; *wyłazić, wyleźć, załazić, zaleźć, złazić, zleźć*. – *cf. ślizać, ślizgnąć, ślizki*; *cf. liznąć, cf. ślnąć.*

LEŻDA *ob.* Lesda.

LĘŻE, Lęże się, *ob.* Lęgnąć.

LEŻEC, – ał, – eli, – y, *med. ndk.*, legał *frequ.*; *cf.* lądz, lęgnąć; *Bh.* leżeti; *Slo.* leżim; *Sr.* 2. leżaſch; *Sr.* 1. leżjeć, leżu, leżim, lidam, lidam; *Crn.* leshâti, leshim, lęshem, lęzhi; *Vd.* leshati, leshim, leshem, leshanje, lesi, leshi, lezhi; *Cro.* lesati, lèsim, lechi; *Hg.* alceszom; *Bs.* lesgjatti; *Rg.* lexatti, ljègati; *Rs.* лежать, лежу; *Gr.* λεγεσθαι, λεχεσθαι, *Isl.* liggia, *Suec.* ligga, *Dan.* ligge, *Angl.* ly; *Ger.* liegen, lag, gelegen; cf. *Lat.* locus; leżeć odpoczywaiąc, liegen, ruhen. Niektorzy na grzbiecie, inni na iednym lub na drugim boku leżeć zwykli. *Krup.* 5, 366. Na prawy bok leżeć, na lewy bok leżeć. *Cn. Th.* 441. Bydło w cieniu leży. *Gaw. Siel.* 364. Dobrzeście leżeli? smaczno spali? *Teat.* 30, 33, *Vd. Prov.* kaker si poſtelesh, taku bosh leshau, t. j. iak sobie pościelesz, tak będziesz leżał. *Slo.* lahnuť ſi na brucho, a chrbtom ſa prikrit *male iacere, cavere lectiſternia.* Leżeć razem *Ec*, слежаться, слежу. Leżenie, przeleżenie się, odpoczynek, wytchnienie *Rs.* лежка. – Leżeć próżnuiąc, liegen, müſſig da liegen. Kto leży, gdy czas robić, słusznie mu powiedzą, Jdźże też bracie leżeć, kiedy insi iedzą. *Pot. Pocz.* 276. Wilk leżąc nie utyie; kamień mszeiąc leży. *Sim. Siel.* 39. *cf.* nie przylecą do lenia pieczone gołąbki, cf. bez prace nie będą kołacze; cf. ów[1] sobie kotku). Kamień leży, ale wilk nie tyie leżący. *Gaw. Siel.* 364. Choćby chleb był rżany, byle leżany, u próżniaków. *Chmiel.* 1, 61. Gdy Henryk w oyczyſte kraie nas odbieżał, Dopiero Jan Zamoyſki w tych czasiech nie *leżał. Groch. W.* 534. nie próżnował). Leżały odłogiem opuszczone od wieśniactwa role. *Nar. Hiſt.* 6, 9, ſie lagen brach, cf. odłog). Maią gromadę leżących pieniędzy. *Goſt. Gor.* 64. Leżące czerwone złote. *ib.* 26. zebrane; w kupie trzymane, zbite, nieużyte, liegende Gelder. Nie po pieniądzach leżących; lepiéy gdy ich kto pożywa ku swemu pożytku. *Ezop.* 80. Masz w domu leżące ſkarby, a iałmużny szukasz. *Teat.* 6 *b*, 41. – Leżeć gdzie, bawić gdzie, mieszkać, ſtać, siedzieć, wo liegen, wohnen, weilen. Antoniego Cesarza naywięcéy chwalą, iż on zawsdy w Raymie głową swą leżał. *Kosz. Lor.* 109 *b.* – Leżeć choruiąc, krank liegen, darnieder liegen; *Vd.* leshati, boun biti). Leżała świekra iego na febrę. *Leop. Marc.* 1, 30. leżała, maiąc gorączkę. *Bibl. Gd.*). Ona w febrze leży. *Sekl. Math.* 8. J trzeci rok bywa zwleczon prawdziwą drugą niemocą, że też bywa mówiono na roku: tak *leży* iak *leży*, i ieszcze nie ozdrowiał. A wszakże na czwar-

tym

tym roku ma przysięgę uczynić z dwoma świadki, iż na ten czas był niemocny i z tey choroby nie ozdrowiał był i w teyże chorobie niemocny *leżał*. *Herb. Stat.* 469. *Similiter*, w grzechach i t. d. leżeć, in Sünden liegen, vergraben ſeyn. Wielu zapamiętałych, którzy w ciężkich grzechach leżeli; upominaniem swym do pokuty przywiodł. *Sk. Żyw.* 1, 219. Nie chciéy więcéy leżeć tak w téy niedbałości swoiéy. *Rey Poſt. H* 2. – Leżeć poległszy, martwym leżeć, liegen, da liegen, todt da liegen, hingeſtreckt ſeyn. Leżą rycerze, co zuchwałym krokiem Chcieli probować rasów zamaszystych. *Kras. Off. A* 2 *b*. Leży od przykrey śmierci mocarz porażony, Bez zmysłów, szczera ziemia, i w ziemię zamknięty. *Groch. W.* 549. Bodayem był niettetysz leżał pierwéy w siemi. *Zbil. Lam. A* 3. Już ci popiołem leżą i zbutwiałą kością, o których się to pytasz. *Otw. Ow.* 281. Miniąc go w przypadku sam bieży Mówiąc zwyczaynie, kto leży ten leży. *Jabł. Ez.* 26. *Sło.* kdo leji, ten leji, kdo umrel, ten tam. – Leżeć ogolnie: położonym bydź, mieć iakiekolwiek położenie, liegen, gelegen ſeyn. Materac leży na ziemi, a ia na materacu. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 422. Każda rzecz ma na swem mieyscu leżeć. *Haur Ek.* 10. Leżąca łodyga, *procumbens*, gdy płasko i całkowicie na ziemi leży. *Jundz.* 2, 13. Leży miasto, ogród *etc.* na wschód, na południe etc. *Cn. Th.* Leży to miasto od morza milę, z odległym ieſt. *ib.* Na granicy moie dobra leżą. *Teat.* 37, 212. Maiętności nasze w sąsiedztwie leżące, dodawały nam sposobności do prowadzenia życia razem. *Teatr* 38, 119. Dobro leżące, nieruchome, grunt, *Rs.* помѣсье, помѣстиые. – Bracia nie wadźcie się, boście pod iedną leżeli wątrobą. *Pot. Arg.* 462. Jakoż te zwady wszystkim iawną były próbą, Iż leżeć nie musieli pod iedną wątrobą. *Zab.* 14, 35. *Nagł.* iż nierodzeni bracia). Gdy leży zbyt głęboko choroba w ciele, z przypadków tylko poznawać się musi. *Perz. Lek.* 67. Niemasz tu żadnéy wątpliwości, otwarty leży występek. *Przeſtr.* 111. liegt offen da. – °§. Na nas to °leży, abyśmy rządzili krolestwo. ı *Leop. Mach.* 6, 57. na nas to °należy 3 *Leop.*, na nas zależy, do nas należy). – *transl.* Leży dobrze szata na kim. *Cn. Th.* der Rock ſitzt gut, liegt gut an. Śmieiesz się, gdy płaszcz nie dobrze leży. *N. Pam.* 14, 263. – §. Leżeć, dukwieć, dulczyć, fałdów przysiedzieć nad czém, *n. p.* Nad księgami leżeć, *perpetuo assidere libris. Mącz.* über den Büchern liegen. cf. *Rs.* прилѣжаніе, прилѣжность pilność, прилѣжный pilny). Nauki te bardzo głębokie przystoi szlachcicowi bardziéy przebiedz, niżeli w nich leżeć. *Petr. Ek.* 101. Nie dosyć ieſt nauczyć się ich, ale trzeba, kto ich chce nie zapomnieć, ustawicznie w nich leżeć *Gorn. Sen.* 242. Nie bronię ci grać w karty, ale nie chcę, abyś tak w tym wszystek leżał, żebyś sprawy potrzebnieysze dla nich mimo się puszczał. *Gorn. Dw.* 121. LEŻENIE, – ia, *n. Subſt. Verb.*, das Liegen. Leżenie ksiąg ziemskich, die Vorlegung der Gerichtsbücher zum Eintragen oder Ausziehen. Po wykonaniu roków, tedy z księgami maią urzędnicy zostać dla wykupna i brania extraktów; które leżenie ksiąg trwać ma dwie niedziele. *Herb. Stat.* 432. Przed kadencyą sądów ziemskich sądzić się powinny sprawy ziemskie o wykupno dóbr i zbiegłych poddanych, co się u nas leżenie ksiąg, *positio actorum terreſtrium* nazywa. Wszakże w wielu woiewództwach w czasie tym wpisów tylko przyięcie i wydanie extraktów czyni się. *Oſtr. Pr. C* 2, 103.

LEŻEŃ, – żnia, *m.*, legart, leniwiec, leżuch, *Rg.* lexák; *Cro.* lesak; ein Faullenzer. Prześwietny leżeń pokrewnemi domy I bogatemi podparty posagi; W złotych to słupach pusty dom ze słomy, Ani mieszkalny, ni zdatny na dagi. *Nar. Dz.* 12, 122. Day furaż, bies wie za co włożony drapieżnie; Póy miodem, tucz kurami mundurowe leżnie. *Zab.* 16, 125. LĘŻENIE *ob.* Legnąć.

Pochodz. *legnąć*; *łądz*, *legać*; *lgnąć*, *lnąć*, *lgniączka*; *łąg*, *łęg*, *łęgi*, *łedz*; *legar*, *legart*, *legarſtwo*, *legartować*, *leganiec*, *legawka*, *legawy*, *legier*, *legły*, *Legnica*, *legować*, *legowiſko*, *leżuch*, *leżuchoſtwo*, *łożyć*, *łoże*, *łóżko*, *łożnica*, *łożyſko*; *barłog*, *nabarłożyć*; *dolegać*, *doleżeć dołeżały*, *dołożyć*, *dołożliwy*, *niedołożny*; *bezłożeńſtwo*, *bezłożeniec*; *cudzołożyć*, *cudzołożnik*, *cudzołożnica*, *cudzołożniczy*, *cudzołóſtwo*; *nałożyć*, *nałog*, *nałożny*, *nałożnica*, *założnica*; *obłożyć*, *odłog*, *odłożyć*, *położyć*, *położnica*, *połog*, *podłożyć*, *podłoga*; *przełożyć*, *przełożony*, *przełożeńſtwo*; *przyłożyć*, *rozłożyć*, *samołożnik*, *samołożnik*, *ułożyć*, *włożyć*, *wyłożyć*, *wyłoga*, *wyłożka*, *założyć*, *załoga*, *założka*, *zależeć*, *złożyć*; *-sły*, *słoik*; *nalegać*, *należeć*, *należny*, *należność*, *należytość*, *przynależący*, *przynależytość*; *nocleg*, *noclegowy*; *oblegać*, *oblężeć*, *obledz*, *obłężony*, *oblężenie*; *odlegać*, *odledz*, *odleżałka*, *odległy*, *odległość*; *polegać*, *poleżeć*, *podlegać*, *podleżeć*, *podległy*, *podległość*, *niepodległość*; *spolegać*, *przelegać*, *przeleżeć*, *przeleżały*, *przylegać*, *przyleżeć*, *przyległość*, *przyłog*; *rozlegać*, *rozleżeć*, *ulegać*, *ulegałka*, *uleżeć*, *uleżały*, *uleżałka*; *wylegać*, *wyleżeć*, *wyleżały*, *zalegać*, *zależały*, – *wylęgnąć*, *wylądz*, *wylęgły*, *zalądz*, *zalęgły*. – §. *podle*, *wedle*, Vd. *poleg.* – §. *łokieć*, ut cubitus a cubando.

LEZIWO, – a, *n.*, *Etym.* leźć, łazić), lezy, drabina łyczana, po któréy bartnik lezie do barci na drzewa, klucki, czyli powróz z kluczkami, po którym bartniey wiążą na drzewo do podbierania barci; eine Baſtleiter der Bienenzeidler. *Rs.* лазня deſka z dziurami, na mieysce drabiny służąca; лѣсѣ rozstowanie). Leziwo znaczy łyczaną drabinę, na któréy bartnik chodzi do podbierania pszczoł. *Czack. Pr.* 2. 262. Leziwa, krzesełka albo składane drabinki do wyymowania pszczoł. *ib.* 1, 232. Bartnikom barci w cudzey puszczy maiącym, wolno na leziwo łyk tyle, ile im potrzeba, wziąć. *Stat. Lit.* 309. (cf. łazbień). Po téy ostrwi na konar wstępuiąc z konaru, Nie miodu w barci, ale na niebie nektaru, Którym żyią anieli, o szczęśliwe stopnie, O kochane *leziwo*, na wieki się dopnie. *Pot. Pocz.* 201. Gdyby nie śmierć, która to leziwa rzeże, Budowaćby do nieba znowu chcieli wieżę. *ib.* 544. Naraiłbym tey pannie bartnika, i mocne leziwo. *Pot. Jow.* 2, 23.

ŁEZKA, – i, *f.*; *dem. nom.* łza, ein Thränchen, eine kleine Thräne, eine Zähre; *Sr.* ſelzicjka; *Cro.* szuzica; *Rg.* suzizza; *Rs.* слезинка, слезка. Troszczą się, gdy iednę łezkę smutku doyrzą w naszym oku. *Przy. Ab.* 92. Choćby orda płakała; iabym łezki małey nie wypuścił. *Bardz. Tr.* 503. Wszystkich do płaczu poruszy, Sam łezki nie wyruszy opłakaniec. *ib.* 235. Łezka mu nie kapnęła. *Bard. Luk.* 52. twardy na łzy).

ych, ale też naywiększy prostak, na wszystkim świecie, może to czytać. *Herbst. Nauk. L* 4 *b.* Ociec mój umiał ewangelie na pamięć, nie będąc *literakiem. *ib. O.* 4, *Glicz. Wych. G.* 7. Wielcy literaci, którzy xięgami swemi świat prawie zarzucili. *Zab.* 12, 263 *Dudz.* Człowiek to literat! *Pilch. Sen. list.* 3, 26. LITERATKA, – i, ż., eine Gelehrte, gelehrte Dame; sonsatka, sawantka. LITERKA, – i, ż., *dem. nom.* litera, ein Buchstäbchen. Niebieskie światła znaczniéysze, litery pisma są większe; Gwiazdki zaś insze drobniéysze, *literki* to są pomniéysze. *Dar. Lot.* 3, 16; *Cro.* litericze; *Dl.* szlovicze; *Bs.* slovçe. LITERATURA, – y, ż., a) *subiect.* wiadomość rzeczy do nauk należących, erudycya z czytania wielu autorów pochodząca. *Kras. Zb.* 2, 53, Belesenheit, Literatur, die einer im Kopfe hat; *Cro.* piszmoznanasztvo, szlovoznanoszt, diáchtvó (cf. *diak, żak); *Dl.* latinasztvo (cf. lacina). – §. *object.* massa książek iakiego narodu, n. p. Polska literatura, die Literatur einer Nation, Bücher, die in ihrer Sprache vorhanden sind; *Bs.* kgnigenstvo). Mnóstwo pism w wieku naszym składa niezmierną literaturę. *Jez. Wyr.* – §. Literatury professor, z Greczyzny i Łaciny, filologii, Griechische und Lateinische Literatur und Sprache, Philologie.

LITEWKA, – i, ż., białogłowa z Litwy rodem, eine Litthauerinn. Kazimierza Wielkiego żona, królowa Anna, Litewka, córka Giedyminowa. *Stryik.* 386. cf. Litwin. LITEWSKI, – a, – ie, od Litwy, z Litwy, Litthauisch, Litthauen; *Ec.* литскій, литовскій, полскій; *Rs.* литóвскій. Litwa czyli Wielkie Księstwo Litewskie, przez Władysława Jagiełłę, księcia Litewskiego, gdy poiął za żonę Jadwigę, królową Polską, przyłączone do Polski. *Dyk. G.* 2, 87. Brzeście Litewskie, dla różnicy od Brześcia Kuiawskiego. *ib.* 1, 102. *In opposito* Litwie, Korona, z mała i Wielka Polska; Litewskiemu Marszałkowi, Koronny. Po Litewsku *adv.*, obyczaiem lub ięzykiem Litewskim, Litthauisch, auf Litthauisch.

LITKUP, *LIDKUP – u, *m.*, *Bh.* ljtkup; *Vd.* lkof; *Crn.* lykof, lijkof, cf. lać *et* kupić; *Cro.* aldomas; *Suec.* lidköp, lödköp), der Leihkauf (*mercipotus Halthaus*), Weinkauf, Kaufttrunk (cf. *Ger.* Liedlohn). Ieśliby kto kupił konia, i litkup pili przedawca i kupiec i z innemi ludźmi ... *Sax. Art.* 79. Nierychłoś się obaczył, skoro po lidkupie. *Pot. Zac.* 70. – §. *Bh.* likup *arrha, arrhabo*, zadatek na kupno, das Darangeld, die Darangabe, Angeld, Haftgeld, Handgeld; *Vd.* likof, rozhen nadai (2. srękowiny, zaręczyny). Ci co litkup sądzą, maią z niego swóy zarobek, co od litkupu wezmą, bo im płacą. *Star. Dw.* 14. LITKUPNICZY, – a, – e, od litkupnika, den Mäkler oder Sensal angehend. *Tr.* LITKUPNICZE, *subst. n.*, pieniądze na litkup lub litkupnika, Leihkaufgeld, Mäklergeld. *ib.* LITKUPNIK, – a, *m.*, który był przy litkupie, der Leihkauftrinker. Gdy się kto litkupniki wywiedzie, iż kradzioną rzecz kupił .. *Sax. Art.* 29. – §. b) *proxeneta*, skupnik, targownik, ten, który między stronami handluie, aby się o kupią zgodzili. *Mącz.* iednacz kupca. *Cn. Th.*, der Mäkler, (Oesterr. Sensal), Unterhändler der Kaufleute; *Ec.* сводникъ, посрѣдственникъ въ торговлѣ.

LITO, LUTO *adv.*, *Bh.* ljto; *Slo.* luto gest; *Sr.* 2. lejt, mne jo luto, cf. Abig. s. v. leib); lito mi czego, z żal mi czego, *s es thut mir etwas wehe, es thut mir etwas leid; ich bedaure etwas, bedlege etwas, bereue etwas. a) litnię się, miłuię się, rozrzewniam się, *n. p.* Serdecznie mi lito rzeszy, że iuż trzy dni tu trwaią przy mnie, a nie maią, coby iedli. *Sekt. Matth.* 15, *not.* „zięte iest serce moie nad rzeszą"; żal mi tego ludu. *Bibl. Gd.*). Szedł Dawid boso, płacząc szedł; z okrutnym żalem, Nie tak mu *luto* państwa, nie tak Jeruzalem ... *Pot. Zac.* 24. Lacenio gdy syna zabito. Aż ona mówi: syna mi nie lito, Ani żałuię, bo wiem, żem go była Smiertelna śmierci podległym zrodziła. *Kchow.* 27. Ja ulituię się, kogo mi luto, i użalę się, kogo mi żal. *Bud. Ex.* 33, 19. zmiłuię się nad tym, którego mi *litho.* 1 *Leop. Rom.* 9, 15. zmiłuię się, nad kim się zmiłuię, a zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl. Gd.*). Wzdycha smutna Argienis, znać że iéy go luto. *Pot. Arg.* 703. – §. lito mi czego, z kaiam się tego, żałuię, *es gereuet mich, ich bereue etwas. Jzalić tego nie żal, nie lito? *num facti piget? Mącz.* Lito mi tego, żem Saula na królestwo wysadził. *Leop.* 1 *Reg.* 15, 11. żal mi, żem .. *Bibl. Gd.*). Lito przysięgi oycu, *poenituit iurasse. Zebr. Ow.* 28 Lito nam teraz tego z serca. *IV. Post. IV.* 307. Lito mi *zła, które uczyniłem wam. *Bud. Jer.* 42, 10, *not.* „kaię się". (II. *LUTO, okrutnie, *ob.* *Luto). (*LITON, – u, *m.*, *Gr.* λιτον *tenue et subtile linteum*, płocienne obwinięcie, ein linnenes Mickeltuch. Litony nie dla służby bożéy na nich odprawowania bywaią, gdyż rzecz iest niepoświęcona; ale dlatego, aby w nie antymisy obwiiano. *Pim. Kam.* 128.). LITOŚĆ, LUTOŚĆ, – ści, ż., (*Bh.* ljtost a) *dolor, moeror, tristitia*, b) *misericordia; Slo.* litosť, jeleni żałowanie; *Sr.* 2. litość żal (*diftg. Rs.* лютость okrucieństwo *ob.* *luto 2). – *Pol.* litość, użalenie, miłosierdzie, skłonność do ratowania cudzéy nędzy, politowanie. *Cn. Th.*, *Vd.* vsmilenje, miluvanje; *Cro.* szmiluvanye; *Rs.* сожалѣніе, пощада, пощажденіе, сострадательность, сострадáтельство, помилованіе; *Ec.* сострадованіе, соболѣзнованіе, состраcміе, сердоболіе, das Mitleid, die Barmherzigkeit. Jako ma litość ociec nad dziatkami; tak ma litość pan nad temi, którzy się go boią. *Bibl. Gd. Ps.* 103, 13. *Luthość człowieka nad bliźnim iego; ale miłosierdzie Boże nad wszelkiém ciałem. 1 *Leop. Syr.* 18, 12. Z dobroci wypływa litość, która nas rozczula nad cudzą dolegliwością. *N. Pam.* 24, 326. Nieszczęścia czynią panów skromnemi, wiodą do litości. *Fabl. Tel.* 331. Lntość, dobrych ludzi przymiot. *Cn. Ad.* 455. Miéy nademną litość. *Teat.* 9, 47. LITOŚCIWY, LUTOŚCIWY, LITOSNY, – a, – e; LITOŚCIWIE, LUTOŚCIWIE *adv.*; *Bh.* litostiwý, litostný; *Vd.* vsmilen, milujeshen, vsmilitliu; *Rs.* сострадáтельный, сожалѣтельный; *Eccl.* сердоболѣзный, состраcтенъ; (*Sr.* 1. lutowné *frugalis*); miłosierny, mitleidig, barmherzig. Pan z sercem litośnym. *Karp.* 1, 163. Czyż wolno uczciwego i litościwego kłamstwa, ku ocaleniu nieszczęśliwego obywatela używać? *Siem. Cyc.* 308. Prawdo, naylitościwszy nieba darze! *Kit. List.* 2, 51. – *Oppos.* nielitościwy, nielitośny, unbarmherzig. Jęczał, i rwał włos siwy ręką nielitośną. *Dmoch. Jl.* 2, 262. Nielitośni bogowie, mszczący się bez miary, Czy was Hektor mnogiemi nie błagał ofiary? *ib.* 2, 32.

1) LITOWAĆ, LUTOWAĆ, – al, – uie, *trans. ndk.*, ulitować, zlitować *dk.*, kogo, czego, *Bh.* litowati; użalenie mieć nad kim, ubolewać, żałować go; Mitleid haben, bedauern; *Vd. et Cro.* miluvati (cf. miłować, zmiłować); *Crn.* pobósham; *Rs.* милова́ть, помилова́ть, сожалѣ́ть. (cf. *Arab.* ولث loth, s *fuit res cordi*; *Sr.* 1. luttuiu, pjelutuun *parco*, *reseruo*). Litowali a żałowali go przez wiele dni, mówiąc: ach! także oto upadł mocarz! *Leop.* 1 *Mach.* 9, 20. Lituią krzywdy mojey, zasiadł na stolicy swoiéy. *Ryb. Ps.* 14. Uprzedza ią Jowisz, los iéy lituiący. *Przyb. Luz.* 47. Przypadku nieszczęśliwego naymilszéy oyczyzny serdecznie lituię. *Krom.* 89. Jako lituie ociec syna, zlitował się Jehowa nad boiącemi się go. *Bud. Ps.* 103, 13, iak ma litość ociec nad dziatkami. *Bibl. Gd.*). – §. Nie urażay się, o móy dobroczynny twórco, Lituy mię, gdy co myślę, śmiem wyrzec ięzykiem. *Przyb. Milt.* 248. bądź miłosierny, wybacz, daruy litościwie, miéy wzgląd, przeżebie gniéwigit. – §. Litować, lutować czego, z żałować, kaiać się, sich gereuen lassen, bereuen. Phoebus przysięgi litnie. *Zebr. Ow.* 28. Widząc bóg, iż wiele było złości na świecie, lutował tego, iż człowieka stworzył. 3 *Leop. Genes.* 6, 5. litował, 1 *Leop.*). – §. nie żałować kosztów, pracy *etc.*, ochotnie łożyć na co, nie ochraniać, keine Kosten sparen. Gardła dla waszych dziatek litować nie będę. *Baz. Sk.* 176. Abyśmy dziatki pożywili, gardłować po siemi, po morzu, nie lituiemy. *Hrbšt. Nauk. D* 8. Na to własnych pieniędzy nie litował. *Gorn. Dw.* 388. Nie litowaliśmy znacznych nakładów na sprowadzenie z zagranicy ludzi umieiętnych. *Vol. Leg.* 7, 451 *Stan. Aug.*). Dała córce przystoyne wychowanie, nie lituiąc w tym ani kosztu, ani starania naywiększego. *Gorn. Dz.* 65. Miał Maciejowski około siebie uczone ludzie; na co kosztu ani starania nie litował. *Gorn. Dw.* 5. Bóg syna swego dadź nie litował. *W. Post. W.* 44. nie lutował zesłać syna swoiego. *Kanc. Gd.* 263. LITUIE MIĘ *imperson.*, lito mi, lituię się, użalam się, es erbarmt sich. Litnie mię opuszczoney. *Teatr* 18, 147. LITOWAĆ SIĘ *recipr. ndk.*, zlitować się, ulitować się, ulutować się, *dk.*, użalenie mieć nad kim; *Vd.* se vmiliti; *Rs.* сжа́литься, сострада́ть, сострада́ю; *Ec.* ἐλεοῦμαι, sich erbarmen, Mitleid haben, Erbarmen haben. Zmiłuię się nad kim się zmiłuię, a zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl. Gd. Exod.* 33, 19; a miłosierdzie okażę nad tym, nad którym się zlituię. 1 *Leop. Rom.* 9, 15. Lituiący się *Ec.* сострада́тельный; *Rs.* сострада́тель. Jak lituie ociec synów, zlitował się Jehowa nad boiącemi się go. *Bud. Ps.* 103, 13. litość ma. *Bibl. Gd.*). Litny się nad słabemi, a bądź pocieszycielem strapionych. *Stan. Num.* 1, 41. Ulituy się nademną. *Stan. Num.* 2, 130. Ulitowano, zmiłowano się *misertum est.* *Mącz.* LITOWNY, – a, – e, litościwy, litość wzbudzaiący; erbarmend, zum Erbarmen, kläglich. Podał iéy liścik od miłego; i dołożył litownemi słowy, iako nieborak nader bardzo miłuie. *Gorn. Dw.* 285. cf. zlitowany, politowanie.

2) LITOWAĆ, LUTOWAĆ, – al, – uie, *cz. ndk.*, litem spaiać, löthen. *Cn. Syn.* 371, *Dasyp. U* 2 *b.* Lutuię *Volck.* 300, *Sr.* 2. litowasch; *Sr.* 1. létuvu; *Crn.* lótam; *Vd.* lotati, votati, savariti, savarjati; *Cro.* lótam, varrim; *Slo.* letugi, olowiti, poolowiti (cf. ołów); *Rs.* пая́ть (cf. spaiać, spoić). Lituiący co, *Rs.* пая́льщикъ, пая́льщица. LITOWANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, das Löthen. – §. b) lit uczyniony. *Cn. Th.*, die Löthung; *Vd.* votilu, votenje, *Rs.* спой, пая́ка. Młotek od lutowania, der Löthkolben; *Rs.* пая́ло. LITOWNY, LUTOWNY, – a, – e, od litowania czyli litu, do litowania, Löth-; *Rs.* пая́льный, пая́тельный.

*LITRA, – y, *f.*, *Rs.* литра, funt, das Pfund. Jedwabiu od litry. *Inst. C. L.* Podatek od iedwabiów w kartach i litrach Weneckich i Tureckich. *Vol.* 4, 81. Kluczник rozdaie braci po bochenku chleba, iakoby wagą wynieść mogli, każdy pół litry. *Pim. Kam.* 342.

LITRA, LITERKA *ob.* letra, drabina.

LITURGIA, – ii, *f.*, z Greckiego, nomenklatura obrządku uroczystego, na cześć bożką. *Kras. Zb.* 2, 55. Liturgia, t. j. służba boża, w któréy się odprawia tajemnica wieczerzy Pańskiéy. *Smotr. Lam.* 215; *Rs. et Ec.* литургія, служба церковная, самыхъ христовъ на тайной вечери установленная; cf. msza, die Liturgie (die Messe). Napisał Jakób ś. na urzędu kapłańskiego i ofiary nowego zakonu sprawowanie mszą abo liturgią. *Sk. Zyw.* 1, 271. Odprawowali liturgią, to iest, sprawowali ofiarę i mszą pracnayświętszą. *ib.* 378, *Sak. Kal. C* 3; *Rs.* литургисать мшу отправить). Służył tam liturgią z patryarchą u bożego grobu. *Sak. Kal. C* 3. Liturgia abo mszał. *Sk. Dz.* 70. t. i. księga od liturgii.

LITWA, – y, *f.*, *Bh.* Litew; *Sla.* Lithuania; *Rs.* литва́, Litthauen, wielkie Księstwo Litewskie. Litwo dwunasty syn Wedemunta książęcia Pruskiego, wziął dzielnicę swą na Rusi, a od tego Litwa iest nazwana. *Biel.* 46, *Stryik.* 46. „Mnie się zaś zda, iż Palemon tym krainom dał nowe imię od swéy oyczyzny Włoskiéy ziemi *l' Jtolia*; a potomkowie iego mówili potym *Litualia*, a z postępkiem czasów Lituania i Litwa. *Stryik.* 81. Liwończyki rozprzestrzeniwszy granice swoie, iedni z nich Litwą, słowem iuż bardziéy sfałszowanym, nazwani są. *Krom.* 75. cf. Liwonia. – §. 2) Litwa *collect.*, ludzie Litewscy, Litwini, die Litthauer. Litwa i Prussacy puszczyli Mazowsze. *Krom.* 274. Litwa z łupami do Litwy przez Mazowsze uszła. *Stryik.* 524. Z różnych krain cudzoziemcy, Niemcy, Polacy, Litwa. *Warę. Radz.* 336.

LITWIN, *LITWAK, – a, *m.*, (cf. Litewka), mężczyzna rodem z Litwy, der Litthauer; *Rs.* литовецъ. Tatarowie i Litwacy, ieszcze w pogaństwie zostaiący, naieżdżali Ruskich książąt dzierżawy. *Strobel.* 108.

1) LITY, – a, – e, (cf. oblity, z oblany), (*diflg. Bh.* lítý okrutny *ob.* 2. luto); *Rs.* литый (*Rs.* литейный od lania); *Ec.* λιπάνιος, выработанный литіемъ; *Bh.* litý); odlewany z kruszcu, von Metall gegossen (*Etym.* lać). Lite żelazo *Rs.* чугунъ. Naczyniłeś sobie bogów obcych; a litych. *Leop.* 3 *Reg.* 14, 9. bogi cudze i lane. *Bibl. Gd.*). Nie udawszycie się za bałwany, ani czyńcie sobie bogów litych. *Radz. Lev.* 19, 4. Ołtarze te od sznicerza ryte, farbą nie ozdobione, posłotą nielite. *Pot. Arg.* 767. t. j. niepolewane niby, nieprzyozdobione). Pola szyszakami, zbroiami pokryte, iakby były lite. *Jabł. Tel.* 144. t. j. kruszcem oblewane). – §. nieczczy, całkowity, gebiegen; *Cro.* rúd. chversat, biter; *Be.* bitev, cio (cf. cały); (*Sr.* 1. luté *merus* pra-

*seczki; w innym razie służy zrozumiałości laseczka między -li, a słowem do którego się przyczepia, n. p. ma-li, był-li; czyta-li; kocha-li. - §. *albo, albo.*

*LIASKA *ob.* Laska.

LIBAWA *ob.* Lipawa.

LIBERTACYA, - yi, *ż.*, uwolnienie z iakiego ciężaru politycznego, die Befreyung von politiſchen Laſten. LIBERTYN, - a, *m.*, odrzucaiący objawienie, a na samym rozumu fundamencie zasadzaiący swoię religiią. *Kras. Zb.* 2, 41. der Freygeiſt, Freydenker, *Vd.* svojoverez, prostoverez. Libertyn odmiata księgi pisma. *Bals. Nied.* 1, 112. Światowy libertyn. *Lach. Kaz.* 1, 79. rozwiązły libertyn. *Teatr* 53 *b*, 42. Libertyństwo *Vd.* prostoverca, svojoverca, Freygeiſterey.

LIBERYA, - yi, *ż.*, *barwa, *Sr.* 2. livreja; *Vd.* liberia, slushebnuu oblazhilu, znamski oblick; *Ross.* ливрея; die Livrée. Nikomu nie wolno dawać inszey liberyi, prócz z woyska kraiowego. *S. Grodz.* 2, 135. - §. *meton.* ludzie pod liberyą, służący, die Livréebedienten, die Livrée. Postrzegłem iego liberyą przed pałacem Rzymskim. *Teatr* 10, 65.

LIBRA, - y, *ż.*, libra papieru ma arkuszy 24. *Solſk. Geom.* 3, 135, ein Buch Papier. *Bh.* knjiga *ob.* księga); *Cro.* knjiga, papèra; *Sla.* kvaterna, konac papira; *Rs.* десть, десинка, десмочка. Ryza ma w sobie liber papieru dziesięć. *Chmiel.* 1, 161. Pół-libry *Rs.* полдесть. Librami *Rs.* подестно. - §. libra, aptekarska miarka, z 12 uncyi. *Cn. Th.* das Apothekerpfund.

*LIBRARYA, - yi, *ż.*, *książnica, die *Liberey (cf. Adlg.), Bucherey. - a) biblioteka, die Bibliothek. Pod chwalebnym imieniem W. K. Mści, rozkazawszy ten upominek (bibliią Radziwiłłowską) wydrukować, do *libraryi* W. K. Mści daruię, którą wiem wielką bydź. Nie podaię do niey tey księgi, aby się ich więtszy poczet w *bibliotece* W. K. Mści przyczynił, ale aby była czytana. *Radz. praef. bibl.* Szukano po *librayach*, które były założono w Babilonie, i naleziono księgi iedne. *Leop. Ezdz.* 6, 1. w bibliotece. *Bibl. Gd.*) - §. księgarnia, księgarski sklep, der Buchladen. LIBROWY, - a, - e, od libry, Buch-, (vom Papier). *Rs.* десменный.

LIC, *plur.* LICE, *ob.* Leyc, Leyce.

*LIC, - i, *ż.*, n. p. Teraz dopiero widzę, skorom zmokł do nici, Skorom uciekł z tak srogiey pod te dachy *lici*.. *Pot. Arg.* 389. *Bh.* litina *imber*, nawałność, Platzregen cf. lać.

LICE, *LICO, - a, *n.*, *Bh.* lice, (*Bh.* liċidlo = barwidło die Schminke; *Slo.* lice, lico, liċko *dem.*; liċidlo barwidło); *Sr.* 1. licjo, lijo; *Sr.* 2. lizo, naglób; *Crn.* lize; *Vd.* lize, lyze, zheluft (cf. czeluść; cf. *Vd.* luzh = światło); *Cro.* licze, oblichje, obraz (cf. oblicze, cf. obraz); *Rg.* lize, oblijcje (*Rg.* licejaſt *politus*); *Bs.* liçe, obraz (cf. *Bs.* lis *cicatrix in fronte* cf. lśnąć cf. łysy), *Sla.* obrazi; *Ross.* лицé, лицо lice, oblicze, mina; osoba grająca iaką rolę na teatrze, rola teatralna; powierzchowność; lice sukna; *Rs.* лицедѣй, *Ec.* лице подхóдникъ aktor teatralny cf. *licemiernik; *Ec.* лица́ина lice, iagoda, ли́къ wyobrażenie twarzy na obrazie, cf. lik, liczyć) cf. *Goth.* wlits, *Ger.* Antlitz; *Gr.* λέσσω *video* cf. lśnić; cf. *Hbr.* לחי *lechi* gena, maxilla). iagoda twarzy, policzek twarzy, twarz, oblicze, der Backen, die Wange, das Antlitz, das Geſicht. *plur.* lice, *Gen.* -ów, z policzki die Wangen; Ogorzałość lica, i wszelkiey płci, iak zganić, *Sien.* 503. Widziałem, gdy i zmarszczki z lica wymuskała, I z siwych włosów czarną głowę udziałała. *Simon. Siel.* 51. Przepalone wodki do umywania lica. *Lek C* 4 *b.* W Polsi, gdy w metrykę żaka wpisuią, piszą też i to, iaki iest, ma-li znak na ciele, na licu, na ręce etc. *Gorn. Wł. R* 2 *b.* Pokłonił się królowi licem swym do ziemi, *Bud.* 2 *Sam.* 18, 28. ukłonił się twarzą swoią ku ziemi. *Bibl. Gd.*; *Ec.* ницъ, ницы, ницомъ, ничкомъ = twarzą na ziemi, *ob.* nice) Swietność liczą twego. *Leop. Ps.* 45, 4. Więcéy płeć białą zdaniem mym zaszczyca Wdzięk przyrodzony, niźli piękność lica. *Nar. Dz.* 1, 52. Choćby wszystkie Jusfału dziewice; Wdzięki urody i nadobne lice Stawiły razem, ia się ztąd nie ruszę. *Kras. Ossy. B* 3. Lice z rożą w sporze. *Szym. Sw. W.* 46. - *Fig.* Nie będą nigdy widzieć żadnego lica; Mieszkańcy piekła, słońca, gwiazd, ani księżyca. *Kul.* 312. das Antlitz der Sonne, des Mondes. - *transl.* Z iakiém licem śmiesz, bywszy żołnierz Korbulona, Na móy pałac przynosić rozkazy Nerona! *Min. Ryt.* 1, 201. t. i. iakiém czołem). - *Meton.* lice, osoba (cf. liczyć), die Perſon. Swięty, który na lice nie patrząc, sądzi wedle każdego uczynków. *Budn.* 1 *Pet.* 1, 17. bez braku *osób. Bibl. Gd.*; *oppos.* *licemierny). Nie przyimuy *lica* naprzeciwko oblicza twemu. *Leop. Syr.* 4, 25. nie miéy względu na *osobę* przeciwną duszę twey. *Bibl. Gd.*) - 2) *transl.* lice szaty, sukna, z prawa świetna strona, cel, *oppos.* nice) die Glanzſeite des Tuches, die rechte Seite, zum Unterſchiede von der dichten. *Cro.* Lezeimenaje sze vsake sztvari gornya sztrana: *Sla.* lice (*oppos.* opáka strána); *Rg.* lize = (*Ital.* ritto); *Crn.* na lize; *Rs.* лицe; (*Bs.* liçe od kgnighe; *Cro* lizze knyige, *pagina* stranica; *Boh.* na lic obratiti przewrocić. Wywróćcie te szaty na lice, w których dawno na nice chodzicie. *Czach. Tr. F* 2. - 3) Lice w prawie, ślad pewny okazuiący przestępcę i iego uczynek *factum notorium. Kras. Zb.* 2, 44. ein gewiſſes augenſcheinliches handgreifliches Merkmal, das nach einem Diebſtahle oder Morde den Thäter verräth, z. B. bey ihm vorgefundene Sachen, Inſtrumente, etc. *Lice* znaczy rzecz, ktora będąc oskarżonemu *pokazana*, nosi świadectwo winy, n. p. ukradziony wół, lub ruchomość iaka. *Lice* znaczy w Polskim języku *twarz; pokazanie* więc ukradzionych rzeczy występnemu, iest *widocznym* w *oczy* wyrzutem. *Czach. pr.* 2, 224. *Rs.* полничное lico kradzione; на лицо, w naturze, rzeczywiście znayduiące się gdzie; улика rzecz przekonywaiąca; dowiedzienie, przeświadczenie, приличка dowód przeświadczaiący; уличить, уличать, приличить, приличать przeświadczać, przekonać; *Bh.* liċný, patrný oczywisty, widoczny). Dochodzono złodzieiów po licu rzeczy naszych. *Warg. Radz.* 313. I złodzieie iawni ze zbrodni wychodzą, powiadaiąc, gdy go z *licem* przywiodą, że go nim zarzucono. *Gorn. Wł. L* 2 *b. et Q* 1 *b.* Nie dziw, iż złodzieia imaią, bo *lice* przy nim iest, rzecz która pokazuie zły iego uczynek. *ib. D* 3. Jeśliby kto wykradł czyiego oyczystego człowieka, a poimanby był na drodze z tym człekiem, tedy ma bydź z tym *licem* wiedziony do urzędu. *Stat. Lit.* 383. Gdybym go tylko z *licem* dostał, kazałbym go nad wszystkich złodzieiów wyżey powiesić. *Duor. J.* Ościk iuż nie mógł

więcey zdrady przeciw oyczyznie przeć, a jawne *lice* fałszów i zdrad iego, pomsty na niego wołało. *Strjik.* 776. Pieniądze *lica* nie maią. *Rys. Ad.* 57. *Haur.* 232. *Sax. Porz.* 118. *pecunia non potest dignosci ex se; quia eadem nota omnes signantur nummi. Cn. Ad.* 834. Masz wiedzieć, iż się rzeczy inszych żaden *imować nie może, iedno tych, któreby z przyrodzenia różne między sobą były, iakie są bydło, szaty; ale pieniędzy i monety, także złota i śrebra nierobionego, wina, pszenicy, żaden się iąć nie może, bo lica nie maią. *Szczerb. Sax.* 174. *ob.* licować. – Ci którzy się o złodzieystwo albo łupieztwo zgadzaią, *albo licem wracaią* (?), którzy się śmierci odkupuią, ci wszyscy są bezecni. *Szczerb. Sax.* 17. – Lico, piątno, cecha wypalona, das Brandmal. (*Cro.* liszaft *in fronte signatus; Bs.* lis *cicatrix in fronte*, liszaft *qui habet signum in fronte, ut equus*). Piętno masz na czele, a *lico na szyi. *Smotr. Ex.* 15. Który na życie godzi, niech dla lica zbrodni, rozpalonym żelazem na czele wypiątnowany będzie. *Mon.* 76, 617. Licem znaczony Faryzeusz vid. licemiernik. (*Bh.* lička, *s tendicula*, kluczka, sidło; ličeti, *ponere tendiculam*). LICEMIERNIK, – a, *m.*, obłudnik, liziobrzek, gryzipaciera, bozakuiący się, faryzeusz, ein Gleißner, Scheinheiliger, Pharisäer, Heuchler. *Boh.* licomérnik (cf. *Sr.* 1. ličiti so *adulor*, ličežjak *adulator* cf. lizać); *Vd.* lizjak, skazlivec, repovertez, vertorep; *Crn.* hinavz; *Cro.* liczimir, szamopravichnik, zkazlivecz; *Bs.* lisimir, lizimirac; *Sla.* licumirac; *Rg.* lisimjeras, lizimiras, lízimiernik, lizimir; *Rs.* лицемѣръ, пустосвятъ, ханжа; (*Rs.* лицедѣй aktor teatralny); *Ec.* притворописатель, кситорый лицемѣрно, притворно писать о чемъ; (*Ec.* лицеподхóдникъ aktor teatralny: cf. *Ec.* личина, маска, харя maska, larwa). Pseudopolitycy, twarzoł'rakownicy, licemiernicy, w cudzey skórze chodzą *Burl. A* 2. Byli za żydów, co ie zwano licemiernicy, którzy smętną a nabożną postawą, ubiorem, a chodzeniem inaksżém od ludzi byli różni, i innemi wymysły, czynili domniemanie o sobie, wielkiéy świątości u prostych ludzi. *Eras. ięz. O* 2. Licemiernicy byli, którzy się wyłączali z społeczności ludzkiéy, a od społecznych obyczajów ich, a sami sobie wymyślali dziwne a inaksze i modły, i postawy, i posty, i ubiory, i inne dziwne rzeczy. *Rey Pst. Ll.* 4. Zakonni licemiernicy. *Wrob.* 5, 5 Faryzeuszowie, die Pharisäer. Posłowie ci byli z Pharyzeuszów albo *licemierników. Biał. Post.* 55. Chrystus wiele cierpiał od Pharyzeuszów *licem naznaczonych*, i w pismie uczonych biskupów. *ib.* 22.). Jeśli nie będzie sprawiedliwość wasza obfitowała więcey niźli nauczonych w zakonie i licemierników. . . *Leop. Matth.* 5, 20., Faryzeuszów. *Bibl. Gd.*). Skrybowie i licemiernicy. *W. Post. W.* 202. Licemiernik i jawnogrzesznik różnie się w kościele modlił. *W. Post. Mn.* 231. LICEMIERNICA, – y, *ż.*, obłudnica, hypokrytka, die Gleißnerinn, Heuchlerinn; *Ross.* лицемѣрка, пустосвятка. O licemiernico, taka to chytrość twoia, chcesz abyś naszą starszą była! *St. Zyw.* 165. LICEMIERNICZY, LICEMIERNY, – a, – e, Faryzeuszowski; obłudny; Pharisäisch; gleißnerisch, heuchlerisch; *Bh.* licomérný; *Rg.* lizimjerni; *Rs.* лицемѣрный; *Ec.* дволи́чный. Chrystus nie gani w tym Faryzeuszu, ani stanu iego licemierniczego, który nie był zły sam z siebie, gdyż się i licemiernicy niektórzy Panu podobali, jako Nikodem, Gamaliel. *W. Post. M.* 321. Posłali posły z cechu licemierniczego żydowie do Jana *ś. Biał. Post.* 59. Strzeżcie się kwasu licemierniczego i Saduceyskiego. *Leop. Matth.* 16, 6. nauki Faryzeuszów). Licemiernicza obłudność tych, którzy powiadali, że grzech, uzdrowić niemocnego w święto; ale to nie grzech, zaszkodzić mu w święto. *Eras. Jęz. Z* 4. – 6. *licemierny, patrzący na *lico (*co ob.*), *t. j.*, wzgląd maiący na osobę, stronny, paroyalny, partheyisch, der die Person ansieht. *Ec.* лицепрі́ятный, *Subst.* лицепрі́ятникъ, *Gr.* προσωπολήπτης. Tam mi się z tego przed *nielicemiernym sędzią sprawować będziesz. *Smotr. Nap.* 84. *LICEMIERNICTWO, – a, *n.*, *LICEMIERNOSC, – ści, *ż.*, obłuda, nieszczerość, die Gleißnerey; Heucheley; *Bh.* licomérnost; *Bs.* lizimirnoft, lizimirstvo; *Sla.* licemirstvo, *Rg.* lizimirstvo; *Cro.* lizimirnoszt; *Rs.* лицемѣрство, лицемѣрie, ханжество; *Ec.* дволи́чie, притворе́нie, притворство, выдумка. Licemiernictwem czyli obłudą nadrabiać, *licemierzyć gleißen, *Rg.* lisimiriti, lisiciti; *Cro.* liczimirimasze, milolasem, prilizavamsze (przypochlebiać się; *Dl.* liczimeriti; *Rs.* лицемѣрствовать, лицемѣрить, ханжить, ханжу; *Crn.* hinim sé. *LICETWORZYĆ *Ecc.* лицетворити, przydawać rzeczy lice, piękrzyć. – *Ecc.* лицеприятворство prosopopœia.

Pochodz. *licowy, licować; policzek, policzkować; oblicze, oblíczność, obliczny, obliczníe*; – §. *śliczny, śliczność*, Rs. добролíчный.

LICENCYAT, – a, *m.*, który w szkołach zostawszy wprzód bakałarzem, przez wyższy stopień do doktorstwa się sposobi. *Kras. Zb.* 2, 44. ein Licentiatus. LICENCYOWAĆ, woysko. *Tr.*, z rozpuszczać, abszytować, zwiiać, die Armee abdanken, den Soldaten den Abschied geben.

*LICHA, zagon, *ob.* Lecha. *LICHFIA, *LICHFNIK *ob.* Lichwa, lichwiarz.

*LICHMANINA, – y, *ż.*, liche rzeczy, liche postępowanie, schlechtes Zeug, schlechtes Verfahren. Już nadziei w zarobku nie ma, tylko się lichmaniną żywi, a lichwy płaci, a bardzo mu ciężko wrocić, co się komu zadłużył. *Rey Zw.* 167 *b.* Jakowe łupiestwo, obciążanie, czynią sobie ludzie, trudno i wymówić, bo prawie już tak na tę lichmaninę a drapieżynę wszyscy udali się, iże ieden drugiego drapieży, drogością, niesprawiedliwością. *Gil. Pst.* 30. *ob.* lichwa, lichwiarstwo.

LICHO, – a, *n.*, *Bh.* lich *impar.*; *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* lih; cf. *Ger.* gleich, *ap. Isidor.* kalihho; (*oppos.* cetno) ungleiche Zahl, ungleich an der Zahl, nie do pary, nieparzysta liczba, *n. p.* Wieśniaczki mienią, że iaie pod kokosze nigdy w cetnie, ale w lichu zawsze kłaść trzeba. *Cresc.* 581. cf. *Ec.* излишка, излишие, излишшие zbytecznie; cf. liczba). Niech tych sędziów będzie *dziewięć*, a dlatego ie *lichem* kładę, bo jeśliby byli *cetnem*, a nie zgadzaliby się, zawżdyby iednego szukać trzeba, któryby się abo do tego, abo do owego zdania przychylił; którego do liczby *lichem* idącey nie trzeba. Bo chociażby też niezgodni byli sędziowie, tedy większa liczba przechodziłaby mniejszą. *Modrz. Baz.* 370. Cetno licho, *Bh.* lich suda; *Rg.* igratti na tak i na lih; *Bs.* ták i lih; takan i lih (cf. tak); *Crn.* soduv; *Sr.* 2. por unpor; *Rs.* чёмъ или нечёмъ.

hra; — do pary, nie do pary. *Zabł. Fir.* 42. Grade und Ungrade, ein Spiel. — §. zła liczba, nieżyczliwa, przegrana, eine unglückliche Zahl. Nie wiedzieć, komu lichem, komu padnie cetnem. *Pot. Arg.* 793. A cóż ieśli kości padną lichem? *ib.* 92. Już iedno z dwoyga, już masz cetno lichem. *Pot. Syl.* 385. Lepsza zgoda, niż sprawa, bo nie wiedzieć, komu padnie cetno, komu licho. *Sax. Porz.* 78. cf. es lub zes). Jutro pokaże cetno albo licho. *Pot. Syl.* 511. — §. nieszczęście, bieda, kaduk, wróg, djachel, (cf. lichwa) Unglück, Unheil, Böses, Uebel, der Böse, der Henker. *Rs.* худо *ob.* chudy, лядь; cf. lada co). (*Rs.* лихо złość, złośliwość; лиховàть, облиховàть fałszywie donosić, potwarzać; лиходѣй niechętny, лиходѣйствовать nienawidzieć; лихорáдка, лихомáнка zimnica; *Ec.* лиходѣй, злодѣй, злотворникъ złoczyńca; лиственникъ złodziey). Och iak wielkie z boiaźnią upatruię *złości*, Boże odwroć to *licho* z twoiey wszechmocności. *Bard. Fr.* 53, 6. Przybądź; a zabroń *licha* złego. *ib.* 416. Wnet się i to ze wstydem uspokoi licho. *Zab.* 16, 301. Do woli się fortuna lichem ich nacieszyła. *Tward. Wł.* 39. Kto to w domu zrobił licho? *Bard. Tr.* 61. Żeby sobie ten człowiek nie narobił licha, gdyż zbyt swym chuciom pozwala! *Teatr* 42 *d*, cf nawarzyć piwa). Jak wierzyć temu, który nas ras chciał w licho wprawić! *Mon.* 76, 404. Pędził duléy, iam rzekł cicho, Będzie iemu kiedyś licho. *Zab.* 16. 76. *Weg.* Z lekka Mości Panowie! drzymie? niech śpi licho! *Zabł. Amf.* 103. Nie budź licha, kiedy licho śpi. *Zegl. Ad.* 156. *Slo.* nescéš'ti ne potreba hledat, samo od seba pride. cf nie drażniy psa śpiącego; nie maluy djabła na ścienie; cf. nie igray z ogniem, cf. nie wyciągay wilka z lasa). A czy mię tu licho wniosło? *Teatr* 33, 40. cf. choroba, kaduk). Cóż to za licho ciebie tu przyniosło! *Teatr* 33, 20. Czy licho ich tu przyniosło? *Kniaz. Poez.* 3, 216. Idźże z lichem, iakeś przyszedł. *ib.* 218. Niech cię licho ochłoni, przeklęty gadułło! *Teatr* 28 *b*, 52. porwon!) Żeby go licho ciężkie porwało! *ib.* 24 *c*, 87. Cóż to u licha ciężkiego, co to ma znaczyć! *Teatr* 28, 33. Czego oko ludzkie nie widziało, czego licho nie słyszało, oczyma uszyma duszy słyszałem, widziałem. *Off. Str.* 7. sam djabół). Człowiek ten dobre to licho; ale trzeba go ustawicznie karmić i poić. *Teatr.* 32, 113. niezły człowiek, dobre *człeczyńko*, basałyk, balanda, cf. dobra dusza). — §. Do licha tam tego, do kata, niezliczone mnóstwo, więcéy iak potrzeba, cf. do boga, verhenkert viel, mehr als zu viel. LICHO, *adverb. adj.* Lichy, z biaho, mizernie, nędznie, nienayłepiéy, nieszczęśliwie, elend, übel. Trąbić umieią; lecz oni tak iak ia, choć dosyć licho, napisać nie potrafią. *Mon.* 66, 186. Jak mu się przez ten czas powodziło? *Resp.* o bardzo licho! *Teatr* 30 *b*, 89. *LICHOCIĆ, — ił, — i, *Act. ndk.*, kogo, z *powyłupować, nędzić, wyniszczać, *despoliare. Mqcz.* einen arm machen, ausplündern. LICHOCKO *adv.*, bardzo licho, nędznie, elendiglich. Inne ciała w mauzołach azumnych spoczywaią, Tu nędzarza kości się lichocko walaią. *Gaw. Siel.* 396. *LICHOGRAD, — u, *m.*, πολιπορολις, Philippopolis. *Plin.* 4, 11. miasto w Tracyi przez Filippa Macedona osadzone samemi łotrami. *Mon. Wor. ded.* *Bubenstadt. LICHOTA, — y, ż., LICHOŚĆ, — ści, ż., bieda, mizerya, *Vd.* zhemernost, burnost; Noth, Jammer und Elend. (*Bh.* lichota z. nieuprzeymość *fallacia*; *Ross.* лихость złość, chytrość). Nędzny stan znaczy poniżenie, błahość, upadłość, a iż tak rzekę lichość a lichotę, a chudobę, iako też mówiemy: nędza, lichota albo błaho teraz około niego. *Sekl. Luk.* 11. Oto z Awernu blade wyszły ięd̨ze, Roztrzęsą na świat lichoty i nędzę. *Tward. Mis.* 101. Wszędzie ucisk okropny i sroga lichota, Czy człek wchodzi w bramę życia, czy zawiera wrota. *Zab.* 26, 406. Wszystkie milliony wasze, z bogactwy synów korony niebieskiey, ubostwem są i lichotą wielką. *Birk. Syn Aor. B 4 b.* — §. lichota, lichy postępek, lichy charakter, Schlechtigkeit, Schlechtheit, schlechte Handlungsart. Wspomnę tu iednę lichotę a lekkość Alexandra Wielkiego. *Glicz. Wych. A 5 b.* — §. *Personif.* lichota, co nędznego, biednego, nędzarza, biedaszek, chudy pacholek, mizerak, *masc. et fem.*, ein Elender, ein Miserabler, ein armer Schlucker. Ja lichota do twey się łaski ubiegam. *Warg. Wal.* 2. Przyszła stroyna od pereł i złota iedna niecnota, poddanka, lichota. *Chorość. Ow.* 123. Bardziey od muchy, od lichoty boli. *Zegl. Ad.* 11. Lichota bardziey ukąsi. *Cn. Ad.* 453.; bardziey boli od podłego). Choć kto możnym iest, bać się powinien lichoty, Dowcip bowiem ma snadne do zemsty obroty. *Min. Ryt.* 4, 18. Lichota pierwszych nie traci nałogów, Choć do naywyższych posunięta progów. *Kniaź. Poez.* 3, 136. cf. ciężki sługa pan, z kiechy pleban). Szczęście się mężnych boi, ucisku lichoty. *Bard. Tr.* 78. LICHOTARZ, — a, *m.*, lichy, nędzny człowiek, ein Elender, Miserabler. Ci lichotarze dzisieysi, (o heretykach). *W. Post. W.* 56. Marne takie lichotarze Zawsdy Pan Bóg i doma i na stronie karze. *Rey. Wiz.* 70. Pomniy, iako świeckie lichotarze, Pan srodze karze. *Rey. Zw.* 116 *b.* LICHOTNY, — a, — e, — ie *adv.*, mizerny, błahy, nędzny, lichy, elend, schlecht, jämmerlich, miserabel. Kraie te są barzo lichotne i nędzne. *Bot.* 161. Mocnyż on to był obrzym niebieski Pan Jezus; a lichotna była możność Herodowa. *Zyn. Pst.* 3, 547. Na burzkach młodość swoię trawią, a na żołnierską nie chcą, a kiedy się stawią, tedy barzo lichotnie. *Star. Vot. E* 2. W moiéy duszy lichotnéy boże raczysz się objawić! *Zyw. Jez.* 27.

LICHTAN, LICHTON, — a, *m.*, LICHTUGA, — i, *ż.*, mnieyszy statek wodny przy większych dla ulichtowania w potrzebie ładunku; z *Niem.* der Lichter, das Leichtschiff, der Leichter (*Dan.* ligter, *Angl.* lighter; *cf.* lyźwa). Lichton służy do lichtowania ze statku, gdy ten stanie na piasku, i bierze 4 do 5 łasztów, który dla potrzeby prowadzą przy statkach. *Mag. Mst.* Przy statkach mieć potrzeba lichton dla lichtowania zboża na iakiéy zawadzie. *Haur. Ek.* 170. Szyprowie od lichtana płacą po złł 2. *Vol. Leg.* 3, 60. Szkuta, lichtan, bata; różne nawy. *Ryb. Gęsl. D 2 b.* Szukają w całym dotąd dziury w tym lichtonie, aż nakoniec im utonie. *Pot. Pocz.* 94. Okręt na hak wrażony, prożno pracuie bokami, przyydzie lichtugą uciekać, *Tward. Wład.* 46. *ob.* Lichtować.

LICHTARZ, — a, *m.*, z *Niem.*, LICHTARZYK, — a; *m.*, *zdrbn.*, der Leuchter; *Boh.* świcen; *Sr.* z. świecienk, lichtar; *Vd.* laihtar, sveizhnik, suetelnik, sveitnak, svietnik, svieshnik; *Sla.* svichnjak; *Cro.* szvéchnyak, czirak, chirak; *Bs.* cirak, kerostaç; *Ross.* подсвѣчникъ, man-

дать, шандáлецъ; Lichtarz wielki przed obrazem iakiego Swiętego *Rs.* насадъ щникъ. Czemuż to teraz *świecznik* wolicie zwać *liehtarzem*? *Budn. Bibl. praef.* Swieca na lichtarzu stoi, aby domownikom światłości użyczała. *Sk. Kaz.* 646. Swieca gore, lichtarz ziębnie. *Pot. Jow.* 136. Lichtarz we środku z śrebrnemi rogami, Oświecał salę pięknie pochodniami. *Jabł. Ex.* 209. LICHTARZOWY, – a, – e, od lichtarza, Leuchter-. *Boh.* świcnowý; *Rs.* шандáльный. Slupek lichtarzowy. *Leop. Ex.* 37.

LICHTON *ob.* Lichtan. LICHTOWAĆ, – at, – nie *Act. ndk.*, ulichtować *dok.*, za pośrzodkiem lichtana ładunkowi statkowemu używać, ein Wasserfahrzeug lichten; umnieyszać ciężaru. *Dudz.* 43. Lichtować, to iest, zboże ze statku do śpichlerza zsypować, albo też stanąwszy na haku, krypą ze statku ładunki uymować. *Mag. Mſk.* Lepiey tobie lichtować na suszy. *Klon. Fl. E* 3. LICHTUGA *ob.* Lichtan.

LICHTYAN *herb*, koło młyńskie zębate, takież na helmie, *Kurop.* 3, 10. ein Wappen.

LICHUCZKI, LICHUCHNY, *intens. adj.* Lichy, *qu. v.*

LICHWA, – y, ż., °LICHFIA (*Petr. Pol.* 76. *cf.* lichfnik, lifnik). *Bh.* lichwa; *Slo.* lichwa, ujena; *Sr.* 1. lixa; *Cro.* lihvà, usura, osura, fit, kamata; *Crn.* fajda, ohrènja, obrèst; *Rs.* lihva, kamata; *Rg.* lihva, kámata; *Hg.* usora; *Rs.* лихва; *Ec.* лихоимство, лишение, мнение; cf. *Germ.* leihen): der Wucher. – 2) lichwienie, lichwy branie. *Cn. Th.* das Wuchern. Dawanie kapitału na procent, lichwą zwano. *Czack. Pr.* 1, 308. das Ausleihen auf Zinsen. Przez lichwę nabywamy, gdy pożyczanemi pieniądzmi zysku iakiego dostaiemy. *Gost. Gor. praef.* Są co z lichwy powstali, biorąc od tysiąca złotych sto i pięćdziesiąt, do których przypisać Piętnaście złotych trzeba i piętnaście groszy. *Opal. Sat.* 28. *In malam partem.* Lichwa nie może bydź dobra, iakoż też od licha, co Rus złym zowie, imię ma. *Petr. Pol.* 39. Lichwą, przez lichwę, w lichwie *foenerato. Cn. Th.* wucherisch, gegen Interessen. – §. zysk z lichwienia, procent lichwiarski, der Wucherzins. Lichwa w słowiańskim znaczy wszelki zysk; w Polskim tylko zysk niegodziwy. *Klecz. Zdan.* 48. Przysiągł, że da lichwy lichwiarzowi, aby mu pożyczył pieniędzy. *Chel. Pr.* 104. Miałeś pieniądze moie dadź monetarzom, a iabym był przyszedłszy wziął co moiego iest z °lichfą. *Sekt. Math.* 25. Lichwa iest własny pożytek pieniędzy, nie udanych na żadne towary abo kupie, iako na rolą, na winicę, na kupiectwo. *Gost. Gor. praef.* Cokolwiek bierze kto nad to co pożyczył, lub co takowego inszego, co pieniędzmi może bydź oszacowano, to lichwa iest. *Karn. Kat.* 554. *Kucz. Kat.* 3, 169. Lichwę daię, płacę, pożyczam u lichwiarza, daię od pieniędzy. *Cn. Th.* Nowa lichwa z starey lichwy, der Zins der Zinsen, lichwa z lichwy, n. p. Lichwa lichwę rodzi; na kształt pokolenia. *Min. Ryt.* 1, 314. Lichwa iest prędkonoga i dłużnikom sroga. *Cn. Ad.* 453. Miasto obowiązało się iścom lichwę płacić, ażby długi popłaciło. *Petr. Ek.* 33. LICHWECZKA, – i, ż., *foenusculum. Mącz.* procencik, ein Procentchen. LICHWIARKA, – i, ż., która lichwi, die Wucherinn; *Bh.* lichewnice; *Rg.* kamatniza; *Rs.* ростовщица, барышница. LICHWIARSKI, – a, – ie, od lichwiarza lub lichwiarstwa, wucherisch. *Sr.* 1. lichownè; *Crn.* ohrènske; *Cro.* kamatni, osurarski; *Rg. et Bs.* kamatni, kamatnički; *Rs.* лихоимный, лихоимственный, ростовщичій, барышный, барышничей. LICHWIARSTWO, – a, *n.*, lichwiarski stan, rzemiesło lichwiarskie. *Cn. Th.* Wucherey. *Sr.* 1. lichwano, licharstwo; *Slo.* ujernictwj; *Hg.* usorálkodás; *Ross.* лихоимáнїе, рѣзоимство; *Ec.* лихоимство, лишшеймство, рѣзоимáнїе, взиманїе прибытка, барыша, лихвы, мшелолюбїе, многшеймство. LICHWIARZ, °LIFORZ, LICHWNIK, °LIFNIK, – a, *m.*, który na lichwę rozpożycza pieniądze, °lichwiarzny. *Mącz. Bh.* lichewnik, lichwař; *Slo.* lichewnik, ujernik, ktery na penizech zyst bledá; *Hg.* usorás; *Sr.* 1. lichownik; *Crn.* ohrenèk; *Vd.* vohernik, vuhrar; *Cro.* oshurnik, ushurnik, kamatnik, osurás, fitnik, chinsnik; *Rg. et Bs.* kamatnik; *Rs.* лихоимецъ, ростовщикъ, барышникъ; *Ec.* лихвогребецъ, мзоимецъ, рѣзоимецъ, процентщикъ, чужехватъ, сребролюбецъ, мшелоимецъ; der Wucherer. Są, ktorzy sobie obrali na tym świecie służyć pieniędzom, iakowi są łakomcy, lichwnicy i t. d. *Zrn. Pst.* 2, 387. Kto lichwiarze broni i zastępuie, niech będzie karany iako lichwiarz. *Chel. Pr.* 106. Dwu dłużników miał pewny lichwnik. *W. Post. W.* 3, 286.; *Budn. Prov.* 29, 13. Lichwnicy; zabiiacze. *Bial. Post.* 249. Aby urząd nie był z tych, którzyby byli °lifarze, łupieżce, którzy są pożercami ludzkiemi. *Kosz. Lor.* 89. Wykrętacze, lifnicy. *Modrz. Bax.* 202. Dwu dłużników miał żaden lifnik. *W. Post. M.* 510. Niech nasidli lifnik wszystko co iego, a niech roschwycą obcy prace iego. *Budn. Ps.* 109, 11. Kto rozdawa, boga naśladuie, a kto chce, żeby mu wrócono, naśladuie lichwiarza. *Gor. Sen.* 167. Lichwiarze, piekielny rodzay ludzi, złoty czasem na tydzień od czerwonego złotego płacić im potrzeba. *Teatr.* 7 c. 19. LICHWIĆ, – ił, – i, *Intr. ndk.*, *Bh.* lichwiti, těžiti (cf. °ciążać); *Slo.* lichwugi, na lichwu dáwám; *Sr.* 1. lichuyu; *Vd.* vuhrati, obernio tribati; *Crn.* ohram, fajdam; *Cro.* oshuro useti, osurašim, kamatujem, fitati, fitujem; *Rg.* kàmatovati; *Bs.* kamatovati, lihvovati; *Rs.* лихоимствовать, срѣбрити, срѣбрю, барышничать; *Ec.* мытоимствовати, предълихоимствую; lichwę brać, brać od pieniędzy, wuchern, Wucher treiben. Wiedzie cię łakomstwo, żebyś lichwił. *W. Post. W.* 274. Maią bydź upomnieni lichwiarze, żeby więcey nie lichwili. *Chel. Pr.* 106. Który lichwi, dwa razy iednę rzecz przedaie, albo przedaie, co nie iest. *Karn. Kat.* 554. LICHWODAWCA, – y, *m.*, lichwę czyli procent lichwiarzowi płacący pożyczalnik, der Zinsenzahler. Naprzód zapisem usunią lichwodawcę. *Klon. Wor.* 76. LICHWOPŁATNY, – a, – e, płacący procent lichwiarski, Wucherzins zahlend. Weksel lichwopłatny maiąc na powodzie, Zdziwi kraie sąsiedzkie nierozumnym zbytkiem. *Kras. Sat.* 42.

Pochodz. *dolichwić się*, *nalichwić się*, *oblichwić się*, *ulichwić*, *wylichwić*.

LICHY, – a, – e, *Lichuczki*, *Lichuchny intensiv.*, cf. licho; *Bh.* lichy *impar.*, *Crn.* lih *recte* właśnie tak; *Vd.* lihek = delikatny; *Cro.* lyùt, = zły; *Rg.* sâlihi *irritus*; *Rs.* лихій, лихъ zły, chytry, złośliwy). – nędzny, słaby; niewiele wart, miserny, elend, miserabel, schlecht, schwach. *Bh.* chatrný, sprostný (cf. sprosny); *Sr.* 1. hlatki,

ſnadné, ſpatné; *Sr.* 2. ſchlechtni, rini; *Crn.* zhatrén, shleht; *Zd.* shleht, zhemer, priproſten, hud, hudoben, burn; *Sla.* hèrgjavo; *Rs.* дрянный, худый (cf. chudy), худенькій, неудалой, лядащій, плохій (cf. plochy, cf. blahy). Ten który i o nayliższey ptaszynie pamięta, czyż o tobie zapomnieć może? *Zach. Kaz.* 1, 211. Lichy słowiczek w krzaku zielonym Całą noc prześpiewa gardłkiem swym ucieszonym. *J. Kchan. Dz.* 115. Pałac który kosztuie kilkakroć ſto tysięcy, lichą ſtrzałką, ktora za grosz ledwo ſtoi, w niwecz popuſtoszy. *Falib. N.* 2. Lichuczkie dzieciątko. *Modl. Gd.* 11. Lichsze śrebro od złota, od cnot lichsze złoto. *N. Pam.* 14, 262. tamto dobre, lecz to ieszcze lepsze.

*LICINA, - y, ź., lity czyli ulany obraz, *Boh.* ſlwanec); ein gegoſſenes Bild. (*Bh. litina, s imber*; Gußregen; *Bh.* litě, ukrutně okrůtny). Z śrebra tego uczynił rycinę i licinę. *W. Jud.* 17, 3. *cf.* zlicina, (ryty i lany obraz. *Bibl. Gd.*) Uczynili sobie licinę z śrebra, iako podobieńſtwo bałwanów. *W. Oseas* 13, 2.

LICNY *ob.* Licowy.

1. LICOWAĆ *ob.* Leycować.

2. LICOWAĆ, - uie, - uie *Act. ndk.*, (od lica, poślaku kradzieży, pozywać, dla znalezionego lica. *Wlod.* wegen offenbaren Diebſtahls vorladen. Licuię u kogo rzecz kradzioną, s poznaię. *Dudz.* 43. ich entdecke das geſtohlne Gut bey jemanden. Darowalliby kto drugiemu rzecz kradzioną tym umyslem, aby to u niego licowano, i aby z tym był zatrzyman, tedy bez szkody ſoſtaie ten, któremu tak darowano. *Szczerb. Sax.* 64. Jąć się albo licować inszych rzeczy żaden nie może, iedno tych, któreby z przyrodzenia taką różność miały, z iakiéyby mogły bydź rozeznane. *Szczerb. Sax.* 517, *ib.* 151. cf. pieniądze lica nie maią). – *Fig.* Abym licował dom Izraelow w sercu ich. *Budn. Ezech.* 14, 5. (abym ułapił. *Bibl. Gd.*). LICOWANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, pozywanie kogo o kradzież, dla rzeczy kradzionych, znayduiących się u niego. *Wlod.* Vorladung wegen offenbaren Diebſtahls. LICOWANY złodziey. *Pot. Zac.* 10. z licem złapany, że o iego kradzieży ani wątpić, ein offenbarer ausgemachter Dieb. Złodziey wierutny, zboyca licowany. *Pot. Arg.* 58. LICOWY, LICNY, - a, - e, *Bh.* lični; *Ec.* ланитный, od lica, oblicza, twarzy, twarzny, Backen-, Wangen-, Geſichts-. Licna bez krwi cera, *in vultu color sine sanguine. Zebr. Ow.* 146. – §. licny, licowy, od prawéy ſtrony n. p. sukna, *Rs.* лицóвый, лúчный. – §. od lica iako poślaku kradzieży, offenbaren Diebſtahl betreffend. Licowe roki albo pozwy, krótszy czas do odpowiadania zawieraią, iak zwyczayne. *Kras. Zb.* 2, 44. Rok licowy w sprawach kradzieżnych. *Vol. Leg.* 3, 76. Statut o licownym roku deklaruiemy, żeby licowny rok nie ściągał się tylko na rzeczy kradzione. *Vol. Leg.* 2, 973. Licowy albo gwałtowny pozew, *citatio violenta albo realis*, iest ten, którym winowayca do sądu, osobą ſtawiony bywa, lub rzeczy iego aresztuią się, co inaczey pozwem aresztownym nazywamy. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 39. rok obliczny, oblicznie dany, eine Ladung, ſelbſt in eigner Perſon zu erſcheinen. *Rs.* лúчный osobiſty). – Oto iawny błąd iego dowodnie a licownie dowodzi się. *Zrn. Pſt.* 3, 773 *b.* oczywiście).

LICYTACYA, - yi, ź., die Licitation, *Bs.* licba (cf. licsba); *Cro.* prezaranye; *Bh.* prowolanj; akt prawny, przez który dobra nieruchome, nie cierpiące podziału, iednemu się przedaią. Różni się od aukcyi, że ta ściąga się tylko do sprzedania rzeczy ruchomych, i że licytacya wypada tylko mocą sądową, aukcya zaś bydź może przez dobrowolne od właściciela podanie rzeczy *pluris offerentiae* kupuiących. *Kras. Zb.* 2, 44. Rozkazano krolewszczyzny i ſtarościwa drogą licytacyi sprzedać. *Uſt. Konſt.* 1, 195. *W potocznéy mowie* licytacya = aukcya Auction, öffentliche Steigerung; n. p. Reszta maiątku iego ruchomego przez publiczną licytacyą sprzedana bydź ma. *Gal. Cyw.* 1, 95.

LICYTACYYNY, - a, - o, od licytacyi, *Cro.* prezovni, Licitations-. LICYTATOR, - a, *m.*, licytuiący, na licytacyi do przedaży podawaiący, der Licitator. *Cro.* prezovich; *w rodz. żeńſk.* Licytatorka. LICYTOWAĆ *cz, ndk.*, zalicytować *dk.*, na licytacyi kupować, liciti-ren; *Boh.* prowolati; *Vd.* lizitirati, po vishem pradati, naſtauit, vishe popraniti; *Rs.* licити (cf. liczyć).

LICZALNY, - a, - o, daiący się liczyć, liczebny, *Rg.* brojni; *Cro.* broyni; ſich zählen laſſend. Ani grzywna, ani wiarduneк, ani ſkoyce; nie były monetą liczalną; ale to były sposoby rachowania. *Nar. Hſt.* 5, 290. *Czack. Pr.* 1, 124; *ib.* 2, 241. *LICZARZ, - a, *m.*; *Sołt. Geom.* 3, 110, *ob.* liczebnik, liczący. LICZBA, - y, ź., (cf. lik); cyfra znacząca, i co się nią oznacza, eine Zahl, eine Ziffer; *Sr.* 2. lizba; *Sr.* 1. zrachnuvano; *Bh.* čiſlo, počet (cf. *czcić, cf. poczet); *Crn.* zhislu, shtivila, shtivilu, shtivenje; *Vd.* shtivennje, shtivenje, broi; *Cro.* bròy, broi, brojnik; *Bs.* cislo, broj, cifra; (*Bs.* licba, s licytacya; *Rg.* brooj, brój, silla (cf. sila; *Rg.* licba, s licytacya, obwieszczenie, edykt); *Sla.* broj, *Dl.* broy; *Rs.* числò; *Ec.* чúсмя, чúсменица. Liczba iest wyrażeniem związku między pewną wielkością i iednością wziętą za miarę. *Sniad. Alg.* 1, 3. wyraża, z wielu iedności lub z wielu części tyże iedności ilość iakowa iest złożona. *Jak. Mat.* 1, 2. Liczbą zowie się wielość iedności. *Leſk.* 2, 4. Znaki liczebne u Rzymian używane, kościelną liczbą teraz mianowano. *Leſ.* 2, 5. Liczba cała, ganze Zahl, gdy ilość złożona z iedności całych; gdy zaś złożona z iedności całych i z części tyże iedności, albo tylko z samych części iedności, nazywa się liczba łamana albo ułomek, frakcya. *Jak. Mat.* 1, 2, gebrochne Zahl, ein Bruch. – *Grammat.* Liczba pojedyncza *numerus singularis*, liczba mnoga *numerus pluralis*. *Kpcz. Gr.* Pismo tu w liczbie *pojedynczéj* mówi „kto iest maluczkim“; a nie mówi w liczbie *towarzyszącéy* „maluczcy“. *Bals. Nied.* 1, 156. w liczbie *osobliwości* (pojedynczéy), i w liczbie wielości. *Farnov.* 37. – §. 2) lik, die Anzahl, die Zahl. Rozmnożyli się nad szarańczę, i niemasz im liczby. *W. Jer.* 46, 23. Wielki Pan nasz, i wielka moc iego iest, a mądrości iego niemasz liczby. *Gil. Kaz. Aa 2 b*, granic nie ma, *nieokreślona*). Złowił małego karpika rybak; rzekł, i to liczbę czyni. *Jak. Bay.* 129. t. i. summę pomnaża, przyczynia, auch der macht die Zahl gröſſer. Ludzie nikczemni i marni na świecie, tylko cień i liczbę czynią. *P. Kchan. Crl.* 1, 55. cf. *nos numero sumus*). – Oddawać co komu pod liczbą, *in numerato relinquere. Cn. Th.* 731. Liczba, = poczet, n. p. Iest w liczbie świętych; albo: liczba, gromada, n. p. Obrali iednego z pośrzodku siebie, z liczby swéy, z gromady. *Cn. Th.* 789. z grona swego). Wielkość liczby

iakiey

iakiéy rzeczy, z wielka liczba czego. *Cn. Th.* 1250. - Cykl, liczba lat w pewnym czasie odprawiających się, iak liczba *niedzielna*, liczba *złota*, *indykcya*, *epakta*. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 11. (Liczba *złota*, s regula de tri, aurea regula. *Solsk. Geom.* 163, *ob.* reguła trzech); *Ross.* златое число. - §. liczba, s rachowanie liczbami, das Rechnen. Uczył dzieci czytać, pisać, liczby i grammatyki. *St. Zyw.* 2, 145. Musisz znać liczbę. *Teatr* 19, 83. - §. rachunek, który się z czego zdaie, rachowanie się, sprawa, obrachunek, die Rechnung, die Rechenschaft; *Vd.* razhun, raitinga; *Rs.* отчётъ, изчисле́нїе. Abyśmy na on czas, gdy przed prawdziwym sędzią ſtaniemy, z liczby naszéy wyszli. *Hrbſt. Nauk. C* 5. Więc się wiercą, więc się ſkubią około liczby, około regieſtrów, nie wiedząc iak maią co czynić. *Glicz. Wych. J.* 4. Dobry gospodarz sam na liczbie zasiada. *St. Kaz.* 336. t. i. rachunków słucha, nimmt die Rechnung ab. W rok tylko liczbę przeglądał, na wiarę się zdaiąc. *Sk. Dz.* 370. Pan chciał *miećʹ liczbę* z sługami swemi, a gdy począł *liczbę miećʹ*, ieden mu był winien dziesięć talentow. W. *Math.* 18. 23, *Leop. ib.*, chciał się rachować z sługami swemi. *Bibl. Gd.*; *Rs.* уче́сить, учинямъ, учинимъ). Rachować się z kim, *na liczbę miećʹ*, calculare. *Mącz.* Król chciał *znieśćʹ liczbę* z niewolniki swemi, a gdy ią począł *znosićʹ*, ieden mu został dłużen dziesięć tysięcy. *Budn. Matth.* 18, 24. Liczby słuchać. *Petr. Pol.* 2, 150. - Pozwał sługę, iż mu *liczby nie uczynił*, a odszedł. *Gorn. Wł. K* 4, er hätte ihm keine Rechnung abgelegt. My cię wolno precz puścimy, kiedy nam *liczbę uczynisz* dostateczną o wszystkim. *Bielſk.* 48. Oddaj liczbę włodarstwa twego, bo już więcéy nie będziesz mógł włodować. *Leop. Luc.* 16, 2. Bym miał utracić ten szlachetny lud, nigdybych za to bogu liczby nie mógł uczynić. *Bielſk.* 53. Rządzenie królestwa wielkiey mądrości potrzebuie, i ciężka czeka Panu Bogu liczba z niego. *Sk. Zyw.* 141, t. i. sprawa maiąca bydź z tego dana bogu, odpowiedzialność, schwere Rechenſchaft vor Gott, Verantwortung. Liczbę za kogo uczynić. *Sk. Dz.* 61. Oni o tym czują, iakoby *liczbę* za dusze wasze mieli *działać*. *Leop. Hbr.* 13, 17. Masz *daćʹ* dostateczną *liczbę* bogu z tych owiec, które ci zwierzono. *Gorn. Dz.* 83. Ten urząd, któryś mi sam zlecił, pełnić muszę, Boć winien liczbę będę dadź za każdą duszę. *Stryik.* 493. Panowie z przełożeństwa swego na ostatecznym sądzie srogą liczbę dadź maią. *Star. Ref.* 137. Kazał ich zabiiać bez sądowéy liczby. *Sk. Dz.* 219. t. i. bez sprawienia się przed sądem, ohne gerichtliches Verhör. - Na liczbie zostać, z w kalkulacyą wpaść, nie wyrachować się, winnym zostawać. *Dudz.* 46; *Wlod.*, einem ſchuldig bleiben, mit der Rechnung nicht beſtehen. Przed tym panem rachunek móy będzie straszliwy, gdyż wiem, że mu na liczbie wiele zostanę. *Falib.* Q 3. Był wzdzon, o to, iż na liczbie został nie mało papieżowi z dochodów tych, które mu było poruczono wybierać. *Bielſk.* 217. Jeśli na liczbie zostaniesz, z nie do naymnieyszego pieniążka wyliczysz, będę cię umiał karać. *Sk. Kaz.* 337. *LICZBAN *ob.* Liczman. *LICZBOBIERCA, - y, *m.*, der Rechnungsabnehmer. Powinien bydź urząd, któryby drugich liczby słuchał, urząd liczbobierców. *Petr. Pol.* 2, 150. *λογιστης ratiocinator.* LICZBOWY, LICZEBNY, - a, - e. *LICZBIANY *Tr.*, od liczby, Zahlen-; *Bh. et Slo.* początnj; *Rs. et Bo.* числи́тельный, числи́мый. Wyrazy liczbowe, iedno, dwa etc. *Kpcz. Gr.* 3, 2. Liczebne przykłady. *Geom.* 1, 219. t. i. w liczbach). Trzeci stopień liczby albo sześcian liczebny, *cubus*. *Jak. Mat.* 1, 121, die Cubikzahl. Liczebne imię w Gram. *Slo.* początne méno; *Rs.* числи́тельное имя. LICZBOWAĆ, - al, - uie, *cz. ndk.*, *Gram.* przez liczby odmieniać imiona lub słowa, z liczby poiedynczéy na liczbę mnogą przemieniać, die Wörter nach dem Numerus abändern, aus dem Singular den Plural machen. - §. liczyć, rachować, rechnen, zählen. Tak iego oyców, iego tak zaszła śmierć sąsiada, którzy w swych dniach nadzieię iak on liczbowali. *Zab.* 16, 37. LICZĘ *ob.* Liczyć. LICZEBNIK, - a, *m.*, który liczy, rachuie. *Tr.*, ein Rechner, Zähler *Bh. et Slo.* początnik; *Rs.* численникъ, числи́тель. LICZEBNY *ob.* Liczbowy. LICZENIE, - ia, *n.*; *subſt. verbi* liczyć, *Rs.* числе́нїе; *Cro.* brojenye; das Zählen. - §. *numerátio*, das Numeriren, każdey liczby własnemi literami wypisanie, i wypisanych wyrażenie. *Solsk. Geom.* 5, 81. (*LICZKO, *LICKO, - a, *zdrbn. rzeczwn.* lico; *Rs.* личико, личко; twarzyczka, iagodka, das Bäckchen, das Geſichtchen. Widzieć w iey pięknych liczkach odmian wiele. *Teat.* 42 c, 21. Lickiem wesołém rozniesione zbierał piora wiatrem, *ore renidenti*. *Zebr. Ow.* 194. - §. *Liczko muszkatowe. *Mon.* 70, 109 *et* 62, *ob.* łyczko). LICZMAN, LICZBAN, LICZBON, - a, *m.*; *Bh.* poczetny groš, groſſi; *Slo.* początni peniz; *Crn.* koshenk, tutèka; *Vd.* raitar, raitinga; *Rs.* мелеть (cf. szeląg), der Rechenpfennig. Ci co w łasce u tyrana, podobni są *liczmanom*, które według upodobania tego, co rachuie, czasem wiele, czasem mało, czasem nic ważą. *Bud. Ap.* 48. Solon tych, którzy u okrutników nieco mogli, liczmanom, któremi rachuiemy, przyrównywał. *Kosz. Lor.* 175 *b.* Na *liczbie czasem liczman wiele waży, czasem nic. *ib.* 175 *b.* Ludzkie rozsądki nie liczmanami rachuy, ale waż sobie szalami. *Cn. Ad.* 455. cf. nie iak wiele patrz, ale iak dobre). Nikt mi nie może zadawać, abym kiedy przedawał sprawiedliwość złotem, fintem, liczmanem. *Birk. Zyg.* 16. Nie chcesz ty liczmanami liczyć, wolisz bez *liczby nieprawdę mówić. *Tworz. Wie.* 32. Łatwiéy liczbonami expensować, iak dobrém złotem. *Teat.* 10, 120. - *§. liczman, który liczy, rachuie, liczebnik, rachownik, rachmistrz, der Rechner, Rechnungsführer, Rechenmeiſter. Liczman albo rachownik, który przyięcie i wydatek ſtatecznie ma rachować. *Groi. Obr.* 150. Alexander Sewerus mówcom, grammatykom, lekarzom, gwiazdarzom, muzykom, *liczmanom*, iurgielty naznaczył, i szkoły, gdzie tych nauk słuchano, postanowił. *Kosz. Lor.* 106. LICZMANNICA, - y, *f.*, Rechowniczа tablica albo ſtol, albo liczmannica, *abacus*. *Cn. Th.* 1250, ein Rechentiſch zu Rechenpfenningen. LICZMANOWY, - a, - e, od liczmanow, Rechenpfennigs-. LICZNIK, - a, *m.*, LICZĄCY, - ego, *m.*, LICZARZ, - a, *m.* (*Solsk. Geo.* 3, 110), der Zähler eines Bruchs; *Bh.* początnik; *Bo.* brojitegl; *Rs.* числи́тель (*diſtg. Rs.* знаменатель *la ſiſiere du casque* cf. lice). Liczba wyższa ułomku, licznik, *numerator*; niższa mianownik *denominator*. *Jak. Mat.* 1, 60. W frakcyi *liczący* pisze się

nad liniyką. *Solſk. Geom.* 3, 78. Część gorna ułomku, wyrażająca wiele części bierze, nazywa się licznikiem. *Lesk.* 2, 18. - §. 2) Licznik, *ziele*, z bukszpanu ościsty, bukszdorn. *Sleszk. Ped.* 415; drzewo, z którego sok *Lycium* biorą. *Sien. wykł.*, der Buchsdorn. LICZNIKOWY, - a, - e, - a) od licznika frakcyynego, den Zähler betreffend. - b) od licznika ziela, Buchsdornen-. LICZNIE, LICZNO, *adv. adj.* liczny; z w wielkiey liczbie, *Crn.* dukaj; *Rs.* многочи́сленно; *Ec.* соборнъ (*diſtg. Rs.* лично osobiście, uſtnie, *ob.* oblicznie, *ob.* lice), zahlreich. **LICZNOPIĄTRZYSTY, - a, - e, o wiela piętrach, vielſtöckig, mehrere Stöcke habend. Licznopiątrzyſte okna napełniaią, Z dotkliwym utęſknieniem króla wyglądaią. *Zab.* 12, 105. LICZNOŚĆ, - ści, ż., mnogość, *ob.* likowitość; *Rs.* многочи́сленность; die Vielheit, reiche Anzahl, Menge. Nie moc i liczność dzielne roty wsparła, Duch mężny postać okropną przemienił. *Kras. Woy.* 116. LICZNY, - a, - e, mnogi, zahlreich; *Rg.* velebrojni; *Rs.* многочи́сленный. Nie bardzo liczna kompanią, ale wesoła. *Teat.* 3 *d*, 80. - *§. liczebny, liczący, zählend; Zahlen-. Liczna iest litera każda arytmetyczna, która cokolwiek waży, iakich iest dziewięć od 1 do 9, *significatiuus*. *Solſk. Geom.* 3, 78. Nieliczny, litera iedna arytmetyczna 0, którą nazywaią *cyfrą*; sama przez się nic nie waży, tylko przydana *licznym*. *Solſk. Geo.* 3, 79. LICZNE, - ego, *n.*, płata od liczenia. *Tr.*, Zählgeld. LICZONY, - a, - e, *part. perf. verb.* liczyć, zählen. I liczone wilk bierze. *Rys. Ad.* 2; *Slo.* i ſ čitaného wlk bere, *non curat numerum lupus*). Z Nowogrodu dawano do skarbu Litewskiego liczonych pieniędzy dziesięć tysięcy złotych czerwonych. *Stryik.* 633. t. i. gotowych, w gotowiznie; baares Geld. LICZYĆ, - yl, - y, *cz. ndk.*, obliczać, zählen; *Bh.* počítati (cf. poczytać); *Crn.* shtęti, shtęjem, shislam; *Vd.* shtejti, shteti, shtiem, shtejem, ſhivejnije delati; *Cro.* broiti (cf. broić); *Rg.* broitti (*Rg.* liciti, lijciti *publicare, euulgare* licytować; *diſtg. Dl.* lichim, z léczę; *Slo.* lícim barwię *ob.* lice); *Bs.* broitti; (*Bs.* liciti, z licytować); *Rs.* счёсть, сочту́, считать, счисля́ть, счисля́ть, исчисля́ть, изчисля́ть *ob.* *czić, czytać, poczet); *Ec.* сочлядми. Gdy pieniądze oddaią wielkie, nie liczą z osobna grosza każdego, ale na szale ie kładą. *Birk. Arz. Kaw.* 13. Mało ten dziedziczy, Kto swą trzodę liczy. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 269. Snadny do liczenia *Slo.* ſciſlný (cf. ścisły), počítedlný, snadný k zečtení. Cudze pieniądze licząc, nikt się nie zbogaci. *Cn. Ad.* 110. cf. cudze proso oganiasz, a twoie wroble piią). Na iednego ſto się ich liczyło. *Jabł. Buk. N. b.* Liczy się szabel dwakroć ſto tysięcy, Okrom posiłków Multańſkich z Wołochów. *Kochw. Wied.* było tyle). - Rzuca się, klnie, milionami djabłów liczy. *Teat.* 1 *b*, 63. cf. djabół). - Liczyć komu co, z odliczać, einem aufzählen. - *Fig.* Czy to, żeś nieprzyiaciół ukrocił, toś powinien i nam liczyć guzy? *Bardz. Luk.* 31. dokuczać). - Liczyć kogo między, z policzać *Cn. Th.*, einen zu etwas rechnen, mit dazu zählen. Koloman raczéy się liczył bydź Halickim królem, a nie Ruſkim. *Bielſk.* 115. t. i. liczył się między Halickich królów). Rod swóy od Marsa liczył. *Otw. Ow.* 256. wywodził). - §. *transl.* płacić, wyliczać, zahlen. Wiele obiecuią, mało liczą. *Dwor. B.* 2. LICZYCIEL, - a; *m.*, który liczy; *ob.* licznik, der etwas zählt, der Zähler; *Ross.* числе́нникъ, счётчикъ; *Ec.* числи́тель. LICZYDESKA, - i, *ż.*, tabliczka do liczenia na niéy pieniędzy, das Zählbret. *Tr.*, celbrat, *Boh.* početnice; *Ross.* счетъ; *ob.* liczmannica. LICZYDESKOWY, - a, - e, Zählbrets-. LICZYDŁO, - a, *n.*, *convallaria multiflora Linn.*, gatunek konwalii, rośnie w lasach. *Jundz.* 206, *Kluk. Dyk.* 1, 151, eine Art von Convallien oder Mayblümchen. LICZYGROSZ, - a, *m.*, LICZYGRZYWNA, LICZYKRUPA, - y, *m.*; LICZYKRUPKA, - i, *m.*, ſknéra, ſkąpiec, kutwa, zmindak, smażywiecheć, wędzigrosz, *Vd.* ſtiſkovez, terdiu, kluka; dershiga, dershei; *Rs.* скряга, скопидомъ, крохоборникъ, алтынникъ, ein Knicker, ein Filz. Mieszkał na folwarku ſtrzechą poszytym iakiś liczygrosz. *Oſſol. Str.* 4. Nie kup' sobie urzędu, rzecz trudną, przeciwną, Lepiéy snadź po ſtaremu zostać liczygrzywną. *Klon Wor.* 12. Pieniądze tego liczygrzywny ... *ib.* 43. Liczykrupo, kutwo, żydzie. *Zabł. Z. S.* 35. Oto to ten łakomiec, ten liczykrupa, *Teatr* 36 *b*, 109, *Mon.* 75, 589. Dla brzydkiego ſkępſtwa swego, w całem mieście za lichwiarza, kutwę i liczykrupę iest miany. *Teatr* 1 *b*, 58. Liczykrupa lękał się, by z głodu nie umarł, a pieniądze korcami mierzył. *Zab.* 6, 218. Syn marnotrawca, ociec ſknera, ſkąpiec i bezczelny liczykrupa, *Teat.* 7 *c*, 44.

LIEBFUNT, - u, *m.*, miara miodu przasnego w Kurlandyi. *Czack. Pr.* 1, 292, ein Honigmaß in Curland. LIESFUNT, - u, *m.*, różna miara morska; we Gdańsku 20 liesfuntów składało ieden szyffunt. *Czack. Pr.* 1, 292, das Liefpfund (Liefländiſch Pfund).

*LIEKKI *Leop. Job.* 24, 13, *ob.* Lekki. *LIESZ *Męcz.*, *ob.* Lesz. *LIFNIK *ob.* Lichwiarz.

LIGA, - i, *ż.*, związek, spiknienie, przymierze, die Ligue, das Bündniß, der Bund. Kazimierz W. z książętami Pomorſkiemi uczynił ligę wieczną, przeciw każdemu nieprzyiacielowi. *Bielſk.* 192, *Gil. Kat.* 244. Srogim Krzyżaków uciſkom chcąc zabieżeć Prussacy, sprzysiężenie niejakie, co *ligę* nazywali, między sobą stanowią. *Krom.* 504. Ligę z sobą wzięli, przysięgą się wspólną wiążąc. *Warg. Cez.* 4. Chce mię mieć Barbal w małżeńſkiéy lidze. *Kras. Oſſ. B b.* O cudowna na świecie rzeczy ludzkich liga, Zawsze smutek pociechy, żal nadzieie ściga. *Pot. Jow.* 83. - §. 2) Liga monety, das Korn einer Münze, to iest, wiele łotów srebra i wiele miedzi w grzywnie monety. *Solſk. Arch.* 190. Talery nieiednaką ligę i wagę po sąsiedzkich państwach w sobie maią. *Vol. Leg.* 3, 800. - §. Liga w *muzyce* nad kilką notami, znaczy, iż bez uniesienia ręki, następnie iednę po drugiéy notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na ſkrzypcach zaś iednym ſtrychem. *Mag. Mſk.*, in der Muſic, das Verbindungszeichen der Noten, die geſchleift werden, der Schleifer. - §. u *flisów*, ligi, sznury, któremi dla mocy żagiel na brzegach iest obszyty. *Mag. Mſk.*, die Rondſchnüre, Beſatzſchnüre am Segel.

LIGAWICA, - y, *ż.*, łgniączka, ein lehmiger Boden, Mohr, *uliginosa terra. Cn. Syn.* 932. Ledwo się pomknął z woyſkiem na owe ligawice, rozumieiąc, że to bydź miała krótka przeprawa, wypadł nieprzyiaciel na

bielących się w błocku. *Nar. Hist.* 3, 350. Resztę nieboszczących błota i ligawice potopiły, *ib.* 4, 174. (cf. trzęsawica, topielisko). LIGAWICZNY, – a, – o, lgnący, schlüpferig, morastig.

LIGNIA, LIGNIOWY *ob.* Lipień ryba. LIGNICA *ob.* Legnica.

LIGUSTR, – u, *m.*, *liguſtrum vulgare Linn.*, der Hartriegel, krzew mieruy, zdatny do zasadzania mnieyszych szpalerów. *Kluk Rośl.* 2, 56. LIGUSTROWE iagody zowią się po Staropolsku ptaszą żobią. *Kluk Rośl.* 2, 56, *Kluk Dyk.* 2, 88, *Hundsbeeren. Sleszk. Ped.* 419, *Mon.* 74, 712.

LIK, – u, *m.*, liczba czego, die Anzahl, die Zahl. (*Rozr.* albo chór śpiewaków, gromada, zgromadzenie). Ośm zrodził synow, tymże corek likiem. *Zygr. Pap.* 331. Lik bardzo mierny prawdziwych przyiaciół. *Jak. Bay.* 144. Niezmierny lik materyy nayważnieyszych decyzyi naszéy oczekuie. *Gaz. Nar.* 1, 58. Mości księże Kanoniku Głupiwa w świecie iest bez liku. *Kras. Liſt.* 2, 52. Namiętności likiem trudno wypowiedzieć, gdyż rozmaicie ich wyliczaią. *Petr. Et.* 151. Zażyway dóbr doczesnych pod miarą, pod likiem. *Zab.* 13, 244 *Nar.* *LIKOWITOŚĆ, – ści, *ż.*, liczność, die Menge, die Zahlreichheit. Likowitością nieprzyiacioł ustraszeni, pierzchnęli. *Krom.* 652. *LIKOWITY, – a, – e, liczny, zahlreich. Niespodziewanie na nieprzyiaciela nierównie likowitszego napadli. *Krom.* 616. Bolesław woysko likowite Konradowe pogromił. *ib.* 249.

Pochodz. *liczba*, *liczalny*, *liczarz*, *liczbiany*, *liczbowy*, *liczebny*, *liczbować*, *liczebnik*, *liczyć*, *liczman*, *liczmannica*, *licznik*, *licznie*, *liczny*, *liczność*, *liczony*, *liczydełka*, *liczydło*, *liczygrosz*, *liczygrzywna*, *liczykrupa*; *doliczyć*, *naliczyć*, *obliczyć*, *odliczyć*, *nadliczyć*, *policzyć*, *przeliczyć*, *przyliczyć*, *rozliczyć*, *rozliczny*, *rozliczność*, *wliczyć*, *wyliczyć*, *nawyliczać*, *zaliczyć*, *zliczyć*, *niezliczony*, *niezliczny*.

LIKTOR *ob.* oprawca, ceklarz, *Rg.* scibonoscjaz; *Rs.* палачникъ.

LIKWIDACYA *ob.* obrachunek.

*LIKWIERYCYA *ob.* Lukrecya.

LIKWOR, – u, *m.*, z *Franc.*, Liquer; *Rs.* ликёръ. Wódki słodkie, *likworami* zwane, żołądek psuią. *Krup.* 5, 97. To trunki, które oycowie nasi po prostu nazywali *gorzałką*, potym *wódką*, my teraz ochrzciliśmy *likworami*. *Kras. Pod.* 1, 18. Przedtym wódka była wódką; dziś iest likworem. *Mon.* 67, 394. Napić się porcyi *wódki*, nie godzi się, ale wypić kieliszek *likworu* wolno. *Kras. Pod.* 1, 18. cf. nie pałką, ale kiiem). Rano się wszyscy do niego na likwory schodzą; w wieczor ostrygi stare wina ciągną. *Zab.* 13, 204. – *Fig. burl.* Ja znayduię w tych wierszach iakiś likwor radości niewypowiedzianéy. *Boh. Kom.* 4, 138.

LILI *ob.* li li li. LILAĆ, LULAĆ, LULKAĆ, – ał, – a, *intr. ndl.*, śpiewaniem *li li* dziecię usypiać, ein Kind in den Schlaf singen, einsingen; *Rs.* люлюкать, улюлюкать, баюкать, баюкивать, убаюкать (cf. *Rg.* lelnati, lûgljati *mouere*). Mamka nad kolebką śpiewała: lulayże, Lulay Lulay chłopieczku. *Opal. sat.* 72. – *transl.* A kto wie, ieśliby iuż miłość mu zdradziecka Obcego czasem w domu nie lulała dziecka? *Zabł. Zbb.* 73. LILANIE, LULANIE, – ia, *n.*, śpiewaiące usypianie kogoś, das Einsingen in den Schlaf, das Einwiegen.

Pochodz. *wlulać się*, *wlulić się*, *ululać się*.

LILA, – i, *ż.*, kolor bzowy, Lilafarbe. Dosyć długo chodziłem w *lili*, czyli bzowym kolorze. *Niemc. Kr.* 4, 12. Czy lubisz kolor lila? *Teatr* 38, 297.

*LILCH, LILAK iest słowo Tureckie, którego i Słowacy równie używaią; nie wiem kto ie od kogo ma. Owoc zowią Słowacy Lilch *glans unguentaria*; podobne są pistacyom, tłustsze niż nasza bukiew'; oléy z nich nigdy nie zgorszknie, i inne olcie od zgorszknienia broni; zowią ten oléy *benoninum benioninum. Sien. wykł.* Aptekarski orzech, Turecka bukiew', owoc drzewa podobnego tamaryszkowemu. *Sleszk Ped.* 415. cf. bukiew' Turecka, Apothekernuß, Myrrheneichel. *Lilchowe* iądrka zowią też Turecką bukwicą. *Sien.* 573. – §. b) Lilak, *syringa vulgaris Linn.*, Spanischer Hollunder, Lilak; *Rs.* сиреня, krzew początkowie obcy, teraz tak przyswoiony, iż po niektórych miéyscach, mianowicie koło ogrodów, dziko rośnie. *Jundz.* 87.

LILIA, – ii, *ż.*, z *Lac.* lilium, die Lilie; *Slo.* lilium; *Hg.* liliom; *Sr.* 2. leluja; *Sr.* 1. liliya; *Bs.* lilian, ljer, lir, gljer; *Cro.* lilyan, lilium, lilia; *Dl.* lilian, lily, lir; *Vd.* lilia; *Crn.* lilija, limbar; *Rg.* ljôr, ljerich, *Sla.* ljiljan; *Rs.* лилія, кринъ, сарана, цáрскія кудри. Mleczno ku niebu wymuszonąwszy szyie, Kniemu coś mówić zdaią się lilie. *Zab.* 9, 14. Czasem między pokrzywami lilia rośnie. *Kosz. Cyc.* 70. Dziewczęta, iak róże i lilie. *Teatr* 30, 68. cf. mleko a krew'). Lilie kilkorakie są, białe, Hiszpańskie, czerwone abo pręgowane, żółte pospolite w ogrodach. *Kluk Rośl.* 1, 255. Lilia żółta polna *hemerocalles*, gelbe Lilie, Feldlilie. *Syr.* 751. Lilią polną abo leśną po wieysku zowią *maleszka*. *Lek. Koń.* 2, 6. Lilia wodna Egiptska *ob.* narzaniec. *Syr.* 1410. Wodna lilia biała; lilia wodna mnieysza biała i większa *ob.* grzybienie. *ib.* 770 *et Sien.* 112; 770 – 73. Padolna lilia *ob.* konwalia, łanuszka, łanka. Lilia Turecka *ob.* tulipan; lilia płotowa *ob.* powój płotowy. *Urzęd.* 290. Lilia wielkonocna *ob.* Szafran polny Turecki. – §. Lilia *herb*, *ob.* Wierzbna. – *§. Pnie iak *ud miąższe, a okrągłe, u wierzchu zaciosane, *liliami* u Rzymian zwano. *Warg. Cez.* 197, bey den Römern, eine Art von Palisaden. – *§. Wzięła na się lilie, nauszuice, pierścionki. *W. Judit.* 10, 3. manele *Bibl. Gd.*, Armbänder). LILIOWY, – a, – e, od lilii, Lilien; *Sr.* 1. liliyowé; *Rg.* ljerni; *Rs.* лилéйный. Liliowy ogród; *Rg.* ljeriscte: *Sr.* 1. liliyenza, liliyowa zahroda; *Dl.* lilische). Liliowy korzeń, oleiek, kwiat; liliowa wódka. *Syr.* 579. Białość liliowa. *Teat.* 53, 8. LILIYKA, – i, *ż.*, *dem.*, eine kleine Lilie.

LIMA, – y, *ż.*, z *Łac.*; *transl.* poprawa, die Ausbesserung, die Feile, z. B. der Critic. Pośpieszay, ale zwolna; pisz ostróżnie rymy, Nie lcń się ich dwadzieścia razy wziąć do limy. *Dmoch. Szt. R.* 18.

LIMBA *ob.* Linba.

LIMITACYA, – yi, *ż.*, LIMITA, – y, *ż.*, odkładanie, odroczenie, zawieszenie, n. p. seymu, sądu, das Aussetzen, z. B. der Reichstagssessionen bis zu einer andern Zeit. Sławna limitacya seymu Konstytucyynego. *Gaz. Nar.* 1, 212. LI-

Okrutnicy z łoſtu a z roſkoszy bywaią ſrogiemi. *Kosz. Lor.* 38.

ŁOSZAK, - a, *m.*, Konie, które Tatarowie *łoszakami* zowią, niewielkie są, i nieokazałe, ale mocne i trwałe. *Gwag.* 592. *Paszk. Dz.* 6. (cf. bachmat) ein kleines Tatariſches Pferd. *Hg.* ló, z koń; *Rs.* лошакъ, лошачекъ mul; лошадь koń.

ŁOSZKO *ob.* Łóżko.

LOSZOW, - u, *m.*, pomywalnik, do pomywania ſtatków kuchennych. *Cn. Th.* 770. das Scheuerfaß. dryfus; *Ros.* лоханъ, лахань.

ŁOSZYCA, - y, *ż.*, łosia krowa, das weibliche Elendthier. Łoszyca cielna. *Dudz.* 21. ocieliła się. *ib.*, *dſig.* łosica.

LOT, - u, *m.*, *Bh.* lit, let, *Vd.* liet, letenje, lietanje; *Rg.* ljet; *Cro.* letanye, *Sr.* 1. letanо; *Rs.* лемъ, летанїе, полемъ, перелиза; *Ec.* грай литачь, полемъ пилчей; *Dan.* flugt, *Suec.* flygt (cf. *Ger.* die Flucht) latanie, das Fliegen, der Flug. Całek do pracy ſtworzon, ptak do lotu. *Chroſć. Job.* 23. Lot Jkara, im słońcu był bliższy, tym mu niebezpieczniejszy. *Lub. Roz.* 9. Ubić ptaka w locie. *Ld.* W lot ſtrzelać, z lecące ptaſtwo. Wybornie w lot ſtrzela, a na powietrzu ubiia. *ib.* Szukano iéy daremnie, gdyż mocą czarnoksięzkiéy sztuki, w lot była przeniesiona. *Mon.* 65, 597, *Bh.* nalet, nalit, letmo. *Fig.* Umyſł kochaiący wyżey się nad lot powszechny unosi. *Zab.* 7, 368. Niedościgłe loty myśli ludzkiey. *P. Kchan. Jer.* 239. Już ci się ſkryła, już na lot puściła, Co cię cieszyła. *Kmit. Tr. C* 2 *b.* (już znikła). Lot, z pęd, zapęd; n. p. Krokodyle w wodzie takim lotem płyną, że na dzień kilkadziesiąt mil zapłyną. *Haur. Sk.* 328. Orła w Pokuciu iednym prawie lotem od naszych wzięta. *Jabł. Buk. N.* 4. - w lot *Adv.*, pędem, prędziuchno, im Fluge, flugs, ſchnell. Wierny sługa w lot pełni, co mu każe dama. *Morszt.* 337. Stawię się w lot na pański rozkaz. *Teatr.* 1, 64. W lot Dunaiec pod Sączem wszerz płynie. *Paszk. Bell. A.* Czas w lot bieży chyżo. *Kulig.* 128. Narody przez Cezara w lot podbite. *Bard. Luk.* 112.

Pochodz. *latać*, *lecieć*, *latalec*, *latawiec*; *lotka*, *lotny*, *lotowy*; *letki*, *lekki*, *łatwy*, *łacny*; *dolatać*, *dolecieć*, *nalatać*, *nalecieć*; *oblatać*, *oblecieć*; *błonolotny*, *gorolotny*, *nizkolotny*; *polatywać*, *polecieć*, *polot*; *przylatać*, *przylecieć*, *rozlatać*, *rozlecieć*, *ulatać*, *ulecieć*; *wlatać*, *wlecieć*, *wlot*, *wylatać*, *wylecieć*, *wylot*; *wioślolotny*, *żaglolotny*; *zalatać*, *zalecieć*; *zlatać*, *zlecieć*; *wzlatywać*, *wzlecieć*.

ŁOT, ŁUT, - u, *m.*, *Bh.* lot; *Sr.* 2. lót; *Vd.* lot, pouunzia; *Cro.* lot; *Rs.* лотъ; *lat. med.* lothum, loto, lodis, lod; das Loth, vier Quentchen, zawiera w sobie półuncyi albo trzydziestą drugą część funta. *Kras. Zb.* 2, 64. Trzydzieści i dwa łoty ma mieć ieden funt. *Herb. Stat.* 178. Łotu trzecia część, *Rs.* золотникъ. *Prov.* Lepszy łot szczęścia, niźli funt rozumu. *Rys. Ad.* 38.

LOTA, - y, *ż.*, LOTKA, - i, *ż.*, miano charcic, ein Name der weiblichen Windſpiele. Jeśli charcicy znaczna ochota, nazwać ią Lota. *Myśl. C.* Lotka charcica weszła do kredensu, i natłukła różnych rzeczy. *Teatr* 19 *b*, 54.

ŁOTACZ *ob.* Kaczyniec.

LOTARYNGIA, - ii, *ż.*, prowincya Francuzka, Lorraine. *Dyk. G.* 2, 94. Lotharingen. *Sta.* Lothária. *Lotaryńczyk*, - a, *m.*, z Lotaryngii rodzony, der Lotharinger. Lotaryńczykowie są pracowici. *Dyk. G.* 2, 94. LOTARYŃSKI, - a, - ie, od Lotaryngii, Lotharingers. Xiążęta Lotaryńscy. *ib.*

LOTEK, - tka, *m.*, *mus volans*, od uszu do ogona ſkórką obrosły, lata na kształt nietoperzów w nocy; naydnie się w Ameryce. *Kluk. Zw.* 1, 85. die Amerikaniſche Fledermaus.

ŁOTEKSKI *ob.* Łotrowski.

LOTERYA, - yi, *ż.*, (cf. losowanie), die Lotterie, *Cro.* lotria). Loteryą nie iest tak grą, iak handlem, na którym iest z iedney ſtrony towarem nadzieia, z drugiey ſtrony pieniądze. *Jez. Hyr.* Loteryą, nadzieią zyſku, zradko zyſzczoną, wabiąca, źrzódłem iest pospolitego dochodu. *Skrzet. P. Pol.* 1, 355. *Vol. Leg.* 7, 672. Lepiey by było loteryą Genueńſką wcale znieść, a na mieyscu tey, tyle za sobą złych ſkutków ciągnącey, inną loteryą, iakie są wzięte we Francyi, Hollandyi, Anglii ustanowić. *Dyar. Gr.* 297. Wygrał na loteryi 15000 ſkudów. *Boh. Kom.* 2, 342. Na tym świecie w loteryą gramy, chybił, trafił. *Teatr.* 19 *c*, 77.

ŁOTEWKA, - i, *ż.*, W Inflanciech płeć niewieścia na kształt cyganek włoczą się po wsiach, a zowią ie Łotewkami. *Gwag.* 424, die Lettinn, *ob.* Łotwa, Łotwin.

LOTKA, - i, *ż.*, miano suki charcicy *ob.* Lota. - §. 2. lotki, kości ſkrzydłowe, die Flügelknochen. Skrzydła u ptaſtwa ſkładaią się z koſteczek czyli lotek pokrytych mięsem i pierzem. *Zool.* 59. Skrzydła ſkładaią się z lotek i z mięsa. *ib.* 213. - §. łotne pióra, die Schwungfedern; *Bh.* brl (cf. bark); *Vd.* peretnize, splavati, haba). Dłuższe pióra w lotkach od barkowych aż do końca ſkrzydła, zowią się lotkami. *Kluk. Zw.* 2, 10. - §. Lotka *ob.* Loſtka, łoſtkulka. LOTLIWY *ob.* Lotny. LOTNIE, LOTNO *adv. adj.* łotny, z lotem, im Fluge, fliegend. *Rs.* лемкомъ. Wiatry w rozpięte płótna, gdy dmuchną, Lotnie z sobą okręt porywaią. *Mon.* 73, 269. cf. duchem). Koń lotnie bieżący. *Lub. Roz.* 206. Zimnice lotno powietrzne, *spiritu aethereo volatili*; lotno koperwasowe, *spiritu vitrioli volatili*. *Kluk Kop.* 1, 92. cf. zimnice). **LOTNOBITNY, - a, - e, n. p. Lotnobitne pioruny. *Petr. Hor. A* 2. „*not.* lecące bijące." cf. *Dudz.* 19. ſchnellende Blitze. **LOTNONOGI n. p. smok. *Zebr. Ow.* 214. szybkonogi, ſchnellfüßig. LOTNOPIORY, LOTOPIORY, - a, - e, prędko lecący, piorolotny, ſchnellfliegend. Merkuryusz, bóg lotopióry. *Zebr. Ow.* 49. Lotnopióre wdzięczne Pandyony. *Bard. Tr.* 534, iaſkółki lub słowiki). Leci z obu ſtron pocisk lotopióry. *Chroſć. Luk.* 224. Lotopióra sława. *Kchow.* 308. LOTNOŚĆ, - ści, *ż.*, sposobność do ulatania, *Rs.* лемучесть, die Eigenſchaft des Verfliegens. Własnością wody iest lotność w ogniu. *Kluk. Kop.* 1, 56. das Waſſer hat die Eigenſchaft, daß es am Feuer verfliegt. (LOTNA iagoda *lotus*. *Sien. wyk.*, *ob.* Lotusowe drzewo, der Zirgelbaum). LOTLIWY, LOTNY, - a, - e, *Bh.* litawý, letawý; *Sr.* 1. letacjné; *Bs.* letusete; *Rg.* letuuacti; *Rs.* лемучій; *Ec.* парительный, парный, летательный, mogący latać, ſkrzydlaſty, beflügelt. Nielotny, nie łataiący, *inuolucris*. *Cn. Th.* Przepiórka lotliwa. *Teatr* 51 *c*, 26. Aniołowie lotni. *J. Kchan. Ps.* 146. Lotny bożek Kupido. *Bard. Tr.* 543. Lotny koń, ſkrzydlaty pegaz. *Kraj. Chim. B* 6. - §. latániu służący, Flug-, Schwung-.

Dłu-

Dłuższe pióra w skrzydłach, osadzone w lotkach; piórami lotnemi zowią, *remiges. Zool.* 60, Schwungfedern (*ob.* lotka). – §. *fig.* ulatuiący, verfliegend. Zimnice lotne *spirituales*, maią coś lotnego, i niby duch iaki w miernym cieple prędko ulatuiący. *Kluk Kop.* 1, 91. Sole alkaliczne, za pomocą destylowania z ciał wychodzące, zwykły się *lotnemi* nazywać, *salia volatilia*. *Krumł. Chy.* 335. W tey wodzie są duchy tak lotne, iż ledwie mogą bydź w niey zatrzymane *Pam.* 85, 1, 221. – §. lataiący, lecący, prędki, szybki, fliegend, ſchnell, flüchtig. Słowo z ust lotne. *Zab.* 14, 169. Żartkim cielem śpieszy na lotny wóz. *Otw. Ow.* 55. Lotny Tatarzyn. *Groch.* IV. 515. Aryas ogniſty lotnym pędem, kiedy w zawód skoczy, Nie zayrzy mu Perseusz choć skrzydlasty w oczy. *Zab.* 15, 165. Ach iako prędko lotne lata płyną. *Petr. Hor.* 2 C. – §. lotny, z naprędce zrobiony, ſchnell gemacht, in Eil verfertigt. Jeżeli wszystkie kosze na całey linii stawiaią się i razem napełniaią, to koszokop nazywa się lotny, *zoppa volante*. *Jak. Art.* 2, 241. *LOTOGÓRY, – a, – e, górą lataiący, hoch fliegend. Ptak lotogóry. *Myśl. A.* ŁOTOWY, – a, – e, od łotu, *ob.* łotry, Flug-. – Lotowe sieci do okrycia kuropatw etc. *Haur Sk.* 284. der Tirak, ein Zuggarn, Rebhuhner, Wachtela u. ſ. w. damit zu bedecken.

*ŁOTOK, – u, *m.*, u. p. Miley sercu, wdzięczniéy oku, Brać z wielkiego Śpichlerza, niżeli z łotoku. *Hor. sat.* 5.

ŁOTOWY, ŁUTOWY, – a, – e, od łota, *Bh.* łotowy); Lothig, lóthig. Niemcy szesnasto łutowe śrebro za naylepsze maią. *Krumł. Chy.* 66. Srebro trzynasto łótowe abo trzynastéy proby.

ŁOTR, ŁOTRAS, – a, *m.*, ŁOTRZYK, – a, *m.*; *zdrb.*, (*Bh.* lotr, lotrik, z *latro*, *latrunculus*, *Slo.* lotr, *Hg.* lator *facinorosus*, cf *Ger.* Laſter; *Vd.* lótr *nequam*, *prodigus*, *scortator*; *Crn.* lótr *scortator*; *Cro.* lotèr *moechus*, *fornicator*, cf. *Ger.* liederlich, cf. Luder; *Dl.* lotar *ebriosus*; *Rg.* lotar lottar *piger*, *iners*; *Bs.* lottar, linac, tamgnak *ignavus*, *nebulo*; cf. *Jt.* ladro; cf. *Ger.* Lotterbube); w ostatnim stopniu niecnotliwy, zbóyca, rozbóynik, hultay (cf. kozak). *Vd.* potepuh; presbernik, ein äußerſt laſterhafter Menſch, ein Räuber. Łotr iest, co kilku zdarłszy, pod mieczem schyla głowę; Bohatyr, co bezkarnie zdarł świata połowę. *Zab.* 5, 389. Tego, który drugiemu pieniądze lub rzecz iaką wydrzeć usiłuie, łotrem nazywamy. *Mon.* 66, 411. Z dobrym będziesz dobrym, a ze złym takim łotrem iak i on. *Falib. Dis. II.*, z kim kto przestaie, takim sam się staie). Łotr łotra nayrychléy wyśpiegnie. *Biel. Hst.* 56. cf. kto sam w piecu lega i t. d.). Nabrawszy niektórych *łotrasów*, ludzi złych, a zebrawszy lud, wzburzyli miasto. *Radz. Act.* 17, 5. lekkomyślne i złe męże. *Bibl. Gd.*). Zawzdy miecz przy boku, *łotrosów* naiętych ma około siebie. *Modrz. Baz.* 338. Byli tam niektórzy łotrzykowie, którzy, acz nie obierali się rozboiem ustawicznym, wszakże kiedy widzieli kogo nieopatrznego, radzi go więc do ciemnych lochów zaprowadzali. *Wys. Kat.* 376. Łotrowie, którzy żywią się z rozboiów i z złodzieystwa. *Bot.* 4, 165. Wielcy łotrowie małych sądzą. *Falib. Dis. I.* 3. Ten łotras (djabeł). *Birk. Dom.* 89. Zawołani owi łotrzykowie Siniu i Prokrustes, i inni zbóycy, którzy poimanych nielutościwie smagaią i

żywych rzucaią w ogień. *Pilch. Sen.* 93. Nie łotr, co pije, a ma za co; ale ten, co nie ma; bo ten się musi zborgować, a zatym wisieć. *Haur Ek.* 23. Silny to łotr był, który tak sprosne rzeczy przed bogiem i ludźmi śmiał pismem swoim twierdzić. *Pasz. Dz.* 152. Łotrowie z Chrystusem ukrzyżowani. *W. Post. IV.* 305, zboycy *Bibl. Gd.*), die Schächer am Kreuze; *Crn.* shâhar. – §. *Aliquando* łotr, łotrzyk *per iocum profertur*; *n. p.* pięknie łotrzyk śpiéwa. *Cn. Th.*, im Scherze, der Spitzbube, Schurke, Gaudieb ſingt ſchön. Często gmerząc po gaiach i dąbrowach ciemnych Patrzy *łotrzyk* (Zefir) z uśmiechem po miéyscach taiemnych. *Zab.* 1, 182 *Nar.* Jeden *łotrzyk* słuchaiąc Pitagory, mówił mu: wolałbym z niewiastami, niż z mędrcami przestawać. *Bud. Ap.* 67. Choć się drobnym zdaie Kupidek chłopczykiem, Umie *łotrzyk* szczebiotać obrotnym ięzykiem. *Nar. Dz.* 3, 84. ŁOTERSKI *ob.* łotrowski. ŁOTROSTWO, ŁOTROWSTWO, – a, *n.*, *Bh.* łotrowſtwi *latrocinatio*; *Hg.* latorsagh *malitia* złoczyństwo, złość; *Vd.* lotrija, loternia, nezhistost, zbornbstwo; *Cro.* lotria *fornicatio*; *Dl.* lotria *ebrietas*; *Rg.* lotroſtvo, lotros, lottrina *pigritia*; *Bs.* lotrovſtvo, lotroſtvo *inertia*); łotrowanie, rozpuſtne i rozboynicze życie, kozactwo, ein Räuberleben, liederliches Leben; *Sr.* 1. nekmanſtwo. Ludzi na łotroſtwach i woynach zrodzonych i wychowanych, ni lasy, ni błota żadne trudniły. *Warg. Cez.* 147. – §. b) *collect. personif.* łotrowie, hultayſtwo, kozactwo, Räuber, Spitzbuben, Geſindel. Łotroſtwo do siebie zebrał. *Warg. Cez.* 228. Pobiymy, ukaniąc Rzymiany, to łotroſtwo. *ib.* 176. Po kraiu siła się łotroſtwa, śpiegierzów włoczą, iako cyganów, Wołochów, Węgrów. *Folib. Dis. U.* 2. Araby, iako głodne łotroſtwo, nietrudno podarkami ubłagać. *Warg. Radz.* 49. Łotroſtwo zuchwałe, włosy mu z głowy i brody targało. *Odym. Sw.* 2, *Ee b.* ŁOTROWAĆ, – ał, – uie, *intr. ndk.*, łotroſtwem się bawić, rozbiiać, nierządnie i rozpuſtnie żyć, ein Räuberleben führen, rauben, liederlich leben, ſchwärmen und lärmen; *Vd.* lotrovat *scortari*; *Cro.* lotruvati, lotrujem *fornicari*, *adulterari*; *Bs.* lotrittise, datti se linoſti *iners fieri*; *Rg.* lotritise *pigrescere*). Łotruie syn twóy, nie chce do szkoły chodzić, nierad się uczy, utraca, rozprasza. *Dambr.* 474. Pilnować chłopów, bo który w reszcie złotrowawszy, mógłby uciec. *Haur Ek.* 27. łotrem zostawszy, t. i. nierządnikiem). Z onych dziesięciu mężów u Rzymian ieden *złotrzył* Appius. *Bielſk. Sw.* 21. w łotra, nierządnika się przemienił). Gdy Litwa łotrowała w państwach Bolesława, Konrad spustoszył Polesie Litewskie, zniszczeniem także włości i wyprowadzeniem niewolników. *Nar. Hst.* 5, 145. (cf. w kozactwo póyść). Drapieństwo dawnych Słowian, wszędy lądem i morzem łotruiących, wielkie zbierało zewsząd skarby. *Nar. Hst.* 2, 85. Nie wprawiaią się do żadnych spraw za młodu, ieno co łotruią. *Star. Vot. C.* Począł biesiadować, a potym po nocy łotrować, i przykradać. *W. Post. W.* 3, 94. – §. U flisów, łotrować zowie się, garami zwrócić reię, aby się wzdłuż statku obróciła, i wiatr w żagiel nie dął. *Mag. Mſt.*, die Raaſtange nach der Länge des Schiffs richten. ŁOTROWSKI, ŁOTERSKI, – a, – ie, ŁOTRZY, – a, – e, ŁOTROWSKIE, ŁOTERSKIE *adv.*, od łotrów, *Bh.* lo-

czołowstwo; obłów, obława, obławiać się, ostowić się, połów, poławiać; ułowić; rybołów, samołowka; załawiać, wzławiać, złowić, zbikołów, wyławiać, wyłowić.

ŁOY, - oiu, *m.*, *Bh.* łůg, łog; *Sr.* 2. łoj, woj; *Sr.* 1. łoi, woi, woy, toi; *Crn.* loj; *Vd.* loi, loj, lui, jivouniza; *Cro.* loy, *Rs.* loj, tultullo; *Rg.* loj, looj; *Rs.* сало, сальцо (cf. sadło; *Rs. et Ec.* лой; жиръ или смола, cokolwiek stopiono, n. p. siarka, żywica, smoła, cf. *Etym.* lać), der Talg, Unſchlitt (Fett). Tłuſtość zwierzęca, ktora po rozpuszczeniu tężeie w nieiakim stopniu, n. p. od owiec, koz, krów, wołow etc. zowie się łoiem. *Kluk Zw.* 1, 54. (cf. smalec). Łoiami zowiemy te oleie, które otrzymamy z żwierząt. *Krumł. Chy.* 132. *Prov.* Łóy piie, a masłem się smaruie. *Rys. Ad.* 38. *melle se perungit*; cf. buczno a w pięty zimno). ŁOYNY, - a, e, - o *adv.*, łoiſty, pełen łoiu, tłuſty, talkig, fett; *Rg.* łojni; *Bs.* łojan; *Rs.* сальный.

Pochoda. *łoiowy, łoić, złoić, łoiowaty.*

ŁOŻ, w ŁOZ, ŁOZEM *adv.*, wolno, bez przeszkody (cf. łożny, cf. *Ger.* los), frey. Teraz łozem otworzone wrota do korony pogaństwu. *Tward. W. D.* 11. Uciekaią, ziemię otworzywszy wszyſtkim w łoz iukursyom. *ib.* 268. Łózem ręce opuszczą, zadumani i tu i sam chodzą. *Tward.* 84. Łózem rozpasany na wszyſtko biegał. *Hor. sat.* 247.

Pochoda. *łożak, łóżny, łużny, łóżko; łózować, łózować się.*

ŁOZA, - y, ż., *Cro.* łòza *sylva, palmes, vitis*, łozicza *sylvula*; *Rs.* лоза, лозка, лозочка pręt, rozga; лозань cięcie rózgą; *Crn.* lozh; *Vd.* lozhje *iuncus*). - *Pol.* łoza *siler*, die Waſſerweide, rodzay wierzby; krzew średniey wielkości; liście do iwowych podobne. *Kluk Rosl.* 2, 57, bagno drzewko, cf. łozina. - §. ogólnie krzewina, Strauch, Buſch. Tak mało ziarno gorczyczne, a taką wielką łozę puszcza, iż i ptacy się na niéy chowaią. *Sk. Kaz.* 518. Jedna ſtrona Dniestru, lasem i okropnemi łozami przyćmiona. *Tward. Wtat.* 116. - §. łoza, z macica winna. *Ursinus, apud Cn. Th.* 378, *Bs.* łoza *vitis*, łozica *viticula*; *Rg.* łòza, łozizza (łozovina *pampinus*, hvoja łozova); *Cro.* łoza, vinika, terza; *Dl.* łoza, łozicza; *Sla.* vinova łoza; *Vd.* terſa; vinska terta, grebeniza; *Rs.* виноградная лоза; *Ec.* ванная лоза, рóжаïе.

ŁOŻA, - y, ż., z *Franc.*, łoża teatralna, przegrodzona niby komorka dla spektatorów, die Loge im Theater. *Teatr* 24, 36, cf. ray). Pod czas komedyi w loży Jéymościney dla mnie tylko samego nie ma miéysca. *Teatr* 34 *b*, *B.* - §. Łoża frankmasońska, die Freymaurerloge. *Pam.* 83, 111. (ŁOŻAK *ob.* Luzak).

ŁOŻE, - a, *n.*, (*Etym.* łożeć, cf. leża), miéysce leżenia, *Bh.* łůje, łoje; *Slo.* łůje; *Sr.* 1. łoje, woje, łojto; cf. *Cro.* lósz, z trumna), des Ort zum liegen. - §. łoże do sypiania, łóżko, das Bett; *Bh.* łůje, poſtel (*ob.* pościel); *Rg.* łòxa, łoogh; *Cro.* posztely, drevo posztelyno, ſkampet; *Dl.* odar; *Rs.* кровать, кровáтка, кровáтница. Do gierady należą przykrycia łożne, prześcieradła, łoże, wezgłowia. *Szczerb. Sax.* 135. Gdy się spać kładę na łoże, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. Usłyszawszy o cudach Jesusowych, tych, którzy się źle mieli, na łożach do niego nosili. *Sekl. Marc.* 6. Słać łoże. *Gaw. Siel.* 370. Choremu złote łoże, nic nie pomoże. *Zab.* 7, 223 *Koſſ.* Nie pomoże malowane łoże. *Rys. Ad.* 49. Wzdycha na śmiertelném łożu. *Mon* 75, 581, auf dem Todtenbette. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, Wszyſtkiey siły, wszyſtkiéy krwi dobywa, Żeby serca ratować. *Tward. Wt.* 138. - Łoże, z małżeńskie łoże, małżeński stan, das Ehebett, der Ehestand. - Rozłączać się od stołu i łoża. *Gal. Cyw.* 1, 12. Prawo zabrania Sułtanowi słodyczy łoża małżeńskiego. *Węg. Mar.* 1, 74. Gdy mąż z wolną białogłową ma sprawę, ten swoie łoże gwałci; gdy z cudzą żoną, cudze łoże maże. *Karnk. Kat.* 345. Jeżeliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łoże nierządem cudzołożnym maże się. *Kucz. Kat.* 3, 146. - *tr.* Dobrego łoża, złego łoża dzieci, z dobrze lub źle urodzone, prawnie lub nieprawnie spłodzone, Kinder ehelicher oder unehelicher Geburt. Dzieci własne i dobrze narodzone, albo z dobrego łoża są, które się w stanie małżeńskim uczciwie rodzą. *Szczerb. Sax.* 113. Dobrego łoża dziedzica spłodzić nie może, kto nie w prawym małżeństwie mieszka. *ib.* 25. Dzieci złego łoża mogą się stać uczciwemi. *Chełm.* 73, *Otw. Ow.* 415; *Rs.* малолѣтныхъ бѣкарт, *adj.* малолѣтный. Dwaj synowie, których z niewolnicy miał, za syny dobrego łoża poczytani byli. *Sk. Dz.* 1163. Sądowi duchownemu należy sądzić, które dzieci dobrego łoża są albo nie. *Herb. Stat.* 157. - *Mezon.* Płci piękna przestań żądać za łoże korzyści. *Hal. Ow.* 70, t. i. za sprawę cielesną). - §. łoże, podstawa lub osada rozmaitych rzeczy, die Unterlage, oder auch Einfaſſung, bey mancherley Sachen. Warstwy te ziemi są poprzedzielane cienkiem łożem kamienia czarnawego. *N. Pam.* 24, 344. Łoże abo osada armaty, ze dwu długich ramion z mocnych blochow porządzonych. *Archet.* 3, 60; lawety, die Lavetten der Kanonen. Łoża armatne są to okładki drewniane z dwóch długich i mocnych ścian, spoionych z sobą trzema lub czterema poprzecznemi szponami. *Jak. Art.* 3, 300. Na łożach kładą się armaty, aby ich wygodnie użyć można. *Leſk.* 2, 211. W Galacie Tureckich armat wiele leży, tak na ziemi, bez łoża i bez kół, tylko same rury. *Bielſk.* 571. Łoża moździerzowe, Mörſerblöcke, nie na swoich kołach, ale na służących do tego wozach, przewożą się. *Jak. Art.* 3, 300. - Łoże u fuzyi, u ſtrzelby, z osada, *Ross.* ложка, der Schaft einer Flinte, eines Schießgewehrs, Rohrs. Bez rury samo nie muszkietem łoże. *Pot. Pocz.* 220. Kto się chce nad możniéyszym zemścić, a nie może, Niech się nie rwie do ſtrzelby, gdy bez rury łoże. *Pot. Arg.* 434, cf. z motyką na słońce). Obróciwszy rusznicę łożem, po malutku dybie. *Pot. Jow.* 2, 71. kolbą. - Łoże iarzmowe; *echeboeum*, das Jochgeſtell; iarzmowe wici, *coum*, die Jochwinde. *Cn. Th.* 235. - Łoże u cieśli, stolarzów, dziura do spoienia drewien, gniazdo. *Cn. Th.* 371, *Dudz.* 23, das Zapfenloch. Łoże biegunów, u wałków, kół młyńskich, u taczek, u wind; drzewo wydrożone, albo żelazo żłobkowate, w którym się koła młyńskie etc. obracaią. *Włod.*, *Cn. Th.* 371, *Dudz.* 23. - Łoże u procy *Tr.*, skóra, w któréy kamień leży, das Schleuderleder. - §. Łoże rzeki, z rów, którym płynie. *Cn. Th.*, koryto, das Bett eines Fluſſes, łożysko; *Rg.* loogh; *Vd.* tezhishe, struga; *Sr.* 1. ręczné zbéw, ręczné zpad; *Bh.* rječiſtě, rěciſto; *Slo.* gárek, řeka mezy břehy. Pokopano wiele stawów, które można by-

to każdego czasu wodą napełnić, przez łoża rurmusowe. *Pilch. Sen. list.* 2, 156. ŁOŻECZKO, - a, *n.*, *demin. nom.* łoże, das Bettchen; *Bs.* odrić, posteglica). Łożeczko moie miękkie, na powrozach rozbite, kołdrą Turską wzorzystą pokryto, wonnych ziół na nim pełno. *Birk. Zyg.* 26. Szczupłe łożeczko. *Tward. Daf.* 15. Spoczywaiąc na łożeczku leży. *Ayszp.* 63. (ŁOZINA, - y; *ż.*, (cf. łoza), *salix pentandra*. die Waſſerweide, między wszystkiemi krzewami do grodzenia płotów naygodniejsza. *Kluk Rosl.* 2, 57, *Jundz.* 491, *Rs.* ивняк, черноивняк. - §. b) ogólnie: chrost, krzaki, Gebüſch, Geſträuch. On poczniе biegać czym prędzéy w łozinę. *Chrośc. Luk.* 273. Śpiegowali mię gdzie między łoziną. *Chrośc. Ow.* 66. Teraz opatrzny winiarz do lasu po tyki Jedzie, gotuie noże, łozinę, motyki. *Zimor.* 215, może: na wici). Kosze z łoziny plecione. *Jak. Art.* 3, 24). ŁOŻKO, - a, *n.*, *ŁOSZKO *Cn. Th.*, *Bh.* lůžko; *Sr.* 1. wojko, lojko; *Sr.* 2. lojiſchczjo, lojiſchczjko; *Vd.* poſteliſhe (cf. pościel); *Cro.* posztelécza, spampet; *Sla.* pôstelja; *Bs* odar, posteglja; *Rs.* кровáтка, кровáтница (cf. krawędź); *Ec.* крεвατι, κρεβατι, οдрь, οдрà (cf. *Lat.* lectus, *Gr.* λέχος), das Bett, die Bettſtelle. Łożko rozpięte *Vd.* napneuna poſtel, shpanpat; Spannbett). Łożko do sypiania sosnowe, dębowe, lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. O téy godzinie iuż dawno w łóżku bydź powinien. *Teatr* 45, 84. W spazmach, mdłościach, migrenie, Jak na pół obumarła o łożko się rzuci. *Zab.* 15, 191 *Nagł.* Już do łóżka szedł, a kłaść się miał. *Kosz. Lor.* 123 *b*. Kto idzie na niedźwiedzia, łóżko wedle ſtarey Nagotny przypowieści, kto na dzika, mary. *Pol. Pocz.* 285. Rzadko który Sułtan spokoynie na łóżku umarł. *Klok. Turk.* 31, *Lach. Kaz.* 1, 91, naturalną czyli swoią śmiercią). Gdy cię zimnica o łóżko uderzy ... *Zab.* 5, 217, przymusi, żebyś się położył). Chorobą o łóżko uderzona, iuż zwątpiła o życiu. *Mon.* 65, 573. - Ryby w łóżku łowić *ob.* łowić). Łóżkiem się bawić. *Perz. Lek.* 87, chorować, leżeć. ŁOŻKOWY, - a, - e, od łożka, Bett-. Łożkowa deſka poboczna, pobocznica, krawędź. *Vd.* spampet; das Seitenbret des Bettes. Łożkowa deſka u głów albo ſtrona, mieysce w łożku, z głowy, die Häupten. Nogi łożkowe *Bs.* nozgiçce; *Crn.* snôshje). Koperta łożkowa *Crn.* poplun, *Vd.* plahutu, poſtelnu nakrivalu, erjuha. Łożkowa zasłona, z ſranki, Bettvorhänge. Namiotek łożkowy. *Birk. Chmiel. A.* 3, t. i. pawilon. ŁOŻNICA, - y, *ż.*, ŁOŻNIK, - a, *m.*, ŁOŻNICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, sypialnia, (cf. *Bh.* lojnice, *Sla.* loxnica *sponda*). *Boh.* lehanice; *Sr.* 1. léhanecza; *Bs.* losgnića; kamara; *Dl.* losnicza, sztanicza, krám; *Rg.* lóxniza, lòxa; *Ec.* λόκνιτζα; sypialna komora, das Schlafgemach. Wszedłszy dziecię do łożnicy, albo do sypialnéy komory, na modlitwę się uda. *Eraz. Ob. J.* Jam nędanik łożnicę gotował dla ciebie, I pochodnie służące weselnéy potrzebie. *Otw. Ow.* 58, „*not. thalamus* łożnica nowożeńska abo małżeńska, die Brautkammer." I pokoie i pańſkie łożnice miaiąc ... *Chelch. Popr. A* 4. Skrzynie kazała wnieść do swéy łożnice. *Bud. Ap. T.* 3. Przepaść bezdenną ocean otwiera, Gdzieć na dnie iasnym łożnik zgotuiemy. *Tward Daf.* 27. W ſtroyuych łożnikach złożyliście plecy. *Chrośc. Ow.* 156. Mierzył łożniczkę iednym prętem wzdłuż, i między łożniczkami pięć łokci. *Leop. Exech.* 40, 7, komorkę. *Bibl. Gd.* Łożniczki bronne. 1 *Leop. Exech.* 40, 9, komory bronne. 3 *Leop.*). Między pszczołami król łożnicę albo gniazdo swe nayprzeſtrzeńsze ma. *Kosz. Lor.* 136 *b*, komorkę). - §. 2) łożnica *ob.* łożna choroba, *ob.* łożny. ŁOŻNICZNY, ŁOŻNICZY, - a, - e, od łożnicy, *Rg.* łoxnicni, Schlafkammer-. Owa się łożnicznego progu dochrapała, *thalami iam limina tetigit. Zebr. Ow.* 258. Pochodnie zapaliwszy do drzwi łożniczych przychodzili, *Birk. Dom.* 50. ŁOŻNICZY, - ego, *m.*, *subſt.*, dozorca łożnicy *cubicularius*, pokoiowy, cf. komornik, kamerarz, *Sr.* 1. woja ſczelnik, woja ſwanik; *Rg.* loxnicjár, nadkramnik; *Dl.* losnichyar, der über die Schlafkammer geſetzt iſt, Kammerdiener, Aufſeher d. Schlafgemachs. Prosił go o coś iego łożniczy, kazał to przynieść, i oddał łożniczemu. *Bud. Ap.* 102. Cesarska wielmożność rozmaitemi urzędami, łożniczych, oddźwiernych i wataršów obwarowana. *Smotr. Lam.* 65. (ŁOŻNY *ob.* Łużny). ŁOŻNY, - a, - e, *Bh.* lojní, od łoża, leżenia, Bett-, das Bett betreffend. Przykrycia łożne albo kołdry. *Szczerb. Sax.* 135. Starzy wina bardziéy pragną, niż łożnéy pustoty. *Gorn. Dw.* 278, t. i. cielesney rozkoszy, fleiſchliches Vergnügen. Łożna choroba czyli *łożnica*, *epidemicus morbus. Perz. Lek.* 87, *Vd.* lögar, gorezha bolieſen, eine epidemiſche Krankheit. Tak się zowią choroby każdekolwiek, które o ieden czas w iakowéy okolicy wiele ludzi napadaią. *Perz. Lek.* 87. Zarazy czyli *łożnice. ib.* 88. Zaraza łożna. *ib.* 93. Moia żona od kilku dni łożną zarażona chorobą. *Pam.* 85, 1, 614. - Zwyczaynie *gorączkę* krwiſto palaiącą, *febrem acutam sanguineam* u nas chorobą *łożną* zowią. *Perz. Lek.* 49. das Entzündungsfieber. Łożna niemoc albo gorączka Węgierſka. *Haur Sk.* 457, naywięcéy z mizernego życia pochodzi; ale też i z zarazy, bo ieſt zaraźliwa choroba. *ib.* 417. Ogniowa, t. i. łożna niemoc. *Spicz.* 236. Gorączka uſtawicana, t. i. łożna niemoc, którą też zowią ogniową. *ib.* 203. Chłopi nasi ciężko zwyczaynie choruią, cierpią puchliny, *łożnice*, żółte choroby. *Haur Sk.* 99. - Pan go będzie cieszył w niemocy *łożnéy. Radz. Ps.* 41, 4, na łoży niemocy iego. *Bibl. Gd.*), bettlägrige Krankheit. Łożny, chory, *Vd.* leshezh, kiri bonn leshi. *ŁOŻOGRZEY, - cia, *m.*, naczynie do ogrzewania łożka. *Tr.*, der Bettwärmer, die Wärmflaſche; szkandela, *Rs.* грѣлка. ŁOŻONY, *part. verbi* Łożyć *qu. v.* (ŁOZOWAĆ, Łózowanie *ob.* Luzować). ŁOŻOWANIE, - ia, *n.*, osadzenie armaty w łożu, das Laffetiren, das Einſetzen der Kanone in die Laffete. Francuzki sposób łożowania armat naypożyteczniéyszy ze wszystkich. *Jak. Art.* 1, 285. ŁOŻOWY, - a, - e, 1) od łoża, łóżkowy, Lager-, Bett-. - Od łoża armatnego, Laffeten-, *Rs.* ложенный, n. p. Sciany łożowe, mocne i długie dwa bale, spoione między sobą szponami. *Jak. Art.* 3, 315. Sam koniec ścian łożowych, czyli ogon łożowy. *ib.* 306. Moździerze łożowe, opatrzone czopami, któremi na łożu spoczywaią. *Jak. Art.* 2, 24. - (ŁOZOWY, - a, - e, od łozy drzewa, Bachweiden-; *Rs.* лозовый. Łozowe gałązki. *Zab.* 8, 306 *Nar.* Chrost łozowy. *Kluk Rosl.* 1, 60). - ŁOŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, (*Etym.* leżeć, cf. *Lat.* locare, locus; *Vd.* loshiti,

zwyczaynie się iści. *Pot. Syl.* 23. LIŚCIE *ob.* Liść. LIŚCIEC, - ścia, - ieie, *neutr. ndk.*, liścić się, liście wypuszczać. *Cn. Th.*, liściłym się stawać, *Rs.* лиственѣть, облиственѣть, aus Laub schießen, Laub bekommen, laubig werden. LIŚCIK, - a, *m.*, *dem.*, *Sr.* 1. liściik, liśik, wepeyko. - §. mały liść, mała liście, kleines Laub. - 2. = liścik, mały list, billet, ein Blättchen, Briefchen, Billetchen. Zmartwiałem, czytaiąc ten liścik. *Teatr* 4, 89. Gniewliwie rozdziera te liściki, któreś niekiedy do niego posyłała. *ib.* 23 *d*, 58. Nie bez tego, abyś kiedy liścikow iego nie czytała. *ib.* 32, 88. LIŚCIOWATY, - a, - e, - o *adverb.*, na kształt liścia, liściasty, wie Blätter, wie Laub, blätterig, belaubt. Łodyga liściowata, *caulis foliosus*, liście ma na sobie. *Jundz.* 2, 14. LIŚCIOWY, - a, - e, od liścia, Laub=, Blatt=. Do liściowego, czyli, iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, iawory, iesiony, wiąze, lipy, brzozy i t. d. *Mon.* 74, 744. Dąb iest naylepsze drzewo w całym liściowym lesie. *ib.* cf. śpiłkowate drzewa. LIŚCISKO *ob.* Liściowie. LIŚCISTY, LIŚCIASTY, - a, - e, - o *adv.*, liście maiący, liściem obfituiący. *Cn. Th.* liścia pełny. *Dudz.* 20, *Bh. et Slo.* liśnaty; *Crn.* liśnat; *Vd.* liśjast, lepenjast, liśtoun; *Bs.* liśtat; *Rg.* liśtast; *Cro.* liśtaszt; *Sr.* 1. wopenaté; *Rs.* лиственный, многолиственный. Dąb liściasto rozłożysty. *Tol. Saut.* 103, voll Blätter und Laub, laubig. Wietrzyki liściastym potrząsały drzewem. *Przyb. Ab.* 69. - §. b) z liśtów złożony, schelfig, blätterig, liściasty korzeń, *Tr.* Liściaste ciasto. *ib.*, Blätterkuchen; *Rs.* слоёный (cf. słoy, słoisty). Liściastym robić ciasto *Rs.* слоить.

LISECZEK, - czka, *m.*, LISEK, - ska, *m.*, *dem.*, mały lis, ein kleiner Fuchs; *Bh.* liśtiéta; *Vd.* lesizhiza. LISI, - ia, - ie, od lisa, Fuchs=; *Bh.* liśći; *Slo.* liśčl, liśkowi; *Sr.* 1. liśćiji; *Vd.* lesizhen, lesizhji; *Crn.* lisizhje, lisizhne; *Bs. et Rg.* lisiemi; *Rs.* лисій, лисячій, лисьій. Wilcze iamy, lisie nóry. *Zabł. Hr.* 77, Fuchsbaue, Fuchsröhren. Futer lisich Fuchsbälge używamy na odzież zimową. *Zool.* 310, *Bh.* liśćina, *z pellis vulp.*; *Crn.* lisizhovina; *Vd.* lessizhovna. Kiedy nieprzyiaciel raz pierzchnął, da się pędzić lisim ogonem. *Papr. W.* 2, 427. cf. saltraszyłbyś go macharzyną). Lisi ogon *Crn.* lisizhuèk; n. p. Lisi ogon za towar nie uchodzi. *Rys. Ad.* 38. t. i. przydatek nie stoi za datek). Tak prawami zatrząsamy, iak owym pługawym ogonem lisim, co im ławy pocierają. *Rey Zw.* 36 *b.* - Lisi ogon, znamię błazna (*ob.* błazen). I ten nie mędrszy, który ci urągnie, Bo i ten miłrz za sobą lisi ogon ciągnie. *Hor. sat.* 182. - Alboś nie słyszał, kiedy w lisi ogon trąbiono? *Rys. Ad.* 1. - Lisia skora, z *fig.* chytrość, sztuka, fortel, List, Argliſt, Kunſtgriff. Więcéy się wskóra lisim ogonem, iak lwim pazurem. *Zab.* 5, 93. Gdzie nie staie wilczéy skóry, tam lisią nadstawić. *Off. Str.* 2, *Cn. Ad.* 1012, wenn die Löwenhaut nicht gilt, muß der Fuchsbalg gelten; gdzie nie przeskoczysz, podleź; rozumem dopiąć, gdzie siły nie staie; Iako cię mogę, ieśli nie siłą, tedy przez nogę). W traktowaniu z statystami nie obéydzie się bez lisiéy skóry. *Lub. Roz.* 131. Kto wilk, niechay iak wilk żyie, W lisią skórę się nie kryie. *Jak. Bay.* 94. - *Personif.* Sztuka to mego syna, sztuka tego łotra, On to cię tu przysyła do mnie lisi skóra *Zabł. Zlb.* 76. chytrzec, der Argliſtige, Fuchs. - §. lisi, zdradziecki, chytry, argliſtig, betrügeriſch. Wymowę, która sama przez się rzecz dobra iest, dodatkiem lisich, pięknych a zdradliwych słów, podeyrzaną czynią *Kosz. Lor.* 57. - *Botan.* lisi ogon, *Bh.* koniklec; *Crn.* gushz; *Sr.* 1. trécjk; *Alopecurus*, rodzay trawy, u nas znayduie się łąkowy, wodny, prosowy. *Kluk Dyk.* 1, 25, der Fuchsſchwanz. Wyczyniec. *Jundz.* 108. Lubczyka, iglica, dzianowid, wilżyna. - Lisi ogon, z lipką, *ononis*, Haubechel, Stallkraut, Niemcy to ziołko zowią moczowe albo stayenne, iż gdy wodę, w ktorey będzie warzone, daią koniom pić, ktorzy moczu nie mogą puszczać, wnet mokrzą. *Urzęd.* 11. - Lisie iayka, *saturion*, *orchis*, Knabenkraut, ziele sprawuie chciwość cielesną. *Sien.* 157, kokorzek. *Mącz.*, *Bh.* wstawač, mudatka, iejbulka: *Crn.* podleſk). Lisia roża, gatunek oniegu, *aconitum*, Wolfswurz. *Syr.* 1384. LISIARZ, - a, *m.*, pies dobry na lisy, ein Hund, der auf den Fuchs geht. *Rydel.* - §. 2 lisowczyk, ein herum ſtreifender Soldat. Lisiarze w kraiu wiele szkody narobili. *Falib. Dis. U.* 2. Co masz, nie taoie, i zdrowie na dwoie, tak było za lisiarzow. *ib. A.* 11. LISIĘ, - ięcia, LISIĄTKO, - a, *n.*, młode lisie, das Junge der Füchſe. *Cn. Th.* Pochwytał orzeł lisięta, gdy z iamy wybiegały. *Exop.* 26. LISICA, - y, *f.*, *a) liszka, lisyca, samica, die Füchſinn; *Vd.* lesiza; *Slo.* lisiza; *Rg.* lisizza; *Cro.* leszicza, liszicza, = lis). - §. *Bh.* liſa, liſta, *s crates*, hurty; *Cro.* lesza *crates stirmineae*; *Vd.* lesa; *Bs.* lisa; *Rg.* ljessa, razurcaje; *Dl.* liſa; *Sla.* lisaica; *Sr.* 1. leßecza, liſica kraty, kratki; *Sr.* 2. liſchawa opałka); naczynie, ktore złoczyńcom na ręce kładą. *Budn. not.*, Handfeſſel, Handſchelle; *Rg.* lisizze *manicae*; *Bs.* lisiće, gvozdje, koje se stavljaju zlocincem na ruke; *Cro.* liszicze selezne, kòsze na ruke krinczem devaju, cf. kuna, kloda). Szalonego dasz do kłody i do lisicy. *Budn. Jer.* 29, 26. do więzienia i do kłody. *Bibl. Gd.*). Lisica kowalska, w ktorey dzikie konie krócą, der Nothſtall der Schmiede. Nie źle czynią, ktorzy w lisicy, iako to kowale nazywaią, gdzie uporne konie kuią, zrzebca piątnuią, bo się iuż miotać nie może. *Hipp.* 28. W oney przeworzynie z drągow związaney, którą lisicą nazywaią, konie przyzwaleńsze do kowania wprawować trzeba. *ib.* 57. Żaden kowal nie może budować na ulicy lisicy, albo mieysca, w ktorym konia kuią, ieśli go tam pierwey nie było, bez pozwolenia zwierzchności. *Spec. Sax.* 182, *Szczerb. Sax.* 181. - - §. Bedlkę gąskę, *agaric. canthar. Linn.*, pospolicie na niektórych mieyscach lisicami zowie. *Jundz.* 557, *Bh.* liſſta), eine Art eßbarer Erdſchwämme, Lorche, Lauſrige. LISIEĆ, LISOWACIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, lisowatym, lisawym, rusym się stawać, fuchsroth werden. Podrożnik ziele, gdy zeschnieie, lisowacieie, a na ostatek poczernieie. *Syr.* 1165. Mydły smazyć z maslem, ieno żeby nie zlisowaciały. *Syr.* 1002. LISIK *dem.*, *ob.* Lis. *LISIUREK, - rka, *m.*, *burl.*, lisik, liszka, Füchschen. Wychodź lisiurku z iamy. *Teat.* 28 *b*, 117. LISOWATOŚĆ, - ści, *f.*, rusy kolor, die Fuchsröthe. *Cn. Th.* LISOWATY, LISAWY, - a, - e, - o *adv.*, rusy, fuchsroth, rothhaarig, rothköpfig; *Crn.* ertavz, faxaſt; *Cro.* gyangyav, changyav; *Dl.* czanczav; *Ross.* свѣтло-

свѣтлорусый, рыжехонекъ, коурный. o farbowaniu włosów, iakoby z lisowatych czarne uczynić. *Sien.* 307. Pięciornik ziele iest korzenia długiego lisowatociemnego. *Syr.* 295. Ezau lisowaty był, a wszystek kosmaty. *Leop. Genes.* 25, 25. Dawid był lisowaty i cudnego weyrzenia. *Leop.* 1 *Reg.* 16, 12, *Wuiek ib.*, *Bibl. Gd. ib.* t. i. blond). Cesarz Otto lisowaty, syn Ottona Wielkiego. *Szczerb. Sax.* 273. Lisowaci Judaszowie. *Smotr. Lam.* 25.

LISOWCZYK, - a, *m.*, Lisowczycy, lud lekki naywięcey z kozactwa złożony, wziął imię od Alexandra Lisowskiego, szlachcica Litwina, który go pierwszy spisał. *Starow. Bellat.*, *Nar. Chod.* 2, 114, *Boh. Offol.* 1, 406, *Papr. W.* 2, 345. cf. straceniec, eine Art leichter Reiterey oder Kosaken. *Tward. Wład.* 126. Groźne niegdyś Lisowczyki, Co małą garstką rwali stotysięczne szyki. *Zab.* 9, 235 *Exff.* - §. b) łotr, rozboynik, ein Räuber. *Mat. z Pod. B* 4. Banitem ktoby był, a Lisowczykaby zabił, *eo ipso* od banicyi ma bydź wolny. *Vol. Leg.* 3, 463 *a.* 1624. Dziś co hultay, to Lisowczyk. *Dwor. F* 2, *Dambr.* 779.

LIST, - u, *m.*, LISTEK, - ſtka, *m.*, *dem.*, LISTECZEK, - czka, *m.*, *dem.*; *Bh. et Slo.* liſt, liſtek; *Sr.* 1. liſtj, wopeno; *Sr.* 2. liſt; *Vd.* lijſt, plat, platl; *Sla.* list (*Sla.* liſt, z łytka); *Cro.* list, liszt dreva; (*Hg.* liszt, z mąka); *Rg.* lijſt, liſtak; *Bs.* liſt; *Rs.* листъ, cf. *Lat.* lista, *Ger.* Liſte, Leiſte); das Blatt. a) liſt drzew, ziol, das Baumblatt, das Blatt eines Gewächſes. My iako suchy liſt z drzewa na dół leciem. *J. Kchan. Dz.* 164. Wiatrek listeczki przewiewa. *Groch. W.* 352. Drżę cały, iak liſtek na drzewie. *Teatr* 53 *b*, 33. cf. iak osika). Nietrwałego bluszczu pod liſtami Uczone bayki zmyślał z poetami. *Susz. pieś L. A* 4. pod cieniem). Liſtek kwiatowy *Rs.* лѣпестокъ, лепестокъ. Liſtki różowe. *Alok. Turk.* 158. - §. *liſt papierowy, karta, *Bh.* liſt; *Vd* liſt (2. arkusz); *Cro* liszt knyisni; *Sla.* liſt; *Bs.* liſt od knighe, *Rg.* lijſt, lijſtak; ein Blatt Papier. W dawnych drukach, n. p. w *Herburcie*, w *Sienniku* na każdey karcie napisano iest: Liſt z liczbą który. *Ld.* Przyniesiono księgi Jeremiaszowe królowi; gdy przeczytał trzy albo cztery listy, wrzucił ie do ognia. *Radz. Jer.* 36, 23, *Leop. ib.*, karty *Bibl. Gd.*). - §. liſtki, liſteczki w cieście, *Rs.* слой, die Blätter in einem Kuchen; w cebulaſtych korzeniach liſtki, die Schelfen. Złoto w liſtach *Vd.* rosvdarliva slatu, navlezhliva, stenahliva slatu, Blattgold; *Rs.* сусальное золото. - §. pismo od kogo przysłane albo do kogo posłane, ein Brief; *Bh. et Slo.* liſt, listy, liſtek, pſáni, pſaníčka; *Sr.* 1. liſt, liſte; *Sr.* 2. liſt, lijſt; *Lat.* literae; *Crn. et Vd.* liſt, pismu; *Cro.* list, liszt; *Dl.* liſati, knyiga, poszlanicza; *Sla.* liſt, napisana knjiga (cf. księga), poslanica (cf. posłaniec); *Rg.* lijſt, poslaniza, kgniga, kgniziza; *Bs.* liſt, kgniga, piſtula, poslaniça, kgnisgiça; *Rs.* письмо, писмецо, грамота, грамотка, cf. ramota). - Liſt według pospolitego używania iest rozmowa nieprzytomnych przez pismo, *Kras. Zb.* 2, 51. Liſt iest taż sama mowa do nieprzytomnego, którą z przytomnym mieć przyszłoi. *Mon.* 68, 943, *Pilch. Sen. liſt.* 301. - *In plurali* liſty, częſtokroć zamiaſt *in singulari* liſt; n. p. miałem dziś od niego liſty (choć tylko ieden był liſt). *Ld.*

Czasem źle, że dama umie pisać; bo będzie pisywała liſtki tam, gdzie nie trzeba. *Boh. Kom.* 2, 105. Liſt śmielszy niż ięzyk; liſt wszędzie ma przyſtęp. *Cn. Ad.* 454. Liſt przyczynny, rekomendacyonalny, zalecaiący, Empfehlungsſchreiben. Liſt otworzyſty, świadeczny. *Cn. Th.*, ein offner Brief. Liſt powszechny, okolny, uniwersal. *ib.*, ein Kreisſchreiben. Liſt glejtowy, żelazny. *ib.*, ein Geleitsbrief; *Bh.* liſt zachowací, glejt, průwodní liſt, průwod bezpečnoſti; *Vd.* obvarnu pismu; *Dl.* verni lijſtat; *Rs.* опасная грамота. Liſt wolny, z paszport. *ib.*, ein Reiſepaß. Liſt, pisanie urzędowne ku wywiedzieniu, a potwierdzeniu iakiey sprawy uczynione, *inſtrumentum*, *documentum*, *munimentum*. *Sax. Porz.* 94. ſkrypt, eine Schrift, ein Document. Nikt nikomu bez liſtu, czyli wyznania na piśmie, nie ma więcey pożyczyć, iak 200 kop. *Czach. pr.* 2, 172. Weź liſt *liſtoty twoiey, a napisz 80. 1 *Leop. Luc.* 16, 7. weź listy twoie. 3 *Leop.*, *ob.* szal (bryf, cerograf). - §. *Botan.* Liſt uſtny, liſt Judyyſki, rzęsa Judyyska, *folium Indicum*, Judisch Mundblatt. *Sien. wykł.*, *Slesz. Ped.* 415.

Pochodz. *liſć*, *liście*, *liściany*, *liściowy*, *liściec*, *liściſty*, *liſtny*, *Liſtopad*, *liſtopadowy*, *liſtownie*, *liſtowny*. - *§. Bs. *liſt od noghe*, z *łyſt*, *łytka*.

LISTA, - y, ż., *Lat. med.* liſta, die Liſte; *Crn.* liſtrom; *Hg.* lajſtrom; *Rs.* списокъ. Zapisywanie w listę emigrantów. *N. Pam.* 17, 263. Tak niedbale tańcuie, iż z niego czasem i suknia spadnie; a on się po nię nie schyli, ale brnie wciąż przedsię, by z listy. *Gorn. Dw.* 39. by z rejestru.

LISTEWKA *ob.* Liſtwa.

LISTNIK, ziele, *ob.* Rodzieniec. LISTNY, - a, - e, liściſty, liściem obfitniący, blätterreich. W liſtnym leżąc cieniu. *Przyb. Ab.* 17. - §. *botan.* Liſtna iagoda, *Boh.* liſtnatec, *hippoglosum*, Zapfenkraut; na każdym liściu téy rośliny wyrasta liſteczek iak ięzyczek. *Kluk Rosl.* 2, 234. *LISTOBIERACZ *Rg.* liſtóbéraz *frondator*, der Blattputzer. cf. *Rg.* odliſtanje *frondatio*. *LISTONOSZ *ob.* liſtownik. LISTOPAD, - a, *m.*, Jedenasty miesiąc roku, *November*. *Haur Sk.* 494, der Wintermonath (cf. Laubfäller Abl.); *Bh. et Slo.* Liſtopad; *Vd.* liſtognoj, gnilz, ednaiſtnik; *Crn.* liſtovgnoj; *Sr.* 2. mloſchni, cf. młócić; *Sr.* 1. pobiehmné měsacztwo; *Cro.* Vszeszvechak (cf. wszystkich SS.; *Cro.* Lisztopad, z Październik); *Hg.* Szent András hava; *Rg.*; *Sla. et Bs.* Studeni; *Dl.* sztudeni, z Liſtopad (cf. studzić; liſtopad *October*); *Rs.* ноябрь (*Rs.* листопадъ czas opadania liścia; *obsol.* Septembr.); *Ec.* ноемврій. Liſtopad rzeczony, że liściem niezliczonym liſt pada. *Chmiel.* 1, 192. Liścia z drzew Liſtopad zrywa. *Min. Ryt.* 4, 191. Gdy się Październik kończy, Liſtopad poczyna, Gdy się już dobrze ieseń i zimno zacayna, Kiedy liście wiatr i mróz z drzewa obiiną, . . *P. Kchan. Orl.* 1, 228. LISTOPADOWY, - a, - e, November-; *Rs.* ноябрьскій. LISTORODNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Rag.* liſtorodan, Blätter erzeugend. Już liſtorodne złożyły brzemię lasy. *Petr. Hor. B.* 3. *LISTOWIE, LISCISKO, - a, *n.*, *coll.*, liście brzydkie paſkudne, häßliches, faules Laub. Szkodliwe zdrowiu błocko, które tam grube traciniſko, łozy lub liſtowie zapchało. *Przeſtr.* 128, *Rs.* листвие. Liściſko, liſt duży niezgrabny, ein großes, unförmliches

ge. Bierz złoty łubek i iedwabną ſtronę, A uplećmemu Lamii koronę. *Hor.* 1, 123. Perſkich ia zbytków chłopcze nienawidzę, Wieńców na łubku witych nierad widzę. *Hor.* 1, 175. Łubki należą do ſtroiu białogłowſkiego. *Sax. Tyr.* 6. Kwiatki na łubce obszytéy Uſadzę w nadobne koło, I wſadzę na twoie czoło. *J. Kchan. Dz.* 264. Nierazem i ia złotowierzbym łubkiem Nieraz wybornych malin obsyłał kożubkiem Niewdzięcznych. *Tward. Daf.* 44. – (*Ross.* любки w szachach: pozne pole).

LUBELCZYK *ob.* Lubliniamin. LUBELSKI, – a, – ie, z Lublina, von Lublin. Woiewodztwo Lubelſkie; kasztelan Lubelſki. *Dyk. G.* 2, 97. Staroſta *Lubliński. *Herb. Stat.* 159.

LUBEZNA, – y, *ż.*, LUBEZENKA, – i, *ż.*, ziele Wilżyna, *Ononis*, Stallkraut, Haubechel, tak zwane dla zapachu wdzięcznego, albo też że choremu na kamień lubo czyni, mocą pędząc i kamień kruszące. *Syr.* 674. Lubezna Włoſka, z Janowiec, Ginſter. *ib.* 1479.

*LUBIA, Liuba *ob.* Linbą drzewo.

ŁUBIANY, – a, – o, z łubu, von Baumrinden; *Rs.* лубóчный. Łubianą z karku zawiesił kobiałkę. *Zab.* 15, 46. Na saneczkach łubianych do Lwowa się wlecze, Trwożny, czy z prowizyyką panicz nie ucieczе. *Kras. sat.* 85. Łubiane sanki chłopſkie, a to z lipowego łubu *Rs.* полозья. W małach łubianych wozili z Kaniowa małdrzyki do Lwowa. *Zimor.* 251. Tarcze mieli łubiane abo z wici utkane. *Warg. Cez.* 53.

ŁUBIĆ, – ił, – ić, *trans. ndk.*, *LUBOWAĆ, – ał, – nie, *contin.*, *Bh.* libugi ſe *placere*. *Bh. et Slo.* libati *oculari*; *Slo.* ljbi ſe *libet*, *lubet*, *libitum eſt*; w inszych dyalektach ściśle zaſtępuie nasze *kochać*, n. p. *Vd.* lubit, za lubo moi (2. lubit, kushnit, z całować; ljubuvati, vesuvati, z gamratować; *Crn.* ljubęsn, z miłość, *ob.* lubież); *Sr.* 1. lubuiu, lubuyu *amo*, *diligo*; (*Sr.* 1. lubu, ſlubu; *Sor.* 2. lubiſch, z ślubować, obiecać); *Sor.* 2. lubowaſch miłować, kochać; *Cro.* lyubiti (*Cro.* zalyubitisze, z zakochać się); *Dl.* lyubiti; *Rg.* gljûbiti (2. całować); *Sla.* ljúbiti (ljubica, z fiołek); *Bs.* gljubiti, obgljubiti; *Rs.* любить, люблю; (любóвие miłość любительствую ſkłonność, przychylność, возлюбить uprzeymie kochać; cf. *Rs.* улыбнуться uśmiechnąć się; *Ec.* любимелстнуюо, люблю; cf. *Ger.* lieben, laben, lęben, loben, *Holl* lieven, *Angl.* love). a) lubić co, z upodobanie w czym mieć, rad co mieć, widzieć, słyszeć, *Ec.* рачу, рачимелстнуюо, cf. racyć; gern haben, gern ſehen, gern hören ꝛc., Luſt und Wohlgefallen haben an etwas, lieben. Czy ia go *lubię*? Ja *kocham* go z całego serca. *Teat.* 30; 50. Wszyſtko lubi, co tylko ieſt dobrego, lubi pięknie mieszkać, ſtroić się... *Teat.* 19 *b*, 18, er wohnt gern ſchön. Prawdy słuchać nie lubią. *ib.* 46, 47. Jak cnotę lubi, tak się grzechem brzydzi. *Groch. W.* 552. Kto nikogo nie kocha, tego nikt nie lubi. *Zab.* 7, 251 *Koff.* Do téy która mię lubi, ia się wzaiem ſkłonię. *Hul. Ow.* 122. Zli zawsze nie lubią dobrego. *Wad. Dan.* 137. Co kto lubi, to chwali. *Mon.* 73, 595. Im mniéy który król lubi woynę, tym więcéy powinien lubić żołnierzy. *Stan. Num.* 2, 198. Co kto lubi, to go gubi. *Ld.* Drzewa więcéy lubią górne miéysca, niż podolne. *Cresc.* 99, ſie haben lieber, oder lieben mehr

Anhöhen als Niederungen. Ty nie *lubuiesz tych ucięch. *Lib. Hor.* 100. Ptacy po drzewie lubowali sobie igrać. *Ezop.* 48. Jako sam przyſłoyność i cnotę miłuiesz, Tak niewstydu i fałszu w drugich nie *lubuiesz. *J. Kchan. Dz.* 163. Spokoyność lubiący *Rs.* любобезмóлвный. – Lubować co, z polubować sobie *ndk.*, ślubić sobie, z polubić *dk.*, lieb gewinnen. Stróż Junony, głos nowéy muzyki lubując, Ktoſkolwiek, możesz, zemną sam sieść na kamieniu, Mówi Argus, (*captus*). *Zebr. Ow.* 23. Zlubił sobie tedy Lot krainę około Jordana. 1 *Leop. Genes.* 13, 11, obrał sobie, 3 *Leop.*). – §. b) *Lubować w czym, *Rs.* любоваться, налюбоваться, благовáться, *Slo.* lubit ſa; *Sr.* 2. ſe lubiſch, ſe hoblubiſch, hoblubanſch, z podobać sobie w czym, upodobanie mieć w czym, Wohlgefallen an etwas haben, ſich daran ergötzen. Nie day mnie moim nieprzyiacielom w pośmiech; w tym oni lubują, Gdy moie nogi naymniéy szwankują. *J. Kch. Ps.* 54. Cnota lubuie sobie w ustronju. *Zab.* 5, 82. Lubuy duszo! *; euge, euge* chwała bogu! *Wlod.* (cf. lubować), freue Dich, jauchze, frohlocke! Niechay nie mówią: lubuy duszo teraz, Oto nam w ręce wpadł, czegośmy nieraz Sobie życzyli. *J. Kchan. Ps.* 48. – §. Lubować na czym, rozkoszować, delektować się, bonować, wohl leben, ſich gütlich thun. Maiątek przedtym na różnych potrawach lubuiąc ſtracił. *Papr. Pr. L b.* Ptaki ukazały sowie dąbek, na którymby sobie mogła *lubować*. *Ezop.* 48, cf. biesiadować). – §. *2) Lubić komu, z *Lubić się komu, lubować się komu *ndk.*, zlubić się *dk.*, *Bh.* libiti ſe, libowati ſe, podobać się komu, lubym mu bydź, przypadać mu do smaku, einem gefallen; *Slo.* lubi ſa; *Sr.* 1. lubi ſo, lubu ſo. Podoba mi się, *lubi mi się *Sr.* 1. mi ſo lubi; *Vd.* meni se ljubi, meni dopade). Trebula tylko tam rośnie, gdzie iéy ziemia lubi. *Cresc.* 246. Chmiel sam dobrowolnie rośnie, gdzie mu miéysce lubi. *ib.* 211. Tym cię bardziéy miłuię, im mi się to, co ty czynisz, więcéy lubi abo podoba. *Mącz.* Ślubiłeś-ci co bogu, nie omieszkawszy spełnić, bowiem nie lubi się bogu niewierna obietnica. *Leop. Eccles.* 5, 3, *W. Poſt. W.* 65, nie podoba się. *Bibl. Gd.*). Azaryasz czynił, co się lubiło Panu Bogu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 15, 3. Co mu się *kolwiek lubiło, budował. *ib.* 3 *Reg.* 9, 19. Day, aby się ofiary me zlubiły tobie Panie. *Wrobl.*, *sint beneplacita*. Zlubię się Bogu. *Wrobl.* 272, *placebo*. W tymem uznał, żem ci się zlubił, iż nieprzyiaciel nie będzie się ze mnie radował. *Wrobl.* 98, *voluiſti me*. Zlubiło ci się, z raczyłeś, Du haſt beliebt, Du haſt geruht zu... Tać iest góra, w któréy się zlubiło Bogu mieszkać. *Wrobl.* 153, *beneplacitum eſt Deo*. – Niechay ci się zlubi miły panie, abyś mię wyrwał. *Wrobl.* 95, *complaceat tibi*. – Zda mi się cóś, że człecza twarz zemnie opada, Trawa mi iakoś lubi, w paszą chęć napada, *cibus herba placet*. *Zebr. Ow.* 47. LUBICZ *herb*, podkowa ocelami na dół, na barku iéy krzyż kawalerſki; takiż i w środku podkowy; na hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 30, ein Wappen.

*LUBIE, – ia, *n.*, ŁUBIE, – iów, *plur.*, saydak do ſtrzał, kołczan (*ob.* łub, kora), der Köcher. Te łubie i kieſzeń do tego, Daruię z łupu Tatarſkiego. *Alb.* z *Woy.* 16, *Zebr. Ow.* 19. Tyrana widzi okrutnego Z łubiem przy boku bogato sadzonym. *Auszp.* 121. Słudzy iego łubie przypasane mieli. *Star. Ref.* 81. Ogląda Psyche Kupidowe

LISZOW, – a, *m.*, naczynie drewniane u rybaka, w którym trzyma ryby do przedania. *Mag. Mſt.*, ein Fiſchfaß, worin die Fiſche zum Verkauf gehalten werden.

*LISZYC *cz. ndk.*, *Bs.* plisciti, *Rs.* лишáть, лишáмь pozbawiać czego, einer Sache berauben. Prawo samobóycow czci pogrzebowey liszyć nakazało. *Sir. Quin.* 250. Liszyć się czego *paſſiv.*, utracić co, beraubt werden, verlieren, einbüßen. Liszył się żywota Walentyn, ścięty mieczem od Zwingla. *Smotr. Ap.* 91. – *§. liszyć kogo od drugiego, odſtraszać, robić że drugi od niego ſtroni, verſcheuchen, abtreiben, zurück treiben. Smród ten ludzi od niego liszy. *Pot. Jow.* 2, 33. – §. liszyć się czego, chronić się czego, ſtronić od czego, unikać, wyſtrzegać się, meiden, fliehen, ſich hüten. Lisząc się boiu, dał wiarę brackiego pokoiu. *Zebr. Ow.* 58. Dziś się nie liszą ludzi smokowie, *nec fugiunt hominem. ib.* 97. Skrążywszy świat zbiegły Kadm, gniewu oycowſkiego *łyszy się, *vitat.* *Zebr. Ow.* 54. Częſtokroć krwawą brozdę przez plecy napiszą, A przecięż się zli ludzie złodzieyſtwa nie liszą. *Klon. Wor.* 37. Złego się iako moru, iako ognia liszy. *Pot. Arg.* 8. Kto to wszyſtko uważa, może się tego worka Judaszowego liszy i odrzeka. *Klon. Wor. ded.* O sinogarlicach to ſtarzy ludzie piszą, Że drzew, osierociawszy, zielonych się liszą, Ale dziąc żałoby znak po swoiéy parze Zawsze na suchym siadła szukaią konarze. *Pot. Pocz.* 203. Samym tylko miesiącem, bo się krzyża liszą, Turcy się i narody Ottomańſkie piszą. *ib.* 413. Ci mniéy, ci więcéy imię Chryſtusowe piszą, Żydzi się go i w mowie i na piśmie liszą. *Pot. Zac.* 167. Godność kto ma Niechay się téy nie liszy, niech się icy nie aroma. *Orw. Ow.* 507.

LISZYCA, – y, *ż.*, liszka, samica lisa, die Füchſinn. Niech się bezbożni złych wrożek lękaią, Gdy wrony kracząą, albo psy szczekaią, Gdy bieży z lasa na pole wilczyca, Bądź i liszyca. *Petr. Hor.* 2 *H* 3 *b.*

LIT, – u, *m.*, materya do litowania. *Cn. Th.*, *z Niem.* das Loth, Schlagloth, die Löthe; *ferrumen. Cn. Syn.* 320, *Daszp. U* 2 *b*; *Sr.* 1. litwa; *Crn.* varénisa; *Cro.* varnicza (cf. zwarzyć); *Slo.* low, gimj ſe letuge; *Rs.* црпмóй. – §. b) miéysce w naczyniu litowane. *Tr.*, die Löthung; *ob.* litować, lutować.

LITANIA, – ii, *ż.*, *z Greckolac.*, die Litaney; *Sr.* 2. lístaneya; *Vd.* litanje; *Cro.* letanie; *Ec.* молебенъ; termin w liturgii, znaczący modlitwy ludu zebranego w processyach lub w kościele. W szczególności litania ieſt formularz osobliwéy modlitwy, na cześć świętych lub rozmyślanie taiemnic złożony; za każdym wyrażeniem imienia świętych lub ich przymiotów, iednakową lud odpowiada formułą. *Kras. Zb.* 2, 52. Litania, nabożne modlitwy do P. Boga i Świętych iego. *Kucz. Kat.* 2, 620, prosi w niéy kapłan P. Boga o miłosierdzie, a Świętych o *przyczynę. *Hróſt. Nauk. Z.* 7 *b.* Ektenije albo litanije. *Pim. Kam.* 80. – §. *transl.* Na cóż tak wiele szat nawymyślali? Że szatną litanią z nichby napisali. *Łącz. Zw.* 30. t. i. długi rejeſtr, czyli spis, eine ganze lange Litaney, ein langes Regiſter. Mamy łokiów czterech, hayduków dwóch, laufra, murzyna, ſtrzelca, paiuka, turczyna – &c. Przeſtań téy litanii! *Teat.* 26 *b*, 41.

LITERA, – y, *ż.*, der Buchſtabe, u dawnych Polaków *czcionka*, *tsionka*, *Bh.* čtena, *etym.* *czcić, czedl, z czytać); my ią zowiemy z Słowiańſka *głoſką. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4; *Boh.* litera, pjſmena, pjſmě (cf. pismo); *Slo.* známka (cf. znamię); *Sor.* 1. pißmik, pißmicjk; *Sor.* 2. buchſchtowa; *Crn.* zhérka (cf. czary, czarować); *Vd.* zharka, zhérka, pushſtab; *Cro.* litera, puſtùba, szlovò (cf. słowo); litere abeczedarszke; *Dl.* bukvicze; *Rg.*, *Sla. et Bs.* slòvo; *Ross.* лúтера, бýква; *Ec.* писмя, спмволъ. Litera ieſt znak albo charakter, ſkładaiący słowa, gdy wraz z drugiemi położon ieſt. *Kras. Zb.* 2, 52. Trudność słów Polſkich ku wypisaniu takowa ieſt, iże niepodobno wiele słów *czcionkami albo literami Łacińſkiemi wypisać. *Eras. Jęz.* 11 *b.* Litera arytmetyczna, ieſt litera liczby, iakich ieſt dziesięć. *Solſk. Geom.* 3, 78. – Na niektórych miéyscach, gdzie wykład według *litery* (do słowa) nie bardzo smakował, rozumienie duchowne brać się musiało. *Groch. W.* 23, buchſtäbliche Ueberſetzung. Słowa te nie maią bydź brane co do litery. *Mon.* 76, 19. literalnie, buchſtäblich. – Wypełnię to co do litery. *Teat.* 12, 70. iak nayściśléy, naypunktualniéy). Jak Notus w ſkrzydła żórawiów szykiem łataiących bije, Wszyſtkie ſtado w mylne się koło wije I tak ginie *litera* ſkrzydłami zmieszana. *Bard. Luk.* 88, żórawie w ciągnieniu formuią literę wywróconego V. – §. Trzech liter pan wydarł nam Smoleńſk. *Psalmod.* 43. t. i. *Car. – burl*, Cztery litery, s k. i. e. p., s *kiep*, ein Hundsfott (cf. *Lat.* trium literarum homo, s *fur*). Za cztéry litery czy mię We Pan masz? *Teatr* 43 *c*, 47. Już teżbym się miał w resztce za cztery litery, Za wielkiego prostaka i głupca i trutnia Żeby mię ta omamić miała bałamutnia. *Zabł. Zbb.* 76. Nos i uszy obciąć gotów, gdyby mu kto iakieś słowo ze czterech liter ſkładaiące się powiedział. *Mon.* 65, 456. – *§. Między nieukami, a ludźmi proſtemi, i temi, którzy trochę *litery zakusili, a przedtym szkołowali, bywaią dyſputy . . . *Glicz. Wych. G* 4 *b.* t. i. umieiętności, nauk, cf. *Lat.* literae). – LITERACKI, – a, – ie, od literatów; czyli literatury, lub nauk się tyczący, *Cro.* diachki, dijachki, cf. żak); *Dl.* latinszki (cf. łaciński), literárisch, Literatur-. Cała iego nauka na czytaniu gazet *literackich* zawisła. *Zab.* 5, 92. Mężu przezacny, rwiy laur *literacki*. *Zab.* 16, 158. Dla was pociecha, *literackie* duchy; Zaiaśniał świateł wódz na Polſkim tronie. *Zab.* 12, 14. LITERALNY, – a, – e, LITERALNIE *adv.*, co do litery, do słowa, buchſtäblich; *Vd.* zherkliu, pozherken, zherkoun, pozherki; *Sr.* 1. pißmiłowé. Literalny sens nazywa się ten, który w ściśłym słów tłumaczeniu zostaie; i przełożenia te literalnemi się zowią, które słowo do słowa tłumaczą. *Kras. Zb.* 2, 53. – §. b) od liter, literami, Buchſtaben-. Rachunek literalny. *Łęſk.* 2, 61, *ib.* 112, *Uſtrz. Alg.* 2.

LITERAT, *LITERAK, – a, *m.*, sawant, sensat, piśmiennik, piśmienny człowiek, *Bh.* literát; *Cro.* knyisévnik, knyisnik, piszmoznan, knigoznan; *Rg.* knixnik, mudroznanaz, rezanimik; *Bs.* knigegevan, kniagnik; *Bs. et Ec.* книжникъ, ученой человѣкъ, грамотной, ein Gelehrter. Ludzie wiele umieiący rzeczy z czytania pożytecznie, zowią się *literatami*. *Kras. Zb.* 2, 53. Kazimierz był nauki średniéy, atoli pierwszy między królmi Polſkiemi literat. *Krom.* 95. cf. przeżak, niedouk). Nieuczeni i nieliteraci nie maią bydź sędziami. *Petr. Pol.* 468, *ob.* nieuk). Teraz nietylko *literak na xięgach bo-

szczą". er verbarg ſich unter die Leute, unter das Volk. – Pod lud chodzić, z pod ludzie chodzić, *militar.* z nieprzyiaciela rekognoskować, ięzyka dostawać, auf Kundſchaft gegen den Feind ausgeben. Rycerz mężny Ottoia, ktory roty wodził, Za hetmańſkim rozkazem często *pod lud chodził*; trafił na straż z przygody woyſka pogańſkiego... *Papr. Gn.* 301. Będąc iuż blizko nieprzyiaciół, o tym rozmawiali, *by pod lud* dla ięzyka co prędzey wysłali. *ib.* 1071. – Lud mieyſki, z stan mieyſki, mieszczanie, Stadtvolk, Städter. Oyciec oyczyzny przyimuie was do serca swego, ludu mieyſki. *Gaz. Nar.* 1, 300. – Lud wieyſki, z włościanie, Landvolk, Landleute. Lud, pospólſtwo, trzeci ſtan, das Volk, das gemeine Volk; *Rs.* простонародіе. Za zwoleniem wszyſtkich prelatow, panow krolestwa, albo lepiey wszyſtkiey szlachty i ludu, korona na głowę naszę iest włożona. *Herb. Stat.* 4 *et* 21. (an. 1507.) Lud, z narod; ludy *plur.* z narody, Volk, Nation; *Crn.* ludvina; *Rs.* народъ, народство. Słuchaycie ludu moy, zakonu moiego. *W. Ps.* 77, 1. *Bibl. Gd.* Już wszędzie ludy są aż nad to oświecone. *Gaz. Nar.* 1, 241. Odłączyłem was od inszych ludow. *W. Levit.* 20, 26. od innych narodow. *Bibl. Gd.*) Jezus kocha się w ludzie swym dobrym. *Wrobl.* 29. Jesteście Kreteńczycy, naymędrsi, przyznaię, z wielu ludu. *Jabł. Tel.* 74, z z wielu ludów czyli narodów. *Przy liczbach*: w sto tysięcy luda stanął, z głów, czyli ludzi, mit 100000 Mann (Mannſchaft), *Bh.* mužſtwo.

Pochodz. *ludek, ludkowie, podludek, ludny, ludność, ludnić, zaludniać, bezludny, nieludny, nieludność, odludny, odludek; ludoiad, ludoiedz, ludoiedzca, ludoiedzki, ludokradzca, ludokradztwo, ludokupiec, ludokupſtwo, ludokupny, ludomiły, ludorządca; ludzie; ludzki, ludzkość, nieludzki, nieludzkość, nadludzki.*

LUDARKA, – i, ż., *Tr.*, ptaszek czerwonogardł, das Rothkehlchen.

ŁUDARKA, – i, ż., obłudnica, łudząca, mamicielka, zwodzicielka. die Verführerinn, Verführerinn. Widzimy wielu, nie trwogą krzyża iakowego, ale łudarkami chytremi być zawiedzione. *Gil. Pſt.* 180. ŁUDARSTWO, – a, *n.*; rzecz łudząca, zwodząca, obłuda, Verführung, Verführung. Wszyſtkie marne rzeczy i łudarſtwa świeckie przemnąć mamy. *W. Poſt. W.* 191. Obłądziwszy się za rozlicznemi łudarſtwy świata tego, nawroć się. *Rey Ap.* 19. *Rey Pſt. a* 4. Uważay, iak się masz kochać w tych doczesnych omyłkach a w *łudarſtwiech świata tego. *Rey Pſt. Ee* 5. Niewiasta głupia i wrzaſkliwa i pełna łudarſtwa. *Leop. Prov.* 9, 13, *Wujek.*

LUDCZEĆ *ob.* Ludzieć. LUDEK, – dka, *m.*, LUDECZEK, – czka, *m.*, człowiek mizerny, człoczek, chudy pachołek, ein armes Menſchchen; *Sr.* 1. ſudjił (ludł karzeł); Wielkość umysłu różni go od owych maluczkich ludeczków, ktorzy w iednéy zanurzywszy się rzeczy, na nic iuż więcéy siły nie maią. *Mon.* 75, 719. LUDKOWIE *plur.*, popellus, *dem. nom.* lud, *Vd.* ludſtviza, mnoshiza; ein Völkchen, Leutchen, arme Leute. Mizerni ludkowie rodzą się nieznacznie. *Petr. Ekon.* 87. Nędzni ludkowie, iaką się śmiałością w to morze puszczacie! *Bals. Niedz.* 1, 242. Ludkowie do kościoła rzeczy swoie kładli. *St. Dz.* 789. Połkną i to i owo ubodzy ludkowie. *Alb. z W.* [illegible] iż miłościwym bogiem naszym, a my będziem ludkami twemi i niewolnikami powolnemi. *St. Kaz.* 455. Jesteśmy nikczemni, wzgardzeni a nędzni ludkowie. *Baz. Hſt.* 295. *ib.* 204. – §. *blande* liebe Leutchen. Ludkowie boga i owco pastwiska iego, wchodzcie do bram iego z śpiewaniem. *St. Kaz.* 39.

*LUDERE; n. p. Od rodziców odchodzą, ku złemu towarzyſtwu się przyłączaiąc kradną, zbiiaią i w *ludere* się obracaią. *Herb. Stat.* 351. cf. *Ger.* Luder, liederlich.

ŁUDLIWY *ob.* Łudny.

LUDNIĆ, – ił, – ſ, *Act. ndk.*, zaludniać, ludnym czynić, *Vd.* poludſtvati, obluditi, bevölkern. Ty, coś Noemu pusty świat ludnić przeznaczył. *Przyb. Luz.* 193. Bóstwo wierszów, twa ręka ziemię, powietrze, nieba ludni, morza, Wenerę opasuie, Pallas w puklerz zbroi, bogi wszyſtkie ſtwarza. *Zab.* 15, 138. Ludniły powietrze ptaki rozmaite. *Przyb. Milt.* 226. Bydź może, że te wszyſtkie rozsypane krańce Ludnią się przez obopłcie a czynią mieszkańce. *Przyb. Milt.* 240. LUDNO *adv.*, w ludzi liczno, volkreich, mit vielen Volk oder Leuten; *Bh.* lidno; *Ec.* народно, многонародно. Wyprawił się porządnie i ludno. *Auszp.* 53. pacholczno). Zaż to w twoiey mocy, bydź panem, ieździć ludno, poczworno w karecie? *Bach. Epiſt.* 29. LUDNOŚĆ, – ości, ż., wielość ludzi. *Cn. Th.* die Bevölkerung, zahlreiches Volk; *Boh.* lidnoſt, lidſtwo; *Rg.* gljudſtvo; *Vd.* ludſtvenoſt, poludſtvanie, obludenje; *Rs* многолюдіе, многолюдство. W kraiach, w których są ustanowione pobudki do małżeństwa, ludność pomnaża się znakomicie. *Dyk. G* 3, 674. LUDNY, – a, – e, dobrze nasiadły, volkreich; *Bh.* lidny; *Sr.* 1. lubopité; *Vd.* poun ludſtva, poun ludi, ludſtvobiun; *Rg.* napuucen, skupni; *Bs.* naseljen; *Rs.* людный, людень, многолюдный; *Ec.* многочеловѣченъ. Jak się W Pannie tu podoba na tey ludney ulicy? *Teatr* 30 *b*, 64. Nieludny, nienasiadły, unbevölkert. Nieludnym czynić, ludności pozbawiać, *Rs.* обезнародить; nieludnym się stawać обезнародѣть.

ŁUDNY, ŁUDLIWY, – a, – e, łudzący, zwodniczy, listig, verführeriſch. Tak zbyt łudliwa nadoba nie zwiodła ich. *Przyb. Milt.* 334. Łudne słowa, pełne zwodow na zły uczynek. *Przyb. Milt.* 284. Wszyſtkich swych cnot odstąpią i całey swey sławy Nikczemnie za uśmiechy i łudne zabawy Tych pięknych steiſtek. *ib.* 368. Przez tyle niebezpieczeństw was łudny zysk wabi. *Przyb. Luz.* 139.

*LUDOBÓYCA, – y, *m.*, Mężobóyca, morderca, der Mörder. Gay Molocha ludobóycy. *Przyb. Milt.* 20. LUDOBOYCZY, – a, – e, mężoboyczy, morderczy, menſchenmörderiſch, lud zabiiaiący, niszczący, volkstödtend, volksmörderiſch. Wściekłość ludoboyczéy woyny. *N. Pam.* 17, 258. LUDOBOYNY, – a, – e, ludu albo ludzi się boiący, volksſcheu, menſchenſcheu, *Vd.* ludobojezhen, odluden (*ob.* odludek). LUDOBOYSTWO, – a, *n.*, *Crn.* ludomorſtvu); zaboyſtwo ludu czyli ludzi, der Menſchenmord, Volksmord. Chimeryczne ludoboyſtwo. *Mon.* 71, 173. LUDOBYK, – a, *m.*, Minotaur. *Chmiel.* 1, 461. LUDOIAD, – a, *m.*, LUDOIEDCA, – y, *m.*, samoiad, ludożerca, (cf. łudorzeźnik), der Menſchenfreſſer; *Bk.* lidoged; *Slo.* ludoged, lidoged; *Rs.* людоядъ, людоѣдъ. *Ec.* человѣконожирáмель – Ludoiad, *carcharias* der Seewolf, eine Art Hayfiſche, gatunek hai, iest w ſam-

połknąć całego człowieka; ta ryba, rozumieią, Jonasza połknęła. *Kluk. Zw.* 2, 44. LUDOIEDŹ, – i, *ż.*, samoiedź, kray samoiadów, das Land der Menschenfresser; samoiedztwo, ludoiedztwo, Menschenfresserey. – *b) collect.* ludoiadowie, ludoiedcy, Menschenfresser. LUDOIEDZKI, – a, – ie, Menschenfresserisch; *Ec.* человѣконоѣдный. *LUDOKARMICIEL, – a, *m.*, lud czyli ludy karmiący, żywiący, *Ec.* людопитáмель, *Gr.* λαοτρόφος, der Volksernährer. *w rodz. żeńsk.* *Ludokarmicielka. LUDOKRADCA, – y, *m.*, *Bh.* lidikradce; *Sr.* 1, ludzi rubiejnik; ludokupiec nieuczciwy, uwodziciel. *Cn. Th.* (Martauz), der Menschendieb, Menschenräuber. Wszetecznikom, ludokradcom, kłamcom ... *Bibl. Gd.* 1 *Timoth.* 1, 10. *Mon.* 75, 589. (cf. kocząwać). LUDOKRADZTWO, – a, *n.*, kradzież ludzi. *Wład.* der Menschenraub. Zaprowadzenie wolnego człowieka w niewolą, ludokradztwem mianuią. *Kucz. Kat.* 3, 162. LUDOKUPIEC, – pca, *m.*, ludzi przekupień. *Cn. Th.* martauz, *Cro.* martoloss, der Sclavenhändler, Seelenverkäufer. Ludokupcy w niewolnikach cokolwiek mogłoby się niepodobać, piękrzydłem niejakiem ukrywaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 311. *Mon.* 75, 589. **Ludzioprzedawca. Urs. Gr.* 145. LUDOKUPSTWO, – a, *n.*, *Klon. Wor.* 26. handel ludźmi. *Wład.*, der Sclavenhandel, Seelenhandel. LUDOKUPIECKI, – a, – ie, LUDOKUPNY, – a, – e, od ludokupiectwa, den Sclaven- oder Seelenhandel betreffend, seelenverkäuferisch. LUDOŁOWIEC, – wca, *m.*, łowiący ludzi, ein Menschenjäger, Menschenfischer (Luth.) der auf Menschen Jagd macht. Uczynił Pan Piotra Starszym nad wszystkiemi ludołowcami, to iest, nad przełożonemi dusz ludzkich. *St. Kas.* 304 *et* 305. Na twóy głos wdzięczny, krwawi ludołowce U nóg się tygry kładły jako owce. *Hor.* 2, 98. *Nar.* LUDOMIŁY, LUDUMIŁY, – a, – e, *popularis. Cn. Th.*, beym Volke beliebt. *Ludomila, fem.* (*Bh.* Lidmila) imię iedney z białych głów na *seymie Nieświeskim Bielskiego.* – *LUDONIENAWIDNY, *Ec.* человѣконенавидимый, *Gr.* μισόλαος, *populo invisus.* **LUDORZĄDCA, – y, *m.*, nad ludem panuiący, Menschenbeherrscher, Herrscher, Volksbeherrscher, *Rs.* народоначáльникъ. LUDORZĄCTWO, – a, *n.*, rządzenie ludem, die Volksbeherrschung. Nie smakuiąc w rozrywkach z innemi chłopięty, Zapuszczał się w labirynt ludorządztwa kręty. *N. Pam.* 22, 107. – §. *ob.* demokracya; *Vd.* ludstvenu gospoduvanje, *ob.* gminowładztwo. **LUDORZEŹBA, – y, *ż.*, rzeź ludzi, zabóystwo, Menschenmord, Blutbad. Okropne dni krwi rozlewu i wściekły ludorzeźby. *Stas. Buff. L.* **LUDORZEŹNIK, – a, *m.*, który ludzi rzeże, czyli trzebi, ein Menschenverschneider, Castrirer. *Zab.* 8, 326. *Jżycki.* LUDOTŁUMNE miasta. *Zab.* 11, 349 *et Zab.* 6, 261. w których tłum ludzi, von Volk voll gepfropft. cf. **ludziotłumny. *LUDOUCZYCIEL *Rs.* народоучúтель, nauczyciel ludu, ein Volkslehrer. LUDOWŁADNY, – a, – e, władzą nad ludźmi maiący, Volksbeherrschend. Ludowładne trony. *Nar. Dz.* 3, 191. – *Zab.* 12, 245. LUDOŻERCA, – y, *m.*, ludoiad, *Rg.* gljudoxderar, ein Menschenfresser. Miiay ach nieswyczayne srogich boiów serce, Z wściekłemi lwa pazury tego ludożercę. *Hor.* 2, 12. *Nar.* Boi się, żeby w iego krwi ludożerca basza, iak go porwie ochota, nie dotapiał pałasza. *Zab.* 15, 71. *Nagl.* Nad podłemi panuiesz ludożerco tłumy. *Dmoch. Jl.* 1, 12. Nic nie uszło przed zaiadłością owych ludożerców. *N. Pam.* 1, 58. *ib.* 15, 285. *Mon.* 75, 589.

LUDWIK, – a, *m.*, imię męzkie, Ludwig. *Ludwił, Ludzik, Ludko zdrb.*, Ludwik król Polski i Węgierski po śmierci Kazimierza W. panował. *Kras. Zb.* 2, 74. W Statucie *Herburta*: Lodwik. – LUDOWIKA, – i, *ż.*, imię niewieście, ein Weibername. LUDWISIA, LUSIA, LUDWISIENKA, LUDKA *zdrb.*, *Vd.* Shpelka); Ludowika królowa Polska, Władysława IV. żona. *Kras. Zb.* 2, 72. Ludwisia za mąż idzie. *Teatr* 7 *d*, 6. Czy lubisz mię Ludwisiu? *Teatr.* 30 *b*, 32. cf. Lusia). Adieu Ludwisiońku, bądź zdrowa. *Teatr.* 27 *c*, 46.

LUDWISARNIA, – i, *ż.*, mieysce, gdzie leią armaty, moździerze, szturmaki etc. *Jak. Art.* 3, 299. die Glockengiesserey, Stückgiesserey. Stanisław August ludwisarnią własnym kosztem wystawił, i arsenał Warszawski armatami opatrzył. *Skrzet. P. P.* 1, 405. LUDWISARSKI, – a, – ie, od ludwisarza, Glockengiesser-, Stückgiesser-. Piec ludwisarski, mieysce umyślnie wymurowane, w którym roztapia się metal. *Jak. Art.* 3, 307. Ludwisarskie lichtarze, z kruszców lane, lito. *Tr.* gegossne Leuchter. LUDWISARSTWO, – a, *n.*, rzemiesło ludwisarskie, die Glockengiesserkunst. LUDWISARZ, *LODWISARZ, – a, *m.*, cf. rodgiser, *Ger.* Rothgiesser); co dzwony, armaty etc. leie. *Solsk. Arch.* 30. der Glockengiesser. Lodwisara, luie obrazy mosiężne. *W. Post. W.* 3, 309. cf. działolcy. *Ein.* 1131, *Vd.* shtukovlivez; *Rs.* литéцъ, литéйщикъ. LUDWISARCZYK, – a, *m.*, czeladnik ludwisarski, der Glockengiessergeselle.

LUDZCZEĆ, LUDCZEĆ, – ał, – cio *Neutr. ndk.*, ludzkim się stawać, polerować się, (*oppos.* dziczeć) menschlich werden, cultivirt werden. Dzikie narody, które po puszczach były, i leśnemi owocy, iak zwierzęta żyły, zludczały i chętnie się dały pod te prawa, które chleb, lub za ciężką pracą, ludziom dawa. *Jabł. Tel.* 267.

ŁUDZIĆ, – ił, – ić, *Act. ndk.*, (*Bh.* lauditi, *Slo.* laudim; cf. *Germ.* Luder 3) *Ubig., Ital.* ludro *et Germ.* ludern cf. *lat.* allicere, *etym.* lacio; *cf. Rs. vulg.* лыгáти oszukiwać). *moral.* przywabiać, wabiąc oszukiwać, wabem zwodzić, locken, anlocken, lockend berücken, bethören, äffen. (cf. *Cro.* ludim *desipio*, *Cro.*, *Rg.*, *Slo.* lúd *ineptus*; *Rg.* ludovatti *ineptire*; *Rg.* zalúdgni *irritus*; *Rs.* лýдая блазéнска сукня; *Rs.* лудúть, налудúть bielić cyną, pobielić; *Ec.* лýда, злая, безумíе nierozum). Płonnym nas ludzi fortuna pozorom, Łudzą przyiaźni pięknych słów wyborem. *Nar. Dz.* 4, 167. Często pozory łudzą słabe oczy. *Kras. Ant.* 5. Stronnik ten zagranicznego dworu łudził dobrych obywatelów pozorną mów śmiałością. *Ust. Konst.* 2, 248, mamił). Biegunom nie maią bydź dane iałmużny od ludzi; Niech każdy chleba w pocie pożywa, nie łudzi. *Star. Vot. L.* 2. niech nie wyłudza, auslocken. Lekarze, aby pieniądze łudzili, by też naygorszey było, zawsze tuszą dobrze. *Ezop.* 57. – *transl.* Warcaby grali, łudząc godziny. *Pot. Arg.* 207. kracaiąc. ŁUDZIC SIĘ *Recipr.* (*Bh.* laudit se *repere*, *serpere*) zwodzić się, dadź się zwabić, omamić, sich bethören, berücken, locken lassen. Nie łudziłam się nigdy chci-

wością maiątku, Chcę słuchać mego serca i mego rozsądku. *Niemc. P. P.* 5. Nalazłem ią! onaż iest! czyli siebie ludzę? *Teatr* 44, 52, czy się mylę?)

Pochodz. *dołudzać, natudzać, obłuda, obłudny, obłudnik, odludzać, połudzać, przełudzać, przyłudzać, przyłuda, ułudzać, władzać, wyłudzać; łudzigrosz.*

LUDZIE, - i, *pluralis nom.* człowiek, *loco obsoleti* *człowieki *qu. v.*; *Bh.* lidé, lidi; *Sr.* 1. luje; *Vd.* ludje, zhlioveki; *Crn.* ludji; *Sla.* ljudi; *Cro.* lyudi; *Rg.* gljúdi; *Bs.* gljudi; *Rs.* людн. *etym.* lud *qu. v.*) Leute, Menſchen, die Menſchen. Inaczey ludzie o nas rozumieią, niż my o sobie. *Cn. Ad.* 325. A co o mnie ludzie powiedzą? *Mon.* 65, 117. Przesąd ludzi mniey poważnych, nie powinien nam przeszkadzać do dobrego. *Zab.* 14, 343. Za nic sobie miał ludzi, na nich był okrutny, iakby inszey natury nie iako on byli. *Jabł. Tel.* 24. Ci co to utrzymuią, są nie leda ludzie. *Gor. Dw.* 278. *My ludzie z ludzi. *Mon.* 70, 64. Rodzice opatrzni chcieli z synów swych ludzi dostać, a nie podludków. *Glicz. Wych N.* 3. cf. cały człowiek). Sposobność i okoliczność czyni nas ludźmi. *Zab.* 4, 165. Co się małżeństwo nakłoci, natrudzi; Aby też w domu było, jak u ludzi. *Mon.* 70, 598. po ludzku, porządnie, nie iak w staience, w chlewie). Wszystkim *ludziom (ludziom) na świecie straszliwe bestye. *Biał. Post.* 25. Złym *ludziom i niewiernym. *ib.* 27. Co ludziom, to też i nam; z ludźmi i śmierć miła, Aboś chciał, aby cię kaźń boska ochroniła? *Sim. Siel.* 84. Bywszy u ludzi, będzie i u nas. *Rys. Ad.* 4. Nie po drzewie (po ziemi) przygoda chodzi, po ludziach. *Rys. Ad.* 43. Potrzeba po ludziach chodzi, a nie po *drzewiech. *Glicz. Wych. N.* 8 *b.* Po ludziach traf nieszczęśliwy chodzi. *Bard. Tr.* 173. - Po ludziach kogo nosić, s osławiać kogo. *Wlod.* einen in der Leute Mund bringen. Ludzie ludźmi stoią; człowiek się bez człowieka nie obeydzie. *Lub. Ros.* 95. ein Menſch braucht den andern, cf. ręka rękę myie; noga wspiera nogę). Poki ludzie, póty grzechy. *Pot. Arg.* 495. cf. nikt bez ale). Z ludźmi żyiem, podlegli błędom i obłudzie; Bierzmy miarę z nas samych, czym są inni ludzie. *Kras. list.* 2, 100. I krolowie, choć wielcy, przecięż to są ludzie, Mogą się iak my mylić i potknąć na grudzie. *Morszt.* 112. I królowie, choć wielcy, chociaż światem rządzą, Jednakże będąc ludźmi, równo z nimi błądzą. *Osińsk. Cyd.* Zgołaśmy wszyscy ludzie, i ksiądz pleban człekiem. *Pot. Pocz.* 470, cf. i w Łapicy-wolna). Wiele ludzi na świecie nazwiskiem, nie rzeczą. *Min. Ryt.* 4, 44. Teraz bez nienawiści, okiem gdzie rzucimy, Pełno *ludzi*, a *ludzi* iednak nie widzimy. *Tward. W. D.* 11. (z dawnym *Plural.* wypadałoby: „pełno *ludzi*, a *człowiekow* nie widzimy", viel Leute, aber keine Menſchen. Ludzi na świecie siła, ale *człek* rzadki. *Gemm.* 153., *simulacra mille hominum, sed rarus ubique verus.* Trzeba naypierwey szukać w *ludziach ludzi*, A nigdy pozór prawdy nas nie złudzi. *Zab.* 14, 77. - *Milit.* ludzie, s nieprzyiacielskie ludzie, nieprzyiaciele, der Feind. Kiedy o *ludziach* wieść przyszła, to Dymitr tak długo się wybierał, aż Tatarowie odesali z plonem; a ieśli o *ludziach* słychać nie było, czas zwykł trawić, piiąc, hucząc, graiąc. *Gor. Dz.* 78. Pod ludzie *abo* pod lud iechać, s rekognoskować, dostawać języka, auf Kundſchaft reiten. Wyprawił hetman rotmistrza pod ludzie dla dostania języka. *Papr. Rys.* 351. - *przy liczbach:* Kilka tysięcy ludzi, s głów, einige tauſend Mann. - §. Ludzie, s czyi ludzie, robotnicy, służący, czeladź, Leute, Dienſtleute, Arbeitsleute, Bedienten, Dienerſchaft. Co to ludzi assystować mi będzie lokaie, strzelcy, hayduki, paiuki, murzyni, laufry. *Teatr* 55 *b*, 14. Przez Swiętych do Boga, a przez ludzi do pana dostawać się zwykło, *ib.* 15 *c*, 42. przez sług do pana *ob.* sługa. (ŁUDZIGROSZ, - a, *m.*, wydrwigrosz, wyłudzaiący drugiemu pieniądze, ein Geldablocker. To byli oszuśtowie i ludzigroszowie. *Boh. djab.* 2, 290. Ludzigrosze, błaznowie i snów wykładacze. *Hor. Sat.* 201. (LUDZIK, - a, *m.*, *dem. nom.*, Ludwik, kleiner Ludwig. *Zab.* 15, 109.)

*ŁUDZIOTŁUMNYCH głów chluba, wieńce nieśmiertelną dłonią zwite. *Zab.* 15, 120. *Nar.*, tłumiących ludzi, podbijaiących, menſchenunterdrückend *ob.* *ludotłumny. LUDZKI, - a, - ie, *Bh.* lidſký, lidický; *Vd.* ludliven, puken, mnoshishen; (*Crn.* ludn. *humanus*, ludſko, leshke, *alienus* cf. *obcy*; od słowa *obec*; *Sr.* 1. ljudſki *popularis*; *Cro.* lyudszki. *Bs.* gljudſki; *Rs.* людскій *humain; etranger; appartenant aux domeſtiques*). - 1) od ludu, ludzi, Volks-, Leute-. Wszystkom to s ludzkiey słyszała powieści. *Chrość. Ow.* 122. Obiecuie króla bez wszelkiey urazy i podeyrzenia ludzkiego (*populi*) sprzątnąć. *Krom.* 46. Głos ludzki, głos boży. *Pot. Arg.* 809. *Rys. Ad.* 13. *vox populi vox Dei.* Głos ludzki zgadza się z wolą bożą. *Rys. Ad.* 13. Poczciwy człek może przyiść na ludzkie języki. *Teatr* 31 *c*, 55. może bydź potwarzanym). - §. ludzki, nie nasz, cudzy, obcy, fremd. *Cn. Th.* - §. od ludzi, człowieczy, *człowieczeński, menſchlich, Menſchen gewöhnlich. Zbawiciel wziął ciało równe *ludzkiey* osobie z dziewicy. *Grech. W.* 95. Pokorna Nayś. Panna, i iakby nie była Bożką, ale *ludzką* matką. *Zach. Kaz.* 1, 170. Syn Maryi stawi się między synami *ludzkiemi*. *ib.* 188. Ludzka rzecz upaść, a djabelska w błędzie trwać. *Rys. Ad.* 38. - c) *moral.* ludzki od ludzkości, nieokrutny, łagodny, łaskawy, leutſelig, menſchlich, menſchenfreundlich; *Boh.* vlidný, přiwětiwý (*Bh.* lidomil przyiaciel ludzi); *Slo.* lidſki, vlidný, přiwetiwý; *Sr.* 1. ljudſki, čjwoyečjné, poczjiwé; *Crn.* perlûdn, salûdn, lubesniv; *Vd.* ludoviten, perluden, vluden, perjasniu, perjasliu, dragoſtliu; *Cro.* lyudszki; *Rg.* gljudſki, vgljudni, prigljubaa, čjovjecjan, čjóvjecjanſki, čjovjecki, dvórni (*Rg.* vgljúditi tkoga *incivilire*); *Bs.* gljudſki, čjoujecjan, dobroſtiu, blag; *Sla.* običaan, ljubazan; *Ross.* людскій, ласковый, привѣтливый, благопривѣтливый. *Oppos.* nieludzki, nieukładny, srogi, twardy; *Crn.* slud, cf. *Ger.* Unmenſch). Sknerſki iest to ieden s ludzi nieludzkich, człowiek naynieużytszy i naysatwardziałszy na świecie. *Teatr* 7, 44. Prawo ludzkie nieludzkie swobodę Bierze w miłości, daiąc śmierć w nadgrodę. *Past. F.* 149. Nieludzki to wyrok, choć mu sprawiedliwość przyznaią. *Pilch. Sen.* 255. Im się kto w naukach naywięcéy kocha, tym *naludczeyszym* pospolicie bywa. *Kosz. Lor.* 13 *b*. *ŁUDZKIE, s LUDZKO, po LUDZKU *Adv.*, - §. iako ludzie zwykli, iak ludziom przyſłoi, *Rs.* людски, полюдски. menſchlicher Weiſe, auf menſchliche Art. Żyć po ludzku z ludźmi, prawdziwą iest rodzaiu ludzkiego umieiętnością. *Zab.* 8, 161. Po bydlęcemu żyie, nie zaś po ludzku. *Teatr* 19 *c*, 67. Cnota iest, umieć znosić po bohatyrsku, a czuć po ludzku. *Mon.* 69, 154. Ludzkie przygody ludzkie noś. *J. Kchan. Dz.* 131.

Czyniąc wiele dobrego, przecię w niektórych po ludzku mylić się mogli. *Dyar. Gr.* 342. Ani się to wyspać, ani zjeść po ludzku. *Teatr* 54 *d*, 38. cf. po chrześciańsku). Sztafeta prędzy tam i zam zabiegła, niż można było po ludzku. *Ozz. Str.* 3. nadludzkim, nadprzyrodzonym sposobem). Bywają niektorzy ludzie tak skażoney natury, iż nie chcą ludzko żyć. *Petr. Ek.* 48. Czy można, żeby człowiek, z którym tak wspaniale postąpiono, chował ieszcze nienawiść w sercu? Tak się po ludzku nie dzieie. *Gol. Wym.* 429. – §. ludzko, miłosiernie, łagodnie, łaskawie; *Rs. et Ec.* ласково, любезно, любезнъ, любочелов'кнъ. leutſeelig, menſchenfreundlich. Ludzkie się z nami obchodził. *W. Act.* 27, 3. Lucko się nam stawił. *Bibl. Gd.* Pan má się ludzkie z poddanemi swemi obchodzić. *Kosz. Lor.* 84. Mam to dufanie o nim, że się będzie układnie a ludzkie sprawował. *Leop. 2 Mach.* 9, 27. Ludzią iesteśmy, sądźmy więc lepiéy o drugich, po ludzku. *Koll. liſt.* 2, 39. LUDZKOSC, – ści, ż., a) człowieczeństwo, przyrodzenie ludzkie, die menſchliche Natur, die Menſchheit; *Bh.* lidſtwo. Chociaż umieraią ludzie, ludzkość nic nie cierpi. *Pilch. Sen liſt.* 2, 75. rodzay ludzki). Terencyusz wydał człowieka, którego dotyka Ludzkość, że iest człowiekiem . . . *Dmoch. Szt. R.* 79. *homo sum, humani nihil a me alienum puto.* – §. *moral.* die Leutſeeligkeit, Menſchenfreundlichkeit. *Bh. et Slo.* wljdnoſt, přiwětiwoſt; *Crn.* perludnoſt; *Vd.* ludovitnoſt, perludnoſt, ſetnoſt, vludnoſt, perjaslivoſt, dragoſtlivoſt, lubesnivoſt; *Sr.* 1. cjwopecjnoſcj, poccijnoſcj; *Rg.* vgljudnos, gljudſtvo, plemſtvo, cjovjesctvo, blagos, blagoſtivoſt, dvornos; *Bs.* cjoujecjanſtvo, blagóſt, dobroſtivoſt; *Rs.* людскость, ласкавость, приязнивость, благоприязнь, благоприязнивость, радушіе; *Ec.* человѣколюбіе, человѣколюбство, жителство. Ludzkość, ile iest cnotą, iest iakąś świadczenia dobrze, lub udzielenia siebie innym skłonność, i dobra ich pragnąca użytość. *Mon.* 66, 311. Między wszystkiemi cnotami, cnotą naywłaściwszą przyrodzeniu ludzkiemu, zdaie się bydź ta, którą iakby szczególniey *ludziom* przyzwoitą, nazywamy *ludzkością*. *Mon.* 66, 311. *Wal. Max.* 145. Wielkaby to nieludzkość była, prosząccmu drogi nie ukazać. *Gor. Sen.* 299. Nic ludzkiemu przyrodzeniu nie iest przeciwnieyszego, iako to, co się nieludzkością zowie. *Mon.* 66, 311. Nieludzkość w tym nayduie się, który własnego szczególnie upatrując dobra, bynaymniéy nie stoi o dobro innych. *ib.* 67, 297. Ludzkość w ięzyku naszym wiele rzeczy w sobie zawiera; ściśle wzięta zaś toż znaczy, co dawniey u Rzymian *hospitalitas. (humanitas) Kras. Pod.* 2, 89. Ludzkością żaden nie zgrzeszy. *Rys. Ad.* 34. Ludzkością każdy się przymili. *ib.* 38. cf. łagodnemi słowy, pożyiesz twardey głowy). Czyliż mam od ciebie iemu iaką ludzkość oświadczyć? *Teatr* 12 *b*, 20. grzeczność, ukłon, kompliment).

LUFT, LUFTLOCH, – u, *m.*, LUFCIK, – a, *m. zdrb.*, LUFTLOSZEK, – szka, *m. zdrbn.*, przewiew wolnego powietrza; (z Niem. Luft powietrze, *Sr.* 2. Luft, *Sr.* 1. loft, wetjil, *Crn.* luft (luftnina *meteoron*) *Vd.* vuft, pih, srak); das Luftloch, eine Oeffnung des Luftzuges wegen, *Bh.* průduch; (*Sr.* 1. dëchel oddechowa dziura); *Vd.* dushnik, hlapnica, hlapna lukja; *Cro.* oddúha, zrachnyak; *Rg.* odihaj, odúscjak; *Bs.* dusenik, izduscjak, oduha; *Rs.* духникъ, продухъ, отдухъ, отдушина, отдушника. Prości rzemieślnicy wszystkie w budowaniu otwory, dawane dla oddechlu, zowią z Niemieckiego luftami. *Switk. Bud.* 68. cf. wietrznik, wilgociąg). Otwory w piecyku albo lufty. *Kluk. Kop.* 2, 140. Lufdochy w piecu szklarſkim, trzy dziury, przez które powietrze wchodząc w piec, lepiéy ogień rozżarza. *Torz.* 35. Dwa wietrzniki i luftloszek. *ib.* 58. Wino, dla ciasnego szpontu, Gdy loftu nie ma, dno wysadza z gruntu. *Chroſt. Job.* 121. Flasza niech tylko będzie chuſtą sowitą nakryta, bo gdyby ten oleiek nie miał bynaymniey luftu, śmierdziałby. *Syr.* 800. hat keine Luft. Żywot moy iest, iako wino bez loftu, a iako nowe naczynia, które się od niego pukaią. *Radz. Job.* 32, 19. iak moszcz bez oddechu; *Bibl. Gd.*). LUFTOWY, – a, – e, od luftu. Luft-, *Bh.* průduſnj. Piec taki mieć musi cztery dziury luftowe. *Switk. bud.* 292.

1. ŁUG *ob.* 1. Łuk.

2. ŁUG, – u, *m.*, *Bh.* ſaub; *Slo.* ſaub; *Sr.* 1. wuh; *Vd.* lug, vug, luh; *Crn.* lúg; *Cro.* lúg, (cf. *Cro.* lúknо *certa pensio parocho a parochianis proueniens; sapo, saponis obtinuit usus; pro decima potissimum a Dalmatis accipitur*); *Dl.* luugh; *Hg.* łuügh, párlúg; *Slc.* lúg (2. popiół; *Bc.* lúg, luscia, lihsia, liksia, lixia, çjeghi; *Rg.* lúgh, lúxniza; *Rs.* щелокъ, щолокъ, щёлочная соль; (cf. *Rs.* луженіе pobielanie cyną, лужу, вылужилъ pobielam; *Anglos.* laeg, leah; *Angl.* lie, *Dan.* lud, *Suec.* lut, *lat.* lixivium, *Ital.* liscia, *Hisp.* lexia, *Gall.* lessive) *Ger.* die Lauge; roślinną solą zaprawna a przyoſtrzona woda do mycia naczyń. *Ld.* Z popiołu robią ługi. *Ład. H. N.* 138. Popióły zmieszane z wodą daią to, co nazywamy ługami. *Dyk. Med.* 6, 47. Ługiem zowią każdą wodę, która przyięła cząſtki solne z popiołu roślinnego. *Kruml. Chy.* 160. Ług mydlarski, potaż z wapnem nieugaszonym ugotowany. *Kruml. Chy.* 100. Pochodz. *łużyć, łużyny, nałużyć, odłużyć, ługowaty.* – §. *fig.* Myć kogo bez ługu. *Rys. Ad.* 78. cf. wytrzeć komu kociołek; ogolić bez mydła; bez brzytwy). einem den Kopf waſchen, ihn ohne Seife barbieren. Niiednego bez ługu myiemy. *Modrz. Bax.* 437. *Sax. Porz.* 581. Gdy kogo zmyią bez ługu, to się z niego drudzy śmieią. *Bud. Ap.* 47. – Ług mocny, tęgi *ob.* Kalkus. – 2) ŁUG *of.* łąg, łęg; z bagno ługowate czerwonawe, ein rother Sumpf, ein Tümpel; *Crn.* lug, lusha (cf. Kaluża); *Vd.* lusha, lushje, mlaka; *Sr.* 1. luja, wuja; *Sr.* 2. łúcha; *Dl.* lakva (*Cro.* lúg, *Rg.* lúgh *sylva*, cf. *Lat.* lucus); *Rs.* лужа (cf. лугъ łąka, лугомина, лужайка łąki część); cf. *Ger.* Lache, Lusche, *Lat.* lacus, lacuna, *Gr.* λακκος; *Brit.* lug: cf. *Gall.* deluge; *Hbr.* נח lach *humidus*). Porażeni, czym prędzey się brali w przyległe ługi, lasy, ostrowy. *Tward. W. D.* 101. Skoro co weszli w błotny łuch i grązki, uderzył na nich Janczar w onym brodzie. *Jabł. Buk. R.* 5. Wody, które stoią, są rodzaiem wszystkich gadzin, iako to w zaległych błotem ługach, bagniskach, stawach niebieglych. *Kulig.* 148. Oto oni dwaj z iednych-że bagn czyli ługów wychodzą. *Papr. W.* 2. 281. *ob.* ługowaty, ługowisko, ługowy). Swiniom łuhy, głoiowki i bagniska nieszkodzą. *Wolszt.* 133. *ib.* 131. – (*3. lug, z luita).

ginosum Linn., krzewinka bardzo podobna do czernicy. Wieśniacy iagod iéy używaią, ale obfite ich zażycie głowę odurza i obciąża. *Kluk Dyk.* 3, 145 *Jundz.* 223, die große Heidelbeere, Rosbeere, Trunkelbeere; *Rs.* пьяника, голубица, голубоягель.

ŁOCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, ŁOKAĆ, - ał, - a, *cz. contin.*, żreć. *Cn. Th.*, leptać, żłopać, iak psy czynią. *Mącz.*, *lambo*, s chłać: das Fressen, gierig einschlucken, wie ein Hund; *Bh.* łakotiti (cf. łakoć, łakomy, łaknąć); *Crn.* lókam, lóklam; *Bs.* lokati, kakoti pas łoka; *Cro.* łokati, lochem; *Rg.* lokati; *Ec.* λοκαω; *Gr.* λειχω, *Jt.* leccare, *Ger.* lecken, schlecken, schlucken; *Hbr.* לחך łachach, s *lambit*, cf. łykać); *Rs.* локнуть, локать, локаю, лочу. (*Sr.* 1: łwoiczu *ligurio*, łwoiczak *liguritor*). Ty, który ustawicznie grzechy iako wodę łoczesz. *W. Post. W.* 3, 112. Nam żonom każą doma siedzieć, prząść kądziel a motać A sami dzień podle dnia będą iedząc łokać. *Bielsk. S. N.* 7. ŁOCZENIE, s obżarstwo, die Fresserey.

Pochodz. *łokactwo*, *łarłok*, *łarłoczny*, *obłokać się*; *cf. żłopać.*

ŁOCZYDŁO, - a, *n.*, ziele *Thapsia*, Wollkraut, pleszowatości głowy z obłażenia włosów iest ratunkiem. *Syr.* 284.

ŁOCZYGA, - i, ż., *Bh.* łocyła; *Bs.* locchika; *Crn.* motavilz); łaktuka polna albo niesiana. *Urzęd.* 179. wilder Lattich. Łoczyga, *sonchus. Linn.* Saudistel, Gänsedistel, Hasenkohl. *Kluk. Dyk.* 3, 91. Łoczyga *lapsana. Jundz.* 397. (*sonchus* mlecz. *Jundz.* 596.)

LOD, - u, *m.*, *Boh.* led; *Slo.* lad, led; *Sr.* 1. łod, ɫłód; *Sr.* 2. łod; *Crn.* lęd; *Vd.* lèd; *Cro.* lèd, szresh (*ob.* sreż); *Rg.* led; *Bs.* léd, mraz; *Sla.* led; *Rs.* ледъ, ледокъ, (cf. хóлодъ, *Ec.* хлаадъ chłod); *Ec.* гóлома, ледъ, гололедица (cf. gołoledź; ледъ, мразъ, морозъ, а не замерзшая вода. cf. *Chald.* קרח, *lat.* gelu. zmarzła woda, das Eis. Snieg i łód nie innego nie iest, iedno woda zsiadła i zmarzła. *Syxt. Szk.* 9. Mróz wodę w lody ścina. *Warg. Radz. pr.* Lod robotą zimna iest, *Karp.* 2, 17. Głębokie wody Mroźna zima przykryła cierpliwemi lody. *Papr. Ryc.* 25. Loch wyrąbany w ledzie *ob.* przerębla). Ze unit, nuż go pod łód, nuż pod miecz! *Smotr. Ex.* 4. topić go). Lodu okrawka, s dachów n. p. wisząca *ob.* sopel). Lodu bryła *Rs.* кабанъ. Łamanie lodu *Bh.* ſtrj (cf. śreż). *Prov. et Fig.* Próżna w piecu suszyć lody. *Haur. Sk.* 174. cf. orać morskie lądy). Lód łamać, s drogę drugim torować, przewodniczyć im w czym ciężkim, , ochynąć się, das Eis brechen; *Slo.* led prelomit, cestu preſekat. Kartezyusz w tey mierze musiał sam pierwszy lód łamać. *Rog. Dos.* 3, 462. Nayciężéy zawsze temu, co pierwszy lód łamie. *Nies.* 1, 40. U nas Portalupi, Konarski, Łaskina, lód przełamali. *Mon.* 65, 235. Dość gdy się pierwsze lody połamało. *Teatr* 43 c, 157. - §. Jak po lodzie, gładko. *Teatr* 66 *b*, 56. szybko, smarownie, glatt, wie auf dem Eiſe. - §. po ledzie, s niepewnością, s potrzebą ostróżności, wie auf dem Eiſe, gefährlich, behutſam. Rozumiemy, żeśmy na lądzie, a my na lodzie. *Chmiel.* 1, 61. *Vd.* on je na led posajen). Idzie w rzeczach ostrożnie iako po *ledzie*, powną radą niepewnym skutkom ugadza. *Gor. Sen.* 310. Dworzanin w łasce Pańskiey, *kotem na ledzie*, a ieszcze w orzechowych trzewiczkach. *Birk. Kaz. Ob. L* 2 *b.* (cf. gołoledź, s śliski stan, niebezpieczny, eine gefährliche Lage, wie auf dem Eiſe. Niech kto chce na wysokim dworze iako na ledzie stoi, wolę ia swóy pokóy. *Birk. Kaz. Ob. L* 2 *b.* Na ledzie, s niebezpiecznie, nietrwale, niepewno; gefährlich, unſicher, ohne Beſtand, ungewiß. Na ledzie budować. *Cn. Ad.* 532, niewarowno, cf. na piasku; na niepewne rzeczy się spuszczać, cf. Bezpieczniey lądem, niż morzem) Struktura twoich plant tak ci się wiedzie, Jak temu, zamki co stawiał na ledzie. *Min. Ryt.* 3, 358. *Dar. Lot.* 4, 26. Wszystko się nam opak wiedzie, Siedziemy tu iak na ledzie. *Pieśń.* 168. na lodzie. *Groch. W.* 568. Teraz iak na ledzie zostaią. *Pot. Sat.* 356. cf. na koszu). Kto bez boga chce wskórać, sadzi się na ledzie. *Sim. Siel.* 112. Nierychło postrzegł Judasz roboty na ledzie. *Pot. Zac.* 38. - Jeśli kłamię, bodaybym wiersz pisał na ledzie, Albo z dudą prowadził mrukliwe niedźwiedzie. *Nar. Dz.* 3, 47. cf. na wodzie pisać, na piasku. - §. Lod, s skrzepiałość, zdrętwienie, das Erſtarren, Erſtarren wie Eis. Stoi, iakby go zimnym odział lodem. *Pot. Arg.* 139. t. i. skrzepły, zdrętwiały, zkamieniały, zkościały, zkrzemieniały; cf. lodowacieć. Strach krew mi w lód obraca. *Teatr.* 46, 15. - §. Wszystko mu idzie *lodem*, czas do iutra zwleka, Niedogodny leniwiec ustawnie narzeka. *Zab.* 3, 406. *Nar.*, t. i. opoką schwer von der Hand, zaudernd, langſam. - 2) łod, lody *plur.*, gatunek konfitury, Gefrorenes. *Crn.* amerslóta, amerslotina, merslolina (*Sla.* ladnetina Sulze); *Rs.* мороженое. W lodowniach w naywiększe upały chłodzą konfitury, lody, mięso. *Swiek. Bud.* 321.

Pochodz. *lodowacieć*, *lodowaty*, *lodowatość*, *lodownia*, *lodownik*, *lodowy*, *gołoledź*, *łód.* - §. Slo. Leden' *Styczen.* - §. *chłod.*

ŁODCZASTY, - a, - e, na kształt łódki, wie ein Schiffchen geſtaltet. Kostka łodczasta w ręce, *os naviculare Krup.* 1, 14. ŁODKA, - i, ż., *Slo.* łodka, łodicka; *Cro.* ladjicza; *Bh.* łodka, łotábka; *Vd. et Crn.* ladjiza; *Dl.* ladyicza; *Ross.* лодка; лодочка; *Ecc.* лóмочка, чóлнъ; бомишкъ. *idem. nom.* łodź, ein Schiffchen, ein Nachen. Łodka albo z iednego drzewa statek. *Chmiel.* 1, 79. O łódkę nie dba, kto się już na brzeg przewiózł. *St. Kaz.* 18. Dwie łodce (*dual* = łodki). *Leop. Luc.* 5, 7. *W. Post. W.* 2, 110. *fig.* Darmo na wywrot łódki Piotra chuć twa dąży, Chyba się, lecz się w toni łódź tamie pogrąży. *Mon.* 76, 197. - b) łódka z kadzidłem. *Hor.* 2, 280. *Min.*, s puszka, eine Räucherbüchſe. *Mon.* 70, 216. ŁODKARZ, - a, *m.*, co łódki robi, lub łodką wozi, der Nachenmacher; der Bootsmann, *Ross.* лодочникъ. ŁODKOWY, - a, - e, od łodki, Nachens. *Rs.* лодочный. ŁODNIK, - a, *m.*, co łodką wozi, der Bootsmann. Łodnicy już odkładaią, t. i. iadą od brzegu. *Ern.* 14.

LODNY, - a, - e, lodowy, od lodu, s lodu, Eis-. *Vd.* leden; *Crn.* lèdęn; *Rg.* léden, ledni; *Cro.* ledvén; *Bs.* leden; *Rs.* ледяный, леденый; *Ec.* ледный, гóломиный. Jest w ostatnich Tatarskich stronach mieysce lodne *locus glacialis. Zebr. Ow.* 213. LODOWACIC czyn. *ndk.*, zlodowacić *dk.*, w lód obracać, zamrozić, in Eis verwandeln, frieren machen; *Bs.* leditì; *Rg.* zaleditti, oleditti; *Cro.* ledvenim; *Dl.* ledim; *Ec.* леденю, оледеняю,

нѣю, мерзлю; *phys. et moral.* n. p. Męztwo mnie odſtępuie; okropna wątpliwość serce mi lodowaci. *Teatr* 57, 17. Wielkie poſtrachy zlodowacą serce. *Przyb. Lux.* 294. LODOMROZNY, – a, – e, eiskalt, Eis erzeugend. Lodomrozna Syberya. *Zab.* 15, 151. LODOWACIEĆ, LODZIEĆ – iał, – icie *Neutr. ndk.*, zlodowacieć, zlodzieć *Dok.*, lodem krzepnąć, zu Eis frieren, zu Eis erſtarren. *Bs.* leditise, mrzinuti; *Cro.* ledvenimsze; *Dl.* ledimsze; *Rs.* леденѣть, оледенѣть; *Ec.* оледенѣніе, смерзаюся ꙗко лѣдъ. *propr. et fig.* Gdyby w teyże odległości słońce mnieysze było, ziemiaby cała zlodowaciała. *Zab.* 6, 125. *Mon.* Zlodowaciała Islandya. *N. Pam.* 6, 297. Mieszkańcy zlodowaciałych kraiów. *ib.* 12, 358. Puſtynie Scytyi zlodziałe. *Przyb. Lux.* 304. Zlodziałe morze. *ib.* 71. Kiedy usłyszę o iakiey obłudzie, to mi zaraz krew w włosach lodowacieie. *Boh. Kom.* 1, 275, cf. zkościeć, zdrewnieć, zdrętwieć, zkamienieć, zkrzemienieć). Napawaią się mieysze oſtatkami zlodowacialéy krwi. *Zab.* 1, 132. Gdy iuż nie ſtało ognia w iéy sercu, To zlodowaciało. *Paſt. P.* 19. Dusza zlodowaciała. *Teatr* 2 6, 9. LODOWATY, – a, – e, – o *adv.*, *Boh.* ledowatý; *Vd.* ledenaſt; – a) pełen lodu voll Eis, Eis-. Morze lodowate, *Bo.* ledovate more), das Eismeer, morze północne, ogranicza państwa na północy położone. *Dyk. G.* 2, 185. *Sla.* Ledeno more = Baltyckie morze. – §. lodowi podobny, *Bh.* ledowy; *Ross.* ледовитый; dem Eiſe ähnlich, cryſtalliſirt, candirt. *Cukier lodowaty*, Zuckerkand, *Rs.* леденецъ; cukier po zwyczaynym roztopieniu kryſtalizowany. *Dyk. Med.* 1, 603. W Bochni sól od podobieństwa lodu *lodowatą* nazwaną, przeźroczyſtą kopią. *Gwag.* 196. Criſtallſalz. – *moral.* nieczuły, zimny, eiskalt, gefühllos. Znosisz ten ſtraszny widok sercem lodowatym. *Teatr* 46, 58. LODOWATOŚĆ, – ści, ż., podobieństwo do lodu, *Cro.* ledvenoszt; Aehnlichkeit mit dem Eiſe; *moral.* zimno, niecałość, die Kälte, Unempfindlichkeit. Chcąc się dowiedzieć, iakiey natury było to lodowate serce, kazaliśmy go trzymać nad ogniem; bynaymniey lodowatości nie odmieniło. *Mon.* 72, 434. LODOWNIA, – i, ż., piwnica na lod, der Eiskeller, die Eisgrube; *Bh.* lednice; *Vd.* ledniza, ledna jama, ledennizza; *Crn.* ledénica; *Cro.* ledvenicza; (*Vd.* ledenina = płaszczyzna lodna, Eisfläche); *Ross.* лѣдникъ (cf. холодникъ piwnica; – *Rs.* ледокольня, мѣſто lodołom, mieysce, gdzie lod na lodownie wyłamuią). Lodownie ſtawiaią, żeby w nich w naywiększe upały można chłodzić konfitury, lody, wino, piwo i świeże mięso. *Switk. Bud.* 321. *Haur. St.* 488. LODOWNIK, – a, *m.*, *Bh.* ledář; *Rs.* ледовщикъ, który lód przedaie, der Eishändler; ледоколъ, ледоколъщикъ *lodołomiec, co lód na lodownie wyłamuie, der Eisbrecher; *adj.* ледокольный *lodokolny, *lodołomny: – Lodownik *Cn. Th.*, = LODOWIEC, – wca, *m.*, *gelacies*, kamień zawsze zimny, a nigdy się nie zagrzeie od ognia, albo z trudnością bywa rozpalon dla iego gęstości, która broni, aby ogień nie przethodził; twardy iak dyament. *Sien.* 333. der Troſtſtein, *coriacesia, callicia. Plin.*, *Cn. Th.* LODOWY, – a, – e, od lodu, lodny, *Bh.* ledowý; *Sr.* 1. ledowé; *Bs.* leden; *Rg.* ledni, léden; *Rs.* ледяный, ледемый. Eis-. Od morza począwszy Włoſkiego, Aż za Moſkwą do morza lodowego, Od Pontu do Pomorza trwaią Słowary. *Stryik. Gon K. ob.* lodowaty). Lodowa przepaść *Rs.* заблина. Kamień lodowy Frauenei, *glacies Mariae*, kamień podobny do ſkła Moſkiewſkiego, na małe liſtki się dzieli, pali się na gips, z którego się gipsowe wyrabiaią obrazy. *Kluk. Kop.* 2, 95. LODOWE, – ego, *neutr.*; *n. p.* Nieſłychanym prawie sposobem wybieraią na niektórych mieyscach lodowe, t. i. od podwod przez lod przechodzących. *Vol. Leg.* 7, 34. Eisbahngeld.

LODWISARZ *ob.* Ludwisarz.

ŁODYGA, – i, ż., ŁODYSZKA, ŁODYŻKA, – i, ż., *dem.*, łącze, na którym liście, iagody, ſtrączę roście. *Cn. Th.*, der Krautſtängel, der weiche krautige Stängel eines Gewächſes; *Bh.* loſtiál, loſtiálek; *Crn.* ahtéblu (cf. zdziebło); *Vd.* selishji zleu, kozen, ſtorsh, ſtebelze, ahtakel, pezel, repizh; rezel, ahtaklish; *Cro.* aztruk; *Bs.* ſteúk, trrie, búe; *Rg.* búe, búsak, tàre, tàrſtak; *Ross.* стволъ, стволъникъ, стéбель, стебелéкъ; *Ec.* стебло, стебéлце, стеблїе; (*Ross.* лодыга, лодыжка kut nożny; *Ec.* лодыжка *crus*, goleń). Pień roślin, kiedy ieſt zielony, miękki, nie zbyt wyniosły, gibki i niedługo trwaiący, łodygi *caulis* ma nazwiſko, i tak go u wszyſtkich zielnych roślin nazywamy. *Botan.* 37. cf. pręt, źdźbło). Łodyga *caulis*, w subſtancyi swéy ieſt zielona, krótkotrwała, i samym tylko ziołom szczególna. *Jundz.* 2, 10. Gdy przędziwo z łatwością od łodygi się oddziela, znakiem ieſt, że len wymokł należycie. *Przędz.* 12. Szaléy wodny ma łodyżkę grubszą od pierwszego. *N. Pam.* 13, 65. – b) *Archit.* część kapitelu, głąby, *caulieuli*, *ital.* gambe, *Callist.* 7. eine Verzierung an den Capitälen der Säulen. ŁODYGOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt łodygi, ſtánglig, ſtrunkig. Łodygowaty, *łodyżaſty*, pełen łodyg, *łobozuły*, ſtrunklicht. *Rs.* стволовый, стволоватый, стволистый, стеблистый. (*Ross.* лодыжный kutowy). Niezdrowe bydłu siano łodygowate, wiszowate. *Haur. Sk.* 56. *Haur. Ek.* 51. ŁODYŻYSKO, – a, *n.*, łodyga gruba, nieforemna, ein dicker ungeſchlachter Strunk. *Rs.* стеблище.

ŁODŹ, ŁODZIA, – i, ż., (ŁODKA, – i, ż., *dem.*, *Bh.* lod, lodička, lodka = *nauis*; *Slo.* loď, lodka, lodička; *Hg.* ladik; *Sr.* 2. lohj okręt, (*Sr.* 1. loda, lodka *ciſta*; *ob.* lada, *Crn.* ladelz); *Crn.* ladja *nauis*; *Vd.* ladja, ladjiza) *Vd.* ladjalishe = okrętowy warsztat; ladjalishna pravica = ſkładowe prawo; ladjati, se na ladji pelati = żeglować; vladjati, noterladjati, naladjati, v' ladja basati = wsadzić do okrętu, einſchiffen; odladjati = odbiiać od lądu); *Cro.* ladja, ladjicza; *Dl.* ladva, plav *nauis*; *Sla.* ládja, lagja; *Bs.* ladja, laghja, korabglja, plav, brod, drjevo, = okręt (*Bs.* ladiça, ſkrigniça = ſkrzynka); *Rg.* laaghja, laaghiza, drjévo, plávciza); *Rs.* лодья; *Ec.* лодія, всякое мореходное судно, меньшее корабля воинскаго, okręt o iednym maszcie, bat; w szachach słoń); cf. *Isl.* hlada, cf. *Ger.* Lade, Ládе; cf. Löſch Adlg) barka, bat, bacik, koza, ein Flußſchiff. *Łodzia abo korab na morzu bez żeglarza tam i sam się tułaiąc, zatonie. *Cresc.* 370. Noego *łodzia, *Rey Pſt. Cc* 3. korab!) Aby mu się łodzia nie załała, wszyſtko z niéy wyrzucił. *Exop.* 59. Nie zeydzie po nich okręt z wiosły, ani *łodzie zeydzie po nich. 1 *Leop. Jes.* 33, 21. ani łodź. 3 *Leop.*) W dworach wielom trzeba służyć, urazić żadnego, Chcesz li łodź twą kierować do brzegu wczesnego. *Gaw. Siel.* 355. Wszy-

daly wieprze. *Radz. Luc.* 15, 16; młoto. *Bibl. Gd.*). Bywaią iako plewa przed wiatrem, i iako łuszczyna, którą pochwyta wicher. *Budn. Job.* 21, 18, inne pers. *Bibl. Gd.*).

LUSZTYK, – a, *m.*, z *Niem.* luſtig, *luſt; *Sr.* 2. luſcht; *Sr.* 1. łojt, hrabość, łoztarſtwo; *Crn.* lusht; *Vd.* lusht, vesele, radoſt); wesele, radość, hulanka, luſtiges Leben, Freudentaumel; *Rs.* бражничество, бражничанїе (cf. braha). Gra, rozpuſta, *lusztyk*, przymuszaią ubóſtwo w dom wnić. *Zab.* 5, 121. Przy *lusztykach*, biesiadach, na p'ekło zarobiliście. *Bals. Niedz.* 1, 420. Po miaſtach *lusztyk* uſtawiczny i ſtroie zbyteczne. *Psalmod.* 85. Szulerya i *lusztyki* były kilkoletnią ciągłą zabawą moią. *Teatr* 33 *d*, 7. Nie chodziłem na *lusztyki* iak drudzy. *Kras. Pod.* 2, 145. Cały zagarnąwszy maiątek, miał o czym Dogadzać swym *lusztykom* i ucztom ochoczym. *Zabł. Zbb.* 92. Gdy tak wszyscy wesoło wraz czynią *lusztyki*, I różne brzmią z odgłosem w pokoiach okrzyki ... *Min. Ryt.* 2, 274. Lusztyk, ley przeléy, hulay duszo. *Zegl. Ad.* 134, cf. labuy duszo). LUSZTYKOWAĆ, – ał, – uie, *intr. ndk.*, lusztyki ſtroić, łoſtować, luſtig leben; *Rs.* бражничать. Strwoni to dziedzic godnieyszy za ciebie, Cóż ty za zamkiem troiſtym zachował, A na twym pyszne tło zławszy pogrzebie Hoynie Falernem będzie *lusztykował*. *Hor.* 2, 266 *Koryt.* Lusztykował sługa wraz z panem, poki były pieniądze. *Teatr* 33 *d*, 10.

ŁUT *ob.* łót.

LUTENICZKA, – i ż., *dem. nom.* lutniſtka, *fidicina*, która umie na ſtronach grać. *Mącz.*, die Lautenſpielerinn, Harfenſpielerinn &c. LUTENKA, – i, ż., *demin. nom.* lutnia, eine kleine Laute. Z tobą ia trzody w buyne łąki gonię, Ty iéy przyśpiewasz, ia w lutenkę dzwonię. *Siel. Anon.* 378. Pięknie na lutenkach graią. *Rey Wiz.* 66 *b.* Na lutence pograć. *Rey Zw.* 15. LUTENNY, – a, – e, lutniowy, lucienny, od lutni, Lauten-. Komuby dźwięk lutenny nie czynił zabawy? *Min. Ryt.* 4, 53. Póki świt ukaże się dzienny, Dzwonię palcami w słodki ſtróy lutenny. *Chroſć. Ow.* 35. Miękkiemi wierszami lutennemi Hannibala wspominać. *Lib. Hor.* 49, t. i. lirycznemi. *Min. Aus.* 63.

LUTER, – tra, *m.*, Sławny Doktor Marcin, zakonu Auguſtyńſkiego, głowa reformacyi i wyznania Luterſkiego. *Kras. Zb.* 2, 77, Dr. Mart. Luther. – §) 2) Luter, z LUTERANIN, LUTERAN, – a, *m.*, mężczyzna wyznania Luterſkiego, ein Lutheraner; *Slo.* luterán; *Hg.* lutránus; *Vd.* luteranar; *Cro.* lutoran; *Sla.* luteran; *Rs.* лютеранъ, лютеранинъ. Zaleca Luteran Lutra, Sakramentarz Kalwina, Bratrzyk Hussa; zalecania my bożego od tych Lutrów i Bratrzyków chcemy. *Hrbſt. odp. U* 3, cf. chwali swóy swego). Luteranowie, Nowokrzczeńcy i t. d. *Rey Poſt. Q* 4. LUTERKA, – i, ż., kobieta wyznania Luterſkiego, die Lutheranerinn. *LUTEROW, *LUTEROWY, *LUTROWY, – a, – e, LUTERSKI, – a, – ie, od Lutra, *Vd.* luteranſki; *Rs.* лютеранскій, lutheriſch. Riegers, zwolennik Luterow. *Biał. Poſt.* 49. Nauka Lutrowa. *Zebr. Zw.* Ze szkoły Luterowéy. *Biał. Poſt.* 43. Lutrową chrzczą Ewanieliey swoię wiarę; ale gdyby wſtał zmarły Luter, nie znałby się do niéy. *Petr. Ek.* 101. Luterſkie wyznanie. *Kras. Zb.* 2, 77. *LUTERAŃSTWO, LUTERSZCZYZNA – *LUTROWAC.

*TERSTWO, – a, *n.*, *LUTERYA, – yi, ż., *Slo.* luteránſtwo; *Vd.* luteranſtvu, luteraia, luterſtvu, das Lutherthum; wiara Luterſka, panuie w Szwecyi, w Danii, w północnych Niemczech, w Prussiech etc. *Wyr. G.* 138. Kalwińſtwem i luterańſtwem nas potwarzaią. *Pim. Kam.* 381. Luteriſtwo w szesnaſtym wieku nastało. *Boter.* 117. Mniemaią, iakoby luterya skaziła bogoboyność. *Hrbſt. Nauk. M* 6 *b.* Pleban tego miaſta o luteryą był do Kolna pozwany. *Baz. Hiſt.* 34, *Steb.* 142. LUTERSZCZYZNA, – y, ż., *idem*, n. p. Król odprawił swoie nabożeńſtwo u ſary; a gdy król wyszedł, mieszczanie bawili się swoią luterszczyzną. *Gor. Dz.* 49, cf. Pochodz. *lutrzeć, lutrzyć się, zlutrzyć się, polutrzyć się.*

LUTNIA, – i, ż., Luterka *dem.*, *Bh.* lautna, łobza (*ob.* łobza); *Sr.* 1. lawtna; *Vd.* lauta, plunka; *Crn.* lapt, egga, glasbe; *Hg.* laut, lantotſka; *Bs.* leut; *Rg.* liût, leut; *Cro.* lajné, tambúr; *Rs.* лютня, *Gr. med.* λαουτο, *Lat. med.* laudis, lautus, *Ital.* liuto, *Arab.* alaud), die Laute. U lutni grzbiet, w którym się głos odbiia, ieſt na dole, a deka z kołem i z ſtronami na wierzchu. 1 *Leop. pr. Ps.* Lutnia na trzy granie bywa, *Wrobl.* 100. Lutnia, wódz tanców i pieśni uczonych; Lutnia ochłoda myśli utrapionych, Ta serce miękczy swym głosem przyiemnym, Bogom podziemnym. *Hor.* 1, 176, *J. Kchan. Dz.* 217. Brzęk lucien twoich nie będzie więcey słyszan 1 *Leop. Ezech.* 26, 13, cytar twoich. 3 *Leop.*). Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyiemnemi cytrami chwalcie boga. *Ryb. Ps.* 294. Na téy smutno grać może, co wesoło, lutni. *Pot. Jow.* 2, 84. Nie każdemu się na lutni grać zeydzie. *Rys. Ad.* 50. – §. Lutnia, gwiazdy na niebie. *J. Kchan. Dz.* 11, ein Sternbild. – §. Lutnia, miano suki gończéy. *Ryd.*, der Name einer Spürhündinn. LUTNIOŚPIEW, – a, *m.*, przyśpiewuiący do lutni, der Lautenſänger, der die Laute mit Geſang begleitet. Z lutnioſpiewami przyſięgę, Iż głową nieba dosięgę. *Petr. Hor. A b*, cf. liryczny poéta. LUTNIOWY, – a, – e, lucienny, lutenny, od lutni, Lauten-; *Sr.* 1. lawtnaczé. – (*§. Lutniowy *ob.* Luty, miesiąc). LUTNISTA, – y, *m.*, graiący na lutni, der Lauteniſt, Lautenſpieler; *Bh.* lautenił; *Vd.* lautar; *Vd.* jigraus na lauti; *Bs.* leutar; *Rs.* лютнистъ. Słyszałem iakoby głos lutnistów, którzy na lutniach swych graią. 2 *Leop. Apoc.* 14, 2, gędzców, gędących na cytarach swoich. 5 *Leop.*). Nero wolał bydź dobrym lutnistą, niż dobrym cesarzem. *Petr. Pol.* 2, 322. Lutnistów mistrzu Apollo. *Petr. Hor.* 2, *L b.* Lutnista grać nie zacznie, aż gayda umilknie. *Cn. Ad.* 466. (cf. mądry nie mówi, aż głupi przeſtanie). O sławnym lutniście Bekfarku ieſt przysłowie: nie biers po Bekfarku lutni. *Falib. A.* 1. LUTNISTKA, – i, ż., (*dem.* luteniczka), graiąca na lutni, die Lautenſpielerinn. Fryerka, lutniſtka. *Zab.* 8, 330 *Jżyck.*

LUTO, LUTOŚĆ, LUTOŚCIWY, LUTOWAĆ *ob.* Lito, Litość, Litościwy, Litować. *2) LUTO *adverb.*, *Rs.* лютo, *Ec.* лютѣ okrutnie, srogo, grauſam, hart. My tak luto od was uciśnieni i ukrzywdzeni. *Smotr. El.* 50, *Rs.* лютость okrucieńſtwo, cf. Luty.

ŁUTOWY *ob.* łotowy.

LUTROWAĆ, – ał, – nie, *cz. ndk.*, czyścić, cedzić, *Sr.* 2. lutrowaſch); läutern. Saletrę surową trzeba lutrować, ał-

ba od cudzych rzeczy oczyścić. *Kluk Kop.* 1, 181. Potasz lutrować. *Torz.* 226.

LUTRANIN, LUTROWY *ob.* Luter, Luterowy, Luterski.

LUTRZEĆ, – ał, – eie, *neutr.*; LUTRZYĆ się *recipr. ndk.*, zlutrzyć, polutrzyć się *dk.*, lutrem zoftawać, lutherisch werden. Polutrzyli się wszyscy. *Groch. IV.* 570. Pewny ieftem, iż się moi synowie w Saxonii nie zlutrzą, nie zkalwinią, i tylko to, co ieft dobrego przeymą. *Mon.* 65, 241. Albert Xiążę Pruski życzył zlutrzenia Polszcze. *Czack. pr.* 1, 38.

LUTUIĘ *ob.* Litować.

LUTY, – ego, *m.*, *Bh. et Slo.* unor, aunor (*Bh. et Slo.* Leden Styczeń); *Sor.* 1. Swiętkowne miesacztwo; *Sor.* 2. Szwezkowni (cf. Szwezkowniza, Szwiżkowna Maria, N. P. gromniczna, Gromnice); *Vd.* Sviezhnik, sezhan, druinik, drugnik (cf. drugi); *Cro.* Szvechen, Széchen; *Dl.* Velyacha, Szicsen (cf. Styczeń); *Rg. et Bs.* Vegljaccja; *Sln.* Veljacsa; (*Rs. obs.* лютый мѣсяцъ, cf. лютый, люта dziki, srogi, okrutny *ob.* *luto); *Rs.* февраль; cf. lód), der Februar, Hornung. Drugi miesiąc roku. *Haur Sk.* 477. Spyta cię Luty, masz-li bóty. *Cn. Ad.* 1123. (cf. Simona święto i Judy Nahawi cię pewnéy grudy). *Lutniowy, z *Lutnia miesiąca bywaiący. *Cn. Th.* 375. z Lutowy, Hornungs-.

LUZ, – u, *m.*, z Niem. los; cf. *Lat.* laxare, *Gr.* ἀλασσειν, cf. *łączyć); *ob.* luzowanie, das Lösen, Ablösen. Luz, uwolnienie od przymocowania, zluzowanie, n. p. Trzeba luz zrobić na około, niemasz luzu, nie może się koło obracać. *Bndik.*, das Losmachen, Lüften. Luzem, wolno sobie, samopas, los, frey.

Pochodz. *luźny, luzować, luzak; obluz, obluzować.*

LUZACYA, – yi, *ż.*, *Bh.* Luzice; *Sor.* 1. Luzizy; *Sor.* 2. Lauſinſke; cf. Luja kaluża); dzieli się na dolną i górną. *Wyrw. G.* 238, die Lauſitz. LUZACZYK, – a, *m.*, *Bh.* Luzičan; *Sr.* 1. Luſiz. Z wyższéy Luzacyi *Sr.* 2. Hajak, Hattſchak, ponieważ mawia haj! z tak ieft! LUZACKI, – a, – ie, *Sr.* 1. Luſiſti.

LUZAK, – a, *m.*, łóżny woyskowy, ciura, der Troßbube; *Bh.* luza, hluza chałaftra; *Rs.* самовольщина. Piatna kawalerya składała się z towarzyszów, poczetowych czyli szeregowych, i luzaków; luzak był do osobiftéy usługi, ftawał iednak do boiu w trzecim rzędzie; a od tego, że konia miał na odwodzie, luzaka otrzymał imię. *Czack. pr.* 1, 215. Konie te zoftaną pod dozorem woźnic i luzaków. *St. Oboz.* 151. Kupił konie trzy dla siebie, szeregowego i luzaka. *Gaz. Nar.* 2, 282.

LUZINA *ob.* łużyna, ługowiſko, ług. LUŻNIK, – a, *m.*, (*Etym.* ług), *Vd.* vugni sod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik); cedzidło, kosz do cedzenia ługu. *Włod.*, ein Seigekorb, zum Durchſeigen der Lauge. – §. b) co ług robi. *Fr.*, der Laugenmacher.

LUŻNY, Łóżny, – a, – e, z Niem. los), bez pana służący, *Vd.* bresslushen, herrenlos (vom Geſinde). (cf. hultay). Łóżnych ludzi, panów i służby nie maiących, aby nikt nie przechowywał. *Dub.* 156. Łóżni ludzie, alias hultaie, którzy się na służbę doroczną nie naymują... *Vol. Leg.* 2, 663. (cf. włóczęga), cf. luzak. – Luźno pacholiki, nikczemne ciury Turcy zaganiali aż do taboru. *Birk. Podz.* 4. – §. 2) luźny, nieprzymocowany, niemocny, luzuiący się, los, nicht feſt.

LUŻNY, – a, – e, ługowy, od ługu. *Cn. Th.*; Laugen-; – *Crn.* lúshn; *Vd.* lugnaſt, vushen; *Rg.* luuxni; *Dl.* lusan; *Rs.* щелочный.

LUZOWAĆ, Lózować, – ał, – nie, *cz. ndk.*, obluzować, zluzować *dk.*, w woyſkowości, wartuiącego żołnierza odwołać, drugiego na iego miéysce ſtawiać, mieniać (die Schildwachen) ablöſen; *Bh.* ſtřidati ſtraż; *Vd.* shrediti, oshrediti, odzhriediti; *Ross.* смѣнить, смѣнять, смѣнивать. Jak godzina wybiie, żołnierz na warcie wóła: lózny! abgelöſt! Żołnierz z warty schodzić nie powinien, dopóki onego nie *obluzuią*. *Kaw. Nar.* 8. – *tr. fig.* Naylepiéy iedno drugim na przemiany lozować. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 574, przeplatać, *ob.* przeplatane naymilsze). Luzować się *recipr.*, *Ec.* чередоваться. – §. Luzować *niiak.*, luzować się *zaimk.*, n. p. Koła luzuią, luzem na bok idą, nie siedzą mocno, die Räder geben los, ſitzen nicht feſt; wóz się luzuie, luzem idzie, nie koleią, na bok idzie, der Wagen ſchleudert, geht auf die Seite. – °§. Okręty potłuczone nad pobrzeżem dla poprawy lozuią. *Fr.*, kładą na boku, ein Schiff umlegen, es auf die Seite legen. LUZOWANIE, Zluzowanie, – ia, *n.*, das Ablöſen; *Vd.* ozhredba, zhredba; *Rs.* смѣна, смѣнивание, смѣненїе (cf. *Rs.* лозунгъ godło). Kazali mi ſtać, iakby na warcie, bez zlozowania. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 376.

LUŻYC, – ył, – y, cz. *ndk.*, ługiem zaprawiać, laugen, mit Lauge verſehen; *Crn.* lushiti, lushem, shęhtam; *Rs.* щелочить, щелочить. Ten sam porządek łużenia ziemi salitrzanéy zachować trzeba, przy powtórnym łużeniu, który i przy piérwszym. *Jak. Art.* 1, 51; cf. wyłużyć. ŁUŻYNA, – y, *ż.*, ŁUŻYNY *plur.*, z których ług ciecze, zoła, *Cn. Th.*, popioł z wodą. *Włod.*, Laugenaſche; *Bs.* luscja, liksia; *Rg.* lúxniza; *Cro.* lúsni pepel; *Hg.* párlúg; *Vd.* shehtni pepeu, pepeulina, lugni pepeu; *Crn.* shęhta; *Rs.* подзолки, подзóль. 2) ŁUŻYNA, ługowiſko, łuzina, rother Sumpf, Mohr; *Bh.* louže; *Sr.* 1. wuža; *Crn.* lúsha; *Bs.* lusgia, loqua; *Rs.* лужица, лужица. Kał albo łużyna tylko rzasawkę, sitowie i rogozinę rodzi. *Cresc.* 481. Łuzina, trzęsawica, *fungositas. Mącz.*, *ob.* kałuża, łąg, ług.

L W.

LWI, – ia, – ie, *ob.* lew; *Bh.* lwowy; *Sr.* 1. lawiné; *Crn.* lévov; *Vd.* leuſki, levou, leun; *Cro.* lávov, oroszlánszki, oroszlanyszki, oroszlanyov; *Hg.* oroszlani; *Bs.* lavov; *Rg.* lavſki, lavov; *Rs.* львиный, львовый; *Ec.* лѣвскій, львиный; Löwen-. Wielkiego a prawie lwiego serca był ten bohatyr, Chodkiewicz. *Birk. Chod.* 16 *et* 13. Twarz pokazał, iuż nie onę cichą barankową, Ale lwią srogą. *Odym. Sw.* 2, *T* 3. Człowiek niepohamowanego gniewu, ma lwie obyczaie. *Bardz. Boe.* 122. Lwiem towarzyſtwem to zowią, gdy ieden chce być pewien pożytku, tak aby drugi wszyſtkę szkodę cierpiał. *Szczerb. Sax.* 445. W wyssaniu potu ubogich, na lwiéy skórze mało miewali, przydawali k niéy i lisią, t. i. czego gwałtem nie mogli, fortelem a chytrością wydzierali, a zaś też gdzie chytrość nie płaciła, tam mocy używali. *Kosz. Lor.* 54 *b.* Czego nie możesz sprawić lwią skórą, tam lisią nadstaw; co się słusznemi obyczaymi sprawić

LOKUTARZ, - a; *m.*, rozmownica, gadalnia. *X. Bielſk.*, pokóy do rozmowy w klasztorach, das Sprachzimmer. O lokutarzu, kędy rekreacye i rozmowy bywaią, chychoçąc mówił. *Birk. Dom.* 90.

ŁOM, - u, *m.*, (*Bh.* lom *lapicidina*; lom bitwa, zwada, zatebki; *Slo.* lom, lomnica, kdzi ſe kamenj lame; *Ross.* изло́мъ. łomienie, łamanie, łoſkot z łamania, łomot, das Brechen, das Knacken beym Brechen, das Krachen, Praſſeln; *Sr.* 1. łnét, łnekot, reſtot; *Fragor* trzaſk, łom, szum, gdy się co złamie, albo spadnie. *Mącz.* Szum i łom lasów z daleka słychać ſtraszliwy. *Tward. Wład.* 79. Dziki okrutnie się sieką, że aż łom i szeleſt niedaleką wieś zatrwoży. *ib.* 224. Łom, grom, uciekanie, Ryk, kwik koni, i rannych pod niemi ſtękanie. *ib.* 140. - §. Łom, łamanie, czyn łamania, das Brechen, die Handlung des Brechens, *Rs.* ло́мка. Tak mocney trzeba było do łomu oſkardy. *Zab.* 12, 238. - §. łom w ławach, łamanie, *Rs.* ломъ, n. p. w głowie szum, w kościach łom, w mieszku trwoga, Ratuy dla boga *Rys. Ad.* 74. Gliederreißen. *Cziach. d* 2. - §. łom, odłomki, ułomki; spadaiące odłamane gałęzie, urwiska i t. d. Bruchſtücke, Windbruch, *Rs.* ломъ, валёжникъ. cf. wiatrołom). Do sprawy przyyść nie mogli przez wielki trzaſk ludzi i łom drzewa, które się na lesie zewsząd waliło. *Bielſk.* 436. Przeszedłszy rzékę, dali znać rozpalonym łomem o swoim przebyciu. *Nar. Hiſt.* 5, 458. cf. suss). - §. Łom, mieysce wyłamane, wydrożone, loch, dziura, ein Bruch, eine Bruchöffnung, *Vd.* lom, pok, reslom). Smoey w łomiech zakrywaią się. *Weresz. Regl.* 115. Nagi, daiki i niemy, o mieszkalne łomy, O frukt leśny, i żołądź biiał się łakomy. *Hor. sat.* 40. (LOMBER, - bra, *m.*, pewna gra w karty, L'hombre, ein Kartenſpiel. Będziemy grać w lombra. *Teatr.* 9, 40). *ŁOMIĆ *ob.* Łamać. ŁOMICIEL, - a; *m.*, łamacz, *ruptor. Mącz.*, der Brecher, *Bh.* Lomec *lapicida.* ŁOMIĘ *ob* Łamać. ŁOMIGŁOW, - a, *m.*, trunek do głowy biiący *Tr.* ein Hirnreißer, ein ſtarkes Getränk. ŁOMIGNAT, - a, *m.*, (cf. *Mon.* 75, 590,) gatunek orła, eine Art Adler, Steinadler. *Tr.*, *Bh.* łoſtilomka; *Bs.* orlica. - *Botan.* Łomignat ziele, ś. Jakuba kwiat, iż o tym czasie piękuie żółto kwitnie, *senecio Jacobaea* Jakobskraut. *Sleszk. Ped.* 415.; *ob.* przymiotowe ziele, łomikość. ŁOMIKAMIEŃ, - ia, *m.*, kamień kruszący, łamiący, ſteinbrechend, zermalmend. *Cn. Th*, *Botan.* łomikamień, *Bh.* lomikam'en; *Rg.* mottar, komòraz; *Cro.* schyúlecz, komorecz; *Bs.* schjulaç, konmòraç, miotar, matar). rodzay rośliny *saxifraga*, Steinbrech. *Kluk. Dykc.* 3, 52. niektóre gatunki kamień w nérkach kruszą, *Syr.* 1279 *et* 590 *et* 1277. *Sien.* 163. cf. ſkalna rząsa). Herbata z suszonych liſtów łomikamienia *Rs.* чагирскій чай, багань. Łomikamień cąbrzyſty, podobny do cąbru. *Syr.* 1277. ŁOMIKOŚĆ *ob.* Łomignat. LOMIKOST, - a, - e, sposobny do łamania kości, Beinbrechend, Knochenbrechend. ŁOMIKOST, - u, *m.*, *Subſt.*, pewny gatunek marglu, czyli ziemi koloru białego, lub popielatego, kształt ma kości wydrożoney; Niemcy nazywaią Beinbruch, bardzo ſkuteczny na spoienie kości złamaney. *Ład. H. N.* 97. *ŁOMILAS, - a, *m.*, wicher drzewa walący. *Mon.* 75, 590. *Waldbrecher, Sturmwind. ŁOMISTY, - a, - e, łamany, pełen łomów, nierówny, voll Brüche, gebrochen, ungleich. *Sr.* 1. zwonité; *Cro.* lomovit; *Bs.* ſkarscivi, ſkrrisciui; *Rs.* дряблый, плени́стый. Łomiſte a nierówne drogi, ſkaliſte a opoczne mieysca, *anfractus. Mącz.*; *Locus fragosus* mieysce łomiſte, oſtre. *Fragose* łomiſto, oſtro. *Mącz.* - *Cro.* lomovit put *aspera via.* ŁOMISTOŚĆ, - ści, ż., der Bruch, die Krümmung, Beugung; obchod, krążyłość, *anfractus. Mącz.*; *Sr.* 1. zwonitoći; *Vd.* lomlivoſt, slomlivoſt; *Rs.* дряблость. ŁOMNY, - a, - e, *Bh.* lámawý; *Slo.* krehký, mdlý; *Vd.* lomliu, slomliu; *Bs.* kerasciv, krrisciu, koji se lasno krrisci; *Ec.* ломи́мый, ло́мный; *Rs* ломкій, ло́мокъ, ломовый. сокрушительный, скудельный, разбивчивый. łamany do złamania, kruchy, zerbrechlich. Jako łomną ziemię pługiem rozsypuią, Tak się we mnie kości moie rozsiępuią. *P. Kchan. Ps.* 204. - b) kamień łomny, s łamany, ein Bruchſtein. Warstwa spodem się daie z kamieni łomnych lub też połnych. *Switk. bud.* 354. ŁOMNOŚĆ, - ści, ś., sposobność bycia złamanym, *Rs.* ло́мкость, разби́вчивость, die Zerbrechlichkeit. Łomność promieni. *Hub. Wſt.* 265. ŁOMOT, - u, *m.*, łoſkot łomu, *Bs.* karacjavina, krrisegna; das Krachen, Praſſeln beym Brechen. Słyszany był łomot drzewa od wichrów. *Gol. Wym.* 387. Chyli się wierzchowisko, krzywi się drzewo, słychać łomot. *Stas. Num.* 1, 124. ŁOMOTAĆ, - ał, - ocę, *Intr. ndk.*, z łoſkotem się łamać, krachend krachen, mit Krachen brechen. *Cn. Th.* - §. *transitive*, druzgotać; zerknacken. Bestye ſtarli a łomotali ie, i zabiiali. i *Leop.* 3 *Mach.* 6.

Pochodz. *pod słowem łamać.*

LON, - u, *m.*, (*Germ. Jdiot.* Lahn, Lan, Leine, Líhna, Lönſe *etc.*, *Holl.* londse, *Suec.* lunta), die Lünſe, der Achsnagel, *Sr.* 1. lón wot wóże; *Slo.* luonik, zakolnik; *Bh.* zakolnik, klanice (cf. klonica); *Cro.* lunyek, klin, *Sla.* chiina; *Crn.* oſtnik, gridel; *Vd.* osnik, osni shrebel; *Rs.* чека, чека, кукóкъ; kołek-żelazny do osi; *Wlod.* pręcik do zatykania kół u wozu. *Dudz.* 44. - *Archel.* 3, 62., cf. łuśna. *Tr.*

ŁONA *ob.* Łuna.

LONHER, LUNAR, *TUTNAR, - a, *m.*, może z Niem. der Lohnherr, który na swoim mycie robotników chowa; w szczególności: budowniczy, Baumeiſter. Lunar, urzędnik mieyski, przełożony nad budynkami, *aedilis. Wlod.* Budowniczy mieyski. *Cn. Th.* Budowniczy Rzpltey, królewski, mieyski. *Dudz.* 44. Taka Rzplta nie będzie potrzebowała wielu urzędników, iako szacowników (*censores*), lonherów (*aediles*). *Petr. Pol.* 97. Lonherowie, podskarbi, co pospolitym skarbem szafuią. *ib.* 589. Ediles, co mieyskie targi opatrzali, zowiemy tutnary. *Biel. St.* 21. LONHEROWSKI, LUNHERONSKI, LUNHEROWSKI, LUNARSKI, - a, - ie, od lonherów, Lohnherren-, Baumeiſter-. Lunherowski urząd ma staranie, aby domy, drogi, mosty *etc.* naprawne były. Ten zaś miał pod sobą, zwłaszcza w wielkich mieściech (Greckich) niemało urzędów, z osobna do tych rzeczy naznaczonych, iednych do mostów, drugich do dróg *etc.* *Petr. Pol.* 2, 196. Lunarski. *Dudz.* 44. Lunherońſki urząd, po Polsku budowniczy. *Goſt. Gor.* 128.

ŁONI *adv.*, cf. łatoś). *Sla.* láni; *Rg.* łani, lanſko, *Cro.* lani; *Vd.* lanu (*Vd.* predlanſkem, s przed przeszłym rokiem); *Crn.* lani. (*quasi Ital.* l'anno); *Sr.* 2. leni, weni, lohni, wohni; *Ec.* ло́нии, прóшлаго лѣ́та. przeszłego roku, vorjährig, vor dem Jahre, verigen Jahre.

Obd. fährt; firn. To się stało tego roku, łoni; tego miesiąca, wczora, dziś ..., *Zebr. Zw.* 3. Szczęście me, łoni łoni, Wybrnął z takiey toni. *Petr. Hor. B.* – Pochodz. *łoński, łoniszczak.*

*LONDOWY *ob.* Lądowy.

LONDYN, – u, *m.*, London, nad Tamizą, stolica całey Anglii. *Wyrw. G.* 395. LONDYŃSKI, – a, – ie, Londner, von London. Akademia Londyńska.

ŁONISTO *Adv.*, kobieliśto, bauchig, faltig, in Bogen gefaltet. Łoniśto czynię, z kobielę, garbię. *Wlod.* ŁONISTOŚĆ, – ści, ż., *sinuatio. Cn. Th.* fałdowanie *Wlod.*, das Bauchige, die bauchige Krümme. ŁONISTY, – a, – e, fałdowany, pogarbiony, kobieliśty, wypukły albo pomarszczony. *Wlod.*; *Dudz.* 44. bauchig, in Bogen gekrümmt; *Cro.* zaviat.

ŁONO, – a, *n.*, ŁONKO *zdrb.*, *Bh.* łůno, łlin; *Slo.* łůno, podołek, łlin; *Sr.* 1. żiwotné łlin; (*Sr.* 2. łonna członki rodzayne, łono snop); *Vd.* krielu, narozhje, nederje, niederje, nakriellu; *Crn.* krillu, krylu; *Cro.* krilo, narûchay; *Dl.* krilo; *Bs.* krilo, skût (cf. kryć, skrzydło); *Rg.* krillo, skût; *Ec.* лоно. brzucha niższą część, podołek w ciele der Schooß unter dem Bauche. Łono iest część poboczna przestrzeni wstydliwey, obok kości krokowey. *Dyk. Med.* 3, 627. Ból w łonie. *Cn. Th.* Przychodzi czasem na dzieci wydęcie i napuchnienie w dymionkach, i też zapalenie łonka. *Spicz.* 188. *Pubes* łono w ciele białogłowskim. *Kirch. Anat.* 65. Nie ustrzeżesz niewiasty świerzbiącego łona. *Exop.* 119. Którzy się z nieuczciwego łona rodzą, nie są w takiéy wadze, w iakiéy ci, którzy według prawego małżeństwa rodzą się. *Glicz. Wych. B* 4. (cf. łoże). – Jeżeli dziecko, któremu dobra oycowskie należały, umrze, tedy dziedzictwo matce w łono przyumiera. *Groi. Obr.* 64. *Szczerb. Sax.* 115. Dobra po dziecięciu matce w łono przyumarłe. *Szczerb. Sax.* 102. Dziecię, ieśli się żywo urodzi, a potym umrze, tedy dziedzictwo dóbr mężowych matce w łono wpada. *ib.* 28. – b) Łono w ciele, na którym co trzymamy, ma w sobie podołek i udy. *Cn. Th.* der Schoß, den man im Sitzen macht. Matula, na łono mię swe wziąwszy, do piersi przytula. *Zab.* 8, 287. *Nar.*; cf. na kolanach). Chował owieczkę, z kubka iego piiała, i na łonie iego sypiała. *Bibl. Gd.* 2 *Sam.* 12, 3. – *fig.* Umarł, a doniesion iest od aniołów na łono Abrahamowe. *Sekl. Luc.* 16, *not.* „w nadro albo w zanadrze". *Ec.* авраамово нѣдро. Łono Abrahamowe iest mieszkanie taiemnego nieiakiego odpoczywania. *Hrbst. Nauk. F* 6 *b.* – Przełożonemu swemu Rzeczpospolita wszystkie fortuny swe na łono posadziła. *Kosz. Lor.* 1 *b.* wszystko na nim zasadza). Naturą ściele wszem miękkie łono, Ciała się wszystkie w proch obrocą. *Bard. Luk.* 129. legowisko, posłanie). – c) *meton.*, łono u szaty, podołek. *Cn. Th.* der Schooß am Kleide. cf. poła). *Cro.* skrica; *Dl.* szkur; *Rs.* возкрилїе, закрилїе. *transl.* Piękne chorągwie wolno rozpuszczone Pełnemi łony z wiatrami igrały. *P. Kchan. J* 534. Wiatry znowu płocienne łona wolno wyciągnęły. *P. Kchan. Orl.* 1, 270. żagle buchaste). – d) *transl.* golf, albo łono morskie. *Ustrz. Kruc.* 5, 125. der Meerbusen, wybrzeże). Skoro *armata łona małego dopadła, Olimpia z okrętu na ziemię wysiadła. *P. Kchan. Orl.* 1, 264. Afrykus go zawiał w łonie Welińskim. *Chroń. Fars.* 414. cf. *Ec.* ва-

пварникъ *encolpium.* – §. łono, z piersi, pierś, gors, mieysce w ciele lub w sukni koło piersi, koło serca, der Busen. Obnaża macierzyńskie łono, pierś odkrywa; Hektorze! na to łono chciéy mieć względy winne, Ieślim niém twe koila kwilenia dziecinne. *Dmoch. Jl.* 2, 262. Drga z radości serce w moiem łonie. *Chod. Ges.* 9. O matko moia! zechciéy mię przycisnąć do łona twego macierzyńskiego. *Teatr.* 5, 127. Nie bądź ukwapliwy ku gniewaniu; bowiem gniew w łonie szalonego odpoczywa. 1 *Leop. Eccl.* 7, 10.

Pochodz. *kolano, kolanko.*

ŁONSKI, – a, – ie, *ob.* łoni; *Bh.* łońſký; *Crn.* lani, lanske; *Vd.* lani, lanſku letu, lanu; *Cro.* lanszki; *Dl.* prosasznoga godischa); przeszłoroczny, tak roczny, vorjährig, vom vorigen Jahre, Obd. fährtig, fernig. (*oppos.* łatosi). Roku 1539 Zygmunt dekret roku łońskiego 1538 skazil. *Herb. Stat.* 252. Warunki opisane w konstytucyi łońskiey ostawuiemy. *ib.* 42. Łońskiey daniny nie zapłacił. *Chel. Pr.* 132. Drwa suche łońskie. *Haur. Ek.* 17. (*Vd.* predlanſkin, predlanu = przed przeszłym rokiem). ŁONSZCZAK, ŁOŃSZCZYK, – a, *m.*, bydlątko roczne, roczniak, iednolatek, cf. nazimek; ein Jährling (cf. łatoś, iarka, iarlik). Baranek do tey ofiary będzie łońszczak, *Radz. Exod.* 12, 5. roczny. *Bibl. Gd.*) Za skopa łońszczaka piętnaście groszy. *Stat. Lit.* 396. Bałanty na plud łońszczyki obiery, abowiem starzy na to się nie godzą. *Cresc.* 577.

LONT, LĄT, – u, *m.*, *z niem.* die Lunte, *Sr.* 1 *et* 2. łunta; *Bh.* łunt, łnot (cf. knot); *Vd.* łunta, pershganiza, pershjeshni shtrik; *Sla.* fitilj; *Ross.* фитиль, фитилёкъ. rodzay sznura lnianego albo konopnego, wcale niekręto aplecionego, aby raz zapalony nieustannie i długo palił się; służy przy wystrzeleniu działa do zapalenia podsypki. *Jak. Art.* 3, 299. LONTOWNIK, – a, *m.*, der Luntenstock, der Zündstock, laska puszkarska, okręcona kawałkiem łontu, którą puszkarz zapala działo. *Jak. Art.* 3, 299. *Rs.* пальникъ.

ŁOPACIASTY, – a, – e, – o *adv.*, z łopatą, na kształt łopaty, schaufelig, mit Schaufeln, wie Schaufeln. Łoś ma rogi łopaciasto kończące się. *Zool.* 370. ŁOPACISKO, – a, *n.*, paskudna nieforemna łopata, eine häßliche, ungeschlachte Schaufel. ŁOPATA, – y, ż., *Boh. et Slo.* łopata; *Sr.* 1. wopatka, łopaci; *Hg.* lapát; *Vd.* lopata; shubla, grebelza, ogrebelza (*Vd.* lopati, z loptać, chłapać); *Crn.* lopâta (2. *planta pedis*); *Cro.* lopâta; *Dl. et Bs.* łopata; *Rg.* łopatta; *Sla.* łopatica; *Rs.* лопата, лыскарь, совокъ; *Ec.* рылецъ; cf. *Gr.* παλέτρον, *Lat.* pala, spatha), szufla, *Volck.* skrzybaczka, die Schaufel. Łopaty do wsadzenia w piec chleba, (chlebowe) Brotschaufeln, bywaią sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Łopata piecowa *Rg.* łopatiza, *Vd.* łopar, *Rs.* сажальная лопата. Łopata żelazna, rydel, *Rs.* заступъ. Łopatą przerzucać *Vd.* łopatiti, łopatuvatiti; z łopato dołati, shublati, greblati, ogrebati, schaufeln. (*Rs.* лопата, лопнуть pękać się, urwać się). Gracą kopaiąc, piasek łopatą z rowu wyrzucaią. *Cresc.* 143. Łopata czyli szufla wodna *Rs.* плица. Łopata armatna прибойныхъ. – *fig.* Złotą łopatą torować sobie drogi. *Gosl. Gor.* 119. (t. i. przekupowaniem). Choćbyś łopatą kładł mu rozum w głowę; Osieł a osieł, oprócz że ma mowę. *Pot. Jow.* 2, 8. Jedna święte i świeckie w dół garnie łopata. *ib.* 48. (cf.

śmierć w zęby nie patrzy; wszystkim pospolita). Król wielki pan, a łopatą cukru nie iada. *Rys. Ad.* 23. Drugiemu nie palcem, ale całą łopatą pokazać trzeba, nim zobaczy. *Haur. Sk.* 184. man muß es ihm ins Maul ſchmieren. Łopata czarowuicza. *Kras. Myſz.* 34, *ob.* ożog. - §. łopata wiosła, ktorą w wodę wpuszczaią, *palmula. Mącz.* die Ruderſchaufel *Rs.* лопасть, лопоть. Łopata, *synecd.* = wiosło, das Ruder. Flisowie uſtali pod pracą tak srogą z swoiemi łopatami. *Jat. Tel.* 330. Morze od żagłów białe i od łopat pieniące się całe, *ib.* 25. ŁOPATCZANY, ŁOPATKOWY, - a, - e, *Rs.* лопастный, лопаточный, -a) od łopat, Schaufel=. Łopatkowy trzonek, dzierżak łopatczany *Vd.* łopatna rozhisa, łopatni topar. - b) od łopatek, Schulter=, Kości łopatkowe albo pleczyſte, das Schulterblattbein, leżą w każdym boku po iedney nad grzbietem. *Kirch. Oſt.* 108. na tylney wyższey części piersi. *Krup.* 1, 131. Żyły pulsowe łopatczane, *axillares. Perz. Cyr.* 1, 46. U rzeźnikow: pieczenia łopatkowa przy prędze wołowéy. *Mag. Mſk.*, der Schulterbraten, das Schulterſtück. ŁOPATKA, - i, ż., *dem. nom.* łopata, *Bh.* łopatka; *Vd.* łopatiza, shubelza; *Rg.* łopattiza, łopaticiza; *Bs.* łopatiça; *Cro.* łopatichicza, łopaticza; *Hg.* vállapotzka; *Sr.* 1. wopatka; *Rs.* лопа́тка, лопо́ть, лопо́чка, сапо́гъ. eine kleine Schaufel. Łopatka, znaiome naczynie kopnicze do rzucania ziemi. *Jak. Art.* 3, 300. Łopatka żelazna czyli szpatela, którey używaią w kuchni, upaliwszy w ogniu, do iedzenie, do potaziów czyli do was, do oliwek; do musztardy; inne w kuchni do zbierania tłustości, dureslakowe, do osączenia czego potrzeba, drewniane do rozcierania gąszczów i inne. *Wiel. Kuch.* 405. Küchenſpatein, *cf.* łopyſtka, łopyſteczka. - §. w kole młyńskim, łopatka, drzewo poprzeczne, na które spadaiąc woda, koło obraca. *Wlod.* die Schaufel im Mühlrade. Łopatki koła młyńskiego. *Oe. F.* 342. - 2) łopatka w ciele zwierzęcym, das Schulterblatt, die Schulter. *Sr.* 1. nadwópčj; *Hg.* lapyczka; *Vd.* łopatiza, plezhe, plezhovina (*ob.* plery), shia (cf. szyia); *Crn.* shya; *Rs.* крыльца. Na grzbiecie są łopatki, na których wiszą ramiona albo barki. *Kirch. An.* 4. Łopatka iest kość płaska cienka, z figury swoiey do tróykąta podobna. *Weych. An.* 46. Łopatka skopu. 3 *Leop. Num.* 6, 19. plec barana. 1 *Leop.*) Łopatka cielęca u rzeźnika iest z ćwierci przedniey cielęcia. *Mag. Mſk.* Rogi miał ieleń złotem lśniące, Z łopatek spuszczony Przez szyię bałabant wisiał kamieńmi sadzony. *Otw. Ow.* 394. Łopatka dolna, z kirść *Mącz.* das Hüftbein. *Cn. Th.* ŁOPATKOWY *ob.* Łopatczany. ŁOPATNIK, - a, *m*, co łopatą, to iest wiosłem, robi, der Ruderer, Ruderknecht; *Vd.* łopatar, veslar, ladjovosez. (*Rs.* лопа́тникъ kopacz). Ławy łopatników muzyka zasiadła. *Jabł. Tel.* 111. die Ruderbänke. Łopatnikom nisko w okręcie usieść kazał. *ib.* 10. °ŁOPATONOGIE ptaki, z gęsi. *Klon. Wor.* 35. łopiaſte, die ſchaufelfüßigen Gänſe. cf. łabędź z wiosłatą nogą. *Przyb. Milt.* 225.

ŁOPIAN, ŁOPUCH, - u, *m.*; ŁOPUCHA, - y, ż., *Bh.* łupen; *Sr.* 1. wopen'; (*Sr.* 1. łopeno, wopeno *folium* liść); *Vd.* łopuh, łupih, toriza; *Crn.* łapûh, łapûshje, łopatéka, erpje, zanzhe; *Hg.* łapu; *Cro.* łopûh; *Dl.* łoboda (cf. łoboda); *Ross.* лапу́ха, чернобы́лникъ, репе́й, репе́йникъ, репе́йникъ, репе́йникъ; (*Rs.* лопу́хъ оspa wietrzna; *Rg.* łopuh *verbascum*; *taxus*; łopuuh *blataria*); łopuh, cf. jak, = *Lappa Linn.*, die Klette, korzeń zażywany bywa do dekoktów. *Kluk. Rosl.* 2, 235. *Jundz.* 400. Marny łopian szeroko liście rozpościera. *Psalmod.* 37. Baczny człowiek uważa, co łopian, a co pokrzywa. *Rey. Zw.* 17. cf. znam cię ziołko, żeś pokrzywa). Jak łopusze, kto pod nie ognia więc nagarzonie Jakoś z lekka, płomienia nie podawszy, płonie, *cum spinosis ignis supponitur herbis. Zebr. Ow.* 52. Kto mi zgani wołową sztukę do chrzanu I z prostego sałatę kopru i łopianu? *Tward. Misc.* 190, we Włoszech łopian do sałaty zażywany bywa. *Syr.* 1425. Łopian goroleśny, albo plonny *rzep*, *Arction montanum*, die große Bergklette, Roßklette. *Syr.* 1427. Łopian, rzep wielki, *Łopuch*, bażyna *Cn. Th.* - §. *Łopucha*, - y, ż., *Raphanus Raphaniſtrum*, gatunek rzodkwi; młoda dobrą paszą dla bydła. *Kluk. Dyk.* 3, 10. rzodkiew' dzika. *Jundz.* 336. wilder Rettich. ŁOPIANOPAS, - a, *m.*, *łuba* καμβοφαγος. *Przyb. Batrach.* ein Froſch in der Batrach., der Strunkfreſſer. ŁOPIANOWY, - a, - e, od łopianu, Kletten=. *Crn.* erpjóve). Dosa korzenia łopianowego. *Dyk. Med.* 3, 628. Łopianowy wieniec. *Eras. Ob. Jiii.*

ŁOPOT *herb*, ielce od szabli płaskie w krzyż ułożone. *Kurop.* 3, 31. ein flaches Wappen. *cf. Bh.* Łopota, Władyka z szlachcic.

ŁOPYSTKA. ŁOPYSTECZKA, - i, ż., którą lekarze głębokość rany mierzą *specium. Mącz.*, *Specillum* łopyſteczka, też łyżeczka uszna, też wierciadło i nieiaka też kopyſteczka do pomazowania oczu należąca. *ib.* cf. Kopyść, kopyſtka.

°LOR, *n. p.* Kaiąds Antoni (piszący teſtament) pisarz iawny z piorem, Też grabi co nań przyydzie °pezem albo °lorem. *Rey Wiz.* 58 *b.*

LORNETKA, - i, ż., ſkiełko, obiekt przybliżaiące. *Mon.* 71, 530. Ciekawy na palce się wspinam I przez lornetkę wpatrywać poczynam. *Zab.* 10, 24. eine Lornette.

LOS, - u, *m.*, *Bh.* łoś, *Crn.* łôs, baja; *Bs.* sgdrjebi; *Rs.* жеребей, жре́бій: Niderſ. lott, *Angl.* lot, *Dan.* lod, *Suec.* lott, *Ital.* lotto, *Gall.* lot; das Los. - §. rzecz iakakolwiek, kostka, kartka do losowania, das Los, womit man loſet. Kartka, laska, kość, i każdy inny znak, na którego odmianie przez przypadek oznaczoney, dostąpienie prawa polega, zowie się losem. *Gal. Cyw.* 3, 162. Na odzienie iego los puścili. *Sekl. Jan.* 19, das Los geworfen. O odzienie iego rzucali los. 1 *Leop. Joan.* 19, 24. Żołnierz o sukienkę Pańską losy ciskał. *Warg. Radz.* 64. Rzucanie losów, iest szukanie albo wiadomości, albo upewnienia w iakiéy rzeczy. *Boh. djab.* 2, 204. Przez miotanie losów go wybrali. *Stryik.* 284. U pogan bez losów miotania, człowieka nie zabiiano. *St. Dz.* 683. Trzykroć losy rzucano, ieśliby go spalić albo zachować. *Warg. Cez.* 35. Niewiaſt się radzą, aby losami i wróżeniem swoim, szczęście albo nieszczęście opowiedziały. *Warg. Cez.* 33. Gdy się iuż Litwa z łupem z Polski wracała, ieden z nich puściwszy los, iak to mieli w obyczaiu, zawołał: biada nam! źle póydzie sprawa nasza. *Stryik.* 257. Lud puścił los, aby wybrali iednę część z dziesięciu, z *Leop.* 2 *Esdr.* 11, 1. Losem dostany. 1 *Leop.* 1 *Par.* 26, 13. *Ross.* жре́бный. Losem przypadły udział повытокъ. - *fig.* Nie wiedzą, iak komu w otrzymaniu zwycięstwa los padnie. *Paszk. Dz.* 58. iak kostka padnie). Puść z nami los, mieszek ieden nie-

chay będzie nas wszyſtkich, *Birk. Kaz. Ob. K* 2. - §. 2. zdarzenie, szczęście, nieszczęście, przygoda, dola, der Zufall, die Fügung, das Ereigniß, Glück, Unglück, Schickſal, Loß. *Sr.* 1. łoś, łoſk, yzipab, *Vd.* loſa, srezha, sdrib, pergodba, spodobnoſt, spoduba, povſtava, svanzhek, perpod, naposlanſtvu, vredba, naposlanje, dopushenje (*ob.* dopuſt); *Crn.* srezha, sdrib, napadanje; *Sla.* dogadja); *Bs.* udes, ossuda bosgja, srechja, srichja; *Cro.* szrècha; *Dl.* szrichya, kob; *Hg.* szerencho; *Rs.* година (cf. godzina), судьбá, судьбина, полученій, жребій, жéребей, рокъ (cf. rok, wyrok) удѣлъ (cf. udział). O losie nieszczęśliwy, okropny momencie, Co tu mówić, iak radzić w takowym zamęcie! *Teatr.* 43, 94. Los nieszczęśliwy, *Bh.* pobroma. O losy srogie! kiedyż mnie trapić przeſtaniecie? *Teatr.* 34 *c*, 83. Ach na iakież ieszcze przyydziemy losy! *ib.* 54, 57. Los dobry, szczęśliwy *Ec.* благорождённость, *Gr.* ἐυλαχία. Zabawno patrzyć na fortuny losy, Jak iednych wznosi, drugich vpokarsa. *Kras. Liſt.* 120, kolcie). Nie los to zdarzył, lecz ten który losom Bóg wszechmogący kieruie i włada. *Kras. Woy. Choc.* 34. Wielkich panów kochanków los zawsze był ten, niedługo w faworach opływać, *Klok. Turk.* 57. Nie iedne to są ludzi losy, Jedni torby dźwigaią, drudzy noszą trzosy. *Zab.* 14. 68. Panie w rękach twoich losy fortuny moiey. *Lach. Kaz.* 1, 504, odmiany szczęsne lub nieszczęsne). Niemasz o losach nauki, Albo zgadnienia ich sztuki. *Jak. Bay.* 65, cf. kabała, wrożba). Niczego bardziey nie życzę, iak los swóy z twoim iednoczyć. *Teatr.* 30, 77. Bydź losu swoiego panem. *Niem. Kr.* 3, 118. Nie ieſt to łaſką dadź życie człowiekowi, ale myślić o iego wychowaniu i losie. *Teatr.* 49 *c*, 2. Oyczyzna o waszym szczęściu i losie nie zapomni. *Gaz. Nar.* 2, 257. Los twóy zupełnie na siebie biorę. *Teatr.* 31, 37. opatrzenie twoie). Na los, na szard, na trafunek, na przypadek; auf gut Glück, auf Gerathewohl. Na los póydę, trafię-li lub nie, *Teatr* 22, 113.

Pochodz. *losować*, *losownik*, *losowy*.

ŁOS, - ia, *m.*, *Bh.* łoś, oleyen (cf. ieleń); *Crn.* lòs, elzen, elen, sedlòn; *Rs.* лось, лóсинъ, сохáтый; *cervus alces Linn.* zwierz wielkości miernego wołu; samiec ma rogi łopaciaſto kończące się; samica zowie się krową. *Lad. H. N.* 97. *ob.* łoszyca). *Kluk. Zw.* 1, 340. *Warg. Cez.* 162. das Elend, Elendthier, Łoś zamorſki *ob.* ren. - *§.* Ryba łoś *ob.* klepień, cf. łosoś. *Sien.* 304.

ŁOSI, - ia, - ie, *Rs.* лóсей, Elends-. Skóra łosia *Rs.* лосúна, iedna z naygrubszych, ledwie kulą przebita. *Zool.* 370. Kolet miał na sobie łosi. *Tward. Wład.* 162. *Rs.* лосúнный. Łosia ſkóra, trzeci żołądek zwierząt przeżuwaiących. *Sak. Pr.* 71. cf. żwacz, czep, księgi).

ŁOSICA, - y, *ż.*, ſkóra łosia, *Rs.* лосúна, Elendshaut. kurtka łosia. ein Collett. Junak w kusey łosicy. *Nar. Dz.* 3, 137. Krzyknął P. Kordasiewicz, biorąc się iuż do rękawic i nieswyciężonéy łosicy. *Mon.* 71, 493. *diſig.* łoszyca.

ŁOSKOT, - u, *m.*, *proprie ſtrepitus, quem edunt nuces, dum franguntur. Cn. Th.* (może etym: łuſka) das Knacken, Krachen, Knallen (cf. łom, łomot) *Bh.* rachot; *Rs.* лопотня. Wiatr czyni łoſkot na Karpacie. *Jabł. Buk. R* 2 *b.* Szczękiem i łoſkotem, iakby nieprzyiaciela zbliżaiącego się, ieden drugiego ſtrachu nabawił. *Pilch. Sall.* 210. ŁOSKOTAĆ, - al, - oce *Intr. ndk.*, łoſkot wydawać, *Bh.* rachotiti), einen Knall von ſich geben, knallen, krachen. Tak gruchła w puſtogłuchym umroku kraina, Jak gdy piorun z daleka łoſkotać zaczyna. *Przyb. Ab.* 132. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 280. ŁOSKOTNY, ŁOSKOTLIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, łoſkocący, łoſkot wydaiący. knackend, knallend, krachend. Potwora wſtaie i zgrzyt wydawa łoſkotny. *Przyb. Milt.* 57. Przeſtraszony łoſkotnym rozruchem. *Kras. Ofs. C.* Łoſkotne źrzódło. *Stas. Num.* 2, 49.

LOSNIK *ob.* Losownik.

ŁOSOŚ, - ia, *m.*, ŁOSOSIEK, - ſka, *m.*, *dem.*, *Boh.* łoſoś; *Hg.* lazarz; *Vd.* som; *Bs.* sóm; *Rs.* лóсъ, сёмга, горбýша, мышáвь cf. łososiopſtrąg). *lat. med.* lahsus, lasso, *Ital.* Laccia; der Lachs, *salmo salar Linn.*, nayprzednieysza i nayszacowniejsza ryba; wychodzi z morza u nas w Wisłę, Niemen, Dźwinę. *Kluk. Zw.* 3, 167. wielkości dużego szczupaka. *Zool.* 185. Łoſoś byſtrowody. *Myſl. F* 2 *b.* Gdy w mieszku ieno lin, niechay łoſoś na ſtole nie bywa. *Star. Ref.* 75. piędzią się mierzyć). Kiedy masz łososie kupić, uważ pierwey, czy cię na ślodzia ſtanie. *Opal. ſat.* 31. ŁOSOSIARNIA, - i, *ż.*, der Lachsfang. W ſtrumieniach, gdzie się obficie znayduią łososie, robią się na nie *łososiarnie*, iak na węgorze węgornie. *Kluk. Zw.* 3, 257. ŁOSOSINA, - y, *ż.*, mięso łososie, Lachsfleiſch; *Rs.* лососúна, сёмужина, сигóшина, омулёвина. ŁOSOSIOPSTRĄG, - a, *m.*, *salmo trutta*, die Lachsforelle, *Slo.* hlawátka; *Bh.* lozoſ, loſoś; *Hg.* lazarz; *Vd.* shlahtna poſterva; *Sla.* mladica; *Rs.* лóсось, лосóсекъ, омуль, кýнжа, кумéржа, нáрка, нáльма, нельмá, сигъ, сигóкъ. ryba pośrzednia między łososiem, i pſtrągiem. *Kluk. Zw.* 3, 167. podrybek. ŁOSOSIOWY, - a, - e, od łososia, Lachs-. *Vd.* poſtervni; *Rs.* лососéй, сёмужій, омулёвый, сигóвый. Narybek łososiowy *Bh.* ſtrblicky.

LOSOWAĆ, - al, - uie *Act. ndk.*, losy puszczać, los rzucać, miotać, losem rozdawać. losen, das Los werfen, ziehen; *Bh.* losowati; *Sr.* 1. loßuyu; *Vd.* losati, lossat, vosrati; *Crn.* lósam, bajam; *Ec.* жребствовати, балаmировать. *Sortio* losowanie, miotanie losów, rozdzielenie przez los. *Mącz.*, *Bh.* losowanj; *Rg.* zdrjebánje, zdrib; *Ec.* жребодáнïе, жребïедáнïе. Politycy ieszcze spór wiodą, ieżeli losowanie pożyteczne czy szkodliwe ieſt Rzeczpospolitym. *Wyrw. G.* 108. cf. loterya).

LOSOWNIK, LOSNIK, - a, *m.*, co losy puszcza, rzuca, der Loſer. *Cn. Th.*, *sortilegus* losnik, praktykarz, wieszczbiarz. *Mącz.*, ein Kabbaliſt, *Crn.* bajavka; *Ec.* жребïедáтель, жребïемётъ. - §. 2. ſtatek losowy, der Loßtopf. Zły wyrok z młodu o mnie dany Przez losownik od wróżki Sabelle wſtrząsany. *Zab.* 10, 349. *Jżyck.*

LOSOWY, - a, - e, od losu, Loß-, *Rs.* роковый. Kto się przypadkiem szczęścia lub nieszczęścia zyſkać co lub utracić odważa, i tym końcem z drugą osobą o poſtanowioną cenę umawia, ten zawiera ugodę losową. *Gal. Cyw.* 3, 158. Losowy ſtatek. *Cn. Th.* der Loßtopf, *Bh.* losni naboba. Losowa gałka *Cn. Th.* 931.

*LOSTOWAĆ, - al, - uie, *Intr. ndk.*, luszkować, (z Niem. Luſt) używać, roskosz plodzić, *cuticulam curare. Mącz.*, luſtig leben. (cf. paniczkować). W roskoszach loſtuiemy. *W. Poſt. Mn.* 321. Ty sobie tak bezpiecznie roskoszuiąc loſtuiesz. *W. Poſt. W.* 2, 165. LOST, - u, *m.* LOSTWO, - a, *n.*, luszczyk, Luſt, luſtiges Leben. Chroń się loſtwa Narcyssie i uciechy w boru. *Kchow.* 242.

Fabulosus, który się niepewnemi powieściami rad pęta, łżywy. *Fabulose* łżywie. *Mącz.* O nędzna obłudności, o nadzieio łżywa. „Jakaż tu iest twa sprawa omylna, fałszywa. *Rey Wiz.* 83. Łżywy, nieprzyiaźliwy. *Rey Ad.* 38, *mendaces fallaces.* Kupiectwo kłamliwe, chciwe, łżywe. *Petr. Pol.* 2, 171. Potwarzy, które ięzyk łżywy wymierzył. *Susz. Pieś.* 1, *C b.* LŻYWY, łżący, zełżywy, ſchmähend, ſchändend; *Bh.* rauhawy (*ob.* urągliwy); *Vd.* sasramoten, shmagujezhen, obnashliun; *Rs.* хулѝтельный, ху́льный, порицáтельный, поно́сливый, ругательный, укори́тельный, укори́зненный, бранный; *Ec.* позо́рный, гаждательный (cf. *Ec.* лéстчїй chytry). Przyydzie na gnuśnego łżywe ubostwo. *Klon. Wor.* 34. Paweł był pierwéy błużnierzem i prześladowcą i łżywym. *W.* 1 *Tymot.* 1, 13, gwałtownikiem. *Bibl. Gd.*). Targaią me *poczciwe wszetecznie a łżywie. *Czach. Tr. K* 3.

Pochodz. *zełżyć*, *zełżywość*, *zełżony*, *obelga*, *odełżyć*.

Koniec drugiéy części tomu piérwszego.

trowſkí; *Vd.* lotern, lotrast, nezhist), spiżbúbiſch, ſtrelmiſch, ráuberiſch; *Sr.* 1. nekmanſtliwé. Dom moy, dom modlitwy będzie nazywan; a wy-ście z niego uczynili iaſkinią łotrowſką. 1 *Leop. Matth.* 21, 13, *Zrn. Pſt.* 2, 328. Łotrowſkie życie prowadzić. *Ld.* Ty się zemną łotrowſkie obchodzisz. *Weresz. Rgl.* 107. Łotrowi łotrowſkie się dzieie. *Rys. Ad.* 38. Łotrowſkie to więc czynią, co to w mocy maią; Iż tych figlów nikczemnych wolno dopuszczaią. *Rey Wiz.* 42. Sromota wielka ieſt, zwać się szlachcicem, a łoterſkie czynić. *Hrb. Nau. A* 5 *b.* Łotrza krew w ręce iego się burzy. *Teat.* 2, 108. ŁOTRYNIA, - i, ż., złośnica, nieżądnica, ein äuſſerſt laſterhaftes Weib; *Bh.* lotrowina; (*Crn.* lotréza, *Vd.* lotorza, z kurwa, *Rg.* lottrina *valde iners*). Herod z żoną łotrynią. *Sk. Dz.* 23. Cóż kiedy żona łotryną, zdradzaiąc męża swego w uczciwym iego. *Petr. Ek.* 62. Nie było ieszcze takich łotryń na ten czas. *Birk. Kaw. Mal. B* 2 *b.* Kiedy między chrześciany widacie łotry albo łotrynie, nie zgarszaycie się. *Zrn. Pſt.* 3, 788 *b.* ŁOTRZYK *ob.* łotr.

*ŁOTUNEK, - nka, *m.*, n. p. Lichwiarz bierze lotunek pięćdzies ątkrotny. *Klon. Wor.* 76. Kiiem wilka upomni, niech płaci lotunek, Rad w oborze włodował, w sieci dał rachunek. *Myſl. D* 2 *b.* cf. ładunek, cf. bitunek). - *§. 2) Pewną *łotunku miarę pokazuie, *praecepta volandi tradit. Zebr. Ow.* 195, *ob.* łot, latanie.

ŁOTUSOWE drzewo, *Celtis Linn.*, łotna iagoda, der Zirgelbaum, Lotusbaum, Neſſelbaum, drzewo wielkości wiązu; gałęzie od sporego wzrostu do ziemi się gną. Owoc podobny do wiśni. *Kluk Ros.* 2, 64.

ŁOTYSZ, ŁOTWIN, - a, *m.*, rodowity z Łotwy, rodu Łotewſkiego, ein Lette. Gdy się przyda noclog u chłopa Łotysza albo Igowinnina, bardzo trzeba oſtrożnym bydź, bo we śpiączki wnet zabiią. *Gwag.* 414. ŁOTWA, - y, ż., część lub kraina w Inflantach, Lettenland. W Litwie, w Zmudzi, w Łotwie. *Syr.* 1344. cf. Łotewka). - §. *collect.* Łotwinie, Letten.

*ŁOW, - u, *m.*, ŁOWY, - ów, *plur.*; *Bh.* łow, honba (cf. gonić, gonitwa); *Vd.* lou, lovitje, jaga, popad, vjetje; *Crn.* lov; *Cro.* lov, lovina, lovlenye, lovitva; *Bs.* lov, lovgljenje; *Sla.* lov; *Rg.* lóv, loov, lovina; *Sr.* 1. honibba; (*Sr.* 2. łowene, łoſene rybołów); *Ross.* ловля, ловительство, охóта (cf. ochota); *Ec.* ловъ, ловлéнïе, плодъ, охота псовая (cf. *Celt.* llav, *Hiber.* láf *manus*); połów, polowanie, łowienie zwierząt, ryb, die Jagd, das Jagen, das Fiſchen. Dla tęſknicy na łów ieżdżą, albo piią. *Erax. Jęz. Dd* 6 *b.* Na łowie zaſtrzelon w palec, umarł. *Biel. Sw.* 77 *b.* Bawiąc się łowem, zwierz gonił. *P. Kchan Jer.* 198. Z łowu Esau przyniósł oycu potrawę. *Biel. Hſt.* 14. Na łow się przeieżdżay. *Sien.* 481. Częściéy na łowy dla wolnéy myśli, niż dla zwierza wyieżdża. *Lub. Roz.* 518 Żywot ich wszyſtek w łowach. *Warg. Cez.* 139. Łowy się bawić, z polowaniem, polować. Łowy, nauka łowcza. *Cn. Th.*, łowiectwo, Jägerey. - Łow ryb, Fiſchfang. Przychodzę z łowu, na którym ułowiłem wielką rybę. *Birk. Dom.* 81. Jedź na głębią, a rozrzućcie sieci wasze na łów. *Leop. Luc.* 5, 4, zapuśćie sieci wasze ku łowieniu. *Bib. Gd.*). - §. *fig. tr.* Jechać na kozactwo, oni to zowią w pola albo w łowy. *Biel. Sw.* 283. cf. na harc, ſcharmuzíren reiten. - §. Łowy, mieysce łowow, bądź na zwierzynę, bądź na ryby, der Ort, wo man jagt, oder fiſcht, Jagd, Fiſchfang. Wyspa ta dosyć ma lasów i chroſtow, przeto też ma dosyć łowów i dobytków. *Boter* 41. Wyspa ta puſta, lecz łowy ryb ma osobliwe. *ib.* 55. (LOWANIUM *indeclin.*, miaſto z sławną akademią w Brabancyi. *Wyrw. G.* 247, die Stadt Löwen). ŁOWCA, - y, *m.*, albo przeiemca, pies, który opowiada zająca, że był tam, gdzie go przeiął, i zwoływa towarzyſtwo, aby go z nim szukali. *Oſtror. Myſl.* 29, ein Spürhund, der bey der Witterung des Haſen anſchlägt. ŁOWCZANKA, - i, ż., corka łowczego, des Jägermeiſters Tochter. ŁOWCZY, - a, - e, od łowów, Jagd-; *Bh.* lewči; *Vd.* louſki, lovni; *Sla.* lovacſki; *Rs.* ловчій, охотничеſкій, охотничій (*ob.* myśliwy, cf. ochoczy). Łowcze księgi. *Cn. Th.*, Jagdbúcher. Troiaki gatunek psów nayduiemy, ieden łowczy ku łowieniu zwierza, drugi ku ſtraży bydła, trzeci ku ſtraży domowéy. *Cresc.* 568. Opasuie go, wałem dzid, łowcza gromada, A zwierz nieuſtraszony wściekle na nie wpada. *Przyb. Lux.* 123. Łowcza trąbka. *Ld.* Wsi łowce, które na łowiech siedzą, tak osoczne, iako i wszelakie inne, na iakichkolwiek powinnościach zaſtawione, płacą z włoki po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 668, jagdpflichtige Dörfer, die das zur Jagd Nöthige veranſtalten müſſen. ŁOWCZY, - ego, *m.*, *subſt.*, rządzca łowow, der Jägermeiſter; *Rg.* nadlovnik; *Rs. obs.* ловчій; *Rs.* соколиничій, cf. sokolnik). Łowczy Koronny, Łowczy Litewſki, Łowczy nadworny Koronny, der Kronhofjägermeiſter. Przyiechawszy do państwa Łowczych. *Kras. Pod.* 2, 138 Łowczowie nazwani od dozoru polowania królewſkiego. *Skrzet. P. P.* 1, 200. Xiążęcy łowczowie nazywali się paiarzami. *Czack. Pr.* 2, 257. Łowczy u prywatnego, der Oberjäger. Gospodarz gospodarnie myśliwy, trzyma tylko łowczego łowiectwem rządzącego, myśliwych do bicia zwierząt i chłopca do psów. *Kluk. Zw.* 1, 380. Ze ſtrzelczyków na łowczych ich awansowano. *Teat.* 19 *b*, 6. - *fig.* łowczy, z łowiący, czyhaiący, dybiący na co, ein Jäger, Lauer auf etwas, der auf etwas Jagd macht. Łowczych na świecie naywięcéy. Sami łowczy na świecie: ci rozkosz, ci sławę, ci pieniędzy szukaią. *Zegl. Ad.* 133. - Nimrod mocny łowczy. *Zygr. Papr.* 165. myśliwiec, łowiec. ŁOWCZYC, - a, *m.*, syn łowczego, des Jägermeiſters Sohn. ŁOWCZYNA, - y, ż., żona łowczego, die Jägermeiſterinn. - §. łowiąca, poluiąca, myśliwa, die Jägerinn; *Rg.* lovnisza, lovizza, lovcjarisza; *Bs.* loviça; *Rs.* охотница; *Sr.* 1. honičjerka. Łowczyna zalękła szczwaniem łowczym gnana pierzchała, *venatrix. Zebr. Ow.* 42. ŁOWIĆ, - ił, - i, cz *ndk.*, złowić, ułowić *dk.*, (Ławiać *frequ.*); myśliwczym albo rybackim sposobem, zwierzęta, ptaſtwo, ryby chwytać, łapać, auf der Jagd fangen, Wild erlegen oder fangen, Vögel fangen, Fiſche fangen; *Bh.* lowiti; *Sr.* 1. łowići; *Sr.* 2. łoiſch; *Vd.* loviti, jagati, vjeti, vjemati, sloviti; *Crn.* lovim; *Cro.* loviti, lovim; *Sla.* loviti, fatam, hvatam (cf. chwatać, chwytać); *Bs. et Rg.* lovitti; *Dl.* loviti pticze; *Rs.* ловить, ловлю, изловить. Łowią kuropatwy sieciami za pomocą legawca. *Cresc.* 630. Wilki dołem łowią. *ib.* 638. Lepiéy rob-

niż ptaki łowić. *Cn. Ad.* 441. Kot, gdy chce łowić myszy, Tak się utai, że prawie nie dyszy. *Bratk. H.* 2. Łów sobie kotku. *Rys. Ad.* 38. cf. leniwemu pieczone gołębie nie wlecą w gębę; cf. leżąc wilk nie tyie; cf. bez prace nie będą kołacze). Ryby łowić, *Sr.* 1. rebé wópu, rebacyju; *Crn.* ribshûjem; *Vd.* ribiti, ribe loviti; *Ben.* ribbati; *Cro.* ribariti, ribârim, ribe lovim, Fiſche fangen, fiſchen. Ryby łowić w zarybionych ſtawach, ieziorach. *Mon.* 66, 101. Ustawicznie ryby ławiał wędami, i drgaiące wędziſkiem wyprowadzał z wody. *Otw. Ow.* 128. Na wędę łowić *Vd.* s' ternam ribiti, s' vudizo loviti; *Ec.* у'дю, удящею ловлю рыбу. Tu nigdy ryb nie ławiaią. *Kosz. Cyc.* 199. Był człowiekiem ryby ławiaiącym. *Otw. Ow.* 549. W odmęcie łowić. *Teat.* 48 *b*, 28, *ob.* odmęt). Próżna rzecz w lesie ryby łowić. *Min. Ryt.* 4, 221. cf. próżno szukać włosów u łysego). *Piscari in aëre*, na powietrzu łowić, to ieſt, tam szukać, gdzie niemasz nic. *Macz.* — *Burl.* Pijakom się często trafia ryby w łóżku łowić. *Comp. Med.* 361. t. i. podlewać się, ſich im Bette bepiſſen. Lekarſtwo dla tych, co w nocy w łóżku ryby łowią. *Haur Sk.* 301. — Raki łowić, łapać, chwytać, *Vd.* rashiti, rake loviti, krebſen. Perły łowić, z dna pod morza dobywać, Perlen fiſchen. Mało tam warte perły, gdzie je łatwo łowić. *Teatr* 46 *c*, 27. — *Fig.* łowić ludzi, zjednać sobie, zniewolić sobie, fangen; fiſchen, zu bekommen ſuchen, bekommen. Nadzieią łowią ludzi iako wędą; ale mądry nie da się ulapić, zna tę ponętę, wie czym ryby łowią. *Lub. Roz.* 105. Skanderbek szlachetną swą naturą osobliwie umiał sobie ludzi łowić. *Baz. Sk.* 228. Takci dudki łowią. *Cn. Ad.* 1153. Głupcy siebie mową, a drozdy gnoiem łowią. *Chmiel.* 1, 75. Konſtantyna Aryanie łowili, że im wierzył. *Sk. Dz.* 208, ſie nahmen ihn für ſich ein, bekamen ihn auf ihre Seite. Czasem się łowiło kobietki. *Teatr* 43 *b*, 94. W mieyscach ukrytych zasadzki czyni, aby rozerwane nasze łowić mógł. *Warg. Cez.* 146, złapać, w niewolą wziąć, auffangen. Sułtan wielu sposobami zwykł łowić dostatki sług swoich. *Klok. Turk.* 62, porywać, an ſich reiſſen. Kto rzeczy wedle czasu łowi, nie może się zawieść. *Lub. Roz.* 463, t. i. prędziuchno korzyſta z rzeczy, erhaſchen. Często rzeczy dobrze nakierowane odmieniaią się; dobrze tedy robi, kto rzeczy podług czasu łowi. *Mon.* 74, 132. — Śmierć, pogrzeb łowić, z iść na złamaną szyię, den Tod ſuchen, ſich den Tod holen. W nurt wskoczył Nareya i śmierć łowił, głupi w swéy urodzie. *Jabł. Tel.* 113. Nie chciéy bez potrzeby szukać niebezpieczeństwa, à łowić pogrzebu. *ib.* 165. — §. łowić na co. *Stryik.* 656, *fig.* dybać na co, czyhać na co, auf etwas lauern, Jagd darauf machen. Djabeł pilnie na to łowi, aby białość odjął człowiekowi, na tę on zawsze dybie, aby ią mógł skazić. *Papr. Kol. N* 3. ŁOWIENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, (*Bh.* lowení), das Fangen oder Jagen der Thiere; łowienie ptaków, der Vogelfang, das Vogelſtellen; łowienie ryb, pereł, der Fiſchfang, Perlfang, das Fiſchen. ŁOWICZ, - a, *m.*, miasto w Rawskim. *Dyk. G.* 2, 105, eine Stadt in der Woiw. Rawa. Łowicz, mówi Sarnicki, nazywa się od łowów, czyli polowania, na które tam uczęszczali książęta Mazowieckie. *Ład. H. N.* 89. ŁOWICKIE księſtwo, arcybiſkupom Gnieznieńskim od Konrada Mazowieckiego ustąpione. *Dyk. G.* 2, 105, das Fürſtenthum Lowitſch. ŁOWIEC, - wca, *m.*, *Bh.* lowec; *Bs.* lovaç; *Sla.* lovac; *Rg.* lòvaz, lovcjâr, lovnik; *Vd.* lovez, louz, jager; *Crn.* lovz, lovshe; *Cro.* lovëcz, jagar; (lovâaz *agaso*, *Hg.* lóvö, z ſtrzelec, *Hung.* lovas, lovagos, *eques*); *Ross.* ловецъ, ловчій, охотникъ; *Sr.* 1. honicjeŕ; który poluiąc zwierzęta łowi (cf. myśliwiec), der Jäger. Nemrot był duży łowiec. 3 *Leop. Genes.* 10, 8, wielki myśliwiec). O sposobach, któremi maią łowcowie myśliwi ptaſtwo łowić. *Haur* 278. Jednorożec żadnym fortelem łowców nie może bydź poimany. *Birk. Chmiel. C b.* Łowiec sieci zakłada. *Gor. Sen.* 275. Na łowca zwierz. *Rys. Ad.* 47. (cf. Nie przedaway niedźwiedzia, aż będzie zabity; cf. Łożka brać na niedźwiedzia, na odyńca mary, Kurę śmiele bierz z koyca, każe łowiec stary. *Pot. Pocz.* 227. — *fig.* O iak ci święci łowcowie latali po Azyi i Indyi, dla nawracania grzeszników. *Bals. Niedz.* 1, 229; przepowiadacze ewanielii, missyonarze). — Kmieć na grosz, pan na kmiecia, ksiądz na pana łowiec. *Pot. Jow.* 24, chciwy, chytrze zachodzi). ŁOWIECKI, - a, - ie, *Bh.* łowecky; *Crn.* lovshke; *Sla.* lovacski; *Vd.* louski, louni, louliu, lovitliu; *Rs.* ловчій, охотническій, охотничій, od łowców lub łowiectwa, Jäger-. Służby łowieckie. *Czack. pr.* 1, 66. Czas nierządu i łowieckich naiazdów. *Przeſtr.* 192, Jägerzüge, Streifzüge, Streifereyen. ŁOWIECTWO, - a, *n.*, die Jägerey, Jagdkunſt; *Crn.* lovſtvu; *Vd.* lovitje, louſtvu, lovishtvu, loulenje); umieiętność przez zręczność i różne wynalazki łowić i bić zwierzęta. *Kluk Zw.* 1, 378, cf. myśliſtwo. — §. łowy, polowanie; das Jagen, die Jagd, Jägerey. Wielkie łowiectwo nie tylko nie czyni pożytku, lecz bardziey marnotrawſtwo. Pomnieysze łowiectwa czasem potrzebne są. Dzielą też łowiectwo na wyższe, die hohe Jagd, średnie, die Mitteljagd, i niższe, die niedere Jagd, do każdego liczą różne klassy zwierząt. *Kluk Zw.* 1, 378. Tylko łowiectwem żyiąc, zabiegli się w puszcze głęboko. *Stas. Num.* 2, 83. ŁOWISKO, - a, *n.*, mieysce łowów, czyli polowania, puszcza, eine Jagdwildniß, wüſte Gegend, wo ſich viel Wild aufhält. Hercyniyskie łowiska. *Fal. Fl.* 22. Kuryo aż po samę Dacyą przyszedł, ale ciemności się zarosłych łowisk uląkł. *ib.* 126. *Bh.* lowiſtě, *Rs.* ловище mieysce łowienia ryb, der Fiſchfang. ŁÓWKA, - i, *f.*, łów, łowy, łowienie, złowienie, der Fang. Nadała się tego roku łówka w Groenlandzie. *Teatr* 26 *c*, 115. ŁOWNY, - a, - e, co umie łowić, der gut fangen kann; *Rg.* lóvní; *Rs.* ловительный, ловильный. Nie każdy kot łowny. *Cn. Ad.* 607, cf. nie każdy co się po żołnierſku stroi, potyczki dosioi). Na myszy naylepszy sposob iest, kot łowny. *Kluk Zw.* 1, 308. Kot niełowny, co z łap upuści. *Jabł. Ez.* 3. Kot niełowny, chłop niemowny, często głodny. *Cn. Ad.* 360; cf. łów sobie kotku, cf. bez prace nie będą kołacze; wilk leżąc nie tyie). — §. 2) łowny, z którego łacno ułowić, leicht zu fangen. *Cn. Th.* ŁOWNO *adverb.*, łacno do ułowienia; *fig.* Mowno i łowno po wszystkich ulicach, Po karczmach i po kramnicach. *Kniaz. Poez.* 2. 199, łacno było co ułowić, ukraść, es war da leicht etwas zu fiſchen. ŁOWY, - ów, *plur.*, *ob.* łow.

Pochodz. *doławiać się*, *dołowić się*, *nałowić się*, *ła-*

czołowstwo; *obłów*, *obława*, *obławiać się*, *ołowić się*, *połów*, *poławiać*; *ułowić*; *rybołów*, *samołowka*; *załawiać*, *wzławiać*, *złowić*, *zbiołów*, *wyławiać*, *wyłowić*.

ŁOY, - oiu, *n.*, *Bh.* łůg, łog; *Sr.* 2. łoj, woi; *Sr.* 1. łoi, woi, woy, toi; *Cra.* łoj; *Vd.* loi, loj, lui, jivouniza; *Cro.* loy, *Bs.* loj, tollillo; *Rg.* loj, looj; *Rs.* сáло, салъцо (cf. sadło; *Rs. et Ec.* лоиї; вдоь имт смола, cokolwiek stopiono, n. p. siarka, żywica, smola, cf. *Etym.* lać), der Talg, Unſchlitt (Juſelt). Tłuſtość zwierzęca, ktora po rozpuszczeniu tężeie w nieiakim stopniu, n. p. od owiec, koz, krów, wołow etc. zowie się łoiem. *Kluk Zw.* 1, 54. (cf. smalec). Łoiami zowiemy te oleiu, które otrzymamy z zwierząt. *Krumł. Chy.* 132. *Prov.* Łóy piio, a maslem się smaruie. *Rys. Ad.* 38. *melle se perungit*; cf. buczuo a w pięty zimno). ŁOYNY, - a, e, - o *adv.*, loiſty, pełen łoiu, tłusty, talłig, fett; *Rg.* lojni; *Bs.* lojan; *Rs.* сáльный.

Pochodz. *łoiowy*, *łoić*, *złoić*, *łoiowaty*.

ŁOZ, w ŁOZ, ŁOZEM *adv.*, wolno, bez przeszkody (cf. łożny, cf. *Ger.* los), frey. Teraz łozem otworzone wrota do korony pogaństwu. *Tward. W. D.* 11. Uciekaią, ziemię otworzywszy wszyſtkim w lóz inkursyom. ib. 268. Łózem ręce opuszczą, zadumani i tu i sam chodzą. *Tward.* 84. Łózem rozpasany na wszyſtko biegał. *Hor. sat.* 247.

Pochodz. *łazać*, *łóżny*, *łużny*, *łóżno*; *łózować*, *łózować się*.

ŁOZA, - y, ż., *Cro.* łòza *sylva*, *palmes*, *vitis*, łozicza *sylvula*; *Rs.* лоза, лозка, лозочка pręt, rózga, лозань cięcie rózgą; *Crn.* loza; *Vd.* łozhje *iuncus*). - *Pol.* łoza *siler*, die Waſſerweide, rodzay wierzby; krzew średnicy wielkości; liście do iwowych podobne. *Kluk Rośl.* 2, 57, bagno drzewko, cf. łozina. - §. ogólnie krzewina, Strauch, Buſch. Tak mało ziarno gorczyczne, a taką wielką łozę puszcza, iż i ptacy się na niéy chowaią. *Sk. Kaz.* 318. Jedna ſtrona Dniestru, lasem i okropnemi łozami przyćmiona. *Tward. Wład.* 116. - §. łoza, z macica winna. *Urzinus*, *apud Cn. Th.* 378, *Bs.* łoza *vitis*, łozica *viticula*; *Rg.* łòza, łozizza (łozovina *pampinus*, hvoja łozova); *Cro.* loza, vinika, tèrsa; *Dl.* łosa, łosicza; *Sla.* vinova loza; *Vd.* terſa, vinſka terta, grebeniza; *Rs.* виноградная лоза; *Ec.* ванная лоза, рóждïе.

ŁOŻA, - y, ż., z *Franc.*, łoża teatralna, przegrodzona niby komorka dla spektatorów, die Loge im Theater, *Teatr* 24, 36, cf. ray). Pod czas komedyi w loży Jéymościney dla mnie tylko samego nie ma miéysca. *Teatr* 34 *b*, *B.* - §. Loża frankmasońſka, die Freymaurerloge. *Pam.* 83, 111. (ŁOZAK *ob.* Luzak).

ŁOŻE, - a, *n.*, (*Etym.* łożeć, cf. leża), miéysce leżenia, *Bh.* łůje, łoje; *Slo.* łůje; *Sr.* 1. łoje, wojo, łojto; cf. *Cro.* lósz, z trumna), der Ort zum Liegen. - §. łoże do sypiania, łóżko, das Bett; *Bh.* łůje, poſtel (*ob.* pościel); *Rg.* łòza, loogh; *Cro.* poszteły, drevo poszteliyno, ſkampet; *Dl.* odar; *Rs.* кровáть, кровáтка, кровáтница. Do gierady należą przykrycia łożne, prześcieradła, łoże, wezgłowia. *Szczerb. Sax.* 135. Gdy się spać kładę na łoże, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. Usłyszawszy o cudach Jezusowych, tych, którzy się źle mieli, na łożach do niego nosili. *Sekl. Marc.* 6. Słać łoże. *Gaw. Siel.* 370. Choremu złote łoże, nic nie pomoże. *Zab.* 7, 223 *Koſſ.* Nie pomoże malowane łoże. *Ryś. Ad.* 49. Wzdycha na śmiertelném łożu. *Mon* 75, 581, auf dem Todtenbette. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, Wszyſtkiey siły, wszyſtkiéy krwi dobywa, Żeby serca ratować. *Tward. Wł.* 138. - Łoże, z małżeńſkie łoże, małżeńſki ſtan, das Ehebett, der Eheſtand. - Rozłączać się od ſtołu i łoża. *Gal. Cyw.* 1, 42. Prawo zabrania Sultanowi słodyczy łoża małżeńſkiego. *Węg. Mar.* 1, 74. Gdy mąż z wolną białogłową ma sprawę, ten swoie łoże gwałci; gdy z cudzą żoną, cudze łoże maże. *Karnk. Kat.* 345. Jeżeliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łoże nierządem cudzołożnym maże się. *Kucz. Kat.* 3, 146. - *tr.* Dobrego łoża, złego łoża dzieci, z dobrze lub źle urodzone, prawnie lub nieprawnie spłodzone, Kinder ehelicher oder unehelicher Geburt. Dzieci własne i dobrze narodzone, albo z dobrego łoża są, które się w ſtanie małżeńſkim uczciwie rodzą. *Szczerb. Sax.* 113. Dobrego łoża dziedzica spłodzić nie może, kto nie w prawym małżeńſtwie mieszka. *ib.* 15. Dzieci złego łoża mogą się dać uczciwemi. *Chełm.* 73, *Otw. Ow.* 425; *Rs.* маîтникъ бękart, *adj.* маîтничищный. Dway synowie, których z niewolnicy miał, za syny dobrego łoża poczytani byli. *Sk. Dz.* 1163. Sądowi duchownemu należy sądzić, Które dzieci dobrego łoża są albo nie. *Herb. Stat.* 157. - *Meton.* Płci piękna przeſtań żądać za łoże korzyści. *Hul. Ow.* 70, t. i. za sprawę cielesną). - §. łoże, podsada lub osada rozmaitych rzeczy, die Unterlage, oder auch Einfaſſung, bey mancherley Sachen. Warſtwy te ziemi są poprzedzielane cienkiem łożem kamienia czarnia-wego. *N. Pam.* 24, 344. Łoże albo osada armaty, ze dwu długich ramion z mocnych błochów porządzonych. *Archet.* 3, 60; lawety, die Lavetten der Kanonen. Łoża armatne są to okładki drewniane z dwoch długich i mocnych ścian, spoionych z sobą trzema lub czterema poprzecznemi szponami. *Jak. Art.* 3, 300. Na łożach kładą się armaty, aby ich wygodnie użyć można. *Leſk.* 2, 241. W Galacie Tureckich armat wiele leży, tak na ziemi, bez łoża i bez kół, tylko same rury. *Bielſk.* 571. Łoża moździerzowe, Mörſerblöcke, nie na swoich kołach, ale na służących do tego wózach, przewożą się. *Jak. Art.* 3, 300. - Łoże u fuzyi, u ſtrzelby, z osada, *Ross.* лóжа, der Schaft einer Flinte, eines Schießgewehrs, Rohrs. Bez rury samo nie muszkietem łoże. *Pot. Pocz.* 220. Kto się chce nad możnieyszym zemścić, a nie może, Niech się nie rwie do ſtrzelby, gdy bez rury łoże. *Pot. Arg.* 434, cf. z motyką na słońce). Obróciwszy rusznicę łożem, po małutku dybie. *Pot. Jow.* 2, 71. kolbą. - Łoże iarzmowe; *scheboeum*, das Jochgeſtell; iarzmowe wici, *coum*, die Jochwinde. *Cn. Th.* 335. - Łoże u cieśli, ſtolarzów, dziura do spoienia drewien, gniazdo. *Cn. Th.* 371, *Dudz.* 23, das Zapfenloch. Łoże biegunów, u wałków, kół młyńſkich, u taczek, u wind; drzewo wydrożone, albo żelazo żłobkowate, w którym się koła młyńſkie etc. obracaią. *Włod.*, *Cn. Th.* 371, *Dudz.* 23. - Łoże u procy *Tr.*, ſkóra, w któréy kamień leży, das Schleuderleder. - §. Łoże rzéki, z rów, którym płynie. *Cn. Th.*, koryto, das Bett eines Fluſſes, łożyſko; *Rg.* loogh; *Vd.* tezhishe, ſtruga; *Sr.* 1. ręczné zbéw, ręczné zpad; *Bh.* rječiſtě, řečiſte; *Slo.* gárek, řeka mezy brehy. Pokopano wiele ſtawów, które można by-

to każdego czasu wodą napełnić, przez łoża rurmusowe. *Pilch. Sen. list.* 2, 156. ŁOŻECZKO, - a, *n.*, *demin. nom.* łoże, das Bettchen; *Bs.* odrić, posteglica). Łożeczko moie miękkie, na powrozach rozbite, kołdrą *Turską wzorzystą pokryto, wonnych ziół na nim pełno. *Birk. Zyg.* 26. Szczupłe łożeczko. *Tward. Daf.* 15. Spoczywaiąc na łożeczku leży. *Ausz.* 63. (ŁOZINA, - y; *f.*, (cf. łoza), *salix pentandra*. die Waſſerweide, między wszystkiemi krzewami do grodzenia płotów naygodniejsza. *Kluk Rosl.* 2, 57. *Jundz.* 491. *Rs.* вемка, черноталъ. - §. b) ogólniéy: chroſt, krzaki, Gebüſch, Geſträuch. On poczuie biegać czym prędzéy w łozinę. *Chroſt. Luk.* 273. Spiegowali mię gdzie między łoziną. *Chroſt. Ow.* 66. Teraz opatrzny winiarz do lasa po tyki Jedzie, gotuie noże, łozinę, motyki. *Zimor.* 215, może: na wici). Kosze z łoziny plecione. *Jak. Art.* 3, 24). ŁOŻKO, - a, *n.*, *ŁOSZKO *Cn. Th.*, *Bh.* łúško; *Sr.* 1. wojko, łojko; *Sr.* 2. łojíſchcjo, łojíſchcjko; *Vd.* poſtelishe (cf. pościel); *Cro.* posztelécza, spampet; *Sln.* pôstelja; *Bs* odar, poſtegija; *Rs.* кровáтка, кровáтница (cf. krawędź); *Ec.* кравать, кревать, одрь, одрà (cf. *Lat.* lectus, *Gr.* λέχος), das Bett, die Bettſtelle. Łożko rozpięte *Vd.* napneuna poſtel, shpanpat; Spannbett). Łożko do sypiania sosnowe, dębowe, lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. O téy godzinie iuż dawno w łóżku bydź powinien. *Teatr* 45, 86. W spasmach, mdłościach, migrenie, Jak na pół obumarła o łożko się rzuci. *Zab.* 15, 191 *Nagl.* Już do łóżka szedł, a kłaść się miał. *Kosz. Lor.* 123 *b*. Kto idzie na niedźwiedzia, łóżko wedle ſtarey Nagotny przypowieści, kto na dzika, mary. *Pot. Pocz.* 285. Rzadko który Sułtan spokoynie na łóżku umarł. *Klok. Turk.* 31, *Lach. Kaz.* 1, 91, naturalną czyli swoią śmiercią). Gdy cię zimnica o łóżko uderzy ... *Zab.* 5, 217, przymusi, żebyś się położył). Chorobą o łóżko uderzona, iuż zwątpiła o życiu. *Mon.* 65, 573. - Ryby w łóżku łowić *ob.* łowić). Łóżkiem się bawić. *Perz. Lek.* 87, chorować, leżeć. ŁOŻKOWY, - a, - e, od łożka, Bett-. Łożkowa deſka pobocsna, pobocznica, krawędź. *Vd.* spampet; das Seitenbret des Bettes. Łożkowa deſka u głów abo ſtrona, mieysce w łożku, z głowy, die Häupten. Nogi łożkowe *Bs.* nosgięçe; *Crn.* snôshje). Koperta łożkowa *Crn.* poplun, *Vd.* plahutu, poſtelnu nakrivalu, erjuha. Łożkowa zasłona, z franki, Bettvorhänge. Namiotek łożkowy. *Birk. Chmiel. A.* 3, t. i. pawilon. ŁOŹNICA, - y, *f.*, ŁOŻNIK, - a, *m.*, ŁOŻNICZKA, - i, *f.*, *dem.*, sypialnia, (cf. *Bh.* łojnice, *Sln.* loxnica *sponda*), *Boh.* lehanice; *Sr.* 1. léhanecza; *Bs.* losgnica, kamara; *Dl.* loonicza, sztanicza, krám; *Rg.* lóznisa, lòxa; *Ec.* лóжница; sypialna komora, das Schlafgemach. Wszedłszy dziecię do łożnicy, abo do sypialnéy komory, na modlitwę się uda. *Eraz. Ob. J.* Jam nędznik łożnicę gotował dla ciebie, I pochodnie służące weselnéy potrzebie. *Otw. Ow.* 38, „*not. thalamus* łożnica nowożeńska abo małżeńska, die Brautkammer.“ I pokoie i pańskie łożnice miaiąc ... *Chelch. Popr. A* 4. Skrzynie kazała wnieść do swéy łożnice. *Bud. Ap. T.* 3. Przepaść bezdenną ocean otwiera, Gdzieć na dnie iasnym łożnik zgotuiemy. *Tward Daf.* 27. W ſtroynych łożnikach złożyliście plecy. *Chroſt. Ow.* 156. Mierzył łożniczkę iednym prętem wzdłuż, i między łożniczkami pięć łokci. *Leop. Exech.* 40, 7, komorkę. *Bibl. Gd.* Łożniczki bronne. 1 *Leop. Exech.* 40, 9, komory bronne. 3 *Leop.*). Między pszczołami król łożnicę albo gniazdo swe nayprzeſtrzeńsze ma. *Kosz. Lor.* 136 *b*, komorkę). - §. 2) łożnica *ob.* łożna choroba, *ob.* łożny. ŁOŻNICZNY, ŁOŻNICZY, - a, - e, od łożnicy, *Rg.* loxnicni, Schlafkammer-. Owa się łożnicznego progu dochrapała, *thalami iam limina tetigit. Zebr. Ow.* 258. Pochodnie zapaliwszy do drzwi łożnicznych przychodzili, *Birk. Dom.* 50. ŁOŻNICZY, - ego, *m.*, *subſt.*, dozorca łożnicy *cubicularius*, pokoiowy, cf. komornik, kamerarz, *Sr.* 1. woja ſczelnik, woja ſwanik; *Rg.* loxnicjár, nadkramnik; *Dl.* losnichyar, der über die Schlafkammer geſetzt iſt, Kammerdiener, Aufſeher d. Schlafgemachs. Prosił go o coś iego łożniczy, kazał to przynieść, i oddał łożniczemu. *Bud. Ap.* 102. Cesarska wielmożność rozmaitemi urzędami, łożniczych, oddźwiernych i watarsów obwarowana. *Smotr. Lam.* 65. (ŁOŻNY *ob.* Łużny). ŁOŻNY, - a, - e, *Bh.* łojní, od łoża, leżenia, Bett-, das Bett betreffend. Przykrycia łożne abo kołdry. *Szczerb. Sax.* 135. Starzy wina bardziéy pragną, niż łożnéy pustoty. *Gorn. Do.* 278, t. i. cielesnéy rozkoszy, fleiſchliches Vergnügen. Łożna choroba czyli *łożnica*, *epidemicus morbus*. *Perz. Lek.* 87, *Vd.* lögar, gorrzha bolicsen, eine epidemiſche Krankheit. Tak się zowią choroby każdekolwiek, które o ieden czas w iakowéy okolicy wiele ludzi napadaią. *Perz. Lek.* 87. Zarazy czyli *łożnice. ib.* 88. Zaraza łożna. *ib.* 93. Moia żona od kilku dni łożną zarażona chorobą. *Pam.* 85, 1, 614. - Zwyczaynie *gorączkę* krwiſto palaiącą, *febrem acutam sanguineam* u nas chorobą *łożną* zowią. *Perz. Lek.* 49, das Entzündungsfieber. Łożna niemoc abo gorączka Węgierska. *Haur Sk.* 457, naywięcéy z mizernego życia pochodzi; ale też i z zarazy, bo ieſt zaraźliwa choroba. *ib.* 417. Ogniowa, t. i. łożna niemoc. *Spicz.* 236. Gorączka uſtawiczna, t. i. łożna niemoc, którą też zowią ogniową. *ib.* 203. Chłopi nasi ciężko zwyczaynie choruią, cierpią puchliny, *łożnice*, żółte choroby. *Haur Sk.* 99. - Pan go będzie cieszył w niemocy *łożnéy. Radz. Ps.* 41, 4, na łoży niemocy iego. *Bibl. Gd.*), bettlägrige Krankheit. Łożny, chory, *Vd.* leshezh, kiri boun leshi. *ŁOŻOGRZEY, - cia, *m.*, naczynie do ogrzewania łożka. *Tr.*, der Bettwärmer, die Wärmflaſche; szkandela, *Rs.* грѣлка. ŁOŻONY, *part. verbi* Łożyć *qu. v.* (ŁOZOWAĆ, Łózowanie *ob.* Luzować). ŁOŻOWANIE, - ia, *n.*, osadzenie armaty w łożu, das Laffetiren, das Einſetzen der Kanone in die Laffete. Francuzki sposób łożowania armat naypożyteczniéyszy ze wszystkich. *Jak. Art.* 1, 285. ŁOŻOWY, - a, - e, 1) od łoża, łóżkowy, Lager-, Bett-. - Od łoża armatnego, Laffeten-, *Rs.* ложенный, n. p. Sciany łożowe, mocne i długie dwa bale, spoione między sobą szponami. *Jak. Art.* 3, 315. Sam koniec ścian łożowych, czyli ogon łożowy. *ib.* 306. Moździerze łożowe, opatrzone czopami, któremi na łożu spoczywaią. *Jak. Art.* 2, 24. - (ŁOZOWY, - a, - e, od łozy drzewa, Bachweiden-; *Rs.* лозанный. Łozowe gałązki. *Zab.* 8, 306 *Nar.* Chroſt łozowy. *Kluk Rosl.* 1, 60). - ŁOŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, (*Etym.* leżeć, cf. *Lat.* locare, locus; *Vd.* loshiti,

poloshiti; *Sr.* 1. loju, lodzim, klaſci; *Rg.* loxitti; *Rs.* ложи́ть, ложу́, cf. klasć; *physicam significationem retinet solummodo in compositis:* dołożyć, nałożyć, obłożyć, położyć, przełożyć, przyłożyć, rozłożyć, ułożyć, włożyć, wyłożyć, złożyć, założyć). – §. łożyć na co, s obracać na co, nie oszczędzać na co, auf etwas verwenden, legen, anwenden, draufwenden, daran legen; *Vd.* ſkusiti, vagati na kai, vundajati na kai, goroberniti; *Crn.* utratiti (cf. utracić); *Bs.* harciti, trattiti; *Ec.* ижда́ваю, ижда́ніе. Temu należy zyſk zwycięſtwa, kto *na co* koszty, przewagi i krew' własną *łożył. Nar. Hſt.* 7, 121. Wiem, *zaś łożyłbyś* życie. *Teatr* 45 *d*, 7, das Leben laſſen. Sługa ieſt obowiązany cały czas i wszyſtkie swoie prace *łożyć na* usługi Pana. *Zab.* 16, 37. *Łożyć* całą pracę *do* posługi duchowney. *Xiądz.* 273. Umie dobrze czas swóy łożyć. *Teatr* 41, 19. *Łożyli* chętnie usiłności i życia swoie *na* usługę państwa. *Mon.* 65, 255. Królowie łożą tysiącami głowy ludzkie *na* dostanie iednéy piędzi ziemi. *Klok, Turk.* 103. Kto więcéy łoży, mniéy wydaie; więcéy łożywszy, gruntowniéyszą rzecz będzie. *Fred. Ad.* 106. *opp.* ſkąpy dwa razy traci). Czas *na rzeczach marnych łożony* ieſt wielką utratą. *Pilch. Sen.* 534. Czas wszyſtek ma być łożony na takich zabawach, którychby nam nie trzeba było taić i ukrywać. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 553. ŁOŻYSKO, – a, *n.*, miéysce leżenia, legania, łegowiſko, *Sr.* 1. łožiſče; *Bs.* losgiscte, ſtan, kuchja; *Vd.* leshishe, ſtalishe, ſtajalishe; *Rs.* ло́говище, ло́гово; *Ec.* ла́вина; die Lagerſtätte, das Lager. Uczynię Jeruzalem gromadami piaſkowemi i łożyſki smoków. *Leop. Jer.* 9, 1, mieszkanie smoków. *Bibl. Gd.*). Łożyſka Centaurowe. *Uſtrz. Tr.* 111. Mówi Jezus choremu: wſtań a wezmiy łożyſko swoie, a idź. *W. Poſt. W.* 2, 275, t. i. łoże, łożko, Bette. – §. łożyſka rzéki, łoże, koryto, *Boh.* řečiſtě, řeciſko; *Slo.* gárel; *Sor.* 1. rečzné zbew, rečzné zpad; *Vd.* teshishe, ſtruga; *Rag.* loogh, das Bett eines Fluſſes. Czasem rzéka bieg odmienia; w ten czas ſtare koryto będzie granicą; nowe zaś iéy łożyſko do wspolnego z sąsiadem z tamtéy ſtrony, użytku należy. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 107. Gdyby kto rzékę, która graniczy, dowcipem swym obrócił łożyſkiem innym pod swą dziedzinę, tedy ta nowa rzeka graniczyć ma. *Tarn. Uſt.* 2. Lud Izraelſki po ſuchym łożyſku przeszedł. *Leop. Joz.* 3, 17, po ſuszy przeszli Jordan. *Bibl. Gd.*). Obnaży się łożyſko potokowe od ſtoku swego. *Leop. Jes.* 19, 7. Tobie co Dunaiu! że tym zapędem z łożyſk twoich uciekasz? *Psalmod.* 92. Już morze brzeg ma, iuż się i w swoie zmieszczaią Łożyſka pełno rzéki, ſtrugi opadaią. *Otw. Ow.* 21. – §. łożyſko, die Nachgeburt; *Bh.* lůžko; *Sr.* 1. popohrodne; *Crn.* sèjnki; *Vd.* poſtelka, poſteuka, materna koshiza, koshuliza dietinſka, senki; *Rg.* koscjugliza, kùcchiza (cf. koszula); *Bs.* poſtegliça, kucchiça, ù kojoj djete ſtoji ù utrobi matterinoj; *Rs. et Ec.* блона (*ob.* błona), сорочка, въ не́йже роди́тся младене́цъ (cf. *Ross.* ложесна́ macica); ciało podługowate naczyniſte czerwone, do macicy wewnątrz przypięte. *Krup.* 2, 196. Dzieci w żywocie matki leżą między macicą, a między pierwszą błonką, łożyſkiem zwaną. *Sien.* 442. Miéysce abo łożyſko po dziecięciu ieſt iakoby massa z gruczołków i żył krwawych i pępkowych. *Kirch. An.* 71. Odjęcie łożyſka często bardzo niebezpiecznych ſkutków. *Krup* 2, 231. Przestrzegać, aby krowa po ocieleniu, a świnia oprosiwszy się, łożyſka swego nie pożarła; od czego schnie zdycha. *Kluk Zw.* 1, 208 *et* 285.

L S.

LSKNĄĆ się, LSNĄĆ się, SLNĄĆ się, SZKLNĄĆ się, –ął, – ie, *zaink. i inch.*, LŚNIĆ się, ŚKLIĆ się, – ił, – i, *ndk.*, *Bh.* leſknauti ſe, lſknauti ſe, třpytěti ſe; *Slo.* ſklwjm ſe; *Rg.* zklitti se; *Bs.* laccitise, laſkati, sićçati, sjattise, svjetlitise, ckljttise, prolivati; *Vd.* liſkatise, se leſketati, leshketati; *Crn.* leshkazhém, leshketáti, leshketâm, (*Crn. et Vd.* luzh, *Lat.* lux); *Cro.* liszkechem, leszketam, leszkétamsze, leszkamsze; *Dl.* sziamsze; *Rs.* лоснúться, лоснúться (лоскъ blask), свѣтúться, сіять, сіяю, сверну́ть, сверка́ть; cf. Adlg. *s. v.* Antlitz, lita, *cf.* lice); połyſkować, błyszczeć się, blask wydawać, ſchimmern, funkeln. Marmury glansowne się lśniły w filarach. *Bard. Luk.* 179. Jak gwiazdy lśnią się oczka iéy. *Hul. Ow.* 200. Szklni się niebo z gwiazd wielości, Szklni się wieczno trwałym szykiem. *Kras. Liſt.* 2, 155. Te oręże były jak kryształ, ślniące. *Jabl. Tel.* 227. Lśniał się puklerz. *P. Kchan. Orl.* 1, 48. Na hasło woyny szklną się iuż zrzenice. *Kras. Off. A* 3. Szklni się firmament gwiazdami. *Kras. Doś.* 103. Nie lubię, gdy się próżna karta lśni szeroko. *Hul. Ow.* 75. Lśni się u niego czoło. *Teat.* 37, 149. Gdym do niey mówił, alić nagle lsnęło lice iéy, i poſtawa a wzrok iey był błyſkawy. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 25, rozświeciło się. 3 *Leop.*). Ciał zmartwychwſtałych iasność, którą ciała świętych, jak słońce lśnąć będą. *Kucz. Kat.* 237 („iaśnieć"). 2) *LSNĄĆ *neutr. idntl.*, (olśnąć *dk.*), ślepym zoſtawać, ślepieć, blind werden. Lśną ludzie w miłości. *Sim. Siel.* 29. 3) LŚNIĆ *cz. ndk.*, lśniącym robić, glänzend machen. Oleiek, który twarz lśni. *Sen.* 492. LSKNĄCY, LSNIĄCY (*się*), – a, – e, Lśniąco *adv.*, glänzend, ſchimmernd, funkelnd; *Bh.* leſknawy; *Slo.* ſklwjcý; *Vd.* bliſketliu, bliſketeshen, svietel; *Ilsn.* lascteccchi, svitao; *Sla.* sjajan; *Rs.* лоснúстый, блистательный, свѣтовúдный *Ec.* провúдный, я́сный, блещащійся. (*Sr.* 1. leſny ozdobny). Już też lśniące rostacza ranna zorza koła. *Hul. Ow.* 34. Czoło lśniące. *Teatr* 37, 148. Ziemię okrywaią złotolśniące kłosy. *Jabl. Tel.* 283. Lśniąco co czynię *nitido. Crn. Th.*, lśnę, glänzend, ſchimmernd machen. Lśniąco gładkie marmury. *Zab.* 5, 310 *Nar.* LŚNIAK, – a, *m.*, *Sphinx ocellata*, motyl wieczorny, ma na tylnych ſkrzydłach piękne lśniące plamy. *Kluk Zw.* 4, 391, ein Schmetterling mit ſchimmernd gefleckten Flügeln. *Lad. H. N.* 110. LSKNIENIE, LŚNIENIE, – ia, *n.*; *subſt. verb.*, z błyſkanie, połyſkowanie, das Schimmern, Blitzen, Funkeln. *Cn. Th.*, *Bs.* çklenje, svjetloſt; *Rs.* сія́ніе. Bóg w synu swoim chciał się nam oznaymić, który ieſt kształtem iego, i lśnieniem iſtności i chwały iego. *Zrn. Pſt.* 596 *b*, Abglanz. LŚNISTY, – a, – e, LŚNISTO *adv.*, lśniący, blaſkliwy, ſchimmernd, funkelnd, glänzend; (dyalekty *ob.* pod lśniący). Buchał ogień i dymów wyziewał tumany, W reszcie świecił lśniſtemi snzlami obsiany. *Przyb. Milt.* 28. Na któréy z tych kul lśniſtych

człowiek ma siedlisko? *ib.* 95. Gmin dziwiony tym, co lśniło puszy. *ib.* 154.

Pochodz. *błysnąć, błyszczeć, błyskać, błyskawica etc., blask etc.* i *łyskać się, cf. słońce, sól, lice, oblicze.*

L U.

LUB *et* **LUBO** *conj., Slo.* lebo, aneb; *Vd.* ali, al, bol, alpak, bolpak; *Cro.* ali; *Ec.* любо *etsi, vel*); chociaż, obgleidy. Lub tam był, iednak nic nie sprawił. *Tr.* Polak lub większą fortunę zakrawa, Na towarzyską poradę się zdawa. *Susz. piel. M. J.* 2. – §. Lub-lub; lub-lubo; lubo-lubo; lub-albo, i bądź-bądź; czy-czy, es sey so - oder anders. Lub zysk, lub strata. *Gemm.* 153, s na szczęście, na odwagę, iak kostka padnie, bądź lichem, bądź cetnem, es sey nun Gewinnst oder Verlust. Czynić musim, co rozkazał, lubby się nam zdało, lub nie zdało. *Sekl.* 51, es mag uns nun gut scheinen oder nicht. Lub mocą, lubo dowcipem i radą Szkodźcie im wszędzie, i bądźcie zawadą. *P. Kchan. J.* 81. Lubeśmy zgrzeszyli, lubeśmy co dobrze czynili, zawsdy korzmy sami siebie. *W. Post. M.* 326. Lub na odpusty póydziem, lubo na kiermasze, Wszędzie się wspomniemy. *Sim. Siel.* 116 *et* 23 *et* 15. Lubby to była wygrała, lubo przegrała Litwa, koniecznie iednak obecności Zygmuntowéy potrzeba bydź zdała się. *Krom.* 783. Luboś iuż wstała, luboś ieszcze z mchowéy Pościołki lubéy nie podniosła głowy. *Kchow. Fr.* 17. Du magst nun schon aufgestanden seyn oder nicht. Nie uchybicie sławy w téy potrzebie, lubo umierając, lubo zwyciężywszy. *Ustrz. Kruc.* 1, 142, ihr möget nun umkommen oder siegen. Działo się to luboż z zawiśtności bogów, luboż z ich przeyrzanéy obietnicy. *Fol. Fl.* 25. Potykali go z królestwem; ale on, lubo chciwości mało miał, lubo serca, odrzucił ich prośby. *Ustrz. Kruc.* 2, 97. Tak ią miłuię, Że dla niéy lubo śmierć, lubo żywot przyimę zawsze lubo (*ob.* 2. lubo). *Zimor.* 290. Wszelkie w nim cnoty lub do pokoiu lub do woyny należące, naywyższy stopień doskonałości otrzymały. *Ustrz. Kruc.* 1, 328. Lub idź za prawdą dzieiów, albo ieśli sobie Rzecz smyślasz, przyzwoita niech będzie osobie. *Kor. Hor.* 8.

*LUB *ob.* Luby.

ŁUB, – u, *m.*, Piérwsza skóra na drzewiech wierzchnia a gruba, *łubem* zwana. *Cresc.* 54, kora, die Baumrinde; *Rs.* лубъ, лýбкя; (*Crn.* łubje *cuber*; *Cro.* lubanya, z czasza głowy *Crn.* lup *liber, cortex, Gr.* λοπός, cf. *Gr.* λέπω *decortico, ob.* łup, łupić). Skóra abo łub na drzewie. *Cresc.* 663. Skóry albo łuby na drzewach tak się maią, iako *koże (*kożuchy) albo łupieże na zwierzętach. *ib.* 54. Twarze obie łub objął zarazem, *frutex. Zebr. Ow.* 211. Biała wierzbina daie łub zmoczony Na niewielkie czołniki (cf. korab' *od* kory). *Bard. Luk.* 56. – §. 2) Łub wozowy, pułkat, budka łubiana, das Verdeck auf einem gemeinen Wagen, cf. *Rs.* нáлубa dach; pokład okrętowy). (cf. *Boh.* łaub *umbraculum, Germ.* Laube). Łuby w prostych wozach bywaią lipowe, wiązowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Kolasy nakryte łubami. *Bielsk.* 294. Siedziałem pod łubem iak w karecie. *Alb. z W.* 12. Zbrodnia włóczono po mieście na łubie, a po włóczeniu ścięto. *Gorn. Dz.* 147. Na łubie ie wywleczono na plac, a potym ścięto. *Baz. Hist.* 77.

Pochodz. *łubek, łubka, łubie, łubiany; chałupa; kadłub, kadłubek; może i łupina; więc też łup, łupy, łupień* (iak korzyść *od* kory), *łupić* (z *zdzierać*), *skarłupa, skorupa; łupać, łupny, nałupać, obłupić, połupić, połupać, połuba, przełupać, rozłupać, wyłupić, wyłupać, ułupać, złupić.*

LUBASZKA, LUBASKA, – i, *ż.*, eine Art Pflaumen, Spilling. Sliwy proste gdzie niegdzie *łubaszkami* zowią. *Botan.* 143, owoc okrągły; czerwone a bardziéy ieszcze białe łatwo żołądek psuią; czarne nie tak szkodliwe. *Kluk Dyk.* 2, 239; *Lad. H. N.* 157. Jedni trzęsą łubaśki, drudzy siedzą w grochu. *Dzwon. A* 2. **LUBASZYN**, –a, *m.*, miasto Litewskie w Mińskim. *Dyk. Geo.* 2, 96, eine Stadt in Litthauen.

LUBCIA, – i, *ż.*, *dem. adj.* luba; *ob.* luby; n. p. Moia lubciu, pupeczko, rybeczko. *Teatr* 18 *b*, 12. Wierzay mi lubciu. *ib.* 16 *c*, 79, Liebchen.

LUBCZANIN, LUBECZANIN, – a, *m.*, z Lubeki rodem, der Lübecker. Lubczanie skarbów dostatkiem w pychę podniesieni z królem Duńskim walczyli. *Stryik.* 709. Lubczanie. *St. Dz.* 1009. Do Lubczanów prócz Lubeki należy Trawemunda etc. *Dyk. G.* 2, 96. Chciwość zysku w Lubczanach zagnała ich okręty do ujścia Dźwiny. *Nar. Hist.* 4, 148. **LUBECKI**, – a, – ie, z Lubeki, Lübeckisch. Nie trzeba mieszać miasta *Lubeki* z biskupstwem *Lubeckim*, którego władza i dobra są wcale inne. *Dyk G.* 2, 96, Bisthum Lübeck. – §. 2) Lubeccy Kniaziowie *ob.* Luberz.

LUBCZYK, LUBSZCZYK, – a; *m.*, *Bh.* libčék; *Rg.* gljubcjaz, vesdazelin; *Bs.* miloduh; *Sr.* 1. lipitof; *Crn.* lushtrèk; *Cro.* celestika; *Rs.* зоря; Liebstöckel, *Ligusticum levisticum Linn.*, rośnie wszędzie, liście ma podobne komonicy. *Kluk Rosl.* 2, 234, *Lad. H. N.* 95. Nasi Polacy łubszczyk od słowa Łacińskiego nazwali, niektóre tylko litery odmieniwszy; albo od lubości, do którey cielesności wzbudza. *Syr.* 246. Lubszczyk Ligurski, Włoski *ob.* łakotne ziele. *Syr.* 239, cf. panak). LUBCZYKOWY, – a, – e, *Rs.* зорный.

LUBECZ, – a, *m.*, zamek dawny nad Dnieprem w Wojew. Mścisławskim, zkąd Kniaziowie Lubeccy. *Dyk. G.* 2, 97, ein Schloß in Litthauen.

LUBECZANIN *ob.* Lubczanin. ***LUBEK**, – u, *m.*; **LUBEKA**, – i, *ż.*, miasto wolne Cesarskie w dolney Saxonii. *Wyrw. G.* 206. Miasto mocne nad Baltyckim morzem, od przodków naszych Polaków zbudowane a Bukowczem według kronik Niemieckich nazwane. *Stryik.* 709, die Stadt Lübeck.

ŁUBEK, – bka, *m.*, **ŁUBKA**, – i, *ż.*, *zdrbn. rzecz.* łub, z korka cienka drzewowa, dünne Baumrinde; *Rs.* лубóкъ, лубóчкъ. Miękki *żywot subtelne łubki obstawaią, *mollia cinguntur tenui praecordia libro. Zebr. Ow.* 18. – §. łubka, narzędzie z deszczułek cienkich na złamaną nogę do ściśnienia kości, die Beinschiene der Wundärzte, Armschiene, Schindel. Przykładaią cienkie lipowe łubki w szmatki obwiiane na złamane kości. *Perz. Cyr.* 1, 93. (cf. złubek). – §. b) łubka wieńcowa *circulus (tiliaceus) coronarius. Cn. Th.* (*Ross.* лубъя łyko lipowe; wiązowe), ein Reif zu einem Blumenkran-

ge. Bierz złoty łubek i iedwabną stronę, A uplet memu Lamii koronę. *Hor.* 1, 123. Perskich ia zbytkow chłopcze nienawidzę, Wieńcow na łubku witych nierad widzę. *Hor.* 1, 175. Łubki należą do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 6. Kwiatki na łubce obszytéy Usadzę w nadobne koło, I wsadzę na twoie czoło. *J. Kchan. Dz.* 264. Nierazem i ia złotowierzbym łubkiem Nieraz wybornych malin obsyłał koźubkiem Niewdzięcznych. *Iward. Daf.* 44. – (*Ross.* лобокъ w szachach: prozne pole).

LUBELCZYK *ob.* Lublinianin. LUBELSKI, – a, – ie, z Lublina, von Lublin. Woiewodztwo Lubelskie; kasztelan Lubelski. *Dyk. G.* 2, 97. Starosta Lubliński. *Herb. Stat.* 159.

LUBEZNA, – y, *f.*, LUBEZENKA, – i, *f.*, siele Wilżyna, *Ononis*, Stallkraut, Hauhechel, tak zwane dla zapachu wdzięcznego, albo też że choremu na kamień lubo czyni, mocz pędząc i kamień kruszące. *Syr.* 674. Lubezna Włoska, z Janowiec, Ginster. *ib.* 1479.

•LUBIA, Liuba *ob.* Liuba drzewo.

ŁUBIANY, – a, – o, z łubu, von Baumrinden; *Rs.* лубочный. Łubianą z karku zawiesił kobiałkę. *Zab.* 15, 46. Na saneczkach łubianych do Lwowa się wlecze, Trwożny, czy z prowizyyką panicz nie uciecze. *Kras. sat.* 85. Łubiane sanki chłopskie, a to z lipowego łubu *Rs.* полозья. W małach łubianych wozili z Kaniowa małdrzyki do Lwowa. *Zimor.* 251. Tarcze mieli łubiane abo z wici utkane. *Wurg. Cez.* 53.

LUBIĆ, – ił, – i, *trans. ndk.*, •LUBOWAĆ, – ał, – nie, *contin.*, *Bh.* libugi ſe *placere*, *Bh. et Slo.* libati *osculari*; *Slo.* ljbi ſe *libet*, *lubet*, *libitum eſt*; w innych dyalektach ściśle zastępuie nasze *kochać*, n. p. *Vd.* lubit, za lubo met (2. lubit, kushnit, z całować; lubuvati, vesuvati, z gamratować; *Crn.* lubezn, z miłość, *ob.* lubieź); *Sr.* 1. lubuju, lubuyu *amo*, *diligo*; (*Sr.* 1. lubu, ljubu; *Sor.* 2. lubiſch, z ślubować, obiecać); *Sor.* 2. lubowaſch miłować, kochać; *Cro.* lyubiti (*Cro.* zalyubitisze, z zakochać się); *Dl.* lyubiti; *Rg.* gljúbiti (2. całować); *Sla.* ljúbiti (ljubica, z fiołek); *Bs.* gljubiti, obgljubiti; *Rs.* любить, люблю; (любáнie miłość любительство skłonność, przychylność; возлюбить uprzeymie kochać; cf. *Rs.* улыбнуться uśmiechnąć się; *Ec.* любительствую, люблю; cf. *Ger.* lieben, laben, leben, loben, *Holl* lieven, *Angl.* love). a) lubić co, z upodobanie w czym mieć, rad co mieć, widzieć, słyszeć, *Ec.* рачу, рачительствую, cf. raczyć; gern haben, gern ſehen, gern hören ꝛc., Luſt und Wohlgefallen haben an etwas, lieben. Czy ia go *lubię*? Ja *kocham* go z całego serca. *Teat.* 30, 50. Wszyſtko lubi, co tylko iest dobrego, lubi pięknie mieszkać, ſtroić się .. *Teat.* 19 *b*, 18, er wohnt gern ſchön. Prawdy słuchać nie lubią. *ib.* 46, 47. Jak cnotę lubi, tak się grzechem brzydzi. *Groch. W.* 552. Kto nikogo nie kocha, tego nikt nie lubi. *Zab.* 7, 251 *Koſſ.* Do téy która mię lubi, ia się wzaiem skłonię. *Hul. Ow.* 122. Zli zawsze nie lubią dobrego. *Wad. Dan.* 137. Co kto lubi, to chwali. *Mon.* 73, 595. Im mniéy który król lubi woynę, tym więcéy powinien lubić żołnierzy. *Stas. Num.* 2, 198. Co kto lubi, to go gubi. *Ld.* Drzewa więcéy lubią górne miéysca, niż podolne. *Cresc.* 99, ſie haben lieber, oder lieben mehr Anhöhen als Niederungen. Ty nie •lubuiesz tych uciech. *Lib Hor.* 100. Ptacy po drzewie łubowali sobie igrać. *Ezop.* 48. Jako sam przyſtoyność i cnotę miłuiesz, Tak niewstydu i fałszu w drugich nie •lubuiesz. *J. Kchan. Dz.* 163. Spokoyność lubiący *Rs.* любодѣвственный. – Lubować co, z polubować sobie *ndk.*, złubić sobie, z polubić *dk.*, lieb gewinnen. Stróż Junony, głos nowey muzyki lubiąc, Ktoſkolwiek, możesz zemną sam sieść na kamieniu, Mówi Argus, (*captus*). *Zebr. Ow.* 23. Złubił sobie tedy Lot krainę około Jordana. 1 *Leop. Genes.* 13, 11, obrał sobie, 3 *Leop.*). – §. b) •Lubować w czym, *Rs.* любоваться, наслаждаться, блаженствовать, *Slo.* lubiti ſa; *Sr.* 2. ße lubiſch, ße doblubiſch, doblubnuſch, z podobać sobie w czym, upodobanie mieć w czym, Wohlgefallen an etwas haben, ſich daran ergötzen. Nie day mnie moim nieprzyiacielom w pośmiech; w tym oni lubują, Gdy moie nogi naymniey szwankuią. *J. Kch. Ps.* 54. Cnota lubuie sobie w ustroniu. *Zab* 5, 82. Lubuy duszo! z *euge*, *euge* chwała bogu! *Wlod.* (cf. łabować), freue Dich, jauchze, frohlocke! Niechay nie mówią: lubuy duszo teraz, Oto nam w ręce wpadł, czegośmy nieraz Sobie życzyli. *J. Kchan. Ps.* 48. – §. Lubować na czym, rozkoszować, delektować się, bonować, wohl leben, ſich gütlich thun. Maiątek przedtym na różnych potrawach lubuiąc ſtracił, *Papr. Pr. L b.* Ptaki ukazały sowie dąbek, na którymby sobie mogła lubować. *Ezop.* 48, cf. biesiadować). – §. •2) Lubić komu, z •Lubić się komu, lubować się komu *ndk.*, zlubić się *dk.*, *Bh.* libiti ſe, libowati ſe, podobać się komu, lubym mu bydź, przypadać mu do smaku, einem gefallen; *Slo.* lubi ſa; *Sr.* 1. lubi ßo, lubu ßo. Podoba mi się, •lubi mi się *Sr.* 1. mi ßo lubi; *Vd.* meni se lubi, meni dopade). Trebula tylko tam roście, gdzie iéy ziemia lubi. *Cresc.* 246. Chmiel sam dobrowolnie roście, gdzie mu miéysce lubi. *ib.* 211. Tym cię bardziéy miłuię, im mi się to, co ty czynisz, więcéy lubi abo podoba. *Męcz.* Ślubiłeś-ci co bogu, nie omieszkawszy spełnić, bowiem nie lubi się temu niewierna obietnica. *Leop. Eccles.* 5, 3, *W. Poſt.* W. 65, nie podoba się. *Bibl. Gd.*). Azaryasz czynił, co się lubiło Panu Bogu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 15, 3. Co mu się •kolwie lubiło, budował. *ib.* 3 *Reg.* 9, 19. Day, aby się ofiary me zlubiły tobie Panie. *Wrobl.*, *sint beneplacita*. Zlubię się Bogu. *Wrobl.* 272, *placebo*. W tymeni uznał, żem ci się zlubił, iż nieprzyiaciel nie będzie się ze mnie radował. *Wrobl.* 98, *voluiſti me*. Zlubiło mi się, z raczyłeś, Du haſt beliebt, Du haſt geruht zu .... Tać iest góra, w którey się zlubiło Bogu mieszkać. *Wrobl.* 153, *beneplacitum eſt Deo*. – Niechay ci się zlubi miły panie, abyś mię wyrwał. *Wrobl.* 95, *complaceat tibi*. Zda mi się cóś, że człecza twarz semnie opada, Trawa mi iakoś *lubi*, w paszą chęć napada, *cibus herba placet*. *Zebr. Ow.* 47. LUBICZ *herb.* podkowa ocelami na dol, na barku iéy krzyż kawalerski; takiż i w środku podkowy; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 30, ein Wappen.

•ŁUBIE, – ia, *n.*, ŁUBIE, – iów, *plur.*, saydak do strzał, kołczan (*ob.* łub, kora), der Köcher. Te łubie i kiścienie do tego, Daruię z łupu Tatarskiego. *Alb. z Woy.* 16, *Zebr. Ow.* 19. Tyrana widzi okrutnego Z łubiem przy boku bogato sadzonym. *Auszp.* 121. Słudzy iego łubie przypasane mieli. *Star. Ref.* 81. Ogląda Psyche Kupidowe

dowe łubie I kołeczan pełny leżący na stole. *Morszt.* 61. W cel uderzywszy, powiesisz i łubie, *Pot. Arg.* 697.

LUBIESZCZYK *ob.* Lubczyk. LUBIEWA *herb*, *ob.* trzaska. *Kurop.* 3, 30.

LUBIEŻ, - y, ż., rozkosz, ukontentowanie, (*Crn.* lubęsn : miłość); die Wollust, das Vergnügen. Nadobna Amarylli, tyś iest kwiatek świeży, Ale pomniy, iż zwiędły tey nie ma lubieży. *Gaw. Siel.* 383. (*LUBIEŻ *ob.* Łupież). LUBIEŻNIK, - a, *m.*, człowiek lubieżny, rozkosznik, ein Wollüstling; *Cro.* lyubodelnik; *Crn.* blòdnik; *Bs.* bludnik, bludan; *Ross.* плотоугодникъ; cf. *Rs.* любодѣй cudzołożnik). Czy ieszcze dziéwki żądasz, byś gdzie z nią ukryty Wylał się na rozpustę, lubieżnik niesyty? *Dmoch. Jl.* 38, *w rodzaiu.* Lubieżnica, die Wollüstige. LUBIEŻNOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* libeznost; *Slo.* ljbeznosť *lucunditas*, *Sr.* 1. luboznosci *amabilitas*, *Vd.* lubesnivosť, *iucunditas*, *humanitas*; *Dl.* lyubesnivost *amabilitas*); skłonność do rozkoszy, upodobanie w lubych zmysłom rzeczach, zmyślność, die Wollüstigkeit, Sinnlichkeit, der Hang zur Wollust. *Sr.* 1. żwelożterstwo; *Bs.* bludnost; *Cro.* sladnóst, bólinstvu, blódnost; *Vd.* nazhistost, hotlivost, nasladnost, lotroshelnost; *Cro.* lyubodinstvo; *Rs.* плотоугодіе; *Ec.* любострастіе. Lubieżność nie iest wzniecona dla rozkoszy człowieczéy, ale dla rozmnożenia rodzaiu. *Ofs. Sen.* 19. *libido non voluptatis caussa data*. LUBIEŻNY, - a, - o, LUBIEŻNIE *Adv.*, *Bh.* libezny *suauis*; *Slo.* libejni, ljbezný *amoenus*; *Sr.* 1. lubozne, luboszny *amabilis*; *Vd.* lubesnju *lepidus*, lubesni, lubesenski, salublen : miłosny, *Crn.* lubesniv : mily, ludzki; *Dl.* lyublyen *amabilis*; *Slo.* ljubezljiv *amabilis*, ljubazan : grzeczny, ludzki; *Bs.* gljubesggliv *amabilis*, gljubezan : *amans*; *Rs.* любéзный, любéзенъ : luby, kochany, kochania godny; *Ec.* любéзнъ ludzko, miłościwie); : skłonny do lubieżności, iurny, wollüstig, geil. *Vd.* nazbist, hotliu, nasláden, lotroshelen; telogriesheu; resbludeu; *Crn.* sládu; *Sr.* 1. żwobloiterski; *Bs.* bladan; *Rs.* любовный, плотоугóдный, любо-ласкивый, сластолюбивый; *Ec.* блудолюбивъ. Kogut ptak naylubieżnieyszy, gdyż na dzień z pięćdziesiąt razy może mieszać się z kurami. *Lad. H. N.* 73. *Klut. Zw.* 2, 99. Lubieżnemu podobaią się: nieforemne żarciki. *Zab.* 12, 268. - b) lubieżności czyli ukontentowaniu służący, rozkoszny, wdzięczny, miły, luby, Wollust gewährend, vergnügend, angenehm, reitzend. Magnes od męża noszony, czyni go swéy żenie lubieżnego i bardzo miłego. *Spicz.* 170. Niech mu będą lubieżne słowa moie. 1 *Leop. Ps.* 103, 34. wdzięczne. 3 *Leop.*). Niechay głos twóy lubieżny zabrzmi w naszach moich. *Bzow. Roz.* 60. To tylko wdzięczne, co kto ludzko, gładko, łaskawie daruie; gdy daiąc nie wykrzyka, ale iako *naylubieżniey* może, tak mi daie, bez stroienia powagi. *Gor. Sen.* 76. - §. Lubieżna choroba, z francu. *Perz. Lek.* 2, 3. dworska choroba czyli ospa, kanoniczy katar, die Lustseuche. Lubieżne czyli francowate dymienice. *Perz. Cyr.* 2, 69. t. i. weneryczne, venerische Buboneu. Baran ofiarowan na oczyścienie, z ofiara lubieżna. *Leop. Num.* 5, 8. t. i. za cielesne grzechy. *LUBIHORYŁKA, - i, *m.*, z Ruska, : Lubigorzałka, pijanica gorzałczany, ein Brantweinsäufer. Tu leży sączypiwosz i *lubihoryłka*. *Pol. Jow.* 72. LUBIKOWSKIE, ieziorо, *n. p.* w naytęższe mrozy nie zamarza, chyba na koniec Stycznia, dla obfitych wyziewów gorących. *Lad. H. N.* 59. LUBIN, - u, *m.*, *lupinus*, rodzay rośliny; iest biały, błękitny, żółty. *Klut. Dyk.* 2, 99. słonecznik. *Syr.* 1036. die Feigbohne, Saubohne. LUBISTEK, - stka, *m.*, *dem. nom.* lubczyk, ziele, Liebstöckel. Niewinne dziewczęta, Uwieńczone lubistkiem, przynioszą koźlęta. *Zab.* 5, 348. *Koss.* cf. lubek. (LUBKA *ob.* Łubek. LUBLIN, - a, *m.*, (cf. *Crn. et Vd.* Lublana, : miasto Laybach w Karnioli, *Cro.* Lyublyana, *Hg.* Lublan; cf. *Sr.* 2. Lublin, Lúbin miasto Lubben w Luzacyi). Stolica woiewództwa Lubelskiego, znakomite trybunałem Małopolskim. *Dyk. G.* 2, 97. die Stadt Lublin in Klein-Polen. Lwów oycieć, Warszawa matka; Lublin iest siostra tobie, co masz w mieszku. *Bratk. P.* 2. LUBLINIANIN, - a, *m.*, z Lublina rodem, der Lubliner (*Vd. Crn.* Lublanzhan : z Laybachu). Warszawianie, Lublinianie. *Gost. Gor.* 88. *Sarm. Ann.* 842. LUBLINIANKA, - i, ż., die Lublinerinn. *Vd.* Lublanzhanka, : z Laybachu kobieta). *LUBLIŃSKI, - a, - ie, n. p. Starosta Lublíński. *Herb. Stan.* 159., : Lubelski. *LUBMYŚLNY, - a, - e, - ie, *adv.*, podług myśli, luby, przyiemny, pomyślny, nach Wunsch, erwünscht, angenehm. Z prostaki iego była lubmyślna zasiada. *Chodk. Kost.* 12. W Wiedniu mu się lubmyślnie w naukach szczęściło, Gdzie przy nauce nabożeństwo wespół było. *ib.* 10. LUBNY, - a, - e, piękny, ozdobny, schön, lieblich. Stoią masztalerze przy koniach, a dłoniami po piersiach lubnych poklepuią. *A. Achan.* 340. (1. LUBO, : LUB *ob.* Lub). - 2. LUBO *adverb. adj.* Luby, (*Bh.* libé; *Sr.* 1. to je mi lubo; *Rs.* любо, cf. *Germ.* lieb, lieblich) miło, słodko, dogodnie, angenehm, lieb; *cf. Rs.* любовно przyiacielsko). Co tobie miło, czyń drugiemu; a co tobie *nielubo*, nie czyń drugiemu. *Wrobl.* 7. Tak ią miłuię, Że dla niey lubo śmierć lubo żywot przyymę zawsze *lubo*. *Zimor.* 290. *Lubo* ieńco, *blanditur sensibus voluptas*. *Cn. Th.* *Lubo* sobie czynię, *mulceo sensum voluptate*. *ib.*, cf. labować. *LUBOMĘDRZEC, filozof. *Klecz. Zd.* 72. *ob.* filozof. *LUBOMIRNY, lubiący pokoy. *Sak. Persp. pr.* 1 *b.*, *Rg.* gljubomirni, gljubomiras *pacificus*. *LUBOŃ, - ia, *m.*, kochanek, amant, lubownik, der Geliebte. Tam mnie czeka moy Luboń iedyny, Z którym dziś w wieczor będę miała zaręczyny. *Teatr* 51, 16. Tam moy luboń tęskni. *ib.* 51, 17. *LUBONACZALIA, - i, ż., z Rusk. podług *Gr.* Φιλοαρχία, chuć panowania, panosza, die Herrschsucht. *Smotr. Kl.* 19. LUBORYCZ ziele *ob.* Kania przędza. LUBOŚĆ, - ści, ż., ukontentowanie, roskosz, uciecha, Vergnügen, Wollust; Ergötzen. cf. *Bh.* libost *lubido*, *suauitas*; *Slo.* ljbosť *lepos*, *arbitratus*, *Sr.* 2 *et* 1. luboścj miłość; *Vd.* lubesnivost, lublivost, perjaslivost : przyiemność; *Vd.* lubiesen, lubesen; *Crn.* lubęsu : miłość, *Cro. et Dl.* lyúbav : miłość; *Cro.* lyubestvo, lyublyenestvo : gorliwość; *Slo.* ljúbav, miłość; *Rg.* gljûbav, *amor*, *fauor*, *benignitas*; *Rg.* gljubkos : luboś; *Rs.* любовь miłość; *Ec.* любы miłość, любимство, любление, любимничество przyiaźń). Żadnego serca takiego Niemasz na świecie, któreby żyło bez lubości. Każdy na pieczy Ma pewne rzeczy, Do których osobliwiey skłania swe miłości. *Zimor.* 341. Każdego swoia luboś pociąga za sobą. *Nag. Wirg.* 490, *trahit sua quemque voluptas*. W złączeniu małżeń-

ſkim większą lubość poczuwają białogłowy, niżeli mężczyzny. *Otw. Ow.* 113. Co za lubość uczuwam, żywszy lat tak wiele, Pierwszy raz, co za radość, gdy ią z dziećmi dzielę! *Zabł. Zbb.* 119. Patrząc mordowali się; iednak w tey lubości Nie znaleźli żadnego końca i sytości. *Tward. Pasq.* 11. Niech czucie milczy, lubość niech tkliwa zagaśnie. *Hul. Ow.* 24. Swięte imiona, nie wyrzekę was nigdy bez lubości i wzruszenia. *Teatr.* 18, 46. Nie dba o świat, małżeńskiey nie ſkusił lubości, Utwierdzony na wszyſtko w ſtaley surowości. *Bard. Luk.* 26. W ustawiczney walce trwał od naiazdow myśli nieczyſtych i lubości cielesnych. *Wyr. Al.* 464. *ob.* lubieżność). Okazyą grzechową i lubością grzechu wzgardził. *Bals. Nied* 1, 108. Wonne wodki, tak zdrowiu, iako i lubościom służące. *Sien.* 561. Ziola, które nie tak ku pokarmowi, iako dla lekarſtwa albo też dla lubości bywaią chowane. *Cresc.* 252. – §. nielubość, niesmak, niechęć, przykrość, Abneigung, Widerwille, Unannehmlichkeit, Verdruß. Aby w granicach żadne nielubości i spory nie mogły się wszczążć, granice co pięć lat odnawiać będziemy. *Herb. St.* 710. Zamknąć drogę nielubościom i szemraniu ludzkiemu *ib.* 167. Maxymilian przeciw królowi Polſkiemu wziął nielubość z przyczyn niektórych. *Biel. Sw.* 271 *b.* Trudno na pana ma naymnieyſza nielubość albo tęſkność kiedy przyiść. *Kosz. Lor.* 14 *b.* LUBOW, – a, *m.*, miaſto Meklenburg. *Klecz. Zd.* 27, die Stadt Mecklenburg. LUBOWLA, – i, *f.*, miaſto w ſtaroſtwie Spiſkim. *Dyk. G.* 2, 97. eine Stadt im Zipſer Comitat. LUBOWAĆ *ob.* Lubić. LUBOWANIE, – ia, *n.*, lubość, ukontentowanie, das Vergnügen, Wohlgefallen. W klatki nasadzić kuropatw, przepiórek, bażantów, z których ptaków, patrzenia mogą ludzie mieć lubowanie. *Cresc.* 493. Niewiaſta po poczęciu nie ma lubowania, i owszem brzydzi się ſkutkiem małżeńſkim. *Sien.* 442. *Spicz.* 173. Z picia w każdym członku ſtanie się niejakie lubowanie. *Sak. probl.* 174. *LUBOWINA *Rs.* любовина chuda część mięſiwa. LUBOWNICA, – y, *f.*, LUBOWNICZKA, – i, *f.*; *zdrb*, kochanka, amantka, die Geliebte *Cro.* lyubitelicza, lubovnicza; *Bs.* gljubovnica, gliubitegliça; *Ross.* любовница, любимелъница. Przed ſamym przyięciem ręki nowey lubownicy swoiey, uczuł w sercu niespokoyność. *Teatr* 48 *d*, 91. Nie widać mey lubownicy! *ib.* 55 *e* 4. Ta chłopka iego ieſt lubowniczka. *ib.* 11, 2, luba. LUBOWNIK, – a, *m.*, luby, kochanek, amant, der Geliebte. *Dl.* lyubezan, lyubovnik; *Cro.* lyubitel; *Sr.* 1. lubł, lubcz; *Bs.* gljubovnik; *Rg.* gljubitegl, gljbovnik; *Rs.* любовникъ, любимецъ, волюбленъ. Ucieka Filis w mieysca oddalone, płakać swego lubownika. *Niemc. Kr.* 4, 118. Choć iż w dzikiey lubownik ſoſtawił krainie, Przecięż biedna bynaymniey na to nie płakała, Że się takiemu zdrayey płocha uwieść dała. *Sw. Wen.* 39. Co znaczy twoia delikatność! alboż między lubownikami wszyſtkie rzeczy wspólnemi nie są? *Wtg. Max.* 1, 35. Niebardzo nam lubowników doświadczać potrzeba, bo inaczey nigdybyśmy mężów nie znalazły. *Teatr* 48 *d*, 33. Lubownik, fryiera. *Czack. Pr.* 2, 238. *ib.* 2, 97 *b.*, gamrat. – (LUBRYKA, – i, *f.*, Rubryka *ob.* ciesielſka glinka, Rothſtein, Röthel; *Bh.* hrudka, rudka; *Rg.* zargljenizza; *Bs.* crrigljena zemglja; *Sr.* 1. tjerwena lina, tjerwena kréda; *Vd.* zherlenilu, erdezha krida, samija; *Crn.* samija; *Rs.* жанъ, жранъ: substancya z ziemi bladoróżowa. *Lad. II. N.* 246. Narysować sobie lubryką suchą albo ołówkiem zbrys. *Hauz. Sk.* 375). LUBSZCZA, – y, *f.*, ziele dzięgielnica, od lubczyka, do ktorego podobna, albo radney od lubości zwane, ktorą białogłowy za używaniem korzenia iego maią do mężczyzny; zowią go też pożądną, od żądzy tychże do swych mężów. *Syr.* 103. *angelica maior foemina*, weibliche große Angelika. LUBSZCZYK *ob.* Lubczyk.

LUBY, LUB, – a, – e, *Bh.* ljby; *Sr.* 2. lubi *Sr.* 1. lubé *gratus*, luboźné *gratiosus*; *Vd.* lub, lubleu, lubeisbi, lubesniu, perjeton, radliu, perjasliu; *Crn.* lub; *Bs.* gljubki, gljubni; gljubgljen *gratiosus*, gljubesgliv *amabilis*; *Rg.* gljubki, gljubgliv, gljuvesniv, gljubesgliv *amabilis*; *Ross.* любый upodobany, любимый kochany, благоволъный upodobany; *Ec.* любвы, любленїя, любовасть, любовный пиръ *agapae*; любобогатный wielce bogaty; cf. *Syr.* אהב *benignus fuit*; cf. *Germ.* lieb, *Angl.* leaf, leef. *Anglos.* leof, *Suec.* liuf, *Island.* liufr, cf. *lat.* libet, lubet, cf. *Gr.* φίλος) przyiemny, wdzięczany, miły, kochany, dogodny, upodobany, przypadaiący, angenehm, lieb, wohlgefällig, gefallend. *Cro.* dragi, cf. drogi). On mi tylko ioden wiecznie będzie luby. *Teatr* 48 *b*, 6. Jonatan czynił, co było lubego panu. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 15, 34. Afrygia tak mi się ſtała lubą, iak mi Dragul był miły. *Niemc. Kr.* 2, 124. Lubey miłości matko ukochana. *Hul. Ow.* 256. Dzieci do tego się maią, co im miło; w *lubym* nie maią miary. *Petr. Ek.* 92. Gdzie nalubsze wiatry wieią, Tam nasycę swą nadzieią. *Jag. Wyb. C* 3 *b.* Rzekł mu słowo nielube, tam ten odpowiedział mu z fukieni. *Papr. Al.* 235. przykre). Gdy na ludzi co niemiłego albo nielubego przychodzi. *Biel. Poſt* 115. przykrość iaka). – §. Luby *Subſt.*, s kochanek, der Geliebte; *Sr.* 1. lubcz; *Crn.* lube, lubèz, lubizhk, lubzhèk (*Crn.* Lubizhk, Serzhèk: *Kupido*); *Vd.* lubei, dragi, lublenik, lubesnik; *Rg.* gljubi, ljubovnik; *Sla.* ljupovnik, dragi; *Rs.* любимецъ, любимкъ, возлюбленникъ; *Ec.* любленикъ, приятель, другъ. Luba *Subſt.*, s kochanka, die Geliebte. *Sr.* 1. luta (cf. oblubieniec, oblubienica, cf. ślub), *Vd.* luba, lubiza, lubleniza, lublenka (*Vd.* lubsha s naložnica); *Crn.* luba, lubèza; *Sla.* ljúba, milloſtnica, draga; *Cro.* lyuba; *Rg.* gljúba, gljubovniza; *Rs.* любимица, возлюбленница. Wenero kieruy moie kroki w te ſtrony, gdzie się mey luby znayduie. *Stas. Num.* 2, 166. W ogromnym hełmie ſtanął przed swą lubą, Niebieſkie oczy przyięły go mile. *Niemc. Dum.* 131.

Pochodz. *Lubo, lubość, lubować, lubić, lubny, lubieżny, lubieżność, lubieć, lubczyk, lubczna, oblubieniec, oblubienica; polubić, polubowny, ulubić, kwiatolubnik, samolubieżność;* *§. *chluba, chlubny* etc. *§. *ślub, ślubować, ślubny* etc.

ŁUCEK, Łuczek *ob.* łuk. LUCERNA *ob.* Kaganiec.

LUCIENNY, LUTENNY, – a, – e, lutniowy, od lutni *Tr.* Lauten-s, zur Laute gehörig. Lucienne ſtrony. *ib.*

ŁUCK, – a, *m.*, miaſto ſtoleczne woiew. Wołyńſk. *Dyk. G.* 2, 105. eine Stadt in Wolhynien. cf. *Bh.* Luck, z Sat: albo Zatec, cyrkuł i miaſto w Czechach. ŁUCKI, – a, – ie, od Łucka, n. p. biſkupſtwo Łuckie. *ib.* Luzker.

LUCKI, LUCKOŚĆ *ob.* Ludzki, Ludzkość.

LUCYFER, LUCYPER, – a, *m.*, *z łac.* światłonoś – a) jutrzenka, der Lucifer, der Morgen- oder Abendstern; *Ec.* сатанаилъ. Prawdziwy lucyferze, to iest, nościelu światłości. *St. Dz.* 235. Lucyfer albo gwiazda iutrzenna. *Birk. Kas. Ob. F.* 2 *b.* – b) szatan, djabeł, wróg, arcywróg, czart, bies, pokusa, boruta, latawiec, der Teufel. *Bh.* Lucypper. Lucyper, co go djabłów maią wszyfikich książęciem. *Jabł. Ez.* 205. Zrzucony w głębokość piekielną Lucyper, iż chciał bydź równy naywyższemu. *Biał. Post.* 51. Oy tyś siostra Lucypera. *Teatr.* 43 *c*, 153. Musiał ią tu Lucyper przysłać, *ib.* 14, 175. LUCYPEROWY, – a, – e, djabelski, czartowski, teufelisch. Lucyperowey pełne pychy serce. *Psalmod.* 67. Kacerska hardość właśnie była Lucyperowa. *Birk. Ex. D.* 4. – §. Lucyperowa *Subst.*, djablica, n. p. może mię chcesz wlusić; ale moia Lucyperowa uday się lepiey do pana mego. *Teatr* 25 *c*, 64.

ŁUCZASTY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt łuku skrzywiony, łuczny, obłączasty; n. p. Łabędź z łuczastym karkiem. *Przyb. Milt.* 225. Z łuczastych gzemsów wiszą lampy promieniste. *Przyb. Milt.* 30. bogenförmig, gekrümmt. ŁUCZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* łuk, *Bh.* łuśiczka (*ob.* kusza); *Dl.* łuczec; *Rs.* лучокъ. ein kleiner Bogen zum Schießen. Kupido łuczek ma nieswyciężony. *Bard. Tr.* 573. Nimfy Dyany gładkie łanie z swych łuczków strzelaią. *Tward. Daf.* 8. – (2. Łuczek *ziele* albo łuk drobny *ob.* Łuk. *Syr.* 1217. Schnittlauch. ŁUCZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, do łuczka podobny, *Sr.* 1. czéblicikowé). lauchartig. Łuczkowato zielony, aschloch grün. *Brn.* 68. ŁUCZKOWY, – a, – e, od łuczku ziela, Lauch-, n. p. Liście łuczkowe. *Syr.* 1219. *ob.* Łuczny, łukowy). ŁUCZNIK, – a, *m.*, co łuki robi i kusze. *Syr.* 791, der Bogenmacher, Armbrustmacher; *Cro.* obruchar; *Hg.* abroncsoso *ob.* obręcz. – §. strzelec łuczny, der Bogenschütze; *Crn.* lokostrelc). Ten był miany za silnego łucznika, kto strzałę do płoszczyka dociągnął. *Cztr. Mst.* ŁUCZNY, – a, – e, a) od łuku do strzelania, *Vd.* samoisterski; Bogen-, Armbrust-. Strzałów łucznych posłał. *Pilch. Sall.* 169. Łuczny zaydakiem miga. (*sagittarius*) *Brud. Ost. F* 3. Łuczna Dyana, *iaculatrix*. *Zebr. Ow.* 116. – §. łuczny z na kształt łuku, obłączasty, łuczasty, bogenförmig, krumm gebogen. Łuczna tęcza na powietrzu. *Otw. Ow.* 601. – §. łuczny, nieprzebaczaiący, choć pożno karzący, spät aber gewiß strafend. Nierychły bóg, lecz łuczny; każdemu wygodzi, Za przestępstwem niemałym wielka pomsta chodzi. *Zimor.* 241. Nierychły Pan bóg, ale łuczny. *Rys. Ad.* 43. *Gil. Pst.* 272 *b.* *Miask. Ryt.* 2, 74. *Dambr.* 556. – §. Myśliwiec poyrzawszy na psa, wnet wie, co w nim wre, ieśli rączy, ieśli łuczny, ieśli łowny. *Gor. Dw.* 409. mażarty. – (2. Łuczny, Łuczy, od Łuku ziela, Lauch-. Łuczny czosnek, wielkością równy łuczkowi, także liściem, szyią i główką; przyrodzenia iest czosnkowego i łukowego, smaku częścią czosnkowego, częścią łuczkowego, der Zwiebelknoblauch. *Syr.* 1230. Łuczy czosnek. *Sien. Wyk.* ŁUCZYĆ, – yi, – y, *Intr. ndk.*, ułuczyć *Dok.*, z łuku strzelaiąc trafić, ugodzić (*Rs.* лучить ryby za pomocą ogura łowić; лучить znaleźć cf. łuczywo; *Crn.* łukam *explorare*, *obs. Ger.* lugen *videre*; *Gr.* λοχᾶν *insidias facere*; *Vd.* luzhaj *iactus*); w ogólności; trafić, dosiądz, osiądz, zielen, treffen, erreichen; Każdego przestrzegał a każdego uczył, Aby do świętéy prawdy by do celu łuczył. *Rey. Wis.* 178. Długo myśl, a prędko czyń; tak nas mędrzec uczy, Kto się tego rad dzierży ten w każdą rzecz łuczy, *Bielsk. S. N.* 27. Do cnot, kto się da nauczyć, łatwo przyiść, Cierpliwość, pilność da wzrok, iak w nię łuczyć. *Stryik. Gon. C.* 3. Modlitwy dokończywszy biskup krola uczył, Jakby ku cnotom świętym w woli bożey łuczył. *Stryik Henr. C* 2. Łacno przyiść ku kresu, kto się da nauczyć; I bezpiecznie we wszystko ten może uluczyć. *Rey Zw.* 8 *b*. Kaznodzieia, ieśli chce ludzi prawdy uczyć, Aby sam ćwiczony był, musi na to łuczyć. *Papr. Kol. C* 3 *b*. Niechodź do poltronnych szkoł, u swych się ucz, A w dzielność ich łucz. *Stryik, Gon. M.* Ztąd do ich osiadłości bardzo snadnie łuczysz. *Rey Wiz.* 134. Podobno on do przyiacioł iuż wiecznie nie łuczy. *ib.* 164. ŁUCZYNA, – y, ż., niepotężny łuczek do strzelania, ein kleiner schwacher Bogen zum Schießen. Zechceli wam Kupido szkodzić z swey łuczyny, Prędko z swych strzał miłosnych będzie miał perzyny. *Zimor. Siel.* 280.

ŁUCZYWISTY, – a, – e, żywiczny na kształt łuczywa, kienicht, kienartig, harzig. Modrzewnica roście pod drzewy smolnemi i łuczywistemi. *Syr.* 600. (*Rs.* лучистый promieniisty). ŁUCZYWKO, – a, *n.*, *dem. nom.* łuczywo, mały kawałek łuczywnego drzewa, ein kleines Stückchen Kien, *Rs.* лучина, лучинка. *post.* Darmo na zimnéy rozgrzanie Klimeny Ogniste rzucasz łuczywka i groty. *Zab.* 16, 339. ŁUCZYWNY, – a, – e, *Bh.* łuczowy, od łuczywa, Kien-. *Lychnus ligneolus* pochodnia łuczywna. *Mącz.* ŁUCZYWO, – e, *n.*, *Bh.* łuć, łuci, łućowina, smolina, smolinka, smolnice; *Sr.* 2. łuzowo; *Sr.* 1. wuciwo; *Vd.* smolenisa, shinouje (*Vd.* luzh, svietlina z światło, *Lat.* lux; *Cro* lúch z pochodnia, wachla); *Dl.* łuucz; *Hg.* łuúch; *Bs.* lúč; *Rg.* lúc, sjezivo, sjekalina; (*Rs.* лучъ, лучá promień; pęk łuczywnych drzewien do mamienia ryb; лучина drewno do palenia zamiast świecy; *Ec.* лучина, лучинка pochodnia, wachla) der Kien. Korzenie po ściętey sośnie daie łuczywo na podpałkę w piecach, i na światło dla ubogich ludzi. *Kluk. Rosl.* 2, 33. Łuczywa czyli całą karpą, czyli na drzazgi poszczepane i w wiązki powiązane, zażywaią się do podpalenia. *Lad. H. N.* 98. Gdy zayrzy gąsek lis, iego to żniwo, Wnet się wkradnie rzkomo po łuczywo; Po to łuczywo, gdy zaydzie do boru, Naśpiżuie go niemało do woru, A wróciwszy się iedne w garncu warzy (gąski), A drugie skwarzy. *Klon. Fl. E.* 4 *b.*

LUD, – u *et* luda, *m.*, *Bh.* lid; *Slo.* ljd; *Sr.* 1. lud, hlud, hliud; *Crn.* ludstvu, folk (cf. pólk); *Vd.* ludstvu, puk, folck, kardelu, srenja, sarodji, obabina, mnoshiza cf. obeo; cf. mnoztwo); *Cro.* lyutztvo, lyuczstvo, lyudsztvo, puk; chelyadina (cf. czeladź); *Sla.* pûk; *Rg.* puuk; *Rs.* людъ, людство (cf. *Bc.* людинъ, людянинъ świecki człowiek, cf. ludzie, z *obsol.* człowieki, cf. *Germ.* Leute, *Suec.* lyd, *Isl.* liod cf. *Lat. med.* lidi, leudes, leudi, leodi, laeti, liti; *Celt.* liti; luti, leti, *Isidor.* liudi; cf. *Gr.* λεῖτος, λαός) gromada ludzi (*człowieków *qu. v.*), Volk, Leute, das Volk, ein Haufen Leute. Panu dzięki będę oddawał, I iego chwałę w gęstym ludzie wyznawał. *P. Kchan. Ps.* 167. Jezus w lud uśtąpił; bo na tym mieyscu dosyć ludu było. *Sekl. Jan.* 5. *not.* wykinął się tłu-

szczą". er verbarg ſich unter die Leute, unter das Volk. - Pod lud chodzić, z pod ludzie chodzić, *militar.* z nieprzyiaciela rekognoskować, ięzyka dostawać, auf Kundſchaft gegen den Feind ausgehen. Rycerz mężny Otoia, ktory roty wodził, Za hetmańſkim rozkazem często *pod lud chodził*; trafił na straż z przygody woyska pogańſkiego ... *Papr. Gn.* 301. Będąc iuż blizko nieprzyiaciół, o tym rozmawiali, By *pod lud* dla ięzyka co prędzey wysłali. *ib.* 1071. - Lud mieyſki, z stan mieyſki, mieszczanie, Stadtvolk, Städter, Oyciec oyczyzny przyimnie was do serca swego, ludu mieyſki. *Gaz. Nar.* 1, 300. - Lud wieyſki, z włościanie, Landvolk, Landleute. Lud, pospólſtwo, trzeci stan, das Volk, das gemeine Volk; *Rs.* простонародіе. Za zwoleniem wszyſtkich prelatow, panów królеſtwa, abo lepiey wszyſtkiey szlachty i ludu, korona na głowę naszę iest włożona. *Herb. Stat.* 4 *et* 21. (an. 1507.) Lud, z narod; ludy *plur.* z narody, Volk, Nation; *Crn.* ludyna; *Rs.* народъ, народство. Słuchaycie ludu moy, zakonu moiego. *W. Ps.* 77, 1. *Bibl. Gd.* Już wszędzie ludy są aż nad to oświecone. *Gaz. Nar.* 1, 241. Odłączyłem was od inszych ludów. *W. Levit.* 20, 26; od innych narodów. *Bibł. Gd.*) Jezus kocha się w ludzie swym dobrym. *Wrobl.* 29. Jesteście Kreteńczycy, naymędrsi, przyznaię, z wielu ludu. *Jabł. Tel.* 74, z z wielu ludów czyli narodów. *Przy liczbach*: w tło tysięcy ludu stanął, z głów, czyli ludzi, mit 100000 Mann (Mannſchaft), *Bh.* muſtwo.

Pochoda. *ludek, ludkowie, podludek, ludny, ludność, ludnić, zaludniać, bezludny, nieludny, nieludność, odludny, odludek; ludoiad, ludoiedz, ludoiedzca, ludoiedzki, ludokradzca, ludokradztwo, ludokupiec, ludokupſtwo, ludokupny, ludomiły, ludorządca; ludzie; ludzki, ludzkość, nieludzki, nieludzkość, nadludzki.*

LUDARKA, - i, ż., *Tr.*, ptaszek czerwonogardł, das Rothkehlchen.

ŁUDARKA, - i, ż., obłudnica, łudząca, mamicielka, zwodzicielka, die Verführerinn, Verführerinn. Widzimy wielu, nie trwogą krzyża iakowego, ale łudarkami chytremi być zawiedzione. *Gil. Pſt.* 180. ŁUDARSTWO, - a, *n.*; rzecz łudząca, zwodząca, obłuda, Verführung, Verführung. Wszyſtkie marne rzeczy i łudarſtwa świeckie przeminąć mamy. *W. Poſt. W.* 191. Obłądziwszy się za rozlicznemi łudarſtwy świata tego, nawroć się. *Rey Ap.* 19. *Rey Pſt. a* 4. Uważay, iak się masz kochać w tych doczesnych omyłkach a w *łudarſtwiech świata tego. *Rey Pſt. E e* 5. Niewiasta głupia i wrzaſkliwa i pełna łudarſtwa. *Leop. Prov.* 9, 13. *Wujek.*

LUDCZEC *ob.* Ludzczeć. LUDEK, - dka, *m.*, LUDECZEK, - czka, *m.*, człowiek mizerny, człeczek, chudy pachołek, ein armes Menſchchen; *Sr.* 1. ľudjił (ľudk karzeł); Wielkość umysłu różni go od owych małuczkich ludeczków, którzy w iedney zanurzywszy się rzeczy, na nic iuż więcey siły nie maią. *Mon.* 75, 719. LUDKOWIE *plur.*, popellus, *dem. nom.* lud, *Vd.* ludiviza, mnoshiza; ein Völkchen, Leutchen, arme Leute. Mizerni ludkowie rodzą się nieznacznie. *Petr. Ekon.* 87. Nędzni ludkowie, iaką się śmiałością w to morze puszczacie! *Bale. Niedz.* 1, 242. Ludkowie do kościoła rzeczy swoie kładli. *St. Dz.* 789. Polkną i to i owo ubodzy ludkowie. *Alb. z W.* [illegible]. Bądź miłościwym bogiem naszym, a my będziem ludkami twemi i niewolnikami powolnemi. *Sk. Kaz.* 435. Jesteśmy nikczemni, wzgardzeni a nędzni ludkowie. *Baz. Hſt.* 295. *ib.* 204. - §. *blande* liebe Leutchen. Ludkowie boga i owco pastwiska iego, wchodzcie do bram iego z śpiewaniem. *Sk. Kaz.* 39.

*LUDERE; n. p. Od rodziców odchodzą, ku złemu towarzyſtwu się przyłączaiąc kradną, zbiiaią i w *ludere* się obracaią. *Herb. Stat.* 351. cf. *Ger.* Luder, liederlich.

ŁUDLIWY *ob.* Łudny.

LUDNIĆ, - ił, - ,, *Act. ndk.*, zaludniać, ludnym czynić, *Vd.* poludſtvati, obluditi, bevölkern. Ty, coś Noemu pusty świat ludnić przeznaczył. *Przyb. Luz.* 193. Bóstwo wierszów, twa ręka ziemię, powietrze, nieba ludni, morza, Wenerę opasuie, Pallas w puklerz zbroi, bogi wszyſtkie stwarza. *Zab.* 15, 138. Ludniły powietrze ptaki rozmaite. *Przyb. Milt.* 226. Bydź może, że te wszyſtkie rozsypane krańce Ludnią się przez obopolcie a czynne mieszkańce. *Przyb. Milt.* 240. LUDNO *adv.*, w ludzi liczno, volkreich, mit vielen Volk oder Leuten; *Bh.* lidno; *Ec.* народно, многонародно. Wyprawił się porządnie i ludno. *Auszp.* 53. pacholczno). Zaż to w twoiey mocy, bydź panem, ieździć ludno, poczworno w karecie? *Bach. Epikt.* 29. LUDNOŚĆ, - ości, ż., wielość ludzi. *Cn. Th.* die Bevölkerung, zahlreiches Volk; *Boh.* lidnoſt, lidſtwo; *Rg.* gljudſtvo; *Vd.* ludſtvenoſt, poludſtvanie, obludenje; *Rs* многолюдіе, многолюдство. W kraiach, w których są uſtanowione pobudki do małżeńſtwa, ludność pomnaża się znakomicie. *Dyd. G* 3, 674. LUDNY, - a, - e, dobrze nasiadły, volkreich; *Bh.* lidny; *Sr.* 1. ľudovité; *Vd.* poun ludſtva, poun ludi, ludſtvobiun; *Rg.* napuucen, skupni; *Bs.* naseljen; *Rs.* людный, людень, многолюдный; *Ec.* многочеловѣченъ. Jak się W Pannie tu podoba na tey ludney ulicy? *Teatr* 30 *b*, 64. Nieludny, niezasiadły, unbevölkert. Nieludnym czynić, ludności pozbawiać, *Rs.* обезнародить; nieludnym się stawać обезнародѣть.

ŁUDNY, ŁUDLIWY, - a, - e, łudzący, zwodniczy, lockend, verführeriſch. Tak zbyt łudliwa nadoba nie zwiodła ich. *Przyb. Milt.* 334. Łudne słowa, pełne zwodów na zły uczynek. *Przyb. Milt.* 284. Wszyſtkich swych cnot odstąpią i całey swey sławy Nikczemnie za uśmiechy i łudne zabawy Tych pięknych steiſtek. *ib.* 368. Przez tyle niebezpieczeństw was łudny zyſk wabi. *Przyb. Luz.* 139.

*LUDOBÓYCA, - y, *m.*, Mężobóyca, morderca, der Mörder. Gay Molocha ludobóycy. *Przyb. Milt.* 20. LUDOBOYCZY, - a, - e, mężoboyczy, morderczy, menſchenmörderiſch, lud zabiiaiący, niszczący, volkstödtend, volksmörderiſch. Wściekłość ludoboyczey woyny. *N. Pam.* 17, 258. LUDOBOYNY; - a, - e, ludu albo ludzi się boiący, volksſcheu, menſchenſcheu, *Vd.* ludobojezhen, odluden (*ob.* odludek). LUDOBOYSTWO, - a, *n.*, *Crn.* ludomorſtvu); zaboyſtwo ludu czyli ludzi, der Menſchenmord, Volksmord. Chimeryczne ludoboyſtwo. *Mon.* 71, 173. LUDOBYK, - a, *m.*, Minotaur. *Chmiel.* 1, 461. LUDOIAD, - a, *m.*, LUDOIEDCA, - y, *m.*, samoiad, ludożerca; (cf. ludorzeźnik), der Menſchenfreſſer; *Bl* lidoged; *Slo.* ludoged, lidoged; *Rs.* людоядъ, людоѣдъ *Ec.* человѣкопожирáтель = Ludoiad, *carcharias* der Seewolf, eine Art Hayfiſche, gatunek hai, iest w [illegible]

połknąć całego człowieka; ta ryba, rozumieią, Ionasza połknęła. *Kluk. Zw.* 2, 44. LUDOIEDŹ, – i, *ż.*, samoiedź, kray samoiadów, das Land der Menschenfresser; samoiedztwo, ludoiedztwo, Menschenfresserey. – b) *collect.* ludoiadowie, ludoiedcy, Menschenfresser. LUDOIEDZKI, – a, – ie, Menschenfresserisch; *Ec.* человѣконоѣдный. *LUDOKARMICIEL, – a, *m.*, lud czyli ludy karmiący, żywiący, *Ec.* людопитатель, *Gr.* λαοτρόφος, der Volkernährer. *w rodz. żeńsk.* *Ludokarmicielka. LUDOKRADCA, – y, *m.*, *Bh.* lidikradce; *Sr.* 1. ludzi rabuiąc; ludokupiec nieuczciwy, uwodziciel. *Cn. Th.* (Martauz), der Menschendieb, Menschenräuber. Wszetecznikom, ludokradcom, kłamcom ... *Bibl. Gd.* 1 *Timoth.* 1, 10, *Mon.* 75, 589. (cf. koczować). LUDOKRADZTWO, – a, *n.*, kradzież ludzi, *Wlod.* der Menschenraub. Zaprowadzenie wolnego człowieka w niewolą, ludokradztwem mianuią. *Kucz. Kat.* 3, 162. LUDOKUPIEC, – pca, *m.*, ludzi przekupień. *Cn. Th.* martauz, *Cro.* martoloss, der Sclavenhändler, Seelenverkäufer. Ludokupcy w niewolnikach cokolwiek mogłoby się niespodobać, piękrzydłem nieiakiem ukrywaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 312. *Mon.* 75, 589. **Ludzioprzedawca. Urs. Gr.* 145. LUDOKUPSTWO, – a, *n.*, *Klon. Wor.* 26. handel ludźmi. *Wlod.*, der Sclavenhandel, Seelenhandel. LUDOKUPIECKI, – a, – ie, LUDOKUPNY, – a, – e, od ludokupiectwa, den Sclaven- oder Seelenhandel betreffend, seelenverkäuferisch. LUDOŁOWIEC, – wca, *m.*, łowiący ludzi, ein Menschenjäger, Menschenfischer (Luth.) der auf Menschen Jagd macht. Uczynił Pan Piotra Starszym nad wszystkiemi ludołowcami, to iest, nad przełożonemi dusz ludzkich. *St. Kaz.* 304 *et* 305. Na twóy głos wdzięczny, krwawi ludołowce U nóg się tygry kładły iako owce. *Hor.* 2, 98. *Nar.* LUDOMIŁY, LUDUMIŁY, – a, – e, *popularis. Cn. Th.*, beym Volke beliebt. *Ludomiła, *fem.* (*Bh.* Lidmila) imię iedney z białych głów na *seymie Niemiecim Bielskiego.* – *LUDONIENAWIDNY, *Ec.* человѣконенавидный, *Gr.* μισόλαος, *populo invisus.* **LUDORZĄDCA, – y, *m.*, nad ludem panuiący, Menschenbeherrscher, Herrscher, Volksbeherrscher, *Ks.* народоначальникъ. LUDORZĄCTWO, – a, *n.*, rządzenie ludem, die Volksbeherrschung. Nie smakuiąc w rozrywkach z innemi chłopięty, Zapuszczał się w labirynt ludorządztwa kręty. *N. Pam.* 22, 107. – §. *ob.* demokracya; *Vd.* ludstvenu gospoduvanje, *ob.* gminowładztwo. **LUDORZEŹBA, – y, *ż.*, rzeź ludzi, zabóystwo, Menschenmord, Blutbad. Okropne dni krwi rozlewu i wściekły ludorzeźby. *Stas. Buff. L.* **LUDORZEŹNIK, – a, *m.*, który ludzi rzeże, czyli trzebi, ein Menschenverschneider, Castrirer. *Zab.* 8, 326. *Jabłk.* LUDOTŁUMNE miasta. *Zab.* 11, 349 *et Zab.* 6, 241. w których tłum ludzi, von Volk voll gepfropft. cf. **ludziotłumny. *LUDOUCZYCIEL *Ks.* народоучитель, nauczyciel ludu, ein Volkslehrer. LUDOWŁADNY, – a, – e, władzą nad ludźmi maiący, Volksbeherrschend. Ludowładne trony. *Nar. Dz.* 3, 191. – *Zab.* 12, 245. LUDOŻERCA, – y, *m.*, ludoiad, *Rg.* gljudoxderaz, ein Menschenfresser. Miizy ach niezwyczayne srogich boiów serce, Z wściekłemi lwa pazury tego ludożercę. *Hor.* 2, 12. *Nar.* Boi się, żeby w iego krwi ludożerca bazra, iak go porwie ochota, nie dotąpił pałasza. *Zab.* 15, 71. *Nagl.* Nad podłemi panuiesz ludożerco tłumy. *Dmoch. Jl.* 1, 12. Nic nie uszło przed zaiadłością owych ludożerców. *N. Pam.* 1, 58. *ib.* 15, 285. *Mon.* 75, 589.

LUDWIK, – a, *m.*, imię męzkie, Ludwig. *Ludwił, *Ludzik, *Ludło zdrb.*, Ludwik król Polski i Węgierski po śmierci Kazimierza W. panował. *Kras. Zb.* 2, 74. W statucie *Herburta*: Lodwik. – LUDOWIKA, – i, *ż.*, imię niewieście, ein Weibername. LUDWISIA, LUSIA, LUDWISIENKA, LUDKA *zdrb.*, *Vd.* Shpelka); Ludowika królowa Polska, Władysława IV. żona. *Kras. Zb.* 2, 72. Ludwisia za mąż idzie. *Teatr* 7 *d*, 6. Czy lubisz mię Ludwisiu? *Teatr*, 30 *b*, 32. cf. Lusia). Adieu Ludwisiołka, bądź zdrowa. *Teatr.* 27 *c*, 46.

LUDWISARNIA, – i, *ż.*, mieysce, gdzie leią armaty, moździerze, szturmaki etc. *Jak. Art.* 3, 299. die Glockengiesserey, Stückgiesserey. Stanisław August ludwisarnią własnym kosztem wystawił, i arsenał Warszawski armatami opatrzył. *Skrzet. P. P.* 1, 405. LUDWISARSKI, – a, – ie, od ludwisarza, Glockengiesser-, Stückgiesser-. Piec ludwisarski, mieysce umyślnie wymurowane, w którym roztapia się metal. *Jak. Art.* 3, 307. Ludwisarskie lichtarze, z kruszców lane, lite. *Tr.* gegossne Leuchter. LUDWISARSTWO, – a, *n.*, rzemiesło ludwisarskie, die Glockengiesserkunst. LUDWISARZ, *LODWISARZ, – a, *m.*, cf. rodgiser, *Ger.* Rothgiesser); co dawony, armaty etc. leie. *Solsk. Arch.* 30. der Glockengiesser. Lodwisarz, leie obrazy mosiężne. *W. Post, W.* 3, 509. cf. działolcy. *Ern.* 1131, *Vd.* shtukovlivec; *Rs.* литецъ, литейщикъ. LUDWISARCZYK, – a, *m.*, czeladnik ludwisarski, der Glockengiessergeselle.

LUDZCZEĆ, LUDCZEĆ, – ał, – eię *Neutr. ndk.*, ludzkim się stawać, polerować się, (*oppos.* dziczeć) menschlich werden, cultivirt werden. Dzikie narody, które po pustyniach były, i leśnemi owocy, iak zwierzęta żyły, zludczały i chętnie się dały pod te prawa, które chleb, lub za ciężką pracą, ludziom dawa. *Jabł. Tel.* 267.

ŁUDZIĆ, – ił, – i, *Act. ndk.*, (*Bh.* laudit, *Slo.* laudim; cf. *Germ.* Luder 3) *Ablg.*, *Ital.* ludro *et Germ.* ludern cf. *lat.* allicere, *etym.* lacio; cf. *Rs. vulg.* лыгать обманывать). *moral.* przywabiać, wabiąc oszukiwać, wabem zwodzić, locken, anlocken, lockend berücken, bethören, äffen. (cf. *Cro.* ludim *desipio*, *Cro.*, *Rg.*, *Sla* lud *ineptus*; *Rg.* ludovatti *ineptire*; *Rg.* zalùdgni *irritus*; *Rs.* лудá блазенька сукня; *Rs.* лудить, залудить bielić cyną, pobielić; *Ec.* лудá, шалъ, безуміе nieroznm). Płonnym nas ludzi fortuna pozorem, Łudzą przyiaźni pięknych słów wyborem. *Nar. Dz.* 4, 167. Często pozory łudzą słabe oczy. *Kras. Ant* 5. Stronnik ten zagranicznego dworu łudził dobrych obywatelów pozorną mów śmiałością. *Ust. Konst.* 2, 248, mamił). Biegunom nie maią bydź dane iałmużny od ludzi, Niech każdy chleba w pocie pożywa, nie łudzi. *Star. Vot. L.* 2. niech nie wyłudza, auslocken. Lekarze, aby pieniądze łudzili, by też naygorsey było, zawsze tuszą dobrze. *Ezop.* 57. – *transl.* Warcaby grali, łudząc godziny. *Pot. Arg.* 207. łgaiąc. ŁUDZIC SIĘ *Recipr.* (*Bh.* laudit se *repere*, *serpere*) zwodzić się, dać się zwabić, omamić, sich bethören, berücken, locken lassen. Nie łudziłam się nigdy chci-

wością maiątku, Chcę słuchać mego serca i mego rozsądku. *Niemc. P. P.* 5. Nalazłem ią! onaż iest! czyli siebie ludzę? *Teatr* 44, 52, czy się mylę?)

Pochodz. *doludzać, naludzać, obłuda, obłudny, obłudnik, odludzać, poludzać, przeludzać, przyludzać, przyłuda, uludzać, wludzać, wyludzać; ludzigrosz.*

LUDZIE, -i, *pluralis nom.* człowiek; *loco obsoleti* *człowieki *qu. v.*; *Bh.* lidé, lidi; *Sr.* 1. luje; *Vd.* ludje, zhloveki; *Crn.* ludji; *Sla.* ljudi; *Cro.* lyudi; *Rg.* gljudi; *Bs.* gljudi; *Rs.* людя. *etym.* lud *qu. v.*) Leute, Menſchen, die Menſchen. Inaczey ludzie o nas rozumieią, niż my o sobie. *Cn. Ad.* 325. A co o mnie ludzie powiedzą? *Mon.* 65, 117. Przesąd ludzi mniey poważnych, nie powinien nam przeszkadzać do dobrego. *Zab.* 14, 343. Za nic sobie miał ludzi, na nich był okrutny, iakby inney natury nie iako on byli. *Fabl. Tel.* 24. Ci co to utrzymuią, są nie lada ludzie. *Gor. Dw.* 278. My ludzie z ludzi. *Mon.* 70, 64. Rodzice opatrzni chcieli z synów swych ludzi dostać, a nie podludków. *Gliez. Wych. N.* 3. cf. cały człowiek). Sposobność i okoliczność czyni nas ludźmi. *Zab.* 4, 165. Co się małżeństwo nakłoci, natrudzi, Aby też w domu było, jak u ludzi. *Mon.* 70, 598. po ludzku, porządnie, nie iak w staience, w chlewie). Wszystkim *ludziem (ludziom) na świecie straszliwe bestye. *Bial. Post.* 25. Złym *ludziem i niewiernym. *ib.* 27. Co ludziom, to też i nam; z ludźmi i śmierć miła, Aboś chciał, aby cię każń boska ochroniła? *Sim. Siel.* 84. Bywszy u ludzi, będzie i u nas. *Rys. Ad.* 4. Nie po drzewie (po ziemi) przygoda chodzi, po ludziach. *Rys. Ad.* 43. Potrzeba po ludziach chodzi, a nie po *drzewiech. *Gliez. Wych. N.* 8 *b.* Po ludziach traf nieszczęśliwy chodzi. *Bard. Tr.* 173. – Po ludziach kogo nosić, s osławiać kogo. *Wlod.* einen in der Leute Mund bringen. Ludzie ludźmi stoią; człowiek się bez człowieka nie obeydzie. *Lub. Roz.* 95. ein Menſch braucht den andern, cf. ręka rękę myie; noga wspiera nogę). Poki ludzie, póty grzechy. *Pot. Arg.* 495. cf. nikt bez ale). Z ludźmi żyiem, podlegli błędom i obłudzie; Bierzmy miarę z nas samych, czym są inni ludzie. *Kras. list.* 2, 100. I królowie, choć wielcy, przecięż to są ludzie; Mogą się iak my mylić i potknąć na grudzie. *Morszt.* 112. I królowie, choć wielcy, chociaż światem rządzą, Jednakże będąc ludźmi, równo z nimi błądzą. *Osińs. Cyd.* Zgołaćmy wszyscy ludzie, i ksiądz pleban człekiem. *Pot. Pocz.* 470, cf. i w kapicy wełna). Wiele ludzi na świecie nazwiskiem, nie rzeczą. *Min. Ryt.* 4, 44. Teraz bez nienawiści, okiem gdzie rzucimy, Pełno *ludzi*, a *ludzi* iednak nie widzimy. *Ward. W. D.* 11. (z dawnym *Plural.* wypadałoby: „pełno *ludzi*, a *człowiekow* nie widzimy", viel Leute, aber keine Menſchen. Ludzi na świecie siła, ale *człek* rzadki. *Gemm.* 153. „*simulacra mille hominum, sed rarus ubique verus.* Trzeba naypierwey szukać w *ludziach ludzi*, A nigdy pozór prawdy nas nie złudzi. *Zab.* 14, 77. – *Milit.* ludzie, s nieprzyiacielskie ludzie, nieprzyiaciele, der Feind. Kiedy o *ludziach* wieść przyszła, to Dymitr tak długo się wybierał, aż Tatarowie odesali z plonem; a ieśli o *ludziach* słychać nie było, czas zwykł trawić, piiąc, hucząc, graiąc. *Gor. Dz.* 78. Pod ludzie *albo* pod lud iechać, s rekognoskować, dostawać języka, auf Kundſchaft reiten. Wyprawił hetman rotmistrza pod ludzie dla dostania języka. *Papr. Ryc.* 351. – *przy liczbach*: Kilka tysięcy ludzi, s głów, einige tauſend Mann. – §. Ludzie, s czyi ludzie, robotnicy, służący, czeladź, Leute, Dienſtleute, Arbeitsleute, Bedienten, Dienerſchaft. Co to ludzi assystować mi będzie lokaie, strzelcy, hayduki, paiuki, murzyni, laufry. *Teatr* 55 *b*, 14. Przez Swiętych do Boga, a przez ludzi do pana dostawać się zwykło, *ib.* 15 *c*, 42. przez sług do pana *ob.* sługa. (ŁUDZIGROSZ, -a, *m.*; wydrwigrosz, wyłudzaiący drugiemu pieniądze, ein Geldablocker. To byli oszuſtowie i łudzigrosze. *Boh. djab.* 2, 290. Łudzigrosze, błaznowie i snów wykładacze. *Hor. Sat.* 201. (LUDZIK, -a, *m.*, *dem. nom.*, Ludwik, kleiner Ludwig. *Zab.* 15, 109.) *LUDZIOTŁUMNYCH głów chluba, wieńce nieśmiertelną dłonią zwite. *Zab.* 15, 120. *Nar.*, tłumiących ludzi, podbiiaiących, menſchendrückend *ob.* *ludotłumny. LUDZKI, -a, -ie, *Bh.* lidſký, lidický; *Vd.* ludiven, pumen; mnoshishen; (*Crn.* ludn. *humanus*, ludſke, leshke, *alienus* s. *obcy*, od słowa *obec*; *Sr.* 1. ludſki *popularis*; *Cro.* lyudszki, *Bs.* gljudſki; *Rs.* людскій *humain; etranger; appartenant aux domeſtiques).* – 1) od ludu, ludzi, Volks-, Leute-. Wszystkom to z ludzkiey słyszała powieści. *Chroſć. Ow.* 122. Obiecuie krola bez wszelkiey urazy i podeyrzenia ludzkiego (*populi*) sprzątnąć. *Krom.* 46. Głos ludzki, głos boży. *Pot. Arg.* Soy. *Rys. Ad.* 13. *vox populi vox Dei.* Głos ludzki zgadza się z wolą bożą. *Rys. Ad.* 13. Poczciwy człek może przyiść na ludzkie ięzyki. *Teatr* 31 *c*, 55. może bydź potwarzanym). – §. ludzki, nie nasz, cudzy, obcy, fremd. *Cn. Th.* – §. od ludzi, człowieczy, *człowieczeński, menſchlich, Menſchen gewöhnlich. Zbawiciel wziął ciało równe *ludzkiey* osobie z dziewicy. *Groch. W.* 95. Pokorna Nayś. Panna, i iakby nie była Bożką, ale *ludzką* matką. *Zach. Kaz.* 1, 170. Syn Maryi stawi się między synami *ludzkiemi. ib.* 188. Ludzka rzecz upaść, a djabelska w błędzie trwać. *Rys. Ad.* 38. – c) *moral.* ludzki od ludzkości, nieokrutny, łagodny, łaskawy, leutſelig, menſchlich, menſchenfreundlich; *Boh.* vlidný, prumětivý (*Bh.* lidomil przyiaciel ludzi); *Sla.* lidſki, vlidni, pitivetiv; *Sr.* 1. ludſki; cjwoveczine, poczciwć; *Crn.* perlúdn, salúdn, lubesniv; *Vd.* ludoviten, perluden, vluden, perjasniu, perjasliu, dragoſtliu; *Cro.* lyudszki; *Rg.* gljudſki, vgljudni, prigljuban, cjovjecjan, cjóvjecjanſki, cjovjecki, dvórni (*Rg.* vgljuditi tkoga *inciviliter*); *Bs.* gljudſki, cjoujecjan, dobroſtiu, blag; *Sla.* obicsan, ljubezan; *Ross.* людскій, ласковый, привѣтливый, благопривѣтливый. *Oppos.* nieludzki, nieukładny, srogi, twardy; *Crn.* slud, cf. *Ger.* Unmenſch). Sknerſki iest to ieden z ludzi nieludzkich, człowiek naynieużytszy i nayzatwardziałszy na świecie. *Teatr* 7, 44. Prawo ludzkie nieludzkie swobodę Bierze w miłości, daiąc śmierć w nadgrodę. *Paſt. F.* 149. Nieludzki to wyrok, choć mu sprawiedliwość przyznaią. *Pilch. Sen.* 255. Im się kto w naukach naywięcéy kocha, tym *naludczeyszym* pospolicie bywa. *Kosz. Lor.* 13 *b.* *LUDZKIE, s LUDZKO, po LUDZKU *Adv.*, – §. iako ludzie zwykli, iak ludziom przyſłoi. *Rs.* людски, полюдски. menſchlicher Weiſe, auf menſchliche Art. Żyć po ludzku z ludźmi, prawdziwą iest rodzaiu ludzkiego umieiętnością. *Zab.* 8, 161. Po bydlęcemu żyio, nie zaś po ludzku. *Teatr* 19 *c*, 67. Cnota iest, umieć znosić po bohatyrsku, a czuć po ludzku. *Mon.* 69, 154. Ludzkie przygody ludzkie noś. *J. Kchan. Dz.* 131.

Czyniąc wiele dobrego, przecię w niektórych po ludzku mylić się mogli. *Dyar. Gr.* 542. Ani się to wyspać, ani ssieść po ludzku. *Teatr* 54 *d*, 38. cf. po chrześciańsku). Sztafeta prędzy tam i sam zabiegła, niż można było po ludzku. *Ost. Str.* 5. nadludzkim, nadprzyrodzonym sposobem). Bywaią niektórzy ludzie tak skażoney natury, iż nie chcą ludzko żyć. *Petr. Ek.* 48. Czy można, żeby człowiek, z którym tak wspaniale postąpiono, chował ieszcze nienawiść w sercu? Tak się po ludzku nie dzieie. *Gol. Wym.* 429. – §. ludzko, miłosiernie, łagodnie, łaskawie, *Rs. et Ec.* ласково, любезно, любезнъ, любочеловѣчнъ. leutſeelig, menſchenfreundlich. Ludzkie się z nami obchodził. *IV. Act.* 27, 3. Lucko się nam ſtawił. *Bibl. Gd.* Pan ma się ludzkie z poddanemi swemi obchodzić. *Kotz. Lor.* 84. Mam to dufanie o nim, że się będzie układaie a ludzkie sprawował. z *Leop.* 2 *Mach.* 9, 27. Ludzię ieſteśmy, sądźmy więc lepiéy o drugich, po ludzku. *Kolł. liſt.* 2, 35. LUDZKOSC, – ści, ż, a) człowieczeństwo, przyrodzenie ludzkie, die menſchliche Natur, die Menſchheit; *Bh.* lidſtwo. Chociaż umieraią ludzie, ludzkość nic nie cierpi. *Pilch. Sen liſt.* 2, 75. rodzay ludski). Terencyusz wydał człowieka, którego dotyka Ludzkość, że ieſt człowiekiem . . . *Dmoch. Szt. R.* 79. *homo sum, humani nihil a me alienum puto.* – §. *moral.* die Leutſeeligkeit, Menſchenfreundlichkeit. *Bh. et Slo.* wlidnoſt, přiwětiwoſt; *Crn.* perludnoſt; *Vd.* ludovitnoſt, perludnoſt, ſtetnoſt, vludnoſt, perjaſlivoſt, dragoſtlivoſt, lubesnivoſt; *Sr.* 1. čjwopečinoſči, poccijwoſči; *Rg.* vgljudnos, gljudſtvo, plemſtvo, cjovjesctvo, blagos, blagoſtivoſt, dvoornos; *Bs.* cjoujecjanſtvo, blagóſt, dobroſtivoſt; *Rs.* людскосмь, ласкавосмь, приязнивосмь, благопріязнемале, благопріязнивосмь, радушіе; *Ec.* человѣколюбіе, человѣколюбемво, жителсмво. Ludzkość; ile ieſt cnotą, ieſt iakáś świadczenia dobrze, lub udzielenia siebie innym skłonność, i dobra ich pragnąca użytość. *Mon.* 66, 311. Między wszyſtkiemi cnotami, cnotą naywłaściwszą przyrodzenia ludzkiemu, zdaie się bydź ta, którą iakby szczególniey *ludziom* przyzwoitą, nazywamy *ludzkością*. *Mon.* 66, 311. *Wal. Max.* 145. Wielkaby to nieludzkość była, prosząccmu drogi nie ukazać. *Gor. Sen.* 299. Nic ludzkiemu przyrodzeniu nie ieſt przeciwnieyszego, iako to, co się nieludzkością zowie. *Mon.* 66, 311. Nieludzkość w tym naydzie się, który własnego szczególnie upatrując dobra, bynaymniéy nie ſtoi o dobro innych. *ib.* 67, 297. Ludzkość w ięzyku naszym wiele rzeczy w sobie zawiera; ściśle wzięta zaś toż znaczy, co dawniey u Rzymian *hospitalitaş. (humanitas) Kras. Pod.* 2, 89. Ludzkością żaden nie zgrzeszy. *Ryz. Ad.* 34. Ludzkością każdy się przymili. *ib.* 38. cf. łagodnemi słowy, pożyiesz twardey głowy). Czyliż mam od ciebie iemu iaką ludzkość oświadczyć? *Teatr* 12 *b*, 20. grzeczność, ukłon, kompliment).

LUFT, LUFTLOCH, – u, *m.*, LUFCIK, – a, *m. zdrb.*, LUFTLOSZEK, – szka, *m. zdrbn.*, przewiew wolnego powietrza, (z Niem. Luft powietrze, *Sr.* 2. Luft, *Sr.* 1. loft, wetřił, *Crn.* luft (luftnina *meteoron*) *Vd.* vuft, pišh, srak); das Luftloch, eine Oeffnung des Luftzuges wegen. *Bh.* průduch; (*Sr.* 1. dèchel oddechowa dziura); *Vd.* dushnik, hlapnisa, hlapna lukja; *Cro.* oddúha, vrachnyak; *Rg.* odihaj, odùscjak; *Bs.* dusenik, izduscjak, oduha; *Rs.* душникъ, продухъ, отдухъ, отдушина, отдушника. Prości rzemieśnicy wszyſtkie w budowaniu otwory, dawane dla oddechłu, zowią z Niemieckiego luftami. *Switk. Bud.* 68. cf. wietrznik, wilgociąg). Otwory w piecyku albo luſty. *Kluk. Kop.* 2, 140. Luſtlochy w piecu szklarſkim, trzy dziury, przez które powietrze wchodząc w piec, lepiéy ogień rozżarza. *Torz.* 35. Dwa wietrzniki i luſtloszek. *ib.* 58. Wiuo, dla ciasnego szpontu, Gdy loftu nie ma, dno wysadza z gruntu. *Chroſt. Job.* 121. Flasza niech tylko będzie chuſtą sowitą nakryta, bo gdyby ten oleiek nie miał bynaymniey luftu, śmierdziałby. *Syr.* 800. hat keine Luft. Żywot moy ieſt, iako wino bez loftu, a iako nowe naczynia, które się od niego pukaią. *Radz. Job.* 32, 19. iak moszcz bez oddechu; *Bibl. Gd.*). LUFTOWY, – a, – e, od luftu. Luft-, *Bh.* průduſní. Piec taki mieć musi cztery dziury luftowe. *Switk. bud.* 292.

1. ŁUG *ob.* 1. Łuk.

2. ŁUG, – u, *m.*, *Bh.* louh; *Slo.* louh; *Sr.* 1. wuh; *Vd.* lug, vug, luh; *Crn.* lúg; *Cro.* lúg, (cf. *Cro.* lúkno *certa pensio parocho a parochianis proueniens*; *sapo, sapones obtinuit usus*; *pro decima potissimum a Dalmatis accipitur*); *Dl.* lungh; *Hg.* lúugh, párlúg; *Sla.* lúg (2. popiół); *Bs.* lúg, luscia, lihsia, liksia, lixia, cjeghi; *Rg.* lúgh, lùxniza; *Rs.* щелокъ, щолокъ, щолочная соль; (cf. *Rs.* лужение pobielanie cyną, лужу, вылужилъ pobielam; *Anglos.* leag, leah; *Angl.* lie, *Dan.* lud, *Suec.* lut, *lat.* lixivium, *Ital.* liscia, *Hisp.* lexia, *Gall.* lessive) *Ger.* die Lauge; roślinną solą zaprawna z przyoſtrzona woda do mycia naczyń. *Ld.* Z popiołu robią ługi. *Ład. H. N.* 138. Popioły zmieszane z wodą daią to co nazywamy ługami. *Dyk. Med.* 6, 47. Ługiem sowią każdą wodę, która przyięła cząſtki solne z popiołu roślinnego. *Krupcz. Chy.* 160. Ług mydlarſki, pótaź z wapnem nieugaszonym ugotowany. *Krupcz. Chy.* 100. Pochodz. *łużyć, łużyny, nałużyć, odłużyć, ługowaty.* – §. *fig.* Myć kogo bez ługu. *Rys. Ad.* 78. cf. wytrzeć komu kociełek; ogolić bez mydła; bez brzytwy). einem den Kopf waſchen, ihn ohne Seife barbieren. Niiednego bez ługu myiemy. *Modrz. Baz.* 437. *Sax. Porz.* 382. Gdy kogo zmyią bez ługu, to się z niego drudzy śmieią. *Bud. Ap.* 47. – Ług mocny, tęgi *ob.* Kalkus. – 2) ŁUG *of.* łąg, łęg; = bagno ługowate czerwonawe, ein rother Sumpf, ein Tümpel; *Crn.* lug, lúsha (cf. Kałúża); *Vd.* lusha, lushje, mlaka; *Sr.* 1. luja, wuja; *Sr.* 2. láčha; *Dl.* lakva (*Cro.* lúg, *Rg.* lúgh *sylva*, cf. *Lat.* lucus); *Rs.* лужа (cf. лугъ łąka, луговина, лужайка łąki część); cf. *Ger.* Lache, Lusche, *Lat.* lacus, lacuna, *Gr.* λακκος; *Brit.* lug. cf. *Gall.* deluge; *Hbr.* נלח lach *humidus*). Porażeni, czym prędzey sie brali w przyległe ługi, lasy, ostrowy. *Tward. W. D.* 101. Skoro co weszli w błotny łach i grązki, uderzył na nich Janczar w onym brodzie. *Jabł. Buk. R.* 3. Wody, które ſtoią, są rodzaiem wszyſtkich gadzin, iako to w zaległych błotem ługach, bagniſkach, ſtawach niebieglych. *Kulig.* 148. Oto oni dwaj z iednych-że bagn czyli ługów wychodzą. *Papr. W.* 2. 281. *ob.* ługowaty, ługowiſko, ługowy). Swiniom łuhy, gnoiowki i bagniſka nieszkodzą. *Wolszt.* 153. *ib.* 152. – (*3. ług, z luita).

ŁUGDUN, - u, *m.*, miasto wielkie bogate Francuskie, *Lion. Dyk. G.* 2, 103. ŁUGDUŃSKI, - a, - ie, von Lyon. Prowincya Lugduńska. *Wyrw. G.* 303.

ŁUGOWAĆ *cz. ndk.*, łużyć laugen. Ługowanie *lexiviation*, gatunek działania, którego celem iest, wyłączenie istot roztwarzaiących się w wodzie, od tych, co roztworzonemi bydź nie mogą. *Mier. Mśk.*, *Ross.* щелочимая, щолочимь, выщолочимь. ŁUGOWATY, - a, - e, - o *adv.*, do ługu podobny, łużny, *Vd.* lugnast, vushen; *Sr.* 1. wujowité, wujacié, wujaté; *Rs.* щолочный. laugenartig. - §. błotnisty, bagnisty, sumpfig. Ługowato puszcze. *Krom.* 75. *paluśtres. Mącz.* Ługowata ziemia, *fistulosa terra*, która tak rzadką iest, iakoby gębka. *Mącz.* ŁUGOWISKO, - a, *m.*, bagnisko, błoto czerwonawą wodę maiące, podobną do ługu. *Wlod.* ein rother Sumpf. *Palus* ługowisko, błoto, trzęsawica, bagno, kałuża, tonące a trzęgące mieysce. *Mącz.* Utonął w ługowisku, *demersus in palude ib.* Muchawiec rzéka między temiż niemal iak Pina ługowiskami początki swe bierze. *Papr. W.* 2, 281. ŁUGOWNIK, - a, *m.*, mieysce od zobienia czyli schowania ługu, łużyu, das Laugenhaus. Bléch wielki pięć osobnych domów składa: folusz, pralnią, ługownik, mlecznik i magazyn. *Przyd.* 78. ŁUGOWY, - a, - e, od ługu (popiołowego), Laugen-. *Slo.* lauhowí; *Hg.* lúgos, *Cro.* lusni). Wody ługowe *alcalinae* maią w sobie mniey więcey ługowey soli. *Kluk. Kop.* 1, 93. *N. Pam.* 22, 69. *Torz.* 73. Sole alkaliczne, iak ługowe, *fixa*, tak latаiące *volatilia*, same się nie daią w lekarstwach, dla wielkiey ostrości przeciwnego zapachu. *Krup.* 5, 273. Ługowe naczynie, das Laugenfaß. *Vd.* vugni sod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik; *Ross.* лохань, лахáнь, лоханка. - §. 2. błotnisty, n. p. Siano ługowe abo z mokradli zbierane. *Cresc.* 485.

ŁUITA, - y, ś., z *lac.*, wina pieniężna, grzywny, die Geldbuße, Geldstrafe. *Tr.*

1. ŁUK, - u, *m.*, ziele, *Germ.* Lauch; *Dan.* løg, *Angl.* leek), *allium vineale*, gatunek czosnku; główki posiekane w chleb mieszaią. *Kluk. Dyk.* 1, 22. *Jundz.* 204. der Aeschlauch. *Syr.* 1217. *Crn.* luk; *Vd.* shebulzh (cf. cebula); *Cro.* lúk, porluk, *ob.* por, pory; *Hg.* lúk, kapielle, incjas, lúk césan (*ob.* czosnek) *Bs.* lúk; *Sla.* luk (porluk = por; cérljeni luk = cebula; bili luk, czesnyak = czosnek; *Rs.* лукъ czosnek, луковица, лýковка cebula, *Ec.* лукъ черлéный). Łuk drobny, abo *luczek*, der Schnittlauch. *Syr.* 1217. *Sr.* 1. cibulicita. Łuk polny, płodziszek, winniczny, że rad w winnicach roście. *ib.* 1220. Wildlauch; *Rs.* каменной лукъ. Czosnek dziki padownikiem i piegawym czosnkiem zowią Siegmannswurz. *ib.* 1226. - Ogórki, melony, łuk, cebula i czosnek. *Leop. Num.* 11, 3.

2. ŁUK, - u, *m.*, łęk, obląk, kolistość, die Bogenkrümme, der Bogen; *Vd.* luk, lok = obląk, sklepienie; *Vd.* lok delati, lokati, lukati, = sklepić; *Vd.* lok, łozhez, goften lok, = smyczek). *Rs.* лукъ, дугá obląk; *Ec.* лукошúе, кáлужина, крюкáна = krzywizna, cf. *Gr.* λοξος). - a) część kuszy, obląk czyli obręcz u kuszy do strzelania, der Bogen an der Armbrust. Kuszę ręczną robiono tym sposobem: łuk stalowy, rogowy lub drewniany osadzano na łoży, v. *Papr. W.* 1, 210. - §. łuk z cięciwą, różniący się od kuszy, der Flitschbogen, Flitz-bogen, *Bh.* luk, łusse; *Slo.* luciśśte; *Sla.* lúk; *Bs.* lúk; *Vd.* lok, maura, polęśter, samoistra, samoistru, strelak (*ob.* samostrzał); *Crn.* lók, totah (*ob.* taftuy); *Dl.* luuk, szamostril; *Hg.* szamszerigy; *Rg. et Cro.* luk; *Rs.* лукъ. Część środkowa łuku, którą ręka obeymuie, i za nią łuk trzyma, maydan. *Cartr. Mśk.* Nim raz Polak *kusze* lewarem naciągnął, tym Rusin ieden prędkiemi strzałami z *łuku* kilkudziesiąt snadnie ranił. *Stryik.* 292. Łuk *arcus* prędszy oręż nad kuszę, *balista*. *Krom.* 274. Jako się do łuku ułożyć, twoie pierwsze były saprawy. *Leszcz. Class.* 90. Uczą się z rusznic strzelać i łuk ciągnąć. *Star. Dw.* 21. Postrzegłem pod sukienką łuk skrycie napięty. *Mon.* 76, 2. Zstąpił z drogi na iedno z łuku strzelanie. *Warg. Radz.* 58. einen Bogenschuß weit, *Vd.* luzhaj *iactus*, cf. łuczyć). - §. *Math.* Część okręgu, łuneta (*periphr.*) nazywa się łukiem, *arcus. Geom. Nar.* 1, 7. ein Theil des Umkreises, ein Bogen. Miarą każdego kąta, iest łuk. *Lesk.* 9. - d) *transl.* tęcza, duha; *Bs.* luk nebeski, dúga, der Regenbogen. Gdy okryię niebo obłokami, ukaże się łuk moy na obłokach. *W. Genes.* 9, 14. *Bibl. Gd.*, *fig.* Pod dwoma cienkiemi czarnemi łukami, Są dwa oczа, ale ie lepiey zwać gwiazdami. *P. Kchan. Orl.* 1, 171. - §. łuk tryumfalny, brama tryumfalna, ein Triumpfbogen. Pełne były ulice łuków wystawionych. *Tward. Misc.* 47. Przyszło znosić teatra, przyszło tryumfalne Zmiatać łuki. *ib.* 46. Nikt tryumfalnych łuków mu nie wiie, *Chrość. Luk.* 275. - Most na łukach. *Op. Jer.* 55. na arkadach. - e) Łuk *herb*, w polu czerwonym łuk napięty z strzałą do góry. *Kurop.* 3, 31.

Pochodz. *łuczek*, *łuczny*, *łuczyna*, *łucznik*, *łuczkowy*, *łuczkowaty*, *łuczny*, *cf. łączyć*, *łęk*, *obląk.*

ŁUKA, - i, ś., z *Niem.* die Lücke, otwor, dziura w rzędzie, lub w całości przerwa; brak; *Sr.* 2. łuka; *Crn.* luknа, luknja; *Vd.* łukna, luknja, respad; *Hg.* lyuk; *Cro.* lúkaya, luknyicza (*Bs.* luka = port); *Ross.* скважина; *Ec.* скважня, скважина. Szyk ten bardzo sposobny, aby się linija nieprzyiacielska tym prędzey rozerwała, osłabiała i luki w sobie poczyniła. *Papr. W.* 1, 134. Jak zaradzić desercyom woyskowych na lukach konsystuiących. *Goz. Nar.* 2, 33. na szlakach, któremi się wychodzi za granicę). Roskomenderowanie woyska na luki, straż granic, kreey. *ib.* 1, 337. Aby obywatel od żołnierza, ani na łożach, ani na lukach, ani w przechodzie woyska, ukrzywdzonym nie był. *S. Grodz.* 2, 41.

ŁUKASZ, - a, *m.*, imię męzkie, Lucas. Łukasz ś. ewanielista, pisał prócz ewanielii, księgi dzieiów Apostolskich. *Kras. Zb.* 2, 75. *Zal. Tst.* 362. *Sk. Dz.* 46.

ŁUKOCZ *herb*, połwieprza dzikiego z muru niby wypadaiącego; w pysku trzyma dwa kłosy pszenne. *Kurop.* 3, 31. ein Wappen.

*ŁUKONOSZY, - a, - e, łuk noszący, bogentragend. Bóg łukonoszy, = Apollo. *Otw. Ow.* 26. Pachołę łukonosze. *ib.* 415. Kupidynek. **ŁUKOWŁADNY, - a, - e, łuczny, władaiący łukiem, bogenführend. Łukowładni Grekowie. *Kchow.* 15. Łukowładna Dyana *pharetrata. Zebr. Ow.* 62. ŁUKOWŁADZCA, - y, *m.*, łukiem władnący, łucznik; der Bogenführer. Łukowładzca Apollo. *Otw. Ow.* 227. *Łukowlayca. *Zebr. Ow.* 145. *arcitenens.*

1. ŁUKOWY, - a, - e, od łuku, łuczny, Bogen-. Żelazo u łukowéy strzały nazywa się płosszczyk. *Cart. Mśk.*

2. ŁU-

2) LUKOWY, - a, - e, od łuku ziela, Lauch-, n. p. nasienie łukowe. *Syr.* 1219 *et* 1230, cf. łuczkowy); *Sr.* 1. cybulicztowé; *Rs.* Ау'комнй, Ауковый czosnkowy.

LUKRECYA, - yi, ż., *glycyrrhiza*, rodzay rośliny, do którego należy Lukrecya słodki korzeń. *Kluk Dyk.* 2, 30, Süßholz. *Instr. Cel. Lit.*, *Bh.* lekorice; *Krup.* 5, 243, Lakritze.

LUKUBRACYA, °ponocowanie, °ponocnica, *Vd.* ponozhuvanje, ponozhnu delu.

LULAĆ *ob.* Lilać, Lili, li li.

LULEK, - lka, *m.*, rodzay rośliny, *hyoscyamus Linn.*, roślina ta pod imieniem blekotu dobrze znaioma, obrzydliwie śmierdząca, iadowita, wewnątrz zażyta zawrót głowy i szaleństwo sprawuie. *Jundz.* 160, *Kluk Dyk.* 2, 47, Bilsenkraut, Tollkraut; *ob.* bielun ziele, *Rs.* бѣленa.

LULKA, - i, ż., LULECZKA, - i, ż., *dem.*, (*Turc.* lule *A. Czart. Mscr.*), der Pfeifenkopf. Lulki do kurzenia tutuniu zagraniczne białe i z cybuchem gliniane, robią się z białey subtelney gliny. *Kluk Aop.* 1, 312. — §. fayka, die Tabakspfeife. Luleczko! którey palonie Ściąga mi z głowy złe wilgotności. *Zab.* 4, 301. Po kawie zaczęto kurzyć lulki. *Pam.* 85, 1, 138. Niech ma lulka chce lulka pochwały, iednak ten, który traci część iaką czasu na iey kurzeniu, niknąć dniom życia swego z dymem dopuszcza. *Zab.* 5, 56. (LULKAĆ, Lulać *ob.* Lolać, *ob.* Lili. LULKOWY, - a, - e, a) od lulku ziela, Bilsenkraut-. — §. od lulki do kurzenia, Pfeifenkopf-, Pfeifen-.

°LUMINARZ, - a, *m.*, z *Lac.*; świecące ciało niebieskie, ein leuchtender Himmelskörper. — *fig.* Hipacyusz Pociey, wschodnicy cerkwi luminarz, apostoł Roxolańskiego narodu. *Pociey pr.* — °LUMINARYUM, n. p. Myśmy aptekarze, myśmy dawni praktycy, tak w dyspensatoryach, tak w pandektach, tak w *luminaryach* naszych iest napisano. *Syr.* 289. ?

ŁUNA, ŁONA, - y, ż., cf. *vetus Ger.* lahn, lún Adlg. *s. v.* Mond. *Crn.* luna; *Vd.* luna, miesenz; *Rs.* лyна, miesiąc, księżyc); światło odbite na ścianie, gorze. *Włod.*, die Lohe des Feuers (cf. Adlg.), der rückprallende Feuerschein, rückprallende Strahlen; *Cro.* munya, bleszk). Ogromnym łoskotem działa z murów zawyły, Że łuny ogniste zewsząd ich oświeciły. *Tward. H. l.* 155. Szpiegowie pola, ognia pełne, i od niego łonę, a iakoby wszystko gorzało, obaczyli. *Warg. Kurc.* 26. Od strasznéy pożogi daleko się oblaskliwe łuny po morzu rozwleką. *Przyb. Luz.* 51. Łunę wydadź *Eccl.* огнесвѣтлы. Słońce złotą łoną morze bije. *Pot. Syl.* 220. Ten pod łony miesiączne skradłszy się gdzie z kąta, Spokoynego napada, lub go z świata sprząta. *Gaw. Siel.* 358. Idź synu, na kray świata, poszukay fortuny Nad Nilem i Eufratem, i gdzie biią łuny Sławy moiéy, gdzie Rzymska moc się tryumfami memi rozsławiła. *Bardz. Lut.* 52. — §. Pochodz. *płonąć*, *pełgnąć*, *cf.* Rs. пылать *płomień*.

LUNĄĆ, LINĄĆ, - ął, *praes. et fut.* lunie, linie czyn. *idntl.*, slinąć *dk.*, *Bh.* linanti. *Sr.* 2. lenuſch; strumieniem wylewać, ströwend ausgießen, ausſchütten, ſtrömend gießen, vergießen. Chmury z hukiem linęły deszcz niesłychany, Linęły grad gwałtowny z wichrem zmieszany. *J. Kchan. Ps.* 112. Z nagła tak im hoyne wody niebo linęło, że woysku obficie dostarczyło. *Pilch. Sall.* 245. Uderzył Peryandra, aż krew' lunął pyskiem. *Jabł. Tel.* 280. Nabrawszy zdroiu rękami własnemi, Lunęła iemu w twarz wodami mściwemi. *Otw. Ow.* 109. Trochę ieszcze nie dotknąwszy, Oczy mu iuchą z kaszą zalała linąwszy. *Zebr. Ow.* 119. Jak °dobeła Z rany strzały, krwią ciało szarlatną zlinęła, *perfudit. ib.* 46, zbroczyła). Na szatę mu linął. *Papr. Pr. C* 3 *b.* Skoczył na mur, a za nim wszyscy, iako wodą linął. *Rey Zw.* 86, *Weresz. Rgl.* 141, szybko, gładko. — §. 2) Lunąć, linąć *verb. neutr.*, Lunąć się, Linąć się *recipr.*, strumieniem płynąć, lać się hoynie, strömen, ſtrömend fließen. Z niebios lunęły nayrzęsistsze deszcze. *Przyb. Ab.* 49. Krew' po drogach żywa płynie, Jako gdy deszcz wielki linie. *J. Kchan. Ps.* 117. Tak mi się w łeb dostało, że mi się czarny obłok w mych oczach uczynił, a krew' gębą lunęła. *Jabł. Tel.* 66. Grzmoty powstały, a gwałtowny deszcz lunął. *Sk. Żyw.* 1, 95. Deszcz łunący, nawalny *Rs.* лиѣвень. Ach ach iaki znóy ludzi, iaki z koni płynie, Jak się krwi wielka powodź po téy ziemi linie. *Petr. Hor. C* 4. Piérwéy rzéki k swym źródłom zaś na wstecz się liną, Niż nasz Homer i iego Rapsodye zginą. *Ryb. Gęsl. B.* 3. Linął się miód wierzchem naczynia, *redundauit. Krom.* 48, t. i. kipiał hoynie, strömte über. Piianice piią, aż dobrze gardłem nie liną. *Petr. Ek.* 69, t. i. aż im prawie z gardła wykipia. — Pochodz. °liniiak, liniiak, luniak, z rynsztok.

LUNACYA, - yi, ż., miara czasu albo rewolucyi księżyca około ziemi. *Krai. Zb.* 2, 76, die Mondeswandelung, der Mondesbruch. Lunacya, albo miesiąc synodyczny, przeciąg czasu od nowiu do nowiu. *Sniad. Geo.* 202. Odmiany albo lunacye, *phases lunae*, księżyca są różne światła księżycznego aspekty, które względem ziemi się odmieniaią. *Wyrz. G.* 60, *ob.* lunatyk; cf. nów', pierwsza kwadra, pełnia, ostatnia kwadra.

LUNAR, LUNARSKI *ob.* Lonher, Lonherowski.

LUNATYK, - a, *m.*, *Bh.* namiesvenik; *Cro.* meszechnyak; *Rg.* zavartalaz, padlvaz; *Rs.* лунатикъ, мѣсячникъ, мѣсячный; der Mondwandler, Nachtwandler, ein Mondsüchtiger. Lunatycy, którzy pewnych czasów swoich, śpiąc chodzą po nocy i po miesiącu. *Haur Sk.* 314. Lunatycy abo miesiącznicy. *Sk. Żyw.* 1, 118, cf. nocobłąd). Lunatycy, ponocnicy. *Chmiel.* 1, 685. Lunatykiem iestem *Ec.* лунствуюся, лунящійся. Są lunatycy, którzy z łożka nie wstaią, lecz rzucaią się w łożku, gadaią, co w dzień czynili. Inni z łożka wychodzą, w suknie się ubieraią, biorą klucze, drzwi odmykaią, broń biorą, świecę rozświecaią, po niejakim czasie rzeczy poruszane na swoim mieyscu kładą, rozbieraią się, w łóżko się układaią, i rano o tym wszystkim nic nie wiedzą. *Krup.* 5, 643, *Syr. Rej.* — W ewanielii lunatyki zowią to ludzie, które na łuny albo na pewne czasy od szatana cierpieli. *Sekl.* 13. Ewanielia nazywa lunatykami, cierpiących wielką chorobę, że przy odmianach miesiąca, bardziéy pacyentów morduie, iak innych dni ta choroba. *Perz. Lek.* 145. — Lunatyk zowie się człowiek, którego wznok według kursu księżyca umacnia się albo sła-

bicie. *Kras. Zb.* 2, 76, ein Mondsüchtiger, ein Mondsüchtige. LUNATYCZNY, - a, - e, nocobłędny, ponocny, mondsüchtig; *Crn.* mejahen; *Vd.* miesenzhliu, miesenzhalt, od miesenza boun. LUNATYCTWO, - a, *n.*, choroba lunatyczna, die Mondsüchtigkeit; *Bh.* měsíčnost; *Vd.* miesenzhlivoſt, miesenzhna bolezen.

LUNDYSZ, - a, *m.*, gatunek sukna, eine Art Tuch; cf. Holländiſch, cf. Falandysz, Falendy z). Od sztuki całey lundyszow Olenderskich, Faklakow ... *Vol. Leg.* 4, 356 *et* 6, 133. Lundyszu poſtaw ... *Jnſtr. Cel. Lit.* Lundyszu różnego półsztuki. *ib.* Sztuka lundyszów, paklaków. *ib.* Przodkowie o szarłat nie dbali, Woiewodowie w szarzy chadzali, Dziwna rzecz karazyi teraz iuż nie znaią J na lundysz niektórzy sludzy się gniewaią, Szukaią barwy, coby była od bławatu. *Jeł. Ek.* 1. - *adj.* Lunſki.

LUNEBURG, - a, *m.*, miasto Niemieckie w kięſtwie Zelleńskim. *Dyk. Geog* 2, 100, die Stadt Lüneburg, ma bydź od Rzymian założone, i nazwane od kościoła albo Bałwana *Luna*, który bałwan na tym miéyscu trwał, aż do Karła Wielkiego. *Gwag.* 456.

LUNETA, - y, *ż.*, łuk okręgu, das Bogenſtück von einem Cirkel; część iaka obwodu cyrkułowego. *Solſk. Geo.* 4. - § Luneta, Lunetka *zdrbn.*, gatunek ſkiełek dalekowidnych, ein Augenglas. Luneta aſtronomiczna, *tubus aſtron.* *N. Pam.* 19, 84. Lunetki nie są bardzo dla mężów pożyteczne. *Mon.* 76, 413, cf. lornetka.

LUŃSKI, - a, - ie, n. p. Łuńskiego sukna poſtaw. *Jnſtr. Cel. Lit.*, cf. Lundysz, Falandysz). Xiążę ten szaty iedwabney nigdy nie obłoczył, W sukienney łuńskiéy zawsdy chodził. *Kosz. Lor.* 104 *b.*

ŁUP cup *ob.* łap cap. ŁUP, - u, *m.*, ŁUPY, - ów, *plur.*, z zdobycz, korzyść, plon (iak korzyść od kory, tak *łup* od *łub*, znaczy zdzieranie, obdzieranie, zdarte z kogo rzeczy, zdzierſtwo, wydzierſtwo, cf. *Crn.* łup *liber*, *cortex*; *Vd.* łup, odłup, z łupina; *Gr.* λοπός; cf. *Crn.* łop *decipula*, *praeda*, cf. łapać; *Bh.* łup otręby na głowie *furfur*), der Raub, die Beute; *Boh.* auhonek (cf. wygon); *Slo.* wurubki, rubenſtwo, wobobranki, woberki; *Vd.* rub, rup, rop, porop, obrop, isrop). Pobrali łupy z nich sobie za korzyść. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 47, odartki. 1 *Leop.* Będą łupy tym, którzy im służyli. 3 *Leop. Zach.* 2, 9, odartki. 1 *Leop.* Z nieprzyiacielskich łupów żołnierzy swoich opatrzył. *Baz. Sk.* 49, *Warg. Wal.* 262. Z łupu co nabyć, ieſt politycznie kraść; bo to ieden djabeł, czy mię żołnierz okradnie, albo łupem weźmie. *Teatr* 8, 56, plundrując, plündernd. Podać miaſto w łup. *Tr.*, na plundrowanie, na rabunek, der Plünderung Preiß geben. Nie bardzo trzeba zaiuszonym żołnierzom łupy radzić. *Bardz. Luk.* 127. Łupem się ſtać, *pr. et fig.*, zur Beute werden. Serce moie mąk nayzroższych łupem się ſtało. *Teatr* 54 *b*, 48. Rwą krewni łup sierocy; łzy wdów piią zdrayce, Oczyszcza wzgląd nieprawy iawne winowayce. *Kras. sat.* 14, wydarty sierotom maiątek.

1) ŁUPA, - y, *m.*, zezowaty, ślep, ein Schielender. Złeś obaczył łupa. *Pot. Jow.* 2, 34, *ob.* łupać oczyma.

2) ŁUPA, - y, *ż.*, szczapa, polano, n. p. włożyłem cztery łupy (drzewa) do pieca. *X. Kam.*, ein Scheit Holz. - Sztuka żelaza, które z dymarki odbieraią, zowie się łupa. *Os. Rud.* 116, *Haur Ek.* 178, die Luppe, das Luppenſtück, ein unförmliches Stück geſchmolzten Eiſen, *ob.* łupka.

ŁUPAĆ, - ał, - a, *cz. konfyn.*, złupać, połupać, rozłupać *dk.*, łupie, łupię *ndk.*, (*Bh.* łaupati *decorticare*, *ob.* łupić; *Rg. et Bs.* łupati, z bić, uderzyć); szczepać, *Rs.* колупать, колупнуть, *ob.* kłoć, kolę), ſpalten, Holz ſpalten. Ufaiąc sobie w bożkiéy opiece kmiotek drwa łupał przy rzéce. *Kniaź. Poez.* 3, 139. Drzewa się tylko w podłuż łupią, *Bot.* 11, rozszczepuią się, ſie ſpalten ſich. Łupać kamienie w górach. *Cn. Th.*, Steine brechen. Wysłano go do łupania skał. *Teatr* 13, 82, Steinbruch. - *fig. transl.*, Szczęśliwy rzecze wilk, ktoby tego konia schrupał, Ey czemu on nie baran, byłbym go iuż łupał. *Zab.* 13, 276 *Tręb.* - §. 2) łupa mię co, n. p. w głowie (*Bh.* mě néco w hlavě łupa *pungit*, łaupnauti łupnąć *idntl.*); es ſticht mir was im Kopfe. Wodką tą głowę bolącą łupaiącym bolem uleczysz. *Sien.* 168. Głowy łupanie. *ib. wykł.*, *Sak. Pr.* 76. Fluxy czynią bolenie wielkie, w którym ſtawie się zaſtanawiaią, które drudzy łupaniem zowią. *Cresc.* 164. Czuię nudność, i kości po ſtawach łupanie. *Zab.* 5, 355, Gliederreißen, cf. dna, denna choroba. - §. 3) Łupać oczyma, łypać, łypnąć oczami, z wytrzeszczać oczy, die Augen weit aufreißen. Jeśli mię w dzień złośliwy ięzyk czyy uszczypnie, Jeśli na mnie złym okiem Cenzor iaki łypnie. *Zab.* 11, 186. Na zdobycz swoię zazdrosnym okiem z podełba łypa. *Zab.* 13, 163. Zaczyna tu i owdzie oczyma łypać. *Zab.* 10, 351. Tak temi Glikon głosami zmieszany Łupał oczyma, i iąkał się w trwodze. *Kniaz. Poez.* 2, 79. Łupał oczyma na wszyſtkie ſtrony. *Offol. Str.* 2.

ŁUPACZ, - a, *m.*, który drwa łupa, rąbacz, der Holzſpalter. (*Bh.* łaupač, *f.* łaupačka, wyłupuiący groch). Ubogi ſtróż, drew łupacz, okryty wiórami, .. *Jak. Bay.* 32. - §. 2) łupacz, ryba morska, około trzech ćwierci łokcia długa, *gadus aeglefinus.* *Kluk Zw.* 3, 95, der eigentliche Schellfiſch. ŁUPEK, - pka, *m.*, *Bh.* břidlice, ſtřidla, *Crn.* shęr; *Rs.* мшферъ, сланецъ, сланецъ, ácnuдъ; łupny kamień, der Schiefer. Kamienie, które niby z tablic złożone w tablice się też *łupać* daią, *łupkami* nazywamy. *Kluk Kop.* 2, 7, łupek tablicowy, dachowkowy. *ib.* 84, łupek gliniasty, thonartiger Schiefer, ieſt spiekłą gliną, na liſtki się dzielącą. *ib.* 97.

*ŁUPIA, - i, *ż.*, łup, łupienie, łupież, der Raub, die Beute, das Rauben. Niezliczone narody do niego się kupią, Nie boiąc się zmazania tak szaloną łupią. *Bardz. Luk.* 42. ŁUPIĆ, - ił, - i, *cz. niedok.*, złupić *dok.*, drzewa lub zwierzęta obdzierać ze skóry, obierać, abhäuten, abrinden, abziehen die Haut, abſchälen; *Bh.* łaupiti, łaupim, łaupati, łaupám; *Slo.* łaupim; *Sr.* 2. łupaſch, łúpeſch; *Vd.* łupiti, łushiti, spushiti (*ob.* łuszczyć); *Cro.* łupiti; *Cro.* łúpim; *Rs.* лупить, лупаю, слупить, слупать; *Gr.* λέπω, ὀλοπτω; *Lat.* glubo, glupsi, gluptus, cf. *Ger.* klauben, ſchlauben). Dwa razy żona męża biła, raz że ogórki łupił, drugi że iabłek nie łupił. *Rys. Ad.* 11. Smaczny owoc się zie, i nielupiony. *Burl. B* 4. Skórę z węgorza niektórzy łupią, niektórzy w ukropie odparzaią. *Sien.* 316. Łupi się drzewo, *remittit arbor librum.* *Cn. Th.*, es ſchält ſich; *Cro.* lupinimsze *siliquor*, *siliquis incipio tegi*). - Wiele ich sro-

dze biczmi zkatowano, z szat złupiono, więzieniem trapiono. *Zygr. Pap.* 257, zdarto, obnażono). – Łupić kogo, z zdzierać go, obdzierać, zdzierać z niego skórę, einem die Haut abziehen; ihm die Haut über die Ohren ziehen, ihn schinden, plündern, berauben, *Bh.* zlaupiti; *Slo.* laupiti *adimo*, łaupim na cestách rozbijać; *Hg.* lopok *furari*); *Sr.* 1. wurubam, wurubu, wobéram; *Vd.* ropati, sropati, saropati, silnu dobiti; *Crn.* pùlem, pulìti; *Re.* ἁγιὰω, ἁγιάω. Hospodarowie lud swóy nie tylko ze skory, ale i z mięsa aż do samey kości łupią. *Alok. Turk.* 77. Odpada dobra myśl, kiedy nędza łupi. *Mat. z Pod. C* 3. – *fig.* Więc frymarki, pożyczki, a rozliczną kupią Tak więc wzaiem by szkapy parszywe się łupią. *Rey Wiz.* 31, skrobią się, odzieraią się). – Doktor, byle nie Polak, choć urwaniec, wiarę ma, i wnet drogo oczy łupi, brauch porze, ciała rzeże. *Ocz. prz.* 14, wyłupuie, ausschälen, ausgraben, auskratzen. – §. Łupić (cf. łupać), bić, uderzyć, łoić, schlagen, wichsen; *Rg. et Bs.* łupati, łupnuti; *Crn.* lópem, lopiti). Kiiem szkapę na bokach i po głowie łupi. *Papr. Kol. R* 4 *b.* Oślicę swoię okrutnie kiiem łupił Balaam. *Pot. Jow.* 210.

ŁUPIENIE, – ia, *n.*, obieranie z łupiny, das Schälen, Abschälen, Abhäuten, Abrinden, Plündern, Schinden. Łupienie nóg. *Sien. wyk.* Skórę mułową dobrze na sparzelinę przykładać; iest też lekarstwo na łupiące się nogi. *ib.* 277, das Häuten der Füße, wenn die Haut abgeht, molsche Füße, *ob.* linić się. ŁUPIESTWO *ob.* łupiestwo. ŁUPIEŻ, *ŁUBIEŻ, – u, *m.*, złupiona czyli zdarta kora lub skóra, łub, Abgeschältes, Abgerissnes, abgeschälte Baumrinde, abgezognes Fell, Rinde, Haut, Fell. Skóry abo łuby na drzewach, tak się maią, iak *koże albo łupieże na zwierzętach. *Cresc.* 54, *ib.* 50 Łupież wężowy. *Spicz.* 236, *ob.* koża). Cieniuchny łuszczysty węża łupież, *membrana. Zebr. Ow.* 169. Ezau kosmaty był, iako łupież bydlęcy. *Leop. Gen.* 25, 25. Zamiast siołka woiewodzkiego on wart, aby mu szięczego łupieża z kądzielą król posłał. *Opal. sat.* 83. W lwim łupieżu mężny Achilles Hektora zabił. *Pot. Pocz.* 369. Wziął fortecę bez miny, ręką dobył wieże; Nosi też lwie na grabiecie i w herbie łubieże. *ib.* 368. Skóra, łupież, *pellis. Mącz.* *Pterygium* nieiaki łupież abo skorka w oczu, warokowi przeszkadzaiąca. *Mącz.* Z wypalonych ran koniowi zeymuy łupież spiekły. *Cresc.* 530. – *poet.* Na wiosnę, gdy nowy wionie zawoni, zrzuciwszy stary ziemia łupież rozbiie drogie swe towary. *Tward. Wład.* 175, die Erde wirft im Frühjahre die alte Rinde, die alte Haut, den alten Pelz ab. – §. łupież na głowie, *Bh.* łup, łupina, łupiny, die Schuppen auf dem Kopfe, auf die der Grind folgt; *porrigo, furfuratio. Comp. Med.* 11. Zaczynaią się parchy wprzód od łupieżu. *Perz. Lek.* 141. Piołun paprzyska i łupieży wychędaża. *Syr.* 347. Sadło niedźwiedzie łupieży z głowy goi. *Haur Sk.* 294. – §. 2) łupież, łup, *Bh.* laupež, zdzieranie, plundrowanie, zdobycz gwałtowna, Raub, Beute, Plünderung, Rauben. Nie pierwéy się położy, ażby pożarł łupież, który uchwycił. *Leop. Num.* 23. ŁUPIEŻCA, – y, *m.*, ŁUPIEŻNIK, – a, *m.*, zdzierca, zdzieracz, rabuś, pludrownik, *Boh.* laupežník, łupić, drać, wybrance; *Slo.* laupežník rozboynik; *Crn. et Vd.* lopesh, z rozboynik morski); *Vd.* rubar, rasbonik, hoštnik *praedo, Sr.* 1. rubežnik, wurubnik, (*Cro.* lupes, *Dl.* lupor, *Rg.* lûpex, *Bs.* lupesg, *Hg.* lopó, *fur, latro*; (*Ross.* лупежникъ belka zwłaszcza iodłowa z kory obłupiona), der Räuber, Plünderer, Schinder. Łupieżcą iest cudzego dobra, niegorliwy fortun współbraci obrońca, kto zyskiem własnym, nie słusznością wymierza swoie wyroki. *Mon.* 65, 58. Wniydą do ciebie łupieżnicy, i splugawią kościoł twóy. *W. Ezech.* 7, 22, rozboynicy. *Bib. Gd.*). ŁUPIEŻCZYK ziele *Tr.*, *ob.* Lubczyk). ŁUPIEŻNY, – a, – e; *Bh.* laupežnický, laupežní, berný; od łupów, Raub-, räuberisch; *Cro.* lupeslyiv, lupeški, *Dl.* lupeslyv, *Rg.* lupezni; lupèscki *furax*). Łupieżny okręt *Bh.* laupežnická lodi), ein Raubschiff. ŁUPIEZTWO, Łupiestwo, – a, *n.*, *Bh.* laupežnictwí, łupičtwí; *Slo.* laupežstwí; *Sr.* 1. wurubk, wobérk; *Vd.* rup; *Crn.* rop; *Cro.* odera, plen (*Cro.* luposina, lupeschina, tatbina; *Dl.* lupeschina, *Hg.* lopasz, lopás, *Rg.* lupesctvò, lupèsctina, z kradzież); *Bs.* lupesctina, odor; z zdzierstwo, łupienie, łupież. *Cn. Th.*, die Räuberey, die Raubsucht, das Rauben; Schinderey, Plackerey. Którzy się o złodzieystwo albo łupiestwo iednaią, tracą swoie prawo. *Szczerb. Sax.* 76. – §. *fig.* Jakichżeby zręczna zalotnica nie poczyniła *łupiestw*, temi uzbroiona oczami! *Wgg. Mar.* 3, 101, zwycięztw, Siege, Triumpfe. ŁUPIEŻYC *czyn. ndk.*, szukać łupieży, auf Raub ausgehen, *Rg.* lupèxiti, *Hg.* lopok, z kraść. ŁUPIKOŚCIOŁ, – a, *m.*, świętokradzca, ein Kirchendieb. Lichwiarze, świętokrzycy, łupiekościołowie. *W. Post. W.* 2, 368, *Szczerb. Sax.* 181. ŁUPIKUFEL, – fla, *m.*, wytrzęsikufel, moczywąs, kufel, ein Stürzebecher, ein Saufaus. ŁUPINA, – y, *t.*, ŁUPINKA, – i, *t.*, *dem.*, (cf. *Bh.* łupen, łupina, łuština, šešulina, šešelina, šešelinka, šlupka, šlupina, šupka, šupina, okruješ; *Mor.* okruješ; *Sr.* 2. łupina; *Sr.* 1. łuštjizna, plubwa; *Vd.* lup, odlup, łupinja, oblup, łuplenize; *Crn.* lupina, łupk, ollup, ollupk, obresina, klenavs; *Cro.* lupina, oblupek, odlupek, olùpek, komúška, mosnicza; (*Bs.* lupina, kosti od kóga tjela *cadauer*); *Bs.* gljuska, rogać, karuba, mohugna, bosgjagne; *Rs.* кожура, кожурина, лусна, лýпа, лупúна, скорлупà; łuszczyna; obłupina grochu, iarzyn, migdałów i orzechów cienka na iądrze, *Cn. Th.*, die weiche grüne Schale, worin eine Frucht sitzt, die Hülse, die Schale. Okrycie owocowe zowie się łupiną *siliqua*, kiedy złożone iest ze dwóch części, klapkami zwanych; między któremi z obu stron spoienia wiszą ziarna. *Botan.* 126. Łupina *legumen*, iest strąk dwuczęściowy, w którym nasiona tylko za do iednego szwu przyczepione, n. p. u grochu. *Kluk Dyk.* 1, 39, cf. szupinka). Łupiny, łuski, łuszczyny orzechowe etc., zwierzchnie, zielone, świeże, szczególnie. *Cn. Th.*, die grünen Schalen der Nüsse &c. Łupiny, łuski, łuszczyny twarde, orzecha, żołędziu obitego, z zielonéy łuski. *Cn. Th.*, die harte Schale der Nüsse &c. Oddzielamy łupinę od ziarna i z drzewa zdeymuiemy korę. *Mon. a.* 65, 454. Zle czyni, który gardzi przypowieści, Smaczny to owoc, choć w podłéy łupinie. *Kras. Myszk.* 42. I łupinyby m orzechowéy za to nie dał, *cassa nuce non emam. Mącz.* – Łupina, cebulna skórka powierzchnia, die Zwiebelschale, die Häute der

Zwiebelgewächse. ŁUPINIASTY, - a, - e, łupinami odziany. *Cn. Th.*, *Bh.* łupinowatý, łupowatý, ſłupinowatý. ŁUPINOWY, - a, - e, od łupiny, Hülſen-, Schalen-, mit Schalen bedeckt. Owoc łupinowy, Hülſenfrucht, którego nasienie samą łupiną okryte iest. *Kluk Ros.* 2, 11. ŁUPIPSZCZOŁ, - a, *m.*, złodziey pszczelny, der Bienendieb. *Klon. Wor.* 32. ŁUPISKÓRA, - y, *m.*, zdzierca, ein Leuteſchinder. Żyłbym lepiey w sałaszach z dziekciowemi gbury, Niż z Jasnie Wielmożnemi pany łupiſkóry. *Nar. Dz.* 3, 233, *Zab.* 16, 124. ŁUPISTY, - a, - e, co się daie łupić, leicht abzuſchälen, auszuklauben. *Wlod.* (ŁUPKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łupa, eine kleine Luppe, ein kleiner Eiſenklumpen. Żelazo przetopione, na kowadle młotem biią, i robią z niego bochen okrągły wielki iak kapelusz, gruby na dłoń, który *łupką* zowią. *Os. Rud.* 360.). ŁUPNY, - a, - e, ŁUPKI, - a, - ie, szczepny, leicht zu ſpalten; *Bh.* ſſtřibličný; *Sr.* 1. łolné; *Crn.* plęnaſt; *Vd.* shibraſt, shiberu, plenaſt; *Rs.* колкій, сколéмый. Drzewo zmarzłe,nie iest łupkie. *Torz.* 20. Łupkie, szczepne drzewo *Rs.* кряжевúна. Szczupak łupki. *Wol.* Ciała łupkie tylko pewnym kierunkiem szczepiią się, iako to drzewa i kamienie łupkie (*od* łupek, Schieferſtein), i te łupnemi nazywamy. *Hub. Mech.* 227. ŁUPKOŚĆ, ŁUPNOŚĆ, - ści, *ż.*, łatwość drzewa do łupania, *Rs.* колкость, die Spaltbarkeit. Dębina, lubo iest naytrwalsza i naymocnieysza, iednakże ma więcey kruchości i łupkości, od grabiny i brzostu. *Jak. Art.* 1, 276. ŁUPOWY, - a, - e, do łupow należący, albo z łupów. *Cn. Th.*, Raub-, Beute-. Łupowa korzyść. *Sak. dusz.* 140.

LURA, LIURA, - y, *ż.*; z *Niem.* Lauer, *Lat. et Jt.* lora, Lauerwein, Treſterwein; *Hg.* löre, leüre; *Bh.* brzeńka (*ob.* brzeczka), patóſky; *Slo.* zadnj wino; *Sr.* 1. patoki; *Vd.* patki, potoki, patoke, laura, shlopra, burnu, slabu pitje; *Crn.* patoka, zvizlik, ſkavéz; *Cro.* chiger; *Dl.* vodnisse). Wino naypodléysze iest znane pod nazwiſkiem *lura*, *vinum secundarium*, którego używaią ubożsi, mocząc w wodzie wytłoczyny iagod winnych; i wyciſkaiąc potem w prasach. *N. Pam.* 5, 139. Wino, to nie poły z liurą. *Star. Ref.* 52. Nayprędzéy można łeb zamącić lurą. *Zabł. Amf.* 83, „*not.* t. i. doimek winny.“ Wino niewytrawione, mętne, złe, nieczyſte, Nie tak winem, iak raczéy można nazwać lurą. *Zabł. Z. S.* 50. Żal się boże wam wina, dobrać dla was lura. *Pot. Jow.* 156, cf. dobra Matyssowi płotka; takiemu takie; dobra psu mucha; szkoda psu białego chleba). Lepsze wino wolą przedadź; a sami kwas albo lurę piią. *Falib. N.* 1.

LUSIA, - i, *ż.*, *dem. nom.* Ludwisia, Ludowika, Liebchen. Darowałem wstążkę Lusi, I dała mi za to buzi. *Teatr* 21, 51. A co Lusiu? można iuż póyść do mamy? *ib.* 38, 160.

ŁUSKA, - i, *ż.*, ŁUSZCZKA *zdrbn.*, *Bh.* łuſt, łuſtina, ſſeſſulina; *Mo.* łuſtina, *Sr.* 2. łuſczjina, łuſchczjina; *Sr.* 1. ſchupizna; *Crn.* łuſki, łuſkine, łushina; *Vd.* łuſka, ſkorja, łuſkina, moshnisa, plevn; *Cro.* luska, luszka, łuschina, lyuska; *Bs.* gljuſka, łuſctra; *Rg.* gljuſka; *Sla.* ljuſka; *Rs.* луска, луша, лущúна, шелуха, шелумха; łupina, szczeżuia, łuszczyna orzechowa etc., świeża zielona, die äußere grüne Schale der Nüſſe ꝛc.; *Vd.* orehova luskina, rubina; *Rs.* нлюска; łupina twarda orzecha, żołędziu obitego z zieloney łuſki, die Nußſchale, die harte Schale der Nüſſe ꝛc. *Cn. Th.* Łuſka twarda krokodyla, żołwia, ſkorupa. *ib.*, *Rs.* скорлупá, скорлупка, cf. ſkarłupa), die harten Schalen, z. B. einer Schildkröte; die harten Schuppen des Crocodils ꝛc. - *fig.* Przymioty, lubo nam natura daie, ale są to twardą i ciemną łuſką pokryte kleynoty, póki edukacya ich nie wypoleruie. *Mon.* 65, 46. - §. Łuſki, okrycie ryb. *Zool.* 70, *Bs.* gljusctrina od ribbe, luſtra, luſctrina, ſtergottina, ſtrrigottina; *Sla.* ljuſka ribja; *Rg.* lùstra, gljuſtura, luſtriza, gljuſtùriza; *Rs.* чешуя, Fiſchſchuppen. Kadłub rybi pokryty iest łuſkami rożney twardości; mało iest ryb bez łuſki. *Zool.* 173. - *transl.* Łuſki lub ſkałki na oku. *Perz. Cyr.* 2, 175 *albugo*, *leucoma*, *nebula*, *nubecula*. Proch korzenia kosaćcowego łuſkę lub bielmo z oczu zgania. *Sien.*, *Spicz.* 43, cf. katarakta; u bydła zaciąg, zawłoka. *X. Kam.* Łuſka na oku, z bielmo, Fell auf dem Auge, Staar. Spadły z oczu iego, iakoby łuſki, a wnet wziął wzrok. *Rey Pſt. Bbb.* 3. - *fig.* Niech on mu w tey omyłce łuſkę z oczu zdziera. *Pot. Syl.* 329. - §. Łuſki albo otręby płci, są ſioſtry parchów. *Sien.* 499, Schuppen auf dem Geſichte. Łuſki albo otręby, iako z głowy zganiać. *Sleszk. Ped.* 20, *Bh* lup. Łuſka, blaszka na kruszcach, która odpada młotem uderzywszy, iak żużel. *Wlod.*, Hammerſchlag, ſchuppenartige Blechchen, die ſich von den Metallen beym Hämmern ablöſen, - blaszka, dünnes Blech. Kapliza łuſką złotą pokryta. *Tward. Wlad.* 151, *Bh.* lupaček, lupen, lupinek. ŁUSKAĆ, - am, - a, *intr. ndk.*, łoſkotać, łoſkot wydawać, knacken, knarren; (*Bh.* łauſkati, łauſkáwati, Nüſſe knacken, *nuces frangere*; łauſkaček *nucifrangibulum*, Nußknacker, orzecholom; *Vd.* łuſkat, palcami kłeſkać). Bywa dzieciom cięgarzka, tak że w nich kości łuſkaią. *Sien.* 468. *Crepae a principio coprae appellatae*, *quod cruribus crepent*, bo łuſka im w nogach gdy niemi tępią. *Mącz.* - 2) łuſkać, wyłuszczać, *ob.* łuszczyć. ŁUSKATY, ŁUSKAWY, - a, - e, maiący łuſkę na sobie, *Bs.* luſctriyi, ſtergotiui, koji ma luſtre; *Rg.* luſtrav, gljuſturaſt; ſchuppig. Wąż łuſkaty. *Otw. Wirg.* 403. Wąż krążnemi zakręty zatoki łuſkate Wiąc, rączo się zwiia na dzwona garbate. *ib.* 103. Ziemiopłazy łuſkawego grzbieta. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 177. Jedna po pas kobieta ładną bydź się zdała, Lecz się szpetnie łuſkatym kłębem zakończała. *Przyb. Milt.* 57. *Ospice łuſkawe, owcze, Windpocken. Tr. ŁUSKIEWNIK, *Iasthraea Linn.*, rośnie w ciemnych lasach przy korzeniach leszczyny i brzozy. *Kluk. Dyk.* 2, 72, die Schuppenmurz. *Jundz.* 318. ŁUSKINIA, - i, *ż.*, łupina; łuszczyna, die Schlaube, die Hülſe; *Bh. etc.* luſtina. Łuſkinie iakie są na grochu i na innym zbożu, które się w łuſkiniach rodzi. *Sekl.* 15. Za żadnego z nich i czterech łuſkin dadź nie chciał. *St. Dz.* 608, cf. i łupinybym nie dał; ani grosza, ani szeląga. ŁUSKINOWY, - a, - e, od łuſkin, od łuſki, Schuppen-; *Ross.* скорлупный. Szew łuſkinowy, *sutura squamosa*, nad kościami skroniowemi, spaia ie z kościami przodku głowy. *Perz. Cyr.* 1, 29. ŁUSKINOWATY, ŁUSKOWATY, - a, - e, na kształt łusek, ſchuppenartig, ſchuppicht. Dzielny Ty-

ton pyszniący się płynie, Na łuskowatym grzbiecie dźwigaiąc boginie. *Przyb.* * *Lus.* 40. Każda kość skroniowa złożona z jednego kawałka łuskinowatego *ex squamosum*, a z drugiego skalistego. *Perz. Cyr.* 1, 27. Spojenie łuskowate łączy kości skroniowe z kościami ciemienia. *Krup. Ost.* 1, 32. Korzeń łuskowaty, *r. squam.*, łuskami iest pokryty. *Jundz.* 2, 7. Lilia polna ma korzeń z wielu główek łuskowaty. *Syr. Ziel* 751. Lilia ma korzeń łuskogłowczasty. *ib.* 751. ŁUSKNA pszenica *ob.* Orkisz. *Sien., Syr.* 950. ŁUSKOWIEC, - wca, *m.*, *Kluk Zw.* 1, 71, zwierzę, *manis*, das Schuppenthier.

Pochodz. *łuszcz*, *łuszczany*, *łuszczasty*, *łuszczybochenek*, *łuszczyć*, *odłuszczać*, *wyłuszczać*, *bezłuszny*, *grabołuszk.*

ŁUSNIA, - i, *ż.*, *Tr.*, podpora wozu, z żelazem u spodu, u góry zakrzywiona. *X. Kam.*, die Runge. - *§. *ob.* łąń.

*ŁUSPINA, - y, *ż.*, łupina, die Schale. Dionys córki tak wyćwiczył, że mu brodę i włosy *łuspinami* Włoskich orzechów upalały. *Warg. Wal.* 341.

*ŁUST, - u, *m.*, może z Niem. die Luſt; *Sr.* 2. luſcht; *Sr.* 1. loſt, grabości; *Crn. et Vd.* lusht); ukontentowanie, rozkosz, wesele, *ob.* łusztyk), n. p. Czasu woyny kwitnęli, ale za pokoiu znikczemnieli, że nie był taki porządek czasu pokoiu, ani umieli użyć onego *łuſtu* ku swemu dobremu, który im był za pokoiem przyszedł. *Gor. Dw.* 366, cf. łoftować, łusztykować. *ŁUSTHAUZ, - u, *m.*, *z Niem.*, ogrodna letnica, chłodnik, altanka, ein Luſthaus. Uyrzysz tam łusthauzy i ogrody ślczne Drzewa rozliczne. *Klon. Fl. F* 3, cf. *łustrans.

ŁUSTR, - u, *m.*, ŁUSTRO, - a, *n.*, ozdobny na kształt korony, koszyka, paiąka ze szkła ulany lichtarz, zawieszony z sufitu pokoiów, *Crn.* dopjo; *Rs.* паникадило; der Luſter, eine Art Kronleuchter. Pozapalałem świece w łustrach i paiąku, który na środku wisi. *Teatr.* 33 *d*, 72. - §. zwierciadło wielkie piękne, ein groſſer, ſchöner Spiegel. W przeszłym ieszcze wieku łustra i zwierciadła tak piękne we Francyi robić zaczęto, że im Weneckie ustępować musiały. *Wyrw. G.* 311. I Turcy iuż chwycili się mody, ustraiać pokoie w zegary, w zwierciadła Angielskie, i w łustra. *Mik. Turk.* 316. - §. 2) łustr, blask, glanc, der Glanz. W Polszcze iuż niektórzy kawalerowie zaczynaią ten kray do łustru przyprowadzać. *Boh. Kom.* 3, 265. Woda czysta biegąca większą nadzieię czyni o łustrze przędziwa, niżli brudna stoiąca. *Przędz.* 22. ŁUSTRA, - y, *ż.*, kampament; dawną polszczyzną dobrą: okazka. *Wlod.*, die Muſterung der Armee, cf. popis. ŁUSTRACYA, - yi, *ż.*, ŁUSTROWANIE, - ia, *n.*, rewizya, die Reviſion, Unterſuchung. Łustracye co pięcioletnie starostw. *Vol. Leg.* 7, 442. Łustracye oznacza wysłanie osób do obeyrzenia w dobrach Rzpltey stanu dochodów i powinności chłopów osiadłych w tych dobrach. *Jez. Wyr.* (*ŁUSTRANS, - u, *m.*, łusthaus, chłodnik, altanka, ein Luſthaus. Wstąpił Taranowski do *łustransów* Sułtańskich, dziwnie, kosztownie i znamienicie zbudowanych. Jeden iest zbudowany z drzewa cyprysowego, rzezaniem w kosztowne kwiaty przyozdobiony; drugi z alabastru i marmuru. *Gwag.* 122, *Bielsk.* 571). ŁUSTRATOR, - a, *m.*, który stan iakiey rzeczy łustruie, dochodzi, der Reviſor, Unterſucher. *Vol. Leg.* 7, 442. ŁUSTRATORSKI, - a, - ie, od łustratorów, Reviſors: Przysięga łustratorska. *Vol. Leg.* 7, 442. ŁUSTRO *ob.* Łustr. ŁUSTROWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, rewidować; dochodzić stanu iakiey rzeczy, revidiren, unterſuchen. *Vol. Leg.* 7, 442. - §. b, zwiedzić kraie, fremde Länder bereiſen. *Tr.* ŁUSTROWNY, - a, - e, pełny łustru, blasku, glancu, glänzend. Kość słoniowa swym glansem wygładza przedsienie I łustrowne tło sali. *Zab.* 15, 29 *Kniaź.* Len będzie łustrownym, ieśli zbiór iego za pogody nastąpi. *Przędz.* 22. Przez zamoczenie lnu w polu przędziwo ciemnieie, i niełustrowne staie się. *ib.* 107. ŁUSTROWY, - a, - e, od łustra, zwierciadłowy, Luſter-, Kronleuchter-, Spiegel-; *Rs.* напикадильный.

*ŁUSY *ob.* Niełusy.

ŁUSZCZ, - u, *m.*, chwast pewny w życie i w pszenicy. *Tr.*, ein gewiſſes Unkraut im Roggen und Weitzen. ŁUSZCZAK, - a, *m.*, gatunek orzechów, które same się łuszczą, eine Art Nüſſe, die ſich von ſelbſt ſchälen oder die Schale aufbrechen; *Bh.* wevlupek. (*Ec.* лѣщина, всякой овощь огородной или что лущить можно, n. p. горохъ, бобы Hülſenfrüchte *ob.* legumin, iarzyna). Kopę orzechów łuszczaków, takich iakby ie dopiero gołębiowi z gardła wybrał. *Bies. A* 1. ŁUSZCZANY, - a, - e, od chwastu łuszcz zwanego, jenes Unkraut betreffend. *Tr.* ŁUSZCZASTY, ŁUSZCZYSTY, - a, - e, łuskowaty, łuskaty, ſchuppig; *Sr.* 1. ſchupiznowé, ſchupizwaté; *Vd.* luſkaſt, łuſkinaſt; *Bs.* luſctrivi, ſtergotiui, ko i ma łustre; *Rg.* luſtrav, gljuſturaſt). Cieniuchny łuszczysty węża łupież. *Zebr. Ow.* 169. Smok krętnemi pasmami łuszczyste zatoki Łamiąc, gnie się iak obłąk, srogie stroiąc skoki, *ib.* 55. Kaftan zrobiony z łuszczastéy amoczéy skóry. *P. Kchan. Orl.* 1, 426. Karacena łuszczasta. *W.* 1 *Reg.* 17, 5, *Bibl. Gd.* Kamień łuszczasty, iest białawy, dzielący się, kruchy, i podobny do szkliſtego, nazywaią go inaczéy skwama. *Łuſ. H. N.* 64. ŁUSZCZKA *ob.* łuska. ŁUSZCZYBOCHENEK, - nka, *m.*, darmoiad, pasorzyt, ein Tellerleckér. Włości poszły chwalebnym świstaków zwyczaiem Na offerty miłosne, na smaczne objady, Na dwór z *łuszczybochenków* nikczemnych złożony. *Nar. Dz.* 3, 152. Panowie na kawałkatora większy wzgląd, a niżli na pospolite owe *łuszczybochenki* mieć powinni. *Hipp.* 38. ŁUSZCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, z łuski obierać, ausſchlauben, ausſchälen; *Bs.* luſctiti, obgljuſctiti; *Sr.* 2. luſchczjiſch; *Vd.* lushiti, łupiti, spushiti; *Crn.* shlepám; *Rs.* лущить, лущу, мелущить, отмелущить. Ten ptak ziarno, ów zaś iemioleczkę łuszczy. *Mysl. E* 4 *b.* ŁUSZCZYĆ się, ſich ſchälen, oder ſich leicht ſchälen laſſen. Łuszczaki same się łuszczą. *Ld.* Gips przezroczysty, łuszczący się, niby w kartki ułożony. *Jorz.* 109. ŁUSZCZYNA, - y, *ż.*, łupina, łuskinia, *Bh.* łuſtina, ſcſſulina; *Slo.* luſtina; *Vd.* łushina, łuskina; *Crn.* łushina, łuskina; *Sr.* 2. luſcjina, luſchcjina; *Cro.* luschina; *Rs.* лущина; die Schale, Hülſe. Migdały wielkie subtelną skórę, abo łuszczynę, maią. *Cresc.* 397. Łuszczyna zwierzchnia zielona orzecha Włoskiego. *Brzoſt. duch.* 59. Więcéy się bydzimy łuszczyną, niżeli samém iądrem. *Weresz. Rgl.* 119. Syn marnotrawny żądał, iakoby natkał brzuch swóy łuszczynami, których nie doia-

dały wieprze. *Radz. Luc.* 15, 16, młoto. *Bibl. Gd.*). Bywaią iako plewa przed wiatrem, i iako łuszczyna, ktorą pochwyta wicher. *Budn. Job.* 21, 18, iako perz. *Bibl. Gd.*).

LUSZTYK, - a, *m.*, z *Niem.* luſtig, *luſt; *Sr.* 2. luſcht; *Sr.* 1. loſt, hradoſci, loſtarſtwo; *Crn.* lusht; *Vd.* lusht, vesele, radoſt); wesele, radość, hulanka, luſtiges Leben, Freudentaumel; *Rs.* бражничество, бражничанie (cf. braha). Gra, rozpusta, *lusztyk*, przymuszaią ubóstwo w dom wnić. *Zab.* 5, 121. Przy *lusztykach*, biesiadach, na piekło zarobiliście. *Bals. Niedz.* 1, 420. Po miastach *lusztyk* uſtawiczny i ſtroie zbyteczne. *Psalmod.* 85. Szulerya i *lusztyki* były kilkoletnią ciągłą zabawą moią. *Teatr* 33 *d*, 7. Nie chodziłem na *lusztyki* iak drudzy. *Kras. Pod.* 2, 145. Cały zagarnąwszy maiątek, miał o czym Dogadzać swym *lusztykom* i ucztom ochoczym. *Zabł. Zbb.* 92. Gdy tak wszyscy wesoło wraz czynią *lusztyki*, I różno brzmią z odgłosem w pokoiach okrzyki ... *Min. Ryt.* 2, 274. Lusztyk, ley przeléy, hulay dusso. *Zegl. Ad.* 134, cf. labuy dusso). LUSZTYKOWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, lusztyki ſtroić, loſtować, luſtig leben; *Rs.* бражничать. Strwoni to dziedzic godniejszy za ciebie, Coś ty za zamkiem troiſtym zachował, A na twym pyszne tło zławszy pogrzebie. Hoynie Falernem będzie *lusztykował*. *Hor.* 2, 266 *Koryt.* Lusztykował sługa wraz z panem, poki były pieniądze. *Teatr* 33 *d*, 10.

ŁUT *ob.* łót.

LUTENICZKA, - i *ż.*, *dem. nom.* lutniſtka, *fidicina*, która umie na ſtronach grać. *Mącz.*, die Lautenſpielerinn, Harfenſpielerinn ic. LUTENKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* lutnia, eine kleine Laute. Z tobą ia trzody w buyne łąki gonię, Ty iéy przyśpiewasz, ia w lutenkę dzwonię. *Siel. Anon.* 378. Pięknie na lutenkach grają. *Rey Wiz.* 66 *b.* Na lutence pograć. *Rey Zw.* 15. LUTENNY, - a, - e, lutniowy, lucienny, od lutni, Lauten-. Komuby dźwięk lutenny nie czynił zabawy? *Min. Ryt.* 4, 53. Póki świt ukaże się dzienny, Dzwonię palcami w słodki ſtróy lutenny. *Chruść. Ow.* 35. Miękkiemi wierszami lutennemi Hannibala wspominać. *Lib. Hor.* 49, t. i. lirycznemi. *Min. Aux.* 63.

LUTER, - tra, *m.*, Sławny Doktor Marcin, zakonu Auguſtyńſkiego, głowa reformacyi i wyznania Luterſkiego. *Kras. Zb.* 2, 77, Dr. Mart. Luther. - §) 2) Luter, z LUTERANIN, LUTERAN, - a, *m.*, mężczyzna wyznania Luterſkiego, ein Lutheraner; *Slo.* luterán; *Hg.* lutránus; *Vd.* luteranar; *Cro.* lutoran; *Sla.* luteran; *Rs.* лютеранъ, лютеранинъ. Zaleca Luteran Lutra, Sakramentarz Kalwina, Bratrzyk Hussa; zalecania my bożego od tych Lutrów i Bratrzyków chcemy. *Hrbſt. odp. U* 3, cf. chwali swóy swego). Luteranowie, Nowokrzczeńcy i t. d. *Rey Poſt. Q* 4. LUTERKA, - i, *ż.*, kobieta wyznania Luterſkiego, die Lutheranerinn. *LUTEROW, *LUTEROWY, *LUTROWY, - a, - e, LUTERSKI, - a, - ie, od Lutra, *Vd.* luteranſki; *Rs.* лютеранскій, lutheriſch. Riegers, zwolennik Luterow. *Biał. Poſt.* 49. Nauka Lutrowa. *Zebr. Zw.* Ze szkoły Luterowéy. *Biał. Poſt.* 43. Lutrową chrzczą Ewanielicy swoię wiarę; ale gdyby wſtał zmarły Luter, nie znalby się do niéy. *Petr. Ek.* 101. Luterſkie wyznanie. *Kras. Zb.* 2, 77. *LUTERANSTWO, LUTERSTWO, - a, *n.*, *LUTERYA, - yi, *ż.*, *Slo.* luteránſtwo; *Vd.* luteranſtvu, luterija, luterſtvu, das Lutherthum, wiara Luterſka, panuie w Szwecyi, w Danii, w północnych Niemczech, w Prussiech etc. *Wyr. G.* 138. Kalwińſtwem i luteranſtwem nas potwarzaią. *Pim. Kam.* 381. Luterſtwo w szesnaſtym wieku naſtało. *Boter.* 117. Mniemaią, iakoby luterya ſkaziła bogoboyność. *Hrbſt. Nauk. M* 6 *b.* Pleban tego miaſta o luteryą był do Kolna pozwany. *Baz. Hiſt.* 34, *Steb.* 142. LUTERSZCZYZNA, - y, *ż.*, *idem*, n. p. Król odprawił swoie nabożeńſtwo u fary; a gdy król wyszedł, mieszczanie bawili się swoią luteraszczyzną. *Gor. Dz.* 49, cf. Pochodz. *lutrzeć*, *lutrzyć się*, *zlutrzyć się*, *polutrzyć się*.

LUTNIA, - i, *ż.*, Luterka *dem.*, *Bh.* lautna, łobza (*ob.* kobza); *Sr.* 1. lawtna; *Vd.* laute, plunka; *Crn.* lapt, egga; glasbe; *Hg.* laut, lautotika; *Bs.* leut; *Rg.* liut, leút; *Cro.* lajné, tambúr; *Rs.* лютня, *Gr. med.* λαουτο, *Lat. med.* laudis, lautus, *Ital.* liuto, *Arab.* alaud), die Laute. U lutni grzbiet, w którym się głos odbiia, iest na dole, a deka z kołem i ſtronami na wierzchu. 1 *Leop. pr. Ps.* Lutnia na trzy grania bywa, *Wrobl.* 100. Lutnia, wódz tanców i pieśni uczonych, Lutnia ochłoda myśli utrapionych, Ta serce miękczy swym głosem przyiemnym, Bogom podziemnym. *Hor.* 1, 176, *J. Kchan. Dz.* 247. Brzęk lucien twoich nie będzie więcey słyszan. 1 *Leop. Ezech.* 26, 13, cytar twoich. 3 *Leop.*). Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyiemnemi cytrami chwalcie boga. *Ryb. Ps.* 294. Na téy smutno grać może, co wesoło, lutni. *Pot. Jow.* 2, 84. Nie każdemu się na lutni grać zeydzie. *Rys. Ad.* 50. - §. Lutnia, gwiazdy na niebie. *J. Kchan. Dz.* 11, ein Sternbild - §. Lutnia, miano soki gończéy. *Ryd.*, der Name einer Spürhündinn. LUTNIOŚPIEW, - a, *m.*, przyśpiewuiący do lutni, der Lautenſänger, der die Laute mit Geſang begleitet. Z lutniośpiewami przysięgę, Iż głową nieba dosięgę. *Petr. Hor. A b*, cf. liryczny poëta. LUTNIOWY, - a, - e, lucienny, lutenny, od lutni, Lauten-; *Sr.* 1. lawtnaczé. - (*§. Lutniowy *ob.* Luty, miesiąc). LUTNISTA, - y, *m.*, graiący na lutni, der Lautenist, Lautenſpieler; *Bh.* lautenił; *Vd.* lautar; *Vd.* jigraus na lauti; *Bs.* leutar; *Rs.* лютнистъ. Słyszałem iakoby głos lutniſtów, ktorzy na lutniach swych graią. 1 *Leop. Apoc.* 14, 2, gędzców, gędących na cytarach swoich. 5 *Leop.*). Nero wolał bydź dobrym lutniſtą, niż dobrym cesarzem. *Petr. Pol.* 2, 322. Lutniſtów miſtrzu Apollo. *Petr. Hor.* 2, *L b.* Lutniſta grać nie zacznie, aż gayda umilknie. *Cn. Ad.* 466. (cf. mądry nie mówi, aż głupi przeſtanie) O sławnym lutniście Bekfarku iest przysłowie. nie bierz po Bekfarku lutni. *Falib. A.* 1. LUTNISTKA, - i, *ż.*, (*dem.* luteniczka), graiąca na lutni, die Lautenſpielerinn. Fryerka, lutniſtka. *Zab.* 8, 330 *Zyck.*

LUTO, LUTOSC, LUTOSCIWY, LUTOWAC *ob.* Lito, Litość, Litościwy, Litować. *2) LUTO *adverb.*, *Rs.* лютo, *Ec.* лютъ okrutnie, srogo, grauſam, hart. My tak luto od was uciśnieni i ukrzywdzeni. *Smotr. El.* 50, *Rs.* лютость okrucieńſtwo, cf. Luty.

ŁUTOWY *ob.* łotowy.

LUTROWAC, - ał, - nie, *cz. ndk.*, czyścić, cedzić, *Sr.* 2. lutrowaſch); läutern. Saletrę surową trzeba lutrować, ab-

bo od cudzych rzeczy oczyścić. *Kluk Kop.* 1, 181. Potasz lutrować. *Torz.* 226.

LUTRANIN, LUTROWY *ob.* Luter, Luterowy; Luterski.

LUTRZEĆ, – ał, – eie, *neutr.*; LUTRZYĆ się *recipr. ndk.*, zlutrzyć, polutrzyć się *dk.*, lutrem zoftawać, lutherisch werden. Polutrzyli się wszyscy. *Groch. W.* 570. Pewny ieftem, iż się moi synowie w Saxonii nie zlutrzą, nie zkalwinią, i tylko to, co ieft dobrego przeymą. *Mon.* 65, 241. Albert Xiążę Pruski życzył zlutrzenia Polszcze. *Czack. pr.* 1, 33.

LUTUIĘ *ob.* Litować.

LUTY, – ego, *m.*, *Bh. et Slo.* unor, aunor (*Bh. et Slo.* Leden Styczeń); *Sor.* 1. Swětičkowne měsarztwo; *Sor.* 2. Szwezkowni (cf. Szwezkowniza, Szwězkowna Maria, N. P. gromniczna, Gromnice); *Vd.* Sviezhnik, sezhan, druinik, drugnik (cf. drugi); *Cro.* Szvechen, Széchen; *Dl.* Velyacha, Szicsen (cf. Styczeń); *Rg. et Bs.* Vegljaccja; *Sla.* Veljacsa; (*Rs. obs.* лютый мѣсяцъ, cf. лютый, люта dziki, srogi, okrutny *ob.* ‘luto’); *Rs.* февраль; cf. lód), der Februar, Hornung. Drugi miesiąc roku. *Haur Sk.* 477. Spyta cię Luty, masz-li bóty. *Cn. Ad.* 1123. (cf. Simona święto i Judy Nabawi cię powszy grudy). *Lutniowy, z *Lutnia* miesiąca bywaiący. *Cn. Th.* 375. z Lutowy, Hornungs-.

LUZ, – u, *m.*, z Niem. los; cf. *Lat.* laxare, *Gr.* ἀλασσειν, cf. *łączyć); *ob.* luzowanie, das Lösen, Ablösen. Luz, uwolnienie od przymocowania, sluzowanie, n. p. Trzeba luz zrobić na około, niemasz luzu, nie może się koło obracać. *Bndtk.*, das Losmachen, Lüften. Luzem, wolno sobie, samopas, los, frey.

Pochodz. *luźny, luzować, luzak; obluz, obluzować.*

LUZACYA, – yi, *ż.*, *Bh.* Luzice; *Sor.* 1. Luzizy; *Sor.* 2. Lauñnſke; cf. Luja kaluża); dzieli się na dolną i górną. *Wyrw. G.* 238, die Lauſitz. LUZACZYK, – a, *m.*, *Bh.* Luzičan; *Sr.* 1. Luſitz. Z wyższéy Luzacyi *Sr.* 2. Hajak, Hattſchak, ponieważ mawia haj! = tak iest! LUZACKI, – a, – ie, *Sr.* 1. Luzifki.

LUZAK, – a, *m.*, łóżny woyskowy, ciura, der Troßbube; *Bh.* luza, hluza chałaſtra; *Rs.* самоволыщина. Piatna kawalerya składała się z towarzyszów, pocztowych czyli szeregowych, i luzaków; luzak był do osobiſtéy usługi, ſtawał iednak do boiu w trzecim rzędzie; a od tego, że konia miał na odwodzie, luzaka otrzymał imię. *Czack. pr.* 1, 215. Konie te zoſtaną pod dozorem woźnic i luzaków. *St. Oboz.* 151. Kupił konie trzy dla siebie, szeregowego i luzaka. *Gaz. Nar.* 2, 282.

LUZINA *ob.* łużyna, ługowiſko, ług. LUŻNIK, – a, *m.*, (*Etym.* ług), *Vd.* vugni sod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik); cedzidło, kosz do cedzenia ługu. *Włod.*, ein Seigekorb, zum Durchſeigen der Lauge. – §. b) co ług robi. *Fr.*, der Laugenmacher.

LUŹNY, Łóżny, – a, – e, z Niem. los), bez pana służący, *Vd.* bresslushen, herrenlos (vom Geſinde). (cf. hultay). Łóżnych ludzi, panów i służby nie maiących, aby nikt nie przechowywał. *Dub.* 156. Łóżni ludzie, alias hultaie, którzy się na służbę doroczną nie naymną... *Vol. Leg.* 2, 663. (cf. włóczęga), cf. luzak. – Luźne pacholiki, nikczemne ciury Turcy zaganiali aż do taboru. *Birk. Podz.* 4. – §. 2) luźny, nieprzymocowany, niemocny, luzuiący się, los, nicht feſt.

LUŻNY, – a, – e, ługowy, od ługu. *Cn. Th.*; Laugen-; *Crn.* lúshn; *Vd.* lugnaſt, vushen; *Rg.* luxni; *Dl.* lasan; *Rs.* щелочный.

LUZOWAĆ, Lózować, – ał, – uie, *cz. ndk.*, obluzować, sluzować *dk.*, w woyſkowości, wartuiącego żołnierza odwołać, drugiego na iego mieysce ſtawiać, mieniać, (die Schildwachen) ablöſen; *Bh.* ſtřídati ſtráž; *Vd.* shreditи, oshrediti, odshrediti; *Ross.* смѣнимъ, смѣнять, смѣнивать. Jak godzina wybiie, żołnierz na warcie wóła: lózny! abgelöſt! Żołnierz z warty schodzić nie powinien, dopóki onego nie *obluzuią. Kaw. Nar.* 8. – *tr. fig.* Naylepiéy iedno drugim na przemiany lozować. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 374, przeplatać, *ob.* przeplatano naymilsze). Luzować się *recipr.*, *Ec.* чередоваться. – §. Luzować *niiak.*, luzować się *zaimk.*, n. p. Koła luzuią, luzem na bok idą, nie siedzą mocno, die Räder gehen los, ſitzen nicht feſt; wóz się luzuie, luzem idzie, nie koleią, na bok idzie, der Wagen ſchleudert, geht auf die Seite. – *§. Okręty potłuczone nad pobrzeżem dla poprawy lozuią, *Tr.*, kładą na boku, ein Schiff umlegen, es auf die Seite legen. LUZOWANIE, Zluzowanie, – ia, *n.*, das Ablöſen; *Vd.* ozhredba, zhredba; *Rs.* смѣна, смѣнивание, смѣненіе (cf. *Rs.* лодунгъ godło). Kazali mi ſtać, iakby na warcie, bez zlozowania. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 376.

LUŻYĆ, – ył, – y, cz. *ndk.*, ługiem zaprawiać, laugen, mit Lauge verſetzen; *Crn.* lushiti, lushem, shęhtam; *Rs.* щелочить, щелочить. Ten sam porządek łużenia ziemi salitrzanéy zachować trzeba, przy powtórnym łużeniu, który i przy piérwszym. *Jak. Art.* 1, 51; cf. wyłużyć. ŁUŻYNA, – y, *ż.*; ŁUŻYNY *plur.*, z których ług ciecze, sola, *Cn. Th.*, popiół z wodą. *Włod.*, Laugenaſche; *Bs.* luscja, liksia; *Rg.* lúxniza; *Cro.* lúsni pepel; *Hg.* párlúg; *Vd.* shehtni pepeu, pepeulina, lugni pepeu; *Crn.* shęhta; *Rs.* подзолки, подзолъ. 2) ŁUŻYNA, ługowiſko, łuzina, rother Sumpf, Moor; *Bh.* lauže; *Sr.* 1. muja; *Crn.* lúsha; *Bs.* lnagja, loqua; *Rs.* лужица, лужища. Kał albo łużyna tylko rzazawkę, sitowie i rogoźnę rodzi. *Cresc.* 481. Łuzina, trzęsawica, *fungositas. Mącz.*, *ob.* kałuża, łąg, ług.

L W.

LWI, – ia, – ie, *ob.* lew; *Bh.* lwowy; *Sr.* 1. lawiné; *Crn.* lévov; *Vd.* leuſki, levou, leun; *Cro.* lávov, oroszlánszki, oroszlanyszki, oroszlanyov; *Hg.* oroszlani; *Bs.* lavov; *Rg.* lavſki, lavov; *Rs.* львиный, львовый; *Ec.* лѣвскій, львистый; Löwen-. Wielkiego a prawie lwiego serca był ten bohatyr, Chodkiewicz. *Birk. Chod.* 16 *et* 13. Twarz pokazał, iuż nie onę cichą barankową, Ale lwią srogą. *Odym. Sw.* 2, *T* 3. Człowiek niepohamowanego gniewu, ma lwie obyczaie. *Bardz. Boe.* 122. Lwiem towarzyſtwem to zowią, gdy ieden chce być pewien pożytku, tak aby drugi wszyſtkę szkodę cierpiał. *Szczerb. Sax.* 445. W wyssaniu potu ubogich, na lwiéy ſkórze mało miewali, przydawali k niéy i lisią, t. i. czego gwałtem nie mogli, fortelem a chytrością wydzierali, a zaś też gdzie chytrość nie płaciła, tam mocy używali. *Kosz. Lor.* 54 *b.* Czego nie możesz sprawić lwią ſkórą, tam lisią nadſtaw'; co się słusznemi obyczaymi sprawić

nie może, tam chytrością przełomić. *ib.* 163 *b.* Więcey się częstokroć wskóra lisim ogonem, iak lwim pazurem. *Lab.* 5, 93, cf. gdzie nie wilczéy skóry, tam lisią nadstawić; cf. gdzie nie przeskoczysz, podleź, cf. łagodnemi słowy, pożyiesz twardey głowy). – §. farba lwia. *Boter.* 314, żołtawa. – °§. Krolik, gwiazda, którą też sercem lwiem zowią, wschodzi 6go Sierpnia. *Syr.* 116, ein Gestirn, das Herz des Löwen. LWICA, – y, ż., samica lwa, die Löwinn; *Bh.* lwice; *Slo.* lwica, *usitatius* lewica; *Sr.* 1. lawina, lawicza; *Crn.* lévéna; *Vd.* levina, lauiza, òroslanniza; *Cro.* lavicza, oroszlánka, oroszlanyicza; *Bc.* laviça; *Rg.* làviza; *Rs.* львица; *Ec.* лвица. Podle lwicy swey leży zawsdy lew spokoyny. *P. Kchan. Orl.* 1, 107. Lwica nie ma grzywy, i iest nieco od lwa mnieysza. *Zool.* 312. Lwica szczenna; – Lwica się oszczenila. *Haur. Sk.* 317. LWIĘ, – ęcia, *n.*, LWICZĘ, – ęcia, *n.*, LWIĄTKO, – a, *n.*, *Bh.* lwiče; *Rs.* львёнокъ; *Ec.* львичищь, левикъ; młode lwa, szczenię lwie, das Junge der Löwen, ein junger Löwe. Lew lwiątka swoie przyniosł do iamy. *Sk. Dz.* 286. Lew mówi: a ia, nie mamże żony, którą karmić trzeba! Jeszcze nie biega lwiątko, co mi dały nieba. *Zab.* 6, 29. Ryk lwi, i głos lwice, i zęby lwiząt. 1 *Leop. Job.* 4, 10. Lwięta ryczą. *ib. Ps.* 103, 21, lwięta. 3 *Leop.*). Wydrzesz lwicy łup, a duszę lwiąt iéy nasycisz? 2 *Leop. Job.* 38, 39. Bóg lwu da pokarm i iego samicy, Aby gdy lwiątek nieudolna szczęka, Na obłów, miały posiłek z iéy mleka. *Chrośc. Job.* 152. °LWIK, – a, *m.*, °LWICZEK, – czka, *m.*, *Ec.* левикъ, львичищь; lewek, ein Löwchen. By lwi będą ryczeć, będą na sobie kosmy targać, by lwikowie. *Leop. Jer.* 51, 38, iako szczenięta lwie. *Bibl. Gd.*). Juda iest lwiczek, do łupów wyniósł się. 1 *Leop. Genes.* 49. LWIŁIST ziele, *ob.* Rzepa świnia. LWIOGON *Leonurus Linn.*, Löwenschwanz, rodzay rośliny; do niego należy serdecznik. *Kluk Dyk.* 2, 78, skasa. *Syr.* 1232. LWISKO, – a, *n.*, lew niekształtny, szpetny, ein häßlicher Löwe, *Rs.* львище. Mucha, pas lwa w szyię między kłaki, Lwisko się rzuca, iak szaleniec iaki. *Zab.* 13, 282 *Tręb.* LWITRUT, – a, *m.*, *leontophonos. Plin.* 8, 48, *animal exiguum, quod si gustet leo, mox exspirat. Cn. Th.*, Löwentodt, ein kleines Thier, von dem der Löwe krepiren muß. LWIZAB ziele *ob.* Papawa. °LWOPARD, – a, *m.*, leopardus. *Mącz.*, lampard, leward). *Lworyś. Chmiel.* 1, 591, *Cro.* lavorisz. LWOW, – a, *m.*, *Leopolis*, Lemberg, *Bh.* Lwow; stolica Rusi, a teraz rządu królestw Galicyi i Lodomeryi. *Dyk. G.* 2, 102. *Lew*, książę Ruski w Podgórskim księstwie *Lwów* miasto sławne od swego imienia założył. *Stryik.* 295, *Nar. Hst.* 5, 168. Lwow ociec; Warszawa matka, Lublin iest siostrą tobie co masz w mieszku. *Bratk. P* 2. LWOWCZYK, LWOWIANIN, – a, *m.*, mężczyzna ze Lwowa, der Lemberger. *Urs. Gr.* 325. Jan Leopolita czyli *Lwowczyk*, sławny tłumacz biblii. LWOWIANKA, – i, ż., kobieta ze Lwowa, die Lembergerinn. *Urs. Gr.* 325. LWOWSKI, – a, – ie, od Lwowa, Lemberger. Kontrakty Lwowskie. Akademia Lwowska. – Jak ryby solić na manierę Lwowską. *Haur. Sk.* 493, ryby Lwowskie, są sławne w Polszcze. Złowione szczupaki płatają, solą i pakuią w beczki, dodaiąc do dwóch warstw szczupaków iednę linow, aby zrobiony z nich sos lepiey konserwował ryby. *Lad. H. N.* 95, *Haur Sk.* 493. °LWOWY, – a, – e, *Bh.* lwowy, lwi, od lwa, Löwen. Złożył srogość lwową, a wziął chytrość smoczą. *W. Post. W. ded.* (cf. *Rg.* lavast *fulvus* maści lwiey; *Rs. et Ec.* львообразный.

ŁY.

ŁYCZAK, – a, *m.*, powróz z łyka, ein Strick von Bast, Baststrick. *Cn. Th.* Sznur do wymiaru nie ma bydź z powrozów, ani z łyczakow, ale żelazny albo mosiądzowy. *Haur Ek.* 26, – °§. Sługus, nie sługus, chłop chamczyk, nie chama, Mieszczanek, łyk, nie *łyczak*, wszyscyśmy od Adama. *Teatr* 43 c, 4 *Kul.*, 1756. ? ŁYCZANY, – a, – e, z łyka, Bast-, von Bast; *Bh.* łýčaný; *Rs.* лычный, лыковый, мочальный. Kora z młodéy lipy daie wyśmienite powrozy, które łyczanemi zowiemy. *Kluk Rosl.* 2, 27. Nader dla chłopów przydatne łyczane chodaki. *Mon.* 74, 686. – *Prov.* Lepszy *łyczany* żywot, niż iedwabna śmierć. *Petr. Pol.* 218, *Cn. Ad.* 453, *Pol. Pocz.* 162, *Falib. Dis. M* 3, życie iakie takie, przecięż miłe; i biedny robak odeymuie się śmierci. ŁYCZKO, – a, *n.*, *dem. nom.* Łyko, ein Bastfaden, ein Stückchen Bast. Lipowy wieniec łyczkiem spięty. *Hor.* 1, 176. Będziesz się ciągnął, póki łyczka stanie, A iak się urwie, Błaznem będziesz Panie. *Bratk. H* 3; póki wątku stanie, = do ostatniego szeląga). Kto cudze łyczko straci, rzemykiem swym przyplaci. *Rys. Ad.* 28, t. i. sowicie nadgrodzi). Od łyczka do rzemyczka. *Zegl. Ad.* 185, od kozika do nożyka, od nożyka do konika, = od mała do wiela, = nie zaraz się człek zepsuie). Na łyczku co wisi, na nitce, na włosku, słabo; tylko co wisi. *Dudz.* 46, na cienkiéy bardzo nici, es hängt an einem Härchen, an einem seidnen Fädchen. Wenus sprzykrzy się, gdy swawolnemu zdrowie na łyczku zawiśnie, a iasztem choroby przypadną, a ieszcze cudzoziemskie. *Birk. Exorb. B 2 b.* Na zbroynych waszych biesiadach zdrowie na łyczku. *Star. Ref.* 78, w wielkim niebezpieczeństwie). – §. *Medic.* łyczko muszkułowe. *Mon.* 70, 109, włókno, Muskelfaser. Winolekarstwo na pokrzepienie serca, zmocnienie °łyczków. *ib.* 70, 62, łyczek). Rozwolnienie łyczków ciała ludzkiego. *ib.* 69, 1063.

ŁYK, – u, *m.*, łyknienie, łykut, das Schlucken, cf. michałek, cf. ból ból; cf. glu). Jednym łykiem wypił, = duszkiem, in einem Zuge. – §. łyk, tyle ile się od razu połknie, ein Schluck, z. B. Wein, cf. *Austr.* ein Pfiff); *Bh.* ſupto. *Rg.* sàrcjak; *Vd.* poshirk, pogounci, pogounik, pogounenje; *Crn.* poshirk, sèrk, nadûshk, frakèl; *Cro.* guchay; *Rs.* глотокъ. = °§. łyk *ob.* °łyczak. ŁYKAĆ, – ał, – a, *cz. contin.*, Łyknąć, łyknie *idntl.*, (*in compos.* – łknąć, *cf.* łkać), *Bh.* lſkati, lſkám, polſkam; lalotiti, cf. łakoć, łokać; cf. *Slo.* lalok, lalok *iugulum*; *Sla.* xderati; proxdérti; *Vd.* gorslokati, gorpolokati; *Cro.* gutati, gukam; *Rs.* глотать, проглотать, *Ec.* λοκάω, *Crn.* lokam, łoklám, cf. *Gr.* λαιχω, *Htr.* לרך lachach; ſchlucken. Kazimierz wielki, a przecięż kwaterką Łykał miód smaczny w Łobzowie z

Ester-

Eßerkąt *Kras. Mysz.* 98. Komuż miléy kiedy czas zbieżał upłynny, Jako gdy leżąc w chłodku łykał soczek winny. *Zab.* 1, 188 *Nar.* Natocz szczodrze wina Czworolstniego z Sabińskiéy baryły, I łykniy dobrze. *Hor.* 1, 47 *Min.* Kto kocha Muzy, niech po dziewięć piie, A po trzy łyknie, kto lubi Gracye. *Hor.* 2, 131. Łyknijmy sobie ieszcze po iednym kieliszku; bo mi już gardło szłochło. *Mon.* 53, 262. Żadney rożnicy między winem białém a czerwoném nie czyni; ale walecznie łyka. *Mon.* 70, 361, zapija, er zecht wacker. Nie bardzo łykać pijąc, małe michałki czyli łykuty czynić, *ob.* michałek. - §. Łykać, Łykanie, : Łkać, Łkanie, : szłochać, szłochanie, ſchluchzen, ſeufzen, das Schluchzen, Seufzen. Żal wszystkich zdeymie, każdy płacze, łyka. *Chrośc. Luk.* 105. Ci, co bliżsi są śmierci, już nie kichają, chyba łykają, *singultant. Sax. Prob.* 55. Ciche wzdychanie, słowa przerywane, Łzy a łykanie tylko słyszeć było. *P. Kchan. J.* 56. Twoie łykanie i smutnych łez zdroie, Wiem, wycikają śprosne grzechy moie. *Groch. W.* 347, *P. Kchan. Orl.* 1, 210.

ŁYKACZ, - a, *m.*, który łyka, żarłok, piianica, der Schlucker, Freſſer, Säufer. Łykacze, mówcy, gracze, to nasi rozboynicy. *Tręb. S. M.* 70. ŁYKAWY, - a, -, e, łykowaty *qu. v.* - §. o koniach, n. p. Uważay dobrze, czyli koń nie dychawiczny, nie łykawy? *Hipp.* 14, Barngrolzer, Keppet, Krippenbeißer, Barnbeißer. Konia łykawego i z Hiszpanii konował nie ulęczy. *Haur Ek.* 149. *Łykawość* konia *Rs.* изгрыз, cf. włogawy). ŁYKAYŁO, - a, *m.*, łykacz, lubiący łykać, opoy, ein Naßkittel. On rozrzutny łykayło. *Mon.* 73, 592, *ib.* 71, 518.

Pochoda. *połykać, połknąć; przełykać, przełknąć, rozłykać się, ułykać się; wyłykać, wyłknąć; załykać się, załknąć się.*

ŁYKO, - a, *n.*, (łyczko *dem.*), *Bh.* łyko, łeyčí; *Sr.* z. łuto; *Sr.* i. muko (cf. włókno); *Vd.* lishje, lika; *Crn.* lishje, lika, lupi; *Cro.* lichje; *Rg.* lik, véz; *Bs.* liccina, nage od lippe; (*Rs.* лыко, лычко lipowa, wierzbowa kora; lipowe łyko мочало, мочальщо; *Rs.* лукошко, лукно kosz z kory lipowéy na mąkę, żyto); der Baſt, Baumbaſt. Łyko iest ostatnią warstwą kory, którą kora corocznie odkłada, i w drzewo postępnie obraca. *Bot.* 14. Łyka drzeć, kiedy się dzą. *Cn. Ad.* 455, *Slo.* wtedy ruje trhagu, ked šwitnu. cf. żelazo kuć, póki rozpalone; cf. chwytay okazyą z czoła, bo z tyłu łysa; *oppos.* po obiedzie łyżka; po śmierci kadzidło). Skępiec i z dębu radby odarł łyka. *Rey Zw.* 217 *b*, drze łyka, kędy może, i z drzewa suchego. *Rey Pſt. M.* 5, *ib. O* 3, *ib. O o* 4, łakomy, wszędzie zyſku szuka). Sucho się łyko to nie odrze. *Pot. Arg.* 815, nie przepiecze się; nie przeléwki). I samemu Achitofelowi sucho się łyko za tę iego pochlebną radę nie odarło; bo się sam obiesił. *Weresz. Rgl.* 112. Obaczy, żeć się mu to łyko sucho nie odrze. *Rey Pſt. H h* 6. On rózg zwyczayny; to iakby na psa łyko wdział. *Teatr* 8, 86, wydębiony, nie uczuieć, iakby go mucha łechtała). Flotta zszuciwszy kotwie, stoi iak na łyku. *Chrośc. Fars.* 493, iak przymocowana, przywiązana, wryta. - §. Jeśliby kto kradł drzewo budowne, choćby było mniéy niż trzy szelągi, ma być sądzon łykiem albo powrozem. *Szczerb. Sax.* 521, na szubienicę). Nie czyń z łyżki knaſlika, Byś nie przyszedł na łyka! *Rey Zw.* 239, nie kradniy, żebyś nie wisiał). - §. *Łyka*, : więzy, troki, kaydany, okowy, łańcuchy, pęta, Feſſeln, Banden, Ketten. W łykach ciężkich ięczy. *Susz. pieſ.* 3, *G* 3. Opanowawszy Romanią, chciał ią w mocniéysze łyka wziąć. *Klok. Turk.* 98, cf. w kleszcze). Wszystkich ich Cezar ma w łykach. *Warg. Cez.* 178. Wiele tysięcy swoich w łykach w niewoli u Rzymian mieli. *Warg. Cez.* 214. Jako tu przeciwnik w łykach iest, a iako temi widocznemi powrozki zewsząd sadzierzgniony iest! *Orzech. Qu.* 192. Już część nieprzyiacioł w łykach. *Pot. Syl.* 196. Dał ręce w te łyka. *ib.* 488. Nie dba nic, że oyczyzna w łykach będzie, by iedno sam trzos złoty miał. *Birk. Ex. B b.* Udało mi się; łatwo wpadł nam w łyka. *Teat.* 21 *b*, 96. Próżna boiaźń, gdyż już w łyku. *Teatr* 46 *c*, 111. - §. Wilcze łyko, *laureola. Linn.*, Seidelbaſt, roślina. *Sien.* 95, *Crn.* ushnik; *Rs.* волчье лыко, лыкой перець, кроакш. - *fig.* Wszystkim iako cukier rozkosz smakuie, Ale w niéy wilcze łyko, kto prawie skosztuie. *Rey Wiz.* 101.

ŁYKOWATY, ŁYKAWY, - a, - e, na kształt łyka, żyłowaty, zähe. Skóra sosnki miąższa, do przełamania trudna, łykowata i żylista. *Syr.* 1494.

ŁYKUT, - u, *m.*, *ob.* łyk. - §. łykut, - a, *m.*, *ob.* łykacz, łykayło.

ŁYŁA, - y, *m.*, rozlazły, nieuformowany, nieulizany, nieokrzesaniec, ein Ungebildeter, Ungehobelter, ein Gimpel (*Auſtriac.* ein Talg! talkiger Kerl!). Taki łyła, iak go zostawiłem przed pięcią latami. *Teatr* 19, 27.

*ŁYNĄĆ. *Jag. Vrb. B* 4 *b*, *ob.* Lunąć.

ŁYPAĆ; ŁYPNĄĆ *ob.* łupać oczami.

ŁYS, - a, *m.*, LYSIEC, - śca, *m.*, ŁYSEK, - ska, *m.*, łysoń, łysy, człowiek łysy, zwierzę łyse, ein Kahler, ein Kahlkopf; ein kahler Menſch, ein kahles Thier; *Bh.* łyſa, plechać (*ob.* plesz); *Sr.* 1. pliechaci, plechati; *Vd.* ploshiunik, ploshiuz; *Crn.* pleshz; *Cro.* pleshivecz; *Bs.* pliscivaç; *Rg.* opuzegnak; *Rs.* плѣшакъ, плѣшивецъ. Oni łyścowie, co Zuzannę spotwarzyli, wzięli hańiebną zapłatę swoię. *Rey Zw.* 126. - §. Łysek, miano psa gończego, ein Name der Jagdhunde. Psy mianuią Łyskiem, Kurtą, Kasztanem, Kruczkiem, *Chmiel.* 1, 582. Zaraz się rącay Łysek ocuci, I żwawy pędem Obal się rzuci. *Zab.* 15, 47. ŁYSAK, - a, *m.*, ruda twarda, wewnątrz żadney nie maiąca masności. *Os. Zel.* 56, łysak, chudy gatunek rudy, farby białasey i cielistéy. *Haur Ek.* 178, taubes, mageres Erz. - §. 2) Łysak *ob.* łyska. ŁYSIC, - il, - i, *cz. ndk.*, oblysić *dk.*, łysym, gołym czynić, golić, *Bs.* plisciti, chiosaviti; *Ec.* плѣшивлю, плѣшивлѧ дѣлаю; kahl machen. Niech nie łysią łysiny na głowie swéy, i kąta brod swych niech nie wystrzegaią. *Bud. Levit.* 21, 4. ŁYSIEC, - iał, - iele, *neutr. ndk.*, oblysieć *dk.*, *Bh.* łyſeti, plchati, plćham, oplchati, plechatéti; *Sr.* 1. wopliechuyu; *Crn.* pleshim se; *Vd.* pleshitise, pleshivatise, pleshiu gratati; *Bs.* plisciviti; *Cro.* plesivem, opleshiveti, pùznem; *Rg.* opuznuti, opljesegliviti; *Rs.* лысѣть, облысѣть, плѣшивѣть, гунявѣть, огунявѣть; łysym się stawać, kahl werden. Łysieię, : obłażą mi włosy. *Cn. Th.* Kto łysego soku często używa, łysieie. *Sienn.* 226. Łysie-

nie, łézienie włosów *Cro.* chelyavicza. cf. obłysieć. ŁYSINA, - y, ź., ŁYSINKA, - i, ź., *Bh.* lyſyna; *Slo.* lyſyna, pleſſina; (*Sr.* 2. liſina czoło); *Vd.* pleshina; *Cro.* pleſsivische; *Dl.* plija; *Rs.* лысина, лысинка, взлизь, взлысина, плѣшина, плѣшинка, проплысина; miéysce na głowię łyse, die Glátze auf dem Kopfe. Guz mu siedzi na łysinie, czupryna bardzo mu się przepleniła. *Rey Wiz.* 30 *b.* - *Botan.* S. Piotra ziele abo łysina, *s praemorsa*, Teufels Abbiß. *Sen.* 138. - §. u konia, łysina, *s* gwiazda, ſtrzała biała na czele końſkim, die Bláſſe eines Pferdes, ein weißer Fleck. Łysinka podługowata znakiem ieſt dobrego konia. Łysina szeroka, oczu i brwi zaymuiąca, znakiem leniwego. *Hipp.* 11. Cztery nogi białe, piąta łysina; Jeśli koń dobry, wielka nowina. *Rys. Ad.* 7. ŁYSK, - u, *m.*, błyſk, połyſk, glanc, gładkoblaſk, politura, Glanz, Schimmer, Politur. *X. Kani.* ŁYSKA, - i, ź., *fulica fusca*, *Boh.* lyſka; *Slo.* liſka; *Vd.* liſka, plaſka, łukalza, fulika; *Crn.* liſka, plavka; *Cro. et Dl.* lizka; *Rg.* liſka, kovacich; *Bs.* liſka, - utva; *Sla.* pliſka; *Rs.* лысуха, кулочка дымлицкая, пхѣвничикъ, ядомка; *Sr.* 1. murak (cf. murek). das Bläßchen, Bläßhuhn, gatunek kokoszek wodnych; maią przód głowy żółtawy. *Zool.* 246, na głowie maią czerwoną albo białą plamę. *Lad. H. N.* 99. - §. 2) Łyſka (łysak. *Lad. H. N.* 99), *Cyprinus rivularis*, rybka niewielka; pływaiąc przewraca się na iedną i drugą ſtronę, połyſkuiąc się i nieiaki blaſk wydaiąc. *Kluk Zw.* 3, 178. - §. 3) *fig. transl.* Jemu się przepleniło bardzo na czuprynie; Na nosie *łyſka* siedzi, *s* guz na łysinie. *Rey Wiz.* 30 *b*, krosta, plama.

ŁYSKAĆ, - ał, - an; *Intr. contin.*, błyſkać, lśnić, *Bh.* lſnauti ſe, leſnauti ſe, błyſkati, blesſkati ſe; *Vd.* leshkeati, blisheti, se leſketati, liſkati se; *Bs.* laſkati; *Rg.* blaseitiise; *Crn. et Vd.* luh *Lat.* lux, lucet, cf. *Germ.* Licht, *ob.* lśnić); *Rs.* свѣркнуть, свѣркать; błiſzen (cf. Antlitz, Bliz, lita Ablg.), leuchten, ſchimmern. Pałaią i błyſkaią oczy, wre i burzy się krew w sercu, a twarz oblewa niezwyczayna rumianość. *Pilch. Sen.* 110. W lochu podziemnym jednéy tylko lampy wybladłe światło kiedyś niekiedyś łyſkało. *Stas. Num.* 1, 33. - *fig.* Wlokąc dzieci za sobą, łyſkała zadkiem. *Ezop.* 33, świeciła nagim zadkiem, ſie gab den Hintern zum Beſten. ŁYSKNĄĆ, ŁYSNĄĆ *idntl.*, lśnąć, błysnąć, mignąć, ſchimmern, leuchten. Tylko co on tbem łysnie z kapelusza gołym, Aż *huzno napisano przeczytam nad czołem. *Pot. Jow.* 2, 30, bo w kapeluszu napisał był to słowo, które z kapelusza wybiło się na iego czele). ŁYSKAĆ się, z błyſkać się, o łyſkawicy, wetterleuchten, bliżen. Łyſkawica łyſkaiąc się od kraiu, który ieſt pod niebem, oświeca się do drugiego. *Sekl. Luk.* 17, błyſkaiąc się. *Bibl. Gd.*). - Łyſka się *impers.*, błyſka się, es wetterleuchtet; *Vd.* bliſka, se bliſka; *Cro.* bliszichesse; *Ross.* сверкаемъ. ŁYSKANIE, - ia, *n.*, das Wetterleuchten; *Rs.* зарница. ŁYSKAWICA, - y, ź., błyſkawica; *Vd.* bliſk; *Crn.* nębahlad, ber Blitz. Uderzyły łyſkawice i gromy, i wielu z nich pobiły. *St. Dz.* 1171. Z otrącania się chmur o chmury, łyſkawice i grzmoty pochodzą. *Otw. Ow.* 250. Oba miecze błysnęły, iako łyſkawice. *Jabł. Tel.* 287, i *Leop. Math.* 28, 3. ŁYSKAWICZNY, - a, - e, *fulgurales. Mącz.*, Blitz-. ŁYSKOTNY, - a, - e, błyszczący się, blitzend. Purze łyſkotny piorun grubą chmurę. *Stas. Num.* 2 102. ŁYSO, *adv. adj.* łysy, golo, bez włosów, kahl, baarlos. Lepiéy że na głowie, niż w głowie łyso. *Zygl. Ad.* 131. Co się urodzi łyso, łyso zginie. *Rys. Ad.* 5, t. i. z łysiną, iak zrzebię łyse; cf. łyso źrzebię łysym koniem będzie). *Cn. Ad.* 131, *Jabł. Ez.* 132, *Bies. B* 3, *Pot. Arg.* 598, *Birk. Chod. A* 3 *b.* ŁYSOCISAWY koń. *Kchow. Fr.* 6, maści cisawéy z łysiną, kastanienbraun mit Bläſſen. ŁYSOŃ, - ia, *m.*, łysiec, człowiek łysy, ein Glatzkopf, Kahlkopf; *ob.* łyś; *Vd.* breslasen, gologlavash; (*Rs.* лысунь pies morski roczny, *ob.* łysek). Kazał im ciągnąć przeciw temu łysoniowi (Henrykowi łysemu). *Biel. Sw.* 197. To ten łysoń podróżny, co się dziś nagodził, może nam przeszkodzić. *Tręb. S. M.* 55. ŁYSOŚĆ, - ści, ź. brak włosów, pleszowatość, gołość, golizna; die Kahlheit; *Bh.* opelichawoſt, ovlchatoſt; *Sr.* 1. howa, hwowa; *Vd.* pleshivoſt; *Crn.* pleshtvu; *Cro.* plesh, pléa, pleſsivozat; *Bs.* plisciviſtvo; *Rg.* pljesgliva, gologlavnoa, opasnoa; *Rs.* плѣшивость. Oléykiem tym głowę przemywaiąc, od łysości broni. *Syn.* 1018. ŁYSOWATY, - a, - e, - o *adv.*, nieco łysy, etwas kahl; *Bh.* nályſy; *Ec.* лысоватый.

*ŁYST *ob.* *łyta, łytka. ŁYSTCIAN, - u, *m.*, ŁYSTCIANY, - ów, *ŁYSTCIANKI, - ów, *plur.*, na łysty czyli łytki obów, skórnie, pończochy. *Cn. Th.* Łyścianki *tibialia*, pończochy bez przykopycia. *Cn. Th.* 1172, Wadenſtiefel, Wadenſtrümpfe. Stróy śpiący bohatyrki po kolana zagięty, ukazował purpurowy łyſtcian (*cothurne*), złotą klamrą przypięty. *Stas. Num.* 1. 65. Łyſtciany okrywaią mu połowę goleni. *ib.* 119, *brodequins.*

ŁYSY, - a, - e, *Bh.* lyſy, oplchatý; *Slo.* lyſy, liſi, holý, pleſſivý; *Sr.* 1. pliechaty, plichaté, plichawé; *Vd.* pleshiv, oboglau, gologlau; *Crn.* pleshaſt; *Sla.* plishiv, plishbiv; *Bs.* pliſciv, chjosav; *Rg.* pljesgliv, opuzegnak - gologlav (*Rg.* uliseiti *privare*); *Cro.* pleſsiv; *Dl.* plisiv: *Rs.* лысый, взлысый, облизлый, плѣшивый; cf. lśnąć, łyſkać, cf. *Ger* Bläſſe); bez włosów na głowie, pleszowaty, kahl, kahlköpfig. Głowę miał łysą, i prawie bez włosów. *Warg. Wal.* 339. Patrzay na tę łysą głowę; choćbym ią cudzemi nakrył włosami, byłbym iednak łysy. *Teatr* 13, 19. Próżna rzecz, szukać włosów u łysego. *Min. Ryt.* 3, 353; cf. w lesie ryby łowić; fig'po cierniu szukać). Prędzéy niż się łysa splecie, (w okamgnieniu). Łysemu grzebień, ślepemu zwierciadło, głuchemu piszczek, nie pomaga. *Birk. Fx. E* 4 *b.* Nie każdy łysy pleban. *Rys. Ad.* 51, nie wszyſtko złoto co się świeci). Łysy z woyny nie ucieczę; żona od niego nie ucieka. *Rys. Ad.* 38. - *fig.* Łysa z tyłu pogoda. *Pot. Arg.* 367. Chwytay okazyą z czoła, bo z tyłu łysa. *Teatr* 33 *d*, 4; opuszczona nie wróci się, cf. łyka drzeć, kiedy się drą; żelazo kuć, póki rozpalone; cf. nim klámka zapadnie). - §. Łysa góra, *mons caluus*, der kahle Berg (Kahlenberg), naywyższa prawie w całéy Polszcze, tak zwana, że na niéy żadnych drzew nie ma. *Dyk. G.* 2, 105. Dawni pisarze o téy górze, na któréy prawie ustawicznie zimno, śniegi i mgły panuią, różne powie-

ſolbaieźne wſpominaią. *Lad H. N.* 99; bierze ſię na każdą górę, wedle mniemania pospolſtwa, przez diabłá i czarownice opanowaną; *Crn.* kłék, Blocksberg, Hexenberg. Gdzie karczmá, tam prawie i łysa góra. *Haur Sk.* 158. Czarownica ta ieździ na łysą górę. *Teat.* 25 *c*, 61. Widma, na łyse góry wzlecieć maiąca, czarownicą ſię maźnią posmarowała. *Mon.* 70, 384. – §. Łysy sok, *sarcocolla*, żywica drzewa iednego w Persyi, tak rzeczona dlatego, iż łysieie, kto ią często używa. *Sienn.* 226, *Sleszk. Ped.* 416, sarkokolla. *Syr.* 223. – §. łysy koń, *Rs.* лысая лошадь, z łysiną białą maiący, nie obłasły iak łysy człowiek. *Cn. Th.*, ein Pferd mit einer Blässe. (*cf. Bs.* lis *cicatrix in fronte*, cf. lice; lisast *qui habet signum in fronte, ut equus*; *Rs.* лысо, лысочка plama obdłużna; *Vd.* liſa, lisa, z wadą, przywarą, n. p. vsaki ima svoje lise, i nikt bez ale). Pod ręką zwykle bywa u forysia łysy. *Pot. Jow.* 184. Po wszyſtkie wieki to ſię prawdzi wszędzie, Iż łyse źrzebię łysym koniem będzie. *Zegl. Ad.* 43. Kto ſię łyso urodził, łyso zginie, cf. Po ſtaremu Bartosz, łotr, pijanica.

ŁYSZCZAK, – a, *m.*, a) *botan. auricula ursi*, Aurikel, *Rs.* ушка, chowa ſię w ogrodach; woda z kwiatu dyſtyllowana czyni płeć gładką i piękną. *Lud. H. N.* 99, *Kluk Rosl.* 2, 235, *Stat. Buff.* – §. 2) *Mineral.* łyszczak, *mica*, Glimmer, kamień w palcach ſię rozcieraiący, maiący w sobie wiele drobniuchnych lśniących liſtków. *Kluk Kop.* 2, 96. – §. 3) łyszczak ptak *Tr.*, z baba, bąk ptak, die Löffelgans. ŁYSZCZEC ziele, *gypsophila Linn.*, *Jundz.* 240, *Rs.* мыльная гвоздика, Gypskraut. (ŁYSZCZANY *ob.* łyżkowy. ŁYSZKA *ob.* łyżka. *ŁYSZYĆ ſię *ob.* liszyć ſię).

*ŁYTA, – y, ż., ŁYTKA, – i, ż., *ŁYST, – u, *m*, *Bh.* lejtko, lejtko, ljtko; *Slo.* litka; *Sr.* 1. krlicjo; *Sr* 2. brusſolo (*cf.* branalec); *Crn.* latki; *Vd.* mezha, vadel; *Cro.* lisztanyek, liztanyki; *Ilg* lób ikra (*ob.* ikra); *Sla. et Bs.* list od noge (*cf.* list); *Rs.* лытка икра; *cf. Rs.* лытать, проклытать włóczyć ſię, tułać; *Eccl.* лядно, голень, голѧно, бедро *crus, tibia*): die Wade. Tylna i miąższa część goleni iest *łyst* mięśisty, albo *łytka*. *Kirch. Anat.* 4. *Łysty mięśiſte podkolanek zwykł wiązać żyliſty. *Otw. Ow.* 226. *Łyſta. *W. Jud.* 15, 8. Od łystów do lędźwi. *Oczk. prz.* 44. Każdemu chrześcianinowi oko wyięto, i łyſt przepalono. *Biel. Hſt.* 155. Ci, którzy ſię boią, drżą, i pod łytkami im drży. *Sak. pr.* 207. Ledwie go drżące pod nim unieść mogły łyty. *Przyb. Ab.* 214. Ściśniy mię, drogi synu, wspieray ſilnie dłonią, Bo łyty drżąc z radości ku ziemi ſię kłonią. *Przyb. Ab.* 32. Nayżwawszemu żołnierzowi za danym hasłem do bitwy, nieco łytka zadrżała. *Pilch. Sen.* 181. Cyceronowi, lękliwemu z natury, łytki drżały, kiedy rzecz iaką czynił, a chociażby naylepiey ſię gotował, przedsię drżał. *Kosz. Cyc. C b.* Chcę iść; a same łytki drżą mi pod kolany. *Bard. Tr.* 312. Ze ſtrachu łytki drżą podemną. *Teatr* 27, 104. Buchnął z łochu płomień; poszedł i Piotrowi i Pawłowi mróz po łytkach. *Offol. Str.* 3.

ŁYŻCZYCA, – y, ż., ziele, warzęcha, *cochlearia*, Löffelkraut, *Bh.* ljžični bolina, od podobieńſtwa łyżki tak zwane. *Syr.* 616. ŁYŻA, – y, ż., *§. *ob.* łyżka. – §. łyża, *w liczb. mn.* ŁYŻE, – ów, *plur.*, narty, łoſie, Schlittſchuhe; *Bh.* ſluſſika; *Vd.* derkauni zhrieul, poverushen zhrieul; *Rs.* лыжа, лыжка (*ob.* łyżka), *obsol.* рыма, конекъ. Ślizgać ſię na łyżach po ledzie. *Reg. Dol.* 3, 174, *ob.* łyżować. ŁYŻECZKA, – i, ż., *dem. nom.* łyżka, *Bh.* ljičlka; *Rs.* ложечка; *Rg.* xliziza, oxiziza; ein Löffelchen. Uszna łyżeczka, *auriscalpium. Mącz.* ein Ohrlöffel. Dzieciom day lekarſtwo malemi łyżeczkami, dorosłym zaś ſtołowemi łyżkami. *Perz. Lek.* 190, *Czerw.* 6 *et* 33. ŁYŻKA, – i, ż., ŁESZKA (*Opal. sat.* 49), *Bh. et Slo.* ljjce; *Sr.* 2. žlica; *Sr.* 1. žica; *Vd.* shliza; *Crn.* shliza; *Cro.* slieza; *Dl.* xlicza; *Sla.* xlica, kashika; *Rg.* xlizza, oxizza; *Bs.* sglica, sglieca, sgica, osgica; *Rs.* ложка; *cf. Rs.* ложжить, выложжить drożyć, wydrożyć; *Rs.* лыжка, лыжка łyża, łyże do ślizgania, лыскарь, лопата łopata); *Eccl.* лжица, лóшка, лóжица; *cf. Lat.* ligula). der Löffel. Zwyczayne narzędzie do iedzenia płynnych rzeczy. – Łyżką ieść *Rs.* хлебать, хлебнуть, захлебать, *cf.* chlipać). Łyżki ſtołowe. *Perz. Lek.* 190. Łyżka rozdawcza *Rs.* раздавная ложка, Vorlegelöffel. Djabeł po łyżce, kiedy niema co ieść. *Dzwonk. A* 3. Wszak to on z moim panem, kiedy są w Warszawie, Brat a brat, iedną łyżką i na iednéy ſtrawie. *Zabł. Fir.* 112, spólnie żyią). Łyżka żelazna dziurkowana kuchenna (*ob.* szufan). Dobrze mówią, że ſię iedni rodzą z łyżką złotą lub ſrebrną w gębie, a drudzy z drewnianą. *Zab.* 3, 188, *N. Pam.* 2, 152, *cf.* urodził ſię w czepku, *cf.* iednemu szydła golą, drugiemu brzytwy nie chcą). Daleko od łyżki do gęby. *Zab.* 15, 240, *cf.* nie mów hup, aż przeſkoczysz). I łyżka często nie trafi w zęby. *Cn. Ad.* 141, *cf.* od misy pod czas mila do gęby). Czego bóg nie obiecał, otrzymać nie snadnie, Często od samey gęby i łyżka odpadnie. *Simon.* 18, *Sr.* 2. komu bóg júzi, tomu pſhijo ſpizi; komuj bóg ne júzi, tomu pada ſ' júze. *cf.* z gęby mu grzanka upadła). Huczał, aż ſkoro mu wypadła nagle z ręku łyżka. *Pot. Jow.* 89, nagle umarł). – Wymyślacze, co wodę łyżką mierzą. *Rey Ap.* 68, *cf.* piasek liczyć). Byś morza łyżką nie przelewał w dołek. *Mon.* 71/48, *ib.* 73, 726, *cf.* wiatr gonić, *cf.* drzwi do lasa). Ale wszyſtko po ten czas, cośmy tu mówili, Prawiliśmy iako wodę łyżkami mierzyli. *Rey Wiz.* 63, *cf.* groch na ścianę rzucać). Dosyć że bóg wieczny, Przeczże próżno tę wodę tak łyżką mierzymy? *Rey Wiz.* 152. – Znaczniéysza trucizna w łyżce, niż w półmisku. *Pot. Arg.* 101. Radby ſię w łyżce wody utopić. *Paſt. P.* 226, *Bielſk.* 68, *Pot. Arg.* 99, *Cn. Ad.* 627. Kto w łyżce wody topi, dołki kopie, Sam szyię złamie, utonie w potopie. *Morszt.* 70. Onaby mię rada w łyżce utopiła wody. *Zabł. Zbb.* 9, *Rys. Ad.* 61, *cf.* w naparſtku utopić; *Slo.* utopilbi ho w liſici vodi. – Chwieie ſię czołnik, iako woda w łyżce. *Chroſć. Luk.* 161, choleba). – Po objedzie łyżka *post bellum machinas parare. Mącz. Stulti accepto malo sapiunt. Lek. B 4 b.* Po szkodzie mądry; po śmierci lekarſtwo. Nie wczas łyżkę po objédzie. *Rys. Ad.* 31, *Slo.* uſ' ge pozbé, milí Dreſbé; ňa nerýchlú przyſlugę. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 92), *Pot. Arg* 588. Marnie swóy maiątek pożerasz, a dopiero ſię obaczyć chcesz, gdy po objedzie łyżka. *Star Ref.* 75, po czasie). – §. łyżka, miarka aptekarſka,

cochlear, ma w sobie pół uncyi. *Krup.* 5, 336, eine halbe Unze Apotheker: Maÿ. *Sien. wykł.* – §. w lucie szklaney, łyżki, dołki w drzewie na wzór łyżki wyrznięte, w tych nabrane szkło z pieca taczają, ochładzaią, i w okrągłą figurę obracaią. *Torz.* 33, löffelähnliche Löcher in einem Holze, worin in der Glashutte das geschmolzne Glas abgekühlt wird; Löffel. – §. *transl.* Jeśli psu stopy puchną, puścić mu krew' z łyżek, które każdy pies ma znaczne na goleniach u przednich nóg między kolanem a stopą. *Ostr. Mysl.* 25.? – ŁYŻKOWATY, -a, -e, -o *adv.*, *Eccl.* ложчáтый; na kształt łyżki, löffelartig. Bąka pysk łyżkowaty. *Chmiel.* 1, 126. ŁYŻKOWY, ŁYSZCZANY, - a, - e, od łyżki, Löffel-; *Rs.* ложечный. *Bh.* łžičný. Łyżkowy sztuciec *Cro.* slichnyak; *Crn.* shlizhnèk (s 2. dyftong.).

ŁYŻOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, na łyżach biegać, Schlittschuhe laufen. Tam gdzie Szwedzcy Skryfyni po morzu łyżuią. *Tward. Wład.* 2. ŁYŻWA, - y, *ż.*, (cf. lichtuga), bat, czoło płaski podługowaty, ein flaches, langes Boot; *Rs.* суда (cf. *sęd). Łyżwa mieści ludzi 2, 4, 6, bierze łasztów od 8 do 12. *Mag. Mśk.* Kiedy iaka rzeka bardzo wielka, to woysko powinno bydź opatrzone bardzo wielkiemi łyżwami; te łyżwy trzeba, żeby zawsze były na wodzie dla użycia ich w potrzebie. *Jak. Art.* 2, 472. Most na łyżwach *Rs.* мостъ на судахъ; eine Schiffbrücke. Meyster mostowy ma statki przeprowadzać między łyżwami. *Pam.* 84, 719. Niektore łyżwy od pływaiącego mostu poodcinali nieprzyiaciele. *N. Pam.* 2, 236. – §. w młynobudownictwie: łyżwa budna, łyżwa walowa, łyżwa, na którey dom, lub wał młyna wodnego. *Schneid.* *ŁYŻWIARZ, - a, *m.*, biegaiący po lodzie na łyżach, der Schlittschuhläufer. Łyżwiarz ślizga się po lodzie i śniegu. *N. Pam.* 13, 39. Regiment łyżwiarzów w Norwegii. *ib.*

L Z.

*ŁZA, *ŁZA, *Bh.* łze *facile*; *Rs.* лзя *possibile* można; *Ec.* лзѣ, лзя, свободно, дозволено, можно; *obs. positiv. adverb. compar.* łżéy; *veteribus cum negatione usitatum:* Nie łza *Bh.* нелзе, *Rs.* не лзя, *difficile, impossibile*); ciężko, trudno, niepodobna, niemożna, schwer, unmöglich. Położę nasienie twoie iak piasek morski, którego nie łza zliczyć prze mnóstwo. *Budn. Genes.* 32, 12, który zliczon bydź nie może. *Bibl. Gd.*). Na tych miéycach mostów wielkich zażywać nie łza było. *Archeł.* 2, 155. Mocno się bronili nieprzyiacielowi; szło i rąk nie mogli iuż podnosić, a widząc, że iuż nielza, sami wskakowali w ogień. *Jer. Zbr.* 352. Niech będą spisane prawa słowy znacznemi, którychby nie łza wykręcić. *Modrz. Baz.* 394. Widząc, iż oblężonych trudno wymorzyć, a mocą zamku dobyć nie łża, odciągnęli. *Stryik.* 125. Jakoż poznać, iakim kto umysłem urzędu prosi? Ja widzę, że tego nie inaczéy poznać nie łża, chyba na domysł. *Modrz. Baz.* 192. – §. 2) nie łza iedno; nie łzá tylko; nie łza chyba, z iuż inaczéy nie można ieno; nie zostaie ieno; (cf. nie można nie); es bleibt nichts anders übrig als, man kann nicht anders mehr, als . . . Aleć iuż nie łża, gdyżeśmy się tego pługa obiema rękoma ięli, ieno poganiać do końca. *Orzech. Qu.* 35, *Rey Pst. a.* 5. Kiedy cofnąć się nazad nie możesz, tam iuż nie łża, ieno konać statecznie swoie przedsięwzięcie. *Gorn. Dw.* 30, *et* 12, *et* 8. Cesara napominał książęta, aby Władysławowi wrócili oyczyznę, którą mu wzięli; czego gdzieby z dobréy woli nie uczynili, tedy onemu nie łża będzie, ieno mu tego wszelakim sposobem dopomoc. *Bielsk.* 94. Gdy nieprzyiaciel do ugody nie chce przystąpić, nie łża nam, tylko na nowo się gotować. *Vol. Leg.* 3, 849. Woysku nie łża było, ieno abo zamku wszystką mocą dobywać, abo zginąć. *Gwag.* 169.

ŁZA, - y, *ż.*, łezka *demin.*, *Bh.* ſlza, ſzyčka; ſlzeti *lacrimari*, ſlzenj *lacrimatio*; *Slo.* ſlza, ſzorm *lacrymor*; *Sr.* 1. ſélza, ſilja; *Sr.* 2. lósa, lsa, osa, sa, *plur.* si; *Crn.* so'sa (cf. żołzy); *Vd.* souza, suza, (sousiti, sonse toshiti, prelití, z płakać); *Cro.* szúza (cf. sączyć); *Bs.* suzza, suszica; (suzziti, plakati, z płakać; *Rg.* súsa; *Sla.* suza; *Rs.* слеза; (слезотечéніе płacz, прослезиться płakać, zapłakać; прослезить rozrzewnić; слезно ze łzami; слезохранилище, слезникъ naczynie do chowania łez; *Ec.* безслезный bez łez, слезни, слезно, слезоточити łzy ronić, toczyć, płakać, oслезити, оплакать opłakać; cf. *Syr.* ܕܡܥܐ *dmoo sachal fluxit lacryma*, *Arab.* سال *sadit lacrymas*), die Thräne. Z humorów wodnistych w oku, przez gruczołki płaczliwe oddzielonych, pochodzą łzy. *Kirch. An.* 50. Łzy są limfą iasną słoną, która za poruszeniem powiek, roztacza się po oku, końcem odwilżenia go i oślizenia błony rogowéy *Dyk. Med.* 3, 629. Stęka serce, a oczom łzy poyrzeć nie dadzą. *Kołak. Cał. B.* 3. Całaś pomieszana! łzy ci w oczach stoią! *Teatr* 45 *b*, 64. Łzy mi się rzuciły. *Teatr* 35 *c*, 9. Od łez wstrzymać się nie mogę. *Teatr* 14, 137. Łzy mi się z radości dobywaią. *ib.* 42 *d*, *d*. Nie ten godzien pamięci, kto gnębił, kto zdzierał, Nie ten, kto *łzy wyciskał*, lecz kto je *ocierał*, *Kras. Wiersz.* 77. Nie bądźże tak srogi, ucsyń to na łzy moie. *Pot. Arg.* 82. Występek swóy, gorzkiemi łzami opłakuią. *Przyb. Milt.* 349. Krwawe łzy wylewały płaczliwe matki, Patrząc na dziatki, Które gwałtem dadź musiały na mięsne iatki. *Pieśń.* 29. Ziemię pokrapiał łzawliwemi łzami. *Teatr* 54, 20. We łzach tonąć. *Ld.* Wchodzi z załamanemi rękami, głęboko wzdychaiąc, łza łzę goniła. *Ossol. Str.* 3. Łzy z łzami mieszać miło człowiekowi. *Bard. Tr.* 271. (cf. przymyśleć się napłakać, użalić, cf. łżéy nędznemu niczemu, cf. *oppos.* Wybiwszy, napłakać się nie daią). Co letko przychodzi, nigdy nie szacuią, Miło wspomnieć pot przeszły, starte łzy smakuią. *Zab.* 23, 316. Twardy na łzy, z do płaczu. *Cn. Th.*, cf. łezka mu nie kanęła). – §. b) *transl.* Między Włoskiemi winami są naysławnieysze *Łza Chrystusowa*, *lacryma Christi*, wino słodkie, łagodne, mocne, farby czerwoney. *Krup.* 5, 103, ein Ital. Wein. – §. c) *Botan.* łza, *coix*, rodzay rośliny; łza Jobowa sieie się w ogrodach; ziarna na różańce i koronki zażywaią. *Kluk Dyk.* 2, 144, die Hiobsthräne. – §. w hucie szklaney, z hartowanych kropel szkła, robią łzy szklane. *Torz.* 229, Glastropfen. ŁZAWA *herb*, mieca końcem na dół obrócony, między dwiema podkowami, *Kurop.* 3,

31, ein Wappen. ŁZANY, ŁZAWY, - a, - e, ŁZAWIE *adv.*, *Bh.* ſlzawy, ſlzawé, ſlzywé; *Vd.* sousen, souzien, susliu, poun sous; *Rg.* suziv, sùzan; *Rs.* suzzan, suziv; *Ross.* слезли́вый, слёзный, многослёзный; *Sr.* 2. ſelzopité, ſelzomnité; od łez, Thränen. Kropla łzana. *Urs. Gr.* 117. Tam te martwe poety przyiaznego zwłoki, Po trzy kroć zbroczysz łzawemi potoki. *Hor.* 1, 216. Łzawa ſiſtula *ob.* łzowy. - §. łzy wyciſkaiący, Thränen erpreſſend. Osycham bez nadziei w żalu łzawym. *Przyb. Ab.* 15. Tu ponuremi oczyma pierwszy raz uyrzeli Łzawą ſtratę. *Przyb. Milt.* 55, cf. opłakany, nieopłakany). Tam przyśpieszył zdrayca zgon ich łzawy. *Przyb. Luz.* 42. Grozi mu los łzawy. *ib.* 259. Opłakać iéy ſtratę przez ięki nayłzawsze. *Przyb. Milt.* 261. Kocytu łzawy ſtrumień. *Zab.* 15, 12 *Kniaź.* *Łzawnie. *Papr. Kol. U* 2 *b.*

ŁZĘ, ŁZENIE *ob.* Łyć. 2) łżo, łżeć, łgę, łgać, *ob.* łgać.

ŁZEY *comparat. adverb. posit.* lekko, łatwo, łacno (*Etymol. obsol.* *łża *positiv. quod vid.*), mniéy ciężko, mniéy trudno, leichter. Jedno łżéy cierpieć. *Cn. Ad.* 316. Łżéy nędznemu niesamemu. *Rys. Ad.* 38, *gaudium eſt miseris, socios habere malorum*; łżéy ból cierpiemy, spólny z drugiemi. *Cn. Ad.* 457, cf. łzy ze łzami mieszać miło człowiekowi). Łżéy o cudzéy ſkórze woiować. *Tward. Wład.* 26. Sodomowi w sądny dzień łżéy będzie, niżli miastu onemu. *Sekluc. Luk.* 10, *not.* „znośniéy". Za Bolesława Smialego Polacy porzucili ciężkie zbroie staroświeckie, a ięli się łżéy na koń ubierać. *Bielſk.* 56. - *§. Cyt panowie! łżéy mówcie, by król nie usłyszał. *Rey Zw.* 80, *Weresz. Rgl.* 129, cieszéy, mniéy głośno, łagodniéy). ŁŻEYSZY, - a, - e, *compar. adj.* lekki, lotki, z lekciéyszy, leichter. Łżeyszy koszt. *Rey Ap.* 34.

ŁŻNIENIE *Tr.*, *ob.* Łżanie.

ŁZOWY, - a, - e, od łzy, abo łez, Thränens, łzawy, *Rs.* слёзный. Łzowa cywka czyli ſiſtuła, choroba, gdy łza kąt większy oka zawsdy sobą napełnia, lub też od punkcików łzowych po twarzy wedle nosa spuszcza się, albo za przyciśnieniem tego mieysca obficie z pęcherzyka łzowego po twarzy ścieka. *Pers. Cyr.* 2, 168 *et* 18. Łzotok, *adj.* łzotoczny *Ec.* слезотёчный, точащій слезы, łzy toczący, thränenvergieſſend. ŁZOLEWCA, - y, *m.*, *Przyb. Ab.* 142, rozlewacz łez, der Thränenvergieſſer.

ŁŻYĆ, - ył, - y, cz. *ndk.*, ulżyć, zelżyć *dk.*, łżeyszyć łżeyszym uczynić, ułżywać, erleichtern, leichter machen; *Bh.* zlehčiti, zlehčovati; *Rs.* облегчить. Jak ona dybie, iako pochyłona Jdzie, iak się *łzi stopa iéy kradziona. *Paſt. F.* 175, łetką się robi, podnosi się). W Bolesławie cnota i dobroć bardzo wielka była, Miłosierdzie a prostość, ta go zgoła łżyła. *Papr. Gn.* 1040, łagodziła. ?

ŁŻYĆ, - ył, - y, łżę cz. *ndk.*, zelżyć *dk.*, łżyć kogo słowy, łaiać sromotnie, szkalować, einen ſchänden, ſchmähen, läſtern, ausmachen; cf. *Ger.* Laſter, *obs.* laſten, läſten, = leżen, verleżen, *Lat.* laedere, laesus; *ap. Notker.* laſtir, = oszukaństwo); *Bh.* zlehčiti, zlehčovati; rauchati ſe; *Sr.* 2. ſromoſchiſch (cf. rągać się, cf. sromo-

cić); *Vd.* leshtruvati, löſtruvat, shmagat; *Crn.* smalkati, fershmagam, fershmagujem; *Cro.* pszujem, psànim, opszuvati (cf. psuć); *Bs.* psovati; *Rs.* хулить, злословить (*Rs.* лживить, обоживать słowa przekręcić), поносить, ругать *ob.* rągać się); *Ec.* гождати, гаждати, хухнаю, поношаю, поносить. Od słowa do słowa, zarzął go łżyć; on też odełżył. *Teatr* 22, 81. Łżyć kogo rzeczą, uczynkiem; despekt komu wyrządzać, hańbić, sromocić. *Cn. Th.*, einen beſchimpfen, ſchimpflich behandeln. Każdy, powinna rzecz iest, aby się sam nie łżył, i wzgardzonym nie czynił. *Budn. Cyc.* 65. Oyca i męża łży wszeteczna niewiasta. 3 *Leop. Syr.* 22, 5, zełżywa. 1 *Leop.*). Kto czyni krzywdę ubogiemu, ten łży ſtworzyciela iego. *Radz. Prov.* 14, 31, uwłacza ſtworzycielowi. *Bibl. Gd.*). Drzeć, palić domy, gwałcić Bogu poświęcone klasztory, w nich panny łżyć ieno uż poślubione. *Błaz. Vl. B.* ŁŻENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, sromocenie, szkalowanie, zelżywość, das Schimpfen, der Schimpf, das Beſchimpfen; *Slo.* lánj, haněnj (cf. łaianie, ganienie); *Vd.* leshtruvanje, sasramota; *Bs.* psovka; *Rs.* злословіе; *Ec.* хóма, осля́ба, cf. oslawa, безслóвленїе, злохулéнїе. ŁŻYCIEL, - a, *m.*, sromotnik, der Ehrenſchänder; *Slo.* jehrač; *Vd.* leshtruvauz, shmagovauz, oberavez, sasramuvauz; *Crn.* fershmaglivz, fershmaguvauz; *Cro.* pszósztnik (cf. psotnik); *Sla.* psovácz; *Rs.* ху́льникъ, хулúтель, руга́тель, бранитель, порицáтель; *Ec.* гаждáтель, лаятель. W sidłach twego łżyciela marnotrawiłaś wszyſtkie godziny na rozkoszach. *Teatr* 54, 20. ŁŻYCIELKA, - i, ż., która łży, sromotnica, *Vd.* okliniarza, prekliniarza; *Rs.* бранительница; die Schänderinn, Ehrenſchänderinn. Za swoią łżycielką samego miłosierdzia żądała. *Wys. Kat.* 168. ŁŻYCZKA, - i, ż., *Bh.* leżka, łjička, *dem. nom.* łeż, mało kłamſtwo, eine kleine Lüge. Jeślić łżyczkę zadadzą, a będzie to z twéy przyczyny, winuyże sam siebie. *Mędrz. Bax.* 240. ŁŻYWOSC, - ści, ż., *Bh.* łjiwoſt; *Rs.* лживость, ложность; kłamſtwo, łgarſtwo, fałszywość, Lügenhaftigkeit. Błogosławiony, w którego duchu niemasz łżywości. *Wrobl.* 70, „*not.* t. i. który nie fałszuie". *Fabuloſitas. Mącz.* ŁŻYWOSC, - ści, ż., sromotność, łżenie, obełżenie, obelga, bezcześć, uwłaczanie czci, die Schmähung, Verunehrung, Schändung; *Bh.* rauhawoſt; *Vd.* shmagujezhlivoſt, radoshmagnoſt; *Rs.* поносъ. ŁŻYWY, - a, - e, Łżywie *adv.*, *Bh.* łjiwy; *Slo.* łjiwý; *Crn.* lashniv; *Sla.* laxljiv, laxljivo; *Cro.* lasljyiv; *Rg.* làxni, laxiv; *Rs.* лживый, ложный, ло́жно, лжеглаго́ливый; kłamliwy, fałszywy, lügenhaft, falſch. Powſtali na mię świadkowie łżywi i mówiący krzywdę. *Bud. Ps.* 27, 12, *Eccl.* лжесвидѣтель; łżywe świadectwo лжесвидѣтельство. Łżywy prorok лжепророкъ, cf. *pseudo*), лжебра́тъ *Gr.* ψευδάδελφος; *łżebracia. *Smotr. Ap. pr.* *Łżelubcy. *ib.* 81). Przysięgi łżywéy nie miłuycie. 1 *Leop. Zach.* 8, 17, fałszywéy. 3 *Leop.*). Nieprzyiacioły moie ięzyki swemi łżywie i zdradliwie czynili. 1 *Leop. Ps.* 5, 11, kłamliwie. 3 *Leop.*). Któż tak łżywym abo swowolnym iest, któryby bez wszelkiego świadectwa twierdził, że to boska nauka? *Zygr. Gon.* 5. Człowiek łżywy, tak o boga, iako i o ludzi nic nie dba. *Ezop.* 64.

Fabulosus, który się niepewnemi powieściami rad pęta, łżywy. *Fabulose* łżywie. *Mącz.* O nędzna obłudności, o nadzieio łżywa „Jakaż tu ieſt twa sprawa omylna, fałszywa. *Rey Wiz.* 83. Łżywy, nieprzyiaźliwy. *Rey Ad.* 38, *mendaces fallaces.* Kupiectwo kłamliwe, chciwe, łżywe. *Petr. Pol.* 2, 171. Potwarzy, które ięzyk łżywy wymierzył. *Susz. Pieſ.* 1, *C b.* LŻYWY, łżący, zełżywy, ſchmähend, ſchändend; *Bh.* rauhawy (*ob.* urągliwy); *Vd.* sasramoten, shmagujezhen, obnashliun; *Rs.* хулúтельный, хýльный, порицáтельный, поносли́вый, ругательный, укори́тельный, укори́зненный, бранный; *Ec.* позóрный, гаждательный (cf. *Ec.* лéстчїй chytry). Przyydzie na gnuśnego łżywe ubostwo. *Klon. Wor.* 34. Paweł był pierwéy bluźnierzem i prześladowcą i łżywym. *W.* 1 *Tymot.* 1, 13, gwałtownikiem. *Bibl. Gd.*). Targaią me *poczciwe wszetecznie a łżywie. *Czach. Tr. K* 3.

Pochodz. *zełżyć*, *zełżywość*, *zełżony*, *obelga*, *odełżyć*.

Koniec drugiéy części tomu piérwszego.

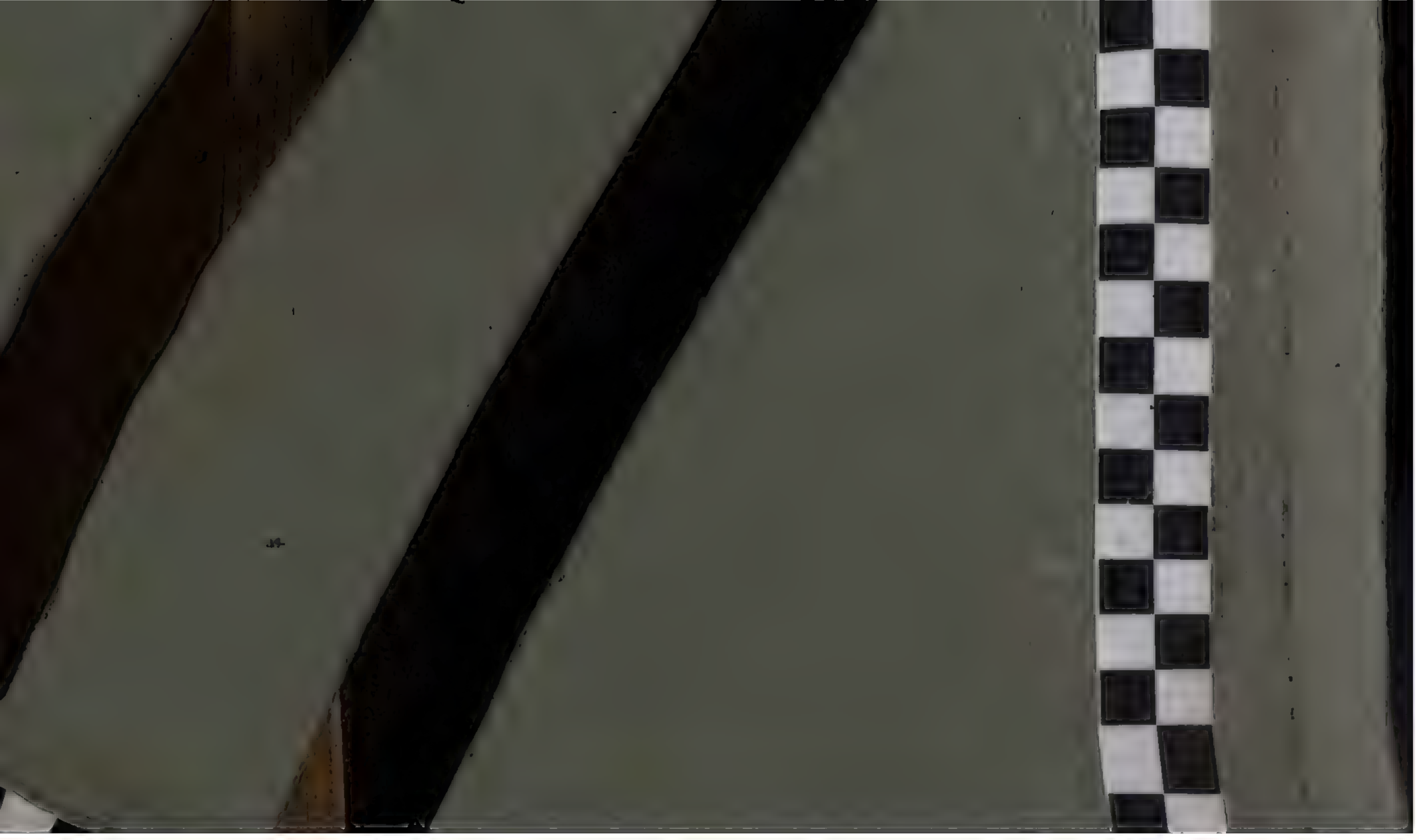

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Linde, Samuel Bogumil,

Slownik języka polskiego

Bd.: 1

W Warszawie 1807 - 1808

Hbost/Eu 112-1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10810665-1